Słownik etymologiczny języka litewskiego

Wojciech Smoczyński

Wydanie drugie, poprawione i znacznie rozszerzone

Na prawach rękopisu

Data utworzenia tego pliku: 26.2.2016

Najnowszą wersję SEJL można pobrać tutaj:

https://dl.dropboxusercontent.com/u/21280621/Smoczyński W. Słownik etymologiczny języka litewskiego.pdf

---

Ten plik jest wersją dygitalną Słownika i stale się odnawia.

Autor przyjmie z wdzięcznością wszelkie uwagi i sprostowania: wsmoczy@gmail.com

---

Kazimiero Būgos
atminimui.

WSTĘP

Składniki hasła słownikowego w SEJL:

1. Rzeczownik ukazuje się pod formą nom. sg.

Gdy nom.sg. kończy się na *-is*, co jest końcówką dwuznaczną, dodaje się formę gen. sg., mianowicie *-io* (m.) lub *-ies* (f.m.). — Formom nom. sg., które są akcentowane na końcówce (*-à, -ìs, -ỹs, -ẽ, -uõ*), towarzyszy cyfra wskazująca paradygmat akcentowy. Np. *aušrà* 4, 2 p.a., *akìs, -iẽs* f. 4 p.a., *vagìs, -iẽs* m. 4 p.a., *ožỹs* 3 p.a., *duktẽ* 3 p.a., *eilẽ* 4 p.a., *akmuõ* 3 p.a. Również formy *plurale tantum*, akcentowane na końcówce, wymienia się z cyfrą paradygmatu akcentowego, np. *atlaidaĩ* 3 p.a., *rugiaĩ* 4 p.a.

2. Przymiotnik przytacza się w formie rodzaju męskiego, z dodaniem końcówki rodzaju żeńskiego.

3. Czasownik ukazuje się w trzech formach: infinitivi, praesentis i praeteriti.

4. Po wyrazie litewskim następuje odpowiednik łotewski i/lub staropruski. W wypadku wyrazów bałto-słowiańskich zaraz po formie litewskiej (bałtyckiej) wymienia się odpowiednik słowiański.

5. Na opis słowotwórczy wyrazu składają się: osnowa (pierwiastek), sufiks i stopień apofoniczny. Przynależność do określonego typu derywacyjnego ilustrują paralele strukturalne.

6. Rekonstrukcja formy prajęzykowej (plit., pb., pbsł., pie.) obejmuje z jednej strony skład morfemowy wyrazu (i stopień apofoniczny), z drugiej strony jego znaczenie etymologiczne.

7. Przy wyrazach odziedziczonych wskazuje się na przynależność leksemu lit. do określonego pierwiastka pie. i na (wybrane) odpowiedniki w pokrewnych językach ie.

8. Wyrazowi prymarnemu towarzyszą jego derywaty. Wymienia się je w podziale na wyrazy proste afiksalne i wyrazy złożone (cps.). W wypadku derywatów apofonicznych wyszczególnia się je w porządku stopni apofonicznych (SE, SO, SZ oraz WSE, WSO, WSZ).

9. Gdy zachodzi potrzeba uwidocznienia zróżnicowanych chronologicznie nawarstwień derywacyjnych, sięga się po takie terminy, jak «neopierwiastek», «neoosnowa» i «neosufiks» (ich objaśnienie jest dane na s. XXVIII).

10. Lokalizację derywatu zapewnia «Indeks wyrazów litewskich» z jego odsyłaczami do wyrazów hasłowych.

Za przykładem K. Būgi (1924) przy części rzeczowników wymieniono również ich derywaty onomastyczne. Są to z jednej strony nazwy miejscowe, głównie nazwy wsi[1], oraz nazwy geograficzne (nazwy rzek i jezior, czasem też nazwy bagien, łąk, lasów i gór[2]), z drugiej strony nazwiska ludzi (zob. LPŽ), przeważnie pochodzące od przezwisk i nazw wykonywanych zawodów.

Gdy chodzi o dobór wyrazów do etymologizowania, to nie czułem się skrępowany ramami współczesnego języka literackiego. Chętnie sięgałem po wyrazy przestarzałe, gwarowe, starolitewskie, gdy tylko było widoczne, że ich forma i/lub znaczenie wnoszą informacje cenne dla gramatyki historycznej lub historii języka. Z tego samego powodu nie stroniłem od zapożyczeń. Slawizmy, germanizmy i letonizmy to wymowne pamiątki zetknięcia się Litwinów z innymi narodami i ich językami. Ze względu na wiek, ilość i szerokie rozpowszechnienie najważniejsze są tu oczywiście slawizmy (por. monografie A. Brücknera 1877, P. Skardžiusa 1931 i J. Otrębskiego 1932). W porządku chronologicznym wyróżnia się

---

[1] Wybrane — ale bez zamiaru ich wyczerpania — ze spisu urzędowego *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas*. II *dalis*. Parengė Z. Noreika ir V. Stravinskas. Vilnius: Mintis, 1976.

[2] Wszystko za słownikiem hydronimicznym A. Vanagasa (1981).

tu zapożyczenia z języków staroruskiego (od XI w.), starobiałoruskiego, staropolskiego, średnio- i nowopolskiego, białoruskiego i — od końca XVII w. — rosyjskiego. Prace K. Būgi (1925) i N. Borowskiej (1957) są przykładem na to, jak można w oparciu o świadectwo zapożyczeń snuć interesujące wywody z zakresu historii kultury litewskiej. — Gdy chodzi o lettycyzmy, to wybór przykładów wraz z ich objaśnieniem zawdzięczam znawcy tego tematu, Panu Prof. V. Urbutisowi.

Cytowany w SEJL materiał litewski pochodzi niemal w całości z ukończonego w 2002 r. *Lietuvių kalbos žodynas* (skrót LKŽ). Ten słownik akademicki obejmuje słownictwo zarówno współczesnego języka literackiego, jak i słownictwo dawne (w tym najdawniejsze, z tekstów starolitewskich) oraz gwarowe, pochodzące głównie z przeprowadzonych po II wojnie światowej na obszarze całej Litwy badań dialektologicznych. Z LKŽ zaczerpnięto też zdania obrazujące użycie rzadszych wyrazów. Natomiast zdania ilustrujące użycie wyrazów gramatycznych (przyimków, spójników, partykuł) zostały przejęte z *Gramatyki języka litewskiego* J. Otrębskiego t. III (1956, 308 n.).

W szerokim zakresie wykorzystałem zasoby Szyrwidowego *Dictionarium trium linguarum* (skrót SD), po pierwsze dlatego, że jest to pionierskie opracowanie leksykograficzne dla języka litewskiego, po drugie dlatego, że ten polsko-łacińsko-litewski słownik daje moc wiadomości o XVII-wiecznej litewszczyźnie w interesującej oprawie języka średniopolskiego. Niezrozumiałe niekiedy dla współczesnego czytelnika wyrazy polskie zostały objaśnione przy pomocy *Słownika polszczyzny XVI wieku* (skrót SPXVI), słownika S. Lindego (skrót L.) i tzw. słownika warszawskiego (SW).

Bardzo dziękuję Axelowi Holvoetowi (Wilno) za liczne poprawki i ulepszenia, które wniósł do tekstu SEJL, Dariuszowi Piwowarczykowi (Kraków) za kontrolę materiału indoeuropejskiego, Iwanowi I. Łuczycowi-Fiedarcowi (Mińsk) za sprawdzenie przykładów białoruskich oraz Annie Daugavet (Petersburg) za sprawdzenie przykładów łotewskich.

Za przygotowanie pliku PDF winienem serdeczne podziękowanie Michaiłowi Osłonowi (Lwów).

Kraków, luty 2016 r. *Wojciech Smoczyński*

NOTA BIBLIOGRAFICZNA

Pierwsze wydanie tego słownika ukazało się na początku 2007 r.: *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. *Lietuvių kalbos etimologinis žodynas*. Wilno: Wydawnictwo Uniwersytetu Wileńskiego, 2007. (Uniwersytet Wileński. Wydział Filologiczny). T. I, s. XXVII + 823. T. II: *Indeks wyrazów litewskich*, s. 308.

Recenzje:

W. Mańczak, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* LXIV, 2008, 289-293.
W. Mańczak, *Acta Baltico-Slavica* 33, 2009, 289-295.
W.R. Schmalstieg, *Baltistica* XLIII:2, 2008, 315-320.
V.A. Vitkauskas, *Acta Linguistica Lithuanica* LX, 2009, 129-134.
A.Je. Anikin, *Voprosy jazykoznanija*, 2009:4, 152-156. [tu proszę grażdankę]
D. Petit, *Kratylos* 58, 2013, 74-84.

ŹRÓDŁA

BrB = *Biblia tatai esti Wissas Schwentas Raschtas Lietuwischkai pergulditas per Janą Bretkuną Lietuwos Plebonq Karaliaucziuie*, 1590.

BrP = *Postilla tatai esti trumpas ir prastas ischguldimas Euangeliu... per Iana Bretkuna Lietuwos Plebona Karaliaucziuie Prusůsu*, 1591

Dk = Palionis, Jonas (wyd.). *Mikalojaus Daukšos 1595 metų katekizmas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995. (Bibliotheca Baltica. Lithuania.) Mikalojaus Daukšos 1595 metų katekizmas.

DLKŽ = *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. IV leidimas. Vyriausiasis redaktorius Stasys Keinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. (Lietuvių kalbos institutas).

Dp = Palionis, Jonas (wyd.). *Mikalojaus Daukšos 1599 metų Postilė ir jos šaltiniai*. Vilnius: Baltos lankos, 2000.

Eh = Endzelīns, J[ānis], Hauzenberga, E[dīte]. *Papildinājumi un labojumi K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīcai*. 1.-2. sēj. Rīga 1934-1946.

Ev = Elbinger Vokabular. Cytowane za Vytautas Mažiulis (wyd.), *Prūsų kalbos paminklai*. Vilnius: Mintis, 1966..

Jušk = *Litovskij slovarъ A. Juškeviča sъ tolkovaniemъ slovъ na russkomъ i polьskomъ jazykaxъ*. Tomъ I. Sanktpeterburgъ 1904. (Izdanie Otdělenija russkago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Naukъ). — Toma II-go, vyp. 1. Petrogradъ 1922, Rossijskaja gosudarstvennaja akademičeskaja tipografija.

SGP = Karłowicz, Jan. *Słownik gwar polskich*. T. I-VI. Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1900-1911.

Kn = Pociūtė, Dainora (wyd.). *Knyga nobažnystės krikščioniškos, 1653*. Faksimilinis leidimas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, MMIV.

Lietuviški tradiciniai vietovardžiai Gudijos, Karaliaučiaus krašto, Latvijos ir Lenkijos. Sudarė Marija Razmukaitė, Aistė Pangonytė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002. (Valstybinė lietuvių kalbos komisija.)

Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. II dalis. Parengė Zigmuntas Noreika ir Vincentas Stravinskas. Vilnius: Mintis, 1976.

L. = Linde, M. Samuel Bogumił. *Słownik języka polskiego*. Wydanie drugie, poprawne i pomnożone. Lwów: W drukarni Zakładu Ossolińskich, 1854.

Lex = *Lexicon Lithuanicum*. Parengė Vincentas Drotvinas. Vilnius 1987.

LKž = *Lietuvių kalbos žodynas*, tomy I- XX. Vilnius 1943-2002.

LPž = *Lietuvių pavardžių žodynas* (red. Aleksandras Vanagas), [t. I] *A-K* (1985), [t. II] *L-Ž* (1989). Vilnius: Mokslas. (Lietuvos TSR Mokslų Akademija. Lietuvių kalbos ir literatūros institutas.)

Me = Mühlenbachs, Karl. *Latviešu valodas vārdnīca*. *Lettisch-Deutsches Wörterbuch*, I-IV. Redigiert, ergänzt und fortgesetzt von J[ānis] Endzelīns. Hg. vom lettischen Bildungsministerium, Riga 1923-1932.

Mž = Urbas, Dominykas. *Martyno Mažvydo raštų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

NdŽ = Niedermann, Max & Alfred Senn, Franz Brender, Anton Salys. *Wörterbuch der litauischen Schriftsprache. Litauisch-deutsch*, I-V. Heidelberg: Winter, 1932-1968.

Palionis, Jonas. 2004. *XVI-XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas (apie 10.000 žodžių)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Pk = Balčikonis, Juozas (wyd.). *1598 metų Merkelio Petkevičiaus katechizmas*. 2-s leidimas (fotografuotinis). Kaunas 1939. (Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos

leidinys n 506.). — [Tytuł oryginalny:] *Polski z Litewskim Katechizm Abo Krotkie w iedno mieysce zebránie, wiáry y powinności Krześćiáńskiey* ... Nakładem Jego Mśći Páná Málcherá Pietkiewiczá, Pisarzá ziemskiego Wileńskiego. W Wilnie ... roku 1598.

SD = *Dictionarium trium linguarum in usum studiosæ iuventutis*, auctore R.P. Constantino Szyrwid. [Wydanie III]. Vilnae, Typis Academicis Societatis Iesu Anno Domini M.DC.XLII. Cytowane według wydania Kazys PAKALKA (red.), *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1979.

SD[1] = Pierwszy słownik K. Szyrwida (bez strony tytułowej). Cytowany według wydania Kazys PAKALKA (red.), *Senasis Konstantino Sirvydo žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.

Slovník jazyka staroslověnského. *Lexicon linguae palaeoslovenicae*, I-IV. Red. Josef KURZ *e.a.* Praha: Academia, 1966-1997.

SP = *Šyrwids Punktay sakimu (Punkty kazań)* Teil I: 1629, Teil II: 1644 litauisch und polnisch mit kurzer grammatischer Einleitung herausgegeben von Dr. Franz SPECHT. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1929.

SPXVI = *Słownik polszczyzny XVI wieku*. Komitet redakcyjny: Stanisław Bąk *e.a.* Instytut Badań Literackich, Polska Akademia Nauk. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1966-.

SW = *Słownik języka polskiego*. Ułożony pod redakcją Jana KARŁOWICZA, Adama KRYŃSKIEGO i Władysława NIEDŹWIEDZKIEGO. T. I-VIII. Warszawa: Nakładem prenumeratorów i kasy im. Mianowskiego, 1900-1927 [tzw. Słownik warszawski].

ŠLAPELIS, Jurgis. 1940. *Kirčiuotas lenkiškas lietuvių kalbos žodynas*. Antroji laida. Vilnius: Spaustuvė «Raida».

VIDUGIRIS, Aloyzas. 1998. *Zietelos šnektos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

VITKAUSKAS, Vytautas. 1976. *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas*. Vilnius: Mokslas.

WP = *Wolfenbüttelio Postilė* [1573]. Parengė ir įvadą parašė hum. m. dr. Juozas KARACIEJUS. Vilnius: Vilniaus universitetas, 1995.

LITERATURA

ALEW = *Altlitauisches etymologisches Wörterbuch*. Unter Leitung von Wolfgang HOCK und der Mitarbeit von Evira-Jūlia BUKEVIČIŪTĖ und Christiane SCHILLER bearbeitet von Rainer FECHT, Anna Helene FEULNER, Eugen HILL und Dagmar S. WODKO. Bd. I: A-M, Bd. II: N-Ž, Bd. III: Verzeichnisse und Indices. Hamburg: baar, 2015.

ALMINAUSKIS, K[azys]. GL. *Die Germanismen des Litauischen*. Teil 1: *Die deutschen Lehnwörter im Litauischen*. Kaunas: Šv. Kazimiero D-jos knygynas, 1934.

AMBRAZAS, Saulius. 1993. *Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmažodiniai vediniai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

AMBRAZAS, Saulius. 2000. *Daiktavardžių darybos raida*. [T.] II: *Lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

AMBRAZAS, Saulius. 2011. *Būdvardžių darybos raida*. *The Development of Adjective Formation*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

ANIKIN, Aleksandr Jevgenьevič. RES. *Russkij ėtimologičeskij slovarь*. Vypusk 1-. Moskva: Rukopisnye pamjatniki drevnej Rusi, 2007-.

ANTTILA, Raimo. 1969. *Proto-Indo-European Schwebeablaut*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press. (University of California Publications in Linguistics, 58.)

AON zob. GERULLIS 1922.

BABIK, Zbigniew. 2009. *Pożegnanie z lasem*. *Nad* «Słownikiem etymologicznym języka polskiego» *profesora Wiesława Borysia*. Kraków: Nakładem autora.

BAŃKOWSKI, Andrzej. ESJP. *Etymologiczny słownik języka polskiego*, I-II (do litery *P* włącznie). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.

BEDNARCZUK, Leszek. 1999. *Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Edukacja.

BEDNARCZUK, Leszek. 2010. *Językowy obraz Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Kraków: Lexis.

BEEKES, Robert S[tephen] P[aul]. 1969. *The Development of the Proto-Indo-European Laryngals in Greek*. The Hague — Paris: Mouton.

BEEKES, Robert S.P. 1995. *Comparative Indo-European Linguistics*. *An Introduction*. Amsterdam — Philadelphia: John Benjamins.

BEEKES, Robert. 2010. *Etymological Dictionary of Greek*. With the assistance of Lucien van Beek. Vols. I-II. Leiden — Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vols. 10/1-2.)

BERNEKER, Erich. 1896. *Die preussische Sprache. Texte, Grammatik, etymologisches Wörterbuch*. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner.

BERNEKER, Erich. SEW. *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, I: A-L (1908-1913), II: *ma — morъ* (1914). Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.

BEZLAJ, France. ESSJ. *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I-IV. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1977-2005.

BJORVAND, Harald & Fredrik Otto LINDEMAN. 2000. *Våre arveord. Etymologisk ordbok*. Oslo: Novus forlag. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter, CV.). — Drugie wyd.: Revidert og utvidet utgave. Oslo: Novus forlag, 2007.

BOROWSKA = BOROWSKA, Nina. «Wpływy słowiańskie na litewską terminologię kościelną na podstawie *Dictionarium* Szyrwida», in: *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 2, 1957, 320-365.

BORYŚ, Wiesław. 2005. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo

Literackie.
BRÜCKNER, Aleksander. 1877. *Litu-slavische Studien*, 1: *Die slavischen Fremdwörter im Litauischen*. Weimar.
BRÜCKNER, Aleksander. 1898. «Preussisch und Polnisch», in: *Archiv für slavische Philologie*, Bd. XX, 481-518.
BRÜCKNER, Aleksander. 1927. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.
BSW zob. TRAUTMANN 1923.
BUCK, Carl Darling. 1971. *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal IndoEuropean Languages*. A Contribution to the History of Ideas. 3rd impression. Chicago-London: The University of Chicago Press.
BŪGA, Kazimieras. 1924. *Lietuvių kalbos žodynas*, I sąsiuvinis. Kaunas: Švietimo ministerija. Przedruk w Būga, RR III, 9-490.
BŪGA, Kazimieras. 1925. «Die litauisch-weißrussischen Beziehungen und ihr Alter», in: *Zeitschrift für slavische Philologie* I, 26-55. Przedruk w Būga, RR III, 749-778.
BŪGA, Kazimieras. RR. 1958-1962. *Rinktiniai raštai*. Sudarė Zigmas Zinkevičius, redagavo Vytautas Mažiulis. T. I (1958), t. II (1959), t. III (1961), t. IV (1962): *Rodyklės* (sudarė Zigmas Zinkevičius). Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
BUIVYDIENĖ, Rūta. 1997. *Vedybų giminystės pavadinimai*. Antrasis pataisytas leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
CHANTRAINE = CHANTRAINE, Pierre. *Dictionnaire étymologique de la langue greque. Histoire des mots*, I-IV. Paris: Éditions Klincksieck, 1968-1980.
CASARETTO, Antje. 2004. *Nominale Wortbildung der gotischen Sprache. Die Derivation der Substantive*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter. (Indogermanische Bibliothek. Dritte Reihe: Untersuchungen).
ČEPIENĖ = ČEPIENĖ, Nijolė. 2006. *Lietuvių kalbos germanizmai ir jų fonetinės ypatybės*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
DERKSEN, Rick. 1996. *Metatony in Baltic*. Amsterdam — Atlanta, GA: Rodopi. (Leiden Studies in Indo-European, 6.)
DERKSEN, Rick. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden - Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vol. 4.)
DERKSEN, Rick. 2015. *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden - Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vol. 13.)
ECKERT, Rainer. 1988. *Die Nominalstämme auf -i- im Baltischen unter besonderer Berücksichtigung des Slawischen*. Berlin: Akademie der Wissenschaften der DDR.
EICHNER, Heiner. 1982. *Studien zu den indogermanischen Numeralia. Rekonstruktion des urindogermanischen Formensystems und Dokumentation seiner einzel- sprachlichen Vertretung bei den niederen Kardinalia 'zwei' bis 'fünf'*. Habilitationsschrift Universität Regensburg [maschinenschr.].
EICHNER, Heiner. 1988. «Anatolisch und Trilaryngalismus», in: Alfred Bammesberger (red.), *Die Laryngaltheorie und die Rekonstruktion des indogermanischen Laut- und Formensystems*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 123-151.
ENDZELIN, J[an]. 1922. *Lettische Grammatik*. Riga: Kommissionsverlag A. Gulbis.
ENDZELĪNS, Jānis. 1943. *Senprūšu valoda. Ievads, gramatika un leksika*. Rīgā: Universitātes apgāds.
ENDZELIN, J[an]. 1944. *Altpreussische Grammatik*. Riga: Verlag Latvju grāmata.
ENDZELĪNS, Jānis. DI. *Darbu izlase četros sējumos*. Wydał R. Grabis *e.a.* Tomy I (1971), II (1974), III:1 (1979), III:2 (1980), IV:1 (1981), IV:2 (1982). Rīga: Zinatnē. (A. Upīša valodas un literatūras institūts.)

ERNOUT, Alfred, MEILLET, Antoine. *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Paris: Librairie C. Klincksieck, 1932 (4 wyd. 1959-1960).

ESBM = *Etymalahičny sloŭnik belaruskaj movy*. Red. V.U. MARTYNAŬ (t. 1-8), H.A. CYXUN (od t. 9). Minsk 1978-.

ESJS = *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*. Red. Eva HAVLOVÁ, (od zesz. 7) Adolf ERHART, (od zesz. 13) Ilona JANYŠKOVÁ. Academia, Praha: Academia, 1989-.

Etimološki rečnik srpskog jezika, I-. Beograd 2003-.

Ėtimologičeskij slovarь slavjanskix jazykov. ĖSSJ. Red. O.N. TRUBAČEV. Moskva: Nauka, 1974-.

Etymolohičnyj slovnyk ukrajinsьkoji movy, I-IV. Kyjiv 1982-.

EWD = *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. Erarbeitet im Zentralinstitut für Sprachwissenschaft Berlin unter der Leitung von Wolfgang PFEIFER. 2. Auflage Februar 1997. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

FALK, H.S., TORP, Alf. 1910-1911. *Norwegisch-Dänisches etymologisches Wörterbuch*, I-II. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.

FORTSON, Benjamin W. IV. 2005^2. *Indo-European Language and Culture. An Introduction*. Blackwell Publishing Ltd. (Blackwell Textbooks in Linguistics, 19.)

FRAENKEL, Ernst. 1929. *Syntax der litauischen Postpositionen und Präpositionen*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

FRAENKEL, Ernst. 1950. *Die baltischen Sprachen*. Ihre Beziehungen zu einander und zu den indogermanischen Schwesteridiomen als Einführung in die Baltische Sprachwissenschaft. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

FRAENKEL, Ernst. LEW. *Litauisches etymologisches Wörterbuch* (unter Mitarbeit von Annemarie SLUPSKI, fortgeführt von Erich HOFMANN und Eberhard TANGL). I-II [bez osobnej paginacji]. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag und Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1955-1965.

FRISK, Hjalmar. GEW. *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, I-III. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1960-1973. (Zweite, unveränderte Auflage 1973).

GERULLIS, Georg. AON. 1922. *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin u. Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger.

GIRDENIS, Aleksas. 1995. *Teoriniai fonologijos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

GJL zob. OTRĘBSKI 1956-1965.

GL zob. ALMINAUSKIS 1933.

GOTTSCHALD, Max. 1982. *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen*. Fünfte verbesserte Auflage... von Rudolf Schützeichel. Berlin — New York: Walter de Gruyter.

GRIEPENTROG, Wolfgang. 1995. *Die Wurzelnomina des Germanischen und ihre Vorgeschichte*. Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 82.)

HEIDERMANNS, Frank. 1993. *Etymologisches Wörterbuch der germanischen Primäradjektive*. Berlin — New York: Walter de Gruyter. (Studia Linguistica Germanica, 33.)

HERMANN, Eduard. 1926. *Litauische Studien*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.

IEW zob. POKORNY 1959-1969.

JĒGERS, Benjamiņš. 1966. *Verkannte Bedeutungsverwandtschaften baltischer Wörter*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht (Sonderdruck aus der Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, Bd. 80, S. 6-162 und 291-307.)

JORDAN = JORDAN, Sabine. *Niederdeutsches im Lettischen. Untersuchungen zu den mittelniederdeutschen Lehnwörtern im Lettischen*. Bielefeld: Verlag für Regionalgeschichte, 1995. (Westfälische Beiträge zur Niederdeutschen Philologie, 4.)

KABAŠINSKAITĖ = KABAŠINSKAITĖ, Birutė. *Lietuvių kalbos liaudies etimologija ir artimi reiškiniai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

KALĖDA, Algis, KALĖDIENĖ, Barbara, NIEDZVIECKA, Marija. 1991. *Lietuvių-lenkų kalbų žodynas*. *Słownik litewsko-polski*. Vilnius: Mokslas. — 2. wyd., zredagowała Laimutė KALĖDIENĖ. Warszawa: Ex libris Galeria Polskiej Książki, 2008.

KARALIŪNAS, Simas. 1987. *Baltų kalbų struktūrų bendrybės ir jų kilmė*. Vilnius: Mokslas.

KARALIŪNAS, Simas. 1995. «PIE *h_2r̥tḱo- ʽbear' in Baltic», in: *Analecta Indoeuropaea Cracoviensia Ioannis Safarewicz memoriae dicata*. Cracoviae: Universitas, 189-196.

KARULIS = KARULIS, Konstantīns. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*, I-II. Rīga: Avots, 1992.

KAUKIENĖ, Audronė. 1994. *Lietuvių kalbos veiksmažodžio istorija*. *I* [*tomas*]. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.

KAUKIENĖ, Audronė. 2002. *Lietuvių kalbos veiksmažodžio istorija*. *II* [*tomas*]. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.

KAZLAUSKAS, Jonas. 1968. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* (*kirčiavimas, daiktavardis, veiksmažodis*). Vilnius: Mintis. [Przedrukowane w Kazlauskas 2000, t. I].

KAZLAUSKAS, Jonas. 2000. *Rinktiniai raštai* (red. Albertas Rosinas), t. I: Lietuvių kalbos istorinė gramatika, t. II: Straipsniai, recenzijos, kalbos kultūra. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

KLINGENSCHMITT, Gert. 1975. «Tocharisch und Indogermanisch», in: H. Rix (Hg.), *Akten der V. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft*, *Regensburg, 9-14. September 1973*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 148-163.

KLINGENSCHMITT, Gert. 1982. *Das altarmenische Verbum*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.

KLOEKHORST, Alwin. 2008. *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon*. Leiden — Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vol. 5.)

KLUGE, Friedrich. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 22. Auflage. Unter Mithilfe von Max Bürgisser u. Bernd Gregor völlig neu bearbeitet von Elmar SEEBOLD. Berlin — New York: Walter de Gruyter, 1989.

KLUGE-SEEBOLD zob. KLUGE.

KORTLANDT, Frederik. 1978. «IE palatovelars before resonants in Balto-Slavic», in: *Recent developments in historical phonology*. The Hague, 237-243.

KROONEN, Guss. 2013. *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. Leiden -Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vol. 11.)

KRUOPAS, Jonas. 1970. «1598 m. Merkelio Petkevičiaus katekizmo leksika», in: *LKK* XII, 83-154.

KUDZINOWSKI, Czesław. 1977. *Indeks-słownik do «Daukšos Postilė»*. Tomy I-II. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.

KÜMMEL, Martin Joachim. 2000. *Das Perfekt im Indoiranischen*. Eine Untersuchung der Form und Funktion... Wiesbaden: Reichert Verlag.

KURYŁOWICZ, Jerzy. 1956a. *L'apophonie en indo-européen*. Wrocław-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. (Polska Akademia Nauk, Prace Językoznawcze, 9.)

KURYŁOWICZ, Jerzy. 1956b. «Łotewsko-litewska monoftongizacja *ai*, *ei* > *ie*», in: *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* XV, 113-125.

KURYŁOWICZ, Jerzy. 1958. *L'accentuation des langues indo-européennes*. 2e édition. Wrocław-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. (Polska Akademia Nauk, Prace Językoznawcze, 17.)

KURYŁOWICZ, Jerzy. 1968. *Indogermanische Grammatik*. Bd. II: *Akzent, Ablaut*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

KURYŁOWICZ, Jerzy. 1987. *Studia językoznawcze. Wybór prac opublikowanych w języku polskim*. Red. L. BEDNARCZUK. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

LANSCHWEERT, René. 1984. *Die Rekonstruktion des baltischen Grundwortschatzes*. Frankfurt a.M., Bern, New York: Peter Lang.

LARSSON, Jenny H. 2010. *Nominal Compounds in Old Prussian*. Stockholm University: Department for Baltic Languages, Finnish and German.

LAUČJUTE = LAUČJUTE, Jurate Aloizovna. 1982. *Slovarь baltizmov v slavjanskix jazykax*. Leningrad: «Nauka». (Akademija nauk SSSR. Institut jazykoznanija.)

LAV zob. SMOCZYŃSKI 2005.

LEEŽ = *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*. Red. Birutė KULNYTĖ, Elvyda LAZAUSKAITĖ. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015.

LEHMANN, Winfred P. 1986. *A Gothic Etymological Dictionary*. Leiden: Brill.

LEJEUNE, Michel. 1972. *Phonétique historique du mycénien et du grec ancien*. Paris: Éditions Klincksieck. (Traditions de l'Humanisme, IX.)

LEMCHENAS = LEMCHENAS, Chackelis. 1970. *Lietuvių kalbos įtaka Lietuvos žydų tarmei*. Vilnius: «Mintis».

LESKIEN, August. 1884. *Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen*. Leipzig: Bei S. Hirzel.

LESKIEN, August. 1891. *Die Bildung der Nomina im Litauischen*. Leipzig: Bei S. Hirzel.

LEW zob. FRAENKEL 1955-1965.

LEXER, Matthias. 1962. *Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch*. Dreißigste Auflage, mit Nachtrag. Leipzig: S. Hirzel Verlag.

LINDEMAN, Fredrik Otto. 1997. *Introduction to the 'Laryngeal Theory'*. Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 91.)

LIUKKONEN, Kari. 1999. *Baltisches im Finnischen*. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft. (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne, 235.)

LIV^2 = *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*. Unter Leitung von H. RIX und der Mitarbeit vieler anderer bearbeitet von Martin Kümmel, Thomas Zehnder, Reiner Lipp, Brigitte Schirmer. Zweite, erweiterte und verbesserte Auflage bearbeitet von Martin KÜMMEL und Helmut RIX, Wiesbaden: Reichert, 2001.

LKG I = *Lietuvių kalbos gramatika*. I tomas: *Fonetika ir morfologija*. Autorzy: A. LAIGONAITĖ, V. MAŽIULIS, K. ULVYDAS, V. URBUTIS, V. VAITKEVIČIŪTĖ, A. VALECKIENĖ. Red. naczelny K. ULVYDAS. Vilnius: «Mintis», 1965. (Lietuvos TSR Mokslų akademija. Lietuvių kalbos ir literatūros institutas).

LLOYD, Albert, LÜHR, Rosemarie (od t. II) & SPRINGER, Otto. *Etymologisches Wörterbuch des Althochdeutschen*, I-. (Bd. I: *a* — *beȝȝesto*, Bd. II: *bî* — *eȝȝo*, Bd. III: ..., Bd. IV: *gâba* — *hylare*). Göttingen — Zürich: Vandenhoeck & Ruprecht, 1988-.

LÜBBEN, August. 1965. *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. Nach dem Tode des Verfassers vollendet von Christoph Walther. Reprographische Nachdruck der Ausgabe Norden u. Leipzig 1888. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1965.

MACHEK, Václav. 1934. *Recherches dans le domaine du lexique balto-slave*. Brno.

MACHEK, Václav. 1968. *Etymologický slovník jazyka českého*. Druhé, opravené a doplněné vydání. Praha: Academia: Nakladatelství Československé Akademie Věd.

Mały słownik języka polskiego. Pod red. Stanisława SKORUPKI, Haliny AUDERSKIEJ, Zofii ŁEMPICKIEJ. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1968.

MAŃCZAK, Witold. 1977. *Słowiańska fonetyka historyczna a frekwencja*. Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Zeszyty Naukowe UJ, CCCCLXXVI. Prace Językoznawcze, 55.)

MARTIROSYAN, Hrach K. 2009. *Etymological Dictionary of the Armenian Inherited Lexicon*. Leiden -Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vol. 8.)

MATASOVIĆ, Ranko. 2005. «The centum elements in Balto-Slavic», in: G. Meiser & Olav Hackstein (Hgg.), *Akten der XI. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft,*

17.-23. September 2000, Halle an der Saale. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 363-374.

MAYRHOFER, Manfred. 1986, *Indogermanische Grammatik*. Bd. I. 1. Halbband: Einleitung von Warren COWGILL†. 2. Halbband: Lautlehre [Segmentale Phonologie des Indogermanischen] von Manfred MAYRHOFER. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

MAYRHOFER, Manfred. EWAIA. *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen*, I-IV. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1986-2001.

MAŽIULIS, Vytautas. PKEŽ. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, 1-4. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1988-1997.

MEIER-BRÜGGER, Michael. 2002. *Indogermanische Sprachwissenschaft*. 8., überarbeitete und ergänzte Auflage der früheren Darstellung von Hans Krahe. Unter Mitarbeit von Matthias Fritz und Manfred Mayrhofer. Berlin — New York: Walter de Gruyter. (De-Gruyter-Studienbuch.)

MEISER, Gerhard. 1998. *Historische Laut- und Formenlehre der lateinischen Sprache*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

MEISER, Gerhard. 2003. *Veni vidi vici. Die Vorgeschichte des lateinischen Perfektsystems*. München: Verlag C.H. Beck.

METTKE, Heinz. 1978. *Mittelhochdeutsche Grammatik. Laut- und Formenlehre*. Vierte Auflage. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.

MIKLOSICH, Franz. 1886. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien.

NIEDERMANN, Max. 1956. *Balto-slavica*. Neuchatel — Genève: Librairie E. Droz. (Université de Neuchatel. Recueil de Travaux publiés par la Faculté des Lettres, vingt-septième fascicule.)

NIKOLAEV, Aleksander S. 2010. *Issledovanija po praindoevropejskoj imennoj morfologii*. Sankt-Peterburg: Nauka. (Rossijskaja akademija nauk. Institut lingvističeskix issledovanij).

NIL = Dagmar S. WODTKO, Britta IRSLINGER, Carolin SCHNEIDER, *Nomina im Indogermanischen Lexikon*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2008.

NUSSBAUM, Alan J. 1986. *Head and Horn in Indo-European*. Berlin — New York: Walter de Gruyter. (Untersuchungen zur Indogermanischen Sprach- und Kulturwissenschaft. Neue Folge, 2.)

OLSEN, Birgit Anette. 1988. *The Proto-Indo-European Instrument Noun Suffix* *-tlom *and its variants*. Copenhagen: Munksgaard. (Historisk-filosofiske Meddelelser 55, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.)

OSTHOFF, Hermann. 1901. *Etymologische Parerga*. Leipzig.

OSTROWSKI, Norbert. 2006. *Studia z historii czasownika litewskiego. Iteratiwa. Denominatiwa*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Seria Językoznawstwo, 25.)

OTRĘBSKI, Jan. ZS. *Wschodniolitewskie narzecze twereckie*. Część III: *Zapożyczenia słowiańskie*. W Krakowie: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, 1932.

OTRĘBSKI, Jan. 1934. *Wschodniolitewskie narzecze twereckie*. Część I: *Gramatyka*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności.

OTRĘBSKI, Jan. GJL. 1956-1965. *Gramatyka języka litewskiego*. T. I (1958): *Wiadomości wstępne. Nauka o głoskach*. T. II (1965): *Nauka o budowie wyrazów*. T. III (1956): *Nauka o formach*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

OTRĘBSKI, Jan. 1961. «O badaniach nad nazwami wodnymi i miejscowymi na obszarze Litwy», in: W. Taszycki (red.), *I Międzynarodowa slawistyczna konferencja onomastyczna w Krakowie w dniach 22-24 października 1959. Księga referatów*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Ossolineum, 49-58.

PAKERYS, Jurgis. 2007. «Esamojo laiko formantas *-st-* išvestiniuose lietuvių kalbos veiksmažodžiuose», in: *Balt* XLII:3, 383-405.

PALIONIS, Jonas. 1967. *Lietuvių literatūrinė kalba XVI-XVII a.* Vilnius: Mintis.

PETERS, Martin. 1980. *Untersuchungen zur Vertretung der indogermanischen Laryngale im Griechischen*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. (Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 377.)

PETERSSON, Herbert. 1918. *Baltische und slavische Wortstudien*. Lund: Gleerup.

PETIT, Daniel. 2004. *Apophonie et catégories grammaticales dans les langues baltiques*. Leuven — Paris: Peeters. (Collection linguistique publiée par la Société de linguistique de Paris, LXXXVI.)

PETIT, Daniel. 2010. *Untersuchungen zu den baltischen Sprachen*. Leiden — Boston: Brill. (Brill's Studies in Indo-European Languages & Linguistics, vol. 4.)

PINAULT, Georges-Jean. 1982. «A Neglected Phonetic Law: The Reduction of the Indo-European Laryngeals in Internal Syllables Before *yod*», 265-272, in: Anders Ahlqvist (ed.), *Papers from the 5th Conference on Historical Linguistics*, Galway, April 6-10, 1981. Amsterdam — Philadelphia: John Benjamins.

POKORNY, Julius. IEW. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, I-II. Bern: A. Francke AG, 1959-1969.

PRELLWITZ, Walther. 1891. *Die deutschen Lehnwörter im Preussisschen und Lautlehre der deutschen Lehnwörter im Litauischen*. Göttingen: Verlag von Vandenhoeck & Ruprecht.

PUHVEL, Jaan. HED. *Hittite Etymological Dictionary*, I-IV. Berlin — New York — Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1984-1997.

RASMUSSEN, Jens Elmegård. 1989. *Studien zur Morphophonemik der indogermanischen Grundsprache*. Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 55.)

REJZEK, Jiří. 2001. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda.

REW zob. VASMER.

RINGE, Don. 2006. *A Linguistic History of English*. Vol. I: *From Proto-Indo-European to Proto-Germanic*. Oxford: Oxford University Press.

RIX, Helmut. 1976. *Historische Grammatik des Griechischen. Laut- und Formenlehre*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

ROSINAS, Albertas. 1995. *Baltų kalbų įvardžiai: morfologijos raida*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

ROZWADOWSKI, Jan Michał. 1959. 1961. *Wybór pism*. T. I: *Pisma polonistyczne* (1959). T. II: *Językoznawstwo indoeuropejskie* (1961). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

SABALIAUSKAS, Algirdas. 1990. *Lietuvių kalbos leksika*. Vilnius: Mokslas.

SCHINDLER, Jochem, 1972. «L'apophonie des noms-racines indo-européens», *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* 67, 31-38.

SCHINDLER, Jochem, 1975. «L'apophonie des thèmes indo-européens en *-r/n*», *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* 70, 1-10.

SCHMALSTIEG, William R. 1974. *An Old Prussian Grammar. The Phonology and Morphology of the Three Catechisms*. University Park & London: The Pennsylvania State University Press.

SCHMALSTIEG, William R. 2000. *The Historical Morphology of the Baltic Verb*. Washington D.C. (Journal of Indo-European Studies. Monograph no. 37.)

SCHMID, Wolfgang P. 1963. *Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

SCHRIJVER, Peter. 1991. *The Reflexes of Proto-Indo-European Laryngeals in Latin*. Amsterdam — Atlanta: Rodopi.

SHEVELOV, George Y. 1965. *A Prehistory of Slavic*. *The Historical Phonology of Common Slavic*. New York: Columbia University Press.

SENN, Alfred. 1966. *Handbuch der litauischen Sprache*. Bd. I: Grammatik. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

SKARDŽIUS, Pranas. SLA. 1931. *Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen*. Kaunas: Spindulio B-vės spaustuvė. («Tauta ir Žodis», Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidinys, VII knygos). — Wznowione w reprodukcji fotograficznej jako t. 4 wydawnictwa Pr. Skardžius, *Rinktiniai raštai* (red. Albertas Rosinas). Vilnius 1998.

SKARDŽIUS, Pranas. 1935. *Daukšos akcentologija*. Kaunas: V.D.U. Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidinys. (Fakulteto raštai XVII t.)

SKARDŽIUS, Pranas. ŽD. 1943. *Lietuvių kalbos žodžių daryba*. Vilnius: Lietuvių mokslų akademija. Lietuvių kalbos institutas. — Wznowione w reprodukcji fotograficznej jako t. 1 wydawnictwa Pr. Skardžius, *Rinktiniai raštai* (red. Albertas Rosinas). Vilnius 1996.

SKARDŽIUS, Pranas. RR. 1996-2014. *Rinktiniai raštai*. Sudarė Albertas Rosinas. T. 1 (1996), t. 2 (1997), t. 3 (1998), t. 4 (1998), t. 5 (1999), t. 6 (2014. Rodyklės), t. 7 (2013. Rodyklės ir bibliografija). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas; [t. 6 i 7] Vilniaus universitetas.

SKOK, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV. Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Surađivao u predradnjama i priredio za tisak Valentin Putanec. Zagreb: Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971-1974.

SLA zob. SKARDŽIUS 1931.

SŁAWSKI, Franciszek. SEJP. *Słownik etymologiczny języka polskiego*, I-V [przerwany po wyrazie *łżywy*]. Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, 1952-1982.

SŁPS = *Słownik prasłowiański*. Pod red. Fr. SŁAWSKIEGO. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1974-.

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 1989. *Studia bałto-słowiańskie*. Część I. Wrocław-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. (Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, Prace Komisji Językoznawstwa, 57.)

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 1992. «Die altpreußische Entnasalisierung und ihre Folgen für die Deutung der Deklinationsendungen», in: W. Smoczyński & A. Holvoet (eds.), *Colloquium Pruthenicum primum*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 47-83.

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 2000. *Untersuchungen zum deutschen Lehngut im Altpreußischen*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Analecta Indoeuropaea Cracoviensia, III.)

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 2001. *Język litewski w perspektywie porównawczej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Baltica Varsoviensia, III.)

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 2003a. *Hiat laryngalny w językach bałto-słowiańskich*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Analecta Indoeuropaea Cracoviensia, IV.)

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 2003b. *Studia bałto-słowiańskie*. Część II / *Baltisch-slavische Studien*. Teil II. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Baltica Varsoviensia, V.)

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 2005. *Lexikon der altpreußischen Verben*. Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 117.)

SMOCZYŃSKI, Wojciech. 2006. *Laringalų teorija ir lietuvių kalba*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. (Bibliotheca Salensis, 2.)

SNOJ, Marko. 2003. *Slovenski etimološki slovar*. Druga, pregledana in dopolnjena izdaja.

Ljubljana: Modrijan.

SOLTA, Georg Renatus. 1960. *Die Stellung des Armenischen im Kreise der indogermanischen Sprachen. Eine Untersuchung der indogermanischen Bestandteile des armenischen Wortschatzes*. Wien.

SPECHT, Franz. 1944. *Der Ursprung der indogermanischen Deklination*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

STACHOWSKI, Stanisław. 2014. *Słownik historyczno-etymologiczny turcyzmów w języku polskim*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

STANG, Christian S. 1942. *Das slavische und baltische Verbum*. Oslo: I Kommisjon Hos Jacob Dybwad.

STANG, Christian S. 1966. *Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen*. Oslo — Bergen — Tromsø: Universitetsforlaget.

STANG, Christian S. 1970. *Opuscula linguistica. Ausgewählte Aufsätze und Abhandlungen*. Oslo — Bergen — Tromsø: Universitetsforlaget.

STANG, Christian S. 1972. *Lexikalische Sonderübereinstimmungen zwischen dem Slavischen, Baltischen und Germanischen*. Oslo — Bergen — Tromsø: Universitetsforlaget. (Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. Ny serie, 11.)

STRUNK, Klaus. 1967. *Nasalpräsentien und Aoriste. Ein Beitrag zur Morphologie des verbums im Indo-Iranischen und Griechischen*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

STÜBER, Karin. 2002. *Die primären s-Stämme des Indogermanischen*. Wiesbaden: Reichert.

SZEMERÉNYI, Oswald. 1960. *Studies in the Indo-European System of Numerals*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

TOPOROV, Vladimir Nikolaevič. PJ. *Prusskij jazyk. Slovarь*. T. I: A-D (1975), II: E-H (1979), III: I-K (1980), IV: K-L (1984), V: L (1990). Moskva: Izdatelьstvo Nauka.

TRAUTMANN, Reinhold. 1910. *Die altpreußischen Sprachdenkmäler*. Einleitung, Texte, Grammatik, Wörterbuch. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

TRAUTMANN, Reinhold. BSW. *Baltisch-Slavisches Wörterbuch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1923.

TRAUTMANN, Reinhold. 1925. *Die altpreußischen Personennamen*. Ein Beitrag zur baltischen Philologie. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

TREMBLAY, Xavier. 2003. *La déclinaison des noms de parenté indo-européens en* -ter-. Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 106.)

TREMBLAY, Xavier. 2005. «Grammaire comparée et grammaire historique: quelle réalité est reconstruite par la grammaire comparée?», 21-195, in: G. Fussman, J. Kellens, H.-P. Francfort, X. Tremblay, *Āryas, Aryens et Iraniens en Asie Centrale*. Paris: Éditions-Diffusion de Boccard. (Collège de France. Publications de l'Institut de Civilisation indienne. Série in-8°, fasc. 72.)

TSBM = *Tlumačaľny sloŭnik belaruskaj movy*, 1-5. Red. K.K. ATRAXOVIČ. Minsk 1977-1984.

UNBEGAUN, B.-O. 1995. *Russkie familii*. Perevod s anglijskogo. Obščaja redakcija i posleslovie B.A. Uspenskogo. Izdanie vtoroe, ispravlennoe. Moskva: «Progress».

UNTERMANN, Jürgen. 2000. *Wörterbuch des Oskisch-Umbrischen*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag. (Handbuch der italischen Dialekte, III. Band.)

URBAS, Dominykas. 1996. *Martyno Mažvydo raštų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

URBUTIS, Vincas. 1978. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslas.

URBUTIS, Vincas. 1981. *Baltų etimologijos etiudai* [t. 1]. Vilnius: Mokslas.

URBUTIS, Vincas. 2009. *Baltų etimologijos etiudai*, [t.] 2. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

URBUTIS, Vincas. 2010. *Knygos apie žodžius*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

VAAN DE, Michiel. 2008. *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden — Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vol. 7.)

VAILLANT, André. GC. 1950-1977. *Grammaire comparée des langues slaves*. T. I-V. Lyon — Paris: IAC; Paris: Editions Klincksieck.

VANAGAS, Aleksandras. 1981. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas. Lietuvių kalbos ir literatūros institutas.

VANAGAS, Aleksandras. 2004. *Lietuvos miestų vardai*. Antrasis leidimas. [I wyd. 1996]. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

VASMER, Max. REW. *Russisches etymologisches Wörterbuch*, I-III. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1953-1958.

VIJŪNAS, Aurelijus. 2009. *The Indo-European Primary t-Stems*. Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 133.)

VINE, Brent. 1998. *Aeolic* ὄρπετον *and Deverbative* *-etó- *in Greek and Indo-European*. Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft. Vorträge und Kleinere Schriften, 71.)

VITKAUSKAS, Vytautas. 2006. *Lietuvių kalbos žodyno taisymai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

WALDE, Alois. WH. *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, I-II. 3., neubearbeitete Auflage von J[ohann] B[aptist] HOFMANN. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1938-1954.

WATKINS, Calvert. 2011. *The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots*. 3rd edition. Boston, New York: Houghton Mifflin Harcourt.

WEISS, Michael. 2009. *Outline of the Historical and Comparative Grammar of Latin*. Ann Arbor, New York: Beech Stave Press.

WH zob. WALDE.

WITCZAK, Krzysztof T. 2003. *Indoeuropejskie nazwy zbóż*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

ZDANCEWICZ = ZDANCEWICZ, Tadeusz. «Litewskie elementy słownikowe w gwarach polskich okolic Sejn», in: *Lingua Posnaniensis* VIII, 1960, 333-352.

ZINKEVIČIUS, Zigmas. 1966. *Lietuvių dialektologija*. Lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija (su 75 žemėlapiais). Vilnius: Mintis.

ZINKEVIČIUS, Zigmas. 1980, 1981. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*. T. I, II. Vilnius: Mokslas.

ZINKEVIČIUS, Zigmas. 2002, 2003, 2004. *Rinktiniai straipsniai*. T. I, II (2002), III (2003), IV (2004). Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija.

ZS zob. OTRĘBSKI 1932.

ŽD zob. SKARDŽIUS 1943.

ŽILINSKIENĖ, Vida. 1995. *Atgalinis dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Matematikos ir informatikos institutas. Lietuvių kalbos institutas.

SKRÓTY NAZW CZASOPISM

ALL — Acta Linguistica Lithuanica. Vilnius.
Balt — Baltistica. Vilnius.
LKK — Lietuvių kalbotyros klausimai. Vilnius.

SKRÓTY

a. — albo
abl. — (casus) ablativus
abstr. — abstractum, rzeczownik oderwany
acc. — (casus) accusativus, biernik
act. — activum , strona czynna
adess. — (casus) adessivus
adi. — (nomen) adiectivum, przymiotnik
adi. vb. — adiectivum verbale
adv. — adverbium, przysłówek
ags. — anglo-saksoński
akc. — akcentowy
alb. — albański
allat. — (casus) allativus
ang. — angielski
aor. — aoryst
arch. — archaiczny
arkad. — arkadyjski
atemat. — atematyczny
att. — attycki
aukszt. — auksztajcki
aw. — awestyjski
bałt. — bałtycki
beoc. — beocki
bg. — bułgarski
bibl. — biblijne
błr. — białoruski
bot. — (termin) botaniczny
bret. — bretoński
bsł. — bałto-słowiański
b.z.a. — bez znaku akcentowego w LKŽ
c. — (genus) commune, rodzaj wspólny
C — dowolna spółgłoska
card. — (nomen) cardinale, liczebnik główny
caus. — (verbum) causativum, czas. sprawczy
cerk. — cerkiewny
chorw. — chorwacki
coll. — collectivum, rzeczownik zbiorowy
compar. — comparativus, stopień wyższy
concr. — concretum, rzeczownik konkretny
condit. — (modus) conditionalis, tryb warunkowy
coni. — (modus) coniunctivus, tryb łączny
cps. — (nomen) compositum, wyraz złożony
cs. — cerkiewnosłowiański
cur. — (verbum) curativum
cymr. — cymryjski
cypr. — cypryjski
czak. — czakawski
czas. — czasownik
czes. — czeski
czyt. — czytaj
dat. — (casus) dativus
daw. — dawne
demin. — (nomen) deminutivum, zdrobnienie
denom. — (verbum, nomen) denominativum
desid. — (praesens) desiderativum
dial. — dialektalny
dłuż. — dolnołużycki
dn. — dolnoniemiecki
dor. — dorycki
dosł. — dosłownie
drw. — derywat
du. — (numerus) dualis, liczba podwójna
duń. — duński
dur. — (verbum) durativum
eol. — eolski
ep. — epicki
est. — estoński
etym. — etymologia, etymologiczne
euf. — eufemizm
f., fem. — (genus) femininum, rodzaj żeński
far. — farerski (Faroese)
fiń. — fiński
fr. — francuski
frq. — (verbum) frequentativum
fryz. — fryzyjski
fut. — (tempus) futurum, czas przyszły
galij. — galijski
gen. — (casus) genetivus, dopełniacz
germ. — germański
głuż. — górnołużycki
goc. — gocki
gr. — grecki
gram. — (termin) gramatyczny
gw. — gwarowy
H — nieokreślona laryngalna
(w przeciwieństwie do h_1, h_2, h_3)
Hes. — Hesychius
het. — hetycki
hist. — termin historyczny, wyraz odnoszący się do realiów historycznych
hiszp. — hiszpański

homer. — homerycki
ie. — indoeuropejski
iir. — indoirański
ill. — (casus) illativus
impers. — impersonale, nieosobowe
inchoat. — (verbum) inchoativum
indecl. — indeclinabile, nieodmienne
inf. — infinitivus, bezokolicznik
infig. — infigowany
inskr. — inskrypcyjny
instr. — (casus) instrumentalis, narzędnik
intens. — (verbum) intensivum
interi. — interiectio, wykrzyknik
intr. — (verbum) intransitivum, (czas.) nieprzechodni
ipf. — (tempus) imperfectum, czas przeszły niedokonany
ipv. — (modus) imperativus, tryb rozkazujący
ir. — iryjski
isl. — islandzki
iter. — (verbum) iterativum, czas. wielokrotny
jęz. — język
jid. — jiddisz
joń. — joński
kasz. — kaszubski
klas. — klasyczny
końc. — końcówka
kret. — kreteński
kuroń. — kuroński
latg. — latgalski
l.c. — loco citato, w miejscu cytowanym
lezb. — lezbijski
lit. — litewski
liter. — literacki; literatura przedmiotu
liw. — liwijski
loc. — (casus) locativus, miejscownik
lrg. — (spółgłoska) laryngalna
luw. — luwijski
luw.-hier. — luwijski hieroglificzny
luw.-klin. — luwijski klinowy
lyk. — lykijski
łac. — łaciński
łot. — łotewski
łuż. — łużycki
m., masc. — (genus) masculinum, rodzaj męski
maced. — macedoński
med. — medium, strona zwrotna
m.in. — między innymi
mław. — z młodszej Awesty
myk. — mykeński
n. — (genus) neutrum, rodzaj nijaki
n. act. — nomen actionis, nazwa czynności
n. agt. — nomen agentis, nazwa wykonawcy czynności
nazw. — nazwisko
neol. — neologizm, nowy wyraz
neoosn. — neoosnowa (werbalna, nominalna)
neopwk. — neopierwiastek
neosuf. — neosufiks
niderl. — niderlandzki
niem. — niemiecki
n.instr. — nomen instrumenti, nazwa narzędzia
nir. — nowoiryjski
n.jez. — nazwa jeziora
n.m. — nazwa miejscowa
nom. — (casus) nominativus, mianownik
nord. — nordycki
norw. — norweski
n.os. — nazwa osobowa
n.rz. — nazwa rzeczna
n.w. — nazwa wodna
nwn. — nowowysokoniemiecki
ob. — obok
obl. — (casus) obliquus, przypadek zależny
o.c. — opus citatum, dzieło cytowane
ord. — (nomen) ordinale, liczebnik porządkowy
orm. — ormiański
oset. — osetyński
osk. — oskijski
osm.-tur. — osmańsko-turecki
p.a. — paradygmat akcentowy
pal. — palajski
panat. — praanatolijski
pass. — passivum, strona bierna
patron. — patronimiczne (nazwisko)
pb. — prabałtycki
pbsł. — prabałtosłowiański
pdg. — paradygmat
peior. — (nomen) peiorativum
pers. — perski
pf. — perfectum
pgerm. — pragermański
pgr. — pragrecki
pie. — praindoeuropejski

piir. — praindoirański
pir. — prairański
pis. — pisane (w zabytku)
pital. — praitalski
p.l. — per litteras, listownie
pl. — (numerus) pluralis, liczba mnoga
plit. — pralitewski
pl.t. — plurale tantum
płac. — prałaciński
płn. — północny
płn.-wsch. — północno-wschodni
płot. — prałotewski
pogardl. — pogardliwy
pol. — polski
połab. — połabski
popr. — poprawiony
postvb. — postverbale, postwerbalny
pot. — potoczny
ppol. — prapolski
praep. — praepositio, przyimek
por. — porównaj
prs. — (tempus) praesens, czas teraźniejszy
prt. — (tempus) praeteritum, czas przeszły
prus.-niem. — prusko-niemiecki (jęz. niem. Prus Wschodnich)
prvb. — praeverbium
przen. — przenośne
przest. — przestarzałe
przym. — przymiotnik
przyp. — przypis
psł. — prasłowiański
ptc. — participium, imiesłów
ptk. — partykuła
ptoch. — pratocharski
pwk. — pierwiastek (rdzeń wyrazu, leksem)
quasiprym. — (czasownik) quasiprymarny
rcs. — ruskocerkiewnosłowiański
rej. — rejon (jednostka administracyjna na Litwie)
refl. — (verbum) reflexivum, czas. zwrotny
ros. — rosyjski
rus. — ruski
rzecz. — rzeczownik
saṃpras. — (SZ typu) saṃprasāraṇa
sb. — (nomen) substantivum, rzeczownik
sch. — serbsko-chorwacki
scil. — scilicet, to jest
scs. — starocerkiewnosłowiański
serb. — serbski
serbcs. — serbsko-cerkiewnosłowiański
sg. — (numerus) singularis, liczba pojedyncza
słc. — słowacki
słń. — słoweński
słow. — słowiański
st. — stopień (apofoniczny)
st — staro-
stang. — staroangielski
stat. — (verbum) stativum
staw. — staroawestyjski
stczes. — staroczeski
stdn. — starodolnoniemiecki
sti. — staroindyjski
stir. — staroiryjski
stisl. — staroislandzki
stlit. — starolitewski
stłot. — starołotewski
stnord. — zob. *stisl.*
stpol. — staropolski
stpr. — staropruski
strus. — staroruski
stsaks. — starosaksoński
stszw. — staroszwedzki
sttur. — staroturecki
stwn. — starowysokoniemiecki
suf. — sufiks, przyrostek
superl. — (gradus) superlativus, stopień najwyższy
syn. — synonim
s.v. — sub vocabulo, pod hasłem
szw. — szwedzki
śrdn. — średniodolnoniemiecki
średn. — średniowieczny
śrłac. — średniowieczny łaciński
śrir. — średnioiryjski
śrniderl. — średnioniderlandzki
śrpers. — średnioperski
śrrus. — średnioruski
śrwalij. — średniowalijski
śrwn. — średniowysokoniemiecki
tatar. — tatarski
temat. — tematyczny
t.y. — *tas yra* ʽto jest’
toch. A, B — tocharski A, B
tr. — (verbum) transitivum, (czas.) przechodni
tur. — turecki
ukr. — ukraiński
umbr. — umbryjski
vb. — verbum

walij. — walijski
wcznwn. — wszesno-nowowysokoniemiecki
wed. — wedyjski, wedycki
węg. — węgierski
wł. — włoski
wsch.-bałt. — wschodniobałtycki
wsch.-fryz. — wschodniofryzyjski
wsch.-lit. — wschodniolitewski
wsch.-słow. — wschodniosłowiański
zach.-germ. — zachodniogermański
żm. — żmudzki

NAZWY STOPNI APOFONICZNYCH

SE — stopień *e*
SE-C — stopień *e* antekonsonantyczny
SE-V — stopień *e* antewokaliczny
SO — stopień *o*
SO-C — stopień *o* antekonsonantyczny
SO-V — stopień *o* antewokaliczny
SP — stopień pełny
SW — stopień wzdłużony
SZ — stopień zanikowy
SZ-C — stopień zanikowy antekonsonantyczny
SZ-V — stopień zanikowy antewokaliczny
WSE — wzdłużony stopień *e*
WSO — wzdłużony stopień *o*
WSZ — wzdłużony stopień zanikowy

ZNAKI SPECJALNE

< — pochodzi z (regularna zmiana fonetyczna)
> — przechodzi w (regularna zmiana fonetyczna)
⇐ albo ⇒ — (1) zmiana morfologiczna, (2) derywacja, (3) zapożyczenie
/.../ — transkrypcja fonologiczna
[...] — transkrypcja fonetyczna
<...> — transkrypcja grafemiczna
«...» — przytoczenie z zabytku, cytat
— pauza
: — stosunek allomorfów; stosunek formalny w ogóle
† — forma potencjalna, niezrealizowana
bu.vo — kropka wskazuje podział wyrazu na sylaby

*H — ogólny symbol spółgłoski laryngalnej
*h_1, *h_2, *h_3, *h_x — fonemy laryngalne
R — dowolny resonant (*i̯*, *u̯*, *m*, *n*, *r*, *l*)
T — dowolny obstruent

NIEKTÓRE TERMINY FACHOWE

Adideacja — takie skojarzenie dwu pojęć, które pociąga za sobą upodobnienie brzmienia jednego wyrazu do drugiego, np. *dùrpės* ⇐ *tùrpės* (por. *dùrti*), *mišpãrai* ⇐ *nešpãrai* (por. *mìšios*), *tėvū̃nas* ⇐ *tijū̃nas* (por. *tė́vas*).

Afereza — zanik głoski na początku wyrazu, w szczególności 1. zanik początkowej samogłoski (z reguły nieakcentowanej): *barãgas* < *abarãgas, *ráitis* < *ėráitis*, *žañčius* < *ažañčius*, *Žùpis* < *Užupis a. *Ažupis, 2. zanik początkowej spółgłoski: *ẽgėrė* < *jẽgėrė*, *éndrė* < *néndrė*, *óras* < *vóras*.

Afiks — termin nadrzędny względem terminów «prefiks», «sufiks» i «infiks». Oznacza morfem gramatyczny, który przyłącza się do morfemu leksykalnego w jednej z trzech pozycji wyrazowych: 1. przed morfemem leksykalnym (por. prefiks *nu-* w *nu-KRÌT-o*), 2. po morfemie leksykalnym (por. sufiks *-ul-* w *KRIT-ul-iaĩ*), 3. w obrębie morfemu leksykalnego, mianowicie przez wsunięcie afiksu przed końcową spółgłoskę morfemu (por. infiks *-n-* w *KRI-n-T-ù* ⇐ *KRIT*).

Akrostatyczny — zob. «Apofoniczno-akcentowe paradygmaty».

Akut — zob. «Intonacja».

Allomorfy — warianty fonologiczne jednego morfemu (zob.), które w swej formie są uwarunkowane przez sąsiedztwo morfologiczne. Przykłady: *bū́-ti* : *buv-aũ*, *vý-ti* : *vej-ù* : *vij-aũ*, *drẽsk-ia* : *drẽsk-ė* : *drė̃ks-ti*, *gìnt-yti* : *giñč-as*.

Alternacja — oboczność, wymiana samogłosek albo spółgłosek w obrębie morfemu, zachodząca według określonego schematu, por. np. *vedù* : *vãdas* : *į́voda*, *martì* : *mar̃čiai*, *gaidỹs* : *gaidžiaĩ*.

Alternant — forma oboczna, wymieniająca się z inną w ramach określonego schematu. Por. «Apofonia», «Allomorfy».

Amfikinetyczny — zob. «Apofoniczno-akcentowe paradygmaty».

Analogia — typ zmiany morfologicznej, w wyniku której pewna forma gramatyczna przekształca się na wzór innej, istniejącej już w języku. Zmiana ta prowadzi do zastąpienia formy nieregularnej (wyjątkowej) formą regularną, a odbywa się to według tzw. proporcji analogicznej: $a : b = a_1 : x$ ($x = b_1$). Por. ang. *leg* : nom.pl. *legs* = *foot* : *x* (*x* = *foots*, zamiast *feet*); pol. *ojciec* : gen.sg. *ojca* = *syn* : *x* (*x* = *syna*, zamiast stpol. *synu*); lit. *piršlỹs* : instr.sg. *piršliù* = *vagìs* : *x* (*x* = *vagiù*, zam. *vagimì*).

Anaptyksa — pojawienie się wewnątrz wyrazu samogłoski, która rozbija grupę spółgłosek, por. *kimỹnai*, *šãratas* i *mìšios* jako formy transponujące brzmienia błr. *kmin*, *šrot* i pol. *msza*.

Aniṭowy (termin gramatyki sanskryckiej) — mówi się o pie. pierwiastku, który nie był zakończony spółgłoską laryngalną. Aniṭowe z pochodzenia są pierwiastki takich wyrazów litewskich, jak *bė́gti* < pie. *b^{h}eg$^{u̯}$-, *ber̃ti* < pie. *b^{h}er-, *brendù* ⇐ pie. *b^{h}red^{h}-, *eĩti* < pie. *h$_1$ei̯-, *per̃ti* < pie. *per-, *riẽsti* < pie. *u̯rei̯t-, *sėdė́ti* ⇐ pie. *sed-, *šliẽtis* < pie. *ḱlei̯-, *žiẽsti* < pie. *d^{h}ei̯ǵ^{h}-. Termin przeciwstawny: «Seṭowy».

Antonimy — wyrazy o przeciwstawnym znaczeniu, np. *gẽras* ʽdobry’ : *blõgas* ʽzły’, *draũgas* ʽprzyjaciel’ : *príešas* ʽwróg’, *pradžià* ʽpoczątek’ : *gãlas* ʽkoniec’.

Antycypacja — zbyt wczesne wystąpienie pewnego ruchu artykulacyjnego, uprzedzające przystosowanie artykulacji jakiejś głoski pod wpływem głoski następującej. Zob. «Asymilacja».

Apelatyw — łac. *nomen appellativum*, rzeczownik pospolity jako przeciwieństwo nazwy własnej (łac. *nomen proprium*). Np. *gul̃bė* ʽłabędź’ jest apelatywem w stosunku do takich nazw własnych, jak *Gul̃bė* a. *Gul̃bis* (nazwiska), *Gul̃bė* (n. rzeki), *Gul̃bis* (n. jeziora), *Gul̃bės* (n. wsi).

Apofonia — alternowanie samogłosek w formach należących do jednego gniazda leksykalnego (etymologicznego) a zróżnicowanych pod względem gramatycznym. Por. z jednej strony lit. *e* ⇒ *a*: *nešù* : *naštà*, *ė* ⇒ *uo*: *sė́du* : *súodžiai*, *ie* ⇒ *ai*: *liekù* : *laikaũ* (apofonia tzw. jakościowa), z drugiej strony *e* ⇒ *ė*: *nešù* : *nėščià*, *a* ⇒ *o*: *platùs* : *plõtis*, *ie* ⇒ *i*: *liekù* : *likaũ* (apofonia tzw. ilościowa).

Apofoniczne stopnie — formy jednego i tego samego leksemu, które ukazują się w opozycjach fleksyjnych lub derywacyjnych jako zróżnicowane pod względem wokalizmu. Odróżnia się:

1. st. pełny: z jednej strony st. *e* (lit. *e*, *ei*/*ie*), z drugiej strony st. *o* (lit. *a*, *ai*), por. *sekù* : *sakaũ*, *veikiù* : *vaikaũ*, *sniẽgas* : *snaĩgė*,

2. st. zanikowy — brak samogłoski *e* lub *a* (lit. *iR*/*uR*, *i*, *u*), por. *mirkýti* : *mer̃kti*, *mìltai* : *málti*, *likaũ* : *liekù*, *dùbti* : *daubà*,

3. wzdłużony st. *e* (lit. *ė* ⇐ *e*), por. *lė́miau* : *lemiù*, *mė́tau* : *metù*, *sėkmė̃* : *sekù*, *vėdlỹs* : *vedù*,

4. wzdłużony st. *o* (lit. *o* < pb. *ā* ⇐ *a*), por. *kóriau* : *kariù*, *prãmonė* : *manýti*, *žodis* : *žadù*, *grõžis* : *gražùs*,

5. wzdłużony st. zanikowy (lit. *y* ⇐ *i*; *ū* ⇐ *u*), por. *pýliau* : *pilù*, *byrė́ti* : *bìrti*, *kýboti* : *kìbti*, *sámyšis* : *sumišaũ*, *gylė̃* : *gilùs*. — *kū́liau* : *kuliù*, *įgūdis* : *įgudaũ*, *sájūdis* : *sujudaũ*, *mūsaĩ* : *mùsos*.

Apofoniczno-akcentowe paradygmaty — klasyfikacja pie. rzeczowników atematycznych ze stanowiska przeciwstawności form mocnych (np. nom.sg.) i słabych (np. gen.sg.) odmiany. Są dwa kryteria tej przeciwstawności: po pierwsze stopień apofoniczny jednego ze składowych morfemów wyrazu (pierwiastek, sufiks, końcówka), po drugie pozycja akcentu w stosunku do jednego z wymienionych trzech morfemów. Dla praindoeuropejskiego przyjmuje się cztery typy paradygmatów (zob. Fortson 2005, 107 n.):

1. *akrostatyczny*, kiedy akcent spoczywa na pierwiastku tak w przypadkach mocnych, jak i słabych, przy czym mocne pokazują SO, zaś słabe SE, np. pie. *nók$^{u̯}$-t-s ʽnoc’, gen.sg. *nék$^{u̯}$-t-s;

2. *proterokinetyczny*, kiedy w przypadkach mocnych akcent spoczywa na pierwiastku scharakteryzowanym przez st. pełny, zaś w przypadkach słabych przesuwa się na sufiks scharakteryzowany przez st. pełny, np. pie. *mén-ti-s ʽmyśl’, gen.sg. *mn̥-téi̯-s;

3. *hysterokinetyczny*, kiedy w przypadkach mocnych akcent spoczywa na sufiksie w st. pełnym, zaś w przypadkach słabych przesuwa się na końcówkę w st. pełnym, np. pie. *ph$_2$-tér-s ʽojciec’, gen.sg. *ph$_2$-tr-és;

4. *amfikinetyczny* (lub *holokinetyczny*), kiedy w przypadkach mocnych akcentowany jest pierwiastek w st. pełnym, zaś w przypadkach słabych końcówka w st. pełnym; sufiks występuje zwykle ze wzdłużonym SO w nom.sg. i zwykłym SO w acc.sg. Por. pie. *h$_2$éu̯s-ōs ʽjutrzenka’, gen.sg. *h$_2$us-s-és, acc.sg. *h$_2$éu̯s-os-m̥.

Apokopa, **apokopowanie** — zanik samogłoski lub dyftongu na końcu wyrazu, np. *daũg* < *daugi*, *daugia*; *nebẽr* < *nebėrà*; *nerst* [ʽgniewa się’] < *nersta*; *rañkoj* < *rañkoje*; *bū̃k* < *bū́ki* (*bėg-ki); *màt* < *mataĩ*; *kõl* < *koleĩ*.

Artykulacja — ruchy narządów mowy prowadzące do wytworzenia głoski.

Asymilacja — upodobnienie głoski pod względem sposobu lub miejsca artykulacji do jej sąsiedztwa, z jednej strony następującego (wypadek częstszy), z drugiej strony poprzedzającego (wypadek rzadszy). Gdy w sekwencji *AB* upodobnienie narzuca segment *B*, mówi się o antycypacyjnej asymilacji segmentu *A* (albo: o wstecznym, regresywnym kierunku upodobnienia). Schematycznie: *AB* > *BB*, np. *mùždinti* < *muš-dinti (por. *mùšti*); *bė́kti* < *bėg-ti (por. *bė́gu*); stlit. *gindyvė* < *gimdỹvė* (por. *gimdýti*); *im̃pilas* < *in-pilas (por. *pìlti*, *įpìlti*). — Z kolei, gdy w sekwencji *AB* upodobnienie narzuca segment *A*, mówi się o perseweracyjnej asymilacji segmentu *B* (albo: o postępowym, progresywnym kierunku

upodobnienia). Schematycznie: *AB* > *AA*, np. *virsus > *viršùs*; *neš-siu > *neš-šiu > *nèšiu*; *mėš-slas (z *mėž-slas, por. *mė́žiu*) > *mėš-šlas > *mė́šlas*.

Asymilacja na odległość — upodobnienie zachodzące między głoskami, które nie stykają się ze sobą, lecz są przedzielone innym segmentem, por. *AxB* > *BxB*, np. *seši > *šešì*; *slū̃žyti* > *šlū̃žyti*.

Atematyczna — jest taka odmiana rzeczownika (deklinacja) lub odmiana czasownika (koniugacja), która obywa się bez sufiksu tematycznego pie. *-e/o- (lit. *-a-*). Por. np. formy gen. sg. *seser̃-s* lub *seser-ès* do *sesuõ* ʽsiostra’, formy 1 sg. prs. (stlit.) *ei-mi* do *eĩti* ʽiść’, *duo-mi* do *dúoti* ʽdać’.

Causativum, kauzatyw — forma czasownika wyrażająca fakt, że podmiot powoduje wykonanie czynności przez jego dopełnienie (por. łac. *causāre* ʽpowodować, sprawiać’. Np. *gim-dýti* ʽrodzić’ do *gìmti* ʽrodzić się’, właśc. ʽsprawić, aby się urodziło’; *gý-dyti* ʽleczyć’ do *gýti* ʽwracać do zdrowia’; *áuš-yti* ʽchłodzić, studzić’ do *áušti* ʽchłodnieć, stygnąć’; *bùd-inti* ʽbudzić’ do *budė́ti* ʽczuwać’.

Cyrkumfleks — termin oznaczający brak intonacji (przeciwieństwo «Akutu»), np. *aũkštas* sb. ʽpiętro’ wobec *áukštas* adi. ʽwysoki’. Zob. «Intonacja».

Degeminacja — uproszczenie grupy dwu identycznych spółgłosek wewnątrz wyrazu albo na końcu wyrazu, np. *šãkotis* < *šak-kotis, *žìrklės* < žirk-klės < *žirg-klės, *gę̃sta* < *gens-sta (por. *gẽso*, *gèsti*), *žymė̃* < *žym-mė < *žin-mė, *lìmarka* < *lim-marka < *lìn-marka*, *ràs* < *ras-s < *rat-s < *rad-s (por. *rañda*, *rãdo*), *lùš* < *lūš-š < *lūš-s < *lūž-s (por. *lū́žo*, *lū́žti*).

Deklinacja — zob. «Fleksja».

Delabializacja — zatracenie przez głoskę artykulacji dwuwargowej albo koartykulacji polegającej na zaokrągleniu warg, por. pie. $*k^{\underline{u}}$, $*g^{\underline{u}}$ > lit. *k*, *g*.

Denazalizacja — odnosowienie, zmiana samogłoski nosowej w samogłoskę ustną, np. *šą̃la* = [ša:la] < *šanla, *ąsà* = [a:sa] < *ansa, *gỹja* = [gi:ja] z *gįja < *ginja (por. *išgìjo*), *bũva* = [bu:va] < *bųva < *bunva (por. *bùvo*).

Denominativum — wyraz pochodny, który utworzono od nomen, czyli od rzeczownika lub przymiotnika. Przykłady: 1. nomina: *ãpavalas* ⇐ *ãpavas*, *avižienójai* ⇐ *avižíena*, *giñčininkas* ⇐ *giñčas*, *aklinaĩ* ⇐ *ãklinas*, *gudréiva* ⇐ *gudrùs*, 2. verba: *grybáuti* ⇐ *grỹbas*, *važiúoti* ⇐ *vãžas*, *skersakiúoti* ⇐ *skersãkis*.

Derywacja — proces morfologiczny polegający na tworzeniu wyrazów pochodnych od innych wyrazów lub form gramatycznych. Zob. też «Morfologia».

Derywacja wsteczna — proces słowotwórczy, w którym funkcję formantu spełnia skrócenie osnowy derywacyjnej, np. *armà* ⇐ *armuõ*, *aušà* ⇐ *aušrà*, *bùdės* ⇐ *budỹnės*, *lãšis* ⇐ *lašišà*, *mė́nas* ⇐ *mėnùlis*, *ríešas* ⇐ *ríešutas*, *šilagà* ⇐ *šilagėlė*, stlit. *žalna* ⇐ *žalniẽriai*.

Derywat — wyraz pochodny.

Deverbativum — wyraz pochodny od czasownika (*verbum*), np. *gýdytojas* ⇐ *gýdyti*, *gýdomasis* a. *pagýdomas* ⇐ *gýdo*, *grybáutojas* ⇐ *grybáuti*, *núogara* ⇐ *nugarė́ti*.

Durativum — czasownik wyrażający trwanie (por. łac. *durāre* ʽtrwać’) pewnej czynności lub stanu w przeciwieństwie do jednokrotności (momentalności) lub wielokrotności (iteratywności).

Dysymilacja — odpodobnienie, w szczególności: 1° rozróżnienie dwóch głosek pierwotnie identycznych, np. *vèsti* < *vet-ti (to z *ved-ti); *vèzdavo* < *ved-davo (por. *vedù*); *kambarỹs* < *kam.marys (zapoż. ze śrwn. *kammer*), 2° powiększenie różnicy między dwiema głoskami, np. *šim̃tas* < *šintas; *grámdyti* < *grándyti* (por. *gréndžiu*); *dùgnas* < *dubnas.

Dysymilacja na odległość — odpodobnienie zachodzące między głoskami, które nie stykają się ze sobą, lecz są przedzielone innym segmentem, por. *dirgėlė̃* < *dilgėlė; *sidãbras* < *sirabras; *smãkras* < *smašras; *nãmas* < *damas; *debesỹs* < *nebes-. — Dysymilacyjny

zanik jednej z dwóch identycznych spółgłosek w sekwencji wyrazu, np. *aguonà* < *maguona; *kaĩras* < *krairas; *kãklas* < *kalklas; *naũjas* < *ni̯aui̯as; *pìnigas* < *piningas*; *ugnìs* < *ungnis.

Dźwiękonaśladowczy — o wyrazie, który polega na swego rodzaju naśladownictwie naturalnych dźwięków (por. pol. *miauczeć*) albo ruchów (por. pol. *dyndać, zygzak*). Por. hasła lit. *barškė́ti*, *baũbti*, *krañkti*, *šlamė́ti*, *švil̃pti*.

Ekspresywny — o znaczeniu wyrazu: nacechowany uczuciowo.

Elizja — zanik samogłoski wyrazu (lub I członu złożenia) przed samogłoskowym nagłosem innego wyrazu (lub II członu złożenia), np. *pasìlgo* < *pa.si.ìlgo*; *neĩs* < *ne.eĩs*; *nišė̃jo* < *ne.išė̃jo*; *nė̃jo* < *ne.ė̃jo*; *nesù* < *ne.esù*; *bẽsama* < *be.ẽsama*; *tesiẽ* ob. *te.esiẽ*; *amžinãtilsį* < *amžiną ãtilsį*. — Zanik samogłoski w nagłosie II członu złożenia: *netnèš* < *ne.atnèš*; *nérk* < *ne.árk*; *príengis* < *príe.angis*; n.m. *Naujãžeris* < *Naujã.ežeris; n.rz. *Užúožeris* < *Užúo.ežeris*.

Epenteza — to samo, co «Insercja».

Etymologia — nauka o pochodzeniu i pierwotnym znaczeniu leksemów lub wyrazów pewnego języka oraz o ich powiązaniach w ramach grupy (rodziny) języków pokrewnych. Celem etymologii jest ustalenie — przy pomocy praw rozwoju fonetycznego, a więc na gruncie fonetyki historyczno-porównawczej — pierwotnego brzmienia wyrazu, jak też określenie — na gruncie historyczno-porównawczej morfologii — pierwotnej budowy morfemowej wyrazu, jak też jego pierwotnego znaczenia (tzw. znaczenie etymologiczne wyrazu).

Etymologia ludowa — interpretacja wyrazu odosobnionego albo obcego (jego budowy, znaczenia), której dokonują mówiący zgodnie z ich poczuciem językowym. Taka interpretacja jest z reguły rozbieżna z etymologią naukową, wypływającą z analizy faktów historyczno-porównawczych. Przykłady form «zniekształconych» w następstwie interpretacji «ludowo-etymologicznej»: *bezdžiõnė*, *ketver̃gas*, *temptyvà*.

Eufemizm — forma językowa użyta zastępczo w miejsce innej, zakazanej przez tabu, por. *anàs*, *bičiulíenė*, *ilgãtė* a. *ilgóji*, *nelabàsis*, *paskutiniõji*.

Fleksja — proces morfologiczny polegający na tworzeniu form odmiany pewnego leksemu (wyrazu) przy użyciu afiksów gramatycznych (końcówek), które wyrażają funkcje przede wszystkim składniowe. Fleksja obejmuje z jednej strony **deklinację** — odmianę imion (rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki, zaimki) przez przypadki, liczby i rodzaj gramatyczny, z drugiej strony **koniugację** — odmianę czasowników przez takie kategorie fleksyjne, jak osoba, liczba, czas, strona, tryb itp.

Fonotaktyka — zespół ograniczeń w łączliwości segmentów fonologicznych danego języka. Wyznaczają one dopuszczalny typ struktury sylaby i typ wyrazu fonologicznego w danym języku. Ograniczenia te dają o sobie znać m.in. w trakcie asymilowania zapożyczeń, gdy postać fonotaktyczna tych ostatnich ulega dostosowaniu do wymagań języka asymilującego.

Frequentativum — czasownik wyrażający czynność powtarzającą się, ponawianą (por. łac. *frequentāre* ʽpowtarzać, ponawiaćʼ). Np. *dáigstyti* ʽstebnowaćʼ do *díegti* ʽkłućʼ; *várstyti* ʽnanizywaćʼ do *vérti* ʽkłuć, nizaćʼ; *žangstýti* ʽkroczyć, postępowaćʼ do *žeñgti* ʽkroczyćʼ.

Gramatykalizacja — przejście wyrazu z systemu słownikowego do systemu gramatycznego, np. gw. *daiktè* przyimek ʽzamiastʼ ⇐ forma loc. sg. ʽw (jednym) miejscuʼ.

Hapaks (gr. ἅπαξ λεγόμενον ʽraz tylko powiedzianeʼ) — wyraz przekazany filologicznie w jednym tylko zaświadczeniu (zapisie). Por. np. stlit. *beziona* wymienione pod hasłem *beždžiõnė*.

Haplologia — zanik jednej z dwu następujących po sobie sylab. Chodzi z jednej strony o sylaby o identycznym składzie fonemowym, np. *gýslapis* < *gysla.lapis; *šė́margas* < *šėma.margas; n.m. *Tauragė̃* < *taura.ragė; n.m. *Taurãvas* < *taura.ravas; *tė́vardis* < *tė́va.vardis*; *kasdiẽnis* < *kasdienì.nis*. Z drugiej strony chodzi o sylaby o podobnym, lecz

nieidentycznym składzie fonemowym, np. *bõtkotis* z *botakotis < *botaga.kotis; *meškõjis* < *meška.kõjis*; *kãkligė* < *kakla.ligė.

Heteroklityczny — mówi się o typie odmiany rzeczownika, gdy ten pokazuje zmienność tematu w różnych przypadkach, zob. np. hasło *vanduõ*.

Heterosylabiczny — należący do innej (sąsiedniej) sylaby — mówi się o fonemie w sylabicznej strukturze wyrazu. Por. «Tautosylabiczny».

Hiat (łac. *hiatus*) — rozziew, zbieg dwu samogłosek na granicy morfemów albo na granicy wyrazów. Gdy z chęci ułatwienia wymowy pojawia się tendencja do przezwyciężenia rozziewu, następują takie zmiany fonetyczne, jak 1. epenteza spółgłoskiześlizgowej *i̯* (po *i*) lub *u̯* (po *u*), np. *prì.jėmė* < *prì.ėmė, su.vė́dė* < *su.ė́dė*, 2. elizja samogłoski (zob. «Elizja»), 3. kontrakcja samogłosek (zob. «Kontrakcja»), 4. konsonantyzacja samogłoski (zob. «Konsonantyzacja»).

Hiat laryngalny — hiat spowodowany zanikiem pie. spółgłoski laryngalnej, stojącej w pozycji *po* samogłosce wysokiej (*i* lub *u*) i *przed* jakąkolwiek samogłoską. Ten prajęzykowy hiat był eliminowany drogą wsunięcia spółgłosekześlizgowych *i̯* i *u̯* jako wypełniaczy hiatu, w szczególności *i̯* wsuwano w pozycji po *i*, zaś *u̯* w pozycji po *u*. Przykłady: 1. *vìjo* ʽzwijał’ (inf. *výti*) pochodzi z pb. *u̯ii̯ā-, to z pb. *u̯i.ā- (hiat), kontynuującego pie. *u̯i.ā- z *u̯ih$_1$-eh$_2$- (SP *u̯i̯eh$_1$-), 2. *bùvo* ʽbył’ (inf. *bū́ti*) pochodzi z pb. *buu̯ā-, to z pb. *bu.ā- (hiat), kontynuującego pie. *b^{h}u.ā- z *b^{h}uh$_2$-eh$_2$- (SE *b^{h}u̯eh$_2$-).

Hipokorystyczna — mówi się o formie (rzeczownika lub imienia własnego), która wyraża pieszczotliwy stosunek do osoby nazywanej, np. pol. *tat-uś* (od *tata*), *Sta-ś* (od *Stanisław*), przenośnie też o rzeczach, np. *brzu-ś* (od *brzuch*). Osnową hipokorystycznej formy wyrazu jest tzw. pierwiastek hipokorystyczny, tj. swoiste, nie liczące sie z granicą morfologiczną przekształcenie wyrazu neutralnego pod względem uczuciowym, por. wyżej *tat-*, *Sta-*, *brzu-*. Zob. objaśnienia wyrazów *brólis*, *brótis*, *lénkas*, *móša*, *preĩkšas*.

Hybryda, **hybrydalna** — mówi się o takiej formacji słowotwórczej, w której doszło do połączenia morfemu rodzimego z morfemem obcojęzycznym, np. *kalãvėžė, kolū̃kis, rankavė̃tas*.

Hysterokinetyczny — zob. «Apofoniczno-akcentowe paradygmaty».

Homofonia — identyczność brzmienia dwu wyrazów (*homofony*), które mają różne znaczenia, są odmiennego pochodzenia i różnią się pisownią, por. dla przykładu *sègti* i *sèkti, tógti* i *tókti*.

Inchoativum — czasownik oznaczający oznaczający moment początkowy stanu lub procesu, np. *įnir̃sta* ʽwpada w złość’, *pražýsta* ʽrozkwita’, *sénsta* ʽstarzeje się’.

Infigowana — mówi się o formacji czasu teraźniejszego, która jest zaopatrzona w infiks nosowy (zob.).

Infiks nosowy — morfem gramatyczny wstawiony do leksemu dla wytworzenia formy czasu teraźniejszego. W materiale litewskim infiksem jest segment *n* lub *m* zajmujący pozycję przed końcową spółgłoską leksemu w takich formach prs., jak np. *kri-n-tù* (prt. *kritaũ*), *švi-ñ-ta* (prt. *apšvìto*), *li-m-pù* (prt. *lipaũ*), *pra-n-tù* (prt. *prataũ*), *ta-m-pù* (prt. *tapaũ*), *se-ñ-ka* (prt. *apsẽko*). — Z pochodzenia infigowane są również pewne formy czasu teraźniejszego, które zawierają samogłoski /ī, ū, ē, ā/ wywodzące się z denazalizacji samogłosek nosowych *-į-*, *-ų-*, *-ę-*, *-ą-*, np. *rỹja* z *rįja < *ri-n-ja (por. *rìjo*), *kliū̃va* z *kliųva < *kliu-n-va (por. *kliùvo*), *gę̃sa* z *ge-n-s-a (por. *gèso*), *šą̃la* z *ša-n-la (por. *užšãlo*). — W wypadku pierwiastków setowych (zob.), gdzie infiks znajdował się przed spółgłoską laryngalną, kontynuant litewski pokazuje infiks stojący wprost przed końcówką osobową, np. gw. *gli-n-ù* ʽlepię’ z *gli-n-H-oh$_2$ (pwk. *glei̯H-), gw. *si-n-ù* ʽwiążę’ z *si-n-H-oh$_2$ (pwk. *sei̯h$_2$-). Dzieje się tak na skutek zaniku spółgłoski lrg. w pozycji przedsamogłoskowej.

Ingressivum — zob. Inchoativum.

Insercja a. **epenteza** — pojawienie się spółgłoski wewnątrz wyrazu w pozycji, w której

wcześniej jej nie było, por. 1. w grupie *sr*: *nas-t-raĩ* < *nasraĩ*, *gaĩs-t-ras* < *gaĩsras*, 2. w grupie *-ml-*: *im-b-lióti* < *imlióti*, 3. przed grupą *-st-*: *apìna-k-stris* < *apìnasris*, 4. przed grupą *-zd-*: *ble-g-zdinga* (stlit.) < *blezdingà*, 5. przed grupą *-št-*: *raĩ-k-štis* < *raĩštis*, *bó-k-štas* < *boštas, 6. przed grupą *-šč-*: *ãtvir-k-ščias* < *atvirščias.

Intonacja (akut) — siłowe uwydatnienie początkowej mory w sylabie długiej, gdy pada na nią akcent. Por. różnicę między akutem i brakiem akutu (znak ~) w następujących parach wyrazowych: *klóstė* / *klõstė*, *týrė* / *tỹrė*, *sugáuti* / *sugaũs*, *láuk* / *laũk*, *várpą* / *var̃pą*, *gìnti* / *giñti*. Zob. też «Laryngalna».

Iterativum, **iteratyw** — czasownik wyrażający czynność powtarzającą się (łac. *iterāre* ʽpowtarzaćʼ) lub wielokrotną, np. *lauž-ýti* ʽłamaćʼ (do *láužti*), *gáu-dyti* ʽłapać, łowićʼ (do *gáuti*), *kil-óti* ʽpodnosićʼ (do *kélti*), *raus-ióti* ʽrozkopywać ziemięʼ a. *raus-lióti* ts. (do *raũsti*), *vìrk-čioti* ʽpopłakiwaćʼ (do *ver̃kti*), *pirkinė́ti* ʽkupowaćʼ (do *pir̃kti*), *iešk-inė́ti* ʽposzukiwaćʼ (do *ieškóti*).

Kalka językowa — zapożyczenie od innego języka wzoru semantycznego celem wytworzenia z jego pomocą nowej formacji w materiale rodzimym, np. *gár-laivis* ⇐ niem. *Dampf-schiff*; *į-spūdis* ⇐ niem. *Ein-druck*; *juodadar̃bis* ⇐ ros. *černorabóčij*; *garbė̃s žõdis* ⇐ pol. *słowo honoru*.

Koniugacja — zob. «Fleksja».

Konsonantyzacja — zmiana samogłoski wysokiej *i*, *u* w spółgłoskę ześlizgową *i̯*, *u̯* (> *j*, *v*) dla pokonania hiatu, np. *apjàkti* < *api.àkti* (por. pol. *dojdę* < *do.idę*). Por. też żm. *svadìnti* < *su̯odinti.

Kontrakcja — 1° ściągnięcie dwóch samogłosek w jedną, np. *nėsù* < *ne.esù*; *pokim* < *pākim z *pā.akim; n.m. *Póžerė* < *Pāžerė, to z *Pa.ažerė < *Pã.ežerė*; *trỹs* < *tri.i̯is (to z *tre.i̯is < *tre.i̯es), 2° ściągnięcie dwóch samogłosek w dyftong, np. n.rz. *Šilaũpė* z *Šila.upė, 3° ściągnięcie dwóch spółgłosek w jedną, np. *giñčas* < *gint.šas; *vẽčas* < *vet.šas (to z *vẽtušas*); *ledžingà* < *led.žinga; *žvãgalis* < *žvak.galis (to ze *žvakì-galis*).

Laryngalna (spółgłoska) — jedna z trzech praindoeuropejskich spółgłosek szczelinowych (*h_1, *h_2, *h_3), które zanikły niemal wszędzie przed ukazaniem się pierwszych zabytków w językach ie. (wyjątkiem jest grupa języków anatolijskich, gdzie częściowo utrzymały się *h_2 i *h_3). W materiale litewskim ślady laryngalnych stanowią przede wszystkim samogłoski długie rozmaitych wyrazów prymarnych, odziedziczonych z prajęzyka ie. Por. np. takie formy czasownikowe, jak *dė́ti* < *d^heh_1-C, *stóti* < *stāti < *steh_2-C, *dúoti* < *dōti < *deh_3-C, które mają odpowiedniki w gr. *t^hē-* (τίθημι), *stā-* (ἵστημι, dor. ἵσταμι) i *dō-* (δίδωμι). — Specyficznym dla jęz. litewskiego śladem jest intonacja (akut), która ukształtowała się na sylabach zawierających niegdyś tautosylabiczną spółgłoskę laryngalną — w odróżnieniu od sylab nie zawierających fonemu laryngalnego. Gdy w epoce zaniku spółgłosek laryngalnych następowało wzdłużenie samogłoski towarzyszącej spółgłosce lrg. (tzw. wzdłużenie zastępcze, kompensacyjne), ustalało się fonologiczne przeciwstawienie sylab długich i sylab krótkich. W czasach historycznych przejawia się ono na płaszczyźnie prozodycznej, mianowicie jako opozycja intonacji sylabicznej (dawna sylaba laryngalizowana) i braku intonacji (dawna sylaba nielaryngalizowana). Litewskie wyrazy i formy wyrazowe kontynuujące pie. prototypy z udziałem spółgłoski lrg. zostały zebrane w pracy Smoczyński 2006.

Leksem — morfem leksykalny w przeciwieństwie do morfemu gramatycznego; element słownikowy wspólny pewnej grupie form odmiany albo form słowotwórczych.

Leksykalizacja — sytuacja, gdy pewna forma językowa traci związek z wyrazem dotąd ją motywującym i staje się samodzielną (etymologicznie nieprzejrzystą) jednostką słownikową. Główne przyczyny leksykalizacji to 1. zanik wyrazu motywującego (np. *ašvíenis* ⇐ *ašvas, *ūdróti* ⇐ *ūdros, *vadõvas* ⇐ *vadoti), 2. zróżnicowanie znaczenia w stosunku do wyrazu motywującego (np. *ragáuti* : *rãgas*), 3. zróżnicowanie formy dźwię-

kowej w stosunku do wyrazu motywującego, zwykle wywołane nieregularną zmianą fonetyczną (np. *mė́šlas* : *mė́žiu*; *sarvalaĩ* : *sravė́ti*; *sùtros* : *srū́ti*, *srùvo*). Analiza form zleksykalizowanych stanowi główny przedmiot badania etymologicznego.

Letonizm — zapożyczenie z języka łotewskiego.

Lituanizm — zapożyczenie z języka litewskiego.

Metanaliza — to samo, co «Reanaliza».

Metateza — przestawka, przestawienie kolejności głosek w obrębie wyrazu, np. *kepù* < *peku; *sùtros* < *srùtos*; *dulsùs* < *duslùs*; *tulžìs* < *žultis.

Metatonia. Zastąpienie intonacji (akutu) brakiem intonacji jako charakterystyka pewnych form pochodnych nazywa się metatonią cyrkumfleksową, por. *bė̃gis* ⇐ *bė́gti*; *stõvai* ⇐ *stóviu*; *pastõvai* ⇐ *pasistóti*; *šõkis* ⇐ *šókti*; *il̃gis* ⇐ *ìlgas*; *kañdis* ⇐ *ką́sti*; *geȓvinas* ⇐ *gérvė*; *kuȓpius* ⇐ *kùrpės*. — Proces odwrotny, gdy derywat tworzony od osnowy nieintonowanej otrzymuje intonację jako dodatkową charakterystykę, nazywa się metatonią akutową, np. *várža*, *váržas* ⇐ *veȓžti*; *žíebas* ⇐ *žiẽbti*; *žìrgas* ⇐ *žeȓgti*; *dìlba* ⇐ *del̃bti*; *kìmša* ⇐ *kim̃šti*; *ánkštis* ⇐ *añkštas*; *vìlkė* ⇐ *vil̃kas*; *dvíejau* : *dviẽjų*.

Monoftongizacja — zmiana dyftongu (dwugłoski) w monoftong (samogłoskę), np. *ãbetas* < *ãbeitas*; *momuõ* < *muomuõ*; żm. *vāks* < *vaĩks* (por. *vaĩkas*).

Morfem — najmniejsza jednostka o funkcji leksykalnej (leksem) albo gramatycznej (gramem).

Morfologia — część gramatyki zajmująca się morfemami i strukturami zbudowanymi z morfemów, tj. wyrazami. Morfologia dzieli się tradycyjnie na fleksję — naukę o odmianie wyrazów (zob. «Fleksja») i derywację — naukę o tworzeniu nowych wyrazów na podstawie innych, już istniejących (zob. «Derywacja»).

Nazalizacja — przekształcenie tautosylabicznego połączenia samogłoski ustnej ze spółgłoską nosową (dwa fonemy) w samogłoskę nosową (jeden fonem), np. *l῀į́sti* < *lin.sti (to z *lint-ti < *lind-ti, por. *liñdo*), *siũ̜sti* < *siun.sti (to z *si̯unt-ti, por. *siuñtė*), *tę́vas* < *tēn.u̯as, *žąsìs* < *žan.sis.

Neoosnowa — produkt synchronicznej reanalizy (zob.) formy czasownika *sekundarnego*, czasem też derywatu nominalnego (rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, przysłówka, złożenia). Przykłady: *į̇sãky-mas* ⇐ *įsaký-ti* (zam. *įsak-ýti*), *sámsty-mas* ⇐ *sámsty-ti* (zam. *sám-styti*), *klõdas* ⇐ *klod-ýti* (zam. *klo-dýti*), *atst-ùs* ⇐ *atst-óti* (zam. *atstó-ti*), *stat-ýti* ⇐ *stãt-as* (zam. *stã-tas* ⇐ *st-atas), *velnión-iškas* ⇐ *velniõn-as* (zam. *veln-iõnas*), *kẽtver-tas* ⇐ *ketver-ì* (zam. *ket-verì*, por. *keturì*), *lýgm-enas* ⇐ *lýgm-alas* (od cps. *lýg-malas*).

Neopierwiastek — produkt synchronicznej reanalizy (zob.) formy czasownika *prymarnego*. W szczególności chodzi tu o formy bezokolicznika (por. *krìs-* od *krìsti*) albo też o jedną z form czasu teraźniejszego, mianowicie scharakteryzowanych 1. infiksem nosowym (por. *krint-* / *krant-* od *kri-n-tù*), 2. sufiksem *-da-* (por. *eĩda-mas* ⇐ prs. *ei-da), 3. sufiksem *-na-* (por. *ein-ùs* ⇐ prs. *eĩ-na*), 4. sufiksem *-sta-* (por. *drį̇st-ė́ti* od *drį̃sta*; *barst-ýti* od *bìrsta*; *pýkst-auti* od *pỹksta*).

Neosufiks — produkt synchronicznej reanalizy form nominalnych lub werbalnych, skutkującej wyodrębnieniem nowego formantu. Przykłady: *-sena* w *eĩsena* (por. *dvė̃s-ena* ⇐ inf. *dvė̃sti*); *-damas* w *nèšdamas* (por. *eĩda-mas* ⇐ prs. *eida do *eĩti*; *nẽša-mas* ⇐ prs. *nẽša* do *nèšti*).

Nomen — kategoria wyrazów odmieniających się przez przypadki: rzeczownik (łac. *nomen substantivum*), przymiotnik (łac. *nomen adiectivum*) i liczebnik (łac. *nomen numerale*).

Obstruenty — spółgłoski zwarte (np. *p*, *t*, *k*) i szczelinowe (np. *s*, *š*) w przeciwstawieniu do resonantów / sonorantów (*r*, *l*, *m*, *n*, *i̯*, *u̯*). Nigdy nie występują w funkcji zgłoskotwórczej, czyli nie tworzą ośrodka sylaby.

Onomatopeiczny — zob. «Dźwiękonaśladowczy».

Opozycja — przeciwieństwo funkcjonalne między dwoma jednostkami językowymi (fonemami, morfemami, tagmemami).

Palatalizacja — zastępstwo spółgłoski niepalatalnej (ʻtwardej') przez palatalną (ʻmiękką'). Zjawisko to obserwuje się m.in. przy transponowaniu slawizmów w języku litewskim, por. *abriũsas* ⇐ błr. *obrús*, *siū́lyti* ⇐ błr. *sulítь*. — Poza tym w wypadku takich mutacji, jak *siur̃bti* ⇐ *sur̃bti* albo *sniùkis* ⇐ *snùkis*, można mówić o palatalizacji ekspresywnej.

Paradygmat — zespół form odmiany nominalnej (deklinacja) albo odmiany werbalnej (koniugacja).

Patronimiczne są wyrazy pochodne oznaczające pochodzenie od ojca, np. *sūn-áitis* ⇐ *sūnùs* to ʻsyn syna, czyli wnuk', *kálvaitis* ⇐ *kálvis* to ʻsyn kowala, kowalczyk'. Również nazwiska o sufiksie *-aitis* mają charakter patronimiczny, np. *Kalváitis* to syn kogoś o nazwisku *Kálvis*.

Perseweracja — przedłużenie pewnego szczegółu artykulacyjnego, charakterystycznego dla głoski poprzedzającej, które objawia się w głosce następującej. Por. takie zmiany, jak *ks* > *kš*; *ps* > *pš*; *rp* > *rb*. Zob. też «Asymilacja».

Pierwiastek (pwk.) — synonim terminów «leksem», «morfem leksykalny», używany specjalnie w teorii apofonii, mianowicie celem wyróżnienia leksemów apofonicznie aktywnych, tj. wykazujących systematyczną zmienność wokalizmu pod względem jakościowym lub ilościowym. O szczegółach tej zmienności zob. «Apofoniczne stopnie».

Polonizm — zapożyczenie z języka polskiego.

Prabałto-słowiański (pbsł.) — termin ten precyzuje chronologię względną rekonstruowanej formy językowej. Pewna forma należy do «prabałto-słowiańskiej» gałęzi indoeuropejskiej, gdy jest młodsza niż prajęzyk ie. (pie.) i zarazem starsza od prajęzyków bałtyckiego (pb.) i słowiańskiego (psł.).

Praeverbium — morfem gramatyczny o charakterze przysłówka, który jest zrośnięty z czasownikiem i modyfikuje jego znaczenie, np. *pri-pràsti*, *su-pràsti* wobec simplex *pràsti*.

Praindoeuropejski (pie.) — prajęzyk wszystkich języków rodziny indoeuropejskiej. Języki tej rodziny zajmują w czasach historycznych obszar rozciągający się mniej więcej pomiędzy subkontynentem indyjskim i atlantyckim wybrzeżem Europy.

Prajęzyk — rekonstruowany model, z którego wyprowadza się drogą ewolucji grupę języków pokrewnych (np. języki bałtyckie). Model taki buduje się na podstawie porównania właściwości formalnych języków pokrewnych (np. litewskiego, łotewskiego, staropruskiego) i przez ustanowienie chronologii względnej procesów (głównie fonetycznych), które zróżnicowały języki danej grupy pokrewieństwa.

Prefiks — przedrostek, morfem gramatyczny derywacyjny, dołączany w pozycji przed morfemem leksykalnym, mianowicie nominalnym, np. *añt-pirštis*, *apý-kaklė*, *be-prõtis*, *ne-sąmonė*, *pró-senis*, *tarpù-karis*. Por. «Praeverbium».

Prewerbium — zob. «Praeverbium».

Proporcja analogiczna — zob. «Analogia».

Proterokinetyczny — zob. «Apofoniczno-akcentowe paradygmaty».

Proteza — pojawienie się na początku wyrazu samogłoski lub spółgłoski, której wcześniej tam nie było, por. 1° *atkõčius*, *iškadà* jako formy transponujące brzmienia błr. *tkač*, *škoda*, 2° *jieškóti* < *ieškóti*, *vožkà* < *ožkà*.

Prymarny — niemotywowany (o strukturze, o funkcji).

Reanaliza — rozkład wyrazu na morfemy dokonywany przez mówiącego zgodnie z jego poczuciem językowym (a rozbieżny z analizą historyczno-językową). Zob. «Neo-osnowa», «Neopierwiastek».

Reduplikacja — powtórzenie wyrazu lub części wyrazu (leksemu), stosowane jako charakterystyka derywatu albo formy fleksyjnej (por. perfectum greckie lub łacińskie). W jęz.

litewskim derywatami reduplikowanymi są takie np. wyrazy, jak *krỹžkryžiais*, *pilpilnỹtelis*, *niẽkniekis* oraz *gérgėris*, *mãžmožis*, *skánskonis*.

Rekonstrukcja — odtworzenie za pomocą specjalnych metod stanu językowego, który poprzedził stan zaświadczony w najstarszych zabytkach pewnego języka. W zakresie etymologii rekonstruuje się z jednej strony formy wyrazowe zwane prajęzykowymi, z drugiej strony pierwotne (etymologiczne) znaczenia wyrazów.

Resegmentacja — to samo, co «Reanaliza».

Resonanty (sonoranty) — grupa spółgłosek przeciwstawna obstruentom (zob.). Składa się z płynnych *r*, *l*, nosowych *m*, *n* i ześlizgowych *i̯*, *u̯* (nazywanych też «półsamogłoskami»). W przeciwieństwie do typowych spółgłosek, które nie pojawiają w funkcji zgłoskotwórczej, resonanty w pewnych językach i w pewnych pozycjach spełniają funkcję ośrodków sylabicznych, por. czes. *krk* [kr̥k] ʻkarkʼ, *vlk* [vl̥k] ʻwilkʼ, gen. sg. *krku* [kr̥.ku], *vlka* [vl̥.ka].

Rusycyzm — wyraz zapożyczony z języka rosyjskiego.

Rutenizm — wyraz zapożyczony z języka białoruskiego lub ukraińskiego.

Saṃprasāraṇa (termin gramatyki sanskryckiej, dosł. ʻrozciągnięcieʼ) — w teorii apofonii oznacza sylabiczny charakter stopnia zanikowego, uwarunkowany jego pochodzeniem z pierwiastków o strukturze *ReT*. Stopień zanikowy *saṃpras*. ma postać /RT/ (resonant + obstruent), przy czym fonem /R/, np. /r, l, m, n/ ukazuje się w realizacji tekstowej w allofonie sylabicznym, por. [r̥, l̥, m̥, n̥]; w wypadku /R/ = /i̯, u̯/ allofony mają postać samogłosek [i, u].

Sekundarny — (o strukturze, o funkcji): umotywowany obecnością prymarnego.

Seṭowy (termin gramatyki sanskryckiej) — mówi się o takim pierwiastku pie., który był zakończony spółgłoską laryngalną (typy *TeH-, *HeH-, *ReH(T)-, *TeRH-). Seṭowe były np. pierwiastki takich wyrazów litewskich, jak *šė́mas* < pie. *ḱeh$_1$-, *stóras* < pie. *steh$_2$-, *júosta* < pie. *(H)i̯eh$_3$-s-, a także *vémti* < pie. *u̯emh$_1$-, *plė́šti* < pie. *pleh$_1$ḱ-, *kiáuras* < pie. *(s)keu̯h$_2$-, *gérti* < pie. *g^{u}erh$_3$-. Termin przeciwstawny: «Aniṭowy».

Skrót haplologiczny — zob. «Haplologia».

***s*-mobile**, czyli *s*-ruchome — swego rodzaju prefiks *s*-, który na początku wyrazu wymienia się z zerem dźwięku w formach jednego gniazda etymologicznego. Por. np. *skélbti* : *kalbà*; *spjáuju* : scs. *pljujǫ* plujęʼ. Alternacja *s* : ø ukazuje się również wśród wyrazów zapożyczonych, por. *skvárma*, *skvarmà* ob. *kvarmà* ʻformaʼ.

Sonoranty — zob. «Resonanty».

Sonoryzacja — udźwięcznienie spółgłoski bezdźwięcznej, np. *gaũgaras* < *kaũkaras*, *vìzga* < *viska*, *kregždė̃* ob. *krykštė̃*, *gaĩzdras* ob. *gaĩstras* (< *gaĩsras*).

Stopień (pełny, zanikowy, wzdłużony) — zob. «Apofoniczne stopnie».

Substantywizacja — przekształcenie przymiotnika, imiesłowu, zaimka w rzeczownik, np. *liū̃tas* ʻlewʼ ⇐ ʻdzikiʼ; *dantìs* ʻząbʼ ⇐ ʻkąsającyʼ; *aũtas* ʻonucaʼ ⇐ ʻowiniętyʼ; *pažį́stamas* ʻznajomy człowiekʼ ⇐ ʻznajomyʼ; *mìltai* ʻmąkaʼ ⇐ ʻzmielonyʼ; *Sėjìnė* ʻświęto Matki Boskiej Siewnejʼ ⇐ ʻsiewnaʼ; *paskutinióji* ʻnieszczęścieʼ ⇐ ʻostatniaʼ; *anàs* ʻdiabełʼ ⇐ ʻtamtenʼ.

Sufiks — przyrostek, morfem gramatyczny derywacyjny, dołączany w pozycji po morfemie leksykalnym, np. *gẽr-as*, *ger-èsnis*, *ger-iáusias*, *ger-ókas*, *ger-óvė*, *gė̃r-is*, *gėr-ýbė*, *ger-ė́ti*, *gẽr-inti*.

Supletywizm — ukazywanie się w odmianie (paradygmacie) jakiegoś leksemu dwu lub więcej tematów, które pod względem etymologicznym reprezentują różne leksemy. Por. 1. odmianę zaimków: *àš* : *man-ę̃s* (por. pol. *ja* : *mnie*), *mẽs* : *mū́s-ų*: *mu-mìs* (por. pol. *my* : *nas*, *nami*), 2. odmianę rzeczowników: *žmogùs* : *žmónės* (por. pol. *człowiek* : *ludzie*), 3. odmianę czasowników: *esù* : *yrà* : *buvaũ* : *bū́siu* (por. pol. *jestem* : *byłem* : *będę*).

Synkopa, **synkopowanie** — usunięcie samogłoski krótkiej wewnątrz wyrazu 1° w pozycji przedakcentowej: *niaũgi*, *niókoti*, *žiótis*, *žvýnė*, 2° w pozycji poakcentowej: *dìčkis*, *greĩmas*, *tavõrčius*, *vẽčas*, jak też *kélnės* < *kẽlinės*; *šérnas* < *šẽrinas; *véln(i)as* < *vẽlinas*;

sráužolė < *srãva-žolė*.

Synonimiczne złożenie. Synonimicznymi są takie złożenia, w których człon drugi jest pod względem znaczeniowym synonimem członu pierwszego. Np. *liū̃na-balė, plepe-táuza, plìk-nuogis, raĩst-pelkė, sén-karšis, síet-rėtis*. Por. «Tautologiczne złożenie».

Synonimy — wyrazy mające to samo albo bliskie znaczenie, ale różniące się od siebie pod względem stylistycznym, emotywnym itp., np. *gardùs* : *skanùs*; *šal̃tis* : *spéigas*; *kalbė́ti* : *bylóti*; *gulė́ti* : *bimbsóti*.

***š*-mobile**, czyli *š*-ruchome — segment *š*, który na początku wyrazu wymienia się z zerem dźwięku w formach jednego gniazda etymologicznego. Typowa dla tej wymiany jest pozycja przed *k*, np. *škaplỹs* ob. *kaplỹs*; *škė̃blas* ob. *kė̃blas*; *škèžti* ob. *kèžti*; *škutrùs* ob. *kutrùs*. Rzadziej pojawia się *š*-mobile przed *t* (*štalpà* ob. *talpà*, *štylà* ob. *tylà*, *štrãkas* ob. *trãkas*), najrzadziej zaś przed *p* (*špygà*, interi. *špìš* ob. *pìš*). Por. *s*-mobile, *v*-mobile.

Sztywność apofoniczna — usunięcie z paradygmatu alternacji apofonicznej (allomorfizmu) drogą uogólnienia jednolitego wokalizmu pierwiastka, por. np. *áusti*, *gaĩšti, lẽdas, mèsti, nèšti, stenė́ti, šáltas, šerdìs, širdìs*.

Tautologiczne złożenie. Tautologicznymi są takie złożenia, w których człon drugi nazywa to samo, co człon pierwszy, a zależność między oboma członami przypomina stosunek apozycji. Gdy chodzi o charakterystykę formalną, to mamy tu w zasadzie dwa typy: (1) człony złożeniowe nie wykazują zróżnicowania pod względem wokalizmu (apofonii), np. *pradžia-prãdis, sén-senis, šùn-šunis, žỹg-žygis*, (2) człony złożenia są kombinacją zróżnicowanych pod względem wokalizmu allomorfów tego samego leksemu, np. *gér-gėris, mãž-možis, nìč-niekas, skán-skonis* (allomorf na SW w II członie) oraz *žõl-žalias* (allomorf na SW w I członie). Por. «Synonimiczne złożenie».

Tautosylabiczny — (o fonemie, głosce) należący do jednej sylaby. Np. można powiedzieć o /r/ w formach *vìr.ti*, *vér.da*, że jest tautosylabiczne, należy do tej samej sylaby, co poprzedzające je samogłoski /i, e/. Z drugiej strony /r/ w formie *vì.rė* jest heterosylabiczne, tj. należy do innej sylaby niżeli samogłoska /i/. Zob. «Heterosylabiczny».

Tematyczna formacja — forma deklinacyjna lub koniugacyjna, odznaczająca się przyłączeniem tzw. samogłoski tematycznej *-e/o- w funkcji sufiksu strukturalnego, który przekształca leksem (pierwiastek) w temat fleksyjny. Termin przeciwstawny: «Atematyczna formacja». Tak np. w deklinacji litewskiej wyraz *sniẽgas*, *sniẽgą* ʽśnieg’ ma formację tematyczną (nom. sg. *snoi̯g^{uh}-o-s, acc. sg. *snoi̯g^{uh}-o-m) w odróżnieniu od odpowiedników gr. *νίψ, acc. sg. νίφα ʽśnieg’ i łac. *nix, nivis, nivem* ts., które mają budowę atematyczną (nom. sg. *snig^{uh}-s, acc. sg. *snig^{uh}-m̥). W koniugacji lit. 2 pl. prs. *eĩ-na-me* ʽidziemy’ (3 os. *eĩ-na*) ma formację tematyczną w odróżnieniu od stlit. *ei-mè* a. *eĩ-me* DP (3 os. *eĩ-ti*).

Transponat — wyraz zrekonstruowany z materiału litewskiego, który odznacza się pewnymi charakterystycznie ie. właściwościami słowotwórczymi (sufiks, apofonia, akcentuacja), jednakże nie znajduje odpowiedników wyrazowych w innych językach ie. i z tego powodu nie może być zinterpretowany jako wyraz odziedziczony z prajęzyka ie. Użycie tego terminu ma na celu uwypuklenie różnicy chronologicznej dzielącej innowacyjne formacje litewskie (bałtyckie, bałto-słowiańskie) od formacji odziedziczonych z prajęzyka ie. Zob. Weiss 2009, 75, przyp. 25.

Uniwerbizacja — mechanizm słowotwórczy polegający na zespoleniu dwuczłonowego zwrotu językowego w jeden wyraz, por. np. *dievàž, sudiẽ, támsta, turbū́t, vìskas*.

Usztywnienie apofoniczne — zob. «Sztywność apofoniczna».

***v*-mobile**, czyli *v*-ruchome — segment *v*, który wymienia się z zerem dźwięku w formach jednego gniazda etymologicznego, por. 1° nagłos wyrazu: *vánta* ob. *ánta*, *vam̃zdis* ob. *am̃zdis* (*um̃zdis*), 2° nagłosową grupę spółgłoskową, np. *svogū̃nas* ob. *sogū̃nas*, *skver̃bti* ob. *sker̃bti*, *tvaksė́ti* ob. *taksė́ti*, *tverė́ti* ob. *terė́ti*, *zvim̃bti* ob. *zim̃bti*. Zinkevičius 1966, § 254 daje przykłady fakultatywnego *v* w pozycji śródgłosu, np. *brast(v)à*, *vaps(v)à*, *liẽs(v)os*. Por.

s-mobile, *š*-mobile.

Vr̥ddhi (termin gramatyki sanskryckiej, dosł. ʽwzrost, przyrost’) — w gramatyce porównawczej oznacza taki proces derywacji denominalnej, który polega na wsunięciu samogłoski *e do formy st. zanikowego albo st. pełnego, mianowicie na wsunięciu jej w pozycji po pierwszej spółgłosce składowej nomen (rzeczownika, przymiotnika, przysłówka) będącego osnową derywacji. Sufiksem jest zazwyczaj «samogłoska tematyczna» *-o-, czasem też *-i̯o-, *-i-. Przykłady: *béržas* < *b**e**rHžas ⇐ pie. *b^{h}r̥h$_{1}$ǵ-, *dervà* ⇐ *d**e**ru̯-ó- (pwk. *dru-), *bė́ras* < pie. *b^{h}ēr-ó- < *b^{h}**e**r-ó- (pwk. *b^{h}er-). W wyniku derywacji typu *vr̥ddhi* powstały takie opozycje apofoniczne, jak *béržas* (SP) : *bìržė* (SZ), *dervà* : *drevė̃*, *žénklas* : *pažìnti* itp.

Welaryzacja — perseweracyjna asymilacja spółgłoski zębowej do spółgłoski tylnojęzykowej, np. *kš* < *ks*: *pūkšlė̃* < *pukslė (to z *pūslė̃*); *bakštýti* < *bakstýti* (z *bastýti*); *gž* < *gz*: *žvaigždė̃* < *žvaigzdė (to ze *žvaizdė̃*).

Wokalizacja — zmiana spółgłoskiześlizgowej *i̯* lub *u̯* w samogłoskę wysoką, odpowiednio *i* lub *u*, np. gw. *unū̃kas* < *u̯nūkas (zapoż. z błr. *u̯nuk*). Por. «Konsonantyzacja».

Wokalizm — samogłoska lub dyftong w składzie morfemu.

Zaimki (łac. *pronomina*) — wyrazy o funkcji wskazującej, będące zastępnikami wyrazów nazywających, w szczególności rzeczowników (por. *jìs*, *tàs*, *anàs*, *šìs*, *kàs*, *kažkàs*, *pàts* wobec *žmogùs*) i przymiotników (por. *kóks*, *kurìs*, *kìtas*, *kitóks* wobec *gẽras*).

A Ą

aba spójnik stlit. ʽalbo’, gw. *àba*, *abà* ts. (*Àba žus, àba prasimuš*. *Abà tu, abà aš nueisiu*) — zapoż. ze stpol. *abo*, błr. *abó* (SLA 22, LEW 1, ALEW 17). War. rozszerzony partykułą *-gi*, *abagi* (*abag*), odpowiada stpol. *aboż*, błr. *abóž*. Zob. też *abbavem* i *alba*.

ãbadas wsch.-lit. ʽobręcz koła wozowego zrobiona z jednego kawałka drewna kolisto zgiętego’: *O to rato ãbadas stiprus!* ʽA obręcz tego koła jest mocna!’ Wyraz został zapożyczony w formie pl. *abadaĩ* 3 p.a. ʽobręcze’ z błr. *abadý*, *-óŭ* (por. sg. *vóbad* : ros. *óbod*, *-a*, stpol. *obód*, *obodu*, później *obwód*).

abãtas 2 p.a. ʽopat, przełożony klasztoru katolickiego’ (akcent za LKŽ; brak w DLKŽ). SD *abatas* «opat, abbas». Sposób akcentowania sugeruje uczone zapożyczenie, oparte na formie śrłac. *abbātem* (acc.sg. do *abbās* ⇐ gr. ἄββας ʽojciec’). W podobny sposób ustaliły się formy stwn. *abbat*, śrwn. *abbet*, stang. *abbad*, *abbud*, ang. *abbot* (zob. Kluge-Seebold 7, EWD 8). — War. *ãbatas* odpowiada akcentuacji odpowiednika pol. *opat*, przest. *apat*. — Gw. *ãbtas*, *ãptas* w Litwie pruskiej ⇐ nwn. *Abt*, por. GL 23, 27, ALEW 17 (pominięte w LKŽ). — SD <abacia> «opatstwo, vulgo abbatia», czyt. *abacijà*, *-ìjos* (Būga, RR III, 285; pominięte w LKŽ) — uczone zapożyczenie ze śrłac. *abbatia*. Gw. *aptienė*, *aptija* w Litwie pruskiej — kalki z nwn. *Äbtissin*, *Abtei*.

abavem spójnik stlit. ʽbowiem, enim’: *Dievo abavem tarnas esti* MŽ 32_5 ʽDei enim minister est’ — zapoż. ze stpol. *abowiem* (SLA 22, ALEW 17). Zob. też spójnik *aba*.

ãbazas 3 p.a. przest., gw. 1. ʽgromada, tłum ludzi; stado’ (*Didelis ãbazas žmonių, žąsų*), 2. ʽwóz z zaopatrzeniem dla wojska’ (*Daug abãzų važiavo*), 3. ʽobóz, obwarowane miejsce postoju wojska’ (*Abaze būti, gulėti*). Zapoż. z pol. *obóz*, *obozu* (SLA 22, LEW 1, ALEW 17). Stąd też stpr. *abasus* EV ʽwóz, Wayn [Wagen]’ (pewne zastrzeżenia do tego zgłosił PKEŽ 1, 38n.). — War. *ãbažas* (*Sustoję į ãbažą, apsikasė grioviu*), *ubãzas* (*Ir išlėkė žirgas iž ubãzų, ant to žirgo kazokas sėdėjo* ʽI wybiegł koń z obozu, na tym koniu kozak siedział’). Miejsce akcentu w war. *abãzas, ubãzas* świadczy o zapożyczeniu formy błr. *abóz*, *-u* (por. ZS 4). — Drw. *abazẽlis* ʽsanki do przewożenia zimą kłody drzewa’. — Neologizmem Szyrwida jest wyraz *ap-važas* ʽobóz’, który kalkuje słow. *ob-vozŭ, por. *O kadu puolė naktij unt apvažo rasa, puolė draugi ir Monna* SP II, 91_{30} ʽA gdy padała w nocy na oboz rosa, spadała pospołu i Manna’.

abejà 3 p.a., *ãbeja* 1 p.a. gw. ʽwątpliwość, niepewność’, *ãbejas* ts. (⇒ *be ãbejo* adv. ʽniewątpliwie, na pewno’). Zapewne specjalizacja znaczeniowa zaimka *ãbeja* n. ʽoboje’ (zob. *abejì*). Nieco inaczej ALEW 18: substantywizacja adi. *ãbejas* ʽbeiderlei’. Osobno zob. *abejóti*. — Drw. *abejìngas*, *-a* ʽobojętny, neglegens’ (por. *svajìngas* ⇐ *svajà*). Ewentualnie może to być kalka hybrydalna z pol. *obojętny* ʽnie okazujący zainteresowania kim lub czym’ (por. LEW 1). O ile pol. segment *oboj-* (złożony z *obo*° oraz °*jętny* ⇐ vb. *jąć*) został fałszywie zastąpiony lit. tematem zaimkowym *abej-*, do czego następnie dołączono suf. przymiotny *-ingas*.

abejì 3 p.a. m. ʽobaj’, *ãbejos* f. ʽobie’, *ãbeja* n. ʽoboje’, używane z rzeczownikami pluralia tantum. Drw. od liczebnika *abù*, f. *abì* ʽoba’ (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *abeji*, f. *abejas*. Z oboczną samogłoską sufiksu: scs. *oboji* m., *oboja* f., *oboje* n. ʽἀμφότεροι, ἑκάτερος’, ros. gw. *obóji* m. ʽobaj’, *obóje* n. ʽjedno i drugie’ (por. pol. *oboje*, gen. *obojga* na

określenie dwu osób różnej płci albo dwu osób niedorosłych). Por. BSW 2, LEW 1. — Drw. 1. *ãbejas*, *-à* ʽoboje' (*Žmonės abejos lyties* DP ʽLudzie obojga płci'. *Abejaĩs vežimais išvažiavo* ʽWyjechali oboma wozami'), 2. *ãbejetas* coll. ʽoboje, para, dwójka', *ãbejetas arklių̃* ʽpara koni, koń i kobyła' (*Išvažiavo pasikinkęs ãbejetą arklių*); warianty gw. *ãbeitas* (synkopowanie sufiksalnego *e*), *ãbetas* (monoftongizacja), 3. *abejóks*, *-ia* ʽdwojaki, jeden i drugi', 4. *abejópas* ʽdwojaki' (*abejópai* adv. ʽdwojako'), 5. *abejur̃* adv. ʽi tu i tam, w obu miejscach', DP ʽw obojgu' (*Mes... prityrėme, jog abejur sumelavai*) — formacja analogiczna *abejur*, wzorowana na *visur̃* ʽwszędzie'.

abejóti, *abejóju*, *abejójau* ʽwątpić, powątpiewać'. War. *abijóti*, żm. *ãbejoti*. Vb. denom. na *-oti* od zaimka *abejà* ʽoboje' (zob. *abejì*). Paralela niemiecka: *zweifeln* < śrwn. *zwīvelen* ʽnie być pewnym czegoś, nie mieć pełnej wiary w co'. — Drw. *abejùtas* ʽwahający się, wątpiący, obojętny, bierny', *abejùtas* ʽznośny, nienajgorszy, niezły, jaki taki' (war. *abejùtnas*), *abejùtis* ts. — Neoosn. *abejo-*: *abejojamas* SD «niepewny, wątpliwy», *abejótinas* ts., *abejõnė* ʽwątpliwość' (tej neoosnowy nie bierze pod uwagę ALEW 17n.; różne stlit. derywaty od *abejo-* zamieszcza on s.v. *ãbejas*). Dawne adi. *abejotinis* a. *abejutis* SD «wątpliwy» może być kalką ze stpol. *obojętny* ʽwątpliwy, niepewny, niejasny, dwuznaczny, zagadkowy'.

abel̃nas, *-à* stlit. ʽpowszechny, wspólny, publiczny, dotyczący ogółu, ogólny, pospolity, zupełny' — zapoż. ze strus. *obelьnyj* ʽpełny, zupełny', por. ros. *obelьnój* ʽokrągły', ros. gw. *obélьno* adv. ʽdookoła, wokół', błr. *óbelь* adv. ʽcałkiem, zupełnie'. SD: *obelnas* «ogołem, generatim, in commune, vniuersè, coniunctim, aceruatim». N.B. SLA 22 przyjmował pożyczkę z nieistniejącego błr. †obélьnyj ʽrund, voll; eigen; vollkommen'. Za nim LEW 1, LKŽ I, 7, ALEW 18. — Drw. *abelnaĩ* adv. ʽw ogólności, za wszystko razem (zapłacić), całkiem, zupełnie (siwy); wspólnie, razem (pracować)', SD *obelnai* «powszechnie, communiter, generatim» (syn. *visiškai*), *abelnysta* stlit. ʽwłasność, Eigentum' (Bretkun).

abičajus, *-aus* stlit. ʽzwyczaj, sposób bycia': *Togdel atmainė abičajus savo* (Chyliński) — zapoż. z pol. *obyczaj*. Por. SLA 22, ALEW 18 (pominięte w LKŽ i LEW).

abydà, gen.sg. *abỹdos* 2 p.a. stlit. ʽkrzywda, szkoda wyrządzona komuś niezasłużenie, bezprawnie; wstyd; zemsta', SD «krzywda, bezprawie», DP też ʽzelżywość' — zapoż. z błr. *abída*, *-y* (SLA 22n., ZS 4, LEW 1, ALEW 18, por. ESBM 1, 49). Osobno zob. *abỹdyti*. — Drw. *su abydu* adv. SD «krzywdą, z krzywdą».

abìdedi gw. ʽobydwie' (forma żeńska do *abùdedu*) — zapewne z przestawki sylab w formacji *abidi-de, gdzie *-de* było partykułą podobną do *-jen* w war. *abìdvijen*. Por. gw. *abìdi* ʽobydwie', powstałe z *abì-dvi* przez zanik *v*.

abỹdyti, *abỹdiju*, *abỹdijau* przest., gw. ʽkrzywdzić', SD *abydiju* «krzywdzę kogo; przebarszczam, przewodzę na kiem» (war. *abydų darau kam*), DP też ʽszkodzić' — zapoż. ze stbłr. *obiditь*, por. błr. gw. *abídzicь*, ukr. *obidýty*, *-džu* (SLA 23, LEW 1, ALEW 18, ESBM 1, 49).

abydnykas SD «krzywdziciel, vymacz cudzego, fraudator» — zapoż. z błr. *abídnik*, *-a* (SLA 23, LEW 1, ALEW 18, por. ESBM 1, 49).

abìdvi gw. ʽobydwie' — złożenie liczebników *abì* ʽobie' i *dvì* ʽdwie'. Może być repliką stpol. *obie-dwie* (uwaga A. Bańkowskiego, *p.l*). Por. *abùdu* ʽobydwaj'. War. *abìdi*, *abìdvės*, *abìdvejos*, *abiẽdvi*, *abìdvijen*, *abìjen*, *abìjenai*, *abìdedi* (zob.).

abìpus 1. adv. ʽpo obu stronach, z obu stron, obustronnie': *Ùpės krañtas abìpus statùs* ʽBrzeg rzeki jest po obu stronach stromy', 2. praep. z gen.: *Vìlnius stóvi abìpus Neriẽs ùpės* ʽWilno leży po obu stronach rzeki Wilii'. W DP przysłówek ten miał postać *abìpusiai* a.

abipusiaĩ ʽobustronnie, z obu stron', stąd też ʽwzajemnie' (*idant abipusiai milėtumbitės* DP ʽabyście się społecznie miłowali'). Zrost członów *abì* i *pùsė* (zob.). Odpowiednik łot. *abpus* ʽpo obu stronach', przest. *abi puši*; *abpušãm* ʽz obu stron'. Zob. GJL III, § 772, ME I, 6. — Drw. *abipùsis* ʽobustronny, wzajemny' (por. łot. *abpusējs*), *abìpusinis* ts., *abipùsiškas* ts.

abrãkas stlit., gw. 1. ʽobrok, pasza dla koni, przeważnie w postaci ziarna owsa zmieszanego z sieczką', 2. gw. ʽskiba chleba okrojona naokoło bochenka', 3. przest. ʽpewna danina' — zapoż. z błr. *abrók*, *-u* (SLA 23, ZS 4, LEW 1, ALEW 18, por. ESBM 1, 57). — Drw. *abrakìnė dúona* ʽchleb krojony przez całą szerokość bochenka', *abrãkinė* ʽtorba na obrok, sakwa', zdrob. *abrakė̃lis*, *abrakùžis*, *abrakužė̃lis*. Cps. *abrãkamaišė* ʽworek na obrok', *abrãkmaišis* ts. (por. *maĩšas*), *abrãkėdis* ʽkto żywi się tym, co wyprosi, żebrak' (por. *ėd-*, *ė́sti*). Vb. denom. *abrakúoti* ʽzadawać koniom obroku'.

ãbrė gw. 1. ʽdzieża chlebowa', 2. ʽkoryto do solenia wieprzowniny' — zapoż. z łot. *abra*, gw. *abre* ʽdzieża chlebowa' (Urbutis 2009, 304n., 311). — Drw. *ãbrinas* ʽnaczyńko drewniane z pokrywką (na masło, twaróg, śmietanę, tłuszcz)'. War. *abrìnė*, *ãbrinis*, też *abrináitis* (por. łot. zdrob. *abriņa* ʽdzieżka'). N.rz. *Abrýna* (por. łot. *Abriņa* — nazwa rzecznej głębiny).

ãbrozas stlit., gw. ʽobraz święty', DP ʽobraz' — zapoż. z pol. *obraz* (SLA 24, LEW 1, ALEW 19). Wariant lepiej dostosowany pod względem fonotaktycznym: *ãbrozdas* (por. *bẽzdas*, *rãzdumas*, *vẽzdas* oraz *Jẽzdus* obok *Jẽzus*, zob. Būga, RR I, 273). War. ze zmianą *a-* > *e-*: *ebrozas* ʽobraz' (Bretkun, por. *ebrūsas*). — Drw. *ãbrozininkas* ʽkto maluje a. sprzedaje obrazy, obraźnik', formacja na *-ininkas*, która odnowiła stlit. *abroz-nykas* ts. ⇐ stpol. *obraź-nik* ʽrzeźbiarz, snycerz, malarz', pol. przest. ʽkramarz wędrowny, handlujący obrazami świętych.

abrū̃sas stlit., gw. 1. ʽręcznik płócienny, często ozdobny', 2. ʽwąski pas ziemi, zagon' — zapoż. z błr. *abrús*, *-a* (SLA 24, ZS 4, LEW 1, ALEW 19, por. ESBM 1, 58). Warianty: *aprū̃sas* (Bretkun); z wtórną palatalizacją: *abriū̃sas* (por. *pliū̃gas* ob. *plū̃gas*); z epitetycznym *t* po *s*: *abrū̃stas* (por. *čė̃stas*, *zopõstas*, Būga, RR II, 671); ze zmianą *a-* > *e-*: *ebrūsas* ʽręcznik' (Bretkun). — Drw. *abrū̃sai* pl. ʽdzwonki, obwisłe płatki skóry pod szczękami koguta' (por. syn. *penaĩ*), *abrūsė̃lis* ʽchusta, ścierka', SD[1] «ścierka», *gegùtės abrūsė̃lis* bot. ʽfirletka poszarpana, Lychnis flos cuculi', *kìškio abrūsė̃lis* bot. ʽprzywrotnik pospolity, Alchemilla vulgaris'.

abù ʽoba, obaj', f. **abì** ʽobie', gen.pl. *abiejų̃* a. *abiẽjų*: *abù výrai* ʽobaj mężczyźni', *abù vaikaĩ* ʽoboje dzieci', *abì móterys* ʽobie kobiety'. Odpowiedniki bałt.: łot. *abi*, f. *abas*, stpr. *abbai* ʽobaj, oboje', *prei abbans* ʽdo obojga [męża i żony], zu ihnen beiden', *abbaien* ʽjedno i drugie, beides'; scs. *oba* m., *obě* f.n., sch. *ȍba*, *ȍbě*, pol. *oba*, *obaj*, *obie*, < pbsł. *abō (BSW 1n., LEW 1, ALEW 19n.). Transponat ie. *h_2e(m)b^hoh_1. Por. gr. ἄμφω ʽobaj, obydwaj', łac. *ambō* ʽobaj razem; jeden i drugi z osobna' (de Vaan 2008, 37: *h_2(e)nt-b^hoH). Brak nazalizacji w pierwiastku pbsł. pozostaje niewyjaśniony. Por. gr. ὄφις, wed. *áhiḥ* ʽwąż' wobec lit. *angìs*. N.B. Beekes 2010, 96 łączy gr. ἄμφω z adv. ἀμφί m.in. ʽpo obu stronach' < pie. *$h_2$nt-b^hi. — Drw. *abejì* (zob.), *abúojas* (zob.).

abùdedu gw. ʽobydwaj'. Niejasne z powodu segmentu *-de-*. Może z przestawki sylab w formacji *abudu-de? Zob. *abùdu*. Por. partykuły *-jai*, *-jen* w war. *abudùjai* ʽobydwaj', *abudùjen* ts.

abùdu ʽobydwaj' — zrost liczebników *abù* ʽoba, obaj' i *dù* ʽdwa, dwaj'. War. *abudùjai*, *abùdujen*, *abùjen*, *abùjenai*, *abuõdu*. Por. *abìdvi*.

abúojas, *-a* 1. ʽzły, rozeźlony (o zwierzęciu)', 2. ʽniegodziwy, nikczemny, podły', 3.

ʽnieznośny, dokuczliwy, namolnyʼ, 4. ʽpaskudny, przykry (o pogodzie, o drodze)ʼ. War. *abuojùs*, *-ì*. Przymiotnik na *-jas* urobiono od zaimka *abuõ-du* gw. ʽobydwajʼ, będącego wariantem liter. *abù-du* ʽobydwajʼ. Znacz. etym. ʽobustronny; taki, który chce zadowolić obie stronyʼ, por. Būga, RR III, 304n. — Drw. *abúoja* c. ʽnieznośny człowiekʼ, *abuojýbė* ʽniegodziwość, nikczemnośćʼ, *abúojiškas* ʽprzygłupi, nierozsądnyʼ. Vb. denom. *abuojė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽrobić się złym (o psie)ʼ.

ach interi. stlit. ʽach!ʼ: *Ach panai klusikiet ir permanikiet* MŽ 11_7 ʽAch panowie, słuchajcie i przemyśliwajcie!ʼ. Zapoż. z pol. *ach*. Fonetycznie przyswojony war. gw. *àk*, *ãk*, por. *Àk, kad tu žinotum* ʽAch, żebyś ty wiedział!ʼ *Ãk kad dar duotai, tai dar valgytau* ʽAch, jak dałbyś jeszcze, to bym jeszcze zjadłʼ.

ãctas ʽocetʼ — zapoż. z pol. *ocet*, *octu* (LEW 1). Por. *ùksusas*.

ãčiū interi. ʽdziękuję!ʼ. War. *ãčiu*, *ãčiui*, żm. *ãčiuo*. Sporne. Część badaczy widzi tu zapożyczenie z błr. *ácju*, *áci* (*ácT̠ki*) ʽdziękuję!ʼ — w języku dzieci (por. np. LEW 1, LKŽ I, 1; brak w SLA), część natomiast uważa *ãčiū* za rodzimy wyraz litewski, który został przejęty przez Białorusinów (por. np. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 48n., Karaliūnas, *LKK* XII, 1970, 180, Laučjute 42). Būga, RR III, 306 uważał kwestię za nierozstrzygniętą. Zob. też ESBM 1, 223 (s.v. *áci*) oraz Anikin, RES 1, 332, s.v. *átitь* oraz 336, s.v. *attjá*. — Drw. *ačiùlis* ʽten, kto dziękuje, zwykle w imieniu innychʼ. Vb. denom. *ačiúoti*, *-ju*, *-jau* 1. ʽmówić «ačiū», dziękowaćʼ, 2. ʽ(podczas wesela) zbierać datki dla panny młodejʼ, refl. *ačiúotis* ʽkłaniać sięʼ.

adamantas stlit. ʽdiamentʼ — zapoż. ze strus. *adamantъ*, błr. przest. *adamánt* (⇐ gr. ἀδάμας, -αντος, zob. REW I, 5). Por. ALEW 21, ESBM 1, 77 (brak w SLA, LEW). Zob. też *deĩmantas*.

adamoškà, gen.sg. *adamõškos* 2 p.a. przest. ʽadamaszek, tkanina jedwabnaʼ, SD <adamoßka> «adamaszek, sericum florulentium, tela Damascena, vestis scutulata»

— zapoż. ze stbłr. *adamaška* 1486, błr. *adamáška*, *-i* (por. ESBM 1, 77). Zob. SLA 25. Būga, RR III, 307 niesłusznie wyprowadzał *adamoškà* z pol. †adamaszka. Synonimy: *dãmastas* ⇐ nwn. *Damast*; *mãšastas* ⇐ błr. *móšast*.

ãdata 1 p.a., *adatà* 3 p.a. ʽigłaʼ : łot. *adata* ts. War. *ãdita*, żm. *ãdeta*. SD *adata marinykų* «kompas morski». Formacja na *-atā-* od podstawy bądź werbalnej (por. *adýti*), bądź nominalnej (por. *sveikatà* ⇐ *sveĩkas*). Funkcja nomen instrumenti przy suf. *-atā-* jest raczej odosobniona. Por. Ambrazas 1993, § 320, który wskazał *sùkata* ⇐ *sùkti* jako jedyną paralelę. Według LEW 1 wyraz niejasny. Zob. s.v. *adýti*, gdzie za ALEW 21 przyjęto hipotezę, że lit.-łot. *ad-* kontynuuje SO pie. *h_1od^h- od *h_1ed^h- ʽkłuć, przeszywaćʼ. — Drw. *adatėlė* SD[1] «igiełka, iglica», *adatìnė* ʽigielnikʼ, *adatinykas* SD[1] «igielnik, acicularius» [ʽkto robi igłyʼ]. — Z innym suf.: *adìklis* ʽdrewniana a. kościana igła, używana do podszywania łapci, zszywania worków; igła do cerowaniaʼ. — Sb. *vỹžadis* ʽdrewniana igła do podszywania łapciʼ wygląda jak drw. wsteczny od cps. *vyž-adatis (por. *vyžà*). Paralele: *alkà* ⇐ *al̃katis*; *pagynà* ⇐ *pagynatìs*.

adynà, gen.sg. *adỹnos* 2 p.a. stlit., gw. ʽgodzinaʼ — zapoż. z błr. *hadzína* (por. SLA 25, ZS 5, LEW 127). Co do nagłosu por. *ãlasas*, *arielkà*, *ar̃nas*, *aršùs*. W języku literackim zastąpione przez *valandà* (zob.), por. *tris hadinas arba valandas* DP 180_{29} ʽtrzy godzinyʼ. Osobno zob. *gadýnė*. — Drw. *adynė̃lė* ʽchwila, krótka chwilaʼ, DP ʽgodzinkaʼ, też *adynìkė*, *adynùtė*, *adynùžė* ʽchwilkaʼ.

adỹnykas, *adỹninkas* stlit., gw. 1. ʽzegarʼ, 2. ʽwskazówka godzinowa na zegarzeʼ — zapoż. z pol. przest. *godzinnik* ʽzegarʼ (SPXVI) albo z błr. *hadzínnik* (tak SLA 25, ALEW 277). War. stlit. *hadynykas*. Por. lit. liter. *valandiniñkas* ʽwskazówka godzinowa na zegarzeʼ. —

SD: *muša adynykas* «bije zegar», *adynykas birųs* «zegar ciekący, clepsydra», *adynykas iš saulės, šešėlio valundas rodžiųs* «słonecznik zegar, horologium sciothericum, solarium», *adynykas saulinis nešiojamas* «kompas, horoscopum vas, scaphium, ... horologium viatorium», *muša adynykas* «bije zegar», *rodyklė adynyko* «rączka u zegara, index horologij». Cps. *adynykadarys* SD «zegarmistrz» (por. *darýti*).

adýti, *adaũ, adžiaũ* ʽcerować, haftować; szyć, szyć (łapcie) igłą kościaną; robić na drutach'. Odpowiednik łot. *adît, -u, -ĩju* ʽcerować, robić na drutach, stricken'. Prawdopodobna wydaje się hipoteza, że lit.-łot. *ad-* jest refleksem st. *o* (pie. *h_1od^h-) od pb. *ed- ʽkłuć, przeszywać', < pie. *h_1ed^h- ʽstechen' (zob. ALEW 21). — Drw. *adinė́ti* ʽcerować', nomina: *ãdata* (zob.), *adiñs* ʽszew, ścieg stebnowany; wyszywanka', *adiniaĩ* m.pl. ʽhaft'. — Neoosn. *ady-*: *adỹklis* ʽdrewniana a. kościana igła, używana np. do podszywania łapci' (syn. *adìklis*), *adýtinis* ʽwyszywany, haftowany' (por. *badýtinis*), *adýtoja* ʽhafciarka' (por. *žìndytoja* ⇐ *žìndyti*), *adỹvė* ʽcerowaczka'.

adva stlit., gw. ʽledwie, kaum' — zapoż. z błr. gw. *adva* (SLA 25, LEW 2, ALEW 21). Por. strus. *odъva, edъva*, ros. *edvá*, ros. gw. *odvá* ʽledwo, ledwie'. Ze zmieszania *adva* z rodzimym odpowiednikiem *võs* (zob.) pochodzi stlit. *advos*, SD «ledwie, zaledwie, ægre, vix» (syn. *vos, nevos, minkai*).

advẽrija przest. ʽodrzwia, oprawa drzwi, futryna', SD <adweria> «podwoy», SD[1] <adweria aukßtine> «podwoy & podwoie, postis, limen superius, superliminare» — zapoż. ze stbłr. *odverьje n., por. strus. *odverьje*, ros. gw. *odvérьe*, błr. *adzьvérьa* (SLA 25, LEW 2, ALEW 22). War. *edvẽrija* (por. *aldijà > eldijà*). War. *atverija* (Bretkun) ma *at*° zam. *ad*° na skutek ludowo-etymologicznego nawiązania ʽodrzwi' do czas. *atvérti* ʽotworzyć' (SLA 36). ALEW 22 niesłusznie włączył do hasła *advẽrija* wyraz *advérnykas* ʽodźwierny' (zob. s.v.).

advẽrnas gw. 1. ʽporuszający się tyłem do przodu' (*Neik adveřnas, sugriūsi* ʽNie idź tyłem, upadniesz'), 2. ʽprzekorny, sprzeciwiający się czemu bez powodu' (*Advernám žmogui niekaip nepataikysi* ʽPrzekornemu człowiekowi nijak nie dogodzisz'). Przymiotnik ten utworzono od przysłówka *advernaĩ* (war. *adverniaĩ*) ʽna odwrót, odwrotnie, przeciwnie', który zapożyczono prawdopodobnie ze strus. *otvernь* (zob. ALEW 22). Sonoryzację *tv > *dv* widać również w *remẽsdva < remẽstva*; *dváikas < tváikas*; łot. *dvans < tvans* [ʽpara, opary, wyziewy']. — Drw. *adveřniškas* ʽodwrotny; opaczny', SD «opaczny, præposterus & peruersus, inuersus, sinister, retrogradus», *adveřniškai* adv. ʽprzeciwnym sposobem, opacznie, na opak (coś robić)', SD «opacznie, præposterè» (ALEW 22 nazywa te wyrazy kalkami hybrydalnymi ze słowiańskiego, co jest chyba nieporozumieniem).

advẽrnykas stlit. ʽodźwierny, człowiek otwierający drzwi, człowiek pilnujący drzwi a. bramy' (m.in. DP), SD[1] «odźwierny, ianitor, ostiarius» (syn. *vartinykas*) — zapoż. z pol. przest. *odźwiernik* ʽodźwierny', por. SLA 25, SW III, 695. W poczuciu mówiących wyraz ʽodźwierny' został skojarzony z *adverija* ʽoprawa drzwi, futryna' (zob. s.v.). Następstwem tego była resegmentacja zapożyczenia jako *adver-nykas*. Dowodzi tego 1° zastępstwo stlit. -*nykas* przez standardowy suf. agentywny *-ninkas*: war. *advérninkas, adveřninkas* ʽodźwierny', 2° użycie lit. gw. *advérnykas* w nowym znaczeniu ʽoprawa drzwi, futryna', np. *Stokit prie advérnyko, pamieruosiu, katras didesnis* ʽStańcie przy futrynie, zmierzę, który z was wyższy'. Do stlit. *advernykas* dotworzono fem. *advernykė* ʽodźwierna' (Chyliński). N.B. ALEW 22 (s.v. *advẽrija*) mylnie podaje, że *advernykas* to kalka hybrydalna polskiego *odźwiern-y*, z dodaniem zakończenia lit. *-ykas*.

ãdvokas 3 p.a. gw. ʽareszt, więzienie' (*Jis jau antrus metus advokė sėdi* ʽOn już drugi rok siedzi w areszcie'), war. *ãdvakas* ʽareszt'. Zapoż. z pol. przest. *odwach, -u* 1. ʽpomieszczenie dla żołnierzy pełniących straż', 2. ʽareszt w takim pomieszczeniu'. War.

obwach, obacht, hobwach. Wszystko z nwn. *Haupt-wache* ʽwarta główna (u głównej bramy obozu)' ⇐ franc. *grand-garde* (por. Bańkowski, ESJP II, 355). N.B. LKŽ I, 22 podaje mylnie pol. *adwach* jako formę źródłową.

agnùs, *-ì* żm. 1. ʽżwawy, ruchliwy (o dziecku), dziarski, energiczny', 2. ʽwielki, postawny, mocno zbudowany'. War. *ãgnus, -ì*. Drw. na *-u-* od *agna-. Por. z jednej strony łot. *agns* ʽpopędliwy, zapalczywy, energiczny', z drugiej strony lit. gw. *aglùs* ʽgorzki, cierpki'. Por. LEW 2. — WSO *og-* < *āg-: *ogùs*, acc.sg. *õgų* gw. ʽcierpki, przykry w piciu (o piwie), mdły w smaku' (war. *ugùs* ts.). Dalszy wywód niejasny. Może do wed. *ājí-* ʽwalka, bój', toch. B *āk* ʽzapał', stir. *ág* ʽwalka'?

aguonà 2 p.a. bot. ʽmak, Papaver', SD «makowka» (syn. *aguonos galva*), zwykle pl. *aguõnos* ʽmak', SD «mak». Brzmienie to pochodzi z *maguonà i jest skutkiem dysymilacyjnego zaniku początkowego *m-* (*m-n* > *ø-n*), por. łot. *maguône* a. *maguona* ʽmak' (LEW 2, ME II, 547). W obu językach bałtyckich jest to zapożyczenie niemieckie, por. stwn. *mago, māho*, śrwn. *māge(n)* ʽmak'. Tymczasem stpr. *moke* EV ʽmak, Mon [Mohn]' jest zapożyczeniem pol. *mak* (Trautmann 1910, 380). — SD *aguona apskritinė* SD «głowica u czego», *aguona unt stulpų* SD «kapitela, słupow śnicerskich nagłowek» [ʽgłowica kolumny', SPXVI] — jest to kalka wyrazu pol. *makowica* ʽgłowica kolumny' (SPXVI; por. *makavyčia*). — Drw. *aguonaĩnis* ʽmakowiec', *aguonáitė* bot. ʽmak wątpliwy, Papaver dubium', *aguonójas* ʽłodyga maku', cps. *aguõn(a)pienis* ʽroztwór mleka makowego z wodą' (por. *píenas*), *aguõngalvė* ʽmakówka' (por. *galvà*), *aguõntrynė* ʽmakutra' (por. *trìnti*). — N.m. *Aguonaĩ, Aguonė́nai, Aguõnis* (⇒ n.jez. *Aguõnio ẽžeras*).

agur̃kas 1. bot. ʽogórek, Cucumis sativus', 2. gw. ʽszyszka jodłowa a. sosnowa' (syn. *kankórėžis, kìrkužė*), 3. gw. ʽwęzełek zawiązany na biczu bata', 4. bot. ʽroślina bagienna, Calla palustris'. Zapoż. z pol. *ogurek, ogórek, -rka* (por. LEW 2). ZS 5 przyjmował raczej błr. *ahurók, -rká* jako formę źródłową. War. *agur̃klas, vagur̃klas* (wtórne *v-* też w *varganistà*), *avur̃kas* (*-v-* wypełnia hiat po zaniku błr. *γ* < *g*, podobnie jak w *davãdzija* ʽdogląda, hoduje, pieści', zob. ZS 16, 91). Osobno zob. *gur̃klas*. — Drw. *agurkìnas* ʽmały ogórek', *agurkỹnė* ʽzupa ogórkowa', *agur̃kiška nósis* ʽnos wielki jak ogórek'. — N.m. *Agur̃kiškė* 2x, *Agur̃kiškis*.

agzõlas wsch.-lit. ʽstacja kolejowa' — z zanikiem nagłosowego *v-* zapożyczone z błr. *vagzál, -a* (⇐ ros. *vokzál* ⇐ ang. *Vaux-hall*, zob. REW I, 216). Zob. ZS 5, 86 (pominięte w LKŽ i LEW). W kwestii zaniku *v-* por. *angérka* s.v. *algérka*.

áidas, *aĩdas* 1. ʽecho, odgłos', 2. gw. ʽhałas' (*Vaikai áidą kelia*). Bez jasnej etymologii (zob. LEW 2). Dźwiękonaśladowcze? — Drw. *aidesỹs* ʽodgłos', *aidùs* ʽdonośny, dźwięczny'. Vb. denom. *aidė́ti* a. *áidėti*, prs. *aĩdi* a. *áidi* ʽrozbrzmiewać (o hałasie), rozlegać się, nieść (o echu, wieści)', też ʽhałasować (o dzieciach)', *išáidėti* ʽroztrwonić pieniądze'.

áidinti, *áidinu*, *áidinau* 1. stlit. ʽpodburzać, buntować ludzi' (Bretkun), 2. gw. ʽwyrzucać, np. krzesła przez okno'. Taka paralela znaczeniowa, jak pol. *podniecić* ʽzachęcić do czego, namówić, podburzyć' wobec *niecić* ʽpowodować powstawanie ognia, rozpalać, zapalać', skłania do upatrywania w *áidinti* formacji kauzatywnej do pwk. *aid-* < pie. *$h_2$ei̯d^h- ʽrozpalać' (LIV^2 259). Brak odróżnienia SE i SO w kontekście h_2. Por. gr. αἴθω ʽzapalać, podpalać', αἴθομαι ʽpłonąć', wed. *édhate* ʽświeci się, jaśnieje'. Akut lit. sekundarny, podobnie jak w pokrewnych formach *aikštẽ* i *iesmẽ*. LEW 2 nieprzekonująco zestawiał z gr. οἶδος, -εος n. ʽobrzęk, nabrzmiałość', οἶδμα, -ατος n. ʽnabrzmiałość, fala wzbierająca, odmęt (o rzece)' oraz słow. *jadŭ* ʽtrucizna'. Obecnie ALEW 23 wywodzi *áidinti* od sb. *aĩdas* ʽecho, odgłos', mianowicie na gruncie założenia, że czasownik odnosił się pierwotnie do polowania z nagonką, czyli z ludźmi najętymi po to, by krzykiem i dźwiękiem kołatek napędzali zwierzynę na stanowiska myśliwych'.

aidùkas przest. ʽprzyboczny pański; służący’ — zapoż. z pol. *ajduk, hajduk* 1. ʽżołnierz piechoty węgierskiej (służącej w Polsce w XVII w.)’, 2. ʽsłużący ubrany (w liberię) jak hajduk’. — War. *eidukas* b.z.a. ʽżołnierz piechoty; artylerzysta’ (Čepienė 131 uważa za zapoż. z prus.-niem. *heiduck*, chyba niesłusznie). Por. nazw. *Aidùkas* ob. *Eidùkas* (LPŽ). — Teksty folklorystyczne pokazują przenośne użycie wyrazu *eidùkas* w znacz. ʽdiabeł, licho’, por. *Ein kaip eidukas, lek kaip aitvaras*. *Ein kai eidukas, stov kai stiebas*. War. *eičiùkas, aičiùkas* (*Eičiùkas arkliui karčius susukė*).

áigyti, *áigau* (war. *áigiju*), *áigiau* (*áigijau*) gw. 1. ʽkłuć, bóść’, 2. ʽzachęcać, nakłaniać, namawiać’, *nuáigyti* ʽspuścić lanie’ (*Tėvas nuáigijo* / *nuáigė vaiką*), refl. *áigytis* ʽwiercić się, zachowywać się niespokojnie’. Niejasne.

aikštė̃, acc.sg. *áikštę* 3 p.a. 1. ʽwidok, przestwór’, 2. ʽmiejsce otwarte, plac’ (war. *eikštė̃*), 3. ʽboisko’. Z innym suf.: *aikštìs*, *-iẽs* f. 4 p.a. ʽpogodny dzień; upał, gorąco, żar’. Jeśli założymy, że temat *aikšti-* wywodzi się przez zmianę *kš* < *ks* z *aiksti-, to z kolei z *aisti- przez insercję *k* przed grupę *st*[3], to dojdziemy do praformy *ai̯d-ti-, czyli do hipotezy abstractum na *-ti-*, które utworzono od pwk. pb. *ai̯d- ʽpłonąć, być gorącym; jaśnieć, widnieć’, < pie. *h$_2$ei̯d^h- ʽwzniecać ogień, rozpalać’ (w pozycji po *h$_2$ nie można odróżnić SE od SO). Por. gr. αἴθω ʽzapalać, podpalać’, αἴθομαι ʽpłonąć’, wed. *édhate* ʽświeci, jaśnieje’, SZ *indhé* ʽpodpala, zapala’ (LIV[2] 259). Zob. *áidinti* ʽpodburzać’. Odpowiednio do tego można sobie wyobrazić paradygmaty lit., z jednej strony na SZ: *indù, *idaũ, *ìsti, z drugiej strony na SE: *aidù, *aidžiaũ, *iẽsti (z *aĩsti). Analiza inf. *iẽs-ti dała początek neopierwiastkowi *ies-* / *ais-. Poświadcza to drw. *iesmẽ* ʽilość drewna wkładana jednorazowo do pieca’ (zob. s.v.). — Z praformy *ai̯s-tu- wywodzi się przy udziale insercji *k* i zmiany *ks* > *kš* forma przymiotnikowa *aikštùs* ʽjasny, otwarty, dobrze widoczny, przejrzysty (o rzadkim lesie)’; *aikštì vietà* ʽwidoczne miejsce’. Osobno zob. *áiškus*.

áikštis, *-ies* f. 1. ʽzachcianka, kaprys’ (*Aš tau áikštis išvarysiu*), 2. ʽchęć, chętka’ (*Tokia jam áikštis užėjo ir jis padarė*), 3. ʽszał, furia, wściekłość; wścieklizna’ (*Šuniui užėjo áikštis*). Niejasne. LEW 2 utożsamiał z *aikštìs* 4 p.a. ʽpogoda, pogodny dzień; upał, żar’ i zbliżał ze sti. *éjati*, *iṅgati*, *-te* ʽruszać się’ (por. LIV[2] 222: pie. *Hei̯g- ʽsich [heftig] bewegen’). — Drw. *aikštìngas* ʽkapryśny, grymaśny’. Vb. denom. *áikštytis*, *-ijasi*, *-ijosi* ʽkaprysić, grymasić; szaleć, wrzeszczeć, hałasować’ (por. łot. *aîkstîtiês* ʽkrzyczeć, hałasować’).

aim°: *aimus* b.z.a. 1. ʽpięknej postaci (o człowieku); umiarkowany, powściągliwy, dobry’, 2. DP ʽcelny’ [nawias zam. przypisu:] (*Idant tie, kurie buvo aimesniais ir pirmesniais tarp Apaštalų*... DP 593$_{10}$ ʽAby ci, ktorzy byli celniejszy i przedniejszy miedzy Apostoły...’ Niejasne. Zdaniem Kabašinskaitė 50 pokrewne *áimė* < *áibė* ʽmoc, mnóstwo’. Być może *aimus* uległo leksykalnej dyferencjacji w stosunku do adi. *eimùs* ʽdobry, odpowiedni, zdolny, zręczny, wprawny’ ⇐ *eĩti* ʽiść’ (ALEW 24), mianowicie na podstawie zmiany dźwiękowej *ei-* > *ai-* (por. gw. *eĩti* > gw. *aĩti*; *eikvóti* > gw. *aikvóti*) oraz przy interferencji rosyjskiego adi. *podxodjáščij* ʽodpowiedni, stosowny, nadający się do czego’ ⇐ *podxodítь* ʽpodchodzić’, przen. ʽ(dobrze komu, czemu) odpowiadać, pasować do czego’. W tym kontekście pozostają jednak niejasne takie użycia, jak *aimesnì čẽsai* m.pl. ʽciężkie czasy’ i *velinų aimumas* DP 621$_{41}$ ʽdiabłow okrucieństwo’ (również ALEW 24 to odnotowuje: «Die Bedeutung ʽGrausamkeit’ ist bisher ohne Erklärung»).

aimanúoti, *aimanúoju*, *aimanavaũ* ʽbiadać, lamentować; utyskiwać, narzekać, zrzędzić’, SD *aimanuoju* «biadam, vae ingemino» (syn. *dejuoju*). Dwuznaczne. Albo vb. denominativum od sb. *áimanas* a. *aĩmanas* ʽbieda, nieszczęście, nędza’ albo drw. od interi.

[3] Por. *namykštis* daw. ʽdomowy, domownik’ < *namykstis, to z insercją *k* z *namystis — drw. singulatywny na -*i̯o-* od coll. *namystà* ʽdomownicy’ = *nam-ysta*.

aimán, *aĩman*, dosł. 'biada mi!'. Por. *ái*, *aĩ* (interi.) *mán* 'mi' (forma dat.sg. do *àš* 'ja'), zob. ALEW 22n. Niejasny jest war. *vaimanúoti*. LKŽ XVII, 908 porównuje go z łot. *vaĩmanât* 'jammern, wehklagen', od *vaĩmanas* ⇐ *vai man* 'wehe mir' (por. ME IV, 437). Do tego *váimana* 'lament, narzekanie'.

aĩnis, *-io* 'potomek' — zapewne neologizm, który został wyabstrahowany ze stlit. *at-ainis* 'przybysz' (Bretkun). Por. *atéiva* 'przybysz, obcy' : *eĩti* 'iść'. Zob. Būga, RR III, 332.

aistrà 2, 4 p.a. 1. 'silne pragnienie, żądza, pasja, popęd', 2. 'namiętność, zapał', 3. 'wścieklizna', 4. 'popęd płciowy (u zwierząt)'. Insercję *t* na granicy morfologicznej *s-r akceptuje się w takich formach, jak *aštrùs*, *gaĩstras* ob. *gaĩsras*, *įstrìgti* ob. *įsrìgti*. Jeśli założymy ją również dla *aistrà*, to otrzymamy praformę *ais-rā. Na temat osnowy *ais- zob. s.v. *aikštẽ*. Co do suf. *-rā-* por. *kantrà*, *sausrà*, *taukrà*. Mniej prawdopodobne wydaje się zbliżenie z gr. οἶστρος 'giez, bąk bydlęcy', zob. LEW 3, Beekes 2010, 1062. — Drw. *aistrìngas* 'namiętny, popędliwy, gwałtowny; wściekły', *aistruõlis* 'zapaleniec'. Vb. denom. *įaĩstrinti* 'roznamiętnić'.

aisùs, *-ì* 4 p.a. 1. gw. 'przejmujący, dojmujący, przykry', 2. SD «rzewny, rzewliwy, amarus, lamentabilis'. Adv. *aĩsiai* jest używane w tekstach folklorystycznych w stałym połączeniu *aĩsiai gaĩliai ver̃kti* 'rzewnie płakać'. Būga, RR III, 334 łączył z czas. łot. *aisît* 'szczerzyć zęby', zaś LEW 3 z interi. *aimán* 'biada mi!', co wydaje się mało przekonujące w obu wypadkach. Pwk. *ais-* można powiązać z jednej strony z *ais-* w *aistrà* m.in. 'namiętność, zapał', z drugiej strony z *ies-* w *iesmẽ* 'ilość drew wkładana na jeden raz do pieca', tj. z wyrazami opartymi na odziedziczonym pwk. pb. *aid- 'zapalić, wzniecić płomień, ogień' z pie. *$h_2$ei̯d^h- (zob. LIV[2] 259). To prowadzi do hipotezy nomen z suf. *-sā-, pb. *aid-sā-, skąd *aisā- na skutek asymilacji (*d-s- > *ts > *ss) i degeminacji zaszłej na granicy morfologicznej; przypuszczalne znaczenie: 'podniecenie, zapał, gorliwość'. Od *aisā- utworzono przymiotnik na *-u-*. Jeśli jego etymologicznym znaczeniem było 'palący, gorący', to łatwo można sobie wyobrazić jego przenośne użycie jako 'dojmujący, wywołujący przykre uczucie, smutek, żal'.

áiškus, *-i* 3 p.a. 'jasny, wyraźny; zrozumiały, oczywisty'. SD «jawny» (syn. *žinamas*, *regimas*, *atviras*), «zacny» (syn. *žymus*, *skaistas*), «znakomity» (syn. *žymus*). War. *éiškus*. Adi. *áiškus* wygląda jak intralitewski drw. od osnowy *aikš-C* (zob. *aikštẽ*, *aikštùs*), mianowicie z zastępstwem allomorfu *aikš-* przez *aišk-* w pozycji antewokalicznej. Sekundarny charakter tego derywatu podkreśla metatonia akutowa, por. gw. *aiškùs*, *-ì* 4 p.a. Całkiem inaczej BSW 4, gdzie pb. *aišku- 'wyraźny' wstawiono się w związek genetyczny z psł. *ěsnŭ < *aiskna- 'jasny', rcs. *jasnŭ*. ,sch. *jàsan*, ros. *jásnyj*, czes. *jasný*. To zostało podtrzymane w LEW 3 i REW III, 497. Podobnie Derksen 2008, 153: pbsł. *ai?ṣk-(n)-. — Drw. *áiškiai*, *aiškiai* adv. 'jasno', SD «jasno» (syn. *šviesiai*, *atviromis*, *raiškiai*), *áiškinimas* 'objaśnianie czego, tłumaczenie', *aiškutẽlis*, *-ė* 'całkiem jasny, zupełnie jasny'. Cps. *aiškiaregỹs* 'jasnowidz' (por. *regéti*). Vb. denom. 1. *aiškéti*, *-ja*, *-jo* 'rozjaśniać się, wyjaśniać się, robić się widocznym, wyraźnym', *paaiškéti* 'rozjaśnić się (o niebie), rozpogodzić się; wyjaśnić się (o sprawie)', 2. *áiškinti* caus. 'objaśniać, tłumaczyć; wywoływać błonę fotograficzną' (⇒ *aiškintelis* 'dość jasny', *áiškintojas* 'interpretator, komentator'). — Do *aišk-* dotworzono przez analogię apofoniczną formę st. zanikowego *yšk-*: *ýškus* (zob.).

aitrùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'cierpki, gorzkawo-kwaśny (o piwie, miodzie, winie, słoninie), gorzki (o lekarstwie)', 2. 'gryzący (o dymie)', 3. żm. 'zapalony, energiczny, gorliwy', 4. 'dający dużo ciepła — o drzewie opałowym' (*Beržinė malka aitrì — daug duoda kaitros*). SD *aitrus* «cierpki» (syn. *kartus*, *rūgštus*). Z innymi suf.: *aitrà* 4 p.a. 'zapał, wigor; gorycz w gardle' (war. *áitra*), *aĩtriai* adv. 'cierpko, ze złością', żm. 'szybko i wydajnie (pracować)', *aitrybė* SD

«cierpkość» (syn. *kartybė*). Niejasne. Būga, RR III, 339 zestawiał *aitrùs* ze scs. *jarŭ* ʻsrogi, surowy’, ros. *járyj* ʻzawzięty, zażarty’, wyprowadzanym przezeń z pie. *oi̯ros. Później *jarŭ* łączono raczej z gr. ζωρός ʻo winie; niezmieszane, czyste, mocne’ < *i̯ōros (por. BSW 108, REW III, 494n., GEW I, 618, Boryś 2005, 204). Karaliūnas, *Linguistica Baltica* 1, 1992, 217n. wyprowadza *aitrùs* z pie. *$h_1$ai̯- ʻogrzać, rozgrzać’. Jeszcze inaczej LEW 4: pokrewne scs. *jadŭ* ʻjad, trucizna’ (chyba nieporozumienie, bo *jadŭ* zakłada pbsł. *ēd-, SW od *ed- < pie. *$h_1$ed- ʻkąsać, jeść’, zob. *ésti*). Zob. też ALEW 24. — Vb. denom. *aitrė́ti, -ja, -jo* ʻgorzknąć, stawać się cierpkim’, *áitrinti* a. *aĩtrinti* ʻczynić coś gorzkim a. cierpkim, jątrzyć, rozjątrzać’.

áitvaras ʻlatawiec; duszek domowy, skrzat skrzydlaty; urwis, psotnik’ — z synkopowania formy czterozgłoskowej *áitivaras* gw. ʻlatawiec’, SD *aitivaras* «latawiec, incubus» [1. ʻcoś, co lata w powietrzu za pomocą skrzydeł’, 2. ʻzły duch, niespokojny, niesforny duch, zwodnicza siła, diabeł’, SPXVI]. Inne war. *áičvaras, áitvoras* (> *aitoras*), *áitivieras, aititvaras*. N.m. *Aitvariškiai*. Niejasne, sporne. Może *ativaras, drw. postwerbalny do *ati-varýti* ʻodpędzać, odganiać’? Początek wyrazu został przekształcony zmianą *at́i* w *ai̯t́i*. Drw. wsteczny: *áitas* ʻurwis, obibok; włóczykij, niespokojny duch’; *áitais nueĩti* ʻpójść na marne’. — Dyftong *ai̯* tłumaczy się antycypacyjnym wyodrębnieniem palatalności spółgłoskowej w postaci segmentu *i̯*. Por. *ãmailioti* ob. *ãmalioti* ʻpleść głupstwa’, n.m. *Airiógala* ob. *Ariógala* (por. pol. *Ejragoła*), n.rz. *Róduinia* ob. *Ródūnia* (por. pol. *Raduń*), n.m. *Mólainiai* z *Mólan-iai (jest to drw. od n.rz. *Mólana*); *lãšleidis* ʻsopel lodu’ z *laš-ledis. Podobnie w takich wyrazach zapożyczonych, jak 1. *ániolas* < *ãniolas* z pol. *anioł*, 2. *kaižùkai* < *kažiùkai* ʻkożuch’ (war. do *kažùkai* z błr. *kažúx*; forma pl.t. na wzór wyrazu rodzimego *kailiniaĩ* ʻkożuch’), 3. *sumléinia* < *sumlenià* ʻsumienie’ z błr. *sumlénne*, 4. *večéiria* ʻwieczerza’ ze stbłr. *večérja*, 5. *veséilia* ʻwesele’ z błr. *vjasélle*. ALEW 24n. nie dostrzega wtórności dyftongu *ai* i dopatruje się w *áitvaras* złożenia o budowie *aiti-varas; człon I jak w *áitas* (zob. wyżej) albo w stpr. *ayte-genis* EV ʻKleinspecht’; człon II jak w *varýti*.

aižýti, *aižaũ, aižiaũ* 1. ʻłuszczyć, łuskać (groch, orzechy, bób)’, 2. ʻkruszyć, łupać, np. kamienie’, przen. *aižýti šìrdį* ʻrozdzierać serce’, *išaižýti* ʻwyłuszczyć’, *suaižýti* ʻwyłuszczyć, rozłupać; rozszczepić drzewo (o piorunie)’. Causativum z suf. *-yti* i SO *aiž-* ⇐ *iž-*, por. *ìžti* ʻłuszczyć się; pękać, łupać się’, *išiẽžti* ʻwyłuskać, wydobyć z łuski (ziarno, groch, fasolę)’. Paralele: *glaižýti* ⇐ *glìžti*; *braidýti, braidìnti* ⇐ *brìsti*. Z innym suf.: *áižėti, -ja, -jo* ʻpękać’. — Nomina: *áižena* ʻwyłuskany strąk, łuska, łupina; odłamek kamienia, lodu’, *aižùs* ʻłatwo się łuszczący, łamiący’ (*aižùs lẽdas* ʻkruchy lód’), *ìšaiža* ʻłupina, łuszczyna’, *núoaižos* f.pl. ʻłupiny’. Tu też *áiža* ʻpęknięcie’ : łot. *aĩza* ʻszczelina (w ziemi, lodzie, skale)’ oraz stpr. *eyswo* EV ʻrana, Wunde’ < *aizva. — Jeśli słow. *jazva* ʻrana, dziura, nora’ (por. pol. przest. *jaźwina* ʻnora borsucza, lisia’, pol. *jaźwiec* ʻborsuk’) wywodzi się z *jězva < *ězva, to może mieć strukturę *ai̯ž-u̯ā-. Może tu również należeć cs. *jazŭ* ʻcanalis’, pol. *jaz, -u* ʻpłot z wikliny postawiony w poprzek rzeki z przepustem do łowienia ryb’ < psł. *ězŭ < *ai̯ž-a- ʻotwór, przepust’.

ãjeras bot. ʻroślina błotna tatarak, Acorus calamus’ — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z pol. przest. *ajer, -u* (a nie z błr. *ajér, -u*). Por. ros. *á.ir, -a* (war. *ir*) ʻAcorus’, co obecnie wyprowadza się ze źródła perskiego typu *ăygăr* ʻtrzcina cukrowa’, zob. Anikin, RES 1, 116. — Pl. *ajeraĩ*, synkopowane *airaĩ* (*Pievose, paliūnėmis airaĩ žaliúoja*). Od tego utworzono nom.sg. *aĩris* ʻtatarak’. — War. gw. z dyftongiem *ie*: *ãjieras*, pl. *ajieraĩ*; *ãlieras* (zmiana *i̯* > *l'*), *ãrielas* (metateza *l-r* > *r-l*); dzukskie *õlieris*, *õrielis*. Zob. Būga, RR III, 342. — N.rz. *Ajerýnas*, *Ajerỹnė* (Vanagas 1981, 36).

akálniai adv. gw. ʻzawzięcie’ (*Akálniai ima* — odnosi się do konia, który dobrze ciągnie) — zam. *nakalniai, przez dysymilatywny zanik pierwszego z dwu *n*. Zapoż. z ros. *naxálьno* ʻzuchwale, natrętnie, bezczelnie’. Zob. ZS 5, 96 (pominięte w LKŽ).

akamõnas przest. ʻekonom, oficjalista dworski, dozorujący robotników w poluʼ (*Akamõno arklys, malūninko kiaulė ir kunigo gaspadinė tai lygiai riebūs* ʻKoń ekonoma, świnia młynarza i gospodyni księdza są na równi tłuściʼ) — zapoż. z błr. gw. *akamón, -a*, to zaś ze zmiany *akanóm, -a*, por. ESBM 1, 100. Nieściśle LEW 120, s.v. *ekonòmas*. — War. *akanõmas* ʻrządca w majątkuʼ ⇐ błr. *akanóm* (ZS 5; pominięte w LKŽ).

ãkas gw. ʻmotyka do kopania kartofliʼ — ze zmianą rodzaju zapoż. z prus.-niem. *hāk* f. (GL 23), por. nwn. *Hacke* f.

akavità, gen.sg. *akavìtos* 2 p.a. przest. ʻalkohol raz tylko destylowany, gorzałkaʼ — zapoż. z pol. *okowita* (por. łac. *aqua vitae*). Zob. Būga, RR III, 344; pominięte w LKŽ. Por. syn. *arielkà*. — N.m. *Akavìtai*.

akė́čios, *-ių* f.pl. ʻbrona, narzędzie do spulchniania roliʼ — z odnowienia sufiksem *-i̯ā-* osnowy *akėtV- (por. *basnìrčias* ⇐ *basnìrtas*; *stãčias* ⇐ *stãtas*). Forma pl.t. jak np. *kópėčios*, *vežė́čios*. War. z nagłosem *e-*: *ekė́čios*. Odpowiedniki bałt.: stpr. *aketes* EV ʻbrona, Edge [Egge]ʼ, z wtórnym *e-*: łot. *ecêšas* f.pl. ʻbronaʼ ⇐ *ecêt* ʻbronowaćʼ (war. *ecẽžas*, *ecêkšas*, też m. *eceši*, *eceži*). Długa samogłoska *ė* przed sufiksem wskazuje na zależność (pierwotną lub wtórną) od czas. *akė́ti* ʻbronowaćʼ (zob. s.v.). Odziedziczony charakter nagłosowego *a- w bałtyckim (pie. *o- z *h₂o-) potwierdza porównanie z łac. *occa* ʻbronaʼ, walij. *oged* ts. < *oketā- < pie. *h₂ok-et- (por. de Vaan 2008, 423; Derksen 2008, 145 przyjmuje praformę z *ḱ, *h₂oḱ-et-) oraz stwn. *egida*, nwn. *Egge* < pgerm. *agiþō- f. (por. EWD 261, Kroonen 2013, 4). Por. jeszcze glosę gr. ὀξίνα ʻnarzędzie rolnicze z żelaznymi zębamiʼ; *ks* wtórne, pod wpływem ὀξύς ʻostryʼ (Beekes 2010, 1087). Inaczej BSW 68: pbsł. *ekētịā-. Również Būga, RR II, 141, 243 i LEW 119, s.v. *ekė́čios* dawali pierwszeństwo formie z *e-*. Zob. też ALEW 25. — Drw. *akė́čiškai* adv. ʻniełądnie, niezgrabnieʼ. Cps. *akė́čdantis* ʻczłowiek o niezwartych i krzywych zębachʼ (por. *dantìs*), *akė́čkuolis* ʻząb, kołek w bronieʼ (por. *kuõlas*), *akė́čvilkos* a. *akė́tvilkos* f.pl. ʻsanki do przewożenia bronyʼ (por. *vil̃kti*), *akė́čvirbalis* ʻząb w bronieʼ (por. *vir̃bas*). Vb. denom. *akėčióti, -ju, -jau* ʻrobić coś nieporządnieʼ. — N.m. *Akėčiaĩ*.

akéivos f.pl. wsch.-lit. ʻprzywidzenie, zjawa, złudzenie, omam wzrokowyʼ (war. *akéivai* m.pl.) — drw. na *-eivā-* od *akìs* ʻokoʼ. Inaczej LEW 4. Por. *gudréiva* ⇐ *gudrùs*; *narséiva* ⇐ *narsùs*.

akė́ti, *akė́ju, akė́jau* ʻbronowaćʼ (*Víenas sė́ja, kìtas akė́ja* ʻJeden sieje, drugi bronujeʼ, tj. przykrywa wsiane ziarno). SD[1] *akėju* «włoczę, traho, occo». War. *ekė́ti*. Uchodzi za vb. denominativum od *akìs* ʻokoʼ (zob. LEW 119, s.v. *ekė́čios*), co jednak nie jest pewne. Odpowiednik łot. *ecêt, -ēju, -ēju* ʻbronowaćʼ. — Drw. *akė́čios* (zob.), *akėstà, -ẽstos* ʻbronowanieʼ (por. *tekė̃stos* ⇐ *tekė́ti*), *akė́tojas* ʻkto bronujeʼ (SD[1] «włoczek, włocznik», SD «bronownik»).

°aki°, złożenia z członem *akìs* ʻokoʼ, *akì* ʻdwoje oczuʼ: *akìbrokštas* ʻwymówka, reprymendaʼ (por. *brõkšti*), *akýbrūkštis* ts. (por. *brùkti*), *akìmirka* ob. *akýmirka* ʻokamgnienie, chwila, momentʼ (por. *mérkti*), *akìplėša* c. ʻktoś bezczelny, zuchwałyʼ (por. *plė́šti*), *akìratis* ʻwidnokrąg, horyzontʼ (por. *rãtas*), *akìsopas* (zob. *sopė́ti*), *akìstata* ʻkonfrontacja świadkówʼ, por. *statýti* (*suvèsti į akìstatą* ʻprzeprowadzić konfrontacjęʼ), *akìšveitė* bot. ʻświetlik łąkowy, Euphrasia officinalisʼ, *akìvaizda* ʻwidok, obecnośćʼ[4] (por. *vaizd-*), *akìvalka* ʻkataraktaʼ (por. *valk-*), *akìvara* m.in. ʻwir wodny; nie gojąca się ranaʼ (por. *vérti*, *atãvaras*), *akìvaras* ʻokno w bagnie, nurt rzeki, dziura w dnie rzeki a. jeziora, najgłębsze miejsce, odmęt; grzęzawiskoʼ (n.jez. *Akìvaras*), *akìžada* c. ʻmówiący wprost w oczy, bez ogródek, zuchwały, bezczelnyʼ

4 Por. *Nestovė́k pačiõj akìvaizdoj* ʻNie stój na samym widoku!ʼ, *visų̃ akìvaizdoje* ʻna oczach wszystkich, w obecności wszystkichʼ, *pavõjaus akìvaizdoje* ʻw obliczu niebezpieczeństwaʼ.

(por. *išžàsti*), *akìžaga* ʽzuchwalec’ (por. *žàgti*), *akìžara* ts. (por. *žer̃ti tiẽsą į akìs* ʽrąbać prawdę w oczy’, war. *akìžera*, *-žėra*, por. *žer̃ti*), *baltãkė* ʽbielmo na oku’, pot. ʽwódka, samogon’ (por. *báltas*), *baltãkis* a. *baltaãkis* 1. ʽ(o koniu) białooki, (o człowieku) kto ma bielmo na oku’ (por. łot. *bal̃tacis* ʽo bladym licu’), 2. ʽkto patrzy krzywo, z niechęcią, ze złością’ (⇒ vb. denom. *baltakiúoti* ʽkrzywo patrzeć’, *subaltakiúoti* ʽspojrzeć ze złością, rzucić złe spojrzenie’), *išluptaãkis* (zob.), *išplėštaãkis* (zob.), *išsprógtakis* (zob.), *išvarvė́takis* (zob.), *išverstãkis* (zob.), *keturãkis* 1. ʽ(o psie) z jasnymi plamami na brwiach’, 2. ʽczłowiek noszący okulary’, *ketùrakė* ʽkarta o czterech oczkach, czwórka’, *pilkakis* SD «oczu szarych, szarowych», *priešakỹs* a. *príešakis* ʽprzód, przednia część’ (por. *priẽš*), *pū́lakis* (zob. *pū́liai*), *pū́takis* (zob. *pū̃ti*), *skersãkis* ʽzezowaty’ — z kontrakcji *skersa-ãkis*, por. *sker̃sas* (⇒ vb. denom. *skersakiúoti* ʽpatrzeć zezem, zezować; patrzeć ukradkiem; rzucać złe spojrzenia’), *vienãkis* ʽjednooki’ (por. *víenas*). — N.m. *Daubakiaĩ*, *Išlestakiaĩ* (od przezwiska *išlesta-akỹs, dosł. ʽczyje oczy wyglądają jak wydziobane’, por. *lèsti*), *Taurakiaĩ*, *Varnakẽ*, *Varnãkiai*, *Vilkakiaĩ*.

akìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽoko’ : łot. *acs*, stpr. *ackis*. Formacja singulatywna, dotworzona do formy nom.du.f. *akì* ʽdwoje oczu’. Ta ostatnia ma odpowiedniki w nom.du.n. scs. *oči* ʽoczy’ i gr. hom. ὄσσε (< *ot^{s}i̯e < *ok̓i̯e) < pie. *$h_3$ék^{u}i-h_1 lub *$h_3$ók^{u}i-h_1 (por. Rix 1976, 75, 160, NIL 370n.; inaczej de Vaan 2008 425: ὄσσε < pie. *h_3k^{u}-i-). — Nom.pl. *ãkys* ʽoczy’ (*Keturios ãkys daugiau mato ne viena*), wsch.-lit. *ãkes*; ze skrzyżowania obu tych form powstał war. *ãkies* (Skardžius, RR 4, 704, 742). Por. stpr. *agins* EV ʽoko, Ouge [Auge]’, *ackins* acc.pl. ʽoczy’. — Bałtycki temat na *-i-* zastąpił pie. formację atematyczną, por. np. gr. ὄμμα, -ατος n. ʽoko, oblicze, twarz’ < *opma < pie. *$h_3$ék^{u}-mn̥. Podstawa werbalna jest utrzymana w języku greckim, por. ὄσσομαι ʽwidzę’ < pie. *h_3k^{u}-i̯é-, SE fut. ὄψομαι ʽzobaczę’ < pie. *$h_3$ék^{u}-se-, SO pf. ὄπωπα ʽspostrzegam, zauważam’, ze zmiany *ὦπα < *o-op-a < pie. *h_3e-$h_3$ók^{u}-h_2e (por. LIV[2] 297). Zob. też Būga, RR III, 351n., 358n., BSW 4n., LEW 5, ALEW 25n. — Tematyzację przez *-o-* widać w łac. *oculus* ʽoko’ oraz scs. *oko* (gen.sg. *oka* i *očese*, co może być analogiczne do *uš-es-e* ʽucho’), pol. *oko, oka, w oku*. — Drw. *akẽlės* f.pl. gw. ʽokulary’ (kalka słowotwórcza ros. *očkí*), *akìklis* ʽsiatka pszczelarza’, *akiniaĩ* m.pl. ʽokulary’, *akùtė* ʽkomórka plastra pszczelego’, *paakỹs* ʽmiejsce pod okiem’, *paakiuĩ* adv. ʽprzed siebie, naprzód’ (por. *pakeliuĩ*, *padieniuĩ*), *per akìs* adv. ʽbardzo dużo, w bród’. — Ze wzdłużeniem samogłoski tematycznej *-i-*: *ak-ý-las* ʽbystrooki, spostrzegawczy, uważny, czujny, rozgarnięty’ (por. *ausýlas*), DP ʽoczywisty; mający na co oko; mający pieczę’, *ak-ý-tas* ʽz okami (ciasto, ser), porowaty, gąbczasty’ (por. *ausýtas*), *ak-ý-vas* ʽspostrzegawczy; mówiący w oczy, bez ogródek; budzący ciekawość; ciekawy, zaciekawiony’, SD «dworny» (⇒ *akyvybė* SD «dworność»). — Złożenia zebrano s.v. °*aki*°. — Vb. denom. *akýti*, *-ija*, *-ijo* ʽporowacieć, stawać się gąbczastym, dziurawieć’ (zob. *akýtas*), *akiúoti* ʽoczkować drzewa owocowe’. — Przenośne użycia wyrazu *akìs* to m.in. 1. ʽsidła na zające a. lisy’ (por. pol. gw. *oko* ʽpętla z włosia lub drutu do chwytania zwierząt’), 2. ʽkomórka w plastrze miodu’, 3. ʽniezamarzające miejsce na jeziorze, tzw. płoń; przerębel, otchłań na bagnie, oczko wodne na zarosłym bagnie’ (por. *akìvaras*, *aketẽ*). — N.jez. *Akìs*, *Akỹs*, *Akẽlė*, *Akẽlės*.

ãklas, *-à* ʽślepy’, DP ʽślepy, niebaczny’ (war. *ẽklas*) : łot. *akls* ʽniewidzący, ślepy; mroczny, ciemny’. Por. *Galigu aklas vadžiot aklą* DP 286_{33} ʽIzali może ślepy prowadzić ślepego’. Dewerbalny przymiotnik na *-la-* od *àkti* ʽślepnąć’ (zob. s.v.). Paralela: łot. *kusls* ⇐ łot. *kust* (zob. *kùšlas*). Por. ŽD 163, LEW 5, NIL 373, ALEW 28. — Drw. *ãklatis* a. *aklatìs* f. ʽślepota’ (m.in. DP, SD), *aklýbė* ts., *ãklinas* ʽślepy; szczelny; pełny, nalany do pełna’ (por. *kur̃tinas* ⇐ *kur̃tas*), *aklinaĩ* adv. ʽszczelnie, na głucho (zamknąć)’, *aklìnis* ʽślepy; bez okien, bez drzwi, bez wyjścia’ (*aklìnė žarnà* ʽślepa kiszka’, *pir̃štinės aklìnės* f.pl. ʽrękawice bez palców’), *ãklis* ʽowad ślepak, wysysający krew ludzi i zwierząt’, *aklỹs* a. *ãklius* ʽślepiec, niewidomy’ (por. łot. *aklis*), *aklỹstė* ʽślepota, zaślepienie’, *akliùžis* ʽniedowidzący człowiek a.

zwierzę; nieuważny człowiek', *aklókas* 'ślepawy', *aklomìs*, *aklõm* adv. 'na ślepo' (*aklomìs patáikyti* 'trafić na ślepo'), *aklùtis* 'ślepy, ślepiec' (⇒ *aklutẽlis* 'całkiem ślepy', np. o koniu, *aklutùkas* ts.). Cps. *aklãvietė* 'ślepy zaułek', przen. 'sytuacja bez wyjścia' (por. *vietà*), *aklìžabis* (zob.). Por. jeszcze *aklíeji obuoliaĩ* m.pl. 'gatunek twardych jabłek', *aklóji žarnà* 'ślepa kiszka', cps. *ãkležeris* 'zarośnięte [dosł. ślepe] jezioro' (por. *ẽžeras*). — Vb. denom. *aklė́ti*, *-ju*, *-jau* 'ślepnąć, tracić wzrok', *aklinė́ti*, *-ju*, *-jau* 'chodzić po omacku; bawić się w ciuciubabkę', *ãklinti* 'oślepiać; iść na ślepo, po omacku', *apãklinti* DP 'zaślepić, oślepić' (por. łot. *aklinât* 'oślepiać'). — Zwracają uwagę liczne nazwy jezior o osnowie *Akl-*, por. *Ãklas*, *Aklaĩ*, *Aklàsis*, *Ãklis*, *Aklỹs* itp. (znacz. etym. 'jezioro zarośnięte, ukryte w zaroślach'). N.m. *Ãkliai*, *Akliaĩ*, *Aklàsis Ẽžeras*, *Aklóji*, *Ãkležeris*.

aklìžabis, *-ė* gw. 'ślepiec' (*Aklìžabi, nematai visai!*) — złożenie tautologiczne, por. *ãklas* i *žãbalas*. Podobnie są zbudowane cps. *plìknuogis*, *sénkietis*.

akmuõ m., acc.sg. *ãkmenį* 3 p.a. 'kamień'[5]. War.: *ekmuõ* (por. *ãklas* > *ẽklas*) oraz *akmuõj* (por. *sesuõj*, *žmuõj*), *ãkmenas*, *ãkminas*, *akmuvà*; *akmenìs*, *akmenỹs*, *ãkmenis*. Nom.pl. *ãkmenys*, stlit. *akmens*, *akmenes*, gw. *akmenaĩ*, *akmeniaĩ*. Odpowiednik łot. *akmens* a. *akmins* ts., nom.pl. *akmeņi* a. *akmiņi*, *akmenis*, zdrob. *akmentiņš* a. *akmintiņš*. Spodziewane w języku litewskim refleksy to *ašmuõ, *ašmen-, mianowicie jako przekształcenia wyrazu pie. *h$_2$éḱ-mon-, *h$_2$ḱ-mn-és, będącego derywatem od pwk. *h$_2$eḱ- 'być ostrym, robić ostrym, stawać się ostrym' (NIL 287n.). Por. wtórne *k* również w *akúotas*. Zastępstwo lit. *k* za *š* może mieć przyczynę w potrzebie dyferencjacji *akmuõ* 'kamień' względem wyrazu *ašmuõ* 'ostrze'. Zob. też Stang 1966, 93. — Formacja na *-men-* jest z pochodzenia abstractum o znacz. 'ostrość'. To abstractum uległo konkretyzacji w znacz. 'ostry kamień' (⇒ 'wszelki kamień') lub 'ostrze kamienne' (⇒ 'ostrze metalowe'). Por. sti. *aśman-* m. 'kamień, skała, kamień miotany jako pocisk' (z alternantem *aśn-* < *aś-mn-: gen.sg. *áśnaḥ*, instr.sg. *áśnā*), aw. *asman-* m. 'kamień; sklepienie niebieskie', gr. ἄκμων, acc.sg. ἄκμονα m. 'kowadło' < 'kowadło kamienne'. Jako sufiks uogólniono w języku litewskim *-men-*, zaś w języku greckim *-mon-*. — Resztki atematycznych form odmiany: gen.sg. *akmeñs* < *akmenès*, DP *ãkmenes*, dat.sg. *ãkmenie* (końc. *-ei̯, por. scs. *kameni*), instr.sg. *akmemì* < *akmen-mi, nom.pl. *ãkmens* < *ãkmenes*, acc.pl. DP *ãkmenes* (por. Būga, RR III, 376n., Zinkevičius 1980, § 397). [ten nawias zmienił mce]. — Sufiks *-men-* widać też w scs. *kamy*, *kamene* m. 'kamień', ale upowszechnienie pwk. *ka-* na miejscu †sa- pozostaje zagadką; *kamy* zam. †samy przypomina *kopyto* zam. †sopyto (por. wed. *śapháḥ*). Brak jasnego stanowiska w BSW 5. Referat dotychczasowej literatury w LEW 5. W ramach teorii laryngalnej pojawiła się hipoteza o przygodnej metatezie *h$_2$aḱ- > *ḱah$_2$-, por. NIL 292, przyp. 12, ALEW 28. Matasović 2005, 368 uważa refleksy z *k* za produkt depalatalizacji *ḱ przed resonantem. — Drw. od osnowy *akmen-*: *akmenẽlis* 'kamyk, kamyczek', *akmenyčia* a. *namai akmeniniai*, *plytiniai* SD «kamienica, domus lapidea, domus lateritia, domus cœmentitia» (kalka z pol. *kamienica* : *kamień*; zob. też *kaminýčia*), *akmenijà* 'grunt kamienisty', *akmenykas* SD «kamiennik, co łamie abo wycina w gorach kamienie», *akmenýnas* ts., *akmenijis* DP 'kamienny', *akmenúotas laũkas* 'kamieniste pole'. Cps. *akmeñkalis* 'kamieniarz' (por. *kálti*), *akmenlaužis* SD «łomikamień, saxifragus» (por. *láužti*), *akmenskaldỹs* 'kamieniarz' (por. *skáldyti*), *akmenširdis* 'człowiek o kamiennym sercu' (por. *širdìs*), *akmentašỹs* (zob. *tašýti*). Vb. denom. *akmenáuti* 'zbierać kamienie (z pola)', *akmenė́ti*: *širdìs akmenė́ja* 'serce kamienieje', *akmenintis*: *akmeninuosi* SD «kamienieię» (syn. *ing akmenį pagrįžtu*),

[5] Zaświadczenia w SD: *akmuo* «kamień prosty», *a. brungus* «k. drogi», *a. gaidžio romyto* «k. kapłuni», *akmuo juodas* «gagatek, gagates», *a. kaltas* «k. ciosany», *a. laužiamas iž kalnų* «k. nieciosany», *a. mėginųs*, *mėginimo* «k. probny», *a. melnyčios girnų* «k. młyński», *a. iž putos marių, kiauras, skylėtas* «k. z piany morskiej, dziurkowaty», *a. rakštinis* «k. trunny, grobowy», *a. varinis* «k. mosiężny», *švaisus, vaiskus a.* «k. przeyrzysty».

akmenytis: *akmenijuosi* SD «kamienieię», *akmeniúoti* bibl. ʽkamieniować, pozbawiać życia przez obrzucenie kamieniami'. — Por. też osnowę *akmen*- w n.rz. *Akmenà* (por. s.v. *armuõ* n.rz. *Armenà*), *Akmẽnė*, n.jez. *Ãkmenas*, *Akmẽnis*, *Akmenìnis* oraz w n.m. *Akmẽnė* 10x, *Akmẽniai* 9x, *Akmeniaĩ* 3x, *Akmenỹnė* 6x, *Akmenìškiai* 4x, cps. *Akmeñtiltis* (por. *tìltas* ʽmost'; odpowiada stpr. *Stabinotilte*, zob. *stãbas*).

ãkrūtas, *ekrūtas* stlit., gw. ʽokręt' — zapoż. ze stbłr. *okrutъ*. (Por. pol. *okręt*, kasz. *okrąt* ʽstatek', sch. czakawskie *ȍkrūt* ʽnaczynie; beczka', < psł. *ob-krǫtŭ ʽplecione naczynie', Boryś 2005, 388). Zob. Būga, RR III, 378n., SLA 26, LEW 5. Zwraca uwagę brak *ãkrūtas* w SD. Zamiast tego s.v. «okręt, navis» znajdujemy *eldija didė* (zob. *eldijà*). — Nowszą pożyczką jest gw. *ãkrentas*, *ãkrantas* ⇐ pol. *okręt* (SLA 26, LEW 5. Por. też białoruski polonizm *okrent* b.z.a. gw. ʽstatek' (ESBM 8, 82).

ãkselis, *-io* gw. ʽsieczka, drobno pocięta słoma na pokarm dla koni', war. *ẽkselis* — zapoż. z prus.-niem. *haksel*, *heksel* ʽHäcksel' (GL 24, 48). Por. łot. *ekseļi* m.pl. z nwn. *Häcksel*. — Drw. *akselìnė* ʽsieczkarnia'.

aksómas ʽaksamit, tkanina jedwabna kosmata' (war. *aksõmas*) — drw. wsteczny od stlit. *aksómitas*, co było zapożyczeniem z pol. *aksamit* (por. SLA 27). Odrzucenie zakończenia *-it-* poświadcza taka paralela, jak *žil̃vis* ⇐ *žilvìtis*. W kwestii akutu por. zapoż. *jómarkas*, *stórasta*, *tróptas*. ZS 5 niesłusznie wyprowadzał *aksómas* wprost z błr. *aksamít*, *-u*. — War. stlit. *aksamintas*, *aksómintas* pochodzą z pol. przest. *aksamint* < *aksamit* (⇐ stczes. *aksamit*), por. ALEW 29.

ãkstinas ʽkolec, cierń; ostro zakończony kij, oścień', przen. ʽbodziec, podnieta', SD «bodziec; oścień; poganiacz, ktorym woły poganiaią»[6]. N.m. *Akstinaĩ* 2x. War. stlit. *ãkštinas*. Odpowiednik łot. *akstins* ts. Jest to drw. z suf. *-na-* od *akstìs* (war. *akštìs*), *-iẽs* f. ʽoszczep, żerdka o ostrym końcu, drewniany rożen, szpikulec do nadziewania ryb do wędzenia', przest. ʽość u kłosa' (por. łot. *aksts* ʽbystry, rozgarnięty') — z insercją *k* z pbsł. *ašti-. Wtórne *s* zam. *š* widać też w war. *asnìs*, zob. *ašnìs*. — W podobnym stosunku derywacji pozostają wyrazy słowiańskie: scs. *ostĭnŭ*, *-a* ʽkolec', ros. przest. *ostén* ʽoścień, kolec', czes. *osten* ʽcierń, kolec; kij z ostrym końcem do poganiania bydła', stpol. *ościen*, *ostna* a. *osna* ʽcoś ostro zakończonego', pol. *oścień*, *-enia* ʽosadzone na trzonku ostre widełki, służące do łowienia ryb' — obok pol. *ość*, *ości* f. ʽcienka kostka rybia', stpol. ʽkolec, cierń, ostra plewa, gruby włos sierści' (psł. *ostĭ). — Z historycznego punktu widzenia prymarną jest tu postać *akšti-*, nie *aksti-* (por. BSW 5: pbsł. *aksti- ʽSpitze, Stachel usw.'). Pbsł. *ašti-na- to nomen instrumenti, pochodzące od abstractum *ašti- < pie. *h_2éḱ-ti- ʽostrość, ostrze'[7]. Por. wyżej psł. *ostĭ, jak też lit. *aščia*° w cps. *aščiagaliaĩ* m.pl. gw. ʽplewy pozostałe po wianiu ziarna; gorsze ziarno, poślad' (*Sušluok tuos ãščiagalius — bus kiaulė̃ms*. *Įberk arkliams į lovį aščiagalių̃*). Inaczej NIL 289 i ALEW 29: rekonstrukcje pie. *h_2aḱ-s-ti-, *h_2eḱ-s-ti-. Refleks lit.-łot. odchyla się z powodu insercji *k* przed grupę *št*/*st* (o tym zob. s.v. *añkštas*). Pwk. *aš-* < pie. *h_2eḱ- ukazuje się również w *ãšaka*, *ašmuõ*, *ašnìs*, *aštrùs*, *ašutaĩ*. — Drw. *akstinyčia* (zob.).

akstinyčia b.z.a. przest. 1. ʽoścień, bodziec do poganiania wołów', 2. ʽkij zakrzywiony do zgarnywania ziemi z lemiesza a. kroju pługa', SD «kozica, styk». Formacja hybrydalna. Osnowa *akstin-* jak w *ãkstinas* (zob.) została rozszerzona sufiksem *-yčia*, wyabstrahowanym z zapożyczeń słowiańskich typu *bažnýčia* ʽkościół', *vỹnyčia* ʽwinnica'. Por. w SD kalki

[6] Por. gr. ἄκων, -οντος m. homer. ʽoszczep', drw. ἄκαινα f. ʽoścień, bodziec'.

[7] St. pełny przy suf. *-ti-* widać też w wyrazach *ántis*, *sótis*, *votìs*. Z innych języków por. np. scs. *tatĭ* m. ʽzłodziej' < pie. *téh$_2$-ti- ʽkradzież'; niem. *Tat*, ang. *deed* ʽczyn' < pie. *déh$_1$-ti-; łac. *cōs, cōtis* f. ʽkamień ostry, skała, osełka' < pie. *ḱéh$_3$-ti- ʽostrość'.

wyrazów polskich na *-ica*: *kaulinyčia* SD «kośnica» [ʻkostnica'], *naktinyčia* SD «nocnica, ćma», *varpinyčia* SD «dzwonnica». Zob. GJL II, § 431.

ãktainis, *aktaĩnis*, *-io* (1, 2 p.a.) gw. 1. ʻósma część miary, wagi, achtel', 2. ʻsążeń drewna' (war. *ãktainė*), 3. ʻtzw. pur zboża albo jego połowa' (*Susimalau rugių tris ãktainius*, por. *pū́ras*), 4. ʻrodzaj naczynia'. Budowa: *akt-ainis*. Pochodzi z przekształcenia wyrazu *ãktelis* (zob.), resegmentowanego jako *akt-elis*, za pomocą suf. *-ainis*, ukazującego się w rodzimym synonimie *ašmáinis* ʻósma część miary'. Por. GL 24, LEW 6, Čepienė 170.

ãktelis, *-io* gw. 1. ʻósma część miary, wagi', 2. ʻsążeń drewna', 3. ʻnaczynie na piwo, tzw. achtel' — zapoż. z prus.-niem. *achtel* ʻósma część, Achtteil' (GL 24, Čepienė 175), nwn. *Achtel*. Por. LEW 6, s.v. *ãktainis*.

àkti, *ankù*, *akaũ* ʻzaczynać widzieć; zaczynać ślepnąć' — infigowane vb. denom. do *akìs* ʻoko'. Użycia przenośne: *ẽžeras añka* ʻjezioro zarasta' (dosł. ʻrobi się ślepe'), *eketė̃ añka* ʻprzerębel zamarza', *žaizdà añka* ʻrana się zamyka, zabliźnia'. Cps. *apàkti* ʻoślepnąć; zarosnąć — o jeziorze' (DP ʻolśnąć, zalśnąć'), *atàkti* ʻprzejrzeć na oczy (o kocie, szczenięciu), zacząć widzieć; odzyskać wzrok', *praàkti* ʻprzejrzeć na oczy; przekluć się (o pisklęciu), zostać przebitym (o skorupie jaja)', *priàkti* ʻzatkać się (o otworze), zarosnąć (o stawie, jeziorze)', *užàkti* ʻoślepnąć; zarosnąć (o źródle, o jeziorze); zamarznąć (o przeręblu); zatkać się (o sicie, cedzidle, o korycie potoku)'. — War. *apjàkti* ʻoślepnąć' (*Mūsų šuo jau visai apjãko, nei savo nepažį̃sta*), SD *apjunku* «olsnąć, oślepiam, ślepy jestem» (*apjanku) jest pamiątką po hiacie *api.akti[8], który został przezwyciężony konsonantyzacją *i* > *i̯* (paralela: *apjausỹs*). W niektórych gwarach zmiana sylabacji na *ap.jak* pociągnęła za sobą perseweracyjną asymilację *ja* > *je*, stąd war. *apjèkti*. Wreszcie metanaliza *ap-jàkti*, *ap-jèkti* doprowadziła do ustalenia się vb. simplex *jàkti*, *jankù*, *jakaũ* ʻślepnąć, tracić wzrok', war. *jèkti*, *jenkù*, *jekaũ*. Zob. Endzelīns, DI II, 162n. — Drw. *ãkinti* ʻoślepiać; robić oka; uczyć, pouczać; zachęcać', *atãkinti* ʻprzywrócić wzrok; na nowo się otworzyć (o wrzodzie)', *užãkinti* ʻzatkać, zatykać; (o pszczołach) wypełnić komórkę plastra'. Nomen: *apãkėlis* ʻoślepły, kto niedowidzi'. Osobno zob. *ãklas*. — Od vb. cps. *apjàkti* pochodzą caus. *apjãkinti* DP ʻoślepić, zaślepić', *apjakinu* SD «oślepiam kogo; zaślepiam» oraz nomina *apjãkėlis* ʻkto niedowidzi; ktoś nieuważny, gapowaty', *apjakýbė* ʻślepota; ciemnota'.

aktovà, gen.sg. *aktõvos* stlit. ʻósmy dzień po jakimś święcie, po jakiejś uroczystości', SD «oktawa święta iakiego, octidialia, nouendiales feriæ» — zapoż. z pol. *oktawa* (⇐ śrłac. *octava*), por. SLA 27, ALEW 30.

akúotas a. *ãkuotas* 1. ʻość kłosa' (*varpa be akuota* SD «kłos nieościsty, spica mutica»), 2. ʻość rybia' (*Valgant akúotas pakliuvo*), 3. ʻwłos w futrze zwierzęcia, np. lisa; włos na suknie', 4. ʻrzęsa, brew', 5. ʻostrość krawędzi tnącej, ostrza' (*Būtų geras dalgis, tik akúoto nepalaiko*). — Adi. *akúotas* 1. ʻkolący, kłujący', SD «ościsty, kolący» (syn. *dygus*), *varpa neakuota* «kłos nieościsty», 2. ʻo ostrym ostrzu, np. nóż' (*Akúotas peilis*). — Odpowiednik łot. *akuõts*, *akuôts* (war. *akuota*) 1. ʻość kłosa', 2. ʻto, co kole, kłuje' (o jęczmieniu), 3. ʻpiękny włos na futrze, np. lisa', 4. ʻdowcip'. Pb. *ak-ōta-. Zob. BSW 5, LEW 5n. (s.v. *ãkstinas*), ALEW 30. — Z innym suf.: stpr. *ackons* EV ʻość kłosa, Grane [Ährenstachel]', co przypomina stwn. *agana* ts. < pie. *h_2éḱ-on-eh_2- (por. NIL 290); łac. *acus*, *-eris* n. ʻplewa, łupina owoców strączkowych'. — Pwk. *ak-* może stać zamiast *aš-* < pie. *h_2eḱ- ʻostry, ostrze', podobnie jak to jest w *akmuõ* zam. *ašmuo (zob.). Por. *ãšaka*. Na temat oboczności lit. *š* i *k* zob. Stang 1966, 91n., NIL 291, przyp. 11. — Drw. *akuotúotas* ʻościsty (o zbożu, o

[8] Z *api* jako praeverbium. Por. utrzymanie hiatu w *apì.ėdos* ⇐ *api-ėdu (jak *apìsėdai* ⇐ *api-sėdu), a także wprowadzenie go do derywatów denominalnych z prefiksem *api*, np. *apì.eiga* (starsze *apeigà*, *ãpeiga*), *api.eilia* (brak war. †apeilia), *apì.ausis* (częściej *apý.ausis*), *apì.aušris* (częściej *apý.aušris*).

rybie)’, *akuotìngi miẽžiai* ‘ościsty jęczmień’. N.m. *Akuõčiai*, *Akuotaĩ*.

akvatà, gen.sg. *akvãtos* 2 p.a. stlit., gw. ‘ochota, chęć na co’, SD *su akvatu* «ochotnie» — zapoż. z błr. *axvóta*, *-y* (SLA 27, ZS 5; por. ESBM 1, 214, LEW 6, 1161, ALEW 30). War. *achvatas, achvotas* (Bretkun) oraz gw. *akatà, ukvatà, ukatà*. — Drw. *akvatùs* ‘chętny’ (SD «ochotny, alacris, promptus, paratus...»). Vb. denom. *akvãtinti* ‘chcieć, lubić co; zachęcać, kusić’ (por. błr. *axvócicca* ‘mieć ochotę’).

akvãtnas, *-à* gw. ‘ochoczy, chętny, rad, skory do czego’ (*Anas išgert akvãtnas* ‘On [jest] skory do wypicia’, scil. wódki) — zapoż. z błr. *axvótny* (ZS 5, por. LEW 6, ALEW 30). War. *achvotnas, ukvãtnas, -ùs* ‘chętny’ (*Ne pijokas, ale išmest tai ukvatnas*), też *ukãtnas, ukatnùs*.

ãlasas I gw. ‘głos, Stimme’ (*O ką aš dainuosiu, ãlaso neturiu* ‘A cóż ja zaśpiewam, głosu nie mam’) — zapoż. z błr. *hólas*, *-u* (Būga, RR III, 387, SLA 27).

ãlasas II gw. ‘hałas, zgiełk’ (*Vaikai, nekelkit ãlaso* ‘Dzieci, nie róbcie hałasu!’) — zapoż. z błr. *hálas*, *-u* (ZS 5, por. ESBM 3, 25n.). W LKŽ I, 92 *ãlasas* II zostało omyłkowo złączone w jednym haśle z *ãlasas* I ‘głos’. Podobnie zresztą w LEW 6. — Vb. denom. *alasavóti* ‘zachowywać się hałaśliwie — o dzieciach’ — zapoż. z pol. *hałasować;* war. z aferezą: *lasavóti*.

alatà, gen.sg. *alãtos* 2 p.a. gw. 1. ‘bieda, nędza’, 2. c. ‘nędzarz, pijak’ — zapoż. z błr. *halóta*, *-y* (por. LEW 6). Vb. denom. *alatavóti* ‘robić burdy po pijanemu’, *alãtyti* ‘hałasować’ (*Girtas alãtija*). Osobno zob. *alė́ti* II.

alavẽlis, *-io* gw. ‘ołówek’, *alavùkas* ts. — zapoż. z błr. *alóvak*, *alóŭka* (⇐ pol. *ołówek*, *-wka*), z substytucją sufiksów lit. *-ėlis* lub *-ukas* za błr. *-ak-* / *-k-*. Osobno zob. *alupkà, álvas*.

alavìjas bot. ‘roślina doniczkowa aloes, Aloe’ — zapoż. z pol. przest. *aleweja* (por. Būga, RR III, 389, SW I, 26). Odpowiednik łot. *ãlavejs* ⇐ śrdn. *alowē* (Būga, *l.c.*; brak w ME). Por. błr. gw. *alivés* (ESBM 1, 107). Zakończenie *-ijas* i rodzaj męski tłumaczą się adideacją do *pinavìjas* ‘piwonia, Pæonia’ (zob. s.v. *pinavijà*). Trudnym do objaśnienia wariantem jest gw. *al̃vasas* (zob. Būga, RR III, 428). Osobno zob. *alijõšius*. Rodzimym odpowiednikiem jest tu *gãjus* (zob. s.v. *gajùs*).

alba spójnik stlit. ‘albo’ — zapoż. z pol. *albo* (SLA 27, LEW 6). War. gw. *alebà*. Zob. też *aba*.

áldija, *al̃dija* gw. 1. ‘wielka chata’, 2. ‘nieporządek, bałagan’ (*Mano bobos virtuvėj visuomet didžiausia áldija*). Przenośne użycie wyrazu *aldijà* ‘łódź’, będącego wariantem do *eldijà* ts., por. np. *Troba didelė kaip eldijà*. *Kiaulė kaip eldijà*. — Obok tego *áldrija* ‘wielka chata, coś rozległego’ (*Kas tokią aldriją užtvers*, t.y. *didį daržą*, JUŠK).

áldyti, *áldau* (war. *áldiju*), *áldžiau* (war. *áldijau*) gw. 1. ‘gnać, pędzić’, 2. ‘robić bałagan’, cps. *išáldyti* ‘wygnać, wypędzić z domu’ (war. *išáldinti*). Osnowa *al-d-* też w łot. *àlduot*[2] ‘chodzić bez celu’. Niejasne. Może causativum na *-dyti* od osnowy *ál-C* < pie. *$h_2$elh$_2$- ‘ziellos gehen’ (LIV[2] 264), por. gr. ἀλάομαι ‘błąkać się, tułać się, zwł. jako wygnaniec lub żebrak; być niepewnym, zbitym z tropu’ (ἄλη ‘tułaczka; obłęd’, ἀλήτης ‘włóczęga, wędrowiec, tułacz’), łac. *ambulō, -āre* ‘naokoło chodzić, przechadzać się, wędrować’ (*amb-alā-i̯e). Būga, RR III, 391 zestawiał bałt. *al-* raczej z gr. *el-* w ἐλαύνω ‘wprawiać w ruch, popędzać, powozić; ścigać, prześladować’. Tymczasem zdaniem Beekesa 2010, 401n. w ἐλαύνω tkwi pwk. pie. *$h_1$elh$_2$- ‘drive, move’, który nie ma pewnych krewniaków poza Grecją. — W języku łotewskim znajdujemy też vb. denominativa: 1. *aluôtiês* ‘tułać się, błądzić’ ⇐ sb. *alā- (por. wyżej gr. ἄλη), 2. *ãlêtiês* ‘zachowywać się

niespokojnie, hałasować, dokazywać, szaleć’, gdzie *āl-* zostało uogólnione z pozycji antekonsonantycznej. Por. jeszcze *ã̧la* ‛głupiec, dureń’.

al̃doti, *al̃doju*, *al̃dojau* gw. ‛ryczeć, wrzeszczeć, robić hałas’ (*Neal̃dok, mieganči̇us prikelsi*), sb. *aldà* ‛hałas’. Odpowiednik łot. *al̂dât* ‛ryczeć, hałasować’. Z innym suf. *aldė́ti, álda, -ė́jo* ‛rozbrzmiewać — o zgiełku, hałasie, śpiewie’. Zdaniem Urbutisa 2010, 310 chodzi tu o czasownik zapożyczony z błr. gw. *haldzécь, -éju* (por. ros. *galdétь* ‛wrzeszczeć, hałasować’). — Z suf. *-avoti* może tu należeć lit. gw. *aldavóti* ‛hałasować, tłuc się (o pijanym); trwonić (majątek)’, *išaldavóti* ‛rozproszyć, roztrwonić’.

alè, *àle* stlit., gw. ‛ale’ — zapoż. z błr. *alé*, pol. *ale* (SLA 28, ZS 5, LEW 7, ALEW 31; por. ESBM 1, 105). Np. *Aš tau tai liepiau, alè tu neklausei* ‛Ja ci to kazałem, ale ty nie słuchałeś’. *Ale to negalėja nė vienu būdu gauti* MŽ 8_7 ‛Ale nie mogli tego w żaden sposób uzyskać’.

alė́ti I, *ãli*, *alė́jo* gw. 1. ‛ciec, lać się kroplami, sączyć się’ (*Alė́te išalė́jo alus*, t.y. *išėjo, nėr alaus*), 2. ‛biegać, latać’ (*Ji tik iš vieno kiemo į kitą ãli, ãli*), 3. *nualė́ti* tr. ‛zalać — o wodzie’ (*Vanduo nualėjo žemesnius laukus*), intr. ‛pogrążyć się, utonąć’. Dla pwk. *al-* nie znaleziono dotąd pewnych nawiązań. Transponat ie. *h$_2$el-. — Drw. *almuõ* (zob.).

alė́ti II, *ãli*, *alė́jo* gw. ‛żyć w biedzie, nędzy, głodować’ (*Išalė́jusiam duona gardu kaip medus* ‛Dla zgłodniałego chleb smaczny jak miód’), *nualė́ti* ‛zmarnieć, zbiednieć’ — zapoż. z błr. *halécь, -éju* m.in. ‛żyć w nędzy’ (LKŽ I 96, LEW 6; brak w SLA). Osobno zob. *alatà*.

algà 4 p.a. ‛zapłata, zarobek, uposażenie, pensja’, DP ‛zapłata, myto, zasługa, odpłata, płata’, *alga mėnesinė* SD «miesięczny obrok abo iurgiełt» [‛wynagrodzenie, zapłata’], *alga žindimo* SD «mamczyne myto» [‛zapłata dla kobiety karmiącej piersią cudze dzieci’]. War. *elgà* (por. *erẽlis* < *arẽlis*). Odpowiada łot. *àlga* ‛zapłata’ oraz stpr. *ālga-* ts. w zwrocie *ains dīlants ast swaisei ālgas werts* ‛robotnik wart jest swej zapłaty’. Rzeczownik na gruncie bałt. niemotywowany. Pb. *algā < pie. *h$_2$alg$^{u̯h}$ah$_2$- < *h$_2$elg$^{u̯h}$-eh$_2$-. Budowa zbieżna z gr. ἀλφή ‛zdobycz, zysk’. Drw. od pwk. *h$_2$elg$^{u̯h}$- ‛zasłużyć na co, być wartym’ (zob. LIV^2 263, LEW 7, ALEW 31, Beekes 2010, 77). Por. gr. ἀλφεῖν ‛zarobić’, ἀλφάνειν ‛dostarczać, przynosić’ (ἀλφηστής m. ‛zarabiający, tj. człowiek pracowity, przemyślny’), sti. *árhati* ‛zasługuje, jest wart’, aw. *arəja^{i}ti* ‛jest wart’, het. *ḫalku-ēššar-* n. < pie. *h$_2$l̥g$^{u̯h}$-éh$_1$sh$_1$-r-[9] — rozumiane dwojako: 1° ‛supplies for festivals’ (Kloekhorst 2008, 275), 2° ‛harvest, first fruits’ (Weiss 2009, 93). — Drw. *algẽkšė* ‛marna zapłata’, *alginykas* SD «iurgieltnik, salararius» [‛człowiek pobierający jurgielt, najemnik, płatny sługa’, SPXVI], *alginiñkas* ‛najemny żołnierz’, *algõčius* ‛najemny robotnik’. Cps. *algãlapis* ‛lista płac’ (por. *lãpas*), *algamitỹs* ‛najemny robotnik’ (por. *mìsti* I). Por. stpr. *deinā-algenikamans* dat.pl. ‛robotnicy dniówkowi, wyrobnicy, Tagelöhner’. — Vb. denom. 1. *algáuti* ‛służyć komu, być sługą’ (war. *elgauti*), 2. *algavóti* ‛opiekować się, doglądać (dziecka), pamiętać o czyichś potrzebach’, 3. *algóti* ‛żebrać’, 4. *algúoti* ‛opłacać, dawać zapłatę’ (łot. *àlguôt* ts.).

algérka, *algerkà* a. *algierkà* 2 p.a. przest., gw. 1. ‛krótkie, watowane okrycie kobiece’, 2. ‛siermięga z sukna domowej roboty, obszyta czarnymi pasami’. Ze zmiany *angérka* (asymilacja *n-r* > *l-r*?), to z kolei z zanikiem *v-* z *vangérka (por. *agzõlas*) < *vengérka* (NDŽ: ‛ungarisches Frauenkleid, węgierski ubiór kobiecy’). Zapoż. z pol. przest. *węgierka* m.in. ‛krótka szuba męska a. damska, ubierana pasmanterią, okładana barankami, czamarka’ (SW

[9] Pie. nagłos *h$_2$a- < *h$_2$e- stawia pod znakiem zapytania przyjmowane dotąd powiązanie sb. *algà* z czas. lit. *el̃gtis* ‛zachowywać się; żebrać’, łot. *elgt* ‛natrętnie prosić’. Chyba że uznamy, iż lit.-łot. *elg-* jest wtórne i pochodzi ze zmiany pierwotnego *alg-, co w nagłosie bałtyckim nie byłoby trudne do wyobrażenia, por. lit. *elgà* ob. *algà* ‛zapłata’, *elgáuti* ob. *algáuti* ‛służyć’, łot. *ęlkans* ob. *alkans* ‛głodny’, lit. *álkanas*; łot. *èlksnis* ob. *àlksnis* ‛olcha’, lit. *al̃ksnis* ts.

VII, 525). Na zmianę w nagłosie litewskim mogła mieć wpływ obecność bliskoznacznego wyrazu pol. *algierka* przest. ʻrodzaj długiego, sutego palta męskiegoʼ (por. SW I, 24). War. *lingérka*, *ingérka*, *ungérka* (wsch.-lit. wariant do *angérka*; bez związku ze stlit. *ungurai* ʻWęgrzyʼ). Zob. też Būga, RR III, 396, 458, LEW 7.

algóti, *algóju* (war. *algu*), *algójau* stlit., gw. 1. ʻnazywaćʼ, DP ʻzwać, nazywać, mianowaćʼ, SD[1] *algoju* «dzieię» (syn. *vadinu*, *vardų duomi*), 2. ʻśpiewać; krzyczeć, nawoływać się (o pastuchach)ʼ, *paalgóti* DP ʻnazwaćʼ. Refl. *algótis* ʻnazywać sięʼ, DP ʻzwać się, mienić sięʼ. W DP praesens do *algóti* ma postać *algu* (por. *iešku* do *ieškóti*; *miegù* do *miegóti*). GJL I, § 461 wspomina o alternacji spółgłoskowej *l* / *u̯* i wymienia war. gw. *augóti* ʻkrzyczeć, śpiewaćʼ. Etymologia nieustalona. LEW 7 przytoczył za Endzelinem porównanie ze wsch.-fryz. *ulken* ʻkrzyczeć, urągać komuśʼ i szw. gw. *ulken* ʻzacząć warczećʼ. Zob. też ALEW 32, który dodaje zestawienie ze śrdn. *ulk* m. ʻhałas, niepokójʼ, odnotowując zarazem izolowany charakter tej formy. — Drw. *algójimas* ʻwołanie, nawoływanieʼ: *Po mišką sklido uogaujančių vaikų algojimai* ʻPo lesie niosły się nawoływania dzieci zbierających jagodyʼ.

aliái: *aliái víeno* adv. ʻco do jednego, bez wyjątkuʼ (*Aliái víeno visì išvažiãvo* ʻCo do jednego wszyscy wyjechaliʼ), *aliái visì* ʻwszyscy bez wyjątkuʼ. GJL III, § 773 dopatruje się pierwowzoru *aliái* w białoruskim odpowiedniku przysłówka pol. *zgoła*. — Kontrahowane: *alvíenas* ʻkażdyʼ (por. pol. pot. *każdy jeden*). Łączy się może ze spójnikiem *alè* (zob.), którego używano na wzór połączeń *bet kàs* ʻktokolwiek, każdyʼ i *bet kurìs* ʻktórykolwiekʼ. Zob. Būga, RR III, 429, LEW 7. Kroonen 2013, 23 sprowadza *aliái* do pie. *$h_2$ol-i̯o- i powraca do dawnego zbliżenia z goc. *alls* ʻwszystek, każdyʼ < pie. *$h_2$el-nó-. Rosinas, *Balt* XXIX:2, 1994, 188 sądzi, że bałtycki zaimek *al-ukazuje się w dwuczłonowych nazwach osobowych jak lit. *Algirdas* i stpr. *Algarde*. Brak w ALEW i u Derksena 2015.

aliẽjus, *-aus* ʻolej do smażeniaʼ — zapoż. z błr. *aléj*, *-ju* (SLA 28, ZS 5, ALEW 32; por. ESBM 1, 105n.). Temat na *-i̯u-* też w *pakãjus*, *rõjus*, *strãjus*. — Drw. *aliẽjinė* ʻolejarniaʼ, *aliejìngas* ʻoleistyʼ, SD «oleiowaty», *aliejinykas* SD «oleynik», *aliẽjinis* ʻolejnyʼ (SD «oleiowy»), *aliejū́nas* b.z.a. ʻlampka olejnaʼ (nazw. *Aliejū́nas*, *Alejū́nas*, n.m. *Aliejū́nai*), cps. *aliejadarys* SD «oleynik» (por. *darýti*).

alijõšius, *-iaus* bot. ʻroślina doniczkowa aloes, Aloeʼ — zapoż. z błr. *alьjás*, *-u* (⇐ pol. gw. *alijas, *alijasz*, *elijasz*). Inaczej ESBM 1, 108: z pol. *aloes*. Zakończenie *-ošius* nasuwa na pierwszy rzut oka myśl o dostosowaniu pożyczki do klasy derywatów na *-ošius* (por. *gudõšius*, GJL II, § 374). Bliższe prawdy wydaje się jednak przypuszczenie, że zakończenie -*ijõšius* wzoruje się na imionach biblijnych, takich jak stlit. *(H)elijõšius* ʻ(H)eliaszʼ, *Tobijõšius* ʻTobiaszʼ (DP, zob. Kudzinowski 1977, II, 494, 524). — Z uwagi na zgodność akcentową formy litewskiej i białoruskiej za mylny trzeba uznać wywód *alijõšius* z pol. *elijasz* ʻaloesʼ w LKŽ I, 99. Osobno zob. *alavìjas*. Rodzimą nazwą odpowiedniej rośliny jest *gãjus* ʻaloesʼ (zob. s.v. *gajùs*).

ãlinti, *ãlinu*, *ãlinau*, zwykle z prvb. *nu-* 1. ʻwyjałowić ziemięʼ, 2. ʻwycieńczyć konia, wyczerpać siłyʼ (refl. ʻmozolić sięʼ), 3. ʻznosić, zedrzeć ubranieʼ — zapoż. z błr. gw. *halícь*, -*ljú* (LEW 7). Starszy war. *ãlyti*, *-iju*, *-ijau*.

alìšius, *-iaus* gw. ʻbiedakʼ — zapoż. z błr. *halýš*, *-á* ʻczłowiek goły; człowiek biednyʼ, por. Būga, RR III, 401. Nazw. *Alìšius* (por. pol. *Golec* ⇐ *goły*), z metatezą samogłosek: *Aliùšis*; inne war.: *Alìšis*, *Ališáitis*, *Ališẽvičius*, *Ališáuskas* (LPŽ I, 86; tu błędny wywód *Alìšis* z nazwiska stpol. *Alisz*).

alyvà, gen.sg. *alỹvos* 3 p.a. 1. ʻdrzewo oliwne, Olea europaeaʼ, 2. ʻowoc tego drzewa, oliwkaʼ, 3. ʻoliwaʼ — zapoż. z błr. *alíva*, pol. *oliwa* (SLA 28, ZS 5, ALEW 33; por. ESBM 1, 107). — Pl. *alỹvos* ʻkrzew Syringa vulgarisʼ. — SD: *alyva* «oliwa drzewo, oliua, olea», *alyva*

miškinė «oliwa leśna, oleaster», *alyva sunka* «oliwa sok», drw. *alyvynas* «oliwny sad».

alkà I 4 p.a. gw. ʽbagienko, mokradło', *al̃kas* 1. ʽwzniesienie porośnięte drzewami', 2. hist. ʽmiejsce kultu pogańskiego', 3. stlit. ʽbożek, bożyszcze' (*Garbina ugnį... gyvates, žalčius, perkuną, medžius, alkus* DK 77_1 ʽCzczą ogień, żmije, węże, pioruna, drzewa, bożków'). Odpowiednik łot. *ęlka kalns* ʽwzgórze świątynne, Tempelberg'. Ze zmianą *l* > *u̯*: *aukà* (zob.). Z innym suf.: *alkė* b.z.a. ʽniewielki las, zagajnik'. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 7, 24. Było zestawiane z pwk. pie. *$h_2$elk- ʽchronić, bronić', goc. *alhs* m. ʽświętość, świątynia', stang. *ealh, alh* m. ʽświątynia, obszar chroniony', *ealgian* ʽbronić, chronić', zob. IEW 32, ALEW 33n. Kroonen 2013, 22 kwestionuje powiązanie z pie. *$h_2$elk-, stwierdzając, że «it is conceivable that the word was adopted from a local non-IE language by Germanic and Baltic after their arrival in Europe». — N.m. *Alkà* 4x, *Al̃kas* 2x, *Alkaĩ*, *Añtalkiai*. Tu może też stpr. n.m. *Alkayne*, *Alkeynen* (AON 8n.). — Niemało jest nazw wodnych z osnową *Alk-*, por. n.rz. *Alkà* 3x, *Alkùpis*, *Alkupỹs*, n.jez. *Alkà*, *Al̃kas*, *Al̃kus*, *Alkañtis*, n. łąki *Stãbalkis* (Vanagas 1981, s.v.).

alkà II 4 p.a. gw. ʽgłód, pomór' : łot. *alka* ʽgłód' — sb. postvb. od *álkti* (zob.).

álkanas, *-à* ʽgłodny' : łot. *alkans* ʽgłodny, chciwy'. Dwuznaczne. Taka paralela, jak *dóvanas* ʽdaremny' ⇐ *dov-anà* ʽdar', skłania do wywodu przymiotnika od przypuszczalnego rzecz. *alk-ana ʽgłód'. Z drugiej strony przykład *plãkanas* ⇐ *plàkti* pozwala twierdzić, że *álkanas* to przymiotnik dewerbalny od *álkti* ʽchcieć jeść, łaknąć' (zob. s.v.). Brak analizy w LEW 8 (s.v. *álkti*). Skardžius, RR 4, 432 twierdzi, że drw. *alken-ýbė* ʽłaknienie' upoważnia do rekonstrukcji adi. *alkenas, z sufiksem jak w łot. *slepens* ʽschowany' i scs. *vezenŭ* ʽwieziony'. Vb. denom. *alkanáuti* ʽgłodować, cierpieć głód', rzadki war. *alkanúoti*. — Z innymi suf.: 1° stpr. *alkīns* ʽtrzeźwy', czyt. [alkíns] (drw. *sen alkīnisquai* ʽz trudem, mit Kummer') — odpowiednik psł. *olčĭnŭ, por. scs. *lačĭnŭ* a. *alčĭnŭ* ʽgłodny', sch. *lȁčan*, czes. *lačný* ts., < pbsł. *alk-ina- (brak rekonstrukcji w BSW 6n.), 2° scs. *lakomŭ* ʽżarłoczny, chciwy jedzenia', ros. *lákomyj* ʽłakomy, chciwy; smaczny', czes. *lakomý* ʽskąpy, chciwy', stpol. *łakomy* ʽchciwy, chciwy jedzenia', < psł. *olkomŭ, pbsł. *alk-ama-.

al̃kierius, *-iaus* gw. ʽboczna izdebka, mały pokój gościnny' — zapoż. z pol. *alkierz*, *-a* (⇐ stczes. *alkeř* < *arkeř* ⇐ śrwn. *arker*, por. Bańkowski, ESJP I, 9). Zdrob. *alkierùžis* ʽalkierzyk'.

al̃ksnis, *-io* bot. ʽolcha, Alnus', SD «olsza» (gw. *alìksnis*; z metatezą *l-n* > *n-l*: *añkslis*). Odpowiedniki bałt.: łot. *àlksnis*, *èlksnis*, stpr. *abskande* EV ʽolcha, Erle' (corruptum, rozmaicie poprawiane, zob. PKEŽ 1, 44n.). Z uwagi na to, że strus. *olĭxa*, ros. *ólьxa* a. *olьxá*, pol. *olcha* wskazują na praformę *alisā-, zaś sekwencję *-is- potwierdza stwn. *elira*, *erila* (z pgerm. *aliza < pie. *$h_2$elis-V-), to nasuwa się hipoteza, że praformą lit.-łot. było *alis-ni̯a-, które następnie zmieniło się drogą insercji *k* (por. wsch.-lit. *alìksnis*) i synkopowania *i* (por. *al̃ksnis*). Por. Būga, RR I, 353, przyp. 1, LEW 8, ALEW 34. — Akut w wyrazie *álksna* ʽmiejsce porosłe olchami, olszyna, olszyna na bagnie; łąka w parowie' (por. łot. *àlksna* ʽleśne mokradło') może być umotywowany wzdłużeniem zastępczym (*ālksnā-), wynikłym z synkopowania formy trójzgłoskowej *ãliksna < *ãlis-nā- (por. *kélnės*, *vélnas*). Synkopowana może być również forma łac. *alnus*, *-ī* f. ʽolcha', z *alsno- < *$h_2$elis-no-. Inaczej Derksen 2008, 370n. i de Vaan 2008, 34n., którzy widzą tu pożyczkę z jakiegoś języka nieindoeuropejskiego, w rozmaity sposób zasymilowaną w bsł., germańskim i italskim. Podobnie Kroonen 2013, 22: «No certain IE etymology; perhaps a European substrate word». — Drw. *alksnýnas* ʽolszyna' (war. metatetyczny: *ankslýnas*), *alksnìnis* ʽolchowy, z drzewa olchy' (też o pewnym gatunku jabłek), *alksnýtė* ʽzarośla olszowe', *álksnuotos pievos* f.pl. ʽłąki z zaroślami olszowymi'. — N.m. *Álksna*, *Alksniaĩ* 2x, *Alksnė́nai* 5x, *Alksnìškės* 3x, n.

łąki *Pálksninė* (akut pochodzi z kontrakcji, < *pa alksninė), cps. *Al̃ksniapievis, Al̃ksniupiai*. N.rz. *Álksna* 2x, *Alksnà, Al̃ksnė* 2x, n.jez. *Al̃ksnas*, cps. *Al̃ksnakelmė*. Por. Būga, RR III, 407n. — Drw. od osnowy *aliksn*-: *alìksninis* ʽolszowy, z olchy' (SD[1] «olszowy»), *aliksnýnas* ʽmiejsce porosłe olchą, olszyna' (⇒ *alìksninė* bot. ʽgrzyb olszówka').

álkti, *álkstu, álkau* ʽchcieć jeść, łaknąć, cierpieć głód, głodować; bardzo chcieć' (war. *al̃kti*), SD «łaknę, chce mi się ieść», stlit. też ʽmieć pragnienie', *išálkti* ʽwygłodzić się, zgłodnieć', *praálkti* ʽprzegłodzić się, zgłodnieć'. Caus. *álkinti* ʽgłodzić kogo', *išálkinti* ʽzagłodzić'. Akut prawdopodobnie związany z sufigowaniem -*sta*- w prs. (por. *gìmstu* s.v. *gìmti*). Odpowiednik łot. *al̂kt, al̂kstu, al̂ku* ʽmieć pragnienie; pragnąć, łaknąć, tęsknić za czym', *sal̂kt, salkstu, salku* ʽbyć głodnym, pragnąć' (neopwk. *salk*- pochodzi z metanalizy formy *iz-s-al̂kt* ʽzgłodnieć'). — Nawiązanie psł. *olk-a-ti, *olčǫ, por. scs. *lakati, lačǫ* ʽbyć głodnym, cierpieć głód; pościć' (war. *alŭkati, alŭčǫ*), stczes. *lákati* ʽbyć żądnym, chciwym; nęcić, wabić; czyhać, dybać', stpol. *łaczący* ptc. prs. ʽłaknący, głodny'. Bardziej rozpowszechniony jest czas. inchoatywny psł. *olknǫti ʽpoczuć głód, zgłodnieć', por. rcs. *laknuti* ʽbyć głodnym, słń. *lákniti* ʽzgłodnieć', pol. *łaknąć* ʽodczuwać głód'. Por. Boryś 2005, 294. — Nomina: *alkà* (zob.), *álkanas* (zob.), *al̃katė* ʽgłód', *al̃katis* f. ts., SD «głod» (syn. *badas, išalkimas*), też «łaknienie»[10], *alkìmas* a. *álkimas* ʽłaknienie', *al̃kis* a. *álkis* ʽłaknienie, głód', przen. ʽniedostatek czegoś' (BSW 7 zestawiał to z rcs. *alŭčĭ* ʽgłód'), *alkulỹs* ʽłaknienie, głód', *alkùs* ʽkto szybko głodnieje (o dziecku)', *išalkimas* SD[1] «łaknienie», SD «głod» (syn. *badas, alkatis*), *ìšalkis* ʽłaknienie, głód' (*Ìšalkyje ką sugriebęs žmogus suvalgai*). N.B. *al̃kis* może być formacją deprefigowaną, utworzoną np. od *ìšalkis* ⇐ *išálkti*. — Refleks SO *$h_1$olk- od pie. *$h_1$elk- ʽcierpieć, czuć się źle', por. stir. *olc* ʽzły' < *$h_1$olko-, stisl. *illr* ʽzły' < *elh-ila- (LIV[2] 235). Kroonen 2013, 116 odtwarza *$h_1$olHk- ⇐ *$h_1$elHk-. Zdaniem X. Tremblay *p.l.* osnowa *alk*- może pochodzić z allomorfu perfecti *$h_1$olk- od pie. *$h_1$elk-, por. stwn. *ilgi* ʽgłód'. Na rzecz perfectum ma przemawiać obecność formy prs. atemat. *alkti* ʽjest głodny' w Katechizmie z 1653 r. Zob. też BSW 6n., LEW 8, Derksen 2008, 367 (pbsł. *olʔk-) i ALEW 34.

alkū́nė 1. ʽłokieć, staw łączący ramię z przedramieniem' (SD «łokieć, członek ręki od przegubu aż do dłoni, cubitus, vlna, lacertus»), *kẽliais alkū́nėmis eĩti* ʽbłagać' (dosł. ʽiść na kolanach i łokciach'), 2. ʽkolano' (war. *elkū́nė*); *ùpės alkū́nė* ʽkolano rzeki', 3. *alkū́nė prieg alkū́nei* ʽtłum ludzi', dosł. ʽłokieć przy łokciu'. War. z *u̯* na miejscu *l*: wsch.-lit. *aukū́nė* (por. *áudra* ob. *áldra*, GJL I, § 461). Odpowiedniki bałt.: łot. gw. *èlkūne, èlkuone* ʽłokieć' (obok *èlkuons, èlkuonis* ʽzgięcie'), stpr. *alkunis* EV ʽłokieć, Elboge [Ellenbogen]'. Paralela morfologiczna w postaci lit. *virš-ū́-nė* ʽwierzchołek' ⇐ *virš-ù-s* ʽwierzch, pokrywa' pozwala przyjąć derywację od osnowy na -*u*-: *alk-ū́-nė* ⇐ *alku-, z morfonologicznym wzdłużeniem samogłoski tematycznej (por. GJL II, § 343). — Oboczną osnowę *alk-u-, rozszerzoną przez -*t*-, widać w słowiańskim, por. scs. *lakŭtĭ, -te* m. ʽłokieć, staw łokciowy', ros. *lókotь, -tja*, czes. *loket, -kte*, pol. *łokieć, -kcia*. Zob. BSW 202, LEW 8, ALEW 35. Dalsze związki niejasne. W szczególności nie wyjaśniono ostatecznie alternowania osnów *al-k*- i *uol-ek*- (zob. *úolektis*). Okoliczność, że lit. *uol*- wywodzi się z pb. *ōl- *oHl- < pie. *h_3eHl-, raczej wyklucza alternację apofoniczną z *al*-. Pewnie są to różne leksemy. — N.m. *Alkū́nai, Alkū́niškiai*.

álmonas przest., gw. 1. ʽmleczarz dworski', 2. ʽnadzorca robotników rolnych, karbowy', war. *ómonas* — zapoż. z prus.-niem. *hōmann* ʽkarbowy; właściciel mleczarni' (GL 25n., Čepienė 128, 155), por. nwn. *Hofmann*. Por. akut w zapoż. *álštukas, ókas*.

almuõ, acc.sg. *al̃menį* m. 3 p.a. gw. 1. ʽropa, ropny wysięk z rany', 2. ʽropna plwocina',

[10] Budowa tych rzeczowników przypomina psł. *olkotĭ, *olkota, por. słń. *lákot* f. ʽgłód, żądza' ob. *lákota* ʽgłód', czes. gw. *lakotě* f.pl. ʽchęć zjedzenia czego', czes. *lakota* ʽłakomstwo, żądza, skąpstwo', stpol. *łakoć* f. ʽsmakołyk', pl. *łakoci*, dziś *łakocie* ʽprzysmaki, smakołyki', stpol. *łakota* ʽapetyt, łakomstwo, chciwość pokarmów, obżarstwo', kasz. *łakota* ʽapetyt, chęć, pożądanie'. Zob. Sławski, SEJP IV, 445 n., Boryś 2005, 294.

pl. *al̃menys* lub *al̃mens* ts. Konkretyzowane nomen actionis na *-men-* od czas. *alė́ti* (zob. *alė́ti* I). Paralele: *tešmuõ* ʽwymięʼ ⇐ *tė̃šti*; *želmuõ* ʽkiełek, ruńʼ ⇐ *žé̇lti*. Inaczej LEW 8 (s.v. *al̃mės*). — Neoosn. *alm-*: *almė̃* ʽropa, wydzielinaʼ, pl. *al̃mės* ʽwysięk z ust lub nosa nieboszczykaʼ, war. *álmė*, *el̃mės* (por. syn. *šarvaĩ*, *tãnės*), *almaĩs* adv. ʽstrumieniem, strugąʼ, przen. ʽchętnie, ochoczoʼ. N.rz. *Al̃mė*, *Almajà*, *Almuonė* (b.z.a.), *El̃mė*, n.jez. *Al̃majas*, *Al̃menas*, *El̃mis*. N.B. Mało prawdopodobnie wygląda porównanie lit. *alm-* (*elm-*) z łac. *al-g-* w *alga* ʽtrawa morska, glonʼ u de Vaana 2008, 33. — Vb. denom. *almė́ti*, *al̃ma* (war. *al̃mi*), *-ė́jo* ʽciec powoli, wyciekać, przeciekać, sączyć się — o ropie, krwiʼ (*Almuõ iš voties kaip vanduo al̃ma*). War. *alvė́ti* (zob.). — Dalszym wariantem jest tu prawdopodobnie *armė́ti*, *ar̃ma* (war. *árma*, *armė́ja*), *-ė́jo* ʽciec, wyciekaćʼ, *nuarmė́ti* ʽpogrążyć się, zapaść się — w błocie, w dziurzeʼ, *suarmė́ti* ʽzbiec się z hałasemʼ (⇒ sb. postvb. *armà* ʽbłotniste, grząskie miejsce na drodzeʼ).

almū̃zas przest., gw. ʽjałmużnaʼ — zapoż. z prus.-niem. *almus* n. (GL 25). LKŽ I, 108 niesłusznie wymienił nwn. *Almosen* jako źródło zapożyczenia. Osobno zob. *almužnà*.

almužnà, gen.sg. *almùžnos* 2 p.a. gw. ʽjałmużnaʼ (war. *jalmužnà*) — zapoż. z pol. *jałmużna* (⇐ stczes. *almužna* ⇐ stwn. *almōsan* ⇐ śrłac. *alimosina*). — War. *alūžnà*, gen.sg. *alū̃žnos* (Būga, RR III, 427n.; brak w LKŽ). W kwestii aferezy *j-* por. *ė́gėrė* < *jė́gėrė*; *ė́ras* < *jė́ras*. Osobno zob. *almū̃zas*. — Drw. *jalmužnykas* ʽjałmużnikʼ, *alū̃žninkas* ts.

alodė, *alodžia* stlit. ʽpączek, Fladen, Krapfenʼ, SD *aladžios* «pączek, globuli in oleo cocti...» — zapoż. ze strus. *oladьja*, por. ros. *oládьja* (⇐ gr. ἀλάδι ʽciasto pieczone w oliwieʼ, ἐλάδιον ʽkropelka oliwyʼ). Zob. SLA 28, ALEW 35, REW II, 263.

al̃pti, *alpstù*, *alpaũ* 1. ʽmdleć, słabnąć, tracić przytomnośćʼ, 2. ʽbardzo chcieć, pragnąć (np. snu)ʼ, DP ʽomdlewaćʼ. SD *apalpstu* «mdleię, mdło mi, omdlewam» (syn. *apgaištu*). Nawiązanie w łot. *àlpa* 1. ʽzaczerpnięcie powietrzaʼ (war. *el̃pe*), 2. ʽchwila, razʼ, *alpām* a. *alpiem* adv. ʽczasami, niekiedy; w tej chwili, zarazʼ. Bez dobrej etymologii, por. Būga, RR III, 780, LEW 8. Osobno zob. *sal̃pti*. — Puhvel, HED 1/2, 39n. wysunął porównanie z het. *alpu-* ʽgładki, tępyʼ. Zostało ono jednak odrzucone przez Kloekhorsta 2008, 170n., który sprostował znaczenie het. *alpu-* na ʽpointed, zaostrzony, spiczastyʼ. — Drw. *álpėti*, *-ju*, *-jau* 1. ʽbyć w stanie omdleniaʼ, 2. ʽprzychodzić do siebieʼ, 3. ʽjęczeć z bóluʼ, *alpìnti* caus. ʽwywoływać omdlenie (o zaduchu); znieczulać choregoʼ. Nomina: *alpulỹs* ʽomdlenieʼ, *alpùs* ʽduszny, parnyʼ. — Ze zmianą *a-* > *e-* należą tu jeszcze łot. *el̃pe* ʽoddech, zaczerpnięcie oddechuʼ (ob. *àlpa*), ʽprzeciąg, przewiewʼ, *elpêt*, *-ēju* ʽoddychać; odpoczywaćʼ, *ęl̃puôt* ʽoddychaćʼ, jak też lit. *élpėti*, *-ju*, *-jau* ʽbardzo chcieć, pragnąćʼ. Por. oboczność *als-* / *els-* s.v. *alsė́ti*.

alsìnti, *alsinù*, *alsinaũ* ʽtrudzić, nużyć, męczyć (np. konie, jazdą bez odpoczynku)ʼ, SD *alsinu* «trudzę kogo» (syn. *maitinu*), *įalsìnti* ʽwyjałowić (ziemię)ʼ, *nualsìnti* ʽzmęczyć, zgonić (konie), wycieńczyćʼ — causativum z suf. *-inti* i SO *als-* ⇐ *ils-*, por. *il̃sti* ʽtracić dech, męczyć sięʼ (s.v. *ilsė́tis*). Paralele: *talpìnti* ⇐ *til̃pti*, *gamìnti* ⇐ *gìmti*, *kankìnti* ⇐ *keñkti*. — Z innym suf.: *álsėti*, *-ėju*, *-ėjau* ʽdyszeć, ciężko, szybko oddychaćʼ (war. *élsėti*) — formacja intensywno-duratywna, jak np. *siáutėti*, *-ėju*, *skéldėti*, *-ėja*, *sverdė́ti*, *-ė́ja* (por. GJL II, §§ 622n.). — Nomina na SO *als-*: *alsà* ʽznużenieʼ (*be alsos* SD «niespracowany») — sb. postvb. podobne do *maità* ⇐ *maitìnti* (por. *mìsti*); *alséika* c. ʽczłowiek dychawicznyʼ (por. *lieséika*, *nevaléika*), *alsùs* ʽnużący, męczący, mozolny; duszny, ciężki — o powietrzuʼ, SD[1] *alsus* «słaby, debilis, languidus, flaccidus, remissus» (syn. *silpnas*), *nealsiai* SD «bez spracowania, indefessè» (syn. *nepriilstinai*), *nealsus* SD «niespracowany, indefessus, infatigbilis, indefatigbilis» (syn. *be alsos*). Vb. denom. *alsúoti* ʽoddychać, dyszeć, oddychać ciężko, z trudemʼ (*Dar gyvas, alsúoja*. *Alsúoja kaip šuo liežuvį iškišęs*), *atalsúoti* ʽchwytać oddechʼ, *nualsúoti* ʽwyzionąć ducha, umrzeć, zdechnąćʼ (war. *elsúoti*), ⇒ *alsãvimas* ʽdyszenie, sapanieʼ. — Z uwagi na brak mocnych świadectw dla SE *els- wypada uznać wtórność

nagłosu *e-* w formach łot. *èlst, èlšu, èlsu* ʽsapać, dyszeć, ziajać; dmuchać w żary’ oraz *el̃šât, -ãju* ʽoddychać głęboko’ (por. oboczność *alp- / elp-* s.v. *al̃pti*). Bałtycki pwk. *ils- / als-* nie został jeszcze należycie zetymologizowany, zob. LEW 184 (s.v. *il̃sti*).

álštukas gw. ʽkrawat’ — zapoż. z nwn. *Halstuch* (GL 25). Zanik *h-* jak w *ãkselis, áukmonas*. Akut przypadkowy, por. zapoż. *álmonas, bálkis, gálgės*. Osobno zob. *álzdokas*.

altõrius, *-iaus* ʽołtarz’ — zapoż. ze stbłr. *oltarь*, por. błr. gw. *aŭtár* (ros. *óltarь*) ⇐ pol. *ołtarz* (SLA 28, ZS 5, LEW 8, ALEW 36). — Drw. *altorẽlis* a. *altoriùkas* ʽobraz noszony w czasie procesji’ (formalnie zdrobnienia na *-ėl-*, *-iuk-*), *altorìnis* ʽprzeznaczony na ołtarz’.

alubnykas SD «gołębnik, columbarium» [ʽkosz, w którym się gnieżdżą albo lęgną dzikie gołębie, gniazdo gołębie’, SPXVI] — zapoż. z błr. gw. *halúbnik, -a* ʽprzednia część chłopskiej chaty’ (ESBM 3, 33), por. ros. *golubník* i pol. *gołębnik* ʽschronienie dla gołębi’. Zanik *h-* jak w *adynà, ãlasas*. Niedokładnie ALEW 36. Brak w SLA, LKŽ i LEW.

alupkà, gen.sg. *alùpkos* 2 p.a. gw. ʽołówek’, war. *alū́pka* 1 p.a. — ze zmianą rodzaju gramatycznego zapoż. z pol. [ołufk-], por. *ołówek*, gen.sg. *ołówka*. Osobno zob. *alavẽlis*.

alùs, *-aũs* 4 p.a. ʽpiwo’. SD *alus lėtesnis* «cienkusz piwny, ceruisia secundaria». Odpowiedniki bałt.: łot. *alus* ʽpiwo’, stpr. *alu* EV ʽmiód sycony, miód pitny, Mete [Meth]’. Wraz z psł. *olŭ ʽpiwo’ (rcs. *olŭ* ʽσίκερα’, strus. *olŭ* a. *olovina* [ʽdrożdże piwne’], ros. gw. *ol* ʽwszelki napój wyskokowy oprócz wina’, słń. *ǫl*) zapożyczone z jakiegoś źródła germańskiego. Por. pgerm. *aluþ, stisl. *ǫl* ʽpiwo; pijatyka’, norw. *øl* ʽpiwo’, stang. *ealu(ð)* ʽpiwo’, ang. *ale* ʽjasne piwo’, stsaks. *alo-fat* n. ʽbeczka piwa’, śrwn. *al-schaf* n. ʽnaczynie do picia’, ⇐ pie. *alu- *$h_2$el-u- ʽgorzki; gorzki napój’. Zob. IEW 33, BSW 7, LEW 9, Snoj 2003, 470, ALEW 36. Inaczej X. Tremblay (*p.l.*): pie. *$h_1$al- lub *$h_2$el- ʽbiały’. De Vaan 2008, 36 podnosi związek bsł.-germ. wyrazu z łac. *alūmen* n. ʽałun’. Zob. też Kroonen 2013, 23n. — Drw. *aliniñkas* ʽpiwosz’, *alìnė* ʽpiwiarnia’, *alùnis* a. *alū̃nis* ʽpiwny, na piwo, np. beczka’, *alùdė* 1. ʽpiwiarnia’, 2. stlit. ʽbeczułka’: *aptruko aludė* SD «opukła się beczułka, circuli dolij rupti sunt», *medžiaga unt aludžių* SD «klepki, materia doliorum, vel pro dolijs, secamenta», *alū̃kas* ʽsłabe piwo, piwo gorszego gatunku’. Cps. *alùdaris* ʽpiwowar’ (por. *darýti*), *álvežis* ʽten, kto rozwozi piwo’, por. *vèžti* (akut zakłada wzdłużenie, które kompensowało synkopowanie *-u-* w *alu-vežis). Vb. denom. *alúoti* ʽpić piwo; niechcący rozlewać piwo (po stole)’.

álvas stlit. ʽcyna’ (*alvu ir vašku leja* DK ʽleją cynę i wosk’) : stpr. *alwis* EV ʽołów, Bley [Blei]’. Nie jest to wyraz prapokrewny z rus. *ólovo* ʽcyna, ołów’, stpol. *ołów, ołowu* itd., lecz — w świetle wariantu stlit. *ãlavas* ʽołów, cyna’ (por. *apleju alavu, vašku* SD «oblewam co ołowem, woskiem») — jest to przekształcenie przez synkopę i wzdłużenie zastępcze formy zapożyczonej z błr. przest. *ólava* ʽołów, cyna’ (błr. *vólava, -a* n.), mianowicie: *ãlavas* > *ālvas = *álvas*[11]. Por. SLA 27 (ze stbłr. *ólovo*), LEW 6, ALEW 30n. Tak samo łot. *al̂va* ʽcyna’ sprowadza się do rus. *ólovo* (war. *al̂vs, âls*). BSW 7 niesłusznie odtwarzał pbsł. *ālu̯a- ʽZinn, Blei’. Zob. też *alavẽlis*. — Vb. denom. *alvúoti* ʽcynować, pobielać’ (łot. *al̂vuôt* ts.), ⇒ *alvuotos puodynės* f.pl. ʽcynowane garnki’.

álvė a. *al̃vė* stlit., gw. ʽnaczynie półlitrowe (do picia wody, mleka, piwa, wina)’ — zapoż. z pol. przest. *halwa* (war. do *halba*) ʽnaczynie o pojemności pół kwarty lub pół litra, służące do podawania piwa lub wina’ (SPXVI) albo z prus.-niem. *halwe* ʽpół litra’ (Čepienė 175). Akut przypadkowy, por. zapoż. *álzdokas, gálgės*. — Zdrob. *alvikė, alvytėlė, alvutė*. Inne drw.: *alvenykas* SD «nalewka do rąk» [ʽnaczynie do mycia rąk’], SD[1] «kruż, vrceus, amphora» [ʽdzban’], *alvenykėlis* SD[1] «krużyk, vrceolus» [ʽdzbanek’] (syn. *zbanelis*), *alvìnė* ʽkubek do

[11] W podobny sposób tłumaczy się powstanie intonacji akutowej w formach lit. *stáltiesė* < *stãla-tiesė*; *dvárlaukis* < *dvãra-laukis*; *pámšalas* < *pãmušalas*. Spośród slawizmów por. np. *páltis, šálmas*.

picia'.

alvéti, *al̃va, alvéjo* gw. ʽciec, lać się kroplami, sączyć się, ściekać' (*Vaikas nesveikas, iš ausų al̃va. Al̃va ir al̃va pamažėli iš beržo*). W sytuacji, gdy brak jest odpowiedniego pod względem znaczeniowym nomen †alv-, wypada sądzić, że *alvéti* jest wariantem równoznacznego czas. *alméti* (zob. *almuõ*), zróżnicowanym zmianą fonetyczną *lm* > *lv*.

alvytà 2 p.a. gw. ʽrodzaj powrozu skręconego z witek wierzbowych lub gałęzi jodłowych, używany do łączenia pni w tratwę, do mocowania łat dachowych do krokwi itp.' (war. *alvỹtė*). Pl. *alvỹtos*, gw. *elvỹtos* 1. ʽhuśtawka zawieszona między dwoma drzewami', 2. ʽbrzozowe żerdki huśtawki, do których u spodu mocuje się deseczkę do siedzenia lub stania'. Odpowiedniki łot. *elvete* ʽwić, rózga' (⇒ *elvêt* ʽsmagać rózgą'), *elvede* ʽpowróz skręcony z witek jodłowych, służący do cumowania tratwy'. Etymologia sporna (por. LEW 120, s.v. *elvỹtos*). Złożenie? Por. czas. *výti*: *nuvýti* ʽuwić, spleść'. Būga, RR III, 429 myślał o złożeniu z sb. *vytìs* ʽwić, rózga' w II członie.

álzdokas gw. ʽkrawat' — zapoż. ze śrdn. *halsdōk*, zob. Būga, RR III, 430 (pominięte w LKŽ). Odpowiednik łot. *al̃zuõgs*. Zanik *h*- jak w *ãkselis*, *ar̃pas*. Co do akutu por. zapoż. *álmonas*, *bálkis*, *gálgės*. Osobno zob. *álštukas*.

ãmalas I bot. ʽjemioła, Viscum album', war. *ẽmalas* ts. Odpowiedniki bałt.: łot. *amuols*, *amuls*, gw. *ęmuols*, stpr. *emelno* EV ʽMispel [Mistel]'. Poza tym ze wzdłużoną samogłoską *ā*: łot. *āmuls*, *āmulis* ʽjemioła'. Odpowiedniki słowiańskie pokazują temat *emel- / *omel-: pol. *jemioła*, słc. *omela*, słń. *oméla*, który zresztą alternuje ze SZ *(j)ĭmel-: cs. *imela*, sch. *ìmela*, ukr. *iméla*, stczes. *jmelé* n. BSW 7 postulował praformę bsł. *amelā- (zob. też ALEW 36). Dalsze związki niepewne. Łączono z łac. *amārus* ʽgorzki, cierpki, ostry', stwn. *amper* ʽostry, gorzki' (⇒ *ampfaro* ʽszczaw, Rumex'), zob. LEW 9, Kroonen 2013, 25 (postuluje sb. z apofonią: $*_2$ém-ōl, gen.sg. *h_2m-l-ós). De Vaan 2008, 37 sprowadza *amārus* do pie. *$h_2$em-ro-, zakładając zastępstwo suf. *-ro- przez *-āro- (o *ãmalas* nie wspomina). — Bańkowski, ESJP I, 588 zwraca uwagę na fakt, że dawni ptasznicy używali kleistego soku z jagód jemioły do wyrobu lepów, służących do łowienia małych ptaszków. Jeśli nazwa rośliny wywodzi się z nazwy lepu, to może ona stać w związku z czas. ʽjąć, wziąć', pie. *$h_1$em- / *h_1m̥- (LIV^2 236). Analiza: *em-ala- ʽcoś, co chwyta, służy do chwytania'. Zob. *im̃ti*.

ãmalas II 1. ʽmszyca — szkodnik roślin, Aphis', 2. ʽsłodka, lepka substancja wytwarzana przez mszyce na liściach lipy', war. *ãmaras* ts. (syn. *lìpčius*), 3. ʽbłyskawica bez grzmotu' (*Kai žaibuoja ir negriaudžia, senovės žmonės sako: ãmalą meta, pagadins avižas*), 4. ʽchoroba roślin w okresie kwitnienia, rzekomo pojawiająca się po błyskawicy bez grzmotu', 5. ʽbuczenie bąków (zapowiadające dobrą pogodę)'. Stoi pewnie w związku z *ãmalas* I. — Vb. denom. *amalúoti* — o błyskawicy bez grzmotu: *Šį vakarą vakaruose labai amalúoja*.

ãmanas gw. ʽzgiełk, hałas' — zapoż. z błr. *hóman*, *-u* (ZS 5). — *amãnyti, -iju, -ijau* ʽgłośno gadać, gwarzyć, paplać' — zapoż. z błr. *hamanícь*, *-njú*, 3 sg. *hamónicь* (war. *amanùiti*).

ãmatas p.a. 3, 1 ʽrzemiosło, ręczna wytwórczość przedmiotów użytkowych' — ze zmiany *ametas, co było zapożyczone ze śrdn. *ammet* (por. GL 25, Skardžius, RR 4, 431, LEW 9), być może przy pośrednictwie języka łotewskiego, por. łot. *amats* ʽrzemiosło' (Jordan 53). Obok *ãmatas* jest pożyczka słowiańska *remẽslas*, *remẽstas* (zob.). — Drw. *amatiniñkas* ʽrzemieślnik', war. *amãtinykas*, *amãtnykas*, *amatnỹkas* (łot. *amatniẽks*). Neoosn. *amatinink-*: *amatininkáuti* ʽtrudnić się rzemiosłem', *amatininkìškas* ʽrzemieślniczy; szablonowy'.

ambà gw. ʽmamka, kobieta karmiąca piersią cudze dziecko' — ze zmianą *m.m* na *m.b*

na granicy sylabicznej (por. *kambarỹs*) — zapoż. z nwn. *Amme* f. (LEW 9). N.B. Čepienė 160 podała fałszywe zestawienie ze sti. *ambā́* ʽmatka'.

am̃byti, *am̃biju*, *am̃bijau* stlit., gw. ʽłająć kogo, wymyślać komu' — zapoż. z błr. gw. *hámbicT*, por. stbłr. *ganbitь* (⇐ pol. *hańbić*). Zob. SLA 29, ESBM 3, 42, 50. LEW 9 i ALEW 37 niesłusznie wymienili na pierwszym miejscu pol. *hańbić* jako źródło pożyczki. War. stlit. *hambyti*, *hanbyti*, z obocznym suf.: *hambavoti* (SLA 81). War. z nieetymologicznym -*r*-: *am̃bryti* ʽdokuczliwie szczekać; mówić bez potrzeby, pleść bzdury; namolnie prosić' (por. *vė̃zdras* < *vė̃zdas*). — N.B. Figurujący w LKŽ I, 118 wyraz *ambà* ʽgėda, nešlovė' (rzekomo z pism Mażwida) jest *ghost-word*. W rzeczywistości chodzi o formę *hanba* ʽhańba', por. *Apsaugok mus nůgi ghrieku Giedas Hanbos Vgnis Mara* Mž 592_2.

ambonà, gen.sg. *ambõnos* 2 p.a. gw. ʽambona, mównica kościelna' — zapoż. z pol. *ambona* (LEW 9). Por. błr. *ambón*, -*u*. War. *ambonė* b.z.a., wsch.-lit. *ambõnija* (ZS 5).

ámburgos f.pl. gw. ʽwoda, która wylała się na lód i zamarzła, zamarzły wylew wody przy przeręblu lub przy studni' — z asymilacji *nb* > *mb* w praformie *anburgos, to z *ánt-burgos* (por. *am̃palas* < *anpalas < *añt-palas*). Rzeczownik postwerbalny od vb. cps. *antburgė́ti, por. *burgė́ti* ʽo źródle: bić, tryskać wodą' (zob. s.v.). Syn. *sámburgos*. — War. *ánčburga*: *Vanduo burga iš eketies ir daro ánčburgas* ʽWoda wypływa z przerębla i tworzy *ančburgos*»'.

ámčioti, *ámčioja*, *ámčiojo* ʽz rzadka szczekać, poszczekiwać', *suámčioti* ʽzaszczekać', *ámsėti*, *ámsi* ʽszczekać', *suamsė́ti* ʽzaszczekać', *ámtelėti* ʽszczeknąć'. Czas. onomatopeiczny, utworzony od interi. *ám*, *am̃* — o szczekaniu psa, por. *Lódamas šuvà ámsi ám-ám-ám*. *Šuõ lója am̃-am̃-am̃*.

am̃palas 1. ʽwoda, która wylała się na lód i zamarzła, zamarzły wylew wody przy źródle lub przy studni' (*Eidama į šaltinį vandenio, am̃palą apibarstyk smėliu, kad nepaslystum*), 2. ʽbąbel, pęcherzyk na powierzchni wrzącej wody'. Z asymilacji w praformie *anpalas, to zaś z *ant-pala- — abstractum na SO *pal-* ⇐ *pil-* od vb. cps. *antpìlti* ʽnalać, nalać za dużo, przelać' (zob. *pìlti*). Zob. też ALEW 37. War. gw. *añtpalai*, *ántpalas*, *ánčpalas*. Znacz. etym. ʽnalanie, przelanie'. Paralele apofoniczne: *gãlas* ⇐ *gélti*; *vãlas* ⇐ *vélti*. — Synonimy: *atãpalas* ʽzamarzły wylew wody u studni' (*Pas šulnį jau atãpalas iššikėlė*), *im̃palas* ʽwoda, która wypłynęła spod lodu i zamarzła' (⇐ *įpìlti*), *ùžpalas* a. *ū̃žpalas* ʽlód zamarzły warstwami' (⇐ *užpìlti*). Osobno zob. *pãlios*, *príepalas*. — Nawiązania dla SO *pal-* znajdują się z jednej strony w łot. *pali* m.pl. lub *palas* f.pl. ʽpowódź' (zob. Endzelīns, DI II, 398), z drugiej strony w słowiańskim, por. ros. *pólaja vodá* ʽwoda przelewająca się przez brzegi', też o bagnach nadrzecznych, które wzbierająca rzeka zamienia w jeziora, *vodopolьje* a. *polovodьe* ʽpowódź' (zob. REW II, 400), pol. przest., gw. *płoń*, -*ni* f. ʽdziura w powłoce lodowej; nie zamarzłe miejsce na bagnie, jeziorze, rzece' < *pol-nĭ : ukr. *polónka* ʽprzerębel' (Bańkowski, ESJP II, 627; co do znaczenia por. lit. *plū̃tis*).

ámtmonas przest. ʽurzędnik' (m.in. Donełajtis) — zapoż. z nwn. *Amtmann*, por. Būga, RR III, 438, GL 26. Por. akut w zapoż. *álmonas*, *áukmonas*.

ámtsrotas przest. ʽzwierzchnik, przełożony' (m.in. Donełajtis) — zapoż. z nwn. *Amtsrat*, por. Būga, RR III, 439, GL 26. Por. akut w zapoż. *ámtmonas*.

ámžinas, -*à* 1. ʽwieczny, bez początku i końca', bibl. ʽwiekuisty', SD *umžinas* «wieczny, wiekuisty, æternus, sempiternus, perennis», 2. ʽdługotrwały', 3. ʽnieustanny' — adi. na -*inas* od sb. *ámžius* ʽwiek' (zob. s.v.). Por. *kiẽminas* ʽdomowy' ⇐ *kiẽmas*; *mẽdinas* ʽdziki, leśny' ⇐ *mẽdžias*. — Drw. *amžinãtvė* ʽwieczność', *amžinýbė* ts., *ámžininkas* ʽczłowiek w tym samym wieku, równolatek', *neámžinas* DP «doczesny». Por. jeszcze *amžìn*, *ámžin* adv.

ʽnigdy’ (*Aš amžìn čionai nebegrį̃šiu!* ʽNigdy tu już nie wrócę!’), *amžindiẽ* ʽw żadnym razie’. Vb. denom. *amžináuti* ʽtrwać wiecznie’, SD *umžinauju* «wieczę, wiecznie trwam, æterno, æternum maneo», *įámžinti* ʽuwiecznić’.

amžinãtilsį indecl. ʽświętej pamięci’ — określenie używane w odniesieniu do zmarłych i stojące w apozycji do odpowiedniego rzeczownika, np. *Amžinãtilsį mamunytė vis taip sakydavo* ʽŚwiętej pamięci mamunia zawsze tak mówiła (mawiała)’. *Viskas ėjo tokia pat lygia vaga, kaip ir amžinatilsį tėvo nabašninko dienomis* ʽWszystko toczyło się zwykłą koleją, jak za czasów świętej pamięci ojca nieboszczyka’. Wyraz powstał drogą elizji z *amžina.atilsį* (por. *žvairãkis* < *žvaira.ãkis*), to ze zrostu dwóch accusatiwów sg.: *ámžiną ãtilsį*, dosł. ʽwieczne odpoczywanie’, też jako nazwa modlitwy, por. *Sukalbėsim dabar tris sveikamãrijas ir tiek kartų amžinãtilsį* (Būga, RR III, 442). Zob. *ámžinas*, *ãtilsis*. — Zinkevičius 1966, § 123 cytuje formę gw. *amžinãtėlis* ʽświętej pamięci’. Jest to drw. na *-ėlis* od neoosn. *amžinat-*, która wynikła z resegmentacji *amžinãt-ilsį* (por. czas. *ilsė́tis*).

ámžius, *-iaus* 1. ʽczas życia, wiek życia’, 2. ʽwiek, stulecie, epoka’, 3. stlit. ʽżywot’ (*taipag kad girklą geriame, kūnišką amžią turime* PK 130_3 ʽtakże gdy napoj pijemy, ten cielesny żywot mamy’). War. *ámžias, ámžis, -io* (Bretkun, Donełajtis), SD: *umžis* 1. «wiek, sæculum, ætas», 2. «wieczność, æternitas, perennitas, æuum sempiternum», *senas amžis* «starożytność, vetustas» (⇒ *senu amžiu* «staroświecki, priscus, vetustus»). War. f. *amžia* PK ʽżywot’. Odpowiednik stpr. *amsis* 1. ʽlud, Volk’, 2. ʽpoganie, Heiden’: *mukinaiti wissans amsin* acc.pl. ʽnauczajcie wszystkich pogan’ (geneza znaczeń ʽlud’ i ʽpoganie’ nie jest jasna). Od tego w widoczny sposób odchyla się forma odpowiednika łot. *mûžs* ʽczas życia, życie’, pl. *mūži* ʽczasy’, *mûžam* adv. ʽna całe życie, na wieczność, na zawsze’, *mūžu dienu, mūža dienu* adv. ʽzawsze’. Czy *mūž-* nie powstało z *umž- drogą metatezy? Wtedy mielibyśmy do czynienia z alternacją SP *amž-* i SZ *umž- (por. lit. *angùs* : *ùnginas*; *rambùs* : *rum̃bas*). Etymologia pozostaje wciąż nieustalona. Transponat ie. $*h_2em\acute{g}^h$- (pwk. homofoniczny z pie. $*h_2em\acute{g}^h$- ʽwiązać, krępować; uciskać’, zob. LIV^2 264). — Niezbyt jest przekonujący wywód *ámžius* z pb. *au-miź-i- ʽnasienie’ (pwk. jak w lit. *mỹžti* ʽoddawać mocz’) u Heidermannsa, *Linguistica Baltica* 7, 1998, 77-99; zreferowano to w NIL 384, przyp. 9 i w ALEW 38. — Drw. *ámžiais* adv. 1. ʽprzez długi czas’ (*Kaip duosiu, tai amžiais atminsi*), 2. ʽnigdy’ (*Jis ámžiais pas gydytoją nėjo*), *ámžinas* (zob.). Cps. *pùsamžis* ʽpółwiecze’, *pùsamžis, -ė* adi. ʽw średnim wieku’ (por. *pùsė*). Vb. denom. *ámžiauti, amžiáuti* ʽdługo żyć’, *įámžinti* ʽuwiecznić’.

anąmet, *anąmẽt* adv. ʽtamtego roku’ — z uniwerbizacji zwrotu *ãną mẽtą*. Por. *anàs, mẽtas*.

anañčės adv. gw. ʽwtedy’ (*Anañčės ans jį sumušė* JUŠK) — wyraz ten składa się z członów *anan-* jak w *anañdie(n)* ʽtamtego dnia; wtedy’ (zob. *añdai*) oraz *-čės* jak w syn. *tañčės* ʽwtedy’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽtamtego czasu’.

anàpus, *anãpus* praep. z gen. ʽpo tamtej stronie’, np. *Anàpus ùpės kitadõs girià didžiáusia áugo* ʽPo tamtej stronie rzeki niegdyś rosła bardzo duża puszcza’. Pochodzi ze zwrotu *ana puse ʽtamtą stroną’ (instr.sg.), zob. *anàs*, *pùsė*. War. gw. *anõpus, anuõpus* ⇐ *anoje pusėje*. Por. GJL III, § 774.

ãnas, f. *anà* — stlit. zaimek 3 osoby ʽon, ona’. *anasai* DP ʽonże, ów’, *anasgi* SD «onże». Pl. *ãnys*, war. *ãnies* (ze skrzyżowania *aniẽ* i *ãnys*), f. *ãnos*. Odpowiada słowiańskiemu zaimkowi 3 osoby, por. scs. *onŭ* ʽon’, *ona* ʽona’, *ono* ʽono’, ros. *on, oná, onó* (strus. *oni* — *ini* ʽjedni — drudzy’). Pbsł. *ana- < pie. $*h_1ono$- to derywat na SO w stosunku do $*h_1eno$-, widocznego w gr. ἔνη (ἡμέρα) adv. ʽpojutrze’ i ἐκεῖνος ʽów, tamten’ (z *e-ke-enos), por. Beekes 2010, 397. Zob. też BSW 7n., LEW 10. Zdaniem X. Tremblay *p.l.* pbsł. temat zaimka wskazującego *ana- został wyabstrahowany z form instrumentalis,

porównywalnych z wed. *ánā*, staw. *anā*, *anāiš* (stare demonstrativum miało postać pie. *h_1e/o-).

anàs, f. *anà* — zaimek wskazujący ʽtamten, ów' (*Anà knygà, nè šità* ʽTamta książka, nie ta tu'). Pl. *aniẽ,* f. *ãnos* (war. *anõs*). Por. wyżej zaimek osobowy *ãnas*. — Drw. *anaĩp* adv. ʽw tamten sposób' (por. *kaĩp, taĩp*), *anasaĩ*, f. *anóji* ʽtamten, ów', *añdai* (zob.), *anóks* (zob.), *anotiškai* b.z.a.: *Ans dirba anotiškai*, t.y. *kaip ans* ʽOn pracuje tak jak tamten'[12]; *anuo būdu* SD «onak, onako, illo modo». — Forma *anàs* uległa substantywizacji i pojawia się w roli eufemizmu dla ʽdiabeł'. Por. *Neverk, už lango tupi anàs, ateis ir nuneš*. Podobnym eufemizmem jest *nelabàsis*.

anàšal praep. z gen. ʽpo tamtej stronie', np. *Anàšal miẽsto yrà gražùs mìškas*. Ze zwrotu *ana šalia ʽtamtą stroną' (instr.sg.), zob. *anàs, šalìs* (GJL III, § 775). Synonimem *anàšal* jest *abìpus*.

añdai, gw. *andaĩ, andái* adv. ʽtamtym razem, swojego czasu, dawniej', SD *undai* «onegda, nudius tertius» [ʽprzedwczoraj'], ⇒ *andainykštis*: *undainykštis* SD «niedawny» (syn. *nesenas*), «negdayszy». — Dłuższe war. *anañdien, anañdie* wskazują na uniwerbizację zwrotu *ãną diẽną* dosł. ʽtamtego dnia' wraz z dodaniem suf. przysłówkowego *-ai*: *anañdien-ai*; potem kontrakcja w *anañdai*, *añdai*. Wyabstrahowana z *anañdai* neoosn. *anand-* tkwi w adi. *anandýkštis* ʽonegdajszy' (por. formant w *dabarýkštis*).

andarõkas gw. ʽspódnica z sukna domowej roboty' (*Sijonas gražesnis, o andarõkas prastesnis*) — zapoż. z błr. *andarák, -á* (⇐ pol. *andarak, anderak*). Por. ESBM 1, 112n., SW. Niedokładnie LEW 10. War. *anderẽkas*. Osobno zob. *indarõkas*. — Drw. *andarẽkšlis* a. *andarõkšlis* ʽznoszona, stara spódnica' (*Iš seno andarẽkšlio pasiuvė arkliams tarbą*), *andarõkinis* ʽdziecko nie odstępujące matki' (dosł. ʽtrzymające się spódnicy').

andliavóti, *andliavóju, andliavójau* gw. ʽsprzedawać towary, handlować' — zapoż. z błr. *handljavácь, -úju* (⇐ pol. *handlować, -uję*). — War. wsch.-lit. *andliùju*, inf. *andliùiti* został utworzony od błr. formy praesens na *-úju* (por. ZS 6, 114n.). Paralela: *targùiti*.

ándlius, *-iaus* przest., gw. ʽhandel', DP *handlius, handliumi* — zapoż. z błr. *hándalь, -dlju* (⇐ pol. *handel, -dlu*), por. SLA 82, ZS 6, ESBM 3, 47. Temat na *-i̯u-* też w *õblius, rõjus*. — War. *añdelis* (por. *õblis* ob. *õblius*). — Ze zmianą *dl* > *gl*: *añglius* (*angliaũnas miẽstas* ʽhandlowe miasto'). — Vb. denom. *añdeliavoti* a. *añdelioti* ʽhandlować', *añdeliuoti* ts. Osobno zob. *andliavóti*.

angà 4 p.a. 1. wejście' (*Durys užveria angą. Angà ikigal atverta*), 2. stlit. ʽdrzwi, furtka', SD *unga* «drzwi, weście; weście, ktorym wchodzą», 3. ʽotwór wlotowy ula', 4. ʽotwór (pieca, rury, studni)'; *langũ añgos* pl. ʽotwory okienne', *ur̃vo angà* ʽwejście do jaskini', *išeinamóji angà* ʽodbyt, końcowy otwór przewodu pokarmowego'. Pb. *angā- < pie. *$h_2$ong-eh_2-. Było zestawiane z psł. *ǫgŭlŭ ʽwęgieł', scs. *ǫglŭ* ʽγωνία, narożnik', ros. *úgol*, *uglá* ʽkąt', sch. *ȕgao*, *ȕgla* ʽróg budynku, kąt', czes. *úhel* ʽkąt', pol. *węgieł*, *węgła* ʽ(w budowlach) róg, narożnik, miejsce zetknięcia się dwu ścian zewnętrznych' (por. LEW 10; brak w BSW). Pokrewne łac. *angulus* ʽróg, kąt; ostrze', stwn. *ancha* ʽkark', *anchal* ʽkostka' (pgerm. *ank-). Pwk. *$h_2$eng- ʽgiąć, zginać' (IEW 46: *ang-) — być może jest to wariant do pie. *$h_2$enk- (zob. *ánka*). Inaczej Būga, RR III, 457, który uznał *angà* za drw. apofoniczny od *éngti* ʽzdzierać skórę'. ALEW 40 łączy *angà* ze stwn. *anka* ʽmoździerz', nwn. gw. *Anke* f. ts., też ʽzagłębienie, wgłębienie'. — Drw. *añgininkas* ʽodźwierny' (Dowkont, por. n.m. *Ánginìnkai*), *pasañgė* ʽkąt u drzwi chaty, gdzie składano naczynia, stawiano wiadro z wodą' (por. *pàs*), *príeangis* a.

[12] Zwraca tu uwagę neosuf. *-otišk-*. Został on wyabstrahowany z adv. *savótiškai* ʽswoiście, w swoisty sposób' (zob. s.v.).

prieangỹs ʻmiejsce u wejścia, przedsionek; ganek, werandaʼ (⇐ *prie angõs* ʻprzy wejściuʼ, por. GJL II, § 22). War. z elizją: *príengis, priengỹs*. Cps. *pẽčangė* ʻotwór pieca chlebowegoʼ (por. *pẽčius*).

ángelas ʻaniołʼ — zapoż. z błr. ros. *ángel, -a* (⇐ scs. *anŭgelŭ* ⇐ gr. ἄγγελος). War. *ángielas, angielas* (Būga, RR III, 458)*, ángėlas,* zdrob. *angėlẽlis, angėlùkas, angėlùžis* (Kurschat). Odpowiednik łot. *eņģelis* ⇐ śrdn. *engel* (Jordan 62). — Stlit. *angiolas* ⇐ stpol. *angioł* (stąd też stpr. *angol* w słowniczku Grunaua); stlit. *anielas*: SD «anyoł, angelus, nuntius Dei», *anielas sargas* SD «anyoł stroż, angelus custos, tutelaris» ⇐ stpol. *anieł*; stlit. *anialas* ⇐ pol. *anioł* (gw. *ãniolas, áiniolas*; *ãniuolas*, zdrob. *aniuoliùkas* ʻaniołekʼ). Por. SLA 29, LEW 10, ALEW 40. W LKŽ pominięto stlit. zaświadczenia.

angìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʻwąż jadowity, żmijaʼ. Z pochodzenia jest to wyraz zachodnio-auksztajcki. W żmudzkim i wschodnio-auksztajckim zamiast niego używa się *gyvãtė* (zob. Būga, RR II, 510). Odpowiedniki bałt.: stpr. *angis* EV ʻwąż, Slange [Schlange]ʼ, łot. *uôdze* ʻżmija, żmija zygzakowata, Vipera berusʼ (wtórny temat na *-ē-*). Pod względem budowy pb. *ang-i- jest zgodne z łac. *anguis, -is* m.f. ʻwążʼ, śrir. *escung* ʻwęgorzʼ (znacz. etym. ʻwąż wodnyʼ). Rekonstrukcja pie.: *h$_2$eng^{ṷh}-i- lub *h$_2$ong^{ṷh}-i-. — War. apofoniczny w SZ, stwn. *unc* ʻwążʼ < pie. *h$_2$ṇg^{ṷh}-, może mieć nawiązanie w lit. *ung-* wyrazu *ungurỹs* ʻwęgorzʼ (zob. s.v.). W tym świetle dwuznaczny wydaje się wokalizm odpowiednika psł. *ǫžĭ, *ǫža ʻwążʼ (słń. *vôž*, ros. *už, užá*, ukr. *vuž*, pol. *wąż, węża*). Psł. *ǫ- może odzwierciedlać zarówno pbsł. SE/SO *ang-, jak i SZ *ung-. Zob. BSW 8 (pbsł. *angi-), LEW 10, de Vaan 2008, 42 (tu też o ie. refleksach bez segmentu *n*, mianowicie gr. ἔχις, orm. *iž*, gr. ὄφις, wed. *áhi-*, aw. *aži-*). Derksen 2008, 388: pbsł. *angi(o)s. Według ALEW 40 *angìs* ma być refleksem złożenia pie. *ṇ-ng^{ṷ}í- ʻohne Gliedmaßen, bez kończynʼ, z wtórnym przekształceniem nagłosu. — Drw. *añginas* ʻwielka żmija, wążʼ (żm. *uñginas, ùnginas*), *angýnas* ʻżmijowiskoʼ. Gw. *ãginė* ʻżmijaʼ (*Įkando ãginė kojon*) powstało z *anginė przez dysymilacyjny zanik pierwszego z dwóch *n* (por. *ugnìs* z *ungnis). Cps. *añgiažolė* ʻzioło leczące ukąszenie żmiiʼ (por. *žolẽ*), *añgažolė* ʻpewne zioło leśne, używane do spędzania opuchliny wymion krowichʼ (*Parūkyk añgažolėm tešmenį — atslūgs*). — N.rz. *Anginas* b.z.a., n.jez. *Angỹs*.

ángyti, *ángau, ángiau* gw. 1. ʻbić, walićʼ, 2. ʻzdzierać skóręʼ, *paángyti* ʻprzynaglać, popędzaćʼ, refl. *ángytis* ʻprzeciągać się (w łóżku); przekomarzać się (z dziewczętami)ʼ, *pasiángyti* ʻprzeciągać się (po śnie)ʼ. Iterativum z suf. *-yti* i SO *ang-* ⇐ *eng-*, por. *éngti* ʻzdzierać skóręʼ. — Iteratywne prs. *ángiu* dało początek quasiprymarnemu pdg. *ángti, -iu, -iau* ʻzdzierać skórę; bić, uderzać; dręczyć, wyzyskiwaćʼ. Paralela: *rángiu* (*rángti*) ⇐ *rangýti* ⇐ *reñgti*. — Inne pochodniki na SO *ang-*: *ángstyti* ʻłupać, łuskać (groch), ścierać (skórę z rąk)ʼ, ze zmianą *ks* > *kš*: stlit. *angštyti* ʻciemiężyć, dręczyćʼ (zob. też *ánkštis*); *angùs*, acc.sg. *ángų* ʻleniwy; twardy, trudny do młócenia; trudny do zabicia (o psie); wytrwały; niewybrednyʼ, *ángis* ʻleńʼ.

anglìs, *-ies* 4, 2 p.a. f. ʻwęgielʼ, *medìnė anglìs* ʻwęgiel drzewnyʼ, *mẽdžių anglìs* ts., *akmenìnė anglìs* ʻwęgiel kamiennyʼ. War. m. *añglis, ánglis, -io*. Odpowiedniki bsł.: stpr. *anglis* EV ʻwęgiel, Kole [Kohle]ʼ, łot. *ùogls* ⇒ *ùogle* (temat na *-ē-*) oraz psł. *ǫglĭ ʻwęgielʼ, coll. *ǫglĭje ʻwęgleʼ, por. scs. *ǫglĭ*, sch. *ȕgalj, ȕglja*, ros. *úgolь, úglja*, czes. *uhel, uhle* a. *uhlu*, pol. *węgiel, węgla*. Pbsł. *angli-, por. BSW 8, LEW 10, REW III, 171. Niewykluczone, że wyraz *anglìs* jest refleksem pie. *h$_1$ong^{ṷ}-l- i że stoi w związku apofonicznym z *ugnìs* ʻogieńʼ < pie. *h$_1$ṇg^{ṷ}-ni- (por. ESJS 575, de Vaan 2008, 297). Z innych języków ie. przytacza się sti. *áṅgāra-* m. ʻwęgiel, węgiel drzewnyʼ < pie. *h$_1$ong^{ṷ}-ol- lub *h$_1$ong^{ṷ}-ōl- (IEW 779, Derksen 2008, 385) albo *Héngol- / *Hengl- (ALEW 41). — Drw. *añglius* a. *añglininkas* ʻwęglarz, zajmujący się wypalaniem węgla drzewnego lub jego sprzedażąʼ (SD *unglinykas* «węglarz»), *angludė* b.z.a. ʻpomieszczenie na węgielʼ (neosuf. *-udė*, por. *pašarùdė, namùdė*). Cps.

angliadegỹs, *angliãdegis* ʽwęglarz’ (por. *dègti*). Vb. denom. *apangléti* ʽpokryć się kopciem’, *suangléti* ʽzwęglić się’. — N.m. *Anglãdegiai*. N.jez. *Añglis*, *Añglinis*, *Anglẽlis*.

anýta 1. ʽmatka męża, teściowa’, SD[1] «świekra»[13], 2. stlit. ʽsiostra matki’, por. *sūnaus sūnus tenevedie anytas alba motinas seseres* (Būga, RR III, 464). Wygląda jak formacja z suf. -*ytā*- od odziedziczonej osnowy *an-ā- ʽstarsza kobieta’, por. stwn. *ana* ʽbabka, Ahne’ (*ano* ʽdziadek’), łac. *anus*, -*ūs* f. ʽstara kobieta; czarownica’, het. *ḫanna*- c. ʽbabka’, lyk. *χñna* ts., gr. ἀννίς Hes. ʽmatka ojca’, < pie. *$h_2$enH-. Zob. LEW 10, de Vaan 2008, 45, Kloekhorst 2008, 285, ALEW 41n. — Stpr. *ane* EV ʽbabka, Altmuter [Großmutter]’ jest prawdopodobnie germanizmem (por. stwn. *ana*). — Wziąwszy pod uwagę całkiem izolowany charakter formantu -*ītā*- (por. GJL II, § 430), trzeba zapytać, czy nie chodzi tu o nawarstwienie się suf. -*tā*- na suf. *-ī, będący wykładnikiem formy feminini, por. *anī < pie. *$h_2$enH-ih_2 (transponat, por. *martì* < pie. *mort-ih_2). Jako paralelę można wskazać w słowiańskim budowę femininum *vĭlčica ʽwilczyca’ (sch. *vùčica*, ros. *volčíca*, czes. *vlčice*) — z *vĭlči- -ka-, czyli z sufigowania formy nom.sg.f. pie. *u̯l̥k$^{u̯}$-ih_2 (por. wed. *vr̥kī́*- f. ʽwilczyca’). Zob. Rozwadowski 1961, 150n.

anýžius, -*iaus* bot. ʽanyż, roślina zielna Pimpinella anisum’ (m.in. DP) — zapoż. z pol. *anyż*, -*u*, ale z miejscem akcentu dostosowanym do odpowiednika błr. *anís*, -*a* / -*u* (por. SLA 29). War. *anýžas*, *anýžiai*, *ãnižė*, *ãnišė*. — Gw. *anýsas* może pochodzić bądź z błr. *anís*, bądź z nwn. *Anis* (por. GL 26). Gw. *ãniuža* przypomina błr. gw. *hánuš* (*hánus*) ʽanyż’, por. ESBM 1, 115. Odpowiednik łot. *anĩži* m.pl. jest pochodzenia niemieckiego (Būga, RR III, 465; pominięte przez ME i Jordan 1995).

ánka stlit., gw. 1. ʽpętla powroza sznura’, 2. ʽucho do zawieszania, zaczepiania’ < pb. *ankā-. Akut niejasny. Odpowiedniki ie.: gr. ὄγκος m. ʽwąs, haczyk strzały; konsola, wspornik’, łac. *uncus* m. ʽhak, klamra’, sti. *aṅká*- ʽhak’, może też psł. *vŭn-ǫka w pol. *wnęka* ʽzagłębienie w ścianie’, pol. gw. ʽotwór w ścianie’ (por. Boryś 2005, 705). Transponaty ie. *$h_2$ónk-eh_2-, *$h_2$ónk-o- (por. de Vaan 2008, 640). Z inną budową: psł. *ǫkotĭ, cs. *ǫkotĭ* ʽhak’, *ukotĭ* ʽhak, kotwica’ < *ank-ati-; psł. *pa-ǫkŭ ʽpająk, Aranea’, por. cs. *paǫkŭ*, sch. *pȁūk*, słń. *pâjek*, ros. *paúk*, ukr. *pavúk*, czes. *pavouk*, pol. *pająk*; znacz. etym. ʽistota o wygiętych, pałąkowatych nogach’ (por. lit. *vóras*), zob. REW II, 325. Poza tym por. gr. ἀγκύλος ʽzakrzywiony, wygięty’, ἀγκών ʽzgięcie, łokieć’, stwn. *angul* ʽhaczyk u wędki’. Do pwk. pie. *$h_2$enk- ʽgiąć, zginać’, por. het. *ḫinga* ʽzgina się’, wed. *ácāmi* ʽzginam (dłoń), zaczerpuję dłonią’ obok *áñcāmi* ts. Zob. LIV[2] 268, BSW 9, LEW 11 (brak w ALEW), Boryś 2005, 408, Derksen 2008, 386.

ankstì adv. ʽwcześnie, rano’, SD *unksti* 1. «poranek, zaranie» (syn. *rytas*), 2. adv. «poranu» (syn. *ryto metu*), «rano»; *ankstì rýtą* ʽwcześnie rano’, [przenieś niżej: *ìš añksto* ʽzawczasu, póki czas, z góry’]. War. gw. *ankstiẽ* (m.in. u MŽ), *ankstiẽn*, *ankstienõs* ʽwcześnie’ oraz *ankstéinais* ʽbardzo wcześnie’ ob. *ankstélnais* (oboczność *i̯* / *l*, por. *ãjeras* i *ãlieras*), *ankstérnais* (oboczność *i̯* / *r*). Pokrewne stpr. *angsteina* a. *angstainai* adv. ʽwcześnie, z rana’. Etymologia niepewna. Dotychczasowe zbliżenie z jednej strony z wed. *áñjasā* adv. ʽsłusznie, w słuszny sposób; szybko, od ręki, od razu’, *áñjas* adv. ʽz miejsca, z kopyta’, z drugiej strony z goc. *anaks* adv. ʽnagle, natychmiast’ (por. BSW 9, LEW 11) zostało zakwestionowane przez EWAIA I, 54n. — Drw. *añkstas* ʽwczesny ranek’: *ìš añksto* ʽwcześnie rano; zawczasu, póki czas, z góry’, *ankstývas* (zob.), *ankstókas laĩkas* ʽdość wczesna pora’, *ankstùčiai* adv. ʽbardzo wcześnie’, *ankstùs* ʽwczesny’ (war. *añkstas*), *išankstìnis* ʽuprzedni, wcześniejszy, poprzedni’. — Zwrot *ankstùs rýtas* ʽwczesny ranek’ uległ uniwerbizacji w

[13] Por. *Jaunamarčiai bus dairù, kol papras pas anytą* ʽMłodej mężatce będzie nieswojo, nim przywyknie do teściowej’. *Anýta — velnio pramanyta* ʽTeściowa — wymysł diabła’. *Pikta kaip anýta* ʽZła jak teściowa’.

ankstrýtas gw. ʻranek’ (*Kokis gražus ankstrýtas*. *Dar šalti ankstrytaĩ*), war. *anstrýtas*.

ankstývas ʻwczesny, poranny’, SD *unkstyvas* «porankowy, zaranny; rany» (syn. *rytykštis*), *unkstyvos maldos Bažnyčios* «jutrznia, matutinum officium» — drw. z suf. *-yvas* od adv. *ankstì* ʻwcześnie, rano’ (zob. s.v.). — War. *ankstýbas*. Wahanie spółgłosek *v*/*b* w sufiksie powtarza się w takich parach, jak *kalývas, kalýbas* ʻz białą szyją’, *valývas, valýbas* ʻschludny, czysty’ (przy formie zaprzeczonej *nevalývas* ʻniechlujny, nieczysty; niedobry’ nie ma dubletu †nevalybas) oraz *vėlývas, vėlýbas* ʻpóźny, spóźniony’, *viežlyvas, viežlybas* ʻpoczciwy’. Zob. GJL I, § 458. — Z historycznego punktu widzenia suf. *-yvas* jest neosufiksem. Wyabstrahowano go w typie *valývas*, gdzie zachodziła motywacja ze strony czas. *valýti* ʻczyścić’. Analiza historyczna: *valý-vas*, dewerbalny przymiotnik na *-va-*. Reanaliza: *val-ývas*. Nastąpiła ona w tym momencie, gdy przym. *valývas* ʻschludny’ stanął w jednym rzędzie z syn. *valùs* ʻczysty, schludny’. Por. jeszcze *dalývas* ⇐ *dalýtis*.

ánkščia stlit. ʻpożyczka’. SD: *unkščia* «pożyczana rzecz, mutuum, commodatum», *unkščių duomi*, *unkščių imu* «pożyczam», *unkščiu imtas* «pożyczalny, pożyczkowy; pożyczony», *unkščiu* «pożyczkiem» (odpowiada *ánkščia* DP, instr.sg.f.), *unt unkščios duodųs* «pożyczalnik, co pożycza komu». Por. jeszcze *ą́kščiomis dãvė* DP ʻdo czasu pożyczył’. — Vb. denom. *ánkščioti, -ju, -jau*: *išankščióti* DP ʻpożyczać’, *paankščióti* ʻpożyczać komu’, *paunkščioju* SD «pożyczam komu czego». Neoosn. *ankščio-*: *paunkščiotojas* SD «pożyczalnik, co pożycza komu». Neoosn. *ankščioj-*: *paunkščiojimas* SD «pożyczanie». — Cps. <unkśćiaimis> SD «pożyczalnik, co u kogo pożycza», z *ankščia-imỹs, złożenie z II członem będącym n. agt. do *im̃ti* ʻwziąć, jąć’. Paralela: <kißkiaimis> (s.v. *kìškis*). — Niejasne. Było łączone z czas. *ankščióti* ʻz trudem coś robić, (ciężko) dyszeć’, refl. ʻkrępować się’, który przedstawia vb. denominativum do *añkštas* (zob.). Zob. Būga, RR III, 471, ALEW 42.

ánkštara żm. ʻpryszcz, wągier, larwa gza na grzbiecie bydła’, war. *ánkštera*, *ánkštiras*, *ankštìras* (SD *unkštirai* «wągry, węgry, vari»). Nawiązanie w łot. kuroń. *anksteri* m.pl. ʻwągry, larwy’. Por. homofonię z *ánkštara* ʻstrąk’ (s.v. *ánkštis*). — SZ *inkšt-*: wsch.-lit. *inkštìras*, zwykle pl. *inkštìrai* ʻpryszcze, wągry, małe wrzody u bydła na grzbiecie’ (war. *inkstìrai*; utrzymanie *s* w tej formie Būga, RR I, 277 nazwał niezrozumiałym). — Nie całkiem jasne. Por. LEW 185 (s.v. *inkstìras*), gdzie porównanie z jednej strony z psł. *ǫgrŭ ʻwągier, robak, larwa pasożytująca w ciele zwierzęcia’ (ros. *úgorь*, *-já*, czes. *uher*, *-hru*, pol. *wągier*, przest. *wągr*) oraz stwn. *angar*, śrwn. *enger* ʻczerw, robak’, nwn. *Engerling* ʻpędrak, larwa chrabąszcza’ (Kroonen 2013, 28: pgerm. *angra- < pie. *$h_2$eng^{uh}-ro-), z drugiej strony z lit. *į́ščios* ʻłono, wnętrzności’. Zob. też ALEW 43.

añkštas, *-à* ʻnieszeroki, ciasny, ścisły, nie dość pojemny’. War. *ankštùs*, SD *unkštus* «wąski». Z insercją *k* kontynuuje plit. *añštas[14]. Ta forma wynikła z synkopowania samogłoski *u* w praformie *añžutas. Była to formacja z suf. *-ta-*, rozszerzającym odziedziczoną osnowę na *-u-*, pbsł. *anžu- < *amžu- < pie. *$h_2$emǵ^h-ú-[15]. Inaczej LEW 11 (praforma *anž-stas), BSW 11 (*añkštas* z *anštas < pie. *anǵ^h-s-tos), ALEW 43 (pie. *$h_2$emǵ^h-s-to-). — Pbsł. *amžu- było odpowiednikiem wed. *aṃhú-* ʻciasny, wąski’, aw. *ązu-* ts., goc. *aggwus* ʻciasny’, stisl. *ǫngr* ts. Por. też drw. scs. *ǫzŭkŭ* ʻστενός’, łac. *angustus* ʻwąski, ciasny, szczupły, mały’ (*ang-os-to-), sb. *angiportus* ʻwąska uliczka’ (*angu-porto°). Podstawa

[14] Co do insercji *k* por. np. *aũkštas* ʻpiętro, strych’ < *auštas < pie. *$h_2$eu̯ks-to-; *akštìs* f. < *aštis (zob.), *bókštas* ʻbaszta’ < *bóštas (zapoż. z błr. lub pol. *bašta*).

[15] Por. łot. *riẽksts* m. ʻorzech’, które z uwagi na lit. *ríešutas* ts. trzeba wywodzić z prałot. *riests < *riesuts przy założeniu synkopy *u* oraz insercji *k* przed *st*. Forma lit.-łot. *raišu-ta- polega znów na rozszerzeniu starszej *u*-osnowy, widocznej w słow. *(o)rěxŭ (por. adi. *orěx-ov-ŭ ʻorzechowy’). Inna paralela to lit. *ašutaĩ* ʻwłosie’ : łot. *ass* ʻostry’ (*ašus).

werbalna w gr. ἄγχω ʽdusić, dławić’, łac. *angō, -ere* ʽściskać, dławić, dusić’, przen. ʽdręczyć, niepokoić, trapić’ (pie. *$h_2$emǵ^h-e/o-), het. *ḫamanki* ʽprzywiązuje, mocuje’ (pie. *h_2m-ón-ǵ^h- / *h_2m-n̥-ǵ^h-). Zob. LIV^2 264n., EWAIA I, 39, de Vaan 2008, 42, Derksen 2008, 388. — Przy odpowiedniku słow. *ǫzŭkŭ* (sch. *ȕzak*, ros. *úzkij*, pol. *wąski*) widać paralelne do bałt. *-ta-rozszerzenie *-ka-, < pbsł. *amžu-ka-. Gdyby opisane zmiany nie zaszły, mielibyśmy przymiotniki o postaci lit. †amžùs i scs. †ǫzŭ (por. scs. *ǫže* n. ʽpęto, więzy’, sch. *ȕžī* ʽwęższy’). — Drw. *ankščià* ʽmiejsce ciasne, miejsce niewygodne’, *ankščióji* f. ʽbezpieczne, ustronne miejsce’, *ankštybė kelių* SD «cieśń, angustia viarum, coarctatio», *ankštókas* ʽza ciasny’, *ankštumà* ʽciasnota, ciasne miejsce’. Nazw. *Ankštùtis* (LPŽ). — Vb. denom. 1. *ankščióti* ʽz trudem coś robić’, *ankščiótis* ʽkrępować się’, 2. *ankštė́ti* ʽstawać się ciasnym’, 3. *paañkštinti* ʽścieśnić, zwęzić’ (*unkštinu* SD «zacieśniam co»), refl. *añkštintis* ʽkrępować się’ (por. ros. *stesnjátьsja* ʽkrępować się, wstydzić się’ : *stesnjátь* ʽścieśniać, zacieśniać’), 4. *užañkšti, -čia, -tė* ʽzajmować miejsce, zawadzać, przeszkadzać’ (znacz. etym. ʽrobić ciasnym, ścieśniać’).

ánkštis, *-ies* f. ʽstrąk, podłużny owoc fasoli, grochu, bobu (który pęka wzdłuż dwu szwów)’, SD *unkštis* «strąk, folliculus fabarum, siliqua» — drw. postwerbalny od *ánkštyti*, to ze zmiany *ánkstyti* m.in. ʽłupać, łuskać, łuszczyć (groch, fasolę)’ < *áng-styti. *áng-* to alternant na SO do *éng-*, por. *éngti* ʽzdzierać skórę (z owcy, psa)’, iter. *ángyti* ts. Paralela: *dangštis, -ščio* m. ʽpokrywa, wieko; dach’ (< *dañgstis, -sčio*) ⇐ *dángstyti* ʽprzykrywać’ ⇐ *deñgti* ʽprzykryć, nakryć’. Znacz. etym. ʽto, co podlega łuszczeniu’. Wątpliwą derywację *ánkštis* ⇐ *éngti* przyjął ALEW 44 (zakończenie *-štis* nie jest formantem w derywacji prymarnej, więc nie pociąga za sobą apofonii). Całkiem inaczej LEW 11: do pie. *ang- ʽgiąć, zginać’ jak w *angà* ʽwejście’. — Drw. *ankščiúotas* ʽmający dużo strąków’, *ánkštara* ʽstrąk’, *ánkštiniai augalaĩ* ʽrośliny strąkowe’, cps. *ánkštpipiris* ʽpapryka’ (por. *pipìras*). Vb. denom. *ankštė́ti* ʽróść w strąki’.

anóks ʽtaki oto’, f. *anókia*, por. *Mán neréikia tókio, mán reĩkia anókio* ʽPotrzebny mi jest taki oto, a nie tamten’. Gw. *anókias* ʽowaki’: *Tai tókias, tai anókias* ʽTo taki, to owaki’ (o kawalerze, który nie do końca się podoba). Por. oboczność *tókias* : *tóks*. SD *anoksai* «onaki, illius modi», *anuo būdu* «onak, onako, illo modo». Z *anāki̯a- ⇐ *an-āka-, drw. od zaimka wskazującego *anàs* (zob.). Por. *kóks, tóks*. — Stpol. *onaczyć* ʽżartować, kpić, wyśmiewać’ zostało przez Szyrwida skalkowane jako *anāk-inoti, por. SD <anakiuoiu>, czyt. *anākinoju* «onaczę, agere, facere». Ten neologizm nie przyjął się.

anót praep. z gen. ʽwedług (kogo), czyimś zdaniem’, np. *Javaĩ, anót jõ, visái nesudýgo* ʽZboże, według jego słów, zupełnie nie wzeszło’. War. *anõt, anóte, anotè, anõts, anuñt, nõt*. Bez dobrej etymologii, por. GJL III, § 688n., LEW 11. Segment końcowy *-t* przypomina adv. *užúot* (zob.). Synonimem *anót* jest *pasàk*.

añskat ptk. ʽoto’ — z uniwerbizacji zwrotu *ans-ka t(i), dosł. ʽten tu ci (dla ciebie)’, por. LEW 11, ALEW 44. Paralele: *šìskat, tàskat*. — War. z ptk. *-ga-*: *añsga* ʽoto’, rozszerzone: *añsga-tės* ts.

añt praep. z gen. (gwarowo z acc.) ʽna czym, na co; ku czemu’, np. *Karvẽlis tùpi ant stógo* ʽGołąb siedzi na dachu’. *Vìštą užléido ant kiaušìnių* ʽKurę puszczono na jajka’. *Berniùkas eĩna ant namų̃* ʽChłopiec idzie ku domowi’. Postać *añt* pochodzi z apokopowania dawnego, dziś gwarowego, przyimka *antà* (GJL III, § 690n.). Por. *anta amžių amžią* MŽ 88_3 ʽna wieki wieków’ (przest. *anta amžinųjų amžių* ts.), *anta kryžiaus* MŽ 446_3 ʽna krzyżu’, złożenia imienne: *antarýt* ʽjutro’, *antãvagė* ʽbrzeg bruzdy’, n.m. *Antãkalnis* ʽAntokol’ (dzielnica Wilna) : wsch.-lit. *untà kálno* ʽna wzgórzu, na górze’, n.m. *Antãlaukis* (por. *laũkas* ʽpole’), *Antãlieptė* (por. *liẽptas* ʽkładka’), *Antãzavė* (por. n.jez. *Zálvė*). — Jeszcze bardziej

zredukowanym wariantem jest *an* ʻna, ku’, np. *Guli paslikas añ žemės* ʻLeży wyciągnięty na ziemi’, *an kelio* DP ʻna drodze’. — Spoza bałtyckiego por. wed. *ánti* adv. ʻw pobliżu, blisko’, gr. ἀντί praep. ʻnaprzeciw, zamiast, z powodu’, łac. *ante* adv. ʻna przedzie, naprzód’, gr. ἄντα adv. ʻnaprzeciwko, twarzą w twarz, oko w oko’, praep. ʻprzed, naprzeciw’. Sądzi się, że gr. ἄντα jest skostniałą formą acc.sg., zaś gr. ἀντί, wed. *ánti* i łac. *ante* — skostniałym loc.sg. od rzecz. pierwiastkowego o znaczeniu ʻprzód’. Por. het. *ḫant-* ʻprzód, twarz’ < pie. *$h_2$ent-, het. *ḫantezzi-* ʻznajdujący się na przedzie, pierwszy’. Zob. Mayrhofer 1986, 132, EWAIA I, 78, Meiser 1998, 55, ALEW 44. Dalej por. goc. *and* 1° jako praep. ʻwzdłuż, ponad, na’, 2° jako prvb. *and-*: goc. *andstandan* ʻstać naprzeciw, przeciwstawiać się’ (por. nwn. *ant-*: *Antwort* ʻodpowiedź’ obok *ent-*: *entsprechen* ʻodpowiadać’), 3° jako prefiks *anda-*: goc. *andanēms* ʻprzyjemny’. Por. BSW 10.

antaĩ adv. ʻoto, oto tam’, SD *untai* «ono, en, ecce» — ze ściągnięcia *ana tai. Por. *ãnas*, *anàs* oraz war. *ana-và* ʻoto’, gw. *ana-vàt* ts.

añtakis, *-io* m. 1. ʻłuk brwiowy’, 2. ʻbrew’, zwykle pl. *añtakiai* ʻbrwi’ (war. *ántakis*, *antakỹs*) — drw. od zwrotu przyimkowego *ant akių* ʻnad oczami’ (zob. *añt*). — War. żmudzkie z *anč-*: *ánčakis* a. *ančakỹs*, też *ánčiakis*, *ančiakỹs*.

añtgalis, *-io* ʻgrot’, *íeties añtgalis* ʻgrot oszczepu’ — drw. od zwrotu przyimkowego *ant galo* ʻna końcu’, znacz. etym. ʻto, co znajduje się na końcu’, por. *añt*, *gãlas*.

ántis, *-ies* f. ʻkaczka domowa, kaczka dzika, Anas’ : stpr. *antis* EV ʻEnte’ < pb. *ānti- < *HanH-ti-. Pdg. pie.: nom.sg. *$h_2$énh$_2$-ti-, gen.sg. *h_2n̥h$_2$-téi̯s (Beekes 1969, 197, Peters 1980, 26, 141, EWAIA I, 163). W bałtyckim brak jest form st. zanikowego o postaci lit. †ìnt-C, †ùnt-C. Por. łac. *anat-* / *anit-* f., nom. *anas* < *hanhti- (gen.pl. *ant(i)um*), stwn. *anut*, pl. *enti* < pgerm. *anad- < *$h_2$énh$_2$-et-. Na SZ: wed. *ātí-* f. ʻkaczka’ < *h_2n̥h$_2$-ti- (nom.pl. *ātáyaḥ*). Na temat gr. νῆσσα, att. νῆττα, beoc. νᾶσσα f. zob. teraz Beekes 2010, 1018n. Punktem wyjścia był tu pie. temat na *-t-: nom.sg *$h_2$énh$_2$-t, gen.sg. *h_2n̥h$_2$-t-és (Kroonen 2013, 26). W alternatywnej rekonstrukcji postuluje się apofonię *o : *ø: *$h_2$onh$_2$-t : *h_2n̥h$_2$-t-és, zob. Vijūnas 2009, 95n. — W słowiańskim formy sch. *ùtva*, strus. *utovĭ* acc.sg. ʻkaczka’, ros. *utvá* coll. ʻkaczki’ każą założyć osnowę na *-ū-*: psł. *ǫty, *ǫt-ŭv-e < *$h_2$énh$_2$-t-u(e)h$_2$-. Z kolei *ǫtŭka w ros. *útka* ʻkaczka’ wskazuje na *āntŭ -kā-, czyli na przekształcenie odziedziczonej osnowy na *-(t)i-*, może pod wpływem innowacyjnego tematu *ānt-ū-. Por. BSW 10, LEW 11n. — Drw. *antíena* ʻmięso z kaczki’ (por. *žąsíena*), *antiẽnis* ʻkaczy, np. tłuszcz’; *añtinas* ʻkaczor’, SD *untinas* «anas, mas» pokazuje suf. *-na-* i metatonię cyrkumfleksową (por. *žą̃sinas* ʻgąsior’ ⇐ *žąsìs*); *antinyčia*: SD *untinyčia, kur untis peni* «kacznik, koyciec kaczy», *ántiška eĩsena* ʻkaczy chód’, *antýtė* nazwa tańca weselnego. Zdrob. *ančiùkas*, *antýtis* a. *antỹtis* ʻkaczątko’. Cps. *ántkiaušis* ʻkacze jajo’, war. *ánkiaušis* (por. *kiáušas*). Vb. denom. *ančiáuti* ʻpolować na kaczki’. — N.rz. *Ánčia* 2x (por. pol. *Hańcza*), *Enčià*, cps. *Ánčiupis*, *Antytupis* b.z.a., n.jez. *Ánčia* 2x, *Eñčias*. N.m. *Ánčios*, *Ančė́nai*, *Añčiškiai*.

añtis, *-čio* ʻpazucha, zanadrze, spód ubrania na piersiach’, *kìšti į añtį* ʻwsunąć za pazuchę’. SD[1] *untis*, *ažuuntis* «nadra, sinus, gremium» (por. praep. *ažu-* s.v. *už-*), SD *untis* «nadra, zanadra», *untis klojimi* SD «sąsiek» [ʻprzedział w stodole, gdzie składa się zżęte zboże’]. War. z wtórnym *e*: *eñtis* (por. *Añdrius* > *Eñdrius* ʻAndrzej’). — Obok tego jest f. *antė̃*, *añtė* 1. ʻplewnik; sąsiek do przechowywania paszy’ (war. *iñtė* ʻplewnik’ z Survìliškis, rej. Dotnuvà, pokazuje zagadkowy wokalizm *inC*), 2. ʻwewnętrzna kieszeń ubrania’, 3. ʻwnęka w ścianie pieca’. Nawiązanie łot. *a(i)zuôts* ʻzanadrze’, *àizuõte* ts., też ʻplewnik’ obok *uõts*, *uõte* ʻściek dla gnojówki, gnojowisko; ściek na pomyje (w kuchni), ściek w łaźni; zagłębienie w piecu, murze; obłożone deskami wejście do ziemianki’. — Temat na *-i̯o-* (por. gen.sg. *añčio*) mógł się rozpowszechnić na miejscu tematu na *-i-*, który był związany z

przysłówkiem (skostniałą formą loc.sg.) *anti ʽna przedzie, z przoduʼ < pie. *$h_2$ent-i. Por. gr. ἀντ-ί i łac. *ante* (s.v. *añt*) oraz het. *ḫant-* ʽprzód, twarzʼ, drw. het. *ḫanza* adv. ʽna przedzie, przedʼ, *ḫantezzi-* ʽpierwszy, znajdujący się na przedzieʼ, goc. *andeis* m. ʽkoniecʼ, stwn. *andi*, *endi* n. ʽczoło, zewnętrzna stronaʼ (zob. EWAIA I, 78, Meiser 1998, 55, Kloekhorst 2008, 287n., Kroonen 2013, 31). Znacz. etym. *añtis*: ʽprzednia część ubioru; ubiór okrywający pierśʼ, por. Būga, RR III, 780, LEW 12, ALEW 44n.. — Drw. *antìnė* ʽwewnętrzna kieszeń w ubraniuʼ, *ùžantis* (zob.). Cps. *atvapañtis, -ė* ʽkto chodzi rozpięty na piersiach, rozchełstanyʼ (por. *ãtvapas*).

añtra adv. ʽpo drugieʼ, *untra* SD «po wtore» — skostniała forma rodzaju nijakiego do ord. m. *añtras*, f. *antrà*. Inne adv.: *añtra ver̃tus* ʽz drugiej stronyʼ, *añtra tíek* ʽdrugie tyleʼ.

añtras, *-à* ʽdrugi, wtóryʼ, SD *untras nuog ko* «pierwszy po kiem, secundus a rege» — liczebnik porządkowy do *dù* ʽdwaʼ. Odpowiedniki bałt.: stpr. *antars* a. *anters* ʽdrugiʼ i łot. *ùotrs* ts. Postać *añtras* jest sekundarna, ustaliła się po synkopowaniu nieakcentowanego *a* w *añtaras* (przest., gw.). Praforma bsł. *antera-. Zmiana samogłoski sufiksalnej *e* widoczna też w *pãstaras* ʽostatniʼ, rzadszy war. *pãsteras*. Do porównania stoi z jednej strony formacja psł. *ǫtorŭ ob. *ǫterŭ ʽinny, drugiʼ, łuż. *wutory* ts. (drw. czes. *úterý* m. ʽwtorek, drugi dzieńtygodniaʼ), z drugiej strony jej zredukowany war. psł. *vŭ-tor-ŭ (por. prepozycję *vŭ-* ob. *vǫ-*) w scs. *vŭtorŭ* ʽdrugiʼ, ros. *vtorój* ʽdrugi, drugorzędnyʼ, stpol. *wtóry* ʽnastępny po wymienionym, ponowny, innyʼ, pol. ʽnastępujący po pierwszym, drugiʼ. Por. BSW 10n., LEW 12, ALEW 46. Pbsł. *antera- jest spokrewnione z wed. *ántara-* ʽodległy, odmienny, innyʼ (por. *an-yá-* ʽinny, obcyʼ), goc. *anþar* ʽdrugiʼ, stang. *ōðer*, ang. *other*, stwn. *andar*, nwn. *anderer* ts., < pie. *$h_2$én-tero- (EWAIA I, 77, Kroonen 2013, 30). Z uwagi na pochodzenie od sb. *$h_2$ent- ʽprzód, przednia stronaʼ wolno przyjąć dla *$h_2$éntero- znacz. etym. ʽznajdujący się naprzeciw (mnie)ʼ, por. Neri, *Kratylos* 54, 2009, 7. — Drw. *antraĩp* adv. ʽinaczej, w inny sposóbʼ, *añtrininkas* 1. ʽrzecz drugiego gatunku, gorszej jakościʼ, 2. przest. ʽpomocnik w robocie na pańszczyźnieʼ[16], *antrur̃* (zob. *kur̃*), *kàs añtrą dienę̃* adv. ʽco drugi dzieńʼ. Cps. *antrãdienis* ʽwtorek, drugi dzień tygodniaʼ (por. *dienà*), *añtrąkart* adv. ʽpowtórnie, po raz drugi, ponownieʼ (por. *kar̃tas*), *antrãpus* adv. ʽz drugiej strony, po drugiej stronieʼ (por. *pùsė*), *antrãžiemis* ʽzwierzę (domowe), które przeżyło dwie zimyʼ (por. łac. *bīmus* ʽdwulatekʼ < *du̯i-himo-, dosł. ʽdwuzimekʼ, zob. de Vaan 2008, 71).

añtstolis, *-io* ʽkomornik, urzędnik powołany do przymusowego ściągania należności od dłużnika na podstawie orzeczenia sąduʼ — drw. na *-lis* od vb. cps. *antstóti* m.in. ʽnastawać, upominać się o co, domagać się czego usilnie, natarczywieʼ (zob. *stóti*). Paralele: *núostolis*, *príestolis* i *ùžstolis*.

anū̃kas ʽwnukʼ (SD «wnuk, wnęk, wnuczek, nepos, nepotulus») — zapoż. z ukr. *onúk* (Būga, RR I, 271, SLA 29, LEW 12, ALEW 46). Inaczej ZS 6: z błr. *ŭnúk, -a*, ale bez komentarza na temat *a-*. Fem. *anū̃kė* ʽwnuczkaʼ, SD «wnuczka, wnęczka, neptis». Por. strus. *vŭnukŭ*, ros. *vnuk*, *vnúka*. Co do substytucji lit. *ū* za podakcentowe ruskie *u* por. *bū̃binas*, *kū̃mas*, *tijū̃nas*. — Obok tego jest stlit. (BRB) i gw. *unū̃kas* ʽwnukʼ (*Keturi unū̃kai, sūnus ir martelė*) — zapoż. z błr. *unúk, -a* (ALEW 1150). Zob. też *nepuotìs*, *neptẽ*. — Drw. *anūkáitis* ʽprawnukʼ, *anūkelis* SD[1] «wnuczek & wnuczę, nepotulus», *próanūkis* ʽprawnukʼ.

ap- prvb. o znaczeniu ʽob-, o-ʼ, np. *apáugti* ʽobrosnąćʼ, *apgaũbti* ʽokryć, otulićʼ, *apeĩti* ʽobejśćʼ, też ʽoszukaćʼ, *apmir̃ti* ʽobumrzećʼ, *apskų́sti* ʽoskarżyćʼ, *apieškóti* ʽprzeszukaćʼ, *apkeliáuti* ʽzjeździć (wszystkie strony)ʼ, refl. *apsidžiaũgti* ʽucieszyć sięʼ, *apsigérti* ʽopić sięʼ. — Przed czasownikami o nagłosie wargowym pojawia się prvb. **api-**, np. *apipèšti* ʽoskubaćʼ,

[16] War. wsch.-lit. *uñtrinykas* został zapożyczony do polszczyzny litewskiej jako *unternik* ts. (por. SGP VI, 30).

apiplė́kti ʽzapleśnieć', *apibė́gti* ʽobiec, obiegnąć', *apibùrti* ʽoczarować', *apibrìsti* ʽobejść brodząc'. — **apý-** prefiks złożeń nominalnych, np. *apýbrėkšmis* ʽwczesny zmierzch' (por. *brė́kšma*), *apýburnis* ʽmiejsce koło ust' (por. *burnà*), *apýrytis* ʽprzedświt, wczesny ranek' (por. *rýtas*), *apývaras* ʽsznurek u łapcia' (por. *vãras*). Typ przymiotnikowy *apýdykis* ʽprawie próżny' (por. *dỹkas*), *apýsenis* ʽpodstarzały' (por. *sẽnas*) ma odpowiednik w stpol. *obstary* ʽpodstarzały' (por. *stary*). Stosunek *apý-* : *api-* jest porównywalny z *ýš-* : *iš-* i *ū́ž-* : *už-*. Zob. GJL III, §§ 694n. Lit. *api-* jest refleksem pie. *$h_1$op-i, formy loc.sg. od rzeczownika pierwiastkowego *$h_1$ops, zob. *apiẽ*. Por. wed. *ápi* adv. ʽteż, dalej, nawet', staw. *aipī* ʽteż, później', stpers. *apiy* ʽteż, jeszcze', gr. ὄπιθεν adv. ʽ(o miejscu) z tyłu, w tyle, (o czasie) potem, w przyszłości)', praep. ʽza, poza', łac. *ob* praep. ʽnaprzeciw, przed, przeciw; z powodu' (zob. EWAIA I, 86).

apačià 3 p.a. ʽspód, dół, dolna część'. SD «spod, spodek czego». Odpowiednik łot. *apakša* ʽspód' z *apaša (*k* wstawne, jak np. w *ìekšas* ʽwnętrzności'), *apakš* praep. ʽpod, unter'. Co do formantu zob. *įščios*. Rekonstrukcja: pb. *apa-ti̯ā < pie. *Hopo-ti̯o-. Drw. od adv. pb. *apa ʽpod, u dołu', por. gr. ἀπό ʽ(o miejscu i o ruchu) od, z', ʽ(o położeniu) z dala od, poza', ʽ(o czasie) od, po', łac. *ab* ʽ(o miejscu) od, z, (o czasie) od, po'. Zob. BSW 11, LEW 12, Karulis I, 70, ALEW 46n. — Podobnie sufigowana forma: wed. *ápatyam* n. ʽpotomek, potomstwo' < *Hopeti̯o-, por. *ápa* praep. ʽfort, hinweg, ab' (EWAIA I, 82). Oboczna formacja od adverbium na st. zanikowym: het. *appezzi(i̯a)* ʽbackmost' < *Hpe-ti̯o- (Kloekhorst 2008, 264n.). — Drw. *ãpačios* f.pl. 1. ʽbulwy kartofla', 2. ʽpaprochy (siana, słomy)', 3. ʽmleko po zdjęciu śmietany', *apatìnis* ʽspodni, dolny' (SD «odziemny, imus», *akmuo melnyčios girnų apatinis* «kamień młyński spodni, meta»), *apačiáusias* ʽnajniższy'. — Dubletami do *apačià* są wyrazy gw. *apatìs, -iẽs* f. ʽspód', *apatė̃* ts., ⇒ *apatė́jis* ʽspodni' (osobliwe użycie suf. *-ėjis* w derywacji przymiotnikowej, por. łot. *galējs* ʽkońcowy', *sarkanējs* ʽrumiany'. Ambrazas 2000, 134n. wymienił jedynie rzeczownikowy suf. *-ėjis*, mianowicie w roli dubletu do *-ėjas*, np. *medė́jis* ob. *medė́jas* ʽmyśliwy', *prekė́jis* ob. *prekė́jas* ʽkupiec'). Od *apatìnis* pochodzą sb. *apatìnė* ʽspodnia część bielizny damskiej, halka', *apatìnės* a. *apatinùkės* f.pl. ʽkalesony, gacie', gw. *apatiniñkės* ts.

apálka I gw. 1. ʽpierwsza zerznięta z drzewa deska, z jednej strony pokryta korą' (*Ar neturi apalkų, kad tvorai imi geras lentas*), 2. ʽbrzegi wyprawionej skóry zwierzęcej, zwł. z nóg i głowy' — zapoż. z błr. *apólak, -lka*. Por. ZS 6, s.v. *apólka*.

apálka II gw. ʽowalny, pleciony z wikliny koszyk, używany do wiania zboża' — zapoż. z pol. *opałka*. N.B. LKŽ I, 183 przez niedopatrzenie złączył w jednym lemmacie *apálka* I i *apálka* II.

apãstalas stlit. ʽapostoł' (m.in. MŽ, DP) — zapoż. z pol. *apostoł* (SLA 30, Urbas 1996, 24). Pominięte w LKŽ. Zob. *apãštalas*.

apãštalas ʽapostoł' (m.in. MŽ, DP), war. *apãštolas* — zapoż. ze stpol. *aposztoł* (⇐ stczes. *apoštol*), por. SLA 30, Borowska 360n., LEW 12, ALEW 47. Z uwagi na grupę *-št-* należy tę formę oceniać jako starszą od *apãstalas* (zob. s.v.). ZS 6 niesłusznie wyprowadzał *apãštalas* z błr. *apóstal*. Łot. *apustulis* ⇐ śrdn. *apostel* (Jordan 54). — Drw. *apãštalystė* DP ʽapostolstwo', *apãštališkas* DP ʽapostolski'. Vb. denom. *apaštaláuti* ʽbyć apostołem, apostołować'. — N.rz. *Apaštė̃lė*.

ãpdas, DP *ãbdas* ʽodzienie, odzież'. Analiza: *apd-a-s*, drw. od neoosn. *apd-*, którą wyabstrahowano z formy *apdė́ti* w następstwie reanalizy vb. cps. *ap-dė́-ti* ʽodziać czym, obłożyć, otulić' wzorowanej na czas. sekundarnych na *-ėti*. Paralele: *iñdas*, *ìždas*, *pãdas*, *ùždas*. Zob. też *apýdžia*. Sb. postvb. od *apdė́ti* dopuszcza też ALEW 47. Całkiem inaczej NIL 100: analiza *ãp-das* i wywód członu *-das* z pie. tematu *$d^h h_1$-ó- (rzekomy drw. na *-o-* od st.

zanikowego pwk. *$d^h eh_1$- ʽkłaśćʼ).

ãpeigos f.pl. ʽobchody, obrzędyʼ — drw. na *-gā-* od vb. cps. *apeĩti* ʽobejść, obchodzić, oporządzać (bydło)ʼ. Zob. *eĩti*.

ãpgamas ʽpiętno wrodzone, plamka na skórze od urodzenia, pieprzykʼ, SD *apigamas* «znamię przyrodzone» — formacja z suf. *-a-* i SO *gam-* ⇐ *gem-* / *gim-*, por. vb. cps. *apsigìmti* ʽurodzić się z jakąś właściwościąʼ. Por. podobnie zbudowane drw. apofoniczne, z prefiksami wywodzącymi się z prewerbiów: *išgamas* stlit. ʽwyrodek; niecnotliwyʼ: *nuog tų išgamų savų* DP 573_{28} ʽod tych wyrodkow swoichʼ, *tie piktieji išgamai ir bedieviei hipokritai* DP 191_{30} ʽci źli a niecnotliwi a niezbożni hipokrytowieʼ; SD «odrodek, wyrodek, degener, indignus maioribus suis» (z innym suf.: *ìšgama* ʽwyrodek, łotr, nikczemnikʼ), *pãgamas* ʽłożysko płodu; wcześniak; cecha wrodzona, dziedziczna; potomekʼ, *príegamas* ʽznamię na cieleʼ, *prìgamas* ʽwłaściwość wrodzonaʼ (*Jo prìgamas toks*, t.y. *jis taip prigimęs* ʽTaki się urodziłʼ). — Drw. deprefigowanym jest prawdopodobnie *gãmas* gw. 1. ʽnatura, przyrodaʼ (*Pavasarį visas gãmas atsigimė*, t.y. *atgijo* ʽWiosną cała przyroda ożyłaʼ), 2. ʽcharakter ludzkiʼ, 3. ʽznamię na cieleʼ, 4. ʽwyrób (np. ubranie, buty)ʼ. Por. typ *šãras* ⇐ *pãšaras*; *šlaĩmas* ⇐ *atšlaĩmas*. — Z suf. *-u-*: *gamùs, -ì* ʽowocnyʼ, *išgamus* SD[1] «odrodek, degener».

apýbrėkšmis, *-io* ʽpora, kiedy jest szaro, ciemnawo, szarówka, wczesny zmierzchʼ — dewerbalny drw. z suf. *-mi̯a-* i wzdłużoną prepozycją *apy-* ⇐ *api-* od vb. cps. *apibrė́kšti* ʽzmierzchnąć sięʼ (zob. *brė́kšti*). Drw. *apýbrėkšmiais* adv. ʽo zmierzchuʼ. Z innym suf.: *apýbrėkšmas*: *Grį̃žo apýbrėkšmu* ʽWrócił o zmierzchuʼ. — Z inną prepozycją: *príešbrėkšmis* ʽczas przed zmierzchemʼ — od vb. cps. *pribrė́kšti* ʽzmierzchnąć sięʼ. Por. *apýbrėškis*, *apýaušris*, *apýūšris*.

apýbrėškis, *-io* gw. ʽzmierzchʼ, *apýbrėškiu* adv. ʽo zmierzchuʼ — dewerbalny drw. z suf. *-i̯a-* i wzdłużoną prepozycją *apy-* ⇐ *api-* od vb. cps. *apibrė́kšti* ʽzmierzchnąć sięʼ (zob. *brė́kšti*). Por. *apýbrėkšmis*.

apýdamė a. *apìdamė*: dwojaka lekcja zapisu <apidame> SD[1] «siedlisko». — N.m. *Apìdemis*, *Apidemìškės*, n.jez. *Apìdemė*, *Apìdemis*, *Apìdmis* — z członem *-dem-* zapewne wtórnym w pozycji nieakcentowej. Do porównania stoją następujące formacje: *apýlinkė* m.in. ʽnajmniejsza jednostka administracyjnaʼ (*apleñkti* ʽotoczyćʼ), *apýežerė* ʽprzestrzeń wokół jezioraʼ, *apýkaimė* ʽokolicaʼ, *apýkiemis* a. *apýkiemė* ʽnajbliższe sąsiedztwo, najbliżsi sąsiedziʼ, *apýkalnis* ʽmiejsce przy górze, wzgórzuʼ. — Rzadsze są złożenia z członem *api-*, np. *apìdaržė* ʽmiejsce wokół sadu a. domuʼ, *apìkaimė* ʽokolicaʼ. — Szyrwidowe hapax legomenon <apidame> można uznać za archaizm, który polega na utrzymaniu leksemu *dam-* ʽdomʼ w formie odziedziczonej (por. słow. *domŭ* ʽdomʼ itp.), która nie została jeszcze zasymilowana w *nam-* (por. *namaĩ*). Etymologicznym znaczeniem wyrazu *apýdamė* będzie więc ʽto, co stanowi otoczenie domu (*dam-*)ʼ. Współczesny odpowiednik *apýdamė* jest zaświadczony jako *apýnamė* ʽmiejsce wokół domuʼ. — Nie jest jasne zakończenie *-ėmė*, które ukazuje się w takich formach gwarowych, jak *apýdėmė* ʽmałe poletko położone między budynkami gospodarskimiʼ i *apìdėmė* ʽzagon ziemi między dwiema zagrodami, używany jako wygon dla bydła i świńʼ, n.m. *Apìdėmė* 2x, *Apýdėmis*. Por. wyraz gw. *dėmẽ*, który oznacza m.in. ʽpołożenie jakiegoś miejscaʼ: *Čià gražì dėmẽ*.

apýdžia gw. ʽtyczka do chmieluʼ. Analiza: *apydž-ia*. Derywacja sufiksem *-i̯ā-* od neoosn. *apid-*, którą wyabstrahowano z formy *apidė́ti* w następstwie reanalizy vb. cps. *api-dė́-ti* ʽobłożyć czym, odziaćʼ, mianowicie na wzór czasowników z suf. *-ėti*. Paralele słowotwórcze: *nuodžià*, *pradžià*. Wytworzeniu drw. nominalnego towarzyszyła zmiana *api-* (vb.) na *apy-* (sb.), czyli wzdłużenie samogłoski prepozycji, podobnie jak np. w *apýbrėškis* ⇐ *apibrė́kšti*. — Drw. akcentowy: *apydžià* 2 p.a. wsch.-lit. ʽmiejsce, gdzie rośnie chmiel,

chmielnik’. War. *apýdė* ts. Drogą proporcji analogicznej *apyniaĩ* (‘chmiel’) : *apydžià* = *apvyniaĩ* (‘chmiel’) : *x* powstał war. *apvydžià* ʽchmielnik’ (por. n.rz. *Apvydžià*).

apiẽ praep. z acc. ʽkoło, wokół; o (kim, czym)’, np. *Apsirìšk skẽpetą apie kãklą* ʽObwiąż sobie chustkę wokół szyi’. *Apie Kaũną visái nelìjo* ʽKoło Kowna deszcz wcale nie padał’. *Apie tavė̀ kalbė́jome* ʽMówiliśmy o tobie’. Według GJL III, § 696 pierwotnym brzmieniem przyimka i przedrostka było *api (zob. *ap*-), zaś forma *apiẽ* wytworzyła się dopiero pod wpływem *priẽ*. Zdaniem X. Tremblay *p.l.* *apiẽ* może być formą dat.sg. do rzeczownika pierwiastkowego pie. *$h_1$ops ʽto, co ujęto, co zostało objęte’.

apierà, *afierà* 2 p.a. stlit., gw. ʽofiara, darowanie czegoś na jakiś cel’ (*Kokia viera, tokia apierà*), DP *afiera* ʽofiara’, SD *afiera* «ofiara powszechnie, sacrificium, immolatio, res diuina, sacra, sacrificatio», *afiera pagono* «ofiara pogańska bydła, hostia, victima, libamen, piaculum». Zapoż. ze stpol. *ofiera* ʽofiara’ (⇐ stczes. *ofěra* ⇐ stwn. *opfar, offar*), por. SLA 26, 31, LEW 13, ALEW 48n. War. m. *afieras* (Bretkun). — Vb. denom. *apieravóti*, przest. *afieravóti* ʽofiarować’, por. stpol. *ofierować* ts. Neoosn. *afieravo*-: *ofieravonė* ʽofiarowanie’ (stpol. *ofierowanie*), *afieravotojas* SD «ofiarnik, immolator, victimarius, liturgus». — Brak vb. denom. *afierauti, -auju przemawia za tym, że n. agt. *afieraunykas* ʽofiarnik’ jest raczej zapożyczeniem z pol. *ofiarownik*, niż rodzimym drw. (por. syn. *afiernykas* ⇐ pol. *ofiarnik*).

apìgalvis, *-io* przest., gw. ʽogłów, uździenica obejmująca głowę końską’, war. *apýgalvis*. SD <apigalwis> «ogłowka na cielęta, łubek», <apigalwi uździemi> «ogłowie kładę». Od zwrotu przyimkowego *apie gal͂vą* ʽwokół głowy’, zob. *ap*- i *galvà*. Paralele: *apìnasris, apýsnukis*.

apikõtas przest. ʽadwokat’, war. *afikõtas* — zapoż. z prus.-niem. *afəkōt* (GL 26, Čepienė 137).

apìkulos a. *apýkulos* f.pl. gw. 1. ʽwstępnie otłuczone, ale niewymłócone zboże’, np. *Reikia rugiai visi nublokšti, tai bus sėklai ir duonai, o apikulas iškulsime paskui mašina*, 2. ʽziarno z otłuczonych snopów’, np. *Arklys apikulas ėda geriau kaip dobilus* — sb. postvb. na *-ā-* od vb. cps. *apikùlti* ʽotłuc, obić’ (zob. *kùlti*). — Przen. *apìkula* a. *apýkula* c. ʽniezdarny a. niechlujny człowiek; leniwy człowiek’.

apýlinkė 1. ʽokolica, obszar rozciągający się dookoła jakiegoś miejsca, stanowiący jego otoczenie’, 2. ʽjednostka administracyjna zwana «apilinką»’ (por. bliskoznaczne *apýdamė, apýgarda, apýkurtas*), 3. ʽobłąk, wypukła część naczynia, brzusiec’. Od vb. cps. *apilinkti, por. *apleñkti* ʽotoczyć, opasać czym’. Zob. *leñkti, liñkti*. War. *apýlinkis*; *apíelinkė, apíelinkis*. — Z inną budową: *aplinkà* ʽokolica’. War. sonoryzowany: n.m. *Ablingà* (por. *aplìkas* > *ablìgas*).

apýnasris, *-io* ʽogłów końska, część uprzęży z wędzidłem nakładana na głowę zwierzęcia pociągowego’, SD «kaganiec koński, uździenica» (*Apmauk arklį apìnasriu* ʽZałóż koniowi uzdę’). Od zwrotu przyimkowego *apie nasrùs* ʽwokół pyska’, zob. *ap*- i *nasraĩ*. Paralele: *apìgalvis, apýsnukis*. War. *apìnasris, apìnesris, ãpnasris*. Znacz. etym. ʽrzemienie wiązane wkoło pyska; to, co się zakłada dokoła pyska’. Paralela: pol. gw. *obretka* ʽuździenica bez wędzidła, kantar’ < *ob-rŭt-ŭka, por. strus. *rŭtŭ* ʽostrze, szpic, dziób’, ros. *rot, rta* ʽusta, gęba’ (ros. gw. *obrót* ʽuzda’), słń. *ȓt* ʽszpic, szczyt; dziób łodzi; przylądek, cypel’, czes. *ret, rtu* ʽwarga’, kasz. *retk* ʽcypel, przylądek’. Znacz. etym. ʽrzecz przez pysk, dokoła pyska zakładana’, zob. Rozwadowski 1959, 301. — War. z insercją *t* do grupy *s-r*: *apìnastris* (por. *gaĩstras* < *gaĩsras*), obok *apìnestris, ãpnastris*. War. z dodatkową insercją *k*: *apìnakstris* (por. *gaĩdystė* > *gaĩdykstė*). — War. *apìnastris* uległ w gwarach przekształceniu 1° w *aprìnastis* (metateza *r*); por. jeszcze war. *apìmestris* ʽogłów’, gdzie *m* tłumaczy się adideacją do czas. *apimèsti* ʽobrzucić, obłożyć czym’ (Zinkevičius 1980, 166), 2° w *ãpnarslis*, w czym

przejawia się nawiązanie do *narslaĩ* ʽogłów końska’ (*idem*, 158). Zob. też Kabašinskaitė 86.

apyniaĩ, *-ių̃* 3 p.a. m.pl. bot. ʽchmiel, Humulus lupulus’ (war. *apynỹs*). SD *privarpau virpčiais apvynius* SD «obtykam zioła, chmiel». Odpowiednik łot. *apîņi* m.pl. ʽchmiel’ (war. *apiņi*, *apeņi*). Wymienione formy wywodzą się z *apvyniaĩ, apvynỹs* przez dysymilatywny zanik *v* w zbitce *p-v* (por. *apalùs*). Formacja postwerbalna od vb. cps. *ap-si-vynióti* ʽowijać się, owijać sobie’ (zob. *vynióti*). Znacz. etym. ʽroślina pnąca się, wijąca się (wokół tyczki)’. — Drw. *apynýnas* a. *apynójas* ʽchmielnik, plantacja chmielu’ (por. łot. *apīnãjs* a. *apinãjs* ts.), *apynójai* m.pl. ʽłodygi chmielowe’ (por. łot. *apīnãji* ts.), n.m. *Apynójai*, n.rz. *Apỹnis, Apynójis*. Cps. *apýnkartė* ʽtyczka chmielowa’, (por. *kártis*), przen. ʽwysoka kobieta’. Vb. denom. *apyniáuti* ʽzbierać chmiel’, war. *apynáuti*.

apýpenai, *-ų* m.pl. stlit., gw. ʽtrucizna’, SD: *apypenai* «jad, trucizna», *įleidžiu apypenus* «napuszczam co iadem», *apypenais pagadinu* ts. — sb. postvb. od vb. cps. *apipenė́ti* m.in. ʽzatruć pokarmem, otruć’ (SD *apipeniu* «truię kogo»). Zob. *penė́ti*. — Inna budowa: *apýpenas* ʽżywienie’ (*Menkas apýpenas paršų*) ⇐ *apipenė́ti*; *núopenos* f.pl. DP ʽtrucizna’ ⇐ *nupenė́ti* gw. ʽkarmiąc doprowadzać do śmierci, truć’.

apývaras, *apìvaras* 1. ʽsznurek służący do przywiązywania łapcia do nogi, tzw. oborka’, 2. SD «binda u czapki». Formacja z suf. *-a-* i SO *var-* ⇐ *ver-*, por. vb. cps. *ap(i)-vérti* ʽprzewlec rzemyk przez dziurkę w skórze trzewika’. W kwestii etymologii zob. s.v. *vérti*. War. *apìvara*, *apývara*. W słowiańskim odpowiednią formacją jest psł. *ob-vora, por. ros. *obóra* ʽsznurek u łapcia, oborka’, ukr. błr. *obóra* ʽcienki sznurek’. Obok tego psł. *sŭ-vora: pol. *swora, sfora* ʽsmycz do wodzenia wyżłów a. chartów’, ros. *svórka* ts. Zob. BSW 352, REW II, 243. — Tu też *ãpvaras* 1. ʽpowróz u sieci’ (war. *apvarẽ*), 2. ʽlina łącząca żagiel z masztem’, 3. ʽoborka’, *ãpvara* a. *apvarà* ʽsznurek do nanizywania liści tytoniu a. korali; rzemyk u trepa; oborka łapcia; tasiemka przy kapeluszu’, ⇒ *apvárka* a. *apvárkas* ʽsznurek lub rzemyk u łapcia’ (suf. *-k-* przypomina pol. gw. *oborka*), *įvara* 1. ʽotwór do nawlekania’, 2. ʽgruba nić, którą się przewleka pod skórą celem uwolnienia ropy z wrzodu’. Podobnie zbudowane drw. apofoniczne, z prefiksami wywodzącymi się z prewerbiów, wymieniono s.v. *vãras*.

apkroja SD «obłogi, impedimenta itineris» [ʽciężary, bagaże, szczególnie wojskowe’, SW; brak w SPXVI] — sb. postvb. od vb. cps. *apkróju, *-krójau, *-króti ʽobkładać czym, składać na kupę’. Odpowiada łot. *krâja* ʽoszczędność; zapas’. Zob. też *krósnis*. Czasownik lit. *króti był odpowiednikiem łot. *krât, krãju* ʽzbierać, skupiać, oszczędzać’ < pie. *kreh$_2$- ʽgromadzić, zbierać’ (LIV^2 367: tylko bsł.). Paralele formalne: *klojà* ʽmiejsce rozścielania lnu’ ⇐ *klóju*; *sėjà* ʽpora siewów’ ⇐ *sė́ju*. ALEW 49 zauważa, że <apkroya> jest hapaksem i w związku z tym może być błędem drukarskim zam. <apkrowa>, por. *apkrovà* ʽładunek’ ⇐ *apkráuti* ʽobłożyć, obładować’.

apkvaĩpti, *apkvaipstù, apkvaipaũ* gw. ʽtracić dech, dusić się’ — formacja z innowacyjnym SO *kvaip-*, utworzonym od SZ *kvip-* ⇐ *kvep-*, por. *kvẽpti* ʽwdychać i wydychać powietrze’. War. sonoryzowany: *gvaĩbti* (zob.). — Drw. 1. *kvaipýti arklius* caus. ʽdawać wytchnienie zdyszanym koniom’, refl. *nusikvaipýti*: *Stabtelėk, kol arkliai nusikvaipỹs* ʽZatrzymaj się [i poczekaj], aż konie odetchną’, 2. *kvaipstýtis*: *Arkliai išsikvaĩpstė* ʽKonie odetchnęły, odsapnęły’ (syn. *išsikvapstýti*). Z uwagi na to, że SO typu *ai* ⇐ *i* (*e*) z reguły ukazuje się w czas. sekundarnych (por. np. *klaipýti* ⇐ *klìpti*, *klep-*; *vaipýtis* ⇐ *vìpti*, *vep-*), zachodzi podejrzenie, że inchoativum na *-sta-*, *apkvaipstù*, zostało dotworzone do caus. *kvaipýti*.

aplamà 3 p.a. gw. ʽcałość’: *Žemė vienoj aplamõj* ʽZiemia w jednym kawałku’. War. *ãplamas*: *Mūsų ūkis ant vieno aplamo, tai ir šeimynos mažiau tesamdome* ʽNasze

gospodarstwo na jednym kawałku [ziemi], to i parobków mniej już najmujemy’. Formacja dewerbalna z suf. *-ā-*, *-a-* i SO *lam-* ⇐ *lem-*, zob. *lémti* (*aplémti*). Nawiązanie w łot. *lams* a. *lama* 1. ʽryczałt’, por. *uz lamu pirkt* ʽkupić ryczałtem, hurtem, w całości, w dużej ilości’, 2. ʽakord’, por. *uz lama strādāt* ʽpracować na akord’. — Drw. *ãplamas, -à* ʽogólny, powierzchowny’, ⇒ *aplamaĩ* adv. ʽw ogóle, ogółem; w przybliżeniu, pobieżnie’, *aplamaĩs* adv. ʽpobieżnie, po łebkach’, *ãplamu* adv. ʽpowierzchownie, z grubsza, niedokładnie; (wszyscy) naraz, razem’, DP ʽw obec, pospolicie’.

apléisti, *apléidžiu, apléidžiau* ʽzaniedbać (pracę), zapuścić (ogród), zostawić bez dozoru, porzucić, zarzucić (zajęcie), stlit. też ʽporzucić kogo, opuścić, verlassen’, SD *apleidžiu* «odbiegam kogo w potrzebie» (syn. *pametu*), «opuszczam co; przepuszczam człowieku; zaniedbawam czego», *apléisti pasáulį* ʽzejść z tego świata’. Jedna z formacji prewerbialnych czas. *léisti* (zob.). — SO *laid-*: *apylaida* SD «niedbalstwo; opuszczenie od kogo; zaniedbanie czego», *apylaida prietelystės* SD «ostąpienie przyjaciela» ⇐ *apiléisti*; *aplaidùmas* ʽniedbałość, niechlujstwo’, *aplaidùs* ʽniedbały, niechlujny’.

aplìkas przest., gw. ʽhaftka, zapinka składająca się z haczyka i uszka’ — zapoż. z błr. *haplík* (⇐ pol. *heftlik*), por. Būga, RR II, 143, ALEW 49, ESBM 3, 51. War. *ãplikas*. SD <aplikas> «haftka, fibula», <usełe apliko> «kobyłka u pętlic, haftek». War. *õplikas, õpleka,* war. sonoryzowane: *ablikas / ãblikas, ablìgas, õplega* (paralele na sonoryzację podał Urbutis 1981, 195). Por. SLA 31; cytowany tam na pierwszym miejscu war. †aplika nie został potwierdzony przez LKŽ.

apliñk praep. z acc. ʽdo(o)koła, naokoło’, np. *Susė́do visì apliñk stãlą* ʽZasiedli wszyscy dokoła stołu’. *Reĩks važiúoti apliñk ẽžerą* ʽTrzeba będzie jechać dookoła jeziora’. Pochodzi ze skrócenia przysłówka *apliñkui* ʽnaokoło’; *aplink eimi* SD «kolę, kołem idę, krążę», por. *apleñkti* m.in. ʽominąć, obejść’ (GJL III, § 776). Zob. *leñkti, liñkti, liñk.*

aplúokas żm. ʽogrodzenie przy domu, gdzie się pasą zwierzęta domowe’ — zapoż. z łot. *aplùoks* m.in. ʽogrodzony wybieg dla koni’ (por. Urbutis 2009, 321). Letonizmem jest też synonimiczne *laĩdaras* (zob.). Por. rodzime *diẽndaržis*. — Sb. *aplùoks* w prymarnym znacz. ʽwygięcie, krąg’, *apluoku apvilkt* ʽzatoczyć krąg’ stanowi drw. postwerbalny do *aplùocît* ʽzginając otoczyć’ (por. lit. *lankýti, aplankýti*). — Drw. *kiaũlapluokis* ʽogrodzenie dla świń’ (por. *kiaũlė*), *veršapluokis* ʽogrodzenie dla cieląt’ (por. *verš̃is*).

ãpmaudas 1. ʽirytacja, złość, niezadowolenie’, 2. ʽtroska, niepokój, zmartwienie’, DP ʽsmętek, frasunek’ — sb. postvb. od vb. cps. *apmaũsti* ʽdokuczyć, zbrzydnąć’ (zob. *maũsti*). — Drw. *apmaudìngas* ʽzirytowany, zły’, *apmaudùs* ʽrozgniewany, rozzłoszczony; niepokojący’. Vb. denom. *apmaudáuti* ʽzłościć się; martwić się’, *apmauduoti* DP ʽfrasować się’.

aprač stlit. praep. z gen. ʽoprócz, außer’ (*nieka negirk aprač Diewa* MŽ 388_6) — zapoż. ze stpol. *oprocz*, błr. *apróč* (SLA 31, LEW 13n., ALEW 50). War. stlit. *apračiai*.

aprič stlit. praep. z gen. ʽoprócz’ (LEX ʽaußer halb, ohn’) — zapoż. z błr. *apríč, aprýč* (SLA 32, LEW 13n., ALEW 50). — *apričnas* ʽoddzielny, osobny’ (Chyliński) — zapoż. ze strus. *opričьnyj* (ALEW 50).

apsėdaĩ, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. gw. 1. ʽczuwanie przy zmarłym’ (syn. *budỹnės*), 2. ʽczęstowanie swata przez dziewczynę i jej najbliższą przyjaciółkę’. War. *apìsėdai, apýsėdos, apsė́da, apsėdà*. Z *apsėd-a-, *apsėd-ā-, nomina actionis od vb. cps. *apsė́sti* ʽobsiąść, siąść dookoła, siąść gromadnie’ (zob. *sė́sti*). Paralele s.v. *sėd-*.

apsimèsti, *apsìmetu, apsìmečiau* 1. ʽnarzucić sobie, na siebie (okrycie)’, 2. ʽudawać, usiłować ujść za kogo lub za co, symulować’ — jeden z drw. prewerbialnych czas. *mèsti*

ʽrzucić’ (zob. s.v.). — Drw. *apsìmetamas* ʽudawany, pozorny’, *apsimẽtėlis* ʽsymulant; hipokryta’. — Neoosn. *mest-* (⇐ *mèstas*): *apsimestìnis* ʽudawany, pozorny, nieprawdziwy’.

ãpskritas, *-à* ʽokrągły, zaokrąglony’ (SD *apiskritas* «okolny») — drw. dewerbalny z suf. *-ta-* od SZ *skri-* ⇐ *skrei-*, por. *skrejù* ʽobracam się w koło’ s.v. *skriẽti*. Paralela: *pãšlitas* : *šlejúos*, *šliẽtis*. — Drw. *apyskritis* SD[1] «okręg», *apskritaĩ* adv. ʽw ogóle’, *apskritaĩlis* ʽczłowiek okrągły na twarzy’ (por. suf. w stpr. *scritayle* EV ʽobręcz koła, Volge [Radfelge]’, PKEŽ 4, 125). — N.jez. *Ãpskritas*, *Apskritỹs*, *Apskritẽlė*.

apsodà 3 p.a., *apsóda* 1 p.a. gw. 1. ʽto, w czym osadzony jest jakiś przedmiot, np. łożysko lufy, obsada hebla’, 2. ʽrama’, 3. ʽmetalowa oprawa, np. cybucha fajki’ — zapoż. z pol. *obsada* ʽtrzonek, oprawa; rama osadzona w murze’. Z tego samego źródła: *apìsoda* 1. ʽoprawa, obsada, trzonek’, 2. bibl. ʽzałoga, grupa żołnierzy’, por. pol. *obsada* ʽzespół osób zajmujących wyznaczone stanowisko, personel, załoga’ (obok tego pol. *osada* ʽzałoga (zamku, miasta, okrętu), osada wioślarska’). — Ze zmianą rodzaju: *ãpsodas* liter. ʽoprawa soczewki, szkła powiększającego)’, gw. *apsódas* ʽkolba (karabinu), oprawa (noża), rama’, *apìsodas* ʽkolba’, *apsódai* m.pl. ʽoprawa (okularów, fajki, lampy); rama’.

*__apsõtis__, *-čio*: transpozycja formy wsch.-lit. *apsõčis* m. ʽobcas’ (ZS 6; brak w LKŽ). Zapoż. z błr. gw. *absác* (⇐ pol. gw. *obsac*, *absac* ⇐ nwn. *Absatz*), por. ESBM 1, 61, Bańkowski, ESJP II, 332.

ãpstas stlit. ʽdostatek, nadmiar czego, obfitość’. DP ʽdostatek, hojność, obfitość, mnostwo, pełno, okwitość’. SD[1] *apstas* «dostatek; obfitość» (syn. *vaislybė*), «opływanie» (syn. *turtė*), «przelewka, abundantia», SD «dostatek» (syn. *sutektė*, *skalsybė*, *gausybė*), «zbywa, nazbyt iest». Jest to drw. od neoosn. *apst-*, którą wyabstrahowano z *apst-óti*. Taka struktura była produktem metanalizy vb. cps. *ap-stó-ti* ʽobstąpić, otoczyć ze wszystkich stron’ (por. *stóti*). Paralela: *ãtstas* s.v. *atstùs*. Wątpliwa wydaje się analiza *ãp-stas* i wywód *-stas* z tematu pie. *-sth_2-ó- w BSW 281, LEW 14, ALEW 970 i NIL 638. — Drw. *neãpstas* DP ʽniedostatek’, *apsčiaĩ* adv. ʽdużo, obficie, w bród’, *apstùs* ʽobfity (plon, urodzaj), liczny; obszerny, nieciasny, za duży — o ubraniu, butach’ (arbitralny jest wywód *apstùs* z pie. *opi-sth_2u- w NIL 647, przyp. 29). Vb. denom. *apstúoti* DP ʽobfitować’.

apsùk, *apsukuĩ* praep. z acc. ʽdookoła, wokół’, np. *Apsùk miẽstą apė̃jome* ʽObeszliśmy dookoła miasta’. *Vaikaĩ apsukuĩ bėginė́ja* ʽDzieci biegają dookoła’. Forma identyczna z formą przysłówka *apsùk* a. *apsukuĩ* ʽdookoła, naokoło’ ⇐ *apsùkti* ʽobrócić’, *apsisùkti* ʽobrócić się, zakręcić się’. Zob. *sùkti*.

aptiekà, gen.sg. *aptiẽkos* 2 p.a. stlit., gw. ʽapteka’. SD: «apteka, myropolium, pharmacopolium», *mokslas aplink aptiekos daiktų, aptiekos žinia* «aptekarska nauka, unguentaria». War. gw. *aptekà*. Zapoż. z pol. *apteka*, *-i*, błr. *aptéka*, *-i*, por. SLA 32, ZS 6. Dyftong *ie* na miejscu słow. *e* jak np. w *patiekà*, *kliẽrikas*, *mieta*. Puryści zastąpili *aptiekà* neologizmem *váistinė* a. *vaĩstinė* (DLKŽ), dosł. ʽmiejsce, gdzie się robi i sprzedaje leki’ (por. *váistas*). — *aptiẽkorius*, f. *aptiẽkorka* ʽaptekarz, -rka’ ⇐ pol. *aptekarz*, *aptekarka*.

apúokas ʽpuchacz, duży ptak drapieżny z rzędu sów, Bubo bubo’. SD 1. «puhacz, bubo», 2. «puszczyk, sowka, ulula». Odpowiednik łot. *apuôgs*, *apuoksts* ts. Może onomatopeicznego pochodzenia, podobnie jak np. nwn. *Uhu* ʽpuchacz’ (LEW 14). Dalej por. ukr. *púhač*, błr. *puháč* (ros. *pugáč*) — od wykrzyknika *púhu puhú*, naśladującego głos puchacza. Zob. też *ývas*. Mało prawdopodobną hipotezę złożenia *ap-uok- (człon II do *akìs* ʽoko’) wysuwa ALEW 51. — Drw. *apúokagalvis* ʽo głowie wielkiej i zarośniętej’ (por. *galvà*). Vb. denom. *apuokinė́ti* ʽchodzić bez celu’, *apúokinti* ʽchodzić zamyślonym, zagapiać się’.

ãpušė gw. bot. ʽosika, Populus tremula’, war. *apušẽ*, *apušìs*, *ãpušis* f. Wtórny nagłos *e-*:

ẽpušė (liter.), war. *epušẽ*. Odpowiedniki bałtyckie łot. *apse*, stpr. *abse* EV ʽosika, Espe' oraz słow. *osa* ts. < psł. *opsa wskazują na praformę bsł. *aps-V-. Ta zmieniła się na gruncie litewskim w *apuš-* prawdopodobnie pod wpływem wyrazu *pušìs* f. ʽsosna' (LEW 14 za K. Būgą; BSW 11n.: pbsł. *apsā-). Inaczej Tremblay 2005, 126: do pie. *h$_2$ops-eh$_2$-, por. stwn. *aspa*, stang. *aspe*, stisl. *ǫsp* ʽosika' (metateza *ps* > *sp*). ALEW 51 rozważa rekonstrukcje pie. *apseh$_2$- lub *aspeh$_2$-. — Drw. *apušýnas* a. *epušýnas* ʽlas osikowy'. — N.rz. *Apušẽ*, *Ãpušis* (z synkopą: *Ãpšė*, n.m. *Ãpsas* < *Apšas < *Apušas), n.jez. *Apušìs*. N.m. *Apušỹnė* 3x (por. stpr. *Apposyn*), *Apušõtas* 7x. Por. stpr. n.m. *Abs-medie* (dosł. ʽLas Osikowy') oraz *Apuswangen* ob. *Abswangen* (AON 7, 10). — Osobliwy jest war. gw. *lãpušė* (*Žemė čia dar ne paskutinė — lãpušės auga* ʽZiemia tu jeszcze nienajgorsza — osiki rosną'), n.rz. *Lapušìškė*, n.jez. *Lapùšninkas*. Zmiana nagłosu na skutek adideacji do *lãpas* ʽliść'?

ãpvalkas gw. 1. ʽubranie, odzienie' (DP ʽodzież'), 2. ʽłuska ziarna', 3. ʽwierzchnia część buta', 4. ʽnarzuta na łóżko', 5. ʽposzewka, powłoczka'. Odpowiednik łot. *apval̃ks* ʽubranie, narzuta na ramiona'. Formacja na SO *valk-* ⇐ *velk-* / *vilk-*, por. vb. cps. *ap-vil̃kti* ʽoblec, ubrać, ubierać'. Dokładny odpowiednik słowotwórczy w psł. *ob-volkŭ ʽto, co okrywa niebo, obłok, chmura', por. scs. *oblakŭ*, strus. i ros. gw. *óbolok* (war. *óboloko*), czes. *oblak*, pol. *obłok*, pol. gw. *owłok* (BSW 350, REW II, 242). Inne paralele apofoniczne zob. s.v. *valk-*. — Drw. *ãpvalkalas* ʽpokrycie futra, ubiór, odzienie; poszewka', pl. ʽbielizna', *apvalkalas kunigų ilgas drobinis* SD «alba kapłańska», *apvalkalas processijose nešiojamas* SD «kapa, ktorą bractwa nabożne w prosessyach noszą».

apvalùs, *-ì* 4 p.a. ʽokrągły' (SD «okrągławy; okrągło długi, wałkowaty», DP ʽzupełny'). War. *ãpvalas*. Formacja na SO *val-* do *vel-*, por. *vélti* m.in. ʽwikłać, kudłać, zbijać, spilśniać' (LEW 14, ALEW 52). Zob. *vélti* II, *valýti*. Pierwotnie mówiono *apvalùs* o czymś zbitym, uklepanym, mającym kształt kulistej bryły. — War. ze zmianą *va* > *uo*: gw. *apuolùs*. Dysymilacyjny zanik *v* wytworzył warianty gw. *apalùs*, *ãpalas* (łot. *apaļš* ʽokrągły', gw. *apals*) oraz *apolùs*. Por. *apártė* < *apvártė*; *apynỹs* < *apvynỹs*. — Drw. *apvala* SD «okrąg», *apvalaĩnas* ʽowalny, zaokrąglony', *apvalaĩnis* ʽprzedmiot owalny, cylindryczny; pralnik, wałek do ciasta' (n.jez. *Apvalaĩnis*), *ãpvalias* ʽokrągły' (war. *ãpalias*). Forma anaforyczna: *ãpvalasai* ʽten okrągły', n.jez. *Ãpvalasai*. Vb. denom. *apvalė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽzaokrąglić się, nabrać ciała', *ãpvalinti* ʽzaokrąglić przez ociosywanie', *apvalinu* SD «okrągło co czynię». — Na gruncie słowiańskim ukazuje się odpowiednia formacja z pierwiastkiem w st. zanikowym: *ap-u̯il-. Stąd psł. *ob-vĭlŭ (udźwięcznienie *p-u̯* > *b-u̯*) > *obĭlŭ (dysymilacyjny zanik *v*[17]). Por. rcs. *obĭlŭ* ʽrotundus', sch. *ȍbao* ʽobły, okrągławy', ros. gw. *óblyj* ʽowalny, walcowaty', czes. *oblý* ʽowalny, zaokrąglony', pol. *obły* ʽmający kształt podłużny i zaokrąglony, walcowaty', przest. *obli* ʽokrągły, owalny'. Znacz. etym. ʽzaokrąglony przez toczenie, owijanie', por. Boryś 2005, 373.

apvežė́ti, *àpvežu*, *apvežė́jau* gw. ʽcierpieć, znosić' — formacja duratywna na *-ėti* do *vežù*, *vèžti* ʽwieźć' (zob. s.v.). Refl. *apsivežė́ti* gw. ʽmieć ochotę, chęć do czego, móc; nie brzydzić się (np. jeść z jednej miski)'. Obok *vež-* jest równoznaczne *vėž-* (zob. *vė́žtis*) i *viež-* (zob. *viẽžtis*). — Drw. *apvažà* ʽniewrażliwość na rzeczy obrzydliwe', *apvažùs* ʽnie brzydzący się, nie wzdrygający się'. Zob. też *núovaža*.

apvijà 3 p.a., *ãpvija* 1 p.a. 1. ʽzwitek służący do zwijania nici w kłębek' (war. *apvijỹs*), 2. ʽtrzecie włókno, pasmo w sznurze, w biczu' — dewerbalne sb. na SZ-V *vij-* do *výti*, *vijaũ* ʽwić, zwijać' (zob. s.v.). Por. LEW 1248. — Podobne formacje: *įvija* ʽzwój w kształcie ślimaka, spirala', *įvijaĩ* adv. ʽna ukos, po przekątnej', *į̃vijas* ʽkręty, spiralny', SD «kręcący się,

[17] Por. scs. *oblakŭ* ʽchmura, obłok' < psł. *obolkŭ, to zaś z psł. *ob-volkŭ, znacz. etym. ʽto, co powleka niebo'. Dalej por. łac. *oportet* ʽnależy, powinno się' < *op-u̯ortēt (do *vortō*, *vertō* ʽobracam, kręcę').

zatoczysty, kręcisty» (syn. *įvairus*), «wężykowaty», *įvijas* ʽprzyrząd do zwijania niciʼ, *pavijà* ʽzwitek do nawijania nici; pasmo w skręcanym powrozieʼ, *pavijõs* adv. ʽna ukosʼ (por. n.rz. *Pavijìnė*), *prievijà* a. *príevija* ʽwić przywiązująca łatę dachową do krokwia i w ten sposób przymocująca słomę na dachuʼ (Šlapelis 1940, 378).

apznáiminti, *apznáiminu, apznáiminau* gw. ʽdać o czym znać, podać co do wiadomości, zawiadomić, ogłosić coʼ (war. *apznáimyti*), np. *Jis jamui apznáimino*, t.y. *davė žinią* (JUŠK) — zapoż. z pol. *oznajmić*. LKŽ XIX, 1062 błędnie umieścił ten czasownik w obrębie hasła *znáiminti* ʽoznaczyć, opatrzyć znamieniem, znakiem charakterystycznymʼ (to ostatnie jest vb. denom. od sb. *znaimẽ*, zob. s.v.).

ãpžabas gw. ʽobjęcie ramionami, ściśnięcie; rzecz ściśle obejmująca innąʼ. Z innymi suf.: *apžabà* ʽzakręt, zakosʼ (*Pievas su apžabomis sunku iššienauti* ʽTrudno się zbiera siano na łąkach z zakosamiʼ), *apžabomìs* a. *apžabõm* adv. ʽobejmując co z obu stron, okrakiem (jechać); chciwie (żreć); niedbale (pracować)ʼ, *apžabuĩ* praep. ʽz obu stronʼ (*Tas kaimas yra apžabuĩ vieškelio* ʽTa wieś leży po obu stronach gościńcaʼ). Formacje postwerbalne od *apžabìnti* ʽochwycić, ogarnąć, chwycić obcęgami, ścisnąć; otoczyć, opasać czym, obwiązać (sznurem)ʼ, JUŠK ʽobjąć jak kleszczami lub paszcząʼ. Pwk. *žab-* przedstawia alternant na SO do *žeb-*, zob. *žẽbti*.

ãpžarga adv. ʽna oklep, bez siodła (jeździć na koniu)ʼ, SD *apžargomis joju, be balno* «oklep iadę» — skostniałe formy deklinacyjne instr.sg. i instr.pl.f., pochodzące od abstr. *apžarga, znacz. etym. ʽokroczenie, objęcie czego rozstawionymi nogami, okrakiemʼ (por. adv. *apžargiaĩ* ʽokrakiemʼ). SO *žarg-* jest motywowany stopniem *e* w *apžer̃gti* ʽokroczyć, objąć co nogami, usiąść jak na koniuʼ (zob. *žer̃gti*). Paralela: *slaptà* a. *slaptomìs* adv. ʽpo kryjomu, potajemnieʼ : *slaptà, -õs* ʽtajemnicaʼ ⇐ *slẽpti* ʽukrywaćʼ.

ar̃ 1. ptk. pytajna ʽczyʼ: *Ar̃ táu ne gė́da?* ʽCzy ci nie wstyd?ʼ, 2. spójnik ʽczy, albo, lubʼ: *Šiaĩp ar̃ taĩp* ʽTak czy siakʼ. *Ar̃ lỹja, ar̃ sniñga, vìs tíek keliáusiu* ʽCzy deszcz, czy śnieg, wszystko jedno pojadęʼ. DP *ar* ʽizali, czyli, azaż, zaś, izaż, a więc, abo, alboʼ (war. *er*). Odpowiada łot. *ar(î)* adv. ʽtakże, teżʼ, *ar* praep. ʽzʼ, stpr. *er prei* ʽaż doʼ. Pb. *ar < pie. *$h_2$er, por. Beekes 2010, 121, LEW 15. SP *ar̃* stoi w apofonii do SZ *ir̃* (zob.). — Z rozszerzeniami: 1. *ar-bà* (zob.), 2. *ar̃-gi* ʽczyżʼ, np. *Ar̃gi tu ãklas, kad nemataĩ, kur̃ gyvuliaĩ eĩna?* ʽCzyżeś ślepy, że nie widzisz, gdzie bydło idzie?ʼ, 3. DP *ar-gu* ʽczyżʼ (por. *juobà, jéigu, negù* ob. *negì*).

arbà spójnik ʽalbo, lubʼ: *Jìs vìs ver̃kia arbà juõkiasi* ʽOn ciągle płacze albo śmieje sięʼ. War. *ar̃be, arbè*. Zrost *ar* (zob.) z morfemem *ba*, który ukazuje się też w przysłówku żm. *juobà* ʽbardziej, tym bardziej, zwłaszczaʼ. Lit. *ba* przypomina słowiańską ptk. *bo* w takich spójnikach, jak *a-bo* > stpol. *abo* (zob. lit. *aba*) i *ali-bo* > pol. *albo*. Por. też spójnik pol. *bo* ʽponieważʼ. Stoi w apofonii do *bè* (zob.).

arbatà, gen.sg. *arbãtos* 2 p.a. ʽherbataʼ — zapoż. z błr. *harbáta, -y* (⇐ pol. *herbata*), por. ZS 6, 90. Zanik *h-* jak w *ãlasas, ándlius, arielkà*. War. *arbotà*. Zob. też *čẽjus*. — Drw. *arbatẽlė* ʽskromny poczęstunek, herbatkaʼ (*pakviẽsti į arbatẽlę* ʽzaprosić na herbatkęʼ), *arbatýtė* ts., *arbãtinė* ʽbar z przekąskamiʼ, cps. *arbãtpinigiai* m.pl. ʽnapiwekʼ (por. *pinigaĩ*; por. błr. *čajavýja* pl.t. ʽnapiwekʼ ⇐ *čaj* ʽherbataʼ).

arčià 4 p.a. gw. ʽotwarta, wolna przestrzeń, szczere poleʼ. Rekonstrukcja: *artịā. Przekształcenie dewerbalnego rzeczownika o suf. *-ti-*, *ar-ti-, w temat na *-ịā-*. Znacz. etym. ʽoranieʼ ⇒ ʽpoleʼ (zob. *árti*). Por. *dėčià* ob. *dė́tis*; *delčià* ob. *deltìs*, *varčià* ⇐ *vartis. W języku literackim ustaliła się postać z wtórnym nagłosem *e-*: *erčià* (podobnie *erdvùs, er̃žilas*).

ardà 4 p.a., *árda* 1 p.a. ʽrozstrój, niezgoda, kłótnia, swary; nieporządek, bałaganʼ (war. *ar̃das*), *árda* c. ʽten kto jątrzy, wichrzyciel, mąciwodaʼ. Formacja postwerbalna do *ardýti*

(zob.). Zapoż. lit. w błr. *ardá*, *irdá* ʽzgiełk, harmider, bałagan' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 47, Laučjute 52). Drw. *ardvà* ʽkłótnia, awantura' (por. *naštvà* ⇐ *naštà*, ŽD 377). — Z innymi suf.: *árdas* ʽbardzo gniewny', *ardesỹs* ʽgwar, harmider', *ardỹnė* ʽniezgoda, swary', *ardùs* a. *árdus* ʽkłótliwy, swarliwy, niezgodny', *ardùs* ʽkruchy, pulchny (o gruncie), łatwo ulegający kruszeniu'.

ar̃damas gw. ʽpoziome ruchome drzewce przytwierdzone jednym końcem do masztu, służące do przymocowania dolnej części żagla, bom' — zleksykalizowane ptc. prs. pass. do *ardýti* ʽpruć, rozwalać' (zob. s.v.). Por. *kándamas* ⇐ *kánda*.

ar̃das, zwykle pl. *ardaĩ* 1. ʽżerdzie, na których w łaźni rozkłada się do suszenia len lub zboże', 2. ʽilość lnu lub zboża, która mieści się na dwóch takich żerdziach', 3. ʽwarstwa przeznaczona do suszenia', 4. przen. ʽwarstwa społeczna' (*Valstiečių yra trys ardaĩ: ūkininkai, įnamiai ir bernai* ʽSą trzy warstwy wśród włościan: gospodarze, komornicy i parobcy'), 5. termin bot. ʽpiętro roślinne'. Odpowiednik łot. *ar̀ds*, pl. *ar̀di* ʽżerdzie lub belki w suszarni zboża'. Zdaniem LEW 15 jest to najprawdopodobniej zapożyczenie ruskie, por. ros. gw. *árda* ʽwsparte na słupach żerdzie służące do rozwieszania sieci do suszenia', *árdy* f.pl. ʽprzepłot do suszenia lnu'; wyraz pochodzenia karelskiego (*ardo*), zob. Anikin, RES 1, 270n. — Cps. *ardãbalkis* ʽbelka, na której spoczywają żerdzie, *ardai*' (por. *bálkis*), *ardãkilas*, *-kila* ts. (por. *kìlti*), war. *ar̃dkilas*, *ardkilà*; z uproszczeniem *rtk* > *rk*: *ar̃kilas*, *ar̃kila*.

ardýti, *ardaũ*, *ardžiaũ* 1. ʽburzyć, rozwalać (ścianę, mur), przewracać', 2. ʽrozbierać (piec, dom), rozkładać na części', 3. ʽpruć (np. sweter, spódnicę)', 4. ʽmącić, wprowadzać zamęt, niepokój'. DP ʽburzyć, rozpraszać, kazić', *ardau* SD[1] «porę, porzę», *išardýti* ʽwywrócić, wykopać, wyrwać z korzeniem', DP ʽrozrzucić', *išardau* SD «rosparam», *išardau tvorų* SD «rozgradzam co», *praardýti maĩšą* ʽrozpruć worek', *suardýti* ʽzburzyć, zwalić, zniszczyć; zniweczyć, udaremnić (wesele, czyjeś plany)'. Refl. *ardýtis* ʽbardzo głośno płakać, drzeć się (o dziecku); hałasować; kłócić się'. Odpowiednik łot. *ar̀dît*, *-u*, *-ĩju* ʽrozrywać na części, na kawałki, rozbijać, rozwalać'. Analiza synchroniczna: *ar-dýti* ⇐ *ìrti* ʽpruć się, pękać' — causativum z suf. *-dyti* i SO *ar-* ⇐ *ir-*, zob. *ìrti* II. Paralele: *lámdyti* ⇐ *lìmti*; *rámdyti* ⇐ *rìmti*. Hipoteza diachroniczna: *ard-ýti* ⇐ *erda — causativum z suf. *-yti* od prs. intr. z formantem *-d-* i SE *er-* (zob. *érdėti*). Zapoż. lit. w pol. gw. *ordzić* ʽdrzeć ziemię, ryć; niedbale wykonywać jakąś pracę polową (orkę, bronowanie)', przen. ʽkorcić' (Zdancewicz 345). — Nawiązanie w psł. *oriti caus. ʽburzyć' < pie. *$h_2$orH-éi̯e- (LIV[2] 271, BSW 12), które jednak nie ma obok siebie czas. prymarnego †orǫ. Por. scs. *oriti*, *orjǫ* ʽobalać, zwalać', *oboriti* ʽpowalić' (stpol. *oborzyć* ʽzburzyć, zniszczyć; uderzyć, wtargnąć'), *razoriti* ʽrozbić, zniszczyć' (ros. *razorítь* ʽobrócić w ruinę, zniszczyć, spustoszyć'), *nerazorimŭ* ʽniezniszczalny'. — Drw. *ardinėti* iter. ʽpo trosze rozwalać, rozbierać (płot)', *ardõnė* (zob.). N.B. *ardỹnė* ʽniezgoda, kłótnia' jest dwuznaczne, może pochodzić od *ardà* (zob.) lub od *ardýti*.

ardõnė gw. 1. ʽwielki przerębel wyrąbany na jeziorze, służący do połowu ryb', 2. ʽgrząskie błoto', 3. ʽcoś wielkiego (izba, zwierzę)' — formacja dewerbalna na *-onė* od *ardýti* (zob.). Znacz. etym. ʽrozbijanie (lodu)'. War. *ardonià*. Neosuf. *-onė* został wyabstrahowany z drw. na *-nė*, utworzonych od czas. na *-oti*, por. np. *kapõnė* ⇐ *kapóti*; *makõnė* ⇐ *makóti*. Zob. też *medžiõnė*.

arielkà, gen.sg. *ariẽlkos* 2 p.a. przest., gw. ʽgorzałka, wódka', SD «akwawita; gorzałka» (syn. *degtinė*) — zapoż. z błr. *harélka*, *-i* (por. SLA 33 i LEW 16: z błr. *horělka*). War. *alierkà* (metateza *r-l* > *l-r*). Co do traktowania nagłosu por. takie zapożyczenia, jak *adynà*, *ãplikas*, *aršùs*. Wtórna jest postać nagłosu w war. *orielkà*, *ùrielka*, *varielkà*, *vorielkà*. — War. *arelkà* ʽgorzałka, wódka' (ZS 7).

argõnai, *-ų* m.pl. przest., gw. ʽorganyʼ, *argonai nešiojami* SD «regał» [ʽpewny rząd piszczałek w organach lub też gatunek mniejszych organków, pozytywkaʼ, L.] — zapoż. z pol. *organy* lub błr. *arhány, -aŭ* (SLA 33). Por. łot. *ẽrģeles* f.pl. ʽorganyʼ z dn. *örgel* (LEW 1199, Jordan 62). Osobno zob. *vargõnai*. — Drw. *arganykas* SD «organista, co gra, organarius», cps. *arganadarys* SD «organista, co robi organy, faber organarius» (por. *darýti*).

arìkis, *-io* gw. ʽkamień granicznyʼ — prawdopodobnie drw. z suf. *-i̯a-* od *arìkas* ʽoraczʼ, czyli n. agt. na *-ikas* od *árti* (zob.). Por. *siuvìkis* ob. *siuvìkas*. Znacz. etym. ʽznak zrobiony przez oraczaʼ. — LKŽ I, 289 podaje, że u Bretkuna ukazują się formy 1° *arakis* b.z.a. ʽgranicaʼ (syn. *rubežius*), acc.pl. *arakius*: *Tu kožnai žemei statai savo arakius* ʽTy każdej ziemi wyznaczasz graniceʼ, 2° *araikiai* m.pl. ʽgraniceʼ (syn. *gronyčios*). Na razie pozostają one ciemne pod względem filologicznym. Różne hipotezy zreferowano w ALEW 53.

arìmas 1. ʽoranie, orkaʼ, SD «oranie», *mokslas arimo* «oracza nauka», 2. ʽzorane poleʼ — nomen actionis na *-imas* od *ariù*, *árti* ʽoraćʼ. Paralele: *riekìmas* ⇐ *riẽkti*, *vertìmas* ⇐ *vem̃sti*. — Drw. *arìminis* ʽten, co orze — człowiek, wół, końʼ (por. *uždegìmis* ⇐ *uždegìmas*), *arìmnykas* a. *arìmninkas* ʽkoń do orki; ten z dwu wołów w sprzężaju, który podczas orki idzie bruzdą (w odróżnieniu od *viršū̃nykas*); bat używany przy oraniuʼ. Neoosn. *arimin-*: *arìmininkas* ʽwół, koń używany do orkiʼ.

arkýti, *arkaũ*, *arkiaũ* gw. ʽkaleczyć, psuć, zniekształcaćʼ, *suarkýti* ʽzepsuć, zmarnowaćʼ. Refl. *arkýtis* 1. ʽszarpać się, wyrywać się, szalećʼ, 2. DP ʽżerowaćʼ: *O jeig šventėje nedera dirbt, tadąg toli mažiaus derės girtuot, arkytis, puotaut* DP 340_{25} ʽLecz jeśli się w święto nie godzi robić, tedy daleko mniej będzie się godziło upijać, żerować, biesiadowaćʼ. Niejasne, zob. ALEW 54n. LEW 16 łączył z *érgti* ʽbić, uderzaćʼ (†argyti nie jest poświadczone). — Neoosn. *arky-*: *arkymai* DP ʽbłazeństwaʼ: *arba glaudomis ir arkymais, arba indievomis pasakomis linksmina juos* DP 166_{46} ʽabo żarty, błazeństwy, trafnymi powieściami, dobrą im myśl czyniąʼ. — Do tego samego pierwiastka należą: *ar̃koti* ʽzrywać dachy — o wichurzeʼ, *arksė́ti* ʽwarczeć, szczekaćʼ, *arktà* ʽkłótnia, sprzeczka, awanturaʼ. Por. *arkštùs* s.v. *aržùs*.

árklas ʽsocha, radło sporządzone z odpowiednio dobranego rozwidlonego drzewaʼ : łot. *ar̂kls* ts. — ze zmianą rodzaju na męski z pb. neutrum *ār-tla-n < pie. *h_2erh_3-tlo-m ʽprzyrząd do oraniaʼ. Odziedziczone nomen instrumenti od pwk. pie. *h_2erh_3- ʽrozrywać ziemię, oraćʼ. Por. LIV^2 272, NIL 322n., ALEW 55. Według Olsen 1988, 12 suf. *-tlo- jest sekundarny, na miejscu *-tro-. Zob. *árti*. Paralelne nazwy ʽradła, pługaʼ to 1° psł. *ārdla- (scs. *ralo*, sch. *rȁlo*, słń. *rálo*, ros. *rálo*, czes. *rádlo*, pol. *radło*) < pie. *h_2erh_3-d^hlo-m n. (BSW 13 odtwarza dwie formy pbsł.: *ārtla- i *ārdla-; inaczej Snoj 2005, 601, który utożsamia scs. *ralo* z lit. *árklas*), 2° gr. ἄροτρον n. ʽpług, zwł. radło, sochaʼ, goc. *ardrs* m. ʽpługʼ (śrwn. *arl* f. ʽlemieszʼ), < pie. *h_2erh_3-tro-m, por. Beekes 1969, 231, LIV^2 272 (przyp. 1), NIL 323, Kroonen 2013, 36. Gdy chodzi o łac. *arātrum* n. ʽpługʼ, to ze względu na obecność przedsufiksalnego *ā* (zam. spodziewanego *ă*, por. *o* w gr. ἄρο-) uznaje się tu drw. intrałaciński, odniesiony do inf. *arāre* ʽoraćʼ (zob. Schrijver 1991, 108). — Wziąwszy pod uwagę to, że pbsł. spółgłoska lrg. zanikała w zbitce *-rh_3tl-, trzeba uznać akut w *árklas* za sekundarny, dostosowany do inf. *árti*. Paralele słowotwórcze wymieniono s.v. *dóklas*. — Drw. *arklỹs* (zob.), cps. *arklãganas* ʽrękojeść u sochyʼ (por. *gãnas*), *arklãvirvė* ʽpowróz u sochyʼ (por. *vir̃vė*).

arklỹs, acc.sg. *árklį* 3 p.a. ʽkoń, Equus caballusʼ. SD: *arklys didis totoriškas* «bachmat», *arklys pavadnykas* «koń powodny» [ʽkoń luzak, przeznaczony do wymiany w zaprzęgu lub do noszenia bagażuʼ, SPXVI], *arklys romytas* «wałach» [ʽkastrowany ogierʼ], *arklys iš aslyčios* «koń z oślice, hinnus», *mažas arklys* «podiezdek», *stodas arklių* «stado koni»,

prievaizda arklių «końskie gospodarstwo». Rekonstrukcja: pb. *ārtl-i̯a-. Wyraz ten jest derywatem od nazwy ʻsochyʼ, *árklas* (zob.), kiedyś więc oznaczał on ʻkonia używanego do orki, konia roboczegoʼ — w odróżnieniu od konia używanego pod wierzch, pod siodło (zob. *žìrgas*). A. Bańkowski *p.l.* wątpi w słuszność takiego objaśnienia, pisząc «Słowo jest prastare, a końmi zaczęto orać od niedawna». — Drw. *arklìdė* ʻstajniaʼ, war. *arklỹdė* (co do formantu zob. *avìdė*), *arklíena* ʻkonina, mięso końskieʼ, SD «szkapina» [ʻmarny końʼ], *arklìnas* ʻkoń dosyć duży, ale jeszcze nie wyrosłyʼ (GJL II, § 318), *arkliniñkas* ʻstajenny, masztalerz; nocny pastuch koniʼ, *beaȓklis* ʻktoś, kto nie ma koniaʼ (*Kožnas beaȓklis nori, kad jį pavežtum*). — Nazwy ʻlichego, słabego koniaʼ: *arklė̃kas* (por. *paršė̃kas*), *arklýna* a. *arklýnas*, *arkliókštis*, *arklìštis*, *arkliū́kštis*, *arkliūzà*. — N.jez. *Arklìnis*, n.rz. *Arklinìkė* a. *Arklinỹkė*. N.m. *Arklė́nai*. — Cps. *arklãgalvis* ʻgłuptasʼ (por. *galvà*), *arklãpjovis* ʻdługi nóżʼ (używany do zarzynania koni, por. *pjov-*), *arklãraištis* ʻpowróz do uwiązywania koniʼ (por. *raĩštis*), z insercją *k*: *arklãraikštis*; *arklãšeris* ʻkto karmi konieʼ (por. *šérti* II); *arkliadañtė* (stlit.), *arkliadañtis* bot. ʻkoński szczaw, Rumexʼ, SD «szczaw kobyli» (por. *dantìs*), *arkliadañtis* ʻktoś mający wielkie zęby, przypominające końskieʼ (por. n.m. *Arkliadañčiai*)], *arkliaganỹs* ʻkoniuch, pastuch koniʼ (por. *gãnas*), *arkl(i)ãmiegis* (zob. *miegóti*), *arkliavagỹs* ʻkoniokradʼ (por. *vagìs*), *arkliãpalaikis* ʻkonisko; szkapaʼ (por. *pãlaikas*), *arkliãpjovis* ʻkto zarzyna konieʼ (por. *pjov-*), *arkliãšūdis* ʻodchody końskieʼ (zbierane na żarcie dla świń, por. *šū́das*), *arkliãvagis*, *-vagỹs* ʻkoniokradʼ (por. *vagìs*), *arklìgonė* (zob. *gon-*). Zob. jeszcze *ašvíenis*, *ešvà*.

árkužas, gen.pl. *arkužų̃* 3 p.a. gw. ʻ(wielka) karta papieru, arkuszʼ, 2. ʻarkusz blachyʼ, 3. ʻtafla szkłaʼ — ze zmiany *arkušas*. Na pierwszy rzut oka przypomina to oboczność *šaltỹžius* i *šaltỹšius*, ale raczej chodzi tu o dostosowanie słowotwórcze do klasy na *-už-*, por. *vaikùžas* ʻłobuz, urwisʼ, *drabùžis* ʻodzienieʼ (GJL II, § 377). Stan dawny w SD: *arkušas popier[i]aus* «arkusz papieru, philura», *pinki šimtai arkušų popieriaus* «ryza papieru, quingente philuræ chartæ» [dosł. ʻpięćset arkuszy papieruʼ]. Zapoż. z błr. *árkuš*, *-a*, pol. *arkusz*. Według SLA 33 jest to zapoż. z polskiego. Co do akutu por. zapoż. *kárdas*, *márgas*, *skárbas*. Zob. też ALEW 55.

armaĩ 4 p.a. m.pl. gw. ʻosada dyszlaʼ (war. *ermaĩ*) — zapoż. z prus.-niem. *arme*, por. LEW 16, Čepienė 96. Inaczej ME I, 575n., który wymienił *armaĩ* jako wyraz prapokrewny z łot. *ȩ̃rmi* ʻosada dyszlaʼ i psł. *armo, scs. *ramo*, cs. *ramę*, *-mene* ʻramięʼ. Germanizmem jest też *dýselis* (zob.).

armìderis, *armýderis* gw. ʻzgiełk, wrzawa, hałasʼ — zapoż. z błr. *harmídar*, *-u* (pol. *harmider*). War. z dysymilacją *r-r* > *r-l*: *armìdelis*, *armýdelis*. Por. ZS 7 (*armìderius*), LEW 16.

armuõ, acc.sg. *ármenį* m. 3 p.a. 1. ʻwarstwa orna glebyʼ, 2. ʻoranie, orkaʼ, 3. ʻgrzęzawisko, topielʼ, 4. gw. ʻgłębina wodna, otchłańʼ — z pochodzenia nomen actionis na *-men-* od *ariù*, *árti* ʻoraćʼ. Paralele: *rė́muo* ʻzgagaʼ ⇐ *rėti, *sėmuõ* przest. ʻsiew, siejbaʼ ⇐ *sė́ti*. — Neoosn. *armen-* (⇐ *ármenį*): *armenà* ʻwarstwa orna glebyʼ, *ármenija* ʻczas orkiʼ, *ármenys* m.pl. ʻwarstwa orna gleby; pora orania; grząski grunt; głębia, otchłań, przepaśćʼ. Drw. wsteczny: *armà* ʻrozmokła, grząska drogaʼ (por. *óma* ⇐ *ómenį*). — N.rz. *Armenà* (por. s.v. *akmuõ* n.rz. *Akmenà*), *Armenáitis*, n.m. *Arminaĩ* 5x, *Paarmenỹs*.

aȓnas gw. ʻpalenisko w kuźniʼ (*Be arno geležies neįšildysi* ʻBez paleniska żelaza nie rozgrzejeszʼ) — zapoż. z błr. *hóran*, *-rna* ʻpalenisko kowalskieʼ. Por. ESBM 3, 102 (LKŽ I, 311 wskazywał na źródłową formę ros. *gorn*). Traktowanie nagłosu jak w *arielkà*.

aȓnotas ʻornat, ozdobna szata liturgiczna kapłana katolickiegoʼ, SD «ornat kapłański, vulgò casula, vestis extima sacerdotis sacrificantis» (brak w SD[1]) — zapoż. z pol. *ornat* (⇐ czes. *ornát* ⇐ śrwn. *ornāt* ⇐ śrłac. *ōrnātus*). War. *arnõtas*, też f. *aȓnota*. Por. SLA 34, LEW

16, ALEW 55.

ar̃pas ʽmłynek do wiania zboża, wialnia’ (war. *árpa, árba, arbà, erpà*) — zapoż. z pol. *arpa* / *arfa*, błr. *hárfa* lub prus.-niem. *hārp* ʽGetreideharfe’. Por. SLA 33, Čepienė 99, 100, ZS 7. — Vb. denom. *arpúoti* ʽwiać zboże’.

aršìnas ʽarszyn, rosyjska miara długości równa 71, 12 cm’ (*Milas per aršìną platumo buvo, kol nevėliau* ʽSukno miało przed folowaniem ponad arszyn szerokości’). Zapoż. ze stbłr. *aršinŭ* lub ros. *aršín* (por. REW I, 29, ESBM 1, 156, Anikin, RES 1, 311). Por. błr. *aršýn, -a*. War. fem. *aršinà* 2 p.a.: *Į sieksnį eina trys aršinos* ʽSążeń liczy trzy arszyny’.

aršùs, *-ì* 4 p.a. ʽzawzięty, zażarty, zły’ — zapoż. z błr. *hóršy* ʽgorszy’ (LEW 16n.). Co do nagłosu por. *arielkà, ar̃nas*. O alternatywnej etymologii *aršùs* zob. s.v. *ir̃šti*. — Drw. *aršèsnis* ʽgorszy’, *aršiaũ* adv. ʽgorzej’. Vb. denom. *aršė́ti, -ju, -jau* ʽpogarszać się’.

ar̃tas przest., gw. ʽnazwa dawnej monety’, SD *artas* «ort, nummus argenteus» — zapoż. z pol. przest. *ort* ʽmoneta srebrna bita w XVI-XVII w.’ (⇐ śrwn. *ort*). — War. *ur̃tas* i *ortas* SD «urt, nummus argenteus» odpowiada wariantowi stpol. *urt*. Por. SLA 34, LEW 17, ALEW 56. Inaczej Čepienė 187, która widziała tu raczej germanizm.

artaugas przest. ʽszeląg’ — zapoż. ze strus. *artugŭ*, ros. *ártug* ʽmiedziana moneta’ (⇐ stszw. *artogh, örtogh* < *arut-taugō, por. REW I, 27, Kroonen 2013, 37, ALEW 56). — War. fem.: *artauga* SD[1] «szeląg, solidus, de numismate dictum» (syn. *šelinga*). Dyftong *au* pozostaje nieobjaśniony, por. LEW 17. Z tego samego źródła pochodzą łot. *ãrtava, ãrtavs, ar̃tavs*, przest. *ārtaugs* (ME I, 244).

árti, *ariù, ariaũ* (gw. *óriau*) ʽorać, żłobić i odwracać skiby ziemi za pomocą pługa, spulchniać ziemię’. Odpowiednik łot. *ar̂t, aŗu* (gw. *oru*), *aru*. Cps. *apárti* ʽoborać, zaorać (rozrzucony nawóz)’, *atárti* ʽskończyć orać; orać po raz drugi; oraniem odrobić dług lub pożyczkę’ (*atariu ežių* SD «odorać miedzę»), *ažuart* SD «zaorać rolę», *išárti* ʽwyorać’ (*išarta dirva* SD «uprawna rola, uprawiona, sprawiona»), *suárti* ʽzaorać; stępić pług’, przen. ʽzbić, stłuc kogo’, *užárti* ʽsuarti’, przen. ʽuderzyć, zdzielić kogo’. Przeważnie podaje się, że prs. lit. *ariù* ma formację identyczną z gr. ἀρόω ʽorzę’ (*aro-i̯e/o-), łac. *arō* ts. (*ara-i̯e/o-, inf. *-āre*), goc. *arjan* ʽorać’ oraz stir. *-air* ʽorze’, a wywodzącą się z pie. *$h_2$erh$_3$-i̯e/o- (SE w połączeniu z suf. *-i̯e/o-*), zob. np. IEW 62, BSW 13, LEW 17, LIV^2 272[18]. Jest to mało prawdopodobne z uwagi na to, że praforma *$h_2$erh$_3$-i̯e/o- musiałaby przez fazę *HarH-C wydać refleks pb. *ār-C, lit. †árju lub †óriu. Ruchomy pdg. *ariù, ãria* świadczy raczej o tym, że mamy przed sobą prs. z pochodzenia iteratywne (pwk. na SO), kiedyś należące do inf. *arýti ʽorać’ ⇐ pie. *$h_2$orh$_3$-éi̯e- (lrg. przed samogłoską znika bez śladu, stąd krótkość pwk. *ar-V*). Podobnie w słowiańskim prs. *orjǫ* ʽorzę’ mogło należeć do pierwotnego iter. *oriti ʽorać’; to ostatnie zostało z czasem wyparte przez *orati* (por. ros. *orátь, orú* a. *orjú*, czes. *orat, oru*, pol. *orać, orzę*). Por. jeszcze pdg. apofoniczny w het. *ḫarrai, ḫarranzi* ʽmiażdżyć, mleć, kruszyć’ < pie. *$h_2$órh$_3$-ei, *h_2r̥h$_3$-énti (Kloekhorst 2008, 300). — Drw. werbalne: *paarė́ti* ʽpoorać trochę, przez pewien czas’, *arinė́ti* ʽorać po trosze, okopywać (kartofle)’, *ardinė́ti* ʽorać po trosze’, caus. *suárdinti* ʽzorać (łąkę)’, *užárdinti* ʽzaorać (drogę)’. — Drw. nominalne: *ãratė* ʽoranie, orka’ (por. *kū́latė, pjovãtė*), *ãratis* a. *ãretis, -ies* f. ts., *arčià* (zob.), *arẽ* ʽczas orki, orka’, *arė́jas* ʽoracz’ (łot. *arãjs*), *ariamas* SD «oralny, arabilis» (ptc. prs. pass., por. pol. przest. *grunt oromy* ʽzdatny do orania’), ⇒ *ariamìnis* ʽorny, używany do orania — o wole, koniu’ (por. *penìmis*); *arýba* ʽoranie, czas orania’, *arýbė* ʽczas orki’, *arienà* 3 p.a. ʽzorane pole’, *arìkas* ʽoracz’, *arìkis* (zob.), *arìmas* (zob.), *arỹnė* ʽrola, ziemia orna’, *árklas* (zob.), *armuõ* (zob.),

[18] Dzieło to nie uwzględnia innej teoretycznej możliwości, mianowicie że gr. ἀρόω, łac. *arō* itp. mogą kontynuować formację na SZ i z suf. *-ei̯e-: pie. *h_2r̥h$_3$-éi̯e-.

ársena 'orka' (neosuf., por. *kársena, málsena*), *artojà* 'czas orki' (*Jau prasideda artojà*), *artójas* (zob.), *artùvas* 'koń do orki' (*Geras arklys, ale tìk artùvas*), też 'socha', *artùvės* f.pl. 'czas orki', *atarà, ãtaras* 'koniec roli, poprzeczna bruzda na końcu roli' (⇒ błr. gw. *atór*, por. ESBM 1, 198), *ìšara* a. *išarà* 1. 'część radła, deska u spodu rozgałęziona, na którą nabija się żelazne narogi', 2. 'bruzda, zagłębienie między skibami', 3. 'ostatnia bruzda, idąca w poprzek roli', *núoara*, żm. *nṹara* 'miejsce odorane przy miedzy; miejsce niezorane'. Cps. *laukarỹs* 'czas orki' (por. *laũkas* I). — WSO *or-* < *ār-: *óriau* (gw. prt.), drw. *paorḗti* 'poorać trochę, przez pewien czas', *óras* (zob.), *orẽ̃* (zob.).

artì adv. 'blisko', gw. *artiẽ* ts. (por. adv. *namiẽ*). Też praep. z gen., np. *Aš buvaũ artì namų̃* 'Byłem blisko domu'. *Kišẽnė artì pil̃nio riešutų̃* 'Kieszeń prawie pełna orzechów'. Pokrewne gr. ἄρτι adv. 'właśnie, w tej chwili; zaraz, niedawno', co jest skostniałą formą locatiwu od tematu *$h_2$er-t-, por. Beekes 2010, 143, LEW 17. Martirosyan 2009, 135 porównuje jeszcze orm. *ard* 'just now', *ardi* 'now'. — Drw. *ar̃tas* 'bliski, nieodległy' (*iš ar̃to* adv. 'z bliska'), *artèst* gw. 'bliżej' (Vidugiris 1998, 60), *ar̃timas* (zob.), *artỹn* adv. 'bliżej' (*artỹn tráukiasi* 'zbliża się', por. *tolỹn* ⇐ *tolì*), *ar̃tis* 'bliskość, niewielka odległość', SD «bliskość» (syn. *artybė, artimystė*), *artùs* 'bliski, niedaleki, nieodległy; bliski (w czasie); pokrewny', DP 'bliski', cps. *artipil̃nis* 'prawie pełny' (por. *pìlnas*). — Od osnowy *art-it- 'bliziutki' utworzono adv. *artiteliai* 'bardzo blisko, bliziuteńko' (⇒ *artiteláičiai* ts.), *artitùkai* ts.. Z kolei od *art-ut- 'bliziutki' urobiono adv. *artutẽ̃liai* 'bardzo blisko, bliziuteńko', *artutùkai* ts., *artutìnis* 'najbliższy; wzięty w przybliżeniu'. — Vb. denom. *ar̃tintis* 'przybliżać się, nadchodzić, przystępować', *priar̃tinti* 1. 'podejść, zbliżyć się', 2. tr. 'przybliżyć'.

ar̃timas, *-à* 'bliski, niedaleki' (war. *ártimas, ar̃tymas, ártymas*) — drw. z suf. *-mas* od adv. *artì* 'blisko' (por. *tólimas* ⇐ *tolì*). — Urzeczownikowiony przymiotnik: *ar̃timas* 'bliźni, każdy człowiek w stosunku do drugiego' (*padėti savo ar̃timui*), DP 'bliźni, powinowaty', SD «bliżny, proximus» (kalka z pol., zob. Borowska 330), pl. *artimíeji* 'bliscy, najbliższa rodzina, krewni, przyjaciele' (*Dažnai i artimíeji nesugyvena gerai*). — Drw. *artimýbė* 'bliskość, pobliże, sąsiedztwo', DP 'bliskość, krewność, powinowatość', *artimystė* SD «bliskość» (syn. *artis, artybė*).

artójas 'oracz' (SD «oracz; kmieć, rolnik»). Nomen agentis z suf. *-toja-* od *árti* 'orać' (zob. s.v.). War. *artójis, artójus*. Odpowiada z jednej strony stpr. *artoys* EV 'rolnik, Ackerman [Ackermann]', z drugiej strony psł. *artajĭ 'oracz, rolnik', por. scs. *ratai* 'γεωργός', chorw. przest. *ràtaj* (ob. *ràtār*), słń. *ratâj* (ob. *rátar, ratár*), ros. *rátaj*, ukr. *ratáj*, stbłr. *orataj* (błr. *aráty, -aha*), stczes. *rataj*, pol. *rataj* ['oracz wołami']. Jeden z rzadkich wypadków dołączenia sufiksu pbsł. *-tāi̯a- wprost do pierwiastka werbalnego (paralele: *kastójas, klaustojas, patremtojas*). Inaczej w języku łotewskim, gdzie jest *arãjs* 'oracz', z suf. *-āja-* jak np. w *vędãjs* 'kto przewodzi, przewodnik' (do *vędu*), *bridãjs* 'kto brodzi' (do *brist*, prt. *bridu*). Formacje bsł. są młodsze od utworzonych sufiksami *-ter-, *-tor- odpowiedników ie., por. gr. ἀροτήρ m. 'oracz, rolnik' < pie. *$h_2$erh_3-ter- (n. instr. ἄροτρον n. 'pług' < pie. *$h_2$erh_3-tro-m), łac. *arātor* 'oracz; wieśniak' (zam. *arător) < pie. *$h_2$erh_3-tor- (por. NIL 322). — Drw. *artojẽ̃lis*: *Nei aš pijokėlis, nei aš laidokėlis, tėvelio sūnelis — žemės artojėlis*; *artojinis, artojump priderųs* SD «oraczy, georgicus, agricolaris». Por. jeszcze *artojà* 'czas orki' (s.v. *árti*). Vb. denom. *artojáuti* 'zarabiać oraniem' (*Geriau jis eitų artojáuti*). — Zapoż. lit. w błr. gw. *artáj, hartáj* (1603 *ortaj*) 'oracz', stąd pol. gw. *ortaj* ts. (war. *orataj* jest wynikiem kontaminacji form *ortaj* i *rataj*), por. Laučjute 42, , ESBM 1, 150, SGP III, 460.

arúodas 1. 'przegroda z desek w spichlerzu, sąsiek, zasiek' (*Į vieną arúodą pila kviečius, į kitą miežius*), 2. 'przegroda w piwnicy'. SD *aruodai* «przegrody w szpiklerzach, lacus, us», SD[1] *aruodas* «szpiklerz, granarium». War. *erúodas*. War. sufiksalny: *arúoda* gw. 'skrzynia na ziarno': *Kožnam javuo atskira arúoda* (Lukšiaĩ). Odpowiednik łot. *aruõds*

ʽprzegroda w spichlerzu; skrzynia na ziarnoʼ. Całkiem izolowane i niejasne, por. przegląd literatury w LEW 17n., Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 47n. i ALEW 57n.. Prawdopodobnie trzeba wraz z ZS, 7 traktować *arúodas* jako slawizm. Por. stbłr. 1583 *orudъ* ʽprzegroda w spichlerzuʼ, błr. *arúd*, *harúd* (war. fem. *arúda*), ros. gw. *arúd* ts. Stbłr. *orudъ* może być refleksem psł. *o(b)rǫdŭ, sb. postvb. od *o(b)rǫditi ʽogrodzić, oddzielić ścianąʼ. W tym kierunku wskazuje taki refleks, jak ros. *soorudítь* ʽzbudować, wznieśćʼ. Zapoż. błr. w pol. gw. *arud*, *orud*, *harud*, *horud* oraz w prus.-niem. *arrōde*. Zob. Laučjute 27, ESBM 1, 152, Anikin, RES 1, 300. — Drw. *póruodė* gw. ʽpiętro w spichlerzuʼ (*Šiemet tik vieną póruodę miežių prikūlėm*). N.m. *Arúodiškiai*.

árvas przest. ʽdziedzic, spadkobiercaʼ (war. *arbas*) — zapoż. z prus.-niem. *arw*, śrdn. *arwe* (GL 27, Čepienė 146), por. nwn. *Erbe*.

aržùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽnamiętny, jurny, lubieżny, pożądliwy; zajadły, upartyʼ (war. *eržùs*). Pwk. *arž-* jest ten sam, co w nazwie ʽjąderʼ, pie. *$h_x$org̑^{h}i- (por. LIV[2] 239, przyp. 1, Būga, RR III, 780, LEW 123n.), z czym wiąże się *er̃žilas* (zob.). Por. stwn. *arg* ʽzły, zepsuty, rozpustnyʼ, śrdn. *arch* ʽzły, kiepskiʼ, stisl. *argr* ʽnieobyczajny; niemęski, zniewieściałyʼ < pgerm. *arg-a- ʽunzüchtigʼ (Heidermanns 1993, 102, Kroonen 2013, 34). — Z innymi suf.: *arškùs* ʽjurny, namiętny; zajadły, zapalczywy; nieznośny, złyʼ (*arž-kus; czy raczej do czas. *ir̃šti*?), *aržlùs* ʽnieposłuszny, krnąbrnyʼ, *aržnùs* ʽwytrzymały, krzepkiʼ. Od neoosn. *aršk-* (⇐ *arškùs*) utworzono sufiksem *-tus* przymiotnik *arkštùs* gw. ʽkłótliwy, zajadłyʼ.

ąsà 4 p.a. ʽucho u garnka, ucho pętli, uchwytʼ. SD <usa> «ucho w statku, ansa, manubrium, ansula». Pl. *ą̃sos*: SD <puodas su usomis> «dzban, fidelia, cuppa, capula fictilis», <usos serdoko> «kolca abo ogniwa w pancerzu, hami loricæ». Odpowiedniki bałt.: łot. *ùosa* ʽucho garnkaʼ, war. *ùoss*, acc. *ùosi*; stpr. *ansis* EV ʽhak do zawieszania kotła nad ogniskiem, Hoke [Haken]ʼ. Pb. *ansā obok *ans-i- < pie. *$h_2$ens-eh_2-, *$h_2$ens-i-. Por. łac. *ānsa* ʽrękojeść, ucho, uchwyt, trzonek, klamraʼ. Z innymi suf.: stisl. *æs* f. ʽdziurka w skórze buta do przewleczenia sznurowadłaʼ (*ansjō-, suf. *-i̯eh_2-), gr. ἥνια n.pl. ʽcugle, uzdaʼ (*ansi̯a, suf. *-ih_2-), hom. ἡνί-οχος ʽtrzymający wodzeʼ. Dalsze objaśnienie niepewne. Por. LEW 18, WH I, 51, Schrijver 1991, 45, 61, de Vaan 2008, 44, Kroonen 2013, 30, ALEW 58. BSW 10 odtwarzał pbsł. *ansā- ob. *ansi- ʽHenkelʼ. — Drw. *ąsẽlė* ʽpętelka do zapinaniaʼ, SD <usełe apliko> «kobyłka u pętlic, haftek», <usełes> f.pl. «kolca u szaty», *ãdatos ąsẽlė* ʽucho igłyʼ, *ąsótas* a. *ąsúotas* ʽz uchamiʼ, *ąsõtis*, *-ė* ʽz uchamiʼ, sb. *ąsõtis* ʽgarnek z uchamiʼ (⇒ *ąsõčius* ts.).

asabà 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽosoba, jednostka ludzkaʼ, 2. ʽwyobrażenie osobyʼ (*Kortos su asãbom*), 3. ʽtwarz, wyglądʼ — zapoż. z błr. *asóba*, *-y*, pol. *osoba* (SLA 34, ZS 7, LEW 18, ALEW 58). — Wariant przekształcony przy użyciu prefiksu *ap-*: gw. *apsabà* 2 p.a. ʽosoba; wygląd zewnętrznyʼ (*Jo brolis yra visai tos pačios apsãbos — toki pat kumpa nosė, aukšta kakta*), war. *apsãbas* (*Jis ant to paties apsãbo, kaip ir Jonas*). Por. Kabašinskaitė 11. Zob. też *personà*.

asetras, *asė́tras* stlit., gw. ʽjesiotrʼ, SD[1] «iesiotr, sturio, silurus» — zapoż. z błr. *asétr* (por. SLA 34, LEW 18, ALEW 58).

ãsilas ʽosioł, Equus asinusʼ, SD «osieł, asinus» — zapoż. ze strus. *osĭlŭ*, por. Būga, RR III, 764, SLA 34, LEW 18 (przyjęte w ALEW 59 zapoż. z goc. *asilus* nie wydaje się prawdopodobne). Lit. *i* jako zastępstwo za strus. *ь* (jer) widać również w *kãtilas*, *kazilaĩ*, *kùbilas*, *Póvilas*. War. stlit. *ẽsilas*, *eselas*. Stpr. *asilis* EV ʽosioł, Ezel [Esel]ʼ ⇐ stpol. *osieł*, *osła* (inaczej PKEŽ 1, 101: z psł. *osьlъ; Trautmann 1910, 304: z goc. *asilus*). Łot. *ẽzelis* ʽosiołʼ ⇐ śrdn. *ēsel* (Jordan 62). — Drw. *asilas medinis* SD «osieł dziki, onager, onagrus» [ʽłośʼ], *asilaitis* SD «oślę», *ãsilė* ʽoślicaʼ, *asilė̃lis* DP ʽosiełekʼ, *asilýčia* a. *asilyčià* ʽoślicaʼ (m.in. DP, SD), *asilíenė* ʽoślicaʼ, *asiliùkas* ʽosiołekʼ. Cps. *ãsilarklis* ʽmułʼ (por. *arklỹs*).

asiū̃klis, *-io* bot. ʻskrzyp, Equisetumʼ. War. *asiū́klis, esiū̃klis* (por. oboczność *ẽsilas* < *ã̃silas*). Formacja nierozpoznana. Sufiks *-ūk-* czy raczej *-kl-*? Brak w ŽD i Ambrazas 1993. — Drw. *asiūklýnas* ʻmiejsce obficie porośnięte skrzypemʼ, *asiūklỹnė* ʻmiejsce, gdzie rośnie skrzypʼ, *asiū̃klinis* ʻ(miotełka) ze skrzypu, (siano) z przymieszką skrzypuʼ. N.rz. *Asiū̃klė* 3x, *Asiūklỹs*, n.m. *Asiū̃klė* 4x, *Asiūklỹnė*. — Jak drw. wsteczny wygląda *asỹs* ʻskrzyp zimowy, Equisetum hiemaleʼ (war. *esỹs*), n.jez. *Asỹs*, n.rz. *Asìnis*, *Ã̃supis*. : łot. *aši* m.pl. ʻEquisetumʼ, *ašas* f.pl. ts., poza tym *ašavi*, *ašenes* ts., *ašķi* / *ažģi* ts. War. lit.: *asiõkas* ʻskrzypʼ, *asiùkas* ts. Nieco inne ujęcie w LEW 124 (s.v. *esỹs*). ALEW 267 traktuje *esỹs*, *asỹs* jako wyraz prymarny.

aslà 2 p.a. 1. ʻklepisko z mocno ubitej gliny (w izbie lub stodole)ʼ, SD «tło proste, pauimentum», 2. ʻpodłoga z desekʼ, 3. ʻśrodek izbyʼ, 4. ʻdno pieca chlebowegoʼ. Bez ustalonej etymologii, zob. LEW 18, ALEW 59. Może pie. $*h_1$os-leh$_2$- w znaczeniu ʻto, co rzucono na ziemię (np. o mokrej glinie)ʼ, SO do pwk. pie. $*h_1$es- ʻrzucićʼ (zob. LIV^2 242n.). Por. het. *siēzzi* ʻrzuca, ciskaʼ, wed. *ásyati* zam. *syati ts., < pie. $*h_1$s-i̯é-ti. Co do apofonii por. *tašlà* ʻciastoʼ ⇐ *tẽšia* ʻo wymieniu: wzbiera mlekiemʼ. Paralela semazjologiczna: lit. *pãmatas* a. *pamataĩ* m.pl. ʻfundament, podwalina budowliʼ, łot. *mętums* m.in. ʻgrobla, nasypʼ jako derywaty od czas. *met-* ʻrzucićʼ. — Cps. *aslã̃žemis* ʻklepiskoʼ (por. *žẽmė*), *vidù.aslis* ʻśrodek klepiskaʼ (por. *vidùs*), war. kontrahowany: wsch.-lit. *vidúoslis* (por. Zinkevičius 1966, § 135).

asmõkas gw. ʻgroszʼ (*Neturi sarmatos nė ant asmõko* ʻNie ma ani za grosz wstyduʼ) — zapoż. z błr. przest. *asmák* (⇐ pol. *ósmak* przest. ʻmoneta ośmiogroszowaʼ), por. LEW 18. War. *ašmõkas* ma *š* według rodzimego *ã̃šmas* ʻósmyʼ.

asmuõ, acc.sg. *ã̃smenį* m. 3 p.a. ʻosoba, jednostka ludzka, osobistośćʼ. Analiza: *as-men-*. Neologizm oparty na temacie prs. *asù* gw. < *esù* ʻjestemʼ (LEW 18). Zastąpił on slawizmy stlit. *asabà* i *personà* (zob.). War. *esmuõ*. — Drw. *asmenýbė* ʻosobowośćʼ, *asmenìnis* ʻosobisty, prywatny; osobowy (zaimek)ʼ, *ã̃smeniškas* a. *asmẽniškas* ʻosobistyʼ, cps. *asménvardis* neol. ʻnazwa osobowa, antroponimʼ (por. *var̃das*). Vb. denom. *asmenúoti* ʻodmieniać czasownik przez osobyʼ, *ã̃smeninti* ʻuczynić osobąʼ (*įã̃smeninti* ʻuosobićʼ, *nuã̃smeninti* ʻpozbawić osobowości, indywidualnościʼ).

astañkas, *astanka* stlit., gw. ʻostatek, resztka, trochęʼ — formy singulatywne, dotworzone na gruncie litewskim do form *astañkai* m.pl., *astañkos* f.pl., oddających zapożyczenie błr. *astánki*, *-aŭ* m.pl. ʻostatki, resztkiʼ. Por. ZS 7. SLA 34 i ALEW 66 na pierwszym miejscu wymieniają stpol. *ostanek*. — Nagłos *a-* został przekształcony na prefiks *at-* w war. *atstañkas*, *ã̃tstanka* (por. rodzimy syn. *atlaikaĩ*, *ã̃tlaikas*). Ta morfologiczna zmiana pociągnęła za sobą drw. wsteczny deprefigowany *stanka* stlit. ʻostatek, resztkaʼ (por. *ã̃tsala* ⇒ *salà*; *atšiáuža* ⇒ *šiáuža*).

àš zaimek 1 osoby ʻjaʼ, przest. *eš*, gw. *ès̀* (Zíetela). Odpowiedniki bałt.: łot. *es*, stpr. *as* < *es. Rekonstrukcja: pb. *ež. Na temat zmiany *e-* > *a-* por. Zinkevičius 1966, § 119, Stang 1966, 31. Pb. *ež zostało widocznie skrócone z formy *ežan, która była kontynuacją pie. $*h_1$eǵ-h$_x$-om, por. wed. *ahám* (*aź^{h}am). Postulat spółgłoski lrg. w zakończeniu formy wynika z refleksów gr. ἐγώ i łac. *egō*, które wskazują na pie. $*h_1$eǵ-oh$_x$, por. EWAIA I, 155, Schrijver 1991, 483, Beekes 2010, 373. — W słowiańskim zamiast *ez-ǫ lub *ez-a jest *azŭ — z niewyjaśnioną barwą i długością samogłoski pierwiastkowej, por. scs. *azŭ* / *jazŭ*, strus. *jazŭ*, stczes. *jáz*, stpol. *jaz*. Kortlandt, *Balt* XLVIII:1, 2013, 6 przyjmuje dla słowiańskiego sekundarne wzdłużenie samogłoski w praformie *ʔeǵHom. Młodszym wariantem jest *ja* (strus. ros. pol. czes.), pozbawione zakończenia *-zŭ* (por. pol. gw. *tera* < *teraz*; *zara* < *zaraz*). Zob. też ALEW 54. (rekonstrukcja pie. $*h_1$eǵh$_2$-óm; w słowiańskim miało zajść wzdłużenie wedle tzw. prawa Wintera). — Formy emfatyczne zaimka ʻjaʼ: *ašaĩ* (*àšai*), *àšanai* (*àšano*, *àšanos*), *ã̃šiai*, *ašiaina*, *ašiain* (SD <aśieyn> «ja, ego»), przest. *ašeino* (*aš-iai-no), *ašein*;

àšgu, ašgujen; *ãšian, ãšjan, ã̃šianai* (war. *ãšen, ãšenai*), *ã̃šianainos, ã̃šianajos, ãšiano, ãšianos*.

ãšaka 1 p.a., *ašakà* 3 p.a. 1. ʻłuska, osłona ziarna, plewa, ostra plewaʼ, 2. ʻość rybia, ość roślinnaʼ, 3. ʻkręgosłup; grzbiet, tył, zadʼ (war. *ašikà*); *ãšakos* f.pl. ʻotręby, łuski ziarn zbożaʼ, SD «miękiny, apludæ, retrimentum». Wraz z łot. *asaka, asęka* ʻość rybiaʼ znajduje odpowiednik w ros. *osóka* a. *osoká* bot. ʻturzyca, ostra trawa bagienna z rodzaju Carexʼ, błr. *asaká* ts., pol. *osoka* bot. ʻStratiotes aloidesʼ (por. ESBM 1, 162), < pbsł. *aš-aka-. Pwk. pie. *h$_2$eḱ- jak w *aštrùs* (zob.). Suf. jak w *dubakà, kalvakà*. Zob. BSW 15, LEW 18, ALEW 60.. Nawiązanie w łac. *acus, -eris* n. ʻplewa, łupina owoców strączkowychʼ < *akos < pie. *h$_2$eḱ-os/-es- oraz goc. *ahs*, stwn. *ehir* ʻkłos zbożaʼ (por. de Vaan 2008, 23). — Zapoż. lit. w błr. *ašakí* f.pl. ʻłuski z otłuczonego w stępie ziarnaʼ (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 49, Laučjute 53). — Drw. *ašakaĩnis* ʻz łuskami, plewami — o mące, chlebieʼ (por. łot. *asakaîns* ʻościstyʼ, *asakaina zivs* ʻoścista rybaʼ), *ašakìnis* ʻz łuskami, plewamiʼ, *ašakótas* ts., też ʻościstyʼ.

ãšara 1 p.a. ʻłzaʼ : łot. *asara* ts. Obok tego przest., gw. *ašera*, por. dwoistość *vãsara* / *vasera, vė́daras* / *vė́deras* (Stang 1966, 33). Przy użyciu suf. *-arā-* przekształcono pb. neutrum *ašru w temat na *-ā-* (por. budowę *vãsara, añtaras, kataràs, vãkaras*). Praforma bałt. *ašru była kontynuacją pie. *h$_2$eḱ-ru-, por. wed. *áśru-* n. ʻłzaʼ, aw. *asrū* n.pl. ʻłzyʼ, npers. *ars, ašk* ʻłzaʼ, toch. A *ākär*, pl. *ākrunt*, toch. B *akrūna* ʻłzyʼ (EWAIA I, 138n., LEW 18, ALEW 60; Kroonen 2013, 505 daje rekonstrukcję pie. *h$_2$eḱ-or-eh$_2$-). W sprawie het. *išḫaḫru-* n. ʻłzaʼ zob. Kloekhorst 2008, 391. — Oprócz tego są refleksy z nagłosowym *d-* na miejscu *h$_2$: gr. δάκρυ n. ʻłzaʼ (war. δάκρυον), orm. *artawsr*, stłac. *dacruma*, goc. *tagr*, stwn. *zahar*, nwn. *Zähre* f. (de Vaan 2008, 322, Beekes 2010, 299n.). — Drw. *ašarė̃lė* 1. ʻłezkaʼ, 2. bot. ʻpierwiosnek, Primulaʼ (*dangaũs ašarė̃lė* ʻniezapominajka, Myosotis versicolorʼ), *ašarìngas* ʻłzawyʼ. Vb. denom. *ãšarinti* ʻdoprowadzać do łez, do płaczuʼ, *ãšaroti* a. *ašaróti* ʻłzawić; lać łzy, płakaćʼ (⇒ *ašarótas* ʻzałzawiony, łzawyʼ).

ašìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʻoś, na której obraca się koło wozuʼ, 2. ʻstos drzewa opałowego mający sążeń długości, sągʼ (*Ašis medžių ant vežimo uždėta*). War. *ašẽ* oraz *ešìs, ešià*. Dial. relikty atematyczne: gen.sg. *ašès*, n.pl. *ãšes*. Odpowiedniki bałt.: łot. *ass* ʻośʼ, stpr. *assis* EV ʻAchze [Wagenachse]ʼ. Wraz ze scs. *osĭ, -i* f. ʻośʼ kontynuują pbsł. *aš-i- (BSW 14, LEW 19, ALEW 60n.). Temat na *-i-* pochodzi z tematyzacji nomen pierwiastkowego pie. *h$_2$aḱs- < *h$_2$eḱs-. Lit. *š* z pie. *ḱs ukazuje się również w *iẽšmas, lašišà, šešì* (zob. też przypis do *ieškóti*). Odpowiedniki: łac. *axis, -is* m. ʻośʼ, stir. *aiss* ʻwóz, taczkiʼ. Inna budowa: sti. *ákṣaḥ* m. ʻośʼ (*aḱs-o-), gr. ἄξων, -ονος m. ʻośʼ (*aḱs-on-), stwn. ags. *ahsa* ts. (*ahs-ō), por. NIL 259n., Kroonen 2013, 6, s.v. *ahsō. Dalsze objaśnienie niepewne. Rozważano nawiązanie do pie. *h$_2$aḱ- (< *h$_2$eḱ-) ʻostry; szpicʼ (ʻośʼ jako ʻcoś spiczastegoʼ?) albo do pie. *h$_2$eǵ- ʻpędzić, wprawiać w ruchʼ, od czego nomen z suf. *-s-*: *h$_2$eǵ-s-, zob. NIL 260, przyp. 1. — Cps. *ašìgalis* 1. ʻkoniec osiʼ, 2. ʻbiegunʼ (por. *gãlas*), *šiáurės ašìgalis* ʻbiegun północnyʼ.

ãšmas stlit. ʻósmyʼ, SD «osmy». Odpowiedniki bałt.: stpr. *asmus* ʻósmyʼ, acc.sg. *asman*, łot. drw. *asm-īt-*: *asmĩte zemes* ʻósma część włókiʼ. Stlit. liczebnik porządkowy do *aštuonì* ʻosiemʼ. Formacja dwuznaczna: albo drw. od obciętej podstawy *ašt-: ⇒ *ašt-ma-, z suf. analogicznym do *sẽkmas* ʻsiódmyʼ (zob. s.v.), albo też przekształcenie z *aštu̯a- < *aštau̯a- (synkopa) < pie. *oḱtou̯-o- ⇐ *h$_3$ektou̯ (por. łac. *octāvus*, gr. ὄγδο(F)ος ʻósmyʼ). To samo odnosi się do scs. *osmŭ* ʻósmyʼ < *ašma-. Zob. Smoczyński 1989, 88n. N.B. Do *osmŭ* dotworzono nowe cardinale *osmĭ* (scs.), które zastąpiło psł. *osta ʻosiemʼ < pbsł. *aštō (zob. *aštuonì, aštuñtas*). Inaczej BSW 16: pbsł. *ašma- jest refleksem pie. *oḱtmo- (podobnie LEW 20). ALEW 61 nie daje rekonstrukcji. — Drw. *ašmáinė* ʻplecionka mieszcząca osiem garncówʼ zboża, z której wysiewa się zbożeʼ, *ašmáinis* ʻmiara zboża: osiem garnców; kosz o pojemności ośmiu garnców; ósma część włóki; pewna miara masłaʼ (por. *ketvirtáinis*), *ãšmė*

ʽkarta o ośmiu oczkach, ósemka' (syn. *aštuñtakė*), *ašmìnis* ʽmoneta o wartości 15 groszy', *ašmõkas* ts. Cps. *ašmadešimtas* SD[1] «ośmdziesiątny» (por. *dešim̃tas*), *ašmaliekas* SD «ośmnasty» (por. *liẽkas*), *ašmašimtinis* SD «ośmsetny» (por. *šim̃tas*).

ašmuõ, acc.sg. *ãšmenį* 3 p.a., zwykle pl.m. *ãšmenys* ʽostrze noża, kosy, miecza' (stlit. *ašmenes*). War. *ešmuo* b.z.a. (por. *ašìs* > *ešìs*). Odpowiednik łot. *asmens* m., pl. *asmenis* a. *asmeņi* ʽostrze, szpic kłosa, zaostrzony koniec' (war. *asmins*, *asms*). Temat pb. *aš-man- / *aš-men- ⇐ pie. *h$_2$éḱ-mon- / -men-. Por. wed. *áśman-* m. ʽkamień; pocisk miotany; skała' (gen.sg. *áśnas*, instr.sg. *áśnā*), aw. *asman-* m. ʽniebo', stper. *asman-* ts., gr. ἄκμων, -ονος m. ʽkowadło' (znacz. etym. ʽkowadło z kamienia, kamienne' (obok tego ἀκμή f. ʽostrze, spiczaste, ostre zakończenie', przen. ʽpunkt kulminacyjny, szczyt, dojrzałość' < pie. *h$_2$eḱ-meh$_2$-). Zob. LEW 10, NIL 287, ALEW 61. Pwk. *aš- ukazuje się także w wyrazach *ãšaka*, *ašnìs*, *aštrùs*, *ašutaĩ*. Osobno zob. *akmuõ*. — Drw. *ašmenaĩ* m.pl. ʽostrze kosy' (syn. *ašnìs*), *ašmeniñkė* ʽspecjalnie zaostrzona igła do szycia skóry, kożuchów', *ašmeniuotas* DP ʽobojętny' [ʽo mieczu: obosieczny'].

ašnìs, *-iẽs* 4 p.a. f., żm. *ãšnys* f.pl. 1. ʽostrze kosy', 2. ʽkiełek'. War. *asnìs*. Formant *-ni-* jak w *šaknìs*, *šlaunìs*, *usnìs* (zob. GJL II, § 291n.). Odpowiada łot. *asns* ʽwyrzynający się kiełek, latorośl' (zdrob. *asniņš*), < pb. *aš-ni-. Do pwk. *aš- ʽostry' < pie. *h$_2$eḱ-, o czym więcej s.v. *aštrùs*. Por. łac. *acūmen*, *-inis* n. ʽostrze, ostry koniec; wierzchołek góry'.

ašóklis, *-io* gw. bot. ʽkrzew porzeczki, Ribes rubrum', pl. *ašókliai* ʽowoce porzeczki' (war. *ešõklės*). Niejasne (ALEW 64). Z powodu war. *ašvóklis* dopuszcza się możliwość derywacji od *ašva* ʽklacz, kobyła' (por. *aviẽtės* ⇐ *avìs*), zob. LEW 19. Inne war. o zmiennym nagłosie: *šašóklis*; *vašóklė*, *vašóklis*, *vašókšlė*; *vaišóklis*, *vaišvóklis*, *vaišvókšlis*. War. *vašók(š)lė* Kabašinskaitė 32 tłumaczyła adideacją do *atvašà* ʽpęd, odrostek'; pozostałe warianty pozostawiła bez komentarza.

Ašpažà wsch.-lit. ʽświęto Wniebowzięcia N. M. Panny, święto Matki Boskiej Zielnej, przypadające 15.VIII.' Z antycypacyjną asymilacją *š-ž* < *s-ž* z *Aspaža — zapoż. z błr. *Aspažá* (zob. ZS 7, 91; pominięte w LKŽ). — Drw. *Ašpažẽlė* ʽświęto Narodzenia N. M. Panny, przypadające 8.IX.' stanowi transpozycję zdrobniałej formy błr. *Aspóžka* < *Aspóžka* (zob. też s.v. *Špažiùkė*). Zob. LEW 19, 138, ESBM 1, 180. Por. apelatyw błr. *aspažá* ʽpani' < *haspažá* < *gospožá*.

aštrùs, *-ì* 4 p.a. ʽostry', stlit., gw. *ãštras*, *-à* 4 p.a., SD *aštras* «ostry» (syn. *skudrus*, *šiurkštus*, *dygus*), *abišaliai aštras* «obosieczny». Najbliżej stoją łot. *astri* m.pl. ʽwłosie w ogonie końskim' (z *asri < pb. *ašrai) oraz przymiotnik scs. *ostrŭ* ʽὀξύς, τραχύς', ros. *óstryj*, czes. *ostrý*, pol. *ostry*. Formy z insercją *t* do grupy *š-r na granicy morfemowej kontynuują pbsł. *ašras (por. BSW 15) < pie. *aḱros < *h$_2$eḱ-ro- lub *h$_2$oḱ-ro-. War. lit. *ašrùs*, *ašras* : łot. gw. *asrs*. Insercja *t* jest dziś charakterystyczna dla gwar płd.-auksztajckich, por. *auštrà*, *nastraĩ*, *straunùs*, *strẽbti* (Zinkevičius 1966, § 242). — Z suf. *-ro- również gr. ἄκρος ʽznajdujący się na samym brzegu, końcu, wierzchołku, szpicu' < *h$_2$eḱ-ró-, hom. ἄκρον adv. ʽna szczycie', ἄκρον n. ʽkoniec, zakończenie, szczyt', ἀκρό-πολις, -εος f. ʽgród na górze, warownia, zamek', starsze ἄκρη πολις ts., łac. *ācer*, f. *ācris* ʽostry, spiczasty, przenikliwy, bystry' (*ā* wtórne, niejasne), sti. *aśra-* tylko w cps.: *caturaśra-* ʽo czterech kątach'. Por. IEW 18n., LEW 19, ALEW 62, NIL 288, de Vaan 2008, 22. — Z innymi suf.: scs. *osla* ʽkamień szlifierski do ostrzenia narzędzi', słń. *ósla*, ros. *oslá* ʽosełka' (zdrob. *osëlok*), stpol. *osła* ʽpodłużny kamień do ostrzenia' (pol. *osełka*) < pbsł. *aš-lā- < pie. *h$_2$éḱ-leh$_2$-; gr. ἀκόνη ʽosełka' < pie. *h$_2$éḱ-on-eh$_2$-. Pwk. *aš-* tkwi także w wyrazach *ašmuõ*, *ašnìs*, *ašerỹs*, *ašutaĩ* oraz *akštìs*, *ãkštinas*. — Drw. *aštraregis* cps. SD «ostrowidz zwierzę» [ʽryś, Felis lynx', SPXVI] (por. *regė́ti*), *aštr(i)adañtis* ʽo ostrych zębach' (por. *dantìs*). Vb. denom. *aštrė́ti*, *-ja*, -

jo ʽnabierać ostrości — o ostrzu kosy; wzmagać się, mocnieć — o mrozie', *ãštrinti* ʽostrzyć, np. nóż, szablę' (gw. *ãšrinti*). Por. łot. *asinât* ʽostrzyć'. — N.m. *Aštrãkalnis*, *Aštriãkalnis*, *Aštrióji Kirsnà*.

aštuñtas, -*à* ʽósmy' — liczebnik porządkowy, który wyparł stlit. *ãšmas* (zob.). Pochodzi ze zmiany *aštuontas (por. łot. *astuôtaĩs* ʽósmy'). Był to drw. na -*ta*- od neoosn. *aštuon*- (zob. *aštuonì*), por. wsch.-lit. *aštuõntas*: *Aštuontaĩs metais gimė* ʽUrodził się w [tysiąc dziewięćset] ósmym roku') obok *aštúontas*: *Dabar ji susilaikė aštúonto vaiko* ʽTeraz doczekała się ona ósmego dziecka'. Zob. Smoczyński 1989, 91n. — Drw. *aštuñkė* ʽósemka w kartach' — zam. *aštunt-kė, formacja wzorowana na *deviñkė* ʽdziewiątka w kartach' (por. *deviñtas*); *aštuñtądie* gw. adv. ʽósmego dnia' (ze zwrotu *aštuñtą diẽną*), *aštuntaĩnis* ʽdziewiąta część', *aštuñtinis* ʽpociąg jadący o ósmej godzinie'. Cps. *aštuntãdalis* ʽósma część', war. kontrahowany *aštuñdalė* (por. *dalìs*), *aštuñtakė* ʽkarta o ośmiu oczkach, ósemka' (por. *akìs*).

aštuonerì, f. *aštúonerios* 3 p.a. ʽośmioro, osiem' — drw. kolektywny na -*er*- od card. *aštuonì*, używany z rzeczownikami o formie plurale tantum, np. *aštuonerì marškiniaĩ* ʽosiem koszul', *aštúonerios rõgės* ʽośmioro sań', *aštuonerių̃ mẽtų vaĩkas* ʽośmioletnie dziecko'. — Neoosn. *aštuoner*-: *aštuonérgis* ʽośmioletni, np. koń' (być może z *aštuoner-kis przez persewerację *rk* > *rg*). — Neoosn. *aštuonerio*-: *aštuonerió-pas* ʽośmioraki'. — War. *aštuonelì*, f. *aštúonelios* coll. ʽośmioro, osiem', ⇒ *aštuonél-kis > *aštuonél-gis* ʽośmioletni' (*lk* > *lg* przez persewerację), *aštuoneliokas* SD «ośmioraki» (zakończenie -*okas* imituje pol. -*aki*), *aštuoneliópas* ts.

aštuonì, f. *aštúonios* 3 p.a. ʽosiem' : łot. *astuôņi*, gw. *astuņi*. Forma męska o zakończeniu -*ni* zluzowała starsze *aštuo < pbsł. *aštō (zob. Smoczyński 1989, 79n., LEW 19n.). To z pie. *oḱtō < *h₃eḱteh₃ ʽosiem' (lub *HoḱtoH, ALEW 62), por. gr. ὀκτώ, łac. *octō*, wed. *aṣṭā́(u)*. Oczekiwane psł. *osta < pbsł. *aštō znikło bez śladu, zastąpione przez neol. *osmĭ*. Nagłosowe *a*- z *o- < *h₃o- < *h₃e- (paralele: *akì*, *arẽlis*). — Drw. *aštuonerì* (zob.), *aštúonetas* ʽośmioro', SD «ośm» (*Sūnus jau aštúoneto vaikų susilaukė*), *aštuoníese* adv. ʽw grupie ośmiu osób, w ośmioro', war. *aštuoníesu*, *aštuoníesuo* (por. *septyníese*, *devyníese*). — Cps. *aštúonakė* ʽósemka w kartach', por. *akìs* (⇒ *aštuõnė* ts.), *aštuondešimtas* SD «osiemdziesiąty» (dziś *aštuonias-dešim̃tas*), *aštuondúonis* przest. ʽkto żebrze, chodząc po wsiach' (dosł. ʽkto wyżebrał chleb w ośmiu miejscach', por. *dúona*), *aštuonialikas* SD[1] «ośmnaście» (por. °*lika*), *aštúoniasdešimt* ʽosiemdziesiąt' (por. *dẽšimt*). — Neoosn. *aštuonio*-: *aštuoniólika* ʽosiemnaście' (por. °*lika*).

ašutaĩ, -*ų̃* 3 p.a. m.pl. ʽwłosie w końskim ogonie lub grzywie'. War. *ešutaĩ*; z aferezą: *šutaĩ*. Z innym suf.: *ašataĩ*. Sg. *ãšutas* ʽpojedynczy włos z końskiego ogona lub grzywy'. Formalnie wyraz ten odpowiada słowiańskiej nazwie ʽostu, Carduus' jako rośliny kłującej, kolczastej, por. cs. *osŭtŭ*, ros. *osót*, pol. *oset* (stpol. też ʽdziewięćsił, głóg, krzak ciernisty'), słń. *óset*, < pbsł. *ašu-ta- (BSW 15, REW II, 285)[19]. Jest to drw. z posesywnym suf. -*ta*-, rozszerzającym odziedziczoną osnowę na -*u*-, pbsł. *ašu- ʽostry', por. łot. *ass* ʽostry, spiczasty' (⇒ *ašs* ʽostry, srogi', *asums* ʽostrość', *asumi* pl. ʽprzedmioty o ostrych zakończeniach'), zob. LEW 18, ALEW 63. Pie. *h₂éḱ-u-, por. łac. *acus*, -*ūs* f. ʽigła, szpilka' (⇒ *acūmen* n. ʽostrze, ostry koniec, wierzchołek', *acūtus* ʽzaostrzony, ostry', *acuō* ʽostrzyć, zaostrzać'); toch. B *akwatse* ʽostry' (*h₂aḱu-ti̯o-). Por. IEW 18n., NIL 289,de Vaan 2008, 23. Kloekhorst 2008, 168 zwraca uwagę na to, że het. *aku*- tu nie należy, ponieważ ma znaczenie ʽmuszla', nie zaś ʽkamień', jak wcześniej przyjmowano (zob. np. Puhvel, HED 1/2, 24). — Z

[19] Por. gr. ἄκανος m. ʽgatunek ostu', ἄκανθα f. ʽkolec, cierń', też o różnych kolczastych roślinach, ἄκανθος m. ʽgatunek ostu, Acanthus mollis; gatunek akacji'.

innym suf.: *aštrùs* (zob., tam też o łot. *astri* pl. ʻwłosie'. — Drw. *ašutìnė* a. *ašutinẽ* ʻwłosiennica, koszula z szorstkiej tkaniny zrobionej z włosia' (war. *ašatìnė*), *ašùtis* bot. ʻżycica roczna, Lolium temulentum' (znacz. etym. ʻtrawa przypominająca włosie'?), n.rz. *Ašùtis, ašutỹs* ʻwłos z ogona końskiego' (war. *ašuõtis* ts. zawiera niejasne *uo*).

ašva b.z.a., stlit. ʻklacz rozpłodowa, kobyła', SD[1] «klacza, equa» (syn. *kumelė*). Ze zmiany starszej formy *ešva*, por. Zinkevičius 1966, § 117, Stang 1966, 31. Odpowiednik łot. gw. *asa*, *osa* (zanik *v*), n.m. *Asva*, *Osvijas* (Karulis I, 468n.). Formacja z suf. *-ā-* jak w łac. *equa* ʻklacz', wed. *áśvā-*, aw. *aspā-* ts., przedstawia drw. żeński *h_1eḱu̯-eh_2- od pie. *h_1eḱu̯o- ʻkoń' (NIL 230n.). Por. masculinum łac. *equus*, *-ī* (płac. *ekos, gen.sg. *ek$^{u̯}$ī), stir. *ech*, toch. B *yakwe*, toch. A *yuk*, wed. *áśva-*, aw. *aspa-*, stang. *eoh*, stisl. *jór*, cps. goc. *aíƕa-tunþi-* f. ʻtarnina, Dornstrauch' (dosł. ʻkoński ząb'). Brak jest refleksu †ešvas w bałtyckim. Zob. BSW 72, LEW 20, NIL 230n., ALEW 63n., de Vaan 2008, 192n. Pie. *h_1eḱu̯-o- pochodzi z tematyzacji starszego tematu na *-u-*, zaświadczonego w językach anatolijskich, por. het. *ekku-, luw.-hier. *á-sù-*, lyk. *esb-* ʻkoń', ⇐ pie. *h_1éḱ-u-s, gen.sg. *h_1ḱ-u̯-ós, zob. Kloekhorst 2008, 237n. — Drw. *ašvienė* b.z.a. ʻkobyła', *ašvíenis* a. *ašvienỹs* żm. ʻkoń roboczy' (*Geras ašvienis artoją mokina*), *ašvis* b.z.a. ʻkoń' (*giriniai ašviai* ʻkonie puszczańskie, dzikie'), *ašvóklis* (zob. *ašóklis*). Cps. *didašva* b.z.a. bot. ʻpszonak drobnokwiatowy, Erysimum cheiranthoides' — w słowniku Brodowskiego z XVIII w. (por. *dìdis*). — Stpr. zwrot *aswinan dadan* EV ʻkobyle mleko, Kobilmilch [Stutenmilch]' przywodzi na myśl przymiotnik łac. *equīnus* ʻkoński'. — N.rz. *Ašvà* 2x (por. łot. n.m. *Asva*), *Ašvijà*, *Ašvìnė* a. *Ešvìnė* (por. stpr. n.jez. *Asswin*, n.rz. *Asswene*). N.m. *Ašvė́nai*, *Ašvãraistis*, *Pãašvijis* (por. n.rz. *Ašvijà*). Zob. Būga, RR III, 536, Vanagas 1981, 50, AON 12.

at- prefiks ʻod-, ʻdo-', ʻprzy-', np. *atim̃ti* ʻodjąć, odebrać', *atšérti* ʻodkarmić', *atskìrti* ʻoddzielić', *atpìgti* ʻstanieć', *ateĩti* ʻprzyjść', *atbė́gti* ʻprzybiec', *atkviẽsti* ʻzaprosić' a. ʻodwołać zaproszenie', *atmainà* a. *atãmaina* ʻodmiana', *atãbradas* ʻmielizna u brzegu'. Prefiks *at-* odpowiada słow. *ot- / otŭ-*, jak i praep. *otŭ* ʻod'. Praforma bsł. *ati, *atu (inaczej BSW 16: *at-). Praformy ie. *$h_1$eti, *$h_1$oti, por. gr. ἔτι adv. ʻjeszcze, oprócz tego, nadto', sti. *áti* adv. ʻobok; nader, bardzo', praep. z acc. ʻprzez, ponad' (Beekes 1995, 221). Zestawia się tu jeszcze sti. *átaḥ* adv. ʻstamtąd', rozumiane jako drw. od zaimka wskazującego *a-* ʻten tu' < pie. *h_1e- (EWAIA I, 35; paralele: *átra* ʻtu, tam', *átha* ʻna to, wtedy, potem', *adyá* ʻdziś') oraz łac. *at* spójnik przeciwstawny ʻale, jednak, przecież' (de Vaan 2008, 59 wywodzi to z pie. adv. *$h_2$et(i) ʻw tył, za siebie, wstecz'). — Gdy czasownik zaczyna się od spółgłoski dentalnej *d-* lub *t-*, praeverbium ma postać **ati-** lub **ata-**, np. *atidė́ti* ʻodłożyć', *atidarýti* ʻotworzyć', *atìdaras* : gw. *atãdaras* ʻotwarty', *atitekė́ti* ʻwyjść za mąż i przenieść się do domu męża', *atitìkti* ʻodpowiadać czemu', *atãtupstas* ʻcofający się tyłem'. — Od złożeń werbalnych z *ata-* tworzy się czasem drw. nominalne z prefiksem *ató-* < *atā- (wzdłużenie *ata-*), np. *atódrėgis* ʻzelżenie mrozu, odwilż' ⇐ *atadrėgstu* SD «wilgnę, wilgotnieię»; *atódaira* ʻoglądanie się, staranność' ⇐ *atsidairýti* ʻoglądać się za siebie'. Zob. GJL III, § 697n. Osobno zob. *atúo-*.

atadà I sb. 2 p.a. gw. ʻoddanie tego, co było pożyczone', np. *Duok man ant atãdos* ʻDaj mi na oddanie'. *Norėčia gaut kiek grūdagalių ant atãdos* ʻChciałbym dostać trochę pośladu na oddanie'. Drw. na *-ā-* od neoosn. *atad-*, którą wyabstrahowano z formy *atadúoti,* mianowicie w następstwie reanalizy vb. cps. *ata-dúo-ti* ʻoddać, zwrócić', dokonanej według wzoru czasowników na *-uoti*. Paralela: *pardà*.

atadà II ipv. gw. ʻoddaj!': *Atadà pinigus, kur vakar daviau!* ʻOddaj pieniądze, które [ci] wczoraj dałem!' Z redukcji *atadu̯à < *atadúok*, formy 2 sg. ipv. do *atadúoti* gw. ʻoddać' (zob. *dúoti*). War. *atadàč* ʻoddaj!'. Przykład nieregularnego rozwoju fonetycznego, spowodowanego częstością użycia. Paralele: *atstà*, *atstrà*, *palà*.

ãtakia stlit., gw. ʽzemsta, odwet’, DP ʽpomsta, krzywda’, war. *ãtakė* ts., SD[1] *atakes* [acc.pl.f.] *darau* «mszczę się; pomszczę się» (obok tego *atgaunu* «mszczę się», *atgavimas* «pomsta»), *ãtakis*: stlit. *atakį ataduoti* ʽwziąć odwet, zemścić się’. Zdaniem LEW 20 bliskoznaczne wyrazy gw. *atãtikės* f.pl. ʽodpłacenie, zemsta’ i *atãtikis* ʽodpłacenie się za co’ przemawiają za tym, że *ãtakia*, *ãtakė*, *ãtakis* wywodzą się odpowiednio z *atatikia, *atatikė, *atatikis, mianowicie przez redukcję haplologiczną. Podstawa werbalna w stlit. *ata-tikti* ʽtrafić w co, trafić do celu’ (stąd ʽugodzić kogo’ ⇒ ʽzemścić się za co’), zob. *tìkti*. Nieco inaczej ALEW 64, który wychodzi od *atatìkti* w znaczeniu ʽentsprechen, übereinstimmen’. — Drw. *atakingas* DP ʽmściwy’. Vb. denom. *ãtakioti* DP ʽmścić się’ (⇒ *atakiotojas* b.z.a. ʽmściciel’), war. *atakiuoti* b.z.a.

atãsėja 3 p.a. gw. ʽżelazny pręt lub sznur łączący osie przednich kół z hołoblą’ (*Nutrūko vežimo atãsėja. Atsargiai važiuok — atãsėjos netvirtos. Važiuoja kaip ratai be atãsėjų*). Formacja na WSE *sėj-V* od *sej-V*, jak w czas. *sejù, siẽti, atsiẽti* ʽwiązać, łączyć’ (zob. s.v.). Odpowiedni wyraz ukazuje się również w formach apofonicznych na SZ (zob. *ãtsija*) i SO (zob. *atsajà*). — Zapożyczenie lit. brzmi w języku białoruskim *atósa*, przest. *otósa* (stąd pol. gw. *otosa*), a to zakłada skrócenie pośredniej formy błr. *atóseja ⇐ lit. *atãsėja* drogą odrzucenia zakończenia *-eja*. Nieco inaczej Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 48. Zob. też Laučjute 18.

atãtupstas, *-a* ʽcofający się tyłem, rakiem idący’ (*Vėžỹs eĩna atãtupstas* ʽRak idzie / chodzi tyłem’) — drw. od neoosn. *atatupst-*, wyodrębnionej z vb. cps. *ata-tup-styti. Por. *atitũpti* ʽprzykucnąć, ugiąć tylne nogi’ oraz *tūpstýti* ʽdoglądać, troszczyć się’ s.v. *tupė́ti*. Z innym suf.: *atãtupsčias* ʽcofający się tyłem’. Paralele: *gul̃sčias* od *gulst(yti), *klùpstis, klùpsčias* od *klupst(yti), *kniū́bsčias* od *kniūbst(yti).

ãtbulas, *-à* ʽporuszający się rakiem, tyłem do przodu, wsteczny; odwrócony; robiący bez powodu na przekór, na odwrót’ (war. *atãbulas*) — złożenie członów *at-*, *ata-* i *bul-* jak w *bùlė* ʽzad, tylna część ciała, pośladki’ (zob. *bulìs*). Por. *ãtpakalias, ãtstubas*. — Drw. *atbulaĩnis* ʽczłowiek przekorny’, *atbuleĩkis* ts. Vb. denom. *atbuláuti* ʽmówić lub robić na przekór’.

atéiva c. ʽkto przychodzi, przybysz’, *ateĩvis* ʽprzybysz, nietutejszy’, SD «przychodzień, aduena» (war. *ataivis* u Bretkuna) — drw. na *-v-* od vb. cps. *ateĩti* ʽprzyjść’. Z innymi prvb.: *apeĩvis* ʽdróżnik’ od *apeĩti* ʽobejść, obchodzić, oporządzać (bydło)’, *išeĩvis* ʽwychodźca, emigrant’ od *išeĩti* ʽwyjść’ (⇒ *išeivijà* ʽwychodźstwo, emigranci’), *péreiva* a. *péreivis* ʽprzechodzień’ od *péreiti* ʽprzejść’. Zob. *eĩti* oraz *karéiva*.

atgal̃ adv. 1. ʽz powrotem’, 2. ʽdo tyłu, wstecz’, 3. ʽznów, na powrót’ — z apokopowania formy stlit. *atgaliõs* a. *atgaliõn* ʽdo tyłu, w tył’, por. SD *atgalios* «nazad, wzad», *atgalion* «wzad», *atgalion ažusuku* «wzad nachylam». Te adverbia zakładają derywację od zanikłego sb. *galia ʽtył’, urobionego od *gãlas* ʽkoniec’ (zob. s.v.). — Drw. *ãtgalias* ʽodwrócony tyłem; odwrotny, przeciwny’, *atgalìnis* ʽpowrotny (bilet), zwrotny (adres), wsteczny (o dacie)’.

atgū́ti, *atgũva* (*gų̃va < *gu-n-va), *atgùvo* gw. ʽo głosie ludzkim: po chorobie gardła odzyskać głos’, np. *Jo balsas vėl atgũva, o neseniai da toks užkimęs buvo* ʽOn znów odzyskuje głos, a jeszcze niedawno był taki zachrypnięty’. *Tarė jau atguvusiu balsu* ʽPowiedział już zdrowym głosem’. Simplex *gū́ti wyszło z użycia. Odpowiednik łot. *gũt,* prs. *gūnu* a. *gũstu* (war. *gūju, guju, gūmu*), prt. *guvu* ʽganiać za czym, chwytać, łapać, łowić (ryby); zaczerpnąć (powietrza); dostać, otrzymać’, *apgũt* ʽpodołać, opanować’, *ìegũt* ʽosiągnąć, uzyskać, zdobyć (zaufanie), zyskać (na czasie)’, *pagũt* ʽpokonać, podołać’, *pìegũt* ʽnałapać (ryb, motyli)’, refl. *gũtiês* ʽchwytać powietrze; starać się’, *atgũtiês* ʽprzyjść do

siebie, zaczerpnąć powietrza'. Formacja na SZ *gū-C* od *gāu-C*, jak w *gáuti* 'otrzymać, dostać' ⇐ pie. *g$^{(u̯)}$eu̯H- / *g$^{(u̯)}$uH- 'osiągnąć, uzyskać' (LIV^2 189: tylko bałt., etymologia nierozpoznana). Paralele: *plū́ti* : *pláuti*; *pū́ti* : *pjáuti; *griū́ti* (*grū́ti) : *griáuti*; *(s)pjū́ti (por. scs. *pli-nǫ-ti*) : *spjáuti*. — Prs. infig. °*gū̃va* < *gũ̯va < *gu-n-va utworzono od osnowy prt. °*gùvo*, gdzie -*v*- było wypełniaczem tzw. hiatu lrg. (por. *pū̃va* < *pũ̯va ⇐ *puv-*, inf. *pū́ti*). Łot. prs. *gūnu* i *gũstu*, urobione od inf. *gũt*, są inchoatiwami młodszej daty. — Drw. od neopwk. *gūst-*: łot. *gũstît*, *-u*, *-īju* frq. 'łowić, chwytać, łapać, pętać', *pagũstît* 'chwytać, łapać', *sagũstît* 'schwytać, pojmać, wziąć do niewoli' (⇒ *gũsts* 'kto nagle chwyta, porywa', *gũsts* 'niewola', *gũstîgs* 'chciwy, łapczywy'), refl. *gũstîtiês* 'robić coś w wielkim pośpiechu, robić gorliwie'. — Neoosn. *gūstī-*: *gũstîba* 'niewola'.

atidarýti, *atidaraũ*, *atidariaũ* 1. 'otworzyć, odemknąć' (SD <atdarou> «odmykam skrzynie, otwieram»), 2. 'odrobić, odpracować, wykonać pracę wzamian za nabytą rzecz' (*Metus darysi ir atadarýsi man už kumeles*), 3. 'naprawić, zrobić takim, jakie było', 4. 'stępić (brzytwę)' — jedna z formacji prewerbialnych rodziny *darýti* (zob.). — Drw. *ãtdaras* 'otwarty, odemknięty' = [ãdaras], gw. *atãdaras, atìdaras*.

atìdė, *-ės* 2 p.a. gw. 'uwaga, koncentracja świadomości' (war. *atidà*, *atidžià*) — drw. od neoosn. *atid-*, którą wyabstrahowano z *atid-ėti*, struktury będącej pochodną resegmentacji vb. cps. *ati-dė́-ti* 'odłożyć', refl. *at-si-dė́-ti* 'oddać się czemu, poświęcić się czemu' (zob. *dė́ti*). Paralele: *nuodžià*, *pradžià*. Por. Būga, RR I, 108. — Drw. *neatidùs* 'nieuważny, nierozgarnięty (o dziecku)', *atidžiaĩ* adv. 'uważnie, z uwagą'. Por. *įdėmùs*.

atitìkti, *atatìkti*, *atitinkù* (war. *-tenkù*), *atitikaũ* 1. 'odpowiadać, być zgodnym, być podobnym, pasować do czego' (*Neatitinka raktas skylės*), 2. 'trafić w cel' (*atatinku* SD «trafiam do celu»), 3. 'odnaleźć rzecz, miejsce (dawno nie widziane)'. Jedna z formacji prewerbialnych rodziny *tìkti* (zob.). — Refl. *atsitìkti* 'zdarzyć się, przydarzyć się komu' (*Jeigu višta gieda, atsitiks nelaimė*. *Atsitinka ir žydui kiaulienos ragauti*), też 'udać się, np. o dobrze upieczonym chlebie', 'być podobnym' (*Duktė buvo į tėvą atsitìkusi*), 'przypominać sobie coś'. — Drw. *atitikmuõ* 'odpowiednik, ekwiwalent', *atitiñkamas* 'odpowiedni', *atsitikìmas* 'wypadek, zdarzenie', *atsitiktìnis* 'przypadkowy' (⇒ *atsitiktinaĩ* adv. 'przypadkowo, przypadkiem, trafem'), przest. *notatiktė* SD «chyba, chybienie» < *ne-ata-tiktė, *notikimas* SD ts. < *ne-at-tikimas (zob. *not-*).

ãtilsis, *-io* 'odpoczynek, przerwa w pracy' (*Dirba be jokio ãtilsio*), *ámžiną ãtilsį* acc.sg. 'wieczne odpoczywanie', SD *atilsis nuog kariavimo iš sukakio abiejų šalių* «fryszt, wytchnienie zmowne w potyczce». Abstractum dewerbalne na -*i̯a*- od vb. cps. *at-si-ilsė́ti* dosł. 'przestać się trudzić', zob. *ilsė́tis*. Osobno zob. *póilsis*. — Z innym suf.: gw. *atilstìs* f. 'odpoczynek, przerwa'.

atkaklùs, *-ì* 4 p.a. 'uparty, nieustępliwy, zawzięty, zacięty' : łot. *atkakls* 'niegrzeczny, niesforny' — formacja pochodna od *kãklas* 'szyja'. Szczegóły semazjologiczne niezbadane. — Drw. *atkakliaĩ* adv. 'uparcie, nieustępliwie', DP 'opacznie', *atkaklùmas* 'upór, nieustępliwość'.

atkarùs, *-ì* 1. 'odgięty, odchylony, zadarty', 2. przen. 'przeciwny, niechętny, nieposłuszny, krnąbrny, przekorny', 3. przen. 'odpychający, nieprzyjemny' (war. *ãtkaras*). Przymiotnik dewerbalny z suf. -*u*- i SO *kar-* ⇐ *ker-*, por. vb. cps. *atkérti* 'odstać, odwisnąć, np. o korze drzewa; oddzielić się częściowo od całości' s.v. *kérti* (Būga, RR III, 951). Paralele apofoniczne: *smarkùs* ⇐ *smeȓkti*, *rambùs* ⇐ *rémbėti* itp. (GJL II, § 72). Por. Urbutis 2010, 52n. Osobno zob. *įkyrùs*. — Vb. denom. *atkárti*, *-ką̃ra*, *-kãro* 'odchylić się; stępić się', por. *Nuo ilgo pjovimo atkãro ir dalgis* 'Od długiego koszenia kosa stępiała'.

ãtkilas, *-à* 'odemknięty, otworzony — o wrotach', *atkilì vaȓtai* m.pl. 'otwarte wrota',

atkilùs, *-ì* ʽrosły, postawny, ładnie zbudowany'. Dewerbalne przymiotniki z suf. *-a-*, *-u-* i SZ *kil-* ⇐ *kel-*, por. vb. cps. *atkélti* ʽunosząc w górę otworzyć' (zob. *kélti*), *atkìlti* ʽprzybyć, przyjechać'. — Z innymi prepozycjami: *ìškilas* ʽwypukły, wystający', przen. ʽpodniosły, wyniosły', *iškilus* SD «wysoki, wyniosły» ⇐ *iškélti*, *iškìlti*; *pakilùs* ʽwzniesiony, wysoko położony; podniosły, wzniosły' ⇐ *pakélti*, *pakìlti*; *prãkilas* ʽuchylony', *prakilì var̃tai* m.pl. ʽuchylone wrota' ⇐ *prakélti*.

atkõčius, *-iaus* gw. ʽtkacz' — zapoż. z pol. *tkacz*. Obca grupa nagłosowa *tk-* została rozwiązana w *at.ko* przez wsunięcie protetycznej samogłoski *a*. Podobne wypadki: *akmỹnas*, *apsálmas* (zob. GJL I, § 340). — Obcym wyrazem jest też stpr. *tuckoris* EV ʽtkacz, Weber' ⇐ śrwn. *tūchœere*, *tūcher* ʽTuchmacher, -händler' (zob. P.U. Dini, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 43-45, 1991, 241n.). — Drw. *atkõčinis* ʽtkacki', *atkõčinė* ʽcienka tkanina lniana'. — N.m. *Atkõčiai*, *Atkõčiškės* 2x, *Atkõčiškiai*.

atkonyčia SD[1] <atkanićia> «tkanica, tkanka, redimiculum muliebre», SD <atkonicza> «tkanka» [ʽstrój kobiecy na głowę', L.] (syn. *rėdykla galvos*) — zapoż. z pol. przest. *tkanica*. Obca grupa nagłosowa *tk-* została rozwiązana tak, jak w wyrazie *atkõčius* (zob.). Por. SLA 35, LEW 21, ALEW 65.

atlaidaĩ I (3 p.a.) m.pl. 1. ʽprzerwa, odstęp w czasie, pauza', 2. ʽodwiedziny teściów u zięcia w pierwszą niedzielę po ślubie oraz świekrów u synowej w drugą niedzielę po ślubie'. Dewerbalne sb. na SO *laid-* ⇐ *leid-*, por. vb. cps. *atléisti*, *-džiu* m.in. ʽzelżeć, ustąpić, osłabnąć' (zob. *léisti*). — Z innymi suf.: *atlaidà* ʽzelżenie mrozu; ustąpienie choroby', *ãtlaidis* ʽodwilż, przerwa' (*atlaidinỹs* ts.), *atlaidžià* ʽprzerwa' (*be atlaidžiõs* ʽbez przerwy').

atlaidaĩ II (3 p.a.) m.pl. ʽodpust, parafialna uroczystość kościelna' — drw. od *atlaidà* 3 p.a. ʽ(w religii katolickiej) darowanie kary za grzechy pod warunkiem wykonania pewnych praktyk religijnych'. Por. SD: *atlaida* «folga, odpust», *be atlaidos* «bez folgi, bez odpuszczenia» (syn. *notleistinai*), *meldžiu atlaidos* «przepraszam» (dosł. ʽproszę o przebaczenie'). Dewerbalne sb. na SO *laid-* ⇐ *leid-*, por. vb. cps. *atléisti*, *-džiu* m.in. ʽodpuścić komu (grzechy, winę), przebaczyć, darować'[20]. Zdaniem Borowskiej 330n. jest to pożyczka znaczeniowa z pol. *odpust* ⇐ *odpuścić*.

ãtlaikas 1. ʽreszta, resztka, ostatek, pozostałość, rzecz nieużywana', 2. ʽciało nieboszczyka', 3. ʽreszta czasu' (*Mes ãtlaiką nakties perleidom ramiai* ʽResztę nocy spędziliśmy spokojnie'), *atlaikà* ʽreszta, resztka'. Substantywizowane przymiotniki z suf. *-a-* i *-ā-* oraz SO *laik-* ⇐ *liek-* / *lik-*, por. vb. cps. *atlìkti* ʽzostać, pozostać'. Znacz. etym. ʽ(rzecz) pozostała'. Zob. BSW 154n., LEW 372n. Por. przymiotniki *ãtlaikas* ʽzbywający', *núolaikas* ʽwolny od pracy, nie zajęty' ⇐ *nulìkti* ʽmieć czas', *pãlaikas* ʽbezwartościowy, nie nadający się' ⇐ *palikti* m.in. ʽporzucić, opuścić'. Etymologia s.v. *lìkti*. Paralela apofoniczna: gr. λοιπός ʽpozostały' ⇐ λείπω ʽpozostawiam'; substantywizacja: λοιποί pl. ʽpotomni', sti. *atirékaḥ* ʽnadmiar, resztka' ⇐ *riṇákti* ʽzostawia'. — Drw. *atlaikaĩ* m.pl. ʽresztki, szczątki, pozostałości' (syn. *palaikaĩ*), *ãtlaikūlės* a. *ãtlaikūliai* pl. ʽostatki, resztki; szmaty' (długość w części sufiksalnej tłumaczy się tym, że osnową derywatu na *-l-* była forma gen.pl. *atlaikų̃*). — Do lit. *ãtlaikas* nawiązuje pod względem formacji scs. *otŭ-lěk-ŭ* coll. ʽτὰ κατάλοιπα, resztki, ostatki', strus. *olěkŭ* ʽgłowa barci', ros. gw. *ólek* ʽgórna część barci, początek plastrów, w których wylęgają się młode pszczoły', ukr. *olik* ts., błr. *alëk* ts., por. BSW 155, REW II, 263n. Ze zmianą *tl* > *kl*: stpol. *oklek* XV w. ʽplaster w górnej części barci, w którym wylęgają się młode pszczoły', pol. gw. *oklek* ʽobłamki plastrów woskowych, opadłe na dno ula' (⇒ vb. denom. *okleczyć* ʽwyciąć oklek albo osadzić oklek w głowie barci'), zob. Sławski, SEJP II,

[20] Por. stlit. *Atgileisk ir tu kaltes jai* ʽOdpuśćże i ty winy jej'. *Atmileisk tatai* ʽOdpuść mi to'. *kaltybė atleistina* SD «grzech powszedni» (syn. *nusidėjimas kasdieninis*).

196n. (s.v. *kleczyć*).

atlajà 3 p.a., *ãtlaja* 1 p.a. 1. ʽmiejsce zalewane podczas powodzi’, 2. ʽmielizna, miejsce płytkie w jeziorze’ — konkretyzowane abstractum z suf. *-ā-* i SO *laj-V* ⇐ *lej-V*, por. vb. cps. *at-lej-u, inf. *atlíeti* ʽodlać’ (s.v. *líeti*). Znacz. etym. ʽodlewanie, odlewanie wody’. Paralele: *atsajà, ãtsaja* ⇐ *sejù* (*siẽti*), *ãtšlaja* ⇐ *šlejù* (*šliẽtis*). — Z inną budową: *įlajaĩ* a. *lajaĩ* m.pl. ʽglina do zalepiania dziur (w klepisku, piecu)’, *išlajà* ʽwylew (wody, krwi); łąka zalewana przez rzekę’, *palajà* ʽoblodzona, śliska droga’ (ŽD 449), *ùžlaja* a. *užlajà* ʽmiejsce zalewane przez rzekę’, *užúolaja* ts., *užlajos pievos* f.pl. ʽłąki zalewowe’[21]. Z innymi suf.: *ãtlajas* ʽmielizna; odpływ morza’, *atlajùs* a. *ãtlajus* ʽmała zatoka; głębia; wezbrana woda, która zalewa brzeg; mulisty brzeg rzeki po opadnięciu wody; grubsza warstwa lodu zamarzłego wokół przerębla’, *atlajus* b.z.a. ʽsos’, *užlajùs* ʽzamarzły wylew wody (koło studni, przy przerębli)’. — W związku z *(į)lajaĩ* stoi vb. denom. *lajóti* ʽzalepiać dziury w piecu, ścianie’, war. *lajúoti*.

ãtlapas, *-à* 1. ʽotwarty, rozwarty, odkryty’ (*dùrys ãtlapos* f.pl. ʽdrzwi otwarte’)’, 2. ʽrozchełstany, niezapięty na guzik’, *atlapõs širdiẽs* gen.sg. ʽotwartego serca, serdeczny’. Vb. denom. *atlapóti, -ju, -jau* ʽotwierać, np. okno, drzwi; rozpinać ubranie’, refl. *atsilapóti* ʽodkryć się, odwinąć się — o pole, o dolnej części odzienia’, *atsilapóję̨s* ʽrozpięty na piersiach, rozchełstany’. Niejasne. LEW 340 łączył z *lãpas* ʽliść’. Warto jednakże rozważyć, czy *ãtlapas* nie jest fonetycznym wariantem do *ãtvapas* ʽotwarty’ ⇐ *atvèpti* (por. alternację *l/v*: *atlašà* ob. *atvašà*). — WSO *lop-* < *lāp-: *atlópyti, -au, -iau* ʽotworzyć (drzwi), rozpiąć (ubranie)’, refl. *atsilópyti* ʽrozpinać się, rozpinać na sobie ubranie’, *atlopóti, -ju, -jau* ʽotwierać (drzwi)’, *lopsóti* ʽstać otworem — o drzwiach, być rozchełstanym’.

atlėgà 3 p.a. gw. 1. ʽodwilż’, 2. przen. ʽprzerwa, ulga’ (*Šąla be jokios atlėgõs*) — sb. postvb. od *atlė́gti* m.in. ʽzelżeć — o mrozie’ (zob. °*lė́gti*). Z inną apofonią: *atlygà* ʽodwilż’ oraz *ãtlaiga* / *atlaigà* ts. — Zapoż. lit. w błr. gw. *atléha* ʽodwilż’ (war. *adléha*, *adlíha*), ukr. *vidlíha*, ros. gw. *otlíga* ts. (Laučjute 18).

ãtmyniais adv. gw. ʽczasami, z rzadka’, np. *Ana dirba ãtmyniais*, t.y. *kada atsimena* ʽOna z rzadka pracuje, tj. gdy sobie [o tym] przypomni’. *Į tuos kapus tik ãtmyniais kas belaidoja* ʽNa tym cmentarzu rzadko kto jeszcze chowa (grzebie)’. Skostniała forma instr.pl. od sb. *atmynis ʽprzypomnienie sobie’ (por. *šúoliais* ⇐ *šúolis*) albo drw. od *atmyn- utworzony przysłówkowym suf. *-iais*, por. *kar̃tkarčiais*, *rẽtkarčiais* (ob. *kar̃tais* ⇐ *kar̃tas*). Zawarty w tym wyrazie morfem *myn-* jest wyjątkowym przykładem wzdłużonego SZ od *min-* jak w *miñti* ʽpamiętać, przypominać sobie’ (por. brak wzdłużenia w *atminaĩ* m.pl. ʽnabożeństwo za zmarłych’).

atmintìs, *-iẽs* f. 4 p.a. ʽpamięć’, *iš atmintiẽs* ʽz pamięci’ — abstractum z suf. *-ti-* i SZ *min-* ⇐ *men-*, por. *atmiñti, àtmenu* ʽpamiętać, zapamiętać’. Budowa: *at-min-tì-s*. Na temat pdg. pie. nom.sg. *mén-ti-s, gen.sg. *mn̥-téi̯-s zob. s.v. *mintìs*. — Odpowiednik psł. *pa-mętĭ: scs. *pamętĭ, -ti* f. ʽpamięć, wspomnienie, μνήμη, μνημόσυνον’, sch. *pàmêt*, ros. *pámjatь*, czes. *pamět*, pol. *pamięć* — umotywowany czasownikiem *po-mĭn-jǫ*, *pomĭněti* scs. ʽprzypominać sobie’, ros. *pómnju, pómnitь* ʽpamiętać’, pol. *pomnę, pomnieć* ʽzachowywać w pamięci’. Różnica praeverbium: lit. *at-* wobec słow. *po-*. Por. BSW 181. Paralele słowo-

[21] W słowiańskim stoją do porównania następujące nomina: 1. ros. *polój* a. *zalój* ʽmiejsce zalewane przez wodę’, ros. gw. *nalój* ʽulewa’, 2. stpol. *wzłój* ʽrozlanie się, wylanie, wylew’, *rozłój* ʽzagłębienie w ziemi, w którym się zbiera woda, odpowiednie na staw, sadzawkę’, 3. cs. *lojĭ, -ja* ʽtłuszcz zwierzęcy, łój jagnięcy, owczy’, słń. *lǫj* ʽtłuszcz zwierzęcy’, rcs. *lojĭ, -ja* ʽcokolwiek stopionego, np. siarka’, ros. *loj* gw. ʽtopiony tłuszcz zwierzęcy, zwykle wołowy, barani’, pol. *łój, łoju* ʽtłuszcz zwierzęcy o twardej konsystencji’. Znacz. etym. ʽlanie, topienie (tłuszczu)’ ⇒ ʽtłuszcz topiony, lejki’. Por. Boryś 2005, 304: psł. *lojĭ ʽtopiony tłuszcz zwierzęcy’, konkretyzowana nazwa czynności: ʽlanie (się)’ ⇒ ʽto, co się leje, roztopiony tłuszcz’.

twórcze s.v. *mintìs*. — Drw. *atmiñtinas* ʽpamiętny, godny pamięci, taki który się pamiętaʼ (odpowiada psł. *pamętĭnŭ, por. pol. *pamiętny*, ros. *pámjatnyj*), SD *atmintinas* «pamiętny» (syn. *atmenamas*, *minėtinas*), *atmintinė* SD «pamięć, pamiątka», *atmintìnis* ʽpamięciowyʼ, *atmintinaĩ* adv. ʽna pamięć, z pamięciʼ.

atódvastis, *-čio* gw. 1. ʽzaczerpnięcie świeżego powietrzaʼ, 2. ʽwytchnienie, odpoczynekʼ (war. f. *atódvastis*, *-ies*) — sb. postvb. od zanikłego frq. *atadvastyti, to z *ata-dvas-styti, zawierającego pwk. w SO *dvas-* ⇐ *dves-*, por. *dvesė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽłapać powietrze, sapać, dyszećʼ, *atsidvesė́ti* przest. ʽodsapnąć, odetchnąćʼ. Paralele: *atósprąstis* ⇐ *atsprąstyti (*sprąs-sty-, zob. *spręsti*); *atóšvaistė* ʽodblask, łuna (pożaru)ʼ, war. *atóšvaista*, *atóšvaistas* ⇐ *atšvaistýti* ʽdawać odblaskʼ. — Wyrazy bliskoznaczne: *atãdvastis*, *-ies* f. ʽoddech, tchnienieʼ, SD 1. «oddech», 2. «oddechowa dziura, spiramentum, cauernulæ» (to znaczenie nie zostało odnotowane w LKŽ I, 352), ⇒ *atadvastingas* SD «oddechowy»; *ãtdvastis* f. ʽoddech, wydech; odpoczynekʼ (war. *ãtdvasčius*), *be ãtdvasčio* adv. ʽbez przerwy, bez wytchnieniaʼ. Drw. wsteczny deprefigowany: *dvastìs*, *-iẽs* f. ʽzapachʼ, *be dvastiẽs* adv. ʽw pośpiechuʼ (dosł. ʽbez tchuʼ).

atókus, *-ì* 1. ʽodległy, dalekiʼ, 2. ʽustronnyʼ, *atokì vietà* ʽustronne miejsceʼ, *atókiai* adv. ʽw oddaleniu, dalekoʼ (*Mūs visi giminės atókiai no vieni kitų gyvena* ʽWszyscy nasi krewni daleko jedni od drugich mieszkająʼ), ʽz dalekaʼ (*Geriau nuo jo laikytis atókiai* ʽLepiej trzymać się od niego z dalekaʼ), *atatokiaĩ* adv. ʽw pewnej odległości od kogo, czego, z dalaʼ. Wydaje się, że przymiotnik ten powstał z *at.tókus* przez degeminację, zacierającą granicę morfologiczną. Por. pisownię <tt> w *attokus esmi* SD «odległy iestem, diiungor, disto, absum, longius recedere». Samo *at.tókus* wyłoniło się z *actókus < *atstókus (*ct* < *tst*, zob. niżej *atstókas*), mianowicie drogą podstawienia *t* za *c* na tle ucieczki od dzukowania. Por. hiperpoprawną formę dzukską *atiprašaũ* ʽprzepraszamʼ zam. *aciprašaũ* (literacka pisownia: *atsiprašaũ*). Zob. też ALEW 65.

atólas ʽnowa trawa, która odrosła latem po skoszeniu trawy wiosennej, potraw, otawa, drugi pokos trawyʼ. Odpowiedniki bałt.: łot. *atãls*, stpr. *attolis* EV ʽpotraw, Gromot [Grummet]ʼ. Nie całkiem jasne, zob. referat w LEW 22. Może sb. postverbale na st. wzdłużonym (vr̥ddhi): *atāl-a-, ⇐ vb. cps. *at-al-ti ʽodżywić się, odrosnąćʼ. Por. pie. *$h_2$el-, łac. *alō*, *-ere* ʽżywić, karmić, odżywiać, hodować (rośliny i zwierzęta)ʼ, stir. *-ail* ʽżywi, wychowujeʼ, stisl. *ala* ʽrodzić, wychowywaćʼ, goc. *alands* ʽrosnącyʼ (IEW 26n., LIV^2 262; ME I, 149: ʽzu got. *alan* ʽwachsen...ʼ). Nie przekonuje próba powiązania *atólas* i *atãls* z psł. *otava ʽpotraw, druga trawaʼ (słń. *otâva*, sch. *òtava*, ros. *otáva*, czes. *otava*, pol. *otawa*) w BSW 16 (brak wyjaśnienia dla różnicy *l* : *v*). Wyraz słowiański był objaśniany jako drw. postwerbalny, bądź od *ot-aviti ʽna nowo się pojawićʼ (por. Snoj 2003, 482), bądź od *ot(ŭ)-taviti ʽpozwolić (trawie) odróśćʼ ⇐ *otŭ-tyti ʽodróśćʼ (por. Bańkowski, ESJP II, 464). Ostatnio Kabašinskaitė i Klingenschmitt (*Balt* XXXIX:1, 2004, 84n.) wystąpili z analizą lit. *atólas* i słow. *otava* jako pierwotnych formacji przymiotnych, odpowiednio 1. *at-tāla- < pie. *at-teh$_2$-lo- i 2. *at-tāu̯a- < pie. *at-teh$_2$-u̯o-. Miałyby one być utworzone od pwk. *teh$_2$- ʽrosnąć aż do osiągnięcia dojrzałościʼ, por. *talõkas* ʽdorosły, dojrzałyʼ. Witczak, *Balt* XXXVI:1, 2001, 43n. usiłuje przeprowadzić dowód, że podstawowym terminem na oznaczenie ʽtrawyʼ było pie. *at-. Zob. też ALEW 65n. — Drw. *atolìnė* ʽupominek wręczany pastuchowi w czasie, gdy przepędza się bydło na świeżo skoszone łąkiʼ.

atóstoga gw. ʽprzerwaʼ: *Bãras ir bãras be atóstogos*. *Su atóstogomis sniẽga*. Drw. z suf. *-ga* od neoosn. *atasto-* ⇐ vb. cps. *ata-stoti ʽodstąpić, odejść (od roboty)ʼ[22], stąd

[22] Por. *Nu darbo neatstoju kiauras dienas* ʽOd roboty nie odstępuję całymi dniamiʼ. *Niekas neatsistója pats nuo darbo* ʽNikt sam nie odchodzi z pracyʼ.

znaczenie pochodne ʽprzerwać (robotę)’. Co do osnowy por. vb. cps. *atstóti* s.v. *stóti*. Co do prefiksu *ató-* zob. *at-*. — Lit. liter. *atóstogos* f.pl. ʽurlop; wakacje, ferie uczniowskie’ — neologizm utworzony na wzór wyrazów *ãpeigos* ʽobrzędy’ ⇐ *apeĩti*; *pãreigos* ʽobowiązki’ ⇐ *pareĩti*. Gw. *atãstogos* ʽurlop dla służących i parobków’ (war. z odrzuconą prepozycją: *óstogos*). — Drw. *atostogìnis* ʽurlopowy, wakacyjny’, *atóstogininkas* ʽurlopowicz’. Vb. denom. *atostogáuti* ʽbyć na urlopie, być na wakacjach’ (⇒ *atostogáutojas* ʽurlopowicz’).

atpė̃džiui adv. żm. 1. ʽw ślad za kim (iść)’, 2. ʽwnet, niebawem’ (*Atpė̃džiui sugrį̇žo*) — skostniała forma dat.sg. rzeczownika *atpėdis, por. *pėdà* ʽodciśnięty ślad stopy’. War. *atpėdžiaĩ, ãtpėdžiu, atpėdžiaĩs,* DP *atpėdui* ʽnazad’.

atpént adv. gw. ʽz powrotem, nazad; znów, na nowo, ponownie’ — przez apokopę i wzłużenie zastępcze ze stlit. *atpenti* (por. *mán* < *mãni*). War. *atpénč*, *atpeñč*, *atpenčiui*, *atpentui*. Z uproszczeniem grupy *tp*: *apént*, *apéntais*, *apéntaičiais* i *apénč*, *apénčiuo*. Zapewne jest to kalka słowotwórcza formy strus. *opjatĭ* ʽznów, na nowo’. Por. prefiks *at-* i sb. *péntis* ʽpięta’; ros. *opjátь* ʽznów’ (LEW 12, Mańczak 1977, 188). Paralela stpol. *opięć* XIV-XV w. ʽznów, potem, zasię, zaś’ ⇐ *o pięcie*, np. w zwrocie *obrócić się o pięcie* ʽdo tyłu i z powrotem, «znów» do przodu’ (Bańkowski, ESJP II, 419).

atplaišà 3 p.a., *ãtplaiša* 1 p.a. 1. ʽdrzazga, odłamek (skały, kości), ułamek skorupy’, 2. ʽskraj (wsi)’, 3. ʽpowtórne oranie odłogu’, 4. ʽczłowiek wykolejony’. Rzeczownik prymarny z suf. *-ā-* i SO *plaiš-* ⇐ *plyš-* od vb. cps. *atplýšti* ʽoderwać się’ (zob. *plýšti*). Znacz. etym. n. act. ʽoderwanie się’. Paralela apofoniczna: *pãraižos* (zob.) ⇐ *parýžti*. Zob. też *papláiša*, *plaišìnti*.

atrajà 3 p.a. 1. ʽżujka, pokarm, który zwierzę przeżuwające powtórnie przeżuwa po jego powrocie z żołądka do jamy gębowej’ (*Karvės ãtrają ryja*. *Karvė ãtrają kramto*), 2. ʽprzeżuwanie, pora przeżuwania’ (*Dabar pati atrajà*). Nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *raj-V* ⇐ *rij-V* od vb. cps. *atrýti* ʽo bocianie: coś połkniętego zwrócić z żołądka’ (zob. *rýti*). Znacz. etym. ʽzwrócenie tego, co zostało połknięte’. Por. *gromulỹs*. War. *atãraja*, *ãtrajas*, *ãtrajis* a. *atrajỹs*, *ãtrajus* ʽżujka’ (bez apofonii: *atãrija*). Paralele apofoniczne: *ãtlaja* ʽmielizna’ ⇐ *atlýti*; *prarajà* ʽotchłań’ ⇐ *prarýti*; *vajà* ʽwygon’ ⇐ *výti*. — Vb. denom. *atrajóti*, *-ja*, *-jo* ʽprzeżuwać żujkę’. Jest też simplex: gw. *rajóti* ʽżuć, żwać’ (Šlapelis 1940, 401, 20; brak w LKŽ).

atsajà 3 p.a., *ãtsaja* 1 p.a. ʽpręt lub sznur łączący osie przednich kół z hołoblą, tzw. otosa’, por. *Geležinės ãtsajos stipresnės už medines ir virvines*. War. *atsajė̃*: *Merga ištižusi kaip ratai be atsajė̃s*. War. *atãsaja*: *Nutrūko ienų atãsajos*. Formacja na SO *saj-V* ⇐ *sij-V*, por. prt. *atsìjo* do *atsýti* ʽodwiązać, odłączyć’ (por. wyżej *atrajà* : *atrìjo*, *atrýti*). Odpowiedni termin ukazuje się również w war. apofonicznych na SZ (zob. *ãtsija*) i WSE (zob. *atãsėja*).

atsakýti, *atsakaũ*, *atsakiaũ* 1. ʽodpowiedzieć, odpowiadać’, 2. ʽodmówić (np. pomocy), wymówić (mieszkanie)’, *atasakau* SD[1] «odkazuię» (syn. *atsakinėju*), «odpowiedam», *atsakau kam kų* SD «odkazuię co komu; odpowiadam komu na co». Refl. *atsisakýti* ʽodmawiać, zrzekać się, rezygnować’, *atsisakau* SD[1] «odzywam się». Forma prewerbialna do *sakýti* (zob.). — Drw. *atsakinė́ti* ʽodpowiadać’, refl. *atsisakinė́ti* ʽodmawiać, rezygnować’. Nomina: *ãtsakas* 1. ʽodpowiedź’ (*Koks klausimas, toks ir ãtsakas*), 2. ʽbrak zgody na co, odmowa’ (*Norėjo ženytis, ale merga atvažiavo atsakaĩs ir atsakė veseiliq*), *ãtsakalas* ʽodmowa’, *atsakìngas* ʽodpowiedzialny’, *atsãkomas* ʽodpowiedni (człowiek), właściwy, dobry (czas na co)’, ⇒ *atsakomýbė* ʽodpowiedzialność (osobista, cywilna)’, *atsakomìngas* ʽodpowiedzialny’ (neol.); *atsãkomasis egzãminas* ʽustny egzamin’, *atsakytas daiktas* SD «odkazanego co, fidei commissum, legatum», *atsakytojas* SD «auditor biskupi; odpowiadacz», *atsakùs* ʽodpowiedzialny za co; odmawiający czego, np. pożyczki’, *atsisãkymas* ʽodmowa, rezygnacja’, SD[1] «odezwanie», SD «apelacya» (syn. *atsižadinimas*).

atsavõn adv. gw. ʻosobno, z osobna, oddzielnieʼ, np. *Abidvi gano savo karves atsavõn* ʻObydwie pasą swoje krowy oddzielnieʼ. Trudne. Wygląda jak skostniała forma illativu od sb. *atsava, por. *krūvõn* ʻdo kupyʼ ⇐ *krūvà*; *amžinõn karalyston tavõn* DP 178$_{43}$ ʻdo wiecznego krolestwa twojegoʼ. Od zaimka *sàvo, sãvas* ʻswójʼ? Jaka jest funkcja prepozycji *at-*? Por. *atsavitai* b.z.a. gw. ʻosobno, z osobnaʼ. — Forma skrócona: *atsáu*: *Išrink bulves atsáu mažiukes ir dideles*. Z innym zakończeniem: *atsavuĩ, atsavuõj* ʻosobno, oddzielnieʼ.

atseĩt ptk. ʻjakoby, jakby, niby, podobnoʼ, np. *Atseit, tu nežinojai, kad šiandien šventė* ʻTy jakoby nie wiedziałeś, że dzisiaj [jest] świętoʼ. *Atseĩt, i pats ten buvai* ʻPodobno nawet sam tam byłeśʼ. *Mokėjo lietuviškai, atseĩt, žemaitiškai* ʻUmiał po litewsku, niby po żmudzkuʼ. Skostniała forma zwrotna 3 os. prs. atematycznego o budowie *at-si-eĩ-ti* ʻzdarza się (że)ʼ, zmienionej przez synkopę i apokopę (GJL III, § 838). Zob. *atsieĩti*. Przykładem degradacji osobowej formy czasownika do roli partykuły jest też forma *vadìnas*, zob. *vadìnasi*. — War. gw. *atseĩnas* ʻatseitʼ zawiera w sobie tematyczną formę prs. *eĩ-na* i przedstawia przekształcenie *at-si-eina-s, z pleonastycznym dodatkiem ptk. zwrotnej po czasowniku, np. *Atseĩnas, mano žmonikė jau visai nedrūta* ʻMoja żoneczka [jest] jakby już całkiem słabaʼ.

ãtsiauta gw. 1. ʻmiejsce w zakolu rzeki, gdzie woda z powodu ukształtowania dna płynie wstecz lub stoiʼ, 2. ʻobszar zalewowy w zakolu rzekiʼ, 3. ʻzatoka, buchtaʼ — sb. postvb. od *siaũsti* I ʻburzyć się; okrążaćʼ. Por. syn. *ãtsėda*, *ãttaka*, *attíenis*.

atsieĩti, *atsieĩna*, *atsiẽjo* 1. ʻkosztować, mieć cenęʼ (*Tai brangiai atsieĩna*), 2. ʻwypaść, zdarzyć sięʼ (*Gyvenime visaip atsieĩna*. *Man dažnai atsieĩdavo Vilniun važiuoti*), 3. ʻudać się, powieść sięʼ (*Jam gyvuliai gerai atseĩna*), 4. ʻpozostawać z kimś w stosunku pokrewieństwaʼ (*Jis man atsieĩna brolėnas* ʻOn jest dla mnie bratem stryjecznym, ciotecznymʼ). Forma zwrotna do vb. cps. *ateĩti* ʻprzyjść, nadejść, przybyćʼ, zob. *eĩti*. Osobno zob. *atseĩt*. — Na skutek elidowania samogłoski *i* w ptk. zwrotnej powstał war. wsch.-lit. *atseĩti, -seĩna, -sė́jo,* skąd po resegmentacji nowe vb. simplex *seĩti* ʻudawać się, odbywać się pomyślnieʼ (por. Urbutis 2009, 256n.). Paralele: *sal̃pti* ⇐ *ap-s(i)-alpti; *sìlgti* ⇐ *pa-s(i)-ìlgti*.

ãtsija ʻsznur, powróz lub pręt żelazny łączący osie przednich kół z hołobląʼ (*Seniau ãtsijos būdavo virvinės, iš karklo ar beržo susuktos, o dabar geležinės*). War. *atãsija*: *Kaip šoko arklys, ir numušė atãsijas*. Formacja na SZ *sij-V* do *sy-C*, jak w prt. gw. *sìjo* do *sýti* ʻwiązać, łączyćʼ (zob. s.v.). Odpowiedni wyraz ukazuje się także w war. apofonicznych na SO (zob. *atsajà*) i WSE (zob. *atãsėja*).

atsikal̃ti, *atsìkaliu*, *atsìkoliau* ʻoprzeć się o coś plecamiʼ. Niezwrotne *atkal̃ti* ʻoprzećʼ: *Atkal̃k nugarą į sieną ir stovėk* ʻOprzyj plecy o ścianę i stójʼ. — Drw. *kalstýti* iter. ʻopieraćʼ: *Linus kreik laukuose balinti, paskuo jema rinkti, prie tvorų kalstyti ir džiovinti* ʻLen rozściełają na łąkach do bielenia, potem zaczynają zbierać, opierać o płoty i suszyćʼ. Refl. *kalstýtis* ʻstać oparłszy się o ścianęʼ (*Anie, vyrai, prigėrę, priėdę pašaliais kal̃stos*, t.y. *stovi atsikolę į sieną*). Nomina: *ãtkalas* żm. 1. ʻoparty o plecy krzesła, o ścianęʼ (*Jis antai atkalas stovi*, t.y. *atsikolęs, atsilošęs* ʻOn oto oparłszy się stoiʼ), 2. ʻodwrócony tyłem, odwrotny, wstecznyʼ, 3. ʻniechętnyʼ (*Su ãtkala širdžia dúodu* ʻDaję niechętnieʼ), *atkal̃tas* ʻplecy krzesła, fotelaʼ, *atkaltẽ*, *ãtkaltė* ts., *ãtkaltis* ob. *atkaltìs* f. ts., *atkalùs* ʻodwrotny; chodzący rakiem; tępy (o ostrzu)ʼ, *atkaliaĩ* adv. m.in. ʻznowu, z powrotemʼ (por. łot. *atkal* ʻznowuʼ, *atpakaļ* ʻz powrotemʼ). Gdy się weźmie pod uwagę takie formacje, jak *pakalà* ʻtył ciałaʼ i *pakalỹs* ts., to stanie się widoczne, że czas. *atsikal̃ti* oznaczał początkowo ʻodchylić się w tył, do tyłuʼ. Nawiązanie etymologiczne tylko w germańskim, por. stwn. *heldan* ʻzginać, pochylaćʼ, *halsên* ʻschylać sięʼ, stisl. *hallr* ʻpochylony do przoduʼ, goc. *hulþs* ʻprzychylny komu, łaskawyʼ, nwn. *hold* ʻprzychylny; ujmujący, miły, słodkiʼ, zob. LEW 210n., EWD 551, Heidermanns 1993, 311n. Dalsze pokrewieństwo z psł. *kloniti, *klonją ʻchylić, pochylać, zginaćʼ nie jest

wykluczone, ale różnica formalna (*kl-on- vs. *kol-) nie doczekała się jeszcze wyjaśnienia, zob. BSW 114, REW I, 572. — WSO *kol-* < *kāl-: *atsìkoliau* (prt.), *atsikõlęs* ʽoparłszy się w tył plecami' (syn. *atsilõšęs* ⇐ *atsilõšti*).

atsikvõšti, *atsikvoštù* (*°kvoš-stu), *atsikvošaũ* ʽprzypomnieć sobie; pojąć, zrozumieć', *pasikvõšti*, np. *Pasikvõšk, pasikvõšk, ir atsiminsi* ʽPostaraj się wrócić pamięcią i przypomnisz sobie'. Prawdopodobnie jest to czas. derywowany od interi. *kvóšt*, opisującej moment, gdy ktoś coś sobie przypomniał, gdy komuś coś przyszło na myśl'. Por. *Kvóšt atsiminiau užmiršta* ʽ«Kvošt» i przypomniałem sobie [zapomniane]'. *Kvóšt man į galvą, kad rytoj reikės į turgų važiuoti* ʽNagle przyszło mi do głowy, że jutro trzeba będzie jechać na targ'. *Man tik dabar kvoštelėjo į galvą gera mintis* ʽMnie dopiero teraz nasunęła się dobra myśl'. Por. LEW 327, s.v. *kvõšti*, ALEW 547. — Obok formy zwrotnej pojawiły się formy niezwrotne z rozmaitymi praeverbiami, które zmodyfikowały wyjściowe znacz. ʽprzypominać sobie, pamiętać'. Por. np. *apkvõšti* ʽosłabnąć (np. od gorąca, od zaduchu); stracić pamięć, zgłupieć', *atkvošti* ʽprzyjść do siebie (po omdleniu)', *nukvõšti* 1. ʽpojmować, rozumieć, umieć (np. tkać)', 2. ʽsłabnąć, mdleć', *sukvõšti* ʽstać się słabym, chorowitym; zgłupieć', *užkvõšti* ʽzapominać'. — Od interi. *kvóst* ʽkvošt' (zob. wyżej) pochodzi paralelny czas. *atsikvõsti*, *atsikvočiù*, *atsikvočiaũ* ʽprzypominać sobie' (*Iš pradžių nepažinau, tik paskui atsikvotė́jau* ʽZ początku nie poznałem, dopiero później przypomniałem sobie'). Jego niezwrotny pochodnik *kvõsti*, *kvočiù*, *kvočiaũ* oznacza ʽbadać, rozpytywać, wypytywać, przesłuchiwać, egzaminować' (*iškvõsti káltinamąjį* ʽprzesłuchać oskarżonego') może więc być zinterpretowany jako causativum o znacz. etym. ʽsprawiać, żeby ktoś sobie coś przypomniał'. Drw. nominalne z *kvot-*: *kvotà* ʽbadanie, przesłuchanie (policyjne), śledztwo', *kvotė́jas* ʽbadacz, egzaminator'.

atsimẽtėlis ʽodstępca, odszczepieniec' — drw. na *-ėlis* od vb. cps. *atsimèsti* m.in. ʽodstąpić od czego, zrezygnować'. Zob. *mèsti*. Por. syn. *atskalū̃nas*.

atsimósti, *atsimódžiu*, *atsimódžiau* gw. ʽuświadomić sobie, zrozumieć, domyślić się o co chodzi, połapać się, zorientować się'. Formacja oparta na neopwk. *mod-*, wyabstrahowanym z czas. *módytis* ʽmachać rękami, wygrażać ręką', należącego do rodziny *móti* (zob.). Paralela: *pláusti* ⇐ *plaud-* ⇐ *pláu-dyti* (drw. od *pláuti*).

atsitokė́ti: zob. °*tokė́ti*.

atskalū̃nas 1. ʽkto trzyma się z osobna', 2. ʽodszczepieniec, odstępca od wiary' — nomen agentis na *-ūnas*, urobione od vb. cps. *atsiskélti* (*nuo bažnyčios*) ʽwystąpić (z kościoła)'. Znacz. prym. ʽodłupać się (od pnia), oddzielić się', zob. *skélti*. Od tego też *atskalà* m.in. ʽodłam, sekta'. — Z innymi suf.: *atskaluo* SD[1] «odszczepieniec» (syn. *atsiskelis*, *atskeltinis*), *atskaluonis* DP ʽodszczepieniec' (syn. *atskilęs*).

atsparà 3 p.a. ʽopór; opora, podpora, oparcie; odporność', *ãtsparas* ʽpodpora' — dewerbalne abstracta na SO *spar-* do *spir-*, por. vb. cps. *atspìrti* ʽodeprzeć, podeprzeć' s.v. *spìrti*. Transponat ie. *-sp^{h}orH-eh$_2$-. Zob. też *pasparà*, *sąspara*. — Drw. *atsparùs* ʽodporny, wytrzymały' (⇒ *atsparùmas* ʽodporność, wytrzymałość').

atstà gw. ʽodejdź! odsuń się!': *Atstà, vaike, nuo šviesos* ʽOdsuń się, dziecko, od światła' ('Nie zasłaniaj światła'). *Atstà šalin, aš čia sėsiu* ʽOdejdź stąd, ja tu siądę'. Z redukcji *atstāk ʽatstók' — formy 2 sg. ipv. do *atstóti* ʽodstąpić, odejść' (zob. *stóti*). Dalsze uproszczenie: *atsà* ʽodejdź! odczep się!'. — Redukcję rozkaźnika z ptk. zwrotną, *at-si-stók* ʽodejdź! odczep się!', przedstawiają po pierwsze gw. *atsistà*, po drugie *atsók* (*at-s-stok), dzukskie *acók*, *acà* (por. Būga, RR III, 305n.). Wszystkie te przykłady są ilustracją nieregularnego rozwoju fonetycznego, uwarunkowanego częstością użycia. Zob. również *atstrà* oraz *atadà*, *palà*, *žė́k*, *žiū̃* / *žiù*.

atstókas, *-i* gw. ʻoddalonyʼ — dewerbalny przymiotnik na *-kas* od neoosn. *atsto-*, wyłonionej drogą metanalizy z *atstóti* ʻodstąpić, oddalić sięʼ (= *at-stó-ti*). Paralela: *atstùs*. Drw. *atstókai* adv. ʻdalekoʼ, *atstokùmas* ʻodległośćʼ. — Z innymi suf.: *atstokus* b.z.a. przest., gw. ʻoddalonyʼ (war. *atstogus*), SD «odległy, disiunctus, dissitus, remotus, longinquus» (syn. *tolus*), *nuog marių atstokus* SD «odmorski, od morza daleki, mediterraneus», *atstolus* b.z.a. gw. ʻodległy, dalekiʼ (⇒ *atstoliaĩ* a. *atstóliai* adv. ʻdalekoʼ, *atstolùmas* ʻodległośćʼ). Zob. też *atókus*.

atstõvas 1. ʻprzedstawiciel, reprezentantʼ, 2. ʻodpowiednikʼ (neol.). Dwuznaczne. Albo z suf. *-va-* od neoosn. *atsto-* ⇐ vb. cps. *at-stó-ti* m.in. ʻzastąpić, zastępowaćʼ (por. *žinõ-vas* ⇐ *žinóti*), albo też z suf. *-ova-* od neoosn. *atst-* z resegmentacji *atst-óti* (por. *ãtstas*, *atstùs*). — Drw. *atstovýbė* ʻprzedstawicielstwoʼ. Vb. denom. *atstováuti* ʻbyć czyimś przedstawicielem, reprezentować kogo, coʼ, ⇒ *atstováutojas* ʻreprezentantʼ.

atstrà gw. ʻodsuń się!ʼ: *Atstrà nuo lango, užstoji* ʻOdsuń się od okna, zasłaniasz [światło]ʼ. Redukcja rozkaźnika z ptk. zwrotną, *at-si-tráuk* (zob. *tráukti*). Przykład nieregularnego rozwoju fonetycznego, spowodowanego częstością użycia. Paralele s.v. *atstà*.

ãtstubas gw. ʻodwrócony grzbietem, tyłem; cofający się, wstecznyʼ (syn. *ãtbulas*), adv. ʻtyłem, wsteczʼ (*Eina ãtstubas* ʻcofa się tyłemʼ). Złożenie z *at-* ʻod-ʼ i leksemem *stub-*, jak w wyrazie *stùburas* ʻkręgosłup, grzbietʼ.

atstùs, *-ì* 4 p.a. ʻoddalony, odległy, dalekiʼ — drw. od neoosn. *atst-*, którą wyabstrahowano z czas. *atstóti* drogą metanalizy vb. cps. *at-stó-ti* ʻodstąpić, odejść, oddalić sięʼ (zob. *stóti*). Paralela: *apstùs* s.v. *ãpstas*. NIL 637 forsuje wywód (*at*)*stùs* z pie. *-sth$_2$-ú-. Inne drw.: *ãtstas* ʻodległość, oddalenieʼ (⇒ *iš ãtsto* adv. ʻz oddali, z dalekaʼ) (NIL 6 i ALEW 970 podają wątpliwą analizę *ãt-stas* i wywód *-stas* z pie. tematu *-sth$_2$-ó-), *ãtstas*, *-à* ʻodległy, dalekiʼ (⇒ *atstókas* ʻdość odległyʼ, *atstýbė* ʻodległośćʼ, *atstumà* a. *atstùmas* ʻodległośćʼ); *atstù* adv. ʻdaleko, na uboczuʼ, *atstuõ* adv. ʻdalekoʼ, *atstuĩ* adv. ʻdaleko; oddzielnie od czego, osobnoʼ. — War. *atastùs*, *-ì* ʻoddalonyʼ pochodzi od neoosn. *atast-* ⇐ *atastóti* ʻodejść, oddalić sięʼ. Drw. *atasčiaĩ* adv. ʻdalekoʼ (*Buvome atasčiaĩ nuo namų, kai vežimas sulužo* ʻByliśmy daleko od domu, kiedy wóz się złamałʼ). Osobno zob. *atókus*, *atstókas*.

atšiáuža żm. ʻodłupany kawałek drewna, drzazgaʼ (*Atšiáuža nuo lentos įlindo į koją*) lub *pašiáuža* ts. (*Nū gerosios lentos atitrūko pašiáuža*). Deverbativum z suf. *-žā-* (por. ŽD 391n.), utworzone od zanikłego czas. *atšiáuti ʻodłupać, oderwaćʼ (zob. *šáuti*). Por. *atšáuti* ʻodpalić, wystrzelić; otworzyć (drzwi), odemknąć (okiennice)ʼ. — Tu również *šiáuža* ʻdrzazgaʼ, formacja zapewne deprefigowana (por. *salà* ⇐ *ãtsala*; *šlaĩmas* ⇐ *atšlaĩmas*).

atšlaĩmas gw. 1. ʻpodwórze, dziedziniecʼ (m.in. SD), 2. ʻklepisko, boisko w stodoleʼ. War. *atšleĩmas* (por. *atšleĩtė* < *atšlaĩtė*; *kreĩtis* < *kraĩtis*). War. deprefigowany: *šlaĩmas* ʻpodwórzeʼ (por. *šiáuža* ⇐ *atšiáuža*). — Alternant *atšlajìmas* gw. ʻpodwórze; stodołaʼ nasuwa przypuszczenie, że istniał kiedyś war. akcentowy *atšlãjimas i że dopiero synkopowanie sufiksalnego *-i-* pociągnęło za sobą formę dwuzgłoskową *atšlaĩmas* (gw. *ašlaĩmas*). Analiza: *at-šlaj-imas*, formacja na SO *šlai-* od *šlei̯-, por. vb. cps. *at-si-šliẽti* ʻoprzeć sięʼ. Zob. Morkūnas, *Lietuvos TSR MA Darbai* 2 (15), 1963, 267-273, S. Ambrazas, *Balt* XLII:1, 2007, 19. — Jest jednak pewna trudność z uzasadnieniem przejścia od znaczenia ʻoprzeć sięʼ do znaczenia ʻpodwórzeʼ. W tej sytuacji nie można wykluczyć alternatywnego objaśnienia, że mianowicie *atšlaĩmas* powstało z *atšlavìmas* ʻpodwórze, dziedziniecʼ przez dysymilatywny zanik *v* w sekwencji *l-v*, połączony z kontrakcją (por. łot. *slàumi* m.pl. < *slavumi ʻśmiecieʼ). Wtedy mielibyśmy tu drw. na *-ima-* od alternantu *šlav-* z pdg. *šlúoti* ʻzamiataćʼ (zob. *šlav-*). Znacz. etym. ʻzamiatanieʼ, od tego ʻmiejsce, które się zamiata, odmiataʼ > ʻmiejsce do wiania zbożaʼ. Jeśli to prawda, to trzeba formę gw. *atšlajìmas* uznać

za wariant *atšlaĩmas*, mianowicie wzorowany pod względem zakończenia na syn. *atšlavìmas*.

attíenis, *-io* gw. «vodovorotъ, zatinъ (rěki), tixaja voda u krutago berega; odlew rzeki, zatok, wir» (JUŠK I, 167): *Kur vanduo sukdamos eina atgal upyje, vadinas attienis* 'Miejsce w rzece, gdzie woda wiruje i płynie w przeciwną stronę nazywa się «attienis»'. Całkiem odosobnione. Może to być formacja z suf. *-n̯ia-* od zanikłego czas. *at-tíe-ti 'zawirować, zawrócić (o biegu wody)'. Praforma *tēi̯-ni- albo *tāi̯-ni-[23]. Jeśli założymy, że pwk. *tíe-C* jest refleksem pb. SE *tēi̯-C lub SO *tāi̯-C, co wywodzi się z pie. *tei̯H-C lub *toi̯H-C, to otworzy się możliwość nawiązania do pie. *tei̯h_1- 'wrzeć, gotować się, kipieć; być gorącym'. Por. het *zēari* 'ist gar, kocht', stir. *tinaid* 'taje, topi się (o lodzie)', stang. *ðīnan* 'zwilżać; wilgnąć' (por. LIV^2 617n., bez wzmianki o lit. *tíe-*). Būga, RR II, 628n.: pokrewne ros. *zatín* 'cicha woda pod urwistym brzegiem rzeki'. Podtrzymał to REW I, 445. Całkiem inaczej LEW 20n.: do *týras* (zob.) i scs. *tajetŭ* 'taje, topi się'. — Jak drw. wsteczny wygląda *tienė̃* 'głębokie miejsce w rzece' (por. *šiáuža* ⇐ *atšiáuža*; *šlaĩmas* ⇐ *atšlaĩmas*). N.B. Formy *tenė, tėnė̃* cytowane w LEW 1080, nie występują w LKŽ.

atúo-: prefiks dublujący *ató-* przy rzeczownikach utworzonych od złożeń czasownikowych z prvb. *ata-* / *at-* (zob. *at-*). Np. *atúodogiai* m.pl. 'żyto jare' ⇐ *atà-dega* 'odmarza' (obok *atódaugiai* 'żyto jare'). War. *atúo-* na miejscu *ató-* przedstawia analogiczne nawiązanie do prefiksów *núo-* i *užúo-* (por. prvb. *nu-*, *už-*), ale szczegóły tego wyrównania nie zostały dotąd sprecyzowane. Zob. GJL III, § 699.

atúodogiai m.pl. gw. 'żyto jare', por. *Žieminiai rugiai jau žaliuoja, o atúodogiai dar nesudygo* 'Ozimina już się zieleni, a jarka jeszcze nie wzeszła'. *Gerą dagą norint gauti, reik atuodogius ankstie įsėti* 'Chcąc uzyskać dobry plon, trzeba wcześnie wysiać żyto jare'. Taka paralela, jak *atúoriečiai* (zob.), zaleca analizę *atuo-dog-i̯a-* i uznanie tu deverbativum na *-i̯a-* od vb. cps. *ata-dāg-. Znacz. etym. 'odrosnąć' (por. *dagà* m.in. 'plon, urodzaj') albo 'odmarznąć' (por. *atàdega* 'odmarza'). Co do prepozycji zob. *at-*, *atúo-*. Pwk. werbalny *dāg-na WSO, por. *dagióti*, *dogmẽ*. Zob. też ALEW 65. — War. *atúodugiai* 'żyto jare': *Atúodugiai yrà rugiaĩ vasarìniai* (JUŠK). Człon *dug-* tłumaczy się może adideacją do sb. *rugiaĩ* 'żyto'. Niejasny jest człon *daug-* w war. *atúodaugiai*, *atódaugiai* 'żyto jare'.

atúoriečiai m.pl. gw. 1. 'żyto jare' (*Žieminius rugius atsėjom atúoriečiais*), 2. 'pszenica jara' (SD «jarka, jara pszenica»). War. fem. *atúoriečios*. Nomen deverbativum na *-i̯a-* od vb. cps. *ata-riet-, *atariesti 'odrosnąć', por. *išriẽsti* m.in. 'wyrosnąć', *pririẽsti* m.in. 'rozrosnąć się'. Zob. *atúo-*, *riẽsti*. — Niejasne są warianty z pwk. *rėt-*: *atórėčiai* m.pl. 'pszenica jara', ze zmienionym znaczeniem: *atórėtės* f.pl. 'odsiewki; otręby zbożowe' (*Paduo kiaulėm atorėčių*).

atušà 3 p.a. żm. 'odrośl, młody pęd' (syn. *atvašà*). Sb. postvb. na *-ā-* od vb. cps. *at-uš-ti 'odrosnąć' lub *at-uš-ėti 'odrastać'. Morfem *uš-* przedstawia SZ typu saṃpras. do *u̯eš-, por. *vešė́ti* 'szybko i bujnie rosnąć', *atvašà* 'młody pęd'. Rekonstrukcja: pie. *$h_2$uks- < *$h_2$ug-s-, por. SE *h_2u̯eks- < *h_2u̯eg-s- 'rozrastać się'. Odpowiedniki: wed. *úkṣant-* 'rosnący', *ukṣán-* 'byczek' (*$h_2$ugs-én-), aw. *uxšiieitī* 'rośnie', gr. αὔξω 'powiększać, zwiększać, pomnażać; wzmacniać coś, sprawiać rozwój; hodować'. Por. LIV^2 288, gdzie zresztą brak wzmianki o *atušà*.

atvangà 3 p.a., *ãtvanga* 1 p.a. 1. 'przerwa, odpoczynek', 2. 'spokojne miejsce na rzece, zatoka', 3. 'schronienie dla uchodźców' (Dowkont) — abstractum z suf. *-ā-* i SO *vang-* od vb. cps. *atvéngti* 'uniknąć czego' (zob. *véngti*). Paralele: *dangà* ⇐ *deñgti*; *lankà* ⇐ *leñkti*; *spandà*

[23] Por. paralelne deverbativa: *bar̃nis, -io* 'kłótnia' ⇐ *bárti*; *kaũnis, -io* 'bójka' ⇐ *káuti*. Oba wyrazy mają starszą osnowę na *-ni-*. Taką osnowę można przyjąć również dla *at-tíeni-s*.

⇐ *spę́sti* (GJL II, § 43). Osobno zob. *vangà*.

atvarslaĩ m.pl. żm. ʽwodze, lejce’. War. *ãtvarslai* 3 p.a., *atvar̃slai* 2 p.a. Analiza: *atvars-la-. Nomen instrumenti na *-la-* od neoosn. *atvars-*, wyabstrahowanej z vb. cps. *at-tvars-styti, to z synkopowania *ata-tvárstyti* lub *ati-tvárstyti* (dziś m.in. ʽodwijać bandaż’) ⇐ *atitvérti*[24]. Zob. s.v. *tvárstyti*. — Również syn. *tvárslės* f.pl. ʽlejce’ tłumaczy się podobnie: *tvars-lė-, por. *tvárslas* ʽbandaż’. Paralelna budowa w *patvárslės* ʽlejce’: *patvars-lė-.

atvašà 3 p.a., *ãtvaša* 1 p.a. ʽpęd, odrośl; odgałęzienie’ (łot. *atvasa*). Z innymi suf.: *ãtvašė* ts. (łot. *atvase*), *ãtvašas* ʽpęd, latorośl, zwł. na osinie’ (*Apušies ãtvašas, o beržo atžalas*), war. ⇒ *atvašýnas* ʽzarośla, zagajnik’. War. *atlašà, ãtaša, ãtašas, atašýnas*. Formacje dewerbalne na SO *vaš-* od *veš-*, por. *vešė́ti* ʽszybko i bujnie rosnąć’ (pie. *h_2u̯eg-s- ʽrozrastać się’; ALEW 66 kwestionuje przydział *veš-*, *vaš-* do tego pierwiastka). Osobno zob. *atušà*. — Vb. denom. *atvašė́ti, -ja, -jo* ʽpuszczać pędy, odrastać’.

ãtvejis, *-jo* ʽprzypadek, wypadek, raz’, *šiuõ ãtveju* adv. ʽw tym wypadku’, *geriáusiu ãtveju* adv. ʽw najlepszym razie’, *víenu ãtveju* adv. ʽza jednym razem, za jednym zachodem’. War. *ãtvejas, ãtveja* a. *atãveja*. Sb. postvb. od vb. cps. *àt-veju, -vijaũ, -výti* ʽprzypędzić’, zob. *výti* I. Z inną apofonią: *ãtvėjas* ʽprzypadek, wypadek; przerwa’ (s.v. *výti* I), *atvajà* ʽraz’ (s.v. *vajóti* I). — Drw. *ãtvejais* adv. ʽniekiedy, czasami’, *atvejìnis* ʽkilkakrotny; okazyjny (zarobek), sezonowy (o pracy)’.

Ãtvelykis, *-io* ʽpierwsza niedziela po Wielkanocy, niedziela przewodnia’ — drw. prefiksalny z *at-* ʽod’ od *Velýkos* ʽWielkanoc’ (zob. s.v.). War. *Atvelykos* f.pl. b.z.a. Paralelne nazwy dni świątecznych, następujących po wielkich świętach, to *Ãtkalėdis* ⇐ *Kalė̃dos* i *Ãtsekminis* ⇐ *Sekmìnės*.

atvérti, *àtveriu, atvė́riau* ʽotworzyć, odemknąć’, SD *ataveriu* «otwarzam», *atvertas* «otworzysty, patens», refl. *atsivérti* ʽotworzyć się’. Jedna z formacji prewerbialnych do *veriù, vérti* (zob.). — WSE *tvėr-*: *atvėrimas* SD 1. «otwieranie», 2. adi. «otworzysty». — SO *atvarùs* ʽotwarty; gościnny, szczery’. — SZ *ãtviras* (zob.).

ãtviras, *-à* ʽotwarty, odkryty; jawny, szczery, prostolinijny’, DP ʽotworzony, gotowy’, SD «jawny; otworzony» (war. gw. *atãviras*). Dewerbalna formacja z suf. *-a-* i SZ *vir-* do *ver-* / *var-*, zob. *atvérti*. Z innym prefiksem: *prãviras* ʽuchylony, na wpół otwarty’. — Drw. *atviraĩ* adv. ʽjawnie’, *atviromìs* a. *atvirõm* adv. ʽotwarcie (mówić, rozmawiać)’, *atviromis* SD «jasno» (syn. *šviesiai*, *raiškiai*, *aiškiai*), *atviromis stovi* SD «otworem co stoi». Por. łot. *durvis stāvēja atviru* a. *atvirā* ʽdrzwi stały otworem’. Cps. *atviraši̇̃rdis* ʽczłowiek serdeczny, o otwartym sercu’ (por. *širdìs*), *pùsviris* ʽna wpół otwarty’ (*pùsvirės dùrys* f.pl. ʽdrzwi uchylone’).

ãtvirkščias, *-ià* ʽodwrotny’, drw. *atvirkščiaĩ* adv. ʽodwrotnie’, *atvirkštìnis* ʽodwrotny’. Z insercją *k* oraz zmianą *ks* > *kš* wywodzi się z praformy *atvirsčias. To wyderywowane sufiksem *-i̯a-* od neoosn. *atvirst-* ⇐ *ãtvirstas* ʽodwrócony’, ptc. prt. pass. do *atver̃sti* (zob. *ver̃sti*). Co do neoosnowy na *-t-* por. *jáučias*, *kur̃čias*, *pė́sčias*, *tùščias*. Co do insercji *k* por. *ìšvirkščias*, *pė́kščias* (ob. *pė́sčias*).

ãtžagarias, *ãtžegarias*, *-ià* 1. ʽporuszający się tyłem do przodu’, 2. ʽsprzeciwiający się, przekorny, niechętny’, *atžagaras* SD[1] «narębny» [ʽodwrotny, opaczny’, SPXVI], *atžagarus* SD

[24] Inaczej ŽD 163 i GJL II, § 173: drw. z suf. *-sla-*, *at-tvar-sla- od *tvérti*. Trudność tej analizy polega na tym, że implikuje ona udział apofonii, *tver-* ⇒ *tvar-*. Tymczasem derywaty na *-sla-* są w rzeczywistości apofonicznie obojętne, tj. powtarzają wokalizm osnowy, por. np. *ker̃slas* (nie †karslas) ⇐ *kertù*; *pę́slas* (nie †pąslas) ⇐ *peniù*; *veršlà* (nie †varšla) ⇐ *verkiù*. — Taki wyraz, jak *spą́slai* m. pl. ʽsidła’ nie jest apofonicznym derywatem od *spę́sti* (zob. ŽD 164, GJL II, § 173: *spand-slai), lecz jest pochodnikiem z suf. *-la-* od neopwk. *spąs-*. Ten ostatni został wyabstrahowany z frq. *spą́styti* ʽstawiać sidła’ (*spąs-sty- ⇐ SE *spęs-*).

«wspak idący», adv. *atžagarai* SD «wspak, na wspak», *atžagariaĩ* adv. ʽna odwrót (włożyć buty), do góry nogami; pod włos (gładzić)’, SD[1] «na ręby» [ʽna wywrót, odwrotnie’]. Por. łot. *ačgãrns* ʽopaczny’ — z synkopowania *atžagarnas. Niejasne. Może do *žagaraĩ* m.pl. ʽgałęzie bez liści, suche gałęzie, chrust’, ale strona znaczeniowa tego zestawienia pozostaje niejasna. Por. *ãtpakalias*, *ãtbulas*. — Drw. *atžagaraĩnis* ʽrobiący na przekór, osoba przekorna, uparta’, *atžagareĩvis* ts. (z sufiksoidem *-eivis*, por. *kareĩvis*). Drw. wsteczny: *ãtžaga* c. ʽczłowiek przekorny, przekora’.

áudeklas ʽtkanina’ — drw. dewerbalny, utworzony neosufiksem *-eklas* od *áudžiu*, *áusti* ʽtkać’. Formant z krótką samogłoską *e* ukształtował się w grupie takich dewerbatiwów, jak (gw.) *perẽklė* ʽkura wysiadująca jaja’ ⇐ prs. *pẽri* ʽsiedzi na jajach’; *sėdẽklė* ʽsiedzenie przy warsztacie tkackim’ ⇐ prs. *sė́di* ʽsiedzi’; *turẽklis* ʽrękojeść, rączka pługa’ ⇐ *tùri* ʽtrzyma’. Użyty tu formant *-ekl-* jest z pochodzenia fonetycznym, mianowicie iloczasowym, wariantem do *-ėkl-*. Ten ostatni polega na nawarstwieniu się sufiksu nominalnego *-kl-* (pie. *-tl-) na sufiks *-ė-* czasowników sekundarnych, por. np. *turė̃klos* f.pl. ʽlejce’ ⇐ *turė́ti* m.in. ʽtrzymać’; *velė̃klos* f.pl. ʽmiejsce, gdzie piorą’ ⇐ *velė́ti* ʽprać uderzając pralnikiem’. Alternowanie długiej i krótkiej samogłoski w sufiksach litewskich jest zjawiskiem pospolitym, por. *-ykl-* i *-ikl-*; *-ūkl-* i *-ukl-*; *-uokl-* i *-ukl-*; *-okl-* i *-akl-*. — SD zaświadcza oboczny sufiks z samogłoską *-a-*, *-aklas*, co przypomina dwoistość łot. *aûdękls* ob. *aûdakls* ʽtkanina’. Por. *audaklas* SD «tkana rzecz, textum, textile», *audaklas iž aukso* «złotogłow, tela aurea», *audaklas iž šilkų* «aksamit, sericum», *audaklas iž vilnos unt medžio augunčios* «barchan, vestis vel tela gossipina». Nie do przyjęcia jest hipoteza praform *audelas, *audalas, wyrażona w GJL II, § 224.

áudra ʽwichura, porywisty, gwałtowny wiatr, często z deszczem lub śniegiem, burza’, stlit. ʽpowódź, potop’. War. *áudras* ʽwichura’. Młody war. akc. *audrà* (4 p.a.) ma być wzorowany na n.rz. *Audrà* (Vitkauskas, ALL LX, 2009, 129). Co do sufiksu *-rā-* por. *giedrà*, *kaitrà*, *šutrà*. Pwk. *aud-* ma nawiązanie w łot. *audaļa* ʽrobotnik energiczny, pilny’, *audeniski* adv. ʽszybko’, jak też w lit. *audìnis* ʽwiatr północno-wschodni’ (*Audìnis pùčia*). Etymon niejasny. ALEW 67 jest zdania, że użycie *áudra* w znaczeniu ʽpowódź’ pozwala łączyć ten wyraz z pie. pwk. *u̯ed- ʽwytryskiwać, wypływać’ i heteroklitycznym nomen *ud-r/n- ʽwoda’; *aud-* ma być nowym stopniem pełnym, zbudowanym na *ud-. W takim razie powstaje pytanie, dlaczego tym st. pełnym nie jest *eu̯d-, pb. *i̯au̯d-? Por. *jáura* z pie. *(H)eu̯h₁r- (s.v. *jū́ra*). — War. z alternacją *u̯* / *l*: *áldra* ʽwichura z deszczem, ze śniegiem; grad; hałas, zgiełk; bałagan’, *áldras* ʽwichura’ (por. n.rz. *Audrà* ob. *Aldrà* i *Audruvė̃* ob. *Aldruvė̃*). War. *ald-* mógł zostać wywołany adideacją do czas. *aldė́ti* m.in. ʽrozbrzmiewać — o zgiełku, hałasie’, *aldà* ʽhałas’. — Drw. *audrìngas* ʽburzliwy’, *audrìnis* ʽburzowy’ (*audrìniai dẽbesys* m.pl. ʽchmury burzowe’). Vb. denom. *áudrinti* ʽwzburzać, podniecać, roznamiętniać, poruszać, niepokoić’, *audróti* ʽpanować — o złej pogodzie’ (⇒ *audrótas* ʽburzliwy, wzburzony’). Por. też zwrot *áudras kélti* ʽszaleć, hałasować — o dzieciach’ (war. *áldrus ver̃sti* ʽhałasować, szaleć’), z czym wiąże się łot. *aũdrums* ʽdziecko rozpuszczone, niesforne’. — Drw. od *aldr-*: *aldravóti* ʽhałasować, szaleć; trwonić majątek na przyjemności’. Tu też interj. *aldri aldra* — o rozrzutnym używaniu, nieliczeniu się z groszem: *Kol turi — aldri aldra, kaip neturi — šnipšt!*

áugalas 1. ʽroślina’, 2. ʽwzrost, miara, do której ktoś dorósł’. Drw. z suf. *-ala-* od czas. *áugti* ʽrosnąć’ (zob. s.v.). Do tego gw. *áugala* c. ʽkto wyrósł ponad zwykłą miarę’ (syn. *augilà*). Bez dobrej paraleli, por. *kẽpalas* ʽbochen’ (dosł. ʽpieczeń’), *veĩkalas* ʽdzieło’, zob. GJL II, § 174n. Z języka łotewskiego por. *aûgaļa* ʽmłody las’, *aûglis* m. ʽowoc, owoc drzewa’. — Drw. *augalijà* coll. ʽroślinność, flora’ (syn. *augmenijà*), *augalìnis* ʽroślinny, pochodzenia roślinnego, np. olej’, *augalystė* SD «uroda» (syn. *gražybė*), *áugalotas* a.

augalótas ʽrosły, postawny; wysoki (o drzewie)', SD «urodziwy» (syn. *gražus*), sb. SD «buyny sad, drzewo»; adv. *augalotai* SD «buyno» (syn. *želmeningai*), «urodziwie» (syn. *gražiai*).

augìnti, *auginù*, *auginaũ* ʽdoprowadzać do wzrostu, hodować, pielęgnować, wychowywać' (DP *áuginti*) — causativum na *-inti* do *áugti* ʽrosnąć' (zob. s.v.). Por. *álkinti* ʽnie dawać jeść' ⇐ *álkti*; *gaišìnti* ʽmarnować' ⇐ *gaĩšti*. — Drw. *augìntinis* ʽwychowanek, przybrane dziecko', *augìntojas* ʽhodowca'.

augyvė̃ stlit. 1. ʽmatka', 2. ʽniańka, piastunka', 3. ʽłono matki'. LKŽ: *áugyvė*. Dwuznaczne. Możliwe są następujące analizy: 1° *aug-yvė*, formacja urobiona od *áugti* ʽrosnąć' za pomocą neosuf. *-yvė*, wyodrębnionego w typie *gimdýve*, *gim̃dyvė* ʽrodzicielka' ⇐ *gimdýti* ʽrodzić'; *žindỹvė*, *žìndyvė* ʽmamka' ⇐ *žìndyti* ʽkarmić piersią', 2° *augy-vė*, drw. od osnowy wyabstrahowanej z *augyti, caus. do *áugti*, z czasem odnowionego pod formą *augìnti* ʽpielęgnować, wychowywać'. ŽD 388 nazywał *augyvė* tworem analogicznym. GJL II, § 160 analizował *aug-yvė*.

augmuõ, *-eñs* m. 3 p.a. 1. ʽroślina', 2. ʽowoc', 3. ʽlatorośl, pęd', 4. ʽwrzód' (syn. *auguonìs*), 5. ʽwzrost, miara wzrostu', 6. przest. ʽroczny przyrost, Jahrwuchs' — dewerbalne abstractum na *-men-* od *áugti* ʽrosnąć' (zob. s.v.). Paralele: *stomuõ* ʽpostawa, wzrost' ⇐ *stóti*; *želmuõ* ʽkiełek, ruń' ⇐ *žélti*. Por. łac. *augmen*, *-minis* n. ʽprzyrost, rozwój' : sti. *ojmán-* n. ʽsiła, moc' (BSW 17, WH I, 82). — Drw. *augmenijà* coll. ʽroślinność, flora' (syn. *augalijà*). — Drw. wsteczne: *aũgas* ʽkiełek, pęd; roślina; wiek (osoby), lata życia', *aũgė* ʽwzrost; wiek' (por. *tẽšmas* ⇐ *tešmuõ*; *rė́mas* ⇐ *rė́muo*; *armà* ⇐ *armuõ*).

áugti, *áugu*, *áugau* ʽrosnąć, powiększać się'. Cps. *apaugo vaisium* SD «obradzam, obrodziło drzewo», *ažuauga pažeizda* SD «zarasta rana w ciele», *daaugu* SD «dorastam», *į́augti* ʽwyrosnąć' (*į́augęs vaikìnas* ʽwyrośnięty chłopak'), *paáugti* ʽpodrosnąć, podrastać', *priáugti* ʽprzyrosnąć do czego, dorosnąć, narosnąć; dojrzeć — o orzechach' (*Riešutai dar nepriaugę*), DP ʽprzyrastać, dorosnąć' (*mumus priáugusiems* DP 217_{33} ʽnam dorosłym'), *suáugti* ʽzrosnąć się, wyrosnąć, dorosnąć' (*Jų vaikai visi jau suáugę*), *užáugti* ʽwyrosnąć, zarosnąć czym', *užaugu* SD «dorastam». Odpowiednik łot. *aûgt*, *aûgu*, *aûgu* ʽrosnąć'. Pie. *$h_2$eu̯g- / *$h_2$ug- ʽmocnieć, stark werden' (LIV^{2} 274), por. goc. *aukan* ʽpowiększać się', toch. A *ok-*, toch. B *auk-* ʽrosnąć, wzrastać', łac. *augeō*, *-ēre* ʽpowiększać, rozszerzać' < *aug-ei̯e- (pf. *auxī* < *$h_2$eu̯g-s-), wed. *ójas-* n. ʽsiła, moc' < pie. *$h_2$éu̯g-es-/-os- (por. łac. *augustus* ʽwzniosły, majestatyczny; poświęcony, święty'). SZ wed. *ugrá-* ʽmocny, silny' < pie. *$h_2$ug-ró-. Zob. BSW 17, LEW 24, de Vaan 2008, 61n. — W lit. praesens oczekuje się †augù (*$h_2$éu̯g-e-), nie *áugu*. Akut może pochodzić 1° z prs. inchoatywnego *ų́ksta < *ùng-sta ⇐ *uñga ʽzaczyna rosnąć', do inf. *ùgti, prt. *ugaũ (zob. niżej *ū́gti*), 2° z intensivum na st. wzdłużonym, por. *ū́gdyti* ʽhodować' ⇐ *ŭg-*. — Drw. *augìnti* (zob.), *áugtelėti* ʽpodrosnąć, podrastać', *paaugė́ti* ʽpodrosnąć' (⇒ *áugėtinis*, *-ė* ʽprzybrane dziecko'). Nomina: *áugalas* (zob.), *aũgas*, *-à* ʽwięcej lat mający', ⇒ *augèsnis* ʽstarszy wiekiem'; *augestis* b.z.a. przest. ʽwzrost' (poświadczone tylko z ʽAušra', wygląda na gazetowy neologizm z użyciem neosuf. *-estis*; Stüber 2002, 102 pisze *áugestis* i uważa to za dziedzictwo (*aug-es-) porównywalne z łac. *augustus*), *augilà* c. ʽrosły, postawny', *augìmas* ʽrośnięcie', *augyvė* (zob.), *auglas* SD «rosłość, sporość; rośnienie», ⇒ *auglỹs* ʽpęd, latorośl; nowotwór', *aũglius* a. *augliùs* ʽmłody pęd; wiek życia; wzrost; urodzaj', DP ʽrośnienie, wzrost', *auglùs* ʽdobrze rosnący', *augmuõ* (zob.), *auguonìs*, *-iẽs* f. ʽwrzód', *augùs* ʽbujny, szybko rosnący, rozrośnięty, wysokiego wzrostu' (⇒ *augesnỹsis sūnùs* ʽstarszy syn'), *aúklė* (zob.), *daaugis* SD[1] «dorosły», *ìšaugai* adv.: *siū́ti drabùžį ìšaugai* ʽszyć ubranie na wyrost', *išaugtìnis* 1. ʽuszyty na wyrost', 2. ʽprzykrótki (o części ubioru), za mały, za ciasny (o butach)', *neùžauga* (zob.), *paauglỹs* ʽwyrostek, nastolatek' (⇒ *paauglỹstė* ʽwiek chłopięcy, dziewczęcy'), *príeauglė* ʽpodlotek',

príeauglis ʽprzychówek’, *suáugėlis* ʽdorosły’ (por. *subréndėlis*), *užaugis* SD^1 «dorosły». — SZ *ug-*: *ugdýti* (zob.). — WSZ *ūg-*: *ū́gti* (zob. *ugdýti*). — Nowy SP *uog-* ⇐ *aug-*: *uõgis* (zob.). — N.B. Są też w języku litewskim kontynuanty synonimicznego pwk. pie. *h$_2$u̯eks- ʽrozrastać się’ < *h$_2$u̯eg-s- ⇐ *h$_2$éu̯g-, zob. *vešė́ti* i *áukštas*.

aukà 4 p.a. 1. ʽofiara składana bóstwu’, 2. ʽofiara wojny, wypadku’ — wyraz przywrócony do użycia w języku literackim przez Dowkonta jako zastępstwo za pożyczkę polską *afierà* (m.in. DP, SD), gw. *apierà*. Por. Būga, RR I, 355n., który uważał formę *aũka* za wariant od *al̃ka* (zob. *alkà* I). Etymologia sporna, por. ostatnio Razauskas, ALL LVIII, 2008, 17n.. — Cps. *aukãkalnis* ʽgóra, na której składano ofiarę bóstwu’ (por. *kálnas*), *aũkuras* ʽmiejsce, gdzie spalano ofiarę’ (z *auk.kuras < *auka-kuras, budowa wzorowana na *ugniã-kuras* ʽognisko, palenisko’, por. *ugnìs*, *kùrti*). Vb. denom. *aukóti*, *-ju*, *-jau* ʽofiarować, ofiarowywać, składać w ofierze’, dawniej też *aukáuti* ts. (Dowkont). Por. DP *afieravóti* ʽofiarować, przynieść’.

aũklas gw. ʽwiązadło przy łapciach, sznurowadło; onuca’; *aũklė* ʽpowrózek, wiązadło przy łapciach; sznurek u sieci; pończocha; onuca’ — nomina instrumenti z suf. *-klas* / *-klė* od *aũti* ʽobuwać się’ (zob. s.v.). Odpowiednik stpr. *auclo* EV ʽuździenica, Halfter’. Spoza bałtyckiego por. łac. *sub-ū-cula* ʽspodnia szata, poszula noszona pod tuniką’, drw. od vb. cps. *sub-u-ō*, *-ere* ʽo ubraniu: włożyć na spód’, z II członem *°autlā < pie. *h$_2$eu̯(H)-tleh$_2$- (por. Weiss 2009, 283, de Vaan 2008, 642). Osobno zob. *aũtas*. — Drw. *auklẽlė* ʽżyłka do wędki’ (*Jis pina iš arklių ašutų meškerei auklelę* ʽSplata z włosia końskiego żyłkę do wędki’), *auklỹnė* ʽbandaż’. Vb. denom. *auklė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽowijać onucami golenie nóg’ (zob. też *sauklė́ti*).

áuklė 1. ʽniańka, piastunka’, 2. stlit. ʽmamka’, SD^1 «mamka, nutrix» — ze zmiany *auk-klė < *aug-klė, przez asymilację i degeminację (por. *kárklės*, *sproklẽ*). Odpowiednik łot. *aũkle*, *aũkla* ʽniańka’. Nomen agentis z suf. *-klė* od pwk. *aug-*, por. *augìnti* ʽhodować, uprawiać, pielęgnować; wychowywać’, *áugti* ʽrosnąć’. Znacz. etym. ʽten, kto rości, hoduje, kto sprawia, że ktoś / coś wzrasta’. Związek *áuklė* z czas. *aukúoti* ʽnosić, kołysać dziecko na ręku, piastować’, przyjęty w ALEW 72, jest raczej wtórny (por. rozbieżność w intonacji). — Vb. denom. *áuklėti*, *-ju*, *-jau* ʽwychowywać, niańczyć dzieci’, stlit. ʽnosić na ręku, kołysać na rękach’ (SD^1 «piastuię, gero, gesto, in vlnis gesto»; SD «wychowuię kogo, aduco, alo», syn. *užūgiu*). Odpowiednik łot. *aũklêt* ʽopiekować się dzieckiem, nosić je na rękach, piastować’. — Neoosn. *auklė-*: *áuklėtinis* ʽwychowanek’ (SD «wychowaniec, alumnus»), *áuklėtoja* ʽwychowawczyni’, SD^1 «piastunka, ancilla quæ infantes in vlnes gerit», *áuklėtojas* ʽwychowawca’, SD^1 «piastun, tutor». — Neoosn. *auklėj-*: *áuklėjimas* ʽwychowanie’, SD <aukłeimas> «wychowanie» (syn. *užūgis*).

áukmonas gw. ʽnaczelnik’ (GJL I, § 505) — ze zmiany *autmonas, co zapożyczone z nwn. *Hauptmann*. War. *ókmonas* (por. wtórne *km* < *tm* w *rykmetỹs*, *šálkmėtės*; *km* < *pm* w *trùkmena*). Zanik *h-* jak w zapoż. *ãkselis*, *álštukas*. Akut przypadkowy, por. zapoż. *árvas*, *liúosas*, *tùlpė*.

áuksas ʽzłoto’. Bez segmentu *-k-*: gw. *áusas* ʽzłoto’, stlit. *ausas* u Bretkuna (*šimtą tukštantį talentų auso* ʽhundert tausend centner golds’)[25]. Odpowiednik stpr. *ausis* EV ʽGolt [Gold]’, dat.sg. *ausin* (*ni sen ausin adder sirablan* ʽnie złotem ani srebrem’)[26]. Z pb. *au̯sa- <

[25] Do tego *auskalis* ʽzłotnik’ (Bretkūnas), co jednak nie jest całkiem pewne, ponieważ można sobie wyobrazić rozwój fonetyczny *áuks-kalis* (por. *kálti*) > *áuskalis*, czyli pojawienie się *aus-* w następstwie dysymilatywnego zaniku *k* w I członie złożenia.

[26] Od tego odchyla się łot. *zèlts* ʽzłoto’, wyraz współrdzenny z lit. *gel̃tas* ʽżółtawy’ (por. też *žel̃tas*). Zob. Fraenkel 1950, 35.

*Hau̯so- < pie. *$h_2$eu̯s-o-, por. łac. *aurum*, *-ī* n. ʽzłoto’, sabińskie *ausum* ts. (nieco inaczej Driessen apud ALEW 69: pie. *h_2é-$h_2$us-o-). Obok tego toch. A *wesä*, toch. B *yasa* ʽzłoto’ < pie. *h_2u̯es-eh_2. NIL 358n. umieszcza nazwę ʽzłota’ wśród deverbativów od pwk. *h_2u̯es- ʽdnieć, świtać’. Znacz. etym. ʽto, co jaśnieje, połyskuje’. — Wstawne *k* przed *s* ukazuje się np. w *úoksas*. Por. również łot. gw. *jùks* < *jùs* ʽwy’, *mùksa* < *mùsa* ʽmucha’ (Endzelin 1922, 173). Akut bez historycznej motywacji, niejasny. Można rozważyć wyrównanie formy plit. *aũsas ʽzłoto’ do drw. *áuksnas* ʽzłota moneta, czerwieniec’, pochodzącego z synkopowania adi. *aũsinas ʽzłoty’. — Drw. *áuksinas* (zob.), *áuksinykas* DP ʽzłotnik’ (zapewne kalka słowotwórcza pol. *złot-nik*, por. GJL II, § 477), *áuksiškas* ʽpodobny do złota, złotej barwy; bardzo dobry’. Cps. *auksaburñis* ʽzłotousty’ (por. *burnà*), *auksãdailis* ʽzłotnik’ (m.in. SD, por. *dáilinti*), *auksadarỹs* ʽalchemik’, SD «alchimista, chymicus, chrysopæus» (por. *darýti*), *auksakalỹs* ʽzłotnik’ (por. *kálti*), war. *áukskalis*, *aũkskalis*; *auksaširdis* ʽo złotym, dobrym sercu’ (por. *širdìs*). Vb. denom. *áuksinti* ʽzłocić, powlekać złotem; malować na złoty kolor’ (war. *áuksyti*, *-iju*, *-ijau*), *auksúoti* ʽpozłacać’ (⇒ *auksúotas* ʽpozłacany’).

áuksinas, *-a* ʽzłoty, ze złota zrobiony’. SD: *auksinas* «złoty», *grundelės auksinos, sidabrinos* f.pl. «naramiennik męski, armilla, brachiale», *obuolis auksinas* «pomarancza» (przekład łac. *malum aureum*), *prierunkoviai auksini* m.pl. «manel[l]a» [ʽdrogocenna ozdoba noszona na ramieniu, bransoleta, naramiennik’, SPXVI]. Przymiotnik na *-inas* od *áuksas* ʽzłoto’. Por. *gelažinas* DP ⇐ *gelažìs*; *vãrinas* ⇐ *vãris* (GJL II, § 317). — Drw. *auksìnis* ʽzłoty, ze złota’. — Substantywizacja: *áuksinas*, *-o* ʽzłota moneta, złoty’, SD «złoty, florenus», *auksinas raudonas* SD «złoty czerwony, aureus nummus». War. synkopowany: *áuksnas* ʽzłota moneta, czerwieniec’ (*Auksnų popierinių nebuvo, visi metaliniai*). Por. idiom *skaitýti áuksinus* ʽwymiotować’.

aũkšlė ʽukleja, Alburnus alburnus, Leuciscina’, war. *aukšlẽ* 4 p.a., *áukšlė* 1 p.a. Ta mała ryba rzeczna odznacza się piękną błyszczącą łuską. Może więc z *auks-lė ⇐ *áuksas* ʽzłoto’, znacz. etym. ʽpołyskująca złotem, jak złoto’. Por. zdanie *Aũkšlė žiba kai sidabrinė* ʽUkleja błyszczy jakby była srebrna’. Zmiana *ks* > *kš* jak np. w *raukšlẽ*, *verkšlà*. N.jez. *Aukšlìnis*, *Aukšlỹnė*, n.rz. *Aũkšliupis*. — Łot. *aukšļēja* ʽukleja’ wygląda na lituanizm (*aukšle); jego zakończenie mogło zostać wyrównane do ros. *ukléja* (*uklékja*). — Wbrew BSW 18, LEW 25 i Borysiowi 2005, 665 pokrewieństwo lit. *aũkšlė* i psł. *uklěja (sch. *ùklija*, ukr. *uklíja*, stczes. *úklejě*, czes. *úklej*, pol. *ukleja*) nie może uchodzić za pewne. Zob. też Vaillant, GC IV, 529n., ALEW 70.

aukšlỹs, acc.sg. *aũkšlį* 4 p.a. 1. ʽspleciony z łyka koszyczek, zwinięta z kory trąbka na jagody’ (SD «kazub z łubku, z kory drzewney»), 2. ʽnaczynie z kory brzozowej do czerpania wody’, 3. ʽtutka z papieru’. War. z ruchomym *v-*: *vaukšlỹs*, *vaukšlẽ* (por. *ánta* ob. *vánta*; *am̃zdis* ob. *vam̃zdis*). Nie ma ustalonej etymologii, zob. LEW 25. Po pierwsze może być przekształcone insercją *k* i zmianą *ks* > *kš* z plit. *au-slys[27], por. *aũlas* ʽcholewa’, łot. *aũle* ts. Po drugie *aukšlỹs* może być pozbawionym *r-* wariantem do *raukšlỹs* ʽkróbka z kory brzozowej do zbierania jagód’ (syn. *raukštẽ*). — Wcześniej *aukšlỹs* było łączone z łac. *aula* (młodsze *ōlla*) ʽnaczynie z gliny lub innego materiału, garnek do gotowania potraw’ < *aulla* < *auksla̅ (por. zdrob. *auxilla* ʽgarnuszek’ < *aukslelā-), por. Būga, RR II, 205, LEW 25, ALEW 70. Wydaje się, że nie jest to możliwe ze względów głosowych: pie. *ks daje w języku litewskim *š*, nie zaś *kš, por. np. lit. *dẽšinas* : wed. *dákṣinaḥ* ⇐ pie. *deks-i; lit. *vešéti* : aw. *vaxšt̰*, gr. hom. ἀέξομαι < pie. *h_2u̯eks- (*h_2u̯eg-s-).

áukštas ʽwysoki’ : łot. *aûgsts* ts. (pisownia *g* na wzór czas. *aûgt* ʽrosnąć’). Refleks ten

---

[27] Por. *pūkšlẽ* ʽpęcherz, nabrzmienie’ < *pū-k-slė obok *pūslẽ* ts. Ostatecznie z *pūs-lė, do *pùsti*, *pũnta*, *pùto* ʽnadymać się, puchnąć’. Por. też gw. *pirkšlỹs* < *piršlỹs* ʽswat’ (do *piršti*).

zawiera insercję welarną do formy *auštas, która ze swej strony stoi najprawdopodobniej na miejscu starszej *uštas < pie. *h₂uks-tó-, adi. vb. o znacz. etym. ʽwyrosły, dorosły'. Inaczej ALEW 70, który ujmuje *áukštas* jako sb. denominativum, utworzone sufiksem posesywnym -*to*- od *augestis* ʽwzrost, Wachstum' (pie. *h₂éu̯g-(e)s-); znacz. etym. ʽWachstum habend'. Wokalizm i intonacja zostały dostosowane do czas. *áugti* ʽrosnąć' (zob. s.v.). Inaczej Zinkevičius 1980, § 216: analiza *aug-stas ⇐ *áugti*. Brak w ŽD i Ambrazas 1993. — Drw. *aũkštas* ʽstrych, poddasze, piętro'[28], *aukštiejus* KN 19_8 m. ʽNajwyższy, Bóg', *aũkštis* ʽwysokość, wzrost, odległość od ziemi; strych', ⇒ adi. *aukštìnis* ʽpołożony na górze' (⇒ *aukštiniu* stlit. adv. ʽw górę, na górę', DP, PK ʽwzgorę'), sb. *aukštìnis* ʽdziura w dachu kurnej chaty lub suszarni (łaźni), służąca do odprowadzania dymu', SD <aukßinis>, błędnie zam. <aukß**t**inis> «komin wywiedziony dla dymu, dymnik», *aukštỹs* ʽdama (w kartach)', *aukštùkas* ʽwyżnik lub dama, nazwa jednej z kart', *aukštúomenė* ʽwysocy panowie, arystokracja' (por. *didúomenė*). Vb. denom. *paáukštinti* ʽpodwyższyć', przen. ʽawansować kogo'. — N.m. *Aukštíeji* 2x, *Aukštója*, *Aukštóji* 3x, cps. *Aukštãdvaris* 10x, *Aukštagõjis*, *Aukštãkalniai* 5x, *Aukštãkalnis* 8x, *Aukštãšlynis*, *Aukštìkalniai*, *Aukštkalviaĩ*, *Áukštumalai* (por. *lýgmalas*).

aukštỹn adv. ʽw górę, do góry', SD «wzgorę, sursum». Ten przysłówek na -*yn* od *áukštas* ʽwysoki' lub *aũkštis* ʽwysokość' (zob. s.v.) stał się punktem wyjścia dla kilku derywatów, por. 1. *aukštynai* ʽw górę; na wznak (leżeć), tj. z twarzą zwróconą do góry', 2. *aukštỹnui* a. *aukštỹniui* przest. ʽw górę, do góry', 3. *aukštỹniekas* ʽna wznak' ⇒ *aukštyniekai* SD «wznak, na wznak, supine»; 4. *aukštynókas* ʽna wznak'. Tym ostatnim odpowiada w języku literackim adv. *aukštíelninkas* ʽpołożywszy się na plecach, na wznak', o budowie nie do końca jasnej; -*iel*- może być wtórne, na miejscu -*el*-, por. gw. *aukštélnykas*, -*élninkas*. Co jednak począć z segmentem -*ien*- w wariancie *aukštíenykas* [*guliu*] (m.in. w SD s.v. «wznak leżę, supinus sum»)?

aukúoti, *aukúoju*, *aukavaũ* stlit., gw. ʽnosić, kołysać dziecko na ręku', DP ʽpiastować' — vb. denominativum od *aukas, *auka. Etymologia nieznana. Próba powiązania z *aukà* ʽofiara' (zob. Razauskas, ALL LVIII, 2008, 17n.) jest ze względów semantycznych mało przekonująca. — SZ *uk*-: łot. *ucêt*, -*ẽju* ʽkołysać w ramionach' (⇒ *ucęns* ʽpieszczotliwe określenie małego dziecka'), por. Karulis I, 87; II, 449. — WSZ *ūk*-: lit. gw. *ūkúoti* a. *ūkáuti* ʽo dziecku: brać je na ręce, w ramiona; kołysać, huśtać'. LEW 24n. zwraca uwagę na pokrewieństwo *auk* / *uk*- z jednej strony ze stpr. *ucka* adv. ʽnajwyżej, höchst', z drugiej strony z goc. *auhuman* acc.sg. m. ʽwyższy, höher', *auhumist* ʽnajwyższy, höchst', zaś ALEW 72 wyraża przypuszczenie, że pierwotnym znaczeniem czasowników litewskich było ʽunosić w górę'. Zob. też *ū̃čioti* ʽkołysać dziecko na ręku, huśtać'.

aũlas ʽcholewa buta', *bãtai ilgaĩs aulaĩs* ʽbuty z długimi cholewami', drw. *aulìnis* ʽbut z długą cholewą', *aulìniai bãtai* m.pl. ʽbuty z cholewami'. Odpowiedniki bałt.: łot. *aũle* ʽcholewa' (*aũls*, *aũlis*), stpr. *aulis* EV ʽkość goleniowa, Schene [Schienbein]', ⇒ *aulinis* EV ʽcholewa, Schaft [Stiefelschaft]'. Dwuznaczne. Z jednej strony może to być drw. na -*la*- do *aũti* ʽwkładać lub zdejmować obuwie' (zob. s.v.). Z drugiej strony może to być wyraz odziedziczony, spokrewniony z het. *auli*- c. ʽtchawica', gr. αὐλός m. ʽflet, fujarka, rurka, tuleja włóczni; otwór miecha' (drw. αὐλών, -ῶνος m.f. ʽparów, wąwóz, jar; kanał, cieśnina; rura, przewód') oraz z łac. *alvus*, -*ī* m.f. ʽbrzuch, zwł. jego dolna część wraz z wnętrznościami; łono kobiety; kadłub statku; ul dla pszczół' (z metatezy *l* w praformie *au̯lo-, por. drw. *alveus* m. ʽkoryto, niecka, wanna, kocioł, kosz; wgłębienie, rów, fosa'). Transponat ie. *h₂eu̯(H)-lo-. Por. de Vaan 2008, 36, Beekes 2010, 170, ALEW 73. — Bliskoznaczne wyrazy żm. *aulỹs* ʽul' i łot. *aũlis* ʽbarć' wskazują na to, że znaczenie

[28] Z resegmentacji zwrotu *ant aũkšto* ʽna strychu' = *an.taũkšto* wyodrębniono war. gw. *taũkštas*, por. *Lipk ant taũkšto, kindziuko atsipjausi*.

ʽcholewa' mogło zostać przeniesione z nazwy przedmiotu o wydrążonym środku. Tu też psł. *ulĭjĭ ʽwydrążenie w drzewie dla roju pszczół, barć, ul' (pbsł. *au̯l-ii̯a-), por. rcs. *ulijĭ* ʽul', ros. *uléj*, słń. *úlj*, czes. *úl*, pol. *ul*. Drw. psł. *ulica ʽwąskie przejście, droga wąska, po bokach ograniczona'. Zob. BSW 18 (*au̯lei̯a-), LEW 25n., Boryś 2005, 665n.

aũmonė gw. ʽświadomość, przytomność', np. *Ligonis guli be aũmonės* ʽChory leży nieprzytomny'. Jest to drw. na *-ė* od *aumon-, co było pewnym przekształceniem formy nom.sg. *au-mōn-ø (zob. *aumuõ*). Paralele: *múomonė* ob. *múomuonis*, *šarmuonìs*. Inaczej LEW 26: «Angleichung von *aumuõ* ʽVerstand' an synonymes *są́monė* von Wz. *men-*».

aumuõ, acc.sg. *aũmenį* 3 p.a. m. ʽrozum, intelekt' < *au-men-. Pwk. bałt. *au-* identyfikuje się ze słow. *u-* w scs. *umŭ* ʽνοῦς, rozum, umysł, myśl', ros. *um*, *umá* ʽrozum, umysł, intelekt', czes. *um* ʽrozum; umiejętność', stpol. *um* ʽrozum, sprawność umysłu; zamiar'. Słowiański temat wokaliczny *aum-a- jest wtórny, utworzony od neoosn. *aum-. Zdaniem X. Tremblay *p.l.* wyraz lit.-słow. należy do pwk. pie. *$h_1$eu̯- ʽwidzieć', por. het. *ūḫḫi* ʽpatrzy się', 3 pl. *uwanzi*, wed. *uvé* prs. med. ʽpatrzę na siebie' (por. LIV[2] 243). Uwzględniając to, że pie. *$h_1$eu̯- wydałoby lit. *jau-, trzeba dla *aũ-men-* założyć praformą na st. *o*, pie. *$h_1$ou̯-men-. Paralele słowotwórcze: *piemuõ*, *šarmuõ*. Osobno zob. *ovyje*. Inaczej BSW 18, 21 (pbsł. *au-ma-, *au-men-, od *āu̯i- ʽczuwanie, das Wachen') i Derksen 2008, 508 (pie. *$h_2$eu̯-m-, nomen pokrewne sti. *āvíṣ* adv. ʽjawnie, otwarcie' < pie. *$h_2$ou̯is). — Drw. *aumeniais* adv. ʽna pamięć', *aũmenim* adv. ʽbez namysłu' (inaczej o tych formach LEW 26), *aũmeniškas* ʽrozumowy', *aũmonė* (zob.). Niejasny pozostaje war. z samogłoską *o*-: *omuõ* (zob.).

aurè 1. ptk. ʽoto; oto tam; właśnie' — wyraz kierujący uwagę na kogo lub na co albo wskazujący na kogo lub co', np. *Aurè ir Jonas parvažiuoja* ʽOto przyjeżdża Jan' / ʽWłaśnie Jan jedzie'. *Jis aurè ateina* ʽOn właśnie nadchodzi'. *Aurè kas ten eina* ʽWłaśnie ktoś tam / tamtędy idzie'. *Aurè kur galvijai!* ʽPatrz, gdzie bydło [poszło]!', 2. adv. ʽtam', np. *Aurè, pačiame dangaus pakraštyje, pasirodė nedidelis debesėlis* ʽTam, na samym skraju nieba, pojawił się niewielki obłoczek', 3. adv. ʽdawniej, kiedyś, swego czasu, ongiś', np. *Aure buvau susitikęs Vincą* ʽSpotkałem kiedyś Wincentego'. *Kad buvo gerai aurè* ʽJak kiedyś / ongiś było dobrze'; w tym znaczeniu też cps. *an-aurè*, np. *Anaurè buvo gražių dienų* (Būga, RR III, 449), 4. adv. ʽmniej więcej wtedy', np. *Gar parvažiuosi aurè apie šventą Petrą ar vėliau* ʽMoże przyjedziesz powiedzmy koło św. Piotra albo później'. — SD[1] poświadcza wariant pisowniany *auria* obok rozszerzonego *aurianai* «onędy, illac» [ʽtamtędy', SPXVI][29], później *auriaĩ* a. *auriaĩs* adv. ʽniedawno' (NDŽ I, 68). — War. gw. z samogłoską *o*: *auriõ* adv. ʽswego czasu, kiedyś dawniej' (*Auriõ buvo pas mus atėjęs kaimynas* ʽKiedyś zaszedł do nas sąsiad'), *aurionaĩ* adv. ʽniedawno' (*Ans buvo aurionaĩ*, t.y. *neseniai* ʽOn był niedawno'). Sporne. Dawniej było wywodzone od osnowy zaimkowej *ava-, jak w scs. *ovŭ* ʽten' (ros. gw. *ov*, *óvyj* ʽinny, jakiś', pol. *ów* ʽtamten'), zaś pod względem sufiksu porównywane z gr. δεῦρο ʽtutaj, tu, dotąd, dotychczas', zob. LEW 26, Stang 1966, 236. Ostatnio wysuwa się zbliżenie *aurè* z indoirańskim przysłówkiem *au̯rā ʽw dół; dotąd', por. aw. *aorā*, stpers. *aurā*, war. metatetyczny: wed. *arvā w drw. *arvā́ñc-* ʽfacing hither', *arvā-vát-* ʽsąsiedztwo', zob. Dunkel, *Balt* XLIV:1, 2009, 49n. LEW, *l.c.* bez słowa uzasadnienia zestawił obok *aurè* formy *varãkui* ʽtu oto' i wsch.-lit. *unrãkui* ʽtam oto'. Stang, *l.c.* postawił pytanie, czy *varẽkui* nie pochodzi z *avare- (zob. *varẽkur*). Sceptycznie o tym ALEW 73.

ausìs, *-iẽs* f. ʽucho', *ausiñ sakýti* ʽmówić na ucho' (dial. gen.sg. *ausès*, por. Kazlauskas 1968, 263). Formacja singulatywna, dotworzona do formy *ausì* nom.du.f. ʽdwoje uszu', por. scs. *uši* ts. < pbsł. *au̯sī, to z pie. *$h_2$óu̯s-i-h_1 lub *$h_2$óu̯s-s-ih_1 (tak np. NIL 340, natomiast

[29] LKŽ I, 499 zmienił Szyrwidową pisownię <ia> na <e>: *aurė, aurẽnai*.

Stüber 2002, 193, 204: *h$_2$eu̯s-s-ih$_1$). Pl. *aũsys* f.pl. ʽuszy’, gw. *aũses* (dawny gen.pl. *ausų̃* ustępuje przed tematycznym *ausių̃*, zob. Kazlauskas, *l.c.*). Odpowiedniki bałt.: łot. *ausis* f.pl. ʽuszy’ (gen.pl. *ausu* a. *aušu*), singulativum *àuss* ʽucho’; stpr. *āusins* acc.pl. ʽuszy’. BSW 18 odtwarzał pbsł. *auṣ- obok *ausi-. Zob. też ALEW 73. — Formacją porównywalną z bsł. tematem na *-i-* jest łac. *auris, -is* f. ʽucho’ (ob. *aus-cultō* ʽprzysłuchiwać się’ ⇐ ʽnastawiać ucha’). Z innymi suf.: goc. *auso* n., stwn. *ōra*, niem. *Ohr* n., ang. *ear* (*auzōn-), alb. *vesh* (*ou̯sos). Są to przekształcenia rzeczownika pierwiastkowego pie. *h$_2$ou̯s-os- / *h$_2$us-es- n. ʽucho’, por. gr. οὖς, gen. ὠτός (z *ou̯hatos < *ou̯satos < *h$_2$ou̯s-s-n̥-t-), aw. *uši-* n. ʽucho’, *uši* ʽdwoje uszu’ (*h$_2$usih$_1$); orm. *ownkn* ʽucho’ (zakończenie wzorowane na *akn* ʽoko’). Podstawa werbalna to pie. *h$_2$eu̯- ʽspostrzegać, zauważać, odczuwać’, por. het. *au-* / *u-* ʽwidzieć, zobaczyć’ (Kloekhorst 2008, 227n.). — Drw. *añtausis* przest. ʽpoliczek jako część ciała; raz wymierzony w policzek, tzw. nausznik’ (por. *añt*), *apausỹs* a. *ãpausis* ʽmiejsce wokół ucha, skroń’, gw. *apjausỹs* ts. (*Žili apjausiaĩ, o vis dar bernas* ʽSiwe skronie, ale wciąż jeszcze młodzieniec’) < *api-ausys (konsonantyzacja *i* > *i̯* jak w *apjàkti*, zob. *àkti*); *ausẽlė* ʽuszko, pierożek’, *ausýlas* ʽdobrze słyszący, dobry słuch mający’ (por. *akýlas* ⇐ *akìs*), *ausìngas* ʽz daleka słyszący’, *ausiotas* a. *ausiuotas* SD «uszaty», *ausýtas* ʽuszaty, z (dużymi) uszami; z uchami — garnek, czapka’ (por. *akýtas*). Cps. *ausikaras* SD «nauszka, inauris» (por. *kárti* I), *aũskaras* ʽkolczyk, klips’ (⇒ *auskarė́liai* m.pl. bot. ʽroślina ozdobna serduszka, Dicentra’), *nuleistaausis* SD «kłapouchy, obwisłych uszu» (por. *nusiléisti* s.v. *léisti*).

áusti, *áudžiu*, *áudžiau* 1. ʽtkać’, SD «tkę krosna», 2. ʽwalić, smagać, prać; o koniu: uderzać kopytem’, 3. ʽpędzić, lecieć’, 4. ʽkasłać’, 5. *káilį áusti* ʽłoić komu skórę’. Atematyczna forma 3 os. prs.: gw. *áusti* < *aud-ti (Būga, RR II, 239). Odpowiednik łot. *aûst*, *aûžu*, *aûdu* ʽtkać; działać’. Pie. *Heu̯- ʽtkać’ (LIV^2 224). Pdg. lit.-łot. został zbudowany na neopwk. *au-d-*, który jest apofonicznie sztywny. Akut niewyjaśniony. Prs. *áudžiu*, które pokazuje SO i suf. *-i̯o-*, jest pochodzenia iteratywnego. Kiedyś należało ono do inf. *audyti ⇐ *Hou̯d^h-éi̯e-. Formacją prymarną było w prabałtyckim zapewne prs. na SE i z suf. *-d-*, pb. *i̯au̯du ʽtkam (sobie, dla siebie)’ < pie. *Heu̯-d^{h}e-. Jedyne pewne comparandum znajduje się w wedyckim: *váyati* ʽtka’ < pie. *Hu̯-éi̯e-, drw. *ūvur* pf. ʽutkali’, SO *ótum, ótave* ʽdo tkania’, *ótu-* ʽwątek w tkaninie’. Brak jest w bałtyckim SZ typu wed. °*utá-* ʽutkany’ < pie. *Hu-tó-. Zob. też BSW 17, LEW 26, ALEW 74. Apofonię intralitewską *aud-* ⇒ SZ *ud- ⇒ WSZ *ūd-* poświadcza drw. *ū̃dis* (zob.). — Drw. *ataudaĩ* m.pl. lub *ãtaudos* f.pl. ʽwątek, nić przewodnia, przetykana w poprzek osnowy’ (por. łot. *aûdi* ts.), *audė́jas* ʽtkacz’, przest. *audė̃jus* SD (por. łot. *aûdẽjs* ts.), *áudeklas* (zob.).[*audeklas, audaklas* przechodzą do osobnego hasła] — Neopwk. *aus-*: *áustyti* ʽtkać’ < frq. *aus-sty-, *áusdinti* cur. ʽdać do utkania’ (por. *káusdinti*), *atausdýti* ʽuzupełnić tkanie’. Nomina: *austùvas* ʽkrosna; tkalnia’, przest. ʽtkanina’: SD *austuvas šilkinis plonas* «kitayka, tela serici subtilissimi», *austuvė* SD «tkaczownia, textrina». Por. łot. *aûstene* ʽchusta kobieca’, *aûstine* ʽutkany wąski pasek’.

áustyti, *áustau*, *áusčiau* gw. ʽwyziębiać pomieszczenie ciągłym otwieraniem drzwi’ (*Áusto ir áusto duris, kur čia bus šilta*) — frequentativum na *-styti* od *áušyti* ʽwyziębiać’ (zob. s.v.). Rekonstrukcja: *aus.sty- < *auš-sty-. Granica międzymorfemowa zatarta przez asymilację *š-s > *s-s i degeminację, podobnie jak w *maistýti* (zob.).

austýti, *austaũ*, *ausčiaũ* ʽobuwać i zzuwać’ (*Tuos vaikus austýk ir austýk — čia apauk, čia nuauk*), *apaustýti* ʽobuwać’, *nuaustýti* ʽzzuwać’ — frequentativum na *-styti* od *aũti* (zob.). — Neoosn. *aust-*: *austinė́tis* ʽobuwać się powoli’, *austrà* (zob.). — Neoosn. *austy-*: *aũstymas* ʽobuwanie’, *apaũstymas* ts.

austrà 4 p.a. gw. ʽwojłokowe obszycie rzemienia, zapobiegające wpijaniu się postronków szlei w koński bok’. Prawdopodobnie drw. na *-rā-* od neoosn. *aust-*, która powstała z metanalizy *aust-ýti* ⇐ *au-stýti* ʽobuwać i zzuwać’ (zob. s.v.). Paralela: *šváistra* ⇐

švaistýti (s.v. *švìsti*).

aušà 4 p.a. gw. ʽświt, brzask' (*Ryt prieš aũšą išvažiavom* ʽWyjechaliśmy rano przed świtem') — sb. postvb. na *-ā-* od *aũšti, aũšta* ʽświtać, dnieć'. Odpowiednik łot. *ausa* ʽświt' ⇐ *àust* ʽświtać'. Por. *aušrà*.

áuščioti, *áuščioju, áuščiojau* gw. 1. ʽstudzić jedzenie' (*Áuščiok karštą strovą, kol atauš*), 2. ʽpaplać' — iteratyw na *-čioti* do *áušyti* ʽstudzić' (zob. s.v.). Paralele: *bakčióti* ob. *bãkyti*; *stabčióti* ob. *stabýti*; *peščióti* ob. *pešióti*. — Prócz tego jest *áusčioti* w znacz. ʽpuszczać plotki, plotkować': *Žmonės auscioja* (tylko u słownikarzy, np. Nesselmann, Kurschat). Nie chodzi tu o osobny czasownik, lecz o hiperpoprawną pisownię dla czas. *áuš-čioti* w znacz. ʽpaplać', por. idiom *áušyti bùrną* dosł. ʽstudzić, chłodzić gębę' (s.v. *áušti*). Z tego powodu nie można czas. *áuščioti*, *áusčioti* uważać za kontynuację vb. denominativum *au̯st-i̯ā-, które rzekomo wyderywowano z pb. *au̯stā- n.pl. ʽusta' (scs. *usta* ʽMund'), por. BSW 19, za nim LEW 26. — N.B. Stpr. *austo* EV ʽusta, Munt [Mund]', *āustin* acc. sg. ʽpysk, Maul' — z dyftongizacji *ūsta, jest zapożyczeniem z języka polskiego, a nie wyrazem prapokrewnym ze scs. *usta*. Inaczej BSW 19, LEW 26 (s.v. *áusčioti*); PKEŽ 1, 124; NIL 390 (rekonstrukcja pie. *h$_3$ou̯st-ah$_2$-). Porównywalne refleksy ze stpr. *au*, pochodzącym z dyftongizacji *ū, to *bāuton* ob. *būton* ʽbyć' (por. lit. *bū́ti*, łot. *bût*, scs. *byti*), *bāusei* ʽniech będzie' (por. stlit. *bū́sigu* DP) oraz wyrazy zapożyczone: *daūsin, doūsin* ʽdusza' ob. *dūsin, dusi* ts. ⇐ stpol. *dusza* (por. stlit. *dūšià*), *salaūban* ob. *salūban* ʽmałżeństwo' ⇐ stpol. *ślub* (por. stlit. *sąliūbas*).

áušyti, *áušau, áušiau* gw. 1. ʽstudzić, oziębiać — np. o potrawach' (*Aš karštą strovą áušau. Apáušyk, nesrėbk karšto viralo*), 2. ʽwyziębiać izbę, chatę przez niedomykanie drzwi' (*Uždaryk duris — áušai gryčią*), *atáušyti* ʽostudzić', DP ʽochłodzić', refl. *atsiáušyti* ʽorzeźwić się (na świeżym powietrzu)'. Causativum na *-yti* od *áušti* ʽstygnąć' (zob. s.v.). War. *áušinti*, SD[1] *aušinu* «chłodzę, frigefacio, refrigero»; *áušyti, -iju, -ijau* (SD <außiu> «studzę, refrigero». Użycia przenośne: 1. *áušyti bùrną* (*dantìs, dỹkąją, nasrùs*) ʽmówić bez potrzeby, paplać, pleść', np. *Neáušyk nasrų̃! Ką čia dỹkąją áuši?* — znacz. etym. ʽstudzić a. chłodzić gębę, zęby', 2. *áušyti knỹgą* ʽwertować, przewracać kartki książki'. Odpowiednik łot. *aũsît, -u, -īju* ʽczerpać za pomocą chochli gotującą się zawartość i wlewać z powrotem do kotła dla powstrzymania wrzenia' (war. *aũsêt, aũsęnât* ts.).

aušrà 4, 2 p.a. ʽświt, brzask, zorza poranna, jutrzenka'. SD: *aušra* «zorza zaranna, aurora», *žvaizdė aušros* «gwiazda iutrzenka, lucifer», *pirm aušros* «przededniem». Por. n.rz. *Aušrà, Aũšrupis*, n. góry *Aušrà, Aušrãkalnis*, n.m. *Aušrà* 3x. War. z insercją *t*: płd.-lit. *auštrà* ʽświt' : łot. *àustra* ʽzorza poranna, brzask' : scs. *za ustra* ʽrano'. Pie. *h$_2$eus-reh$_2$-? Por. stang. *ēastre* f. ʽbogini wiosny, spring godess', pl. ʽWielkanoc, Easter', śrwn. *ōster(n)* ts. < pgerm. *austrōn, zob. Kroonen 2013, 43. Z innym suf.: *aušarà* gw. ʽświt' (por. *vãsara* / *vasarà, vãkaras*). Osobno zob. *aušà*. — SZ *uš-* / *ūš-*: gw. *ū́šra* ʽświt, brzask', *apýūšris* ʽprzedświt'. Wymienione formy stanowią drw. na *-r-* od nominów *aušā względnie *ūša, tych samych, które dały osnowę denominatywnym czasownikom, por. 1° *aũšti* ʽświtać' (zob. s.v.), 2° *ūšti, ūšta, ūšo* b.z.a. ʽświtać' (*Yra apyūšris, kad ūšta*, t.y. *diena daros rytmetį*), gdzie forma praesentis pochodzi z *unšta < *unš-sta (to na miejscu prs. infig. *u-n-ša ⇐ pwk. *uš-; por. objaśnienie prs. *ũšta* ʽstygnie' s.v. *áušti*). — Biorąc pod uwagę to, że *aušā i *ūšā dadzą się wywieść przez zmianę *(u)s > *(u)š* z pbsł. *ausā względnie *usā (por. *kraušýti, krušà*), można tutaj dopuścić przekształcenie form przypadkowych nomen pie. *h$_2$éu̯s-os- : *h$_2$us-s- ʽzorza poranna, jutrzenka'[30]. Względy porównawcze raczej wykluczają derywację przez *-rā-* (za

[30] Por. gr. lezb. αὔως, joń. ἠώς < *au̯sōs < *h$_2$éu̯s-ōs, łac. *aurōra* ʽzorza poranna, jutrzenka' < *au̯sōs-ā : wed. *uṣā́ḥ*, gen. *uṣáḥ* < *h$_2$éu̯s-ōs, *h$_2$us-s-és. Podstawę werbalną stanowi tu pwk. pie. *h$_2$u̯es- / *h$_2$us- ʽświtać,

czym opowiedział się np. NIL 358: pie. *$h_2$au̯s-r(-)ah_2). Zalecają za to, by za osnowę pochodnego rzeczownika na *-(r)ā* przyjąć formę loc.sg., który był scharakteryzowany suf. *-er- jako alternatywą sufiksu *-en-, por. za Nussbaumem 1986, 236 takie paralele, jak aw. *zəmar°* ʽna ziemi' < *(d^h)ǵ^{h}m-er-ø obok wed. *jmán* ts. < *(d^h)ǵ^{h}m-en-ø (por. *héman* ʽw zimie'). W wypadku *$h_2$us-s- mamy z jednej strony loc. bezkońcówkowy *$h_2$us-és-ø ʽo świcie' (wed. *uṣás ⇒ *uṣás-i*), z drugiej strony loc. na *-er*, *uṣar°* (wed. *uṣarbúdh-* ʽwcześnie się budzący') < *$h_2$us-s-er-ø ʽo świcie, wcześnie', przy czym obok loc. *uṣar°* są również pochodne formacje z suf. *-a-* i *-ā-*: wed. *usr-á-* ʽo świcie' (*usráyāman-* ʽwcześnie wyruszający'), *usr-ā́* ʽświt' (por. Nussbaum, *l.c.*, Stüber 2002, 105n., NIL 358). Na wzór tego modelu można dla pralitewskiego odtworzyć następujący pdg.: sg. nom. *aušuo < *auš-ōs, obl. *uš-es-[31], loc. *uš-er-ø. Dalej można uznać, że lit. gw. *ū́šra* ʽświt' oddaje *ušr-ā, tj. drw. od formy loc.-adv. ʽo świcie' z suf. *-ā-*, zastępstwem *-er-* przez *-r-* (apofonia?), z czasem dodatkowo nacechowany wzdłużeniem pierwiastka (tak też w *apýūšris*). Wynikałoby z tego, że *aušrà* (gw. *auštrà*) jest tworem młodszym, łączącym w sobie *r* locatiwu z *auš-* należącym do formy nom. *aušuo. — Drw. *apýaušris* ʽświt, świtanie' (*Apýaušriu išvažiãvo*), *aušrìnė žvaigždė* a. *aušrìnė* ʽgwiazda poranna, jutrzenka' (por. stpol. *jutrzna gwiazda* ts.), *príešaušris* ʽpora bezpośrednio przed zorzą' (typ *príešdienis*). Por. n.m. *Aušrė́nai* 2x, *Aušrìnė* 2x, cps. *Aušrãkaimis*. — Innowacyjne *auš-r- widać również w słowiańskim, por. scs. *za ustra* adv. ʽrano' < *za usra (insercja *t*), bułg. *zástra* ts., maced. *dzastra* i prawdopodobnie scs. *(j)utro*, pol. *jutro* (właśc. ʽo świcie'), jak świadczą staropolskie refleksy z *s*: *justrzejszy czas*, *justrzenka*, *nazajustrz*, ⇐ psł. *justro ⇐ *auš-ra-. Por. BSW 19 (pbsł. *ausrā-), LEW 27, Sławski, SEJP I, 594n., Derksen 2008, 510 (pbsł. *auṣ(t)ro-). — Nazwa wychodzącej na wschód bramy miejskiej w Wilnie, *Aušrõs var̃tai*, musiała pierwotnie brzmieć *Auštrõs var̃tai, z *t* wstawnym przed grupą *šr*, jak to jest w dialekcie wschodniolitewskim. Świadczy o tym polska replika tej nazwy o postaci *Ostra Brama*. Została ona zniekształcona na skutek adideacji do przym. *aštrùs* ʽostry'. Znacz. etym. ʽBrama Jutrzenki'. — Nawiązania łotewskie ze wstawnym *t*: *àustrums* ʽwschód jako strona świata; świat Wschodu, das Morgenland', *àustrenis* ʽwiatr północnowschodni', *àustriņš* ʽwiatr wschodni'.

áušti, *áušta* (*auš-sta), *áušo* ʽstygnąć, ziębnąć', *atáušti* ʽostygnąć; twardnieć przez stygnięcie (o żelazie)', SD «oziębnąć», *ataauštu* SD «stygnę», *praáušti* ʽprzestygnąć'. Odpowiednik łot. *aũsît* (zob. *áušyti*). Wciąż bez dobrej etymologii. Próba powiązania *áušti* z *vė́sti* ʽoziębiać się, stygnąć' (zob. LEW 27) jest ze względów formalnych mało przekonująca (zob. analizę czas. *vė́sti* s.v.). Do tego powrócił Ostrowski, *Balt* XLVIII:1, 2013, 77n., proponując dla pb. *āu̯š- : *u̯ēs- rekonstrukcję pie. *$h_2$eu̯h_1-s- : *h_2u̯eh_1-s-, czyli stosunek apofoniczny zwany ʽSchwebeablaut'. Brak odpowiedników ie. spoza języków bałtyckich stawia tę rekonstrukcję pod znakiem zapytania. ALEW 75 sprowadza *áušta* do *auž-sta, czyli do pwk. pb. *auž- ʽzimny, chłodny' < pie. *$h_3$eu̯ǵ- ʽzimny', por. orm. *oyc* ʽzimny', stir. *úar* ʽzimny, chłodny', *úacht* m. ʽzimno', śrwalij. *oer* ʽzimny, chłodny' (intonację akutową objaśnia się tu tzw. prawem Wintera). — Drw. *áuščioti* (zob.), *áušėti*, *-ja*, *-jo* dur. ʽpowoli stygnąć', *nuáušėti* ʽwystygnąć', przen. ʽochłonąć, opamiętać się, uspokoić się', *suáušėti* ʽstygnąc ścinać się (o galarecie)', *áušinti* a. *aušìnti* caus. ʽstudzić, chłodzić, zwł. gorące płyny; wyziębiać'. Osobno zob. *áušyti* i *áustyti*. Nomina: łot. *aũksts* ʽzimny' — z insercją *k* z pb. *auštas; *aũksti* adv. ʽzimno', *aũkstums* ʽzimno', *aukstuma puses vējš* ʽwiatr wschodni'. — SZ *ūš-*: *atū̃šti*, *-ū̃šta*, *-ū̃šo* gw. ʽostygnąć': *Karšta košė jau atūšo*, t.y. *atvėso* ʽGorąca kasza już wystygła'. Nomen *ū̃šas* ʽstudzenie (gorącej strawy)'. Długość pochodzi prawdopodobnie z

dnieć', por. wed. *ví... āvas* aor. ʽrozjaśnił się' : *uccháti* prs. ʽrozjaśnia się' (LIV[2] 292). Por. jeszcze łac. *auster*, *-trī* m. ʽwiatr południowy, przynoszący deszcz i utrudniający żeglugę; południowa strona świata' < *$h_2$eu̯s-tero- (de Vaan 2008, 64).

[31] Por. *mė́nuo*, acc. sg. *mė́n-es-į* ʽksiężyc, miesiąc'.

formy praesentis, gdzie suf. *-sta-* nawarstwił się na temat infigowany: *u-n-ša ⇒ *unš-sta > *ūš-sta > *ū̃šta* (do tego prt. *at-ušo, inf. *at-ušti).

aũšti ʽświtać, dnieć’, *aũšta* (*auš-sta), *išaũšo* ʽzaświtało’ (SD «oświtło, illuxit dies»), *praaũšo* ʽrozwidniło się’, adv. *aũštant* ʽo świcie’, *priẽš aũštant* ʽprzed świtem’. Odpowiednik łot. *àust, -st, -sa* ʽświtać; ukazywać się’. Trudne. Formacja praesentis z suf. *-sta-* przemawia na rzecz vb. denominativum od *auš-V ʽświt, brzask’, zob. *aušà*. Z kolei to *auš-V mogłoby być derywatem typu vr̥ddhi od *uš- < pie. *$h_2$us-, co z redukcji *h_2u̯es- ʽświtać’, por. NIL 358n., LIV[2] 292. — Drw. *aušdýti*: *praaũšdo* ʽzaświtało, rozwidniło się’, *aušdinė́ti*: *Tai buvo praaušdinė́jant* ʽTo było o świcie’. Nomen *aušìmas* ʽświtanie, świt’: *Vasarą čia temsta, čia aušta — čia temimas, čia aušimas* ʽW lecie to zmierzcha, to świta, to zmierzch, to świt’. — W dialekcie południowo-auksztajckim ukazuje się pwk. werbalny *auštr-*, por. prs. *aũštra* ʽświta’ i prt. *išaũštro* ʽrozwidniło się, zaświtało’ (formy inf. nie ma). Prawdopodobnie pochodzi on z resegmentacji formy przysłówkowej *aũštrant*, ⇒ *aũštr-ant*. Ta ostatnia powstała w gwarowym zwrocie *prieš aũštrai aũštant* ʽprzed świtem’ (por. lit. liter. *prieš aũšrai aũštant*), mianowicie drogą upodobnienia *aũštant* do *aũštrai*. Trzeba się też liczyć z oddziaływaniem predykatywnego zwrotu *Jau auštrà* ʽJuż świt’ (por. *Jau aũštra* ʽJuż świta’).

aũtas ʽpas tkaniny do owijania stopy, onuca’ (*Apvynióti kójas aũtais*). Odpowiednik łot. *àuts* ʽonuca; opaska na czoło, chusta’. Dewerbalne nomen instr. z suf. *-ta-* od *aũti* (por. *káltas* ⇐ *kálti*; *plãktas* ⇐ *plàkti*) albo też substantywizacja adi. vb. *auta-* od *aũti* (zob.). Nawiązanie psł. *on-u-ti̯a ʽonuca’ ⇐ *(v)ŭn-u-ti ʽwdziać, obuć’, por. scs. *onušta* ʽobuwie, sandały’, słń. *onúča* ʽonuca’, ros. *onúča* ts., błr. *anúča* ʽszmata’, czes. *onuce* ʽonuca’, pol. *onuca* (Boryś 2005, 391). Martirosyan 2009, 150 porównuje orm. *awd* ʽfootwear’. Osobno zob. *aũklas*. — Drw. *aũtinykas* ʽszmaciarz, kto skupuje szmaty’. Cps. *autagalỹs* ʽścierka, onuca’ (por. *gãlas*), *autakojis* SD «nogawica», *aũtkojis* ʽonuca’ (por. *kója* ʽnoga’ oraz łot. *kãj-àuts* ʽonuca’, z odwróconym szykiem członów), *autskarỹs* ʽonuca, szmata, ścierka’ (por. *skarà*).

aũti, *aunù, aviaũ* 1. ʽwkładać a. zdejmować obuwie, obuwać się’, 2. ʽwdziewać spodnie, wsuwać nogi w nogawki, w pończochy’, cps. *apaũti* ʽobuć; włożyć spodnie; podkuć konia’ (*apiaunu* SD[1] «obuwam»), przen. ʽoszukać’, *įaũti* ʽwsunąć nogę do buta’, *nuaũti* ʽzzuć, zdjąć obuwie; spuścić spodnie’, *suaũti* ʽznosić, zniszczyć obuwie’. Refl. *apsiaunu* SD «obuwam trzewiki», *nusiaũti* ʽzdjąć obuwie z nóg’ (*Nusiaviau, nusivilkau ir atsiguliau*). Odpowiednik łot. *àut*, prs. *àunu* a. *àuju*, prt. *àvu* a. *avu* ʽobuwać się’. Zob. BSW 21n., LEW 27n. — Drw. *avė́ti* (zob.), *austýti* (zob.). — Pwk. pie. *$h_2$eu̯H- / *h_2uH- ʽobuć się’, por. łac. *induō* ʽwdziać, włożyć’, *exuō* ʽwyciągnąć, wyłuskać, wyzuć, zdjąć’ (LIV[2] 275). Na podstawie typowej koniugacji bałtyckiej, gdzie prt.-inf. na SZ przeciwstawia się prs. na st. pełnym, wolno przypuścić, że prt. *ùvo wraz z inf. *ū́ti (por. *bùvo* : *bū́ti*; *pùvo* : *pū́ti*; *siùvo* : *siū́ti*) miało kiedyś obok siebie praesens z jednej strony tranzytywne *avù ʽobuwam’ < pie. *$h_2$eu̯H-e/o-, z drugiej strony intranzytywne *unù ʽobuwam się’ < pie. *h_2u-n-H-é/ó- (por. hipotezę prs. *munù ʽodziewam się’ s.v. *máuti*). Założenie prs. *unù wymusza historycznie dana postać prs. *aunù*, 3 os. *aũna* (por. łot. *àunu* ob. *àuju*). Nie sposób odnieść jej wprost do pierwiastka, ponieważ ten jako zakończony spółgłoską lrg. wymagałby refleksu z intonacją: *áunu, *áuna. Nasuwa się więc przypuszczenie, że *aunù* to nowotwór, będący kompromisem między dwiema starszymi formacjami praesentis. Składa się on z pierwiastka na st. pełnym *au̯-*, jak w prs. *avù, oraz z formantu *-nu*, którego dostarczyło prs. infig. *unù poprzez metanalizę *u-nù (por. *sinù* ʽwiążę’ do *siẽti*). — Brak intonacji (†áuti) pochodzi z form antewokalicznych, takich jak prs. *avù, dur. *avė-*. Jest też pośrednią wskazówką tego, że stara forma antekonsonantyczna na SP (*āu̯C) albo została wcześnie wyeliminowana, albo też w ogóle nie zaistniała. — SZ *ū-* zaświadcza być może gw. *ūtìs, -iẽs* 4 p.a. f. ʽwyłaz dla pszczół w ulu’, analiza: *ū-ti-* < *h_2uH-ti- (por. niżej łac. *indūtus*). Zob. *avilỹs*, gw. *aulỹs* ʽul pszczeli’.

— Pie. *$h_2$eu̯H- > *Hau̯H-, por. orm. *agaw* ʽodział się', *aganim* ʽwdziewam, odziewam się'. Na skutek perseweracyjnej asymilacji *$h_2$eu̯ > *$h_2$au̯ (> *au̯*) brak jest przy tym pierwiastku odróżnienia SE i SO. Mamy z jednej strony SP *au̯-*, z drugiej strony SZ *u-V / *ū-C (z *uH-V / *uH-C), ale w czasach historycznych verbum to jest apofonicznie sztywne. — Słowiański zna tylko formy złożone z praeverbiami, por. scs. *obuti* ʽobuć, wsunąć obuwie na stopy' (ros. *obútь*, czes. *obout*), scs. *izuti* ʽzdjąć obuwie, zzuć' (ros. *izútь*, stpol. *zuć*, czes. *zout*). Zob. REW II, 246, Boryś 2005, 377 (nie uwzględniają spółgłoski lrg. w składzie pierwiastka). W poszczególnych językach słowiańskich czas. *obuti (sę)* jest używany również w odniesieniu do odzieży i znaczy ʽwdziewać, ubierać (się)'. Praesens zwykle *ob-u-jetŭ* (rcs. *izuju*, ros. *izúju*, słń. *izûjem*), choć zdarza się i formacja z suf. tematycznym *-e/o-*: *iz-ov-etŭ*. Brak refleksu SZ †ob-y-tŭ ʽobuty', por. łac. *indūtus* ʽodziany, ubrany' < *ind-ū-tos < pie. *-h_2uH-to- (do *induō*). — Nomina od *au-C*: *aũklas* (zob.), *aũlas* (zob.), *aũtas* (zob.), *autùvas* ʽobuwie', *basaučiaĩ* (zob. *bãsas*). — Nomina od *av-V*: *ãpavas* ʽobuwie' (⇒ *ãpavalas* ts.), *apavimas* SD[1] «obuw», SD «obow, obuwie», *apsiavimas* SD «obuwanie», *ãvalas* ʽobuwie' (⇒ *ãvalynė* ts.), *į̇avùs* a. *inavùs* ʽo bucie: łatwy do obucia' (*Šie batai inãvūs, lengva inauti*. *Tavo čebatai labai neinavūs*). Por. łot. *izava* ʽznoszony łapeć, zdarty but'.

avė́dra ʽptak drapieżny orłosęp, Gypaëtus barbatus'. Analiza: *av-ė́dra*. Neologizm z *av-* ʽowca' i neoosn. *-ėdra* w II członie. Znacz. etym. ʽpożerający owce' (zob. *avìs*). Por. *pelė́dra* ʽsowa', *žuvė́dra* ʽmewa' — derywaty z suf. *-rā-* od złożeń *pel-ė́da*, *žuv-ė́da*. N.B. Cps. *av-ėda nie zostało poświadczone.

avė́ti, *aviù* (3 os. *ãvi*), *avė́jau* 1. ʽbyć obutym, nosić obuwie', 2. gw. ʽnosić spodnie' — durativum na *-ėti* od *au-*. por. *aunù*, *aũti* ʽobuwać się, wdziewać spodnie'. Cps. *išavė́ti* a. *praavė́ti* ʽrozluźnić, rozchodzić obuwie', *nuavė́ti* ʽznaszać, zdzierać obuwie, spodnie', refl. *atsiavė́ti* ʽnachodzić się w pewnym obuwiu, np. w drewniakach': *Aš jau atsiavė́jau mediniais, daugiau nebeavėsiu*. W użyciu przenośnym *avė́ti* to ʽwyśmiewać, pogardzać' (*Marti avė́jo mošą*). — Od neopwk. *av-* utworzono caus. *apavìnti* ʽobuć kogo'.

avìdė ʽowczarnia' — zdaniem Kroonena 2013, 45 podlega analizie etymologicznej *avi-dė* (zob. *avìs*), ponieważ jest wyrazem prapokrewnym z pgerm. *awi-dja- n. ʽstado owiec', por. goc. *aweþi*, stang. *eowde*, stwn. *ouwiti*, *ewiti* ts. Praforma ie. *$h_3$eu̯i-$d^h h_1$-i̯o-. Sufiks pgerm. *-dja- powraca w *kudja- n. ʽstado, trzoda' (śrniderl. *cudde*, stwn. *kutti*) < pie. *$g^u h_3$u-$d^h h_1$-i̯o-. — Metanaliza *av-idė* wydała neosufiks widoczny w *kiaulìdė* ʽchlew świński' (por. *kiaũlė*), *arklìdė* ʽstajnia dla koni' (por. *arklỹs*), *karvìdė* ʽobora dla krów' (por. *kárvė*). Z metanalizy *avi-dė* pochodzi oboczny neosufiks *-dė*, np. *pelùdė* ʽmiejsce, gdzie gromadzi się plewy, plewnik' (od *pẽlūs*), *alùdė* ʽpiwiarnia', przest. ʽbeczka na piwo' (od *alùs*). W końcu resegmentacja *pel-udė* wydała neosufiks widoczny w takich neologizmach, jak *pašarùdė* ʽczęść stodoły, gdzie trzyma się paszę' (por. *pãšaras*) i *namùdė* ʽtkanina domowej roboty' (por. *namaĩ*). Od *pelenaĩ* m.pl. ʽpopiół' utworzono tak *pelenìdė* ʽpopielnik', jak i *pelenùdė* ts.

aviẽtės f.pl. bot. ʽmaliny, Rubus saxatilis'. SD: *avietės uogos* «maliny, malinowe iagody», *krūmas aviečių* «malinowy krzak» (syn. *avietynas*). Drw. z suf. *-iet-* od *avìs* ʽowca', pod względem znaczeniowym oparty na porównaniu owoców maliny do owieczek (albo do bazi na wierzbie). Por. syn. *kãt-uogės* ʽmaliny'. Z innym tematem fleksyjnym: *aviẽčios* ʽjagody maliny' (żm. *avẽ̃čios*) : łot. *aviešas* ts. Por. LEW 28, ME I, 232 (s.v. *avene*), ALEW 77. — Drw. *avietýnas* ʽmaliniak', *avietìnė* ʽnalewka na malinach, malinówka', *avietójas* ʽłodyga maliny, pęd malinowy'. Vb. denom. *aviečiáuti* ʽzbierać maliny', *avietáuti* ts.

avìkinė wsch.-lit. ʽowczy chlew, owczarnia', SD «owczarnia, ouile, caula» (syn. *avinė*) — z substantywizacji przymiotnika *avik-inis, *-inė ʽowczy'. Przymiotnik ten urobiono od rzecz. *avika lub *avikė, który był zdrobnieniem na *-k-* od *avìs* ʽowca'. Paralela: psł. *ovĭca

ʽowieczka', por. scs. *ovĭca*, ros. *ovcá* ʽowca'. — Inne drw. od *avik- ʽowca': *avìkena* ʽskóra owcza, baranica', *avikíena* ʽbaranina', żm. *avikḗna* ts. (tę formację porównywano z cs. *ovĭčina* ʽμηλωτή', ros. *ovčína* ʽskóra barania', por. BSW 20n.), n.jez. *Avìkinis*, nazwy łąk *Avìkinė*, *Avikìnės* (Vanagas 1981, 54). Z nazw rzecznych *Aukùpė*, *Aũkupis* 3x można odtworzyć cps. *avik-upė, zaś z n.rz. *Aukspìrta* cps. *avik-spirta, por. *avìspira* ʽowcze bobki' (inaczej Vanagas 1981, 52). — Wyraz gw. *avìkė* ʽowczy chlew, owczarnia', por. *Išvaryk aveles iš avìkės* (LEW 28 wymienił *avìkė* z fałszywym znacz. ʽkleines Lamm') nie może być drw. prymarnym od *avìs* ʽowca' (wbrew ŽD 131), ponieważ znaczenie jednoznacznie wskazuje tu na drw. wsteczny od *avìkinė* (por. *marškiniaĩ* ⇒ *marškiaĩ*; *kùrkinas* ⇒ *kùrkis*). Możliwe, że ta derywacja wzorowała się na stosunku *žąsìkė* ʽgęsiniec' : *žąsìs* ʽgęś'. — Jest jeszcze forma wsch.-lit. *avýka* ʽowca' (*Buvo pasamdytas piemuo avýkas ganyti*, Zíetela), której zakończenie *-yka* dopuszcza dwie interpretacje: 1° wzdłużenie samogłoski sufiksalnej *-i-* osnowy *avìs* (innowacja), 2° kontynuacja pierwotnego zakończenia *-ī-kā- (archaizm typu psł. *vĭlčica, ros. *volčíca*, por. wed. *vṛkī́ḥ*), gdzie sufiks *-keh$_2$- nawarstwił się na pie. sufiks feminatywny *-ih$_2$- formy *h$_2$ou̯-ih$_2$ ʽowca-samica' (por. brak zróżnicowania co do rodzajy w gr. hom. ὄϊς, att. οἶς f.m.). Do tego zdrob. *avykẽlė* i *avytýka* (Vidugiris 1998, 70). To ostatnie z dysymilacji w *avyk-yka (*k-k* > *t-k*) albo też z metatezy na odległość w formie pierwotnej *avyk-yta (*k-t* > *t-k*).

avilỹs ʽul; rój pszczeli'. Gw. war. sufiksalne: *ãvalis*, *avelỹs*, *ãvulis*. Obok tego żm. *aulỹs* ʽul' : łot. *aũlis* ʽbarć, dziupla z gniazdem pszczół, kłoda z wydrążonym otworem dla roju'. Odpowiednik słowiański: rcs. *ulijĭ*, ros. *úlej*, ukr. *vúlij*, czes. *úl* ʽul', sch. *úljevi* pl. ʽlarwy pszczół', bg. *úlej* ʽwydrążony pień drzewa', co BSW 18 wywodzi z psł. *ulĭjĭ < pbsł. *au̯lei̯a-. Znacz. etym. ʽwydrążony pień drzewa'. Stoi w związku z litewską nazwą ʽcholewy', zob. *aũlas*. Zob. LEW 25n., ALEW 77. — N.m. *Aviliaĩ* 5x, *Auliaĩ*.

ãvinas ʽsamiec owcy, baran' (SD «baran nie czyszczony; skop»). Odpowiedniki bałt.: łot. *àuns* (gw. *avęns*, *avins*) ʽbaran', stpr. *awins* EV ʽSter [Widder]' (n.m. *Awyne-medien*, dosł. ʽBarani Las', AON 14, 233). Pb. *au̯ina- kontynuuje wraz z psł. *ovĭnŭ ʽsamiec owcy' (cs. *ovĭnŭ*, *ovĭna*, sch. *òvan*, *óvna*, ros. *ovén*, *ovná*, stpol. *owien*, *owna*) praformę bsł. *au̯i-na- (BSW 21), z suf. posesywnym *-na-* dołączonym do osnowy na *-i-* (*avìs* ʽowca'). Znacz. etym. ʽnależący do owcy'. Zapoż. bałtyckie w fiń. *oinas* ʽbaran' (LEW 28, Stang 1966, 23). — Na skutek resegmentacji *ãv-inas*, mającej oparcie w *añtinas* ʽkaczor' ⇐ *ántis* i *žą̃sinas* ʽgąsior' ⇐ *žąsìs* ustalił się neosuf. *-inas*, używany na oznaczenie samców w świecie zwierząt, ptaków i owadów, por. GJL II, § 318. — Neoosn. *avin-*: *aviñčiena* ʽbaranina' (neosuf. *-čiena*, por. segment *-č-* w ros. *ovčína* ʽowcza skóra'), *avinẽlis* ʽbaranek, jagnię' (n.m. *Avinẽliai*), *avinyčia* stlit. ʽowczarnia; Kościół', *aviniena* SD «skopowina, caro veruecina», *avininis* SD «skopowy, verueceus, veruecinus», *avinìnis vil̃kas* ʽwilk polujący na owce', *avinỹkas* a. *aviniñkas* ʽowczarnia', *avinìkės žirklės* f.pl. ʽnożyce do strzyżenia owiec', *aviniõkas* ʽbaran średniej wielkości'. Cps. *avìngalvis*, *aviñ-* ʽgłupiec, baran' (por. *galvà*), *avìnvagis* ʽzłodziej owiec' (por. *vagìs*), *avìnvedis* (zob. *ved-*).

avýnas przest. ʽwuj, brat matki' — formacja na *-īna-*, pochodna od *avas (por. niżej łac. *avus*) lub od *avis (por. stpr. *awis* EV ʽbrat matki, Oeme [Oheim]'). Wyraz ten został wyparty przez slawizm *dė̃dė*. Zob. LEW 28, ALEW 78. Odpowiednik scs. *ujĭ* ʽwuj' zakłada praformę *au̯i̯o-. Por. z jednej strony luw.-klin. *ḫūḫa-*, lyk. *χuge-* ʽdziadek', łac. *avus*, *-ī* ʽdziadek, przodek', orm. *haw* ʽdziadek', z tematyzowanej osnowy na st. pełnym pie. *h$_2$éu̯h$_2$-o- [usuwam germańskie], z drugiej strony het. *ḫuḫḫa-* ʽdziadek' z tematyzowanej osnowy na st. zanikowym pie. *h$_2$uh$_2$-ó- (zob. Kloekhorst 2008, 353, Schrijver 1991, 48). — Drw. *avýnienė* przest. ʽwujenka'.

avìs, *-iẽs* f. 4 p.a. ʽowca, Ovis'. Odpowiednik łot. przest. *avs*, acc.sg. *avi*[32] < pbsł. *au̯-i-. Prototyp ie. odtwarza się w postaci pdg. akrostatycznego z apofonią **o/e*: nom.sg. *h₂óu̯-i-s, gen.sg. *h₂éu̯-i-s (zob. np. Weiss 2009, 258). Por. luw.-klin. *ḫāu̯i-* (zapoż. w het. *ḫāu̯i-*), gr. hom. ὄϊς, att. οἶς f.m., łac. *ovis, -is* f.', pgerm. *awi- f. (stnord. *ær* ʽowca', stang. *ēow*, ang. *ewe*, stwn. *ouwi, ou* ts., drw. goc. *awistr*, stwn. *ewist, ouwist* ʽowczarnia'). Brak wzdłużenia według prawa Brugmanna w refleksie wed. *áviṣ, ávyaḥ* m.f. przemawia na rzecz osnowy na SE, pie. *h₃eu̯-i-. SE tkwi podobno także w toch. B *ā(u)w*, pl. *awi*. Zob. NIL 335n., Kloekhorst 2008, 337n., Beekes 2010, 1060n., Kroonen 2013, 45. Lit.-łot. refleksy i słow. *ovĭca* (pbsł. *au̯i-kā-) są pod względem apofonicznym dwuznaczne, ponieważ w odpowiednich językach brak jest odróżnienia samogłosek pie. *o (z *h₁, ₂, ₃o i *h₃e) oraz *a (z *h₁o, *h₂o, *h₃o i *h₂e). — Drw. *avìdė* (zob.), *avíena* ʽbaranina', *aviẽtės* (zob.), *avìkė* (zob. *avìkinė*), *ãvinas* (zob.), *avìnė* ʽowczarnia' (m.in. SD), *avỹnė* przest. ts. Złożenia z *avi-*: *avìdantė* ʽo kobiecie: która ma drobne zęby, ma zęby jak u owcy', *avìgalvis* ʽgłupiec, dureń' (dosł. ʽbarania głowa'), *avìganis* ʽpasterz owiec, owczarz', stlit. *avigonis* ts., *avìkailis* ʽkożuch z owczej skóry, baranica', *avìkamša* (zob. *kamšýti*), *avìkirpės* f.pl. ʽnożyce do strzyżenia owiec', *avìkirpis* ʽczas strzyżenia owiec', *avìpjovis* 1. ʽczas bicia owiec', 2. ʽrzeźnik' (obelga), *avìspira* ʽłajno owcze, gnój owczy' (war. *avìspiris*), *avìtaukiai* m.pl. ʽowcze sadło'. — W słowiańskim brak jest refleksu *ovĭ, -i f., są za to derywaty od osnowy pbsł. *au̯i-: 1° *ovĭca* scs. ʽπρόβατον', < *au̯i-kā-, por. bg. *ovcá*, ros. *ovcá*, głuż. *wowca*, dłuż. *wejca*, czes. *ovce*, pol. *owca*, 2° cs. *ovĭnŭ* (odpowiednik lit. *ãvinas*, zob.). Budowa wyrazu *ovĭca* przypomina z jednej strony lit. gw. *avik-* (zob. *avìkinė*), z drugiej strony sti. *avikā-* f. ʽowieczka', stwalij. *eguic*, śrwalij. *ewig* ʽłania', por. BSW 20n.

avižà ʽziarnko owsa', pl. *ãvižos* 3 p.a. ʽowies, Avena' (war. *jãvižos*). Odpowiedniki bałt.: łot. *àuzas* f.pl. ʽowies' — zmienione z *avizās przez synkopowanie *i* i skrócenie wygłosu. Stpr. *wyse* EV ʽowies, Hawer [Hafer]' pokazuje aferezę *a-* (*avizə); inaczej Witczak 2003, 67, który postuluje różnicę apofoniczną. Rekonstrukcja: pb. *au̯iž-ā- (BSW 21) < pie. *au̯iǵʰ-ā- lub *h₂eu̯iǵʰ-eh₂-. Inna budowa w łac. *avēna* ʽowies, dziki owies' < *au̯iksnā- < pie. *h₂eu̯iǵʰ-sneh₂- (por. Schrijver 1991, 46n.). Refleks słowiański *ovĭsŭ ʽowies' różni się od bałtyckiego bezdźwięczną spółgłoską *-s-* w wygłosie, por. cs. *ovĭsŭ*, sch. *òvas*, ros. *ovës*, czes. *oves*, pol. *owies* z pbsł. *au̯iš-a- (BSW 21), gdzie prajęzykowe *-š- kontynuowało zasymilowaną grupę *-ž-s-, < pie. *h₂eu̯iǵʰ-so- (por. scs. *osĭ* : lit. *ašìs* z pie. *h₂eḱs-i-). Dokładniej o tym ALEW 80. De Vaan 2008, 65 zwraca uwagę na obcy charakter sufiksu *-iǵʰ- i uważa nazwę owsa za nieindoeuropejski wyraz substratowy. Podobnie Derksen 2008, 384n. — Drw. *avižaĩnis* adi. ʽowsiany', sb. ʽowsiany chleb', *avìžė* (zob.), *avižíena* ʽrżysko po owsie' (⇒ *avižienójai* gw. ʽsłoma z owsa'), *ãvižinas* ʽz pozostałościami owsa, po owsie, np. worek', *avižìnė kõšė* ʽkasza owsiana, owsianka', *avìžlius* ʽchrabąszcz', *avižójai* m.pl. ʽsłoma z owsa' (por. łot. *àuzãji*), *avižójas* ʽsłomka owsa'. Cps. *avìžmiežiai* m.pl. ʽmieszanina owsa i jęczmienia' (por. *miẽžis*), *avìž.žirniai* ʽmieszanina owsa i grochu' (por. *žìrniai*), *vìkavižiai* (zob. *vìkiai*). — N.m. *Avìžiai*, *Avižiẽniai* 4x (⇒ *Avižienìškis*), *Avižìnė* 2x. N.rz. *Avìžė* 2x, *Avižiẽnis*, *Avižlỹs*, *Avižìntakis*.

avìžė bot. 1. ʽpłomyk wiechowaty, Phlox paniculata', 2. ʽżycica roczna, Lolium temulentum', też 3. ʽdrapieżny owad szczerklina, Ammophila', 4. ʽważka, Libella', 5. ʽptak trznadel, gnieżdżący się na polach, w niskich zaroślach, Emberiza citrinella'. Drw. na *-ė* od *ãvižos* ʽowies' (zob. s.v.).

ažýššūnis, *-io* wsch.-lit. ʽzięć przyjęty do domu teściów'. Analiza: *až-yš-sūnis*, znacz.

[32] Dziś *àita* ʽowca', drw. wsteczny od *àitiņa*, formy powstałej z *avitiņa* przez zanik *v* interwokalicznego (por. *zuitiņa* ʽrybka' z *zuvitiņa*). Z pochodzenia zdrobnienie na *-iņa*. Odnowiło ono starszy drw. *avite. Por. ME I, 14, Karulis I, 59.

etym. ʽ(zięć) wzięty za przybranego synaʼ. Złożenie członów *až* gw. ʽzaʼ oraz *ýšsūnis* ʽprzybrany synʼ, por. SD <iźsunis> «przysposobiony, adoptatus, adoptiuus filius», *priimu ažu ižsūnį* «przysposabiam kogo, za syna przywłaszczam» (syn. *ažusūnij*). Zob. też *įsūnis*, *užkurỹs*.

ažnýčia 1. gw. ʽsuszarnia ziarna lub słoduʼ (*Apipylė ažnýčią grūdų, nė per savaitę neišdžius*), 2. stlit. ʽsuszarnia słoduʼ: SD <aźnićia> «ozdownia, ozdnica, fumarium, frumentarium». Zapoż. z pol. XVI w. *oźnica*, to ze zmiany *ozdnica* ʽsuszarnia słodu, półproduktu do wyrobu piwa, słodowniaʼ (SŁXVI s.v.). Zob. też SLA 36. — War. *aznýčia*, *azinýčia*. War. *jeznỹčia* pochodzi ze zmiany *jaznyčia (por. *jevaĩ* < *javaĩ*); protetyczne *j*- jak np. w gw. *jãvižos* < *ãvižos*.

B

bà gw. spójnik przyczynowy ʽbo, ponieważʼ (*Nekask kitam duobės, bà pats jon įpulsi*) — zapoż. z błr. *ba*, pol. *bo*, por. LEW 28. ALEW 82 uważa *bà* za wyraz odziedziczony, stojący w apofonii z *bè* ʽdenn; nochʼ.

babaũšis, *-io* gw. ʽżebrak w łachmanach, którym straszą dzieci; straszydło, zmora, upiórʼ. War. *babaũžis, babužỹs*. Niejasne, por. LEW 29. Zob. też *baũbas, bužỹs*.

babìlis, *-io* a. *babìlius*, *-iaus* gw. ʽmieszkający kątem w cudzej chacie, komornik; biedakʼ — zapoż. z błr. *babýľь*, *-ljá* ʽsamotny, nie mający rodziny; biedak, bez ziemi, bez własnej chatyʼ (por. ZS 8, ESBM 1, 258). War. *bòbelis, bóbelis*.

babkai m.pl. stlit. ʽwawrzyn, laur, Laurus: drzewo, jego owoce i liścieʼ, Bretkun: *babkų medis* ʽdrzewo laurowe, Lorbeerbaumʼ (obok *lorbero medis*, por. nwn. *Lorbeer*) — zapoż. z błr. *babkí*, *-óŭ* ʽowoce drzewa laurowego, liście bobkoweʼ (⇐ stpol. *bobki*, *-ów*). LKŽ: *bãbkas* ʽlaur, Laurus nobilisʼ (Ruhig, Kurschat). Por. SLA 36, LEW 29 i ALEW 82, gdzie wszędzie operuje się formami sg. *babkas* a. *babka*, wywodząc je wprost ze stpol. *bobek*. Zob. też *láuras*.

bačkà 2, 4 p.a. przest., gw. ʽbeczkaʼ — zapoż. z błr. *bóčka*, *-i* (SLA 36, ZS 8, LEW 29, ALEW 82; por. ESBM 1, 374n.). — Drw. *bãčkininkas* ʽkto robi beczki, bednarzʼ, *bãčkis*, *-ė* ʽktoś tęgi, gruby (jak beczka)ʼ, nazw. *Bãčkis* (LPŽ). — N.m. *Bãčkininkai* 2x (⇒ *Bačkininkẽliai*), *Pùsbačkiai*.

badái, *badaĩ* ptk. 1. stlit. ʽniechbyʼ, w zdaniach wyrażających życzenie, np. *Bodai pachliebčiaus žiedna nebebūtų* KN 10_{15} ʽBodajże wszyscy pochlebcy zginęliʼ, 2. gw. ʽchyba, pewnie, podobno, prawdopodobnieʼ (*Kepure badái ant sienos kabo* ʽCzapka chyba wisi na ścianieʼ). Zapoż. z błr. *badáj*, *bahdáj* ʽniech Bóg da, aby...ʼ (por. pol. *bodaj*, przest. *bogdaj*, ESBM 1, 263). Zob. ALEW 82; brak w SLA i LEW.

bãdas 1. ʽbrak jedzenia, głódʼ (łot. *bads*), 2. ʽbrak, niedostatekʼ (np. *šiẽno bãdas* ʽbrak sianaʼ), 3. ʽczłowiek nienasycony, żarłokʼ (por. niżej złożenia z I członem *bad-*); *kę̃sti badù* ʽcierpieć głódʼ, *badu kinčiu* SD «mrę głod» [ʽumieram z głoduʼ], *mir̃ti badù* ʽmrzeć z głoduʼ, *ažumirštu badu* SD «zamieram», *bãdą atgáuti* ʽzaspokoić głódʼ. Wyraz *bãdas* wygląda na nowotwór, który rozpowszechnił się kosztem starszego *al̃katis* (zob.). Pochodzenie nieustalone. Być może jest to formacja na SZ *băd-* od SP *bād-, jak w *bodė́ti* ʽcierpieć głód, przymierać głodemʼ, por. prs. *bodžiu* SD «mrę głod» [ʽumieram z głoduʼ]. Transponat ie. $*b^heh_2d^h$-. Zob. też *bodė́tis*. W kwestii apofonii por. *plak-* / *plok-*, *rad-* / *rod-*. Inaczej LEW 29 i ALEW 84: *bãdas* stoi w apofonii do *bėdà* (zob. s.v.). — Drw. *bãdaras* ʽkłopot, zmartwienieʼ, *badijà* 1. ʽniedostatek, brak (pieniędzy, paszy)ʼ, 2. ʽnieurodzajna ziemiaʼ. Cps. *bãdkošis* ʽgłodomórʼ (por. *kóšti*), *bãdlaukis* ʽodłóg, ugórʼ (dosł. ʽgłodowe poleʼ, por. *laũkas*), *badmãras* ʽumieranie z głoduʼ (por. *mar-*), ⇒ *badmaráuti* ʽcierpieć głód, źle się odżywiaćʼ, war. *badmariáuti*; *badmirà*, *-mirỹs* ʽkto wciąż jest głodny, głodomórʼ (por. *mir̃ti*), ⇒ *badmir(i)áuti* ʽniedojadać, morzyć się głodemʼ; *badrijà* c. ʽgłodomórʼ (por. *rýti*), *bãdsmuka* c. ts. (por. *smùkti*), *bãdstipa* c. ts. (por. *stìpti*), *bãdvietė* ʽlicha, nieurodzajna ziemiaʼ (por. *vietà*), *bãdžolė* 1. ʽtrawa, której bydło nie żreʼ, 2. bot. ʽgłodek mrzygłód, Drabaʼ (por. *žolẽ*). — Vb. denom. 1. *badáuti* ʽcierpieć głód, głodowaćʼ, 2. *badénti* ʽmorzyć głodemʼ, 3. *badė́ti*, *-ju* (war. *badù*), *-jau* ʽgłodnieć, łaknąćʼ, 4. *bãdinti* ʽmorzyć głodemʼ (war. *badìnti*), 5. *badúoti*

ʽgłodować, cierpieć głód’, SD *baduoju* «mrę głod», 6. *pribàsti, -bandù, -badaũ* ʽzabraknąć’ (*Pribadaũ kõ* ʽZabrakło mi czegoś’). — Od neoosn. *badav-* (⇐ prt. *badãvo*) urobiono sb. *badavijà* 1. f. ʽczas głodu’, 2. c. ʽkto wciąż jest głodny, nienasycony’[33] — z suf. jak w *badijà, vergijà*; ⇒ *badavìjis* ʽbiedak, nieborak’.

badýti, *badaũ, badziaũ* 1. ʽbóść, uderzać rogami’, 2. ʽkłuć — o kolcu, cierniu’ (*Rugiena kojas bãdo*), 3. ʽrazić oczy — o słońcu’ (*Saulė aki bãdo*), 4. ʽszturchać, budzić ze snu, pobudzać do czego’. SD *badau* «bodę, kolę, stursam kogo», *ragais badau* «trykam kogo». Cps. *atbadýti* m.in. ʽodpracować szyjąc’, *įbadýti* ʽwetknąć w ziemię (znak)’, *prabadýti* ʽprzebić (dziurę); poduczyć (dziecko)’, *pribadýti* m.in. ʽzbudzić ze snu’. Odpowiednik łot. *badît, -u, -īju* ʽbóść, kłuć’. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *bad-* ⇐ *bed-*, zob. *bèsti*. Paralele: *lasýti* ⇐ *lesù*; *sagýti* ⇐ *segù*; *tapýti* ⇐ *tepù*. Por. na SO łac. *fodiō, -ere* ʽkopać, kłuć, przewiercać’, het. *paddai* ʽkopie, ryje’ < pie. $*b^hod^hh_2$- (LIV^2 66). — Zwraca uwagę fakt, że odpowiadający *badýti* iteratyw psł. *boditi, *boždǫ (pie. $*b^hod^hh_2$-éi̯e-) został wyparty przez formację quasiprymarną, por. scs. *bodǫ, bosti* ʽbóść, kłuć’, ros. *bodú, bostí*, czes. *bosu, bůst*, pol. *bodę, bóść*. Od *bod-* (pbsł. *bad-) utworzono nowe iterativum z suf. *-ati* i SW *bād- ⇐ *bad-*, por. rcs. *badati* ʽkłuć’[34], sch. *bádati* ʽkłuć, bóść’, słc. *bádať* ʽkłuć, nakłuwać’, pol. przest. *obadać* ʽbodąc naokoło kłuć’, *zbadać* ʽspychać, zbijać’, pol. *badać* ʽgruntownie poznawać coś za pomocą analizy naukowej’, por. Boryś 2005, 19. Brak lit. †bodoti. — Drw. werbalne: *bãdelėtis* ʽwłóczyć się bez potrzeby’, *bãdelioti* a. *badelióti* ʽkłuć chwilami to tu, to tam; bóść rogami’ (suf. jak w *gaũdelėti, gaũdelioti*), *badinė́ti* ʽkłuć po trochu, czasami; obijać się, chodzić bez zajęcia’, *badžióti* ʽkłuć ziemię, kopać’, refl. *badžiótis* ʽobijać się, wałęsać się’. — Drw. nominalne: *badẽklis, -ė* ʽbyk a. krowa bodąca inne zwierzęta’, sb. ʽkolec’ (por. łot. *badeklis* ʽbodziec do kłucia; wykałaczka’), *badìkas* ʽbodliwy — o byku’, *badìklis* ʽcierń, kolec; szpikulec wystrugany z drewna’ (neosuf. *-iklis*, zob. *šaudìklis*), *badìkšlis* ʽkolec rośliny, krzewu; roślina z kolcami; spiczasty, ostry róg (krowy)’, *badìkšlė* ʽbodliwa krowa’, *badoma gelažis kareivių* SD «koncerz» [ʽdługi, prosty, ostro zakończony miecz’, SPXVI], *badùs* ʽbodliwy; kłujący, kolący; ostry — o zapachu, smaku’ (por. *landùs* ⇐ *landýti, dairùs* ⇐ *dairýtis*). Por. stpr. *boadis* EV ʽpchnięcie czymś ostrym, Stych [Stich]’, stłot. *badekle* ʽpokusa, Versuchung’ (znacz. etym. ʽdłubanie, grzebanie w czym’, zob. Jēgers 1966, 156). — Cps. *žvãkbadis* ʽumieszczony na długim kiju blaszany kapturek, służący do gaszenia świec w kościele, gasidło’ (por. *žvãkė*). — Neoosn. *bady-*: *badýdinti*: *Nebadýdink gyvulių* ʽNie pozwól bydłu, żeby się bodło’ (por. typ *rašýdinti*). — Neoosn. *badyt-* (⇐ *badýtas*): *badytỹnės* f.pl. ʽbodzenie się bydła, mocowanie się owiec’ (por. suf. *-ynė-* w *muštỹnės, peštỹnės*), *badýtinis* ʽnakłuwany — o wzorze, pikowany — o materiale, kołdrze’ (por. *adýtinis*), *badýtuvas* ʽprzyrząd do kłucia, do dziurawienia’.

bagnà 4 p.a. gw. ʽbłoto; błoto przy bagnie; miejsce grząskie, trudne do przejścia i do przejechania wozem’ — ze zmianą rodzaju zapoż. z błr. *báhna, -a* n. War. *bagmà* oraz *bognà, bõgnas*. Z asymilacją *b-n* > *m-n*: *magnà*. — Drw. *bagnótas* ʽgrząski’: *Taip bagnótas kelias, kad net arkliai gula* ʽTak grząska droga, że nawet konie się kładą’; *mãgnija* ʽbagniste miejsce’ (*Tokiuose mãgnijose nei žolė želia, nei medis auga, nei gyvuliai užeina — tik paukštis teprilekia* ʽW takich błotach ani ziele się nie zieleni, ani drzewo rośnie, ani zwierzę zachodzi — tylko ptak przylatuje’), *magnỹnė* ts.

bagoctva stlit. ʽbogactwo’ (*Lobis ir bagoctvas bus jo namuosu* MŽ 460_2) — zapoż. z błr. *baháctva*, pol. *bogactwo*. — Wsch.-lit. forma *bagoctvà, bagostvà* ʽbogactwo’ przybiera w Lazū́nai postać *bostvà* na skutek oddziaływania fonetyki błr.-lit. Objawia się to zmianą *g* w *γ*

[33] Paralela: *brolav-à* ʽbracia; bractwo’ ⇐ *brolãvo* ⇐ inf. *broláutis* ʽbratać się, przyjaźnić się’.
[34] Por. scs. *sŭgarati* ʽspalać się, dopalać się’ (pol. *ogarek* ʽniedopalony kawałek czego’) ⇐ *gorěti*; *vŭprašati* ʽrozpytywać się’ ⇐ *prositi*; *posagati* ʽwychodzić za mąż’ : lit. *sagýti*.

oraz t^s w *s*: *baγastva. Stąd po zaniku *γ*: *ba.astva (hiat) > *bāstva (długość w następstwie kontrakcji) > *bostvà* (labializacja *ā* > *ō*), zob. Zinkevičius 1966, § 128. Por. *bagočius*, *bagótas*.

bagõčius, *-iaus* przest., gw. ʽbogacz’, f. *bagočkà* ʽbogaczka’ — zapoż. z błr. *baháč*, *-á*, f. *baháčka* (SLA 36). — N.m. *Bagõčiai*.

bagótas przest., gw. ʽbogaty’ — zapoż. z błr. *baháty* (SLA 36n., ZS 8, LEW 29). Stąd też łot. *bagâts*. BSW 23 niesłusznie uznał *bagótas* i *bagâts* za wyrazy prapokrewne ze scs. *bogatŭ*. — Drw. *bagotỹstė* ʽbogactwo’. N.m. *Bagotẽliai*, *Bagotìškiai*. Vb. denom. *prasibagótyti* ʽwzbogacić się’. — Reanaliza *bagó-tas* umożliwiła pojawienie się vb. denom. *bagóti*, *-ju*, *-jau* gw. ʽbogacić się’, *nubagóti* a. *prabagóti* ʽwzbogacić się’.

bagotỹrius, *-iaus* stlit., gw. ʽbogacz’ — zapoż. z błr. *bahatýr*, *-á* 1. ʽbogacz’, 2. ʽbohater’ (⇐ strus. *bogatyrŭ* ʽbohater, wojownik’ ⇐ sttatar. *bahatyr*, *bahadyr* ⇐ sttur. *bayatur*, por. Stachowski 2014, 80, REW I, 99). Błr. znaczenie ʽbogacz’ pochodzi z ludowo-etymologicznego nawiązania do adi. *bogatŭ* ʽbogaty’ (strus.). Zob. SLA 37, ZS 8, LEW 29, ALEW 85. Nazw. *Bagatỹrius*, *Bagotỹrius*, war. kontrahowany: *Botỹrius* (LPŽ), z *Bātyrius < *Ba.atyrius < *Baγatyrius.

baidýti, *baidaũ*, *baidžiaũ* 1. ʽstraszyć, płoszyć, płosząc odpędzać, wyganiać’, 2. ʽgrozić, zagrażać’, 3. ʽo zjawach, urojeniach: budzić przestrach’. Prs. 3 os. *baĩdo* impers. ʽ(coś) straszy, wzbudza strach’. SD: *baidau* «płoszam, straszę kogo» (syn. *baisinu*), «trwożę kogo». Cps. *atbaidýti* ʽodstraszać, odstręczać’, *atbaidau* «odpłaszam; odstraszam», *įbaidýti* ʽnastraszyć, napędzić strachu’, *išbaidau* «wypłaszam», *išbaidyt* «wystraszyć co na kim», *nubaidau kų nuog ko* «odwodzę kogo od czego» (syn. *nugrasau*), «oganiam». Odpowiednik łot. *baĩdît* a. *baĩdinât* ʽwzbudzać strach, straszyć’, refl. ʽbać się’. Dwuznaczna formacja. Synchronicznie: causativum z suf. *-dyti* i SO *bai-C* od SZ *bii̯-V* (por. *bijóti(s)* ʽbać się’, łot. *bijât* ts. obok *bī-C* w łot. *bîtiês* ts.); paralele: *lámdyti* ⇐ *lìmti*; *táldyti* ⇐ *tìlti*. Diachronicznie: z uwagi na prs. intr. *biedu ʽboję się’ < pb. *bēi̯-de- < pie. *b^hei̯h_2-d^he- (por. LIV^2 72), co wynika z obecności czasownika łot. *biêdêt*, *-ẽju* ʽwzbudzać strach, napawać strachem, przerażać kogo’, można *baidýti* analizować *baid-yti*, tj. jako causativum-iterativum z suf. *-yti* i SO *baid-* ⇐ *beid- / *bied-. — Neoosn. *baid-*: *baĩdas* ʽstrach na wróble, straszydło’ (łot. *baids*), *baidẽklis* ts., *baidùs* ʽstrachliwy’ (por. łot. *baĩdîgs* ʽbudzący strach; strachliwy, np. koń’). Według ME I, 250 łot. *baiglis* ʽstraszydło, mamidło, mara, zmora’ może być refleksem *baid-lis. Stąd wyabstrahowano neoosn. *baig-*, widoczną w takich drw., jak *baîgs* ʽbudzący strach, straszny’, *baigi* m.pl. ʽbudzące grozę znaki, ukazujące się na niebie w czasie zorzy północnej’, *baiga* a. *baigums* ʽstrach’; letonizmem jest żm. *baigus* ʽbudzący strach’ u Dowkonta. N.B. ALEW 87 niesłusznie forsuje genetyczne powiązanie *baîgs* z lit. *baikštùs* ʽbojaźliwy’; to ostatnie jest intralitewskim neologizmem (zob. s.v.). — Neoosn. *baidy-*: *atbaidymas* SD «odwodzenie kogo», *baidyklas* ʽstraszydło’ (Bretkun), *baidỹklė* a. *baidyklẽ* ʽstrach na wróble’, SD «straszydło widome» (⇒ *baidykláitis* ʽnicpoń’), *baidýtuvė* przest. ʽwięzienie’.

baĩgti, *baigiù*, *baigiaũ* ʽskończyć, doprowadzić do końca’. War. ze zmianą *ai* > *ei*: *beĩgti* ts. — odpowiada łot. *bèigt*, *bèidzu*, *bèidzu* 1. ʽzakończyć, przestać’, 2. ʽskonać, umrzeć’[35]. SD: *baigiu darbų* «dorabiam czego» (syn. *dadirbu*), «konam co, prowadzę bez przerwania do końca; kończę co», war. z *ei*: *beigiu kalbų* «domawiam czego» (syn. *dakalbu*); *pabaigiu* «dokonywam czego» (syn. *galų darau*, *dadirbu*). Refl. *nusibaĩgti* ʽskonać,

[35] Por. stpol. *konać* ʽdoprowadzać do końca czynność zaczętą’ : pol. *konać* ʽumierać’, *skonać* ʽumrzeć’; ros. gw. *konátь* ʽkończyć, doprowadzać do końca’ i ʽkonać, umierać’, liter. *skončátьsja* ʽskonać, umrzeć, dokonać żywota’.

zdechnąć'. Prs. *baigiù* może mieć charakter quasiprymarny, tj. może pochodzić od iteratywnego inf. *baigyti, podobnie jak np. *daužiù* (*daũžti*) obok *daužýti*. — Alternant *baig-* jest formą SO do SZ *big-*, pochodzącego z redukcji pwk. *beg- według reguły *TiT* ⇐ *TeT*, wzorującej się na modelu *RiT* ⇐ *ReT* pierwiastków z resonantem[36]. Paralelne iteratywy ze SO *ai*: *kaišýti*, *káišioti* ⇐ *kiš-* / *keš-; *páišyti*, *páišioti* ⇐ *piš-* / *peš-*. Pb. *beg- było kontynuantem pie. SE *b^heg- 'łamać' (LIV[2] 66), por. orm. *bekanem* 'łamię', aor. *ebek*, wed. *bhanákti* 'łamie, kruszy' (zam. pie. *b^h-né-g-ti), wed. *bhagna-* 'złamany'. Ślad SE pb. *beg- jest widoczny w pdg. *bengiù*, *beñgti* żm. 'kończyć' (zob. s.v.). Uderza brak w bałtyckim refleksów SO †bag-. — Nomina ze SO *baig-*: *baigtìs*, *-iẽs* f. 'zakończenie, rezultat, wynik czego', *baigtùvės* a. *pabaigtùvės* f.pl. 1. 'święto na zakończenie większych prac w gospodarstwie', 2. 'dożynki', *baĩgena* c. 'zdechlak, chudeusz', *ìšbaigos* f.pl. 'resztki', *núobaigos* f.pl. 'resztki, fusy; zakończyny, dożynki' (war. *núobangos*), *nusibaĩgėlis* 'cherlak' (por. *nudvẽsėlis*), *pabaigà* 'koniec, zakończenie', *pabaiga gyvenimo* SD «skonanie». — SZ *big-* ukazuje się w adi. *bìgas* (zob.), jak też w temacie infigowanym *bi-n-g-*, który usamodzielnił się względem *big-* jako neopierwiastek, zob. *biñgti*.

báika gw. 1. 'wymysł, kłamstwo, bzdura', 2. 'żart, figiel' (*báikas krẽsti* 'stroić żarty, żartować'), 3. 'bagatela, błahostka, głupstwo' — zapoż. z błr. *bájka*, pol. *bajka* (SLA 37, pominięte w LEW). War. *báikė*, m. *báikis*, f.pl. *báikos*. Też indecl. *báiki* 'bajki, głupstwo' ⇐ błr. *bájki*, pol. *bajki* (ZS 8). Por. akut w zapoż. *náika*, *váiskas*. — Drw. *baikaũnas* 'wesoły, lubiący żarty' (*Baikaũnas vaikinas, tai visi jį kviečia*), *báikinykas* 'człowiek lubiący żartować, żartowniś, kpiarz', *baikõrius* 'żartowniś'. Vb. denom. *báikauti* a. *baikáuti* 'mówić żartem, robić sobie żarty z czego'.

baikštùs, *-ì* 4 p.a., przest. *baikštas* 'bojaźliwy, lękliwy, strachliwy'. Pochodzi przez zmianę *kš* < *ks* z *baikstus, to z insercją *k* z *baistus. Formacja derywowana od neoosn. *baist-*, dla której możliwe są dwa źródła: 1° *baist-yti, z metanalizy vb. frq. *bai-styti[37], gdzie *bai-* przedstawia SO do *bij-*, *bijótis* 'bać się' (apofonia podobna do *pais-* ⇐ *pis-* w *páistyti*), 2° *baist-* z metanalizy prs. *baĩsta* impers. 'robi się strasznie' (zob. *baĩsti*). Co do zmian fonetycznych por. *paũkštis* i *šáukštas*. Inaczej ALEW 87, który usiłuje ustanowić pokrewieństwo między *baikštùs* i łot. *baîgs* (wyraz łot. jest prawdopodobnie neologizmem, zob. s.v. *baidýti)*. — Drw. *baĩkščiai* 'lękliwie, lękając się czego', SD «boiaźliwie, timidè, pauidè, trepidè» (syn. *su baimi*, *bailiai*, *drebulingai*). Vb. denom. *baikštáuti* 'lękać się, płoszyć się' (por. *drąsauti* ⇐ *drąsùs*).

báilė, *bailẽ* gw. 'strach' (war. *bailà*). Odpowiednik łot. *baîle* 'strach'. Dewerbalne abstractum na *-lē-*, utworzone od SO *bai-C* ⇐ SZ *bij-V*, por. *bijóti(s)* 'bać się'. Wokalizm apofoniczny jak w *baidýti* (por. ŽD 169). Akut metatoniczny (por. *báimė* 'strach'). Por. ALEW 87. — Neoosn. *bail-*: *bailùs*, *-ì* 'tchórzliwy, płochliwy — o zającu, o koniu' (war. *baulùs*), SD *bailus* «boiaźliwy» (syn. *krūpus*, *bijųsis*), *bailiai* «boiaźliwie» (syn. *su baimi*, *baikščiai*), *bailýbė* a. *bailỹbė* 'bojaźń', *bailỹs* 'tchórz, strachajło' (war. *baulỹs*), *baĩlius* ts. Odpowiednik łot. *baîls*, *baîļš* 'bojaźliwy'. Vb. denom. *báilauti* DP 'bać się, lękać się', *báilėtis* 'bać się', *bailìnti* a. *báilinti* 'straszyć kogo' (por. łot. *baîļuôt* ts.), refl. *bailìntis* 'bać się', SD[1] *bailinuosi* «trwożę [się]».

báimė 1. 'strach, lęk, bojaźń' (SD «boiaźń»), 2. 'straszydło, widziadło strach budzące', 3. przen. 'wielka ilość, mnóstwo' (*Tokių atsitikimų báimė*). Odpowiednik łot. *baîme* 'strach'. Dewerbalne abstractum na *-mē-*, utworzone od SO *bai-C* ⇐ SZ *bij-V*, por. *bijóti(s)* 'bać się'.

[36] Por. *bid-* ⇐ *bed-* (*bèsti*); *dig-* ⇐ *deg-* (*dègti*); *piš-* ⇐ *peš-* (*pèšti*); *sig-* ⇐ *seg-* (*sègti*); *tis-* ⇐ *tes-* (*tesẽti*).

[37] Właściwie można by postulować osnowę werbalną z insercją *k*: *baikštyti z *bai-k-styti. Por. *baugštùs* ⇐ *baugštýtis*; *makštùs* ⇐ *mankštýti*.

Akut metatoniczny (por. *báilė* ʻstrach’). Wokalizm apofoniczny jak w *baidýti* (por. ŽD 205). Zob. też ALEW 85. — Neoosn. *baim-*: *báimingas* a. *baimìngas* ʻbojaźliwy, strachliwy’ (war. *báimiškas*), *baimýbė* gw. ʻwielka ilość’. Vb. denom. *báiminti* ʻstraszyć kogo’, *báimytis* ʻbać się’.

baĩsti, *baĩsta* (*bais-sta[38]), *baĩso* gw. Zwykle prt. *pabaĩso* impers. ʻzrobiło się strasznie, ogarnął kogo strach’ (*Net man pabaĩso, kad pradėjo žaibuoti*. *Man pabaĩso vienam eit per medžią*). Odpowiednik łot. *man baist* ʻboję się’, dosł. ʻjest mi strasznie’ (3 os. prs. *baista). Zwraca uwagę znaczenie formy SD *baistu* «okrutnieię, exuo hominem vel humanitatem, ferus fio» (syn. *gailinuosi*). Pwk. *bais-*, na którym opiera się ta odmiana, jest w gruncie rzeczy neopierwiastkiem. Wyabstrahowano go z formy prs. na *-sta-*, należącej do pdg. *baĩsta, *bãjo, *baĩti. Było to vb. denominativum, urobione od adi. *bajùs* ʻbojaźliwy’ (SO *baj-* ⇐ *bij-*, zob. *bijóti*). — Neopwk. *bais-* w nominach: *baisà* ʻokropność, strach’, SD «lękanie, strach» (por. łot. *baiss* ts.), *baĩsas* ʻurojone straszne stworzenie, upiór, zmora’, *baisinykas* SD «okrutnik, tyran[n]us» (syn. *gailinykas*), *baisùs* ʻstraszny, straszliwy’, SD «niebeśpieczny; ogromny, srogi, straszny, wielki; okrutny, haniebny» (por. łot. *baîss* ʻstraszny’), *baĩsu* adv. ʻstrasznie’ (por. łot. *man baîs* ʻboję się’)[39]. Trudno się zgodzić z tradycyjną analizą *bai-sā- (do *bijóti*, pie. $*b^h oi̯H\text{-}seh_2\text{-}$) lub *baid-sā- (do *baidýti*). Zob. ŽD 310, GJL II, § 355, ALEW 89, Kroonen 2013, 63. Suf. *-sa- /*-sā- jest ograniczony do derywacji odpierwiastkowej i nie jest używany do tworzenia nominów od czasowników sekundarnych. — Vb. denom. 1. *baisė́tis* ʻbać się’, DP ʻstrachać się, brzydzić się’, *baisiuosi* SD «zdrygam się czego, na co» [ʻwzdrygać się’], *pasibaisė́ti* ʻbać się’, 2. *baĩsinti*, a. *báisinti* ʻstraszyć, napędzać strachu’, *baisinu* SD «straszę kogo, trwożę kogo» (syn. *baidau*).

bajõras hist. ʻszlachcic na Litwie i Białorusi, bojar’. SD 1. «bojarzyn, nobilis inferioris ordinis», 2. «szlachcic urodzony, nobili genere natus equestris ordinis, vir nobilis», 3. «ziemianin, wolny sobie, dzierżawca starodawny, terrigena, nobilis priuatus». Zapoż. z błr. *bajár, to ze skrótu wyrazu błr. *bajáryn* (ESBM 1, 340). Por. strus. *bojarinъ* ʻszlachcic’, ros. *bojárin*, ukr. *bojarýn* ts. (REW I, 114). Nieco inaczej SLA 37, LEW 30, ALEW 89. Slawizmem jest też łot. *bajãrs* ʻbogacz, ten komu dobrze się powodzi’ (*mutes bajārs* ʻchwalipięta’). — Drw. *bajorai* SD «szlachta», *bajõrė* ʻszlachcianka’, SD[1] «ślachcianka, fæmina seu virgo nobilis», SD «ziemianka, nobilis fæmina», *bajorijà* coll. ʻszlachta, bojarstwo’, *bajorinis*[:] *raštinykas, sūdas* SD «grodzki, castrensis» [scil. pisarz, sąd], *bajorỹstė* ʻszlachectwo, bojarstwo, stan bojarski’, *bajõriškas* ʻszlachecki, bojarski’, SD «szlachetny, nobilis», *bajor(i)ùkas* ʻsyn szlachcica; biedny szlachcic, szlachcina’. Cps. *bajõrdvaris* ʻzagroda szlachecka’ (por. *dvãras*), *bajõrgalis* ʻlepsza izba, świetlica’ (por. *gãlas*), *dìdžbajoris* ʻbogaty, znaczny szlachcic’ (por. *dìdis*), *smùlkbajoris* ʻdrobny szlachcic’ (por. *smulkùs*), *šùnbajoris* ʻzubożały szlachcic, szlachetka’ (dosł. ʻpsi’, por. *šuõ*), *žỹdbajoris* ts. (por. *žỹdas*). Vb. denom. *bajõrinti* ʻnadawać szlachectwo’, SD *bajorinu, bajoru darau* «szlachcicem czynię, nobilito». — Nazw. *Bair(i)ū́nas*, *Bãjaras*, *Bajarū́nas*, *Bajerẽvičius*, *Bajõras*, *Bajoráitis*, *Bajorýnas*, *Bajoriū́nas*, *Bajorū́nas* (LPŽ), n.m. *Bajõrai* 20x, *Bajoraĩ* 2x, *Bajoráičiai* 2x, *Bajorãliai*, *Bajorė̃liai*, *Bajõriškės* 4x, *Bajõriškiai* 11x, *Bajoriškė̃liai*, *Bajoriū́niškis*, *Bajõrakampis*.

bakalõrius, *-iaus* stlit. ʻnauczyciel; nauczyciel śpiewu kościelnego’, SD «bakałarz, baccalaureus» — zapoż. z pol. przest. *bakałarz, -a* (SLA 37, ALEW 89). War. *bakalorias, -io*, por. *Teip tada buvo mūsų bakaloriu* ʻTak wtedy był naszym nauczycielem’ (Chyliński).

---

[38] Por. Karaliūnas 1987, 124, który słusznie odrzucił możliwość wywodu z *baid-sta.

[39] Wziąwszy pod uwagę sekundarny charakter leksemu lit. *bais-*, trzeba z rezerwą odnieść się do etymologicznego zestawienia zach.-germ. *baizi- m. (stang. *bār-*, niem. *Bär* ʻodyniec, dzik’) z lit. *baĩsas*, *baisà* w Kluge-Seebold 60, s.v. *Bär*[2], jak też do wywodu psł. *běsŭ ʻzły duch, szatan’ wraz z lit. *baĩsas* z pie. $*b^h oi̯Hd^h$-so- u Derksena 2008, 40.

bàksteléti, *bàkstelėja* (war. *bàkstelia*), *bàkstelėjo* gw. ʽlekko trącić, szturchnąć, bodnąć (rogami), ukłuć (igłą)' — czas. momentalny na *-elėti*, utworzony od interi. *bàkst* — o lekkim trąceniu, ukłuciu'. Z innymi suf.: *bàkstelti*, *bàksterėti*, *bàksterti* ts. Podobieństwo do łac. *baculum* ʽkij, laska' wydaje się przypadkowe (przeciwnego zdania jest de Vaan 2008, 67). Por. *bakštýti*.

bãkšė gw. ʽbokówka, alkierz, przyboczny pokoik' (JUŠK) — drw. na *-šė* od neoosn. *bak-*, wynikłej z reanalizy wyrazu *bakavà* ʽbokówka, izba mała, gorsza'. Ten ostatni był zapożyczeniem bądź z błr. *bakóŭka* ʽbokówka', por. ros. *bokovája kómnata* (LEW 30), bądź z prus.-niem. *backāwe, backōwə* 'piekarnia' (por. Čepienė 120). Paralela: *preĩkšas* ⇐ *preik-* ⇐ *preikuras*.

bakštýti, *bakštaũ*, *bakščiaũ* gw. ʽtrącać, szturchać, popychać; zachęcać; krzątać się w gospodarstwie domowym' — czasownik na *-yti*, utworzony od interi. *bàkšt* — o trąceniu, bodzeniu, ukłuciu'. Z innym suf.: *bãkštinti* ʽszturchać, zachęcać', *išbãkštinti* ʽwypędzić, wygnać'. Por. *bàksteléti*.

bakū̃žė gw. ʽstara, licha chata chłopska' — zapoż. ze śrdn. *back-hūs* n. ʽpomieszczenie z piecem chlebowym, mała chata' (GL 28, LEW 30, Čepienė 118), por. nwn. *Backhaus*. Z tegoż źródła łot. *bakũzis* 'piekarnia' (Jordan 54). W kwestii zakończenia por. *rõtūžė*. — Drw. wsteczny: *bakà* ʽlicha chata' (Urbutis 1978, 291; brak w ŽD).

balà 2 p.a. 1. ʽbłoto, bagno, obszar bagnisty', 2. ʽrozlana woda, kałuża', 3. przen. ʽmnóstwo, moc' (*gyvà balà* ts.), war. gw. *balẽ* 2, 4 p.a. SD *bala* «bagnisko, bagno» (syn. *raistas*), «trzęsawica» (syn. *raistas, klumpa, liūnas*). Odpowiedniki bałt.: łot. *bala* ʽgliniasta, bezdrzewna dolina', *balas* f.pl. ʽwilgotny, nieurodzajny grunt', stpr. n.jez. *Balyngen*, n.m. *Balionynen*, *Balowe* (AON 15, 232). Stoi w związku z adi. *bãlas* ʽblady, białawy' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽmiejsce pokryte białawym porostem, roślinnością bagienną'. Por. fakt, że przymiotnikiem *biały* jest umotywowany wyraz stpol. *biel* ʽbłoto, bagno, teren podmokły; biaława warstwa drewna pod korą' (Boryś 2005, 33, s.v. *błoto*). — Idiomy: *Balà žìno* ʽLicho wie / Diabli wiedzą' (skrócone *balàžin*). *Balà jõ nemãtė* ʽMniejsza z tym'. *Palaidà balà* ʽIstny chaos, bałagan'. — Drw. *balýnas* ʽmoczary, trzęsawisko', *balỹnė* ts. (vb. denom. *balýnauti* ʽbieleć (o zbożu, owsie); być bladym'), *balìngas* a. *balỹstas* ʽbłotny, błotnisty, bagienny', *balókšnis* ʽmałe błoto, kałuża, dół z wodą, np. na drodze', *balótos píevos* f.pl. ʽbłotniste łąki'. Cps. *baltvỹkslė* ʽbłędny ognik na bagnie' (por. *tviẽksti*), *liū́nabalė* ʽbagnista łąka' (por. *liū́nas*). — N.m. *Bãlos, Balãlė, Bãliškės* 2x, *Bãliškiai* 2x, *Balìškiai* 2x, *Balùškiai* 2x, *Ažùbaliai* 12x, *Ažùbalis* 9x, *Pabaliaĩ*, *Ùžbaliai* 9x, *Užùbaliai* 17x, cps. *Balagãnas, Balagãnai, Bal̃butai, Baldegiaĩ, Bal̃kalnis* oraz *Ėgliabaliai, Ožkabaliaĩ* 3x, *Šlapãbalė, Veršióbalis, Vil̃kabaliai* 3x. N.rz. *Baláitis, Balìnis, Bãlupis*, n.jez. *Baluosỹs, Baluõšas, Bãlakampis, Bãlažeris* (część tych nazw może należeć do adi. *bãlas*).

baladóti, *baladóju*, *baladójau* 1. ʽtłuc, uderzać, kołatać, stukać, dobijać się, robić hałas potrącając meble lub jakieś przedmioty', 2. ʽpaplać, pleść', *atbaladóti* ʽprzywieźć z hałasem', *subaladóti* ʽzbić, stłuc (garnek)', refl. *baladótis* ʽtłuc się, włóczyć się, wałęsać się' — od interi. *baladái, baladì, baladù* — o odgłosie uderzenia, stukania do drzwi. Zapoż. lit. w pol. gw. *bałdać, bałdać się* (Zdancewicz 336). — Drw. *baladõšius* ʽkto tłucze się po nocy', *baladū̃nas* ts., też o dziecku (często) budzącym się w nocy.

balamū̃tas przest., gw. ʽczłowiek niepoważny, wprowadzający zamieszanie; kto z głupoty albo złej woli robi to, czego nie należy; oszust' — zapoż. z błr. *balamút, -a* (por. SLA 37, ZS 8, LEW 31, ALEW 90).

balamū̃tyti, *balamū̃tiju*, *balamū̃tijau* przest., gw. ʽwprowadzać w błąd, mamić, tumanić; niepotrzebnie czym zaprzątać, zawracać głowę; mówić głupstwa' — zapoż. z błr.

balamúcisь, -múču (por. SLA 37, ZS 8, LEW 31, ALEW 90).

balanà 2 p.a. 1. ʽbiel, zewnętrzna część drewna w pniu drzewa', 2. ʽłyko', 3. ʽłuczywo, szczapa używana do oświetlania' — zapoż. z błr. *balóna, -y* (LEW 31, por. ESBM 1, 296, s.v. *balónь*). War. m. *balãnas*. — Neoosn. *bal-*: *balãninė* a. *balanìnė* ʽkosz pleciony z łyka brzozy' (por. suf. w *líepinė, drùskinė, šáukštinė*), *balė́nas* ʽbiel pod korą drzewa', *balỹs* ʽpłonąca szczapa, łuczywo'. — N.m. *Balanẽliai*.

balánda bot. ʽlebioda (komosa biała), chwast zbożowy Chenopodium', roślina jadalna. War. *bãlanda, balandà, balañdė, balandẽ*. Odpowiednik łot. *baluode, baluoda* ʽłoboda, roślina o niedużych jajowatych liściach, Artriplex'. Formacja utworzona sufiksem *-and-* od adi. *bãlas* ʽbiały, białawy' (zob. s.v.). Por. *skalánda, rakandà, valandà*. Rzadki suf. *-and-* może pochodzić z udźwięcznienia częściej spotykanego suf. *-ant-*, por. GJL II, §§ 446, 451. Inne war.: *vãlanda* ʽlebioda', *balándra* ts. (por. *dešrà, taukrà*), ⇒ *balandrė, balandris* b.z.a. ts. — Drw. *balandiẽnė* a. *balandỹnė* ʽzupa jarzynowa' (syn. *lapiẽnė*). — Zapoż. lit. w błr. gw. *balandá* m.in. ʽpotrawa z przaśnego ciasta i borówek; rzadkie jadło; zupa owocowa, czasem zaprawiona mąką' (war. *labandá*), ukr. *balandá* ʽpotrawa z tłuczonych kartofli', ros. gw. *balandá* ʽpewna odmiana lebiody; boćwina (nać), potrawa z botwinki, okraszona; wszelkiego rodzaju rzadkie, liche jadła'. Zob. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, Laučjute 38.

balañdis I, *-džio* ʽdziki gołąb, Columba' : łot. *baluôdis* ʽgołąb, dziki gołąb' — drw. z suf. *-and-* od *bãlas* ʽbiały, białawy'. Por. *balánda* ʽlebioda'. Nie wiadomo, czy tu należy *balañdis, -ė* ʽbydlę bez rogów'. — N.m. *Balañdžiai* 6x. N.rz. *Balañdė, Balañdupis*, n.jez. *Balañdis*.

balañdis II, *-džio* ʽtrzeci a. czwarty miesiąc roku, marzec, kwiecień' — do *balañdis* dziki gołąb, Columba'. Użycie nazw gołębia w lit.-łot. nazwach miesięcy omówił Levin, *Linguistica Baltica* 2, 1993, 109n. Zob. też ALEW 91.

balánka przest., gw. 1. ʽcienka skóra rozpięta na ramie okiennej', SD *balunka* «błona w oknie, fenestra», 2. ʽszyba', 3. ʽrama okienna' (*Jo namų baltos balánkos*), 4. ʽkraciasty wzór na tkaninie lub serwecie' — zapoż. z błr. *balónka, -i* (SLA 37, LEW 31, ALEW 91, por. ESBM 1, 295, s.v. *balóna* ʽszkło w ramie'). Co do akutu por. zapoż. *varánka, pastaránka*. — Drw. *balánkas* ʽokno': *Seniau namai buvo su mažais balánkais*.

bãlas, *-à* ʽbiały, białawy, blady' — krótka samogłoska pierwiastkowa wskazuje na związek tego wyrazu z formą prt. *pabãlo* ʽzbielał, pobladł' od *bálti* (zob.), *pabálti*[40]. Z innym suf.: *balà* (zob.). — Vb. denom. *balė́ti, bãli, -jo* 1. ʽbyć białym, bieleć, np. o zbożu' (*Rugiai jau bãli, reiks pjaut*), 2. ʽbyć bladym z niedożywienia' (*Be duonelės bãli*), *balė́ti, -ja, -jo* ʽrobić się białym, blednąć' (por. łot. *balêt, -u, -ẽju* ts.), *bãlinti* ʽbielić, trzymać (płótno) na słońcu do wybielenia; zabielać barszcz' (por. łot. *balinât* ʽbielić'), przen. *akìs bãlinti* ʽwytrzeszczać oczy; krzywo patrzeć'.

balãzyti, *balãziju*, *balãzijau* gw. ʽbluzgać przekleństwami, łając po grubiańsku'. War. *balãžyti*. Vb. denom. o niejasnej podstawie. Por. *balabãsyti* ʽpleść, paplać', *balbãsyti* ts.

balbė́ti, *balbù, balbė́jau* gw. ʽpleść, gadać, rozmawiać'. Czas. pochodzenia onomatopeicznego, podobnie jak np. *blabė́ti, blazgė́ti*. Zapoż. lit. w pol. gw. *bałbotać* ʽmówić niewyraźnie, bełkotać' (Zdancewicz 336). — Drw. *balbatà* a. *balbãtas* ʽpapla, gaduła, pleciuga' (o suf. *-at-* w nazwach osób zob. GJL II, § 410), *balbãčas* ts. Vb. denom. *balbãtyti* ʽgadać, pleść, paplać', *balbatúoti* ʽpaplać; mówić niewyraźnie', *balbãčyti* ts. Por. jeszcze

[40] De Vaan 2008, 248 rozumie lit. *bãlas* jako bezpośredni refleks pie. *b^holH-o- i z tym zestawia drw. łac. *fulica* ʽkurka wodna, łyska' < *ful-ik-, od adi. *b^he/olH- ʽbiały'. Podobnie Kroonen 2013, 50, s.v. *balika/ōn-.

balbãsyti s.v. *mankãsyti*.

balbiẽrius, -*aus* stlit. 1. ʽgolibroda, fryzjer’, 2. ʽfelczer, chirurg’. SD: «barwierz, chirurgus, vulnerarius, tonsor», *skrynelė balbieriaus skutiklinė* «barwierska szkatuła do brzytew». Zapoż. z pol. przest. *balbierz*, *balwierz* ʽgolibroda; cyrulik, felczer’ (⇐ śrwn. *balbier*, *balwier*), por. SLA 37, LEW 35. Nazw. *Balbiẽrius*, *Balbiẽris*, *Balberáitis* (LPŽ). N.m. *Balbiẽriškis*. — War. *barbiẽrius* ⇐ pol. przest. *barbierz* (SLA 39, LEW, *l.c.*, ALEW 99). Nazw. *Barbiẽrius*, *Barbiẽjus* (LPŽ).

bal̃čius, -*aus* ʽbiałas, białe zwierzę (pies, wieprz, koń)’. Dwuznaczne: albo *balt-i̯us od *balt-, albo *balč-i̯us od *balč- jak w *balčas < *balt-ša-[41]. W obu wypadkach punktem wyjścia była neoosn. *balt*-, którą wyabstrahowano z adi. *báltas* (zob.). — N.rz. *Bálčia* 4x (formacja na -*i̯ā*- typu *Šalčià* ⇐ *šaltas*, *kalčià* ⇐ *kal̃tas*). — Neoosn. *balč*-: *bálčikas* ʽbiały wieprzek’, *balčìkės* f.pl. ʽgatunek kartofli’ (por. nazw. patron. *Balčikónis*, LPŽ), *balčiū́gė* ʽbielica, glina z piaskiem’ (por. *moliūgà* ʽgrunt gliniasty’), *balčiùkas*, -*ė* ʽbiałas zwierzę; biała kura’, *bálčkis*, -*ė* ʽbiały wieprzek, biała świnia’. — N.m. *Bálčiai* 2x, *Balčiaĩ* 2x, *Bal̃čiai*, *Bálčėnai*, *Bal̃čiškė*.

bal̃dai, *baldaĩ* m.pl. 1. ʽmeble’, 2. gw. ʽwszelkie wykonane z drewna sprzęty domowe wraz z narzędziami (np. sochą, broną)’, 3. ʽniepotrzebne przedmioty, rupiecie’. Sg. *baldas* b.z.a. przest. ʽżerdź, którą uderza się o powierzchnię wody w celu spłoszenia ryb’. Formacja postwerbalna z metatonią od *báldyti* ʽstukać, kołatać’ ⇐ *béldžiu* (zob. *bélsti*). Por. LEW 39, ALEW 91.

báldyti, *báldau*, *báldžiau* ʽstukać, walić, kołatać, łomotać’, refl. *báldytis* ʽobijać się, włóczyć się; tłuc się, robić hałas’ — iteratyw z suf. -*yti* i SO *bald*- ⇐ *beld*-, por. *bélsti* ʽpukać, stukać’. Paralele: *válgyti* ⇐ *velg-; *valdýti* ⇐ *veld*-. — Nomina: *baldà* ʽstuk, trzask, hałas’ (por. *laidà* ⇐ *léisti*; *rangà* ⇐ *reñgtis*), *bal̃dai* (zob.), *baldùs* ʽnierówny, trząski — o drodze pełnej wybojów’, cps. *naktìbalda* c. ʽnocny włóczęga’ (por. *naktìs*).

bálkis, *bálkė* gw. 1. ʽbelka, bierwiono obrobione z czterech stron’, 2. ʽczęść pługa’, 3. ʽwąski pas ziemi’ — zapoż. z prus.-niem. *balke* (GL 29, LEW 31, Čepienė 104). Por. łot. *baļķis* ʽbelka’ ⇐ śrdn. *balke* (Jordan 54). Zob. też *bolkà*. — Drw. *ardãbalkis* ʽbelka, na której spoczywają żerdzie, «ardai»’ (por. *ar̃das*).

bal̃ksta przest., gw. prs. 3 os. gw. ʽbieleje — o dojrzewającym zbożu, o tkaninach lnianych rozłożonych na słońcu’, inf. *bal̃ksti* (forma prt. niepoświadczona). SD *balkstu* «bielę się; blednieię» (syn. *išblykštu*). Jest to wytworzony insercją *k* wariant do prs. *bal̃sta* ʽbieleje’ (prt. *bal̃to*, inf. *bal̃sti*), które stanowiło vb. denom. od *báltas* ʽbiały’. — Gdy z *bal̃ksta* w pewnej gwarze wyabstrahowano neopwk. *balk*-, to powstał innowacyjny pdg. *bálkti*, *bálksta*, *bálko* ʽbieleć — o zbożu, o tkaninach’. Paralelne neopwk. na -*k*-: *kvaik*- (*kvaĩ-k-sta*), *tilk*- (*tìl-k-sta*). — Gdy w pewnej gwarze grupa *ks* formy *bal̃ksta* zmieniła się w *kš* i gdy doszło do resegmentacji *bal̃kš-ta*, to pojawił się innowacyjny pdg. *balkš-ti*, prt. *balšk-o* b.z.a. (*Bet ir tos jo akys kažkokios kitos, pabalškusios, nebematančios nieko* ʽAle i te oczy jego jakieś inne, pobladłe, niczego już nie widzące’). Por. *brė́kšti*, *brė̃ško* ⇐ prs. *brė́kšta* < *brėšta.

bal̃nas ʽsiodło’, SD «siodło na konia, iarczak, ephippium, scordiscus». Prawdopodobnie ze stlit. *balgnas* (Bretkun), mianowicie drogą zaniku *g* w zbitce -*lgn*-. Odpowiednik stpr. *balgnan* EV ʽsiodło, Satel [Sattel]’. Drw. o strukturze *b^{h}olg^h-no- od pwk. pie. *b^{h}elg^h- ʽnabrzmiewać, zaokrąglać się’ (dublet z niepalatalnym *g^h do pie. *b^{h}elǵ^h-, zob. LIV^2 73). Znacz. etym. ʽpoduszka’. Por. stwn. *balg* ʽskóra zwierzęca jako pojemnik, bukłak, pochwa

[41] Co do suf. -*ša*- por. z jednej strony *gõbšas* od *góbti*, *mìgšas* od *mìgti*, z drugiej strony *giñčas* < *gint-ša- od *giñtyti*, *krùčas* < *krut-ša- od *krutė́ti*.

(na miecz), futerał’, ags. *bylg* ‘worek, miech’, ang. *belly* ‘brzuch’, stisl. *bolstr* ‘poduszka’, ags. *bolster* ‘miękkie wysłanie krzesła’. Zob. też LEW 31n. i ALEW 92. Matasović 2005, 367 sądzi, że w pbsł. zmieszały się ze sobą pie. pierwiastki *b^{h}olh$_{2}$- (stpr. *balgnan*) i *b^{h}olǵ^{h}- (zob. *balžíena*). Stang 1972, 14 ze względów znaczeniowych powstrzymuje się przed wiązaniem bałt. *balg-* z rodziną lit. *balžíena* ‘poprzeczka w saniach’. Lit. *bal̃nas* może być zapożyczeniem ze staropruskiego. — Drw. *balnẽlis* ‘siodełko (roweru)’, *balninykas* SD «siodlarz», dziś *balnininkas* ts. (por. stpr. *balgninix* EV ‘Seteler [Satteler]’), *balninis* SD m. «siodłowy koń, sellarius», *bal̃nius* ‘siodlarz, rymarz’. Cps. *balnãkilpė* ‘strzemię’ (por. *kìlpa*), *balnãsaitis* ‘popręg u siodła’ (por. *saĩtai*). Vb. denom. *balnóti* ‘siodłać konia, kulbaczyć’, SD *balnoju arklį* «sterno equum», pot. ‘spuszczać komu lanie’.

bálnas, *-à* ‘biały, o białym grzbiecie (wół, krowa)’: *Jautis bálnas, kad turi visą plauką baltą*. *Šita karvė ne marga, bet balnà, mat jai tik nugara balta*. Z wymianą sufiksu do *báltas* (zob.). War. *bal̃nas*. Odpowiednik psł. *bolnŭ ‘białawy, jasny’ można odtworzyć z drw. *bolnĭje, por. ros. przest. *bolónьe* m.in. ‘łąka nadrzeczna’, stczes. *blání* n. ‘murawa, pastwisko’, pol. *błonie* ‘pokryte trawą duże pastwisko’. Por. też psł. *bolna ‘biaława warstwa drzewa znajdująca się tuż pod korą’: ros. *boloná*, czes. *blána*. Zob. BSW 25, Boryś 2005, 32. — Drw. *bálnis*, *-ė* ‘(zwierzę) o biał(aw)ym grzbiecie’. Cps. *balnugãris* ‘o biał(aw)ym grzbiecie’ (z *baln-nugaris, zob. *nùgara*), war. metatetyczny: *balnagùris* (*u-a* > *a-u*). N.jez. *Balnỹs*, *Bal̃nius*, n.rz. *Bal̃nupis* 2x, *Balnupỹs*.

bals-, neopierwiastek pochodzący z metanalizy prs. denominatywnego *bálsta* do *bálti*, *bãlo* ‘stawać się białym, bieleć’. Przykłady: *bálsoti*, *-ja*, *-jo* ‘bieleć’ (por. łot. *bal̃sinât* ‘stawać się białym, bieleć’, *balsît* ts.), *bálstelėti* a. *bálsterėti* ‘nieco pobieleć — o lnie, o dojrzewającym życie’. Nomina: *bal̃sis* ‘białe zwierzę’ (forma używana w apozycji do wyrazów ‘pies, świnia, zając’), *balsỹs* a. *bal̃sius* ‘biały pies’, *balsiũnė* bot. ‘mech porastający korę drzew, Opegrapha atra’ (por. n.jez. *Bal̃sis*, *Balsỹs*, n.rz. *Bálsė*, *Bal̃supis* 3x), *bal̃skė* ‘niewielka płaska ryba z białymi skrzelami’, też m. *bal̃skis* a. *balskỹs* ts. (w kwestii suf. *-k-* przy osnowie na *-s-* por. *ėskà*, *pir̃skus*, *smir̃skus*, *váiskus*), *bal̃svas* a. *bálsvas* ‘białawy’ (inna analiza w ŽD 377 i Ambrazas 2011, 56: *bal-svas*), war. z insercją *k* i zmianą *ks* > *kš*: *bal̃kšvas* ‘białawy’. Osobno zob. *bal̃zganas*.

bal̃sas ‘głos’ (łot. *bàlss*) — formacja dewerbalna na SO *bals-* od neopwk. *bils-*, który został wyabstrahowany z prs. *bìlstu* ‘zaczynam mówić’, zob. *bìlti*. Paralele: *gar̃sas* ‘dźwięk; pogłoska’ ⇐ *girs-* (*išgir̃sti*); *nar̃sas* a. *narsà* ‘gniew, złość’ ⇐ *nirs-* (*įnir̃sti*). Tradycyjna analiza: *bal-sa-, zob. BSW 25, ŽD 310, Karulis I, 102, ALEW 93. LEW 32 przytoczył m.in. zestawienie ze sti. *bhaṣá-* ‘szczekający, ujadający’ oraz *bhā́ṣate* ‘mówi’, *bhā́ṣā-* f. ‘mowa, język’, sugerując tym samym, że segment *-s-* mógł być składnikiem pie. pierwiastka. Tymczasem według EWAIA II, 262 nie jest wcale jasne, czy *bhaṣ-* ‘szczekać’ jest spokrewnione z *bhā́ṣ-* ‘mówić’; refleks *bhā́ṣ-* może zawierać rozszerzenie pierwiastkowe *-s- w stosunku do pwk. pie. *b^{h}eh$_{2}$- ‘mówić’. — Drw. *bal̃sė* ‘samogłoska’ (war. *balsė̃*), przest. ‘litera samogłoskowa; litera w ogóle’ (dziś *raĩdė*), *balsìnas* ‘dobry, donośny głos’, *balsìngas*, *-a* 1. ‘(o człowieku, dzwonie) mający dźwięczny, donośny głos’, 2. ‘wypowiadany głosem, głośny, dobrze słyszalny’, SD «głośny» (syn. *stumbus*, *girdėtinas*, *išgirstinas*), *balsù* adv. ‘głośno, na głos’ (*Sakyk jam balsù*. *Balsù paskaityk*), *balsùs*, *-ì* ‘głośny, dobrze słyszalny’ (⇒ *bal̃siai* adv. ‘głośno’). — Vb. denom. *balsúoti* ‘głosować’, *prabalsėti*, *-ja*, *-jo* ‘stać się znanym, zdobyć rozgłos’, *subalsėti* ‘rozlec się, dać się słyszeć, np. o krzyku’ (*Girioj garsiai subalsė́jo, lyg pagelbos šauktų*).

baltanėlis SD «bieluczki, candidulus» (brak w LKŽ). Zdrobnienie na *-ėl-* od niepoświadczonego adi. *baltanas ‘biały’. Por. suf. *-anas* w *álkanas*, *dárganas*, *ū́kanas*. Osnowa *báltas* ‘biały’.

báltas, *-à* ʻbiałyʼ. Odpowiada łot. *bal̃ts* ʻbiały; czysty, bez domieszek; jasny, bezchmurny, pogodny; dobry, warty czego; lśniący, błyszczący; blady, płowy; pożółkły (liść); rozżarzony do białościʼ. N.jez. *Báltas* 3x, n.rz. *Baltà*. Zleksykalizowane ptc. prt. pass. na *-ta-* do *bálti* ʻbieleć, robić się białymʼ (zob. s.v.). Niezupełnie pewne jest zrównanie lit. *báltas* z psł. *bolto ʻrozmokła ziemia, błoto; bagnoʼ, scs. *blato*, bg. *bláto*, sch. *blàto*, ros. *bolóto*, czes. *bláto*, pol. *błoto*; znacz. etym. ʻbiałe, białośćʼ, rzekomo od białej barwy roślinności bagiennejʼ. Por. BSW 25, SŁPS I, 311n., ESJS 65, Boryś 2005, 33, Derksen 2008, 53, Anikin, RES 4, 32n. Zob. też LEW 32, ALEW 94. — Neoosn. *balt-*: *bal̃talas* a. *báltalas* 1. ʻzaprawa do potraw (mleko, śmietana)ʼ, 2. ʻbielidło, biała farbaʼ, *baltìkai* m.pl. ʻgatunek piestrzenic, Tricholomaʼ, *baltìkiai* m.pl. bot. ʻrodzaj grzybów, Lactarius subdulcisʼ (por. *juodìkiai*), *báltikis* a. *bal̃tikis* ʻbiały zającʼ, *baltỹlai* (zob.), *baltìmai* m.pl. ʻbiała przędza, białe niciʼ, *báltymas* (zob.), *baltiniaĩ* m.pl. ʻprzędza przeznaczona do bielenia; bieliznaʼ, *baltinỹs* ʻbiała tkanina; białko w oku a. w jajkuʼ (łot. *bal̃tiņš* ʻbiały koń, zwykle stary, słabyʼ), *báltis*, *-ė* ʻbiały koń, białe bydlęʼ, *bal̃tis* ʻbiałość, bielʼ, SD[1] «iaieczny białek» [ʻbiałko w jajkuʼ], *baltulỹs* ʻbiała plamkaʼ, *príebaltis* ʻprawie białyʼ. N.jez. *Bal̃tajis*, *Baltajė̃lis*, *Baltỹs*, *Baltiekà*, n.rz. *Baltóji Ánčia*. — Cps. *baltaduõnis* ʻpróżniak, wałkońʼ (por. *dúona*), *baltakar̃tis* a. *baltkar̃tis*, *báltkartis* ʻ(koń) z białą grzywąʼ (por. *kar̃čiai*), ⇒ n.m. *Baltakar̃čiai*, *Báltkarčiai*; *baltãkė* a. *-ãkis* (zob. *akì*), *balt(a)laũkis* ʻ(koń) z białą plamą na czoleʼ (por. *laũkas* II) : łot. *balt-pìeris* ts.; *baltanugãris* (zob. *nùgara*), *baltarañkis* ʻkto unika wysiłku fizycznegoʼ (dosł. ʻczyje ręce są białeʼ, por. *rankà*), *bal̃tmilčiai* m.pl. ʻbiała mąkaʼ (por. *mìltai*), *bált(a)miškis* ʻlas liściastyʼ, por. *mìškas* (dosł. ʻlas, w którym rosną drzewa o jasnej korze: brzozy, jesiony, olchy, lipyʼ), *báltražis* ʻdojrzałe zboże jareʼ (por. *rãžas*). Vb. denom. *báltinti* ʻbielić (ściany), wybielać lenʼ (por. SD *drobiabaltynė, vieta kur drobį baltina* «blech, solarium», dosł. ʻmiejsce, gdzie się bieli płótnoʼ), zabielać mlekiem, śmietanąʼ, *baltúoti* ʻbieleć (w oddali)ʼ. Por. neoosn. *balč-* s.v. *bal̃čius*.

bálti, prs. *bą̃la* (*ba-n-la, war. *bálsta*)[42], prt. *pabãlo* (zam. *bólo) ʻstawać się białym, bieleć, blednąćʼ, *prabálti* ʻposiwiećʼ. Odpowiednik łot. gw. *balt ʻbleichenʼ: *Mati ar gadiem... bala* (ME I, 256). Caus. *báldyti*, *-au*, *-iau* ʻbielić, malować na białą farbą a. wapnem; bielić płótno; zabielać zupę mlekiem a. śmietanąʼ. Chodzi tu o vb. denominativum od zanikłego adi. *bólas < pb. *bāla- ʻbiały, jasnyʼ, por. łot. *bãls* ʻbladyʼ, *pabãls* ʻbiaławyʼ. Dewerbalna formacja z suf. *-lo-, pie. *$b^h eh_2$-lo-. Pwk. pie. *$b^h eh_2$- ʻjaśnieć, świecić sięʼ, por. wed. *bhā́ti* ʻbłyszczy, promieniejeʼ, aw. *frauuāiti* ʻbije blaskiemʼ, gr. φαλός·λευκός Hes. ʻbiałyʼ (por. LIV[2] 68n.). N.B. Oprócz łot. *bãls* za rekonstrukcją *bólas przemawiają vb. denominativa *bolė́ti*, *bõli* ʻbieleć — o dojrzałym zbożuʼ i *bolúoti*, *-úoja* ʻbieleć, widnieć, majaczyć, rysować się w oddaliʼ. Nie wiadomo, dlaczego ALEW 94 opatrzył łot. *bãls* uwagą ʻmit morphologisch unklarer Längeʼ.

baltỹlai m.pl. gw. ʻbielidłoʼ — drw. od *báltas* ʻbiałyʼ z neosuf. *-yla-*, który wyabstrahowano z jednej strony z dewerbalnych rzeczowników typu *dažỹlai* ⇐ *dažýti*; *rūkỹlas* ⇐ *rūkýti*, z drugiej strony ze slawizmu *černylas* (zob. LEW 73). Paralela: *júodas* ⇒ *juodỹlas*. Zob. też GJL II, § 205.

báltymas 3 p.a. 1. ʻbiałko w jajku; białko okaʼ, 2. ʻbiel, zewnętrzna część drewnaʼ, 3. bot. ʻwiosnówka pospolita, Draba vernaʼ. SD *baltymas pauto* «białek w iaiu» [ʻbiałko w jajkuʼ], *baltymas unt akių* «białek w oku» [ʻbiałko okaʼ]. Z innym suf.: *báltymė* ʻbiała plama, łata (np. na łbie konia); bielmo na okuʼ. Pochodnik od adi. *báltas* ʻbiałyʼ z rzadkim neosuf. *-ymas*, który wyodrębniono z formacji dewerbalnych typu *pū́dymas* ⇐ *pū́dyti*; *maĩšymas* ⇐ *maišýti* (por. GJL II, § 279). Zob. też s.v. *pólymas*. — Drw. *baltymaĩ* m.pl. ʻbiałkoʼ,

[42] Por. denominatywne prs. *ską̃ra* (*skanra) do *skárti* ʻdrzeć się, rwać sięʼ ⇐ *skarà* ʻchustka, frędzlaʼ, *šãla* (*šanla) do *šálti* ʻrobić się zimno, zamarzaćʼ ⇐ *šalas (łot. *sals* ʻmrózʼ). Zob. GJL II, § 529.

baltymìnis ʽzłożony z białka, białkowy’.

baltynójai m.pl. gw. ʽubiegłoroczna, nieskoszona trawa, która zbielała’ — z przekształcenia *baltymójai* ts. Formacja z neosuf. *-oja-* od osnowy *baltym-* jak w *báltymas* ʽbiałko, biel’ (zob. s.v.). Wyraz utworzono na wzór nazw łodyg i słomy roślin uprawnych, por. *avižójai* ʽsłoma z owsa’ (⇐ *ãvižos*), *miežojaĩ* ʽsłoma z jęczmienia’ (⇐ *miẽžiai*). Przyczyną zastępstwa *baltymójai* ⇒ *baltynójai* była analogia sufiksalna, mianowicie do grupy wyrazów z neosuf. *-nojai*, por. *bulvienójai* ʽnać kartoflana’ (⇐ *bulvíena*), *sėmenójai* ʽwymłócone główki lnu’ (⇐ *sė́menys*), *žirnienójai* ʽgrochowina’ (⇐ *žirníena*). Zob. jeszcze GJL II, § 95. — War. metatetyczny: *baltojynaĩ* (*n-j* > *j-n*), por. *Kokios ten pievos — vieni baltojynaĩ*. — Drw. *baltynójas* 1. ʽlas liściasty’, 2. bot. ʽwełnianka, Eriophorum’.

baltùšnykas przest., gw. ʽbiałoskórnik, garbarz wyprawiający skóry ałunem (na kożuchy, rękawiczki)’ — formacja hybrydalna, łącząca rodzimy wyraz *baltùšis* ʽbiałoskórnik’ (por. nazw. *Baltùšis*, LPŽ) z suf. *-nyk-*, jak w synonimie ruskiego pochodzenia *sirmė̃tnykas* (zob.). War. *baltùšninkas*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *baltúšnik* ʽkuśnierz’ (1578 *boltušnik*), stąd pol. gw. *bołtusznik*, *bałtuśnik* (1638 *bałtusznic*, *bołtusznik*, *bowtusznik*), por. Laučjute 42.

balva stlit. ʽdar lub pieniądze dane w celu przekupienia kogoś’, por. *tasai yra tikruoju Piemenimi, o daugiausiai kad patis neimpirkas, nei indaužias, nei įveržias, nei tarnavimu..., nei balvomis, nei kokiuo kitu neprideramu keliu* DP 247_{12} ʽten jest prawym pasterzem, zwłaszcza gdy się sam nie wkupi, ani wtrąci, ani zasługą... ani dary, ani żadną inszą nieprzystojną drogą’. LKŽ akcentuje *balvà*, ale bez określenia p.a. War. *balvas* (*Balvai ir vandenį atgrąžin*). Odpowiednik łot. *bal̃va*, *bal̃ve* ʽdar, prezent, łapówka’. Można analizować *bal-vā-, formacja na SO od zanikłego pwk. *bel- / *bil-. Vb. denom. *balvóti* przest. ʽprzekupywać’ (por. łot. *bal̂vêt*, *-ẽju* ʽobdarowywać; gościć’, *bal̂vuôt*, *-uõju* ʽobdarowywać’. Bez etymologii, zob. LEW 33, ALEW 95. — Drw. *balvininkas* ʽłapownik’ (⇒ *balvininkỹstė* ʽłapownictwo’), cps. *balvapinigiai* m.pl. ʽłapówka’. Vb. denom. *balvóti* ʽwręczać łapówkę’, *išbalvóti* ʽprzekupić’.

balvõnas stlit. ʽbałwan, bożek pogański, posąg bożka pogańskiego’, gw. 1. ʽstrach na wróble’, 2. ʽkopyto szewskie’, 3. ʽniedołęga, gapa’, 4. ʽchłopiec nieokiełzany, rozpustny’. Zapoż. z błr. *balván*, *-á* (SLA 38, ZS 8, LEW 33; por. ESBM 1, 291). — Drw. *balvonystė* przest. ʽczczenie bałwanów’, *balvonų garbintojas* ʽbałwochwalca’, cps. *balvonagarbis* ts. (por. *gerbti*), *balvonmeldis* ts. (por. *mel̃stis*). Vb. denom. *apibalvõnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽbrzydko ostrzyc kogo’, refl. *apsibalvõnyti* ʽnieudolnie ociosać drzewo’. — Drw. wsteczny: *balvas* przest. ʽbożek’ LEX, *balvo slūžba* ʽGötzendienst’ LEX. Paralele: *drakõnas* ⇒ *drãkas*; *veliõnis* ⇒ *velỹs*. ALEW 95 mylnie podaje, jakoby *balvas* zostało wyabstrahowane z cps. *balvachvolstva* DP ⇐ pol. *bałwochwalstwo*.

balzãmas ʽbalsam, żywica drzew zawierająca aromatyczne olejki eteryczne’, 2. ʽroztwór żywicy, używany do celów leczniczych i do wyrobu kosmetyków’. Miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *balьzám*, *-u* (TSBM 1, 335) ⇐ ros. *balьzám*. Brak w LEW. LKŽ I, 624 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. — Stlit. *balsãmas*, stlit. i gw. *balsõmas* pokazują *-s-* jak w odpowiedniku pol. *balsam*, *-u* (por. SLA 38, ALEW 92). SD *balsamas, sunka tekunti iż medelio balsamo* «balsam oleiek, sok balsamowy», *medelis balsamo* «balsam drzewko, abo krzewinka». — Ze zmianą *-m-* na *-n-*: wsch.-lit. *baľsõnas* a. *b'aľsõnas* ʽbalsam jako kwiat doniczkowy’ ⇐ błr. *balьzám* (ZS 8, 92).

bal̃zganas, *-à*, *bálzganas*, *-a* 1. ʽbiaławy, niezupełnie biały — o tkaninie, sierści owczej’, 2. ʽbiałoszary — o lodzie, o powierzchni jeziora, o chmurze’, 3. ʽbielejący; dochodzący, dojrzewający — o zbożu’ (*bálzgani javaĩ* m.pl.), 4. ʽzamglony — o oczach

podpitego człowieka’. Por. łot. gw. *balzgans* ‘białawy’ (lituanizm?). Z synchronicznego punktu widzenia przedstawia się jako *balz-ganas* < *bals-ganas, czyli drw. od neopierwiastka na *-s-* (por. prs. *bálsta* ‘bieleje’ ⇐ *bálti*). Paralele: *juõzganas* : *juõsta*; *raũzganas* : *raũsta*; *žal̃zganas* : *žálsta* a. *žal̃sta*. Diachronicznie biorąc, jest to *balsk-anas, drw. z suf. *-ana-* od nominalnej osnowy *balsk-* (por. *bal̃skis, bal̃skė* s.v. *báltas*). Uległ on perseweracyjnej sonoryzacji: *lsk* > *lzg*[43]. W nieco inny sposób objaśniono neosuf. *-ganas* w ŽD 227. Osobno zob. *balžanas* s.v. *bal̃žas*. — Drw. *balzganìniai* m.pl. bot. ‘pewien gatunek mchu, Leucobryaceae’, *balzganókas* ‘nieco białawy’, *bal̃zganos* f.pl. ‘kurza ślepota, kuroślep’. Vb. denom. *bal̃zganuoti* ‘robić się białawym — o niebie w porze świtania; płowieć — o odzieży; bieleć — o zbożu nadającym się do żęcia’. — Neoosn. *balzg-*: *bal̃zginti*, z prvb. *pra-*, *už-* ‘zabielać potrawę mlekiem, śmietaną’ (*Kiek čia to pieno — prabal̃zgini kruopas, ir nėr!*). N.rz. *Bélzgys* < *Balzgys (war. *Bel̃zgis, Belzgỹs*).

bal̃zginti, *bálzginti* gw. ‘stukać do drzwi, łomotać’ — wywodzi się chyba przez dysymilację *-zg-* < *-zd-* z *balzdinti < *bals-dinti. Chodzi tu o drw. intensywny od neopwk. *bals-* (⇐ *bils-*), jak w *balsnóti* ‘lekko zastukać, np. w okno’, *bálsterti* ‘stuknąć’, *balstinė́ti* ‘tłuc się, hałasować; włóczyć się’, jak też w *bal̃sas*. O tym zob. s.v. *bìlti*. — Prawdopodobnie takie same zmiany fonetyczne ukształtowały czas. *bal̃zgyti*, *-iju*, *-ijau* ‘paplać; szczekać w dokuczliwy sposób’, *subal̃zgyti* ‘powiedzieć coś niezrozumiale’.

bal̃žas, *-à* gw. ‘o niebie: jasny, pogodny, niebieskawy’, por. *Toks bal̃žas dangus, nė vieno debesio nesimato* — prawdopodobnie drw. wsteczny od *balžanas* b.z.a. ‘białawy, niezupełnie biały, z odcieniem białym’. Por. *drãpas* ⇐ *drãpana*; *spal̃gė* ⇐ *spal̃gena*. Por. też neoosn. *balzg-* w *bal̃zginti* ‘zabielać potrawę’. — Drw. *balža* b.z.a. bot. ‘modrak, Crambe’, *bálžis* ‘zwierzę o popielatej sierści’. — Samo *balžanas* pochodzi ze zmiany *balžganas. Był to war. fonetyczny do *bal̃zganas* ‘białawy’ (zob. s.v.). Przymiotnik ten ukazuje się w nazwach kilku roślin, por. *balžanoji trainė* bot. ‘sit siny, Juncus glaucus’, *balanda balžanoji* bot. ‘komosa sina, Chenopodium glaucum’, *žliugė balžanoji* bot. ‘gwiazdnica błotna a. sina, Stellaria glauca’.

balžíena, *balžienà* 1. ‘podłużna belka brony, do której wbija się zęby’, 2. ‘nasad sań osadzony na tkwiących w sanicy słupkach, zwanych stramami’ (war. żm. *balžė́nas*). Z innym suf.: *balžíenas* 1. ‘kawałek drewna, zwykle brzozowego, służący do wyrobu narzędzi’, 2. ‘poprzecznik w bronie lub saniach’, 3. ‘uchwyt u kosy’. Odpowiedniki bałt.: łot. *bàlziêns* ‘drążek poprzeczny łączący nasady sań; grządziel pługa’ (por. *pabàlsts* ‘podpora, wspornik; poduszka’), stpr. *balsinis* EV ‘poduszka, Kussen [Kissen]’ (pb. *balžin-). Nawiązania w słowiańskim: 1. psł. *bolzina, por. słń. *blazína* m.in. ‘poprzeczna belka w saniach, kłonica wozu, nasad pługa, legar, drewniany podkład pod ciężary; belka w dachu; poduszka’, sch. *blàzina* ‘pierzyna, poduszka’, 2. psł. *bolzĭno, por. ros. gw. *bólozno* ‘gruba deska; drewniana podstawa sochy, do której mocuje się soszniki i rączki’, kasz. *błozno* ‘nasad sań, pozioma belka leżąca na stramach sań, płoza’ (SŁPS 1, 314), 3. psł. *bolza, pol. przest. *bułza* ‘torba skórzana, miech, gw. ‘miech kowalski’ (⇒ *bułzować*, *buzować* ‘dmuchać w ogień z bułzy, tzn. z miecha’), por. Bańkowski, ESJP I, 101. Rekonstrukcja pbsł. *balž-ei̯nā- / *balž-īna- (BSW 25n., LEW 33, ALEW 96). Derksen 2008, 54n.: pbsł. *bolźeiʔnaʔ, *bolźeiʔnos. Są to dewerbalne nomina na SO *balž- ⇐ *belž- od pie. *b^{h}elǵ^h- ‘nabrzmiewać, wydymać się, puchnąć’, por. stir. *bolgaim* ‘puchnę’, stisl. *bolginn* ‘nabrzmiały’ oraz nomina wed. *barhíṣ-* n. ‘ściółka; ściółka ofiarna’, *upabárhaṇa-* n. ‘wyścielenie, poduszka’, aw. *barəziš-* n. ‘poduszka’, npers. *bāliš* ts. (IEW 122n., 125n., LIV^2 73). Jeśli segment *-ǵ^h- jest rozszerzeniem pierwiastka, to można pie. *b^{h}el-ǵ^h- zestawiać z pie. *b^{h}el-g-,

[43] Paralele: 1. *i̯sk* > *i̯zg* w *draiskýti* > *draizgýti* ‘targać, wichrzyć’; *pleiskãnės* > *pleizgãnės* f. pl. ‘łupież we włosach’, 2. *i̯st* > *i̯zd* w *graistė́ti* > *graizdė́ti* ‘mówić niewyraźnie, pleść głupstwa’; *žaista > *žaizdà* (zob.).

odzwierciedlonym w stisl. *bjalki* m. ʽbelka', stwn. *balko*, nwn. *Balken* ts. (por. Kluge-Seebold 56, EWD 91, Kroonen 2013, 58). — Pwk. w SE *belž- jest kontynuowany w czas. łot. *bel̂zt*, *-žu*, *-zu* ʽpodpierać, wspierać' (słabo poświadczone), od czego iter. *bal̂stît*, *-u*, *-īju* ʽpodpierać' (*balž-stī-), refl. *bal̂stîtiês* ʽopierać się; dopomagać sobie, posuwać się, rozwijać się; kłębić się (o zawiei śnieżnej)'. Derywatem od *bel̂zt* jest sb. *bàlsts*[2], *bal̂sts* (*balž-tas), też f. *balste* 1. ʽwspornik, podpórka, podparcie', 2. ʽrączka pługa, czepiga', 3. ʽpodstawa sochy, w której tkwią czepigi' (war. z insercją *k*: *balksts*), 4. ʽdrewniany kołek pod lemieszem'. Do tego łot. gw. *bolzdi* pl. ʽnasada sań umieszczana na stramach płozy' (udźwięcznione z *balsti), war. z insercją *g*: *balgzds* ts. oraz vb. denom. *bàlzît*, *-u*, *-īju* 1. ʽzaopatrywać sanie w «balzieni»', 2. ʽpodpierać; owijać, zawijać'.

bam̃balas gw. 1. ʽgiez koński, ślep, Tabanus', 2. ʽdzika pszczoła, Apis silvestris', 3. ʽchrabąszcz, Melolontha melolontha', 4. ʽżuk gnojowy, Geotrupes stercorarius'. Stoi w związku z czas. *bam̃bti* ʽzrzędzić, gderać w dokuczliwy sposób' (*Nutilk, gana bam̃bti*). Ten ostatni utworzono od interi. *bám*, *bam̃* — o ukłuciu gza, np. *Gyliai gyliuoja, bam̃ bam̃ bam̃ — kramto karves*. Por. bliskoznaczne *bim̃balas* s.v. *bim̃bti*.

bambė́ti, *bambù* (war. *bámbu*), *bambė́jau* 1. ʽstale na coś narzekać, zrzędzić, utyskiwać, gderać', 2. ʽniewyraźnie mówić, mamrotać, bąkać' (*atbambė́ti põterius* ʽodklepać pacierze'). Dźwiękonaśladowcze, por. *Bám bám, ir daugiau nieko nesako* ʽ«*Bam bam*» i nic więcej nie mówi'; *bámbtelėti* ʽbąknąć, powiedzieć niewyraźnie, niezrozumiale'. — Z innymi suf.: *bam̃bti* ʽzrzędzić, gderać', *bámbsėti* ʽłomotać, stukać; mówić niskim, grubym głosem; gderać; poszczekiwać'. Z języka łotewskiego por. *bambât*, *-ãju* ʽpukać, stukać, łomotać, hałasować', *bambêt* ts. — Drw. *bambãlius* ʽzrzęda, mantyka', *bambẽklis* ts., *bambẽzas* ts.

bambìzas gw. pogardl. 1. ʽdziecko z wielkim brzuchem', 2. ʽpodrostek, wyrostek (nadający się już do roboty)', 3. ʽduchowny wyznania ewangelicko-reformowanego, niekatolik'. War. *bambizà*, *bambỹzas*. Niejasne. Po pierwsze może to być dewerbalna formacja z ekspresywnym suf. *-iz-* od *bam̃bti* ʽgrubieć, puchnąć, nadymać się', *bámbėti* ʽrosnąć wzwyż i wszerz'. Paralele: *bambū̃zas* ʽczłowiek z wielkim brzuchem'; *vẽpiza* ʽpapla' ⇐ *vẽpti*; *kernẽzas* ʽczłowiek niepokaźny, kurdupel' ⇐ *kernė́ti*; *plérza* ʽgruby, ociężały człowiek' ⇐ *plérti* (ŽD 390, GJL II, § 368). Po drugie może to być zapożyczenie z pol. *bombiza* ʽniezgrabny, otyły człowiek, brzuchacz', *bambiza* pogardl. ʽksiądz protestancki' (to ma pochodzić ze szkolnej łaciny i stać w związku z śrłac. *bombizare* ʽbyć nadętym, gadać górnie', zob. SW I, 189). Błr. gw. *bambíza* ʽduży, niezgrabny człowiek; obibok, łobuz' jest raczej polonizmem niż lituanizmem; inaczej Urbutis 2010, 89, Laučjute 27, ESBM 1, 300.

bam̃bti, *bam̃bsta*, *bam̃bo* gw. 1. ʽgrubieć, nadymać się, puchnąć, pęcznieć', 2. ʽchciwie jeść', 3. ʽzdychać', 4. ʽzłościć się', *nubam̃bti* ʽnabrać ciała, przytyć; schudnąć', *pribam̃bti* wulg. ʽupić się', *užbam̃bti* m.in. ʽrozgniewać się'. Czas. utworzony od wykrzyknika, por. *bámpt*, *bam̃pt* — o odgłosie uderzenia, trzaśnięcia, też o zwaleniu się na łóżko (*Bámpt apvirto lovon*). Por. syn. *pam̃pti*. — Drw. *bámbėti*, *-ju*, *-jau* ʽrosnąć wzwyż i wszerz, przybierać duże rozmiary' (*nubámbėti* ʽnabrać ości — o kłosach jęczmienia'), *bambsóti* ʽspędzać czas na leżeniu, wylegiwać się; stać długo i bezczynnie, sterczeć'. Nomina: *bámba* ʽpępek' (SD *bumba* «pępek, vmbilicus» (war. m. *bembas* b.z.a. ʽpępek'), też ʽzgrubienie, narośl na drzewie; grubszy, cięższy koniec żurawia studziennego; tłuczek do kaszy a. kartofli' : łot. *bam̃ba* ʽkula, gałka; tłuczek' (por. LEW 33, ALEW 96), *bam̃balas* ʽdziecko grube, tłuściutkie; człowiek mały a krępy', *bámbingas* ʽmający wielki brzuch', *bámbinis*, *-ė* ʽkurdupel', *bambìzas* (zob.), *bamblỹs* m.in. ʽdziecko z wielkim brzuchem; człowiek niski a gruby', *bámbotas* a. *bámbuotas* ʽbrzuchaty'. Z języka łotewskiego por. *bam̃buļi* pl. ʽkartofle' oraz *bum̃ba* ʽkula, gałka', *bumbul(i)s* ʽmiękkie nabrzmienie, obrzęk; bryłka, grudka; narośl na drzewie', pl. *bumbuli* ʽkartofle'.

bandà I 4 p.a. 1. ʽstado bydła rogategoʼ (DP ʽbydło, bydlętaʼ), 2. ʽstado całej wsiʼ (syn. *kaĩmenė*). Konkretyzowane abstractum z suf. *-ā-* i SO *band-* od zanikłego SE *bend- (por. GJL II, § 43). Paralele: *blandà* ⇐ *blę̃sti*; *grąžà* ⇐ *grę̃žti*; *naštà* ⇐ *nèšti*. Brak odpowiednika łot. †buoda (zob. też niżej *bandà* III). Pwk. pie. *b^{h}end^h- ʽwiązać, łączyćʼ (LIV[2] 75), por. wed. *badhnā́ti* ʽwiążeʼ, aor. *ábadhnāt*, goc. *bindan*, nwn. *binden* ʽwiązaćʼ. Z tym wiąże się adi. lit. *beñdras* (zob.). Rozwój znaczeniowy wyrazu *bandà* pozostaje niepewny: ʽstado spętaneʼ (?), ʽstado trzymane w miejscu ogrodzonymʼ (?). Zob. też LEW 34. Zapoż. lit. w jid. *bande* ʽstadoʼ (Lemchenas 67). — Drw. *bandýkštis* (zob.), *bandìnė* ʽogrodzenie dla krów; pastwisko odległe od gospodarstwa; poczęstunek urządzany przez pastuchów w Zielone Świątkiʼ, *bandìnga* ʽcielna — o krowieʼ, *bandiniñkas* ʽobora, chlew dla bydłaʼ, *bandìnis* ʽstarszy pastuchʼ, *bandìšius* ʽpastuchʼ, *bañdžius* (zob.). Cps. *bandãganis* a. *bañd-* ʽpasterz bydłaʼ (por. *gãnas*), *bandódaržis* ʽmiejsce ogrodzone, w którym zamyka się w lecie krowy, tzw. letnikʼ, war. *bandãdaržis*, *bañd.daržis* > *bañdaržis* (por. *dar̃žas*), *bandókiemis* ts. (por. *kíemas*), *bandótakis* ʽdroga, którą pędzi się bydło na pastwisko, wygonʼ (por. *tãkas*), war. kontrahowany: *bañtakis* (*bant-takis); *bañdšunis* ʽpies pasterskiʼ (por. *šuõ*). Vb. denom. *bandáuti* ʽsłużyć jako pastuchʼ, refl. *pasibandáuti* ʽzarobić sobieʼ, *prasibandáuti* ʽwzbogacić sięʼ.

bandà II 4 p.a. 1. ʽbułka, zwykle pieczona razem z chlebemʼ (*Iškepė tris kepalus duonos ir dvi bandàs ragaišiaus*), 2. ʽplacek z tartych ziemniakówʼ (*Bulbas tarkuojam ir bañdą kepam*), 3. ʽwykrojony kawałek torfu, klocek torfowyʼ (*Vyrai veža, moterys bandàs daro*). Zdaniem LEW 34 *bandà* II jest wyrazem identycznym z *bandà* I. — Zapoż. lit. w błr. *bónda* ʽbochenek; bułka; poczęstunek ze świeżego mięsaʼ (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 50) oraz pol. gw. *bonda* ʽwielki bochen chlebaʼ, *bondka* ʽmała bułeczka, kukiełka, z resztek ciasta przy chlebie dla dzieci wypiekanaʼ (SGP I, 104). Zob. też Lučjute 9n..

bandà III 4 p.a. przest. 1. ʽziarno siewne dla parobka lub syna gospodarza, tzw. przysiewekʼ, 2. ʽżniwo z kawałka ziemi przysianego na gospodarskiej roli ziarnem parobka jako wynagrodzenie w naturze; wszelka zapłata w naturze dla parobkaʼ, 3. ʽprzydzielana bliskim członkom rodziny działka ziemi dla jej użytkowaniaʼ (GJL II, 39), 4. ʽdodatek do zapłatyʼ, 5. SD «obrywka» [ʽdodatkowy, uboczny dochódʼ, SPXVI], 6. ʽstan posiadania, majątekʼ (*Praleidžiau visą savo bandą*), ʽoszczędnościʼ (*Bobutė turi susidėjus didelę bandą*). Trudne. Zwrot przysłówkowy stpr. *ni enbāndan* ʽniepotrzebnie, bez potrzeby, nicht vergeblichʼ sugeruje obecność rzeczownika pb. *banda o znacz. ʽpożytekʼ. Dalszy wywód niejasny. — Wyraz lit. został przejęty do języka łotewskiego jako *bañda*, zwykle pl. *bañdas* 1. ʽprzydzielony parobkowi kawałek ziemi albo ziarno do zasiania go, tzw. przysiewekʼ, 2. ʽdodatkowy zarobekʼ, 3. ʽzysk, korzyśćʼ, por. ME I, 261, Būga, RR III, 664. Tu też lituanizm w postaci pol. gw. *bonda* ʽsianie zboża na cudzej ziemi z ustępstwem pewnej części plonuʼ (*Siać zboże na bondzie*), por. SGP I, 104, Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 50. — Vb. denom. *bandótis* ʽkorzystać z przysiewkuʼ, *bandúotis* ʽuzyskiwać dochód z przysiewkuʼ.

bandýkštis, *-sčio* stlit. ʽbydlęʼ, DP ʽbydlę, bydlątkoʼ[44] — brzmienie to ustaliło się w następstwie insercji *k* przed grupę *st* (*bandy-k-stis) oraz zmiany *ks* > *kš*. Forma wyjściowa *bandystis*, *-sčio* b.z.a. ʽbydlęʼ. Chodzi tu o derywat z suf. *-i̯a-* od neoosn. *bandyst-*, którą wyabstrahowano z rzeczownika zbiorowego albo oderwanego na *-yst-*, *bandysta a. *bandystė ʽstado bydłaʼ (od *bandà*, zob. *bandà* I). Znaczenie *bandystis* należy więc

[44] *Ar brangesnis ir bandykštis neg žmogus* DP 281_{24} ʽBo azali droższe jest bydlę niźli człowiekʼ. — *Nesa kas tatai būtų, kad krikščionis to nedarytų drin išganymo savo, ką bandykščiai drin žmonių darę est; būtųg paikesnis neg bandykštis, kuris*... DP 587_{31} ʽAbowiem co by to było, gdyby tego Chrześcijanin dla zbawienia swego nie czynił, co bydlęta dla ludzkiego zdrowia czyniły; wszakże by głupszy był niż bydlę, ktory by...ʼ

sprecyzować jako syngulatywne: ʻsztuka bydła'[45]. — Co do suf. *-yst-* por. stlit. *karalysta* a. *karalystė* ʻkrólestwo' ⇐ *karãlius*, *draugysta* ʻmałżeństwo' ⇐ *draũgas*, *kunigỹstė* ʻpańszczyzna' ⇐ *kùnigas* m.in. ʻpan'. Derywację sufiksem *-i̯a-* od osnowy na *-yst-* zaświadcza również wyraz *namýkštis* (zob.) < *namystis ⇐ *namystà* a. *namỹstė*. — Gdy *bandýkštis* znalazło wtórną motywację słowotwórczą w sb. *bandà* ʻstado bydła', to doszło do wyabstrahowania *-ykštis* jako neosufiksu, mianowicie o funkcji singulatywno-deminutywnej, por. drw. *kiaulýkštis* ʻprosiaczek' ⇐ *kiaũlė*; *šunýkštis* ʻpiesek' ⇐ *šuõ, šuñs*. O przymiotnikowym neosuf. *-ykštis* zob. s.v. *naminýkštis*.

bandýti, *bandaũ, bandžiaũ* ʻpróbować, badać', *pabandýti* ʻspróbować' (stpr. *perbānda* ʻkusi, versucht'). Iteratyw z suf. *-yti* i SO *band-* od neopwk. *bind- lub *bend- ⇐ prs. infig. *bindu / *bendu ʻpróbuję' ⇐ ʻpróbuję kłując, nakłuwając coś' (por. *bedù, bèsti*). Paralele: *brandìnti* ⇐ *brindù* / *brendù* (zob. *brìsti*); *slam̃pinti* ⇐ *slimpù* (zob. *slìpti*). W starolitewskim dotworzono do *bandýti* war. *bandavoti*, podobnie jak *rūkavoti* do *rūkýti* (por. ŽD 515). Znaczenie ʻpróbować, badać' jest przeniesione, podobnie jak w wypadku stpol. *badać* ʻszukać, pytać, dowiadywać się, zgłębiać' wobec *badati* ʻkłuć rogami' innych języków słowiańskich (iter. na WSO *ō do *bodǫ, bosti* ʻbóść'). — Drw. *bandinỹs* ʻpróbka, np. wody'. Neoosn. *bandy-*: *bañdymas* ʻpróba, doświadczenie, eksperyment' (⇒ *bandymìnis* ʻdoświadczalny').

bañdžius, *-iaus* gw. 1. żm. ʻstarszy pasterz', 2. ʻparobek, sługa', 3. ʻkto skupuje bydło, zboże, len', 4. ʻkolega, przyjaciel'. Denominativum na *-ius* od *bandà* I ʻstado bydła rogatego'. Znacz. etym. n. agt. ʻkto zajmuje się stadem' albo ʻkto pasie bydło'. Paralele: *ker̃džius* ʻgłówny pasterz' ⇐ *kerdā (scs. *črěda* ʻtrzoda'); *jaũčius* ʻpastuch wołów, wolak' ⇐ *jáutis*; *bìčius* ʻpszczelarz, bartnik' ⇐ *bìtė* (GJL II, § 107). — Drw. *bandžiùlis* ʻkolega, współpracownik', też ʻkrętacz, oszust' (por. *bičiùlis* ⇐ *bìčius*), *bañdžiuvienė* ʻkoleżanka'. Vb. denom. *bandžiáutis* a. *bandžiúotis* ʻkolegować ze sobą' (⇒ *bandžỹstė* ʻkoleżeństwo').

bangà 4 p.a. 1. ʻfala' (war. *bangė*), 2. ʻnagłe uderzenie deszczu, śniegu' (*Uterninke kas buvo bangà — snigo, lijo!*), 3. ʻkoniec', 4. przen. ʻmnóstwo, chmara, rój', *prabangà* ʻprzepych, zbytek'. Z innym suf.: *bañgas* 1. ʻgwałtowny deszcz, burza', 2. ʻfala; sztorm', 3. ʻmnóstwo, chmara'. Formacje dewerbalne z suf. *-ā-*, *-a-* i SO *bang-* ⇐ *beng-* / *bing-*, por. *beñgti* ʻkończyć', *nubiñgti* ʻpobić, zwyciężyć' (s.v. *biñgti*). Znacz. etym. ʻuderzenie, natarcie (wiatru)'. Por. *šúoras* ⇐ *šérti*; *vė́tra* ⇐ *vė́ti*; łot. *gâziẽns* ⇐ *gâzt* (s.v. *góžti*). Od tego odchyla się łot. *buoga* a. *buôgs* ʻotoczona polem kępa drzew a. zarośli, lasek; kupa, gromada'. — Z uwagi na innowacyjny charakter osnowy *beng-* (zob.) mało jest prawdopodobny wywód *bangà* wprost z pie. *b^hong-áh_2-, proponowany w NIL 6, przyp. 4 i Kroonen 2013, 51. Zob. też BSW 26. — Drw. *bangùs* ʻulewny — o deszczu', *bangólaužis* ʻfalochron' (por. *láužti*). Vb. denom. *bangióti* ʻfalować, wznosić się i opadać', *bangóti* a. *bangúoti* ts.

bangìnis, *-io* ʻwieloryb, Balaena' — neologizm nawiązujący do wyrazu *bangà* ʻfala', prawdopodobnie na tle homofonii wyrazów lit. *vãlas* ʻfala' (z nwn. *die Welle*) i *valas ʻwieloryb' (z nwn. *der Wal*). Szczegóły pozostają niejasne, zob. LEW 34. Por. stpol. *wielko-ryb*, dziś *wielo-ryb*, będące kalką ze śrwn. *wal-visch* (stwn. *hwal-fisc*), z ludowo-etymologicznym zastępstwem nwn. *wal-* przez pol. *wielo-*, *wielko-*. Por. także *didžuvis*. N.B. W dawnych tekstach lit. w znaczeniu ʻwieloryb' ukazuje się *velbliū̃das* (zob.).

banìtyti, *banìtiju, banìtijau* gw.: *išbanìtyti* 1. ʻwyganiać, wypędzać' (*Išbanitytas, išvytas iš savo namelio*), 2. ʻskrzyczeć kogo, wyłajać' (*Iškeikė, išbanìtijo*). Prawdopodobnie zapoż. z pol. przest. *banitować* ʻskazywać na wygnanie, wypędzać, wyganiać z kraju' ⇐

[45] Jest też war. *bandysčias*, *-io* XVIII w. ʻbydlę, bydlątko' (zob. Zinkevičius 2004, t. IV, 241), urobiony od formy gen. sg. *bandysčio*.

banita ʽwygnaniec' (SW I, 94). LKŽ nie zaznaczył obcości tego wyrazu. — War. *išbenìtyti* ʽzłająć kogo, zwymyślać'. War. z dysymilacją *n'i* > *n'u*: *baniùtyti* ʽmęczyć (konia), dręczyć (psa), znęcać się', *išbaniùtinti* ʽz krzykiem wypędzić' (*Piemenį išbaniùtino iš namų ganyti*), *nubaniùtinti* ʽzabić (psa)'.

barabõnas, *barabãnas* gw. 1. ʽbęben', 2. przen. ʽbrzuch' — zapoż. z błr. ros. *barabán, -a* (por. ZS 9). Zob. też *bū̃binas*.

barãgas przest., gw. ʽbróg, przenośny, umocowany na czterech tyczkach daszek, który osłania przed deszczem kopkę siana, słomy albo torfu' — zapoż. z błr. *abaróh, -a* (stbłr. *oborogъ*) ʽstóg, sterta', por. LEW 34, ALEW 99, ESBM 1, 44). Afereza początkowego *a-* jak np. w *bezdžiõnė*, *Špažiùkė*, *šutaĩ*. SLA 38 mylnie podał błr. †borógъ jako formę źródłową. — N.m. *Barãginė* 2x, *Baragìnė*.

baránka gw. 1. ʽobarzanek', 2. ʽspleciony z wikliny wianek, służący do połączenia kołków w płocie', 3. stlit. ʽpatelnia' — zapoż. z błr. *baránka* (ZS 9), por. war. błr. *abarának, -nka* m. War. *barankà, baronkà*.

bãras 1. ʽprzestrzeń pola zajmowana przez uczestników żęcia zboża, koszenia siana, rwania lnu'[46], 2. ʽgromada ludzi', 3. przen. ʽpole działania, dziedzina twórczości'. Odpowiednik łot. *bars* 1. ʽpokos, tyle ile obejmuje jeden zamach kosy' (*lielu, platu baru dzinu* ʽkoszę dużym, szerokim pokosem'), 2. ʽtrawa, zboże leżące wałem szerokości pokosu' (*baru iziet* ʽskosić pokos do końca', *baru siet* ʽzwiązać zboże leżące w pokosie', *baru vest* ʽprzewodzić w koszeniu')', 3. ʽlinia, według której odbywa się rwanie lnu', 4. ʽkupa, gromada, stado'. Izolowane, brak alternantów apofonicznych w porównywalnych znaczeniach. Przyjęte za Būgą RR II, 294 objaśnienie mówi, że *bãras* jest derywatem na SO *bar-* ⇐ *ber-* od *beȓti* ʽsypać, prószyć' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽtaka przestrzeń roli, którą można obsiać za jednym zachodem'. Por. BSW 31, LEW 34 n. — Drw. *bar(a)vedỹs* ʽkto przewodzi żęciu (zboża), koszeniu (trawy), rwaniu (lnu)'.

baravỹkas bot. 1. *tikrìnis b.* ʽprawdziwek, borowik, Boletus edulis', 2. *rudakepùris b.* ʽpodgrzybek brunatny, Boletus badius' — zapoż. z błr. *baravík, -á* (SLA 39, ZS 9, LEW 35), stąd też łot. *baravĩka* (*barvĩka*, *bervīka*). — Drw. *baravykỹnė* ʽmiejsce, gdzie rosną prawdziwki', cps. *baravỹkdantis* ʽczłowiek o słabych zębach' (por. *dantìs*). Vb. denom. *baravykáuti* ʽzbierać prawdziwki'. — N.m. *Baravỹkai* 5x, *Baravykỹnė* 3x. N.rz. *Baravykìnė*.

baȓbti, *barbiù*, *barbiaũ* gw. ʽwydawać dźwięk, brzmieć, dzwonić, brzękać, szczękać; paplać, trajkotać', *užbaȓbti* ʽzachrypnąć'. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *paȓpti*. — Drw. *barbénti* ʽstukać, pukać', *barbė́ti, baȓba* a. *bárba, -ė́jo* ʽstukać, turkotać; zrzędzić, gderać; klepać pacierze (o żebrzącym)', *užbarbė́ti* ʽpokryć się lodem (o szybie podczas silnego mrozu)', *bárbinti* a. *baȓbinti* ʽstukać, pukać, kołatać', *bárbintis* ʽtelepać się (chłopskim wozem po nierównej drodze)'.

bardìšius, *-iaus* 1. stlit. ʽtopór bojowy z szerokim obosiecznym ostrzem, umocowanym na długim drzewcu, berdysz' (SD[1] «halabarda, bipennis, securis Romana, Amazonia»), 2. gw. ʽtępe narzędzie (kosa, siekiera, nóż)'. 3. gw. ʽktoś nadmiernie wysoki, dryblas, drągal'. Zapoż. z pol. przest. *bardysz* (por. węg. *bárd* ʽtopór ciesielski', Bańkowski, ESJP I, 41), pol. *berdysz, -a*. War. *bartìšius*. Zob. SLA 39, ALEW 100.

baȓgas stlit., gw. ʽkredyt', *ant bargo imti* ʽwziąć na kredyt' — zapoż. z pol. przest. *borg*, *wziąć co na borg* (⇐ śrwn. *borg* ʽAnleihe'). War. *bargà*. Por. SLA 39, LEW 35, ALEW

[46] Por. w słowniku JUŠK (1904, 192): «gon, gony, polosa pokosa, pašni, vъ odinъ prijemъ obrabatyvajemaja; zajęcie w rozsypce pewnej przestrzeni w żęciu, rwaniu».

100. Vb. denom. *bargáuti* ʽpożyczać, brać co na kredyt', *bar̃ginti* ʽdawać komu co na kredyt', *bargúoti* ts.

barìšius, *-iaus* gw. ʽlitkup, zapijanie wódki po dobitym targu, po zakupie konia, krowy' — zapoż. z błr. *barýš, -ú* (por. ZS 9, 89). War. *barýšas*, pl.t. *barỹšiai*, *barỹščiai* (por. syn. *magarỹčios*).

bar̃nis, *-io* 2 p.a. ʽkłótnia, sprzeczka'. War. *barnỹs*. Wtórne masculinum na *-i̯a-*, które zajęło miejsce stlit. femininum o temacie na *-i-*, por. *barnìs*, *-ies̃* f. 4 p.a. ʽkłótnia, zwada'. DP ʽswar, nieprzyjaźń, spory, zwady, roznice, rostyrki, spieranie', SD[1] «hadrunek; krnąbrność» (syn. *paikystė*), «poswar» (syn. *vaidas*), «rostyrk», SD «hadrunek, spor» (syn. *nedermė*), «swar, zwada, poswarek». Analiza: *bar-ni-*, dewerbalne abstractum od *bártis* (zob.), z metatonią. Paralelna budowa w *ašnìs*, *šlaunìs*, *vilnìs*. — Stlit. *bar-ni-* ma dokładny odpowiednik w psł. *bornĭ, -ni f., abstractum motywowanym przez czas. *borti, *borjǫ ʽmocować się, walczyć', por. scs. *branĭ* ʽbój, bitwa, walka', sch. *brân* ʽwalka', słń. *brân* ʽobrona', strus. *boronь* ʽwalka, zmaganie się; przeszkoda', ros. gw. *bóronь* ʽzakaz', stczes. *braň* ʽoręż, zbroja', pol. *broń* ʽoręż, narzędzie walki'. Zob. BSW 27, LEW 35n., ESJS 76, Boryś 2005, 40. — Już w stlit. ukazują się war. *barnià* i *barnė̃*, należące do produktywnych odmian żeńskich na *-i̯ā-* i *-ė-*, por. Ambrazas 1993, § 71. W masculinum jest war. gw. *bar̃nius*, *barniùs* ʽkłótnia'. — Drw. *barninykas* SD «warchoł» (syn. *vaidinykas*), dziś *barniniñkas*; *bar̃nius* gw. ʽkłótnik'.

barõnas gw. 1. ʽbaran, samiec owcy', 2. ʽ(piękna) skóra barania z kudłami', 3. przen. ʽhebel z dwoma uchwytami' — zapoż. z błr. *barán, -á* (SLA 39, LEW 35; por. ESBM 1, 308). — Drw. *barõnai* m.pl. ʽdługi kożuch barani, baranica', *baroníena* ʽbaranina', *baronuõtis* ʽktoś odziany w kożuch barani'. — N.m. *Barõnai* 3x, *Baronė̃liai* 3x.

barstýti, *barstaũ*, *barsčiaũ* ʽsypać, rozsypywać, posypywać (piaskiem)', *kẽlią rõžėmis barstýti* ʽusłać drogę różami', *sáujomis pìnigus barstýti* ʽszastać pieniędzmi' (dosł. ʽrozrzucać garściami'). Odpowiednik łot. *bãrstît, -u, -îju* ʽposypywać, rozsypywać'. Cps. *išbarstau* SD «rospędzam, rozganiam, rospraszam, rozsypuię». Refl. *išsibarstýti* 1. ʽrozproszyć się', SD «rospierzchnąć się», 2. ʽporonić (o świni, owcy)', 3. ʽroztrwonić (pieniądze, majątek)'. Analiza synchroniczna: *bar-styti*, frq. z suf. *-styti* i SO *bar-* ⇐ *ber-*, por. *ber̃ti* ʽsypać'. Analiza diachroniczna: *barst-yti* — causativum z suf. *-yti* od osnowy na SO *barst-* ⇐ neopwk. *birst-*, por. *bìrsta* ʽsypie się, wysypuje się' (zob. *bìrti*). Paralele: *markstýti* ⇐ *mir̃kst(a)*; *tvárstyti* ⇐ *tvìrst(a)*; *lankstýti* ⇐ *liñkst(a)*. — Neoosn. *barst-*: *barstinė́ti* ʽpo trochu posypywać, wysypywać', nomina: *bar̃stalas* ʽmieszanka ziarna i grubo mielonej mąki jako pokarm dla zwierząt' (⇒ *barstalìnis* ʽdo zasypywania karmy zwierzęcej — o mące', vb. denom. *barstalióti* ʽrozsypywać ziarno, mąkę'); *barstiniaĩ* m.pl. ʽosypka, mąka grubo mielona, dawana jako pokarm zwierzętom domowym', *barstùs* ʽktóry się sypie, rozprasza (m.in. o krótkim sianie)', *ìšbarstos* f.pl. ʽpoślad', *pabarstaĩ* (zob.). Por. łot. *bārstes* f.pl. ʽrozsypane zboże', *bārstaļa* c. ʽkto wszystko rozsypuje, rozsiewa, wszystkim prószy', *izbārstas* f.pl. ʽcoś rozsypanego'. — Neoosn. *barsty-* (⇐ *barstý-ti*): *barstỹklė* ʽsłomiany kosz, z którego się wysiewa żyto', *barstỹlai* m.pl. ʽosypka' (syn. *bar̃stalas*). — Neoosn. *bars-* (⇐ *bars-sty- albo SO do *birs-* ⇐ *bìrsta*): *barsnóti*, np. *Paukščiams javų barsnók* ʽRozsyp ptakom (trochę) zboża' (por. *gabsnóti*, *kapsnóti*).

barsùkas ʽborsuk, Meles meles' — zapoż. z błr. *barsúk, -á* (por. ESBM 1, 318). Wbrew LEW 35 wydaje się, że lit. akcent sufiksalny wyklucza pol. *borsuk* jako formę źródłową. War. *barsiùkas* (ZS 9). — Drw. *barsukìnė* ʽtorba z borsuczej skóry, noszona przez swata'. Proporcja analogiczna *asilùkas* : *ãsilas* = *barsùkas* : *x* wytworzyła neol. *bar̃sas*, por. Niedermann 1956, 174, Urbutis 1978, 291, Kabašinskaitė 12. — N.m. *Barsùkai*, *Barsiùkai*,

Barsukìnė 8x. Por. *opšrùs*.

bar̃ščiai, *-ių* m.pl. 1. ʽzupa z czerwonych buraków, barszczʼ, 2. ʽkiszone buraki wraz z kwasemʼ. Obok tego *bar̃štis, -ščio* bot. ʽburak czerwony, Beta rubraʼ. SD: <barśćiey> «barscz, Iusculum acanthinum», *barštis* «barscz, Acanthus», *tolygus barščių* SD «barsczowy» (syn. *žalias*). Zapoż. z błr. *borščь, barščú* — nazwa potrawy i rośliny (SLA 39, LEW 35; por. ESBM 1, 372). — War. z insercją *k*: *bar̃kščiai*. Slawizmami są też łot. *bārkšķes, bārkšes, bārkši, barkšķi* (ME I, 274). — Drw. *barštìnė* ʽbeczułka do kiszenia burakówʼ, *bar̃štinykas* ʽgarnek do gotowania barszczuʼ. Cps. *bùlviabarščiai* ʽbarszcz z kartoflamiʼ (por. *bùlvės*), *šaltìbarščiai* (zob.), *žaliãbarščiai* (zob. *žãlias*). Por. też *palaidì bar̃ščiai* pot. ʽbałaganʼ.

barškė́ti, *bárška* (war. *bar̃ška*), *barškė́jo* 1. ʽturkotać (o wozie), grzechotać; szczękać z zimna (zębami)ʼ, 2. przen. ʽtrajkotać, paplać, pleśćʼ. Czas. dźwiękonaśladowczego pochodzenia, podobnie jak np. *braškė́ti, dardė́ti, tarškė́ti*. — Drw. *bárškinti* ʽpukać, uderzać (palcami o stół), opukiwać (pacjenta)ʼ, *pabárškinti į durìs* ʽzapukać (kołatać) do drzwiʼ. Nomina: *bar̃škalas* a. *bárškalas* ʽgrzechotka, kołatka zawieszana na szyi krowy; paplanina; papla, pleciugaʼ, *barškatà* c. ʽgadatliwy człowiekʼ (por. *blàzgata, sùrgata*), *barškesỹs* ʽszczęk, turkotʼ (por. *braškesỹs* ʽtrzask, chrzęstʼ), *barškùtis* ʽkołatkaʼ. — War. *barkš-*: *bárkščioti* ʽwydawać brzękiʼ, *barkšóti* ʽsterczećʼ.

bárti, *barù* (war. *bariù*), *bariaũ* (war. *baraũ*) ʽganić, łajać kogo, wymyślać komuʼ, DP *barti* ʽstrofować, karać, gromić, fukaćʼ. SD *baru* «fukam; gromię kogo; strofuię o co kogo». Cps. *nubárti* ʽzwymyślaćʼ, *subárti* ʽsfukać, pogderać; zwymyślać, złajaćʼ, *subaru* SD[1] «sfukam» (syn. *sujudu, sunieku*). Refl. *bártis* ʽsprzeczać się, kłócić sięʼ, *baruosi* SD «sprzeczam się, swarzę się, wadzę się, hadrunkuię». Odpowiednik łot. *bãrt, baŗu, bãru* ʽłajać, besztać, wymyślaćʼ; podobny pdg. zdarza się w gwarach lit.: *bárti, bariù, baraũ*. Czas. quasiprymarny. Wokalizm *a* w powiązaniu z formacją prs. na *-i̯a-* w łot. i słow. przemawiają na rzecz pierwotnego iteratywu na SO: *bar(i)ù, *barýti ⇐ *b^{h}orH-ei̯e-, urobionego od pwk. pie. *b^{h}erH- ʽrobić ostrym narzędziemʼ. Paralele: lit. *kalù* zam. *kaliu (por. łot. *kaļu*); *kasù* zam. *kasiu (por. łot. *kašu*); *malù* zam. *maliu (por. łot. *maļu*). Interpretacja ta nawiązuje do ujęcia Stanga 1942, 39n., 106n. Inaczej LIV[2] 80, który widzi w *barù* refleks prs. reduplikowanego na SO pie. *b^{h}é-b^{h}orH-. Por. łac. *feriō, -īre* ʽbić, uderzać, razić, kłuć, dotykać, ciąć, rozbijać; ugodzić (mieczem, siekierą), ranić, zabić; tłoczyć, kuć, wybijaćʼ, wed. *bhr̥ṇāti* ʽgrozi, lżyʼ. — Również w słowiańskim brak refleksów SE. I tam ukazuje się formacja quasiprymarna na SO, por. scs. *borjǫ, brati* ʽbić się, zmagać się, walczyćʼ, *pobrati* ʽzetrzeć się w bojuʼ, ros. *borjú, borótь* ʽprzemagać w zapasach, pokonywać w walceʼ, refl. *borjúsь, borótьsja* ʽmocować się, walczyćʼ, pol. gw. *bróć się* ʽiść w zapasy, walczyćʼ. Nawiązanie w łac. *forō, -āre* ʽwiercić, wywiercić, przewiercićʼ < *forai̯e- < pie. *b^{h}orH-i̯e- (de Vaan 2008, 235n.) oraz w germ. *barjan- ʽwalczyć, to fightʼ, stisl. *berja* ʽbić, uderzaćʼ, stwn. *berjan* ʽbić, walić, tłucʼ. Zob. BSW 27, LEW 35n., Boryś 2005, 40, Derksen 2008, 57n., Kroonen 2013, 53. — Nomina: *bar̃nis* (zob.), *barimas* SD[1] «łaianie» (syn. *lojojimas*), *bar̃nas* ʽkłótliwy, swarliwyʼ, *barnùs* ts., *bártinas* ʽzły, niedobryʼ (znacz. etym. ʽzasługujący na naganę, nagannyʼ), *barū̃nas* ʽkłótliwy, swarliwy człowiekʼ, *barus* SD «fukliwy, obiurgatorius» [ʽsrogi, opryskliwy, gniewnyʼ, SPXVI] (syn. *judus*), *ižbartas* SD «zhukany, perculsus, consternatus crebris vexationibus», *núobara* ʽzganienie, przyganaʼ. Refleksem na st. zanikowym *bur-* ⇐ *ber- / *bar-* może być *burnà* (zob.).

barzdà 4 p.a. ʽbroda, zarost na dolnej części twarzyʼ (gw. *barzà*). Odpowiedniki ie.: z jednej strony łot. *bā̀rda* ʽbrodaʼ (gw. *bârzda, bā̀rzda*) i scs. *brada* ʽbrodaʼ, sch. *bráda*, ros. *borodá*, czes. *brada*, pol. *broda*, z drugiej strony łac. *barba* (zam. *forba) ts. < pie. *b^{h}ard^h-

eh$_2$-[47]. Rekonstrukcja pbsł. *bardā (BSW 27), *bordáʔ (Derksen 2008, 55). Grupa spółgłoskowa *zd*, która wyróżnia refleks litewski, ma prawdopodobnie wytłumaczenie w oddziaływaniu formy praeteritum *apibar̃zdo*, *subar̃zdo* 'obrósł włosami na brodzie', która wywodzi się fonetycznie z *-barsto. Por. prs. *-bar̃sta* < *bard-sta, inf. *bar̃sti* — vb. denominativum od plit. *bardā. Perseweracyjne udźwięcznienie *rst* > *rzd* ma paralelę w *drumstýti* > *drumzdýti* 'mącić', *drum̃sčias* > *drum̃zdžias* 'chmurzy się'. — Inne objaśnienia *barzdà* podają ŽD 99 (formacja z wątpliwym suf. *-dā-*, *bard-dā-) i LEW 36 (porównanie sekwencji lit. *-rzd-* z wed. *-ṛst-* w wyrazie *bhṛṣṭí-* f. 'ostry koniec, szpic'; traci ono na ważności w świetle nowej etymologii wyrazu wedyckiego w EWAIA II, 273: drw. od pwk. *bhraś- 'ostrzyć'). PKEŽ 1, 151 zakładał kontaminację plit. *bardā z bałt. odpowiednikiem wyrazu psł. *borzda 'bruzda, podłużny rowek w ziemi'. Por. jeszcze rekonstrukcję pie. *b^{h}ar(s)d^h-o/eh$_2$- w NIL 4, gdzie segment *s* budzi wątpliwości. — Drw. *barzdylà* 'brodacz' (gw. *barzylà*), *barzdótas* 'brodaty', *barzdùkas* 'gnom, karzeł podziemia', *bar̃zdžius* 'brodacz', *bebar̃zdis* 'nie mający brody, zarostu', SD «gołowąs, młodzik». N.m. *Barzdaĩ*, *Barzdžiaĩ* 4x, *Bebar̃zdžiai*. Cps. *barzdãplaukis* 'włos z brody' (por. *pláukas*), *barzdaskutỹs* 'golibroda, fryzjer' (por. *skùsti*), *bar̃zdskutis* a. *-skutỹs* 'brzytwa', DP <bârskutis> ts. (por. *skùsti*). Vb. denom. *bar̃zti*, *barztù*, *barzdaũ* 'obrastać włosami, brodą', ⇒ *apibarzdęs jaunikaitis* 'brodaty młodzieniec', *subarzdęs vyras* 'brodaty mężczyzna'.

bãsas, *-à* 1. 'bosy, bosonogi' (łot. *bass* ts.), 2. 'niepodkuty — o koniu, o saniach'. Pokrewne strus. *bosŭ*, ros. *bos*, *bosój* 'bosonogi', pol. *bosy* ts. oraz stisl. *berr* 'obnażony, goły, (o koniu) nieosiodłany, (o słowach) jasny, wyraźny', stwn. *bar* 'nieokryty, goły, ubogi, prosty, czysty' (*bara-fuozi* 'bosonogi'), ang. *bare* 'goły', < pgerm. *baza- 'entblößt' (zob. Heidermanns 1993, 121). Odziedziczona formacja dewerbalna na SO, pie. *b^{h}os-o- 'obnażony, ogołocony', znacz. etym. 'zeskrobany, starty'. Por. pwk. *b^{h}es- 1. 'ścierać, zamiatać': stwn. *besmo* m. 'miotła'; 2. 'rozcierać w zębach, żuć': wed. *bábhasti* 'żuje, przeżuwa'. Zob. BSW 28, LIV^2 82, LEW 36, NIL 34n., ALEW 103. — Drw. *bãsius* 'bosonogi; biedak', *basùtės* f.pl. 'sandały damskie'. Cps. *basakõjis* 'bosonogi; niepodkuty' (por. *kója*), *basamìnčia* adv. '(obuć się) na gołe nogi, bez onuc, skarpet, pończoch' (por. *įsimìnti* s.v. *mìnti*), war. *basamìndis*, *basamiñdžio* adv. 'na gołą nogę' (udźwięcznienie *nt* > *nd*, por. *kandãbyti*, *rándas*), *basanãgis* 'niepodkuty, na miękkich kopytach' (zob. *nagà*), *basaučiaĩ* adv. 'na gołą nogę' (por. *aũti*), *basnìrta* a. *-nìrčia* adv. 'na bose nogi', war. *besnìrta*, war. zdysymilowany: *basmìrta* (por. *įsinìrti* 'wsunąć nogi w drewniaki, chodaki'), war. *basnìrtas* a. *-nìrčias*; *bãsspiras* ts. (por. *įsispìrti* 'wsunąć nogi w drewniaki'). Vb. denom. 1. *basė́ti*: *nubasė́ti*, *-ju*, *-jau* 'zużyć obuwie i zostać bosym, chodzić boso', 2. *basinė́ti*, *-ju*, *-jau* 'chodzić boso', 3. *bãsintis*: *nusibãsinti* 'rozzuwać się'.

basedlà gw. 'instrument smyczkowu używany w kapeli ludowej, basy' — z udźwięcznienia *tl* > *dl* w *basetla, co było wariantem do *basetlià*, zapoż. z pol. *basetla*.

baslỹs 4 p.a., *bãslis* 2 p.a., *-io* 'kół w płocie; pal', por. *Besk baslį, baslyk basliùs, smeik mietus* JUŠK. SD «koł, vallus, palus, stipes, sudes» (syn. *tuinas*). Dewerbalna formacja z suf. *-li̯a-*, utworzona od *bas-*, tj. neopierwiastka na SO do *bes-*, por. *bèsti*, *bedù* 'kłuć czymś ostrym, wkłuwać, wtykać gdzie', *įbèsti* 'wetknąć (kołek w ziemię), wbić (pal)'. Paralele: *kaslỹs* 'rydel' ⇐ *kàsti*; *kablỹs* 'hak' ⇐ *kabė́ti* (por. GJL II, § 170, gdzie zresztą *baslỹs* pominięto, podobnie jak w ŽD). W kwestii stopnia *o* w neopierwiastku na *-s-* por. 1° *krams-* od *krims-* (*krim̃sti*) w *kramslỹs* 'chrząstka', 2° *smars-* od *smirs-* (*smìrsti*) w *smársas* m.in.

[47] Germański pokazuje formę rodzaju męskiego: stwn. *bart*, ags. *beard* 'broda', stnord. *barð* 'róg, skraj' < pgerm. *barda- < pie. *b^{h}orzd^h-o- (Kroonen 2013, 54). — Zakończenie *-us* formy stpr. *bordus* EV 'broda, Bart' może być dostosowane do odpowiednika niemieckiego. Inaczej Mažiulis, PKEŽ 1, 151: *bordus* jest błędem pisownianym zam. <bordo>.

'smród'. Ambrazas 1993, 191 umieszcza *baslỹs* w rubryce sufiksu *-slys*, z czego wniosek, że ma on na myśli praformę *bad-slys. Trzeba jednak pamiętać, że *-slys* jest neosufiksem, więc jako taki nie może pociągać za sobą apofonii *bed- ⇒ *bad-.

bastýti, *bastaũ*, *basčiaũ* 'wtykać tyki, wbijać kołki, słupy, pale'. Osnowa *bast-* jest dwuznaczna. Albo z *bas-sty- (od neopwk. *bas-* ⇐ *bes-*, zob. *bèsti*; *bad-sty- od *badýti* jest mniej prawdopodobne). Albo *bast-y- od interi. *bãst*, *bàst* — o mocnym uderzeniu czymś ostrym (rogiem, łopatą). Odpowiednik łot. *bastīt* 'wyrzucać, wykluczać', *bakstît* 'dłubać w czym'. Refl. *bastýtis* 'tułać się (po świecie), włóczyć się bez zajęcia'. — Neoosn. *bast-*: *bastinė́ti* 'kłuć po trochu, bóść lekko (o krowach)', *bastinė́tis* 'obijać się', neoosn. *basč'-*: *basči-óti* 'kłuć po trochu' (war. *bes-čióti* ⇐ *bèsti*). Nomina od *bast-* / *basč'-*: *bastū̃nas* 'obibok, włóczęga' (por. *lakstū̃nas* ⇐ *lakstýti*), *bastuõklis* 'koczownik', *basči-ūvà* 'obibok, włóczęga' (*Bastės, bastės, ė ant galo atsibastė par mus itas basčiūvà*), z rzadkim suf. *-'ūva*. — N.m. *Bastū́nai* 2x.

bašlìkas gw. 'rodzaj ciepłego kaptura o długich patkach do zawiązywania dokoła szyi' (*Šiandien labai pusto, užsidėk bašliką*) — zapoż. z błr. ros. *bašlýk*, *-á* (por. ZS 9, REW I, 65).

bãtas, zwykle pl. *bãtai* 'buty, obuwie' — zapoż. z błr. *bot*, pl. *bóty* (SLA 39, LEW 36; por. ESBM 1, 372). Por. *čebãtas*, *čeverỹkas*. — Drw. *batúotas* 'w butach, obuty', cps. *bãtraištis* 'sznurowadło' (por. *raĩštis*), *batsiuvỹs* 'szewc' (por. *siū́ti*). Vb. denom. *apibatúoti* 'obuć nogi; kupić komu buty'.

batvìnis, *-io* gw. 'boćwina, odmiana buraka uprawiana dla korzenia i liści' — zapoż. z błr. *bacvínne*, *-nja* 'liście buraków; gotowana kapusta; barszcz' (por. ZS 8, ESBM 1, 328; nieco inaczej LEW 36). Stąd też łot. *batviņi* m.pl. 'boćwina'. — Drw. *batvìniai* m.pl. 'kwas z boćwiny, zupa na nim gotowana, boćwinka'. — N.m. *Batvìniškės* 2x.

baũ ptk. pytajna stlit., gw. 'czy to, czy też': *Bau aš tau nesakiau?* 'Czy to (też) ja ci nie mówiłem?'. *Bau tiki ing Dievą Tėvą?* MŽ 109_5 'Czy wierzysz w Boga Ojca?' Obok tego war. *biau*: *Biau maki paterį bylati?* MŽ 10_{21} 'Czy umiesz zmówić pacierz?' W sprawie spornego pochodzenia tych partykuł zob. Hermann 1926, 305, 341n., GJL III, § 801, LEW 37.

baũbas 1. 'to, co budzi strach, straszydło' (*Vaikus gąsdina baubu*), syn. *maũmas*, 2. 'postrach, lęk rzucony na kogoś'. Wariant fonetyczny (rzadkiego) wyrazu *baũgas* ts., należącego, jako sb. postverbale, do *baugìnti* 'wzbudzać w kimś strach' (zob. s.v.). War. *baubà*. Zob. też *babaũšis*. — Drw. *baũbinas* 'straszydło' (*Vaikai, baũbinas ateina*). Vb. denom. *baũbinti* 'straszyć; straszyć dziecko *baubasem*'.

báubėti, *báubėja*, *báubėjo* gw. 1. 'chwytać, wzmagać się — o mrozie; pokrywać się lodem — o szybie w oknie', 2. 'puchnąć, brzęknąć, wzbierać, narywać (o wrzodzie)', 3. 'rosnąć, przybierać na ciele'. War. *baũbėti*. Niejasne.

baũbti, *baubiù*, *baubiaũ* 1. 'buczeć, ryczeć — o wołach' (syn. *maũmti*), 2. 'bąkać, wydawać głos podobny do głosu ptaka bąka'. SD: *baubiu* «bąkam» (syn. *būbiju*), «beczę, bekam», *atbaubiu* «odryknąć». Odpowiednik łot. *baubt* 'ryczeć'. Czas. dźwiękonaśladowczy, por. *Baũ baũ baubia jaučias*. Z innymi suf.: *báubčioti* 'ryczeć od czasu do czasu, porykiwać', *baubénti* 'ryczeć; powodować ryk, drażnić wołu', *baubóti* 'ryczeć; głośno płakać; raczkować — o dziecku; szastać pieniędzmi'. — Drw. *baubinas* SD «beczenie, bek, mugitus, boum» (syn. *maumimas*, *jaučio bliūvis*), *baublỹs* 4 p.a. 'ptak bąk, Botaurus stellaris' (por. *kranklỹs* ⇐ *krañkti*), ⇒ *baublỹnė* 'miejsce, gdzie trzymają się bąki'. N.m. *Baubliaĩ* 7x, *Baũbliškiai*. — War. monoftongiczny: gw. *bū̃bti*, *būbiù*, *būbiaũ* 'buczeć, ryczeć — o wole, bzyczeć — o lecących owadach', drw. *būblỹs* 'ptak bąk', SD «bąk ptak naski, Butio, asterias» (syn. *dūkas*). Z innymi suf.: gw. *bū́bauti* 'buczeć, ryczeć — o bydle', gw. *bū́byti*, *-iju*, *-ijau* ts., SD *būbiju*

«bąkam, facio bombum, bubio» (syn. *baubiu*).

baudà 4 p.a. 1. ʻkara pieniężna, grzywna, mandat’, 2. ʻlanie, cięgi’ (war. *pabaudà*) — sb. postvb. na *-ā-* od *baudžiù*, *baũsti* (zob.). Z innymi suf.: *baudaĩs* (zob.), *baudimas* SD «katowanie», *baũdžiava* (zob.). — Drw. *baudinỹs* neol. ʻrzut karny (w meczu piłkarskim)’, cps. *savabaũdis* ʻswawolny, nie liczący się z innymi; samodzielny, niezawisły’ (por. *sãvas*).

baudaĩs adv. żm. w zwrotach z czasownikami *nueĩti* ʻpójść’, *išeĩti* ʻwyjść’ przysłówek ten oznacza ʻ(pójść) na marne’, ʻ(skończyć się) niczym’, np. *Man išėjo baudaĩs tų ausų gydymas*. Należy do sb. *baudà* ʻkara, cięgi’ (zob. *baũsti*). Znacz. etymologiczne: ʻ(skończyło się) karą’? Por. bliskoznaczne *káislais*.

báudinti, *báudinu*, *báudinau* gw. ʻpobudzać, zachęcać, namawiać, poduszczać; przynaglać, popędzać’. War. *baũdinti*, *baudìnti*, *báudyti*. Formy te wywodzą się z pierwotnego pdg. *baudžiù, *baudžiaũ, *baudýti (*pie. *b^{h}ou̯d^h-éi̯e-). Było to causativum na SO *baud-* ⇐ *bud-* w stosunku do vb. ingressivum *bundù*, *bùsti* ʻbudzić się ze snu, ocucać się’ oraz względem vb. durativum *budė́ti* ʻnie spać, być czujnym’. Po ukształtowaniu się quasiprymarnego pdg. *baudžiù*, *baũsti* (zob.) formacja *baudyti (wraz z jej wariantem na *-inti*) przybrała funkcję iteratiwu do *baũsti*, mianowicie w znacz. przenośnym: ʻpobudzać, wywoływać pewne stany psychiczne, pewne reakcje’. Odpowiedniki bałt.: łot. *bàudît*, *-u*, *-ĩju* ʻpróbować, sprawdzać, kosztować, spożywać’ (refl. ʻpróbować sił, mierzyć się z kim, stawać do zapasów’), stpr. *et-baud-int ʻobudzić’: (*wissans aulauūsins*) *etbaudinnons wirst* fut. ʻ(wszystkich umarłych) wskrzesi, (alle Todten) auferwecken wird’, *etbaudints* ʻobudzony, auferweckt’ (zob. Lav 126). Pb. *bau̯d-ī- jest pod względem historycznym porównywalne ze słow. *bud-i-* ʻbudzić ze snu, przerywać czyjś sen’, mianowicie jako causativum do *bŭděti* scs. ʻnie spać, czuwać’, por. scs. *vŭzbuditi*, *-buždǫ* ʻobudzić’, słń. *budíti*, *budím*, ros. *budítь*, *bužú*, pol. *budzić*, *budzę*.

baũdžiava, *baudžiavà* hist. ʻpańszczyzna, obowiązek bezpłatnej pracy na gruntach pańskich, ciążący na chłopach w epoce feudalnej’. War. suf. *baũdžiuva*, *baudžiamà*. Dewerbalny drw. z suf. *-avā-*, *-uvā-*, *-mā-* od *baudžiù*, *baũsti* m.in. ʻnapominać, żądać czego od kogo’. Por. *gãniava* ⇐ *ganiù, *ganýti*; *karšiavà* ⇐ *karšiù*, *kar̃šti*. Z drugiej strony trzeba uwzględnić, że *baũdžiava* może równie dobrze być derywatem od prt. *baudžiavo (do inf. *baudžiauti ʻpędzić do roboty’), por. *kariavà* ⇐ *kariãvo* (*kariáuti*). Dzisiejsze *baudžiáuti* to ʻodrabiać pańszczyznę’. Nieco inaczej LEW 37, który odsyła aż do *budė́ti*.

baugìnti, *bauginù*, *bauginaũ* ʻwzbudzać w kimś strach, straszyć, przestraszać, przerażać, zastraszać’ — causativum z suf. *-inti* i SO *baug-*. Sufiks wtórny, zam. *baugýti ⇐ pie. *b^{h}ou̯g-éi̯e-. Znacz. etym. ʻzmuszać do ucieczki’. Por. *jaukìnti* zam. *aukýti (scs. *učiti*), *báudinti* ob. *báudyti*. War. fonetyczny: *baigìnti* (LKŽ I, 560; inaczej Leskien 1884, 271: do łot. *baigi*). Pwk. pie. *b^{h}eu̯g- (LIV^2 84), por. gr. φεύγω, aor. ἔφυγον ʻrzucić się do ucieczki, uciekać; unikać, wystrzegać się, wzdragać się, lękać się; uciekać z kraju, uchodzić z ojczyzny’, łac. *fugiō*, *-ere*, *fūgī* ʻuciekać, umykać; ustępować, cofać się; iść na wygnanie’, tr. ʻszukać ucieczki; odrzucać, gardzić, nie znosić’. Prs. prymarne *biaugù ʻuciekam’ ⇐ pb. *beu̯g-e- < pie. *b^{h}eu̯g-e- zanikło, nie pozostawiając śladów innych, niż w drw. apofonicznych. — Drw. *baugštýti* (zob.), *baugėlė̃* ʻstrach na wróble’, *baugulỹs* ʻdreszcz’, *baugùs* ʻstrachliwy, tchórzliwy, płochliwy (o koniu); wątły, nieodporny’. — SZ *bug-*: *bùginti* ʻstraszyć, przestrzegać przed czym’, *bugùs* ʻlękliwy, płochliwy’ (por. gr. ἔφυγον), *bugšnùs* a. *bugštùs* ts. — WSZ *būg-*: *bū́gti* (zob.).

baugštýti, *baugštaũ*, *baugščiaũ* gw. ʻstraszyć, przestraszać, płoszyć’ — ze zmiany *baugstýti* (*ks* > *kš* przez persewerację). War. akc. *báugštyti*. Frequentativum na *-styti* do *baugìnti* ʻstraszyć’ (zob. s.v.). Por. ALEW 105, który niesłusznie przyjmuje adi. *baugùs* za

podstawę derywacji. — Neoosn. *baugšt-*: *baũgščioti* a. *báugščioti* ʻstraszyć, przestraszać', też intr. ʻbać się', *pabaugšténti* ʻpostraszyć kogo', *baugštìnti* ʻstraszyć, płoszyć'. Nomina: *baugštùs* ʻlękliwy, bojaźliwy', war. *baũgštas* (por. *mankštùs* ⇐ *mankštýti*), *nebaugštùs* ʻnieustraszony', cps. *baugštaširdis* ʻtchórz' (dosł. ʻo lękliwym sercu', por. *širdìs*).

baus-, neopierwiastek wyabstrahowany z inf. *baũsti* (zob.). Drw. *bauslỹs* ʻprzykazanie, rozkaz', *bausmẽ* 1. ʻkara' (*kū̃no bausmẽ* ʻkara cielesna', *mirtiẽs bausmẽ* ʻkara śmierci'), 2. ʻgroźba' (*Bausmẽ yra tai bauginimas*), *baustojas* bibl. ʻten kto karci', *baustùvė* ʻwięzienie', SD «katownia». — *baustýtis* ʻszykować się, wybierać się; zbierać się na deszcz — o chmurach' < *baus-sty- (por. *glaustýtis* < *glaus-sty-).

baũsti, *baudžiù*, *baudžiaũ* 1. ʻpobudzać, zachęcać', 2. ʻnapominać, nalegać, żądać, grozić, wzbudzać strach', 3. ʻkarcić, karać, wymierzać karę'. SD *baudžiu* «biczuię» (syn. *plaku*, *klesčiu*, *genėju*), «katuię» (syn. *buzavoju*). Refl. *baũstis*, *baudžiúosi* ʻzamierzać coś robić, zamyślać, szykować się do czego', *susibaũsti* ʻsprzysiąc się, spiskować'. Pdg. quasiprymarny na miejscu iter.-caus. *baudýti, *baudžiù ⇐ pie. *b^hou̯d^h-éi̯e-. Brak prs. prymarnego lit. †bjaudu, które by odpowiadało scs. *bljudǫ*, *bljusti* ʻzważać na co, przestrzegać czego', ros. *bljudú*, *bljustí* ts. (iter. *nabljudátь* ʻspostrzegać, uważać'), z pie. *b^héu̯d^h-e- ʻbyć obudzonym, czuwać'. Por. sti. *bódhati* ʻpilnuje czego', aw. *baoδaite* ts., gr. πεύθομαι ʻdowiadywać się' (πευθήν, -ῆνος m. ʻszpieg, zwiadowca; wypytujący, ciekawski', πευθώ, -οῦς f. ʻnowość, wiadomość'), goc. *anabiudan* ʻrozkazywać', stwn. *biotan* ʻzaofiarować, nastręczyć', nwn. *bieten* (LIV² 82, BSW 32n., LEW 62, Stang 1942, 34, Kroonen 2013, 61). — Neopwk. *baus-* (zob.). Osobno zob. *báudinti*.

bãžytis, *bãžijuosi*, *bãžijausi* stlit., gw. ʻkląć się, zaklinać się, przysięgać, dawać zapewnienie bijąc się w piersi' (*Bãžijasi, nèt krūtìnė pýksi* Bije się w piersi, aż piersi trzeszczą'). Ze zmianą miejsca akcentu zapoż. z błr. *bažýcca* ʻzaklinać się, przysięgać', prs. 1 sg. *bažúsja*, 3 sg. *bóžycca* (por. ros. *božítьsja* ts.), znacz. etym. ʻprzysięgać na Boga, świadczyć się Bogiem'. Por. ZS 9, SLA 40, LEW 37. — Drw. *užbažyti* stlit. ʻzaprzysiąc kogo', *pasibažydinti* ts., por. *Plebonas tur... tą moteriškę užbažyti* (glosa *pasibažydinti*) ʻKsiądz winien tę kobietę zaprzysiąc' (Bretkun), zob. ALEW 106.

bãžmas stlit., gw. ʻmoc, mnóstwo', por. *toksai bažmas žmonių* DP 124_{46} ʻtaka wielkość ludzi'. *Štai tuo bãžmas sukviestų svečių susirinko* ʻOto zebrało się mnóstwo sproszonych gości' (Donełajtis). War. *bãžma* ʻmnóstwo, liczba niezliczona' (JUŠK): *Bažmos javų sudėtos* ʻMnóstwo zbóż złożonych [w stodołach]'. Dewerbalna formacja na *-ma-*, *-mā-*, utworzona od *băž-*, tj. innowacyjnej formy st. zanikowego, opartej na *bāž- jak w łot. *bâzt*, *bâžu*, *bâzu* ʻwtykać, wpychać; upychać siano w stodole' (*baznīca cilvēku kā bāztin piebāzta* ʻkościół nabity ludźmi'), refl. *bâztiês* ʻwciskać się; wtrącać się w cudze sprawy, narzucać się' (*bâslis* ʻkto się narzuca; stręczyciel'), iter. *bâzît*, *-u*, *-īju* ʻwpychać, napychać'. Nomina na SZ *băž-: łot.: *baža* ʻmienie, Habe', *bažiņas* f.pl. ʻzabawki'. Por. ME I, 276, LEW 38, ALEW 107. Apofonię *bāž- ⇒ *băž-* można porównać do *drāž- ⇒ *drăž- (*dróžti* : łot. *draza*) oraz *plāk- ⇒ *plăk-* (*plókščias* : *plàkti*, *plãkanas*). Znacz. etym. *bãžmas* można odtworzyć jako ʻtłum, tłok, ścisk'[48]. Pwk. poza bałtyckim nieznany. Transponat ie. *b^he$h_2$$ǵ^h$- (struktura podobna do *b^he$h_1$$ǵ^h$-, por. LIV² 68). — Drw. *bãžmastis*, *-ies* f. ʻwielka liczba, mnóstwo' (*Laukų dvaro bãžmastys*).

bažnýčia 1 p.a. ʻkościół', DP ʻkościoł, cerkiew, bożnica'. SD: *bažnyčia* «kościoł materialny, dom Boży, templum, ædes sacra, dominicum», *bažnyčia vyriausia* «tum, templum cathedrale», *bažnyčia seno testamento* «kościoł starego zakonu, synagoga», *gudų*

48 Por. *grū́snis* ʻkupa' ob. *grūstìs* ʻścisk, tłok', *grūsmẽ* ts. Inne paralele: *kamšà* ⇐ *kemšù*; *sprūstìs* ⇐ *sprū́sti*; pol. *ciżba*, stpol. *ciszczba* ʻścisk, tłok' od *ciskać*, *ściskać*; ros. *tolpá* ʻtłum' : lit. *telpù*, *til̃pti*.

bažnyčia «cerkiew, templum Russicum, ecclesia Russorum». War. akcentowy *bažnyčià, -iõs, -iõje, -iõn* DP (Skardžius 1935, 104). Zapożyczenie ze strus. *bož(ĭ)nica, -y* ʽtemplum'. Z tego samego źródła łot. *baznîca* ʽKirche' (ME I, 269 wywodził z ros. *božníca*). Por. błr. liter. *bažníca* ʽpółka z obrazami świętymi, ikonami; świątynia jakiegokolwiek wyznania' (ESBM 1, 274), ros. gw. *božníca* ʽmały kościół, kaplica'. Inaczej SLA 40, LEW 38: źrodłem zapożyczenia była forma stbłr. *bož(ь)níca* albo stpol. *bożnica*. Według ZS 9 z błr. *bažníca*. Akut w sylabie wewnętrznej ma paralele w zapoż. *palýčia, važnýčia*. — War. z perseweracyjnym *n* w sufiksie: *bažnìnčia* gw. ʽkościół' (Zinkevičius 1966, § 250; odpowiednik łot. gw. *bazninca*), ⇒ *bažninčìnis* a. *bažnintìnis* ʽkościelny'. — Drw. od neoosn. *bažnyč-*: *bažnyčėlė* SD[1] «kościołek, sacellum», SD «kaplica, sacellum, sacrarium» (syn. *koplyčia*), *bažnýčiškas* ʽkościelny, związany z kościołem', SD «kościelny». — Drw. od neoosn. *bažnyt-*: *bažnýtinykas* sb. ʽkościelny, posługujący w kościele', SD «kościelny» (syn. *bažnyčios priveizdėtojas*), *bažnýt-inis* ʽkościelny' (kalka pol. formacji *kościel-ny*), *skraistė kunigų bažnytinė* SD «kapa kościelna, kapłańska, impluuia, æ, penula sacra, cappa», *bažnýtiškas* ʽkościelny, związany z kościołem' (war. *bažnýčiškas*), *bažnytùžė* gw. ʽkościół protestancki', *príebažnytis* ʽprzedsionek kościelny'. Cps. *bažnýtkaimis* ʽwieś kościelna, parafialna' (por. *káimas*), war. *bažnýčkiemis*, *bažnýtkiemis* (por. *kiẽmas*), *bažnýtkelis* ʽdroga prowadząca do kościoła' (por. *kẽlias*), *bažnýttakis* ʽścieżka, którą się idzie do kościoła' (por. *tãkas*). — N.m. *Bažnýtgiris, Bažnýtkaimis*. — Vb. denom. *atsibažnyčiúoti* przest., gw. ʽo kobiecie: być wprowadzoną do kościoła po urodzeniu dziecka' (por. *įvadýnos*).

bè I praep. z gen. ʽbez; oprócz; poniżej, mniej; przed' (SD «krom»), np. *Atė̃jo be kepùrės* ʽPrzyszedł bez czapki'. *be manęs̃* ʽbeze mnie'. *be tõ* ʽprócz tego'. *Be penkių̃ lìtų negáusi* ʽPoniżej pięciu litów nie dostaniesz'. *Pasikė́lė be dienõs* ʽWstał jeszcze przed świtem' (dosł. ʽprzede dniem'). *Be porýt numìrėlio neláidosime* ʽPrzed pojutrzem nieboszczyka nie pochowamy'. Por. łot. gw. *be* ʽbez', stpr. *bhe* ʽohne'. Uderza brak końcowej spółgłoski w porównaniu z odpowiednimi formami łot. *bez*, słow. *bezŭ* (z gen.), *bez-* ʽbez, bez-' oraz wed. *bahíṣ* adv. ʽna dworze, z zewnątrz, poza', < pie. b^he-$\acute{g}^h$-. Zob. GJL III, §§ 701n., Derksen 2008, 38, ALEW 107.

bè II ʽczy', ptk. wyrażająca pytanie lub wątpliwość, np. *Bè tù nežinaĩ?* ʽCzy ty nie wiesz?'. Potocznym wariantem *bè* jest *bà* ʽczy': *Bà tiktaĩ bùvo taĩp?* ʽCzy tylko było tak (jak mówisz)?'. Stoi w apofonii do *ba*, zob. złożenia *ar-bà, juo-bà*. — Formy rozszerzone: (1) *be-gi*, apokopowane *bèg* ʽczy, czyż', np. *Bèg būsi mano žentas?* ʽCzy będziesz moim zięciem?' *Beg ne tujai, martele, vakar turguj buai, turguj turgavojai?* ʽCzyż [to] nie ty, synowo, byłaś wczoraj na targu, na targu targowałaś?' (2) *be-gù* ʽczy': *Nežinaũ, begù suláuksiu kitų̃ mẽtų* ʽNie wiem, czy doczekam następnego roku', (3) *bè-ne, be-nè* ʽczy, czy to, czy może, czyżby': *Bène tu buvaĩ miestè?* ʽCzy byłeś w mieście?' *Benè iš káimo parvažiavaĩ?* ʽCzy może ze wsi przyjechałeś?' *Benè jìs ką̃ žìno?* ʽCzy on coś wie?' / ʽCzyżby on coś wiedział?' (GJL III, § 801). — Ze skróconej formy *ben* powstał przez asymilację *b-n* > *m-n* wariant *meñ*, np. *Meñ buvai Salantūs?* ʽCzy byłeś w [miasteczku] Salantaĩ?'

be ptk. łączona z przymiotnikami i czasownikami; uwydatnia trwanie właściwości albo czynności. Np. *Ar̃ besveĩkas, ar̃ begývas?* ʽCzy nadal jesteś zdrów i ruszasz się?' *Besė́dint šálta* ʽGdy się siedzi, [to jest] zimno'. — W złożeniu z czasownikiem ma *be* wartość partykuły o różnych znaczeniach przysłownych: (1) ʽjeszcze', np. *Kõ bereĩkia?* ʽCzego jeszcze trzeba?', (2) ʽtylko', np. *Lašẽlis belìko* ʽKropelka tylko została', albo ʽjeszcze tylko', np. *Tìk tõ ir̃ bereikḗjo* ʽTylko tego jeszcze trzeba było', (3) przy czasowniku zaprzeczonym: ʽjuż więcej nie', np. *Nebereĩkia* ʽJuż więcej nie trzeba'. *Nebeàtmenu* ʽJuż nie pamiętam'. *Nebelỹja* ʽJuż nie pada (deszcz)'. *Nebegreĩt pasimatýsim* ʽNieprędko się zobaczymy'. — *Nebėrà* a. *nebẽr* ʽWięcej (już) nie ma (przedtem było)' — zrost połączenia wyrazowego *ne

be yra (por. *yrà*). — Połączenie *nè-be* ptk. ʽjuż nie, więcej nie’, np. *Jis jaũ nèbe vaĩkas* ʽOn już nie jest dzieckiem’. Osobno zob. *te-be*. — Pochodzenie ptk. *be* pozostaje otwartym zagadnieniem, zob. Hermann 1926, 334n., 339n., 362n., GJL III, §§ 801n.

bebèžė, *bèbežė* pot. 1. ʽropucha’, 2. ʽwesz’. Dźwiękonaśladowcze. Por. *bebẽkas* ʽjąkała’, *bẽbti* ʽbeczeć — o owcy, o dziecku’, *bẽbioti* ʽbeczeć — o jagnięciu’.

bẽbras ʽbóbr, Castor fiber’. War. *bebrùs* (m.in. SD), *bèbras, bèbrius, bẽbras, bẽbrus, bėbrùs* oraz *vẽbras, vẽbras*. [zam. przypisu, po kropce zdanie w nawiasie: (War. *bãbras* jest zapoż. z błr. *babër, babrá*; od tego n.m. *Babraĩ* 2x, *Babrìnė, Babrìškės* 2x).] War. zdysymilowany: *dẽbras, dãbras*. Odpowiedniki bałt.: łot. *bębrs* ʽbóbr’, stpr. *bebrus* EV ʽBewer [Biber]’. Najbliżej stoi germ. *ƀeƀru- ʽbóbr’, stwn. *bibar*, nwn. *Biber*, śrdn. *bēver*, stang. *beofer*, ang. *beaver*, stisl. *bjōrr* (Kluge-Seebold 82). Pie. *b^{h}e-b^{h}ru-, formacja reduplikowana od pwk. *b^{h}er- ʽbrązowy, brunatny’, por. wed. *babhrú-* ʽczerwonobrązowy, brązowy, brunatny’ obok aw. *baβra-* m. ʽbóbr’, łac. *fiber, -brī* m. ʽbóbr’ (pital. *fifro / *fefro-, de Vaan 2008, 217). Znacz. etym. wyrazu *bẽbras* to ʽzwierzę o brunatnym futrze’. Osobno zob. *bė́ras*. — Słowiański pokazuje przeważnie wokalizm *o*, por. rcs. *bobrŭ* (war. *bebrŭ*), strus. *bobrŭ*, stczes. *bobr*, pol. *bóbr, bobra*, ros. *bobr, bobrá*, błr. *babër, babrá*, ukr. *bibr, bobrá*. Zob. BSW 28n., LEW 38, ALEW 108), SŁPS 1, 290n., Derksen 2008, 34. — Drw. *bebrenà* ʽskóra bobra’, *bẽbrenos* f.pl. ʽfutro bobrowe’, *bebriniñkas* ʽpolujący na bobry’, *bebriùkas* ʽmałe bobra, bobrek’. — N.rz. *Babrùngas, Bẽbrė, Bẽbrujis, Debrė́stis* a. *Debrė́stas*, n.jez. *Bebrusaĩ, Bebrū́tis*. N.m. 1. *Bẽbrai, Bẽbrikai, Bebriniñkai, Bebrùjai*, 2. *Vebrìškis, Vebrónys*, 3. *Vėbriaĩ, Vẽbriškiai*, 4. *Dãbrai*. Zob. też *nerìs* s.v. *nérti* I.

bẽbti, *bẽbia, bẽbė* gw. 1. ʽwydawać przeciągły głos, beczeć — o owcy’ (*Avis bẽbia, ožka mekena*), 2. ʽbeczeć, ryczeć — o dziecku’. Dźwiękonaśladowcze, por. *Bẽ, bẽ — rėkia arba bėbia avis*. Por. pol. *beczeć* ʽwydawać głos — o owcy, kozie; głośno płakać’, czes. *bečet* ʽbeczeć, meczeć; płakać’, ukr. *bekaty* (LEW 38). — Też z krótkim *e*: *bẽbioti* ʽbeczeć — ojagnięciu’. Osobno zob. *bė́kauti*.

bėdà 4 p.a. ʽbieda, niedola, nieszczęście’ (łot. *będa*). Drw. *bẽdinti* ʽkłopotać, trapić’, *subẽdinti* ʽzbić do krwi, zranić’, *bėdóti, -ju, -jau* ʽbiadać, narzekać, biadolić’, *pabėdóti* ʽposkarżyć się komu’ (por. łot. *bèdât* ʽmartwić się’); *bẽdinas* ʽbiedny, nieszczęśliwy’ (odpowiada scs. *bědĭnŭ* ʽbiedny, ubogi’), *bėdùlis* ʽbiedak’ (por. *biedulis*). Trudne. Wysunięto dwa objaśnienia: 1° *bēd-* to wzdłużony SE, stojący w apofonii do *bad-*, *bãdas* ʽgłód’ (pwk. *b^{h}ed^h- ʽkłuć, ryć ziemię’, zob. *bèsti*), por. LEW 38. 2° *bēd-* jest refleksem SE pochodzącego wprost z pie. *b^{h}eh$_1$d^h- ʽnapierać, pchać; uciskać, dręczyć, gnębić’, por. wed. *bā́dhate* ʽprze, naciska, dręczy’, *jñubā́dh-* ʽpadający na kolana’ (LIV^2 68). Druga z tych hipotez wymaga jednak uznania, że akutowane *bė́da (1 p.a.) zostało zastąpione przez nieintonowane *bėdà*. — Przy takim ujęciu wyraz lit.-łot. byłby tylko przypadkowo zbieżny z sb. scs. *běda* ʽnędza, bieda, cierpienie, niedola’, rcs. też ʽniebezpieczeństwo, przymus, chłosta, bicie’, ros. *bedá, bedý, bedú* ʽnieszczęście, niedola, zmartwienie, plaga, klęska’, co uchodzi za nomen postvb. od czas. *běditi* scs. ʽzmuszać’, *poběditi* ʽpokonać, zwyciężyć, pobić’, *uběditi* ʽzmusić’ (rcs. ʽuprosić, przekonać, rozkazać’) < *bai̯d-ī- ⇐ pie. *b^{h}oi̯d^h-ei̯e-. Dla *běditi* najbliższym odpowiednikiem jest goc. *baidjan* ʽzmuszać’, stisl. *beiða* ʽprosić o coś’, por. Stang 1972, 14n. Dalej por. gr. πείθω ʽnamawiać, przekonywać, zjednać, uprosić, zwabić, omamić’, πείθομαι ʽbyć przekonanym, namówionym, być posłusznym, zaufać, wierzyć’, łac. *fīdō, -ere* ʽwierzyć, zawierzyć, ufać, pokładać nadzieję’ < pie. *b^{h}ei̯d^h-e/o-. Por. LIV^2 71, NIL 12-13, de Vaan 2008, 218. Derksen 2008, 39 dopuszcza zmieszanie w słow. *běd-* form pierwiastkowych pie. *b^{h}oi̯d^h- i *b^{h}ēd^h-. Zob. też ALEW 109.

bẽdrė gw. 1. ʽdół’, 2. ʽdziura wybita w nawierzchni drogi, wybój’, 3. ʽgrzęzawisko,

błoto’. Odpowiednik łot. *bedre* ʻdół, jama, grób’. Formacja dewerbalna na *-r-* od *bedù, bèsti* m.in. ʻkopać, ryć’ (pie. *b^{h}ed^{h}-). Por. *dubrẽ, dubrà* ⇐ *dùbti*. Związek z psł. *bedro lub *bedra ʻokolica kości biodrowej’ (cs. *bedra*, sch. *bèdro*, *bȅdra*, ros. *bedró*, słc. *bedro*, pol. *biodro*, stpol. f. *biodra*) nie został na razie uprawdopodobniony, por. Derksen 2008, 35. — Drw. *bẽdrekis* ʻdół na pomyje, dół na gnojówkę; błoto, grzęzawica’ (por. suf. *-ek-* w *lydẽkis, lydekà*), *bedrýnas* ʻdół na pomyje’. —n.m. *Bẽdrės*, *Bedriaĩ*, n.rz. *Bẽdrė* 2x.

bedùgnė ʻbezdeń, otchłań, przepaść’ (war. *bedùgnis*), dosł. ʻto, co nie ma dna’ — substantywizacja zwrotu przyimkowego *be dùgno* ʻbez dna’. Zob. *dùgnas*. — Drw. *bedùgnis* ʻnie mający dna, dziurawy (o naczyniu); bezdenny (o jeziorze, morzu)’, *bedugnis* SD «bezdenny row, woda, fundum non habens» (syn. *gilus*), *giluma bedugnė* SD «przepaść, hiatus» [dosł. ʻgłębia bezdenna’], ⇒ *bedugnybė* SD «bezdenność, profunditas magna» (syn. *giluma*). — N.jez. *Bedùgnis* 30x, *Bedugnỹs* 2x, n.rz. *Bedùgnė* 3x, n.m. *Bedùgnė* 2x.

bėgìnti, *bėginù*, *bėginaũ* 1. ʻ(konia) skłonić do biegu’ (por. łot. *bêdzinât*), 2 ʻrozlać, wylać płyn, sprawić że coś cieknie, płynie’, 3. ʻkierować, sterować statkiem’. Causativum na *-inti* do *bė́gti* (zob.), znacz. etym. ʻzmusić kogo do biegu, sprawić, że biegnie’. Paralela: *dangìnti* ⇐ *déngti*. Osobno zob. *bogìnti*. Cps. *išbėgìnti* ʻdoprowadzić (mleko, kaszę) do wykipienia’ (niejako ʻsprawić, że wybiega’), *pabėgìnti* ʻdać (koniowi) pobiegać; doprowadzić zwierzę do kopulacji’ (*Ta karvė jau pabėgìno*), *subėgìnti* ʻzlać, przelać (wino z gąsiora do butelek)’.

bė́gti, *bė́gu* (stlit. *bė́gmi*), *bė́gau* 1. ʻbiec, biegać’, 2. ʻuciekać, pierzchać, ratować się ucieczką’, 3. ʻszybko iść, spieszyć’, 4. ʻpłynąć, toczyć swe wody — o rzece’ (*Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka*), 5. ʻpłynąć — o łodzi’, 6. ʻlać się, wypływać (o krwi, łzach, smarkach)’, 7. ʻprzeciekać — o dachu’, 8. ʻkipieć, przelewać się’ (*púodas bė́ga* ʻgarnek kipi’). Cps. *išbė́gti* ʻwybiec, uciec, wykipieć, wyciec’, *pabė́gti* ʻuciec skąd, zbiec; móc biec’ (*võs pabė́gu* ʻledwo biegnę, nie mogę biec’), *pabėgu* SD «zbiegam od pana», *prabė́gti* ʻprzebiec’, *pribė́gti* ʻprzybiec, podbiec’, *subė́gti* ʻzbiec się, zbiegać się (o ludziach, drogach, rzekach)’, refl. *susibė́gti* ʻzbiec się’. Odpowiada łot. *bêgt*, *bêgu*, *bêgu* a. *bêdzu* ʻbiec’ i psł. *běgǫ, *běgti ʻbiec’, strus. *běgu*, *běči*, ukr. *bihú*, *bíčy*. Cps. *pabė́gti* ʻuciec’ utrzymuje pierwotne znaczenie odziedziczonego pwk. *b^{h}eg$^{u̯}$- (LIV[2] 67), por. gr. φέβομαι ʻuciekać, ze strachu, umykać, pierzchać’, SO φοβέω caus. ʻzmusić do ucieczki, spłoszyć, przerazić, odstraszyć, grozić czym’, < *b^{h}og$^{u̯}$-éi̯e-. Długowokaliczna postać pierwiastka bsł. *bēg- tłumaczy się formacją prs. akrostatycznego, z charakterystycznym dlań st. wzdłużonym: *b^{h}ēg$^{u̯}$-ti (paralela: *ė́du* s.v. *ė́sti*). Inaczej Derksen 2008, 39 n.: efekt prawa Wintera. Obie możliwości dopuszcza teraz ALEW 110. — Drw. werbalne: °*bėgėti*: *pabėgė́ti* (zob.), *bėginė́ti* iter.-demin. ʻbiegać’, *pabėginė́ti* ʻ(o stadzie) rozbiec się, rozproszyć się’, *bėgìnti* (zob.), *subėgióti* ʻpobiec, polecieć, skoczyć (po co)’, *bėgsnóti* a. *bėgšnóti* ʻlekko biec’ (por. *plakšnóti*, *tapšnóti*). — Drw. nominalne: *bėgčià* a. *bėgčiomìs* adv. ʻbiegiem’, *bė̃gė* ʻbieg konia’ (*Geros bė̃gės kumelė*), *bėgìkas* ʻbiegacz; koń szybko biegnący’, *bėgìmas* ʻbieg, ucieczka’, *bė̃ginas* adi. ʻbiegnący’ (*Mergaitė nubėgo bėginà namo*. *Tekina bėgina visas dienas*), *bė̃gine* adv. ʻbiegiem’ (*Bėk bė̃gine į kaimynus parnešti druskos*), *bė̃gis* ʻbieg konia; przeciąg czasu; tor kolejowy, szyna kolejowa; płoza, łyżwa’ (⇒ *pãbėgis* ʻpodkład pod szyną kolejową’), *bėglỹs* ʻzbieg, uciekinier’, *bėglùs* ʻchyży (koń), zręczny, pracowity’, *bė́gsena* 1. ʻbieg konia, sposób biegania’, war. *bė́gšena* (neosuf., por. *eĩsena*, *trỹpsena*), 2. ʻwygięcie płóz w saniach’, *bėgštà* a. *bėgštė̃* ʻbieg konia’, ⇒ *bė̃gštena* a. *bėgštenà* ts. (*Arklio bė̃gštena, žmogaus eisena*), *bėgštùs* ʻrączy, chyży — o koniu’; *bėgū̃nas* ʻkto szybko biegnie, rączy koń,

koń wyścigowy; zbieg, dezerter, włóczęga', SD[1] «zbieg»[49], *bėgùs* 'rączy, prędki', SD[1] «pierzchliwy», *į́bėgis* 'ujście rzeki, dopływ; rozpęd', *ìšbėginis* (zob.), *ìšbėgos* f.pl. 'to, co wykipiało', *pabėgìmas*: *kalinių̃ pabėgìmas* 'ucieczka więźniów', *pabėgū́nas* SD «zbieg», *prabėgomìs* adv. 'mimochodem, pobieżnie, powierzchownie', *príebėga* 'schronienie, przytułek', *sámbėgis* (zob.). — Neoosn. *bėginė́j-*: *tunkus oran bėginėjimas* SD «biegunka» [dosł. 'częste wybieganie na dwór']. — Cps. *bė́gratis* gw. 'rower' (kalka nwn. *Fahrrad*, por. *rãtas*), *trumpabė̃gis*: *trumpabė̃gės rãgės* f.pl. 'sanie o krótkich płozach' (por. *trum̃pas*). — Starym st. *o* do *bēg- było *bōg-, odzwierciedlone w dwóch czas. łotewskich: 1. *buôdzinât* 'zmusić do ucieczki, ukryć' < *buog-inā-, 2. *buôkstîtiês* 'błąkać się, wałęsać się, włóczyć się' < *bōg-stī-. — Nowy SO *bog-* < *bāg- od *bēg-: *bogìnti* (zob.).

beĩ I spójnik 'i', łączący styczne ze sobą pojęcia, np. *tė́vas beĩ mótina* 'ojciec i matka', *dienà beĩ naktìs* 'dzień i noc', *beĩ àš, beĩ tù* 'i ja, i ty' (GJL III, § 803). Stlit. też *beĩgi* 'i' (np. u Mażwida). Zob. wyżej ptk. *bè* obok *begù, benè*. Takie formy, jak *neĩ* 'ni' obok *nè* 'nie' oraz *néi* obok *negì, negù* sugerują wywód *beĩ* z *be *i.

beĩ II ptk. pytajna gw. 'czy', np. *O gyvolius beĩ pašėrė?* 'A zwierzęta (bydło) czy nakarmił?' *Užmirštus daiktus beĩ atidavei kam reikiant?* 'Czy oddałeś zapomniane rzeczy komu trzeba?' Zob. *beĩ* I.

bejè adv. / ptk. '(a) właśnie, rzeczywiście, (to) prawda'. Np. *Beje, būčiau užmiršęs — kada važiuosit į miestą?* 'A właśnie, byłbym zapomniał, kiedy jedziecie do miasta?' War. *béigos*: *Tai, béigos, Juozą šaukia* 'To widocznie / właśnie Józefa wołają'. Niejasne (ALEW 108 nie oddziela *bejè* od *bè, begù* i *biau*).

bė́kauti, *bė́kauja, bė́kavo* gw. 'wydawać przeciągły głos, beczeć — o owcy' — dźwiękonaśladowcze, por. interj. *bėk, *bek (ob. *bė̃*, zob. *bė̃bti* 'beczeć'). Podobnym czasownikiem jest pol. *beczeć*, czes. *bečet* i sch. *béčati*, zob. Boryś 2005, 24. — Z innymi suf.: *beksė́ti, bẽksi* a. *bėksóti, bė̃kso* 'beczeć cicho i krótko'.

bẽkėrė m. przest., gw. 'piekarz' (m.in. Donełajtis) — zapoż. z prus.-niem. *bekər* (GL 29, Čepienė 129), por. nwn. *Bäcker*. War. *bẽkeris*. Co do zakończenia *-ėrė* por. *bùtkėrė, dìšėrė, klẽknėrė*. — Nazw. *Bèkėrė*, *Bèkeris*, *Bekeráitis* (LPŽ).

belaĩsvis a. *beláisvis, -ė* 'jeniec', SD «niewolnik, seruus, mancipium» — drw. od zwrotu przyimkowego *be láisvės* 'bez wolności' (zob. *laĩsvas*). Paralele: *berañkis, besarmãtis*. — Drw. *beláisvė* a. *belaĩsvė* 'niewola' (*Pakliuvau beláisvėn* 'Dostałem się do niewoli'), SD «n. *belaisvė* SD «niewolnica, serua».

bélsti, *béldžiu, béldžiau* 'pukać, kołatać (do drzwi, w okno), stukać, walić (pięściami)'. Odpowiada łot. *beĺzt, beĺžu, beĺzu* 'wymierzyć cios, uderzyć; bić w dzwon' (płot. *beldu). Praesens pb. *bēld-i̯a- od osnowy *bēld- (?) ⇐ pie. *b^{h}elH-d^{h}e-. — SO *bald-*: *báldyti* (zob.). — SZ *bild-*: *bildė́ti* (zob.).

bel̃žti, *belžiù, belžiaũ* gw.: *susibel̃žti* 'zmoczyć się, zlać się (w pościeli)'. Niejasne. Brak alternantów †bilž- / †bulž-, †balž-. Por. syn. *tel̃žti*.

beñdras, *-à* 'wspólny; ogólny', DP 'spolny, społeczny, uczestnik, wzajemny, pospolity', SD *bindras* «społeczny, mutuus, communis» (*bindras gyvenimas* SD «bursa, contubernium»). Odpowiada rzeczownikowi łot. *bìedrs* 'towarzysz, kolega', *bìedre* 'towarzyszka, przyjaciółka' (*mūža biedre* 'towarzyszka życia, małżonka'), *biedrū* a.

[49] N.B. *bėgū̃nas* w znacz. 'czop zawiasowy drzwi, wrót' może być zapożyczeniem albo kalką znaczeniową z rus. *begún*, pol. *biegun*. Por. *Mūsų klojimo durų bėgūnas gana geras, dėl to ir durys gerai vaikščioja*. *Nudilo bėgū̃nas, ir durės iškrito*. *Jis sukasi ir sukasi kaip vartai ant bėgūno*.

biedrumis adv. ʽwspólnie, razem, pospołuʼ. War. kuroń. *bę̃ndrs* ʽrówieśnik; towarzysz, partner; druga część w parze, np. druga rękawiczkaʼ. — SO *band-*: *bandà* (zob.). — Formacja dewerbalna pie. *b^{h}end^{h}-ro- ʽzwiązany z kim, przywiązany do kogośʼ. Pwk. *b^{h}end^{h}- ʽwiązać, łączyćʼ, por. goc. *bindan*, stwn. *bintan* ʽwiązaćʼ, wed. *ábadhnāt* ʽzwiązałʼ (LIV^{2} 75, BSW 30, LEW 39, ALEW 112). Z innymi suf.: gr. πενθερός ʽojciec żony, teśćʼ (pie. *b^{h}end^{h}-ero-), sti. *bándhu-* m. ʽpowiązanie, pokrewieństwo, powinowactwo; krewniak ze strony matki; mąż; przyjacielʼ (pie. *b^{h}end^{h}-u-). — Drw. *bendraĩ* adv. ʽwspólnie, wzajemnie, ogólnie, razemʼ, *beñdra*: *Aš su jaĩs neturiù niẽko beñdra* ʽJa z nimi nie mam nic wspólnegoʼ, *beñdras* sb. ʽwspólnik, współuczestnikʼ (por. wyżej łot. *bìedrs*), *bendratìs* f. gram. ʽbezokolicznikʼ (neol.), *beñdrė* gw. ʽwspólna łąka, wspólne poleʼ, *bendrijà* ʽwspólnotaʼ, *bendrìnis* ʽwspólny, ogólny, społecznyʼ, *bendrỹstė* ʽwspólnota, koleżeństwoʼ, SD «obcowanie z kiem, społeczność, uczeźnictwo», *bendróvė* ʽwspólnotaʼ, przest. ʽrodzina wraz z czeladziąʼ, *bendrúomenė* ʽwspólnotaʼ. Cps. *bendraam̃žis* ʽrówieśnikʼ (por. *ámžius*), *bendrabūstimė* (zob. *bū́stimas*), *bendrãbutis* ʽdom studencki, hotel robotniczyʼ (por. *bùtas*), *bendradar̃bis* ʽwspółpracownikʼ (por. *dárbas*), ⇒ *bendradarbiáuti* ʽwspółpracowaćʼ; *bendrakeleĩvis* ʽtowarzysz podróżyʼ (por. *keleĩvis*), *bendražỹgis* ʽwspółbojownikʼ (por. *žỹgis*), *bendravar̃dis* ʽimiennikʼ (por. *var̃das*), SD <byndrawardis> «drużba, cognominis» (syn. *vienavardis*), *žydbendras* (zob. *žỹdas*). Vb. denom. *bendráuti* a. *beñdrauti* ʽkolegować, współpracowaćʼ, *beñdrinti* ʽłączyć w jedno, scalaćʼ, *apibeñdrinti* ʽuogólniać, dokonywać uogólnieńʼ.

beñgti, *bengiù* (war. *bengù*), *bengiaũ* żm. ʽkończyć, doprowadzać do końcaʼ (*Aš jau bengù darbą. Aš bengu amžį. Beñgas rugpjūtis, o da rugiai nepjauti*), *nubeñgti* ʽukończyć, skończyćʼ, *pabeñgti* ʽskończyćʼ, DP ʽdokonać, dokończyć, skończyć, wykonaćʼ, refl. *nusibeñgti* ʽskonać, zdechnąćʼ (por. ros. *skončátьsja* ʽskonać, umrzeć, wyzionąć duchaʼ). Porównywalne formy z infiksacją allomorfu na st. *e*, np. *brendù*, *gendù*, *senkù* przemawiają za starszeństwem formy praesentis z suf. *-a-*, tj. gw. *bengù*. Analiza: *be-n-g-a-*, temat prezentalny, należący kiedyś do pwk. *beg- < pie. *b^{h}eg- ʽłamaćʼ, por. wed. *bhanákti* ʽłamie, kruszyʼ (LIV^{2} 66). Po tym pierwiastku pozostały dwa ślady: st. zanikowy typu *TeT ⇒ TiT* o postaci *big-* (por. *nubiñgti* ʽpobić, zwyciężyćʼ s.b. *biñgti*) oraz innowacyjny st. *o* w postaci *baig-* (zob. *baĩgti*). Znacz. lit. ʽskończyćʼ wywodzi się ze ʽzłamaćʼ przez fazę pośrednią ʽurwać, przerwaćʼ. Zob. też ALEW 98. Nieco inaczej Urbutis 1981, 98, który wychodził od pwk. pie. z determinatywem *-g-: *b^{h}ei̯-g- / *b^{h}i-g- ʽbić, wbijać, przeszywaćʼ; u tegoż autora na s. 100 są paralele semazjologiczne dla znacz. ʽskończyćʼ. — Drw. *beñgiamas* ʽostatni, najgorszyʼ, *beñgsena* ʽostateczny koniec, śmierćʼ (war. *beñgšena*), *bengtùvės* f.pl. ʽpoczęstunek na zakończenie wspólnej pracyʼ. — SO *bang-*: *įbangėti, -ju, -jau* ʽnapełnić sięʼ (*pilni ir imbangėję visokio neteisumo* DP 280$_{17}$ ʽpełni są wszelakiej nieprawościʼ; rzadki typ iteratywny na *-ėti*, zob. GJL II, § 622), *bangstýti* frq. ʽkończyć, wykańczaćʼ (war. *bangštýti*). Nomina: *bangà* (zob.), *bangùs* ʽrzęsisty, obfity (o deszczu)ʼ, *núobangos* f.pl. ʽresztki (ziarna); zakończenie dłużej trwającej pracy, np. dożynki po sprzęcie zboża; poczęstunek po zakończeniu wspólnej pracyʼ (war. *núobaigos*), *pabangà* ʽzakończenie, koniecʼ (syn. *pabaigà*), DP ʽskończenie, dokończenie, ostatek, skutek, dokonanie, koniec, doskonałośćʼ, *prabangà* ʽprzepych, zbytekʼ, SD *prabunga* «nadmiarz» (syn. *prabingimas*), «zbytek, niemiara, zbyteczność», ⇒ *prabangùs* ʽzbytkowny, wystawnyʼ. W kwestii stpr. *asmai pobanginnons* ʽpobudziłem do czegoʼ zob. LAV 268.

beñkartas gw. 1. ʽdziecko nieprawego łoża, nieślubne dziecko, bękartʼ, 2. ʽwyrodek, zwyrodniała, nieudana roślina a. zwierzęʼ, 3. obelżywe określenie zwierzęcia (*Tie beñkartai ėriukai vėl į rugieną!*). Zapoż. z pol. *bękart*, stpol. *bankart* (⇐ śrwn. *bankhart*, *banchart* m., znacz. etym. ʽdziecię poczęte na ławieʼ, por. nwn. *Bankert*). War. stlit. *bankartas*, *beñkortas* (SLA 38, 40). Por. nazw. *Bònkartas* (LPŽ). Zob. syn. *bõstras*. — Vb. denom. *benkartáuti* ʽpróżnować, wałęsać sięʼ, *benkartė́ti* ʽwyradzać się, (o roślinach, zwierzętach) tracić

wartościowe cechy wskutek krzyżowania w bliskim pokrewieństwie', por. *Tojẽ giminė benkartéte išbenkartéjo*, t.y. *iš benkartų tik benkartos gimsta, išėjo į benkartas* JUŠK 'Ten ród całkiem się wyrodził, tj. z bękartów tylko bękarci się rodzą'. *Išbenkartéjo tos mano obelys, nė vienos doros nebeliko* 'Wyrodziły się te moje jabłonie, ani jedna dobra nie została'. — N.m. *Benkártai*.

beñt, *bént* adv. 'przynajmniej, choć, chociaż', np. *Kad tavè beñt víenas pagìrtų* 'Żeby ciebie choć jeden pochwalił'. *Taĩ beñt výras!* 'To przynajmniej mężczyzna!' — War. rozszerzony *beñt-gi*, stąd uproszczone *beñgi*, *béngi*, np. *Bengi paliauk su pasaka savo!* 'Skończyłbyś [już] swą opowieść!' *Toks tai béngi vyras!* 'Taki to przynajmniej [jest] mężczyzną!' Złożenie członów *ben i *ti. W *ben może tkwić morfem negacji (*be-ne). Rozszerzające *-ti jak np. w *bèt*, *beti*, *nèt*. Por. GJL III, §§ 825, 837. Zob. *bè* II. — W DP ukazuje się war. *peñt* 'aby, acz nic' ['przynajmniej'], *pen'* 'aby'. Według GJL III, § 825 łączy się z występującymi u Daukszy przysłówkami *atpęť* 'na wstecz' i *atpęcz* 'wzajemże'. Osobno zob. *nebeñt*.

bẽralas 1. 'ziarno zbożowe z plewami, ziarno nie wiane', 2. 'mąka lub ziarno, którym zaprawia się żarcie dla świń', 3. 'porcja ziarna wysypanego do suszenia'. Formacja z suf. -*alas* i WSE *bėr-* ⇐ *ber-*, zob. *beriù*, *beřti* 'sypać'. Znacz. etym. 'to, co się sypie; to, czym się sypie'. Paralele: *srẽbalas* ⇐ *srebiù*, *srẽbti*; *gẽralas* ⇐ *geriù*, *gérti*. — Drw. *bėraliẽnė* 'chleb z mąki razowej, tj. raz mielonej, nie odsiewanej, zawierającej otręby', *duona bėralienė* SD «borys» ['chleb razowy'], *duona šiu[r]kšti, bėralienė* SD «chleb gruby» ['razowy'], *bėralìnis* 'razowy, zrobiony z *bėralas*'. — Zapoż. lit. w błr. przest. *berelo, berъlo, berlo* 'ziarno nie wiane, nieczyste', błr. gw. *beral*, *bérlica* ts., *bjarlóvyj* a. *berlóvy* 'chleb z nie wianego ziarna' (Laučjute 35n.).

bė́ras, *-à* '(o maści końskiej) gniady, kasztanowaty, koloru jasnobrunatnego', SD «gniady, badius, giluus, fulcus, phæniceus, spadiceus» : łot. *bę̄rs* 'brązowy, gniady', < pb. *bēra- < pie. *b^{h}ērH-ó- (transponat). Formacja vṛddhi od pie. *b^{h}erH- 'błyszczący; jasnobrązowy'. Por. *b^{h}erH-on- w pgerm. *beran- / *berōn- 'niedźwiedź', stnord. *bjǫrn* (*bera* f. 'niedźwiedzica'), stwn. *bero*, *pero*, nwn. *Bär*, ang. *bear*; znacz. etym. 'brunatny, der Braune'. Zob. IEW 136, BSW 30, LEW 39, EWD 97, Kluge-Seebold 59, Kroonen 2013, 59, ALEW 114. — Drw. *apýbėris* 'nie całkiem gniady', *bėràsis* 'koń gniady, gniadosz' (syn. *bėrìnas*, *bėriõkas*, *bė́ris*, *bėruõlis*), *bėrói̇i* f. 'gniada kobyła, kasztanka', *bėrekšlà* c. 'człowiek o śniadej cerze' (por. *verkšlà*, *šmė́kšla*), *bėrvas* b.z.a. ts. (*Kumelė mano bėrvalẽlė* 'Kobyła moja [jest] nieco kasztanowata'). Cps. *bė́rlašis* 'biały z brązowymi plamami — o krowie, koniu' (dosł. 'brązowo nakrapiany', por. *lãšinti*, *lãšas*), *bė́rširvis* 'gniadosiwy' (por. *šìrvas*), *júodbėris* 'czarno-gniady' (por. *júodas*). — N.rz. *Bẽrė* a. *Bėrẽ*, *Bė́rupis* 2x, *Bėrupỹs* (por. łot. *Bērupe*).

bèregint adv. 'w jednej chwili, zaraz'. Analiza: *be-regi-nt-*, skostniała forma ptc. prs. act. od *regė́ti*, *rẽgi* 'widzieć, uważać'. Paralele: *bemãtant*, *nedel̃siant*, *negaĩštant* (zob. GJL III, § 671).

beȓgžti, *bergždžiù* (war. *bergždù*, *bergžtù*), *bergždžiaũ* 1. 'być niezapłodnioną, jałową (o krowie, kobyle, owcy)', 2. 'dojrzewać (o zbożu, o roślinach), twardnieć (o ziarnie)', 3. 'pozbawiać się czegoś, ogołacać się', *išbeȓgžti* 'wyjałowieć (o krowie, o ziemi); dojrzeć; roztrwonić (majątek, pieniądze)', *pabeȓgžti* 'dojrzeć'. Forma czasownika uległa zmianie na skutek insercji *g*, por. war. *beȓžti*, *beržtù*, *beržaũ* 'dojrzewać (o zbożu)'. Oboczne prs. *beȓgžda* i *beȓgžta* mogą być starsze od *beȓgždžia*. Wywodzą się odpowiednio z *berž-da-

(stativum) i *berž-sta- (inchoativum). Bez wyraźnych nawiązań ie. Transponat ie. *b^h^erǵ^(h)^-[50]. — Nomen postvb. *berždžia karvė* SD «krowa iałowa, taura», *berždinė, berždžia, telyčia* SD «iałowica, iuuenca, iunix, buccula» [ʽmłoda krowa, która jeszcze nie rodziła’] (rekonstrukcję pbsł. *b^h^ersd(i)i̯ā wysuwa ALEW 117). Dziś z insercją *g*: *bergždžià* a. *bergždė̃* ʽ(krowa, owca) jałowa, (kobieta) bezpłodna, bezdzietna’, przen. *beȓgždžios vìltys* f.pl. ʽpłonne nadzieje’, *beȓgždžias dárbas* ʽdaremny trud’; *beȓgždinė* ʽjałówka’, *bergždinỹs* ʽzwierzę bez potomstwa; człowiek bezdzietny’, *bergždýtė* ʽjałówka’. Vb. denom. *bergždáuti* a. *bergždúoti* ʽ(o samicy) być niezapłodnioną, jałową, nie mieć potomstwa, (o ludziach) być bezdzietnym; być starą panną a. starym kawalerem’, też ʽżyć rozwiąźle, nierządnie’.

bérnas 1. ʽmłodzieniec, kawaler’, 2. ʽparobek, najmowany na rok młody robotnik rolny’, 3. stlit. MŽ ʽsługa’, DP, SD ʽpacholę’, SD[1] «chłopiec, puer, famulus». Odpowiednik łot. *bḕrns* ʽdziecko’, *pupa bērns* ʽosesek’ (por. *pups* ʽpierś kobieca’). Jeśli wyraz lit.-łot. istotnie odpowiada orm. *beȓn*, gen.sg. *beȓin* ʽciężar, brzemię’, SO goc. stisl. *barn* n. ʽdziecko’, stang. *barnum* dat.pl. ʽdzieci’, alb. *barrë* ʽciężar’ (por. LEW 40), to jest to refleks praformy ie. *b^h^er-no- ʽbrzemię, ciąża’. Rozwój znaczeniowy: ʽciężar płodu’ ⇒ ʽpłód’ ⇒ ʽdziecko’. Formacja oparta na pwk. pie. *b^h^er- ʽnieść, przynieść’, zob. *beȓti*. Por. jeszcze gr. φερνή f. ʽwiano, posag’ (Beekes 2010, 1562). — Z innym suf.: psł. *bermę, *ber-men-e ʽciężar noszony’, scs. *brěmę, -mene* ʽciężar, ładunek’, ros. *berémja* ʽciężar, tobół; brzemienność, ciąża’, czes. *břímě, břemene* ʽbrzemię, ciężar’ (⇒ *břemeno* ts.), pol. *brzemię* ʽciężar’, stpol. *wstąpić w brzemię* ʽzajść w ciążę’. — Z uwagi na aniṭowy charakter pierwiastka akut litewski stanowi pewną trudność. Żeby ją przezwyciężyć, można założyć, że intonacja pochodzi ze wzdłużenia zastępczego, do którego doszło po synkopowaniu samogłoski sufiksu. To prowadzi do wywodu *bérnas* z *bēr.nas < *bẽrinas, a więc z praformy o suf. *-ino-, pie. *b^h^er-ino- (transponat). Mielibyśmy więc tutaj wariant sufiksalny do pie. *b^h^er-no-. Inaczej Derksen 1996, 216, 229, który zakłada metatonię akutową (za nim ALEW 115). — Drw. *beberné* DP ʽniepłodna’ (⇒ *bebernystė* DP ʽniepłodność’, *bebernumas* ts.), *bernavà* ʽgromada chłopców, chłopcy’ (por. *diedavà*), *bernė̃kas* ʽchłopak’ (⇒ *bernėkáitis* ʽchłopczyk’), *bernẽlis* ʽmłodzieniec, chłopak, kawaler’, bibl. ʽdzieciątko’, *bernelis* SD[1] «chłopiec, chłopiątko, chłopiaszek, puellus», «dziecię, puer, infans, pusio, pupus» (syn. *vaikelis*), SD «dziecię, dziecina, dziecko» (syn. *vaikelis*), *bernijà* ʽchłopcy, gromada chłopców’ (por. *mergijà*), *bernýnas* ʽchłopaczyna’, *berniõkas* ʽpodrosły chłopak, parobek’, *bernỹstė* ʽstan i okres życia kawalera; służba parobka’, DP ʽdzieciństwo’, *bérniškas* ʽmłodzieniec’, *bernìškė* DP ʽdzieciństwo’, *berniùkas* ʽchłopiec, chłopczyk; walet w kartach’ (por. pol. *chłopak* ʽwalet’), *bernuõlis* ʽparobczak’ (neosuf. jak w *vargũolis*). Cps. *bernū̃rakis* (zob. *rãkas*), *bùdelbernis* ʽpomocnik kata’ (por. *bùdelis*), *sénbernis* ʽstary kawaler’, war. *sémbernis* (por. *sẽnas* oraz syn. *žìlvaikis* s.v. *vaĩkas*). Por. łot. *bērnaukle* ʽniańka’, *bērnmāte* ʽkobieta spodziewająca się dziecka’. Vb. denom. *bernáuti* ʽbyć w stanie kawalerskim; być u kogo parobkiem’. Por. łot. *bērnuoties* ʽrodzić dzieci, wydawać potomstwo’.

bértainis, *bérteinis, -io* gw. ʽćwierć, czwarta część wagi, miary’ — zapoż. z prus.-niem. *bertel* ʽViertel’ (LEW 40, Čepienė 170n.), z zakończeniem dostosowanym do takich nazw miar, jak *ketvirtáinis*, *ašmáinis* i zapoż. *ãktainis* (zob. GJL II, § 347).

beȓti, *beriù* (zam. *berù), *bėriaũ* 1. ʽsypać, prószyć’, 2. ʽwiać zboże, tj. oddzielać zanieczyszczenia z omłóconego ziarna’. Cps. *imberiu* SD «wsiepać», *išbeȓti* ʽrozsypać, wysypać’, *subeȓti* ʽzsypać (w jedno miejsce)’, *užbeȓti* ʽzasypać, posypać’. War. wsch.-lit.

[50] Inaczej jest zbudowany przymiotnik psł. *berd-i̯ā- (pie. *b^h^erd-i̯eh₂-), por. rcs. *brěžda* ʽciężarna’, ros. gw. *berëžaja, berëžaja* ʽbrzemienna, źrebna (o kobyle)’, ukr. *beréža* ʽcielna, źrebna’, sch. *brȅđa* ʽcielna’, czes. *březí* ʽbrzemienna’. — Osobno stoi też łac. *forda* f. ʽcielna krowa’ < *forida < pie. *b^h^ori-d- ʽbirther, who gives birth’ (pwk. *b^h^er- ʽnosić, nosić brzemię’), zob. de Vaan 2008, 232.

bérti, beriù, bériau. Odpowiednik łot. *bẽrt, beŗu, bẽru* 'sypać'. Odpowiednik scs. *berǫ* 'biorę, zbieram' (inf. *bьrati*) przemawia za rekonstrukcją pbsł. praesens na -*e*/*o*-, lit. *berù < pbsł. *berō < pie. *b^{h}ér-o-h$_2$. Por. BSW 31, LEW 40, Stang 1942, 35. Pwk. *b^{h}er- 'nieść, przynosić', por. wed. *bhárti* a. *bibhárti* 'niesie', tematyzowane: wed. *bhárati* 'niesie, przynosi', aw. *baraitī* ts., gr. φέρω 'niosę', łac. *ferō* ts., goc. *bairan* 'nosić, rodzić' (LIV^2 76)[51]. ALEW 115 zwraca uwagę na alternatywną rekonstrukcję pie. *(s)ber-, mianowicie w nawiązaniu do gr. σπείρω 'siać, rozsiewać' i het. *isparnu*- 'rozsypać'. — Drw. *berdìnti* a. *berdýti* 'sypać, wysypywać', *berénti* 'posypywać (solą, cukrem)', *berióti* 'sypać', *išberióti* 'wysypywać'. Nomina: *berlùs* 'sypki — o ziarnie przedwcześnie się sypiącym', *bérnas* (zob.), *bertuvẽ* 'wiejaczka, wialnia; naczynie do przenoszenia ziarna a. mąki', łot. *beŗi* m.pl. 'danina zbożowa', *beres* f.pl. ts. — Tu może też lit. gw. *berklaĩ* (acc.pl. *bérklus*) m.pl. 'kładka, zwykle zrobiona z żerdzi' (*Per upę yra berklaĩ pereiti*). — WSE *bėr*-: *bėriaũ* (prt.), drw. *bẽralas* (zob.), *bėrãtė* 'ziarno niewiane; ziarno suszone w piecu; mąka do zasypywania żarcia świńskiego' (paralele: *lakãtė*, *lesãtė*, *plakãtė*), *bėrìmas* 'sypanie; porcja ziarna przeznaczona do suszenia w piecu; wianie ziarna', cps. *žolbėrẽ* 'dziewczynka rozsypująca kwiaty podczas procesji religijnej' (por. *žolẽ*). Por. z jednej strony łot. *bērẽjs* 'grabarz', *bẽres* 'pogrzeb', z drugiej strony scs. *brěmę* 'ciężar, ładunek', ros. *berémja* 'ciężar; ciąża', wed. *bhárman* loc.sg. 'przy ofiarowaniu' (*b^{h}ēr-men-, NIL 16), stwn. *bāra* f. 'nosze dla zmarłych, mary' (*b^{h}ēr-ah$_2$-, NIL 17). — SZ *bir*-: *biréti* (zob.), *bìrti* (zob.). — SO *bar*-: *barstýti* (zob.). Nomina: *atbaraĩ* a. *ãtbaros* pl. 'poślad, ziarno gorszego gatunku oddzielone podczas czyszczenia zboża' (łot. *atbaras*), *ìšbaros* f.pl. 'poślad' (*Papilkit kiaulėms išbarų*). Por. łot. *atbaras* a. pl. *atbari* 'miara ziarna oddawana pastorowi przez gospodarza, Kirchenkorn' (syn. *bērība*), *bars* 'ławica piasku przy ujściu rzeki', *bārņi* m.pl. 1. 'żużel', 2. 'mąka podsypywana pod kładziony na łopatę bochenek chleba'. Osobno zob. *bãras*, *sámbaris*.

béržas bot. 'brzoza, Betula alba'. Odpowiedniki bałt.: łot. *bẽrzs* (war. *bẽrza*, *bẽrze*), stpr. *berse* EV 'Birke'. Z innym suf.: psł. *bērz-ā-, sch. *brèza*, ros. *berëza*, błr. *bjaróza*, czes. *bříza*, dłuż. *brjaza*, pol. *brzoza* (por. łot. *bẽrza*, lit. n.jez. *Bérža*). Pbsł. *bērž-ă- m. lub *bērž-ā- f. (por. BSW 32). — Z uwagi na czas. wed. *bhrā́jate* 'błyszczy, jaśnieje', aor. *ábhrāt*, który pokazuje SP w postaci pie. *b^{h}réh$_1$ǵ- (LIV^2 92; por. *brėž- s.v. *brė́kšti*), trzeba drw. *bērž-ă/ā- zakwalifikować jako formację vr̥ddhi, którą dotworzono do SZ *bīrž- (zob. *bìržė*) < pie. *b^{h}r̥h$_1$ǵ-, tj. do formy słabej dawnego pdg. apofonicznego[52]. Por. wed. *bhūrjá*- m. 'gatunek brzozy'. Podobnym nowotworem jest stang. *beorc* 'brzoza', stisl. *bjǫrk* ts. (*berkō). Motywem znaczeniowym nazwy była połyskująca, bielejąca kora odnośnego drzewa, por. alb. *bardhë* 'biały' < pie. *b^{h}r̥h$_1$ǵ-. Zob. też ALEW 116. LEW 40 rozważa pokrewieństwo *béržas* z *béržti* 'dojrzewać' (zob. *bergžti*), co wydaje się mniej prawdopodobne. — SZ *birž*-: *bìržė* (zob.). — Drw. od *berž*-: *beržýnas* 'brzezina, las brzozowy' (⇒ *beržynáitis* 'młodniak brzozowy'), *beržìnė* a. *béržinė* 'rózga brzozowa', *beržìnė kõšė* 'chłosta, baty', *beržỹnė* 'brzeźniak', *beržinùkas* bot. 'grzyb kozak, koźlarz, Boletus versipellus', *beržýtė* 'młodniak brzozowy' (n.rz. *Beržýtė*), *béržta* 'gleba brzozowa, na której rosną brzozy' (n.m. *Béržtai* 2x, n.jez. *Béržtas*, n.rz. *Béržtalis* :: łot. *birztala*, *birztaļa* 'zagajnik brzozowy'; *Béržtupis* 3x), *béržtva* ob. *béržva* 'las brzozowy, brzeźniak' (n.m. *Béržtvos*, por. *brastvà* ob. *brastà*), *beržtvýnas* ts., *pabéržis* bot. 'podgrzybek, Boletus scaber'. — N.m. *Beržaĩ* 2x, *Béržė* 3x,

[51] Obok *beȓti* jest dobrze zaświadczony wariant akutowany *bérti*. Trudno go wytłumaczyć jakimiś czynnikami analogicznymi. Być może doszło na gruncie litewskim do zmieszania się refleksów dwóch pierwiastków pie., mianowicie *b^{h}er- 'nieść, przynosić' i *b^{h}erh$_2$- 'szybko, energicznie się poruszać' (por. LIV^2 81). Ten drugi, używany np. w odniesieniu do wiania zboża, mógł wydać lit. *bér-C*.

[52] Paralele: *jáunas*, *žéntas*, a także *diẽvas*, *dienà*, *žiemà*. — Formacją vr̥ddhi jest również nazwa drzewa psł. *bērstŭ 'brzost' < ie. *b^{h}erh$_1$ǵ-to-, por. słń. *brēst* (ob. *brèst*), chorw. *brijêst*, serb. *brêst*, ros. *berést*, czes. *břest*, pol. *brzost*. Znacz. etym. 'drzewo o połyskującej korze'. Nieco inaczej Snoj 2003, 57, Derksen 2008, 37 n.

Béržėnai 5x, *Beržijà*, *Beržýnai*, *Beržýnas*, *Béržiniai* 2x, *Beržìniai* 3x, *Béržininkai* 5x (por. stpr. *Bersenik*, *Barsenik*, *Bersnickenn*, AON 19), *Beržýtė* 11x, *Béržoras* (por. suf. w *vaivóras*), *Pabéržė* 13x, *Pabéržiai* 10x, cps. *Béržpelkis*, *Naujãberžė*, *Šlapãberžė*, *Tribéržiai* 2x (⇒ *Antãtriberžis*). N.rz. *Béržas*, *Béržė*, *Beržė̃*, *Beržíena*, *Beržuonà* (war. *Beržūnà*), *Béržupis* 8x, n.jez. *Béržа*, *Béržinis*, *Beržìnis* 3x, *Béržoras*.

besiedà, gen.sg. *besiẽdos* 2 p.a. stlit., gw. ʽbiesiada, uroczysty posiłek dla wielu osób’ — zapoż. z błr. *bjaséda*, pol. *biesiada* (SLA 40, ALEW 117). War. gw. *besiẽdas*.

beskuõ adv. ʽoto dlaczego’: *Tai ir pats tenai buvai — beskuõ taip gerai žinai* ʽTo sam tam też byłeś — oto dlaczego tak dobrze wiesz’. War. *beskõ*, *beskõg*, *beskám*, *beskõm*, *beskuñ*, z samogłoską *ė*: *bėskù*, z dyftongiem *ie*: *bieskù*, *bieskuõ*. Bez dobrego objaśnienia, zob. przegląd literatury w LEW 41.

bespiečnas stlit. ʽbezpieczny, spokojny’ (LKŽ I, 781: *bespiẽčnas*, *-à* 4 p.a.), por. z Bretkuna: *Eš bespiečnas esmi* ʽJestem bezpieczny’, *busit bespiečni* ʽbędziecie bezpieczni’ (z glosą *spakaini*). Zapoż. z pol. *bezpieczny* ⇐ *bez pieczy* ʽbez opieki’. Por. SLA 40, LEW 867. — Drw. *spiẽčnas*: *spiečni būtų* ʽaby byli bezpieczni’ (Bretkun, z glosą *pakajuje*), zob. SLA 204; brak w LKŽ. Forma ta pochodzi z metanalizy *be-spiẽčnas*, uwarunkowanej obecnością litewskiej prepozycji *bè*, *be-* ʽbez’, por. złożenia typu *beglõbis* ʽbez opieki (o dzieciach)’, *bemiẽgis* ʽbezsenny’. Paralele: *spalstva* ⇐ *paspalstva*; *vãdas* ⇐ *nevãdas*.

bèsti, *bedù*, *bedžiaũ* 1. ʽkłuć czymś ostrym, wkłuwać, wtykać, wbijać (kół)’ [przypis wchodzi do tekstu głownego: (*Kuolą reikia kalt, baslį best*),]

2. przest. ʽkopać, ryć ziemię rydlem’ (SD *bedu* «kopam, kopię»), 3. ʽpędzić, posyłać (do roboty)’. Cps. *įbèsti* ʽwetknąć, wbić, np. kołek w ziemię, igłę w tkaninę’ (*akìs įbèsti* ʽutkwić wzrok’), *išbèsti* ʽwykopać (studnię), wybić (oko)’, *nubèsti* m.in. ʽwykopać (buraki)’, *subèsti* ʽwbić w ziemię (widły); uszyć coś naprędce’. Refl. *įsibèsti* ʽwbić się, wryć się (w ziemię)’. Odpowiada łot. *best*, prs. *będu* a. *bežu*, prt. *bedu* ʽkopać (dół), zakopywać, grzebać nieboszczyka’ (*będama diena* ʽdzień pogrzebu’). Z języka staropruskiego można przytoczyć jedynie formę peryfrastyczną *embaddusisi* ʽtkwi; tkwią’, stojącą na miejscu spodziewanej <embaddu(n)s ist> (z kopulą śrwn. *ist* zam. stpr. *ast*), por. ptc. prt. act. lit. *į-si-bed-us-* od *įsibèsti* ʽwbić się w co, utkwić w czym’ (Lav 103n.). Bałt. *bed-* kontynuuje pie. $*b^hed^hh_2$- ʽbóść, kłuć, wtykać’ (LIV^2 66, BSW 29, LEW 41), por. het. *paddai* ʽkopie, grzebie’, łac. *fodiō*, *-ere* ʽkopać, kłuć, przebijać’ oraz scs. *bodǫ*, *bosti* ʽbóść’. — St. zanikowym do *bed-* było kiedyś *bid-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*), por. łot. *bikstît* ʽkłuć po wielekroć, dziurawić; poganiać bydlę’ (ME I, 295), z insercją *k* z *bistīt, to z *bis.stī- < płot. *bid-stī-. — Drw. *bedžióti* ʽwtykać (tyczki), spulchniać (ziemię)’. Por. łot. *bedît*, *-u*, *-ĩju* ʽkopać, grzebać’, *apbedît* ʽpochować’. Nomina: *bedė̃jas* SD «kopacz, fossor», syn. *kuris beda kų*, *kasė́jas*, *kastojas* (por. łot. *bedẽjs* ʽgrabarz’), *bedìklis* ʽmotyka; kopacz’ (por. łot. *bedeklis* ʽkretowisko’), *bẽdrė* (zob.), cps. *mólabedis* ʽmiejsce, gdzie się kopie glinę’ (por. *mólis*), war. *moliabedỹs*; *žembedỹs* (zob. *žẽmė*). N.rz. *Sùbedis* (*Sūd-bedis?). — Neopwk. *bes-*: *besčióti*: *išbesčióti* ʽkopać ziemię dla jej spulchnienia’, *bestìnis* ʽo lodzie: rąbany’ (w przeciwieństwie do *pjautìnis* ʽcięty piłą’), n.jez. *Bestìnis* 3x, *bestùkas* ʽmotyczka do kopania kartofli, *bestùvas* ʽoskard do kopania gliny’, człony kompozycyjne °*bestė* (*móliabestė* ʽglinianka’, por. *mólis*), °*bestis* (*móliabestis* ts.) i °*bestys* (*molbestỹs* ts.). — SO *bad-*: *badýti* (zob.), *bastýti* (zob.). — Neopwk. na SO *bas-* ⇐ *bes-* (*bèsti*): *baslỹs* (zob.), *basnóti* ʽbóść rogiem, szturchać łokciem, kuksać’ (inaczej ŽD 511: *bad-snoti). N.B. Równoznaczne z *basnóti* formy *baksnóti* i *bakšnóti* nie są wariantami zmienionymi przez insercję *k* (i *ks* > *kš*); raczej są to czasowniki utworzone od interi. *bàkst* (zob. *bàkstelėti*) lub *bàkšt* (zob. *bakštýti*).

bẽsveikas, *-a*, *besveĩkas*, *-à* gw. 1. adi. ʽzdrów’, por. *Ar̃ besveĩkas, ar̃ begývas?* ʽCzy

nadal jesteś zdrów i ruszasz się?' (zob. ptk. *be*), 2. zaimek 2 os. 'ty', por. *Ką besveikas pasakysi?* 'Co ty powiesz?' *Ką bẽsveikas dirbi dabar?* 'Co ty teraz robisz?' (zob. *sveĩkas* III).

bèt I 1. spójnik przeciwstawny 'lecz, ale', np. *Ne báltas, bèt júodas* 'Nie biały, lecz czarny'. *Nórs stìpsi, bèt žmonė́m neįtìksi* 'Choćbyś zdechł, to (lecz) ludziom nie dogodzisz' (por. łot. *bet* 'ale, lecz'). 2. spójnik przyczynowy 'bo, ponieważ', np. *Nespjáuk į̃ vándenį, bèt pàts sugérsi* 'Nie pluj do wody, bo sam ją pić będziesz'. DP *betag* 'ale' obok *beti (labiaus)* 'ale (raczej)'. Też *betai-gi* DP 'ale' i *batai-g* PK 'ale'. Praforma nie jest jednoznaczna: *be-ta, *ba-ta, *be-ti, *ba-ti? Niejasna jest długość w war. gw. *bẽt*. Przypomina to pary *bès* i *bẽs*; *nès* i *nẽs*. ALEW 119 uważa zawarte w *betaĩg betaĩ* za analogiczne do adv. *čionaĩ* i *nūnaĩ*. — W gwarach *bèt* ukazuje się w połączeniu ze slawizmem *àle, alè*: *alè bèt* 'jednak', *bèt àle* ts.

bèt II 1. ptk. 'przynajmniej, choć, choćby; jednak' (war. *bẽt*), np. *Pasidarýsim alaũs, bèt bùs linksmiaũ* 'Zrobimy sobie piwa, przynajmiej będzie weselej'. *Nàgi dár pasėdė́kim — bẽt greičiaũ dienà išeĩs* 'Posiedźmyż jeszcze — przynajmniej dzień szybciej minie'. 2. ptk. nieokreśloności, por. *bet kàs* 'byle kto, ktokolwiek', *bet kóks* 'byle jaki'; *bet kadà* 'kiedykolwiek', *bet kaĩp* 'jakkolwiek', *bet kur̃* 'gdziekolwiek'. Zob. *bèt* I.

bevéik adv. 1. 'prawie, niemal', 2. gw. 'szybko, wkrótce'. Ze skrócenia *bevéikiai* ts., por. *Ar bevéikiai pasimatysim?* 'Czy szybko się zobaczymy?'. Podobny skrót w *véik* 'prędko, szybko; prawie, niemal' < *véikiai*. Połączenie adv. *véikiai* ⇐ vb. *veĩkti* (zob.) z ptk. *bè*, por. *bemàt*, *bèregint*. Wtórny war. *beveĩk*.

bẽzdas, pl. *bezdaĩ* gw. bot. 1. 'krzew bez, Sambucus', 2. 'lilak, Syringa' — zapoż. z pol. gw. *bezd, bezdu* (obok *best, bestek*, por. SGP I, 67) lub błr. gw. *bezd* (por. SLA 41, ZS 10, LEW 41n., ESBM 1, 434). War. *bẽzas*, pl. *bezaĩ*, też z długością: *bė̃zdas*, pl. *bė̃zdai*. Grupa *-zd-* odpowiada rodzimej zbitce *-zd-*, która pojawia się między samogłoskami, por. *lìzdas, bezdù*. ZS 88 stwierdził, że oddawanie słowiańskiego *z* litewskim *-zd-* miało miejsce tylko wtedy, gdy to *z* było głoską końcową w odpowiednich wyrazach słowiańskich. Por. *vẽzdas, zóvezdoms*. Zob. też ALEW 120.

bezdė́ti, *bezdù, bezdė́jau* gw. 1. 'wydalać gazy z jelit, puszczać wiatry, psuć powietrze', wulg. 'bździeć, pierdzieć', 2. 'wydawać zapach — o woni wydzielanej przez płonące łuczywo' (*Balana degdama bẽzda*). War. gw. *bezė́ti* (por. *spurzė́ti, veizė́ti*). Nawiązanie łot. *bezdêt, -u, -ēju* 'bździeć'. Odpowiednik łac. *pēdō, -ere* 'puszczać wiatry' < *pezdō < pie. *pesd-e/o- (por. LIV[2] 477) dowodzi tego, że *bezdù* powstało z udźwięcznienia nagłosu w starszym *pezdù. Podstawa ostatecznie onomatopeiczna. Zob. BSW 221 (tu niefortunna rekonstrukcja pbsł. *pizdīti 'fistet'), LEW 42, de Vaan 2008, 454n, ALEW 120. — Z inną apofonią: gr. βδέω 'puszczać wiatry; cuchnąć' < *bzdeō < *psd-éi̯e- (por. GEW I, 230). — Drw. *bezdalaĩ* m.pl. 'bździny' (⇒ *bezdãlius* 'kto bździ, bździoch', por. *spjaudãlius, smirdãlius*), *bezdìnė* 'tyłek' (por. łac. *pōdex, -icis* m. 'tyłek', co bywa wyprowadzane z *pēdō*, zob. IEW 829; inaczej de Vaan 2008, 455). — SZ typu *TiT* ⇐ *TeT*: lit. *bizd-*, pbsł. *pĭzd-, por. *subįzdù* (*binzdu), *-bizdaũ, -bìzti* 'zabździeć', *bìzdas* 'tyłek' (⇒ vb. denom. *bizdinė́ti* 'chodzić wystawiwszy tył'). Por. *gis-* ⇐ *ges-* (*gèsti*); *piš-* ⇐ *peš-* (*pèšti*). Cps. *šikìbizda* c. 'srajda' (por. *šìkti*), *žìlbizdis* (zob. *žìlas*). Odpowiednik psł. *pĭzděti, por. słń. *pəzdéti, pəzdím*, po udźwięcznieniu: *bĭzděti, por. sch. *bàzdjeti*, ros. *bzdetь, bzdít*, pol. przest. *bździeć, bżdżę* (gw. *bździć*), czes. *bzdít, bzdím* (stczes. *pezd*, gen. *pzda* / *bzda* 'tyłek')[53]. Zwraca uwagę brak

[53] Za tym, że istniało kiedyś iterativum o formie *pizdati (pwk. na st. wzdłużenia, suf. *-ā-*), przemawia drw. postwerbalny pol. *pizda*, czes. *pízda*, ros. *pizdá* 'cunnus', pierwotnie 'anus, otwór odbytnicy', znacz. etym. 'to, czym się bździ'. Inaczej objaśnia ros. *pizdá* REW II, 355. — Z jęz. rosyjskiego pochodzą zapożyczenia lit. *pizdà* 'vagina, cunnus', *pyzdà* ts., łot. *pìzda* ts. — N.B. Ukazujący się w słowniczku Grunaua wyraz stpr. *pisda* 'tyłek, Arsch' (ob. *peisda* ts., war. zdyftongizowany) jest najprawdopodobniej zapożyczeniem polskim, a nie krewniakiem psł. *pizda. Inaczej Mažiulis, PKEŽ 3, 244 n., który suponował pbsł. *peizdā 'cunnus'.

refleksów SO †bazd-.

bezliepyčios f.pl. SD 1. «bayki, plotki, brednie» (syn. *niekai*, *tušti žodžiai*, *paklaidos*, *sapnai*), 2. «błazeństwo» (syn. *niekai*) — zapoż. z ros. *bezlépica* (?). SLA 41 wyprowadza ze stbłr. *bezlěpica* lub pol. *bezlepica*, zaś ALEW 120 ze strus. *bezlěpicja*. — War. *bezliẽpyčia* gw. 1. ʻchytrość, fortel', 2. ʻniedołęga, człowiek bezwartościowy'.

bezmẽnas, *bezmė́nas* gw. 1. ʻbezmian, waga przesuwnikowa bez szal', 2. przen. ʻniedołęga' — zapoż. z błr. *bjazmén*, *-a* (por. strus. *bezměnъ*, ros. *besmén*, ukr. *bezmín*, REW I, 69n., ESBM 1, 437). SLA 41 wymienił formę stbłr. *bezménъ*. War. z dysymilacją *m-n* > *v-n*: *bezvẽnas* (ZS 10). Slawizmem jest też łot. *bęzmęns* ʻbezmian' (war. *vęzmēns*).

beždžiõnė ʻmałpa, Simia' — z *bezdžiõnė* przez asymilację *z-ǯ* > *ž-ǯ*. Dawny war. na *-a*: *bezdžiona* SD «małpa». Gw. *bizdžiõnė*. Wszystko to są przekształcenia wyrazu stlit. *beziona* (Chyliński), czyt. [be.zi.jõ.na], który został zapożyczony z błr. *abezzjána* ʻmałpa' (por. ros. *obezьjána*) i zmieniony 1° drogą aferezy *a-* (por. *barãgas*), 2° przez ludowo-etymologiczną adideację do czas. *bezdė́ti* ʻpedere' (por. Kabašinskaitė 23). Por. SLA 41, LEW 42. — Z hapaksem Chylińskiego koresponduje gwarowa forma wsch.-lit. *bezionà* 2 p.a. ʻmałpa'. Jest ona trójzgłoskowa, ponieważ w odnośnym dialekcie funkcjonuje opozycja fonemów /z'/ : /z/, umotywowana licznymi pożyczkami leksykalnymi ze słowiańskiego. — Vb. denom. *beždžioniáuti* ʻmałpować, bezmyślnie naśladować'.

bỹbis, *-io* wulg. ʻczłonek męski, penis' (*Guli merga jaujoj, turi bỹbį saujoj*, por. Otrębski 1934, 228, przyp. 2). War. *bybỹs*. Odpowiada łot. *bībis* 1. ʻpenis', 2. ʻczłowiek nierozgarnięty, gapa', 3. nazwa straszydła, którym się grozi niegrzecznym dzieciom (war. *bùbis*, por. *Neik ten, bùbis pagaus!*, zob. *bùbas* II), 4. ʻobcy, gość — w języku dzieci' (*bība puisis* ʻobcy chłopiec', *bība meita* ʻobca dziewczynka'). Ze względu na reduplikowaną postać uchodzi za wyraz pochodzący z języka dzieci (por. LEW 42). Zapoż. lit. w pol. gw. *bibis, bibas* ʻpenis' (Zdancewicz 337). — Drw. *aštra-bybẽlis* gw. ʻkto ma penis o ostrym końcu' — epitet małego chłopca (Otrębski 1934, 203n.). Wyraz pominięty w LKŽ.

bičiùlis, *-io* 1. ʻten, z kim dzieli się barć, z kim się ma wspólne pszczoły', 2. ʻdobry kolega, przyjaciel', 3. ʻkrajan, ziomek'. JUŠK *bičiùlis* «wspólnik co do pszczół»: *Su kuriuomi bičiulauni, vadinas bičiulis* ʻTen, z którym dzielisz pszczoły, nazywa się «bičiulis»'[54]. Drw. na *-ulis* od *bìčius* ʻpszczelarz', SD «bartnik», to od *bìtė* ʻpszczoła' (zob. s.v.). — Pochodne: *bičiùlė* euf. ʻniedźwiedź', *bičiulíenė* ʻbartniczka; przyjaciółka', euf. ʻniedźwiedź', *bičiulỹstė* ʻprzyjaźń', *bičiùliškas* ʻprzyjacielski, przyjazny'. — Vb. denom. *bičiuliáuti* a. *bičiuláuti* 1. ʻmieć z kimś wspólne pszczoły lub jakieś zwierzę domowe', 2. ʻprzyjaźnić się, kolegować', *bičiuliúoti* ts. — War. sufiksalny: *bičiuõlis* ʻten, z kim się ma wspólne pszczoły', drw. *bičiuolijà* ʻludzie, którzy dzielą z sobą barć', vb. denom. *bičiuoliúotis* ʻmieć z kimś wspólne pszczoły; przyjaźnić się'.

býdyti, *býdau*, *býdžiau* gw. ʻzmuszać bydło do powstania', por. *Karvė įklimpo balon — býdžiau býdžiau, bet pati neatsikelė* ʻKrowa ugrzęzła na bagnie, zmuszałem ją do powstania, ale sama się nie podniosła'; *išbýdyti* ʻwypędzić, wygnać (świnię z barłogu), wypędzić kogo z domu', *pribýdyti* ʻpostawić na nogi, zmusić do powstania'. Drw. *býda* ʻbicie, targanie', ⇒ *býdaliuoti* ʻbić targając, szarpiąc'. Urbutis 1981, 109 zaproponował przekonującą analizę *bý-*

Przemienność znaczeń ʻanus' i ʻvagina, cunnus' nie jest rzadkością, por. np. niderl. *kont* ʻanus' : ang. *cunt* ʻvagina'.

[54] Paralele semazjologiczne z jęz. niemieckiego: 1. niem. *Genosse* m. ʻtowarzysz, towarzysz broni', stwn. *ginōʒ*, znacz. etym. ʻten, z kim dzieli się stado, bydło' (por. stnord. *naut* ʻbydło rzeźne lub pociągowe'), 2. niem. *Geselle* ʻczeladnik, towarzysz, kompan', znacz. etym. ʻten, z kim dzieli się mieszkanie' (por. śrwn. *sal*, niem. *Saal*).

dyti, mianowicie w nawiązaniu do łot. czas. *bĩdît, -u, -ĩju* ʽsunąć, pchać suwając, popychać, upychać, napychać' (ME I, 303). Chodzi tu o iterativum na *-dī-*, utworzone od pwk. pbsł. *bī-, zanikłego w języku litewskim, ale utrzymanego w łotewskim i słowiańskim. Por. z jednej strony łot. przest. *bīt, bît* ʽschieben, sunąć' (ME I, 304 nie wymienił form prs. i prt.), z drugiej strony psł. *biti, *bĭjǫ ʽbić, zadawać razy, ciosy', scs. *biti, bĭjǫ* (wtórnie *bijǫ*), sch. *bȉti, bȉjēm*, słń. *bíti, bîjem*, ros. *bitь, bьju*, stczes. *bíti, biú* (*biem, bieš*), czes. *bít, biji*, pol. *bić, biję* (zam. *bję). Rozszczepiony refleks pbsł. *bī-C / *bii̯-V jest kontynuacją pie. *b^{h}iH-C / *b^{h}iH-V jako st. zanikowego do *b^{h}ei̯H- ʽbić, uderzać', zob. LIV^2 72, Smoczyński 2003a, 14. Por. isl. *bjá* ʽbić się, walczyć', stir. *benaid* ʽuderzyć, trafić', śrbret. *benaff* ʽuciąć' (Kroonen 2013, 64). — SO-V *bai̯-a- (*b^{h}oi̯H-o-): scs. *razbojĭ* m. ʽnapaść, rozbój', *ubojĭ* m. ʽmord, zabójstwo', pol. *bój, boju* ʽstarcie zbrojne, walka', czes. *boj* ʽbitwa'. — WSZ-V *bīi̯-ā-: scs. *ubijati* ʽzabijać' (wtórnie *ubivati* ts.) ⇐ *ubijǫ* (*ubĭjǫ), *ubiti* ʽzabić'. — Z nominów należą tu 1. psł. *bidlo < pie. *b^{h}iH-d^{h}lo- ʽprzyrząd do bicia, do uderzania', por. stpol. *bidło* ʽbeleczka brony, w której są gwoździe', pol. *bidło* ʽpłocha w krosnach, przybijaczka', czes. *bidlo* ʽdrąg', ros. *bílo* ʽtłuczek' (BSW 33, Olsen 1988, 13), 2. stwn. *bīhal*, śrwn. *bīl(e)*, nwn. *Beil* n. ʽtopór' < pie. *b^{h}iH-tlo- ʽnarzędzie do obróbki drewna' (Kluge-Seebold 71), stisl. *bíldr* ʽgrot strzały' < pgerm. *bī-ðlá- (Olsen 1988, 13), 3. gr. φιτρός m. ʽkloc drzewa, kłoda', skrócone z *p^{h}ītros < pie. *b^{h}iH-tro- (por. GEW II, 1021, Beekes 2010, 1574), 4. prawdopodobnie też łac. *fīnis, -is* m.f. ʽgranica, linia graniczna' < pie. *b^{h}iH-ni-, znacz. etym. ʽwbity w ziemię przedmiot stanowiący znak graniczny' (por. de Vaan 2008, 222).

bidzénti, *bidzenù, bidzenaũ* pot. ʽbiec z wolna małymi krokami, truchtem (o koniu, psie, dziecku)' — czas. utworzony od interi. *bìdz* (*bidzì*) — o wolnym biegu, por. *Arklys bìdz bìdz bìdz bidzena*. Por. bliskoznaczne *biksė́ti, bikšė́ti, digénti*. — Drw. *bidznà* ʽwolny bieg krótkimi krokami, powolny kłus' (*Kiaulės iš žingsnio įėjo į bidzną, toliau į tikrą riščią*), ⇒ vb. denom. *bidznénti* ʽbiec powolnym kłusem'.

biẽdnas, *-à* stlit., gw. ʽbiedny, ubogi' — zapoż. z błr. *bédny*, pol. *biedny* (SLA 41, LEW 38, s.v. *bėdà*). War. *bíednas*. — Drw. *biẽdnykas* a. *biẽdninkas* ʽczłowiek biedny, biedak, nędznik' (LEW 38, s.v. *bėdà* niesłusznie opisał ten wyraz jako zapożyczenie ze słow.; tak samo ALEW 121), *biedningas* ʽbiedny' (Bretkun), *biednuõlis* ʽbiedak'. Odpowiednio do tego wyraz *bėdùlis* ʽbiedak' przybiera postać *biedulis* DP ʽnędznik, nędzniczek'. Vb. denom. *biẽdnyti, -iju, -ijau* ʽklepać biedę', *nubiẽdninti* ʽdoprowadzić do nędzy'.

biedniõkas, f. *biedniõkė* gw. ʽczłowiek biedny, biedak' — zapoż. z błr. *bjadnják*, gen.sg. *bednjaká*, f. *bjadnjáčka*. LKŽ I, 806 niesłusznie wymienił na pierwszym miejscu pol. †biedniak, na drugim ros. *bednják* jako formy źródłowe. — Drw. wsteczne: *biẽdnis* ʽbiedak', *biẽdnius* ts. (por. *žebrõkas* ⇒ *žẽbris*).

bíesas stlit., gw. ʽzły duch, szatan, diabeł' — zapoż. ze strus. *běsŭ, por. ros. *bes, bésa*, ukr. *bis*, błr. *bes*. Nieco inaczej SLA 42, LEW 43. Co do akutu por. zapoż. *svíetas, príetelius*.

bìgas, *-à* gw. 1. ʽkrótki, mały (o palcu, ogonie)', 2. ʽtępy (o ostrzu)' — formacja na SZ *big-* do pb. pwk. *beg- (typ *TiT* ⇐ *TeT*) < pie. *b^{h}eg- ʽłamać', zob. *baĩgti*. Znacz. etym. ʽułamany, skrócony przez ułamanie'. Urbutis 1981, 95n., 97 przyjmuje derywację od czas. *bigti ʽbić, uderzać', który miał zostawić ślad w drw. lit. *nubìginti* gw. ʽzłamać (nóż), ociosując skrócić (kół)' oraz łot. *bidzît* ʽgrzebać w ogniu, w piecu; pchać, popychać', *bidzinât* ʽkłuć ościeniem, dawać bodźca, szczuć; grzebać w piecu' (por. ME I, 293). Plit. *bigti wywodzi on z pie. *b^{h}ei̯-g- / *b^{h}i-g- ʽbić, wbijać, przeszywać' (Urbutis, *o.c.*, 98). Rekonstrukcja taka jest dyskusyjna. — Drw. *bìgė* ʽmarny, tępy nóż, krótki nóż ze złamanym końcem lub bez trzonka (syn. *bigẽlė*); ucięty ogon; krótki warkocz; kikut dłoni; krótkie odzienie, kamizelka; wiejska potańcówka', *bìgelis* ʽmałe dziecko', *bìgis* ʽtępy nóż; przedmiot

krótki, ucięty, ułamany; ręka bez palca’, *bìgis, -ė* ‘mający krótki ogon (pies, kura); w krótkiej sukience (dziewczyna)’ : łot. *biģis* ‘diabeł’ (uzasadnienie rozwoju znaczenia w kierunku ‘diabeł’ podał Urbutis 1981, 96). Cps. *biguodẽgis* ‘o krótkim ogonie’ (por. *uodegà*). — Nazw. *Bigà, Bìgas, Bìgata, Bigū́nas* (LPŽ). N.rz. *Bigùlis*. — Obocznym do *big-* st. zanikowym było *bug-* ⇐ *beg-, por. *bùgius, -ė* ‘kto nie ma palca lub palców’.

bỹgzti, *bỹzgia, bỹzgė* 1. ‘brzęczeć, bzykać (o osie); świstać (o kuli)’, 2. ‘drażnić krowy słowem ‘biz biz’, ‘bizz bizz’, naśladującym odgłos lecącego gza (o pastuchach)’, 3. ‘popłakiwać, marudzić (o dziecku)’, iter. *byzginė́ti* ‘brzęczeć’ — czas. utworzony od interi. *byzg, por. *biz biz, bizz bizz, biziñ, biziñg* — o bzyczeniu lecącego owada. Osobno zob. *bìzas* ‘giez’. — Też z krótkim *bizg-*: *bizgė́ti, bìzga, -ė́jo* ‘brzęczeć, bzykać’. Por. bliskoznaczne czas. *zir̃zti, zỹzti, zur̃gti, zur̃gzti*. — Drw. *byzgėlẽ* ‘giez koński’ (war. *byzdėlẽ*). Vb. denom. *bỹzgauti* ‘huczeć — o pszczołach w ulu’.

bijóti a. *bijótis, bijaũ(s), bijójau(s)* ‘bać się, obawiać się’, SD *bijausi ko* «boię się; obawiam się czego», *niẽko nesibijójo* ‘niczego się nie bał’. Odpowiednik łot. *bijâtiês, -ãjuôs* ‘bać się, czcić’, stpr. *biātwei*, czyt. [bi.já:tvei] ‘bać się’, 3 os. *bia*, czyt. [bi.ja] ‘boją się’. Durativum stanu z suf. *-ā-* od pwk. *bī-C / *bii̯-V (*i̯* jest wypełniaczem tzw. hiatu lrg.) < pie. $*b^hih_2$- (pwk. $*b^hei̯h_2$-). Antekonsonantyczna forma SZ *bī-C jest dochowana w języku łotewskim: *bîtiês, bîstuos* (prt. *bijuos*) ‘bać się’, drw. *bîdinât* ‘przestraszać, płoszyć, napominać’, *bīles* f.pl. ‘strach’, *pãrbīlis* ‘wielki strach, panika’. — Drw. *bìjinti* gw. caus. ‘wprawiać w strach, straszyć’. Nomina: *bijõnė* ‘bojaźń, obawa’, stpr. *biāsnan* dat.sg., czyt. [bi.já:snən] ‘bojaźń’. — Neoosn. *bijoj-* (por. prt.): *bijójimas* ‘bojaźń, lęk, obawa’, *bijójimasis* SD «obawianie się». — Alternant na SE, pie. $*b^hei̯h_2$- ‘zlęknąć się, przestraszyć się’, wed. *bháyate* ‘lęka się’ (LIV[2] 72), odzwierciedla się być może w łot. *biêdêt, -ẽju* ‘straszyć, wzbudzać strach, napawać strachem, przerażać kogo’ — o ile jest to drw. od prs. intr. *biêdu ‘boję się’ < pb. *bēi̯-de- < pie. $*b^hei̯h_2$-d^he- (por. łot. *ziêdu, ziêdêt* ‘kwitnąć’ ⇐ pie. *ǵei̯H-d^he-). — Neopwk. *bied-* ⇒ *biêdinât* ‘grozić, ostrzegać’, *biêdêklis* ‘kukła dla odstraszania ptaków’, *biedi* m.pl. ‘straszydło, zmora’. — Do formy SZ *bij-V* dotworzono SO w dwóch postaciach. Por. 1° SO *baj-V*: *bajùs* ‘bojaźliwy’ (paralele: *gajùs* ⇐ *išgìjo*; *rajùs* ⇐ *nurìjo*; *vajỹs* ⇐ *nuvìjo*; Stüber 2002, 71 niepotrzebnie wstawia innowacyjną formę *bajùs* w tzw. system Calanda), *bajà* ‘strach’, *bajaĩ* adv. ‘strasznie’. Od *bai-* wywodzi się vb. inchoat. *baĩsta*, zob. *baĩsti* (gdzie też mowa o neopwk. *bais-, baisùs*). Lit. *baj-V* ma nawiązanie z jednej strony w stpr. *pobaiint* ‘ukarać’ < *pabaj-in-ti (caus. na SO, por. wyżej lit. *bìjinti*), z drugiej strony w scs. *bojati sę, boję sę* ‘bać się, odczuwać strach’, ros. *bojátьsja*, stpol. *bojać się* ts. (nieco inaczej Derksen 2008, 50). — 2° SO *bai-C*: *baidýti* ‘straszyć, płoszyć’ (zob. s.v.). Na temat frq. *bai-styti zob. s.v. *baikštùs*. Nomina: *báilė* (zob.), *báimė* (zob.). Dotychczasowy wywód pbsł. allomorfów *baj-V / *bai-C z formacji pie. perfectum $*b^he$-$b^hói̯h_2$-e (por. Stang 1942, 24, 146, Stang 1966, 324, Vaillant, GC III, 392) wydaje się mniej prawdopodobny.

bijū̃nas, *bijū́nas* bot. ‘kwiat ogrodowy piwonia, Paeonia’ — z przekształcenia zapożyczenia *pivõnija*, przest. *pivanija* (SD <piwania> «piwonia») ⇐ pol. *piwonia* ‘Paeonia’. Z jednej strony nastąpiła tu ludowo-etymologiczna adideacja do czas. *bijótis* ‘bać się’, z drugiej strony wyraz otrzymał suf. *-ūnas*, właściwy dla dewerbalnych nomina agentis (por. ŽD 277n., LEW 43). Osobno zob. *pinavijà*.

bìksvės a. *bùksvos* f.pl. gw. ‘spodnie; gacie noszone pod spodniami, gatki’ (war. *bìkšvės, bùksvės, bùksos*) — przekształcenie sufiksem *-v-* form *biksės, *bìkšės* a. *bùksos*, które oddawały zapożyczenie nwn. gw. *büxen* ‘spodnie’ (samogłoski *i/u* są dwojaką substytucją za nwn. *ü*). Por. GL 31. Nawiązanie w łot. *biksas* a. *bikses* f.pl. ‘spodnie’ ze śrdn. *büxe* (Jordan 55). — Lit. gw. *bikšios* f.pl. ‘gacie’ jest zapoż. z łot. *bikses* (Urbutis 2009, 296).

bikšė́ti, *bikšiù* (3 os. *bìkši*), *bikšė́jau* gw. ʻchodzić małymi krokami, dreptać’ — czas. utworzony od interi. *bìkš* — o szybkim chodzie małymi krokami, por. *Bìkš bìkš ir nubikšė́jo nė žodžio nesakęs* ʻPodreptał szybko, nie powiedziawszy ni słowa’. Por. bliskoznaczne *bidzénti*. — Z innymi suf.: *bikšénti* ʻiść w pośpiechu małymi krokami, biec truchcikiem’, *bikšinė́ti* ʻchodzić bez celu, obijać się, próżnować’. — Od pokrewnej interi. *bìks*, *bìkst* — o dreptaniu pochodzi *bìksėti* ʻiść raźno, lekko i szybko’, *biksnóti* ʻbiec, lecieć (o psie, koniu)’.

bylà 4 p.a. ʻmowa, mówienie’, 2. ʻprzemowa, oracja’, 3. ʻopowieść, historia’, 4. ʻproces sądowy; akta sprawy’ (*ažusakau bylas* SD «sądy zapowiedzieć, edico fori diem, denuncio iudicia» [ʻpodać do publicznej wiadomości’]), 5. ʻsprawa, to, co dotyczy kogo lub czego; to, co kogo obchodzi’, 6. ʻczas, pora jakiegoś zdarzenia’ (*Vestuvių bylõj gera ir pasigerti. Nakties bylõj visaip atsitinka*), 7. ʻzwyczaj’ (*Žinai, miestelio bylõj, prisirinko visokių žmonių*). DP ʻprawo, powieść, sprawa, mowa, rozmowa, rzecz’. Dewerbalna formacja z suf. -*ā*- i SW *byl*- ⇐ *bil*-, por. *bìlti* ʻzacząć mówić’, *prabìlti* ʻprzemówić’. Paralele: *pylà* ⇐ *pìlti*; *vymà* ⇐ *vémti*. — Drw. *bylinỹkas* DP ʻwymowca’, SD[1] «prawny, iuridicus, iurisperitus», dziś *byliniñkas* ʻpieniacz, kto się procesuje z byle powodu’, *bylùs* ʻrozmowny, wymowny’, *nebylỹs* ʻniemowa’, *nebylkà* c. ʻniemowa’ (⇒ *nebylkis* b.z.a. ts.), *núobylis* DP ʻumowa’, *prãbylis* DP ʻprzedmowa’, SD[1] ts. Cps. *bylãvietė* (por. *vietà*): *bylavietė, tiesavietė, kurion kas priguli, ir kurioj kas bylinėja su kuo* SD 1. «forum czyie, kędy stanie u prawa», 2. «grod, castrum nobilitatis» (por. *vietà*), *gražbylỹs* neol. ʻkrasomówca, orator; gaduła, papla’ (dosł. ʻkto pięknie mówi’, por. *gražiaĩ*), *niekabylys* SD «kuglarz, figlarz, skoczek» (por. *niẽkai*). — Vb. denom. 1. *byláuti* ʻmówić, prawić’, refl. *byláutis* ʻprawować się’, cps. *niekabylauju* SD «kugluię, gesticulor, ago mimum» (syn. *pamė̃mi*), 2. *bylinė́ti* ʻprawować się, toczyć spór sądowy’ — rzadki wypadek, gdy czas. na -*inėti* pochodzi od rzeczownika, paralela: *darbinė́ti* (por. GJL II, §§ 689, 693), DP ʻpozywać, prawować’, SD *bylinėju* «prawuię się z kiem; rozpieram się z kiem; wadzę się z kiem» (syn. *vaidinuosi*), dziś refl. *bylinė́tis* ʻprawować się, procesować się’, 3. *bylóti* (zob.). — Od cps. *gražbylỹs* urobiono vb. denom. *gražbyliáuti* ʻwygłaszać oracje, mowy, perorować; bajdurzyć, wygłaszać piękne frazesy’.

bildė́ti, *bìlda*, *bildė́jo* ʻstukać, kołatać; jechać z turkotem, hałasem’. Drw. *bildesỹs* ʻstukot, turkot; hałas powodowany przez dzieci’. Formacja na -*dėti* opiera się na alternancie SZ *bĭl-C (zob. *bìlti*) od pwk. *bēl-C < pie. *b^helH- ʻwydawać dźwięk, brzmieć’ (LIV[2] 74). Można suponować pie. formację prs. *b^hl̥H-d^he-. Inaczej LEW 39 (pwk. *beld-, *bild-) i Kroonen 2013, 84 (pie. *b^held-, *b^hl̥d-). — SE *béld-C*: *bélsti* (zob.). — SO *bald*-: *báldyti* (zob.). — Drw. od SZ *bild*-: *bildénti* ʻpostukiwać’, *bìldinti* ʻstukać, kołatać; jechać z turkotem; pędzić (bydło) z hałasem’, *išbìldinti* ʻwybić (szyby), wytrzepać (kurz), złoić (skórę)’. Inchoat. *bil̃sti, bil̃sta, bil̃do*, zwykle *subil̃sti* ʻzastukać’.

bylóti, *bylóju* (war. *bylaũ*), *bylójau* ʻmówić, gawędzić, obwieszczać; podawać sprawę do sądu’, DP ʻmowić, mieć rzecz, radzić, powiadać, wyznawać, rzec, wymowić, powtarzać, poświadczyć, świadczyć, podnosić’, *išbylóti* ʻwygrać sprawę w sądzie’, DP ʻwymówić, wysłowić’, *nubylóti* DP ʻpoślubić’, *pabylóti* ʻporozmawiać, naradzić się’. Refl. *bylótis* ʻprocesować się’. Jest także poświadczony rzadki war. *býloti*, akcentowany na pierwiastku. Dwuznaczne. Po pierwsze stlit. prs. *bylaũ* (m.in. MŽ, DP, SD[55]) obok inf. na -*oti* przemawia za zaliczeniem *bylóti* do klasy deverbatiwów, mianowicie do czasowników stanu typu *žinóti* (por. Stang 1966, 324) albo — uwzględniając st. wzdłużony samogłoski pierwiastkowej — do statiwów typu *brýdoti* (por. GJL II, § 567n.). Paralele: *dýroti*, *glū́doti*, *tū́noti* (por. wyżej

[55] Por. *Už tiesos bylau jumus* MŽ 122_{11} ʻZaprawdę mówię wam’. — *Knygelės pačias byla Lietuvyninkump ir Žemaičiump* MŽ 8_2 ʻKsiążeczka sama mówi do Litwinów i Żmudzinów’. — *Jei jumus tiesą bylaũ, kodrin man netikite?* DP 128_{35} ʻJeśli wam prawdę mowię, czemu mi nie wierzycie?’ — SD *bylau* «mowię» (syn. *kalbu, tariu, iššundu žodį*), *tunkiai bylau* «mawiam» (syn. *kalbinėju, dažnai kalbu*).

war. akcentowy *býloti*). Po drugie, jeśli prs. *bylaũ* jest innowacją na miejscu *bylóju*, to trzeba *bylóti* traktować jako vb. denominativum od sb. *bylà* m.in. ʽmowa’ (zob. s.v.), por. *stokóti* ʽodczuwać brak’ ⇐ *stokà*, *išsišakóti* ʽrozgałęziać się’ ⇐ *šakà*. — Refl. *bylótis* ʽprawować się, procesować się’. — Neoosn. *bylo*-: *bylósena* ʽprzewód sądowy’ (neol., por. *galvósena, vartósena*).

bìlti, *bìlstu* (war. *bylù* < *bįlu < *binlu), *bilaũ* ʽzacząć mówić’, zwykle *prabìlti* ʽprzemówić, odezwać się’. Odpowiednik łot. *bil̂st* (zam. *bil̂t), *bil̂stu, bil̂du* ʽpowiedzieć, mówić; starać się o rękę’. Formacja bazuje na SZ *bīl-C < pie. *bʰl̥H-C od *bēl-C < pie. *bʰelH- ʽwydawać dźwięk, brzmieć’ (LIV² 74), por. stang. *bellan* ʽryczeć’, stwn. *bellan* ʽszczekać’ (*-ll-* z *-lH-). — Drw. typu *bil-C*: *bil-dė́ti* ʽstukać, kołatać’ (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *bil̂dêt*, *bildu*, *bildẽju* ʽmówić, powiedzieć’, przest. ʽprzemawiać’, *atbil̂dêt* ʽodpowiedzieć’, *pìebildêt* ʽwspominać, napomykać o czym’ (⇒ iter. *bil̂dinât* ʽprzemawiać, pozdrawiać; mówić dużo i długo’).

— Drw. typu *bil-V*: prt. *bilaũ*, drw. *bìlinti* caus. ʽwszczynać rozmowę, zagadywać’, *bilùs* ʽrozmowny’. Nawiązanie w stpr. *billīt* ʽmówić, powiedzieć’, prs. 3 os. *billa* a. *billi* (⇒ *billijsnans* obl.pl. ʽpowiedzenie’, *preibillīsnai* nom.pl. ʽobietnice’). — WSZ *byl*-: *bylà* (zob.). — Formacja prs. *bìlstu* została zanalizowana 1° na *bilst-u*, stąd neopwk. *bilst*-, por. *bìlsčioti* ʽstukać, np. w ścianę’, *bil̃sčius* ʽwrzawa, hałas’, *bilsdénti* ʽlekko stukać’ (z *bilst-enti), 2° na *bils-tu*, stąd neopwk. *bils*-: *bilsnóti* ʽtrzaskać’, *bil̃smas* ʽstuk, turkot’, n.jez. *Bil̃sas*, n.rz. *Bil̃sinyčia*. Do tego *bals*- jako SO do *bils*-: *bal̃sas* (zob.), *balsnóti* ʽlekko zastukać, np. w okno’ (por. *gars*- ⇐ *girs*-); *balst*- jako SO do *bilst*-: *balsterė̃ti* b.z.a. ʽzastukać’, *bálsterti* ʽstuknąć’ oraz *balstinė́ti* ʽtłuc się, hałasować; włóczyć się’. Osobno zob. *bal̃zginti*.

bim̃bti, *bimbiù*, *bimbiaũ* 1. ʽbrzęczeć, wytwarzać brzęk’, 2. ʽpłakać, beczeć’, 3. ʽo psie: skomleć, skowyczeć’, *išbim̃bti* ʽszybko wyjść’, *išsibim̃bti* ʽwyprosić co płaczem’. Czas. o osnowie onomatopeicznej, por. interi. *bìmbt*, *bim̃bt* — m.in. o brzęczeniu owada, o odgłosie płaczu. — Drw. *bimbė́ti*, *bim̃bia*, *-ė́jo* ʽbrzęczeć’, *bimbė́ti*, *bìmba*, *-ė́jo* ʽpaplać; poruszać się ze spętanymi nogami’. Nomina: *bim̃balas* 1. ʽgiez koński, ślep, Tabanus’, 2. nazwa niektórych żuków i chrząszczy. 3. peior. ʽdziecko’ (por. bliskoznaczne *bam̃balas*), *bim̃bikas* ʽleń, obibok’ (⇒ vb. denom. *bim̃bikauti* ʽobijać się bez zajęcia’), *bim̃bilas* ʽgiez, ślep’, peior. ʽmałorolny chłop, bezrolny chłop, komornik; bat’, *bìmbolas* ʽbrzęczący owad’, przen. ʽfrędzla; wyrostek; obibok’.

biñgti, *bingiù*, *bingiaũ*, gw., zwykle z prvb. *nu*-: ʽpobić, zwyciężyć; zatłuc, zabić’, refl. *nusibiñgti* ʽprzepracować się’. — Intr. *biñgti*, *biñgsta*, *biñgo* ʽwzmagać się, przekraczać miarę; nabierać ciała (o zwierzęciu), stawać się dorodnym, silnym, mocnieć’, *įbiñgti* ʽwzmóc się (o chorobie), zakorzenić się, umocnić się; rozswawolić się’, *prabiñgti* ʽrozszaleć się (o burzy), przekroczyć zwykłą miarę’. Osnowa *bing*- została wyabstrahowana z formy pierwotnego prs. infigowanego w pdg. *bingù, *bigaũ, *bìgti. Podstawą tego pdg. był neopwk. *big*-, wcześniej funkcjonujący jako allomorf słaby w pdg. apofonicznym *beg- / *big- ⇐ pie. *bʰeg- / *bʰg- ʽłamać’ (por. LIV² 66). Znacz. ʽpobić, zwyciężyć’ czasownika *nubiñgti* można więc interpretować jako przenośne w stosunku do znacz. fizycznego ʽzłamać’. Por. nomen *bìgas* ʽkrótki’ itp. oraz wywody Urbutisa 1981, 102n. — Obok *bing*- istnieje refleks SE *beng*- (zob. *beñgti*) i SO *bang*- (zob. *bangà*). — Przy *big*- pojawił się innowacyjny SO *baig*- (zob. *baĩgti*). — Drw. *bingęs* DP ʽzbytni, zbyteczny, obrzydły, tęgi, mierziony’, *biñgtas* ʽładny, piękny, dorodny, urodzajny, wytworny (o stroju)’, *bingùs* ʽpiękny, dorodny (o koniu), bujny (o lnie); okrutny’[56], *bingusiai* DP adv. ʽuprzejmie, usilnie,

[56] Z uwagi na innowacyjny charakter osnowy *bing*- (neopwk.) mało prawdopodobny wydaje się wywód *bingùs* z praformy ie. *bʰn̥g-ó- w NIL 6, przyp. 4.

nazbyt, hardzie, nader’, *prabingęs* DP ʽzbytni, zbyteczny, niezmierny, nad miarę’, *įbingėti, -ja, -jo* DP ʽzmocnić się’, *prabingėtas* SD «rozrzutny; zbyteczny, bezmierny» (syn. *prašmotingas*), *prabingtė* SD «rozrzutność; zbytek, niemiara, zbyteczność».

bir̃bti, *birbiù, birbiaũ* 1. ʽbrzęczeć, bzyczeć, bzykać (o lecących owadach), wydawać świst, świstać (o kulach, strzałach)’, 2. ʽburczeć w brzuchu, kiszkach’, 3. ʽmuczeć (o głodnej lub spragnionej krowie)’, 4. ʽwarczeć (o psie)’, 5. ʽbeczeć (o dziecku)’, 6. ʽfurczeć, huczeć (o maszynie)’, *apibir̃bti*: *Uždenk mėsą, kad musės neapibir̃btų* ʽPrzykryj mięso, żeby muchy nie narobiły’, *išbir̃bti* ʽwymłócić młockarnią; wyjechać z turkotem’. Czas. pochodzenia dźwiękonaśladowczego, podobnie jak np. *pir̃pti* i *bar̃bti*. Zob. też ALEW 126. — Drw. *bìrbauti* ʽbzykać (o owadach); popłakiwać (o dziecku); grać na trąbce’, *birbčióti* ʽz rzadka muczeć (o krowach), popłakiwać (o dziecku)’, *birbė́ti, bìrba, -ė́jo* ʽbrzęczeć, dzwonić (o szybie w oknie)’, por. *Žemė dreba, sienos virpa, langai birba, naktį užmigt negalima*, *atbirbė́ti* ʽprzyjechać z turkotem’, *užbirbė́ti* ʽo szybie: pokryć się szronem, lodem’. Nomina: *birbỹnė* a. *bir̃bynė* ʽpiszczałka zrobiona z kory olchowej a. wierzbowej, słomy, trzciny (syn. *bìrbė*); fujarka; pusty koniec ptasiego pióra’, przen. ʽpłaksa’.

birė́ti, *bìra, birė́jo* ʽsypać się (o piasku, ziarnie), lać się (o mleku, o łzach)’ — durativum z suf. *-ėti* do *bìrti* ʽsypać się’ (zob. s.v.). Lit. osnowa *bir-ē- ma paralelę w psł. *bir-ā- (iter.), por. scs. *bĭrati* ʽbrać’, sch. *bràti*, ros. *bratь*, czes. *bráti*, pol. *brać*. — Drw. *bìrdinti* caus. ʽsypać, kazać sypać (piasek, ziarno)’ : łot. *bir̃dinât* ob. *birdît, -u, -īju* ʽrozsypywać, wylewać’. Nomina: *biralaĩ* m.pl. ʽotręby, wszystko co sypkie’ (*biralìnė dúona* ʽchleb z otrębów’), *birda* ʽmżawka, drobny śnieg’, *bìrenos* f.pl. ʽdrzazgi’, *birùčiai* a. *birùkai* m.pl. ʽgatunek zboża’, *birùlė* bot. ʽmak ogrodowy, Papaver somniferum; mak polny, Papaver rhoeas’ (war. *biruõlė*), *birùliai* m.pl. ʽgorsze ziarno’, *birùlis* ʽczłowiek małego wzrostu’, *birùs* ʽsypki, dający się sypać; plenny, wydajny — o życie’ (war. *birlùs, birnùs*), ⇒ *birùtis, -ė* ʽdrobnej budowy ciała’; *birùtė* bot. ʽdziki mak, Papaver rhoeas’, *ìšbiros* a. *pãbiros* f.pl. ʽpoślad, gorsze ziarno’, cps. *kiáurbira* (zob. *kiáuras*). — WSZ *byr-*: *byrė́ti, bỹra, -ė́jo* ʽsypać się, opadać, spadać; rodzić’ (*Rugiaĩ nebỹra* ʽNie ma się co spieszyć’, dosł. ʽŻyto jeszcze się nie sypie’), *subyrė́ti* ʽrozsypać się, rozbić się, roztrzaskać się’ i ʽurodzić dziecko’ (*Šiandien susiedė subyrė́jo, dukterį susilaukė* ʽDzisiaj sąsiadka urodziła, doczekała się córki’). Nomen: *byrà* ʽplon, urodzaj’ (znacz. etym. ʽwysyp’). — W słowiańskim por. WSZ *bir-* ⇐ *bĭr-* w scs. *sŭbirati* iter. ʽzbierać, gromadzić’ : stpol. *-birać*, pol. *-bierać* (*o-*, *roz-*, *wy-*, *z-*), sb. stpol. *obirki* ʽobierzyny, łupiny’, pol. *obierki*.

bir̃gzti, *birzgiù, birzgiaũ* 1. ʽbrzęczeć, bzyczeć, bzykać (o lecących owadach), 2. ʽwydawać świst, świstać (o lecącej kuli, kamieniu), 3. ʽturkotać (o wozie na drodze)’, 4. ʽmuczeć (o krowie)’, 5. ʽfurczeć, huczeć (o maszynie, motocyklu)’, 6. ʽtrajkotać’, *parbir̃gzti* ʽprzybiec z pastwiska — o krowach kąsanych w upalny dzień przez gzy’, *subir̃gzti* ʽzłajać, zwymyślać kogo’. Dźwiękonaśladowczy pwk. *birzg-*. Por. synonimiczne czas. *bim̃bti*, *bir̃bti* i *zir̃zti*. — Drw. *birzgénti* ʽcicho brzęczeć, bzyczeć’, *birzgė́ti* 1. ʽmruczeć z niezadowolenia, burczeć, gderać, zrzędzić; płakać — o dziecku’, 2. ʽwydawać dźwięk syczący, trzeszczący podczas smażenia, skwierczeć — o tłuszczu na patelni’, *bìrzginti* a. *bir̃zginti* ʽpowodować brzęk, rzępolić (na skrzypcach); wysmażać słoninę na skwarki; przynaglać, popędzać’. Nomina: *birzgėlė̃* 1. ʽgiez, ślep, Oestrus’, 2. ʽzabawka dziecinna wprawiana w ruch wirowy, bąk’, 3. c. ʽgorączka — o człowieku zapalczywym, popędliwym’, *bìrzgelis* ʽmusujący chłodzący napój wyrabiany z chleba, tzw. kwas; woda sodowa’, *birzginỹs* ʽskwarek jako okrasa do kaszy; człowiek gorączka’, *birzgùs, -ì* — takim przymiotnikiem określa się mężczyznę lgnącego do kobiet lub kobietę lgnącą do mężczyzn.

bìrka gw. 1. ʽdrewienko z wyrzniętym nacechowaniem, służące za znak rozpoznawczy skóry owczej, oddawanej do garbarza’, 2. ʽdrewienko z nacięciami, używane do losowania’,

3. przen. ʻpenis’. Zapoż. z błr. *bírka, -i* (ZS 12; por. ESBM 1, 351).

bìrkavas przest. ʻ(rosyjska) miara wagi równa dziesięciu pudom [160 kg]’, łot. *bir̃kavs* ts. — zapoż. ze strus. *bĭrkovŭ, por. strus. *bĭrkovĭskŭ* a. *berkovĭskŭ* ts. — z elipsy wyrażenia *bĭrkovĭskŭ pǫdŭ ʻmiara wagi miasta Björkö na jeziorze Mälar’ (por. stszw. *biærkö*), ros. przest. *bérkovec* ʻdziesięć pudów’. Por. Būga, RR III, 765, ZS 12, REW I, 78n., LEW 44. War. *bìrkava*, *bìrkuva*. Ze zmianą *v* > *l*: *bìrkolas* (por. *ãtvapas* > *ãtlapas*; *atvašà* > *atlašà*). — Cps. *pùsbirkavis* ʻpięć pudów, np. siana’, por. *pùsė* (Otrębski 1934, 280).

bir̃kštas gw. ʻmały las, zagajnik’ (*Nueik birkštañ šluotų. Tuoj ir mūsų birkštè atsiras grybų*). Może z insercją *k* z *birštas, to zaś z *birž-tas ʻzagajnik brzozowy’? Por. *bìržtva* ʻbrzezina’ obok *bìržė* ts.

birmavóti, *birmavóju*, *birmavójau* stlit., gw. ʻbierzmować, udzielać sakramentu bierzmowania’ — zapoż. ze stpol. *birzmować, -uję* (SLA 42, LEW 44). War. *dirmavóti* (dysymilacja *b-m* > *d-m*, por. *dẽbras*). — Wsch.-lit. *bermùiti* ʻbierzmować’ opiera się na formie 3 sg. prs. *bermùja* ⇐ pol. *bierzmuje* (inf. *bierzmować*), por. ZS 10, 114 (pominięte w LKŽ). — *birmavõnė* ʻsakrament mający umocnić ochrzczonych w wierze; uroczystość bierzmowania’ — zapoż. ze stpol. *birzmowanie*.

bìrti, prs. *bỹra* (*bįra < *bi-n-ra; war. *bỹrna*[57], *bìrsta*, bìra), prt. *bìro* ʻsypać się, rozsypywać się, rozpraszać się; opadać (o czymś miałkim, drobnym)’, *nubìrti* ʻopaść (o liściach, kwiatach)’. Akut bez historycznego uzasadnienia. Odpowiednik łot. *bir̃t*, *bir̃stu*, *biru* ʻspadać, opadać; ciec (o łzach), lać się (o pocie)’. Prs. intranzytywne utworzono drogą infigowania SZ *bir-* ⇐ *ber-*, zob. *ber̃ti*. Formację prt. *bìro* < pbsł. *bir-ā- można przyrównać do scs. *bĭr-a-ti* inf. ʻbrać’. — Drw. *birénti* ʻsypać coś miałkiego, drobnego, posypywać prósząc; prószyć — o śniegu, deszczu’, *birė́ti* (zob.), *bìrinti* ʻsypać’, *išbìrinti* ʻwysypać; wybić (szybę, zęby)’. — Neopwk. *birst-* (⇐ prs. *bìrst-a* albo interi. *bìrst-bìrst* — o sypaniu się małej ilości czegoś sypkiego, np. ziarna, mąki): *birsténti* ʻsypać po trochu’, *pabirsténti* ʻposypać trochę (mąką)’ (por. *blėsténti* ⇐ *blė́sta*, *rūksténti* ⇐ *rū̃ksta*), *bìrstinti* ʻsypać po trochu, posypywać’, refl. *bìrstintis* a. *apsibìrstinti* ʻposypywać się (popiołem)’, nomina: *birstùs* ʻsypki — o ziarnie za wcześnie sypiącym się z kłosów’, *birstva* b.z.a. ʻsypanie się zboża’. — Neopwk. *birs-* (⇐ prs. *bìrs-ta*, *birs-sta?): *birsnóti* ʻsypać się po trochu (o ziarnie)’, *pabirsnóti* ʻpoprószyć — o śniegu’. SO *barst-* ⇐ *birst-*: *barstýti* (zob.). — WSZ *byr-*: *byrė́ti* (zob. *birė́ti*).

birvẽ gw. ʻbrew’ (JUŠK), pl. *birvės* — zapoż. z pol. *brwi* f.pl., por. Būga, RR II, 294. Zob. *bruvìs*. — N.m. *Bebirvaĩ* 2x (od n.os. *be-birvis ʻten, co nie ma brwi’, por. n.m. *Bebar̃zdžiai* ⇐ *bebar̃zdis*).

bìržė ʻbrzezina, zagajnik brzozowy’ — drw. kolektywny z suf. *-ė-*, urobiony od *bīrž- ʻbrzoza’, formy prawdopodobnie starszej od *béržas* (zob.). Odpowiedniki łot.: *bir̃zs*, *birzis*, *birze* ʻbrzezina; lasek liściasty’. Tu może też *biržẽlis* ʻmiesiąc czerwiec’, stlit. *beržẽlis* ʻmiesiąc kwiecień, maj lub czerwiec’ (zob. Skardžius, RR 4, 29 oraz LEW 41, ALEW 127). — Inne drw.: *bir̃žlis* ʻgałąź brzozy’ (por. *ū̃glis* ʻpęd’), *bìržtva* żm. ʻbrzezina; krzaki, zarośla’, *biržùkas* ʻmały zagajnik brzozowy’, *biržū́klis* ʻrózga’ (właśc. ʻrózga brzozowa’). Zob. też *bir̃kštas*. — N.m. *Báltabiržis*, *Pabìržė* 4x (por. *Pabéržė* 13x), *Pabìržiai* 2x (por. *Pabéržiai* 10x). N.jez. *Bìržulis*, n.rz. *Biržẽlis*, *Biržupỹs*. Por. stpr. n.jez. *Birsuke*, n.m. *Birselauken* (AON 19, 21).

bir̃žė 1. ʻwiecha, pęk gałęzi lub słomy, gałązki, które zatyka się w polu dla oznaczenia

[57] Tak jak *svỹrna* ʻnachyla się, zwisa’ zakłada *svir̃na* < *svinra (zob. *svìrti*), tak też *bỹrna* wymaga pośrednictwa formy *birna < *binra. Dalsze paralele: *skỹlna* ob. *skil̃na* (*skìlti*), *svỹlna* ob. *svil̃na* (*svìlti*), *šỹlna* ob. *šil̃na* (*šìlti*).

granicy wysianego ziarna’, 2. ‘wiecha rozgraniczająca sąsiednie pola’, 3. ‘oznaczony wiechami zagon, który się zasiewa za jednym zachodem’, 4. ‘nieszeroki pas ziemi’ (*Mano dirva dviejų biržių pločio*), 5. ‘pewna część lasu przeznaczona do wyrębu, spuszczenia żywicy itp.’, 6. ‘pas wyrąbany w lesie’. War. *biržė̃, bìržė, biržìs* a. *bìržis* f. Odpowiednik łot. *bìrze* a. *birzs, birzis* 1. ‘bruzda’, 2. ‘ograniczony bruzdami zagon, który siewca obsiewa jednym zamachem’, 3. ‘kawałek pola przydzielony do zorania’, 4. ‘nierówno zasiane pasmo roli’. Objaśnienie niepewne. Po pierwsze może tu chodzić o wiechę zrobioną z gałęzi brzozy, por. *bìržė* ‘zagajnik brzozowy’ (*biržė* byłaby formą metatoniczną). Po drugie, jeśli pierwotnym znaczeniem wyrazu było ‘bruzda’ (por. łot. *bìrze*), to wchodzi w grę związek z pwk. pie. $*b^herǵ^h$- ‘podnosić, podwyższać’ (LIV[2] 78), por. gr. φράσσω ‘ogrodzić, otoczyć naokoło, otoczyć wałem, oszańcować’. Inaczej LEW 44n.: do pie. $*b^h$ors- jak w scs. *brašĭno* ‘jadło, pokarm’, ros. gw. *bórošno, borošnó* ‘mąka, zwł. żytnia’ ($*b^h$orsino-). Jeszcze inaczej Derksen 2008, 59: powiązanie z psł. *borzda ‘bruzda’, scs. *brazda*, ros. *borozdá* (rekonstrukcja $*b^h(o)rs\text{-}d^{(h)}$-; zob. też ESJS 78). — Drw. *biržìkas* ‘kto idzie za siewcą i oznacza wiechą miejsce, dokąd pada ziarno’, *sámbiržė* ‘miejsce przez pomyłkę nie obsiane’ (war. *sánbiržė*). Vb. denom. *biržyti, -iju, -jau* ‘oznaczać linię zasianego pola’, *biržioti* ts. Por. łot. *birzêt* ‘robić bruzdy’. — Niejasny jest status czas. *biržti, -iù, -iaũ* ‘ryć nogą w roli wgłębioną linię dla zaznaczenia szerokości zasiewu’ (*Kur tu biržì, veizėk, kur grūdai krimta*).

bìskis, *biškis, -io* gw. ‘trochę, niedużo, nieco, odrobinę’ — zapoż. z prus.-niem. *beske, biške* (GL 32, LEW 45), por. nwn. *ein bißchen*. — Zdrob. ‘troszeczkę, odrobinkę’: *biskẽlį, biskeláitį, biskùtį, biskutẽlį, biskučiùką*. Vb. denom. *biskinė́ti* ‘wałęsać się, chodzić bez zajęcia’, *biškénti* ‘iść drobnym krokiem, dreptać’.

bìtė ‘pszczoła, Apis mellifica’. War. *bitìs, -iẽs* f. Odpowiedniki bałt.: łot.

bite, stpr. *bitte* EV ‘pszczoła, Bene [Biene]’. Pb. *bi-t-i- (*bit-i-t̯ā-?) różni się od psł. *bĭ-k-el-ā-, por. cs. *bĭčela* ob. scs. *bŭčela*, sch. *pčèla*, ros. *pčelá*, stpol. *pczoła* (pol. *pszczoła*), czes. słc. *včela* oraz od stir. *bech* m. ‘pszczoła’ ($*b^h$i-ko-), łac. *fūcus* m. ‘truteń’ ($*b^h$oi̯-ko- lub $*b^h$ou̯-ko-). Pochodzenie pewnie onomatopeiczne, zob. LEW 45, 1329, Boryś 2005, 501, de Vaan 2008, 245. — Drw. *bičiùlis* (zob.), *bìčius* ‘pszczelarz’, gw. ‘pszczoła’, *bičių priveizdėtojas* SD «bartnik» (syn. *bičius*), *bìtinas* ‘królowa u pszczół’, SD «pszczoł matka», *bitýnas* ‘pasieka’, *bìtnykas* a. *bìtininkas* ‘pszczelarz’ (⇒ *bitininkỹstė* ‘pszczelarstwo’), *bitìnis* ‘pszczeli’: *vynas bitinis* SD «muszkatela wino» — przekład łac. *apianum vinum* [‘wino deserowe, słodkie, aromatyczne o korzennym zapachu zbliżonym do zapachu gałki muszkatołowej, SPXVI]; *bitýtis*, zwykle pl. *bitýčiai* ‘zarodki pszczół’. — Lit. *bìtnykas* zostało zapożyczone do błr. gw. *bítnik* ‘pszczelarz’ (Laučjute 27), pol. gw. *bitnik* ‘mający cudze pszczoły u siebie na przechowaniu, jako wspólnik do połowy miodu i rojów z nich zahodowanych’ (SGP I, 87). — Cps. *bìtaulis* ‘ul pszczeli; gruby, tęgi człowiek’ (por. *aulỹs*), *bìčėda* ‘ptak pszczołojad, Merops apiaster’ (por. *ésti*, złożenie typu *pel-ė́da*), *bìčkopis* a. *bìt-* ‘podbieranie miodu, miodobranie’ (por. *kópti*), *bìtkoris* ‘plaster miodu; spróchniałe drzewo’ (por. *korỹs*), *bìtlesis* ‘ptak pszczołojad’ (dosł. ‘który zbiera pszczoły [dziobem]’, por. *lèsti*), *bìtvagis* ‘ptak pszczołojad’ (dosł. ‘złodziej pszczół’, por. *vagìs*). — N.rz. *Bìtė, Bità*, cps. *Bìčlaidis, Bìčupis, Bičiupỹs, Bìtlaistis, Bìtupis, Bitupỹs*, n.jez. *Bitinẽlis, Bìtežeris*. N.m. *Bitẽlė, Bitinaĩ* 2x, *Bìtininkai, Bìtlesiai*. Por. stpr. nazwę bagna *Bitpelkis, Bitpelki* (AON 21; zob. *pélkė*).

bizà I 4 p.a., też *bìzė* gw. ‘warkocz włosów’, przen. ‘warkocz cebuli’ — zapoż. z łot. *biza, bize* (⇐ dn. *bise*), por. ME I, 302, LEW 45, Urbutis 2009, 296. War. *bìzas*.

bizà II 4 p.a. gw. ‘kwas chlebowy’ — prawdopodobnie war. fonetyczny do *buzà* (zob.). — Drw. *bìzalas* ‘niesmaczny napój, liche piwo’, war. *bỹzalas*. Vb. denom. *bìzyti, -ju, -jau* ‘pić z ochotą (wodę, mleko, piwo)’, *bỹzoti, -au, -ojau* ‘leżeć jak pijany pod płotem; leżeć

plackiem, wylegiwać się’.

bìzas gw. ʽgiez, owad pasożytujący na różnych zwierzętach’ — drw. od interi. *bìz bìz, bizz bizz*, naśladującej bzyczenie komara, gza, bąka. War. *bizỹs*. — Drw. *biznà* ʽogon’ (por. *uodegà* : *úodas*). Vb. denom. *bỹzinti* 1. ʽo pastuchach: wprawiać krowy w bieg zawołaniem ʽbiz biz’ (war. *bìzinti*), 2. ʽpopędzać (konia), drażnić (psa)’, 3. ʽiść leniwie, ociężale’, *bizóti* ʽo krowach: gzić się, biegać wskutek bólu wywołanego ukąszeniem owada’. — Obok tego *bìzdas* ʽgiez’ (w sprawie grupy *-zd-* por. *bẽzdas*): *Šiandien užėjo karvėms bìzdas — labai daug gylių skraido*. Vb. denom. *bizdė́ti, bìzda, -ė́jo* ʽśpieszyć się, gnać, biegać, gorączkować się’ (*Bìzda kaip byzdėlė*). Por. interi. *bizdái* — o szybko wykonywanej robocie, o szybkim chodzie. — Drw. *bizdėlẽ, byzdėlẽ* ʽgiez, bąk’ (⇒ vb. denom. *bizdėlióti* a. *byzdėlióti* ʽgzić się’), *bìzdinas* ʽgiez, ślepak’. Por. *byzgėlẽ* s.v. *bỹgzti*.

bizū̃nas, *bizū́nas* gw. 1. ʽbicz w postaci pęku rzemieni spiętych na krótkim trzonku’, 2. przen. ʽwłóczęga, biedak’, 3. bot. ʽgroszek leśny, Lathyrus silvestris’. Zapoż. z błr. *bizún, -á* (ZS 12, LEW 45; por. ESBM 1, 348). Wymienione w LEW, *l.c.* warianty *bisūnas, bezūnas* ʽbicz’ nie zostały w LKŽ uwzględnione.

bjaurùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽbrzydki, brudny, odrażający, obrzydliwy, wstrętny’, 2. ʽnikczemny, niecny’, 3. ʽwielki, silny (o mrozie, upale)’. SD *biaurus* «brzydki» (syn. *dargus*), «niecnotliwy» (syn. *piktas, dargus*), «nierządny, wszeteczny[58][usuwam przyp. 26]; plugawy; sprośnik, sprosny», *biaurus darbas* SD «niecnota» (syn. *piktybė, biaurybė, pagadas*), *bjaurùs šuõ* ʽzły pies’. War. *bjaũras, bjaũrus*. Odpowiednik łot. *bļaũrs* ʽbardzo zły, straszny, odrażający’. SZ *bjur-*: *bjùrti* (zob.). Bez ustalonej etymologii, por. przegląd hipotez w LEW 42n. — Drw. *bjáuras* c. ʽniegodziwiec, nikczemnik; niewybredny w słowach’, *bjauratìs, -iẽs* f. ʽplucha, chlapa, szaruga’ (por. *sausatìs* ⇐ *saũsas*), *bjaurastìs* ts., *bjaurýbė* ʽpaskudztwo, obrzydliwość’, SD «sprosność», *bjaũrie* adv. ʽw porze pluchy’ (*Kur tu eisi tokiẽ bjaũrie*), *bjaurumà* ʽsłota, plucha; błotniste miejsce (na drodze)’. Por. łot. *bļauris* ʽzłośliwy człowiek’. — Vb. denom. 1. *bjaurė́ti* ʽbrzydnąć, stawać się wstrętnym, przykrym; psuć się — o pogodzie’, refl. *bjaurė́tis, pasibjaurė́ti* (3 os. *pasibjaũri*) ʽbrzydzić się czym, odczuwać wstręt’, 2. *bjaũrinti* ʽszpecić, zanieczyszczać, brudzić, kalać’ (war. *bjáurinti*), *išbjaurinu* SD «gwałcę» (syn. *pasiliju*), *subjaũrinti* ʽoszpecić’, 3. *bjauróti* ʽszpecić, psuć wygląd; zanieczyszczać (podłogę), paskudzić’, intr. ʽpsuć się — o pogodzie’, *išbjauróti* ʽzwymyślać’.

bjùrti, prs. *bjū̃ra* (*bjųra < *bju-n-ra; war. *bjùrsta*), prt. *pabjùro* 1. ʽpogorszyć się, zepsuć się (o pogodzie, o rozmokłej drodze)’, 2. ʽpaskudzić się, źle się goić (o ranach)’, 3. ʽbyć niegrzecznym (o dziecku)’, *atbjùrti* ʽsprzykrzyć się, obrzydnąć’ (*Atbjùro man miestas, grįšiu sodžiun*), *subjùrti* m.in. ʽzacząć łajać, fukać, kłócić się; wzmóc się, zaostrzyć się — o objawach choroby’. Inchoativum z infiksem względnie sufiksem *-sta-* od SZ *bjur-* ⇐ *bjaur-*, zob. *bjaurùs*. — Drw. *bjùrinti* caus. ʽbrudzić, szpecić’ (syn. *bjaũrinti*), DP ʽkalać, plugawić, szpecić, szkaradzić’, ⇒ *išbjùrintas* DP ʽzeszpecony’, *nepabjùrintas* DP ʽniepokalany’. Por. łot. *bļuris* ʽzłośliwy człowiek, Boshafter, Fürchterlicher’.

blabė́ti, *blabù, blabė́jau* gw. 1. ʽbuchać — o ogniu’, 2. ʽbulgotać — o wodzie, kaszy w garnku’, 3. ʽdużo i bez potrzeby mówić, paplać’ (por. *blabė́ti* ts.) — czas. utworzony od interi. *blà blà blà* — o turkocie, o dźwięku towarzyszącym wrzeniu, o buchnięciu ognia. — Drw. *blãbinti* caus. 1. ʽpodkładać na ogień, podsycać płomień’, 2. ʽzagadywać, wszczynać rozmowę’, nomina: *blãbinas* ʽpapla, pleciuga’, *blãbis* ts.

blaikstýtis, *blaĩkstosi, blaĩkstėsi* gw. 1. ʽprzygasać i na nowo się rozżarzać — o

---

[58] Por. *Nepapildyk grieka bjauraus* PK 108_{25} ‘Nie popełnisz cudzołostwa’. — *Nedirbk grieką tu bjauroja* PK 108_{25} ‘Nie czyń grzechu Sodomskiego’.

węglach, żarze’, 2. ʽrozpogadzać się, rozjaśniać się — o niebie’. Oboczna forma *blaistýtis* (*išsiblaistýti* ʽrozproszyć się — o chmurach, przejaśnić się’) przemawia za analizą *blais-sty-, frequentativum zmienione przez insercję *k*. Osnowa werbalna na SO *blais-* ⇐ *blis-* (zob. *blìsti*), por. *bláisėti*, *bláisioti*. War. *blaikštýtis* ʽprzejaśniać się’ pokazuje *kš* ze zmiany *ks* (por. *lakštýti* < *lak-stý-*, *bal̃kšta* < *bal̃ksta*). Całkiem inaczej LEW 46: *blaikštýtis* ma stać w apofonii do *blỹkšti* (zob.).

blaivùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽblady, białawy, jasny, (o niebie) niebieskawy, pogodny, bezchmurny’, 2. ʽtrzeźwy, nie pijany’, 3. przen. ʽrozsądny, rozważny’. War. *blaĩvas*, *-à* (m.in. SD). — Vb. denom. *blaivė́ti*, *-ja*, *-jo* ts., *prablaivė́ti* ʽ(o niebie) rozjaśniać się’, *prasiblaivėt* SD «wytrzeźwieć, roztrzeźwieć», *prasiblaivýti* ʽrozpogodzić się; wytrzeźwieć’, *blaivýtis* ʽ(o niebie) rozjaśniać się, przejaśniać się, (o pijanym) trzeźwieć’. Adi. *blaisvas* b.z.a. ʽblady; trzeźwy’ — derywacja wymienna z suf. *-svas*, por. *bliesvas* ʽpobladły’. — Jak st. zanikowy do *blaiv-* wygląda *blyv-* w izolowanym czas. *blývoti*, *-oja*, *-ojo* ʽbyć nieprzytomnym, być w agonii’ (por. *gaivùs* ⇐ *gyv-*, *gývas*). Sporne. Dotychczasowe zestawienie ze słow. *blědŭ* ʽblady’, stang. *blāt* ʽblady, wyblakły’, stwn. *bleizza* ʽsiniak’ (LEW 46, SŁPS 1, 260, Derksen 2008, 43, ALEW 131) o tyle nie jest na miejscu, że prowadzi do rekonstrukcji plit. *blaid-vas, czyli założenia zmiany głosowej *dv* > *v*, która jest sprzeczna z faktami, por. *er̃dvas*, nie †ervas; *išdvérti*, nie †išverti; *vaĩdvilkis*, nie †vaivilkis. BSW 34 s.v. *blaida- zestawiał scs. *blědŭ* jedynie ze stang. *blát* < *blaita-. Heidermanns 1993, 128, s.v. *blaita- ʽblaß’ wywodzi *blaisvas* b.z.a. za LEW, *l.c.* z praformy *blaid-svas (pie. *b^{h}loi̯d-). Kroonen 2013, 69, s.v. *blīwa- 1 n. zakłada pie. *b^{h}loi-u-éie dla lit. *blaivýtis* i pie. *b^{h}loi-uo- dla stang. *blēo* ʽcolor, hue, complexion’, śrniderl. *blie* ʽcomplexion’.

blãkė 1. ʽpluskwa, owad Cimex lectularius’, 2. ʽmotylica wątrobowa, Fasciola hepatica’, 3. ʽwrzosowiec cienkoskrzydełkowy, Corispermum’, 4. ʽwioślak, Corissa geoffroyi’, 5. ʽwarzywnica kapustna, Eurydema oleracea’. Oboczność form łot. *blakts* i *plakts* ʽpluskwa’ (z *plakutis, zob. *plàkti*) nasuwa podejrzenie, że grupa *bl-* w nagłosie litewskim jest wtórna, i że powstała drogą sonoryzacji *pl-: *blãkė* z *plakė, podobnie jak *blusà* ʽpchła’ z *plusa (zob.). Motywujący przymiotnik zachowany w łot. *plaks* obok *plakans* ʽpłaski, gładki’ i lit. *blãkas*, *blãkanas* ʽrówny, gładki (o powierzchni morza, łąki)’. Znacz. etym. ʽowad o płaskim kształcie’. Podobnie utworzone nazwy ʽpluskwy’ to pol. gw. *płoszczyca* od przym. *płoski* stpol. ʽpłaski, spłaszczony’ (ukr. *ploščýca* ts.) i pol. *pluskwa*, ukr. gw. *pljúšča* od przymiotnika typu ukr. gw. *pljuskýj* ʽpłaski, równy’, psł. *pljuskŭ (zob. Boryś 2005, 442) oraz ang. *bed-bug*. Etymonem ʽpłaski’ operowali już LEW 47 i ALEW 131. Wątpliwe jest zestawienie pb. *blak-ti-, łot. *blakts*, pl. *blaktis* ʽpluskwa’ z łac. *blatta* f. ʽmól, ćma, karakon’ < *blakta (?) w BSW 34. Wyraz łaciński nie ma pewnej etymologii (w słowniku de Vaana 2008 został pominięty). Mało przekonująca jest rekonstrukcja pie. *blak$^{(u̯)}$ī- przy pomocy pasztuńskiego *brez* f. ʽpluskwa’ (pirań. *bračī) u Witczaka, *Balt* XLV:2, 2010, 301n. — Drw. *blakė́tas* ʽzapluskwiony (o pomieszczeniu)’, *blakỹnė* ʽmiejsce zapluskwione’, *blakìnis* ʽzapluskwiony; o zapachu pluskiew’, *blãkutė* / *blakutė̃* ʽpluskwa’ lub *blãkūtė* ts. Vb. denom. *blakinė́ti* ʽszukać pluskiew; chodzić bez zajęcia, obijać się’. — Obok *blãkutė* / *blãkūtė* powstała ekspresywna nazwa osoby: *blakūtà* / *blakū̃tas* ʽkto się wałęsa’ (por. *lemtūtà*), od tego vb. denom. *blakutinė́ti* / *blakūtinė́ti* ʽwałęsać się’.

blaksė́ti, *blàksi*, *blaksė́jo* gw. 1. ʽbłyskać, migotać (o płomieniu)’, 2. ʽmrugać, poruszać powiekami’. Z innymi suf.: *blakčióti* ʽmigać, błyskać’, *blakstýti* (zob.). Osnową tych czasowników był najprawdopodobniej wykrzyknik, por. *blàk*, *blàks* — o pełgającym a. gasnącym ogniu, *blàkst* — o zamykaniu się, np. drzwi, *blàkt* — o rozbłysku płomienia, o nagłym ustaniu, zakończeniu czego’. Osobno zob. *bliksė́ti*.

blakstíenos f.pl. 1. ʽrzęsy u powiek’, 2. ʽpowieki’. War. *blakštienos* SD «powiek włosy,

pili vel libramenta palpebrarum». Z innym suf.: łot. *blakstiņi* ob. *plakstiņi* m.pl. ʽrzęsy' (obok *plaksts*, *plakste* ts.). Etymologia sporna. Dotąd wskazywano na związek z adi. *blãkas* a. *blãkanas* ʽrówny, gładki (o powierzchni jeziora, morza przy bezwietrznej pogodzie)', łot. *blaks* ts. (por. LEW 47), pozostawiając bez wyjaśnienia fakt, że nie ma takich sufiksów, jak -*stienā*-, -*stina*-. Wydaje się, że lepiej jest wyjść od zwrotu *blakstíenas sudė́ti* ʽzmrużyć oczy', który świadczy o związku nazwy ʽbrwi' z mruganiem, czyli ʽporuszaniem powiekami'. Sb. *blakstiena* ʽrzęsa' można wtedy ująć jako drw. na -*ienā*- od neoosn. *blakst*-, którą wyabstrahowano z vb. *blakstýti* ʽbłyskać światłem (lampy)' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽto, czym się mruga'. Wynika z tego, że pierwotnie wyraz ten musiał się odnosić do ʽpowieki', nie zaś do jej owłosionego brzegu, zwanego ʽrzęsą'. Zob. też ALEW 132. Co do derywacji sufiksem -*n*- od neoosn. zakończonej na -*st*- por. *lakstū̃nas* od *lakst*- (*lakstýti*); *lamstìnis* od *lamst*- (*lámstyti*); *páistena* od *paist*- (*páistyti*).

blakstýti, *blakstaũ*, *blaksčiaũ* gw. ʽbłyskać (światłem lampy) po nocy' — vb. frequentativum na -*styti* do pwk. *blak*- jak w *blaksė́ti* (zob.).

blandà 4 p.a. 1. ʽzachmurzenie; mgła', 2. ʽzaprawa mączna w potrawie', *apýblanda* ʽprzedświt, półmrok, zmierzch', *príeblanda* ʽpomrok, zmrok, zmierzch'. Dwuznaczne. Albo nomina prymarne na SO *bland*- ⇐ *blend*- od *blę̃sti* (zob.) albo rzeczowniki postwerbalne od *blandýtis* (zob.).

blandýtis, zwykle w 3 os. *blañdosi*, *blañdėsi* 1. ʽściemniać się, zmierzchać, chmurzyć się', 2. ʽrozjaśniać się, wypogadzać się', 3. ʽtrzeźwieć, wracać do przytomności (o chorym)', 4. ʽbłądzić, tułać się', *apsiblandýti* ʽzachmurzyć się (o niebie); stać się sennym', *išsiblandýti* ʽwypogodzić się; oprzytomnieć (po śnie), wytrzeźwieć (po upiciu się)', tr. *išblandýti* ʽocucić, wytrzeźwić; wybić ze snu'. Formacja iteratywna z suf. -*yti* i SO *bland*- ⇐ *blend*- do *blę̃stis* ʽchmurzyć się'. Starsze prs. iter. na -*i̯a*-, *blañdžiasi*, dało początek pdg. quasiprymarnemu *blą̃stis*, *blañdžiasi*, *blañdėsi* ʽcierpieć na zatrucie alkoholowe'. ALEW 132 przyjmuje raczej *blį̃sti* jako osnowę tego iterativum. — Nawiązania na SO: 1. łot. gw. *sabluodîtiês* ʽzbłądzić, zabłąkać się' (łot. liter. *blàndîtiês* jest kuronizmem, zob. Karulis I, 131n.), 2. scs. *blǫždǫ*, *blǫditi* ʽmylić drogę, błąkać się; popełniać błąd; żyć rozpustnie' ⇐ *blęsti*, *blędǫ* ʽpaplać, bredzić'. Por. BSW 35, LEW 47, Derksen 2008, 47. — Nomina: *blandà* (zob.), *blandùs* ʽniejasny, mętny; zmierzchający, pochmurny, ciemny; zawiesisty, gęsty — o zupie', *blandì sriubà* ʽgęsta zupa' (por. łot. *bluožs* ʽgęsty, zwarty, szczelny'). Vb. denom. *blandúoti* ʽwyglądać nieczysto, mętnie'.

blañkti, *blankstù*, *blankaũ* 1. ʽstawać się bladym, blednąć (z głodu, choroby, gniewu, lęku)', 2. ʽtracić barwę, płowieć (o tkaninie)', 3. ʽgasnąć (o łuczywie), słabnąć (o człowieku)', 4. ʽdnieć, świtać' (*Diena jau blañko*), cps. *apiblañkti* ʽstracić rumieńce, poblednąć', *nublañkti* a. *prablañkti* ʽprzejaśnić się (o niebie)'. Neopwk. *blank*- został wyabstrahowany z prs. infig. *bla-n-ka do *blakti, *blako. Por. pwk. *blak*- w *blaksė́ti*, *blakčióti* ʽmigać, błyskać'. Por. *bluk*- (s.v. *blùkti*) jako ewentualny refleks SZ do *blak*- (typ *TuT* ⇐ *TeT*/*TaT*). Dalsze objaśnienie niepewne. Zob. LEW 50, s.v. *blinksė́ti*. Būga, RR I, 434; III, 780 wysunął przypuszczenie o prapokrewieństwie *blank*- ze słow. *blǫk- jak w płn.-psł. *blǫkati sę ʽchodzić bez celu, błądzić' (pol. *błąkać się*, czes. gw. *blúkať se*, ukr. gw. *blukátysja*). Brak wzmianki o tym w LEW, *l.c.* Brak hasła *blank- w BSW. — Drw. *blankìnti* ʽdoprowadzać do pobladnięcia', *blañkterti* ʽprzejaśnić się (o niebie)', *blankà* ʽzmierzch, mrok', *blañkas* ʽrówny, gładki, m.in. o powierzchni morza' (syn. *blãkas*), *blankùs* ʽblady, zamglony, mętny, szary; wyblakły; nieciekawy'.

blaškýti, *blaškaũ*, *blaškiaũ* 1. ʽrzucać, ciskać, miotać na strony (m.in. o wietrze)', SD *blaškau* «szamocę, in partes varias rapio, agito, iacto», 2. ʽganiać, pędzać (gęsi), odpędzać

(muchy)', 3. 'targać, wichrzyć (włosy)', 4. 'sprzątać, czyścić', 5. 'trwonić pieniądze'. Refl. *blaškýtis* 'rzucać się, miotać się (o chorym); pierzchać, rozbiegać się; tułać się, poniewierać się; biegać się — o krowie' (*Karvė blãškos su jaučiais*), *iššiblaškýti* 'rozpraszać się'. Iteratyw na *-yti* od SZ *blašk-* ⇐ *blāšk-, zob. *blõkšti* (tam też etymologia). W kwestii neoapofonii *ā ⇒ *ă zob. *plàkti* / *plókščias*; *šakùs* / *šókti*; *vagiù* / *võgti*. Gwarowe prs. *blaškiù*, ukazujące się przy inf. *blõkšti* (zob. Zinkevičius 1966, § 598) kiedyś należało do iter. *blaškýti*. — Z innymi suf.: *išblaškė́ti* 'ulec rozproszeniu, rozproszyć się — o rodzinie', refl. *iššiblãškėti* 'rozpraszać się, nie móc się skupić na jednej rzeczy' (⇒ *iššiblãškėlis* 'człowiek roztargniony, zapominalski, roztrzepaniec'), caus. *išblaškìnti* 'rozproszyć, rozpędzić — chmury (o wietrze)'. — Drw. *blaškaĩ* m.pl. 'wymłócone przez obijanie snopy żyta lub pszenicy, które są przeznaczone na pokrycie dachu' (war. f. *blãškės*, *blãškos*).

bláudžioti, *bláudžioju*, *bláudžiojau* 'błąkać się, chodzić bez celu, włóczyć się'. Nomen postvb. *blaũdžius* 'kto chodzi bez celu, włóczęga'. Inna budowa: *blaudyti* 'błądzić', hapaks stlit. *blaudant-*, por. *Atmesk mokslus netikruosius, ir priversk visus blaudančius* PK $118_{3\text{-}4}$ 'Oddal nauki fałszywe, nawróć błędne i złościwe'. Niejasne. Nie przekonuje powiązanie *blaud-* z *blaus-* / *blus-* w LEW 48. Może raczej *blaud-* jest innowacyjnym st. pełnym do *blūd-*, jak w czas. *blū̃dyti* 'błądzić' i *blū̃sti* 'dostawać zawrotu głowy'? — Czas. *bláudžiukoti*, *-ju*, *-jau* 'chodzić bez celu z miejsca na miejsce' ma wygląd vb. denom. od *blaudžiukas.

bláustis, *bláusiasi*, *bláusėsi* (war. *blaũstis*) 'chmurzyć się, zasnuwać się chmurami' (*Dangus bláusiasi, bus lietaus*), *apsiblaũsti* 'zachmurzyć się; zacząć niedowidzieć; stawać się sennym; stawać się chmurnym, posępnym, markotnym', *užsibláusti* 'pokryć się chmurami' — formacja na SO w stosunku do *blus-*, zob. *blùsti* 'przymykać powieki, mrużyć oczy, wpadać w drzemkę'. — Drw. *bláusėtis* 'być sennym, rozespanym' (*iššibláusėti* 'pozbyć się ochoty do spania', *nusibláusėti* 'oprzytomnieć po śnie, rozczmychać się'), *blausóti*, *-o*, *-ójo* 'mrużyć oczy, mrugać oczami' (*blaus-só-?), *blaustýtis* 'chmurzyć się' (*blaus-sty-), *blausùs*: *blausùs óras* 'pochmurna pogoda', *blausùs stìklas* 'zamglone szkło', *blausùs véidas* 'posępna, ponura twarz', *blaũsios ãkys* 'senne oczy'.

blauzdà 4 p.a. 1. 'goleń, podudzie', 2. 'łydka'. SD[1] «goleń, crus, tibia, sura», SD «łyst mięsisty, pęga, sura» (syn. *pablauzdys*). War. *blauzà*. Obok tego m. *blaũzdas* 'goleń; przedramię'. Całkiem izolowane i niejasne. Porównanie z *blùzgana* 'łupież' (zob. LEW 48) niczego nie wyjaśnia, ponieważ grupa *zd* zwykle nie alternuje swobodnie ze *zg*. Obecność *-zd-* może prowadzić do przypuszczenia, że chodzi tu o udźwięcznienie *st* praformy *plausta (por. *grùzdas* < *krustas, tam inne paralele). Pod względem formalnym chciałoby się wstawić *blauzdà* w związek z czas. *pláustyti* 'pławić w wodzie, płukać, prać, myć' (intens. do *pláudžiu*, *pláusti* 'płukać'), ale znaczeniowa strona tego zestawienia pozostawia wiele do życzenia. Zob. też ALEW 133. — Drw. *blauzdìnė* 'to, co chroni goleń, nagolennik', *blauzdìnės* f.pl. 'skarpety a. pończochy okrywające łydki, podkolanówki' (por. suf. w *kójinės*), *blauzdinės veltos* f.pl. SD «suleiaty» ['pilśniowe buty okrywające łydkę', SW], syn. *apavis sruoguotas*. Cps. *blaũzdlauža* 'pora roku, kiedy ziemia jest ledwo podmarzła, zapada się pod kołami wozu, trudno po niej jechać' (por. *láužti*, dosł. 'pora łamania goleni'?), *blauzdìkaulis* 'kość goleniowa' (por. *káulas*, syn. *stibìkaulis*). — N.rz. *Blauzdà*, *Blauzdẽlė*. N.m. *Vilkablaũzdė*.

blazgė́ti, *blazgù*, *blazgė́jau* 1. 'buchać, wystrzelać — o ogniu', 2. 'trzepotać', 3. 'dużo i bez potrzeby mówić, paplać' (por. *blabė́ti* ts.) — czas. pochodzenia onomatopeicznego (por. *bliaũgzti*). — Z innymi suf.: *blazgénti* 'stukać, kołatać', *pablazgénti* 'zapukać do drzwi', *blãzginti* 'o wietrze: poruszać, miotać czym, *blãzginti liežùvį* 'strzępić sobie język, mówić za dużo i niepotrzebnie'. — Nomina: *blàzgata* 'kto pyskuje, złorzeczy, używa przekleństw' (o suf. por. GJL II,, § 411), ⇒ vb. denom. *blazgãtyti* 'przeklinać', *išblazgãtyti* 'zwymyślać,

zwyzywać kogo'.

blažeikas stlit. 'poświęcona świeca' — zapoż. z pol. przest. *błażejek*, *-ejka* ts. (SW), zdrobnienie od imienia *Błażej*, łac. *Blasius* (SLA 42, ALEW 133).

blẽdis, *-ies* f. stlit., gw. 'szkoda w uprawie (wyrządzona przez zwierzęta)', np. *Žiūrėk, tavo arkliai kokią man blėdį padarė, visus kopūstus išėdė*. Niezupełnie jasne. SLA 42, LEW 48 uważają za zapoż. z błr. *bljadь, por. strus. *bljadь* 'oszustwo; oszust'.

blė́ka gw. 1. 'blacha', 2. 'płaskie naczynie blaszane do pieczenia', war. *blėkà*, *-os* — zapoż. z błr. *bljáxa*, *-i* ⇐ pol. *blacha* (SLA 42, ZS 10, LEW 48, por. ESBM 1, 365).

blẽkai m.pl. przest., gw. 1. 'flaki, jelita zwierzęce', 2. 'potrawa z flaków', *blėkai* SD «flak, flaki» — przez sonoryzację *pl* > *bl* w formie pierwotnej *plẽkai* (gw.). Zapożyczenie z błr. *pljáxi* m.in. 'jelita zwierzęce' (por. ESBM 9, 248). SLA 42, za nim LEW 49 wskazywali raczej na pol. *flaki* jako formę źródłową. Co do udźwięcznienia por. *blazdė́ti* ob. *plazdė́ti*; *ãblikas* < *ãplikas*. Co do substytucji lit. *lė* za błr. *lja* por. *plėškà*.

blẽkis, *-io* gw. 1. 'blacha' (war. *blẽkė*), 2. 'naczynie blaszane do pieczenia', 3. 'blaszana odznaka' — zapoż. z prus.-niem. *blek*, *bläk* (GL 32, LEW 48, Čepienė 104).

blė́sti, *blė́sta* (*blės-sta), *blė́so* 1. 'przygasać — o ogniu, pokrywać się popiołem — o żarach', 2. 'przemijać (o urodzie), ochłonąć (z gniewu)', *atblė́sti* 'ostygnąć — o piecu', *užblė́sti* 'zniknąć — o ogniu w ognisku; zgasnąć — o lampie naftowej'. Trudne. Po pierwsze można ująć *blės-* jako WSE do *bles-, kontynuującego pie. *b^{h}les- 'błyszczeć, glänzen'? Por. za IEW 158: śrwn. *blas* 'łysy, blady', sb. n. 'łuczywo; paląca się świeca', stwn. *blas-ros* 'zwierzę z gwiazdką na łbie', ang. *blaze* 'buchać płomieniem'. Po drugie, *blės-* może być z pochodzenia wykrzyknikiem, por. *blė́st*, *blẽst* — o nagłym zniknięciu płomienia, wygaśnięciu ognia; o otwarciu lub zamknięciu powiek. ALEW 134: 'Etymologisch isoliert'. — Drw. *blė́ščioti* 1. 'przygasać, migotać (o ogniu)', 2. 'przewracać oczami', *blėščioja* SD «miga się co, migoce» (syn. *mirga*, *blizga*, *plesta*), *blė́sėti*, *-ja*, *-jo* 'powoli dogasać, pełgać (o ogniu na żarach)'. — Neopwk. *blėst-* (⇐ *blẽsta*?): *blė́stauti* 'palić się słabym ogniem' (por. *pýkstauti*, *vargstáuti*), *blėsténti* 'dogasać', *blė́stelėti* 1. o niknącym blasku ognia (*Ugnis blėstelėjo ir užgeso*), 2. 'spojrzeć, zerknąć', *blė́sterėti* 'rzucić okiem'. Por. J. Pakerys, *Balt* XLII:3, 2007, 390.

blę̃sti, *blendžiù* (zam. *blendu?), *blendžiaũ* 1. 'zaprawiać zupę mąką', 2. 'mieszać, mącić wodę', 3. 'karać (dziecko) biciem', 4. 'spać', 5. 'mówić głupstwa', refl. *blę̃stis* 'chmurzyć się, zbierać się na deszcz; przejaśniać się'. Pod względem formy odpowiada z jednej strony łot. *bliêzt*, *bliêžu*, *bliêzu*, łot. kuroń. *blenst*, *blenžu*, *blendu* a. *blenzu* 'ledwo widzieć, być krótkowidzem, patrzeć, wypatrywać, szpiegować, czyhać; mówić głupstwa', z drugiej strony scs. *blędǫ*, *blęsti* 'błądzić, mylić się; paplać'. Por. Stang 1942, 34, LEW 47n. Do pie. *b^{h}lend^{h}- 'zmącić się', pwk. ograniczonego do bsł. i germ., por. goc. *blinds* 'ślepy', stisl. *blindr*, stwn. *blint* ts. (pgerm. *blenda-), nwn. *Blendling* 'mieszaniec', SZ stisl. *blunda* 'spać, drzemać' (właśc. 'mieć oczy zamknięte'), *blundr* 'drzemka'. Zob. BSW 34n., Stang 1972, 15, Heidermanns 1993, 133n., LIV^{2} 89. — SZ *blind-*: *blį̃sti* (zob.). — SO *bland-*: *blandýtis* (zob.).

blevyzgà 2 p.a., *blevýzga* 1 p.a. 'mowa nieprzyzwoita, sprośna, wulgarna', 2. c. 'ten, co takiej mowy używa'. War. *blev-yzà* 'kto nie przebiera w słowach' zaleca analizę *blevyz- -ga*. Z uwagi na to, że pisownia <ev> alternuje czasem z pisownią <iav> (por. *ševelỹs* ob. *šiavà*; *grevà* < *griava [ob. łot. *gŗavât*], *plevénti* < *pliaventi), można suponować pierwotne brzmienie *bliavyzga i związek etymologiczny z czas. *bliáuti* m.in. 'kląć, przeklinać, bluźnić' (zob. s.v.). Por. też *bliaũgzti*. Z inną argumentacją LEW 49. — Paralelne formacje:

blevėz-gà ʽkto używa wulgarnego języka’ (brak †blevėza, por. *plevėzà* ts.), *blevūz-gà* ts. (brak †blevūza, por. *arkliūzà, lojū̃gas*). — Vb. denom. *blevỹzgoti* ʽkląć, przeklinać, używać plugawych słów’, *blevỹzoti* ts., *blevū̃zgoti* ts.

blezdingà 3 p.a. żm. ʽjaskółka, Hirundo’. War. *blẽzdinga, blẽzdingė, blezdingė̃*; z insercją *g*: *blegzdinga* (Bretkun). Leksem *blezd-* stoi w zupełnej izolacji. Jeśli założymy, że *blezd-* pochodzi ze zmiany *plezd-* (udźwięcznienie *pl-* > *bl-*, jak np. w *blãkė, blusà*), to otworzy się możliwość nawiązania nazwy jaskółki do czas. *plezdù, plezdė́ti* ʽtrzepotać, uderzać skrzydłami; szybować po niebie, latać’; stanowi on wariant czas. *plazdù, plazdė́ti* (zob.). Por. zdania: *Kregždės plẽzda padangėse* ʽJaskółki szybują pod niebem’. *Kregždės plãzda, bus lietaus* ʽJaskółki szybują / latają, będzie deszcz’. *Kregždės taip aukštai plãzdi* ʽJaskółki tak wysoko szybują’. Rekonstrukcja: *plezd-inga < *plazd-inga, znacz. etym. ʽptak szybujący’. Suf. *-inga* powraca w *kregždingà* ʽjaskółka’ (zob. *kregždė̃*) i *kúolinga* ʽkulik’. — Łot. *bezdelîga* ʽjaskółka’ uchodzi za przekształcenie formy *blezdīga (= lit. *blezdingà*) pod wpływem adideacji do czas. *bezdelêt* ʽwiederholt ein wenig fisten, popierdywać’. Osłabia tę hipotezę brak poświadczeń dla czas. †plezdēt, †plazdēt. Zob. też LEW 49.

bliaũbti, *bliaubiù, bliaubiaũ* gw. 1. ʽgłośno płakać, szlochać’, 2. ʽgłośno pić, pić gulgocząc’. Prawdopodobnie drw. od interi. *bliaub (por. *bliáuk* s.v. *bliaũkti*).

bliaũgzti, *bliauzgiù, bliauzgiaũ* gw. 1. ʽbluzgać przekleństwami; mówić głupstwa’ (*Kad pradėjo bliaũgzti, tai nebuvo ko klausyti*), 2. ʽciosać, ociosywać’. Prawdopodobnie drw. od interi. *bliauzg (por. *bliáuk* s.v. *bliaũkti*). Por. *blazgė́ti*. LEW 49 był skłonny wiązać etymologicznie z *bliaũkti*). Zapoż. lit. w pol. gw. *blazgać* ʽpleść głupstwa, opowiadać świństwa, paplać’ (Zdancewicz 337).

bliaũkti, *bliaukiù, bliaukiaũ* 1. ʽciec (o ślinie, krwi), lać się (o łzach, pocie), wylewać się, padać (o deszczu)’, 3. ʽpalić się mocnym ogniem’, 4. ʽpłakać, szlochać’, 5. ʽbluzgać przekleństwami’, *pribliaũkti* ʽzanieczyścić wymiocinami’. Prawdopodobnie drw. od interi. *bliáukt* — o wulgarnym odezwaniu się; o odgłosie wymiotowania. — Drw. *bliaukóti* ʽlać, padać (o deszczu); płakać; przeklinać’, *bliauksė́ti* ʽryczeć z przerwami; wymiotować — o kocie’, *bliáuktelėti* ʽzaryczeć; powiedzieć coś niepotrzebnie, chlapnąć’. Nomina: *bliáuka* c. ʽkto używa plugawego języka’ (por. łot. *bļauka* ʽpłaczliwe, niespokojne dziecko’), *bliáuketos* f.pl. ʽwulgarne wyrażenia’.

bliáuti, *bliáuju* (war. *bliáunu*), *blióviau* 1. ʽryczeć, beczeć (o zwierzętach)’, 2. ʽpłakać’, 3. ʽporykiwać przy śpiewie’, 4. ʽkląć, przeklinać, bluźnić’, 5. ʽpleść bzdury, mówić o byle czym, paplać’. Najbliższe odpowiedniki to z jednej strony łot. *bļaût, bļaûju* a. *bļaûnu, bļâvu* ʽryczeć, beczeć’, *atbļaût* ʽkrzyknąć w odpowiedzi (o nawoływaniu się w lesie)’, *pìebļaût* ʽprzywołać krzykiem’, z drugiej strony scs. *bljujǫ, bljĭvati* ʽwymiotować’ (*bljĭv-V* z *bli̯u̯-V), stpol. *bluję, blwać* ts. Pbsł. *bli̯āu̯-i̯e/a-, SZ *bli̯uu̯-ā- (Smoczyński 2003a, 51n.). Do pwk. pie. *b^hleu̯H- / *b^hluH- ʽprzelewać się, überströmen’ (LIV[2] 90), por. gr. φλέει ʽjest dosyć, jest w obfitości’, SZ φλύει ʽprzelewa się, tryska, wybucha; zalewa potokiem słów, papla’, φλύος, -εος n. ʽpróżne gadanie, paplanina, głupstwa’, łac. *fluō, -ere* ʽpłynąć; ociekać czymś; opływać w coś, obfitować; spływać, zwisać, spadać’ (*fluu̯ō < *b^hluH-e/o-). ALEW 134 sceptycznie ocenia stronę semantyczną tego zestawienia. Zapoż. lit. w pol. gw. *blać* ʽbeczeć — o owcach; płakać — o dzieciach’ (Zdancewicz 337, por. lit. gw. *blióti* ʽbeczeć’). — SZ *bliū-C* / *bliuv-V*: *bliū́ti* ʽryczeć’, prs. *bliūvù* = *bliųvu < *bliu-n-vu (war. *bliūjù, bliūnù, bliū́stu*), prt. *bliuvaũ*, cps. *prabliū́ti* 1. ʽzacząć ryczeć, zacząć wrzeszczeć, strofować plugawymi słowami’, 2. ʽo ropniu: pęknąć i rozlać się’, *išbliū́ti* ʽo piaście koła: rozklapać się, rozluźnić się’. Drw. *bliuvóti* ʽryczeć, buczeć’, nomina: *bliùvas* ʽkrowa, która dużo ryczy; dziecko płaksa; krzykacz; papla, gaduła’. N.m. *Bliuvaĩ, Bliuvìškiai, Bliuvónys*. N.rz. *Blivõkas* (< *Bliuvokas,

li z *ľu*). Por. łot. *sabļūt* 'spłynąć, zlać się w jedno', *bļûdinât* 'doprowadzać do krzyku'. — Pb. nagłos *bľ*- rozpowszechnił się ze st. *e*, *bľau̯*-, na formę st. zanikowego (por. *bliū́ti* zam. *blū́ti) oraz na WSZ, np. *pabliūvóti* 'poryczeć przez pewien czas', *bliū́va* 1. 'płacz, ryk', 2. 'płaksa, beksa', *bliū̃vis* 'ryk, ryczenie', *jaučio bliūvis* SD «beczenie, bek, mugitus, boum» (syn. *maumimas*, *baubimas*), *bliūvõkas* 'kto ryczy (o cielęciu)'. — WSO *bliov*-: *blióviau*, *bliówė* (prt.), drw. *bliovìmas* 'beczenie' (SD[1] «ryk, mugitus, boatus, rugitus»), n.m. *Bliovaĩ*. Do tego łot. *bļâvinât* 'doprowadzać do krzyku', *bļàvât*[2] 'paplać', *bļâva* 'krzykacz'.

bliežti, *bliežiu*, *bliežiau* b.z.a. gw. 'cisnąć, rzucić'. Odpowiednik łot. *bliêzt*, *bliêžu*, *bliêzu* 'bić, uderzać, rąbać, targać; szybko i energicznie pracować; iść z trudem, ociężale'. Lit.-łot. czasownik prymarny kontynuuje osnowę pbsł. *blei̯ž- < pie. *b^h^lei̯-ǵ- 'uderzać' (LIV[2] 88n.). Najbliższe nawiązanie w łac. *flīgō*, *-ere* 'bić, uderzyć, zwł. powalić na ziemię', *afflīgō* 'rzucić o ziemię, powalić, rozbić, uszkodzić' < pie. *b^h^léi̯ǵ-e-. De Vaan 2008, 226 zwraca uwagę na to, że w innych językach ie. na miejscu *-ǵ- ukazują się odmienne rozszerzenia pierwiastka, mianowicie *-g^u̯^- w gr. φλίβω 'gnieść, ściskać' oraz *-H- w goc. *bliggwan*, stwn. *bliuwan* 'bić, uderzać' (pgerm. *bliwwan* < *b^h^liH-u̯-?). — SZ *bliž-: żm. *blìžė* 'radło zrobione z rozgałęzionego drzewa'. Tu też łot. *blizas* f.pl. 'ruiny'. — WSZ *blīž-: *blýžoti*, *-o*, *-ojo* intr. 'o ciężko chorym: leżeć bezwładnie, bez ruchu, nie wydając z siebie głosu' (znacz. etym. 'leżeć jak zabity'), gw. *blyžinti* b.z.a. 'iść' (por. łot. *bliêzt* 'iść z trudem, ociężale'). Nomina: *blyžẽ* 4 p.a. 'skaza na płótnie lnianym, skaza w tkaninie' (⇒ *blyžiúotas* 'ze skazami'; brak vb. *blyžiúoti), *blyžótojas* 'ciężko chory'. Por. łot. *blîznis* 'wiatrołom, drzewa powalone przez wichurę w lesie'. — SO *blaiž*-: *bláižyti* 'ścierać, łuskać, usuwać skórkę, łuskę' : łot. *blaîzît*, *blaĩzît*, *-u*, *-īju* 'uderzać o co, rzucać, gnieść, zgniatać; naciskać; pocierać, masować'. — W odróżnieniu od bałtyckiego w słowiańskim brak jest refleksów werbalnych, poświadczone są tylko nomina z osnową *bliz- (psł. *i* z pbsł. SE *ei̯ lub WSZ *ī?. Beekes 2010, 1579 dopuszcza pwk. setowy pie. *b^h^liH-ǵ-). Por. 1° rzeczownik z suf. *-nā-, psł. *bliz-na: sch. *blȉzna* 'skaza w tkaninie; ślad po zagojonej ranie', ros. gw. *blizná* 'skaza w tkaninie; ślad po ranie' (war. *bljuzná*), pol. *blizna* 'ślad po ranie; znamię, piętno' (znacz. etym. 'ślad po uderzeniu, po rąbnięciu'), 2° przymiotnik scs. strus. *blizŭ* 'bliski', ⇒ *blizŭ-kŭ: ros. *blízkij* 'nieodległy w przestrzeni', czes. *blízký* (znacz. etym. 'przyległy, styczny' ⇐ 'zbity'?); drw. *bliz-ĭnĭ, pol. *bliźni*, stpol. *blizny*. Por. LEW 46 (s.v. *bláižyti*), REW I, 92n., Boryś 2005, 29n. Brak w BSW.

blỹkšti, *blỹkšta* (*blykš-sta), *blỹško* 1. 'stawać się bladym, blednąć — o twarzy' (*Nuo ligos visi pablỹkšta*), 2. 'dnieć, świtać' (*Jau diena blykšta*) — czasownik o pwk. *blykš-C-* / *blyšk-V* i funkcji ingresywnej został urobiony od interi. *blýkšt* — o błyśnięciu (słońca, błyskawicy), o nagłym poblednięciu, o spojrzeniu spode łba. Jest też war. *blýkšti* (*Ilgai sirgau ir išblýškau*), z akutem jak w wykrzykniku *blýkšt*. — Drw. *blyškùs* 'świecący bladym światłem; blady (o niebie); nienasycony (o barwie), wyblakły, spłowiały'. — Z innym suf.: *blykšóti*, *-o*, *-ójo* 'świecić bladym światłem; patrzeć spode łba'. — LEW 46 (s.v. *blaikštýtis*) nie docenia kluczowej pozycji wykrzyknika w grupie wymienionych tu form i niepotrzebnie forsuje ich zbliżenie z jednej strony z *blizgéti* (zob.), z drugiej strony — za BSW 34 — z rodziną cs. *blěskŭ* 'blask', *blĭštati* 'błyszczeć'. Podobnie Derksen 2008, 48n. oraz Kroonen 2013, 69 (wywód *blyškė́ti* z *bliǵ-sk-eh$_1$-, w nawiązaniu do pgerm. *blīkan, stang. *blīcan*, śrwn. *blīchen* 'to shine'). Zob. też ALEW 135.

blỹnas 1. 'blin, rodzaj naleśnika z mąki (gryczanej, żytniej, pszennej) lub z tartych kartofli', 2. 'gotowany placek', 3. przen. 'płaski przedmiot', 4. 'krąg na wodzie', war. *blýnas*, SD *blynai* pl. «kręple, ciasto smażone». Zapoż. z błr. *blin*, *-á* (SLA 42, ZS 10, LEW 50; por. ESBM 1, 360).

bliñdė bot. 'wierzba iwa, Salix caprea'. SD *blindė* «wierzba, salix» (syn. *gluosnis*,

žilvitis). War. *blìnda*, *blindìs*, *-iẽs* f., też *gliñdė*. Łączy się z czas. *blį̃sti*, *bliñdo* m.in. ʽzmierzchać; tracić blask, blednąćʼ. Znacz. etym. ʽdrzewo o bladej a. matowej korzeʼ (?). LEW 49, s.v. *blendìs* odtwarza znacz. etym. «die Blendende». — Do *blind-* jest alternatywny SZ *blund-*, mianowicie w *blùndė*, *bluñdė* bot. ʽSalix capreaʼ, zob. Būga, RR II, 541 (z paralelami). — Wreszcie są oboczne bazwy tego drzewa na SE, por. *bleñdė*, *blengẽ*, *blendìs*, *blendkar̃klis* bot. ʽSalix capreaʼ (por. *kar̃klas*). — Zapoż. lit. w błr. *blíndzja* (LEW 49, por. ESBM 1, 361) i pol. gw. *blindzia* ʽwierzba iwaʼ (SW), por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 50. — Drw. *blindynas* SD «wierzbina, wierzbowy gaiek», *blindìnis* ʽwierzbowy, z wierzby, z drzewa wierzbowego zrobionyʼ. — N.rz. *Blendà*, *Bleñdžiava*, *Blindà*, *Blindãjus*, *Bliñdupis*, n. jez. *Blénda* (gw. *Blìnda*). Por. łot. n.m. *Blìdiene*, 1272 *Blidenen* (Būga, RR III, 256, 734).

blìsti, prs. *blỹsta* (*blįsta < *blins-sta, war. *bliñsa*), prt. *blìso* gw. 1. ʽściemniać się, zmierzchaćʼ, SD <blista> «mierzcha się, mrok pada» (syn. *timsta*), 2. ʽprzygasać (o płomieniu świecy)ʼ, 3. ʽpokrywać się popiołem (o żarze)ʼ[59]. Prs. ingressivum na *-sta-* od SZ *blis-* ⇐ *blės-*, zob. *blė́sti* (por. *ryž-* ⇐ *rėž-* s.v. *rė́žti*). Suf. *-sta-* dołączono tu do osnowy *blins-, należącej do dawnego prs. infig. *bli-n-sa (por. prt. *blìso*, inf. *blìsti*)[60]. — Drw. *blìsas* ʽz białą łysiną na łbieʼ, *blìsis*, *-ė* ʽtaki koń, kobyłaʼ, *blìskaktis*, *-ė* ts. (por. *kaktà*). Vb. denom. *blìsti*, *blỹsta*, *blìso* ʽrobić się «blisas», stawać się białoszarym, siwiećʼ. — Nowy SO *blais-* ⇐ *blis-*: *bláisėti*, *-ja*, *-jo* ʽo ogniu: gasnąć, dogorywaćʼ, *bláisioti*, *-ja*, *-jo* ts. (*Žarijos bláisioja* ʽŻar dogasaʼ), także *blaikstýtis* (zob.). Nomen: *blaisvas* b.z.a. ʽblady, białawyʼ. Por. SO *gais-* ⇐ *gis-* (s.v. *gèsti* II); *rais-* ⇐ *rìsti*; *švais-* ⇐ *švìsti*.

blį̃sti, *blį̃sta* (*blind-sta), *bliñdo* 1. ʽzmierzchać sięʼ, 2. ʽmętnieć (o wodzie)ʼ, 3. ʽzastygnąć, zgęstnieć (o kaszy)ʼ, 4. żm. ʽwycierać się, cienieć, dziurawieć (o tkaninie)ʼ, 5. ʽtracić blask a. rumieniec, blednąćʼ, 6. ʽpsuć się (o drodze)ʼ. W części użyć przedstawia inchoativum na SZ *blind-* ⇐ *blend-* do *blendžiù*, *blę̃sti* (zob.). Odpowiednik łot. kuroń. *blinst*, *blinstu*, *blindu* ʽpołyskiwać, zmierzchać sięʼ, *blìndêt*, *-u*, *-ẽju* ʽbłyszczeć, migotaćʼ. — Drw. *bliñdė* (zob.), *príeblinda* ʽpomrok, zmrok, zmierzchʼ. Por. łot. *bliñda* c. ʽkrótkowidz, kto niedowidzi; kto się błąka, wałęsa, obibokʼ. — Z prs. *blį̃sta* wyabstrahowano neopwk. *blįs-* (pisownia *blys-*), por. *blýsti*, *blýsta*, *blýso* 1. ʽrozwidniać się, świtaćʼ, 2. ʽbieleć (od słońca)ʼ, 3. ʽ(o węglach) przestać się żarzyć, dogasaćʼ, 4. ʽzmierzchaćʼ (*Parėjau jau visai beblystant*), *išblýsti* ʽpoblednąć, zblednąćʼ. — N.B. Bliskoznaczny pwk. z krótkim *i*, *blis-*, nie należy tutaj, lecz do rodziny *blė́sti* (zob. *blìsti*).

bliū̃das stlit., gw. ʽmisa, miska (gliniana, blaszana, cynkowa)ʼ. SD: *bliūdas* «misa spora głęboka, paropsis, catinus, lanx», *laižytojas bliūdų* «polizacz misek, catillo». Zapoż. z błr. *bljúda*, *-a* n. (SLA 43, ZS 10, LEW 50; por. ESBM 1, 364). — Drw. *bliūdelis* SD «miseczka», *bliū̃dinis* ʽobwoźny sprzedawca misek, garnków i drobnych przedmiotów gospodarstwa domowegoʼ, *bliū̃džius* ʽkto sprzedaje naczynia i je naprawiaʼ. Cps. *bliū̃dlaižis* 1. ʽpalec służący do wylizywania, smakowania; palec wskazującyʼ (por. *laižýti*, *laĩžius*), 2. ʽłakomczuch, łasuchʼ (*Bliū̃dlaižis laižo bliūdus*), 3. ʽkto ostatni przychodzi do stołuʼ, *bliū̃dlaižė* wulg. ʽgębaʼ. — N.jez. *Bliūdẽlis* 8x, *Bliūdẽnis*, *Bliū̃dinis*, *Bliūdỹs*, n.rz. *Bliū̃das*, *Bliūdãlis*.

[59] Por. *Lempa bliñsa, gal žibalo nebėr* ʽLampa przygasa, chyba nie ma już naftyʼ. *Žiemą labai anksti blỹsta* ʽZimą bardzo wcześnie zapada zmierzchʼ. *Jo žvakė pribliso, bet neužgeso visai* ʽJego świeca przygasła, ale całkiem nie zgasłaʼ. *Diena visai pribliso* ʽDzień całkiem zgasłʼ. *Seniai pasikūrenę, jau ir žarijos užblisę* ʽDawno napalili, żary pokryły się już popiołemʼ.

[60] Kumulacja infiksu i sufiksu *-sta-* w formie praesentis zachodzi również w takich wypadkach, jak *drỹksta* (*drìkti*), *drį̃sta* (*drį̃sti*), *dvỹsta* (*dvìsti*), *gỹžta* (*gìžti*), *įgrỹsta* (*grìsti* II), *krỹpsta* (*krìpti*), *lýsta* (*lìsti*, zob. *lýsti*), *mỹšta* (*mìšti*), *skýsta* (*skìsti*),*sklýsta* (*sklìsti*), *stýgsta* (*stìgti*), *švỹsta* (*švìsti*), *tỹžta* (*tìžti*), *vỹsta* (*vìsti*) oraz — z wokalizmem *ū* — *blū̃sta* (*blùsti*), *dū̃sta* (*dùsti*), *dū̃žta* (*dùžti*), *grū̃sta* (*grùsti*), *trū̃ksta* (*trùkti*). — Praesentia tworzone od pwk. na SE: *gę̃sta* (*gèsti* II), *glę̃žta* (*glèžti*), *tę̃žta* (*tèžti*). Zob. GJL II, § 535 n., Stang 1966, 342.

bliùkis, *-io* gw. 1. ʻdrewniany wał do ugniatania i wyrównywania gruntu’, 2. ʻgruby i mocny mężczyzna’. Z zastępstwem obcego *o* przez lit. *u* zapożyczone z prus.-niem. *blok* (GL 33). Por. też pol. przest. *blok* ʻdrzewo grube, nieociosane, kloc’ ⇐ nwn. *Block*, śrwn. *bloch* ʻkloc drewna’ (por. SW I, 168). — War. *blùkis* a. *blukỹs* ʻgruby kawał drewna, kloc; kłoda; drewno zawieszane na szyi świni’, *blùkas* ʻkloc drewna, polano, kłoda’ (*blukẽlis* ʻtalia kart’), *blùkė* ʻkloc drewna do rozłupania’.

bliū́kšti, *blū́kšta* (*bliūkš-sta), *bliū́ško* ʻzapadać się, wklęsać, zmniejszać się (o brzuchu), tęchnąć (o obrzęku, puchlinie), kurczyć się, cienieć, opadać z ciała, chudnąć’. Też z krótkim *u* w pwk.: *bliùkšti*, *bliũška* (war. *bliuñška*), *bliùško* ts. Czasownik urobiony sufiksem *-sta-* od interi. *pliùkšt* — o chluśnięciu, o zapadnięciu się, opadnięciu, o upadku czegoś miękkiego, *pliū́kšt* — o chluśnięciu, o plaśnięciu, klaśnięciu. Udźwięcznienie *pl'-* > *bl'-* (por. np. *plùkti* / *blùkti*, GJL I, § 453). Inaczej LEW 50.

bliùznyti, *bliùzniju*, *bliùznijau* 1. stlit. ʻbluźnić’, 2. gw. ʻurągać czemu, kląć, przeklinać, złorzeczyć, pyskować’ — zapoż. z pol. *bluźnić*, 3 sg. *bluźni* (SLA 44, LEW 52). War. *bliùžnyti* (m.in. MŽ), *blùznyti* (m.in. Donełajtis). SD zastępuje ten polonizm peryfrazą: *piktai prieš Dievų kalbu* «bluźnię, blasphemo, impia in Deum verba iacio». Drw. *bl(i)uzn-ostva* BrB ʻbluźnierstwo’ (neosuf. *-ostva*, por. SLA 44). — *bliuzniẽrius* m.in. DP ʻbluźnierca’ ⇐ stpol. *bluźnierz*. War. *bliužniẽrius*. Drw. *bliuznierstva* DP ʻbluźnierstwo’ ⇐ pol. *bluźnierstwo* (war. *bliužnierstva*, m.in. MŽ). — Neoosn. *bliuzny-*: *bliùznytojai* DP ʻbluźniercy’ (por. *mū̃čytojas* ʻoprawca’ ⇐ *mū̃čyti*). — Neoosn. *bliuznij-*: *bliùznijimas* DP ʻbluźnierstwo’ (por. *mūčijimas* SD[1] «męczenie, męczeństwo» ⇐ *mū̃čija*).

blizgė́ti, *blìzga*, *blizgė́jo* ʻświecić odbitym światłem, świecić się, lśnić’ (SD *blizga* «miga się, migoce»). War. z grupą *žg*: *bližgė́ti* (por. łot. *blìžģêt* ʻbłyszczeć’). Grupy *zg* nie da się wytłumaczyć odziedziczoną sekwencją dźwiękową. Najprawdopodobniej pojawiła się ona w następstwie sonoryzacji grupy *sk*. Po pierwsze można w *blizgė́ti* widzieć wariant do *pliskė́ti* m.in. ʻbłyszczeć, połyskiwać’ (zob. *plyksė́ti*). Paralele: *duzgénti* ob. *tuskénti*; *dvazgė́ti* ob. *tvaskė́ti* (GJL I, § 453). Po drugie można w *blizgė́ti* widzieć wariant do *bliskė́ti* (*blìska*, *-ė́jo*) ʻbłyskać — o błyskawicy’, które jest z kolei obocznikiem częstszego czas. *bliksė́ti* (*blìksi*, *-ė́jo*) ʻbłyskać — o błyskawicy; świecić słabym światłem, połyskiwać’. Osnową tego ostatniego była interi. *blìks* — o rozbłysku światła, o zgaśnięciu świecy. Odpowiednie intensivum brzmi *blýks*, od tego *blyksė́ti* ʻbłyskać — silnie, mocno, bez ustanku (o błyskawicy)’. Jak widać, chodzi tu o grupę spółgłoskową *sk(V)*, pochodzącą z metatezy grupy *ks*, grupy charakterystycznej z jednej strony dla wykrzyknika, z drugiej strony dla czasownika przybierającego suf. konsonantyczny. Por. *bliẽskia* ʻpali się wielkim płomieniem; błyska się’, ale inf. *bliẽksti*. Do tego jest zresztą war. dźwięczny *zg(V)* / *ks(T)*, por. *bliẽzgia*, inf. *bliẽgzti*. Inaczej LEW 46 (s.v. *blaiškýtis*). Mało przekonujące jest zbliżenie *blizg-* do pie. *b^hlei̯g- ʻbłyszczeć, lśnić’ w ALEW 137. — Drw. *blìgzti*, *blỹzga* (*blįzga < *blinzga), *blìzgo*, zwykle z prvb. *pa-*, *pra-*, *su-* ʻzacząć błyszczeć’; *bliznóti* ʻbłyskać, połyskiwać’; *blìzginti* ʻpucować, polerować, glancować (buty); świecić (w oczy)’. Nomina: *blìzgalas* ʻświecąca ozdoba, błyskotka’, *blìzgė* ʻbłyszczka na ryby’, *blizgesỹs* ʻbłysk, połysk’, *blizgùs* ʻbłyszczący, połyskujący’.

blõgas, *-à* 1. ʻniedobry, zły, marny’, 2. ʻchudy, lichy (o koniu), słaby (o chorym)’, 3. gw. ʻdziurawy; odwrotny; lewy’. Zapoż. ze stbłr. *blagij* ʻlichy, marny, zły’, z okresu przed spirantyzacją *g* > *h*. Por. błr. *blahí*. Stąd też łot. *blãgs* ʻsłaby, wyczerpany chorobą; zły (o drodze, człowieku, niegrzecznym dziecku), kłótliwy’. Zob. SLA 43, ZS 10, LEW 46. — Drw. *blogumà* ʻniedogodność, trudność’ (*Dabar̃ bùs patì blogumà* ʻTeraz będzie najgorsze’, tj. największa trudność), *blogùmas* ʻniedobry, zły stan’, cps. *blõgmetis* ʻciężki czas, kryzys’ (por. *mẽtas*). Vb. denom. *pablõgti*, *-blõgsta*, *-blõgo* ʻpogorszyć się, pogarszać się’ (*Rùdenį*

oraĩ pablõgsta), też ʻnieco schudnąć, zmizernieć', *blogė́ti* ʻpogarszać się, chudnąć, słabnąć (o chorym), *blõginti* ʻwycieńczać (konia)', *pablõginti* ʻpogorszyć co', *blogúoti* ʻźle się czuć, niedomagać'.

blõkšti, *bloškiù* (war. *blaškiù*), *bloškiaũ* ʻenergicznie rzucać na ziemię, miotać, obijać o co, trzepać'. SD: *blaškiu* «młocę», *bloškiu žemėn* «obalam kogo; uderzam kogo o ziemię». Cps. *apiblõkšti* ʻobijać snopy zboża dla wymłócenia z nich ziarna', *nublõkšti* ʻzrzucić, strącić (na ziemię), odrzucić, odtrącić', *nublõkšti nuo árklio* ʻzrzucić z konia'. Leksem *blokš-C* jest neopierwiastkiem, który został wyodrębniony przez metanalizę z formy prs. *blokštu. To ostatnie było fonetyczną kontynuacją formacji *blókstu < *blā́g-stu, opartej na pwk. pb. *blāg- < pie. *b^{h}leh$_2$g- ʻbić, uderzać', por. łac. *flāgō ⇒ *flāgitāre* ʻdomagać się usilnie'. Zob. LIV^2 87, de Vaan 2008, 224. Antewokaliczny allomorf *blošk-V* stał się punktem wyjścia dla nowego st. zanikowego *blašk-* (neoapofonia *ā ⇒ *ă, por. *šókti* ⇒ *šakùs*), zob. *blaškýti*. Inaczej LEW 51, który daje pierwszeństwo zestawieniu *blašk-* / *blošk-* z łac. *flagrum* ʻbicz, bat, batog', *flagellum* ts. oraz stisl. *blaka* ʻuderzać, wymierzać ciosy, bić, bić skrzydłami'.

Bloviẽščius, *-iaus* przest., gw. ʻświęto Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, 25.III.' Ze zmiany *blāvieščius < *blaγavieščius, co zostało zapożyczone z błr. przest. *blagověščie* a. *blagověstь* (Būga, RR I, 348n., por. SLA 43). War. *Bloviẽščiai* m.pl., *Bloviẽščios* f.pl. Por. *ant dienos Błowießcziu* DP ʻna dzień Zwiastowania'. *Per Blovieščiùs vėža pradeda krypt* ʻPo Zwiastowaniu kończy się sanna'.

blõznas gw. 1. ʻkilkunastoletni chłopiec, wyrostek, smarkacz', 2. ʻośmieszający się, niepoważny człowiek' — zapoż. z błr. *blázan* a. *blázen*, *-zna* (ZS 10, ESBM 1, 356).

blū̃das 1. stlit., gw. ʻbłądzenie, szaleństwo, obłęd' (DP ʻbłąd'). 2. gw. ʻpostrzeleniec, wariat; rozpustnik' — zapoż. z błr. *blud*, *-u* (SLA 44, ZS 10, LEW 51). — Vb. denom. *blū̃sti*, *blūstù* (*blūd-stu), *blūdaũ* ʻdostawać zawrotu głowy, głupieć; przejawiać gwałtowne uczucia, szaleć, wariować'.

blū̃dyti, *blū̃diju*, *blū̃dijau* stlit., gw. ʻbłądzić, chodzić bez celu, błąkać się; majaczyć w gorączce' — zapoż. z błr. *bludzícь*, *bludžú*, 3 sg. *blúdzicь* (SLA 44, ZS 10, LEW 51; por. ESBM 1, 362). Por. *bláudžioti*. — Drw. *apsiblū̃dyti* ʻomylić się', *sublū̃dyti* ʻzgłupieć, zwariować', iter. *blūdinė́ti* ʻbłąkać się, błądzić', ingress. *blū̃sti*, *blūstù*, *blūdaũ*, z prvb. *iš-*, *pa-* ʻstracić głowę, zmieszać się, zgłupieć', *pablū̃sti* ʻzgubić drogę, zbłądzić'.

blùkti, *bluñka*, *blùko* ʻpłowieć na słońcu, blaknąć, odbarwiać się, tracić intensywność barwy' (syn. *plùkti*), caus. *blùkinti* ʻczynić wypłowiałym' (*Saulė ir lietus blukina drapaną*). Sporne. LEW 51 wywodził lit. *bluk-* z wątpliwej praformy ie. *bl̥k-. IEW 159n. odtwarzał *b^{h}leu̯-k- jako rozszerzenie pwk. *b^{h}el- ʻbłyszczeć'. Heidermanns 1993, 136 zestawiał z *blùkti* przymiotnik śrwn. *blūc*, *bliuge* ʻnieśmiały, bojaźliwy' (< pgerm. *blūga-). Obecnie LIV^2 91, s.v. *b^{h}leu̯k- ʻblaknąć' porównuje lit. *bluk-* z walij. *blyng-* ʻrozzłościć się'. A może *bluk-* jest oboczną do *blik-* formą st. zanikowego od pwk. *blek- / blak-? Zob. *blakstíenos*, *blañkti*. Por. też wykrzykniki *blùkt* — o szybkim zgaśnięciu płomienia, ognia, *blū́kt* — o chwilowym pojawieniu się płomienia (*Ugnis blūkt blūkt blūkt, blū́kčiojo blū́kčiojo, kol užgeso*). Chybiona wydaje się próba powiązania *blùkti* z rodziną *bálti* ʻstawać się białym, bieleć' w LEW 51.

blusà 2 p.a. ʻpchła, owad Pulex irritans' (łot. *blusa*). Formacja identyczna z psł. *blŭxa, por. rcs. *blŭxa*, ros. *bloxá*, ukr. *blixá*, sch. *bùha* (pl. *bùhe*), stczes. *blcha*, czes. *blecha*, pol. *pchła* (z metatezy *płcha, to z *błcha), < pbsł. *blus-ā- (por. BSW 35). — Z innym suf.: *blusia* SD^1 «pchła», *mažos blusios* SP I, 316$_8$ ʻmałe pchły'. — Porównanie z wed. *plúṣi-*, orm. *low* (pie. *plus-) zaleca przyjąć sonoryzację *pl- > *bl- w pbsł. nagłosie (paralela: *blužnìs*). Jeszcze inna konstelacja spółgłosek w odpowiednikach gr. ψύλλα ʻpchła' (*psul-) i łac. *pūlex*,

-*icis* m. ʽpchła’ (*pusl-ek-, metateza pie. *plus-). Por. LEW 51n., ALEW 138, IEW 102, de Vaan 2008, 496. — Nawiązanie na st. pełnym w germańskim: [kolejność:] stisl. *vló*, stang. *fleā*, stwn. *flōh* ʽpchła’, < pgerm. *flauhō- < pie. *plouk-eh₂- (por. Kluge-Seebold 222, Kroonen 2013, 145). — Drw. *blusė́tas šuõ* ʽzapchlony pies’, *blusìnės* f.pl. ʽpokrzywka, wysypka na skórze’ (war. *blusìniai*), *blùsius* ʽpchlarz’. — Vb. denom. *blusáutis* ʽiskać się, szukać pcheł’, *blusinė́ti* ʽszukać pcheł, łowić pchły’, przen. ʽdoszukiwać się czego, czepiać się’.

blū́sčioti, *blū́sčioja, blū́sčiojo* ʽo płomieniu: ukazywać się i niknąć, palić się chwiejnie; pełgać’, np. *Žvakė nuo vėjo blū́sčioja* ʽPłomień świecy pełga na wietrze’. Czasownik utworzony od interi. *blū́st, blū̃st* — o nagłym ukazaniu się, buchnięciu płomienia, ognia, np. *Blū́st ugnis į linus, ir įsigavo* ʽPłomień buchnął w len i zajęło się’. Por. *blū́sčioti* ʽprzymykać powieki’, wymienione s.v. *blùsti*. Osobno zob. *blusénti*.

blusénti, *blusẽna, blusẽno* ʽpalić się słabym płomieniem, tlić się’ (*Da žarijos blusẽna, o tu jau jušką uždarei* ʽŻar się jeszcze tli, a ty już szyber zasunąłeś’). Czasownik utworzony od interi. *blùst* ʽbuch!’, por. *Blùst liepsna iš pečiaus* ʽPłomień buch z pieca’. Osobno zob. *blū́sčioti*.

blùsti, prs. *blū̃sta* (*blųsta < *bluns-sta; war. *blū̃sa* < *blųsa < *blu-n-sa), prt. *blùso* gw. ʽprzymykać powieki, mrużyć oczy, stawać się sennym, wpadać w drzemkę’, *apiblùsti* ʽstać się sennym, rozespać się’ (*apiblùsęs* ʽsenny’), SD <abbłust> «osowieć, despondere animum, horrere, contristari», <abbłusis> «osowiały, niewesoły, melancholik», *priblùsti* ʽzapaść w drzemkę’. War. z *š*: *blùšti, blū̃šta, blùšo* stawać się sennym’. Pwk. czasownikowy *blus*-pochodzi prawdopodobnie od wykrzyknika *blùst* (war. *blū́st*, *blū̃st*), opisującego mgnienie powiek, moment zapadnięcia w sen lub moment otwarcia oczu, por. *Vaikas blùst ir užmigo* ʽDziecko «blust» i usnęło’ (syn. *blàst*). Inaczej LEW 48: uważa *blus*- za powiązane z *blaud*-jak w *bláudžioti* ʽbłąkać się’. ALEW 138 przyjmuje dla objaśnienia *blū̃sta* kontaminację form prezentalnych *blū̃sa* i *blùsta, jak się zdaje niepotrzebnie. — Drw. *blùstelėti* a. *blùsterėti* ʽna krótko, na chwilę zasnąć’. — SO *blaus*-: *bláustis* (zob.). — WSZ *blūs*- (por. wyżej interi. *blū́st*): *apsiblūsė́ti* ʽstawać się sennym’, *blū́sčioti* ʽmrużyć oczy, przymykać powieki’. Nomen: *blūsà* f. ʽchęć spania, senność’, c. ʽospały człowiek’, vb. denom. *blūsúoti* ʽspać niespokojnie, z przerwami’ (*Blūsúoti yra ne vienu trūkiu migti*), ʽospale pracować; obijać się bez pracy; chmurzyć się; wypogadzać się’. Patrząc historycznie, mamy tu do czynienia z neopwk. *blūs*-, który został wyabstrahowany z formy prs. *blū̃sta* (zob. wyżej) i stał się oparciem dla obocznego względem *blùsti* paradygmatu *blū́sti*, *blū́sta*, *blū́so*, por. *priblū́sti* ʽzdrzemnąć się’, *užblū́sti* ʽzasnąć na krótko, zadrzemać’. Zob. paralele s.v. *blìsti*.

blužnìs, -*iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽśledziona’, 2. gw. ʽpłuca’. Z innym suf.: *blužnė* SD «śledziona, słodzona, splen, lien», stpr. *blusne* EV ʽśledziona, Milcze [Milz]’. Odpowiedniki łot. *bluzne, bluzna, blužņa*. Rekonstrukcja: plit. *plužnis (*pl > *bl* jak w *blusà*) < pb. *(s)plužnis (*s*-mobile) < pb. *(s)pulžnis (metateza *pul > *plu). Formacja o temacie na -*i*-, *(s)pulžn-i-, pochodzącym z przekształcenia osnowy spółgłoskowej *(s)pulž-en-. Praforma ie. *(s)pl̥ǵʰ-ēn / *-en-. Odpowiedniki: sti. *plīhán*- m. ʽśledziona’, aw. *spərəzan*- ts. (indo-ir. *(s)pl̥ȷ́ʰ-an-), gr. σπλήν, σπληνός m. ts. — może ze *σπληχ-ήν (por. GEW II, 770, Beekes 2010, 1385). — Łac. *liēn, -enis* m. ʽśledziona’ zakłada pital. *liχēn < *liǵʰ-ēn. Zmianę nagłosu i wokalizm *i* tłumaczy się mutylacją tabuistyczną, por. de Vaan 2008, 340. Ten sam czynnik odpowiada być może za przekształcenie pie. *spl̥ǵʰ-ēn w *selǵʰ-en- > *selž-en-, stanowiące osnowę refleksu psł. *selzen-[61]. Od tego powstał drw. na -*ā*-, psł. *selzena-, por. cs. *slězena* ʽσπλήν,

[61] Niedokładne rekonstrukcje pie. figurują w Boryś 2005, 615.

śledziona', sch. *slezèna*, czes. *slezina* (gw. *slezena*), stpol. *słozona* (war. *słodzona*), drw. ros. *selezënka*, ukr. *sełezínka* ts. Zob. IEW 987, BSW 256, LEW 52, ALEW 139, REW II, 605. — Drw. *blužnùtė* bot. 'śledziennica, Chrysosplenium' (ziele leczące niedomaganie śledziony), cps. *blužnãžolė* bot. 'śledziennica' (por. *žolė̃*), *blužnpapartis* b.z.a. bot. 'zanokcica, Asplenium' (por. *papar̃tis*).

bóba 1. 'stara kobieta, baba', 2. 'kobieta, żona', 3. 'akuszerka'. SD *vetuša boba* «baba» (syn. *žmona sena*). War. *bõbė*. Odpowiada łot. *bãba* 'stara kobieta; czarownica' oraz słow. *baba* 'matka ojca lub matki; stara kobieta, staruszka', scs. 'mamka', < pbsł. *bābā. Twór oparty na reduplikacji, por. BSW 23 («Ursprünglich Lallwort»), LEW 52, Boryś 2005, 19. — Drw. *bobẽlė* 'kowadełko do klepania kosy; obuszek', *bóbiškas* 'baba, kobieta' (por. *móteriškas*, *mer̃giškas*), *bobýna* 'babina' (por. *diedýna*), *bõbšė* 'starucha, babsko, babsztyl' (por. *mer̃gšė*), *bõbštė* 1. 'starucha', 2. 'akuszerka' (⇒ *bõbštagara* 'baba stara i zła', dosł. 'babsko-piekło', por. *prãgaras*), *bobùtė* 'babka, babunia', SD «babka, auia» (⇒ vb. denom. *bobutáuti* 'być akuszerką'). Cps. *bobkalỹs* a. *bóbkalis* stlit. 'ten, kto poślubił wdowę', gw. 'czwarty mąż wdowy' (drugi człon do *kálti*, znacz. etym. 'przykuty do (starej) kobiety'[62]), *bóblaižis* 'tłuczek do kartofli': *Paduok bóblaižį, reikia bulves sugrūsti* (por. *laižýti*), *bóblaužis* a. *-lauža* 'kobieciarz, rozpustnik' (por. *láužti*), *bóbponė* 'baba panią udająca' (por. *ponià*), *bóbturgis* 'targ przed zapustami' (por. *tur̃gus*), *bóbvyris* 'zniewieściały mężczyzna' (por. *výras*), *bóbžolės* f.pl. 'zioła lecznicze', *žõlbobė* 'baba lecząca ziołami' (por. *žolė̃*). Vb. denom. 1. *bobsė́ti* a. *bóbsėti* 'często używać wyrazu «boba»; żyć jak baba', *bobúoti* 'nazywać babą', *apibobúoti* 'przyjąć rodzące się dziecko' (*Boba nuvėjo, apibobãvo, vaiką pakrikštijo ir grįžo*). — N.m. *Bóbaraistis*, *Bóbkalnis*, *Bóblaukis* 3x.

bobiñčius, *-iaus* 'babiniec, przedsionek kościoła, w którym przesiadują baby kościelne' — zapoż. z pol. przest. *babiniec*, *-ńca*. W wyrazach zapożyczonych suf. *-inčius* jest formą transpozycyjną polskiego suf. *-iniec* / *-ińca* (zastępstwo pol. *c* przez lit. *č*), por. GJL II, § 409. Poza tym *-inčius* funkcjonuje jako neosufiks (por. *gudriñčius* ⇐ *gudr(ùs)*), który powstał w wyniku resegmentacji dewerbatiwów na *-čius* typu *karšiñčius* od *káršin(a)*; *misliñčius* od *mìslin(a)*.

bobmuderė, *bobmuterė* przest. 'akuszerka, położna' — zapożyczenie złożenia prus.-niem. *bademutter*, z adideacją I członu *bad-* do rodzimego *bóba* 'baba; akuszerka' (zob. GL 33, Čepienė 147). Por. łot. *bādmuodere*, *bāmuodere* ⇐ śrdn. *bādemōder* (Jordan 54).

bõčius, *-iaus* gw. 1. 'ojciec', 2. 'ojciec ojca a. matki, dziadek', 3. 'starzec', 4. 'przodek'. Z innym suf.: *bõčis*, *-io*. Są to przekształcenia sufiksalne wyrazu *bočià* m., który oddawał zapożyczenie błr. *bácja*, *-i* m. 'ojciec' (por. wsch.-lit. *To bernuko bočià buvo kvaras* 'Ojciec tego chłopca był chory'). Por. jeszcze błr. *bácьka*, *-i* 'ojciec' (też w zwrocie do starszego człowieka), pl. *bacьkí*, *-óŭ* 'rodzice' (LEW 52, ESBM 1, 335n.). — Drw. *bočẽlius* 'dziadek', *bõčiškai* adv. 'jak stary człowiek, nie spiesząc się (np. pracuje)', *prãbočiai* a. *prabõčiai* m.pl. 'przodkowie, pradziadowie', war. *próbočiai* (por. rodzime syn. *prótėviai*, *próseniai*): *prãbočių šalìs* 'ziemia przodków', *ji bajoraitė iš bõčių prãbočių* 'ona jest szlachcianką z dziada pradziada'.

bodė́tis, *bodžiuõs* (3 os. *bõdisi*, war. *bódisi*), *bodė́jaus* 'czuć niechęć do kogo lub czego' (*Jis manimi bõdisi*), czuć obrzydzenie, wstręt' (*Bodė́tis kurio valgio*), DP 'brzydzić się, odbywać, mierzić, tęsknić sobie, gardzić, zbywać'; *bodáuti* 'nudzić się'. SD: *bodžiuosi* «mierżę się czym» (syn. *dygiuosi*), «przekwintuię», *bodžiuosi iš ko* «przykro mi, ciężko mi».

[62] Por. następujące określenia mężczyzn: *Pirmas — vyras, antras — užkurys, trečias — užtupys, kervirtas — bobkalys, penktas — bobos baigys* 'Pierwszy [z mężczyzn to] mąż, drugi — «užkurys», trzeci — «užtupys», czwarty — «bobkalys», piąty — «bobos baigys»'.

Niezwrotne: *atbodéti* ʽobmierznąć, sprzykrzyć się’, *bodéti* ʽcierpieć głód, przymierać głodem’ (SD *bodžiu* «mrę głod», co zostało wymienione w SD wraz z *baduoju* i *badu kinčiu* jako synonimami). Do tego może *bãdas* ʽgłód’ jako forma pochodna na SZ *ă* ⇐ SP *ā*. Osobno zob. *pabósti*. — Refleks *bod-* < *bād- najprawdopodobniej nie jest fonetyczny (brak nawiązań w zakresie pie. $*b^{h}eh_{2}d^{h}$-). Takie wypadki, jak *bog-* zam. *buog-* (s.v. *bégti*), *slog-* zam. *sluog-* (s.v. *slégti*) oraz *sod-* zam. *suod-* (s.v. *sėdéti*) każą liczyć się z analogicznym zastępstwem fonetycznego refleksu *buod- przez lit. *bod-*, mianowicie na mocy sekundarnej apofonii bałt. *ē ⇒ *ā, która wzoruje się na stosunku *e ⇒ *a wśród samogłosek krótkich. Jeśli założymy wyjściowe *buod-, to będzie można je objaśnić jako alternant na SO, *bōd- < pie. $*b^{h}oh_{1}d^{h}$-, i powiązać z pwk. $*b^{h}eh_{1}d^{h}$- ʽnapierać, gnębić’ (LIV[2] 68, LEW 29), por. wed. *bā́dhate* ʽprze, naciska, pili’, *abībhatsata* ʽpoczuł wstręt’, scs. *běda* ʽnędza, bieda, cierpienie, niedola’ (zob. też wyżej lit. *bėdà*). — Drw. *atbódus dárbas* ʽobmierzła robota, praca’, *bodùs* ʽprzykry, nudny, dokuczliwy, uciążliwy’ (DP ʽmierziony’), *núoboda* (zob.). — Neoosn. *bodėj-* (⇐ *bodéjosi*): *bodéjimas* ʽzniechęcenie, znużenie’, *bodėjimasis* SD «mierziączka, obida, fastidium, odium, displicentia» (syn. *dygėjimasis*, *nuoboda*).

bogìnti, *boginù*, *boginaũ* gw. 1. ʽnieść, ciągnąć coś ciężkiego, niewygodnego, taszczyć, nieść a. ciągnąć w pośpiechu’, 2. ʽpędzić, biec dokądś’. War. *bõginti*. Cps. *įbogìnti* ʽwwlec, wtaszczyć do środka’, *išbogìnti* m.in. ʽspowodować wykipienie gotującego się płynu’ (syn. *išbėgìnti*), ʽporonić’, *pabogìnti* ʽzmusić do ucieczki’, DP ʽporwać’, *prabogìnti* ʽprzewietrzyć (piec)’. War. sufiksalny: *bogénti*, *-enù*, *-enaũ*. Drw. *boginẽjas* a. *bogìntojas* ʽwoźnica’, *bogū̃nas* DP ʽzbieg, zbiegły’ (por. *bastū̃nas*, *bėgū̃nas*). Czas. *bogìnti* stoi na miejscu *bogyti ʽwprawić w ruch’, co było caus.-iter. do *bégti* ʽbiec’. Morfem *bog-* jest produktem innowacyjnej apofonii *bēg- ⇒ *bāg-. Paralele: *sésti* ⇒ *sodìnti*; *slégti* ⇒ *slogìnti*. Stary refleks st. *o* do *bėg-* brzmiałby *bōg-, lit. †buoginti (por. łot. *buôdzinât* ʽzmusić kogo do ucieczki’, *buogulêt* ʽszukać schronienia, kryjówki’). Zob. też LEW 38, ALEW 140. — Czas. *bõglinti*, *-inu*, *-inau* ʽiść z trudem, wlec się’ wygląda jak vb. denominativum od sb. *bog-la c. ʽten, co się wlecze’. Osobno zob. *bėgìnti* i *bokštavimas*.

bókštas ʽwieża zamkowa a. kościelna, wieża ciśnień, wieża w szachach’. Stlit. *bakšta* (Bretkun). Zapoż. z pol. *baszta* ʽwieża obronna’ (⇐ czes. *bašta* ⇐ włos. *bastia*), z insercją *k* i — w części wypadków — ze zmianą rodzaju gramatycznego na męski. Por. SLA 37, LEW 30, 52, ALEW 90, Rejzek 2001, 72. W kwestii insercji *k* w zapożyczeniach por. *krìkštolas* < *krištolas ⇐ pol. *kryształ*; *šekštar̃nė* < *šeštar̃nė* ⇐ błr. *šestérnja*; *šiùrkštainis* < *šiurštainis. Co do akutu por. zapoż. *pópiežius*, *stórasta*. — N.rz. *Bókštupis* a. *Bókštupelis* (por. *ùpė*). — Zapoż. lit. w błr. *bákšta* (od XVI w.) ʽwieża zamkowa; więzienie’, stukr. *bakšta* ts. (Laučjute 93, ESBM 1, 284).

bókštavimas stlit. ʽucieczka’, por. *O teip melskite Dievą (bylo Viešpatis Christus) idant jūsų bókštavimas ne būtų žiemą, arba dienoje Subatos* DP 374_{42} ʽA tak proście Boga (mowi Pan Chrystus) aby wasza ucieczka nie przypadła zimie, albo w dzień Sobotni’. Pochodzi od czas. *bokštauti ʽuciekać’, który był intensivum do *bokštyti. To ostatnie z *bokstyti (*kš* < *ks*, por. *lakštýti* < *lakstýti*), w końcu z *bāg-sty-ti — frequentativum z apofonią *bāg- ⇐ *bēg-, por. *bégti* ʽbiec, uciekać’. Refleks *bāg- widać w *bogìnti* m.in. ʽpędzić, biec dokądś (zob. s.v.). Oparcie dla podanej interpretacji stanowi budowa odpowiednika łot. *buôkstîtiês* ʽbłąkać się, włóczyć się’. Pochodzi on z frq. *bōg-stī-, wytworzonego z udziałem starszej apofonii *bōg- ⇐ *bēg-. Por. lit. *suod-* ob. *sod-* (⇐ *sėd-*) s.v. *súodžiai*, *sodìnti*.

bolkà (*boľkà*), gen.sg. *bõlkos* (*bõľkos*) 2 p.a. przest., gw. ʽbelka, belka w powale, moście’ — zapoż. z błr. *bálьka*, *-i* (ZS 9). W kwestii depalatalizacji *ľk* > *lk* por. zapoż. *kulkà*, *liùlka*. Inaczej SLA 44: zapożyczone ze stpol. *balka*. Zob. też *bálkis*.

bonkà, gen.sg. *bõnkos* 2 p.a. przest., gw. ʽbańka, naczynie kuliste ze szkła, blachy a. gliny; bańka lekarska; butelka’. Zapoż. z błr. *bánka*, *-i* ʽbańka’ (pl. *bánьki*, *-nek* ʽbańki lekarskie’). War. *bõnkė* ʽgliniany dzbanek, butelka’, *bõnkis* ts. SLA 45 i LEW 53 wywodzili raczej z pol. *bańka*. Błędne jest wskazanie na błr. *bánьka* w LKŽ I, 973.

borùžė ʽbiedronka, Coccinella septempunctata’. Bez etymologii. — Pwk. *bor-* ukazuje się w czas. *bórauti* ʽposypywać, obsypywać (solą, mąką, cukrem)’, *bóroti* ts., ale ich pochodzenie pozostaje niejasne. Por. syn. *petrẽlis*.

bõsas I ʽbas, najniższy głos męski; niski rejestr dźwięków w instrumencie muzycznym; instrument muzyczny smyczkowy a. dęty o najniższej skali’ — zapoż. z pol. *bas*, *-u*. — Drw. *bõsyti*, *-iju*, *-ijau* ʽwtórować basem’.

bõsas II przest., gw. ʽbeczka, wielka beczka’ — zapoż. z nwn. *Faß* n. (GL 34, LEW 52n., Čepienė 72). — Drw. *bõsius* ʽbednarz’, cps. *drùskbosis* ʽbeczka na sól’ (por. *druskà*).

bõstras przest., gw. ʽnieślubne dziecko, bękart’, SD «bękart, baster» (syn. *betėvis*) — zapoż. z pol. przest. *baster*, *-tra* (LEW 53). Por. *beñkartas*.

botãgas ʽbicz, bat’ — zapoż. ze stbłr. *batógъ* (SLA 45, ZS 9, LEW 53, ESBM 1, 329), por. błr. *batóh*, *batahá*. War. *vatãgas*. War. żm. *votãgas*, *uotàks*. SD: *botagas drūtas* «korbacz» [ʽbicz rzemienny, bykowiec’, SPXVI], *botagas šikšninis gali švinų turįs*, *kiestenius* «basałyk» [ʽbicz zakończony kulą ołowianą’, SPXVI], *botagas totoriškis* «nahayka» [ʽkrótki bicz z grubych rzemieni’, SPXVI]. — Drw. *botãgaitis* ʽrękojeść bicza, biczysko’, *botagýkštis* a. *botagýkščias* ts. Cps. *bõtkotis* ʽbiczysko’ — z kontrakcji lub skrótu haplologicznego formy *botago-kotis ⇐ *botãgo kótas* (por. *kótas* ʽtrzonek, uchwyt’), war. *botãkotis*, *botãgotis*. Vb. denom. 1. *botãgyti*, *-iju*, *-ijau* ʽbić batem’, *išbotãgyti* ʽtkać nierówno, tak że jedno pasmo robi się grubsze, inne cieńsze’, *subotãgyti* ʽzaciąć (konia) batem’, 2. *botagúoti* ʽbiczować, batożyć’.

bõtas stlit., gw. ʽłódź, lekka łódź żaglowa’ — zapoż. ze śrdn. *bōt* (⇐ śrang. *bōt*, por. EWD 158). Zob. GL 34 i LEW 53. SLA 45 dopuszczał zapoż. z pol. XVI w. *bat*, zwykle *bata* ʽlekka łódź żaglowa’.

bõvytis, *bõvijuos*, *bõvijaus* refl. stlit., gw. ʽbawić się, zabawiać się’ — zapoż. z błr. *bávicca*, *báŭljusja*, 3 sg. *bávicca*, pol. *bawić się* (SLA 45, LEW 53). — Drw. wsteczny: *bõvas* ʽzabawa, rozrywka’ (ŽD 22; por. *dabóti* ⇒ *dabà*).

božóti, *božóju*, *božójau* gw. ʽkroić chleb na grube pajdy’. Wygląda jak vb. denominativum od *bož-*. Niejasne. Por. może *bãžmas* ʽmoc, mnóstwo’ jako formę SZ stojącą obok SP *bāž- w łot. *bāzt* ʽwtykać, wpychać’.

brãčikas wsch.-lit. ʽministrant’ — zapoż. z błr. gw. *brátčyk*, *-a* (ZS 10; pominięte w LKŽ).

bradà 4 p.a. 1. ʽwielkie błoto na drodze’, 2. ʽgrząska droga w porze roztopów’, 3. ʽbród na rzece, mielizna’, 4. ʽbrodzenie z brodnią’, 5. ʽślad wydeptany’ — abstractum dewerbalne z suf. *-ā-* i SO *brad-* ⇐ *bred-*, por. *brìsti* ʽbrnąć’, iter. *bradýti*. Formacje prefigowane: *atãbrada* ʽpłycizna u brzegu’ (war. *atãbradė*), *atóbrada* ʽtwarde dno brodu’, *išbradà* ʽpłycizna z twardym dnem u brzegu jeziora’. — Z innym suf.: *brãdas* ʽbłoto w podwórzu, na drodze; bród na rzece’ (*Arkliai paupy tiẽs bradù ganosi*), *bradaĩ* m.pl. ʽwielka sieć ciągniona z dwóch łodzi’ (syn. *bradìnė*), *bradinỹs* ʽbrodnia’ (por. łot. *bradenis* ts.), *bradesỹs* ts. Odpowiedniki bsł.: łot. *brads* ʽbród’ i psł. *brodŭ ts., cs. *brodŭ*, sch. *brôd*, ros. *brod*, *bródu*, pol. *bród*, *brodu*. Formacje prefigowane: *atãbradas* ʽpłycizna u brzegu jeziora a. rzeki’, *atóbradas* ts., *im̃bradas* ʽbrodnia’ ⇐ *įbrìsti* ʽwejść brodząc’ (por. *imb* w *imbuvỹs*), *núobradas* ʽbród, płytkie

miejsce w rzece a. jeziorze'. Osobno zob. *brastà*. — N.rz. *Brãdas* 2x, *Bradesà*, n.jez. *Brãdesas*, *Bradesẽlis*. N.m. *Bradesaĩ*, *Bradẽsiai*, *Ilgabradà*, *Ilgabradaĩ*, *Ìlgabradė*, *Ìlgabrados*, n.jez. *Im̃bradas*.

bradýti, *bradaũ*, *bradžiaũ* 'brodzić', SD «brodzę po wodzie, ambulo in aqua» (syn. *brindu, bredžioju*) — iterativum z suf. *-yti* i SO *brad-* ⇐ *bred-*, por. *brìsti* 'brnąć'. Paralele: *kratýti* ⇐ *krečiù*; *prašýti* ⇐ *prešu; *slapýti* ⇐ *slepiù*. Odpowiedniki łot.: *bradît*, *-īju* 'przechodzić w bród', częściej *bradât*, *-āju* 'brodzić po wodzie, błocie; deptać, tratować, np. zasiew', *izbradât* 'podeptać'. Do *bradýti* / *bradît* nawiązuje psł. *broditi 'brodzić', por. cs. *broditi, broždǫ*, sch. *bròditi*, ros. *brodítь*, *brožú*, pol. *brodzić, brodzę*. ALEW 142 mimo braku świadectw spoza bałto-słowiańskiego odtwarza pie. *b^h^rod^h^-éi̯e/o-. — Z innymi suf.: *bradžióti*, *-ju*, *-jau* 'brodzić' : łot. *bražât*, *-āju* 'brodzić; chodzić bez celu' (war. *bredžióti)*, *bradìnti* caus. 'zmuszać (bydło, konie) do brnięcia, brodzenia' (war. *brẽdinti*). — Nomina na SO *brad-*: *bradà* (zob.), *bradíena* 'czas, gdy drogi są nieprzejezdne; zła droga', *bradmà* 'brodzenie, bród', *nuobrãdas* 'zuchwalec, natrętnik, arogant', *núobrada* c. 'włóczęga' (z tym por. ros. *s-uma-sbród* 'narwaniec, szaleniec'). Cps. *dvìbradis* 1. 'brodnia włóczona przez dwóch ludzi', war. *dvìbredis,* 2. 'rozdwojone, wyrastające z jednego pnia drzewo' (por. *dvi°*), *trìbradis* 'brodnia włóczona przez trzech ludzi', war. *trìbredis* (por. *tri°*). — N.rz. *Bradẽliai*, *Bradìškės*, *Pabradẽ*, *Pãbradumė*, *Ùžbradumė*. — Nowy SO *braid-* ⇐ *brid-*: *braidýti* (zob.).

braidýti, *braidaũ*, *braidžiaũ* 1. 'brnąć, brodzić', 2. 'chodząc po zbożu, trawie deptać je, tratować' — iterativum z suf. *-yti* i innowacyjnym SO *braid-* ⇐ *brid-* ⇐ *bred-*, por. *brìsti* 'brnąć' (zob. też Stang 1966, 121). Paralele: *draiskýti* ⇐ *drik-* / *drek-*; *glaižýti* ⇐ *gliž-* / *glež-*; *raitýti* ⇐ *rit-* / *ret-. Iter. *braidýti* odnowiło odziedziczoną formację *bradýti* (zob.), która była zgodna ze słow. *broditi* 'brodzić'. — Z innymi suf.: 1. *bráidžioti* a. *braĩdžioti* 'brodzić w wodzie, po błocie, zbożu, rosie' (por. *páišioti* ⇐ *piš-* ⇐ *pešù*; w kwestii akutu zob. Būga, RR II, 475n.), 2. *braidinė́ti* 'deptać, tratować', 3. *braidìnti* caus. 'pędząc bydło przez błoto, bagno'. — Nomina: *braidà* 'bród', *braĩdomai* adv. 'dużo, w bród (o pieniądzach)', por. *braĩdo* 3 os. prs. 'brnie, brodzi'.

bráižyti, *bráižau*, *bráižiau* 1. 'drapać, trzeć, rozdzierać (np. o zębach brony)', 2. 'pocierać zapałkę', 3. 'kreślić ołówkiem, piórkiem, rysować' (war. *braižýti*), refl. *bráižytis* 'robić hałas, tłuc się (w nocy)', *pasibraižýti* 'weselić się, zabawiać się (wieczorami)'. Iterativum z suf. *-yti* i innowacyjnym SO *braiž-*, utworzonym od SZ *briž-* ⇐ *brėž-*, por. *brė́žti* 'rznąć, drapać'. Paralele apofoniczne: *pláišyti* ⇐ *plyš-* ⇐ *plėš-* (*plė́šti*); *ráižyti* ⇐ *ryž-* ⇐ *rėž-* (*rė́žti*). Dalej por. *braidýti* ⇐ *brid-* ⇐ *bred-*. — Nomina: *apýbraiža* 'zarys, kontur, szkic', *braĩžas* 'kresa, rys; zagon; charakter pisma', *braižinỹs* 'rysunek, wykres', *pabráiža* c. 'psotnik, urwis', *pabraižaĩs* adv. 'po ciemku, gdy jest mrok, noc', *pabraižmaĩs* ts. — Neoosn. *braižy-*: *braižýtojas* 'kreślarz' (por. *raižýtojas* ⇐ *ráižyti*).

brãjyti, *brãjiju*, *brãjijau* stlit., gw. 'dokazywać, swawolić, szaleć (zwykle o dzieciach i małych zwierzętach)' — zapoż. z błr. gw. *bróicь*, *-ju*, pol. *broić*, *-ję* (SLA 45, ZS 10, por. ESBM 1, 380). War. *brãjinti*, *brajóti*. Osobno zob. *zbraĩnas*.

brakìnti, *brakinù*, *brakinaũ* gw. 'szyć byle jak, w pośpiechu', *pribrakìnti* 'uwiązać (konia)', *subrakìnti* 'mocno związać; spętać (nogi krowy)'. Bez etymologii. — Interi. *braklì braklì* — o szybko i byle jak wykonywanej czynności. Od tego neoosnowa *brakl-*, por. *braklìnti* 'mocno zawiązać; nieść z trudem, taszczyć; wciskać, wpychać; łomotać do drzwi', *atbraklìnti* 'otworzyć (drzwi), przyjechać (ciężkim, uginającym się wozem)', *išbraklìnti* 'z trudem wydobyć, np. kamień z jamy', *užbraklìnti* 'mocno zawiązać (worek, pęto)'.

brakoniẽrius, *-iaus* 'kłusownik, człowiek zajmujący się bezprawnym łowieniem na cudzym łowisku' — zapoż. z ros. *brakonьér* (⇐ franc. *braconnier*). Por. lit. przest. *medijė*

s.v. *medė́jas*.

brandà 4 p.a. 1. ʻurodzaj zbóż, żniwoʼ (*Šįmet gera brandà rugių*. *Kviečiai šįmet neturi brandõs*), 2. ʻdojrzałość człowiekaʼ (*brandõs atestãtas* ʻświadectwo dojrzałościʼ), 3. bot. ʻbuławinka czerwona, Sclerotium clavusʼ (*Šiemet daug brandos grūdų, bus juoda duona*). Nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *brand-* ⇐ *brend-* / *brind-* ʻdojrzewaćʼ, zob. *bręsti* I, *brįsti*, *brandìnti*. Znacz. etym. ʻdojrzewanieʼ. Paralele: *blandà* ⇐ *blę̃sti*; *dangà* ⇐ *deñgti*; *sklandà* ⇐ *sklę̃sti*. — Z innymi suf.: *brandìs* f. lub *brañdis* m. ʻplon, urodzajʼ. — Drw. *brandìngas* ʻdojrzałyʼ, *brandùs* ʻdojrzały, jędrny, stwardniały; żyzny; dobrze odżywiony, tłustyʼ : łot. *bruôžs* ʻgruby, krępy, mocny, solidny; obfity — o deszczuʼ, < pb. *brand-i̯a-. — Inne nomina z *brand-*: *brándalas* przest. i gw. ʻjądro (orzecha), zawartość pestki (wiśni)ʼ, SD *brundalas* «jądro, nucleus» (war. *brandalỹs*), *brándė* ʻdojrzały strąk grochu a. bobuʼ (⇒ *brandáuti* ʻzbierać strąkiʼ, *brandíena* ʻzupa ze strąkówʼ), *brándulas* a. *brandulỹs* gw. ʻjądro owocuʼ, *branduolỹs* ʻjądroʼ (*ríešuto b.* ʻjądro orzechaʼ, *atòmo b.* ʻjądro atomoweʼ). — Vb. denom. *brándėti*, *-ja*, *-jo* ʻo roślinach: zawiązywać, utworzyć zawiązki kwiatów, owocówʼ, *pribrandė́ti* ʻdojrzećʼ, refl. *apsibrandė́ti* ʻobszarpywać się, stawać się postrzępionymʼ. Tu też stpr. *pobrandīsnan* ʻobciążenie (sumienia)ʼ ⇐ *pa-brand-īt ʻobciążyć, uczynić ciężkimʼ, *pobrendints* ʻobciążonyʼ ⇐ *pa-brand-int ʻobciążyćʼ (por. Lav 268). Pod względem budowy por. *brandìnti*.

brandìnti, *brandinù*, *brandinaũ* 1. ʻ(o zbożu) nie żąć, pozwolić mu dojrzeć, czekać, aż dojrzejeʼ (też o owocach), 2. ʻsuszyćʼ, *nubrandìnti* ʻrobić, żeby dojrzało; wysuszyć (kartofle przed kopcowaniem)ʼ. Causativum z suf. *-inti* i SO *brand-* ⇐ *brend-* / *brind-* ʻnabierać soków, dojrzewaćʼ, zob. *bręsti* I oraz *brįsti*. Paralele: *skandìnti* ⇐ *skę̃sti*; *gramzdìnti* ⇐ *grim̃zti*; *gadìnti* ⇐ *gèsti*. — Nomen: *brandà* (zob.),

°**brandinti**: *įbrandìnti* gw. ʻwpędzić (bydło) do broduʼ — causativum na SO *brand-* ⇐ *brend-*. Osnową był neopierwiastek wyabstrahowany z prs. infig. *brendù* ʻbrnęʼ do *brìsti* (zob.). Paralele: *glamž-* ⇐ *glemž-* (do *glež-*); *dramb-* ⇐ *drimb-* (do *drib-* / *dreb-*); *slamp-* ⇐ *slimp-* (do *slip-* / *slep-*).

brangùs, *-ì* 4 p.a. ʻdrogi w cenie, kosztownyʼ. Nawiązanie łot. kuroń. *brañgs*, *bràngs*[2] ʻwspaniały, dorodny (o koniu); tłusty, korpulentnyʼ. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 53. Mało prawdopodobne jest zestawienie z nwn. *Prunk* ʻprzepych, okazałośćʼ w ME I, 324 (EWD 1055 wiąże *Prunk* z czas. *prangen* ʻlśnić, błyszczećʼ, niepewnego pochodzenia). — Drw. *brangenýbė* ʻprzedmiot drogocenny, klejnot; drożyznaʼ (neosuf. *-enybė*, zob. GJL II, § 384), *brangumýnai* m.pl. ʻkosztownościʼ (neosuf. *-umynas*, zob. GJL II, § 332). Cps. *brángakmenis* ʻdrogocenny kamieńʼ (por. *akmuõ*), *brangýmetis* ʻdrożyzna, okres drożyznyʼ (por. *mẽtas*). Vb. denom. *brángsta*, *brángo*, *brángti* ʻdrożećʼ, *brangìnti* ʻwysoko wyceniać, podawać wysoką cenę; cenić, szanować; oszczędzaćʼ, *brangìntis* ʻcenić się, wynosić się, nie dawać się uprosićʼ. — SZ *bring-*: *brìngti*, *brìngsta*, *brìngo* ʻdrożeć, podnosić się w cenieʼ, zwykle z prvb. *pa-* lub *su-*.

brangvỹnas ʻwódkaʼ — z przekształcenia *brandvynas ⇐ śrdn. *brantwīn* pod wpływem adideacji do zwrotu *brangùs vỹnas* ʻdrogie winoʼ, zob. LEW 54, GL 34.

branksóti, *brañkso*, *branksójo* 1. ʻwystawać ponad jakąś powierzchnię, sterczeć, np. o kamieniuʼ (*Akmuo ant dirvos brañkso*, t.y. *guli*), 2. przen. ʻtkwić w miejscu, siedzieć bezczynnieʼ (*Brañkso per visądien*). War. ze zmianą *ks* > *kš*: *brankšóti*: *Arklys visai sukūdo, vieni kaulai brañkšo*. Analiza: *brank-so-*, stativum z suf. *-sā-* i SO *brank-* ⇐ *brink-*, por. *brìnkti*, *-sta* ʻpęcznieć, brzęknąćʼ (war. *briñkti*). Znacz. etym. ʻbyć napęczniałym, spuchniętymʼ. Z takim samym suf.: *kumpsóti* ʻwystawać, sterczećʼ, *pampsóti* ʻleżeć wydętym od przejedzenia lub przeżarcia sięʼ, *pūpsóti* ʻbyć wydętym, wypchanym (o kieszeni)ʼ, zob.

GJL II, § 576. St. apofoniczny *o* ma paralele w *klaksóti* ⇐ *kleñka, kanksóti* ⇐ *keñkia, vampsóti* ⇐ *veñpa*.

brañktas 1. ʻorczyk, poziomo zawieszony drążek u wozu lub pługa służący do zakładania postronka', 2. ʻpolano zawieszane na szyi owcom i świniom, żeby utrudnić im bieganie', 3. ʻdrewno ze sznurami do uwiązywania bydła za szyję'. War. *brañktis*. Odpowiednik łot. *brankts* adi. ʻciasny, gładki, ściśle przylegający'. Niejasne. LEW 54 wskazywał nawiązania germańskie: goc. *anapraggan* ʻdręczyć, gnębić, bedrängen', śrdn. *prangen* ʻściskać, krępować', *pranger* ʻpręgierz' (podtrzymał to Kroonen 2013, 399; wywód z pie. *brong^{h}-e-). ALEW 144 dodał do tego gr. βρόγχος ʻtchawica; gardło', βρόγχια ʻoskrzela; chrząstki tchawicy', βράγχος ʻchrypka; pewna choroba świń', βράγχια ʻskrzela ryb' i wysunął praformę ie. *brang^{h}-. — Drw. *branktẽlis* ʻkołeczek do zapinania odzieży'. — Zapoż. lit. w błr. gw. *bronkt* ʻorczyk', war. *brunta* b.z.a. (Laučjute 42), pol. gw. *bronkt* ʻdrewno ze sznurami do uwiązywania bydła za szyję' (SGP I, 120), też *bronkć* ʻorczyk' ⇐ *brañktis*.

brántas 1. bot. ʻkanianka, Cuscuta, roślina pasożytująca na koniczynie, lnie, konopiach', 2. bot. ʻpowój, Convolvulus', 3. ʻgangrena'. Też plurale tantum *brántai* 1. ʻkanianka', 2. ʻwysypka na skórze', 3. ʻkiła, syfilis' (SD «franca, lues venerea»), 4. ʻpewna choroba drzew'. Wyraz ten uchodzi za zapożyczenie z nwn. gw. *brant* ʻchoroba roślin' (GL 34n., LEW 54). Warto jednak zwrócić uwagę na to, że w części użyć *brant-* mogłoby być alternantem na st. *o* od czas. *brent-*, zob. *brę̃sti, breñto* ʻbutwieć, gnić'. — Drw. *brančius*: *brunčius* SD[1] «francowaty» (syn. *bruntus turįs*); *brántėtas* 1. ʻogarnięty kanianką', 2. ʻchory na kiłę, syfilityk', *brantúotas* ts., *brantiẽliai* m.pl. ʻwysypka', *brantū́čiai* m.pl. bot. ʻkanianka', cps. *brántrugis* bot. ʻsporysz, grzyb pasożytujący na kłosach żyta i wielu traw, Claviceps purpurea' (por. *rugỹs*), *brántšašiai* m.pl. ʻtrąd, lepra' (por. *šãšas*).

brastà 4, 2 p.a. 1. ʻbród w rzece' (SD «brod, vadum»), 2. ʻgrząska, błotnista droga, łąka'. War. *brazda* ʻbród' (LEX). Najbardziej rozpowszechniona z wielu nazw ʻvadum', które wiążą się z pwk. *bred- / brid-* ʻbrnąć, brodzić', zob. *brìsti*. Analiza synchroniczna: *bras-tà*, drw. z suf. *-tā-* i SO *bras-* ⇐ (neopwk.) *bris-*, zob. *brìsti*. Paralele apofoniczne: *ląstà* ⇐ *lį̃sti*; *maĩstas* ⇐ *mìsti*; *narsà, nar̃sas* ⇐ *nir̃sti*. Analiza diachroniczna: *brast-a*, drw. od neoosn. *brast-*, którą wyabstrahowano z frq. *brastyti ʻbrodzić', etymologicznie: *bras-sty-ti. Paralele: *mąstýti, spą́styti*, *ląstyti (s.v. *ląstà*). — Neoosn. *brast-*: *brastingas* SD «brodzisty, brod maiący; zbrodzony» (syn. *perbredamas*), *brastvà* ʻbród' (por. *ląstvà* ob. *ląstà*; inaczej Zinkevičius 1966, § 254: *v*-mobile), war. z zanikłym *t*: *brasvà* ʻbród'; *brastvãlis* ʻbłotnista droga przez las' (por. suf. w *duburkãlis, kurpãlis*, por. GJL II, § 182). — N.rz. *Brastà* 9x (war. *Brazdà*), *Brastẽlė* 4x. N.m. *Brastà* 3x, *Pabrasčiaĩ, Ùžbrasčiai, Užùbrastis*, cps. *Ìlgbrastė, Šventýbrastis, Vil̃kabrastis, Žỹdabrastis*. Nazwa bagna *Gìlbrastis* (dosł. ʻGłęboki Bród'), ⇒ n.rz. *Pagìlbrastis*. — N.rz. *Brastvà* 5x, *Ìlgbrastvis*. — Por. za AON, *s.v.* staropruskie nazwy brodów w zapisach od XIII w.: *Balkombrastum* ob. *Galkobrastum, Gintebrast, -brost, -brust, Cucenbrast, Chucunbrasth* (por. n.m. *Cukemedie*), *Singurbrast* (por. *singuris* EV ʻszczygieł, Stegelicz [Stieglitz]'), *Stabobrast, Stababras* (dosł. ʻKamienny Bród', por. lit. *stãbas*), *Wolbrost*.

braškė́ti, *brãška, braškė́jo* 1. wydawać odgłos na skutek pękania, łamania się, rozrywania się, trzeszczeć, chrzęścić', 2. ʻchwytać — o silnym mrozie' (*Dieną teška, naktį brãška*, t.y. *šąla*), 3. ʻcierpieć, męczyć się (na zimnie)'. SD: *braška* «trzeszczy», *brašku* «trzaskam czym» (syn. *pliaukšiu*). Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *barškė́ti, brazdė́ti*. Interi. *braškì braškì* lub *bràkšt bràkšt* — o odgłosie pękania, łamania się'. ALEW 145 wychodzi od pie. *b^{h}reģ- ʻłamać; rozpadać się na kawałki' (łac. *frangō*, goc. *brikan*). — Drw. *brãškinti* ʻpowodować trzaski, chrobotać, chrzęścić; trzaskać — o mrozie', nomina: *brãškės*

f.pl. 1. ʽtruskawki, Fragariaʼ (por. *sprãgės* ⇐ *spragė́ti*), 2. ʽwszyʼ, *braškesỹs* ʽtrzask, chrzęstʼ (por. *barškesỹs* ʽszczęk, turkotʼ). Neoosn. *braškė́j-*: *braškė́jimas* SD «trzeszczenie». — WSO *brošk-V, brokš-C*: *brõkšti, broškiù* (war. *braškù*), *broškiaũ* ʽubijać masło; uderzać dłonią, trzepaćʼ (por. *Braškant pieną, randasi sviestas šio*, Bretkun). Nomina: *brõkštas* a. *brókštas* ʽmaselnicaʼ, *brokštẽlis* ts., *brokštùvas* ts. (por. *brozd-* obok *brazd-* s.v. *brazdė́ti*), cps. *akìbrokštas* ʽwymówka, reprymendaʼ. Inaczej LEW 59, który nieprzekonująco łączył *brošk-* z *brauk-* (*braũkti*) i ani słowem nie wspomniał o alternancie *brašk-*.

braũkti, *braukiù, braukiaũ* 1. ʽ(z)garnąć, (z)mieść, trzeć, wycierać, kreślić, wykreślaćʼ, 2. ʽtrzepać (len, paździerze), dziergać, przeciągać len po dziergaczceʼ, 3. ʽzgarniać całą garścią (jagody, borówki, porzeczki)ʼ, 4. przen. ʽjechać szybko, mknąć, pędzić, leciećʼ, 5. *prãkaitą braũkti* ʽpracować w pocie czołaʼ (dosł. ʽocierać potʼ). SD[1] *braukiu* «mknę, repo, serpo»; *skubiai braukiu* SD «bieżę wskok, lecę, pędzę, volo, cursu magno feror» (syn. *skubinomis braukiu, tekinomis eimi, šokinomis teku*). Cps. *į́braũkti* ʽnakreślić; zapalić zapałkę; coś wsunąć; wjechaćʼ, *išbraũkti* ʽprzekreślić, skreślićʼ, *nubraũkti* ʽzamieść, wytrzeć; odziergać (len)ʼ, *pabraũkti* ʽprzeciągnąć (ręką po włosach), przetrzeć (szmatką), podkreślić (ołówkiem)ʼ, refl. *nusibraũkti* ʽzedrzeć sobie (skórę), zdrasnąćʼ. Odpowiednik łot. *bràukt, bràucu* ʽtrzeć, pocieraćʼ, przen. ʽjechać, wieźć sięʼ. Brak refleksu SE *bri̯au̯k- < pie. *b^{h}reu̯k- skłania do przypuszczenia, że chodzi tu o czas. quasiprymarny, którego pdg. opiera się na *braukiù* jako praesens z pochodzenia iteratywnym, kiedyś należącym do inf. *braukýti*. — SO *brauk-*: *braukýti, -aũ, -iaũ* ʽpociągać, kreślić, ścierać, przecierać, masować ciałoʼ (*braukau* SD «kreszę, kreślę»), *nubraukýti* ʽzgarnąć, zmieść, poskreślaćʼ. Neoosn. *brauky-*: *imbraukymas* SD «dylowanie» (por. *vaĩkymas* ⇐ *vaikýti*). — Pie. *b^{h}reu̯k- / *b^{h}ruk- ʽpocieraćʼ (LIV[2] 97: tylko bsł.). Por. ros. *brykátь* ʽwierzgać (o koniu), brykaćʼ ⇐ WSZ *brūk-ā-. Co do struktury pierwiastka por. bliskoznaczne *b^{h}reu̯ḱ- ʽskrobać, zdzieraćʼ (LIV[2] 97), SO psł. *brus-: słń. *obrúsiti* ʽobtoczyć dokołaʼ, sch. *brúsiti* ʽdrapać, strugać, ścierać, ostrzyć, szlifowaćʼ, rcs. *obrusiti* ʽotrzećʼ, ros. gw. *obrusítь* ʽoberwać, oskubaćʼ, ukr. *brusýty* ʽostrzyć kamieniemʼ, czes. *brousit* ʽocierać, wygładzaćʼ, pol. *brusić* ʽostrzyć kosę osełką, szlifowaćʼ, gw. ʽmleć na żarnachʼ (pie. *b^{h}rou̯ḱ-éi̯e-). — Nomina na SO: *braũkis* ʽpociągnięcie, np. szmatą po stoleʼ, *kirčio braukis* SD «cios», *brauktùvai* m.pl. ʽcierlica do lnuʼ, *brauktuvẽ* ʽtrzepaczka do wybijania kostry ze lnuʼ, SD «kopystka» [ʽłopatka, którą się miesza w naczyniuʼ], *brauklỹs* ʽ(drewniany) rygiel u drzwiʼ, *imbraukas* SD «dyl», *užùbraukas* ʽboczna deska w wozie do gnoju, gnojnicaʼ. Cps. *rasabraukỹs* (zob. *rasà*), *šalìbraukas* ʽgnojnicaʼ (por. *šalìs*). — W związku z interi. *bráukš(t), braũkšt* (o nagle, szybko następującej czynności) stoją takie formy, jak *braukšė́ti* ʽzamiatać, myć (okna)ʼ, *braukšlẽ* ʽzasuwa do zamykania okien; międlicaʼ, *braũkšmas* ʽjechanie wozemʼ (*Vienu braukšmù važiuosime visi* ʽJednym jechaniem pojedziemy wszyscyʼ). — SZ *bruk-*: *brùkti* (zob.). — WSZ *brūk-*: *brũkis* (zob. *brùkti*).

braũžti, *braužiù, braužiaũ* gw. ʽtrzeć, wycierać; zdzieraćʼ — stoi w apofonii *au* : *uo* do *brúožti* (zob.). Por. *brū̃žinti*.

brãvoras 1. stlit. ʽbrowarʼ, 2. gw. ʽgorzelniaʼ (war. *brãvaras*) — zapoż. z błr. *bróvar* (⇐ pol. *browar*, ze zmiany stpol. *browarz* ʽpiwowarʼ ⇐ śrwn. *brūwer*, por. Bańkowski, Esjp I, 79). Osobno zob. *prãvoras* I.

brãzdas ʽmiąższ, miazga, tkanka twórcza u drzew, leżąca między łykiem a drewnem, rdzeńʼ (SD[1] «miazga, succus, alburnum, liquor arborum»). Pl. *brazdaĩ* 4 p.a. ʽsok drzew; tarte owoceʼ. Z innym suf.: *brazdà* ʽmiazga drzewa; (gęsty) sok uzyskany z nacięcia pnia drzewa, też ʽczas na wiosnę, kiedy drzewa obficie wydzielają sokiʼ (*Medžius nereikia į brãzdą kirsti*). Są też warianty bez *-d-*: *brãzas, brazà*. Niejasne. Związek z dźwiękonaśladowczym czas. *brazdė́ti* (zob.) wydaje się mało prawdopodobny z uwagi na brak punktów stycznych między

znaczeniami ʻmiazga drzewa, sok z drzewaʼ i ʻszurać, chrobotaćʼ. LEW 55 rozważał pokrewieństwo *brãzdas* z pewnymi czas. germańskimi: stisl. *bresta*, stang. *berstan*, stwn. *brastōn* ʻsich (zer)brechen, berstenʼ (podtrzymał to ALEW 147). Hilmarsson, *Balt* 20:1, 1984, 40-45 próbował powiązać *brãzdas* na gruncie apofonii z nazwami ʻwrzosu, Callunaʼ: *birzdis*, *brizdis* (które pozostają etymologicznie ciemne). Doprowadziło go to do pwk. pie. *b^{h}r̥sd^h- i do zbliżenia z het. *paršdu*- ʻmłody pęd, latoroślʼ (lub raczej ʻliśćʼ, zob. Kloekhorst 2008, 645n.). Apofonia *ra* : *ir*/*ri* nie została przez autora przekonująco uzasadniona. — Drw. *brazdùs* ʻzawierający dużo soku, soczystyʼ. Vb. denom. *brazdáuti* ʻspuszczać sok z drzew, *brazdúoti* ʻnacinać korę drzew dla spuszczenia soku; zdejmować miąższ, korę, obdzierać (brzozę, olchę), trzeć (ziemniaki na tarce); obgryzać młode drzewka (o zającach)ʼ.

brazdė́ti, *brãzda*, *brazdė́jo* ʻszurać, chrobotać (o myszy); turkotać (o wozie na polnej drodze); trzaskać drzwiamiʼ, *subrazdė́ti* ʻzałomotać, zatrzeszczećʼ. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak *braškė́ti*, *bruzgė́ti*, *terškė́ti*. Por. interi. *brazdì*, *brazdỹ* i *brazdù* na oznaczenie odgłosu szurania, chrobotania vel sim. — Z innymi suf.: *brazdénti* a. *brãzdinti* szurać, chrobotaćʼ. — Drw. *brazdesỹs* ʻchrobot, szuranieʼ. — WSO *brozd*- < *brāzd-: *brozdáuti* ʻstukaćʼ, *brozdė́ti*, *brózda*, *-ė́jo* ʻstukać, trzaskać, turkotać; jechać z turkotemʼ (por. łot. *brãzdêt*, *-u*, *-ẽju* ʻhałasować, szumieć, huczeć, trzaskaćʼ), *brózdinti* ʻrobić hałas, trzaskać czym, pędzić z hukiem; ocierać o co, kaleczyćʼ, *išbrózdinti* ʻwywlec, wynieść coś ciężkiegoʼ, *pabrózdinti* ʻzastukać do drzwiʼ. Por. *brošk*- obok *brašk*- (s.v. *braškė́ti*).

bredžióti, *bredžióju*, *bredžiójau* gw. ʻbrodzić; chodzić po kałużach — o dzieciachʼ, SD *bredžioju* «brodzę po wodzie». Iterativum z suf. *-ioti* i SE *bred*- jak w prs. gw. *bredù* do *brìsti* ʻbrnąćʼ (zob. s.v.). Paralele: *bedžióti* ⇐ *bèsti*; *sekióti* ⇐ *sèkti*; *vedžióti* ⇐ *vèsti*. Starsza jest tu formacja na SO: *bradžióti* ʻbrodzićʼ (rzadkie), DP *subradžiojo* prt. ʻzbroiłʼ. — Caus. *brẽdinti* ʻprzeprowadzać kogo w bród przez rzekęʼ (*Aš bredu ir kitą brãdinu per upį*). Jest to war. nieapofoniczny do *bradìnti*, zob. *bradýti*. — Nomina na SE *bred*-: *brẽdas* ʻkałużaʼ, *bredẽnė* ʻuciążliwa wędrówka po rozmokłej drodzeʼ, *bredmà* a. *bredmù* adv. ʻw bród, brodzącʼ, *bredūnė̃lis* ʻpastuszek po błocie brodzącyʼ (z dajny), *breduvà* ʻgrzęzawisko, topielʼ, *perbredamas* SD «zbrodzony, brod maiący, brodzisty, vadosus» (syn. *brastingas*).

brė́kšti, *brė́kšta*, *brė̃ško* gw. 1. ʻświtać, dniećʼ, 2. ʻzmierzchaćʼ, *prabrė́kšti* ʻrozedniećʼ, *subrė́kšti* ʻzmierzchaćʼ. Drw. nominalne: *apýbrėkšmis* (zob.), *brė́kšma* ʻbrzask, świt; zmierzchʼ, *brėkštà* a. *brė́kšta* ʻczas przed świtaniem, przedświtʼ, *núobrėškos* (żm. *nū̃brėškos*) f.pl. ʻzmrok, zmierzchʼ, *prabrė́kštant* adv. ʻo świtaniuʼ (skostniała forma dat.sg. od ptc. prs. act. do *prabrė́kšti*), *sámbrėškis* ʻzmrokʼ. Allomorfy *brėkš-C* / *brėšk-V* dadzą się wytłumaczyć reanalizą formy prs. *brė́kšta* jako *brė́kš-ta*, czyli prs. na *-ta*- (por. *aũš-ta* ʻświtaʼ wobec prt. *aũšo*, inf. *aũšti*). — Z historycznego punktu widzenia chodzi tu o neopierwiastek, który zajął miejsce odziedziczonego pwk. *brėž- < pie. *b^{h}reh$_1$ǵ- ʻświecić, jaśnieć blaskiemʼ, por. wed. *bhrā́jate* ʻbłyszczy, lśniʼ (aor. *ábhrāṭ*), aw. *brāzaiti* ʻlśniʼ, < *b^{h}reh$_1$ǵ-e- (LIV^2 92). Zastępstwo *brėž- przez *brėkš*- nastąpiło za pośrednictwem urobionej od *brėž- formy prs. na *-sta*-: *brė́ž-sta ʻświta, dniejeʼ (prt. *brė́žo, inf. *brė́žti). Dalszy rozwój fonetyczny tej formy polegał na asymilacji: *brė́šta i insercji *k*: *brė́šta > *brė́kšta*. Zmiany te doprowadziły do zatarcia w formie praesens granicy morfologicznej i do zerwania więzi z pwk. *brėž- (prt., inf.). To pociągnęło za sobą resegmentację *brė́kš-ta* i dotworzenie nowych form dla inf.: *brė́kš-ti* i prt.: *brė̃šk-o*. Oparciem dla tej innowacji były takie pdg., jak *trókšti*, *blýkšti*, *rýkšti*. Por. też inf. *balkšti* ⇐ prs. *balkšta* (to ze zmiany *bal̃ksta* < *bal̃sta*). — Wywodzenie prs. *brė́kšta* wprost z praformy ie. *b^{h}r̥h$_1$ǵ-sḱé- (LIV^2 92, Kroonen 2013, 78) lub bsł. *breʔź-sk- (Derksen 2008, 61; 2015, 99) wydaje się nieporozumieniem, tym bardziej że pie. typ praesens z suf. *-sḱe/o- nie pozostawił śladów w językach bsł. Wątpliwa jest też rekonstrukcja osnowy pbsł. *brēška- w BSW 37.

breñgzti, *breñzgia* (war. *br̨̃zgia*), *breñzgė* gw. ʽwarczeć, huczeć; stukać, tłuc się, wszczynać hałas’. Onomatopeiczny pwk. *brenzg-*. Por. infigowany temat prs. *brinzg-* s.v. *brìgzti* oraz *brend-* s.v. *bręsti* II. Por. bliskoznaczne *bruñgzti*. Próbowano ustanowić pokrewieństwo z psł. *bręzg-, ukazującym się w refleksie ros. *brjázgatь* ʽbrzęczeć, brzdąkać, stukać; dzwonić, terkotać; paplać trzy po trzy; wymyślać, łajać’ (⇒ *brjázgi* m.pl. ʽiskry, bryzgi, odpryski; plotki, kalumnie; niesnaski, kłótnie’), *zabrjázgatь* ʽzacząć dzwonić, brzęczeć’. Zob. Būga, RR I, 435, BSW 37, REW I, 131n., LEW 56, Anikin, RES 4, 315n. — SO *branzg-: *brązgė́ti, brą́zga, -ė́jo* ʽtrzeszczeć, chrzęścić (np. o ziarnie rozcieranym na żarnach), *pasibrą́zginti* ʽzastukać do drzwi’. — SZ *brinzg-*: *brìngzterėti* ʽbrzęknąć, zadzwonić’.

brẽnyti, *brẽniju*, *brẽnijau* gw., zwykle z prvb. *nu-* ʽzranić, skaleczyć’ (war. *brẽninti*). WSE *brėn-*: *brė́nyti*, zwykle z prvb. *nu-* ʽzadrapać, skaleczyć’, z innym suf.: *brė́nioti*, *-ju*, *-jau* ʽpsuć, deptać, tratować (o koniach), ryć (o świniach)’. Bez etymologii. — WSZ *bryn-* ⇐ *brin-: *brýnas* ʽbiedny, bez pieniędzy, bez pracy’ (*Nudegęs paliko brýnas, kur ans bedings? Ana yra visiškai brýna, netur užsiėmimo*). — SO *brain-* ⇐ *brin-: *bráinioti* ʽdeptać, tratować’, *nubráinioti* ʽzdeptać (trawę) — o gęsiach; zerwać (dach) — o wietrze’ (*Vėjas gryčios dangtį nubráiniojo*). — Czy tutaj też *brienė* b.z.a. bot. ʽprzestęp, roślina z rodziny dyniowatych, Bryonia’?

bręsti I, *bręstu*, *bréndau* ʽnabrzmiewać, nabierać soków, dojrzewać — o roślinach, owocach, ludziach’, *subręsti* ʽdojrzeć, dorosnąć’. Drw. *bréndėti*, *-ju*, *-jau* ʽdojrzewać’. Odpowiedniki bałt.: łot. *briêst*, prs. *briêstu* a. *briêžu*, prt. *briêdu* ʽnabrzmiewać, pęcznieć, grubieć’ oraz, stpr. *pobrendints* ʽobciążony (grzechem)’, *sen brendekermnen* ʽschwanger, ciężarna’ < *sen brenden kermnen ʽz ciężkim brzuchem’. Do pie. *b^{h}rend- ʽwzbierać, tryskać’ (LIV^{2} 95), por. SZ stir. *do:e-prinn* ʽwytryska, kipi’. Akut lit. jest wtórny. — SO *brand-*: *brandìnti* (zob., tam też nomina z *brand-*). — SZ *brind-*: *brįsti* (zob.). — Drw. *augilà nebreñdila* ʽczłowiek rosły, lecz umysłowo niedorozwinięty’, *subréndėlis*, *-ė* ʽczłowiek dojrzały, dorosły’ (por. *suáugėlis*). Por. łot. *briêdêt*, *-ēju* ʽpowodować dojrzewanie, wzrost’, *briêdinât* ts., nomina *briêda* ʽbrzęknięcie, wzrost, dojrzewanie’, *briêdîgs* ʽszybko rosnący, dorodny, wydajny, obfity’.

bręsti II, *bréndžia*, *bréndė* gw. ʽzgrzytać, skrzeczeć, terkotać (o głosie derkacza)’. Pwk. onomatopeiczny, por. *brenzg-* s.v. *breñgzti*. Nie wiadomo, jak wyjaśnić homofonię z leksemem *brend-* w formie *bręsti* I. — Neopwk. *bręs-*: *bręslė* ʽderkacz, Crex crex’, war. *bręzlė* (por. *kramzlė̃* < *kramslė̃*), *bręsliùkas* ʽpisklę derkacza’ oraz *bręsnė* ʽderkacz’, war. *bręznė* (por. *skriaũznas* < *skriaũsnas*). Inne war.: *briezlỹs*, *briežlė̃* ʽderkacz’.

br̨̃sti, *br̨̃sta*, *breñto* gw. ʽnasiąkać wilgocią, butwieć (o drewnie, zbożu), murszeć, gnić (o kartoflach)’. Bez alternantów apofonicznych. Niejasne. Por. *brant-* s.v. *brántas*.

brė́žti, *brė́žiu*, *brė́žiau* 1. ʽdrapać, drapać pazurami’, 2. ʽkreślić linię w ziemi’, 3. ʽpocierać siarkę zapałką’, *pabrė́žti* ʽpodkreślić, np. ołówkiem’, przen. ʽuwydatnić, położyć nacisk na co, zaakcentować’. Refl. *atsibrė́žti* ʽoddzielić się, odgraniczyć się’, *susibrė́žti* przest. ʽzranić się, skaleczyć się’. Brak odpowiedników ie. Transponat ie. *b^{h}reh$_{1}$ǵ^{h}- (IEW 167 umieścił *brė́žti* s.v. pie. *b^{h}rei̯-ǵ-, zapewne na skutek mylnej oceny dyftongu w iter. *braižýti*). Wymieniona w LEW 56 dyftongiczna ʽforma oboczna’ *bríežti* nie figuruje w LKŽ. — Drw. *brė́žyti* iter. ʽdrapać, rysować’, *brė́žtelėti* ʽdrasnąć; zapalić zapałkę’. Nomina: *brėžinỹs* ʽrysunek techniczny’, *brė̃žis* ʽdraśnięcie, rysa, szrama, blizna; wykres’ (z metatonią, por. *ė̃dis*, *gė̃ris*, *rė̃žis*), *brė̃žtas* ʽrylec’, *brėžtùkas* ʽzapałka; rylec’, *brėžtùvas* ʽcyrkiel’, *brėžùkas* a. *brėžùkė* ʽzapałka’. — Od *brė́žti* pochodzi również interi. *brèžt* — o drapnięciu, draśnięciu (przez kota), *brėžt* b.z.a. — o skrobaniu piórem. — SO *bruož-* < *brōž-: *brúožti* (zob.). — Młodszy SO *brāž- ⇐ *brēž-: *bróžti* (zob.). — SZ *briž-*: *brìžterėti* ʽpotrzeć,

drasnąć zapałką, szurnąć nogą'. — WSZ *bryž-*: *brỹžis* 'zakreślona linia; pas ziemi' (syn. *rẽžis*). — Dyftongiczny SO *braiž-* ⇐ *briž-*: *bráižyti* (zob.).

briaunà 4 p.a. 1. 'kant, wąska, ostra krawędź, gzyms (pieca)', 2. 'grań, kalenica', 3. 'tępa strona noża' (SD *briauna peilio* «tylec noża, tergum cultri»), 4. 'piętka chleba'. Pl. *briaũnos peĩlio* 'trzonek noża'. Niejasne. NIL 44, przyp. 7 wywodził od czas. *briáutis* 'wciskać się'. Z kolei LEW 57 łączył z *bruvìs* 'brew', powołując się na fakt, że gw. *brùnės* oznacza zarówno 'tępą stronę noża', jak i 'brwi' (zob. s.v.). Zob. też ALEW 149. — Drw. *briaunaĩnis* 'wielościan' (neol.), *briaunótas* 'graniasty', cps. *daugiabriaũnis* 'o wielu krawędziach' (por. *daũg*).

briáutis, *briáunuosi* (war. *briáujuosi*), *bróviausi* gw. 'wciskać się, wdzierać się, leźć przemocą', *įsibriáuti* 'wedrzeć się (do środka), wleźć, wcisnąć się, wtarabanić się', *iššibriáuti* 'wyleźć z trudem (np. z tłumu)', *prasibriáuti* 'przecisnąć się (przez tłum)', *prisibriáuti* 'stłoczyć się w jednym miejscu; dopchać się, docisnąć się (do czego)', *pribriáuti* 'przyprzeć (do ściany), przycisnąć'. Częstszym wariantem jest *bráutis* ts., z *r* niepalatalnym, uogólnionym z prs. *bráujuosi*, gdzie doszło do dysymilatywnego zaniku *i̯* przed suf. *-i̯a-*, por. *gáuju* s.v. *gáuti* (tam też dalsze paralele). Lit. *briáu-C* jest refleksem pie. *b^{h}reu̯H- 'wyłamywać, wyważać' (LIV^2 96), por. stisl. *brjóta* 'łamać', śrwn. *briezen* 'pęcznieć, pękać — o pąkach' (Stang 1972, 16). — SZ *bruH, por. 1° *brū-C*: gw. *brū́dyti* 'wysyłać spiesznie (do roboty w polu lub na łące), ponaglać kogo' — causativum na *-dyti* od *brūti (por. *pū́dyti* ⇐ *pū́ti*) albo też causativum na *-yti* do prs. *brūda 'pcha się, spieszy się', inf. *brūti (por. *sū́dyti* ⇐ *sūda, *sūti). 2° *bruv-V, wzdłużone w *brūv-V*: *brūvė́ti*, *brūviù*, 3 os. *brū̃vi* a. *bruvė́ja* 'harować, ciężko pracować, męczyć się' (por. durativa typu *mūvė́ti*, *pūvė́ti*). 3° Z prs. infigowanym *brunù < *b^{h}ru-n-H-é- może być związany czas. *brùnyti*, *-ija*, *-ijo* '(o chomącie) ocierać kark koński' (por. *dùna*, *-ė́ti*, *trùna*, *-ė́ti*), jak i sb. *brùnės* (zob.). — SO *brau-*: łot. *braũnât*, *-ãju* 'skrobać, drapać', refl. 'drapać się; zrzucać skórę' (iter. do zanikłego *bŗaũt), *braũna* 'strup, łuska ryby, skóra zrzucona przez węża'. Por. jeszcze SO w psł. *brujǫ, *brujiti 1. 'brzęczeć, szemrać', 2. 'płynąć, ciec': ros. gw. *bruítь* 'szybko płynąć', *brúitь* 'płynąć zakolami, wić się (o rzece)', błr. *brúicь* 'oddawać mocz, sikać; moczyć się podczas snu' (Anikin, RES 4, 263), jak też nomen psł. *brȕja < *bráu̯-i̯ā ⇐ pie. *b^{h}rou̯H-i̯eh$_2$- (transponat): sch. gw. *brȕja* m.in. 'zgiełk, wrzawa', ukr. gw. *brúja* 'bystry prąd w rzece; przeciąg', ros. gw. 'drobne fale powstałe w wyniku bystrego prądu lub ruchu statku'.

brỹdis, *-džio* gw. 'chwila, moment', np. *Dar brỹdis truks, kol aš ateisiu* 'Jeszcze chwilę potrwa, nim ja przyjdę'. Zapoż. z łot. *brìdis* 'Weile, kurze Zeit', por. Bērtulis, *Kalbotyra* XIV, 1966, 45-50, Urbutis 2009, 293n.

bríedis, *-džio* 'łoś, Alces alces' : łot. *briêdis* 'jeleń, Cervus elaphus'. Odpowiednik stpr. *braydis* Ev 'łoś, Elint [Elch]' wskazuje na praformę *brai̯d-i̯a- (por. lit. *ie* z pb. *ai̯ w *íena*, *iẽšmas*, *sniẽgas*). Bez dobrej etymologii, zob. przegląd literatury w LEW 57. — Drw. *bríedė* 'łosica, łosza', *briedžiùkas* 'łosię, łoszak', cps. *bríedgauris* bot. 'bliźniczka wyprostowana, Nardus stricta' (por. *gaũras*). — N.m. *Bríedžiai*, *Briedžiaĩ*, *Bríedinė* 2x, *Bríediškė*, cps. *Bríedlaukis*, *Bríedpjaunis*. N.rz. *Bríedupis* 6x, *Bríedžiupis*, *Bríedžragis*, *Bríedžvertis*, n.jez. *Bríedžežeris* (por. stpr. n.jez. *Preydazare* < *Braid-azar-?).

brìgzti, *brỹzga* (zam. *brį̃zga*, war. *briñzga*), *brìzgo* 1. 'strzępić się (o rękawie, brzegu ubrania)', 2. 'tępieć; szczerbić się (o ostrzu)', *užbrìgzti* 'wystrzępić się, porwać się; stępieć (o kosie)'. Drw. *brizgė́ti*, *brìzga*, *-ė́jo* 'strzępić się', *išbrizgė́ti* 'stępić się, wyszczerbić się (o ostrzu siekiery, kosy)'. Nomina: *atbrizgaĩ* m.pl. 'strzępy u brzegu rękawów', *ãtbrizgos* f.pl. ts., *brìzgalas* (zob.), *brìzgas* a. *brizgà* 'strzęp, gałgan', *brìzgė* 'tępa, wyszczerbiona kosa', *núobrizgos* f.pl. 'strzępy', *brizgulys* 'strzęp' (zapoż. lit. w pol. gw. *bryzgul* ts., por. Laučjute

42n.). Alternant *brizg-* jest formą st. zanikowego typu *RiT* ⇐ *ReT* od *brezg-*, por. *bregzti, brezga, brezgo* b.z.a. ʽrwać, zdzierać, strzępić', *brezgẽlis* ʽkawałek (mięsa), okrajka'. Paralele: *mizg-* ⇐ *mezg-*; *rizg-* ⇐ *rezg-*. — WSZ *bryzg-*: *apsibryzgḗti* ʽwystrzępić się', *bryzgà* ʽstrzęp', *brỹzgalas* ʽkawałek, np. słoniny', *bryzgễ* ʽoderwany kawałek płótna (do zawinięcia rany)'. — WSE *brėzg-*: *brḗzgis* ʽodkrojony kawałek (np. słoniny)'. Por. *drėskễ* ⇐ *dresk-*. — Spodziewany w stopniu *o* refleks *brazg- (por. *draskýti* ⇐ *dresk-*) został zastąpiony przez *braizg-* na drodze innowacji apofonicznej, mającej punkt wyjścia w SZ *brizg-*, por. *bráizgėti, -ėja, -ėjo* ʽstrzępić się' (por. *maizgýtis* ⇐ *mìzgo*; *raizgýti* ⇐ *rìzgo*). Nomina: *atbraizgà* ʽstrzęp, łachman', *ãtbraizgas* ts. (war. *ãtbraiskas*: *Slinko debesų atbraiskaĩ*), *braĩzgas* ʽstrzęp, okrawek'. Tu też w użyciu przenośnym czas. *braĩgzti*, *braizgiù*, *braizgiaũ* ʽmówić w sposób niewyraźny lub niezrozumiały (w obcym języku)'. — Nowy SE *breizg-* ⇐ *brizg-*: *bréizgėti, bréizga* ʽstrzępić się, rozłazić się — o brzegach tkaniny, odzieży'. Paralele: *dréiskėti* ⇐ *drisk-* (*dresk-*); *kréitėti* ⇐ *krit-* (*kret-*); *tréikėti* ⇐ *trik-* (*trek-*). — Nowy SE *briezg-* ⇐ *brizg-*: *briẽgztis* ʽuginać się — o ostrzu', *atsibriẽgzti* ʽstępić się; ułamać sobie (np. paznokieć)', *briezgaĩ* m.pl. ʽstrzępy, oddarte kawałki' (*Jo drabužiai vieni briezgaĩ*), *briẽzgenos* f.pl. ʽnierówności na ostrzu; strzępy'. Paralele: *riet-* ⇐ *rit-* (*riẽsti*); *skried-* ⇐ *skrid-* (*skriẽsti*); *stieb-* ⇐ *stib-* (*stiẽbti*).

brilà 2 p.a. gw. ʽwielki kawał, odłamany kawałek, brzeg czegoś'. War. *brỹlas* ʽbryła ziemi'. Najprawdopodobniej zapożyczenie z pol. *bryła* ʽgruby, nieforemny kawał' (por. *bryła ziemi, gliny, bryła lodu*), a nie wyraz prapokrewny z psł. płn. *bryla < pbsł. *brūlā. — Derywację apofoniczną *bril-* ⇒ *brail-* poświadcza sb. *ãtbraila* a. *atbráila* 1. ʽbryła zeschłej ziemi, gruda' (*Įdžiuvus žemė — plyšta atbráilom, negali arti*), 2. ʽwielki kawał' (*Kam tokiom didelėm atbrailom pjaustot tuos medžius?*). Por. drw. *atbrailà* s.v. *brỹlius*. Ze względów głosowych odpada porównanie lit. *brilà* / *ãtbraila* z psł. *briti ʽgolić, ścinać' (pie. *b^{h}rei̯H-), co rozważał m.in. LEW 58. Zob. jeszcze REW I, 129n.

brỹlius, *-iaus* przest., gw. 1. ʽsłomiany kapelusz o dużym rondzie' (SD «kapelusz»), 2. *karės brylius* ʽhełm' (Dowkont), 3. ʽbrzeg kapelusza, rondo', 4. ʽgórna część grzyba, główka', 5. ʽabażur lampy'. Zapożyczone bądź z pol. przest. *bryl, -a* ʽkapelusz słomiany', bądź z błr. ros. *brylь, -ljá* (⇐ pol. *bryl*). Por. SLA 46, ZS 11, LEW 58. War. *brỹlis*, *brylỹs*, *brìlius*. — Drw. *ãtbryla* ʽgzyms pieca' (*Degtukai yra padėti ant ãtbrylos*), *brỹliai* m.pl. ʽbrzeg(i) kapelusza, rondo' (*Tavo skrybėlės brỹliai labai platūs*), *bryliúotas* ʽw kapeluszu, z kapeluszem na głowie', *brylelius* SD «jamułka» [ʽmała okrągła czapeczka nakrywająca tylko wierzch głowy, mycka', SPXVI]. — Derywację apofoniczną *bryl-* ⇒ *brail-* poświadcza sb. *atbrailà* (*ãtbraila, atbráila*) ʽrondo, brzeg kapelusza okalający jego główkę; gzyms pieca; karnisz'. Jest to wariant wyrazu *ãtbryla* (zob. wyżej). Vb. denom. *brailúoti* ʽzaginać w dół lub w górę brzeg kapelusza' (JUŠK). Por. drw. *ãtbraila* s.v. *brilà*.

brìndos, *-ų* gw. 1. ʽkoronka, ażurowa tkanina ze splotów nici, służąca do przybrania bielizny, odzieży, obrusa', 2. ʽlamówka, obszywka, obramowanie brzegów tkaniny', 3. przen. ʽłój zebrany z kiszek'. Zapoż. z błr. gw. *brýndy* f.pl. ʽozdobne obszycie, bramowanie szerokich rękawów lub brzegów sukni; zmarszczki, szerokie fałdy' (por. ESBM 1, 390) albo wprost z pol. przest. *bryndy* ⇐ *brynda* f. m.in. ʽozdoba stroju kobiecego' (SŁXVI). — Forma sg. *brìnda* a. *brindà* występuje w znacz. 1. ʽkoronka, lamówka', 2. ʽfałdy skóry na szyi krowy', 2. ʽbrzeg, skraj czegoś', 3. ʽnierówność, wybrzuszenie na ostrzu kosy'. — Drw. *brìndžios* f.pl. ʽzmarszczki u rękawów i u spodu sukni kobiecej', *su brìndžiom* ʽze zmarszczkami' (Otrębski 1934, 24). Vb. denom. *brìndotis* refl. ʽidąc po błocie, zabrudzić sobie poły, spód ubrania', *iššibrìndoti* ʽubłocić się', *brindúoti* ʽobszywać lamówką; robić fałdy'.

brìnkšterėti, *brìnkšteriu*, *brìnkšterḗjau* przest. ʽpstryknąć z odgłosem palcami

(kciukiem i palcem wskazującym), dać komu prztyka, szczutka (np. w nos)’, SD *brinkšteriu pirštu* «szczudłek daię, talitro percutio» — drw. na *-erėti* od interi. *brìnkšt* — o odgłosie prztyknięcia palcami. Paralela: *pliáukšterėti* ⇐ interi. *pliáukšt*. — Drw. *brinkšterėjimas* SD «szczudłek, talitrum».

brìnkti, *brìnksta, brìnko* (war. *briñkti*) 1. ‘pęcznieć (o grochu, kaszy)’, SD «pęcznieię», 2. ‘brzęknąć, nabrzmiewać, puchnąć, np. o nodze, o wrzodzie’, SD *pribrinkįs* «nabrzmiały», 3. ‘twardnieć, obsychać (o błotnistej drodze)’, 4. ‘wzbierać wodą — o rzece, jeziorze’, *pabrìnkti* ‘nabrzmieć, opuchnąć; obeschnąć (o drodze), wezbrać (o rzece)’, *pabrinko grūdas* SD «rospęczniało ziarno», *subrìnkti* ‘napęcznieć, nabrzęknąć’, *užbrìnkti* ‘uszczelnić się przez pęcznienie (o zamoczonej beczce, naczyniu z klepek)’. W podobnym zakresie znaczeniowym używa się czas. *brę́sti* (zob.). — SO *brank-*: *brankýti*, częściej *brankìnti* caus. ‘moczyć w wodzie (groch), by napęczniał; parzyć wrzątkiem’ (bez apofonii: *brinkìnti* ts.), *branksóti* (zob.). Nomina: *brankà, -õs* ‘pęcznienie, obrzęk’, SD <brunka> «nabrzmiałość, tumor, tumiditas» (syn. *pribrinkimas*), *branklỹs* ‘kawałek twardego drewna używany do skręcania sznura, powroza’. — SZ *brink-* ma odpowiednik w psł. *bręk-, por. *bręknǫ, *bręknǫti (por. BSW 36): pol. *brzęknę, brzęknąć* ‘nabrzmiewać, pęcznieć’ (*nabrzękły* ‘nabrzmiały’), ros. gw. *brjáknutь* ‘przesiąkać wilgocią, moknąć’, liter. *nabrjáknutь* ‘napęcznieć pod wpływem wilgoci, powiększyć się’, ukr. *brjáknu, brjaknúty* ‘pęcznieć (o nasionach, pąkach drzew)’, słń. *nabrékniti, -brêknem* ‘napuchnąć’, *zabrékniti* ‘zapuchnąć’. — Dalsza etymologizacja pozostaje sporna. Dotąd pbsł. *brink- wywodzono z pie. *b^{h}rn̥k- ⇐ *b^{h}renk- ‘brzęknąć, nabrzmiewać’ ze wskazaniem na stisl. *bringa* ‘piersi, klatka piersiowa’, por. LIV^2 95 (tylko germ. i bsł.), LEW 53n. (s.v. *brangùs*), Derksen 2008, 62. Nie całkiem to zadowalające. Po pierwsze wygłos *-Vnk-* jest charakterystyczny raczej dla tematów infigowanych, niż dla pierwiastków elementarnych. Po drugie rekonstrukcja *b^{h}renk- wyklucza możliwość uznania lit. akutu za fakt historycznie umotywowany (†b^{h}renHk- nie wchodzi w grę). Dlatego lepiej byłoby przyjąć, 1° że lit. *brìnk-* jest z pochodzenia neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z prs. infig. *brī-n-k-ō, 2° że takie prs. należało kiedyś do pdg. SZ *brīk- : SP *brēi̯k-, wywodzącego się z pie. SZ *b^{h}riHk- : SP *b^{h}rei̯Hk- a. *b^{h}ri̯eHk- ‘stroszyć się’ (por. LIV^2 93: tylko gr. i celt.). St. zanikowy *b^{h}riHk- znajduje się w czas. gr. φρῑ́σσει ‘jest chropowaty, nierówny (o powierzchni), jest nastroszony, jeży się, staje dęba (o włosie, grzywie, szczecinie), marszczy się, burzy się (o powierzchni wody)’. Gdy się wejdzie na tę drogę, to pozostanie do wyjaśnienia kwestia różnicy znaczeniowej, dzielącej czasowniki bsł. i grecki.

brìsti, *brendù* (war. *bredù, brindù*), *bridaũ* 1. ‘brnąć, iść w wodzie, bagnie, śniegu’, 2. ‘łowić ryby brodnią’, 3. ‘moczyć (buty, odzież) podczas brodzenia’, 4. ‘powoli posuwać się naprzód’, 5. ‘przesuwać się po niebie (o słońcu, księżycu)’. SD *bredu* «brnę, brodzę». Cps. *ažubrist toli vundenin* SD «zabrnąć w wodę», *įbrìsti* ‘brodząc wejść’ (*įbrìsti į skolàs* ‘zabrnąć w długi’), *perbredu* SD «przebrnąć». Formacja prs. z infiksem wstawionym do pierwiastka na st. *e* należy do serii *beñga, geñda, keñša, mę̃ža, peñta, reñta, señka, skreñda, smeñga, streñga*. Odpowiednik łot. *brist*, prs. *brìedu* (por. lit. *brendù*) ob. *brìdu* (por. lit. *brindù*), prt. *bridu* ‘brnąć’. Nawiązanie słowiańskie: psł. *bredǫ, *brěsti ‘brnąć, brodzić’, por. cs. *bredǫ, bresti*, ros. *bredú, brestí*, czes. przest. *břεdu, břísti* (stczes. *brdu*, WSZ *břísti*), kasz. *břëdǫ, břësc*. Pdg. pbsł. *bred- / *brid-, zam. starszego *bred- / *bird-, jest kontynuacją pie. *b^{h}red$^{(h)}$- / *b^{h}r̥d$^{(h)}$- ‘brnąć’. Odpowiednik zewnętrzny jedynie w alb. *bredh* ‘skacze, podskakuje’ < *bred-a-. Por. BSW 37, LEW 58, ESJS 537 (s.v. *neprěbredomъ*), LIV^2 91. — SZ *brid-*: SD *brindu* «brodzę po wodzie», *brìdinti* caus. ‘zmusić do brnięcia, pędzić (bydło) przez bród; rzucić na kolana’. — Forma *brid-* stoi na miejscu refleksu fonetycznego *bird- (pie. *b^{h}r̥d$^{(h)}$-), który może być dochowany w sb. *birdà* ‘rzadkie, grząskie błoto na drodze’. Wtórna

sekwencja *ri* wzoruje się na *re*, sekwencji właściwej dla st. pełnego *bred-*. Por. proporcję analogiczną *eR* : *iR* = *Re* : *x* (*x* = *Ri*). Podobnie *rik-* zam. *irk- (zob. *rìkti*), *trim-* zam. *tirm- (zob. *trìmti*), *trip-* zam. *tirp- (zob. *trepénti*), *tris-* zam. *tirs- (zob. *trìsti*). Inaczej rozumie *ri* Stang 1966, 33. — Drw. na SE: *bredžióti* (zob., tam też nomina z *bred-*). — Drw. na SZ: *atãbrida* a. *atãbridas* ʽpłycizna u brzegu jeziora a. rzeki, bródʼ, *bridà* 1. ʽślad wydeptany w zbożu, trawieʼ, 2. ʽbród rzecznyʼ, 3. ʽbłoto, topielʼ (por. *pãkritos* ⇐ *kret-*, *ligà* ⇐ *leg-), *brìdė* ʽsieć rybacka, którą dwóch ludzi włóczy brodząc, tzw. brodniaʼ, *bridìmas* ʽbrodzenie, bródʼ, *ìšbrida* ʽścieżka wydeptana w zbożu (przez gęsi, kury)ʼ, cps. *dvìbridė* ʽbrodnia włóczona przez dwóch ludziʼ (por. *dvi°*), *trìbridė* ʽbrodnia włóczona przez trzech ludziʼ, war. *trìbridis* (por. *tri°*). — N.rz. *Brideĩkis*, *Brìdžintakis*, n.jez. *Brìdvaišis*. N.m. *Bridaĩ*, *Bridžiaĩ* 2x, *Kálnabridžiai* 2x, *Kuliabridà*. Por. łot. *bridinât* ʽbrodzićʼ, *bridenis* ʽbrodnia; siatka do łapania rakówʼ, *bridiêns* m.in. ʽwielka ilość, bardzo dużoʼ (por. pol. *grzybów było w bród*, tj. bardzo dużo). — SZ psł. *brĭd-: rcs. *pribrĭde* aor. ʽprzebrnąłʼ, cs. *neprěbrĭdomŭ* ʽἀπέραντος, nie do przebrnięciaʼ < *brida-ma-. Por. też psł. *brĭdnǫti w pol. *przebrnąć*, *zabrnąć* (*brid-ne-) obok *brdać*: *brda się komuś w głowie* ʽprzywiduje sięʼ, *ubrdać sobie co* ʽuroić sobie, wymyślić sobieʼ (*brid-ā-). — Z inf. *brìsti* wyabstrahowano neopwk. *bris-*, por. drw. *brisnóti* ʽpowoli brnąćʼ (por. *girsnóti*, *krisnóti*), *brìsterti* ʽzdechnąć (o krowie)ʼ, nomina: *brìstinė* ʽbrodniaʼ, *bristùs* ʽgłębokiʼ. Por. też neopwk. *bras-* ⇐ *bris-* s.v. *brastà*. — WSZ *bryd-*: *brydóti* ʽwszedłszy do wody, stać w niejʼ, *pabrydė́ti* ʽpobrodzić przez jakiś czasʼ (por. *pagynė́ti*, *palypė́ti*),] Nomina: *brydė̃* a. *brydà* ʽślad wydeptany poprzez zboże lub łąkęʼ (war. *brỹdis*), też ʽbrodzenie, bródʼ. Ze słowiańskiego por. *brīd- w stczes. *břísti* ʽbrnąć, brodzićʼ (prs. *brdu* zam. *bředu*), czes. *břísla ve vodě* gw. ʽbrnęła przez wodęʼ jako WSZ do *brĭd-, inf. *brĭsti, słc. *brsť* gw. ʽbrnąćʼ (Machek 1968, 74). — SO *brad-*: *bradýti* (zob., tam też nomina z *brad-*). — Nowy SO *braid-* ⇐ *brid-*: *braidýti* (zob.). — Nowy SO *brand-* ⇐ *brend-*: *°brandìnti* (zob.).

brį́sti, *brį́sta* (*brind-sta), *brìndo* (gw. *brįdo*) gw. 1. ʽpęcznieć — o grochu, sznurze, drewnieʼ, 2. ʽbrzęknąć, puchnąć — o palcu, zaokrąglać się — o twarzy, o kobiecie w ciążyʼ, 3. dojrzewać — o ziarnie w kłosachʼ, 4. ʽwysychać — o błocie na drodzeʼ. Ingressivum na -*sta-* od SZ *brind-* do *brend-*, por. *brę́sti* I ʽnabierać soków, dojrzewaćʼ. — Drw. *briñdė* ʽtwardy bolesny guzek na stopie lub dłoni, odcisk; bolesny obrzękʼ, *subrìndimas* ʽnapęcznienie (drzwi, które się nie otwierają); guz w mięsieʼ. — Neopwk. *brįs-*: *brį́stelėti* ʽtrochę posunąć się w dojrzewaniuʼ. — Od *brįs-* lub *bręs-* utworzono SO *brąs-*, stąd drw. *brąsà* ʽurodzaj, plonʼ i *brąs-và* ts. (⇒ adi. *brąsvus* bibl. ʽurodzajny, plennyʼ, *brąsvìngas* ts.), *brąs-tvà* ʽurodzajʼ. Paralele dla SO: *ląs-* (*ląstà*), *mąs-* (*mąstýti*), *spąs-* (*spą́styti*).

britvà, gen.sg. *brìtvos* 2 p.a. przest., gw. ʽbrzytwaʼ — zapoż. z błr. *brýtva*, pol. *brzytwa* (SLA 46, ZS 11, LEW 59). — Vb. denom. *brìtvyti*, *-ju*, *-jau* ʽostrzyćʼ, *nubrìtvyti* a. *subrìtvyti* ʽzganić, zwymyślaćʼ.

brìzgalas ʽstrzęp, gałgan, ścierka (do stołu), szmatka do zawinięcia a. związania czegośʼ, war. *brỹzgalas* ʽpodłużny kawałek (słoniny)ʼ. Drw. z suf. *-alas* od czas. *brizgė́ti* ʽstrzępić sięʼ (zob. *brìgzti*, tam też o *brìzgas* ʽstrzęp, gałganʼ). Z innym suf.: *brizgulỹs* ʽstrzępʼ (⇒ pol. gw. *bryzgul* ʽstrzęp wiszący przy ubraniuʼ, por. Zdancewicz 337). — Na gruncie etymologii ludowej pojawiła się reanaliza *brìz-galas*, *brỹz-galas* (rzekome złożenia z II członem ʽkoniecʼ). Dowodem na neoosnowę *bryz-* jest drw. wsteczny *brỹzas* ʽwąski podłużny kawałek słoniny lub mięsa; odkrawek skóry, suknaʼ, *brỹzas žẽmės* ʽszmat ziemiʼ (rzadki war. *brìzas*).

brìzgilas, pl. *brizgilaĩ* 1. ʽwędzidło, kiełznoʼ, 2. ʽuzda, ogłów wraz z wędzidłemʼ. Odpowiednik stpr. *brisgelan* EV ʽuzda, Czom [Zaum]ʼ. Należy do czas. *brizgė́ti* ʽstrzępić sięʼ, podobnie jak *brìzgalas* (zob.). Znacz. etym. ʽuzda zrobiona ze sznurkaʼ. ALEW 153 rozważa

ewentualność kalki ze stwn. *brittil*, *brīdil* m. ʽuzda’ (pgerm. *brigdila-).

brìzinti, *brìzinu*, *brìzinau* gw. 1. ʽrobić nieostrym narzędziem (nożem, sierpem, kosą, siekierą, piłą)’, 2. przen. ʽnie dawać spokoju, uporczywie nagabywać, gderać’, *atbrìzinti* ʽstępić’, *pabrìzinti* ʽnaostrzyć’ — drw. na *-inti* od interi. *brìzi brìzi* — o odgłosie rznięcia, piłowania, *brỹzy brỹzy* ts., *brìzu brìzu* ts. — Z innymi suf.: *brìzyti* (*-iju, -ijau*), *brỹzinti, bryzúoti*. — Od równoznacznej interi. *brìži brìži* utworzono czas. *brìžinti, -inu, -inau* ʽrobić nieostrym narzędziem; rzępolić (na skrzypcach); gderać’.

brõkas przest., gw. 1. indecl. w funkcji predykatywnej ʽbrakuje, braknie’ (*Pinigų jam ne brõkas, gerai uždirba*), 2. ʽniedobór, niedostatek czego’, 3. ʽbrak, wada, defekt, skaza, feler (u konia)’. Zapoż. z pol. *brak* (⇐ śrwn. *brak*), por. SLA 46, ZS 10, LEW 59. — Vb. denom. *brõkyti, -iju, -ijau*, zwykle z prvb. *iš-* ʽwybrakować, odrzucić, nie przyjąć’ (*Jo kariuomenėn nepriėmė, išbrõkijo* ʽNie wzięto go do wojska, uznano za niezdolnego do służby’). Osobno zob. *brokaũnas*.

brokaũnas gw. ʽo koniu: mający wadę, feler’ (znacz. etym. ʽpochodzący z wybrakowania’) — zapoż. z błr. *brakóŭny*, por. ZS 10. Por. *brõkas*.

brólis, *-io* 1. ʽbrat’, 2. ʽdrużba na weselu’, 3. ʽbrat zakonny’, 4. ʽczłowiek, z którym jest się związanym przyjaźnią, bliskimi stosunkami, wiarą’ (*Braliai, seserys, imkiet mani ir skaitykiet* MŽ 8_4 ʽBracia, siostry, weźcie mię i czytajcie!’. *Čia broliai artojai lietuviškai šneka* ʽTu bracia oracze po litewsku mówią’). Odpowiednik łot. *brãlis* ʽbrat’. Drw. na *-lis* od pierwiastka hipokorystycznego *brā ʽbracie!’, por. formy *bró!, brõ!, brā́!* gw. ʽbracie!’ (Zinkevičius 1980, § 302) — ze skrócenia formy voc.sg. *brāter. Por. GJL II, § 198, który nazywa sufiks *-lis* w *brólis* strukturalnym. Inaczej LEW 59, gdzie mówi się o ʽwewnętrznym skróceniu’ («innere Kürzung») formy *broterẽlis* ʽbraciszek’. Formacja *bró-lis* przypomina polski i czeski drw. *bra-ch* ʽbrat’, voc.sg. *brachu!*, oparty na pwk. hipokorystycznym *bra, pochodzącym ze skrócenia wyrazu *bratrŭ, por. scs. *bratrŭ*, czes. *bratr*, głuż. *bratr*, dłuż. *bratš* (por. Machek 1968, 64). Temat pbsł. *brā́-ter- < pie. *b^hréh₂-ter- (BSW 36, IEW 163n., NIL 38n.). Por. sti. *bhrā́tar-* ʽbrat’, łac. *frāter, -tris* (umbr. *frater* nom.pl., *-trum* gen.pl.), goc. *brōþar*, ir. *brāthair*, toch. A *pracar*, toch. B *procer* ts. oraz gr. φράτηρ, joń. φρήτηρ, -τερος, też φράτωρ, -τορος ʽczłonek bractwa, tzw. fratrii’ (pl. ʽczłonkowie tego samego rodu, klanu’). — W językach bałtyckich temat *brāter- utrzymuje się głównie w formie zdrobniałej *broterẽlis* (zob.), używanej w dajnach. Temu odpowiada łot. *brātarītis* ʽbraciszek’, z suf. *-īt-* i *brātar-* zam. *brāter-* (por. Karulis I, 140). Poza tym por. osnowę *broter-* w *broterỹstė* gw. ʽbraterstwo’, vb. denom. *susibróterauti* gw. ʽzbratać się’. — Stpr. zwrot *mīlai bratrīkai* voc.pl. ʽmili bracia!’ poświadcza osnowę *brā-tr-, czyli z sufiksem na SZ. — Drw. od osnowy *brol-*: *brólainis* 1. ʽsyn brata, bratanek’, 2. ʽdrużba’, *brólaitė* 1. ʽżona brata, bratowa’, 2. ʽcórka brata, bratanica’, 3. ʽkuzynka’, 4. ʽdrużka’, *broláitis* 1. ʽbratanek’, 2. ʽdrużba’, *brolė́čia* ʽsyn brata, córka brata’, SD «bratanka, synowica», *brolelis* 1. SD «braciszek, fraterculus» (por. Borowska 322n.), 2. bot. ʽfiołek trójbarwny, bratek, Viola tricolor’, *brolénas* ʽbratanek, kuzyn’ (por. łot. *brãlēns* ʽbratanek, siostrzeniec; kuzyn; brat przyrodni’), SD «bratanek, synowiec» (por. *seserénas*), *brolėnai* SD[1] «stryieczne dzieci», *brolýčia* ʽcórka brata’, *brólienė* ʽżona brata’ (war. *brolíenė*), *brolijà* 1. ʽbracia i siostry, rodzeństwo’, 2. ʽbractwo, stowarzyszenie’, *brolìkas* ʽbratanek, kuzyn’, *bróliškas* ʽbraterski, bratni’ (SD «fraternus», tj. ʽnależący do bractwa’, syn. *broliškas*), *brolýtis* ʽbratanek; braciszek’ (por. łot. *brālītis* ʽbraciszek’), *broliū́nas* ʽkuzyn’, *įbrolis* ʽprzybrany brat’. — Cps. *broliãvaikis* ʽbratanek, bratanica (dla wuja, wujenki)’, *broliãvaikiai* m.pl. ʽdzieci dwóch, trzech braci względem siebie, bracia stryjeczni, kuzyni’ (por. *vaĩkas*), *brolžudỹs* ʽbratobójca’ (por. *žudýti*), ⇒ *brólžudiškas* ʽbratobójczy’; *pùsbrolis* ʽkuzyn, brat przyrodni’ (dosł. ʽpółbrat’, por. *pùsė*, nwn. *Halbbruder*), *sámbrolis* ʽwspółbrat; członek bractwa’ (kalka z nwn. *Mitbruder*), war.

sánbrolis. — Vb. denom. *broliáutis* 'kolegować, przyjaźnić się; być bratem, drużbą', *pabroliáuti* 'zostać drużbą, wejść w rolę drużby', *susibroliáuti* 'zbratać się, zaprzyjaźnić się', *atsibroliáuti* 'zerwać przyjaźń z kim'. Od tego neoosn. *broliau-*: *broliavà* 'bracia, dzieci braci; bractwo', war. *brolavà* ⇐ *brolãvo, broláutis* 'bratać się'.

bromà, gen.sg. *brõmos* 2 p.a. stlit., gw. 'brama, zwieńczone daszkiem słupy, do których umocowane są wrota' (*su bromù vařtai* 'wrota z taką bramą'). Zapoż. z błr. *bráma* (⇐ pol. *brama*), por. SLA 46, ZS 11, LEW 59. Por. *brona*.

brona b.z.a. stlit. 'brama' (m.in. Bretkun) — zapoż. ze stpol. *brana* a. *brona* 'brama' (SLA 46, LEW 59; pominięte w LKŽ). Por. *bromà*.

brosis, *-io* b.z.a. gw. 'kuzyn', war. *brožis*. Fem. *brõsė* 'kuzynka; ciotka; koleżanka, przyjaciółka'. Osnowa *bros-* została prawdopodobnie wyabstrahowana z cps. *bros-seserė, pochodzącego z asymilacji w *brot-seserė 'kuzynka ze strony brata a. siostry' (?). Odpowiednie złożenie przetrwało w nazwie roślinnej *bróseserė* a. *brótseserė* 'bratek, fiołek trójbarwny, Viola tricolor' — I człon do *brótis* (zob.), II człon do *sesuõ* (por. *brolẽlis* 'Viola tricolor'). Zob. też LEW 160, ALEW 156. — Drw. ukazujące się w dajnach: *brosutẽlis* 'braciszek' (neosuf. *-utėl-*, por. *sesiutėlė* 'siostrzyczka'), war. *brasutėlis* b.z.a. Cps. *brosvaikelis* 'synek brata' (por. *vaĩkas*). Stąd chyba wyabstrahowano neoosn. *brosv-*, widoczną w *brosvutẽlis* gw. 'braciszek', war. *brasvutẽlis*.

brostvà 2 p.a. gw. 1. 'bractwo różańcowe, kółko religijne', 2. 'dewocjonalia (medalik, szkaplerz, różaniec)' — zapoż. z błr. *bráctva* ⇐ pol. *bractwo* (por. ZS 11, 97n.). War. *broctva*. — Vb. denom. *susibróstvinti* 'zaprzyjaźnić się', *bróstvintis* 'tłoczyć się', *prisibróstvyti* 'przylgnąć do siebie, pokochać się'. — Neoosn. *brost-*: *brostautis* b.z.a. 'obcować, przestawać z kim'. — Neoosn. *bros-*: *brosáuti(s)* 'przyjaźnić się, kolegować', *brosas* b.z.a. 'kochanek; kobieciarz'.

broterẽlis, *-io* gw. 'braciszek', war. *broterẽlis*. Wyraz ukazuje się tylko w dajnach, por. *Kelkit, bročiai, broterėliai, balnokit žirgel'* 'Wstawajcie, bracia, braciszkowie, siodłajcie rumaki'. *Ir išėjo broterẽlis, ir pažino vainikelį* 'I wyszedł braciszek, i rozpoznał wianuszek'. *Išjojo broterėlis į didįjį krygelį* 'Pojechał braciszek na wielką wojnę [dosł. wojenkę]'. War. żm. *bruoterėlis* ts. (Vitkauskas, ALL LX, 2009, 130). Drw. deminutywny z suf. *-ėl-* lub *-el-*. Zaświadcza utrzymanie osnowy *broter-* 'brat' < pb. *brā-ter- < pie. *b^{h}réh$_2$-ter-. Dalsze szczegóły s.v. *brólis*.

brótis, *-čio* żm. 'brat'. Wyraz nie występujący w zabytkach, poświadczony tylko w dajnach. Formę nom.sg. dotworzono prawdopodobnie do formy voc.sg. *bróti* 'bracie' (por. voc.sg. *bróli* od *brólis*). Paralela: stpr. *mijls brāti* voc.sg. 'miły bracie', *brote* EV nom.sg. 'brat, Bruder'. Podstawą słowotwórczą była tutaj neoosn. *brāt-, wyodrębniona na gruncie metanalizy *brāt-er- z tematu nominalnego *brā-ter- < pie. *b^{h}réh$_2$-ter- (por. oboczną osnowę *brā- ⇐ *brāter- s.v. *brólis*). — Zdrob. *brotaitis, brotelis, brotukas* 'braciszek', *brotulėlis* b.z.a. (war. z dysymilacją *l-l* > *l-r*: *broturẽlis* ts.). — Inne drw.: *brotainis* b.z.a. 'syn brata, bratanek', *brotùšė* 'córka brata', *brotùšis* 'syn brata' (suf. jak w *tėtùšis*), *brotùžis* 'kuzyn' (war. kontrahowany *brožis* b.z.a., por. LEW 60). — Gw. *brotas* b.z.a. 'oblubieniec' jest bądź drw. wstecznym od *brótis*, bądź zapożyczeniem z błr. pol. *brat*. — Czas. *brótautis* a. *brotáutis* 'blisko się przyjaźnić', *susibrotáuti* 'zaprzyjaźnić się' — zapoż. z pol. *bratać się, zbratać się*. War. *brotintis* 'bratać się, zbliżać się; zalecać się', *susibrotinti* 'zakochać się, spowinowacić się', ⇒ *brotinẽlis* 'braciszek' (w dajnach). Osobno zob. *brosis*.

brõžti, *brõžiu, brõžiau* gw. 'przesuwać coś ze szmerem, powodować szmer ocierając się o co, szurać, szurgotać, szurać nogami'. Odpowiednik łot. *brãzt, brãžu, brãzu* (war. *brâzt*) intr. 'szaleć, huczeć, szumieć; pędzić dokądś, szybko jechać, biec', tr. 'poruszać, sunąć,

miotać, ciąć, rąbać'. Pb. *brāž- przedstawia innowacyjny alternant na SO od pwk. *brēž-, por. *brė́žti* 'rznąć, drapać'. Paralele: *glóbti* ⇐ *glė́bti*; *rópti* ⇐ *rė́pti*; *slógti* ⇐ *slė́gti*. Z inną apofonią: *brúožti* (zob.). — Drw. *brõžintis* 'lgnąć do kogo (o dziewczynie)', *brõžyti*, *-iju*, *-ijau* 'gnać, pędzić'. Por. łot. *brāzêtiês* 'huczeć, szumieć — o drzewach', nomina: *brâze* 'wielki tłok', *brâziens* 'huk, trzask, łomot, łoskot; nagana, skarcenie', *brāzma* 'ścisk, tłok; impet, gwałtowność; uderzenie wiatru', *bràža*[2] 'bezładna kupa chrustu', *bràžņa*[2] 'tłok, ciżba' (por. lit. *kamšà* ⇐ *kemšù*).

brùižti, *brùižiu*, *brùižiau* gw. 'pędzić precz, przepędzać', *išbrùižti* 'wypędzić, wygnać', *subrùižti* 'spędzić w jedno miejsce'. Chyba od interi. *bruiž. Drw. *bruĩštas* 'rózga, witka (do pędzenia)'. — War. z insercją *k*: *bruĩkšti*, *bruiškiù*, *bruiškiaũ* 'pędzić', 2. 'wsuwać, wtykać', *išbruĩkšti* 'wypędzić, wygnać'. Chyba od interi. *bruikšt. Drw. *bruĩkštas* 'rózga, witka (do pędzenia)'.

brukanas a. *brūkanas* stlit. 'trzeźwy' (tylko w DP). Bez etymologii, por. ALEW 157.

brùknės 2 p.a. f.pl. bot. 'borówki czerwone, brusznice, Vaccinium vitis idaea'. War. *brùknios*, *brùknys*. Leksem *bruk-* jest alternantem na SZ do *brauk-*, por. *braũkti* m.in. 'zbierać, zgarniać całą garścią (jagody, borówki, orzechy laskowe, porzeczki, szyszki chmielu)', *nubrùkti* 'zedrzeć'. Znacz. etym. 'owoce, które się zrywa garścią'. Nazwa owoców została widocznie przeniesiona na nazwę rośliny. Podobnie w wypadku płn.-psł. wyrazu *brusnica 'jagoda brusznica', por. ros. gw. *brusníca*, czes. *brusnice*, pol. gw. *bruśnica* — drw. od dewerbalnego adi. *brusĭnŭ 'związany ze ścieraniem, zgarnianiem' ⇐ psł. *brusiti 'zrywać owoce; ostrzyć osełką; mleć na żarnach' (Boryś 2005, 41), ros. gw. *brusnútь* 'zrywać z gałązki (liście, jagody), zrywać całą garścią' (Anikin, RES 4, 282). — Drw. *brukniẽnė* 'konfitura z borówek' (⇒ *bruknienójas* 'krzewina borówki'), *bruknójas* ts. Vb. denom. *brukniáuti* 'zbierać borówki'.

brùkti, *brukù* (war. *brunkù*), *brukaũ* (war. *brukiaũ*) 'wsuwać, wciskać, wpychać, trzepać (len), popędzać (konie)', *nubrùkti* 'zedrzeć, zerwać; zapchać, zadziać', *subrùkti* 'wtłoczyć, wepchnąć, wbić', refl. *įsibrùkti* 'wleźć (gwałtem), wcisnąć się'. Odpowiednik łot. *brukt*, *brùku* (*brunku), *bruku* 'schodzić, odpadać, łuszczyć się; zginać, łamać'. Alternant *bruk-* jest st. zanikowym do *brauk-*, zob. *braũkti*. — Drw. *brùktelėti* 'wsunąć, wcisnąć, wetknąć', *brū́kstelėti* 'pociągnąć (miotłą), szarpnąć' (z niejasnym *-s-*). Nomina: *brùknės* (zob.), *bruktuvẽ* 'cierlica do lnu'. — WSZ *brūk-*: *brū̃kis* 'pociągnięcie (miotłą, grabiami, piórem)', 2. 'pasmo, ślad, linia; pasmo niezorane, niebronowane, niezgrabione' (por. n.m. *Vilkabrukiaĩ*), *brūklỹs* 'kij, patyk, gruby kij, laska; zasuwa, rygiel'[63]. W materiale łotewskim por. *brûce*, *brûce* 'szrama, blizna, rana; szew stebnowy', *brūkle*, częściej *brùklene* 'borówka, brusznica' (por. lit. *brùknės*). Nawiązanie w słow. *brykati, ros. *brykátь* 'o koniu: podskakiwać i wierzgać', ukr. *brykáty* ts. (stąd zapożyczone pol. *brykać*).

brum̃zti, *brum̃zdžia*, *brum̃zdė* gw. 'świstać — o lecącym przedmiocie'. Czas. onomatopeiczny, utworzony od interi. *brumzt. Por. bliskoznaczne *breñgzti*, *bruñgzti*.

brùnės f.pl. gw. 1. 'brwi' (war. *bruniaĩ*), 2. 'tępa strona noża, brzytwy, kosy' (war. *brunìs* f.). Pwk. *brun-* może być formą SZ do *briaun-*, por. *briaunà* m.in. 'tępa strona noża'. Dalszy wywód niejasny, zob. LEW 57, s.v. *briaunà*. Warto rozważyć zbliżenie z czas. *brùnyti*

---

[63] Pokrewne znaczeniowo formy z osnową zakończoną na *-kš-* wywodzą się od wykrzykników *brùkš* a. *brū́kš(t)*, *brū̃kš(t)*, opisujących energiczny, zamaszysty ruch po jakiejś powierzchni, pociągnięcie, szarpnięcie itp. Por. *brūkšėti*, *brū́kši*, *-ėjo* (prs. z suf. *-si-*: *brūkš-si, inf. *-sėti*) 'wycierać nos, szurać (nogami)', *brū̃kšėti*, *-ju*, *-jau* 'ostrzyć kosę'. Nomina: *brūkšelė*, *brūkšelis* SD «kreska, linia», *brūkšis* SD «cios; kreska, linia», *brū̃kšmas* a. *brū́kšmė* 'rysa, plama; przerwa, miejsce rzadkie w tkaninie', *brūkšnỹs* 'linia; wąski skrawek, pas, pasmo; myślnik, znak pauzy', war. *brū̃kšmis* 'rysa, linia'; *brūkšnẽlis* m. '(w interpunkcji) kreseczka, łącznik'.

ʽ(o chomącie) ocierać kark koński’, wymienionym s.v. *briáutis*.

bruñgzti, *bruñzgia* (war. *bruñgzdžia*), *bruñzgė* (war. *bruñgzdė*) ʽszumieć, huczeć; świstać — o lecącym kamieniu; skrzypieć — o drzwiach; okazywać niezadowolenie, szemrać, sarkać’. Czas. onomatopeiczny, utworzony od interi. *bruñgzt, brùngzt*. Por. bliskoznaczne *breñgzti*. — Drw. *brunzgė́ti, brùnzga, -ė́jo* ʽwydawać dźwięk (o strunie basetli, o maszynie); szeleścić, chrzęścić’, *brùnzginti* ʽwytwarzać dźwięki, powodować odgłosy, hałasować; młócić przy pomocy młockarni’, *parbrùnzginti* ʽprzygnać (krowy do domu)’, *subrùnzginti* ʽspędzić (bydło w jedno miejsce)’, *bruñzgynė* ʽwiatrak, młyn napędzany wiatrem’.

brúožti, *brúožiu*, *brúožiau* gw. ʽkreślić, robić znaki, oznaczać co; szybko iść, maszerować’. Ten paradygmat może być innowacją na miejscu pdg. iteratywnego *brúožyti, *brúožiu, *brúožiau. Pwk. *bruož-* < *brōž- jest alternantem w st. *o* do *brėž-*, por. *brė́žti* ʽrznąć, drapać’. Z inną apofonią: *bróžti* (zob.), *braũžti* (zob.). — Sb. *brúožas* ʽpasmo, rys, linia, kresa; cecha, właściwość’ dopuszcza dwa tłumaczenia: 1° drw. prymarny z apofonią: *brōž-a- ⇐ *brēž-, *brė́žti* ʽrznąć, drapać’ (por. *rúožas* ⇐ *rė́žti*; *lúomas* ⇐ *lémti*), 2° drw. postwerbalny od *brúožti*.

brùvėlė, *briùvėlė* m. przest. ʽpiwowar’ — z dysymilacji na odległość w *bruvėrė, zapoż. z prus.-niem. (śrdn.) *bruwer, bruere*, por. nwn. *Brauer* (GL 36, LEW 55). Zdaniem ALEW 141 wolno tu zakładać transpozycję z lit. *-ū-*. Paralele s.v. *bùtkėrė*. Łot. *brũvelis, brũveris* ʽpiwowar’ ⇐ śrdn. *brūwen* (Jordan 58).

bruvìs, *-iẽs* 4 p.a. f. przest., gw. ʽbrew’ (war. *brùvė*).. Temat na *-i-* pochodzi z reanalizy formy acc.sg. *brùvį* < pbsł. *bru̯-in, kiedyś należącej do nom.sg. *brū-s. Podobnie w słowiańskim ustalił się nom.sg. scs. *brŭvĭ* f. ʽbrew; powieka’ na miejscu psł. *bry (gen. *brŭve, acc. *brŭvĭ). Por. ros. *brovь, bróvi*, stczes. *brev, brve* (czes. *brva*), pol. *brew, brwi*. Zob. BSW 38, REW I, 124, LEW 57 (s.v. *briaunà*), ALEW 159, ESJS 83, Derksen 2008, 66. Inne odpowiedniki ie.: wed. *bhrū́-* f., acc.sg. *bhrúvam*, gr. ὀφρῦς f., gen.sg. ὀφρύ(F)ος, acc.sg. ὀφρύ(F)α < pie. *h_3b^hruH-s, acc.sg. *h_3b^hruH-m̥. Pierwotny pdg. ie. odtwarza się w postaci nom.sg. *h_3b^hrēu̯H-s (por. stwn. *brāwa*, stisl. *brá* ʽbrew’), gen.sg. *h_3b^hruH-os, zob. Beekes 2010, 1135. — Cps. *juodabrùvis* ʽktoś o czarnych brwiach, brunet’ (por. *júodas*), *juodbruvỹs* ʽktoś o ciemnej cerze, o czarnych włosach, brunet’, war. z metatezą *r*: *juodaburvỹs*.

bruzdė́ti, *bruzdù*, *bruzdė́jau* 1. ʽruszać się, wiercić się, niepokoić się’, 2. trudzić się, pracować, krzątać się’, 3. ʽburzyć się, buntować się, wywoływać niepokój, rozruchy’, *į̃bruzdė́ti* ʽwjechać (na podwórze) z hałasem, turkotem’. Odpowiednik łot. *bruzdêt, -u, -ēju* ʽterkotać, turkotać, klekotać’. Inchoat. *brùzti, brūzdù* (*brųzdu < *brunzdu), *bruzdaũ*: *subrùzti* ʽporuszyć się, zakrzątnąć się, szybko zabrać się do czego, pospieszyć się z robotą’. — Jest alternant na SO, *brauzd-*: łot. *brauzdêt, -u, -ēju* ʽstukać, łomotać, hałasować’. Alternacja lit. między *brūzd-* (prs.) i *bruzd-* (non-prs.) związana jest z infiksacją, por. gw. prs. *subrunzdù*. Kłopotliwą grupę *zd* można wyjaśnić asymilacją perseweracyjną *nst* > *nzd*, zaszłą w prs. na *-sta-*. Rekonstrukcja: prs. *brunzdù* < *brunstu : prt. *brudau, inf. *brusti. Prs. *brunstu pochodziło z *brund-stu, które odnowiło starszą formację *bru-n-du, opartą na SZ *brud- do pwk. *bri̯au̯d- (transponat ie. *b^hreu̯$d^{(h)}$-, por. IEW 169; brak w LIV²). Leksem *bruzd-* jest neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z prs. *-brunzdù*. Gdy chodzi o perseweracyjną asymilację *nst* > *nzd*, to mogła jej sprzyjać styczność znaczeniowa (neo)pierwiastka *bruzd-* z dźwiękonaśladowczym czas. *brazdė́ti* ʽszurać, chrobotać, turkotać’, por. interi. *brùzdu brãzdu*. — Neopwk. *brūzd-* (por. *subrūzdù*) dał podstawę formacji na *-i̯a-*: *brūzdžiù, brūzdžiaũ, brū̃zti* ʽpracować, krzątać się’ (*Vyrai po laukus brūzdžia, o bobos po vidų*). Nomen: *į̃brūzdis, -džio* ʽszczyt prac polowych’: *Pačiame darbo į̃brūzdy lietus ėmė lyti*.

— Drw. *bruzdà* ʽkrzątanina, pośpiech, np. przed wyjazdem z domu'), *bruzdalas* b.z.a. ʽczłowiek niecierpliwy, kłótliwy', *bruzdesỹs* ʽrwetes, krzątanina, rozruchy', *bruzdulỹs* ʽpośpiech, gorączka', *bruzdùs* ʽprędki, ruchliwy, obrotny, pilny'. Osobno zob. *brùzduklis*. — Neoosn. *bruzdė̃j-*: *bruzdė́jimas* ʽbunt, rozruchy'. — Jak metatetyczny wariant do *bruzdė́ti* wygląda bliskoznaczny czas. *burzdė́ti, burzdù, -ė́jau* 1. ʽporuszać się (niespokojnie), rzucać się całym ciałem, miotać się, trzepotać się, wyrywać się (z uchwytu, z klatki, sieci)', 2. ʽstukać, turkotać', 3. ʽtokować (o cietrzewiu)', 4. ʽmówić niewyraźnie, mamrotać'. Drw. *bùrzda* ʽniespokojne dziecko, wiercipięta', *burzdùkas* ts., *burzdùlis* ʽczłowiek żywy, żywotny, ruchliwy', *burzdùs* ʽruchliwy, żwawy' (zob. wyżej *bruzdùs*). Wobec wtórności postaci lit. *burzd-* wątpliwe jest przyjmowane za BSW 40 pokrewieństwo *burzdùs* z psł. *bŭrzŭ ʽszybki, prędki', por. sch. *bȓz* ʽszybki, skory, żwawy, bystry', ros. *bórzyj, borzój* ʽszybki, rączy', czes. *brzý* ʽszybki, prędki', stpol. *barzy* ʽszybki, prędki; popędliwy, gwałtowny' (IEW 143 umieścił psł. *bŭrzŭ s.v. pie. *b^{h}er-es-). N.B. Rekonstrukcja psł. *bŭrzdŭ, z grupą spółgłoskową *rzd (zob. BSW 40, Boryś 2005, 21), nie ma uzasadnienia w materiale słow. Rzadko ukazująca się grupa *rzd*, np. w błr. *bórzdo* ʽszybko', sch. *brzdìca* ʽmiejsce w potoku, gdzie woda wartko spływa po kamieniach' (war. *brzìca*), zawiera ʽepitetyczną' zwartą *d*, która służyła zdysymilowaniu grupy *r.z* (*płynna spirant*). Z kolei *dz* jak w pol. *bardzo* pochodzi z insercji *d* do grupy *r.z* (por. stpol. *barzo* ʽszybko, prędko; całkowicie'), zob. Boryś 2005, 21n.

brùzduklis, *bruzdùklis, -io* gw. 1. ʽkołek służący do skręcenia, zaciśnięcia powroza, wiązania', 2. ʽkołeczek do zapinania odzieży' (war. *brūzùklis*), 3. ʽprzyrząd do zaciśnięcia pyska świni przed jej zakłuciem', 4. ʽpolano przywiązywane do szyi świni, aby jej utrudnić ucieczkę', 5. ʽrozszczepiony kij', 6. ʽdrewno służące do unoszenia a. opuszczania kamienia żaren' (syn. *bruzdìklis, brūzgùlis*), 7. przest. ʽuzda' (*Ir levą baisiu bruzdukliu žabosi*, KN 80_{21}). Analiza: *bruzd-uklis*. Nomen instrumenti z neosuf. *-ukl-* (zob. *kabùklas*). Osnowę *bruzd-* chciałoby się na pierwszy rzut oka zidentyfikować z czas. *bruzdė́ti* ʽruszać się, krzątać się' (zob. s.v.), ale temu sprzeciwiają się względy semazjologiczne. Lepiej jest uznać *brùzduklis* za wyraz niemotywowany, oparty na innym *bruzd-* niż w *bruzdė́ti*, mianowicie na pbsł. *bruzd- (Berneker, SEW I, 92n., BSW 38). Por. odpowiednik psł. *brŭzda w scs. *brŭzdy* f.pl. ʽwędzidło; uździenica, uzda', słń. *bŕzda* ʽwędzidło, uzda; hamulec', ros. *brozdá* ʽuzda, wędzidło' (częściej *brazdá*, pl. *brazdý* ts., cerkiewizm). Dalsza etymologizacja pozostaje niepewna, zob. LEW 60, REW I, 125, SŁPS 1, 402, Snoj 2003, 62 (rekonstrukcja pie. *b^{h}rezd^h-). Pewne inne możliwości objaśnienia *brŭzda referuje ESJS 83. — Warto zauważyć, że w słowiańskim obok *brŭzda ukazują się refleksy formacji na SO: *borzda, por. ros. gw. *borozdílka* ʽpałka a. żelazny pręt, służący do kierowania sankami przy zjeżdżaniu z góry', połab. *brözd'ėl* m. ʽklin w radle a. pługu', czes. *nábrazdník* ʽklin w pługu', ros. *zaborozénnik, zaboróznik* ʽkliny do regulowania szerokości a. głębokości orki', ros. gw. *borozdítь* ʽpowstrzymywać konia wędzidłem' (wszystko za SŁPS 1, 402).

brū̃zgas ʽrózga, patyk, witka', pl. *brū̃zgai* ʽgęste zarośla, krzaki, gąszcz' (war. *brūzgaĩ, bruzgaĩ*). War. *brùzgas* ʽlasek mały i rzadki' (JUŠK). Nawiązanie w stpr. *brusgis* EV ʽbat, Geisel [Geißel]'. Niejasne. Zdaniem LEW 61 stoi w związku z onomatopeicznym czas. *bruzgė́ti, brùzga, -ė́jo* ʽruszać się powodując szmer, szelest; szurać, chrobotać'. Por. SD: *brūzgimas, brūzga* «szmer, strepitus», *brūzgauju* «szmer czynię, obstrepo» (według ALEW 160 *brūzga* mogło pierwotnie odnosić się do szelestu powodowanego przez zwierzę a. człowieka przedzierającego się przez zarośla). Por. jeszcze interi. *bruzdù* — o szmerze, chrobotaniu, *brùzdu brãzdu* — o odgłosie upadku na ziemię'. — Drw. *brūzgùlis* ʽkij, pałka; kołeczek do zapinania odzieży; przyrząd służący do zaciśnięcia pyska świni przed jej zakłuciem; kawał drewna służący do zawieszenia sprawianej owcy a. świni; zbity z trzech drewien trójkąt, który zawiesza się na szyi świni, aby ograniczyć jej ruchy; rozszczepiony kij; drewno służące do unoszenia a. opuszczania kamienia żaren'. Por. syn. *brùzduklis*. — W SD

brūzgùlis oznacza ʻkostkę do graniaʼ (pominięte w LKŽ). Por. <kaułalis źaislinis, bruzgulis> «kut do grania, talus, taxillus», <kaułeleis źaidźiu, bruzguoleys źaidźiu, bruźoiu> «kuty gram, officulis ludo» [ʻgram w kościʼ], <źaislas bruzguleys> «kutow gra, kuty, ludus talorum, talarius ludus» (wyraz *kut* nie jest notowany w SPXVI).

brū́žinti, *brū́žinu, brū́žinau* ʻtrzeć, pocierać o co, wygładzać, wycierać, szorować, piłowaćʼ, refl. ʻłazić bez celu, kręcić się, obijać się bez zajęciaʼ, *išbrū́žinti* ʻwymaglować (bieliznę); wymieśćʼ, *nubrū́žinti* ʻotrzeć, np. skórę na cieleʼ, *pabrū́žinti* ʻwyszorować (podłogę)ʼ. War. *brū̃žinti* a. *brùžinti*, też *brū́žyti, -iju, -ijau*. Formalnie biorąc, *brūž-* stanowi wzdłużony SZ do *bruž- ⇐ *braũž-* (zob. *braũžti, brúožti*). Por. krótką samogłoskę pierwiastkową w *bružė́ti, bružù, bružė́jau* ʻiść, jechać z hałasemʼ, łot. *bružât, -ãju* ʻtrzeć, wycierać; (ubranie) niszczyć przez używanieʼ (obok *brũžļât, -ãju* ʻtrzećʼ). Różnica bałtycko-słowiańska co do wygłosowej spółgłoski pierwiastka, zaświadczona w parze *ãvižos* : *ovĭ**s**ŭ ʻowiesʼ, otwiera drogę dla zestawienia *brūž-* z psł. *brys- (⇐ *bryz-?). Por. scs. *sŭbrysati, -ajǫ* ʻzeskrobaćʼ, bg. gw. *briša* ʻocierać, ścieraćʼ, słń. *brísati* ʻwycierać, zacierać, ścieraćʼ (pot. ʻbić, tłucʼ), *nebo se briše* ʻprzejaśnia sięʼ, sch. *brȉsati* ʻwycierać, szorować; przekreślać; ścinać z nóg, kosićʼ (gw. ʻzamiataćʼ), połab. *brå̯iše* ʻskrobie (rybę)ʼ. Z kolei lit.-łot. *brūž- można zestawić z psł. *brŭs- w prymarnym vb. *brŭsnǫti, por. cs. *brŭsnuti* ʻgolić, skrobaćʼ, bg. *brъsna se* ʻgoli się; linieje (o bydle)ʼ, ros. gw. *brosnútь* ʻ(len, konopie) oczyszczać z główek przez trzepanie; zrywać (jagody) całą garścią, zgarniaćʼ. Zob. SŁPS I, 399, 405 (gdzie jednak preferuje się zrównanie etymologiczne z lit. *brùkti* ʻtrzepać (len)ʼ, *nubrùkti* ʻzedrzećʼ). Zob. też LEW 54n., ALEW 160. — Drw. *brū́žas* a. *brūžė̃klis* ʻpilnikʼ, *brū́žė* ʻtarka do bieliznyʼ, *brū̃žkos* f.pl. ʻmagielʼ (⇒ *brūžkúoti* ʻwygładzać, maglowaćʼ, *subrūžkúoti* ʻspulchnić ziemię za pomocą widełʼ), *brūžùklis* ʻkto za pomocą piły wycina deski, traczʼ, *brūžuõklė* ʻpilnikʼ. Tu prawdopodobnie też stlit. *brūžas* SD[1] «frant, morio, parasitus, gnat[h]o», SD «frant» (dotąd czytane raczej *bružas*, zob. LKŽ I, 1103, s.v. 1 *bružas*), znacz. etym. ʻkto obija się bez zajęciaʼ. Vb. denom. *brūžúoti* ʻtrzeć, szorowaćʼ, refl. ʻtrzeć się o siebie, ocierać się; łazić bez celu, kręcić się, pętać sięʼ.

bùbas I (w języku dzieci) ʻwszelki okrągły przedmiot: jabłko, kartofel, jajko, ziarno grochu, bobu, jagodaʼ. Niejasne.

bùbas II gw. ʻistota z bajki, którą straszy się dzieciʼ. War. *bùbis* ts., przen. ʻsmarki w nosieʼ. — *bubãlis* postać mityczna: ʻmieszkający w dębie opiekun bydła i pasterzyʼ. — *bùbilas* postać mityczna: ʻbóg mioduʼ, 2. w zagadkach: ʻwielki gruby człowiekʼ. Niejasne.

bū̃binas gw. ʻbębenʼ — zapoż. ze strus. *bubĭnŭ* ʻbębenʼ. Inaczej SLA 47: ze zmiany *bū̃bnas* ⇐ błr. *búben, -bna*. Akcentowane rus. *u* substytuuje się zwykle długim lit. *ū*, por. *kū̃das* ⇐ *xudŭ*, *anū̃kas* ⇐ *onúk*. Co do zakończenia *-inas*, gdzie lit. *i* oddaje strus. jer, por. *dỹvinas* ⇐ strus. *divĭnŭ*. — War. gw. *bùbinas* ʻbębenʼ, też ʻczęść młockarni; odkładnica pługa; kolor w kartach; truteńʼ z powodu krótkiego *u* w leksemie musi być wtórny. Forma ta została włączona do grupy derywatów od czas. *bùbinti* ʻbębnić, dudnićʼ (zob. s.v.). Młodszą pożyczką jest *bū̃gnas* (zob.). Zob. też *barabõnas*.

bùbinti, *bùbina, bùbino* ʻbić w bęben, bębnić; bić, uderzać kogo; robić coś z użyciem siły, energicznie; młócić cepami; (wóz) wysoko załadowaćʼ — czas. utworzony od interi. *bùbt*, *bū̃bt* — m.in. o odgłosie uderzenia, zdzielenia. Por. *baũbti*. — Z innymi suf.: *bubčióti* ʻo odgłosie spadających jabłekʼ, *bubénti* ʻdudnić (o bębnie, odgłosie burzy, armaty); o głosie cietrzewiaʼ, *bubė́ti, bùba, -ė́jo* ʻdudnić; huczeć — o ogniu; mamrotać, natrętnie prosićʼ, *bùbyti, -ija, -ijo* ʻstukać, kołatać, grzmieć, strzelać, trzaskać, młócić, rąbać, kopać głęboko, napychać, ładować ponad miaręʼ, *bubiju* SD «bąkam, facio bombum, bubio» (por. war. z *bib-*: *nubìbyti* ʻzastrzelićʼ), *bubsė́ti* (zob.).

bubsė́ti, *bùbsi, bubsė́jo* 1. ʽwydawać odgłos przy uderzaniu (np. cepami) lub przy upadaniu' (*Kai kūlikai su spragilais kulia, tai iš tolo girdėt, kaip spragilais bùbsi* ʽGdy młocarze młócą cepami, to z daleka słychać, jak cepy *bubsi*'), 2. ʽmamrotać, bąkać' (*Jei jis ką pasakoja, tai bùbsi bùbsi, žodį po žodžio traukdamas* ʽJak on coś opowiada, to mamrocze, ciągnąc słowo po słowie'). SD *bubsiu* «bełkocę, glukam, bilbio, bilbit amphora». Czas. pochodny od interi. *bùbt, bũ̃bt* — m.in. o odgłosie upadku, przewrócenia się, uderzenia (por. pol. *bęc*). Zob. *pupsė́ti* ⇐ *pùpt, pū́pt*.

bùcai m.pl. ʽkorki, buty do gry w piłkę nożną' — ze zmianą rodzaju zapożyczone z błr. *búcy, -aŭ*, ros. *bútsy, -ov* f.pl. (⇐ ang. *boots*, zob. Anikin, RES 5, 224n.).

bùce ptk. stlit., gw. ʽrzekomo, podobno, niby', np. *žodžiais buce geidžia atajimo Christaus* DP 383$_{42}$ ʽi słowy wrzkomo żądają przyszcia Chrystusowego' — zapoż. z błr. gw. *búcca* ʽniby, jakoby, podobno', por. ros. *búdto* ts. (ESBM 1, 432, s.v. *býccam*). War. gw. *bùceg* (*bucegi), np. *Eina pro šalį ir bùceg nemato* ʽIdzie obok i niby nie widzi'. Inne war. *bùcegu, bùcegum, bùcegos*. War. *bùcem* oddaje błr. gw. *búccam* ʽjakoby'. Zob. też ALEW 163. N.B. LEW 61, za nim LKŽ I, 1115 wskazywali mylnie na pol. *boć* jako źródło zapożyczenia.

bučiúoti, *bučiúoju, bučiavaũ* ʽcałować' (łot. *bučuôt* ts.) — czas. denominatywny od wykrzyknika *bùč* nazywającego cmoknięcie, odgłos przy całowaniu. Por. *bùčiū* — skierowane do dziecka wezwanie do pocałowania: *Bùčiū dėdei ranką!* ʽCmoknij wuja w rękę!'. Podobnie LEW 61. Dźwiękonaśladowczą osnowę *bu- widać też w takich nazwach pocałunku, jak ang. przest. *buss*, nwn. *Buss*, nwn. bawarskie *Busserl*, szw. *puss*, hiszp. *buz*, włos. *bacio*, zob. Kluge-Seebold 116, de Vaan 2008, 69. Dalej por. pol. *dać buzi* ʽpocałować, dać się pocałować' (*buzia* ʽusta dziecka a. kobiety; policzki, twarz'), ros. *datь búsju* ʽpocałować', błr. *dacь búsьki* ts., *búsja, búsi* ʽcałus (w języku dzieci)' ⇒ *búsjacь* ʽcałować'. — Neoosn. *buč-*: *bùčtelėti* ʽpocałować szybko, krótko', nomina: *rankų bučiavimas* ʽcałowanie rąk', *bučiavimasis*: *Aplink tik sveikinimasis, bučiavimasis* ʽDokoła tylko witanie się, całowanie się', *bučinỹs* ʽpocałunek', *bučiùkas* ts., *bùčkis* pot. ʽcałus, całusek' (por. łot. *buča* ʽpocałunek').

bùčius, *-iaus* gw. 1. ʽwiklinowy kosz w formie stożka, obciągnięty siecią, do łowienia mniejszych ryb', 2. ʽkosz wiklinowy do przechowywania żywych ryb w wodzie, sadz', 3. ʽbeczka upleciona ze słomy (na zboże, mąkę itp.)'. War. *bùčias, bùčas, bùčis, bučỹs*. LEW 61 uważał za zapoż. z łot. gw. *bucis* ʽkosz wypleciony z wikliny'; wyraz łot. ma być jego zdaniem spokrewniony z (rzadkim wyrazem) lit. *bùkis* ʽkosz rybacki zwany buczem'[64]. Nie jest to prawdopodobne, ponieważ *bùčius* sięga daleko na południe od granicy łotewskiej. Niewykluczone, że jest to slawizm, transpozycja formy *bučь ʽrodzaj kosza rybackiego', utworzonej od czasownika psł. dial. *butjǫ, *butiti. Por. błr. *buč, -a* ʽwiklinowy kosz rybacki; wielki pojemnik ze słomy', ros. gw. *buč* ʽkosz rybacki; przyrząd do łowienia raków' obok *bučú, butítь* ʽuderzać, bić, walić (powodując odgłos, łoskot)', też ʽzapędzać ryby w sieci przy pomocy drąga rybackiego; mącić wodę' (Anikin, RES 5, 218n.), słń. *bútiti, bûtim* ʽuderzyć, walnąć', sch. gw. *bùtiti* ʽbić; robić masło' (SŁPS I, 454). N.B. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 51 i Laučjute 28 ujmowali błr. *buč*, pol. przest. i gw. *bucz* jako lituanizm. Podobnie Anikin, RES 5, 253 w odniesieniu do ros. gw. *buč*. — Drw. *bučẽlis* ʽklatka w kształcie bucza do suszenia serów', *bùčinas* ʽkosz rybacki', *bučiõnė* ʽsiatka rozpięta na koszu rybackim; siatka do przenoszenia siana'. — N.m. *Bučiaĩ* 3x, *Bučẽliai*.

bùčnas, *-à* 1. stlit. ʽpostawny, okazały — o rycerzu' (zob. SLA 47), 2. gw. ʽtęgi, tłusty

[64] Według LKŽ I, 1140 wyraz *bùkis* występuje również w znacz. 1. ʽręka bez dłoni, bez palców, kikut', 2. ʽzbite jajko' i 3. ʽszary dzięcioł, Sitta europaea'.

— o wieprzu' — zapoż. z błr. *bučný, -ája* '(o roślinie, zbożu) bujnie rosnący, rozrastający się'. War. akcentowy: gw. *búčny*. Stbłr. *bučnyj* 'dumny, nadęty'. Błr. wyraz uchodzi za polonizm (ESBM 1, 428), por. pol. XVI w. *buczny* 'dumny, okazały, pyszny, zarozumiały', *buczniеć* 'próchnieć, butwieć'. Zob. też ALEW 163.

būdà 4 p.a. 1. 'buda z desek a. gałęzi, szałas z chrustu, namiot; buda pastucha, buda stróża w sadzie', 2. 'psia buda', 3. SD[1] «kucz, scena, taberna, tentorium» ['chata, szopa, budka', SPXVI], 4. 'buda na wozie', 5. marna chata, chałupa', 6. 'klatka do przewozu świń', 7. 'rząd snopków konopnych tak ustawionych, aby je wiatr środkiem przewiewał'. Zapożyczenie z błr. *búda, -y* (SLA 47, por. ESBM 1, 398) albo pol. przest. *buda* (⇐ śrwn. *būde*). Por. łot. *bũda* 'szałas, chata' (według ME I, 357 jest to zapoż. z ros. *búda*). — Drw. *būdẽlė* 'ustęp, wygódka', stlit. <budełe> SD[1] «kuczka» [zdrob. od *kucza* 'chata, buda, szałas, namiot', SPXVI], *būdélninkas* 'robotnik leśny nocujący w budzie, szałasie', *bū̃dinykas, bū̃dininkas* 1. 'kto mieszka w budzie', 2. dawniej 'kramarz, sprzedawca w budzie jarmarcznej' (stpol. *budnik*). — N.m. *Būdà* 18x, *Bū̃dos* 19x, *Būdaĩ* 8x, *Būdẽlė* 3x, *Bū̃dininkai, Būdininkaĩ, Bū̃dninkai, Bùdninkai* (krótkość wtórna), cps. *Būdãviečiai, Bū̃dbaliai, Bū̃dežeriai* 2x, *Bū̃dviečiai* 12x, *Bū̃dvietis* 6x oraz *Grìškabūdis* (por. nazw. *Griškà,* LPŽ), *Jurgbūdžiaĩ* (por. imię *Jùrgis*), *Júodbūdis, Senãbūdis, Valãkbūdis, Var̃nabūdė.*

bū́damas, *-à* 'będący'. Analiza synchroniczna: *bū-dama-s*, ptc. contemporale na *-dama-* od *bū́ti* 'być'. Analiza historyczna: *būda-ma-s*, ptc. prs. pass. na *-ma-* od praesens intr. z suf. *-da-*, pb. *bū́da 'jest, istnieje, bytuje' < pie. *$b^h uh_2$-d^he- (transponat). Zob. *bū́ti, bū́davo,* jak też prs. *vérda*. Paralele: *eĩdamas, jódamas, pū́damas*. Por. GJL III, § 598n., Smoczyński 2003b, 44n., z liter. (tam też o prs. *bu-n-dō ⇐ *būd- jako praformie dla scs. *bǫdǫ* 'będę').

bū̃das 1. 'charakter ludzki, usposobienie', 2. 'sposób, metoda' (*jókiu būdù* adv. 'w żaden sposób'). DP 'sposob, obyczaj, miara, porządek, prawo, umysł, pilność'. SD *būdas* «sposób, obyczaj, powod do czego, obrząd, ceremonia, model, nota (pieśni)», *būdai geri* «obyczayność» (syn. *vieżlyvystė*), *būdump priguļis* «obyczaiowy, moralis», *būdas tiesos* «postępek prawny», *moterišku būdu imuosi* «niewieścieię». Jest to sb. postvb. do *bū̃sti, būstù, būdaũ* 'nawykać' (zob. s.v.) albo do *bū̃dytis, bū̃dintis* 'ćwiczyć się, wprawiać się w czym' (zob. *baũsti*). Nie do przyjęcia jest derywacja *bū̃-das* od *bū́-ti* 'być, istnieć', wysunięta w ŽD 99 i powtórzona teraz przez ALEW 164. Formant *-das* nie jest odziedziczony. Jest to neosufiks, wyabstrahowany drogą metanalizy z rzeczowników postwerbalnych, pochodzących od czasowników sekundarnych z sufiksami *-dyti, -dėti* i *-dinėti*. Jako taki nie bierze on udziału w tworzeniu nominów od pierwiastków. Paralela w postaci *klõ-das ⇐ klóti* jest fałszywa, ponieważ w gruncie rzeczy chodzi tu o *klõd-as* od *klod-ýti* (etymologicznie: *kló-dyti*). — *pabū̃das* 'charakter ludzki; wygląd, rysy twarzy; jakość skóry twarzy, cera; kształt, forma przedmiotu'. — Drw. *būdìngas* 'charakterystyczny, szczególny, właściwy dla kogo, czego', *póbūdis* 'charakter, wygląd, aparycja, temperament'. Cps. *bū̃dvardis* gram. 'przymiotnik' (neol., por. *var̃das*), *lengvabū̃dis* 'lekkoduch' (por. *leñgvas*), *savabū̃dis* 'ktoś niepodobny do innych członków rodziny; człowiek niezależny' (por. *sãvas*).

bū́davo 'bywało'. Nieosobowo używana forma 3 os. praeteriti od inf. *bū́dauti. Por. *Būdavo, visus iki ašarų prijuokindavau* 'Bywało, że wszystkich do łez potrafiłem rozśmieszyć'. Formy kontrahowane: (1) *bū́dau*, por. *Bū́dau, pasrebi juodų barščių ir dirbi dvare per dieną* 'Bywało, popijesz czarnego barszczu i pracujesz we dworze przez (cały) dzień', (2) *bū́do*, por. *Kur, bū́do, velniai vaikus veda, ten šiandien laukai tyso* 'Gdzie diabli — bywało — dzieci uprowadzają, tam dziś zboże wylega'. — Niejasna jest geneza formy płd.-lit. *bū́lavo* (skrócone *bū́lau*) 'bywało'. Ze skrzyżowania *bū́davo* i *bū́lavo* powstało (stlit.) *būdlavo*. Zob. GJL III, § 499. — Wspomniany wyżej inf. na *-auti* został utworzony od neopwk. *būd-*, wyabstrahowanego z prs. *būda 'jest, istnieje' do *bū́ti* (transponat ie. *$b^h uh_2$-

d^he-). O rekonstrukcji plit. prs. *būda przesądza obecność takich form pochodnych, jak 1° *bū́damas* ʽbędący’ (zob. s.v.), 2° *bū́dyti* , *-iju* (a. *-au*), *-ijau* (a. *-iau*) ʽpozostawić, przetrzymać (w pewnym miejscu), by nabrało pożądanych właściwości’ (np. o lnie w moczydle, o lnie rozesłanym do bielenia, o wędzonym mięsie, wędlinie, rybie). Historycznie biorąc, chodzi tu o causativum na *-yti* do prs. intr. *būda, analizowanego *būd-a, 3° *būdinė́ti* ʽbywać’ (*Kap manę nebūdinė́ja namie, tai anas man ir karvelę palaidžia, ir laukan išleidžia* ʽJak mnie nie ma [dosł. ʽnie bywa’] w domu, to on i krówkę wydoi, i na dwór wypuści’) — iteratyw z suf. -*inėti*; *atbūdinė́ja* ʽubywa, zmniejsza się’, *pribūdinė́ja* ʽprzybywa’. — Jest prawdopodobne, że wyodrębnienie *-davo* jako sufiksu prt. frequentativi nastąpiło drogą resegmentacji formy prt. *bū́davo* z chwilą odniesienia tej ostatniej do inf. *bū́ti*. Inaczej Otrębski (GJL III, § 499), który przyjmuje wzór w postaci czas. *dúodavo* (⇐ *duodauti ⇐ prs. *dúoda*), odniesionego wtórnie do inf. *dúoti*. Zob. też Ostrowski 2006, 84, przyp. 66.

budavóti, *budavóju*, *budavójau* stlit., gw. ʽbudować, wznosić budowlę’ — miejsce akcentu świadczy o tym, że jest to zapoż. z błr. *budavácь*, *budúju*, 3 sg. *budúje*, a nie z pol. *budować*, jak podają SLA 47, LEW 61, LKŽ I, 1119 i ostatnio ALEW 164. — Neoosn. *budavo-*: *budavótojas* DP ʽbudownik’. Neoosn. *budavoj-*: *budavójimas* DP ʽbudowanie’. — Zapożyczeniami białoruskimi, a nie polskimi są również: *budaunỹkas* stlit. ʽbudowniczy, Baumeister’ ⇐ błr. *baudaŭník*, *-á*; *budavõnė* stlit. ʽbudowanie; budynek’ ⇐ błr. *budavánne* n.

budė̃ 4 p.a. gw. 1. ʽgrzyb niejadalny’ (war. *bùdė*), 2. ʽhuba drzewna’. Z innym suf.: *budìs*, *-iẽs* f. ʽpewien gatunek grzybów’. Leksem *bud-* pojawia się również w derywacie płn.-słowiańskim *bŭd-(ŭ)la ʽgrzyb, zwłaszcza niejadalny’, por. stpol. *bdła* ʽgrzyb blaszkowaty trujący lub gorszy jadalny’, w XVI w. też ʽhuba lekarska, Polopyrus officinalis’, pol. gw. *bdły* a. *bedły* ʽgrzyby niejadalne’ (zdrob. *bedłka*, pot. *betka*), czes. gw. *bedle* pl. ʽgatunek grzybów’, ros. gw. *blícy* ʽwszystkie grzyby prócz białych’. Por. BSW 39 (pbsł. *budi̯ā- ob. *budulā-), Bańkowski, ESJP I, 38. — Drw. *kiaũliabudė* ʽświński grzyb, Ithyphallus impudicus’, *põniabudė* ts., *šìlabudė* ʽborowik, grzyb biały, Boletus edulis’ (por. *šìlas*).

bùdė 1. ʽosełka do ostrzenia kosy’, 2. ʽpochwa na osełkę’. War. *budė̃*. Uchodzi za sb. postvb. do czas. *budė́ti* ʽczuwać, być czujnym’ (zob. s.v.), rozumianego jako ʽmieć wyostrzone zmysły’, zob. LEW 62. Mało to przekonujące. — Vb. denom. *budénti dal͂gį* ʽostrzyć kosę’, *bùdyti*, *-iju*, *-ijau* ʽostrzyć’. — Jest alternant z początkowym *g-*: *gùdė* żm. ʽosełka’, *gùdėti* ʽostrzyć osełką’ (por. oboczność *gudė́ti* : *budė́ti* ʽczuwać przy nieboszczyku’).

bùdelis, *-io* 1. ʽkat, wykonawca wyroków śmierci, dawniej także kar cielesnych, tortur; oprawca, dręczyciel’, 2. przen. ʽdiabeł, czort’. Zapoż. z prus.-niem. *bodel*, dn. *boddel* ʽkat’ (stąd też łot. *budēlis*, *budelis* ts.), por. GL 37, LEW 62, Čepienė 129. — Drw. *bùdeliškas* ʽbezlitosny, okrutny’. — N.m. *Bùdeliai*, *Bùdelkiemis*.

budė́ti, *budžiù* (war. *budù*, *budė́ju*), *budė́jau* 1. ʽnie spać, być czujnym, czuwać’, 2. ʽdawać baczenie, pilnować; dyżurować’, 3. ʽczuwać przy umarłym’ (w tym znacz. jest synonimem *gudė́ti*). Odpowiada stpr. *budē* ʽoni czuwają, sie wachen’ oraz scs. *bŭděti*, *bŭždǫ* ʽnie spać, czuwać’, ros. *bdetь*, *bžu*, *bdiš* ʽczuwać’, sch. *bdjѐti*, *bdîm* ts., stczes. *bdieti*, *bzu* (*pobdieti* ʽbyć świadomym, zdawać sobie sprawę’), czes. *bdíti*, *bdím* ʽczuwać’. Por. BSW 33, REW I, 66n. Pbsł. durativum stanu na SZ *bud-ē- do *bi̯au̯d-e- < pie. *b^héu̯d^h-e- ʽbyć obudzonym, czuwać’ (LIV^2 82), zob. *baũsti*. Osobno zob. *bùsti*. — Drw. *bùdinti* caus. ʽbudzić ze snu’ : łot. *budît*, *-u*, *-īju* ts. Odpowiednik scs. *buditi* ʽbudzić’ wskazuje na to, że chodzi tu o zastąpienie plit. *baudyti z pbsł. *bau̯d-ī- < pie. *b^hou̯d^h-éi̯e- (por. BSW, *l.c.*, LEW 62). Bałtycki SO na *-ī-* utrzymał się w pewnych derywatach, por. lit. *báudyti* ʽzachęcać, namawiać do czego’ s.v. *baũsti*. Od neoosn. *budin-* pochodzi iter. *budinoti, zaświadczone w formie prt.

pabudinojo stlit. 'obudzili' (odpowiednik łot. *budinât*), por. *dalinoti, *deginoti. — Nomina: *budỹnės* (zob.), *budrùs* (zob.). — Neoosn. *budė*-: *budė́tojas* 1. 'dyżurny', 2. 'kto czuwa przy umarłym', *budė́tuvės* f.pl. 'czuwanie przy umarłym' (*Vadinas budė́tuvės, kol lavonas guli arba sėdi namuose, lydėtuvės kelyje, laidotuvės — kapuose* 'Obrzęd nazywa się «budėtuvės», póki trup leży lub siedzi w domu, «lydėtuvės», gdy jest w drodze na cmentarz, «laidotuvės», gdy jest na cmentarzu'). Por. psł. *bŭd-ě-: czes. *bdělý* 'baczny, czujny — o śnie'. — Neoosn. *budėj*-: *budė́jimas* 'czuwanie, pilnowanie, dyżur', SD «czułość, vigilantia».

budỹnės, *-ių* f.pl. 'czuwanie przy zmarłym, z modlitwami i śpiewem', war. *budỹnė* (por. łot. *budine* ts.) — nomen actionis z neosuf. *-ynė-* od *budė́ti* 'nie spać, czuwać'. Por. *lindỹnė* ⇐ *lindė́ti*; *stovỹnė* ⇐ *stovė́ti*. — Drw. wsteczny: *bùdės* f.pl. (*Į budės susiėjo pilna troba žmonių*). Zob. też *budė́tuvės* s.v. *budė́ti*.

budrùs, *-ì* 4 p.a. 'czujny (o psie), baczny (o stróżu), spostrzegawczy, przezorny', DP 'czujny', SD «czuiący, czuyny, sensibilis, vigilans...». War. *bùdrus*, stlit. *bùdras*. Dewerbalny przymiotnik na *-ra-* (wtórnie *-ru-*) od SZ *bud-* ⇐ *baud-*, zob. *báudinti*, *bùsti*, *budė́ti*. Paralele: *gùdras* (*gudrùs*) ⇐ *gùsti*; *sùkras* (*sukrùs*) ⇐ *sùkti*, por. GJL II, § 237. — War. *bùdras* znajduje nawiązanie w scs. *bŭdrŭ* 'πρόθυμος, czujny, chętny' (por. czas. *bŭděti* 'nie spać, czuwać'), sch. *bȁdar* 'żwawy, żywy', ros. *bódryj* 'rześki, krzepki, pełen sił, energii', przest. 'dzielny, odważny, mężny' (BSW 33, REW I, 100). — Vb. denom. 1. *budráuti* 'nie spać, czuwać', 2. ze wzdłużeniem: *bū́drauti* 'spać niespokojnie, budząc się; nie móc zasnąć, cierpieć na brak snu', 3. *budrė́ti*, *bùdri* DP 'czuć, czuwać' (⇒ *budrė́jimas* DP 'karność, czujność, pilność').

bùginti, *bùginu, bùginau* gw. 'nieść, przenosić, ciągnąć, wieźć coś ciężkiego, niewygodnego, taszczyć'. Jest synonimem *bogìnti* (zob.), ale różnica wokalizmu *u* : *o* (*ā) jest tego rodzaju, że zdaje się wykluczać wywód z jednego pierwiastka. — Z innym suf.: *bugénti*: *atbugénti* 'przynieść, np. wody', *nubugénti* 'zanieść co komu; wywieźć'. — Drw. *bugdénti*: *išbugdénti* 'wynieść, zabrać (o złodzieju)', *išsibugdẽno* 'wyprowadził się', *bugdýti, -aũ, -iaũ*: *atbugdýti* 'przynieść z trudem, przytaszczyć; przypędzić (bydło, owce)', *pribugdýti* 'napchać, napełnić z czubem, naładować (wóz)', war. *bugdìnti*. — SO *baug-*: *išbaugìnti* 'doprowadzić (np. mleko) do wykipienia', niejako 'doprowadzić do wyniesienia się'. Sufiks kauzatywny jak w syn. *išbėgìnti* (por. *Išbėginaĩ púodą*).

bū̃gnas 'bęben' — ze zmiany stlit. *bū̃bnas*, por. np. *Garbinkit jį būbnais, strūnomis ir vargonais* PK 102_5 'Chwalcie go w huczne bębny, w struny i w organy'. Zapoż. z błr. *búben, -bna* (SLA 47, LEW 61). Zmiana *bn* > *gn* jak w *dùgnas, lùgnios*. Jeszcze starszą pożyczką jest *bū̃binas* (zob.). — Drw. *būgnẽlis* 'bębenek w uchu', *bū̃gnininkas* ob. *bū̃bnininkas* 'dobosz'. Vb. denom. *bū̃gnyti, -iju, -ijau* ob. *bū̃bnyti* 'bębnić' (por. błr. *bubnícь* ts.).

bū́gti, *bū́gstu, bū́gau* 'trwożyć się, lękać się', *įbū́gti* a. *pabū̃gti* 'zlęknąć się, przestraszyć się' — ingressivum na *-sta-* od *būg-*, wzdłużonego SZ do *baug-*, por. *baugìnti* 'przestraszać'. Brak refleksu SE †biaug- < pie. *b^heu̯g- lub *b^heu̯g^h-, por. LIV[2] 84n. — Drw. *bū́gauti* 'bać się, lękać się' (intens. na SW, por. *krū́pauti* ⇐ *krùpti*, *dū́sauti* ⇐ *atsidùsti*), DP *nebū́gaukime* 'nie trwóżmy się' (⇒ *bū́gavimas* 'trwoga, lęk'), *būgdýti* caus. 'straszyć, płoszyć', *bū̃gis* 'strach'. N.B. Nazwisko *Būgà* może być z pochodzenia drw. wstecznym od czas. *bū́gauti*, użytym jako przezwisko osoby nieśmiałej, bojaźliwej (osoby, która *bū́gauja*). — Historycznie biorąc, trzeba uwzględnić dwa tłumaczenia *būg-*. Po pierwsze: wzdłużenie pwk. na SZ *bug-* od *baug-* (por. nawiązanie germańskie: stang. *būgan* 'zginać, wyginać', Kluge-Seebold 83, s.v. *biegen*). Inaczej Beekes 2010, 1564, s.v. φεύγω, który uważa *būg-* za przejaw tzw. prawa Wintera. Po drugie: można w *būg-* widzieć neopierwiastek, który wyabstrahowano ze zdenazalizowanego refleksu prs. na *-sta-*: *bū́kstu* / *bū̃gstu*, to z *bųkstu < *bunkstu < *bung-stu; formacja na *-sta-* odnowiła formację infig. *bungù (prt. *bugaũ, inf.

*bùgti). Por. palijskie prs. *paribhuñjati* 'czyści, oczyszcza'. — Obok *bū́kstu* istniał wariant ze zmianą *ks* > *kš*, *bū́kštu*, *bū́gštu*. Przemawia za tym drw. *būgštùs* 'lękliwy, strachliwy'. Dalej por. *būgštà* 'strach' i vb. denom. *bū́gštauti* 'bać się', *nubū́gštinti* caus. 'wypłoszyć, wypędzić wzbudzając strach'. Z *būgštùs* zakończenie *-štus* rozszerzyło się na war. krótkowokaliczny *bugštùs* (⇒ vb. denom. *bugštìnti* a. *bùgštinti* 'płoszyć — zwierzęta, ptaki'). Co do *bugšnùs*, to ma ono budowę *bugš-nùs*, na wzór *bugš-tùs* (forma metanalityczna).

bùilė gw. 1. 'kartofel', zwykle pl. *bùilės*, 2. pewna roślina bagienna, 3. bot. 'szczwół plamisty, Conium maculatum', 4. bot. 'szalej jadowity, Cicuta virosa'. Zapoż. z błr. gw. *bylь* (LEW 62n.). Lit. *ui* za słow. *y* też w *muilas, smuikas, tuinas*. — Drw. *builỹnė* 'kartoflanka z mięsem', cps. *builãkasis* 'pora kopania kartofli' (por. *kàsti*).

buĩliai, *-ių* m.pl. przest., gw. 'szczypiorek' — zapoż. z błr. *býlle*, *byllё*, *-lja* n. (por. ESBM 1, 432; inaczej SLA 48). Por. *bùilė*.

buĩlis, *-io* gw. 1. bot. 'trybula, Anthriscus', 2. 'ryba kur diabeł, Myoxocephalus scorpius'. Niejasne.

buinùs, *buĩnas* 1. stlit. 'gwałtowny, popędliwy, mający silny popęd płciowy, jurny', 2. 'pełen sił żywotnych, dorodny', 3. 'o zbożu: bujnie rosnący; o ziarnie: pełne' — zapoż. z pol. przest. *bujny*, błr. *bujný*, *-ája*. Por. SLA 48, LEW 63, ALEW 167 (ESBM 1, 403n.). Zob. też *bujóti*.

buitìs 4 p.a. f. 'byt, bytowanie, życie, sposób życia' (war. *buĩtis*). SD <buytis> 1. «bytność rzeczy, existentia, subsistentia» (syn. *būtybė*, *esybė*, *sunčius*, *būklė*), 2. «jestestwo, existentia» (syn. *esybė*, *buitis*, *sunčius*), 3. «obecność, praesentia»[65] (syn. *būmenia*, *būkla*), 4. «żywot, życie, pobyt na świecie, vita, aetas, spatium vitae» (syn. *gyvenimas*). Wyraz ten jest wariantem formy *būtìs*, *-ies* 4 p.a. f. 'byt, bycie, życie, egzystencja' (m.in. u Mażwida), będącej refleksem pie. *b^huh₂-ti- — abstractum z suf. *-ti-* i SZ od pwk. *b^hu̯eh₂- m.in. 'stawać się' (LIV² 98, zob. też *bū́ti*). Odpowiedniki ie.: wed. *bhūtí-*, *bhū́ti-* f. 'pomyślność, dobrobyt, moc', stisl. *búð* f. 'chałupa; pobyt gdzie', scs. *zabytĭ* f. 'zapomnienie' (por. NIL 47). — Drw. *pribuitis* SD «rezydencya plebana, starosty etc.» (syn. *gyvenimas*), *nepribuitis* SD «nieprzytomność». — Neoosn. *bui-*: *buišà* 'istnienie, życie' (syn. *būšà*, por. GJL II, § 370). — Dyftong *ui̯* jest wtórny. Powstał na miejscu *ū* wskutek antycypowania miękkości spółgłoskowej (*t'*) w formie [būt'is]. W zakresie czas. *bū́ti* najbliższą paralelą jest forma ipv. *buik* 'bądź!', wielokrotnie ukazująca się w Postylli z Wolfenbüttel (1573) — z apokopy *buiki*, to zaś z *bū́ki* 'bądź!'. Dalej por. z tegoż zabytku wtórny dyftong *ai* w rozkaźnikach czasowników na *-āti*: *bylaik* 'mów!' < *bylā́ki*, *dūmaik* 'pomyśl! uważaj!' < *dūmā́ki*, *saugaik* 'strzeż się! waruj się!' < *saugā́ki*. Dalsze paralele: *mùistytis* ob. *mū́stytis*; *mergùitis* ob. *mergū́tis*; *raguĩtės* ob. *rãgutės*. Innego zdania był Buga, RR I, 294: «*ui* vm[esto] *ū* vvedeno, povidimomu, iz praes. *bujù 'bųvù'». Powtórzył to LEW 68.

bujóti, *bujója*, *bujójo* stlit., gw. 1. 'bujnie rosnąć, rozwijać się — o zbożu, o warzywach', 2. 'używać, hulać, dbać o przyjemności i rozkosze' — zapoż. z pol. przest. *bujać* (zob. SPXVI II, 499), ale z akcentuacją odpowiednika błr. *bujácь*, *-áju* 'bujnie rosnąć' (por. ESBM 1, 430n.). Zob. SLA 48, LEW 63, LKŽ I, 1136, ALEW 168. Zob. też *buinùs*.

bū́k ptk. 'jakoby, niby, podobno' (por. ros. *búdto* ts.), np. *Jis dėjosi, būk eiti norįs* 'Udał, jakoby chciał iść'. Z pochodzenia jest to forma 2 sg. ipv. 'bądź!' do *bū́ti*. Por. *bùce*. — SD *būk tai, būk štai* «bądź to, bądź owo» — kalka przytoczonego zwrotu polskiego.

---

[65] Por. *kur Dievas ypačiu būdu savo buitį tūlais žinklais rodydavo* SP I 41_{19} 'gdzie Bog osobliwym obyczajem znaki rozmaite swej obecności pokazował'.

bùkas ʽdrzewo buk, Fagus' — zapoż. z prus.-niem. *buk* (GL 37, LEW 63), por. nwn. *Buche* f. ʽbuk'. Osobno zob. *bũkas*. — Drw. *bukýnas* ʽlas bukowy, buczyna', *bukùtis* ʽszyszka'.

bùkas, *-à* ʽnieostry, nienaostrzony, tępy'. Etymologicznie ciemne. Brak st. pełnego *biauk-, *bauk- w porównywalnym znaczeniu. — Drw. *buksà* c. ʽczłowiek bez palców, ze zdrętwiałymi palcami; partacz', *bùkstis* ʽręka bez palców, kikut; niezaostrzony kół; tępe narzędzie'. Cps. *bukagal̃vis* ʽtępak' (por. *galvà*), *bukakójis* ʽczłowiek o krótkich i grubych nogach' (por. *kója*), *bukanõsis* ʽo płaskim nosie', war. *buknosà* c. (por. *nósis*), *bukaprõtis* ʽczłowiek nierozgarnięty' (por. *prõtas*), *bùkgalis* ʽtępy koniec' (por. *gãlas*). Vb. denom. *bùkti*, *buñka*, *bùko* ʽtępieć, tracić na ostrości' (synonim czasownika *šìpti* ʽtępieć', por. *Ašmenys peilio buñka, kirvis šiñpa*). Caus. *atbukénti* ʽstępić', *atbùkinti* ts., *subukinu* SD «obijam komu gębę» (syn. *sukulu burnų*). N.B. Łot. *bukât* ʽuderzać pięścią', *buõkât* ʽüberdreschen, um die Hülsen und Hacheln abzudreschen' jest pewnie zapożyczone z dn. *bōken* ʽuderzać', zob. LEW 63 (nie uwzględnia tego ALEW 61, s.v. *atbùkti*).

bũkas gw. ʽdrzewo buk, Fagus'. Długość *ū* wskazuje na zapoż. z błr. *buk, -a* / *-u* albo z pol. *buk*. Obok tego jest germanizm *bùkas* (zob.). — Drw. *būkẽlis* a. *būkẽlė* ʽszyszka', znacz. etym. ʽszyszeczka bukowa' (por. *bukùtis* ʽszyszka' s.v. *bùkas*). — Od *būkẽlis* pochodzi drw. wsteczny: *bũkas* ʽszyszka' (*Šiandie važiuosme girion būkų̃ rinkt*). Por. *ẽras* ⇐ *erẽlis*; *kuõdas* ⇐ *kuodẽlis*.

bukčióti, *bukčióju*, *bukčiójau* gw. ʽjąkać, mówić coś niewyraźnie, niepłynnie; jąkać się, zacinać się przy mówieniu', *bukčioju* SD[1] «zaiąkam się, hæsito, balbutio», *susibukčióti* ʽsplątać się (o nogach konia)': *Arkliui kojos susbukčiójo, ir pargriuvo*. Czas. na *-čioti* utworzony od interi. *bùk* m.in. o zająknieniu: *Bùk bùk — ir neturi, kas sakyt* ʽ*Buk buk* i nie ma co powiedzieć'. Paralele: *trū́kt* ⇒ *trū́kčioti*; *trìnkt* ⇒ *trìnkčioti* (ŽD 519). Drw. *bùkčius* ʽjąkała'. LEW 63 chciał powiązać *bukčióti* z *bùkti* ʽtępieć', co z semantycznego punktu widzenia nie jest pociągające. Z kolei ALEW 168 myślał o podstawie nominalnej typu *buk-tas. — War. gw. *bukčiúoti* (m.in. u Kurschata) polega na wymianie *-oti* na *-uoti*.

bū́klė a. *būklẽ* ʽbyt, stan, położenie', SD «bytność rzeczy, existentia, subsistentia» (syn. *buitis*, *būtybė*, *esybė)*. — Z innymi suf.: *bū́kla* ʽbyt, życie; miejsce pobytu, siedziba, miejsce po dawnej siedzibie', SD «obecność» (syn. *buitis*, *būmenia*). Por. *sė́kla* ⇐ *sė́ti*. Gw. *bū́klės* a. *bū́klos* f.pl. ʽmiejsce po starym domostwie, po dawnej siedzibie'. Por. n.m. *Bū́klės* 2x, *Bū́kliškė*. — War. m. *būklas* SD «łożysko, legowisko» (syn. *guolis žvėrų*), *mergų būklas* SD «frauc[y]mer mieysce, gynæceum, gynæconitis, virginal» (syn. *moterų gyvenimas*, *mergavietė*). Obok tego *pabū̃klas* ʽnarzędzie'. — Analiza: *bū-kl-* < *bū-tl- (pie. *b^{h}uH-tlV-), drw. z suf. nomen instrumenti od pwk. *bū-*, por. *bū́ti* ʽbyć, istnieć'. Paralele: *pjū́klas* ⇐ *pjū́ti*; *dẽklas* a. *dė́klė* ⇐ *dė́ti*. Odpowiednik psł. (zach.) *bydlo < *bū-tlo-m, por. czes. *bydlo* ʽbyt, życie; mieszkanie, domek', słc. *bydlo* ʽmieszkanie, dom; majątek', pol. *bydło* ʽzwierzęta domowe', stpol. też ʽposiadłość; żywot'. Por. BSW 41, LEW 68, Boryś 2005, 48, Derksen 2008, 70.

buklùs, *-ì* 4 p.a. ʽchytry, przebiegły, podstępny, cwany, wykrętny', war. *bùklus* DP ʽchytry' — drw. na *-us* do sb. *buklà (por. *buklẽ* ʽchytrość, podstęp'). Paralela: *girklùs* ⇐ *gir̃klas*. Niejasne. Dopatrywano się tu jakiejś dyferencjacji względem rzeczownika *bū́klė* ⇐ *bū́ti* (zob. LEW 68), ale bez wyjaśnienia krótkości pierwiastkowej. — Drw. *bukliai* adv. SD «sztucznie», *buklỹstė* ʽpodstęp, zdradliwość, obłuda', *buklùmas* ʽchytrość', DP ʽzdrada, fortel, chytrość, sztuczki; najazd'. — N.m. *Bùkliškiai*.

bùlbė, zwykle pl. *bùlbės* gw. ʽkartofle' (war. *bùlbia*, pl. *bùlbios*) — zapoż. z błr. *búlьba*, pl. *búlьby* (stąd też łot. gw. *buļbi* m.pl. ʽkartofle'), por. ESBM 1, 410. LEW 63 daje

pierwszeństwo źródłu pol. *bulba*. — Drw. *bulbienójai* m.pl. ʽłęciny kartofla', *bulbójai* ts. (por. łot. *bùļbãji* ts.). Cps. *bùlbakasis* a. *bulbãkasis* ʽpora kopania kartofli', war. *bulbiãkasis*, *bùlbiakasis*, *bùlbkasis* (por. *kàsti*), *bulbiãbarščiai* m.pl. ʽbarszcz z kartoflami' (por. *barščiai*), war. *bùliabarščiai* (*b-b* > *ø-b*); *bulbiãduobė* ʽziemianka, dół na kartofle' (por. *duobė̃*), *bulbnosà* c. ʽczyj nos jest podobny do kartofla' (*Ano vaikai tokie bulbnõsos, nežinau, į ką ir atgimė*, por. *nósis*). — Vb. denom. *bulbáuti* ʽszukać kartofli, prosić (wiosną) o kartofle', *bulbiáuti* ʽkopać kartofle'. Osobno zob. *bùlvės*.

bulìs, *-ies* 4 p.a. f. gw. 1. ʽjeden z pośladków', 2. przen. ʽgrubszy koniec igły, ucho igielne' (*įveriu siūlų bulin adatos* SD «nawłoczę igłę, zawłaczam», dosł. ʽwnizuję nić w ucho igły'), 3. przen. ʽgłówka gwoździa, kołka, sworznia', 4. przen. ʽpewna część w kołowrotku'. Etymologicznie ciemne. Zob. próbne zestawienia w LEW 63n. Obecnie ALEW 169 przypomniał o wysuniętym przez Mayrhofera (KEWA II, 43, 439) zrównaniu *bulìs* ze sti. *buliḥ* f. ʽbuttocks, vulva', *buriḥ* f. ʽvulva'. Są to wyrazy późno poświadczone, bez odpowiednika w wedyckim. Mimo to ALEW *l.c.* odtwarza pie. *buli- f. ʽKörperöffnung im Unterleib, After, Vulva'. — Drw. *bùlys* f.pl. ʽpośladki, tyłek, dupa' (*Nuo staigio kalno nušliaužė bulimìs*), gw. *bùlė* a. *bulià* ʽzad, tylna część ciała; pośladek, biodro; grubsza część igły, uszko w igle', *bulìnė ãdata* ʽigła z wielkim uchem'. Zob. też *ãtbulas*.

bùlius, *-iaus* ʽbuhaj, byk rozpłodowy' (war. *bul̃is*) — zapoż. z prus.-niem. *boll*, *bull* (GL 37, LEW 64), por. nwn. *Bulle* m. Łot. *buļ̃lis* ʽbyk' ⇐ śrdn. *bulle* (Jordan 58). — Drw. *buliavà* ʽopłata za pokrycie krowy' (por. *gỹliava*, *pỹliava*), *bulìnas* ʽbyczek', *bulìnė* ʽkawałek ziemi przeznaczony dla tego, kto trzyma buhaja na użytek całej wsi', *bùliškas* ʽjak u byka, buhaja'. Vb. denom. *buliáuti* ʽbyć nieżonatym, trwać w kawalerskim stanie', *buliúotis* ʽ(o krowie) gonić się, odczuwać lub zaspokajać popęd płciowy'.

bulvarkas stlit. ʽwał ochronny, umocnienie, bastion fortyfikacji' (m.in. BRB, tu też war. *bolvarkas*), gw. *bùlvarkis* — zapoż. ze stpol. *bulwark*, *bulwerk* ⇐ śrwn. *bolwerk* (SLA 48, LEW 64, ALEW 150), por. nwn. *Bollwerk* n. Natomiast GL 38 przyjmuje zapoż. z prus.-niem. *bulwerk* (śrdn. *bolwerk*). War. metatetyczny: *burvalkas* ʽprzedmieście, Vorstadt' (BRB).

bùlvės f.pl. bot. ʽkartofle, Solanum tuberosum' — zapoż. z błr. *búlьvy* (ESBM 1, 410), pol. *bulwy* f.pl. Por. łot. gw. *bùļvas*[2] a. *bùļvi*[2] ts. Zob. Niedermann 1956, 78n., LEW 63. — Drw. *bulvienà* ʽkartoflisko, pole po ziemniakach', *bulviẽnė* ʽzupa kartoflanka', *bulvienójas* ʽłodyga kartofla, nać, łęcina'. Cps. *bùlviakasis* ʽpora kopania kartofli', war. *bulvãkasis* (por. *kàsti*), *bùlviabarščiai* m.pl. ʽbarszcz z kartoflami' (por. *barščiai*). — Przekształcone przez dysymilację są formy gw. *bùliava* ʽkartofel' z *bulviava (*ø-v* z *v-v*), *buliãvis* ʽkto lubi kartofle' z *bulviavis — derywaty od neoosn. *bulviav-* jak w prt. *bulviãvo* ⇐ *bulviáuti* ʽprosić o kartofle' (GJL I, § 340 niesłusznie upatrywał w *bùliava* epentetyczne *-a-*). Osobno zob. *bùlbės*, *bùilė*.

bum̃bulas 1. ʽwęzeł, np. na sznurze', 2. ʽwłosy upięte z tyłu głowy w węzeł, kok', 3. ʽguz na ciele', 4. ʽowalny, okrągły przedmiot, gałka', 5. ʽpączek, zarodek liścia, kwiatu' (syn. *bum̃buras*, *pum̃puras*), 6. przest. ʽbąbel na wodzie' (syn. *bur̃bulas*), 7. ʽzgrubiałość na źdźble rośliny, kolanko' (syn. *bum̃buras*). Z innymi suf.: *bum̃balas* ʽokrągły przedmiot; pęcherz; węzeł', *bumblỹs* ʽzgrubiała część łodygi podziemnej niektórych warzyw, bulwa; pochwa kłosa; pień drzewa; mały snopek słomy w strzesze' (syn. *bamblỹs*). Od onomatopeicznego pwk. *bumb-*. Podobnie brzmiąca, ale powstała niezależnie, jest formacja psł. *bǫbŭljĭ ʽpęcherzyk na wodzie, na skórze', por. sch. *bûbalj* ʽpęcherz na wodzie', czes. *boubel* ʽpęcherz; guz na ciele', pol. *bąbel* ʽpęcherzyk na wodzie, na skórze' (por. LEW 64, Boryś 2005, 24). BSW 39 poszedł chyba za daleko, postulując wspólną innowację pbsł. *bumbula-.

būmenis, *-ies* f. stlit. ʽistnośćʼ [ʽistnienieʼ], hapaks z DP, por. *tad tikrai du tur būt, Tėvas ir Sūnus, tai yra dvi perskirti personi, o ne viena pati persona, kuryji kartą būtų Tėvu, kartą Sūnumi, o kartą Dvasia S. kaip atmainantis būtų natūra būmenies Dievo* DP 44_{19} ʽtedyć pewnie dwaj być muszą, Ojciec i Syn, to jest dwie rozdzielne personie, a nie jedna sama persona, ktoraby raz była Ojcem, raz Synem, a raz Duchem S. jakoby odmienna była natura istności Boskiejʼ. — Z innymi suf.: *būmenė*: *potam būmenė* SD «potomność, potomny czas, posteritas», *būmenia* SD «obecność, praesentia» (syn. *buitis*, *būkla*). Trzy te wyrazy są neologizmami języka teologicznego. Pod względem słowotwórczym są to formacje na *-is, -ė, -ia* oparte na neoosn. *būmen-*, którą wyodrębniono z odmienianej atematycznie formacji osnownej *būmuo, *būmen-s, *būmen-į ʽbyt, istotaʼ — abstractum na *-men-* od pwk. *bū-* jak *bū́ti* ʽbyć, istniećʼ. Podobnymi derywatami są np. stlit. *pjūmenis* a. *pjūmenė* ʽżniwoʼ ob. *pjūmuõ* ts.; *armenà* ob. *armuõ* ʽzorana warstwa glebyʼ; *reĩkmenė* ʽpotrzebaʼ ob. *reikmuõ* ʽnarzędzieʼ. — Inaczej ŽD 237, GJL II, § 311 i Ambrazas 1993, 55. Zamiast neoosnowy na *-men-* (*būmen-*), rozszerzonej sufiksem fleksyjnym, wszyscy ci autorzy przyjmują neosufiks *-men-* (*-menis, -menė, -mena, -menia*), dołączony do pwk. werbalnego. Jest to nieporozumienie, przynajmniej w odniesieniu do tych tematów samogłoskowych, które — jak *būmenis, pjūmenė, armenà* i *būmenia* — są niewątpliwymi derywatami od starych rzeczowników o osnowie spółgłoskowej na *-men-*. — Termin ʽneosufiks *-men-*ʼ ma natomiast zastosowanie w odniesieniu do takich rzeczowników na *-menė, -mena, -menia, -menas, -menis*, które nie mają lub wedle wszelkiego prawdopodobieństwa nigdy nie miały morfologicznych poprzedników z odziedziczonym suf. spółgłoskowym *-men-*. Por. dla przykładu *nešmẽnė* (brak †neš-muo), *puošmenà* (brak †puoš-muo), *eimenas* (brak †ei-muo), *pùtmenys* (brak †put-muo) itp.

bū̃na 3 os. ʽzwykle jest, bywaʼ (1 sg. *būnù*, 2 sg. *būnì*) — praesens habitualne do *bū́ti*, prt. *bùvo*. Por. za NDŽ I, 92: *Žiemà bū̃na teñ šaltà* ʽZima bywa tam chłodna (ostra)ʼ. *Tebū̃na Diẽvo valià!* ʽNiech się dzieje wola boska!ʼ *peř dvejùs metùs bū̃nant kalė́jime* ʽpodczas dwuletniej bytności w więzieniuʼ. W przeciwieństwie do *bū́sta* (zob.) cyrkumflektowana forma *bū̃na* wyklucza derywację od osnowy infinitivi *bū́-*. Brak akutu łączy *bū̃na* z równoznacznym — ale starszym — prs. *bū̃va*, wywodzącym się z formacji infigowanej *bųva < *bu-n-va[66]. Wydaje się, że przy *bū̃na* chodzi o derywację za pomocą suf. *-na* od neopierwiastka *bū̃-*, który wyodrębniono z formy *bū̃va*, rozumianej jako *bū- -va*, czyli jako praesens o cesze *-va* (por. *šlỹva* ⇐ *šlýti*). Gdy chodzi o formant *-na*, to został on przeniesiony z formacji prs. typu *aũna*, *jaũna*, *eĩna*[67]. Pierwiastki dyftongiczne z *au*, *ei* są, jak wiadomo, ściśle związane z pierwiastkami o wokalizmie *ū*, *ī*. Prs. *bū̃na*, odnawiające formę *bū̃va*, należy do jednej serii z formami *džiū̃na*, *griū̃na*, *kliū̃na*, *žū̃na*, które odnowiły starsze praesentia *džiū̃va*, *griū̃va*, *kliū̃va*, *žū̃va* (na miejscu jeszcze starszych *džiųva, *griųva, *kliųva, *žųva). Proces reanalizy kontynuantów prs. infigowanego i następnie substytuowania wykładnika *-na* w miejsce *-va* można obserwować również przy pierwiastkach z *y* < *iH-C, zob. uwagę o *gỹna* s.v. *gýti*.

búomas ʽdrąg do podważania i toczenia kamieni, pni; drąg do zapierania drzwi; pawąz na wozie siana; szlabanʼ — zapoż. z prus.-niem. *bōm* (GL 38, LEW 64n., Čepienė 94, 111). Por. łot. *buõmis* ʽdrąg do podnoszenia ciężarów; pawązʼ ⇐ śrdn. *bōm* (Jordan 58).

búožė 1. ʽgałka jako zakończenie laskiʼ, 2. ʽpałka z grubszym końcemʼ, 3. ʽnarzędzie do młócenia (bijak w cepach), do zgniatania, ubijania, miażdżeniaʼ, 4. ʽmaczugaʼ, 5. ʽkolba (karabinu)ʼ, 6. ʽpastorał, buławaʼ, 7. ʽbezmian, waga przesuwnikowaʼ, 8. przen. ʽkułak,

[66] Por. Stang 1966, 353: «Formen wie *lỹna*, *bū̃na* sind gewiss später Ersatz für *lį̃ja*, *bų̃va*».

[67] Nie można więc zgodzić się z Otrębskim (GJL II, § 534) i Sennem 1966, 288, którzy twierdzili, że prs. *bū̃na* zostało utworzone od osnowy inf. *bū́ti*.

bogaty gospodarz'. SD «buława; maczuga», *buožė gelažinė trumpų kotų turinti* SD «kijec» ['krótka żelazna buławka używana zwł. przez Mazurów', SPXVI]. Odpowiednik łot. *buõze, buozis* 'kij, pałka, maczuga; bezmian; barć leśna na uciętym pniu drzewa'. — Drw. *buožẽlė* 'bijak cepów; wałek do tarcia maku; ruchoma część maselnicy; zawiązek owocu', SD «pałka do bębna». Cps. *buožgal̃vis* 'kijanka, larwa żaby', war. *buožgal̃vė, buodžgal̃vė* (por. *galvà*, syn. *kū́jagalvis*), *buožgal̃vis, buodžgal̃vis* 'mający wielką głowę' (przezwisko, obelga). — Jest to jeden z takich wypadków, kiedy dyftong *uo* ukazuje się na miejscu spodziewanej samogłoski lit. *o* < pbałt. *ā (paralele: *kuõlas, stuomuõ*). Rekonstrukcja: *bóžė < *bāž-i̯ā — drw. od wyrazu *bāžu- < $*b^h\bar{a}\acute{g}^hu$- < $*b^heh_2\acute{g}^h$-u- 'ramię, łokieć mierniczy'. Por. wed. *bāhú-*, aw. *bāzu-* 'ramię; przednia łapa zwierząt', gr. πῆχυς, eol. πᾶχυς m. 'ramię, łokieć mierniczy', toch. A *poke*, toch. B *poko* 'ramię', stnord. *bógr* 'shoulder', stwn. *buog* ts. łac. *tri-fāx, -fācis* f. 'rodzaj pocisku' (znacz. etym. 'broń na trzy łokcie długa'). Motyw dla rozwoju znaczeniowego *búožė*: kość z przedniej łapy upolowanego zwierzęcia była widocznie używana jako pałka, maczuga. Por. dyferencjację znaczeniową przy wyrazie *šónas*.

bū̃ras przest. 1. 'chłop' (m.in. Donełajtis), 2. hist. 'Litwin, mieszkaniec b. Prus Wschodnich' (w odróżnieniu od Niemca, mieszkańca miasta, mieszczanina) — zapoż. z prus.-niem. *būr* (GL 39, LEW 65, Čepienė 129n.), por. nwn. *Bauer*. — Drw. *būrkà* 'chłopka' (m.in. Donełajtis), cps. *bū̃rvaikis* 'chłopski syn' (por. *vaĩkas*).

burbė́ti, *bur̃ba* a. *bùrba*, *burbė́jo* 1. 'mówić niewyraźnie, mamrotać, mruczeć, jąkać się', SD *burbu* «blekocę, balbutio» (syn. *burbekluoju, stenekliju*), 2. 'burczeć z niezadowolenia', 3. 'tokować (o cietrzewiu), gulgotać (o indyku)', 4. 'bulgotać (o źródle, o gotującej się wodzie)', 5. 'robić co z hałasem, turkotać', 6. 'palić się mocnym ogniem', 7. 'bujnie rosnąć'. Czas. dźwiękonaśladowczy, por. interj. *bùrbt, bur̃bt* — o bulgocącym a. lejącym się płynie, o bzyku owada, o wymamrotaniu paru słów (*Apie tai niekam nė burbt* 'O tym nikomu ani mru mru!'), też o pogrążeniu się w w wodzie, błocie. Inaczej BSW 39, LEW 43n. (s.v. *bir̃bti*). — Drw. *burbẽklis* 'gderliwy człowiek, zrzęda', *burblỹs* ts., *bur̃bulas* a. *bùrbulas* 'bańka, bąbel na wodzie, bańka mydlana', *burbùlis* 1. 'bańka', 2. 'cietrzew', 3. 'kto ma pulchne policzki, jest pucołowaty lub gruby', *burbuolẽ* 'kuliste zakończenie, gałka; pompon u bata; pączek; bańka na wodzie', też 'szyszka; lilia wodna', *burbuolė* SD «bąbel, bąbol, bańka na wodzie». Zapożyczeniem lit. *burbùlis* jest ros. gw. *burbúlь* 'bańka na wodzie', drw. *búrbolka* ts., zob. Anikin, RES 5, 149. — Vb. denom. *burbuliúoti* 'ukazywać się (o bańkach na wodzie), puszczać bańki; chlupotać, bulgotać; gulgotać (o cietrzewie, indyku); mamrotać, narzekać, utyskiwać, gderać; przymilać się, zalecać się', *burbuoliuoja vanduo* SD «bąbele się czynią na wodzie» (syn. *kunkaluoja vanduo*). — Tu też *bur̃bti, burbiù, burbiaũ* 'brzęczeć, bzykać; mamrotać, bąkać; brudzić, zanieczyszczać (o muchach na szybie)'. Por. syn. *bir̃bti*.

bùrė I gw. 'owca' (w języku dzieci), zdrob. *burýtė, buriùtė* — od zawołania na owce *burė, burè, buriùk*. Vb. denom. *burénti* 1. 'beczeć (o owcy)', 2. 'zwoływać owce'. Por. LEW 65. Poza tym *bùrė* oznacza 'szyszkę' (*Voverė burės yra išaižiusi*). Niejasne.

bùrė II 'żagiel' — zapoż. z łot. *bur̦a*, które ze swej strony jest zapożyczeniem fińskim, por. fiń. *purje* 'żagiel', est. *puŕje* ts. (LEW 65). Zob. też zapoż. *žẽglis*. — Drw. *burìnis laĩvas* 'statek żaglowy', cps. *bùrlaivis* 'żaglowiec' (por. *laĩvas*), *bùrstiebis* 'maszt żaglowy' (por. *stíebas*). — N.B. W czasach Szyrwida wyraz *bùrė* nie był jeszcze znany w języku wschodniolitewskim. Por. takie zwroty, jak *drobė eldijinė* SD «żagiel do naw», *kartis drobės eldijinės* SD «żaglowy drąg». Zob. też *žẽglis*.

burgė́ti, *bùrga*, *burgė́jo* 1. 'o wodzie: wydobywać się z głębi, o źródle: bić, bulgotać' (*šaltìnis bùrga*), 2. 'mamrotać, zrzędzić', 3. o kiszkach, brzuchu: *pilve bùrga* 'w brzuchu

(komuś) burczy'. Też *burgti, burgia* a. *burga, burgė* b.z.a. ʻo wodzie: wylewać się spod lodu; bulgotać'. Czas. dźwiękonaśladowczy, por. interi. *bùrg* — o wodzie wypływającej z przerębla, *bùrgt, bur̃gt* — o wpadającym do wody kamieniu, wiadrze. Por. LEW 66. Podobny charakter mają czas. *burbė́ti* (zob.), *bur̃gzti* ʻwarczeć, huczeć; brzęczeć; burczeć w brzuchu', *burkúoti* ʻgruchać (o gołębiach)' obok *brukúoti*: SD[1] *brukuoju* «grucham, garrio, gemo instar columbarum aut turturum», SD *brukuoja karvelis* «grucha gołąb». — Drw. *ámburgos* (zob.), *bur̃gė* 1. ʻbłoto, grzęzawisko', 2. ʻrzadka, licha zupa', 3. ʻsamogon', *išburgos* b.z.a. f.pl. ʻujście rzeki, ujście Niemna do morza' (Dowkont). — N.jez. *Bùrgis, Burgãlis*, n.rz. *Burgẽlis, Bur̃gupelis*. — Por. łot. *burgutiņa* ʻbąbel na wodzie'.

būrỹs, acc.sg. *bū̃rį* 4 p.a. 1. ʻgromada ludzi, grono; stado zwierząt; chmara ptaków', 2. ʻpluton wojska', 3. gw. ʻprzeciąg czasu, okres' (*Vilniuj ilgą bū̃rį gyvenau*), 4. gw. ʻuderzenie deszczu, śniegu, wichru; zamieć śnieżna'. War. *bū̃ras* ʻmała chmura deszczowa' (*Kad ir mažas bū̃ras, bet prilijo daug*). Odpowiednik łot. *bũris* ʻmnóstwo, tłum, ciżba'; też *bũra* ʻkupa, stos'. Może to być derywat na *-i̯a-* od prymarnego przymiotnika *bū́ras < pie. *b^{h}uh$_2$-ró-, znacz. etym. ʻliczny, mnogi, rozmnożony' ⇐ ʻurodzony' (por. *bū́ti* ʻbyć, istnieć', pwk. pie. *b^{h}u̯eh$_2$-). Por. Būga, RR I, 305n., BSW 40, LEW 66. Tymczasem NIL 47 widzi tu refleks derywatu rzekomo już pie., rekonstrukcja *b^{h}uh$_2$-r-ii̯o-. Z innym suf.: wed. *bhū́ri-* ʻliczny, mnogi, wielki, potężny', aw. *būiri-* ts. < *b^{h}uh$_2$r-i- (NIL, *l.c.*, tak też ALEW 171). Paralela znacz.: gr. φῦλον ʻród, plemię, szczep, klan, rasa; naród, lud', φυλή ʻgrupa ludzi powiązanych węzłami krwi, plemię, fyla' : φύω ʻpłodzić, rodzić, wydawać na świat'. — Drw. *būrẽlis* ʻkółko (literackie), gromadka (dzieci)', *bū̃rininkas* ʻplutonowy', *sámbūris* ʻzebranie się, zbiegowisko; stowarzyszenie' (od vb. cps. *susibùrti*, por. *sámbėgis*), cps. *bùrvalkis* ʻścieżka wydeptana przez bydło' (por. *valk-*). Adv. *būriaĩs* ʻczasami, chwilami, z przerwami; miejscami' (war. *bū̃rais*), *kìtą bū̃rį* a. *kitù būriù* ʻinnym razem'. Vb. denom. 1. *bū́rautis, susibū́rauti* ʻzejść się w gromadę; ożenić się', 2. *būriúotis* ʻskupiać się, gromadzić się, zrzeszać się', 3. *bùrti, buriù, bū́riau*, z prvb. *su-* ʻskupiać, łączyć się (w stado); plątać (nici, sznury)', refl. *susibùrti* ʻskupić się, zejść się w gromadę'.

bùrka gw. ʻdługie obszerne okrycie wierzchnie, uszyte z sukna' — zapoż. z błr. *búrka, -i* (LKŽ I, 1188, por. ESBM 1, 417).

burkantai b.z.a. m.pl. przest. bot. ʻpasternak, roślina warzywna o jadalnych korzeniach, Pastinaca sativa', SD *burkuntai* «pasternak» — przekształcenie formy pl.t. *burkanai, która oddawała zapożyczony wyraz strus. *bŭrkanŭ* (SLA 48). Z tego samego źródła pochodzi łot. *bur̃kãns* ʻmarchew' (ME I, 353).

bùrlas, *bur̃las* gw. ʻbłoto, rzadkie błoto, miejsce rozdeptane kopytami zwierząt' (*Arkliai, inpuolę į tokį mulkasį, paneria į burlą iki ausių*). Trudne. W wypadku analizy *bur-las* (por. *grùblas* ⇐ *grùbti*; *aũlas* ⇐ *aũti*; *siū́las* ⇐ *siū́ti*) leksem *bur-* pozostaje w zupełnej izolacji. Z tego względu lepiej poniechać zestawienie z psł. *bŭrl-ogŭ ʻlegowisko zwierząt, barłóg' (rcs. *bŭrlogŭ*, sch. *bŕlog*, ros. *berlóga*, ukr. *berlíh*, *berlóha*, czes. *brloh*), które wysunął Būga, RR I, 435, a podjęli REW I, 80 i LEW 66. Warto zauważyć, że w BSW brak jest odpowiedniego zestawienia. Alternatywą dla analizy *bur-las* może być *burl-as*, deverbativum do *bur̃lyti* ʻo zwierzętach: zamiast żreć mieszać żarcie pyskiem i zapaskudzać koryto' (zob. s.v.). — Drw. *burlegà* ʻbłoto, grzęzawisko; marna polewka; niesmaczne zsiadłe mleko', *burlià* c. ʻkto jedząc zanieczyszcza siebie i stół; tłusty człowiek', *burlýnas* a. *burlỹnė* ʻbłoto, błocko', *burlìngė* ʻprzekwaszone mleko; niesmaczna zupa', *burliūgà* ʻrzadkie błoto; marna polewka', *burliuñgė* ts., *burliuñgis* ʻtłuścioch o okrągłej, nalanej twarzy' (na temat suf. *-iung-* zob. GJL II, § 508). — N.B. Z uwagi na podobieństwo formalno-znaczeniowe takich form, jak *burlià* (zob.) i *murlià* ʻgrzęzawisko, błoto', *burliuñgis* (zob.) i *murliuñgis* ʻtłuścioch', nasuwa się pytanie, czy *bùrlas* nie może być fonetycznym wariantem do *murlas, zob. *mùrla*,

mùrlė, murlià s.v. *mùrti* ʽmoknąć, rozmakać’ (na temat gwarowej oboczności *b* / *m* zob. GJL I, § 459).

burliõkas gw. ʽ1. Rosjanin starowierca, filipon’ (*burliõkų bùrtai* ʽpaplanina, bzdury’, NDŽ), 2. ʽtęgi mężczyzna o rumianej twarzy’ (*Raudonas, toks burliõkas*). Rzadszy war.: *burlõkas* 1. ʽRosjanin starowierca’, 2. ʽRosjanin, najmowany do kopania rowów melioracyjnych’ (ZS 11). Zapoż. z ros. *burlák, -á* ʽflisak wołżański ciągnący łodzie pod prąd rzeki’, też ʽnieżonaty, samotny mężczyzna; bezdomny, włóczęga; nieokrzesaniec’ (por. REW I, 148). Przesunięcie znaczenia w kierunku ʽRosjanin starowierca’ nie zostało na razie niewyjaśnione, zob. Anikin, RES 5, 172n. Palatalizacja osnowy (*burľ-*) jest prawdopodobnie następstwem ludowo-etymologicznego skojarzenia wyrazu zapożyczonego z rodziną czas. *bur̃lyti* (zob.). Rusycyzmami są też łot. *bùrlaks* ʽkto zajmuje się rozbojem na drodze, rozbójnik, bandyta’ i fiń. *purlakka* ʽwłóczęga; nieżonaty mężczyzna’. Por. LEW 66.

bur̃lyti, *bur̃lija, bur̃lijo* wsch.-lit. 1. ʽo zwierzętach: zamiast pić / żreć mieszać płynne żarcie pyskiem, puszczać bańki, zapaskudzać koryto a. wiadro; niechętnie pić / żreć’, 2. ʽo kopytach zwierząt: mieszać błoto, robić błoto’ (*Gyvoliai bur̃lija balą*, t.y. *balą daro*), 3. ʽo nurkujących kaczkach: puszczać bańki’. Prawdopodobnie zapoż. z błr. *burlícь, -ljú*, 3 sg. -*lícь* ʽbulgotać, gulgotać — wydawać dźwięk towarzyszący laniu się, przelewaniu płynu, wrzeniu’. Por. też ros. *burlítь* m.in. ʽtryskać strumieniem; szybko mieszać (płyn, coś rzadkiego; przelewać z głośnym odgłosem; powodować bulgotanie; burczeć — o odgłosie we wnętrznościach; bełkotać (o pijanym)’. Podstawa zapewne onomatopeiczna. Mało prawdopodobne jest pokrewieństwo litewsko-słowiańskie, które z powodu refleksu sch. *bŕliti* dopuszcza — z pewną rezerwą — Anikin, RES 5, 175. Warianty lit. z innymi suf.: *bur̃linti* ʽmącić wodę kijem’ (refl. ʽpluskać się — o kaczkach’), *burlióti, -ja, -jo* ʽrozrzucać żarcie pyskiem’ (*Paršai ėdalą išburliójo*).

burnà, acc.sg. *bùrną* 3 p.a. 1. ʽusta, jama ustna’, 2. ʽtwarz, gęba, pysk’. War. *bùrna* 1 p.a. SD: *burna* «gęba, os, bucca», «pucki, buccalæ», *kraipau burnų* «wykrzywiam gębę», *sukuliu burnų* «obijam komu gębę», *ažudungtė burnos moterų* «zatyczka niewieścia» [ʽzasłona białogłowska na twarz’, L.]. Odpowiedniki łot.: *pur̂na* a. *pur̂ns* ʽpysk, morda (psa); szpic stopy, buta’ (por. łot. *pãls* ob. *bãls* ʽblady’). Wokalizm *ùrC* wskazuje na setowy st. zanikowy, *b^{h}r̥H-néh$_2$-. Wiąże się z orm. *beran* ʽusta’, śrir. *bern(a)* ʽprzepaść, otwór’, stwn. *bora* ʽdziura’ i łac. *perforāre* ʽprzedziurawić’, por. LEW 66. To prowadzi do pwk. *b^{h}erH- ʽrobić ostrym narzędziem’ (LIV^{2} 80), por. materiał ie. przytoczony s.v. *bárti*. BSW 40 w ślad za artykułem S. Mladenova (*Indogermanische Forschungen* 35, 134) zestawił *burnà* z bg. gw. *bъrna* ʽwarga’, trzeba jednak zauważyć, że izolowany charakter bułgarskiego świadectwa pozbawia go siły dowodowej. — Drw. *apýburnis* ʽmiejsce koło ust’, *burnius* SD[1] «gębiasty, labeo», *pabùrnis* (zob.). Cps. *kraivaburnis* SD «krzywogęby, distorto vultu homo, valgus» (por. *kreĩvas*), *nepraus(ta)bur̃nis* ʽkto się nieprzyzwoicie wyraża’ (por. *nẽpraustas* ʽniemyty’), *stačiabur̃nis* ʽkto mówi prosto z mostu, bez ogródek’ (por. *stãčias*), *šùnburnis* 1. ʽistota bajkowa o psim pysku’, 2. ʽkto się nieprzyzwoicie wyraża’ (por. *šuõ*). Zwraca uwagę człon złożeniowy *bur-*, nie *burn-*, w *pilvabur̃ys* ʽbrzuchomówca’ (por. *pil̃vas*, syn. *pilvakalbỹs*). Vb. denom. *burniúoti* ʽgderać, zrzędzić, sprzeciwiać się’, *suburniúoti* ʽzwymyślać’, *burnóti, -ju, -jau* ʽpyskować, wymyślać, złorzeczyć’.

burõkas bot. ʽburak, Beta’ (m.in. SD) — zapoż. z błr. *burák, -á* (SLA 48, ZS 11, LEW 67). — Pl. *burõkai* ʽzupa buraczana, barszcz’ — zapoż. z błr. *burakí, -óŭ* (por. ESBM 1, 413).

bursà 4 p.a. stlit. DP ʽtowarzystwo; społka; społeczność; gmin’ — zapoż. z pol. przest. *bursa* ʽinternat, wspólne miejsce zamieszkania uczącej się młodzieży; bractwo, cech; towarzystwo’ (SPXVI). Por. SLA 49, LEW 67.

bursavóti, *bursavóju*, *bursavójau* stlit. DP ʽobcować, towarzyszyć' — zapoż. z pol. przest. *bursować* m.in. ʽprzestawać, obcować, zadawać się' (SPXVI). War. *bursauti* ʽobcować' (Bretkun), *bursyti* ts. (DP). Por. SLA 49. — Gw. *bursavóti* ʽpodburzać, podjudzać', np. *Ana bursavója vyrą mano, kad mane muštum*, t.y. *primoko*. *Pribursavójo visą kaimą, nebegaliu nė pasirodyti*.

bursinỹkas stlit. DP ʽtowarzysz; społsługa' — zapoż. z pol. przest. *burśnik* ʽwspółtowarzysz; żołnierz należący do tej samej roty' (SPXVI). Por. SLA 49. — Drw. *bursinỹkė* DP ʽtowarzyszka'.

bùrta 1. ʽczworoboczny kawałek drewna; kawałek (mydła, słoniny, mięsa)', 2. ʽlos ciągniony, sors', SD «los, losowanie» (*burtas metu* SD «losuię»), 3. ʽsześcianek do gry w kości', 4. przest. ʽczary'[68], 5. ʽczęść, udział w czym'. Odpowiednik łot. *bur̂ta*[2] ʽnacięcie, karb; spis'. Dewerbalny rzeczownik na *-tā-* od *bùrti* ʽrzucać losy' (por. GJL II, §§ 392, 395). — Drw. *burtelė* SD[1] «los, sors», *burteles metauju* SD[1] «losuię», *per burteles kų daliju* SD «losuię», *bùrtos* f.pl. ʽprzesąd, zabobon'. — Z innym suf.: *bùrtas* ʽlos, kostka, gałka do losowania; bilet loteryjny', pl. *bùrtai* 1. ʽlosy': *mèsti bùrtus* ʽrzucać losy', *tráukti bùrtus* ʽciągnąć losy', 2. ʽwróżby, czary', 3. ʽprzesądy'. Odpowiednik łot. *burts* ʽZeichen eines Zauberers, Wahrsagers; der Buchstabe'. — Zapoż. lit. w pol. przest. *burty* pl. ʽczary' (Bednarczuk 1999, 155). — Drw. *bùrtininkas* ʽczarownik, wróżbita', SD *burtinykas* «wieszczek, wrożek» (por. łot. *burtnieks* ts.), *bùrtvos* f.pl. ʽwróżby, czary' (por. suf. w *béržva*, *brastvà*). Cps. *burtametys* SD «losownik, sortitor, sortilegus» [ʽco losy puszcza, rzuca', L.] (por. *mèsti*), *burtãžodis* ʽczarodziejskie słowo, zaklęcie' (por. *žõdis*). Por. łot. *bùrvis* ʽczarownik' (⇒ *bùrvîgs* ʽczarodziejski', *bùrvība* ʽczary'), cps. *burtsmetis* ʽlosujący'.

bùrti, *buriù*, *bū́riau* 1. ʽrzucać losy, losować', 2. ʽodprawiać czary, praktykować magię', 3. ʽwróżyć, przepowiadać przyszłość'. SD *buriu* «wieszczę, wrożę». Odpowiednik łot. *bur̃t*, *buŗu*, *bũru* ʽczarować, uprawiać czary; guzdrać się'. Bez pewnej etymologii. BSW 40: do gr. φάρμακον n. ʽlek, lekarstwo; trujące ziele; napój zaczarowany', pl. φάρμακα ʽczary, uroki, gusła' (zob. też GEW II, 992n.; tymczasem Beekes 2010, 1554 określił φάρμακον jako wyraz pregrecki). ME I, 354 rekonstruuje znacz. etym. ʽrobić znaki bartnicze, klejma', czego śladem ma być sb. psł. *bъrtī ʽbarć'. Podobnie Jēgers 1966, 38n.: ʽrobić nacięcia jako znaki tajemne'. LEW 67: *bùrti* należy do rodziny ros. *bortь* ʽbarć'. — Drw. *burimas* SD «wieszczba, wieszczenie; wrożba, wrożenie», *bùrta* (zob.).

būsià ptk. gw. ʽjakoby, niby, rzekomo, podobno', np. *Būsia kits iš tenai kunigas persikels čia* ʽPodobno (jakiś) inny ksiądz stamtąd przeniesie się tutaj'. War. do *bū́sią* II (zob.). Por. *bùce*, *bū́k*.

bū́sią I sb. SD <busiu> «potomni», SD <potam busiu> «potomni ludzie, potomkowie» — skostniała forma nom.pl.m. od participium fut. act. *bū́siąs* ʽtaki, który będzie' (inf. *bū́ti*).

bū́sią II ptk. ʽjakoby, niby', np. *Dar, mat, būsią nežinanti Lazdienės liežuvio*. Skostniała forma nom.pl.m. od participium fut. act. *bū́siąs* ʽktóry będzie' (inf. *bū́ti*). Syn. *būsiam*, *bū́sint* (por. *nórint*), *bū́sis*.

bùsilas gw. ʽbocian, Ciconia' — zapoż. z błr. *búsel*, *-sla* (LEW 67, por. ESBM 1, 423, Anikin, RES 5, 206). War. synkopowany *bùslas*. Por. syn. *gañdras*, *garnỹs*, *gužùtis*, *stãrkas*. — Drw. *busilẽlis* ʽpewna roślina polna i roślina łąkowa', *busiliùkas* ʽmłode bociana'. — N.m. *Busilaĩ*, n.jez. *Busilų̃ ẽžeras*.

---

[68] Por. *su burtinyke ant burtos veizdėdavau* MŽ 11_4 ʽz czarownicą na czary patrzyłem'. — *Netikėkime žynavimump, žolinėjimump, bùrtump, velniump, praktikoriump kokiuose norint privalymuose mūsų* DP 483_{31} ʽNie uciekajmy się do czarow, do czartow, do praktykarzow w jakichkolwiek potrzebach naszych'.

bùsokas, *bū̃sokas* gw. 'bosak, długi drąg, na którym osadzone jest żelazne okucie z ostrzem i hakiem' — zapoż. z prus.-niem. *bōshaken* (GL 39, LEW 67), por. nwn. *Bootshaken* m. 'drąg do odpychania łodzi'. Zob. też *prìkis*.

bū́sta 3 os. prs. gw. 'mieszka, przebywa gdzie; bywa, zdarza się', np. *Mano teta bū́sta Vilniui penkiasdešimt metų* 'Moja ciotka mieszka w Wilnie pięćdziesiąt lat'. *Prieg dukterei bū́stu* 'U córki mieszkam'. *Visaip jau čia bū́sta* 'Różnie tu bywa'. *Apsibū́sta* 'Przyzwyczaja się'. Prs. utworzone suf. *-sta-* od inf. *bū́ti* 'być'. Podobny pdg.: *plū́ti*, *plū́sta*, *plùvo*. Por. bliskoznaczne prs. *bū̃na* i *bū̃va*. — Neopwk. *būst-*: *bū́sti* inf. 'żyć' (Vidugiris 1998, 100), *bū́stimas* (zob.).

bùsti, *bundù*, *budaũ* 'budzić się ze snu, ocucać się', zwykle z prvb.: *atbùsti* 'przestać spać', *įbùsti* 'wyrosnąć, dojrzeć' (*Visi trys vaikai buvo nemaži, jau inbudę*), *nubùsti* 'zbudzić się; dojrzeć umysłowo, stać się świadomym czego', *pabùsti* 'zbudzić się, oprzytomnieć', SD *pabundu* «ocucam się» (syn. *pagirstu*), *subùsti* 'zbudzić się po kolei, jeden po drugim' (*Subùdo, suskelė visa šeimyna*). Odpowiednik łot. *bust*, *bùdu* (*bundu, war. *būstu*), *budu* 'budzić się ze snu'. Formacja na SZ *bud-* od niezaświadczonego SE *bi̯au̯d- < pie. *bʰeu̯dʰ- 'czuwać, być obudzonym' (LIV² 82, BSW 33), por. scs. *bljudǫ*, *bljusti*, gr. πεύθομαι (s.v. *baũsti*). Formacja infigowana spełniała rolę inchoativum lub ingressivum w stosunku do dur. *budė́ti* (zob.). Por. Vaillant, GC III, 236. Temat *bʰundʰ- też w gr. πυνθάνομαι 'dowiadywać się, rozpytywać się o co; wiedzieć, słyszeć o czym'. — Neopwk. *bus-* (⇐ *bùsti*): *atbusčiaĩ* m.pl. 'przerwy we śnie' (por. *rẽgzčiai* ⇐ *règzti*). — Neoosn. *bund-* (⇐ *bundù*): *prasibundinė́ti* 'przebudzać się', *pabundinti* b.z.a. 'budzić kogo' (por. *prijuñdinti* ⇐ *jundù*; *jùnkinti* ⇐ *jùnkiu*). — Odpowiednik z sufiksem nosowym: psł. *bŭd-nǫ, scs. *vъzbŭnǫ*, *-bŭnǫti* 'ocknąć się, obudzić się' (aor. *vъzbŭde*), strus. *vozbnu*, *vozbnutь*. Sufigowane *bŭdnǫ tak się ma do infigowanego lit. *bundù* jak *dŭxnǫ 'tchnę, oddycham' do *dunsù* i *sŭxnǫ 'schnę' do *sunsù*. — WSZ *būd-*: *bū̃dytis*, *-ijas* DP, później *bū̃dintis*, *-inas* 'ćwiczyć się, wprawiać się w czym, pobudzać się do czego' (sb. postvb. *bū̃dijimas* a. *įbū̃dijimas* DP 'ćwiczenie'). Sb. postvb. *bū̃das* (zob.). Nawiązanie psł. *byd-a- < pbsł. *būd-ā-: scs. *vъzbydati* iter. 'ocykać się'. — SO *baud-*: *báudinti* (zob.).

bū̃sti, *būstù*, *būdaũ* gw. 'wyknąć, nawykać', *įbū̃sti* 'wprawić się w czym, nabrać wprawy', *pribū̃sti* 'przywyknąć (do jakiejś pracy), nabrać doświadczenia', *pribū̃dęs*: *Ką čia kalbė̀ti, jis pribū̃dęs žmogus — ir šilto ir šalto ragavęs*. Trudne. Po pierwsze *būd-* może być alternantem na st. wzdłużonym do *bud-* (*bʰudʰ-), jak w *bundù*, *bùsti* 'budzić się ze snu'. Po drugie *būd-* może być neopierwiastkiem, mianowicie takim, jaki widać w *bū́davo* (zob.). Wtedy prs. *būstù* < *būd-stu 'oswajam się, nawykam' byłoby drw. inchoatywnym od prs. statywnego *būdu 'istnieję' (zob. *bū́damas*).

bū́stimas DP 'istność' [istnienie], war. *bū́stimė* a. *būstimẽ* DP 'istność [łac. *essentia*], istotność, bytność, postawa, postać, istota'. Np. *Nesa viena yra Dievystė, vienas būstimas, ir natūra, viena galybė, amžinumas...* DP 218_{29} 'Abowiem jedno jest Bostwo, jedna istność, i natura, jedna możność, wieczność...'. — *bet viena yr, ir ne kita visų trijų personų Dievystė, viena būstimė, ir natūra viena* DP 261_{23} 'ale jedno jest, a nie insze wszytkich trzech osob bostwo, jedna istność, i natura jedna'. W kwestii akcentuacji zob. Skardžius 1935, 44, 108. Rzeczowniki te są abstractami na *-im-*, utworzonymi od neopwk. *būst-*, wyabstrahowanego z prs. *bū́sta* 'mieszka, bywa' (zob. s.v.). Por. *siuvìmas* 'szycie' od *siuv-* jak w *siùva* 'szyje' (*siùvo* 'szył'). Fakt, że nie ma drugiego przykładu na użycie suf. *-imas* przy osnowie prezentycznej na *-sta*[69], skłania do przypuszczenia, że *būst-im-* to jeden z Daukszowych

[69] Tak np. prs. *plū́sta* 'płynie' (*plūd-sta) od *plū́sti* nie prowadzi do †plūst-imas ani †plūst-imė. Odpowiednie abstractum brzmi *plūdìmas*, *paplūdìmas* 'rozlanie się', jest więc derywatem od osnowy prt. *plū́do*. Podobnie w

neologizmów. — Podobny charakter ma złożenie *bendra-būstimė* (nie odnotowane w LKŽ), oddające w DP polski rzeczownik *społistność* przest. ʽfakt bycia tejże samej istoty, co i drugi’ (por. *beñdras*)[70] ⇐ *społ-istny* przest. ʽjednej z drugim istoty’ (np. *Chrystus jest społistny Ojcu swemu*, L. z Wujka). — Inne drw. od neopwk. *būst-*: *bū́stas* ʽmiejsce przebywania, mieszkanie’, *bū̃stė* gw. ʽpewien stan, sposób bycia’ (*šventės bū̃stė* ʽświętowanie’), *bū́stinė* a. *bū́stynė* ʽsiedziba, kwatera, miejsce stałego pobytu’ (*Čia mano bū́stinė*).

bušùitis, *bušùjuos*, *bušùjaus* gw. 1. ʽo dzieciach: szaleć, hałasować’ (*Nesbušùik — tėvelis miega* ʽNie hałasuj — tatuś śpi’), 2. ʽwywoływać burdy podczas wesela a. zabawy’ — zapoż. z błr. *bušavácь*, *-úju*, 3 sg. *-úje* (por. ZS 11).

būt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *bū́tas* ʽtaki, który stał się, który był’, ptc. prt. pass. do *bū́ti* ʽbyć’ (zob. s.v.), por. też *nebū́tas* ʽniebywały, nieistniejący’. Drw. 1. *būtýbė* a. *būtỹbė* ʽistota żywa, stworzenie’, SD «bytność rzeczy» (syn. *buitis*, *esybė*). — 2. *bū́tinas*, *-à* ʽkonieczny, nieodzowny, istotny, ważny’[71], SD[1] «doskonały» (syn. *suvisu*, *visiškas*, *tobulas*), SD «ważny, przyiętny», *būtinas daiktas* «ważno co iest, waży co», ⇒ *būtinaĩ* adv. ʽkoniecznie’, DP *bū́tinai* ʽzgoła [ʽzupełnie’], istotnie’; ⇒ *būtinýbė* ʽkonieczność, nieodzowność’. — 3. *būtingas* SD «istotny, substantialis» (syn. *esingas*). — 4. *bū́tinė* a. *būtìnė* ʽmiejsce pobytu, zamieszkania’. — 5. *būtóvė* ʽprzeszłość; nauka o przeszłości, historia’, neol. z formantem *-ovė*, jak np. *senóvė* ʽstarożytność’. — 6. *būtuvė̃*, *būtùvė* ʽbyt, życie’ (*Ot, kokia mūs būtuvė̃*), ʽmiejsce zamieszkania’ (por. *virtùvė* ⇐ *vìrtas*). Por. *eit-*, *mirt-*.

bū̃ta — ptc. prt. pass. n. od *bū́ti* ʽbyć’. Jest konstruowane z agensem o formie genetiwu, np. *Kienõ čià bū́ta? Čià Jõno bū́ta* ʽKto tu był? Tu był Jan’. *Mat, ir svečių bū́ta* ʽWidać, że byli (tu) goście’. Por. też *bū́ta kõ* ʽnic się nie stało, nie ma sprawy’.

bùtas 1. ʽdom mieszkalny, chata’, 2. ʽbudynek gospodarski’, 3. ʽdom z podwórzem i zabudowaniami gospodarskimi, obejście’, 4. ʽmieszkanie złożone z jednego lub wielu pokoi’, 5. ʽsień w chłopskiej chacie, zwykle z paleniskiem do gotowania’, 6. SD *moterų butas* «frauc[y]mer mieysce» [ʽkobiety należące do pocztu dworskiego, panny dworskie, dwórki’, SPXVI] (syn. *moterų gyvenimas*, *mergų būklas*). Różni się iloczasem od *bū́tas* ptc. ʽtaki, który był, gewesen’, por. *bū́ta*, *bū́ti*. — Z innym suf.: *butà* ʽdom, chata, mieszkanie; dom wraz z całym gospodarstwem rolnym, obejście’, SD «pokoy, budowanie, penetrale, conclaue» [ʽwnętrze domu’] (syn. *gyvenimas*). Odpowiada stpr. *buttan* acc.sg. ʽdom’, gdzie post-geminacja *tt* wskazuje na krótkie *u*. — Etymologiczne powiązanie nominów *bùtas*, *butà* z czas. *bū́ti* ʽbyć’ < pie. $*b^huh_2$-C (por. LEW 68) wymaga hipotezy, że w strukturach $*b^hu$-tó-, $*b^hu$-teh_2- ukazuje się pierwiastek nielaryngalizowany i że został on przeszczepiony do pozycji antekonsonantycznej z takiego kontekstu, gdzie pie. $*b^huh_2$- wydawało $*b^hu$- na mocy prawa głosowego (zanik spółgłoski lrg., np. w wyrazie złożonym). Inna, i chyba bardziej prawdopodobna ewentualność, to neoapofonia *ū* (osnowa) ⇒ *ŭ* (derywat), paralelna np. do *ā ⇒ *ă*. Paralele: gr. φυτός ʽwydający owoce, urodzajny; ukształtowany przez naturę, bez sztuki’, φυτόν n. ʽroślina, stworzenie, potomek’, φύτλον ʽroślina’ : stang. *botl*, *bold* ʽdom’, stisl. *ból* ʽmiejsce zamieszkania, obóz’ (pgerm. *buþla- < pie. $*b^hu$-tlo-[72], por. NIL 49); stir. *both* f. ʽchałupa’, śrwalij. *bod* f. ʽmiejsce zamieszkania, dom’ (pcelt. *butā-); φύσις,

takich razach, jak *ėmìmas* ʽbranie, wzięcie’ ⇐ *ė̃mė* (por. prs. *ìma*), *gėrìmas* ʽpicie’ ⇐ *gė́rė* (prs. *gẽria*), *bliovìmas* ʽbeczenie, bek’ ⇐ *blóvė* (prs. *bliáuna*), *pylìmas* ʽlanie, sypanie’ ⇐ *pýlė* (prs. *pìla*).

[70] Jest to hapaks, por. *griųva klajojimas bedievių Naujakrikščių, prieš tikrą Dievystę ir pirmamžinavimą, ir bendrabūstimės su Tėvu Sunaus Dievo* DP 349_{21} ʽUpada błąd niezbożnych Nowochrzczeńcow, przeciw prawemu Bostwu a przedwieczeństwie, a społistności z Ojcem Syna Bożego’.

[71] Podobną budowę ma przymiotnik rcs. *bytĭnŭ* ʽἐπιούσιος’, strus. *bytnyjь* ʽpowszedni, codzienny’ (o chlebie), ros. gw. *býtnyj* ʽprzeszły, były’ i ʽzdrowy, krzepki, dorodny’, słń. *bíten* ʽistotny, ważny’, stpol. *bytny*, *bytni* ʽistniejący, istotny’.

[72] Z tym kontrastuje refleks lit. *bū́kla* m.in. ʽmiejsce pobytu, siedziba’ < pie. $*b^huh_2$-$tleh_2$-, zob. hasło *bū́klė*.

-εος f. m.in. ʽurodzenie, pochodzenie, początek; wzrost; przyroda; byt, wszechświat, rzeczywistość’ < pie. *b^hu-ti- wobec wed. *bhūtí-* f. ʽpomyślność’, lit. *būtìs* (zob. *buitìs*) < pie. *b^huh_2-ti- (NIL 47). Derksen 2015, 107 poprzestaje na stwierdzeniu, że krótka samogłoska formy *bùtas* jest problematyczna, zaś ALEW 174 widzi w *bùtas* zapożyczenie celtyckie. — Drw. *butẽlis* ʽmały domek przeznaczony dla komornika’ (⇒ *butélninkas* ʽchłop bezrolny mieszkający kątem w cudzej chacie, na komornym’, por. *trobélninkas* od *trobẽlė*), *bùtininkas* ʽlokator; właściciel domu; robotnik budowlany’, *butùkas* ʽsień, przedpokój’, *príebutis* ʽganek, przedsionek’, *ùžbutis* ʽczęść domu znajdująca się za sienią, zwaną «butas». Cps. *bùtangė* ʽróg domu’ (por. *angà*), *bùtkručis* ʽzłodziej okradający mieszkania’ (por. *krùčas*), *bùtpinigiai* m.pl. ʽdieta na hotel, dodatek mieszkaniowy’ (por. *pinigaĩ*), *bùtšaknis* ʽsyn dziedziczący gospodarstwo po ojcu’ (por. *šaknìs* ʽkorzeń’), *bùtvietė* ʽmiejsce, gdzie stał dom’ (por. *vietà*), *viẽšbutis* ʽhotel’ (por. *viẽšis*), *viršùbutis* ʽpoddasze, strych’ (por. *viršùs*). Vb. denom. *butáuti* ʽszukać mieszkania’. — N.m. *Bal̃butai* (por. *balà*).

bū́tent ʽmianowicie, w szczególności, to jest’, wyraz, który poprzedza wymienienie przedmiotów, o których mowa’, np. *trys daiktai... būtent netikėjimas in Kristų, apteisinimas paties žmogaus, bei piktasis sūdas* (Bretkun) ʽTrzy rzeczy... mianowicie niewiara w Chrystusa, osądzenie samego człowieka i sąd ostateczny’. *Daug lapuočių auga mūsų krašte, būtent ąžuolai, beržai, klevai ir kt.* ʽDużo drzew liściastych rośnie w naszym kraju, mianowicie dęby, brzozy, klony i inne’.

Zapewne stoi w związku z ptc. nesessitatis na *-tinas*: *bū́tinas* ʽten, co ma / winien być’ (SD^1 «doskonały, integer, perfectus...»). Dalsza analiza niepewna, zob. LEW 68 i ALEW 154, gdzie też wzmianka o war. stlit. <butinte> WP.

buterbròdas pot. ʽkromka chleba z masłem, serem itp., kanapka’ — zapoż. z ros. *buterbród, -a*, przest. *buterbrót* (⇐ nwn. *Butterbrot*, z nieregularnym przesunięciem akcentu na II człon złożenia, zob. REW I, 153, Anikin, RES 5, 217). Puryści zalecają zastąpienie tego rusycyzmu przez *sumuštìnis* (por. *sumùšti* ʽzbić’, tu ʽzłożyć razem — o dwu kromkach chleba’).

bū́ti, prs. *esù* (3 os. *yrà*; *bū̃va*, *bū̃na*), prt. *buvaũ* ʽbyć, istnieć; znajdować się gdzie; przebywać; bywać’. Forma 3 os. prt. *bùvo* zmienia się w gw. *buõ* / *buã*, *bū̃* (przez kontrakcję) lub *bù* (przez apokopę). Por. Zinkevičius 1966, § 136. Cps. *atbū́ti* m.in. ʽodwzajemnić (pomoc sąsiedzką), odpracować’, *išbū́ti* ʽprzebyć, odbyć; wytrzymać’, *nubū́ti* ʽwytrzymać, usiedzieć (w domu); zapomnieć; pozbyć się; ubyć’, *pabū́ti* ʽpobyć’ (*pabùvęs* ʽniemłody, leciwy’), *prabū́ti* ʽprzebyć, przebywać gdzie’, *pribū́ti* (zob.), *užbū́ti* ʽzatrzymać się gdzie dłużej; zapomnieć; zapłacić, wynagrodzić’. Refl. *apsibū́ti* ʽzostać na miejscu, zamieszkać’, *atsibū́ti* ʽodleżeć się (o lnie na polu)’, *įsibū́ti* ʽprzebyć gdzie dłuższy czas i przyzwyczaić się, zakorzenić się’, *užsibū́ti* ʽzabawić gdzie (dłużej); zajść w ciążę’. Odpowiedniki bsł.: łot. *bût* ʽbyć’, stpr. *būton* (też *boūt*, *boūton*, *baūton*), scs. *byti* ts. Refleks SZ pb. *buH-C < pie. *b^huh_2-C od *b^hu̯eh_2- ʽrosnąć, stawać się’ (LIV^2 98)[73]. Allomorf *b^huh_2- był z pochodzenia aorystyczny, por. wed. *á-bhū-t* ʽstał się, powstał’, gr. ἔφυν. Lit. formy inf. *bū́ti* i prt. *buvaũ* są supletywne względem praesentiów *es-* (zob. *esù*) oraz *yrà* (zob.). Podobnie w słowiańskim: scs. *byti* ʽbyć’, *zabyti* ʽzapomnieć’ : ptc. pass. *za-bŭv-enŭ* ʽzapomniany’. Allomorfizm lit. *buv-* / *bū-*, słow. *bŭv-* / *by-* (pbsł. *buu̯-V : *bū-C) jest konsekwencją zatraty spółgłoski laryngalnej w dwóch zróżnicowanych pozycjach, por. 1° *b^huh_2-V — zanik antewokalicznej lrg. pociąga za sobą tzw. hiat lrg. (zob. *buv-*), 2° *b^huh_2-C — zanik antekonsonantycznej lrg.

[73] Wtórną postacią st. pełnego jest *b^heu̯h_2-, por. wed. *bhávati* ʽstaje się, jest’. Tu też WSO *b^hōu̯h_2- w psł. *baviti, por. scs. *izbaviti* ʽuratować, uwolnić’, ros. *bávitь* ʽprzedłużać, zwiększać’, pol. *bawić* m.in. ʽprzebywać gdzie’ (por. rekonstrukcję pbsł. *bōu̯ei̯ō w BSW 41).

powoduje wzdłużenie zastępcze samogłoski *u*. Zob. Smoczyński 2003a, 55n. — Osobno zob. *bũna*, *bũva*, *bū́sta*, *bū́damas*, *bū́davo* oraz *esù*, *yrà*. — Drw. *bū́klė*, *bū́kla* (zob.), *būmenis* (zob.), *būtìs*, *-ies* (zob. *buitìs*).

bùtkėrė m. przest., gw. ʽbednarz, rzemieślnik wyrabiający naczynia klepkowe, obręczowe (beczki, kubły drewniane, balie)ʼ — zapoż. z prus.-niem. *butker* (GL 40, Čepienė 130), por. nwn. *Böttcher*. War. *bùtkėrius*. Co do zakończenia *-ėrė* por. *bẽkėrė*, *dìšėrė*, *klẽknėrė*. — Nazw. *Bùtkera*, *Bùtkiera*, *Bùtkeris*, *Butkėráitis*, *Butkeráitis*, *Butkieráitis* (LPŽ).

buv-: neopierwiastek wyodrębniony drogą reanalizy formy prt. *bùvo* ʽbyłʼ, to z pb. *bui̯-ā- < pie. *b^{h}uh$_2$-eh$_2$- (transponat). Zob. *bū́ti*. Sekwencja *uv-V* na miejscu pie. *uh$_2$-V, zawiera *v* jako wypełniacz tzw. hiatu laryngalnego. Formant *-ā- tworzył niegdyś imperfectum. Por. nieco odmienny od bałtyckiego rozwój w łacinie: *-bam* (*amābam* ʽkochałemʼ, *docēbam* ʽuczyłemʼ) wywodzi się z *b^{h}u̯ām < *b^{h}u.ām < *b^{h}uh$_2$-eh$_2$-m (Weiss 2009, 414). — Drw. werbalne: *bũva* (zob.), *buvinė́ti* iter. ʽbywaćʼ (*atbuvinė́ti* ʽodbyć co, odrobić, odpracowaćʼ, *pérbuvinėti* przest. ʽprzebywać, obcować (z ludźmi)ʼ, *bùvinti* a. *buvìnti* ʽzachęcać kogo do pozostania w gościnieʼ (*Kol bùvinom, tol jis dar prieg mūs laikės* ʽWhile we were making / encouraging [him] to stay, he still stayed with usʼ), refl. ʽzadomowić sięʼ, *buvóti*, *-ju*, *-jau* ʽbyć nieraz, wielokrotnie, bywać; zdarzać się; dawać dobry urodzajʼ (por. suf. w słow. *byvati*). Niejasne jest *išsibujóti* ʽprzebywać za długo w gościnieʼ. — N.B. Takie rzeczowniki, jak *buvė́jas*, *nebùvėlis*, *pribuvė́ja* (zob. niżej) uprawniają do rekonstrukcji zanikłego czas. *buvėti ʽbywaćʼ, o strukturze paralelnej do *pluvė́ti* : *plū́ti*, *plùvo*. Por. na st. wzdłużenia: *pabūvė́ti* ʽpobyć czas jakiś w pewnym miejscuʼ. — Drw. nominalne: *buveĩnė* ʽmiejsce pobytuʼ, *buvė́jas* ʽbywalecʼ, *buvìmas* ʽistnienieʼ, *buvỹs*, *-ẽ* ʽzwiązany z daną miejscowością, miejscowy, tutejszyʼ (*Jis ne čia buvys*. *O čia visi buviaĩ*), *buvõčius* ʽczłowiek w wielu miejscach bywały, bywalecʼ (por. SD *visur buvįs* «bywalec, bywały»), *buvõlas* ts. (por. zakończenie w pol. *bywały*), *buvõvas* ʽbywalecʼ, *buvūnas* ts., *imbuvỹs* a. *įbuvỹs* ʽkto nie ma własnego mieszkania i mieszka kątem w cudzej chacie, na komornym; lokatorʼ (por. syn. *įnamỹs*), *nebùvėlis* ʽkto dawno lub nigdy nie był (jako gość), ktoś dawno niewidzianyʼ, SD «niebywały» (syn. *nebuvįs*), war. *nẽbuvėlis*; *nebuvótas* ʽdawno niewidzianyʼ (w dajnie), *pabùvus* adv. ʽnieco później, potemʼ (skostniała forma ptc. prt. act. do *pabū́ti* ʽpobyć gdzieśʼ, por. *netrùkus*, *išskýrus*, GJL III, § 671), *pribuvė́ja* ʽakuszerka, położnaʼ, war. *pribuvėjà* 4 p.a. (zob. *pribū́ti*, por. suf. w *prièmė́ja*), *pribuvimas* SD[1] «obecność; przytomność, præsentia». — Cps. *čiãbuvis* (zob.), *ker̃dbuvis* ʽbyły przełożony pastuchów, były «kerdžius»ʼ (por. *ker̃džius*), *kùnigbuvis* ʽbyły ksiądzʼ (por. *kùnigas*), *sénbuvis* ʽstary, dawny mieszkaniecʼ (por. *sẽnas*), *švoger̃buvis* (zob. *švógeris*), *žémbuvis* ʽczas, gdy pracuje się w polu, na roliʼ (por. *žẽmė*). — Trudny do oceny jest hapaks <tebuwis> SD[1] «obecny, præsens» (syn. <essus>). Por. SD <tinay> «tam»). — Słowiańskim nawiązaniem do *buv-V* jest osnowa *bŭv-* w scs. *zabŭvenŭ* ʽzapomnianyʼ (⇒ *zabŭvenije* ʽzapomnienieʼ), ros. *nezabvénnyj* ʽniezapomnianyʼ. — WSZ *būv-* (⇐ *buv-V*): *pabūvė́ti*, 3 os. *pabũvi* ʽpobyć w jakimś miejscu, zostać gdzieś na krótkoʼ, nomina: *bũvas* SD «osiadłość, domicilium», *bũvis* ʽbyt, istnienie, egzystencjaʼ, *būvỹs*, *-ẽ* ʽmiejscowy, tutejszyʼ (*Jis to kaimo būvys, ne svetimas*. *Ji to krašto būvẽ*), por. wyżej *buvỹs*; *póbūvis* ʽprzyjemne spędzanie czasu w towarzystwie, zabawa, rozrywkaʼ, *sámbūvis* ʽwspółistnienieʼ. Odpowiednik słow. *byv-V* ʽbywaćʼ, por. scs. *prěbyvati* ʽprzebywać, trwać w jakimś miejscuʼ, *sŭbyvati sę* ʽurzeczywistniać sięʼ, *zabyvati* ʽzapominaćʼ, pol. *bywać* ʽbyć często, zdarzać sięʼ, ros. *byvátь* ts., *zabyvátь* ʽzapominaćʼ, < pbsł. *būu̯-ā- (iter. z suf. *-ā-* i WSZ *būu̯- ⇐ *bŭu̯-V). Derksen 2015, 108 ignoruje sekundarny charakter SZ pbsł. *bŭu̯-V i łączy lit. *buvóti* ze scs. *byvati* (przemilczając przyczynę rozbieżności w wokalizmie). Łączy też — bez uzasadnienia — lit. *bùvinti* z psł. *baviti, wywiedzionym przezeń z pie. *b^{h}oh$_2$u-ei̯e-.

bū̃va 3 os. ʽzwykle jest, bywa, trwa’ (1 sg. *būvù*, 2 sg. *būvì*) — prs. habitualne do *bū́ti* ʽbyć’, prt. *bùvo*. Por. np. *Nuėjo ir ilgai bū̃va* ʽPoszedł i długo go nie ma’ (dosł. długo gdzieś bawi). *Mėnesį bū̃va gerai iškepta duona* ʽDobrze wypieczony chleb trzyma się [nawet] miesiąc’. *Grỹbai neilgaĩ tepabū̃va* ʽGrzyby [po zebraniu] szybko się psują’. Obecna pisownia <būva> zastępuje uzasadnioną historycznie pisownię <bųva>. Długie *ū* wywodzi się z nosowego *ų* przez konwersję cechy nazalizacji w przedłużone trwanie. Chodzi tu o formację praesentis utworzoną od osnowy prt. *buv-* przy użyciu infiksu nosowego: *bu-n-va. Tak samo zbudowane i tak samo akcentowane są formy prs. *griū̃va*, *kliū̃va*, *žū̃va*, stojące obok prt. *griùvo*, *kliùvo*, *žùvo*. Innego pochodzenia jest natomiast długie *ū*, ukazujące się w inf. *bū́ti*, *griū́ti*, *kliū́ti*, *žū́ti*. Intonacja akutowa zaleca tu wywód *ū́(C)* z prajęzykowej sekwencji ze spółgłoską lrg.: *uH(C), zob. Smoczyński 2003a, 55, 61, 63, 104. Błędne wydaje się twierdzenie Otrębskiego (GJL II, § 534) i Senna (1966, 288), jakoby prs. *bū̃va* zostało utworzone od osnowy inf. *bū́ti*. Osobno zob. *bū̃na*. — Gw. *būvóju* ʽbywam’ utworzono sufiksem iteratywnym *-oju* od neoosnowy *būv-*, pochodzącej z reanalizy *būv-ù*. — Gw. *būmù* ʽbywam’ (2 sg. *būmì*, 3 os. *bū̃ma*) polega na analogicznym wyrównaniu formy habitualnej *būvù* do *esmù* ʽjestem’ (2 sg. *esmì*). — Gw. *bū́ti* 3 os. ʽbywa’ (Zíetela) derywowano od osnowy inf. *bū́ti* przy użyciu końcówki *-ti*, przeniesionej z równoznacznej formy *ẽsti* ʽbywa’. Por. Zinkevičius 1966, § 620.

buzà 4 p.a. 1. ʽzaprawiony mąką napój dla cieląt a. prosiąt; płynny pokarm dla psa’, 2. ʽmarna zupa; rzadka kasza’, 3. ʽbłoto, błocko’ — zapoż. z pol. *buza* ʽkaszka mączna rzadkawa, rozmieszana i rozgotowana; breja, szumowiny’ (SW). War. z wtórnym dyftongiem *ui*: *buizà*, *buizė̃*, *buĩzė*. Por. LEW 63. O tureckiej filiacji wyrazu *buza* (ros. *buzá*) zob. teraz Anikin, RES 5, 62n. — Drw. *buziščià* ʽsamogon’, *buziùkas* a. *buziùlis* ʽcielę’, cps. *tẽliabuzė* (zob. *tẽlias*). Vb. denom. *buzóti*, *-ju*, *-jau* ʽchlapać płynnym jedzeniem, paprać, zanieczyszczać buzą (serwetę, stół); jeść chciwie, łapczywie, w sposób nieapetyczny’.

bužỹs, *būžỹs* 4 p.a. 1. ʽowad’ (*Pagauk itą bùžį ir išmesk oran*), 2. ʽrobak’ (*Pavasarį visi būžiaĩ išlenda iš žemės*), 3. ʽwesz — w języku dzieci’, war. *bùžė*, *bužė̃* (*Eikš, pažiūrėsiu, ar neturi galvoj būžių̃*), 4. ʽszyszka’, 5. ʽbazia, np. na wierzbie’, 6. ʽcoś, czym straszy się dzieci’. Odpowiednik łot. *buza* a. *būza* ʽwesz’, *buzis* ts. Etymologia nieustalona, zob. LEW 29, s.v. *babaũžė*. Witczak, *Balt* XLVI:1, 2011, 79n. zaproponował powiązanie lit.-łot. wyrazów z pie. *b^{h}uǵos m. ʽkozioł’, *b^{h}uǵā f. ʽkoza’ (por. orm. *buc* ʽjagnię; koźlę; dziecko’ obok *bcic* ʽwesz’; aw. *būza-* m. ʽkozioł’, npers. *buz* ʽkoza’). Zakłada on następujący rozwój znaczeniowy: 1. ʽkozioł, koza’ ⇒ 2. ʽskaczące dziecko’ ⇒ 3. ʽskaczący owad’ ⇒ 4. ʽwesz’ (⇒ 5. ʽowad’). — Nie jest pewne, czy należy tu *bužỹs* ʽpałka zakończona gałką, używana do płoszenia ryb’, ⇒ vb. denom. *bužiúoti* ʽzapędzać ryby do sieci’ (*bùžmas* ʽmatnia sieci’).

C

cabóti, *cabója*, *cabójo* gw. 'o krótkotrwałym deszczu: spadać wielkimi rzadkimi kroplami' — z *capóti, od interi. *càp*, opisanej s.v. *capė́ti*.

caksė́ti, *càksi*, *caksė́jo* 1. 'tykać — o zegarze' (*Laikrodis càksi*), 2. 'kapać kroplami, kropić' (*Càksi vandens lašai*). Czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *càkt* 1. o tykaniu zegara (por. pol. *tykać* ⇐ *tyk*), 2. o odgłosie spadającej kropli, o ukąszeniu (owada, żmii). Paralele: *cvaksė́ti*, *capsė́ti*.

cãpas gw. 'szpunt, czop, którym zatyka się otwór w beczce' — zapoż. z prus.-niem. *zape* (GL 40, Čepienė 72, LEW 69[74]), por. nwn. *Zapfen* m.

capė́ti, *cãpa*, *capė́jo* 'kapać z dachu'. — *capsė́ti*, *càpsi*, *-ė́jo* 1. 'kapać z dachu' (*Nuo stogų càpsi*), 2. pot. 'biec drobnym krokiem, truchcikiem (np. o gęsi)'. — *capénti* 'iść lub biec drobnym krokiem', *capìnti* 'iść pomału, wlec się'. Czasowniki na *-ėti*, *-sėti* oraz *-enti*, *-inti*, utworzone od interi. *càp* 1. o spadającej kropli (*Klausau — tik càp càp, žiūrau — per lubas teka*), 2. o chodzeniu, bieganiu albo też od interi. *càpt* 1. o spadającej kropli (por. pol. *kap*), 2. o pochwyceniu czego, o dziobnięciu (por. pol. *cap*). Paralele: *caksė́ti*, *cvaksė́ti*. Osobno zob. *cabóti*. — Drw. *cãpas* 'spadająca kropla; sopel lodu; smark z nosa', *caplỹs* ts., też 'smoczek'.

cãras 'monarcha rosyjski a. bułgarski, car' — zapoż. z błr. *car*, *-á* (por. LEW 69). Osobno zob. *cẽrius*.

cèberas, *cẽberas* gw. 'szerokie naczynie z klepek o dwóch uchach, ceber' — zapoż. z pol. *ceber*, *-bra* (stpol. *cebr*, *czber* ⇐ czes. *čber*) lub błr. *cébar*, *-bra*. War. *cèberis*, *cẽberis*, *ceberỹs*, z wtórnym *-a-*: *cãbaras*, *càberis*. Od polskiej lub białoruskiej osnowy obl. *cebr-* pochodzą war. *cèbras*, *cẽbras*. Nieściśle LEW 69. — Zdrob. *cabar̃kas* ob. *ceber̃kas* zostało zapożyczone z błr. *cabérak*, *-rka* (por. odpowiednik pol. *cebrzyk*).

cecelė: SD *cecelės vaikų* f.pl. «czaczko, crepundia» ['zabawka dziecięca', SPXVI] — ze zmiany formy *cacelė, zapożyczonej z pol. *cacko*, z zastąpieniem zakończenia pol. *-ko* sufiksem lit. *-elė*. War. gw. *cackà*, *cãckė* 'zabawka dziecięca', też m. *cãckis*, *càckis* ts.

cèchas 1. hist. 'stowarzyszenie samodzielnych rzemieślników jednego lub kilku pokrewnych zawodów', 2. 'oddział produkcyjny lub naprawczy w fabryce, hala fabryczna' — zapoż. z ros. *cex*, *-a* (⇐ pol. *cech*, zob. REW III, 291). Natomiast stlit. *ciekas* 'stowarzyszenie samodzielnych rzemieślników' (m.in. DP) było zapożyczeniem bezpośrednim z pol. *cech*, *-u* (⇐ śrwn. *zeche* f.). Por. SLA 51. Nieściśle LEW 69.

cẽlius, *-iaus* gw. 'cal, miara długości równa 25,4 mm' — zapoż. z pol. *cal*, *-a*. Różnica rodzaju raczej wyklucza wywód z błr. *cálja*, *-li* f., zob. ZS 12. Por. transpozycję *cẽrius* ⇐ ros. *carь*. Osobno zob. *cólis*.

cepelìnai, *-ų* m.pl. pot. 'potrawa z tartych ziemniaków, nadziana mielonym mięsem a. twarogiem i uformowana w kształcie grubego cygara, przypominającego niemiecki sterowiec'. Z początku nazwa żartobliwa, przeniesiona z *cepelìnas* 'sterowiec, statek

---

[74] Wszyscy troje autorzy dopuszczają ewentualność przejęcia polskiego wyrazu *cap*. Jest to raczej wykluczone z uwagi na fakt, że pol. *cap* nie zostało poświadczone w znacz. 'szpunt', zob. SW I, 255.

powietrzny o powłoce wypełnionej gazem' ⇐ nwn. *Zeppelin*. Od nazwiska niemieckiego konstruktora hrabiego Ferdinanda von Zeppelin. Puryści zalecają zamiast tego *dìdžkukuliai* (por. *kukùliai* s.v. *kùkulis*).

cẽrius, *-iaus* gw. ʽmonarcha rosyjski a. bułgarski, car'. Zakończenie *-ius* przemawia za zapożyczeniem formy rosyjskiej z miękkim *-r'*: *carь*, gen.sg. *carjá*. Por. transpozycję *cẽlius* ⇐ pol. *cal*. Inaczej ZS 12, który na pierwszym miejscu wskazał błr. *car, -á* jako formę źródłową. Niejasne stanowisko zajął LEW 69. Osobno zob. *cãras, ciẽsorius*.

cer̃kvė ʽcerkiew, świątynia wyznania prawosławnego' — zapoż. ze stbłr. *cerkva*, por. błr. *carkvá, -ý*, pl. *cérkvy, -aŭ*. LEW 69 przyjmował zapożyczenie z ros. *cérkovь, -kvi*. — War. *cerkvà* 4 p.a. ⇐ błr. *carkvá* (ZS 12). — War. żm. *cìrkva* 1 p.a. wywodzi się zdaniem Būgi, RR III, 765 z formy stbłr. *cĭrk(ŭ)va* i jest starszy od wsch.-lit. *cer̃kvė*. — N.B. W SD s.v. *cerkiew, templum Russicum, ecclesia Russorum* figuruje zwrot *gudų bažnyčia*, dosł. ʽruski kościół'.

cėta I stlit. ʽliczba parzysta': w zwrocie *cėta lyka* SD «cetno licho, gra, par impar» (zapytanie używane przy grze w kości). Prawdopodobnie jest to zapoż. pol. zwrotu *cetno czy licho*. Inaczej LEW 69: z błr. *cata. — W SD[1] ukazuje się zmieniony w nagłosie war. *sėta*: *sėta ir lyka* «cetno czy licho, par vel impar». Dziś gw. *sėtà*: *Ar lyka, ar sėta?* ʽCzy licho, czy cetno?'. Por. *lyka*.

cėta II stlit. ʽzłota lub srebrna blaszka nabita na pas jako ozdoba', SD «cętka, bulla cinguli aurea, argentea» — prawdopodobnie ze stbłr. *cata, co było odpowiednikiem ros. *cáta* m.in. ʽoprawa ikony; stara moneta', strus. *cęta* ʽdrobna moneta; ozdoba', scs. *cęta* ʽδηνάριον' (REW III, 283n.). Por. SLA 50, LEW 69. Odpowiednik stpol. *cętka* ʽdrobna, cienka moneta, mała blaszka okrągła albo guzik mosiężny używane do ozdoby stroju, pasów, uprzęży', por. Bańkowski, ESJP I, 120. Zob. też *čėta*.

cìbė pot. 1. ʽkoza, Capra', 2. przen. ʽlekkomyślna dziewczyna a. kobieta' — od interi. *cìb cìb* lub *cibà cibà*, będących zawołaniami na kozy. War. *cibà*. — Ros. *cýba* ʽkoza; koza w nosie' ⇐ *cýba* (zawołanie na kozy), pol. gw. *cyba* ʽkoza' to niezależne twory onomatopeiczne, por. REW III, 294.

cibùkas gw. ʽcybuch w fajce' — zapoż. z błr. *cybúk, -á* (⇐ pol. *cybuch, -a*). Por. SLA 51, ZS 12, LEW 69.

cibùlis, *-io* pot. ʽcebula', też pl.t. *cibùliai* ts. — zapoż. z pol. przest. *cybula*, ze zmianą rodzaju gramatycznego na męski (por. syn. *svogū̃nas*). War. *cibùlė*, *cibulià* oraz *čibùlis, čibùliai*. Por. SLA 51, LEW 69. W środowisku dzukskim ukazuje się hiperpoprawna forma *tibùliai* ʽcebula' (Zinkevičius, *Balt* XLV:2, 2010, 300). — Drw. *cibulaĩnė* ʽpotrawa cebulowa (sos, zupa)', *cibùlius* ʽkto lubi (jeść) cebulę', cps. *cibùlakis* ʽkto ma wielkie oczy' (dosł. ʽoczy jak cebule', por. *akìs*), war. *cibùliakis*.

cìcas gw. ʽperkal, tkanina bawełniana podobna do płótna' — zapoż. z pol. przest. *cyc, -u* ʽrodzaj tkaniny bawełnianej' ⇐ nwn. *Zitz* (SW I, 357).

cicilìstai gw. ʽsocjaliści' — zapoż. z błr. gw. *cicilísty* m.pl. (ZS 13, LEW 69). — Neoosn. *cicil-*: *cicilìkas* ʽsocjalista' (ZS 13).

cickà, gen.sg. *cìckos* 2 p.a. gw. 1. ʽpierś kobieca', 2. ʽsutek na piersi, sutek u ssaków', 3. ʽsmoczek' — zapoż. z błr. *cýcka, -i* (por. TSBM 5, 263). Mylne było wskazanie na pol. †cycka jako wyraz źródłowy w SLA 51, LEW 69 i LKŽ II, 21. War. *cìckė, cìckis*. — Drw. wsteczny: *cìcė* ʽpierś kobieca; smoczek' (por. *ū̃tura* ⇐ *ū̃turka*).

ciẽlius, *-iaus* stlit., gw. ʽcel' (SD[1] «cel; kres») — zapoż. z błr. *celĭ, -i* lub pol. *cel, -u* (SLA 51, ZS 13, ALEW 156). — Vb. denom. *ciẽlyti* ʽcelować', *celiúoti* ts. War. wsch.-lit.

cieliùju, inf. *cieliùiti* został utworzony od polskiej formy prs. *celuję* (ZS 13 tymczasem wskazywał na błr. *célicca*; praesens od tego brzmi jednak *céljusja*).

ciẽsorius, *-iaus* przest., gw. ʻcesarz’, SD «cesarz, cæsar, augustus, imperator Romanus» — zapoż. ze stbłr. *cěsarĭ* (SLA 51, LEW 69), por. błr. *césar, -a*. War. *ciẽcorius*. — Drw. *ciesorienė* SD «cesarzowa, augusta, imperatrix», *ciesorystė* SD «cesarstwo, imperium», *ciesoriškas* SD «cesarski, cæsarianus, imperatorius, imperialis, cæsareus».

cimbolai m.pl. stlit., gw. ʻcymbały’: *Garbinkite jį ant cimbolų, kurie skamba* PK 102_8 ʻChwalcie go na cymbalech, ktore głośno brzęczą’. Sg. *cimbalas* SD «cymbał, cymbalum, sistrum» (syn. *kunkliai*). Zapoż. z błr. *cymbály, -aŭ*, pol. *cymbały* (SLA 51, ZS 13, LEW 70, brak w ALEW).

cỹpti, *cỹpia*, *cỹpė* ʻwydawać cienki, ostry głos, wydawać pisk, piszczeć (o myszy, szczurze, kurczęciu)’ (*pelẽ sùcypė* ʻmysz pisnęła’). War. *čỹpti*: SD *čypiu* «piszczę, pipio». Formacja na st. wzdłużenia w stosunku do *cip-* w *sucìpti*, *-cim̃pa*, *-cìpo* inchoat. ʻpisnąć’ (drw. *cipùkas* ʻkurczę’, *cipùlis* ʻkurczę świeżo opierzone’). Odpowiednik łot. *cipt*, *cìept* ʻpiszczeć’. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *cìp(t)*, *cỹp(t)* (LEW 70, ALEW 163). — Czas. *cìpti* jest notowany również w znaczeniach ʻzabraknąć czego’ (*Anys jau seniai pricìpo duonos*) i ʻdrętwieć’ (*Pirštų galai cim̃pa beverpiant*). — Drw. *cýpauti* ʻpiszczeć, kwilić (o myszach)’, *cýpčioti* ts., *cýpdyti* a. *cýpinti* ʻpowodować pisk, zmuszać do pisku’, *cypsė́ti*, *cýpsi* ʻpiszczeć, kwilić’, *cýptelėti* ʻpisnąć’. Nomen: *cypỹnė* ʻpiszczałka’, *cyplỹs* ʻpiszczek, płaksa’.

cir̃pti, *cir̃pia*, *cir̃pė* ʻćwierkać (o świerszczu), kwilić (o niemowlęciu), beczeć (o jagnięciu)’. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *cìrpt*. — Drw. *cìrpauti* ʻświergotać, szczebiotać’.

coliáuka gw. 1. ʻdeska gruba na cal, calówka’ (*Mes lentas pjovėmė coliáukomis*), 2. ʻskładana linijka z podziałką calową’ (*Pamieruok su coliáuka*) — zapoż. z pol. *calówka*.

cólis, *-io* ʻcal, miara długości równa 25,4 mm’ (*Penkių cólių ilgas* ʻDługi na pięć cali’) — prawdopodobnie zapoż. z pol. *cal, -a*. GL 41 uważał za germanizm, por. nwn. *der Zoll*. Osobno zob. *cẽlius*, *coliáuka*. — Drw. *cólinis* ʻcalowy, na cal gruby’, cps. *dvicõlis, -ė* ʻdwucalowy (gwóźdź, deska)’.

cukíerka, *cukérka* gw. ʻcukierek’ — zapoż. z błr. *cukérka, -i* (a nie z pol. *cukierek* m., jak podał LKŽ II, 48).

cùkernyčia gw. ʻnaczynie na cukier, cukiernica’ — zapoż. z pol. *cukiernica*, ale pod względem akcentowym dostosowane do błr. *cúkarnica, -y* (por. war. *cukernýčia*). Natomiast *cùkrinyčia* a. *cukrinýčia* jest rodzimym derywatem od *cùkrus* (zob.).

cùkrus, *-aus* ʻcukier’, stlit. *cùkras* (m.in. SD) — zapoż. z błr. *cúkar, -kru* ⇐ pol. *cukier, -kru* (por. SLA 52, LEW 70, ALEW 157). Starszą pożyczką było *sokoras* (zob.). — War. żm. *sùkrus*, *sùkrius*. Por. łot. *cukurs* a. *sukurs* ⇐ śrdn. *sucker* (Jordan 59).

cvaksė́ti, *cvàksi*, *cvaksė́jo* ʻstukać obcasami (na bruku)’, 2. ʻtykać — o zegarze’ (syn. *caksė́ti*), 3. ʻuderzać, bić — o tętnie, sercu’, 4. ʻkiwać się, merdać się — o krótkim ogonie’, 5. ʻspadać kroplami, kapać z dachu’ (syn. *caksė́ti*, *capsė́ti*). Czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *cvàkt* — o odgłosie uderzenia, o stuku młotka, o odgłosie chłeptania, o użądleniu pszczoły, *cvàk* — o tykaniu budzika. — Z innymi suf.: *cvãkinti* ʻchłeptać — o kocie’, *cvaknóti* ʻtykać — o zegarze’, *cvaksóti* ʻwisieć, zwisać’, *cvàktelėti* a. *cvàkterėti* ʻzdzielić, uderzyć; ukąsić — o żmii’. — Od interi. *dzvàkt* pochodzą czas. *dzvàktelėti* a. *dzvàkterėti* ʻuderzyć’. — Od interi. *cvángt* lub *dzvángt* pochodzą czas. *cvángtelėti* ʻzdzielić, uderzyć’ i *dzvángterti* ts. (zwł. o zacięciu konia). — Od interi. *cvìngt* lub *dzvìngt* — o uderzeniu, cięciu

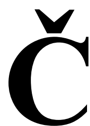
pochodzą czas. *cvìngtelėti* 'zdzielić, uderzyć' i *dzvìngterti* ts. Por. LEW 116.

cvẽkas gw. 'gwóźdź, gwóźdź żelazny z wypukłą główką, ćwiek' — zapoż. z prus.-niem. *zweck* (GL 42, LEW 71), por. nwn. *Zwecke* f. Osobno zob. *cviẽkas*.

cviẽkas, *čviẽkas* gw. 'gwóźdź żelazny z wypukłą główką, ćwiek' — zapoż. z pol. *ćwiek*, *-a* (ZS 13, LKŽ II, 52). Osobno zob. *cvẽkas*.

cvìkis, *čvìkis*, *-io* gw. 'szpunt w beczce' — zapoż. z prus.-niem. *zwicke* (GL 42, LEW 78).

cvìklas gw. 'ćwikła, gatunek buraka, Beta cicla; burak czerwony, Beta vulgaris', war. *cvìklis* — ze zmianą rodzaju zapożyczone z pol. *ćwikła*. Starsza postać zapożyczenia to *svìklas*, m.in. SD «ćwikła, beta». Por. też łot. *svikls* 'ćwikła'. Zob. SLA 59, 212, LEW 71.

čáižyti, *čáižiju*. *čáižijau* ʽchłostać, smagać (batem), biczowaćʼ (war. *čaižýti*, też *šaižýti*). Drw. *čaižùs* ʽostry, przenikliwy — o wietrze, o głosieʼ, *pačáižos* f.pl. ʽwióry, heblowiny; drzazgiʼ. Formacja na SO *čaiž-* ⇐ *čiež-*, por. *číežti*, *číežiu*, *číežiau* ʽzacinać — o deszczuʼ, *įčíežti* ʽzbić, zlać kogoʼ, *nučíežti* ʽzgonić, zmęczyć (konia)ʼ, *pričíežti* ʽzmoczyć pościel (o dzieckuʼ. Prawdopodobnie dźwiękonaśladowcze. — WSZ *čyž-*: *čýžti*, *čýžiu*, *čýžiau* ʽchłostać, smagać, siecʼ.

čar̃tas ʽdiabełʼ — zapoż. z błr. *čort*, *-a* (SLA 52, LEW 71). Osobno zob. *čer̃tas*.

čebãtas, zwykle pl. *čebãtai* przest., gw. ʽbutʼ — zapoż. z błr. przest. *čebót* (SLA 53, ZS 14, LEW 71, ALEW 157), por. błr. *čóbat*, pl. *čóbaty*. Por. SD *čebatai* m.pl. «bot, boty, też «skornie» [ʽobuwie na goleń zachodzące, sztyble, kamaszeʼ, L.], *čebatai kareivių* «nagolenice żołnierskie, ocræ militares».

čebatõrius, *-iaus* przest., gw. ʽszewcʼ (SD «szwiec, sutor») — zapoż. ze stbłr. *čebotárъ* (SLA 53), por. błr. *čabatár*. Osnowa na *-ius* też w *cẽrius*, *ciẽsorius*. — Drw. *čebatorinė* SD «szewski warsztat, sutrina». N.m. *Čebatõriai* 2x, *Čebatoriaĩ*, *Čebatõriškiai*.

čė̃bras gw. bot. ʽcząbr ogrodowy, Satureia hortensisʼ (*Reikia ant žarijų uždėti čėbrų ar kitų žolių*) — zapoż. z błr. *čabór*, gen.sg. *čabarú* ʽcząbr; macierzankaʼ (SLA 537, ZS 14, LEW 71). Osobno zob. *čiõbras*. — Drw. *čėbrẽliai* m.pl.: *čėbrẽlių arbota* ʽherbata z cząbruʼ.

čė̃dyti, *čė̃diju* (war. *-yju*), *čė̃dijau* (war. *-yjau*) przest., gw. 1. ʽoszczędzać, oszczędnie używać, spożywać (o chlebie)ʼ, 2. ʽszanować, okazywać uszanowanie, kłaniać sięʼ, 3. ʽlubićʼ[75]. Z uproszczeniem nagłosu *šč-* > *č-* zapożyczone ze stbłr. *ščadítь* (SLA 53, LEW 72, ALEW 157), por. błr. gw. *ščadzícь*. War. *čė̃dinti*. — Drw. *čė̃dytinai* adv. ʽna zapasʼ: *Sudėjau sūrius čė̃dytinai*, t.y. *ant tolesnio laiko*, *čėdùs* ʽoszczędnyʼ, *čėdlỹvas* ts., *čėdùtis*, *-ė* ʽktoś przesadnie oszczędnyʼ.

čė̃jus, *-aus* gw. ʽherbataʼ — zapoż. z błr. *čaj*, *-u*, ros. *čaj*, *-a* / *-u* (ZS 14; pominięte w LKŽ). Zob. też *arbatà*.

čė̃koti, *čė̃koju*, *čė̃kojau* (war. *čekóti*, *-ju*, *-jau*) gw. 1. ʽsiekać (kapustę)ʼ, 2. ʽjeść niechętnie, bez apetytuʼ, refl. *čė̃kotis* ʽnaśmiewać się, naigrawać sięʼ. Z innym suf.: *čekénti* ʽmlaskać przy jedzeniuʼ. Dźwiękonaśladowcze. Por. interi. *čėk čėk* — o odgłosie cięcia, też o odgłosie żrącej świni. Inaczej LEW 72: zapoż. z ros. *sečь*, *sekátь*, pol. *siec*, *siekać* (bez wzmianki o błr. *sjakú*, *sjačý*).

čeksė́ti, *čė̃ksi*, *čeksė́jo* 1. ʽcykać, tykaćʼ (syn. *caksė́ti*, *capsė́ti*), 2. ʽmlaskać, jeść mlaskającʼ, *čeksénti* ʽmlaskać, jeść mlaskającʼ. Czasownik na *-sėti*, *-senti*, utworzony od interi. *čė̃kš* a. *čė̃kšt* — o odgłosie cięcia, uderzenia, też o szeleście, np. *Čė̃kš čė̃kš čė̃kš, čeksi kaip ir kiaulė prie lovio* ʽ«čekš čekš čekš», mlaskasz jak świnia przy korycieʼ.

čemodãnas wsch.-lit. ʽwalizkaʼ — zapoż. z błr. *čamadán*, *-a*, ros. *čemodán*. War. *čiumadõnas* (ZS 15). LKŽ II, 67 omyłkowo wskazał pol. *czemodan* jako źródło pożyczki.

čẽpčius, *-iaus* stlit., gw. ʽczepiec, dawne kobiece nakrycie głowy z płótna,

[75] Por. *Nusilenkiu jam, čėdiju jį* ʽKłaniam się muʼ. — *Kas ką čėdija, o cigonas visumet lašinius* ʽKto co lubi, lecz Cygan zawsze słoninęʼ. *Kurs miegą čė̃dyja, tas miegalius* ʽKto sen lubi, ten śpiochʼ.

zawiązywane pod brodą, noszone przez mężatki’, SD «czepiec, vitta, ricca, reticulum» — zapoż. z pol. *czepiec*, *-pca*. War. *čèpčius*, *čãpčius*, z dysymilacją *č-č* > *š-š*: *šẽpšius*, *šèpšius*, *šẽpšis*. — Słabiej poświadczony jest war. *čepečius* (Bretkun) — zapoż. ze stbłr. *čepéc*, por. błr. *čapéc*, *-pcá*. Zob. SLA 53, LEW 72, ALEW 157n.

čepsė́ti, *čepsiù* (3 os. *čèpsi*, *čẽpsi*), *čepsė́jau* ʽmlaskać, pomlaskiwać przy jedzeniu, cmoktać’, 2. ʽczłapać’. Czasownik na *-sėti*, urobiony od interi. *čèpt*, por. *Čept čèpt su lūpom. Žiūrė̃k, mergyte, kaip kiaulytė čepsi — čèpt čèpt*. Paralela: *čiaupsė́ti*.

čėra, stlit., gw. ʽszklane naczynie do picia, czara’, SD[1] <ćiera> «czasza, crater, phyala, calix, scyphus...» (syn. *kūbkas*, *taurė*) — zapoż. z błr. *čára*, *-y*, pol. *czara* (⇐ ros. *čára*, zob. Boryś 2005, 90). Por. SLA 54, LEW 72, ALEW 158. — *čėrkà*, *čerkà*, *čérka* gw. ʽkieliszek do wódki’ — zapoż. z błr. *čárka*, *-i* ts. (ZS 15). War. *čierkà*.

čẽrai, *čėraĩ* (4 p.a.) m.pl. przest., gw. ʽczary’, SD[1] <ćierai, pikti darbay> «gusła vel gusły, præstigiæ» — zapoż. z błr. *čáry*, *-aŭ*, pol. *czary* (SLA 55, ZS 14, LEW 72, ALEW 158). War. *čeraĩ*. Zob. też *čiustai*. N.B. Brak jest wzmianki o lemmacie SD[1] w LKŽ II, 72. — Vb. denom. *čerė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽodczyniać, odprawiać czary’ (*Boba mok čerė́ti*).

čėráunykas przest., gw. ʽczarownik’, SD[1] <ćieraunikas> «guślarz, præstigiator» — zapoż. z pol. *czarownik*, *-a* (SLA 54, ZS 14, LEW 72, ALEW 158). Por. błr. *čaraŭník*, *-á*. War. *čėráuninkas*, *čeráuninkas*.

čėravóti, *čėravóju*, *čėravójau* przest., gw. ʽczarować, odprawiać czary’, SD[1] <ćierawoiu> «guślę, fascino, incanto» — zapoż. z błr. *čaravácь*, *čarúju*, *-aváŭ*. War. *čẽravoti*, wsch.-lit. prs. *čerùju* (inf. *čerùiti*) z błr. *čarúju*.

čerepyčia przest. ʽcegła, kafel pieca ogrzewczego’, SD «kachel, testa fornacis» — zapoż. z błr. przest. *čerepíca* (SLA 54, LEW 73), błr. *čarapíca*. War. synkopowany: *čerpyčia* ʽdachówka, kafel’, SD[1] «kachel, testa» (por. niżej *čérpė*). Zob. też *kakalỹs*, *kõklis*.

čerẽslas przest., gw. ʽtrzos, skórzany pas podróżny na pieniądze’ — zapoż. z stbłr. *čereslo* n. (SLA 54, LEW 72). War. SD <ćieraslas> «trzos, ventrale, saccus».

čerẽšnė gw. bot. ʽczereśnia, Prunus avium’, oboczny temat na *-ā-*: *čerešnios* f.pl. SD «trześnia, cerasia» — zapoż. ze stbłr. *čerešnja* (SLA 54), por. błr. *čaréšnja*, *-i*. War. z insercją *k*: *čerẽkšnė*, *čerèkšnė*.

čerevỹkas przest., gw. ʽtrzewik, but uszyty ze skóry’ — zapoż. z stbłr. *čerevíkъ* (SLA 54, 57, ZS 14, 96, LEW 73, brak w ALEW), por. błr. *čaravík*, *-a*. — War. metatetyczny: *čeverỹkas*, m.in. SD «trzewik» (syn. *kurpė*). — Neosimplex *verỹkas*, pl. *-ai*, por. *Čia verỹkai tavo* ʽOto twoje trzewiki’. *Kurpãlius kurpinėja veryką, uždėjęs ant kurpalio* ʽSzewc szyje trzewik, nałożywszy skórę na kopyto’, ⇒ *verykúotas* ʽobuty w trzewiki’. Neol. *verỹkai* powstał na mocy proporcji analogicznej: *čebãtai* : *bãtai* = *čeverỹkai* : *x*. — N.m. *Čeverỹkinė*. N.rz. *Čeverỹk-traukis* (por. *tráukti*), dosł. ʽtaka (rzeka), co wciąga buty’, por. Vanagas 1981, 77.

čeȓkšti, *čeȓškia*, *čeȓškė* ʽskrzeczeć’ (*Šárka ùžčerškė* ʽSroka zaskrzeczała’), też ʽszczękać, terkotać, miarowo stukać’, *čérkštelėti* ʽszczęknąć, trzasnąć’. Zob. *čeršk-V* w *čerškė́ti*. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *čérkš*, *čérkšt* — o szczęku, trzasku (LEW 72). — Drw. *čerkšlẽ* ʽkos, Turdus merula’, *čerkšlỹs* ʽdrozd, Turdus viscivorus’ — ptaki tak nazwane od trzeszczącego głosu (zob. Urbutis 1981, 47n.). Paralele: *trakšlỹs* ⇐ *traškė́ti*, *trakšė́ti*, interi. *tràkš*, *tràkšt*; *čežỹs* ⇐ *čežė́ti*, interi. *če-če*).

černỹlas 1. stlit. ʽatrament’ (m.in. Bretkun), 2. gw. ʽczarna pasta do butów’ — zapoż. ze stbłr. *černílo* n. (SLA 54, ALEW 158), por. błr. *čarníla*, *-a* n.. War. *černilà* ʽatrament’ (ZS

14). Por. *inkaustas*. Według LEW 73 wyabstrahowany stąd neosuf. *-ylas* znalazł zastosowanie w neol. *juodỹlas* ʽczarna farba, czernidło, atrament' (zob. s.v.).

čérpė 1. ʽskorupa garnka', 2. ʽdachówka', 3. ʽkafel w piecu', 4. ʽwgłębienie w ścianie pieca, schowanko na zapałki', 4. ʽmakutra; naczynie gliniane'. Przekształcenie przez synkopę formy *čĕrepė, będącej transpozycją zapożyczenia stbłr. *čérep* (SLA 54, LEW 73), por. błr. *čérap, -a*. W kwestii synkopy i akutu por. *šálmas*, *šérnas*. Temat na *-ė-* mógł się ustalić pod wpływem rodzimego syn. *šùkė*. Zob. *čerepyčia*.

čerškḗti, *čérška*, *čerškḗjo* ʽbrzękać, trzeszczeć; ćwierkać (o wróblach)'. Por. *čerkš-C* w *čer̃kšti*. War. bez *-k-*: SD *černi svirplys* «cwierka swiercz, fritinnit cicada». Dźwiękonaśladowcze (ALEW 158). Por. *čer̃kšti*. — Drw. *čerkšḗti*, *čérkši*, *-ḗjo* ʽszczękać, trzeszczeć, trzaskać' < *čerkš-sėti z *čeršk- -sėti (paralela: *čiaukšḗti*).

čer̃tas przest., gw. ʽdiabeł, szatan' — ze zmiany *čar̃tas* (zob.), to zapoż. z błr. *čort, -a* (por. SLA 55, ZS 14, LEW 71). Zob. też *bíesas*, *šatõnas*.

česaĩ, *-ų̃* m.pl. gw. ʽzegarek' (*Po česaĩs váikščioja* ʽChodzi z zegarkiem na ręku') — zapoż. z ros. *časý, -óv* (ZS 14; pominięte w LKŽ). Por. *zagárkas*.

čė̃sas przest., gw. 1. ʽczas', 2. ʽpora, chwila stosowna do czego' (*Jau čė̃sas eiti gulti*), 3. ʽgodzina' (*Jau aštuoni čėsaĩ*). Zapoż. z błr. *čas, -u* ʽgodzina, termin, czas' (SLA 55, ZS 15, LEW 73, ALEW 159). Zob. też *anañčės*, *tañčės*. — Epitetyczne *-t-* pokazuje war. *čė̃stas*, por. *abrū̃stas*, *zopõstas* (Būga, RR II, 671). — Drw. *čė̃sais*, *čėsaĩs* adv. ʽczasami, czasem; przypadkiem, może', *čėsìngas* ʽczasowy, tymczasowy; który ma dużo czasu', *čėsìnga móteris* ʽkobieta w ciąży', *čėsiškai* adv. bibl. ʽw życiu doczesnym' (*čėsiškai ir amžinai* MŽ 138_9), *čėsù* adv. ʽna czas, o właściwej porze' (*Geriau čėsu skatikas, negu po čėso rublis* ʽLepszy grosz na czas, niż rubel po czasie'), *kuõčės* a. *kuočė̃s* adv. ʽco pewien czas, czasami' (*Kuõčės mus aplanko svečiai, viešnios*) — z kontrakcji *kuo čėsù*; *nečė̃sas* ʽnieodpowiedni czas', pl. *nečė̃sai* ʽbrak wolnego czasu', *nečė̃sėlis* (zob.).

čė̃slas wsch.-lit. ʽdata' (*kataro čė̃slo?* ʽktórego dzisiaj?', tj. ʽjaki dziś dzień miesiąca?') — zapoż. z błr. *čysló, -á* n. ʽdata, termin kalendarzowy' (por. ZS 14; pominięte w LKŽ). Zmiana samogłoski pozostaje niejasna.

česnãkas bot. ʽczosnek, Allium sativum', SD[1] *česnãkai* [pl.t.] «czosnek» — zapoż. ze stbłr. *česnok* (SLA 55, ZS 14, LEW 73, brak w ALEW), por. błr. *časnók*, gen.sg. *časnakú*. War. *česnãgas*, *češ̃nãgas*; *šašnãgas* (brak †šašnãkas), *šešnãkas* i *šešnãgas*, *šišnãkas* i *šišnãgas* (por. *-g-* w *lenciū̃gas*), *šisnãkas*. Żm. *šišnãkas* ukazuje się w zapożyczeniu łot. *šišņaks, šišnaks* (ME IV, 19, LEW 991). — Drw. *česnakìniai dañtys* m.pl. ʽząbki w główce czosnku'.

***čė̃snas**, *-à* — zapoż. z błr. *čésny, -aja* ʽuczciwy, szlachetny, prawy, cnotliwy' (por. ros. *čéstnyj*). Zaświadczone tylko w stlit. derywatach, por. 1. *česnis* ʽcześć, szacunek; uczta, bankiet'; ze zmieszania z syn. *čė̃stis* (zob.) pochodzi war. *čestnis* LEX ʽuczta, Gelage, Gasterey', 2. *česningas* ʽczcigodny, reverendus'; ze zmieszania z syn. *čestingas* pochodzi war. *čestningas* KN ts., 3. vb. denom. *česnavóti* ʽczcić, szanować; ucztować'; ze zmieszania z syn. *čestavóti* (zob.) pochodzi war. *čestnavoti* LEX ʽucztować, bankettieren, schmausen'.

čestavóti, *čestavóju*, *čestavójau* 1. stlit. ʽczcić, szanować' (*Čestavoki tėvą ir motyną tavo, jei nori ilgai gyventi* MŽ 19_5 ʽCzcij ojca i matkę twą, jeśli chcesz długo żyć'), 2. stlit., gw. ʽczęstować czym' — zapoż. ze stbłr. *čestvovatь* (SLA 56), por. ros. przest. *čéstvovatь, čéstvuju* ʽokazywać szacunek', błr. *častavácь, častúju* ʽczęstować okazując szacunek'. — Wsch.-lit. *čestùja* 3 os. ʽczęstuje', inf. *čestùiti* ⇐ błr. *častúje*, zob. ZS 14, 114.

čė̃stis, *-ies* 1. stlit. ʽcześć, szacunek', 2. stlit. ʽuczta, bankiet', 3. gw. ʽpoczęstunek' —

zapoż. z błr. *čescь, -i* (SLA 56, ZS 14, LEW 73, ALEW 159). War. *čestìs*, *čė̃stis*.

čė̃stis, *-ies* stlit., gw. ʻszczęście, powodzenie’ — ze zmiany *ščė̃stis*, zapoż. z błr. *ščásce, -cja* n. (SLA 56, LEW 73, ALEW 160). Zob. *ščė̃stis*.

čėta stlit. ʻkolczyk’ — ze zmiany *cėta* (zob.). Por. SLA 56.

čė̃tras 1. stlit. ʻnamiot’, 2. gw. ʻpłótno rozpięte na skrzydłach wiatraka’, 3. ʻwoal’ — zapoż. z błr. *šacër*, gen.sg. *šatrá* (SLA 56, LEW 73, brak w ALEW). — Obok tego jest forma fem. *čėtrà* 2 p.a. ʻnamiot’: *Čėtroj savoj mane laikys* PK 53_{16} ʻW namiecie mię swym zachowa’, *čėtrų ištiesiu, pastatau* SD «rozbijam namiot woienny». — Starszy jest war. o nagłosie *š-*: *šėtrà*, *šė̃tras* (zob.). Zastępstwo *š-* > *t*^{š}- widać też w takich zapożyczeniach, jak *šėprõnas* > *čėprõnas* oraz *šiškà* > *čiškà* (> *čičkà*).

četvef̃gas przest., gw. ʻczwartek’ (*Četver̃gas — mėsos diena*), SD <ćietwiergas> — zapoż. ze stbłr. *četvergъ* (Būga, RR III, 772, 774, SLA 56, Borowska 352, LEW 73, brak w ALEW), por. błr. *čacvér*, gen.sg. *čacvjarhá*. — *Žalias četvergas* ʻWielki Czwartek’. War. *čiatver̃gas*; f. *četverga*: *četvergos diena* (Bretkun). Osobno zob. *ketver̃gas*. — Stpr. **ketwirtice*, pis. <ketwirtire> EV ʻczwartek, Donirstag [Donnerstag]’ jest kalką hybrydalną z pol. *czwartek*.

čežė́ti, *čė̃ža*, *čežė́jo* ʻcicho trzeszczeć, szeleścić, szemrać; ćwierkać’. Dźwiękonaśladowcze. Por. *šežė́ti* ʻskrzypieć, trzeszczeć — o lodzie pod nogami’. — Drw. *čė̃žinti* ʻszeleścić, szemrać; łuskać, łuszczyć’, *čežỹs* gw. ʻptak kos, Turdus merula’ (zdaniem Urbutisa 1981, 45 nazwa ta stoi w związku z trzeszczącym głosem tego ptaka: paralela: *trakšlỹs* ʻkos’ ⇐ *traškė́ti*, *trakšė́ti*).

čià 1. adv. ʻtu, w tym miejscu, tutaj’, 2. ptk. ʻto’, np. *Kàs čià yrà?* ʻCo to jest?’ *Kóks čià dárbas!* ʻCo to za robota!’. Refleks plit. *t-i̯ā. Przysłówek utworzony od zaimka wskazującego *tàs* ʻten’ (GJL III, § 662, LEW 1064, ALEW 161). — Obok tego *šià* (zob.) i *šičia* (zob.). — Drw. *čionaĩ* adv. ʻtutaj’ < *ti̯ā-nai, skrócone *čiõn*, od tego adi. *čionýkštis* ʻtutejszy, miejscowy’ (por. *tenýkštis* od *teñ*).

čiãbuvis, *čiabùvis*, *čiabuvỹs*, *-io* ʻtubylec, od dawna zasiedziały, stały mieszkaniec jakiegoś miejsca, autochton’, SD[1] <ćiabuwis> «obywatel» (syn. *gyventojas*), SD <ćiabuwis> «obywatelski; rodzic z tąd, tuteczny, indigena, oriundus hinc; tuteczny, indigena, huius loci» (syn. *čiagimis*). Por. *Jis čiãbuvis, ne atėjūnas* ʻOn tutejszy, nie przybysz’. *Iš niekur nekilęs — čiabuvỹs* ʻZnikąd nie pochodzi — tubylec’. *Tik du čiabùviai gyvena* ʻMieszka [tu] tylko dwóch starych mieszkańców’. Złożenie adv. *čià* ʻtu’ z dewerbalnym tematem *buv-i̯a-* ʻbywały, bywalec’ (zob. *buv-*). Paralela: *čiãgimis* (zob.). — *nečiãbuvis* ʻktoś nietutejszy, kto przybył z innych stron’.

čiãgimis a. *čiagimỹs*, *-io* ʻtu urodzony, tutejszy’, SD <ćiagimis> «rodzic z tąd, tuteczny, indigena, oriundus hinc» (syn. *čiabuvis*). Złożenie adv. *čià* ʻtu’ z dewerbalnym tematem *gim-* ʻurodzony’ (por. *gìmęs*, *gìmti*). Paralela: *čiãbuvis*. Por. też gr. αὐθι-γενής ʻtu urodzony, krajowy’, z I członem αὖθι ʻtu, tutaj, na miejscu’, wywodzącym się przez haplologię z *autót^{h}i.

čiáudėti, prs. *čiáudžiu* (3 os. *čiáudi*, war. *čiáusti*, *čiáuda*, *čiáudėja*), prt. *čiáudėjo* 1. ʻkichać’, 2. przen. ʻskarżyć się, narzekać’. War. *s*-mobile: wsch.-lit. *sčiáudėti* / *ščiáudėti*, SD *sčiaudmi* «kicham, parskam, sternuo...» (syn. *sčiaudau*), SD[1] *sčiaumi* ts. Z innym suf.: *čiáudyti*, *-au*, *-iau* ʻkichać’, SD *sčiaudau* «kicham, parskam, sternuo...» (syn. *sčiaudmi*).. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak synonimiczne czas. *čiū̃sti*, *čiū̃ti*, *skiáudėti* i łot. *šķaũdît* (*šķaût*). Zob. LEW 74, ALEW 161. — Zwraca uwagę apofonia *au* ⇒ *u*: *čiùdinti* caus. ʻpobudzić do kichnięcia (przez zażycie tabaki)’. — Drw. *čiaudulỹs* ʻkichnięcie’: *Čiaudulỹs*

ìma 'Chce mi się kichać'. — Z atematycznej formy 3 os. prs. *čiáusti* 'kicha' wyabstrahowano neopwk. *čiaust-*, o czym świadczy drw. *susičiáustėti* 'kichnąć sobie, wykichać się'. Paralela: *prisérgstėti* ⇐ *sérgsti* (s.v. *sérgėti*).

čiáukščioti, *čiáukščioju*, *čiáukščiojau* 1. gw. 'trzaskać z bicza, powodować powstanie silnego odgłosu', 2. SD *čiaukščiaju* «chechocę się, cacchinor» ['śmiać się, przeważnie mocno, głośno', SPXVI]. Czasownik na *-čioti*, utworzony od interi. *čiáukš*, *čiáukšt* m.in. o uderzeniu, ucięciu czego, o zacięciu konia. Paralele na taką derywację wymienia ŽD 519. Zob. też ALEW 161n.

čiáupas 'kran do wody' — sb. postvb. do *čiáupti* 'zaciskać, zamykać' (zob. s.v.).

čiáupti, *čiáupiu*, *čiáupiau* 'zaciskać, zakręcać (kran), zamykać (usta); cmokać', *sučiáupti lū́pas* 'ścisnąć, zacisnąć usta', *užčiáupti* 'zamknąć usta, stulić (komuś) gębę, zakneblować'. Czas. urobiony od interi. *čiaupt, por. syn. *čepsė́ti*. Drw. *čiaupsė́ti*, *čiáupsiu* 'mlaskać przy jedzeniu, cmokać'. — SZ *čiup-*: *čiùpti*, *čiumpù*, *čiupaũ* 'chwycić, chwytać, łapać', *nučiùpti* 'schwytać, złapać, ściągnąć, ukraść', *sučiùpti* 'schwycić, schwytać' — dźwiękonaśladowcze, por. wykrzyknik *čiùpt* 'łap, cap, chap'. Drw. *čiupinė́ti* 'macać, obmacywać', *čiupinė́tis* 'cackać się; marudzić', *čiupnóti* 'macać, obmacywać; robić coś powoli, guzdrać się', *čiupúoti* ts., *čiupúotis* 'cackać się, dłubać się, marudzić'. Nomina: *čiupìklis* 'czułek', *čiuplùs* 'chwytliwy, porywający, kradnący; zręczny, zdolny do różnych prac', *čiuptùkas* 'macka, czułek', *apčiupomìs* adv. 'po omacku'. Por. LEW 71, 74, 1067, ALEW 165. — SO *taup-*: *lū́pas taupýti* 'zaciskać usta' (zob. s.v. *taupýti*). — Do *čiaup-* jest war. *čiuõpti* (paralele s.v. *duobė̃*).

čiaurénti, *čiaurenù*, *čiaurenaũ* gw. 1. 'szczekać cienkim głosem, kwilić', 2. 'mówić niewyraźnie, mamrotać, bełkotać', refl. *pasičiaurénti* 'cicho, szeptem rozmówić się' — czasownik na *-enti* od osnowy *čiaur-* onomatopeicznego pochodzenia, por. interi. *čiaũ riaũ riaũ* — o głosie psa. Paralela: *gagénti* 'gęgać' ⇐ *gà gà gà*.

čiauškė́ti, *čiáuška* (war. *čiaũška*), *čiauškė́jo* 1. 'ćwierkać, świergotać', 2. 'szczebiotać; trajkotać'. War. *čiaukšė́ti*. Dźwiękonaśladowcze. — Drw. *čiauksė́ti*, *čiáuksi*, *čiauksė́jo* 'ćwierkać, świergotać', też 'kłapać (szczękami), szczękać (zębami), ciąć batem' — ze zmiany *čiaukš-sėti, to z *čiaušk- -sėti (paralela: *čerkšė́ti*). Nomina: *čiauškùs* 'szczebiotliwy (o dziecku)', *čiauškùtis* 'gaduła, papla', *čiauškùtė* 'szczebiotka', *pačiáuška* 'szczebiotka, trzpiot'.

čiẽlas, *ciẽlas* stlit., gw. 'cały, nienaruszony, zupełny, pełny' — zapoż. ze stbłr. *cělъ* (SLA 51, 57, LEW 70, ALEW 156), por. błr. *cély*. War. akcentowy: *cíelas* 3 p.a. SD: *cielas* «cały, integer, solidus», *kanapų cielų neperskeltų* «kopyt całych, okrągłych, nierozdwoionych, solidipes, solidas habens vngulas» (wydawca SD czyta *čielas*, choć na fotografii widać raczej <c> niż <ć>). Oboczność *c'*- / *č'*- jak w *cienà* obok *čienà*. — Drw. *čielaĩ* a. *cielaĩ* adv. 'całkiem, zupełnie', *cielinỹkas* 'miejsce w polu nie poruszone (wskutek pomyłki) przy oraniu' (Zs 13). Cps. *čielãžemis* (zob.), *čieliãliniai* m.pl. 'len jeden tylko raz czesany', por. *linaĩ* (*Turiu keletą kuodelių čieliãlinių*).

čielãžemis gw. 'kto gospodarzy na niepodzielonym, dziedzicznym areale ziemi', dosł. 'na całej ziemi'. Złożenie hybrydalne z I członem przymiotnikowym: *čiẽlas* a. *ciẽlas* 'cały' (rutenizm) i członem II *žẽmė* 'ziemia'. War. *cielãžemis* oraz *čiẽlažemis*, *čielažẽmis*. Określenia *čielãžemis* używano dla odróżnienia względem mniejszego gospodarza, zwanego *pùsinykas* (zob. s.v.), por. np. *Ar čia pusinyko, ar cielãžemio triobos?* Być może na skutek atrakcji słowotwórczej na miejscu złożenia z °*žemis* pojawił się drw. na *-inykas* (*-ininkas*): *čiẽlinykas* (*-ininkas*), *ciẽlinykas* (*-ininkas*), por. *Jis pusinykas, o mes čiẽlinykai*. *Ten pusininkas, o čia ciẽlininkas gaspadorius*.

čienià, *cienià* 4 p.a. przest., gw. 1. ʽcena; ustalona opłata, taksa; wartość’, 2. ʽmiara, umiar, np. w jedzeniu’ (*pačioj čienioj* ʽw miarę, w sam raz’). Zapoż. ze stbłr. *cěna*, pol. *cena* (SLA 57, ZS 13, LEW 75), por. błr. *caná*, pl. *cény*, *cen*. Oboczność *č’*- / *c’*- jak w *čiẽlas* obok *ciẽlas*. Osnowa litewska na *-i̯ā-* pozostaje niewyjaśniona. Rzadsze war.: *číenė* ʽsuma pieniędzy; przydzielone komuś zadanie’, *čienà* ʽcena, wartość’.

čiẽpas, *ščiẽpas* stlit. 1. ʽszczep, drzewo szczepione, sadzonka’, SD «szczep, plantata arbor», 2. bibl. ʽzadatek, skłonność ludzka, która może się rozwinąć’ (*įskelt jon sčiepelius visokių gamtų šventųjų* DP 96_{39} ʽszczepić w niej szczepki wszelakich cnot świętych’). Zapoż. z pol. *szczep* (SLA 57, 214, LEW 75, ALEW 162). Por. *čiẽpyti*.

čiẽpyti, *ščiẽpyti*, *-iju*, *-ijau* stlit. ʽszczepić, uszlachetniać drzewa i krzewy owocowe przez przeniesienie gałązki rośliny szlachetnej na roślinę uszlachetnianą’ — zapoż. z pol. *szczepić* (SLA 57, 214, LEW 75, ALEW 162). Por. *čiẽpas*.

čiepsė́ti, *číepsi*, *čiepsė́jo* ʽpiszczeć, popiskiwać’ (war. *číepsėti*, *ciepsė́ti*), SD *čiepsiu* «piskam, pisnąc, inflare sonum aliquem celeriter...» — czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *číep* **—** o głosie pisklęcia (por. ALEW 162n.) Paralela: *piepsė́ti*. Zob. też syn. *cỹpti*. — Drw. *čiepsiotinai* SD «piskliwie, acute sonat» zakłada zanikłe vb. *čiepsioti.

čigõnas ʽCygan’ — zam. starszego *cigõnas*, SD <cygonas> «Cygan, Cyngarus», co było zapożyczeniem z błr. *cyhán*, *-á* (SLA 51, ZS 13, LEW 70). Fem. *čigonkà*, *-õs* dial. ʽCyganka’ — zapoż. z błr. *cyhánka*, *—i*. — Drw. *čigoníenė* ʽżona Cygana’, *čigonýnas* ʽdziecko cygańskie’, *čigõniškas* 1. ʽcygański, jak u Cyganów’, 2. ʽwielki, niezwykły’, *cigoniùkas* ʽdziecko cygańskie’. N.m. od *čigon*-: *Čigõnai*, *Čigõniškė*. N.m. od *cigon*-: *Cigonãliai*, *Cigõniškiai* 3x.

čigonénai m.pl. pot. ʽKaraimowie’ — drw. na *-ėn-* od *čigõnas* (zob.). Vitkauskas 2006, 74 poprawił zapis LKŽ II, 106, gdzie figurowało *čigonẽnai*.

čigũnas gw. 1. ʽżelazo lane, żeliwo’ (war. *čiugũnas*), 2. ʽżeliwny sagan z dwoma uchwytami’, 3. ʽszlak kolejowy’ — zapoż. z błr. *čyhún*, *-á* / *-ú* (por. ZS 15). Por. ros. *čugún*, *-á* ʽżeliwo’.

čilbė́ti, *čìlba*, *čilbė́jo* ʽćwierkać, świergotać, szczebiotać’: *Čìlba vìlba girelės paukšteliai* ʽĆwierkają leśne ptaszki’. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *čýl* **—** o prosięciu wsysającym rzadki pokarm (*Ta kiaulikė tik čýl čýl skysčius, o tirščius paliekt*). Drw. *čilbùtis* ʽćwierkający ptak’. Por. syn. *čiulbė́ti*, *ulbė́ti*.

čìnšas hist. ʽpodatek pieniężny za użytkowanie ziemi, wnoszony przez chłopa na rzecz pana’ (po zniesieniu pańszczyzny). Stlit. *činšius* SD[1] «czynsz, census, censio, contributio» (syn. *donis*). Zapoż. z pol. *czynsz*, *cynsz* (⇐ stczes. *cinže* ⇐ śrwn. *zins*). War. z asymilacją *č-š* > *č-č*: gw. *čìnčius*.

čiõbras gw. bot. ʽcząbr ogrodowy, Satureia hortensis’ — zapoż. z błr. *čabór*, gen.sg. *čabarú* ʽcząbr; macierzanka’ (SLA 57, LEW 71), por. ros. *čabér*, *čobr*. SD: *čiobrai* m.pl. «cząbr ziele», *čiobrai laukiniai* «macierzanka». War. *čẽbras* (zob.). — Drw. *čiobrẽlis* a. *čiobrẽliai* bot. ʽmacierzanka, tymianek, Thymus’.

čir̃kšti, *čir̃škia*, *čir̃škė* ʽćwierkać, świergotać; cykać; brzęczeć, dzwonić; tryskać; skwierczeć’, SD *žiogas čirškia* «cwierka swiercz, fritinnit cikada». Dźwiękonaśladowcze, por. *čer̃kšti*. — Drw. *čìrkščioti* ʽćwierkać; tryskać, pryskać’, *čìrškinti* 1. ʽrzępolić’, 2. ʽskwarzyć, piec’, nomina: *čir̃škalas* ʽświergot’, ʽkto krzyczy lub śpiewa cienkim głosem; papla’, *čirškùtis* 1. ʽskwarek’, 2. ʽkrzykacz, krzykała’.

čirvañčius, *-iaus* gw. ʽzłota moneta’ — zapoż. z błr. *čyrvónec*, *-nca* ʽzłota moneta o

wartości pięciu i dziesięciu rubli, używana w przedrewolucyjnej Rosji' (TSBM 5, 330), por. ros. *červónec* 'złota dziesięciorublówka, czerwoniec'. Zob. ZS 15 (tu mylnie akcentowana forma *čyrvanéc*). Podobnie zbudowane slawizmy: *gagañčius*, *ražañčius*.

čìrvas 1 p.a., *čir̃vas* 2, 4 p.a. 1. 'kolor w kartach, oznaczony czerwonymi serduszkami, czerwień, kier', 2. 'blin w kształcie serca', war. *čìrva*, pl. *čìrvos* (w obu znaczeniach). Zapoż. z błr. *čýrva*, *-y* lub pl. *čýrvy*, *-aŭ* (por. LKŽ II, 131, TSBM 5, 328, 331). Por. ros. *čérvi* m.pl. 'kiery'.

čỹstas, *-à* stlit.,, gw. 'czysty' — zapoż. z błr. *čýsty*, *-aja* (por. SLA 58, ZS 15, LEW 75, ALEW 163). — Drw. *čystatà* 'czystość'.

čỹstyti, *čỹstiju*, *čỹstijau* stlit., gw. 'czyścić' — zapoż. ze stbłr. *čístitь* (SLA 58), błr. *čýscicь*, *čýšču* (por. LEW 75, ALEW 163n.). — War. ze zmianą *č'i* > *č'u*: *čiùstyti*, *-iju*, *-ijau* 'czyścić, czyścić zgrzebłem; jeść z apetytem' (por. *ščilnùs* > *ščiulnùs* 'szczelny'), *apčiùstyti* 'uporządkować; oporządzić (nieboszczyka)', też 'okraść' (znacz. etym. 'ogołocić' ⇐ 'oczyścić z czego'), *pasičiùstyti* 'oczyścić się; przyozdobić się czym'.

čỹščius, *-iaũs* stlit., gw. 'czyściec' — zapoż. z błr. *čýscec*, *-stca* (⇐ pol. *czyściec*, *-śca* (*-ścca*) ⇐ stcz. *čistec*, *-stca*). War. stlit. *sčỹščius*. Por. SLA 58, ZS 15, LEW 75, ALEW 186, TSBM 5, 333.

čiũdas stlit., gw. 1. 'dziw, cud', 2. 'wielka ilość, mnóstwo' — zapoż. z błr. gw. *čud* (por. SLA 58, ZS 15, LEW 76, brak w ALEW). Por. *čiustai* oraz *dỹvas*.

čiūkà pot. 'świnia', *čiũkas*, *čiùkė* a. *čiũkė* ts. — od zawołania na świnie *čiùk*, *čiū́k*, *čiũk* lub *čiùka čiùka*, *čiùku čiùku*. Paralela: *jùkšė*. — Drw. *čiùklė* 'świnia', *čiùklis* 'prosię', *čiuklùs* 'dorodny (o dziecku, o prosięciu)', *čiukùtis* 'prosię, prosiaczek'. Vb. denom. *čiukénti* a. *čiūkénti* 'zwoływać świnie', *čiuknóti* a. *čiūknóti* ts. — War. *čiugà* a. *čiūgà* 'świnia' — od zawołania na świnie *čiugà čiugà*, *čiùga čiùga*. Drw. *čiùgana* 'świnia', *čiùglis* 'prosię', *čiūgãlis* ts.

čiùkuras 1. 'grzbiet dwuspadowego dachu' (syn. *kraĩkas*, *šelmuõ*), 2. 'poddasze', 3. 'otwór dymny w dachu kurnej chaty' (*Nėra kamino, dūmai rūksta pro čiùkurą* 'Nie ma komina, dym uchodzi przez *čiukuras*'), 4. 'wylot komina', 5. 'zasuwa pieca chlebowego, szyber', 6. (neol.) wierzchołek góry'. Zapewne drw. od interi. *čiuk, z suf. *-uras* jak np. w *kùkšturas* 'grzbiet', *gùburas* 'wzgórze, pagórek', *kaũkuras* 'szczyt góry'. Co do sufiksu zob. ŽD 307n. Por. łot. *čukur(i)s* 'pęk; wzgórek, szczyt domu; wnętrze komina'. LEW 76 wiązał raczej z czas. *čiũkšti*, *čiũkščia*, *čiũško* 'podnosić się, jeżyć się — o włosach'.

čiulbė́ti, *čiùlba*, *čiulbė́jo* 'ćwierkać, szczebiotać, świergotać, kląskać', *ciùlba* c. 'ptak śpiewający'. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *čiùl* — o głosach rozmawiających, o świniach pijących wodę; *šiùl* — o ssącym cielęciu. Por. syn. *čilbė́ti*, *ulbė́ti*.

čiuldė́ti, *čiùlda*, *čiuldė́jo* gw. 1. 'ćwierkać, świergotać', 2. 'szczebiotać, paplać (o dziewczętach)', 3. 'mówić niewyraźnie', *ciul̃dė* c. 'kto niewyraźnie mówi'. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *čiuld* — o mówiącym dziecku. Obok tego *uldė́ti* 'ćwierkać; gulgotać — o indyku, cietrzewiu'. Por. *čiulbė́ti*.

čiūlė́ti, *čiūlė́ju*, *čiūlė́jau* gw. 'żuć, przeżuwać; gnieść, ugniatać (ciasto)', refl. *čiūlė́tis* 'znosić ból przez czas dłuższy'. Por. interi. *čiùl* — o ssącym, cmoktającym cielęciu.

čiùlkės f.pl. gw. 1. 'pończochy' (SD «pończochy, nagolenice, tibalia, genualia, perilia, periscelis», *čiulkė drobinė* «szkarpetka, calceus, linteus»), 2. 'miękkie pantofle domowe' (por. *dróbė*), *čiulkės megztos* SD f.pl. «kapcie» (por. *mègzti*) — zapoż. z błr. gw. *cúlki* f.pl. ⇐ ros. *čulkí*, *-ók* 'pończochy' (por. SLA 58n.). Osobno zob. *čiùnkės*.

čiul̃pti, *čiulpiù*, *čiulpiaũ* ʽcmokać przywołując zwierzęta, mlaskać, głośno wsysać płyn, ssać sutek, cmokać fajkę'. SD *čiulpiu* «sarkam, sorbeo» [ʽgłośno wciągać nosem lub ustami, siorbać']. Por. łot. *čulpt* ʽssać'. Dźwiękonaśladowcze. Por. interi. *čiùlpt* — o ssaniu sutka, palca; o cmokaniu na konia, aby ruszył. Por. *siul̃pti*. Zob. LEW 71, 76, ALEW 164. — Drw. *čiulpė́ti* ʽcmokać na konie', *čiùlpstytis* ʽoblizywać się'. Nomina: *čiulpaĩ* m.pl. ʽszpik kostny' (*Nemėtyk kaulų su čiulpaĩs, iščiulpk!* ʽNie wyrzucaj kości ze szpikiem, wyssaj [szpik]!'), *čiul̃pas* 1. ʽszpik' (znacz. etym. ʽto, co się wysysa z kości'), 2. ʽsmoczek', 3. ʽpapieros skręcony w palcach'. Inne nazwy ʽsmoczka': *čiùlpė, čiulpìkas, čiul̃pis, čiulpõkas, čiulptùkas, čiulpùkas, čiul̃škis*. Zob. też *tùškas*.

čiùnkės, *čiùmkės* f.pl. gw. 1. ʽwełniane pantofle z nici, zrobione na drutach', 2. ʽkapcie splecione ze sznurka', 3. ʽuszyte z płótna obuwie do trumny'. Fonetyczne warianty wyrazu *čiùlkės* (zob.).

čiùntai, *čiuñtai* m.pl. gw. ʽstrzępy, szczątki, kawałki', np. *Maišas — vieni čiùntai* ʽWorek — w strzępach'. *Ledas susproginėjęs į čiùntus* ʽLód popękał na kawały'. *Didis vaiskas į čiuntus sumuštas tapęs* ʽWielkie wojsko zostało doszczętnie pobite'. Jest też war. f. *čiùntos*, np. *Nukrito puodas nu stalo i suejo į čiùntas* ʽSpadł garnek (gliniany) ze stołu i rozpadł się na kawałki'. — War. fonetyczny ze zmianą *č'u* > *č'i*: *čìntai*, np. *Kad krito puodas nuo lentynos, tai į čìntus subiro* ʽJak garnek spadł z półki, to rozpadł się na drobne ułamki (doszczętnie)'. — Morfem lit. *čiunt-*, pochodzący ze *ščiunt- (por. *čẽstis* < *ščẽstis*), jest transpozycją polskiego leksemu *szcząt-*, czyt. [ščont-], gw. [ščunt-], który tkwi w wyrazie *szczątek*, *-tku* ʽdrobna resztka' (por. stpol. *szcządek*, *-dku*). Pominięcie w transpozycji segmentu pol. *-ek* świadczy o tym, że w rozumieniu Litwinów *szczątek* było wyrazem zdrobniałym o sufiksie *-ek*/*k-*. Por. traktowanie *gizẽlis* (z niem.) ⇒ *gìzas*; *kuodẽlis* (z błr.) ⇒ *kuõdas*; *barsùkas* (z błr.) ⇒ *bar̃sas*. N.B. LKŽ II, 159 podaje pol. *szczęt* jako formę źródłową dla *čiunt-*; nie jest to trafne, ponieważ segment lit. *unT* trudno pogodzić z pol. *enT*.

čiuõpti, *čiuopiù*, *čiuopiaũ* ʽchwytać, macać', *apčiuõpti* ʽnamacać i chwycić, ująć' (⇒ *neapčiúopiamas* ʽnieuchwytny, niedostrzegalny'), *iščiuõpti* ʽwykraść', *sučiuõpti* ʽschwytać (złodzieja)'. Dźwiękonaśladowcze. Por. interi. *čiùp* a. *čiùpt* ʽchap — o pochwyceniu czegoś'. Por. LEW 74, ALEW 164. Zob. też *čiáupti*.

čiū̃poti, *čiū̃poju*, *čiū̃pojau* przest., gw. ʽmacać, wyczuwać co za pomocą dotyku', SD *čiūpoju* «dotykam się czego» (syn. *pasilyčiu*), ⇒ *pačiūpojimas* SD «dotknienie, dotykanie» (syn. *palytėjimas*). Zamiast *ščiūpoti — zapoż. z błr. *ščúpacь*, *-aju* (SLA 59, ZS 15). Zmianę nagłosu spowodowało nawiązanie pożyczki do rodzimego czas. *čiupinė́ti* ʽmacać, obmacywać', *čiùptelėti* ʽcapnąć, chapnąć', pochodzącego od interi. *čiupì* a. *čiùpt* — o pochwyceniu czego (por. pol. *cap!*), *čiupì čiupì* — o powolnym wykonywaniu jakiejś czynności.

čiurénti, *čiurẽna*, *čiurẽno* 1. ʽciec, płynąć powoli (o wodzie), ciurkać', 2. ʽsikać (o dziecku)', 4. ʽszemrać (o liściach na wietrze)', 5. ʽszczebiotać, świergotać'. Dźwiękonaśladowcze. Por. interi. *čiur̃* — o lejącej się wodzie, mleku, urynie, *čiur̃čiur̃* — w zwrocie do dziecka: *Ar nenori čiur̃čiur̃?* ʽCzy nie chcesz siusiu?', ⇒ *čiurčýčių, čiurčiùkų* (zdrobnienia na *-yt-*, *-uk-* pod formą gen.pl., indeclinabile). — Drw. *čiurà* a. *čiūrà* c. ʽkto moczy się w pościeli', też o kimś brudnym, zarośniętym, *čiū̃rynė* ʽstruga lejąca się z dachu, struga potu; szpara; vagina', *čiurùlis* ʽstruga z dachu'. Vb. denom. *čiurúoti* ʽmoczyć się (o dziecku)', *nučiurčénti* ʽwysadzić (dziecko) do sikania'. Tu też *čiū̃rauti* ʽpopłakiwać, pochlipywać'. — *čiur̃las* a. *čiurlẽ* ʽstruga, potok', *čiurlẽlis* ʽstrużka, rzeczułka', ⇒ vb. denom. *čiurlénti*, *-ẽna*, *-ẽno* ʽciec, sączyć się wśród kamyków, szemrać (o strumyku)', war. *čiurvénti* ts. (por. *eikvóti* ob. *eiklóti*); *čiur̃linti* ʽprać byle jak', *apsičiur̃linti* ʽumyć się byle jak'. Tu też

čiurliõkas ʽwyrostek, młokos’, znacz. etym. ʽszczoch’ (por. *čiurúoti*).

čiur̃kšti, *čiurškiù*, *čiurškiaũ* ʽciec, wypływać (o wodzie z naczynia, o krwi z żyły); moczyć się (o dziecku), zlać (o deszczu)’. Dźwiękonaśladowcze. Por. interi. *čiùrkšt* m.in. o pryskającej wodzie, o strudze wody, o sikającym psie a. dziecku. — Drw. *čiurkšlỹs* 1. ʽstruga, strumień’, 2. ʽfontanna’, *ciurkšlẽ* ʽstruga, strumień’, *čiur̃kšlius* ʽstruga’, *čiur̃kšliumis* adv. ʽstrugami (lać się)’.

čiùrna, *čiurnà* (4 p.a.) 1. ʽnadgarstek; część rękawicy okrywająca nadgarstek’. 2. ʽkostka w nodze konia’. Bez etymologii.

čiùrti, *čiū̃ra* (*čiu-n-ra, war. *čiùrsta*), *čiùro*: *sučiùrti* 1. ʽzabrudzić się, wysmolić się, poczernieć’, 2. ʽo ubraniu: znosić się, złachmanić się’, 3. ʽzbiednieć, zubożeć’ — vb. denominativum od nomen *čiurV-, należącego do rodziny *čiurénti* (zob.). Por. LEW 77. — Drw. *sučiùrinti* ʽpobrudzić, powalać (ubranie); znosić, zedrzeć (ubranie)’, *sučiuróti* ts.

čiustai m.pl. SD «czarowanie; czary, veneficium, præstigiæ» (syn. *nuodai*) — formacja postwerbalna do *čiùstyti*, *-iju*, *-ijau* ʽczarować’, *apčiustiju* SD «oczarować, sensus omnes eripere, eripere alicui mentem præstigijs», *atčiustiju* SD «odczarować, recanere serpentes, recantare». Vb. *čiùstyti* było zapewne iter.-caus. do zanikłego prs. *čiusta ʽrobi się dziwnie, staje się cud’, zam. *čiūsta < *čiūd-sta (prt. *čiūdo, inf. *čiūsti), utworzonego od sb. *čiū̃das* ʽdziw, cud’ (zob. s.v.). W związku z obocznością *u*/*ū* por. *’ŭ*/*ī* w parze *čiùstyti* ʽczyścić’ : *čỹstyti* ts. Por. LEW 77. Brak w ALEW. Zob. też *dỹvas*. — Drw. *čiùstininkas* ʽczarownik’, SD *čiustinykas* «czarownik, præstigiator, magus, incantator» (syn. *nuodinykas*), *čiustinykė* «czarownica, saga, venefica, præstigiatrix» (syn. *nuodinykė*), *čiustinykų* «czarowniczy». — Tutaj może też stlit. *čiùsta* ptk. ʽjakoby, rzekomo, ponoć’, DP ʽwrzkomo’, SD «rzkomo, wrzkomo, jakoby, quasi».

čiū́sti, *čiundù*, *čiū́dau* gw. ʽzacząć kichać’ (*Aš čiundù, išgirdęs bečiaudant* ʽZaczynam kichać, gdy usłyszę kichającego’). Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak syn. *čiū́ti* i *čiáudėti*.

čiū̃tė gw. ʽszyszka świerkowa, sosnowa’. Bez etymologii. Związek z gw. *čečkà* ʽszyszka’ (zob. LEW 72) nie jest oczywisty.

čiū́ti, *čiūnù* (war. *čiūvù*), *čiuvaũ* gw. ʽkichać, czchać’. War. *sčiū́ti*, *ščiū́ti*. Dźwiękonaśladowcze. Por. syn. *čiū́sti* i *čiáudėti*.

čiùžas I sb. gw. ʽwąski pas ziemi uprawnej’, zdrob. *čiužẽlis*: *Broliai čiužẽliais pasidalino dirvą* ʽBracia podzielili sobie rolę na wąskie pasy’. Niejasne. Zob. *čiužė́ti*. — N.m. *Čiùžiakampis* (por. *kam̃pas*).

čiùžas II, *-à* adi. gw. ʽniekrewny, obcy, cudzy’ — zapoż. z błr. *čužý* (ZS 15, LKŽ II, 187), por. ros. *čužój*. — Drw. *čiùža*: *Kur̃ čiùža, teñ šiùža* ʽGdzie obco, tam szorstko’ (Wśród obcych człowiek czuje się nieswojo).

čiužė́ti, *čiùža*, *čiužė́jo* ʽszeleścić (o suchych liściach, o sianie, słomie); stukać, pukać; skrzypieć, zgrzytać (w zębach)’. War. *šiužė́ti*. Dźwiękonaśladowcze, od interi. *čiùž* — o pełznięciu, o szybkim ruchu, *čiùžt* — o pośliznięciu się, *čiū́žt* a. *čiū̃žt* — o pośliznięciu się i upadku, o laniu wody, *čiužu čiužu* — o ślizganiu się. — Z inną budową: *čiùžti*, *čiū̃žta*, *čiùžo*: *nučiùžti* ʽzmoknąć; schudnąć, zmarnieć’, *sučiùžti* ʽzrobić się bezużytecznym, zmarnować się’, *čiùžti*, *čiū̃ža*, *čiùžo* ʽleżeć w łóżku’, *nučiùžti* ʽucichnąć (o wietrze)’, *čiužénti* ʽszeleścić, szemrać’, *čiužinė́ti* ʽślizgać się, jeździć na łyżwach’. Nomina: *čiužesỹs* ʽszelest, szmer’, *čiužyklà* ʽślizgawka’, *čiužinỹs* (zob.), *čiùžos* f.pl. ʽźdźbła’, *čiužùs* ʽłatwy do powożenia (o saniach)’. — WSZ *čiūž-*: *čiū̃žti*, *-iù*, *-iaũ* ʽślizgać się; mieść (o miotle)’, *nučiū̃žti* ʽześliznąć się z dachu (o topniejącym śniegu)’, *susičiū̃žti* ʽzlać się, zmoczyć się’, *čiū́žaloti*, *-ju*, *-jau* ʽślizgać

się' (*Vaikas lėkdamas, kur ledas, čiū́žaloja*), *čiū́žauti* 'szurać (nogami, butami)', *čiū́žčioti* 'ślizgać się' (*Čiū́žčioja kojos ant ledo*), *čiū́žtelėti* 'pośliznąć się'. Nomina: *čiū́ža* c. 'kto ledwo powłóczy nogami, idzie z trudem, wlecze się', *čiūžẽ* 1. 'ślad w trawie, zbożu, w śniegu' (*Nuo lapės uodegos ant sniego paliko čiūžẽ*), 2. 'drewniane płozy, sanki do przeciągania pługa lub brony na pole' (syn. *čiūžlà*), *čiū́žis* 'siennik', *pačiū́ža* 'łyżwa'. — SO *čiauž-*: *čiaũžti, -iù, -iaũ* 'ślizgać się; czołgać się, pełzać; o dziecku: moczyć się', iter. *čiaužýti* 'ślizgać się'. — Alternant *čiuož-*: *čiuõžti, -iù, -iaũ* 'ślizgać się, jechać (na łyżwach)', *čiuõžti pačiū́žomis* 'jeździć na łyżwach', *nučiuõžti* 'ześliznąć się, pojechać ślizgając się', frq. *čiuožinė́ti* 'ślizgać się, jeździć na łyżwach'. Nomina: *čiuožė́jas* a. *čiuožìkas* 'łyżwiarz', *čiuožyklà* 'ślizgawka, lodowisko'. Zob. też ALEW 164.

čiužinỹs, *-io* 3 p.a. 1. 'siennik, wór napchany słomą lub sianem, służący do spania', 2. 'materac', 3. 'wypchany słomą worek jako siedzenie na wozie' — substantywizowany przymiotnik na *-in-*, utworzony od rzeczownika typu *čiùžos* 'źdźbła, resztki słomy' (zob. *čiužė́ti*). Por. *čiū́žis* 'siennik'. Zob. też LEW 74, s.v. *čiaũžti*.

čýžė hist. 'czynsz', SD «czynsz, tributum, census, pensio; pobor, tributum, vectigal, indictio» (syn. *doklė, donis*) — zapoż. ze stpol. *czyża, ciża* (⇐ śrwn. *zise* ⇐ śrłac. *accisia*). Por. SLA 59, LEW 78 (brak w ALEW). — Drw. *čyžinykas* SD «czynszownik, censitus, vectigalis alicui; dannik, tributarius» (syn. *doklinykas*), cps. *čýžjavai* m.pl. 'czynsz spłacany zbożem' (por. *javaĩ*). Vb. denom. *čyžiúoti* 'płacić czynsz'.

čìžti, prs. *čỹžta* (*činž-sta, war. *čiñža*), prt. *čìžo*: *įčìžti* 'o paździerzach przywierających do włókien lnu: zbić się, przylegać, przywierać (przez co len staje się trudny do trzepania i przędzenia)', *pričìžti* ts., por. *Linai pričìžę, vieni spaliai, ką už juos gausi!* 'Len zbity, same paździerze, co (ty) za niego dostaniesz!'. *Linai gerai atidirgo, nepričìžę* 'Len dobrze się odleżał, nie jest zbity'. Bez etymologii. Pwk. dźwiękonaśladowczy? — Drw. *čìžas* 1. 'paździerze przywierające do włókien lnianych' (*Kokie čia linai, tik vienas čìžas!*), 2. 'kupa szeleszczących liści, odpadków'. — WSZ *čyž-*: *čýžti, čýžiu, čýžiau* (war. *čýžau*) 'uderzać, bić kogo; nękać (o pchłach)', też o ulewnym deszczu (*Lytus čýžia*), *nučýžti* 'zbić, obić; wpędzić w nieszczęście', *užčýžti* 'zdzielić (batem), zlać (o deszczu)'. Drw. *čỹžis* 'uderzenie, smagnięcie (batem)'. Vb. denom. *čyžyti, -iju* (*-yju*), *-ijau* (*-yjau*): *Aš čyžmą čyžyju dvare kaip vergas* 'Ja we dworze odrabiam pańszczyznę jak niewolnik', *čyžma* 'robota pod chłostą': *Čyžyti čyžmą dvare ant lažo* 'Odrabiać pod chłostą pańszczyznę we dworze'.

čvértis, *-ies* f. przest., gw. 'czwarta część całości, ćwierć, ćwiartka' — zapoż. z błr. *čvercь, -i*, pol. *ćwierć, -i* (SLA 59, ZS 14, LEW 78). Rodzimy odpowiednik: *ketvir̃tis, -čio* (zob. *ketvir̃tas*). W kwestii akutu por. zapoż. *zérkolas, kačérga*. — Drw. *čver̃tinė* 'czwarta część roku, kwartał', *čvertkà* a. *čvértka* 'ćwierć rubla (25 kopiejek); ósma część garnca (miara ziarna)'. Vb. denom. *čvertavóti* 'rozcinać na ćwierci, ćwiartować mięso'.

čvìčyti, *čvìčiju, čvìčijau* gw. 'bić, chłostać, smagać (rózgą, batem)', por. *Čvìčija su botagu per kinkas* — zapoż. z pol. *ćwiczyć*. Z innym suf.: *užčvìčinti* 'zlać, zalać — o ulewnym deszczu'. Ze zmianą *t́šv* > *šv*: war. *švìčyti* 'bić, chłostać; ostrzyć (nóż); glansować, pucować (buty); chciwie jeść, żreć', *sušvìčyti* 'udać się gdzie, pojechać' (*Aš du kartus sušvìčijau į Salantus*).

D

dabà 4 p.a. żm. ʽzwyczaj, sposób bycia, postępowania’ (Dowkont), *gerà dabà* adv. ʽpo dobremu’, *gražià dabà* ts. War. *dãbas* ʽzwyczaj; uroda’. Nie ma pewności, czy to wyraz odziedziczony, czy też jedno z zapożyczeń łotewskich Dowkonta. Odpowiedniki bsł.: łot. *daba* ʽsposób bycia, nawyk, zwyczaj (*vęcā dabā* ʽstarym zwyczajem’), natura, charakter ludzki’; psł. *doba ʽodpowiedni, sprzyjający czas’, por. sch. *dòba* indecl. ʽwiek, pora, czas; starość’, czes. *doba* ʽokreślony czas, pora; okres, epoka’, stczes. też ʽwiek ludzki, lata; to, co komuś odpowiada, na czym komuś zależy’, pol. *doba* ʽokres dnia i nocy; czas, pora, epoka’ (inny suf. w stpol. *dob’* f.: *tą dobią* adv. ʽwtedy, wtenczas’), scs. tylko z przedrostkiem: *podoba jestŭ* ʽgodzi się, wypada’ (*podobĭno vrěmę* ʽstosowny czas’). Por. BSW 42, Sławski, SEJP I, 150, Boryś 2005, 115. Rekonstrukcja pbsł. *dab-ā-. Rekonstrukcja pie. pierwiastka jest sporna: 1° *$d^h ab^h$- ʽdopasowywać; stosowny, odpowiedni’ (IEW 233), por. goc. *gadaban* ʽbyć stosownym; zdarzać się’ (pf. *gadob* ʽjest odpowiedni, pasuje’), 2° *$d^h eHb^h$- / *$d^h Hb^h$- ʽpasować, być stosownym, odpowiednim’ (LIV[2] 135n.), co jest mniej prawdopodobne z uwagi na brak refleksów *$d^h eHb^h$- i fakt, że łac. *faber, -brī* m. ʽrzemieślnik, kowal, cieśla’ może mieć inną podstawę niż *$d^h Hb^h$-ró- (zob. niżej). Kroonen 2013, 86 operuje pwk. pie. *$d^h eb^h$- / *$d^h ob^h$- ʽto fit’. — Adi. *dabnùs* ʽozdobny, strojny, ładny’ (znacz. etym. ʽodpowiedni, dobrany, dopasowany’) — można zestawić z psł. *dob-ĭnŭ, por. stczes. *dobný* ʽdogodny, stosowny, korzystny’, słń. *dôben* ʽodnoszący się do okresu czasu, doby, epoki’, sch. *dòban* ts., też ʽleciwy, wiekowy’, głuż. *zdobny* ʽstosowny, odpowiedni’ (SŁPS 3, 329). — Z kolei lit. *dabùs* ʽstrojny, ładny’ ma nawiązanie w scs. *udobŭ* ʽłatwy, lekki, facilis’ (ros. *udóbnyj* ʽdogodny, wygodny; odpowiedni, właściwy’), ros. gw. *dob* ʽdobry, silny, zdrowy’, cps. *dob-zdorov* ʽcałkowicie zdrowy, krzepki’ (⇒ sb. *dob* ʽrozpieszczony człowiek’); strus. *doběˇ* adv. ʽbardzo, nadzwyczajnie’, dłuż. gw. *dobosć* ʽczas, pora’. Tu też stpol. nazwy osobowe *Dobo-sław, Brzez-dob* (por. SŁPS 3, 318; tu brak wzmianki o formach lit.). — Formację przymiotną na *-la-* od *daba* zaświadcza łot. *dabls* ʽszczupły, mocny’, *nedabls* ʽtrujący’, *nedablas zâles* f.pl. ʽtrujące zioła’ (zob. Endzelīns, DI II, 160), cps. *lab-dabls* ʽdobrego gatunku, np. groch’, drw. *dabļš* ʽmocny, bujny, wyrośnięty’, gw. *dabļis* ts., na SW *dàbls* ʽbujnie wyrosły’. — Jako równoległą do łot. *dabls* < *dab-la- należy oceniać formację psł. *dob-rŭ ʽodpowiedni, stosowny, właściwy, taki, jaki powinien być, należyty, dobrze czyniący’ itd., por. scs. *dobrŭ*, bg. *dóbъr*, sch. *dòbar*, słń. *dóber*, ros. *dóbryj*, czes. *dobrý*, pol. *dobry* (SŁPS 3, 310). Jedyne nawiązanie bałtyckie stanowi tu człon złożenia łot. *dabravecis* ʽdzielny, roztropny człowiek’ (ME I, 428). Rekonstrukcja pbsł. *dab-ra-s. — Jeśli należy tu łac. *faber* ʽkowal, cieśla’, jak się ogólnie przyjmuje, to pbsł. *dabras i łac. *faber* dadzą się połączyć w praformie ie. *$d^h ab^h$-ro-s, por. IEW 233, SŁPS 3, 316, de Vaan 2008, 197. Beekes, *Historische Sprachforschung* 109, 1996, 230 uznał pwk. *$d^h ab^h$- za nieindoeuropejski. — Inne nomina od *dab-* (*dabùs*): *dabità* ʽstrojniś, modniś’, *dabišius* ts., *dabšnùs* ʽozdobny, piękny’. — Vb. denom. *dabìnti* 1. ʽszykować, przygotowywać’, SD *dabinu* «gotuię [syn. *prirėdau, surinku*]; kształtuię [*muntumi darau*]», 2. ʽozdabiać czym, stroić’, refl. ʽstroić się, ubierać się ładnie, upiększać się’, *išdabìnti* ʽwystroić’, SD[1] *išdabinu* «wystrychnę, wystrychuię» [ʽwygładzić, wygłaskać, wystroić’], SD *išdabinti namai* «budowny dom», *išdabintas lubas* «strop wytworny». Z innym suf. i odległym znaczeniem: łot. *izdabât, -āju* ʽbyć uczynnym, miłym dla kogo’ (znacz. etym. ʽdostosować się’, por. ME I, 428). — Odpowiednik słowiański z prefiksem *po-*: scs. *podobajetŭ* 3 sg. prs. ʽwypada, godzi się, przystoi, trzeba’, ros. *podobájet* ts., pol. *podobać się* ʽprzypadać do gustu, być komuś miłym’

(stpol. też ʽbyć podobnym'), czes. *podobati se* ʽmieć wspólne cechy z kim, czym' (przest. ʽudawać się') — jest drw. na *-ati* od sb. *podoba ʽpodobieństwo, odpowiedniość, upodobanie', por. SŁPS 3, 286, Boryś 2005, 452

dabar̃ 1. adv. ʽteraz, obecnie, współcześnie', 2. *dãbar* ptk. ʽjeszcze', np. *Dabar notajo adyna mano* ʽJeszcze nie przyszła godzina moja'. *Dãbar sūnus nesiženija* ʽSyn jeszcze się nie żeni'. War. *dabà, dãba*. Stlit. DP *dãbar* a. *dabar̃* ʽjeszcze, dopiero, teraz, dziś, owszem, k temu, tedy, nad to, przedsię, odtąd', SD *dabar* «dopiero; jeszcze; k temu, ku temu [syn. *priegtam, top, vėl*]; nad to [syn. *unt to, vėl, per tai, liš to*]; teraz [syn. *nu, nū*]», *dabar essųs* «ninieyszy, teraźnieyszy». Odpowiednik stpr. *dabber* ʽnoch, jeszcze'. Nie ma ustalonej etymologii. Zapewne z adwerbializacji nomen o sufiksie *-ar-* (por. *dabara jak np. *ãšara, vãsara* albo *dabaras jak np. *mãtaras, žãgaras*), które było derywatem rzeczownika *dabà* (zob.). Zob. LEW 79, ALEW 166. — Warianty przysłówka ʽteraz': *dabà, dabaraĩ, dabar̃čios, dabargi, dabar̃g* a. *dãbarg* (DP), *dãbargu* (DP), *dabarjan* (Chyliński), *dabarõs, dabartẽl* (SD też «dopiero», SD[1] «dopieruczko»), *dabartẽlei, dabartẽlenai, dabartẽlės, dabartẽlios, dabar̃tės, dabartis* (b.z.a.). — Forma kontrahowana: gw. *dar̃* a. *dár* ʽteraz' < *dãbar*, np. *Kur dár tu buvai?* ʽGdzie ty teraz byłeś?'. *Bus ji dar̃ mano žmona* ʽOna będzie teraz moją żoną'. — Drw. *dabar̃tis, -ė* ʽteraźniejszy' (⇒ *dabartýkštis, -ė* ts.), *dabartìs, -iẽs* f. ʽteraźniejszość, współczesność' (⇒ *dabartìnis* ʽteraźniejszy, dzisiejszy, współczesny', ⇒ gw. *dabartiniškas* ts.), gw. *dabarýkštis* ʽteraźniejszy' (⇒ *dabarýkščias* ts.), gw. *dabarìnis* ts. (⇒ *dabarinýkščias* ts., po synkopowaniu *i*: *dabarnýkščias* ts.). Por. ŽD 373.

dabóti, *dabóju, dabójau* 1. ʽpilnować, doglądać kogo, czego', 2. ʽuważać na co, zwracać na co uwagę, troszczyć się o co' (*Dabók ant kūdikio*). Jest to transpozycja czas. pol. *dbać* XVI w. ʽtroszczyć się, starać się, mieć wzgląd; przestrzegać, przywiązywać do czego wagę' (SPXVI), z samogłoską anaptyktyczną *a* dla usunięcia obcej fonotaktycznie grupy nagłosowej *db-* (por. GJL I, § 340). — Innowacje lit.: 1° formacje prewerbialne, np. *apdabóti* ʽobejrzeć, obrządzić; spostrzec, zauważyć', *padabóti* ʽprzypilnować; spojrzeć, popatrzeć na co', *pradabóti* ʽprzejrzeć na oczy', *uždabóti* ʽzadbać o co; zauważyć, zobaczyć', też ʽznieść, ścierpieć' (*Negaliu šitos bobos uždabot*), 2° formacja zwrotna *dabótis* ʽuważać na co' (*Dabókis, kad šuo neįkastų*), DP ʽobaczyć się, baczyć (się), patrzać, dojźrzeć, uważać, widzieć', *įsidabóti* ʽwejrzeć, przypatrzyć się komu, czemu' (osobno zob. *pasidabóti*). — Na skutek reanalizy *da-bóti* pojawił się neologizm *bóti, -ju, -jau* ʽzwracać na co uwagę, troszczyć się', też ʽbać się czego' (*Jis nebója nei lietaus, nei šalčio*). Nowe formy prewerbialne: *atbóti* / *adbóti* ʽunikać czego, bać się' (DP ʽdbać'), *pabóti* żm. ʽzwracać uwagę, zauważać', *subóti* ʽzmizernieć, schudnąć' (*Besirgdamas drūtai subójo*), refl. *apsibóti* ʽprzyzwyczaić się'.

dadė́ti, *dãda, dadė́jo* gw. ʽo gęsi: wydawać głos *da da da*, gęgać' (*Žąsys dãda, o žąsinas taraliuoja*) — czas. dźwiękonaśladowczy. Z innymi suf.: *dadénti* ʽgęgać', *dadnóti* ʽgęgać; paplać', *dadóti* ʽo niemowlętach: gaworzyć; mówić niewyraźnie, niezrozumiale'. W użyciu literackim ustaliły się formy *gagė́ti, gagénti*.

dagà 4 p.a. 1. ʽupał, gorąco, skwar letni', 2. gw. ʽwzrost roślin' (*Kai yžlyja, tai geresnė dagà*), 3. gw. ʽplon, urodzaj, żniwo' (*Dobilų gaunam dvi dagì. Rugiai žyd, veikiai dagà bus*) — prymarne nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *dag-* ⇐ *deg-*, por. *dègti* ʽpalić (się)'. Por. wed. *nidāghá-* m. ʽskwar, gorąca pora roku', pgerm. *daga- m. ʽdzień' (goc. *dags*, stnord. *dagr*, ang. *day*, nwn. *Tag*)'. Paralele apofoniczne: *lasà* ⇐ *lèsti*; *našà* ⇐ *nèšti*; *sagà* ⇐ *sègti*. Vb. denom. *dagúoti* stlit. ʽzbierać plon, zboże'. Prefigowane: *ìšdaga* a. *išdagà* ʽmiejsce wygorzałe, wypalone przez słońce, tzw. płonia; wypalenisko w lesie', *ìšdagos* f.pl. ʽwypalenisko w lesie, opalone drzewa, resztki spalonych drzew' (por. n.m. *Ìšdagos*). Osobno zob. *dagóti*. Nawiązanie łot. *daga* ʽpogorzelisko'. Zob. Lew 85n., ALEW 167. — Z innym

suf.: *dãgas* BRB ʽżniwa’, *vynodagas* stlit. ʽwinobranie’; stpr. *dagis* EV ʽlato, Somer [Sommer]’, do tego cps.: *dagagaydis* EV ʽpszenica jara, Somerweyse [Sommerweizen]’ (por. *gaydis* EV ʽpszenica, Weyse [Weizen]’), *dagoaugis* EV ʽlatorośl, Somirlatte [Sommersproß]’ (por. lit. *auglỹs* ʽpęd, latorośl’ s.v. *aúgti).*

dagìlis ʽptak szczygieł, Carduelis carduelis’, SD[1] 1. «czyż, czyżyk», 2. «szczygieł» — stoi w związku z *dagìlis* bot. ʽoset, Carduus’, zob. *dagỹs* s.v. *dagióti*. — Nazw. *Dagìlis, Dagìlius* (LPŽ). N.m. *Dagìliai* 4x, *Dagilỹnė* 2x, *Dagìliškės*.

dagióti, *dagióju, dagiójau* ʽpodpalać, zapalać (np. świece), spalać’ — iteratyw z suf. *-ioti* i SO *dag-* ⇐ *deg-*, por. *dègti* ʽpalić (się)’. War. *degióti*. Paralele apofoniczne: *lakióti* ⇐ *lekiù*; *trasióti* ⇐ *tresiù*; *ránkioti* ⇐ *renkù*. Z innymi suf.: *daginė́ti* ʽpowoli palić, spalać’, *uždagstýti* ʽzapalać światło’ (*Uždagstýk šviesą*). — Formacja *dagióti* weszla na miejsce *dagyti, prs. *dagiu ⇐ pie. *d^{h}og^{uh}-e̯ie-, por. łac. *foveō*, *-ēre* ʽgrzać, ogrzewać; wysiadywać jaja; schlebiać, sprzyjać, popierać’, wed. *dāháyati* ʽpali, spala’ (LIV[2] 133, de Vaan 2008, 237). — Nomina na SO *dag-*: *ažudagas* SD «podpały woienne» [ʽpociski zapalające’], *ažudagas akių* SD «zapalenie oczu», *dagà* (zob.), *dãgas* ʽhubka w krzesiwie’ (dosł. ʽzapalacz’), *dagìlis* (zob.), *dãgtis* m. lub *dagtìs* f. ʽżegadło do wypalania dziur w drzewie’, *dãgtis* ʽknot w świecy, knot w lampie naftowej’, *dãglas* ʽłaciaty, z łatami koloru spalenizny’, *dagỹs* bot. ʽoset, Carduus’ (por. łot. *dadzis*), *dagùs* 1. ʽłatwopalny’, 2. ʽkolący, ostry, przenikliwy (wiatr), palący, przykry w smaku’ (znacz. etym. ʽpiekący, palący’, por. *degùs*), *į́dagas* ʽwypalony znak’. Cps. *anglãdagis* ʽkto wypala węgiel drzewny’ (por. *anglìs*), *žė́mdagas* (zob.). — N.m. *Dagià* 3x, *Dagiaĩ* 3x, *Išdagaĩ* 4x, *Iždagaĩ, Padagaĩ* 3x, *Paiždagiaĩ* (por. *Paištakiaĩ*), cps. *Dãglaukis*. N.jez. *Dãgas, Daglė̃jas, Daglė́jus*, n.rz. *Dagià*. — WSO *dog-* < *dāg-: *atúodogiai* (zob.), *dogmė̃* (zob.).

dagóti, *dagóju, dagójau* 1. ʽsprzątać zboże, zbierać żniwo, plon’ (*Ką pasisėjai, tą ir dagósi*), 2. ʽotrzymywać zapłatę’ (*Jie dagos savo pelnytą algą*), *nudagóti* intr. ʽdobrze wyrosnąć, dać dobry urodzaj’, tr. ʽsprzątnąć zboże’. Vb. denominativum na *-oti* od *dagà* m.in. ʽplon, urodzaj, żniwo’. — Neoosn. *dago-*: *dagotuvės* b.z.a. f.pl. ʽdożynki’.

dáigas, *daĩgas* 1. ʽkiełkowanie, wschodzenie roślin; wschodzące zboże, ruń’, 2. ʽkiełek’, 3. ʽsadzonka, rozsada’ — nomen actionis z suf. *-a-* i SO *daig-* ⇐ *dei̯g-, por. *díegti* ʽkłuć, sadzić’. Paralele: *žaĩdas* ⇐ *žiẽdžiù*; *lañkas* ⇐ *lenkiù*. Formalnie bliskie jest łot. *daîgi* m.pl. ʽnosze ciężarowe składające się z dwóch połączonych ze sobą żerdzi lub drągów’. Por. ALEW 167. — Z innym suf.: *daigà* ʽkiełkowanie, wschodzenie roślin’ (por. *laidà* ⇐ *léidžiu*; *našà* ⇐ *nešù*), *ìšdaiga* ʽkiełek na rżysku’, *padáiga* ʽformująca się stosina pióra ptasiego; cienkie włoski na skórze człowieka’, war. *padáigos* ts. Nawiązanie łot. *daiga* ʽdługi, cienki pręt, tyka, wędzisko’. Tu też *išdáiga* 1. ʽfigiel, żart’ (war. *išdáigai*), 2. ʽzłe zachowanie powodujące szkodę lub nieszczęście’. — Vb. denom. *dáigėti, -ja, -jo* ʽpuszczać kiełki, kiełkować’.

dáigyti, *dáigau, dáigiau* 1. ʽkłuć, wtykać’, 2. ʽciąć (o komarach)’, 3. ʽszczypać — o mrozie’ (znacz. etym. ʽsprawiać wrażenie czegoś kłującego’), 4. ʽbiegać, latać (o dzieciach)’ — iteratyw z suf. *-yti* i SO *daig-* od *dyg-* (zob. *dýgti*) albo od *dei̯g- (zob. *díegti*). Odpowiednik łot. *daidzît, -u, -īju* ʽszyć’, przen. ʽszybko biec’. Paralela apofoniczna: *máigyti* ⇐ *myg- / mieg-*. Zob. ALEW 167. — Z innymi suf.: *daigìnti* caus. ʽsadzić, by kiełkowało, doprowadzać do kiełkowania, hodować na rozsadę’, *išdaigìnti* 1. ʽwydawać, rodzić plon (o ziemi)’, 2. ʽusuwać (chwasty), wydalić, wyrzucić kogo (z pokoju)’, *sudaigìnti* ʽdoprowadzić do kiełkowania’, *daigóti* ʽzabijać, mordować, niszczyć’ (*nudaigóti* ʽuśmiercić, ukatrupić; podziać, zadziać, zgubić’), *dáigstyti* (zob.). — Nomina na SO *daig-*: *dáigas* (zob.), *daigimas* SD «kłocie w ciele, bol, punctus, punctiuncula, verminatio, compunctio» (syn. *diegimas*),

daĩgius gw. ʽpęd, rostek, latoroślʼ (SO też w *vaĩsius*, *vaĩkius*), *daĩglius* ʽlatoroślʼ (neosuf. *-lius* jak w *der̃lius*), *daigùs* 1. ʽtaki, co szybko kiełkujeʼ (*Miežiai nedaigūs, salyklas nedygsta*), 2. ʽostry, kolącyʼ (*Ėgliai daĩgūs, duria*), 3. ʽuszczypliwy, zgryźliwyʼ (*Daigūs žodžiai*), *dáiktas* (zob.).

dáigstyti, *dáigstau, dáigsčiau* 1. ʽkłuć, nakłuwaćʼ, 2. ʽzaobrębiać, stebnować, fastrygować, szyć rzadkim ściegiemʼ, 3. ʽsadzić do kiełkowaniaʼ — frequentativum z suf. *-styti* i SO *daig-* ⇐ *dei̯g-, por. *díegiu, díegti* ʽsadzić, kłućʼ. Paralele: *láistyti* ⇐ *líeti*; *nárstyti* ⇐ *nérti*; *vángstyti* ⇐ *véngti*. Etymologicznie: *dáigstyti* jest drw. z suf. *-yti* i SO *daigst-* od neopwk. *dygst-* (zob. *dýgti*). — Neoosn. *daigst-*: *dáigstas* 1. ʽsadzonka, rozsadaʼ, 2. ʽściegʼ (por. *laĩstas* ⇐ *laistýti*; *spą́stai* ⇐ *spą́styti*).

daiktaras SD[1] «dziełopisek, chronographus, historiographus» [błąd zam. *dzie**i**opisek* ʽhistorykʼ, SPXVI] — przez degeminację z *daikt-taras. Wyraz ten jest kalką złożenia pol. *dziejo-pisek* (XVI w.), z członem °*taras* w roli n. agt. substytuującego pol. °*pisek* (por. *tar̃ti*) oraz członem *daikt(ai)* ⇐ *dzieje* (por. *dáiktas*).

dáiktas, *daĩktas* 1. ʽprzedmiot, rzeczʼ, 2. ʽmiejsceʼ, 3. SD «skutek, effectus, exitus, euentus» (syn. *padaras*), *žiestas daiktas* SD «garnczarska robota». Odpowiedniki bałt.: łot. *daîkts*[2] ʽrzecz, przedmiot, narzędzieʼ, *daîkti*[2] m.pl. ʽowady, insekty; wężeʼ, *daikši* m.pl. ʽrzeczy drobne, drobiazgiʼ, stpr. *stan deickton* acc.sg. ʽto miejsceʼ, *steison deicktas* gen.sg. ʽczegoś, des etwasʼ. Przyjąwszy, że znacz. ʽmiejsceʼ jest najstarszym wśród tu wymienionych, można odtworzyć nomen *daig-ta- o znacz. ʽmiejsce nakłute, tj. oznaczone przez wetknięcie w nie tyczki, kołka, pala, gałęziʼ, por. formy *dáigyti* ʽkłuć, wtykaćʼ, *dáigas* ʽkiełek, sadzonkaʼ s.v. *díegti* ʽkłućʼ. Pod względem budowy można *dáiktas* porównać do wyrazów *laĩtas* i *saĩtas*. Pod względem znaczeniowym por. łac. *punctum*, które należy do *pungō* ʽkłuć, ranić, przeniknąć w głąbʼ i oznacza z jednej strony ʽukłucieʼ jako czynność, z drugiej strony wynik czynności: ʽślad po ukłuciuʼ (⇒ ʽkropka, cętka, oczko na kości do gryʼ). Por. śrwn. *stich* ʽukłucie, przekłucie (igłą), przeszycie (szpadą)ʼ, które ma znacz. poboczne ʽmiejsce spadziste, strome wzniesienieʼ. Por. LEW 79, ALEW 168. — Drw. *daiktai* m.pl. SD[1] «dzieie» (syn. *darbai*, *veikalai*), *dáiktais* adv. ʽmiejscamiʼ, *nuo dáikto* adv. ʽpo koleiʼ (*Kàsk bùlves nuo dáikto* ʽKop kartofle po koleiʼ), cps. *daiktãdėtis* ʽskrzynia do składania i przechowywania rzeczyʼ (neol., por. *dė́ti*), *dáiktapalaikis* ʽprzedmiot niepotrzebny, małowartościowy, gratʼ (por. *pãlaikas*), *daiktaras* (zob.), *daiktãvardis* gram. ʽrzeczownikʼ (neol., por. *var̃das*). — W gwarach wsch.-litewskich forma loc.sg. *daiktè* ulega 1° leksykalizacji jako przysłówek ʽrazem, w kupie, w jednym miejscuʼ (*Gyvename daiktè* ʽMieszkamy w jednym miejscuʼ), 2° gramatykalizacji jako przyimek z gen. ʽzamiastʼ (por. *Daiktè cukro dėjom medaus in bruknes* ʽZamiast cukru dodawaliśmy do brusznic mioduʼ). — Neoosn. *daik-*: łot. *daiceklis* ʽSiebensachen, Kramʼ, *daikari* m.pl. ʽGerümpelʼ.

dailė̃ 4 p.a., acc.sg. *dailę̃* stlit. ʽrzemiosło, zwł. ciesielskieʼ, DP ʽsztuka, robotaʼ, ʽumiejętność artystyczna, sztukaʼ. SD *namų dailė* «budowniczego urząd». Z innym suf.: *dailà* ʽsztukaʼ Jest to sb. postverbale od *dáilinti*, *dáilyti* ʽgładzić, heblowaćʼ. Następstwem uznania *dail-* za drw. apofoniczny od *dil-* (zob. *dáilinti*) będzie zaprzeczenie tożsamości lit. °*daila* = słow. °*dělja* (scs. strus. *drěvodělja* ʽcieślaʼ). Nieporozumieniem jest odnoszenie wyrazu *dailė̃* do sti. *dīdyati* ʽświecą, błyszczą, lśniąʼ, pie. *dei̯h_2- (zob. LEW 80) albo też do słow. *dělo* ʽczyn, dziełoʼ, pie. *d^heh_1- ʽkłaść, stawiaćʼ (zob. Būga, RR II, 487, LEW 80, Skardžius, RR 4, 696), o czym teraz napomyka NIL 112, przyp. 56. — Złożenia z °*daila*, °*dailė*, °*dailis* o znacz. ʽrzemieślnikʼ: *auksãdailis* ʽzłotnikʼ, ⇒ *auksadailė* SD «złotnictwo», *dr(i)aučiadailis* SD «kopiynik, co kopije robi» (por. *driaũčius*), nazw. *Každáila* (*Kaš-daila, zob. *kãšė*), *ratadáila* ʽkołodziejʼ, SD *ratadailė* ts., *ratadailis* ts. (por. *rãtas*, *rãtai*), n.m. *Radailiaĩ* (*Rat(a)-dailiai), nazw. *Skridáila* (*Skrit(a)-daila, por. *skriẽti*), *staludailis* SD «stolarz» (por.

stãlas). — Vb. denom. *sudailauti* stlit. ʻzłączyć, połączyć (o członkach ciała)’.

dailìdė 1. ʻcieśla’, 2. ʻstolarz’. DP ʻbudownik, budowniczy, rzemieślnik, cieśla’, SD «budownik, ædificator; cieśla, faber lignarius», *valdžia unt dailidžių* «budowniczego urząd» [dosł. ʻzwierzchność nad cieślami’] (syn. *namų dailė*). War. *dailýdė, dailỹdė, dailýdžia, dailýda* ʻcieśla’. Nomen agentis utworzone neosufiksem *-idė* od *dáilinti* ʻgładzić, wyrównywać, heblować’ (pierwotnie *dáilyti* ⇐ *dìlti*). Objaśnienie tego formantu w roli wykładnika n. agt. nastręcza trudności, bo *-idė* jest w zasadzie związane z nomina loci, nazywającymi rozmaite pomieszczenia dla zwierząt domowych (zob. GJL II, § 448). Nasuwa się pytanie, czy *dailìdė* nie było najpierw collectivum oznaczającym zespół roboczy (ʻcieśle’), a dopiero później przybrało funkcję singulativum (ʻcieśla’)? — Neoosn. *dailid-*: *dailidėlė* SD[1] «ciesielczyk», *dailidỹstė* ʻciesiołka, rzemiosło ciesielskie’, SD «ciesielstwo», *dailìdiškas* ʻciesielski’ (m.in. SD), *dailydžiukas* SD «ciesielczyk». Vb. denom. *dailidáuti* ʻzajmować się ciesielstwem’, *dailidžiáuti* ts. — Zapoż. lit. w błr. gw. *dójlid* ʻbudowniczy, architekt, cieśla, stolarz’, przest. *dojlida* / *dailida* 1450 (war. *dovlidъ*), stąd pol. gw. *dojlid, dojlida* ʻcieśla’, por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 56, Laučjute 36. — N.m. *Dailìdės* 5x, *Dailidùkas* 2x, *Dailìdžiai*.

dáilinti, *dáilinu, dailinau* ʻgładzić, heblować’ (gw. *dáilyti*) — causativum z suf. *-inti* i innowacyjnym SO *dail-* ⇐ *dil-*, por. *dìlti* ʻwycierać się, zmniejszać się’ (zob. s.v.). Paralelne formy na SO *ai* przed resonantem: *gaimìnti* ⇐ *gim̃ti*; *gairìnti* ⇐ *gir-; *gaivìnti* ⇐ *gyv-*; *káirinti* ⇐ *kir-/kyr-*. Zob. też ALEW 169, s.v. *dailùs*. — Drw. *dailintùvas* a. *dáilintuvas* ʻnóż do strugania, wygładzania’.

dailùs, *-ì* 4 p.a. ʻwyrównany, pozbawiony chropowatości, gładki’, przen. ʻładny, piękny, przystojny, wystrojony’, DP ʻozdobny, subtylny’, SD «sztuczny» [ʻkunsztowny, misterny, foremny’, L.]. Przymiotnik postvb. od *dáilinti* ʻgładzić, heblować’. Nawiązanie w łot. *dàiļš* ʻdelikatny, subtelny, miły, ładny’. Por. ALEW 168n. — Drw. *dailitelỹs* ʻniezwykle piękny, urodziwy’ (⇒ *dailiteláitė* — o bardzo ładnej dziewczynce), *dailùmas* ʻładność, piękno, zgrabność, wdzięk, przystojność’, DP ʻozdoba, misterstwo’ (⇒ *dailuméinia* ʻprzystojność u mężczyzny’), *dailutė̃lis* ʻbardzo, niezwykle piękny’, cps. *nedail-dirbà* ʻkto robi coś nieudolnie, źle, partaczy’ (por. *dìrbti*). Por. łot. *dailums* ʻdelikatność, zgrabność, gracja, wdzięk’. Vb. denom. *dáilinti* o znacz. ʻozdabiać, upiększać; karmić, tuczyć’, które z czasem zlało się zupełnie ze starszym deverbativum *dáilinti* ʻgładzić, wyrównywać’[76]. Refl. *dáilintis* ʻupiększać się (o kobiecie); przymilać się, łasić się do kogo’.

dainà 4 p.a. ʻpieśń, pieśń świecka, piosenka’ (w odróżnieniu od *giesmė̃* ʻpieśń kościelna; pieśń uroczysta’). War. *dáina, dainė̃*. Sporne. Może drw. z suf. *-nā-* i SO *dai-* od *dii̯-V, które pozostawało w alternacji z *dī-C jak w łot. *dĩdît, -du, -dīju* ʻwziąć do tańca’[77]. Rekonstrukcja: *dai̯-nā-, znacz. etym. ʻśpiewanie do tańca, pieśń taneczna’. Allomorfy pb. *dii̯-V / *dī-C reprezentują dwojaką realizację st. zanikowego od pwk. setowego pie. *dei̯h_1- / *dih_1- ʻpędzić przed siebie’ (LIV[2] 107), por. gr. δίενται 3 pl. prs. ʻpędzą, spieszą się’ (*dih_1-entoi̯), δῑνέω ʻkręcić, obracać w koło’, pass. ʻtoczyć się, obracać się, wirować; włóczyć się’ (*dih_1-néu̯-), wed. *dī́yanti* ʻlecą, fruną’. Zob. też LEW 80, ALEW 169. — Refleksami st. pełnego są formy łot. *deju* (*dei̯h_1-V), inf. *diêt* (*dēi̯-C < *dei̯h_1-C) ʻskakać, tańczyć; śpiewać’, *apdiêt* ʻtańczyć w koło; obtańcowywać’. Od osnowy prs. *dej-* (neopwk.) urobiono łot. *deja* ʻtaniec’ (⇒ *dejuôt* ʻtańczyć’ ⇒ *dejuotājs* ʻtancerz’), *dejums* ʻtańczenie, taniec’, jak też *deinis* ʻtancerz, skoczek’. — Drw. *bedaĩnis, -ė* ʻkto nie umie śpiewać, kto nie ma głosu’

---

[76] Por. LKŽ II, 225, gdzie na pierwszym miejscu wymieniono znacz. ʻczynić pięknym, upiększać, ozdabiać’, nie zaś ʻgładzić, wygładzać’.

[77] Por. *gý-dyti* ⇐ *gý-ti* : *gij-aũ* (SO *gaj-ùs*). Z suf. *-nā-* i SO por. *mainà* ʻzamiana’ < *mai̯-nā-, od *mii̯-V jak w łot. *miju*, prt. do *mît* ʻwymieniać, handlować’, *mîtiês* ʻwymieniać się’.

(por. *begerklis*), *dainýnas* ʽśpiewnik', *daininiñkas* ʽśpiewak', *dainõrius* gw. ʽpieśniarz, śpiewak dajn' (por. suf. w *giedõrius*), *daĩnius*: *tautõs daĩnius* ʽpiewca narodowy', *dainuškà* ʽniepoważna piosenka' (co do suf. por. ros. *častúška* ʽprzyśpiewka'). Vb. denom. *dainúoti* ʽśpiewać piosenki' (⇒ pol. gw. *dejnować* ʽśpiewać półgłosem, podśpiewywać', por. Zdancewicz 338). Por. n.rz. *Dainavà*, *Dainỹs*, *Dainẽlė*, *Daĩnupis*. — N.B. Łot. *daĩņa* ʽpiosenka' może być drw. postwerbalnym od łot. *daiņât*, *daĩņuôt* ʽtańczyć, śpiewać, weselić się'. Ten zaś czasownik da się ująć — w paraleli do lit. *páinioti* ⇐ *pinù*; *tráinioti* ⇐ *trinù* — jako formację z suf. *-i̯ā-* i SO *dain-* ⇐ *din-*, czyli jako drw. od osnowy prs. infig. *dinu < pie. *di-n-h_1-o-h_2.

dairýtis, *dairaũsi*, *dairiaũsi* 1. ʽrozglądać się, oglądać się na strony', 2. ʽszukać kogoś wzrokiem' (gw. *deirýtis*), *apsidairýti* ʽobejrzeć się'. Odpowiedniki bałt.: łot. *daĩrîtiês* ʽrozglądać się, stać w zakłopotaniu, krępować się, obawiać się' (*daĩri* adv. ʽniesamowicie, strasznie'), stpr. *endeirīt* / *endyrītwei* ʽansehen, spojrzeć, popatrzeć', *endirīs* ʽsieh an!'. Analiza: *dair-y-* ⇐ *dyr-*, formacja intensywna na SO *dair-* ⇐ *dyr-*, zob. *dyrḗti*. Paralele apofoniczne: łot. *dairîtiês* ʽ(o drewnie) rozszczepiać się, rozłupywać się' ⇐ *dir-* (lit. *dìrti*); *nairýtis* ⇐ *nyr-*. Osobno zob. *zdairýti*. Por. Lew 90, Lav 84, 107n., ALEW 169n. — Drw. *dairinė́tis* iter. ʽrozglądać się', *dairinoti* stlit. ʽgodzić, jednać ludzi' (zwykle z prvb. *su-*). Nomina: *apýdaira* ʽdoglądanie domu, obejścia; gospodarstwo domowe' (⇒ drw. wsteczny: *dairà* ʽobrządzanie gospodarstwa'), SD *apydaira* «ostrożność» (syn. *pasarga*), *apdairùs* ʽbaczny, oględny, przezorny' (por. SD *apydairus* «baczny; ostrożny»), *apdairiaĩ* adv. ʽostrożnie, uważnie', *atódaira* ʽwzgląd na coś lub na kogoś, oglądanie się, liczenie się z czym , kim', ⇒ *be atódairos* adv. 'bez względu, nie zważając na co' (⇒ *beatódairiškas* ʽbezwzględny'), *dairùs* ʽbaczny, uważny', *dairù* adv. ʽnieswojo' (*Mišku eiti dairù*), *nesudairingas* stlit. ʽnieprzejednany, nieubłagany', *nopdairus* SD «niebaczny» (syn. *nopvaizdus*, *nopžvalgus*, zob. *nop-*), *padairà* ʽwidziana przestrzeń, widok; krajobraz, pejzaż' (war. *padeirė* b.z.a.). Por. łot. *daĩras* f.pl. ʽuczucie strachu, grozy', *daĩri* adv. ʽstrasznie, niesamowicie'.

dãktaras 1. ʽdoktor jako tytuł naukowy', 2. stlit. ʽuczony w Piśmie św., teolog', 3. gw. ʽlekarz' — zapoż. z pol. *doktor*. Nazw. *Dãktaras*, *Daktaráitis*, *Daktarãvičius*. — Wsch.-lit. *dõktorius*, *-iaus* ʽdoktor, lekarz' — zapoż. z błr. *dóktar*, z sufiksem wzorowanym na *gaspadõrius* (ZS 16, 105).

dálba ʽdźwignia, drąg, łom' : łot. *daĩba* ʽpień drzewa; tyczka do płoszenia ryby; żerdź do popychania łodzi'. War. *dáuba*, zob. GJL I, § 461. Z innym suf.: stpr. *dalptan* EV ʽprzebijak do metalu, Durchslag' : psł. *dolb-to ʽdłuto, narzędzie do wyżłabiania', bg. *dlató*, sch. *dlijèto*, ros. *dolotó*, czes. *dláto*, pol. przest. *dłóto* (stpol. *dłoto* XIV w. ʽtoporek o wąskim ostrzu'). Formacja na SO *dalb-* ⇐ *delb-*, por. *del̃bti*, *-iù*, *-iaũ* ʽspuszczać (oczy, głowę, ogon)', łot. *dęlbs* ʽramię'. Pwk. pie. *d^helb^h- ʽkopać, wydrążać' (LIV[2] 143), por. stwn. *bitelpan* ʽgrzebać, zakopywać', stang. *delfan* ʽkopać, grzebać'. SZ *dilb-* / *dulb-*: *dil̃bti* (zob.). Por. Leskien 1884, 323, BSW 54, LEW 81.

dal̃gis, *-io* ʽkosa', war. *dal̃gė*. Odpowiednik stpr. *doalgis* EV ʽSenze [Sense]'. Łot. *daļģis*, *daļģe* ʽkosa' jest lituanizmem (ME I 436). Formacja postwerbalna od zanikłego czas. *dalgiù, *dalgýti ʽkosić, uderzać ostrym narzędziem' < pie. *dolg^h-éi̯e-, por. stisl. *telgja* ʽociosywać, przycinać (drewno, kamień)', ir. *dluigim* ʽrozszczepiam'. SE pie. *delg^h- ʽspalten, behauen' (LIV[2] 113). Inaczej BSW 44, LEW 81. Leskien 1884, 323 stwierdził pokrewieństwo apofoniczne *dalg-* i *dilg-*, zob. *dìlgti* (s.v. *dilgė́ti*). Kroonen 2013, 525 wywodzi *dal̃gis* wprost z pie. *dolg^h-i-. ALEW 170 odtwarza pie. *d^halg^h- f. ʽsierp; kosa', mianowicie na podstawie zestawienia z łac. *falx*, *-cis* f. ʽsierp, kosa, nóż ogrodniczy; bosak, osęka; miecz zakrzywiony'. — Drw. *dalgenà* ʽduże pióro kogucie' (znacz. etym. ʽkosiste

pióro'), *dalgìnis* SD «kosisty, iako kosa krzywy», *pradalgẽ* (zob.). Cps. *dalgiãkirvis* 'berdysz, topór bojowy na długim drzewcu' (por. *kir̃vis*), *dalgiãkotis* 'trzonek kosy, kosisko' (por. *kótas*), war. kontrahowany: *dal̃kotis* *dalk.kotis < *dalg-kotis (GJL I, § 524). — N.m. *Dalgaĩ, Dalgìnė*. — SZ *dilg-* < *dl̥gʰ-: *dilgė́ti* (zob.).

dalìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. 'część, dola, udział w dziedzictwie, spadku', 2. 'posag', 3. 'szczęście a. nieszczęście, los', 4. 'oddział wojska'. DP 'część, cząstka, uczestnictwo, sztuka'. Formacja na SO: *dal-i- < pie. *dolh$_1$-i-, znacz. etym. 'odcięty kawałek czegoś, część oddzielona', por. sti. *dalí-* 'skiba'. Pwk. pie. *delh$_1$- 'ciosać, rozszczepiać' (LIV[2] 114), por. lit. prs. *delù* s.v. *dìlti* 'wycierać się, zmniejszać się', łac. *dolō, -āre* 'ociosać, obrobić, wygładzić' < *delh$_1$-i̯e- (⇒ *dolābra* 'narzędzie żelazne do cięcia i rozbijania, rodzaj kilofa', *dolābella* 'siekierka'), sti. *dálati* 'pęka, rozpada się na kawałki', *dala-* n. 'część, kawałek', SO *dalayati* caus. 'rozszczepia, rozłupuje' < pie. *dolh$_1$-éi̯e-. Por. BSW 44, LEW 81 — Z innym suf.: *dalià, -iõs* 'część, porcja', SD: 1. *dalia svieto akims regima* «kray świata, ktory okiem obeyrzeć może, horizon», 2. *kapoju ing dalias* «sztukuię, discindo, seco in partes», 3. «obrok, cibaria, annona salaria». Formacja ta ma odpowiednik z jednej strony w łot. *daļa* 'część, udział' < pb. *dali̯-ā-, z drugiej strony w psł. *dolja (ros. błr. ukr. *dólja*, pol. *dola*) 'część przypadająca komu w udziale', przen. 'los przypadający komu w udziale, położenie, sytuacja życiowa'. — Płd.-słow. *dola* 'część' < *dal-ā-, por. stsch. *tri doli zlata*, śrbg. *tri doly zlata* 'trzy jednostki wagi złota'. — Drw. *bedãlis* 'nieszczęśliwy, nieszczęsny' (por. pol. *niedola* 'nieszczęście'), *dalẽlė* 'cząstka' (m.in. DP), *dalelýtė* gram. 'partykuła' (neol.), *dalinỹkas* DP 'uczestnik' (por. *žuvinỹkas* ⇐ *žuvìs*), *daliniñkas* 'wspólnik', *dalìnė dúona* przest. 'dzienna porcja żywności, zapłata za pracę', *dalìnis* 'częściowy', SD «obroczny, cibarius, panis cibarius» ['żywność będąca wynagrodzeniem za pracę', SPXVI], *dalinỹs* 'oddział wojska'. Cps. *dalia-ėmys* stlit. 'uczestnik' — kalka z nwn. *Teil-nehmer*. Vb. denom. *dalýti* (zob.). — N.m. *Dalià*, cps. *Naujãdalis* 2x.

dalýti, *dalijù* (war. *dalyjù*), *dalijaũ* (war. *dalyjaũ*) 'dzielić, rozkładać całość na części; rozdawać co częściami, po trochu', *atidalýti* 'oddzielić; oddać część', *išdalýti* 'rozdać, rozdzielić' (*iždalyk elgetomus* DP 'rozdaj ubogim'). Refl. *atsidalýti* 'oddzielić się, odłączyć się', *nusidalýti* 'zbiednieć na skutek dzielenia ziemi', *pasidalýti* 'podzielić się, np. ziemią', *susidalýti* ts. Pdg. gw. *dalýti, dalaũ, daliaũ*. DP 'dzielić, udzielać, rozdawać, rozdzielać, podawać, sprawować'. SD: *per burteles kų daliju* «losuię, sortior, sortes duco» (syn. *burtas metu*), *nudaliju* «udzielam komu czego, impertio». Z innym suf.: *dalìnti* (gw. *davìnti*). Jest to vb. denominativum na *-inti* od *dalìs* 'część, dola' (zob. s.v.), znacz. etym. 'kawałkować, rozkładać całość na części'; stpr. *dellieis*, czyt. [deli.jeis] 'niech użycza, niech udziela' < *dalijais (LAV 83n.)[78]. Od neoosn. *dalin-* pochodzi iter. *dalinoti, zaświadczone w formie prt. *dalinójo* gw. 'dzielili (ziemię, las)'. — Formacje postwerbalne: *atãdalas* 'oddział; sąsiek w stodole', *atadalõm* adv. 'oddzielnie' ⇐ *atadalyti; *ãtdalas, -à* 'oddzielny, osobny (o polu)', *atdalės* f.pl. 'otręby' ⇐ *atidalýti*, *dalmuõ* 'iloraz' (neol.), *dalùs* 'dający się podzielić, podzielny — o liczbie' (neol.), *nedalùs* 'niepodzielny'. — Neoosn. *daly-*: *dalýba* 'rozdawanie (kart)' : łot. *dalība* 'udział'; pl. *dalýbos* 'podział (dziedzictwa, majątku)', *dalỹkas* 'część składowa, pewna ilość; udział w dziedziczeniu; przedmiot, rzecz, sprawa' (por. stpr. *dellijks, dellijcks, dellīks* 'artykuł (wiary), część'), *dalýtojas* DP 'rozdawca', *dalyva* SD[1] «dzielnik» ['człowiek, który coś dzieli, zwłaszcza przeprowadza podział majątku', SD też «miernik» ['człowiek zajmujący się pomiarem gruntów, geometra'] i «obroczny» ['zarządzający

[78] W słowiańskim od *dolja* urobiono vb. denom. 1. *dolěti, scs. *odolěti* a. *sŭdolěti, -dolějetŭ* 'zdołać, przemóc, zwyciężyć', ros. *odolétь* ts., 2. *dolati, ukr. *doláty* 'pokonywać, zwyciężać', stczes. *dolati* 'odpierać, bronić' (*dolati se* 'walczyć z czym'), pol. *podołać, zdołać* 'dać sobie radę, potrafić coś zrobić', znacz. etym. 'dążyć do zdobycia swego udziału, swej doli'. Nieco inaczej Boryś 2005, 453, s.v. *podołać*.

żywnością'], *dalývas* DP 'szafarz; uczestnik (królestwa)'. — Neoosn. *dalyv-*: *dalỹvis, -io* 1. 'uczestnik', 2. gram. 'imiesłów, participium' (neol.), vb. denom. *dalyváuti* 'brać w czym udział, uczestniczyć', *nedalyvauju* SD «niespołkuję, non participo, non sum particeps».

dalmõnas przest., gw. 'kieszeń', war. *delmõnas, telmõnas* 'kieszeń; sakiewka' — prawdopodobnie zapoż. z ros. *dolmán, dolomán* 'kurtka husarska, kurtka kroju węgierskiego, szamerowana, obszyta futrem; kaftan wkładany na inne okrycia' ⇐ pol. przest. *dołman, dołoman* (⇐ osm.-tur. *doloman* 'suknia turecka noszona pod futrem'). Por. SLA 61, REW I, 360, LEW 87, Stachowski 2014, 152. Zob. też *karmõnas*.

dambrà 4 p.a. gw. 1. 'przyrząd do grania, zrobiony przez pasterza z wygiętego kawałka drewna, na którym rozpięto kilka woskowanych nici', 2. 'harmonijka ustna'. War. *dam̃bras*. Stlit. *dumbra* 'pewien instrument muzyczny' (por. *Giedokiat ponui su liaupsė, chvolą duokiat nū jam dumbros balse* MŽ 241₉); *umC* ze zmiany *amC*. Zapoż. z błr. *dómbra* a. *dambrá* 'strunowy instrument muzyczny podobny do bałałajki' (por. TSBM II, 189), ⇐ ros. *dombrá, domrá* (⇐ tatar. *dumbra*, osm.-tur. *dumru*). Por. REW I, 361, LEW 82 (s.v. *dam̃bras*), Stachowski 2014, 155.

dangà 4 p.a. 1. 'okrycie, odzież', 2. 'przykrycie, pokrycie dachu; okrycie na konia, derka', 3. 'pokrywa (np. na dzieżę) wypleciona ze słomy a. wikliny', 4. 'przykrycie ula' < pb. *dang-ā- — nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *dang-* ⇐ *deng-*, por. *deñgti* 'przykryć'. War. metatoniczny gw. *dánga* 'przykrycie' (J. Klimavičius, *LKK* XII, 1970, 192), liter. *dángos* f.pl. 'przepona'. — Formacje prefigowane: *apdangà* 'nakrycie, okrycie; pokrycie, pokrywa' (⇒ *ãpdangalas* ts.), *atãdanga* 'odkrycie', SD *atadunga* ts. (syn. *atadingimas*), *padangà* 'opona koła', *príedanga* 'kryjówka', *ùždanga* 'kurtyna'. Paralele: *lankà* ⇐ *lenkiù*; *sklandà* ⇐ *sklendžiù*; *tvankà* ⇐ *tvenkiù*. — Drw. *dañgalas* 'okrycie', SD *dungalas arklio brungus* «czaprag, instratum equorum splendidum» ['ozdobna kapa okrywająca konia'], *dangóvė* coll. 'odzież, tkaniny odzieżowe' (por. *daržóvė* ⇐ *dar̃žas, šilóvė* ⇐ *šìlas*). Cps. *šãšdanga* 'mycka, jarmułka' (por. *šãšas, šašbaudà*). Por. łot. kuroń. *dañdzis* 'obręcz koła'. — Prapokrewny odpowiednik słow. *dęga 'sklepienie, coś łukowato wygiętego', por. rcs. *duga* 'łuk, tęcza', sch. *dúga* 'tęcza', *dȕga* 'klepka', ros. *dugá* 'łuk, kabłąk do jednokonnego zaprzęgu', ukr. *duhá* ts., też 'tęcza', stpol. *dęga* 'pręga na niebie, tęcza, łuk', pol. gw. *dęga* 'pręga na skórze szrama; klepka beczki; coś wygiętego w łuk'. Por. BSW 45, Sławski, SEJP I, 145, Bańkowski, ESJP I, 270.

dangýti, *dangaũ, dangiaũ* 'okrywać, przykrywać, nakrywać, zasłaniać (twarz)' — iteratyw z suf. *-yti* i SO *dang-* ⇐ *deng-*, por. *deñgti* 'przykryć, nakryć'. Paralele: *rangýti* ⇐ *rengiù*; *lankýti* ⇐ *lenkiù*; *grándyti* ⇐ *gréndžiu*. Z innym suf.: *dangstýti* (zob.). — Nomina na SO *dang-*: SD *ažudungtė burnos moterų* «zatyczka niewieścia» ['welon'], *dañgtis* 1. 'pokrywa, wieko', 2. 'dach, strzecha', 3. 'obora' (SD *šiaudų dungtis* «poszycie na domie, stramentum, stramen», por. zwrot *padingiu šiaudais* «poszywam chałupę»), *dangùs* (zob.), *išdangaĩ* m.pl. 'przepona', *príedangtis* 'daszek u czapki'. Osobno zob. *dangà*. — Od neoosnowy *dangt- urobiono *ìšdangčiai* a. *išdañgčiai* m.pl. 'przepona' (por. *dángos, išdangaĩ*), cps. *akìdangčiai* m.pl. 'klapy oczne w uprzęży końskiej' (por. *akìs*).

dangstýti, *dangstaũ, dangsčiaũ* 1. 'okrywać, przykrywać, nakrywać, zakrywać, zasłaniać (twarz)', 2. 'ukrywać, zatajać (np. przestępstwo)'. SD *apdungstau* «ochylam co, kogo» ['ukrywam, zatajam'], *nudangstýti* 'poodkrywać, pozdejmować pokrycia'. Refl. *dangstýtis* 'przykrywać się (np. kocem)', DP 'opponować; szczycić się' ['zasłaniać się tarczą']. Analiza synchroniczna: *dang-stýti* — frequentativum z suf. *-styti* i SO *dang-* ⇐ *deng-*, por. *deñgti* 'przykryć, nakryć' (zob. s.v.). Analiza diachroniczna: *dangst-ýti* — causativum z suf. *-yti* od osnowy na SO *dangst-* ⇐ neopwk. *dingst-*, por. prs. intr. *diñgsta* do

diñgti ʽpodziać się, zniknąć' (zob. s.v.). Paralele: *lankstýti* ⇐ *liñkst(a)*; *markstýti* : *mir̃kst(a)*; *tvárstyti* : *tvìrst(a)*. Znacz. etym. ʽsprawić, że znika; sprawić, że go nie widać' ⇒ ʽzasłonić, zakryć'. — Sb. postvb. *dañgstis* ʽpokrywa (garnka, wiadra); wieko (trumny); dach, strzecha; tarcza', DP ʽszczyt' [ʽtarcza']. War. ze zmianą *ks* > *kš*: *dañgštis*.

dangujė́jis, *-ji* stlit. ʽbędący w niebie, niebieski, niebiański; wieczny', np. *kurią vierniemus saviemus ant palinksminimą tėvas dangujė́jis duosti* PK 17_8 ʽktorego wiernym swym ku wszelakiemu pocieszeniu dawa Ociec niebieski'. *Angelai dangujė́ji* DP 14_{20} ʽAniołowie niebiescy'. Przymiotnik utworzony od formy loc.sg. *dangùj*, *danguĩ* ʽw niebie, na niebie' za pomocą neosuf. *-ęjis*, który wyabstrahowano w typie *dienojė́jis* (zob.). Paralele: *naktyjė̃jis*, *pragarė́jis*. — War. stlit. *dangujęsis* ʽniebieski' (*Karaliau dangujęsis* MŽ 249_7 voc.sg. ʽKrólu niebieski') zawiera na miejscu *-jis* zakończenie *-sis*. Wprowadzono je przez analogię do anaforyzowanych przymiotników typu *geràsis*[79]. — War. stlit. *dangùjis* ʽniebieski' (*Radyk mums tėvą dangují* MŽ 48_1 ʽPokaż nam ojca niebieskiego') jest dwuznaczny. Po pierwsze może on pochodzić z haplologicznego skrócenia formy *dangujė́jis*. Po drugie może być drw. fleksyjnym od loc.sg. *dangùj*.

dangùs, *-aũs* 4 p.a. ʽniebo'. War. metatoniczny: DP <dągus, -aus> = *dángus*, *-aus* (J. Klimavičius, *LKK* XII, 1970, 191). Temat pochodny na *-u-* od abstractum *dangà* ʽprzykrycie', stojącego w apofonii do *deñgti* (zob.). War. gw. *dengùs* ʽniebo' polega na wyrównaniu formy do motywującego czasownika (por. *kentrùs* zam. *kantrùs*, zmienione według *kenčiù*). Odpowiednik stpr. *dangus* EV 1. ʽniebo, Hemel [Himmel]', 2. ʽpodniebienie, Gume [Gaumen]', acc.sg. *dangan*, *dengan* ʽniebo, Himmel'. Od tego odchyla się pod względem sufiksu psł. *dǫga (zob. *dangà*). Wyraz *dangùs* oznaczał pierwotnie ʽprzykrycie (ziemi), sklepienie niebieskie'[80]. Nowe znaczenie chrześcijańskie to ʽmiejsce wiecznej szczęśliwości' (Borowska 323). — Drw. *danginiai*: SD *dunginiai* «niebiescy, diui, cœlites, cœlicolæ, superi» (syn. <dunguy essu ßwyntiey>, dosł. ʽświęci będący w niebie'), *dañgiškas*, gw. *dángiškas* 1. ʽkoloru nieba; niebieski' (*dañgiškos ãkys* ʽniebieskie oczy'), 2. ʽwłaściwy niebu, niebiański', 3. przen. ʽzachwycający, rozkoszny', SD *dungiškas* «niebieski, cœlestis», *dangójas* a. *dangójis* ʽciało niebieskie' (neol.), *dangujė́jis* (zob.), *dangulỹs* gw. ʽchmura', *padángė* ʽniebiosa, przestworza niebieskie'. — *Dungun įėmimas P. Marios* SD «Wniebowzięcie Panny Mariey» — kalka z pol. (Borowska 334). Dziś zastąpione neologizmem *Dañginė* ʽświęto Wniebowzięcia N.M. Panny, 15.VIII.' (por. *Žolìnė*).

dantìs, *-iẽs* 4 p.a. m.f. ʽząb'. Odpowiednik stpr. *dantis* EV ʽCzan [Zahn]'. Tematyzowana przez *-i-* osnowa spółgłoskowa (por. gen.pl. *dantų̃*). Nom.sg. został zbudowany na formie acc.sg. *dañtį* < *dantin < pie. *$h_1$dónt-m̥. Wyraz ʽząb' polega na substantywizacji ptc. prs. act. *h_1d-ónt- do pwk. *$h_1$ed- ʽkąsać, jeść' (zob. *ė́sti*). Znacz. etym. ʽkąsający', por. NIL 210, 216, BSW 45, LEW 82, ALEW 175. Odpowiedniki ie.: wed. *dán*, *dántam*, gr. eol. ἔδοντες m.pl. ʽzęby' (klas. ὀδών, gen. ὀδόντος, acc. ὀδόντα ʽząb', gdzie *o-o* z asymilacji *e-o*), stwn. *zand*, *zan*, nwn. *Zahn*. — Z sufiksem na SZ: łac. *dens*, *dentis*, *dentum*, stir. *dét* n., goc. *-tunþus*, orm. *atamn* (*atann) < pie. *h_1d-n̥t- (por. wed. *d-at-áḥ*, gen.sg. do *dán*). Inaczej de Vaan 2008, 166: pie. *h_3d-n̥t-. W bałtyckim brak jest śladów po osnowie słabej †dint- lub †dunt-. — Drw. *bedañtis* ʽbezzębny' (⇒ n.m. *Bedañčiai* 2x), *dañtenos* f.pl. ʽdziąsła', *dantýtas* ʽzębaty, z zębami (klucz, gardziel szczupaka)', *pradañtė* a. *prãdantė* ʽszczerba w zębach, w grzebieniu; rzadsze miejsce w tkaninie', *pródantis* ʽprzerwa między zębami'. N.B. *dantìstas* ʽdentysta' jest zapoż. z ros. *dantíst* ⇐ fr. *dentiste*. Cps. *dantìraštis*

---

[79] Mniej prawdopodobna jest hipoteza Skardžiusa (ŽD, 66 n.) o ʽkontaminacyjnej' konstrukcji *dangujėjis + esąs, która miała zostać zinterpretowana jako *dangujè esą̃s* ʽw niebie będący'.

[80] Podobną nazwą jest niem. *Himmel* m. ʽniebo' < *hem-ila, od pwk. *k̑em- ʽprzykryć, zasłonić'. Tu też niem. *Hemd* n. ʽkoszula' < *hamiþja-, znacz. etym. ʽokrycie'. Por. EWD 541, 530 n.

ʽpismo klinowe’ (neol., por. *rãštas*), *dañtratis* ʽkoło zębate’ (por. *rãtas*), *kaltadañtis* ʽktoś o wydatnych, szerokich zębach’ (por. *kálti*), *šùndantis* bot. ʽpsiząb liliowy, Erythronium denscanis’ (por. *šuõ*, *šuñs*), *raktas vienaduntis* SD «wytrych, klucz iednozębny». Por. stpr. *dantimax* EV ʽdziąsło, Czanfleysch [Zahnfleisch]’ (por. lit. *mãkas*, omówione s.v. *makštìs*). — N.B. W słowiańskim zamiast *dǫtĭ : *dęt- (por. pol. *dziąsła*, gw. *dziąsny* ʽfauces, gingiva’) jest neologizm *zǫbŭ* scs. ʽdens’. Ma on odpowiednik w lit. *žam̃bas* (zob.).

dãpas, zwykle pl. *dãpai* gw. ʽpowódź, woda powodziowa’ — z deprefigowania formy *padãpas, to ze zmiany *patãpas* bibl. ʽpotop’ (zob. s.v.). Paralele: *mãčyti* ⇐ *pamãčyti*; *žỹčyti* ⇐ *pažỹčyti*. — N.jez. *Dãpai*, n.rz. *Dapiškis* b.z.a.

dár adv. ʽjeszcze’ — z kontrakcji w formie *dãbar* ʽteraz’ (zob. s.v.). Por. GJL I, § 578 (w kwestii zaniku *-b-* autor porównuje pol. gw. *trza* < *trzeba*), LEW 79.

dárbas ʽpraca, robota; czyn’, SD «robota» : łot. *dar̂bs* ʽpraca’. Nomen actionis z suf. *-a-* i SO *darb-* ⇐ *dirb-*, zob. *dìrbti*. Znacz. etym. ʽrobienie, robota’. Paralele: *maršas* ⇐ *mir̃šti*; *smardas* ⇐ *smirdė́ti*. Por. jeszcze *gẽras dárbas* ʽdobry uczynek’, *júodas dárbas* ʽnapad, przy którym dochodzi do zranienia lub morderstwa osoby napadniętej’, dosł. ʽczarna robota’, *Kas táu dárbo!* ʽNie twoja sprawa!’. — Drw. *bedar̃bis*, *-ė* ʽbezrobotny’ (⇐ *be dárbo* ʽbez roboty, pracy’), *darbìngas* ʽzdolny do pracy; pracowity, wydajny’, *darbiñ̃kas* DP ʽrobotnik, sprawca’, SD «robotnik», później *darbiniñkas* ts., *darbštùs* ʽpracowity, kto lubi pracować, nie leni się’ (por. neosuf. w *gobštùs*), ⇒ *darbštuõlis* sb. m. ts.; *darbùs* ʽpracowity’, SD «robotny człowiek, pracowity», *ìšdarbis* ʽwyrób; odrobienie zgodnie z zobowiązaniem; zarobek’ (por. GJL II, § 22), *nedárbas* ʽbezrobocie’, *nuodarbẽ* ʽto, co zostało zrobione, wyrób, dzieło; robota w polu; obrabianie ziemi za zapłatą; zarobek, wynagrodzenie’, *nuodarbiaĩ* adv. ʽstopniowo, konsekwentnie’, DP ʽskutecznie’ (od adi. *nuodarbus, dziś *nuodarbùs* ʽsprzyjający pracom polowym; szybko pracujący’), *príedarbas* ʽszopa, dach na słupach do przechowywania sprzętu gospodarskiego i wozu’, *príedarbis* ʽdodatkowy zarobek’ (por. *ìšdarbis*), *ùždarbis* (zob.). — Cps. *darbãdienis* ʽdniówka, dzień pracy zarobkowej’ (por. *dienà*), *darbýmetis*, *-metė* ʽczas sianokosów i żniw, tj. okres głównej pracy rolnika’ (por. *mẽtas*, syn. *darbýlaikis*), *darbyvietė* SD «warstat, officina», *darbyvietė, kur kaliniei dirba* SD «kierat, gdzie więźniowie robią w więzieniu, abo w gorach kamiennych, kruszcowych, ergastulum, pistrinum» (por. *vietà*), *darbóvietė* ʽmiejsce pracy’ (por. *vietà*), *darbótvarkė* ʽporządek dzienny’ (por. *tvarkà*), *juodadar̃bis* (zob.), *pãtadarbė* ʽokres naglących prac polowych’ (człon I zapewne do *pàts* ʽsam’; niejasny war. *kãtadarbė*). — Vb. denom. 1. *darbáuti* ʽpracować’, 2. *darbinė́ti* DP ʽpracować’ — rzadki wypadek, gdy czasownik na *-inėti* został utworzony od rzeczownika, paralela: *bylinė́ti* (zob. GJL II, § 693), 3. *dar̃buiti*, *-uju*, *-ujau* ʽrobić, pracować’ (m.in. DP), 4. *dar̃buliuoti* ʽwykonywać drobne prace’, SD *darbuliuoju* «narabiam czym» (syn. *dažnai darau kų*) — vb. denom. od sb. *darbulis ʽrobótka’, 5. *darbúotis* refl. ʽpracować, trudzić się’ (⇒ *darbúotojas* ʽpracownik’). Od sb. *darbalas ʽpraca’ mogą pochodzić *darbaluoju* SD «bawię się tym», jak też *dárbaliuoti* ʽpracować’ i *dar̃balioti* ʽrobić po trochu’. — N.m. *Darbãlaukis*.

dardė́ti, *dar̃da* (war. *dárda*), *dardė́jo* ʽturkotać, wydawać odgłos podobny do wydawanego przez toczące się po twardym podłożu, podskakujące na wybojach koła wozu’ (*vẽžimas dárda* ʽwóz turkocze’), *sudardė́ti* ʽzajeżdżać z turkotem’ (*Visi sudardė́jo į kiemą*). Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak syn. *durdė́ti*. Inne syn.: *barškė́ti*, *gragė́ti*, *tarškė́ti*. Odpowiednik łot. *dardêt*, częściej *dãrdêt* ʽtrzeszczeć, skrzypieć, hałasować, gęgać, kwakać, paplać, trajkotać’, *ratu dārde* ʽturkot kół’. — Drw. *dárdinti*: *Statinę dárdinti per akmenis* ʽToczyć beczkę [z turkotem] po kamieniach’. Nomina: *dardà* c. ʽgaduła, papla’, *dardesỹs* ʽturkot’, *dardùlis* ʽgaduła; żartowniś’.

dargà 4 p.a., *dárga* 1 p.a. 1. ʽdżdżysta pogoda, słota, pluchota’ (*Kokia dargà užpuolė*),

2. gw. ʽmoczenie lnu w moczydle' (*Linai da reikalingi dargõs*), 3. przen. ʽobmowa, oszczerstwo, potwarz'. Abstractum z suf. *-ā-* i SO *darg-* ⇐ *derg-* / *dirg-*, por. *dérgti* ʽpadać — o deszczu, pluchać — o śniegu z deszczem', *sudìrgti* ʽnastać — o słocie jesiennej' (Leskien 1884, 324). Berneker, SEW I, 212 przyrównał do *dargà* wyraz strus. *pa-doroga* ʽniepogoda, zamieć śnieżna', ukazujący się w zdaniu: *izutra byla padoroga velika, zamjatnja, sněgъ, a v obědechъ bylo vedro*. On też zwrócił uwagę na słń. gw. *sódraga* ʽśnieg z deszczem' (do tego ze SZ *drg-*: *sódrga* ʽgrad', por. wyżej *sudìrgti*). Podtrzymali to REW II, 300 i LEW 103 (s.v. *drė́gti*). Być może należałoby postulować wspólny drw. pbsł. *darg-ā-. Brak tego w BSW. Derksen 2008, 389 odtwarza jednak pbsł. *dorʔgaʔ. ALEW 176n. nie wyklucza związku *padoroga* z ros. *doróga* ʽdroga' i jako paralelę przytacza ros. *raspútica* ʽplucha, Matschwetter' od *putь* ʽdroga'. — Drw. *dárgana* ʽniepogoda, słota' (⇒ *dárganas*, *-à* ʽsłotny, dżdżysty', *darganótas* ts.), *dargùs* a. *dárgus* ʽsłotny', *dargùs* ʽoszczerczy', SD *dargus* «bezecny; brzydki; niecnotliwy; nierządny, wszeteczny».

dárginti, *dárginu*, *dárginau* 1. gw. ʽtrzymać (len) w moczydle lub w stanie rozłożonym na łące', 2. ʽpsuć, rozpuszczać dziecko zbytnim pobłażaniem'. War. *dargìnti*. Z innym suf.: *dárgyti* gw. ʽpotwarzać, lżyć, oczerniać' (syn. *darkýti*). Causativum z suf. *-inti* lub *-yti* i SO *darg-* ⇐ *derg-* / *dirg-*, zob. *dérgti*, *dìrgti*. Por. typ *nartìnti* ⇐ *nir̃sti*. Inchoat. na *-sta-*: *dar̃gti, dar̃gsta*, *dar̃go* ʽrozmakać, psuć się', *atidar̃gti* ʽodmoczyć się — o lnie', *išdar̃gti* ʽstać się wybrednym, rozpuścić się; odleżeć się — o lnie', *sudar̃gti* ʽzmoknąć, przemoknąć'. — Nomen: *dargà* (zob.). — N.m. *Dárgiai* 3x, *Dargiaĩ* 4x.

dary-, neoosnowa wyabstrahowana z inf. *darýti* (zob.). Drw. *darýdinti* 1. ʽdać do zrobienia', 2. ʽdać do wykastrowania' (por. *sakýdinti* ⇐ *sakýti*). Nomina: *darýba*: *žõdžių darýba* gram. ʽsłowotwórstwo', ⇒ *darýbinis* 1. gram. ʽsłowotwórczy', 2. gram. ʽprzechodni' (o czasowniku); *daryklà* ʽwytwórnia, fabryka; browar', *dãrymas* ʽczynienie', SD «robienie czego wielkiego, molitio», *darymas daiktų* SD «sprawowanie rzeczy, gestio negotij, curatio», *medaus darymas* SD «miodu robienie w ulach»; *darynė kareivinė* SD «taran woienny», *darynė pakasynose dėl didžiūnų* SD «katafalk, pergma, mausoleum, herorum fastigium», *darýtinis* ʽsztuczny' (*darýtinis píenas* ʽsztuczne mleko'), SD «niesamorodny, manu factus», *darýtinis véikslas* gram. ʽstrona czynna', *darýtojas* DP ʽsprawca, czyniciel, stworzyciel', SD «autor; sprawca», *žodýno sudarýtojas* ʽkto ułożył słownik'; *indarymas sienosna lintų* SD «futrowanie ścian drzewiane», *padãrymas* ʽwykonanie', *pãdarynės* coll. ʽnarzędzia gospodarskie'.

darýti, *daraũ*, *dariaũ* 1. ʽrobić, wytwarzać co, czynić, sprawiać', 2. ʽzbierać pieniądze; zbierać z pola', 3. ʽodziewać, ubierać', 4. ʽnapychać, nadziewać, robić kiełbasy', 5. ʽsprawiać ryby, wieprza', 6. ʽfarbować, malować', 7. ʽkastrować', 8. ʽzaprawiać potrawę, krasić mlekiem, tłuszczem'. Causativum z suf. *-yti* i SO *dar-* ⇐ *der-*, por. *derù*, *derė́ti* ʽnadawać się' (LEW 83, ALEW 180). Odpowiednik łot. *darît*, *-u*, *-īju* ʽrobić, wytwarzać'. Etymologicznym znaczeniem formacji było ʽczynić odpowiednim, użytecznym'. Odpowiedniki indo-irańskie wskazują na pie. *d^{h}er- ʽtrzymać mocno, przytrzymywać', por. wed. *dhāráyati* ʽprzytrzymuje, podpiera', aw. *dāraiiaṱ* ts. < pie. *d^{h}or-éi̯e- (LIV[2] 145). — Cps. *apdarýti* ʽodziać, ubrać; pofarbować', *atidarýti* (zob.), *ažudarau* SD «przyprawiam potrawę, trunek», *įdarýti* ʽwprawiać (okna), oprawiać (obrazy), nadziewać (kaczkę), zamarynować; usmolić się', *indarau* SD «wprawiam co», *nudarýti* ʽźle zrobić, sknocić; sprzątnąć (z pola, ze stołu), sprawić rybę', *padarýti* ʽzrobić, wykonać, wywrzeć (wrażenie, wpływ), sprawić, zrządzić', *pérdaryti* ʽprzerobić, zrobić na nowo', *pradarýti* ʽ(drzwi) przemknąć, uchylić; zakrasić nieco (jadło)', *pridarýti* ʽnarobić, nawarzyć; przymknąć', *pridarau* SD «przyprawiam co», *sudarýti* ʽutworzyć, stworzyć, zawrzeć (umowę), ułożyć (plan), zaprawić potrawę', *uždarýti* ʽzamknąć, zamykać (drzwi), osadzić w więzieniu; zakrasić potrawę'. Refl. *nusidarýti* impers.

ʻprzejaśnić się, wypogodzić sięʼ, SD *nusidaro* «wyiaśnia się» (por. łot. *dãrs* m.in. ʻpogodnyʼ). — Drw. *darinė́ti* iter. ʻwyrabiać; patroszyć (świnię); otwierać i zamykaćʼ : łot. *darinât* iter. ʻrobić, wykonywać, warzyć (piwo), obciosywać (drzewo), ostrzyć (siekierę), wiązać (koronki), szykować (posag)ʼ, refl. *darinâtiês* ʻstroić sięʼ; *dárstyti* ʻotwierać i zamykać (drzwi, okno)ʼ, ⇒ neoosn. *darst-*: *dárstelėti* ʻnieco uchylićʼ (typ *dė́stelėti*, *dúostelėti*). — Nomina na SO *dar-*: *ãpdaras* ʻubiór, ubranie; okucie, oprawaʼ, *neapdarus* SD «niewypolerowany» (syn. *neapšveistas*), «niewytworny», *darnà* ʻład, harmoniaʼ (⇒ *darnùs* ʻpasujący, zgodny, harmonijnyʼ), *darùs* gram. ʻproduktywny (o afiksie słowotwórczym)ʼ, *į́daras* ʻnadzienie, farsz; opakowanie, taraʼ, *į́darus*: *indarus esmi* SD «godzę się na co» (syn. *patogus esmi*), *pãdaras* (zob.), *prãdaras* (zob.), *ùždaras* (zob.), *uždarmẽ* ʻloch więziennyʼ. Cps. *geradar̃ys* ʻdobroczyńcaʼ (por. *gẽras*), *juokdar̃ys* (zob. *juõkas*), *puotadarys* SD «biesiadnik, co ucztę sprawuie, conuiuator...» (por. *púota*). — Neoosn. *dary-* (zob.). — WSO *dor-* < *dār-: *dõras* (zob.), *ùždoris* a. *uždor̃ys* ʻzamek, zamknięcie; zagroda, przegrodaʼ.

darkýti, *darkaũ*, *darkiaũ* 1. ʻkaleczyć, psuć, zniekształcaćʼ, 2. ʻgardzić, lekceważyćʼ, *sudarkýti* ʻoszpecić, zeszpecićʼ — iterativum z suf. *-yti* i SO *dark-* ⇐ *derk-*, por. *der̃kti* ʻpsućʼ. Paralele: *vartýti* ⇐ *ver̃sti*; *varžýti* ⇐ *ver̃žti*. Refl. *darkýtis* ʻpsuć się (o pogodzie); brzydko się ubierać; wymyślać komu; szaleć, wygłupiać się, błaznowaćʼ. — Z innymi suf.: *dárkčioti* ʻpsuć, kaleczyć, zniekształcać, szpecićʼ, DP ʻkatowaćʼ, *išdarkčiótas* DP ʻzeszpecone (ciało)ʼ, *darkóti* ʻhańbić, lżyć, szpecićʼ, *darkštýtis* refl. ʻobrzucać się obelgamiʼ (z *dark-sty-, ze zmianą *ks* > *kš*). — Nomina: *dar̃kšas* ʻbrudas; leńʼ, *darktùvas* ʻkto klnie, przeklinaʼ, *darkùs* ʻniechlujny, brudny, szpetny, zepsuty; dżdżystyʼ. — Neoosn. *darky-*: *kalbõs dar̃kymas* ʻkaleczenie językaʼ.

dar̃žas 1. ʻpas ziemi przy domu, gdzie sadzi się warzywa, ogród warzywnyʼ, 2. ʻsadʼ, 3. ʻniedużу kawałek ziemi uprawnejʼ, 4. ʻzagrodzone miejsce dla bydłaʼ, 5. stlit. ʻrajʼ, m.in. DP (*daržas ramus pirmo žmogaus* SD «ray, paradisus»), 6. przen. ʻkrąg dokoła księżycaʼ. Odpowiednik łot. *dȁrzs* ʻogród, ogrodzenie; krąg dokoła księżyca a. słońca; przepona; pęcherzykʼ. Osnowa *darž-* nie jest jasna. Formalnie biorąc, wygląda jak refleks SO *darž-* ⇐ *dirž-*, por. *dir̃žas* ʻpas skórzany, rzemieńʼ (Leskien 1884, 324 ze znakiem zapytania; BSW 45). Rozważano też ewentualność metatezy skrajnych spółgłosek: *darž-* z *žard-* (zob. *žárdas* m.in. ʻzagroda, okólnik dla bydłaʼ). Przeciw temu LEW 83 i ALEW 181 (ten ostatni zakłada pwk. pie. *derǵʰ- ʻobjąć, zagrodzić, einfassen, umschließenʼ). — Zapoż. bałtyckie w fiń. *tarha* ʻpłot, ogródʼ (Stang 1966, 23). — Drw. *daržẽlis* 1. ʻogródek kwiatowy; ogrodzenie wokół grobuʼ, 2. ʻposłanie z żerdzi na saniachʼ, 3. *vaikų̃ daržẽlis* ʻprzedszkoleʼ — kalka z nwn. *Kindergarten* (⇒ *darželinùkas* ʻprzedszkolakʼ), *daržinẽ* ʻszopa a. stodoła na siano, paszę lub zbożeʼ (SD «szopa, nubilarium»), ʻplewnik obok chlewu; rozporek w spodniachʼ, przest. ʻstajniaʼ: *daržinėj guli* PK 153_{21} ʻw stajni leżyʼ, *dar̃žininkas* ʻogrodnik; chłop małorolny, nie mający ziemi ani bydłaʼ (SD *daržinykas* «ogrodnik, olitor, hortulanus»), *daržóvė* coll. ʻjarzyny, warzywaʼ, też pl. *daržóvės* ts. (⇒ *daržóvinis* ʻwarzywny, jarzynowyʼ). — Zapożyczenie lit. w błr. gw. *daržýna* a. *daržénь* ʻoboraʼ (Laučjute 44), pol. gw. *dorżyń* ʻzagrodzone miejsce dla bydłaʼ (por. SGP I, 354). — Cps. *bandódaržis* (zob. *bandà* I), *diẽndaržis* ʻzagroda dla bydła pod gołym niebem, tzw. dziennikʼ (por. *dienà*), też ʻogrodzenie dla kurʼ. — N.m. *Daržaĩ, Daržẽliai*, *Daržiniñkai* 4x, *Dar̃žiškės*, cps. *Daržbal̃ys*, *Daržiãpievė*, *Daržupỹs* oraz *Nedė́ldaržis* 2x, *Vil̃kdaržė*. — N.jez. *Daržinẽlė*.

dastýti, *dastaũ*, *dasčiaũ* gw. ʻszastać (pieniędzmi)ʼ, *išdastýti* ʻrozdawać, rozdzielać (pieniądze)ʼ. Najprawdopodobniej jest to refleks praformy *das.styti < *dat-styti < *dad-styti, gdzie suf. frequentativi *-sty-* dołączono do *dad-*, tj. do neopierwiastka w st. *o* od *ded-* (por. *dedù* s.v. *dė́ti*). Paralele: *bastýtis* ⇐ *bèsti*; *klastýti* ⇐ *kles-* (s.v. *klẽsti*); *mastýti* ⇐ *mèsti*. Por. też drw. na SO *dad-*: *ìšdada* s.v. *ìšdedis*. — Na metanalizę formy prt. *dasči-aũ* wskazuje drw.

dasči-óti ʽdawać po trochu', *išdasčióti* ʽrozdawać'. Od tego sb. postvb.: *dãsčiai* m.pl. ʽnosidła na słomę zrobione z dwu żerdzi powiązanych sznurkami' (por. *graĩbsčiai*, *grėbsčiaĩ*), *dãsčius* ʽwidły na długim drzewcu albo tyczka z gwoździem na końcu do podawania snopów na górę' (*Trumpas dãsčius, sunku per virdį perduoti*), war. *dãštis* ts. (*Kad nebepasieki paduoti, pasiimk dãštį*).

daubà 4 p.a. ʽparów, wąwóz, jar w lesie' — formacja z suf. *-ā-* i SO *daub-* od pwk. *džiaub- / *dub-*, por. *dùbti* m.in. ʽwklęsać, zapadać się'. Paralele apofoniczne: *naudà* ⇐ *niaud- / *nud-; *našà* ⇐ *neš-*; *spandà* ⇐ *spend-*. Nawiązanie w drw. stpr. *padaubis* EV ʽdolina, Tal'[81] oraz stpr. n.jez. *Dauben, Douben,* n.m. *Doubeniken* (AON 26, 30, 232). Transponat ie. *d^hou̯b-ah₂-, por. toch. B *taupe* ʽkopalnia', toch. A *top* m. ts. < *d^hou̯b-o- (NIL 122). Zob. też LEW 108n., PKEŽ 1, 176n., ALEW 182n.). Jest też nomen lit. z innowacyjnym wokalizmem *uo*: *duobẽ* (zob.). — Drw. *daubótas* ʽ(obszar) pokryty wąwozami', *dauburỹs* ʽparów, wąwóz; głębia wodna', ⇒ *dauburiúotas* ʽ(obszar) pokryty parowami'. — Zapoż. lit. w błr. gw. *daŭburý* m.pl. ʽpołożone między polami parowy, w których zbiera się siano' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 54, Laučjute 66). — N. m. *Daubà, Daũbos, Daũbiškiai, Daubãrai* 2x, *Daubaraĩ,* cps. *Daubakiaĩ, Vil̃kdaubis* (ob. *Vil̃kduobė*). N.rz. *Daubà* 6x, *Daũbas, Daubùlis* 3x, *Daubùtė* 2x, *Šulnéldaubis*, n.jez. *Dauburỹs*.

daũg adv. ʽdużo, wiele, siła, moc' — przez apokopę ze stlit. i gw. *daugi* DP adv. ʽdużo' albo *daugia* DP ts. (por. zakończenie w *mãža* ʽmało'). Odpowiednik łot. *daũdz* < *daudza (por. stlit. *daugia*). — Stopień wyższy: *daugiaũ* ʽwięcej', dawniej *daugiaũs* DP (por. *romiaus* DP ʽspokojniej' do *romiai). Obok tego stlit. *daugesnis* DP adi. ʽobfitszy', *daugesni* adv. ʽwięcej', apokopowane *daugesn* ts. (<Ketweriopay daugiesn> SD «czwornasob, quadruplum» [ʽw poczwórnej ilości, liczbie'][82]), ⇒ *daugèsniai* ʽwięcej'. Odpowiednik słowiański *dug-* w adi. strus. *dužii* ʽmocny, silny, potężny', ros. gw. *dúžij* (ros. pot. *djúžij*) ʽsilny, zdrowy, mocnej budowy ciała, dorodny', ukr. *dúžyj* ts., pol. *duży* ʽdość wielki', bg. gw. *nedúg* ʽniemoc, choroba', por. Sławski, SEJP I, 181. Znacz. ʽsilny, mocny' wywodzi się z ʽliczny, obfity' (bałt.). Pbsł. *dau̯g- jest refleksem st. *o* od pie. *d^heu̯g^h- ʽdotykać, cisnąć, pocierać (doić); dawać korzyść' (IEW 271, LIV^2 148), por. gr. τεύχω ʽprzygotowywać, sprawiać, przyrządzać', goc. *daug* ʽis fit, avails, przydaje się', stwn. *touk* ʽjest zdatny, ma siłę, przydaje się na co' (nwn. *taugen*). Zob. też Lew 84, ALEW 184. — Drw. *daugẽlis* (zob.), *daugeriópas* (zob.), *daugetas* przest. ʽwiele, mnóstwo' (Chyliński), *daugýbė* ʽmnóstwo, wielka ilość', DP ʽwielkość, moc' (por. *galýbė* ʽmoc, potęga'), SD[1] «gmin, plebs...» (syn. *tūlybė žmonių*), «mnostwo, moc», *daugíese* adv. ʽw wielkiej liczbie' (por. *dvíese*, *kelíese*), *daugíesu* ts., *daugỹn* adv. ʽcoraz więcej' (*Tas muses naikini, o jų vis daugỹn ir daugỹn*), *daugmàž* adv. ʽmniej więcej', *per̃ daũg* adv. ʽza wiele', *daugmuõ* ʽmnożna' (neol.), *daugsus* (zob.), *daugumà* ʽwiększość', *daugùs* przest. ʽliczny, mnogi'. — Drw. od osnowy *daugia-*: *daũgiur* adv. ʽw wielu miejscach' (por. *kur̃*), cps. *daugiamẽtis* ʽwieloletni' (por. *mẽtai*), *daugianõris* ʽczłowiek zachłanny, chciwiec' (por. *norė́ti*). — Vb. denom. *daugė́ti* ʽprzybywać (o wodzie), powiększać się (np. o rodzinie), rosnąć', *dáuginti* caus. ʽmnożyć, pomnażać, rozmnażać, rozpleniać' (zob. też *dáugsinti* s.v. *daugsus*). — N. m. *Daũgai* (?), cps. *Daugãliai* 2x (*Daug-galiai, zob. *gãlas*), *Daũglaukis*, *Daugmaũdžiai*, *Daugùdžiai* (*Daug-gudžiai, zob. *gùdas*).

daũgelis, *-io* 1. ʽmnóstwo, wiele, wielu' (*daũgelis iš mū́sų* ʽwielu z nas'. *Terpu*

[81] W słowiańskim zamiast spodziewanego *duba < *dau̯bā jest *dupa ʽwgłębienie, wydrążenie, dziura; spód, tył', por. pol. *dupa* ʽanus; cunnus', gw. *dupa snopa* ʽspód snopa', *dupa wozu* ʽtył wozu', *dupka* ʽwydrążenie w żarnach' (scs. *dupina* ʽdziura, otwór'). Psł. *dup-ja adi. ʽwydrążona' rozwinęło się w nazwę ʽdziupli, otworu w drzewie': ros. daw. *dupljá*, sch. *dúplja*, stczes. *dúpě*, stpol. *dupel* (pol. *dziupla* ma *dź-* pod wpływem wyrazu *dziura*). BSW 45 postulował oboczność pbsł. *dau̯bā / *dau̯pā- ʽHöhlung'.

[82] LKŽ II 320, s.v. *daugíesu* czyta lemma Szyrwidowe *Ketveriopai daugiesu*.

daugelio visokių atsiranda ʽMiędzy wieloma różni mogą się znaleźć’), 2. ʽgromada’, SD «gromada, congeries, aceruus» (syn. *minia*, *krūva*), *daugelis piktadėjų* SD «łotrowstwo, sentina scelaratorum»[83], *daugelis šaknių* SD «korzenistość, copia radicum» [ʽmnogość korzeni’, L.], *nedaũgelis, -io* ʽniewiele, niedużo, trochę’, DP ʽmaluczko’. Jest to drw. na *-elis* od adv. *daũg* ʽwiele, dużo’ (por. *būrẽlis* ʽgromadka’). — Różne formy przypadkowe tego rzeczownika uległy adwerbializacji, por. *daũgely*, *daugelỹ* ʽw kilku, gromadnie’, *daugelýse* a. *daugelíese* ʽw kilku mężczyzn (koszą żyto)’, war. *daugeliuõs* (por. *daugíese* ts.); *daugelióse* ʽw kilka kobiet (rwano len, śpiewano)’. — Apokopa *daũgelis* w znacz. ʽwiele’ wytworzyła war. *daũgel* ʽdużo, wiele’, por. *Daũgel dūmų, mažai ugnies*. *Aš negaliu daugel gerti, reiks ma ryto anksti kelti*.

daugeriópas, *-a* ʽwieloraki, różnoraki’ — drw. z neosuf. *-eriopas* od adv. *daũg* ʽdużo, wiele’. W kwestii neosufiksu zob. s.v. *penkerì*. Paralele: *tūleriópas*, *visokeriópas*. — Drw. wsteczny: *daugeras*: stlit. *daugera žvėrių* ʽmnogość zwierząt’ (Bretkun). Por. suf. *-opas* w *dvejópas* ⇐ *dvejì*.

daugsus, *-i* stlit. ʽmnogi, liczny, obfity’. Dublet do *daugùs* ts. Utworzono go neosufiksem *-sus*, który wyodrębniono z równoznacznego adi. *gausùs* drogą metanalizy *gaus-ùs* (por. *gausà*) ⇒ *gau-sùs* (por. *gáuti*). — Na wzór stosunku *gausùs* ⇒ *gaũsinti* dotworzono do *daugsus* vb. denominativum *dáugsinti* stlit. ʽpomnażać, powiększać’ (refl. *dáugsintis* ʽmnożyć się, rozmnażać się, powiększać się, obfitować w co’). Było ono dubletem do *dáuginti* (zob. *daũg*). W tekstach starolitewskich są też poświadczone warianty z samogłoską *u*: *dugsus* ʽdaugsus’ i *dùgsinti* ʽdaugsinti’, zob. LKŽ II, 797

daũsos, *-ų̃* f.pl. 1. stlit. ʽoddech, wydychane powietrze, Atemluft’, 2. ʽprzestwór, powietrze’, 3. ʽciepłe kraje’, 4.] ʽkraj błogiego spoczynku, raj’. War. *dausà*, *daũsės*, *daũsios*. Por. *Nemirsi: su varnom į dausès lė̃ksi* ʽNie umrzesz, polecisz z wronami do ciepłych krajów’. *Rengiasi kaip varnos į dausiàs lė̃kti* ʽSzykują się jak wrony do wylotu do ciepłych krajów’. Drw. *padausės* stlit. ʽfirmament’. Formacja vr̥ddhi: *dau̯sā- < *d^{h}ou̯sah$_2$- < *d^{h}eu̯s-eh$_2$-, derywowana od pie. SZ *d^{h}us-, pwk. *d^{h}u̯es- ʽoddychać’ (lit. *dùsti*, *dvė̃sti*). Zob. BSW 65, LEW 115 (s.v. *dvė̃sti*), ALEW 184n. LIV[2] 160, przyp. 1 wymienia paralelne vr̥ddhi z germańskiego: goc. *dius* ʽdzikie zwierzę’ < pgerm. *deuza- < pie. *d^{h}eu̯s-ó- (znacz. etym. ʽmit Atem versehen’). Stronę semazjologiczną tej etymologii skomentował Heidermanns 1993, 155. — Podobną formacją jest scs. *duxŭ* m. ʽπνοή, πνεῦμα, ψυχή, oddech, tchnienie, wiatr, dusza’, < pbsł. *dau̯s-a- < pie. *d^{h}ou̯s-o- ⇐ *d^{h}us-. Z nim wiąże się drw. słow. *duša* ʽdusza’, scs. ʽψυχή, πνεῦμα, anima, animus’, sch. *dúša*, ros. *dušá* < *dau̯s-i̯ā- (por. BSW 65). Motywacja znaczeniowa jest tu podobna, jak przy wyrazie gr. θυμός ʽdech, oddech’, przen. ʽduch, usposobienie, umysł, dusza’ wobec cs. *dują*, *duti* ʽdąć, dmuchać’ (pwk. *d^{h}eu̯h$_2$-, zob. *dū̃mai*). — Vb. denom. *dausióti, -ju, -jau* ʽchodzić bez celu, wałęsać się; chodzić w dalekie strony’.

daužýti, *daužaũ*, *daužiaũ* ʽbić, uderzać; tłuc, rozbijać na kawałki’, *apdaužýti* ʽpoobijać, poobtłukiwać’, *apdaužau* SD[1] «otrącam», *sudaužau* SD[1] «drobię» (syn. *trupinu*, *smulkinu*), «podruzgam, podruzgotawam» (syn. *sutrupinu*), «rostrącam». Refl. *daužýtis* ʽbić się, tłuc się, obijać się (też o ptaszku w klatce)’, przen. ʽchodzić bez zajęcia, wałęsać się’, *daužausi* SD «błąkam się; gachuię, po nocy chodzę szaleiąc; tłukę się; tułam się». Odpowiednik łot. *daũzît, -u, -īju* ʽbić, uderzać’. Pochodzenie dwuznaczne. Z jednej strony może być iteratywem na SO *dauž-* od *džiauž-; zakłada to zanik prymarnego czas. *džiaũžti (transponat ie. *d^{h}eu̯ǵ^{h}-, pokrewieństwo niejasne, zob. LEW 84, ALEW 185; brak w IEW). Z drugiej strony może być kauzatywem na SO *dauž-* ⇐ *duž-*, por. *dùžti* ʽpękać, tłuc się’ (paralela: *láužyti* ⇐ *lū́žti*). —

[83] LKŽ II 313 nie uwzględnił znaczeń «gromada» i «łotrowstwo».

Prócz tego jest pdg. *daužiù, -iaũ, daũžti* ʽtłuc, bić, uderzać (o piorunie, o cepach); mówić, wymawiać' : łot. *dauzt, -žu, -zu* ʽrozbić, stłuc, zdruzgotać'; cps. *išdaužiu iš runkų* SD «wytrącam co z ręki», *nudaũžti* ʽuderzyć, zdzielić, rąbnąć, utrącić, złamać; ukraść', *nudaužiu* SD «utrącam co», *perdaužiu* SD «przetłukiwam co, przetrącam», *sudaũžti* m.in. intr. ʽzgadzać się ze sobą' (*Jie nuo seniai gerai sudaũžia*), *uždaũžti* ʽzatrzasnąć (drzwi); zabić', refl. *nusidaũžti* ʽoddalić się; podziać się, zniknąć; zająć się czymś'. Pdg. ten wygląda na quasiprymarny, powstały wokół iteratywnego prs. na *-i̯a-*, kiedyś należącego do inf. *daužýti*. Paralele: *braũkti*, *kaũpti*, *plaũkti*. — Inne czas. sekundarne od *dauž-*: *dáužėti, -ėja, -ėjo* ʽtłuc się (o szkle), pękać (o skórze rąk, butów, o wargach), znaszać się, strzępić się — o odzieży' (rzadki typ iter. na *-ėti*, por. *tyrė́ti*, *veržė́ti*), *daužáuti* ʽ(w zabawie) zderzać, zbijać ugotowane na twardo jajko innym jajkiem', *dáužterėti* ʽuderzyć, zdzielić'. — Nomina: *daužìklis* ʽumocowany na żerdzi kloc, służący do ubijania ziemi' (por. łot. *daũzeklis* 1. ʽniespokojne dziecko; gwałtowny człowiek', 2. ʽto, o co można się potknąć, czym można się zgorszyć'), *daužỹstė* gw. ʽzłodziejstwo', *daũžtinės* f.pl. ʽstuknięcie się kielichami przy toaście'. — Neoosn. *daužy-*: *apdaužytas* SD «okrzosany» [ʽobcięty, przycięty — o gałęziach'], *daužýtojas* ʽkto tłucze kamienie, kamieniarz' (por. *tapýtojas*), *sudaũžymas* DP ʽzburzenie, stłuczenie, rozbicie'.

dav-: neopierwiastek, który został wyabstrahowany z formy prt. *dãvė* ʽdał' (zob. *dúoti*). Drw. *davinė́ti* iter. ʽdawać, rozdawać', *išdavinė́ti* ʽwydawać, przydzielać co komu; donosić, denuncjować', nomina: *davė́jas* ʽdawca' (w SD jako syn. *duotojas*), *pardavė́jas* ʽsprzedawca' (*drobės pardavėjas* SD «płociennik, co płotno przedaie, lintearius»), *davinỹs* ʽporcja jedzenia, prowiantu' (*maĩsto davinỹs* ʽracja żywnościowa'), *į̇davìkas* ʽdonosiciel', *ìšdava* ʽwynik, rezultat', *išdavìkas* ʽzdrajca' (⇒ *išdavìkiškas* ʽzdradziecki'), *išdavỹstė* ʽzdrada', *nuodavà* ʽwydanie córki za mąż' (⇐ *nudúoti*), *parsidãvėlis* ʽsprzedawczyk', *uždavinỹs* ʽzadanie'.

davatkà, gen.sg. *davãtkos* 2 p.a. c. peior. ʽczłowiek pozornie a. przesadnie pobożny, dewot a. dewotka' — zmienione z *devatka, to zapoż. z pol. *dewotka* (LEW 84). Por. *Jurgis tikras davatkà*. *Ūkei trys nenaudingi daiktai: vaikis muzikantas, arklys drigantas, merga davatkà*. War. *davutkà*, *dau̯utkà* ʽkobieta niezamężna o wielkiej pobożności' (ZS 101). — Drw. *davatkė́nas* ʽdewot', cps. *šùndavatkė* pogardl. ʽkobieta nz pozór pobożna'. Vb. denom. *davatkáuti* ʽbyć dewotką' (*Geriaus devatkáuti, nekaip blogą vyrą gauti*), *davatkúoti* ʽbyć dewotką' (*Davatkúojančios bobos ir už velnią baisesnės*).

dažýti, *dažaũ, dažiaũ* 1. ʽmoczyć, zamaczać (chleb w tłuszczu, oleju, śmietanie, miodzie)', 2. ʽzamaczać (tkaninę, jajka) w farbie, farbować' (SD *dažau* «farbuię», syn. *krosiju*), 3. ʽmalować (ściany)', 4. ʽlać świece z wosku' (syn. *lýdyti*), 5. przen. ʽpopijać wódkę'. Cps. *nudažau* SD «farbuię», *padažýti* ʽzmoczyć, zamaczać (chleb w tłuszczu, miodzie)', *uždažýti* ʽzamalować (plamy); zabarwić (płyn, wódkę)'. Refl. *nusidažýti* ʽupić się'. Formacja iteratywna lub kauzatywna z suf. *-yti* i SO *daž-* od niezachowanego pwk. *dež- / *diž-. Por. z jednej strony *darýti* ⇐ *derù*; *ganýti* ⇐ *genù*, z drugiej strony *kasýti* ⇐ *kesù; *prašýti* ⇐ *prešù. Etymon nierozpoznany (por. LEW 84; brak w IEW). ALEW 186 zestawia ze stir. *deug*, acc.sg. *dig* f. ʽnapój, trunek', śrwalij. *diawd* f. ʽnapój'. Transponat ie. $*deǵ^h$- lub $*d^heǵ^h$-. — Drw. *dažaĩ* m.pl. ʽfarba', *dãžas* ʽsos', *dãžalas* a. *dažinỹs* ʽsos, polewka', *pãdažas* (zob.). Cps. *mìldažis* ʽkto zajmuje się farbowaniem sukna' (por. *mìlas*), *stogdažė̃* ʽsopel zwisający z dachu', por. *stógas* (znacz. etym. ʽto, co kapie z dachu jak wosk z palącej się świecy', por. *stógžvakė* ʽsopel'). — Neoosn. *dažy-*: *dažỹlai* m.pl. ʽfarba do farbowania' (por. *rūkỹlas* ⇐ *rūkýti*; *taškỹlas* ⇐ *taškýti*), *dažýtojas* ʽfarbiarz' (SD «farbierz»), *dažytùvė* ʽfarbiarnia' (m.in. SD), *dažỹvės* f.pl. ʽfarby do farbowania (wełny, lnu)'.

dãžnas, *-à* 1. ʽczęsty', 2. ʽniejeden' (war. *dažnùs*) < pb. *daž-na-. *Dãžnas svẽčias* ʽCzęsty gość'. *Dãžnas taĩp pasãko* ʽNiejeden tak mówi', *Mes dãžnas taip pašnekam*

'Niejeden z nas tak mówi', *dažnaĩ* adv. 'często' (war. *dežnaĩ*), *dažnókai* adv. 'dosyć często'. Por. stpr. *kodesnimma*, *kudesnammi* adv. 'tak często, so oft wie' < *ku dazn-. Z innym suf.: łot. *dažs* 'niejeden, niektóry, pewien' (z *daž-i̯a-), *dažs labs* 'inny', *dažu labu reizi* 'kiedy indziej, innym razem', *dažas dienas vēlāk* 'kilka / parę dni później', *dažuos gadījumuos* 'w niektórych wypadkach', drw. *dazums* 'wielka ilość', *daždažads* 'rozmaity, różnorodny'. Brak alternantów †dež-, †diž- / *duž-. Pochodzenie nierozpoznane, zob. LEW 84n., ALEW 186. Por. *tánkus*, *tir̃štas*.

dė-, derywaty od pwk. *dė-* jak w *dė́ti* 'kłaść, położyć'. 1° Drw. werbalne: *dėdinė́ti* iter. 'składać, gromadzić, wykładać; znosić jaja', *nusidėdinė́ti* 'grzeszyć', ⇒ metanaliza *dėd-inė́ti*, ⇒ neoosn. *dėd-*: *dė́dinga* '(kura) która znosi wiele jaj', *dėdlióti* 'kłaść, składać, wkładać, nadawać (imię)'; *dėlióti* (zob.), *dė́styti* (zob.). — 2° Drw. nominalne: *dė́tis*, *-ies* (zob.), *dė̃klas* (zob.), *dėlė̃* (zob.), *dė̃lis* 'niesienie się kur, znoszenie jaj' (*Prastos vištos, menkas dė̃lis*), *dėmuõ*, *dė́menį* 'część składowa, składnik', *dėtùvai* m.pl. 1. 'miejsce a. naczynie do złożenia (mięsa do solenia)', 2. SD[1] «tworzydło, forma casearia» ['drewniana forma do wyciskania serów'], *indė́tuvė* (zob. *ìndėlis*), *išdėtuvė* SD «schowanie». — Cps. *pirmadėlỹs* a. *pirmãdėlis* cps. 'pierwsze zniesione jajko' (por. *pìrmas*), *šáukštdėtė* 1. 'drewniana półeczka do wtykania łyżek, łyżnik', 2. 'półka na naczynia' (por. *šáukštas*). Osobno zob. *dėj-*.

debesìs, *-iẽs* 3 p.a. f.m. 'chmura, obłok' (gw. *debesė̃*, *debesuõ*), pl. *dẽbesys*. Stlit. *debeses* pl. 'chmury', gen.pl. *debesų̃* (zob. Kazlauskas 1968, 285). Odpowiednik łot. *debesis* 'chmura, obłok', *debess* f. 'niebo; niebo chrześcijańskie', pl. *debesis* 'niebiosa', gen.pl. *dębęsu*, *debešu*. Nowsza formacja z suf. *-ia-*: *debesỹs*, *-io* 'chmura'. Lit.-łot. *debes-* pochodzi z *nebes- przez asymilację *n-b > *d-b*[84]. Kontynuuje pie. neutrum *néb^h-os / *neb^h-és-os. Odpowiedniki ie.: scs. *nebo*, *nebese* 'niebo', pl. *nebesa* 'niebiosa', wed. *nábhaḥ*, *nábhasaḥ* 'wilgoć, chmura', gr. νέφος, νέφεος 'chmura; rzesza, gromada', het. *nepis-* = [nēbis-] 'niebo', loc.sg. *nepisi* 'w niebie' (por. NIL 499, Kloekhorst 2008, 603, ALEW 186n.). Stüber 2002, 131 przypisuje formie pie. *néb^h-os znaczenie 'niebo zachmurzone', mianowicie w opozycji do *di̯ēu̯s 'pogodne niebo dzienne'. — Z innym suf.: gr. νεφέλη f. 'chmura, obłok; mrok śmierci; zamglenie wzroku', łac. *nebula*, śrwalij. *nyfel* 'chmura' < pie. *neb^h-el-eh$_2$-, por. stisl. *njól* f. 'mrok, ciemność', stwn. *nebul*, nwn. *Nebel* 'mgła' < pgerm. *nebVl-. — Drw. *debesė̃lis* 'chmurka, obłoczek', *debesiū́kštis* ts., *debesúotas dangùs* 'pochmurne niebo'.

dė̃bti, *dėbiù*, *dėbiaũ*, zwykle z prvb.: *įdė̃bti* 'utkwić wzrok, wlepić oczy' — czas. utworzony od interi. *dė́bt*, *dė́pt* — o spojrzeniu, o złym spojrzeniu (*Dėbt marti su akimi kaip su peiliu ant anytos*). Inaczej LEW 89, s.v. *dė́pčioti* (niewiarygodne zestawienia z gr. τάφος, θάμβος itp.). — Drw. *dė́bčioti* a. *dė́pčioti* 'patrzeć złowrogo, krzywo, ze złością', *dė́bsėti* a. *dė́psėti* 'patrzeć spode łba, złowrogo, ponuro', *dėbsóti* a. *dė́bsoti* 'patrzeć krzywo, posępnie, ze złością; sterczeć, stać bez zajęcia', *dė́btelėti* 'spojrzeć ze złością, ponuro' (war. *dė́pterėti*).

dė̃dė 1. 'brat ojca a. matki, stryj a. wuj', 2. (w języku dzieci) 'każdy starszy mężczyzna' — zapoż. ze stbłr. *djádja*, por. błr. *dzjádzja*, ros. *djádja* (ZS 17). Samogłoska *ė* jest substytucją za błr. *'a* również w *lėlė̃*, *mėsà*, *mėtà*. Por. *tė̃tė* : ros. *tjátja* 'tatuś'. LEW 85 dopuszcza niezależne w obu językach pojawienie się 'Lallwörter' *dė̃dė* i *djádja*. — Drw. *dėdėnas* SD «wuieczny» ['syn wuja'], *dėdėnai* SD[1] m.pl. «wuieczne dzieci». Osobno zob. *dė̃dina*.

dẽdervinė 'liszaj, chorobowy wykwit na skórze, Herpes'. War. *dedérvinė*, *dedervinė̃*, przest. *dedervinas* 'Flechte' (LEX). Pokrewne łot. *dedere*, *dederene*, gw. *dederve*, *dedervine* ts. Bez pewnej etymologii. LEW 85 zestawiał z reduplikowanymi formacjami wed. *dadrùs* f.

[84] Coś podobnego zaszło też w luw.-klin. *tapass-* 'niebo' < pie. *neb^{h}es-, luw.-hier. *tipas-* ts. < pie. *nēb^{h}es-.

ʻwypryski na skórzeʼ, stang. *teter* ʻliszajʼ, jak też z walij. *tarwed* pl. ts. Tak też ALEW 187. Etymon werbalny: *dìrti* (zob.). — Vb. denom. *dederviniúoti* ʻpokrywać się liszajemʼ.

dė̃dina, *dė̃dyna* ʻwujenka, stryjenkaʼ (SD 1. «stryienka, amita, patris mei soror», 2. «wuienka, auunculi vxor») — zapoż. ze stbłr. *djádina, y* (SLA 62, ZS 17, LEW 85, s.v. *dė̃dė*), por. błr. *dzjádzina*. — Z innym suf.: *dėdíenė* ʻwujenka, stryjenka; ciotka; starsza kobietaʼ, żartobl. ʻtyłekʼ.

dẽdinti, *dẽdinu*, *dẽdinau* ʻsprawiać (pilnować), żeby kura się niosła w jakimś miejscuʼ (drw. *dẽdalas* ʻznoszenie jajʼ). Drw. od neopwk. *ded-*, który wyabstrahowano z prs. *dẽda* ʻniesie się, znosi jajaʼ (do *dė́ti*). War. *dėdénti* oraz *dė́dinti*, który ma nawiązanie w łot. *dêdinât* ts. Zob. też *ìšdedis*, *ìšdada*.

dẽgalas ʻpaliwo; knot; głownia, pochodniaʼ (n.rz. *Dẽgalas*), pl. *degalaĩ* ʻpaliwoʼ. Dewerbalny drw. na *-alas* od *dègti* ʻpalić sięʼ. Paralele: *žìbalas* ʻnaftaʼ od *žibė́ti* ʻświecić sięʼ; *rūkalaĩ* ʻwyroby tytonioweʼ od *rūkyti* ʻpalić tytońʼ. Drw. wsteczny: *dẽgas* ʻgłownia, knotʼ (por. *pãmušas* ⇐ *pãmušalas*). — Z innymi suf.: *degatìs* f. ʻupał, skwarʼ (por. *kepatìs* ⇐ *kepù*), *degė̃siai* (zob.), *degìmas* ʻpalenie się; wypalanie (cegieł, garnków); pogorzeliskoʼ, SD «pałanie»[85], *vundenio iš žolių degimas* SD «wodek palenie, distillatio herbarum» [ʻpędzenie wódkiʼ], *degỹmė* ʻpogorzeliskoʼ (n. m. *Degìmai* 8x, *Pãdegimė*), *dẽglas* neol. ʻpochodniaʼ, *dẽglas* ʻłaciasty, pokryty plamami, podpalanyʼ (por. łot. *dęgls* ts.), *deglóji* ʻłaciasta świniaʼ, *dẽgsnė* (zob.), *degùklas* ʻkaganek (oliwny)ʼ, *deguonìs* a. *deguõnis* ʻtlenʼ, *degùs* ʻłatwo, dobrze się palącyʼ, *degùtas* (zob.), *núodega* ʻniedopałek (papierosa)ʼ, *nuodeglis* ʻgłowniaʼ: *nuodeglis ažugesįs* SD «głownia gaszona, titio», *nuodeglis degųs* SD «głownia żarzysta, torris», *padegė́jas* ʻpodpalaczʼ, *padẽgėlis* ʻpogorzelecʼ, *padegimas* SD «pogorzelisko; pożog», *pãdegis* ʻpogorzelecʼ, *uždegìmas* ʻzapalenieʼ (⇒ *uždegìminis* ʻzapalnyʼ). — Cps. *dẽgligė* ʻoparzelina — choroba drzewʼ (por. *ligà*), *dẽgmetis* ʻupał, skwar letniʼ (war. *degmatìs*, *-iẽs* f.[86]). — N.m. *Degiaĩ*, *Dẽgulės*, *Deguliaĩ* (⇒ n.jez. *Degulė̃lis*), cps. *Anglãdegiai*, *Baldegiaĩ*. N.rz. *Degė̃*, *Deguvà* a. *Dẽguva*, cps. *Dẽgupis*.

degė̃siai 2 p.a. m.pl. ʻzgliszczaʼ, *padegė̃siai* m.pl. ʻpogorzeliskoʼ, *degė̃sis* ʻgłownia; spalone drzewoʼ, też ʻnazwa miesiąca sierpniaʼ (zob. Skardžius, RR 4, 29), SD *degėsis* «pogorzelec». Z innym suf.: *degesỹs* ʻmiejsce wypalone; oparzelina na skórzeʼ, *degesiaĩ* m.pl. ʻzgliszczaʼ. Konkretyzowane nomina actionis na *-ėsis*, *-esys* od *dègti* ʻpalić sięʼ (zob. s.v.). Paralele: *tinė̃siai* ⇐ *tìnti*; *svilė̃siai* ⇐ *svìlti*. — N.m. *Degė̃siai* 2x, *Degė̃siai* 4x.

dẽgsnė 2 p.a. lub *degsnė̃* 4 p.a. gw. 1. ʻmiejsce wypalone w lesie a. ma łące; miejsce spalone przez słońceʼ, 2. ʻpogorzeliskoʼ, 3. bot. ʻjaskier, Ranunculusʼ — konkretyzacja dewerbalnego abstractum na *-snė* od *dègti*. War. *degsnìs* f., *degsnỹs* (por. GJL II, § 295). Paralela łot. *degsnis*, *dęgsna*, *degšņa* ʻpogorzelisko, wypalony las a. bagno; nisko położony las iglasty; młody lasʼ. — Z pokrewnym suf. *degsmė̃* ʻwypalone miejsce, pogorzeliskoʼ (por. *versmė̃*). — Drw. *degsnýnas* ʻsuche, piaszczyste poleʼ. — N.rz. *Dẽgsnė* 2x, *Degsnìs*, *Degsnỹs*. N.m. *Dẽgsnė* 8x, *Degsniaĩ* 4x.

degt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *dègtas* ʻpalonyʼ, ptc. prt. pass. do *dègti* (zob.). Drw. *degtìnė* ʻwódkaʼ, SD «akwawita, vinum crematum, vinum igne eliquatum» (syn. *arielka*), ⇒ *degtìndaris* cps. ʻbimbrownikʼ (por. *darýti*); *degtùkas* 1. ʻczłowiek zapalczywy, gorączkaʼ, 2. ʻzapałkaʼ (neol.), *degtūnė̃lis* ʻświatełko (domostwa)ʼ — zdrob. od *degtūnas (tylko w dajnie, por. *Vai žiba žiburėlis, vai dega degtūnė̃lis, tenai laukia manęs močiutė*; por.

[85] Por. łot. *dedzieda* ʻugór, odłóg zarastający dziką roślinnościąʼ > *dzedzieda* ts. Co do motywacji znaczeniowej por. ros. *ugór* ⇐ *gorétь* ʻgorzećʼ.

[86] Por. *a* < *e* w *nẽg**a**ras* < *nẽgeras*, *n**a**špãrai* < *nešpãrai*, *s**a**klyčià* < *seklyčià*.

saldūnėlis ⇐ *saldū̃nas*), *degtùvas* ʽzapalnik' (neol.), *degtuvė̃* ʽgorzelnia' (neol.), *pradegtinė, pradeginta kūno vieta dėl dregnumo ižtekinimo* SD «kauterium» [ʽprzepalenie jako zabieg leczniczy', SPXVI]. Paralele s.v. *girt-*, *imt-*, *jungt-*, *plakt-*.

dègti, *degù* (war. *dengù*), *degiaũ* 1. intr. ʽpalić się, stać w ogniu, płonąć, gorzeć; palić, grzać (o słońcu); być gorącym (o kaszy, herbacie); gnić (o wilgotnym ziarnie, koniczynie)', 2. tr. ʽpalić co, zapalać, wypalać (cegły, garnki, wapno); palić tytoń'. Odpowiednik łot. *degt, dęgu / dędzu, degu* intr. ʽpalić się, stać w ogniu', tr. ʽpalić co, spalać'. SD: *degù* «gorę» (syn. *liepsnoju*), «pałam» (syn. *liepsnuoju, žerplu, karščiuoju*), *degu karščiais* «gorączkę mam»; *ažudegu* SD «podpalam, zapalam co», *ažusidegu* SD «zapalam się», *išdègti* intr. ʽspalić się', SD «wygorzeć», tr. ʽwypalić (cegły)', przen. ʽudać się, powieść się' (*niẽkas neìšdegė* ʽnic się nie udało'), *nudègti* ʽnadpalić się; opalić się; oparzyć się', *nudega šalčiu, ugnim* SD «odmarza co, gelu aut igne quippiam aduritur», *padègti* ʽogorzeć; podpalić', *sudègti* ʽspalić się', *sudegu* SD «zgorywam», *uždègti* ʽzapalić co'. W gwarach też prs. infig. *apdeñga* ʽopala się', *įdeñga* ʽrozpala się' (paralele s.v. *gèsti* I). — Pb. *deg- należy do pwk. pie. *d^heg^{uh}- ʽtraktować ogniem, palić' (LIV² 133), por. wed. *dáhati* ʽpali, spala', mław. *dažaiti* ts., nomen gr. τέφρα, ep. τέφρη f. ʽpopiół' (też o stosie pogrzebowym). Zob. też BSW 49, LEW 85, ALEW 189. — Caus. *dẽginti* ʽpalić ogniem, podpalać, trzymać zapalone (łuczywo), oświetlać, opalać (o słońcu), palić (fajkę); palić (o wódce, lekarstwie), parzyć; mieć gorączkę; trawić (kwasem)', *indeginu* SD «smelcuię, encausto aliquid pingo, muro» [ʽna gorąco pokrywać metal emalią, glazurą'], *nudẽginti* ʽsparzyć wrzątkiem; udusić, np. kapustę'. Refl. *dẽgintis* ʽodczuwać popęd płciowy, np. o kobyle' (*Kumelė dẽginas, reik leisti pas kumelius*), *įsideginti* DP ʽrozpalić się'. Por. łot. *dedzît* ʽpalić, puszczać iskry'. Od neoosn. *degin-* pochodzą iter. *deginė́ti* ʽzapalać, podpalać' (łot. *dedzinât*) i *deginoti: stlit. *išdeginojo* ʽspalili (miasta)' u Bretkuna (por. *budinoti, *dalinoti). Jest też iter. *degióti* ʽpodpalać'. — Causativum na SE *deg-* i z suf. *-inti* zastąpiło odziedziczone *dagyti ⇐ pie. *d^hog^{uh}-ei̯-, por. wed. *dāháyati* ʽpali, podpala', łac. *foveō, -ēre* ʽgrzać, ogrzewać'. toch. A *tsäk-* ʽspalić', *tsāk-* ʽoświetlić, świecić'. — Nomina na SE: zob. *dẽgalas, degė̃siai, dẽgsnė, degùtas*. — SO *dag-*: *dagióti* (zob., tam też nomina z *dag-*). — SZ *dig-* (⇐ *deg-*) jest innowacją apofoniczną, która naśladuje formę st. zanikowego *RiT* pierwiastków z resonantem (por. *bridaũ* ⇐ *bredù*). Drw. *digùs* ʽkolący' (por. wyżej *dagùs*), *dignà* (zob.). — Pbsł. *deg- / *dig- uległo w słowiańskim asymilacji antycypacyjnej w *geg- / *gig-, skąd psł. *žeg- / *žĭg-, por. scs. *žešti, žegǫ* ʽpalić', ipv. *žьdzi* ʽpal!'. Starszy pdg. słowiański łączył w sobie SE inf. *žegti ze SZ prs. *žĭgǫ (*gig- z *dig-), por. pol. *żec, żgę, żżesz*, głuż. *žec, žhu*, ros. *žečь, žgu*. W scs. jest *žĭgǫ* rzadkim wariantem do *žegǫ* ʽpalę'. Dalej por. ros. *žgut, žgutá* ʽpochodnia skręcona z konopi i umoczona w smole', < *žĭg-ǫt-, osnowa partycypialna jak w ros. *žgúčij* ʽpiekący', stpol. *żgący* ʽpalący'. — WSE *dėg-*: *dė́gčioti* ʽ(o płomieniu) ukazywać się od czasu do czasu', *dė̃gurti* ʽpalić się powoli, słabo', nomina: *dė̃gė* ʽłuczywo używane przy łowieniu ryb nocą', *dė̃gis* ʽmiejsce wypalone', *dė̃glė* ʽgrząskie, głębokie miejsce na bagnie' (por. łot. *dęglāji* ʽnisko położone miejsce wypalone'), *nuodė́gulis* (zob.), *padė̃gėlis* ʽpogorzelec'. Por. też n.m. *Padė̃giai*. Nawiązanie psł. *žag- (z *žēg- < *gēg- < *dēg-), por. ros. gw. *žagátь* ʽspalać', czes. *žáhat* ʽpalić', głuż. *žahać* ʽsmalić, palić' < *žagati (iter. na *-ā-*), nomen stpol. *żagiew* f. ʽto, co służy do wzniecania ognia, próchno, hubka', pol. ʽpłonący kawał drewna, głownia; huba drzewna, grzyb Polyporus', głuż. *žahow* m. ʽhubka w krzesiwie', ukr. gw. *žahvá* ʽhubka' (por. Boryś 2005, 750, s.v. *żagiew*). — WSO *dog-* < *dāg-: *atúodogiai* (zob.), *dogmė̃* (zob.). Odpowiednik psł. *gag- < *dāg- utrwalił się w nazwie ʽzgagi', tj. ʽuczucia pieczenia w przełyku', por. słń. *izgâga*, ros. gw. *izgága* (też ʽmdłości'), czes. *žáha* < *žháha*, przest. *zháha*, pol. *zgaga*, < psł. *jĭzgaga — sb. postvb. od czas. sekundarnego psł. *jĭz-gagati (*gāg-ā-) lub *jĭz-gažati (*gāg-ē-). Por. lit. *gõrė* ʽzgaga' ⇐ *gorė́ti*.

degùtas ʽdziegieć, smoła (oleista czarna ciecz otrzymywana podczas suchej destylacji

drewna), używana do smarowania kół, butów, też w leczeniu chorób skóry'. Por. *Mūsų tėvai degùtą degdavo ratams tepti. Seniau ir čebatus degutù tepė*. War. *dagùtas* (m.in. u Donełajtisa). SD *degutas* «dziegieć, sutorium, vnguen». Odpowiednik łot. *dęguts* 'smoła z brzozy, Birkenteer' (> *ģęguts*), war. *dęguta, dęguots* (> *ģęguots*). Rzeczownik *degu-ta-* został urobiony od przymiotnika na *-u-*, por. *degùs* 'dobrze się palący' (zob. *dègti*, pie. $*d^heg^{uh}$-). Por. budowę *nagùtis* ⇐ *nagà, nãgas*. Z formacją lit.-łot. jest prawdopodobnie spokrewnione psł. dial. *degŭtĭ 'smoła brzozowa': ros. *dëgotь, dëgtja*, ukr. *déhotь*, błr. *dzióhacь, -hcju*, stczes. *dehet, -hte*, pol. *dziegieć, -gciu* (brak w płd.-słow.; słń. *degét* jest czechizmem). Budowa jak w *nogŭtĭ 'paznokieć', *olkŭtĭ 'łokieć'. Por. BSW 49, LEW 86, Sławski, SEJP I, 194, Derksen 2008, 98. Fakt, że pbsł. *deg- 'płonąć' (lit. *dègti*) jest kontynuowane przez psł. *geg- > *žeg- (por. scs. *žegǫ, žešti*, nie zaś †degǫ, †dešti), dał powód do przypuszczenia, że północnosłowiańskie refleksy praformy *degŭtĭ nie odzwierciedlają stanu sprzed zmiany *deg- > *geg-, lecz świadczą raczej o zapożyczeniu wyrazu bałtyckiego, dokonanym jeszcze w epoce przedhistorycznej. Kwestii tej nie da się na razie rozstrzygnąć. Przegląd literatury dają REW I, 335, Sławski, *l.c.*, Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 55 i Laučjute 12. — Drw. *degùčius* 1. 'kto zajmuje się wyrobem dziegciu, dziegciarz, smolarz', 2. 'ktoś umazany dziegciem', 3. nazwa żuczka Carabus, *degutė̃lis* 'dziegieć do leczenia ran skóry u zwierząt; farba dziegciowa, czarna farba', *degùtinė* 'jama, w której pędzą dziegieć' (syn. *degùt-duobė* ts.), *degutinykas* SD[1] «dziegciarz, picator», *degùtininkas* 'dziegciarz' (zapoż. lit. w jid. *degutnik* 'dziegciarz', por. Lemchenas 73), *degùtis, -čio* 'dziegciarz' (⇒ nazw. *Degùtis* LPž, spolszczone *Deguć*). — N.m. *Degùčiai* 17x, *Degutãliai*, *Degutė̃liai*, *Degùtinė*, *Degutìnė*, *Degùtiškė* 2x, *Degùtiškės* 2x, cps. *Degùtgiris*. N.rz. *Degùtė*, *Degùtinė*, cps. *Degùtintakis*.

deĩmantas 'diament' — ze zmiany *diẽmantas* (gw.), zapożyczonego z pol. przest. *djamant*, z zastępstwem pol. [di̯a] przez lit. [di̯e]. Pol. *djamant* wywodzi się z *dyjamant* (XVI w.), co oddawało śrwn. *dīamant* ⇐ stfr. *diamant*. — Z Litwy pruskiej poświadczony jest germanizm *dė́mantas* (*dýmantas*) ⇐ prus.-niem., śrdn. *dēmant* (GL 43; brak w LEW), por. nwn. *Diamant*. Zob. też *adamantas*.

deĩvė, *deivė̃* 'bogini' (SD «bogini, dea») — forma żeńska od *diẽvas* 'bóg', scharakteryzowana suf. *-ė-* i apofonią *ie* ⇒ *ei* (zob. Kuryłowicz 1956b, 119). Brak apofonii w war. *diẽvė, dievė̃* 'bogini' oraz łot. *dìeve* ts. Por. *deiváitis* ob. *dieváitis*, *deivỹstė* ob. *dievỹstė*, *deĩvinti* ob. *diẽvinti*.

deivóti, *deivóju, deivójau* gw. 1. 'patrzeć, obserwować — słońce, gwiazdy' (*Deivójau į saulę ir žvaigždes, norėjau sužinoti, koks bus oras*), 2. 'czcić kogo' (*Žmonės kuone deivoja tą garbės vertą senelį*). Kuryłowicz 1956b, 116 uważał *deivóti* za vb. denominativum od osnowy wspólnej ze słow. *divŭ* 'cud'.

dėj-, neopierwiastek wyabstrahowany z *dė́jau, dė́jo*, form praeteriti do *dė́ti* 'kłaść, położyć'. Drw. *atidėjìmas* 'odroczenie (w czasie)', *dėjà* 'odcisk palca', *dėjamas*: *kaulelis dėjamas darbi kokiami* SD «kostka w robocie sadzoney, tesserula, tessera, quincux», *dė́jymė* 'znak zrobiony palcem (plama, wgłębienie)', *dėjinė́ti* iter. 'składać, przekładać; rzadko znosić jaja', *dėjinỹs* 'jajko nadzwyczaj małe, zniosek' (syn. *ìšdėlis*), *išdėjimas aba pakasimas žmagaus numirusio* SD[1] «pogrzeb, funus» (syn. *pralydėjimas*), *išdėjimas* SD «pogrzeb» (syn. *pakasynos*), *padėjė́jas* 'pomocnik', DP 'wspomożyciel', *padėjė́ti* 'o kurze: przez jakiś czas znosić jajka', *padėjėja* DP 'orędowniczka' ⇐ *padėj-* (por. typ *sėjė́jas*). Cps. *geradė́jas* (zob.). — Por. łot. *dēj-*: *dẽjala* a. *dẽjele* 'wydrążone drzewo przeznaczone na barć' (por. *duori dēt, dravu dēt* 'dziać barć'), *dêjẽjs* 'kto kładzie, stawia', *dẽjẽja vista* 'kura często znosząca jaja'. Osobno zob. hasło *dė-*.

dejà I interi. 'niestety', DP 'niestety, niestetysz; biada, biadaż' (wyraz uwydatniający,

że coś nie jest po myśli mówiącego), np. *Dejà, šiandien negalésiu ateiti* 'Niestety, dziś nie będę mógł przyjść'. Por. też *Deja aba bėda, kurie namus namamus pristato aba prigretina* SP I, $334_{13\text{-}14}$ 'Biada, ktorzy przyłączacie dom do domu'. Zob. *dejà* II.

dejà II sb. f. 'bieda, nieszczęście', np. *Apsakyk jai mano dejas ir sunkų vargelį* 'Opowiedz jej o moich nieszczęściach i ciężkim losie'. *Linksmybei svieto amžiną deją V. Dievas žada* DP 214_8 'Weselu świeckiemu wieczną biadę Pan Bog opowiada'. Substantywizowany wykrzyknik, zob. *dejà* I. LEW 86 stawiał pytanie, czy *dejà* nie jest spokrewnione z *dainà* 'piosenka'. Podobnie ALEW 189. — Vb. denom. *dejúoti* 'biadać, utyskiwać, użalać się, lamentować', DP 'narzekać'.

dėkà adpozycja o znacz. 'dzięki', rządząca formą genetiwu, która staje zwykle w postpozycji, np. *Nè tàvo dėkà taĩp atsitiko* 'Nie dzięki tobie tak się stało'. *Tàvo pagálbos dėkà* 'Dzięki twej pomocy'. Skostniała forma rzeczownika *dėkà, -õs* 'dzięki, podziękowanie', który zapożyczono z błr. *dzjáka, -i* ⇐ pol. przest. *dzięka* (GJL III, § 779). — Obok tego pl. *dė̃kos* 'podziękowanie, wdzięczność', SD *dėkos* «dzięka, dziękowanie, dziękczynienie» (syn. *dėkavojimas*). Osobno zob. *padėkà*. — Drw. *dėkìngas* 'wdzięczny'. Vb. denom. *dėkóti, -ju, -jau* 'dziękować', war. *dėkúoti* ts. (⇒ *dė̃kuo* interi. 'dzięki!'). Osobno zob. *dė̃kui*.

dė̃kavoti, *dė̃kavoju, dė̃kavojau* stlit., gw. 1. 'dziękować, wyrażać wdzięczność, składać podziękowanie' (SD *dėkavoju* «dziękuię»), 2. 'błogosławić' (Mażwid) — zapoż. ze stbłr. *djakavatь*, por. błr. *dzjákavatь*, *dzjákuju* (SLA 62, LEW 86, ALEW 190). War. *dzė̃kavoti*. — *atidė̃kavoti* 'podziękować', przest. 'zwolnić kogo ze służby, z urzędu'. — Neoosn. *dėkavoj-*: *dėkavojimas* SD «dzięka, dziękowanie, dziękczynienie» (syn. *dėkos*), *seimo atdė̃kavojimas* 'rozwiązanie sejmu' (Kurschat). Neoosn. *dėkav-*: *nedėkavystė* stlit. 'niewdzięczność' (brak w Lkž; syn. *nedėkingỹstė*), *dėkavõnė* przest. 'podziękowanie'. Literacki odpowiednik brzmi *dėkóti* (zob. s.v. *dėkà*).

*__dėkla__ lub **dėklas* hist. 'dziakło, danina zbożowa w dawnej Litwie; miara ziarna' (LKŽ II 388, Skardžius, RR 4, 383n., 727n.). Nie jest to forma przekazana, lecz zrekonstruowana na podstawie białoruskiego lituanizmu *djaklo*: stbłr. od 1473 r.; w tekstach łac. *dyaclo* od 1387 r., później *dzjakló*, *dzjákla*, por. Laučjute 36. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 55 w odróżnieniu od LKŽ (*l.c.*) i LEW 91 odtworzył oryginalny wyraz lit. w postaci *dėklas — dewerbalne nomen instrumenti na *-klas* (nie †*-kla*, †*-klė*) od *dė́ti* 'kłaść', zaś jego znaczenie etymologiczne ustalił — odpowiednio do budowy — jako 'naczynie do składania i przechowywania ziarna'. Wynika z tego, że nazwa dziakła jako daniny (zbożowej, siennej itp.) wywodzi się od nazwy pojemnika na ziarno. N.B. Pol. *dziakło* 'dawna danina zbożowa na Litwie', por. *To, co nazywało się w Polsce* pomocne, *miało w Litwie imię* dziakła (zob. SW I, 633), też m. *dziakieł*, f. *dziakła*, jest z pochodzenia pożyczką białoruską, nie litewską. Dowodzi tego charakterystyczna zmiana błr. *dja* w *dzja*, zaszła ok. XIV w. W tym sensie trzeba sprostować ujęcie Bednarczuka 1999, 154, który zaliczył *dziakło* do najstarszych zapożyczeń litewskich w języku polskim.

dė̃klas 1. 'pochwa, futerał, kabura', 2. 'plecak', *padė̃klas* 'miejsce, gdzie się coś kładzie, taca, podstawka, podkładka' — nomen instrumenti albo nomen loci z suf. *-kla-* od *dė́ti* 'kłaść' (zob. s.v.), *padė́ti* 'położyć'. Paralele: *dóklas*, *bū́kla* (GJL II, § 223). — Z innym suf.: *dė́klė* a. *dėklė̃* 1. 'plecak', 2. 'kieszeń', 3. 'miejsce w piecu do przechowywania ciepłych potraw, duchówka'. Metatonia cyrkumfleksowa jak np. w *būklė̃* (ob. *bū́klė*), *pabū̃klas*. Osobno zob. *dėkla.

dėkudiẽ interi. gw. 'dzięki Bogu!' (*Šiemet, dėkudiẽ, viską nuo laukų gražiai nuėmėm* 'W tym roku, dzięki Bogu, wszystko z pól na czas sprzątnęliśmy'), war. *dėkudiev* b.z.a. — zrost wyrażenia *dė̃kui diẽvui*, zredukowany drogą nieregularnego rozwoju fonetycznego.

Paralele s.v. *diẽ*.

dė̃kui interi. ʽdziękuję!ʼ — zapoż. błr. *dzjákuj*, to ze skrócenia formy *dzjákuju*, odpowiadającej pol. *dziękuję* (por. LEW 86, ZS 17, Mańczak 1977, 144). War. *dė̃ku*, *dėkùčiu* (por. *ãčiū*). — Forma *dė̃kui* jest używana również jako przyimek z datiwem: *dė̃kui Diẽvui* ʽdzięki Boguʼ. — Od interi. *dė̃kui* utworzono delokutywny czas. stlit. *dėkùiti* ʽdziękowaćʼ, prs. *dėkùju* (por. błr. prs. *djákuju*, *dzjákuju*), prt. *dėkùjau*; por. *pilniùiti* s.v. *pil̃nas*. Z innym suf.: *padė̃kauti* ʽpodziękowaćʼ (ZS 18; pominięte w LKŽ).

dė̃l praep. z gen. ʽdla, na czyjąś korzyść, z powodu, w celuʼ (por. łot. *dẽļ*, *deļ*) — skrócenie z *dė̃lei* ts. (m.in. DP), co jest właściwie notacją allofoniczną dla formy *dė̃liai* (por. łot. gw. *dẽļi*). W pierwiastku zgadza się z postpozycją scs. *dělja*, *dělĭma* ʽdlaʼ, stpol. *dziela* ts. Pod względem etymologicznym było łączone z sb. scs. *dělo* ʽdziełoʼ (*dělĭma* — petryfikowany instr.du.?), por. Berneker, SEW I, 195, BSW 48, LEW 86 n., GJL III, § 704 n., ESJS 128, ALEW 191. Derksen 2008, 102n. nie wyklucza zapożyczenia słow. w bałtyckim. — Praep. *dė̃l* tworzy złożenia z genetiwem zaimków *kàs*, *tàs*, por. *kodė̃l* ʽdlaczegoʼ (DP *kodêlig* ʽczemużʼ), *todė̃l* ʽdlategoʼ (DP *todêlig* ʽprzetożʼ, *todéleig* ʽstądżećʼ). W gwarach skraca się do *kõde* (*kõd*, *kõl*), *tõde*. Formy analityczne: *dėl kõ* ʽdlaczegoʼ, *dėl tõ* ʽdlategoʼ, zrost *dėltõ* ʽjednakʼ (por. łot. *tā dēļā* ʽdlategoʼ). Zob. też *drin*.

delčià 4 p.a. ʽostatnia kwadra księżyca, tzw. stary księżycʼ. Analiza: *delt-i̯ā-, drw. od neoosn. *delt*-, którą wyabstrahowano z formacji (gw.) *deltìs*, *-iẽs* f. ts. Paralele: *dėčià* ob. *dė́tis*; *kalčià* ob. *kaltìs*. Z uwagi na to, że przy suf. *-ti-* spodziewamy się raczej pierwiastka w st. zanikowym (por. *kiltìs*, *skìltis*, *svìrtis*), należy na początku procesu historycznego postawić nie *deltìs*, lecz *diltìs*, *-iẽs* f., formację znaną z gwar wsch.-lit. (por. *Kiaulės reikia diltỹ skerst, kad mėsa nekirmytų* ʽŚwinię należy zarzynać podczas *diltis*, aby mięso nie robaczywiałoʼ). Z pochodzenia jest to abstractum dewerbalne na *-ti-* od *dìlti*, *dỹla*, *dìlo* m.in. ʽubywać przez tarcie, ścieranieʼ oraz ʽzmniejszać się — o tarczy księżycaʼ (*Mėnulis baigia dìlti*). Por. też idiomy: *kai delčia dilo* ʽmizerniał z powodu chorobyʼ, (*pasėdėjo*) *ir kaip delčia išdilo* ʽ(posiedział) i zniknął nic nie powiedziawszyʼ. Rekonstrukcja znaczenia: n. act. ʽubywanieʼ ⇒ n. concr. ʽzmniejszająca się tarcza księżycaʼ. Pwk. pie. *delh$_1$-C / *dl̥h$_1$-C ʽbehauen, spaltenʼ (LIV[2] 114). Zob. Vijūnas, *Balt* XLVI:2, 2011, 185-200, ALEW 191. Paralele semazjologiczne: *pãraižos* ⇐ *paraižýti*; strus. *ščĭpŭ* a. *ščĭnenije* ʽzmiejszanie się tarczy księżycaʼ ⇐ *ščĭnuti sja* ʽubywać, zmniejszać sięʼ < psł. *ščĭp-nǫ-ti (por. REW III, 453), znacz. etym. ʽpomniejszenie przez szczypanie, skubanieʼ. — W gwarach, które miały przy *dìlti* praesens na SE *dẽla* ʽściera się, zmniejsza sięʼ (*delh$_1$-e/o-), doszło do analogicznego wyrównania wokalizmu w derywacie, stąd *deltìs* na miejscu *diltìs* (tak w języku literackim). Równolegle do drw. *delčià* ⇐ *deltìs* pojawił się obok *diltìs* drw. *dilčià* (*dilt-i̯ā-). Z innym suf.: *dil̃čius* ʽostatnia kwadraʼ. — Neoosn. *delč*- (⇐ *delčià*): *delčė̃* ʽostatnia kwadra księżycaʼ, *del̃čis* a. *del̃čius* ts. (SD *mėnuo delčius* «księżyc po pełni, na schodzie»), cps. *gãladelčis* ʽostatnia kwadra księżycaʼ (por. *gãlas*). W SD ukazuje się <menuo dilstus> «księżyc po pełni, na schodzie» — z formą ptc. prs. act. *dìlstųs* < *dìlstąs* od *dìlsta* (inf. *dìlti*).

delčius, *-iaus* SD 1. «dzielca, distributor, partitor» (syn. *dalyva*), 2. «miernicki, miernik, decempedator, mensor, agrimensor» (syn. *dalyva*) — zapoż. ze stbłr. *delьčij* (por. SLA 63, pominięte w LEW i ALEW).

dėlė̃ 4 p.a. 1. ʽpijawka, Hirudo medicinalisʼ, 2. ʽpijawka końska, Aulastomum guloʼ (*Negaudyk šitų dėlių̃, čia netikros, čia kumelinės*), 3. ʽpijawka rybia, Piscicola geometraʼ, 4. ʽsoliter pasożytujący w jelitach człowiekaʼ, 5. ʽślimakʼ, 6. ʽstrużka krwiʼ (*Eina kraujų dėlė per kaklą iš galvos*), 7. ʽkrwawa pręga na skórze od uderzenia batemʼ (*Arklys po dėlė̃m*). War. gwarowe: 1. *gėlė̃*, o nagłosie dostosowanym — na gruncie etymologii ludowej — do czas.

gélti m.in. ʽżądlić kłuć' (por. LEW 87, Kabašinskaitė 56), 2. *dielẽ* 4 p.a. ʽpijawka; tasiemiec; ślimak' (n. rz. *Diẽlupis*). — Drw. *dėlė́tas* ʽpełen pijawek (o miejscu, wodzie)', cps. *kuméldėlė* ʽpijawka końska, Aulastomum gulo', war. *kuméldena* (por. *kumẽlė*). Vb. denom. *dėliáuti* ʽłapać, zbierać pijawki'. Osobno zob. *dėlė́ti*. — Odpowiednik łot. *dêle* ʽpijawka', drw. *dêlene* ʽpijawka', *dêline* ts., *męlnā dēlene* ʽpijawka końska'. Pochodzi z pb. *dēl-ii̯ā-, drw. od adi. vb. *dē-la- ʽssący'. To ostatnie znajdujemy w postaci substantywizowanej w łot. *dêls* ʽsyn', znacz. etym. ʽosesek, ssak' (por. łac. *fīlius* < *fēlios ⇐ *fēlāre* ʽssać pierś'; umbr. *feliuf* acc.pl. ʽlactantes'). — Osnowa werbalna utrzymana w łot. *dêt*, *dêju*, *dêju* ʽssać pierś matki' < pb. *dē-i̯e-, od pwk. pie. *d^heh_1- ts. (LIV^2 138: *d^heh_1(i̯)-). Por. wed. *dháyati* ʽssie pierś' < pie. *$d^h$$h_1$-éi̯e-, SE wed. *dhārú-* ʽkarmiąca piersią', gr. θήσατο aor. ʽssał', θηλή ʽpierś kobieca', stang. *delu* f. ʽbrodawka piersiowa', stwn. *tila* ts. (pgerm. *dēlō). Tu jeszcze łot. przest. *Dēkla* f. ʽbogini mająca pieczę nad oseskami i dziećmi w kołyskach', analiza: *dē-kla* < pb. *dē-tlā-. Osobno zob. *pirmadėlẽ*. — SZ-C *dī-: łot. *dīle* ʽssące cielę, źrebię a. prosię'. Zob. BSW 51, LEW 87, ALEW 191. — W słowiańskim por. scs. *dojiti* ʽdoić pierś (o osesku)'. SO *doi̯-V* został utworzony od zanikłego SZ-V *dii̯-V (por. scs. *napojiti* ʽnapoić' ⇐ *pĭjetŭ* ʽpije', inf. *piti*). — Neopwk. *dēj-* (⇐ *dêju*): łot. *dêjals* a. *dêjala* ʽmleko matki; mlecz ryby', *dējuolis* ʽsyneczek' (por. wyżej *dêls*). — N.jez. *Dėlỹs*, *Dėlỹnas*, *Dėlìnė*, *Dėlìnis* 17x.

dėlė́ti, *dėlė́ju*, *dėlė́jau* gw. ʽbić konia batem w taki sposób, że powstają krwawe pręgi na jego skórze', np. *Visas arklys sudėlė́tas*. Vb. denom. na *-ėti* od *dėlẽ* m.in. ʽkrwawa pręga'.

dėlióti, *dėlióju*, *dėliójau* 1. ʽkłaść, układać (np. karty)', 2. ʽrozkładać, rozkładać po trochu', 3. ʽnakładać (do zjedzenia)', 4. ʽo kurach: nieść się, często znosić jaja', 5. ʽnadawać komu imię, przezwisko', 6. ʽiść, kroczyć', 7. ʽopowiadać, zmyślać', war. *dė́lioti* — iterativum-deminutivum utworzone neosuf. *-lioti* od *dė́ti* ʽkłaść' (zob. s.v.). Paralele: *imlióti* ⇐ *im̃ti*; *kráulioti* ⇐ *kráuti*; *rėplióti* ⇐ *rė́pti* (GJL II, § 590n.). Cps. *apdėlioti* ʽobkładać', *atidėlióti* ʽodkładać, odraczać w czasie', *sudėlióti* ʽskładać, ustawiać, np. książki na półce; składać z części; zrobić nieco sera', refl. *susidėlióti* ʽcudzołożyć, zdradzać męża, żonę' (dosł. ʽpokładać się z kim'). — Drw. *neatidėliótinas* ʽpilny, naglący, nie cierpiący zwłoki'.

délnas a. *délna* ʽdłoń otwarta, wyprostowana', SD *delnas* «dłoń spodnia, vola manus» (syn. *plaštaka* «dłoń, palma») : łot. *dęl̃na* ʽwewnętrzna strona dłoni, otwarta dłoń'. Rekonstrukcja *dēl-nă-, *dēl-nā- < pie. *delH-no/eh_2-. Por. strus. *dolonĭ* ʽdłoń', ros. gw. *dolónь* (z metatezą: ros. liter. *ladónь*) < pbsł. *dāl-ni- < *pie. *dolH-ni. Podstawa czasownikowa w lit. *délti*, *dẽliù* ʽścierać, gładzić (zob. *dìlti*). Tam też o pwk. pie. *delh_1- / *dl̥h_1- lub *delH-. Fakt, że w języku rosyjskim przy *dolónĭ* obok znacz. ʽdłoń' pojawia się znacz. ʽmiejsce równe na klepisku; boisko do młócenia', nasuwa przypuszczenie, że pojęcie dłoni jest styczne z pojęciem ʽpłaszczyzna równa i gładka', mianowicie w przeciwieństwie do pięści (tj. dłoni zwiniętej, skurczonej) lub garści (tj. dłoni złożonej do objęcia czegoś). Zob. Berneker, SEW I, 208, BSW 51, LEW 87n. Kroonen 2013, 513 (s.v. *telda- ʽdrape, tent') sprowadza *délnas* do pwk. *delH- ʽrozpościerać, rozszerzać, to spread out'. Tymczasem ALEW 191 sięga do porównania z gr. θέναρ, -αρος n. ʽdłoń; podeszwa' (*d^henr̥) i stwn. *tenar*, *tenra* ʽdłoń, hohle Hand' (*denara-), a to prowadzi go do rekonstrukcji paradygmatu pie. *d^hólnr̥, gen.sg. *d^heln-nés. Niepewne. — Drw. *į́delnis* ʽłata ze skóry lub tkaniny naszywana na dłoń rękawicy'.

del̃sti, *delsiù*, *delsiaũ* ʽzwlekać, ociągać się, marudzić, odkładać na później, powodować opóźnienie', *uždel̃sti* ʽzwlekać, odwlekać co'. Drw. *nedel̃siant* adv. ʽnie zwlekając, niezwłocznie' (typ *negaĩštant*, *bèregint*). Odpowiednik łot. *dèlst*[2], *dèlšu*[2], *dèlsu*[2] ʽmówić, opowiadać', war. *dèlzt*, *dèlžu*, *dèlzu* ʽmówić bez ustanku, paplać, pleść' (perseweracyjna asymilacja *ls* > *lz*); drw. *delsêt* ʽmówić, opowiadać', adv. *dęlsu dęlsumis* ʽpotykając się'. Etymologia niepewna. Mimo różnicy spółgłoski *-s-* w pierwiastku było

zestawiane z psł. *dĭl-, por. scs. *prodĭliti* ʽprzedłużyć', ros. *dlítьsja* ʽtrwać, przewlekać się' (LEW 88). — SO *dals-*: *dalsùs* ʽkto zwleka, ociąga się, mitręży czas'. — SZ *duls-* (przy braku †dils-): *dulsùs* m.in. ʽwolno pracujący, leniwy'. N.B. Na rzecz prs. *dulsta < *duls-sta ʽzwleka, marudzi' przemawia neopwk. *dulst-*, widoczny w pochodnym czas. *dulsčiù, dulsčiaũ, dul̃sti* ʽzwlekać, marudzić'.

dėmė̃ 4 p.a. 1. ʽskaza, plama; miejsce zabrudzone', 2. ʽgrzech'. Drw. wsteczny deprefigowany od sb. *núodėmė* ʽgrzech', SD *mirtina nuodėmė* SD «śmiertelny grzech, mortale peccatum». To ostatnie miało budowę *núodė-mė* ⇐ neoosn. *nudė-*, z reanalizy vb. cps. *nu-si-dė́ti* ʽprzewinić, zgrzeszyć', ze zwykłym w deverbativach pominięciem ptk. zwrotnej. Paralela: *nuodžià* ʽwystępek, grzech'. — Drw. *dėmesỹs* ʽuwaga, baczność' (neol.). Vb. denom. *dėmė́ti, -ju, -jau* ʽplamić', refl. *dėmė́tis, dėmiúos, dėmė́jaus* ʽuważać, zapamiętywać', *įsidėmė́ti* ʽzapamiętać, zwrócić uwagę', ⇒ *įsidėmė́tinas* ʽgodny uwagi, pamiętny'.

dem̃bti, *dembiù, dembiaũ* gw., zwykle z prvb. *į-* ʽnapiąć, zgiąć', por. *Bėgi ir bėgi, indem̃bęs kuprelę* ʽBiegniesz i biegniesz zgarbiony (skulony)'. Brzmienie *demb-V* pochodzi najprawdopodobniej z udźwięcznienia *temp-V* jak w *tem̃pti, -iù, -iaũ* ʽciągnąć, napinać, naprężać' (zob. s.v.). Por. *dudùtis* ob. *tutùtis*, *dribnóti* ob. *tripnóti*. — Drw. *demblỹs* 1. ʽłodyga; kolanko w słomie', 2. ʽwłókno, łyko', 3. ʽpokrywa upleciona ze słomy lub łyka', 4. ʽplecionka z łyka lipowego; słomianka', 5. ʽpierwszy, spodni rząd snopków w strzesze', 6. ʽdeska przybita na skraju dachu dla zabezpieczenia strzechy przed wiatrem' (w tymże znaczeniu war. *dambliaĩ*: *Nuo vėjo saugo stogą dambliaĩ*). Użycie drw. *demblỹs* w znacz. 3, 4 i 6 pozwala sądzić, że osnowny czas. *dem̃bti* był używany m.in. jako synonim czas. ʽpleść, splatać, wiązać, mocować'. Wbrew LEW 88 nie widać potrzeby nawiązania *dem̃bti* do czas. *dùmti* ʽdąć, dmuchać'. — Alternant na SO *damb-*: *dam̃blis, damblỹs* 1. ʽsnopek wzmacniający skraj strzechy, okap' (*Surišk dar kelis dambliùs*), 2. ʽdeska mocująca strzechę'.

demi stlit. 1 sg. prs. ʽkładę' < pb. *ded-mi — praesens atematyczne do *dė́ti*, oparte na neopwk. *ded-*, wyabstrahowanym z prs. *dedù*. Por. SD: *demi* «nastawiam» (syn. *guldžiu, statau*), *demi ką kami* «kładę», *iždemi* «chowam» (syn. *laikau, pakuopiu, peniu, mitinu*) i «kryię co» (syn. *ažuslepiu, ažumetu, apvožiu*), *iždemi numirusį* «grzebię kogo» (syn. *pakasu*), *pademi* «forytuię kogo» (syn. *tikinu ką*), «galę co komu, podeymuię co, podziewam co gdzie, pomagam komu, ratuię kogo», *sudemi* SD «składam co pospołu z drugim». Refl. *demiesi kur* «podziewam się gdzie», *nusidemi* «grzeszę; przewiniam co; występuię, wykraczam», *prasidemi* SD[1] «zaczynam się», SD «wynikam» (syn. *pasirodžiu*). Przekształcenia tematyczne formy 1 os. *demi*: *demù, dė́mu* (*ė* z inf. *dė́ti*). — 3 os. *desti* ʽkładzie' < pb. *ded-ti. Skrócone *dest*. Por. SD: *desti višta* «niesie się kokosz», *padest* «pomaga co do czego». Refl. *pra-desti-si* MŽ ʽzaczyna się', *pra-si-dest* SD «wszczyna się co». Przekształcenia tematyczne formy 3 os. *desti*: *desčiù,* 3 os. *dẽsti, dė́sčiu,* 3 os. *dė́sti* (*ė* z inf. *dė́ti*).

déngti, *déngiu, déngiau* pot. ʽrobić coś szybko i energicznie; szybko iść, biec, jechać; bić; jeść, pić' (war. *deñgti*), *nudéngti* ʽzdzielić, uderzyć; oszukać; ukraść', *pridéngti* ʽupić się'. Odpowiednik łot. *diêgt, diêdzu, diêdzu* ʽiść szybko, wielkimi krokami; biec', gw. *diekt,* prt. *diecu* ʽszybko biec' (Skardžius, RR 4, 340). — Są też warianty ekspresywne z nagłosową afrykatą: *dzéngti* ʽszybko iść, lecieć' i *džéngti* ts. (por. *žeñgti*). — SO *dang-*: caus. *dangìnti, dánginti*: *išdangìnti* ʽwynieść lub wywieźć coś ciężkiego, wytaszczyć; wysiedlić kogo', *nudangìnti* ʽprzynieść, przytaszczyć; ukraść; zabić', DP ʽprzyprowadzić', *pérdanginti* ʽprzenieść, przeprowadzić', refl. *dangìntis* ʽprzeprowadzać się, przesiedlać się', DP ʽprzenosić się'. Tu też sb. łot. kuroń. *dànga*[2] ʽkij, pałka' (por. wyżej *nudéngti*). Etymologia niepewna. Nie wyklucza się specjalizacji znaczeniowej czas. *deñgti* ʽprzykrywać', zob. LEW 88n. Por. SZ *padiñgti* a. *pradiñgti* ʽzapodziać się, przepaść, zginąć'.

deñgti, *dengiù*, *dengiaũ* ʽprzykryć, nakryć’, *apdeñgti* ʽokryć, pokryć czym’, SD «nakrywam, okrywam co» (*manteliu apdingtas* SD «płaszczem odziany»), *atideñgti* ʽodkryć, odsłonić’, SD *atadingiu* «odkrywam co», SD *atdingiu* «odsłaniam co», *nudeñgti* ʽodkryć, zdjąć okrycie’, *pradeñgti* ʽodkryć nieco, uchylić (pokrywkę)’. Do pie. *d^{h}eng^h- m.in. ʽprzykryć, zakryć’ (IEW 250, brak w LIV^2), por. norw. *dyngja* ʽkupa gnoju’, stwn. *tung* m.f. ʽpodziemne pomieszczenie dla tkaczek’, stisl. *dyngja* ʽkupa; podziemne pomieszczenie dla kobiet’, śrwn. *tunc* m.f. ʽziemianka przykryta warstwą gnoju, jama podziemna’ (EWD 252, s.v. *Dung*). Zob. też Lew 88n., ALEW 193. Kroonen 2013, 109 odtwarza czasownik pgerm. *dungon- ʽto cover(?), pour over(?)’ na podstawie Faroese *dunga* ʽto pile up; to snow heavily’, szw. *dunga* ʽto get soaked’, obs. ʽto rain, pour down’, śrdn. *dungen* ʽto irrigate’, < pie. *d^{h}n̥g^h-neh$_2$-. — Drw. *dengė́ti*, *dengiù*, *-ė́jau* ʽbyć czymś okrytym, być ubranym, odzianym’. Neoosn. *dengėj-*: *dengė́jas* 1. ʽkto kogoś odziewa’ (*Penki vyrai namuos, o viena tik dengėjà [kuri suverpia, suaudžia ir visus apsiuva]*), 2. ʽkto kryje dach, pokrywa go strzechą’, *dengėjà* ʽdrewniany przyrząd służący do równania słomy na strzesze’ (syn. *stóg-dengtė*). Por. *ekėjà*, *tekėjà*. — Nomina od *deng-*: *apdingtė* SD «nakrywka» (syn. *apdunga*), *ažudingtė nuog šviesos* SD «ciennik, umbraculum», *deñgalas* przest., gw. ʽzasłona; okrycie, szata; kryjówka; osłona, ochrona’, *dengìkas* ʽkto pokrywa dachy, dekarz’, *dengtė* ʽprzykrycie’, *dengtùvas* ʽpokrowiec’, *pridengtėlė*: <pridyngtełe kieliko> SD «pala ołtarzowa, operculum sacri calicis, vulgo palla» [ʽpłócienna, sztywna i kwadratowa przykrywka na kielich, używana podczas mszy św.’, SPXVI]. — Podwójny SZ *ding-* / *dung-*: *diñgti* (zob.) obok *apduñgti*, *-sta*, *-o* ʽo niebie: zasnuć się chmurami, zachmurzyć się’, drw. *dungsnóti* a. *dungsnótis* ʽchmurzyć się’. Stosunek *diñgti* : *duñgti* (SE *deñgti*) przypomina *lìmti* : *nulùmpti* (do *lémti*), *sliñkti* : *sluñkinti* (do *slenkù*) oraz *ìngti* : *ùngti* (do *éngti*). — SO *dang-*: *dangýti* (zob., tam też nomina z *dang-*), *dangstýti* (zob.).

dẽnis, *-io* ʽpokład statku’ (gw. *dẽnė*) — zapoż. ze śrdn. *dene*, skąd również łot. *dene, -is* (LEW 89).

derė́ti, *derù* (war. *deriù*), *derė́jau* 1. ʽtargować się, spierać się o cenę przy kupnie’, 2. ʽzakładać się’, 3. ʽbyć w zgodzie z kim’, 4. ʽpasować, odpowiadać, nadawać się na coś; być do twarzy’ (3 os. *dera* DP ʽgodzi się, słusza’, SD «godzi się»), 5. ʽurosnąć, urodzić się (o urodzaju), być urodzajnym, dawać owoc, dawać dobry plon’. Refl. *derė́tis* ʽtargować się, uzgadniać, negocjować’. Odpowiednik łot. *derêt*, *-u*, *-ēju* ʽzawrzeć umowę; targować się; zaręczyć się; założyć się; pasować, odpowiadać; nadawać się, służyć do czego’. Drw. statywny z suf. *-ē-* od *der- / *dir- < pie. *d^{h}er- / *d^{h}r̥- ʽmocno trzymać, przytrzymywać, mocować’. Por. aw. *dərətā* ʽutrzymuje’, wed. *dādhā́ra* pf. ʽpodtrzymuje, wspiera’, SO *dhārā́yati* ʽprzytrzymuje, podpiera’ (LIV^2 145), nomina: łac. *firmus* ʽsilny, mocny, trwały’ < *fermos <pie. *d^{h}er-mo- (de Vaan 2008, 223), wed. *dhárman-* n. ʽoparcie; utrwalony porządek, prawo’. Zob. też LEW 83 (s.v. *darýti*), ALEW 195. — Cps. *inderu* SD «godzę się na co» (syn. *indarus*, *patogus esmi*, *paderu unt ko*, *susieimi*), *išderė́ti* ʽwytargować’, *nuderė́ti* ʽutargować, wytargować’, *paderu unt ko* SD «godzę się na co» (zob. wyżej *inderu*), *priderė́ti* (zob.), *suderė́ti* ʽumówić się, zgodzić się, zawrzeć umowę’, *suderu su kuo* SD «przeiednywam kogo», *ne sudera* SD «rozrożnili się, rozerwali», *uždereti* ʽdobrze wyrosnąć, dać dobry urodzaj’. — Z innym suf.: *dẽrinti* (zob.). Nomina: *dẽramas* ʽodpowiedni, stosowny, należyty’ (⇐ ptc. prs. pass.), *derýbos* f.pl. ʽtargowanie się’ (*užmokė́ti bè derýbų* ʽzapłacić bez targów’), też ʽrokowania, pertraktacje, układy’ (por. łot. *derība* ʽzakład’, pl. *derības* ʽzaręczyny’), *der̃lius* (zob.), *dermė̃* ʽzgoda, zgodność, ład’, *der̃nas* ʽprzyzwoity, ładny; zgrabny, harmonijny’, *inderus* SD «grzeczny» (syn. *patogus*, *mundagus*, *munus*), *nederlà* c. ʽkto grymasi, wybredza’, *nedermė̃* ʽniezgoda; nieurodzaj’, SD «spor, waśń» (syn. *barnis*), «zaście nieprzyiazne», *nesudermė* SD[1] «rożnica, controuersia», SD «rokosz, secessio plebis ab optimatibus», *padermė̃* ʽród, rodzina; rasa’, DP ʽpowinowactwo; powinowaci’, *príedermė*

ʽobowiązek, powinnośćʼ (⇐ *pridert́i*), *sudermė* SD[1] «przymierze, pax, fœdus, pactum, induciæ», «zgoda, concordia, consensus». — Neoosn. *derėj-*: *derė́jimasis* ʽtargowanie się, negocjacjeʼ (por. *domė́jimasis*), *derėjimas javų* SD «buyność; obrodzenie; zboża obfitość, urodzaj» (por. *judė́jimas* ⇐ *judė́jau*), *nederėjimas javų* SD «nieurodzaj, sterilitas, tenuitas frugum». — WSE *dėr-*: *sándėris* ʽumowa, np. handlowa, transakcja; akt spisanyʼ (⇐ *suderė́ti*). — SO *dar-*: *darýti* (zob.). — WSO *dor-* < *dār-: *dõras* (zob.), *sándora* (zob. *sándara*)[87].

dérgti, *dérgiu*, *dérgiau* (war. *der̃gti*) 1. ʽpadać (o deszczu), pluchać (o śniegu z deszczem)ʼ, 2. ʽplugawić, zanieczyszczać, walać, brudzićʼ, 3. ʽpsuć, niszczyćʼ, 4. przen. ʽlżyć, znieważać słowami, szkalować, potwarzaćʼ, refl. *susider̃gti* ʽwypróżnić sięʼ. Osobno zob. *der̃kti*. Odpowiedniki bałt.: łot. *dèrgtiês*, *dęrdzuôs* z dat. ʽbudzić wstręt, odrazęʼ, np. *glaimi man dęrdzas* ʽrażą mnie pochlebstwa / brzydzę się pochlebstwemʼ. stpr. *dergē* ʽnienawidzą, sie hassenʼ, *ast dergēuns* ʽnienawidził, hat gehasstʼ, *erdērkts* ʽzatruty, vergiftetʼ (*derg-* może pochodzić z *darg-*, zob. LAV 84n., 121). Czasownik ten zawiera nowy SE *dērg-, który dotworzono do formy SZ *dīrg-, pochodzącej z pie. *d^{h}r̥h$_2$g^h- (zob. *dìrgti*) jako redukcji pwk. *d^{h}reh$_2$g^h- (ʽaufgewühlt werden, in Aufruhr geratenʼ, LIV[2] 154). Paralela: *peršù* zam. *prešù, SE dotworzony do formy SZ *pirš-*, *pir̃šti* < *pr̥ḱ- (pie. SE było *preḱ-). Całkiem inaczej LEW 103, s.v. *drė́gti* oraz Kroonen 2013, 93, gdzie wskazano na możliwość pokrewieństwa *dérgti* z ir. *derg* ʽczerwony, zwł. o krwiʼ, stang. *deorc* ʽciemny, mrocznyʼ, ang. *dark* ts. (< pgerm. *derka- < pie. *d^{h}erg-o-), vb. denom. śrwn. *terken* ʽbrudzićʼ, *verterken* ʽzasłaniać, zaciemniaćʼ. Zob. też Heidermanns 1993, 153, ALEW 196. — Drw. *dérgėti*, *-ju*, *-jau* ʽpsuć, marnować, trwonić; potwarzaćʼ (war. *dergė́ti*), *sudérgėti* ʽznosić, zedrzeć (ubranie)ʼ, też intr. ʽrozpaść się — o kamieniuʼ. Por. łot. *der̂dzêtiês*, *-ẽjuos* ʽkłócić sięʼ. Nomina: *dergýbė* ʽobmowa, oszczerstwoʼ, *derglà* c. ʽktoś nierozgarnięty, niedołęga, niezguła; partaczʼ : łot. *derglis* ʽbrudas, niechluj; ktoś niegrzecznyʼ (⇒ vb. denom. *dergliót*i ʽbrudzić, paskudzić; lżyć, potwarzać kogoʼ), *dérgna* a. *dergnà* ʽpluchaʼ (⇒ vb. denom. *sudergnóti* ʽzlać, zmoczyć — o deszczu; zepsućʼ), *der̃gštas* ʽpartacz, fuszer; brudasʼ. Dziwna jest negacja w *nèderga*, *nẽderga* ʽbrudas, niechlujʼ. — Neoosn. *dergė-*: *dergė́jas* ʽpartacz, potwarca, oszczercaʼ, *dergė́tuvas* ʽpartacz, fuszerʼ, DP ʽsprośny, wszetecznikʼ, *dergė́tuvė* c. ʽpartacz, kto wszystko psujeʼ. — SZ *dirg-*: *dìrgti* (zob.). — SO *darg-*: *dárginti* (zob.), *dargà* (zob.).

dẽrinti, *dẽrinu*, *dẽrinau* 1. ʽdostosowywać, przymierzać, dopasowywać (deski, ramę, klucz)ʼ, 2. ʽdogadzać komuʼ (*Jau ką anagi jam dẽrina*), 3. ʽzamierzać, mieć zamiarʼ, 4. ʽstroić (skrzypce), zestrajać (głosy)ʼ, 5. ʽgodzić, doprowadzać do porozumieniaʼ, 6. ʽtargować cenęʼ, 7. ʽumawiać się z kim o pracęʼ, *sudẽrinti* ʽdopasować, dobrać (np. kolor); uzgodnić, uładzić; pogodzić (skłóconych)ʼ. Stlit. ʽjednoczyć, łączyćʼ (*kad žodis tavo prieg mumus būtų, o mus su tavim visad derintų* PK 185$_{17}$ ʽby słowo twoje w nas miejsce miało, a nas z tobą zawsze zjednaczałoʼ), SD *derinu* «jednam» [ʽdoprowadzam do zgodyʼ], *suderinti* DP ʽpojednaćʼ. Causativum od *der-* jak w *derù*, *derė́ti* m.in. ʽbyć w zgodzieʼ. Znacz. etym. ʽczynić zgodnym, uzgadniaćʼ. Brak apofonii (†darinti, por. *gamìnti* ⇐ *gem-*) i użycie suf. *-inti* (zam. *-yti*) przemawiają za innowacyjnym charakterem formacji. Starszym kauzatywem do *derė́ti* było *darýti* (zob.). Podobną budowę widać w *tẽkinti* ʽtoczyćʼ ⇐ *tekė́ti*, które zajęło miejsce *takyti (por. scs. *točiti* ⇐ *tekǫ*). — Tylko w starolitewskim jest poświadczone caus. *sudairinti* ʽdoprowadzić do zgodyʼ. Utworzono je od SZ *dir- ⇐ *der-* z udziałem stopnia *o*, podobnie jak np. *gáirinti* ⇐ *gir-*; *káirinti* ⇐ *kir-*. — Drw. *dẽrintis* refl. ʽzalecać się, umizgać

[87] Nie zyskała uznania próba J. Zubatego powiązania lit. *dor-* z psł. *dar-i-, jak w czes. *zdařiti se, podařiti se* ʽudać się, powieść sięʼ, pol. *zdarzyć się*, zob. LEW 83, s.v. *darýti*. Czas. zach.-słowiański jest raczej denominativum pochodnym od *darŭ* ʽdar, donumʼ, zob. Boryś 2005, 109, s.v. *darzyć*.

się' (*Anas in Tapilę dẽrinas*). Nomina: *derinỹs* ʽzgoda, zgodność, zestawienie, kompozycja', *dẽrintojas* ʽstroiciel, nastawiacz', SD[1] «iednacz; pośrzednik», *suderinamas* a. *suderėtinas* SD «przeiednany». Por. łot. *derinât* ʽprzekonywać, namawiać kogo; zaręczać'. — Causativum od *dẽra, derė́ti* ʽrodzi się (o zbożu), owocuje, daje plon' ma również postać *dẽrinti* ʽsprzyjać urodzajowi', por. *Šį̃met, kaip matyt, javų visai nederina*. *Dabar kviečiukus pasėjom, tegul dievas dẽrina*.

der̃kti, *derkiù, derkiañ* gw. 1. ʽpsuć porządek, zostawiać co w nieładzie; psuć, szpecić', 2. ʽbrudzić, zanieczyszczać (odchodami), plugawić', 3. ʽznieważać słowami, lżyć, szkalować', 4. ʽudawać', cps. *išder̃kti* ʽzwymyślać kogo; roztrwonić (pieniądze)', *išsider̃kti* ʽwypróżnić się', *nuder̃kti* ʽzrobić coś byle jak, połowicznie', *suder̃kti* ʽzepsuć coś w trakcie robienia, zmarnować'. Leksem *derk-* przedstawia prawdopodobnie wyspecjalizowany znaczeniowo war. fonetyczny do *dérgti* (zob., por. zmianę *drė́gsta* w *drė́ksta*). — Drw. *derksė́tis* ʽsiedzieć w nieprzyzwoitej pozie', *derksóti* ʽsiedzieć a. leżeć rozwaliwszy się'. Nomina: *derklà* ʽpotwarz, obmowa; brudas; leń' (⇒ vb. denom. *derklióti* ʽlżyć, szkalować', *derklótis* ʽobrzucać się obelgami'; *derkliū̃gas* ʽrozpustnik', por. suf. w *vyliū̃gas*), *derkmẽ* ʽskaza, wada', *der̃kštas* ʽbrudas, niechluj'. — SO *dark-*: *darkýti* (zob.). — SZ *dirk-* jest słabo poświadczony, por. *dir̃kti, -sta, -o* ʽpsuć się', *sudir̃kti* ʽzepsuć się — o pogodzie' (*Każkodėl šiandien sudirko oras*). Por. *dirg-* s.v. *dìrgti*.

der̃lius, *-iaus* ʽurodzaj, plon' — formacja z suf. *-i̯u-* od należącego do vb. *derù, derė́ti* m.in. ʽbyć urodzajnym' (zob. s.v.) nomen z suf. *-l-*. Por. z jednej strony adi. *derlùs* ʽurodzajny, żyzny — o glebie, ziemi; bujny, tłusty, zdrowy, sporego wzrostu' (por. *ìšteklius* ʽzapas' ⇐ *išteklùs* ʽwystarczający'), z drugiej strony sb. *derla* b.z.a. ʽurodzaj', *derlẽ* ts. Mimo tego nie sposób wykluczyć derywacji wprost od vb. *derù*, mianowicie przy użyciu neosuf. *-lius*. Paralele: *auglius* DP ʽrośnienie, wzrost' ⇐ *áugti*; *spiẽtlius* ⇐ *spiẽsti*; *stìglius* ⇐ *stìgti*. — Drw. *derliava* b.z.a. ʽurodzaj', *derlìngas* ʽurodzajny' (*derlìngi mẽtai* ʽurodzajny rok'), *neder̃lius* ʽlichy urodzaj, nieurodzaj', *nederliaũs* indecl. ʽtaki, co nie rośnie, nie rozwija się (o człowieku, zwierzęciu, roślinie)', np. *Tie mūs ėriukai šį̃met visai nederliaũs: antai vienas vos parėplioja*. Vb. denom. *suderlė́ti, -ju, -jau* ʽnabrać ciała, utyć'.

dė̃rti, *dė̃rsta, dė̃ro,* zwykle *padė̃rti* gw. 1. ʽnieruchomieć, słupieć' (o oczach pijanego, chorego, umierającego), 2. ʽkleić się (o powiekach kogoś sennego)', 3. ʽchmurzyć się, posępnieć', 4. ʽmizernieć, chudnąć; marnieć (o zbożu)', 5. ʽnastroszyć się (o piórach)'. — SZ *dyr-*: *dỹrti, dỹrsta, padỹro* ʽmętnieć, zamglić się, stępieć (o wzroku kogoś sennego, gorączkującego a. pijanego)'. Bez nawiązań zewnętrznych. Trudne. LEW 89 (s.v. *deriūgà*) łączył *dėr-* z *dyr-* (zob. *dyrė́ti*) oraz z *duor-* (zob. *duõrti*). — Takie formacje, jak *dìrsčioti* ʽspoglądać, zerkać' (por. *žiùrsta* ⇒ *žiùrsčioti*), *dìrstelėti* ʽzerknąć, spojrzeć, wyjrzeć (przez okno)' obok *dýrstelti* ʽspojrzeć' nasuwają przypuszczenie, że leksem *dyr-* można było wyabstrahować z prs. *dỹrsta*, które ze swej strony miało za osnowę interi. *dìrst, dir̃st* — o szybko rzuconym spojrzeniu. Jeśli tak, to alternant *dėr-* przedstawiałby nowy st. *e*, dotworzony do *dyr-*. — Drw. *dyrinė́ti* ʽchodzić ze spuszczoną głową, włóczyć się bez zajęcia', *dỹrinti* ts., *dyrúoti* ʽpatrzeć tak, jakby chciało się coś ukraść; próżnować; żyć w biedzie'. Nomen: *dỹrinas* ʽstojący ze spuszczoną głową, zawstydzony'.

dervà, acc.sg. *dérvą* 3 p.a. lub *der̃vą* 4 p.a. 1. ʽszczapa smolna, smolny kawał sosny, łuczywo; pień, z którego wypala się smołę', 2. ʽżywica; smoła, dziegieć', *dervẽ* ʽdrzewo smolne, smolaczek'. Zapoż. bałtyckie w fiń. *terva* ʽsmoła, dziegieć' (LEW 90). — Pochodzi z *deru̯ā ⇐ *deru̯a- (pie. *deru̯-ó-) adi. ʽz drzewa, drzewny'. Drw. typu vr̥ddhi, utworzony od sb. pie. *dru- (por. gr. δρυ-τόμος m. ʽdrwal, ścinający drzewa', IEW 214). W słowiańskim paralelną derywację poświadcza scs. *drěvo* n. ʽdrzewo, drewno' (psł. *deru̯o-), zaś w germańskim stang. *teoru* n. ʽsmoła drzewna' (ang. *tar*), stisl. *tjara* f. ts., < pgerm. *terwa/ōn-.

Por. BSW 52n., LEW 90n., Kroonen 2013, 514, ALEW 181, 196, REW I, 342. Derksen 2008, 99 nie wspomina o vṛddhi. — Lit. *dervà* jest pamiątką po nomen pie., które miało pdg. apofoniczny: *dór-u, gen.sg. *dr-éu̯-s, por. wed. *dā́ru*, *dróḥ* n. ʻdrzewoʼ (EWAIA I, 721), gr. δόρυ, δόρατος n. ʻpień, drzewo; drzewce włóczniʼ (obok *dr-u-: δρῦς, δρυός f. ʻdrzewo; dąbʼ). Fortson 2005, 108 rekonstruuje pdg. akrostatyczny: pie. *dóru, gen.sg. *déru-s; uważa on gen.sg. wed. *dróḥ* < *dr-éu̯-s za innowację (typ proterokinetyczny). — Zob. też *drevẽ* jako kontynuację osnowy *dr-eu̯-. Z synchronicznego punktu widzenia *dervà* należy do grupy derywatów na *-va*, por. *dirvà*, *kalvà* (ŽD 377n.). — Drw. *dervė́tas* ʻsmolny, smolisty (o drewnie)ʼ, *der̃vinas* ts., *dervìngas* ʻżywiczny' (o sośnie)ʼ, *dervìnis* ʻwypalony ze smolnej sosny (o dziegciu)ʼ, *dervókšlis* a. *dervókšnis* ʻpolano ze smolnego drzewa, drzazga na podpałkęʼ. Cps. *dervãsiūlis* ʻdratwa szewskaʼ, tj. nić konopna nasycona smołą (por. *siū́las*). — Alternant z wokalizmem *a* (osnowa *dor-u-?): wsch.-lit. *darvà* ʻszczapa smolna, łuczywo; smołaʼ (⇒ *darvingas* SD «smolny»), *darvókšlis* ts., *darvokšnė* b.z.a. ʻświatło łuczywaʼ. Nawiązanie łot. *dar̂va* ʻsmołaʼ, drw. *dar̂vāksnis* ʻsmolne drzewoʼ, *dar̂vaîns* ʻpomazany, ubrudzony smołąʼ, *dar̂vene* ʻbeczka na smołęʼ. — Nazwy własne: 1° od *derv-*: n.jez. *Dervìnis*, n.rz. *Dérvelis* a. *Dervelỹs*, *Sudervẽ* (od tego n.m. *Sudervẽ*, pol. *Suderwia* f. lub *Suderwie* n. w XVII w., dziś *Suderwa*) — zapewne cps. *Sud-dervė, por. n.rz. *Sudotà* i cps. *Medérva* < *Med-derva), — 2° od *darv-*: n.rz. *Sudarvẽ* (war. do *Sudervẽ*).

déržti, *déržiu*, *déržiau* gw. ʻszybko iść, pędzićʼ (war. *der̃žti*) — formacja na SE do *dirž-*, zob. *dir̃žti*. Akut wtórny, niewyjaśniony. Formalnie bliskie łot. *derža* 1. ʻkrótki bicz; bat z długim biczemʼ (por. lit. *dir̃žas* ʻpas, rzemieńʼ), 2. przen. ʻchłop pańszczyźniany; kto wykonuje ciężkie roboty; grubianin, głupiecʼ, 3. ʻpańszczyzna, ciężka pracaʼ. Bez jasnych nawiązań ie. Transponat ie. *d^herǵ^h- / *d^hr̥ǵ^h-. Por. IEW 254. LEW 106 proponował zbliżenie z *dróžti* ʻstrugaćʼ, co wydaje się mało prawdopodobne. — Drw. *der̃žinti* a. *der̃žyti*, *-iju*, *-ijau* ʻnadążać za kim (w chodzie, podczas pracy)ʼ, np. *Šitokie kirtikai, kas gali der̃žinti griebti*.

desėtynà, gen.sg. *desėtỹnos* 2 p.a. stlit. ʻdziesięcina, podatek wynoszący dziesiątą część zbiorówʼ — zapoż. ze stbłr. *desjatína* (SLA 63, LEW 91), por. błr. *dzesjacína*, *-y*.

desė̃tkas przest., gw. 1. ʻdziesiątek, grupa złożona z dziesięciu (osób, rzeczy)ʼ, 2. ʻdziesięć wspartych o siebie snopków lnuʼ — zapoż. ze stbłr. *desjátokъ*, *-tka* (SLA 63), por. błr. *dzesjátak*, *-tka*.

dė́snis 1. ʻprawo natury, zasada, która rządzi procesami przyrodyʼ, 2. ʻformuła naukowa opisująca pewną prawidłowość (prawo fizyki, językowe)ʼ. Budowa dwuznaczna: albo formacja utworzona neosufiksem *-snis* od *dė́ti* ʻkłaśćʼ, albo formacja na *-nis* od neoosn. *dės-* (por. *dẽslės*, *dėslì* s.v. *dė́styti*). Pod względem formalno-znaczeniowym *dė́snis* jest kalką terminu nwn. *das Gesetz* ⇐ *setzen*. Podobną kalką jest łot. *likums* ʻdas Gesetzʼ ⇐ *likt* m.in. ʻpołożyć, kłaśćʼ. Por. LEW 91, ME II, 470.

dė́styti, *dė́stau*, *dė́sčiau* ʻskładać, wykładać, rozkładać, układaćʼ, przen. ʻtłumaczyć, wyjaśniać; wykładać, mieć wykłady, nauczaćʼ : łot. *dèstît*, *-stu*, *-ĩju* ʻsadzić rośliny; dziać barć, drążyć drzewo na barćʼ — frequentativum na *-styti* od *dė́ti* ʻkłaśćʼ (zob. s.v.). Paralele: *dúostyti* ⇐ *dúoti*; *klóstyti* ⇐ *klóti*; *máustyti* ⇐ *máuti*. — Zwraca uwagę trojaka metanaliza formy infinitiwu. Po pierwsze: *dėst-yti*, drw. *dė́stelėti* ʻdodać nieco (przyprawy); o kurach — nieść się przez pewien czas i przestaćʼ (por. *dúostelėti*), *dėstinė́ti* ʻpo trochu, pomału kłaść, składać; mówić powoliʼ (⇒ *dėstinė́tojas* ʻskładacz, zecer w drukarniʼ), nomina: *dė́stis*, *-ies* f. ʻzdarzenieʼ (por. *klostìs* ⇐ *klóstyti*), łot. *dēsts* ʻroślina, sadzonka; inspektʼ. Po drugie: *dėsty-ti*, por. *dė́stytojas* ʻwykładowcaʼ (por. *kur̀stytojas* ⇐ *kur̀styti*). Po trzecie: *dės-sty-ti (na mocy prawa degeminacji), neoosn. *dės-*, por. *dẽslės* a. *dẽslos* f.pl. ʻjajowisko u kuryʼ, *dėslì* a. *dėsnì* ʻ(o kurze) nieśna, nośna, znosząca wiele jajʼ, sb. *dė́snis* (zob.), vb. denom. *dė́slioti* a. *dėslióti*,

por. *Išsidė́sliojo vìštos, nebded. Tė́vas po skatìką sudėsliójo pìnigus*. Metanaliza formy praeteriti jako *dėsči-au* wydała neoosnowę widoczną w *dė́sčioti* ʽukładać, rozkładać, przekładać' (alternatywne objaśnienie: drw. na *-čioti* od neoosn. *dės-*, zob. wyżej).

dešim̃tas ʽdziesiąty', liczebnik porządkowy do *dešimtìs* ʽdziesięć'. Odpowiedniki bałt.: stpr. *dessimts* ob. *dessympts*, łot. *desmitaĩs* ʽdziesiąty'. Pb. *dešim-ta- < pie. *deḱm̥-to- (IEW 192), por. gr. δέκατος, goc. *taíhunda* oraz scs. *desętŭ* ʽdziesiąty' (które dało osnowę nowemu card. *desętĭ, -i* ʽdziesięć'). Łac. *decimus* i sti. *daśamáḥ* ʽdziesiąty' kontynuują starszy prototyp z suf. *-h_2o-, pie. *deḱm̥-h_2ó-, por. Meiser 1998, 175. Inaczej Weiss 2009, 374, który sądzi, że *decimus* jest formą analogiczną na miejscu *dekentos < pie. *deḱm̥-to-. — Drw. *dešimtìnė* hist. 1. ʽdziesięcina, podatek wynoszący dziesiątą część zbiorów', 2. ʽdziesięcina jako miara pola w Rosji carskiej', *dešim̃tinykas* stlit. 1. ʽdziesiętnik, dowódca dziesiątki żołnierzy' (SD «dziesiątnik, decurio»), 2. ʽurzędnik wybierający dziesięcinę'.

dešimtìs, gen.sg. *-tiẽs* 3 p.a. f. ʽdziesięć'. Stlit. też *dešimts*, np. *Dešimts šventų priesakymų, kurius davė Pons Dievs* MŽ 387_{13} ʽDziesięcioro świętych przykazań, które dał Pan Bóg'. Stlit. paradygmat atematyczny, por. gen.sg. *dešimtès* DP, gen.pl. *dešimtų̃* DP (Kazlauskas 1968, 251, 254). Gw. *dẽšimts* ob. *dešim̃ts*. Też m.: gw. *dẽšimtis, -čio* (*Nei dẽšimčio kiaušinių nebuvo*). Inne war. nominatiwu: *dẽšimt, dešim̃s* (m.in. SD[1] «dziesięć, dziesięcioro») oraz *dešim̃, dẽšim*. Odpowiednik łot. *desmit, desmits* (z metatezą *simt > smit*). Są to refleksy pbsł. indeclinabile *dešint, które zostało przekształcone w temat na *-i-*, następnie na *-i̯a-*. Z innym tematem: psł. *desę, gen.sg. *des-ęt-e ʽdziesięć' (scs. *desętĭ*, sch. *dȅsêt*, ros. *désjatь*, czes. *deset*, pol. *dziesięć*). — Praforma bsł. *dešin < pie. *deḱm̥ (zob. Smoczyński 1989, 81n.). Odpowiedniki ie.: gr. δέκα, łac. *decem* (umbr. *desen-duf* ʽdwanaście'), wed. *dáśa*, goc. *taíhun*, stang. *tīen* (*tihun-i). Por. IEW 191n., Lew 91, ALEW 198n., Toporov, Pj I, 332n. — Odmienna jest formacja stpr. *dessimton* ʽdziesięcioro (przykazań)', gdzie zakończenie *-on* jest wykładnikiem rodzaju nijakiego. Obok tego *dessimpts* a. *dessempts* ʽdziesięcioro' (wstawne *p*), dat.pl. *dessimtons* ts. — Liczebniki dziesiątkowe wywodzą się ze zrostów wyrażeń dwuczłonowych o znacz. ʽdwa dziesiątki', ʽtrzy dziesiątki' itd. Współcześnie są to zakończone na *-dešimt* indeclinabilia z członem początkowym o formie acc.pl.f. odnośnego liczebnika jednostkowego, por. *dvìdešimt* ʽ20', *trìsdešimt* ʽ30', *kẽturiasdešimt* ʽ40', *peñkiasdešimt* ʽ50', *šė̃šiasdešimt* ʽ60', *septýniasdešimt* ʽ70', *aštúoniasdešimt* ʽ80', *devýniasdešimt* ʽ90'. — Podczas gdy liczebniki dziesiątkowe na *-dešimt* są nieodmienne, nazwy dziesiątków utrzymują odmianę w obu członach, np. *dvì dẽšimtys* dosł. ʽdwie dziesiątki' (nom.-acc.pl.f.), gen.pl. *dviejų̃ dešimčių̃*, dat.pl. *dvíem dešimtìms*, instr.pl. *dviẽm dešimtimìs*, loc.pl. *dviejosè dešimtysè*. — Drw. *dešimtetas* SD «dziesiątek żołnierzow, decuria, contuberium» — nieznana z innych źródeł formacja na *-eta-* od *dẽšimt* ʽdziesięć' (por. suf. w *dvẽjetas*, *trẽjetas*). Cps. *dešim̃takė* ʽkarta z dziesięcioma oczkami' (por. *akìs*), ⇒ *dešìmka*, *dešim̃kė* ts. (por. *aštuñkė, deviñkė*), war. *dešim̃akė*. Zob. osobno *dešim̃tas*.

dẽšinas, *-à* ʽprawy' — drw. z suf. *-na-* od adv. *deši < pie. *deks-i ʽz prawej strony, na prawo', co było skostniałą formą loc.sg. od sb. *deks ʽprawa strona (ciała)'[88]. Dla lit. *š* z pie. *ks por. *vešė́ti*. W ten sposób wyraz lit. staje w jednym rzędzie z wed. *dákṣinaḥ*, aw. *dašina-* ʽprawy'. Zob. IEW 190, Fraenkel 1950, 110, LEW 91, ALEW 199). Z innymi suf.: gr. myk. *de-ki-si-wo* /deksiu̯os/ ʽprawy', gr. δεξιός ʽprawy; zręczny, sprytny, bystry, składny; uprzejmy', δεξίτερος ʽprawy'. Zob. Beekes, *Orbis* 37, 1994, 87-96. — Odpowiednik scs. *desnŭ* ʽprawy' (bg. *désen*, sch. *dȅsan*, do tego scs. *desnica* ʽprawica') sugeruje praformę *deš-na-, czyli derywację wprost od pie. sb. *deks, podobnie jak to jest przy łac. *dexter* i goc. *taíhswa*

---

[88] Por. gr. ἀντί, łac. *ante* ʽprzed', właśc. loc.sg. *$h_2$ent-í ʽw obliczu (czego)', het. *ḫanti* ʽnaprzeciw; zamiast' : *ḫant-* ʽprzód, czoło'.

ʻprawy'. Por. BSW 53n., Rew I, 345n., de Vaan 2008, 168. Derksen 2008, 100 postuluje pbsł. *deś(i)nos z pie. *deḱs-(i)no-. — Drw. *dešinė̃* ʻprawa ręka, prawa strona', *dešinỹs, -ė̃* ʻprawy; prawicowy' (*dešiniũjų pažiūrũ žmogùs* ʻczłowiek o prawicowych przekonaniach politycznych'). Vb. denom. *dešinė́ti, -ju, -jau* ʻprzesuwać się na prawo (w polityce)'.

dešrà 4 p.a. 1. ʻkiełbasa, kiszka nadziana mięsem, kaszą a. kartoflami', 2. ʻsłomiana podkładka pod chomąto', 3. ʻpręga na skórze po zdzieleniu batem'. SD *dešra raumeninė* «kiełbasa», *dešra drūtinė* «maciek, kiszka gruba, pingue suis intestinum» [ʻkiszka gruba wieprzowa', L.]. War. z insercją *k*: *dekšrà*. Odpowiednik łot. *dęsa* ʻkiszka, kiełbasa' (*gluma dęsa* ʻpodpuszczka', *putraimu dęsa* ʻkaszanka', *dęsu puolis* — o bardzo upartym człowieku) sugeruje analizę *deš-rà*, czyli formację denominalną typu *taukrà* ⇐ *taukaĩ*. Z drugiej strony obecność gwarowej formy *dešerà* 3 p.a., *dẽšera* 1 p.a. nasuwa myśl, że *dešrà* może pochodzić z synkopowania formacji na *-er-*. Por. *kauprà*, *kaũpras* ob. *kaũparas* ʻpagórek'; *skiedrà* ob. *skiedarà* ʻdrzazga'. Pochodzenie osnowy *deš-* pozostaje zagadką. Wciągano tu do rozważań wyraz *dedešrà* bot. ʻślaz, Malva', war. *dedešvà*, łot. *dędęsa* a. *dędęss* ʻkwiat łąkowy, Lathyrus pratensis' (por. LEW 85, s.v. *dedešrà*, ALEW 200), mimo to trzeba powiedzieć, że budowa wyrazu pozostaje nadal niesprecyzowana. — Drw. *dešrẽlė* ʻparówka, kiełbaska', *dešrìnė* ʻwędliniarnia', *dešrinykas* SD «kiełbaśnik, farctor», dziś *dẽšrininkas* ts. Cps. *subindẽšrė* ʻodbytnica u świni' (por. *sùbinė*). — N.m. *Pusdešriaĩ* (por. *pùsė*).

dė́ti, *dedù*, *dė́jau* 1. ʻkłaść, położyć', 2. ʻpodziać, pomieścić' (*Nebėra kur dẽda* ʻNie ma już miejsca'), 3. ʻładować, pakować, składać (w stodole)', 4. ʻdokładać', 5. ʻwstawiać (okna)', 6. ʻskładać, znosić (jaja)'. Warianty formy 3 os. prs.: *dẽsti*, *dė́sti*, *dẽma*, *dė́ma*. Odpowiedniki bsł.: łot. *dêt*, *dêju* ʻskładać jaja — o ptaku' (*vista dēj uolas*), psł. *děti, *dei̯ǫ ʻpołożyć, postawić; zrobić, wykonać', por. scs. *vŭz-děti*, *-deždǫ* ʻpodnieść, wznieść', strus. *děti, dežu* ʻpomieścić, podziać; czynić, robić', stczes. *dieti* ʻpołożyć, schować', stpol. *dzieci się* ʻpodziać się' (pol. *dziać* < *dziejać*, *dzieję* ʻwyrabiać na drutach, szydełkiem', gw. ʻnadziewać' < iter. *dēi̯-ā-). — Cps. *atidė́ti* ʻpołożyć z powrotem, odłożyć, odroczyć w czasie', *įdė́ti* ʻwłożyć (do środka); wstawić, wprawić; umieścić (w gazecie), ulokować (kapitał); wsadzić (do więzienia); zadenuncjować, oskarżyć', *indė́ti* ʻwłożyć (do środka)', *indemi* SD «fasuię» (syn. *inkrauju kų stovinyčion*), «nakładam czego; wbijam w pamięć co» (syn. *įspaudžiu širdin*), *išdė́ti* ʻwyjąć wszystko (z czegoś); wyłożyć pieniądze, ponieść koszt; znosić jaja (o kurze, gęsi); schować; pochować, pogrzebać (*išdėti grabe*); opowiedzieć', *nudė́ti* ʻsprzątnąć, podziać, zawieruszyć, zgubić; zabić, położyć trupem', *padė́ti* (zob.), *pérdėti* ʻprzełożyć, przekładać (z ręki do ręki); kłaść na wskroś, przerzucać kładkę; dać za dużo czego', przen. ʻprzesadzić, przesadzać; opowiedzieć, wyłożyć', *pradė́ti* (zob.), *pridemi* SD[1] «przyczyniam» (syn. *dauginu*), *sudė́ti* ʻzłożyć (w jednym miejscu), ułożyć, znieść jajko, złożyć ręce (na piersiach), składać (siano w kopki), złożyć (rzeczy do skrzyni), zrobić (ser, kiełbasę' (*sūris sudėtas* SD «podpuszczany ser»)', *uždė́ti* ʻnałożyć, nasadzić, założyć, włożyć (czapkę); nasadzić na trzonek', SD *uždemi, užmauju kirvį, kūjį unt koto* «nasadzam siekierę, młot». Refl. *dė́tis* 1. ʻudawać', 2. prs. *dẽdas(i)* ʻdzieje się' (*Nežinau, kas ten dẽdas* ʻNie wiem, co tam się dzieje'), prt. *dė́jos(i)* ʻstało się', war. gw. prs. *dẽstas*, *dẽstis*, też *dẽmas* (*Nėr kur dẽmas* ʻNie ma się gdzie podziać'), 3. impers. *dẽdas* ʻzdaje się', *apsidė́ti* 1. ʻokryć się przed zimnem; obrosnąć mchem (o dachu), obrosnąć słoniną (o świni)', 2. ʻudać, postąpić nieszczerze', *atsidė́ti* ʻpoświęcić się czemu', *įsidė́ti* ʻnałożyć sobie; zacząć się nieść (o kurach); udawać; założyć się; zapamiętać sobie; wdać się w co', *nusidė́ti* (zob.), *prasidė́ti* (zob. *pradė́ti*), *susidė́ti* ʻzłożyć sobie co; składać się z czego; współżyć bez ślubu, żyć w konkubinacie'. — Drw. werbalne i nominalne od pierwiastka zebrano s.v. *dė-*. — Prs. atematyczne stlit. *demì* ʻkładę', 3 os. *dest* (zob. *demi*). — Na podstawie świadectwa staroindyjskiego rekonstruuje się dla prajęzyka atematyczne prs. reduplikowane z apofonią SO : SZ w pwk., por. wed. *dádhāti* ʻkładzie, stawia', staw. *dadāiti* < pie. *d^hé-d^hoh_1-ti : 3 pl.

wed. *dádhati*, staw. *dadaitī* < pie. *d^{h}é-d^{h}h$_1$-n̥ti (EWAIA I, 783, zwł. 786)[89]. SE: wed. aor. *ádhāt* < pie. *é-d^{h}eh$_1$-t (por. gr. aor. ἔ-θη-κ-ε). Najprawdopodobniej z reduplikowanej formy słabej 3 pl. *d^{h}é-d^{h}h$_1$-n̥ti > pbsł. *dedinti ʽkładąʼ został wyabstrahowany neopwk. pbsł. *ded-, który stał się podstawą prs. tematycznego: z jednej strony lit. *ded-ù* ʽkładęʼ < *ded-e-, z drugiej strony scs. *deždǫ* ts. < *ded-i̯e-, *deždeši* (zam. *dedǫ, *dedeši?). Por. BSW 47, LEW 91n., ALEW 202n. oraz W.P. Schmid, *Studies in Baltic and Indo-European Linguistics in honor of William R. Schmalstieg*, 2004, 166n. — Drw. od *ded-*: *dė̃dinti* (zob.), *ìšdedis* (zob.). — Drw. na SO *dad-*: *dastýti* (zob.), *ìšdada* (zob. *ìšdedis*). — Neopwk. *dėj-*: zob. hasło *dėj-*. — Na temat ewentualnego refleksu SO *dā- ⇐ *dē- zob. s.v. *dóklas*. — Ze złożeniami typu prvb. *dė-* łączy się proces morfologicznej metanalizy, który wytwarza neoosnowy kończące się na *-d-*, takie jak *apd-*, *ind-*, *išd-*, *nuod-*, *pad-*, *prad-*, *prid-*, *užd-*. Zob. hasła *ãpdas*, *iñdas*, *ìždas*, *nuõdai*, *nuodžià*, *pãdas*, *pradžià*, *priẽdas*, *ùždas*.

dė́tis, *-ies* f. 1. ʽpora znoszenia jajʼ, 2. ʽjaja z jednego zniesieniaʼ (*Tie kiaušiniai yra antros dėties*), 3. ʽjajowisko u kury, gęsi, miejsce gdzie rosną jajaʼ (*Žąsies dė́tis pasileido, tuo dės pautus*), 4. przen. ʽzanadrze czymś wypełnioneʼ (*Vaikas su dėtimi eina*, t.y. *už ančio pilna riešutų, obalių neša* JUSZK ʽDziecko idzie z zanadrzem pełnym orzechów, jabłekʼ)[90]. Konkretyzowane nomen actionis na *-ti-* od pwk. *dė-*, por. *dė́ti* m.in. ʽznosić jaja (o kurze)ʼ. Paralele: *sprū́stis* ʽścisk, tłokʼ ⇐ *sprū́sti*; *vìltis* ʽnadziejaʼ ⇐ *vìlti*. — Nawiązania ie.: psł. *dětĭ: scs. *blagodětĭ* ʽdobrodziejstwo, miłość, łaskaʼ, aw. *niδātay-* ʽzłożenie, schowanieʼ, pgerm. *dēdi-: ang. *deed* ʽczyn, uczynekʼ, śrdn. *dāt*, nwn. *Tat* ʽczynʼ, goc. *missa-deþs* ʽprzestępstwo, Missetatʼ, < pie. *d^{h}ēti- < *d^{h}éh$_1$-ti- (por. IEW 237, BSW 48, ESJS 130, EWD 1415). — Drw. *dė́tys* f.pl. ʽjajowisko u ptakówʼ. Oba wyrazy mają oboczne tematy na *-(t)i̯ā-*, por. *dėčià*, *dė́čios*.

dėvė́ti, *dėviù* (3 os. *dė̃vi*, war. *dė̃via*, *dėvė́ja*), *dėvė́jau* ʽbyć odzianym, ubranym, nosić ubiór a. nakrycie głowy, czapkęʼ, DP ʽobłoczyć się, nosićʼ, cps. *išdėvė́ti* ʽprzenosić, ponosić (buty, ubranie)ʼ (*Išdėvė́jau taĩs bãtais visùs metùs*), *padėvė́ti* ʽponosić (ubranie) przez pewien czasʼ, refl. *nusidėvė́ti* ʽzedrzeć się, zużyć się przez noszenie (o ubraniu, czapce)ʼ. Drw. *dėviniaĩ* m.pl. ʽubranie noszone na codzieńʼ, *ìšdėvos* f.pl. ʽubranie całkiem znoszone, łachmanyʼ. Odpowiednik łot. *dẽvêt*, *-ēju* różni się znaczeniem: ʽnazywać, podawać za kogo/co, uważać za kogo/coʼ. Por. scs. *dejǫ* ʽmówięʼ, inf. *děti*, współistniejące z *dejǫ* ʽdziałam, czynięʼ, inf. *dějati* a. *děti*. — Neoosn. *dėvė-*: *dėvė́tinis*, *-ė* ʽ(ubiór) noszony na codzieńʼ (*Su dėvė́tine suknele atėjo į pašokį*). — Wbrew rozpowszechnionemu poglądowi (por. LEW 92, Stang 1966, 321) nie ma żadnego związku genetycznego między segmentem *v* lit. *dėviù* i cechą *-u̯-* w formie perfecti sti. *dadháu* ʽpołożył, nałożyłʼ. Każda z tych formacji jest produktem niezależnych od siebie innowacji. Na temat wed. *dadháu* zob. teraz Kümmel 2000, 270n., LIV^2 137. — *dėvė́ti* przedstawia sobą denominativum tego samego typu, co *stovė́ti* ʽstaćʼ od *stóvas i *norė́ti* ʽchciećʼ od *nóras*. Osnowę dało mu nomen *dē-u̯a- < pie. *d^{h}eh$_1$-u̯o- o znaczeniu adi. vb. ʽodziany, okryty czymʼ względnie sb. ʽodzienie, ubiórʼ (w następstwie substantywizacji). Pwk. *dē- < pie. *d^{h}eh$_1$- jak w *dė́ti*, zwłaszcza *apsidė́ti* ʽubrać

[89] Część współczesnych badaczy sądzi, że gr. τίθημι ʽstawiam, kładę, umieszczamʼ nie jest refleksem fonetycznym (pie. *d^{h}í-d^{h}eh$_1$-mi), lecz wytworem proporcji analogicznej, mianowicie δίδομεν ʽdajemyʼ : δίδωμι ʽdajęʼ = τίθεμεν : *x* (*x* = τίθημι), zob. LIV^2 136 n.

[90] N.B. To przenośne użycie wyrazu *dė́tis* (ʽjajowiskoʼ ⇒ ʽzanadrzeʼ) zostało w BSW 48 oddane za pomocą mylnej definicji znaczeniowej ʽLast, ciężarʼ. Stąd znacz. ʽLastʼ zostało przejęte przez inne słowniki etymologiczne i — co gorsza — bywa podawane jako jedyne znaczenie wyrazu *dė́tis* (por. np. IEW 237, de Vaan 2008, 217: *dė́tis* ʽLastʼ). Czasem ukazują się nieuzasadnione rozszerzenia znacz. ʽLastʼ, por. GEW I, 667: *dė́tis* ʽLadung, Lastʼ; EWD 1415: *dė́tis* ʽLast, Ladung, Frachtʼ.

się, okryć się (przed zimnem), włożyć czapkę'[91]. Odpowiednie nomen utrzymało się w słowiańskim. Por. z jednej strony stpol. *odziew*, *-a* ʽodzież, odzienie, ubranie, szaty' < *oděvŭ, od vb. cps. *o-dě-ti*, *odeždetŭ* scs. ʽodziać, ubrać' (znacz. etym. ʽobłożyć, otoczyć czym', por. wyżej lit. *apsidė́ti*), z drugiej strony oparte na *oděvŭ vb. denom. scs. *oděvati* ʽubiera, przyodziewać', sch. słń. *odévati*, ros. *odevátь*, stpol. *odziewać*, czes. *odívat* (stczes. *odievati*)[92]. Jak widać w derywacji denominatywnej słowiański używa suf. *-ā-* (*dēu̯-ā-), który jest izofunkcyjny z suf. *-ē-* formacji lit. *dėvė́ti* < *dēu̯-ē-. Zob. też ALEW 203.

devynì, f. *devýnios* 3 p.a. ʽdziewięć' : łot. *deviņi*, *deviņas* (ob. *devīņi*, *devīņas*) ts. Obok tego scs. *devętĭ* (sch. *dȅvêt*, ros. *dévjatь*, czes. *devět*) zam. psł. *nevę a. *nevĭ. Zakończenie -*yni* lit. formy męskiej jest wtórne. Chodzi tu o przekształcenie praformy *devin (indecl.), pochodzącej z *nevin < pbsł. *neu̯in < pie. *$h_1$neu̯n̥. Zob. Smoczyński 1989, 79n. Odpowiedniki ie.: gr. ἐννέα (Rix 1976, § 185), orm. *inn*, wed. *náva*, toch. AB *ñu*, łac. *novem* (zam. *nōn < *noven, por. *nōnus* ʽdziewiąty', *nūn-dinae* f.pl. ʽdzień targowy', por. Meiser 1998, 172), stir. *nōi*, goc. *ni.un*, ags. *nigun*, ang. *nine* (pgerm. *newun). Bsł. nagłosowe *d-* liczebnika ʽdziewięć' tłumaczy się atrakcją do formy ʽdziesięć', por. pbsł. *dešin < pie. *dek̑m̥. Zob. też Iew 318n., Lew 92, ALEW 203n. — Drw. *devýnė* ʽdziewiątka w kartach', *devýnetas* coll. ʽdziewięcioro', *devyníese* adv. ʽw grupie dziewięciu osób' (war. *devyniesu*, *devynìsu*, *devyniuõs*). — Cps. *devýnakė* 1. ʽkarta z dziewięcioma oczkami, dziewiątka', 2. ʽłapeć z łyka' (por. *akìs*), *devynbal̃sė* ʽpokrzewka, gajówka — ptak śpiewający Sylvia' (por. *bal̃sas*), *devyniasū̃nis* ʽten, co ma dziewięciu synów' (por. *sūnùs*), *devynmotẽrius* ʽkobieciarz' (dosł. ʽżyjący z dziewięcioma kobietami', por. *móteris*), *devyniatė́vis* ʽnieślubne dziecko, bękart' (dosł. ʽdziecko mające dziewięciu ojców', por. *tė́vas*), war. *devýntėvis*, *-tė́vis*; *devynvỹrė* ʽrozwiązła kobieta' (dosł. ʽżyjąca z dziewięcioma mężczyznami', por. *výras*). — Neoosn. *dev-* (⇐ *devýnė*): *devė̃* ʽdziewiątka w kartach', *devẽklė* ts.

deviñtas ʽdziewiąty', liczebnik porządkowy do *devynì* ʽdziewięć'. Wraz z łot. *devîtaĩs* i scs. *devętŭ*[93] (sch. *dèvêtî*, ros. *devjátyj*, czes. *devátý*, pol. *dziewiąty*) pochodzi z pbsł. *deu̯in-ta-. To zam. pbsł. *neu̯in-ta- (por. stpr. *newīnts*). Zob. Smoczyński 1989, 92n. Praforma ie. *$h_1$neu̯n̥-to- ʽdziewiąty', por. gr. ἔνατος, goc. *niunda*, ags. *nigundo*, nwn. *neunter*. — Drw. *deviñkė* ʽdziewiątka w kartach' (z *devint-kė, por. *dešim̃kė*, *aštuñkė*), *deviñtinės* f.pl. ʽwspominki za zmarłego urządzane dziewiątego dnia po pogrzebie', *devintìnis* gw. ʽdziewiąty czwartek po Wielkanocy', ⇒ *Deviñtinės* f.pl. ʽświęto Bożego Ciała' (por. nazwy świąt *Sekmìnės*, *Šeštìnės*).

dėžė̃ 4 p.a. 1. ʽkróbka z kory do przechowywania drobnych przedmiotów', 2. ʽpudło, skrzynia', 3. *šiùkšlių dėžė̃* ʽkosz na śmieci' — zapoż. z błr. *dzjažá*, *-ý* ʽdzieża' (LEW 92). Osobno zob. *diečkà*. — Drw. *dėžùtė* ʽpudełko, skrzynka'.

dybà, *-õs* stlit. ʽpręgierz', SD[1] «dyba, catasta, numella» — zapoż. z pol. przest. *dyba* ʽkłoda przepiłowana wzdłuż z wycięciami na ręce i nogi więźnia'. Por. SLA 64, LEW 93.

dìčkas, *-à* ʽdość wielki', *dìčkis*, *-ė* ʽwielki, niemały', sb. 1. ʽwyrostek, kilkunastoletni chłopiec (zdolny już do pracy w polu)', 2. ʽpalec środkowy'. Formy te pochodzą ze ściągnięcia *dit.škas, *dit.škis, powstałych na skutek synkopowania nieakcentowanej samogłoski *i* w praformach *dìdiškas, *dìdiškis, drw. na *-išk-* od adi. *dìdis* ʽwielki' (zob.

---

[91] Sufiks *-u̯o-* przy stopniu *e* widać też w łot. *stãvs* ʽstojący, wyprostowany, stromy; krnąbrny' < pie. *$steh_2$-u̯o- (obok tego lit. *stóras* ʽgruby, tęgi', scs. *starŭ* ʽstary', stisl. *stórr* ʽwielki' < pie. *$stéh_2$-ro-); lit. *tę́vas* ʽcienki' < pie. *$ténh_2$-u̯o-.

[92] W systemie słowiańskim *oděvati* funkcjonuje jako imperfectivum (iterativum) w stosunku do *oděti* jako perfectivum.

[93] Od tego urobiono nowe card. *devętĭ* ʽdziewięć'. Zastąpiło ono psł. *devĭ, -i ⇐ *nevĭ, -i z pie. *$h_1$neu̯n̥.

s.v.). Paralele fonetyczne: *drũčkis*, *vìškai*, *vẽčas*. — Wtórny war. z *c*: *dìckas*, *dìckis* (por. n.m. *Dìckaimis* < *Dick-kaimis). — Drw. *dìčkus* 1. ʽdziecko większe od innych; dryblas’, 2. ʽpróżniak, obibok’, *dìčkuvienė* ʽtęga kobieta’ (neosuf. *-uvienė* też w *rẽčiuvienė*, *výriuvienė*).

dìdelis, *-ė* ʽwielki, duży, wysoki, silny, znaczny, potężny’, SD też *didalis* ʽwielki’. Drw. na *-el-*, *-al-* od *dìdis* (zob.). Pod względem strukturalnym Heidermanns 1993, 406 zestawił *dìdelis* z goc. *mikils* ʽduży, wielki’ < pgerm. *meki-la-, drw. od pie. *meǵ-i-.

dìdis, *-džio* ʽwielki’, f. *dìdė* (war. *didẽ*, *didì*, *didžià*). DP m.in. ʽwielki, bardzo wielki, obfity, stateczny; bogaty; hojny; główny, przedni’, SD «wielki, wspaniały», PK też ʽmocny’ (*Aš esmi Pons Dievs tavo didis* PK 107_{17} ʽJam jest bowiem Pan Bog twoj mocny’). Por. jeszcze z SD: *didė žuvis* «wieloryb» (zob. *didžuvis*), *arklys didis totoriškas* «bachmat, caballus Scyticus», *didis jaučias* «czaban, bos grandis Podoliensis», *didis kunigaikštis* «car, magnus dux», *tinklas didis* «niewod», *didyn eimi* «podrastam» (syn. *augu*). Odpowiednik łot. kuroń. *dižs* ʽwielki’ < *did̯ias, f. *diža*. — Osnowa *did-* jest izolowana i z powodu krótkiego *i* trudna do wyjaśnienia. Może zamiast *dyd- ʽświetny, jaśniejący, wybitny’ — drw. od prs. na *-d-*, *dýda a. *díeda ʽjaśnieje, jest widoczny’, < pie. *d(e)ih$_2$-d^{h}e- (transponat). Por. gr. hom. δέατο ʽukazał się’ (pie. *dei̯h$_2$-), δῆλος ʽwidoczny, wyraźny’ (z *déalos), wed. *dīdā́ya* ʽświeci’ (LIV^2 108). Zob. też LEW 93, ALEW 204n. — Drw. *apýdidis* ʽdosyć duży’, *dìdelis* (zob.), *didìkas*, *-ė* ʽwielmoża, magnat’ (por. *šventìkas* ⇐ *šveñtas*), *didìngas* ʽmajestatyczny, okazały’, *dỹdis* ʽwielkość, rozmiar’, *dìdmenos* f.pl. ʽhurt’ (*didmenìnė prekýba* ʽhandel hurtowy’), *didókas* ʽdość duży (np. dom); nieco za duży (np. but)’, n.jez. *Didóvas*, *didúomenė* (zob.), *didùs* ʽwielki, bogaty (posag); pyszny, wyniosły’, *didžiùlis* ʽwielki, ogromny; doniosły, wielki’ (n.jez. *Didžiùlis* 3x), *didžiū̃nas* ʽmagnat, możnowładca, dostojnik’, SD «wielmożny» (syn. *dauggalis*), *viešpates didžiūnai* m.pl. SD «panowie przedni, optimates proceres», *ìšdidis* ʽdość wielki’, *išdidùs* (zob.), *pódidis* ʽdość duży, nie taki mały; nieco za duży’. — Cps. 1. z I członem *did°*: *didašva* (zob. *ašva*), *dìdmeistris* ʽarcymistrz’ (por. *méistras*), *didpãpė* ʽkobieta o wielkich piersiach’ (por. *pãpas*), *didū̃sis* ʽktoś z dużymi wąsami’ (por. *ū̃sai*), war. *didžiū̃sis*, *dìdvyris* ʽbohater’ (por. *výras*), *didžuvis* (zob.), 2. z I członem *didž°*: *dìdžbajoris* (zob. *bajõras*), *dìdžponis* ʽwielki pan’ (por. *põnas*), *didžtùris* ʽbogacz’, DP ʽbogacz, bogaty, możny’ (por. *turė́ti*), *didžtur̃tis* ʽbogacz’ (por. *tur̃tas*), 3.z I członem *didžia°*: *didžiager̃klis* ʽkrzykacz, krzykała’ (por. *gerklẽ*), *dìdžiasviestis* (zob. *svíestas*), *didžiaturis* SD «bogacz, diues, opulentus» (por. *turė́ti*), *didžiatur̃tis* ʽbogacz’ (por. *tur̃tas*), *didžiavyris* SD «bohatyr, heros» (zob. wyżej *dìdvyris*). — Vb. denom. *didė́ti* ʽpowiększać się, zwiększać się’, *didìnti* ʽpowiększać, zwiększać’ (por. łot. *dižinât* ʽpowiększać, wynosić, chwalić’), *dìsti*, *dỹsta* (*dind-sta, war. *diñda*, *dìda*), *dìdo* ʽpysznić się, wynosić się nad innych; stawać się wielkim’. Refl. *didinuosi* SD «kokoszę się, facio me magnum, fumo mihi spiritus & arrogantiam», *didžiauju* SD «kokoszę się» (syn. *pasipučiu*, *didinuosi*), «pysznię się», *didžiúotis* ʽpysznić się, chełpić się’ (⇒ *didžiuõklis* ʽpyszałek, zarozumialec’). — N.m. *Didė́ja* 3x, *Didė́nai*, złożenia: 1° z członem *Dìdžia°*: *Dìdžiabalis*, *Didžiãdvaris*, *Dìdžiagraščiai*, *Didžiãkaimis*, *Dìdžialaukis* 2x, *Didžiãlaukis*, *Dìdžiasalis* 2x, *Didžiãsalis* 3x, *Didžiãšilis*, 2° z członem *Did°*: *Dìdkiemis*, *Dìdkiškė*, *Dìdlapiai*, *Dìdlaukė*, *Dìdlaukis*, *Dìdmedžiai*, *Dìdsodė*, *Didšiliaĩ*, *Dìdvėjis*, *Dìdviečiai*, *Didvyžiaĩ*, 3° z członem *Didž°*: *Dìdžprūdžiai*, *Didžprūdė̃liai*.

didỹsis ʽten wielki’, f. *didė́ji* a. *didžiói̇i* ʽta wielka’ — anaforyzowana forma przymiotnika *dìdis* ʽwielki’, f. *dìdė* (zob.). Np. *Výtautas Didỹsis* ʽWitold Wielki’, n.jez. *Didỹsis*, n.m. *Didỹsis Raĩstas* 3x; gw. *dìdysai*, n.rz. *Dìdysai upẽlis*. SD: *driežas didysis, didalis* «smok, draco», *kunigas didysis* «prałat, antistes, præsul, sacerdos maiorum gentium», *tetervinas didysis* «bażant, phasianus». — F. *didžiói̇i raidẽ* ʽwielka litera’, n.m. *Didžiói̇i Riešẽ* 6x, *Dìdžiosios Lãpės* 6x; gw. *didė́ja*, n.rz. *Didė́ja*, SD *višta didėja* «kokosz».

didúomenė ʽwielcy panowie, magnateria; rządzący, władza' — collectivum utworzone neosufiksem *-uomenė* od *dìdis* ʽwielki' (zob. s.v.). W języku literackim *-uomen-* służy do tworzenia odprzymiotnikowych neologizmów, oznaczających odłamy społeczeństwa według jakiejś charakterystycznej właściwości, por. za GJL II, § 312: *aukštúomenė* ʽarystokracja', *šviesúomenė* ʽwarstwa ludzi wykształconych', *prastúomenė* prosty, nieuczony lud', *jaunúomenė* ʽmłodzież', *visúomenė* ʽogół społeczeństwa'. Neosufiks *-uomen-* pochodzi prawdopodobnie z kontaminacji segmentów *-uo*, jak w nom.sg. typu *reikmuõ* ʽpotrzeba' i *-men-*, jak w przypadkach zależnych typu gen.sg. *reikmeñs*. Inaczej GJL II, *l.c.*, gdzie formację na *-uo-menė* ujęto jako collectivum dotworzone do rzeczowników na *-uo-lis*, np. *prastuõ-lis* ʽczłowiek prosty, prostaczek' ⇒ *prastúo- -menė*. Nieprawdopodobne jest paralelizowanie lit. *-uomen-* z goc. *-ōmin* w typie *aldómin* dat.sg. ʽstarość', o czym ostatnio Ambrazas 2000, § 127.

didžiaĩ adv. ʽwielce, bardzo' (*Didžiaĩ nusistebė́jo* ʽBardzo się zdziwił') — formacja przysłówkowa na *-iai* do *did-*, zob. *dìdis*. War. stlit. i gw. *dideĩ*, np. *Didei esme sugriešiję* MŽ 453_{18} ʽBardzośmy zgrzeszyli'. — St. wyższy *didžiaũ* ʽwięcej, bardziej', stlit. *didžiaũs*, np. *Nes žmones yra piktop didžiaus pažvilę, o neg gerop* DP 90_{39} ʽBo ludzie są do złego skłonniejsi aniż do dobrego' (por. *daugiaũs* DP ʽwięcej' od *daũg*). St. najwyższy *didžiáusiai*, np. *Nes žaizdos buvo... ant vietų... kurios didžiausiai sopa pažeistos* DP 176_{27} ʽBo rany były... na mieścach... ktore nabardziej bolą obrażone'.

didžuvis f. stlit. ʽwieloryb, Balaena mysticetus': *Ir sutverė Dievas didžius didžuvius* (Chyliński). LKŽ notuje też przest. *dìdžuvė* i współczesny literacki neol. *didžiažuvė* b.z.a. Złożenia te wywodzą się z grupy atrybutywnej, zaświadczonej np. u Szyrwida: *didė žuvis* SD «wieloryb, cetus, ti, delphinus, balena», dosł. ʽwielka ryba' (por. *žuvìs*). Niewykluczony jest wpływ słowotwórczy złożenia pol. XVI w. *wielko-ryb* (war. *wielgoryb*) ʽBalaena', por. *wielki* ʽdidis', *ryba* ʽžuvis'. N.B. Starsze od *wielkoryb* jest stpol. *wieleryb*, będące zapewne kalką ze stczes. *velryb* (por. czes. *velryba*). Człon *wiele*° pochodzi od stpol. *wieli* ʽwielki', tak jak stczes. *vel*° od *velí* ʽwielki' (por. ros. przest. *velij*, scs. *velijĭ*, bg. *vélij* ʽwielki', ⇐ psł. *velĭ). Zob. REW I, 180n., Machek 1968, 682, Rejzek 2001, 705, Boryś 2005, 694.

diẽ, **Diẽ** ʽBoże!' — skrócona postać formy voc.sg. *diẽve* od *diẽv-a-s* ʽbóg'. Por. *Tù Põne Diẽ šventàsis!* ʽBoże wszechmogący!' *Diẽ dúok!* ʽDaj Boże!' (obok *Dúok Diẽve!* ts.). — Por. dwa zwroty z SD: 1. <Diebesaugay> «Boże uchoway, auertat Deus» = *Die, besaugai* (por. *sáugoti*), 2. <Diebeganay> «Boże uchoway» = *Die, beganai* (por. *ganýti*). Wszystko to są przykłady nieregularnego rozwoju fonetycznego, spowodowanego częstością użycia. Dokładniej o tym zjawisku Mańczak 1977, zwł. s. 55-56. Zob. też *dėkudiẽ, diedúok, diepadė́k, diežmõ, giñdie, padė́kdievs, sudiẽ, žegnódie*.

diečkà 2, 4 p.a. przest., gw. ʽstągiew; mała dzieża do ciasta' — ze zmiany *dieškà* (gw.), SD <dießka> «dzieża, koryto do ciasta», to zapożyczone ze stbłr. *dežka* (SLA 64, ZS 18, LEW 92, s.v. *dėžė̃*), por. błr. *dzéžka, -i*. — N.rz. *Diẽčkė*.

diẽdas przest., gw. ʽdziad, dziadek; starzec'. SD «dziad, oycow abo matczyn ociec, dziadek» — zapoż. ze stbłr. *dĕd* ʽavus paternus, avus maternus' (SLA 64, ZS 18, LEW 85, s.v. *dė̃dė*), por. błr. *dzed*. Zob. też *pródiedas*. — Drw. *andiẽdas* ʽdziad zgrzybiały, starowina', *diedavà* ʽgrupka, towarzystwo starszych mężczyzn' (por. typ *bernavà*), *diedẽlis* ʽkowadełko do klepania kosy', *diedeliùkas* bot. ʽświetlik łąkowy, Euphrasia officinalis', *diedýnas* a. *diedýna* ʽdziadowina, starowina' (por. *bobýna*), *diẽdinis* ʽjak u dziada, żebraczy', SD «dziadowski», *diedùkas* ʽdziad, dziadek; starzec', przen. ʽpierwszy a. ostatni snop zboża; główny snop w mendlu; kupa zerwanych konopi'.

diedúok ptk. ʽbodaj', SD *dieduok* «boday» (syn. *Dieve duok*) — ze ściągnięcia często

używanego zwrotu *Diẽ dúok!*, to zaś z *Diẽve dúok!* ʻDaj Boże!'. Por. pol. *bodaj* ptk. ʻniechby, oby, przynajmniej' < stpol. *bogdaj* ⇐ *Bog daj* ʻniech Bóg da'. Zob. *diẽ*, gdzie też podano formy paralelne.

díegti, *díegiu, díegiau* tr. ʻkłuć ziemię, sadzić rośliny do kiełkowania', intr. ʻboleć, mocno boleć, odczuwać (u)kłucie'. Por. łot. *diêgt, diêdzu* ʻkłuć; przebijać, uderzać; szyć, cerować, spinać, sczepiać' (*diêdzêt* a. *diedzinât* caus. ʻdoprowadzać do kiełkowania'). Z pb. *dēi̯g- < pie. *d^{h}ei̯Hg^u- ʻwetknąć, przeszyć' (LIV^2 142). Por. SZ w łac. arch. *fīvō*, klas. *fīgō, -ere* ʻprzymocować, przybić, umocnić; przebić, przekłuć, trafić, ubić', *fībula* ʻklamra, sprzączka', < *fīu̯- < pie. *d^{h}iHg^u-. Zob. BSW 49n., LEW 93 (s.v. *díegas*), ALEW 205, de Vaan 2008, 219. — Nomina: *díegas* 1. ʻkiełek' (war. *dáigas*), 2. ʻmała ilość, trochę' (*neĩ díego* ʻani trochę'), *diegimas* SD «kłocie w ciele, bol» (syn. *daigimas*), *dieglỹs* ʻkłucie, kłujący ból (w jelitach, nerkach, sercu), kolka' (⇒ *dieglinis* SD «kolikowy, colicus, coliacus»). — N.m. *Diegliaĩ* 2x, *Dieglẽliai*. — SZ *dyg-*: *dýgti* (zob.). — SO *daig-*: *dáigyti* (zob., tam też nomina z *daig-*), *dáiktas* (zob.).

diẽmedis (1 p.a.), *diemedỹs* (3 p.a.), *-džio* bot. ʻboże drzewko, krzew Artemisia abrotanum' — złożenie o formie uproszczonej z *diẽv-medis* < *dieva-medis* (gw., b.z.a., por. SD <dieue-medis> «boże drzewko, abrotonum») przez synkopowanie nieakcentowanej samogłoski łącznikowej *-a-*. Inaczej GJL I, § 561, gdzie jest mowa o zaniku sylaby *-va-*.

dienà 4 p.a. ʻdzień'. *Labà dienà* a. *Lãbą dienq* ʻDzień dobry!'. Odpowiedniki bałt.: łot. *dìena*, stpr. *deinan* acc.sg. ʻdzień', acc.pl. *tans deinans noūson gijwis* ʻdie Tage unsers Lebens'. Refleks formacji tematycznej na SP, pb. *dei̯n-ā-. W słowiańskim tymczasem widać refleks na SZ *din-: scs. *dĭnĭ* ʻdzień', gen.sg. *dĭne* < *din-es (por. Vaillant, GC II, 1, 193n.). Do formacji słowiańskiej na SZ nawiązuje z jednej strony łac. *din-* w *peren-dinus* ʻpozajutrzejszy', *nūndinae, -ārum* ʻtarg odbywany co dziewięć dni' (*nou̯eno-dino-, por. de Vaan 2008, 415), z drugiej strony cps. wedyckie: *puru-dína-* ʻwielodniowy', *su-dína-* ʻpogodnie dniejący', *madhyám-dina-* m. ʻpołudnie, środek dnia' (por. scs. *polu-dĭne* ʻw południe'). — Tu też zach.-germańska nazwa ʻwiosny', pochodząca od złożenia *langa-tin(a)-, dosł. ʻdługi dzień' lub ʻdługie dni', stąd ʻczas, kiedy dni stają się długie' ⇒ ʻwiosna', por. stang. *lencten*, stwn. *langez*, skrócone *lenzo*, śrwn. *lenze*, nwn. *Lenz* m. (dziś ukazuje się jako wariant poetycki obok *Frühling*). Zob. Kluge-Seebold 438, EWD 791n. — W przeciwieństwie do *dĭnĭ* wyraz lit. *dienà* nie ma nawiązań w językach starożytnych. Wokalizm *ei̯ tego wyrazu odpowiada zasadzie derywatu vṛddhi (por. Kuryłowicz 1956a, 151, NIL 70; paralela: *žiemà*, ALEW 207). Jeśli przyjmiemy, że *dienà* stoi w związku z przymiotnikiem *dei̯n-ó- ʻdzienny', to przeciwstawność *dei̯n-ó- / *din- da się wyjaśnić paralelnie do *dei̯u̯-ó- ʻbóg nieba dziennego' (wed. *deváḥ*, lit. *diẽvas*) : *diu̯- ʻniebo dzienne', mianowicie jako derywację od nomen atematycznego *di̯-en- / *di-n- ʻdzień' (gen.sg. *dinós a. *dinés). Por. wed. *adyá* adv. ʻdziś' < *h_1e-di̯-e-. Podczas gdy scs. *dĭne* można uznać za bezpośredni ślad po takim nomen pie., to lit. *dienà* jest produktem kilku przekształceń: 1. *din- ⇒ 2. *dei̯n-ó- (insercja *e*) ⇒ 3. *dei̯n- -eh_2- (mocja) ⇒ 4. substantywizacja. — Drw. *apýdienis* ʻprzedświt, półmrok' (por. *apývakaris*), *dienì* (zob.), *dienýnas* ʻdziennik lekcyjny', *dienìnis* ʻdzienny, codzienny' : stpr. *deininan* ʻcodzienny, powszedni'; podobna budowa w scs. *dĭnĭnŭ* ʻτῆς ἡμέρας, dzienny; καθημερινός, codzienny'; *dienojḗjis* (zob.), *diẽnos* f.pl. 1. ʻciąża, koniec ciąży', 2. ʻmiesiączka', *kiek' dienõs* adv. DP ʻco dzień', *padiẽnis* ʻdniówkowy (o robocie)', sb. m. ʻrobotnik dniówkowy', *padieniuĩ* adv. ʻco drugi dzień', *pradieniuĩ* adv. ʻco drugi dzień' (por. *pramečiuĩ*), *priẽšdienis* ʻprzedświt'. — Cps. *diẽndaržis* (zob. *dar̃žas*), *diẽngalis* a. *dienùgalis* ʻkto znajduje się na schyłku życia' (por. *gãlas*), *dienóraštis* ʻdziennik w formie pamiętnika; dzienniczek ucznia' (por. *rãštas*), *dienóvidis* ʻpołudnie' (dosł. ʻśrodek dnia', por. *vidùs*; n.m. *Dienóvidžiai*), *diẽnpelnis* ʻwyrobnik, robotnik dniówkowy' (kalka

nwn. *Tagelöhner,* por. *pel̃nas*), *diẽnpinigiai* m.pl. ʽkoszty dziennego utrzymania, diety’ (por. *pinigaĩ*), *diẽnraštis* ʽdziennik, gazeta codzienna’ (kalka nwn. *Tageszeitung*, por. *rãštas*), *nedienà* (zob.), *savadienė* gw. ʽpańszczyzna’ (por. *sãvas*; związek z *dienà* niejasny), *šiokiãdienis* ʽdzień powszedni’ (por. *šióks*), *vidùdienis* ʽpołudnie’ (por. *vidùs*), *vieną̃dien* adv. 1. ʽjednego dnia’ (*Víenądien dirba, kìtądien namo būna*), 2. ʽpewnego dnia’ (*Víenądien išėjo ir neparėjo*), *vienadiẽnis* ʽjednodniowy; urodzony tego samego dnia; kto żyje dniem bieżącym i nie troszczy się o przyszłość’. — Vb. denom. *dienagóti* ʽspędzać czas na przędzeniu, robieniu na drutach itp.’ (neosuf. *-goti*), *diẽnytis, -ijas, -ijos* ʽświtać, dnieć’, *išsidiẽnyti* a. *prasidiẽnyti* ʽrozpogodzić się’, *dienóti* 1. ʽdnieć, świtać’, 2. ʽtopić śnieg — o słońcu’ (*Dieną dienója, naktį šąla*), 3. ʽspędzać gdzie dzień’, 4. ʽspędzać dzień na zbiorowym przędzeniu lub robieniu na drutach’, *įdienóti* ʽzaświtać; przygrzewać — o słońcu’.

dienì, acc.sg. *diẽnią* 4 p.a. f. ʽbrzemienna, ciężarna — o krowie, klaczy, owcy’, war. *dienė̃* ts. Analiza: *dien-ī. Zakończenie jak w *martì*, *patì* (*-ì* z pie. *-ih$_2$). Osnowa jak w wyrazie *dienà* ʽdzień’, o czym świadczy obecność formy pl.t. *diẽnos* w znacz. ʽciąża, okres ciąży, koniec ciąży’ (*Reikėjo rugius pjauti, o dienų̃ gale buvau*). Por. zwrot *móteris dienosè* ʽkobieta ciężarna’ (dosł. ʽtaka, która *na dniach* będzie rodzić’). Inaczej LEW 87 (s.v. *dėlė̃*): do sti. *dhénā-*, *dhenú* ʽkrowa mleczna’. Zdaniem Liukkonena 1999, 142n. *dienì* ma odpowiednik w fiń. *tiine*, co jest zapożyczeniem bałtyckim. — Drw. *dienìnga* f. ʽbędąca w ostatnim stadium ciąży’, *dienùlė* ʽkobieta w ciąży’. Cps. *dienagãlė* a. *diẽngalė* ʽciężarna bliska rozwiązania’, *dienógalė* ʽ(o kobyle) bliska ożrebienia się’, *dienùgala* ʽkobieta w ostatnim miesiącu ciąży’ (por. *gãlas*). — Nawiązanie łot. *atdiene* ʽkrowa, która cieli się już w drugim roku życia’, *atdienîte* ts. War. gw. *atdieņi*, *adieņi*, *adiņi*, *adaîne*. ME I, 154 łączył z pie. *d^{h}ēi̯- ʽssać pierś’, łot. *dêju, dêt* ʽssać’.

dienojė́jis, *-ji* stlit. ʽdzienny’, np. *Norite grašio dienojė́jo be darbo* DP 484_{36} ʽŻądacie grosza dziennego bez roboty’. *Kurie est ant adynų kanonikiškų, taip naktyjė́jų, kaip ir dienojė́jų* DP 268_{33} ʽKtórzy bywają na godzinach Kanoniczych, tak nocnych jako i dziennych’. Rekonstrukcja: *dienāi̯ēn-i̯is, drw. z postpozytywnym zaimkiem 3 osoby od plit. formy loc.sg. *dei̯n-āi̯-ēn ʽw dniu’, por. lit. *dien-oj-è* do *dienà*. Forma loc.sg. zawiera postpozycję *ēn, która rozszerzyła wcześniejszą formę locatiwu z zakończeniem *-āi̯ (por. łac. *Romae* ʽw Rzymie’, scs. *rǫcě* ʽw ręce’). W podobny sposób powstała forma adess.sg., por. np. *šakái-pi* ʽprzy gałęzi’ od loc.sg. *šakāi̯ : *šakà*. — Reanaliza *dienoj-ė́jis* dała początek neosufiksowi *-ė́jis*, zob. *dangujė́jis*, *naktyjė́jis*, *pragarė́jis*.

diepadė́k, *diepadė́* interi. ʽdopomóż Boże!’ — zrost wyrażenia *diẽ(ve)* voc.sg. ʽBoże!’ *padė́k* ʽpomóż!’ (ipv. od *padė́ti*). Por. pol. *Tak mi Panie Boże dopomóż!* Z innym szykiem składników: *padė́kdievs*. Paralele s.v. *diẽ*.

dievagótis, *dievagójuos*, *dievagójaus* ʽzaklinać się, świadczyć się bogiem’: *Dievagójasi lỹg nekáltas avinė̃lis* ʽZaklina się jak niewinny baranek’. Wygląda na złożenie z vb. *góti* (zob.), znacz. etym. ʽuchodzić za pobożnego’ (?). Por. *svárdagoti* ʽczuć się ni to chorym ni to zdrowym’ (dosł. ʽchwiać się, wahać się’). Zob. też *dievótis*, *bãžytis*.

dieváitis a. *dievaĩtis*, *-čio* 1. ʽpiorun’ (*Dievaitis jį numušė*), 2. ʽksiężyc, księżyc w pełni, pełnia’ (*Pjauna rugius po devaičiù*. *Mojaus dievaĩtis šiltas buvo*), 3. hist. ʽbożyszcze, bożek pogański lub jego posąg’ (z innymi suf.: łot. *dievelis* ʽbożek’, *dìeveklis*, *dìeviņš* ts.). Pochodnik na *-aitis* od *diẽvas* ʽbóg’ (zob. s.v.). — Spolszczone brzmienie *Dewajtys* ukazuje się w tytule powieści Marii Rodziewiczówny (1888). — Jest i war. *deiváitis*, *deivaĩtis* (por. oboczność *ie* / *ei* s.v. *deivė̃*).

diẽvas ʽbóg’. Odpowiedniki bałt.: łot. *dìevs* 1. ʽniebo’ (*Saule nuoiet dievu / dievā*), 2. ʽbóg w niebie’, stpr. *deywis* EV ʽbóg, Got [Gott]’ (obl.sg. *deiwan*). Voc.sg. *diẽve* ʽBoże!’ :

stpr. *deiwe*, *deiwa*; skrócone: *diẽ* (zob.). Pb. *dei̯u̯-a-. Wraz z łac. *deus* ʻbógʼ, łac. arch. *deiuos* (por. *dīvus* ʻboski, niebiański, ubóstwionyʼ), oskij. *deívaí* ʻdeaeʼ, stisl. *tívar* pl. ʻbogowieʼ (*tei̯u̯a-) odzwierciedla formację vr̥ddhi: pie. *dei̯-u̯-ó- od *di-u̯- ⇐ *di̯-eu̯- ʻniebo dzienneʼ. Por. Kuryłowicz 1956a, 151, NIL 72, de Vaan 2008, 167n., ALEW 209. Porównywalne formacje lit. z vr̥ddhi to *dienà*, *žiemà*, *dervà*, *béržas*, *žéntas*. Znacz. etym. przymiotne: ʻzwiązany z niebem dziennymʼ. Zapoż. bałtyckie w fiń. *taivas* ʻnieboʼ (LEW 94, Stang 1966, 54). — Lit. *diẽvas* i łac. *deus* nawiązują do wed. *deváḥ* < *dai̯u̯-á-, prymarnie adi. ʻniebiańskiʼ, sekundarnie sb. ʻbógʼ, por. aw. *daēuua-* ʻdemonʼ, tj. ʻzły bógʼ (NIL 69n., 72). Osnowny rzeczownik pie. *di̯-ēu̯-s, *di-u̯-ós typu wed. *dyáuṣ*, *diváḥ* ʻniebo, bóg na niebieʼ, gr. Ζεύς, Διός ʻZeusʼ, het. *sius*, *siunas*, *siunan* ʻbógʼ (por. EWAIA I, 750n., NIL 70) nie jest w języku litewskim kontynuowany. — Drw. *bedievis* SD «bezbożny, niepobożny», sb. *bediẽvis* ʻbezbożnik, ateistaʼ, przest. ʻniezbożnikʼ (*Bedievį neteisybės jo sugauna ir nutveria, ir virvėmis nusidėjimų savo susiriša* SP II, 157_{25} ʻNieprawości jego pojmają niezbożnika, a powrozami grzechow swych związan bywaʼ), ⇒ *bedievystė* SD «niezbożność, impietas», *dievaĩ*: *Dievaĩ jõ nemãtę!* ʻBóg z nim!ʼ. *Kàd jį̃ dievaĩ!* ʻA niech go diabli!ʼ, *dieváitis* (zob.), *dievažáitis* zdrob. ukazujące się w dajnie (*Oi dievuliau, dievažaiti, ant ko aš antgersiu?*), *dievystà* ʻbóstwoʼ, DP, SD «bostwo», *dievingas* SD «boski», syn. *dieviškas* (por. łot. *dievîgs* ʻboski; świetny, wspaniałyʼ), *dievỹstė* DP, SD ʻbostwoʼ (war. *deivỹstė* DP), *diẽviškas* ʻboskiʼ (por. scs. *bož-ĭskŭ* ts. ⇐ *bogŭ*), *dievonis* stlit. ʻsyn bożyʼ, *dievõp* adv. (skostniała forma all.sg.): *Dievõp nueĩti* ʻodejść do Bogaʼ (ʻumrzećʼ), *dievótas* (zob.), *dievùkas* ʻbożek (pogański)ʼ, *dievùlis* (zob.), *pradievai* (zob.). — Od formy gen.sg. *diẽvo*, używanej atrybutywnie, pochodzi drw. *diẽvojis* gw. ʻboży, boskiʼ (por. *žmoniũjis* gw. ʻludzkiʼ). — Cps. *diẽmedis* (zob.), *dievadirbỹs* ʻświątkarzʼ (por. *dìrbti*), *diẽvnamis* ʻdom boży, Gotteshausʼ (por. *namaĩ*), *dievabaĩmis* ʻbogobojnyʼ DP, SD (por. *bijóti*), ⇒ *dievabaimingai* SD «bogoboynie», *dievobáimingas* ʻbogobojnyʼ; *dievobijąs* DP ʻbogobojnyʼ (por. *bijóti*), *dievogarbis* SD «nabożny» (por. *garbẽ*; syn. *maldingas*), *dievogindyvė* (zob.), *dievomeldis* SD «bogomodlca, pius», II człon do *meĩstis* ʻmodlić sięʼ — przekład ruskiego wyrazu *bogo-molec* (Borowska 333), *dievotarnystė* (zob. *tar̃nas*). — Vb. denom. *diẽvinti* ʻczcić jako bogaʼ, przen. ʻubóstwiać, uwielbiaćʼ : łot. *dìevinât* (war. *deĩvinti*), *dievótis* (zob.), *dievúotis* ʻprzysięgać, kląć się na Bogaʼ, *padeĩvinti* DP ʻuwielbićʼ.

dievažì, *dievàž* ʻnaprawdę! dalibóg! słowo daję!ʼ — wykrzyknik potwierdzający prawdziwość tego, co się mówi, np. *Dievažì, nemelúoju!* ʻDalibóg nie kłamię!ʼ. *Dievažì, jìs tõ nepadãrė* ʻSłowo daję, on tego nie zrobiłʼ. Z uniwerbizacji zwrotu *diẽvas žìno* ʻBóg wieʼ (GJL I, § 578, Mańczak 1977, 55, 150). Por. *dievažiñ*. — Odpowiedni zwrot z ptk. *gi*, *dievaži gi*, ulega kontrakcji w *diežgì*. — Od neoosn. *dievaž-* pochodzi vb. denom. *dievãžytis*, *-ijasi*, *-ijosi* ʻzaklinać się, przysięgać na boga, twierdzić coś (mało wiarygodnego) — przy użyciu wykrzyknika *dievaži*ʼ.

dievažiñ adv. ʻnie wiadomoʼ, np. *Dievažiñ, kur̃ jìs išė́jo* ʻNie wiadomo, dokąd on wyszedłʼ. Z uniwerbizacji zwrotu *diẽvas žìno* ʻbóg wieʼ (GJL I, § 578, Mańczak 1977, 55, 150). Dalsze kontrakcje prowadzą do *diẽvžin* (por. *Diẽvžin, kaĩp teñ bùvo* ʻNie wiadomo, jak tam [naprawdę] byłoʼ) oraz *diẽžin* (por. *Rýt taĩ diẽžin, kàp bùs* ʻJutro to nie wiadomo, jak będzieʼ). Z tym por. *diežmõ*.

dieverìs, gen.sg. *dieveriẽs*, gw. *dievers̃*, *dieverès* i *díeverio*, acc.sg. *díeverį* 3 p.a. m. ʻbrat męża, dziewierz, szwagierʼ. SD[1], SD *dieveris* «dziewierz, leuir, frater mariti». War. gw. *díeveris*, *-io*, *dieverỹs*, *-io*, *díeveras*, *díeverus*, *díeverius*, z wtórnym *v*: *diever̃vìs* (Buivydienė 1997, 103n.). Atematyczne formy nom.pl. gw. *díeveres*, gen.pl. gw. *dieverų̃* (Buivydienė, *l.c.*,

Stang 1966, 224[94]). Odpowiednik łot. *diẽveris* ʽbrat męża'. — Kontynuuje wraz z psł. *děverĭ, *děveri a. *děverja, sch. *djȅvêr*, *djȅvera*, rcs. *děverĭ*, ros. *déverь*, ukr. *díver*, czes. *deveř*, stpol. *dziewierz* ʽbrat męża' (zdrob. *dziewiorek*) praformę bsł. *dāi̯u̯er- (por. BSW 43, SŁPS 3, 179). Długi dyftong pojawił się w następstwie metatezy spółgłoski lrg.: *aHiC > *ai̯HC (inaczej Kuryłowicz 1958, 214, który zakładał metatonię akutową). Pbsł. *dāi̯.u̯er- wywodzi się kolejno z *dai̯h₂.u̯er- < *da.h₂i.u̯er- < pie. *deh₂i-u̯er- (por. Mayrhofer 1986, 162). W następstwie metatezy lit. osnowa akutowana *díever*- różni się od takich refleksów, jak sti. *devár*- (*deváram*, *devṛ́ṣu*) ʽbrat męża, szwagier', gr. δαήρ (δαερός, δαέρα, δαιρί) ts. i stwn. *zeihhur* ʽszwagier', stang. *tācor*, *tācur* ts. (pgerm. *tai̯kura-, *taikwer-), które wszystkie zakładają prajęzykowy dyftong krótki. Paralelną metatezą objaśnia się akut w osnowie lit. *píemenį*, zob. Rasmussen 1989, 272. Inaczej LEW 94, który za Endzelinem (DI III:2, 520) podnosił wtórność wokalizmu *ie*, tłumacząc go adideacją †daiveris do wyrazów *diẽvas*, łot. *dievuojs*. Bezkrytycznie powtarza to dziś NIL 60. Według ALEW 209 powstanie akutu pozostaje niewyjaśnione. — Drw. *dieveráitis* ʽsyn brata męża', *díeverė* a. *dieverė̃* 1. ʽsiostra męża' (syn. *móša*), 2. ʽżona brata męża', 3. ʽteściowa', *dieverė́čia* ʽcórka brata męża' (por. suf. w *brolė́čia*, *dukterė́čia*, *seserė́čia*), *dieverėnas*, -*ė* b.z.a. ʽdziecko brata męża' (por. *brolė́nas*, *seserė́nas*), *dieverienė* ʽżona brata męża, szwagierka', *dieveríenė* ʽsiostra męża' (por. łot. *dieverene* ʽcórka brata męża'). Zob. Buivydienė 1997, 107n.

Dievogindyvė SD «Bogarodzica, Deipara» (brak w LKŽ) — ze zmiany *dievo-gimdyvė (*md* > *nd*), por. *diẽvas* ʽbóg', *gimdývė* ʽrodzicielka, matka' (od *gimdýti* ʽrodzić'). Wyraz ten jest kalką zrostu polskiego *boga-rodzica*, z formą gen.sg. w I członie. Por. Borowska 334. — Od A. Baranauskasa pochodzi neol. *Dieva-gim̃dė* ʽBoża Rodzicielka, Matka Boska' (*Dievagim̃dei žodžiais savo tokią garbę pranašavo*).

dievótas, -*a* 1. ʽpobożny, nabożny', 2. ʽniezły, znośny' (*Dar čia dievótas kelias* ʽTu jeszcze droga znośna') — drw. od *diẽvas* ʽbóg' z suf. -*otas*. War. stlit. *deivotas*. Rzadki war. sufiksalny *dievúotas* (Lalis, Šlapelis), por. *pilvótas* ⇐ *pil̃vas*, *pienúotas* ⇐ *píenas*. — Odpowiednik stpr. *deiwuts*, *deywuts* < *deiv-āt- odchyla się pod względem znaczeniowym: ʽzbawiony, selig'; drw. *deiwūtiskan* ʽboży, zbawienny, göttlich, selig', *deiwutiskai* a. *deiwūtiskan* ʽzbawienie, Seligkeit', vb. denom. *epdeiwūtint* ʽuszczęśliwić, beseligen'.

dievótis, zwykle z prvb. *at*-: *atsidievóti*, *atsidievóju*, *atsidievójau* ʽpożegnać się', dosł. ʽodbożyć się' (*Atsidievójo Petras su giminėmis ir išvažiavo namo*). Vb. denom. od *diẽvas* ʽbóg'. Znacz. etym. ʽwypowiedzieć przy rozstaniu «sudieu», tj. z Bogiem'. — War. *atsideivóti* ʽpożegnać się' (por. *deivė̃*, *deivóti*). — Nowsza wersja: *atsisudievóti* ʽpowiedzieć «sudieu» na pożegnanie' (*Neužmir̃šk atsisudievóti*). Jest to vb. denom. utworzone od interi. «sudiẽu»' (zob. *sudiẽ*).

dievùlis, -*io* ʽbożek (pogański), posążek bóstwa' — zdrob. do *diẽvas* (zob.). Drw. *dievùldirbis* ʽświątkarz, rzeźbiący wizerunki boga' (por. *dìrbti*, syn. *dievadirbỹs*). Vb. denom. *dievuliúoti* ʽbiadolić, używając wykrzyknika «dievuli»' (⇒ *dievuliãvimas* ʽbiadolenie').

diežmõ gw. ʽdziękuję!' — z uniwerbizacji zwrotu *diẽve užmók ʽBoże zapłać!'. Por. *mokė́ti* II. Zob. też *diẽ*, *diedúok*.

digénti, *digenù*, *digenaũ* ʽbiec drobnym krokiem — o dziecku, kobyłce', *išdigdénti* ʽszybko wyjść', *dignóti*: *nudignóti* ʽpobiec', *padignóti* ʽpopadać — o deszczu' — czas. utworzony od interi. *dìg* — o szybkim biegu (war. *dìgs*, *digt*, *digù*), por. *Dìg dìg dìg atbėga nuo kalno*. Por. bliskoznaczne *bidzénti*. — Szybki chód lub bieg oznaczają też interi. z długą

[94] Błędne są informacje NIL 58 o rzekomo u Daukszy występujących formach *díeveres*, *dieverų̃*. Zob. LKŽ II, 519, Kazlauskas 1968, 250 n. Palionis 1967, 213 cytuje *dieveris* tylko z Biblii Bretkuna (BRB Tob. 14_{14}).

samogłoską: *dygi, dygo, dygù*.

dygė́tis, *dygiúosi* (3 os. *dỹgisi*), *dygė́jausi* ʽodczuwać wstręt, brzydzić się czym’, *dygiuosi kuo* SD[95] «mierżę się czym» (syn. *bodžiuosi*). Neoosn. *dygėj-*: *dygėjimasis* SD «mierziączka, ohida, fastidium, displicentia» (syn. *bodėjimasis*). — Przenośne użycie czasownika o treści ʽdoznawać bólu wskutek ukłucia’. Por. *dygė́ti, dỹgi, dygė́jo* 1. ʽodczuwać kłucie w ciele, kłujący ból’, 2. ʽpuszczać kiełki, kiełkować’. Dalsze szczegóły s.v. *díegti, dýgti*.

dỹglė ʽryba ciernik’ (war. *dỹgė, dýgė*) — od *dyglỹs* m.in. ʽkolec, cierń’, znacz. etym. ʽryba z kolcami’ (por. pol. gw. *kolka* ʽciernik’). Nazwa zoologiczna: *dỹglė trispỹglė* ʽGasterosteus aculeatus’, dosł. ʽciernik trójkolczasty’ (por. *tri°* ʽtrzy’, *spyglỹs* ʽkolec, cierń’), nawiązuje do charakterystycznych dla tej ryby trzech ostrych kolców, znajdujących się na grzbiecie i w płetwach brzusznych. Por. żm. *stẽ̄kis*.

dyglỹs 4 p.a. 1. ʽcierń, kolec (róży, ostu, też jeża, ryby)’, 2. ʽżądło’, 3. ʽkolka w boku’. War. *dỹglis* 2 p.a. Odpowiednik łot. *dîglis* ʽkiełek’. Dewerbalny drw. na *-li̯a-* od *dyg-*, por. *dýgti* ʽkiełkować’, *dygė́ti* ʽkłuć’. — Drw. *dỹglė* (zob.), *dygliúotas* ʽkolczasty, ciernisty’, *dyglùs* ʽostry, kolący, kłujący’. Cps. *dỹgliakaulė* zool. ʽjeżozwierz, Hystrix cristata’ (war. *dyglỹs*, por. *kiaũlė*), *dygliãžolė* bot. ʽostropest plamisty, Silybium marianum’ (por. *žolė̃*). Vb. denom. *dýglinti* a. *dỹglinti* ʽkłuć, przeszywać’, też ʽwolno iść, wlec się’.

dignà 4 p.a. lub *dìgnas* 1. ʽhalo, świetlisty pierścień wokół księżyca lub słońca’, 2. ʽtęcza’, 3. ʽaureola’, 4. gw. ʽpręga na skórze’. SD *dignas* «koło iasne w około miesiąca, halo, corona». War. *dignià, dignìs* (f.), ze zmianą *gn* > *gm*: *dìgmas*. Są to drw. od *dig-* jako st. zanikowego typu *TiT* od *deg-*, por. *degù, dègti* ʽpalić się, płonąć’. ALEW 209 nieprzekonująco wywodzi *dig-* z *drig-* jak w syn. *drìgnė* (zob.).

dýgti, *dýgsta*, *dýgo* ʽo roślinach, nasionach: wypuszczać kiełki, kiełkować, wschodzić’ (SD <diksta> «wschodzi zboże»), *išdýgti* ʽwykiełkować; pojawić się, powstać’, *padýgti* ʽo zębie: wyrznąć się’, *uždýgti* ʽzarosnąć, zagłuszyć inną roślinę’ (*Usnės javus uždygo*). Refl. *įsidýgti* ʽująć się pod boki’. Odpowiednik łot. *dîgt*, *dîgstu*, *dîgu* ʽkiełkować’. Pdg. oparty na neopwk. *dyg-*, wyabstrahowanym z formy prs. *dýgstu* ⇐ *dįgstu* < *ding-stu, to zam. *di-n-gu (paralele: *svýsti* oraz *klỹpti*, *krỹpti*, *slỹpti*). Mniej jest prawdopodobne, żeby *dyg-* było refleksem SZ *dīg- od pb. *dēi̯g- < pie. *d^{h}ei̯Hg$^{u̯}$- ʽwetknąć, przeszyć’ (zob. LEW 93, s.v. *díegas*, ALEW 210). Por. SE lub SZ w łac. arch. *fīvō*, klas. *fīgō*, *-ere*, *fīctus* ʽprzymocować, przybić; przebić, przekłuć’ (LIV^2 142, de Vaan 2008, 219). Por. SE *díegti*, SO *dáigyti*, młodszy SO *dáigstyti* ⇐ *dýgsta*. — Drw. werbalne: *dygė́ti*, *dygiù* (3 os. *dỹgi*, też *dýga*), *dygė́jau* dur. 1. ʽkłuć — o bólu kłującym; boleć’ (osobno zob. *dygė́tis*), 2. ʽwschodzić, wypuszczać kiełki’, *dýgčioti*, *-ja*, *-jo* ʽkłuć — o bólu’, *dygdinė́ti* ʽwschodzić (o lnie, seradeli)’, *dygénti* a. *dygìnti* caus. ʽsadzić, by kiełkowało’, *salýklą dygénti* ʽdoprowadzać słód, ziarna jęczmienia do kiełkowania’, *dygsė́ti* ʽkłuć stopę — o kamyku)’, *dygsóti* ʽkłuć w boku; być bez zajęcia’, *dýgtelėti* a. *-terėti* — o wrażeniu nagłego ukłucia, nagłego bólu (np. zęba). — Prócz tego jest war. *dig-*, z ekspresywnym — jak się zdaje — skróceniem: *dìgtelėti* a. *-terėti* ʽpoczuć lekkie ukłucie (w boku, w sercu)’, *digčióti*, *-ja*, *-jo* — o krótkotrwałym kłującym bólu, *digsė́ti*, *dìgsi*, *-sė́jo* ʽts. Por. interi. *dìg* — o kłującym bólu: *Dìg dìg dìg nutirpusi koja*. — Drw. nominalne: *dỹgas* bot. ʽoset, Carduus’ (por. łot. *dīgs* ʽpęd, kiełek’), *dỹgė* 1. bot. ʽagrest, Ribes grossularia’, 2. bot. ʽmech mokradłosz olbrzymi, Calliergon giganteum’, *dygìmas* ʽkiełkowanie; wysyp (grzybów); wyrzynanie się (zębów); miejsce, w którym przerzyna się szyję szlachtowanej świni’, *dỹgis* ʽkolec’, *dyglỹs* (zob.), *dỹgsnis* ʽścieg’,

[95] LKŽ II, 524 pisze błędnie *dyguosi kuo*.

dygulỹs ʽcierń, kolec; kłucie, kolka w boku’, *dygùs* ʽkłujący, kolący’, SD «kolący; ościsty; ostry».

dijõkas, stlit. *dijãkas* bibl. ʽpisarz, sekretarz’, por. *Sūnūs Sifo buvo dijakais* ʽSynowie Seta byli pisarzami’ (Bretkun) — zapoż. ze stbłr. *dьjakъ* ʽpisarz księcia’, por. błr. *dzjak*, *-á*. Zob. SLA 64, LEW 94n.

dỹkas, *-à* 1. ʽpusty, próżny, wolny od czego’, 2. ʽniczym nie zajęty, bezczynny’, 3. ʽdarmowy; daremny’, 4. ʽprawdziwy, szczery, istotny’, 5. ʽnamiętny’. SD: *dykas* «dziki, ferus; prożnuiący» (syn. *pateikųs*), *dyka žemė* «odłogiem leży pole», *šaknis dyka vyno* «macica winna dzika». Nawiązanie łot. *dīks* (*dĩks*, *dìks*) ʽpusty, próżny; wolny od pracy’, *dĩkã* adv. ʽnadaremno, na próżno’ . Z uwagi na brak akutu (†dýkas) wyraz ten jest raczej zapożyczeniem ze strus. *dikŭ ʽdziki, nieoswojony, niedomowy’ (por. ros. *díkij*, ukr. *dýkyj*, błr. *dzíki*), niżeli wyrazem odziedziczonym, prapokrewnym z psł. płn. *dikŭ ʽnieoswojony, niedomowy, nieuprawny’ (pol. *dziki* ʽnieoswojony’, kasz. *ʒëḱi* ʽdziki, niedomowy, nieuprawny, leśny, polny’). Inaczej BSW 54, SLA 17, LEW 95, ALEW 211. — Drw. *apýdykis* ʽpustawy, niepełny, dosyć wolny’ (⇒ *apýdykiai* adv. ʽprawie próżno’), *dỹkė* ʽdzika świnia, samica dzika’, *dykrà* ʽpustkowie, odludzie’ (por. *kauprà*, *šutrà*, *taukrà*), *dykumà* ʽpróżnia; pustkowie, pustynia’ (por. n.m. *Dykumà*), *dykū̃nas* ʽdarmozjad, próżniak; swawolnik’ (por. *lėtū̃nas* ⇐ *lẽtas*), *padỹkėlis* ʽpsotnik, łobuz’. — Cps. *dykaduõnis* ʽdarmozjad, wałkoń’ (por. *dúona*), *dỹkametis* ʽczas wolny od pracy’ (por. *mẽtas*), *dykažẽmis* ʽkto nie uprawia posiadanej ziemi’ (*žẽmė*), *dỹkbandė* ʽstado młodego bydła’ (por. *bandà* I), *dỹkmalkis* ʽzamiłowany próżniak’ (II człon do *málka*?), *dỹksmiltė* ʽpiaszczysta gleba’ (por. *smiltìs*), *dỹkvietė* ʽpustkowie, szczere pole’ (por. *vietà*). — Vb. denom. 1. *dykáuti* ʽnic nie robić, próżnować, swawolić’, SD «prożnuię» (syn. *pateikiu*), *išdykáuti* ʽdokazywać, swawolić, psocić’, *paišdykáuti* ʽposwawolić, pofiglować’, 2. *dykavóti* a. *dỹkavoti* ʽdokazywać, swawolić’, 3. *dỹkinti* ʽopróżniać, zbierać z pola’, 4. *dỹkti*, *dykstù*, *dykaũ* ʽstawać się pustym, pustoszeć; dziczeć (o kocie, psie)’, *išdỹkti* ʽstać się swawolnym, rozwydrzonym, rozpuścić się, rozhultaić się, zepsuć się w sensie moralnym; stawać się próżniakiem’, *iždykstu* SD «pustoszeię; zalegam się, zależał się» (syn. *iždrykstu*), *išdỹkęs vaĩkas* ʽrozpuszczone dziecko’, SD <iździkis> «zdziczały, efferatus». Nomina postvb. *išdyka* c. ʽhultaj, łobuz, nicpoń’, *išdỹkėlis* ts. (⇐ *išdỹkęs*).

dìktas, *-à* gw. ʽmocny, silny, trwały; mocnej budowy, krępy, gruby’ — zapoż. z prus.-niem. *dicht* (GL 44, LEW 95). Por. łot. *dikts* ʽgłośny, silny; bardzo’ — zapoż. ze śrdn. *dichte* (Jordan 60). — Drw. *dìkčiai*, *dikčiaĩ* adv. ʽdużo, pełno; bardzo, silnie’, też ʽdobrze’ (*Dìkčiai dìrbti* ʽDobrze pracować’). Vb. denom. *įdiktė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽwzmocnić się’, *padiktė́ti* ʽprzytyć, utyć’, *sudiktė́ti* ts.

dil̃bti, *dilbstù*, *dilbaũ* 1. ʽspuszczać (oczy)’, 2. ʽpodkradać się, czyhać na kogo’, SD *dilbstu* «godzę na co» (syn. *tykau ko*, *tikinu kur*, *dilbinėju*), 3. ʽchodzić bez zajęcia, unikać roboty’, 4. ʽniszczyć się od używania (o odzieży)’, 5. ʽwsiąkać (o pocie)’, *nudil̃bti* ʽspuścić (oczy)’, *žiū̃ri iš padìlbų* ʽpatrzy spode łba’. Iter. *dilbinė́ti* 1. ʽchodzić oczy spuściwszy, chodzić bez zajęcia’, 2. SD *dilbinėju* «godzę na co» i «podstrzegam kogo» [ʽobserwować, śledzić, chcieć przyłapać na czymś’, SPXVI], *dil̃binti* ʽiść ze spuszczoną głową’. Nomina: *dìlba* c. ʽponury, mający oczy spuszczone; kto patrzy spode łba; leniuch’ (⇒ vb. denom. *dilbsóti* ʽstać patrząc spode łba’), *dìlbas*, *-à* ʽtępy — o ostrzu siekiery, kosy’, *dil̃binas* ʽkto patrzy spode łba’ (por. *skùbinas*, *tẽkinas*), *dil̃bis* a. *dìlbis* ʽręka od dłoni do łokcia, przedramię’ (por. łot. *dęlbs* ʽramię, Oberarm’), *dilbõnas* przest. ʽobłudnik, lizus’, *dil̃bša* ʽczłowiek nadmiernie wysoki, dryblas, drągal’. — Oboczny refleks st. zanikowego *dulb-*: *dùlbis* ʽczłowiek powolny, nieudolny’, łot. *dul̃bs* ʽtępy, głupi; głuchy’, *dulbur(i)s* ʽczłowiek roztargniony, dystrakt’. Tu też cs. *dlŭbǫ*, *dlŭbsti* ʽdłubać, wyżłabiać, wydrążać’, sch. *dúbēm*,

dúpsti, ros. *dolbljú, dolbítь*, pol. *dłubię, dłubać*. — SZ *dilb-* / *dulb-* stoi w apofonii do *delb-*, por. *del̃bti, -iù, -iaũ* 1. ʽopuszczać (głowę, ogon), spuszczać (oczy, wzrok), patrzeć w dół', 2. ʽkrzywić, wykrzywiać', 3. ʽbić, uderzać', *nudel̃bti* ʽo roślinach: rosnąc uniemożliwiać wzrost innym roślinom, zagłuszać je' (*Avižos žirnius nudelbs* ʽOwies zagłuszy groch'), < pie. *d^{h}elb^h- ʽkopać, drążyć' (LIV[2] 143). Zob. też Leskien 1884, 323, BSW 54, LEW 81, ALEW 211. — Drw. *délba* 1. ʽdźwignia, drąg' (syn. *dálba*), 2. c. ʽczłowiek ponury, patrzący spode łba' (syn. *dìlba*), *del̃btas, -à* ʽkrzywy, skrzywiony'. Por. łot. *dęlbs* ʽramię'. — SO *dalb-*: *dálba* (zob., tam też stpr. *dalptan*).

dìldyti, *dìldau, dìldžiau* 1. ʽujmować przez tarcie, ścierać, wygładzać pilnikiem', 2. przen. ʽłagodzić' (*Laikas dildo nuoskaudas* ʽCzas łagodzi poczucie krzywdy'), 3. ʽmarnować czas, przeszkadzać w pracy', *išdìldyti* ʽzetrzeć; zniweczyć, zmarnować'. War. *dìldinti*. Por. jeszcze *dìldyti nagùs* ʽpiłować paznokcie', *dìldyti liežùvį* ʽpaplać, dużo mówić' (dosł. ʽścierać język'), *neišdìldomi įspūdžiai* ʽniezatarte wrażenia'. Refl. *dìldytis, dìldžiasi* ʽzmniejszać się'. Causativum z suf. *-dyti* i SZ *dil-* ⇐ *del-* (pie. *delh$_1$-), por. *dìlti, dylù* ʽwycierać się, ubywać na skutek tarcia'. Paralele apofoniczne: *gìrdyti* : *gérti*; *kìldyti* : *kélti*; *vìrkdyti* : *ver̃kti*. — Metanaliza *dìld-yti* wydała neoosn. *dild-*, por. *dildinė́ti* ʽstale dłubać przy czym', nomina: *dìlda* c. ʽktoś nieruchawy, niezbyt pracowity', *dìldė* ʽpilnik' (por. *klõdė* ⇐ *klódyti*), *dildẽklis* ts., *dildžià* ʽostatnia kwadra księżyca' (co do motywacji zob. *delčià*). — Neoosn. *dildy-*: *dìldytojas* ʽkto niszczy, marnuje', *dildýtuvas* ʽpilnik'.

dilgėlė̃ 3 p.a. bot. ʽpokrzywa, Urtica'. War. zdysymilowany: *dirgėlė̃*. Formacja dewerbalna z suf. *-lė* od *dilgė́ti* m.in. ʽswędzieć, piec' (zob. s.v.). — Neoosn. *dilgėl-*: *dilgėlýnas* a. *dilgýnas* ʽmiejsce porośnięte pokrzywami', *dilgėlìnė* ʽpokrzywka, wysypka pokrzywkowa'. — Drw. wsteczny: *dìlgė* ʽpokrzywa' (por. *kirmėlė̃* ⇒ *kirmė̃*; *kumẽlė* ⇒ *kùmė*). Od tego *dilgienójas* ʽłodyga pokrzywy' (z neosuf. *-ienojas*, wyabstrahowanym w typie *pupienójai*), *dilgỹnė* a. *dil̃gynė* ʽzarośla pokrzywy, pokrzywa', *dilgỹnės* DP ʽpokrzywy'. Vb. denom. *dilgiáuti* ʽzbierać pokrzywy'. — N.m. *Dìlgiai*, *Dilgìnė* (może też *Dirgė́lai*). N.jez. *Dilgìnė*.

dilgė́ti, *dìlga, dilgė́jo* 1. ʽświerzbieć, swędzieć, piec', 2. przen. ʽmieć chęć na co', 3. przen. ʽkorcić, nie dawać spokoju, kusić, nęcić'. Leksem *dilg-* jest prawdopodobnie kontynuacją SZ *dḷg^h- do pie. *delg^h- / *dolg^h- ʽspalten, behauen' (LIV[2] 113n.), por. SO *dalg-* s.v. *dal̃gis*. Akut lit. wygląda na wtórny. Inaczej ALEW 211: do pie. *d^{h}elg- ʽkłuć, przekłuwać, stechen'. — Drw. *dìlgčioti* ʽstrzykać, kłuć', *dìlginti* ʽparzyć (o pokrzywie), swędzić, drażnić' (⇒ *dilginiáuti* ʽzbierać pokrzywy'), *įdìlgyti* ʽsparzyć (o pokrzywie)', *dilgsė́ti, dìlgsi* ʽkłuć (często), strzykać' oraz *įdìlgti, -dìlgstu, -dìlgau* ʽoparzyć się (na pokrzywie)'. Nomina: *dilgùs* ʽostry, kolący', *dilgėlė̃* (zob.).

dìlti, prs. *dỹla* (*dįla < *di-n-la, war. *dìlsta*), prt. *dìlo* 1. ʽubywać przez tarcie, wycierać się, zużywać się przez ścierani, zmniejszać się (o drewnianej części narzędzia, urządzenia)', 2. ʽniszczeć, marnieć, przepadać, znikać', 3. ʽżyć w nędzy'. Oboczny pdg.: *dil̃ti*, prs. *dẽla* (war. *dil̃sta, dil̃na, dỹlna*), prt. *dìlo* (war. *dìlė*). Cps. *išdìlti* ʽwytrzeć się, zetrzeć się, zatrzeć się (w pamięci); zniknąć (o bólu); nie odbyć się (np. o weselu)', *išdilsta* SD «wyciera się co» (syn. *iššitrina kas*), ⇒ *išdilįs* «wyrobiony, robotą wytarty», *pradilti* ʽprzetrzeć się (o ubraniu), przedziurawić się', *sudìlti* ʽzetrzeć się, zniszczeć, stępić się', *pãdai sudìlo* ʽpodeszwy zdarły się, zużyły się', *peĩlis sudìlo* ʽnóż stępił się'. Odpowiednik łot. *dil̃t* a. *dìl̂t,* prs. *dilstu* a. *dęlu,* prt. *dilu* ʽzużywać się, zmniejszać się, cienieć; tępieć (o ostrzu)'. — Drw. *dìldyti* (zob.), *dilénti* ʽmocno trzeć, powoli rżnąć (nieostrym nożem, sierpem); zacierać ręce; próżnować, włóczyć się', *dìlinti* ʽtrzeć, ostrzyć, ścierać, gładzić pilnikiem', *apdìlinti* ʽzetrzeć, zużyć', *atidìlinti* ʽstępić (kosę)', *išdìlinti* ʽwyrobić dziurę (w blasze)', SD «wygłodać», *sudìlinti* ʽzedrzeć (trepy, płozy sań), przetrzeć (spodnie na kolanach)'. Por. łot. *dilinât* ʽzużywać,

ścierać, tępić (ostrze)’. Nomina: *dilìkas* a. *dìlikas* ‘mały sierp’ (*Iš vieno pjūklo pasidirbau du dìliku*), ‘stępiony nóż’, *dìlius* ‘nóż a. kosa o zużytym ostrzu’, *išdila* ‘znoszone ubranie; zużyty nóż, kosa’, też ‘wrzód’. — SE *del-*: prs. gw. *dẽla* (inf. *dìlti*), *dẽlia* (inf. *délti*), *nudẽlėti, -ja, -jo* ‘zetrzeć się, stępić się’. Nomina: *délnas* (zob.), *delčià* (zob.), *deluntas* BRB ‘delikatny, zart’ (*Ale ana labai buva laiba* [glosa: *delunta*] *ir graži* ‘Sie war aber sehr zart und schöne’; co do sufiksu zob. ŽD 375, ALEW 192). — WSE *dēl-*: *dḗliau* prt. do *délti*, *deliù* gw. ‘zgładzać, ścierać’ (*Bernas dėlė dėlė akmenelį*), łot. *dèlît* ‘ścierać, zużywać; dręczyć’, *dèlîtiês*^{2} ‘męczyć się, mozolić się; kłócić się’, *dèldêt, -ēju* ‘zużywać, ścierać’, caus.-iter. *dèldinât* ts. — Wymienione formy należą do pwk. pie. *delh$_1$- ‘ciosać, obrabiać ostrym narzędziem’ (LIV^2 114) albo też pie. *delH- ‘rozpościerać, rozszerzać, to spread out’ (Kroonen 2013, 513, s.v. *telda-). Por. łac. *dolō, -āre* ‘ociosać, obrobić, wygładzić; wyciosać, przez ciosanie utworzyć’ < *dela̯i̯e- < pie. *delh$_1$-i̯e-, SO łac. *doleō, -ēre* ‘czuć ból, cierpieć, chorować, odczuwać przykrość, niechęć’ < *dolei̯e- < pie. *dolh$_1$-ei̯e-, *dolor, -ōris* m. ‘ból, smutek, troska, męka, uraza, obraza’ < pie. *dolh$_1$-ōs. Zob. LEW 81n., ALEW 245n.. — Lit. SO *dal-*: zob. *dalìs, dalýti*. — Lit.-łot. alternacja iloczasowa w SZ *dīl-C / dil-V* stoi w związku z prajęzykową spółgłoską lrg. w składzie pierwiastka. Wychodząc od pie. *delh$_1$-, zrekonstruujemy: 1. SE *dẽla*, łot. *dęlu* < pb. *delH-e/a- < *delh$_1$-e/o- (zanik lrg. przed samogłoską), 2. SZ-V *dìlo*, łot. *dilu* < pb. *dilH-e/a- < *dl̥h$_1$-e/o- (zanik lrg. przed samogłoską), 3. SZ-C *dìlti*, łot. *dil̃t* < pb. *dīl-C < *dilH-C < *dl̥h$_1$-C (wzdłużenie *il < pie. *l̥, które nastąpiło po zaniku lrg. w pozycji przed spółgłoską; objaw kompensacji fonologicznej).

dimsta w zwrocie gw. *dimsta man* b.z.a. ‘zdaje mi się’. Grupa *m-st* jest wynikiem zdysymilowania sekwencji [ŋ-st] w starszej formie *dingsta man* ‘zdaje mi się, sądzę’. Zob. *dingḗti, mandìng*.

dimstis, *-ies* (b.z.a.[96]) f. przest. 1. ‘podwórze’ (*Anksti rytą kėliau, dimsties vartus vėriau*), 2. ‘obejście, dwór jako gospodarstwo’ (*Nuėjo į kokią dimstį ir tapo ten užveizdų*), 3. BRB ‘ganek, przedsionek’. Izolowane, niejasne. Było dotąd analizowane *dim-st-i- i uważane za refleks złożenia pie. *dm̥-sth$_2$-í-, z I członem w SZ do *dem- / *dom- (por. gr. δάπεδον ‘powierzchnia ziemi, grunt; podłoga’) i II członem w postaci SZ do *steh$_2$- ‘stanąć’. Por. stpr. n.m. *Dymsteyne, Dymsteines* (AON 28; nie można jednak wykluczyć, że w II członie tej nazwy tkwi nwn. *Stein* ‘kamień’). Zob. BSW 44, LEW 95, NIL 637, ALEW 212 (rekonstrukcja: *dim-stis ‘Haus-stand’). Por. *apýdamė*.

dìngėti, *dìngi* (war. *dìnga*), *dìngėjo* gw. ‘zdawać się, wydawać się’, war. *dingḗti, diñga, dingḗjo*, zwykle w zwrocie *dìnga man* lub *man dìngi* ‘zdaje mi się’. Zob. też *dìmsta, mandìng*. — *dingti, dingsta, dingo* b.z.a. 1. ‘wydawać się, sądzić’ (*Man dingst(a). Kas dingsta tau?*), 2. ‘podobać się’ (*Ar tai tau dingsta?*), *dìngoti, -ja, -jo* ‘wydawać się, wyglądać jakoś w czyichś oczach, nasuwać przypuszczenie’, *dingsḗti* ‘tkwić w głowie — o myśli’ (*Galvoje vis dìngsi mintis*). Pwk. *dìng-* jest alternantem na SZ w stosunku do *déng-* jak w *déngti* ‘szybko iść, szybko biec, jechać’ (zob. s.v.), por. LEW 88n. Osnową wymienionych czasowników mógł być wykrzyknik *dìngt* — o nagłym przebłysku myśli, o niespodziewanym uprzytomnieniu sobie czegoś (*Tik dìngt ir atsiminiau*). Inaczej ALEW 212: pod względem morfologicznym pokrywa się z *diñgti* ‘przepaść, zniknąć’. — Neopwk. *dings-* (⇐ *dingsta*): *dingstìs* f. ‘nagły przebłysk myśli; powód, przyczyna, okazja, pretekst; domysł’ (*tà pačià dingstimì* adv. ‘z tego samego powodu’), *dìngstelėti* — o nagłym wrażeniu, o przebłysku myśli.

diñgti, *dingstù, dingaũ* 1. ‘zostać zagubionym, zawieruszyć się, podziać się, przepaść, zniknąć, ulotnić się’ (*Nežinau, kur peilis diñgo, pradingo, prapuolė, pražuvo*), 2. ‘skończyć

[96] Nie wiadomo, z jakiego lit. źródła pochodzi akcentowana forma *dimstìs*, przytoczona w NIL 637.

się’ (*Nejutom, kaip vasara dingo*), 3. ‘znaleźć sobie miejsce, podziać się’ (*Ak, kur dingtų ponai, kad jie būro netektų!*), *padiñgti* a. *pradiñgti* ‘zapodziać się, przepaść, zginąć’ (*Kur tu buvai pradiñgęs?*). Formacja ingresywna na *-sta-* od SZ *ding-* ⇐ *deng-*, por. *deñgti* ‘przykryć, nakryć’. — Oboczny refleks SZ *dung-* ukazuje się w *apduñgti, -sta, -o* ‘o niebie: zasnuć się chmurami, zachmurzyć się’ (*Šiandien giedros neverta laukti, visas dangus apduñgęs*).

dìrbti, *dìrbu, dìrbau* ‘pracować, wykonywać co, robić, produkować; (skórę) wyprawiać, garbować’. Odpowiednik łot. *dir̂bt* ‘szybko biec; iść powolnym krokiem’. Cps. *atidìrbti* ‘odrobić, robotą odpłacić’ (war. *atadìrbti*), *dadirbu* SD «dorabiam czego» (syn. *baigiu darbų*), *įdìrbti* ‘usprawnić, ulepszyć; zanieczyścić’, *įšdìrbti* ‘wyrobić; wyprawić (skórę); powalać, zanieczyścić’, *nudìrbti* ‘zrobić, wykonać, skończyć robotę’, *sudìrbti* ‘wybrudzić, zabrudzić (ubranie)’, *uždìrbti* ‘zarobić’. Refl. *apsidìrbti* ‘obrobić się, doprowadzić do końca robotę w obejściu’, *dasidirbu* SD «dorabiam się» (syn. *dirbu darbų, įgiju kų*), *dìrbk* ‘rób!’, *dìrbkis* ‘radź sobie!’ (por. *žinókis*). Do pwk. pie. *d^{h}erHb^h- / *d^{h}r̥Hb^h- ‘pracować’, który pozostawił ślad również w językach germańskich: ags. *deorfan* ‘pracować; ginąć, przepadać’ (*gedeorf* n. ‘praca, trud, znój’), śrdn. *vorderven*, śrwn. *verderben* ‘zginąć, umrzeć’, tr. ‘zepsuć’, por. IEW 257, LEW 82 (s.v. *dárbas*), Kroonen 2013, 93, ALEW 213. Liv2 121 wywodzi *dìrbti* z pie. *derb^h- ‘wiązać razem, splatać’ (ze znakiem zapytania). — Drw. *dìrbdinti* ‘zamawiać wykonanie; robić, budować’, *padirbė́ti* ‘popracować (trochę, przez pewien czas)’, *dirbinė́ti* ‘wykonywać drobne prace, porabiać’ (*išdirbinė́ti* ‘wyprawiać skóry’, *uždirbinė́ti* ‘zarabiać’). Nomina: *atódirbis* ‘odrobek, odrabianie w polu należności za dzierżawioną ziemię’ (od *atadìrbti*), *dìrbama* (ptc. prs. pass.): *Čià žmonių̃ dìrbama ir nórima dìrbti* ‘Tu ludzie pracują i chcą pracować’, *dirbė́jas* ‘robotnik, wykonawca’, *dirbyklà* ‘wytwórnia, fabryczka’, *dirbinỹs* ‘wyrób, wytwór’ (neol.), *dìrbsena* żm. ‘praca’ (por. neosuf. w *beñgsena, eĩsena, jósena*), *įdirbis* ‘nakład pracy’, *ìšdirba* (zob.), *dìrbtas arklỹs* ‘koń roboczy’ (*Dirbtais arkliais nevažiuoja turgun*). Cps. *dievadirbỹs* ‘świątkarz, kto rzeźbi wizerunki świętych’ (por. *diẽvas*), *kailiadirbỹs* ‘kto szyje futra, kuśnierz’ (por. *káilis*), *odadirbỹs* ‘garbarz’ (por. *óda*), *pečdirbỹs* ‘rzemieślnik stawiający piece, zdun’ (por. *pẽčius*), *plytdirbỹs* ‘ceglarz, strycharz’ (por. *plytà*), *rãtadirbis* a. *ratdirbỹs* ‘rzemieślnik wyrabiający koła, stelmach’ (por. *rãtas* oraz polskie cps. *koło-dziej* : *dziać*), *žemdirbỹs* ‘rolnik’ (por. *žẽmė*). — Neoosn. *dirbt-* (od ptc. prt. pass. *dìrbtas* ‘robiony’): *dirbtìnis* ‘sztuczny, nienaturalny’ (⇒ *dirbtinaĩ* adv. ‘sztucznie, nienaturalnie’, por. *būtinaĩ*), *dirbtùvė* ‘pracownia, warsztat, np. stolarski’. — SO *darb-*: *dárbas* (zob.).

dyrė́ti, *dyriù, dyrė́jau* 1. ‘sterczeć i patrzeć wytrzeszczonymi oczami, spoglądać, oglądać się, wypatrywać; siedzieć ze spuszczonymi oczyma’, 2. ‘trwać gdzie bez zajęcia’ (*Gana dyrė́ti, eik dirbti!*). Obok *dýroti, dýrau, dýrojau* ts. Dalej por. *dyráuti* ‘stać i podpatrywać’ (por. *tyráuti* ⇐ *tìrti*), *dyrúoja, dyrúoti* ‘zerka nim ukradnie; rozgląda się (chodząc bez zajęcia); klepie biedę’. Formacja na *-ėti* ma odpowiednik w stpr. *endyrītwei* ‘spoglądać na co’, *endeirīt* ts., *endirīs* ‘spójrz, popatrz’ < *dīrē-. Wchodzą tu w grę dwie etymologizacje. Po pierwsze może to być vb. denominativum od zanikłego adi. vb. *dýras < *dih$_2$-ró- ‘świecący, błyszczący’. Pwk. *dei̯h$_2$- ‘oświetlać; pokazywać się’, por. wed. *dīdā́ya* ‘świeci, oświetla’, gr. hom. δέατο ‘ukazał się’[97]. Paralela formalna: *styrė́ti* ob. *styróti*. Po drugie *dyr-ė-/-o-* mogło zostać wyderywowane z neopwk. *dyr-* jak w *padỹrti* ‘zamglić się, stępieć — o wzroku’ (zob. s.v. *dĕ̃rti*). Mało prawdopodobne wydaje się zrównanie *dyrė́ti* z pgerm. *tīrēn- ‘migotać, błyszczeć się, to shimmer, shine’ (Nw. *tira*) < pie. *diH-r-eh$_1$- u

[97] W podobny sposób na podstawie łacińskiego vb. denom. *migrāre* ‘zmieniać miejsce, wędrować’ odtwarzamy zanikły przymiotnik *migrus < pie. *h$_2$mig$^u̯$-ró- ‘zmieniający miejsce’. Pwk. *h$_2$meig$^u̯$-, por. gr. ἀμείβω ‘zamieniać, wymieniać, zmieniać miejsce’, SO ἀμοιβή ‘odpłata, zapłata, zadośćuczynienie; wymiana, zamiana’.

Kroonena 2013, 518. — Do neopwk. *dyr-* dotworzono SO w postaci *dair-*: *dairýtis* (zob.).

dìrgti (war. *dir̃gti*), zwykle w 3 os. *dìrgsta*, *dìrgo* 1. ʽwilgotnieć, moknąć', 2. ʽspadać z ciała, chudnąć, mizernieć', 3. ʽjałowieć — o nienawożonej roli', 4. ʽsłać się — o lnie podczas słoty, tj. leżeć na łące, aby włókna lnu odstały od kostry' (*Ant dargos dìrgsta linai, kad lyja, t.y. klojasi gerai*), *apdìrgti* stlit. ʽnienawidzieć', *atidìrgti* ʽo lnie: odleżeć się, wymoczyć się (w moczydle)', *išdìrgti* ʽrozpuścić się, wpaść w niesubordynację', *nudìrgti* ʽschudnąć; skruszyć się — o włosach', *sudìrgti* ʽnastać — o słocie jesiennej; rozmoknąć; zepsuć się, rozstroić się — o nerwach'. Formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i SZ *dirg-* ⇐ *derg-*, zob. *dérgti*, SO *dárginti*, *dargà* (zob.). Zob. też ALEW 231. Lit. *dìrg-* < pb. *dīrg- przedstawia prawdopodobnie refleks odziedziczonego st. zanikowego, por. pie. $^*d^hreh_2g^h$- / $^*d^h\text{r̥}h_2g^h$- ʽaufgewühlt werden, in Aufruhr geraten' (LIV[2] 154). Odpowiedniki: gr. θράσσω, aor. ἐθράχθη ʽmącić, niepokoić; niszczyć', ταράσσω, aor. ἔθραξα, ἔθάραξα ʽporuszać, mącić, wzburzać', intr. ʽbyć w nieładzie, w zgiełku, zamieszaniu'. SO: psł. *drāg-, scs. *razdražǫ*, *-dražiti* ʽrozdrażnić, rozzłościć' < pie. $^*d^hroh_2g^h$-éi̯e- (LIV[2], *l.c.*). — Drw. *dìrginti* caus. ʽdrażnić, pobudzać, podniecać', *įdìrginti* a. *sudìrginti* ʽrozdrażnić, zirytować, zdenerwować', *dirgénti* ʽ(dzieci) rozpuszczać', nomina: *dirgìklis* ʽbodziec, podnieta', *dirglùs* ʽdrażliwy, pobudliwy'. — N.B. BSW 55 n. i LEW 96 łączyli lit. *dìrginti* raczej z czas. psł. *dĭrgati (*dĭrgnǫti) ʽtargać, drzeć, zrywać', por. słń. *dŕgati* ʽtrzec, pocierać, szorować, zamiatać', ros. *dërgatь* ʽszarpać, targać; dokuczać komu', czes. gw. *drhat péří* ʽdrzeć pierze', pol. *dziergać* ʽobszywać brzeg tkaniny ściegiem; robić na drutach', pol. gw. *dzierzgać* ʽzdzierać z łodyg główki lnu', dłuż. *źergać* ʽoczyszczać len przez międlenie; zrywać liście; robić pętle, węzły'. Ostatnio przychylili się do tego Boryś 2005, 141, Derksen 2008, 135n. (rekonstrukcja pbsł. *dirʔg-, pie. $^*drHǵ^h$-, por. stang. *tiergan* ʽdrażnić', nwn. gw. *zergen* ʽdokuczać'), jak też ESJS 921.

dìrsė I 1. bot. ʽstokłosa, Bromus secalinus, roślina z rodziny traw, rosnąca przy drogach, w rowach', 2. bot. ʽkostrzewa, Festuca, roślina z rodziny traw'. War. *dìrsa*, SD *dirsa* «kostrzewa, panicum sylueſtre, mylium agreſte». Odpowiedniki łot.: *dirsa* ʽPanicum silvestre, Bromus secalinus', *dirši* m.pl. ʽBromus secalinus', *dir̃šas* f.pl. ts. — War. ze zmianą *d' > g'*: *gìrsa*, *gìrsė*, drw. *pagìrsiai* m.pl. ʽziarno zmieszane ze stokłosą; poślad, ziarno gorszego gatunku'. — LEW 96 uważał *dìrsė* za spokrewnione z nwn. *Dort*, stwn. *turd*, *turth*, *durd* ʽchwast zbożowy'. Według ALEW 213 wzajemny stosunek tych form pozostaje niejasny. — Cps. *šùndirsės* a. *šùndirsiai* ʽzboże zachwaszczone stokłosą' (por. *šuõ*). — Zapoż. lit. w błr. gw. *gírsa*, *girsá* ob. *dýrsa*, *dzírsa* ʽBromus', ros. gw. *gírsa* ʽpewien chwast', pol. gw. *girsa* ob. przest. *dyrsa* ʽkostrzewa' (por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 53, GJL I, § 92, Laučjute 12), a także w jid. *dirse* ʽmarne żyto' (Lemchenas 74). — N.m. *Dirsiaĩ*, *Girsiaĩ*.

dìrsė II gw. ʽtyłek, dupa'. Odpowiada łot. *dir̃sa* ts., co jest umotywowane czas. *dìrst* ʽwypróżniać się, srać'. Dalszy wywód sporny, zob. LEW 96.

dìrti, *diriù* (war. *derù*), *dýriau* ʽdrzeć, odzierać, zdzierać (skórę), łupić kogo' (SD[1] «łupię»), też ʽbić, uderzać, siec', *nudìrti* ʽzedrzeć (skórę), zżąć (żyto), zbić (dziecko)', *uždìrti* ʽzadrzeć w górę (głowę, nogi)', *uždìrti kójas* ʽumrzeć, zdechnąć', dosł. ʽzadrzeć nogi'. Jest też pdg. nieakutowany *dir̃ti*, *derù*, *dyriaũ*. Wraz ze scs. *derǫ*, *dĭrati* (pbsł. *dir-ā-) ʽzdzierać, obdzierać ze skóry; drzeć, rwać, skrobać' oraz cs. *dĭrǫ*, *drěti* (*derti) ʽłupić, rabować' kontynuuje pie. *derH- / *dr̥H-, por. gr. δέρω lub δείρω ʽobdzierać ze skóry, odrywać; złoić skórę, oćwiczyć', pf. δέδαρμαι, wed. *darayat* ʽprzełamuje', *dīrṇá-* ʽrozdarty, rozerwany, rozszczepiony'. Por. IEW 206n., BSW 52, LEW 96n., ALEW 214, Kroonen 2013, 513, s.v. *teran-; LIV[2] 119: pie. *der- ʽzerreißen, zerspringen'. — Pbsł. st. *e* ukazuje się w dwóch pozycjach, 1° w prs. lit. gw. *derù* : scs. *derǫ* ʽdrę' < pie. *derH-e-, 2° w inf. cs. *drěti* ʽdrzeć' < *dēr-C < pie. *derH-C. — Podwójny refleks SZ *dir-* / *dur-*. 1. SZ *dir-*: *dìrti* < *dīr-C < pie.

*dirH-C, drw. *dìrdinti* ʽkazać (ze)drzeć skórę’, refl. *dìrdintis* ʽzdychać’, *nusidìrdinti* ʽzdechnąć’, *dirinė́ti* ʽzdzierać skórę’, *dìrinti* ʽzdzierać skórę; strzyc włosy; zdzierać ubranie’, war. ekspresywny z *dz-*: *dzìrinti* ʽpiłować, rżnąć powoli, tępym narzędziem’. Nomina: *dirìkas* ʽkto zdziera skórę; kto szybko zdziera ubranie’, *dirvà* (zob.), cps. *kailiadirỹs* a. *káiliadiris* ʽkto zdziera skórę, kto oprawia zwierzęta’ (zob. *káilis*). Tu też ros. *dërn* ʽdarń’, strus. *dĭrnŭ* ʽprzysięga’ — od zwyczaju kładzenia darni na głowie przysięgającego (por. REW I, 343n.). Iteratyw łot. gw. *dirât* ʽzdzierać skórę, łupić’ (rzadkie) ma nawiązanie w psł. *dĭr-a-, por. scs. *dĭrati* ʽdrzeć’, *razdĭrati* ʽrozerwać’, ros. *dratь* (*derú*), stpol. *drać* (*diorę, dzierzesz, dzierze*) ʽdrzeć, targać, szarpać’. Nomen scs. *razdĭranije* ʽrozbrat, rozłam; strzęp, kawałek’. — 2. SZ *dùr-C*: *dùrti* (zob.). — WSZ *dyr-*: *kailių dyrėjas* ʽkto zdziera skórę’ ⇐ iter. *dīr-ē-. Obok tego jest iter. *dīr-ā-: łot. *dìrât, -ãju* ʽzdzierać skórę’, war. *dìṛât* (⇒ *dìrātājs* ʽhycel’) — z odpowiednikiem w scs. *razdirati* ʽrozdzierać, rozrywać’, ros. *razdirátь* ts. Sb. postvb. scs. *dira* ʽσχίσμα, dziura’, sch. *dìra*, ros. *dirá*, czes. *díra* ts. (REW I, 353). — SO *dar-V* < pie. *dorH-V: *núodaras* ʽodpadki z łyka’ : łot. *nuõdaras* f.pl. ts., *darījums* ʽmiejsce wykarczowane na łąkę, pastwisko’ (drw. od osnowy prt. *darīju* ʽrobiłem’). W słowiańskim por. strus. *dorŭ* ʽoczyszczona przez karczowanie ziemia, przeznaczona na uprawę lub pastwisko’, ros. *dor, v dorú* ts., też ʽdrzewo łatwe do łupania; gont’, błr. gw. *dor* ʽdranice na gonty’, *dórki* ʽzorany ugór; pole wśród lasu’; scs. *razdorŭ* ʽskandal, wzburzenie’, ros. *razdór* ʽkłótnia, spór’ (BSW 52, SŁPS 3, 127). — Nowy SO *dair-* ⇐ *dir-*: łot. *dairîtiês* ʽrozszczepiać się, rozłupywać się’ (brak odpowiednika lit.; w sprawie apofonii zob. *dairýtis*), sb. postvb. *dairas* f.pl. ʽ(duże) szczapy drewna’. — WSO *dōr-, psł. *dar-: scs. *udariti* ʽuderzyć, stuknąć, porazić’, ros. *udáritь* ʽuderzyć, palnąć; ukarać; nastać’, sb. postvb. sch. *ȕdār* ʽcios, uderzenie, zamach, porażenie’, ros. *udár* ʽuderzenie, cios; porażenie, udar mózgu’; pol. *udar* ʽuderzenie narzędziem; porażenie’ uchodzi za rusycyzm (zob. Boryś 2005, 662).

dirvà, acc.sg. *diȓvą* 2, 4 p.a. ʽgleba, grunt, ziemia uprawna, rola, pole orne, działka ziemi’. SD «grunt, plac, rola, fundus, solum agri», *gryna dirva* «płonny, malignus ager», *išarta dirva* «uprawna rola, uprawiona, sprawiona, pastinatus ager». Odpowiednik łot. *dìrva*[2] ʽpole zasiane; łan zboża’ (war. metatetyczny: *driva*). Dewerbalny drw. z suf. *-va* i metatonią cyrkumfleksową od *derù*, *dìrti* ʽdrzeć, zdzierać’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽziemia uprawna pozyskana przez karczowanie’ (por. łot. *plêsums* ʽziemia orna, rola’ ⇐ *plêst* ʽdrzeć, rwać’; ros. *dor* ʽrola’ ⇐ *derú, dratь* m.in. ʽrwać, zdzierać’). Zob. Būga, RR II, 253, BSW 56, ME I, 470, Endzelīns, DI II, 648, LEW 97[98]. Kroonen 2013, 514 łączy *dirvà* z jednej strony z germańską nazwą ʽwyki’ (pgerm. *terwōn- f. ⇐ pie. *der-u̯eh₂-), z drugiej strony ze sti. *dū́rvā-* bot. ʽdūrvā grass, *Panicum dactylon*’. — Tu też ros. *derévnja* ʽwieś’, gw. ʽpole uprawne’ (por. strus. *pašetь derevnju* ʽorze pole’) — refleks *dĭrvĭnja, drw. od adi. *dĭrv-ĭn- ʽwykarczowany’; znacz. etym. ʽziemia wykarczowana pod uprawę’. Nieco inaczej REW I, 341n., BSW 56. — Drw. *dirvelė* SD[1] «rolka, roleczka, agellus», *dirvinykas* SD[1] «rolnik», *dirvinystė* SD[1] «rolnictwo», *dirvókšlis* a. *dirvókšnis* ʽpoletko’, *dirvónas* (zob.), *dirvuõlė* bot. ʽrzepik, Agrimonia eupatoria’, *pódirvis* ʽpodglebie’, *príedirvis* ʽwzniesione miejsce na łące tuż przy roli’ (por. *príekelis*). Cps. *diȓtarpis* ʽpoletko otoczone łąką’ — ze zmiany *diru̯tarpis < *dirva-tarpis (por. *tárpas*), *dirvãžolė* ʽtrawa pastewna’ (por. *žolė̃*), *dirvóžemis* ʽziemia pod uprawę, pole uprawne, gleba, grunt’ (por. *žẽmė*), *dirvóžemio vanduõ* ʽwoda gruntowa’. —

[98] W ME I, 505, Karulis I, 234 i BSW 56 niesłusznie połączono lit. *dirvà*, łot. *dìrva*[2] z łot. *druva* ʽzasiane pole, łan zboża; ugór’. Wziąwszy pod uwagę fakt, że *druva* ma obok siebie vb. denom. *druvât* a. *druvuôt* ʽkosić zboże i zwozić do stodoły’, wolno postulować związek łot. *druv-V* z pwk. pie. *dreu̯H- / *druH- ʽżąć, ścinać’, por. wed. *drūṇānā́-* ʽścinający, żnący’, *druṇā́ti* ʽszkodzi’, śrpers. *drūn-* ʽżąć, kosić’ (LIV[2] 129, ale bez form łotewskich). Łot. *druv-ā-* byłoby refleksem pb. *dru-u̯-ā- < pie. *druH-eh₂-, z *u̯* jako wypełniaczem hiatu wywołanego zanikiem spółgłoski lrg. Por. lit. *bùvo* ʽbył’ z pb. *bu-u̯-ā- < pie. *bʰuh₂-eh₂-. — Tymczasem ALEW 215 uważa *druva* za metatetyczny wariant do *dur-va, utworzonego od vb. *duȓt* ʽkłuć, przekłuwać’ (lit. *dùrti*).

N.m. *Dirvė́nai, Dirvãliai* (*Dirv-vãliai, por. *Valiaĩ*), *Dir̃vupiai* (n.rz. *Dirvupė*). N.jez. *Dirvìnis*.

dirvónas ʽodłóg, pole przez dłuższy czas nieuprawiane, zapuszczone, porosłe dziką roślinnością (SD «odłog, niesprawianie ziemie»). Odpowiednik łot. *dirvāns* pokazuje przesunięcie znaczeniowe: ʽnowizna, ziemia uprawiana po raz pierwszy po dłuższej przerwie’. Synchronicznie: formacja na *-onas* od sb. *dirvà* ʽrola, pole orne’. Diachronicznie: *diru̯ā-na-, formacja przymiotna od rzeczownika na *-ā-, tego typu, co *geltónas* ʽżółty’ od *geltà* ʽżółtość’ i *vìlnonas* ʽwełniany’ od *vìlna* (*vìlnos*) ʽwełna’, por. GJL II, §§ 335n. Znacz. etymologiczne pozostaje do ustalenia. Na przykład może chodzić o przymiotnik o formie pierwotnie zaprzeczonej, *nedirvonas ʽnieorany’, który do momentu substantywizacji funkcjonował w grupie atrybutywnej *nedirvonas laukas ʽnieorane pole’. Paralelą na zjawisko substantywizacji może być *vìlnonas* sb. ʽwełniana tkanina; wełniane ubranie’ (*Per vìlnoną gyvatė neparkanda* ʽPrzez wełniane ubranie żmija nie ukąsi’). — Vb. denom. *dirvonúoti* ʽleżeć odłogiem’. — Zapożyczenie lit. w błr. przest. *dirvanъ*, *dyrvanъ*, błr. *dzirván* ʽpole nieuprawne, zarosłe zielskiem; ziemia uprawiana po raz pierwszy, nowizna’ (war. *dzerván, dzjarván, dyrván*), ros. gw. *dyrván* ʽodłóg’, pol. przest. *dyrwan* ʽpole nieuprawne, odłóg’. Por. GJL I, § 92, Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 55, Laučjute 29n. — N.m. *Dirvónai* 10x, *Dirvonaĩ* 7x (też n.jez.), *Dirvonė́nai* 2x, *Dirvóniškės* 6x, *Dirvóniškis* 6x, *Dirvónakiai* 2x.

dir̃žas 1. ʽpodłużny pas wykrojony ze skóry, rzemień’, 2. ʽpas do przymocowania czego’, 3. przen. ʽpas ziemi długi a wąski’ (por. *dar̃žas*). Odpowiednik łot. *dir̂ža* ʽpas skórzany, rzemień’ (może być lituanizmem, por. łot. *derža* s.v. *déržti*). Pozostaje w niejasnym stosunku znaczeniowym z *dir̃žti* (zob.). BSW 56, LEW 97 łączyli z aw. *dərəz-* f. ʽwstęga, pęto’ i czas. *darəzayeiti* ʽprzywiązuje, pęta’ < pie. *d^{h}erǵ^h- ʽmocno trzymać, festhalten’ (zob. IEW 254). ALEW 215 proponuje alternatywny wywód od pie. *derǵ^h- ʽobjąć, zagrodzić, einfassen, umschließen’ (jak w lit. *dar̃žas*). — Drw. *dirželiai, kuriais plakasi* m.pl. SD «dyscyplina, ktorą się biczuią» (syn. *rykštės*, *šniūreliai*), *dir̃žovės* f.pl. ʽrzemienie, uprząż, rząd koński’.

dir̃žti, *dirž̃tù* (*dirž-stu), *diržaũ* 1. ʽpokrywać się twardą łuską (o grochu, o kartoflach podczas gotowania)’, 2. ʽtwardnieć, sztywnieć’, 3. ʽstawać się ciągliwym, niełamliwym’ (Būga, RR I, 601), 4. ʽzamierać (o sercu)’, 5. ʽwiędnąć’, 6. ʽkisnąć (o piwie)’, *įdir̃žti* ʽstwardnieć’, *sudir̃žusios rañkos* f.pl. ʽstwardniałe dłonie’. — Drw. *apdiržė́ti* ʽstwardnieć, stać się nieczułym’, przen. ʽnieco się zestarzeć’. Nomina: *dir̃žas* (zob.), *diržìngas* ʽtwardy, nie dający się łupać (o drewnie), mocny, silny, wytrzymały, tęgi; leniwy’, *diržùs* ʽnie dający się rozszczepiać, niełupliwy, łykowaty’, *sudir̃žėlis* ʽpostarzały człowiek’. — SE *derž-*: *déržti* (zob.). — Bez jasnych nawiązań ie. Transponat ie. *d^{h}erǵ^h- / *d^{h}r̥ǵ^h- ʽmocno trzymać, festhalten’, por. IEW 254.

dýselis, *-io* 1 p.a., *dyselỹs* 3 p.a. gw. ʽdyszel u wozu’ (*Arklys pasibaidė ir dýselį nulaužė*) — zapoż. z prus.-niem. *dīsəl* (GL 45, Čepienė 91), nwn. *Deichsel*. Co do akutu por. zapoż. *čýžė*. Tu też łot. *dīsele* ʽdyszel’ ⇐ śrdn. *dīssel* (Jordan 60). War. *dìselis*, *diselỹs* mają *-ĭ-* pod wpływem polonizmu *dìšlius* ʽdyszel’ (zob. s.v.).

dìšėrė m. przest. ʽstolarz’ — zapoż. ze śrdn. *discher, disker* (GL 45, Čepienė 130n., ALEW 215), por. nwn. *Tischler*. Co do zakończenia m. *-ėrė* por. *bẽkėrė, bùtkėrė, klẽknėrė*. — Nazw. *Dišėraitis*, *Dišeraitis* (LPŽ).

dìšlius, *-iaus* gw. ʽdyszel’ — zapoż. z błr. *dýšalь, -šlja*, pol. *dyszel, -szla* (ZS 17). War. *dìšlis*. Osobno zob. *dýselis*.

dỹvas przest., gw. ʽdziw, cud; coś, co wywołuje zdziwienie’, używane zwykle jako pl.t. *dỹvai* — zapoż. z błr. *dzíva, -a* n., pl. *dzívy, dziŭ,* zob. SLA 64, ZS 18, LEW 98, ALEW 215n.. Por. *čiū̃das*, *čiustai*.

dỹvinas, *-à* przest., gw. 1. ʻdziwny, nadzwyczajny, niezwykłyʼ, 2. ʻdziwny, zadziwiający, mirabilis, mirificusʼ, 3. ʻcudowny, miraculosusʼ — zapoż. ze strus. *divĭnŭ* (por. Būga, RR I, 344). Paralela: *krìvida*. Inaczej SLA 65 i LEW 98, gdzie wzięto pod uwagę dwie ewentualności. Pierwsza to zmiana *dỹvnas* (zob. niżej) w *dỹvinas* przez wsunięcie anaptyktycznej samogłoski *i* do obcej grupy *-vn-* (regulacja fonotaktyczna). Druga to intralitewska derywacja od *dỹvas* ʻdziw, cudʼ przy użyciu przymiotnikowego suf. *-inas* (typ *áuksas* ⇒ *áuksinas*). — Młodszą pożyczką jest *dỹvnas* ʻdziwnyʼ (m.in. Mażwid) ⇐ stbłr. *dívny*, por. błr. *dzíŭny*. Taka ocena wynika z obecności zbitki *-vn-*, która jest w języku litewskim fonotaktyczną anomalią. Zwykle usuwano ją drogą asymilacji antycypacyjnej *v-n* > *m-n*, stąd *dim̃nas* jako wariant najszerzej rozpowszechniony (inne war.: *dimnùs* oraz *dỹmnas*, *dymnùs*).

dỹvytis, *dỹvijasi*, *dỹvijosi* przest., gw. ʻdziwić się, okazywać zdziwienieʼ — zapoż. ze stbłr. *divitьsja* (SLA 65, ZS 18, LEW 98, ALEW 216), por. błr. *dzivícca*, *dziŭljúsja*, 3 sg. *dzívicca*.

dýžti, *dýžiu*, *dýžiau* pot. 1. ʻzdzierać skóręʼ, 2. ʻdziobać, grzebać pazurami (o kurach)ʼ, 3. ʻtrzeć na tarce do praniaʼ, 4. ʻchłostać, smagać (rózgą); bić, uderzaćʼ, 5. ʻkopać, ryć w ziemiʼ, *išdýžti* ʻwysiorbaćʼ, *nudýžti* ʻzedrzeć skóręʼ, *padýžti* ʻstępić (ostrze); ukraśćʼ, *pridýžti* ʻzbić, stłuc (psa, żonę)ʼ, refl. *dýžtis* ʻtroszczyć się, martwić sięʼ. Nawiązanie łotewskie: *dîžât* ʻugniatać stopami, ubijać nogami, udeptywać; podrygiwać; niepokoić sięʼ. — Słabo poświadczony jest alternant na SE *diež-*, por. *nudíežti káilį* ʻzłoić skórę, zbić, stłuc kogoʼ. Tu może również łot. *diezêt* ʻproponować komu towar, namawiać kogo na kupnoʼ. — Z uwagi na fakt, że lit. *dyž-* ukazuje się m.in. w znaczeniu ʻchłostać, smagać rózgą; bić, uderzaćʼ, a łot. *dīz-* w znacz. ʻugniatać stopamiʼ, nasuwa się hipoteza o wzdłużeniu st. zanikowego *diž- od pwk. *dei̯ž- ʻugniatać glinę, smarować glinąʼ, < pie. *d^hei̯$\acute{g}^h$- / *d^hi$\acute{g}^h$- ʻsmarować (gliną), gnieść, miesić (glinę)ʼ. Por. wed. *úd dihanti* ʻukładają warstwamiʼ, goc. *digan* ʻlepić z glinyʼ, łac. *fingō*, *-ere* ʻobrabiać, formowaćʼ. Zob. LEW 98, 1307, LIV^2 140. — St. *e*, pb. *dei̯ž-, jest kontynuowany w postaci metatetycznej *žei̯d-, zob. *žiẽsti*.

dõ ptk., która ukazuje się w zwrotach *Kas tas dõ vienas?* ʻCo to za jeden?ʼ, *Kas tai dõ žmogus* ʻCo to za człowiek?ʼ, *Ir kas dõ naktis* (Maironis) ʻI co za noc!ʼ. Zaświadczenia sięgają epoki starolitewskiej, por. *koksai tái do Karâlus ióia musump* DP 2_{31} ʻco to za Król jedzie do nasʼ. Według Augstkalnsa, *Studi baltici* 6, 1936-1937, 99n. zwrot *kas do* wywodzi się drogą dysymilacji ([z.z] > [z.d]) z wariantu *kas zo*, który jest rozpowszechniony w gwarach wschodniej i południowej Litwy, por. np. *Kas čia zõ kaimas?* ʻCo to za wieś?ʼ *Kas gi te zõ paukštukas* ʻCóż tam za ptaszekʼ, *Kas ją žino, kas čia zõ žmonelė* (LKŽ). Ten ostatni jest przekładem potocznego zwrotu pol. *co za* (*człowiek*) lub ros. *čto za* (*čelovek*), co z kolei pochodzi z przekładu zwrotu nwn. *was für ein?* ʻco za jeden?ʼ. Zob. też LEW 98. N.B. W GJL III, § 805 niesłusznie uznano *dõ* za zapożyczenie ptk. ruskiej *da*. — Poza tym ptk. *dõ* ukazuje się jako odpowiednik polskiej ptk. *do*, mianowicie w zwrocie stlit. *kas tau do to?*, będącym przekładem z pol. *co ci do tego?* ʻwas geht es dich an?ʼ.

dobilaĩ, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. bot. ʻkoniczyna, Trifoliumʼ. Odpowiedniki łot. *dâbuols*, *dâbuls* ob. *âbuõls*, *âbuolis*. Suf. jak w *stìbilas*, *spragilaĩ*. Pwk. *dāb- pozostaje niejasny, zob. Lew 99, ALEW 216. ME I, 446, za nim Derksen 2008, 25 dopuszczają zmieszanie formy wyrazów ʻkoniczynaʼ i ʻjabłkoʼ (por. *obuolỹs*). Brak odpowiedników spoza bałtyckiego. — Drw. *atãdobilis* ʻpole po koniczynieʼ, *dobilíena* ts., *dobiliùkas* ʻbiała koniczynaʼ. — N.m. *Dobìliai* 3x, *Dobilijà*, *Dobilìnė*, *Dobilỹnė*, *Dobilỹniai*, *Dóbiliškis*.

dóbti, *dóbiu*, *dóbiau* pot. ʻbić, uderzać, zabijać, mordować; odbierać możność, siłę; zwyciężyćʼ. Odpowiada łot. *dâbt*, *-bju*, *-bu* ʻuderzać, rąbaćʼ. W złożeniu z prvb. *nu-*, *pa-*, *už-*

oznacza ʽzabićʼ. Pb. *dāb-, który ma odpowiedniki germańskie, por. norw. *dabba* ʽto beat, kickʼ, śrang. *dabben* ʽto strikeʼ, ang. *to dab* ʽlekko uderzyćʼ, nwn. dial. *tapfen, tappen* ʽto grope, szukać po omackuʼ, < pie. *d^{h}eh$_2$b^h- (zob. Kroonen 2013, 88).

dogmẽ gw. ʽwypalone miejsce na łąceʼ, np. *Pieva išdegė dogmėmis*. Analiza: *dāg-mė-, drw. ze WSO *dāg- ⇐ *dăg-*, por. *degù, dègti* ʽpalić się, płonąć, gorzećʼ. Por. *-dog-* w *atúodogiai* ʽżyto jareʼ. Znacz. przenośne ʽmiejsce wyróżniające się, odbijające od otoczenia, łata, plama (w zbożu, w trawie)ʼ pojawia się przy formach *dogmẽ* ʽżyzny kawał ziemiʼ, *dognis* a. *dógsnis* ʽłata (w zbożu)ʼ, *dogniais* a. *dógsniais* adv. ʽmiejscami, łatamiʼ, np. *Avižos dogniais pjautinos, dogniais dar žalios*. *Pieva išėsta dógsniais*. — Z innym wokalizmem: *degmẽ* ʽwypalone miejsce w lesieʼ, *degsnẽ* a. *degsnìs* ʽmiejsce wypaloneʼ.

dõkas gw. ʽdachʼ (*Buvo dõkas su dokù čia žmonių*) — zapoż. z pol. *dach* (⇐ nwn. *Dach*). Zastępstwo lit. *k* za *χ* jak np. w *griẽkas*, *kuknià*. Drw. *padokẽ* ʽmiejsce pod strzechą, pod okapemʼ. Osobno zob. *dõkauka*.

dõkauka gw. ʽdachówkaʼ (*Dangti dõkaukomis žada dengti*) — zapoż. z pol. *dachówka*. War. *dõkalka* (oboczność *l* / *u̯*, por. GJL I, § 461), *dõkalta* (adideacja do czas. *kalù*, *kálti* m.in. ʽwbijać gwoździeʼ). Por. *dõkas*.

dóklas gw. 1. ʽwielki kosz na siano; dwa zaplecione sznurami łęki drewniane, pomiędzy które wsadza się siano a. słomę do przenoszeniaʼ, 2. ʽklatka do przewozu prosięciaʼ. War. *dókla*, *dóklė*, *dóklis*, *doklỹs*. Analiza: *dó-klas* < pb. *dā́-tla-, nomen instrumenti porównywalne np. z *dẽklas* i *dė́klė* od *dė́ti* ʽkłaśćʼ. Pierwiastek dopuszcza dwojaką analizę. Po pierwsze *dā- może być apofonicznym stopniem *o* do *dē- (por. *dė́ti* ʽkłaść, wkładaćʼ), paralele: *bogìnti* ⇐ *bė́gti*; *sodìnti* ⇐ *sė́sti*. Po drugie *dā- może być refleksem pwk. pie. *deh$_2$- ʽdzielić, rozdzielaćʼ (LIV^2 103: *deh$_2$(i̯)- ʽteilenʼ), który tkwi m.in. w wyrazach *dosnùs*, *dótilas* i *dóvanas*. To pociąga za sobą rekonstrukcję n. instr. *deh$_2$-tlo-. Paralele słowotwórcze dla pwk. setowych 1° na SE: *árklas*, *gérklos*, *sė́kla*, *žénklas*, 2° na SZ: *bū́klė*, *gìrklas*, *ìrklas*, *pjū́klas*. — Resegmentacja *dók-las* legła u podstawy drw. *dókšė* ʽkoszʼ, por. *Atnešk dokšę šiaudų arkliam pakratyt*. Por. *kumel̃-šė* ⇐ *kumẽl-ė* ⇐ *kum-ẽlė*.

dõklė a. *doklẽ* hist. ʽdanina, podatekʼ, SD: *doklė* «czynsz» (syn. *čyžė*), «hołd» (syn. *donis*), «pobor» (syn. *donis*, *čyžė*), «podymne, łanowe, poradlne» (syn. *donis*), *doklį atrinku* «pobor odbieram», *doklį duomi* «pobor daię», *doklės atrinkėjas* «poborca». Niezupełnie jasne. Po pierwsze może to być przekształcenie zapoż. *donìs* ʽdaninaʼ (zob. s.v.) na wzór rodzimego syn. *dúoklė*, *duoklẽ* (⇐ *dúoti*). Po drugie może to być formacja paralelna do *dóklas* (pie. *deh$_2$- ʽdzielić, rozdzielaćʼ), pokazująca metatonię cyrkumfleksową (paralela: *dėklẽ*). LEW 112 umieścił wyraz s.v. *dúoti* ʽdaćʼ. ALEW 216 uważa wahanie wokalizmu *o* / *uo* za niejasne i odsyła do Stanga 1966, 41n. — Drw. *doklinis* SD «poborny, czynszowy» (syn. *čyžinis*), *doklinykas* SD «dannik; czynszownik».

domė́tis, *domiúos* (3 os. *dõmisi*), *domė́jaus* ʽuważać, zwracać na co uwagę, ciekawić się, interesować sięʼ (war. *gomė́tis*). Bez etymologii. Wygląda jak vb. denom. od osnowy na *-m-*, *domas < *dā-ma-. — Drw. *dómautis*, *-aujuos*, *-avaus* ʽszukać czegoś lepszego, przebierać, być wybrednymʼ, *dõminti* ʽzajmować, ciekawić, interesowaćʼ, nomina: *domùs* ʽuważny, zaciekawionyʼ, *įdomùs* ʽciekawy, interesującyʼ. Neoosn. *domėj-*: *domė́jimasis*, *-mosi* ʽzainteresowanie, zaciekawienie czymʼ (por. *bodė́jimasis*).

donìs, *-iẽs* 4 p.a. f. stlit.,, gw. ʽdanina, podatekʼ, SD *donis* «hołd» (syn. *doklė*), «pobor» (syn. *doklė*, *čyžė*), «podymne, łanowe, poradlne» (syn. *doklė*), *donį kam moku* «hołduię komu» (syn. *doklį duomi*). Jest to zapoż. z błr. *danь*, *-i* ʽdaninaʼ (SLA 65, LEW 99, LEW 99, ALEW 216). Z innym suf.: *donià* 4 p.a. War. *duõnis* przest. ʽdaninaʼ pokazuje dyftong dostosowany do czas. *dúoti* ʽdaćʼ (Urbutis 2010, 55). — Drw. *doninykas* SD «hołdownik»

[ʽosoba zobowiązana do składania daniny, płacenia podatków’] (syn. *doklinykas*), *doninis* SD «hołdowny» (syn. *doklinis*).

dõras, *-à* 1. ʽdobry w sensie moralnym, porządny, przyzwoity’, 2. ʽtaki, jaki powinien być, jaki się należy, odpowiedni’ (*Nebeturiu dorõs sveikatos* ʽNie mam już dobrego zdrowia’). War. *dóras, -à*. Odpowiednik łot. *dãrs* ʽpogodny (o dniu), udany, mocny, solidny, pracowity’. Etymologizacja niepewna. Było analizowane jako WSO *dār- do *dar-* (*darýti*) ⇐ *derė́ti* ʽnadawać się na coś’, zob. LEW 83. Paralela: *godùs* : *gedė́ti* (por. ALEW 217). Inna ewentualność to rekonstrukcja *dā-ra- < *deh$_2$-ro- i nawiązanie tego przymiotnika do pwk. pie. *deh$_2$- ʽdzielić, rozdzielać’ (LIV^2 103), por. wed. *áva adāt* ʽoddzielił’. Znacz. etym. ʽtaki, który dzieli sprawiedliwie’? — Drw. *dorà* ʽcnota, moralność, porządek’ (SD^1 *daran nusidemi* «popełniam, perpetro, admitto, committo, delinquo»), *doróvė* ʽcnota, zacność’, *dorúoju* adv. ʽpo dobremu’, *nedõras* ʽniegodziwy, nieuczciwy, niecny, niemoralny’ (⇒ *nedõrėlis* ʽniegodziwiec, nikczemnik’), *nepadorùs* ʽnieprzyzwoity’. Vb. denom. *dõrinti* ʽumoralniać’, *doróti, -ju, -jau* 1. ʽuprzątać, porządkować’ (*doróti javùs* ʽsprzątać zboże, urodzaj’, *par̃šą doróti* ʽpatroszyć prosię’), 2. ʽzwyciężać wroga’, *išdoróti* ʽwydać za mąż’, *sudoróti* ʽsprzątnąć, zdjąć; zwyciężyć’.

dosnùs, *-ì* 4 p.a. ʽszczodry, hojny, obfity’. War. *dósnus, dõsnas, dósnas*. Łot. *dāsns* ʽhojny’ (war. *dãzns*) odpowiada lit. *dósnas*, ale z powodu małego zasięgu jest podejrzane o zapożyczenie z litewskiego (por. ME I, 449). Analiza: *dos-na-*, drw. od neoosn. *dos-*, którą wyabstrahowano z czas. *dostyti (= *dos-sty-) ʽrozdawać’, będącego odpowiednikiem łot. *dãstît, dâstît, -u, -īju* ʽlekkomyślnie rozdawać, trwonić’, *izdāstīt* ʽroztrwonić (pieniądze, majątek)’. Rekonstrukcja: pb. *dā-stī-, intensivum do pwk. *dā- < pie. *deh$_2$-, *deh$_2$-i̯- ʽdzielić, rozdzielać’ (LIV^2 103), por. wed. *áva adāt* ʽoddzielił’, *dáyate* ʽbierze sobie część’ (*dh$_2$-éi̯e-). Paralele: *klóstyti* ⇐ *klóti* (pie. *kleh$_2$-); *móstyti* ⇐ *móti* (pie. *meh$_2$-). Inaczej ŽD 166: praformy *do-snus, *do-slus, za nim ALEW 253. — Inne drw. od *dos-*: *atãdosis* DP ʽodpłata, nagroda, oddawanie’, *dõsai* m.pl. ʽdary dla panny młodej’ (drw. wsteczny, por. *atãdvastis* ⇒ *dvastìs*), *doslùs* ʽszczodry’, SD^1 «hoyny, szczodry, uczynny» (⇒ *doslybė* SD^1 «hoyność», *doslystė* SD^1 «szczodrość»). — Stlit. *pardõsas* a. *par̃dosas* ʽsprzedaż’ oraz stpr. *perdāsai* ʽVerkauf’ może być kalką hybrydalną ze stpol. *przedaż* (lit. *-dosas* za pol. *-daż*, z ludowo-etymologicznym nawiązaniem do *dosnùs* ʽhojny’, zob. LAV 80n.). Od tego drw. *pardõstė* ʽsprzedaż’.

dõšyti, *dõšiju, dõšijau* wsch.-lit. 1. ʽdawać się we znaki, trapić’, 2. ʽzaczepiać, molestować dziewczęta’ (*Bernas dõšija mergas*). Refl. *dõšytis* a. *došýtis* 1. ʽszaleć, dokazywać — o dzieciach’, 2. ʽszaleć — o wichurze, o burzy’, 3. ʽciężko pracować, harować’. Z innym suf.: *dõšintis* ʽszaleć; ciężko pracować, (o krowie) biegać się, latować się’. Czas. denominatywny od osnowy *doš- nieustalonego pochodzenia.

dotilas: DP <dôtiłas, dótilų> ʽdatek, podatek’, SD «datek, datum» (syn. *duosnis*) — drw. na *-la-* od sb. *dā́ti- < pie. *déh$_2$-ti- ʽdola, część wydzielona’. Pwk. pie. *deh$_2$- ʽdzielić, rozdzielać’ (LIV^2 103), por. wed. *áva adāt* ʽoddzielił’. — Resegmentacja *dot-ilas* otworzyła drogę do derywacji wymiennej, stąd żm. *dõtalas* ʽdar, podarek’ (por. łot. *dãtali* m.pl. ʽpodarki’, o ile to nie lituanizm, por. ME I, 449). Drw. wsteczny: *dõtas* ʽdar, podarek’. Zob. też *dosnùs*. ALEW 218 ignoruje lit. refleksy pie. *déh$_2$- i uważa *dõtas* (war. *duotas* b.z.a.) za substantywizowane ptc.prt.pass.

dovanà, acc.sg. *dóvaną* 3 p.a. 1. ʽrzecz podarowana, dar’, 2. ʽdarowanie kary, amnestia’, 3. ʽofiara dla bóstwa’. War. *dóvana* 1 p.a., *dovenà* 3 p.a. SD *dovana* «podarek; poczeſne, podarek panu; odużne, honorarium, præmium», *dovana paminėtinė* SD «upominek, pignus amoris», *dovana vyro moteri duota* SD «wiano, dotalitium, donum nuptiale vxori a

marito datum». Odpowiednik łot. *dâvana* ʽdar, podarek’, war. *dãvana, dãvâna, dàvana*[2]. Analiza: *dov-ana* — rzeczownik utworzony od dewerbalnego przymiotnika *dóvas < *dāu̯a- ʽrozdzielający, dający’, por. pie. *dah$_2$-u̯o- < *deh$_2$-u̯o- (pwk. *deh$_2$(i̯)- ʽteilen’, por. LIV[2] 103). Co do pierwiastka por. z jednej strony wed. *áva adāt* ʽoddzielił, wydzielił’, z drugiej strony łot. *dāstît, -u, -īju* ʽlekkomyślnie rozdawać, trwonić’ < *dā-stī- (z insercją *k*: *dākstît* ʽdawać, wręczać’; zob. s.v. *dosnùs*). Paralele: *liẽkana* ⇐ *liẽkas*; z obocznym suf. *-enā-*: *gyvenà* ⇐ *gývas*. Całkiem inaczej NIL 61 (rekonstrukcja pie. *doh$_3$-u̯on-o- ⇐ pwk. *deh$_3$- ʽdawać’) i ALEW 255 (*dovanà* ma być derywatem od *dõvis* ʽSchenkung, Gabe, Spende’). — Neoosnowa *dāv- pochodzenia nominalnego ukazuje się również w łot. *dãvât* a. *dâvât, -āju* ʽdawać, dawać w darze, ofiarować swe usługi’, iter. *dãvinât* ts.[99] — Drw. *dovanaĩ* adv. ʽdarmo’, DP *dóvanai* ʽprozno’, *ne dóvanai* ʽnie darmo’ (skostniała forma dat.sg. od sb. *dovanà*), *dóvanas* ʽdarmowy’, SD «daremny» (por. suf. w *dárganas* ⇐ *dárgana* ⇐ *dárga*). Vb. denom. *dovanóti* ʽdarować, dawać w darze’ (war. *dovenóti*), SD[1] «daruię; nadarzam» (por. łot. *dāvanât* ʽobdarowywać’), drw. *neperdovanotas* SD «nieprzedarowany, incorruptus & integer testis» [ʽnieprzekupny’].

drabà 4 p.a. gw. 1. ʽopad mokrego śniegu, śniegu z deszczem’, 2. ʽflegma’ (*Drãbą drebiu*, t.y. *spjaunu skreplius*) — nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *drab-* ⇐ *dreb-*, por. *drebiù, drẽbti* ʽbryznąć, rzucić czymś mokrym a gęstym’. Cps. *sniẽgdraba* ʽdeszcz ze śniegiem, plucha’ (por. *sniẽgas*), *šlãpdraba* ʽplucha’ : łot. *slapdrabs* ts. (por. *šlãpias*, łot. *slapjš*). Czy tu *núodraba*, żm. *nū̃draba* c. ʽczłowiek rosły, postawny, wielki’ (por. typ *núodvasa*)? — Z innymi suf.: *drabnà* ʽopad mokrego śniegu na wiosnę, śnieg chwilowy; ciasto na placki ziemniaczane; bagno, grzęzawisko’, *drãbnas* a. *drabnùs* ʽociężały, nieochoczy, ciężki (o powietrzu)’. Osobno zob. *drabstýti*. — Stary SO jest poświadczony również w pgerm. *drab-, por. śrdn. *draf*, śrwn. *treber* n.pl. ʽwytłoczyny winne’ (Heidermanns 1993, 160n.).

drabstýti, *drabstaũ*, *drabsčiaũ* 1. intr. ʽpadać — o śniegu’, 2. tr. ʽ(błotem) bryzgać, tryskać, chlapać, rozchlapywać’, 3. ʽrozrzucać gnój’, 4. ʽszastać pieniędzmi’. SD[1] *drapstau* «płuszczę et płuskam» [ʽochlapywać czymś brudzącym, bryzgać, brudzić’, SPXVI] (syn. *taškau*), *ažudrabstyt* SD «zapluskać co» [ʽzachlapać, zabrudzić’] (syn. *ažutaškyt*), *nudrabstýti* ʽnachlapać’, *sudrapstýti* DP ʽpopluskać (o szacie)’. Frequentativum z suf. *-styti* i SO *drab-* ⇐ *dreb-*, por. *drẽbti* m.in. ʽbryznąć’. Paralele: *barstýti* ⇐ *beȓti*; *lakstýti* ⇐ *lẽkti*; *slapstýti* ⇐ *slẽpti*. Nieco inaczej ALEW 219, który zakłada *drìbti* m.in. ʽpadać — o śniegu’ jako punkt wyjścia derywacji. — Drw. *drapstymas* SD[1] «płuskanie, inquinatio» [ʽbrudzenie, zanieczyszczanie’]. — Z nowym SO *draib-* ⇐ *drib-*: *draibstýti* (zob.). — Inne czasowniki na SO *drab-*: *drabìnti* ʽrobić ociężałym, zwiędłym’ (refl. *pasidrabìnti* ʽzrobić się ociężałym’), *drabsóti* ʽbyć ociężałym, leżeć w stanie wyciągniętym, leżeć leniwie’ (syn. *drybsóti*).

drabùžis, *-io* 1. ʽodzież, ubranie, suknia, strój’, 2. ʽstrzęp, szmata’ — należy do rodziny *dróbė* ʽpłótno’ (zob. s.v.). Potwierdza to gwarowy war. *drobùžis*, gdzie samogłoskę pierwiastkową wyrównano właśnie do *dróbė*. Objaśnienie wokalizmu *drab-* może być dwojakie. Po pierwsze, obecność takich synonimów, jak *drãpanos* f.pl. ʽodzież, bielizna’ i *drãbanas* ʽłachman’ obok *drẽpenos* f.pl. ʽznoszona odzież; łachmany’, pozwala ująć *drap-*, wtórnie *drab-* jako stary st. *o* do pie. *drep- ʽoderwać, uciąć’ (zob. LIV[2] 128: gr. δρέπω ʽzrywać, zbierać — owoce, kwiaty’). Zob. też ALEW 219, 221. Po drugie, można widzieć w *drab-* innowacyjny st. zanikowy, utworzony na podstawie st. pełnego pb. *drāb- (*dróbė*) według reguły *ā ⇒ *ă. Paralele: *lajùs* : *lóti*; *šakùs* : *šókti*; *bãžmas* : łot. *bāzt*. Osobno zob. *drãpana*. — BSW 61 i LEW 100 w ślad za Bernekerem, SEW I, 219 łączyli lit. *drap-* / *drob-* z

[99] Bez związku z łot. *dãvât* jest osnowa *dava-* czasownika scs. *razdavati* ʽrozdawać, rozdzielać’. Polega to na odnowieniu iter. *razdajati* (por. *dają̨, -eši* ʽdaję’) za pomocą neosuf. *-vati*. Ten ostatni został wydrębniony drogą metanalizy w typie *-byvati*, *-kryvati* (iter. do *byti* ʽbyć’, *kryti* ʽkryć’). Zob. uwagi s.v. *buv-* i *krūvà*.

głuż. *draby* ʽwszelka odzież’, czes. *zdraby* ʽgałgany, łachmany’. Zdaniem LEW 100 wyrazy te łączą się dalej z rodziną czas. *dir̃ti*, mianowicie na mocy hipotezy o rozszerzeniu pierwiastkowym *-p-*. Rozszerzenie takie widzi autor również w słow. *drapati* ʽkratzen, reißen’. — Sufiks *-už-* ukazuje się również z samogłoską długą: *drabū̃žis*, *drobū̃žis*. — Jest też war. z samogłoską *e*: *drebùžis* ʽodzież, ubranie’. Jest on o tyle ważny, że ma odpowiednik w łot. *drẽbe* ʽsuknia, odzież’, pl. *drẽbes* ʽbielizna’ (prawdopodobnie drw. wsteczny typu *drãpas* ⇐ *drãpana*). ALEW 219 sądzi, że war. *drebùžis* pojawił się w wyniku adideacji do vb. *drebė́ti* ʽdrżeć’.

drãgės, *-ių* f.pl. 1. stlit. ʽdrożdże’ (BRB, jako glosa do *mielės* ʽdie hefen’), 2. gw. ʽosad z topionego tłuszczu rybiego’ (Litwa pruska). Prawdopodobnie jest to zapożyczenie ze stpr. *dragios* EV ʽdrożdże, Heuen [Hefen]’ (*dragijās f.pl.), drw. od *drag- < pie. *d^{h}rag^{h}-? Por. Žulys, *Balt* I:2, 1966, 151n., PKEŽ 1, 217n., Urbutis 2009, 315. Do drugiego ze znaczeń litewskich nawiązuje z jednej strony wyraz łot. *dradži* m.pl. ʽresztki wysmażonej słoniny, skwarki, remains of cooked fat’ (Būga, RR III, 206 uważał tę formę za kuronizm), z drugiej strony jedno z użyć wyrazu słń. *drôzga* (zob. niżej). Zestawia się ze stisl. *dregg* f. ʽmęty, szumowiny, osad; drożdże’, łac. *fracēs*, *-um* f.pl. ʽwytłoczyny z oliwek a. winogron’, por. BSW 58, LEW 100, de Vaan 2008, 238, Kroonen 2013, 99. Dalszy wywód niepewny. Znacz. etym. ʽcoś rozdrobnionego, rozgniecionego’? Wyraz pochodzenia nieindoeuropejskiego? (por. de Vaan, *l.c.*). ALEW 219n. wychodzi od pie. *d^{h}roh$_{1}$g^{h}- / *d^{h}ṛh$_{1}$g^{h}- ʽosad denny; drożdże’. — Nieco odchyla się od tego psł. *drozga, por. słń. *drôzga* ʽrozgniecione owoce, zwł. winogrona, zacier, brzeczka winna; osad z topionego tłuszczu’, sch. *drȍzga* ʽszlaka, żużel; osad, namuł, szlam’. — Por. jeszcze drw. psł. *drozg-ĭja (*d^{h}rasg^{h}-i̯eh$_{2}$), scs. *droždĭję* f.pl. ʽzaczyn, zakwas’, ros. *dróžži* m.pl. ʽzaczyn, zakwas do chleba, zakwas piwny, zacier’, ros. gw. *drožžá* (*droždžĭja), pol. *drożdże* f.pl., stpol. *drożdża* sg. (REW I, 371, ESJS 149n., Boryś 2005, 127).

draibstýti, *draibstaũ*, *draibsčiaũ* gw. ʽiść po błocie rozchlapując je’, *apdraibstýti* ʽzachlapać, ochlapać błotem a. gnojem’, *nudraibstýti* ʽbrudzić, zanieczyszczać odchodami (o kurach). Refl. *draibstýtis* ʽtułać się, nie móc znaleźć sobie miejsca’, *iššidraibstýti* ʽporozkładać się (po kątach do snu); wylegiwać się’. Frequentativum z suf. *-styti* i innowacyjnym SO *draib-* ⇐ *drib-* (⇐ *dreb-*), zob. *drìbti*, *drė̃bti*. Paralele: *smaigstýtis* ⇐ *smig-* (*smeg-*); *draiskýti* ⇐ *drisk-* (*dresk-*). Por. stary SO *drab-* w *drabstýti*.

draikýti, *draikaũ*, *draikiaũ* ʽroztrząsać, roztrzepywać’, *išdraikýti* ʽrozrzucać — słomę, siano’ (⇒ łot. *izdraiķît* ʽporozrzucać’), *uždraikýti* ʽzasypać, zasypywać’. Refl. *draikýtis* 1. ʽrozwichrzyć się, rozczochrać się’, 2. ʽ(o suce) być w rui’, *draikausi* SD «błąkam się», *iššidraikýti* ʽrozleźć się, rozwiać się, rozpostrzeć się’. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *draik-* ⇐ *driek-*, zob. *driẽkti*. Paralele: *graibýti* ⇐ *griẽbti*; *laižýti* ⇐ *liẽžti*; *kraipýti* ⇐ *kreĩpti*. — Z innymi suf.: *dráikioti* ʽwikłać, plątać’, *dráikiotis* 1. ʽ(o dziewczynie, kobiecie) zadawać się z mężczyznami’ (*Su visais bernais dráikiojas to merga*), 2. ʽ(o suce) być w cieczce’ (*kalẽ dráikiojas*); *išdraikstýti* ʽrozrzucać, roztrzepywać; rozwichrzyć (włosy)’. — Nomina na SO *draik-*: *draikà* ʽruja, cieczka’, *draĩkalas* ʽcoś splątanego, splątane nici, przędza, len’, *draĩkčius* ʽwłóczęga’ (SD «biegun, błąkacz», syn. *klaidūnas*, *padaužuo*), *draĩkos* f.pl. ʽpaprochy słomy, siana; rozrzucone śmiecie; cienkie gałązki’, *padráika* ʽwłóczęga’, *padráikos* (zob.), cps. *šùndraika* a. *šundráika* bot. ʽwidłak, Lycopodium’ (por. *šuõ*; war. *šundríeka*).

draiskýti, *draiskaũ*, *draiskiaũ* ʽrozrzucać, targać, wichrzyć’. Odpowiednik łot. *draĩskât*, *-āju* ʽrwać, rozrywać; szaleć, dokazywać’. Causativum z suf. *-yti* i innowacyjnym SO *draisk-* od *drisk-* ⇐ *dresk-* (Leskien 1884, 325), zob. *dreskiù*, *drė̃ksti*. Paralele: *maizgýti* ⇐ *mizg-* (pwk. *mezg-*); *raizgýti* ⇐ *rizg-* (pwk. *rezg-*); *tráiškyti* ⇐ *trišk-* (pwk. *trešk-*). Inaczej LEW 101

(s.v. *draskà*). — Drw. *draĩskalas* peior. ʽpodarte ubranie, strzęp, łachman, gałgan', ⇒ *draiskãlius* ʽobdartus, łachmaniarz'. Por. łot. *draĩska* c. ʽkto szybko zdziera ubranie', *draiskas* f.pl. ʽszmaty', *draiski bẽrni* m.pl. ʽrozpuszczone dzieci'. — Z sonoryzacją *i̯sk* > *i̯zg*: *draizgýti* ʽtargać, wichrzyć', *draizgóti* ʽstroić żarty'. — Nowy SE *dreisk-* ⇐ *drisk-*: *dréiskėti, -ėja, -ėjo* ʽrwać się', DP ʽtargać się'. Paralele: *bréizgėti* ⇐ *brizg-* (*brezg-*); *kréitėti* ⇐ *krit-* (*kret-*); *tréikėti* ⇐ *trik-* (*trek-*). — Ze słowiańskiego por. infigowany temat nominalny *dręsk- (por. lit. *driñska* ⇐ *drìksti*), który uległ sonoryzacji w *dręzg-: scs. *dręzga* ʽlas', strus. *drjazga* ts., ros. *drjazg* m. ʽwiatrołom, chrust, drewno dryfujące w wodzie', pol. gw. *drzęzg* ʽszczapa drewna', stczes. *dřízhati* ʽrąbać drzewo na opał'.

drãkas I stlit. ʽsmok' (syn. *smãkas*). Dwuznaczne. Albo zapoż. z nwn. *Drache* m. ʽsmok' (śrwn. *trache*), albo drw. wsteczny *drãkas* od *drakõnas* ʽsmok' (zob.). Inaczej SLA 65, który przyjął zapoż. ze strus. *drokŭ* (⇐ gr. δράκος), co jednak nie jest pewne z powodu braku kontynuantów formy *drokŭ* ʽsmok'.

drãkas II gw. 1. ʽawantura, kłótnia; bójka', 2. ʽmiejsce w polu spustoszone przez bydło, szkoda' — zapoż. z błr. ros. *dráka, -i* (⇐ *drátьsja* ʽbić się'). Por. polski rusycyzm *draka* ʽawantura, bójka'.

drakõnas, *drakònas* gw. ʽsmok' — zapoż. z błr. ros. *drakón, -a* (⇐ łac. *draconem* acc.sg. ʽsmok'), por. REW I, 367, ESBM 3, 147n.

dramb- gw.: *drambà* ʽślad w stratowanym zbożu', *drambalaĩ* m.pl. ʽosad, męty, gąszcz (w płynie)', *drambaliẽnė* ʽsłota, plucha' (syn. *drabà*), *drambãlius* ʽgrubas, brzuchacz; dziecko umorusane', *drambãlinti* a. *drambãlyti* ʽrozdeptywać, tratować — o koniach, bydle' (syn. *drem̃bti*), *drambãžius* ʽgrubas, brzuchacz', *dramblẽ* ʽwielki brzuch', *dramblỹs* 1. ʽczłowiek ociężały, nieruchawy, grubas, brzuchacz' (por. zapoż. łot. *dramblis* ʽżarłok'), 2. ʽsłoń, Elephas'. Por. Kabašinskaitė 50: sprzeciw wobec próby wyprowadzenia *dramblỹs* ʽsłoń' z zapożyczenia nwn. *Dromedar, Trampeltier*. Wszystkie wymienione wyrazy mają za osnowę neopwk. *dramb-*, który jest derywatem apofonicznym od *drimb-*, por. *drim̃ba*, prs. infig. do *drìbti* ʽpadać, osuwać się, zwisać, stawać się ochlapłym, wątłym, miękkim', też ʽpadać — o śniegu' (por. ALEW 220). Zob. też *drem̃bti*. Paralele: *klamp-* ⇐ *klimp-* (s.v. *klim̃pti*); *kramt-* ⇐ *krimt-* (s.v. *krim̃sti*); *slamp-* ⇐ *slimp-* (s.v. *slẽpti*).

dránga gw. 1. ʽdrąg, długa gruba żerdź, używana do podważania a. toczenia ciężarów (kamienia, belki, beczki), por. syn. *dálba*, 2. ʽjeden z bocznych drągów wozu drągowego', 3. ʽboczna deska łóżka' — zapoż. z pol. *drąg* ze zmianą rodzaju gramatycznego (war. *drañgas* ʽdrąg'). Co do akutu por. zapoż. *pastrángas, varánka*. Wbrew BSW 59 nie widać podstaw do przyjęcia pokrewieństwa z psł. *drǫgŭ*, scs. *drǫgŭ* ʽkij, pałka, drąg', strus. *drugŭ*, słń. *drôg*, czes. gw. *drouh* ts. Ostatnio ESJS 150 powraca do starego zrównania lit. *dránga* ze scs. *drǫgŭ*, co więcej opisuje *dránga* jako drw. apofoniczny od *dréngti* ʽdrzeć, zdzierać, zużywać, np. o odzieży' (zob. s.v.). Kroonen 2013, 99n. dodaje do tego stnord. *drangr* m. ʽ(detached) pillar of rock' od czas. *drengja* ʽprzymocować, to fasten'. — Drw. *drangaĩ* 4 p.a. m.pl. ʽwóz drągowy, tj. mający po bokach dwa grube drągi, a między nimi deskę; wóz drabiniasty', *drángos* f.pl. 1. ʽboki wozu (drabiny, deski)', 2. ʽgórna część wozu (bez kół)', 3. ʽwóz a. sanie do gnoju', 4. ʽtylna część wozu', *drangìnis vežìmas* ʽwóz drągowy'.

drãpana pot. ʽodzienie, ubiór' (przest. ʽszata'), pl. *drãpanos* ʽchusty; bielizna'. *drapana nekaltybės* PK ʽszata niewinności', *velėju drapanas* SD «pierzę vel piorę chusty». Paralele: *gárbanos, spùrganos, strãzdanos*. — War. z samogłoską pwk. *e*: *drẽpenos* f.pl. ʽznoszona odzież, łachmany; bielizna' < *drep-enā-. Nie wiadomo, czy to apofonia, czy zmiana fonetyczna z *drapenā- (por. *drebùžis* ob. *drabùžis*). — War. z suf. *-ana-* i dźwięcznym wygłosem pwk.: *drãbanas*, pl. *-aĩ* ʽłachman, strzęp': *Drabanaĩ yra smulkmenos*

drabužių, skarmalai 'Drabanai to strzępy odzienia, szmaty'. — Są to deverbativa od pb. *drep- / *drap- < pie. *drep- / *drop- 'odciąć, uciąć, oderwać' (LIV² 128), por. gr. δρέπω 'zrywać, zbierać (owoce, kwiaty); używać, korzystać', δρέπτω 'zrywać, zbierać', wed. *drāpí-* m. 'płaszcz, szata', łac. *drappus* m. 'ścierka, szmata', stnord. *trǫf* n.pl. 'rąbek, strzęp'. Zob. też LEW 100, s.v. *drabùžis*, ALEW 220n. Osobno zob. *dróbė*. — Drw. *añdrapanės* a. *añtdrapanės* f.pl. 'miesiączka', *añtdrapaniai* m.pl. ts. (dosł. 'to, co na bieliznie, plamy krwi na bieliźnie'), *drapãnė* 'pomieszczenie do przechowywania odzieży', *drapãnės* f.pl. 'miesiączka'. — Drw. wsteczny: *drãpas* 'grube okrycie wełniane' (por. łot. *drẽbe* 'suknia, odzież', pl. *drẽbes* 'bielizna'; lit. *spal̃gena* ⇒ *spal̃gė*). — Cps. *drapánkubilis* 'kosz posażny', war. *drabánkubilis* (por. *kùbilas*), *drãpanpalaikė* 'znoszone ubranie, odzież' (por. *pãlaikas*).

draskýti, *draskaũ*, *draskiaũ* 'drzeć, rozdzierać; szarpać, rozszarpywać; drapać', DP też 'targać, łupić', SD *draskau* «drapię co, drę» (syn. *plėšau*), «szarpam co», *apdraskýti* 'odrapać, obszarpać, wystrzępić, zrywać (liście)', *nudraskýti* 'poobrywać, poobdzierać', *pradraskýti* 'przedzierać, rozdrapywać'. Iteratyw na SO *drask-* do *dresk-* / *drisk-*, zob. *drė̃ksti*, *drìksti* (LEW 101, ALEW 221). Paralele: *kratýti* ⇐ *krė̃sti*; *slapýti* ⇐ *slė̃pti*. — Odpowiednik łot. *drašķît*, *-īju* 'rozłupywać, rozszczepiać', refl. 'szarpać się'. Z innym suf.: łot. *draskât*, *-āju* 'rozrywać, zdzierać, skrobać'. Nie można wykluczyć, że psł. *draskati: bg. *dráskam* 'drapać, skrobać', pol. gw. *draskać* 'krzesać; zapalać zapałkę' obok *drasnąć* 'zadrapać, skaleczyć' (z *drasknąć) jest refleksem WSO, pbsł. *drāsk-ā-. Por. innowacyjny SO *draisk-* ⇐ *drisk-* s.v. *draiskýti*. — Drw. *draskinė́ti* 'rozdzierać (starą koszulę); drapać (drzwi, o kocie), rozdrapywać (strupy)'. Nomina: *draskà* 'szczapa, wiór', SD *draska gelažinė* «łuska żelazna», *drãskana* 'podarte ubranie; kto szybko zdziera ubranie; ktoś skory do bitki' (por. suf. w *gãbana*, *drãpanos*), *draskus* SD «łupieżny, prædatorius» (syn. *lupus*, *plėšus*). — Neoosn. *drasky-*: *draskymas* SD «drapiestwo, drapież; łupiestwo, ździerstwo, łupienie» (syn. *plėšymas*), «szarpanina», *draskytojas* SD «drapieżca; łupieżca; szarpacz» (syn. *plėšytojas*).

drąsùs, *-ì* 4 p.a. 'śmiały, odważny, dzielny (w walce)'. SD <drusus> «śmiały». War. *drą̃sus* 2 p.a. Odpowiednik łot. *drùoss*, *drùošs* 'odważny, dzielny; bezpieczny, pewny'. Dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SO *drans-, który utworzono od neopwk. *drins- (por. prs. infig. *dri-n-su s.v. *drį̃sti*), albo też od neopwk. *drens- (por. prs. *dręsù* 'śmiem' s.v. *drį̃sti*). Paralele apofoniczne: *alsùs* 'męczący' ⇐ *il̃sti*; *brangùs* 'drogi' ⇐ *brìngti*; *klampùs* 'grząski' ⇐ *klim̃pti*. Por. LEW 101n., Karulis I, 231, ALEW 222. — Drw. *drąsà* 'śmiałość, odwaga', *drąsà* adv. 'śmiało, odważnie' (Donełajtis), *drąseikà* 'śmiałek', *drąsybė*: SD <drusibe> «śmiałość dobra», *drąsmẽ* 'śmiałość, odwaga' (por. *tankmẽ* ⇐ *tankùs*), *drąsuõlis* 'śmiałek' (suf. jak w *narsuõlis*). — Vb. denom. 1. *drąsáuti* 'nadrabiać śmiałością, śmiałkować, ryzykować', 2. *drasė́ti* 'nabierać śmiałości, odwagi', 3. *drą́sinti*: *įdrą́sinti* 'ośmielić, pobudzić do śmiałości', SD *įdrųsinu* «ubespieczam kogo». — Stlit. *dręsus* 'śmiały, odważny', np. *Buvo dręsus ans pranašas tarp smarkių žvėrų įmestas* PK 137_{12} 'Był przespieczen Prorok święty miedzy srogiemi źwierzęty' — dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SE *drens-, utworzony od prs. infig. *dręsù* stlit. i gw. 'mam śmiałość, ośmielam się' (zob. *drį̃sti*). Paralele: *stambùs* ⇐ *stem̃bti*; *stangùs* ⇐ *sténgti*. Por. NIL 122n., przyp. 12 (wywód *drąsùs* z prs. infig. pie. *dʰre-n-s-e/o- nie wydaje się jednak trafny). Zwraca uwagę brak derywatów od war. *dręsus*.

draũgas 'przyjaciel, kolega, towarzysz, druh' (f. *draũgė* a. *draugẽ*), DP 'gamrat, miłośnik', SD «drużba», *nedraũgas* 'wróg, nieprzyjaciel'. Odpowiedniki bałt.: łot. *dràugs* 'towarzysz, kolega; człon pary' (f. *dràudzene* 'przyjaciółka'), stpr. *draugiwaldūnen* acc.sg. 'Miterbe, współdziedzic', *sendraugiwēldnikai* nom.pl. 'Miterben, 'współdziedzice'. Wraz ze scs. *drugŭ* 'przyjaciel; drugi', *nedrugŭ* 'nieprzyjaciel' kontynuuje pbsł. *drau̯g-a- (BSW 59) < pie. *dʰrou̯gʰ-o- (IEW 255), por. goc. *gadrauhts* 'żołnierz' (*ga-druhta-), stang. *gedrēag*

ʻgospodarz, hostʼ (*ga-drauga-). W językach bsł. należy się liczyć z zanikiem czasownika *dri̯au̯gti, który był odpowiednikiem goc. *driugan* ʻciągnąć na wojnęʼ (ESJS 151), stang. *drēogan* ʻto do, work; to endure, sufferʼ, śrang. *drīen* ʻto perform; to experience; to put up with, endureʼ, < pie. *d[h]reu̯g[h]- (LIV[2] 157: ʻGefolgschaft leistenʼ). Zob. też Kroonen 3013, 102: pgerm. *dreugan- ʻto do a duty(?)ʼ. Znacz. etymologicznym drw. *drau̯g-a- mogło być ʻczłonek drużyny, towarzysz w wyprawie wojennejʼ. Por. jeszcze LEW 102, ALEW 224, PKEŽ 1, 221n., REW I, 373, ESJS 151. — Ze stlit. znana jest forma *sudrùgo* prt. ʻzadał się z kim, zaprzyjaźnił sięʼ, inf. *sudrùgti* (Bretkun), nie wiadomo tylko, czy st. zanikowy *drug-* jest odziedziczony, czy też dopiero litewski. Por. goc. *drauhti-witoþ* ʻmilitary serviceʼ, stang. *dryht* f. ʻpeople, multitude, armyʼ, śrwn. *truht* ʻtroop, squad, platoonʼ, < pgerm. *druhti- f. ʻhost, retinueʼ (Kroonen 2013, 104). — Drw. *draugà* ʻkoleżanka, przyjaciółkaʼ, *draũgalas* ʻtowarzysz, drużba, rozpustnikʼ, SD «cudzołożnik, adulter, stuprator», SD[1] «kurwiarz, kurewnik», *draugalà* 1. ʻdruhna, drużkaʼ, 2. ʻżonaʼ, DP ʻnałożnicaʼ, 3. SD «cudzołożnica» (por. łot. *draugala* a. *draugaļa* ʻprzyjaciółka, kochankaʼ), ⇒ vb. denom. *draugaláuti* DP ʻnieczystotę płodzićʼ, SD «cudzołożyć»; *draugijà* ʻtowarzystwo, stowarzyszenieʼ, *draugė̃* DP ʻtowarzystwo, rzesza, poczet, społecznośćʼ, SD «bractwo; cech» (por. łot. *dràudze* ʻgmina, Gemeindeʼ), *draugė kelinga* SD «komitywa, towarzystwo podrożne», *draugè* adv. ʻrazem, wspólnie, łącznieʼ, *drauge vienas untram* SD «wzajem» (por. przysłówek strus. *drugŭ* ʻrazem, jednocześnieʼ, ros. *vdrug* ʻwtem, nagle, niespodzianie, znienackaʼ), *draugẽlė* a. *draugelė̃* pot. ʻłajno krowie, krowieniecʼ, *draugė̃tai* adv. SD «pacholczno» [ʻmając wielu pachołków, w towarzystwie wielu pachołkówʼ, SPXVI], *draugyba* przest. ʻtowarzystwo; przyjaźńʼ (por. łot. *dràudzība* ʻprzyjaźńʼ), *drauginykas* SD «towarzysz» (syn. *sėbras*), *draugystà* przest. ʻobcowanie (świętych)ʼ, gw. ʻpara małżeńskaʼ, *draugỹstė* ʻprzyjaźń, koleżeństwo; towarzystwo; wspólnota wiernychʼ, też ʻrodzina pszczelaʼ, *drauguõlis*, *-ė* ʻmałżonekʼ (⇒ *drauguolystà* ʻmałżeństwoʼ), *draugùs* ʻprzyjazny, łatwo nawiązujący przyjaźńʼ, *nedraugìngas* ʻnietowarzyskiʼ (m.in. SD). — Zgodność słowotwórcza łączy drw. lit. *draugìnis* ʻwspólny (np. zarząd); zbiorowy (o liczebniku); towarzyskiʼ z psł. *družĭnŭ, por. cs. *družĭnŭ*, ros. *drúžnyj* ʻprzyjacielskiʼ, < pbsł. *drau̯g-ina- (BSW 59). — Złożenia są reprezentowane przez kalki pewnych compositów niemieckich, np. *draũgbrolis* ʻwspółbratʼ (ob. *sámbrolis*) 1. ʻwspółbratʼ, 2. ʻczłonek bractwaʼ ⇐ nwn. *Mitbruder*; *draugmiesčionis* DP ʻwspółmieszczaninʼ ⇐ nwn. *Mitbürger*; *draũgsąnaris* ʻwspółczłonekʼ ⇐ nwn. *Mitglied*; *draũgtarnis* ʻwspółsługaʼ (DP *draugiatarnis* ʻspołsługaʼ) ⇐ nwn. *Mitknecht* — wszystko książkowe. — Vb. denom. *draugáuti* ʻkolegować, przyjaźnić sięʼ, stlit. ʻobcowaćʼ, SD «cudzołożyć».

drausmė̃ ʻdyscyplina (pracy), karność (żołnierska), rygor (więzienny)ʼ — dewerbalne abstractum na *-mė*, utworzone od neopwk. *draus-* ⇐ inf. *draũsti* ʻzabraniaćʼ (zob. s.v.). Paralele: *bausmė̃* ⇐ *baũs(ti)*; *grėsmė̃* ⇐ *grės(ti)*; *reikšmė̃* ⇐ *réikš(ti)*. Inaczej ŽD 206 i GJL II, § 275 (suf. *-smė*). — Neoosn. *drausm-*: *drausmùs* SD «karny» (syn. *nuodraudus*).

draũsti, *draudžiù*, *draudžiaũ* 1. ʻzakazywać, zabraniać, wzbraniać, karcićʼ, 2. ʻnamawiać do pozostaniaʼ (*Manè draũdžia dár pasilikti*), SD[1] *draudžiu* «hamuię, nie dopuszczam, powściągam». War. gw. *driaũsti* (zob. Karaliūnas 1987, 21). Cps. *apdraũsti* ʻubezpieczyć (dom przed pożarem)ʼ, *ažudraust* SD «zatrącam, zatrącić kogo, mactare aliquem, fuste» [ʻzdzielić kogo, np. kijemʼ] (⇒ *ažudraustas* «zakazany»), *nudraũsti* ʻodzwyczaić karcąc, zabraniającʼ, *sudraũsti* ʻskarcić, zgromić, skrzyczeć, ukarać; uspokoić, powstrzymaćʼ, *sudraudžiu* SD[1] «pohamuię». Refl. *draũstis* ʻwzbraniać sobieʼ, stlit. ʻpowściągać się, temperować sięʼ, *apsidraũsti* ʻubezpieczyć sięʼ. Pdg. quasiprymarny, wywodzi się z iteratywnego prs. *draudžiù* do *draudýti (por. *draũdinti* ʻkarcić, karaćʼ, iter. *draudinė́ti* ts.). Paralele: *baudžiù* do *baũsti*; *daužiù* do *daũžti*. — Neopwk. *draus-*: *drausmė̃* (zob.). — Odpowiedniki bałt.: *dràudêt*, *-u*, *-ẽju* ʻgrozićʼ (*drausma* ʻgroźba, strachʼ), stpr. *ni*

draudieiti ʻnie wzbraniajcie!', czyt. [ni draudi.jeiti], forma ipv. od vb. *draudijāt, 3 os. prs. *draudijai (paralela: *klausieiti* ʻsłuchajcie!'). Czas. bałtycki nie ma jasnych nawiązań ie. ALEW 225 zakłada tożsamość pierwiastka w *draũsti* i *drovė́tis* ʻwstydzić się, krępować się' (zob. s.v.). — SZ *drud-*: łot. gw. *drudêt* ʻzadowalać się czym'. — WSZ *drūd-: łot. *drūsme* ʻnagana, kara' (z insercją *k*: *drūkste* ts.), *drūsmîgs* ʻokropny, odrażający'.

drebė́ti, *drebù*, *drebė́jau* ʻtrząść się, drgać, drżeć, dygotać'. DP ʻbyć zatrwożonym, uciekać, drżeć, trząść się'. SD *drebu* «boię się; drżę; trzęsę się», *padrebė́ti* ʻzachwiać się'. Odpowiada łot. *drebêt*, *-u*, *-ēju* ʻdrżeć, trząść się'. Durativum stanu na *-ėti* od pwk. *dreb-*, zob. *drė̃bti*, *drìbti* (por. Lew 104, ALEW 226). — Neoosn. *drebėj-*: *drebė́jimas* ʻdrżenie (rąk), dygotanie (z zimna)', DP ʻdrżenie, trzęsienie, wstyd', SD «drżenie» (syn. *drebulys*), «trzęsienie czego» (syn. *kratymas*), *žẽmės drebė́jimas* ʻtrzęsienie ziemi' (por. *judė́jimas*, *kalė́jimas*). — Caus. *drẽbinti* ʻwstrząsać, potrząsać, wprawiać w drżenie' (por. łot. *drebinât* ts., też ʻdrżeć; biec drobnym kłusem'). — Nomina z *dreb-*: *dreblỹs* ʻplucha, opad mokrego śniegu', *drebùčiai* m.pl. ʻgalareta, zimne nóżki', *drebulė̃* ʻosika, Populus tremula' (⇒ n.m. *Drebuliaĩ*, *Drebulìnė*, *Drebulỹnė* 2x), *drebulỹs* ʻdreszcz; drżenie (z zimna, strachu), drżączka; trzęsienie (ziemi)', też ʻgalareta', SD «drżenie» (syn. *drebėjimas*), «trzęsawica choroba» (por. łot. *drębulis* ʻdreszcz, drżenie'), *drebulỹs*, *-ė̃* ʻczłowiek, który drży, trzęsie się; zmarźluch', ⇒ *drebulingai* adv. SD «boiaźliwie» (syn. *baikščiai*, *bailiai*), *drebùs* ʻbojaźliwy', SD «drżący», *drebutíena* a. *drebutiẽnė* ʻgalareta', *drebùtis* bot. ʻgrzyb trufla rzekoma, Tremellodon', *drebužė̃* ʻosika'. Cps. *drebarañkis* ʻten, komu trzęsą się ręce, drżą palce' (por. *rankà*). — SO *drab-*: *drabìnti* ʻwstrząsać ciałem (o gorączce, febrze)', *drabùs* ʻtrząski, drżący (o liściach osiki)'.

drė̃bti, *drebiù*, *drėbiaũ* 1. ʻbryznąć, np. błotem', 2. ʻrzucać czymś mokrym i gęstym (np. tynkiem), chlastać, uderzać z pluskiem, chlupotem', 3. ʻobrzucać (ścianę) mokrą gliną', 4. intr. ʻpadać — o mokrym śniegu', 5. przen. ʻwypróżniać się', 6. ʻzdzielić, uderzyć', 7. ʻrobić coś byle jak, niedbale', 8. ʻszorstko, niegrzecznie odpowiadać'. Cps. *išdrė̃bti* ʻwychlupnąć, wychlusnąć', *nudrė̃bti* ʻulepić z gliny; zrzucić, cisnąć', *padrė̃bti* ʻchlasnąć czymś gęstym, rzucić (narzędzia) gdzie popadnie', *pardrė̃bti* ʻrzucić, powalić kogoś lub coś miękkiego, otyłego', *sudrė̃bti* ʻwrzucić (kaszę do miski); ulepić z gliny (ścianę)', refl. *atsidrė̃bti* ʻpołożyć się rozciągnąwszy się w niedbałej pozie, rozwalić się (w krześle)'. Odpowiednik łot. *drêbt*, *drēbju*, *drēbu* ʻpadać — o mokrym, lepkim śniegu podczas kurniawy'. Do pie. *$d^h reb^h$- ʻsich ausscheiden, sich niederschlagen, gerinnen' (LIV[2] 153), por. gr. τρέφω, ἔτραφον, τέτροφα ʻzgęszczać, ścinać, powodować krzepnięcie, zsiadanie się czegoś; żywić, karmić, utrzymywać' (LEW 104, Beekes 2010, 1505). — Drw. *drebė́ti* (zob., tam też nomina z *dreb-*). — WSE *drėb-*: *drėbiaũ* (prt.), *drė̃bulti*, prs. *drė̃bula* ʻpada śnieg mokry i rzadki', nomina: *drė̃balas* ʻglina zmieszana ze słomą (do obrzucania ściany); nieudane masło, nieudana konfitura', *drėbė́jas* ʻtynkarz', *drė̃blas* ʻmokry, dżdżysty, jak podczas pluchy', *drėbtìnis* ʻulepiony z gliny'. — SZ *drib-*: *drìbti* (zob.). — SO *drab-*: *drabstýti* (zob.), *drabà* (zob.). — Nowy SO *draib-*: *draibstýti* (zob.). — WSO *drob-* < *drāb-: *drõblis* (zob.).

drė́gnas, *-à* ʻmokry (śnieg, ubranie), rozmokły (o drodze), wilgotny, nasycony wilgocią' (war. *drė̃gnas*), *drėgnùs* ʻwilgotny, słotny, dżdżysty (o jesieni)', SD «iłowaty, wilgotny» (syn. *šlapias*). Odpowiednik łot. *drêgns* ʻmokry, wilgotny' (też *drēgs* ʻsłota, plucha', *drēgzna* ʻpora zimna i wilgotna'). Inne nomina: *apýdrėgnis* ʻmokrawy', *drėgnà* ʻwilgoć', *drėgnatìs*, *-iẽs* f. ʻdżdżysta pogoda, słota', *drėgnùmas* ʻwilgoć', SD «ił, wilgotność, wilgoć» (syn. *šlapuma*, *drėgnyba*), *drėgnumas kūno vanduoto* SD «flegma, pituita», *drėgnumas vienas terp keturių tulžis* SD «kolera, bilis». Vb. denom. *drė́gninti* ʻzwilżać (ziemię)', SD *drėgninu* «odwilżam», *drėgnýti*, *-ija*, *-ijo* ʻwilgnąć, nabierać wilgoci', *drėgnóti*

ʽmżyć, popadywać; padać — o deszczu ze śniegiemʼ. — Vb. *drė́kti, drė́ksta, drė́ko* intr. ʽwilgotnieć, nasiąkać wilgocią, moczyć sięʼ (ze zmiany *drė́g-sta*), *atadrėkstu* SD «wilgnę, wilgotnieię, wilżeię», *atidrė́kti* ʽzawilgnąć (o ziarnie, prochu), nabrać wilgociʼ, *pridrė́kti* ts., *sudrė́kti* ʽzmoknąć (o sianie, lnie), zamoknąć (o zapałkach)ʼ. Pierwotny pdg. jest poświadczony gwarowo: *drė́gti, -sta, -o* ʽwilgotniećʼ. Caus. *drėgìnti* ʽwilżyć, wilgocićʼ. ALEW 227 widzi w *drė́gti* vb. denom. od zanikłego nomen typu łot. *drēgs* ʽsłota, pluchaʼ. To nomen ma być refleksem pb. *drēga- < *d^{h}réh$_1$g^{h}o-, to jest formacji vr̥ddhi od pwk. pie. *d^{h}roh$_1$g^h- / *d^{h}r̥h$_1$g^h- (zob. *drãgės*). — Neopwk. *drėk-*: *drė̃kti, -ia, -ė* ʽpadać — o deszczu lub śnieguʼ, *sudrėkìnti* ʽzwilżyć, zwilżaćʼ; *drėkùs* ʽwilgotnyʼ (⇒ vb. denom. *drėkúoti* ʽwilgotnieć — o śniegu, o cieple odwilżyʼ, *drėkvà* ʽwilgoć; słota, pluchaʼ. — Neopwk. *drėg-*: *atãdrėgis* ʽodwilżʼ, *atódrėgis* ts., SD^1 <atadregis> «wilgotność», war. *atãdrėkis* a. *atódrėkis* ⇐ *atadrėgstu*; *drėgmė̃* ʽwilgoćʼ (⇒ *drėgmatìs* f. ʽdżdżysta pogodaʼ). — Ocena *drėg-* jest trudna. Forma *drė́gnas* mogła się ustalić na miejscu starszego *drógna- < *drāg-na- < pie. *d^{h}reh$_2$g^h-no- przez dostosowanie wokalizmu do osnownego czas. *dérgti* (zob.). Por. też *dìrgti, dárginti*. LEW 103 łączył *drėg-* z *dérgti*, jak też ze strus. *padoroga* ʽniepogoda, słotaʼ. Kroonen 2013, 103 w wątpliwy sposób sprowadza lit. *drė́gti* do pie. *d^{h}reg- i łączy z pgerm. *drinkan ʽpićʼ, goc. *drigkan*, stang. *drincan*, stwn. *trinkan* (*d^{h}ré-n-g-e-).

drė̃ksti, *dreskiù, drėskiaũ* 1. ʽdrapać, skrobaćʼ, 2. ʽdrzeć na kawałkiʼ, 3. przen. ʽzedrzeć z kogo, wziąć więcej pieniędzy, niż się należyʼ, cps. *ažudrėkst* SD «drasnąć kogo» (syn. *numaukt truputį kūno*), *nudrė̃ksti* ʽzedrzeć, zerwać, zdrapaćʼ, *pradrė̃ksti* ʽprzedrzeć, rozedrzeć, przerwać, rozerwać, zadrapnąćʼ. Innowacyjny czasownik lit.-łot. pochodzenia onomatopeicznego. Por. interj. *drèks* — o nagłym ruchu, *drė̃kst* — o spadaniu, *drė́kst* — o rwaniu, darciu, drapaniu, *drýkst* ts. Inaczej LEW 101, ALEW 228 (tu nieprzekonujące zestawienie ze scs. *dręzga* ʽlasʼ, ros. gw. *drjazg* ʽchrustʼ; zob. niżej *drùzgai*). — WSE-V *drėsk-*: *drėskiaũ* (prt.), drw. *drėskė̃* ʽdziura wydarta w odzieniuʼ, *drėskė́jas* ʽrabuśʼ, *drėskimas* DP ʽdrapiestwo, łupiestwoʼ. WSE-C *drėks-*: *drė̃ksti* (inf.), drw. *drėkstinė linta* SD «dranica» (syn. *plė̃štinė linta*), *drėkstùvas* ʽhebel zdzierakʼ. — SZ *drisk-V / driks-C*: *drìksti* (zob.). — SO *drask-*: *draskýti* (zob.). — Nowy SO *draisk-* ⇐ *drisk-*: *draiskýti* (zob.).

drem̃bti, *drem̃bia, drem̃bė* gw. 1. ʽpadać — o deszczu ze śniegiem, o mokrym śnieguʼ (syn. *dreñgti*), 2. ʽrozdeptywać, tratować (o koniach, bydle)ʼ, 3. ʽdoprowadzać do nieładuʼ, 4. ʽnieudolnie coś robić, partaczyć, psućʼ, 5. ʽszybko rosnąćʼ. Pdg. na SE *dremb-*, który został prawdopodobnie dotworzony do SZ *drimb-* jak w prs. *drimbù* do *drìbti* (zob. s.v.). — Drw. *drémbėti* ʽszybko rosnąćʼ, *dremblỹs* ʽktoś nieudolny, niezdarnyʼ (por. *dramblỹs* ʽktoś ociężały, otyłyʼ).

dréngti, *dréngiu, dréngiau* (war. *dreñgti*) ʽdrzeć, zdzierać, zużywać — odzież, kożuch, butyʼ, *atidréngti* ʽodedrzeć (kawałek); przybiecʼ, *nudréngti* ʽznosić, zedrzećʼ, *pradréngti* ʽprzetrzeć (spodnie na kolanach)ʼ. Brak alternantów na SO i SZ. Būga, RR II, 191 pierwszy wskazał na związek z ros. *drjagátь* ʽszarpać się, targać się; mieć drgawki, konwulsjeʼ, *drjagá* ʽskurczʼ, *drjágva* ʽbłotoʼ, *drjagvá* ʽgalaretaʼ oraz słń. *dregati, drêgam* ʽpchać, szturchać; tupotaćʼ, chorw. *izdregati* ʽzdeptać, stratowaćʼ < psł. *dręgati Podtrzymał to LEW 103n. (REW I, 375, s.v. *drjagá* o lit. *dréngti* nie wspominał). Daje to pewne widoki na rekonstrukcję pbsł. leksemu *drēng-. Byłby to skostniały temat prs. infigowanego od pwk. *drēg- (transponat ie. *dreH-g^h-). Koniec końców spokrewnione z pie. *derH- ʽdrzeć, zdzieraćʼ, zob. *dìrti*.

dreñgti, *dreñgia, dreñgė* ʽpadać — o deszczu ze śniegiem, o mokrym śnieguʼ (syn. *drem̃bti*). — SO *drang-*: *drangà* 4 p.a. ʽbrzydka dżdżysta pogoda trwająca dłuższy czas, deszcz ze śniegiem, słota, pluchaʼ: *Baisi drangà drengia. Visas ruduo drañgos ir drañgos*. Drw. *drangõnė* gw. ʽdżdżysta pogoda, pluchaʼ, *drangùs* ʽdżdżystyʼ. Leksem *dreng-* pochodzi pewnie z infigowania pwk. *dreg-. Por. bliskoznaczne *drėg-* w *drė́gnas*. — Podwójny refleks

SZ *dring-* / *drung-*. 1. SZ *dring-*: *drìngti, drìngsta, drìngo* ʽmięknąć, np. o rozmarzającym mięsie' (*Mėsa sušalusi, į šilumą įnešta, drìngsta*, t.y. *atsileidžia*), też ʽłagodnieć, ustępować — o chorobie'. 2. SZ *drung-*: *druñgti* ʽocieplać się, ogrzewać się, stawać się letnim, ciepławym', *atdruñgti* ʽzagrzać się, rozgrzać się', *įdruñgti* ʽoziębić się, ochłodzić się' (*Apsivilk šilčiau, į vakarą gali įdrungti*), *druñginti* caus. ʽrobić letnim, lekko podgrzewać, ogrzewać'. Nomen: *druñgnas* (zob.).

drẽpinti, *drẽpinu, drẽpinau* żm. 1. ʽrozchlapywać błoto, bryzgać błotem — o pędzącym koniu' (syn. *drabstýti*), 2. ʽnalewać', 3. ʽhojnie dawać, rozdawać' (por. *drèpti, -ù, -iaũ* ts., *drabstýti* ʽszastać pieniędzmi'), 4. ʽszybko jechać konno, szybko biec'. Z innym suf.: *drẽpyti, -iju, -ijau* ʽzacinać deszczem ze śniegiem' (syn. *drabstýti*). Pwk. *drep-* jest alternantem do *dreb-*, zob. *drebiù, drẽbti*. — WSE *drėp-*: *drė̃poti* ʽrozchlapywać błoto, bryzgać błotem — o dzieciach; brnąć w błocie; robić coś nieładnie, bazgrać'. Por. WSE *drėb-* w *drė́bstyti* ʽrozchlapywać błoto — o dziecku'.

drevė̃ 4 p.a. 1. ʽdziupla, otwór wygniły, wypróchniały w drzewie stojącym (zamieszkały przez pszczoły, ptaki, wiewiórki)', 2. ʽgruba sosna z uciętym wierzchołkiem i otworami wydrążonymi dla umieszczenia roju pszczół'. War. *drẽvė, zdrevė̃, drevà, drẽvas* oraz *drẽsvė* (n.rz. *Drẽšvos*), ze wzdłużeniem: *drėvė̃*. Pochodzi z *dreu̯-ii̯ā-, formacji opartej na temacie pie. sb. *dr-éu̯- (por. sti. *dróḥ*, gen.sg. do *dā́ru* n. ʽdrzewo'), który pozostawał w alternacji z *dr-u- (por. gr. δρῦς, δρυός f. ʽdrzewo; dąb', cps. δρυ-τόμος ʽdrwal', dosł. ʽpowalający drzewa') i SO *dór-u- (por. gr. δόρυ, δόρατος n. ʽpień, drzewo; drzewce włóczni', sti. *dā́ru* n. ʽdrzewo'), zob. IEW 214, EWAIA I, 721. Osobno zob. *dervà*. — Drw. *drevìnis*: *drevìnės bìtės* f.pl. ʽpszczoły bartne', *drẽvininkas* ʽbartnik'. N.rz. *Drẽvės ùpis, Drẽverna* (na temat suf. zob. GJL II, § 352). Vb. denom. *drevéti, -ja, -jau* 1. ʽ(o drzewie) gnić, gnić od środka', 2. ʽwyjmować miód z barci'. — SO *drav-*: *dravė̃* a. *dravìs* ʽdziupla, barć' : łot. *drava* a. *dravs* ʽbarć' (zob. ALEW 225), stpr. *drawine* EV ʽBoete [Beute, hölzernes Bienenfaß]' (Trautmann 1910, 323); *drãvas* ʽtruteń, samiec pszczół' (⇒ vb. denom. *draváuti* ʽo trutniu: szukać miejsca na osadzenie roju'). N.rz. *Drãvinė* a. *Dravìnė, Sandravà*, cps. *Sausdrãvas, Sausdrãvė*, n.m. *Sausdravaĩ* (⇒ *Sausdravénai*). — WSO *drov-* < *drāv-: *drovà* a. *drovė̃* ʽwygniły otwór, dziupla', por. łot. *drāva* ʽwnętrze barci', *drāvas kuoks* ʽdziupla zamieszkała przez pszczoły, barć'. O nazwach ʽdziupli' i ʽbarci' pisał specjalnie Būga, RR II, 62n.

drežė́ti, *drežù, drežė́jau* żm. ʽniechętnie dawać, żałować komu czego, skąpić'. — SZ *driž-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*; refleksem fonetycznym byłoby *dirž- < pie. *dr̥ǵʰ-). Por. *drìžti*, prs. *dryžtù* (*dryž-stu, war. *dryžù* < *drįžu < *dri-n-žu), prt. *drižaũ* ʽbać się, obawiać się, krępować się', dur. *drižė́ti, drižiù* (3 os. *drìži*), *-ė́jau* 1. ʽkrępować się', 2. ʽżałować komu czego, skąpić', 3. ʽlenić się; być nieruchawym' (*Taip aš drižiù eiti*). — WSZ *dryž-*: *drỹžti, dryžiù, dryžiaũ* ʽz trudem nieść (coś ciężkiego)' (znacz. etym. ʽwlec, ciągnąć'?). Brak refleksów SO †draž-. Zestawiano ze stisl. *trega* ʽzasmucać, martwić' < pie. *dreǵʰ- ʽbetrüben, zasmucać', por. LEW 106, LIV² 125, Kroonen 2013, 521.

driáubti, *driáubiu, driáubiau* gw. 1. ʽzrywać niedojrzałe owoce', 2. ʽmiąć, miętosić, zadeptywać (zasiew)'. — SO *draub-*: *draũbinti* ʽmerdać' (*Šuo draubina uodegą*). Niejasne. — Drw. *padriaũbėlis* ʽrozpustnik', SD «nałożnik, concubinus» (syn. *palaiduo*), *padriaũbėlė* ʽrozpustnica', SD «nałożnica, concubina, pellex» (syn. *paleistuvė*), war. *padraũbėlis*.

driáučius, *-iaus* gw. 1. ʽgruby pień drzewa', 2. ʽdrzewce chorągwi, sztandaru', 3. ʽrodzaj broni, włócznia, kopia' (SD¹ «kopya, hasta»). Zapożyczenie pol. przest. *drzewce, -a* n. ʽrodzaj broni w postaci drążka odpowiedniej długości i grubości zaopatrzonego na końcu w metalowe ostrze, włócznia, dzida, kopia, oszczep' (SPXVI). — Obok tego *draučius* SD

«kopija żołnierska, hasta, sarissa, contus» (por. n.m. *Draučiaĩ*). Palatalizacja *r'* wtórna, podobnie jak w formach *abriū̃sas*, *riū́mai*, *triobà*, *triūbà*. — Drw. *driaučinykas* SD «husarz; kopiynik» obok *draučinykas* SD «kopiynik, hastatus, phalanx», <draućiadailis> SD «kopiynik, co kopije robi, hastarum artifex» (LKŽ czyta to *draučiãdailis*).

drìbti, *drimbù*, *dribaũ* 1. ʽspadać pod własnym ciężarem, zsuwać się (z łopaty, łyżki — o cieście, kaszy), osuwać się; zwisać z nosa (o smarkach)', 2. ʽopadać, zwieszać się, zwisać; stawać się ochlapłym, wątłym, miękkim', 3. ʽlinieć — o kurach', 4. ʽznosić miękkie jaja (o chorej kurze)', 5. ʽpadać — o śniegu': *sniẽgas drim̃ba* ʽśnieg (gęsto) pada'. Cps. *apdrìbti* ʽpokryć się wilgotnym śniegiem', *įdrìbti* ʽwpaść (do studni)', *išdrìbti* ʽwywalić się, wywrócić się (o rzeczy dość gęstej, ciężkiej); pochylić się ku ziemi (o zbożu); wstać z łóżka; utyć, przytyć', *nudrìbti* ʽzwalić się, zwisnąć' (*nudrìbti nuo arklio*), *padrìbti* ʽpołożyć się spać; osunąć się w dół; skończyć się', *pardrìbti* ʽzwalić się (o czymś miękkim, grubym)', *sudrìbti* ʽupaść, zwalić się; położyć się (spać); zwiędnąć na słońcu; osłabnąć; rozchorować się — o kurze'. Prs. infig. o funkcji ingressivum do *drebė́ti* ʽtrząść się, drżeć' albo też o funkcji intransitivum do *drebiù*, *drẽbti* m.in. ʽrzucać czymś mokrym i gęstym'. Pwk. *drib-* stanowi alternant na SZ do *dreb-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*). Z uwagi na to, że *drebiù* odzwierciedla pie. *d^{h}reb^{h}-, spodziewamy się w st. zanikowym refleksu lit. *dirb- < *d^{h}r̥b^{h}-, z *CirC* jako zwykłą kontynuacją *Cr̥C. Wynika z tego, że *dreb-* / *drib-* zastępuje odziedziczoną alternację *dreb-* / *dirb- na skutek wyrównania formy SZ do formy SP. Podobne wypadki to *brid-* / *bred-* (zob. *brìsti*), *trim-* / *trem-* (zob. *trìmti*) i *trip-* / *trep-* (zob. *trepénti*). Por. ALEW 228. — Drw. *dribčióti* ʽbryzgać; dreptać, człapać', *dribsė́ti* ʽzwisać i trząść się', *drìbtelėti* ʽzsunąć się, spaść; nałożyć dużo (jedzenia)', *drìbšas* ʽczłowiek ociężały, leniwy; fujara, niezdara' (⇒ *drìbšius* ʽktoś tęgi, gruby, z trudem się poruszający, idący'), *sudrìbęs* ʽciężki, ociężały' (por. syn. *drãbnas* s.v. *drabà*), *sudrìbėlis* ʽrozlazły, ociężały człowiek'. Cps. *šlãpdriba* ʽdeszcz ze śniegiem, plucha' (por. *šlãpias*; syn. *šlãpdraba*). Por. łot. *dribinât* ʽwstrząsnąć, wprawić w drżenie', *dribulis* ʽniespokojny człowiek'. Tu też stpr. *sen dirbinsnan* ʽz drżeniem, z trwogą' — drw. na *-sna-* od czas. *dribint (metateza *r*). — Neopwk. *drimb-* (⇐ prs. *drim̃ba*): *drìmba* a. *drimbà* c. ʽczłowiek wysoki i tęgi', *drimbáila* c. ts., *drim̃balas* ʽczłowiek niezgrabny, nieruchawy' (⇒ pol. gw. *drymbał*, por. Zdancewicz 338), cps. *stáldrimba* ʽserweta na stół, obrus' < *stãla-drimba (por. *stãlas*). Nowy SE *dremb-* ⇐ *drimb-*: *drem̃bti* (zob.). — Nowy SO *dramb-* ⇐ *drimb-* (zob.). — WSZ *dryb-*: *drýboti*, *-ja*, *-jo* ʽobwisać', *drybsóti* ʽleżeć wyciągnąwszy się, być wygodnie na czymś rozłożonym, leżeć leniwie, wylegiwać się' (por. *dryksóti* ⇐ *drìkti*; *stypsóti* ⇐ *stìpti*). Zob. ALEW 228. — SO *draib-* ⇐ *drib-*: *draibstýti* (zob.).

driẽkti, *driekiù*, *driekiaũ* 1. ʽciągnąć wzdłuż, rozciągać, snuć (o pająku), prząść', 2. ʽsłać, rozpościerać', 3. ʽrozpraszać, roztaczać, rozwichrzać', 4. ʽodzierać drzewa z kory', *išdriẽkti* ʽrozciągnąć, roztrzepać', *padriẽkti* ʽrozesłać (słomę), rozrzucić (zboże do młócenia)'. Refl. 3 os. *drẽkiasi* 1. ʽwypływa ciągnąc się (ślina z ust, smarki z nosa, miód z łyżki)', 2. ʽpłoży się (roślina rozrastająca się nisko przy ziemi, np. widłak), pnie się (chmiel)'. Nomina: *dríeka* 1. ʽwłókno' (*Šįmet linai neturi geros drìekos*, t.y. *skaros*), 2. ʽgarść włókien, nici', 3. bot. ʽwidłak, Lycopodium' (roślina nazwana tak od płożących się pędów), drw. *driekana* ts.; *drìekos* f.pl. 1. ʽpakuły, krótkie włókna lnu a. konopi', 2. ʽpierwsze mleko, siara', *driekės* f.pl. ʽdługie wióry, heblowiny', cps. *šundrìeka* bot. ʽwidłak, Lycopodium' (por. *šuõ*, war. *šùndraika*). Rekonstrukcja *drei̯k- / *drik-. Etymologia nieustalona. Nie przekonuje zbliżenie ze słc. *driek* m. ʽpień drzewa; tułów człowieka', zob. BSW 59 (za J. Zubatym). Podtrzymane w LEW 101, s.v. *draĩkas*. Inne języki słowiańskie nie znają takiego wyrazu. IEW 276 umieścił *driẽkti* pod rekonstrukcją pie. *d^{h}rei̯g^{h}- / *d^{h}rig^{h}- ʽwłos, szczecina' (gr. θρίξ, τριχός), dopuszczając widocznie wariant z bezdźwięczną spółgłoską w wygłosie: pie. *d^{h}rei̯k^{h}-. — SZ *drik-*: *drìkti* (zob.). — SO *draik-*: *draikýti* (zob.). — Nowy SE *dreik-* ⇐ *drik-*: *dreĩkti* (zob. *drìkti*).

dríežas 3 p.a. ʻjaszczurka, Lacertaʼ. War. *driẽžas* 4 p.a. SD *driežas didysis, didalis* «smok, draco» [dosł. ʻwielka jaszczurkaʼ]. Niejasne. Wariant na SZ *drýžas* gw. ʻjaszczurkaʼ podsuwa myśl o ewentualnym związku z sb. *drỹžas* ʻsmuga, pręga, pas w tkaninieʼ, por. Leskien 1884, 272, LEW 104n., ALEW 229. — Drw. *driežavà* coll. ʻdzieci, wyrostki; drobne zwierzęta (prosiaki, koty, szczeniaki)ʼ, też ʻrozpuszczone dzieckoʼ, *driẽžinas* ʻsamiec jaszczurkiʼ, *driežiū́kštis* ʻmałe dziecko lub zwierzątkoʼ, *dríežlas* ʻjaszczurkaʼ, *driežlẽ* ts. *driežlỹs* ts. (⇒ *driežliena* b.z.a. ʻmięso jaszczurekʼ), z insercją *g*: gw. *driegžlỹs* ʻjaszczurkaʼ (por. *druõgžlės*). Cps. *driežlakỹs* ʻuparciuch — o dzieckuʼ (por. *lẽkti*). — N.m. *Driežaĩ, Drỹžiai*.

drigañtas gw. 1. ʻogier, stadnik, nietrzebiony samiec koniaʼ, 2. przen. ʻchłopak, który uwija się koło dziewczynʼ, 3. przen. ʻniespokojne dziecko, psotnik, urwisʼ, 4. bot. ʻżółty goździkʼ. Zapoż. z pol. przest. *drygant* ʻogierʼ (por. pol. *drygać* ʻdrgać, trząść sięʼ, wspomniane s.v. *drugỹs*). — Drw. *diẽvo drigañtas* ʻżebrakʼ, *drigantìnis* ʻwielki (o gruszce, o muszeʼ)ʼ. — N.rz. *Drigañtas*, n. łąki *Drigañtai*, n. góry *Drigañtkalnis* (por. *kálnas*). — War. gw. *dragañtas* ʻogierʼ powstał zdaniem LEW 105 przez adideację *drig-* do czas. *drãgoti, dragóti* ʻrobić coś nieporządnie, psuć, niszczyćʼ, refl. *drãgotis* ʻdokazywać — o dzieciachʼ.

drignẽ 4 p.a., *drìgnė* 2 p.a. 1. bot. ʻszalej czarny, lulek czarny, Hyoscyamus nigerʼ (m.in. SD «szaley»), war. *drignìs, -iẽs* f., 2. ʻkasza z tartych kartofliʼ, 3. c. ʻktoś niespokojny, wiercipiętaʼ (⇒ *drìgnius* ts.); *drignès sė́ti* ʻswawolić, psocićʼ. Odpowiednik łot. *driģene, driģele*, zwykle w formie pl. na *-es* bot. ʻszalejʼ. Drw. *drìgnius* ʻktoś niespokojnyʼ. Wychodząc od faktu, że wywar z szaleju powoduje duże pobudzenie ruchowe, można postulować analizę *drig-nė*, z *drig-* jako obocznikiem do *drug-*, zob. *drugỹs* ʻdreszcz, gorączka z dreszczamiʼ (porównanie z *drugỹs* już w LEW 105). Postać *drig-* można było dotworzyć do *drug-* przez analogię do takich par, jak *rim- / rum-* (*rìmtas, rùmtas*), *triš- / truš-* (*trìšti, trùšti*). Inaczej ALEW 229, gdzie postuluje się powiązanie nazwy rośliny z *drìgnė* (zob.). Łot. *driģene* miało powstać przez dysymilację z *drignene.

drìgnė, *drignẽ* wsch.-lit 1. ʻhalo, świetlisty pierścień wokół księżyca lub słońcaʼ, 2. ʻtęczaʼ. War. *drignà, drìgnas, drìgnis, drignỹs*. Niejasne przekształcenie równoznacznego wyrazu *dignà* (zob.). Por. LEW 105. ALEW 229 nieprzekonująco łączy *drìgnė* z *drìbti* m.in. ʻopadać, zwisaćʼ, zakładając, że istniała forma pośrednia *dribnė.

drìksti, prs. *drỹska* (zam. *drįska < *dri-n-ska; war. *drỹksta* < *drįsk-sta), prt. *drìsko* ʻrwać się, drzeć się, strzępić się — o brzegu tkaniny, o ubraniuʼ, *apdrìksti* ʻobedrzeć się, znosić sięʼ, *įdrìksti* ʻnaderwać sięʼ, *nudrìksti* ʻoberwaćʼ, *pradrìksti* ʻprzedrzeć sięʼ, *sudrìksti* ʻporwać się, zniszczyć sięʼ. Alternanty *drisk- / driks-* są formami st. zanikowego do *dresk-*, por. *drẽksti, draskýti*. Zob. też ALEW 230). — Jest war. *drìgzti, drỹzga* (zam. *drįzga), *drìzgo* ʻdrzeć się, strzępić sięʼ (*Visos kelnės nudrìzgo*). — Drw. *driksčióti* ʻrwać się po trochuʼ, tr. ʻdrapać pazurami (o kocie)ʼ, *driksė́ti* (*drisk-sė-), *drìksi, -sė́jo* ʻrwać się, drapać sobie (o kocie); głośno puszczać wiatry; wrzeszczeć przenikliwym głosemʼ, *drìkstelėti* ʻpęknąć, rozedrzeć się (o spodniach); zaciąć (konia batem); upić sięʼ. Por. łot. *driskât, -āju* ʻrwać, rozrywać; biegać tam i z powrotemʼ (refl. ʻzachowywać się niespokojnie, hałasować, szalećʼ) : lit. *driskóti* ʻpierdzieć głośno i długoʼ. Nomina: *drìkšlis* ʻstare, znoszone ubranie, łachmanʼ, *drìskalas* ʻłachman, strzępʼ, *drìskius* ʻłachmaniarzʼ, *ìšdriskos* f.pl. ʻłachy, szmatyʼ, *nudrìskėlis* a. *sudrìskėlis* ʻobdartus, oberwaniecʼ, cps. *skaradrìskis* (zob. *skarà*). Por. łot. *drisku drasku* adv. ʻna strzępy, na kawałkiʼ, *drišķêt* ʻstrzępić sięʼ. — WSZ *drysk- / dryks-*: *drýskoti* ʻpierdzieć głośno i długoʼ, *dryksė́ti, drýksi, -ė́jo* ʻgrzebać pazurami (o kurze), trzeć, pocierać (zapałkę); ostro a głośno pierdziećʼ, *drýksėti, drýksi, -ėjo* ʻskakać, podskakiwaćʼ, *išdrýksėti* ʻwybiec w podskokach — o źrebięciuʼ, *drýkstelti* ʻwydać głos, jaki bywa przy pierdnięciu, rwaniu się ubrania; zaciąć (konia batem), skosić (np. trochę koniczyny)ʼ. Z pochodzenia

drysk- / *dryks-* jest neopierwiastkiem, por. wyżej *drỹska* z *drįska; *drỹksta* z *drįsk-sta.

drìkti, *driñka, drìko* 1. ʽwikłać się, plątać się’, 2. ʽrozpierzchać się, rozpraszać się’, cps. *išdrìkti* ʽodmotać się, zwisnąć i rozciągnąć się wzdłuż (o niciach, słomie, łodydze)’, *padrìkti* ʽrozpostrzeć się, rozesłać się, rozciągnąć się’, *sudrìkti* ʽsplątać się’ — prs. inchoatywne z infiksem i SZ *drik-* ⇐ *driek-*, por. *driẽkti* m.in. ʽrozpraszać, rozwichrzać’. Podobna budowa w *riñka* ⇐ *riẽkti*; *miñga* ⇐ *miẽgti*; *šviñta* ⇐ *šviẽsti*. — Drw. *atãdrikas* ʽotwarty, rozwarty’, *drikà* ʽosnowa nici, nawicie; sieć, siatka’, coll. ʽstrzępy, szmaty’, *drìkas* ʽspodnia warstwa słomy w strzesze’, *ìšdrikas* ʽwyciągnąwszy się, wyciągnięty wzdłuż, rozwalony (na łóżku); wyuzdany, rozpasany’, war. *ìštrikas* ʽrozchełstany, niezapięty, bez wierzchniego ubrania (w koszuli i gaciach)’, *ìštrikinas* ʽpółubrany’; *pãdrikas* ʽrozpostarty, niepowiązany, luźny’. Od *ìšdrikas* pochodzi *išdrikùmas* ʽwyuzdanie’, SD «wszeteczeństwo, rozpusta»’. — WSZ *dryk-*: *drỹkti, drỹksta, drỹko* ʽwypływa ciągnąc się (o ślinie, białku jajka), wyciągać się wzwyż, rozciągać się, rozpościerać się’. Z etymologicznego punktu widzenia *dryk-* jest neopierwiastkiem, który wyodrębniono w formie prs. *drỹk-sta*, kiedyś tworzącej pdg. z prt. *drìko, inf. *drìkti. Analiza: *drįksta < *drink-sta ⇐ *dri-n-ka. Na temat denazalizacji *į* > *y*, kumulacji infiksu i suf. *-sta-* w formie praesentis zob. paralele s.v. *blìsti*. — Nowy SE *dreik-* ⇐ *drik-*: *dreĩkti, -iù, -iaũ* ʽroztrząsać, rozpraszać, rozrzucać’, *pridreĩkti kiẽmą* ʽzaśmiecić podwórze, zaprószyć źdźbłami’; *nudreikiu žievį medžio* SD «odzieram drzewo». Nomen: *dréika* c. ʽgapa’. Paralele: *eĩžti* ⇐ *ìžti*; *kleĩpti* ⇐ *klìpti*; *šveĩsti* ⇐ *švìsti*.

drin stlit. adv., praep. z gen. ʽdla, z powodu’, por. następujące zrosty z DP: *kódrin* ʽczemu’, *kodrînag* ʽczemuż’ (por. *kodêlig* ʽczemuż’ s.v. *dė̃l*), *tôdrin* ʽdla tego’, *todrînag* ʽprzetoż’ (por. *todêlig* ʽprzetoż’ s.v. *dė̃l*). Obok tego *drînag to* ʽprzetoż’. Ze zmieszania *drin* i syn. *dė̃l* (zob.) powstał war. *dril-*, por. stlit. *kodrilei, todrilei* (Willent). Pochodzenie niejasne, zob. ALEW 230. Z uwagi na postać przysłówka żm. *darin* ʽdlatego’ (tylko u Dowkonta) było łączone z czas. *darýti* ʽrobić, czynić’, por. LEW 83.

drį̃sti, *drįstù* (*drins-stō), *drįsaũ* ʽśmieć, mieć śmiałość, ośmielać się, ważyć się’, *įdrį̃sti* ʽnabrać śmiałości, rozzuchwalić się’. SD *įdrįstu* «ochynąć się» [ʽzanurzyć się, wpaść do wody’, SPXVI]. Stlit. *drįsus* ʽodważny’, *drįsai* adv. ʽodważnie’. Odpowiednie prs. łot. *drìstu* ʽśmiem’ < *drīstu < *drins-stu (war. z insercją *k*: *drìkstu* ʽśmiem’). Lit.-łot. *drins- jest neopierwiastkiem, który został wyabstrahowany z prs. infig. *drinsu < *dri-n-s-ō (prt. *drisau, inf. *dristi). — Postać pierwiastka lit.-łot. *dris- tłumaczy się metatezą *r* zaszłą w refleksie pbsł. *dirs- < pie. SZ *d^{h}r̥s- ⇐ *d^{h}ers- ʽośmielić się’ (LIV^2 147), por. wed. *dhr̥ṣṇóti* ʽośmiela się, ma odwagę’, pf. *dadhárṣa* ʽjest odważny’, gr. θρασύς ʽśmiały, ufny; pochopny, ryzykowny’, wed. *dhr̥ṣṇú-* ʽśmiały’ (zam. *dhr̥ṣ-ú-), śrwn. *türre, dürre* ʽśmiały, zuchwały’ (pgerm. *durzu-), < pie. *d^{h}r̥s-ú- (zob. NIL 120, Heidermanns 1993, 167n.). Dla bałto-słowiańskiego *dirs- por. 1. stpr. *dyrsos* ʽdzielny, tüchtig’, *dīrstlan* ʽokazały, postawny, stattlich’, nazwy osobowe *Dirse*, *Dirsune* (Trautmann 1925, 24n.), 2. psł. *dĭrs- ⇒ *dĭrz-, scs. *drŭzŭ* itd. (zob. niżej). Metateza *irC* > *riC* znajduje paralelę w formie prs. *trinù* ʽtrę, nacieram’, z *tirnù < pie. *tr̥-n-h$_1$-é- (zob. *trìnti*). Inaczej Vaillant, GC III, 239, który postuluje alternację *dris- / *dres- «pour la commodité de l’infixation, et en généralisant l’infixe nasal». Kroonen 2013, 111 daje nieprawdopodobny wywód *drįstù* z pie. *d^{h}r-n-s-s-ske-. — Neoosn. *drįst-* (z metanalizy *drįst-u*): *drįstė́ti, -ju, -jau* ʽśmieć, mieć śmiałość, odwagę’. Odpowiednik łot. *drìstêt*, z insercją *k*: *drìkstêt, -u, -ẽju* ʽśmieć, ważyć się’ (paralele: *rūkstė́ti* ⇐ *rũksta*; *várgstėti* ⇐ *var̃gsta*; łot. *smil̃gstêt* ʽskomleć, skowyczeć’ do *smil̂gstu, sũrstêt* ʽboleć’ do *sūrstu*, zob. Pakerys, *Balt* XLII:3, 2007, 383n.). — Do st. zanikowego *drins- ⇐ *dris- (< *dirs-) dostosowały się w bałtyckim stopnie pełne: 1° SE *drens-: prs.

przest. i gw. *dręsù* 'śmiem, mam śmiałość'[100], 2° SO *drans-: *drąsùs* 'śmiały' (zob. s.v.). — Infigowanemu pb. *dri-n-su odpowiadało w prasłowiańskim sufigowane *dĭrs-nǫ (SZ *dirs-). Udźwięcznienie *s* w otoczeniu resonantów (*r-s-n* > *r-z-n*) doprowadziło do *dĭrz-nǫ, por. scs. *drŭznǫti* 'ośmielać się', ros. *derznútь*, stczes. *drznúti*, stpol. *darznąć* 'śmieć'[101]. Zob. BSW 60, LEW 101n., ALEW 231, Derksen 2008, 137.

drỹžas 4 p.a. 1. 'pasmo, smuga, pręga, pas w tkaninie', 2. 'odzież w pasy, pasiak', 3. 'pas ziemi', 4. gw. 'włóczęga' (*Ko valkiojies kaip drỹžas?*). Formacja na SZ lub WSZ *dryž-* *driž- od *driež-*, które ukazuje się w słabo poświadczonym czas. gw. *dríežti*, *-iu*, *-iau* 'drzeć, znaszać — o ubraniu', por. LEW 104. Jest war. *drūž-*, zob. *drūžẽ*. — Obok tego adi. *drýžas*, *-à* (3, 1 p.a.) lub *drỹžas*, *-à* (4 p.a.) 'w pasy, pasiasty, wielobarwny (o tkaninie, ubraniu); w pasy, z plamami, pstry (o prosięciu)', też o oczach kogoś sennego (*Vaiko jau akys dryžos, tegul eina miegoti*), *su dryžomìs akimìs* adv. 'w stanie pijanym'.

dróbė 1. 'tkanina z czesanego lnu, płótno', 2. przen. 'obraz namalowany na płótnie', 3. gw. 'w kosie: płaszczyzna między ostrzem a płazem' (*Siaura dalgio drobė*). Pl. *dróbės* 'poszewka pościelowa'. SD: «płotno», *drobė eldijinė* «żagiel do naw» (por. *eldijà*), *drobė labai plona* «bisior» ['droga, miękka tkanina, najczęściej lniana, biała...', SPXVI], *drobė plona* «płotno cienkie», *drobė rinktinė* «cwelich» ['lniana, gruba tkanina', SPXVI], *suskutos iž drobės* «fleytuch» ['zwitek szarpi, służący do opatrywania ran, tampon', SPXVI], *drobės pardavėjas* «płociennik, co płotno przedaie». Poza tym *drobė* ukazuje się w SD s.v. «bielony wosk» jako synonim do *išbaltintas vaškas*. — Drw. *drobẽlė* 'cienkie płótno domowej roboty; płótno na koszule, bluzki', *dróbinas* adi. 'płócienny' (por. *geležìnas*, *pliẽninas*, *kiẽminas*), *dróbinas* sb. 'tkanina lniana', *drobiniaĩ* m.pl. 'płócienne części ubrania, koszula, bielizna', *drobìnis* a. *dróbinis* 'utkany z lnu, płócienny; blady jak płótno', *apvalakas kunigų ilgas drobinis* SD «alba kapłańska», *drobùlė* 'kawał płótna; płachta do przenoszenia paszy, drewna; chusta zarzucana na plecy; prześcieradło; obrus' (⇒ łot. *drābule* 'prześcieradło'). Cps. *drobiabal[t]is* SD «blecharz» ['rzemieślnik, który wybiela płótno', SPXVI] (emendacja <°balis> na <°baltis> za LKŽ II, 739), por. *báltas*; ⇒ *drobiabaltynė* / *vieta, kur drobį baltina* SD «blech, solarium» ['miejsce, gdzie się bieli płótno', SPXVI]; *dróbšarkis* 'rodzaj lnianej tkaniny z dodatkiem wełny' (por. *šar̃kas*). — W obrębie pierwiastka alternuje zarówno wokalizm (*a*/*o*, *a*/*e*), jak i konsonantyzm (*b*/*p*): *drab-*, *drāb-*, *dreb-* i *drap-*, *drep-*. Por. 1. *drãbanas* 'strzęp, łachman', łot. *drẽbe* 'tkanina', *drẽbes* f.pl. 'bielizna, sztuka odzieży', 2. *drabùžis* (zob.), 3. *drãpana* (zob.). Pb. *drep- / *drap- z pie. *drep- / *drop- 'odciąć, oderwać' (LIV^2 128), por. gr. δρέπω 'zrywać; używać, korzystać', δρέπτω 'zrywać, zbierać'. WSO *drōp-: gr. δρώπαξ m. 'plaster smołowy' (Beekes 2010, 353). Por. jeszcze SW wed. *drāpí-* m. 'płaszcz' (EWAIA I, 758). LEW 100 (s.v. *drabùžis*) sięgnął do porównania z psł. *drapati, ros. *drápatь* 'czmychać', gw. 'skrobać, drzeć pazurami', pol. *drapać* 'skrobać, pocierać, szarpać czymś ostrym, zwł. paznokciami, pazurami', < pbsł. *drōp-ā-. Zob. też ALEW 231. — N.m. *Drõbai*, *Dróbiškiai* 2x. N.rz. *Drobū́kštis*, *Drobãlieknis*.

drobỹnos, *-ų* f.pl. gw. 1. 'drabina' (war. *drobynà* 2 p.a.), 2. 'wóz drabiniasty', 3.

[100] Por. *Nedręsu kalbėt patis ižg save, bet ižg rašto kalbu* DP 490$_{26}$ 'Nie śmiem mowić sam z siebie, ale z pisma mowię'. — *kadąg tokios pavargusios personos dažnai abydos savos skųstis nedręsa* DP 336$_7$ 'gdyż takie ubogie persony częstokroć się krzywdy swej uskarżyć nie śmieją'. — N.B. LKŽ II, 726 wymienił obok prs. *drę̃sa* wariant gw. *drẽsa*, tymczasem Vitkauskas (ALL LX, 2009, 130) prostuje, że taki wariant nie istnieje.

[101] Por. sonoryzację w łot. *sakārznis* 'obalone drzewo wraz z korzeniami' < *sakār-snis. — Wtórna sekwencja *r-z* ukazuje się również w adi. psł. *dĭrzŭ(kŭ), por. scs. *drŭzŭ* 'θρασύς, odważny, śmiały', bg. *drъzъk* 'nieustraszony, zuchwały, bezczelny', słń. gw. *dȓz*, daw. *dŕzek* 'zuchwały' (potem *dŕzen*), ros. *dérzok*, *dérzkij* 'grubiański, bezczelny; zuchwały, śmiały' (gw. *derzkój* 'odważny, dzielny'), czes. *drzý* a. *drzký* 'zuchwały, śmiały, odważny', stpol. *darski*, *darzki* 'dzielny, śmiały' (ob. *dziar.zy*; później *dziarski* i zmiana znaczenia na 'rześki, żwawy'). Por. BSW 60, REW I, 343, Boryś 2005, 138.

ʽwielki wóz do przewozu siana, zboża’, 4. ʽżłób’ — zapoż. z błr. *drabíny, -ín*, pol. *drabiny*.

drõblis a. *droblỹs, -io* gw. ʽplucha, śnieg z deszczem, ni to śnieg, ni to deszcz’ War. *drõblius* a. *drobliùs*. Z uwagi na syn. *drabà* ʽopad mokrego śniegu’ trzeba *drob-* ująć raczej jako *drāb-, czyli wzdłużony SO, niżeli jako innowacyjną apofonię *drēb- ⇒ *drāb-. Pwk. *dreb-*, SW *drėb-*, por. *drebiù, drė̃bti* m.in. ʽpadać — o mokrym śniegu’. Wzdłużony SO ukazuje się również w przymiotniku pgerm. *drōba- ʽmętny; zagmatwany; speszony’, por. stang. *drōf* ʽmętny, zmącony; zmieszany, zakłopotany’, stwn. *truobi* ʽmętny, nieprzejrzysty (o wodzie, winie); smutny, zmartwiony’, nwn. *trübe* (Heidermanns 1993, 160n.).

drõčius, *-iaus* gw. ʽrobotnik, który piłuje kłody na deski, tracz’ (*Pasamdė dročiùs rąstams pjauti*) — ze zmiany *trõčius* ts. (*tr* > *dr* przez antycypację). Zapoż. z pol. *tracz* (⇐ psł. *tьrati ʽpiłować, rżnąć’, por. lit. *tìrti*). — Vb. denom. *dročiáuti* ʽbyć traczem, piłować kłody’.

drovė́tis, *droviúos* (3 os. *drõvisi*), *drovė́jaus* ʽwstydzić się, krępować się, nie śmieć’, np. *Nesidrovė́k, valgyk!* ʽNie krępuj się, jedz!’. *Ji vyrų drõvis* ʽOna wstydzi się mężczyzn’. Drw. *drovà* a. *drovė̃* ʽnieśmiałość, skrępowanie, wstyd’, *drõvastis* a. *drovastìs* f. ʽwstydliwość, wstyd’, *drovùs* ʽnieśmiały, krępujący się’, *bedrõvis* ʽbezwstydnik’. Paralele w postaci *gė́dėtis* ʽwstydzić się’ ⇐ *gė́da*, *bodė́tis* ʽnie znosić’ ⇐ *bodùs* oraz *atgyvė́ti* ʽodżyć’ ⇐ *gývas* pozwalają dopatrywać się w *drovė́tis* vb. denominativum. Jego osnową mogło być adi. vb. *dróvas ʽbojaźliwy, wstydliwy’ < pb. *drāu̯a- < pie. *dreh$_2$-u̯o-, znacz. etym. ʽtaki, który ucieka, uciekający’. Pwk. *dreh$_2$- ʽuciekać’ (LIV^2 127), por. gr. ἀποδιδρᾱ́σκω ʽuciec, umknąć, zwł. ukradkiem’, ἀπέδρāν aor. ʽuciekłem’, wed. *drā́tu* ʽniech biegnie’, *dadrur* pf. ʽwybiegli, rozbiegli się’[102]. ME I, 494 wysunął przypuszczenie, że *drovė́tis* może wraz z łot. *dravêt* i *drauvêt* ʽgrozić’ być zapożyczeniem ze śrdn. *drouwen* ʽgrozić’. Podczas gdy łot. czasowniki istotnie odpowiadają niemieckiemu, to o litewskim nie można tego powiedzieć. Trudno jest znaleźć wspólny mianownik dla znaczeń ʽwstydzić się kogo’ i ʽgrozić komu’. Mimo to ALEW 232 twierdzi, że *drovė́ti* musi być zapożyczone bądź z niemieckiego bądź z łotewskiego.

dróžti, *dróžiu*, *dróžiau* 1. ʽstrugać’, 2. ʽbić, uderzać, smagać, zacinać (konia)’. SD «dłubię co; hebluię; ryię, rzeżę obrazy» (syn. *rė́žiu*), «strugam co», *išdróžti* ʽwystrugać; wypalić’ (*eldija išdrožta* SD «komięga»), *nudróžti* ʽzastrugać, wystrugać’, przen. ʽpomknąć dokąd’, *nudrožiu* SD «skrobię co iako drzewo» (⇒ *nudrožimas* «skrobanie drzewa»), *sudróžti* ʽzestrugać; uderzyć’, *uždróžti* ʽuderzyć, zdzielić’. Refl. *nusidróžti* ʽzaostrzyć sobie, zatemperować sobie’. Niejasny jest war. z dyftongiem *uo*: *druõžti, druožiù, druožiaũ* ʽzdzierać (odzież, obuwie), znaszać (ubranie)’. Odpowiednik łot. *drāzt, drāžu, drāzu* ʽstrugać, chłostać, smagać rózgą, bić, uderzać, rzucać, ciskać, lać; biec’, *atdrãzt* ʽodciąć; szorstko odpowiedzieć’, *ìedrāzt* ʽwpaść jak burza, wedrzeć się; zadać cios’, refl. *drãztiês* ʽzaczepiać kogo, szukać zwady, nacierać na kogo’. Bez nawiązań zewnętrznych, por. LEW 106. Transponat ie. *d^{h}reh$_2$ǵ-. Co do typu pierwiastka por. pie. *d^{h}reh$_2$g^h- ʽrozdrażniać, podniecać’, m.in. w scs. *razdražǫ, -dražiti* ʽrozzłościć’ (LIV^2 154). Na podstawie tej rekonstrukcji ALEW 232 ostrożnie sugeruje pokrewieństwo litewsko-słowiańskie. — Drw. *drožimo žinia* SD «sznicerstwo, cælatura, sculptura», *drožė́jas* n. agt. SD «dłubacz, snycerz», *drožtìnis* ʽstrugany, tarty (o potrawie z tartych kartofli)’, SD «sznicerski», *drožtùvas* ʽnożyk do strugania’, SD «dłubaczka ogrodnicza» i «rzezak, strug», *drožlaĩ* m.pl. ʽwiórki’, *drõžlės* f.pl. ts. Z języka łotewskiego por. *drāztît, -u, -iju* ʽskrobać, zdrapywać, strugać’ < *drāž-stī-, refl. *drāztîtiês* ʽbyć niesfornym, niegrzecznym, niespokojnym’. Nomina: *drãzts* ʽprzyrząd do strugania’, też ʽczłowiek szukający zaczepki’, *drãzlis* ʽstrużyna, heblowina’, *dràza*^{2} ʽtłok,

[102] Adi. lit. *drovùs* ʽnieśmiały, wstydliwy, krępujący się’ mogło otrzymać 4 p.a. w momencie zastąpienia *dróvas 1 p.a. przez formację *u*-tematyczną. Paralela: gw. *storùs* ⇐ *stóras*.

ciżba' (znacz. etym. 'napór, ścisk', por. lit. *grūstìs*, *sángrūdis*, *sprūstìs*). Od neopwk. *drās-* (⇐ *drāzt*) utworzono drw. *dràslis*[2], *drãstaļa* 'niepohamowany, nieopanowany człowiek, niegrzeczne dziecko', *drāsme* 'szrama, blizna'. — Innowacyjny SZ *drăž- ⇐ *drāž-: łot. *draza* 'skrawek, ścinek, wszelkie odpadki drewna, drzazgi'. Por. *ãtšakas* ⇐ *šókti*; *plàkti* : *plokti (*plókščias*). Osobno zob. *druožlẽ*.

drùčkis, *-ė* lub *drũčkis*, *-ė* pot. 'gruby i niski (człowiek lub zwierzę)'. Z etymologicznego punktu widzenia starszym wariantem jest tu *drũčkis* (por. *drū́tas*, nie †drutas). Afrykata *č* powstała na miejscu zbitki *t.š* w praformie *drūt.škis. Ta ostatnia powstała w następstwie synkopowania samogłoski *i* w formacji wyjściowej z suf. *-iškis*: *drūt-iškis ⇐ *drū́tas* (zob.). — Krótkość pierwiastkowej samogłoski w war. liter. *drùčkis* mogła się ustalić przez analogię do wyrazu *dìčkis* 'wyrostek, kilkunastoletni chłopiec' < *dìt.škis < *dìdiškis.

drugỹs, *-io* 1. 'dreszcz, gorączka z dreszczami, febra' (SD «zimnica, febra, gorączka zimna, febris frigida»), 2. 'gatunek motyla' (SD[1] «motyl»), 3. *drùgio dóbilas* bot. 'bobrek trójlistkowy, Menyanthes trifoliata'. Odpowiedniki bałt.: łot. *drudzis* 'gorączka, zimnica', *drudzi* m.pl. 'mole', stpr. *drogis* EV 'trzcina, Ror [Rohr]'. Praforma *drug-i̯a-. Odpowiednik psł. *drŭg-ĭ-, por. ros. *drožь*, *dróži* f. 'dreszcz', pol. *dreszcze* pl. (zam. *dreżce f.pl. od *dreżca 'dreszcz' < *drĭž-ĭca, Bańkowski, ESJP I, 297). Rzeczowniki te są motywowane pierwiastkiem *drug- 'drżeć, dygotać', utrzymanym w czasowniku słowiańskim, por. 1. psł. *drŭžati < *drug-ē-, prs. *drŭžǫ < *drug-i̯e-: ros. *drožátь*, *drožú*, pol. *drżeć*, *drżę*, 2. psł. *drŭgati iter. 'drgać, dygotać' < *drug-ā-: słń. *drgati*, ukr. *dryháty*, czes. *drhati*, pol. *drgać* (BSW 61, Boryś 2005, 125, 131). Do tego perfectivum na -nǫ-: scs. *sŭdrŭgnǫti sę* 'zlęknąć się, przestraszyć się', ros. *drógnutь* 'drgnąć, zadrżeć', pol. *drgnąć* 'zatrząść się' (ESJS 921). Do pie. *d^hreu̯g^h- / *d^hrug^h- 'trząść się, kurczyć się' (IEW 275, brak w LIV[2] 157), por. ags. *driogan* 'oszukiwać', SZ wed. *drúhyati* 'krzywdzi'. — WSZ *drūg-: łot. *drũdzêt* 'z zimna dygotać, z zimna drętwieć, kostnieć'. Nawiązanie w słow. *dryg-*, por. ros. *drýgatь* a. *drygátь* 'kopać nogami' (gw. 'rzucać się w konwulsjach'), pol. przest. *drygać* 'drgać, trząść się', *wzdrygać* 'wstrząsać, wzruszać', *wzdrygać się* 'gwałtownie drgać; nie chcieć czegoś robić, wzdragać się', nomen: *drygawka* 'wiosło flisackie'. Osobno zob. *drigañtas*.

drukavóti, *drukavóju*, *drukavójau* stlit. 'drukować' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *drukavácь* (⇐ pol. *drukować*). ALEW 233 niesłusznie przyjmuje polską formę źródłową. — *drukõrius* 'drukarz' ⇐ błr. *drukár*.

drũgzti, *drũzgia*, *drũzgė* gw. — o buczeniu kołowrotka; o dźwięku wydawanym przez płozę sań trącą o ziemię; o szczęku żaren, do których dostał się kamyk. Dźwiękonaśladowcze. Por. syn. *brũgzti*.

drumstýti, *drumstaũ*, *drumsčiaũ*: *sudrumstýti* 'zmącić (wodę), zakłócić (spokój)', dawne prs. *drumsčiu* SD «mącę», *drumsčiu alų, vynų* SD «kłocę piwo, wino», *drumsčiasi alus* SD «burzy się piwo». War. sonoryzowany: *sudrumzdýti* 'zmącić' (*m-zd* z *m-st* przez perseweracię, por. *subrunzdù* < *subrunstù*). Odpowiednik łot. *drùmstît*, *-stu*, *-stīju* 'kruszyć, drobić'. Vb. frequentativum z suf. *-styti* do zanikłego vb. prymarnego *drumti, na st. zanikowym od *drem- < pie. *d^hrem- (transponat). Paralele: *dùrstyti* ⇐ *dùrti*; *kùrstyti* ⇐ *kùrti*. N.B. Obecność typu apofonicznego *barstýti* ⇐ *beřti*; *drabstýti* ⇐ *drẽbti*; *graistýti* ⇐ *griẽti* pozwala przypuszczać, że *drumstýti* zajęło miejsce starszej formacji na SO, czyli †dramstyti. — Pdg. *drum̃sti*, *-sčiù*, *-sčiaũ* 'mącić (wodę, płyn)' jest quasiprymarny, mianowicie oparty na prs. *drumsčiù*, które kiedyś należało do inf. *drumstýti. War. sonoryzowany: *drumzdžiù* a. *drumzdù*, *drumzdžiaũ*, *drum̃zti* 'mącić', refl. *drum̃zdžias* a. *drum̃zdas* 'chmurzy się, ma się na deszcz'. — Neoosn. *drumst-* (⇐ *drumst-ýti*): *atadrumstis*

«odmęt» [ʻgłęboka, często zmącona woda, wir', SPXVI], *drum̃stas* a. *drumstùs* ʻmętny (o wodzie, piwie); zamglony, zachmurzony', *drumstḗjas* ʻkto mąci, zakłóca spokój', *sudrumstingos arba sudrumsčiamos širdies* SD «namiętny, perturbationibus obnoxius» (syn. *geidulingas*), *drum̃ztis* ʻmętnieć — o wodzie, samogonie'. Por. łot. *drum̃stala* ʻdrobina, okruch, strzęp', ⇒ *drumstalât* ʻkruszyć, np. chleb'. — Neopwk. *drums-*: por. łot. *drum̃sêt, -ēju* ʻmącić', *drum̃sinât* ts., nomina: *drum̃sla* ʻokruch, strzęp' (war. *drum̃psla, drumska, drum̃zaka*), ⇒ *drumslât* ʻkruszyć'. Zob. też ALEW 233n., gdzie jednak zupełnie przemilczano procesy resegmentacji, których wytworem są neoosnowy *drumst-* i *drums*. — Neopwk. *drumz-* (⇐ *drumzdù*): *drum̃zlės* f.pl. ʻmęty, osad'[103]. War. ze zmianą *mz* > *mž*: *drum̃žlės*; *drumzlùs* ʻmętny', war. *drumžlùs*. Por. łot. *drumzêt* ʻgnieść, miąć, miętosić'. — Neoosn. *drumzl-*: *drumzlḗti, -ja, -jo* ʻmętnieć', war. *drumžlḗti* (⇒ *drumzlḗtas* ʻmętny, mętnawy'), *drum̃zlinas* ʻmętny, zachmurzony', war. *drum̃žlinas* (⇒ *drumzlinaĩ* m.pl. ʻmęty', *drum̃zlinti* ʻmącić').

druñgnas, *-à* 1. ʻani ciepły ani zimny, ciepławy, letni', *druñgnas vanduõ* ʻletnia woda', 2. ʻzamglony, mętny', 3. przen. ʻnieczuły, obojętny' — dewerbalny przymiotnik na *-nas* od *drung-* jak w *druñgti* ʻocieplać się', zob. *dreñgti*. War. *druñgas, drungùs*. Paralele: *drḗgnas* ⇐ *drḗgti*; *sil̃pnas* ⇐ *sil̃pti*. Nawiązanie łot. kuroń. *drungans* ʻciepławy, letni'. Dalsze objaśnienie niepewne. LEW 107 zestawiał z *dreñgti* ʻpadać — o deszczu ze śniegiem' (ze znakiem zapytania). Zob. też ALEW 220, 234. — Drw. *vasárdrung(n)is* ʻciepławy, letni — o wodzie' (por. *vãsara*).

druožlė̃ 4 p.a. gw. ʻstrużyna', zwykle pl. *druõžlės* f.pl. ʻheblowiny, strużyny, wióry, drzazgi' (SD «heblowiny; strużyna»). War. *drūžlė̃*. War. z insercją *g*: *druõgžlės* gw. ʻwióry, drzazgi' (por. *driegžlỹs* ob. *driežlỹs*). Odpowiednik łot. *druõztala, druoztele* ʻskrawek, ścinek, sztuka, kruszyna, drobina', ⇒ vb. denom. *druoztalât, druoztelêt* ʻdrobno krajać, siekać'. Oboczna forma *drožlė̃* ʻstrużyna' nasuwa myśl, że *druožlė̃* stoi w związku z czas. *dróžti* ʻstrugać' < pb. *drāž-, por. LEW 106. To prowadzi do hipotezy o derywacie na st. *o*, *druož-l-* < pb. *drōž-l- od pie. $*d^h roh_2 ǵ-$ ⇐ $*d^h reh_2 ǵ-$ (transponat). Jeśli tak, to należałoby postulować akutowane *drúožlės jako formę pierwotną. Por. *klúonas* ob. *klóti*; *šúokoti* ob. *šókti* oraz uwagi Būgi, RR II, 342, 348 oraz Stanga 1966, 43 na temat oboczności *uo* : *o* (*ā). N.B. W innym miejscu Būga, RR II, 366 wymienia jeszcze *drūž-* (*drūžė̃* ʻpas, pręga') jako alternant *druož-*.

drùpai, *-ų* gw. ʻkrople, lekarstwo odmierzane po kropli' (*drùpai pro skilvį* ʻKrople na żołądek') — zapoż. z prus.-niem. *drope* m. ʻkropla', por. nwn. *Tropfen* m. (GL 46). War. f. *drùpės*.

druskà 2 p.a. ʻziarnko soli', pl. *drùskos* ʻsól'. SD *druska* «sol». Odpowiednik łot. *druska* ʻokruch' (*drusku* adv. ʻtrochę', *druscin̦* ʻtroszeczkę'), *druskas* f.pl. ʻokruchy, kruszyny'. Pb. *drus-kā-, formacja dewerbalna o budowie podobnej do *spėkà* ⇐ *spḗti*; *trìnka* ⇐ *trìnti*. Pwk. *drus-* jest refleksem SZ $*d^h rus-$ od pie. $*d^h reu̯s-$ ʻrozpadać się, odpadać, kruszyć się' (LIV^2 157), por. goc. *driusan* ʻspadać' (*draúhsnos* f.pl. ʻokruchy'), walij. *dryll* ʻdrobina, okruch' ($*d^h rus-lio-$)[104]. Znacz. etym. ʻdrobina, kruszyna'. Por. Lew 107, ALEW 234. Brak form na SE †driaus-, SO †draus-. Osobno zob. *drùzgai*. — Wyraz lit. jest neologizmem na miejscu zanikłego sb. *sólis ʻsól', które było odpowiednikiem łot. *sā̀ls*, acc.sg. *sàli* f.m. ʻsól' < pb. *sāl- (zob. *sólymas*). — Drw. *drùskė* bot. ʻsolanka, Salsola', *drùskinė* a. *druskìnė* ʻsolnica, solniczka', *drùskinis*: *drùskinis maĩšas* ʻworek na sól', *drùskinė*

[103] Możliwy jest też wywód z *drumslės, przez zmianę *msl* > *mzl* jak w *kremzlė̃*.

[104] LEW 107 wymienił w tym kontekście jeszcze łac. *frustum, -ī* ʻkawałek, kąsek' (pie. $*d^h rus-to-$). Tymczasem WH I, 553 daje tu pierwszeństwo rekonstrukcji $*b^h rus-to-$, pwk. $*b^h reu̯s-$ ʻtłuc, rozbijać'. Tak też LIV^2 97, przyp. 1.

bačkà ʽbeczka na sól' (*medžiaga unt druskinių, unt aludžių* SD «klepki» [do wyrobu beczek]), *druskinyčia* stlit. ʽsolnica', *visotimės druskinyčia* SD «komora rzeczypospolitey solna, salinarium emporium, salinaria annona regni, cella salinaria publica» (suf. słow., por. *akstinyčia*), *drùskininkas* ʽsolarz, kto warzy sól, kto handluje solą', *drùskius* ʽsolarz; kto lubi jeść słono' (por. *šluõčius, mẽsius*). Cps. *druskakalnis* SD «solna gora» [ʽkopalnia soli'] (syn. *druskos kalnas*, por. *kálnas*), *druskavietė* SD «żupa, salis fodinæ, salis officina» (por. *vietà*), ⇒ *vyresnis druskavietės* SD «żupnik, salinator, salinarium præfectus»; *druskažolė* b.z.a. bot. ʽświbka błotna, Triglochin palustris', *drùskbosis* ʽbeczka na sól' (por. *bõsas* II). Vb. denom. *drùskinti* ʽsolić, np. mięso', *druskúoti* ʽsypać sól, posypywać solą'. — N.m. *Drùskiai* 3x, *Drùskininkai* 3x (pol. replika *Druskieniki*, *Druskienniki*).

drustas b.z.a. żm. ʽplaster miodu'. Niejasne. Jeśli ze zmiany *trustas < *(s)trud-ta- (*s*-mobile), to por. psł. *strŭdĭ f. ʽmiód w plastrze', strus. *strŭdĭ* ob. *stredĭ* ʽmiód', słń. *strȋd, strdȋ* ʽmiód w plastrze', stpol. *stredź*, *strdzi* ʽmiód' (uwaga A. Bańkowskiego *p.l.*). Por. *korỹs*.

drū́tas, *-à* ʽgruby i niski, przysadzisty, krępy; otyły, tęgi; krzepki, mocny; twardy, stały', SD też «pękaty», *balsas drūtas* SD «bas w śpiewaniu». War. palatalizowany: gw. *driū́tas* (por. *driūžẽ* ob. *drūžẽ*). Bez pewnego objaśnienia. Transponat ie. *d$^{(h)}$ruH-tó- ⇐ pwk. *d$^{(h)}$reu̯H-. Było porównywane ze sti. *dhruvá-* ʽmocny, krzepki, trwały', stpers. *duruva-* ʽzdrowy', goc. *triggws* ʽwierny', jak też ze stpr. *druwis* ʽwiara', *druwīt* ʽwierzyć', zob. BSW 61, LEW 107. Według ALEW 235 *drū́tas* jest drw. od nominalnego pdg. pie. *dóru- / *dreu̯- n. ʽdrzewo, drewno; pień drzewa'; znacz. etym. ʽmit Holz', skąd ʽgruby, tęgi, mocny'. — War. żm. *drū́ktas* zawiera wtórny segment *-k-*(por. Zinkevičius 1966, § 245). Wariant ten ma nawiązanie w łot. *drūkts* ʽgruby, mocny', jak też w stpr. *drūkt(a)s, od czego urobiono adv. *drūktai, drūcktai* ʽmocno, fest'. Heidermanns 1993, 160 odrzuca insercję *k* i przypuszcza, że *drū́ktas* i *drū́tas* należą do osobnych pie. pierwiastków; *drū́ktas* ma być spokrewnione z pgerm. *dreuga- ʽfesthaltend', por. stnord. *drjúgr* ʽwydajny, obfity, wystarczający', stang. *drēog*, *-drēohra* ʽpoważny, trzeźwy, roztropny'. N.B. Są też formy krótkowokaliczne: łot. *drukts* ʽkrępy', *drukns* ʽkrępy, przysadzisty, mocny', dotąd niewyjaśnione. — Drw. *drūtinis* ʽgruby': *dešra drūtinė* SD «maciek, kiszka gruba, pingue suis intestinum», *drūtìs, -iẽs* 1. ʽmoc, siła', 2. ʽsytość, uczucie zaspokojenia głodu', *drū̃tis, -čio* 1. ʽgrubość' (*Kiek ilgio, tiek drūčio*), 2. ʽmoc, siła', *drūtį įgyju* SD «mięszszeię, grubieię», *drūtyn eimi* SD «mięszszeię, grubieię; mocnieię, mocnię się, dużeię» (syn. *drūstu*). Osobno zob. *drùčkis*. Cps. *drūtgalỹs, drūčgalỹs* ʽgrubszy koniec' (por. *gãlas*), z uproszczeniem zbitki: żm. *drū́galis* ts. — Vb. denom. *drū́sti*: *drūstu* SD «mięszszeię, grubieię; mocnieię, mocnię się, dużeię» < *drūs.stu < *drūt-stu (syn. *drūtu tumpu, drūtį įgyju*); *drūtė́ti* ʽgrubieć, krzepnąć', *drū́tinti* (zob.). — Drw. od *drūkt-*: *drū̃ktis* ʽgrubość', cps. *drū́ktgalis* ʽgrubszy koniec' (por. *gãlas*), vb. denom. *padrū́ktinti* ʽwzmocnić, umocnić (w wierze)'. Por. stpr. *podrūktinai* ʽpotwierdzam, bestätige' (właśc. ʽumacniam') ⇐ *drūktas.

drū́tinti, *drū́tinu, drū́tinau* 1. ʽczynić krzepkim, mocnym, umacniać, wzmacniać', 2. przest. ʽdodawać sił organizmowi, posilać, sycić' (*nedrūtinųs, nesotinųs penukšlas* SD «nieposilny pokarm, napoy»). DP ʽutwierdzać, dowodzić, potwierdzać', *drūtinu* SD «twierdzę». Vb. denom. na *-inti* od *drū́tas* (zob.). Refl. *drū́tintis* DP ʽutwierdzać się', *drūtinuosi* SD «czerstwieię; jędrnieię; krzepię się».

drùzgai, *-ų* 2 p.a., *druzgaĩ, -ũ* 4 p.a. m.pl. ʽpokruszone, drobne cząstki czego, paprochy, źdźbła, szczapki, drzazgi, chrust; kawałki rozbitego naczynia; śmiecie'. War. z *ū*: *drū̃zgai, drūzgaĩ* ts. Prawdopodobnie z sonoryzacji *sk* > *zg* w praformie *druskai, pokrewnej wyrazowi *druskà* (zob.). Paralele: *duzgénti* ob. *tuskénti*; *dvazgė́ti* ob. *tvaskė́ti*; *vizgė́ti* ob. *viskė́ti* (por. BSW 61n., GJL I, § 453). — Vb. *druzgė́ti, drùzga, -ė́jo* ʽkruszyć się, rozpadać się na części', *sudruzgė́ti* ʽrozbić się, rozpaść się na kawałki'. Zob. LEW 107 (s.v. *druskà*), gdzie porównano

lit. *druzgė́ti* z pol. przest. *druzgać* 'łamać z trzaskiem, kruszyć, tłuc' oraz sch. *drùzgati* 'gnieść, wytłaczać; rozdrabniać, kruszyć'. Osobno zob. *drū̃gzti*.

drūžẽ 4 p.a. 1. 'pas, pasmo w tkaninie', 2. 'pas ziemi'. War. *driūžẽ, druožẽ* (por. Būga, RR II, 366).. Niejasne. Por. syn. *drỹžas*. — Drw. *drūžaĩnis* 'tkanina w pasy, pasiak' (syn. *dryžaĩnis*). Vb. denom. *drūžė́ti, -ju, -jau* 'tkając robić barwne pasma'.

drùžti, prs. *drūžtù* (*drunž-stu; war. *drūžù* < *drunžu), prt. *družaũ* gw. 1. 'opadać z sił, słabnąć; zelżeć (o mrozie)', 2. 'ustawać, przestawać', *nudrùžti* 'obedrzeć się, wystrzępić się; przestać, zaniechać (np. palenia tytoniu), ustać (o deszczu), ucichnąć (o wietrze)', *padrùžti* 'padać z osłabienia, z głodu' i 'być pozbawionym władzy w kończynie' (*Ans padrùžęs*, t.y. *nevaldo nė vieno šlonko* 'On jest sparaliżowany, nie włada żadną kończyną'). Izolowane. Wziąwszy pod uwagę brak refleksów †drauž-, †driauž-, warto może podtrzymać hipotezę Fraenkla (LEW 107), że *druž-* jest obocznikiem *driž-* w realizacji st. zanikowego od pwk. *drež-*, por. *drežė́ti* 'niechętnie dawać, skąpić'. Paralele: *trùšti* ob. *trìšti* (⇐ *trèšti*); *drūžẽ* ob. *drỹžas*. — Drw. *drùžnas*, zwykle o oczach: *drùžnos ãkys* 'zmętniałe oczy, niedowidzące oczy' (niejasny jest war. *blùžnos akys* ts.), cps. *družnãkis* 'niedowidzący; krótkowidz' (por. *àkìs*). Por. sufiks w *al̃pnas* 'słaby, omdlewający', *sil̃pnas* 'słaby', *šùtnas* 'parny'. Z innym suf.: łot. gw. *družiņš* 'człowiek małego wzrostu', *družiņi* m.pl. 'niskie rośliny; krótki len'. Zob. też ALEW 235.

dù m. 'dwa' — ze zmiany pb. *du̯u < *dvuo < *du̯ō < pie. *du̯-o-h_1 (nom.du. m.). Por. dolnołot. *duo* 'dwa' (*duotiek* 'dwa razy tyle', *abu duo* 'obydwaj'). Odpowiedniki ie.: wed. *dvā́* / *dváu* 'dwa', gr. δώ-δεκα 'dwanaście' (*du̯ō). — Obok tego jest postać dwuzgłoskowa: łot. *divi* 'dwa' ze zmiany *duvi (wtórna końc. pl. *-i*), łot. gw. *dui* (gen. *duju*), to z pierwotnego *duu̯u (końc. du. *-u*), por. Endzelin 1922, 357[105]. Odpowiedniki: scs. *dŭva*, sti. *duváu*, gr. hom. δύω, łac. *dŭŏ* z *duu̯ō < pie. *duu̯-o-h_1 'dwa'. — Nieoczekiwany jest dyftong w stpr. *dwai* 'dwa', por. *dwai dellīkans* acc.pl. 'dwie części', *dwai grijkans* acc.pl. 'dwa grzechy'. Najwidoczniej nawiązuje on do dyftongu odpowiednika nwn. *zwei*. — Żeńska forma *dvì* 'dwie' pochodzi ze skrócenia *dvie, to z pbsł. *du̯ai̯ < pie. *du̯eh$_2$-ih$_1$ (z końcówką nom.du. f.) albo pie. *du̯o-ih$_1$ (z końcówką nom.du. n.), por. wed. *dvé* / *duvé* f.n., scs. *dŭvě* f.n., sch. *dvȉje*. ALEW 237 sądzi jednak, że *dvì* może być młodą formacją, opartą na na formie masculini *dvu, zanim ta ostatnia zmieniła się w *dù*. — W wyrazach złożonych pojawia się alternant *dvi*° (zob.) < pie. *du̯i- 'dwa'. Segment *-i- jest bądź samogłoską łącznikową złożeń, bądź segmentem wtórnym, dodanym przez analogię do sąsiedniego liczebnika *tri- 'trzy' (por. de Vaan 2008, 71, s.v. *bi-*). — Długość *dvy-* w *dvýlika* 'dwanaście' tłumaczy się analogią do formy *try-* w sąsiednim liczebniku *trýlika* 'trzynaście'. Wtórne *y* widać również w *dvỹnas* (zob.). — Formy emfatyczne z ptk. *-ai*: *dùjai*, f. *dvìjai*, por. *Ašiai, tujai — bernai dùjai* 'Ja, ty — chłopaki dwa'. *Tik dvìjai uogas teradau* 'Tylko dwie jagody znalazłam'. Inne war. gwarowe: *dùjainos*, *dvìjainos*, *dùjan*, *dvìjan*, *dùjanai*, *dvìjanai*, *dùjanos*, *dvìjanos*. — Ordinale 'drugi' ma formę *añtras* (zob.).

dū̃bliai 2 p.a., *dūbliaĩ* 4 p.a. m.pl. gw. 'wnętrzności, narządy wewnętrzne zabitego zwierzęcia' (war. *dùblys*, *dūblos* b.z.a. f.pl.), *dūblỹs* 4 p.a. 'brzuch; wnętrzności', ⇒ *dūblỹs, -ẽ* 'ktoś o wielkim brzuchu (człowiek a. krowa)'. Izolowane, dotąd uważane za niejasne, por. ALEW 237 (brak w Lew). Kuszące jest zestawienie osnowy *dub-l-* z *dug-n-* które ukazuje się w synonimicznym wyrazie *dugnõlis* 1. 'jelito grube', 2. 'ślepa kiszka' (war. *dugnõlius*), 3. 'tyłek', 4. przen. 'człowiek gruby, tłusty'. Ponieważ *dug-n-* łatwo wywieść z *dub-n- (por. *dùgnas* 'dno' z *dub-nas), więc mamy przed sobą dwie różniące się formantem formacje od

[105] Człon *du-* w łot. kuroń. *ducele* cps. 'dwukołowy wóz' pochodzi z *dui̯-* (por. *dui̯desmit* 'dwadzieścia', *dui̯pacmit* 'dwanaście'), to zaś z *duju < *duvu 'dwa'. Zob. Endzelin 1922, 358.

pwk. *dub-* (por. *dùbti* ʽstawać się wklęsłym, stawać się wewnątrz pustym'): z jednej strony *dub-l-* / *dūb-l-*, z drugiej strony *dub-n-. Dalsza analiza pozostaje otwarta. — Drw. *dūbliñgė* przest. ʽżołądek, Magen', gw. ʽjelito grube' i ʽślepa kiszka'.

dubrà gw. ʽzapadlisko, parów w lesie' — dewerbalny drw. na *-rā-* od *dùbti* ʽzapadać się' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *dubra* ʽbłoto, grzęzawisko', pl. *dubras* ʽrozjeżdżone koleiny'. — Z innym suf.: *dubrẽ* ʽprzesieka leśna' (por. *bẽdrė* ⇐ *bedù*). — Nawiązanie w psł. *dŭbra, por. pol. przest. *debra* ʽzarośla, zarosłe nierówności terenu; parów, jar', *debry* pl. ʽkamieniołomy', słc. gw. *debra* ʽrów wymyty przez wodę deszczową; parów, wąwóz, dół', ukr. gw. *débra* ʽjar, parów, kotlina', błr. gw. *dziebra* ʽdolina między górami; potok, strumyk między górami' (SŁPS 5, 147). Lepiej jest poświadczone psł. *dŭbrĭ, *-i* f. ʽwąwóz, parów, jar, dół, dolina porośnięta lasem', np. rcs. *dŭbrĭ*, ros. *débrь*, *-i*, pl. *débri*, błr. gw. *dobrь*, stpol. *debrz*, *dbrzy*. Zob. SŁPS 5, 147, BSW 46, ALEW 278. Por. jeszcze toch. B *tapre* ʽwysoki' < pie. *d^hub-ró-. — Drw. *dubrãvas* a. *dubravà* ʽdziura wybita na drodze; koleina', *dubrỹs* ʽwgłębienie, jama, parów; głębia w rzece, jeziorze'. N.m. *Dùbriai*, n.rz. *Dubravà*, *Dubrỹs*, *Dùbrius*. Tu też nazwa miasta ros. *Brjansk* nad Desną < *dŭbrjanĭskŭ (por. Anikin, RES 4, 320). — Z długą samogłoską: *dūbra* b.z.a. gw. ʽbród wymoszczony gałęźmi i kamieniami'.

dùbti, *dumbù*, *dubaũ* ʽstawać się wewnątrz pustym, wklęsłym, zapadać się, grzęznąć (w błocie, śniegu), walić się, rwać się, pękać' : łot. *dubt*, *dubu*, *dubu* ʽzapadać się, wklęsać'. Cps. *į̇dùbti* ʽwklęsać, dołkowacieć', *išdùbti* ʽwypróchnieć' (*mẽdis išdùbęs* ʽdrzewo spróchniałe'), ʽwklęsać, zapadać się, dziurawieć — o rękawicach', *neišdùbęs*, SD *neišdubįs* «niedrożony, solidus» (syn. *neišdrožtas*), *sudùbti* ʽosiąść, opuścić się w dół, zapaść się, wklęsnąć'. Formacja na SZ od pwk. pie. *d^heu̯b^h- / *d^hub^h- (zob. IEW 267, brak w LIV[2]). Por. goc. *diups* ʽgłęboki' (*deu̯pa-), *daupjan* ʽzanurzać, chrzcić', ags. *dūfan* ʽzanurzać się', SZ stir. *dub* ʽczarny, ciemny', *dobur* ʽmroczny', sb. m. ʽwoda', walij. *dwfr* m. ts. (por. lit. *dubùs*) rcs. *dŭno* ʽdno', scs. *bezdŭna* ʽbezdeń, otchłań' (zob. *dùgnas*, *bedùgnė*). W języku litewskim brak jest refleksu SE *džiaub-[106]. ALEW 237 rekonstruuje przymiotnik pie. *d^hub^hu- i proponuje ująć *dùbti* jako vb. denominativum od *dubùs* (zob.). — Nomina od SZ *dub-*: *dubà* ʽdziupla w drzewie; suszarnia zboża a. lnu; chata; gospodarstwo wiejskie, obejście', *dùbė* ʽzagłębienie, dolina; barć', *dubinỹs* ʽmiska', *dubuõ* (gen.sg. *dubeñs*, acc.sg. *dùbenį*) ʽmisa, miska; miednica jako część szkieletu, pelvis' (⇒ *dùbenis* ʽgliniana misa zawierająca wspólny posiłek wieśniaków'), *dubrà* (zob.), *duburỹs* (zob.), *dubùs* (zob.), *į̇duba* ʽwgłębienie, wybój, dziupla', *ìšduba* ʽotwór w drzewie, dziupla'. Por. łot. *dubenis* ʽwgłębienie', *dubļi* m.pl. ʽbłoto, muł, szlam', *dubums* ʽdziupla'. Cps. *dubadegỹs* ʽpodpalacz; roztrwoniciel' (por. *dubà*), *dùbaklonis* ʽgłęboka dolina' (por. *klónis*). Vb. denom. *dubė́ti*, *-ju*, *-jau* intr. ʽwklęsać, dołkowacieć', tr. ʽbić, robić kilofem, rąbać', przen. ʽciężko pracować, harować, mordować się' (war. *dūbė́ti*), *dùbinti* ʽżłobić (koryto), wybijać otwory (dla pszczół) w drzewie, drążyć'. — WSZ *dūb-*: *dūbsóti* ʽstać w stanie spróchniałym (o dębie, o chacie); leżeć a. siedzieć rozleniwionym'. Nomina: *dū̃bas* ʽmisa, miednica', *dūbra* b.z.a. (zob. *dubrà*), *dūburỹs* a. *dū̃buras* — war. do *duburỹs*, *dùburas* (zob.). Odpowiednikiem słowiańskim może tu być *dyb-*, por. strus. *dyba* ʽkłoda, narzędzie tortur', ros. *dýba* ʽnarzędzie tortur, na którym rozpinano skazańca', pol. *dyby* f.pl. ʽkłody z otworami, w które zamykano ręce i nogi więźnia'. Znacz. etym. ʽcoś wydłubanego', por. pol. gw. *dyby* ʽobuwie wydłubane w drewnie'. Osobno zob. *dùgnas*, *duñblas* i *dumbrà*. — SO *daub-*: *daubà* (zob.).

duburỹs a. *dùburas* 1. ʽkotlina, wądół', 2. ʽdół wybity w nawierzchni drogi, wybój', 3. ʽzagłębienie w dnie rzeki, głębina w rzece, jeziorze'. Rzeczownik z suf. *-r-*, utworzony bądź od przym. *dubùs* ʽwklęsły' (por. *vidurỹs* ⇐ *vidùs*), bądź od czas. *dùbti* ʽzapadać się, wklęsać'.

---

106 Bez związku z tym *džiaũbti*, *džiaubiù*, *dziaubiaũ* ʽchodzić z nosem zwieszonym na kwintę'.

Odpowiedniki łot. *duburs* ʻdość głębokie i szerokie miejsce w rzece; dziupla’, łot. gw. *duburis* ʻubogie gospodarstwo z zapadającymi się budynkami i marną ziemią uprawną; narzędzie rybackie’. Osobno zob. *dubrà*. — N.m. *Duburiaĩ* 3x, *Duburáitis* 3x, cps. *Karviãdūburis* (nazwa pewnego miejsca w rzece), n.jez. i n.rz. *Duburỹs* (Būga, RR III, 956). — Neoosn. *dubur-*: *dubur̃kis* ʻwybój; zagłębienie wymyte na łące przez wodę; dół wypełniony wodą, zapadlisko w dnie rzeki a. jeziora, głębia; miejsce do prania bielizny’ (war. *dubur̃kas*, *dubur̃kė*), ⇒ *duburkãlis* ʻźle utrzymany staw’ (suf. *-alis* jak w *brastvãlis*).

dubùs, *-ì* 4 p.a. ʻwklęsły, zapadły; rozjeżdżony (o drodze); głęboki (o talerzu); z dziuplą (o drzewie)’. SD «biorący w się, capax» (syn. *daug imųs*), «dołkowaty, lacunosus etc.» (syn. *duobėtas*, *kraupus*). Przymiotnik dewerbalny od *dùbti*, *dumbù* (zob.). Nawiązanie w germańskim przymiotniku na SP *deu̯pa- ʻgłęboki’, por. goc. *diups*, stisl. *djūpr*, stang. *dēop*, ang. *deep*, stwn. *tiuf*, nwn. *tief* oraz na stopniu zanikowym w stir. *domain*, walij. *dwfn* ʻgłęboki’ < pie. *d^{h}ub^h-ni-. Por. BSW 46, LEW 108, Heidermanns 1993, 153n., NIL 122, Kroonen 2013, 94). — Drw. *dubakà* ʻjar, parów’ (por. suf. w *ašakà*), *dublùs* ʻwklęsły, zapadły’ (⇒ *dublỹs* a. *dublià* ʻdziupla w drzewie’), *dubrà* (zob.), *dubulẽ* ʻdziura na drodze powstała po odwilży’, n.m. *Dubùliai* (⇒ *dubuliúoti* ʻo drodze: robić się wyboistą a. grząską; o tkaninie: marszczyć się’), *dubumà* ʻzapadlina, wklęsłość’, war. metatetyczny: *bùdumas* ts. Osobno zob. *dùgnas*. — N.rz. *Dubãkė* 2x (też n.jez.), *Dùbė*, *Dùbis*, *Dubijà*, *Dubingà*, *Dubióji* 2x, *Dubýsa* a. *Dubysà*, *Dubýsas* (por. GJL II, § 367), cps. *Dubaũs-upis* (z formą gen.sg. w I członie, od tego simplex *Dubaũsis* 3x), n.jez. *Bùdasas* < *Dub-asas, *Dubẽlė*, *Dubióji* 2x, *Dubùkas*, *Dubùklis* 2x. N.m. *Dùbės* 2x, *Dùbiai*, *Dubiaĩ* 2x, *Dùbos*, cps. *Dubõsgiris*, *Padubysỹs* 12x. Od osnowy *Dubl-*: n.jez. *Dublià*, n.rz. *Dùblis*, *Dubluñgė*.

duchas, *dūchas* stlit. ʻduch (święty)’ — zapoż. z błr. *dux*, pol. *duch*. — Adi. *duchaunas*, *-a* ʻduchowy, duchowny’ — zapoż. z błr. *duxóŭny*, pol. *duchowny*. — Sb. *duchavenstva* ʻduchowieństwo’ — zapoż. z błr. *duxavénstva*, pol. *duchowieństwo*. Por. SLA 66, ALEW 238. Zob. też *dũkas*.

dūdà, gen.sg. *dū̃dos* 2 p.a., też pl. *dū̃dos* ʻdudy, dęty instrument muzyczny składający się ze skórzanego mieszka i piszczałek’, *vargõnų dū̃dos* ʻpiszczałki organowe’ (sg. *dūdà* ʻfujarka; trąba’). SD[1] <duda> «dudy; gaydy» [ʻdęty instrument muzyczny’, SPXVI]. Zapoż. z błr. *dudá*, *-ý* (SLA 66, LEW 84). Wątpliwy jest postulat praformy bsł. *dau̯dā- ʻPfeife’ (Būga, RR I, 327, za nim BSW 46n.), który ma za podstawę izolowane comparandum bałtyckie w postaci lit. gw. *daudýtė* ʻfujarka wystrugana z drzewa brzozowego’. — Drw. *dū̃dmaišis* ʻkobza’ (por. *maĩšas*). Vb. denom. *dūdúoti* ʻgrać na dudach, grać na fujarce, trąbce’, *dū̃dyti*, *-iju*, *-ijau* ts.

dudénti, *dudẽna*, *dudẽno* 1. ʻstukać (np. kijem w klepisko)’, 2. ʻgrzmieć z lekka, pogrzmiewać’ (*Perkūnas da toli, tik dudẽna*), 3. ʻdudnić (o głuchym odgłosie bębna), huczeć (o ogniu w piecu, o ruchu pojazdów)’, 4. ʻmówić’ (*Aš suprantu, bet dudént nemoku. Nepagirsi kitaip dudẽnant*), refl. *pasidudénti* ʻpogadać sobie’. War. *dudnóti*, *-ju*, *-jau*. Czasowniki na *-enti* i *-noti*, utworzone od interi. *dù* — o pukaniu, stukaniu, turkotaniu (wozu) itp., też o mówieniu, o klepaniu pacierzy (*Dù dù dù dudnoja poterius*).

dudùtis, *-čio* ʻptak dudek, Upupa epops’ — od interi. *dù*, naśladującej m.in. głos dudka, por. *Dudùtis gieda dù dù dù*. Z innym suf.: *dudùkas*. Zob. syn. *kukùtis*, *lupùtis* i *tutùtis*. — Niezależna od litewskiej jest formacja psł. *dudŭkŭ ʻUpupa epops’, por. czes. *dudek*, pol. *dudek*, ukr. gw. *dudók*. Obok tego interi.: czes. *dudú*, pol. gw. *du-du* — o głosie dudka (zob. Boryś 2005, 131). Por. jeszcze ros. *udód* ʻdudek’, ukr. *údid*, *udóda*, słń. *vdòd*, bg. *vdod* ts.

dùgnas 1. ʻdno, dolna powierzchnia, spód rzeki, jeziora, morza’, 2. ʻspód naczynia’, 3. ʻpokrywa, przykrywka garnka’, 4. ʻtyłek’, 5. ʻodległa okolica, zabity kąt’, 6. przen. ʻistota,

podstawa czego' — przez zmianę *bn > *gn* z plit. *dubnas, pbsł. *dub-na-. Także łot. *dubęns* 'dno, grunt, głębia' zostało przekształcone z *dubna- (z kolejną zmianą *ub* > *ib*: *dibęns* ts.). Pokrewne psł. *dŭno z *dŭb-no, por. rcs. *dŭno*, bg. *dăno*, sch. słń. *dnȍ*, ros. *dno* (zdrob. *dónce*, stczes. *dence* < *dŭnĭce), pol. *dno* (zdrob. *denko* < *dŭnŭko), zob. Berneker, SEW I, 245n., BSW 46. Paralela słowotwórcza: scs. *sŭnŭ* 'sen' < *sup-nó- (zob. *sãpnas*). Transponat ie. *d^h^ub-nó-, por. galij. *dubno-*, *dumno-* 'świat, ziemia', stir. *domun* m. 'świat', śrwalij. *dwfn* adi. 'głęboki', m. 'świat'. Zob. IEW 267, NIL 122, LEW 108, ALEW 238). Leksem czasownikowy jak w *dùbti* 'wklęsać, zapadać się'. Znacz. etym. adi. 'który się zapadł, wklęsły', substantywizacja: 'wgłębienie' (zob. *dubùs*). — Drw. *be dùgno* a. *iki dùgno* adv. 'bez liku, bardzo dużo' (*Be dùgno durnių yra* 'Głupców jest bez liku'), *bedùgnė* (zob.), *dugnẽlis* 'deska do krojenia i bicia mięsa', SD[1] «denko, fundus, solum», *dugnìnės žùvys* f.pl. 'ryby denne', *dugnõlis* żm. 'jelito grube; ślepa kiszka; tyłek' (Būga, RR I, 438 wskazał paralelę semazjologiczną w postaci bg. *dănjak* 'ślepa kiszka' ⇐ *dăno* 'dno'; zob. też *dũbliai*), *pãdugnės* f.pl. 'męty, fusy, osad denny', też 'męty społeczne'. — N.m. *Dugnaĩ* 4x, *Dugnẽliai*, *Dugnẽlis*.

dũgzti, *dũzgia*, *dũzgė* 'brzęczeć, bzykać (o owadach), huczeć (o żarnach), stukać (o krosnach)'. Czas. onomatopeiczny. — Drw. *dūzgénti* 'pukać, opukiwać; brzęczeć (o pszczole)', *dūzgė́ti* 'stukotać, turkotać; brzęczeć; mówić, paplać'. Alternacja *gz-C* : *zg-V* współistnieje z jednostajnym *ks-C/V* w syn. *tuksnóti* 'głośno stukać', *tuksénti* 'postukiwać'.

dùiti, *dujù*, *dujaũ* pot. 'biec szybko, lecieć, pędzić', cps. *apdùiti* 'zamglić się, zaparować — o szybie; ulec zamroczeniu, wściec się, zgłupieć, stracić rozsądek' (*apdùjėlis* 'otępiały człowiek'), *išdùiti* 'wybiec, popędzić', *padujusių akių esmi* SD[1] «niedoyrzę, cæcutio». Nomina: *dujà* 1. 'drobny deszcz', 2. 'mgła' (⇒ *dujóti* 'okrywać się mgłą; mżyć; być widocznym jak przez mgłę'), 3. 'sypka ziemia, pył', 4. 'zetlały, zbutwiały materiał, przedmiot', 5. 'śmietanka na mleku', 6. 'torf, torfowisko', *dujẽlė* 'drobina, odrobina', *dùjos* f.pl. 'gaz, gazy' (znacz. etym. 'pył, kurz'). Odpowiednik łot. *dūju spalvas* 'pierze, puch' ma wtórne *ū* pod wpływem syn. *dūnas* f.pl. 'puch, pierze' (zapoż. ze śrdn. *dūn*, por. Jordan 61); łot. gw. *duis* 'mętny (o wodzie), bury, brudnoszary', *dujans* 'nieokreślonej barwy', *duins* 'mglisty, niewyraźny, mętny, ciemny'. — Pdg. czasownikowy został zbudowany wokół neopwk. *duj-*, pochodzącego z resegmentacji praesens na *-i̯e/o-*, *dui̯e- < *d^h^u-i̯e- (por. *gùiti* ⇐ *gujù*; *zùiti* ⇐ *zujù*). Pwk. pie. *d^h^eu̯- / *d^h^u- 'biec, spieszyć się' (LIV[2] 147), por. wed. *dhávate* 'pędzi, gna', gr. θέω 'biec, spieszyć' < *d^h^eu̯-e-, ep. θείω ts. < *d^h^eu̯-i̯e-, SZ θύνω 'rzucać się gwałtownie'. Akut lit. wtórny. Inaczej ALEW 239: rekonstrukcja pie. *d^h^uh$_2$-i̯é/ó— 'dymić, Rauch machen', por. łac. *suffiō*, *-īre* 'okadzać, oczyszczać przez kadzenie'; Kroonen 2013, 91: pie. *d^h^uh$_2$-i̯eh$_2$. — Być może, że w czas. łot. *žautiês*, *žaujuos* (war. *žaunuôs*), *žāvuôs* m.in. 'szaleć, dokazywać; przeć naprzód; upadać, walić się' tkwi refleks pb. stopnia *e*, *ǯi̯au̯- z *di̯au̯- < pie. *d^h^eu̯-.

dũkas I stlit., gw. 'ptak brodzący, Botaurus stellaris, wydający głos podobny do głuchego płaczu' (*Dũkas kaip arklys žvengia*. *Dũkas dideliuos miškuos kaip žmogus dejuoja*), SD «bąk ptak naski, butio, asterias». Stoi w związku z łot. *dùkt*, *-cu* 'głucho brzmieć; brzęczeć' (⇒ *dũka* 'piszczałka, piszczałka w organach'), por. ALEW 239. Pochodzenie ostatecznie onomatopeiczne, jak w wypadku syn. *būblỹs*, *baublỹs* 'ptak bąk' (zob. *baũbti*).

dũkas II 1. stlit. 'duch, spiritus', 2. gw. 'zapach, zaduch, smród; oddech, tchnienie, zadyszka' — zapoż. z błr. *dux*, *-u* / *-a* (SLA 66, ZS 17). — *víenu dūkù* adv. '(wypić) duszkiem, jednym łykiem', *nẽ dũko* adv. 'ani śladu' (nie zostało), dosł. 'ani zapachu'.

dukrà 2 p.a. 'córka' — prawdopodobnie neosimplex, powstałe drogą deprefiksacji. Stanęło obok takich form, jak *į́dukra* a. *ìšdukra* 'córka przybrana', *pódukra* 'pasierbica' (por.

stpr. *poducre* EV ʽStiftacht´ [Stieftochter]'). Praforma: *duk-tr-ā, z sufiksem w st. zanikowym (paralele s.v. *duktė̃*). — War. ze wzdłużoną samogłoską *ū*: *dūkrà* ʽcórka', *pódūkra* ʽcórka męża lub żony z poprzedniego małżeństwa, pasierbica'. — Drw. *dukráitė* a. *dūkraitė* ʽcórka syna a. córki, wnuczka', *dùkrė* a. *dukrė̃* ʽcórka', *dukrijà* ts., *dukrýna* ts. Zdrob. *dukrė̃lė, dukrýtė* (⇒ *dukrytė̃lė, dukrytužė̃lė*), *dukrùžė* (⇒ *dukružė̃lė*).

dukséti, *dukséju* (war. *duksiù*), *dukséjau* gw. 1. ʽoddychać, wzdychać, dyszeć', 2. ʽufać, mieć zaufanie, dowierzać, nie wątpić'[107]. Refl. *atsidukséti* ʽodetchnąć, zaczerpnąć powietrza; westchnąć, jęknąć, zajęczeć', *išsidukséti* ʽzwietrzeć; wyschnąć (o sianie), przejść, ustać (o bólu)', *prasidukséti* ʽprzewietrzyć się (o izbie)'. Formacja z suf. *-séti* od pwk. *duk-*, który przedstawia sobą st. zanikowy typu sampras. od *dvek-, por. *dvė̃ktis* ʽoddychać, dyszeć'. Paralele: *dus-* ⇐ *dves-* (*dùsti*, *dvė̃sti*); *dulk-* ⇐ *dvelk-* (*dulkéti*). Inaczej LEW 115, który założył strukturę początkową na *-ėti*, *dus-ėti, i przyjął insercję *k* przed *s* w formie st. zanikowego *dus-* ⇐ *dves-*. Osobno zob. *dukslùs*. War. ze wzdłużeniem: *dūkséti* ʽoddychać'. — WSZ *dūk-*: [przenoszę do osobnego hasła: *dū̃kti*, *dūkstù*, *dūkaũ* ʽwściekać się, złościć się; (o dzieciach) szaleć, swawolić, dokazywać; wietrzeć, ulatniać się' (znacz. etym. ʽzacząć sapać, szybko oddychać w gniewie)'. SD *padūkstu* «głupieię» (syn. *pasvaigstu*), ⇒ caus. *padūkinu* SD «głupiem czynię» (syn. *pasvaiginu kų*). Por. łot. *apdūkt*, *-stu* a. *-ku* ʽzachmurzyć się — niebie; wpaść w oszołomienie, zgłupieć'. —] stlit. *dūksétis* (3 os. prs. *dūksis*) DP ʽufać, dufać, kochać się, wspierać się', *visiems, kurie tavim dūksis* PK $151_{11\text{-}12}$ ʽwszem, ktorzy w cię ufają', *dūksiuosi* SD «ufam». — Neoosn. *dūks-*: *dū́ksauti* a. *dūksáuti* ʽdyszeć', *dūksúoti* ʽdyszeć, oddychać szybko, ciężko' (dublet do *dūsúoti*). Nomina: *dūksus*, *-i* ʽobfity', adi. poświadczone tylko formą comparatiwu *dūksesnė*[108] (⇒ vb. denom. *padūksinti* DP ʽuwielbić, rozmnożyć'), *dūksė* PK ʽnadzieja' (brak w LKŽ) obok *dūksis* PK ʽufność, ufanie'[109], *padūksis* DP ʽnadzieja, ufność, dufanie', PK ʽufanie, pociecha', SD «ufanie, ufność», też *padūksė* PK ʽpociecha, ucieczka'[110]. — Neoosn. *dūksėj-*: *dūksėjimas* DP ʽufność, ufanie, nadzieja'.

dukslùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽszeroki, obszerny, luźny (o ubraniu, obuwiu), 2. ʽbarczysty, tęgi, przy kości, otyły'. SD[1]: *dukslus* «ogromny» [ʽdużych rozmiarów; budzący strach, trwogę'], ⇒ adv. *duksliai* «ogromnie» [ʽstraszliwie, przerażająco', SPXVI]. Analiza: *duks-lus*. Jest to drw. od neoosn. *duks-* ⇐ *dukséti* (zob.). — War. *dùkslas*, ze zmianą *ks* > *kš*: *dùkšlas*, *dukšlùs*. War. sufiksalne: *dukstas* b.z.a, *dùksvas* oraz *dukšnùs*. — Vb. denom. *dùkslinti* ʽposzerzać, powiększać', *nudùkslinti* ʽzrobić (uszyć) zbyt szerokim, zbyt obszernym'.

dūksóti, *dūksaũ* (war. *dūksóju*), *dūksójau* wsch.-lit. 1. ʽwietrzeć (o piwie), ulatniać się (o zapachu)', 2. ʽciężko oddychać, dyszeć', 3. ʽwidnieć, majaczyć w oddali' (syn. *dunksóti*), 4. ʽbyć bezczynnym, tkwić gdzie nic nie robiąc', refl. *atsidūksóti* ʽodetchnąć, odpocząć' — formacja z suf. *-soti* od WSZ *dūk-*, paralelna do *dūk-séti*, o czym s.v. *dukséti*. Por. oboczności typu *mirksóti* : *mirkséti*; *tvyksóti* : *tvykséti* i typu *styróti* : *styréti*.

dū́kšta gw. ʽwiecha, tyczka wyznaczająca miejsce rozgraniczenia gruntów'. Niejasne. Może drw. od interi. *dùkst* — o uderzeniu, szturchnięciu'? Por. n.jez. *Dū́kšta*, *Dū́kštas*, n.rz. *Dūkštà*. Inna możliwość to powiązanie z adi. *dukstas* (b.z.a.), zob. *dukslùs*. N.B. W języku

[107] Por. *jai... su vierna širdžia duksite šventai mielaširdystei jo* PK 211_{24} ʽjeśliże... z wiernym sercem ufacie świętemu miłosierdziu jego'. — *nes mes savo piktybes regim, vienok loskoj tavo mes duksim* PK 211_{24} ʽboć my nasze złości baczemy, wszakże w łasce twej nie wątpiemy'.
[108] Por. *idant būtų dūksesnė teisybė mūsų, neg anų Daktarų ir Veidmainių Żydiškų* DP 313_{35} ʽaby była obfitsza sprawiedliwość nasza, niżli onych Doktorow i Licemiernikow Żydowskich'.
[109] Por. *nes amžinop džiauksmop tamui nėra dūksės* PK 140_{22} ʽBo k wiecznej radości nie masz w nim nadzieje'. — *užtaryk mus tarnus tava, tavimp dūksį guldinčius* PK 173_{24} ʽbądź przyczyńcą ludu twego, tobie ufającego'.
[110] Por. *ant padūksės artimų mūsų* PK 32_{18} ʽku pociesze bliźnich naszych'. — *o tegul tava avelės netur kitos padūksės, tiktai tavimpi Pone* PK 179_{26} ʽA niechaj twoje owieczki nie mają inszej ucieczki, nad cię Pana swojego'. N.B. LKŽ IX, 59 pisze *paduksė*.

litewskim nie ma takiego terminu fizjograficznego, jak łot. *dùksts* ʽbagno, błoto; kałuża', od którego pochodzą łot. nazwy łąk *Dūkstāji*, *Dùkste*, *Dùkstene*, *Dùkstpļaviņa* i n.jez. *Dùkstiņa*.

duktė̃ 3 p.a. ʽcórka', acc.sg. *dùkterį*, gen.sg. *dukter̃s*. Odpowiedniki bsł.: stpr. *duckti*, *dochti* ʽcórka' (brak form przypadków zależnych), scs. *dъšti*, gen.sg. *dъš-ter-e*, acc.sg. *dъš-ter-ĭ*, sch. *kćî*, *kćȅri*, słń. *hčî*, *hčêre*, ros. *dočь*, *dóčeri*, stczes. *dci*, *dceře*, stpol. *dca*. Rekonstrukcja: pbsł. nom.sg. *duk-tēr-ø, acc.sg. *duk-ter-in (por. BSW 62), < pie. *d^{h}ugh$_2$-tēr-ø, acc. *d^{h}ugh$_2$-ter-m̥ (zanik spółgłoski lrg. między obstruentami). Odpowiedniki ie.: goc. *daúhtar*, stisl. *dottir*, stang. *dohtor*, *dohter*, stwn. *tohter* (pgerm. *duhter- f.), galij. *duχtir*, oskij. *futír* (pital. *fuχtēr, *fuχtros), aw. *dugədā* (gatyckie), *duγδa*, acc.sg. *duγδarəm*, śrpers. *duxt*, orm. *dowstr*, toch. A *ckācar*, toch. B *tkācer* (gen.sg. *tkātre*). Obok tego gr. θυγάτηρ, θυγάτερα, θυγατρός, wed. *duhitā́*, *duhitáram*, *duhitúḥ*, gdzie w zbitce *CHC* w pozycji po lrg. pojawiła się samogłoska anaptyktyczna gr. *a* lub wed. *i* (*d^{h}ugh$_2$^{v}-ter-). Por. LEW 110, IEW 277, NIL 126n., de Vaan 2008, 253. Osobno stoją lyk. *kbatra-* ʽcórka' i luw.-hier. *tuwatra/i-* ts., które mogą mieć pwk. w st. pełnym: *du̯etr- < *du̯ektr- < pie. *d^{h}u̯egh$_2$-tr; acc.sg. *d^{h}ugh$_2$-tér-m̥, gen.sg. *d^{h}ugh$_2$-tr-ós (zob. Kloekhorst 2008, 9, 902n.). — Formacją vr̥ddhi jest pgerm. *deuhtra- n. ʽwnuk': śrwn. *diehter*, *tiehter*, nwn. dial. *Tichter*, < pie. *d^{h}eu̯gh$_2$-tro- (Kroonen 2013, 93 n.). — Apofonia sufiksalna *-ter-* / *-tr-* została w bsł. usunięta na korzyść st. pełnego *-ter-*, zob. *dukter-*. — Reliktem tematu *duk-tr-, gdzie sufiks pojawia się w st. zanikowym (por. oskij. *futreí*, *fuutreí* dat.sg. ʽcórce', gr. θυγατρός gen.sg.) jest z jednej strony lit. *duktrýčia* ʽcóreczka', z drugiej strony osnowa *dukr-*, pochodząca z uproszczenia *duktr-* (zob. *dukrà*). — Zdrobnienia od *dukt-*: *dukčiū́tė*, *duktùika* (neosuf. *-uika* pochodzi z typu *sesùi-ka* ⇐ *sesūj ʽsiostra').

dukter-: neoosnowa wyodrębniona z formy acc.sg. *dùkterį* do *duktė̃* ʽcórka' (zob. s.v.). Drw. *dukterė̃* a. *dùkterė* gw. ʽcórka' (por. *móterė* ⇐ *móterį*, *sẽserė* ⇐ *sẽserį*), gw. *dukterìs* ʽcórka' (por. *móteris*, *seserìs*), *dukteréčia* ʽcórka brata lub siostry', *dukterénas* ʽsyn córki, wnuk' (neol.), ʽmąż córki' (neol.), *įdukterė* a. *ìšdukterė* ʽprzybrana córka' (drw. wsteczny deprefigowany: *duktẽrė* ts.).

dū̃kti, *dūkstù*, *dūkaũ* 1. ʽwściekać się, złościć się', 2. ʽo dzieciach: szaleć, swawolić, dokazywać', 3. ʽwietrzeć, ulatniać się' (znacz. etym. ʽzacząć sapać, szybko oddychać w gniewie)'. SD *padūkstu* «głupieię» (syn. *pasvaigstu*), ⇒ caus. *padūkinu* SD «głupiem czynię» [ʽogłupiam'] (syn. *pasvaiginu kų*). Odpowiednik łot. *apdūkt*, *-stu* a. *-ku* ʽzachmurzyć się — niebie; wpaść w oszołomienie, zgłupieć'. Formacja na wzdłużonym SZ *dūk-* ⇐ *duk- od *dvek-, zob. *dvū̃ktis* ʽoddychać, dyszeć'. — Drw. *padūkėlis* SD «głupiec». Zob. ALEW 241n.

dū̃lė, *dūlė̃*, *dū́lė* bot. 1. ʽgrusza, Pirus communis — drzewo i owoc', 2. ʽkartofel', 3. ʽnawóz koński', 4. ʽuderzenie kciukiem w głowę' (syn. *grūšià*), 5. ʽtyłek', 6. ʽfiga, pięść z kciukiem umieszczonym między palcami jako gest oznaczający: nie, nic z tego' (*Te tau dū́lę!* ʽNa ci figę!'). War. *dūlià*, *dū́lia*, SD <dula> «gruszka drzewo». Zapoż. z błr. *dúlja*, pol. *dula* (SLA 66, LEW 110). Zob. też *grūšià*.

dūléti, *dūléja* (war. *dū̃la*, *dū̃li*), *dūléjo* ʽgnić, butwieć, próchnieć; palić się powoli (o mokrym drewnie)', 3 os. *dū̃li* ʽrysuje się w oddali, majaczy, nie jest wyraźnie widoczne' — pwk. *dūl-* przedstawia wzdłużenie *dul-*, będącego st. zanikowym typu sam̥pras. od *dvel-* (zob. *dvélti*). Odpowiednik łot. *dũlêt* a. *dūļât* ʽodymiać pszczoły; łowić ryby a. raki z pochodniami; pracować do późna w nocy'. Nieco inaczej BSW 62. — Drw. *dūlúoti* ʽz dala widzieć jak we mgle'. Nomina: *dū́lė* próchno do odymiania pszczół; zjawa, mara', *dūlẽsiai* m.pl. ʽpróchno', *dū́lia* ʽpróchno; próchno do odymiania pszczół; dym; mgła', *dū̃liava* ʽmgła z mżawką', *dū́lis* a. *dūlỹs* 1. ʽmgła; gęsty dym' (tutaj z powodu akutu nie można wykluczyć zmieszania z pwk. *d^{h}uh$_2$-, zob. *dū́mai*), 2. ʽpróchno do odymiania pszczół; porcja dymu wpuszczonego do ula;

garść słomy do osmalenia wieprza; wiatry' (*dū́lį paléisti* 'zepsuć powietrze'), *dūlùs* 'szybko butwiejący, ulegający rozkładowi' (por. łot. *dūls* 'ciemnej barwy, brązowawy').

dùlkė 1. 'drobina kurzu, prószynka', 2. 'pyłek kwiatowy', 3. 'trochę, odrobina czego' (*Sviesto nė dùlkės nėra*), DP 'proch, proszek', SD[1] «proch, proszek» — rzeczownik postwerbalny od *dùlka, dulkė́ti* (zob.). Odpowiednik łot. *duļķe* 'drobiny słomy a. plew; osad denny, szlam; mętne piwo; kałuża, błoto'). — Pl. *dùlkės, -ių* 1. 'pył, kurz', 2. 'pyłek kwiatowy', 3. 'nawóz sztuczny', 4. 'proszek, np. do prania', SD «kurzawa» (syn. *rūkai*), «kurzawa sucha z ziemie; proch». Cps. *žiedãdulkės* f.pl. 'pyłek kwiatowy'. — Zapoż. lit. w błr. *dúlьki* pl. 'kurz powstający przy międleniu słomy lnianej lub konopnej', stąd pol. gw. *dulki* 'kurz' (por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 57, Laučjute 44).

dulkė́ti, prs. *dùlka* 1. 'kurzy się, jest dużo kurzu, pyłu', prt. *dulkė́jo* (SD *dulka* «mży, deszcz drobny pada»), 2. pot. 'szybko się poruszać (iść, biec, jechać)' — durativum na *-ė-* w stosunku do *dùlkti, dùlksta, dùlko* inchoat. 'wzbijać się, unosić się — o kurzu na drodze', *dul̃kti, dul̃kia, dul̃kė* 'mżyć — o deszczu'. Z innymi suf.: *dulkénti* intr. 'mżyć — o deszczu', tr. 'wzniecać kurz, kurzyć', SD *dulkena* «mży» (syn. *dulka*), *dùlkinti* 'kurzyć, wzniecać kurzawę, podnosić tumany kurzu', SD *dulkinu* «kurzę, kurzawę czynię; proszę, prochem posypuię», *apdulkinu kų* «kurzę co». — Nomina: *dul̃kas* 'mgła' (⇒ *dul̃kų dul̃kais* adv. 'bardzo mocno', np. o upadku z dachu, z konia), *dùlkė* (zob.), *dulksnà* 'mżawka' (por. *skursnà, rėksnà*). Por. też interi. *dùlkt*, opisująca powstawanie obłoku kurzu (*Vieškelis tik dulkt dulkt dulka*), war. *dùlk*. — N.m. *Dùlkiai, Dùlkiškė* 2x, *Dùlkiškiai* 2x. — Alternant *dulk-* stanowi formę SZ saṃpras. do *dvelk-*, por. *dvel̃kti, dvelkiù, dvelkiaũ* 'o wietrze — łagodnie, słabo wiać; o zapachu — rozchodzić się', *dvelkénti* 'słabo wiać'. Por. ALEW 242. — Młodszym st. zanikowym do *dvelk-* jest *dvilk-*, por. *dvìlkčioti* 'z lekka wiać, powiewać', *dvìlksnoti* ts. Paraleli dla alternacji *dulk-* / *dvelk-* / *dvilk-* dostarcza czas. *urk-* / *verk-* / *virk-*, zob. *ver̃kti*. — Z punktu widzenia gniazda etymologicznego, do którego należy *dvelk-* / *dulk-*, chodzi tu o neopierwiastek, który wyabstrahowano z vb. denominativum, urobionego od nomen z suf. *-k-*. To ostatnie należało do pwk. *du̯el- / *dul-, o czym s.v. *dvélti*. W szczegółach inaczej BSW 62.

dūmà, gen.sg. *dū̃mos* 2 p.a. stlit. 'myśl, myślenie, rozum; rada', DP 'myśl; zmysł; rada; duma; mniemanie; rozum; pomyślenie' — zapoż. z błr. *dúma, -y*. Por. SLA 66n., ESBM 3, 163, ALEW 243 (wskazuje stpol. *duma* jako wyraz źródłowy). — Slawizmem jest też łot. *duõma* ob. *duoms* 'myśl, mniemanie' (LEW 110). — Vb. denom. *dūmóti* stlit., gw. 'myśleć', też *dū́moti* m.in. DP 'myśleć, pomyśleć; rozmyślać; uważać; starać się; dbać; obmyślać', *apdū́moti* DP 'obmyślać', *padū́moti* DP 'pomyśleć, umyślić', *pérdūmoti* DP 'nadmyślić', *uždū́motas* DP 'rozważony'. Por. łot. *duõmât* 'myśleć, mniemać'. N.B. SLA 67, LEW 110 i ALEW 244 uważają *dūmóti* za zapoż. ze strus. *dumati, -aju*, błr. *dúmacь, -aju* albo pol. *dumać*.

dū́mai, *-ų* m.pl. 'dym' : łot. *dũmi* ts. W stlit. też sg. *dū́mas* 'dym', por. stpr. *dumis* EV 'dym, Rouch [Rauch]'. Odpowiada scs. *dymŭ*, sch. *dȉm* 'dym', czes. *dým* (BSW 62n., LEW 110, ALEW 243). Refleks pbsł. *dū́-ma-, to z pie. *d^húh$_2$-mo-. Wyraz ten przedstawia substantywizację adi. vb. *d^huh$_2$-mó- 'dymny', utworzonego od pwk. pie. *d^hu̯eh$_2$- / *d^huh$_2$- 'wydzielać dym, dymić, kadzić; tchnąć; wydzielać woń'. Odpowiedniki ie.: *dhūmáḥ* 'dym', gr. θυμός m. 'oddech, tchnienie, siła życiowa'[111], łac. *fūmus* 'dym, opar'; na SO: stwn. *toum* 'para, opar, wyziew, zapach' < *d^houh$_2$-mo-. Zob. EWAIA I, 795, LIV[2] 158, de Vaan 2008, 249, Kroonen 2013, 90. Motywujące czasowniki: het. *tuḫḫae-* 'dymić, kadzić' (zob. Kloekhorst 2008, 886n.), gr. θύω 'ofiarować przez spalenie', τύφω, τέτυφα intr. 'wywoływać

111 Barytoneza refleksów bałto-słowiańskich ma prawdopodobnie związek ze zjawiskiem substantywizacji pierwotnego przymiotnika na *-mo-, zob. Kabašinskaitė i Klingenschmitt, *Balt* XLI:2, 2006, 175.

dym, dymić', tr. 'wykadzić, wykurzyć dymem'; łac. *suffiō* 'kadzić, okadzać; przebłagać' < *d^huh₂-i̯é- (por. słń. *díjem, díti* 'dąć; pachnieć; dyszeć' ⇐ psł. *dyję, zob. Bezlaj, ESSJ I, 102). — SO: cs. *dują, duti* 'dąć, dmuchać' (w inf. zlewa się z refleksem *dǫti* od *d^hm̥H-C ts., zob. *dùmti*). — Możliwe, że na stopniu *e* należy tu vb. lit. *džiáuti* 'suszyć' (zob. s.v.). — Drw. *dū̃mas, -à* 'koloru dymu — o wole lub krowie', *dū́minė* 'podkurzacz do pszczół' (syn. *rūklỹs*), *dūmìnė pirkià* 'kurna chata, chata bez komina', *dūmìnė* 'wędzarnia; spiżarnia'. Cps. *dūmakẽlė* 'mgła', dosł. 'mgła spowijająca drogę' (por. *kẽlias*), *dūmalãkas* a. *dū́mlakas* 'komin; kłęby dymu; żagiew, służąca do przenoszenia ognia' (por. *lak-*). Vb. denom. *dū́myti, -iju, -ijau* 'dymić (o piecu), wypuszczać dym; palić (fajkę, papierosa); wędzić mięso', *uždū́myti* 'napełnić dymem, zadymić', war. *dū́minti*. Sb. *dū́maka* 'mgła (jesienna, poranna), opar; mrok' — drw. wsteczny od *dūmakẽlė* (zob. wyżej). — N.m. *Dūmẽliai, Dūmìškės, Padū́mė, Padūmỹs*, cps. *Dùmlaukiai, Laukóduma*. N.jez. *Dū́mas*, n.rz. *Dū̃mė, Dūmẽ, Dū́mešis*.

dum̃blas 'osad wody błotnej, muł, szlam', SD «muł co się na dnie w rzeczach rzadkich ustawa; kał ['błoto']». Z uproszczeniem *mbl* > *ml*: *dumlas* SD «kał» ['błoto'], drw. *dumleliai* b.z.a. m.pl. 'szlam'. Por. łot. gw. *dum̃bla* 'muł'. Dewerbalna formacja na *-la-* od *dumb-*, neopwk. wyabstrahowanego z prs. infig. *dumbù* do *dùbti* 'wklęsać, zapadać'. Z innym suf.: *dumbrà* (zob.). Por. LEW 108, ALEW 243. — Pochodne: *dum̃blė* a. *dumblẽ* 'grunt namułowy, grząskie miejsce', *dum̃bliai* m.pl. 'glony, algi', *dum̃blinas, -à* 'mulisty, szlamowaty', *dumblýnas* a. *dumblỹnė* 'miejsce zamulome, zamuł, grzęzawisko', Vb. denom. *dumblė́ti* 'pokrywać się mułem, iłowacieć', *dumblóti* 'brodzić w mule', *dumblúotis* 'mętnieć (o wodzie, niebie), o niebie: zasnuwać się chmurami, mieć się na deszcz' (⇒ *dumblúotas* 'uwalany w mule', 'mętny — o samogonie', SD «mulisty od mułu, limosus»). — N.rz. *Dum̃blė* 5x, *Dumblỹs* 9x (w tym n.jez.), n.jez. *Dum̃blis* 11x, *Dumblẽlis* 6x. N.m. *Dum̃blė* 2x, *Dum̃blės, Dumblỹnė* 5x, *Dumblỹs*, cps. *Dum̃blaukė* (*Dumbl-laukė), *Padumblẽ* 3x, *Padumbliaĩ* 2x.

dumbrà 2 p.a. gw. 'głębina w rzece; staw, sadzawka' : łot. *dubra* 'błoto, grzęzawisko'. Z innymi suf.: *dumbravà* 'grunt miękki, grząski, stratowany kopytami zwierząt; wyboje na drodze, koleiny', *dumbrẽ* 'wybój na drodze', *dumbrùs* 'grząski; wilgotny' : łot. *dum̃brs* 'bagnisty, grząski' (sb. m. 'błoto, bagno'). Są to derywaty na *-r-* od *dumb-*, osnowy prs. infig. *dumbù* do *dùbti* (zob.). Osobno zob. *dum̃blas*. Pod względem słowotwórczym można *dumbrà* i łot. *dum̃brs* zestawiać z psł. *dǫb-r-ŭ 'las dębowy', por. śrbg. *dǫbrŭ* 'las', stczes. *dúbra* 'pastwisko w dolinie górskiej'. Drw. psł. *dǫbr-ov-a: scs. *dǫbrova* 'las', sch. *dùbrava* 'las, gaj', ros. *dubróva* poet. 'las liściasty', czes. *doubrava* 'las dębowy', stpol. *dąbrowa* 'nie zagospodarowany las liściasty lub zarośla z przewagą dębów', pol. 'las dębowy, dębina'. Zob. Sławski, SEJP I, 140n. Inaczej Boryś 2005, 110, który powraca do dawnego zestawienia *dǫbrŭ ze sti. *dhūm-rá-* 'koloru dymu, szary, ciemny'.

dum̃čius, *-iaus* 1. stlit., gw. 'mędrzec; doradca', 2. 'zwierzchnik' — zapoż. ze stbłr. *dumecъ, -mca, por. ros. przest. *dúmec* 'myśliciel, mądry człowiek; doradca' (pl. *dúmcy*). Wspomniane w SLA 67 oraz LKŽ II, 840 błr. *dúmčij*, jak i pol. †dumiec raczej nie wchodzą w rachubę jako formy źródłowe. Grupa lit. *-mč'-* jako substytucja za słow. *-mc-* jest normalna, por. *niẽmčius* ⇐ błr. *némec, -mca*. — Vb. denom. *dumčiavóti* a. *dum̃čiavoti* 'rozmyślać, zastanawiać się'.

dum̃plekė żm. 'boczna deska wozu służącego do przewożenia gnoju, gnojnica' — zapoż. z nwn. gw. *dun(k)flecht* (LKŽ II, 844). War. zmieniony przez metatezę *l*: *dum̃peklė* ts., *dum̃peklės* f.pl. 'wóz do przewożenia gnoju' (war. *dum̃plikės*), *dum̃peklis* ts. Zob. też *kárkluba*.

dùmplės, *-ių* f.pl.t. ʽnarzędzie z desek i skóry do wpychania powietrza, miech kowalski, miech w organachʼ — pochodzi z *dumlės przez epentezę *p* do grupy *m-l* (por. *imblióti* < *imlióti*, *kamblỹs* < *kamlỹs*). Nomen instrumenti na *-lė-* od czas. *dumiù*, *dùmti* ʽdąćʼ (zob. s.v.). Por. zwroty *dùmples pū̃sti* a. *dùmples dùmti* ʽdąć w miechyʼ, *dùmples mìnti* a. *dùmples spáusti* ʽdeptać / naciskać miechyʼ. Paralele słowotwórcze: *templė̃* ʽcięciwaʼ ⇐ *teñpti*; *stemplė̃* ʽprzełykʼ ⇐ *steñpti; *rẽplės* ʽszczypceʼ ⇐ *rep-. Por. Lew 88, ALEW 244. — War. gw. *dū́plės* ʽmiechyʼ (*Kalvis pirko dū́ples*) zakłada nazalizację *um(p) > *ų(p) i następnie denazalizację *ų(p) > *ū(p)*. — Vb. denom. *dumplénti* ʽpykać fajkęʼ, *dumpliúoti* ʽdąć w miechy, dymać; ciężko oddychać; mocno kaszleć; palić papierosa; z trudem iśćʼ. — Zwrot *dùmk dùmples* ʽdmij w miechyʼ zmienił się przez atrakcję w *dùmpk dùmples*, stąd neol. *dùmpti* ʽdąć w miechyʼ (*dùmpiu*, *dùmpiau*) i drw. w postaci *dumpìkas* n. agt. ʽten, co dyma miechami przy organach, tj. pompuje powietrzeʼ.

dùmti, *dumiù* (zam. *dumù? por. *stumù*), *dū́miau* 1. ʽdąć, silnie dmuchaćʼ (SD «wachluię, ventilo flabello»), 2. ʽdąć w miechy, deptać miechyʼ, 3. ʽciężko oddychać, dyszeć — o koniuʼ (*Arklys sunkiai dū́mė*), 4. pot. ʽnałogowo palić tytoń, często sięgać po papierosaʼ, 5. ʽpodkurzać pszczołyʼ, 6. ʽszybko się poruszać (iść, biec, jechać)ʼ, *įdùmti* ʽwpaść, wleciećʼ, *uždùmti* ʽzabiec, zaleciećʼ. Wraz z psł. *dŭmǫ, *dǫti (to z *dųti przez obniżenie artykulacji *ų > *ǫ), por. scs. *dŭmǫ*, *dǫti* ʽdąć, wiaćʼ, sch. *dmêm*, *dȕti*, ukr. *dmu*, *dúty*, pol. *dmę*, *dąć* przedstawia refleks pbsł. SZ *dūm-C (BSW 63, LEW 88, s.v. *demblỹs*). Praforma ie. *d^{h}m̥H-C ⇐ *d^{h}meH-. Odpowiedni st. zanikowy zaświadcza wed. *dhamitá-* ʽnadętyʼ (pie. *d^{h}m̥H-tó-), *dhámanti* 3 pl. ʽdmuchająʼ, zam. *dham-ánti < pie. *d^{h}m̥H-énti (do formy 3 pl. dostosowała się forma 3 sg., stąd *dhámati* ʽdmieʼ), zob. LIV^{2} 153. SE pie. *d^{h}meH- (wed. *adhmā́sam* 1 sg.aor. ʽzadąłemʼ, *dhmā́tr̥-* ʽten, kto dmieʼ) nie pozostawił refleksów bsł. Zob. też ALEW 244. — Nomina na SZ-C: *dumčià* ʽmiech kowala, miechyʼ (*Dumčià dumia ugnį*), war. *dumčius* b.z.a., *dùmplės* (zob.), *dumslės* f.pl. ʽBlasebalg, miechyʼ (Bretkun) — formalmie odpowiada stpr. *dumsle* EV ʽpęcherz moczowy, Bloze [Harnblase]ʼ (neosuf. *-slė-*, por. komentarz słowotwórczy do *pūslė̃*); *dùmtuvės* (zob.). Ze zmianą *ms* > *mš* należy tu jeszcze *dùmšlė* a. *dumšlė̃* ʽzgrubienie, nierówność, wybrzuszenie, zmarszczka (w tkaninie, suknie)ʼ, znacz. etym. ʽwzdęcie, pęcherzʼ. Por. pol. *miechur* przest. ʽworeczek na tytoń; pęcherz moczowyʼ. — SZ-V: cs. *nadŭmenŭ* ʽnadęty, napuszonyʼ, ros. *nadmënnyj* ʽwyniosły, nadętyʼ. — WSZ *dūm-V: scs. *nadymati sę* ʽnadymać się, pysznić sięʼ (por. cs. *sypati* ʽsypaćʼ < *sūp-ā-), pol. *dymać* ʽdmuchać przy użyciu miecha kowalskiegoʼ, *nadymać, odymać* (*usta*).

dùmtuvės, *-ių* f.pl.t. przest., gw. 1. ʽmiech kowalskiʼ, 2. ʽmiech w organachʼ, 3. ʽpodkurzacz do pszczółʼ (SD «miech skorzany do podymania»), 4. SD «wachel, wachlarz». War. *dùntuvės*. Dewerbalne nomen instrumenti na *-tuv-* od *dùmti* ʽdąć, silnie dmuchaćʼ. War. o formie sg. *dumtuvė̃* 3 p.a., *dùmtuvė* 1 p.a. Por. *kártuvės* ⇐ *kárti*; *kultuvė̃* ⇐ *kùlti* (GJL II, § 144). Współczesny odpowiednik literacki to *dùmplės* (zob.).

dundė́ti, *dùnda* (war. *duñda*), *dundė́jo* 1. ʽwydawać silny, głuchy odgłos, grzmieć, dudnić, huczeć (o grzmocie burzy, o wystrzale armatnim)ʼ, 2. ʽturkotać (o wozie)ʼ, 3. ʽgłośno mówićʼ. SD *dundu* «hukam, huczę». Z innym suf.: *dùndinti* ʽgrzmieć, dudnić; turkotać; stukać, kołatać do drzwiʼ. Czasowniki na *-dėti*, *-dinti*, utworzone od interi. *duñ duñ* lub *dundùn*. Por. łot. *dunêt*, *-u*, *-ẽju* ʽgrzmieć, huczeć, dudnićʼ, *duñdinât* ts. Paralele sufiksalne w ŽD 527, 547 n. Typologicznie podobne jest pol. *dudnić* a. *dudnieć* ʽwydawać głuchy odgłos, grzmiećʼ, ukr. *dudníty*, bg. *dúdna*, por. Sławski, SEJP I, 178. Wywód od pwk. pie. *d^{h}u̯en- ʽbrzmieć, dźwięczećʼ (zob. LEW 110n., ALEW 244) wydaje się mniej prawdopodobny.

dunė́ti, *dùna* (war. *dunė́ja*), *dunė́jo* gw. Praesens, zwykle z prvb., np. *ìšduna*, *nùduna* ʽ(o sianie, piwie) wietrzeje, traci zapach wskutek dostępu powietrzaʼ, jest refleksem formacji z infiksem nosowym, < *d^{h}u-n-H-é-. Pwk. pie. *d^{h}u̯eh$_{2}$- / *d^{h}uh$_{2}$- ʽwydzielać dym, dymić,

kadzić; tchnąć; wydzielać woń' (por. LIV[2] 158) jak w sb. *dū̃mai*. Por. bliskoznaczny pwk. *dʰu̯e-k- s.v. *dvė̃ktis*. — Metanaliza *dùn-a* wytworzyła neopierwiastek widoczny w formach inf. *dunė́ti*, prt. *dunė́jo* i drw. *dùninti* 'strzelać', *dunyti* b.z.a. 'popędzać konia'. Paralela łot.: *dunêt* 'tęchnąć, pleśnieć (o ziarnie, mące)'. Neopwk. *dun-* stoi na równi z *trun-*, zob. *trunė́ti*.

dunksė́ti, *dùnksi, dunksė́jo* 1. 'pukać, stukać, kołatać, łomotać, walić', 2. 'majaczyć, ukazywać się niewyraźnie, mgliście' — czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *dùnks, duñks*, opisującej odgłos stuknięcia, uderzenia, łomotu; też o kołataniu serca (war. *dùnkst, duñkst*). Por. *tiksė́ti* ⇐ *tìks*; *tuksė́ti* ⇐ *tùks*. Z innymi suf.: *dùnksčioti, dunksénti, dunksnóti* 'pukać, kołatać'; *dunksóti* 'majaczyć w oddali, ukazywać się niewyraźnie'; *dùnkstelėti* a. *dùnksterėti* 'stuknąć, zastukać; mocniej zabić — o sercu; zaświtać komu w głowie'. — Oboczna osnowa *dunsk-* (metateza *ks* > *sk*): *dunskénti* a. *dùnskinti* 'pukać, stukać'. War. sonoryzowany *dunzg-*: *dunzgė́ti, dùnzga, -ė́jo* 'dudnić, turkotać (o jadącym wozie)', *dùnzginti* 'pięścią łomotać w drzwi, dobijać się (o pijanym)'.

duobė̃, acc.sg. *dũobę* 4 p.a. lub *dúobę* 3 p.a. 1. 'jama, dół' (*akių̃ duõbės* 'oczodoły'), 2. 'grób, mogiła', 3. 'dół na kartofle', 4. 'sadzawka', 5. 'głębina w rzece', 6. 'wybój na drodze', 7. 'miejsce, do którego zgarnia się żar, popielnik'. DP 'doł; padoł; ostre mieśce'. Odpowiednik łot. *dùobe* 'jama, grządka, grób; głębina w rzece' (⇒ *duôbjš* 'głęboki, niski — o głosie'). — Z innym suf.: *dúoba* a. *duobà* 'dziupla; część stodoły, gdzie się suszy zboże, len' (por. *linãduobė*), też 'wgłębienie u dołu klatki piersiowej'. Zob. alternant *daub-* s.v. *daubà*. — Osnowa werbalna *dub-* jak w *dùbti, dumbù* m.in. 'wklęsać' (por. LEW 108, s.v. *dùgnas*). W związku z paralelizmem fonologicznym dyftongów *ie* (przedni) i *uo* (nieprzedni) pozostaje pewna lit.-łot. innowacja apofoniczna. Otóż na wzór stosunku apofonicznego *ai* : *ie* (np. *snaĩgė* : *sniẽgas*) pojawiło się zróżnicowanie *au* : *uo*, widoczne we współistnieniu takich synonimów, jak *daubà* i *duobė̃*. Z historycznego punktu widzenia istotny jest fakt, że alternanty zawierające dyftong *uo* ukazują się przeważnie w derywatach produktywnych (tu *duobė̃*), podczas gdy wokalizm *au* cechuje zwykle derywaty nieproduktywne (tu *daubà*)[112]. Dla całej zreferowanej tu kwestii zob. Kuryłowicz 1956b, zwł. s. 123n. Trudny do przyjęcia jest pogląd zawarty w ALEW 245: *duob-* ma być refleksem formacji vṛddhi, utworzonej od *daubà*. — Drw. *duobiaũ* adv. 'głębiej', *duobytáitės* f.pl. 'dołeczki w policzkach' (brak †duobytė; jest zdrob. *duobiõtė* 'dołek, dołeczek'). Cps. *degùtduobė* 'jama, w której pędzą dziegieć' (por. *degùtas*), *duõbiakelė* 'wyboista droga' (por. *kẽlias*), *duobakasỹs* a. *duobkasỹs* 'grabarz' (dosł. 'kopidoł, ten co kopie dół, grób', por. *kàsti*). Vb. denom. *duõbti, -iù, -iaũ* 'robić zagłębienie, żłobić, drążyć' (por. łot. *dùobt, -bju, -bu* ts., ⇒ *duôbjš* 'wydrążony'; iter. *dùobît*[2] 'wydłubywać, drążyć'), *duobė́ti, -ja, -jo* 'czynić wyboistym', ⇒ *duobė́tas* 'wyboisty, dołowaty, jamisty', SD «dołkowaty» (syn. *dubus, kraupus*). — N.m. *Duobiaĩ* 2x, *Duobìniai* 3x, *Duobùliai, Duobùžiai*, cps. *Vilkaduobė̃, Vil̃kduobė* (ob. *Vil̃kdaubis*). N.rz. *Duobė̃, Duõbinis* a. *Duobinỹs, Duobùlis*, cps. *Duõbupis, Dúobupis, Duobùpis* (ze zmianą *b-p* > *d-p*: *Dúodupis* a. *Duodùpis*). N.jez. *Duobỹs* 2x, *Dúobenas, Duobýtė*, cps. *Dúobeižis* (por. *eĩžti*), *Duobžerỹs* (z synkopowania *Duob-ežerys).

dúodu prs. 1 sg. 'daję'. Wywód pb. *dōd- z pie. *dóh₃-dh₃-, mianowicie w nawiązaniu do prs. o pierwiastku na SO typu gr. δίδωσι : wed. *dádāti*, aw. *daδāiti* 'daje' < pie. *dé-doh₃-ti (zob. LIV[2] 105) jest niesprawdzalną hipotezą. Bardziej wiarygodne wydaje się przypuszczenie, że *dō-d- jest innowacyjną osnową z epoki pbsł., utworzoną drogą analogii, mianowicie na wzór osnowy *de-d-, która ukazuje się w osnowie reduplikowanej prs.

---

112 Alternację apofoniczną *au/uo* dokumentują następujące pary allomorfów: *aug-/uog-, blaus-/bluos-, čiaup-/čiuop-/tuop-, daub-/duob-, dauž-/duož-, gauž-/guož-, graub-/gruob-, graud-/gruod-, kaup-/kuop-, plaud-/pluod-, raup-/ruop-, rauš-/ruoš-, saup-/suop-, saus-/suos-, skaud-/skuod-, spaug-/spuog-, sriaub-/sriuob-, šiauš-/šiuoš-, šlau-/šluo-, šliauž-/šliuož-, taup-/tuop-*.

ʻkładęʼ. Por. proporcję *dė́ti* : *dedù* = *dúoti* : *x* (*x* = *dúodu*). — Na neoosnowie *duod*-, wyodrębnionej z formy prs. *dúodu*, zbudowano formy prs. atematycznego, por. stlit. *dúomi* ʻdajęʼ < *duod-mi, *dúosi* ʻdajeszʼ < *duod-si, pl. 1. *dúome* < *duod-me ʻdajemyʼ, 2. *dúoste* < *duod-te ʻdajecieʼ, 3 os. *dúosti* < *duod-ti ʻdaje, dająʼ (*ir duosti mumus liudijimą per žodį Dieva* PK 17_{15} ʻi dawa nam świadectwo przez słowo Bożeʼ), często apokopowane: *duost* (por. stpr. *dāst* ʻdaje, dająʼ). Podobnie w odpowiedniku słowiańskim, por. scs. *damĭ* < *dad-mĭ, 3 sg. *dastŭ* < *dad-tŭ, 3 pl. *dadętŭ* 3 pl. ʻdająʼ (sch. *dádê*, stczes. *dadie*, ukr. *dadútь*. — Neopwk. *duod*- (⇐ *dúod-u*): *duodinė́ti* iter. ʻdawaćʼ (por. *dėdinė́ti*), wsch.-lit. *dúodyti* a. *duodýti* iter. ʻdawaćʼ (*pardúodyti* ʻsprzedawaćʼ, *prisidúodyti* ʻprzywidywać sięʼ), żm. *dúodlioti* ʻdawaćʼ. Nomina: *duodimas* SD[1] «danie, danina, datio, donatio», *dúodingas* ʻchętnie dający, hojnyʼ, *dúodinga kárvė* ʻmleczna krowaʼ.

dúona 1. ʻchlebʼ, 2. ʻjedna dzieża ciasta chlebowego, jedno zarobienie ciastaʼ (*Iš šitų rugių bus kokios trys dúonos*), 3. ʻbochenek chlebaʼ (*Didelė dúona kepa tris valandas, nedidelė — dvi*), 4. ʻzboże chlebowe, żytoʼ, 5. ʻpożywienie, źródło utrzymaniaʼ, 6. ʻekscepcja, dożywotnie utrzymanie, zagwarantowane rodzicom przez dzieci przejmujące ich gospodarstwoʼ (*Mano tėvai sau užsirašo duoną*), 7. ʻpyłek kwiatowy znoszony do plastra przez pszczoły, tzw. pożytekʼ. SD: *duona kvietienė* «chleb pszenny», *duona rugienė* «chleb pospolity», *duona šiurkšti, bėralienė* «chleb gruby» [ʻchleb razowyʼ], *duona pašvįstytinė* «opłotek, oblatio». Por. jeszcze *dalìnė dúona* przest. ʻdzienna porcja żywności; żywność będąca wynagrodzeniem za pracęʼ. *Uždarbiai buvo menki, bet sudurdavau duoną su duona* ʻZarobki były marne, ale wiązałem koniec z końcemʼ. — W języku łotewskim wyraz *duõna* przybrał sekundarne znacz. ʻkromka chleba, piętkaʼ. Stało się tak na skutek pojawienia się neologizmu *màize* ʻchlebʼ (zob. *miẽžiai*). Rekonstrukcja: pb. *dōnā ʻchlebʼ (BSW 58) < pie. *d^hoH-neh$_2$- ʻziarno zbożoweʼ (NIL 125, ALEW 246), por. wed. *dhānā́*- f. ʻprażone ziarno; ziarno siewneʼ, toch. A *tāṃ*, toch. B *tāno* f. ʻziarno, ziarno siewneʼ. Zob. też LEW 111, Karulis I, 223, 560n. Bałtyckie znacz. ʻchlebʼ wywodzi się ze znacz. ʻziarno zbożoweʼ. Por. ros. *zernь* ʻzbożeʼ ob. *zernó* ʻziarnoʼ. — Drw. *duoninykas* SD «piekarz», *dúoninis* a. *duonìnis* ʻna chleb (mąka, ciasto); z chleba (potrawa); do krojenia chleba (nóż)ʼ, *duõnius* ʻpiekarz; kto przywozi chleb na weseleʼ, *duoniẽnė* ʻzupa na cieście chlebowym; chleb zmieszany z wodą, mlekiem a. kwasem, potrawa zwana «mutinys»ʼ. Formacje zdrobniałe *duonáitė, duonẽlė, duonìkė* oznaczają ʻlepszy chleb z mąki drobno mielonejʼ; *duonẽlė* to też ʻtaniec polkaʼ. — Cps. *dykaduõnis* ʻdarmozjad, wałkoń, próżniakʼ (por. *dỹkas*), *duonamaišỹs* ʻkto zarabia, miesi ciastoʼ (por. *maišýti*), *dúondengtė* a. *-dengtis* ʻpłótno do przykrycia dzieży z ciastemʼ (por. *deñgti*), *dúonėdis* a. *duonėdỹs* ʻdarmozjadʼ (por. *ė́sti*), SD <duonedis> «pasorzyt, pasobrzuch, parasitus, parasitaster, assecla mensarum» (syn. *pilvapenys*), *dúongeldė* ʻdzieża na ciasto chleboweʼ (por. *gélda*), *dúonkepis* a. *-kepẽ* ʻpiec chlebowy; dzieżaʼ, *duonkepỹs* ʻpiekarzʼ (por. *kèpti*), *dúonkubilis* ʻdzieżaʼ (por. *kùbilas*), *dúonlovis* ʻkoryto do wyrabiania ciastaʼ (por. *lóva*), *dúonmaišis* ʻdzieżaʼ (por. *maišýti*), war. *dúomaišis* < *duom.maišis; *dúonmilčiai* m.pl. ʻmąka na chlebʼ (por. *mìltai*), *duonpelnỹs* ʻwyrobnik, człowiek wynajmujący się do pracyʼ (dosł. ʻzarabiający na chlebʼ, por. *pelnýti*), *duonraikỹs* ʻkto kraje chleb, kto wydziela chlebʼ (por. *raikýti*), *dúonriekis* ʻnóż do krajania chlebaʼ (por. *riẽkti*), *dúontiesa* (zob. *tiẽsti*), *dúonvabalis* ʻmącznik, Tenebrio molitor; chrząszcz, którego larwy żyją w mące i otrębachʼ (por. *vãbalas*), *lengvaduõnis* ʻnierób, próżniakʼ (por. *leñgvas*). N.jez. *Šventaduõnis*. — Vb. denom. *duonáuti* 1. ʻprosić o chleb, prosić o jałmużnę, żebraćʼ, 2. ʻkupować zbożeʼ, refl. *apsiduonė́ti* ʻo nożu: oblepiać się (świeżym) chlebemʼ. Por. jeszcze vb. denom. *duoneliáuti* ʻprosić o chleb, żebraćʼ, od *duonẽlė*.

duõrti gw.: *paduõrti*, *paduorstù*, *paduoraũ* 1. ʻzmizernieć, wyblednąćʼ, 2. ʻzgłupieć, oszalećʼ, *duoras* b.z.a. ʻgłupi, głupiecʼ. Niejasne. Wątpliwa wydaje się przyjęta przez LEW 89n. (s.v. *deriū̃gà*) apofonia *duor*- ⇐ *dėr*-, por. *padė̃rti* ʻsłupieć, nieruchomieć — o oczach

chorego, pijanego'. Może tu raczej chodzić o refleks WSO *dōr- do *der- / dir-*. Zob. *dìrti*, gdzie też o ros. *u-dár-itь* ʻuderzyć, palnąć'.

dúostyti, *dúostau*, *dúosčiau* gw. ʻdawać, wydawać, rozdawać', *atidúostyti* ʻoddawać', *išsidúostyti* ʻrozdawać (swoje rzeczy)' — frequentativum z suf. *-styti* od *dúoti* ʻdać' (zob. s.v.). Paralele: *šlúostyti* ⇐ *šlúoti*; *klóstyti* ⇐ *klóti*; *dė́styti* ⇐ *dė́ti*. Z uwagi na atematyczne prs. *duost(i)* ʻdaje' (zob. *dúodu*) nie można tu jednak wykluczyć derywacji *dúost-yti*, czyli sufiksem *-yti* od neopwk. *duost-* (por. *sárgstyti* ⇐ *sérgsti*). — Neoosn. *duost-* z metanalizy *dúost-yti* jest widoczna w drw. *dúostelėti* ʻdać trochę, nieco, np. tytoniu', *duosturti* b.z.a.: *Duosturti ligoniui vaistą* ʻDać choremu lekarstwo'. Tu też *duostė* stlit. ʻdar' (Katechizm Belarmina: *O duostes cielas* 52_{20})[113]. Paralele: *šluõstė* ⇐ *šlúostyti*; *kaũstė* ⇐ *káustyti*; *klõstė* ⇐ *klóstyti*. — Na skutek resegmentacji *duos-styti pojawił się neopwk. *duos-*, od którego utworzono: *dúosena* ʻdawanie; uderzenie (deszczu); dokazywanie; podobieństwo' (neosuf., por. *ársena*, *eĩsena*, *jósena*), *duoslùs* a. *duosnùs* ʻhojny, chętnie dający' (por. syn. *doslùs*, *sosnùs*), *duosna* stlit. ʻofiara, żertwa', *duosnis* SD «datek» (syn. *dotilas*).

dúoti, prs. *dúodu* (stlit. *duomi*, gw. *dúomu*, *dúoju*), prt. *daviaũ* ʻdać, dawać'. Odpowiedniki bałt.: łot. *duôt*, *duôdu* (*duômu*), *devu* ʻdać', stpr. *dāt*, *dāton*, *dātwei* ʻdać'; tematyczne prs. [da:ja]: *dais* ʻdaj, pozwól', *dāiti* ʻdajcie, pozwólcie' (ma odpowiednik w lit. gw. *dúoju* i pol. *daję*); prt. [da:ja:]: *dai* ʻdał'; fut. *dāsai*, *dase* ʻda' (zob. LAV 72n.). Na temat prs. atemat. *duost(i)* ʻdaje' zob. s.v. *dúodu*. — Cps. *apdúoti* ʻurzec, oczarować, otruć', *ataduomi* SD «nagradzam co komu; wracam co komu», *atidúoti* ʻoddać, np. dług', *atduomi* SD «oddaię», *ažuduomi* SD «naymuię komu», *daduomi* SD «nadążam; naddawam», SD «dodaię; nadążam komu» (syn. *sutinku kam*), *įdúoti* ʻwręczyć, zadenuncjować kogo', *išdúoti* ʻwydać, zdradzić' (SD *išduomi dukterį ažu vyro* «wydaię corkę za mąż»), *nudúoti* ʻwydać za mąż', *padúoti* ʻpodać, podawać, złożyć (podanie)', *paduomi* SD «poddaię co komu», *pardúoti* ʻsprzedać' (zob. s.v.), *pérduoti* ʻpodać, oddać, doręczyć', *pradúoti* 1. ʻokrasić jedzenie', 2. ʻdać zadatek, zaliczkę' (zob. *praduõtkas*), *uždúoti diržù* ʻzdzielić pasem, spuścić lanie'. Refl. *dúotis* ʻdać się, pozwolić', *atsidúoti* ʻpachnąć (zwykle nieprzyjemnie), trącić czym, cuchnąć', *atsiduomi kuo* SD «pachnę czym», *įsidúoti* ʻwdać się, wziąć w czym udział, wmieszać się do czego, wplątać się w co, zadać się z kim'[114], *insiduomi pražuvon* SD «wdaię się w niebespieczeństwo», *įsiduost* SD[1] «powodzi się» (syn. *sekasi*), *nusiduomi* SD[1] «udawam się» (zapewne kalka z pol.), *pasidúoti* ʻpoddać się, ustąpić', *pasiduomi* SD[1] «hołduię, subiicio me, me subdo, homagium præsto» [ʻskładać hołd jako akt wyrażający zależność wobec swego zwierzchnika lennego', SPXVI]. — Pbsł. inf. *dō-C ⇐ pie. *doh$_3$-C < *deh$_3$-C. Por. prs. gr. δίδωσι : wed. *dádāti*, aw. *daδāiti* ʻdaje' < pie. *dé-doh$_3$-ti (formacja reduplikowana z pwk. na SO, por. LIV^2 105), aor. wed. *ádāt* ʻdał' < pie. *é-deh$_3$-t. Ze zmianą *dō- > *dā-: stpr. *dāt* ʻdać' i psł. *dati, scs. *dati*, sch. *dàti*, pol. *dać* ts. (⇒ scs. *darŭ* ʻδῶρον, dar', por. BSW 57). Osobno zob. *dúodu*. — Formacja praeteriti lit. *daviaũ* ʻdałem', łot. *devu* ts. pozostaje wciąż niewyjaśniona. Por. Stang 1966, 380n., LEW 111n., de Vaan 2008, 182 (s.v. *duim*). LIV^2 107 proponuje wywód *dau̯- < *dou̯- z pie. *doh$_3$u-C, czyli z formy supletywnej do *duo-* (*deh$_3$-). Sporne jest też pochodzenie wariantu gw. *dẽvė* ʻdał'. Zob. też hasło *dav-*. — Często używany ipv. *dúok* ʻdaj', *padúok* ʻpodaj' skraca swój wokalizm w gw. *dàk*, *padàk* (*Padàk tą šaukštą*). — Iteratywy opierają się na trzech osnowach: 1. na inf.: *dúo-styti* ʻdawać' (zob. s.v.), 2. na prs.: *duod-inė́ti* ʻdawać', 3. na prt.: *dav-inė́ti* ʻdawać, rozdawać'. Iteratywno-deminutywne znaczenie ma *duolióti* gw. ʻdawać po trochu; oferować cenę za co', z neosuf.

[113] Brak w LKŽ II, 876. — Ambrazas 1993, 44, przyp. 36 wywodzi *duostė* z atematycznej formy 3 os. prs. *dúosti* ʻdaje'.
[114] Też jako kalka z pol. *wdać się w kogoś* ʻwrodzić się (w ojca, matkę), odziedziczyć po kimś jakieś cechy wyglądu, charakteru'.

-lioti jak w *dėlióti, kráulioti* (por. też *dúod-lioti*). — Nomina od pwk. *duo-*: *dúoklė* 'danina; porcja', *duotojas* SD «dawca» (syn. *davėjas*), *ažuduotojas* SD «naymacz, locator, conductor», 'ten, który coś wynajmuje', SPXVI] (syn. *pasumdytojas*), *užduotìs* f. 'zadanie'. N.B. Z rodziną *dúoti* wiąże się kilka drw. wstecznych, które urobiono od złożeń z praeverbiami, zob. *atadà, pardà, prãdai*. Podobne nowotwory stwierdza się również przy złożeniach prewerbialnych z *dė́ti* i *stóti*.

dùpinas gw. 'żerdź z grubszym końcem, służąca do zaganiania ryb do sieci' (syn. *spùrgas*). Całkiem odosobnione, niejasne. Zestawiano z dn. *duven* 'bić, uderzać' (Būga, RR I, 359) lub łot. *dupêtiês* 'głucho brzmieć' (zob. LEW 112). Może od interi. *dup, por. *dū́ptерėti* 'uderzyć, zdzielić'. Dalej por. interi. *tùp* a. *tū́p* — o ciężkim, wolnym chodzie. Suf. *-inas* jak np. w *áuksinas* 'ze złota', *pliẽninas* 'ze stali', *vãrinas* 'z miedzi'.

dùrdyti, *dùrdau, dùrdžiau* gw. 'kłuć, nakłuwać', *atidùrdyti* 'zrobić krótszym a grubszym (o przedmiocie z drewna)', *nudùrdyti* 'domyślać się, orientować się', *sudùrdyti* 'zwichnąć, (palec, nogę) wybić ze stawu'. Refl. *dùrdytis* 'stykać się z czym, sięgać czego' (*Stukiai dirvos dùrdos į girią*, t.y. *baigias ties mišku*). Iteratyw z suf. *-dyti* od *dùrti* 'kłuć, przeszywać' (zob. s.v.). Paralele: *grùmdyti* 'ściskać, miętosić' ⇐ *grùmti*; *pìldyti* 'napełniać' ⇐ *pìlti*. Brak apofonii odróżnia te przykłady od typu *spárdyti* ⇐ *spìrti, tvárdyti* ⇐ *tvérti*. — Neoosn. *durdy-*: *durdỹklė* 'oścień, trójząb do łowienia ryb' (dosł. 'narzędzie do kłucia, przekłuwania'). Por. *šaudỹklė* ⇐ *šáudyti*; *žardyklẽ* ⇐ *žardýti*.

dùrys, *-ų* f.pl. 'drzwi'. Przest., gw. *dùres* (m.in. SD[1]). Odpowiedniki bałt.: łot. gw. *duris*, gen.pl. przest. *duru*, liter. *dùrvis, -vju* 'drzwi' (drw. od *dur-u-), stpr. *dauris* EV 'wrota, Grosthor' (z *duris przez dyftongizację *u* > *au*). Dwa źródła morfologiczne wchodzą tu w grę. Pierwszym jest forma dualis pie. $*d^h$ur-ih_1, dosł. 'dwa skrzydła drzwi', poświadczona w językach germańskich, por. stisl. *dyrr* n.pl., stsaks. *duri* f., stwn. *turi* f,.pl. (zob. Kroonen 2013, 110). Drugim jest rzeczownik o temacie spółgłoskowym i paradygmacie apofonicznym,] pie. $*d^h$u̯or- : $*d^h$u̯r̥-C, $*d^h$ur-V, por. wed. nom. du. *dvā́rā* 'drzwi', pl. *dvā́raḥ* (*dv-* zam. *dhv- przez adideację do *dváu* 'dwa, dwoje'?), acc.pl. *dúraḥ* (dalsze refleksy w NIL 130n.). Z tego paradygmatu oprócz *dùrys* (ob. *dùres*, gen.pl. *dùrų*) wyodrębniły się jeszcze dwie formacje: 1° scs. *dvorŭ* 'podwórze' (znacz. etym. 'miejsce przed drzwiami', zob. *dvãras*), por. łac. *forēs, -ium* f.pl. 'podwoje, drzwi', *forīs* adv. 'na dworze, z dworu', *forās* adv. 'precz za drzwi'; toch. B *twere* m. 'drzwi', 2° scs. *dvĭri* pl. 'drzwi', ros. *dverь* f. — o budowie wskazującej na pierwotny suf. spółgłoskowy: *du̯ir-i̯a- (por. *čet-vĭr-tŭ*, lit. *ket-vir̃-tas* 'czwarty' : *ket-ur-ì* 'cztery'). Paralelnym drw. od antekonsonantycznej postaci st. zanikowego jest gr. θαιρός 'zawiasy, na których obracają się skrzydła drzwi lub bramy; oś rydwanu', z pgr. $*t^h$u̯ari̯ós < $*d^h$u̯r̥-i̯ó- adi. 'dla drzwi, drzwiowy'. Por. BSW 63, LEW 112n., ALEW 248n., GEW I, 647. Wydaje się dziwne, że Beekes 2010, 529, s.v. θαιρός nie wspomina o comparandum słowiańskim. — Drw. *durinykas* SD «odźwierny» (syn. *vartinykas*), później *dùrininkas* 'odźwierny, portier', *príeduris* 'miejsce przy drzwiach wejściowych; część stodoły przy wrotach', *uždurỹs* a. *ùžduris* 'miejsce za drzwiami', *uždurẽlis* 'tylne wejście do chaty; miejsce osłonięte od wiatru'.

dū̃ris, *-io* 'ukłucie, nakłucie; nazwa pewnego ściegu', SD «sztych, ictus», *pažeizda nuog dūrio* SD «sztychowa rana» — nazywająca wynik czynności formacja z suf. *-i̯a-* i st. wzdłużonym *dūr-* od *dùrti* 'kłuć, bóść' (zob. s.v.), z metatonią cyrkumfleksową. Paralele: *bẽgis* ⇐ *bė́gti*; *šõkis* ⇐ *šókti*; *ū̃gis* ⇐ *áugti*. Zob. też ALEW 249. — Z inną budową: *sándūra* 'zetknięcie się, styk, połączenie' (⇐ *sudùrti*), cps. *moldūrỹs* 'glinianka' (por. *mólis*). Por. łot. *dùre* 'pięść; siekiera do lodu, łom; wielkie dłuto do drążenia barci; płaskie dłuto' (war. *dûris*[2]), *dũriêns* 'sztych, raz, uderzenie pięścią', *dũrums* ts. — N.m. *Antãdūrė*.

dùrklas gw. 1. ʽrożen’, 2. ʽwiosło’, 3. ʽsztylet, puginał’, 4. ʽkieł, np. u słonia’. Odpowiednik łot. *durkls* ʽostro zakończone żelazo służące do dziurawienia, do zatykania łuczywa’. Nomen instrumenti na *-klas* od *dùrti* m.in. ʽkłuć, bóść’ (zob. s.v.). Paralele: *pjū́klas* ⇐ *pjáuti*; *giñklas* ⇐ *giñti*; *ìrklas* ⇐ *ìrti* (ŽD 193n., GJL II, § 223). — Z innymi suf.: *dur̃klė* ʽbodąca krowa’, *durklỹs* ʽżelazny łom do kruszenia lodu; bosak strażacki; bagnet; narzędzie do kopania torfu’, też bot. ʽpoziewnik szorstki, Galeopsis tetrahit’. Por. drw. łot. *durklis* ʽzakończona żelaznym zębem tyczka, używana do chodzenia po lodzie’.

dur̃nas, *-à* przest., gw. ʽgłupi’ — zapoż. z błr. *durný* (stąd też łot. *dur̃ns* ʽsmutny; oszołomiony, narowisty — o koniu’). Por. SLA 67, ZS 16, LEW 113. — Drw. *durnybė* SD «głupstwo», *durnỹstė* a. *durnystà* ʽgłupota’, *durnãropė* (zob. *rópė*).

durnavóti, *-ju*, *-jau* ʽprzest., gw. głupieć; szaleć, awanturować się, hałasować; nazywać kogo durniem’ — zapoż. ze stbłr. *durnovátь*. Tak SLA 67, ale trzeba zauważyć, że błr. †durnavacь nie jest notowane (por. TSBM, ESBM). Może więc jest to rodzime vb. denom. od *dur̃nas*. — *durnavótas*, *-a* gw. ʽmający w sobie coś z głupca’ — zapoż. z błr. *durnaváty*.

durnė́ti, *durnė́ju*, *durnė́jau* gw. ʽgłupieć’ (zwykle z prvb. *ap-*, *iš-*, *su-*) — zapoż. z błr. *durnécь*, *-éju*.

dur̃nius, *-iaus* przest., gw. ʽgłupiec, dureń’ — zapoż. z błr. *dúranь*, gen.sg. *dúrnja* (por. SLA 67, LEW 113, ESBM 3, 165).

dùrpės, *-ių* f.pl. ʽtorf’ — zmienione z *tùrpės* ts. w następstwie adideacji do czas. *dùrti* ʽkłuć’. Zapoż. z dn. *turf* (LEW 113, Kabašinskaitė 82), por. nwn. *Torf*. War. *dùrpos* f.pl., też sg. *dùrpa*. — Drw. *durpė́ta dirvà* ʽtorfiasta gleba’, *durpýnas* ʽtorfowisko’, *durpỹnė* ʽdół na torfowisku’, *dùrpinė* sb. ʽmiejsce, gdzie kopie się torf’, *dùrpinis* ʽtorfowy, (worek) na torf, (spódnica) koloru torfu’, sb. ʽten, co kopie torf’. Cps. *durp(i)akasỹs* a. *durpkasỹs* ʽkopacz torfu’ (por. *kàsti*), *dùrpšiūrė* (zob. *šiū̃rė*). — N.m. *Durpė́nai*, *Dùrpinė*. — Z pol. *torf* m. pochodzi lit. gw. *tõrpas*, *tòrpas*, pl. *tórpės* (rodzaj żeński dostosowany do *dùrpės*). Drw. *torpýnas* ʽtorfowisko’, cps. *torpãėmis* ʽczas kopania torfu’, *torpėmỹs* ts. (por. *ėmiaũ*).

dùrstyti, *dùrstau*, *dùrsčiau* (war. *durstýti*) 1. ʽprzeszywać, kłuć, -kłuwać’, 2. ʽrobić dziury, dziurawić’, 3. ʽzszywać, sztukować’, *sudurstau trobelį* SD «klecę»

Odpowiednik łot. *dur̃stît*, *-u*, *-īju* ʽprzeszywać; grzebać w ogniu; szwankować, jąkać się; potykać się’. Frequentativum na *-styti* do *dùrti* ʽkłuć, przeszywać’ (zob. s.v.). Por. *kùlstyti* ⇐ *kùlti*; *kùrstyti* ⇐ *kùrti*. — Neoosn. *dursč'-*: *dùrsčioti* ʽchodzić i dotykać jakby czegoś szukając’. — Neoosn. *durst-*: *dùrstelėti* ʽkolnąć, ukłuć; przyjść do głowy’, *durstinė́ti* ʽwiązać, splatać’. — Neoosn. *dursty-*: *sudurstymas trobelės* SD «kleć, kletka» [ʽbyle jak zrobiona budka, nędzny domek; klatka’, SPXVI].

dùrti, *duriù* (zam. *durù?), *dū́riau* tr. 1. ʽkłuć, przeszywać’, SD *duriu* «kolę» (syn. *badau*, *daigau*), 2. ʽbóść’ (*Jáutis dùria* ʽByk bodzie’), 3. ʽkłuć igłą, szyć, przyszywać, sztukować’, 4. ʽzdzierać darń’, 5. ʽkłuć, boleć’ (*Šóną dùria* ʽKłuje w boku’), 6. intr. ʽbiec, gnać, pędzić’ (*Ka dū́rė jis per laukus — tiek jį matei*). Cps. *atidùrti* ʽkłuć do twardego dna’, *įdùrti* ʽukłuć’, *išdùrti* ʽwykłuć, wybić (szybę); ukraść’, *išduriu akis* SD «wykalam oczy», *nudùrti* ʽzakłuć, kłując zabić’, *padùrti* ʽprzebić, przekłuć (nogę), wbić (na widelec); ukraść’, *pérdurti* ʽprzekłuć’, SD «przekałam, przeszywam szydłem», *pridùrti* ʽdodać, (o odzieży) dosztukować’, też ʽnastępować, iść lub jechać za kim’, *sudùrti* ʽzłączyć, związać; ledwo dawać sobie radę’ (*sudùrti gãlą su galù* ʽzwiązać koniec z końcem’). Refl. *atsidùrti* ʽznaleźć się gdzie’, *susidùrti* ʽzderzyć się’, przen. ʽzetknąć się z czym’. Odpowiednik łot. *dur̃t*, *duŗu*, *dũru* ʽkłuć, uderzać, trącać’, *egli*, *priedi durt* ʽwydrążać pień na barć’. Dotąd przyjmowano, że lit.-łot. *dur-* przedstawia SZ typu *ūrC* < *r̥HC do pie. *derH-C (plit. *dérC), przy czym

ūrC uchodziło za intralitewski obocznik *īrC* w *dìrti* ʽdrzeć, zdzierać'[115] (por. LEW 113, ALEW 249n., LIV² 120, przyp. 1). Trzeba jednak zwrócić uwagę na możliwość przydzielenia *dùrti* do innego pierwiastka ie. niż *derH-. Można ująć *dùr-C* jako refleks pie. *durh₁-C, tj. st. zanikowego typu saṃpras. do pie. *dʰu̯erh₁- ʽuszkodzić, zranić', por. het. *du̯u̯arnanzi* prs. 3 pl. ʽłamią' < pie. *dʰu̯r̥-n-h₁-enti. Zob. LIV² 160, przyp. 1, Kloekhorst 2008, 907 (inaczej Kroonen 2013, 89, który operuje pierwiastkiem *dʰerh₃-). Przy tym ujęciu SZ *dùrti* należałby pierwotnie do *dvérti* (zob.). — Drw. *dùrdyti* (zob.), *dùrstyti* (zob.). — Nomina na SZ *dur-*: *dùrklas* (zob.), *pridur̃kas* (zob.), *priedurà* ʽprzybudówka; podpora, zapomoga', *priedurai᷉* m.pl. ʽdolna część sukni, brzeg sukni', *príeduras* ʽdosztukowana część ubioru; dodatek; pochwa, nasadka'. — Neoosn. *durt-* (⇐ *dùrtas*): *durtinai* SD adv. «sztychem», *durtìnė žaizdà* ʽrana kłuta', *durtiny᷉s* ʽsurdut', *dùrtuvas* a. *durtùvas* ʽbagnet'. — Przysłówki urobione od czasowników złożonych z praeverbiami: *įdùrmais* a. *įdùrmu*, *įdurmui* ʽw ślad za (kim, czym), śladami, tuż za, z tyłu' (por. *įdùrti*), *padùrmais* ʽz tyłu, w ślad za, tuż za', *padùrmu* ʽw ślad za; wszyscy razem, kupą, gromadą, hurmem; nagle, gwałtem', war. gw. *pabùrmu* ʽwszyscy razem, wspólnie' (por. *padùrti*), *pridùrmais* ʽjeden po drugim, tuż za (z tyłu), tuż zaraz po kim', *pridùrmu* ʽszybko, natychmiast' (por. *pridùrti*). — WSZ *dūr-*: *dū́riau* (prt.), drw. *dūrė́ti*, *dū̃ri* (war. *dū̃ria*, *-ė́ja*), *-ė́jo* ʽwystawać, sterczeć; czaić się, podkradać się; czyhać, czekać w ukryciu z zamiarem kradzieży', *išdūrė́ti* ʽdotykać nogami do dna, gruntować', *padūrė́ti* ʽukraść', *dūrinė́ti* ʽszukać czego, myszkować po kątach; obijać się bez zajęcia; być pogrążonym w pracy', *dū̃rinti* ʽiść ze spuszczonym nosem, ze wzrokiem utkwionym w ziemię', *dū́roti*, *-ju*, *-jau* ʽmieć wzrok utkwiony w ziemi, patrzeć spode łba, ponuro; być zamyślonym' (*Dūronas žemyn akis įdūręs, pasikvempęs dūro*, t.y. *mislyja*, *rymo*), nomen *dū̃ris* (zob.).

dūsė́ti, *dūsiù* (3 os. *dū̃si*, war. *dū̃sa*, *dūsė́ja*), *dūsė́jau* ʽdyszeć, ciężko oddychać; mieć zadyszkę'. Refl. *atsidūsė́ti* ʽodetchnąć, odpocząć', DP *atadūsė́tis* ʽwestchnąć, wdychać'. Intensivum z suf. *-i-* / *-ė-* i wzdłużonym st. zanikowym *dūs-* ⇐ *dus-*, zob. *dùsti*, SP *dve᷉sti* (pie. *dʰus- ⇐ *dʰu̯es-). Paralele: *glūdė́ti* ʽtkwić w ukryciu', *rūpė́ti* ʽobchodzić', *žiūrė́ti* ʽpatrzeć, oglądać'. — Z uwagi na nawiązanie słowiańskie (por. cs. *dyšǫ*, *dyšati* ʽoddychać głośno, z trudem', sch. *dȉšēm*, *dȉšati*, ros. *dyšú*, *dyšátь*, czes. gw. *dyšeť*, pol. *dyszę*, *dyszeć*) można postulować praformę bsł. *dūs-ē-. — Z innymi suf.: *dū́sauti* ʽwzdychać, narzekać, użalać się', *dūsauju* SD¹ «wzdycham», *dūsúoti* ʽdyszeć, sapać', *dūsuoju* SD¹ «dycham, dyszę» (syn. *kvepuoju*, *dvėsuoju*). — Nomina: *atódūsis* ʽoddech, westchnienie; wytchnienie, odpoczynek po pracy', war. *atãdūsis*, *ãtdūsis*, *atódūstis* (por. *atókvėpis*). — Rodzimość łot. *dũša* ʽdas leibliche und seelische Befinden' jest kwestią sporną. Nie można wykluczyć zapożyczenia z ros. *dušá*, acc.sg. *dúšu* ʽdusza, Seele', zob. ME I, 530. Por. lit. *dūšià*.

dùsti, prs. *dūstù* (*dųstù < *duns-stu; war. *dunsù*[116]), prt. *dusaũ* ʽtracić oddech (o chorym), zadyszeć się, zadusić się, zgasnąć (o ogniu), snąć (o rybach); tęchnąć, psuć się (o mięsie)'. Refl. *atsidùsti* ʽwetchnąć; odetchnąć, odpocząć', *atsidųstu* SD¹ «westchnę, suspiro». Formacja inchoatywna z suf. *-sta-* (odnawiającym prs. infigowane) i SZ typu saṃpras. *dus-* od *dves-* < pie. *dʰu̯es- (por. LIV² 160, ALEW 250). Zob. SP *dve᷉sti*, WSZ *dūsė́ti*. Niewiarygodny jest wywód *dūstù* z prs. pie. *dʰus-ske-, który podaje Kroonen 2013, 111. — Odpowiednik łot. *dust*, *dušu*, *dusu* ʽciężko oddychać, ziajać', *pìedust* ʽ(przed burzą) zrobić się duszno, parno', drw. *dusêt*, *-u*, *-ẽju* ʽsapać, dyszeć; drzemać, wypoczywać', *atdusêtiês* ʽodetchnąć, nieco odpocząć', *sadusêt* ʽspleśnieć (o sianie, mące)'. Dubletem do *dus-* jest łot. *tus-*: *tust*, *tušu*, *tusu* ʽsapać, dyszeć, ziajać, stękać, jęczeć' (por. *tvest* ts.). — Drw. *dùsinti* caus. ʽdusić (o kaszlu)', *apdusinu arklį* SD «ochwacić konia» [ʽkonia nabawiać ochwatu,

115 Por. oboczności *gir-* / *gur-* (s.v. *gérti*); *mir̃kti* / *murknà*; *skìlbti* / łot. *skulbêt*; *skìrti* / *skùrti*; *til̃žti* / *tul̃žti*.
116 Na temat kumulacji infiksu i suf. *-sta-* w formie prs. zob. przypis s.v. *blìsti*.

przesypać konia', L.], *uždùsinti* 'zadusić'. Nomina: *duslùs* 'zduszony, przytłumiony, niewyraźny (głos), głuchy (odgłos)', gram. 'o spółgłosce: bezdźwięczny', war. metatetyczny: *dulsùs* 'zduszony, głuchy'; *dusnà* c. 'kto cierpi na zadyszkę', *dusulỹs* 'dychawica, astma; zadyszka' (por. syn. *sintìs*), SD «dychawica; ochwat bydlęcy» (⇒ *dusulìngas* 'cierpiący na zadyszkę, dychawiczny'), *uždùsėlis* 'człowiek zadyszany, szybko się męczący', por. łot. *sadusējis gaiss* 'zaduch, duszne powietrze'. Por. nomina łac. *furvus* 'ciemny, czarny' < pie. *d^{h}us-u̯o-, *fuscus* 'ciemny, czarniawy; opalony, ogorzały; przytłumiony — o dźwięku' < pie. *d^{h}us-ko- (de Vaan 2008, 252). — Ze słowiańskiego por. formację prs. inchoatywnego z suf. nosowym: *dus-ne/o-, scs. *vŭz-dŭx-nǫ-ti* 'westchnąć', ros. *doxnútь* 'tchnąć', pol. *westchnąć* 'głęboko i głośno odetchnąć', *odetchnąć,* stczes. *dchnúti* 'wydawać dech, oddychać' (por. Vaillant, GC III, 236). Podobna różnica między sufiksem i infiksem nosowym zachodzi w takich parach form, jak scs. *vŭzbŭnǫ* 'budzę się' : lit. *bundù*; scs. *sŭxnǫ* 'schnę' : lit. *sunsù*. — WSZ *dūs-*: *dūsė́ti* (zob.).

dūšià, gen.sg. *dū̃šios* 2 p.a. przest., gw. 'dusza, duch', SD *paminėjimas dūšių numirėlių* «zaduszny dzień, feralia, solennia funerum» — zapoż. z błr. *dušá, -ý*. Inaczej SLA 68 i LEW 114: z pol. *dusza*. — Z języka polskiego pochodzi zapoż. stpr. *dusi* EV 'dusza, Sele [Seele]', obl.sg. *dūsin, daūsin, doūsin,* por. Trautmann 1910, 325. Osobno zob. *Uždūšìnės*. — Cps. *bedū̃šis* 'bezduszny, nieczuły', *dūšiažudys* (zob.), *dū̃šmišė* 'msza za zmarłego' (dosł. 'msza za duszę', por. *mìšios*). N.m. *Šiauda-dū̃šė* (por. *šiáudas*).

dūšiagūbis stlit. 'zbójca, mężobójca': *terp dūšiagūbių* PK 90_{19} 'miedzy zbojcy', *gimdytojų ir vyresnių neklausančių, kaujančių, dūšiagūbių aba razbainykų, ir kitų piktybes visokias mylinčių* PK 208_{24} 'rodzicow i przełożonych nieposłusznych, zdrajcow, mężobojcow albo zabijakow, i innych rosterki wszelakie miłujących'. Kalka złożenia stbłr. *dušegubъ* (por. SLA 68; pominięte w LKŽ). Por. *dūšià*.

dūšiažudys SD «kacerz, hæreticus» — kalka złożenia pol. przest. *duszobojca* 'człowiek powodujący utratę zbawienia — o heretykach' (SPXVI). Por. *dūšià* 'dusza', *žudýti* 'zabijać, zgładzać'. Wyraz ten figuruje w SD obok syn. *heretikas* 'kacerz heretyk', *tiesos priešinykas* 'przeciwnik prawdy' oraz peryfrazy *puikas naujų mokslų krikščionystėj sakytojas* 'zuchwały głosiciel nowych nauk pośród chrześcijan'.

dùžti, *dū̃žta* (*dųžta < *dunž-sta ⇐ *dunža), *dùžo* 1. 'pękać, tłuc się, rozbijać się' (por. łot. *duzt, dūztu, duzu* 'rozbijać się'), 2. 'pękać, dziurawieć, drzeć się — o tkaninie'. Prs. ingresywne z suf. *-sta-*, odnawiającym prs. infigowane *dunža od SZ *duž-* ⇐ *daũž-*, zob. *daužýti* (nieco inaczej ALEW 252, który wychodzi od st. pełnego w postaci *daũžti*). — Drw. *dužė́ti, -ja, -ja,* z prvb. *iš-, su-* 'wyszczerbić się, postrzępić się', *sudùžinti* caus. 'stłuc'. Nomina: *dùženos* f.pl. 'odłamki (szkła, naczynia), szczątki, resztki', *dužùs* 'kruchy, łamliwy'. Por. łot. *duzêtiês, -ējuos* 'martwić się', *duzât, -āju* 'być zasmuconym, przybitym'. — WSZ *dūž-*: *dū̃žis* 'szczerba; uderzenie, raz'. — Na mocy alternacji *au* ⇒ *uo* (zob. *duobė̃*) należy tu jeszcze drw. *dúožis, -ies* f. 'pęknięcie, np. w kielichu'.

dvailì *arkliaĩ* m.pl. SD «podwoyne konie, bijuges equi», *dvaili* SD «cug koni podwoyny, biga'. Dziś gw. *dvaĩlas* 'podwójny', *dvailaĩ, -ų̃* sb. 'para koni' (*árklius į dvailùs sukinkýti* 'sprząc konie w parę', *dvailaĩs važiúoti* 'jechać parą koni'), *dvaĩlis* 'bliźniak'. Leksem *dvail-* ma w gwarach obocznik *dveil-*: *dveilaĩ, dveĩlis*. Obie postaci sprowadzają się do złożenia, z jednej strony *dvi-eĩlis* 'należący do pary, stający z kim w jednym rzędzie', z drugiej strony *dvi-aĩlis* ts., z gwarowym refleksem *ai-* < *ei-*. Por. *dvieĩliai rãtai* 'wóz zaprzężony w parę koni'. W pierwszym członie złożenia tkwi liczebnik 'dwa' (zob. s.v. *dù*), w drugim sb. *eilė̃* a. *eilià* 'rząd, kolej'. Granica morfologiczna uległa zatarciu na skutek elizji *i* w hiacie oraz w następstwie kontrakcji (por. *vieneĩlis* < *viena.eĩlis* 'jednorzędowy'). Por. *trailaĩ*. Zob. też

ALEW 251. — Drw. *dvaĩlinti* ʽpodwoić; przyprząc konia', *pridvaĩlinti*: *Vienas arklys tokiam kely nepatrauks ratų, pridvaĩlink kitą arklį* ʽJeden koń po takiej drodze wozu nie pociągnie, przyprzęgnij drugiego konia', *sudvaĩlinti* ʽzdwoić; (konie) złożyć w parę', *susidvaĩlinti* ʽułożyć się, umówić się z kim; zwąchać się'; *dvaĩlyti*, *-iju*, *-ijau* 1. ʽsprząc (konie) w parę', 2. ʽtłuc, siec, bić', *dvailiju* SD[1] «chłostam» (syn. *plaku*), *išdvailiju* SD «wzbieram kogo», *pridvaĩlyti* ʽprzyprząc', *sudvaĩlyti* ʽzaprząc parę koni', przen. ʽzjednoczyć, spoić, zdwoić'; *sudvailúoti* ʽ(konie) spętać w parę (żeby nie skakały przez płot)'. Neoosn. *dvaily-*: *išdvailymas* SD «bicie, percussus, verberatio, plaga...» (syn. *mušimas*, *mūšis*, *plakimas*, *plaktė*, *išbaudimas*). — N.m. *Dvailìniai*.

dvãras 1. ʽdziedziniec, podwórze' (por. SD[1] s.v. «dwor»: <ßłoimas> jako syn. *dvaras*), 2. ʽmajątek ziemski, dwór', 3. ʽpałac' — zapoż. z błr. *dvor*, *dvará* lub z pol. *dwór*, *dworu* ʽmajątek ziemski wraz z obszernym domem mieszkalnym'. Por. BSW 63, LEW 112 (s.v. *dùrys*), ESJS 156. Por. należące do tego samego pola znaczeniowego slawizmy *dvar̃čius*, *dvarionìs* i *dvaronka*. Inaczej NIL 131, 135, przyp. 32 i ALEW 252, którzy widzą w *dvãras* raczej refleks pie. *d^{h}u̯ór-o-m (ALEW sądzi, że interferencja słowiańska dotyczy tylko strony semantycznej). — Drw. *dvaringas* SD[1] «dworny, urbanus, ciuilis, curiosus» (syn. *viežlyvas*), *dvarystà* ʽpańszczyzna' (por. *kunigystà*), *dvarỹstės* a. *dvarỹstos* f.pl. ʽpańszczyzna', *dvarystė* SD[1] «dworstwo, aulica vita, aulici mores» [ʽżycie dworskie'], *dvãriškas*, *-a* ʽnależący do dworu, dworski', SD[1] «dworski», SD «nadworny», *dvarìškis*, *-ė* ʽchłop pańszczyźniany; sługa we dworze; dworak'. Cps. *dvárlaukis* < *dvãralaukis* ʽpole dworskie' (por. *laũkas*), *dvárponis* ʽwłaściciel dworu, obszarnik' (por. *põnas*), *dvárvietė* ʽmiejsce, gdzie znajdował się dwór' (por. *vietà*). — W SD s.v. *dwor*, *aula* znajdujemy takie odpowiedniki lit., jak *didžianamė*, *sėnys*, *gyvenimas didžiūnų*. Osobno zob. *dvar̃čius*. — N.m. *Dvãras*, *Dvarãlis* 2x, *Dvarẽliai* 3x, *Dvarẽlis* 2x (⇒ *Dvarẽliškiai* 4x), *Dvarýkščiai* 5x, *Dvarýkščius* 2x obok *Dvarỹščiai* (insercja *k* przed *šč*), *Dvariniñkai*, *Dvãriškiai* 2x, *Dvarìškiai* 4x, *Dvariū̃kai* 2x, cps. *Dvaralaũkiai*, *Dvarãmiškis*, *Dvarapíevis*, *Dvargaliaĩ*, *Dvárkeliai*, *Dvárlaukis*, *Dvarpẽlis*, *Dvártiškiai*, *Dvárviečiai* 13x oraz *Aukštãdvaris* 10x, *Laukdvariaĩ*, *Pū̃sdvaris* (*Pūsta-dvaris), *Senãdvaris* 4x, *Sendvariaĩ*.

dvar̃čius, *-iaus* SD 1. «dwor we wsi, villa», 2. «folwarek, prædium, villa fructuaria» — z wtórną grupą *rč* na miejscu *rc* (por. gw. *dvar̃cius* ʽfolwark') zapożyczone ze stpol. *dworzec* ʽgospodarstwo rolne', XVI w. ʽfolwark i dom mieszkalny do niego należący' (SPXVI). SLA 68 wymienia raczej stbłr. *dvorec* (błr. *dvaréc*, *-rcá*) jako wyraz źródłowy. Por. *niẽmčius*, *kriaũčius* oraz oboczność *c*/*č* w *palõcius* / *palõčius*, *traĩcė* / *traĩčė*. — Drw. *dvarčėlius* SD[1] «folwarczek, prædiculum, rusculum, agellus», SD «folwarczyk, prædiolum». — N.m. *Dvárčiai*, *Dvar̃čiai* 2x, *Dvarčiaĩ*, *Dvárčius* 2x, drw. *Dvárčėnai*, *Dvárčininkai* 3x, *Dvarčìškiai* 2x.

dvarionìs, *-iẽs* 3 p.a. m. 1. ʽwłaściciel dworu, ziemianin', 2. hist. ʽdworzanin' (SD[1] <tarnas dwarianis> «dworzanin, aulicus, curialis»), 3. ʽczłowiek należący do czeladzi dworskiej, służący'. Formacja ta jest singulativum utworzonym od pl. *dvarionys* ʽdworzanie'. To ostatnie było transpozycją formy kolektywnej stbłr. *dvarjáne*, *-rján*. Stąd pochodzi różnica dzieląca lit. *dvarionìs* i stbłr. *dvorjáninъ* (por. ros. *dvorjanín*, ukr. *dvorjanýn*). — W epoce po depalatalizacji błr. *ŕ* > *r* forma coll. *dvaráne*, *-rán* ʽdworzanie' została ponownie zlitewszczona, przybierając tym razem postać *dvaronys*. Od niej to urobiono formę singulatywną *dvaronìs*, *-iẽs* m. ʽdworzanin' (por. n.m. *Dvarónys*). Od niej utworzono następnie war. sufiksalny *dvarõnas* gw. ʽdworzanin'. SLA 69 i LEW 114 nie uwzględniają opisanego porządku przekształceń. Zamiast tego sugerują oni skrócenie — w procesie transpozycji — źródłowej formy błr. *dvoran(inъ)*, co z morfologicznego punktu widzenia jest hipotezą *ad hoc*.

dvaronka 1. stlit. ʻmłoda kobietaʼ (Chyliński), 2. gw. *dvaranka* ʻżona właściciela dworu, ziemiankaʼ — zapoż. z błr. *dvaránka*, *-i* ʻżona lub córka właściciela dworu, ziemianinaʼ. Błędny jest wywód z pol. †dworzanka w SLA 69 (brak sprostowania w LEW 114). War. *dvarionka* nawiązuje swym palatalnym *ŕ* do wyrazu *dvarionìs* (zob. s.v.).

dvasas SD 1. «dech, tchnienie, duch, spiritus, halitus, anima» (syn. *kvapas*), 2. «duch, rozumna bez ciała rzecz, mens, animus, spiritus». Dziś *dvãsas* to ʻcherlak, zdechlakʼ, *pìktas dvãsas* ʻdiabełʼ (dosł. ʻzły duchʼ). Prymarna formacja z suf. *-a-* i SO *dvas-* ⇐ *dves-*, por. *dvesiù*, *dvẽsti*. Por. ALEW 252. Paralela: *kvãpas* ʻtchnienie, zapachʼ ⇐ *kvepiù*. W kwestii znaczenia ʻduchʼ zob. Borowska 324. Mniej prawdopodobny jest wywód *dvãsas* wprost z pie. *d^{h}u̯os-o- u Kroonena 2013, 112. — Drw. *ãtdvasis* ʻoddech; otwór dla powietrza (w miechach)ʼ, *bedvãsis*, *-ė* ʻmartwyʼ (dosł. ʻbez tchu, nie oddychającyʼ), *bedvãsis žmogùs* ʻbezduszny człowiekʼ (zob. też. *atódvastis*), *dvasìngas* ʻduchowy, uduchowiony (człowiek); mający duszęʼ (⇒ *dvasingystė* SD «duchowieństwo, stanu duchownego ludzie», syn. *dvasingo gyvenimo draugė, kunigų stono žmonės*), *dvãsinis* ʻduchowny, np. seminariumʼ (⇒ *dvãsininkas* ʻosoba duchownaʼ), *dvãsiškas* ʻduchowyʼ (⇒ *dvasìškis* ʻosoba duchownaʼ), *dvasnà* ʻzdychanie, konanie; zdechlak, nędzne stworzenie; padlinaʼ, *ìšdvasa* c. ʻcherlak, zdechlakʼ, też o chudym, słabym zwierzęciu ⇐ *ìšdvesiu* (syn. *ìšdvėsa*, *išdvẽsėlis*), *núodvasa* c. ʻzdechlakʼ ⇐ *nùdvesiu* (por. *núogara*, *núotrauka*). Vb. denom. *dvasáuti* ʻprzymierać głodemʼ, SD *dvasauju* «tchnę, spiro» (⇒ *dvasavimas* SD «tchnienie, halitus, spiritus»), *dvasìnti* ʻmorzyć głodemʼ, *dvasúoti*: SD *dvasuoju* «dyszę, dycham, anhelo, spiro» (syn. *kvėpuoju*).

dvasià 2 p.a. 1. ʻdech, oddechʼ (*gáudyti dvãsią* ʻchwytać dech, łapać oddechʼ, *be dvãsios* ʻbez tchuʼ), 2. ʻduch, właściwości psychiczne człowieka, świadomośćʼ (*tvirtà dvasià* ʻmocny duchʼ, *kélti dvãsią* ʻpodnieść na duchuʼ), 3. ʻduszaʼ (*Dvasià kūno ir kraujo neturi* ʻDusza nie ma ciała ani krwiʼ), bibl. *Šventóji Dvasià* ʻDuch Świętyʼ (war. *Šventà Dvãsė*). Odpowiednik łot. *dvaša* ʻduch, tchnienie, oddech, para, oparʼ. Drw. z suf. *-i̯ā-* od *dvãsas* (zob.). Nieprawdopodobny jest wywód wprost z pie. *d^{h}u̯os-i̯eh$_2$- u Kroonena 2013, 112. — War. *dvãsė* 1. ʻtchnienie, dechʼ, 2. ʻduchʼ, *piktà dvãsė* ʻdiabełʼ (dosł. ʻzły duchʼ).

dveigỹs, *-io* ʻdwuletnie zwierzę domowe, dwulatekʼ. Być może z *dveikys, z perseweracyjnym udźwięcznieniem obstruentu *i̯k* > *i̯g*. Por. *treigỹs* ʻtrzylatekʼ z *treikys. Formacje z suf. *-kys* od osnów liczebnikowych *dvej-*, *trej-*, por. *dvejì mẽtai* ʻdwa lataʼ, *trejì mẽtai* ʻtrzy lataʼ. Sonoryzację obstruentu w pozycji po *i̯* pokazują też wyrazy *kraĩgas* < *kraĩkas* i *tváigas* < *tváikas*. Por. paralelną zmianę *k* > *g* w otoczeniu resonantów płynnych: *lk* > *lg* w *mainélga*, *vertélga*; *rk* > *rg* w *aštuonérgis*, *ketvérgė*, *vienérgis*. Bsw 64 (za nim Lew 108) odtwarza pbsł. *du̯ei̯ga- ʻmający dwa lataʼ, mianowicie na mocy zestawienia *dveigys* ze stsch. *dviz* ʻdwuletniʼ (XVI w.), ⇒ *dvȋze*, gen.sg. *dvȉzeta* n. ʻdwuletnia owcaʼ. Wyraz ten nie ma odpowiedników w innych językach słowiańskich, nie ma też dobrego objaśnienia. Skok I, 464n. rekonstruuje pie. *du̯ei̯g^{h}o- i twierdzi, że formant -z jest kontynuacją *-g^{h}o-, zmienioną na skutek trzeciej palataliazacji. Nie można wykluczyć, że *dviz* jest derywatem wstecznym od *dvizim ʻzwierzę, które przeżyło dwie zimyʼ (paralela: łac. *bīmus* ʻdwuletniʼ < *du̯i-χimo- ʻhaving two wintersʼ, zob. de Vaan 2008, 71). Zob. *dviergis* i *triergis*.

dvejì, f. *dvẽjos* 4 p.a. ʻdwoje, dwójkaʼ (*dvejì marškiniaĩ* ʻdwie koszuleʼ, *dvẽjos žìrklės* ʻdwoje nożycʼ), n. *dvẽja* ʻdwojeʼ, *dvẽja tíek* adv. ʻdwa razy tyleʼ. Formacja kolektywna do *dù*, *dvi* ʻdwaʼ. Postać *dvej-* pochodzi ze zmiany *dvaj-, za czym przemawiają takie odpowiedniki ie., jak scs. *dŭvojĭ* ʻpodwójny, dwojakiʼ (psł. *dvojĭ), gr. δοιοί, du. δοιώ ʻobaj, dwajʼ, wed. *dvayá-* ʻpodwójny, w parzeʼ, < pie. *du̯oi̯-ó- (IEW 228). Chodzi tu o drw. na SO od alternantu *du̯i-, zob. *dvi*°. Nie wiadomo, czy zmiana lit. *dvaj- > *dvej-* polega na wyrównaniu do sąsiedniego coll. *trejì* ʻtrojeʼ, czy też na tendencji fonetycznej (por. *aj* > *ej* w

sejonas oraz *ai* > *ei* w *skreidìnti, šeivà*). — Drw. *dvejerì* coll. ʻdwoje’, f. *dvẽjerios* (por. *vienerì*); *dvẽjetas* ʻdwoje’ z *dvej-atas (por. suf. -*at*- w łot. *divatā*, gw. *dujatā* ʻwe dwoje’, jak też w lit. *vienatìs* ʻsamotność’). Kontrahowany war. żmudzki brzmi *dvéitas* (*dvêc*) ʻdwoje, dwójka’, przy czym akut tłumaczy się wzdłużeniem w następstwie kontrakcji. Zob. Zinkevičius 1966, § 146, Zinkevičius 1981, § 511. Niejasna jest natomiast krótka samogłoska we wsch.-lit. wariancie *dvetas* b.z.a. Por. *trẽtas* s.v. *trejì*. — Inne drw.: *dvejaĩp* adv. ʻdwojako’, *dvejópas* ʻdwojaki, dwoisty’, SD^{1} «sowity», ⇒ *dvejopiai* adv. «dwoiako». W SD *dvejopas* ma obok siebie polonizm *dvejókas*, zaś adv. *dvejopiai* polonizm *dvejokai* (por. *trejókias* ʻtrojaki’). — *dvejuosù* adv. ʻwe dwoje, we dwójkę’ (war. *dvejuõs*). — Vb. denom. *dvejóti* ʻwątpić, wahać się’ (por. nwn. *zweifeln*), *dvẽjinti* ʻpodwajać’, SD *ing dvi dali skiriu, dvejinu* «dwoję, dzielę na dwie części», *dvẽjintis* ʻdwoić się, np. w oczach’.

dvejopiniai m.pl., stlit. hapaks DP ʻDwojczacy’ [ʻwyznawcy odłamu arian, uznającego bóstwo tylko Boga Ojca i Ducha Świętego; dyteista’, SPXVI], por. *Ir tuo vėl išpažinimu skiriamės nuog Žydų, Turkų ir Naujakrikščių, ir kitų Heretikų, kurie arba vieną personą dievystėje dest, kaip Žydai, Turkai, Naujakrikščiai, arba tiektai dvi, kaip Agarėnai ir Dvejopiniai šiuo amžiu* DP 257$_{49}$ ʻA tym też wyznanim jesteśmy rożni od Żydow, Turkow i Nowochrzczeńcow; i innych heretykow, ktorzy albo tylko jedną osobę w bostwie kładą, jako Żydzi, Turcy, Nowochrzczeńcy, abo tylko dwie, jako Agarenowie i Dwojczacy tych czasow’. Rzeczownik *dvejop-inis* (⇐ adi. *dvejópas* ʻdwojaki’, zob. *dvejì*) jest kalką z pol. przest. *dwojcz-ak* (⇐ sb. *dwojca* ʻliczba dwa’), por. SPXVI, s.v.

dvė̃ktis, *dvėkiúos*, *dvėkiaũs* gw. ʻoddychać, dyszeć’: *Aš dvėkiúos atsistojęs, ir tu atsidvė̃k, kad pailsai* ʻJa dyszę wstawszy, i ty odetchnij, byś odpoczął’, drw. *dvėkúoti* ʻoddychać, dyszeć’. Morfem *dvėk*- stanowi WSE do *dvek-, podobnie jak *dvės*- do *dves*-(zob. *dvė̃sti*), *drėb*- do *dreb*- (zob. *drė̃bti*). Bez nawiązań zewnętrznych. Pod względem budowy można pwk. *du̯ek- opisać jako zawierający rozszerzenie *-k-, *d^{h}u̯e-k-, i porównać z pie. *d^{h}u̯e-h$_2$- ʻwydzielać dym, dymić; wydzielać woń’ (LIV^{2} 158)[117]. Zob. *dū́mai, dunė́ti*. — SZ typu *RiT* ⇐ *ReT, dvik*-: *padvìkti*, *-dvìksta*, *-dvìko* ʻzacząć cuchnąć, śmierdzieć’: *Kaip tik linus ištraukia, tai oras per penkis viorstus padvìksta* ʻJak tylko wyciągają len [z moczydła], to powietrze na pięć wiorst cuchnie’. Paralela: *dvis*- ⇐ *dves*- s.v. *dvė̃sti*. — SO *dvak*-: *apdvãkėlis* ʻosobnik przygłupi’, *ãtdvakas* ʻoddech, wydech, zapach z czegoś bijący (np. z beczki)’, *dvãkas* ʻpowietrze; ciężkie powietrze, zaduch, smród’, przen. ʻgłupiec’, *dvãklas* ʻosobnik głupi, głupawy, półgłówek’, *dvaknà* ʻznoszone, zużyte odzienie’, przen. ʻgłupiec’, *dvãknos* f.pl. ʻpierzyna mało piór w sobie mająca’, cps. *avìdvakas* ʻniedołęga, głupiec’ (por. *avìs*). — Vb. denom. 1. *dvàkti, dvankù, dvakaũ* ʻbzikować, głupieć’, 2. *dvakénti* ʻiść, biec bez celu’, 3. *išdvakė́ti, -ja, -jo* ʻstracić zapach, moc, zwietrzeć (np. o piwie)’, 4. *dvakinė́ti* ʻchodzić, biegać tu i ówdzie bez celu’, 5. *dvaknóti* ʻbiegać co tchu przy robocie; powiewać na wietrze (o odzieniu)’. — WSO *dvok*- < *dvāk-: *dvõkti* (zob.). — SZ saṃpras. *duk*- ⇐ *dvek-: *duksė́ti* (zob.).

dvélti, *dveliù, dvė́liau* gw. ʻuderzać, bić’, *atidvélti* ʻzbić (psa)’, *uždvélti* ʻzepsuć powietrze’ (por. *dū̃lį paléisti* ts.). Pwk. pb. *du̯el- / *dul-. Bez wyraźnych nawiązań poza bałtyckim. — WSE *dvėl*-: *dvėlúoti* ʻdyszeć, sapać; łopotać na wietrze’, *dvėlė̃* ʻdusza, dusza umarłego’ (syn. *vėlė̃*)[118]. — SO *dval*-: *dvalúoti* ʻcuchnąć (wódką)’. — SZ saṃpras. *dul*-: *dulénti* ʻlekko śnieżyć, drobno śnieżyć’, *dùlas* ʻsiwawy, popielaty, żółtawy, czerwono-żółty’ :

[117] Wymiana spółgłoski zwartej i laryngalnej w wygłosie bliskoznacznych pierwiastków pie. zachodzi np. w wypadku 1. *ḱleu̯-k- (zob. *šliaũkti*) : *ḱleu̯-H- (zob. *šlúoti*, *šlavù*) : *ḱleu̯-d- (gr. κλύζω ʻoblać, opłukać’), 2. *b^{h}lei̯-ǵ- (zob. *bliežti*) : *b^{h}li-H- (goc. *bliggwan*, stwn. *bliuwan*) : *b^{h}li-g$^{u̯}$- (gr. φλίβω).

[118] LEW 114, który nie uwzględnił rodziny czasownikowej *dvel*- / *dul*-, objaśniał *dvėlė̃* jako produkt kontaminacji wyrazów *vėlė̃* i *dvasià*. Powtórzyła to Kabašinskaitė 72.

łot. *duls* ʽciemnej barwy, brązowawy, gniady — o koniu’ (cps. *dulibẽrs* ʽciemnobrązowy’, *dulumęlns* ʽczarniawy’), *apdulà* c. ʽosobnik przygłupi’, war. *apdulỹs*. Stosunek pb. *du̯el- : *dul- można porównać do pie. *dʰu̯es- / *dʰus-, zob. *dvẽsti*. — SZ *dvil-* (młodszy w stosunku do *dul-*), w postaci wzdłużonej *dvyl-*: *dvỹlas* ʽciemnobrązowy, krasy (o bydle)’. Por. łot. *dvīļi* m.pl. ʽkurz, proch’, *dvĩlis* ʽpara, opary’. Zob. też ALEW 254. — WSZ *dūl-* ⇐ *dul-*: *dūlė́ti* (zob.).

dvérti, *dvęra* (*dve-n-ra, war. *dvérsta*), *dvẽro* gw. ʽo otworze w drewnianym przedmiocie: zbytnio się rozszerzać pod naciskiem tkwiącego w tym otworze drewna’. Np. o piaście koła, w której tkwią szprychy, mówi się *Stebulė dvérsta*, t.y. *didelė kiaurymė darosi, pladarojas* (JUŠK); *išdvérti* ʽrozszerzyć się’ (*Skylė išdvẽro, reikia taisyti*), ʽrozpiąć się, rozchełstać się’ (*Vaikas išdvẽręs*, t.y. *nesusisagstęs*). Dotąd było łączone z *dùrys* ʽdrzwi’, mianowicie przy założeniu, że *dur-* stanowi SZ typu sam̥pras. do *dʰu̯er- ʽotwierać się’, por. LEW 112. Przy tym ujęciu akut *dvér-C* pozostawał niewyjaśniony. Jako alternatywa nasuwa się powiązanie z pwk. pie. *dʰu̯erh₁- ʽuszkodzić, zranić’ (lit. *dvér-C* z pb. *du̯ēr-C). Por. het. *du̯arnanzi* prs. 3 pl. ʽłamią’ < pie. *dʰu̯r̥-n-h₁-enti (LIV² 160, przyp. 1, Kloekhorst 2008, 907. Zob. też *dùrti*.

dvèsti, *dvęsta* (*dve-n-sta), *dvẽso* gw. ʽgasnąć — o ogniu, żarze, świetle lampy’, por. *Jau ugnis visai išdvẽsus*. *Uždvẽso ugnis*. *Lempa pradėjo dvẽsti*. Neologizm oparty na formie SE *dves-*, wyabstrahowanej z pdg. *dvė̃sti* ʽzdychać’ (zob. tam znacz. 3. ʽgasnąć’).

dvė̃sti, *dvesiù*, *dvėsiaũ* 1. ʽo zwierzętach: zakończyć życie, zdechnąć, zdychać’ (też wulgarnie o ludziach), 2. ʽcierpieć głód, głodować, spadać z ciała, chudnąć’, 3. ʽgasnąć — o żarze’ (*Nedėk juškos — žarijos dar neapdvė̃susios*). Cps. *išdvė̃sti* ʽwywietrzeć, zwietrzeć’, *nudvė̃sti* ʽzdechnąć’, *padvė̃sti* ʽzdechnąć, paść’. Refl. *atsidvė̃sti* ʽzaczerpnąć powietrza (o człowieku), nabrać powietrza (o beczce z piwem); odetchnąć, odpocząć’. Odpowiednik łot. *dvèst* a. *dvest*, *dvešu*, *dvesu* ʽtchnąć, chuchać, oddychać, tracić dech, ciężko oddychać, stękać’. Tu też wariant z *tv-*: łot. *tvest*, *tvešu*, *tvesu* ʽsapać, dyszeć, ziajać’. Pbsł. *du̯es- / *dus-, refleks pie. *dʰu̯es- / *dʰus- ʽoddychać’. Por. BSW 64n., LEW 115n., ALEW 298, LIV² 160. — SE *dves-*: *dvesiù* (zob. wyżej), drw. *dvesė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽłapać powietrze, sapać, dyszeć; źle się czuć, niedomagać’ — odpowiada łot. *dvesêt*, *-ēju* ʽkaszleć, sapać, dyszeć’. Refl. *atsidvesė́ti* przest. ʽodetchnąć, odpocząć’, *dvesénti* caus. ʽdoprowadzać do zdechnięcia’. Nomina: *dvẽsas* ʽcherlak, zdechlak’, *dvẽsena* gw. ʽpadlina, ścierwo’ (suf. *-ena*, por. *ė̃sena*, *jaũsena*), *dveskà* c. ʽzdechlak’ (por. *vepskà*). Nawiązanie łot. *dvese* ʽciężki oddech’, *dveselis* ʽdychawiczny człowiek’. — WSE *dvės-*: *dvėsiaũ* (zob. wyżej), *dvė̃sti*, *-sta*, *-o* ʽwietrzeć, tracić zapach, moc (o piwie)’, *apdvė̃sti* ʽzatęchnąć, pokryć się pleśnią (o mięsie)’, *nudvė̃sti* ʽzdechnąć’, *sudvė̃sti* ʽzaśmierdnąć — o mięsie’; *dvė́sčioti* ʽoddychać czym’ (m.in. DP), też ʽpowoli zdychać’, *dvėsìnti* ʽgłodzić, morzyć głodem’. Nomina: *atãdvėsis* ʽoddech, tchnienie; odpoczynek, przerwa’, *dvėsà* c. ʽchudy człowiek a. zwierzę, zdechlak’, *dvė̃sena* ʽpadlina; zdechlak’, *dvė̃seliena* a. *dvė̃selena* ts. (brak formacji pośredniej *dvėsel-, por. łot. *dvẽsele* ʽoddech, dusza, duch’), *dvėskà* c. ʽzdechlak’ (por. *ėskà*, *saũskė*), *dvėslà* c. ʽzdechlak’, *nudvė̃sėlis* ʽzdechlak’. — SZ ma dwojaką postać: 1° *dus-* (typ sam̥pras., lit.-słow.), zob. *dùsti*, 2° *dvis-*: zob. *dvìsti*. — WSZ *dūs-*: *dūsė́ti* (zob.). — SO *dvas-*: zob. *dvãsas*, *dvasià*, *atódvastis*.

dvi° ʽdwu-’ w pierwszym członie złożeń (zob. *dù*). Por. cps. *dvìakė* ʽdwójka w kartach’ (por. *akìs*), *dvią̃sis* ʽo dwóch uchach (dzban)’ (por. *ąsà*), *dviaũkštis* ʽdwupiętrowy’ (*aũkštas*), *dvigal̃vis* ʽdwugłowy, np. orzeł’ (por. *galvà*), *dvigrùtis* ʽpodwójny’ (por. *grùtė*), *dvìgubas* ts. (zob. *gùbti*), *dvikar̃tis* ʽdwukrotny, podwójny’ (por. *kar̃tas*), *dvikiñkis* ʽdwukonny’ (por. *kinkýti*), *dvikõjis* ʽdwunożny’ : *kója* (por. pie. *du̯i- w wed. *dvipā́t*, gr. δίπους, łac. *bipēs*, IEW 229), *dvìkova* ʽpojedynek’ (por. *kovà*), *dvìlinkas* ʽwe dwoje złożony, podwójny’ (por. *liñkti*),

dvilỹpis ʽpodwójny, dwoisty; obłudny, fałszywy' (por. *lìpti* I), *dvimẽtis* ʽdwuletni' (por. *mẽtas*), *dvirãtis* ʽmający dwa koła', *dvìratis* ʽrower' (por. *rãtas*), *dvìsėda* adv. ʽwe dwóch, we dwoje (jechać na koniu)' (por. *sėd-*), *dvišãkis* ʽrozdwojony, rozwidlony, rosochaty' (por. *šakà*), *dvišãlis* ʽdwustronny, obustronny' (por. *šalìs*), *dvitrỹnis* ʽ(jajko) z dwoma żółtkami' (por. *trynỹs*), *dvìvamzdis* ʽdwururka, dubeltówka' (por. *vam̃zdis*), *dvìvėrės dùrys* f.pl. ʽdwuskrzydłowe drzwi' (por. *vérti*). — Oboczna forma *dvie°*: *dvierãtis* gw. ʽmający dwa koła' (*dvierãtis vežìmas*) może być skrótem z *dviẽja* ʽdwaj, we dwóch'. — N.m. *Dvikãpiai, Dvilìkiai, Dvirẽžiai*.

dvìdešimt ʽdwadzieścia', gw. *dvìdešim, dvìdešimts*. Nie jest to złożenie typu *dvìgubas*, lecz wynik uniwerbizacji grupy *dvì dẽšimti* ʽdwie dziesiątki', której oba człony się odmieniały. Gdy doszło do apokopy zakończenia *-i* (z pochodzenia końcówka nom.-acc. du.), wyraz stał się nieodmienny.

dvíejau adv. gw. ʽwe dwóch', war. *dvíeja, dvíejo, dvíeju*. W ujęciu H. Eichnera 1982 (nieopublikowana rozprawa habilitacyjna), które zreferował EWAIA I, 762, lit. *dvíejau* ma przedstawiać adwerbializację formy locativu dualis pb. *du̯āi̯au̯, będącego kontynuacją praformy ie. *du̯ói̯h$_1$-ou̯ (por. lit. *dù* ʽdwa' < pie. *du̯o-h$_1$). Odpowiednik wed. *dváyoṣ* (końcowe *-s wtórne, por. scs. *dvoju*). Nieco inaczej Weiss 2009, 210: końcówka gen.-loc.du. *h$_x$ou(s).

dvíese adv. ʽwe dwóch' (*Dvíese pjovėme šieną*). Starsze zakończenie *-su* w gw. *dvíesu*. Skostniała forma dawnego loc.pl. liczebnika *dù*. Rekonstrukcja: *du̯āi̯se, starsze *du̯āi̯su < pie. *du̯ói̯h$_1$-su. Dzisiejszy loc.pl. brzmi *dviejuosè*, f. *dviejosè* (por. Zinkevičius 1981, § 486). Wtórne są zakończenia war. gw. *dvíesa, dvíeso*. — Gw. *dvisù* ʽwe dwóch' ma *i* na skutek wyrównania formy *dvíesu* do *trisù* ʽwe trzech', zob. Zinkevičius 1980, § 308.

dviergis stlit. ʽmający dwa lata, dwulatek (o jagnięciu)': *Du jėrelių dvejų metų* (glosa: *dviergių*) *afieravok* BRB ʽDwoje jagniąt dwuletnich (glosa: dwulatków) ofiaruj'. Formacja analogiczna do *triergis* ʽtrzyletni, trzylatek', wytworzona proporcją *tri°* : *tri.ergis* = *dvi°* : *x* (*x* = *dvi.ergis*). Por. *tri.eĩlis* jak *dvi.eĩlis*. Lekcja trójzgłoskowa, [tri.er.gis], pojawiła się w wyniku morfologicznej reinterpretacji formy fonetycznej [tri̯er.gis], kontynuującej jeszcze starsze *trejergis* BRB ʽmający trzy lata, trzylatek', morfemowo: *trejer-gis*, por. *trejerì mẽtai* ʽtrzy lata' (zob. hasło *triergis*). Podczas gdy coll. *trejerì* ma obok siebie drw. na *-gis*, to coll. (gw.) *dvejerì* ʽdwoje' ⇐ *dù, dvì* ʽdwa' podobnego derywatu (†dvejergis) obok siebie nie ma. Ten więc fakt zmusza do uznania *dviergis* za wytwór proporcji analogicznej.

dvỹnas, *-à* adi. ʽbliźniaczy' (*Jie dvynì. Tos seserys dvỹnos*). Homofoniczne sb. *dvỹnas* ʽbliźniak', war. *dvynỹs* (por. łot. *dvìnis*), pl. *dvynaĩ* ʽbliźnięta' (m.in. SD), dziś *dvyniaĩ* ts. Osobliwa morfologia: *dvy-* jak w cps. *dvýlika* ʽdwanaście' (gdzie *y* nie jest pierwotne, zob. *dù*) oraz neosuf. *-na-*. Por. segment *n* w łac. *bīnī* adv. ʽpo dwóch', też ʽdwaj, para', < *du̯is-no- (de Vaan 2008, 72). Por. *trynaĩ*. — Neoosn. *dvyn-*: *dvynùkai* m.pl. ʽbliźnięta, dwojaczki', gw. *dvynìckai* a. *dvynìckiai* ts. Cps. *pusiadvynis* SD «bliźniak» ob. *dvynapusis* ʽjedno z bliźniąt' (neol., por. *pùsė*).

dvìsti, prs. *dvỹsta* (*dvį̃sta < *dvins-sta; war. *dviñsa*), prt. *dvìso* 1. ʽzaśmierdzieć się, zepsuć się — o mięsie, kiełbasie', 2. ʽpalić się bez płomienia, tlić się, gasnąć', *apdvìsti* ʽstęchnąć, zacząć trącić, cuchnąć', *išdvìsti* ʽzwietrzeć, wywietrzeć; zgasnąć', *uždvìsti* ʽzepsuć się — o mięsie, o wodzie w zamkniętej studni; zgasnąć'. Prs. ingressivum na *-sta-* od SZ *dvis-* ⇐ *dves-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*), zob. *dvesiù, dvẽsti* ʽzdychać'. Suf. *-sta-* dołączono tu do neoosn. *dvins-, należącej do prs. infig. *dvi-n-sa (por. prt. *dvìso*, inf. *dvìsti*). Na temat kumulacji infiksu i suf. *-sta-* w formie praesentis zob. przypis s.v. *blìsti*. — Drw. *dviséti, dvìsi, -éjo* ʽtrącić czym, cuchnąć, śmierdzieć; stawać się zepsutym, tęchnąć (w zamknięciu);

bić stęchlizną (o niewietrzonej izbie)', *dvìsinti*: *uždvìsinti* 'zgasić, stłumić ogień'. Nomen: *dvisà* 'cuch, nieprzyjemny zapach (niektórych roślin)'. — Nowy SE *dveis-* ⇐ *dvis-*: gw. *dveĩsti*, *-iù*, *-iaũ*, zwykle z prvb. *ap-* 'nachmurzyć się, nadąsać się, zasępić się', por. *Kažin kas jai yra, vaikšto apdveisus* 'Nie wiadomo, co jej jest, chodzi nadąsana'. Paralele: *kleĩpti* ⇐ *klip-* (*klep-*); *kreĩkti* ⇐ *krik-* (*krek-*); *smeĩgti* ⇐ *smig-* (*smeg-*).

dvõkti, prs. *dvõkia* (war. *dvõksta*, też *dvãkia*), prt. *dvokiaũ* (war. *dvõko*) 'śmierdzieć, cuchnąć; psuć się, gnić, wydając przykrą woń; dąć, dmuchać (o wietrze)', cps. *apdvõkti* 'zamroczyć się, odurzyć się', *išdvõkti* 'zwietrzeć, stracić moc i woń (o piwie)', *padvõkti* 'stać się śmierdzącym, zaśmierdzieć się (o mięsie)'. Pb. *dvāk-i̯e/a-, formacja pochodna od *du̯ēk- (zob. *dvė̃ktis*), wytworzona innowacyjną apofonią *ē ⇒ *ā. Paralele: *glóbti* ⇐ *glė́bti*; *slógti* ⇐ *slė́gti*. Gwarowe prs. *dvãkia* jest być może śladem po zanikłym pdg. iteratywnym *dvakia, *dvakė, *dvakyti. Por. gw. *blãškia* : *blaškýti*. — Drw. *dvoksóti*, *dvõkso*, *-ójo* 'zalatywać czym, wydzielać jakąś woń'. Nomina: *apdvõkėlis* 'osobnik przygłupi; zwietrzałe piwo', *dvõkas* 'smród, fetor', *dvókla* 'niedołęga, niezdara', *dvokulỹs* 'smród', *dvokùs* 'cuchnący, smrodliwy', cps. *avìdvokas* 'niedołęga, głupiec' (por. *avìs*, war. *avìdvakas*).

džiaũgtis, *džiaugiúos*, *džiaugiaũs* 'cieszyć się, radować się', *atsidžiaũgti* 'nacieszyć się', *pasidžiaũgti* 'ucieszyć się'. Odpowiednik łot. *žaudzîtiês*, *žauguôs*, *žaudzĩjuôs* 'narzucać się, przymilać się, glaskać, pieścić, obejmować, całować' (por. ME IV, 790). Bez ustalonej etymologii. Rozważano powiązanie 1° z łot. gw. *ģaũgtiês* 'pieścić' (nagłos zmieniony pod wpływem vb. *ģaũbt* 'cieszyć się') < płot. *di̯augtis (ME I, 694, LEW 116n.), 2° z adv. *daũg* 'dużo' i vb. łot. *padūgt* 'zdołać' (Kazlauskas 2000, II, 171n.). Referat innych prób etymologicznych w LEW, *l.c* i ALEW 254. Według Bammesbergera, *Balt, Priedas* IV, 1994, 13n. pwk. *džiaug-* może być refleksem pie. *d^heu̯g^h- 'treffen' (LIV^2 148n.), odzwierciedlonego m.in. w gr. τεύχω 'zrobić, wykonać; wywołać, spowodować', SZ τυχ-, τυγχάνω, aor. ἔτυχον 'przypadkiem być na miejscu, być obecnym przy czymś; zdarzyć się (o wypadkach); osiągnąć cel, mieć szczęście, powodzenie; trafić, ugodzić, dobrze utrafić; trafić na coś; otrzymać to, co trzeba, dostać, uzyskać od kogoś'. W związku z tym warto rozważyć możliwość wyprowadzenia lit. znaczenia 'ucieszyć się' (por. *nudžiùgti*) z pierwotnego znacz. 'osiągnąć cel, dobrze utrafić'. — SZ *džiug-*: *džiùgti* (zob.).

džiáuti I, *džiáunu* (war. *džiáuju*), *džióviau* gw. 'biec, szybko iść'. Odpowiednik łot. *žaûtiês*, *žaunuôs*, *žãvuôs* 'iść szybko, nie zważając na przeszkody, biegać, szaleć'. Lit. *džiau-* i łot. *žau-* kontynuują pb. *di̯au̯- < pie. *d^heu̯- 'biec', por. wed. *dhávate* 'biegnie, przybiega', gr. θέω, ep. θείω 'biec' (*d^heu̯-i̯e-, por. lit. *džiáuju*), SO wed. *dhāváyati* 'powozi wozem' (znacz. etym. 'wprawia w ruch, bieg'). Zob. ME IV, 793; LIV^2 147n. (tu brak form bałt.). Akut pochodzenia analogicznego. N.B. LEW 117 nie uwzględnił faktu, że lit. *džiáuti* ukazuje się m.in. ze znaczeniem 'biec'.

džiáuti II, *džiáunu* (war. *džiáuju*), *džióviau* gw. 1. 'z mocą, energicznie coś robić', 2. 'bić, uderzać, ciąć batem', 3. 'strzelać', *atidžiáuti* 'odrąbać (palec)', *nudžiáuti* 'zabić'. Odpowiednik łot. *žaût*, *žaûju* a. *žaûnu*, *žâvu* 'bić, uderzać, wymierzyć silny cios; lać — o ulewnym deszczu'. Refleks pb. *di̯āu̯-C, co wygląda jak kontynuant pie. *d^heu̯H- 'gwałtownie się poruszać, potrząsać' (LIV^2 149n.), por. gr. θύνω 'gwałtownie rzucać się', θυίω 'szaleć, być w proroczym natchnieniu', θῡ́ω 'szaleć; wrzeć; gorąco pragnąć', wed. *dhā́vati* 'wyciera, spłukuje', *dhūnóti* 'potrząsa'. N.B. LEW 117 nie odróżnia *džiáuti* 'erschlagen, totschlagen' od *džiáuti* 'zum Trocknen aufhängen' (zob. niżej *džiáuti* III).

džiáuti III, *džiáunu* (war. *džiáuju*), *džióviau* 'wieszać do suszenia, suszyć', *nudžiáuti* 'zdjąć coś suszącego się; ukraść'. Odpowiednik łot. *žaût*, *žaûju* a. *žaûnu*, *žâvu* 'wieszać do suszenia'. Refleks pb. *di̯āu̯-C, co wygląda jak formacja vr̥ddhi, *d^heu̯h_2-, od pie. *d^huh_2-.

Por. pie. *d^h^ueh₂- ‛dymić, kadzić, Rauch machen’ (LIV² 158). Odpowiedni SZ *dū-C < pie. *d^h^uh₂-C widać w sb. *dū́mai* ‛dym’ (zob. s.v.). Inaczej LEW 117 i ALEW 255, gdzie zestawienie ze stwn. *touwen* ‛umierać’, stisl. *deyja* ts. — Drw. *džiáustyti* frq. ‛suszyć’, *apdžiáustyti* ‛pozawieszać w koło do suszenia’ (paralela: *kráustyti* ⇐ *kráuti*). Pod względem etymologicznym *džiáust-y-* może być apofonicznym caus. do prs. intr. *džiū́sta* (*džiū́ti*) ‛schnąć’ (por. *baugstýtis* ‛lękać się’ ⇐ *įbū́gsta* ‛trwoży się, lęka się’). Z innym suf.: łot. *žaûdêt* ‛suszyć (ryby, mięso, zboże, siano, bieliznę)’ ⇐ *žaût*. — Nomina na SE *džiau-*: *džiáuklai* m.pl. ‛tyczki używane do rozwieszania sieci’ (war. *džiáutos*), *džiáuta* a. *džiáutas* ‛przedział w suszarni zboża; podwieszany pod powałą kosz do suszenia serów’, *džiautìs, -iẽs* f. ‛(mokra) bielizna przeznaczona do rozwieszenia’, cps. *káildžiautis* ‛widły do suszenia skóry’ (por. *káilis*), *sū́rdžiautė* ‛kosz do suszenia serów’ (por. *sū́ris*). Por. łot. *žaûtuve* ‛miejsce, gdzie coś rozwieszono do suszenia’, *žaude* ‛suszarnia ziarna’ (por. *žaûdêt*), *žautris* ‛drążek do zawieszania suszonych rzeczy’. — WSO *džiov-* < *džiāu̯-: *džióviau* (prt.), *džiovìnti* caus. ‛suszyć (siano, grzyby)’, przest. ‛wędzić’, *džiavinu* SD «ożdżę słod; wędzę mięso, ryby», *džiovinu* SD «osuszam; suszę co». Nomina: *džiovà* a. *džióva* 1. ‛susza, suchość’, 2. przest. ‛suszarnia lnu, zboża’ (por. łot. *žãva* ‛suszarnia zboża’), 3. ‛gruźlica, suchoty’ (⇒ *džiõvininkas* ‛suchotnik, gruźlik’), *džiovienė* SD «grzanka, tabella panicea» (syn. *riekelė duonos džiovintos*), *džiovyklà* ‛suszarnia ryb, lnu’ (neosuf. *-ykla* jak w *pjovyklà, stovyklà*). — Nowy SZ *džiū-C*: *džiū́ti* (zob.).

džiùgti stlit., gw.: *nudžiùgti, -džiungù, -džiugaũ* ‛ucieszyć się, uradować się, rozweselić się’, *pradžiùgti* ‛zacząć się cieszyć’, refl. *prasidžiùgti* DP ‘uradować się, wyskoczyć z radości’. Prs. inchoatywne z infiksem *-n-* od SZ *džiug-* ⇐ *džiaug-*, por. *dziaũgtis* ‛cieszyć się’. Forma prs. odnowiona sufiksem *-sta*: *džiūgstù* (*džiųgstu < *džiung-stu). Postać SZ *džiug-* ustaliła się na miejscu *dug- (pie. *d^h^ug^h^-) drogą wyrównania nagłosu do formy SE z *ǯ'-*. — Drw. *džiùginti* caus. ‛cieszyć, sprawiać radość, radować kogo’. Nomina: *džiugesỹs* ‛radość’, *džiugulis* SD «wesołek, hilarulus», *džiugùs* ‛radosny, rozradowany’, SD «rzekotliwy» [‛wrzaskliwy, chrapliwy’, L.]. Cps. *niekdžiugỹs* a. *niẽkdžiugis* ‛kto się cieszy z byle czego’ (por. *niẽkai*). Niejasne jest znaczenie adv. *džiugais* b.z.a. ‛grupami’ (*Eina žmonės džiugais* ‛Idą ludzie grupami’). — WSZ *džiūg-*: *džiū́gauti* ‛bardzo się cieszyć, radować się’ (por. *dùsti* ⇒ *dū́sauti*), drw. *džiūgautinės* b.z.a. ‛triumf’ (neol.), *džiū́gavimas* ‛wielka radość’.

džiū́ti, prs. *džiū́sta* (war. *džiū̃sta, džiųva, džiū̃na*), prt. *džiū́vo* (war. *džiū́vo, džiùvo*) ‛schnąć, wysychać’, SD *džiūstu* «suchoty mam, tabesco morbo» — formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i SZ *džiū́-C* ⇐ *džiáu-C*, por. *džiáuti* ‛wieszać do suszenia’. Odpowiednik łot. *žût, žûstu, žuvu* ‛schnąć’. Pochodne sb. *dū́mai* (zob.) przemawia za tym, że pierwotną formą st. zanikowego było *dū-* (< pie. *d^h^uh₂-C, por. LIV² 158). Palatalne *ǯ'* musiało zostać uogólnione ze SE *džiáuti*. — Cyrkumflektowane formy praesentis sprowadzają się do prs. infig. *džiųva, które wydało *džiū̃va*, a po resegmentacji neopwk. *džiū̃-*; od tego ostatniego utworzono neol. *džiū̃na* i *džiū̃sta* (por. objaśnienie form *bū̃va* i *bū̃na*). *džiū̃na* i *džiū̃sta* można porównać do *griū̃na* i *griū̃sta* (inf. *griū́ti*). — Drw. *nudžiūdinė́ti* intr.: *Nelyja, tai nudžiūdinė́ja viskas* ‛Nie ma deszczu, więc wszystko wysycha’, *paišdžiūdinė́ti* tr.: *Balos paišdžiūdinė́jo* ‛Bagna powysychały’, *džiū́dinti* caus. ‛suszyć’. Nomina: *džiūsnà* 1. ‛gruźlica’, 2. ‛człowiek lub bydlę wyschłe’ (por. *lūšnà, rėksnà*), war. *džiū́sna*; *džiū́tis* f. ‛posucha, spiekota’, SD «suchoty choroba, phthisis» [‛gruźlica’]. — Neopwk. *džiūs-* (⇐ *džiū́sta*): *džiū̃skis* ‛chudzielec’ (por. suf. w *snū́skis*). — SZ-V *džiuv-*: *ažudžiuvo pažeizda* SD «zapiekła się rana», *džiuvìnti* caus. ‛suszyć’ (*Saulė kaitina, šieną džiuvina*). Nomina: *džiuvė̃sis* ‛zeschła kromka chleba; człowiek wychudły, wysuszony’, *džiuviẽnis* ‛chudzielec’, *džiuvìmas* ‛suszenie’ (liter. *džiūvìmas*), *džiuvinỹs* ‛to co przeznaczone do suszenia; to co wysuszono’. — Brak śladów po SZ *duu̯-V (*d^h^uh₂-V), który kiedyś pewnie alternował z *dū-C (*d^h^uh₂-C), zob. Smoczyński 2003a, 57n. Niewykluczone, że prt. gw. *džiùvo* (łot. *žuvu*) i caus. *džiuvìnti* weszły na miejsce

starszych form *dùvo i *duvìnti. — WSZ-V *džiūv-*: *nudžiū́vo* ʽwysechłʼ, *išdžiū́vėti*, *-ėja* ʽ(powoli, stopniowo) wysychać, chudnąćʼ. Nomina: *džiūvà* ʽupał, skwar; suchotyʼ, *džiūvãtė* ʽsusza, posuchaʼ (por. *al̃katė*, *mėžãtė*), *džiūvė̃* ʽposucha; suchotyʼ, *džiūvė̃sis* ʽsucharekʼ, *sudžiū́vėlis* ʽktoś zmizerniały, cherlakʼ, *džiūvìmas* ʽschnięcieʼ.

E Ė

ėd-: nomina urobione od czas. *ė́du, ė́sti* ʽjeść, żreć': *apìėdos* f.pl. ʽresztki jedzenia, paszy' (na temat hiatu zob. s.v. *àkti*), *ė́da* gw. ʽjedzenie, żarcie' (por. stpr. *īdai* ʽjedzenie': *kērmeniskai īdai bhe poūton* ʽcielesne spożywanie i picie'), *ė̃dalas* a. *ė̃delas* ʽjadło, zwł. żarcie świń' (⇒ vb. denom. *ė̃dalioti* a. *ė́delioti* ʽżreć po trochu', > *ėdailióti* ʽjeść często po trochu', por. *pìlsta(i)lioti*), *ėdesỹs* a. *ė̃desis* ʽpokarm, pasza; jedzenie, jadło, strawa', *ėdìkas* ʽciemiężca, gnębiciel', *ėdìmas* ʽjedzenie, żarcie, karma, pasza', *ėdinỹs* ts., *ė̃dis* ʽżarcie dla bydła, świń' (z metatonią, por. *brė̃žis, gẽris, rė̃žis*), *ėdìšius* ʽżarłok (człowiek a. zwierzę)', *ė́dmenys* (zob.), *ėdrà* (zob.), *ėdū̃nas* ʽżarłok', *ėduõ, ėdeñs* m. ʽzanogcica', *ėduonìs, -iẽs* m. ʽpróchnienie kości, zanogcica; próchnica zębów' (por. łot. *ēduons* ʽzastrzał, bolesne obrzmienie końców palców', *ēduonis* ʽkłótliwy człowiek'), *ė́džia* ʽjadło, pasza; próchnica zębów; żarłok; pasożyt, darmozjad' (por. 1° łot. *êža* ʽjedzenie; żłób w oborze' i ʽżarłok', 2° stpol. *jedza* ʽjedzenie, pokarm', ros. *éža*, cs. *jažda* ts.), do tego *ė́džia* c. ʽciemiężca, gnębiciel; kto trwoni pieniądze', *ė́džios* f.pl. 1. ʽżłób, jasła', 2. ʽniesprzątnięte resztki jedzenia (na stole, w garnkach)', *ìšėda* c. ʽten, co zjada resztki', *ìšėdos* f.pl. ʽresztki jedzenia' (por. łot. *izêdas* ʽresztki żarcia'), *neprìėda* c. ʽnianasyceniec, żarłok', *paėdà* ʽszybkie spożycie, szybkie zużycie', *ùžėdis* a. *ùžėdžiai* ʽjasła, żłób'. — Cps. *abrãkėdis* (zob. *abrãkas*), *dúonėdis* (zob. *dúona*), *ìrmėdė, -ėdis* (zob. *ìrmos*), *karvélėdis* (zob. *karvẽlis*), n.m. *Kiaũlėdžiai* (dosł. ʽświniojady', por. *kiaũlė*), *lašìnėdis* ʽkto je słoninę, kto lubi słoninę' (por. *lašiniaĩ*), *mė̃sėdis* (zob.), *mėsė̃dis* (zob.), *pačiaėdžiai* m.pl. SD[1] «samojad, samojedź, ant[h]ropophagus» (por. *patìs*), *ūmėdė̃* (zob.), *žolė̃dis* (zob. *žolė̃*). Por. łot. *pusêdā* adv. ʽw połowie posiłku'. Zob. też człon *-ėda* w cps. *bìčėda, pelė́da, šū́dė́da, ùtėda, vyrė́da, žuvė́da*.

ėdaĩ, *ėdái* gw. ʽjedz!, żryj!' — forma ipv. z ptk. *-ai* dodaną do pierwiastka czas. *ė́sti* (zob.). Np. *Kol turi — ėdái, nebeturi — kentái* ʽPóki masz — jedz, jak już nie masz — cierp'. *Nu, šunie, ėdaĩ ėdaĩ* ʽTeraz, psie, żryj żryj'.

ė́dmenys, *-ų̃* m.pl. 1. peior. ʽgęba, pysk, jadaczka; zęby', 2. ʽżywność, prowiant', *ėdmẽnė* ʽwiktuały, prowiant, zapas jedzenia na drogę'. Są to derywaty na *-ys* i na *-ė* od neoosn. *ėdmen-*, którą wyabstrahowano z form odmiany *ėdmen-s, *ėdmen-į spółgłoskowca *ėdmuo ʽjedzenie, żarcie' — dewerbalne abstractum z suf. *-muo* / *-men-* od *ėd-* jak w *ė́du, ė́sti* ʽjeść, żreć' (por. *rė́muo* ʽzgaga' ⇐ *rėti, *sėmuo* ʽsiew, siejba' ⇐ *sė́ti*). — Neoosn. *ėdm-*: *ė́dmalis* ʽdrobny pokarm ryb' (por. suf. w *sargãlis*).

ėdrà 4 p.a. ʽpasza, karma; apetyt; zgryz' — drw. na *-rā-* od *ė́du, ė́sti* ʽżreć'. Por. deverbativa *aušrà, giedrà, kantrà*. — Drw. *ėdrãšas* ʽżarłok' (por. *lavãšas* ʽślamazara'), *ėdrū̃nas* ʽżarłok, obżartuch', *ėdrùs* ʽniewybredny w jedzeniu, żarłoczny, łakomy, łapczywy; jadalny, strawny (o trawie)', SD «strawny, esculentus». Vb. denom. *ėdráuti* a. *ėdróti* ʽżreć po trosze', *ėdrinė́ti* ts. Osobno zob. cps. *pelė́dra, žuvė́dra*.

ẽglė 1. ʽświerk, Picea', 2. ʽjodła, Abies' (syn. *kė̃nis*). SD: *eglė* «jedlina, abies», *sakai eglių* «pokost, vernix». War. *ãglė* ʽjodła'. Odpowiednik łot. *egle* ʽświerk'. Ze zmianą *dl* > *gl* z lit.-łot. *edl-i̯ā-. Nazwa spokrewniona z jednej strony ze słow. *edl-ā- / *edl-i- ʽjodła, świerk', por. cs. *jela* ʽświerk', czes. *jedle*, słc. *jedľa* ʽjodła', pol. *jodła* obok stpol. gw. *jedl*, stczes. *jedl*, ros. *jelь* ʽjodła' (BSW 66, LEW 117 n.), z drugiej strony z łac. *ebulus, -ī* f. ʽdziki bez, bez karłowaty, Sambucus', z *eþlo- < pie. *h_1ed^h-lo-. Zob. de Vaan 2008, 185, Derksen 2008, 139. Było łączone z osnową przymiotnika pie. *h_1ed^h- (*ed^h-) ʽostro zakończony,

spiczasty’ (zob. IEW 289 n.) i lit. *ãdata* ‘igła’ (zob. LEW 118, z liter., ALEW 257). Zapoż. lit. w pol. gw. *jegla* ‘świerk’, *jeglina* ‘zielone gałązki świerkowe’ (Zdancewicz 340). — N.B. Stpr. *addle* EV ‘jodła, Tanne [Fichte]’ jest prawdopodobnie zapożyczeniem z pol. *jodła*. Wskazuje na to z jednej strony grupa *dl* (por. *maddla* ‘prośba’ ⇐ stpol. *modła*), z drugiej strony afereza *j*- (por. *assanis* EV ‘Herbist [Herbst]’ ⇐ pol. *jesień*). Inaczej Trautmann 1910, 296 i PKEŽ 1, 48. — Drw. *eglýnas* ‘świerczyna, las świerkowy’, *eglìnis* ‘świerkowy’, SD «jedlinowy, abiegnus», *eglìnės málkos* f.pl. ‘drwa świerkowe’, *eglùtė* ‘świerczek, jodełka, choinka’. — N.m. *Ẽgliai*, *Egláitė*, *Eglýnai*, *Eglìnė* 2x, *Eglỹnė* 2x, *Eglìniai*, *Eglýtė*, cps. *Eglýnlaukis*. N.rz. *Ẽglė*, *Eglesỹs* 2x, *Eglỹšė*, *Ẽglupis*. — WSE *ėg*-: *ė̃glis* a. *ė́glis* stlit., gw. ‘jałowiec, Iuniperus’, war. *ė̃glius*, *ė́glius*, *jėglỹs*, *jėglius* (por. łot. *paegle*, *paeglis*, *paērglis* ‘jałowiec’, war. *paēgle*, *paēglis*), ⇒ *ėglýnas* ‘krzaki jałowca, lasek jałowcowy’ (por. łot. *paegliêns* ‘krzak jałowca’), *ė́glištis* ‘wielki, rozrośnięty jałowiec’. Przy uwzględnieniu wahania nagłosu *ė*-/*jė*- trzeba tu dołączyć *jė́glė* ‘cis, Taxus baccata’. Zob. Gliwa, *Balt* XLIV:1, 2009, 77n., ALEW 257. — N.m. *Ė̃gliškiai* 4x, cps. *Ė̃gliabaliai*, *Ė̃glupiai*, *Ė̃glupis*.

éibė 1. ‘moc, mnóstwo, wiele’ (war. *áibė*, *áimė*), 2. ‘szkoda, strata’ (*Áudra padãrė daũg éibių* ‘Burza wyrządziła dużo szkód’). War. *jéibė*. Bez dobrej etymologii. LEW 118 łączył z czas. *eĩti* ‘iść’. Analiza *ei-bė jest o tyle problematyczna, że suf. *-bė* — w odróżnieniu od suf. *-ba* (por. *svarbà*, *paliáuba*, GJL II, § 380) — w zasadzie nie pojawia się w derywacji dewerbalnej. — Drw. *éibininkas* ‘szkodnik, psotnik’.

eĩdamas, *-à* ptc. contemporale ‘idąc’, np. *Pamaži eidamas, nepavargau* ‘Powoli idąc, nie zmęczyłem się’, stlit. *Eidami mokykiat visas žmones* MŽ ‘Idąc, nauczajcie wszystkich ludzi’. Z pochodzenia jest to ptc. prs. pass. o sufiksie *-ma-*, utworzone od tematu zanikłego prs. *eida 3 os. ‘idzie’ < *$h_1$ei̯-d^he-/-o-. Odpowiednie praesens utrzymuje się w słowiańskim, por. scs. *idǫ* ‘idę’ (*izidǫ* ‘wychodzę’, *vŭnidǫ* ‘wchodzę, wstępuję’), czes. *jdu* ‘idę’, *najdu* ‘znajdę’ < psł. *jĭdǫ (inf. czes. *jíti*), pol. *idę*, *iść* (inf. stpol. *ić*). Rekonstrukcja prs. *$h_1$ei̯-d^he-/o- lub *h_1i-d^he-/-o-. Por. Vaillant, GC III, § 442, GJL I, § 599, Smoczyński 2003b, 44 n., Babik 2009, 74[119]. Paralele: *bū́damas*, *jódamas*, *pū́damas*. — Resegmentacja *eida-mas ⇒ *eid-amas* (por. *nẽšamas* ‘niesiony’ od *nèšti*) wytworzyła neopwk. *eid-*, por. *eidinė́ti* iter. ‘chodzić’, *sueidinė́ti* ‘schodzić się, zbierać się’ (osobno zob. *eĩdinė*), *eĩdinti* caus. ‘zmuszać do chodzenia’, *nueĩdinti* ‘kazać pójść, kazać odejść’, *eidýti* iter.: *apeidýti* ‘obchodzić’, *sueidýti* ‘schodzić się’. — W chwili, gdy pierwotne *eida-mas weszło w zależność motywacyjną od inf. *eĩti*, doszło do resegmentacji *eĩ-damas*, a następstwem tego było usamodzielnienie się *-dama*-jako neosufiksu (por. *nẽš-damas*, f. *neš-damà* ‘niosąc-’ ⇐ *nèšti*). Zróżnicowanie prs. atematycznego *eĩt(i)* i prs. na *-d-*, *eida, pod względem funkcyjnym pozostaje niewyjaśnione.

eĩdinė a. *eidinė̃* 1. ‘inochód, bieg konia odznaczający się tym, że stawia on obie prawe nogi na przemian z obiema lewymi’, 2. gw. ‘stęp, krocz, najpowolniejszy, miarowy chód konia’ (*Važiuoja per tiltą eĩdine* ‘Jedzie przez most krokiem *eidinė*’). Przest. *eidena*: *Arklys turi gerą eideną* ‘Das Pferdt geht einen gutten Schritt’. Por. *eidinė* SD «jednochoda, cursus qui glomeratim fit», <eydiny iot> SD «stępią iachać». Formalnie jest to nomen derywowane od neoosn. *eidin-* ⇐ *eĩdinti* ‘kazać iść, zmusić do chodzenia’ (synchronicznie: caus. na *-dinti* od inf. *eĩti*; etymologicznie: caus. na *-inti* do prs. *eida (o czym zob. s.v. *eĩdamas*). — Drw.

119 Wcześniej segmentu *-d^h- nie łączono z formantem prezentalnym. Widziano tu raczej partykułę pie. *d^hi, stanowiącą formant imperatiwu: *(h_1)i-d^hi ‘idź’ > psł. *jĭdĭ : wed. *ihí* ‘idź’, gr. ἴθι ts., por. Vaillant, GC III, § 348. Slawiści przyjmują, że na podstawie rozkaźnika *jĭdĭ rozwinęło się prs. *jĭdǫ, scs. *idǫ* ‘idę’. Na to trzeba powiedzieć, że nie znamy żadnych innych form indicativi praesentis, które by zawdzięczały swą formę pierwotnemu imperatiwowi. Poza tym jest godne uwagi, że jęz. litewski, który rozporządza specyficznie prezentalną osnową *ei-da-*, nie zna ani jednej formy imperatiwu, w którego składzie występowałaby partykuła pie. *d^hi.

eidinỹkas SD «jednochodnik, stępak», liter. *eidiniñkas* ʽinochodziec’ : stłot. *eidenieks* ʽstępak’, łot. *aĩdeniẽks, aidiniẽks* ts. (⇒ stłot. *eideniski iet* ʽiść stępa’, łot. *aĩdeniski iet* ts.). Zob. też *jodiniñkas*.

eigà 4 p.a. 1. ʽchód, sposób chodzenia’, 2. przen. ʽproces, tok (pracy), bieg (sprawy)’. Dewerbalne abstractum z rzadkim suf. *-gā-*[120] od pwk. *ei-* jak w *eĩti* ʽiść’ (por. LIV^2 297, przyp. 1). Por. suf. *-gā-* w łot. *straũga* ʽnisko położone, grząskie miejsce’ : słow. *struga* ʽprąd wody, strumień’ ⇐ pbsł. *sraugā-, od pie. *srou̯- / *sreu̯- (zob. *sravėti*). Inaczej NIL 370: pie. *h₃oi̯g^h-ah₂- od pwk. *h₃ei̯g^h- ʽ(fort)gehen’ (por. LIV^2 296n.); suponuje to wywód *eigà* z pb. *aigā < pie. *oi̯gā. Podobnie ALEW 257n. — Od neoosn. *eig-* pochodzą: *eĩgastis, -ies* f. lub *-sčio* m. ʽchód, sposób chodzenia’ (por. *bjaurastìs* ⇐ *bjaurùs*), *eigulỹs* ʽleśnik’, *eiguvà* ʽrewir leśny, leśnictwo’. Ze zmianą *ei-* > *ai-*: gw. *aĩgis* ʽchód, Gang’, *aĩgystė* ʽsposób chodzenia, Gangart’ (Būga, RR III, 326). Cps. *sava.eĩgis* ʽsamobieżny — o kombajnie’ (por. *sãvas*), *tiesia.eĩgis* ʽprostolinijny’ (dosł. ʽprosto chodzący’, por. *tiesùs*). — Formacje prefigowane: *apeigà* a. *ãpeigos* f.pl. ʽobchód, rewir leśniczego; obrzęd (weselny, religijny), obrzędy’, SD *apeiga* «obchod; obchodzenie», *apìeiga* ʽdoglądanie domu i dobytku; zachowanie (ludzkie)’, *ažueiga* SD «zaście w drogę» [ʽzastąpienie komu drogi’] (syn. *ažuėjimas*), *ìšeiga* (zob.), *pareigà* ʽobowiązek, powinność, (pełniona) funkcja’ (por. *pareĩna*), *pereiga* SD «przeście, transitus», *praeiga* SD[1] «przechod», SD «przemijanie; przeminienie», *prìeiga* a. *prieigà* ʽdojście do czego, dostęp; schronienie; czyjeś towarzystwo; doglądanie (chorego), obrządzanie (bydła); dorywcza praca’ (war. *preigà* ʽprzednia część pieca’), SD[1] «przystęp; ucieczka», *sáneiga* ʽzejście się, spotkanie; zebranie wiejskie’ (por. DP *są́eiga* ʽschadzka’), *sùeiga* (zob.), *užeiga* SD «nadeście» (syn. *užėjimas*).

eiklùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽszybki, prędki, rączy; kto lata z miejsca na miejsce’, np. *Eiklùs arklys — eina ir eina ir vis nepriilsta* ʽDzielny koń — idzie i idzie i mimo to nie męczy się’, *Jo arkliai labai eĩklūs* ʽJego konie są bardzo szybkie’, *eĩklūs žingsnẽliai* m.pl. ʽszybkie kroki’. Drw. dewerbalny od *eĩti* ʽiść’ utworzony neosufiksem *-klus*. Morfem ten ma swe źródło w formacjach denominalnych typu *girklùs* ʽkto się chwali, przechwala’ ⇐ *gir̃klas* ʽchwalenie; pochwała’, które zreinterpretowano jako dewerbalne, w tym wypadku: *gir-klùs* ⇐ *gìrti* ʽchwalić’. War. sonoryzowany: *eiglùs* ʽszybki, prędki’ (por. *žir̃glės* < *žir̃klės*). — Vb. denom. *eĩklinti* ʽujeżdżać, układać do biegu’.

eĩkš interi. ʽchodź tu!’ — z apokopy *eĩkše*, to z *eĩk-šen* (ipv. ʽidź, chodź’ do *eĩti* ptk. *šeñ* ʽtu’) przez nieregularny rozwój fonetyczny zwrotu często używanego (por. Mańczak 1977, 137, z paralelami). Paralela: *dúokš* ʽdaj tu!’. — Forma 2 pl. ipv. *eik-šę̃-kit(e)* ʽchodźcie tu!’ oraz *eik-šeñ-kit(e)* ts. ma zakończenie *-kit(e)*, które przejęto z ipv. *eĩkit(e)* ʽidźcie!’ (*eĩ-ki-te*). War. *eikšẽkite, eikšìte, eikšte, eikšta* ʽchodźcie tu!’.

eikštẽ 3 p.a. gw. ʽbród’, np. *Čia mūsų eikštẽ par upę*, t.y. *mes vis čia einame*. Ze zmianą *kš* < *ks* z *eikstė (*k* wsunięte przed grupę *st*, por. *ėkštùs*). To z *eist-ė ʽprzejście, przechód’ ⇐ *ei-styti ʽchadzać’, frq. do *eĩti*?

eikvóti, *eikvóju*, *eikvójau* ʽnieoszczędnie używać, szastać, trwonić (pieniądze, majątek), marnotrawić, tracić’ (war. *aikvóti*). SD *eikvoju* «szafuię czym, dispenso», *išeikvot* «wyszafować co, effuse dispensando absumere» [ʽszafując wydać, rozdając wyczerpać’] (syn. *išrast*). Bez dobrej etymologii. War. *eiklóti* ʽszastać, trwonić’ (analiza: *eikl-oti*, vb. denom. do *eiklùs*, zob.) nasuwa pytanie, czy *eikvóti* nie pochodzi z wymiany spółgłosek *v* i *l* (por. *čiurvénti* ob. *čiurlénti*; *davìnti* ob. *dalìnti*). Inna ewentualność to założenie *eikúoti, vb.

[120] Według GJL II, § 498 *eigà* ma być złożeniem tautologicznym pierwiastków *eĩti* i *góti*. Z biegiem czasu złożenie to miało zostać zinterpretowane jako twór sufiksalny: *ei-gā-, w następstwie czego doszło do emancypacji *-ga* jako neosufiksu.

denom. na *-uoti* od sb. *ei-ka ʽkolejność, porządek' (zob. *eilẽ*). Spirantyzacja ślizgu *u̯(o)* > *vo* jak w *duobẽ* > *dvabẽ*; *guõlis* > *gvãlis*. Jeszcze inaczej Karaliūnas, *Balt* XXVIII:1, 1994, 67 n.: *eikvóti* pochodzi z *eiktvóti, vb. denom. urobionego od adi. *eik-tu- «išdykėlis, padauža, nenuorama...»; pwk. pb. *aik- / *eik- ʽporuszać się, być niespokojnym'. Zob. też ALEW 258n. — Neoosn. *eikvo-*: *eikvojimas* SD «szafowanie», *eikvotojas* SD «szafarz».

eilẽ 4 p.a. 1. ʽrząd, szereg', 2. ʽwarstwa, pokład', 3. ʽkolej, kolejność', 4. ʽpokolenie, generacja', 5. ʽlinia, porządek, szyk', 6. ʽsąsiek w stodole; urodzaj'. War. *eilà, eilià*. — SD: *eilia* «rząd, szyk», *eilia unt ko* «koley na kogo», *eilia giminės* «linia rodu, familiey», *eilia namų* «pierzeia, połać, striga ædium», *eilios ne laikau* «wykraczam, ustępuię z porządku», *eilių darau* «szykuię», *be eilios* «nieporządnie; nieuszykowany» (syn. *be rėdo*). War. z gwarową zmianą *ei-* > *ai-*: *ailė* b.z.a., *ailià, ailà* ʽrząd, szereg'. Odpowiedniki łot. 1. *eila* ʽrząd, szereg', 2. *aila, aile, aiļa* ts., 3. *ìela* ʽulica' (właśc. ʽrząd domów'), też ʽrząd snopów; stos drewna'. Wymienione wyrazy są derywatami na *-l-* od czas. *eĩti* ʽiść' (łot. *iêt*, *ìẽt*). Co do strony semazjologicznej por. gr. στοῖχος ʽrząd, warstwa (ułożonego kamienia), szereg (żołnierzy), szyk wojenny (okrętów), rząd pali, tyczek do rozpinania sieci' jako drw. od czas. στείχω ʽiść, kroczyć, przychodzić'. — Drw. *apieilia* SD[1] «obrząd, ceremonia» (co do hiatu zob. s.v. *àkti*), *beeilė* SD «nierząd» [ʽnieład, nieporządek, anarchia'] (syn. *nestraka*), *beeĩlis* 1. ʽniewypadający po kolei, nadzwyczajny' (*Beeĩlis darbas dvaruose seniau buvo gvoltais vadinamas* ʽNadzwyczajne (naglące) roboty we dworach były dawniej nazywane *gvoltai*'), 2. ʽniesadzony rzędami, np. o kartoflach' (*Beeĩlės bulvės*), 3. ʽwtrącający się do czyjejś rozmowy' (*Beeĩlis žmogus*), *beeilis* SD «nieporządny», *eilalė perbraukta* SD «linia», *eilìnis* adi. ʽkolejny', sb. m. ʽszeregowiec', *eilùtė* ʽrządek, weset, linijka', też ʽgarnitur, ubranie', *išeĩliai* a. *išeiliaĩ* adv. ʽkolejno, po kolei' (⇐ *iš eilẽs* ts.), *neeilìnis* ʽnieprzeciętny, niepospolity, nadzwyczajny', *paeiliuĩ* adv. ʽkolejno, po kolei, według kolejności'. Cps. *eilérąštis* ʽwiersz' (por. *rãštas*), *eilḗdara* ʽwersyfikacja' (por. *darýti*), ⇒ *eiliadarỹs* ʽwierszokleta', SD «sporządziciel, ordinator», *eiliakalỹs* ʽwierszokleta' (por. *kálti*), *eiliu padėtas* SD «sporządzony, dispositus, instructus, ordinatus», *pirmãeilis* ʽpierwszyzna, np. ugór orany po raz pierwszy' (por. *pìrmas*). — Vb. denom. *eĩlyti, -iju, -ijau*: *eiliju* SD «sporządzam co», *eiliju karių* SD «szykuię woysko», *sueiliju* SD[1] «porządzam, ordino, dispono» (syn. *eilių, parėtkų darau*), *nopeilytinai* SD «nieokreśnie, indefinite, infinite» (brak form Szyrwidowych w LKŽ s.v. *eĩlyti*); *apeilioti*: *neapeiliotas* SD «nieokreszony, nieopisany, infinitus, interminatus». Zob. też *dvailì*.

eĩnamas, *-à* ʽtaki, który służy do chodzenia; bieżący' — ptc. prs. pass. do *einù* ʽidę' (zob. *eĩti*). Np. *Čià kelẽlis pėsčių̃ eĩnamas* ʽTu [jest] dróżka, którą chodzą piesi'. *Dùrys visiem eĩnamos* ʽDrzwi, przez które wszyscy przechodzą, tj. przez wszystkich używane'. *Jos tada buvo dienos einamos* ʽJej wtedy wypadały dni, w które musiała chodzić' (do roboty, na pańszczyznę). Zob. war. *ejamas* s.v. *eĩti*. — Drw. *einamàsis viẽtininkas* ʽmiejscownik oznaczający cel ruchu, illativus', *einamóji sąskaita* ʽrachunek bieżący (w banku)', *išeinamoji* b.z.a. ʽustęp, wygódka'. Od tego neoosn. *einam-*: *einamõkas* ʽkto nigdzie nie zagrzewa miejsca, kto przenosi się z miejsca na miejsce' (por. *einõkas*); *neprieĩnamas* ʽniedostępny, nieprzystępny, (rzecz) nie do zdobycia', *péreinamas* ʽprzechodni, przejściowy' ⇐ *péreina* ʽprzechodzi'.

eĩnelis, *-io* gw. ʽpieniądz o najmniejszej wartości' (*Aš neduočiau už tokį berną nė vieno eĩnelio*) — z *eineris przez dysymilację *r-r* > *r-l* (paralele s.v. *raĩtelis*). Jest to zapoż. z nwn. *der Einer* ʽjednostka czego; jedynka' (Čepienė 191).

éinėti gw.: *išéinėti*, *išéinėju*, *išéinėjau* ʽryć w czym, rozgrzebywać co' (*Išéinėjo visa ir paliko*). Z innymi suf.: *éinelioti, -ju, -jau* ʽgrzebać w jedzeniu, jeść od niechcenia' (*Kam tu taip išéineliojai mėsą, kad valgai, tai valgyk*), *išéinioti, -ju, -jau* ʽrozgrzebać, rozbabrać

jedzenie — o dzieciach' (*Vaikai išéiniojo, o man reikia valgytie*). Niejasne. Może od neopwk. *ein-*, wyabstrahowanego z formy prs. *eĩna* 'idzie, chodzi', *išeĩna* 'wychodzi'? Akut wtórny?

éinis, *-io* 1. 'ptak brodzący drop, Otis tarda', 2. 'ptak hubarka długoczuba, Otis tetrax'. Najwidoczniej drw. na *-i̯o-* od adi. *einùs*, *-ì* 'szybko chodzący', które miało za podstawę neopwk. *ein-* ⇐ prs. *eĩna* 'idzie, chodzi' (zob. *eĩti*). Akut metatoniczny. Znacz. etym. 'ptak szybko chodzący'. Por. fakt, że psł. *dropĭ m. 'Otis tarda' (pol. *drop* ob. *dropia*, czes. *drop*, sch. *drȍplja*) jest wywodzone od pwk. pie. *dr-ep- 'biec, biegać', por. sti. *drāpáyati* 'zmusza do biegu'. — N.rz. *Eináutas* (por. suf. w *Víešnautas*), cps. *Eĩnupis*.

eĩsena 1. 'chodzenie', 2. 'sposób chodzenia, charakterystyczny chód', 3. 'pochód, procesja' — dewebalne abstractum na *-sena* od *eĩti* 'iść, chodzić' (por. ŽD 234). War. *eĩšena* (analogiczne do *bė́gšena* < *bė́gsena* 'bieg, bieg konia'). O resegmentacji *eis-ena*, umotywowanej oddziaływaniem wzoru abstractów na *-ena*, świadczą takie neologizmy, jak *eisà* 'chód, sposób chodzenia', *eĩsetis* ts., *eĩsinė* ts., *eisnìs* ts. oraz *eislùs* 'lubiący chodzić, spacerować; szybko chodzący' (war. *aislùs*), *eĩsmas* 'poruszanie się, ruch pieszy, kołowy', *eĩsmo taisỹklės* 'przepisy ruchu drogowego' [usuń:, *eismẽ* ts.]

eit-, neoosnowa pochodząca z resegmentacji formy *eĩtas*, ptc. prt. pass. od *eĩti* 'iść' (zob. s.v.). Drw. *apeitas* SD[1] «obeszły», ⇒ *apeitojas* SD «zasadnik» ['zasadźca, kto się na kogo zasadza']; *eĩtena* c. 'kto szybko chodzi', *eitìnė* 'chód; piosenka marszowa (w wojsku)', *eitỹnės* f.pl. 'zawody w chodzie' (por. *lenktỹnės*), też 'pochód, procesja', *eitinóji* a. *eitinója* 'czas pójścia dokądś, udania się w drogę' (*Ar reiks Jurgiui kariuomenėn eiti? — Kad bus eitinóji, tai eis*) ⇐ *eĩtinas* 'taki, który wymaga pójścia' (por. *mirtinóji*). Paralele s.v. *būt-*, *mirt-*, *vėt-*. — Vb. denom. *eitinė́ti*, *-ju*, *-jau* 'chodzić, spacerować'.

eĩta ptc. prt. pass. rodzaju nijakiego do *eĩti* (zob.) w konstrukcji z podmiotem o formie gen., np. *Čia nesenai žmogaus eĩta* 'Tędy niedawno szedł człowiek'. — Inne formy rodzajowe: *Čia mano eĩtas kelias, eità vieta* 'To droga, którą szedłem; to miejsce, przez które szedłem'.

eĩti, *einù*, *ėjaũ* 1. intr. 'iść, chodzić', 2. tr. 'wypełniać pewną rolę', np. *eĩti pãreigas* a. *pareigų̃ kẽlią eĩti* 'pełnić obowiązki', *mokslùs eĩti* 'uczyć się', *eĩti sargýbą* 'stać na warcie'. Cps. *anteĩti* żm. 'wejść, nadejść, natrafić na co, znaleźć; zająć, okupować', *apeĩti* 'obejść; oporządzić (bydło)', *apeimi* SD «obchodzę co; obstępuię kogo» (syn. *apstoju*), «okrążam; otaczam, obskakuię», *ateĩti* 'przyjść, nadejść, dojrzeć' (*į metùs ateĩti* 'osiągnąć dojrzałość'), też 'wyzdrowieć' *įeĩti* 'wejść, wchodzić', *išeĩti* 'wyjść, wystąpić (z brzegów), ruszyć, ukazać się drukiem, przejść (dobrą szkołę)', *nueĩti* 'pójść, dojść, przejść, odejść, odjechać, zejść', *pareĩti* 'przyjść (do domu), wrócić (z wojny)', przen. 'zależeć, być zależnym' (*Šìs dalỹkas nuo manę̃s nepareĩna*), *péreiti* 'przejść, przechodzić', SD *pereit* «schodzić pola, lasy», *praeĩti* 'przejść, przechodzić; minąć — o upływie czasu', *praeimi* SD 1. «mijam co, przemijam, omijam» (syn. *apilinkiu*), 2. «celuię, przodkuię» ['przewyższać, prześcigać', SPXVI], *praeimi kitų* SD «przewyższam, celuię», *sueĩti* 'wejść w całej grupie; skończyć się, minąć; schodzić się, stykać się, graniczyć; krzyżować się', *užeĩti* 'zajść (z tyłu), zarosnąć (chwastami)', przen. 'nastąpić, zacząć się' (*užẽjo šaĩčiai*). Refl. *eĩtis* (zob.). — Zwraca uwagę brak refleksów na SO, *ai̯-C / *aj-V, jak też na SZ *i-C. Wymienione na początku trzy formy paradygmatu są innowacjami. — Prs. tematyczne z suf. *-na-* zastąpiło odmienianą atematycznie formację na SE (zob. niżej). Reanaliza formy *eĩna* wydała neopwk. *ein-*, por. gw. *ateininė́ti* 'przychodzić', *pereininėti* b.z.a. 'przechodzić, mijać (o czasie)', *einùs* 'kto szybko chodzi; kto nie usiedzi w jednym miejscu', ⇒ *einõkas* 'kto chodzi a. przenosi się z miejsca na miejsce' (syn. *einamõkas*). — Praeteritum otrzymało formację z suf. *-ā-* (por. gw. *ejaũ*), w części gwar i w języku literackim scharakteryzowaną dodatkowo st. wzdłużonym: *ėjaũ* (zob.). — W

infinitiwie oczekuje się alternantu na SZ, lit. †iti, por. sti. *ití-* ʽchódʼ, łac. *itio, -ōnis* f. ʽchodzenieʼ. SP *eĩti* został uogólniony z formy praesens. — W języku starolitewskim praesens miało pdg. atematyczny: DP *eĩmi, eĩsi, eĩt* — kontynuacja pie. *h$_1$éi̯-mi, *h$_1$éi̯-si, *h$_1$éi̯-ti (LIV[2] 232 n.), por. wed. *émi, éṣi, éti* (gr. εἶμι ʽpójdęʼ), stpr. *ēit* ʽidzieʼ [usuń:, *ēisei* ʽidzieszʼ]. Przekształcone z atematycznych są takie formy gwarowe, jak *eimù* ʽidęʼ = *eim -u* (*eim-* z reanalizy 1 sg. *ei-mi* ⇒ *eim-i*; por. gw. *esmù* ʽjestemʼ), *eitù* ʽidęʼ = *eit -u* (*eit-* po reanalizie 3 os. *ei-ti* ⇒ *eit-i*). — W kwestii ptc. prs. act. *i̯-ant- zob. hasło *ent-*. — Pdg. łotewski odchyla się od litewskiego w kilku punktach. Prs. ma postać tematyczną *iêmu* a. *eĩmu*, z dyftongiem *i̯e* uogólnionym z inf. *iêt* a. *iẽt*. Stosunek obu tych form pozostaje niewyjaśniony, por. Stang 1966, 59, Stang 1970, 138 n.[121]. W łotewskim języku literackim forma praesens brzmi obecnie *eju*. — Odpowiednia formacja tematyczna musiała przez czas jakiś istnieć również w języku litewskim, skoro są poświadczone następujące formy stlit.: 1° participium prs. pass. *eja-ma-*, por. *ejamas* SD[1] «drożysty, peruius» (syn. *kelingas*), *ejamas kelias* SD[1] «gościniec» (syn. *viešas kelias*), *nepriejamas* SD[1] «nieprzystępny», SD «niedostępny; nieprzystępny», *perejamas* SD «przebyty, przebytny», *praejamas* SD[1] «przechodzisty, peruius» (por. łot. *izejams* ʽwyjściowyʼ), 2° participium prs. act. *ejant-* ʽidącyʼ, *ẽjąs* DP, nom.pl. m. *ẽją* DP, *praejunt* SD «przemijaiąc, in transitu, præteriens», *praejunčių* gen.pl. SD (s.v. «nadprzyrodzonych rzeczy nauka»). Zob. Zinkevičius 1981, 146, Petit 2004, 241. Wreszcie por. nomina łot. *eja* ʽścieżka, chód, krokʼ, *ateja* ʽustępʼ, *izeja* ʽwyjścieʼ, do których nawiązuje lit. adv. *perejaĩ* ʽna wskrośʼ (zob. s.v.). — Stlit. forma 1 pl. prs. *notaime* PK 193$_{25}$ ʽnie przychodzimyʼ powstała z *ne atejame* przez fazy *na ataj(a)me i *nātaime (zob. *not-*). — Łot. praeteritum jest supletywne: *gãju* ʽposzedłemʼ (zob. *góti*). — Drw. ze SP *ei-C*: *apeigà* (zob. *eigà*), *ateinà* gw. ʽprzyszłośćʼ, stlit. *atainis* ʽprzychodzień, przybyszʼ (Bretkun), *atainas* WP < *ata-einis, °einas (por. ALEW 64), *ateitìs, -iẽs* f. 1. ʽprzyszłośćʼ, 2. gw. ʽstrona, z której się przychodziʼ[122], *eĩdamas* (zob.), *eimena* a. *eimenas* LEX 498 ʽFluß, rzekaʼ (neosuf. *-men-*; zob. też Urbutis 2009, 202), *eimùs* ʽdobry, odpowiedni, zdolny, zręczny, wprawnyʼ, *eĩnamas* (zob.), *eĩsena* (zob.), *eislùs* ʽlubiący chodzić; szybko chodzącyʼ (war. *aislùs*), *eisnìs* f. ʽchódʼ], *išeitìs, -iẽs* f. ʽwyjścieʼ, *išeĩvis* (zob. *atéiva*), *praeitìs, -iẽs* f. ʽprzeszłośćʼ, *sùeiga* (zob. *eigà*), *sueitìs, -iẽs* f. ʽzebranieʼ, 2. ʽstosunek płciowyʼ (kalka łac. *coitus*). Osobno zob. hasło *eit-*. — Tylko w gwarach występują drw. na SP *ej-V*, por. *ejìmas* ʽchódʼ (liter. *ėjìmas*), *ejõkas* ʽprędki — o koniuʼ, *ejū̃kas* ʽ(dobry) piechurʼ, *ejū̃tė* ʽchodzenie pieszo, droga do pokonania pieszoʼ. Por. wyżej gw. prt. *ejaũ*. — WSE *ėj-*: prt. *ėjaũ* (zob., tam też drw. od osnowy *ėj-*).

eĩtis, *eĩnas, ẽjos* ʽpowodzić sięʼ — formacja zwrotna do *eĩti* ʽiśćʼ (zob. s.v.). Np. *Kaip eĩnasi?* ʽJak idzie? Jak się masz?ʼ *Nesieĩna gyventi* ʽNie sposób żyć / Nie da się żyćʼ. *Man nesieĩna kiaulės — vis serga ir serga* ʽNie wiedzie mi się ze świniami — wciąż chorują i chorująʼ. *Tinginiui visi darbai neĩnas* ʽLeniowi żadna robota się nie udajeʼ. Cps. *apsieĩti* 1. ʽoporządzić (zwierzęta)ʼ, 2. ʽobejść się bez kogo, czegoʼ (kalka z pol.): *apsieimi be to* SD «obchodzę się bez tego», war. elidowany: *apseĩti*; *atsieĩti* (zob.), *prisieĩti* ʽnachodzić sięʼ, przen. ʽtrafić się, zdarzyć sięʼ, *susieĩti* ʽzejść się, zetknąć się, połączyć się, spotkać się; graniczyć z sobąʼ, *susieimi* SD «godzę się na co» (syn. *inderu*; *indarus, patogus esmi*; *paderu unt ko*).

eĩžti, *eižiù, eižiaũ* gw. ʽłuskać, wyłuskiwać; rozgrzebywać, grzebać w czym w poszukiwaniu czegoʼ (war. *éižti*), *išeĩžti* ʽrozerwać, rozszarpaćʼ (*Vilkas šunį išėižė*. *Išėižė kaip*

[121] Por. oboczność dyftongów *ei* / *ie* w *speĩsti* / *spiẽsti*; *streĩgti* / *striẽgti*; *méilė* / *míelas*; *téisė* / *tiesùs*; *eilẽ* : łot. *ìela*, *geĩbti* (łot. *ģeibt*) : łot. *ģiebt*.

[122] Por. *Jis gyvena nuog mūs ateities trečiam namie* ʽOn mieszka w trzecim domu, licząc od nasʼ, dosł. ʽkiedy się przychodzi z naszej stronyʼ.

ežys varlę). Czasownik ten pokazuje nową postać SE *eiž-* w stosunku do *iež-*, por. *išiẽžti* ʽwyłuskać, wydobyć z łuski (ziarno, groch, fasolę)ʼ. Ten st. pełny został ufundowany na st. zanikowym *iž-*, zob. *ìžti*. Paralele apofoniczne: *kleĩpti-* ⇐ *klìpti*; *kreĩkti-* ⇐ *krìkti*; *speĩsti* ⇐ *spìsti*. — Stativum na *-ė-*: *éižėti*, *éiži* (war. *éižėja*), *éižėjo* ʽpękać — o ziemi, lodzie, kamieniu, descęʼ, *suéižėti* ʽpopękać, spękać, pokryć się rysamiʼ. Paralele: *bréizgėti* ⇐ *brizg-*; *dréiskėti* ⇐ *drisk-*; *kréitėti* ⇐ *krit-*. — Nomen: *éižena* ʽodłamek, łupinaʼ (⇒ vb. denom. *éiženoti* ʽpękaćʼ), n.jez. *Dúobeižis* (por. *duobẽ*).

ėjaũ ʽszedłem, poszedłemʼ — forma prt. do prs. *einù* (zob. *eĩti*). Na pierwszy rzut oka wygląda jak alternant apofoniczny na WSE *ėj-V*. W istocie jest to jednak produkt reanalizy formy złożonej z negacją. Punktem wyjścia było tu *ne ejau ʽnie szedłemʼ (por. gw. *ejaũ*), skąd po kontrakcji *nėjaũ*; to zostało następnie zreinterpretowane na *ne ėjaũ*. Zob. Zinkevičius 1966, § 130. Paralele: *ne emiau ʽnie wziąłemʼ > *nėmiaũ* ⇒ *ne ėmiaũ*; *ne esu ʽnie jestemʼ > *nėsù* ⇒ *ne ėsù*. — Neoosn. *ėj-*: *paėjė́ti*, *paėjù*, *paėjė́jau* ʽpójśćʼ (*Tu šalià paėjė́k* ʽTy pójdź bokiemʼ), refl. *pasiėjė́ti*, ʽpójść, podejść kawałek drogiʼ, *prisiėjė́ti*: *Jau aš prisiėjė́jau ik valiai* ʽJuż ja się nachodziłem do woliʼ (paralele: *panėšė́ti*, *pavėžė́ti*), *ėjinė́ti* ʽchodzić często po troszeʼ (por. *bėginė́ti*, *jojinė́ti*). Nomina z *ėj-*: *apėjimas* SD «zasadzka, zasacka» (*darau kam apėjimą* SD «zasadzam na kogo»), *atẽjėlis* ʽprzybysz, przychodzieńʼ, *atėjìmas* ʽprzyjścieʼ, *atėjū̃nas* przest. ʽprzybyszʼ (por. *bastū̃nas*, *klajū̃nas*), *atėjuonìs*, *-iẽs* ts.[123], *ėjė́jas* ʽpiechurʼ, *ėjìkas* ʽkto wytrwale chodzi piechotą, dobry piechur; chodziarzʼ, *ėjìmas* ʽchódʼ (*paskui ėjimas* SD[1] «naśladowanie», *tolin ėjimas* SD «postępek w czym»), *ėjū̃nas* ʽwałęsa, włóczykijʼ, *įėjìmas* ʽwejścieʼ, *išėjėlis* b.z.a. ʽwychodźca, emigrantʼ, *išėjìmas* ʽwyjścieʼ, *išėjùs* ʽkto często wychodzi, rzadko bywa w domuʼ, *pérėja* ʽprzejście; przełęczʼ, *pérėjūnas* ʽwłóczęga, nicpońʼ, *suėjaĩ* adv. ʽoszczędnie, tyle ile się zużyjeʼ, *suėjū̃nai* m.pl. ʽprzybysze, obcyʼ, *užėjėjas* DP ʽnastępcaʼ, *užėjimas* SD «nadeście» (syn. *užeiga*), *užėjūnas* KN ʽwysłannikʼ.

eketẽ 3 p.a. ʽprzerębel, otwór wyrąbany w lodzie (na rzece, stawie, jeziorze)ʼ. Ze zmiany *aketẽ* (brak opozycji samogłosek /e/ : /a/ na początku wyrazu, zob. Girdenis 1995, 62). War. *eketìs*, *eketỹs* oraz *ãketis*, *aketìs*, *aketỹs*. Jest to drw. z suf. *-et-* od *akìs* ʽokoʼ (zob. LEW 120). Odpowiedniki łot.: *akacis*, zwykle *akate* a. *akata* ʽnapełniona wodą jama na bagnieʼ, *akace* a. *akata* ʽprzerębel do łowienia ryb; zagłębienie w rzece lub jeziorzeʼ. — Drw. wsteczne: *akà* a. *ãkas* ʽprzerębel do czerpania wody lub łowienia rybyʼ (por. *alkà* ⇐ *al̃katis*, *al̃katė*). Tu też łot. *aka* ʽstudniaʼ. Mało prawdopodobne wydaje się twierdzenie Schmalstiega, *Balt* 36:1, 2001, 20-22, jakoby *ãkas* było archaizmem, zgodnym co do formy i znaczenia ze scs. *oko* ʽokoʼ. Zepchnięcie *ãkas* do funkcji sekundarnej ʽoko w lodzieʼ (⇒ ʽprzerębelʼ) miało nastąpić z chwilą pojawienia się neologizmu *akìs*, o formie derywowanej od *akì* (nom.du.) i o rodzaju żeńskim wzorowanym na *ausìs* ʽuchoʼ. Schmalstieg nie wypowiada się na temat *akà* jako obocznika formy *ãkas*. Tymczasem tego rodzaju dwoistość formy nie jest w derywacji wstecznej niczym niezwykłym, por. np. *aũgas* i *aũgė* od *augmuõ*; *lãšis* i *lãšė* od *lašišà*; *žiaũbas* i *žiaubẽ* od *žiauberẽ*. — Kontaminacja z czas. *kertù*, *kir̃sti* ʽrąbaćʼ wydała war. *ekertẽ*, *ẽkertis* ʽprzerębelʼ, por. *Žiemą kerta ẽkertes vandeniui semt, velėt, galvijams girdyt* ʽZimą wyrębują przeręble, służące do czerpania wody, prania, pojenia bydłaʼ. Zob. Kabašinskaitė 85. — N.rz. *Eketẽ*, *Eketìs*, *Eketỹs*.

ėkštùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽwybredny w jedzeniu; niejadek; łasy, łakomyʼ, 2. ʽnieodporny (na zimno zimowe)ʼ. Grupa *kš(t)* tłumaczy się perseweracyjną zmianą z *ks(t), zaś *-k-* jest

[123] Problem stanowią warianty z samogłoską *a* na miejscu *ė* zwykłych form. Por. SD[1] <ataiuo> «przychodzień» oraz gw. *atajuonìs*, *-iẽs* c. ʽprzybyszʼ obok *atajuõnis*, *-ė* ts. Być może chodzi tu o pierwotne formacje *atejuo, *atejuonis, z krótkowokalicznym allomorfem *ej-V*, jak np. w gw. *ejìmas*, *ejõkas*, *ejū̃kas* i *ejū̃tė* (zob. wyżej). Możliwość zmiany *atej-* na *ataj-* sugerują takie oboczności, jak *ataivis* (stlit.) : *ateĩvis* ʽprzybyszʼ i *ataiga* (stlit.) : *ateigà* ʽprzyjścieʼ. Por. też stlit. *atainis* ʽprzybyszʼ wobec *ateinù*.

spółgłoską wstawną. Rekonstrukcja *ės-tùs, drw. od neopwk. *ės-* ⇐ *ė́sti* ʻjeść, żreć’. Inne utworzone od *ės-* nomina wymieniono s.v. *ėskà*. — Drw. *ėkštùmas* ʻwybredność’. Vb. denom. *ėkštauti* b.z.a. ʻbyć wybrednym, przebierać w czym’.

eldijà, acc.sg. *el̃diją* 3 p.a. 1. ʻczółno, łódź wydrążona z jednego pnia’, 2. stlit. ʻwszelka łódź, też z żaglem’. DP ʻłódź, łódka’, SD «bat[a], nauis oraria» [ʻlekka łódź żaglowa’, SPXVI], «czołn, monoxylum, cymba, linter, nauicula; nawa, nauis, nauigium, vehiculum», 3. przen. ʻcoś wielkiego, wielki przedmiot’ (zob. *áldija*). Forma *eldijà* pochodzi ze zmiany *aldijà* (zob., por. *al̃ksnis* > *el̃ksnis*). Wyraz prapokrewny ze scs. *alŭdii* ob. *ladii*, bg. *ládja*, sch. *lâđa*, strus. *lodьja* ʻłódź’, ros. gw. *lodьjá*, *lódьja* (*ladьjá*), stpol. *łodzia*, pol. *łódź*, *łodzi*. Stoi w związku z germańską nazwą ʻkoryta’, por. norw. gw. *olda*, *olle* f. < pie. *ald^h- (IEW 31 n.). Obecnie ALEW 20 proponuje rekonstrukcję cps. pie. *ol-d^{h}h$_1$-, znacz. etym. ʻMittel zum Übersetzen’. Zob. też BSW 6 (pbsł. *aldii̯ā-), LEW 120, REW II, 52, s.v. *lódka* (psł. *oldī), Boryś 2005, 303 (psł. *oldьji), Kroonen 2013, 21 (pie. *Hold^h-ih$_2$-, gen.sg. *-i̯eh$_2$-s). — Dalsze zaświadczenia z SD: *eldija didė* «okręt, nauis», *eldija išdrožta* «komięga, caudicaria nauis, nauis trabica» [ʻstatek czworoboczny do spławiania zboża’, SPXVI], *eldija pridingta* «korab, arca Noë» (syn. *skrynia Noes*), *eldija su irklais* «galera, triremis», *eldijos sukulimas* «rozbicie nawy, naufragium», *dugnas eldijos* «naw dno, carina», *pirmagalis eldijos* «naw przodek, prora’, *paskuigalis eldijos* «naw zadek, puppis», *pratiesas eldijos vytinės* «maszt, malus» (dosł. ʻmaszt na szkucie’). — Drw. *eldijėlė* SD «łodź, łodka mała» (syn. *luotelis*), *eldijėlė rūkylinė* «czołnek do kadzidła», *eldijinis* SD «okrętowy, żeglarski», *drobė eldijinė* SD «żagiel do naw, velum», *kartis drobės eldijinės* SD «żaglowy drąg, antenna».

el̃geta c. ʻubogi, żebrak’ — formacja dewerbalna od *el̃gtis* m.in. ʻżebrać’, z suf. *-et-*, który charakteryzuje m.in. pejoratywne nazwy osób, por. *válketa* ʻwłóczęga’, *var̃geta* ʻbiedak’ (GJL II, § 416). War. *elgėta* b.z.a. — Drw. *elgė́tinas* ʻżebrak’, *elgetis* SD «żebranie; żebractwo, żebranina, żebraczy żywot» (syn. *elgetavimas*), *elgetinis* SD «żebraczy». — Vb. denom. 1. *elgetáuti* ʻżebrać’ (war. *elgėtáuti*) ob. *el̃getauti* DP ʻżebrzeć’, *daiktas išelgetautas* SD «żebranina, to co się wyżebrało», ⇒ *elgetáutojas* ʻżebrak’, 2. *elgetė́ti*: *nuelgetė́ti* ʻzostać żebrakiem’, 3. *el̃getoti* a. *elgetóti* DP ʻżebrzeć’, ⇒ *elgetojas* b.z.a. ʻżebrak’.

el̃gtis, *elgiúos*, *elgiaũs* 1. ʻpostępować, sprawować się, zachowywać się’, DP ʻsprawować się, obchodzić się, używać, zachowywać się’, 2. stlit. ʻprosić o jałmużnę, żebrać’, 3. ʻposługiwać się czym’, 4. ʻzadawać się z kim, obcować, przestawać’, 5. ʻtrudzić się, pracować’, *pasiel̃gti* ʻobejść się z kim’. SD[1] *elgiuosi* 1. «gnaruię się» [ʻskromnie żyć, poprzestawać na małym’, SPXVI], 2. «haruię» [ʻpędzić kogo do pracy, zmuszać do wysiłku, ćwiczyć’, SPXVI] (syn. *vargstuoju*), 3. «wyżebrzam, emendico», ⇒ *pasielgimas* PK ʻpożywienie’. Odpowiednik łot. *elgtiês* ʻnatrętnie prosić; wytrzymać, opanowywać się’, *elgt*, *eldzu* ʻnarzucać się, natrętnie prosić’. ALEW 262 za pierwotne uważa znaczenie ʻżebrać’. Z niego można wyprowadzić z jednej strony ʻnatrętnie prosić’, z drugiej strony ʻzachowywać się przesadnie pobożnie’. Dalsza etymologizacja niejasna. Było łączone z wyrazem *algà* ʻzapłata’ (pie. *h$_2$elg^{uh}-eh$_2$-, zob. LEW 7, ALEW 262), co jednak pociągało za sobą trudności natury znaczeniowej. Martirosyan 2009, 37 zestawia z *el̃gtis* orm. *ałkałk* ʻindigent, poor, miserable’. — Drw. *elgìmasis* ʻzachowanie, postępowanie’, *el̃gsena* ts. (*Savo el̃gsena jis visiems pavyzdys*).

élnis, *-io* ʻjeleń, Cervus, Cervus elaphus’. Stlit. forma trójzgłoskowa *elenis*, *-io* (*Kaip elenis šaukia šviežio vandenio* BRB ʻWie der Hirsch schreiet nach frischem Wasser’, f. *elinė* BRB ʻłania, Hindin’) przemawia za tym, że *élnis* zawdzięcza swój akut synkopie i

wzdłużeniu zastępczemu: *e.le.nis* > *ēl.nis* = *élnis*[124]. Z wokalizmem *a*- dochodzą tu lit. *álnė* ʽłania', łot. *al̂nis* ʽłoś, Alces alces' (Būga, RR III, 780), jak też stpr. *alne* EV ʽzwierz, Tyer' (rozszerzenie znaczenia: ʽjeleń' ⇒ ʽdziki zwierz'). — Temat na -*i̯a*- formy standardowej *élnias* jest analogiczny, podobnie jak w wypadku *vélnias* zam. *vélnas* (< *vẽlinas*). Uwzględniwszy te zmiany, można zestawić pb. *elen-i̯a- z pol. *jeleń, jelenia*, ros. *ólenь, olénja*, gdzie temat również był kiedyś spółgłoskowy: psł. *elenĭ, gen.sg. *el-en-e (por. Vaillant, GC II:1, 197 n.). Pbsł. *elen- (BSW 68) < pie. *$h_1$el-en-/-on- (por. ALEW 262). Derksen 2008, 140 rekonstruuje *$h_1$el-$h_1$en-i. W innych językach sufiks ukazuje się w st. zanikowym (IEW 303 n.): gr. ἔλαφος m.f. ʽjeleń, łania' (*$h_1$el-n̥-b^{h}os) obok ἐλλος m. ʽjelonek, cielę jelenia' (*$h_1$el-n-o-), orm. *ełn*, gen.sg. *ełin*. Por. jednak wariant gr. ἔνελος·νεβρός Hes., z metatezy spółgłosek w *elen- (Beekes 2010, 403). — Gdy chodzi o nazwę ʽłani', to refleksy słowiańskie cs. *alŭniji*, stczes. *laní* (czes. *laň*), stpol. *łani* (pol. *łania*) sugerują praformę *ālnī, czyli femininum na SO, pie. *$h_1$ol-Hn-ih_2, por. Derksen 2008, 368 n. Nieco inaczej BSW 69: pbsł. *ēlnī- ob. *ālnī-. — N.m. *Élniškiai*, cps. *Élniakalnis*, *El̃niakampis*, *El̃miškis* (< *Elm-miškis < *Eln-miškis).

ėmiaũ ʽwziąłem' (3 os. *ẽmė*) — forma prt. do prs. *imù*, zob. *im̃ti*. Z opisowego punktu widzenia: forma wyglądająca jak alternant apofoniczny na st. wzdłużenia *ėm*- ⇐ *em*- (pie. *$h_1$em-), por. *emù* gw. ʽbiorę' do *im̃ti*. Pochodzenie tego wzdłużenia jest kwestią sporną. Ostatnio Meiser 2003, 152, przyp. 3 podniósł podobieństwo *ėmiaũ*, *ẽmė* do perfectum łac. *ēmī*, wywodzącego się — jego zdaniem — z praformy ie. *h_1e-h_1m- (sylaba reduplikacyjna plus pwk. w st. zanikowym). Zob. też Petit 2010, 135, który trafnie zauważył, że w litewskiej kontynuacji pie. *h_1eh_1m- należałoby oczekiwać refleksów akutowanych †ė́miau, †ė́mė. Najprostszym wyjściem wydaje się hipoteza o resegmentowaniu formy zaprzeczonej: *ne.emiaũ ʽnie wziąłem' drogą kontrakcji zmienia się w *nėmiaũ*, a to zostaje zinterpretowane jako *ne ėmiaũ*. Paralele: *ne.ejau ʽnie szedłem' ⇒ *nėjaũ* ⇒ *ne ėjaũ*; *ne.esù ʽnie jestem' ⇒ *nėsù* ⇒ *ne ėsù* (zob. Zinkevičius 1966, § 130). — Neoosn. *ėm*-: *ėminė́ti* iter. ʽ-bierać' (*Ką čia ėminė́ji po žiupsnelį, pasisemk* [*aguonų*] *visą saują*), *ėmióti* ʽwybierać miód', *išėmióti* ʽwybierać, np. konie dla wojska'. Nomina: *ėmìmas* ʽbranie, wzięcie; sprzątanie zboża z pola' — abstractum typu *atėjìmas* ʽprzyjście' (por. jeszcze *gėrìmas* ⇐ prt. *gė́rė*; *pylìmas* ⇐ prt. *pýlė*), *kaklo ažujėmimas* SD[1] «ślinogorz» [ʽdawica, wrzód, który gardło zalega', L.], *prijėmimas*: *mokestis ažu prijėmimų miesčionystėn* SD «mieyskie, wkupne do miasta» (w kwestii sandhi por. *pàjemu*, *sùjemu* s.v. *im̃ti*), *ìšėma* ʽwycięcie, wykrój; wgłębienie', *priėmė́jas* ʽprzyjmujący', *priėmė́ja* pot. ʽakuszerka, położna' (por. syn. *pribuvė́ja*), *suėmìmas* ʽaresztowanie'. Cps. *medùėmis* ʽwybieranie miodu' (por. *medùs*), *torpãėmis*, *torpėmỹs* ʽczas kopania torfu' (por. *dùrpės*). W gwarach spotyka się praeteritum urobione od st. zanikowego *im*-: °*imiau*, zwykle używane z prepozycjami, por. *páimiau* ʽwziąłem' < *pa.imiau; *néimiau* ʽnie wziąłem' < *ne.imiau, gdzie dyftongi *ái*, *éi* pochodzą z kontrakcji usuwającej hiatus (zob. Zinkevičius 1966, § 127).

éngti, *éngiu*, *éngiau* 1. ʽzdzierać skórę (z owcy, psa)', 2. ʽskrobać, zeskrobywać', 3. ʽznosić, zdzierać (odzież)', 4. przen. ʽciemiężyć, wyzyskiwać, uciskać, dręczyć', 5. ʽbić kogo; ostro komu wymyślać'. W sprawie etymologii zob. *ìngti*. — Drw. *engė́jas* ʽciemiężca, wyzyskiwacz', *engìkas* ʽkto szybko zdziera odzież a. buty'. — SO *ang*-: *ángyti* m.in. ʽzdzierać skórę' (zob. s.v., tam też nomina na SO). — Podwójny refleks SZ *ing*- / *ung*-, zob. *ìngti* ob. *uñkšti*.

[124] Dalsze przykłady akutu, który jest świadectwem wzdłużenia kompensującego zanik sylaby wewnętrznej: 1. *gélžį* < *gẽležį* acc. sg. do *geležìs* f. ʽżelazo', 2. *šùlnį* < *šùlinį* acc. sg. do *šulinỹs* ʽstudnia' (od *šùlas* ʽsłup, klepka z cembrowiny studziennej'), 3. *kélnės* obok *kẽlinės* pl.f. ʽspodnie' (drw. do *kẽlis* ʽkolano'), 4. *vélnas* daw. ʽdiabeł' < *vẽlinas* (drw. do *velẽ* ʽdusza umarłego').

eñtį, f. *eñčią* — stlit. formy acc.sg. dla participium prs. act. ʽidącego, idącą'. Pełne paradygmaty masc. i fem. podaje Zinkevičius 1981, § 614. Osnowa *ent-* została wyabstrahowana z jednego ze złożeń prewerbialnych, najprawdopodobniej z *išentį* ʽwychodzącego'. *išentį* daje się zinterpretować jako forma przekształcona ze starszej *išiantį, czytaj [išʼantį], na mocy neutralizacji opozycji /a/ : /e/ w pozycji po palatalizowanej spółgłosce (por. Girdenis 1995, 172). Palatalizowane *šʼ(a)* wywodziło się z prajęzykowego sandhi *iš *i̯ant-, gdzie *i̯ant- było refleksem pie. *h_1i̯-ónt- ʽidący, chodzący', ptc. prs. act. od pwk. *$h_1$ei̯- / *h_1i- ʽiść, chodzić'. Plit. *i̯ant- było odpowiednikiem participiów gr. ἰών ʽidący' (*ii̯ōn) i wed. *yán*, gen.sg. *yatáḥ* ts. (por. Rix 1976, § 257: *$ə_1$i̯-ént-s, *$ə_1$i̯-n̥t-ós). [zam. przyp.: W sprawie łac. *iēns* zob. ostatnio Petit 2004, 244.] Cechy apofoniczne ptc. prs. act., mianowicie pierwiastek na SZ i sufiks na SO, znajdują potwierdzenie w budowie takiej formacji, jak stlit. *sant-* (zob.) < pie. *h_1s-ónt-. Porzucam wywód *ent-* ze złożenia typu *atent-* ʽprzychodzący' < *ati̯ent- < *at-i̯-ant- przy założeniu palatalizacji *i̯a* > *i̯e* i zaniku *i̯* (SEJL 28 n.). Mniej prawdopodobna wydaje się hipoteza Zinkevičiusa 1981, § 614, w myśl której forma prewerbialna typu *pri-i̯ent- traciła jotę drogą «kontrakcji» z *pri-ent-. — Od neoosn. *ent-* urobiono szereg złożeń prewerbialnych, por. stlit. *at-ent-*: *atentį* ʽprzychodzącego', *pa-ent-*: *paenčią* ʽpochodzącego'[125], *paenčios* ʽidącej, zdążającej', *pra-ent-*: *praenčią* ʽprzechodzącą'. — Słabo reprezentowany nom.sg. *eñtis*, f. *entì* ustępuje przed innowacyjnymi formami *ejant-* i *einant-*, por. *ẽjąs*, f. *ẽjanti*, acc.sg. *ẽjantį*, *ẽjančią*, gen.sg. *ẽjančio*, *ẽjančios*; *eĩnąs*, f. *eĩnanti*; *eĩnantį* (por. Zinkevičius, *l.c.*, Petit 2004, 240 n.). — Dwuznaczny jest war. *atant-* ʽprzychodzący', por. DP *atañtį*, *atañčio*, *atañčius*, f. *atañčią*, *atañčios*. Można go tłumaczyć bądź zmianą *ate* w *ata* (por. stlit. *ataivis*, *ataiga* obok *ateĩvis*, *ateigà*), bądź wpływem praeverbium o formie *ata-* (*ata-ent-, por. Zinkevičius, *l.c.*).

ércikis, *hercikis*, *-io* stlit. ʽksiążę' — zapoż. z prus.-niem. *hertzig* (Čepienė 125), war. *hercekis*, *ercekis* (m.in. Bretkun, por. GL 56, LEW 121). — Drw. *ércikaičia* przest. ʽcórka księcia, księżniczka', *ercikáitis* przest. ʽsyn księcia', *hercikystė* przest. ʽksięstwo'. — Młodą pożyczką jest *hèrcogas* hist. ʽksiążę' ⇐ nwn. *Herzog*. Drw. *herzogỹstė* hist. ʽksięstwo; tytuł książęcy'.

érdėti, *érdėja* (war. *érdi*), *érdėjo* 1. ʽpękać (o ziemi podczas suszy, o wargach', 2. ʽpruć się (o szwie, o swetrze), strzępić się (o brzegu tkaniny, rękawa)', 3. ʽpsuć się (o zdrowiu)', *išérdėti* ʽrozleźć się, wystrzępić się; zrobić się dziurawym'. Odpowiednik łot. *ȅrst*, *ȅržu* (*erd-i̯e-), *ȅrdu* ʽrozłączać, rozdzielać' (*ērda zeme* ʽpulchna ziemia', *ērdi* adv. ʽluźno, luzem'). Opisowo biorąc, mamy tu formację na *-dėti* od pwk. *ìr-C* jak w *ìrti* II < *h_2r̥H-C ʽpruć się, rozpadać się' (LIV[2] 271). Paralele: *mérdėti* : *miȓti*; *svérdėti* : *sveȓti*. Natomiast ze stanowiska historycznego jest to drw. duratywny na *-ė-* od neopwk. *erd-*, pochodzącego z resegmentowania prs. na *-d-*, *érda ʽpruje się, pęka'. Prs. *érda tak się miało do inf. *ìrti* jak *vérda* do *vìrti*. N.B. Z uwagi na to, że pwk. w st. pełnym pie. *$h_2$erH- musiał wydać w bałtyckim *ārd- (zatarcie różnicy między SE i SO), trzeba postulować pierwotne formacje litewskie z samogłoską *a* w pierwiastku: *árdėti, prs. *árda. Lit. *érdėti* wygląda na formę analogiczną. Kontrast wokalizmu *e* : *a* między intr. *érdėti* i caus. *ardýti* przypomina *skéldėti* : *skáldyti* i *veldė́ti* : *valdýti*. — Inne drw. od *erd-*: *erdinė́ti* (*suerdinė́ję*, *išerdinė́ję kailiniaĩ* ʽrozłażący się, postrzępiony kożuch'). Osobno zob. *ardýti*.

erdvùs, *-ì* ʽprzestronny, nieciasny (np. pokój)', 2. ʽobszerny, nieciasny (np. o ubraniu)', 3. ʽszeroki' (*eȓdvūs vaȓtai* ʽszeroka brama, szerokie wrota'). Starszy war. z suf. *-va-*: *eȓdvas*, por. *erdvas* SD[1] «przestworny». Odpowiednik łot. *ȃrdavs* ob. *ērdavs* (*ērdīgs*) 1. ʽzręczny, biegły, wprawny, płynny (w mowie)', 2. ʽprzestronny, wygodny'. Formy o nagłosie *e-* są

[125] *Tikime ing Dvasią šventą, nuog Dieva tėva paenčia, ir nuog Sūnaus ją imame* PK 111_{11} ʽWierzymy w Ducha świętego, od Ojca pochodzącego, i od Syna go bierzemy'.

młodsze od stlit. i gw. *ar̃dvas, -à* (*ardvas kelias* DP ʽszeroka droga', *durys ardvos* ʽdrzwi szerokie', *batai ardvi* ʽbuty za duże, za luźne'). Por. wtórny nagłos *e-* w *erčià* < *arčià*, *er̃žilas* < *ar̃žilas*. Budowa: *ard-va-*, przymiotnik dewerbalny, utworzony od neoosn. *ard-*, wyabstrahowanej z czas. *ardýti* ʽburzyć, rozbierać, rozpraszać, rozkładać na części'. Suf. *-va-* jak np. w *gývas* ⇐ *gýti*. Por. LEW 15 n. GJL II, § 119 przemilcza obecność war. *ar̃dvas* i sprowadza *er̃dvas* do *érdėti* ʽpruć się'; sugeruje on przekształcenie starszego tematu na *-u- (*erd-u-s) drogą tematyzacji. ŽD 376 wywodził *er̃dvas* od *érdėti*, zaś *ar̃dvas* od *ardýti*. ALEW 264 dodaje odmienne pod względem budowy łot. *ērds* m.in. ʽluźny, wygodny' ⇐ *ērst, -žu, -du* ʽpruć się, rozpadać się'. — Drw. od *erdv-*: *erdvė̃* ʽprzestrzeń, przestworze', *erdvybė* SD «przestwor», *erdvumas* SD^1 «przestwor, przestworność». — Drw. od *ardv-*: *ar̃dvinti* ʽczynić przestronnym, poszerzyć (otwór)'.

erẽlis, *-io* ʽorzeł, Aquila'. War. *arẽlis* (m.in. SD). Odpowiednik stpr. **arelis*, pis. <arelie> EV ʽorzeł, Are [Adler]', zob. Būga, RR II, 508). Odpowiednik łot. przest. *ereļi* m.pl. ʽorły', łot. liter. *ērglis* ʽorzeł; sokół' — z insercją *g* do *ērlis, to z synkopowania *erelis (por. insercję *g* do grupy *r-l* w lit. *kárla* > *kárgla*; *varlė̃* > *varglė̃*; inaczej Endzelin 1922, 176: *ērglis* < *ēr-d-lis < *ērlis). — Nagłosowe *e-* literackich form lit.-łot. jest wtórne, podobnie jak np. w wyrazach *eldijà*, *er̃žilas*, *ešerỹs* (zob. uwagę fonologiczną s.v. *eketė̃*). N.m. *Erẽliškės*. Inne odpowiedniki: z jednej strony scs. *orĭlŭ* ʽorzeł', sch. *òrao*, *òrla*, ros. *orél*, *orlá*, pol. *orzeł*, *orła* (por. BSW 13, LEW 122, ALEW 264n.), z drugiej strony goc. *arans* nom.pl. ʽorły' (pie. *$h_3$ér-on-es), nwn. *Aar*, het. *ḫāraš* ʽorzeł' (pie. *$h_3$érōs), acc.sg. *ḫār-an-an* (pie. *$h_3$ér-on-m̥) oraz gr. hom. ὄρνεον n. ʽptak', klas. ὄρνις, ὄρνιθος m.f. ts. < pie. *$h_3$er-n- (Kloekhorst 2008, 301 n., Beekes 2010, 1106). Dane porównawcze wskazują na pierwotny rzecz. atematyczny o suf. *-en/n-* i o nagłosie *o- z pie. *h_3e-. Dla prasłowiańskiego trzeba przyjąć osnowę *ar-il- (*$h_3$er-l̥-C), zaś dla prabałtyckiego *ar-el- (starsze *ar-il-?). Powiązanie osnowy bsł. na *-l-* z osnową *-n-* innych języków jest możliwe na gruncie hipotezy o pie. pdg. heteroklitycznym, który był scharakteryzowany alternacją sufiksów *-l-* (nom.sg.) : *-n-* (obl.). Por. oboczność suf. *-u̯el- : *-u̯en- w nazwie ʽsłońca' (s.v. *sáulė*). Derksen 2008, 376 zrekonstruował pbsł. *or-il-o- ob. *er-el-io-. — Drw. *arelaitis* SD «orlę», *arelinis* SD «orli» (LKŽ II, 1140 wbrew świadectwu Szyrwida pisze wszędzie *e-* zam. *a-* i dodaje znaki akcentowe: *erẽlis*, *ereláitis*, *erelìnis*), *erẽliškas* ʽorli', *ereliùkas* ʽorzełek, orlę, orlik'. N.m. *Arẽliškės*. — Produktem derywacji wstecznej są formy *ẽras* ob. *ãras* ʽorzeł' (por. *kuodẽlis* ⇒ *kuõdas*; *dilgėlė̃* ⇒ *dìlgė*; *kumẽlė* ⇒ *kùmė*).

érgti, *érgu* (war. *érgiu*), *érgiau* gw. 1. ʽuderzać w twarz', 2. ʽzdzierać, zdrapywać, zeskrobywać', *išérgti* ʽzbić, wygrzmocić', *nuérgti* ʽzedrzeć, stłuc', refl. *susiérgti* ʽzbić sobie (nos)'. Formalnie odpowiada łot. *er̂gt, -dzu* ʽszczerzyć zęby': *suns ęrdz zuobus* , iter. *er̃ģît zuobus* ts., refl. *erģîtiês* ʽprzekomarzać się, drażnić się, kłócić się' (por. ME I, 570 n., bez etymologii). — SO *arg-*: *argóti, -ju, -jau* ʽbić, uderzać', *pérargoti* ʽprzebić rogami' (*Man jautis su ragais perargojo visą šoną*), *suargóti* ʽzedrzeć, znosić (odzież)'. — LEW 16 łączył *érgti* z *arkýti* ʽpsuć, kaleczyć', to jednak pozostaje etymologicznie ciemne (zob. s.v.). Przypuśćmy, że postać pierwiastka *erg-* jest młodsza od *arg-* albo nawet nie jest z nim etymologicznie powiązana. Wtedy *argóti* będzie można będzie ująć jako iteratyw na *-oti* od czas. prymarnego *argu, *argti, zbudowanego na pwk. *arg-*, który wywodzi się z pie. *org- < *$h_3$erg-[126]. Taki pwk. jest zaświadczony w następujących refleksach: het. *ḫarakzi*, *ḫarkanzi* ʽzginąć, przepaść, zniknąć' (pie. *$h_3$érg-ti, *h_3r̥g-énti), caus. *ḫarnikzi* ʽniszczy, burzy, unicestwia', orm. *harkanem* ʽbiję, walę', stir. *orgaid* ʽzabić, zniszczyć, splądrować', *con·oirg* ʽuderzyć, porazić', zob. LIV^2 301, Kloekhorst 2008, 306 (w obu dziełach brak wzmianki o lit.

[126] Por. wtórny nagłos lit. *a-* w takich formach na stopniu *e*, jak *akì* < pie. *$h_3ek^uih_1$, *arẽlis* < pie. *$h_3$er-el- (scs. *orĭlŭ*) oraz *ar̃žilas* < pie. *$h_3$erǵ-i-.

arg-).

érkė ʽkleszcz, pasożyt ludzi i zwierząt, Ixodes' (SD «kleszcz robak»). Odpowiednik łot. *ẽrce* (*ẽrcis* ʽjałowiec, Juniperus', *ẽr̃cietis* ʽkrzak dzikiej róży'). Niejasne. Proponowano nawiązanie do *ìrti* ʽpruć się, pękać', *ardýti* ʽpruć, burzyć', znacz. etym. «Spaltendes, Zernagendes, Beschädigendes» (zob. LEW 122). Wziąwszy pod uwagę fakt, że *ìrti* jest refleksem pie. *h_2r̥H- (zob. *ìrti* II), trzeba by uznać *érkė* z formę zmienioną z *árkė* (war. gw.)[127] < pie. *$h_2$arH- < *$h_2$erH- (por. LIV[2] 271). Formacja z suf. *-kė* przy pwk. na SE (por. *spėkà* ⇐ *spė́ti*). Inna ewentualność, to zestawienie *érkė* z psł. *orkŭ ʽrak, Astacus' (sch. *ràk*, ros. *rak*, pol. *rak*), zob. Boryś 2005, 509, Derksen 2015, 155, ALEW 265. — Drw. *erkùtė*: wyraz ten z dodaniem przydawek *kriaušinė*, *liaukinė*, *sodinė*, *žemuoginė* oznacza różne gatunki pajęczaków. — N.m. *Érkšva*, cps. *Érkiasalė*. — War. gw. *kerė̃* 4 p.a. (*Čiulpia kraują kaip kerė̃* ʽSączy krew jak kleszcz') poświadcza niezwykłą metatezę spółgłosek: *erk* > *ker* (Otrębski 1934, 421). Zdaniem Kabašinskaitė 32 powodem zmiany było raczej ludowo-etymologiczne skojarzenie z *kẽras* ʽkrzak, pień'.

erškė̃tis, *-čio* bot. ʽgłóg, dzika róża, krzew kolczasty, Rosa', DP ʽcierń', SD «głog, Oxycantha, Pina alba», *uogos erškėčio* SD f.pl. «jeżyny owoc», *erškė́čiai* SD m.pl. «ciernie». Analiza: *erškėt-i̯a-*, drw. od adi. *erškėtas, to z kolei urobione od sb. *erškė. Por. łot. *ẽršķis* ʽkrzak tarniny' (war. *ẽrkšis*, *ẽrkšķis*). Paralele: *šukė̃tis*, *-čio* ʽprzedmiot wyszczerbiony' ⇐ *šukė́tas* ʽszczerbaty' ⇐ *šùkė* ʽszczerba'; *lapė̃čiai* m.pl. ʽlisia skóra' ⇐ *lapė́tas* ʽlisi' ⇐ *lãpė* ʽlis'. Wynika z tego, że sb. *erškė mogło kiedyś oznaczać ʽcierń, roślinę z cierniami', zaś *erškėtas adi. ʽciernisty'. Osnowa *eršk-* pozostaje na razie bez dobrego objaśnienia (por. LEW 122 n.)[128]. ALEW 265n. rozważa połączenie z łot. *ẽrcis* m. ʽjałowiec, Juniperus' oraz *ẽrce* ʽkleszcz, Ixodes'. — Jest prawdopodobne, że pod wpływem *eršk-* ʽcierń' wyraz stlit. *ešketras* ʽwielka ryba, wieloryb' (odpowiednik nwn. *Walfisch*), znany jedynie z Bretkuna, przybrał obecną postać *erškẽtas* [lit. znaczeniem jest ʽjesiotr, Acipenser sturio'] (war. *erškė́tras*, *eršketras* b.z.a.). Por. ALEW 266. Žulys, *Balt* I:2, 1966, 153 uważał *ešketras* za zapożyczenie staropruskie, por. stpr. *esketres* EV ʽjesiotr, Stoer'. — War. *erškėtỹs*, *érškėtis*, też z krótkim *e* w sufiksie: *erškẽtis* ʽgłóg, cierń' (m.in. DP), *eršketỹs*, *éršketis*. — Drw. *erškėtýnas* ʽmiejsce zarosłe głogiem, zarośla dzikiej róży', SD[1] «cierniewisko», SD «ciernisko; jeżyny, Rubus», *erškė̃tinis* ʽcierniowy, zrobiony z cierni; kolczasty — o drucie', *erškė̃tinis vainìkas* ʽkorona cierniowa' (ob. *erškė̃čių vainìkas* ts.), *erškė́tra* ʽkrzak głogu', cps. *erškė̃trožė* bot. ʽdzika róża, Rosa canina' (por. *rõžė*), *erškė̃tuogė* ʽowoc dzikiej róży' (por. *úoga*). — N.rz. *Erškėtỹnė*, *Erškėtupỹs*. Tu też n.jez. *Reškẽtis* — z metatezy *r* w *Eršketis; n.rz. *Rešketà*, *Rešketė̃lė* (inaczej Vanagas 1981, 276).

er̃žilas ʽogier, stadnik', *veĩslinis er̃žilas* ʽogier rozpłodowy'. SD[1] *eržilas* «drygant, caballus, equus admissarius, emissarius», SD «stadnik koń, admissarius equus, emissarius». Z innym suf.: łot. *ērzelis* ʽogier'. Nagłos *e-* pochodzi najprawdopodobniej ze zmiany *a-*, por. gw. *ar̃žilas* ʽogier' oraz takie paralele, jak *erdvùs* < *ardvùs*; *erẽlis* < *arẽlis*; *ẽsilas* < *ãsilas*. Zob. też uwagę fonologiczną s.v. *eketė̃*. Inaczej BSW 71 (pbsł. *eržila-), LEW 123. Nagłos *a-* pokazuje też przym. *aržùs* ʽnamiętny, jurny' (zob. s.v.). — Pokrewny wyraz *ìšarža* m. ʽsamiec jednostronnie wytrzebiony, wnętr' (war. *ìštarža*, *ìštaržas*, *ìštarša* — z niejasnym segmentem *-t-*) wskazuje na to, że osnowa *arž-* stoi w związku z pie. nazwą ʽjąder'. Por. gr. ὄρχις, -εως m. ʽjądro', zwykle pl. ὄρχεις, orm. *orjikʿ* (pl.), het. *arki-*, stir. *uirge* < pie. *$h_3$orǵ^{h}i-. Pwk. *$h_3$erǵ^h- ʽ(o samcu) pokrywać samicę, kopulować', por. het. *ark-* ʽwskakiwać na samicę, kopulować', ros. gw. *jerzátь* ʽtrząść się', SO gr. ὀρχέομαι ʽtańczyć' < *$h_3$orǵ^h-éi̯e-

[127] Paralele: *érmenys* < *ármenys*; *er̃žilas* < *ar̃žilas*; *erdvùs* wobec (daw.) *ar̃dvas*, jak też *ermaĩ* < *armaĩ* ʽosada dyszla'.
[128] Brak analizy słowotwórczej wyrazu *erškė̃tis* u Skardžiusa (ŽD) i u Ambrazasa 2000, § 321 (*-ėtis*).

. Por. Kloekhorst 2008, 203 n., tam też sperostowanie rekonstrukcji *$h_1$erǵ[h]-, figurującej w LIV[2] 238. — Lit. *aržilas* można rozumieć jako drw. od sb. *aržys f.pl. ʽjądraʼ. Znacz. etym. ʽ(zwierzę) mające jądra, (zwierzę) używane do rozpłoduʼ. Por. łot. *paut-turis* ʽniekastrowany bykʼ s.v. *pũsti*. Paralelą semazjologiczną może tu być stosunek form śrwn. *geil* m.in. ʽpożądliwy, jurnyʼ : *geile* ʽjądraʼ (nwn. *aufgeilen* ʽpodniecić się seksualnieʼ, *Geilheit* ʽpodniecenie płcioweʼ), zob. LEW 123, ALEW 267.

esą̃ ptk. ʽrzekomo, niby, jakobyʼ, używane w modus relativus, < *es-ant-. Np. *Jì esą̃ niẽko nežìnanti* ʽOna jakoby nic nie wieʼ. Skostniała forma nom.sg.n. od ptc. act. do prs. *esù* ʽjestemʼ (GJL III, § 671). — Forma zaprzeczona *nesą̃*, gw. *nėsą̃* (< *ne-esant-), por. np. *Pirktų̃ šuvà mė̃są, bèt pinigų̃ nė̃są* ʽKupiłby pies mięsa, lecz ponoć nie ma pieniędzyʼ.

ėskà 2, 4 p.a. 1. ʽżarcie, żer, pokarm dla zwierzątʼ, 2. żm. ʽchęć do jedzenia, żarcia, apetytʼ — drw. z suf. *-kā-* od neopwk. *ės-* ⇐ *ė́sti* (zob.). War. gw. *jėskà* 2 p.a. ⇐ gw. *jė́sti* (*Jis menkos jė̃skos*). Por. łot. *ēška* ʽżarłok; kłótliwy człowiekʼ, drw. *ēšķis* ts. Paralele: *dvėskà, saũskė, ỹžkės*[129]. Osobno zob. *pérėskas*. Por. też *ėkštùs*. — Inne drw. od neopwk. *ės-*: *ė̃sena* ʽjedzenie; żarcie dla zwierzątʼ (por. *dvė̃sena* ⇐ *dvė̃sti*), *ėsnùs* ʽżarłocznyʼ (por. suf. w *kalbnùs, nagnùs*), *ėstùvai* m.pl. ʽjasłaʼ (por. psł. *ěsli f.pl. ʽjasła, żłóbʼ ⇐ *ěsti ʽjeść, żrećʼ: scs. *jasli*, sch. *jȁsli*, słń. *jâsli*, ros. *jásli*, stczes. *jěsli*, stpol. *jaśli*), *ėstùvas* ʽżarłokʼ, *suėstìs* f. ʽnieszczęścieʼ (*Papuolė mergelei suėstis* ʽDziewczynę spotkało nieszczęścieʼ [urodziła dziecko]). — Neoosn. *ėsk-* (⇐ *ėsk-à*): *ė̃skena* ʽapetytʼ, *ėskùs* ʽżarłocznyʼ (błędna analiza *ėd-skus, z fikcyjnym suf. *-sku-*, w ŽD 124; Ambrazas 1993, § 271 nie uwzględnił tego wyrazu), *ė̃skus, -ė* ʽkto często i dużo jeʼ, *ė̃skuvienė* ʽdziewczyna o wielkim apetycieʼ.

esmė̃ 4 p.a. ʽistota, sedno rzeczy, meritumʼ — drw. z suf. *-mė-* od osnowy *es-* jak w prs. *esù* ʽjestemʼ, *ẽsti* ʽbywaʼ. — Drw. *esmìnis* ʽistotny, zasadniczy, podstawowyʼ, *ẽsmiškas* ʽistotny, merytorycznyʼ.

ė́sti, *ė́du, ė́džiau* ʽżreć — o zwierzętachʼ (stlit., gw. ʽjeść — o ludziachʼ), *suė́sti* 1. ʽzjeść, zeżrećʼ, 2. ʽprzeżrećʼ (*Gẽležį rũdys suė́dė*). Refl. *apsiė́sti* ʽobjeść się, obeżreć sięʼ, *pérsiėsti* ʽprzeżreć sięʼ, *užsiė́sti* ʽzawziąć się na kogoʼ. Dawne prs. atematyczne: 1 sg. *ėmi* ʽjemʼ (*ēd-mi), wtórne *ė́mu, jė́mu*, 1 pl. *ėme* (*ēd-me), 3 os. *ėsti, ėst*, gw. *jė́st(i)* (*ēd-ti). Por. stlit. *dažnai ėmi* SD «iadam» (syn. *valginėju*), *kirmėlės mani ėsti* SD «robacy mię toczą», *aplaidžiame savą tikrąjį valgymą, ir ėme apipenus tos žemės* DP 40_{45} ʽopuszczamy swoy własny pokarm, a pożywamy trucizny tey ziemieʼ. Odpowiedniki bsł.: łot. *êst*, prs. *ēdu* a. *ēmu*, prt. *ēdu* (przest., gw. *êžu*) ʽjeść, żreć, pochłaniaćʼ, stpr. *īst* a. *istwei* ʽjeśćʼ, *īdeiti* a. *idaiti* ʽjedzcie!ʼ, scs. *jasti* ʽjeśćʼ, prs. *jamĭ, jasi, jastŭ*, 3 pl. *jadętŭ* (z *i̯ad- < *i̯ēd- < *ēd-[130]). Pbsł. *ēd- < pie. *h_1ēd- przedstawia drw. na st. wzdłużonym w stosunku do pwk. pie. *$h_1$ed- ʽkąsać, jeśćʼ (zob. LIV[2] 230). Wzdłużenie stanowiło zapewne nacechowanie typu praesens atematycznego zwanego Nartenowskim: 3 sg. *h_1ḗd-ti, 3 pl. *h_1ḗd-n̥ti. Paralela: *bė́gu* ⇐ pie. *b[h]eg[u̯]-. Inaczej NIL 209, przyp. 43: wzdłużenie fonetyczne *$h_1$ed- > *h_1ēd- na mocy tzw. prawa Wintera. Zob. też ALEW 270. Niektóre odpowiedniki ie.: wed. *átti*, 3 pl. *adánti*, het. *e-za-az-zi*, 3 pl. *a-da-an-zi*, gr. ἔδμεναι (ἔδομαι ʽbędę jadłʼ), łac. *edō, ēs, ēst*, 3 pl. *edunt* (inf. *ēsse*; w kwestii *ē-* zob. Meiser 1998, 223 n., Weiss 2009, 431), goc. *itan* (pf. *et*), stang. *etan*, stwn. *ezzan*. St. wzdłużony: stwn. *ās* n. ʽdead meat, padlinaʼ, toch. B *yetse* ʽ(outer) skinʼ, <

[129] Błędna jest analiza *ėd-skā w ŽD 124 (fikcyjny suf. *-skā-*). Ambrazas 1993, § 271 pominął *ėskà*, choć przy *vepskà* (ibidem) wymienił paralelę w postaci łot. *êška* ʽżarłokʼ. — Zbieżność *ėskà* z łac. *ēsca, -ae* ʽjadło, pokarm, przynętaʼ jest dziełem przypadku (przeciwnego zdania jest Weiss 2009, 295).

[130] Nastąpiła tu jotacja nagłosowego *ē-. Jota pojawiała się — w charakterze wypełniacza hiatu — w pozycji po praeverbium zakończonym na samogłoskę, np. *po-j-asti* ʽpojeśćʼ, *u-j-asti* ʽujeść, wyżrećʼ (por. też cps. *suxo-j-adĭcĭ* ʽkto pości, kto je niewieleʼ). Gdy natomiast praeverbium kończyło się spółgłoską, to *ě* pozostawało bez zmiany, por. *iz-ěsti* ʽwyjeśćʼ, *ob-ěsti sę* ʽobjeść sięʼ, *sŭn-ěsti* ʽzjeśćʼ.

pie. *h_1ēd-so-.. — Deverbativa: *ėdė́ti*: *paėdė́ti* ʽtrochę zeżreć, trochę popaść się’, *ėdinė́ti* iter. ʽjeść często po trochu, żreć’, *ėdìnti* caus. ʽdawać jeść, żreć, karmić; wytrawiać’, *ėdóti* ʽbić (batem)’, *ėdžióti* ʽgryźć, kąsać’, *ė́džioti* DP ʽstrofować, fukać, karać, łajać’ (*suėdžióti* ʽzdzielić, uderzyć’). — Drw. nominalne od *ėd-* zebrano s.v. *ėd-*. — Neopwk. *ės-* (⇐ *ė́sti*): *ė́sdinti* caus. ʽdać żreć, nakarmić’, *pérėsdinėti* ʽprzeżuwać pokarm — o krowie’, *ėstyti*: *išėstyti* b.z.a. gw. ʽwyżerać’ (*Tieji šašai visą žmogaus kūną ėste išėstydavo iki gyslų*) — przez degeminację z *ės-sty-ti, frq. do *ė́sti* (paralele: *láistyti*, *páistyti*, *pustýti*). Nomina: *ėskà* (zob.), *ẽsnos* f.pl. ʽdziąsła’, *ėsnùs* ʽżarłoczny (o świni, krowie)’, *priėstinõ* adv. ʽdo syta’ (*Aš arklį šeriu nepriėstinõ, ažtai i arklys nepavaromas*), prawdopodobnie od *pri-ės-tinas ʽtaki, co winien się nażreć’. Por. łot. *ēsti* m.pl. ʽdokuczliwy (dosł. żrący) ból’, *ēstes* f.pl. ts. — Neoosn. *ėst-* (⇐ *ėstyti*): *išėstóti*, np. *Reikė daugiau buvo man miško išėstóti* ʽTrzeba mi było więcej lasu wyrąbać’.

esù 1 sg. prs. ʽjestem, istnieję’ (*nėsù*, gw. *nesù* ʽnie ma mnie’ < *ne esù), 2 sg. *esì*, 1 pl. *ẽsame*, 2 pl. *ẽsate*. Odpowiedniki łot. *esmu* (gw. *ęsu*), *esi*, *ęsam*, *ęsat* (zob. Endzelin 1922, § 601). W 3 os. pojawia się forma supletywna *yrà* ʽjest, są’ (zob. s.v.), łot. *ir*. Ptc. prs. pass. *ẽsamas* ʽbędący; teraźniejszy’, *bẽsama* impers. ʽjest, są’ < *be ēsama (*Anojè ùpės pùsėje gerų̃ bẽsama ganỹklų*). — W języku starolitewskim praesens do *bū́ti* miało odmianę atematyczną, por. *esmi*, *esi*, *esti* < pie. *$h_1$es-mi, -si, -ti (zaprzeczone *nẽsti* ʽnie jest, nie ma’, z kontrahowania *ne esti*). Odpowiedniki: scs. *jesmĭ* ʽjestem’, wed. *ásmi*, gr. εἰμί = [ēmí] ts. Por. LIV^2 241 n. — Zastępstwo *esmi* przez *esù* polega na tematyzacji pwk. *es-* przy użyciu suf. *-e/o-. W gwarach spotyka się jeszcze inne refleksy, np. *esiù* ʽjestem’ (suf. *-i̯o-), *ėsù* ts. (drw. wsteczny od cps. *nėsù*, por. Zinkevičius 1966, §§ 130 i 617). — Tematyzacja neoosnowy *esm-* (⇐ *esmi*) wydaje formy *esmù*, *esmiù* ʽjestem’. Tematyzacja apokopowanej formy 3 os. *est* prowadzi do *estù* ʽjestem’ i dalej *esčiù*. — Neopwk. *es-*: *esýbė* ʽistota żywa; byt, egzystencja’, SD <essibe> 1. «bytność rzeczy, existentia, subsistentia» (syn. *buitis*, *būtybė*, *sunčius*, *būklė*), 2. «istność, vsia, essentia, natura» (syn. *prigimimas*, *prigimtis*), 3. «jestestwo, existentia» (syn. *buitis*, *sunčius*), *esimas* BrB ʽistnienie, egzystencja’, *esingas* SD «istotny», *esmẽ* (zob.). — Pwk. w st. zanikowym *s-* przetrwał w formie ptc. prs. act. *sant-* (zob.) < pie. *h_1s-ónt-. — Obok prs. *esù* stoi supletywne prt. *buvaũ* ʽbyłem’, inf. *bū́ti* ʽbyć’ (pie. *b^hu̯eh$_2$- / *b^huh$_2$-), zob. *bū́ti*, *buv-*.

ešerỹs, *-io* ʽokoń, Perca fluviatilis’, SD «okuń» — ze zmiany *ašerỹs* (gw.), co potwierdza odpowiednik łot. *aseris*, *asaris* (gw. *asers*, *asars*). Praforma bałt. *aš-er- < pie. *h_2eḱ-er- (por. LIV^2 261: *h_2eḱ- ʽscharf sein’). Wyraz należy do rodziny *aštrùs* ʽostry’. Motywem nazwania mogła być ciernista (ostra) płetwa grzbietowa okonia lub jesiotra. Por. BSW 14, LEW 125, ALEW 270n. Nie ma pewności, czy należy tu porównywać pol. gw. *jesiory* gw. ʽości, kości rybie’ (SGP II, 256), ponieważ poza obszarem języków lechickich wyraz ten nie jest zaświadczony. — N.jez. *Ẽšeras* a. *Ešeráitis*, *Ešerẽlis*, *Ešerìnė* 2x, *Ešerìnis*, też n.rz. (łącznie 26x), ⇒ *Ešerinẽlis*, *Ešeriniùkas*.

ètmonas hist. ʽnajwyższy dowódca wojskowy w Wielkim Księstwie Litewskim lub w Koronie’, stlit. *hẽtmonas* DP — zapoż. ze stbłr. *hetmanъ* XVI w. (⇐ pol. *hetman*, ESBM 3, 80), por. błr. *hétman*, *-a*. SLA 83 i LEW 180 wskazywali na pierwszym miejscu pol. *hetman* jako źródło zapożyczenia.

ẽžeras ʽjezioro’ (SD <eźiaras>), gw. *ãžeras*, *ãžaras*. Odpowiedniki bałt.: łot. *ęzęrs*, *ęzars* ʽjezioro, jaz przy młynie’; stpr. *assaran* EV ʽjezioro, See’, por. stpr. n.jez. *Aschar*, n. błota *Azara*, n.jez. *Lawkaser*, *Loucasir* (por. *laucks* ʽpole’), *Medyonazara* (por. *median* ʽlas’), zob. AON 12, 83, 96. Wyraz spokrewniony ze słow. *jezero*, pol. *jezioro*, ros. *ózero* ʽSee’ (BSW 73: pbsł. *ežera- ob. *ažera-). W braku nawiązań ie. dalsza etymologizacja nie jest możliwa. LEW 125 łączył z *ežẽ* ʽmiedza’ i orm. *ezr*, gen.sg. *ezer* ʽskraj, brzeg’. Zob. też ALEW

271. Transponat ie. *Heǵ^{h}-ero-? *Hoǵ^{h}-ero-? Derksen 2008, 148: *h$_1$eǵ^{h}-(e)ro-. Przeciw zbliżeniu z gr. Αχέρων (zob. LEW, *l.c.*) opowiedział się Beekes 2010, 182. — Drw. *ežerýnas* ʽpojezierze', *ežerókšnė* ʽzanikające, zarastające jezioro; okno w bagnie', *ežerū́klis* ʽzarastające jezioro', *paežerė̃* ʽmiejsce przy jeziorze' (war. kontrahowany: *požerė̃*, acc.sg. *póžerę*), *ùžežerė* ʽmiejscowość za jeziorem'. Cps. *ẽžervietė* a. *ežér-* ʽmiejsce, gdzie było kiedyś jezioro' (por. *vietà*). — N.jez. *Ẽžeras* 5x, *Ežeráitis* 3x, *Ežerãlis* 2x, *Ežerýnas* 2x, *Ežeryščia* b.z.a., *Ẽžeruona*. N.rz. *Ežerẽlis* 5x, *Žerẽlis* (z *Ežer-* przez aferezę). Według K. Būgi (RR III, 279) n.jez. *Zãrasas* w rej. Zarasaĩ pochodzi z aferezy *Azãrasas, to zaś ze zmiany *Ezerasas. W tej nazwie tkwi drw. na *-asas* od selońskiego wyrazu *ezer(a)s ʽjezioro' (por. sufiks w n.jez. *Čẽdasas*, *Svė́dasas* i *Laũk-esas*). Od nazwy jeziora urobiono nazwę miasta: *Azarasaĩ, skąd *Zarasaĩ*, gw. *Zerasaĩ*. Jej polski odpowiednik brzmi *Jezior-os-y* i stoi bliżej etymonu, niżeli dzisiejsza nazwa litewska. Skardžius, RR 4, 432 rekonstruuje *Ezer-esas. — N.m. *Ežeraĩ*, *Ežeráičiai* 3x, *Ežerė̃liai* 2x, *Pã.ežerė* 3x, *Pa.ežerė̃* 2x, *Pa.ežeriaĩ* 15x, *Póžerė* 3x (z *Pāžerė < *Pa.ažerė < *Pã.ežerė*), *Užù.ežerė* 3x, cps. *Naujãžeris* (z *Naujã.ežeris drogą elizji), *Tar̃pežerė*, *Ter̃pežeriai*.

ežgė̃ 4 p.a. ʽryba jazgarz, Acerina cernua'. War. *ežgỹs* / *ažgỹs*, *egžlỹs*, *ežegỹs*. Niejasne. Leksem można sprecyzować jako *ežg-*, mianowicie na mocy porównania z odpowiednikiem psł. *ězg- (wzdłużony SE), por. stpol. *jazgierz*, pol. gw. *jazgar*, *jazgier*, ukr. gw. *jázhar*, *jázhir*, błr. gw. *jažhúr*, *jadžhár* (obok tego psł. *ězg-jĭ w pol. *jażdż*, *jaszcz* ʽjazgarz', czes. słc. *ježdík* ts.). Z uwagi na kolczastą płetwę grzbietową jazgarza łączono te wyrazy z nazwą ʽjeża', *ežỹs*, *ažỹs* (jakkolwiek ta nie zawiera segmentu *g*). Por. BSW 73: pbsł. *ežgi̯a-. Derksen 2008, 156: pbsł. *egź-i̯o-, *eźg-i̯o-, *ēźg-i̯o-. Zob. też ALEW 271n. — Obok tego jest wariant z segmentem *-eg-* / *-ag-* w części sufiksalnej, por. *ežegỹs*, *ažegỹs* ʽjazgarz', n.rz. *Ãžagis* a. *Ažagỹs*, n.jez. *Azãgis* w rej. Léipalingis (z jaćwięskim *-z-*, por. Vanagas 1981, 54), n.m. *Ažagaĩ*. Do tego nawiązuje stpr. *assegis* EV ʽokoń, Persk [Barsch, Perca fluviatilis]', por. n.jez. *Asegewad*, *Asigewadde*, *Asegewayde* (AON 11). Zob. też *pūgžlỹs*.

ežià 2, 4 p.a. 1. ʽmiedza rozgraniczająca pola uprawne', 2. ʽgrzęda, grządka' (w tych gwarach, które nie znają wyrazu *lýsė*, *lýsia* lub *lýsvė*). SD *ežia* «kopiec na roli, terminus, terminales lapides», «miedza, limes», *ežia daržo* «grządka w ogrodzie ziół», *atariu ežių* «odorać miedzę», *kasu ežias darži* «gracuię ogrod». War. *ežė̃*, *ažià*. Odpowiedniki bałt.: łot. *eža* ʽgrzęda; miedza' (*ezi̯ā-), stpr. *asy* EV ʽmiedza, Reen [Rain]'. Rekonstrukcja pb. *ež-i̯ā-. Etymologizacja niepewna. Dopuszczano derywację od pie. nomen pierwiastkowego *Heǵ^{h}- / *Hēǵ^{h}-, czyli pokrewieństwo z *ẽžeras* ʽjezioro' (por. np. LEW 125). Wbrew BSW 73 nie należy tu cs. *jazŭ* ʽcanalis' (o tym zob. s.v. *ìžti*). Do tego zestawienia powraca teraz ALEW 271 i rekonstruuje pie. *i̯eǵ^{h}- dla bałtyckiego oraz pie. *i̯ēǵ^{h}- dla słowiańskiego. — Jeśli damy pierwszeństwo nagłosowi *a-*, jak w gw. *ažià* (por. *aketė̃* > *eketė̃*), to pojawi się możliwość nawiązania osnowy *až-* ʽmiedza' do zanikłego wyrazu pb. *až-ras ʽpole', < pie. *h$_2$eǵ-ro-, por. gr. ἀγρός, wed. *ájraḥ*, łac. *ager*, *agrī*, goc. *akrs* ʽpole, rola' (zob. NIL 268). — Drw. *añtežis* ʽmiejsce, gdzie łąka przylega do roli, wzniesienie między rolą i łąką' (*Pašalys ežės vadinas antežis*), ⇒ *paantežỹs* ʽmiejsce na pagórku łąki przy samej roli' (Šlapelis 1940, 286), *ežìnis* ʽo polu: styczne z innym, graniczące przez miedzę' (SD *ežinis* «miedzny, na miedzy stoiący, terminans»), *sánežis* ʽwspólna miedza', *sùežis* ts., *tar̃pežis* ʽpodłużny rowek między skibami, zagonami, bruzda' (por. *tar̃p*). Cps. *ẽžgalis* ʽkoniec grządki, krótka grządka' (do *gãlas*, por. łot. *ežmala*, *ežmalis* ʽmiedza, skraj pola'). — N.m. *Terpežỹs*, n.rz. *Ẽžupis*.

ežỹs 4 p.a. ʽjeż, Erinaceus' (war. *ažỹs*, *ėžỹs*) : łot. *ezis*, *-ža* ts. — refleks pb. *eži̯i̯a- < pie. *h$_1$eǵ^{h}i-i̯o-. Odpowiednik psł. *eži̯a- (synkopowanie *i*?), por. serb.-cs. *ježĭ* ʽἐχῖνος', sch. *jêž*, *jéža*, ros. *jëž*, *ježá* (strus. *ožĭ* ma *o-* na wzór zdrobnienia *ožikŭ), ukr. *iž*, *ižák*, pol. *jeż*, *-a*. Pierwotna osnowa na *-i-*, pie. *h$_1$eǵ^{h}i-, por. gr. ἔχις, -εος m. ʽżmija'. Do porównania stoją: 1°

germański drw. na -*l*-: stwn. *igil*, nwn. *Igel* ‘jeż’ (pgerm. *egila-), 2° grecki drw. na -*n*-: ἐχῖνος m. ‘jeż, jeżowiec morski’ < *$h_1eǵ^hi$-Hno- (nawiązanie apofoniczne: orm. *ozni* ‘jeż’ < *$h_1oǵ^hi$Hn-i̯o-). Por. BSW 73, LEW 1330, ALEW 272, GEW I, 601 n., Derksen 2008, 149.

F

fãbrikas ʽfabrykaʼ, gw. *pãbrikas* — z uwagi na miejsce akcentu zapoż. z błr. *fábryka, -i* (⇐ pol. *fabryka*), ze zmianą rodzaju gramatycznego. War. f.: *fãbrika, pãabrika* oraz *fabrìkė, pabrìkė* (z akcentem typu polskiego).

fal̃šius, *-iaus* przest., gw. ʽfałsz, nieprawdaʼ, SD[1] «fałsz» (syn. *neteisė*) — zapoż. z błr. *falьš, -u* (⇐ pol. *fałsz, -u* ⇐ śrwn. *valsch*), por. SLA 50, 70n., LEW 126, ALEW 273. War. *folšius* (Chyliński).

falšỹvas stlit., gw. ʽfałszywyʼ, DP ʽfałszywy, fałeszny, proznyʼ — zapoż. z błr. *falьšývy*, pol. *fałszywy* (SLA 71, 72, LEW 126). War. gw. *palšỹvas* (ZS 39). — War. stlit. *chvalšyvas* ⇐ stbłr. *xvalьšivyj* (SLA 50, ALEW 273).

falvarkas stlit. ʽfolwarkʼ: *muitus, karčemas, falvarkus... arendavoja* DP 294_1 ʽczła, karczmy, folwarki... arendująʼ — zapoż. z pol. *folwark* (< stpol. *forwark* ⇐ śrwn. *vorwerc* n. ʽpodmiejskie gospodarstwo rolneʼ). Por. SLA 71, ALEW 273 (brak w LKŽ). Osobno zob. *palivárkas*.

fanabèrija, *fanabẽrija* 1. ʽnieuzasadnione niezadowolenie, fochy; wyniosłość, pycha, zadzieranie nosaʼ, 2. ʽchusteczka w butonierceʼ — zapoż. z błr. *fanabéryja, -i* (⇐ pol. *fanaberie* f.pl. ⇐ jid. *fajne berjes* ʽtęgie zuchyʼ, por. SW I, 718). War. gw. *panabèrija, panabẽrija*. — Drw. *fanaberìstas* ʽdumny; o koniu: narowisty, upartyʼ (*Jo kumelė tai fanaberistà*), war. *panaberìstas* — zapoż. z pol. *fanaberzysty* (por. odmienne miejsce akcentu w błr. *fanabérysty*).

farba przest. 1. ʽfarba do farbowaniaʼ, 2. stlit. ʽmaść końskaʼ, SD *forba* «maść, color» (syn. *krosa*, *kvorba*) — zapoż. z pol. *farba* (⇐ śrwn. *varwe*, nwn. *Farbe*), por. SLA 72, ALEW 273n. Osobno zob. *kvorbà*. — Vb. denom. *farbavoti* ʽzabarwiać, nasycać farbąʼ ⇐ pol. *farbować*.

farma SD[1] «forma na dzwon, działo» [ʽprzyrząd, urządzenie do nadawania kształtuʼ, SPXVI] — zapoż. z pol. *forma*. Wyraz pominięty w LKŽ i ALEW. Osobno zob. *kvarmà*. — Vb. denom. *farmavoti* ʽnadawać formę, kształtʼ: SD[1] *farmavoju* «formuię, kształtuię, formo, fingo» ⇐ pol. *formować, -uję* (por. *kvarmavóti* s.v. *kvarmà*).

fė́lė gw. ʽwada, brak, feler (gdy mowa o zwierzęciu domowym lub maszynie)ʼ — zapoż. z prus.-niem. *fēle*, por. nwn. *Fehler* (GL 49; pominięte w LEW). Co do akutu por. zapoż. *šė́pis*. — Drw. *fė́lingas* ʽmający wadę, felerʼ, np. *Tas arklys fė́lingas, su viena akimi* ʽTen koń ma feler, brak mu jednego okaʼ.

fel̃čeris, *-io* ʽfelczerʼ — zapoż. z pol. *felczer, -a* (⇐ nwn. *Feld-scher*, zob. Sławski, SEJP I, 226). Gw. *pel̃čeris* i *pel̃čerius* (ZS 42; pominięte w LKŽ).

figà 2 p.a., *fygà* 2 p.a., gen.sg. *figos, fỹgos* bot. ʽfiga, Ficus caricaʼ. SD <figa medźias> «figa drzewo, ficulnea arbor, ficus», <figa wayśius> «figa owoc, ficus», <figa neiźnokusi> «figa nie doyrzała, grossus», <figa sausa> «figa sucha, carica, ficus liuiana». Zapoż. z pol. *figa* (⇐ śrwn. *vīge* ⇐ łac. *fīcus*). Por. SLA 71, LEW 126. Osobno zob. *špygà*.

fijolka stlit. bot. ʽfiołek, Violaʼ, SD[1] <fialka> «fiołek, viola», SD <fijołka> «fijołek, viola» — zapoż. ze stpol. *fijałka, fijołka*.

firánka gw. ʽzasłona na okno, firanka' — zapoż. z pol. *firanka* (por. stpol. *firank*, *firhank* ⇐ śrwn. *vürhanc*, por. nwn. *Vorhang*). War. *firámka* pokazuje dysymilację *ŋk* > *mk*. Por. akut w zapoż. *balánka*, *varánka*.

fotogrãfija ʽfotografia' — zapoż. z pol. *fotografia*. War. gw. *patagrãpija*.

fundameñtas ʽfundament', DP ʽfundament, grunt', SD «grunt, solum,

fundamentum» (syn. *padas*, *pamatas*) — zapoż. z pol. *fundament*, *-u* (SLA 73, ALEW 276), błr. *fundáment*, *-a* / *-u*. Akcentuacja lit. odpowiada łac. *fundamentum* i niem. *Fundament*. War. gw. *pundameñtas*, *pundãmentas*. Z dysymilacją *n-m* > *ø-m*: *pudameñtas*, *pudãmentas*, też *pūda*° (por. *aguonà* z *maguona, *éndrė* z *néndrė*), później zmienione przez asymilację samogłoskową *a-e* > *e-e*: *pudemeñtas*, *pudẽmentas*. Osobno zob. *kundãmentas*. — Drw. *pudamentìnė* ʽwypitka z okazji położenia fundamentów'. — Ludowo-etymologiczna adideacja do wyrazu *pãdas* (m.in. ʽpodwalina domu') pociągnęła za sobą powstanie war. *padameñtas*, *pãdamentas* 1. ʽfundament', 2. ʽpierwsza belka spoczywająca na fundamencie'. — Nieregularną kontrakcją formy *padamentas* tłumaczy się war. stlit. *pamentas* WP 195. Tak w LKŽ IX, 293. Tymczasem J. Karaciejus, wydawca WP, na s. 283 podaje odczyt *ant Panumenta* (*ant Aslas*) WP 195_8. — Tu pewnie też *puodmentas* LEX ʽpodstawa pieca kaflowego, Kachelofenfuß', por. *púodas* m.in. ʽkafel'.

fùrmonas przest., gw. ʽwoźnica, furman' (SD[1] «furman, auriga, veredarius») — zapoż. z pol. *furman* (⇐ nwn. *Fuhrmann*). War. *furmõnas* ⇐ błr. *furmán*, *-á*. Inne war.: *pùrmonas*, *pur̃monas*. Osobno zob. *kùrmonas*. — Drw. *furmonystė* SD[1] «furmaństwo», gw. *purmonỹstė* ts. Vb. denom. *purmonáuti*, *pùrmonauti* ʽfurmanić, powozić końmi'.

fùrtka gw. ʽlufcik w oknie' — zapoż. z pol. przest. *furtka* (drw. od *furta* ʽbrama' ⇐ śrwn. *phorte* ⇐ łac. *porta*), por. nwn. *Pforte*. War. *fùrtkė*. Osobno zob. *kvartkà*.

futrà, gen.sg. *fùtros* przest., gw. ʽodzienie wierzchnie podbite futrem' (SD[1]: «futro, pannus subductitius», *futru pamušu* «futruię, sudduco») — zapoż. z pol. *futro* n. (⇐ nwn. *Futter* n. ʽpodszewka').

G

gãbalas 1. ʽkawał, kawałek, bryła, część jakiejś masy, całości’, 2. ʽkawał drogi (do przebycia)’ : łot. *gabals* ʽkawałek, sztuka; odległość, okolica; pora’. Z uwagi na to, że dołączenie suf. *-alas* nie pociąga za sobą apofonii *e* ⇒ *a*, nie można tu mówić o derywacji od pwk. *geb-* (por. *gebė́ti*). Raczej chodzi tu o powtórzenie w osnowie derywatu na *-alas* samogłoski *a* z podstawy werbalnej, tak jak np. w *pãdažalas* ⇐ *padažýti*; *bar̃stalas* ⇐ *barstýti*. To skłania do przypuszczenia, że osnową sb. *gãbalas* był czas. sekundarny typu *gabyti, i że ten ostatni został wyparty przez nowotwór w rodzaju *gabénti* ʽprzenosić, przewozić’. Znacz. etym. ʽczęść przemieszczona z miejsca na miejsce, przedmiot dostarczony’ ⇒ ʽczęść jakiejś całości’. — War. *gãbalis* 1. ʽkawał, kawałek (chleba, ryby, słoniny)’, 2. przen. ʽkawał drogi’. War. metatetyczny: *bãgalis* ʽwielki kawał czego’ (*Dešra viename bãgaly*, t.y. *luite*) < *gãbalis* (por. *g-b* < *b-g* w *gar̃bti* < *bergti; *b-ž* < *ž-b* w *blìžas* < *žlìbas*). — Drw. *gabalìnis cùkrus* ʽcukier w kostkach’ (dosł. ʽpokawałkowany’). — Z innymi suf.: *gãbana* (zob.), *gabulỹs* ʽbryła; kłąb siana; zwój, zawiniątko, tobołek, pakunek’, *gãbužas* a. *gabùžis* ʽgarść, wiązka’; *gabìžalas* ʽkawał soli kamiennej odłupany ze słupka’ — drw. na -*alas* od jakiegoś *gab-ižas (por. *gãb-užas*). Bardzo rzadki suf. *-iž-* jest w zasadzie poświadczony tylko w hydronimii, por. n.rz. *Gabìžius* a. *Gabìžis*; obok tego *-yž-*: n.rz. *Gumýža* (Vanagas 1981, 127 łączył tę nazwę z sb. *gùmulas* m.in. ʽkawał, bryła’).

gãbana 1 p.a., *gabanà* 3 p.a. gw. ʽpęk, wiązka, garść (siana, słomy, grochowin, lnu)’, por. *Glẽbis šieno tarp rankų, gabana po pažaste, našta ant pečių nešama* ʽNaręcze siana, «glėbys», niesie się w rękach, «gabanę» pod pachą, a «naštę» na plecach’. Odpowiada łot. *gabana* ʽnaręcze; kopka siana’, *gabane* ʽsnop’. Formacja z suf. *-anā-* i SO *gab-* ⇐ *geb- ʽchwycić, wziąć’, zob. *gebė́ti*, *gabénti*, *góbti*. Znacz. etym. ʽto, co chwycono rękoma’. Por. LEW 126n., ALEW 348. W sprawie apofonii por. *dárgana* ⇐ *dérgiu*; *trãškanos* ⇐ *treškiù*. Co do suf. zob. ŽD 227n. — Vb. denom. *gãbanoti* a. *gabanóti* ʽskładać sobie naręcze’.

gabénti, *gabenù*, *gabenaũ* ʽprzenosić, przewozić, transportować, dostarczać’, cps. *pargabénti* ʽprzynieść, przywieźć (do domu), dostarczyć’, *sugabénti* ʽznieść na kupę, zgromadzić w jednym miejscu’, *užgabénti* ʽzanieść; zaprowadzić gdzie’[131]. Refl. *gabéntis* ʽprzeprowadzać się w inne miejsce’ (m.in. DP), *gabenuosi* SD[1] «prowadzę się» (syn. *prasikeliu*) ob. *gabinuosi* SD «prowadzę się, przeprowadzam się». War. ze zmianą *énT* > *éi̯T*: *gabéiti* (por. Zinkevičius 1966, § 151). Z innym suf.: *gabìnti* ʽprzynieść; oszczędzać (chleb); wabić zwierzę do obory; wbić szpony w ofiarę (o jastrzębiu)’. — Formacje dewerbalne z suf. *-enti*, *-inti* i SO *gab-* ⇐ *geb-* < pie. *g^{h}eb^h- ʽchwycić, wziąć; dać’, zob. *gebė́ti*. Paralele apofoniczne: *laménti*, *lamìnti* ⇐ *lémti*, *lìmti*; *tapénti*, *tapìnti* ⇐ *tèpti*. Nieco inaczej LEW 126n. (s.v. *gabanà*). — Na istnienie frq. *gabstyti ʽchwytać’ wskazują dwie neoosnowy: 1° *gabst-*, por. *gabstà* ʽgarść, garstka (siana, słomy)’, ⇒ vb. denom. *gabstáuti* ʽbardzo chcieć, pragnąć, pożądać’; ze zmianą *ps* > *pš*[132]: *gãbštas* c. ʽchciwiec, sknera’, *gabštùs* ʽzręczny; chciwy, pazerny’, ⇒ *gabštáuti* ʽpragnąć za dużo, być chciwym’, 2° *gabs-* (reanaliza *gabs-sty-), por. *gabsnóti* ʽzbierać, skupiać’, ⇒ *gabsnẽlė* ʽgarstka (siana, koniczyny)’. — Wziąwszy pod uwagę znaczenie, trzeba sb. *gãbas* ʽchciwiec, sknera’ uznać za drw. wsteczny od *gãbštas*. — WSO *gob-* < *gāb-: żm. *gobinti* b.z.a. ʽnosić, przenosić’ (*Pasienais daug yra žmonių nešėjų,*

[131] Por. *Tuosgi nusidėjėlius... savisp pašaukia, ir karalystėn umžinon užgabena* SP I, 183$_{30}$ ʽTychże grzesznych ludzi... do siebie powoływa i do krolestwa wiecznego zaprowadza’.
[132] Por. *graibštýti* ob. *graibstýti*; *kapštýti* ob. *kapstýti*; *krapštýti* z *krapstýti.

kurie gobina į Žemaičius kantrobantus ʻNa pograniczu jest wielu przemytników, którzy przenoszą kontrabandę na Żmudź'). Osobno zob. *gobė́tis*, *góbti*.

gabùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻzdolny, sprytny', 2. ʻchciwy' — przymiotnik odczasownikowy z suf. *-u-* i SO *gab-* ⇐ *geb-*, por. *sugebė́ti* ʻpotrafić, zdołać, móc'. Paralele: *našùs* ⇐ *nèšti*; *važùs* ⇐ *vèžti*. — Drw. *gabùmas* ʻzdolność, uzdolnienie'.

gãdina 1 p.a. gw. ʻżmija', używane m.in. jako przekleństwo skierowane do krowy: *Stoj tu gãdina!* ʻStój, ty gadzino!' (Zs 18) — zapoż. z błr. *hádzina*, *-y* ʻżmija'.

gadýnė 1 p.a., *gadỹnė* 2 p.a. przest., gw. 1. ʻczas, pora' (*Išaušo gera gadýnė vaikščioti po sodą*), 2. *pikta gadynė* SD[1] «głod, fames» (syn. *badas*), 3. ʻgodzina' (war. *gadynà*), 4. ʻdobry czas, czas dostatku, bezpiecznego bytowania' (*Vasarą visiems gadýnė — šilta, gera!*). Zapoż. ze stbłr. *godína*, *-y* (SLA 73, LEW 127), por. błr. *hadzína*, *-y*. W odróżnieniu od bliskoznacznego *adynà* (zob.) wyraz został zapożyczony przed błr. spirantyzacją *g* w *γ*. Būga, RR I, 440 przyjmował prapokrewieństwo wyrazów lit. i słow.

gadìnti, *gadinù*, *gadinaũ* ʻpsuć, niszczyć, uszkadzać, demoralizować; kalać, zanieczyszczać' — causativum z suf. *-inti* i SO *gad-* ⇐ *ged-* do *gendù*, *gèsti* ʻpsuć się'. Paralele apofoniczne: *alsìnti* ⇐ *il̃sti*; *dangìnti* ⇐ *déngti*; *kankìnti* ⇐ *keñkti*. War. *gadýti*, *-aũ*, *-iaũ* ʻpsuć, niszczyć'. — SD: *gadinu* «fałszuię, corrumpo, vitio, adultero aliquid; gwałcę, violo, profano...» (syn. *ižbjaurinu*, *pasyliju*), «psuię co, corrumpo, vitio...», «pustoszę co, vasto, popular, vexo» (syn. *niekinu*), *gadinųs* SD[1] «zaraźliwy, razisty, pestilens, contagiosus» (syn. *prisimetųs*), *pagadìnti* ʻzepsuć, popsuć, uszkodzić', ⇒ *pagadinamas* SD «skazitelny, dissolubilis, corruptioni obnoxius», *pagadìntas* ʻzepsuty', SD[1] «zapowietrzony, infectus peste» (syn. *maran įžeistas*), SD «skażony, zepsowany, corruptus, vitiosus, profligatus», *pergadinti* DP ʻprzeszkadzać, przekazić, szkodzić'. Refl. *vočiu vežiu gadinuosi* SD «kanceruię się, cancro incestor». *gadint giminį* SD «kazirodztwem kogo zelżyć, incesto flagitio aliquem polluere, incestare aliquem», *gadinimas giminės* SD «kazirodztwo, incestus, incestum» (prawdopodobnie kalka z polskiego, por. *giminė̃* ʻród'; zob. też *kraujómaiša*). — Od *pagadìnti* pochodzi sb. postvb. *pagadas* SD[1], SD 1. «nakażenie, vitium» (syn. *papyktis*, *papiktinimas*) [ʻzepsucie, zniszczenie', SPXVI], 2. «niecnota, facinus, flagitium, crimen, maleficium» (syn. *piktybė*, *bjaurybė*, *bjaurus darbas*), 3. «psota, mollities, pollutio, lasciuia» [ʻcielesna żądza, cielesność, jurność', L.], syn. *bjaurybė*, 4. «skaza, corruptela, labes, pernicies» (syn. *pagadinimas*), 5. «skażenie, zepsowanie, corruptio, vitiositas» (syn. *pagadinimas*). Do tego gw. *pagadas* b.z.a. ʻuszkodzenie (w wozie), wada (u zwierzęcia)'.

gãdyti, *gãdiju*, *gãdijau* przest., gw. ʻgodzić skłóconych, doprowadzać do porozumienia; dać, pożyczyć', *išgãdyti* ʻpożyczyć, użyczyć' (*Išgãdykit man dalgės, eisiu šėko pasišienauti*), *pagãdyti* ʻdogadzać komu; pożyczać komu; jednać skłóconych', refl. *gãdytis* ʻdochodzić do porozumienia (po sprzeczce), jednać się z kim; nadawać się, być odpowiednim; wypadać, być stosownym', *susigãdyti* ʻzgodzić się (np. na cenę); pogodzić się'. Zapoż. ze stbłr. *godítь(sja)* (SLA 73n., LEW 127), por. błr. *hadzícь*, *hadžú*, refl. *hadzícca*, *hadžúsja*.

gãdnas, *-à* stlit., gw. 1. ʻgodny, wart czego, zasługujący na co' (*Ir gadnas esti darbinykas algas sava* MŽ 31_{12} ʻDignus est operarius mercede sua'), 2. ʻstosowny, odpowiedni, właściwy'. War *gadnùs* oraz *hadnas*, *hadnus*, *adnas* (por. paralele s.v. *adynà*). Zapoż. ze stbłr. *godnyj* (strus. *godьnyj*), por. błr. *hódny*, *-aja*, pol. *godny*. Zob. SLA 74, LEW 127, ALEW 277n. — Drw. *gadnystė*, *hadnystė* ʻgodność', *gadnumas*, *adnumas* ts.,

gagė́ti, *gãga*, *gagė́jo* ʻo gęsi: wydawać głos *ga ga ga*, gęgać' (*Žąsys kieme gãga*) — czas. dźwiękonaśladowczy. Z innym suf.: *gagénti* ʻgęgać': *Ko gi ten žąsys pas duris gagẽna?* Por. syn. *dadė́ti*, *dadénti*.

gaidė̃ gw. peior. ʽpanna z dzieckiem'. Niejasne. Por. *gaidỹs*.

gaĩdgystė ʽpora piania kogutów, świt' (war. *gaĩdgysta*). Forma kontrahowana z *gaĩdžiagystė*, co jest złożeniem członów *gaidỹs* ʽkogut' i *-gystė* ʽpianie' (n. act. na *-tė* od neopwk. *gys-* ⇐ *gýsti*, por. typ *pagaũtė*, *paslaptė̃*). SD <gaydźiagiste> «kuropoy, czas ktorego pieją koguty, gallicinium». — Z metatezą *-g-*: *gaĩdygstė*, *gaĩdykstė*. Z uproszczeniem grupy *-dg-*: *gaĩdysta*, *gaĩdystė*. — Drw. wsteczne: *gaĩdžiagės* f.pl. lub *gaidžiãgis* (*Trečiame gaidžiãgy reikdavo jau keltis* ʽPo trzecim pianiu należało już wstawać').

gaidỹs, *-džio* 4 p.a. 1. ʽkogut, kur', 2. przen. ʽsłaby człowiek; zadziorny człowiek, zawadiaka', 3. ʽkurek na dachu', 4. ʽkurek przy kotle, kran', 4. ʽkurek w karabinie'. SD: *gaidys* «kogut, kokot, kur, gallus, gallus gallinaceus», *giesti gaidys* «pieie kur, canit gallus», *gaidys romytas* «kapłun, capus, capo, gallus castratus» [ʽmłody kogut kastrowany']. Pb. *gai̯d-i̯i̯a-, formacja na SO *gaid-* do *gied-* / *gyd-*, por. *giedóti* ʽśpiewać', *pragýsti* ʽzapiać, zaśpiewać', *gaida* przest. ʽśpiewak, kantor'. Znacz. etym. ʽptak piejący, śpiewający'. Paralele onomazjologiczne: ros. *petúx* ʽkogut' ⇐ *petь* ʽśpiewać'; pol. gw. *piejak* ʽkogut' ⇐ *piejać ʽpiać'; nwn. *Hahn*, goc. *hana* ʽkogut' ⇐ pie. *kan-, por. łac. *canō*, *-ere* ʽśpiewam', stir. *canim* ts. — Drw. *gaidelis* SD «kurczak, kurek, pullaster», *gaidelis unt viršaus bažnyčios* SD «kurek na kościele, triton», *gaidelis ručnyčios* SD «kurek v rusznice, ingniarium bombardæ», *gaidė́nas* ʽkogucik', *gaĩdžius* ʽzawadiaka, awanturnik'. Cps. *gaĩdakienė* ʽniedowidząca kobieta' (por. *akìs*), *gaidãpešis* ʽktoś nierozgarnięty' (dosł. ʽkto skubie koguty', por. *pèšti*), *gaidapirštis* (zob. *pir̃štas*), *gaidašiùris* ʽgapa, gamoń' (por. *šiùrti*), *gaĩdgystė* (zob.), *gaĩdmigis* ʽkrótki sen' (dosł. ʽsen taki, jak u koguta', por. *mìgti*). — Odpowiednik łot. *gaîlis* ʽkogut' (właśc. ʽśpiewak') jest trudny do analizy, ponieważ pwk. †gai- nie ma oparcia w materiale bałt. Być może chodzi tu o przekształcenie formacji typu lit. *gaidỹs* drogą skrótu hipokorystycznego (⇒ *gai-*) i dołączenie suf. *-lis*, mianowicie jak w łot. *brālis*, lit. *brólis* ʽbrat' (por. ME I, 585). — N.m. *Gaidžiaĩ* 3x, *Gaidė̃liai* 7x, *Gaideliaĩ* 2x, *Gaideliškės* 2x, *Gaĩdžiupės*. N.rz. i n.jez. *Gaidỹs*, n.rz. *Gaĩdžiupis*.

gaidrùs, *-ì* 4 p.a. ʽjasny, pogodny', *gaidrà* ʽpogodne, bezchmurne niebo' — wyrazy te są dubletami szerzej znanych form *giedrùs* i *giedrà*. Pwk. *gaid-* można ująć jako intralitewski drw. na SO *gaid-* ⇐ *gied-*, zob. *giẽdras*. A może chodzi o formację analogiczną do syn. *skaidrùs*? — Vb. denom. *gaĩdrytis*, *-ijasi*, *-ijosi* ʽwypogadzać się' (*Jau gaidrijasi iš vakarų pusės, nebebūs lytaus*), stlit. prs. *-gaidro*: *nusigaidro* SD «wyiaśnia się, wypogadza się, differenat» (syn. *nusidaro*). Zob. też *gaĩsas* I.

gaidžiorýt gw. adv. ʽpopopojutrze', tj. za cztery dni — przysłówek wymieniony przez Otrębskiego (1934, 421) wraz z dwoma podobnymi: *kakorýt* ʽpopojutrze' i *vištosrýt* ʽza pięć dni'. Złożenie z I członem *gaidỹs* ʽkogut' w formie gen.sg. i II członem *rýt(as)* ʽjutro'. Motyw onomazjologiczny niejasny.

gaĩgalas 1. ʽkaczor, samiec kaczki', 2. ʽburczenie — o odgłosie dochodzącym z wnętrzności biegnącego konia' (*Šitam arkliui bėgant muša gaĩgalas*. *Jų drigantas gaĩgalą turi*), 3. przen. ʽpodobny do rozprysku ślad powstający po uderzeniu kamieniem w lód' (*Kokį gražą gaĩgalą užmušiau ant ledo*). Formacja na *-alas* od onomatopeicznej osnowy *gaig-* (*gaigėti, *gaigti), pierwotnie nazwa czynności, podobna np. do *plẽpalas* ʽpaplanina' ⇐ *plepė́ti* ʽpaplać', *čir̃škalas* ʽświergot' ⇐ *čir̃kšti* ʽświergotać' (por. GJL II, § 175). Konkretyzacja w formie nazwy ptaka znajduje paralelę w takich wyrazach, jak *bim̃balas* ʽgiez, ślep' (⇐ *bim̃bti* ʽbrzęczeć'), *tar̃škalas* ʽgrzechotka' (⇐ *tarškė́ti* ʽturkotać, terkotać'). — Do *gaig-* należy jeszcze *gaigoti* b.z.a. ʽbiadać, utyskiwać, żalić się', *gaigùs* ʽwybredny, kapryśny; niewytrzymały, słaby — o koniu'. Nawiązanie łot. *gaigals* ʽnurek', *gaigulis* ts., *gaigale* ʽgatunek mewy'. Z innym wokalizmem: stpr. *gegalis* EV ʽpewien ptak wodny,

Kleinetuecher [kleiner Taucher, Colymbus minor]’ (Trautmann 1910, 336, PKEŽ 1, 335n.). LEW 128 wciąga do porównania również ros. *gógolь* ‛ptak wodny nur, Bucephala’, pol. przest. *gogół*, *gogoła* ‛nur’ (SW I, 866), ale tutaj chodzi zapewne o twór od bałtyckiego niezależny. Zob. też ALEW 279. — Vb. denom. *gaigalúoti* 1. ‛wydawać głos podobny do kaczora, płakać’, 2. ‛o biegnącym koniu: wydawać odgłos zwany *gaigalas*’.

gailḗti, *gailiù*, *gailė́jau* ‛żałować, litować się, współczuć’, *pagailḗti* ‛pożałować, utulić w żalu’, *pagailiu* SD[1] «luto mi, compatior». Refl. *gailḗtis* ‛żałować, kajać się’, *gailiuosi* SD[1] «kaiam się, pœnitet me...», *gailiuos ažu nusidėjimus* SD[1] «pokutuię, resipisco, pœnitentiam ago», *pasigailḗti* ‛pożałować, okazać komu litość; ułaskawić (przestępcę)’, *pasigailiu* SD «lituię się nad kiem, lito mi kogo, żal mi go, misereor, miserescit me», syn. *susimilstu unt ko* (por. łot. *gaîlêt* albo *gaîlêtiês* ‛żarzyć się, jarzyć się; żartować, figlować’). Z innymi suf.: *gáilinti* caus. ‛rozżalać, rozrzewniać, zasmucać kogo; współczuć komu’, *įgailintas* SD «rozdrażniony, irritatus, exasperato animo», *pagailóti* ‛pogładzić, popieścić (o kogucie, gęsiorze)’. Czas. denominatywny od adi. *gailùs*, por. LEW 128n. — Nomina: *gaĩla* sb. ‛żal, litość, szkoda’ (*Mán jõ gaĩla* ‛Żal mi go’. *Kaĩp gaĩla!* ‛Jaka szkoda!’), *gaila žvėris* SD «jędza, lamia» (syn. *gailinykė*), *gaĩlas* sb. ‛ból, żal’, *gailė̃* SD «pokuta», *gailesỹs* a. *gaĩlesis* ‛żal, skrucha’, *gáilesta* a. *gaĩlestis*, *gáilestis* f. ‛żal’ (⇒ *gailestáuti* ‛żałować, boleć nad czym, ubolewać’), *gailìngas* ‛miłosierny, litościwy; żałosny’, *gailinykė* SD «jędza, lamia», *gáilysta* ‛żałość’, *gailystė* SD «żal, pœnitentia, dolor» (⇒ *gáilystoti* ‛żałować’, *gailystoju ko* SD «żałuię czego»), *gailius* przest. ‛pokuta’, *pagailà* ‛politowanie, litość’ (⇒ *pagaĩliai* adv. ‛żałośnie’), *pasigailḗtinas* ‛pożałowania godny, budzący litość’. Cps. *gailiaširdis* ‛miłosierny, litościwy, współczujący’ (por. *širdìs*).

gailùs, *-ì* 4 p.a. 1. ‛cierpki, gorzki (o pieprzu), jadowity, piekący, gryzący (o dymie, mydle), palący (o słońcu, cebuli, rzodkiewce)’, 2. ‛chłodny, zimny (o rosie, o poranku)’, 3. ‛mściwy’. War. *gáilus*, *-i*. SD[1] *gailus* «dziki, ferus, bestialis, immanis, indomitus» (syn. *smarkus*). Odnowienie formacji o sufiksie *-a-*: stlit. *gaĩlas*, *-à*, m.in. SD «jadowity, venenatus, virulentus; okrutny, crudelis, truculentus...; rozjadły, rabiosus, stimulatus rabie, efferati animi; srogi, surowy, seuerus, trux, trunculentus», DP ‛żałosny, szkodliwy’. Spokrewnione z przysłówkiem psł. *dzělo ‛mocno, silnie’, por. scs. *dzělo*, *zělo* ‛σφόδρα, λίαν’ (strus. *zělŭ* ‛silny, gwałtowny’), słń. *zelô* ‛bardzo’, ros. przest. *zeló*, stczes. *zielo* ts., < pbsł. *gai̯la- (BSW 75). Wyraz pbsł. kontynuuje pie. *g^{h}oi̯-lo-, por. stwn. *geil* ‛zuchwały, gwałtowny, arogancki’ < pgerm. *gaila-. Zob. IEW 452, REW I, 452, Snoj 2003, 853, Heidermanns 1993, 226, Derksen 2008, 138. — Drw. *gailinykas* SD «okrutnik, tyrannus (syn. *baisinykas*, *smarkinykas*), *gailúokim* adv. < *gailù akìm* dosł. ‛oczom przykro’ = ‛pali w oczy’, np. od zapachu cebuli, chrzanu (Otrębski 1934, 426). Vb. denom. *gailauti*: *gailauju* SD «bestwię się, ferocio; srożeię, grassor, sævio», *gailḗti* (zob.), *gáilintis*: *gailinuosi unt ko* SD «okrutnieię, exuo hominem vel humanitatem, ferus fio» (syn. *baistu*), «pastwię się nad kiem, sævio in aliquem, debachari & graffari...», «srożę się, facio me ferocem».

gaimìnti, *gaiminù*, *gaiminaũ* gw. ‛dopomagać do wzrostu, do rozwoju, hodować, chować (o dziecku, bydlęciu, lesie)’ — formacja kauzatywna z suf. *-inti* i innowacyjnym SO *gaim-* ⇐ *gim-* (⇐ *gem-* ‛rodzić się’), zob. *gìmti*. Paralele apofoniczne: *dáilinti* ⇐ *dil-* ⇐ *del-*; *gáirinti* ⇐ *gir- ⇐ *ger-. — *įgaimìnti* ‛zasadzić, żeby rosło’, *apgaimìnti* ‛utuczyć (gęś)’, *atgaiminti* stlit. ‛ożywić’: *atgaiminą̨sis tikėjimas* DP ‛ożywczy’ (o wierze w Boga). Refl. *gaimìntis* ‛rozmnażać się’, *įsigaimìnti* ‛zaopatrzyć się w coś, nabyć, sprawić sobie coś’, *nusigaimìnti* ts. Nomen: *gaĩmaras* ‛kto marudzi, mitręży czas; niejadek, zdechlak’.

gáinioti, *gáinioju*, *gáiniojau* ‛pędzać, ganiać’ (war. *gainióti*), *išgáinioti* ‛rozpędzić, rozegnać’, *nugáinioti* ‛odegnać; zmęczyć ciągłym popędzaniem; zgubić’, *sugáinioti* ‛zapędzić (bydło) do obór’, przen. ‛pojąć, zrozumieć’. Odpowiednik łot. *gaĩņât*, *-āju* ‛pędzać,

ganiać, odganiać'; z innym suf.: *gaînît, -u, -ĩju* ts. (Endzelīns, DI II, 644n.). Drw. iteratywny z suf. *-ioti* i innowacyjnym SO *gain-*, urobionym od SZ *gin-* jako redukcji z *gen-*, por. *genù, giñti* 'gnać, pędzić'. Zob. Būga, RR I, 295 (ze wskazaniem paraleli w postaci *trainióti* ⇐ *trìnti*), Stang 1966, 121). W kwestii akutu zob. Būga, RR II, 475n., Derksen 1996, 298n. SO *gain-* stanął obok starszego *gan-*, por. *ganýti*, *ganióti*. W obrębie pierwiastków typu *TeR* / *TiR* najbliższą paralelą dla *gáinioti* jest *skáinioti* (zob.). — War. *gein-*: *geinióti* 'pędzać, ganiać' — zmiana *ai* > *ei* jak np. w *skreidìnti*, *šeivà*, *teiráutis*. Osobno zob. *geinỹs*.

gáirinti, *gáirina*, *gáirino* '(o wietrze) mocno dąć, wiać świszcząc, wyć' (syn. *gãrinti*, zob. s.v. *gãras*), *išgáirinti* '(o wietrze) rozruszyć, rozwiać, przewrócić, powalić; (izbę) wywietrzyć, wystudzić', *nugáirinti* 'wywiać, wywiewać' (*nugáirintas véidas* 'twarz ogorzała od wiatru'). Formy prewerbialne wskazują na causativum z suf. *-in-* i innowacyjnym SO *gair-* od *gir- (SZ do *ger- / *gar-, zob. *garė́ti*). Dyftongiczna postać SO *gair-* należy do serii *gaimìnti* ⇐ *gim-*; *káirinti* ⇐ *kir-*; *spairìnti* ⇐ *spir-*. — Nomina: *vė́jo ãtgairė* a. *ãtgaira* 'strona, z której wieje wiatr, nawietrzna', *vė́jo pagáira* 'podmuch wiatru', *vė́jo pagáirė* 'miejsce na wietrze' (*stovė́ti vė́jo pagáirėje* 'stać na wietrze'), *gáirė* a. *gaĩrė* 'wiecha, tyczka (na polu, łące); wzniesienie; wieża widokowa; miejsce na wietrze; powiew wiatru, przewiew, przeciąg, wydmuch' (zapewne jest to drw. wsteczny od formacji prefigowanej), *ùžgairė* 'miejsce osłonięte od wiatru' (*Kai šalta, tai i zuikiai lenda į ùžgaires*). — Zdaniem Kabašinskaitė i Klingenschmitta (*Balt* XXXIX:1, 2004, 77-84) osnową rzeczownika *gáirė* miałby być przymiotnik pb. *gai-ra- < pie. *g^{h}ai̯-ro-, spokrewniony ze stir. *gaith* 'wiatr' < *gai̯tā- < pie. *g^{h}(h$_2$)ái̯-tah$_2$- (por. gr. *χαίτη* f. 'długie, luźne, rozpuszczone włosy; grzywa konia').

gaĩsas I 1. 'łuna wschodzącego lub zachodzącego słońca; łuna pożaru na niebie, na horyzoncie' (war. *gaisà*), 2. 'pożar' (*Vyrai, einam gaĩso gesint*), 3. 'zorza polarna' (*Kai kada žemiuose pasirodo gaĩsas*). Przez degeminację z *gais.sas, to z *gait-sas < *gaid-sas, por. ŽD 310, LEW 128. Pwk. *gaid-* jak w *gaidrùs*, *gaidrà*.

gaĩsas II 'przestwór, powietrze' — zapoż. z łot. *gàiss* 'powietrze, atmosfera; pogoda', *gaisā* adv. 'w powietrzu, nad ziemią' (zob. Urbutis 2009, 294). DLKŽ 160 niesłusznie włączył *gaĩsas* II do hasła *gaĩsas* I.

*__gáisas__, *gáisa — rzeczowniki zaświadczone pośrednio przez zwroty przysłówkowe, por. 1. gw. *vienu gáisu* 'jednym tchem (przybiec), bez wytchnienia, bez przerwy, bez ustanku, ciągle (płakać, o dziecku); od razu, za jednym zamachem' (skostniała forma instr.sg. m. od *gáisas), 2. gw. *visa gáisa* 'w pośpiechu, bez wytchnienia' (skostniała forma instr.sg.f. od *gáisa). Osnowne rzeczowniki miały budowę *gái-sas, *gái-sa, podobną do łot. *gàita, gaĩta* 'chód, sposób chodzenia, bieg (koński)', od czego adv. *vienā gaitā* 'za jednym zachodem, za jednym razem; ciągle, ustawicznie'. Ponieważ w wypadku *gàita* chodzi o drw. od neopwk. *gai-* ⇐ prs. *gãju* (zob. *góti*), przyjmiemy, że i na gruncie litewskim funkcjonował neopwk. *gai-*, pochodzący od prs. *góju* < *gāi̯ō. Jako znacz. etym. *gái-sas można przyjąć 'tok, bieg, ciąg (czynności), trwanie (stanu)'. Por. *gausà* ⇐ *gáuti* (GJL II, § 355). — Synonimami zwrotu *víenu gáisu* są formacje z neosuf. *-sm-* i *-st-*, por. *víenu gáismu* 'w jednej chwili' (*Vienu gáismu atsudūriau namie*), *víenu gáistu* 'wnet, od razu; bez przerwy' (*Vienu gáistu jis atbėgo*).

gaisinti, *gaisinu*, *gaisinau* hapaks stlit. 'tłumić, gasić', por. *Širdis mūsų piktąsias sutrinki, akmeningas tu pats išmankštinki, ir erškėčiai vietos te neturi, kurie gaisina mūsp tava žodį* PK 184$_{26-27}$ 'Opokę serca naszego wyraź, namiętności nasze też w nas zagaś, i ciernie ono niech miejsca nie ma, ktore nasienie twe w nas potłumia'. Formacja kauzatywna z suf. *-inti* i innowacyjnym SO *gais-* od *gis-* (SZ do *ges-* 'gasnąć', zob. *gèsti* II). Paralele

apofoniczne: *maitìnti* ⇐ *mit*-; *kaišýti* ⇐ *kiš*-; *páišyti* ⇐ *piš*-.

gaisma b.z.a. żm. ʽśpiew, śpiewanie’ (Dowkont). Sufiks jak w *vėsmà* ⇐ *vė́s(ti)*, *prasmà* ⇐ *pràs(ti)*. Morfem *gais*- stanowi allomorf na SO do neopwk. *gies*-, por. *gíesti* 3 os. prs. atemat. ʽśpiewa’ (zob. też hasła *giesmė̃*, *giẽsena*). — Derywację *ai* ⇐ *ei / *ie* ilustruje np. stosunek *švais-à* ⇐ *šviẽs-ti*. Starszy allomorfizm *gaid*- : *gied*- zachodzi np. między formami *gáida* ʽmelodia’ i *gíedu* ʽśpiewam’ (zob. *giedóti*).

gaĩsras 1. ʽpożar, palenie się budynku, lasu’, 2. ʽłuna wschodzącego lub zachodzącego słońca’, 3. ʽpoświata księżycowa, noc księżycowa’ — denominativum na -*ra*- od *gais*- jak w *gaĩsas* ʽłuna na niebie, łuna pożaru’ (zob. s.v.). Osnowę *gaĩsas* przyjmuje też ALEW 282. Inaczej ŽD 301: analiza *gaid-sra- (do *gied*- / *gaid*- jak w *giẽdras*, *gaidrùs*). — Z innymi suf.: *gaisrà* ʽłuna, zorza’, *gaĩsrės* f.pl. ʽłuna brzasku lub zachodu słońca; łuna pożaru’. — Drw. *gaĩsrininkas* ʽstrażak’, *gaisrùs* ʽpłonący; czerwony’, cps. *gaisrãvietė* ʽpogorzelisko’ (por. *vietà*). Por. n.m. *Gaisriaĩ* 2x. — War. gwarowe: 1° z insercją *t* do grupy *s*-*r*: *gaĩstras* ʽpożar’, ⇒ *gaistrìnis vė́jas* ʽtrąba powietrzna, bardzo silny wir powietrzny, zrywający dachy’, 2° z udźwięcznieniem *i̯*-*st*-*r* > *i̯zdr*: *gaĩzdras* ʽłuna pożaru’ (por. *žaĩzdras* z *žaistras < *žaisras; *kémzras* z *kemsras); ⇒ vb. denom. *gaizdrė́ti* ʽświecić, lśnić, błyszczeć’. Inaczej ŽD 301 i Urbutis 1981, 105: *gaĩzdras* < pb. *gaid-dra-.

gaisùs, -*ì* 4 p.a. gw. ʽodznaczający się szybkim wzrostem (drzewo, krzew, roślina)’ — przymiotnik derywowany od neoosn. *gai*- (⇐ *gajùs*, zob.) formantem -*sus*. Ten ostatni należy oznaczyć jako neosufiks, ponieważ został wyabstrahowany z takich wyrazów na -*sus*, które urobiono jako adi. na -*us* od sb. z suf. -*sa*-, -*sā*-, np. *baisùs* ʽstraszny, okropny’ ⇐ *baisà*, *narsùs* ʽśmiały’ ⇐ *narsà*, *nar̃sas*.

gaišìnti, *gaišinù*, *gaišinaũ* 1. ʽprzeszkadzać’, 2. ʽzużywać bez potrzeby (np. sól), trwonić (pieniądze, majątek), marnować’, 3. ʽzgubić, zapodziać’, 4. ʽpsuć, niszczyć’, 5. ʽtępić (muchy), trzebić’, 6. ʽdoprowadzać do poronienia, usuwać ciążę’, 7. ʽmorzyć głodem’. DP ʽzburzyć, zniszczyć, zgładzić, spustoszyć, rozszafować, rozproszyć, wytracić, wyniszczyć’. Odpowiednik łot. *gàisinât*, -*ãju* ʽmarnotrawić, trwonić’. Causativum na -*inti* od *gaĩšti* ʽniknąć, zdychać’ (zob. s.v.). Pierwotnie było to chyba causativum na SO, *gaišyti od *giš- / *geiš-. Por. *naikìnti* ⇐ *nỹkti*; *jaukìnti* ⇐ *jùkti*; *alsìnti* ⇐ *il̃sti*.

gaĩšti, *gaištù* (*gaiš-stu), *gaišaũ* 1. intr. ʽzdychać, padać; niknąć, znikać; chudnąć, mizernieć’, 2. tr. ʽmarnować, trwonić; mitrężyć, tracić czas na darmo’. Odpowiednik łot. *gàist*, *gàistu*, *gàisu* ʽznikać, przechodzić, przemijać’. Cps. *apgaĩšti* DP ʽomdlewać’, *apgaištu* SD «mdleię, mdło mi, omdlewam, deficio viribus, linquor animo» (syn. *apalpstu*), *išgaĩšti* DP ʽzginąć, zniknąć, zniszczeć’, *nugaĩšti* ʽzdechnąć’, *pragaĩšti* ʽ(czas) zmarnować, stracić’, *sugaĩšti* ʽzmitrężyć czas, zmarnieć, zdechnąć’. Brak alternantów SE †gieš- / †geiš-, SZ †giš- / †guš-. Najprawdopodobniej czas. quasiprymarny z wokalizmem *ai* uogólnionym z prs. iter.-caus. *gaišyti, zob. *gaišìnti* (por. *baĩgti* ⇐ *baigyti, *káišti* ⇐ *kaišyti). Bez jasnych nawiązań zewnętrznych. Por. LEW 129, gdzie sprzeciw wobec zestawienia z łac. *haereō*, -*ēre* ʽtkwić w czym, przylegać’ (wyraz łac. nadal czeka na objaśnienie, zob. de Vaan 2008, 278). Wspólny z *haereō* etymon postuluje na nowo ALEW 283. — Drw. *gáiščioti* ʽurywczo wdychać powietrze, łkać, szlochać; konać, umierać’, *gaišìnti* (zob.). Nomina: *vė́jo ãtgaiša* ʽpodmuch wiatru’, *ãtgaišis* ʽwietrzne miejsce, przeciąg’, *gaĩšas* ʽmitręga, strata czasu’, *gaišatìs* f. ts. (por. *degatìs*, *genatìs*), *gaiščius* SD «niszczenie, consumptio» (syn. *gaišinimas*, *naikinimas*), *gaiščių kam ažuduomi* SD «bawię kogo długo, diutius aliquem moror, teneo, tardo...» (syn. *trukinu*, *gaišinu*, *karšinu*), *gaišmà* ʽpowolność, mitręga’ (por. *bradmà*, *šarmà*), *gaĩštas* a. *gaištìs* f. ʽmitręga’, *išgaišimas* DP ʽspustoszenie’, *išgaišinỹs* ʽdziecko niedonoszone, wcześniak’, *išgaištis* DP ʽniedostatek’, *negaĩštant* adv. ʽniezwłocznie, bezzwłocznie’

(skostniałe ptc. prs. act.), *pragaištìs, -iẽs* f. ʽnieszczęście, zguba, klęska'. Ze zmianą *ai* > *ei*: *geišamà* ʽkoniec, śmierć'.

gaivénti, *gaivenù*, *gaivenaũ* gw. ʽcucić zemdlałego, pijanego, pobitego', por. *Girtą gaivẽna. Teip buvo primuštas, kad vos beatgaivẽno*. Refl. *atsigaivénti* ʽocknąć się, oprzytomnieć' (*Abu vyru atsigaiveno*), *iššigaivénti*: *tuo iššigaivenu* SD «wychowam się tym, wyżywię się, meam tenuitatem hoc censu sustentare» (syn. *pasipeniu*). Jest to paralelny do *gaivìnti* (zob.) derywat od neoosn. *gaiv-*. Por. oboczność sufiksalną *graudénti* : *graudìnti* ʽwzruszać', *šokénti* : *šokìnti* ʽbrać do tańca'.

gaivìnti, *gaivinù*, *gaivinaũ* ʽcucić, przywracać do przytomności, orzeźwiać' (*Gaivink apalpusį, apraudok numirusį* ʽOcuć omdlałego, opłakuj umarłego'). DP ʽuzdrawiać, uleczyć', *gaivinu* SD «czerstwię, vegeto», *atgaivìnti* ʽożywić, wskrzesić', DP ʽożywić, ożywiać', SD «krzezwię, refocillo» (war. gw. *atgeivinti*). Refl. *gaivinuosi* SD 1. «czerstwieię, vegetor, vigeo» (syn. *drūtinuosi*, *stropstu*, *stropyn eimi*), 2. «żyię czym, żywię się», ⇒ *gaivinimas* SD «czerstwienie, vegetatio», *atsigaivinu* SD «odżywiam się, reparro, reficio, recreo vires, reficio me». Czas. *gaivìnti* nie może stać w związku z prymarnym czas. *gýti* ʽgoić się, zdrowieć', ponieważ sufiks kauzatywny ma postać *-inti*, nie zaś *-vinti*; segment *-v-* musi więc należeć do osnowy. Wypada przyjąć, że *gaiv-* jest alternantem na SO w stosunku do neoosnowy *gyv-*, i że ta powstała z metanalizy *gýv-as* ⇐ *gývas* adi. ʽżywy'. Podobnie łot. *dzîv-inât* ʽcucić' utworzono od neoosnowy *dzīv-* ⇐ *dzîvs* ʽżywy'. Znacz. etym. ʽsprawić, żeby odżył, żeby żył, żeby był żywym'. Paraleli dla dyftongicznego stopnia *o* typu *gaiv-* dostarczają takie causativa i iterativa, jak *gaimìnti* ⇐ *gim-*; *káirinti* ⇐ *kir-*; *spairìnti* ⇐ *spir-*[133]. Leskien 1884, 273 niesłusznie wywodził *gaivìnti* od adi. *gaivùs*. — Inne drw. werbalne od neoosn. *gaiv-*: *atgaivė́ti* ʽodżyć, powrócić do życia' (war. *atgáivėti*, *atgéivėti*), *gaivė́tis* refl. ʽożywać, wracać do przytomności' (war. *gáivėtis*, *géivėtis*), *atsigaivė́ti* ʽodżyć'; *gaĩvelėti* ʽdawać (słabe) oznaki życia' (*Papjautas gaidys vos gaivelėja*), *atgaĩvelėti* ʽocucić', *atsigaĩvelėti* refl. ʽocknąć się, wyzdrowieć, ożywić się'; *gaivénti* (zob.), *gaivinė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽchodzić ledwie żywym, niedomagając', *gaivóti* ʽdawać oznaki życia'. — Drw. nominalne: *atgaivà* ʽodrost, odrośl', *atgaivìngas* ʽorzeźwiający', *atgaivinimas* SD «wskrzeszenie umarłego», *ažgaivintas* SD «ożyły, zmartwychwstały, rediuiuus», *gaivà* ʽożywienie (wiosenne), żywotność (ciała), zdrowie organizmu', też bot. ʽłoczyga pospolita, Lapsana', *gáivala* c. ʽnędzarz' (*Tokie gáivalos — neturi ko valgyti, o tingi dirbti*), *gaĩvalas* ʽżywe stworzenie; słaba istota; siła przyrody, żywioł, przejaw siły przyrody; środowisko życiowe (np. ptaka)', *gamtõs gaivalaĩ* pl. ʽżywioły natury', *patámsių galvalaĩ* pl. ʽmęty społeczne, siły destruktywne' (⇒ *gaĩvališkas* ʽżywiołowy, spontaniczny'), *gaĩvastis* ob. *gaĩvestis* ʽżycie' (*Nebe kiek to gaĩvasčio jam beliko*), *gaĩvena* c. ʽchuda, mizerna istota', *gaivìnamas* ʽorzeźwiający, ożywczy' (ptc. prs. pass. na *-ma-*), *gaivìnamasis gė́rimas* ʽnapój orzeźwiający', *gaivìngas* ʽożywczy, np. promień słońca, deszcz', *gaivỹs*: *Galvijų gaivỹs*, t.y. *būrys* ʽStado bydła', *gaivystė* SD «czerstwość, viuacitas, vigor», *gaivùmas* ʽożywienie', *gaivùs* ʽrzeźki, ożywczy, orzeźwiający', SD «czerstwy, vegetus, viuax»[134], *pagáiva* a. *pagáivė* ʽgwałtowny prąd powietrza, przewiew, przeciąg' (por. *pagáira*). Cps. *gaĩvakaras* ʽsłabowity, wątły' (por. *kárti*

---

[133] Brak wzmianki o czas. *gaivìnti* w ŽD i w LEW 154, s.v. *gýti* (tu wspomniano tylko *gaivė́tis*, *gaivùs*, *gaivìngas*, ale bez komentarza słowotwórczego). — GJL II, § 680 wymienia *gaivìnti* z uwagą: «Niewątpliwie o tym samym pierwiastku, co w *gyvénti* m.in. ʽżyć'». Z kolei *gyvénti* GJL II, § 675 opisuje jako drw. od *gýti*, argumentując, że bezpośrednią osnową była tu nie forma infinitiwu, lecz forma prs. z suf. *-va-*, *gyva ʽżyje', porównywalna ze scs. *živǫ* do *žiti*, stpol. *żywę* do *żyć*. Trzeba zauważyć, że praesens o postaci *gyva nie znajduje potwierdzenia w materiale bałtyckim.

[134] Monografia Ambrazasa 2000 uwzględnia jedynie trzy spośród wymienionych tu nominów, mianowicie *gaĩvalas* (§ 404), *gaĩvastis* (§ 51) i *gaĩvestis* (§ 56). I wszystkie trzy traktuje jako formacje denominalne odpowiednio na *-alas*, *-astis*, *-estis*, ni słowem nie napomykając o tym, skąd się wzięła osnowa *gaiv-*.

I), ze zmianą *ai* > *ei*: *geĩvakaras* c. ʽsłaby, ledwie żywy’ (syn. *gývakaras*), *negéiva* c. ʽdziecko niejadek’ (może dostosowanie do nazw osób na *-eiva*, por. *mušéiva*, *gudréiva*, *puošéiva*).

gaĩžės, *-ių* f.pl. przest., gw. ʽgacie, kalesony, Unterhosen’. Niejasne. Por. ALEW 284.

gáižėti, *gáižėja*, *gáižėjo* gw. ʽzanieść się płaczem, płakać do utraty tchu, stracić oddech (o bezdechu dziecinnym)’, np. *Vaikas gáižėti užgáižėjo*, t.y. *užsirėkė, užgarėjo, uždyko, kad nuomaris užpuolė*. Niejasne. Vb. denominativum od adi. *gaižùs*?

gaižùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽniesmacznie kwaśny, cierpki, gorzki, mdły’, 2. ʽgryzący (o dymie)’, 3. ʽwybredny w jedzeniu, kapryśny’ (war. *gaižas*), 4. ʽzgorzkniały, zniechęcony, zły’, *įgaižùs* ʽnaprzykrzający się, dokuczliwy’. Dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SO *gaiž-* ⇐ *giež-* / *giž-*, por. *giẽžti* ʽpiec, palić w ustach’. Odpowiednik łot. *gaizs* ʽnieprzyjemny, gorzki, gryzący, kwaśny, o złym smaku’ (z innym suf. *gaisls* ʽwściekły — o psie’). Paralele: *bangùs* ⇐ *biñgti*; *našùs* ⇐ *nèšti*; *smarkùs* ⇐ *smeȓkti*. — Drw. *gaĩžalas* ʽcierpki, kwaśny, niesmaczny płyn a. jedzenie’, *gaĩžena* c. ʽdziecko niejadek; niedomagający, słaby człowiek’, *gaižulỹs* ʽgorzkość, gorycz’, *gaižuõklis* ʽdziecko niejadek; ktoś wybredny, kapryśny’, *pagáiža* ʽzłość, kłótnia’. — Vb. denom. *gaĩžti*, *gaĩžta* (*gaiž-sta), *apgaĩžo* ʽrobić się gorzkim — o mleku’, *gaižė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽpalić, drapać w gardle (od goryczki)’, *apgaižė́ti* ʽskwaśnieć, zgorzknieć’, *gaižúoti* ʽokazywać upór, kaprysić, grymasić’.

gajùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽszybko gojący się (o ranie)’, 2. ʽszybko zdrowiejący’, 3. ʽodznaczający się dobrym zdrowiem; odznaczający się dużą żywotnością, wytrwałością (człowiek, zwierzę), szybkim wzrostem (drzewo, krzew, roślina)’, 4. ʽnie dający się łatwo zabić’. Dewerbalne adi. na st. *o*, *gaj-V*, urobione od SZ *gij-V* jak w *gijaũ*, prt. do *gýti* ʽgoić się, zdrowieć’ (zob. s.v.). Paralele: *bajùs* ⇐ *bijójo*; *rajùs* ⇐ *nurìjo*; *sajùs* ⇐ *sijójo*; *vajỹs* ⇐ *nuvìjo*. Chodzi tu o drw. apofoniczny od innowacyjnej osnowy werbalnej, która powstała w warunkach hiatu lrg. (por. Smoczyński 2003a, 20, 39). Nieścisłe jest stwierdzenie w ALEW 284, jakoby *gajùs* było derywatem od *gýti*. Wątpliwy jest wywód *gajùs* wprost z pie. formacji na SO, *g^{u}oi̯h_3-ó-, za czym opowiedzieli się NIL 185 i Derksen 2008, 173 (rekonstrukcja: *$g^{u}h_3$oi-o-?). — Inne formacje na SO *gaj-V*: *atgajà* a. *ãtgaja* ʽodrost, odrośl; orzeźwienie’ (war. *atãgaja* ʽodrośl’, też bot. ʽrozchodnik wielki, Sedum maximum’), *ãtgajis* ts., *ãtgajus* a. *atgajùs* ʽprzewiew; otwór dla dostępu powietrza (do piwnicy, beczki); świeże powietrze’, *be jokio atgajaũs* adv. ʽbez żadnej przerwy’, *atgajùs* ʽświeży (o powietrzu), orzeźwiający (o wietrze); odporny, wytrzymały’, *gajùkas* 1. ʽmała rybka a. robak jako przynęta na szczupaka’, 2. bot. ʽkocanki piaskowe, Helichrysum arenarium’ (o leczniczych właściwościach), *gãjus* 1. ʽokres bujnego wzrostu (zboża)’, 2. bot. ʽaloes, Aloe’ (o zastosowaniu leczniczym, m.in. do gojenia ran). — Od *gaj-* derywowano vb. denominativa: *atsigajė́ti* ʽwrócić do (pełni) sił, do zdrowia’ (*išgajė́ti* ʽwygłodnieć’, *gajė́ti* ʽgłodować’), caus. *užgãjinti* ʽwycieńczyć zwierzę (marnym żywieniem)’. — Odpowiednikiem osnowy *gaj-V* na gruncie słowiańskim jest czas. *gojiti ʽpowodować, że ktoś, coś żyje, umożliwiać życie’ ⇐ *žiti ʽżyć’, por. sch. *gòjiti* ʽkarmić, odżywiać, tuczyć’ (gw. ʽleczyć, uzdrawiać’), ros. gw. *góju*, *góitь* ʽleczyć rany, otaczać troską, dobrze karmić’, czes. *hojím*, *hojiti* ʽleczyć, zwł. rany’, pol. *goję*, *goić* ʽleczyć, opatrywać rany, wrzody, powodować zabliźnienie się miejsc skaleczonych’ (przest. też ʽkarmić, tuczyć’), por. BSW 75, REW I, 284, Boryś 2005, 170. Nie wiadomo jednak, czy chodzi tu o formację odziedziczoną (caus. o formie pie. *g^{u}oi̯h_3-éi̯e- nie ma nawiązań poza słowiańskim, zob. LIV^2 215), czy raczej o innowację wewnętrzną, mianowicie drw. apofoniczny od psł. prs. *žĩj-ǫ ʽgoję się’ (por. orm. *keam* ʽżyję’ < *gii̯āmi).

gãlas ʽkoniec, kres, zakończenie; śmierć’, *gãlą gáuti* ʽzginąć, umrzeć, skończyć się’, *gãlą padarýti* ʽwykończyć, zabić’, *Eĩk po galaĩs!* ʽidź do diabła!’ Odpowiedniki bałt.: łot. *gals* ʽkoniec, szpic, wierzchołek’, też ʽokolica’ (*mūsu galā* ʽw naszej okolicy’); stpr. *gallan*

obl.sg. ʽśmierć’, *golis* EV ʽTot [der Tod]’. Rekonstrukcja: *gᵘolH-o-, drw. na st. *o* od pie. *gᵘelH- ʽprzeszywać’ (LIV[2] 207), zob. *gélti*. Etymologicznym znaczeniem wyrazu *gãlas* było pewnie ʽspiczasty koniec, kłujący czubek’, por. łac. *punctum* ʽukłucie, punkt’ ⇐ *pungō* ʽkłuć, ranić’. Zob. BSW 83, LEW 130. — Drw. *atãgalias* ʽodwrotny’, *atgal̃* (zob.), *ãtgalis* ʽresztka’ (⇒ *atgalìnė dešrà* ʽkiełbasa zrobiona z resztek mięsa’), *atgalỹs* ʽdrobiazg; marny kawałek gruntu’, *begál* adv. ʽbardzo wiele, bardzo dużo’ — z apokopowania zwrotu *be gãlo* ʽbez końca’ (⇒ *bẽgalė* ʽbezmiar, ogromna ilość’, *begalìnis* ʽnieskończony, bezkresny’, *galinis* SD «palec mały, digitus minimus, auricularis»), *galiáusias* ʽkońcowy, ostatni, ostateczny’, *galóp* a. *galõp* adv. ʽku końcowi, pod koniec, w końcu’ (dawniej all.sg. *galópi* ʽku końcowi’), *galù* a. *galuĩ* praep. ʽna końcu’, *galùtinas* ʽkońcowy, ostateczny’, *galutìnis* ʽbędący na końcu; ostateczny, nieodwołalny’, DP *iki gali* adv. ʽaż do końca’, SD *ne iki gali* adv. «nie do końca, non ex toto», *negalas* SD «nieskończoność, infinitio, infinitas» (por. łot. *negals* ʽnieskończoność, ostateczność; nieszczęście’), *nẽgalės* f.pl. żm. ʽwielka ilość czego, mnóstwo, masa’ (*Musių nẽgalės priviso*), *nuogaliaĩ* adv. ʽjedno po drugim, po kolei, nic nie opuszczając; stale, wciąż’, *pagalỹs* (zob.). — Cps. *drūtgalỹs* ʽgrubszy koniec’ (por. *drū́tas*), *gãladelčis* (zob. *deltìs*), *galadiẽnis* a. *gãladienis* ʽkto dożywa swych dni; leń’ (por. *dienà*), *gãlamaišis* ʽco pozostało na dnie worka; niewielka ilość’ (por. *maĩšas*), *gãlavagis* ʽniezorany koniec pola; poprzeczna bruzda’ (por. *vagà*), *galùdirvis* ʽskraj pola’ (por. *dirvà*), *galùgalvis* ʽwezgłowie łóżka’ (por. *galvà*), *galùkaimis* ʽskraj, koniec wsi’ (por. *káimas*), *kójagalis* a. *kójgalis* ʽczęść łóżka, gdzie kładzie się nogi’ (por. *kója*), *laibagalỹs* ʽcieńszy koniec’ (por. *láibas*), *pastùrgalis* ʽtył, tylna część’ (por. *pãsturas* s.v. *pãstaras*), *pirmagalỹs* ʽprzód, przednia część, przodek wozu’ (por. *pìrmas*), *senagalỹs* 1. ʽksiężyc w ostatniej fazie’, 2. ʽgrubszy koniec, np. drzewa’ (por. *sẽnas*), *storagalỹs* ʽgrubszy koniec, np. kłody, belki’ (por. *stóras*), *tvirtagalỹs* ʽdolna część włókna lnianego’ (por. *tvìrtas*). — Vb. denom. 1. *galaútis* ʽmęczyć się’, *išgaláuti* ʽwykończyć, wykarczować’, *nugaláuti* ʽzabić’ (dosł. ʽwykończyć’), 2. *negaláuti* stlit. ʽniedomagać, być chorym, cherlać’, 3. *galúoti* ʽmęczyć, dręczyć, mordować’, *galúotis* ʽmęczyć się, mordować się’, *negalúoti* ʽniedomagać’. — Z innym suf.: stpr. *gallintwei* ʽzabić’, dosł. ʽuśmiercić’ ⇐ *gallan* ʽśmierć’ (por. żm. *nugãlinti* ʽzabić zwierzę’). — N.jez. *Begãlis*. N.m. *Galaĩ* 3x, *Galẽliai* 2x, *Galìniai* 15x, cps. *Galãlaukis* 2x, *Gãležeriai*, *Galùlaukiai*, *Galùlaukis* oraz *Ariógala* 2x, *Daugãliai* 2x (*Daug-galiai), *Daukšiógala* (por. *Daũkšiagirė*), *Dvargaliaĩ* (por. *Dvárviečiai*), *Gùdgaliai* (zob. *gùdas*), *Keliùgala*, *Latvýgala*, *Máišiagala*, *Šìlagala*, *Šilagalỹs*, *Šilgaliaĩ*. Por. stpr. n.m. *Kappegalin*, *Coppigal* (AON 56, 231). Człon °*gala* w typie *Ariógala* mógł oznaczać ʽmiejscowość’, por. łot. *gals* m.in. ʽokolica, Gegend’ (Būga, RR I, 251n., Skardžius, RR 4, 845).

galą́sti, *galándu*, *galándau* 1. ʽostrzyć (nóż, siekierę, kosę)’, SD *galundu* «ostrzę, acuo, exacuo...», 2. ʽdąć, wiać — o silnym wietrze, powodującym szkody’, *atgalą́sti* ʽstępić ostrze’, *išgalą́sti* ʽnaostrzyć; (o wietrze) wywiać ciepło, wyziębić izbę’, *nugalą́sti* ʽzetrzeć, pomniejszyć tarciem, szlifowaniem; (o wietrze) wywiać, zmieść, znieść’, *pagalą́sti* ʽnaostrzyć’, *pagalą́stas* ʽdoświadczony’ (*Tu manęs nemokyk — aš esu pagalą́stas*; por. takie zwroty, jak *aptìlkęs žmogùs*, ros. *tolóčnyj párenь*, nwn. *durchtriebener Mensch*), *sugalundu* SD[1] «zaostrzam, acuo, exacuo», *užgalą́sti* ʽstępić’. — War. *gelą́sti*, *gelándu* (war. *geländžiu*), *gelándau* ʽostrzyć; dąć — o wietrze’ (por. *geránkštis* < *garánkštis*) oraz *gelę́sti*, *geléndu* (war. *geléndžiu*), *geléndau* ʽostrzyć; dąć — o wietrze’. — Drw. na *-yti*: *galándyti*, *galándau*, *galándžiau* ʽostrzyć’ (war. *-iju*, *-ijau*). — W języku łotewskim odpowiednikiem *galand-* jest *galuod-*, por. *galuôda* ʽosełka’, war. *galuods*, *galuode* ts. Etymologia nie do końca jasna. Z uwagi na brak starych poświadczeń dla formy *galą́sti* i zarazem obecność dwuzgłoskowej formy stlit. *glą́sti*, *glanda* (war. *glandžia*), *glando* (war. *glandė*) ʽostrzyć’, u Bretkuna *glandžia* (syn. *aštrina*) obok *gland* w znacz. ʽostrzą (języki)’, wchodzi w grę zastąpienie pierwotnej formy *glą́sti przez *galą́sti* na podstawie ludowo-etymologicznego nawiązania do

czas. *gáldyti, -au, -iau* ʽtrzeć, pocierać'. Sugerowana przez LEW 130 adideacja do sb. *gãlas* ʽkoniec' (ʽostry koniec, szpic') wydaje się mniej prawdopodobna. — Wokalizm *a* w *gland-* wskazuje na czas. quasiprymarny, tj. utworzony na osnowie prs. *glandžia*, które należało pierwotnie do iter. inf. *glandyti ʽdoprowadzać do połysku' (?). Postać pb. pierwiastka w SE można odtworzyć jako *glend- i uznać za refleks pie. *g^hlend^h- 1. ʽpatrzeć', 2. ʽbłyszczeć, lśnić, świecić się' (zob. LIV[2] 200). Por. łot. kuroń. *glendi* ʽszukaj!' (ipv. do *glendēt), *nùogleñst* ʽujrzeć, spostrzec' (przekazane bez form osobowych), psł. *ględěti, stpol. *ględzieć* ʽpatrzeć', czes. *hledět*, ros. *gljadétь* ts. obok iter. scs. *ględati* ʽpatrzeć', sch. *glèdati* ts., ros. gw. *gljádatь* ʽobejrzeć', stpol. *ględać* ʽpatrzeć, wypatrywać czego' (pol. *oglądać* ʽprzypatrywać się czemu'), czes. *hledat* ʽszukać'. Dalej por. śrwn. *glinzen* ʽpołyskiwać, lśnić' (⇒ śrwn. adi. *glanz* ʽjasny, błyszczący' ⇒ sb. *glanz* ʽblask, błysk'), szw. *glänta* ʽprzejaśniać się (o niebie)', norw. *gletta* ʽpatrzeć, spoglądać' (zob. BSW 92, LEW 130). — Neoosn. *gałąs(t)-*: *gałą́styti, -iju, -ijau* (też *-o, -ė*) ʽostrzyć', *gałą́stuvas* ʽosełka do kosy, szlifierka, toczydło', SD <gałustuwas> «osła, cos, cotis», ⇒ SD <gałustuwelis> «osełka, coticula».

galbū̃t ptk. ʽchyba, być może, możliwe' — z uniwerbizacji zwrotu *gãli bū́ti* ʽmoże być' (por. *galė́ti*). Por. *turbū̃t, žūtbū̃t*. W pewnej gwarze dzukskiej pojawia się w tym znaczeniu *gálkiba* (Pùnskas), formacja złożona z *gãli* i zapożyczonego *kìba* ⇐ pol. *chyba*; można ją nazwać złożeniem tautologicznym.

gáldyti, *gáldau*, *gáldžiau* gw. ʽtrzeć, pocierać, szorować', *nugáldyti* ʽzetrzeć, oczyścić' (por. łot. *galdît* ʽłuszczyć') — intensivum na *-dyti* od zanikłego czas. *galyti ʽobedrzeć, obrać z czego', znacz. etym. ʽogołocić'. Akut wtórny. Czas. *galyti był denominativum od pbsł. adi. *gala- ʽgoły', por. psł. *golŭ, scs. *golŭ* ʽnagi', ros. *gólyj* ʽnagi, niczym nie pokryty, pusty; biedny', czes. *holý* ʽłysy, nieporośnięty, niczym nieosłonięty', pol. *goły* (por. BSW 76). Inaczej Būga, RR I, 601 i LEW 131, którzy przyjmują derywację sufiksem *-dyti* wprost od nomen. Na to nie ma paralel; suf. *-dyti* tworzy wyłącznie deverbativa.

galė́ti, *galiù* (3 os. *gãli*), *galė́jau* ʽmóc, zdołać, być w stanie' : łot. *galêt, -ẽju* ʽskończyć, pokonać trudności, podołać, wytrzymać'. Cps. *apgalė́ti* ʽpokonać, zwyciężyć', *apgaliu* SD «podbiiam pod moc, subiugo, redigo in ditionem meam, sub iugum mitto; zwyciężam kogo, vinco, supero» (syn. *pergaliu*), *apgaliu kų sau* SD «zniewalam kogo sobie, zwyciężam, deuincio, obligo, obstringo», *įgalė́ti* ʽbyć w stanie, czuć się na siłach', *išgalė́ti* ʽpotrafić, móc, być w stanie, zdołać', *ižgaliu* SD[1] «zdążam, tolero, sustineo...», *ižgalįs* SD «zdolny, sufficiens viribus», *negalė́ti* ʽnie móc, nie potrafić; niedomagać, chorować', *nugalė́ti* ʽzwyciężyć, pokonać', *pagalė́ti* ʽpotrafić, zdołać, móc', *pérgalėti* ʽzwyciężyć, przezwyciężyć'. Lit. pwk. *gal-* może być formą apofoniczną SO-V do pie. *gelH- ʽzyskać moc, władzę nad kim' (zob. LIV[2] 185n.). Por. słowiańskie *gol-* w rcs. *golěmŭ* ʽwielki, wysoki' (od zanikłego czas. *golěti : lit. *galė́ti*), bg. *goljám* ʽwielki', sch. *gòlem*, stczes. *holemý* ts. Do tego ros. *goljámo* adv. ʽwiele, bardzo', strus. *golomja* ts., ros. gw. *ogolómja* ʽbezsilność, omdlenie'. Zob. LEW 131, BSW 77, REW I, 290, ALEW 289. — Forma 3 os. *gãli* ʽmoże' przechodzi przez apokopę w *gál* adv. ʽbyć może'. — Drw. *galinė́tis* ʽmocować się', ⇒ *galỹnės* f.pl. ʽzapasy, walka wręcz'. Ptc. prs. pass. *gãlimas* ʽmożliwy', *negãlimas* ʽniemożliwy', *gãlima* adv. ʽmożna' (skostniała forma rodzaju nijakiego), *negãlima* ʽnie można, nie wolno', *nenùgalimas* ʽniezwyciężony, nieprzeparty (o chęci)'. — Inne nomina: *galià* (zob.), *galiñčius* (zob. *galiū̃nas*), *galỹnės* f.pl. ʽzapasy', *galìngas* ʽsilny, potężny' (⇒ *galingùmas* ʽsiła, potęga'), *galiū̃nas* (zob.), *įgalė*: *visa įgale* adv. ʽz całej siły', *ìšgalė* ʽmożność, zdolność; wypadek, zdarzenie; szczegół, drobiazg, okoliczność', SD *ižgalė* «przemożenie, możność, facultas, copia, vires» (syn. *ižgalėjimas*), «zdolność, captus, facultas, vires», *ìšgalės* f.pl. ʽmożliwości, możności, siły' (*pagal̃ ìšgales* adv. ʽw miarę możliwości'), *ìšgaliai* a. *ìšgalės* pl. ʽszczegóły, okoliczności czego', *pérgalė* ʽzwycięstwo'. Cps. *visagãlis* bibl. ʽwszechmocny, -mogący' — drw. na *-is* od ptc. prs. act.

visagãlįs a. *-gãlintis* (por. *vìsas*); substantywizacja: *visagãlįsis* ʽWszechmogący’ (m.in. u Donełajtisa). — Neoosn. *galė-*: *negalėtuvė* SD «szpital chorych, nosocomium» (por. czes. *nemocnice* ʽszpital’ ⇐ *nemoc* ʽchoroba’). Paralele: *gulė́tuvė*, *lydė́tuvės*, *penėtuvė*. — WSO *gol-* < *gāl-: *gõlė* ʽsiła, moc’, *goliū̃gas* ʽsiłacz, mocarz’, *goliū̃nas* ts. (por. *galiū̃nas*). Czy tu też *gõlinti* ʽpędzić, gnać’?

gálgės, *-ių* f.pl. gw. ʽszubienica’ — zapożyczone ze zmianą rodzaju z nwn. *Galgen* m. Akut przypadkowy, por. zapoż. *álštukas*, *bálkis*. — War. *gálgis* a. *gal̃gis* ʽszubienica’. Jego użycie jest w zasadzie ograniczone do złorzeczeń, por. *Kad tave gálgis!*. *Eik po gálgiais! Gal̃gis žino, kur jis naktimis vaikšto ir ką dirba*.

galià 2 p.a. ʽmoc, siła, ważność czego; zdrowie’ — dewerbalne abstractum na *-i̯ā-* od *galė́ti* ʽmóc’. Por. *dvasià* ⇐ *dvė̃sti*, *valdžià* ⇐ *veldėti* (GJL II, § 89). — Vb. denom. *galióti* ʽmieć moc, być ważnym, obowiązywać’, *negalióti* ʽbyć nieważnym, nieprawomocnym’. — *negalià* ʽniedomaganie, choroba, słabość’, *nẽgalė* a. *negalė̃* ts., *negãlė* DP ʽniemoc, niedostatek, choroba, krewkość’ (⇒ vb. denom. *negálti*, *-gálstu*, *sunegalaũ* ʽzachorować’, *negalúoti* ʽniedomagać’; *negalãtė* ʽniedomaganie’).

galiū̃nas przest., gw. ʽsiłacz, mocarz’ — nomen agentis na *-ūnas* od *galė́ti* ʽmóc, zdołać’. Paralele: *klajū̃nas* ⇐ *klajóti*, *žiniū̃nas* ⇐ *žinóti*. — Z innymi formantami: *galiñčius* ʽsiłacz, mocarz’ — z neosuf. jak w *gudriñčius* (por. *karšiñčius*), war. sonoryzowany: *galiñdžius* (*ntš’* > *ndž’* przez persewerację); *galiū̃gas* ʽmocarz’ — z sufiksem ruskiego pochodzenia (tak GJL II, § 501, ze wskazaniem na wyrazy ros. *žadnjúga*, *pьjančúga*, *xitrjúga*).

galvà, acc.sg. *gálvą* 3 p.a. 1. ʽgłowa’, 2. ʽjednostka, indywiduum; sztuka — o zwierzęciu’, 3. *gyvà galvà* ʽżycie, istnienie’[135]. Odpowiedniki bałt.: łot. *galva*, stpr. *galwo* EV ʽgłowa, houpt [Kopf]’, *galbo* ts., *gallū* ts. (n.jez. *Ilgolwen* < *Ilg-golwen, dosł. ʽDługie Głowy’, por. AON 49). Formacja zgodna z psł. *golva, por. scs. *glava*, sch. *gláva*, acc.sg. *glâvu*, ros. *golová*, acc.sg. *gólovu*, czes. *hlava*, pol. *głowa* < pbsł. *gal-u̯ā (BSW 77: *gālu̯ā). Spokrewnione ze scs. *golŭ* ʽgoły’. Znacz. etym. ʽłysina’. Rozwój ku znaczeniu ʽgłowa’ na zasadzie figury *pars pro toto*. Zob. LEW 131n., REW I, 286 (tu m.in. o możliwym pokrewieństwie ze strus. *želvĭ* ʽguz, obrzęk’). Por. stwn. *calua* ʽcalvitium, łysina’, *kalo* ʽgoły, łysy’ < zach.-germ. *kalwa- (Kluge-Seebold 346n.), łac. *calva*, *-ae* ʽczaszka’ — z substantywizacji zwrotu *calva testa ʽłysa głowa’ ⇐ *calvus* ʽłysy’ (WH I, 143). Neologizm *galvà* zastąpił odziedziczoną nazwę typu pie. *k̑erh₂- ʽgłowa’ (zob. *širšuõ*). Zob. też ALEW 290. — Drw. *apìgalvis* (zob.), *galvìngas* ʽwielkogłowy’, SD «głowiasty, capitulatus; głowny, capitalis», *galvelė* SD «głowka czosnku, cebule, bulbus, caput, capitellum» (syn. *skiltis*), *galvenà* a. *gálvena* 1. ʽgłówka nasion lnu’, 2. ʽskóra z głowy zwierzęcia domowego’ (por. *žándenos*), *galvìjas* (zob.), *galvius* SD «głowacz, wielkogłowy, capito, onis» (syn. *didžiagalvis*), *galvõkas* ʽwgłębienie w kapeluszu; niewielka chmura (deszczowa)’, *galvõnas* ʽprzełożony, zwierzchnik, naczelnik’ (już u Bretkuna), żm. ʽchmura kłębiasta’, *galvõsas* ʽniewielka czarna chmura’ (suf. jak w *ragõsas*), *pagálvė* (zob.), *príegalvis* (zob.). Zdrob. *galvẽlė*, *galvìkė*, *galvùtė* ʽgłówka’. — Cps. *galvadingtė* SD «kaptur, capitium, cucullus» (syn. *galvos dungalas*), por. *deñgti*; *galvãpinigiai* m.pl. hist. ʽpodatek pogłówny, pogłówne’ (por. *pinigaĩ*), war. *galvpenigai* (por. nwn. *Kopfgeld*), *galvažudỹs* (zob. *žudýti*), *galvósūkis* ʽłamigłówka’ (por. *sùkti*), *galvótrūkčiais* (*bė́gti*) adv. ʽ(biec) na złamanie karku, na łeb na szyję’ (por. *trū́kti*), *galùgalvis* ʽwezgłowie łóżka’ (por. *gãlas*), war. *galvùgalis* a. *galvū́-*, *galvùgalė* (⇒ *galvū́galyje* ʽu wezgłowia’, por. *kojū́galis*), *kógalviai* (zob.), *pramuštgal̃vis*

[135] Por. *ant mótinos gyvõs galvõs* ʽza życia matki’, *prie màno gyvõs galvõs* ʽza mojego życia, jak długo ja żyję’. *Kas bùs po tàvo galvõs?* ʽCo będzie po twej śmierci?’.

'ktoś lekkomyślny, skory do bójki' (por. *galvà pramuštà* 'ten, kto ma pociąg do czegoś'), *pùsgalvis* 'półgłówek' (por. *pùsė*), *strìmagalviais* (zob.), *trūkčiagal̃viais* adv. 'na złamanie karku' (por. wyżej *galvótrūkčiais*), *ūžiãgalvis* (zob. *ū̃žti*). Por. stpr. *galwas-dellīks* 'główna część', I człon o formie gen.sg. na *-as* (kalka z nwn. *Haupt-stück*). — Vb. denom. *galvóti* (zob.).

galvìjas 'bydlę, zwierzę domowe, zwykle rogate (wół, krowa)', przen. o człowieku: 'bydlę'. W DP *galvijas* jest rzecz. zbiorowym 'bydło', por. *jog būdamas padarytas ant patogumo Dievo, tapė po tam patogumi galvijui neišmintingam* DP 482_{30} 'że będąc stworzony na podobieństwo Boże, sstał się potym podobien bydłu sprosnemu'. W języku literackim odpowiednią funkcję spełnia forma nom.pl. *galvijai* 'bydlęta; bydło', zob. GJL II, § 100. Drw. na *-ijas* od wyrazu *galvà* 'sztuka bydła', por. *Karvių su telyčiom peržiem aštuonios gálvos reiks išliuobti*. — Neoosn. *galvij-*: *galvijė́ti* 'stawać się podobnym do bydlęcia', *galvijúoti* 'wymyślać od bydląt'. — Od neoosn. *galv-* utworzono *galvìdė* 'obora, chlew'.

galvóti, *galvóju*, *galvójau* 'myśleć, rozmyślać, zastanawiać się' — vb. denominativum na *-oti* od *galvà* 'głowa'. Por. pol. *głowić się* ⇐ *głowa* (GJL II, § 572). — Neoosn. *galvo-*: *galvõčius* 'człowiek mądry, inteligentny, mędrzec', *galvósena* 'sposób myślenia, myślenie' (por. *vartósena* ⇐ *vartóti*), *galvótas* 'rozumny, rozsądny', *galvótojas* 'mędrzec; mądrala'.

gãmalas gw. 1. 'kawałek (chleba, mięsa)', 2. 'gałka ze śniegu, ciasta', 3. 'kulista bryła (masła, sera)'. Odpowiedniki psł. *gomola a. *gomolja 'ugnieciona bryła', por. cs. *gomola* 'brył, gruda', strus. *gomola* a. *gomolja* ts., słń. *gomólja* 'bryła (sera, masła)', pol. gw. *gomoła* 'kulista bryła (masła, gliny, błota)', czes. *homole* f. 'ścięty stożek; kopulasty wierzchołek góry', drw. *homolka* 'bryłka (suszonego) sera', pol. *gomółka* ts., też 'kulista bryłka (masła, błota)'. Formacje na SO pie. *gom- od *gem- 'ścisnąć w garści, zgnieść; chwycić', por. γόμος m. 'ładunek okrętowy; juki' (do γέμω 'być pełnym, ładownym'), umbr. *gomia*, *kumiaf* 'ciężarna, prośna — o świni' (*gom-i̯ā-). Z innymi suf.: *gamãkas* 'kawał', *gãmulas* 'bryłka, gałka', *gamulỹs* 'kawałek, grudka, gałka', *gàmužas* a. *gãmužas* ts. Por. LIV[2] 186, BSW 88, LEW 132, Boryś 2005, 171. Derksen 2008, 177 odtwarza pbsł. *gomolos, *gomulos. — WSO *gom-* < *gām-: *gomùs* (zob.). — SZ *gum-*: *gùmulas* (zob., tam też o słow. *žĭmǫ*, *žęti*).

gamìnti, *gaminù*, *gaminaũ* 'wytwarzać, produkować, robić, gotować (obiad); zarabiać, zapracowywać'. Causativum z suf. *-in-* i SO *gam-* od *gem-* / *gim-*, por. *gìmti* 'rodzić się'. Odpowiednik stpr. *gemin-* < *gamin-: *ainangeminton* acc.sg. 'jednorodzonego, eingeborenen'. SD *iždų krauju, gaminu* «skarbię» ['zbierać pieniądze, gromadzić bogactwa'], *įgaminti* DP 'nabywać, zniewolić sobie', *nugamìnti* 'zrobić, wykonać', DP 'otrzymać', *pagamìnti* 'przyrządzić, przygotować, zrobić', *sugaminu* SD «gromadzę» (syn. *surinku*, *sukrauju*, *sudėmi*), «kupię, gromadzę» (syn. *krauju*, *sukrauju*, *sumetu kruvų*, *sunešu*), *sugaminta* SD «gotowo, parate, paratissime, in procinctu» (syn. *pririnkta*, *prirėdyta*). Refl. *įsigamìnti* 'zrobić sobie, sporządzić sobie; zaopatrzyć się w co, nabyć', *išsigamìnti* gw. 'umrzeć'. — Od skróconej podstawy werbalnej *gam-* utworzono szereg neologizmów języka literackiego, por. *gamýba* 'zorganizowana wytwórczość, produkcja', *gamyklà* 'fabryka', *gaminỹs* 'wyrób, produkt'. Osobno zob. *ãpgamas*, *gamtà*.

gamtà 4 p.a. 1. 'przyroda, natura', 2. 'ród, pokrewieństwo; pochodzenie', 3. DP 'cnota' — formacja z suf. *-tā-* i SO *gam-* ⇐ *gem-* / *gim-*, por. *gìmti* 'rodzić się, powstawać'. Podobna budowa w *laktà* ⇐ *lekiù*; *naštà* ⇐ *nešù*; *piestà* (*pai̯stā) ⇐ *pìsti*. — Drw. *negamta* DP 'niecnota'. Neol. cps. *gamtãmokslis* 'nauka przyrodnicza, przyrodoznawstwo' (por. *mókslas*), *gamtótyra* ts. (por. *tìrti*), *gamtóvaizdis* 'krajobraz' (por. *vaĩzdas*).

ganà, *gañ* adv. 'dość, dosyć; starczy' : łot. *gana*, *gan* ts. Nie do końca jasne. Porównuje się scs. *gověti* 'wystarczać', *govějetŭ* 'ἀρκεῖ', sti. *ghaná-* 'zbity, zwarty, ścisły, gruby, tęgi',

āhaná- ʻpełny czego, tryskający czymʼ, < pie. *g^{uh}en- ʻbić, uderzaćʼ (por. LEW 132n., LIV^{2} 218). — Drw. *gangreĩt* adv. ʻprawie, omalʼ (por. *greĩtas*). Vb. denom.: 1. *ganė́ti, -ja, -jo* ʻstarczać, wystarczaćʼ (*ganė́tinas* ʻwystarczającyʼ), 2. *gandė́ti* ʻmieć dość czegoʼ (zob. s.v.).

gãnas gw. ʻpasterzʼ, łot. *gans* ts. — nomen agentis z suf. *-a-* i SO *gan-* ⇐ *gen-*, por. *genù, giñti* ʻgnać, pędzićʼ. Obok tego nomen instrumenti: *arklãganas* ʻrękojeść u sochyʼ (por. *árklas*). Odpowiada nomen pie. *g^{uh}ón-o-, por. sti. °*ghanaḥ* ʻzabijający, uśmiercającyʼ, gr. φόνος m. ʻmorderstwo, zabójstwo; przelana krewʼ (pwk. *g^{uh}en-, por. LIV^{2} 218, LEW 152n.). Paralele: *nãras* ʻnurekʼ ⇐ *neriù*; *sãkas* ʻtropicielʼ ⇐ *sekù*: *sárgas* ʻstróżʼ ⇐ *sérgiu*; *vãdas* ʻwódzʼ ⇐ *vedù*. — Refleksy psł. *gonŭ mają częścią znaczenie nomen actionis, por. ros. *výgon* ʻwypędzenie bydłaʼ, czes. *výhon* ʻwypędzenie bydłaʼ, częścią znaczenia konkretne, por. ros. *výgon* ʻpastwiskoʼ, pol. *wygon* ʻwspólne pastwisko gromadzkie, droga na pastwiskoʼ, stpol. *zgon* ʻkoniec, kresʼ, kasz. *zgon* ʻostatnie zapuszczenie sieci do głębiʼ, błr. *zhon* ʻmiejsce na gromadzenie się; wielka ilośćʼ (*sŭ-gonŭ). — Inne nomina na SO *gan-*: *atãgana* ʻmiejsce spasione przez konia uwiązanego na postronkuʼ, *ìšgana* ʻdroga, którą prowadzi się bydło na pastwisko, wygonʼ (war. *ìšgena*, *išginà*), ʻogrodzone pastwisko; spasiona łąka, nie nadająca się już do koszeniaʼ (war. *išganià*), *paganà* ʻpastwisko; paszaʼ (war. *paganià*), *užúogana* ʻzagonʼ. — Drw. *ganõvas* ʻpoganiacz; goniący, ścigający złodziejaʼ: *Ganõvai, kurie ginės bėgantį vagį* (o suf. zob. s.v. *vadõvas*), *pãganas* ʻpomocnik pasterzaʼ, ⇒ *paganìkas* ʻpomocnik pasterza; kto pędzi zwierzę na targʼ (z suf. *-ik-*, który z jednej strony jest zdrabniający, z drugiej strony charakteryzuje nomina agentis, por. *kulìkas, laužìkas*), *paganìkis* ʻpomocnik pasterzaʼ. Por. łot. *ganeklis* ʻstado; wygon; rózga pastuchaʼ, *ganekles* f.pl. ʻpastwiskoʼ. — Sb. *pãganas* ukazuje się również w znacz. 1. ʻtymczasowe pastwisko, ugórʼ (por. *paganà*), 2. *pãgano vieta* ʻmiejsce odpoczynku, przerwa, postój (podczas przemarszu wojska)ʼ. — W jakimś związku z tym stoi gw. *paganaĩs* adv. ʻrzadko, w dużych odstępach — o sianiu ziarnaʼ, por. *Pasėjo grūdus paganaĩs: kur vienas, kur kitas*.

gandė́ti, *gandù, gandė́jau* gw. ʻmieć dość czego, mieć pod dostatkiem, być zadowolonymʼ, DP ʻpowieść sięʼ, refl. *gandė́tis* ʻchciećʼ, *atsigandė́ti* ʻstracić ochotę, znudzić się czymʼ (*Tą darbą atsigandė́jau bedirbti*). Temat *gandė-* powstał z połączenia neosuf. *-dė-* z osnową *gan-* jak w adv. *ganà* ʻdośćʼ (zob. s.v.). Wyodrębnienie neosuf. *-dė-* umożliwiły takie opozycje formalne, jak *mérdėti* : *merė́ti, miṙti*; *érdėti* : *ìrti*; *svérdėti* : *sveṙti*. Inaczej Heidermanns 1993, 232, który włączył do rozważań przymiotnik pgerm. *ganta- ʻzdrowy, całyʼ, stwn. *ganz, ganzo* i operował dwiema osnowami odziedziczonymi, pie. *g^{h}on-d- (lit. *gand-*) i pie. *g^{h}on- (lit. *gan-* jak w *ganà*). — Neoosn. *gand-*: *atgandùs* ʻnudny, dolegliwy, trudny do wytrzymaniaʼ, *gañdas* ʻzadowolenieʼ (*Gañdas tau, o man ne gañdas*), *gandžiaũs* adv. DP ʻraczej, owszemʼ, *nẽganda* a. *negandà* 1. ʻwielka bieda, troska, zmartwienie, nieszczęścieʼ; wstyd, hańba, nieprzyjemnośćʼ, *nẽgandas* ʻkłopot, bieda, nieszczęście; błąd, grzechʼ, *negandaĩ* m.pl. DP ʻkłopotyʼ, PK ʻzbytek, przesadzenie miaryʼ (*ne pasiputime, ne neganduose* PK 237_{3} ʻnie w pysze, nie w zbytkuʼ), *nẽgandžia* c. ʻdiabełʼ (*Nẽgandžios čia juos visus ir sunešė*). Vb. denom. *negandóti* DP ʻkłopotać sięʼ, *nẽgandotis* ʻbać się, trwożyć sięʼ, *negandótis* DP ʻkrępować się, wstydzić się, lękać sięʼ, *nẽganduotis* ʻbyć niezadowolonym, gryźć sięʼ.

gandė́tis, *gandė́juos* (3 os. *gandė́jasi*), *gandė́jaus* gw. ʻbać się, lękać sięʼ, *pasigandė́ti* ʻprzestraszyć sięʼ, *nesigandė́k* ʻnie bój sięʼ. Z innym suf.: *gandéntis* ʻbać sięʼ. — Caus. *gañdinti* ʻstraszyć, przestraszaćʼ, DP *išgañdinti* ʻprzestraszyć, przerazićʼ. Inchoat. *gą̃sti, gąstù* (*gand-stu), *gandaũ* (zob.). — Czas. *gandė́tis* uchodzi za drw. od zaprzeczonego czas. *negandė́ti* ʻnie mieć dość, nie mieć czego pod dostatkiemʼ, por. *gandė́ti*. Znacz. etym. ʻobawiać się niedostatkuʼ (?). Zob. LEW 138n., s.v. *gą̃stas*. — Drw. *núoganda*, żm. *nū́ganda* ʻprzestrach; nieszczęścieʼ, *nuogandùs* ʻbudzący strach; strachliwy, bojaźliwyʼ.

gañdras ʻbocian, Ciconia’ — zmienione z *gantras przez sonoryzację *n-t-r* > *n-d-r* (por. *vórtinglė* < *vórtinklė*, *tambrùs* < *tamprùs*). Zapożyczenie wyrazu prus.-niem. *ganter* ʻgąsior’ (śrdn. *gante*, śrwn. *ganze* ʻgąsior’), ze zmianą znaczenia na ʻbocian’ (LEW 133, ALEW 292). Por. synonimy s.v. *bùsilas*. Lituanizmem jest natomiast łot. gw. *gañdris*, *gañdrs*, por. ME I, 599, Niedermann 1956, 181n. — Drw. *gandráitis* a. *gandriùkas* ʻmłode bocianie’, *gandrìnė* ts., *gandrýnas* ʻstado bocianów’, cps. *gandrãlizdis* ʻbocianie gniazdo’ (por. *lìzdas*). Vb. denom. *gandrinė́ti* ʻchodzić w poszukiwaniu czego’, *gañdrinti* ʻchodzić jak bocian’. — N.m. *Gañdrỹnė*.

gángos f.pl. gw. ʻgaleria w kościele, chór; miejsce przy organach’ — zapoż. z nwn. *Gang* (GL 52, LEW 133, Čepienė 107). Osobno zob. *gõnkas*. Syn. *vìškos*, *žãlabas*. Łot. *gaņģis* ʻGang, Weg; Mühlengang’ ⇐ śrdn. *ganc* (Jordan 62).

***gangstytis**, *-ausi*, *-iausi* stlit. ʻtułać się’: formacja wnioskowana z hapaksu SD <gungstausi> «tułam się, vagor, palor, oberro» (syn. *daužausi*). Pwk. *gang-* powraca w gw. *gángytis* ʻruszać się, poruszać się (o koniach)’, *gánga* ʻkij z zagiętym końcem, laska’. Od *gangla ʻlaska starca’ może pochodzić vb. denom. *gañglinti* ʻiść z trudem’ (*Kur gañglini, kūmai?*), war. *gañgrinti* ts. (*Per pievą kažkas gañgrina*). Dalsza analiza niepewna. — Niejasny jest natomiast wariant bez *-n-*, *gagstinėtis, zaświadczony jako hapaks w SD[1] <gagstineiuosi> «tułam się, vagor, oberro, discurro», ⇒ drw. <gagstineiusis> «tułacz, vagus, circulatus». ALEW 278 dopatruje się tu związku z czas. *gagė́ti*, *gagénti* ʻo gęsiach: wydawać głos, gęgać’, co nie do końca jest przekonujące.

ganýti, *ganaũ*, *ganiaũ* ʻpędzać po pastwisku, paść, wypasać’, *ganau pekų* SD «pasę bydło, pasco, seruo pecudes», przen. ʻchować (dzieci), pilnować’, refl. *ganýtis* ʻpaść się; popasać w czasie podróży’. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *gan-* ⇐ *gen-*. Por. SE *genù* s.v. *giñti* oraz nominalny SO s.v. *gãnas*. Paralele apofoniczne: *manýti* ⇐ *menù*; *lankýti* ⇐ *lenkiù*; *kamšýti* ⇐ *kemšù*. Odpowiednik łot. *ganît*, *-u*, *-ĩju* ʻpaść, pilnować’. Cps. *atganýti* ʻodpaść (chude bydlę, konia)’, *išganýti* ʻpasąc zachować (drób, bydło), wypaść’, *nuganýti* ʻzmarnować, stracić sztukę podczas wypasu’, *nuganau* SD «spasam bydłem, depasco alienam possessionem», refl. *atsiganýti* ʻodpaść się, odkarmić się’. Osobno zob. *išganýti* ʻzbawić’. — Temat lit.-łot. *gan-ī-* ma odpowiednik w słow. *gon-i-*, por. scs. *goniti*, *gonjǫ* ʻprześladować, dążyć do czego’, ros. *gonítь*, *gonjú* ʻpędzić, biec za kimś’, pol. *gonić*, *gonię* ʻpodążać za kimś, aby go dopędzić’, czes. *honít* ts. < pbsł. *gan-ī- ⇐ pie. *g^{uh}on-éi̯e- (BSW 85, LIV[2] 218). Porównanie z formą prs. scs. *gonjǫ* nasuwa przypuszczenie, że prs. *ganaũ* jest innowacją na miejscu *ganiù (por. paralele zestawione s.v. *gýdyti*). Takie stosunki formalne, jak *baũdžiava* ⇐ *baudžiù*; *karšiavà* ⇐ *karšiù* stanowią oparcie dla wywodu sb. *gãniava* ʻpora pasienia bydła; pastwisko; pasza’, *paganià* ʻpastwisko, pasza’, *atãgania* ʻpasienie w lepszym miejscu’ od formy prs. *ganiù (por. *Miškas — gera paganià gyvuliam*. *Bus paganiõs gyvuliam — žolė gerai želia*). War. *gãnėva*, por. suf. *-ėvė* w nazwach rzek, np. *Gynė́vė*, *Šešẽvė*. — W apofonii do *gan-* stoi WSO *gān-, zob. *gon-*. — Neoosn. *gany-*: *ganýba* ʻpasienie bydła’ (por. *dalýba* ⇐ *dalýti*) : łot. *ganības* f.pl. ʻpastwisko’; *ganyklà* ʻpastwisko’, SD *ganyklos* f.pl. «pastwisko, pastio, pascua, pecuaria loca» : łot. *ganīkla*, *ganīkle* ʻpastwisko; stado’; *ganýtojas* ʻpasterz’ (m.in. SD). Por. słowiańską neoosnowę *goni-*: pol. *gonitwa* ʻgonienie, ściganie się’, przest. ʻludzie goniący, pogoń’, czes. *honitva* ʻobwód, diecezja’, *honitba* ʻpolowanie, teren myśliwski, rejon łowiecki’, ukr. *honýtva* ʻpościg, szybka jazda’ (Boryś 2005, 171).

gántas gw. ʻtrójwarstwowy zestaw sieci, na który składają się dwie naprężone sieci rzadkie (grubookie) z zewnątrz i luźno między nimi zawieszona sieć gęsta (drobnooka)’. Pochodzenie niejasne. Zapoż. lit. w pol. gw. *ganta* ʻcienka sieć rybacka’ (Zdancewicz 339). Zob. też *triũ̃bnyčia*. — Vb. denom. *gantáuti* a. *gantúoti* ʻnapędzać ryby do sieci zwanej «gantas»; łowić ryby za pomocą «gantas»’.

garánkštis, *-ies* f. 1. ʻnierówno skręcone miejsce w niciach, powrozach, pętelka od skręcenia się nitek, supeł, węzeł’ (por. syn. *sąsurkė*), 2. gw. ʻzmarszczka, fałda’, 3. ʻtrzonowy ząb’, 4. gw. ʻkorzeń zęba’. Niejasne. Może złożenie z *-ankštis*, należącym do adi. *añkštas* ʻciasny’? Człon *gar-* bez nawiązań. War. *garánkšna*, *garánkšnė*, *garánkšnis* oraz *garánkšlė* a. *gerañkšlė* (zakończenie dostosowane do *raukšlẽ* ʻzmarszczka’). — Do *garánkštis* ʻząb trzonowy’ są war. *geránkštis* i *gerúokštas*.

gãras 1. ʻpara, mgła’, 2. ʻswąd, dusząca woń wydzielająca się z czegoś smażonego, zapach spalenizny’, 3. gw. ʻpragnienie, wielka chęć’, 4. gw. ʻkaptur pieca chlebowego’. SD *garas* 1. «kopeć, vapor flammæ» (syn. *rūkas*), 2. «kurzawa mokra z wody, vaporatio, euaporatio», 3. «para, vapor, halitus, spiritus, anhelitus» (syn. *kvapas*). Odpowiedniki bałt.: łot. *gars* ʻpara, gęsta gorąca para w łaźni; oddech, tchnienie; duch, siła życiowa; dusza[136]; zapach, woń’, stpr. *goro* EV ʻpalenisko, Vuerstant [śrwn. *viurstat*]’ (Trautmann 1910, 341). Dwuznaczne. Albo odziedziczone nomen prymarne na SO: pie. $*g^{uh}$or-o- ⇐ $*g^{uh}$er- ʻzagrzać się’ (LIV[2] 219n., NIL 196) albo też intralitewskie nomen postvb. od *garḗti* ʻparować’ (zob. s.v.). — Drw. *garaĩnė* ʻmiejsce wyżej położone na polu, gdzie nie udaje się zboże’, *garìnė* ʻwywietrznik’, *garìnis, -ė* ʻparowy’. Vb. denom. *gãrinti* ʻtrzymać w parze lub nad parą; dmuchać, dąć (o wietrze); iść gdy jest wietrznie; puścić z dymem’, *gãrintis* ʻparzyć się w łaźni’, *garúoti* ʻparować — o wodzie’ (por. łot. *garuôt* ts.), *nugarúoti* a. *sugarúoti* ʻzaczadzić się’. Por. jeszcze łot. *garme* ʻumiarkowane ciepło’, stpr. *gorme* EV ʻgorąco, Hiccze [Hitze]’ : sti. *gharmá-* m. ʻżar, gorąco’. — Cps. *gárlaivis* ʻparowiec’, por. *laĩvas* (kalka nwn. *Dampfschiff* lub *Dampfboot*), *gárlaidė* ʻdymnik’ (por. *láidyti*), *gármetis* ʻnaczynie drewniane z jednym uchem do polewania rozpalonych kamieni w łaźni’ — wraz z łot. *garmetis* jest kalką nwn. *Dampfwerfer* (por. *gãras*, *mèsti*), *garvežỹs*, acc.sg. *gárvežį* ʻparowóz’ (por. *vèžti*), *gárvilka* a. *gárvilkas* ʻdymnik, wywietrznik’ : łot. *garvilka* (por. *vil̃kti*), war. *gárvilkis*, war. metatetyczny: *gálvirkis*, por. *lãtrankis*). We wszystkich tych wypadkach akut *gár-C* jest następstwem synkopowania formy czterozgłoskowej, por. *gãralaivis*, *gãralaidė*, *gãrametis, *garavežỹs, *gãravilka.

gárbana 1 p.a., *garbanà* 3 p.a. ʻpasmo wijących się włosów, lok, kędzior, pukiel’, zwykle pl. *gárbanos* ʻkędziory, loki’. Suf. *-anā-* jak w *plãskanos* ʻłupież’, *strãzdanos* ʻpiegi’. Z innym suf.: *garbiniaĩ* m.pl. ʻkędziory, loki’ (war. *gerbiniaĩ*). Znacz. etym. ʻto, co urosło’ (?), mianowicie z uwagi na SZ *gurb-*, który ukazuje się w pokrewnym czas. *gur̃bti*, *gur̃bsta*, *gur̃bo* ʻpoprawiać się, przybierać na wadze, mocnieć’ (zob. s.v.). Brak alternatywnego refleksu *girb-. Dalsze związki niepewne. Por. może hapaks stpr. *garbis* EV ʻgóra, Berg’ (pis. *grabis*) oraz nazwy geograficzne złożone z II członem *-garb-*: *Gailgarben* (z glosą «auf deutsch *Weissenberg*»), *Laygegarbe, Mantegarbs, Wenegarbis*, zob. Trautmann 1910, 341, AON 35, 80, 94, 199, PKEŽ 1, 324. — LEW 135 i PKEŽ, *l.c.* łączyli *gur̃bti* z psł. *gŭrbŭ ʻwypukłość, wzniesienie’, por. cs. *gŭrbŭ* ʻgrzbiet górski’, bg. *gŭrb* ʻplecy’, ros. *gorb* ʻwypukłość na plecach lub klatce piersiowej, garb; plecy’, czes. *hrb* ʻgarb’, pol. *garb* ts., stpol. też ʻgruczoł na szyi, wole; sęk’. Zob. też Boryś 2005, 155. — Drw. *garbãnius* ʻkędzierzawy człowiek’, *garbanótas* ʻkędzierzawy’ (war. *gerbanótas*), cps. *garbangal̃vis* ʻktoś kędzierzawy’ (por. *galvà*). Od *garbiniaĩ* pochodzi drw. wsteczny: *garbaĩ* m.pl. ʻkędziory, loki’ (por. *marškiniaĩ* ⇒ *marškiaĩ*). Vb. denom. *garbanóti pláukus* ʻkręcić loki’, *garbanótis* ʻkędzierzawić się, wić się (o włosach, roślinach)’.

garbẽ 4, 3 p.a. ʻchwała, sława; honor, cześć’, DP ʻchwała, cześć, poczciwość, poczet, smak, (*balvonų g.*) bałwochwalstwo, pokłon, waga, służba’, *negarbẽ* ʻhańba, wstyd’. Nomen

[136] Paralela semazjologiczna: gr. θυμός m. (pie. $*d^h$uh$_2$-mó-, zob. s.v. *dū́mai*) ma z jednej strony znacz. ʻoddech, dech’, z drugiej strony znacz. ʻsiła życiowa; pożądanie, pragnienie, ochota, apetyt; usposobienie, duch, wola; umysł, dusza jako siedlisko myśli’.

actionis na *-ė-* od *gerb̃ti* ʽpoważać, szanować, czcić'. Wśród abstraktów na *-ė-* stopień *o* jest czymś wyjątkowym, jako paralelę można wskazać tylko *smal̃kės* f.pl. ʽczad'. — Z innym suf.: *garbà* ʽcześć, chwała', *Dievo garba* SD «pobożność, pietas», *garba Dievui priderunti* SD «pokłon Boski, adoratio», *pagarbà* ʽcześć, sława, honory'. Paralele: *skarà* ⇐ *skérti*, *váržа* ⇐ *ver̃žti*.

garbstýti, *garbstaũ*, *garbsčiaũ* 1. ʽczcić, wielbić, otaczać czcią', 2. ʽwychwalać nieboszczyka nad grobem' (*Mirusį sūnų motina garbsto*), 3. ʽzłorzeczyć, przeklinać kogo' (*Jis toks žmogus, visi jį gar̃bsto*). Frequentativum z suf. *-styti* i SO *garb-* ⇐ *gerb-*, por. *ger̃bti* ʽszanować, czcić'. Paralele: *svarstýti* ⇐ *sver̃ti*; *tvárstyti* ⇐ *tvérti*. — Neoosn. *garbst-*: *garbstà* ʽpochwała umarłego' (co do budowy por. *gabstà* ⇐ *gabstýti*; co do znaczenia por. *mastà* ⇐ *mastýti*), ⇒ vb. denom. *garbstavóti* ʽwychwalać kogoś'.

gar̃das 1. ʽogrodzenie w chlewie dla drobnych zwierząt', 2. ʽczęść chlewu znajdująca się pod gołym niebem', 3. ʽogrodzona część wygonu lub podwórza, przeznaczona dla bydła i koni, okólnik', 4. przest. ʽstado całej wsi; gromada zwierząt domowych, trzoda; zgromadzenie wiernych'[137] (DP ʽowczarnia'), 5. ʽkoszar na polu lub pastwisku', 6. ʽzbita z żerdzi a. desek klatka do przewozu świń'. Odpowiednik łot. *gãrds* ʽzagroda dla świń'. Zapoż. bałtyckie w fiń. *karsina* ʽprzegroda, ogrodzenie' (por. niżej lit. *gardinỹs*), zob. LEW 136, Stang 1966, 23. Lit. *gar̃das* ma odpowiedniki przede wszystkim słowiańskie (por. BSW 78n., Derksen 2008, 178). Z jednej strony jest to cs. *ogradŭ* ʽφραγμός, κῆπος', ros. *ogoród* ʽogródek; ogrodzenie z żerdzi', ukr. *horód* ʽogród', sch. *zágrad* ʽogrodzenie, płot', słń. *ogràd* ʽogrodzone miejsce, ogród warzywny', czes. *ohrad* ʽogród', stpol. ʽogrodzony kawał ziemi w pobliżu zabudowań gospodarskich; gospodarstwo zagrodnika', pol. *ogród*, *ogrodu* ʽmiejsce pod uprawę warzyw, ziół, kwiatów'. Z drugiej strony jest to scs. *gradŭ* ʽmiasto, twierdza; wał, mur obronny', sch. *grâd*, *-a*, słń. *grâd*, *-a* ʽmiasto', ros. *górod*, ukr. *hórod* ts., czes. *hrad* ʽzamek; przegroda na rzece', pol. *gród*, *grodu* ʽwarowna siedziba (księcia)'. Poza tym por. alb. *gardh* m. ʽpłot'. Praforma bsł. *gard-a- < pie. *g^{h}ord^h-o-, znacz. etym. ʽmiejsce ogrodzone'. Jest to drw. na SO *gard-* ⇐ *gerd- od niezachowanego czasownika †gersti, który kontynuował pwk. pie. *g^{h}erd^h- ʽgrodzić, otaczać płotem' (LIV^2 197, IEW 444), por. goc. *gairda* f. ʽpas', ⇒ *bigairdan* ʽopasać, otoczyć'. W bałtyckim znacz. ʽogrodzenie' uległo zwężeniu do ʽzagroda dla zwierząt domowych'. Por. BSW 78n., LEW 135n., REW I, 297, Boryś 2005, 181. Zwraca uwagę brak w bałtyckim vb. denominativum typu psł. *gorditi ʽstawiać ogrodzenie', por. ros. *gorodítь* ʽogradzać', czes. *hradit* ʽumacnieć, odgradzać', pol. *ogrodzić*, *zagrodzić*. — Odpowiedniki nominalne w germańskim: goc. *gards* m. ʽdom; podwórze, dziedziniec', *garda* m. ʽstajnia, obora dla bydła', stisl. *garðr* m. ʽogrodzona rola, grunt; ogrodzenie, podwórze; miejsce umocnione', ags. *gard* ʽogrodzona parcela', stdn. *gard* ʽogrodzenie, zagroda', stang. *geard* ʽogrodzone pole, podwórze; dom wraz z gospodarstwem rolnym', ang. *yard* ʽpłot, ogrodzenie, zagroda, domostwo' (zob. IEW 444). Na temat form gr. χόρτος i łac. *hortus* < pie. *g^{h}orto- zob. odpowiednio Beekes 2010, 1644n. i de Vaan 2008, 290n. W kwestii zestawienia wyrazów lit. *gar̃das* i *žárdas* zob. Matasović 2005, 368. — Drw. na SO *gard-*: *apýgarda* ʽokręg, obwód administracyjny' (por. *apýlinkė*), *gardẽlė* ʽprzenośne ogrodzenie, np. dla prosiaka', *gardinỹs* ʽkoszar, okólnik', *gardìs* (zob.). Por. N.m. *Gardẽliai*, *Pãgardė*. — SZ *gird-: psł. *žĭrdĭ f. ʽżerdź, długi, cienki drąg, służący np. do budowy ogrodzenia', por. scs. *žrĭdĭ* ʽkij, pałka, drąg', słń. *žȓd*, strus. *žĭrdĭ* ʽżerdź, drąg' (⇒ est. *hirś* ʽżerdź płotu', fiń. *hirsi* ʽbelka'), ros. *žerdь* (gw. *žéredь*), stpol. *żyrdź*, pol. *żerdź*, czes. *žerd* (BSW 79, REW I, 419, Boryś 2005, 754). Pbsł. *gird- łączy się ze stisl. *gyrða* ʽopasać' (*g^{h}r̥d^h-i̯e-), goc. *ufgurdans* ʽopasany, gotowy' oraz wed. *gr̥há-* ʽdomostwo, dom', aw.

[137] *Nesang daug neprietelių pasikelė prieš mus. Mums gardui tava grumzdžia* PK 141$_{19\text{-}20}$ ʽBoć siła nieprzyjacioł już powstała wzgorę. Nam trzodzie twojej grożą'.

gərəδa- ʿsiedziba demonówʾ, < pie. *g^{h}r̥d^h-ó-.

gardìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʿjeden z boków wozu drabiniastegoʾ (war. *gar̃dė*). Pl. *gar̃dys* a. *gar̃dės* ʿdrabiny wozuʾ, *ė́damosios gar̃dys* ʿjasła drabiniasteʾ. Należy do rodziny *gar̃das* (zob.), a to z uwagi na fakt, że boki wozu drabiniastego stanowią swego rodzaju ʿogrodzenieʾ dla przewożonego nim ładunku siana, słomy itp. — Drw. *gardiniñkai* m.pl. żm. ʿwóz drabiniastyʾ (*Jis į mugę su gardininkai važiuoja*).

gardùs, *-ì* 3 p.a. 1. ʿsmaczny, smakowity, apetycznyʾ, 2. ʿmiły, przyjemny (zapach, sen)ʾ (war. *gárdas* 3 p.a.), *gardùs kąsnẽlis* ʿsmaczny kąsekʾ, *gardùs kvãpas* ʿprzyjemny, apetyczny zapachʾ. Odpowiednik łot. *gar̂ds* ʿsmaczny, przyjemnyʾ (*gardu muti* a. *ar gardu muti ēst, dzert* ʿz wielkim apetytem jeść, pićʾ). Brak form apofonicznych *gerd-, *gird- / *gurd-. Etymologia niepewna, zob. LEW 136, ALEW 297. Obecność akutowanego wariantu *gárdas* zachęca do szukania związków z pwk. pie. *g^{u}erh$_3$- ʿpochłonąć, połknąćʾ, por. lit. *gérti* ʿpićʾ. W grę wchodzi drw. dewerbalny na SO, *gārd-a-, utworzony od osnowy prs. na -*d*-, *gēr-da ʿpołykaʾ < *g^{u}erh$_3$-d^{h}e-. Znacz. etym. ʿjadalny, pitnyʾ. — Drw. *gardė̃sis* ʿsmakołyk, delikatesʾ, *gardýbė* ts., SD «smak, sapor» (syn. *gardumas*), *gar̃dis* ʿsmak, dobry smak (jedzenia, napoju)ʾ, *gardulỹs* ʿsmakołykʾ, SD «przysmak mokry, sok do potraw, embamma; smak, smaku czucie, gustus, gustatus», *gardùmas* ʿsmak czegoʾ (por. łot. *gar̂dums* ʿprzyjemny smak; przysmakʾ), *gardumýnai* m.pl. ʿsmakołykiʾ, DP ʿprzysmakiʾ (neosuf. -*umynas*, zob. GJL II, § 332), *gardžiaĩ* adv. ʿsmacznie, smakowicie, apetycznieʾ (por. łot. *gardi* adv. ʿsmacznie, ze smakiemʾ, *ka ne gārds* adv. ʿile dusza zapragnieʾ). Vb. denom. *gárdinti* ʿprzyprawić potrawę, polepszyć jej smakʾ (por. łot. *gar̂dinât* ts.), *gardžiúotis* ʿsmakować z przyjemnością, delektować się, rozkoszować sięʾ, *pagar̃sti, -gar̃sta, -gar̃do* 1. ʿzrobić się smacznymʾ (*Kartais ir juoda duona pagar̃sta*), 2. ʿnabrać ochoty do jedzeniaʾ (*Visi valgo valgo, ir man pagar̃do*).

garė́ti, *garìu* (3 os. *gãri*, war. *garė́ja*), *garė́jau* ʿzamieniać się w parę, parować (o zupie); tracić zapach (o piwie)ʾ, *išgarė́ti* ʿwyparowaćʾ, przen. ʿwyginąć, zniknąć, paść (o kurach)ʾ, *nugarė́ti* ʿwyschnąć; zdechnąćʾ, *pragarė́ti* ʿprzestygnąćʾ, przen. ʿzginąć, przepaść, zbiednieć', tr. ʿroztrwonić (dorobek ojca)ʾ, *užgarė́ti* ʿwyginąćʾ, refl. *uššigarė́ti* ʿo dziecku: tracić dech w spazmatycznym łkaniuʾ (*Kūdikis rėkdamas užsigarė́ja*). Odpowiedniki bsł.: łot. *izgarêtiês* ʿwypalić się — o piecuʾ oraz scs. *gorěti*, *gorjǫ*, *goritŭ* ʿgorzeć, palić się, płonąćʾ, *razgorěti sę* ʿzapalić się, zapłonąć płomieniemʾ, ros. *gorétь*, *gorjú* ʿpalić się, płonąćʾ (*ugorétь* ʿzaczadziećʾ, iter. *ugorátь* ʿulegać zaczadzeniuʾ, por. lit. *gãras* ʿswądʾ), pol. *gorzeć, -eję* ʿpalić się, płonąćʾ (*gorący* ʿsilnie grzejący, upalnyʾ, z psł. *gor-ǫt-), czes. *hořet* ʿpalić sięʾ, *horoucí* ʿgorącyʾ. Pbsł. *gar-ē- jest formacją na SO, *g^{uh}or-eh$_1$-, od pie. *g^{uh}er- ʿzagrzać sięʾ (por. BSW 79, LEW 134n., LIV^2 219n.). — W formie 3 sg. prs. uderza różnica wokalizmu między końcówkami lit. *gãri* i scs. *goritŭ* (niewyjaśnione). — Drw. *išgãrinti pir̃tį* caus. ʿupuścić nieco pary z łaźniʾ, *išgãrinti vándenį* ʿgotowaniem doprowadzić do wyparowania wodyʾ (w części użyć *gãrinti* może być vb. denom. od *gãras* ʿparaʾ). Nomina: *atgarà* ʿpęd wiatruʾ, *ant vė́jo atgarõs stovė́ti* ʿstać na wietrze, stać w przeciąguʾ, *gãras* (zob.), *núogara* c. ʿzdechlak; niewdzięcznikʾ (por. *nugarė́ti*), cps. *šunagarỹs* ʿniedołęgaʾ (por. *šuõ*). — W językach bsł. brak jest jasnego refleksu SE *g^{uh}er-, por. gr. θέρομαι ʿogrzać sięʾ, θερμός ʿgorącyʾ, orm. *ǰer̃aw* ʿogrzał sięʾ (LIV^2 219). Nie ma pewności co do adi. psł. *žer-javŭ ʿrozżarzonyʾ (stczes. *žeřavý* ob. *řeřavý*, słń. *žerjàv* ts.; stpol. *żerzawie* ʿzarzewieʾ), ponieważ część refleksów wskazuje na osnowę *žar-* (WSE *gēr-), por. strus. *žarjavyj* ʿżarzący się, palący sięʾ ob. *žeravyj* ʿgorący, rozpalonyʾ (por. Boryś 2005, 730). Zob. jeszcze *gẽras*. — WSE *gēr-: psł. *žariti ʿsprawiać, że się pali, żarzyʾ, sch. *žáriti* ʿżarzyć, rozżarzać; piec, palićʾ, ros. *žáritь* ʿsmażyć, piec; palić, prażyć, suszyćʾ; *po-žariti ʿzapalićʾ (ros. *požáritь* ʿupiec, usmażyćʾ), ⇒ sb. postvb. sch. *pȍžār*, ros. *požár* ʿpalenie się czegoś, pożogaʾ, cs.

požarŭ ʽincendium’; sch. *žȃr, žȃra* ʽżar ognia, rozżarzone węgle’, czes. *žár* ʽwielkie gorąco; ogień, pożar; mocny blask; rumieniec’, pol. *żar, -u* rozżarzone węgle, gorąco, upał’, stpol. *żary* pl. ʽmiejsce po wypalonym lesie’. — WSO *gor-* < *gār-: *goré́ti* ʽpalić w gardle’ (zob. s.v.). — SZ *gr-V* < *g^{uh}r-V: psł. *grěti, *grějǫ ʽczynić ciepłym, grzać’, ros. *gretь, gréju*, pol. *grzać, grzeję*, ukr. *hranь* ʽżar’. Tu też nomen łot. *grēmens* ʽzgaga, pieczenie w gardle’ (Berneker, SEW I, 351, ME I, 652). — W st. zanikowym antekonsonantycznym spodziewamy się refleksu *gir- lub *gur- < *g^{uh}ṛ-C. SZ *gur- jest potwierdzony tylko dla słowiańskiego, por. psł. *gŭr-nŭ, rcs. strus. *gŭrnŭ* ʽpalenisko, ognisko; piec; naczynie z rozżarzonym węglem’, ros. *gorn*, loc.sg. *v gornú* ʽpalenisko w kuźni, piec kowalski lub hutniczy’, *gorný* m.pl. ʽdolna część pieca z paleniskiem; piec na podwórzu do gotowania latem pod gołym niebem’, sch. *gŕno* gw. ʽpalenisko, w którym się otrzymuje metal z rudy’, ros. *gornó* m.in. ʽpiec do wypalania glinianych naczyń’ (BSW 102, REW I, 296)[138]. Por. SZ w łac. *fornus* m. ʽpiec’, *furnus* m. ʽpiec piekarski’, sti. *ghṛṇá-* m. ʽżar, gorąco’ < pie. *g^{uh}ṛ-no- (de Vaan 2008, 235). — Takie derywaty, jak *dair-* ⇐ *dyr-* (zob. *dairýtis*) oraz *žair-* ⇐ *žir-* (zob. *žairà, žairià* s.v. *žer̃ti*) nasuwają przypuszczenie, że SZ lit. *gir- (z pie. *g^{uh}ṛ-) pozostawił ślad w pochodniku na SO *gair-*, zob. *gáirinti*.

gargė́ti, *gar̃ga* (war. *gárga*), *gargė́jo* ʽgęgać — o głosie gęsi; gulgotać — o odgłosie gotującej się wody; chrypieć, chrapać’. Odpowiada łot. *gãrdzêt, -u, -ẽju* ʽchrypieć, chrapać; charczeć, rzęzić’. Durativum na *-ē-* do *gar̃gti, -iù, -iaũ* ʽchrypieć, chrapać, charczeć’. Pochodzenie dźwiękonaśladowcze, por. interi. *gar̃gt* — o chrapaniu. Paralela: *gagė́ti*.

garmė́ti, *garmù, garmė́jau* 1. ʽhurmem, kupą iść, biec i hałasować’, 2. ʽgrzęznąć, pogrążać się, zatapiać się (w bagnie, topieli)’, 3. ʽszemrać (o wodzie); mruczeć, mamrotać’, *įgarmė́ti* ʽzajechać z hukiem przed dom (o wozach pełnych ludzi), wejść z hałasem’, *išgarmė́ti* ʽwyjść (tłumem, hurmem)’, *nugarmė́ti* ʽrunąć, spaść w dół (z drzewa, ze schodów); utopić się’. Pwk. *garm-* stanowi prawdopodobnie metatetyczny wariant do *gram-*, zob. bliskoznaczne *gramė́ti* oraz *grìmti*. Inaczej LEW 137; odsyła on do *grim̃zti* (SO *gramzdýti*), ale nie wyjaśnia roli dodatkowego segmentu *-z-*. — Drw. *gar̃malas* ʽwrzask, krzyk’, ⇒ *garmãlius* ʽkrzykacz, płaksa — o dziecku’, ⇒ vb. denom. *garmaliúoti* ʽbulgotać, gulgotać — o wrzącej wodzie, o gotujących się kartoflach; o chlupocie wody pod stopami idącego; o płukaniu gardła’.

garnỹs, *-io* 4 p.a. ʽczapla, Ardea’ — odpowiada łot. *gârnis* ʽbocian, Ciconia’ oraz *gārnis*, *gãrnis* ʽczapla’ a. ʽbocian’. Obok tego łot. gw. *guoris* ʽczapla’ — refleks *ganris, to z *garnis przez metatezę. Por. lit. n.m. *Garnỹs*, *Garniaĩ* 3x, *Garniškiai*, n.rz. *Garnỹs*, *Gar̃nupis*, *Garnupỹs*, *Garnū́.upis*. Wyraz lit.-łot. czeka wciąż na swą etymologię. — Urbutis 1981, 18, przyp. 1 wskazał na możliwość powiązania leksemu *gar-* z apofonicznym st. *o* do *ger-* w znacz. etym. ʽpochłaniać, pożerać’ (zob. s.v. *gérti*). Jako paralele dla SO autor przytoczył gw. wyrazy lit. *pragar̃nas* ʽżarłoczny’ i *garnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽżreć, pochłaniać’ oraz łot. gw. *gar̃nis* ʽżarłoczny człowiek’ (ob. *garlis* ʽmała czeluść, przepaść’). Etymologicznym znaczeniem wyrazu *garnỹs* byłoby zatem ʽżarłok, pożeracz (ryb)’. Por. też lit. *prãgaras*. Paraleli semazjologicznej dostarcza tu słc. gw. *hltavica* a. *hltavka* ʽczapla’ ⇐ *hltať* ʽżreć, pożerać’. — N.B. Łączenie *garnỹs* z *gérvė* ʽżuraw’ (por. LEW 137) wydaje się niemożliwe ze względów głosowych (apofonia *arC* : *ērC*?). Zob. jeszcze *žùgara*.

gar̃sas ʽdźwięk, echo; wieść, pogłoska, plotka’ — formacja dewerbalna na SO *gars-* ⇐ *girs-*, od neopierwiastka na *-s*, który został wyabstrahowany z inf. *išgir̃sti* ʽusłyszeć’, zob.

[138] Derywatami od *gŭrnŭ ʽpiec garncarski’ są nazwy ʽwypalonego naczynia glinianego’, z jednej strony psł. *gŭrn-ŭk-: pol. *garnek*, *garnka*, ros. przest. *gornokŭ*, maced. *garnók*, z drugiej strony psł. *gŭrn-ĭk-: cs. *grŭnĭcĭ*, rcs. *gŭrnĭcĭ*, stpol. *garniec*, *garnca*, czes. *hrnec*, *hrnce* (por. Sławski, SEJP I, 259 n., Boryś 2005, 156).

gir̃sti. Paralelne formacje na SO: *bal̃sas* ⇐ *bìls(tu)*; *brastà* ⇐ *brìs(ti)*. War. ze zmianą *rs* > *ls*: *gal̃sas* ʽecho'[139]. Inaczej ŽD 310: *gard-sas (za nim ALEW 298; LEW 153 nie komentuje budowy wyrazu). — Drw. *garsùs* ʽgłośny, donośny, dźwięczny', przen. ʽszeroko znany, słynny, sławny', *negar̃sas* ʽzła wiadomość' (por. typ *nedienà*), *gar̃siai* adv. ʽgłośno, donośnie' (war. *gal̃siai* — o rżącym koniu). Vb. denom. *garsė́ti, -ja, -jo* 1. ʽbrzmieć, rozbrzmiewać', 2. ʽzdobywać rozgłos, stawać się sławnym', *gársinti* ʽogłaszać' (*apgársinti* ʽobwieścić, ogłosić'), *gársinas* refl. ʽdaje o sobie znać'.

garstýčia, *garstyčià* (2 p.a.) 1. bot. ʽgorczyca, Sinapis', 2. ʽprzyprawa sporządzona z nasion gorczycy, musztarda'. Przekształcenie formy *garčyčià, garčýčia* — zapoż. z błr. *harčýca*, pol. *gorczyca* (SLA 74, ZS 18, LEW 138). War. *garšyčià*. — Pod wpływem wyrazu *garšvà* ʽpodagrycznik' powstały war. *garstvyčia* b.z.a., *garsvyčià, garsvýčia* (m.in. SD <garswićia> «gorczyca, sinapi»). Por. LEW, *l.c.*, Kabašinskaitė 33, 83.

garšvà 4 p.a., *gáršva* 1 p.a. bot. ʽpodagrycznik pospolity, Aegopodium podagraria' (czasem ʽdzięgiel, Angelica silvestris'), gw. *geršvà*. SD^1 *garšvas* «giersz, olus atrum» [ʽpodagrycznik']. Z innymi suf.: *gar̃šas* gw. ʽpodagrycznik; dzięgiel', łot. *gãrsa* ts. (war. *gârsa*^{2}, *gârse*^{2}, *gar̃se*, też pl. *gā̃ršas, gā̃rši*). Formacja z suf. *-va, -vas* jest pewnie młodsza, por. *brastvà* ⇐ *brastà*, *šìrtva* ⇐ *šìrtas*. Słowiańskim odpowiednikiem jest psł. *gorxŭ ʽgroch, Pisum sativum', por. sch. *gràh*, ros. *goróx*, czes. *hrách*, pol. *groch*. Rekonstrukcja pbsł. *garš-a- /-ā- < pie. *g^{h}ors-o- / -ā-, por. BSW 79n., LEW 138, Derksen 2008, 179. Zmiana *rs > lit. *rš* jak w *pir̃štas, ver̃šis, viršùs*. Pwk. pie. *g^{h}er-s- ʽtrzeć, ucierać', por. wed. *nigharṣati* ʽuciera', sti. *gharṣati* ʽtrze' (EWAIA I, 513, IEW 440). Osobno zob. *gar̃gždas*. — N.rz. *Garšvà, Gar̃švė*, n.m. *Garšviaĩ* 3x, *Garšvìnė* 2x, *Garšviniaĩ* 2x, *Gar̃šviškės*. — N.rz. *Gar̃šas, Gáršupis, Gar̃špelkis*, n.m. *Gar̃špjaunis*.

gą̃sdinti, *gą̃sdinu, gą̃sdinau* ʽwprawiać w strach, straszyć, zastraszać' — causativum na *-dinti* od neopwk. *gąs-*, który wyabstrahowano z formy inf. *gą̃sti* lub formy prs. *gąstù* (*gand-stu) ʽpoczuć strach, przerazić się' (zob. *gą̃sti*). War. sufiksalny: *gą̃sdyti, -au* ʽstraszyć', gw. *gáisdyti, -inu* (Zíetela). Paralela słowotwórcza: *sių̃sdinti* ʽtroszczyć się, aby coś lub kogoś wysłano' ⇐ *sių̃sti* (*siunčiù*) ʽsłać, posyłać'. Dalsze szczegóły s.v. *gandė́tis*.

gaspadà, gen.sg. *gaspãdos* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽdom zajezdny, karczma', 2. ʽdom, mieszkanie' (m.in. u Donełajtisa), 3. ʽobejście, gospodarstwo' — zapoż. ze stbłr. *gospoda*, pol. *gospoda* (SLA 74, LEW 138, ALEW 298), por. błr. przest. *haspóda, -y* ʽdom gospodarza'. War. *gacpadà*.

gaspadìnė przest., gw. 1. ʽgospodyni, żona gospodarza', 2. ʽkucharka (na weselach. chrzcinach)' — zapoż. ze stbłr. *gospodýnja* (SLA 74, ZS 18, LEW 138), por. błr. *haspadýnja, -i*. War. *gacpadìnė*. Por. *gaspadõrius*. — Drw. *gaspadináitė* ʽcórka gospodyni, gospodarza'. Vb. denom. *gaspadináuti* ʽbyć gospodynią'.

gaspadõrius, *-iaus* przest., gw. 1. ʽgospodarz, właściciel gospodarstwa wiejskiego', 2. ʽrządca w majątku ziemskim', 3. przen. ʽpierwszy snop zboża przynoszony do domu na znak rozpoczęcia żniw'. Zapoż. ze stbłr. *gospodárь* (SLA 74, ZS 18, LEW 138), por. błr. *haspadár, -á*. War. *gacpadõrius*. Por. *gaspadìnė*. — Drw. *gaspadoráitis* ʽsyn gospodarza' (nie parobek), *gaspadorỹstė* ʽgospodarstwo, gospodarka'. Vb. denom. *gaspadoráuti* ʽprowadzić gospodarstwo rolne, gospodarować' (war. *gaspadoriáuti*).

gą̃sti, *gąstù* (*gand-stu), *gandaũ* gw. ʽpoczuć strach, przerazić się', SD <gustu> «lękam się» (syn. *baidausi*), zwykle z prvb. *ap-*, *iš-*, *nu-*, refl. *iššigą̃sti* ʽprzestraszyć się' (SD

[139] LEW 131 niesłusznie opisał war. *gal̃sas* jako wyraz odziedziczony, rzekomo prapokrewny z psł. *golsŭ ʽgłos' (scs. *glasŭ*, ros. *gólos*, czes. *hlas*, pol. *głos*).

iššigundau), *pérsigąsti* ts., *susigąsti* ts. Formacja inchoatywna na *-sta-* od *gand-* jak w *gandė́tis* ʽbać się' (zob. s.v.). — Neopwk. *gąs-*: *gą̃sdinti* (zob.), *gąslùs* ʽlękliwy, bojaźliwy' (⇒ *gąslỹvas* ts.). — Neopwk. *gąst-* (⇐ *gąstù*): *gą̃stas* ʽstrach, przestrach', *gąstáuti* ʽlękać się, niepokoić się' (por. *pýkstauti*, *vargstáuti*), *gąstýtis*, *-ausi* ʽbać się' (*gąst-ytis, por. *baustýtis*, *glaustýtis*),] *išgąstė́tis* ʽwystraszyć się', *išgąstìngas* ʽlękliwy, strachliwy', *ìšgąstis* ʽprzestrach, przerażenie', DP ʽstrach, zlęknienie, trwoga, przestrach',] *nuogąstùs* ʽbudzący strach, grozę' (war. *nuogąstvùs*). — Dwuznaczna jest forma *gą́sčioti* intr. ʽobawiać się, lękać się' (war. *gąsčióti*, *gansčióti*), tr. ʽwprawiać w strach, straszyć czym (np. dziecko)'. Mogła ona zostać wyderywowana zarówno od *gąs-* (neosuf. *-čioti*), jak i od *gąst-* (suf. *-ioti*).

gãšytis, *gãšijuos*, *gãšijaus* gw. ʽstroić się', *iššigãšyti* ʽwystroić się' (*Jis iššigašijo nuo galvos lig kojų*) — zapewne zapoż. z ros. *gošítьsja* ʽszykować się, przygotowywać się (do drogi, do podróży)'. War. *gãšintis*, *gašautis* b.z.a. Inaczej LEW 139, który sugerował odziedziczony charakter pwk. *gaš-*, porównując go z oset. *γazun*, *gazin* ʽspielen' i orm. *gazan* ʽdzikie zwierzę'. — Drw. *gãšas* ʽstrój, elegancki ubiór', *gašỹvas* ʽwystrojony, elegancki', *gašùs* ʽstrojny, piękny'.

gašlà 4 p.a. gw. ʽżądza, pożądanie, popęd płciowy'. Drw. na *-lā-* od pwk. *gaš-*. ME I, 109 zestawiał z łot. *gašs* ʽcierpki, gryzący' (znacz. etym. ʽpalący'?). Brak alternantów †geš-, †giš-, †guš-. Bez dobrej etymologii. LEW 139 łączył z *gãšytis* ʽstroić się' (zob. s.v.). Zob. też ALEW 299. — Drw. *gašlỹs*, *-ẽ* ʽlubieżnik, rozpustnik', *gašlùs* ʽchętny, ochoczy, rwący się do roboty, zapalony do czego, pilny, gorliwy; przywiązany do kogo; namiętny, pożądliwy, lubieżny' (*gašlì mergà* ʽnamiętna dziewczyna'), *gašlùmas* ʽżądza, pragnienie'. Vb. denom. *gašláuti* ʽoddawać się rozpuście, prowadzić rozwiązłe życie'.

gãtavas, *-à* przest., gw. ʽgotowy, wykonany, skończony', DP ʽgotow, gotowany, pogotowiu'. Np. *Esu gãtavas tau padėti*. *Nebenueikit toli — pietūs gatavì!*. Z uwagi na miejsce akcentu zapożyczone raczej ze stpol. *gotow*, *gotowy* (SLA 74n., LEW 139), niż z błr. *hatóŭ*, *hatóvy*, za czym opowiadał się ZS 18. Zob. też ALEW 300. Slawizmem jest też łot. *gatavs* ʽgotowy, dojrzały'. Osobno zob. *gatãvyti*. — Drw. *gatavaĩ* adv. ʽcałkiem, zupełnie', *gatavẽckas* a. *gatavìckis* ʽkto lubi przychodzić na gotowe' (z suf. antroponimicznymi pochodzenia słowiańskiego *-eckas*, *-ickas*), *gatavìkas* 1. ʽwdowiec, który ożenił się z wdową', 2. ʽmąż idący na gospodarkę żony'. Cps. *gatauduõnis* ʽleń, darmozjad' (dosł. ʽkto przychodzi na gotowy chleb', por. *dúona*).

gatãvyti, *gatãviju*, *gatãvijau* przest., gw. ʽprzygotowywać, szykować'. Dwuznaczne. Może być zarówno drw. denominatywnym od adi. *gãtavas* (zob.), jak też zapożyczeniem ze stbłr. *gotóvitь*, stpol. *gotowić* (za zapożyczeniem opowiada się SLA 75), por. błr. gw. *hatóvicь*, *-vlju* (ESBM 3, 71n.). Zob. też ALEW 300. — Z innym suf.: *gatãvinti* ʽprzygotowywać', refl. *susigatãvint* ʽprzygotować się' (por. stpol. *zgotowić się*). — Stpr. *pogattawint sien* ʽprzygotować się' jest vb. denominativum od niezaświadczonego adi. *gataws ⇐ stpol. *gotow*, *gotowy*. Z innym suf.: łot. *gatavuôt* ʽprzygotowywać'.

gatavóti, *gatavóju*, *gatavójau* przest., gw. ʽgotować, warzyć', *išgatavóti* ʽugotować jedzenie' — zapoż. z błr. *hatavácь*, *hatúju*.

gãtvė 1. ʽdroga między domami, ulica', 2. gw. ʽwygon dla bydła'. Przekształcenie za pomocą suf. *-vė* wyrazu *gatė, który został chyba zapożyczony ze śrdn. *gāte* f. ʽwąskie przejście ograniczone domami, droga wiejska, niebrukowana' (to w odróżnieniu od śrdn. *strāte* [nwn. *Straße*] ʽdroga bita, brukowana', ⇐ późnołac. *via strāta*). Co do formacji por. *lýsvė* ob. *lýsė*, *lýsia*; *brastvà* ob. *brastà*. — Podobne było traktowanie śrdn. *gate* w języku łotewskim: z jednej strony prosta transpozycja, por. łot. *gate* ʽdroga między dwoma płotami' (Jordan 62), z drugiej strony derywacja sufiksalna, por. *gatva*, *gatve* a. *gatuve* ʽdroga z obu

stron ogrodzona, wygon dla bydła; ulica, aleja', *gatva* 'bród'. Wciąganie do rozważań formy goc. *gatwo* f. 'πλατεῖα, ulica' (por. LEW 139), która ma innowacyjną formację z neosufiksem -*wōn*- (zob. Casaretto 2004, 163), nie wydaje się potrzebne. N.B. Wyraz przejęty z nwn. *Gasse* f. 'ulica' ustalił się w Litwie pruskiej w formie transponowanej *gasà* 'ulica, droga' lub *gãsas* ts. (por. Čepienė 104).

gaũbti, *gaubiù*, *gaubiaũ* 'otulać, owijać, spowijać, okrywać', cps. *apgaũbti* 'okryć, otulić (ze wszystkich stron)', *įgaũbti* 'wgnieść', *išgaũbti* 'wygiąć do góry, uwypuklić', *nugaũbti* 'zdjąć okrycie', *sugaũbti délnus* 'zwinąć dłonie w trąbkę', *sugaũbti javùs* 'zebrać zboże z pola'. Refl. *gaũbtis*, *gaubiúos*, *gaubiaũs* 'okrywać się, zawiązywać sobie chustkę; zwijać się w głowę (o kapuście)'. Pwk. pie. *g$^{(u̯)}$eu̯b^{h}- lub *g$^{(u̯)h}$eu̯b^{h}- 'giąć, zginać' (LIV^{2} 188, przyp. 1). Zupełny brak refleksów SE *gi̯au̯b- nasuwa podejrzenie, że mamy tu do czynienia z czas. quasiprymarnym, którego pdg. zbudowano wokół prs. na SO *gaubiù*, kiedyś należącego do iteratywnego inf. *gaubýti. Por. 1° *gaubýtis* refl. 'zawiązywać sobie chustkę, okrywać się czym' : scs. *pogubiti* 'ἀπόλλυμι', ros. *gubljú*, *gubítь* 'niszczyć, psuć', pol. *gubię*, *gubić* 'tracić przez nieuwagę; doprowadzać do zatraty, do zniszczenia; pustoszyć, burzyć, zabijać' (caus. do SZ *gŭbnǫ), 2° *gaubė́ti*, *gaubiù* (3 os. *gaũbi*), -*ė́jau* 'nosić chustkę na głowie', 3° *gaubstýti* 'owijać czym, zawijać (w pieluchę)'. Inaczej BSW 100, LEW 140. — Nomina na SO *gaub*-: *gaubė́ja* 'kobieta, która w czasie wesela przyozdabia głowę panny młodej', *gaũbtas* a. *gaubtùvas* 'kaptur', przen. 'abażur', *į̃gaubtas* 'wklęsły', *ìšgauba* 'wypukłość'. W słowiańskim por. 1. scs. *sugubŭ* 'podwójny' (znacz. etym. 'zgięty we dwoje', por. SZ w odpowiedniku lit. *dvìgubas*), 2. ros. gw. *gubá* 'zatoka wcinająca się w ląd' (por. nwn. *Bucht* 'zatoka' : *biegen* 'giąć'), 3. pol. *przegub* 'przegięcie (ręki), staw', kasz. *gub* 'fałd', 4. słń. *gúba* 'fałd, zmarszczka'. — SZ *gub*-: *gùbti* 'wklęsać, zapadać się' (zob. s.v.; tam też o WSZ *gūb*-). — Z uwagi na to, że pwk. *g^{h}eu̯b^{h}- ma kontynuację ograniczoną do bsł., bierze się pod uwagę ewentualność, że *g^{h}eu̯b^{h}- pochodzi z *b^{h}eu̯g^{h}- przez metatezę skrajnych spółgłosek pierwiastka: b^{h}-g^{h} > g^{h}-b^{h} (paralela: *žiedžiù*, *žiẽsti*), por. LIV^{2} 188, przyp. 1, Kroonen 2013, 61n. — Pwk. pie. *b^{h}eu̯g^{h}- 'zginać się' dokumentują takie refleksy, jak goc. *biugan* 'giąć się, zginać', stang. *būgan*, stwn. *biogan*, nwn. *biegen* ts., wed. *paribhuját* 'obejmuje, bierze w objęcia', być może też ros. *bgatь* 'giąć' (WSZ *būg-ā-: ros. *obygátь* iter. 'owijać, otulać', sb. postvb. *obýga* 'ciepła odzież').

gáudinti, *gáudinu*, *gáudinau* gw. 'przywracać (chorego) do zdrowia, do sił' (war. *gaudìnti*) — causativum z suf. -*dinti* od *gáutis* refl. 'mocnieć, zdrowieć, wracać do sił' (zob. *gáuti*). Np. *Gáudinu ligónį* 'Doprowadzam chorego do zdrowia, do sił'. *Išnešė bobą negyvą ir jau nebeatgaudìno* 'Wynieśli babę nieżywą i już jej do życia nie przywrócili'. — *prigáudinti* iter. 'oszukiwać' ⇐ *prigáuti* 'oszukać', refl. *apsigáudinti* 'dać się oszukać'.

gáudyti, *gáudau*, *gáudžiau* 1. 'chwytać, łapać', 2. 'łowić zwierzęta a. ptaki', 3. 'zbierać i chwytać trawę (o owcy)', 4. przen. 'oszukiwać'. SD: *gaudau* «chwytam, capio, capto, prenso, venor» (syn. *saikau*, *grėbstau*), «imam kogo, capio, comprehendo, inijcio manus alicui» (syn. *nutveriu*), *gaudau paukščius* «łowię ptastwo, aucupor» (syn. *paukštauju*), *gaudau žvėris* «łowię zwierz, poluię, sector, venor, sector feras» (syn. *medžioju*). Refl. *gáudytis* 'ganiać się, bawić się w łapanego'. Odpowiada łot. *gaudît*, -*u*, -*ĩju* 'chwytać, łowić'. Cps. *apgáudyti* 'łowiąc ryby obejść, np. dwa jeziora; popielić (grządki), pozdejmować (pajęczyny)', *atgáudyti* 'ocucić (topielca), odkarmić (prosię)' (zob. *gáudinti*), *pagaudyti* DP 'pojmać, połowić', *sugáudyti* 'złapać', przen. 'pojąć, zrozumieć'. Refl. *atsigáudyti* 'przyjść do siebie', *susigáudyti* 'uświadomić sobie, zorientować się' (por. pol. *połapać się*), war. synkopowany: *suzgáudyti*, ⇒ neosimplex gw. *zgáudytis* 'połapać się', neoreflexivum *raz-si-zgáudyti* ts. (z obcym prvb. *raz*-, por. ros. *razobrátьsja*). Oboczny paradygmat na -*in*-: gw. *gáudyti*, -*ina*, -*ino*, iter. *gaudinė́ti*, frq. *gáustyti*, -*ina*, -*ino* (Vidugiris 1998, 197 n.). —

Możliwe są tu dwie etymologizacje: 1° *gáu-dyti*, formacja intens. na *-dyti* do *gáuti* ʽdostać, otrzymać' (paralele: *spjáudyti* ⇐ *spjáuti*; *šáudyti* ⇐ *šáuti*), 2° *gáud-yti* ⇐ prs. *gáuda ʽdostaje', formacja caus.-iter. na *-yti* do niezachowanego prs. intr. z suf. *-da-* (paralele: *skáldyti* ⇐ *skélda* : *skìlti*, *skélti*; *skárdyti* ⇐ *skeȓdžia* : *skérti*). — Neoosn. *gaud-*: *apgaudinė́ti* ʽoszukiwać' (⇒ *ãpgaudas* ʽoszustwo'), *gaũdelėti* ʽzbierać po trochu' (por. suf. w *bãdelėtis*), *gaũdelioti* a. *gáudelioti* 1. ʽzbierać (chrust, siano, zioła)', 2. ʽwykradać, podkradać' (por. suf. w *bãdelioti*). Cps. *šungaudỹs* (zob. *šuõ*), *žvirblãgaudis* (zob. *žvìrblis*). — Neoosn. *gaudy-*: *gaudyklà* ʽpułapka, potrzask', *gaudyklė* SD «łapaczka, samołowka, decipulum seu decipula» (syn. *spąstas*), *gaudyklė žodyj* SD «łapaczka w mowie, aucupium, captio, tendicula» [ʽpułapka, podstęp, oszustwo', SPXVI].

gaũras ʽwłos na ciele zwierzęcia' (w odróżnieniu od *pláukas* ʽwłos na głowie'), war. *gáuras* 3 p.a.pl. *gauraĩ* ʽkudły, sierść psa, wilka, niedźwiedzia' (gw. *kauraĩ*). Odpowiednik łot. *gauri* m.pl. ʽowłosienie łonowe'. Formalnie należy jako SO *gaur-* do pwk. *gur-*, zob. *gùrti* ʽkruszyć się' (por. LEW 140), ale strona znaczeniowa tego zbliżenia wymaga jeszcze badania. Por. łot. *gaurs* ʽpulchny', *gaura zeme* ʽpulchna ziemia'. Co do apofonii por. *maul-* ⇐ *mul-* s.v. *mùlti*. BSW 80 zestawiał z sch. *gùra* ʽgarb', zaś ALEW 300n. ze śrir. *gúaire* ʽsierść, szczecina', norw. gw. *kaur* ʽlekko wijąca się wełna' i mław. *gaona-* ʽwłos zwierzęcy' (możliwy drw. od pie. heteroklitykonu). — Drw. *gaũrius* ʽczłowiek o mocno owłosionym ciele', *užgaurė́tas* ʽkędzierzawy, kudłaty (o owcy, o wełnie)', cps. *plaukgaurỹs* (zob.). — Vb. denom. *gaurióti* a. *gáurioti* 1. ʽkosić z wierzchu, nierówno, nieumiejętnie', 2. ʽplewić z grubsza', 3. ʽpleść głupstwa', *gaurúoti* 1. ʽpokrywać się kudłami', 2. ʽsunąć, pojawiać się — o chmurach kłębiastych', ⇒ *gaurúotas* ʽkosmaty, kudłaty'. — Neoosn. *gauruot-*: *gauruõčius* ʽczłowiek mocno owłosiony', *gauruotìnė* ʽskóra pokryta kudłatą sierścią, zwł. skóra niedźwiedzia', cps. *gaurúotkiunkis* 1. ʽkartofle gotowane w łupinach i po przepołowieniu podane na stół', 2. ʽgotowane w łupinach kartofle zmieszane z grochem' (por. *kiuñkė*, *kiuñkis* ʽpotrawa z kartofli gotowanych / duszonych razem z grochem', war. *kiuñgis*). — N.m. *Gaũrė* 2x, *Gaurẽliai*.

gausà 4 p.a. 1. ʽto, co się otrzymuje, dostaje od kogoś, np. pożywienie', 2. ʽwszystko, co się ma; cały dobytek, majątek' (*Visą gausą atnešiau*, t.y. *ką tiktai turiu*), 2. ʽobfitość, mnogość, wielka ilość; nadmiar, zbytek'. Drw. z neosuf. *-sā-* od czas. *gáuti* ʽdostać, uzyskać' (por. ŽD 310). Odpowiednik łot. *gaũsa* ʽpożywność, Nahrhaftigkeit'. — Neoosn. *gaus-*: *gausùs* ʽobfity, liczny', SD «dostatni, dostateczny, lautus, locuples, luculentus, sumptuosus; sowity, abundans, cumulatus, copiosus» (syn. *skalsus*), «spory, diuturni, longi vsus» : łot. *gaũss* ʽobfity; powolny'; *gausýbė* ʽmnóstwo, moc, huk', SD «dostatek, facultas, copia, abundantia» (syn. *sutektė*, *apstas*, *skalsybė*), *gausìngas* ʽobfity, liczny', *gausvà* ʽobfitość, mnogość czego' = *gaus-va*, por. *brastvà* ⇐ *brastà* (nieprawdopodobna analiza w ŽD 378: *gausu̯-ā-, rzekomo drw. od osnowy *gaus-u-*). Por. n.rz. *Gausañtė*, *Gausutė* b.z.a. — Vb. denom. *gausė́ti* ʽpowiększać się, mnożyć się', *gaũsinti* a. *gáusinti* ʽpomnażać, powiększać', SD *gausinu* «obfito czynię, opulento, exubero» (syn. *skalsinu*). Por. łot. *gaũsît* ʽpomnażać', *gaũsinât* ʽobdarzać, przysparzać'.

gaũsti, *gaudžiù*, *gaudžiaũ* 1. ʽgłośno brzmieć (o dzwonach, organach)', 2. ʽwydawać (żałosny) odgłos, szumieć, wyć (o wietrze)', 3. ʽbrzęczeć (o owadach)', 4. ʽjęczeć, płakać, szlochać, opłakiwać (umarłego)'. Odpowiada łot. *gaũst*, *gaũžu*, *gaũdu* ʽjęczeć, użalać się, lamentować', refl. *gaũstiês* ts. Jeśli prs. *gaũdžia* ustaliło się na miejscu *gauda, to byłby to przykład intranzytywnego praesens na *-da-* do *gauti* b.z.a. ʽwyć jak wilk', zaświadczonego w Clavis Germanico-Lithvana s.v. *Heulen wie die Wölff*: *Gauju, jau, su, ti* (por. Urbutis 1981, 29). Pwk. *gau-* jest dźwiękonaśladowczy, por. łot. *gavilêt*, *-ẽju* ʽjodlować', też o śpiewie słowika, jak też zebrane niżej derywaty. Z uwagi na to niepewne jest pokrewieństwo z

czasownikiem scs. *gǫdǫ, gǫsti* ʽgrać na instrumencie strunowym', stpol. *gędę, gąść* ts., ros. przest. *gudú* a. *gužú, gustí* ts., też ʽgłośno brzmieć (o dzwonie)'. Por. BSW 80, LEW 140n., Boryś 2005, 159 (s.v. *gęśle*), Derksen 2008, 183, ALEW 301. — Drw. *gaudóti, -ja, -jo* ʽbrzmieć, szumieć, huczeć' : łot. *gàudât, -ãju* ʽbiadać, lamentować; wyć (o psie)', *gaudêt, -u, -ẽju* intr. ʽ(o wietrze jesiennym) huczeć, wyć', *gaudêt, -ẽju* tr. ʽzasmucać, doprowadzać do płaczu', *gaudêtiês* ʽlamentować, biadać nad czym'. Nomina: *gaudesỹs* ʽodgłos dzwonu', *gaudìmas* ts., *gaũduonė* ʽpewien brzęczący owad', war. *gaudõnė* (por. *gaudóti*), *gaudùs* ʽdźwięczny, donośny; smutny, ponury'. — Neopwk. *gaus-* (⇐ *gaũsti*): *gaũsmas* ʽhuk, szum' (por. *gar̃smas, graũsmas*). — Jako refleks st. zanikowego może tu należeć *gūdùs, -ì* 4 p.a. ʽprzejmujący, pełen grozy, niesamowity', zob. LEW 140.

gáuti, *gáunu* (war. *gáuju*), *gavaũ* (war. *góviau*) 1. ʽotrzymać, dostać, uzyskać', 2. ʽzdołać, zdążyć', 3. ʽpocząć, zajść w ciążę', 4. ʽmusieć' (*Rytoj gausim rugius pjauti*. *Gausi važiuoti į namus*), 5. tr. ʽchwycić, złapać; zebrać (plon); dotknąć kogo (o chorobie)'. Odpowiedniki bałt.: łot. *gaut*, prs. *gaunu* a. *gauju*, prt. *gavu* a. *gāvu* tr. ʽłapać, łowić, starać się dostać'[140]; stpr. *pogaūt* ʽprzyjąć (z podziękowaniem)', *kas pogauts ast* ʽktóry się począł' [z Ducha św.], *engaunai* a. *engaunei* ʽotrzymuje', *wīrst gauuns* 3 pl. fut. ʽotrzymają, dostąpią'. Pwk. pie. *g$^{(\text{u̯})}$eu̯H- / *g$^{(\text{u̯})}$uH- ʽosiągnąć, uzyskać' (LIV[2] 189: tylko bałt.; etymologia nieznana). ALEW 303 przytoczył pokrewne nomina: mław. *gaona-* m. ʽzysk, Gewinn', gr. γυῖον n. ʽręka; całe ciało', γυῖα n.pl. ʽczłonki', ἐγγύη ʽrękojmia, poręka; zaręczyny' (pominąwszy niepewne mław. *gauua-* m. ʽręka'). — Cps. *apgáuti* ʽoszukać', *apgaun[u]* SD «oszukiwam kogo, decipio, seduco aliquem...» (syn. *priviliu*), *atgáuti* 1. ʽotrzymać z powrotem', 2. przest. ʽmścić się', SD *atgauiu* «mszczę się z czego y nad kiem, vlciscor, vindico, persequor» (syn. *kerštų darau*), *atgaunu* SD[1] «mszczę się; pomszczę się» (syn. *atakes darau*), *įgáuti* ʽnabrać (smaku, zapachu, obawy, strachu, rozsądku), nabawić się (choroby)', *išgáuti* ʽz trudem odzyskać (dług), wywabić (z domu)', *pagáuti* ʽzłowić, złapać, pochwycić, porwać; wziąć, przejąć; ogarnąć (o strachu); uchwycić (sens)', *prigáuti* ʽoszukać' (DP też ʽomylić się'), ʽuwieść (dziewczynę); dosięgnąć, pochwycić, ułapić', adv. *pagautaĩ* DP ʽniedbale' (por. typ *nelauktaĩ*); *sugáuti* ʽschwytać, złapać', DP ʽpojmać, uchwycić, ułowić', *užgáuti* 1. ʽuderzyć, zbić', 2. ʽubliżyć komuś, obrazić kogo' (zob. *užgáulė*), 3. ʽzaprzeć dech'. Refl. *gáutis* ʽmocnieć, zdrowieć, wracać do sił', *atsigáuti* 1. ʽpoprawić się, wzmocnić się', 2. ʽocknąć się, oprzytomnieć', *iššigáuti* ʽwydostać się (z domu, stajni), wydobyć się (z biedy); poprawić się, wrócić do zdrowia', *nusigáuti* ʽdostać się dokąd, dotrzeć; wyrwać się z czego; skorzystać z dogodnej chwili, z dogodnego czasu' (por. *núogūsis*), *prasigáuti* ʽprzemknąć się niezauważonym' (por. pol. *przedostać się*), *parsigáuti* ʽprzywlec się, z trudem wrócić', *užsigáuti* ʽuderzyć się; obrazić się'. — SZ ma dwie postaci, *gū-C* i *guv-V* < *guH-. 1. SZ-C *gū-*: *atgū́ti* ʽodzyskać głos' (zob. s.v.), łot. *gũt* (*gũstu, guvu*) ʽłowić, łapać, chwytać'. 2. SZ-V *guv-*: *atgùvo* (prt.), drw. *guvùs* ʽpojętny, zaradny, sprytny; żywotny, prędki' (znacz. etym. ʽszybko chwytający'), ⇒ vb. denom. *gùvinti* ʽuczyć zaradności', *išgùvinti* ʽwprawić, wytresować (konia)'. — SO *gau-C*: *gáudinti* (zob.), *gáudyti* (zob.), *gaulióti* ʽotrzymywać po trochu' (por. *duolióti* ⇐ *dúoti*; *raulióti* ⇐ *raúti*). Nomina: *apgáulė* a. *ãpgaulė* ʽoszustwo' (⇒ *ãpgaulius* ʽkrętacz, oszust', *apgaulùs* ʽskłonny do oszustwa'), *atgautojas* SD «mściciel, vindex, vltor» (syn. *kerščius, kerštadarys*), *gaujà* 4 p.a. ʽgromada, sfora, stado, zgraja, banda, szajka' : łot. *gauja* ʽtłum' (por. n.rz. *Gaujà*, łot. *Gaũja*), *gausà* (zob.), *pagaulùs* ʽpojętny, wygodny w użyciu', *pasigautìnis* a. *susigautìnis* ʽnieślubne dziecko' (por. *pasigáuti* ʽzłowić sobie', *susigáuti* ts.), *prigautojas* SD «zdrayca, proditor...» (syn. *privylėjas*), *užgáulė* (zob.). — SO *gav-V* (⇐ *guv-V*): *gavaũ* prt. (zob. wyżej), *apgavìkas* ʽoszust', *atgavėjas* SD[1]

[140] Z prs. inchoat. *gaustu*, które kiedyś należało do inf. *gaut*, został wyabstrahowany neopwk. *gaus-*, por. pdg. łot. *gaũst*, *gaũstu*, *gaũsu* ʽdostać, otrzymać'.

«pomściciel, vltor, vindex», *atgavimas* SD[1] «pomsta», SD «oddanie wet za wet», *gavùs* ʽkto potrafi szybko chwytać, łapać’, *pagavà* ʽpojmowanie, postrzeganie, percepcja’, *pagavėjas* SD «podchwytacz, posłuchywacz, obseruator, speculator», *pagavùs* ʽpojętny’, *užgavìkas* ʽkto ubliża, znieważa’. — Pdg. prymarny *gáuti* ustalił się zapewne na miejscu *giáuti < pie. *g$^{(u̯)}$eu̯H-. Allomorf *gau-* pojawił się najpierw w formacji prs. *gáuju*, wywodzącej się z *giáuju < *gi̯ā́u̯-i̯ō. W kontekście suf. *-i̯e/o-* doszło do dysymilatywnego zaniku *i̯* w sylabie pierwiastkowej. Paralele: *káuju, kráuju, máuju, pláuju, ráuju, šáuju*; nomina: *kraũjas, naũjas*. — Nowsze prs. na *-nu*, lit. *gáunu*, łot. *gaunu*, każe liczyć się z oddziaływaniem formacji infigowanej *gunù < pie. *g$^{(u̯)}$u-n-H-é-. Jej śladem może być neopwk. *gun-* w *gùndyti* (zob.).

gavėnià, gen.sg. *gavė̃nios* 2 p.a. ʽpost, surowy post, Wielki Post’, SD «post wielki 40 dni, vulgo quadragesima, ieiunium 40 dierum» — zapoż. ze stbłr. *gověnije*, por. błr. *havénne, -ja* n. ʽrozpoczynanie postu, poszczenie’ (SLA 75, ZS 19, LEW 142, brak w ALEW). War. *gavė̃nė*. — Drw. *gavė̃ninis* a. *gavė̃niškas* ʽpostny’, *Ùžgavėnės* f.pl. ʽostatni wtorek przed Wielkim Postem’, dawniej ʽostatni tydzień przed Wielkim Postem, zapusty’. SD: *ažugavėnios* f.pl. «mięsopust, zapust, bacchanalia, liberalia, hilaria» (syn. *pralaidimas mėsiedo, mėsėdrynės*), ⇒ *ažugavėtinis* «mięsopustny, bacchanalibus aptus», *ažugavėtinė sereda* «wstępna środa, feria quarta cinerum». Cps. *pusiaugavėnis* DP ʽśrzodopostny’ (por. *pusiáu*), *vidùgavėnis* ʽśrodek postu’ (por. *vidùs*). Vb. denom. *gavėnióti* gw. ʽpościć’. Osobno zob. *gavė́ti, pãsnykas*.

gavė́ti, *gaviù* (3 os. *gãvi* lub *gãvia*), war. *gavė́ju*), *gavė́jau* ʽpościć; głodować’ — zapoż. ze stbłr. *govětь* (SLA 75, LEW 142), por. błr. *havécь, -éju*. Stąd też łot. *gavêt, -ẽju* ʽpościć’. — Drw. *atgavė́ti* ʽzakończyć post’ (por. ros. *otpostítьsja* ts.), *gãviamas*: *Nu yra gaviamas laikas* ʽTeraz jest czas postu’, *užgavė́ti* ʽpo raz ostatni jeść mięsną potrawę przed postem’, *užgavė́tojas* DP n. agt. ʽzapustnik’ [ʽzapusty czyli mięsopust obchodzący’, L.]. Zob. *gavėnià*.

gẽbenė I (*gebenė̃*) żm. ʽbąbel, pęcherz, pryszcz, krosta, wysypka; mały przedmiot, drobiazg’. Izolowane, niejasne. LEW 142 porównywał ze stpr. *gabawo* EV ʽropucha, Crothe [Kröte]’ i nawet z psł. *žaba ʽKröte, Frosch’ < *gēbā-. — Vb. denom. *nugẽbenėti* ʽpokryć się krostami, pryszczami’, ⇒ *gebenė́tas* a. *gẽbenėtas* ʽpryszczaty, krostowaty’.

gẽbenė II bot. ʽbluszcz, Hedera’, żm. *gẽbinė* ts. Niejasne. LEW 142 uważał za identyczne z *gẽbenė* I.

gebė́ti, *gebù, gebė́jau* ʽpotrafić, móc, mieć zwyczaj, lubić’ (*Aš nègebu eiti su kurpėmis į miestelį*, t.y. *neturiu papročio*), cps. *įgebė́ti* ʽumieć, potrafić’, *pagebė́ti* ʽmieć zwyczaj, mieć w zwyczaju’ (*Mes nepàgebame eiti į karčemą*), *sugebė́ti* ʽpotrafić, zdołać, móc’ (*Ar sugebė́si tai padaryti?*). Stativum na *-ė-*, *geb-ė-* kontynuuje w pierwiastku pie. *g^{h}eb^{h}- ʽchwycić, wziąć; dać’ (LIV[2] 193), por. goc. *giban* ʽdać’, SO *gaf* ʽdał’. Osobno zob. *gabénti*. Por. BSW 74, LEW 126 (s.v. *gabanà*). — WSE *gėb-*: *apgė̃bti, -gėbiù, -gėbiau* ʽ(o kwoce) wziąć pisklęta pod skrzydła, ogarnąć je’, refl. *apsigė̃bti* ʽotulić się (kożuchem)’, *atsigė̃bti* ʽprzyjść do siebie, odżyć’, *sugė̃bti* ʽ(spadek) zagarnąć, przywłaszczyć sobie’. Paralelne czas. ze WSE: *lė̃pti* ⇐ *lep-*, *plė̃sti* ⇐ *plet-*, *slė̃pti* ⇐ *slep-*, *srė̃bti* ⇐ *sreb-*. — SO *gab-*: *gabénti* (zob.), nomina: *gãbalas* (zob.), *gãbana* (zob.), *gabùs* (zob.). — WSO *gob-* z *gāb-: *góbti* (zob.).

gė́da ʽwstyd, hańba’, DP ʽwstyd, sromota, niesława’. Odpowiednik stpr. *gīdan* acc.sg. ʽwstyd’, *nigīdings* ʽbezwstydny’ (zmiana *ē* > *ī*). Prapokrewne z psł. *žada < *gēda ʽodraza, wstręt’, od czego wywodzą się takie drw., jak stpol. *żadny* ʽwstrętny’, *żadać się* ʽbrzydzić się, czuć wstręt’, < pbsł. *gēd-ā- < pie. *g$^{u̯}$eh$_1$d^{h}-. Por. BSW 81; IEW 484: *g$^{u̯}$ēd^{h}-; brak w LIV[2]. Dalej por. stwn. *quāt*, nwn. *Kot* m. ʽbłoto; kał’, śrwn. *quāt* ʽzły’, niderl. *kwaad* ts., śrang. *cwēd* ʽzły, odrażający’ (LEW 142). ALEW 304 sądzi, że pierwotnym znaczeniem pierwiastka było ʽczuć wstręt, brzydzić się czym’. — SO *gōd- ⇐ *gēd-: psł. *gad-i- ⇐ pie. *g$^{u̯}$oh$_1$d^{h}-

éi̯e-, por. cs. *gaditi*, *gaždǫ* ʽdetestari, vituperare’, rcs. *gaditi* ʽlżyć; bluźnić’, słń. *gáditi* przest. ʽobrzydzać, budzić wstręt’, sch. *gȁditi* ʽobrzydzać; hańbić, znieważać’, ros. *gáditьsja* ʽbrudzić się; psuć się, niszczyć się’. Drw. postvb.: psł. *gadŭ ʽto, co budzi obrzydzenie, wstręt’ (⇒ ʽgad, wąż’, pod wpływem tabu), por. scs. *gadŭ* ʽgad, płaz; szkodliwe robactwo’, sch. *gȁdovi* ʽwszystko to, co wywołuje wstręt, brud; brzydota’, coll. ʽrobactwo; myszy, jaszczurki, żaby, węże’, ros. *gad* m.in. ʽszkodliwe zwierzęta i owady’, czes. *had* ʽwąż, żmija; podły, nikczemny człowiek’. Por. Sławski, SEJP I, 247, Boryś 2005, 153. — Drw. *begė́dis* ʽbezwstydnik’ (n.m. *Begė́džiai*), *gė́dingas* ʽhaniebny, sromotny, niecny’, *gė́diškas* ʽplugawy, sprośny (o słowach), hańbiący’, DP ʽsromotny, szkaradny, wszeteczny, sprośny, gamracki’. Vb. denom. *gė́dėtis* (zob.).

gedė́ti, prs. *gedžiù* (3 os. *gẽdi*, war. *gẽda*, *gẽdžia*), prt. *gedė́jau* ʽżałować w myśli, tęsknić, odczuwać stratę, żal po zmarłym, tęsknić po drogiej osobie, opłakiwać; nosić żałobę, chodzić w żałobie’. SD <giedet> «żałobę nosić, mutare vestem, pullatum esse». Durativum stanu na *-ė-/-i-* do *gendù*, *gèsti* ʽpsuć się’. Paralele: *kežė́ti*, *merė́ti*, *perė́ti*. — Drw. *gẽdulas* a. *gedulỹs* ʽżałoba’, *gẽdulas* ʽżałobny, pogrzebowy’, DP ʽżałosny, żałobny’, ⇒ *gedulìngas* ts., SD «żałobę noszący, pullatus, sordidatus, atratus; żałobny, funebris, funereus», *giedulìngos mìšios* pl.f. ʽmsza żałobna’; *giesmė gedula* SD «pogrzebna piosnka, epicedium, cantus funebris, elegus», *geduli rūbai* SD pl. «żałoba, ubior żałobny, vestimentum funebre, lugubris ornatus» (por. suf. w *stebulas*, *tóbulas*), *gedùlis* ʽżałobnik’. — Neoosn. *gedėj-*: *gedė́jimas* ʽżałoba’, SD «żałoba, ceremonia po śmierci, squalor, luctus, mœror» (por. *stenė́jimas* ⇐ *stenė́jau*; *judė́jimas* ⇐ *judė́jau*).

gė́dėtis, prs. *gė́džiuos* (3 os. *gė́disi*, war. *gė́džiasi*, *gė́dasi*, *gė́dėjasi*), prt. *gė́dėjaus* ʽwstydzić się’, DP ʽwstydzić się, sromać się, zawstydzić się’. War. *gė́dytis*. SD *gėdžiuosi* «wstydzę się, sromam się» (w SD[1] wymienione wraz z syn. *kūviuosi*), ⇒ *nesigėdžių̧s* SD «niewstydliwy, impudens, inuerecundus, impudicus». Vb. denominativum od *gė́da* ʽwstyd’ (zob. s.v.). Paralele: *gėrė́tis* ⇐ *gẽris*; *laimė́ti* ⇐ *láimė*; *gobė́tis* ⇐ *gõbis*. — Drw. *gė́dinti* caus. ʽzawstydzać’, *ažugėdinu*SD[1] «zasromywam, confundo, erubescere facio», *ižgėdinu* SD[1] «pohańbiam, temero, confundo, profano; zelżę, ignominia afficio», SD «lżę kogo, łaię sromotnie, szkaluię, contumelia aliquem onero, insequor, vexo, noto, dedecoro, lacero» (syn. *kolioju*, *lojoju*, *sarmatiju*, *peikiu*, *gėdų darau kam*).

gẽgnė, zwykle pl. *gẽgnės*, *-ių* 1. ʽkrokwie, belki w wiązaniu dachowym podtrzymujące pokrycie dachu’, 2. ʽkrzyżaki do przytrzymywania słomy na strzesze’, 3. ʽrosocha (do suszenia koniczyny)’, 4. ʽdrewniany pałąk sieci’, 5. ʽrodzaj sieci rybackiej’, 6. ʽczęść jarzma’, 7. ʽczęść krosien’. Łot. *dzęgas* f.pl. ʽgzyms’, *dzęguļi* m.pl. ʽozdoby ciesielskie’ (*geg-ul-). Pochodzenie niejasne, zob. LEW 142, ALEW 305. Może z sonoryzacji *kek-nė, por. *kek-* w *kẽkė* ʽkiść, grono; gałąź’. — Zapoż. lit. w błr. gw. *héhni*, *héhli* ʽsieć rybacka; część jarzma’ (ESBM 3, 76). — Drw. *gegnìnis* ʽwierzchnia belka w ścianie dźwigająca krokiew’. Vb. denom. *gegnáuti* ʽłowić za pomocą sieci zwanej «gegnė»’. Por. syn. *krakaĩ*, *kreklaĩ*.

gegužė̃ I 3 p.a., *gegù̀žė* 2 p.a. ʽkukułka, Cuculus canorus’ (war. *degužė̃*). SD *gegužė* «gżegżołka, cuculus». Odpowiedniki bałt.: łot. *dzęguze* ʽkukułka’ (war. *dzęgûze*, *dzęguôze* i *dzęguse*, *dzęgusis*), stpr. *geguse* EV ʽKukug [Kuckuck]’. Dźwiękonaśladowcze. Za zapożyczenie bałtyckie uchodzi fiń. *käki* ʽkukułka’, est. *kägi* ts. (zob. LEW 142n., Stang 1966, 31). — N.m. *Gegù̀žiai* 3x, *Gegužìnė* 10x, *Gegužìškis* 2x, *Gegù̀žkalnis*. — Drw. wsteczne: *gegà*, *gegẽ*, *gẽgė* (⇒ zdrob. *gegùlė*, *gegùtė*). N.m. *Pagė́giai* 3x, *Gegùtė* 2x, *Gegùtės*.

gegužė̃ II 3 p.a. ʽmiesiąc maj’ (przest. ʽmiesiąc kwiecień’), *gegužė̃s pirmóji* ʽpierwszy maja’. Do *gegužė̃* I. Znacz. etym. ʽmiesiąc kukułki’ stoi w związku z okresem godowym tych ptaków. Zob. Skardžius, RR 4, 29n., LEW 142n. — Drw. *gegù̀žis* ʽmaj’, *gegužìnė* ʽmajówka’.

geĩbti, *geibstù* (war. *geibiù*), *geibaũ* (war. *geibiaũ*) ʽcherlać, słabnąć, niedomagać; zdychać, padać, umieraćʼ. Odpowiednik łot. *ģeibt, -bstu, -bu* ʽginąć, padać (o zwierzętach)ʼ. Brzmienie *geib-V* wynikło prawdopodobnie z sonoryzacji *keip-V,* zob. s.v. *kaĩpti*. Tam też uwaga etymologiczna. Bez związku z łac. *gibber, -eris* m. ʽgarbʼ ⇐ *gīf-ro-, co de Vaan 2008, 259n. wywodził za IEW 354 z pie. *geib^{h}-. LIV^{2} nie notuje takiego pwk. — Drw. *géibėti, -ju, -jau* ʽmęczyć się w agoniiʼ, *nugeibénti* ʽzdechnąćʼ. Nomina: *geibà* c. ʽcherlak, zdechlakʼ, *geĩbšas* ts., *geibùs* ʽnie mający sił, zdrowia, wątły, chorowityʼ. — Jest alternant łotewski z dyftongiem *ie*: *ģiebt, -bju, -bu* ʽsłabnąć, blednąćʼ, nomina: *ģiebs* ʽblady, słabowity człowiekʼ, *ģiebulis* a. *ģieblis* ʽchorowite dziecko, cherlak, mizerakʼ (por. łot. *iêt, iẽt* : lit. *eĩti,* jak też oboczności łot. *ķèipt*^{2} ʽto plunder, to stealʼ and *nuo-cìept* ʽto stealʼ; *tèikt* ʽto sayʼ i *tìekt, tiẽkt* ʽto reachʼ). — SZ *gib-: łot. *ģibt, -bstu, -bu* ʽzapadać się, wklęsać (o ziemi); pochylać się, garbić sięʼ (*ģibis* ʽgarbatyʼ). — WSZ *gyb-*: *gỹbti* (zob.). — SO *gaib-*: łot. *gaibs* ʽlekkoduchʼ (brak refleksów lit. †gib-, †gaib-).

geidulỹs, *-io* 3 p.a. ʽżądza, pożądanie, namiętnośćʼ. DP ʽpożądliwość, żądza, chuć, chciwość, roskoszʼ, *geidulys piktas* SD «pożądliwość, cupiditas, appetitus». Nomen actionis z suf. *-ulys* od *geidžiù, geĩsti* ʽchcieć, pragnąćʼ (zob. s.v.). Paralele: *dusulỹs* ⇐ *atsidùsti*; *kosulỹs* ⇐ *kósėti*; *sopulỹs* ⇐ *sopė́ti*. — Drw. *geidulìngas* ʽpożądliwy, lubieżny, pełen chuciʼ, SD «namiętny, perturbationibus obnoxius» (syn. *sudrumstingos arba sudrumsčiamos širdies*), *įgeiduliai* DP m.pl. ʽpożądliwościʼ. Vb. denom. *geiduliáuti* ʽchcieć, pragnąćʼ (war. *geĩduliauti*).

geinỹs 4 p.a., *geĩnis, -io* 2 p.a. gw. 1. ʽzrobione ze sznurów łaziwo, na którym bartnik wspina się do umieszczonej na drzewie barci, Beutnerstrickʼ (odpowiednik łot. *dzèinis*), 2. ʽosnowa tkaninyʼ (łot. *dzèinis*), 3. ʽzagięty kij do podbijania klipy, kij do poganiania swińʼ, 4. ʽzbity z cienkich drzew pomost, do którego przybijają tratwyʼ. Etymologia sporna. Wcześniej łączono *geinỹs* z *gijà* ʽnićʼ < pie. *g$^{u(h)}$iH-éh$_2$ (zob. LEW 143n., ALEW 305), ale to nasuwa trudności apofoniczne, por. st. pełny pie. *g^{u}i̯eH-. Założywszy wtórność dyftongu *ei*, można rozważyć praformę *gainys. Byłby to drw. postwerbalny od *gáinioti, gainióti* ʽpędzać, ganiaćʼ, które ma oboczną postać z *ei*, *geinióti*. Por. wtórne *ei* w takich formach, jak *géivėtis* < *gáivėtis*; *reitóti* < *raitóti*; *teiráutis* < *tairáutis*. Na ustalenie się wokalizmu *ei* mogło też mieć wpływ brzmienie synonimu *genỹs* (łot. *dzenis*) ʽłaziwo bartnikaʼ (zob. s.v.).

geĩsti, *geidžiù* (zam. *geidu?), *geidžiaũ* ʽchcieć, pragnąć, domagać się, usilnie żądaćʼ. DD ʽpożądać, żądać, winszować, trwać o coʼ. SD: *geidžiu* «chcę, volo, cupio, opto, desidero» (syn. *noriu*), *apturėt geidžiu* «domagam się czego, deposco» (syn. *įgyt rūpinuosi*), *geidžiu kam* «życzę komu czego, opto, malo, volo». Refl. *įsigeĩsti* ʽnabrać wielkiej ochotyʼ, SD *ažusigeidė ko* «zachciało się komu czego, incidit in cupiditatem, incensus est cupiditate». Inf. *geĩsti* stoi prawdopodobnie na miejscu spodziewanego †giẽsti. Do pie. *g^{h}ei̯d^{h}- ʽoczekiwać, spodziewać się, życzyć sobieʼ (LEW 144; LIV^{2} 196: tylko bsł. i germ.), por. scs. *židǫ* ʽczekamʼ < *gei̯d-e- (por. Stang 1942, 34), stang. *gītsian* ʽżądać, domagać sięʼ, stwn. *gīt* m. ʽchciwość, żądzaʼ. — Intens. *geidáuti* ʽpragnąć, chcieć, pożądaćʼ (por. *rė́kauti* ⇐ *rė̃kti*), *pageidáuti* ʽżyczyć sobie, pragnąć, chciećʼ. — Nomina na SE: *geidìmas* ʽpragnienie, żądanieʼ, DP ʽżądza, chciwość, żądanie, pożądanie, pożądliwośćʼ, *įgeidìmas* DP ʽpożądanie, żądza, pożądliwość, chciwośćʼ, *geidulỹs* (zob.), *geidžiamóji núosaka* gram. ʽtryb życzenia, optativusʼ, *pageidimas* SD «afekt, affectus, motus animi, affectio, commotio» (syn. *noras, geidulys, širdies pakrutinimas*), *pageidimai* m.pl. SP ʽpożądliwościʼ. — SZ *gid-*: *gìdis* ʽchciwy czegoʼ, *nẽgidis* ʽniepożądliwyʼ (tylko u JUŠK). Tu też słow. *žĭd-, scs. *žĭdati, žĭdǫ* ʽczekaćʼ (oboczne prs. *židǫ*), słń. *ždéti, ždím* ʽsiedzieć nieruchomo, cicho, czyhaćʼ, ros. *ždatь, ždu* ʽczekaćʼ, stczes. *ždáti, ždu* ts., stpol. *żdać, żdał, żdali* ʽczekać, wyczekiwaćʼ (por. BSW 82, REW I, 413). — WSZ *gīd-: stpr. *sengijdi* ʽoby otrzymał (błogosławieństwo)ʼ, *sengijdaut*

ʻotrzymaćʼ, znacz. etym. ʻdoczekać się czegoʼ. — SO *gaid-*: łot. *gàidît, -u, -îju* ʻczekać, oczekiwać, wyglądać czegoʼ, z czym łączy się stpr. prs. *gaidija, przekształcone przez zmianę *ai* > *ei* i apokopę w *giēidi* a. *gēide* 3 pl. ʻoczekują, żywią nadziejęʼ (zob. Lav 146n.). Nomina: lit. *gaĩdas* ʻpragnienie, pożądanieʼ, *į̃gaidas* ʻwielka chęć, pożądanieʼ, *ùžgaidas* ʻzachcianka, chętka, kaprysʼ. Por. łot. *gaĩdības* f.pl. ʻoczekiwanie narodzin dziecka, końcowy okres ciążyʼ (por. pol. zwrot *przy nadziei* ʻw ciążyʼ), *gaidîšana* ʻczekanie, oczekiwanieʼ. Vb. denom. *gáidauti* a. *gaidáuti* ʻpragnąć, mieć pragnienie, ochotę na coʼ.

gėlà 4 p.a. 1. ʻsilny, kłujący ból, kolka; suchy ból (w kościach)ʼ, 2. stlit. ʻbiegunka; czerwonka, dyzenteriaʼ (war. *gėlė̃*), 3. ʻzmartwienieʼ — rzeczownik postwerbalny od *gélti* m.in. ʻmocno bolećʼ albo decompositum (zob. niżej złożenia z II członem °*gėla*). Formalnie bliskie są formacje strus. *žalĭ* ʻżal, uczucie urazy, smutkuʼ, jak też OE *quāla* f. ʻpangs of deathʼ, OHG *quāla*, *chuāla* f. ʻtorment, miseryʼ, MoHG *Qual* f. ʻpain, agonyʼ. Zob. BSW 83, LEW 145, ALEW 307, Kroonen 2013, 316. — Z inną budową: *apgėlaĩ* m.pl. ʻodwiedziny położnicyʼ (war. *ãpgėlės*, *apgė́los* f.pl.), ⇒ vb. denom. *apgėlė́ti, -ju, -jau* ʻodwiedzać matkę po urodzeniu dziecka, nieść jej upominekʼ; *ãtgėlos* f.pl. ʻpołóg, kilkudniowy odpoczynek po urodzeniu dzieckaʼ (*Ãtgėlos atgėlõm nelygu: kita ir trijų dienų neguli, o kitai ir devynių maža*). Por. łot. *dzêle*[2] ʻczłowiek o ostrym, kąśliwym językuʼ, *dzêlîgs* ʻkłujący, gryzący, kąśliwyʼ, *dzêlums* ukłucie, ukąszenieʼ. — Cps. *dantìgėla* ʻból zębaʼ (por. *dantìs*), *saũsgėla* ʻreumatyzmʼ (por. *saũsas*), *šìrdgėla* ʻból serca, żal, zmartwienieʼ (por. *širdìs*).

gė̃las, *-à* gw. ʻniesłony, niekwaśny, przaśny (syn. *prė́skas*), słodki, niegotowany (o mlekuʼ)ʼ. War. *gė́las*. Prawdopodobnie ze zmiany *jėlas (por. *gė́ras* z *jė́ras* ʻjagnięʼ), co szczątkowo zachowane w gw. *jėlas* b.z.a. w zmienionym znaczeniu ʻbez skóryʼ (*Jėla mėsa* ʻMięso bez skóryʼ)[141]. — Drw. *gėliẽnė* ʻpotrawa niesłona, niekwaśnaʼ. Vb. denom. *gė̃linti* ʻodsalać (wodę morską)ʼ. — Część badaczy widzi w *gė̃las* zapożyczenie z łot. *jêls* ʻniegotowany, niedojrzały, zraniony (o skórze)ʼ. Pb. *i̯ēl-a- odpowiada psł. *jělŭ > *jalŭ, co zawarte w drw. *jalovŭ ʻjałowy, nieurodzajny, bezpłodny — o samicyʼ (por. scs. *istovŭ* ʻprawdziwyʼ ⇐ *istŭ*), odpowiedniki: sch. *jàlov*, ros. *jálovyj*, czes. *jalový*, pol. *jałowy* (por. BSW 107; inaczej LEW 193). Dalsze objaśnienie, zwł. w odniesieniu do WSE *i̯ēl-, jest trudne. Zestawienie z gr. ἅλιος ʻpróżny, bezowocny, bezużytecznyʼ (< *i̯al-i̯o-?) stoi pod znakiem zapytania, bo wyraz ten nie ma pewnej etymologii (por. Boryś 2005, 203, Beekes 2010, 69).

gélbėti, prs. *gélbėju* (war. *gélbu, gélbiu, gélbstu*, 3 os. *gélbi, gélbti, gélbsti*), *gélbėjau* 1. ʻratować, ocalać, wybawiaćʼ, 2. ʻpomagać, wspieraćʼ (z lit. zapożyczono łot. *ģelbêt* ts.). DP ʻzbawić, wspomagać, uchować, ratować, wybawić, założyć niedostatku, żałowaćʼ, *gelbiu* SD «ratuię kogo» (syn. *pademi kam*). Cps. *išgélbėti* ʻwybawić, uratowaćʼ, *ižgelbu* SD[1] «wyswobodzam, wyświebodzam», *ižgelbiu iž nelaisvės* SD «wyzwalam kogo», *pagélbėti* ʻpomóc, pomagaćʼ. Refl. *gélbėtis* ʻdawać sobie radę, obchodzić się bez czegoʼ. W stlit. praesens było atematyczne: *gélbti* a. *gelbt* ʻwybawia, ratujeʼ (*Kodrin mūsų negelbsi* ʻCzemu nas nie wybawiasz?ʼ). Bez dobrej etymologii. Jeśli akut jest wtórny (por. niżej *gil͂bti*), to czasownik może stać w związku z pie. nazwą ʻłona, macicyʼ, pie. *g^{u}elb^{h}o-: wed. *gárbha-* m., gr. δελφύς, -ύος f. (IEW 473), po litewsku *gel͂b-. Wówczas można by przy vb. cps. *išgélbėti* ʻuratowaćʼ założyć znacz. etym. ʻpomóc przy wyłonieniu się płoduʼ (?). Byłoby to vb. denominativum. Inaczej LEW 144: *gelbė́ti* stoi w związku z *galė́ti* ʻmócʼ; IEW 359n.: do pie. *gleb$^{(h)}$- ʻzusammenballenʼ. Z uwagi na obecność synonimicznego czas. *šel͂pti* pomagać, wspieraćʼ (zob. s.v.) i alternację spółgłosek *š* / *k* (zob. GJL I, § 467) można spekulować o dublecie fonetycznym *šelp- / *kelp- i o kontynuacji *kelp- w postaci udźwięcznionej *gelb-.

[141] Wymienione w LKŽ IV, 339 dwa dalsze znaczenia: ʻnutrintasʼ i ʻskaudusʼ (ʻotartyʼ, ʻbolesnyʼ) mogą należeć do innego przymiotnika, mianowicie *jėlas < *gėlas, por. *gėlà* ʻbólʼ.

— Drw. *gelbus* DP ʽzbawiennyʼ. — Neoosn. *gelbė-*: *gélbėtojas* ʽratownikʼ, DP ʽzbawicielʼ. Neoosn. *gelbėj-*: *gélbėjimas* ʽratowanie, ratunekʼ, SD[1] <gialbeimas> «ratunek, auxilium, remedium» (syn. <padeimas>). — SZ *gilb-*: *gil̃bti*, *gilbstù*, *gilbaũ*, zwykle z prvb. *pa-* stlit. i gw. ʽwracać do zdrowia, odzyskiwać zdrowie, mieć się lepiejʼ; *pragil̃bti* gw. ʽprzetrwać, przecierpieć (jakiś czas o głodzie)ʼ. — SO *galb-*: *pagálba* ʽpomocʼ (w SD *pagalba* jest synonimem *pašalpa*), stlit. też *pagalbė*; *priegalba* hapaks stlit. ʽłożnicaʼ, tj. ʽłoże, łóżkoʼ (por. *kadang įsčia jos buvo priegalba apžieduotinio* DP 624_{39} ʽponieważ żywot jej był łożnicą oblubieńcaʼ) — jako sb. postverbale zakłada *prigelbėti jako czas. motywujący (por. *príeglauda* ⇐ *priglaũsti*). Nawiązanie stpr.: *galbimai* 1 pl. ʽpomagamyʼ, *galbse* ʽracz pomócʼ, *pogalban* acc.sg. ʽpomocʼ. Drw. *pagálbinykas* stlit. ʽpomocnikʼ : stpr. *pogalbenix* ʽzbawiciel, Heilandʼ, war. *pagalbnykas* (Bretkun).

gélda 1. ʽnieckaʼ, 2. korytoʼ — wraz z łot. *ģęlda*, stpr. *galdo* EV ʽniecka, Muldeʼ zapożyczone ze śrwn. *gelte* (LEW 144). Cps. *dúongeldė* ʽdzieża na ciasto chleboweʼ (por. *dúona*). — N.m. *Géldai*, *Geldḗnai*.

gėlė̃ 4 p.a. ʽkwiat doniczkowy; kwiat w ogródku; kwiat w ogóleʼ. SD *gėlės* f.pl. «podlaszczki» [ʽfiołek błotny, Viola palustrisʼ]. Formacja na st. wzdłużonym do *gel-*, jak w *gel̃tas* ʽżółtyʼ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽżółtobarwny kwiatʼ. Prócz tego jest *gėlė̃* ʽchoroba żółtaczkaʼ. Zob. też LEW 144, ALEW 308. — Drw. *gėlḗtas* ʽkwiecistyʼ, *gėlýnas* ʽmiejsce obsadzone kwiatami, kwietnikʼ, *gėliniñkas* ʽkwiaciarzʼ.

geležìs, *-iẽs* 3 p.a. f. ʽżelazoʼ, przen. ʽmieczʼ (stlit.). War. *gelažìs*, *geližìs*. SD: *gelažis* 1. «żelazo, ferrum», *materia gelažies* «żelazna ruda, materya, ferrarium metallum», 2. «żelazne naczynie, ferramenta», *badoma gelažis kareivių* «koncerz, contus ferreus». Por. zakończenia wyrazów *rekẽžis* ʽcoś rozkraczystegoʼ, *kerḗža* ʽdrzewo gałęziasteʼ. Odpowiednik wsch.-łot. *dzelezs*. Formy łot. liter. *dzèlz(i)s* a. *dzèlze* ʽżelazoʼ powstały przez synkopowanie samogłoski sufiksalnej *e*. Podobne zjawisko w żm. *gelžis* (acc.sg. *gélžį* < *gẽležį*) oraz stpr. *gelso* EV ʽżelazo, Ysen [Eisen]ʼ. Por. LEW 144, ALEW 308. — Psł. *želězo (scs. *želězo*, sch. *žèljezo*, ros. *želézo*, czes. *železo*, pol. *żelazo*) odchyla się od refleksu litewskiego wzdłużonym wokalizmem (*ě*) sufiksu. Wątpliwa jest rekonstrukcja pbsł. *gel-ēža- w BSW 83. Rekonstrukcja pie. $^{*}g^{h}el\text{-}eg^{h}$- (IEW 435) odwołuje się do hipotezy, że gr. χαλκός m. ʽmiedź, brąz, spiżʼ wywodzi się z *χαλχός przez dysymilację. Inne szczegóły pozostają niewyjaśnione. — Drw. *gelažinas* DP ʽżelaznyʼ (war. *geležìnas*), ⇒ *gelažinykas kariautojas* SD «kiriśnik, cataphractarius..., grauis armaturæ miles» [ʽżołnierz ciężko zbrojny, konny lub pieszyʼ, SPXVI]; *geležìnis* ʽżelazny, z żelazaʼ (gw. *gelažìnis*); *koštuvis varinis, gelažinis* SD «durszlak, colum», *serdokas gelažinis*, *srieguotas* SD «karacena, lorica squamata, plumata», *gelẽžė* ʽpadalec, anguis fragilisʼ, *gelẽžė* a. *gelẽžtė* ʽostrze noża; nóż nieoprawiony, ostrze bez trzonka, bez rękojeści; zniszczony nóżʼ (war. *gelẽkštė*, np. *Kriaunos ir gelẽkštė lenktinio peilio*), *geležìnis* ʽżelazny naróg u sochyʼ, *geležiniai* m.pl. ʽokowy, kajdanyʼ, *gelẽžius* ʽkowalʼ, *gélžininkai* m.pl. ʽwóz z żelaznymi osiamiʼ (por. *gelžìs*). Cps. *akmuo gelažiatraukis* SD «magnet, magnes, siderites», *gelažiavietė* SD «żelazne gory, huty, ferrariæ» (por. *vietà*). — N.m. *Gelẽžiai* 6x, *Geležìnė*, *Geležìniai* 3x; *Gel̃žė*, *Gelžiaĩ*, *Gelžýčiai* 2x, *Gelžìniai*.

gelmė̃ 4 p.a. ʽgłębina, najgłębsze miejsceʼ. Odpowiednik łot. *dzel̂me* ʽgłębia, zwł. w rzece; głębokie oko wodne na bagnie; wydrążony otwór, np. w barciʼ, ⇒ *dzel̂menis* ʽgłębokośćʼ, *dzel̂mîgs* ʽbardzo głęboki, przepastnyʼ. Analiza: *gel-mė*. Formacja z wyjątkowym st. apofonicznym *gel-*, który stoi obok zwykłego *gil-*, zob. *gilùs* ʽgłębokiʼ, *gilmė̃* ʽgłębia, głębinaʼ. Suf. *-mė* jak w *lygmė̃* ʽmiejsce równeʼ ⇐ *lygùs*; *tankmė̃* ʽgąszcz, gęstwina leśnaʼ ⇐ *tankùs* (ŽD 205n., GJL II, § 273, ALEW 309). W kwestii różnicy akcentowej lit.-łot. zob. Derksen 1996, 59, 61n. — Z innym suf.: łot. *dzel̂ve* ʽoko wodne na bagnie; moczydło do lnuʼ.

gelnìs, *-iẽs* 4 p.a. f. gw. ʽczęść składowa tratwy, tzw. gąska’: *Tas sielius turi penkiolika gelnių̃* (JUŠK). War. *gel̃nė*. Niejasne. LEW 145 łączył z *gelmė̃* ʽtopiel, głębina’ (zob. s.v.), co nie całkiem przekonujące.

gel̃tas, *-à* 1. ʽżółtawy, żółty’, 2. ʽo koniu: płowej maści, bułany’. Odpowiada łot. *dzęlts* ʽżółty’ < pb. *gel-ta-. Alternant na SZ *gil-ta- ukazuje się w słowiańskim, por. cs. *žlĭtŭ* ʽżółty’, sch. *žût*, f. *žúta*, ros. *žëlt*, f. *želtá*, czes. *žlutý*. Do pwk. pie. *g^{uh}el- / *ǵ^{h}el-, por. łac. *fel*, *fellis* n. ʽżółć, gorycz, trucizna’, gr. χολή ʽżółć; czarna ciecz sepii’ (χολαί pl. ʽworeczek żółciowy’), χόλος m. ʽżółć; gniew, oburzenie, złość; gorycz’, aw. *zāra-* ʽżółć’ (zob. IEW 429n., BSW 83n., LEW 145). Zob. *žel̃tas*. — Drw. *gel̃čius* ʽkoń jasnogniady, bułany’, *geltà* ʽżółtość, żółć; żółtaczka’, *gel̃tis* ʽbułany koń’, *gel̃tė* ʽbułana klacz’; *geltónas* ʽżółty, płowy’, SD «żółtoczerwony, żółtogorący, rutilus, rufus, flammeus» : łot. *dzęltãns* ʽżółty, płowy’ (analiza *geltā́-na-, drw. od sb. *geltà*, por. *raudónas* ⇐ *raudà*), *liga geltana* SD «żołta choroba, żołtaczka, icterus, morbus arquatus». Cps. *gel̃tligė* ʽżółtaczka’ (por. *ligà*). Osobno zob. *gilnà*. — Stpr. <gelatynan> EV ʽżółty, Gel [gelb]’ poprawia się na *geltaynan* i objaśnia jako drw. z suf. *-ain-*, paralelny do łot. *dzęltains* ʽżółty’ (zob. Endzelīns 1943, 176). Por. suf. w *žydraĩnis*. — Vb. denom. *gel̃sta* ʽżółknie, żółcieje’ (z *gels.sta < *gelt-sta), prt. *išgel̃to*, inf. *gel̃sti* (por. łot. *dzelst* ʽżółknąć’, drw. *dzeltêt*, *dzeltât* ts.). — Z inf. *gel̃sti* lub z prs. *gel̃sta* wyabstrahowano neopwk. *gels-*, por. *gel̃stelėti* ʽpożółknąć, zżółknąć’, *gel̃svas* ʽżółtawy’ (por. *bal̃svas*, *juõsvas*, *raũsvas*), ⇒ cps. *gelsvaplaũkis* ʽpłowowłosy, jasnowłosy’ (por. *pláukas*); *gel̃zganas* ʽżółtawy’ (o suf. zob. s.v. *bal̃zganas*). — Neoosn. *gelsv-*: vb. denom. *gelsvė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽżółknąć’, *gelsvúoti* ʽżółcić się’. — WSE *gėl-*: *gėlė̃* 1. ʽżółtaczka’, 2. ʽkwiat’ (zob. s.v.).

gélti, *gẽlia*, *gė́lė* 1. ʽzapuszczać żądło, żądlić; kłuć (o owadach, o żmii)’, 2. ʽboleć, mocno boleć’, 3. ʽprzenikać, przejmować — o zimnie, mrozie, szczypać — o mrozie’ (znacz. etym. ʽsprawiać wrażenie czegoś kłującego’), *atgélti* ʽodrętwieć; odmrozić sobie (ręce, nogi)’, *įgélti* ʽużądlić, ukłuć, urazić’, *išgélti* ʽwypsuć się (o zębach)’, *pagélti* ʽpoboleć (o zębie); zmarznąć aż do bólu’, *sugélti* 1. ʽukłuć, użądlić; zakłuć; nagle zaboleć’ (*dañtį sugė́lė* ʽzabolał ząb’), 2. ʽzapaść na zdrowiu, rozchorować się’, *užgélti* ʽużądlić (śmiertelnie), zmarznąć aż do bólu’, refl. *įsigélti* 1. ʽrozboleć (o zębie)’, 2. ʽnie ustawać, trzymać (o mrozie)’. Odpowiednik łot. *dzel̃t*, *dzeļu*, *dzêlu* ʽkłuć, żądlić, kąsać, parzyć’, iter. *dzel̂dêt* a. *dzel̂dît*, też *dzel̂stît*. Do pie. *g^{u}elH- ʽprzeszywać, zadawać ból’, por. stang. *cwelan* ʽcierpieć, psuć się, umierać, to die’, stisl. *kvelia* ʽmęczyć, dręczyć’, stir. *at-baill* ʽumrzeć, to die’, walij. *aballu* ts. Zob. LIV^{2} 207, BSW 83, LEW 145, ALEW 309n. — Nomina: *gélmenis* ʽwielki mróz’, *gelmuõ* ʽmróz’, *geluonìs* (zob.), *pagelà* a. *pãgelas* (zob.). — WSE *gėl-*: *gė́lė* (prt.), drw. *gėlà* (zob.), *gėlimas vidurių* SD «gryzienie, morsus, torsio, tormina» [ʽostry, samorzutny ból jako objaw choroby’, SPXVI], *gėluõ* ʽżądło’ (war. do *geluõ*), *įgėlìmas* ʽużądlenie’, *pagėlaĩ* (zob. *pagelà*), *sugė́lėlis* ʽchory, kto się rozchorował’ (por. *sugélti*). — SO *gal-*: *gãlas* (zob.). — Podwójny refleks SZ *gil-* / *gul-*. 1. SZ *gil-*: *gìlti* (zob.). 2. SZ *gul-*: stpr. *gulsennin*, *gulsennien* acc.sg. ʽból, Schmerz’ (zob. Lav 167). Por. dwoistość *milž-* / *mulž-* s.v. *mìlžti*.

gelumbė̃, acc.sg. *gẽlumbę* 3 p.a. 1. ʽsukno domowej roboty; sukno fabryczne’. SD: *gelumbė* «sukno, pannus», *gelumbė burnātina arba mėlyna* «granat, purpura violacea aut cærulea», *gelumbė mėlyna* «lazur sukno, pannus cæruleus», *gelumbės darymas* «sukiennictwo, lanificium», *rietimas gelumbės* «postaw sukna, volumen panni aut telæ», 2. ʽbarwa tkaniny’: *rūbai iž gelumbės vienokios* SD «barwa, vestis color» (syn. *vienoveidė*), *lėta gelumbė* SD «kir, pannus vilis, leuidensa». Sporne. Było łączone z przymiotnikiem słowiańskim typu stpol. *gołęby* a. *gołębi* ʽniebieskawy, taubenblau’ (por. scs. *golǫbĭ* ʽgołąb’), ale szczegóły pozostają niejasne, zob. LEW 146, ALEW 310. N.B. Łot. *ģęlumbe* ʽnajlepsze sukno, ubranie’ jest zapożyczeniem z języka litewskiego (ME I, 695n.). Stpr. *golimban* EV ʽniebieski, Blow [blau]’ jest zapożyczeniem ze stpol. *gołęby* a. *gołębi*. Derksen 2008, 175

opowiedział się za prapokrewieństwem lit. *gelumbė̃*, stpr. *golimban* i psł. *golǫbŭ 'niebieski'. — Drw. *gelumbė́tas* a. *gelumbiúotas* 'w sukiennym ubraniu', *gelumbinykas* SD «sukiennik, lanarius, lanificus», później *gelumbiniñkas* ts., *gelumbìnis* 'sukienny' (m.in. SD), *gelumbìnė sermėgà* 'siermięga uszyta z sukna'.

geluonìs, *-iẽs* f. 3 p.a. 1. 'żądło pszczoły, osy', 2. 'koniuszek języka żmii' (*Gyvatės geluonis dvišakas*), 3. 'rdzeń wrzodu, najtwardsza część ropnia, czyraka'. War. *gẽluonis, -io* m. Odpowiednik łot. *dzęluonis* a. *dzęluone* 'żądło; jad, trucizna'. Osnowa scharakteryzowana samogłoską *-i-*, *geluon-i-*, została wyabstrahowana z formy acc.sg. *gelōnin, gdzie *-in było refleksem prajęzykowej końcówki *-n̥ (pie. *-m̥). Z pochodzenia była to formacja dewerbalna, urobiona od pwk. *gel-* (zob. *geliù*, *gélti* m.in. 'żądlić') sufiksem apofonicznym *-on-/-en-. Pierwotny pdg. miał charakter alternacyjny: nom.sg. *gel-ōn-ø wobec acc.sg. *gel-en-in (paralela: *širšuõ*, *šìršenį* 'szerszeń'). Pdg. ten uległ ujednostajnieniu przez zastąpienie acc.sg. *gel-en-in formą dostosowaną do nominatiwu, tj. *gel-ōn-in, lit. *gẽluonį*. Podobnej budowy są *auguonìs*, *gyvuonìs*, *landuonìs*. — Starsza forma nom.sg. jest zaświadczona jako *geluõ* m.f. gw. 'żądło', m.in. SD <giełuo> «żądło, aculeus», stlit. też 'jad', por. *Vienok tavęs tas geluo neingils* PK 79_{21} 'Tobie przedsię ten jad nie zaszkodzi'. — Drw. *geluotas*: SD <giełuotas> «żądłowaty, aculeatus» ['na kształt żądła, z żądłem, żądlisty, żądlasty', L.]. — War. *gėluõ* m. 'żądło; język żmii; rdzeń wrzodu', *gėluonìs* f. ts. mają samogłoskę długą *ė*, zapewne z wyrównania do formy prt. *gė́lė* od *gélti* 'użądlić' (por. drw. *įgėlìmas* 'użądlenie').

gémbė 'drewniany kołek w ścianie, służący do wieszania ubrań, do skręcania sznurów i do uwiązywania bydła' — z udźwięcznienia *kémbė, por. *kembė* b.z.a. 'drewniany kołek w ścianie, wieszak'. Drw. od osnowy prs. infig. *kembù* do *kèbti* 'zaczepiać się' (zob. s.v.). Akut niejasny. Paralele na udźwięcznienie wymieniono s.v. *gul̃bė*. Wysunięte w LEW 146n. przypuszczenie o pokrewieństwie *gémbė* z scs. *gǫba* 'gąbka', ros. *gubá* 'huba na drzewie', czes. *houba* 'grzyb; huba' < psł. *gǫba jest nie do przyjęcia; wyraz słowiański jest odpowiednikiem łot. *guñba* 'narośl, guz', zob. s.v. *guñbas*. Zob. też ALEW 310n.

gendrõlius, *-iaus* gw. 'generał' — zapoż. z prus.-niem. *gendrōl (*d* wstawne) < *genrōl*, por. GL 53, Čepienė 140. War. *gendrolas* b.z.a. Lit. liter. *generõlas* pochodzi z ros. *generál*.

genė́ti, prs. *geniù* (3 os. *gẽni*, war. *gẽnia*, *genė́ja*), prt. *genė́jau* 1. 'obcinać gałęzie na zrąbanym pniu drzewa, krzesać; przycinać gałęzie, wycinać krzaki', 2. 'zrywać część liści (na warzywach)', *išgenė́ti* 'przycinać gałęzie, trzebić, przerzedzać'. W SD jest prs. *genėju* «biczuię, loris cædo, flagris cædo, flagello» (syn. *baudžiu*, *klesčiu*, *plaku*), *apgenėju* «obcinam drzewo, puto arborem, circumcido, abscindo» (syn. *apkertu*). Neoosn. *genė-*: *nopgenėtas* SD «nieokrzesany, imputatus». Neoosn. *genėj-*: *apgenėjimas šakų* SD «obcinanie, detruncatio ramorum, frondatio, putatio, amputatio» (syn. *apkirtimas*). Odpowiednik łot. *dzenêt*, *-ēju* 'obcinać gałęzie' ob. *dzęnât*, *-āju* 'pędzać, ganiać; szukać (złodzieja); polować na co; obcinać gałęzie'. Lit. pierwiastek na SE *gen-* jest refleksem pie. *g^{uh}en- 'bić, uderzać' (LIV^2 218) i stoi w związku z atematycznym pdg. prs. wed. *hánti* 'bije, zabija', 3 pl. *ghnánti* : het. *kuenzi* = [g^{u}ēnt^{s}i] 'bije', 3 pl. *kunanzi* = [g^{u}nant^{s}i], < pie. *g^{uh}én-ti, *g^{uh}n-énti. Dalej por. orm. *ǰnem* 'uderzam', scs. *ženǫ*, *gŭnati* 'gnać, pędzić' (zam. *gnati = *gn-a-ti, por. pie. *g^{uh}n-eh$_2$-), stpol. *żonę*, *żeniesz*, *gnać* 'pędzić przed sobą, gonić, ścigać'. — Pod względem tematyzowanej osnowy prs. *geniù* odpowiada gr. θείνω 'biję, rażę, siekę, zadaję cios, przeszywam (bronią)' z *t^{h}eni̯ō < pie. *g^{uh}én-i̯ō. Inaczej jest zbudowane prs. łac. *dēfendō*, *-ere* 'bronię', *offendō* 'uderzam czymś o coś, ranię', < pie. *g^{uh}en-d$^{(h)}$e/o-. W języku litewskim doszło do zwężenia pierwotnego znaczenia do 'uderzać ostrym narzędziem'. Osobno zob. *giñti* 'gnać, pędzić'. — Drw. *genỹs* (zob.), *ìšgenos* f.pl. 'obcięte drobne gałęzie', cps. *šãkgenis* 'siekiera do obcinania gałęzi' (por. *šakà*). — N.m. *Geniaĩ* 8x, *Genìškiai*, *Gẽniakalnis*.

genỹs I, *-io* 4 p.a. ʽumocowany do buta hak, umożliwiający bartnikowi wspinanie się po drzewie’. Odpowiednik łot. *dzenis* ts. Zdaniem K. Būgi jest prapokrewne z ros. *ženь* ʽsznurowa drabinka, służąca bartnikowi do wspinania się po drzewie do barci’ i błr. gw. *ženь* ts. (Būga, RR I, 494; II, 683). Zob. też REW I, 419. N.B. ESBM 3, 270, s.v. *ženь* podaje fałszywe zestawienie z lit. *geinỹs* i łot. *dzeinis*. Rekonstrukcja: pbsł. *gen-i̯a- (brak w BSW). Dewerbalne nomen od pwk. *gen- < pie. *g^{uh}en- ʽbić, uderzać’ (LIV^2 218), por. lit. *genù, giñti* ʽgnać, pędzić, odpędzać’. Pod względem etymologicznym może być formacją równoległą do *genỹs* II (zob. s.v.). Zob. też *geinỹs*.

genỹs II, *-io* 4 p.a. ʽdzięcioł, Picus’. Odpowiedniki bałt.: łot. *dzenis* ts., stpr. *genix* EV ʽSpecht’. Zwykle łączone z *genỹs* I i z *genė́ti* ʽobcinać gałęzie’ przy założeniu znacz. etym. ʽ(dziobem) bijący’, zob. LEW 152, ALEW 311. — A. Bańkowski *p.l.* zwrócił mi uwagę na to, że pod względem semantycznym bardziej przekonujące byłoby zbliżenie z *ginù, giñti* ʽbronić’, ponieważ «dzięcioł słynie u ludu jako srogi i czujny strażnik lasu, ostrzegający inne ptaki przed niebezpieczeństwem (np. grożącym ze strony kuny)».

gentìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. coll. ʽkrewni, ród, powinowaci’, 2. hist. ʽplemię’, 3. stlit. ʽprzyjaciel, przyjaciółka, powinowaty, krewny; pokrewieństwo’. SD^1 <gintis> «przyiaciel, amicus, cognatus, familiaris, necessarius» (syn. *prietelius*), SD <gintis> 1. «krewność, powinowactwo z iednej krwie, consanguinitas» (syn. *gintystė*), 2. «rodzina, cognatorum multitudo». N.B. Łot. *ģente* ʽpokrewieństwo’ jest lituanizmem (ME I, 696). Liczne poświadczenia sb. *gentis* w DP pozwalają stwierdzić, że wyraz ten był dwojako akcentowany: z jednej strony *gentìs*, gen.sg. *gentiẽs*, acc.sg. *geñtį*, gen.pl. *genčiũ* (4 p.a., jak obecnie), z drugiej strony *géntis*, acc.sg. *géntį*, nom.pl. *géntis* a. *géntes*, gen.pl. *génčių* (1 p.a.). Por. Kudzinowski 1977, I, 220n., Skardžius 1935, 117. — Jeśli wzór akutowy jest starszy, to powstaje pytanie, czy *géntis* nie pochodzi z *žéntis < *žẽnti- < pie. *ǵénh$_1$-ti- ʽnarodziny’ itp. (por. NIL 140)[142], z *g-* zam. *ž-* na skutek wtórnego odniesienia wyrazu do czas. *gìmti* ʽrodzić się’. — Drw. *genčia* stlit. ʽkrewny’ (Chyliński), *gentáinis* a. *gentaĩnis* ʽkrewny, krewniak’, *gentaitis* b.z.a. ʽrodak’, *geñtinas* ʽkrewny’, *gentỹstė* ʽpowinowactwo’, SD <gintiste> «krewność, powinowactwo z jednej krwie, consanguinitas», *geñtiškas* ʽrodowy, plemienny’. Vb. denom. *apsigentauti* LEX ʽzaprzyjaźnić się’ *sugentáuti* ʽspowinowacić się’, *susigéntinti* ʽspokrewnić się’, *sugentúoti* ʽzaprzyjaźnić się’, *apsigentúoti* ʽspowinowacić się’.

geradė́jas, *-a* stlit. ʽdobrodziej, -ka; ten, który zrobił komuś coś dobrego’. W języku starolitewskim ukazuje się pod formą rodzaju wspólnego: *geradė́ja* c. DP ʽdobrodziej’ [ʽdobroczyńca, opiekun’, SPXVI], SD «chlebodawca, benefactor; dobrodziej, benefactor». Kalka słowotwórcza złożenia pol. *dobro-dziej*, błr. *dabra-dzéj* (por. SLA 75). Człon I *gera-* jak w *gẽras* ʽdobry’. Człon II *-dėja*, *-dėjas* przedstawia drw. od neopierwiastka *dėj-* jak w formie prt. *dė́jau* ʽpołożyłem’ od *dė́ti* (zob. hasło *dėj-*). Z faktu, że człon pol. *-dziej* stoi w związku etymologicznym z czas. stpol. *dziejać* ʽrobić’ (por. Sławski, SEJP I, 151), zaś ten ostatni nie ma odpowiednika litewskiego (†dėjoti), wynika wniosek, że zastąpienie *-dziej* formą *-dėja(s)* polega na substytucji dźwiękowej, nie znaczeniowej. Nieco inaczej LEW 147. Zob. też *geradãris* oraz *piktadė́jas*, *piktadarỹs*. — Drw. *geradėjỹstė* 1. ʽdobrodziejstwo’ (*Dėl to... širdingai Ponui Dievui už tokias jo geradėjystes dėkavokime* PK 17_3 ʽPrzetoż... serdecznie dziękujmy Panu Bogu za takowe dobrodziejstwo jego’), 2. SD «dobroczynność, beneficentia».

geradėstnykas SD «man, lennem prawem co trzymaiący, fidelis, cliens, beneficiarius» [ʽwasal, lennik, hołdownik’, SPXVI]. Nieregularne ściągnięcie formy *geradėjyst-nykas (por. *geradėjystninkas* hist. ʽlennik’ w słowniku Kurschata). Nazwa osoby na *-nykas*, urobiona od

[142] Por. st. pełny przed suf. *-tor-*: gr. γενέτωρ ʽrodzic’ = wed. *jánitar-*, łac. *genitor* (*genător) z pie. *ǵénh$_1$-tor-.

abstr. *geradėjỹstė* ʽdobrodziejstwo, dobroczynność’ (zob. *geradė́jas*). — Drw. *geradėjystnybė* SD «mańſtwo, lenno, lenne prawo, feudum, clientela, homagium» — abstr. na *-ybė*, utworzone od neoosn. *geradėjystn-* ⇐ *geradėjyst-nykas ʽlennik’.

gẽras, *-à* ʽdobry, przyjemny, przyjazny; udany, dogodny, odpowiedni, należyty’, *geras su visu žmogus* SD «cnotliwy, probus, integer, innocens»; *geraĩ gẽras* ʽbardzo dobry’, *pàts geràsis* ʽnajlepszy’, *visų̃ geriáusias* ʽ(ze wszystkich) najlepszy’. Neutrum *gẽra*: *Gẽra semti iš pilno aruodo*. *Negẽra yra žmogui vienam būti*. *Užteks to gẽro*. Zwraca uwagę użycie *gẽras* w SD[1] w znacz. «osobliwy, egregius, praestans», czyli w roli synonimu do *ypatùs* (nie odnotowane w LKŽ III, 241n.). Lit. *gẽras* było dotąd łączone z czas. *gìrti* ʽchwalić’ (zob. s.v.), mianowicie jako formacja na SE, *g^{u}erH-o- ʽszanowany, chwalony’, por. łac. *grātus* ʽprzyjemny, miły; kochany, drogi’ pie. *g^{u}r̥h_x-to- (zob. LEW 154, Weiss 2009, 100, ALEW 313n.). Równie dobrze można jednak brać pod uwagę rekonstrukcję *g^{uh}er-o- adi. ʽgorący, ciepły’, w sensie fizycznym lub przenośnym (*mán gẽra* ʽdobrze mi’ < znacz. etym. *ciepło mi), do pwk. *g^{uh}er- ʽocieplić się, zagrzać się’ (zob. *garė́ti*). — Substantywizacja: *gẽras* ʽdobro; dobro posiadane, majątek’, *svẽtimas gẽras* ʽcudze dobro’. — Drw. *apýgeris* ʽdość dobry’, *geraĩ* adv. ʽdobrze’, *gerýbė* ʽdobroć’, SD «cnota, virtus, probitas, integritas vitæ; dobroć, bonitas; ludzkość, humanitas, beneuolentia» (syn. *žmogystė*, *geras noras*), *ger̃mena* (zob.), *gerókas* ʽdość dobry, porządny, znaczny’, *geróvė* ʽdobrobyt, dostatek’, *gerùlis* ʽdobry człowiek’, *negẽras* a. *nẽgeras* 1. ʽnieszczęście’, 2. ʽdiabeł’, war. ze zmianą *ge* > *ga*: *nẽgaras* ʽdiabeł’ (*Ot nẽgaras prakeiktasiai!*), *negeràsis* ʽdiabeł’, *negẽrėlis* ʽdiabeł; zły człowiek’, *negeróji* f. ʽchoroba, nieszczęście; zły duch, diabeł’, *negeróvė* ʽniedociągnięcie, wada, niedostatek’, *gerỹn eĩna* ʽidzie ku dobremu, polepsza się’. Cps. *gerabū̃dis* ʽdobroduszny’ (por. *bū̃das*), *geradãris*, *-darỹs* ʽdobroczyńca, dobrodziej’, por. *darýti* (kalka pol. *dobroczyńca*?), *geranõris* ʽżyczliwy, przychylny’ (por. *norė́ti*), *geraširdis* ʽdobroduszny, dobrotliwy, serdeczny’ (por. *širdìs*). Osobno zob. *geradė́ja(s)*. Vb. denom. *gerė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽpoprawiać się, polepszać się’. — WSE *gėr-*: *gėrýbė* ʽdobro (materialne), bogactwo’, DP ʽrozkosz’ (obok *gerýbė* ʽdobroć’, zob. GJL II, § 384), *gė̃ris* ʽdobroć, dobro’ (*gė̃ris ir̃ blõgis* ʽdobro i zło’), *gė̃rius* gw. ʽdobroć’, SD «krotofila, oblectatio animi, deliciæ» (syn. *linksmybė*); «roskoſz, voluptas, deliciæ, delectatio, iucunditas» (syn. *mėgumas*); «uciecha, delectatio, iucunditas, voluptas» (syn. *džiaugsmas*), ⇒ *gėrūnas* SD «roskoſznik, pieśćliwy, voluptarius homo, delicatus» (syn. *lepūnas*). Cps. *gérgėris* (zob.). Vb. denom. *gėrė́tis*, *gėriúos* (3 os. *gė̃risi*), *gėrė́jaus* ʽzachwycać się, napawać się, rozkoszować się, znajdować w czym radość, przyjemność’ (war. *pasigėrė̃ti*), *gėrauti* DP ʽrozkoszować (sobie)’. — Neoosn. *gėrė-*: *gėrėtinai* adv. SD «roſkoſznie, delikacko, delicatè, molliter, lepidè» (syn. *su gėrium*), *gėrėtojasis* SD «krotofilny, oblectator» (por. typ *kalbė́tojas*). — Neoosn. *gėrėj-*: *gėrė́jimasis* ʽzadowolenie, zachwyt’, SD[1] «roskoſz, voluptas, deliciæ, delectatio» (syn. *mėgumas*), *gėrė́jimas* DP ʽroskosz, kochanie’ (por. *dygė́jimasis*, *stenė́jimas*).

ger̃bti, *gerbiù*, *gerbiaũ* 1. ʽszanować, poważać, czcić’, SD *gerbiu* «ſzanuię kogo, honorifice tracto aliquem, colo, obseruo», SD[1] *gerbiu* «mniemam, puto, reor, existimo...» (syn. *regimisi*, *tariuosi*), 2. żm. ʽsprzątać, czyścić’. Cps. *apger̃bti* żm. ʽdoprowadzić do ładu, sprzątnąć, wyczyścić, oporządzić (izbę), obrządzić (krowę, konia)’, *atger̃bti* ʽpomścić’, *priger̃bti* ʽrzucić na kogoś podejrzenie’. Refl. *ger̃btis* ʽchwalić się’, DP ʽzalecać się’, *gerbiuosi* SD[1] «domnimawam ſię, opinor, colligo, coniicio...» (syn. *tariuosi*; drw. *gerbimasis* SD[1] «domniemanie, opinio, coniectura», syn. *nutartis*), *apsiger̃bti* ʽumyć się, czysto się ubrać, odziać; ozdobić się’ (zapożyczeniem z dialektu żmudzkiego jest łot. *ģērbt*, *-bju*, *-bu* ʽdoglądać, ubierać, stroić’, ME I, 698), *atsiger̃bti* ʽodżyć, podnieść się — o roślinie po deszczu’, *nusiger̃bti*: *Nusìgerbė karvė apsiveršiavusi*, t.y. *nusivokė, apsičystijo* ʽKrowa oczyściła się po ocieleniu’ (⇒ żm. *nū̃gerbos* f.pl. ʽłożysko z pępowiną, błony płodowe, tzw.

popłód'[143], por. syn. *ìšvalos, núovalos*, żm. *nū̃greibos*), *prisigeȓbti* 'przypodobać się, przypochlebiać się, przymilać się'. Dotąd było wywodzone z pie. *gerb^h^- 'nacinać, robić karby' (por. LEW 147 n., LIV² 187), co jednak wydaje się trudne ze względów znaczeniowych. Może raczej pwk. lit. *gerb-* wywodzi się przez metatezę skrajnych spółgłosek z *berg-, to zaś z pie. *b^h^erg^h^- 'chronić'? Por. z jednej strony goc. *bairgan* 'chować, chronić', stwn. *bergan*, nwn. *bergen* 'ukrywać, chronić, ratować', z drugiej strony psł. *berg-ti, scs. *brěgǫ, brěšti* 'dbać, troszczyć się', ros. *beregú, beréčь* 'strzec, chronić, pilnować; oszczędzać, szanować', refl. 'wystrzegać się, pilnować się, unikać' (LIV² 79, BSW 31, REW I 76, ALEW 314, Kroonen 2013, 60). Stan sprzed metatezy dokumentuje lit. SZ *birg-* < pie. *b^h^r̥g^h^-, por. *bìrginti* 'nie wydawać dużo, oszczędzać, skąpić'. Paralele dla metatezy stanowią takie formy lit., jak *kepù* < *pekù, *tulžìs* < *žultìs oraz *žiedžiù* < *diežiù. — SZ *girb-: *bìrginti* (jak wyżej). — SO *garb-*: *gárbinti* DP 'chwalić, wysławiać, wyznawać, czcić, wielbić', SD *garbinu* «czczę, honoro, veneror, obseruo, colo», dziś 'czcić, wielbić, rozsławiać' (*pagárbinti* 'pozdrowić, pochwalić'), *liaupsinoja ir garbinoja* 'chwalą i czczą' (Bretkun), *garbstýti* (zob.). Por. refleksy łot. *garbât* 'czyścić', częściej na SW: *gārbât* 'robić coś w pośpiechu; doglądać, pielęgnować; mieć pieczę, zajmować się, obrządzać', *gārbêt* 'dobrze traktować, ochraniać, oszczędzać'. — Nomina z *garb-*: *gar̃bas* 'sprzątanie (pokoju); okrycie, strój', *garbė̃* (zob.), *garbimas* SD «szanowanie kogo, reuerentia, veneratio, obseruatio», *garbìngas* 'zaszczytny, chlubny, czcigodny', DP 'chwalny, chwalebny' (⇒ *garbìngai* 'chlubnie, z honorem'), *garbùs* DP 'chwalebny, uczciwy, poczciwy' (⇒ *gar̃biai* adv. DP 'chwalebnie, uczciwie, poczciwie'), SD «czci godny, venerandus, venerabilis...», dziś 'honorowy, zaszczytny', gw. 'schludny, porządny'[144].

gerdas stlit. 1. DP 'nowina', 2. DP 'poselstwo', 3. SP 'żart'[145] — nomen z suf. *-a-* i SE *gerd-*, stojącym w alternacji z *gird-*, zob. *girdžiù, girdė́ti* 'słyszeć'. — Vb. denom. 1. *gerdauti* 'żartować', SD *negerdauju* «nie żartuię, non iocor, serio rem ago» (syn. *nesijuokiu*), 2. *gerdenti*: *gerdenu* SD «głoszę, rozgłaszam, diuulgo, rumorem spargo, percelebro, dissipo famam», «obwieszczam co komu, nuncio, annuncio, apporto nuncium» (syn. *našinu*), refl. *gerdenasi* SD «rozgłasza się co, crebrescit fama, fama spargitur» (syn. *našinasi*). Deverbativa: *gerdenimas* SD «rozgłoszenie, diuulgatio», *nopgerdentas* SD «nieopowiedny, sine nuntio aliquis, rumore carens» (syn. *neapsakytas*), < *ne-ap- (zob. *nop-*), *gerdinykas* SD «frant, sycophanta, nugator» (syn. *šūtas, brūžas*), cps. *gerdnešis, -nešys* przest. 'poseł, herold' (por. *nèšti*). — Osnowę na SP *gerd-* zaświadcza również denominatywny czas. stpr. *gerdaut* 'powiedzieć, sagen', prs. *pogerdawie* 'głoszą (ewangelię), sie predigen' (*gerdauja), *preigerdawi* 'obiecuje, verheißt' (*preigerdauja), *as gerdawi iūmans* 'mówię wam, ich sage euch' (*gerdauja), ipv. *gerdaus* 'powiedz! sage!', *engerdaus* 'powiedz, wyznaj (grzech)! erzähle!'. Zob. LAV 150n.

gerdinė́ti, *gerdinė́ju, gerdinė́jau* stlit., gw. 'pić po trochu', *pragerdinė́ti* 'po trochu przepijać (zarobek, posag)'. Frequentativum z suf. *-dinėti* do *gérti* 'pić'. Paralele: *ataduodinė́ti* DP 'oddawać' ⇐ *dúoti*; *ištremdinė́ti* DP 'wyganiać' ⇐ *trem̃ti* (zob. GJL II, § 691). Na skutek reanalizy *gerd-inė́ti*, indukowanej przez synonimiczny czas. *gėrinė́ti* 'pijać,

[143] Zob. Vitkauskas 2006, 34, 173, który zwrócił uwagę na brak potwierdzenia dla postaci †núogerbos, figurującej w LKŽ.

[144] N.B. Znaczenie form stpr. *gērbt, gerbt* 'mówić', SZ *gīrbin* acc.sg. 'liczba, Zahl' przemawia za innym ich zaszeregowaniem, mianowicie do pwk. pie. *gerb^h^- 'nacinać, robić karby' (LIV² 187), por. gr. γράφω 'wyskrobać, wydrapać znaki, pisać', γραφίς, -ίδος f. 'rylec do pisania na woskowych tabliczkach, igła do haftowania', < SZ *gr̥b^h^-, stang. *ceorfan* 'ucinać'. Inaczej LAV 149 n.

[145] Por. *Nes Bažnyčia... šiomis dienomis mųsto ape sopulius Christaus Viešpaties savo... Bažnyčia ape ašaras, a Sūnūs ape juokų, gerdus, šutus* SP I, 361₁₃ 'Bo kościoł... w te dni rozmyśla o boleściach Chrystusa Pana swego... Kościoł o łzach, a synowie o śmiechu, żartach, szyderstwach'.

od czasu do czasu się upijać', *pragėrinė́ti* 'po trochu przepijać', pojawiła się neoosn. *gerd-* 'pić'. Widać ją w drw. *gerdauti* przest. 'pić, biesiadować, ucztować' (por. suf. w *gė́rauti* s.v. *gérti*).

gérgėris, *-ė* 'najlepszy, najcenniejszy', sb. *gérgėriai* m.pl. 'rzeczy najcenniejsze' (*Čia mano gergėriai sudėti*) — złożenie tautologiczne, które łączy w sobie alternanty *ger-* (SE) i *gėr-* (WSE) przymiotnika 'dobry', zob. *gẽras*. Paralele: *mãžmožis*, *skánskonis*. Zakwalifikowanie takich formacji do reduplikacji (zob. ŽD 23, ALEW 315) nie wydaje się trafne.

gėrióti, *gėrióju*, *gėriójau* 'popijać, pić po trochu; łykać (lekarstwa)' — durativum na *-ioti* od *gérti* 'pić' (zob. s.v.), z pierwiastkiem w postaci wzdłużonego st. *e*. Podobne formacje: *gė́rauti* DP 'stale pić, pijać, upijać się, ucztować', *pagė́rauti* 'często się upijać', *gėrinė́ti* 'popijać, pić po trochu', *pragėrinė́ti* 'po trochu przepijać'. — Nomina z *gėr-*: *gė̃ralas* 'napój', gw. 'poidło, koryto dla krów' (por. *srė̃balas*), *gėrãtė* 'napój' (por. *lakãtė, lesãtė, plakãtė*), *gėrė́jas* 'pijący, pijak', *gėrìmas* 'picie' (abstr. z suf. *-imas* i SW w pierwiastku, por. *ėmìmas* ⇐ *ė̃mė*; *pýlimas* ⇐ *pýlė*; *bliovìmas* ⇐ *blióvė*), *gėrìngas* 'chętnie lub dużo pijący (o człowieku, o koniu)', *gė̃ris* 'napój', m.in. SD (co do metatonii por. *ė̃dis, brė̃žis, rė̃žis*), *gėrõvas* 'kto potrafi wiele wypić; pijak' (suf. analogiczny do *žinõvas* itp.), *gėrùs* 'dobry do picia, o dobrym smaku (woda)', *prãgėros* a. *pragė̃ros* f.pl. 'przepicie wódki z okazji zaręczyn, postanowienia o ślubie' (war. *pragė̃rai* m.pl.), *prasigė́rėlis* 'pijak, pijaczyna', *ùžgėros* f.pl. 'przepicie wódki z okazji zaręczyn, raz u pana młodego, raz u panny młodej' (syn. *užgertùvės*).

gerklė̃, acc.sg. *gérklę* 3 p.a. 'gardło, przełyk, tchawica'. SD: *gerklė* 1. «gardło, gula, guttur, rumen» (syn. *gurklis*), 2. «krtań, gardziel, rura do płuc oddechowa, głosowa, aspera arteria, trachea, canalis animæ» (syn. *stemplė*). Z innym suf.: *gérklos* f.pl. 'krtań; paszcza'. Odpowiednik łot. *dzerklis* 'napojone cielę a. jagnię'. (N.B. Łot. *ģerkle* 'gardło, przełyk; wąska przestrzeń między ścianami; najwęższe miejsce rzeki, lejkowate zwężenie w sieci' jest lituanizmem, por. ME I, 697). Pb. *gēr-tl-, nomen instrumenti od czasownika typu lit. *gérti* (zob.). Znacz. etym. 'to, czym się chłonie, pochłania pokarm'. Paralele słowotwórcze wymieniono s.v. *dóklas*. — Odpowiednik psł. *ger-dlo, por. strus. *žerelo* 'ujście', ros. *žereló* 'otwór, ujście, przełyk', czes. *zřídlo* 'fons', pol. *źródło*. Zob. też *gurklỹs*. — Drw. *begerklis* a. *begérklis* 'kto ochrypł, stracił głos' (por. *bedaĩnis*), *gerklìnė* 'choroba gardła' (por. *kraujìnė*), *gerklìngas* 'o donośnym głosie; wrzaskliwy, krzykliwy', *gerklìnis* 'gardłowy (głos)', *gerklìnis* sb. 'krzykacz', też 'osobnik lubiący wypić' (por. *gérti*), *gerkliū̃gas* 'krzykacz' (por. *vyliū̃gas*), *į̃gerklis* 1. 'grdyka, jabłko Adama', 2. przen. 'szyja więcierza; wąskie, ciasne miejsce', *ìngerklis* 'sadz, skrzynka do trzymania złowionych ryb w wodzie' (war. *iñgirklis*). Cps. *išverstagef̃klis* 'krzykacz, płaksa' (por. typ *išverstãkis*). Vb. denom. *gerklė́ti* 'krzyczeć na całe gardło' (por. pol. *gardłować*). — N.rz. *Gerklė̃* 3x, *Gérklės*, *Gerklãlė*, *Gerklìkė*. N.m. *Gerklìnė*, *Vìštagerklis*.

gef̃mena 'najlepsza część czego' (*Jis sau išsirinko gef̃menas, o man paliko išskyras*) — formacja utworzona neosuf. *-mena* od osnowy przymiotnej *ger-* jak w *gẽras* 'dobry'. Paralele: *plonmenà* 'najcieńsza część czegoś' ⇐ *plónas*, *retmenà* 'miejsce bardzo rzadkie w zbożu' ⇐ *rẽtas*; *smulkmenà* 'drobiazg, drobnostka' ⇐ *smulkùs*. — Neosuf. *-mena* pochodzi z tematyzowania za pomocą *-ā-* sufiksu *-men-*, który ukazuje się w odmianie rzeczowników na *-muo*. Por. np. *armuõ, ar-meñ-s, ár-men-į* 'warstwa orna gleby', od czego drw. *armen-à* ts. W następnej fazie resegmentacja *gef̃-mena* ⇒ *gef̃m-ena*, *ret-menà* ⇒ *retm-enà* pociągnęła za sobą zakończone na *-m-* neoosnowy *germ-* i *retm-*. Od nich to utworzono takie nowotwory, jak *germė̃* 'najlepsza część (roli, łąki); lepszy kąsek' (*Germės suvalgęs, prie stalo vadina*) i *retmė̃* 'rzadkie miejsce w zbożu'. Ambrazas 2000, § 150 nie dostrzega innowacyjnego charakteru osnów na *-m-* i w konsekwencji stawia formacje z suf. *-ė* typu *retmė̃* na jednej

płaszczyźnie chronologicznej z formacjami o suf. *-mena* (*retmenà*). Przykład *germẽ* został zresztą przez autora oderwany od *retmẽ* i umieszczony w poświęconym sufiksowi *-mė* § 59.

géršė gw. 1. ʻczapla, Ardea cinereaʼ, 2. ʻżuraw, Grus cinereaʼ. Najprościej byłoby wytłumaczyć *géršė* jako drw. od *gérvė* ʻżurawʼ, z wymianą suf. *-vė* na *-šė* (por. *dókšė* ob. *dóklas*, *skẽpšė* ob. *skepetà*, *grìbšis* ob. *grỹbas* ʻgrzybʼ). Trudność stanowi tylko brak paraleli na przejście znaczeniowe od ʻżurawʼ do ʻczaplaʼ. — Łotewskim odpowiednikiem może być *dzēse*, zmienione z *dzērse przez zanik tautosylabicznego *r* po długiej samogłosce. — N.rz. *Geršõkas*, *Géršupis*. — Gw. nazwa ʻczapliʼ, *gę́šė* a. *génšė*, ze zmianą *nš* > *nž*: *génžė*, jest chyba pochodzenia dźwiękonaśladowczego (por. pol. *gęgać* — o głosie gęsi). — N.m. *Genčaĩ*, *Genčų̃*, *Génžgirė* (też n.rz.). — Hapaks stpr. *geeyse* EV ʻczapla, Reeger [Reiher]ʼ doczekał się trzech interpretacji: 1° emendacja <y> na <r>: <geerse> — dla uzgodnienia z odpowiednikiem lit. *géršė* (Trautmann 1910, 336, Endzelīns 1943, 175n.), 2° emendacja <y> na <n>: <geense> — dla uzgodnienia z odpowiednikiem lit. *génšė* a. *génžė* (Būga, RR I, 306), 3° lekcja zapisu <geeyse> jako [geisē] a. [geizē] i wywód z osnowy onomatopeicznej *gei- / *gai- (PKEŽ 1, 334).

gérti, *geriù*, *gė́riau* 1. ʻpićʼ, 2. ʻpić alkohol, upijać się; przepijać do kogoʼ, 3. ʻpróbować, kosztować napojuʼ (*geriu kitop* SD «kredencuię komu, prægusto cibos, prælibo alicui, trado libatam gustu potionem»), 4. ʻzażywać tabakiʼ, 5. ʻtonąćʼ, 6. ʻgnić od nadmiaru wody (o kartoflach)ʼ, 7. ʻdąć, dmuchać (o wietrze)ʼ, 8. ʻdziobać, wydziobywać (o ptakach)ʼ. Cps. *atgérti* ʻupić nieco, wypić swoją porcję; odświętować piciem (wesele, kupno)ʼ, *įgérti*: *įgeriu kų savisp* SD «nabieram w się czego, imbuor, imbibo», *pagérti* ʻmóc wypić (o wódce)ʼ, *pragérti* ʻprzepićʼ, *sugérti* ʻnapić się, wypić do dnaʼ, ʻpić, pijać wódkę, sięgać po kieliszekʼ (*Ne tep jau labai, bet sùgeria ir anas* ʻNie tak bardzo, ale i on popijaʼ), też ʻuzgodnić zamążpójście córkiʼ (*Taip ir sutarė, sugė́rė mane* ʻUzgodnili, przepili za moje zamążpójścieʼ. *Sugerta mergà*), *užgérti* ʻpopić nieco, popić lekarstwo; wypić za czyjeś zdrowieʼ. Refl. *ažusigeriu* SD «zapiiam się, ebrietati assuesco», *įsigeriu* SD^1 «siąknę, absorbeor, imbibor», *nusigérti* ʻupić sięʼ, *pasigeriu* SD «podpijam sobie, subbibo, plus paulo bibo; upijam się, inebrio, obruo me vino, ingurgito me», SD^1 «podrzepielam, inebrior, poculis indulgeo» [ʻpofolgować sobie w piciu, podchmielić sobieʼ, SPXVI], *persigėrė* SD «rozmarzyło go piwo, wino, ex nimio vino hausto crapulam, temulentiam sentit» (syn. *apsilakė*), *prisigérti* ʻupijać się; nasiąkać (o gąbce)ʼ, *susigérti* m.in. ʻwsiąknąć, wsiąkaćʼ (*Lietaus vanduo susigė́rė į žemę* ʻWoda deszczowa wsiąkła w ziemięʼ). — Odpowiedniki bsł.: łot. *dzer̂t*, *dzeŗu*, *dzêru* ʻpićʼ oraz psł. *žerti, scs. *požrěti* ʻpołknąć, pożrećʼ (BSW 89, LEW 148n., ALEW 316). Akutowane lit. *gér-C* odzwierciedla st. pełny pie. *g^{u}erh$_3$-C ʻpochłaniać, połykaćʼ (LIV^2 211), por. wed. *garan* 3 pl. coni. ʻwinni pożrećʼ (zam. †jaran), orm. *eker* ʻpożarłʼ; stwn. *querdar* m.n. ʻprzynęta, baitʼ, nwn. *Köder* m. ts. (*g^{u}erh$_3$-tro-); SZ gr. ἔβρως ʻpożarłeśʼ (*g^{u}r̥h$_3$-C), prs. βιβρώσκω ʻzjadamʼ. Wynika z tego, że lit.-łot. znaczenie ʻpićʼ polega na zwężeniu ogólniejszego znaczenia ʻchłonąć, połykaćʼ. — Słowiańskie prs. na SZ i z sufiksem *-e/o-, scs. *žĭrą* ʻpołykamʼ, ros. *žru*, *žratь* wraz z odpowiednikiem wed. *girati* / *gilati* ʻpożeraʼ sugerują, że prabałtycki mógł znać formację *girō, lit. *girù. Kiedyś należała ona do serii setowej *minù* (scs. *mĭnǫ*), *pinù* (scs. *pĭnǫ*), gw. *pilù*, *stumù*. Wokalizm *ĕ* w *geriù* zdradza w każdym razie innowacyjną budowę, por. *neriù* wobec cs. *vŭ-nĭrǫ*; *veržiù* wobec scs. *po-vrŭzǫ*. Gdyby prs. na *-i̯e/o- było dawne, to musiałoby przybrać postać †gériu (pwk. na SE) lub †gýriu (pwk. na SZ). — Drw. na SE: *geravoti* przest. ʻpić po trochu, popijaćʼ (rzadkie przy deverbativum użycie suf. *-avoti*, por. *minavoti*), *gerdinė́ti* (zob.), *išgérdinti* ʻwypijaćʼ, *gerė́ti*, *-ju*, *-jau* ʻpić (na zdrowie)ʼ, *pagerė́ti* ʻupijać sięʼ. Nomina: *geriamas* SD «pity, co się godzi pić, poculentus, est potui», *gerklẽ* (zob.), *gérklos* (tamże), *gertinas* SD «pijalny, potorius», *gertùvė* ʻkarczmaʼ, m.in. SD (⇒ *gertuvnykas* «karczmarz, caupo»), też ʻnaczynie do przechowywania zapasu wody, manierkaʼ, *gertùvės* f.pl. ʻucztaʼ, *išgertùvės* ʻpijatyka, popijawaʼ, *sugertùvės*

'poczęstunek z piciem dla swatów po uzgodnieniu małżeństwa'. — WSE *gėr-*: *gė́riau* (prt.), drw. *gėrióti* (zob., tam też nomina na SW *gėr-*). — SO-V *gar-*: *prãgaras* (zob.), *žùgara* (zob.). — SO-C *gar-*: *garmà* c. 'żarłok' (por. *sukmà*, *šleimà*), ⇒ *gar̃malas* 1. 'gardło', 2. 'żarłoczne zwierzę albo ptak'[146] (⇒ *garmalìnė* 'gardło'), *pragarmė̃* 3 p.a. 'przepaść, głębia bez dna' (zam. *pragármė ⇐ *g^{u}orh$_{3}$-men-?). — WSO *gor-* < *gār-: *gõrė* a. *gorė̃* 'karczma', *pragorė̃* 'czeluść, przepaść' (por. *õrė* ⇐ *ariù*; *gõlė* ⇐ *galiù*), cps. *gõrgelis* (zob.). — SZ-C *g^{u}r̥h$_{3}$-C wydaje refleks podwójny, *gìr-C* i *gùr-C* (zob. *gurklỹs*). SZ *gir-C*: °*gìrti*, °*gìrstu* (zob. *girsnóti*), *gìrdyti* (zob.). Nomina: *gìrklas* przest. 'napój' (m.in. Pk, Sd), gw. 'cienkie piwo', *gìrtas* I 'odurzony alkoholem, upity, pijany' : psł. *žьrtъ, pol. *nażarty*, co odpowiada gr. βρωτός 'jadalny, do jedzenia' < pie. *g^{u}r̥h$_{3}$-tós (z innym suf. wed. *gīrṇá-* 'połknięty') — osobno zob. hasło *girt-*; *gìrtas* II 1. 'mocny — o piwie, winie', 2. Dp 'pijany' [o napoju: 'powodujący stan nietrzeźwości']. Por. jeszcze stosunek łot. *dzirklis* 'szyja w saku na ryby' : psł. *žьrdlo 'źródło', ros. *žerló* 'ujście', ukr. *žorló*, głuż. *žorło* 'źródło'. — SZ *gir-V*: *giráuti* iter. 'pijać, zwł. alkohol', *girauju* Sd «napijam się, potito, poto», *girinė́ti* 'popijać, pić z przestankami, po trochu' (war. *gėrinė́ti*). Źródłem krótkiego *gir-* było zapewne prymarne prs. *girù 'piję' < *g^{u}r̥h$_{3}$-e/o-. — Nomina: *girà* 'musujący, chłodzący napój wyrabiany z chleba, kwas chlebowy', Sd[1] «kwas, fermentum» (por. łot. *dzira*, *dzir̨a* 'napój dla bydła; kwas pitny'), *pãgirios* (zob.), *ùžgirės* f.pl. 'pijatyka' ⇐ *užgìrti* 'wypić, zapić'. — WSZ *gyr-V*: *gyra* a. *gyrė* b.z.a. 'biesiada z piciem, pijatyka' : łot. *dzīra*, zwykle pl. *dzîras* 'biesiada z piciem, np. z okazji wesela, chrzcin' (war. *dzîr̨as*, *dzìres*), ⇒ vb. denom. *dzìruôt*, *dzīr̨uôt* 'biesiadować, ucztować'. W słowiańskim por. osnowę czas. *žir-a-* (*gīr-ā-): scs. *požirati* iter. 'pożerać, połykać' (⇒ *požiratelĭ* 'pożeracz'). Sb. postvb. psł. *žirъ 'pożeranie, żarcie, pokarm', scs. *žirŭ* 'pastwisko', ros. *žir* 'tłuszcz', czes. *žír* 'żarcie, zjadanie, pokarm; tuczenie', stpol. *żyr*, pol. *żer* 'żarcie, pożeranie, pożywienie zwierząt'[147].

gerúokštas gw. 'ząb trzonowy, służący do rozcierania pokarmów', stlit. *geruokštis* (Bretkun). War. żm. *gerū́kštis* świadczy o alternacji *uo* : *ū* w sufiksie (por. *ligúostas* ob. *ligū́stas* ⇐ *ligà*). Odpowiednik łot. *dzęruoksnis* ob. *dzęrūkstis*. Synonim lit. brzmi *geránkštis* a. *garánkštis*. Bez dobrej etymologii, zob. próby zreferowane w Lew 134, s.v. *garánkšta*. Alew 316n. dopatruje się tu złożenia członów *gẽras* 'dobry' i drw. od *áukštas* 'wysoki', co wydaje się wątpliwe pod względem tak formalnym jak i semantycznym.

gérvė 'żuraw, Grus grus' (Sd «żoraw ptak, grus»). Odpowiedniki bałt.: łot. *dzẽrve*, stpr. *gerwe* Ev 'żuraw, Kranch [Kranich]'. Pb. *gēru̯-ii̯ā, drw. od pie. *gerh$_{2}$-u-. Różni się osnową i sufiksem od strus. *žeravlĭ*, sch. *žȅrâv*, pol. *żóraw*, wtórnie *żuraw*, < *ger-āu̯-i̯a- < pie. *gerh$_{2}$-ōu̯-. Nieco inaczej Bsw 87: pbsł. *gēru̯i̯ā- f., *gerōu̯i̯a- m. Spółgłoskę lrg. odtwarza się w oparciu o lit. intonację (akut), a jej jakość (*h$_{2}$) precyzuje się przy uwzględnieniu refleksu *(r)a(n)* w gr. γέρανος 'żuraw', < pie. *gerh$_{2}$-no-, por. Beekes 1969, 196, Schrijver 1991, 246, Alew 317. — Pwk. na SZ ukazuje się w łac. *grūs*, *gruis* f. 'żuraw', gdzie *ūC* < *uh$_{2}$C pochodzi z metatezy spółgłoski lrg. w praformie *gr̥h$_{2}$-u-s (Schrijver, *l.c.*, de Vaan 2008, 274). — Drw. *gervẽlė* 'rączka narzędzia, kopaczka do kartofli, klin do szczepania drewna', *ger̃vinas* 'żuraw — samiec', *ger̃vinas*, *-à* 'niebieskawo-szary (o upierzeniu gęsi, kury)', *gerviùkas* 'pisklę żurawia; motyka do kopania kartofli', *gervõkas* 'kopaczka do kartofli'. Cps. *gérvuogė*, *ger̃vuogė* ob. *gérvia-* bot. 'żurawina, Oxycoccos' (por. *úoga*). — N.m. *Gérviai* 2x, *Gervẽlės*, *Gervẽliškė* 2x, *Gervė́čiai*, *Gérviškė*, *Pagérvė*, *Pãgerviai*, cps. *Gérvaraistis*, *Gérviečiai* (*Gerv-viečiai). N.rz. *Gérvė* 3x, *Gervė́čia*, *Gervýnas*, *Gérvupis*, n.jez. *Gervẽtis*. — N.m. *Gervinaĩ*, *Gervìnė*, *Gervìniai*, *Pãgervinė*. N.rz. *Ger̃vinas* 4x,

[146] Od tego należy oddzielić *gar̃malas* 'wrzask, krzyk', co jest sb. postvb. do *garmė́ti* 'iść kupą hałasując'.

[147] Mniej prawdopodobne jest paralelizowanie *žirŭ* z *pirŭ* ⇐ *piti* i wywód z pie. *g^{u}ih$_{3}$-ró- 'to, co służy do życia', por. wed. *jīrá-* 'żywy, żywotny, żwawy, prędki' (pwk. *g^{u}i̯eh$_{3}$- 'żyć', zob. *gýti*, *gývas*).

Gervìnkelis.

gesìnti, *gesinù*, *gesinaũ* 1. *g. ùgnį* ʽgasić ogień’, 2. *g. kálkes* ʽgasić wapno, tj. rozrabiać wodą wapno palone’, 3. ʽrozcieńczać (ocet, spirytus)’, 4. ʽspłacać (długi)’, 5. ʽbić, uderzać’ (*užgesìnti* ʽzaciąć konia batem’) — causativum na *-inti* do *gèsti* ʽgasnąć’, apofonicznie sztywne, podobnie jak np. *dẽginti* ⇐ *dègti*; *kẽpinti* ⇐ *kèpti*; *tẽkinti* ⇐ *tekė́ti*. Też intr. *gesìnti* ʽszybko iść, biec, gonić’, por. *Aš atsisuku, o jis kad gesìna, tai gesìna paskui mane* ʽJa odwracam się, a on biegnie za mną jak może najszybciej’. — Z innym suf.: stlit. i gw. *gesýti*, *-aũ*, *-iaũ* ʽgasić ogień’ (dawne prs. *gesiù*, 3 os. *gẽsia*, m.in. w DP), też intr. ʽszybko iść’ (*Kas te gẽso keliu?* ʽKtóż tam pędzi drogą?’). Refl. *gesýtis* ʽbronić się; leczyć się, kurować się, np. ziołami’. — Drw. *gesìklis* ʽgaśnica’, *gesintùvas* ts., cps. *ugniagesỹs* ʽstrażak’ (por. *ugnìs*).

gèsti I, *gendù*, *gedaũ* 1. ʽpsuć się, marnieć, gnić’, 2. ʽwściekać się’, 3. ʽronić, poraniać’, 4. ʽmdleć, obumierać’. Temat infigowany *gend-*[148] ma odpowiednik w psł. *žędjǫ, por. scs. *žęždǫ*, *žęždeši* ⇒ inf. *žędati* ʽmieć pragnienie, tęsknić za czym’; ukr. *žadáty* ʽżyczyć sobie, żądać; pragnąć, łaknąć’, czes. *žádat* ʽżądać, domagać się’; prosić’, stpol. *żądać* ʽbardzo chcieć czego, pragnąć’ (pol. ʽostro domagać się czego’). Do tego sb. postvb. scs. *žęžda* ʽδίψα, pragnienie’, sch. *žȇđa*, strus. *žaža* ts., pol. *żądza* ʽusilne, gorące pragnienie’ (zob. Vaillant, GC III, 325n.). Pwk. pie. *g^{uh}ed^{h}- ʽżyczyć sobie, prosić o co’, por. gr. ποθέω ʽtęsknić, odczuwać brak, pragnąć’. Zob. LIV^{2} 217, BSW 84n., LEW 149n., ALEW 318. — Cps. *apgèsti* DP ʽnarzekać’, *išgèsti* ʽwypsuć się’, *nugèsti* ʽnadpsuć się; zanieść się (od płaczu)’, *pagèsti* ʽzepsuć się, oszaleć, pomieszać się (o rozumie)’. Refl. *pasigèsti*, *-gendù*, *-gedaũ* ʽspostrzec się, że brak czegoś lub kogoś’ (*Pasigẽdo laĩkrodžio*), war. *pazgèsti* (zob. *zgèsti*). — Na SE *ged-* mamy jeszcze: *gedė́ti* (zob.), *gedáuti* ʽtęsknić, odczuwać stratę, szukać’, *pagedáuti* ʽwspominać, odczuwać brak kogoś’, refl. *pasigedáuti* ʽszukać, poszukiwać’, war. *pazgedáuti* (zob. *zgedáuti*). Nomina: *gendąs* SD <gindus> «skazitelny, dissolubilis, corruptioni obnoxius» (syn. *pagadinamas*), *negendąs*: SD <negindus> «nieskazitelny, incorruptus», *pagẽdėlis* ʽczłowiek zepsuty, szalony; niegodziwiec’, *sugẽdėlis* 1. ʽto, co się zepsuło, co nie działa’, 2. ʽczłowiek zepsuty’ (*Yra gerų žmonių, yra ir sugẽdelių*). — SO *gad-*: *gadìnti* (zob., tam też *pagadas*). — WSO *god-* < *gād-: *godùs* (zob.). — SZ *gid- (typ *TiT* ⇐ *TeT*): łot. kuroń. *ģinstu*, *ģindu*, *ģinst* ʽginąć, marnieć, popadać w nędzę, stawać się żebrakiem’ (por. ME I, 699). Pierwotny pdg. *gindu, *gidau, *gisti został tu zmieniony drogą uogólnienia tematu infigowanego.

gèsti II, prs. *gę̃sta* (*gens-sta, stlit., gw. *gę̃sa* a. *geñsa*), prt. *gẽso* 1. ʽgasnąć, wygasać’, 2. ʽsłabnąć, zanikać’. SD *gįstu* «gasnę, extinguor», *nuodeglis ažugesįs* «głownia gaszona, titio». Odpowiedniki łot.: *dzist*, *dzìestu*, *dzisu* intr. ʽgasnąć’; *dzèst* a. *dzest*, prs. *dzešu* a. *dzèšu*, prt. *dzèsu* a. *dzesu* tr. ʽgasić’. Paralele na infigowanie SE wymieniono s.v. *gèsti* I. Lit. *ges-*, łot. *dzes-* jest refleksem pie. *(s)g^{u}esh$_{2}$- ʽgasnąć’ (LIV^{2} 541), tradycyjnie: *(s)g^{u}es- (IEW 479, Beekes 2010, 1314). Por. wed. *jásate* ʽmdleje, jest wyczerpany’, toch. AB *käs-* ʽgasnąć’, gr. σβέννυμαι ʽbyć zgaszonym, zgasnąć, zniknąć, umrzeć; wyschnąć; ucichnąć, uspokoić się’, σβέννυμι tr. ʽzgasić, stłumić, uśmierzyć, uciszyć; wysuszyć’, aor. ἔσβη hom. ʽzgasł’ (*e-sg^{u}esa-t < *e-sg^{u}esh$_{2}^{a}$-t), ἄ-σβεσ-τος hom. ʽnieugaszony’ (zam. *ἄ-σβα-τος), goc. *qist* f. ʽzniszczenie’, ⇒ *fraqistnan* ʽzepsuć się’, *usqistjan* ʽzniszczyć, zabić’. Zob. BSW 86, LEW 149, ALEW 319. — Drw. *gesìnti* (zob.), nomina: *gesmẽ* ʽpełgający ognik, ledwo tlący się żar’, *gẽsulas* ʽgłownia’, łot. *dzęsna* ʽzmrok’, war. *dziẽsna* ʽzmierzch, przedświt’, *dziezna* ʽłuna na niebie’ (znacz. etym. ʽgasnące światło’). Zwraca uwagę brak refleksów na SO *gas-. — W słowiańskim brak zarówno SE *žes- (†žesnǫ), jak i SO *gos- (†gositi). Jest za to WSO *gōs-: strus. *gašǫ*, *ugasiti* caus. ʽgasić ogień’ < *g^{u}ōs-éi̯e-, scs. *negasimyjĭ* ʽnie do ugaszenia’ (typ

[148] Paralele na infigowanie pierwiastka w stopniu *e*: prs. 3 os. *breñda*, *deñga*, *geñda*, *gę̃sa* (*geñsa*), *keñpa*, *keñša*, *keñda*, *reñta*, *señka*, *skreñda*, *smeñga*, *steñba*, *šneñka*.

kaziti 'powodować zniszczenie' ⇐ *koz- ⇐ *čeznę* 'ginąć, znikać' < pbsł. *kež-, zob. *kežė́ti*). — Innowacyjny SZ *gis-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*) zaświadcza wsch.-lit. pdg. *gìsti* (zob.).

gi ptk. podkreślająca, np. *Aš gì ne vagìs!* 'Jażem nie złodziej!'. *Dė̃l kõ gì tu taĩp daraĩ?* 'Dlaczegoż ty tak robisz?'. *Būkik* (z *būki-gi*) *dešinė mūsų priešgi jų baisybę* PK 143_{10} 'Bądźże prawicą naszą przeciw ich srogości'. Partykuła ta wzmacniała też rozmaite wyrazy nieodmienne, por. 1. przyimki *iñg* ob. *į̃*, *nuõg* ob. *nuõ*, *priẽg* ob. *priẽ* (*-g* z apokopowania *-gi* w enklizie), 2. przysłówki *kaĩpgi* 'jakże', *kur̃gi* 'gdzież', 3. spójniki, np. *ar̃gi* 'czyż', 4. ptk. *nàgi* 'nuże'. Zob. Hermann 1926, 106n., Lew 126, ALEW 319n. — Niektóre zrosty z ptk. *gi* uległy leksykalizacji, por. *ir̃gi* 'także, również' (ob. *ir̃* 'i'), *nègi* 'czyż, czyżby' (ob. *nè* 'nie'). Osobno zob. *gu*.

gỹbti, *gybstù*, *gybaũ* gw. 1. 'podupadać na zdrowiu, cherlać, marnieć; usychać (o kwiatach)', 2. 'zdrowieć, wracać do sił', cps. *apgỹbti* 'zemdleć', *atgỹbti* 'wyzdrowieć, wrócić do sił', *nugỹbti* 'schudnąć, zmarnieć; uschnąć (o roślinach), zdechnąć (np. o koniu)', *pragỹbti* 'dorabiać się, bogacić się', drw. *gỹbena* 'cherlak, mizerak'. Wychodząc od praesentiów na *-sta-* z pierwiastkowym *y*, ukazujących się obok infinitiwów z pierwiastkowym *i*, np. *blystù* : *blìsti*, *dvystù* : *dvìsti*, można utrzymywać 1° że *gybstù* należało pierwotnie do inf. *gibti, 2° że *gybstù* pochodzi z denazalizacji w formie *gįbstu < *gimb-stu, która odnowiła starsze prs. infig. *gi-m-bu. Paralela: *klypstù* s.v. *klỹpti*. SZ *gib- od *geib-* (zob. *geĩbti*) jest dany w łot. *ģibt*, *ģibstu*, *ģibu* 'zapadać się, wklęsać (o ziemi); pochylać się, garbić się'. Do tego WSZ *gīb-* w łot. *ģìbt* a. *ģîbt*, *ģībstu*, *ģību* 'omdleć, dostać zawrotu głowy; pożądać czego'. (*ģība* 'omdlenie', c. 'cherlak, słabeusz').

gýdyti, *gýdau* (war. *gýdžiu*), *gýdžiau* 'leczyć', DP 'uzdrawiać, leczyć, uleczyć, opatrzyć', *atgýdyti* 'ożywić', DP 'obżywiać, ożywiać, wskrzesić', PK 'obżywić' (*taipa būsim atgydyti, būdam Christu pasotinti* PK 131_7 'tak będziemy obżywieni, będąc Chrystem nasyceni'), *pagýdyti* 'wyleczyć'. — Dawne praesens brzmiało *gýdžiu*, por. SD «goię, sano, medeor, curo; leczę, medeor alicui, medicor...», *ižgydžiu* «uzdrawiam, sano, restituo salutem, reddo sanitatem», *ižgydžiamas* «uleczony, zleczony, sanabilis, medicabilis», *neižgydžiamas* «nieuleczysty, insanabilis, inmedicabilis»[149]. — Biorąc synchronicznie, *gýdyti* jest kauzatywem na *-dyti* od pwk. sęt *gýti* 'goić się, zdrowieć' (zob. s.v.). Paralele: *lýdyti*, *rýdyti*. Natomiast z diachronicznego punktu widzenia chodzi tu o causativum na *-yti*, utworzone od prs. intr. *gyda 'goi się, zdrowieje', ⇐ *gy-da < pie. $^*g^{u}ih_3\text{-}d^{h}e$-, od pwk. $^*g^{u}i̯eh_3$- (LIV[2] 215). Podobnie należy oceniać np. caus. *gimdýti* (zob.). Zwraca uwagę brak refleksu na SO †gaidyti. — W języku łotewskim na osnowie neopwk. *dzīd-* (por. *dzîdinât* 'leczyć') powstał nowy SE *dzied-*, por. *dziêdêt*, *-ẽju* 'leczyć', *dziêdinât* ts., *dziedîgs* 'leczniczy'. — Rzadki jest war. *gýdinti* 'leczyć, uzdrawiać'. Neoosn. *gydin-*: stlit. *atgydinėti* 'ożywać, stawać się żywym', por. *ir žmonės ant dūšios numirę, pradėjo kilotis ir atgydinėt per pažinimą piktybės savos* DP 181_{32} 'i ludzie na duszy umarli, poczęli powstawać i ożywiać przez uznanie złości swej'. — Nomina: *gýdomasis* 'leczniczy', *gýdomosios žolės* f.pl. 'zioła lecznicze', *pagýdomas* 'uleczalny'. Neoosn. *gydy-*: *gydyklà* 'lecznica, sanatorium, kurort', *gýdymas*

[149] Paralele starolitewskie i gwarowe dla prs. iteratywnego z suf. *-i̯a-* przy infinitiwie na *-yti*: *gim̃džia* 'rodzi, wydaje na świat', *gìrdžia* 'poi, napawa', *gul̃džia* 'kładzie, nastawia', *gùndžia* 'kusi', *atjùnkia* 'odzwyczaja od ssania', *pakiñkia* 'zaprzęga', *pakìrdžia* 'budzi', *kliudžia* 'zawadza komu, przeszkadza', *láidžia* 'puszcza', *lódžia* 'rozdrażnia psy', *lópia* 'łata odzież a. buty', *mìgdžia* 'usypia (dziecko)', *mir̃kia* 'moczy, zamacza', *mókia* 'uczy, naucza', *mìnkia* 'ciśnie, miesi', *mókia* 'uczy', *pìldžia* 'napełnia, pełni', *pjū̃džia* 'szczuje; podjudza, podburza', *plùkdžia* 'spławia drewno', *pū̃džia* 'gnoi', *ródžia* 'pokazuje', *rū̃gia* 'kwasi', *rū̃kia* 'kurzy', *parū̃kia* 'podkurza (pszczoły)', *ažušáldžia* 'zamraża', *šìldžia* 'grzeje, ogrzewa', *témdžia* 'zaciemnia', *užū̃gia* 'wychowuje', *val̃džia* 'rządzi, panuje', *vė́čia* 'wieje zboże', *vė́džia* 'wietrzy, studzi, oziębia', *pavýčia* 'ususza', *vìrkdžia* 'doprowadza do płaczu', *suvýsčia* 'zawija (w pieluchy)', *žìndžia* 'karmi piersią'. Zob. też Zinkevičius 1966, § 614, Ostrowski 2006, 46, przyp. 31.

'leczenie' (m.in. SD), *gydymai* SD[1] m.pl. «lek, lekarstwo, medicina, medicamentum, remedium», *gýdytojas* 'lekarz', SD «cyrulik, archiatros; lekarz, doktor, medyk, medicus...» (syn. *vaistytojas*), *arklių gydytojas* SD «konował, veterinarius, equarius medicus» (syn. *arkliogydis*), *gydytuvė* SD «lekarnia, locus ubi ægricurantur».

giedóti, *giedu* (war. *giestu*), *giedójau* 1. 'śpiewać pieśni kościelne, nabożne, uroczyste', 2. 'o ptakach: 'śpiewać, piać', *išgiedot giesmį* SD «wyśpiewać pieśń, emodulari». Odpowiednik łot. *dziêdât*, *dziêdu*, *-āju* 'śpiewać'. Prs. *giedu* jest formacją z suf. *-d-* i SE: pb. *gēi̯-dō, transponat ie. *g$^{(u̯)}$ei̯H-d^{h}e-. Z porównawczego punktu widzenia pwk. *gēi̯-C jest neopierwiastkiem. Derywowano go od formy SZ *gī-C < pie. *g$^{(u̯)}$iH- (por. wed. *gītá-* 'śpiewany'), która wywodzi się przez metatezę spółgłoski lrg. ze SZ pie. *g$^{(u̯)}$Hi- ⇐ SE *g$^{(u̯)}$eHi̯- (LIV[2] 183), to z kolei z reanalizy prs. na *-i̯e-*, por. wed. *gā́yati* śpiewa', strus. *gaju*, *gajetŭ*, *gajati* 'krakać' < pie. *g$^{(u̯)}$éH-i̯e-. Pierwiastkiem elementarnym było tu pie. *g$^{(u̯)}$eH-, jak np. w wed. *gā́ti* 'śpiewa', *gātú-* 'śpiew'. Por. BSW 76, LEW 150, ALEW 320n., REW I, 251. — Spotykane w tekstach stlit. formy atematyczne 1 sg. *giemi* 'śpiewam' < *gied-mi, 3 os. *gíesti*, *giest* < *gied-ti są innowacjami, opartymi na tematycznej formacji praesentis z suf. *-d-*, por. 1 sg. *giedu*. 1 sg. *giemi* została zastąpiona przez gw. *giemu* (por. *esmù* zam. *esmì*), war. *gievu* (Lazū́nai), zob. Zinkevičius 1966, § 627. — Drw. *giedinti* caus. 'kazać komu śpiewać, zachęcić kogo do śpiewania', np. *Giedink juosius, lai gieda, kad nebūtų tylu* 'Każ im śpiewać, niech śpiewają, żeby nie było tu tak cicho' (por. łot. *dziêdinât* 'zachęcać do śpiewu'). Nomina: *giẽdalas* 'marny, nieudolny śpiew', *giedõrius* a. *giẽdorius* 'śpiewak pieśni nabożnych' (por. suf. w *dainõrius*). — Neopwk. *gies-* (⇐ 3 os. prs. *gíesti* 'śpiewa', por. SD *giesti gaidys* «pieie kur, canit gallus»): *giesmẽ* (zob.), *giẽsena* (zob.). — Neoosn. *giedo-*: *giedódinti* caus. 'kazać śpiewać, zachęcać do śpiewu' (*Saulė giedodina paukštelius*), nomina: *giedósena* 'sposób śpiewania' (neosuf. *-sena*, por. *vartósena*), *giedótojas* 'śpiewak kościelny, kantor', *giedótinės mìšios* f.pl. 'msza śpiewana', *giedótinis* '(tekst) wykonywany śpiewem'. — Neoosn. *giedoj-*: *giedójimas* 'śpiewanie, śpiew' (*giedójimų knỹgos* f.pl. 'śpiewnik'). — SZ *gyd-*: *gýsti* (zob.). — SO *gaid-*: *gaidà* a. *gáida* 'melodia; nuta; sposób śpiewania' (*gaidų žaidėjai* MŽ 'muzykanci'), *gaida* przest. 'śpiewak w kościele, kantor', *gaidỹs* (zob.), *príegaidė* gram. 'intonacja jako dźwiękowa cecha prozodyczna', *sángaida* 'zgodność tonów'. Osobno zob. *gaisma*.

giẽdras, *-à* 1. 'słoneczny, jasny, pogodny, bezchmurny (o niebie)', 2. 'przezroczysty, czysty (o wodzie)', 3. 'dobry, ostry (o wzroku)'. War. *giedrùs*, *giedrus*. Odpowiednik łot. *dziedrs* 'błękitny jak niebo' (zapożyczeniem lit. jest przym. *ģiedrs*[2] 'pogodny'). Jeśli trafne jest ogólnie przyjęte zestawienie z gr. φαιδρός 'jasny, promienny, świecący', przen. 'promieniejący radością, pogodny, zadowolony', to *giẽdras* jest refleksem pb. formacji *gaid-ra- (por. lit. *ie* z *ai̯ w *iẽšmas*, *sniẽgas*). Praforma ie. *g$^{u̯h}$oi̯d-ro- (por. IEW 488, BSW 75, LEW 128) lub *g$^{u̯h}$ai̯d-ro- z *g$^{u̯h}$eh$_2$id-ro- (tak Beekes 2010, 1544 i ALEW 321). Osobno zob. *gaidrùs*. — Drw. *giedrà* 'pogoda, pogodny czas, okres słonecznej pogody' (por. żm. *gydrà*), *giedrùtis* bot. [nazwa pewnego kwiatu ogrodowego], *prógiedris* 'okres dobrej pogody', *prógiedrulis* 'przejaśnienie' (war. *prógiedruolis*), cps. *giedrãvalkis* 'zaćma, katarakta' (por. *vil̃kti*, syn. *akìvalka*). Vb. denom. *giedrė́ti*, *-ja*, *-jo* 'przejaśniać się, wypogadzać się', *giẽdrytis*, *-ijas*, *-ijos* ts., *išgiedróti* 'wyschnąć od upału' i tr. 'wysuszyć, wypalić — o słońcu', *nugiedróti* 'rozpogodzić się' (por. gr. φαιδρύνω 'nadać blask, czyścić, myć; rozweselać' ⇐ φαιδρός). — SZ *gid-: łot. *dzidrs* 'jasny, pogodny'. — WSZ *gyd-*: żm. *gydrà* 'giedra', *prógydra* 'przejaśnienie nieba', *prógydronė* 'prześwit w lesie, przecinka w lesie', żm. *prógydrulis*, *prógydrūlis* 'przejaśnienie, okres mniejszego zachmurzenia; prześwit w ścianie lasu'. Por. łot. *dzīdrs* 'błękitny, lazurowy; jasny, przejrzysty', *dzīdrums* 'pogodne niebo'.

giẽsena ʽśpiew, śpiewanie' — drw. na *-ena* od neopwk. *gies-* ⇐ *gíes(ti)* prs. atemat. 3 os. ʽśpiewa' (Smoczyński, *ALL* 49, 2003, 127). Zob. *giedóti*. Paralele: *ẽsena* ⇐ *és(ti)*; *jaũsena* ⇐ *jaũs(ti)*. Trudna do przyjęcia jest wysunięta przez Būgę analiza *gied-sena ⇐ *gíedu*, zakładająca przejście *gietsena > *giessena > *giẽsena* (Būga, RR II, 402; podtrzymane w ŽD 234.). Założone zmiany dźwiękowe, datowane na czasy przedhistoryczne, stoją w sprzeczności z innowacyjnym charakterem sufiksu *-sena*, który pojawia się w rozkładzie komplementarnym ze starym sufiksem *-ena* (por. *dvẽs-ena* ⇐ *dvẽsti*; *krẽk-enos* ⇐ *krekéti*), poza tym stanowi nacechowany ekspresywnie wariant do *-ena*, por. np. *stìp-sena* wulg. ʽśmierć' obok *stìp-ena* ʽzdechlak' ⇐ *stìpti*. Suf. *-sena* derywuje zwłaszcza abstracta od czas. sekundarnych (por. *kalbésena* ʽsposób mówienia' ⇐ *kalbéti*; *laikýsena* ⇐ *laikýti*; *giedósena* ⇐ *giedóti*). — Būga (*l.c.*), za nim ŽD 234 uważali *-sena* za kontynuację formantu o postaci pb. *-si̯anā, por. refleks łot. *-šana*. Tymczasem nie można tu wykluczyć odrębności rozwoju łotewskiego i litewskiego. Uderzający jest brak refleksu lit. †-siana. Por. *siaučiù* : łot. *šàušu*; *dvesiù* : łot. *dvešu*; *rausiù* : łot. *ràušu*. W ujęciu niniejszego słownika zakończenie *-sena* dewerbalnych abstraktów (np. *dúosena*, *jósena*, *eĩsena*) traktuje się jako neosufiks, który został wyabstrahowany z formacji na *-ena*, urobionych od neopierwiastków z wygłosowym -*s*-.

giesmẽ, acc.sg. *gíesmę* 3 p.a. 1. ʽśpiew; pieśń, piosenka (weselna, żołnierska)', 2. ʽpieśń chóralna zwana «sutartinė», 3. ʽpieśń pogrzebowa zwana «rauda», 4. ʽpieśń uroczysta' (*tautõs giesmẽ* ʽhymn państwowy'), 5. ʽpieśń religijna'. SD: *giesmė* «pieśń, piosnka, cantilena, cantio, canticum, cantiuncula, melos»: *giesmė gedula* «pogrzebna piosnka, epicedium, nænia, cantus funebris, elegus», *giesmė svodbinė* «weselna piosnka, epithalamium, nuptiale carmen». Odpowiada łot. *dziêsma*, *dziêsme* ʽpieśń, pieśń religijna'. Analiza: *gies-* *-mẽ*, formacja urobiona sufiksem *-mė* od neopwk. *gies-*. Ten ostatni został wyodrębniony drogą metanalizy z formy atematycznego prs. 3 os. *gíesti* ʽśpiewa', o czym zob. s.v. *giedóti*[150]. Inne drw. na *-mė* od neopwk. na *-s-* to *bausmẽ* ⇐ *baũs(ti)*, *drausmẽ* ⇐ *draũs(ti)* i *grėsmẽ* ⇐ *grẽs(ti)*. Zob. Smoczyński, *ALL* 49, 2003, 107n., 127. Inaczej ŽD 206 (*gied-smė) i GJL II, § 275 (suf. *-smė*). — Drw. *giesmýnas* ʽśpiewnik', *giesmìngas* ʽmelodyjny' (m.in. SD), *giesminykas* SD «muzyk, co uczy muzyki, phonascus», *giesminykas vyresnis* SD «muzyk reient, chori magister» [ʽprzewodnik chóru'], *giesmininĩkas* ʽśpiewak; ptak śpiewający; autor pieśni', *knygos giesminykų* SD «partesy, libri musicorum, symphoniacorum» [ʽkartki z zapisem nutowym, partytura', SPXVI], *giesminis* SD «muzyczny, musicus, symphoniacus» (syn. *giedotinis*), *giesminės knygos* SD «żołtarz, liber psalmorum sacrorum, psalterium» [ʽzbiór psalmów, psałterz'].

giẽžti, *giežiù*, *giežiañ* 1. ʽpiec, palić, drapać — w ustach, w gardle' (*Gerklėj giežia gaižulys*. *Man giežia burnoj*), 2. ʽbardzo chcieć, pragnąć; prosić, natrętnie prosić', 3. ʽzłościć się, gderać, wyładowywać gniew na kim, ostrzyć ząb', *giẽžti ãpmaudą* ʽżywić urazę', *atgiẽžti* ʽzemścić się', refl. *giẽžtis* ʽnaprzykrzać się'. Nomina: *giežà* c. ʽkto chowa urazę', *giežùs* ʽniezadowolony, naprzykrzony', *pagiežà* ʽzłość, uraza, żądza zemsty, zemsta' (⇒ vb. denom. *pagiežėti* stlit. ʽzemścić się', *pagiežìngas* ʽzły, zirytowany, mściwy'), *giežulỹs* ʽdrapanie w gardle'. N.B. Pożyczką z litewskiego jest łot. *ģieza* c. ʽkto kręci, zmyśla, kłamie' (ME I, 701). — Etymologia nieustalona, zob. referat w LEW 129. Transponat ie. *g^hei̯$\acute{g}^h$- ʽłaknąć, pragnąć', por. wed. *jeh-* ʽdyszeć z otwartymi ustami', goc. *faihugeigan* ʽpożądać', *gageigan* ʽuzyskać', stwn. *gingo* m. ʽpragnienie, staranie, dążenie do czego', zob. ALEW 321. — SZ

[150] Dotąd stosowano tu analizę etymologizującą: *gied-smė, por. ŽD 206, GJL II, § 275, Ambrazas 1993, 56. W ujęciu niniejszego słownika *-smė* nie jest odziedziczonym sufiksem, lecz neosufiksem, por. np. *deg-smẽ* ⇐ *dègti*; *lénk-smė* ⇐ *leñkti*. Neosuf. *-smė* został wyabstrahowany z formacji na *-mė* utworzonych od osnów na *-s-*. Zostało to umożliwione przez prawo degeminacji, działające na granicy morfemów, por. np. *giesmẽ* = *gies-smė; *versmẽ* = *vers-smė.

giž-: *gìžti* (zob.). — SO *gaiž-*: *gaižùs* (zob.). — Niejasne są formy *geĩžti*, *geižiù*, *geižiaũ* ʻbyć złym, okazywać gniew’, *nugéižėti*, *géiži* ʻcałkiem skwaśnieć (o mleku)’. Po pierwsze może tu chodzić o wariant fonetyczny od st. *o*, *gaiž-* (por. *atgéivėti* < *atgáivėti*; *geinióti* < *gainióti*), po drugie — o nowy st. *e*, *geiž-*, który wyderywowano ze SZ *giž-* (*gìžti*), por. *eĩžti* ⇐ *ìžti*; *kreĩkti* ⇐ *krìkti*; *speĩsti* ⇐ *spìsti*.

gijà 4 p.a. 1. ʻprzędza, nić przędzy, nić niekręcona’ (*Gijà nesukta, o siū́las suktas*), 2. ʻnić w wątku, w osnowie tkaniny’. Odpowiednik łot. *dzija* ʻnić przędzy; sznur do wspinania, używany przez bartnika’. Z pb. *gi.Hā < pie. *$g^{u(h)}$iH-éh$_2$. Interwokaliczne *j* wypełniło hiat powstały na skutek zaniku spółgłoski lrg. w pozycji interwokalicznej. Formacja na SZ-V od pie. *g^{u}i̯eH-. Por. wed. *jyā́-* f. ʻcięciwa łuku’ (EWAIA I, 603). Podobnie do *gijà* są zbudowane: gr. hom. βιός m. ʻłuk; cięciwa’ < *bi.i̯ó- < pie. < *g^{u}iH-ó-, znacz. etym. ʻ(pręt) zaopatrzony w cięciwę’ (Beekes 2010, 215), aw. *jiiā-* ʻcięciwa’ < piir. *ǰiHaH-. — Z suf. spółgłoskowym: *gýsla* (zob.), pbsł. *gī-kā-, psł. *žica, por. cs. *žica* ʻnervus, ścięgno’, serb. *žı̏ca* ʻnić, dratwa’, ros. gw. *žíca* ʻprzędza czesankowa’ (BSW 87, REW I, 424, 426, LEW 150, ALEW 322)[151]. — Drw. *pagijaĩ* adv. ʻnanizując po jednej nici’. Por. łot. *dzijẽklis* ʻsplątana, zawęźlona przędza’.

gìlė 1. ʻżołądź, owoc dębu’, 2. *gilė kvepiunti* SD «muszkatowa gałka, nux myristica, myrobalanus..., glans vnguentaria» (syn. *riešutis kvepių̨s*). Pl. *gìlės* ʻżołędzie, trefle w kartach’ (*gìlių karãlius* ʻkról żołędny, treflowy’). War. *gilìs*, *-iẽs* f. ʻżołądź’. War. ze wzdłużoną samogłoską pwk.: *gỹlė*, *gylẽ*. Odpowiedniki bałt.: stpr. *gile* EV ʻżołądź, Echele [Eichel]’, łot. *zı̃le*, *zìle* ts. (*dzīle). Odosobniony jest war. z samogłoską *ė* w pwk.: *gėlẽ* 4 p.a. (wsch.-lit. z Užpãliai). — Z innymi suf.: gr. βάλανος f. ʻżołądź; daktyl; glans penis’ (z pgr. *g^{u}al-ano- < pie. *g^{u}l̥h$_2$-eno-), orm. *kałin*, *kałnoy* ʻżołądź’ (pie. *g^{u}l̥h$_2$-eno-), łac. *glāns*, *glandis* f. ʻżołądź; pocisk ołowiany; przednia część męskiego członka’ (*glānd-i- < pie. *g^{u}l̥h$_2$-nd$^{(h)}$-i-). Por. Beekes 1969, 195, Schrijver 1991, 223, de Vaan 2008, 263n. — Słowiański pokazuje pwk. w st. pełnym: psł. *želǫdĭ m. ʻżołądź’, por. rcs. *želudĭ*, ros. *žóludь*, sch. *žȅlûd*, słń. *žélod*, czes. *žalud*, pol. *żołądź*, *żołędzia*, < pbs. *geland-i- < pie. *g^{u}elh$_2$-e/ond$^{(h)}$-i-. Formacja typu vr̥ddhi? Dalsze objaśnienie niepewne. Zob. BSW 82, LEW 151, ALEW 322n., Boryś 2005, 755n. Na tym tle *gìlė* można objaśniać dwojako. Po pierwsze jako refleks pb. *gil-ii̯ā-, drw. od SZ *gil-V < pie. *g^{u}l̥h$_2$-V. Po drugie jako drw. wsteczny od osnowy *gil-end- / *gil-and- (pie. *g^{u}l̥h$_2$-e/ond$^{(h)}$-?), po której pozostał ślad w postaci wyrazu gw. *gilénd-ra*, *gilénd-rė* ʻurodzaj na żołędzie, orzechy, jagody i grzyby’. — Vb. denom. *giléti*, *-ja*, *-jo* ʻrodzić żołędzie’.

gilnà gw. 1. ʻptak żołna, Merops’, 2. ʻdrozd, Turdus’ (LKŽ nie oznaczył p.a.). Por. łot. *dzil̂na* ʻdzięcioł, Picus’ (war. *dzilnis*), *mẹlnā dzilna* ʻczarny dzięcioł, Picus martius’, *zilā dzilna* ʻniebieski dzięcioł’. Wyraz lit.-łot. ma odpowiednik w psł. *žĭlna ʻżołna’, por. rcs. *žlŭna*, sch. *žúna*, ros. *želná*, ukr. *žóvna*, czes. *žluna*, pol. *żołna* < pbsł. *gil-nā- — formacja na SZ pie. *g^{uh}l̥- ⇐ *g^{uh}el- ʻżółty, zielony’ (zob. *gel̃tas*). Nazwa ptaka stoi w związku z jego żółtozielonym upierzeniem. Por. BSW 88, LEW 146 (s.v. *gélti*), REW I, 416, Boryś 2005, 756. — W języku czeskim obok *žluna* ʻdzięcioł, Picus’ ukazuje się *žluva* ʻwilga, Oriolus oriolus’ < psł. *žĭlva < pbsł. *gil-u̯ā- (por. BSW 88, Machek 1968, 729n.).

gìlti, *gìlia* (war. *gỹla* < *ginla), *gýlė* (war. *gìlo*) ʻkłuć, żądlić — o owadzie’, *į̇gìlti* ʻukłuć żądłem, ugodzić’, *sugìlti* ʻużądlić — o wielu pszczołach’. Obok tego intr. *gìlti*, *gìlsta*, *gìlo* ʻzacząć boleć’, zwykle z prvb. *pra-*, *su-*. Formacje na SZ *gìl-C* ⇐ *gél-C*, por. *gélti* ʻzapuszczać żądło; boleć’, pie. *g^{u}elH- / *g^{u}l̥H- ʻquälen, stechen’ (LIV[2] 207). Zob. też BSW

[151] Por. jeszcze psł. adi. *židŭkŭ, błr. *žýdki* ʻcienki’ (stpol. *żydki* ʻcienki — o prętach, rózgach’ jest rutenizmem), które zostało prawdopodobnie utworzone od prs. *židetŭ < pbsł. *gī-de-, znacz. etym. ʻjest taki, że daje się naprężać (jak cięciwa), splatać (jak witki, rózgi)’.

83, LEW 145n., ALEW 323n. Oboczny refleks SZ *gul-C*: stpr. *gulsennien* acc.sg. ʿból, Schmerz' (por. Būga, RR II, 261, z paralelami na dwoistość *uR* / *iR*). — Drw. *gìldyti* caus. ʿpowodować, wywoływać ból', *sugìldyti širdį* ʿzłamać serce'. Nomina: *gìlė* ʿdrewniany gwóźdź', *giltinẽ* a. *gìltinė* ʿśmierć wyobrażona pod postacią kościotrupa z kosą, kostucha' (*Jam giltinẽ jau dalgę gelanda*), SD *giltinė* «śmierć, mors, obitus», syn. *smertis* (zapoż. do łot. *ģiltene*, *ģiltenis* ʿkościotrup, szkielet'), *giltìnis* ʿwielki, silny (o pragnieniu)', *gilùs* ʿbolesny, przykry', *įgilùs* ʿkąśliwy, złośliwy, zjadliwy'. — WSZ *gyl-*: *gýlė* (prt.), drw. *gylelis* b.z.a. ʿkij o zaostrzonym końcu do poganiania wołów, oścień', *gyluonìs* ʿżądło' (war. do *geluonìs*), *gylỹs* 1. ʿżądło', 2. ʿgiez, bąk bydlęcy', 3. ʿoścień'. Vb. denom. *gylióti* a. *gyliúoti* ʿo bydle: gzić się, zachowywać się niespokojnie wskutek bólu spowodowanego kąsaniem przez gzy' (por. *zylióti*), ⇒ *gỹliava* żm. ʿpora gżenia się'.

gilùs, *-ì* 4 p.a. ʿgłęboki'. Odpowiedniki bałt.: łot. *dziļš*, *-ļa* ts. (drw. na *-i̯a-), stpr. *gillin maiggun* acc.sg. ʿgłęboki sen'. Bez ustalonej etymologii, por. LEW 151, ALEW 324, Pkež 1, 363n. Może *gil-u- < pie. *g$^{u̯}$ḷH-u- od pwk. *g$^{u̯}$elH- ʿprzeszywać, przebijać' (LIV^2 207), zob. *gélti*, *gìlti*. Znacz. etym. ʿwydrążony (w drzewie)'. Por. łot. *dzel̂me* m.in. ʿwydrążony otwór barci' obok *dzel̂mîgs* ʿprzepastny, bardzo głęboki'. — Drw. *gilýbė* ʿgłębokość, np. studni', *gilỹnė* ʿtopiel, głębia', *gilmẽ* ʿgłąb, głębina', *gilumà* ts., *giluma bedugnė* SD «przepaść, hiatus». Vb. denom. *gìlti*, *gỹla*, *gìlo* ʿrobić się głębokim, wzbierać — o rzece', *gìlinti*: *pagìlinti* ʿpogłębić'. — N.rz. *Gilánda*, *Gilándė*, *Gilasỹs*, *Gilijà*, *Gilùsis*, *Gilùvė*, *Gìlupis* 3x, n.jez. *Gìlis* 2x, *Gìlius*, *Gìlujis*, *Gilándis*, *Gilaũšis*, *Gilùitis* (z *Gilū̃tis, por. dyftong w *paukštùitis* < *paukštū̃tis*, *ui̯* na skutek antycypowania zmiękczenia w spółgłosce *t'*), *Gilū̃šis* 6x (ob. tego *Gilùišis* 2x, gdzie *ui̯* stoi w związku z miękkością *š'*), *Gilū̃tas* 2x. N.m. *Giländ-viršiai*. — WSZ *gyl-*: *gylẽ* a. *gỹlė* ʿgłębia w jeziorze a. rzece; wytyczona droga wodna, farwater' : łot. *dzīle* ʿgłębia, topiel, otchłań'; *gỹlis* ʿgłębokość' (por. *dỹdis*, *slỹdis*). — SE *gel-*: *gelmẽ* (zob.).

gimdýti, *gimdaũ*, *gimdžiaũ* ʿrodzić, wydawać na świat'. War. *gìmdyti* — z intonacją jak w prs. *gìmstu* do *gìmti*. Dawne prs. na *-i̯a-*: *gimdžiù*, war. *gindžiù*. Por. *pagimdžiu* SD^1 «porodzę, pario, enitor», ptc. prs. act. DP <gimdżęntiii> f. ʿrodząca', gen.sg. DP *gimdžiančiosios* ʿrodzącej' (paralele s.v. *gýdyti*). Z synchronicznego punktu widzenia jest *gimdýti* kauzatywem na *-dyti* do *gìmti* ʿrodzić się', znacz. etym. ʿsprawić, aby coś się urodziło' (łot. przest. *dzimdinât* ʿspłodzić' ⇐ *dzìmt*). Natomiast ze stanowiska diachronicznego jest to causativum na *-yti* do praesens intr. *gim-da ʿrodzi się', dosł. ʿprzychodzi (na świat)', < pie. *g$^{u̯}$m̥-d^{h}e- ʿprzychodzi' od pwk. *g$^{u̯}$em- (LIV^2 209), zob. *gìmti*. Podobny wypadek: *gýdyti*. Brak alternantu na SO †gamdyti (por. *lámdyti*, *rámdyti*, *trámdyti*) przypomina takie causativa, jak *guldýti*, *vìmdyti*, *tvìndyti*. — Neoosn. *gimd-* (⇐ *gimd-yti*): *gimdà* ʿmacica', cps. *pirmagimdẽ* ʿkobieta pierwszy raz rodząca', SD «pierwiastka krowa, owca, primipara» (por. *pìrmas*), *vaikagimdė* SD «położnica, puerpera, parturiens» (por. *vaĩkas*). — Neoosn. *gimdy-* (⇐ *gimdy-ti*): *gimdyklà* ʿizba porodowa', *gim̃dymas* ʿporód' (SD *priimu vaikų gimdymi* «babię, obstetricor»), *gimdýtoja* ʿrodzicielka', *gimdýtojai* m.pl. ʿrodzice', *gimdỹvė* ʿpołożnica', przest. *gimdyvė* SD «rodzicielka, genetrix, procreatrix, mater» (por. *augyvė* ⇐ *augyti); war. z asymilacją *md* > *nd*: *gindyvė* SD «rodzicielka» (por. *gindžiù*), *Dievogindyvė* (zob.); *vaikagimdystė* SD «połog, puerperium» (brak w LKŽ). — Neoosn. *gimdyt-* (⇐ *gimdýt-as*): *gimdytinis* SD «rodzayny, co się rodzić może, generabilis».

giminẽ, *-ẽs* 3 p.a. 1. coll. ʿogół krewnych, rodzeństwo, rodzina, ród' (*Jõ giminẽ dìdelė* ʿWielka jest jego rodzina', *aukštos giminės* SD «urodzony zacnie, summo loco natus, genere & nobilitate primus»), 2. bibl. ʿrodzaj ludzki', 3. singulativum ʿkrewny' (*Jis mán artimà giminẽ*). Por. DP ʿnaród, ród, rodzaj, pokolenie, ślachectwo, rodzina', SD «narod, natio, gens, genus; plemię, narod, semen, soboles, progenies, propago; pokolenie, stirps, progenies, rod,

genus, natales, stemma» (por. słow. *narodŭ* ʽnatio, generatio’ < ʽto, co się narodziło’, sb. postvb. od czas. *naroditi*). Formacja dewerbalna na *-in-* od *gìmti* ʽrodzić się’ (zob. s.v.). — Drw. *gimináitis* a. *giminaĩtis* ʽkrewny, krewniak’ (formant jak w *saváitis*), *giminėtas* SD[1] «powinowaty» (syn. *artimas*), SD «krewny, z iedney krwie powinowaty», *giminiẽtis* ʽkrewniak’, *gimininis* SD 1. «herbowy» [ʽnależący do jednego herbu, rodu’] (syn. *vienožymis*), 2. «narodowy, gentilitius, gentilis», *giminỹstė* ʽpokrewieństwo’, *giminùs* ʽspokrewniony, powinowaty’; *gadinimas giminės* SD «kazirodztwo, incestus, incestum» (zob. *gadìnti*). Vb. denom. *giminiúotis* ʽspokrewniać się, pielęgnować związki pokrewieństwa’, przen. ʽprzyjaźnić się’.

gimt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *gim̃tas*, ptc. prt. pass. do *gìmti* ʽrodzić się’ (zob. s.v.). Drw. *gimtãdienis* cps. ʽdzień urodzin’ (por. *dienà*), *gim̃tinas* ʽnaturalny, wrodzony’, *gimtìnė*, *gim̃tinė*, *gimtinė̃* 1. ʽmiejsce urodzenia, ojczyzna, ojczysty kraj’ (*Čia mano gimtinė, čia bus ir mirtinė*), 2. ʽnarodziny, urodzenie’, 3. ʽmacica’ (por. łot. *dzimte* ʽmacica’, *dzìmtene* ʽmiejsce urodzin, mała ojczyzna, Heimat; pierwszy puszek — u ptaków’), *gimtìnis* ʽojczysty, przyrodzony’ (*gimtìnis krãštas* ʽojczyzna’, *gimtìnė kalbà* ʽojczysty język’), *gimtystė* SD «powinowactwo, cognatio, necessitudo fraterna, propinquitas», *gimtóji* f. ʽdzień urodzin, urodziny’ (syn. *gimtãdienis*), *gimtùvė* a. *gimtuvė̃* ʽmiejsce urodzenia, strony rodzinne’, *gimtùvės* f.pl. ʽporód, dzień narodzin; macica’, *prigimtas* SD «własny, właściwy, proprius, germanus, natiuus», *prigimtìnis* ʽnaturalny, przyrodzony’. Por. *būt-*, *degt-*, *gint-*, *imt-*.

gìmti, *gìmstu*, *gimiaũ* ʽrodzić się, przychodzić na świat; powstawać, pojawiać się’. Pdg. gw. *gim̃ti*, *gemù* (⇒ *gemstù*), *gimiaũ* albo *gim̃ti*, *gimù*, *gimiaũ* (zob. Zinkevičius 1966, § 597). Stlit. prs. *gemù* ʽrodzę się’ ma odpowiednik w łot. *dzęmu*. Cps. *atgìmti* ʽurodzić się na nowo; urodzić się podobnym do kogoś, wdać się w kogo’, *įgìmti* ʽwrodzić się, nabyć jakichś właściwości przy urodzeniu’ (*įgimęs* DP ʽwrodzony’), przen. ʽzacząć się, rozpocząć się’ (*Gruodinis įgema*. *Mėnuo įgema*), *išgìmti* ʽurodzić się niepodobnym do rodziny, wyrodzić się’ (*ižgimu* SD[1] «odradzam się, degenero»), *prigìmti* ʽurodzić się jako nie pierwsze dziecko’. — Refl. *apsigìmti* 1. ʽurodzić się z jakąś właściwością, z jakąś wadą’ (*Jìs jaũ tóks apsigìmęs*), 2. ʽurodzić się jako kto’ (*Apsigìmę bùvo tikraĩs žemaĩčiais* ʽByli urodzonymi Żmudzinami’), *įsigìmti* ʽurodzić się podobnym do kogoś, wdać się w kogo’, *išsigìmti* ʽwyrodzić się, stracić cechy typowe dla jakiejś rodziny’, *išsigemu* SD «wyradzam się od przodkow swych, degenero», *nusigìmti* ʽzwyrodnieć’. Odpowiedniki bałt.: łot. *dzìmt*, prs. *dzęmu* a. *dzìmstu*, prt. *dzimu* ʽrodzić się’, stpr. *gemton* ʽrodzić dzieci’, ptc. *gemmans*, *gemmons* ʽurodzony, geboren’, *nauna-gimton* ʽnowo narodzony, neugeboren’, *ainan-gimmusin* acc.sg. ʽjednorodzony, eingeboren’ (por. lit. *vien-gìmusį* ts.). Etymologicznym znaczeniem pierwiastka bałt. *gem-* / *gim-* było ʽprzyjść, przychodzić’ (scil. na świat), a to z uwagi na fakt, że jest to kontynuant pie. *g^{u}em- / *g^{u}m̥- ʽprzyjść’ (LIV[2] 209n., BSW 84, LEW 151, ALEW 327n.). Por. SE wed. *ágan* aor. ʽposzedł, przyszedł’, gr. hom. βάτην ʽposzli’ < pie. *é-g^{u}em- (por. *gemù*), SZ-V wed. *ágman* aor. ʽposzli, przyszli’ (*e-g^{u}m-ent), SZ-C wed. *gácchati* ʽidzie, przychodzi’, aw. *jasaiti* (*gas-), gr. βάσκε ʽchodź! przyjdź!’ (*g^{u}m̥-sḱé-), łac. *veniō* (*g^{u}m̥-i̯ō), gr. βαίνω (*bani̯ō < *bami̯ō). Por. synonimiczny pwk. *g^{u}eh$_2$- s.v. *góti*. — Akut formy *gìmsta* jest analogiczny, wzorowany na praesens z suf. *-sta-* tworzonym od pierwiastków seṭowych. Inaczej Būga, RR II, 247, który mówił o metatonii akutowej pierwiastków cyrkumflektowanych w sytuacji, gdy tworzyły one praesens z suf. *-sta-*. — Drw. na SZ *gim-*: *gimdýti* (zob.). Nomina: *čiãgimis* (zob.), *gim̃čius* gw. ʽgenitalia’, *gimìmas* ʽnarodzenie, narodziny; charakter ludzki’, DP ʽrodzaj, ród’, PK ʽplemię (ludzkie), lud’, *giminė̃* (zob.), *gimstìs* f. ʽłono, macica; łożysko, błony płodowe’, *gimtìs* (zob.), *gimulỹs* ʽnoworodek; zarodek, embrion, płód’ (war. *gymulỹs*), *ĩgimtas* ʽwrodzony (talent, wada, choroba)’, *išgìmėlis* a. *išsigìmėlis* ʽwyrodek’, *ižgimis* SD «wyrodek» (syn. *ižgamas*), *ìšgimulis* ʽostatnie

dziecko, wyskrobek’, *prigimìmas* ʽnatura, cechy wrodzone’, *sángimis* ʽbliski krewny’ (neol.). Cps. *negyvagimis* SD «pomiotek, martwe dziecię, porzutek» (dosł. ʽkto się nieżywy urodził’, por. *gývas*), *víenagimis* bibl. DP ʽjednorodny, jednorodzony’ (por. *víenas*), SD «jednorodny, vnigena, vnicus», synkopowane *víengimis*. Por. stpr. *stan etgimsannien* acc.sg. ʽodrodzenie’, *steise naunan gimsenin* gen.sg. ʽnowe narodziny’. Zob. też hasło *gimt*-. — WSZ *gym*-: *gymẽlis* ʽżółte ciałko jaja’, *gỹmis* stlit. ʽtwarz, oblicze; rysy twarzy, wygląd, cera, obraz; cechy wrodzone, charakter ludzki, natura’, SD[1] «lice, oblicze, vultus, facies, conspectus, præsentia, gestus» (z litewskiego zapożyczono łot. *ģĩmis* ts.), *gymulỹs* (war. do *gimulỹs*), *pagỹmis* ʽpostawa, wygląd po kimś odziedziczony’, war. *pagỹmas*, *pagỹmius*. — SE *gem*-: prs. *gemù* (tak wyłącznie w DP), nomina: *gema* b.z.a. 1. ʽprzedwczesny poród’, 2. ʽwcześniak’, *gẽmalas* ʽzarodek, zalążek; bakteria’. Łotewskie caus. *dzèmdêt* ʽrodzić’ nasuwa hipotezę o prs. intransitivum z suf. *-da-* i SE: *gem-da ʽrodzi się’ (por. *grèmdêt* s.v. *grìmti*, *rèmdêt* s.v. *reñti*). Inne drw. łot. od neoosn. *dzemd*-: *dzèmdinât* ʽrodzić’, *dzèmde* ʽmacica’, *dzèmdĩbas* f.pl. ʽpołóg’. — SO *gam*-: *gamìnti* (zob.). Nomina zebrano s.v. *ãpgamas*. — Godne uwagi jest powstanie nowego SO *gaim*- (zob. *gaimìnti*), ponieważ wniósł on do szeregu apofonicznego *gem*- / *gim*- / *gam*- alternant dyftongiczny, por. Stang 1966, 121.

gimtìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽnarodziny, urodziny’, 2. ʽnatura’ (*Nėra daikto gražesnio prieš gimtį*), 3. ʽorgany płciowe, genitalia’, 4. ʽmacica, uterus’, 5. ʽpłeć, sexus’, 6. ʽrodzaj gramatyczny’. Por. łot. *dzìmts*, *-s* ʽród’. Budowa: *gim-ti*-, dewerbalne abstractum z suf. *-ti-* i SZ od *gem*-, por. *gemù, gim̃ti* ʽrodzić się’. Formalne odpowiedniki ie.: gr. βάσις ʽkroczenie, krok; stopa, noga’ (πρόβασις ʽposuwanie się naprzód; inwentarz żywy’), sti. *gáti*- m.in. ʽprzyjście’, < pie. *g^{u}m̥-ti-. Paralele litewskie: *mintìs* ⇐ *men*-; *mirtìs* ⇐ *mer*-; *viltìs* ⇐ *vel*-. — Z prefiksami: *įgimtìs* f. ʽnatura, cechy wrodzone; charakter, usposobienie’, *prigimtìs* f. ʽnatura, cechy wrodzone’.

giñdie interi. gw. ʽbroń Boże!’, war. *ginkdieũ* ts. — zrost wyrażenia *gìnk Diẽve*, zredukowany na skutek nieregularnego rozwoju fonetycznego, por. war. *Diẽve gìnk*. Zob. *gìnti*, *diẽvas*. Paralele s.v. *diẽ*.

gynė́ti, *gyniù* (3 os. *gỹni*, war. *gynė́ja*), *gynė́jau* gw. 1. ʽpędzić, popędzać’ (*Tinginį gynė́k, migantį žadink* ʽLeniwego pędź [do roboty], śpiącego budź’), 2. ʽkończyć co’ (*Jau gỹni siūti* ʽOna już kończy szyć’. *Gyniù gyvenimą* ʽKończę życie’). Iteratyw z suf. *-ėti* i SW *gyn*- ⇐ *gin*-, zob. *gìnti*, *giñti* (ALEW 328). Paralele: *pakylė́ti*, *palūkė́ti*. Cps. *dagynė́ti* ʽdokończyć’ ⇐ *ʽzapędzić do końca’ (*Rytoj dagynė́sim rugius pjaut* ʽJutro skończymy żąć żyto’), *pagynė́ti* ʽprzegonić (psa); dogonić kogo’, DP ʽdokończyć, skończyć, dokonać’, *užgynė́ti* ʽskończyć’. Refl. ʽkończyć się’, np. *Gỹnisi mano gyvenimo dienos* ʽKończą się dni mego życia’. — Neoosn. *gynė*-: *gynė́jas* n. agt. ʽobrońca’ (por. *tyrė́jas* ⇐ *tyrė́ti*).

giñklas 1. n. act. stlit. ʽobrona’, SD *apginklas* «obrona, propugnaculum arx, murus, præsidium innocentiæ», 2. n. agt. stlit. ʽobrońca’, 3. n. instr. ʽoręż, broń’ (też pl. *giñklai*, *ginklaĩ*). Z pb. *gin-tla- < pie. *g^{uh}n̥-tlo- (SE pie. *g^{uh}en- ʽbić, razić’), zob. *gìnti*, *genė́ti*. Paralela: *apiginklas* SD[1] «oganka, flabellum, muscarium» ⇐ *apiginu* «oganiam, depello, ventulum facio». Formacja pokrewna psł. *žędlo < pbsł. *gin-dla- n. ʽnarząd kłujący owadów; kolec, cierń’, por. scs. *žęlo* ʽκέντρον’, słń. *žélo*, ros. *žálo*, czes. gw. *žádlo*, pol. *żądło* (por. gw. *żądło żelazne* ʽosadzony w drewnianej rączce półokrągły nóż sierpa’, SGP VI, 435). — Drw. *begiñklis* ʽbezbronny, nieuzbrojony’, *apginklė* SD «twierdza, munitio, propugnaculum, præsidium» (syn. *pilis*), ⇒ *apginklus* SD «obronny, warowny», *miestelis apginklus* SD «miasteczko obronne, castellum».

gint-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *gìntas*, ptc. prt. pass. do *gìnti* ʽbronić’, *gìntis* ʽbronić się, zaprzeczać, nie przyznawać się, zapierać się’. Drw. *giñčas* < *gint-šas

'spór, spieranie się, sprzeczka, zatarg'[152], też 'człowiek lubiący się sprzeciwiać, sprzeczać, przechernik' (⇒ *giñčininkas* 'dyskutant'; vb. denom. *giñčyti, -iju, -ijau* 'dowodzić swego, obstawać przy swoim zdaniu', *užgiñčyti* 'zaprzeczyć'), *apgintinis* SD «obronie służący, tutelaris», *gintutis* stlit. 'człowiek kłótliwy', *gintučiai* m.pl. DP 'uporni', *gintulỹs* 'przechera, przekora' (por. *krutulỹs* ⇐ *krutė́ti*). Vb. denom. *giñtyti, -iju, -ijau* 'spierać się, sprzeciwiać się, być spornym' (⇒ neoosn. *gintij-*: *giñtijimas* DP 'spor, przeciwieństwo, sprzeciwieństwo'). Por. *gimt-*, *girt-*, *imt-*, *kirst-*.

giñtaras 3 p.a. 'bursztyn', *gintãras* 2 p.a. SD «bursztyn, succinum, electrum». Odpowiednik łot. *dzĩtars* (war. *zītars*), łot. kuroń. *dziñtars* (ME I, 552, 559). Forma latynizowana: *gentarum* (Būga, RR III, 150). Z powodu braku odpowiedników brak etymologii. Może to być drw. na *-aras* albo złożenie z II członem °*taras*. Fraenkel 1950, 22 i LEW 152 zestawiał z ros. *jantárь, -rjá* 'bursztyn' [strus. *jentarь* 1551], ale to nie jest wyraz prapokrewny, lecz zapożyczenie z bałtyckiego, por. ALEW 328n. Implikuje ono praformę ruską *jętar-, wywodzącą się ze źródłowej praformy bałt. *intaras albo *jintaras. Por. REW III, 491 (bez komentarza do stosunku *jant-* : lit. *gint-*). Z języka rosyjskiego *jantárь* przeszło do innych języków słowiańskich, por. ukr. i błr. *jantár*, dłuż. *jantaŕ*, głuż. *jantar*, czes. *jantar*, słc. *jantár*, sch. *jàntâr*, słń. *jântar* (zob. Urbutis 2009, 396, Laučjute 26 z liter.); stąd też węg. *gyantár*. — Drw. *gintarìnis* 'bursztynowy'. Vb. denom. *gintaráuti* 'zbierać bursztyn'.

gìnti, *ginù, gýniau* 1. 'bronić kogo, czego', 2. 'zabraniać, zakazywać', SD *ginu* «odmawiam komu czego», *apgìnti* 'obronić', *neginu* SD[1] «dozwalam» (syn. *perleidžiu*), *užgìnti* 'zabronić, zakazać; zaprzeczyć, wyprzeć się czego; odmówić, odrzucić (prośbę)'. Refl. *gìntis* (zob.). Formacja na SZ *gin-* ⇐ *gen-* (zob. *genė́ti*), Do pie. *g^{uh}en- / *g^{uh}ṇ- 'uderzać, razić', zob. LIV^2 218, BSW 85, LEW 152. Akut *gìn-C* sekundarny, zob. *giñti*. Znacz. etym. 'uderzeniem odpierać napaść', stąd 'bronić się, bronić czego' (por. ALEW 331). — Drw. *giñklas* (zob.), *gìntojis* gw. 'obrońca', *gintùvė* a. *gintuvė̃* 'twierdza, forteca', SD «baszta murowana do obrony, propugnaculum», *nopgintas* SD «nieobroniony, indefensus, improtectus» (por. *nop-*), *príešgina* c. 'człowiek przekorny i uparty, robiący na przekór, na odwrót; uparciuch'. — WSZ *gyn-*: *gýniau* (prt.), drw. *gynė́ti* (zob.), *gỹnioti, -ju, -jau* iter. 'bronić' (typ *pỹnioti*, *pỹlioti*). Nomina: *gynìmasis* 'bronienie się, samoobrona', *gynýba* 'obrona', cps. *savìgyna* 'samoobrona' (por. *sãvas*).

giñti, *genù, giniaũ* 'gnać, pędzić, doganiać, wypędzać, odpędzać', *apgiñti* 'przepędzić' (*apiginu* SD[1] «oganiam, depello, ventulum facio»), *atgìnti* 'odpędzić, odegnać', *nugìnti* 'odpędzić od czego; wyprzeć się', *užgiñti* 'zagnać, np. na pastwisko; dogonić kogo'. Odpowiednik łot. *dzìt* (*dzĩt*), *dzęnu, dzinu* 'gnać, pędzić, transportować; robić bruzdy; kosić; oddawać się czemu', refl. *dzìtiês* 'starać się; posyłać'. Pdg. alternacyjny *gen-* / *gin-* < pie. *g^{uh}en- / *g^{uh}ṇ- 'uderzać, bić, razić'. Znaczenie lit.-łot. 'pędzić, wypędzać' pochodzi z 'biciem zmuszać do szybkiego ruchu' (por. ALEW 329). Inf. *giñti* < *g^{uh}ṇ-t(e)i- jest porównywalny z psł. *žęti 'uderzać ostrym narzędziem' ⇒ 'ścinać sierpem' (scs. *žęti*, ros. *žatь*, stczes. *žieti*, pol. *żąć*) oraz z wed. *hatí-* f. 'uderzanie; uderzenie, cios', stnord. *gunnr*, *guðr* f. 'walka, bitwa' (*gunnfani* 'chorągiew wojenna', por. stwn. *gundfano* ts.). Inne odpowiedniki ie. wymieniono s.v. *genė́ti*. Zob. LIV^2 218, BSW 85, LEW 152. — Drw. na SE *gen-*: *genatìs* f. 'drogą, którą się pędzi bydło na pastwisko, wygon' (por. *degatìs* ⇐ *dègti*; *gaišatìs* ⇐ *gaĩšti*); inne nazwy 'wygonu' to *genatỹs, genãtvė, genesỹs, genestỹs, genẽtė, genetỹs* (BRB *genitys*), *ìšgena*, *pragenà*. Dalsze drw.: *gẽninas* 'pędzący, pędząc': *ẽ̃jo žąsimìs gẽninas* 'szedł pędząc gęsi' (GJL II, § 316), *genùlis* 'pastuszek', *genutỹs* 'zagroda dla bydła' (por. n.rz. *Genùtė*), *pragenaĩ* m.pl. 'pierwszy wiosenny wypas bydła, upominki wręczane z

[152] Zatarcie granicy morfemów na skutek ściągnięcia *t.š* w *č*, zob. GJL I, § 512 i II, § 369. Tam też paralele *gùčas, krùčas, snùčas*.

tej okazji pastuchom’. Por. łot. *dzęnât, -ãju* iter. ʽpędzać, polować; szukać (złodzieja)’. — Podwójny refleks SZ *gin-* / *gun-*. 1. SZ *gin-*: *ginióti, -ju, -jau* iter. ʽrozpędzać, rozganiać’ (por. łot. *dzĩdinât* ts., od neopwk. *dzī-* < *dzin-C < *gin-C), nomina: *išginà* a. *išginià* ʽwygon, pastwisko’, *praginà* a. *praginià* ts. Nawiązanie psł. *žĭnǫ, *žęti ʽżąć, ścinać sierpem’, por. scs. *žĭnjǫ, žęti*, ros. *žnu, žatь*, stczes. *žnu* (*žňu*), *žieti*, pol. *żnę, żąć*[153]. 2. SZ *gun-*: *gunióti* (zob.). — WSZ *gyn-*: *gynė́ti* (zob.). — SO *gan-*: *ganióti* ʽpędzać, ganiać’ (war. *genióti*), *ganýti* (zob.), *gãnas* (zob.), *praganà* ʽwygon’ (war. *pragenà*). Nowy SO *gain-* ⇐ *gin-*: zob. *gáinioti*. — WSO *gon-* < *gān-: zob. *gon-*. — WSZ *gyn-*: *gynė́ti* (zob.). — Usamodzielnionym drw. prewerbialnym jest *apgìnti* ʽobronić, obronić się’ (znacz. etym. ʽopędzić się’), z akutem metatonicznym. Wtórne simplex *ginù, gìnti* (zob.). Inaczej Derksen 2008, 561 (s.v. *žęti II), który przyjmuje pwk. *ultimae laryngalis*: pbs. *genʔ- / *ginʔ-.

gìntis, *ginúos, gýniaus* 1. ʽbronić się’, 2. ʽzaprzeczać, nie przyznawać się, zapierać się’, *atsigìnti* ʽopędzić się (np. od much)’. Forma zwrotna do *gìnti* ʽbronić kogo, czego’ (zob. s.v.). SD: *ginuosi* «prę się czego, zapieram się», *ažusiginu* «zapieram się czego», *ažugina mi ko kas* «odmawiaią mi, repulsam fero, patior».

girdė́ti, *girdžiù* (3 os. *girdi*), *girdė́jau* 1. ʽsłyszeć’, 2. gw. ʽczuć’ (kalka z błr. *čuсь, čúju*). Odpowiedniki bałt.: łot. *dzìrdêt, dzirdu* (gw. *dzìržu*), *-ēju* ʽsłyszeć’, stpr. *kirdīt, kirdītwei* ts., *kīrdimai* 1 pl. ʽsłyszymy’, *kirdijti* 2 pl. ʽ(po)słuchajcie’. — Drw. *girsti* (zob.), *girdénti*: *girdena* SD «gruchnęło co, increbrescit rumor, ingruit, perstrepit» (syn. *našina*). Nomina: *girdà* ʽpogłoska, plotka; słuch, zdolność słyszenia’ (łot. *dzìrde* ʽsłuch’), *girdas* ʽwiadomość podawana z ust do ust, pogłoska, słuchy’ (⇒ *negirdomìs* adv.: *praléisti negirdomìs* ʽpuszczać mimo uszu’), *girdalas* ts., *girdė̃nis* ʽkto dobrze słyszy’ (por. *skendė̃nis*). — SE *gerd-*: *gerdas* (zob.). Przynależność etymologiczna pwk. *gerd-* / *gird-* pozostaje kwestią nierozstrzygniętą. Łączono z jednej strony z lit. *gìrti* ʽchwalić’ (pie. *g^{u}erH-, LIV^2 210), z drugiej strony z orm. *kardam* ʽwołam, nazywam’ (pie. *gerd^h-, LIV^2 187). ALEW 331 rekonstruuje zwrot pie. *g^{u}er(H)- d^{h}eh$_1$- ʽdawać znać, Kunde geben’.

gìrdyti, *gìrdau, gìrdžiau* 1. ʽdawać pić, poić, upijać’ (łot. *dzir̂dît, dzir̂dinât* ʽpoić’), 2. ʽtopić kogo w wodzie’ — causativum z suf. *-dyti* i SZ *gir-* ⇐ *ger-*, zob. *gérti, girsnóti*. Dawne prs. *girdžiu* SD «napawam kogo, adaquo, do potum». Cps. *atgìrdyti* ʽodkarmić cielę’ (pojąc je mlekiem), *išgìrdyti* ʽzużyć na pojenie (całą wodę), wypić (do dna)’, *nugìrdyti* ʽdoprowadzić do gnicia (kartofle na kartoflisku)’, *nugirdžiu* SD «upaiam kogo, poię, inebrio aliquem, conficio aliquem vino», *sugìrdyti* ʽdać wszystko wypić, spoić kogo’. Refl. *prisigìrdyti* ʽutopić się; odebrać sobie życie przez utopienie’. Brak SO †gárdyti (por. *spárdyti, tárdyti*) przypomina takie wypadki, jak *dìldyti, pìldyti, šìldyti*. — Neoosn. *gird-*: *girdùklis* ʽosesek; małe cielę, które trzeba poić, bo nie ssie matki’, *girdùkšlis* ʽdziecko szatucznie karmione’, też o szczenięciu, prosięciu. Por. łot. *dzir̂dinât* caus.-iter. ʽpoić, częstować, gościć’. — Neoosn. *girdy-*: *girdyklà* ʽwodopój, poidło’, żartobl. ʽkarczma’ : łot. *dzir̂dīkla*[2] ʽwodopój’; *girdỹklas* ʽpłynny pokarm dla zwierząt’, *gìrdymas* ʽpojenie (koni)’, SD «napawanie, aquatio», *girdytùvė* ʽpoidło’.

girgždė́ti, *gìrgžda* (war. *gìrgždi*), *girgždė́jo* 1. ʽskrzypieć — o drzwiach, wrotach, łóżku, o butach, o śniegu pod butami’, 2. ʽtrzeszczeć — o suchym, kołyszącym się na wietrze drzewie’ (*Ne tas medis lūžta, kurs girgžda* ʽNie łamie się to drzewo, które trzeszczy’). SD *girgždžiu* «skrzypię, strideo, strido» (⇒ *girgždėjimas* SD «skrzyp, skrzypienie, stridor, strepitus»). Dźwiękonaśladowcza formacja na *-ėti*, por. interi. *gìrgždu*. Zob. bliskoznaczne czas. *girkšė́ti* ⇐ *gìrkš(t)*; *grikšė́ti* ⇐ *grìkšt*. — Z innym suf.: *gìrgždauti* a. *girgždáuti*

[153] Wydaje się dziwne, że LIV^2 215 zaliczył scs. *žĭnjǫ, žęti* do pwk. pie. *g^{u}i̯eh$_3$- ʽżyć’ (por. scs. *žiti, živǫ*). Zob. również zastrzeżenia Derksena 2008, 561.

ʽskrzypieć ciągle, ustawicznieʼ. — Nomina: *gir̃gždas* a. *gìrgždas* 1. ʽstrzykanie w kościachʼ (por. łot. *dzir̂ksteʼ*), 2. ʽkawałek skóry wkładany do butów po to, by te skrzypiałyʼ, 3. ʽżwir, piasek z kamyczkamiʼ (syn. *žvir̃gždas*), 4. ʽjakieś zieleʼ, *girgždesỹs* ʽskrzypienie (drzwi, wozu)ʼ. — SO *gargžd-*: *gar̃gždas* ʽżwir, grunt zawierający żwirʼ (por. łot. *gargzda* ʽpiaszczysta gleba, grauer sandiger Bodenʼ). Zob. też *žvir̃gždai*. Por. ALEW 332. — N.m. *Gargždaĩ* 2x, *Gargždẽlė*, *Gar̃gždupis*. N.rz. *Ger̃gždas*, *Gergždžiùkas* (*e* wtórne).

girkšė́ti, *gìrkši*, *girkšė́jo* stlit., gw. ʽskrzypieć, trzeszczeć (o drzewach), zgrzytać (o zębach)ʼ, DP ʽzgrzytaćʼ; *gìrkšterėti* a. *gìrkštelėti* ʽskrzypnąćʼ — dźwiękonaśladowcze, por. interi. *gìrkš*, *gìrkšt*. Por. bliskoznaczne czas. *grikšė́ti* ⇐ *grìkšt*; *girgždė́ti* ⇐ *gìrgždu*.

girià 2 p.a. ʽwielki las, puszczaʼ. SD *giria* «pustynia, puszcza, solitudo, desertum, eremus». War. *gìrė*. Odpowiedniki bałt.: łot. *dziŗa*, *dzire* ʽlasʼ, stpr. n. lasu *Girgen*, n.m. *Auctigirgen*, dosł. ʽWysoki Lasʼ (AON 13, 236). — Oboczna formacja na SO *gar-* ukazuje się w znacz. ʽdrzewoʼ: stpr. *garian* EV ʽdrzewo, Bom [Baum]ʼ, czyt. [gari.jən], *esse stesmu garrin* ʽz drzewaʼ (por. gr. δρυμός ʽlasʼ obok δρῦς ʽdrzewoʼ). — Wyrazy bałtyckie stoją w związku z jednej strony ze SZ sti. *girí-* m. ʽgóra, wzniesienieʼ < pie. *g$^{u̯}$r̥H-í-, z drugiej strony ze SO w scs. *gora* ʽgóra, góra pokryta lasemʼ (bg. maced. *gora* ʽlasʼ) < pie. *g$^{u̯}$orH-eh$_2$-, jak i w odpowiednikach irańskich: aw. *ga^{i}riš* m. ʽgóra, góryʼ < *g$^{u̯}$orH-i-, chotańskie *gara-*, sogdyjskie, paszto *γar* ʽgóraʼ < *g$^{u̯}$orH-o-. Por. BSW 78, LEW 153, ALEW 332n., PKEŽ 1, 326n., EWAIA I, 487. N.B. Formacja *girià* może pochodzić z przekształcenia starego f. *girì < pie. *g$^{u̯}$r̥H-í-h$_2$, por. *pačià* ⇐ *patì* ʽżona, małżonkaʼ < pie. *potih$_2$; *neptė̃* ʽwnuczkaʼ ⇐ *neptì < pie. *neptih$_2$ (wed. *naptī́*). — Drw. *girė́nas* ʽczłowiek mieszkający w lesieʼ, *girietis* b.z.a. 1. ʽosiadły w lesie odludek, samotnikʼ, 2. SD[1] «puszczyk, ulula», *girìngas* ʽlesistyʼ, *girinỹkas* (zob.), *gìrininkas* ʽleśniczy; robotnik leśny; mieszkaniec lasuʼ, *girìnis* ʽleśny; dziki (jabłoń, grusza, świnia); gruboskórny, nieokrzesanyʼ, *girio̒tas* ʽlesisty (obszar)ʼ, *gìrnykas* ʽczłowiek mieszkający na skraju lasuʼ, *pagirỹs* 1. ʽskraj lasuʼ (*Jis gyvena pagirỹ*, t.y. *netoli girios* ʽOn mieszka pod lasemʼ), 2. ʽpole pod lasemʼ (⇒ *pagirùžis* ts.), *užùgiris* ʽmiejsce za lasem, zalesieʼ, cps. *vidùgiris* ʽśrodek lasuʼ (por. *vidùs*). — N.m. *Gìrė*, *Gìrios*, *Giráitė* 7x, *Girẽlė* 23x, *Girélka* 3x, *Gìrininkai* 22x, *Pagiriaĩ* 27x, *Ùžgiriai* 6x, *Užùgiriai*, cps. *Gìrialaukis* oraz *Šlãpgirė*,, *Var̃nagiriai* 2x. N.rz. *Girãlė*, *Girẽlė*, *Girijà*, *Gìraudas* a. *Giraudà*, cps. *Girótakis*, *Gìrupis* 8x. Por. stpr. n.m. *Iwo-garge*, *Iwe-garge*, z glosą «huwinboum»; I człon do lit. *ývas* ʽsowa puchaczʼ (AON 50, 233, PKEŽ 2, 59n.).

girinykas SD «pustelnik, eremita, anachoreta». Analiza: *gir-inykas*, por. *girià* ʽlas, puszczaʼ. Jest to kalka staropolskiej formacji *pustynnik*, rozumianej przez Litwinów jako *pustyn- -nik*. Por. stpol. *pustynia* ʽlas, bór; pustkowie, miejsce puste, bezludne; miejsce wygnaniaʼ, ⇒ adi. *pustynny*, ⇒ n.agt. *pustynn-ik*. To ostatnie zmieniło się w *pustyl.nik* przez dysymilację, następnie w *pustelnik* przez obniżenie samogłoski (por. *styr* > *ster*; *styrta* > *sterta*), zob. Bańkowski, ESJP II, 966 (nieco inaczej Boryś 2005, 504). Por. ros. *pustýnnik* ʽpustelnikʼ ⇐ *pustýnnyj* ʽpustynny, bezludnyʼ : *pústynja*, *pústynь* ʽbezludne miejsceʼ. ŽD 144 niesłusznie potraktował *girinykas* jako banalny wariant formy *gìrininkas* ʽten, kto mieszka w lesie lub tam pracujeʼ. LEW i Ambrazas 2000 pominęli wyraz Szyrwidowy.

gìrnos, *-ų* f.pl. ʽżarna kamienneʼ, *gìrna* ʽkamień mielący, tzw. biegun; żarna ręczne; jeden z kamieni młyńskich; tyłekʼ. Odpowiednik łot. *dzir̃nas* f.pl. ʽżarnaʼ. Pb. *gīr-nā-. Por. stisl. *kvern* ʽżarnaʼ, goc. *asilu-qairnus* ʽμύλος ὀνικόςʼ, stwn. *quirn(a)* ʽżarnaʼ. — Oboczna formacja pbsł. *gīr-nū-, por. łot. *dzir̃nus* ʽżarnaʼ : scs. *žrŭny*, *-ŭve* ts., ukr. *žórna* ts., stpol. *żarny* ʽprasa do wyciskania wina, olejuʼ, pol. *żarna* ʽurządzenie do mielenia ziarnaʼ. Od tego derywat z pochodzenia przymiotny z suf. *-au̯a-, por. cs. *žrŭnovŭ* ʽkamień żarnowy, młyńskiʼ, stpol. *żarnów* ts. (⇒ pol. *żarnowiec* ʽkamień żarnowyʼ), ros. *žërnov* ʽżarnaʼ : łot. *dzir̃navas* f.pl. ʽżarna, młynʼ, < pbsł. *gīrn-au̯a-. Stpr. hapaks *girnoywis* EV ʽżarna, Quirne

[Handmühle]’ pozostaje niejasny w części sufiksalnej. — Formacja *gīr-nū-, prawdopodobnie starsza od *gīr-nā- (zob. BSW 89, LEW 153n.), odzwierciedla pie. *g^{u}ṛh$_{2}$-nuH- i należy do tej samej rodziny, co adi. pie. *g^{u}ṛh$_{2}$-ú-, por. wed. *gurú-* ‛ciężki, ważki’, gr. βαρύς ts. (brak lit. †girùs, †gurùs). Zob. ALEW 333n. — W języku łotewskim ukazuje się adi. *grũts* ‛ciężki, trudny, mozolny’, które jest pod względem budowy zbieżne z łac. *brūtus* ‛ciężki, ociężały; tępy, głupi’, < pie. *g^{u}ruh$_{2}$-tó-. Drw. ten ukształtował się przy udziale metatezy spółgłoski lrg. w formie pierwotnej *g^{u}ṛh$_{2}$utó- (⇐ *g^{u}ṛh$_{2}$-ú-), por. de Vaan 2008, 76. — St. pełny I *g^{u}erh$_{2}$-C dokumentuje wed. *gárīyas-* ‛cięższy’, *gariman-* n. ‛ciężar’, zaś st. pełny II *g^{u}réh$_{2}$-C (tzw. *Schwebeablaut*): wed. *grā́van-* m. ‛kamień prasy, kamień do tłoczenia somy’, stir. *bró* ‛żarna’, < pie. *g^{u}réh$_{2}$-u̯on- (EWAIA I, 508). — Drw. *girnẽlė*: *kẽlio girnẽlė* ‛rzepka kolanowa, łękotka’ (por. pol. gw. *żarnówka*), *gir̃nius* ‛kto wyrabia żarna’ (por. nazw. *Gìrnius*, *Gir̃nius*, *Girnỹs*, n.m. *Girniaĩ*), *girnóvė* ‛warzęcha, duży ptak brodzący, Platalea leucorodia’. Cps. *gìrnakalis* ‛rzemieślnik wykuwający żarna’ (por. *kálti*), war. *girnãkolis*; *gìrnakmenis* ‛kamień żaren’, *girnū̃kalis* ts. (por. n.m. *Girnakaliaĩ*), *gìrnkalis* ts. (por. n.m. *Girkaliaĩ* 2x z *Girn-kaliai), por. łot. *dzir̃n-kalis* ts.; *gìrnakalis* a. *gìrnkalis* ‛dłuto do ciosania żaren’, *girnãkūjis* ‛młotek do wykuwania żaren’ (por. *kū́jis*), *girnãkūlis* ‛jeden z kamieni żaren’ (por. *kū̃lis*), *gìrnalovis* a. *girnãlovis* ‛krosna żaren, drewniany kadłub, w którym są one umocowane; skrzynka u żaren, do której sypie się mąka’ (por. *lovỹs*), *gìrnapusė* 1. ‛jeden z kamieni żaren’ (dosł. ‛połowa żaren’), 2. ‛kamień młyński’, *girnãskylė* ‛otwór w dolnym kamieniu żaren, w tzw. leżaku’, *girnatraukis* b.z.a. ‛mlon w żarnach’, *pusiãgirnis* ‛jeden z kamieni żaren’ (por. łot. *pusdzir̃navas* f.pl.).

gir̃skus, *-aus* gw. ‛samochwał, chwalipięta’ — drw. z neosuf. *-skus* od vb. cps. ⇐ *pa-si-gìrti* ‛pochwalić się’. Por. *smir̃skus*, *tviẽskus*. War. ze zmianą *sk* > *ck*: *gir̃ckus*. — Drw. zachowujący prepozycję *pa-* osnowy: *pagir̃skas* a. *pagìrskis* ‛samochwał’.

girsnóti, *girsnóju*, *girsnójau* ‛pić po trochu; popijać (wódkę), upijać się od czasu do czasu’ (war. *gìrsnoti*). Analiza: *girs-noti*. Z innym suf.: *girs-čióti* ‛popijać, pić po trochu, małymi łykami (o wódce), sączyć (piwo)’. War. z insercją *k* i zmianą *ks* > *kš*: *girksnóti*, *girkšnóti*, *gìrkšnoti* (⇒ *girkšnó-tojas* ‛pijący, pijak’). Od tego interi. *gìrkšt* — o odgłosie wydawanym przez tego, co pije duszkiem. Wymienione czasowniki są derywatami od neopwk. *girs-*, który wyabstrahowano z prs. *gìrstu*, por. *apgìrti*, *-gìrstu*, *-girau* ‛upić się’, *pragìrti* ‛rozpić się, stać się pijakiem’. Alternant *gìr-C* stoi w apofonii do *gér-C*, zob. *gérti*. Paralelne drw. na *-noti*, *-čioti* od neopwk. na *-s-* to *kilsnóti*, *kilsčióti* ⇐ *kìlsta* (por. *kìlti*). — W związku z *girsč(ióti)* stoi osnowa *giršt-* wyrazu *pãgirštokas* ‛kto się trochę / od czasu do czasu upija’ (*Pãgirštoki buvo muno tėvai, bet neprasigėrė* ‛Moi rodzice lubili wypić, ale nigdy się nie rozpili [nie stali się pijakami]’). — Dubletem do *girkšnóti* jest *gurkšnóti* ‛pić małymi łykami, popijać’, z *gurk-* wzorowanym na czas. *gurkiù*, *gur̃kti* ‛chciwie jeść’ (por. SZ *gir-* / *gur-* s.v. *gérti*). Od *gurkš-* pochodzi też *gùrkščioti* ‛łykać głośno, pić głośno’ i *gùrkšterėti* ‛łyknąć’, SD *gurkšteriu* «popijam sobie, sorbillo, primoribus labris gusto, attingo». Por. wykrzyknik *gùrkš gùrkšt* ‛łyk, łyk’. — Drw. *gùrkšnis* ‛łyk, haust’ a. *gurkšnỹs* ts. zakładają metanalizę *gurkšn-óti*.

gir̃sti, *girstù*, *girdaũ* ‛zacząć słyszeć’, zwykle z prvb.: *atgir̃sti* ‛dowiedzieć się’, *išgir̃sti* ‛usłyszeć, dowiedzieć się, dostać wiadomość’, SD «nasłychnąć, inaudire aliquid» (por. łot. *izdzìrst*, *-stu*, *-du* ‛doznać, usłyszeć’), *pagir̃sti* ‛posłyszeć’, SD «ocucam się, expergiscor, euigilo, excutior somno», *pragir̃sti* ‛odzyskać słuch’ — formacja inchoatywna na *-sta-* od SZ *gird-*, zob. *girdė́ti* ‛słyszeć’. — Neopwk. *girs-*: *gir̃slas* ‛głos; wiadomość usłyszana’, *gir̃smas* ‛głos, odgłos rozmowy’. SO *gars-* ⇐ *girs-*: *gar̃sas* (zob.).

girt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *gìrtas* ‛pijany’, ptc. prt. pass. do *gérti* ‛pić’ (zob. s.v.). Drw. werbalne: *girtáuti* ‛oddawać się pijaństwu’, DP ‛upijać się’, SD «pijam,

potito», *gìrtinti* ʽupijać', *girtúoti* ʽupijać się' (m.in. DP) — z ciekawym pod względem semantycznym derywatem: *išgirtúoti* ʽwytrzeźwieć'[154]. — Drw. nominalne: *apýgirtis* ʽpodpity, nieco pijany' (por. *gir̃tis*), *apgirtỹs* ts., *gir̃tė* ʽpicie, biesiadowanie', SD «hoyne częstowanie, sumptuosum conuiuium, liberales epulæ, opsonium opiparum...», do tego: *girtės namai* SD «karczma, caupona, meritorium, bacchanal», *maršalka girtės* SD «marszałek weselny, biesiadny, præfectus conuiuij, architriclinus» (syn. *maršalka svodbos*); *girteiva* b.z.a. ʽpijak' (por. *mušéiva*, *nevaléiva*), *girtybė* SD «opilstwo, upicie, temulentia, crapula, vinolentia», *gir̃tis, -čio* sb. ʽpijany' (*Nesuprantu, ar jis girtas, ar tik girčiù apsimetęs*) — zapewne drw. wsteczny od *apýgirtis*; *girtìtelis* ʽpijaniusieńki' (⇒ *girtiteláitis* ts.), *girtókas* ʽpodpity, podchmielony' (*girtoku darau kų* SD «podpoić kogo, mediocriter appotum reddo aliquem, meracius aliquem inuito»), *girtukẽlis* ʽzupełnie pijany', *girtũklė* a. *girtũklis* ʽpijak', *girtùs* ʽpijany', *girtùtis* ʽbardzo pijany', *girtuvẽ* ʽkarczma' (*Girtuvėje, arba karčemoj, nesėdėjo*), ⇒ *girtuvìnis* ʽkarczemny', *girtùvinykas* ʽkarczmarz'. Cps. *pùsgirtis* ʽpodpity' (dosł. ʽna pół upity', por. *pùsė*). Paralele s.v. *būt-*, *degt-*, *imt-*, *jungt-*, *mest-*. — Neoosn. *girtuo-* (⇐ *girtúoti*): *girtuoklė* c. DP ʽpijanica, opiły', SD «kuflarz, pijanica, potator, potor, bibo, onis», «opiły, ebriosus, bibax, crapulosus», *girtuõklės* f.pl. bot. ʽłochynie, borówki bagienne, Vaccinium uliginasum' (por. *sūpuõklės* ⇐ *sūpúoti*), *girtuõklis* ʽpijak' (⇒ vb. denom. *girtuokliáuti* ʽoddawać się pijaństwu'). — Neoosn. *girtut-* (⇐ *girtùtis*): *girtučiùkas* ʽzupełnie pijany, pijany w sztok', *girtutẽlis* ʽzupełnie pijany', *girtutùkas* ts.

gìrti, *giriù* (zam. *giru?), *gýriau* ʽchwalić, zachwalać', refl. *gìrtis*, *giriúos*, *gýriaus* ʽchwalić się, chełpić się', *pasigìrti* ʽpochwalić się'. SD[1] *giriuos* «wynaszam się, laudes meas prædico, decanto», SD *giriuosi* «chełpię się, glorior, iacto, ostento me». Odpowiedniki bałt.: łot. *dzir̃t*, *dziŗu*, *dzĩru* ʽchwalić', refl. *dziŗuôs*, *dzĩruôs*, *dzir̃tiês* ʽprzechwalać się, chełpić się; mieć zamiar, przystępować do czego; obiecywać sobie', stpr. *girtwei* ʽchwalić, loben', prs. 1 pl. *girrimai* (drw. *wargan girsnan* acc.sg. ʽzła opinia, böse Leumund', *pogirsnan, pogirschnan* acc.sg. ʽpochwała, Lob', *pogirrien* ts.). — Prs. na *-i̯a-* jest zapewne młodszego pochodzenia: *giriù* tak się ma do scs. *žĭrǫ* (*žrěti*) ʽskładać ofiarę' jak np. *diriù* do scs. *dĭrǫ* (*drěti*) ʽdrzeć' i *tiriù* do scs. *tĭrǫ* (*trěti*) ʽtrzeć'. Zob. Stang 1942, 30n., 35. Rekonstrukcja *gir-e- < pie. *gᵘr̥H-é- (por. LIV[2] 210n.). — Ptc. prt. pass. *pagìrtas* ʽpochwalony' odpowiada wed. *gūrtá-* ʽpozdrowiony', łac. *grātus* ʽprzyjemny, uczynny, godny podziękowania, kochany, drogi', < PIE *gᵘr̥H-tó-. — Pie. SE-V *gᵘérH-e-: wed. *járate* ʽśpiewa, opiewa, pozdrawia'. SE-C: pbsł. *gērti > scs. *žrěti* ʽskładać ofiarę'. Por. BSW 88, LEW 154, ALEW 336. W bsł. brak jest śladu po prs. infigowanym *girnō ⇐ *gᵘr̥-n-H-é- (por. wed. *gr̥ṇā́ti* ʽpozdrawia, wychwala'). Brak też refleksów na SE (lit. *ger-V, *gér-C) i na SO (lit. *gar-V, *gár-C). — Drw. *gir̃klas* ʽchwalenie, pochwała; samochwał' (*gīrtla-), *gir̃skus* (zob.), cps. *sáugira* c. ʽsamochwał' (por. *sãvas*). — Neoosn. *girkl-*: *girklùs* ʽkto przechwala się, chełpi się' (por. *apginklus* ⇐ *giñklas*). — WSZ *gyr-*: *gýriau* (prt.), drw. *gyrė́jas* ʽczłowiek, który chwali, chwalca, wielbiciel', SD «chwalca, laudator», *gỹrius* ʽchwalenie, chwalba', DP ʽchwała, chluba' (por. *myrius*, *vỹlius*, *vỹrius*), *gyrūnas* SD «chełpliwy, gloriosus, tumidus, ostentator», *pãgyros* f.pl. ʽpochwała; zachwalanie', *pagyrìmas* ʽpochwała', DP ʽchwała, zalecanie, błogosławieństwo, pochwała, pochwalenie, szczęście', *pagyrũnas* ʽosoba chwaląca samą siebie, samochwał' (⇒ *pagyrũniškas* ʽchełpliwy'), *gyrpelnỹs* ʽkto lubi się chwalić' (por. *pel̃nas*).

gýsla ʽżyła'. SD: *gysla kraujo* «żyła krewna, vena», *gysla plestinti* «żyła pulsowa, oddechowa, arteria, vena». Pl. *gýslos* ʽpuls': *plasta gyslos* SD «bije puls, micant arteriæ». Odpowiedniki bałt.: łot. *dzîsla*, *dzîsle*, z gw. insercją *k*: *dzîksla*, *dzīksle* ʽżyła; cięciwa łuku'

---

[154] Por. *Aš išgirtavaũ*, t.y. *iššipagiriojau* ʽWytrzeźwiałem'. Też refl.: *Iššigirtúoti yra iššipagirioti, iššiblandyti*. — *Nežadink jo, teiššigirtúoja* ʽNie budź go, niech wytrzeźwieje'.

(war. *dzîpsla*), stpr. *pettegislo* cps. EV ʽżyła tętnicza na ramieniu, Ruckeoder [Rückenader]ʼ (por. lit. *petỹs*). Należy wraz ze scs. *žila* ʽvena, nervusʼ, sch. *žȉla* ʽżyłaʼ do pbsł. *gī-slā- < pie. *$g^{u̯(h)}$iH-$sleh_2$-, por. BSW 90, REW I, 426, LEW 150, ALEW 322. *gýsla* podobnie jak *gijà* (zob.) odzwierciedla alternant na st. zanikowym do pie. *$g^{u̯(h)}$i̯eH-, por. wed. *jyā́-* f. ʽcięciwa łukuʼ. Suf. *-sl- ukazuje się również w orm. *ǰil* ʽścięgno, sznurʼ i łac. *fīlum* ʽnić, nitka; przędza; strunaʼ < pie. *$g^{u̯(h)}$iH-(s)lo- (por. de Vaan 2008, 220). — Drw. *gyslẽlė* ʽżyłkaʼ, SD *gyslelės lapo* «żyłka w liściu, fibra, vena, neruus», *gỹslius* ʽwychudły, słaby człowiekʼ (⇒ *gỹslinti* ʽiść — o chudym bydlęciu a. człowiekuʼ), *gysločia* SD bot. «babka ziele, Plantago» (neosuf. -*očia*, por. *niekočià*), ⇒ *gyslõtis* bot. ʽbabka, Plantagoʼ, *gyslõčius* ʽczłowiek żylasty, silnyʼ, *gyslótas* ʽżylasty (o mięsie, buraku, liściu)ʼ, SD «żyłowaty, neruosus, venosus».] Cps. *gýslapis* bot. ʽbabka, Plantagoʼ — skrót haplologiczny z *gysla-lapis (por. *lãpas*), *kraujãgyslė* ʽnaczynie krwionośneʼ (por. *kraũjas*), *saũsgyslė* ʽścięgnoʼ (por. *saũsas*), *viengỹslis* ʽlichy, słaby — o koniuʼ (dosł. ʽz samymi żyłami, same żyłyʼ, por. *víenas*). — Vb. denom. *gýslioti* ʽwysilać się, napinać swoje siłyʼ (war. *gýsloti*), *įgýslioti* ʽz trudem wnieść (na górę, na wóz)ʼ, *nusigýslioti* ʽzmordować się (przy ciężkiej robocie)ʼ. Por. pol. *żyłować kogo w pracy* ʽwyciskać z kogo wszystkie siły, męczyć kogoʼ.

gìsti, *gỹsta* (*gį̃sta < *gins-sta), *užgìso* wsch.-lit. ʽgasnąćʼ. Odpowiednik łot. *dzist*, *dzìestu*, *dzisu* ʽgasnąć; zniknąć — o tropieʼ. Formacja inchoatywna z suf. -*sta*- i SZ *gis*- ⇐ *ges*-, por. *gèsti* ʽgasnąćʼ. SZ *gis*- tak się ma SE *ges*- jak np. *kis*- do *kes*- (s.v. *kàsti*) i *stib*- do *steb*- (s.v. *stebė́ti*). — Caus. *gisýti* ʽgasićʼ. — Nowy SO *gais*- ⇐ *gis*-: *gaisinti* (zob.).

gýsti, *gýstu* (*gyd-stu), *gýdau* ʽzacząć śpiewać, piaćʼ, zwykle z prvb.: *pragýsti* ʽzaśpiewać, zapiaćʼ (*pirm neg gaidys du kartu pragys, tris kartus užsiginsi manęs* DP 159_{15} ʽpierwej niż kur dwakroć zapoje, trzykroć się mnie zaprzyszʼ), *sugýsti* ʽzapiaćʼ, *atgýsti* ʽzacząć na nowo śpiewać (o ptakach na wiosnę)ʼ. Inchoativum z suf. -*sta*- i SZ *gyd*- ⇐ *gied*-, por. *giedóti* ʽśpiewaćʼ. — Drw. *gýdauti* ʽpiaćʼ, *gỹdalas* ʽpianieʼ, *atógydis* ʽefekt głosowy następujący po pianiuʼ (*Šiąnakt girdėjau visus gýdavimus ir atógydžius* ʽTej nocy słyszałem odgłosy wszystkich rodzajów [w mej piersi]ʼ). — Neopwk. *gys*- (⇐ *gýsti*, *gýstu*): *gysmas* b.z.a. ʽśpiewanie, śpiew (ptaków)ʼ, cps. *gaĩd-gystė* (zob.).

gýti, *gyjù* (*gį́ju < *gi-n-ju; war. *gynù*), *gijaũ* 1. ʽgoić się, zabliźniać się — o ranieʼ , 2. ʽzdrowieć — o chorymʼ, 3. ʽprzyjmować się — o roślinieʼ (*Šiemet skiepintos obelaitės jau gỹja* ʽJabłonie szczepione tego roku już się przyjmująʼ), 4. stlit. ʽżyćʼ (*O Seth gijo šimtą ir penkeris metus* ʽA Set żył sto i pięć latʼ). Odpowiednik łot. *dzît*, *dzîstu*, *dziju* ʽgoić się, zdrowieć, odzyskiwać siłyʼ, *izdzît* ʽwyzdrowiećʼ. Cps. *atgýti* ʽodżyć; zmartwychwstaćʼ, *atgyju* SD «ożywiam, reuiuisco» (*atgijo* SD «ożył, zmartwychwstał»), *įgýti* (zob.), *prigýti* ʽprzyjąć się, zakorzenić się (o roślinie)ʼ, *sugýti* ʽzagoić sięʼ (*Pir̃štas sugìjo*), też ʽodpocząć, odetchnąćʼ, *užgýti* ʽzagoić sięʼ (*Žaizdà jaũ užgìjo*). Pdg. lit. opiera się na st. zanikowym od pwk. *$g^{u̯}$i̯eh_3- / *$g^{u̯}$$ih_3$- ʽżyćʼ (LIV[2] 215, ALEW 336n.), por. gr. hom. βέομαι coni.-fut. ʽbędę żyłʼ < *$g^{u̯}$ei̯h_3-e-). Inf. *gýti* wraz ze scs. *žiti* ʽżyćʼ jest kontynuacją pie. *$g^{u̯}$$ih_3$-C. Rozbieżność znaczeń w słowiańskim (ʽżyćʼ) i litewsko-łotewskim (ʽgoić się, zdrowiećʼ) polega na innowacji po stronie lit.-łot., gdzie na wyrażenie znaczenia ʽżyćʼ pojawiły się neologizmy *gyvénti* i *dzîvuôt* (denominativa od adi. *gývas*, *dzîvs* ʽżywyʼ). — Prt. *gijaũ* zawiera interwokaliczne *j*, które powstało jako wypełniacz tzw. hiatu lrg., < *gii̯-V < pie. *$g^{u̯}$$ih_3$-V (zob. Smoczyński 2003a, 19). Drw. *išgijimas* SD «wzmaganie, recreatio ab ægritudine, recuperatio, restauratio virium», *pagìjėlis* ʽozdrowieniecʼ (paralela: *apsirìjėlis*), łot. *dzijeklis* ʽlekarstwo na ranyʼ. — Caus. na -*dyti*: *gýdyti* (zob.). — Prs. *gyjù* < *gį́jù < *gi-n-i̯ō polega na infigowaniu osnowy *gii̯-V, widocznej w formie praeteritum. Gdyby prs. infigowane miało formację dawną, to brzmiałoby *ginù < pie. *$g^{u̯}$i-n-h_3-V (por. *sinù* < pie. *si-n-h_2-V; *trunù* < pie. *tru-n-H-V). — Prs. gw. *gynù* utworzono od neopwk. *gy*-, który został wyabstrahowany

z formy prs. *gyjù*, gdy ta zajęła miejsce *gįjù. Zarówno w *gynù,* jak i *gyjù* pierwiastkowe *y* jest innego pochodzenia, niżeli *y* w inf. *gýti*; przejawia się to zresztą w różnicy intonacji. W jednym szeregu z *gynù*, 3 os. *gỹna* stoją praesentia *lỹna* (*lýti*), *pỹna* (*pýti*) i *rỹna* (*rýti*), kontynuujące *lįna, *pįna i *rįna. — SO znany jest tylko w innowacyjnej postaci *gaj-V* ⇐ *gij-V*: *gajùs* ʽszybko gojący się’ (zob. s.v.).

gỹvalioti, *gỹvalioju*, *gỹvaliojau* ʽpędzić żałosny, marny żywot, wegetować’, stlit. *atgyvalioti* ʽożywić, wskrzesić’ — urobione od *gývas* ʽżywy’ vb. denominativum z neosuf. -*alioti* (por. typ *sárgalioti* ʽzapadać na zdrowiu, niedomagać’ ⇐ *sargãlius*). — War. z wtórnym dyftongiem *ai*: *gỹvailioti* ʽwegetować’ (*aľo* > *ai̯ľo*; *i̯* wskutek antycypowania miękkości *l*). Por. neosuf. -*ailioti* w *ėdailióti*, *kirtailióti*, *pìlstailioti*.

gývas, -*à* ʽżywy’ : łot. *dzîvs* ts., stpr. *gijwans*, *geiwans* acc.pl. ʽżywych’. Wraz ze scs. *živŭ* ʽζῶν’, ros. *živój*, kontynuuje dewerbalne adi. pbsł. *gī-u̯a- (por. *gýti*, scs. *žiti*). Było ono refleksem pie. *g^{u}ih$_{3}$-u̯ó- ʽżywy’ ⇐ pwk. *g^{u}i̯eh$_{3}$- / *g^{u}ih$_{3}$- ʽżyć’ (por. LIV^{2} 215, NIL 185n., ALEW 339n.). Odpowiedniki ie.: wed. *jīvá-*, łac. *vīvus*, goc. *qius* itd. Por. budowę adi. *sývas*, *šývas*. — Drw. *gyvastà* gw. ʽżycie’, *gyvastìs*, -*iẽs* f. ts., *gývis* ʽżywe stworzenie, żyjątko’, SD «zwierzę, animal, animans» obok *gỹvis* ʽżywość’; sposób akcentowania uwydatnia różnicę między concretum i abstractum (por. *sū́ris* ob. *sū̃ris* ⇐ *sū́ras*); *gyvatà* (zob.), *gyvãtė* (zob.), *gývyba* gw. ʽżycie, żywotność’ (por. łot. *dzîvība* ʽżycie; żywa istota’), *gyvýbė* ʽżycie, istnienie’, SD «żywość, vitalitas, vigor», *atim̃ti gyvýbę* ʽpozbawić życia’ (⇒ *gyvybìngas* ʽżywotny’, *gyvýbinis* ʽżyciowy, żywotny’), *gyvìngas* ʽpełen życia’, SD «żywotny, salutaris, animalis, vitalis», *gyvulỹs* (zob.), *gyvùmas* ʽżywość, rzeźkość’, SD «czerstwość, viuacitas, vigor» (syn. *gaivystė*), *gyvuonìs*, -*iẽs* f. ʽmiejsce pod paznokciem, wewnętrzna część rogu; żywe mięso; rdzeń wrzodu; żądło pszczoły lub osy; język żmii’ — z suf. jak w *auguonìs, geluonìs* (war. *gyvuonỹs*, *gyvonìs*, *gývanis*), *negývėlis* ʽumarły’, *niekù gyvù* adv. ʽw żaden sposób’. — Cps. *gyvãplaukiai* (zob. *pláukas*), *gývagis* (zob. *võgti*), *gývakaras* c. ʽsłaby, ledwie żywy — człowiek a. zwierzę’ (por. *geĩvakaras* s.v. *gaivìnti*), *gyvãklanis* (zob. *klãnas*), *gyvaladžià* (zob. *laid-*), *gyvãmėsė* a. *gývmėsė* ʽżywe mięso w ranie’ (por. *mėsà*), *gyvanãstris* ʽkto wrzeszczy na całe gardło’ (por. *nasraĩ*), *gývanašlis* a. *gyvãnašlis*, *gyvanãšlis* ʽmąż porzucony przez żonę, słomiany wdowiec’ (dosł. ʽżywy wdowiec’, por. *našlẽ̇*, *našlỹs*), *gývanašlė* ʽżona porzucona przez męża’ (dosł. ʽżywa wdówka’), *gyvãplaukiai* (zob. *pláukas*), *gývasakiai* (zob. *sakaĩ*), *gývnagis* ʽmiejsce pod paznokciem, pod kopytem, pod rogiem; żywe mięso’ (por. *nagà*; war. *gýnagis*, zapewne przez fazę *gyu̯-nagis i zanik ślizgu), *gývragis* ʽżywe mięso w rogu’ (por. *rãgas*; war. *gýbragis*, *gýragis* < *gývaragis*), *gývrungis* a. *gývrungiai* m.pl. ʽprzednia ruchoma część wozu’ (por. *rùngas*), *léisgyvis* (zob.), *pùsgyvis* (zob. *pùsė*). — Vb. denom.: 1. *gỹvalioti* (zob.), 2. *gỹvelėti*, -*ju*, -*jau* ʽżyć jako tako, trzymać się’, 3. *gyvė́ti*, -*ja*, -*jo* ʽożywiać się’, *pagyvė́ti* ts., *negyvė́ti*: *sunegyvė́ti* ʽzrobić się nieżywym, zdechnąć’, *užnegyvė́ti* ʽzemdleć; umrzeć, zdechnąć’, 4. *gývinti*: *pagývinti* ʽożywić, ożywiać’, 5. *gývoti* a. *gyvóti*, -*ju*, -*jau* ʽmieć się, żyć’ : łot. gw. *dzîvât*, -*āju* ʽpracować, wykonywać robotę; żyć’, refl. *dzîvâtiês* ʽbawić się, np. o dzieciach’ (taki sam temat na -*ā*- w stpr. *giwa* ʽżyje’ < *[gi:va:ja], war. *giwe, gīwu*, 1 pl. *giwammai*, *giwemmai* ʽżyjemy’), 6. *gyvúoti* ʽmieć się, żyć’ (*Kaĩp gyvúoji?* ʽJak się masz?’ *Tegyvúoja!* ʽNiech żyje!’, przest. *Laĩ gyvúoja!* ts.) : łot. *dzîvuôt* ʽżyć, mieszkać, przebywać; pracować, być zajętym’, refl. *dzîvuôtiês* ʽbawić się’. — Niezwykłym derywatem na SO jest *gaiv-* ⇐ *gyv-*: *gaivìnti* (zob.).

gyvatà 2 p.a., *gývata* 1 p.a. przest. 1. ʽżycie, żywot; sposób życia’ (DP ʽżywot, życie, stadło, cnota’), 2. ʽmiejsce zamieszkania, domostwo, gospodarstwo’ — abstractum przymiotne na -*atā*- od *gývas* ʽżywy’. Paralela: *sveikatà* ⇐ *sveĩkas* (por. *Kaip einasi gyvatà, sveikatà*). Odpowiednik stpr. *giwato* EV ʽżycie, Lebin [Leben]’. Por. syn. *gyvastà*, *gyvastìs*. — BSW 76, s.v. *gīu̯atā- zestawiał formację bałtycką z łac. *vīta* ʽżycie’, rozumianym przezeń

jako refleks płac. *u̯ī̯u̯etā. Dziś jednak *vīta* wyprowadza się — wraz z oskij. *biítam* ʻvitam’ — z pital. *gᵘ̯ītā- < pie. *gᵘ̯ih$_3$-teh$_2$-, zob. Untermann 2000, 147. Z drugiej strony Meiser 1998, 92 i de Vaan 2008, 686 rozważają alternatywną rekonstrukcję *u̯ī́u̯ita < *u̯ī́u̯otā < pie. *gᵘ̯iH-u̯o-teh$_2$-. Osobno zob. *gyvãtė, gyvẽnimas*. — N.B. War. stlit. *gyvatas* ʻżywot’ może mieć zakończenie wzorowane na odpowiedniku słowiańskim, por. scs. *životŭ* ʻżycie’ (⇐ *živŭ* ʻżywy’), ros. *živót, -otá* ʻbrzuch’, przest. ʻżycie, żywot’, błr. przest. *žyvót, -atá* ʻżycie’, pol. *życie* ts.

gyvãtė 1. ʻżmija, Vipera berus’, 2. przen. ʻobrzydliwiec, paskudnik’. SD[1] 1. «gadzina, anguis, serpens, vermis, insectum», 2. «wąż, żmiia, anguis, coluber, stellio, aspis», SD 1. «padalec, seps, sepis», 2. «wąż ziemny, serpens, coluber», 3. «żmija, cerastes, aspis idis, excetra», *urvas gyvačių* SD[1] «nora, latibulum serpentum». War. *gyvata* ʻwąż’ (WP). Concretum na *-ė* w stosunku do abstractum *gyvatà* ʻżycie’ (zob. s.v.). Por. ALEW 340. — Drw. *gyvatė́nas* gw. ʻsyn gada, syn żmii’ (obelga, odpowiadająca w przybliżeniu ros. *sukin sýn*), *gyvãtinas* — przekleństwo i obelga ʻłobuz, łotr’ (od tego neoosn. *gyvat-*: *gyvãčas* — obelga, z *gyvat-šas, por. suf. w *giñčas, trìčas*), *gyvatýnas* a. *gyvatỹnė* ʻżmijowisko, gniazdo żmij’, *gyvatìnė* ʻnalewka na żmii’, *gyvatùkas* ʻżmijka, maszyna do sortowania ziarna; wężownica’. Cps. *gyvãčbalė* ʻbagno, gdzie bytują żmije’ (por. *balà*), *gyvãtgalvis* ʻmający głowę żmii’ (o złoszczącym się człowieku, też jako obelga), por. *galvà*; *gyvãtklanis* ʻmiejsce, gdzie wygrzewają się żmije’ (por. *klãnas*), *gyvãtmušis* ʻkto zabija żmije’ (por. *mùšti*), *gyvãtvakaris* ʻostatni wieczór przed ślubem’ (por. *vãkaras*). — Vb. denom. *gyvačiáuti* ʻwyszukiwać i zabijać żmije’, *išgyvatė́ti* 1. ʻzłajać, zwymyślać kogo’ (dosł. ʻnazywać kogo żmiją, gadziną’), 2. tr. ʻstawać się robaczywym’ (*Bulvės išgyvatėja* ʻKartofle robaczywieją’). — N.m. *Gyvatỹnė* 3x, *Gyvãtiškės*. N.rz. *Gyvãtė, Gyvatinìkė, Gyvãtupis*.

gyvẽnimas 1. ʻżycie’, DP ʻżycie, żywot’, 2. DP ʻmieszkanie, przybytek, gospoda, przemieszkanie, obcowanie’ — nomen actionis na *-imas* od *gyvénti* ʻżyć’. Paralele: *kedẽnimas, kūrẽnimas, purẽnimas*. — SD *gyvenimas*: 1. «mieszkanie, habitatio, domicilium...», 2. «pokoy, budowanie, penetrale, conclaue» (syn. *buta*), 3. «rezydencya plebana, starosty, sedes aut habitatio præfecti alicuius» (syn. *pribuitis kur*), 4. «żywot, życie, pobyt na świecie, vita, ætas, spatium vitæ» (syn. *buitis*), *gyvenimas su kuo* «obcowanie, consuetudo, conuersatio, conuictus, communicatio», *bindras gyvenimas* «bursa, contubernium, conuictus» (syn. *vienovietė gyvenimo*), *moterų gyvenimas* «fraucmer mieysce, gynæceum, gyneconitis, virginal» (syn. *mergų būklas, mergavietė*).

gyvénti, *gyvenù*, *gyvenaũ* 1. ʻżyć, istnieć’, 2. ʻprzebywać gdzie, mieszkać gdzie’, 3. ʻutrzymywać się z czego, zajmować się czym’, 4. ʻuprawiać, orać (ziemię)’, 5. ʻżyć w zgodzie’. War. gw. *gyvéiti* (Zinkevičius 1966, § 151). DP ʻżyć, mieszkać, przemieszkiwać, bywać, używać, obcować, przebywać, trwać, sprawować, zażywać, roskoszować, lostować, zachować się, obchodzić się, strawić, obierać się’. Cps. *apgyvénti* ʻzasiedlić; obrobić, zaorać (pole)’, *atgyvénti* ʻprzeżyć się, wyjść z użycia’, *įsigyvenu kur̃* SD «obywam się, diutius alicubi commoror...», *išgyvénti* ʻprzeżyć, przemieszkać; wyrugować, wyrzucić’, *pagyvénti* ʻpożyć, pomieszkać’ (*pagyvẽnęs žmogùs* ʻczłowiek w podeszłym wieku’), *pragyvénti* ʻprzeżyć, przemieszkać’, *sugyvénti* ʻżyć w zgodzie, zgodnie współżyć; doczekać się (syna)’, *užgyvénti* m.in. ʻzapracować, zarobić’. Refl. *nusigyvénti* ʻzbiednieć, zubożeć; zrujnować się, zbankrutować’. Analiza: *gyven-ti, vb. denominativum od osnowy, jaką widać w sb. *gyvenà* ʻżycie’, abstractum od adi. *gývas* ʻżywy’ (por. *retenà* ʻrzadkość’ ⇐ *rẽtas* ʻrzadki’). Inne abstracta utworzone od adi. *gývas*: *ãtgyvena* ʻprzeżytek’, *pragyvenà* ʻpoczątek nowego życia, zwł. życia w małżeństwie’ (*Aš tą parsivežiau ant pragyvenõs jaunajai* ʻPrzywiozłem to dla panny młodej na początek nowego życia’). Na skutek wtórnego odniesienia czas. *gyvénti* do przym. *gývas* doszło do emencypacji neosufiksu *-enti*. Zajął on miejsce obok *-inti*, głównie

jako wykładnik drw. kauzatywnego, np. *graudénti*, *kedénti*, *kūrénti*, *pūdénti*. Inaczej GJL II, § 675: *gyvénti* opiera się na neopwk. *gyv*-, wyabstrahowanym z formy prs. *gyva 'żyje' (inf. *gýti*), która była odpowiednikiem scs. *živǫ* 'żyję' (inf. *žiti*). — Drw. *gyvenamas* SD «mieszkaniu służący, habitabilis», *gyvẽnam(a)s jáutis* 'wół roboczy, używany do orki' (syn. *dìrbamas*), *gyvẽnimas* (zob.), *gyvénsena* 'tryb życia' (neol.), *gyvéntojas* 'mieszkaniec', *gyvéntuvė* zach.-lit. 'zamieszkałe miejsce', wsch.-lit. 'życie' (*Ana man visą gyvéntuvę aptrùčijo* 'Ona zatruła całe moje życie'), *negyvẽnamas* 'niezamieszkały, bezludny', *prigyvéntinis, -ė* 'kochanek, konkubent', *sugyvẽnamas* 'łatwy we współżyciu, zgodny, niekłótliwy', *sugyvéntinis, -ė* 'kochanek, konkubent'. Cps. *gyvénvietė* neol. 'osiedle, miejscowość' (por. *vietà*; zapewne kalka ros. *žilíšče* 'miejsce zamieszkania').

gývolis, *-io* żm. 'żywe stworzenie, zwierzę, bydlę', por. *Gývolis yra: ašvienis, karvė, avis, ožka, kiaulė* 'Bydlęciem jest koń, krowa, owca, koza, świnia'. Jest to drw. dewerbalny od neoosn. *gyvo-* ⇐ *gývoti* 'żyć' (zob. *gývas*). Paralele: *kreivõlis* ⇐ *kreivóti*; *mazgõlis* ⇐ *mazgóti*[155]. — N.m. *Gyvoliaĩ*.

gyvulỹs, acc.sg. *gývulį* 3 p.a. 'zwierzę, zwierzę domowe, bydlę' — rzecz. na *-ul-* od adi. *gývas* 'żywy'. Jako drw. odprzymiotnikowy stoi obok *godulỹs* 'chciwość' ⇐ *godùs*; *kartulỹs* 'zgaga' ⇐ *kartùs* itp. To nasuwa przypuszczenie, że *gyvulỹs* mogło być kiedyś abstractum, porównywalnym np. z pol. gw. *żywizna* 'bydło; rogacizna, nierogacizna', też 'domowe zwierzę: koń, bydlę, owca' (por. SGP VI, 454), analiza: *żyw-izna* ⇐ *żywy*. Por. łot. *dzīvuonis* 'żywa istota' ⇐ *dzîvs*. Osobno zob. *gývolis*. — Drw. *gyvulijà* 'fauna' (neol.), *gyvulìnis* 'zwierzęcy (tłuszcz), bydlęcy (wagon)' (⇒ *gyvulininkỹstė* 'hodowla bydła'), *gývuliškas* 'zwierzęcy (strach, zachowanie)', adv. *gývuliškai* '(być) jak bydlę, zwierzę'. Vb. denom. *sugyvulė́ti* 'zezwierzęcieć'.

gizẽlis, *-io* przest. 1. 'czeladnik w warsztacie rzemieślniczym, pomocnik majstra; pomocnik kowala; pomocnik młynarza; pomocnik kupca, ekspedient w sklepie', 2. 'człowiek nie umiejący usiedzieć spokojnie na miejscu, wiercipięta' — zapoż. z pol. przest. *gizel*, *giezel* 'komisant handlowy, subjekt' (SW) albo też z prus.-niem. *gesęl* (za czym opowiadają się GL 54, LEW 155 i Čepienė 131), por. nwn. *Geselle* m. War. *gižẽlis*. War. akcentowy: *gìzelis*. — Drw. wsteczne: 1. *gìzas*, rzadziej *gìzis* 'czeladnik, pomocnik': *Malūne būdavo už gìzą*. *Pons su savo giziù nuėjo*, 2. *gìžas* ts., por. *Kur amatninkas, ten ir gìžas*. *Ejo su šešiais gižaĩs, trobas dirbdamas*. *gìzas* jest produktem proporcji analogicznej *vaikẽlis* : *vaĩkas* = *gizẽlis* : *x*, por. Niedermann 1956, 174.

gìžti, *gỹžta* (*ginž-sta), *gìžo* 'gorzknieć (o mleku, piwie), kisnąć, kwaśnieć' — formacja ingresywna z suf. *-sta-* (odnawiającym prs. infig. *gi-n-ža) i SZ *giž-* ⇐ *giež-*, zob. *giẽžti*. Por. Stang 1966, 342, Lew 129, ALEW 340n. — Drw. *gižénti* a. *gižìnti* 'drapać w gardle — o wypitym płynie, o kurzu', nomina: *gižùs* 'nadkiśnięty, nadgorzkły, cierpki', *apgižįs alus* SD «obrzaskowate piwo, ceruisia ingratum habens dulcorem», *apgižimas alaus* SD «obrzask w piwie, sapor ceruisiæ dulcis & acerbus, dulcedo ingrata» ['cierpkość, kwaśność', SPXVI]. N.m. *Gižaĩ*, *Gižiaĩ*, cps. *Gižiemiaĩ* (*Giž-žiemiai). — WSZ *gyž-*: *gỹžti*, *gyžtù* (*gyž-stu), *gyžaũ* 'kisnąć, kwaśnieć' (gw. *gýžti*), *apgýžti* 'skwaśnieć nieco, podkisnąć', *išgýžti* 'dać upust gniewowi', *gýžterėti* 'kwaśnieć (o mleku, winie)'. — Stativum *gyžė́ti*, *-iù*, *-ė́jau* 'odczuwać cierpkość, palenie w ustach; kisnąć — o mleku', *atgyžė́ti* 'odpłacić pięknym za nadobne'. Caus. *gyžìnti* 'kwasić'. Nomen: *pagyžùs* 'natrętny, uprzykrzony'. — SO *gaiž-*: *gaižùs* (zob.).

---

[155] Inaczej ŽD 184 i Ambrazas 2000, 174, którzy ignorując osnowę werbalną z suf. *-o-* (*gývoti*), wywodzą *gývolis* wprost od *gývas* 'żywy', czyli traktują go na równi z *dugnõlis* (od *dùgnas*) i *senõlis* (od *sẽnas*). Moim zdaniem *gývolis* jest deverbativum utworzonym sufiksem *-lis*, podczas gdy *dugnõlis* i *senõlis* są denominatywami utworzonymi neosufiksem *-olis*.

glabóti, *glabóju*, *glabójau* 1. wsch.-lit. ʽgarnąć, zgarniać; sprzątać (siano, zboże)', 2. żm. ʽstrzec, opiekować się', 3. żm. ʽprosić, upraszać, błagać', *suglabóti* ʽschwytać (złodzieja)'. Odpowiedniki bałt.: łot. *glabât*, *-āju* ʽstrzec, chronić; doglądać, żywić; chować umarłego', stpr. *poglabū dins* prt. ʽobejmował ich, brał ich w ramiona' < *[paglaba:ja:]. Formacja iteratywna z suf. *-ā-* i SO *glab-* ⇐ *gleb-, por. *glė́bti* ʽobejmować rękoma, ramionami'. — Od sb. *glab-estis ʽobjęcie' pochodzi vb. denom. *glabesčiúoti* ʽbrać w objęcia, przytulać' (war. *glabasčiúoti*, *glabasčióti*). — Z innym suf.: *glabstýti* ʽokrywać, zakrywać, zawijać w co, stulać; zbierać do kupy; tulić, osłaniać ramionami, chronić przed czym', DP *glapstydamas* ʽobłapiający'. Osobno zob. *klapstyti*. — Nawiązanie słowiańskie z suf. *-īti: psł. *globiti, *globjǫ, por. bg. *sglobjávam* ʽłączę, składam; sporządzam', słń. *zglobīti* ʽsklepić, spiąć, zewrzeć' (*zglȍb* ʽspojenie, sklepienie'), ukr. *hlóbyty*, *hlobýty* ʽumacniać (wał w młynie); zacieśniać, zatykać pakułami', *zahlóbyty* ʽzabić klinem, zespolić', czes. *zahlobit* ʽwbić (pal w ziemię, klin w drzewo)', stpol. *głobić* ʽściskać, spajać (klamrami), obijać klinami; spinać (beczkę obręczami)', *zagłobić* ʽumocnić zabijaniem klinów, zatknąć (na trzonku), zaklepać, zanitować, spoić, umocować, wprawić'. Por. BSW 91, LEW 156, Sławski, SEJP I, 291.

glaistýti, *glaistaũ*, *glaisčiaũ* ʽrozcierać, rozcieniać (ciasto), mazać, smarować (masło), zalepiać dziury (gliną), lutować (garnki), tynkować (ściany)', refl. *glaistýtis* ʽlgnąć, przylegać, przylepiać się (do podniebienia, do nóg); łasić się, przymilać się' (por. *glaĩmi* m.pl. ʽpieszczoty, pochlebstwa, żarty'). Frequentativum z suf. *-styti* i SO *glai-* ⇐ *glei-*, por. *glejù*, *gliẽti* ʽmazać, smarować'. Paralele: *graistýti* ⇐ *grejù* (*griẽti*); *skraistýtis* ⇐ *skrejù* (*skriẽti*). — Neoosn. *glaist-*: *glaĩstas* ʽkit do uszczelniania szyb' (por. *laĩstas* ⇐ *laistýti*). — Z innym suf.: łot. *glaidît* ʽgłaskać, pieścić'.

glãjus, *-aus* ʽlepka ciecz; polewa z roztopionego cukru do ciast, lukier' — dewerbalny rzeczownik na SO *glaj-V* ⇐ *glej-V*, por. *glejù* gw. ʽmażę, smaruję' s.v. *gliẽti*. Paralela słowotwórcza: *šlãjus* ⇐ *šlejúos* (*šliẽtis*).

glamonė́ti, *glamonė́ju*, *glamonė́jau* ʽgładzić, obejmować, ściskać, pieścić'. Taki stosunek, jak *vakaronė́ti* ⇐ *vakarõnė* (zob.), każe tu przyjąć vb. denominativum od *glamõnė* ʽpieszczota'. Dalsza analiza jest jednak utrudniona przez brak zaświadczenia dla †glamoti, czasownika, który dał osnowę abstractum na *-(o)nė* (zob. paralele s.v. *medžiõnė*). Trudno jest zdecydować, czy *glam-* było formą nominalną, czy raczej werbalną. LEW 156 połączył drogą apofonii *glam-* z osnową *glem-* jak w sb. *glẽmės* (*glem-* ma raczej charakter innowacji, zob. s.v.). LEW, *l.c.* przytoczył jako paralelę semazjologiczną łot. *glaims* ʽprzymilny, schlebiający' (znacz. etym. ʽlepki, lgnący'); *glaĩmi* m.pl. ʽpieszczoty, pochlebstwa, żarty'.

glámžyti, *glámžau*, *glámžiau* 1. ʽmiąć, gnieść, miętosić', 2. ʽzsuwać, spychać (do kupy), stulać, otulać', 3. ʽtrzeć bieliznę na tarce, prać', 4. ʽściskać kogo, brać w objęcia'. War. *glamžýti*. Drw. *glamžùs* ʽmnący się, gniotący się'. Patrząc synchronicznie, jest to iteratyw na SO *glamž-* do *glemžiù* (zob. *gleñžti*), podobny do *kamšýti* ⇐ *kemšù*, *varžýti* ⇐ *veržiù*. Diachronicznie zaś jest to kauzatyw na SO *glanž- do *glenžu intr. ʽtracić sztywność, mięknąć' ⇐ *glež-* (zob. *glèžti*). Znacz. etym. ʽsprawiać, że coś traci sztywność'. — *glámzdyti* ʽmiąć, gnieść' — frequentativum na *-styti* od *glamž-*. Wywód fonetyczny: *glamž-styti > (asymilacja) *glams.styti > *glamstyti (degeminacja) > *glamzdyti; udźwięcznienie *m-st* > *m-zd* przez persewerację, jak np. *drumstýti* > *drumzdýti*. Akut wtórny, podobnie jak w *glámžyti*.

gláuda stlit. DP ʽdworność, żart; szepty', por. *regėdamas, jog tatai jau ne gláuda, jog jį Viešpatis pavadino, jog jį žodžiais išjudėjo*... DP 308_2 ʽWidząc, że to już nie żart, że go pan zawołał, że go słowy skarał...'. — *arba glaudomis ir arkymais, arba indievomis pasakomis*

linksmina juos DP 166_{45} ʽabo żarty, błazeństwy, trafnymi powieściami, dobrą im myśl czynią'. War. *gliauda* (Bretkun). Niezbyt jasne. Przyjęte dotąd porównanie z psł. *glumŭ ʽżart', scs. *bezŭ gluma* ʽconstans', ros. *glum* ʽżart, szyderstwo' < *glau̯ma- (BSW 91, REW I, 276, LEW 155) da się utrzymać tylko pod dwoma warunkami. Po pierwsze, że się uzna, iż lit. *gláuda* jest rzeczownikiem postwerbalnym od prs. na *-d-*, *gl(i̯)au̯-de/o-, które utworzono od inf. *gl(i̯)auti (pwk. *gli̯au̯- / *glau̯-*). Po drugie, że się przyjmie, iż psł. *glumŭ zostało urobione od tego samego pbsł. *glau̯- sufiksem *-ma- (por. lit. *iẽšmas* < *ai̯š-ma-, *krū́mas* ⇐ *kráuti*). ALEW 341n. rekonstruuje za IEW 451 pwk. pie. *g^hleu̯(H)- ʽweselić się, żartować' i wymienia należące do niego nomina: gr. χλεύη ʽżart, dowcip', stnord. *glý* n. ʽradość', *glaumr* m. ʽradosny zgiełk', stang. *glēow* n. ʽwesołość, przyjemność', *glēam* m. ʽgłośno okazywana radość, radosne okrzyki'. — Drw. *glaudingas* a. *gliaudingas* stlit. ʽmiły, przyjazny; żartobliwy'. Vb. denom. *gláudoti* ʽżartować', por. *tu juokies, gláudoji, puotáuji* DP 10_{25} ʽty się śmiejesz, żartujesz, biesiadujesz'.

gláunas, *glaũnas, -à* gw. 1. ʽbardzo dobry (np. o koniu), pełen zalet', 2. ʽgłówny (o drodze)' — zapoż. z ros. *glávnyj* ʽgłówny, podstawowy, najważniejszy' (ZS 19, LKŽ III, 400). Co do akutu por. zapoż. *driáučius, skáuka*.

glaũsti, *glaudžiù, glaudžiaũ* 1. ʽzsuwać razem, zwierać, łączyć, przyciskać', 2. ʽtulić, otaczać opieką, chronić', cps. *priglaũsti* ʽprzytulić, przygarnąć, zaopiekować się', *priglaudžiu* SD «przytulam, apprimo pectori», *suglaudžiu* SD «spaiam co, conglutino, contingo; złączam co, coniungo, copulo, socio» (syn. *sudemi, sujungiu, suneriu*), *suglaudžiamas* SD «spoisty, compactilis, iugabilis» (syn. *sudedamas*). Refl. *glaũstis* ʽtulić się, garnąć się, przywierać', *prisiglaũsti* ʽprzytulić się; znaleźć przytułek, opiekę'. Etymologia nieustalona. LEW 155n. połączył *glaud-* z *glod-* (zob. *glósti*) na podstawie (wątpliwej) apofonii *au̯ : *ā. — Caus. *glaũdinti* ʽścieśniać, zacieśniać'. Adi. *glaudùs* ʽgładki, równy, ściśle przylegający, delikatny, łagodny', *glaũdės* f.pl. ʽkąpielówki', *príeglauda* (zob.), *suglaudimas* SD «złączenie czego, coniunctio, consociatio, iunctio» (syn. *sujungimas*). — Neopwk. *glaus-* (⇐ *glaũs-ti*): *glaustýtis* iter. ʽprzytulać się, lgnąć; znajdować gdzieś schronienie', z *glaus-sty- (por. *baustýtis* < *baus-sty-), *glausmė* b.z.a. ʽmiejsce, do którego coś się przysuwa' (Dowkont), *glaũstas* ʽściśnięty, zwarty; zwięzły', *priglaustojas* ʽten, co przytula' (por. *apléistojas, skų́stojas, žáistojas*), *suglaustas* SD «spoiony, compactus, coagmentatus; złączony, coniunctus, cohærens, consociatus» (syn. *sujungtas*). — SZ *glud-*: *priglùsti, -glundù* (war. *glūstù*), *-gludaũ* ʽprzypaść, np. do ziemi (o żołnierzu), przywrzeć do czego, przylgnąć, przytulić się'. Nomina: *glùdas* bot. ʽroślina ozdobna nachyłek, Coreopsis', *glùdė* ʽosełka do kosy' (łot. *gluda*), *gludùs* (zob.). — WSZ *glūd-*: *glūdė́ti* (zob.).

glėbỹs a. *glė̃bis, -io* 4 p.a. 1. ʽobjęcie, ramiona obejmujące, trzymające coś w uścisku' (*Jis mano glėbyjè numirė*), 2. ʽnaręcze, płast (siana, słomy), zbity w kształcie poduszki, trzymany w ręku' (*Glė̃bis šieno tarp rankų, gabana po pažaste, našta ant pečių nešama*), *glėbys šieno* SD «wiecheć siana, lacinia», 3. ʽdziecko' (*Merga su glėbiù. Trijų glėbių mama*), 4. ʽgrupa, gromada', 5. ʽodstęp między rączkami kosy'. War. *klėbỹs*. Konkretyzowane nomen actionis od *glė́bti* ʽobejmować ramionami' (stlit. też *klėbti*). — Drw. *glėbiadarỹs* ʽten, kto zbija siano w naręcza, w płasty'.

glèbti, *glem̃ba* (war. *glẽba, glebsta*), *glẽbo* ʽtracić tęgość, sprężystość, twardość, mięknąć, wiotczeć, flaczeć'. Infigowanie allomorfu na SE też w syn. *glèžti*. Drw. *glẽbinti* caus. ʽczynić wiotkim, sflaczałym, gnuśnym, ospałym, leniwym'. Nomina: *glẽbnas* ʽwątły, słaby, delikatny, nietęgi', *glẽbė* bot. ʽgrzyb koźlak, Boletus luteus', *glebùs* ʽśliski, rozmiękły, rozmokły (o drodze); słabowity (o dziecku). — SO *glab-*: brak refleksów. — SZ *glib- (typ *RiT* ⇐ *ReT*) dany jest pośrednio w wariancie *klib-*, por. *klìbti, klim̃ba, klìbo*: *išklìbti* a. *suklìbti* ʽrozchwiać się, zacząć się ruszać (o zębach, o częściach drewnianych narzędzi i sprzętów, o

nożu), stracić spójność', przen. o człowieku 'kulawieć, zapadać na zdrowiu'. — Równoznacznym z *klìbti* jest czas. *klèbti, klembà, klẽbo* (zob.). Jego znacz. 'rozchwiać się' stoi w oczywistym związku z właściwym dla *glèbti* znacz. 'tracić tęgość, twardość, sprężystość'. — Nowy SE *gleib-* ⇐ *glib-*: *gleĩbti, apgleĩbsta, -gleĩbo* 'wiotczeć, więdnąć podczas upału (o liściach warzyw i drzew)'. Por. *dveĩsti* ⇐ *dvis-*; *greĩbti* ⇐ *grib-*. — Obok tego *kleĩpti* (⇐ *klip-*) 'przechylać, wykrzywiać (buty, kół, koło), wykoślawiać'.

glė́bti, *glė́biu, glė́biau* 'obejmować ramionami, brać w ramiona, ogarniać; okrywać, otulać, chować pod przykryciem'. War. *glẽbti*. War. sandhiczny: *apklėpti* stlit. 'objąć, ogarnąć wiarą, rozumem, pojąć' (por. *klėpỹs* ob. *glėbỹs*), zob. ALEW 42. Odpowiednik łot. *glêbt, -bju, -bu* 'ratować, chronić'. Innowacyjny czas. bałtycki ze wzdłużonym SE do *glēb- < pie. *gleb$^{(h)}$- 'zusammenballen, zmiąć, zgnieść' (IEW 359). Śladem po *glēb- jest 1° neopwk. *glemb-* 'garnąć, zgarniać' (zob. *glem̃bti*), 2° SO *glab-*: *glabóti* (zob.). De Vaan 2008, 264 dołącza tu — za IEW — łac. *glēba* 'bryła ziemi, skiba, grudka; rola, ziemia uprawna'. LIV^2 nie notuje pwk. *gleb- ani *gleb^h-. ALEW 343 odtwarza pwk. z laryngalną: pie. *gleh$_1$b^h- 'obejmować, umfassen'. Kroonen 2013, 309 dodaje refleksy germańskie na st. zanikowym: stisl. *kolfr* m. 'bulb; bolt, arrow', ags. *kolbo* 'club, cudgel, thong', stwn. *kolbo* m. 'cob, cudgel', nwn. *Kolben* m. 'spadix; flask', < pgerm. *kulba(n)- 'round object' < pie. *gl̥h$_1$b^h-on-(?). — Drw. *glėbesčióti* 'brać w ramiona, obejmować, tulić, przytulać' (vb. denom. od *glėbesys), też *glėbesčiúoti* ts., *praglėbdinė́ti*: *Praglėbdinė́ju šakas, ažna paukštės lizdas* 'Rozgarniam rękami gałęzie i oto ptasie gniazdo'. *Praglėbdinė́ju paklotį, o anas guli grynas* 'Odkrywam pościel, a on leży nagi'. Nomina: *glėbỹs* (zob.), *nopglėbimas* SD «nieobiętość, acatalepsia» (por. *nop-*). — SO *glob-* < *glāb- został odzwierciedlony w *glóbti* (zob.).

gléimos f.pl. gw. 1. 'śluz, lepka galaretowata substancja (np. na mięsie, na skórze ryby)', 2. 'pleśń, np. na serze' (war. *gléimės*), 2. bot. 'grzyb pleśniowy kropidłak, Aspergillus'. Dewerbalna formacja z suf. *-mā-* i SP *glei-*, uogólnionym z pozycji antewokalicznej, jak w prs. *glejù* do *gliẽti* 'mazać, smarować, zalepiać gliną' (pie. *glei̯H- / *gliH-, LIV^2 190). Osobno zob. *glìmti*. Por. BSW 92, LEW 157. Vb. denom. *gléimėti, -ja, -jo* 'pokrywać się śluzem, pleśnieć'. Z innym suf.: *gleĩvės* (zob.). — Jest alternant z dyftongiem *ie*: łot. *gliẽme* 'ślimak', *gliemene* 'robak', *gliemas* 'lepka ciecz' (por. oboczności *pielà* / *peĩlis*, *spíegas* / *spéigas*). — Alternant na SO *glai- zaświadczony jest w słowiańskim, por. słń. *glên* 'muł; lepki osad w cieczy; rzęsa na stojącej wodzie', strus. *glěnĭ* f. 'wilgoć; sok; śluz', czes. *hlen* 'śluz, kleista wydzielina', stpol. *glan* 'gęsta, śliska zawiesina w wodzie; śluz, maź', wtórnie pol. *glony* pl. 'rośliny wodne, algi', < psł. *glěnŭ < pbsł. *glai̯-na- (por. Boryś 2005, 161).

gléinė gw. 'rozmokła glina, np. na drodze', *gléinia* 'gliniasta rola; grunt gliniasty, błotnisty'. Wyrazy te wskazują na lit. derywację apofoniczną *glein-* (SP) ⇐ *glin-* (SZ), zob. *gliñti* 'mazać gliną'. Paralele: *kreik-*, *kreĩkti* ⇐ *krik-* (dawny SP *kriek-*); *neik-*, *néikti* ⇐ *nik-* (*niek-*); *pleik-*, *pléikti* ⇐ *plik-* (*pliek-*). Inaczej Derksen 2008, 164: pie. *gleh$_1$i-n-. — Z innym suf.: *gleinùs* 'rozmiękły, ciągliwy (o glinie); lepki, kleisty (o grzybie)'.

gleĩvės, *-ių̃* 4 p.a., *gléivės* 1 p.a. f.pl. 1. 'śluz, ciągnąca się flegma', 2. 'lepka substancja', 3. 'osad na dnie (koryta), pleśń'. Dewerbalna formacja z suf. *-vė-* i SP *glei-*, uogólnionym z pozycji antewokalicznej, jak w prs. *glejù* (= *glej-u*) należącym do inf. *gliẽti* 'mazać, zalepiać przy pomocy gliny' (por. pie. *glei̯H- / *gliH-, LIV^2 190). War. *gléivos*, też m. *gleĩviai*. Vb. denom. *gleivė́ti* 'pokrywać się śluzem, pleśnią'. Drw. *gleivìnė* 'błona śluzowa, śluzówka', *gleivus* b.z.a. 'lepki, śliski'. — Z inną apofonią: łot. *glīve* 'śluz, rzęsa, szlam'. Z innym suf.: *gléimos* (zob.). — Przy założeniu, że dyftong w lit. *glei-* jest odziedziczony, od dawna przytacza się tu comparandum w postaci wyrazu psł. *gli-va, rzekomo z pbsł. *glei̯-u̯ā-, por. strus. *gliva* 'śluz, muł, ił' (⇒ ros. *glívetь* 'pokrywać się

śluzem'), sch. *gljìva* 'grzyb', czes. *hlíva* 'gatunek grzyba' (⇒ czes. gw. *hlivet'* 'żyć nędznie, wegetować'), głuż. *hliwk* 'żywica drzew owocowych', pol. gw. *gliwa* 'rodzaj grzyba, huba drzewna'[156] (⇒ *gliwieć* 'o białym serze: pokrywać się śluzem; o owocach: psuć się'). Zob. BSW 92, ME I, 628 (s.v. *glīve*), REW I, 273 (tu też o *glev, glevá* 'śluz na skórze ryby'), LEW 157 (s.v. *gliẽti*), Boryś 2005, 161 (s.v. *gliwieć*), Derksen 2008, 165 (pbsł. *gleʔiwaʔ). Z dwóch względów wydaje się to wątpliwe. Po pierwsze lit. *glei-C-* jest innowacyjnym alternantem w stosunku do *glie-C* (por. brak refleksu †glíevės < *glei̯H-u̯-). Po drugie psł. *gliva objaśnia się bez trudu jako wariant apofoniczny na SZ, mianowicie pbsł. *glī-u̯ā < pie. *gliH-u̯eh₂- (transponat). Paralela: łot. *glīve* < *gliH-u̯- (zob. wyżej). Z innym suf.: psł. *glina 'Lehm', ros. *glína* < pbsł. *glī-nā- < pie. *gliH-neh₂- (transponat). Przyczyną nieporozumienia było ignorowanie spółgłoski lrg. w składzie dyskutowanego pierwiastka pie. (por. rekonstrukcję pie. *glei̯- w Boryś 2005, 161).

glẽmės, *-ių* f.pl. gw. 1. 'flegma, gęstawa, lepka ciecz, wydzielana przez błony śluzowe gardła, krtani i oskrzeli'), 2. 'śluz na mięsie' (*Nugrandyk nuo mėsos tas glemès*). Leksem *glem-* jest z pochodzenia neopierwiastkiem w st. pełnym, który utworzono od pwk. *glim-* (etymologicznie *glim-* należało do SE *gleim-*), zob. *glìmti, gléima*. Paralela: *drẹ̃sti* ⇐ *drį̃sti*. War. na SW *glẽ̯mės*. Inaczej LEW 156: *glem-* ma być tożsame z *gleim-*; autor pisze: «*glẽmės, glẽ̯mės = gléimės, gléivės*». — Drw. *glemẽ̯siai* m.pl. 'śluz, pleśń', *glẽ̯mesos* a. *glėmẽ̯sos* f.pl. ts., *glemežiaĩ* m.pl. ts., *glemùs* a. *glėmùs* 'gęsty, ciągnący się, śluzowaty'. — Vb. denom. 1. *gleméti, -ja, -jo* 'pokrywać się śluzem, pleśnieć', 2. *glemóti* 'jeść w sposób nieapetyczny', 3. *glẽ̯moti* 'brać jedzenie brudnymi palcami; zanieczyszczać', 4. *glémti, glémsta, glẽmo* 'śluzowacieć, pleśnieć' (akut związany z sufigowaniem *-sta-*).

glem̃bti, *glembiù, glembiaũ* 'garnąć do kupy, ku sobie; chwytać', *suglem̃bti* 'zagarnąć'. Chodzi tu o neopierwiastek, który wyabstrahowano z prs. infig. *gle-m-bu od *gleb-, zob. *glė́bti*. Paralele: *glem̃žti, kem̃pti, stem̃bti*. — Jako nomen postvb. należy tu stpr. *glenptene* EV 'odkładnica pługa, Strichbret [Streichbrett am Pfluge]', [deska, która odgarnia podniesioną lemieszem ziemię], < *glemb-tin-. Por. sufiksalne <e> w stpr. *warene* EV 'kocioł mosiężny, Messingkessel' wobec lit. *varìnis* ts. Do porównania stoją takie nazwy przedmiotów z neosuf. *-tin-*, jak lit. *pintìnė, pìntinė* 'kosz wyplatany, kobiałka', *strìgtinis* 'rodzaj sieci', *vilktìnis* 'włók, niewód'.

glem̃žti, *glemžiù, glemžiaũ* 'zgarniać (naręcze), garnąć do kupy, zagarniać ku sobie; sprzątać; łapczywie jeść, połykać', cps. *apglem̃žti* 'objąć ramionami, owinąć (głowę)', *nuglem̃žti* 'porwać, ukraść', *paglem̃žti* 'odebrać, przywłaszczyć sobie; wyciągnąć, porwać, pochwycić', *suglem̃žti* 'pochwycić; zmiąć, wygnieść (spódnicę)', przen. 'przywłaszczyć sobie' (*suglem̃žti tur̃tą*). Odpowiednik łot. *glemzt, -žu, -zu* 'jeść, żreć powoli, w sposób nieapetyczny; mówić głupstwa; czyścić, sprzątać'. Z pochodzenia jest *glemž-* neopierwiastkiem, wyodrębnionym z prs. infig. *glemžu < *gle-n-žu 'tracę sztywność, mięknę' ⇐ *gležˇ-*, zob. *glèžti*. Paralelne neopierwiastki z infiksem i wokalizmem *e* wymieniono s.v. *glem̃bti*. Inaczej LEW 156: rozszerzenie *-ž-* przy pwk. pie. *glem-. — Nomen: *glémža* c. 'człowiek chciwy, garnący do siebie'. Por. łot. *glem̃ža* c. 'człowiek leniwy, gnuśny; kto je powoli', ⇒ vb. denom. *glem̃žât, -ãju* 'robić co powoli, guzdrać się, nie zdążać; jeść w sposób nieapetyczny'. — SZ *glimž-*: *glìmžtelėti, glìmžterėti* 'szybko zgarnąć do siebie'. — SO *glamž-*: *glámžyti* (zob.).

glẽžnas, *-à* 'miękki, wiotki, niesprężysty, pozbawiony jędrności; delikatny; wątły, słaby; wybredny w jedzeniu'. War. z insercją *g*: *glẽgžnas*. Dewerbalne adi. z suf. *-na-* od

156 Bańkowski, ESJP I, 432 zaznacza, że o dawności tego gwarowego wyrazu świadczą nazwy osobowe *Gliwic* 1366-1500, *Gliwka* 1485 oraz n.m. *Gliwice* 1276.

glèžti ʽtracić sztywnośćʼ (zob. s.v.). Paralela semazjologiczna: *gur̃nas* ⇐ *gùrti*. Odpowiednik łot. *glęzns* ʽnie stawiający oporu, słabowity, cherlawy, wrażliwy; delikatny, pełen wdzięku, pięknyʼ. Por. LEW 157, ALEW 343. Nawiązanie słowotwórcze w psł. *gleznŭ lub *glezno, *glezna, por. rcs. *gleznŭ*, *glezna* a. *glezno* ʽkostka u nogiʼ, bg. *glèzen* ts., sch. *glȅžanj* ts., ros. *glëzna* ʽgoleńʼ, ukr. przest. *hłezna* ʽkostka u nogiʼ, *hłezno* ʽgoleńʼ, stczes. *hlezen*, czes. *hlezno* ʽkostka u nogiʼ, stpol. pol. gw. *glozn* ts., pol. XVI w. *glozna* ʽkostka u nogiʼ oraz ʽgoleń; kość łokciowaʼ. O tym brak wzmianki w BSW. Comparandum litewskiego nie znają też Sławski, SEJP I, 286, REW I, 272n., a ostatnio np. Bańkowski, ESJP I, 432n. Praforma bsł. *glež-na-. Dalsze szczegóły s.v. *glèžti*.

glèžti, *glę̃žta* (*glenž-sta), *suglẽžo* ʽtracić sztywność, tęgość, sprężystość, mięknąć, więdnąć, słabnąć; nie mieć tęgości, sprężystościʼ. Paralela słowotwórcza: *tèžti*, *tę̃žta*, *sutẽžo*. W kwestii osnowy infigowanej *glenž- zob. *glem̃žti*. — Drw. *gležė́ti*, *-ė́ja*, *-ė́jo* ʽrozmakać, robić się grząską (o drodze)ʼ, *glẽžinti* ʽczłapać, iść z trudem (po rozmiękłej drodze, po błocie)ʼ. Nomen: *glẽžnas* (zob.). LEW 157 postulował pokrewieństwo *glež-* z *glẽmės*, *glem̃žti* i *gliẽti* na podstawie wspólnego pwk. pie. *gel- ʽ(sich) ballen, Gerundetes, Kugeligesʼ. Mało to prawdopodobne. Z uwagi na wskazane ostatnio przez Kloekhorsta 2008, 428 comparandum hetyckie w postaci *kalanki-*[i] ʽuspokoić, ukoić, zadowolićʼ — causativum na SO *glo-n-ǵ[h]-, można postulować pwk. pie. *gleǵ[h]- o znacz. ʽstawać się słabym, wrażliwymʼ *vel sim* (brak w LIV[2]). Należą do niego również nomina: lit. *glẽgžnas* (zob.) i stnord. *kløkkr* ʽmiękki, giętki, wiotki; sentymentalnyʼ (*klinku̯az), zob. IEW 401, s.v. *gleǵ-. Kloekhorst, *l.c.* odrzuca rekonstrukcję pie. *gleǵ- na podstawie argumentu, że sekwencja dwóch mediae (*g-ǵ) narusza ograniczenie fonotaktyczne nałożone na pie. pierwiastek. — SZ *gliž-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*): *glìžti*, *glỹžta* (*glinž-sta, gw. *gliñža*), *glìžo* ʽpokryć się śluzem (o mięsie, serze); stać się śliskimʼ, *įglìžti* ʽprzypaść komu do serca, spodobać sięʼ, *išglìžti* ʽrozchwiać się, rozpaść sięʼ, *suglìžti* ʽzrobić się oślizłym, wiotkim, rozchwiać się, stać niepewnieʼ, *gližùs* ʽśliski, lepkiʼ. — WSZ *glyž-*: *glỹžti*, *glỹžta*, *glỹžo* ʽnie móc ustać na nogach; stawać się śliskim (o drodze)ʼ. — SO *glaž-*: *išglažymas* b.z.a. ʽzepsucie czegoʼ. Możliwe nawiązanie w słowiańskim, por. psł. *gloz-, pol. daw. *głozn* a. *głozna* ʽkostka u nogi; część nogi między stopą i kolanem, goleńʼ. Brak wzmianki o tym w Bsw. — Nowy SO *glaiž-* ⇐ *gliž-*: *glaižýti* ʽlgnąć do czego, mieć wielką chęć na coʼ (*Senis diedas glaĩžo prie arielkos* ʽStary dziadek lgnie do wódkiʼ). Paralele: *glaibýtis* ⇐ *glìbti* (SE *glèbti*), *graibýti* ⇐ *grìbti* (SE *grèbti*), *smaigýti* ⇐ *smìgti* (SE *smègti*).

gliáudyti, *gliáudau*, *gliáudžiau* 1. ʽłupać orzechy, wydobywać z łuski (ziarno, groch, fasolę)ʼ, 2. przen. ʽroztrząsać, rozważaćʼ. War. akc. *gliaudýti*. Budowa bliskoznacznych czas. *gvaldýti* i *gvìldyti* zaleca analizę *gliau-dyti*, tj. iterativum lub causativum od niezaświadczonej osnowy prymarnej *gliau-. Dalszy wywód niejasny, pie. *gleu̯-d[h]-, *gleu̯-d-? (brak w IEW 362). LEW 180 porównywał bliskoznaczny pwk. pie. *gleu̯b[h]- ʽwycinać, rozszczepiaćʼ, por. gr. γλύφω ʽrzeźbić, drążyć, wyrzynać nożemʼ, pass. ʽbyć wylęganymʼ, łac. *glūbō*, *-ere* ʽoczyszczać z kory (drzewa i rośliny), wyłuskiwać (ze strąków ziarna, nasiona); obdzierać ze skóryʼ, stwn. *klioban* ʽrozszczepiać, rozłupywaćʼ (zob. LIV[2] 190, de Vaan 2008, 266). ALEW 343: ʽEtymologisch dunkelʼ. — Drw. *gliáudas* ʽskorupa (orzecha), łuska (ziarna)ʼ, *gliaudė́lis* ʽdojrzały orzech, który sam wypadł z łupinyʼ, war. *gliaudėlỹs*, *gliaudẽlis*, SD «wyłupek orzech, wyręblak, nux matura vltro è calyce exsilens». — Jest odpowiednik na (W)SZ *gliūd-*: *gliūdénti* ʽłupać orzechyʼ (suf. jak w syn. *gliaudénti*, *gvildénti*).

gliaumà 4 p.a., zwykle pl. *gliaũmos* 1. ʽkożuch na zsiadłym mleku lub śmietanieʼ, 2. ʽśluz na powierzchni mięsa, kamienia (w wodzie), pleśń na serzeʼ, 3. przen. ʽniechlujny człowiekʼ. War. *gliaumė̃*, pl. *gliaũmės*; *gliaũmas*, pl. *gliaumaĩ*. Vb. denom. *gliaumė́ti* ʽpokrywać się śluzem, pleśniąʼ, *gliaumýti*, *-ìja*, *-ìjo* ts. (war. *glaumyti* b.z.a.). — SZ *glum-*:

glùmės f.pl. 'śluz', drw. *glumesỹs* 'zaschłe błoto (w sianie), osad denny, muł', *glumė́tas* 'lepki (o ziemi), oślizły', *glumùs* 'lepki, pokryty śluzem, oślizły, śliski, grząski'. Odpowiednik łot. *glums* 'śluzowaty, oślizły, śliski; gładki, prawdziwy'. — SO *glaum-*: łot. *glaũms* 'śliski; równy, równomierny'. Nie ma dobrej etymologii. Transponat ie. *gleu̯-m- ⇐ *gel-, por. IEW 357, 361n. Por. bliskoznaczną osnowę *gleim-*: *gléima*. LEW 158 nieprzekonująco łączył z przym. *glùmas* 'bez rogów', stpr. *glumbe* 'łania'.

glibỹs, *-io* 4 p.a. gw. 'mający kaprawe, ropiejące oczy'; *glibti*, *glimbu*, *glibau* b.z.a. 'ślepnąć, tracić wzrok' (znane tylko z XIX-wiecznego słownika Kossarzewskiego). Sporne. ALEW 343 wskazuje na syn. *žlìbis*, *žlibỹs* 'niedowidzący, ślepiec' i sugeruje zmieszanie *žlib-* z czas. *glèbti* 'mięknąć, wiotczeć, flaczeć' lub z adi. *glitùs* 'oślizgły, miękki, lepki'. Zdaniem Būgi, RR II, 244n. *glib-* jest refleksem st. zanikowego do pwk. *glei̯b-, który zachował się w słowiańskim, por. sch. *glîb* 'błoto', bg. *glib* 'trzęsawisko, moczar; lepkie błoto' < psł. *glibŭ < pbsł. *glei̯b-a-; drw. stpol. *glibiel* 'trzęsawisko; przepaść, otchłań' (war. *gnibiel*, *gibiel*) < psł. *glib-ělĭ; pol. przest. *glipki* 'klejowaty', gw. 'zakalcowaty — o chlebie' < *glib-uka-. Por. Būga, *l.c.*, Berneker, SEW I, 310 (cytuje m.in. scs. *uglĭbŭ* 'utkwiłem', aor. do *uglĭběti), Sławski, SEJP I, 283n. — Do tego dochodzą lit.-łot. refleksy czasownikowe, mianowicie 1. na SE *glieb-*: łot. *gliêbtiês*, *gliêbjuos*, *gliêbuos* 'czepiać się czego lub kogo; przytulać się, lgnąć; bronić się, opędzać się' (ME I, 628), 2. na SO *glaib-*: lit. *glaibýtis*, *-aũs*, *-iaũs* 'ukrywać się — o zbiegu' (JUŠK). Wszystkie wymienione formy należą do pwk. pie. $*glei̯b^h$-, por. stwn. *klebēn*, nwn. *kleben* 'przylepiać się, lgnąć', SO stwn. *kleiben* caus. 'przylepiać' (IEW 363; LIV^2 189: tylko germ. i bsł.). W BSW brak jest hasła pbsł. *glei̯b- / *glib-.

gliẽti, *gliejù* (war. *glejù*), *gliejaũ* 'mazać, smarować, zalepiać gliną (szczeliny, dziury w ścianie, w piecu)', *apgliẽti* 'posmarować (kromkę chleba, tłuszczem, śmietaną); oblepić się (gliną, o kole)', *užgliẽti* '(dziurę) zalepić gliną, zatkać czym'. Refl. *gliẽtis* 'przylepiać się (o glinie, błocie, cieście); lgnąć do kogo'. Pdg. ukształtował się wokół formy prs. *glejù* < pie. *glei̯H-e- (por. LIV^2 190), do której dotworzono a̯nitowy infinitivus (zam. †glýti) i takież praeteritum (zam. †glijaũ < pie. $*gliH\text{-}eh_2$-). — Śladem po dawnym prs. infig. *gli-n-H-é- jest pdg. *gliñti* (zob.). Tam też o długości pochodzenia laryngalnego. Nie wiadomo, czy inf. *glíeti* jest archaizmem (*glei̯H-C?). Akut też w drw. *gléima*, *gléivės* (zob.). Zob. BSW 92, LEW 157. — SZ *gli-*: *glìtas* (zob. *glìsti* I). — SO *glai-C*: *glaistýti* (zob.), *glaistýtis* m.in. 'łasić się, przymilać się'. Por. łot. *glaims* 'przymilny, schlebiający' (znacz. etym. 'lepki, lgnący'), *glaĩmi* m.pl. 'pieszczoty, pochlebstwa, żarty'. — SO *glaj-V* ⇐ *glej-V*: *glãjus* (zob.).

glìmti, *glìmsta*, *glìmo* gw. 'pokrywać się śluzem, pleśnią', *apglìmti* 'zakrzepnąć, stężeć, np. o galarecie' — ingressivum na *-sta-* od *glim-*, st. zanikowego, który został dotworzony do *gleim-*, neopierwiastka wyabstrahowanego z *gléimėti* 'pokrywać się śluzem, pleśnią', z pochodzenia vb. denominativum od *gléima* (zob.). — We wsch.-lit. znany jest pdg. *glim̃ti*, *gliẽma*, *glìmė* (Liñkmenys, rej. Ignalinà). Prs. *gliẽma* przypomina *gliẽna* i *gliẽja* (zob. *gliẽti*). — Drw. *glimėti*, *-ja*, *-jo* b.z.a. 'pokryć się pleśnią', *glimótas* 'spleśniały, zgliwiały — o serze' (brak vb. †glimóti), *glimùs* 'lepki, śliski'. — Przy neopwk. *glim-* pojawił się nowy SE *glem-*, zob. *glẽmės*.

glìnda 'jajko wszy przyczepione do włosa, gnida' (*Nešvari galva, pilna glìndų* 'Brudne włosy [dosł. 'głowa'], pełne gnid'), SD *glinda* «gnida, lens dis». War. *glìndis*. Z uwagi na odpowiednik łot. *gnĩda* przyjęto, że lit.-łot. praforma mogła brzmieć *gninda i że z tego drogą dysymilacji *n-n* w *l-n* wyłoniło się lit. *glinda* (akut pozostaje problematyczny), zob. IEW 437, LEW 157. Forma *gninda stoi jednak w izolacji, a jej struktura spółgłoskowa nie wygląda na odziedziczoną. Odpowiednik psł. *gnida (sch. *gnjȉda*, ros. *gnída*, czes. *hnída*, pol. *gnida*) wywodzi się z ie. $*g^h$nīdā, zob. IEW 437. Tymczasem według ALEW 343n. należy łot. *gnĩda* postawić w jednym rzędzie z psł. *gnida, natomiast lit. *glìnda* traktować jak inny

wyraz, mianowicie drw. od pie. *d$^{(h)}$lṇd-, por. łac. *lēns, lendis* ʻgnida’ z pital. *dlind-? (tak de Vaan 2008, 334). Temu jednak sprzeciwia się brak paraleli na zmianę *dl > *gl w pozycji nagłosu wyrazowego. — Drw. *glìndinis peiliùkas* ʻnożyk do usuwania gnid’, *glìnduotas* ʻpełen gnid’, *gliñdžius* a. *glìndžius* ʻkto ma gnidy we włosach; małe dziecko’.

gliñti, *glinù, gliniaũ* gw. ʻmazać gliną, smarować gliną, zalepiać dziury gliną’, por. *Mūras pilnas plyšių, jau reiks kada glintienai. Apgliñkit moliu, tai vanduo neis*. Pdg. zbudowano na neopwk. *glin-*, wyabstrahowanym z formy prs. *glinù*, kiedyś należącej do inf. *glýti (zob. *gliẽti*). To prs. było refleksem pie. formacji infigowanej *gli-n-H-é- od *glei̯H- (LIV[2] 190: ʻbestreichen; kleben bleiben’; bez wzmianki o formie lit.). Rekonstrukcja pdg.: *glinù, prt. *glijaũ < *gliH-eh$_2$- (*j* jako wypełniacz tzw. hiatu lrg.), inf. *glýti. Podobne ukształtowanie pokazują formy prs. *sinù* (s.v. *siñti*), *trinù* (s.v. *trìnti*) i *trunù* (s.v. *trunéti*). — Do *glin-* dotworzono SP o postaci *glein-*, zob. *gléinė*. — Długowokaliczny SZ *glī-C < pie. *gliH-C utrzymał się w derywacji. Por. z jednej strony *glymai* m.pl. ʻkrótki mech, porost; glony morskie’, łot. *glĩme* ʻzakalcowate, niedopieczone miejsce w chlebie’, *glīve* ʻśluz, rzęsa, szlam’, z drugiej strony psł. *glina ʻLehm’: ros. *glína*, czes. *hlína* (scs. *glinĭnŭ* ʻz gliny, gliniany’)[157]; z innym suf.: psł. *gliva, strus. *gliva* ʻśluz, muł, ił’ (por. *gleĩvės*).

glìsti I, *gliñta, glìto* 1. ʻstawać się śliskim, lepkim (o glinie po deszczu), 2. ʻpokrywać się śluzem, pleśnią (o mięsie, kiełbasie, serze); rozkładać się (jak stary grzyb)’ — vb. denominativum utworzone od neoosn. *glit-*, którą wyabstrahowano z adi. vb. *glitas ⇐ *glei̯-, zob. *gliẽti, gliñti*. — Nomina: *glìtas* ʻklej tkacki’, *glitùs* ʻśliski na skutek zwilżenia (grunt, droga), pokryty pleśnią (o kiełbasie), oślizgły (o maślaku, rydzu), lepki, przywierający (o cieście, glinie, błocie, roli), miękki (o wodzie z rzeki, o ługu), wodnisty (o kartoflu), gładki, równy’, SD «lipki, lepisty, tenax, lentus, piceatus, viscatus» (syn. *limpus*), *glitu tumpu* SD «lipnę, lipnieię, lentesco» (syn. *limpu*). Odpowiednik łot. *glits* ʻoślizgły, śliski, miękki’, *gliti kartupeļi* — o (gotowanych) kartoflach, które są zbyt wilgotne. — Inne drw. od neoosn. *glit-*: *gličiaĩ* a. *glitaĩ* adv. ʻgładko (ociosać)’, *glìtė* ʻwydzielina z nosa, smark, sopel; śluz, szlam; mlecz rybi’, *glìtės* f.pl. SD «kley ryb, gdy się trą, strigmentum piscium» i «lipkość, lentor picis» (syn. *glitumas*), *glitẽsiai* m.pl. ʻśluz, lepka galaretowata substancja, szlam’, war. *glitesiaĩ, glìtesos* ts., *glìtinas* ʻze śluzem na palcach, śluzowaty’, cps. *glìtlaižis* ʻkto liże smarki’, por. *laižýti* (⇒ *glit-šas > *gličas* ʻsmarkacz’, por. GJL II, § 369). — Vb. denom. *glìtinti* 1. ʻrobić śliskim, smarować tłuszczem, smarem’, 2. ʻgładzić, wygładzać, polerować’, *glitúoti* ʻpokrywać się śluzem; gładzić’, *glitúotis* ʻkleić się, ciągnąć się (o substancji ciągliwej)’. — WSZ *glyt-*: *pérglyta* żm. ʻcieńsze, słabsze miejsce w nici a. sznurze; nierówność; puste miejsce w kiełbasie; przerwa, odpoczynek’ (zob. LEW 574), *pérglytotas* adi. ʻnierównej grubości (o kiełbasie)’. Por. łot. *glîts* ʻczysty, zadbany, ładny’. — WSZ *glys-* ⇐ *glìsti*: *glysčióti, -ju, -jau* ʻ(ciasto) powlekać tłuszczem, białkiem’.

glìsti II, *glỹsta, glìso* gw. ʻpokrywać się popiołem (o żarze), przygasać’. Jeśli *glis-* jest neopierwiastkiem, wyabstrahowanym z formy prs. *glỹsta* < *glins.sta < *glint-sta, to *glìsti* II jest odmianką *glìsti* I. Znacz. etym. ʻpokrywać się cienką warstwą jakiegoś osadu, pokrywać się nalotem’.

glóbti, *glóbiu, glóbiau* 1. ʻokrywać, otulać, kutać (niemowlę)’, 2. ʻgłaskać’, 3. ʻotaczać opieką, opiekować się, troszczyć się, chronić’, 4. ʻpielęgnować, leczyć’. Cps. *apglóbti* ʻwziąć w ramiona, objąć’, *išglóbti* 1. ʻuratować’ (łot. *izglâbt* ts.), 2. ʻwyleczyć’, *nuglóbti* ʻzebrać pod dachem, złożyć w stodole (zboże, siano)’, *suglóbti* ʻzawinąć (w pieluchę); przygarnąć

---

157 Por. wsch.-lit. n.m. *Aukštã-glynis* 2x, formacja hybrydalna z członem I do *áukštas* ʻwysoki’ i członem II *glyn-*, oddającym zapożyczone słow. *glina*. Wzorem była tu nazwa *Aukštã-šlynis*, por. *šlýnas* ʻglina pewnego gatunku’.

(pogorzelców); wyleczyć (chorego)’. Odpowiednik łot. *glâbt, -bju, -bu* ‘ratować kogo’. Leksem *glob-* < *glāb- to alternant na SO do *glēb- jak w *glė́bti* ‘brać kogo w objęcia’. Przykład innowacyjnej apofonii *ē* ⇒ *ā* (zam. *ō). Paralele: *brõžti* ⇐ *brė̃žti*; *rópti* ⇐ *rė́pti*; *slógti* ⇐ *slė́gti*. Por. też *sodìnti* ⇐ *sė́du*. Zob. LEW 156, ALEW 344n. — Drw. *globóti, -ju, -jau* ‘otaczać opieką, opiekować się’, ⇒ *globójimas* ‘opieka, opiekowanie się’, *globótojas* ‘opiekun, kurator’; *apglobóti* ‘otulić, okryć ze wszystkich stron’. War. metatetyczny: *goplóti, -ju, -jau* ‘okazywać pomoc, pomagać, ratować’ (na miejscu *gobloti, zob. ALEW 350). — *glóbstyti* frq. ‘okrywać, osłaniać, otulać; obejmować, tulić w ramionach’ (por. *klóstyti* ⇐ *klóti*; *glóstyti* ⇐ *glósti*). Nomina: *globà* ‘opieka, piecza’ (⇒ *beglõbis* ‘bez opieki, bez nadzoru’), *globė́jas* ‘opiekun’, *príegloba* ‘schronienie, przytułek’ (por. *príeglauda*), *suglobẽsnis* ‘pomoc, opieka w chorobie’ (por. suf. w *kal̃besnis, mókesnis*). Wyrazy z niewzdłużonym wokalizmem *glab-* wymieniono s.v. *glė́bti*.

glodùs, *-ì* 4 p.a. ‘gładki, wygładzony, równy, dobrze przylegający’. Z innymi suf.: *glõdnas, glodnùs*. Formacja z suf. *-u-*, *glodùs*, ma odpowiednik w psł. *gladŭ, por. scs. *gladŭ-kŭ* ‘gładki, bez nierówności, niechropowaty’, sch. *glàdak*, ros. *gládkij*, czes. *hladký*, pol. *gładki* (o słow. rozszerzeniu *-kŭ* zob. s.v. *kartùs, raižùs, saldùs*). Pbsł. *glād-u- jest kontynuacją pie. *g^{h}leh$_2$-d^h- ‘wygładzać, równać’, czyli etymologicznego st. *e* (IEW 431: *g^{h}lād^h-, BSW 90, LEW 158). W językach pokrewnych ukazują się drw. od st. zanikowego, por. 1. śrwn. *glat* ‘błyszczący, równy, śliski’, śrdn. *glat* ‘gładki’, stisl. *glaðr* ‘błyszczący, wesoły’, ang. *glad* ‘zadowolony, rad’, < pie. *g^{h}l̥h$_2$-d^{h}ó-, 2. łac. *glaber* ‘gładki, bezwłosy, łysy, bez zarostu’, przen. ‘bezlistny, pozbawiony kłosów’ (*glabrum* ‘okolica pusta, nie porośnięta, kamienista’) — z analogicznym *ă* zam. *glāber < pie. *g^{h}l̥h$_2$d^h-ró- (por. Schrijver 1991, 188, de Vaan 2008, 263, ALEW 345n.). Język litewski nie zna form SZ †gìld-, †gùld-ani też †glăd- (por. typ *plàkti*). Osobno zob. *glósti*. — Obok *glodùs* (*glodnùs*) istnieją synonimy z wokalizmem *uo*: *gluodùs, gluodnùs* a. *gluõdnas* ‘gładki, równy’, przest. *gluodas* SD «gładki, glaber, politus» (syn. *ištrintas*). Vb. denom. *gluõdinti* ‘gładzić, czesać gładko’, SD «gładzę, polio, læuigo, dolo» (⇒ *gluodinimas* SD «gładzenie, politura, læuigatio», syn. *ištrinimas*). Dyftong *uo* tych wyrazów można interpretować dwojako. Po pierwsze z uwagi na refleks sch. *glàdak* (zob. wyżej) nie można wykluczyć, że przymiotnik zapisany w SD jako <gluodas> był akutowany: *glúodas* 1 p.a. W takim razie wolno w nim widzieć refleks apofonicznego st. *o*, czyli pb. *glōdas < pie. *g^{h}lóh$_2$d^h-o- (budowa jak *klúonas* < pie. *kloh$_2$no-, *rúožas* < pie. *u̯róh$_1$ǵ-o-). Brak intonacji w war. *gluodùs* byłby objawem metatonii albo wyrównania akcentuacji do typu przymiotnikowego na *-ùs*. Po drugie można wokalizm *uo* ująć w kontekście alternacji z dyftongiem *au*, por. *daub-* / *duob-*, *kaup-* / *kuop-*, *skaud-* / *skuod-*, *raup-* / *ruop-* itp. Za tym idzie przypuszczenie, że pwk. *glod-* ‘gładzić’ w części swych derywatów nominalnych wszedł w styczność etymologiczną z pwk. *glaud-* ‘przywierać; tulić’ (zob. *glaũsti, glaudùs*), co pociągnęło za sobą pojawienie się alternantu *gluod-*. Zob. też *gludùs*.

glósti, *glódžiu, glódžiau* gw. ‘gładzić, wygładzać, usuwać nierówności’, *susiglósti* ‘wygładzić sobie włosy’ — prawdopodobnie pdg. quasiprymarny, zbudowany wokół prs. *glódžiu*, pierwotnie należącego do inf. *glodyti — vb. denom. od *glodùs* ‘gładki’ (zob. s.v.). Inaczej BSW 90, LEW 158. — Drw. *glõdė* ‘osełka’, *ledaglõdė* (zob. *lẽdas*). — Neopwk. *glos-* (⇐ *glósti*): *glóstyti* frq. ‘gładzić dłonią, głaskać, z lekka dotykać, muskać’ (por. łot. *glãstît* ‘gładzić’), przez degeminację z *glos-sty-; SD^{1} *glastau* «mazgam, demulceo» [‘głaskać, pieścić’, SPXVI], SD *paglostau* «pobłażam komu, indulgere, blandiri, suffragari, alludere alicui», *paglostomas* «pobłażanie, blandimentum, blanditiæ..., indulgentia». Nomina: *glosnùs* ‘łagodny, miły, przyjemny’. Odpowiednik łot. *glās-*: *glãsît* ‘głaskać, pieścić’ (war. *glāzît*), *glāsîgs* ‘pieszczotliwy’. — Neoosn. *glost-* (⇐ *glóst-yti*): *glóstelėti* ‘pogłaskać’, *glostinė́ti* ‘głaskać, gładzić’, *glostìnis* ‘gładzony, szlifowany, polerowany’. Tu też łot. *glãsts* ‘głaskanie,

pieszczota' oraz stpr. *glosto* EV 'osełka, Wetsteyn [Wetzstein]' (por. lit. *glõdė* ts.).

glotkas, *-a* stlit., gw. 1. 'gładki, np. kamień, lód, droga', 2. 'lśniący, błyszczący (o sierści konia)' — zapoż. z błr. *hládki*, pol. *gładki* (SLA 75, Otrębski 1032, 19, ALEW 345). War. *glõtkus*, *glotkùs*. Por. *glotùs*.

glotùs, *-ì* 4 p.a. gw. 'gładki' — zapoż. z prus.-niem. *glot* (GL 54), por. nwn. *glatt*. Budowa i akcentuacja dostosowana do rodzimego odpowiednika *glodùs*. War. sufiksalne *glõtnas*, *glotnùs* zostały upodobnione do rodzimych syn. *glõdnas*, *glodnùs*.

glū̃das gw. 'środek nocy': *Buvo nakties glū́das, kad atvažiavo svetys*, t.y. *buvo gūdrumas nakties* 'Był środek nocy, kiedy przyjechał gość'. Formalnie wygląda jak rzeczownik postwerbalny od *glūdė́ti* 'być przycupniętym, siedzieć, leżeć w ukryciu' (zob. s.v.), ale różnica znaczeń jest trudna do przezwyciężenia. — Drw. *glūdumà* a. *glū́dumas* 'późna pora, spokój; północ, środek nocy; głębia, mrok (lasu, nocy); zakątek, zapadły kąt; otchłań (wieków)', *glūdùs* 'niemiły, ponury; ustronny'. Cps. *naktìglūdu* adv. 'w środku nocy' (por. *naktìs*), war. *naktìgūdu* odpowiada zwrotowi *naktiẽs glūdumojè* 'w głębi nocy'. Osobno zob. *gū́das*.

glūdė́ti, *glūdžiù* (3 os. *glū̃di*, *glū̃džia*), *glūdė́jau* 'być przyczajonym, przycupniętym; stać, kucać, siedzieć lub leżeć w ukryciu; przeczekiwać co, schowawszy się, tkwić w ukryciu', *čià glū̃di pavõjus* 'tu czai się niebezpieczeństwo'. Z innym suf.: *glū́doti*, *-au* (*-óju*), *-ójau* 'być przycupniętym, ukrytym' (por. *klū́poti*, *gū́žoti*), 'leżeć bez snu w pościeli', stlit. 'być przytulonym, spoczywać na czyichś piersiach' (zob. ALEW 346). Durativum stanu z suf. *-ėti*, *-oti* i WSZ *glūd-* ⇐ *glud-*, por. *priglùsti* inchoat. 'przypaść, np. do ziemi, przywrzeć'. Zob. też *glaũstis* 'przywierać, tulić się'. — Drw. *glū̃dinti* 'skradać się, czaić się; wlec się (do domu)'. Osobno zob. *glū̃das*.

gludùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'gładki, równy (lód, pień)', 2. 'delikatny, łagodny, miły, przyjemny' — dewerbalny przymiotnik z suf. *-us* i SZ *glud-* ⇐ *glaud-*, por. *glaũsti* m.in. 'zsuwać razem, zwierać', refl. 'przywierać'. Znacz. etym. 'ściśle przylegający'. Nawiązanie łot. *gluds* 'gładki; śliski jak węgorz; równy, czysty', *gludęns* 'gładki, równy'. Czy tu *glùda* 'glina niebieskawej barwy'? Osobno zob. *glodùs*. — Z innym suf.: *glùdnas* 'odpowiedni, poręczny (o narzędziu), wygodny (o ubiorze); miły, przyjemny, grzeczny' (war. *gludnùs*. — Vb. denom. *glùdinti* 'szlifować' (por. łot. *gludinât* ts.), *sugludintis* DP 'spajać się, łączyć się'. Por. n.rz. i n.jez. *Glùdas*.

glùmas, *-à* gw. 'bez rogów, np. o krowie, wole, owcy'. War. *glùmis*, *-ė*. Sądzi się, że ma odpowiednik w rzeczowniku stpr. *glumbe* EV 'łania, Hinde', por. LEW 158, PKEŽ 1, 385n. Sporne. Znaczenie wyrazu uniemożliwia łączenie z sb. *glùmas* 'kręciek, zaćmienie umysłu, ogłupienie, otumanienie' (war. *glū̃mas*), co zapożyczone z błr. *glum*, *-u*. — Zakończenie wariantu gw. *glum̃žas*, *-à* 'bez rogów' tłumaczy się chyba skrzyżowaniem *glùmas* z syn. *baũžas*.

gluõdenas 'padalec, beznoga jaszczurka Anguis fragilis'. War. *gluodenà*, *gluõdinas* (płd.-żm. *glū̃dinas*), *gluodìnė*, *glodìnė*. Formacja pochodna od *gluodas*, *gluodùs* 'płaski'. Znacz. etym. wiąże się ze sposobem poruszania się padalca: 'istota, która się płaszczy, przypada do ziemi'. Por. pol. *padalec* 'Anguis fragilis' ⇐ stpol. *padały* 'taki, co się padał, tj. pękał zmieniając skórę' (ptc. prt. od *padać się*), zob. Bańkowski, ESJP, II 484.

glúosnis, *-io* bot. 'wierzba, Salix', SD «wierzba» (syn. *blindė*, *žilvitis*). War. *glúosna*, *glúosnė*, *glúosnis*, *-ies* f., *gluosnỹs*, z insercją *k*: *glúoksnis*. Odosobniony jest war. *glùnsnis*. Niejasne. Może do *gluod-*, jak w *gluodùs* 'gładki' (zob. *glósti*) albo też do *gluot-*, jak w *gluõtnas*, *gluotnùs* 'równy, gładki; miły'. N.B. LKŽ III, 441 przytoczył war. *glúosis* 'wierzba'

z Jūžintaĩ koło Rõkiškis, żywo przypominający stpr. *glossis* EV ʽHorwyde [Haarweide, Salix vitellina]', < pb. *glōsis (por. Trautmann 1910, 340, PKEŽ 1, 384n.). Tymczasem Vitkauskas, ALL LX, 2009, 131 kwestionuje istnienie takiej formy (ALEW 346 tego nie odnotował). — Drw. *gluosnýnas* ʽwierzbina, zarośla wierzbowe', SD «wierzbina, wierzbowy gaiek, salictum», cps. *glúosnagalvis* ʽktoś nierozgarnięty, roztargniony, zapominalski' (por. *galvà*), *glúosnakarklis* ʽgatunek wierzby, wierzba podobna do iwy' (por. *kar̃klas*).

glũpas, *-à* stlit., gw. ʽgłupi' — zapoż. z błr. *hlúpy*, pol. *głupi* (SLA 76, ALEW 346). — Drw. *glūpỹstė* ʽgłupota', *glūpókas* ʽgłupkowaty' (por. rodzime odpowiedniki *kvailỹstė, kvailókas*).

glùšinti, *glùšinu*, *glùšinau* gw. ʽgłuszyć, pozbawiać możności słyszenia, uniemożliwiać słyszenie', zwykle z prvb.: *apglùšinti* 1. ʽogłuszyć, pozbawić chwilowo słuchu' (*Didelis sprogimas apglušino žmones*), 2. ʽpozbawić przytomności' (*Kaip davė kuolu galvon, ir apglùšino*), 3. ʽo chwastach: rosnąc nadmiernie uniemożliwiać wzrost innym roślinom, zagłuszać je' (*Žolės burokus visiškai apglùšino*), *priglùšinti* m.in. ʽłowić ryby ogłuszając je'. War. *glũšinti*. Zapoż. z pol. *o-głusz-yć, za-głusz-yć*, ewentualnie przy pośrednictwie odpowiednika białoruskiego. — Drw. postwerbalny: *glùšas, -à* ʽgłuchy; tępy, nierozgarnięty, nieudolny'. Od tego *glùšas* c. ʽgłupiec, dureń', *glùšis* a. *glušỹs* ts. Nieuzasadnione jest twierdzenie o etymologicznej tożsamości *glùšas* i psł. *gluxŭ ʽgłuchy', scs. *gluxŭ*, ros. *gluxój*, pol. *głuchy*, zob. Sławski, SEJP I, 295n., LEW 159, Boryś 2005, 165, Derksen 2008, 167 (pbsł. *gl(o)usos). — Nieprawdziwe jest też zbliżenie etymologiczne scs. *gluxŭ* ʽgłuchy' z lit. *glusnùs* ʽodznaczający się dobrym słuchem; posłuszny' oraz żm. *klùsas* ʽgłuchy', zob. BSW 91. Gdy chodzi o *glusnùs*, to jest to — jak już odnotował GJL I, § 454 — gwarowy wariant do *klusnùs* (zob. *klùsti*), powstały drogą sonoryzacji *kl-* > *gl-*. Z kolei *klùsas* jest najprawdopodobniej drw. wstecznym od *ne-klusas ʽniesłyszący' (por. *nẽvadas* ⇒ *vãdas*). Gdyby słowiański przymiotnik miał odpowiednik litewski, to ten brzmiałby †glaušas lub †glausas.

gnebti, *gnemba*, *išgnebo* b.z.a gw. ʽzwiotczeć, sflaczeć', drw. *gnebinė́ti* ʽskubać, urywać; wydobywać orzech (ze skorupy), dłubać', też ʽrobić co powoli' (syn. *knibinė́ti*). — WSE *gnė́boti, -ju, -jau* ʽbrać jedzenie po trochu (o chorym); wyskubywać (chleb z bochenka)'. Chyba drw. od wykrzyknika. Por. bliskoznaczne *knèbti*, *gnýbti*. — SO *gnab-*: *gnãbas* ʽskąpiec', *gnabùs* ʽpracowity, zapobiegliwy'; *sugnabelióti* ʽścisnąć palcami (nici sieci)'.

gniáužti, *gniáužiu*, *gniáužiau* ʽmiąć, gnieść, ściskać, zaciskać (w ręku); tłumić, zapierać (dech)', *apgniáužti* ʽścisnąć w garści', *atgniáužti* ʽrozewrzeć dłoń', *išgniaužiu* SD «wyżymam, exprimo aliquid manu compressum», *sugniáužti kùmštį* ʽzacisnąć pięść', refl. *pérsigniaužti* ʽścisnąć się (pasem)'. Odpowiednik łot. *gnaûzt*[2], *-žu, -zu*, gw. *gņaũzt* ʽgnieść, ściskać, wyżymać; okładać, tłuc', z metatezą na odległość: *žņaûgt*. Szerzej jest rozpowszechniona formacja na SO *gnaũzît, -zu, -zīju* iter. ʽgnieść, ściskać, wyżymać', *nagus gnauzît* ʽzałamywać ręce'. Alternacja łot. *gņauz-* / *gnauz-* odzwierciedla różnicę apofoniczną między SE i SO. W języku litewskim została ona zatarta na skutek uogólnienia alternantu na SE *gniauž-*. Iter. *gniáužyti* ʽmiąć, gnieść, ściskać (w ręku), tłoczyć, prać bieliznę' stoi prawdopodobnie na miejscu *gnaužyti (= łot. *gnaũzît*). — Nomina: *gniaũžos* f.pl. ʽwytłoczyny', *gniáužtas* a. *gniáužta* 1. ʽgarść (ziarna, orzechów); miara grubości', 2. ʽpięść, kułak' (*Suėmė gniáužtus ir eina prie manęs*), 3. przen. ʽucisk, gnębienie kogo', *gniaužtùvai* m.pl. ʽimadło, kleszcze', *gniaužulỹs* ʽnaręcze (siana)'. — SZ *gniuž-* (zam. *gnuž-?): *gniùžti, gniũžta, gniùžo* ʽgiąć się', *sugniùžti* ʽzwiotczeć, zmięknąć, oklapnąć', *gniuždýti* ʽgnieść, spłaszczać', nomina: *gniùžulas* ʽbryłka (chleba), kula, gałka (ciasta, masła, śniegu, papieru); pęd', *gniužùs* ʽdający się ugniatać, lepić (o śniegu)'. — WSZ *gniūž-* (zam. *gnūž-?): *gniũžis*

ʽwiązka (słomy), osełka (masła)', *gniū́žtė* a. *gniūžtẽ* ʽkulka, gałka; garść', *gniū́žtis* f. ts. Por. łot. *gņūzt* ʽzginać się, załamywać się'. — Brak związków zewnętrznych. Bez przekonującej etymologii, zob. LEW 159. Struktura pierwiastka przemawia za derywacją od wykrzyknika, por. *gniùžt, gniū́žt* — o zaciskaniu dłoni, pięści. Kroonen 2013, 298 dopuszcza pokrewieństwo z germańską nazwą ʽwiązki, pęku' (śrdn. *knocke, knucke* f. ʽbundle of flax', nwn. *Knocke* ts.) i sprowadza *gniáužti* do pie. *gneu̯ǵ-i̯e-.

gnýbti, *gnýbu* (war. *gnýbiu*), *gnýbau* (war. *gnýbiau*) ʽszczypać' — od interi. *gnýbt* — o szczypnięciu (paralela: *žnýbti* ⇐ *žnýbt*). Inaczej BSW 93, LEW 159 i ALEW 347: pokrewne śrdn. *knīpen* ʽkneifen, szczypać', niderl. *knijpen* ts. — Nomina: *gnỹbis* 1. ʽuszczypnięcie, (siny) ślad po uszczypnięciu', 2. ʽszczypta, kawałek, trochę', *gnýblės* f.pl. ʽobcęgi, szczypce' (war. *gnỹplės*, *gnỹplai*), SD *gnyblės* «kleszczki do orzechow, nucifrangibula» (syn. *replėlės*), *gnýbliai* m.pl. ʽszczypce raka', *gnýbtas* ʽzacisk, uchwyt', *gnybtùvai* m.pl. ʽnożyczki do świec, do przycinania knota', *įgnybimas* SD «uszczypliwość, dicacitas, mordacitas». Do tego łot. *gnībeklis* ʽdrewniane szczypce do łowienia raków'. — SO *gnaib-*: *gnáibyti* a. *gnaibýti* 1. ʽszczypać (o gęsi, o owadach, o mrozie)', 2. ʽrobić zagięcia (na brzegach ciasta)', 3. ʽzrywać (owoce); wycinać (drzewa)', syn. *žnáibyti*; *gnaibùs* ʽłatwy do zrywania'. — Od interi. *gnìbt* (o szczypnięciu) pochodzi czas. z prs. infigowanym: *gnìmbu* ʽszczypię', *gnìmbau* (zam. *gnibau), *gnìmbti* (zam. *gnibti). — Neopwk. *gnimb-*: *gnìmbas* ʽszczypta, odrobina', *gnim̃bis* ʽkawałeczek' (por. *gum̃bas* ⇐ *gumbù*; *slìmpa* ⇐ *slimpù*).

gniũsai a. *gnũ̃sai* m.pl. ʽdrobne żyjątka, pasożyty, owady, muszki, komary, gzy, pchły, wszy; świerzb' — forma kolektywna od zapożyczenia błr. *hnjus* a. *hnus*, *-u*. Por. SLA 76, LEW 159, ALEW 347.

gobė́tis, *gobiúos* (3 os. *gõbisi*, war. *gobė́jasi*), *gobė́jaus* gw. ʽmieć ochotę na co, pragnąć, pożądać czego, łakomić się' (syn. *godė́tis*). Durativum na *-ėti* od czas. prymarnego typu *prisigóbti* ʽnagarnąć sobie', *sugóbti* ʽzagarnąć, zabrać' (zob. *góbti*). — Z innym suf.: psł. *gabati ʽchwytać, zagarniać', bg. gw. *gábam* ʽoszukiwać', błr. *habácь* ʽchwytać', ukr. gw. *hábaty* ts., czes. gw. *habať* ʽbrać, przywłaszczać sobie', słc. *habať* ʽzagarniać, zabierać siłą', stpol. *gabać* ʽchcieć coś zagarnąć; oskarżać', pol. gw. *gabać* ʽzaczepiać, niepokoić', *nagabać* ʽprześladować, dręczyć, dokuczać', frq. *nagabywać* ʽzwracać się z żądaniem a. prośbą'. Por. BSW 74, Sławski, SEJP I, 243, Boryś 2005, 347. Pbsł. intensiva *gāb-ē-, *gāb-ā- oparte są na SW od *găb-, por. *gabénti* ʽnieść, wieźć dokądś, przenosić, przewozić'. — Nomina: *gõbis* ʽchciwość', *gõbšas* sb. ʽchciwiec, sknera', *gobšùs* ʽłakomy, łapczywy', *gobštùs* ʽłasy, chciwy' (neosuf. jak w *darbštùs* ⇐ *dárbas*), *gobùs* ʽchciwy, gorliwy' (⇒ vb. denom. *pragóbti*, *-stu*, *-au* ʽstać się chciwym'). Por. łot. *gãbans* ʽchciwiec', *gãbiķis* ʽchciwiec, człowiek nienasycony', *gãbšis* ʽchciwy'.

góbti, *góbiu*, *góbiau* 1. ʽokrywać głowę chustką, związując jej końce pod szyją', 2. ʽgarnąć do siebie, tulić, chwytać, brać', *apgóbti* ʽokryć (chustą, kożuchem), przykryć; objąć, ogarnąć; ożenić, wydać za mąż', *išgõbti* ʽwynieść sobie chyłkiem (np. rzeczy z mieszkania)', *sugóbti* ʽzagarnąć, zabrać'. Refl. *góbtis, gãbias, góbės* lub *gõbtis, gãbias, gõbės* DP ʽmieć się do kogo, uciekać się, garnąć się', gw. *gõbtis* ʽpojąć za żonę' (*Negalėjo vesti, arba gobtis*), *prisigóbti* a. *-gõbti* ʽnagarnąć, nagromadzić sobie (czegoś, co cudze)'. Odpowiednik łot. *gãbtiês* ʽbrać sobie, garnąć do siebie'. — Pdg. stlit. łączył w sobie dwa tematy: temat na SO *gab-* w praesens i temat na WSO *gob-* < *gāb- w non-praesens. Paralele: *blašk-* / *blošk-* ʽrzucić'; *dvak-* / *dvok-* ʽśmierdzieć'; *kar-* / *kor-* ʽwieszać'; *smag-* / *smog-* ʽrzucać, uderzać'; *vag-* / *vog-* ʽkraść'. W lit. doszło do uogólnienia WSO *gob-* w całym pdg. Z etymologicznego punktu widzenia należy parę *gab-* / *gob-* powiązać ze SE *geb-* w *gebė́ti* (zob.). Do pie. *g^heb^h- ʽchwycić, wziąć; dać' (LIV^2 193), por. goc. *giban* ʽdać', SO *gaf* ʽdał'. Inaczej ALEW 348, który wychodzi raczej od pie. *g^heh_2b- ʽchwycić, pochwycić, zabrać' (por. LIV^2 195:

*g^{h}eHb-) i jako pokrewne wymienia łac. *habeō* ʽmieć, trzymać’, stir. *gaibid ·gaib* ʽwziąć, ująć’, goc. *gabei* f. ʽbogactwo’, *gabeigs* ʽbogaty’, stnord. *gǫfugr* ʽszanowany, czczony’. Zob. LEW 127, jak też hasła *gebéti*, *gobétis*. — Pwk. *gāb- zaświadczony jest również w postaci stpr. <gob->, <gūb->, <gub-> i w znacz. ʽstąpać, kroczyć, iść’. Por. zwroty peryfrastyczne z ptc. prt. act., imitujące odpowiednie konstrukcje niemieckie: *unsey gobuns andangon*, *vnsei gūbans nadangon* ʽwstąpił na niebiosa, auffgefaren gen himmel’, *stwendau pergubuns wirst preileigi[n]twey...*, *stwendau wīrst pergūbons preilīginton...* ʽstamtąd przyjdzie sądzić..., von dannen er kommen wird zu richten...’, zob. PKEŽ 1, 419, LAV 165n. — Drw. *góbstytis* ʽokrywać się chustą’, nomen: *gobtùvas* neol. ʽokap pieca chlebowego; kaptur na głowę; klosz, abażur’.

góčės f.pl. stlit., gw. 1. ʽspodnie męskie’, 2. ʽgacie, kalesony’ — zapoż. ze stpol. *gace*, *gacie* pl.t. ʽdolna część stroju mężczyzny’ (SPXVI), strus. *gači*, ros. gw. *gáči* ts. (SLA 76, ALEW 348). Co do akutu por. zapoż. *póvas*, *špókas*, *vóga*. — War. *góčios* f.pl.: *Baltom góčiom apsivilkęs išėjo pjauti* ʽWłożywszy białe gacie, poszedł żąć (kosić)’. Tu też SD[1] <gaćias> «famurał, subligaculum» [ʽspodnie okrywające biodra i uda, wkładane pod wierzchnią szatę’, SPXVI]; wyraz pominięty w LKŽ. Por. *gotkos*.

godóti, *godóju*, *godójau* 1. ʽmyśleć, starając się przypomnieć coś sobie’, 2. ʽrozmyślać, rozważać; marzyć’, 3. ʽżałować kogo, współczuć komu’, 4. ʽtroszczyć się (o rodziców), szanować’, *pagodóti* ʽwspółczuć, okazywać współczucie, żałować’ (*Sotus alkanam nepagódo*), też ʽpożyczyć’ (*Pagodók man kokį desėtką rublių*). Odpowiednik łot. *gãdât*, *-āju* ʽmyśleć, zastanawiać się; troszczyć się, starać się o co, próbować’. Refl. *atsigodóti* ʽprzypomnieć sobie kogoś; przypomnieć sobie, którą drogą pójść’ : łot. *atgādāties* ʽprzypomnieć sobie’; *prasigodóti* ʽnabyć, kupić sobie’. — Sporne. Było oceniane jako zapożyczenie ze słow. *gadati*, zob. Berneker, SEW I, 289, LEW 159n., Sławski, SEJP I, 247n. Za rodzimością *godóti* opowiedzieli się m.in. Būga, RR I, 307 i Skardžius, RR 4, 597. Osobno zob. *gõsti*. — Z innym suf.: *godyti*, *godau* SD «rokuię, ratiocinor» (syn. *mųstau*), «rozmyślam się, namyślam się» (syn. *susimųstau*), *godau apie kų* SD «radzę o kiem, consulo, caveo, seruio alicui», refl. *dasigodau* SD «domyślam się czego» (syn. *įspėju*, *numanau*, *supruntu*). — Drw. *žmogus nuogodus* SD «rayca, radny pan, senator, vir consularis» (syn. *žmogus sumanus*). — Neoosn. *godo-*: *godotojas* SD «radziciel, suasor, auctor alicuius rei» (syn. *sumanytojas*), *dasigodotinai* SD adv. «domyślnie, coniectorie» (syn. *įspėtinai*). — Neoosn. *godoj-*: *dasigodojamas* SD «domyślny» (syn. *įspėjamas*, *įspėtinas*), *dasigod*[*oj*]*imas* SD «domysł, dorozumienie się».

godùs, *-ì* ʽpożądający czego, zachłanny, łakomy, chciwy’, *gõdžiai* adv. ʽchciwie, łapczywie, zachłannie (jeść, żreć, pić)’ — przymiotnik na *-u-*, zbudowany na WSO *gād- ⇐ *găd- od *ged-*, zob. *gèsti* I, *gedéti* (paralela: *dõras* : *deréti*). Zob. LEW 149n., ALEW 349. Prapokrewne z psł. *žęd-, por. scs. *žędati*, *žęždǫ* ʽpragnąć, tęsknić za czymś’ (BSW 85). SO *găd- nie został poświadczony. — Z innym suf.: *gõdas* stlit. ʽłakomstwo, chciwość’ i ʽten, kto się na co łakomi’, DP ʽłakomstwo; łakomy, chciwy; łakomca, łakomiec’. — Drw. *godìngas* DP ʽłakomy’, *godulỹs* ʽchciwość’. Vb. denom. *godéti*, *-ju*, *-jau* ʽskąpić komu czego, żałować’, refl. *godétis* ʽłakomić się’ (m.in. DP), *gosti*, *godžiu*, *godžiau* b.z.a. ʽpragnąć, pożądać’, ⇒ neopwk. *gos-*: *goslùs* ʽchciwy; pożądliwy, lubieżny’, *goslýba* a. *goslýbė* ʽżądza, pragnienie czego’.

gõjus, *-aus* stlit., gw. 1. ʽgaj, niewielki lasek, zwykle liściasty’, 2. stlit. ʽmiejsce kultu pogańskiego’, SD «gay, nemus, saltus, lucus» — zapoż. ze stbłr. *gaj* lub pol. *gaj*, *-u* (SLA 76, LEW 160, ALEW 349), por. błr. *haj*, *háju*. Temat na *-u-* też w zapoż. *mõjus*, *rõjus*. — Drw. *gojýnas* ʽgaj jako miejsce’ (por. *krūmýnas*), ⇒ *gojynė̃lis* ʽgaik’ (w dajnie: *Eisime mudu, bernužėli, per tą žalią gojynėlį*), *gõjinis* ʽrosnący, żyjący w gaju’. — N.m. *Gõjus* 24x,

Gojẽlis, *Gõjiškis* 3x, *Ažùgojai*, *Pagojaĩ* 7x, *Pagojẽ* 11x, *Pagojỹs* 10x, *Užùgojai*, *Ùžgojis*, cps. *Aukštagõjis* (por. *Aukštãgiris*).

gókčioti, *gókčioju*, *gókčiojau* gw. 1. ʽodbijać się przed wymiotami (o wydobywaniu się przez usta gazów z żołądka)', np. *Gókčioja, gókčioja, bet pravemti negali*, 2. ʽłkać', 3. ʽłapczywie, brzydko jeść, żreć'. Drw. na *-ioti* od interi. *gókt*, por. *Tik gókt gókt ir pradėjo vemti* ʽTylko *gokt gokt* i zaczął wymiotować'. Por. LEW 160n. — Od interi. *gokš pochodzi bliskoznaczny czas. *gókšėti*, *gókšiu*, *gókšėjau* ʽwydawać odgłos poprzedzający wymioty', np. *Pársivalgęs gókši*, t.y. *nor vemti* ʽPrzejadłszy się *gokši*, to jest chce wymiotować'. *Kas negali išvemti, tas gókši* ʽKto nie może zwymiotować, to *gokši*'.

gomurỹs, acc.sg. *gómurį* 3 p.a. 1. ʽpodniebienie', 2. wsch.-lit. ʽsklepienie pieca piekarskiego', 3. DP ʽusta, paszczeka, Rachen'. War. *gomerẽ*, *gómerę* ʽpodniebienie'. Odpowiednik łot. *gãmurs* ʽgardło; tchawica; wole'. Suf. jak w *duburỹs*, *kauburỹs*, *sūkurỹs*, zob. ŽD 309. Zestawiano ze stisl. *gómr* m. ʽpodniebienie, szczęka, dziąsła', stwn. *goumo* m. ʽpodniebienie; nozdrza', nwn. *Gaumen* m. ʽpodniebienie', zob. IEW 449, LEW 161, ALEW 350, Derksen 2015, 184.. Transponaty ie. *g^heh_2-mr- (Kroonen 2013, xxv) i *g^heh_2-mn- (Beekes 2010, 1614, s.v. χάος). — Drw. *gomurijà* c. ʽkto się drze na całe gardło', *gomurìnė* ʽgardło, gęba', *paléisti gomurìnę* ʽrozedrzeć się na całe gardło'. Z innym suf.: *gómarinis* ʽczłowiek krzykliwy; człowiek żarłoczny'. — Innowacyjny SZ *găm-* ⇐ *gām- wolno postulować z uwagi na takie refleksy, jak *gamarìnė* ʽgardło, gęba', *gamarijà* ʽgardło; krzykacz'. Paralele: *ãtvakas* : *vókti*; *plãkanas* : *plókščias*; *rapùkas* : *rópė*.

gomùs, *-aũs* gw. ʽchętny, ochotny' (Būga, RR II, 456, bez lokalizacji dial.), NDŽ I, 195 ʽwillig, bereit, geneigt'. Brak w LKŽ. Būga, *l.c.* powiązał pwk. *gom-* z jednej strony z rzecz. *gomulỹs*, *gómulio* wsch.-lit. ʽugnieciona gałka; kłąb', z drugiej strony z dwoma alternantami apofonicznymi: 1° na SO *gam-* ⇐ *gem- ʽgnieść, zgniatać': *gãmalas* ʽkawał; gałka, kula', *gãmas* wsch.-lit. ʽkto dużo je, żarłok' (łot. *gãma* ts.), ʽkto pracuje ponad siły', 2° na SZ *gum-* ⇐ *gem- (łot. *gumdît* ʽpopędzać, gnać'). W odniesieniu do *gãmas* Būga, *l.c.* sformułował etymologizującą parafrazę: «kas viską nori suimti, suglemžti», tj. ʽkto chce wszystko zgarnąć, żarłocznie zjeść'. Etymologię Būgi rozwinął Urbutis 1981, 62n., dodając nowe wyrazy dla każdego z wymienionych wyżej alternantów, por. 1° dla *gom-*: *gomurà* ʽczłowiek zachłanny, chciwiec', *begomãris*, *-ė* ʽnienasyceniec', *gómarinis*, *-ė* ʽżarłok, obżartuch', także łot. *gãma* ʽobżartuch', *gãmars* ts., *gãmêt* ʽgłodować; łaknąć; obżerać się', 2° dla *gam-*: *gãmulas* ʽkawał, bryła', *gamaũnas* ʽchciwy', *gamáuti* ʽchcieć, pragnąć', *gamúoti* ts. oraz 3° dla *gum-*: *gumãras* ʽzachłanny człowiek', *gumar̃nas* a. *gumarnùs* ʽchciwy', *gumė́ti* ʽpróbować, chcieć'. Jednocześnie Urbutis, *l.c.* wykazał na wielu przykładach współzależność znaczeń ʽkawał', ʽjeść wielkimi kęsami, chciwie, łapczywie' i ʽbyć wygłodniałym', ʽłaknąć', ʽchcieć, pragnąć'. LEW 149n. (s.v. *gèsti* 2.) wywodził *gomùs* z błędnej praformy *god-mu-, zbudowanej na *godùs* ʽchciwy, łakomy'. — Drw. *įgomiaĩ valgyti* ʽjeść z wielkim apetytem', *įgomis* ʽchęć do jedzenia, apetyt', *gomù* adv. ʽz ochotą, z przyjemnością'. Vb. denom. *įsigomė́ti* ʽnabrać ochoty, apetytu'.

gon-, refleksy WSO *gān- od *gan-* jak w *ganýti* ʽpędzać po pastwisku, paść'. Drw. *atãgonis* 1. ʽodpasienie (chudego konia)', 2. ʽdrugi pokos trawy, potraw, otawa' (*Jau nuganėm ir antrą atãgonį* ʽJuż spaśliśmy nawet drugi pokos'), *gonà* a. *góna* ʽgromada, tłum, stado; mnóstwo', *gõniava* ʽstado krów, owiec, gromada dzieci; mnóstwo' (por. *gãniava* s.v. *ganýti*), *gonỹs* a. *gõnis* ʽsalamandra'. — Cps. *arklìgonė* ʽnocny wypas koni' (por. *arklỹs*), *naktìgonė* (zob.), *žąsìgonis* ʽpasący gęsi', war. *žąsiãgonis* (por. *žąsìs*). — Odpowiednik słow. *gan-* (pbsł. *gān-) widać 1° w scs. *izganjati* ʽwyganiać', ukr. *hanjáty* ʽgonić, prześladować', czes. *pohánet* ʽpoganiać, popędzać', pol. *ganiać*, *poganiać*, *wyganiać*, 2° w zach.-słow. *ganiti, stpol. *ganić* ʽlżyć, zniesławiać; pozywać do sądu', czes. *hanit* a. *hanět* ʽganić,

potępiać' (znacz. etym. 'prześladować słowami').

gõnyti, *gõniju*, *gõnijau* gw. 1. 'ganić, strofować, łajać', 2. 'szpecić, kaleczyć, psuć', war. *gónyti* — zapoż. ze stbłr. *gánicь* (LEW 161), błr. *hánicь*, *hánju*. Stąd też łot. *gànît*, *-u*, *-ĩju* 'ganić, łajać'. — Drw. *sugõnyti* 'złajać kogo, skaleczyć (palec), zranić (konia), stłuc (miskę)'.

gõnkas przest., gw. 'ganek, przybudówka przed wejściem do domu', też pl.t. *gõnkai* ts. — zapoż. z błr. *hának*, *-nka* lub pol. *ganek*, *na ganku* (por. SLA 76, LEW 133). War. f. *gonkà* 'ganek', pl.t. *gõnkos*: *stiklìnės gõnkos* 'ganek oszklony, weranda'. W gwarze Tverěčius *gañkas* to 'część tratwy', zob. ZS 19. — Drw. *príegonkis* 'ganek; miejsce przed gankiem; schody prowadzące na ganek' (żm. *prýgonkis*), *priešgonkỹs* 'miejsce przed gankiem'. Zob. też *gángos*.

gõntas gw. 'gont, wąska cienka deseczka do pokrywania dachu', np. *Mūsų trobos stogas gõntais dengtas* 'Dach naszej chałupy [jest] kryty gontami') — zapoż. z pol. *gont*. War. *gontà* 2 p.a. (*Apdengė trobą su gõntomis* 'Pokrył chatę gontem'). Zob. też *skiedrà*, *šiñdelis*. — Cps. *gonkvinė* b.z.a. 'gwóźdź do przybijania gontów' (z *gont-vinė przez dysymilację *nt* > *nk*, por. *vinìs*), *gõntmedis* 'drewno do wycinania gontów' (por. *mẽdis*).

gõrčius, *-iaus* stlit., gw. 1. 'garniec, dawna miara objętości (owsa, piwa), zawierająca cztery kwarty (około trzech litrów); naczynie o takiej objętości', 2. 'wystająca część kapelusza' (*Pripylė riešučių pilną kepaliušo gorčių* 'Nasypał orzechów, wypełniając cały kapelusz'). War. *górčius*. Zapoż. z błr. *harc-* jak w gen.sg. *hárca* do *hárnec* (TSBM). Por. pol. *garniec*, *garnca*. Zob. LEW 161.

gõrdyti, *gõrdiju*, *gõrdijau* stlit., gw. 'gardzić, nie szanować, lekceważyć', — zapoż. z pol. *gardzić* lub błr. *hárdzicь*, *hárdžu* (zapoż. z pol.); *pagõrdyti* ⇐ pol. *pogardzać*, błr. *pahardžácь*; *pagorda* 'pogarda' ⇐ pol. *pogarda*, błr. *pahárda*. Por. SLA 76, ZS 19, ALEW 350.

gorė́ti, *gõri*, *gorė́jo* gw. 1. 'palić w przełyku (o przyprawach, o zgadze)', 2. 'być wygłodzonym', *išgorė́ti* 'przetrwać jakiś czas bez jedzenia, wygłodzić się', refl. *atsigorė́ti* 'wrócić do zdrowia' (*Gorė́te atsigorė́jo ligonis*, t.y. *atsigriebė, atsigavo* JUŠK 'Chory wrócił do zdrowia'). Formacja z suf. *-ėti* i WSO *gor-* < *gār- od *găr-* (pie. SO *g^{uh}or- 'zagrzać się'), zob. *garė́ti*, *gãras*. Por. wokalizm czasowników *bodė́tis*, *drovė́tis*, *gobė́tis*. ALEW 351 uważa ten czasownik raczej za denominativum od adi. *gorùs* 'ostry, piekący'. — Nomina z *gor-*: *gorà* 'spalenizna, swąd (w kuchni)', *gõrė* 1. 'zgaga', 2. 'naczynie z żarem', 3. 'naczynie do okurzania pszczół', 4. przest. 'jadłodajnia, Garküche' (LEX), *gorùs* 'ostry, piekący'. Vb. denom. *gorúoti* 'być zaczerwienionym od gorąca; pilnie pracować; gorąco pragnąć; dąć, hulać — o wietrze'. Por. też n.rz. *Goréika* a. *Gorijà*, *Gorupỹs*, *Gorpỹs*. — Oboczna formacja z suf. *-oti*: *goróti*, *-ju*, *-jau* 'bardzo chcieć, gorąco pragnąć'. W słowiańskim odpowiada jej psł. *gar-a-, por. scs. *izgarati*, *-ąjǫ* 'gorzeć, płonąć', *sŭgarati* 'spalać się, dopalać się', sch. *garati*, czes. *hárat* 'silnie płonąć, palić się' (⇒ *oharek* 'głownia, ożóg, niedopałek', por. pol. *ogarek* 'nie dopalony kawałek'), ros. *ugár* 'czad, zaczadzenie', *pьjányj ugár* 'zamroczenie alkoholowe', ukr. *výhar* 'pogorzelisko'. Por. SO *gor-* w scs. *gorěti* 'palić się, płonąć'. Do pwk. *gār- należy jeszcze *gõrinti* 'zachęcać, podniecać do czego; drażnić, kusić czym' (znacz. etym. 'zagrzewać do czego)'. — Łot. *guor-* w *àizguore* 'przestrzeń między ścianą a piecem, za piecem, zapiecek; przednia część pieca w dawnej chacie wiejskiej' wygląda jak refleks pb. *gōr- (z pie. *g^{uh}ōr-?). ME I, 29 wskazywał na pokrewieństwo z łot. *gars* 'para, gorąca para' i stpr. *goro* 'palenisko'. Zob. też LEW 134n.

gõrgelis, *-ė* gw. 'pijak', z dysymilacji *r-r* > *r-l* w *gor-geris. Jest to złożenie tautologiczne o członach apofonicznie zróżnicowanych, por. tematy *gor-* oraz *ger-* s.v. *gérti*.

Model zrealizowany w takich złożeniach, jak *mãgmogis*, *mãžmožis* i *skánskonis*, kazałby oczekiwać raczej †ger-goris, niż *gor-geris. Por. jednak *žõlžalias*, gdzie SW *žol-* koresponduje z *gor-*.

gõsti, *gostù* (*god-stu), *godaũ* gw., tylko z prvb.: *atgõsti* ʽodwyknąć, odzwyczaić się', refl. *atsigõsti* 1. ʽoprzytomnieć, ocknąć się, przyjść do siebie', 2. ʽprzypomnieć sobie' (*Žiūriu ir neatsigostù* ʽPatrzę i nie mogę sobie przypomnieć [czy znam spotkanego człowieka]'), ʽuświadomić sobie', *susigõsti* ʽzorientować się' (*Po valandėlės susigodo, bet jau buvo per vėlu* ʽPo chwili zorientował się, ale było już za późno'). Formacja *god-stu jest prs. inchoatywnym do czas. *atsigodóti* m.in. ʽprzypomnieć sobie' (zob. *godóti*). — Drw. *atãgoda*, gw. *atógoda* ʽprzytomność, pełnia władz psychicznych, świadomość' (*Ligonis jau nebeturi atógodos* ʽChory jest już nieprzytomny').

gošlẽ, acc.sg. *góšlę* 3 p.a. gw. ʽdziupla' (*Gošlẽn gyvena bitės* ʽW tej dziupli mieszkają pszczoły'. *Pušelė su góšle* ʽSosenka z dziuplą'). Izolowane, niejasne (brak w ŽD, LEW). Praforma *gāš-l-. Sekwencja *g-š* w pierwiastku nie może być odziedziczona z pie. (może zamiast *k-š?). — Drw. *góšlinės bìtės* ʽpszczoły żyjące w dziupli'.

góti, *góju*, *gójau* gw. ʽiść szybkim krokiem, spieszyć' (*Žmonės, užmatę gaisrą, tik gója gója iš visų pusių*), cps. *atgóti* ʽprzyjść szybko', *išgóti* ʽwypłoszyć' (*Visas vištas išgójo lapė iš diendaržio*), *nugóti* ʽodejść szybko; umrzeć, zdechnąć (np. o koniu)'. Odpowiednik łot. *gãju* ʽposzedłem', który jest supletywną formą prt. do *iêmu* ʽidę', nasuwa przypuszczenie, że w bałtyckim doszło do specjalizacji znaczeniowej pwk. *gā- ʽpójść', kiedyś mającego wartość tylko aorystyczną, por. aor. wed. *ágāt* ʽwkroczył, poszedł', gr. ἔβη ʽposzedł' od pie. *$g^{u}eh_2$- ʽpostawić stopę, stąpnąć, wkroczyć, wejść' (LIV[2] 205, BSW 76, LEW 161n.). Pwk. *g^{u}-eh_2- ma alternanty *g^{u}-em- (zob. *gìmti*) oraz *g^{u}-eu̯- (por. analizę gr. πρέσβυς u Beekesa 2010, 12,32). — Tematyczne prs. lit. *góju* (por. *stóju* do *stóti*) kontrastuje z atematycznym prs. wed. *jígāti* ʽkroczy' ⇐ aor. *gā-*. Paralelne praesentia na *-i̯e-*, utworzone od pwk. na *-o-* < *-eh_2-, zestawiono s.v. *lóti*. — Sb. łot. *gãtis* nom.pl. ʽdroga; wlot a. wylot w ulu; zamknięcie w ulu; ściek' ma wygląd prymarnej formacji dewerbalnej na *-ti-*, < pie. *$g^{u}eh_2$-ti-, znacz. etym. ʽchód; przejście' (por. NIL 174). Nawiązanie w psł. *gatĭ, por. strus. *gatĭ* f. ʽpomost lub nasyp przez bagno a. grząskie miejsce; grobla, tama', czes. *hať* f. ʽścieżka, droga na grząskim podłożu; faszyna do umacniania podłoża', sch. gw. *gat* m. ʽprzejście przez rzekę, potok', dłuż. *gat* m. ʽtama, grobla', stpol. *gać* ʽjaz młyński z mostem na rzece', pol. gw. *gać* ʽmateriał do gacenia; droga wymoszczona faszyną', czes. *hať* ʽścieżka, droga na grząskim terenie; faszyna do umacniania podłoża'. Nomina z innymi suf.: wed. *gātú-* m. ʽchód, droga', aw. *gātu-* ʽdroga' < pie. *$g^{u}eh_2$-tu-, wed. *gā́tra-* n. ʽczłonek ciała, kończyna' < pie. *$g^{u}eh_2$-tro- (por. NIL 174). — Vb. denom. psł. *gatiti oznacza m.in. ʽprowadzić drogę przez bagna, błota, wyściełając ją kłodami, pniami, gałęziami' (ros. *gatítь*, czes. *hatit*, pol. *gacić*), zob. Boryś 2005, 152. — W języku łotewskim z prs. *gãju* wyabstrahowano neopwk. *gãi̯-* i na nim zbudowano takie drw., jak z jednej strony *gãjẽjs* ʽpieszy, przechodzień; wędrowiec; parobek, robotnik' (*kaŗa gājējs* ʽwojak, żołnierz'), *gãjums* ʽchód, droga, przebieg czego; rocznik (pisma); wynik, owoc, dorobek', *pãrgãjiêns* ʽprzejście', z drugiej strony *gàita*, *gaĩta* ʽchód, sposób chodzenia, bieg (koński)', *iet vẽža gaitu* ʽchodzić rakiem', *vienā gaitā* adv. ʽza jednym zachodem, za jednym razem; ciągle, ustawicznie', *gaitā jāt* ʽjechać stępa, tj. powoli, miarowo', *iet gaitas* ʽodrabiać pańszczyznę', *meža gaitas* ʽdziczyzna; płody leśne'; *gàitîgs* ʽszybki, żwawy, zwinny'. — Również dla języka litewskiego trzeba przyjąć resegmentację formacji z suf. *-i̯-*, mianowicie *gā-i̯ō (*góju*) ⇒ *gāi̯-ō. Świadczy o tym neopwk. *gái-C*, ukazujący się w zwrocie przysłówkowym *víenu gáisu* (zob. *gáisas). Nie ma natomiast nominów z *goj-V*.

gotkos, *-ų* f.pl. stlit. ʽczęść męskiej bielizny, noszona pod spodniami' — ze zmianą

rodzaju zapoż. z pol. *gatki* m.pl. (SLA 76, ALEW 351). Por. *góčės*.

govaras b.z.a. wsch.-lit. 1. ʽczapla popielata', 2. przen. ʽgapa, gamoń; człowiek bierny, obojętny'. Nazwa nawiązująca zapewne do głosu wydawanego przez czaplę. Założywszy, że *gov-* może być refleksem WSO *gāu̯-, można za BSW 80n. i Urbutisem 1981, 29n. wciągnąć do porównania 1° SO w czas. lit. *gauti* b.z.a. ʽwyć jak wilk', zaświadczonym w Clavis Germanico-Lithvana: Heulen wie die Wölff. *Gauju, jau, su, ti*. Interpretacja Urbutisa, *l.c.*: *gáuju, góviau* (WSO), *gáuti*, 2° refleks SO w psł. *gov-, por. scs. *govoriti* ʽrobić hałas', cs. ʽmówić', ros. *govorítь* ʽmówić', stpol. *goworzyć* ʽmówić', czes. *hovořit* ʽmówić, rozmawiać' — vb. denom. od psł. *govorŭ ʽwrzawa, zgiełk', 3° refleks WSO psł. *gav- w pol. *gaworzyć* ʽwydawać pierwsze ciągi dźwiękowe (o niemowlęciu)', czes. *havořiti* ʽmówić, gwarzyć, czynić zgiełk' — vb. denom. od psł. *gavorŭ ʽhałas, zgiełk' (por. REW I, 282n.). Suf. *-aras* ukazuje się w niejednym rzeczowniku, utworzonym od czas. onomatopeicznego, por. *kaũkaras* ʽkto wyje, ryczy' ⇐ *kaũkti*; *kìbaras* ʽkto się czepia' ⇐ *kìbti*; *klẽgždaras* ʽrozklekotany przedmiot, którego części nie są spójne ze sobą, uderzają o siebie' ⇐ *klegždė́ti* ʽchwiać się; nie być w stanie zwartym, być obluzowanym', *plẽparas* ʽpapla' ⇐ *plepė́ti* (Urbutis, *l.c.*).

góžti, *góžiu, góžiau* gw. 1. ʽpowalać drzewa' (*medžius miške góžti*), 2. żm. ʽlać, nalewać (mleko, piwo)', 3. ʽenergicznie chwytać, porywać, ukradkiem zabierać', 4. ʽbardzo pragnąć, pożądać', 5. ʽszybko iść' (syn. *góti*). Cps. *atgóžti* ʽzaprawić potrawę, np. mlekiem; szybko nadejść, przyjść', *išgóžti* ʽwylać; szybko wyjść', refl. *išsigóžti* ʽwylewać się, wyciekać, np. o żywicy'. Odpowiednik łot. *gâzt gâžu, gâzu* m.in. ʽprzewrócić, powalić drzewo'. Co do etymologii zob. *gõžti*.

gõžti, *gožiù, gožiaũ* 1. ʽo roślinach: rosnąć szeroko, rozrastać się', 2. ʽrozwijać się — o liściach kartofli, buraków, warzyw' (war. *góžti*), 3. ʽzagłuszać cieniem inne rośliny; w ogóle: zasłaniać' (war. *góžti*). Cps. *apgõžti* ʽzagłuszyć cieniem, zakryć, osłonić; pokryć liście (o robactwie)', *prigóžti* ʽnarosnąć (o drzewach w lesie)', *užgõžti* ʽzagłuszyć cieniem'. Odpowiednik łot. *gâzt, gâžu, gâzu* tr. 1. ʽlać, nalać', 2. ʽzwalić, przewrócić, powalić drzewo', 3. ʽrozrzucić (gnój)', 4. ʽskosić (łąkę, zboże)', intr. ʽlać, mocno padać; walić się, przewracać się — o drzewie', *izgâzt* ʽwylać, zwalić, strącić, wypchnąć', *sagâzt* ʽzrzucić na kupę, zwalić', iter.-caus. *gâzît, -ĩju* ʽprzechylać na bok, chwiać czymś, chybotać'. Lit.-łot. *gāž- jest spokrewnione ze słow. *gaz-*, por. sch. *gàziti, -im* ʽstąpać po podłożu miękkim, płynnym; brnąć w błocie, śniegu, wodzie, trawie; rozgniatać (winogrona, śliwki); mocno stąpać, deptać, tratować, łamać; nie szanować, niszczyć; zapładniać (kurę, gęś)', przen. ʽdręczyć, uciskać, nękać', słń. *gáziti, -im* ʽbrnąć; rozdeptywać, rozgniatać', rcs. *izgaziti, -gažu* ʽzniszczyć'. Przy uwzględnieniu czasownika sti. *gā́hate* ʽwkracza, wchodzi do wody', który się wywodzi od WSE pie. $*g^{(u̯)}ēǵ^{h}$- ⇐ $*g^{(u̯)}eǵ^{h}$- ʽwniknąć, wejść do wody', można tu przyjąć z jednej strony pbsł. *gōž- (sch. *gàziti*) jako regularną kontynuację formacji na WSO, pie. $*g^{(u̯)}ōǵ^{h}$- (por. LIV^{2} 183; tu brak form lit.-łot.), z drugiej zaś strony — po stronie bałtyckiego — odnowienie apofonii *gēž- ⇒ *gōž- (lit.-łot. †guož-) pod postacią *gēž- ⇒ *gāž- (łot. *gāž-*, lit. *gož-*). Paralele apofoniczne: *glóbti, gróbti, bogìnti, sodìnti*. Por. LEW 162. Zob. też SŁPS 7, 78n. (z liter.), który na pokrewieństwo bałto-słowiańskie zapatruje się sceptycznie. Brak w BSW. — Drw. *gožė́ti, gõži, -ė́jo* ʽzagłuszać cieniem inne rośliny', *nugožė́ti* ts., też intr. ʽosiąść na dnie naczynia (o pyle, fusach)', *gõžinti* ʽiść niespiesznie, leniwie, wlec się'. Nomina: *góželis* ʽzapominalski, gapa, gamoń', *góžena* c. ts., *gõžės* f.pl. ʽłupiny; wytłoki (konopi, maku), używane na paszę; fusy, osad denny', *núogožos* ʽto, co osadziło się w cedzidle' (⇐ *nugóžti*), *ùžgožis* żm. ʽdrewniana półeczka z otworami do umieszczania łyżek, łyżnik', cps. *kraujagoža* b.z.a. ʽkrwiopijca' (por. *kraugerỹs*). N.m. *Góžiai*. — Nomina łot.: *gâza* a. *gâze* ʽpochyłość, spadek; spadek wody, wodospad; urwisko', *gâziẽns* ʽulewa, silny deszcz; uderzenie, raz'

(por. lit. *šúoras* ⇐ *šérti*), *gâzma* ʽwylew, ulewa; stok, zboczeʼ, *gâzums* m.in. ʽkarczunekʼ, *gâžamais* ʽpień; kij, laskaʼ (do prs. *gâžu*).

grãbas 4, 2 p.a. gw. 1. ʽtrumnaʼ, 2. stlit. ʽdół w ziemi, gdzie chowa się zmarłego, gróbʼ, DP ʽgrob, maryʼ. Zapoż. ze stbłr. *grobъ* (por. Būga, RR II, 192) lub pol. przest. *grob* (por. SLA 76n., ZS 19, Borowska 359), por. błr. gw. *hrob*. — Gw. *grabañ dẽdamas* — mówi się o kimś, kto jest bardzo chudy (ZS 19), dosł. ʽdo trumny kładzionyʼ.

grãbė gw. ʽrówʼ — zapoż. z prus.-niem. *grǫbe* (GL 55, 94, LEW 162). — Drw. *grabkasỹs* ʽkopacz rowówʼ (por. *kàsti*).

gragė́ti, *grãga*, *gragė́jo* gw. ʽturkotać, jechać z turkotem, wydawać odgłos podobny do wydawanego przez koła wozu, toczące się po twardym podłożu, podskakujące na wybojachʼ (*Kur aš ten su tuščiais ratais gragėsiu!*). Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak syn. *dardė́ti* i *tarškė́ti*. — Z innym suf.: *grãginti* ʽrżećʼ. — Z innym wokalizmem: *gregė́ti*, *grẽga*, *-ė́jo* ʽchrzęścić, cicho trzeszczeć — o kruszącym się lodzie na powierzchni rzekiʼ, *gregnóti*, *-ja*, *-jo* ʽo świniach: wydawać głos, chrząkaćʼ.

graibýti, *graibaũ*, *graibiaũ* 1. ʽchwytać, łapaćʼ, 2. ʽszukać lub znaleźć po omackuʼ, SD *graibau* «macam, palpo»; zrozumieć chcę, tento, indago, exploro» (syn. *čiupinė́ju*), 3. ʽłowić w wodzie, płynie; zbierać z powierzchni płynuʼ, 4. przen. ʽnieco rozumieć (obcy język)ʼ, *pagraibýti* ʽpogrzebać w czym; wybrać, wyłowić (np. z zupy)ʼ, *sugraibýti* ʽnamacać, chwycić w ciemności, w wodzie; zebrać, zgrabić palcamiʼ. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *graib-* ⇐ *grei̯b- (pie. *g^h^rei̯b-), por. *griẽbti* ʽchwytać, zbierać z wierzchuʼ. Paralele: *kraipýti* ⇐ *kreĩpti*; *laižýti* ⇐ *liẽžti*; *sváidyti* ⇐ *svíesti*. — Z innymi suf.: *graibalióti* ʽmacaćʼ (por. *kraipalioti* ob. *kraipýti*), *graibinė́ti* ʽszukać po omacku, macać; zgarniać (szumowiny z powierzchni gotującej się zupy)ʼ, *graibstýti* (zob.). Nomina: *apgraibomìs* adv. ʽpo omacku; powierzchownieʼ (por. *apčiúopomis*), *graibùs* ʽzręczny (o palcach), chwytliwyʼ, też ʽczuły, wrażliwyʼ (*Arklys turi jautrias, graibias lūpas* ʽKoń ma czułe, chwytliwe wargiʼ).

graibstýti, *graibstaũ*, *graibsčiaũ* 1. ʽchwytać, łapać; szukać lub znaleźć po omackuʼ, 2. ʽłowić w wodzie, płynie; zbierać (burzyny) z powierzchni płynuʼ — frequentativum z suf. *-styti* i SO *graib-* ⇐ *grei̯b- (pie. *g^h^rei̯b-), zob. *griẽbti*, *graibýti*. Paralele: *graistýti* ⇐ *griẽti*; *glaistýti* ⇐ *gliẽti*; *saistýti* ⇐ *siẽti*. — Neoosn. *graibst-*: *graibstinė́ti* ʽzgarniać, zbierać (śmietanę z mleka)ʼ, *graĩbsčiai* m.pl. ʽodwiewki, plewyʼ (*Nugrėbstyk graibsčiùs nuo grūdų*), *graibstas* b.z.a. ʽczerpak, sak na rybyʼ, *graibsteklis* b.z.a. ts. (por. *žarstẽklis* ⇐ *žarstýti*), *núograibstos* f.pl. ʽszumowiny, burzyny, piana na powierzchni gotującego się płynuʼ. — War. ze zmianą *ps* > *pš*: *graibštýti* ʽchwytać, łapać, łowić; kraśćʼ, refl. *atsigraibštýti* ʽpodnieść się z choroby, ozdrowiećʼ (por. *kapštýti* z *kapstýti*). Neoosn. *graibšt-*: *graĩbštas* 1. ʽczerpak, sak na rybyʼ, 2. ʽdziurkowana chochla kuchennaʼ, 3. ʽdrobny złodziej, złodziejaszekʼ, *graibštùs* ʽten co szybko chwyta, pojmuje, orientuje się; kto sięga po cudzeʼ. Od *graĩbštas* pochodzi vb. denom. *gráibsčioti*, *graibsčióti* ʽłowić rybę podbierakiem przy brzeguʼ (sztuczna pisownia *sč* zam. *šč*).

graĩkas, *-ė* ʽGrek, Greczynkaʼ, pl. *Graĩkai* ʽGrecyʼ — nazwa uczona, której dyftong *ai* wskazuje na to, że została utworzona na wzór gr. Γραικός, pl. Γραικοί (por. transpozycję łac. *Graecus*, pl. *Graeci* oraz zapożyczenie łacińskie w etruskim *creice*, rum. *grec*). — Historycznie poświadczone nazwy Greków są pochodzenia polskiego lub niemieckiego. Por. 1° DP *Grêkai*, *Grękai* (= *grẽkai*) — zapoż. z pol. *Grek* , pl. *Grecy*, przest. *Grekowie*; od tego adi. DP *Grêkiszkas* ʽgreckiʼ (= *grẽkiškas*), adv. DP *Grêkiszkai*, *Grékiszkai* ʽpo greckuʼ (= *grẽkiškai*). Brzmienie pol. *Grek* jest uczoną transpozycją ze śrłac. *Graecus* = [grekus]. Ten latynizm wyparł odziedziczone *Grzek < psł. *gr̥̄k- ʽGrekʼ, por. stczes. *hřek*, czes. *řek* (stczes. *hřěčský* > czes. *řecký* ʽgreckiʼ), ros. *grek*, *-a* ʽGrekʼ, sch. *Gȑk* : scs. *grĭkŭ* (zob.

Berneker, SEW I, 359; REW I, 306). Osobno zob. *grìkai*. — 2° SD *Grakas* «Greczyn, Graecus» — polonizm, zmieniony z *grẽkas* na skutek wsch.-lit. dyspalatalizacji *re* > *ra* (por. *graytas* SD «prętki, celer, citus, pernix» z *greĩtas*, zob. Zinkevičius 1966, § 186). — 3° *Grykas, -ko* (= *grỹkas*) w XVIII w. w słownikach z Prus Wschodnich — zapoż. z nwn. *ein Grieche* (por. GL 55).

gráistėti, *gráistu* (war. *gráisčiu*, 3 os. *gráisti*), *gráistėjo* gw. 1. ʽmówić niewyraźnie, mówić głupstwa', 2. ʽchodzić bez celu, błąkać się', 3. ʽumieć coś niecoś, powierzchownie' (war. *graistė́ti*) — formacja pochodna od neoosn. *graist-*, którą wyabstrahowano z czas. *graistýti* (zob.), używanego przenośnie m.in. w znacz. ʽmówić głupstwa', por. *Ką tu čia graistaĩ — nei teip buvo, nei ką!* ʽCo za głupstwa tu opowiadasz — było zupełnie inaczej!' War. sonoryzowany: *graizdė́ti*, *graizdù*, *graizdė́jau* ʽmówić niewyraźnie' (*i̯sd* > *i̯zd* przez persewerację).

graistýti, *graistaũ*, *graisčiaũ* 1. ʽzgarniać piankę, śmietankę', 2. przen. ʽmówić niewyraźnie, mówić głupstwa', *apgraistýti* ʽokraść', *išgraistýti* ʽwydziobać (o kurach)', *nugraistau* SD «odszumować, szumuię co». Frequentativum z suf. *-styti* i SO *grai-* ⇐ *grei-*, por. prs. *grejù* do *griẽti* ʽzgarniać z powierzchni płynu'. Paralele: *glaistýti* ⇐ *glejù*, *gliẽti*; *saistýti* ⇐ *sejù*, *siẽti*; *skraistýtis* ⇐ *skrejù*, *skriẽti*. Drw. *nugraĩstymas smetõno* ʽzgarnianie śmietany'. Por. LEW 168, ALEW 352. — Neoosn. *graist-*: *gráistėti* (zob.), *nugraistinė́ti* ʽzgarniać śmietankę'.

gráižyti, *gráižau*, *gráižiau* (war. *graižýti*) gw. 1. ʽrozrzynać w poprzek, rozcinać, krajać okrągłe przedmioty, ciąć w plastry', 2. ʽwiercić dziury', 3. ʽobrywać (liście z buraków)', 4. *gráižyti rankàs* ʽzałamywać ręce' (jako wyraz przerażenia, rozpaczy), *išgráižyti* ʽrozjeździć drogę, łąkę' Iteratyw z suf. *-yti* i SO *graiž-* ⇐ *grei̯ž-, por. *gríežti*, *-iu*, *-iau* ʽrznąć, ciąć, drążyć'. Odpowiednik łot. *graîzît*, *-u*, *-ĩju* ʽciąć, przycinać; mocno pocierać, biczować, chłostać', *zuobiem graizīt* ʽzgrzytać zębami'. Paralele apofoniczne: *dáigyti* ⇐ *díegti*; *sáikyti* ⇐ *síekti*; *láidyti* ⇐ *léisti*. — Nomina na SO: *graižà* a. *gráiža* ʽoderznięty kawał drewna', *graižaĩ* m.pl. ʽwątory, szpary w dolnym brzegu klepek, w które wchodzi ostry kant dna naczynia, beczki' (*Reikia graižùs išrė̃žti ir dugnį dėti* ʽTrzeba wyrznąć wątory i wstawić dno'), *graĩžas* ʽobręcz sita, obręcz bębna; otok czapki; rondo kapelusza; brzeg naczynia', *graižtas* stlit. ʽpiła' (por. *grą̃žtas* ʽświder' ⇐ *grę̃žti*, ŽD 320, ALEW 352), *graižtaĩ* m.pl. ʽwątory', *gráižtos* f.pl. ʽwątory' (war. *gráižtvos*), *graižùs kẽlias* ʽkręta droga'. Por. łot. *graize*, zwykle pl. *graîzes* (war. *graizas*) ʽcięcie, rżnięcie; ból brzucha, kolka', *graizes zāle* bot. ʽśledziennica skrętolistna, Chrysosplenium alternifolium', *graîzîgs* ʽtnący, gryzący, kąśliwy'. — Tu pewnie też *gráižytis* ʽodgrażać się, grozić komu' (war. *gráižėtis, gráižauti*), *užsigráižyti* ʽrozeźlić się; uprzeć się'.

grajavóti, *grajavóju*, *grajavójau* gw. ʽo prostytutce: włóczyć się, wałęsać się': *Merga pludungė grajavó po miestą lig vėlumo*, t.y. *vadalojas* JUŠK ʽLatawica włóczy się po mieście do późna'. Czas. na *-avoti*, mający charakter ekspresywnego dubletu do *grajóti* m.in. ʽwyławiać w płynie lub z płynu'. Znacz. etym. ʽłowić klientów' (o prostytutce).

grãjyti, *grãjiju*, *grãjijau* gw. 1. ʽgrać na instrumencie muzycznym', 2. ʽgrać w karty', 3. ʽdopiąć czego, uzyskać co'. Sposób odmiany wskazuje na zapożyczenie osnowy *graj-*, wyabstrahowanej z białoruskiego pdg. prs. *hráju*, *-ješ*, *-je* od gw. *hracь* (liter. *ihrácь*). War. sufiksalny *grãjinti*, *-inu*, *-inau*. N.B. W LEW 162 figuruje nieprawdopodobny wywód *grãjyti* z pol. *grać*, prs. *gram*. — Drw. *grãjis* a. *grãjus* ʽgra, zabawa dziecięca'.

grajóti, *grajóju*, *grajójau* gw. 1. ʽwyławiać w płynie lub z płynu (gąszcz)', 2. ʽzgarniać piankę, śmietankę', 3. ʽprzewracać rzeczy w poszukiwaniu czego, przetrząsać'. Iteratyw z suf. *-oti* i SO *graj-V* ⇐ *grej-V*, por. prs. *grejù* (gw.) do *griẽti*. Paralele apofoniczne: *skrajóti*

⇐ *skrejù*; *vajóti* ⇐ *vejù*. — Drw. *nuograjaĩ* m.pl. 'śmietanka', *pagrajẽ* 'śmietana rzadka i chuda'.

grakštùs, *-ì* 4 p.a. 'ładny, śliczny, pełen wdzięku', ⇒ *grakščiaĩ* adv. 'z wdziękiem'. Obecność takich przymiotników postwerbalnych, jak *baugštùs* 'bojaźliwy' od *baugštýtis* i *mankštùs* 'giętki' od *mankštýti*, nasuwa przypuszczenie, że *grakštùs* mogło zostać wyderywowane sufiksem *-u-* z czas. *grakštyti 'stroić, upiększać', to z insercją *k* z *graštyti. Struktura etymologiczna: *graž-sty-ti, vb. denom. od *gražùs* (zob.). Pierwotnym znaczeniem *grakštùs* było zapewne 'wystrojony, upiększony'. Podobne objaśnienie, uwzględniające insercję *k*, stosuje się do *baikštùs* (zob.). — Niejasny pozostaje wariant z dyftongiem *ai*: *graikštùs* 'ładny, śliczny; wymyślny; kapryśny, wybredny w jedzeniu'. Zob. Lew 165, 168, ALEW 352.

gramañtas 1. 'wielka bryła ziemi, gruda, kawałek (chleba, sera, mięsa)', 2. 'człowiek wielki, niezgrabny', 3. 'walające się rzeczy, rupiecie'. Analiza: *gram-añtas*, por. suf. w *lamañtas*, *ramañtas* oraz n.rz. *Ãlantas*, *Sãlantas*, n.jez. *Šlavañtas* (GJL II, § 446). — Z innymi suf.: *gramãkas* 'chleb wkruszony do mleka albo posłodzonej wody', *grãmatas* gw. 'gromada ludzi'. Pwk. *gram-* jest spokrewniony ze słow. *grom-*, por. sch. *gròmada* 'wielki kawał czegoś; mnóstwo', ros. *gromáda* 'rzecz wielkich rozmiarów; mnóstwo czegoś, kupa; zebranie, tłum', gw. 'szum, hałas', pol. *gromada* 'grupa ludzi, zebranie, mieszkańcy wsi', stpol. 'kupa, stos, pęk; tłum ludzi' (Bsw 94, Lew 162n.; N.B. Lit. gw. *grùmada* 'tłum' jest zapoż. z błr. *hramáda*). Pie. *gᵘrem- 'huczeć, dźwięczeć', por. gr. βρέμω 'ryczeć, huczeć; dźwięczeć, chrzęścić; o ludziach: wściekać się, krzyczeć', SO βρόμος 'hałas, trzask (ognia), huk (piorunu), ryk (morza)' (por. LIV^2 216). Dla bsł. formacji na SO można przyjąć znacz. etym. 'gromada ludzi', ⇒ 'mnóstwo, moc' ⇒ 'wielki kawał czegoś'. — Słowiańskie znacz. 'gromada' można wyprowadzić ze znacz. 'zgiełk, wrzawa', por. czes. przest. *hluk* 'gromada, zbiegowisko' obok czes. *hluk* 'hałas, wrzawa' (zob. Boryś 2005, 737, s.v. *zgiełk*). Por. też lit. *sugruméti* 'zejść się, zebrać się w zgiełku' ob. *gruméti* 'grzmieć, dudnić'. — SZ *grum-* (*gᵘrm̥-) może tkwić w sb. *grumañtas* 'bryła ziemi, gruda', mianowicie przy założeniu, że ten rzeczownik został dopiero wtórnie skojarzony z rodziną czas. *grùmti* 'cisnąć, tłoczyć' (zob. s.v.). — N.m. *Pãgramantė*, *Pãgramantis*, *Pagramantãlis*.

grambýti, *grambaũ*, *grambiaũ* gw. 1. 'chwytać po omacku, myszkować (w poszukiwaniu jedzenia)', 2. 'chwytać trawę, zboże przez płot (o krowie, koniu)', 3. 'zeskrobywać z dna', cps. *pagrambýti* 'pogrzebać, np. w kieszeni', *sugrambýti* 'zebrać do kupy'. Refl. *grambýtis* 'rzucać się w różne strony; chodzić bez zajęcia'. Stosunki takie, jak *dramb-* ⇐ *drimbù*; *kramt-* ⇐ *krimtù*; *slamp-* ⇐ *slimpù* przemawiają za ujęciem *gramb-* jako formy SO od neopwk. *grimb-*, wyabstrahowanego z prs. infig. *grimbù* do *grìbti* 'chwycić, złapać' (zob. *grebóti*). — Z innymi suf.: *grámbautis* 'grzebać, macać (w kieszeni), przeszukiwać, chodzić po omacku', *grambstýtis* 'sięgać do garnków (po jedzenie)'. — Nomina: *grambỹs* zool. 'chrabąszcz majowy, Melolontha melolontha', *grambuolỹs* zool. 1. 'żuk gówniak, Geotrupes stercorarius', 2. 'chrabąszcz', war. gw. *grámbuolė* 'chrabąszcz' — z odpowiednikiem stpr. *gramboale* Ev 'żuk, chrząszcz, Webil [Käfer]' (por. PKEŽ 1, 395); *grambùs* 'szukający czegoś do zjedzenia'. Cps. *grambuoliaãkis* 'ktoś o dużych, czarnych oczach' (por. *akìs*). Vb. denom. *grambuoliáuti* 'szukać (ziół, jagód), zbierać', przen. 'wałęsać się, obijać się'. — Quasiprymarny jest czas. *grañbti*: *išgrañbti* 'wyjeść z apetytem', *sugrañbti* 'zjeść, spałaszować', oparty na prs. iter. *grambiù* do *grambýti* (por. *rángti*, *rángiu* do *rangýti*).

graméti, *gramù*, *gramėjau* gw. 1. 'biec na przełaj', 2. 'padać z trzaskiem (w dół, w głąb)', 3. 'zapadać się, grzęznąć', *įgraméti* 'wpaść, wbiec z łoskotem', *nugraméti* 'przebiec z hałasem; spaść (z drzewa)'. Formacja na SO *gram-* od pbsł. *grem- / *grum- a. *grim- < pie.

*g^{h}rem- / *g^{h}r̥m-. Zob. LIV^2 204. Osobno zob. *gruméti* (tam też o łot. *gremt*). Nieco inaczej BSW 97, LEW 163. — W słowiańskim stoi do porównania dewerbalny rzeczownik na SO: psł. *gromŭ ʽgrzmot, huk piorunu', scs. *gromŭ* ʽβροντή, grom, piorun', sch. *grôm, -a*, ros. *grom, -a*, czes. *hrom*, pol. *grom* ts., < pbsł. *gram-a-. BSW 97 i GEW II, 1116 (s.v. χρεμετίζω) porównują to z gr. gw. χρόμος Hes. ʽrżenie; szmer, trzask', stisl. stwn. *gram* ʽzły, gniewny', perskie *γaram* ʽzłość, wściekłość', < pie. *g^{h}rom-o-. Paralela: psł. *brodŭ ʽbrodzenie, bród' od pbsł. *bred- / *brid- ʽbrnąć, brodzić'. — Metateza *r* wytworzyła war. *garméti* (zob.).

gramnyčià 2 p.a., *gramnýčia* gw. ʽgruba świeca woskowa, poświęcana w kościele katolickim w dniu święta Oczyszczenia Najświętszej Marii Panny, zwanego *Gromnice*, dziś: Matki Boskiej Gromnicznej, 2.II.' Zapoż. z pol. *gromnica* (⇐ *gromna świeca*, zapalana w czasie burzy dla odwrócenia gromów, gradu i w ogóle dla odpędzenia złych mocy, więc także przy łożu umierającego, zob. Bańkowski, ESJP I, 481n.). War. z asymilacją *mn* > *mm* (> *m*): *gramyčià*, z dysymilacją *mn* > *bn*: *grabnyčià*. Mniej prawdopodobna wydaje się «przeróbka wyrazu słowiańskiego pod wpływem *grãbas*», jak to proponowała Borowska 342 (zob. też SLA 77, LEW 162, Kabašinskaitė 19). Por. *Gramnỹčios*.

Gramnỹčios a. *Gramnýčios, -ių* f.pl. przest., gw. ʽświęto Matki Boskiej Gromnicznej, przypadające 2.II. u katolików, a 15.II. u prawosławnych' — zapoż. z błr. *hramnícy, -níc* (ZS 19) albo z pol. *Gromnice* f.pl. (por. *na Gromnice, o Gromnicach, przed Gromnicami*). Zob. Sławski, SEJP I, 349. Osobno zob. *gramnyčià*. — War. z dysymilacją *mn* > *bn*: *Grabnỹčios, -ýčios*. War. z zanikiem (błr.) *γ*-: *Ramnỹčios* (Lazū́nai). Literackim odpowiednikiem są tu *Graudulìnės* (zob.). Zob. też *Žvãkės*.

gramulti stlit. ʽżuć, przeżuwać'. LKŽ III, 513 przytacza tę formę infinitivi jako hapaks z SP, por. *Jei penukšlu ir duona yra daiktai dvasingi, tada reikia jų sukramtinėt, gramult, nuryt ir viduriuose suvirint karščiu jų* SP I, $188_{3\text{-}4}$ ʽJeżeli pokarmem y chlebem są rzeczy dochowne [!], tedyć trzeba ie żwać, połykać y strawić'. Do *gramulti* należy forma prs. *gramuliu*, w LKŽ, *l.c.* nie notowana, a poświadczona w SD, por. 1. <gramulu> «przeżuwa bydło, remando, rumino», 2. <gramulu> «żuię, mando cibum» (syn. *krumtau*). Do tego abstractum na *-imas*: 1. <gramulimas> «przeżuwanie, ruminatio», 2. <gramulimas> «żwanie, żucie, confectio escarum» (syn. *sukrumtimas*). N.B. W indeksie do SD jego wydawca omyłkowo umieścił *gramuliu* s.v. *gromulioti*; z kolei *gramulimas*, mimo konsekwentnej pisowni <gram°>, znalazło się s.v. *gromulimas*. Lekcję *grom-* przyjmuje też ALEW 370. — Oprócz stlit. formacji na *-ulti* jest zaświadczona gwarowa formacja na *-uoti*, por. *gramúoti*: *Avis gramúoja. Vakar karvė dar gramãvo*. Sufiks wskazuje na vb. denominativum, por. gw. *grãmas* ʽżujka'. Obecność form gwarowych z *ă* rozprasza wątpliwości co do lekcji przekazanych przez Szyrwida wyrazów. Etymonem opisanej grupy form jest prawdopodobnie wykrzyknik *gram, odnoszący się do odgłosu żucia, przeżuwania. Por. bliskoznaczne *gram̃* w zdaniu *Klauso, kas po kopūstus gram̃ gram̃ patamsiai gremžia*. — W tym kierunku wskazuje również synonimiczny czas. stlit. *grumulti* ʽprzeżuwać' (Bretkun), stojący w związku z interi. *grum̃* — o odgłosie gryzienia, kruszenia (kości) w zębach, por. *Šuva kaulus grum̃ grum̃ ėda*; do tego *sugrùmuluoti* ʽpogryźć, przeżuć', por. *Pilną burną prisikimšęs, kad negali nė sugrùmuluoti*. — Na koniec przychodzą warianty z wokalizmem *o*: gw. *grõmulti, -a, -o* 1. ʽo krowie a. owcy: przeżuwać żujkę', 2. *pagrõmulti* ʽpogryźć, rozgryźć (o pestkach słonecznika)', gw. *gromuoti* b.z.a. ʽprzeżuwać żujkę' (por. wyżej *gramúoti*). Ujęcie różnicy *grom-* : *gram-* w terminach apofonii (st. wzdłużenia) wydaje się mało prawdopodobne. Podstawą mogła być interi. *grom (zob. s.v. *gromulỹs*).

gramzdýti, *gramzdžiù, gramzdžiaũ* przest., gw. ʽgrozić', SD *grumzdžiu* «grożę, minor, minitor, propono minas». Niejasne. Może dyferencjacja znaczeniowa w stosunku do *gramzdýti* ʽpogrążać, topić', zob. *grim̃zti*. — Drw. SD *grumzda* «groźba, comminatio, minæ»

(syn. *grumzdymas*), *grumzdus* «groźny, minax» (⇒ *grumzdžiai* «groźno, minaciter», *grumztinai* ts.), gw. *gramzdùs* ʽponury, nieprzytulny (o pomieszczeniu)’.

grañdas 1. ʽgruba deska mostowa’, 2. ʽjedna z żerdzi tworzących pokład (tzw. *ardaĩ*) do suszenia lnu w łaźni’ — formacja z suf. *-a-* i SO *grand-* ⇐ *grend-*, por. *grendžiù, grę̃sti* ʽkłaść podłogę, most’. — Pl. *grandaĩ* ʽsufit, strop z żerdzi; podkład z gałęzi, chrustu’ (por. n.m. *Grandaĩ* 2x) — odpowiada łot. *gruõdi* m.pl. ʽwymoszczenie mostu; drewno umacniające brzegi studni, cembrowina’. — Z innymi suf.: *grandà* ʽgruba deska mostowa’, SD *grunda* «piętro w budowaniu, contignatio, tabulatum», *pagrandà* ʽwymoszczona kamieniami i gałęziami droga przez grząską łąkę, grobla’, SD *pagrunda* «bruk, via strata» ob. *pogrunda* «pokład w budowaniu, tabulatum, stratum solo, stratura». Formacja na *-ā-* ma nawiązanie w łac. *grunda* ʽdach’, *suggrunda* ʽokap’ < *χrondā- < pie. $*g^hrond^h$-eh$_2$- (por. de Vaan 2008, 273n., który zresztą nie wymienił lit. *grandà*). — *grandìs, -iẽs* (gw. *-ès*) f. ʽgruba deska, bal; klepisko, podłoga’. — Drw. stpr. *grandico* EV ʽszeroka, gruba deska, Bole [Bohle]’ (PKEŽ 1, 396n.). — N.rz. *Pagrandà* 3x, *Pagrandẽlė*.

grandìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽdrut zgięty w koło, kółko w łańcuchu, obrączka, metalowy krążek, pierścień, ogniwo; kolczyk w nosie świni; kolanko w słomce, w źdźble’. SD *grundis* 1. «kolce u szuflad, u drzwi, armilla», 2. «obartuch, circulus, ex farina caseo & aqua, lixulæ, semilixulæ» [ʽciasto kołowate z serem’, L.], *grundis rato gelažinė* «refa, annulus rotæ ferreus» [ʽżelazna obręcz koła’]. Spokrewnione ze stpr. *grandis* EV ʽogniwo żelazne, Rincke [Ring]’ oraz z przymiotnikiem łot. *grùods* ʽtęgi, mocno skręcony (o nici, powrozie, sznurze), naprężony’, *gruods laiks* ʽdługotrwała posucha’. Pochodzenie niejasne. Dotychczasowe zestawienie *grand-* ze sti. *granthí-* ʽwęzeł’ i czas. *grathnā́ti* ʽwiąże, łączy’ (BSW 94n., LEW 164) odpada, ponieważ formę tego ostatniego wywodzi się dziś od pwk. pie. $*g^{(u̯)}$renth$_2$- (zob. LIV[2] 191). — Drw. *grandẽlė* ʽkółko, małe ogniwo’, SD *grundelė* «obarzanek, spira», *grundelės* f.pl. SD «kolca do opon, annuli velares, circites; kolca u szaty, armilla, fibula, spinter» (syn. *ųselės*), *grundelės auksinos, sidabrinos* SD «naramiennik męski, armilla, brachiale», *grandìnė* ʽłańcuch’ (neol.), *kuolas grundinis* SD «prąga, pręgierz, palus numellarius» [ʽsłup, przy którym wystawiano przestępców na widok publiczny lub wymierzano im kary cielesne’, SPXVI]. — SZ *grind-*: *grindìs, -iẽs* f. ʽmetalowe kółko, obrączka’.

grantas b.z.a. gw. ʽgruby piasek, żwir’ (*Ant to kalniuko grantas, niekas neauga* ʽNa tej górce jest żwir, [więc] nic nie rośnie’), war. *grantìs, -iẽs* f. 4 p.a. ʽżwir, szuter’ (*Grantį pila ant kelio* ʽSypią szuter na nawierzchnię drogi’) — zapoż. z nwn. *Grand* (GL 55, LKŽ). Zwraca uwagę brak świadectw onomastycznych. Cps. *grantkelis* b.z.a. ʽdroga żwirowa, szutrowa’ (por. *kẽlias*). Zob. też *grùzdas* II. — N.B. Ze zmianą *anC* w *unC* należy tu SD *gruntas* «gruz, rudus, eris»: *gruntais pamušu aslų* «gruzem nabijam, rudero, rudus induco», *pilnas gruntų* «gruzowaty, ruderatus», *gruntuotas* «gruzłowaty, glebosus, calculosus». SLA 79 omyłkowo włączył ten wyraz s.v. *gruñtas* ʽGrund, Boden’; błąd ten powrócił teraz w ALEW 373.

grasìnti, *grasinù*, *grasinaũ* ʽgrozić (palcem, ręką), straszyć (karą), wzbraniać’ — causativum z suf. *-inti* i SO *gras-* ⇐ *gres-*, por. *grę̃sti* ʽwzbudzać wstręt, odrażać’. Paralele: *grąžìnti* ⇐ *grę̃žti*; *alsìnti* ⇐ *il̃sti*. — War. przest., gw. *grasýti*, *-aũ*, *-iaũ*: *atgrasýti* ʽodpędzać, odstręczać, zrażać; oduczać’, *ižgrasau* SD[1] «wyfukiwam, maledictis expello & emungo», *nugrasau* SD «oduczam kogo, odkładam kogo, desuefacio, dedoceo» (syn. *nubaidau kų nuog ko, nujunkiu*), *sugrasýti* DP ʽomierzić sobie’. Odpowiednik łot. *grasît* ob. *grasât* ʽgrozić’, *ìegrasîtiês* ʽzabierać się do czegoś, odgrażać się’. — Neoosn. *gras-*: *grasmẽ* ʽgroźba; karność, dyscyplina’, war. ze zmianą *sm* > *zm*: *grazmẽ, grazmà*, np. *Nėr jokios grazmės — ką nori vaikai, tai daro* ʽNie ma żadnej dyscypliny, dzieci robią, co chcą’. Por. *grėsmẽ*.

grãšis, *-io* przest., gw. ʻgroszʼ — zapoż. z pol. *grosz* lub stbłr. *grošь* (SLA 77, LEW 164), por. błr. *hroš, hróša*, pl. *hróšy, -aŭ* (ESBM 3, 107). Natomiast łot. *grasis* ʻgroszʼ pochodzi ze śrdn. *grosse* (Jordan 62). — Drw. *grãšgalis* ʻpieniądz o najmniejszej wartościʼ (por. pol. *psi grosz*), *trìgrašis*: *kìšti sãvo trìgrašį* ʻwtrącać swoje trzy groszeʼ.

Graudulìnės, *-ių* f.pl. gw. ʻświęto Matki Boskiej Gromnicznej, 2.II.ʼ — formacja pluralna od (*žvãkė*) *graudulìnė* ʻ(świeca) gromnicznaʼ. SD: *Švintė graudulinė* «Gromnice święto, Candelaria, orum», *žvakė graudulinė* «gromnica, tonitrualis candela» (por. Borowska 342). Analiza: *graudul-in-*, drw. od *graudulỹs* ʻgrzmot, piorunʼ, co należy do rodziny *griáusti* (zob.). Zob. też *Gramnỹčios*.

graudùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻżałosny, rzewny, smutny, tkliwyʼ, 2. ʻsilny (deszcz), surowy, okrutny, srogiʼ, 3. ʻtwardy, niegiętki, łomki, łatwo pękający, kruchy (o drzewie, szkle, grzybie)ʼ. DP ʻkrewki [ʻkruchyʼ], słaby, mdły, żałosny, rzewnyʼ. Formacja dewerbalna z suf. *-u-* i SO *graud-* ⇐ *grūd-*, por. *grū́sti, grū́du* ʻtłuc, rozdrabniaćʼ. Nawiązanie apofoniczne w łot. *graûds* ʻziarnoʼ, ⇒ *grauduôt* ʻwytrząsać ziarno z kłosówʼ (por. lit. *grū́das*). Zob. LEW 170, s.v. *gr(i)õzdas*. — Drw. *graũdis* ʻból, żalʼ, *graudìmasis* ʻskruszenie się, skruchaʼ. Nawiązanie łot. *graušļi* m.pl. ʻgruz, pokruszone odłamkiʼ, *mīzalu graušļi* m.pl. ʻpiasek w pęcherzu moczowymʼ. Dalej por. stisl. *grautr* m. ʻgrubo mielone ziarno zbożowe, kaszaʼ. Tu też należy przymiotnik pgerm. *grauta- ʻgrubo zmielonyʼ, od którego wywodzą się stang. *grēat* ʻmocny, gruby, wielkiʼ, ang. *great* ʻwielkiʼ, śrwn. *grōʒ* ʻrozciągniętyʼ, nwn. *groß* ʻwielkiʼ, por. Heidermanns 1993, 256, EWD 481 (s.v. *groß*) oraz 486 (s.v. [1]*Grütze*). — Vb. denom. *graudénti* 1. ʻrozczulać, rozrzewniaćʼ, 2. ʻprzestrzegać przed czym, uprzedzać o czymʼ, *graudìnti* ʻrozczulać, rozrzewniaćʼ, stlit. ʻupominać, karcićʼ (nieprawdopodobny jest wywód tego czasownika z pbsł. *groud- u Derksena 2008, 193). Osobno zob. *grū́sti, -stu* ʻrozczulać sięʼ.

gráužas 1. ʻodłamek (pękniętego) kamienia; żwirʼ, 2. ʻżwirowata glebaʼ, 3. ʻławica piasku (na Niemnie)ʼ, 4. ʻpiaszczysty lub żwirowaty brzeg rzeki a. jezioraʼ, 5. ʻogryzek (jabłka a. gruszki)ʼ — sb. postvb. od *gráužti* ʻgryźć, miażdżyćʼ (zob. s.v.). Odpowiedniki łot. *grauzis* ʻokruch, źdźbło, słomkaʼ, *graužļi* m.pl. ʻgruz, rumowiskoʼ. Suponuje się nawiązanie w psł. *gruzŭ ʻcoś rozkruszonego, rozdrobnionegoʼ, por. pol. *gruz* ʻodłamki rozkruszonego muru, cegieł, kamienia; luźny materiał skalnyʼ (stpol. też ʻzaprawa wapiennaʼ), pl. *gruzy* ʻrumowisko, ruinyʼ, kasz. *gruz* ʻgruz; bryła, grudaʼ (ukr. *hruz* ʻbita cegła, żwirʼ jest polonizmem), bg. gw. *grúza* ʻgomółka seraʼ. Por. Sławski, SEJP I, 361, Boryś 2005, 183 (brak w BSW). Inaczej Bańkowski, ESJP I, 489: pol. *gruz* jest zapoż. z nwn. *graus* ʻgruby żwirʼ. — N.m. *Gráužai* 2x, *Graužaĩ* 4x, *Gráužiai* 4x, *Graužiaĩ*.

gráužti, *gráužiu* (zam. *graužu?), *gráužiau* 1. ʻgryźć coś twardego, np. kość, brukiew, jabłko, miażdżyć zębamiʼ, 2. ʻobgryzać łodygi, korę drzewʼ, 3. ʻobcierać nogę — o bucieʼ, 4. ʻgryźć w oczy — o dymieʼ, 5. ʻwdzierać się — o wodzie, podmywać brzeg, wypłukiwać jamęʼ. Refl. *gráužtis* ʻgryźć się, kłócić się; martwić się czymʼ, *įsigráužti* ʻwgryźć się, zrobić dziurę, np. o myszy; pogrążać się w smutkuʼ. Odpowiednik łot. *graûzt, graûžu, graûzu* ʻgryźć, ogryzać, trzeć (oczy), pocieraćʼ, *izgraûzt* ʻwygryźć (dziurę); o wodzie: rwać brzegʼ. Prs. *gráužiu* (łot. *graûžu*) należało kiedyś do iteratywnego inf. *graužyti (por. *graužyti* b.z.a. ʻgryźć, zżerać — o robakuʼ, *apgraužau* SD «nakęsuię, prærodo, arrodo, admordeo»), a po dotworzeniu inf. *gráužti* nabrało charakteru formy quasiprymarnej (por. *láužiu* s.v. *láužti*; *spáudžiu* s.v. *spáudyti*). W ten sposób został wyparty pdg. *griáužiu, -iau, -ti* (gw.), oparty na SE *gri̯āu̯ž- < pie. *g^{u}reu̯Hǵ^{h}- ʻdruzgotać, miażdżyć, gryźćʼ (transponat). Por. gr. βρύχω obok βρύκω ʻjeść chciwie, żreć, połykać; gryźć, kąsać; zgrzytać (zębami)ʼ od SZ pie. *g^{u}ruHǵ^{h}- (GEW I, 272, Beekes 2010, 244). BSW 100, LEW 164 i Derksen 2008, 194 nie biorą pod uwagę alternantu *griáužti* i traktują *grauž-* jako pwk. prymarny. — Drw. *graužinéti* frq.

ʽobgryzać’, nomina: *gráužas* (zob.), *graužatìs*, *-iẽs* f. ʽzgryzota, zmartwienie’, *grauženà* ʽfiga, pięść z wystawionym kciukiem’, *graužìkas* ʽgryzoń’, *graužulỹs* ʽzgryzota, zmartwienie’, *graužùtis* bot. ʽgłóg, Crataegus’, *ìšgrauža* ʽdziura zrobiona przez rwącą wodę, wyrwa, jama’, *pragraužà* ʽrowek wydrążony przez wodę’ (por. łot. *graûze* ʽkoleina’, *grauzis* ʽokruch, źdźbło, słomka’). Cps. *graužavìrba* (zob. *virbė́ti*), *kir̃mgrauža* (zob. *kirmìs*). — Nomina od *griauž-*: *griáužas* ʽgruby żwir; nieurodzajna ziemia; spieczona skórka chleba’, *griaužìnis* ʽ(o koniu) który ma skłonność gryźć drzewo’ (syn. *griaužė̃da* b.z.a.). — Neoosn. *graužt-*: *graužtùkas* ʽogryzek’. — SZ *grūž-*, psł. *gryz- < *g^{u}ruHǵ^{h}-: scs. *gryzǫ, grysti* ʽgryźć, rozrywać zębami’, sch. *grízêm*, *grȉsti*, ros. *gryzú*, *gryztь*, czes. *hryzu*, *hrýzt*, pol. *gryzę*, *gryźć* — obok lit. *grūžinė́ti* ʽogryzać’, sb. *grūžtìs*, *-iẽs* f. ʽkłucie w brzuchu, boku, koło serca, kolka’, war. *grū́žtis*. Zob. Stang 1942, 35, Vaillant, GC III, 145. — Nowy SZ *grŭž-* ⇐ *grūž-*: *gružénti* ʽżreć po trochu, obgryzać’ (*Avis ėda, gružena, šapena* ʽOwca żre, gryzie, skubie’), *gružinė́ti* ʽobgryzać (liście, kość, jabłko)’, *gružìnti* ʽpozwolić (krowie w jakimś miejscu) żreć trawę’, *gružlóti* ʽżreć — o krowie’. Nomina: *grùžas*, *-à* ʽkrótki, ogryziony’, sb. *grùžas* ʽogryzek; niedogotowana kluska a. kartofel; miejsce na łące wyżarte, spasione’, *grùžė* (zob.), *gružinỹs* ʽmiejsce na łące, gdzie krowa wyżarła już trawę’, *gružlùs* ʽkruchy (o cieście), dający sie sypać, sypki (o śniegu)’. Tu też łot. *gruži* m.pl. ʽgruz, żwir’, *gruzis* ʽziarenko, drobina’. Konsekwencją ustalenia się st. zanikowego *gruž-* jest to, że odziedziczony SZ *grūž-* nabrał charakteru st. wzdłużonego.

grąž-, prymarne nomina na SO *grąž-* ⇐ *gręž-* / *grįž-* (por. *grę̃žti*, *grį̃žti*, *grąžìnti*): *grąžà* 1. ʽzakręt na drodze’, 2. ʽreszta wydana z wpłaconych pieniędzy’, *grą̃žulas* ʽdyszel’ (SD *grųžulas* «dyszel, temo»), *sángrąža* ʽmiejsce, gdzie można zawrócić wóz’ (⇐ *sugrį̃žti*), *sángrąžos dalelýtė* gram. ʽpartykuła zwrotna, refleksywna’, *sángrąžas* ʽpowrót do domu’ (⇐ *sugrį̃žti*)[158], *sangražuĩ* a. *sangražaĩ* adv. ʽ(tkać) w jodełkę’, dosł. ʽz nawrotami’, *sugrąžà* ʽodwrót’, SD *sugrųža* «odwrot woienny, receptus, reuocatio à bello», *sugrą̃žtai* a. *sugrąžtaĩ* m.pl. ʽodwiedzenie domu rodziców panny młodej w pierwszą niedzielę po weselu’ (war. *sugrąžaĩ*, *sū́grąžai*, *sugrąžỹnės*, *sugrąžtùvės*, *sugręžtùvės*). Cps. *saulė́grąža* 1. ʽprzesilenie dnia z nocą’, 2. ʽsłonecznik’ (por. *sáulė*).

grąžìnti, *grąžinù*, *grąžinaũ* 1. ʽzwrócić, zwracać, np. dług’, 2. ʽprzywracać (do stanu uprzedniego)’, 3. ʽkręcić (głową), załamywać (ręce)’, 4. ʽzawracać kogo z drogi, pędzić (bydło) z powrotem’, 5. ʽskłaniać kogo do powrotu’. Causativum z suf. *-inti* i SO *grąž-* ⇐ *gręž-*, zob. *grę̃žti*, *grį̃žti*. War. *grą́žinti*. Z innym suf.: *grąžýti* (zob.). — *atgrąžìnti* ʽskierować (do wyjścia), oddalić (groźbę, zemstę)’, *sugrąžìnti* ʽzawrócić kogo; zwrócić, oddać (dług)’, refl. *susigrąžìnti* ʽodzyskać co’. — Drw. *grąžìntinė sumà* ʽsuma zwrotna’, *sugrųžinimas* SD «wracanie kogo, reuocatio», *sugrųžintojas* SD «przywrociciel, vindex libertatis, restitutor salutis». Nomina na SO *grąž-* ⇐ *gręž-* / *grįž-* zebrano s.v. *grąž-*.

grąžýti, *grąžaũ*, *grąžiaũ* 1. ʽwiercić świdrem, świdrować, robić dziurę’ (war. *grąžìnti*), 2. ʽdrylować (owoce)’, 3. ʽwykręcać, załamywać’ (*rankàs grąžýti* ʽzałamywać ręce)’. SD *grųžau* «kieruię czym, nawracam czego, torqueo, flecto, conuerto, dirigo» (syn. *grįžiu*, *linkiu*). Odpowiednik łot. *gruõzît* ʽkręcić, obracać, zmieniać, przekręcać (słowa), wypaczać’ (*galvu gruozīt* ʽłamać sobie głowę’), *nugrąžýti* ʽpowyżymać, poodwracać’. Iterativum-causativum z suf. *-yti* i SO *grąž-* ⇐ *gręž-*, zob. *grę̃žti*, *grį̃žti*. Z innym suf.: *grąžìnti* (zob.). Paralele: *tąsýti* ⇐ *tęsiù*; *glamžýti* ⇐ *glemžiù*; *kamšýti* ⇐ *kemšù*. — Nomina: *grą̃žtas* ʽświder’ < pb. *granž-ta-, stpr. *granstis* EV ʽświder, Nebiger [Bohrer]’ < pb. *granž-ti-.

[158] Por. *Bus sángrąžas, kad atpent sugrįžta išėjęs* ʽBędzie «sangrąžas», gdy po wyjściu wraca się z powrotem’. *Su sángrąžais buvau*, t.y. *kelius sykius slūžijau pas jįjį* ʽZ nawrotami [tam] byłam, tj. kilka razy byłam u niej służącą’.

gražóti, *gražóju*, *gražójau* przest., gw. ʽgrozić, zastraszać', *pagražóti* ʽpogrozić komu (palcem, ręką)' — zapoż. ze stbłr. *grozitь*, *grožu* (błr. *hrazicь*, *hražú*), z uogólnieniem osnowy prezentalnej *grož-* i dodaniem suf. *-oti* w paradygmacie lit. Przeoczone w SLA. Dotąd niesłusznie wymieniano *gražóti* jako formę spokrewnioną z psł. *groza ʽto, co powoduje strach, przerażenie' oraz z vb. denom. *groziti, *grožǫ ʽbudzić grozę, zapowiadać coś złego' (ros. *grozá*, *grozítь*, *-žú*, pol. *groza*, *grozić*, *-żę*). Zob. Būga, RR I, 284, BSW 95, REW I, 309, LEW 165, Sławski, SEJP I, 353, Derksen 2008, 191. Znaczenie ʽgrozić' wyrażają po litewsku formy pierwiastkowe *grės-* i *gras-*, por. *grė̃sti*, iter. *grasýti*, *grasìnti*.

gražùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽładny, piękny, śliczny', 2. ʽpogodny (czas, dzień)', 3. ʽspory, liczny', 4. ʽdobry, przyzwoity', 5. ʽczysty, zadbany'. SD «chędogi, piękny, urodziwy, elegans, pulcher, formosus, venustus». Formacja z suf. *-u-* i SO *graž-* ⇐ *grež-, por. łot. *gręzns* ʽpiękny, wspaniały, zbytkowny, wytworny, luksusowy'. Obok tego *grazns* ts. Izolowane, bez dobrej etymologii, zob. LEW 165. Transponat ie. $*g^{(h)}$reǵ-, $*g^{(h)}$reǵ^{h}-. — Drw. *gražéiva* ʽstrojniś' (por. *gudréiva*), *gražýbė* a. *gražùmas* ʽpiękno, piękność', *gražylas* SD «piękrzydło, offucia, pigmentum» [ʽszminka'], *graž(i)ulis* SD «galant, comptus, elegans, concinnus», *gražuõlis* ʽpiękny mężczyzna', *gražiúoju* a. *gražuõ* adv. ʽpo dobremu, polubownie', *gražutė̃liai* adv. ʽcałkiem, zupełnie'. Por. stpr. n. os. *Grassute* < pb. *graž-ut- (Trautmann 1925, 182). Vb. denom. *pagražė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽwyładnieć, wypięknieć', *grãžinti* ʽczynić pięknym, upiększać, ozdabiać', *gražinu* SD «zdobię, orno, honesto, decoro». — N.m. *Gražìškiai* 7x, *Gražùliai* 2x, *Gražuõliai*, cps. *Gražiãvietė*, *Gražùpiai*. — WSO *grož-* < *grāž-: *grõžė* ʽpiękno', *grõžis* ʽpiękno, piękność', DP ʽroskosz, zażycie' — abstractum z suf. *-ė-*, *-i̯a-* i SW od *graž-* (por. apofonię w *lõbis*, *plõtis*, *skõnis*), ⇒ drw. *grožýbė* ʽpiękno, piękność'. Vb. denom. *grožė́tis*, *grõžisi* ʽzachwycać się, lubować się', DP ʽkochać się w czym, mieć w czym upodobanie' (⇒ *grožė́jimas* DP ʽkochanie; roskoszny'), *pasigrožė́ti* ʽpozachwycać się, podziwiać'.

grebė̃stas, *grebė́stas* 1. ʽłata dachowa, długa listwa drewniana, przybijana w poprzek krokwi i służąca do umocowania słomy a. gontów', 2. pl. *grebė̃stai* ʽwiązanie dachu, szkielet dachu', 3. pl. ʽżerdzie, pręty w suszarni, na których rozściela się len, groch itp.', 4. ʽbezwartościowy, niepotrzebny przedmiot, grat'. Pl. *grebė́stai* ʽgołe kości (obgryzione przez wilki); szkielet zwierzęcia'. War. wsch.-lit. *grabė̃stas*. Formacja z rzadkim neosuf. *-ėst-*, użytym przy pwk. *greb-* lub *grab-*, por. *grebóti* m.in. ʽchwytać, ujmować', iter. *grabstýti* ts. Znacz. etym. ʽprzedmiot, który spaja, łączy — niejako obejmuje — położone obok siebie krokwie'. LEW 165 umieścił *grebė̃stas* s.v. *grė́bti*, ale różnicy wokalizmu nie skomentował. — Zapoż. lit. w błr. XVII w. *grabjasty*, *grebjasty*, błr. gw. *hrébest*, *hrebjást*, ros. *grebjást(a)*, pol. gw. *grabiasta*, *-ast* ʽłaty dachowe, na których leży słoma' (por. Laučjute 11). — War. z udźwięcznieniem: *grebė̃zdas* ʽłata dachowa', też o człowieku: ʽniezdara, niedołęga, fajtłapa'. War. sufiksalny: *grebė̃sas* ʽłata dachowa'. Przypomina on *skanė̃sai*, żmudzki wariant wyrazu *skanė̃stai* ʽsmakołyki', por. ŽD 367, GJL II, § 420. — Dla objaśnienia neosufiksu *-ėst-* ważne są takie przykłady, jak *tekė̃stos* ʽzamążpójście' i *talkė̃stė* ʽwzajemna pomoc w gospodarstwie' (*akėstà* ʽbronowanie'). Ponieważ pochodzą one od czasowników na *-ėti* (*tekė́ti*, *talkė́ti*, *akė́ti*), nasuwa się naturalnie analiza *tekė-* *-sta*, *talkė-* *-sta* (por. suf. *-st-* w typie *klõstas* : *klóti*, dawniej motywowanym przez vb. iter. *klóstyti*). Przemieszczenie segmentu *-ė-* z tematu werbalnego *tekė-* itd. do (neo)sufiksu nastąpiło prawdopodobnie wtedy, gdy drw. *tekė̃stos* został zrelacjonowany do prs. *tekù* (zamiast do inf. *tekė́ti*). N.B. Wymienione wyżej formacje na *-(ė)st-* nie ukazują się w monografiach słowotwórczych S. Ambrazasa (1993, 2000).

grebóti, *grebóju*, *grebójau* ʽchwytać, podnosić z ziemi; grabić grabiami, spulchniać ziemię'. Pwk. pie. $*g^{h}rebh_{2}$- ʽchwytać, ujmować' (LIV[2] 201), por. wed. *gr̥bhṇā́ti* ʽchwyta',

zam. *gṛbṇā́ti < *g^{h}ṛb-né-h$_2$-ti (aor. *ágrabhīt*)[159]. W języku litewskim bardziej są rozpowszechnione refleksy st. wzdłużonego *grėb-*, zob. *grė́bti*. — Nie wiadomo, czy SE reprezentuje czas. *grebinė́ti*, *-ju*, *-jau* ʿszukać po omackuʾ, ponieważ jest to wariant do *grabinė́ti* ʿszukać po omacku; łapać raki; zabierać, podkradaćʾ (*ra* > *re*?). — Inne formy na SO *grab-*: *grabalióti* ʿszukać, chwytać po ciemku, po omacku; robić coś nieudolnie, byle jak, źleʾ, *grabóti* ʿiść po omacku; robić byle jak, źle; grabić (siano)ʾ, *grabstýti* ʿchwytać, porywać, ściągać; podkradaćʾ (neoosn. *grabst-*: *grabstáuti* ʿkraśćʾ), war. ze zmianą *ps* > *pš*: *grabštýti* ʿkraśćʾ (neoosn. *grabšt-*: *grabštáuti* ʿkraśćʾ, *grabštùs* ʿzdolny do chwytania; umiejący ściągnąć, ukraśćʾ, *grabštùkas* ʿzłodziejaszekʾ). Nomina: *grabìšius* ʿdrobny złodziej, złodziejaszekʾ, *grã̃bšas* ts., *grabùs* ʿzręczny, o wprawnych palcach, chwytki; chętny do robotyʾ. — SZ *grib-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*): *grìbti* (zob.). Oboczny SZ *grub-* (typ *RuT* ⇐ *ReT*): *grumbýtis* ʿprzetrząsać w poszukiwaniu czegoś; (o zwierzętach) chwytać trawę przez płotʾ — iteratyw od zanikłego prs. *grumbu do *grubti (por. wyżej *grimbù*, *grìbti*). Zob. też *griẽbti*.

grė́bstyti, *grė́bstau*, *grė́bsčiau* ʿpowoli grabić, zgrabiać resztki (siana, słomy); chwytać, zabierać, podkradaćʾ, *grėbstau* SD «chwytam, capio, capto, prehendo...» (syn. *gaudau*, *saikau*). Frequentativum na *-styti* od *grė́bti* ʿgrabićʾ (zob. s.v.). — Neoosn. *grėbst-*: *grėbsčiaĩ* a. *grė́bsčiai* m.pl. ʿzgrabki, zgrabione resztki (siana, słomy, większe plewy)ʾ, *grėbstà* ʿgrabienie (siana)ʾ, *grẽbstės* a. *grẽbsčios* f.pl. ts., *grėbstùkai* m.pl. ʿzgrabki, śmieciʾ, *núogrėbstos* f.pl. ʿzgrabki po skoszonym sianie, zbożuʾ, *pagrẽbstai* ts. (⇒ vb. denom. *grėbstinė́ti* ʿzgrabiać resztki, pozostałości siana, słomyʾ). Paralele: *graĩbstas*, *graĩbsčiai* ⇐ *graibstýti*; *slãstai*, *sū́rslasčiai* ⇐ *slastyti.

grė́bti, *grė́biu*, *grė́biau* 1. ʿgrabić grabiami, zgrabiać na kupęʾ (*grėbiu* SD «grabię siano, słomę»), 2. ʿchwytać rękoma koszone zbożeʾ, 3. ʿbrać przemocą jako zadośćuczynienie za długi lub szkodęʾ, *prigrė́bti* ʿnagrabić, zebrać grabiamiʾ. Pwk. *grėb-* jest z pochodzenia wzdłużonym alternantem do *greb-* < pie. *g^{h}rebh$_2$- ʿchwytać, ujmowaćʾ (LIV^2 201), zob. *grebóti*). Refleksem na SO *grōb- może być *grúobstas* gw. ʿgarść, naręcze (słomy, siana)ʾ, sb. postvb. od *grúobstyti frq. ʿchwytaćʾ. Innowacyjna apofonia *ē* ⇒ *ā* wytworzyła nowy SO *grāb-: *gróbti* (zob.). — Drw. *grė́bstyti* (zob.), *grėblỹs* ʿgrabieʾ (acc.sg. *grė́blį*), ⇒ *grėblẽlis* ʿmałe grabieʾ, *grėblelis gelažinis daržinykų* SD «graca ogrodnicza, sarculum», *grėbliùkas* ʿmotyka do kopania kartofliʾ, *pagrėbimas* SD^1 «grabież, analecta, omnes reliquiæ, quæ colliguntur» (syn. *sugrėbas*). Cps. *grėbliãkotis* ʿtrzymak u grabiʾ (por. *kótas*), *negrė́bša* c. ʿktoś niezdarnyʾ.

grė́dos f.pl., *grẽdai* m.pl. gw. 1. ʿpoziomo ułożone drążki tworzące rusztowanie wzdłuż ścian izby, a służące do suszenia drewnaʾ, 2. ʿdrążki do zawieszania odzieży i bielizny pod powałą izbyʾ, 3. ʿw oborze: rusztowanie z żerdzi do składania siana a. słomy; jasłaʾ, 4. ʿrusztowanie do suszenia lnu nad otwartym ogniemʾ, 5. (*grėdà*) ʿstos drew złożony pod strzechąʾ, 6. ʿpodłużny stos drewna na podwórzuʾ, 7. (*grẽdas*) ʿpodłoga mostuʾ, 8. ʿpodkład z żerdek i gałęzi, kładziony pod kupką siana, zboża, aby nie zamokłoʾ. Zapoż. ze stbłr. *grjada*, por. błr. *hradá* ʿgrzęda, żerdź, drążekʾ, ros. *grjadá* ʿgrzęda w ogrodzie; pasmoʾ, ros. gw. ʿbelka, żerdźʾ. Zob. SLA 77, ZS 19, LEW 166. Tu też SD *vištų grėda* «kurnik, szopa, abo sadz szeroki na kury, gallinarium, chors» (syn. *vištinyčia*, *sėdėlės*).

greĩtas, *-à* ʿprędki, rychły, szybki, bystry (o koniu)ʾ. War. *graĩtas*, tak też SD^1 «chutki, chybki, kwapliwy, prętki», SD «prętki» (syn. *veikus*, *stropus*). Odpowiada łot. *greits* ʿżwawy,

[159] Od *grebóti* należy oddzielić pwk. *greb-*, który ukazuje się w czas. łot. *grebt*, *grebju*, *grebu* ʿdrapać, żłobić, drążyćʾ. Ten ostatni pochodzi z pie. *g^{h}reb^{h}- ʿryć, kopaćʾ (stszw. *græva* ʿkopać, grzebaćʾ, SO goc. *graban* ts., zob. LIV^2 201) i ma nawiązanie w scs. *grebǫ*, *greti* ʿδάπτειν, robić wiosłemʾ, *pogreti* ʿpogrzebać, zakopaćʾ, ros. *grestí* ʿwiosłować, zgarniać na kupęʾ (gw. ʿchwytać, łapaćʾ), stpol. *grzebę*, *grześć* ʿgrzebać, kopaćʾ (SO scs. *grobŭ* ʿgrób, grobowiecʾ, stpol. *grobia*, pol. *grobla* ʿusypany wał z ziemiʾ). Tutaj brak jest odpowiednika lit.

zawzięty, dokuczliwy, gniewny’. Tu też alternant *grie-*: łot. *grieti* adv. ‛prędko, szybko’ (por. *sviẽkas* ob. *sveĩkas*). Przymiotnik ten powiązano z czas. *grejù*, *griẽti*, którego używa się m.in. w znacz. ‛poganiać, wypędzać’, zob. LEW 166. — Drw. *greĩčius* ‛ten, co szybko pracuje’ (por. *pìkčius* ⇐ *pìktas*), *greitą́ja* adv. ‛naprędce’ (GJL III, § 646), *greitomìs* adv. ‛w pośpiechu, z pośpiechem’, *greitõsiomis* ts., *greitóji* f. ‛biegunka’, *greitúoju* adv. ‛naprędce’ (GJL, *l.c.*), cps. *gangreĩt* adv. ‛prawie, omal’ (por. *ganà*). — Drw. z *grait-* w SD: *pasiuntinys graitas* «goniec, veredarius, pegasarius», cps. *graitatikis* «lekkowierny» [‛łatwowierny, naiwny’, SPXVI] (por. *tikė́ti*), ⇒ *graitatikybė* «lekkowierność» (syn. *ūmas tikėjimas*).

grémžti, prs. *grémžiu* (war. *grémdžiu*, *grémdu*), prt. *grémžiau* (war. *grémdžiau*) ‛strugać, wydrążać (np. drewnianą łyżkę), żłobić, dłubać; drapać, skrobać, obierać (kartofle); golić (brodę)’, *nugrémžti* ‛oskrobać (np. marchew), obrać z łupin’. Trudno oprzeć się przypuszczeniu, że pdg. *grémdžiu*, *grémdžiau* wywodzi się ze zmiany bliskoznacznych form *gréndžiu*, *gréndžiau* (zob. *grę́sti*) na podstawie dysymilacji *nǯ’* > *mǯ’*. Również formy *grémžiu*, *grémžiau* objaśniają się fonetycznie: ich *-ž’-* pochodzi z uproszczenia afrykaty *-ǯ’-*. Inf. *grémžti* stoi na miejscu oczekiwanego *grémšti*. Całkiem inaczej LEW 172 (s.v. *grõmulas*), który sądzi, że chodzi tu o pwk. *grem-*, rzekomo rozszerzony o *-ž-* drogą analogii do *gráužti* ‛gryźć’. — SO *gramž-*: *grámžyti*, *-au*, *-iau* iter. ‛skrobać, wyskrobywać’ jest synonimem *grámdyti* / *grándyti* ts., iteratywu należącego do *gréndžiu* (zob. *grę́sti*). — *grámžti*, *-iu*, *-iau* ‛miezdrzyć, oskrobywać wewnętrzną część skóry z mięsa’ (*Kailius avikailį grámžia* JUŠK ‛Garbarz miezdrzy skórę owcy’) jest pdg. quasiprymarnym, zbudowanym wokół prs. *grámžiu*, pierwotnie należącego do iter. *grámžyti*.

grėsmẽ 4 p.a. 1. ‛stan zagrożenia, groźba, niebezpieczeństwo’, 2. pot. ‛skarcenie, zwymyślanie kogo, ukaranie’ — dewerbalne abstractum na *-mė*, utworzone od neopwk. *grės-* ⇐ inf. *grẽsti* m.in. ‛grozić’ (zob. s.v.). Paralele: *drausmẽ* ⇐ *draũsti*; *reikšmẽ* ⇐ *réikšti*; *giesmẽ* ⇐ prs. *gíesti*. Inaczej ŽD 206 i GJL II, § 275 (zakładają suf. *-smė*). — Neoosn. *grėsm-*: *grėsmìngas* ‛groźny, zagrażający’.

grę́sti, *gréndžiu*, *gréndžiau* 1. ‛skrobać, trzeć, drapać, zdzierać (korę, mech, strupy), obierać z łupin; drapać paznokciami’, 2. ‛dłubać w nosie’, 3. ‛żłobić koryto (o rzece)’, refl. *apsigrę́sti* ‛oczyścić się, obmieść koło siebie’, *nusigrę́sti* ‛zedrzeć sobie skórę (na plecach, na nodze)’. Oboczny pdg. *grę́sti*, *gréndu*, *gréndau*. Akut nie ma oparcia porównawczego (zob. niżej). War. ze zmianą *énS* > *éi̯S*: gw. *gréisti* (por. Zinkevičius 1966, § 151, z licznymi paralelami)[160]. Drw. *gréndymas* ‛klepisko’, war. *grémdymas*. — Lit. pwk. *grend-* kontynuuje pie. *g^{uh}ren-d$^{(h)}$- ‛rozcierać’ (LIV^{2} 204: *g$^{(u̯)h}$rend- ‛(zer)reiben’), por. łac. *frendō*, *-ere* ‛gryźć, miażdżyć zębami’, przen. ‛zgrzytać zębami’, stang. *grindan* ‛rozcierać, miażdżyć, mleć’, stwn. *grint* ‛żwir’, niderl. *grind* ts., nwn. *Grind* m. ‛strup na ranie’, stisl. *grandi* ‛ławica piasku, mielizna’, goc. *grundu-* ‛grunt, powierzchnia ziemi’. Zob. BSW 96n., LEW 167, de Vaan 2008, 241, Kluge-Seebold 278 (s.v. *Grind*), 280 (s.v. *Grund*). Osobno zob. *grémžti*. — SO *grand-*: *grándyti* ‛skrobać, wyskrobywać, zeskrobywać (błoto z podeszwy)’ (por. *spándyti* ⇐ *spę́sti*). War. z dysymilacją *nd* > *md*: *grámdyti* (por. *siùmdyti* ob. *siùndyti* oraz wyżej *grémdymas*). Nomina: *grandìklis* ‛skrobak’, *pagrándėlis* ‛bochenek upieczony z wyskrobków ciasta’, *pagrandùkas* ts., przen. ‛wyskrobek, ostatnie dziecko w rodzinie’ (war. z *md*: *pagramdùkas*). — Neoosn. *grandy-*: *grandỹklė* ‛zgrzebło’ (por. *láidyti* ⇒ *laidỹklė*),

[160] Zinkevičius, *l.c.* umiejscowił tę zmianę w gwarach zach.-auksztajckich kowieńskich, zwł. na granicy z b. Prusami Wschodnimi. Moim zdaniem zjawisko litewskie ma odpowiednik w materiale staropruskim, mianowicie w sporadycznej denazalizacji dyftongów nosowych *enC, *anC (> *ei*, *ai*), np. *dīleitiskan* ‛zajęcie, Hantierung’ < *dīlantiskan (drw. od *dīlants* ‛robotnik, Arbeiter’), *sen wissan swaieis* ‛ze wszystkimi swoimi, mit allen der seinen’ < *sen swaiens*, *sen swaians* ts., *sindais* ‛siedzący, sitzend’ < *sindans (war. *syndens*, *sīdans* ts.), zob. Smoczyński 1992, 48 n.

war. *gramdyklė* przest. ʻskrobak garbarza, tzw. mizdrownik, Schabeisen'. — N.m. *Pagrandà* 4x, *Pagrendà* 2x, *Pagrandaĩ*, *Pãgrandos*, *Pagrañdžiai* 2x, ze zmianą *nd* > *md*: *Pagrámdai*, *Pagramdaĩ* 2x, *Pagramdìnė*.

grę̃sti, *grendžiù*, *grendžiaũ* ʻkłaść podłogę, most, drogę; mościć drogę przez bagno; słać posłanie, łoże', *pagrę̃sti* ʻrozłożyć, rozścielić coś pod czymś', refl. *susigrę̃sti* ʻo powierzchni: pokryć się (warstewką lodu, śmietany). Odpowiednik łot. *griest*, *griežu*, *griedu* ʻbudować; kłaść podłogę'. Refleks pie. *g^hrend^h-, jak w bsł. nazwie ʻbelki, grzędy dla ptaków' (IEW 459, BSW 98, LEW 170). — Drw. *gréndymas* a. *gréndimas* ʻklepisko w izbie lub stodole'. War. z dysymilacją *nd* > *md*: *grémdymas* ʻklepisko w stodole' (por. *grándyti* > *grámdyti*). — SO *grand-*: *grañdas* (zob.). — SZ *grind-*: *grį̃sti* (zob.).

grė̃sti, *gresiù*, *grėsiaũ* 1. intr. ʻwzbudzać wstręt, odrażać', 2. intr. ʻgrozić, zagrażać', 3. tr. ʻgrozić czym, odstraszać, zakazywać', *atgrė̃sti* ʻodstraszyć, zniechęcić, odzwyczaić od czego, odstręczyć (np. od picia wódki)', *įgrė̃sti* ʻnaprzykrzyć się, znudzić się', *nugrė̃sti* DP ʻobrzydzić sobie'. Etymologicznie ciemne. Przy założeniu tzw. ʻSchwebeablaut' próbowano nawiązywać czasowniki lit. do nominów stwn. *gerstī* ʻnienawiść, obrzydzenie' i nwn. *garstig* ʻszkaradny, szpetny, obrzydliwy' (pie. *g^hers-), zob. BSW 95, LEW 166n. Inaczej ALEW 359: do pie. *g^hres- ʻabschrecken, abstoßen' (orm. *garš*, gen.pl. *garšicʿ* ʻczłowiek lub rzecz wstręt wzbudzająca'). — WSE *grės-*: *grėsiaũ* (prt.), drw. *grėsmė̃* (zob.). — SZ *gris-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*): *grìsti* ʻstawać się przykrym' (zob. s.v.). — SO *gras-*: *grasìnti* (zob.), nomina: *atgrasùs* ʻwstrętny, nieprzyjemny, odpychający', *grasà* ʻgroźba', *grasùs* ʻzagrażający, groźny; odrażający, odpychający, budzący obrzydzenie, plugawy (np. język)'.

gretà 4 p.a. gw. 1. ʻszereg, grono, gromada', 2. ʻsąsiedztwo, najbliższa okolica', *suglaũsti gretàs* ʻzewrzeć szeregi', *mū́sų gretosè* loc.pl. ʻw naszym gronie'. Niejasne. Możliwa analiza: *gret-ā, drw. żeński od neoosn. *gret-*, którą wyabstrahowano z adi. *grẽtas* ʻsąsiedni, znajdujący się obok'. Analiza indoeuropeistyczna: *gr-eta-* < *$h_2$gr-etó-, adi. vb. zbudowane na st. zanikowym pie. *$h_2$ger- ʻzebrać razem, zgromadzić' (LIV[2] 276). Por. gr. ἀγείρω ʻzbierać, zgromadzać' (*$h_2$gér-i̯e-), SZ gr. ἀγρέω ʻschwytać, wziąć, zdjąć' (*$h_2$gr-éi̯e-). Inne formacje lit. z sufiksem *-eto- przy st. zanikowym to *mẽtas* i *stãtas* (zob. też *slãtyti*). Zob. Būga, RR I, 109, LEW 167, ALEW 360. — War. *gretė* SD «przyległość, continentia, cohærentia, continuatio regionum», *gretè* adv. ʻobok' — skostniały instr.sg. od *gretė*; *gretė̃j* adv. ʻobok, w pobliżu, niedaleko' — skostniały loc.sg. (*Jų namai visai gretė̃j* ʻIch dom [jest] całkiem blisko'), *gretėj esųs* SD «przyległy, adiscens, contiguus, continens». — Drw. *gretà* adv. ʻobok' (*Gretà stóvi* ʻStoi obok') i praep. z gen. ʻobok' (*Stók gretà manę̃s* ʻStań obok mnie'. *Juõdu gretà víenas añtro bùvo* ʻObaj, jeden obok drugiego, byli') — skostniała forma instr.sg. (war. apokopowany: *grèt*); *gretùmais* adv.: *Namai jųjų gretùmais stovi*, t.y. *gretè* ʻDomy ich obok siebie stoją', *pagrečiuĩ* adv. ʻkolejno, po kolei; obok, razem', *šalìgrečiai* (zob. *šalìs*). — Adi. *grẽtimas* ʻbliski, sąsiedni', war. *gretýmas* (⇒ *gretimìnis* ʻprzyległy, równoległy, sąsiedni', war. *gretymìnis*). Cps. *lygiagrẽtis* ʻrównoległy, paralelny' (por. *lýgus*). — Vb. denom. *grẽtinti* ʻstawiać jedno obok drugiego, zestawiać, porównywać', *prigrẽtinti* 1. ʻprzybliżyć', 2. ʻprzyłączyć', *sugrẽtinti* ʻzestawić, porównać', przest. ʻzłączyć węzłem małżeńskim, zjednoczyć z kim'. Refl. *grẽtintis* ʻprzymilać się; lgnąć do czego; szukać okazji'. — Od zanikłej osnowy *gret-ut- pochodzi adi. *gretutìnis* ʻprzyległy, sąsiedni, pobliski' (por. *vidutìnis*, *viršutìnis*). — Innowacyjny SZ *grut-* ⇐ *gret-* (por. *krut-* ⇐ *kret-* s.v. *krutė́ti*), zamiast *gurt- (*ru* jak st. pełny *re*): *grùtė* ʻpara, dwójka', pl. *grùtės* ʻsposób pętania koni w pary' (*Ašvienius sudėk į grutès*), drw. *grùčiai* m.pl. ts. (*Sudėk arklius į gručiùs*), *grutė̃lis* ʻkawałeczek, odrobina czego', *grutìnis* ʻnależący do pary', cps. *dvigrùtis* ʻpodwójny' (por. *dvi*°). Vb. denom. *grutėti* b.z.a. ʻszczepić drzewa; pętać (konie) parami', *grutúoti* ʻłączyć w parę, np. konie; maszerować w szeregu (o żołnierzach)'.

grę̃žti, *grężiù*, *grężiaũ* 1. ʽzawracać (konia, wóz)', 2. ʽskręcać (powróz); wyżymać (wodę z mokrej bielizny)', 3. ʽwiercić dziurę, otwór, świdrować', 4. ʽwydawać resztę pieniędzy'. SD *grįžiu* «kieruię czym, nawracam czego, torqueo, flecto, conuerto...» (syn. *linkiu*), «wiercę co świdrem, perforo, perterebro» (syn. *grųžtu*). Cps. *apgrę̃žti* ʽzawrócić, obrócić', SD *apgrįžiu* «nawracam kogo, conuerto, reuoco, corrigo, reduco aliquid' (zapoż. znaczeniowe z pol. *nawracam*, zob. Borowska 330), *atgrę̃žti* ʽodwrócić; zwrócić (dług)', *išgrę̃žti* ʽprzewiercić; wycisnąć, wyżąć (bieliznę)', *nugrę̃žti* ʽwykręcić, wyżąć (bieliznę), wygnieść; odwrócić (twarz)', *pagrę̃žti* DP ʽobrocić, nawrocić; udać się; użyć czego; naciągnąć', *pérgrężti*: *pergrįžt* SD «przewiercieć». Refl. *apsigrę̃žti* ʽobrócić się; zamienić się w co', *atsigrę̃žti* ʽodwrócić się', *nusigrę̃žti* ʽodwrócić się'. Odpowiednik łot. *grìezt*, *grìežu*, *grìezu* ʽzawracać, skręcać, obracać, przewracać (siano), schodzić (z drogi), wyżymać (bieliznę), splatać, wić (gniazdo), łamać, międlić (len)', *izgrìest tiltu* ʽzwodzić most'. Pb. *grenž- / *grinž- < pie. *grenǵ^{h}- / *grn̥ǵ^{h}- ʽobracać, kręcić', por. stang. *cringan*, *crincan* ʽto yield, fall', śrniderl. *kringhen* ʽobrócić się', niderl. *krengen* ʽobrócić (łódź)' (LEW 167, ALEW 360n., Kroonen 2013, 305; LIV^{2} 191: tylko germ. i bałt.). — Nomina: *grężulė̃* ʽdrogowskaz', łot. *grìežams tilts* ʽzwodzony most', *mēness grieži* ʽfazy księżyca'. — Tu chyba też stpr. *greanste* EV ʽpowrósło skręcone z giętkich gałązek, Witte', por. lit. *grį̃žtė* ʽprzewiąsło, powrósło skręcone ze słomy' (Trautmann 1910, 342, PKEŽ 1, 404). — SZ *grįž-* < *grinž-: *grį̃žti* (zob.). — SO *grąž-* < *granž-: *grąžýti* (zob., tam też nomina z *grąž-*), *grąžìnti* (zob.).

griáučias gw. ʽgruby, wysoki dąb po ścięciu' — substantywizacja adi. vb. *griáutas* ʽpowalony' od *griáuti* m.in. ʽobalać, powalać' za pomocą suf. *-i̯a-* (por. *griáumedis* ʽpowalone drzewo w lesie'). Paralele słowotwórcze: *slãpčias* ob. *slãptas*; *stãčias* ob. *stãtas*; *pė́sčias* ob. *pė́stas*; izolowane *nėščià*. — Podobnie w wypadku wyrazu *griáučiai* m.pl. ʽszkielet, kościec' analiza *griaut-i̯a- lub *griau-ti̯a- prowadzi do powiązania z czas. *griáuti* (por. LEW 171, s.v. *griū́ti*), tu jednak pozostaje do zbadania aspekt semazjologiczny derywacji.

griáusti, *griáudžia*, *griáudė* ʽgrzmieć, huczeć, rozlegać się (o huku)'. Odpowiednik łot. *graûst*^{2}, *-žu*, *-du* ʽgrzmieć, łoskotać (o grzmocie burzy)'. Alternant *griáud-* przedstawia SE w stosunku do neopwk. *grūd-*, por. *grū́sti*, *grū́du* a. *grū́džiu* ʽtłuc, ucierać, ubijać, rozdrabniać' < pie. *g^{h}ruH-d^{h}-. Zob. też LEW 168, 173. — Drw. *griáudėti*, *-ėja*, *-ėjo* ʽgrzmieć, rozlegać się (o huku)'. Nomen: *griaudìmas* ʽgrzmot, huk, trzask'. Neopwk. *griaus-*: *griaũsmas* ʽgrzmot, grom, piorun' (⇒ *griausmìngas* ʽgrzmiący, huczny, burzliwy'), *griaustìnis* ʽgrzmot, grom, piorun', cps. *griáuspenis* ʽstrzałka piorunowa, belemnit' — przez degeminację z *griaus.spenis (por. *spenỹs*). — SO *graud-*: *gráusti*, *gráudžia*, *gráudė* ʽgrzmieć', SD *graudžia* «grzmi, tonat» (zamiast iter. *gráudyti, *gráudžia?). Odpowiednik łot. *graust*, *graužu*, *graudu* ʽgruchnąć, grzmieć', drw. *graudêt*, *-ẽju* ʽhałasować; strącać (sadze z sufitu), wytrząsać (ziarno), trzepać', nomina: *graudiens* ʽuderzenie burzy', *graudums* ʽgrzmot pioruna'. — Neopwk. *graus-*: *graũsmas* ʽgrzmot', SD «grom; ogrom», *grausmus* SD «ogromny, srogi, straszny, wielki» (syn. *baisus*). War. z udźwięcznionym obstruentem, *u̯sm* > *u̯zm*: *graũzmas* ʽgrzmot burzy' (por. *skriaũsnas* > *skriaũznas*). — Czas. sekundarny: *graudénti* ʽgromić, ostro upominać, karcić; zadawać klęskę, zwyciężać' skrót. — Nomina: *graudulỹs* ʽgrzmot, piorun' (w LKŽ III, 526 niesłusznie złączone w jednym haśle z *graudulỹs* ʽżal, smutek', *žvãkė graudulìnė* ʽgromnica, świeca zapalana podczas burzy; poświęcona świeca woskowa zapalana przy umierającym' (*Lavoną padėjo ant lentos, galvose uždegė jam graudulinę žvakę*), *Graudulìnės* (zob.).

griáuti, *griáunu* (war. *griáuju*), *grióviau* ʽburzyć (dom), obalać, powalać (drzewa), wywracać, niszczyć; grzmieć'. Cps. *apgriáuti* ʽnieco obwalić', *nugriáuti* ʽwywrócić i strącić', *pagriauju* SD «obalam co, rozwalam, burzę (miasto)», refl. *įsigriáuti* ʽwłamać się, wtargnąć'.

Odpowiednik łot. *g̦raût*^{2}, *g̦raûju*, *g̦râvu* ‘wywracać, rozbijać, druzgotać; szybko i skutecznie działać’. Lit. *griáu-C* odzwierciedla pie. *g^{h}reu̯H-C, tj. formę st. pełnego, którą dotworzono do SZ *g^{h}ruh$_1$-. Ten ostatni pochodził z metatezy *g^{h}r̥h$_1$u- ⇐ SE pie. *g^{h}reh$_1$u̯- (LIV^2 202), por. łac. *ingruō*, *-ere* ‘wpaść, zwalić się; napaść na kogo’, *congruō* ‘zbiegać się, schodzić się, spotykać się’ (de Vaan 2008, 274), gr. ἔχραον aor. ‘napadłem’. Taki innowacyjny SP miał oparcie w serii lit. *bliáuti*, *briáutis*, *džiáuti*, *liáutis*. Zob. też LEW 171, s.v. *griū́ti*. — Drw. *griáudinti* ‘kazać coś zburzyć, zrujnować’, nomina: *griáumenys* m.pl. ‘wiatrołom w gęstym lesie’, *pagriautojas* SD «obalacz, demolitor, euersor», cps. *griáumedis* 1. ‘powalone drzewo’ (por. *mẽdis*), 2. ‘drzewo kruche, niegiętkie’, 3. przen. ‘człowiek wielkiego wzrostu, dryblas, drągal; niezdara’. — Przykładem derywatu z *griau-V* jest łot. *g̦rava* (war. *grava*) ‘parów, wąwóz o stromych stokach’, *gravas* pl. ‘rozjeżdżone dziury na drodze; kupa’, ⇒ vb. denom. *g̦ravât* ‘kopać doły, rowy’. Temu odpowiada lit. gw. *grevà* ‘łożysko rzeki, dolina, parów’ (u Dowkonta) < *griava, *grẽvas* ‘niezgrabiasz’ < *griavas (por. *Ė, grẽvas, kur eina, ten pargriūva* ‘Ot niezgrabiasz, gdzie pójdzie, tam się przewróci’). Do tego warianty na st. wzdłużonym *grėv-*: *grė́va* obok *grė́velis*, *grė́vaiša* ‘niezgrabny dryblas’. W kwestii *grev-* / *grėv-* zob. Smoczyński 2003a, 62. — Neopwk. *griov-*: *grióviau* (prt.), drw. *griovà* ‘parów, wąwóz’ (war. *grova*, *grovė̃*, n.rz. *Grovà*), przen. ‘niezdara’, *griovỹs* ‘rów, kanał’ (war. *grovỹs*), SD: *mūrogriovis* «kusza woienna wielka murowa, ballista, catapulta» (por. *mū́ras*), <pagriavimas> «obalanie, demolitio, ruina, euersio». Por. n.m. *Grioviaĩ*, cps. *Griõvadvaris*. Odpowiednik łot. *g̦rãvis* ob. *grãvis* ‘rów’, ⇒ *g̦rãvêt*, *grãvêt* ‘kopać doły, rowy’. Zob. ALEW 366.

grỹbas ‘grzyb’, SD «grzyb, fungus, tuber, callus terræ» — zapoż. ze stbłr. *gribъ* (SLA 77, ZS 20, LEW 168, ALEW 362), por. błr. *hryb*, *-a*. Slawizmem jest też łot. *grība* ‘borowik, prawdziwek, Boletus edulis’, *grĩbas* f.pl. ‘grzyby niejadalne’. — War. *rỹbas* (Zíetela), por. łot. gw. *rĩbas* f.pl. ‘borowiki’, ⇐ błr. *hryb* (co do substytucji błr. *γ-* por. zapoż. *riẽkas*, *rabýtelis*). — War. f. *grỹbė* (*Baravykas gera grỹbė*). — Drw. *grybèkšis* a. *grybẽkšis* ‘marny grzyb’, *grybẽlis* 1. bot. ‘kulczyba wronie oko, Strychnos nux vomica’, 2. ‘grzybica’, 3. ‘małżowina uszna’, 4. ‘czubek nosa’, *grybiẽnė* ‘zupa grzybowa’, *grybijà* ‘miejsce, gdzie rośnie dużo grzybów’. Z ekspresywnym skróceniem *y* > *i*: *grìbšis* ‘marny grzyb’. Vb. denom. *grybáuti* ‘zbierać grzyby’ (⇒ *grybáutojas* ‘grzybiarz’, *grybãvimas* ‘grzybobranie’). — N.m. *Grỹbai*, *Grybė́nai* 3x, *Grỹbiškės* 2x, *Grỹbiškiai* 2x, cps. *Grỹblaukis*, *Grỹbtrakis*, *Grìbžiniai*.

grìbti, *grimbù*, *gribaũ* gw., zwykle z prvb. *su-* ‘chwycić, pochwycić, złapać’, refl. *susigrìbti* ‘połapać się, pojąć’ (por. *zgrìbti*). Formacja inchoatywna na SZ *grib-* od *grieb-* lub *greib-* (zob. *griẽbti*). Ślad prs. infigowanego też w gr. χρίμπτω tr. ‘dotknąć lekko, musnąć’, intr. ‘zbliżyć się, tknąć’ < *k^{h}rimp^h-i̯e/o- ⇐ *g^{h}ri-m-b^h-e/o- (por. Beekes 2010, 1650). — Drw. *gribìšas* a. *gribìšius* ‘złodziejaszek’, *grìbšnis* ‘szczypta’ (war. metatetyczny: *gìrbšnis*), *grìbšt* interi. ‘chap! cap!’, *grìbštas* ‘złodziejaszek’ (⇒ vb. denom. *gribščióti* ‘kraść’). — Neopwk. *grimb-* (⇐ *grimbù*): *grìmba* c. ‘łakomy, chciwy człowiek, nielitościwy człowiek’. — Tu też łot. *gribêt*, *-u*, *-ẽju*, ze zmianą znacz. ‘chwytać’ na ‘chcieć złapać, dostać’ ⇒ ‘chcieć’.

gryčià 2 p.a. 1. ‘chałupa, chata wiejska’, 2. ‘gorsza izba, czarna izba w (kurnej) chacie’. Pochodzi z przekształcenia wyrazu *grinčià* (zob.). — Drw. *grỹčinykas* a. *grỹčininkas* 1. ‘domownik’, 2. ‘trzymający się domu (pies, kura)’, *bìtės grỹčinykės* f.pl. ‘pszczoły swojskie, nieżądlące’. Cps. *viršùgrytis* ‘poddasze, strych w chałupie’, war. *viršùgryčia*, *viršùgrytė* (por. *viršùs* oraz syn. *viršùbutis*).

griẽbti, *griebiù*, *griebiaũ* 1. ‘chwytać, zbierać z wierzchu (śmietankę, tłuszcz, pianę)’, 2. ‘zbierać to, co skoszono’, 3. ‘zaczynać (robotę)’, 4. *atgriẽbti* ‘odzyskać (rzecz zgubioną, ukradzioną)’. Refl. *griẽbtis* ‘chwytać się, porywać się, imać się czego, brać się do czego’,

atsigriẽbti ʽpoprawić się, wzmocnić się; odegrać się, powetować sobie', *nusigriẽbti* ʽzdjąć sobie z wierzchu (śmietankę, tłuszcz)'. — War. żmudzki z dyftongiem *ei*: *greĩbti*, *-iù*, *-iaũ* ʽchwytać' (paralele: *dreikiù* ob. *driekiù*; *skleidžiù* ob. *skliedžiù*; *pléikiu* ob. *plíekiu*), drw. *nū̃greibos* żm. ʽpopłód'. Odpowiednik łot. *greĩbt*, *-bju*, *-bu* ʽchwycić, ująć'. Łot. alternant *grieb-* ukazuje się w nomen *griẽpsta* ʽochota, apetyt na coś' (*Man uznāca griepsta pēc gaļas*). — SZ *grib-*: *grìbti* (zob.). — SO *graib-*: *graibýti* (zob., tam też nomina z *graib-*). — Do pie. *g^hrei̯b^h- / *g^hrib^h-, por. goc. *greipan* ʽchwycić', SO stisl. *greipa* ʽdopuszczać się czego, dokonywać' (LEW 168, ALEW 362, LIV^2 203). Z uwagi na ograniczenie pierwiastka do języków bałtyckich i germańskich LIV^2, *l.c.* dopuszcza możliwość «onomatopeicznego nowotworu» (zob. jednak nawiązanie gr. χρίμπτω s.v. *grìbti*). BSW 96 odtwarza pbsł. prs. *grei̯bi̯ō ʽgreife'. Inna ewentualność jest taka, że alternant na SE *greib-* / *grieb-* jest wtórny, dotworzony do formy SZ *grib-*, która pierwotnie należała do pwk. *greb-* < pie. *g^hrebh$_2$- ʽchwytać' (o tym zob. s.v. *grebóti*). — Drw. *griebìkas*, *-ė* ʽkto zbiera to, co skoszono', *griebštùs* ʽskłonny do kradzieży' (⇒ *griebštùkas* ʽzłodziejaszek').

griẽkas stlit., gw. ʽgrzech' — zapoż. ze stbłr. *grěx*, błr. *hrex*, gen.sg. *hraxú* a. *hréxu* (SLA 77n., ZS 20, LEW 168, ALEW 363), z substytucją *k* za błr. *x*. Paralele: *kriẽnas*, *kū̃das*, *kùrtas*, *lénkas*, *pãrakas*[161]. War. stlit. *griechas*. Slawizmami są też łot. *grèks* i stpr. *grīkan*. — War. *riẽkas* pokazuje *ø-* na miejscu błr. spirantu *γ-* (por. *rỹbas* ob. *grỹbas*). — Drw. *griekìngas* ʽgrzeszny', *griekinỹkas* a. *griekiniñkas* ʽgrzesznik'. Vb. denom. *griekáuti* ʽwyznawać grzechy, spowiadać się' (por. stpr. *grikaut* ʽbeichten'), *atgriekauti* ʽrozgrzeszyć' (Bretkun) — kalka z nwn. *ent-sündigen*.

grienka stlit. ʽopieczony kawałek chleba, grzanka' — zapoż. z błr. *hrénka*, *-i* (SLA 78, ALEW 363; brak w LKŽ).

griẽšyti, *griẽšiju*, *griẽšijau* stlit., gw. ʽgrzeszyć' — zapoż. ze stbłr. *grěšitь* (SLA 78, LEW 168, s.v. *griẽkas*, ALEW 364), por. błr. *hrašýcь*, *hrašú*, 3 sg. *hrašýcь* a. *hréšycь*. — Drw. *dievãgriešis* gw. ʽten, kto bluźni Bogu' (por. *diẽvas*).

griẽšnas, *-à* stlit., gw. ʽgrzeszny' — zapoż. ze stbłr. *grěšnyj* (SLA 78, ZS 20, LEW 168, s.v. *griẽkas*, ALEW 364), por. błr. *hréšny*. — Drw. *griešningas* ʽgrzeszny', war. zdysymilowany *griešingas* (Bretkun).

griẽšnykas, *griẽšninkas* stlit., gw. ʽgrzesznik' — zapoż. ze stbłr. *grěšnik* (SLA 78, ALEW 364), por. błr. *hréšnik*, *-a*.

griẽti, prs. *griejù* (war. *grejù*[162], *grienù*), prt. *griejaũ* (war. *grėjaũ*, *griniaũ*) 1. ʽzbierać, zgarniać z powierzchni płynu (piankę, śmietankę, tłuszcz)', 2. ʽzagarniać ryby siecią, łowić', 3. ʽpędzić kogo do roboty, wypędzać z domu', *sugriẽti* ʽzgarnąć, zebrać (o pieniądzach); złapać w wodzie, złowić; spędzić (ludzi do pracy)'. Dwuznaczne. Po pierwsze może być fonetycznym wariantem do *kriẽti* (zob.) < pb. *krei̯H- < pie. *kreh$_1$(i̯)- ʽprzesiewać, oddzielać', którego forma usamodzielniła się drogą sonoryzacji *kr* > *gr* w nagłosie. Po drugie *grei̯-V*, *grie-C* może kontynuować pwk. pie. *g^hrei̯- ʽsmarować, nacierać maścią' (LIV^2 203, ALEW 364), por. gr. χρίω ʽnatrzeć, namaścić, pomazać (jako wybrańca); farbować, pokrywać czymś'. LEW 168 łączył m.in. z adi. *grýnas* i — nieprzekonująco — z vb. *griẽbti*. Osobno zob. *grìnti*. — Nomen na SE-V: *greĩmas* wsch.-lit. ʽkożuch na gotowanym mleku lub zupie', kontrahowane z *grẽj-imas (por. *klaĩmas* ʽstodoła' z *klājimas). — SE-C: *grienà* ʽśmietanka', *grienẽ̃* ʽstężała warstwa na powierzchni płynu, kożuch; cienki lód' (*grienẽlė*

[161] Por. jeszcze interi. *rak-čiak-čiak* (gw. z Ródūnia) — przejęte z pol. *rach-ciach-ciach*. LKŽ XI, 100 niesłusznie przyjmuje rodzimy charakter tego wykrzyknika.

[162] Por. gwarowe praesentia *glejù* do *gliẽti*; *lejù* do *líeti*; *rejù* do *ríeti*; *sejù* do *siẽti*; *skrejù* do *skriẽti* oraz paralele łotewskie u Stanga 1966, 357.

ʽcienka warstwa wierzchniaʼ, war. *greinẽlė* ʽniewielka ilośćʼ), *grietinė̃* ʽśmietanaʼ. — Neopwk. *griej-* (⇐ *griejù*): *griejìmas* ʽzdejmowanie pianki z mleka; pianka na mlekuʼ. — WSE *grėj-*: *grėjaũ* (prt.), drw. *grėjìmas* ʽśmietanaʼ (por. *atėjìmas* ⇐ *atė̃jau*), *grėjus* przest. ʽobfity połów rybyʼ. N.B. Gw. *grėnẽlė* ʽcienka warstewka, 9. o śnieguʼ wygląda jak drw. od *grėna lub *grėnė[163] ʽkożuch na powierzchni płynuʼ, to z kontrahowania formacji *grejena lub *grejenė. Por. syn. *krėnà* z *krejena. — SO *graj-V* ⇐ *grej-V*: *grajóti* (zob.). — SO *grai-C*: *graistýti* (zob.), nomen *graĩmas* ʽpianka na parzonym mlekuʼ.

gríežti I, *gríežiu*, *gríežiau* gw. 1. ʽrznąć, rżnąć, wycinać, robić nacięcia, wątory; kosić (łąkę); siekać (słomę na sieczkę)ʼ, 2. ʽdrążyć, kreślićʼ, 3. ʽgrać na skrzypcachʼ, 4. ʽzgrzytać zębamiʼ, SD *griežiu duntimis* «zgrzytam»), 5. ʽboleć (o zębie, brzuchu)ʼ, *atgríežti* ʽoderżnąć, rżnąc odkroić, odciąćʼ. War. *griẽžti*. Odpowiednik łot. *griêzt, -žu, -zu* ʽrznąć, kroić (chleb), ciąć (papier); wyrzynać (figurki z drewna), strugać; zgrzytać (zębami), chrzęścić, skrzypieć, grać na skrzypcachʼ. Bez nawiązań zewnętrznych, niejasne (zob. ALEW 364n.). LEW 169 wiązał z *grikšė́ti* ʽchrzęścić, zgrzytaćʼ, co wydaje się niemożliwe z powodów formalnych (zob. s.v.). — Drw. *apgriežtaĩ* adv. ʽw sam razʼ, *griežė́jas* ʽmuzykant, skrzypekʼ, *gríežtas* ʽsurowy, srogi; ścisły, dokładnyʼ (znacz. etym. ʽrznący, ostryʼ), ⇒ *griežtùmas* ʽsurowość, rygor, dyscyplinaʼ; *griežtùvas* ʽskrzypceʼ. Por. nomina łot. *griêze* ʽpług z przypominającym nóż lemieszem, ein Abstechpflugʼ (syn. *griezis*), *griêzenis* ʽucięty kawałekʼ, *griêzîgs* ʽtnący, ostryʼ, *griêzne* ʽścierńʼ, *labības griezne* ʽściernisko po zżętym zbożuʼ. — SO *graiž-*: *gráižyti* (zob., tam też nomina z *graiž-*). — SZ *griž-*: *grìžas* ʽból w stawachʼ.

gríežti II, *gríežiu*, *gríežiau* — o głosie derkacza. Odpowiednik łot. *griêzt, -žu, -zu* ts. (*griêza* a. *griêze griež* ʽderkacz wydaje głosʼ). Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *griẽž* — o głosie derkacza. — Drw. *griežė̃* ʽptak derkacz, chruściel, Crex crexʼ, SD «chróściel ptak» (łot. *griêze* ts.), częściej *griežlė̃* ts. — N.rz. *Griežà* a. *Griežià*, cps. *Griẽžpjaunis*, *Griežùpė*, *Griẽžupis*.

grìkai, *-ų* 2 p.a., gw. *grikaĩ*, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. bot. ʽgryka, Fagopyrum esculentumʼ — zapoż. ze strus. *grĭka ʽroślina greckaʼ, ze zmianą rodzaju gramatycznego na męski. Por. ros. gw. *gréča*, *-y* ʽgrykaʼ (drw. *grečíxa* ts., *gréšnevyj* ʽgryczanyʼ), gdzie refleks *grek-* < psł. *grĭk- jak w ros. *grek*, *-a* ʽGrekʼ (por. sch. *Gȑk* : scs. *grĭkŭ*). Inaczej SLA 78 i LEW 168, którzy przyjmują zapożyczenie *grìkai* z pol. *gryka*. — Drw. *grìkiai* m.pl. ʽgrykaʼ, SD «tatarka iarzyna, ocymum (vulgo) cicer», SD[1] «tatarka, cicer, cicercula» [ʽgryka, hreczka, pogankaʼ, L.], *grikiẽnė* ʽkasza gryczanaʼ, *grikìnis* ʽz gryki, gryczany (blin, chleb, kasza)ʼ, *grìkinis* ʽosoba, która lubi potrawy z mąki lub kaszy gryczanejʼ. — Łot. *griķi* m.pl. ʽgrykaʼ (gw. *kriķi*, *driķi*) jest zapożyczeniem z lit. *grìkiai*, zob. Urbutis 2009, 318. Inaczej ME I 655: «*griķi*... Nebst oder durch li. *grìkai* aus poln. *gryka* [oder aus nd. *grick*...]»; tak też ALEW 365. — Zapożyczenie lit. w błr. gw. *hrýka* (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 54). — Również pol. *gryka* ʽFagopyrumʼ, znane od XV w., jest zapożyczeniem litewskim, z początku ograniczonym do Mazowsza (zob. Sławski, SEJP I, 362n. z liter.). Od XVI w. szerzy się w języku polskim *hreczka* (*reczka*, *greczka*) — zapoż. z ukr. *hréčka* ʽgrykaʼ < *grĭčĭka (drw. od *grĭka), por. Sławski, *o.c.*, 430. O związku ʽFagopyrumʼ z Litwą świadczy też pol. gw. *litewka* ʽgryka, tatarkaʼ (por. SGP III, 41). — N.m. *Grikiẽniai* 3x, *Grikíenos* 2x, *Grikỹnė*, cps. *Grìkapėdis* 2x, *Grìkpėdžiai* 2x. N.jez. *Grìkis*.

grikšė́ti, *grìkši*, *grikšė́jo* ʽchrzęścić (pod nogami), zgrzytać (zębami); rozgryzać, chrupaćʼ, też o odgłosie kołowrotka, *grìkštelėti* ʽkrótko zachrzęścićʼ — dźwiękonaśladowcze, por. interi. *grìkšt*. W LEW 169 niesłusznie powiązane z *gríežti* ʽrżnąć, drążyćʼ. Por.

[163] LEW 293, s.v. *krėnà* wymienił «*grėnė̃* aus *grejenė̃ ʽSahne, Rahmʼ», jednak LKŽ III, 565 nie potwierdził autentyczności takiej formy (LKŽ zna tylko *grenė* b.z.a., z krótkim *e*, opisane jako synonim do *grienė̃*).

bliskoznaczne czas. *girkšė́ti* ⇐ *gìrkš(t)*; *skrupsė́ti* ⇐ *skrùp(s)*.

grìkti, *grinkù*, *grikaũ* gw. ʽstawać się nieżyczliwym, tracić ochotę, opuszczać się' (JUŠK), *atgrìkti* ʽstać się nieżyczliwym' (JUŠK). Z *gr*- pochodzącym z udźwięcznienia *kr*- stanowi wariant do *krìkti* ʽrozpraszać się, tracić wytrzymałość, psuć się' (zob. s.v.). Paralele: *grýtis* < *krýtis*; *griẽti* < *kriẽti*.

grìmti, *grimù*, *nugrimaũ* gw. ʽzapaść się, ugrzęznąć, zanurzyć się, pogrążyć się, utonąć', *pagrìmti* ʽwejść w zwyczaj, modę'. Drw. *grimdìnti* caus. ʽpogrążać, zanurzać'; nomen: *ãpgrimu* adv. ʽw ogóle, ogółem' (syn. *apskritaĩ*). Odpowiednik łot. *grimt* (*grìmt*[2], *grim̃t*), *grimstu*, *grimu* ʽpogrążać się, tonąć', caus. *grìmdinât* ʽpogrążać, zatapiać', *grimdît*, *-u*, *-ĩju* ts. Pwk. *grim*- funkcjonuje jako st. zanikowy do pb. *grem- < pie. *grem- ʽbyć wilgotnym; pogrążać się' (por. IEW 405). Niewiarygodnie brzmi twierdzenie BSW 97 i LEW 169, jakoby pdg. łot. *grimt* opierał się na formie prs. *grimstu*, wywodzącej się z *grimz-stu, zob. *grim̃zti*. Żadne ze wspomnianych dzieł nie wzmiankuje o lit. pdg. *grìmti*. — Warto odnotować, że *grim*- jest formą analogiczną na miejscu fonetycznego refleksu †girm- < pie. *gr̥m-. Podobny wypadek przedstawia *brid*- zam. †bird- przy *bred*-, zob. *brìsti*. — SE *grem*-: łot. *gremdêt*, *ìegremdêt* ʽzanurzyć, zatopić' jest kauzatywem na *-dēt*. Formant ten nasuwa przypuszczenie o ewentualnym praesens intr. na *-d*-, *grem-da ʽpogrąża się, tonie' (por. łot. *dzèmdêt* s.v. *gim̃ti*). — SO *gram*-: *gramė́ti* (zob.), *garmė́ti* (zob.).

grim̃zti, *grimztù*, *grimzdaũ* (war. *grimzaũ*) ʽgrzęznąć, zagłębiać się w czymś grząskim, błotnistym, pogrążać się, zapadać się, tonąć', DP ʽzanurzać się'. Pisane również *grim̃sti*, *grimstù*, *grimzdaũ* ts., SD *grimstu* «grążę się, submergor, sido in aqua» (syn. *skį́stu*). Słowiański odpowiednik *gręz*-, scs. *pogręznǫti* ʽγεμίζομαι, zanurzyć się, pogrążyć się', pol. *grzęznąć* ʽpogrążać się (np. w błocie), zapadać się', stczes. *hřáznúti*, *hřaznúti* ʽupaść, pogrążyć się', ros. *grjáznutь* ʽgrzęznąć', sugeruje rekonstrukcję pbsł. st. zanikowego *grimž- od pwk. *gremž- < pie. *grem-ǵ[h]- (na temat pwk. elementarnego *grem- zob. s.v. *grìmti*). Co do rozszerzenia *-ǵ[h]- por. *gr̃ęžti* < pie. *gren-ǵ[h]-, *ver̃žti* < pie. *u̯er-ǵ[h]-. Na tym tle należy lit. refleksy *grimz*- i *grims*- uważać za sekundarne, wprowadzone na miejsce *grimž- i *grimš- w warunkach asymilacji antycypacyjnej, mianowicie w takich formacjach, które zostały utworzone sufiksami dentalnymi. Refleks *grimz*- stoi prawdopodobnie w związku z prs. na *-d*- (*grimž-du), zaś *grims*- z prs. na *-sta*- (*grimstù* < *grimž-stu). Postać z grupą dentalną *zd* (*grimzdu zam. *grimždu) ustaliła się przez analogię do *st* w formie prs. *grimstù*. Inaczej BSW 97, LEW 169, ALEW 365n. — Reanaliza *grimzd-u wytworzyła neopwk. *grimzd*-, widoczny w prt. *grimzdaũ* ʽpogrążyłem się' oraz drw. *grimzdė́ti*, *grim̃zda* / *grim̃zdi*, *-ė́jo* ʽbyć pogrążonym, zanurzonym; grzęznąć (w błocie)', *grimzdìnti* ʽzanurzać, pogrążać, zatapiać'. Nomina: *grim̃zdas* ʽgrąz, ciężarek nawlekany na dolny sznur sieci w celu jej obciążenia' (war. *grim̃zdė*). N.m. *Grimzdaĩ*. — SO *gramz*-: *gramz-dýti* ʽpogrążać, topić', *gramz-dìnti* ʽpogrążać', DP ʽnarzać, pogrążać; potępiać', *nugramzdìnti* DP ʽutopić; potępiać'. — Neoosn. *gramzd*-: *gramzdė́ti*, *gramzdù*, *-ė́jau* dur. ʽpogrążać się, grzęznąć, tonąć'. Nomina: *gram̃zdis* ʽkamień spuszczany na linie do wody w celu zatrzymania łodzi', *gramzdùs* ʽszybko tonący'. — Neopwk. na SO *gramst*- (⇐ *grimst*-, *grimzt*-): *gramstýti* iter. ʽzanurzać raz po raz' (por. *lámstyti* ⇐ *lìmsta*; *markstýti* ⇐ *mir̃ksta*). — Słowiański SO *grǫz*- ⇐ *gręz*-: scs. *pogrǫziti*, *-grǫžǫ* ʽzanurzyć, zagłębić' (refl. ʽutonąć'), ros. *gruzítь*, *grúžu* ʽopuszczać na dno, zatapiać, zanurzać', ukr. *hruzýty* ʽdeptać nogami ziemię', stpol. *pogręzić* a. *pogrzązić* ʽzanurzyć' (iter. *pogrężać*), pol. *pogrążyć* ʽzanurzyć, zagłębić w czym', czes. *hroužit* a. *hrouzit* ʽzanurzać, zatapiać', zob. Boryś 2005, 456.

grýnas, *-à*, *grỹnas* 4 p.a.[164] 1. ʽczysty, bez domieszek', 2. ʽszczery, prawdziwy', 3. ʽdobry, wyborowy; wyborny, wyśmienity', 4. ʽtłusty', 5. ʽnagi, łysy, goły (bez roślinności), pusty', 6. ʽbiedny, ubogi', 7. ʽniepłodny — o roli': *gryna dirva* SD «płonny, malignus ager, exuctæ segetes», 8. SD[1] «lichy, vilis, pauper, tenuis, contemptus, abiectus». Odpowiednik łot. *grĩns*, *grîns* ʽmocny (o powrozie); surowy, zły'. Niezbyt jasne. Przy założeniu pierwszeństwa wariantu *grỹnas* było łączone z vb. *griẽti* ʽzgarniać z powierzchni płynu', zob. LEW 168, GJL II, § 287, ALEW 438. — Drw. *gryneilà* ʽoblodzona droga; niepokryty śniegiem lód', *grynýbė* ʽniewinność, czystość; ubóstwo', *gryníeji* m.pl. ʽgotówka' (*mokė́ti grynaĩsiais* ʽpłacić gotówką') — z substantywizacji anaforyzowanego przymiotnika; *gryniñtelis* ʽo chlebie: czyściutki, bez domieszek' (por. *naujiñtelis*), *grynitelỹs* ʽgoluteńki' (por. *jaunitelỹs*), *grỹnius* ʽbiedak', SD «gołota, nie osiadły», *grynumà* ʽto, co nagie' (*Mán patì grynumà pakliùvo* [przy podziale łąki] ʽMnie się dostało najbardziej gołe miejsce', tj. najmniej porośnięte trawą), *grynùmas* ʽubóstwo', *grynuõlis* ʽsamorodek, metal w stanie rodzimym, w postaci bryłki'. Cps. *grynakraũjis* ʽczystej krwi, rasowy (koń, pies)' (por. *kraũjas*), *grýnledis* ʽlód niepokryty śniegiem; mróz bez śniegu' (por. *lẽdas*), *grýnašala* ʽgołoledź' (por. *šálti*), war. *grynšalà*, *grýnšala*; *grynaširdis* ʽszczery, dobroduszny' (por. *širdìs*), *grýnpinigiai* m.pl. ʽgotówka' (do *pinigaĩ*, por. nwn. *Bargeld*), *grynaveĩslis* ʽczystej krwi, rasowy' (por. *veĩslė*). — Vb. denom. 1. *grynė́ti* ʽprzejaśniać się; biednieć, ubożeć', 2. *grýninti* caus. ʽczyścić, oczyszczać, np. ziarno', przen. ʽogałacać (z majątku przy podziale spadku)', intr. ʽbyć jałowym, nieurodzajnym', *nugrýninti* ʽopróżnić', 3. *grýnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽoczyszczać, np. mięso z tłuszczu; nie nawozić (pola), wyjaławiać', *nugrýnyti* ʽokraść (dom); wpędzić w nędzę', 4. °*grynti*: stlit. *nugrynti* ʽzbiednieć, zubożeć', por. *nei išg to, kas mumus liektis, nugrynusiemus nenorime atviržt* DP 512_{40} ʽale ani z tego, co nam zbywa, ubogim nie udzielamy', *pagrynau* SD «podupadam, res, opes, fortunæ meæ modicæ, imminutæ... sunt».

grinčià, gen.sg. *griñčios* 2 p.a. gw. 1. ʽchałupa, chata wiejska', 2. ʽgorsza izba, czarna izba w (kurnej) chacie'. Synkopowana postać wyrazu *grinyčià* 2 p.a. (war. *grýnyčia*), SD *grinyčia* «izba czarna, hypocaustum». Został on zapożyczony bądź ze stbłr. *gridnica (SLA 78, LEW 169 n.), bądź ze strus. *gridĭnica* ʽpomieszczenie dla gwardii przybocznej księcia' (por. ukr. *hrýdnyća* ʽkoszary, garnizon'), zob. REW I, 308. Osobno zob. *gryčià*. — Drw. *grinčiška troba* b.z.a. ʽkurna chata', *grintelė* b.z.a. ʽmała chata, chatka', cps. *griñčpečis* ʽpiec chlebowy' (dosł. ʽpiec stojący w czarnej izbie', por. *pẽčius*).

grindìs, *-iẽs* f. 1. ʽpojedyncza deska w podłodze lub w moście', 2. ʽpodłoga' (syn. *grandìs*), 3. ʽmróz' (*Kol grindìs turi, galima ginti gyvulius per balas* ʽPóki mróz trzyma, można pędzić bydło przez błota'). Dewerbalny rzeczownik z suf. *-i-* i SZ *grind-* ⇐ *grend-*, por. *grę̃sti* i *grį̃sti*. Według GJL II, § 65 jest to konkretyzowane n. act. ʽsłanie, rozściełanie'. Zob. też BSW 98. — Inaczej zbudowane nomina z *grind-*: *grindà* ʽpojedyncza deska podłogi lub mostu; podłoga z desek; gliniane klepisko' (por. łot. *grìda* ʽdeska; podłoga', *dēļu grīda* ʽpodłoga z desek'), *griñdas* ʽdeska mostu, podłogi; podłoga z desek; strop z żerdzi w chlewie, oborze' (por. łot. *grīds* ʽdeska'), *griñdys*, *-dų̃* f.pl. ʽpodłoga' (*medìnės griñdys* ʽpodłoga z desek'), *pagrindỹs* ʽmiejsce pod podłogą', *pógrindis* ʽpiwnica, podziemie', przen. ʽkonspiracja' (*pógrindžio organizãcija* ʽorganizacja podziemna') — kalka z ros. *podpólьe* ʽpodziemie' (⇐ *pol* ʽpodłoga'). — Cps. *kelgrinda* b.z.a. ʽwymoszczona droga' < *kẽlia-grinda (por. *kẽlias*), *kū̃lgrinda* a. *kūlgrindà* ʽbruk; wymoszczone kamieniami przejście przez bagno; podwodna kamienna droga, utrzymywana w tajemnicy przed obcymi' (por. *kū̃lis*), *žémgrindas*, *-grinda* ts. (por. *žẽmė*, *žẽmas*). — Vb. denom. *grindýti*, *-ijù*, *-ijaũ* ʽwykładać deskami (podłogę, most)', por. łot. *grīdît* ts.; *grìndyti*, *grìndau* (war. *grìndžiu*), *grìndžiau*

[164] Por. oboczności *dvýlas* / *dvỹlas*; *dvýnas* / *dvỹnas*; *gíedras* / *giẽdras* itp., przedyskutowane w rozprawie Būgi, RR II, 421.

ʽkłaść podłogę, most’, refl. *apsigrìndyti* ʽo powierzchni wody: pokryć się lodem, twardą skorupą’, ⇒ nomina: *grindinỹs* ʽbruk, bita droga’, *pagrindė́jas kelių̃* SD «brukarz, lithostrota». — N.m. *Pagrindà*, *Peliagrindà*, *Žemgrindžiaĩ* (⇒ *Pãžemgrindis*).

grìnti, *grinù, griniaũ* gw.: *išgrìnti* ʽwygarnąć, wydostać (z garnka)’, *nugrìnti* ʽzaczerpnąć płynu; ukraść’, *pagrìnti* ʽpochwycić, wziąć’, *sugrìnti* ʽchwycić, zgarnąć, zabrać’, *atgrìnti* ʽwziąć odwet, zemścić się’. Pdg. zbudowany na podstawie formy prs. *grinù*, która jest z pochodzenia formacją infigowaną *gri-n-H-e/o-, o nagłosie zmienionym przez sonoryzację z pb. *kri-n-H-e/o- (pwk. pb. *krei̯H- / *kriH- ʽgarnąć, zgarniać, zbierać’), zob. *kriẽti* i *griẽti*. Paralele: *gliñti* ⇐ *glinù*; *siñti* ⇐ *sinù*; *trìnti* ⇐ *trinù*.

grioti, *grioju, griojau* stlit.: 1. SD[1] <grioia> «kraczę, krakam, cornicor», SD <groiu> «kraczę, krakam, crocito, cornicor», 2. SD <grioiu> «kraczę na kogo, vrgeo conuicijs, maledictis succlamo» (syn. *šaukiu unt ko*). Drw. SD <grioimas> «krakanie, crocatio, crocitus». Onomatopeiczne, podobnie jak *gróti, -ju, -jau* ʽkrakać (o wronach), wyć (o wilkach)’. Nieco inaczej ALEW 366, który nie odróżnia tego *gróti* od slawizmu *gróti* ʽgrać (na instrumencie, w karty)’.

griõzti, *griozdžiù, griozdžiaũ* 1. ʽprzetrząsać, przewracać w poszukiwaniu czego’ (gw. *grõzti* ts.), 2. gw. ʽzgrzytać, skrzypieć’, *prigriõzti* ʽzgromadzić’, *sugriõzti* ʽznaleźć, odszukać’, *užgriõzti* ʽzatarasować (przejście, drogę)’. Sb. *griõzdas*, gw. *grõzdas* 1. ʽrzecz sporych rozmiarów nie stojąca w swoim miejscu, zawadzająca’ (*Griõzdais užverstas aukštas*), 2. ʽstary mebel, grat, rupieć’, 3. przen. ʽczłowiek wielki i niezgrabny, niezdarny’ (syn. *grõzas*). Vb. denom. *griõzdinti*, gw. *grõzdinti* ʽnosić przedmioty ciężkie, niewygodnych kształtów i rozmiarów’. Trudne. Grupa *-zd-* wskazuje na charakter ekspresywny wymienionych wyrazów. LEW 170 sugerował powiązanie *griozd-* z *grūd-* w *grū́sti* ʽubijać, tłuc’ i *graud-* w *graudùs* m.in. ʽłomki, kruchy’, trzeba jednak zauważyć, że stosunek *o* (*ā) : *au* : *ū* jest całkiem izolowany na gruncie apofonii litewskiej. Niejasne pozostają też synonimy *griõzdas*, mianowicie *gramõzdas* i *gremẽzdas*.

grìsti I, *gridù, gridaũ* gw.: *nugrìsti* DP ʽprowadzić, odwieść, odtrącić, przenieść’, refl. *atsigrìsti* ʽprzyjść z orszakiem, przyjść wraz z tłumem’. Drw. *grìdėti, -ju, -jau* ʽiść, wędrować’, *grìdyti, -aũ, -iaũ* ʽbyć w drodze z dala od domu przez dłuższy czas, wędrować’ (war. *gridýti* oraz *grìdyti, -iju, -ijau*), *nugrìdyti* ʽpójść dokądś’, DP ʽprzeprowadzić, zaprowadzić’, *užgrìdyti* DP ʽzanieść’. — WSZ *gryd-*: *išgrydýti* ʽwynosić, powynosić (rzeczy z domu)’. — Infigowany SZ *grind- stanowi osnowę formacji praesentis w słowiańskim, por. scs. *grędǫ* ʽnadchodzę’ (*grindō); stąd *ę* rozciągnięto na inf.: scs. *gręsti* ʽἔρχομαι, πορεύομαι’ zam. *grĭsti (por. lit. *grìsti*). Tu też ros. *grjadú, grjastí* ʽzbliżać się, nadchodzić’ (*grjadúščij* ʽprzyszły’), słń. *grẹ́m* a. *grèm* ʽidę’ < *gręd-mĭ (drw. *vîgred, -i* ʽwiosna’ < *vygrędĭ). Do pie. *g^{h}rei̯d^{h}- ʽkroczyć’, por. goc. *grids* ʽkrok’, śrwn. *gritt* ts., nwn. gw. *gritten* ʽrozkraczyć nogi’ (LIV[2] 203, Snoj 2003, 190). Można postulować pdg. pbsł. *grindō, *gristi, z którego język litewski uogólnił osnowę non-prs. *grid-, zaś słowiański osnowę prs. *grind-. Por. BSW 98, Lew 171, ALEW 367, Skardžius, RR 4, 381n. Kaukienė, *Balt* XXVIII:1, 1994, 80 wychodzi od pwk. monoftongicznego *g$^{(h)}$red^{h}-. To, co nas uderza w materiale bsł., to nieobecność form na st. pełnym †grei̯d-, lit. †gried-.

grìsti II, prs. *grystù* (*grįstù < *grins-stu, war. *grinsù*, *grįsù*), prt. *grisaũ* ʽstawać się przykrym, odrażającym, naprzykrzyć się, obmierznąć, dokuczać, dawać się we znaki’, *atgrìsti* ʽodzwyczaić się, odstąpić (od kogo); zrazić się (do kogo, czego), porzucić co; odkochać się, odstręczyć się; sprzykrzyć się’, *įgrìsti* ʽnaprzykrzyć się, zbrzydnąć’, *nugrìsti* ʽdokuczyć, obrzydnąć’. Prs. inchoatywne na SZ *gris-* ⇐ *gres-*, por. *gresiù, grẽsti* ʽwzbudzać wstręt’. Suf. *-sta-* nawarstwił się tu na osnowę *grins-, należącą do prs. infig. *gri-n-su.

Rekonstrukcja pdg.: *grinsù, *grisaũ, *grìsti. Kumulacja infiksu -*n*- i suf. -*sta*- zachodzi również w takich formach, jak *blystù* do *blìsti*; *dvystù* do *dvìsti*; *myštù* do *mìšti*. Por. Lew 167, ALEW 367, Stang 1966, 342n.

grį̃sti, *grindžiù* (war. *grendù*), *grindaũ* (war. *grindžiaũ*) 1. ʻkłaść deski podłogi a. mostu', 2. ʻkłaść bruk, brukować', 3. ʻgacić, mościć (pękami gałęzi drogę przez bagno)'. SD: *grindžiu kelių akmenimis* «brukuię, sterno viam lapidibus, saxis», *grindžiu kelių raisti* «gacę, sterno viam palustrem». Cps. *pagrį̃sti* ʻnasłać, wybrukować, położyć nawierzchnię z desek', przen. ʻugruntować, uzasadnić' (*pagrį̃sti įródymais* ʻoprzeć na dowodach'). Odpowiednik łot. *grīst*, *grīžu*, *grīdu* ʻkłaść podłogę; stawiać most, wyściełać most deskami; kłaść żerdzie na przęter, układać sufit z żerdzi; nakrywać do stołu'. Pwk. *grind*- jest refleksem SZ *g^h^rn̥d^h^- do pie. *g^h^rend^h^- ʻkłaść belki, żerdzie; belka' (por. IEW 459, BSW 98, LEW 170n., ALEW 368). Osobno zob. SE *grę̃sti*, SO *grañdas*. — Trudno zdecydować, jaki st. apofoniczny odzwierciedla forma psł. *gręda, por. sch. *gréda* ʻbelka, kładka', rcs. *grjada* ʻbelka', ros. *grjadá* ʻgrzęda, żerdź; łańcuch gór', ukr. *hrjáda* ʻdrąg, żerdź', ros. *grjádka* ts., stczes. gw. *hřada* ʻbelka podtrzymująca strop', czes. ʻgrzęda dla kur', stpol. *grzęda* ʻżerdź, drążek, na którym odpoczywa ptactwo domowe; drążek do wieszania odzieży', gw. ʻdyszel pługa', < pbsł. *grindā- lub *grendā- (BSW 98 odtwarzał pbsł. *grindā-). Dalej por. stisl. *grind* ʻkrata, ogrodzenie', stwn. *grintil* ʻbelka, zasuwa wrót'. — Drw. *grindìs* (zob.), *pãgrindas* (zob.), *pagrindimas kelia raisti* «gać, strata viarum in paludibus», *pàgrįstas* ʻuzasadniony, umotywowany', *kelias pagrįstas* SD «bruk, via strata», *pagrįstas akmenimis* SD «brukowany, lapidibus stratus». — Neopwk. *grįs*-: *grį̃sdinti* ʻkłaść podłogę, most', *grįslaĩ* m.pl. ʻstrop z desek w chlewie, oborze', *grį̃smas* ʻmiejsce wybrukowane'. — Neoosn. *grįst*- (ptc. prt. pass. *grį̃stas* ʻmoszczony, brukowany'): *grį̃stas* ʻbelka mostu, drogi, podłogi; sufit z żerdzi', *grįstinis* ʻbruk', *grįstójis* ʻbrukarz'. Cps. *grį̃stakelis* ʻdroga (w podmokłym lesie) wymoszczona bierwionami' (por. *kẽlias*), n.m. *Gristupỹs* (*Grįst-upys).

griū́ti, prs. *griū̃vù* (*griųvu < *griu-n-vu; war. *griūnù*, *griūstù*), prt. *griuvaũ* 1. ʻwalić się na ziemię, upadać, runąć', 2. ʻspadać z góry (o bombie, meteorycie)', 3. ʻzapadać się, rozstępować się (o ziemi)', 4. ʻpsuć się; zmniejszać się (o tarczy księżyca)', 5. ʻzwalić się (o nieszczęściu, chorobie)', 6. ʻginąć, umierać, zdychać'. SD *griūstu* «walę się, upadam, cado, labor, corruo». Odpowiednik łot. *grȗt* a. *grût*, *grûstu*, *gruvu* ʻwalić się na ziemię; przewracać się, spieszyć się'. Cps. *įgriū́ti* ʻwpaść (do dziury, do studni)', *nugriū́ti* ʻspaść (z wozu, z pieca)', *pagriū́ti* ʻprzewrócić się; rozmoknąć (o drodze); zdrzemnąć się', *prigriū́ti* ʻlicznie przyjść, przyjechać' (*Pilnas kiemas svečių prigriùvo* ʻPodwórze zapełniło się gośćmi'), też ʻbujnie, obficie wyrosnąć — o zbożu'. — Nomina: *griùvena* ʻobryw, zwał ziemi (np. na brzegu rzeki, drogi)', *griùvenos* f.pl. ʻzwalisko (domu, muru), ruiny', *griuvė̃siai* m.pl. ʻruiny' (por. *degė̃siai*), *núogriuva* ʻurwisko, np. na brzegu rzeki', war. *núogriuvis*. Oboczne formy prs. *griūnù*, *griūstù* wywodzą się od neopwk. *griū̃*-, wyodrębnionego z prs. *griūvù* (por. uwagi s.v. *bū̃va*). Refleksy st. zanikowego *griū-C* / *griuv-V* są innowacjami na miejscu *grū-C / *gruv-V < pie. *g^h^ruh$_1$- (SP pie. *g^h^reh$_1$u̯-, LIV^2 202). Stan dawny w łot. gw. *grût* ʻwalić się; spieszyć się', *gruveši* m.pl. ʻruiny, zwaliska, gruz', jak też w lit. gw. *gruvė̃sai* m.pl. ʻruiny', *grūvùs* ʻwalący się' (Smoczyński 2003a, 61). Tu może też lit. n.jez. *Grū̃tas*, n.rz. *Grūtà*. Miękkie *r'* zostało w *griū́ti* uogólnione z formy SE *grįāu̯-C jak w *griáuti* ʻburzyć, obalać' (zob. s.v.). Por. gw. *žiùvo*, *žiū́ti* ʻzginął' obok *žùvo*, *žū́ti*. — SO *grau*-: *gráuti*, *gráunu* a. *gráuju*, prt. *gróviau* (*iš vietos išgrauja* PK 105$_{14}$ ʻz gruntu wykorzenia', *pagrauju* SD[1] «obalam, abicio, sterno, prosterno» (war. *pagriauju* SD). Nomina: *graũmenys* — war. do *griáumenys* (zob. *griáuti*), cps. *graũmedis* — war. do *griáumedis* (zob. *griáuti*). Por. n.rz. *Graumuõ* 2x, *Graumenà*, *Graumenãlis*.

Grýva n.rz. w rej. Kuršė́nai na Żmudzi — jest śladem po zanikłym apelatywie *grýva,

który był odpowiednikiem łot. *grĩva*, *grĩve* ʽujście rzeki’, *grīva* ʽujście Dźwiny do morza w Rydze; teren położony między dwiema rzekami; stare koryto rzeki’. Por. łot. n.rz. *Grĩva* (*Upes-grīva* n.m. nad Zatoką Ryską), może też stpr. n.jez. *Greywa*, *Greywo* (AON 46). Zdaniem J. Zubatego należy tu jeszcze łot. *grīvis* ʽgruba długa trawa’, *grīvja zāle* ʽlicha trawa o grubych łodygach, rosnąca na obszarze często zalewanym’ (zob. ME I, 658). — Wymieniony w słowniku Miežinisa (1894) wyraz lit. *gryva* ʽujście rzeki, delta’ jest letonizmem, zob. Urbutis 2009, 277. — Łot. apelatyw ma nawiązanie w psł. *griva ʽgrzywa, długie włosy pokrywające kark zwierzęcia’, por. sch. *grȉva* ʽgrzywa’, słń. gw. *gríva* ʽmiedza porośnięta trawą’, ros. *gríva* ts., też ʽpodłużna mielizna, podłużne wzniesienie o stokach pokrytych lasem’, błr. gw. *hrýva* ʽmielizna w miejscu spływania dwu rzek’, pol. gw. *grzywa* m.in. ʽkępa trawy, zboża ominięta podczas koszenia; nie zaorany kawałek pola; podłużna wyniosłość’ (por. BSW 98 n.). Nawiązanie w wed. *grīvā́-* f. ʽkark, tylna część szyi’ (*grīva-baddhá-* ʽzawiązany na szyi’), aw. *grīuuā-* ʽkark’ < pie. *g$^{\text{u̯}}$riH-u̯eh$_2$- (EWAIA I, 509). Wyraz wedycki skłania do przypuszczenia, że zarówno słowiańskie znacz. ʽwłosy rosnące na karku’, jak i bałtosłowiańskie znacz. topograficzne wywodzą się z anatomicznego znacz. ʽkark, szyja’. Znacz. ʽkark’ prześwieca jeszcze w drw. słowiańskich, por. 1° *grivĭnŭ: strus. *grivnyj* ʽzawieszany na karku’, czes. *hřívní sádlo* ʽsadło z końskiego karku’, słń. *grívno pečenje* ʽpieczeń z karkówki’, 2° *grivĭna: csł. *grivĭna* ʽnaszyjnik, naramiennik; moneta’, sch. *grîvna* przest. ʽnaszyjnik; srebrny pieniądz’, ros. *grívna* ʽdawna jednostka pieniężna; naszyjnik’, pol. *grzywna* ʽkara pieniężna’, przest. ʽjednostka płatnicza w srebrze’ (por. Boryś 2005, 187).

grìvina 1. ʽw carskiej Rosji: moneta srebrna o wartości 10 kopiejek’, 2. ʽw Litwie pruskiej: marka lub 20 groszy pruskich’ — zapoż. ze stbł. *grivna*, z insercją *i* dla rozwiązania obcej fonotaktycznie grupy *vn* (por. SLA 79, LEW 171, ALEW 369). — Obok tego *grivna* DP ʽgrzywna’ (*davė jiemus dešimtį ilgųjų arba grivnų* DP 382$_{20}$ ʽdał im dziesięć grzywien’).

grį̃žti, *grįžtù* (*grinž-stu), *grįžaũ* ʽwrócić, powrócić, powracać, zwł. do domu’ — praesens z suf. -*sta*- i SZ *grįž*- < *grinž- < pie. *gr̥ǵ^h- ʽobracać’ (LIV^2 191), por. SE s.v. *grę̃žti* (Lew 167, ALEW 369). Cps. *apgrį̃žti* DP ʽobrócić się’, *pargrį̃žti namõ* ʽpowrócić do domu’, *sugrį̃žti namõ* ts., *sugrįštu* SD «cofam się» (syn. *atgrįštu*), «wracam się». Por. SO *grąž*- s.v. *grąžýti*. — Drw. *apgrįžimas* SD^1 «odwrot, repastinatio», SD «nawrocenie, conuersio, reditus, reuersio», *grįžìmas* ʽpowrót’ (SD «wiercenie, terebratio, terebratus»), *grį̃žtė* a. *grįžtė̃* ʽprzewiąsło, powrósło skręcone ze słomy; naręcze, wiązka (lnu), warkocz cebuli’ (por. łot. *grīzta*, *grīzts* ʽcoś skręconego, zwiniętego; coś potarganego’), *grį̃žulas* ʽdyszel’, przest. ʽujeżdżalnia’, SD <griźułas> 1. «koło, w ktorym konie do biegu ćwiczą, gyrus», 2. «woz niebieski, arctos, f. vrsa maior», *grįžulė̃* a. *gryžulė̃* ʽwiązka (czesanego) lnu złożona z kilku garści’, *negrįžtamaĩ* adv. ʽbezpowrotnie’, *sugrįžtùvės* f.pl. ʽodwiedzenie domu rodziców panny młodej w pierwszą niedzielę po weselu’ (syn. *sugrąžtùvės*, *sugrą̃žtai*). Cps. *grį̃žkelis* ʽrozstaj’ (por. *kẽlias*). — N.m. *Pagrįžaĩ*.

gróbai, -*ų* m.pl. ʽszkielet, kościec’, *gróbas* ʽżebro’. Odpowiednik stpr. *grabwe* EV ʽżebro, Ribbe [Rippe]’. Tu też stpr. *grauwus* EV ʽbok ciała, Seyte’, czyt. [gra:vəs], ze zmiany *[gra:bəs], ⇒ *grawyne* EV 304 ʽboczna deska w wozie służącym do przewozu gnoju, Tuncbret [Dungbrett]’. Niejasne. Porównywano z czas. *grė́bti*, *gróbti*, zob. LEW 165n., PKEŽ 1, 411n., ALEW 369. — Obok tego jest *gróbas* żm. 1. ʽkiszka’, 2. ʽżołądek’ (to znaczenie można wyprowadzić ze złożenia *sūra-gróbis*, war. *sū́rgrobis*, *sūrgróbis* ʽwysuszona część żołądka cielęcego, używana jako podpuszczka przy wyrobie serów’); cps. *subìngrobis* ʽodbytnica, jelito proste’ (por. *sùbinė*).

gróbti, *gróbiu*, *gróbiau* 1. ʽchwycić, złapać (za rękę, za połę)’, 2. ʽgwałtem zabierać, porywać; pozbawiać czego, grabić’ (*Kas grõbs — nepralõbs*), *pagróbti* ʽpochwycić, porwać, zagrabić, przywłaszczyć sobie’. Odpowiednik łot. *grâbt*, *-bju*, *-bu* ʽgrabić, zgarniać;

chwytać', *izgrâbt* 'wygrzebać, wygarnąć (np. popiół z paleniska)'. Refleks stopnia *o*, pb. *grāb-, utworzonego od pwk. *grēb-, por. *grébti* 'grabić' < pie. *g^hrebh₂- 'chwytać'. Paralele dla innowacyjnej apofonii *ē* ⇒ *ā*: *glė́bti* ⇒ *glóbti*; *gėž- ⇒ *góžti*; *bė́gti* ⇒ *bogìnti* (por. Kuryłowicz 1987, 359). Nawiązanie w iteratywie psł. *grabiti 'zgarniać do siebie; rabować' (scs. *grabiti* 'łupić, rabować', ros. *grábitь* ts., gw. 'chwytać rękami', pol. *grabić* 'zgarniać grabiami; wyrównywać grabiami powierzchnię ziemi; zabierać siłą, rabować, łupić'). Z innym suf.: łot. *grãbât* 'chwytać, łapać'. Derksen 2008, 185 odtwarza pbsł. *groʔb-. — Drw. *gróbstyti* frq. 'chwytać często, porywać, ściągać, kraść', *prigróbstyti* 'zagarnąć, nachwytać, narabować' : łot. *grâbstît*, *grãbstît* 'chwytać, grabić, zgrabiać (zboże, siano); sięgać po omacku'. Z innym suf.: łot. *grãbât* 'chwytać, łapać'. — Nomina: *grõbšas* 1. 'kto potrafi szybko sprzątnąć zboże', 2. 'łakomczuch, chciwiec' (⇒ vb. denom. *grobšáuti* 'porywać, kraść'), *grobuonìs*, *-iẽs* m. 'drapieżnik (zwierz a. ptak); rabuś, łupieżca'. Por. łot. *grâbeklis* 'grabie', *grābiķis* ts., *grābs* 'złodziej'. — Neoosn. *grobst-* (⇐ *gróbstyti*): *grobstinė́ti* 'porywać, zabierać', *grobstẽklis* 'kto kradnie od czasu do czasu, złodziejaszek', *grobštùs* 'chciwy, kto się łakomi na cudze' (ze zmianą *ps* > *pš*), ⇒ *grobštùkas* 'złodziejaszek'. Neoosn. *grobsty-*: *gróbstytojas* 'grabieżca, złodziej' (por. *dė́stytojas*, *slapstýtojas*).

grõmata stlit., gw. 'list, pismo urzędowe, dokument', SD «list, pisanie od kogo przysłane, epistola, lit[t]eræ, epistolium». War. *grõmeta* przest. 'list'. Ze zmiany *grāmata — zapoż. ze strus. *gramota*, *-y* 'pismo' (⇐ gr. γράμματα n.pl. 'pismo, list, umowa; księga'), por. ros. *grámota*. Stąd też łot. *grãmata* 'książka, paszport, list' (por. ME I, 644). SLA 79 przyjmował raczej źródło stbłr. *gramota*, por. błr. *hrámata* 'umiejętność pisania i czytania; pismo; dokument pisany'. Por. Lew 172, ALEW 369n. — Drw. *gromatanešys* SD «kursor, poseł listowny pieszy» (syn. *lakštanešys pėsčias*), war. gw. *gromatnešỹs*, *grõmetnešis*; *grõmetbogis* przest. 'kartka papieru listowego' — kalka hybrydalna z nwn. *Briefbogen* (GL 55).

gromulỹs 3 p.a. 1. 'żujka, pokarm, który zwierzę przeżuwające powtórnie przeżuwa po jego powrocie z żołądka do jamy gębowej' (*Karvės sugulusios grõmulį gromula* 'Krowy położyły się i przeżuwają żujkę'. *Karvė grõmulį pametė* 'Krowa przestała przeżuwać' [zachorowała]), 2. 'trawienie'. War. *grõmalas*, *grõmulas*. Pierwotnie nazwa czynności na *-ulys*, utworzona od interi. *gram gram (zob. *gramulti*) lub *grom grom, nazywającej odgłos przeżuwania. Por. *grum̃ grum̃* — o gryzieniu kości przez psa (*Šuva kaulus grum̃ grum̃ ėda*), *grùmšt* — o miażdżeniu zębami czegoś twardego (zob. *grum̃šti*). Onomatopeiczną osnowę może mieć również czas. łot. *gręmuôt* 'żuć, wolno jeść; przeżuwać (o bydle)'. Inaczej LEW 172: *grom-* ma pozostawać w apofonii z *gram-* jak w *gramañtas* 'bryła, gruda'. ALEW 370 zwraca uwagę na związek *grom-* / *gram-* ze stang. *crimman* 'pchać, napychać, gnieść' i stwn. *gikrumman* 'vollgestopft'. Naszym zdaniem *grom-* należy — ze względu na znaczenie — zestawiać przede wszystkim ze stlit. *gramulti* 'żuć, przeżuwać' (zob. s.v.). — Vb. denom. *grõmuliuoti* 'przeżuwać żujkę; gryźć; trawić', war. *grõmulioti*.

gronyčià, gen.sg. *gronỹčios* 2 p.a. stlit., gw. 'granica, linia oddzielająca; granica państwa' — zapoż. z błr. *hranícа*, *-y*, pol. *granica*, *-y* (SLA 79, ZS 19, ALEW 370). War. *ronyčià* 'ścieżka przez pole' (por. *rỹbas* ob. *grỹbas*; *riẽkas* ob. *griẽkas*). Zob. też *rubẽžius*.

gróti I, *grója*, *grójo* 1. 'o wronach: krakać' (*Varnos grója* 'Wrony kraczą'), 2. 'o wilku: wyć' (*Vilkai grója* 'Wilki wyją'). Onomatopeiczne. Por. *grioti*.

gróti II, *gróju*, *grójau* 1. 'grać na instrumencie muzycznym', 2. 'grać w karty, brać udział w grze', 3. 'robić coś energicznie a. byle jak'. Sposób odmiany wskazuje na zapoż. z błr. gw. *hracь*, *hráju* (błr. liter. *ihrácь*), nie zaś z pol. *grać*, *gram*, jak to podał LEW 162 (s.v. *grãjyti*).

grõtos f.pl. ʽkratyʼ — z udźwięcznienia *kr* > *gr* w stlit. *krõtos* (zob.). Inaczej LEW 172: zapoż. z pol. gw. *grata*.

grùbti, *grum̃ba*, *grùbo* ʽgrabieć (o palcach), drętwieć, kostnieć, chropowaciećʼ, *nugrùbti* ʽzgrabieć, zdrętwieć (o palcach, dłoniach, od zimna, mrozu, od pracy w ziemi)ʼ, *sugrùbti* ʽzgrabieć, zdrętwiećʼ. Osnowa prs. infig. *gru-m-b-* < pb. *gru-n-b-, vb. denominativum od adi. *grubùs* (zob.). Drw. *nugrùbnagis* ʽktoś ze zgrabiałymi palcami, ktoś nieumiejętny w robocieʼ (por. *nagaĩ*). Odpowiednik łot. *grumbt*, *-bju*, *-bu* ʽmarszczyć sięʼ pokazuje uogólnienie infiksu *n* w całym pdg. Drw. *grum̃ba* ʽzmarszczka, fałda; koleinaʼ, *grum̃bulis* ʽgarb, nierównośćʼ. — W słowiańskim z paralelnego do *grumbù* prs. infigowanego *grǫbǫ został wyabstrahowany neopwk. *grǫb-. Na nim zbudowano adi. *grǫbŭ, por. scs. *grǫbŭ* ʽἄγροικος, ἰδιώτης, nieuczony, nieokrzesanyʼ, słń. *grôb* ʽszorstki; gruby, duży, poważnyʼ, pol. gw. *gręby* ʽmający zmarszczki; cierpkiʼ, kasz. *grëbi* ʽgruby; razowy, z grubo mielonego ziarna; zsiadły, gęsty — o mlekuʼ (Sławski, SEJP I, 356). — O tym, że *grùb(ti)* było interpretowane jako neopierwiastek, świadczy obecność alternantu na SO *graub-*, por. *graublẽ* ʽbłoto zamarzłe na drodzeʼ (obok *gruoblẽ* ts.). W słowiańskim por. psł. *grubŭ, ros. *grúbyj* ʽsurowy, nieobrobiony, szorstki, ostry; wulgarnyʼ, czes. *hrubý* ʽzłożony z większych części, gruby, niecienki, otyły; szorstki, chropowatyʼ, pol. *gruby* ʽniecienki; tęgi, otyły; przytłumiony (o głosie)ʼ. Por. BSW 99n., Sławski, *l.c.*, Boryś 2005, 181.

grubùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽzgrabiały (o palcach)ʼ, 2. ʽniegładki, nierówny, chropowaty, szorstkiʼ, 3. ʽgrubo zmielony, grudkowaty (o mące)ʼ, 4. ʽniemiły, gburowatyʼ, 5. stlit. ʽostryʼ, por. *grubumi ir ankštu keliu* DP 90_{41} ʽostrą i ciasną drogąʼ. Przymiotnik z suf. *-u-* i SZ *grub-* od *gri̯au̯b- / *grau̯b-. Transponat ie. *ghreu̯-b^{h}-. Brak jasnych nawiązań. Por. LEW 172, s.v. *grùb(l)as*. BSW 100 i LEW, *l.c.* zestawiali *grubùs* ze stwn. *grob* ʽgruby, tęgi, silnyʼ, śrdn. *grof* ts. Dziś jednak wyrazy niemieckie etymologizuje się inaczej, zob. EWD 479, ALEW 371. — Drw. *grubà* a. *grùbas* ʽdroga pokryta grudąʼ (*Niekur nevažuosim, grubà, arkliai kojas pasimuš* ʽNigdzie nie pojedziemy, gruda, konie poobijają sobie nogiʼ), *grùbežis* ʽzamarzłe błoto, gruda na drodzeʼ, *grùblas* ʽkępa, kępka; gruda, grudka; zgrubienieʼ, *grubiaĩ* adv. ʽszorstko, po grubiańskuʼ, *grublùs* ʽszorstki, nierównyʼ (⇒ *grublė́tas* ʽchropawy, nierówny, zgrubiały — o skórze, szorstkiʼ), *grùbslas* ʽgrudka, bryłka ziemiʼ (war. *grùbzlas*), *grùbstas* ʽbryła wyschniętej, zbitej ziemi, gruda na roliʼ, *grùbtas* ts. (⇒ *grubtỹnė* ʽmiejsce pokryte zeschłymi grudami, z trudem dające się bronowaćʼ). Cps. *grubaũsis* ʽktoś przygłuchy; (owca) z krótkimi uszamiʼ (por. *ausìs*), *grubnãgis* ʽślamazara, niedołęga; człowiek o grubych palcachʼ (por. *nagaĩ*). Por. łot. *grubulis* ʽbryła zamarzłej ziemi; skorupa; rozwalina płotuʼ, *grubuļi* m.pl. ʽgruz, odłamki muru, cegieł, kamieniaʼ. Vb. denom. *grùbti* (zob.). — N.m. *Grubaĩ* 2x, *Grùbos* 3x, *Grubýnai*, *Grubìškiai*, *Grùbiškis*; *Grubliaĩ*. N.rz. *Grùbė*, *Grùb-intakis*. — WSZ *grūb-*: *grūbà* ʽwzniesienie na bagnie, kępa porośnięta krzakami, brzeziną; pagórekʼ (*Vieta lygi, nuotaki, kur-ne-kur iškilusios grūbos* ʽMiejsce równe, łagodnie opadające, tu i ówdzie wznoszą się kępyʼ).

grùcė, *grucẽ* stlit., gw. 1. ʽkasza z otłuczonych w stęporze krup żytnich, pęcak, grucaʼ (SD «gruca, granea, auenacea puls», 2. ʽpolewka z takiej kaszyʼ — zapoż. z pol. *gruca* (⇐ śrwn. *griuze* n.). Por. SLA 79, ZS 20, LEW 173, ALEW 371. War. *grucià* (2 p.a.), *grùčė*, *grùčia*.

grū́das ʽziarnoʼ, np. *avižõs grū́das* ʽziarno owsaʼ. Zwykle pl. *grūdaĩ* 3 p.a. ʽziarno, zbożeʼ. Odpowiada wsch.-łot. *grûds* ʽziarnoʼ (por. SO łot. *graûds* ʽziarnoʼ s.v. *graudùs*). Rzeczownik postwerbalny od *grū́sti*, *grū́du* ʽtłuc, ubijać w stępieʼ (zob. s.v.). Pierwotnie oznaczał ʽziarno przetworzone, przeznaczone do spożyciaʼ (por. ALEW 371). — Drw. *grūdiẽnė* ʽowsiankaʼ, *grūdijà* coll. ʽplon w ziarnieʼ (*Rugių ant šiaudijos daug, ant grūdijos maž šįmet*), cps. *atãgrūdžiai* m.pl. ʽziarno gorszego gatunku, przeznaczone na karmę dla

zwierząt' (prepozycja *ata-* w funkcji prywatywnej), *grūdgaliaĩ* m.pl. 'poślad' (por. *gãlas*), *pipìrgrūdis* 'ziarnko pieprzu' (por. *pipìras*), *žiẽmgrūdžiai* m.pl. 'ozimina' (por. *žiemà*).

grùmdyti, *grùmdau*, *grùmdžiau* 1. 'gnieść, miętosić, tłoczyć, gniotąc wpychać, aby jak najwięcej weszło (do worka)', 2. 'prać trąc w ręku' (war. *grùndyti* 'prać', por. grupę *-nd-* w *duntuvės, gindyvė*), 3. 'ostrzyć, np. siekierę'. Cps. *atgrùmdyti* '(wymię krowy) zmiękczyć masażem', *sugrùmdyti* 'wepchnąć, wtłoczyć do worka, do pomieszczenia', refl. *grùmdytis* 'popychać się, szturchać się'. Intensivum z suf. *-dyti* i bez apofonii do *grùmti* 'cisnąć, tłoczyć' (zob. s.v.). Paralele: *stùmdyti* ⇐ *stùmti*; *mìndyti* ⇐ *mìnti*. Neoosn. *grumdy-*: *grumdỹklė* 'niecka do zamaczania bielizny, do prania', *grumdỹnė* 'tarka do prania'. Odpowiedniki łot.: *grumdît* 'pchać, trącać, odpychać' (ob. *grumît* ts., refl. *grumîtiês* 'pchać się, narzucać się'; *grùmstît, grum̃stît, -u, -ĩju* 'zgarniać do kupy; potrząsać, pchać', *grum̃slas* f.pl. 'resztki, okruchy' (por. lit. *grum̃stas* s.v. *grùmti*).

gruméti, *grùma* (war. *grùmi*), *gruméjo* 'grzmieć, dudnić (o huku, odgłosie pioruna, armat), huczeć', *įgruméti* 'wejść, wjechać z hałasem', *sugruméti* 'zejść się, zebrać się w zgiełku'. Z innymi suf.: *gruménti* 'głucho dudnić (o odległych grzmotach)', tr. 'napominać, przestrzegać, grozić, odgrażać się', *grumóti, -ju, -jau* 'grozić, straszyć zapowiedzią czegoś złego'. Nomen: stpr. *grumins* EV 'drobny deszcz, grzmot odległej burzy, Dunreyn [dünner Regen, der ferne Donner]' (por. Trautmann 1910, 343, PKEŽ 1, 416n.). Tu chyba też łot. *gruma* 'uraza', *grumu vilkt* 'żywić do kogo urazę'. Pwk. *grum-* przedstawia st. zanikowy do *grem-*, por. łot. *gremt, gremju, grēmu* 'mruczeć; mówić podniesionym głosem', refl. *grem̃tiês, gremjûos, grẽmuôs* 'odgrażać się, grozić'. Pie. *g^{h}rem- / *g^{h}r̥m- 'huczeć, dudnić, grzmieć' (IEW 458n., LIV^2 204), por. aw. *gramənt-* 'szalejący, wściekły', gr. χρεμίζω 'rżeć — o koniu; rwać się do kobiety — o mężczyźnie' (war. χρεμετίζω). Nieco inaczej BSW 97, LEW 163 (s.v. *graméti*). — SO *gram-*: *graméti* (zob., tam też o psł. *gromŭ). — WSZ *grūm-*: *grūmóti, -ja, -jo* 'grzmieć; grozić (palcem, pięścią)'. — Alternant *grum-* stoi w oboczności do *grim-*, ukazującego się w takich formach, jak łot. *grimts* 'gniewny, niemiły, nieprzyjazny', *grima* c. 'nieznośny człowiek, zrzęda' oraz stpr. *grīmons* 'zaśpiewaj!' (inf. *grimt), zob. LAV 164 (fakt przemilczany przez Derksena 2008, 195). Na rzecz datowania dwoistości *grim- / *grum- w prabałtosłowiańskim przemawia refleks psł. *grĭm-, por. scs. *vŭzgrĭměti, -grĭmljǫ* 'zagrzmieć', serb. *gr̀meti*, ros. *greméťь* 'grzmieć, huczeć; głośno mówić', ukr. *hrymíty*, czes. *hřměti* a. *hřmíti, -ím* 'grzmieć', pol. *grzmieć* 'głośno rozbrzmiewać; mówić głośno, dobitnie'. Por. podwójny refleks SZ w parach *drìngti* / *druñgti*; *rìmtas* / *rùmtas*. — WSZ *grīm-: psł. *grimati (iter.), pol. przest. *pogrzymać* 'pogrzmiewać'. N.B. Spodziewanym refleksem st. zanikowego jest pb. †girm- / †gurm- < pie. *g^{h}r̥m-. Poświadczone formy *grim-*, *grum-* pochodzą z wyrównania sekwencji *VR* do sekwencji *RV*, właściwej dla formy SE *grem-*. Podobnymi innowacjami apofonicznymi są *grim-* zam. †girm- (zob. *grìmti*), *brid-* zam. †bird- (zob. *brìsti*) oraz *plit-* zam. †pilt- (zob. *plìsti*).

grum̃šti, *grum̃ščia*, *grum̃štė* gw. 'wydawać charakterystyczny odgłos przy gryzieniu, chrupać (sucharki, orzechy, owies)', *grumšéti, grùmši, -éjo* 'chrupać, chrupotać (o koniu, krowie), chrzęścić (o piasku, żwirze pod nogami), zgrzytać (o maszynie)' — czasowniki utworzone od interi. *grùmšt* — o miażdżeniu zębami czegoś twardego. War. sonoryzowany: *grum̃ždžia* 'chrupie w zębach'. War. z epentezą *p*: *grumpštauti*, por. SD[1] <grumbßtauiu> «chrobocę, crepo, strepo, strido» (brak w LKŽ). Por. *stìmti* > *stim̃pti* 'rosnąć, wyrastać'. Zob. też ALEW 445.

grùmti, *grumiù*, *grū́miau* gw. 'cisnąć, tłoczyć, gnieść', *išgrùmti* 'wypędzić (z chałupy)', *pagrùmti* 'pokonać, zwyciężyć', *sugrùmti* 'spędzić (bydło do obory); zgnieść, stratować; zjeść, zeżreć'. Refl. *grùmtis* 'mocować się, walczyć; przedzierać się' : łot. *grum̂tiês*[2], *grumjuôs* 'mocować się'; *prasigrùmti* 'przecisnąć się, przedrzeć się (przez tłum)'.

Drw. *grùmdyti* (zob.). Bez alternacji apofonicznej. Etymologia nieustalona. ALEW 446 uważa *grum-* za spokrewnione ze stang. *croma*, *cruma* m., śrdn. *krome* f. ʽokruszyna chlebaʼ. — Nomina: *grumañtas* ʽbryła ziemi, grudaʼ (syn. *gramañtas*, por. suf. w *lamañtas*, *ramañtas*), *grum̃tas* a. *grum̃stas* ʽbryła ziemiʼ, *grumtỹnės* a. *grumtùvės* f.pl. ʽzapasy, walkaʼ, *grùmulas* ʽbryła (gliny, błota, masła), kawał (chleba, ciasta), gałka (sera), garść (słomy), kłąb (dymu)ʼ, też ʽgruczołʼ (⇒ pol. gw. *grumoł* ʽkawał gęstej ropy z rany, rdzeń wrzodu; pęk szmat; kilka gęsto rosnących na jednej gałązce owocówʼ, por. Zdancewicz 340), *grùmuta* ʽkrzew, krzakʼ, *grùmutas* ʽkiść, grono, pęk (orzechów)ʼ.

gruñtas, *grùntas* 1. ʽwierzchnia warstwa ziemi nadająca się pod uprawę, glebaʼ, 2. ʽdno rzeki, jeziora, morzaʼ, 3. ʽtło na obrazie malarskimʼ, 4. przen. ʽpodstawa, istota; powód czegoʼ. Zapoż. z pol. *grunt* (⇐ śrwn. *grunt*, por. nwn. *Grund*). Łot. *grunte* ⇐ śrdn. *grunt* (Jordan 63). Zob. SLA 79, LEW 173. — Adi. *gruntaũnas* a. *gruntáunas* gw. ʽsolidny, mocny, wartościowyʼ ⇐ pol. *gruntowny*. Vb. denom. *gruntavóti* ʽumacniać, utwierdzać; nakładać pierwszą warstwę farby; docierać do dna (rzeki, jeziora), wymierzać głębokość wodyʼ (por. pol. *gruntować* ts.).

gruoblẽ 4 p.a. gw. ʽbłoto zamarzłe na drodze, gruda, nierównościʼ, por. *Šiąnakt stipriai pašalo — kelias bus vienos gruõblės*. Jest to wariant wyrazu *graublẽ* ts., por. *Vakar labai paralo, tai šiandien ant kelio didelės graublės*. Ustalił się on jako synonim *graublẽ* w podobny sposób jak np. *duobẽ* ustaliło się obok starszego *daubà* (drw. od vb. *dùbti*). Wzajemny stosunek dyftongów tłumaczy się neoapofonią *au* ⇒ *uo* (o tym szerzej s.v. *duobẽ*). Analiza: *graub-lė*, drw. apofoniczny od *grub-* jak w *grùbti* ʽgrabieć od chłodu, mrozu, kostniećʼ (zob. *grubùs*). — Drw. *gruoblė́tas* ʽszorstki, chropawy, nierówny, wyboisty, sękaty (o kiju)ʼ, *gruõblius* ʽgruda, nierówna, wyboista drogaʼ. — Neoapofonią *u* ⇒ *uo* objaśnia się pwk. *gruob-* czasownika żm. *nugrúobėti* ʽpokryć się naroślami, guzami (o pniu drzewa); zgrubieć (o skórze na dłoniach)ʼ.

grúodas 1, 3 p.a. gw. 1. ʽmróz bez śnieguʼ (*Ne šalna, bet grúodas buvo*), 2. ʽsilny przymrozekʼ (*Nušaldė gruodaĩ jurgilius*), 3. ʽbłoto zamarzłe na drodze, ziemia stwardniała od mrozu, grudaʼ (*Ant kelio didžiausi grúodai — negal pavažiuoti*), 3. ʽwypryskowe zapalenie skóry w okolicy pęcin tylnych nóg (u koni, bydła)ʼ, 4. ʽparch, scabies, zapalenie skóry u zwierzątʼ. Formacja scharakteryzowana dyftongiem *uo*, którą można ująć jako drw. apofoniczny do *au*: *gruod-* ⇐ *graud-* < pie. *g^{h}rou̯d^h- (paralele s.v. *duobẽ*). Najbliższy odpowiednik w słow. *gruda* ʽzbita bryła ziemi, błoto zamarzłe na drodzeʼ, przen. ʽzbita masa (masła, sera)ʼ, por. sch. *grȕda*, ros. *grúda*, czes. *hrouda*, pol. *gruda*, < pbsł. *grau̯d-ā-, por. Būga, RR I, 458, ESJS 199, ALEW 373. Dalej por. dyftong *au* w łot. *graûds* ʽziarnoʼ, lit. *graudùs* m.in. ʽkruchyʼ oraz łac. *rūdus*, *-eris* n. ʽgruz, ruiny; zaprawa murarskaʼ (pie. *g^{h}reu̯dos, zob. Weiss 2009, 163). Stosunek lit. *uo* : słow. *u* powtarza się w formach *kúopa* : *kupa* i *lúobas* : *lub*, por. Būga, RR II, 340. Wysuwane wcześniej zrównanie *grúodas* ze słow. *gradŭ* ʽgrad, opad atmosferyczny w postaci kawałeczków loduʼ, które implikuje praformę bsł. *grōda- (zob. BSW 99, REW I, 302, Boryś 2005, 177), nie wydaje się trafne. Por. LEW 173: «Lit. *grúodas* etc. haben nichts mit lat. *grandō*, slav. *gradъ*, ai. *hrādúni-*... zu tun». — Drw. *grúodis* ʽmiesiąc grudzieńʼ, gw. ʽlistopadʼ. Z tym por. psł. *grudĭnĭ, strus. *grudĭnĭ* ʽlistopadʼ, ros. przest. *grúdenь* ʽgrudzień a. listopadʼ, stczes. *hruden* ʽczas między grudniem a styczniemʼ, pol. *grudzień* (stpol. też ʽlistopadʼ). Co do motywacji znaczeniowej por. ukr. *hrúdnoe vrémja* ʽczas, kiedy ziemia pokryta jest grudamiʼ, *hrudnýj* gw. ʽwyboisty, nierówny (o drodze)ʼ. Cps. *grúodšala* a. *-šalas* ʽgołoledź, mróz bez śnieguʼ (por. *šálti*). Vb. denom. *gruodénti* ʽjechać po grudzie, po nierównej drodzeʼ, *nugrúodėti* ʽ(o koniu) pokryć się parchamiʼ, *išgrúoduoti* ʽ(o drodze) pokryć się grudą, stać się grudowatą, nierówną, wyboistąʼ. — N.m. *Grúodžiai* 3x, *Grúodiškė* 2x, *Grúodiškės*.

grū́sti I, prs. *grū́du* (war. *grū́džiu*), prt. *grū́dau* (war. *grū́džiau*) 1. ʽtłuc w stępie, ubijać, ucierać, drobić, rozdrabniać', 2. ʽpchać, wpychać, upychać', 3. ʽbić kogo', 4. ʽnieść, wieźć (na sprzedaż)', 5. ʽpędzić (gęsi, krowy)'. SD *grūdu* «krupię, szrotuię, kruszę, frendeo» (syn. *plėšiu*). Cps. *apgrū́sti* ʽotłuc (ziarno tłuczkiem)', *ažugrūdžiu* SD «lituię co, ferrumino, agglutino», *sugrū́sti* ʽstłuc, rozbić; wtłoczyć (do worka)', *užgrū́sti* ʽwepchnąć; zabić; zapędzić; (potrawę) zaprawić do smaku'. Refl. *grū́stis* ʽtłoczyć się, pchać się; hałasować, dokazywać, brykać (o dzieciach); parzyć się (np. o psach)', *atsigrū́sti* ʽnadejść niespodzianie gromadą', *įsigrū́sti* ʽwłamać się, wedrzeć się', *prasigrū́sti* ʽprzepchać się, przedrzeć się', *prisigrū́sti* ʽdopchać się; napychać sobie', *susigrū́sti* ʽwtłoczyć się'. Odpowiednik łot. *grûst, grûžu, grûdu* ʽpchać, popychać, bić, ubijać w moździeżu, otłukiwać (konopie), ugniatać (kapustę w beczce); gorliwie pracować'. — Prs. *grū́džiu* należało kiedyś wraz z prt. *grū́džiau* do inf. *grūdyti. Był to pdg. kauzatywny z suf. *-dyti* do vb. intr. *grūti ʽrunąć' : łot. gw. *grût* ʽwalić się' (zob. *griū́ti*). Para *grū́džia*, *grūdyti : *griū́ti* stała na równi z takimi, jak stlit. *atgýdžia, atgýdyti* ʽożywić' ⇐ *atgýti* ʽożyć'; *žìndžia, žìndyti* ʽkarmić własnym mlekiem' ⇐ *žį́sti, žìnda* ʽssać'. Inaczej BSW 99, LEW 173n., ALEW 374 (refleks pie. *g[h]reu̯d-, *g[h]rud-). — Odpowiednik łot. *grûdît, -u, -ĩju* jest używany w znacz. ʽwtykać, wpychać; tłuc, ubijać; łuskać (groch)', ale przede wszystkim oznacza ʽhartować żelazo przez zanurzanie w wodzie'. Tak też lit. gw. *grū́dyti*, liter. *grū́dinti* ʽhartować (żelazo, stal)', SD[1]: *grūdinu* «hartuię, acuo, consolido, induro», *ažugrūdinimas* «hart, acies, cuspis, mucro». — Neopwk. *grūs-* (⇐ *grū́s-ti*): *grū́styti* ʽtłuc po trochu' < *grūs-sty- : łot. *grûstît* ʽod czasu do czasu popychać', nomina: *grūsmė̃* ʽścisk, tłok', *grū́snis, -ies* f. ʽkupa', *grūstìs, -iẽs* ʽścisk, tłok' (por. neopwk. *būs-, džiūs-, plūs-, pūs-*). — Neoosn. *grūst-*: *grūstìnė* ʽkasza tłuczona, krupy', *grūstùvas* ʽtłuczek; wycior do lufy', *grūstuvė̃* ʽstępa, moździerz'. — Inne nomina: *grū́das* (zob.), *grūdẽklis* ʽtłuczek' (*Su grūdekliù grūsk kanapius, miežius grūstuvėje* ʽTłuczkiem ubija się w stępie konopie, jęczmień'), *grūdẽlis* ʽziarnko; malutkie poletko', *grūdìkas* a. *grūdìklis* ʽstępa', *sángrūda* (zob.), *sūdas ant sugrūdimo* SD[1] «moździeż, mortarium», *užgrū́dalas* ʽto, czym zaprawia się potrawę dla poprawienia jej smaku' (⇐ *užgrū́sti*), cps. *pipìrgrūdis* ʽmoździerz do ucierania pieprzu' (por. *pipìras*). — N.m. *Pagrūdaĩ*. — SO *graud-*: *graudùs* (zob.).

grū́sti II, *grū́stu* (*grūd-stu), *grū́dau* ʽrozczulać się, rozrzewniać się, roztkliwiać się, przejmować się'. Intransitivum na *-sta-* do *grū́sti, grū́du* ʽtłuc, rozcierać, rozdrabniać' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽwzruszać się'. Pod względem semazjologicznym por. pol. *wzruszyć* ʽporuszając przewrócić, spulchnić ziemię', przen. ʽrozczulić, roztkliwić kogo'; scs. *rušiti* ʽburzyć, łamać, niszczyć'. — Zwraca uwagę dublet z samogłoską krótką: gw. *grùsti, gruñda* (war. *grudžia*), *grùdo* ʽrozczulać się, smucić się'. — SO *graud-*: *graudùs* (zob.).

grūšià, gen.sg. *grū̃šios* 2 p.a. gw. bot. 1. ʽgrusza, Pirus communis — drzewo i owoc', SD «gruszka drzewo, pyrus», 2. ʽuderzenie kciukiem w głowę' — zapoż. ze stbłr. *grúša, -y* (SLA 79, ALEW 374: z pol. *grusza*), por. błr. *hrúša, -y*. — War. *grū́ša, grū̃šė, grū̃šas*, z palatalnym *r'*: *griūšà, griūšė, griū̃šas*. War. *grūšnià* pokazuje zakończenie analogiczne do *vyšnià* ʽwiśnia' (LEW 174). Zob. *kriáušė*.

grùzdas I gw. ʽchrust — gatunek ciasta' — z udźwięcznienia konsonantyzmu w formie wyjściowej *krustas. Jest to zapoż. z pol. *chrust* ʽkruche ciastka smażone na tłuszczu, faworki'. Inaczej LEW 174: rodzime, do *grū́sti, grū́du* ʽtłuc w stępie'. Por. *plazdė́ti* ob. *plastė́ti* oraz *urgždỹnė* ob. *urkštỹnė, dvazgė́ti* ob. *tvaskė́ti* (GJL I, § 453).

grùzdas II gw. ʽgruz, rumowisko, odłamki' (war. *grùzas, grūzdas*) — zapoż. z pol. *gruz*. W języku literackim pl.t. *gruzdaĩ* a. *grūzdaĩ* 4 p.a. ʽodłamki rozkruszonego kamienia, cegły'. Grupa *-zd-* na miejscu *-z-* polega na dostosowaniu fonotaktycznym do rodzimej zbitki *-zd-* między samogłoskami, jak w typie *lìzdas, bezdù*. Paralele: *bẽzdas, vẽzdas*. Inaczej LEW 174: rodzime, do *grū́sti, grū́du* ʽtłuc w stępie'.

gruzdė́ti, *grùzda*, *gruzdė́jo* 1. 'palić się bez płomienia, tlić się (o mokrym drewnie, torfie), prażyć się (o ziarnie)', 2. 'szeleścić, trzeszczeć, chrzęścić', *įsigruzdė́ti* 'zająć się, zacząć się palić; wdać się w kłótnię', caus. *grùzdinti* 'podpiekać, podsmażać, prażyć, palić; zachęcać'. Odpowiedniki łot.: *gruzdêt, -u, -ẽju* 'tlić się', *gruzdinât* 'opiekać na rożnie'. Oboczny czas. *grùzti*, *grų̃zda*, *grùdo* 'tlić się; prażyć się' (por. łot. *grust*, *grùzdu*, *gruzdu* 'zapalać się; tlić się, jarzyć się') sugeruje, że *gruzd-* jest neopierwiastkiem, związanym z formacją prs. *grunzda < *grunsta (udźwięcznienie *nst* w *nzd*) < *grund-sta, to z odnowienia prs. infig. *gru-n-da (por. prt. *grùdo*). Pwk. *grud-* stanowi st. zanikowy do *griaud-*, por. *griaũsti*, *griaũsta*, *griaũdo* 'stawać się kruchym (o mięsie zająca), być podpiekanym, prażyć się, podsychać (o skórce chleba)', *apgriaũdusi mėsà* 'opieczone mięso'. Inaczej ALEW 375: causativum na *-dėti*. — Nomina: *gruzdaĩ* m.pl. 'zgliszcza, pogorzelisko' (war. *grūzdaĩ*), *grùzdys* f.pl. 'trociny', *gruzdùs* 'łamliwy, kruchy (np. o serze, cieście); krótko ostrzyżony'. — N.m. *Gruzdžiaĩ* 2x, *Grùzdiškė*, *Grùzdiškis*. — SO *grauzd-* ⇐ *gruzd-*: *gráuzdėti*, *gráuzda*, *-ė́jo* 'palić się bez płomienia, tlić się'. War. *grauz-*: *gráuzėti*, *gráuza*, *-ė́jo* ts., *įsigrauzénti* 'zacząć się tlić — o mokrym drzewie w ognisku' (*Kad ir šlapios malkos, bet vis tiek įsigrauzẽno*). Nomen: *grauzdùs* 'twardy (o drewnie); zły, surowy, szorstki, grubiański'.

grùžė gw. 'kiełb, mała ryba słodkowodna, Gobio gobio, Gobio fluviatilis'. War. *grùžas*, *gružia* (SD «kiełb naski»). Odpowiednik łot. gw. *gruzis* m. 'kiełb'. Może być spokrewnione z *grùžas* 'krótki, ogryziony', łot. *gruži* m.pl. 'gruz, żwir', co w apofonii z *gráužti* 'gryźć, obgryzać', łot. *graûzt* ts.. Znacz. etym. 'istota gryząca' (por. Urbutis 2010, 53). Zob. też LEW 164, Karulis I, 321, ALEW 375. — Drw. *grùžlis* a. *gružlỹs* 'kiełb'.

gu ptk. podkreślająca pytanie w języku starolitewskim, np. *Tu-gu esi ansai, kursai turi ateiti?* 'Tyżeś ów, który ma przyjść?' *Seniai-gu jau numirė* 'Dawnoż już umarł?' *Klausiu jus, pa-gu-žįstat tą mokslą?* 'Pytam was, znacież tę naukę?' Dziś utrzymuje się tylko w zrostach *jéigu* 'jeżeli' i *negù* 'niżeli' (DP też *argu* 'czyż'). Odpowiednik słowiański w ptk. porównawczej scs. *ne-gŭ-li* 'niż'. Zob. Hermann 1926, 171n., Lew 126, ALEW 375. Osobno zob. *gi*.

gubà 4 p.a., zwykle pl. *gùbos* 1. 'mendel, zazwyczaj złożony z dziesięciu ustawionych razem snopów', por. *Gubàs stato dažniausiai dešimties pėdų* '*Gubos* stawiają zwykle z dziesięciu snopów'. *Vėtra išvartė visas rugių gubàs* 'Wichura wywróciła wszystkie mendle żyta', 2. 'kozły, np. o karabinach ustawionych po kilka tak, że jeden opiera się o drugi'. War. *gùbė*. Formacja dewerbalna od pwk. *gub-* jak w *gùbti* 'chylić się ku ziemi' (zob. s.v.). Znacz. etym.: 'pochylone ku sobie snopy zboża'. — Drw. *gubẽlė* 'snopek oziminy a. koniczyny; dwa wsparte o siebie snopki; motowidło', *gubìniai* m.pl. — mówi się o kurczętach i kaczętach, które się wylęgły wtedy, gdy żyto stało na polu w mendlach' (*Gubìniai viščiukai, ančiukai. Gubìnės vištytės geriausios — dėslios*). Vb. denom. *gubóti* 'stawiać snopy w mendle'.

gūbrỹs, *gū̃brio* 4 p.a. (war. *gubrỹs*) 1. 'kurhan, kopczyk, kopiec mogilny; pryzma śniegu', 2. 'wierzchołek wzgórza, góry', 3. 'grzbiet, plecy człowieka', 4. 'grzbiet koński', 5. 'szczyt dachu, kalenica', cps. *kalnãgūbris* 'łańcuch górski' (por. *kálnas*). Dewerbalny drw. na *-r̦ia-* od pierwiastka na st. wzdłużonym *gūb-* ⇐ *gub-*, por. *išgùbti* 'wygiąć się ku górze' (zob. *gùbti*). Por. SO *gaub-* w war. *gaubras* b.z.a. 'pagórek', *gaubrỹs* 'górka, wzgórze' (*Kur gaubrẽliai, čia ir rugiai da matos* 'Gdzie pagórki, tam i żyto jeszcze stoi'), drw. *gaubriúotas* 'z pagórkami, pagórkowaty (o polu)'. — Z innym suf.: *gū̃bras* 'usypany kopiec; wzniesienie, pagórek', ⇒ *gūbrýnas* 'miejsce z wieloma pagórkami'. — Tu też *gùrbautas* 'niewielkie wzniesienie; nierówność na drodze', ze zmiany *gūbr-autas drogą metatezy *br* > *rb*. *-autas* jest neosufiksem, który wyabstrahowano w typie *móliautas* ⇐ *móliauti*; *panáutas* ⇐ *panáuti* (zob. s.v.).

gùbti, *gum̃ba*, *gùbo* ʽchylić się (o ścianie), zapadać się', *įgùbti* ʽpochylić się ku ziemi', *išgùbti* ʽzrobić się wypukłym'. Odpowiednik łot. *gubt*, *gubstu*, *gubu* ʽzginać się, pochylać się, krzywić się'. Formacja inchoatywna z infiksem nosowym i SZ *gub-* do *gaub-*, por. *gaũbti* ʽotulać, owijać'. Pwk. pie. *g(u̯)ubh- ʽgiąć, zginać' (LIV² 188). Zob. też BSW 100n., LEW 140. — Drw. *susigubóti* ʽzwijać się w kłęby — o zbożu' (*Geri rugiai — susigubóję gubomis kaip verpetais* ʽTo dobre żyto, skłębione jak wiry'). Por. łot. *gubât* ʽskładać siano w kopki', *gubinât* ʽzginać'. Nomina od *gub-*: *gubà* (zob.), *gùbė* ʽgłęboki talerz', *gubrà* ʽwybrzuszenie na drzewie; szczyt góry', *gubrỹs* (zob. *gūbrỹs*), *gùbulas* ʽgałka, bryłka, kulka' (⇒ vb. denom. *gùbulti* ʽzgniatać w gałkę, robić gałki'), *gubulỹs* ʽduża porcja wody toczącej się po zboczu góry po deszczu', *gùburas* a. *gū̃buras* ʽstos, kupa; pagórek' (war. *guburỹs* a. *gūburỹs*), *gubùs* ʽsprytny, zręczny, zwinny; oszczędny' (znacz. etym. ʽgiętki, gibki', por. czes. *hebký* ʽgibki'). Cps. *dvìgubas* ʽpodwójny, złożony we dwoje', por. *dvi°* (⇒ vb. denom. *padvìgubinti* ʽpodwoić', *dvigubúoti* ʽw dwójnasób oddawać pożyczone, np. siano'), *víengubas* ʽpojedynczy'. Por. stpr. *dwigubbus teisis* [gen.sg.] *werts* ʽwarci / godni podwójnej czci' (⇒ vb. denom. *dwibugūt* ʽwątpić, zweifeln', przez metatezę z *dvigubūt < *dvigubāt; kalka śrwn. *zwīfelen*, nwn. *zweifeln*), zob. LAV 99. — W słowiańskim por. SZ *gŭb-* w scs. *sŭgŭbati, -gŭbljǫ* ʽzginać', *sŭgŭnǫti* < *-gŭb-nǫ- ʽzgiąć, coś prostego skrzywić', ros. *gnutь*, *gnu*, pol. *gnąć ⇒ giąć*, *gnę* ts., czes. *hnouti* ʽporuszyć', sch. *gànuti* ʽporuszyć, wzruszyć'. Obok tego st. pełny w scs. *(su)gubŭ* ʽpodwójny', co pod względem znaczeniowym odpowiada lit. *(dvì)gubas*; znacz. etym. ʽzgięty we dwoje'. — Lit. n.rz. *Gubesà*, *Gubinỹs*, *Gubupỹs*. — WSZ *gūb-*: łot. *gũbâtiês* ʽpochylać się, garbić się, chować się, skrywać się, wynieść się cichaczem', *gũbât*, *-ãju* ʽiść pochylonym, iść ociężale, kulić się'. Odpowiednik psł. *gybati, por. scs. *gybati*, *gybljǫ* ʽἀπόλλυμαι, ginąć', *prěgybati* ʽzginać', ros. *gybátь* a. *gýbatь* ʽlekko poruszać, kołysać', *sgibátь* ʽzginać', ukr. *hybáty* ʽgnieść, miesić', czes. *hýbati* ʽporuszać', pol. *gibać*, *gibię* ʽzginać, poruszać, chwiać, kołysać' (zob. BSW 100n., Sławski, SEJP I, 274n., Boryś 2005, 160). — W języku litewskim refleksy WSZ *gūb-* spotyka się tylko w nomen, por. *gūbrà* c. ʽktoś zgarbiony', *gūbrỹs* (zob.). W słowiańskim por. ros. *izgíb*, *sgib* ʽprzegub', czes. *ohyb* ʽzgięcie, przegub', *záhyb* ʽzagięcie, fałd'; psł. *gybŭkŭ: sch. *gìbak* ʽgiętki, gibki', ros. *gíbkij* ʽgiętki', ukr. *hybkýj* ts., czes. *hybký* ʽruchliwy, zwinny, chyży', pol. *gibki* ʽgiętki, sprężysty, zwinny, zręczny' (por. wyżej *gubùs*). — SO *gaub-*: *gaũbti* (zob.).

gùčas, *-ė* gw. ʽsprytny, przebiegły', sb. ʽspryciarz, mądrala' (*Žmogus gùčas, kurs išgudo ir gudrus*) — pochodzi z *gutšas < *gud-šas, przez ściągnięcie zbitki *t.š* w afrykatę *č*. Drw. na *-šas* od osnowy *gud-*, por. 1° vb. *gùsti*, *gundù*, *gudaũ* ʽnawykać, wprawiać się', *išgùsti* 1. ʽnauczyć się', 2. ʽzmądrzeć', 3. ʽodwyknąć, odzwyczaić się' (*Mieste bebūdamas, išgùdo dirbti* ʽŻyjąc w mieście, odwykł od pracy [rolnika]'), 2° adi. *gudrùs* ʽzmyślny, chytry'. Podobnie zbudowane formacje: *krùčas* ⇐ *krutė́ti*; *snùčas* ⇐ *snū́sti* (por. GJL I, § 512; II, § 369).

gùdas przest., gw. 1. ʽBiałorusin', 2. ʽRosjanin'[165]. Fem. *gùdė* ʽBiałorusinka'. Pl. *gudaĩ* m.pl. ʽBiałorusini', DP *Gudai* ʽRuś, Rusacy'[166]. SD: *Gudas* «Rusin, Ruthenus», *Gudai* «Ruś kray, Russia», *Gudų bažnyčia* «cerkiew, templum Russicum, Ecclesia Russorum», *papas Gudų, kunigas* «pop Ruski», *vyskupas Gudų* «władyka, Episcopus Græcus». Pochodzenie etnonimu *gùdas* pozostaje niejasne. Wywodzą go od nazwy Gotów, mianowicie na podstawie hipotezy, że Bałtowie nazywali «Gudami» nie tylko Gotów, lecz również Słowian, pozostających pod władzą Gotów, por. Būga, RR III, 124, 738, 782n., Fraenkel 1950, 23,

[165] W słowniku JUŠK I, 485 jest definicja następująca: «rossjanin; chłop, robotnik rossyjski; białorus, pińczuk».
[166] Por. *kaip pustelnykai girioj... ir ik šiai dienai Gudai ir Griekai daro* DP 139_{37} ʽjako pustelnicy na puszczy... i po dziś dzień Ruś i Grekowie czynią'. — *Kaip ne per seniai Gudamus bei Padalionimus tikos* DP 509_{46} ʽjako się niedawno Rusakom i Podolanom dostało'.

LEW 174. — W gwarach nazwa *gùdas* uległa apelatywizacji i oznacza: 1° ʽczłowieka mówiącego inną gwarą (litewską)', np. *Apie Gegužinę gudaĩ, jie kitoniškai kalba* ʽKoło Gegužinė [są już] Gudowie, oni inaczej mówią', 2° ʽdziecko, któremu nie nadano jeszcze imienia', np. *Mano broliukas da tebėr gùdas* ʽMój braciszek jest jeszcze «gudas»'. — Drw. *gudijà* ʽmiejsce, gdzie mieszka wielu Białorusinów'[167], *gùdiškas* ʽbiałoruski' (*Pas mus ant rinkos gudiška vapa* ʽU nas na targu białoruska rozmowa'), *gùdiškai* adv. ʽpo białorusku', *gudõšius* peior. ʽBiałorusin'. Cps. *sker̃sagudis* gw. ʽktoś koszlawiący mowę litewską, mówiący z białoruska po litewsku' (por. *sker̃sas*). Vb. denom. *gudáuti* ʽmówić po białorusku', *išgudė́ti, -ju, -jau* 1. ʽstać się Białorusinem, zruszczyć się', 2. ʽzacząć mówić inną gwarą, w rozmowie przechodzić na inną gwarę', *išgùdyti* ʽzruszczyć kogo', refl. *susigùdyti* ʽzruszczyć się'. — N.m. *Gudaĩ* 5x, *Gudáičiai* 7x, *Gudẽliai* 31x, *Gùdiškė* 7x, *Gudìškiai* 3x, cps. *Gùdakalnis*, *Gùdakampis*, *Gùdakiemis* 2x, *Gùdamedis*, *Gùdapievis*, *Gùdaraistis*, *Gùdgaliai* 2x, *Gudgalỹs* 2x, *Gùdirvės* (*Gud-dirvės), *Gùdkaimis*, *Gùdlaukis* 2x, *Gùdmiškė*, *Gùdravis* oraz *Daugùdžiai* (*Daug-gudžiai), *Pusgudžiaĩ*.

gū́das gw. ʽśrodek w odniesieniu do przedziału czasowego, sam środek', np. *naktiẽs gū́das* ʽśrodek nocy', por. *Pačiame nakties gūde*, t.y. *nakties gūdrume, pasirodė ugnis* JUŠK ʽW samym środku nocy pokazał się ogień'. Syn. *gūdumà* a. *gū́dumas* ʽśrodek (nocy, zimy)', *gūdra* b.z.a. ts., ⇒ *gū́drumas* ʽśrodek (nocy, dnia, lata)', *gūdrume nakties* PK 153_{27} ʽo połnocy'. Niejasne. (Por. błr. *hlupa noč* ʽśrodek nocy', dosł. ʽgłupia noc'). Z uwagi na znaczenie mało jest prawdopodobny związek *gūd-* z czas. *gundù, gùsti* ʽprzyzwyczajać się' (por. LEW 141, ALEW 375n.). Może *gū́das* da się fonetycznie wywieść z syn. *glū́das* ʽśrodek nocy', mianowicie przez zmianę *glū́das* w *gu̯ūdas i dysymilatywny zanik *u̯* przed *ū*? Zob. *gūdùs* s.v. *gaũsti*.

gudrùs, *-ì* 4 p.a. ʽprzebiegły, sprytny, chytry' — z odnowienia starszej formacji *gùdras* ts. : łot. *gudrs* ʽmądry, rozsądny; chytry, przebiegły, podstępny', < pb. *gud-ra-. Prymarne adi. vb. od SZ *gud-*, por. *gundù, gùsti* ʽwprawiać się w czym'. Paralele: *sùkras* (*sukrùs*) ⇐ *sùkti*; *mìšras* (*mišrùs*) ⇐ *mìšti*; *stìpras* (*stiprùs*) ⇐ *stìpti*. LEW 141 zestawiał z *gáuti* ʽdostać, otrzymać', łot. *gũt* ʽchwytać, łapać'. ALEW 383 podał to w wątpliwość i skonstatował brak etymologii. — Z innym suf.: *išdugùs* ʽchytry, przebiegły' — z metatezy spółgłosek w praformie *iš-gud-us (zmiana *g-d* > *d-g* ma paralelę w *k-t* > *t-k*, por. *plãštaka*). Osobno zob. *gùčas*. — Drw. *gudréiva* c. ʽmądrala, mędrek, ktoś przemądrzały', *gudriñčius* ʽmądrala' (na temat neosuf. *-inčius* zob. *bobiñčius*), *gudruõlis* ʽmądrala, spryciarz'. Vb. denom. *gudráuti* ʽmądrzyć się, mędrkować'.

gùiti, *gujù* (war. *gùinu*, *guinù*), *gujaũ* 1. ʽwypędzać, wyganiać skąd', 2. ʽpokrzykiwać, łajać, besztać' (syn. *ùiti*), 3. ʽdybać, czyhać, czaić się' (*Jis gùja man atkeršyti* ʽOn czyha, żeby się na mnie zemścić'), *išgùiti* ʽwygnać, wypędzić'. Refl. *gùitis* ʽtoczyć się', *apsigùiti* ʽobrobić się' (*Jis vienas neapsìguja* ʽJemu jednemu / samemu trudno się obrobić'). Brak poświadczenia dla interi. †gui raczej nie zaleca wywodu paralelnego do *zùiti* ⇐ interi. *zùi!* Jeśli *gujù* jest formacją starą, to możliwa droga do jej wyjaśnienia prowadziłaby przez praformę *guH-i̯e- (por. *dujù* < *d^{h}u-i̯e- s.v. *dùiti*) i hipotezę zaniku spółgłoski lrg. w pozycji przed *i̯*. Starym infinitiwem byłoby tu *guH-C, co widać w łot. *gũt* ʽganiać za czym, łapać, chwytać, łowić', *gũstît* ʽchwytać, łowić'. Zob. *gáuti*, gdzie też mowa o SZ *gū-*, ukazującym się w *atgū́ti*. — Neopwk. *guj-*: *gujìkas* ʽgoniący za czym' (por. *zujìkas* ⇐ *zujù, zùiti*). — Neopwk. *guin-* (⇐ prs. *guinù*): *guinióti* ʽganiać, pędzać', *guĩnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽpędzić, odpychać od siebie', *išguĩnyti* ʽwynieść, ukraść'. Paralele na reanalizę prs. z suf. *-na-*: *ein-* ⇐ *einù* (zob.

[167] W słowniku JUŠK I, 485 jest definicja następująca: 1. «zbiór rossjan», 2. «Piński kraj; ziemia rossyjska, Ruś». — K. Būga, RR III, 782 podawał, że Dzukowie z okolic Marcinkónys nazywają ʽBiałoruś' *Gùdo šalìs*. Dodał przy tym, że sam nigdy nie słyszał wersji *gudų̃ šalìs*.

eĩti); *maun-* ⇐ *máunu-* (zob. *máuti*); *sien-* ⇐ *sienù* (zob. *siẽti*). Inaczej Būga, RR I, 295: *guinióti* ma być kontaminacyjnym wariantem do *gunióti*, z *i̯* jakoby przeniesionym z prs. *gujù*. Podobnie Endzelīns, DI II, 645.

gukštinė́ti, *-ė́ju*, *-ė́jau* stlit. ʽtułać się' — czasownik znany z jednego tylko świadectwa, por. *Teest motė našlystoj, vaikai pastumdėliais, tegukštinėja visada čia su pavargėliais* PK 87$_{16\text{-}17}$ ʽNiech żona wdową będzie, dziatki sirotami. A niechaj się tułają miedzy żebrakami'. Z wtórnym *g-* w nagłosie, jak np. w *gaktà* < *kaktà*; *goserẽ* < *koserẽ*. Rekonstrukcja: *kukšt-inėti. Por. *pakukštinė́ti* ʽchodzić powoli, dreptać', np. *Pakukštinėju dar aplink namus, bet toliau nenueinu* ʽKrzątam się jeszcze koło domu, ale dalej już nie chodzę'. Osnowa onomatopeiczna, por. interi. *kùkšt*: *Niekas nė nekùkšt* ʽNikt nie idzie ani nie jedzie'. *Tai miške tyku, niekur niekas anei kùkšt* ʽTak w lesie cicho, nigdzie nikt nie wydaje głosu'.

gul-, dewerbalne nomina pochodne od *gulù*, *gul̃ti* ʽkłaść się, położyć się': *apgulà* ʽoblężenie (twierdzy)', *gulà* adv. ʽleżąc' (skostniała forma instr.sg. od abstr. ʽleżenie', por. *rėplà*), *gulẽnė* ʽleżenie; miejsce do leżenia, legowisko' (por. *perẽnė*, *plaukẽnė*, *sėdẽnė*), *gulyklà* ts., *kamara gulima* SD «łożnica abo sypialna komora, cubiculum, conclaue», syn. *gulta* (por. łot. *guļamā istaba* a. *guļamistaba* ʽsypialnia'), *gulinỹs* ʽ(w zbożu, trawie) miejsce, gdzie ktoś leżał, miejsce wygniecione', *gulomìs* adv. ʽleżąc, na leżąco' (skostniała forma instr.pl., por. *gulà*), *gulovà* ʽżona' (w dajnach), *gulõvas* ʽmąż; wylegujący się próżniak' (od vb. *gulóti, por. *žinõvas* ⇐ *žinóti*), *gùlta* ʽłoże, posłanie', *gulta naujovedeklių* SD «łożnica nowożeńska abo małżeńska, thalamus» (por. łot. *gùlta* ʽłoże dla jednej osoby', jak też zapoż. lit. w błr. gw. *gúlta* n. ʽlegowisko świni', war. *gúlda*, zob. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 54, Laučjute 65, 105), *gùltas* ʽłoże, posłanie' (cps. *vasaragultas kareivių* SD «leża żołnierska letnia, æstiva, orum», *žiemagultas kariaunykų* SD «leża żołnierska zimna, hyberna, orum, hyemalia», *gultė* SD «legowisko, cubitus, us», *į́gula* a. *įgulà* 3 p.a. ʽzałoga (twierdzy, okrętu), garnizon' (⇒ *į́gulininkas* ʽczłonek załogi'), *ìšgula* ʽwywrócone w lesie drzewo, drzewo powałowe' (syn. *ìšvala*, *ìšvarta*), ʽzboże, które się pokładło; miejsce, gdzie leży powalone zboże', *ìšgulos* f.pl. ʽwyległe zboże', *nẽgula* a. *nẽgulė* ʽsiedzenie do późna w nocy' (dosł. ʽniekładzenie się spać'), *pógulis* ʽdrzemka, odpoczynek' (*atsigul̃ti pógulio* ʽzdrzemnąć się po obiedzie'), *priegulà* a. *príegula* 1. ʽpoobiedni odpoczynek', 2. ʽkochanka, konkubina', 3. ʽten, kto śpi obok', *príegulas* a. *priẽgulas* 1. ʽten, kto leży, śpi obok', 2. ʽkochanek, konkubent', ⇒ *prieguláuti* ʽspać w jednym łóżku (z braku osobnego łóżka)'; *príegulė* ʽnocne pasienie koni' (żm. *prýgulė*), *príegulis* ʽpoobiedni odpoczynek', *sángulas* (zob.), *sángulis* (zob.). Cps. *žemagulỹs* (zob. *žẽmė*), *žemgulỹs* (zob. *žẽmas*).

gùlba 1 p.a., *gulbà* 4 p.a. żm. ʽwiąz, Ulmus; brzost, Ulmus montana' — może być odpowiednikiem stisl. *kolfr* m. ʽnarośl na drzewie, pałka; serce dzwonu; tępa strzała', szw. *kolv* ʽgrubszy koniec strzały', stwn. *kolbo* ʽkolba (karabinu), kij z grubszym końcem, pałka', z pgerm. *kulb- < pie. *gl̥Hb$^{(h)}$- do *gleHb$^{(h)}$-. Por. IEW 359n., Karaliūnas, *Balt* XXV:1, 1989, 53n. Zob. *gúoba*.

gul̃bė 2 p.a. ʽłabędź, Cygnus'. War. *gulbẽ* 4 p.a., *gulbìs*, *-iẽs* f. (4 p.a.). SD *gulbis* «łabęć, cygnus, olor», SD[1] *gulbies* [gen.sg.] «łabęci, cygneus, olorinus» (por. ŽD 51n.). Inne war.: *gul̃bis*, *-io*, z niejasnym zanikiem *g-*: *ul̃bė*. Odpowiedniki bałt.: łot. *gùlbis* m. ʽłabędź', stpr. *gulbis* EV ʽSwane [Schwan]'. W gałęzi słowiańskiej jest obocznik *kulp-i̯a-, por. kasz. *kiełp* ʽłabędź', głuż. *kołp'*, *-pja*, sch. *kûp*, gw. *gûb* ts., ros. *kolpíca* ʽmłoda samica łabędzia' (*kólpik* ʽptak Platalea leucorodia'). Innowacja leksykalna bsł., nie wiadomo tylko, której z dwu postaci dać w rekonstrukcji pierwszeństwo[168]. BSW 101 odtwarzał dwie praformy bsł.

[168] W jęz. litewskim nierzadkie są dublety wyrazowe zróżnicowane dźwięcznym lub bezdźwięcznym konsonantyzmem, np. *duzgẽna* a. *tuskẽna* ʽkołacze', *griñga* a. *kriñka* ʽrozprasza się', *gémbė* a. *kembė*

*gulbi̯a- ob. *kulpi̯a- (ogniwem pośrednim między nimi mogło być *kulbi̯a-, z udźwięcznienia *lpi̯ > *lbi̯). Etymologia niepewna. LEW 175 rozważał — w ślad za slawistami (zob. np. REW I, 289) — powiązanie pierwiastka wyrazu *guĩbė* ze słow. nazwą gołębia, psł. *golǫbĭ. Derksen 2008, 261 zbliża ze stir. *gulban* m. ʽdziób; żądło', walij. *gylfin* m. ʽdziób; ryj', co prowadzi go do wniosku, że sekwencja bsł. *ul nie może być refleksem pbsł. *l̥. Wahanie spółgłosek *k*/*g* i *p*/*b* przemawia, zdaniem Derksena (*l.c.*), na rzecz wyrazu substratowego, nieindoeuropejskiego pochodzenia. Zob. też ALEW 377, Derksen 2015, 192n. — Drw. *guĩbinas* ʽłabędź samiec' (⇒ *gulbinis* SD «łabęci, cygneus, olorinus»). Od tego drw. wsteczne: *guĩbas* ʽłabędź samiec' (*Guĩbas su gulbėmis plaukia*) lub *guĩbis*, *-io* (por. *žą̃sas* ⇐ *žą̃sinas*; *kùrkis* ⇐ *kur̃kinas*). — N.m. *Guĩbės*, *Gulbinaĩ* 6x, *Didíeji Gulbinaĩ* (por. spolszczoną wersję n.m. *Gulbiny*, od tego nazw. *Gulbinowicz*), *Gulbìnė* 4x, *Gulbinìškiai* 5x, *Paguĩbis*. — Stpr. n.jez. *Gulbig*, n.m. *Gulben*, *Gulbiten*, *Golbitten* (AON 47).

guldýti, *guldaũ*, *guldžiaũ* 1. ʽkłaść, układać, wykładać', 2. ʽkastrować'. Przest., gw. prs. *guldžiu* SD «nastawiam, pono, expono, obijcio» (syn. *demi*, *statau*), *marmuru guldžiu* SD «marmuruię, marmurem pokładam, marmoro» (syn. *marmuru kloju*). Formacja kauzatywna na *-dyti* do *guĩti* ʽpołożyć się', *gulė́ti* ʽleżeć', por. *guldýti vaikùs į lóvą* ʽkłaść dzieci spać'. Odpowiednik łot. *gùldît*, *-u*, *-ĩju*, częściej *gùldinât* ʽkłaść do snu, dać odpocząć'. Pwk. apofonicznie sztywny, podobnie jak w *gýdyti*, *pjū́dyti*, *gimdýti*. — Cps. *ažuguldžiu padų, pamatų* SD «zakładam budowanie», *išguldýti* ʽwyłożyć', *notguldžiamas* SD «nieodwłoczny» < *ne-at-guldžiamas (zob. *not-*), *suguldýti* ʽpołożyć, dać nocleg; przygiąć (zboże do ziemi)', *suguldžiu* SD «składam co pospołu z drugim» (syn. *sudemi*). Refl. *guldžiuosi* SD «funduię się na czym» (syn. *pasispiriu unt ko*). — Neoosn. *guld-*: *atguldinėju* SD[1] «odwłaczam» (syn. *trukinu*). Sb. postvb. *priegulda* hapaks stlit. ʽłożnica' [ʽłoże, łóżko'], por. *tad išėjo pasavintinis ižg prieguldos savos* DP 33_8 ʽtedy wyszedł oblubieniec z łożnice swej', ⇐ *priguldýti* ʽpołożyć obok kogoś, przy kimś'. — Neoosn. *guldy-*: *ažuguldytojas* SD[1] «założyciel», *ažuguldytinis* «zakładnik, człowiek dany w zakładzie, w zastawie, obses idis», *guldýtuvės* f.pl. ʽpokładziny, uroczyste wprowadzenie nowożeńców do sypialni', *paguldytuvė* SD «skład, mieysce gdzie składaią, conditorium, repositorium», *priguldymas* PK ʽprzykład' (pewnie kalka z pol. *przykład* : *przy-kładać*), *suguldytinas* SD «składny, concinnus, congruens».

gulė́ti, *guliù* (3 os. *gùli*, war. *gùlia*), *gulė́jau* ʽleżeć, odpoczywać, spać', *aukštienykas guliu* SD «wznak leżę, supinus sum», *atsigulė́ti* ʽodleżeć się (o lnie, chlebie, jabłkach)', *nugulė́ti* ʽodleżeć (rękę), doprowadzić do odrętwienia', *pérgulėti* ʽprzeleżeć; przenocować', *prigulė́ti* ʽwylegiwać się; pasować, być odpowiednim; należeć do kogo', *užgulė́ti* ʽzostać na noc, przenocować' (por. *ùžgulis* żm. ʽdrugi mąż na gospodarce wdowy'), *užguli* SD «należy, interest, pertinet» (syn. *prisieit*), *užsigulė́ti* ʽzachorować; zasiedzieć się; zalegać, pozostawać w zapomnieniu'. Formacja z suf. *-ėti* stanowi durativum do *guĩti* ʽpołożyć się' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *gulêt*, *gulu* a. *guļu*, *gulẽju* oznacza ʽspać, odpoczywać; leżeć, być położonym' (*iet gulēt* ʽkłaść się spać', *likt bērnus gulēt* ʽkłaść dzieci spać') : *guĩt*, prs. *gulstu* a. *guļu*, prt. *gulu* a. *gūlu* ʽkłaść się spać; rozbijać obóz'. — Neoosn. *gulė-*: *gulė́tuvė* ʽpokój sypialny, posłanie, leże' (por. *lydė́tuvės*, *negalė́tuvė*).

guĩsčias, *-à* 1. ʽleżący, poziomy' (*gluosnis gulsčiasis* bot. ʽwierzba płożąca, Salix repens'), SD «padaiący na twarz, cernuus» (syn. *kniū̃pščias*), 2. ʽpochyły, niewyprostowany'. Pb. *gulst-i̯as. War. z insercją *k*: *guĩkščias*. Zob. też war. *gvaĩsčias* s.v. *guĩti*. Drw. *gulsčiùkas* ʽprzyrząd do ustalania poziomego położenia, poziomnica'. Z innymi suf.: *guĩstinas* a.

ʽdrewniany kołek na ubranie', *griaũnos* a. *kriaũnos* ʽtrzonek składanego noża a. brzytwy', *gaũgaras* ʽwierzchołek góry' obok *kaũkaras* ʽpagórek', *žãbas* ʽrózga' obok *šãpas* ʽsłomka, gałązka'. Zob. Būga, RR I, 448.

gulstìnis ʽpoziomy'. Są to formacje oparte na neoosn. *gulst*-, która pochodzi z reanalizy vb. frq. *gulstyti od *gul̃ti* (zob.). Paralele: *klùpsčias* ⇐ *klupstyti; *kniū́bsčias* ⇐ *kniūbstyti, a także *graĩbsčiai* ⇐ *graibstýti*; *grė́bsčiai* ⇐ *grė́bstyti*. Zanikły czas. *gul-sty-ti był odpowiednikiem łot. *gul̃stîtiês* ʽczęsto się kłaść, polegiwać, zasypiać, leniuchować', *luopus gulstīt* ʽpozwalać bydłu leżeć na pastwisku'. Por. łotewską neoosn. *gulst*-: *gulstavât* ʽspać o niezwykłych porach; zmieniać jedno posłanie na drugie' (por. lit. prt. *kùrstavo* od *kùrstauti* ⇐ *kùrstyti* : *kùrti*).

gul̃ti, *gulù*, *guliaũ* ʽkłaść się, położyć się' (war. *gul̃ti*, *gūlù*, *gulaũ*), *eimi gultų* SD «kładę się spać» (z formą supini na -*tų*), *apgulu kariu kų* SD «oblegam kogo woyskiem, obsideo, obsidium facio», *atgul̃ti* ʽpołożyć się; rozchorować się', *nugul̃ti* ʽzgnieść, przygnieść i przydusić, przywalić; opaść' (*Dùlkės nùgula žẽmen* ʽKurz opada na ziemię'), *nugula mielės alaus* SD «dostaie się piwo, defæcatur ceruisia, eliquatur à fæcibus...» (syn. *nusistovi alus*), *pagulu* SD[1] «polegam, procumbo», *sugul̃ti* ʽpołożyć się (spać)', też o zbożu: ʽpołożyć się, wylec', *užgul̃ti* ʽpołożyć się; zachorować; zadusić ciężarem własnego ciała; zagłuszyć (o roślinach)', *užgulu* SD «nalegam komu, vrgeo, insto, ingruo alicui...». Refl. *atsigul̃ti* ʽpołożyć się'. Odpowiednik łot. *gul̃t*, prs. *gulstu* a. *guļu*, prt. *gulu* a. *gūlu* ʽkłaść się spać, rozbijać obóz'. Morfem *gul*- jest refleksem st. zanikowego typu saṃpras. od pie. *gu̯el- ʽkłaść się' (zob. LIV[2] 192). Paralela: *žul*- ⇐ *žvel- (s.v. *įžulnùs*). Jako wyrazy pokrewne wymienia się orm. *kalał* ʽpieczara, nora, barłóg', stszw. *kolder* ʽmiot, potomstwo pochodzące z jednej ciąży' (zob. LEW 175n., LIV[2], *l.c.*, ALEW 379). — Młodszą formą st. zanikowego było *gvil*- < *gu̯l̥-C, zob. *gvildýti*. — Drw. werbalne: *guldýti* (zob.), *guléti* (zob.), *gulinė́ti* iter. ʽpolegiwać, kłaść się na jakiś czas i znów wstawać', *gùlinti* ʽpozwolić komu położyć się, dać miejsce do spania'. Drw. nominalne: zob. *gul*-. — WSZ *gūl*-: łot. *gũļât*, -*ãju* iter. ʽ(cały dzień) leżeć w łóżku, wylegiwać się, leniuchować, przeciągać się, wyprężać się (po śnie)'. Nomen: *sángūlis* (zob. *sangulis*). — SO *gval*-: *gvaldýti* (zob.), nomina: *gvalis* DP ʽłoże, łóżko', *gvalìnis* ʽpoziomy, leżący', *gvalìnė tvorà* ʽpłot z poziomo umocowanych żerdzi', *gvalù* adv.: *Gvalù sušlijo rugiai* ʽŻyto położyło się na płask'. Por. Būga, RR II, 261, ALEW 384. Na zanikły czas. *gval-styti wskazuje adi. postvb. *gval̃sčias* ʽleżący' (por. wyżej o pochodzeniu *gul̃sčias*). Prawdopodobnie wtórnym wariantem do *gval*- jest *guol*-, zob. *guõlis*.

gum̃bas 1. ʽguz, brodawka, narośl na łodydze, na pniu drzewa; sęk; brodawka na ogórku' (*gum̃bą dúoti* ʽpokazać figę'), 2. SD <uźuolin[i]s gumbas> «galas, galla» [ʽnarośl na liściach dębu, dębianka', SPXVI], 3. ʽbulwa, zgrubiała część podziemnej łodygi kartofla, buraka', 4. ʽguz na ciele ludzkim lub zwierzęcym; wrzód', 5. SD «gruczoły, glandulæ, strumæ panus» (syn. *norikaulis*), 6. ʽból brzucha, kolka', 7. ʽból macicy', 8. ʽprzepuklina', 9. ʽniedomaganie śledziony'. Jest to drw. od neopwk. *gumb*-, który został wyabstrahowany z prs. infig. *gum̃ba* do *gùbti* (zob.), por. *išgùbti* ʽwygiąć się ku górze' Paralele: *jùngas* ⇐ *jùngiu*; *gnìmbas* ⇐ *gnìmbu*; *slìmpa* ⇐ *nuslimpù*. Znacz. etym. ʽwypukłość, wybrzuszenie'. — Z innym suf.: łot. *gum̃ba* ʽnarośl, guz; wzniesienie, kupa' (*gumb-ā-). — Odpowiednik psł. *gǫba (*ǫ* z *ų, obniżenie samogłoski nosowej) < *gųba < pbsł. *gumb-ā-, por. scs. *gǫba* ʽgąbka', pol. *gęba* ʽtwarz, usta, pysk' (stpol. też ʽgąbka morska; grzyb trufla'), czes. *houba* ʽgrzyb, huba; gąbka morska', ros. *gubá* ʽwarga; huba', gw. ʽnarośl na ciele; podbródek; krawędź, brzeg'. Por. BSW 101 (pbsł. *gumba- m., bez objaśnienia budowy), LEW 176 (zestawienie ze stisl. *kumpr* ʽKlumpen'... albo ze stisl. *kumbr* ʽHolzklotz'; brak wzmianki o psł. *gǫba). Zdaniem Borysia 2005, 158 w słowiańskim etymologicznym znaczeniem było z jednej strony ʽmięsista narośl na ciele ludzkim, zwierzęcym, na roślinie', z drugiej strony ʽwypukła część ciała: warga, policzek, usta'. Zob. też ALEW 379n. — Drw. *gumbìnė* 1. ʽsękaty kij', 2. ʽzapiecek', 3. ʽspiżarnia', *gumbúotas* ʽpokryty sękami, guzami, wrzodami, węzłami (o nici)', SD «gruczołowaty, strumosus, glandulosus» (syn. *norikaulotas*). Cps. *gumbanósis* ʽkto ma guzowaty nos' (por. *nósis*), *gumbasnãpis* ʽz guzowatym dziobem — o

gęsi' (por. *snãpas*). Vb. denom. *gum̃bti, -sta, -o* 1. 'rosnąć, powiększać się — o guzie, o bulwie', 2. 'nabierać ciała — o dziecku'. — Inne drw. od *gumb*-: *gumbrỹs* 'część jarzma wokół szyi wołu; to, w czym osadzony jest ster tratwy', *gum̃buras* 'guz, wypukłość', *gumbùtis* bot. 'pięciornik kurze ziele, Potentilla erecta'.

gùmulas 'kłąb, kłębek; gałka, kulka, bryłka; kawał, pajda (chleba)'. Z innym suf.: *gùmuras* 'kłąb'. Dewerbalna formacja na SZ *gum*- (⇐ *gem-, zob. niżej gr. γέμω), dochowanym w czas. łot. *gùmt*, *gùmstu*, *gùmu* 'zginać się, uginać się; nabrzmiewać, grubieć'. Do tego *gumstît* frq. 'ściskać, gnieść; chwytać, łapać; po kryjomu łowić', *vistas gumstīt* 'łapać kury', nomina: *gums* 'guz; pączek', *gùmza* 'ostry zakręt, zgięcie, nierówność, fałda' (*gumzu gumzām iet* 'iść chwiejnym krokiem'). — N.rz. *Gumýža* (Vanagas 1981, 127). — W pbsł. obocznym do *gum*- refleksem st. zanikowego było *gim-. Widać je w słowiańskim, por. cs. *žĭmǫ*, *žęti* 'gnieść, ściskać', scs. *sŭžęti* 'ścisnąć', ros. *žmu*, *žatь* 'ściskać, wyciskać (sok), zgniatać, ugniatać', pol. *wyżmę*, *wyżąć* 'wycisnąć wodę z pranej bielizny', pol. przest. *zeżmę*, *zżąć* 'ścisnąć, zgnieść w garści; zmarszczyć (czoło)'. Z nominów por. np. ros. ukr. *žménja* 'garść' (*žĭmĭnĭ), ros. *žmína* 'garść kłosów'. — WSZ *gīm-: scs. *sŭžimati* 'ściskać, zgniatać', pol. *wyżymać* 'wyciskać wodę z pranej bielizny' (czes. *ždímat* ts.), *zżymać się* 'obruszać się, reagować gniewnie'. Zob. BSW 88, REW I, 427n., LEW 132, Boryś 2005, 721, 748. — Podwójny refleks SZ pbsł. *gim- / *gum- jest kontynuacją pie. *gm̥- od *gem- 'ścisnąć w garści, zgnieść; chwycić' (LIV[2] 186), por. gr. γέμω 'być pełnym czego, być ładownym (o okręcie), być obciążonym, obładowanym (o zwierzętach jucznych)', γέμος n. 'ciężar, ładunek, brzemię', śrir. *gemel* 'pęto', walij. *gefyn* ts., orm. *čim*, *čem* 'uzda'. N.B. Wymieniane czasem w tym związku łac. *gemō, -ere* 'wzdychać, jęczeć, stękać' (por. LIV[2] 186, przyp. 5) ma raczej inne powiązanie, zob. de Vaan 2008, 257. — SO *gam*-: *gãmalas* (zob.). — WSO *gom*-: *gomùs* (zob.).

gùndyti, *gùndau* (stlit. też *gundžiu*), *gùndžiau* 'kusić, wystawiać kogo na pokusę, namawiać, nakłaniać', *gùndyti pažadaĩs* 'kusić obietnicami', *gùndo eiti į šokius* 'korci iść na tańce', *įgùndyti* 'skusić, namówić, skłonić, pobudzić', *pagùndyti* DP 'poduszczyć', *pagundžiu* SD[1] «poduszczam, irrito, instigo, incesso, stimulo...», refl. *gundžiuosi apie ką* SD «kuszę się o co, tento aliquid, attento, molior». Odpowiednik łot. *gundît* 'kusić do złego', częściej *ìegumdît* 'skusić, zwieść' (z dysymilacją *nd* > *md*, por. lit. *grándyti* > *grámdyti*). Z pochodzenia jest to kauzatyw na *-dyti* do dawnego prs. *gunù 'dostaję, otrzymuję' < pie. $*g^{(u̯)}$u-n-H-é- (które zostało zastąpione przez *gáunu*, zob. *gáuti*). ALEW 380 łączy raczej z *giñti* 'pędzić, doganiać'. — Neoosn. *gund*-: *gùnda* 'pokusa, pożądanie', *pagùnda* ts. (*vèsti į pagùndą* 'wodzić na pokuszenie'), *gundininkas* 'kusiciel'. — Neoosn. *gundy*-: *gùndymas* 'pokusa', *gùndytojas* 'kusiciel', *pagundytojas* DP 'kusiciel', SD «powod, author» (por. *rašýtojas*, *tapýtojas*).

gùngti, *gùngiu*, *gùngiau* a. *guñgti, -iù, -iaũ* gw. 1. 'garbić się, kulić się', 2. 'iść zgarbionym a. skulonym', 3. 'krzątać się, pracować; uginać się pod ciężarem'. War. *gùngti, gùngstu, gùngau*. Czasownik utworzony od interi. *gùngt gùngt*, opisującej chód pochylonego, przygarbionego człowieka, por. *Gùngt gùngt ir atgungė* 'Przyszedł zgarbiony'. W tym znaczeniu także *gùngi gùngi* a. *gungì gungì*, por. *Gungì gungì atgùnga senis*, t.y. *susilenkęs eina* '«Gungi gungi» przychodzi zgarbiony starzec'. — Inne formacje werbalne: *gùnginti, -inu, -inau* 'iść — o człowieku przygarbionym, skulonym', *susigùnginti* 'skulić się, zewrzeć się (stojąc na zimnie); spać zwinąwszy się w kłębek', *gunginėti* 'iść przygarbionym', *gungsóti* a. *gunksóti* 'trwać w pozycji skulonej; sterczeć bezczynnie', *gungstytis*: SD *gungstausi* «tułam się, vagor, palor aris, oberro» (syn. *daužausi*), *gùngtelėti* 'zgarbić się'. Tu pewnie też *gùngytis* 'drapać się po ciele'. Nomina: *gùnga* 'kłębek jako pozycja ciała śpiącego dziecka' (*Vaikas į gùngą susigùnginęs miegojo*), *guñgas* 'niezgrabny człowiek, niezdara',

guñgė c. ʽzgarbiony człowiek’, *gunglỹs*, *-ẽ* ʽzgarbiony człowiek; garbus’ (⇒ *guñglinti* ʽiść zgarbionym’). — N.B. Interi. *gùngt gùngt* stosuje się też do opisu kroczącej czapli: *Garnys guñgija gùngt gùngt grýbšt*. Do tego *gungãras* ʽczłowiek bardzo wysoki, dryblas’ (syn. *gángė* c., *gángla* c.). — LEW 134, s.v. *gañgaruoti* postuluje apofonię *gung-* : *gang-* i dołącza tu takie formy, jak *gángytis* ʽporuszać się’ i *gánga* ʽruch’.

gūnià 4, 2 p.a. przest., gw. 1. ʽderka, gruby kosmaty koc, używany jako okrycie na konie, narzuta siedzenia na wozie’, SD *gūnia* «koc, cento, amphitapon...» (syn. *dungalas varsuotas*), 2. ʽwypleciona ze słomy zasłona na okna i drzwi, chroniąca przed zimnem’, 3. ʽprzeciwdeszczowe okrycie ze słomy, używane przez pastucha’. Zapoż. z pol. *gunia* ʽwierzchnie okrycie z grubego sukna’ itp. (zob. Sławski, SEJP I, 378n.). Por. SLA 80, LEW 176, ALEW 381. War. *gūnễ*, *gũnė*. — Drw. *gūnẽlė* ʽkocyk’ (m.in. SD). Vb. denom. *gūnéti* ʽprzykrywać (konie) derką’, *gūniúoti* ts., *apsigūnióti* ʽowinąć się (ciepłym) okryciem’.

gunióti, *gunióju*, *guniójau* gw. ʽgonić, pędzać, pobudzać, zmuszać do biegania’ — iteratyw na *-ioti* od SZ *gun-* / *gin-* ʽgnać, pędzić’ < pie. *g$^{u̯h}$ṇ-C (SE *g$^{u̯h}$en-, zob. odpowiedniki ie. s.v. *genéti*)[169]. Por. Lew 152, ALEW 381. Zob. też *guinióti* s.v. *gùiti*. Alternatywny refleks SZ *gin-* widać w iter. *ginióti* ʽrozpędzać, rozganiać’ (zob. *giñti*). — Scs. *gŭnati* inf. ʽgnać’ (prs. *ženǫ*), *izgŭnati* ʽwygnać’ nie może być formą odziedziczoną. W antewokalicznym st. zanikowym spodziewamy się refleksu *gn-V, nie *gŭn-V*, por. wed. prs. 3 pl. *ghn-ánti* wobec 3 sg. *hán-ti* ʽbije, zabija’. Scs. *gŭn-ati* musiało więc zająć miejsce psł. *gn-ati (pbsł. *gn-ā- < pie. *g$^{u̯h}$n-eh$_2$-). Ta innowacja polegała na wprowadzeniu antekonsonantycznego allomorfu *gŭn-C (*g$^{u̯h}$ṇ-C) do pozycji antewokalicznej. Ze słowiańskiego punktu widzenia *gŭnati* jest iteratywem na *-ati* do zanikłego czas. prymarnego *gǫti < pbsł. *guntei, por. stpr. *guntwei* ʽtreiben’ (scil. ʽunehrliche Hantierung’). Vaillant, GC III, § 470 postawił pod względem apofonicznym *gŭnati* na równi ze *zŭvati* ʽwołać, krzyczeć; nazywać’. Z punktu widzenia teorii laryngalnych nie można tego zaakceptować: w pierwszym wypadku mamy pwk. anitowy (*g$^{u̯h}$en-), w drugim pwk. seṭowy (*ǵ^{h}u̯eH-). St. zanikowy antewokaliczny od tego ostatniego miał postać *ǵ^{h}uH-eh$_2$-, skąd przez fazę pbsł. *žuu̯-ā- refleks historyczny *zŭvati*. Jednakże sekwencja *ŭv-a* jest nieporównywalna z *ŭn-a*, ponieważ w pierwszym wypadku *ŭ* nie jest samogłoską anaptyktyczną wsuniętą przed resonant w st. zanikowym (por. *guntwei*), zaś *v* — w przeciwieństwie do *n* — nie jest etymologicznym składnikiem pierwiastka, lecz ślizgiem (*glide* *u̯), który pojawił się w sekwencji *CuH-V w następstwie zaniku spółgłoski lrg., czyli w hiacie *u.V. W kwestii stpr. *guntwei* zob. PKEŽ 1, 424. — Drw. *pagunìkis*, *-ìkė* ʽchłopiec, dziewczyna na posyłki’. — Czy należą tu n.m. *Gùniai*, *Paguniaĩ*?

gúoba 1, 4 p.a. 1. bot. ʽwiąz, Ulmus’, 2. ʽrusztowanie do suszenia siana’. War. dzukski *gúobas*. Odpowiednik łot. *guôba*. Bez dobrej etymologii. Dotychczasowe porównanie z pol. gw. *gab* ʽwiąz’ (por. LEW 176n.) odpada w świetle wywodu psł. *grabrŭ > prapol. *grabr > *gabr > *gab* (zob. Boryś 2005, 176). Zob. też *gùlba*. — N.m. *Guobaĩ*, *Guõbė*, *Guobìniai*, *Guõbos*, *Paguobỹs*. N.rz. *Gúoba*, *Gúobuva*, *Guopỹs* (z synkopowania *Guopupỹs < *Guob-upỹs).

gúogis, *-io* wsch.-lit. 1. ʽnieproszony gość na weselu’ (*Buvom veselijon nuveję gúogiais* ʽPoszliśmy nieproszeni na wesele’. *Svečiai valgo, ė gúogiai šoka* ʽGoście jedzą, a *guogiai* tańczą’), 2. ʽkto przyszedł na potańcówkę z innej wsi’. Z *kuog-* przez udźwięcznienie, por. *kuõgis* a. *kúogis* ts. (*Kad nekvies, važiuosma kuõgiais* ʽJeśli nas nie zaproszą, pojedziemy

[169] Wbrew Būdze, RR I, 295 nie należy tu *gùnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽgonić, ganiać, pędzać (bydło, świnie)’, ponieważ jest to wariant do *gònyti*, *-iju*, *-ijau* — czasownika zapożyczonego z pol. *gonić* (substytucja *ù* w miejsce obcej samogłoski *ò*).

jako *kuogiai*'. *Kuogiu į vestuves aš jau neeisiu* ʽNieproszony nie pójdę na wesele'). Por. *kū̃gis* > *gū̃gis*; *koserẽ* > *goserẽ*. Niejasne. Por. z jednej strony *kúogė* ʽniewielka, spiczasta kopka siana' (syn. *káugė*); snopek owsa, zawiązany powrósłem u góry (syn. *kuõdė*)', z drugiej strony *kúokas* ʽpałka; narzędzie do tłuczenia, rozgniatania', war. *gúogas*. — LEW 311 wychodził od *kúogis* i zestawiał to z czas. *káuti* ʽuderzać, wbijać', nie podając bliższego uzasadnienia. Otrębski, *Balt* V:1, 1969, 78 wywodził *gúogis* z *kuokis ʽtancerz', mianowicie w nawiązaniu do wyrazu *kuokìnė* ʽpotańcówka' (który nie ma pewnej etymologii).

guõlis, *-io* 1. ʽmiejsce do spania (np. na podłodze), legowisko', 2. ʽlegowisko zwierzęcia (zająca, wilka)', *guolis žvėrų* SD «łożysko, legowisko, cubile, latebræ ferarum» (syn. *būklas*). Odpowiednik łot. *guõļa* ʽgniazdo, obóz, muszla (ślimaka), jasła, żywopłot'. Forma pierwiastkowa *guol-* jest dwuznaczna. Z jednej strony może to być apofoniczny alternant do *gul-*, jak w czas. *gul̃ti*, *gulḗti* (por. *stuobrỹs* : *stùburas*), z drugiej strony może być to być fonetyczne przekształcenie formy *gval-* (*gval* > *gu̯al* > *guol*), ukazującej się m. in. w wyrazach *gvalis* DP ʽłoże' i *gvaldýti* ʽskładać ściskając'. ALEW 381 przyjmuje apofonię *u* ⇒ *uo*, wskazując na stosunek *dùbti* ⇒ *duobẽ* jako paralelę. W szczegółach inaczej BSW 93, IEW 402. Z kolei LEW 176 rekonstruował pb. *gu̯ōl-, skąd *gōl- > *guol-* drogą zaniku *u̯ (por. *šuõ, dù*). — Drw. *príeguolis* ʽkrótki odpoczynek, drzemka' (syn. *príegulis*), cps. *guoliãvietė* ʽlegowisko przygotowane dla krowy, cielęcia' (por. *vietà*), *vasaraguolis* SD «leża żołnierska letnia, æstiua, orum» (syn. *vasaragultas*, por. *vãsara*), *žiemaguolis* SD «leża żołnierska zimna, hyberna, orum, hyemalia» (syn. *žiemagultas*, por. *žiemà*).

gúosti, *gúodžiu*, *gúodžiau* ʽpocieszać, okazywać współczucie', *pagúosti* ʽpocieszać, dodawać otuchy', refl. *gúostis* ʽużalać się, skarżyć się, szukać współczucia', iter. *guõdžioti(s)* ts. Nie dość jasne. Būga, RR II, 352 łączył z *gaudžiù*, *gaũsti* ʽgłośno brzmieć; płakać, szlochać' i łot. *gaũžu*, *gaũst* ʽjęczeć, żalić się, narzekać'. LEW 159n. nawiązywał *gúosti* do *godóti*, *-ju* m.in. ʽżałować kogo, współczuć komu', postulując apofonię *uo* (*ō) : *o* (*ā). Lepiej jednak pozostawić ten czasownik na boku, ponieważ zachodzi podejrzenie zapożyczenia ze słow. *gadati* (zob. s.v.). — Próbna rekonstrukcja: *gúodžiu*, prs. z pochodzenia kauzatywne: ʽsprawiam, że ktoś jest zadowolony'; inf. *gúodyti ⇐ *gōd-ie̯/a- < pie. *goh$_2$d^h-ei̯e/o-. Formacja na SO od *geh$_2$d^h- ʽbyć zadowolonym, cieszyć się'. Por. gr. γηθέω, dor. γᾱθέω ʽcieszyć się, radować się' (zob. LIV^2 184; bez wzmianki o formach lit.). — Drw. *gúoda* ʽwspółczucie, litość', *gúodus* ʽlitościwy', *pagúoda* ʽpocieszenie, pociecha, otucha, ukojenie', *neguõdas* ʽhańba, wstyd'.

guõtas 2, 4 p.a., *gúotas* 1 p.a. 1. ʽstado (bydła), trzoda (świn), ławica (ryb)', 2. ʽgromada (dzieci)', 3. ʽniewielka grupka (drzew, krzaków, grzybów)', *guõtais* a. *gúotais* adv. ʽw gromadzie, gromadnie, w większej liczbie'. Niejasne i trudne. Dotąd przy założeniu pierwiastka pb. *gō- < pie. *g^{u}eh$_3$- ʽżywić, paść' przyjmowano pokrewieństwo *gúotas* z gr. βώτωρ ʽpastuch', SZ βόσκω ʽpaść, hodować, karmić' (*g^{u}h$_3$-sḱe/o-), zob. LEW 177, ALEW 381, Frisk, GEW I, 253, Beekes 2010, 227n. Natomiast Būga, RR II, 353 postulował dla *guotas* podstawowe znaczenie ʽstado bydła' i zestawiał ten wyraz z łot. *gùovs* ʽkrowa' oraz takimi odpowiednikami ie., jak gr. βοῦς ʽbyk, wół; krowa', wed. *gáuḥ* ts. i scs. *govędo* ʽbydło', < pie. *g^{u}ou̯s < *g^{u}eh$_3$-u-s. Można do tego dodać, że LKŽ notuje z tekstu pewnej dajny wyraz gwarowy *guõtė* o znaczeniu ʽkrowa' (przen. ʽniechlujna kobieta'); jest też drw. *guõtena* ʽmłoda krowa'. — Z drugiej strony w akutowanym war. *gúotas* można równie dobrze dopatrywać się refleksu innej praformy, mianowicie pb. *gō-ta- < pie. *g^{u}oh$_2$-to-. Chodziłoby o formację na SO od pwk. *g^{u}eh$_2$- ʽstąpać, iść' (zob. *góti*). Znacz. etym. ʽzejście się', stąd ʽgromada' itp.

guõtė bot. ʽgrzyb jadalny wodnicha, Hygrophorus'. Obok tego *guočià* ʽgrzyb Armillaria mellea', też ʽrydz, Lactarius deliciosus'. Z uwagi na użycie wyrazu w takim zdaniu, jak

Gúotais augančias budìs vadiname guõtėmis (Būga, RR II, 353, LKŽ III, 740), jest prawdopodobne, że nazwa grzyba stoi w związku z przysłówkiem *guotais* ʻgromadnie, w wielkiej liczbieʼ (rosnąć, np. o grzybach), zob. *guõtas*.

gū́ra c. gw. ʻkto chodzi pochylony, schylony, zgięty wpół; dryblas, niezdarny dryblasʼ, *pagūromìs*, *pagūrõm*, *pagū́romis* adv. ʻpochylony ku ziemi i do przodu, zgięty wpół (iść, biec)ʼ — stoi w związku z czas. *gūrė́ti* ʻtrwać w stanie skulonym (o pastuchu stojącym na deszczu)ʼ, *gūrinė́ti* ʻchodzić schylonym, np. po lesie, zbierając jagody a. grzybyʼ, *gū̃rinti* ʻpowoli iść przygarbionymʼ i ma nawiązanie w łot. *gûŗâtiês*[2] ʻzgięty wpół robić coś (na roli)ʼ, *gūrât* a. *gūrêt* ʻukazywać się w oddali, poruszać się powoli; parzyć się (o psach)ʼ. Prawdopodobnie należy do rodziny czas. *gùrti*, por. *gurénti* ʻiść szybko małymi krokami, dreptaćʼ. — N.m. *Gū̃rai* 3x, *Gū̃riai*, *Gū̃riškė*.

gur̃bas wsch.-lit. 1. ʻkosz upleciony z wikliny lub słomyʼ (war. *gur̃bis*), 2. ʻkosz wyściełający wnętrze wozu, tzw. wasągʼ, 3. ʻżłób, drabinka, za którą kładzie się paszę dla bydłaʼ, 4. ʻkojec dla ptaków domowych; miejsce znoszenia lub wysiadywania jajʼ, 5. ʻpsia budaʼ (war. *gurbà*), 6. ʻodgrodzona część w chlewie, przeznaczona dla drobnych zwierząt (owiec, prosiąt, cieląt)ʼ, 7. ʻchlew; oboraʼ, SD *kiaulių gurbas* «świnnik, suile, hara», 8. ʻklatka dla zwierząt; klatka dla ptakówʼ, 9. ʻkryty słomą ul pszczeliʼ, 10. ʻmotowidło, przyrząd do zwijania nici, przędzyʼ. Odpowiednik łot. *gurbs*, *gur̃ba* ʻbudka dla szpaków; klatka dla ptaków domowych; przepierzenie z desek w stajniʼ. Bez dobrego objaśnienia. Przyjęta przez LEW 178 etymologia orzeka, że *gurb-* jest refleksem pie. *gr̥-b^h-, gdzie pwk. pie. *g(e)r- ʻsplatać, skręcaćʼ (por. IEW 385n.) został rozszerzony ʻdeterminatywemʼ -*b^h*-. W terminach apofonii lit.-łot. *gur(b)-* kwalifikuje się jako formę na SZ *gr̥-C, którą można powiązać z innymi alternantami w językach pokrewnych. Z jednej strony jest to SO *gor- w refleksie stisl. norw. *kass* m. ʻkosz wiklinowyʼ < pgerm. *kársa- < pie. *gór-s-os. Z drugiej strony jest to SE *ger- w refleksach germańskich (stnord. *kiarr* n. ʻkrzakiʼ, szw. *kärr* n. ʻbagno, mokradłoʼ < pgerm. *kersá-), jak również w greckim: γέρρον n. ʻplecionka; tarcza z plecionki pokrytej skórą wołową; pleciony kosz we wnętrzu wozu; pal, tyczka; pocisk, strzałaʼ < *gerson < pie. *gér-s-om. Zob. LEW 178, ALEW 382, Frisk, GEW I, 300. Zwraca uwagę fakt, że etymologizacja gr. γέρρον u Friska (*l.c.*) obywa się bez lit. *gur̃bas*. Tak samo u Beekesa 2010, 268, który zresztą sądzi, że wyrazy germańskie i grecki nie są odziedziczone, lecz pochodzą — jako pożyczki — z substratu ʻeuropejskiegoʼ. — Fakt, że wyraz *gur̃bas* ukazuje się w prymarnym znacz. ʻkosz upleciony z wikliny lub słomyʼ, zmusza do powiązania go z następującymi wariantami o zbliżonych znaczeniach: *kur̃bas* ʻkosz upleciony z wikliny lub słomyʼ (war. *kur̃bis*), też ʻżłób w oborze; kaganiec; ul; klatka dla ptakówʼ, *kar̃bas* ʻkosz; kobiałka; siatka do przenoszenia karmy dla zwierzątʼ. Wszystkie te wyrazy zostały zapożyczone z prus.-niem. *korb*, *korw* (zob. s.v.). Wydaje się, że *gur̃bas* można uznać za wariant *kur̃bas*, mianowicie z udźwięcznieniem *k-* > *g-* w nagłosie. Podobne wypadki to *galdū̃nai* < *kaldū̃nai* (zapoż z pol. *kołduny*) i *gobtẽras* < *koptẽras* (zapoż. z pol. *kaptur*). — Drw. *gurbà* ʻpsia budaʼ, *gurbẽlis* ʻkomórka; klateczkaʼ (SD[1] «chlewik»), *gur̃bis* ʻkosz, koszykʼ. Cps. *gurbãvietė* ʻmiejsce, gdzie stał chlew a. oboraʼ (por. *vietà*). — N.m. *Gur̃bai*, *Gurbaĩ*, cps. *Gur̃bšilis*. Vb. denom. *gurbúoti* ʻobwijać (nici, przędzę) na motowidle, motaćʼ.

gur̃bti, *gurbstù*, *gurbaũ* 1. ʻpoprawiać się, przybierać na wadze, mocnieć, wzmacniać sięʼ (*Po ligai sesuo gur̃bsta*, t.y. *eina stipryn* JUŠK ʻPo chorobie siostra mocniejeʼ), 2. ʻrozpieszczać sięʼ, 3. ʻniedomagać, upadać na zdrowiu, cherlaćʼ (*Jis visą laiką gur̃bo ir gur̃bo, iki numirė* ʻOn cały czas cherlał i cherlał, aż umarłʼ), *pragur̃bti* ʻpoprawić się (na ciele), polepszyć się; wzbogacić sięʼ, *nugur̃bti* ʻzmarnieć, zmizernieć, uschnąć, zdechnąć, paśćʼ (ciekawe użycie prvb. *nu-* w funkcji prywatywnej). Zdaniem LEW 135, 178 SZ *gurb-*

można powiązać z *garb-* jako refleksem SO, zob. *gárbana* ʽkędzior, lok'. — Drw. *gurbė́ti, gurbiù, -ė́jau* ʽrozpieszczać się, psuć się od zbyt dogodnych warunków'. Nomen: *gurbùs* ʽszybko, bujnie rosnący, urodzajny; dobrze odżywiony', *gurbiaĩ* adv. ʽszybko, bujnie (rosnąć, rozwijać się)'.

gurdùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽbezsilny, słaby; powolny, nieruchawy, marudny; nierozmowny'. Wraz z łot. *gur̃ds* ʽzmęczony, wyczerpany, wycieńczony' (war. *gur̃dęns, gurdelis*) uchodzi za refleks pie. *g^u^r̥d-ú-, gr. βραδύς ʽpowolny, tępy na umyśle; leniwy, spóźniony', łac. *gurdus* ʽgłupi, niezdara, bałwan', por. LEW 178, de Vaan 2008, 275, Beekes 2010, 234. Mimo to można w *gurd-u-* dopatrywać się bałtyckiego nowotworu, mianowicie przymiotnika utworzonego od tematu prs. *gur-da- ʽtraci siły, słabnie', inf. *gurti, por. *gùrti* m.in. ʽsłabnąć, marnieć', *gurdìnti* caus. ʽgnębić, ciemiężyć'. — Drw. *gurdė̃lis* ʽkto cherla, kto ledwo żyje', *sugurdìmas* ʽzmizernienie, zguba, strata, upadek'. Vb. denom. *gur̃sti* (zob.).

gur̃klas, *gùrklas* gw. bot. ʽogórek, Cucumis sativus', 2. ʽmelon, Cucumis melo' — zapoż. z nwn. *Gurke* (stąd też łot. *gur̂ķis* ʽogórek'). Sufiks *-las* został dodany na wzór wyrazu *svìklas, cvìklas* ʽćwikła' (zob. LEW 178). Por. *agur̃kas*.

gurklỹs, *-io* 3 p.a. (war. *gùrklis* 1 p.a., acc.sg. *gùrklį*) 1. ʽpodgardle, wole u ptaków', 2. SD «wola u człowieka, skora pod gardłem wisząca, struma», 3. ʽprzód wozu', 4. ʽszyjka naczynia, szyjka butelki', 5. ʽchochla, warząchew'. Z innym suf.: stlit. *gurklė* ʽgardło', SD <gurklis> «gardło, gula, guttur, rumen» (syn. *gerklė*). Odpowiada z jednej strony łot. *gurklis* ʽwole, gardziel'[170] i stpr. *gurcle* EV ʽgardziel, Gurgel', z drugiej strony psł. *gъ̆rdlo n. ʽgardło', sch. *gȑlo*, rcs. *grŭlo*, ros. *górlo*, czes. *hrdlo*, pol. *gardło* (por. BSW 89n., LEW 148n.). Morfem *gur-* wraz z obocznikiem *gir-* reprezentuje st. zanikowy do *ger-* ʽpić, chłonąć', zob. *gérti, gerklė̃*. Forma bałt. na *-kl-* < *-tl- i słow. na *-dlo* pełniły funkcję nomen instrumenti ʽ(część ciała) którą pochłania się pokarm'. Derksen 2008, 198 odtwarza pbsł. *gúrʔtlo- < pie. *g^u^rh$_3$-tlóm. Synchronicznie *gurklỹs* jest kojarzone z onomatopeicznym czas. *gur̃kti* (zob. s.v. *gurksė́ti*). — Drw. *pagurklė* SD «grzebień u kura spodni, podgardłek, palea», *pagùrklis* ʽpodbródek, podgardle'. — N.m. *Gurkliaĩ, Ántgurkliai*.

gurksė́ti, *gùrksi, gurksė́jo* gw. ʽpić wydając odgłos gulgotania' — czas. na *-sė́ti*, urobiony od interi. *gùrkt, gur̃kt* — o odgłosie połykania, *gùrkš* a. *gùrkšt* ts. Paralela: *mulksė́ti* ʽchciwie jeść, łykać' ⇐ *mùlkt, mul̃kt*. Tak jak od *mùlkt* utworzono quasiprymarny czas. *mul̃kti, -iù, -iaũ* ʽchciwie jeść, pić, połykać', tak też obok *gùrkt* pojawił się czas. *gur̃kti, -iù, -iaũ* ʽchciwie jeść, żreć, dziobać'. Por. jeszcze *gìrktelėti* ʽpołknąć, przełknąć'.

gur̃nas gw. 1. ʽkostka u ręki a. nogi', 2. ʽpęcina w nodze konia', 3. ʽstaw, przegub', 4. ʽbiodro', 5. ʽkrzyż, lędźwie' (por. łot. *gùrns* ʽlędźwie, biodra'), drw. *gurnė̃lis* ʽkostka u nogi; mały kawałek szynki'. Bez ustalonej etymologii, zob. LEW 178 n. Może do czas. *gùrti*?

gur̃sti, *gurstù* (*gurd-stu), *gurdaũ* ʽmitrężyć, marudzić, marnować czas; słabnąć, marnieć; ginąć, zdychać' — vb. denominativum na *-sta-* od przym. *gurdùs* ʽbezsilny, słaby' (zob. s.v.). Cps. *išgur̃sti* ʽprzebyć gdzieś czas jakiś; wyginąć, pozdychać; rozzuchwalić się, rozwydrzeć się (o dzieciach)', *nugur̃sti* ʽzmarnieć, zdechnąć', *pragur̃sti* ʽzmitrężyć, stracić czas; zmarnować się (o uprawach)', *sugur̃sti* ʽzwlekać, mitrężyć, guzdrać się; zmarnieć, zmarnować się (o uprawach)', war. *zgur̃sti* (zob.). — Drw. *gurdìnti* caus. ʽgnębić, ciemiężyć, powodować czyjąś śmierć; dokuczać, przeszkadzać' (*Sūnus mirė, bado nugurdintas* ʽSyn umarł zamorzony głodem'). — Neopwk. *gurs-*: *gur̃stas* ʽmitręga, strata czasu', cps. *gurstadiẽnis* ʽkto marudzi z robotą' (por. *dienà*).

[170] Nie należy tu wyraz łot. *gur̂klas*, pl. *gurkli* ʽżabia ikra, skrzek'; pochodzi on z sonoryzowania formy *kurklas, por. *kurkļi* ʽskrzek'.

gùrti, prs. *gũra* (*gųra < *gu-n-ra; war. *gùrsta*), prt. *gùro* 1. ʽkruszyć się, drobić się, rozpadać się, rozłazić się, sypać się, psuć się’, 2. ʽsłabnąć, męczyć się, marnieć, wątleć’, *aũsys gùrsta* ʽdzwoni w uszach’, dosł. ʽuszy się psują’ (dokładniej o tym Urbutis 2009, 180n., z paralelami łot.). Cps. *išgùrti* ʽrozproszyć się’, *pagùrti* ʽosłabnąć, ucichnąć (o wietrze, burzy); znużyć się’, *prigùrti* ʽosłabnąć (o wietrze)’, *sugùrti* m.in. ʽpokruszyć się (o chlebie), stopnieć (o śniegu); zmęczyć się, osłabnąć’. Odpowiednik łot. *gur̃t*, *gur̃stu*, *guru* ʽsłabnąć, marnieć, chudnąć’, *izgur̃t* ʽosłabnąć’, *pagur̃t* ʽznużyć się, zmęczyć się’. Morfem *gur-* można zakwalifikować jako st. zanikowy typu saṃpras. do pwk. *gver-* / *gvar-*, por. *gvérti*, *gvę̃ra* (*gvérsta*), *gvẽro* ʽrozchwiać się (o wozie, o drewnianych przedmiotach), zbytnio się rozszerzyć (o otworze), obluzować się, rozklekotać się’ (syn. *dvérti*), też ʽzepsuć się; zgłupieć’, *sugvérti* ʽzestarzeć się, zepsuć się’, caus. *išgvẽrinti* ʽdoprowadzić do rozchwiania, rozklekotać (wóz, rower); rozpuścić (dziecko)’, *išgvẽrėlis* ʽniedołęga, gamoń’. Paralele dla SZ saṃpras.: *tur-* ⇐ *tver-*; *urk-* ⇐ *verk-*; *žul-* ⇐ *žvel-*. Pwk. *gver-* może być innowacją, mianowicie stopniem pełnym dotworzonym analogicznie do SZ *gur-*. Rekonstrukcja pie. $*g^{u}\text{r̥}h_2$- ⇐ SP $*g^{u}erh_2$- / $*g^{u}reh_2$- ʽmleć na żarnach’ (zob. *gìrnos*). W tym kierunku wskazuje przymiotnik pgerm. *kwerru- z pie. $*g^{u}$erH-nu-, por. goc. *qairrus* ʽgentle, mild’, stisl. *kvirr*, *kyrr* ʽcalm’, śrdn. *querre* ʽtame’, śrwn. *kürre* ʽmild’ (Kroonen 2013, 318). Inaczej LEW 179, gdzie uwydatniono raczej związek z łot. *gaurs* (zob. niżej). Urbutis 2009, 183n. podniósł kwestię oboczności *gv-* i *dv-*; jeśli *dvérti* jest starsze od *gvérti*, to wolno, jego zdaniem, postulować związek z czas. *dùrti* ʽkłuć, przeszywać’. — Drw. *gurė́ti*, *gùra*, *gurė́jo* dur. ʽdrobić się, rozpadać się, kruszeć, stawać się pulchnym’, *sugurė́ti* ʽrozbić się, rozwalić się; połamać się, pokruszyć się na drobne kawałki; osłabnąć’, *gurénti* ʽiść szybko małymi krokami, dreptać’. Caus. *gùrinti* ʽkruszyć, drobić, miętosić; załamywać (ręce); z trudem nieść, wlec, taszczyć’, *išgùrinti* ʽwybić (szybę), powykruszać, powybijać’, *pragùrinti* ʽprzebić, rozwalić, rozbić’, *sugùrinti* ʽskruszyć, pokruszyć (chleb); stłuc, potłuc, rozbić, zbić (jajko); skruszyć (serce)’, *sugurinu miestų* SD «burzę miasto, vrbem everto, excido» (syn. *suardau*, *pagrauju miestų*), refl. *nusigùrinti* ʽukruszyć się, sobie’. Nomina: *gurinỹs* ʽokruch, kruszyna’ (por. stpr. *gurīns*: *As gurīns grīkenix* ʽJa biedny grzesznik’), *gurlùs* 1. ʽdobrze wykarmiony, dorodny, tłusty (o dziecku, kurze, zwierzęciu); bujnie rosnący’ (syn. *gurnùs*), 2. ʽsłaby, oklapły, szybko się męczący — o koniu’ (syn. *gurnùs*), *gurlì dienà* ʽdzień, kiedy człowiek czuje się słaby, apatyczny’ (por. łot. *gurls* ʽzmęczony, słaby’), *gùrulas* ʽgałka, bryłka; trochę’, *gurulỹs*, zwykle pl. *guruliaĩ* ʽokruchy’, *gurùs* ʽkruchy (kamień, chleb, ser), pulchny (o ziemi)’, *guriaĩ* adv. ʽgrubo (mleć)’, *gurùs, -aũs* sb. ʽczarna, deszczowa chmura’, *gurutỹs* ʽokruch, odrobina’. — Czy tu n.m. *Gùrai*, *Gùrios*, *Paguriaĩ*, *Paguĩriai* (wtórny dyftong *uir* z sekwencji *ur’V*)? — Neoosn. *gurv-* (⇐ *gurùs*): *gùrvelis* ʽszmatka, gałgan’, *gurvõlis*, *gùrvolis* ʽgałka, bryłka, kula (śniegu), bryła, gruda (ziemi)’, *gurvõlis* ʽbryła, kula, gruda’, DP ʽguz’ (*Mes buvome tas gėdas, gurvoliùs... nupelnę* DP 161_{26} ʽMyśmyć byli te sromoty, guzy... zasłużyli’), *gurvuõlis* ʽgałka, bryłka’. — WSZ *gūr-*: *gūrė́ti*, zob. s.v. *gū́ra*. — Nowy SO *gaur-* ⇐ *gur-*: *gaũras* (zob.). Por. łot. *gaurs* ʽpulchny (o ziemi)’. — SO *gvar-*: *ìšgvara* c. ʽgapa, gamoń’. — WSE *gvėr-*: *gvė́ra* ʽczłowiek nierozgarnięty, gamoń’ (⇒ vb. denom. *gvėráuti* ʽgapić się; paplać, trajkotać, mówić głupstwa; fałszywie śpiewać’), *gvėralaĩ* m.pl. ʽgłupstwa, bzdury’, *gvėrỹnė* ʽotwór’.

gùsti, *gundù*, *gudaũ* ʽprzyzwyczajać się, wprawiać się, zaprawiać się w czymś’, cps. *įgùsti* ʽnawyknąć, wprawić się (w robocie), zdobyć doświadczenie’, *išgùsti* ʽwprawić się (np. w oraniu); odwyknąć, odzwyczaić się (od ciężkiej pracy); zmądrzeć’, *nugùsti* ʽodwyknąć’, *prigùsti* ʽprzywyknąć’ (*Prigùsti lengviaũ kaĩp nugùsti*). — Drw. *gùdinti* caus. ʽprzyuczać, oswajać (konia)’, *įgùdinti* ʽprzyuczyć, przyzwyczaić do czego’, *nugùdinti* ʽodzwyczaić’, *pragudė́ti* ʽpoduczyć się czego’. Nomina: *gùdas* sb. ʽnawyk, wprawa’, *gùdas* adi. ʽnawykły do czego, doświadczony; łatwy w obejściu’, *gudrùs* (zob.), *įgudìmas* ʽnawyk’. Osobno zob.

gùčas. — WSZ *gūd-*: *į́gūdis* ʽnawyk, przyzwyczajenie’ (por. *įgùsti*). — Etymologia pozostaje niejasna, por. ALEW 383. Odniesienie *gu(d)-* do czas. *gáuti* ʽotrzynać, dostać; zdołać, zdążyć’ (zob. LEW 141) wydaje się wykluczone z uwagi na fakt, że st. zanikowym do *gáu-C* jest *gū-C*, nie zaś †gu-C, por. *atgū́ti*.

gùzikas przest., gw. 1. ʽprzedmiot służący do zapinania odzieży, guzik’, 2. ʽwęzeł, supeł’, 3. ʽfrendzel’ — zapoż. z pol. *guzik* (SLA 80, LEW 179, ALEW 383).

gužė́ti, *gužù*, *gužė́jau* ʽzbiegać się zewsząd, gromadnie, tłumnie’, *įgužė́ti* ʽwejść (do chaty) szybko całą gromadą’, *nugužė́ti* ʽpobiec tłumem’, *prigužė́ti* ʽnazbiegać się w wielkiej liczbie’, *sugužė́ti* ʽschodzić się w pośpiechu, zbiegać się tłumnie’. Pwk. *guž-* jest refleksem st. zanikowego pie. *g$^{(u̯)h}$uǵ^{h}- ⇐ *g$^{(u̯)h}$eu̯ǵ^{h}- ʽukryć, schować’ (LIV^2 199), por. wed. *guhas* ʽukrywasz’, *gū́hati* ʽukrywa’. Brak refleksów na SE, pbsł. *gi̯au̯ž-. Inaczej LEW 179, gdzie zbliżenie z ros. gw. *guz* ʽdolna część snopa’, *gúzka* ʽkuper u ptaka’ itp. — Nomen: *gužùtis* 1. ʽbocian, Ciconia’, 2. ʽmałe bociana’. Drw. wsteczny: *gùžas* ʽbocian’: *Gùžas su gužučiais išlė̇kė iš savo gū̃žtos* ʽBocian ze swymi małymi wyleciał z gniazda’. N.m. *Gužaĩ*, *Gužiniaĩ*, *Gužùčiai* 3x, cps. *Gùžupis*. — WSZ *gūž-*: *gū̃žti* (zob.). — SO *gauž-*: *susigaũžti*, *-gaužiù*, *-gaužiau* ʽskurczyć się, skulić się’. Nowym alternantem do *gauž-* jest *guož-*: *įsigúožti* ʽosiąść, usadowić się gdzieś’ (syn. *įsigū̃žti*), *susigúožti* ʽskulić się’ (syn. *susigū̃žti*). Por. *nusikuõpti* obok *kaũpti* oraz uwagę s.v. *duobė̃*.

gū̃žti, *gū̃žia*, *gū̃žė* intr. ʽ(o kurach) osiadać, przykucać’, tr. ʽtrzymać w cieple’, *apgū̃žti* ʽ(o kurze, kwoce) okryć pisklęta skrzydłami i ogrzać je; okryć, otulić’, *sugū̃žti* ʽosiąść w gnieździe, okryć pisklęta skrzydłami’. Pwk. *gūž-* to wzdłużony SZ do *guž-* jak w *gužė́ti* (zob.), por. pie. *g$^{(u̯)h}$uǵ^{h}- ⇐ *g$^{(u̯)h}$eu̯ǵ^{h}- ʽukryć, schować’ (LIV^2 199). ALEW 383n. ocenia zestawienie z *gužė́ti* jako trudne do przyjęcia. — Drw. *gū́žčioti*, *-ja*, *-jo* 1. ʽwzruszać ramionami (na znak niewiedzy, obojętności, pogardy)’, 2. ʽze strachu kurczyć się, kulić się w sobie, wzdrygać się’ (*Vaikas labai bailus, gū́žčioja dėl mažo nieko* ʽDziecko jest bardzo bojaźliwe, wzdryga się z byle powodu’), *gūžė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽleżeć w cieple pod przykryciem, siedzieć pod skrzydłami matki, wygrzewać się w gnieździe’, *gū́žoti* ʽsiedzieć lub leżeć skurczywszy się’, caus. *pagūžýti* 1. ʽposadzić (kwokę lub gęś) na jajach’, 2. ʽposadzić rozsadę’. Nomina: *gūžỹs*, acc.sg. *gū́žį* ʽgardziel ptasia, wole, (u ludzi) grdyka, wypukłość na przedniej stronie szyi, jabłko Adama’, też ʽgłówka kapusty’ (war. *gū́žė*), *gūžtà* 1. ʽgniazdo lęgowe ptaka’ (por. łot. *gūsts* ts.), 2. przen. ʽmelina złodziejska’. Cps. *ánčiagūžtis* ʽgniazdo dzikiej kaczki’ (por. *ántis*), *vìštagūžtė* ʽmiejsce, gdzie kura składa jaja’ (por. *vištà*). Vb. denom. *gūžtáuti* ʽszukać miejsca na gniazdo, wić gniazdo’.

gvaĩbti pot.: *apgvaĩbti*, *-gvaibstù*, *-gvaibaũ* ʽosłabnąć i zemdleć, stracić przytomność’ — jest to sonoryzowany wariant czas. *kvaĩpti*[171]: *apkvaĩpti* ʽstracić dech’, którego znaczenie przesunęło się od ʽstracić dech’ ku ʽzemdleć’. Alternant *kvaip-* to forma SO do *kvip-* ⇐ *kvep-*, zob. *kvė̃pti*. — Drw. *gváibėti*, *gváibu*, *-ėjau* ʽpadać z osłabienia, mdleć’, *užgváibėti* ʽwynędznieć (o krowie)’. — War. ze zmianą *ai* > *ei* (?): *gvéibėti*, np. *Ligonis nugvéibėjo* ʽChory zemdlał’. — Inna ewentualność: war. *v*-mobile do *geib-*, por. *geĩbti* ʽcherlać, niedomagać’, *géibėti* ʽmęczyć się w agonii’.

gvaldýti, *gvaldaũ*, *gvaldžiaũ* 1. ʽłupać orzechy, łuskać, łuszczyć (ziarno, groch, fasolę)’, 2. ʽskładać ściskając, ugniatając’ (war. *gváldyti*), *išgvaldýti* ʽwyłuskać; dowiedzieć się, zbadać’, *sugvaldýti* ʽzmieścić, umieścić w pewnym miejscu’ (*Kanklės nesugvaldýsi*, t.y. *nesudėsi, bus keblu vežti* ʽKankli nie sposób upchnąć, niewygodnie będzie je wieźć’). Analiza: *gval-dyti*. Formacja kauzatywna z suf. *-dyti* i SO *gval-*. Ten ostatni jest dwuznaczny:

[171] Paralele: *dribnóti* < *tripnóti*; *dvazgė́ti* < *tvaskė́ti*; *gaũgaras* < *kaũkaras*.

może być odziedziczony (*gu̯ol- ⇐ *gu̯el- / *gul-) albo dotworzony do nowego SZ *gvil-* (zob. *gvildýti* i *gul̃ti*). Znacz. etym. ʽkłaść, układać jedno blisko drugiego'. Formacja złożona z prvb. *iš-*, *išgvaldýti* ʽwyłuskiwać', mogła początkowo oznaczać ʽrozrywać to, co ściśle do siebie przylega'. — Neoosn. *gvald-*: *gvaldùs* 1. ʽtaki, który się dobrze łupie, łuszczy', 2. ʽzwarty, szczelny, ściśle przylegający, gęsty (o zbożu)', *gval̃džiai* adv. ʽ(składać) ściśle, nie pozostawiając luzów'. N.m. *Gvaldaĩ*.

gvel̃bti, *gvelbiù*, *gvelbiaũ* ʽbrać ukradkiem, przywłaszczać sobie, kraść' (*Kur jis pasisuka, čia gvelbia*), *išgvel̃bti* ʽwyłudzić (pieniądze); wyłuskać, wydobyć owoc z orzecha', *nugvel̃bti* ʽzdjąć (sandały); ukraść', *sugvel̃bti* ʽzagrabić, zagarnąć (majątek)' — plit. pwk. *gu̯elb- / *gu̯elb- / *gu̯l̥b-. Niezrozumiałe jest zakwalifikowanie tego czasownika s.v. pie. *gleub^h- w IEW 402. Por. też LEW 180. — SO *gvalbýti* ʽłuszczyć orzechy, groch; wydobywać pestki z wiśni, drylować' (przen. ʽrozpatrywać, analizować'), *gvalbýti svetimą daiktą* ʽprzywłaszczać sobie cudzą rzecz', nomen: *gvalbìklis* ʽnarzędzie do drylowania wiśni, drylownik', *gvalbùs* ʽdobrze łuszczący się'. — SZ *gvilb-*: *gvil̃bti, -sta, -o,* z prvb. *iš-*, *pri-* ʽdojrzewać — o orzechach, też o zbożu, ziemniakach', *pagvil̃bti* ʽwziąć ukradkiem, przywłaszczyć sobie', *prigvil̃bti* ʽwezbrać, narwać — o wrzodzie' (*Skaudulys jau tavo prigvil̃bęs, veikiai trūks*), *gvilbýti* caus. ʽłupać, łuszczyć orzechy' (syn. *gvildýti*), nomina: *gvil̃bis* ʽdojrzały orzech' (syn. *gvil̃dis*), *gvilbùs* ʽdobrze łuszczący się'.

gviẽštis, *gviešiúos*, *gviešiaũs* gw. ʽpalić się do czego, pragnąć czego' (*Jis nesìgviešė garbės*), ʽmieć na co ochotę, łasić się na co; nie móc się czemu oprzeć'. War. *gviẽžtis, -žiúos*, *gvẽžtis*, *gvežiúos*. Niejasne. Nagłos może być wtórny, udźwięczniony z *kvieštis (por. *kvaĩpti* > *gvaĩbti*). Wtedy por. *atsikviešinti* b.z.a. ʽprzewietrzyć się, orzeźwić się, ochłonąć'.

gvìldyti, *gvìldau*, *gvìldžiau* ʽłupać, łuszczyć orzechy', war. *gvildýti* — formacja na *-dyti* od SZ *gvil-* (transponat *gu̯l̥-C) ⇐ pie. *gu̯el- ʽkłaść się', por. LIV² 192 (gdzie zresztą brak wzmianki o *gvil-*). Akut wtórny. Forma *gvil-*, nawiązująca do SP, przedstawia odnowienie st. zanikowego *gul-* (typ sam̥pras.), zob. *gul̃ti*. Paralela: *žvil-* odnawiające *žul-* ⇐ *žvel- (zob. *žvìlti*, *įžulnùs*). Pod względem znaczeniowym *gvìl-dyti* dubluje *gval-dýti* (zob.), czyli odpowiedni drw. na SO. Osobno zob. *gliáudyti*. Por. Lew 180, ALEW 384. — Z innymi suf.: *gvildénti* 1. ʽłuszczyć orzechy; łuskać groch, fasolę', 2. przen. ʽrozpatrywać, roztrząsać, rozważać, badać', *gvil̃sti*, *gvil̃sta*, *gvil̃do* ʽdojrzewać — o orzechach', ⇒ *gvil̃dis* ʽdojrzały orzech'. Nomina: *gvìldas* ʽmiseczka orzecha a. żołędzia', *gvildùkai* m.pl. ʽkleszcze do orzechów'. N.m. *Gvildžiaĩ*.

gvõltas, *gval̃tas* stlit., gw. 1. ʽprzemoc, przymus', 2. ʽhałas, krzyk, zamieszanie' (*gvoltù šaũkia* ʽwzywa pomocy, ratunku'), 3. hist. ʽgwałt, powinność robocizny ponad pańszczyznę, zwł. podczas żniw' — zapoż. z pol. *gwałt* (⇐ śrwn. *gewalt*), por. SLA 80, LEW 180, ALEW 385. War. *gvoltà*, *gvaltà*. Od tego indecl. *gvol̃ton*: *gvol̃ton rėkia* ʽkrzyczy gwałtu' (ZS 20). Por. polską interi. *Gwałtu!* ʽNa pomoc! Ratujcie!' — Drw. *gvoltavóti* ʽgwałcić, zadawać gwałt, dopuszczać się gwałtu; naruszać, pogwałcać (zakazy, post)'. War. *gvõltyti*, *-iju*, *-ijau* ⇐ pol. *gwałcić* (⇐ śrwn. *gewalten*, nwn. *gewaltigen*).

I Į Y

į̃, przest. **iñ**, **iñg** < *iñ-gi* praep. z acc. ʽw, do, na’. Np. *Sùk į dẽšinę* ʽSkręć na / w prawo’. *Atė́jo į svečiùs* ʽPrzyszli w gościnę’. *Į vãkarą ė̃mė šálti* ʽPod wieczór zaczął chwytać mróz’. *Jìs į tė́vą panašùs* ʽOn [jest] podobny do ojca’. — Prvb. *į-*, np. *į̃deda* ʽwkłada’, *įbė́go* ʽwbiegł’. — Prefiks nominalny (1) *į́-* / *ìn-* przy rzeczownikach: *į́movas* ʽfuterał’, *ìndėlis* ʽwkład, wkładka’, (2) *į̃-* przy przymiotnikach: *į̃prastas* ʽzwykły’, (3) *į-* / *in-* przy rzeczownikach: *įsõdas* ʽzięć przyjęty do domu teściów’, *inkstìrai* m.pl. ʽpryszcze, wągry (u bydła na grzbiecie)’, obok *iñ-* / *im̃-*: *iñtapas* ʽznamię na skórze’, *im̃pilas* ʽwsypa na pierze’. Zob. GJL III, §§ 706n. — Gdy chodzi o stpr. praep. *en* i prefiks *en-*, to należy się liczyć z dwojakim pochodzeniem tych form. W części oddają one pb. *in zmienione fonetycznie w *en*, *en-*, w części zaś oddają zapożyczone morfemy nwn. *an*, *an-*, w szczególności w kalkowanych złożeniach czasownikowych, np. *enimt* ʽannehmen’, *endeirīt* ʽansehen’, *engemmons* ʽangeboren’. — Słowiański ma praeverbium o postaci *vŭn-*, por. *vŭniti*, *vŭnidǫ* ʽwejść’ (stpol. *wniść*, *wnidę*); *vŭnimati* ʽspostrzegać, zauważać’. Wywodzi się ono z pbsł. *un-. Refleksy lit. *in-* i psł. *un- przedstawiają rozszczepiony refleks st. zanikowego *h_1n̥- od pie. *$h_1$en- ʽw’. Pie. allomorf na st. *e* jest kontynuowany w przyimku gr. ἐν, ep. ἐνί ʽw’, łac. *in* < stłac. *en* oraz goc. *in* < *en ts. Poza tym jest on poświadczony w łot. prefiksie *ìe-*, por. *ìekšas* f.pl. ʽwnętrzności’ (*k* wstawne do *iešās < pb. *en-ti̯ā-). — Słowiański w odróżnieniu od bałtyckiego zachowuje refleks wariantu apofonicznego na SO, *ǫ- < pbsł. *an- < pie. *$h_1$on-, por. złożenia nominalne typu psł. *ǫdolŭ ʽcanyon’ (pol. *wądół* ʽdolina, wąwóz’, czes. *údol* ts., scs. *udolĭ* f. ʽdolina, nizina’), *ǫtŭkŭ ʽweft yarn in woven cloth’ (ros. *utók*, czes. *útek*, pol. *wątek* ʽnici idące w poprzek osnowy’). Zob. BSW 69, LEW 188, de Vaan 2008, 306, Hill, *Balt* XLVIII:2, 2013, 199, ALEW 465.

ìclius, *-iaus* gw. 1. ʽhycel’ (ZS 20), 2. ʽkrnąbrne, nieposłuszne dziecko, hultaj’ (war. *ìcelis*, *-io*), 3. ʽpętelka wszyta przy kołnierzu (np. płaszcza) i służąca do zawieszania’ (*Prisiūk ìclių, negalima paltas pakabinti*). Zapoż. z błr. *hícalь*, *-clja*, pol. *hycel*, *-cla* 1. ʽłapacz psów bezdomnych, oprawca’, 2. przen. ʽszelma, szubrawiec, łotr, hultaj’ (SW), ze zwykłym zanikiem *h-* (por. ZS 90n.). Por. też *hyclik* — żartobliwe przezwisko dzieci i niedorostków (SW).

ýda 1. ʽwada wrodzona, przywara, brak, usterka’ (*Arklys su yda*. *Puodas su yda*. *Be kokios ydos*), 2. ʽzaczepka, pretekst do sprzeczki’. War. *ýdva*. Niejasne. LEW 181 w nieprzekonujący sposób wiązał *ýda* ze slawizmem *ỹdas* ʽowad, pasożyt’ (zob. s.v.). — Drw. *beỹdis* a. *beýdis* ʽbez wad’, *ýdingas*, *ydìngas* ʽwadliwy’.

idañt, *idánt* spójnik ʽaby, żeby’, który łączy się z orzeczeniem podrzędnym w formie conditionalis, np. *Aš jam prisakiau, idant jis tai nedarytų* ʽPrzykazałem mu, żeby tak nie robił’. War. *ìdant*, *ýdant*, *ydánt*. Akut w *idánt* może być następstwem wzdłużenia zastępczego po synkopowaniu formy *idantigi* albo też po apokopowaniu zakończenia *-igi*. War. skrócony: stlit. *id*[172]. Budowa nie została dotąd zadowalająco przedstawiona. Według LEW 182 lit. *id-* odpowiada sti. *id-* w *idā́(nīm)* adv. ʽteraz, obecnie’, przy czym *i-* jest elementem zaimkowym

[172] Por. *Paremk Pone širdis mūsų, id valia tavo pildytų* PK 20_6 ʽWesprzyj Panie serca nasze, aby wolę twą wypełniały’. — *Id mūsų mislis būtų danguj, nesang tujen mūsų šauki* PK 182_{11} ʽBy nasza myśl była w niebie, bo nas tam wzywasz do siebie’. — *Duok, id mes gerai gyventumbim, tavo norą pildytumbim* KN 188_{26} ʽSpraw, abyśmy cnotliwie żyli, wolę twoją wypełniali’.

(demonstrativum). — W tekstach stlit. ukazuje się również wariant z samogłoską *a* w pierwiastku: *adañt*, *adánt* 'aby, żeby', wsch.-lit. *adunt* ts.[173]. LEW, *l.c.* widział tu osnowę zaimkową *o-/*e-.

ỹdas przest., gw. 'owad, pasożyt', pl. *ydai* '(szkodliwe) robactwo', SD *ydai* m.pl. «owad, insecta, orum», «gadzina, reptile» (syn. *žemaslunka*) ['pełzający płaz lub gad'] — zapoż. z błr. gw. *hyd* 'coś budzącego odrazę, wstręt', por. SLA 84, LEW 181, ALEW 466. Zastępstwo błr. *γ* przez lit. *ø* omówił ZS 90n. — Neosemantyzmem M. Daukszy jest nomen agentis *ydas* DP 'morderz, złośnik, kacerz', por. *ydai, tironai, ir kiti piktieji* DP 459_{16} 'kacerze, tyrannowie, i inszy złośnicy', (⇒ *ydiškas* 'kacerski').

įdėm adv. 1. 'na pewno, umyślnie, celowo', 2. 'mianowicie, właśnie'. Przez apokopę z *įdė-mu (por. *núodėm, nuõdėm* ob. *nuodėmu* ⇐ *nudė́ti*; *prãdėm* ob. *tuo prãdėmu* ⇐ *pra(si)dėti*). Przysłówek z formantem *-m-*, utworzony od neoosn. *įdė-*, wyabstrahowanej z vb. cps. *į-si-dė́ti* 'zapamiętać sobie'. Obok tego adi. *įdėmùs* 1. 'uważny, czujny, skupiony, skoncentrowany', 2. 'ciekawy, godny uwagi' (por. *atidùs* ⇐ *atsidė́ti*). — Drw. *įdėmiaĩ* adv. 'uważnie, z uwagą', *įdė̃mnas* 'prawdziwy', *įdėmnaĩ* adv. 1. 'dokładnie, szczegółowo, wyraźnie', 2. 'umyślnie, celowo, specjalnie (np. przyjść)'.

iekà, *jiekà* 4 p.a. gw. 'ilość, wielkość, objętość'. Mówi się o wezbranych wodach Niemna, które od pewnego czasu nie opadają: *Nemunas tõ pačiõ iekõ* albo *Toj pačioj jiekõj Nemunas stovi*, dosł. 'Niemen pozostaje w tej samej wielkości (obfitości)'. Prawdopodobnie pochodzi ze zmiany *kiekà, to od *kíekas, -a* / *-à* 'jak wielki' (zob. *kíek*). Por. *iek-víenas* < *kiek-víenas* 'każdy'.

íelaktis, *-ies* 1 p.a., *ielaktìs, -iẽs* 3 p.a. f. 'hołobla sochy, którą ciągną woły; dyszel pługa; drewniana noga'. War. *jielaktìs*, *íelektis*, *jielektỹs*. War. z grupą *-kst-*, *-kšt-*: *íelakstis* (*ielakstẽ*), *íelakštis*, *íelekstis*, *íelekštis*, *íelikštis*. Por. łot. *ielukši* m.pl. 'rączki pługa'. Niejasne. Būga, RR II, 191 łączył z *ìltis* 'kieł', tak też LEW 184.

íena 'dyszel', pl. *íenos* 'hołoble, podwójny dyszel, do którego wprzęga się konia'. Drw. *íeninis* 'pociągowy, dyszlowy — o koniu', *ienìkės* f.pl. 'sanie jednokonne', *íeninykai* m.pl. ts., cps. *íenavirvė* 'rzemień do umocowania dyszla w saniach' (por. *vir̃vė*), *ilgaiẽnis* 'długonogi' (por. *ìlgas*). — Rekonstrukcja *ai̯nā-. Na podstawie fiń. *aisa* 'drąg dyszla', uważanego za pożyczkę bałtycką, odtwarza się zanikły wyraz pb. *ai̯sā-. Gdy się uzna, że segment *-s-* jest w tej strukturze sufiksalny, to będzie można nawiązać z jednej strony do słń. *ojê*, gen.sg. *ojêsa* n. 'dyszel' < *ai̯-es- < pie. *h₂ei̯H-es- (pwk. w SE i suf. w SE; drw. ros. *vojë* gw. 'dyszel', gen.sg. *vojá*), z drugiej strony do het. *ḫišša-* c. 'dyszel' i wed. *īṣā́-* f. ts., czyli do wyrazów, które przedstawiają *h₂iHs-eh₂-, drw. od osnowy słabej *h₂iH-s-. Por. Eichner 1988, 132, EWAIA I, 208, Snoj 2003, 467, Kloekhorst 2008, 346. Inne rekonstrukcje w BSW 4. — W związku z pb. *ai̯sā- wymienia się również gr. hom. οἰήιον n. 'ster', drw. na *-i̯o-* od *oi̯sā- < pie. *h₂oi̯H-s- (pwk. na SO, por. też drw. na *-āk-*: οἴαξ, -ηκος m. 'uchwyt steru, wrzeciono sterowe'). Por. GEW II, 356. Na tym tle spodziewalibyśmy się w języku litewskim raczej †íesna lub †íešna, niż *íena*. Ponieważ jednak *-sn-* nie mogło się tu uprościć w *-n-*, wypada przypuszczać, że wyraz lit. ma strukturę *h₂ei̯H-n-eh₂ lub *h₂oi̯H-n-eh₂, czyli że jest to drw. od tematu spółgłoskowego na *-en-* / *-n-*. Kroonen 2013, 13 rekonstruuje sb. o odmianie heteroklitycznej pie. *h₃óiH-r, gen.sg. *h₃éiH-n-s; forma nominatiwu miałaby być kontynuowana w pgerm. *airō f. 'wiosło' (stnord. *ár*, stang. *ār*, ang. *oar*), zaś forma genetiwu

---

[173] Np. *arba patys sau stebisi, ir unt rūbų dairosi, o adunt jų nesulaužytų arba nepateptų, rūpinasi* SP II, 176_{20} 'albo sami na się poglądają, albo aby szaty nie nadłamali, troszczą się'. — *kuris... alkanas tekėjo, adunt užumuštų artimų savo iž ūlyčios pagrėbtų, ir iždėtų* SP II, 177_{28} 'ktory... na czczo biegł, aby zabitego bliźniego swego z ulice wziął i pogrzebł'.

w lit. *iena*.

iesmẽ, acc.sg. *íesmę* 3 p.a. ʽilość drew wkładana na jeden raz do pieca (w łaźni, w suszarni zboża, lnu)’, por. *Viena iesmẽ jau perdegė, reikėtų dar ir kitą perleisti*. War. *íesmė* 1 p.a. Drw. *iesmẽlė* 1. ʽgarść chrustu na podpałkę’ (*Įmesk kokia iesmelę šakų, ir užteks pirčiai iškūrint*), 2. ʽpiecyk żelazny’. Rekonstrukcja: pb. *ai̯sm-ii̯ā (BSW 3: *aismi̯ā-). Formacja oparta na osnowie nominalnej *ai̯d-sma-, por. aw. *aēsma-* m. ʽdrewno na opał’ : stisl. *eisa* f. ʽogień’, stir. *áed* ts. Akut lit. sekundarny. Pwk. pie. *$h_2$ei̯d^h- ʽzapalić, wzniecić’ (LIV^2 259), por. wed. *indhé* ʽzapala się’, *édhate* ʽpromienieje, świeci’ (⇒ *édha-* m. ʽdrewno na opał’, por. stang. *ād* m. ʽstos całopalny, ogień’ < *aida-), gr. αἶθος ʽpożar, ogień’ (αἴθω ʽniecić ogień, zapalać’, αἴθομαι ʽpłonąć’), ἰθαρός ʽgorący, pogodny’; łac. *aestus, -ūs* m. ʽpożar, skwar, gorączka, namiętność, zmartwienie’, *aestās, -ātis* f. ʽupał letni, lato, rok’, *aedes, -is* f. ʽgmach, świątynia’ (znacz. etym. ʽmiejsce, gdzie znajduje się ołtarz do całopalenia’); pgerm. *ai̯staz: stang. *āst* ʽpiec’, ang. *oast* ʽpiec do suszenia chmielu’. Zob. Būga, RR I, 328, BSW 3n. LEW 182: do psł. *ěstěja ʽpiec’, *vŭn ěstěje ʽdo pieca’ (zdaniem Machka 1968, 399 nawiązanie słow. nie jest pewne). Zob. też *áidinti* m.in. ʽpodburzać, buntować’ oraz *aistrà* m.in. m.in. ʽnamiętność, zapał’.

íeškonės, *-ių* f.pl. ʽzwiady wśród pszczół, pszczoły, które w czasie wyrojenia lecą szukać nowego siedliska, tzw. posły’ (*Maniau — spiečius, o pasirodo — íeškonės*). War. *íeškonys, -ių̃*. Drw. na *-nė-*, *-ni̯a-* od neoosn. *ieško-* ⇐ *ieškóti* ʽszukać’. GJL II, § 337: «Rzeczowniki czasownikowego pochodzenia na *-onis* są bardzo rzadkie, ale przecież ich nie brak: pl. *íeškonys*». — War. z niejasnym *uo* zam. *o*: *ieškuõnės*, *íeškuonys* (czas. †ieškuoti nie istnieje). — Drw. wsteczny: *íeškas* ʽposły’ (*Pas aną avilį buvo íeškas*). Por. *velỹs* ⇐ *veliónis*.

ieškóti, *íeškau*, *ieškójau* ʽszukać’. SD *ieškau* «szukam czego», SD^1 «szperam; szukam», SD *ieškau javų, penukšlos kartui* «picuię, żywność gromadzę». War. *jieškóti* (por. *jievà* ob. *ievà*). War. akcentowy: *íeškoti, -ju, -jau*. W pewnym zabytku forma prs. ukazuje się w postaci *jiešku* ʽszukam’ (zob. Stang 1966, 324). Cps. *apieškóti* ʽobszukać’[174], *atieškóti* ʽodszukać’, *atieškau* SD «odyskuię co, recupero erepta, reparo amissa, recipio postliminio aliquid», *paieškau unt tiesos* «przezyskuię co na kiem» [ʽwygrywam z kim sprawę w sądzie’]. Refl. *ieškótis* ʽszukać sobie, dla siebie’ (*Rytój ieškósiuos bérno* ʽJutro będę sobie szukał parobka’). Odpowiednik łot. *iẽskât, -ãju* ʽiskać, wybierać robactwo z włosów, piór’, refl. *iẽskâtiês* ʽ(o ptakach) iskać się’: *vistas ieskājas*. — Drw. *atieškinėju* SD «upominam się czego, reposco aliquid, exigo, repeto», nomina: *apieškus* SD^1 «podstępny, fallax, fraudulentus, insidiosus» (⇒ *apieškingai* adv. ʽpodstępnie’), *ieškinỹs* 1. ʽto, czego się szuka’, 2. ʽpowództwo, roszczenie strony w postępowaniu sądowym’. — Neoosn. *ieško-*: *íeškonės* (zob.), *ieškonìs* ʽzwiadowca’, *ieškõvas* ʽpowód w sądzie, strona skarżąca’, *ieškósena* ʽpościg za złodziejem’. — Neoosn. *ieškoj-*: *ieškójimas* ʽszukanie, poszukiwanie’, *atieškojimas* SD «odyskanie» [ʽodzyskanie’], *ieškótojas* ʽposzukiwacz, badacz’, SD «szukacz», *atieškotojas* SD «komisarz». — Wydaje się, że formacja *ieškóti* jest z pochodzenia czas. denominatywnym, utworzonym od zanikłego sb. *ieška < pb. *ai̯š-kā- ʽpragnienie, (po)żądanie’. Por. łot. *ieska* ʽpragnienie, ochota, apetyt’. Co do formantu *-kā-* w dewerbatywach zob. *spėkà, stokà* (por. też scs. *rěka, znakŭ*). Pwk. pb. *ai̯š- < pie. *$h_2$ei̯s- a. *$h_2$oi̯s- ʽpragnąć’ (LIV^2 260)[175], ze zmianą *i̯s > *i̯š, jak w typie *maĩšas*. Co do pwk. por. SZ sti. *iccháti* ʽpragnie, stara się’, aw. *isaiti* ts. < pie.

[174] N.B. Czas. *apieškóti* w znaczeniu ʽtäuschen’ jest kalką pol. *oszukać, oszukiwać*, por. np. *kaip savi patį apieško ir apgauna* SP II, 52_{21} ʽjako samego siebie oszukiwa’.

[175] W kontekście h_2 brak jest odróżnienia form SE i SO. Podobnie jest w takich wypadkach, jak lit. *iesmẽ* < *ai̯d- < pie. *$h_2$ei̯d^h- (zob. wyżej), *iẽšmas* < *ai̯š- < pie. *$h_2$ei̯ḱs- (zob. niżej), jak też *áugti* ʽrosnąć’ < pie. *$h_2$eu̯g-, *saũsas* ʽsuchy’ < pie. *seh$_2$uso-, *káulas* ʽkość’ < *keh$_2$ul-, *algà* ʽzapłata, zarobek’ < pie. *$h_2$elg^{wh}-, *árti* ʽorać’ < pie. *$h_2$erh$_3$-.

*$h_2$is-sḱé-ti (SP sti. *eṣati* ts.). Inaczej BSW 67, LEW 182. Inaczej też Kortlandt, *Balt* XXV:2, 1989, 104, który w odniesieniu do prt. *ieškójo* mówi o nawarstwieniu się dodatkowego sufiksu na suf. aoristi *-ā-. Derksen 2008, 214 i Derksen 2015, 197 n. rekonstruuje pbsł. *(o)iʔskaʔ, zakładając zastąpienie suf. *-sk- przez *-Hsk-. Kroonen 2013, 13 zestawia łot. *ieska* ʽpragnienieʼ i stwn. *eisca* ʽżądanieʼ jako paralelne refleksy pie. *$h_2$ois-sk-eh_2-, tj. derywatu na *-eh_2- od prezentalnej osnowy z sufiksem *-sk-. — Postulowane wyżej dla bałtyckiego vb. denominativum znajduje paralelę w czas. stwn. *eiscōn* ʽbadać, pytać, żądać, wymagaćʼ, nwn. *heischen* — drw. od sb. *eisca* (stwn.). Por. Kluge-Seebold 302; LIV^2 260, przyp. 1. Przeciw temu Villanueva Svensson, *Balt* XLIV:1, 2009, 14. — Formacja scs. *iskati*, *iskǫ* (war. *ištǫ*) ʽszukaćʼ, *iziskati* ʽpozyskaćʼ (*jĭz-iskati), ros. *iskátь*, *iščú* ʽszukaćʼ, *izyskátь* ʽznaleźć, odzyskaćʼ, stpol. *iskać*, *iszczę* ʽszukaćʼ, *odyskać* ʽodszukaćʼ (od XVI w. ograniczone do znaczenia ʽszukać i wybierać robactwo z włosów, piórʼ), pol. *zyskać* ʽuzyskać, osiągnąćʼ może pochodzić z psł. *(j)ĭskati < *ĭskā-, tj. z vb. denominativum, które miało za podstawę *ĭs-kā- ʽpragnienieʼ (pwk. na SZ pie. *$h_2$is-[176]). Inaczej REW I, 488, s.v. *iskátь*. Kontynuację pie. pie. *$h_2$is-sḱé-ti (zob. wyżej sti. *iccháti*) przyjmuje dla bałto-słowiańskiego ALEW 467. — Temat *iešk-* jest apofonicznie sztywny, zgodnie z jego denominatywnym pochodzeniem. Mimo to w pewnych gwarach pojawia się innowacyjny st. zanikowy *išk-*, mianowicie w formacji inchoatywnej: *suyškù*, *sùiškau*, *suìkšti* ʽzacząć szukaćʼ (*Dabar visi suiško, pirma niekas neieškojo* ʽTeraz wszyscy rzucili się szukać, przedtem nikt nie szukałʼ). Prs. *suyškù* ma obocznik *suinškù*, z czego wynika, że forma *yšk-* pochodzi z denazalizacji *įšk-*.

iẽšmas 1. ʽrożen do opiekania mięsaʼ (*iešmas* SD^1 «rożen, veru», *užmauju unt iešmo* SD «zatykam na rożen pieczenią, figo verru, infigo verubus»), 2. ʽdzida, włóczniaʼ (syn. *dùrtuvas*), 3. ʽtyczka wbijana w dno rzeki przy stawianiu sieciʼ, 4. przen. ʽzwrotnica kolejowaʼ. War. *jiẽšmas*, rzadko *viẽšmas*. Odpowiedniki bałt.: łot. *ìesms* ʽrożenʼ, stpr. *aysmis* EV ʽdzida, rożen, Spis [Spieß am Bratspieß]ʼ (Trautmann 1910, 297). Z pb. *ai̯šm-a-, co pochodzi z tematyzacji osnowy spółgłoskowej na *-men-/-mn-*, *ai̯š-men-. Por. n.rz. *Jiešmuõ*, gen.sg. *Jieš-meñ-s*. Rekonstrukcję dyftongu o barwie *ai̯ narzuca zestawienie z odpowiednikiem gr. αἰχμή f. ʽgrot, ostrze włóczni; włóczniaʼ, myk. /aiksmāns/ acc.pl. ⇐ pie. *$h_2$ei̯ḱs-m-. Pwk. *$h_2$ei̯ḱ- ʽprzebijać czym, nadziewać na coʼ (LIV^2 259), por. łac. *īcō*, *-ere* ʽuderzyć, ugodzićʼ. Brak jest w bałtyckim form na SZ typu łac. *ictus* ʽugodzonyʼ < *h_2iḱ-tó- (lit. †ištas). Zob. LEW 182 (gdzie też o żm. war. *veĩšmus*) oraz ALEW 467. — Drw. *iešmelis* SD «rożenek, veruculum», *iẽšmininkas* ʽzwrotniczy na koleiʼ. — W hydronimach zaznacza się oboczność protetycznych spółgłosek *j-* i *v-*, por. n.rz. *Jiešmuõ* ob. *Viešmuõ*, *Jiešmenẽlis* ob. *Viešmenẽlis*, n.rz. i n.jez. *Jiešnãlis* ob. *Viešnãlis*. Możliwe, że warianty z *v-* pozostają w jakimś związku z wyrazem *viešmuõ* ʽmała rzeczka, rzeczułkaʼ (por. Vanagas 1981, 135n.). — N.m. *Pajiešmẽniai*.

íetis, *-ies* f. ʽoszczep, włócznia, spisaʼ (war. *jíetis*), DP ʽwłoczniaʼ[177], SD «grot; spis żołnierski, pilum» (*medžias, kartis ilga, su ietim karionei vartojama* SD «drzewce, drzewo»). Niejasne. Jeśli jest to refleks pb. *āi̯-ti-, to może założyć pwk. *$h_1$oi̯h_2-, o formie stopnia *o*,

[176] Fakt, że pie. *sḱ i pie. *ḱs są po litewsku kontynuowane jednostajnie jako *š* (nie zaś jako *šk* ani *kš*), z kolei po słowiańsku jako *s* (nie zaś jako *sk* ani *ks*) — zob. hasła *ašìs*, *dẽšinas*, *iẽšmas*, *šešì* — zniechęca do łączenia pierwiastka lit. *iešk-* z osnową *išk- praesens pie. *$h_2$is-sḱé-ti (sti. *iccháti*), jak też do identyfikacji lit. *iešk-* z pierwiastkiem słow. *isk-* (por. praformę bsł. o nagłosie *ei̯-, *ei̯sk-, w BSW 67, który jest sprzeczny z nagłosem pie. *$h_2$ei̯-). — Trzeba też odnotować istotny fakt morfologiczny, że mianowicie w jęz. bałto-słowiańskich nie ma śladów po pie. formacji prezentalnej z suf. *-sḱe-, ewentualnie z wyjątkiem scs. *pasǫ* ʽpasęʼ, które może odzwierciedlać pie. *peh_2-sḱe- na równi z łac. *pāscō* ʽpasęʼ, *pāscor* ʽpasę sięʼ (inaczej Villanueva Svensson, *Balt* XLIV:1, 2009, 16).

[177] Por. *šonas ietimi pradurtas* DP 145_{22} ʽbok włocznią otworzonyʼ. — *nekurie ietimis perdurti* DP 621_{48} ʽniektorzy włoczniami przebiciʼ.

utworzony od SZ *h_1ih_2- jak w wyrazie *ýla* ʽszydło'? Akceptuje to ALEW 468. — Drw. *ietinykai* SD nom.pl. «spisnicy, pilani, cohors pilata», *ietinis* SD «grot maiący, cuspidatus». Cps. *ietìgalis* ʽgrot' (por. *gãlas*).

ievà 4, 2 p.a. bot. ʽczeremcha, Prunus padus'. War. *jievà* : łot. *iẽva* ts. Z uwagi na dwuznaczność refleksu *ie* (< *ei lub *ai) trzeba założyć dwie praformy: pb. *ei̯u̯ā lub *ai̯u̯ā. Pierwsza ma nawiązanie w psł. *iva ʽgatunek wierzby', ros. *íva*, sch. *ȉva*, ros. *ivá*, czes. *jíva* ʽwierzba, Salix', pol. *iwa* ʽgatunek wierzby, Salix caprea' (por. też stwn. *īwa* ʽcis', nwn. *Eibe* ts.). Druga nawiązuje do gr. οἴη f. ʽjarzębina, Sorbus domestica', ὄα n.pl. ʽjagody jarzębiny', łac. *ūva, -ae* ʽgrono, winorośl' < *oi̯u̯ā < pie. *$h_1$oi̯H-u̯eh$_2$-, por. de Vaan 2008, 648, Beekes 2010, 1041n., ALEW 469. Dalsze objaśnienie niepewne. Por. BSW 68 (odtwarza pbsł. *ei̯u̯ā-, *ēi̯u̯ā-, nie uwzględnia *ai̯u̯ā-), LEW 183, Kluge-Seebold 167. — N.rz. *Jievìnė*, nazwy bagien *Jievà*, *Jiẽvaraistis*. — N.B. LKŽ IV, 19 oprócz znaczenia 1. ʽczeremcha' wymienił jeszcze następujące: 2. ʽrzemień przy chomącie', 3. ʽskórzane wiązanie w cepach' i 4. ʽbiało wyprawiona skóra'. Na razie pozostają one niejasne.

į́gaunis, *-io* ʽwada wrodzona, brak (u zwierzęcia)' — drw. na *-i̯a-* od neoosn. *įgaun-* jak w prs. *į́gauna* do *įgáuti* m.in. ʽnabyć, nabawić się (choroby)'. Znacz. etym. ʽto, co nabyte'. Paralela: *maũnas* a. *maunùs* ⇐ *maun-* (do *máunu*, *máuti*).

įgýti, *įgyjù* (*gi-n-ju), *įgijaũ* ʽnabyć, dostać, zdobyć, osiągnąć', *įgyju* SD «dorabiam się; dostaię, dostawam czego; zdobywam się na co», *brungiai to įgijau* SD «kosztuie mię to» (syn. *daug unt to ižmitau*, *ižradau*), refl. *įsigýti* ʽnabyć co dla siebie'. Jedna z formacji prewerbialnych należących do czas. *gýti* (zob.). — Neopwk. *gij-*: *įgijė́jas* ʽnabywca', *įgijimas* SD «nabycie, nabywanie czego» (syn. *apturėjimas*, *gauklas*), *įgijinỹs* ʽnabytek, sprawunek' (por. *pagìjėlis* s.v. *gýti*).

į́kandin a. *įkandiñ* 1. adv. ʽtuż za, tuż po, w ślad za, z tyłu', np. *Aš jam įkandin ėjau. Nors ir įkandin vijomės, bet vis tiek prapuolė*, 2. praep. z gen. ʽza kimś', np. *Aš einu įkandin jo. Įkandin jų ėjo ir kiti*. Zleksykalizowana forma illatiwu sg. do sb. *į́kandis* ʽukąszenie' (zob. s.v. *ką́sti*). Inne war.: *įkandinaĩ*, *į́kandinais*, *į́kandine*, *į́kandiniai*, *į́kandiniu*, *į́kandiniui*.

ikì, *ìk* praep. z gen. (rzadko z dat.) ʽdo, aż do', np. *ikì vãkaro* albo *ikì vãkarui* ʽdo wieczora, aż do wieczora'. *Vandeñs ikì kẽlių* ʽWody do kolan'. *Priválgiau ikì sóties* ʽNajadłem się do syta'. *Susiriñko visì ikì víeno* [albo] *ikì vienám* ʽZebrali się wszyscy co do jednego'. Łączy się z wyrazami nieodmiennymi: *ikì čià* ʽdo tego tu miejsca', *ikì kur̃* ʽdokąd, do którego miejsca', *ikì šiõl* ʽdotąd' (⇒ *ikišiolìnis* ʽdotychczasowy'), *ikì teñ* ʽdo tego tam miejsca', *ikì tõl* ʽdo tego miejsca; do tego czasu'. Odpowiedniki bałt.: łot. *ik* ʽjak często', *ikãm* spójnik ʽwährend, solange, bis', stpr. *ikai* spójnik ʽob, wenn'. Budowa nie do końca jasna. Segment *i-* należy prawdopodobnie do zaimka względnego *i̯o- < pie. *Hi̯os (zob. *jìs*), segment *-k-* przypomina słowiański przyimek *kŭ*, stpol. *k* ʽdo, ku czemu'. Por. LEW 183, GJL III, § 712. Porównanie stpr. *ikai* z łac. *aequus* ʽrówny, płaski' (Trautmann 1910, 345) pozostaje w zawieszeniu z uwagi na to, że wyraz łac. nie ma przekonującej etymologii (zob. Ernout-Meillet 11, de Vaan 2008, 27). — Drw. *ikikarìnis* ʽprzedwojenny' ⇐ *ikì kãro* adv. ʽaż do wojny' (por. *kãras*). — Obok *ìk* jest forma z wokalizmem pełnym: gw. *jíek* < *iek ptk. ʽaż do, co do (jednego)', np. *Brolis jíek skatiką parnešė*, t.y. *visus pinigus*. *Surinksi jíek mažiausią dainelę, žodį*. Por. *kíek* : *kàs*; *tíek* : *tàs*; *šíek* : *šìs* (ALEW 470).

į̃kypas, *-à* ʽukośny, skośny' (*Audeklo raštas į̃kypas*). Adv. *įkypaĩ* ʽukośnie, na ukos' (*Pjauk lentą įkypaĩ*). Jako przyimek z gen.: *Eik įkypaĩ miško* ʽIdź lasem na ukos' (dosł. ʽna ukos lasu'), zob. GJL III, § 781. Osnowa *kyp-* należy do vb. *kỹpti*, *kypstù*, *kypaũ* ʽcherlać, niknąć, marnieć', zob. *kaĩpti*. — War. z *s*-mobile: *skỹpas* ʽukośny, krzywy'.

įkyrùs, *-ì* 4 p.a. ʽnatrętny, uprzykrzony, dolegliwy, dokuczliwy, nieznośny, trudny do

wytrzymania’, ⇒ drw. *įkyrùmas* ʽnatręctwo’, *įkyruõlis* ʽnatręt’; *atkýrus* ʽdokuczliwy, przykry’, *prakyrà* ʽdokuczliwość’, *prakýra* c. ʽczłowiek natrętny, dokuczliwy, nieznośny’ (drw. wsteczny: *kýra*). Wszystkie te formacje pochodzą od neopwk. *kyr-*, związanego z prs. *kyrù* < *kįru < *kinru (por. war. *kìrstu*) do czas. *įkìrti*, *-kiraũ* ʽznudzić się, zbrzydnąć, dokuczyć’. Paralele dla neopwk. z innowacyjnym *y*: *dýgti*, *klỹpti*, *krỹpti*, *slỹpti*. — Dur. na *-ėti*: *įkyrė́ti*, *įkyriù*, *įkyrė́jau* ʽznudzić się, naprzykrzyć się, zbrzydnąć, dokuczyć’, por. *Mán įkyrė́jo láukti*. — Etymologia niezdecydowana, zob. LEW 183, 644. Uwzględniwszy obecność adi. *ãtkaras*, *atkarùs* ʽkrnąbrny, nieprzyjemny’ (zob. s.v.), można *kir-* / *kyr-* nawiązać do pwk. *ker-* jak w czas. *atkérti* ʽodwisnąć, odchylić się, odstać’ (zob. *kérti*). Por. *kìrinti*. — Nowy SO *kair-*: *káirinti* (zob.).

ìkrai, *-ų* m.pl. 1. ʽjajka rybie, ikra’ (SD «ikra rybia, oua piscium»), 2. ʽłydki, Waden’. Odpowiedniki bałt.: łot. *ikri* m.pl. ʽikra, skrzek żabi; łydki’, stpr. *yccroy* EV ʽłydka, Wade’. Nawiązanie w psł. *jĭkra, bg. gw. *íkra* ʽłydka’, ros. *ikrá* ʽkawior; łydka’, ukr. *íkra* ʽjajka ryb; wymię krowy’, czes. *jikra* ʽikra’, pol. *ikra* ʽjajka ryb; mięsień na łydce, łydka’ < psł. *jĭkra. Z pbsł. *ikr-ă/ā-. Może to być derywat od pie. osnowy w SZ pie. *ik$^{u̯}$-, jak w formie gen.sg. *ik$^{u̯}$-n-és do *i̯ek$^{u̯}$-r̥ / *i̯ēk$^{u̯}$-r̥ n. ʽwątroba’ (por. śrir. *iuchair*, zwykle *iuchra* f.pl. ʽikra’). Zob. *jẽknos*. Por. NIL 393, Petit 2004, 113n. (z rezerwą LEW 183). Znacz. etym. 1. ʽorgan wewnętrzny, który wyglądem przypomina wątrobę’ (por. Petit, *o.c.*, 102), 2. ʽleberartige, weichliche Masse’ (ALEW 470). Zob. też BSW 103.

įkurtùvės, *-ių* f.pl. ʽuroczystość z poczęstunkiem z okazji wprowadzenia się do nowego mieszkania, tzw. osiedliny’ (*Sekmadienį įkurtuvès kursime, švę̃sime*) — sb. postvb. na *-tuvės* od vb. cps. *į-si-kùr-ti* ʽwprowadzić się, zamieszkać gdzie’. Zob. *kùrti*. — Zapoż. lit. w pol. gw. *inkurtowiny*, ros. gw. *ikurtúvi* (Laučjute 58). — War. *įkurės* a. *į̃kurės* f.pl. (*Įkurės reikia kelti, kad įsikuria*).

ýla 1. ʽszydło, narzędzie do nakłuwania, przeszywania, przebijania twardego materiału’, 2. ʽgruba igła do szycia twardego tworzywa, np. skór’, SD «szwayca, veruculum» [ʽrodzaj szydła’]. Odpowiedniki bałt.: stpr. *ylo* EV ʽszydło, Ale [Ahle]’, drw. łot. *ĩlęns* a. *ĩlēns* ts., gw. *īlans*, z metatezą: *īnals*; gw. *ĩle* jest lituanizmem (ME I, 836). Sporne. LEW 183 przyjmował zapożyczenie z goc. *ēla (stwn. *āla* ʽszydło’). Jeśli przyjmiemy na wzór form *mig-là*, *as-là* analizę *ý-la*, to otworzy się droga do rekonstrukcji *(H)iH-laH. Można ją sprecyzować jako *h$_1$ih$_2$-leh$_2$-, tj. nomen instrumenti na SZ do pwk. *h$_1$i̯eh$_2$-, występującego w lit. *jóti*, łot. *jât* ʽjechać konno’. Znacz. etym. ʽnarzędzie, którym się wjeżdża, którym się coś przeszywa’ (por. lit. *įbraukiù* ʽwjeżdżam’ ob. ʽwsuwam, wpycham coś’ : łot. *bràukt*, *bràucu* ʽjechać’). Osobno zob. *iétis*. Inne możliwości referuje ALEW 471. — Drw. *ylẽlė* ʽźrenica’ (dosł. ʽszydełko’), *ylikė* ʽmałe szydło, szydełko’, *ýlinas* ʽostro zakończony, spiczasty (nóż, róg, hełm)’, *ýliškas* ts., *ỹlius* ʽostry kawałek żelaza wbity na końcu kija; bosak’, przen. ʽwścibski człowiek, ten co wszędzie się wkręci’. Cps. *ylarãgis* ʽz rogami jak szydła, np. byk, wół’ (por. *rãgas*), *ylasnùkis* ʽz szydłowatym ryjem — o świni’ (por. *snùkis*), *ýldagtis* ʽżegadło do wypalania dziur w drewnie’ (por. *dagióti*), war. *ýldagis*, *ýldegis*. Vb. denom. *ýlinti*: *paýlinti* ʽzaostrzyć (kół, klin)’, *praýlinti* ʽprzebić szydłem’. — N.m. *Ỹliai* 2x, *Yliaĩ*, *Ýliškė*, n.jez. *Ylẽlis*, n.rz. *Ylyčià*, *Ýlupis*. — Nazwa miasteczka *Ylakiaĩ* (pol. *Iłłoki*) pochodzi od n.os. *Ýlakis*, *Ylakỹs* (LPŽ), która kiedyś była przezwiskiem kogoś, obdarzonego przenikliwym (przeszywającym) spojrzeniem: cps. *yla-akis, dosł. ʽszydło-oki’.

ìlgainiui adv. ʽz czasem, z biegiem czasu, po pewnym czasie, po jakimś czasie’. Zakończeniem nawiązuje do takich przysłówków, jak *pakeliuĩ* ʽpo drodze’, *padieniuĩ* ʽdzień po dniu’, z tym, że osnową nie jest tu rzeczownik (por. *kẽlias*, *dienà*), lecz przymiotnik: *ilgainis ⇐ *ìlgas* ʽdługi’ (por. suf. w *avižaĩnis*, *saldaĩnis*). Znacz. etym. ʽpo dłuższym czasie’. Młodszy war. *ilgaĩniui*.

ìlgas, *-à* 1. ʿdługi, mający duży wymiar wzdłuż, daleko ciągnący się’, 2. ʿdługi, trwający znaczny przeciąg czasu, długotrwały’. Odpowiedniki bałt.: łot. *il̃gs* ʿdługotrwały’, stpr. *ilga* a. *ilgi* adv. ʿdługo’, *kuilgimai* adv. ʿlebenlang’, *stu ilgimi* adv. ʿaż, bis’. Forma zmieniona z *dìlgas przez zanik *d-* (por. różnicę lit. *ãšara* : gr. δάκρυ, stwn. *zahar*, LEW 184). Pbsł. *dīlga- (BSW 55), *díl?gos (Derksen 2008, 133), < pie. dial. *dḷh_1g^h-ó- ʿdługi’. Por. z jednej strony scs. *dlŭgŭ* ʿμακρός’, sch. *dȕg*, ros. *dólgij* (*dólog*, *dolgá*, *dólgo*), czes. *dlouhý*, pol. *długi*, z drugiej strony wed. *dīrghá-*, aw. *darəga-*. Bez segmentu *-g^h- ukazuje się psł. forma vb. denom. *dĭliti ʿtrwać’, por. scs. *prodĭliti slovo* ʿprzedłużyć mowę’, *udĭljenŭ* ʿwydłużony’. Dalej por. adv. scs. *dĭlje* ʿdłużej’, słń. *dljè*, czes. *déle* ts., sb. ros. *dlína* ʿdługość’. — Poza bałto-słowiańskim i indo-irańskim trzeba się liczyć z innymi prototypami ie., por. z jednej strony het. *daluki-* < pie. *dólug^h-i-, gr. δολιχός < pie. *dolig^ho- lub *dolh_1-i-g^ho-, z drugiej strony łac. *longus*, goc. *laggs*, stwn. *lang*, stisl. *langr* < pie. *dlong^h-o-. Wzajemny stosunek osnów *dḷh_1g^h-, *dolug^h- i *dlong^h- pozostaje zagadką. Możliwe, że chodzi tu o wyrazy złożone z I członem *del(h_1)-, *dol(h_1)- i II członem zawierającym segment *g^h. Zob. Beekes 1969, 237n., Rix 1976, 74, EWAIA I, 728n., de Vaan 2008, 348, Kloekhorst 2008, 820, ALEW 473. — Drw. *apýilgis* ʿdość długi’ (war. *apìilgis*), *ilgaĩ* adv. ʿdługo’, *ilgas metas* SD «chwila» (syn. *valunda*), *ilgãtė* ʿżmija’ (eufemizm dla *gyvãtė*), *ilgìnis* ʿdługi i prosty’ (*ilgìniai šiaudaĩ* m.pl. ʿsłoma odpowiednia do krycia dachu, tzw. kulowa’), sb. *ilgìnis* ʿbelka, na której spoczywają krokwie’, *il̃gis* ʿdługość’, *ilgóji* euf. ʿżmija’, dosł. ʿdługa’ (por. *ilgãtė*), *il̃gšas* ʿczłowiek wysokiego wzrostu’, *ìlgšis* ʿdryblas, drab’, *linaĩ ilgūnẽliai* m.pl. ʿlen włóknisty’, *ìšilgas* (zob.), *nožilgai* (zob.), *paìlgas* ʿpodłużny’, ⇒ *pailgaĩ* adv. ʿpodłużnie’. Cps. *ilgamẽtis* ʿdługoletni’ (por. *mẽtai*), *ilganãgis* ʿzłodziej’ (por. *nagaĩ* ʿpalce; ręce’), *ilgapir̃štis* ʿmający długie palce’ (por. *pir̃štas*), sb. m. ʿzłodziej’, *ilgarañkis* ʿdługoręki’ (por. *rankà*), sb. m. ʿzłodziej’. — Vb. denom. 1. *ìlgauti* ʿtęsknić za czym’, 2. *ilgė́ti*, *-ja*, *-jo* ʿstawać się dłuższym, wydłużać się’, 3. *ìlginti* ʿprzedłużać, wydłużać’ (por. łot. *il̃dzinât* ts.), 3. *ìlgti* (zob.). — N.m. *Ìlgai*, *Ìlgiai*, *Ìlgiškė*, *Ilgóji*, *Ìlgosios*, *Ilgùčiai*, *Antaìlgis*, *Añtilgė*, *Paìlgiai* 2x, *Paìlgis* 4x, cps. *Ilgabradaĩ*, *Ìlgakiemis*, *Ìlgalaukiai* 2x, *Ìlgapievis*, *Ìlgašilis*, *Ìlgatrakis*, *Ìlgbrastė*, *Ìlgviečiai*. N.jez. *Ìlgai*, *Ìlgas*, *Ìlgės*, *Ìlgajis*, *Ìlgasai*, *Ìlgasiai*, *Ilgẽlis* 9x, n.rz. *Ìlga*, *Ilgója*, *Ilgóji* 4x, *Ìlgotis*, *Ilgupỹs*. Por. stpr. n.jez. *Ilgene*, *Ilgowe*, *Ilgolwen* (*Ilg-golwen), n. bagna *Ilgenpelke* (AON 49).

Il̃gės a. *Ìlgės*, *-ių* f.pl. 1. ʿdzień Wszystkich Świętych (1.XI.)’, 2. ʿdzień Zaduszny (2.XI.)’ — zapoż. ze śrdn. *de hilgen* < *de hilligen* ʿświęci, die Heiligen’ (GL 56, LEW 184, ALEW 473). Z tego samego źródła łot. *iļģes* f.pl., *iļģi* m.pl. ʿdzień Wszystkich Świętych’ (Jordan 64). W kwestii nagłosu zob. *ìclius*. Por. też *krikščiai*. — *il̃gės* f.pl. ʿdanina w naturze składana panu, dziedzicowi’, por. *Dovanos: žąsys, vištos, gaidys, linai, verpalas, kiaušiai, dienos darbymetė, kurius valsčionys ponui duoda, vadinas il̃gės*. Nazwa daniny pochodzi od terminu jej składania w dzień Wszystkich Świętych (por. GL, *l.c.*). — Vb. denom. *ilgióti*, *-ju*, *-jau* ʿchodzić po prośbie, prosić o jałmużnę, żebrać’.

ìlgti, *ìlgsta*, *ìlgo* ʿdłużyć się, nudzić się’ (por. łot. *il̃gt*, *-stu*, *-gu* ʿtrwać; tęsknić’), z prvb. *iš-*, *pa-*, *pra-* ʿznudzić się, sprzykrzyć się’ — vb. denominativum od przym. *ìlgas* ʿdługi’ (zob. s.v.). Refl. *išsiìlgti*: SD <iźsijlkstu> «tążę» [ʿtęsknię za kim’], *pasiìlgti* ʿstęsknić się za kim, za czym’, war. kontrahowany: *pasìlgti* (zob. *sìlgti*). — Drw. *ižs[i]ilgimas* SD «chwila, interuallum, longi temporis vsura» (syn. *ilgas metas*, *valunda*), *ilgesỹs* ʿtęsknota’ (żm. *il̃gesa*), *ilgùs* ʿtęskny, smutny; nudny’ (*mán ilgù* ʿtęskno mi’), *prailgis* SD «przedłużenie, prorogatio, productio» (syn. *pratįsa*). — Neopwk. *ilgst-* ⇐ *ilgst-a*: *ìlgstintis* ʿzwlekać, ociągać się’, *ilgstẽlės* f.pl. ʿtęsknota za domem’, *ìlgstelis* ts., *ilgstìnis* ʿpodłużny, o wydłużonym kształcie’. — Dur. na *-ėti*: *ilgė́tis*, *il̃gisi*, *ilgė́josi* ʿtęsknić za czym’ (z gen., np. *Il̃gisi namų̃*), por. łot. *il̃guôtiês* ts. Neoosn. *ilgėj-*: *ilgė́jimas* gram. ʿwzdłużenie’, *ilgė́jimasis* ʿtęsknota’ (por. *domė́jimasis*). Caus. na *-inti*: *ìlginti* ʿprzedłużać, wydłużać co’, DP ʿodkładać, odwłaczać’

(*gailėjimo nuodemių ne ilgink*' DP 165_{29} ʻpokuty nie odkładajʼ), por. łot. *il̃dzinât* ʻprzedłużać, zwlekaćʼ.

įlingė stlit., ʻsilny podmuch wiatru; wichuraʼ, żm. *į́lingis* m.] — zapoż. z prus.-niem. *īling, īlung* ʻpośpiech; nagłe uderzenie wichuryʼ, por. śrdn. *ilinge*, nwn. *Eilung*. Stąd też łot. *īliņš*, liwij. *īliṅg* i est. *iiling* ʻnagły poryw wiatruʼ. Zob. GL 57, ME I, 836, LEW 1330, ALEW 393n.

ilsė́tis, *ìlsiuosi* (3 os. *ìlsisi*, war. *il̃sisi*), *ilsė́jaus* ʻodpoczywaćʼ. Ten czasownik został wyabstrahowany ze złożenia *at-si-ilsė́ti*, które znaczyło ʻprzestać się trudzićʼ, mianowicie w opozycji do *il̃sti, ilstù, ilsaũ* ʻtracić dech, męczyć się, nużyć sięʼ, por. SD *ilstu* «morduię się, pracuię się» (syn. *varginuosi, tųsausi*), «trudzę się», *išilstu* «wysilam się», *išilsau tekėdamas* «ubiegałem się» (*Kada dvasia mano išilsta* PK 99_{19} ʻBo chociaż duch moj we mnie ustał [tu: ustaje]ʼ), *pail̃sti* ʻzmęczyć się, znużyć sięʼ, DP ʻustać, przestać, zemdlećʼ, *pailstu* SD «osłabieć», *priilstu* SD «przesilam się», *užil̃sti* ʻstracić dech, zasapać sięʼ. Odpowiednik na st. pełnym: łot. *èlst, èlšu, èlsu* ʻsapać, dyszeć, ziajać; miec zadyszkęʼ, *ęlsât, -ãju* ʻsapać; szlochać, łkaćʼ, *el̃šât, -ãju* ʻgłęboko oddychaćʼ. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 184, ALEW 474. Osobno zob. *silsė́ti*. — Drw. *il̃sinti* a. *ìlsinti* caus. ʻdać odpocząćʼ (*Il̃sinu ašvienius, kurie pavargo. Aš ilsiu apilsęs ir kitą il̃sinu apalsintą*), *nenuil̃stamas* ʻnie ustający w wysiłkach, niestrudzony, niezmordowanyʼ. — N.B. Gwarowa forma z akcentem sufiksalnym, *ilsìnti*, funkcjonuje w znacz. przeciwstawnym ʻtrudzić, powodować zmęczenie, nużyćʼ, np. *Ilsìno ir pailsìno arklį gražaĩ* ʻMęczył i całkiem zmęczył (zgonił) koniaʼ. *Su tavim dirbti negaliu, mane visai pailsinaĩ* ʻZ tobą nie mogę pracować, ty mnie za bardzo męczyszʼ (bo za szybko pracujesz). — Nomina: *ãtilsis* (zob.), *išilsimas* SD «spracowanie», *nuilsimas* SD ts., *póilsis* (zob.), *p[r]iilsinimas* SD «osłabianie, osłabienie, infirmatio, debilitatio...». — SO *als-*: *alsìnti* (zob., tam też nomina z *als-*).

ìltis, *-ties* f. ʻkieł, spiczasty ząb, ząb znajdujący się między siekaczem a zębem trzonowym; kieł w dolnej szczęce samca ssakówʼ. Odpowiednik łot. *ilts*, z insercją *k*: *il̃kts* a. *il̃kss* ʻkieł dzika, tzw. szabla; siekacz u sloniaʼ, *ilkses* pl. ʻzęby trzonowe młodego koniaʼ (też o wielkich zębach człowieka). Do tego war. *il̃knis*, który wywodzi się przez dysymilację *kn* < *tn* z *iltnis (por. lit. *tìknagas* < *tìtnagas*), to dalej przez synkopę z adi. *iltinis, por. lit. *ìltinis dantìs* ʻząb kiełʼ. Niejasne. Sb. *ìltis* mogłoby polegać na konkretyzacji starego abstractum na *-ti-*, *īl-ti-[178]. Pwk. na SZ *h_2l̥h_1- do pie. *$h_2$leh_1- ʻmleć, zemleć, rozetrzećʼ (LIV^2 277), por. gr. ἄλέω ʻmielęʼ, ἀλέτης ʻmielącyʼ, ἀλέτης ὄνος ʻkamień młyńskiʼ. Inaczej Būga, RR II, 191: odtwarza praformę *ilktis i łączy z *íelaktis* ʻhołobla sochyʼ (tak też LEW 184). ALEW 475 rozważa rekonstrukcję *ilg-tis i powiązanie z vb. *ìlgti* (znacz. etym. ʻlang gewachsen, länglichʼ). Zob. też *žam̃bas*.

ìmai interi. ʻniech go!ʼ w złorzeczeniu: *Ìmai jį budelis*, t.y. *lai budelis jį ima* ʻNiech go kat weźmie!ʼ. Zapewne z pleonastycznym *jį* zamiast *ima-j(į) budelis, to zaś przez elipsę partykuły hortatywnej *lai* w zwrocie *lai ima jį budelis.

įmantrùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻniezwykły, wyszukany, wymyślny (o imieniu), kwiecisty (o stylu)ʼ, 2. gw. ʻroztropny, pojętny, niegłupiʼ (Šlapelis 1940, 113) — dewerbalny przymiotnik od *įmanýti* ʻpojąć, zrozumieć; potrafić, móc’, utworzony neosufiksem *-trus*. Por. *maištrùs* ⇐ *maišýti*.

im̃bieras bot. ʻimbir, Zingiber officinaleʼ, SD «imbier» — zapoż. z pol. przest. *imbier*.

---

[178] Paralele: *skìltis, -ies* f. ʻrozdział, szpalta, cząstka, działka, pasmoʼ < *skl̥h_1-tí- (pwk. *skelh_1-, zob. *skélti*), *diltìs, dìltį* f. ʻostatnia kwadra księżycaʼ < *dl̥H-tí- (zob. *dìlti*), *viltìs, vìltį* f. ʻnadzieja, ufnośćʼ < *u̯l̥h_1-tí- (pwk. *u̯elh_1-, zob. *vélti* I).

War. *im̃biras* ⇐ pol. *imbir*. War. *im̃beras, imbėras* ⇐ prus.-niem. *imber,* por. nwn. *Ingwer* (GL 57). Por. SLA 84, LEW 184, ALEW 475.

imlióti, *imlióju*, *imliójau* 'brać często po trosze' — iterativum-deminutivum z neosuf. -*lioti*, odnawiającym -*ioti* w równoznacznym czas. *imióti*. Od *im̃ti* 'wziąć, brać' (zob. s.v.). Paralele: *dėlióti* ⇐ *dė́ti*; *kráulioti* ⇐ *kráuti* (GJL II, § 590n.). — War. z epentezą *b*: *imblióti, ìmblioti* (por. Zinkevičius 1966, § 240). — War. z dysymilacją *mb* > *md*: *imdlioti* b.z.a. War. z dysymilacją *dl* > *gl*: *imglioti* b.z.a.

imstýti, *imstaũ*, *imsčiaũ* 1. 'brać, -bierać, zwł. wybierać, przebierać, wyjmować', 2. zdejmować (czapkę), ciągać (dziecko za ucho)', war. *im̃styti*, *ìmstyti* — frequentativum na -*styti* do *im̃ti* (zob.). Refl. *imstýtis* 'brać się za ramiona, mocować się, pasować się', DP 'biedzić się, mocować się'. Odpowiednik łotewski pokazuje suf. -*stât*: *jem̃stât* 'brać raz po raz, -bierać' ⇐ *jem̃t* (J. Pakerys, *Balt* XLIV:1, 2009, 95). — Neoosn. *imst*-: *imstinė́ti* 'brać po trochu' (por. *kurstinė́ti* ⇐ *kùrstyti*). Neoosn. *imsty*-: *im̃stymas* 'wzięcie; zapasy', *atim̃stymas* 'odejmowanie' (por. *sámstymas* ⇐ *sámstyti*).

imšà gw. 'msza św., katolickie nabożeństwo liturgiczne'. Wyraz ten, nienotowany w LKŽ, podał Zinkevičius (*Balt* XLV:1, 2010, 64), mianowicie jako nowy przykład na metatezę sekwencji *mi* (*mišià*) w *im*. Dziwi nas okoliczność, że *mišià* miałoby tu wydać *imšà*, czyli refleks pozbawiony palatalnego *š'* (por. s.v. *mìšios*). Wydaje się, że *imšà* ze swym niepalatalnym *š* jest raczej wyrazem obcym, mianowicie zapożyczeniem z błr. *imšá*, -*ý* 'msza' (zob. TSBM 2, 541). ESBM 3, 386 podaje, że błr. forma z protetycznym *i*- (zapożyczona ze stpol. *msza*) jest poświadczona od końca XV w. Inne błr. przykłady z protezą *i*- to np. *imhlá* 'mgła' (por. ros. *mgla*, pol. *mgła*), *imžá* 'mżawka' (por. ukr. *mža*), *iržá* 'rdza' (por. ros. ukr. *rža*, pol. *rdza*). Błr. proteza *i*- jest odpowiedzialna również za takie transpozycje litewskie, jak *iššstrova* i *iššstūgos* (zob. s.v.).

imt-, neoosnowa wyabstrahowana z ptc. prt. pass. *im̃tas* 'wzięty' do *im̃ti* (zob.). Drw. *im̃čios* f.pl. 'zapasy', *im̃čius* 'kto bierze łapówki, łapownik' (neosuf. -*čius*, o czym zob. s.v. *sùkčius*), *imtinaĩ* adv. 'włącznie', *imtynės* f.pl. 'zapasy' (DP *imtynių ėjo*), *imtinỹs* 'jeniec, żołnierz wzięty do niewoli' (por. strus. *jatьcь*, stpol. *jęciec*, -*tca*, czes. *jatec*, -*tce* < psł. *ętьcь < *imt-ika-, znacz. etym. 'taki, którego pojmano'), *suimtìnis* 'aresztant'. — *priimt*- (⇐ *prìimtas* 'przyjęty'): *priim̃tinas* 'do przyjęcia, annehmbar', *nepriim̃tinas* 'będący nie do przyjęcia, niedopuszczalny' (por. cs. *prijętьnъ* 'δεκτός', ros. *prijátnyj* 'przyjemny'), *priimtinis* stlit. 'usynowiony', sb. *priimtìnis*, -*ė* 1. 'dziecko usynowione', 2. 'ten, kto usynawia', DK '(o Bogu) który usynawia, traktuje jak synów', 3. 'ktoś przyjęty do domu, np. służący', *priimtùvės* f.pl. 'obrzęd przyjmowania panny młodej w domu pana młodego' (por. *sutuoktùvės*, *vestùvės*). Paralele s.v. *būt*-, *degt*-, *girt*-, *jungt*-, *mest*-.

im̃ti, *imù*, *ėmiaũ* (war. *imiaũ*) 'wziąć, brać'. War. stlit. *impt* DP. Cps. *apim̃ti* 'objąć, ogarnąć', *atim̃ti* 'odebrać, zabrać, odjąć', *atimu* SD «pozbawiam kogo czego», *išim̃ti* 'wyjąć, wydostać, wywabić (plamę), wycofać (z obiegu)', *nuim̃ti* 'zdjąć, zebrać (plon z pola)', *paim̃ti* 'wziąć, zdobyć, zagarnąć, przejąć, zabrać' (*paim̃ti nagañ* 'wziąć w obroty, przyprzeć do muru', zob. *nãgas*), *praim̃ti* 'napocząć', *priim̃ti* 'przyjąć; odebrać; powziąć, podjąć (np. decyzję)', *suim̃ti* 'wziąć (do ręki), schwycić, schwytać, ogarniać rękami, aresztować; pojmować'[179], *užim̃ti* 'zająć (miejsce, mieszkanie, kraj)'. Refl. *im̃tis* 'brać się, wziąć się (do czego); mocować się', *apsiim̃ti* 'zobowiązać się', *moterišku būdu imuosi* SD «niewieścieię». Nawiązanie stpr. *īmt* 'wziąć', prs. *imma* ob. -*immai*, 1 pl. *immimai*, prt. *imma* ob. *immats* 'wziął' (też *ymmits*, *ymmeits* ts.), cps. *ebimmai* 'obejmuje, begreift in sich', *enimton sin*

179 Por. *Anas jau nieko nebesùjema* 'On już niczego nie rozumie / nie pojmuje'. *Akys nebsujema ir per akuliorius* 'Oczy już nawet przez okulary nie widzą'.

ʽprzyjąć, sich annehmenʼ. Odpowiednik psł. *(j)ęti, starsze *(j)įti, prs. *(j)ĭmǫ, por. scs. *jęti, imǫ* ʽująć, chwycićʼ (typ *žĭmǫ* : *žęti*), *vŭzęti*, *vŭzĭmǫ* ʽwziąćʼ (BSW 103n., ESJS 291n., Vaillant, GC III, 194, 309n.). Należy do pwk. pie. *$h_1$em- / *h_1m̥- ʽwziąćʼ (LIV[2] 236). Por. łac. *emō* ʽkupować, nabywaćʼ, cps. *prōmō* ʽwyjąć, wydobyćʼ, *sūmō* ʽbrać, zabieraćʼ, stir. *do-eim* ʽchroni, ochraniaʼ, PGm. *neman- ʽto takeʼ (Go. *niman*, OE *niman*, OHG *neman*), a verb back-formed to the perfective form *ga-neman ⇐ *gan-eman < *kom-$h_1$ém-e- (zob. Kroonen 2013, 387). Alternacja lit. *im-* (SZ) i *ėm-* (WSE) jest jedyna w swoim rodzaju. — Wzdłużenie w prt. *ėm-* implikuje obecność praesens na SP *em-*, por. typ *rėmiaũ* ⇐ *remiù* (pwk. *$h_1$rem-), *sė́miau* ⇐ *semiù* (pwk. *semH-). Takie praesens jest istotnie poświadczone w formach gw. *emù* ob. *jemù* ʽbioręʼ. Protetyczne *j-* zostało uogólnione drogą resegmentacji formacji złożonych, jak *nè-i̯-emu* ʽnie bioręʼ, *pà-j-emu* ʽbiorę, zabieramʼ, *sù-j-emu* ʽchwytamʼ, gdzie glajd *i̯* został wsunięty dla przezwyciężenia hiatu (por. jeszcze gw. *karvã-j-emis* m. ʽosoba dokonująca rekwizycji krówʼ). W gwarach ukazuje się pdg. *jemù* ⇒ *jėmiaũ*, *jim̃ti*, mający zresztą nawiązanie w łot. gw. *jęmu* ⇒ *jẽmu*, *jem̃t*[180]. Odpowiednie praesens z suf. -i̯e/o- zaświadcza słowiański: scs. *jemljǫ* ʽbioręʼ, *vŭn-emljǫ* ʽpodnoszęʼ < psł. *(j)em-i̯ǫ, inf. *imati* < psł. *(j)ĭm-a-, o funkcji imperfectivum do *jęti*, *imǫ* ʽująć, chwycićʼ. Twierdzenie, że prs. na SE, *emù*, *ẽma* powstało sekundarnie (analogicznie) na podstawie formy prt. *ėmiaũ*, *ė̃mė* (zob. ALEW 477), nie brzmi przekonująco. — Drw. z *jem-*: *sujemaĩ* m.pl. ʽmiejsce, gdzie zbiegają się dwie rzekiʼ (dosł. ʽzebranieʼ, por. *Jau prie sujemaĩs kasa* ʽJuż przy zbiegu rzek kopiąʼ), *užúojemom*, wsch.-lit. *ažúojemom* adv. ʽokrężną drogą, naokołoʼ (od *užuo-jema ʽobejście naokołoʼ). — WSE *ėm-*: *ėmiaũ* (zob., tam też derywaty). — SO *am- / *jam-: *pãjamos* (zob.). — Drw. werbalne ze SZ *im-*: 1. *atimdinėju kų nuog ko* SD «wyciągam co od kogo, exigo, repeto», *imdinė́ti* ʽczęsto brać, wciąż braćʼ, *imdinėju* SD «bieram, sumptito», *išimdinėju* SD «wybieram, excerpo, depromo», <jśijmdźineiu iź ko> SD «dobywam się z czego, erumpo, eluctor» = refl. *iššiimdzinėju iš ko*, 2. *im̃dinti*: *atim̃dinti* ʽkazać zabraćʼ (por. *máldinti* ʽdać do zemleniaʼ), 3. *iminė́ti* ʽpo trochu brać, używaćʼ, 4. *imióti* ʽbrać często po troszeʼ (ŽD 518), 5. *imlióti* (zob.), 6. *imóti*: *užsiimóti* (*kuo*, *su*) ʽzajmować się czymʼ — prawdopodobnie kalka z języka polskiego (lit. *-im-oti* jak pol. *im-ać*), 7. *imstýti* (zob.). — Ze słowiańskiego por. psł. *jĭmati jako iteratyw do *jĭmǫ, *ęti, scs. *imati*, prs. *jemljǫ* ʽbrać, chwytaćʼ, ros. przest. *imátь*, *jémlju*, czes. *jimati*, *jimám*, pol. przest. *imać*, *imam*, pol. *imać się* ʽchwytać się, brać się (do czego)ʼ. — Nomina na SZ *im-*: *apimamas* SD «obiętny, comprehensibilis», *apimimas* SD «obiętość, capacitas»[181], *apimtìs* f. ʽobjętość, np. kuli; zakres, rozmiary czegoʼ, *atimtìs* f. ʽodejmowanieʼ, *imlùs* ʽchłonny, łatwo przyswajający sobie (wiedzę)ʼ, *į́monė* ʽprzedsiębiorstwoʼ, *ìšimtinė* (zob.), *išimtìs* f. ʽwyjątekʼ, *paimlùs* ʽpojętnyʼ (war. *paimblùs*), *priimlùs* 1. ʽdo przyjęciaʼ, 2. ʽprzyjemnyʼ, 3. ʽprzyjemny do picia, orzeźwiającyʼ (war. *priimblùs*), *suimtìs* f. ʽaresztʼ. Cps. *kiškiaimys (zob. *kìškis*), *ankščiaimys (zob. *ánkščia*).

įnagis, *-io* ʽnarzędzie, przyrząd, instrument, brońʼ, war. *įnagė*, *įnagė̃* — drw. od *nagaĩ* ʽpalceʼ, *į nagùs im̃ti* ʽująć w palceʼ. Znacz. etym. ʽto, co bierze się do rękiʼ, por. zdanie *Ką naguose turiu, bus įnagis — pagalys, vėzdas, virvė, kirvis, botagas* ʽ«Įnagis» będzie to, co trzymam w ręku — kij, laska, sznur, siekiera, batʼ. *Pasiimk įnagį nuo šunų* ʽWeź sobie kija na psyʼ. Paralela: *į́rankis* ⇐ *rankà*. Por. jeszcze *įnagùs* ʽsprawny w palcach, zręczny w robocieʼ. — Drw. *į́nagininkas* gram. ʽnarzędnik, instrumentalisʼ.

indarõkas gw. ʽspódnica z sukna domowej robotyʼ, rzadziej *inderõkas* — zapoż. z pol.

---

[180] Odpowiednik łot. *ņem̃t*, *ņęmu*, *ņêmu* ʽwziąć, braćʼ tłumaczy się skrzyżowaniem (kontaminacją) czasowników pochodzących od dwu różnych pierwiastków: 1° *nem̃t*, *nęmu*, *nêmu* ʽwziąć, braćʼ od pie. *nem- ʽprzydzielać, zuteilenʼ (por. gr. νέμω, goc. *niman*, LIV[2] 453), 2° *jem̃t*, *jẽmu* ʽwziąć, braćʼ od pie. *$h_1$em- ʽwziąćʼ (LIV[2] 236). Por. ME II, 899.

[181] W LKŽ I, 215 figuruje to w błędnym odczytaniu †apimūmas.

przest. *inderak* 'spodnia część ubioru kobiecego, rodzaj spódnicy' (SPXVI). Akcent dostosowany do war. *andarõkas* (zob.).

iñdas 'naczynie kuchenne, garnek', SD *indai* pl. «naczynie» — drw. na *-a-* od neoosn. *ind-*, którą wyabstrahowano z czas. *indė́ti* w następstwie resegmentacji wzorowanej na czasownikach na *-ėti*. Struktura pierwotna: *in-dė́-ti* vb. cps. 'włożyć do środka' (por. *dė́ti*). Podobnie derywowane formacje to *ãpdas*, *ìždas*, *pãdas*, *ùždas*. Inaczej BSW 47, LEW 92; rzekomy refleks członu złożeniowego *-da- < pie. SZ *-d^{h}h$_{1}$-o- (dziś podobnie np. de Vaan 2008, 629, s.v. *tribus*). Sekundarny charakter grupy form na *-das* ignoruje ALEW 209 (s.v. *-das*) oraz 478. — Drw. *indaujà* 'wiele naczyń stojących (w bezładzie) na stole; szafa na naczynia, kredens; szafa na ubrania, łyżnik', z suf. kolektywnym *-auja* (por. *žydaujà*), war. *indaunià* 2 p.a. 'szafa na naczynia'; stlit. *indẽlis* 'kielnia, Kelle' (por. ALEW 478). Zapoż. lit. w błr. *jandóŭka* hist. 'wielka czara miedziana do trunków', ukr. *jandila, jandola* 'wielka misa z dwoma uchwytami; pokrywa ula', pol. XVI w. *indowa*, pol. gw. *jandowa*, *janduła* 'czara' (Laučjute 26). — Inne drw. od neoosn. *ind-*: *iñdija* a. *iñdijos* f.pl. 'głębia we wnętrzu ziemi, w wodzie', *iñdilas* 'ktoś wścibski, kto wszędzie lezie (o dziecku), wiercipięta; natręt'.

ìndėlis a. *į́dėlis, -io* 1. 'pokarm wzięty do pracy lub na drogę', 2. 'wkład w kasie oszczędnościowej', 3. przen. 'przyczynek, wkład do dzieła, do sprawy'. Analiza: *indė-lis*, *įdė-lis*, drw. od neoosn. *indė-*, *įdė-*, powstałej z reanalizy vb. cps. *in-dė́-ti*, *į-dė́-ti* 'włożyć, wkładać do środka'. Podobnie zbudowane deverbativa na *-lis*: *ìšdėlis*, *sándėlis*, *ùždėlis*. Osobno zob. *indė́tuvė*, *ìndėvė*. — Z innym suf.: *įdẽtas* 1. 'pokarm wzięty do pracy', 2. 'nadzieja' (*Aš turiu visą įdẽtą ant tavęs*).

indė́tuvė 'pojemnik, futerał'. SD «kapsa; puszka do S.S. Sakramentu», *indėtuvė gali vežimo* SD «kielnia wozowa, loculamentum rhedæ posticæ» ['skrzynia w tylnej części powozu'], *indėtuvė plūksnų raštinykų* SD «pennal pisarski, calamaria theca», *indėtuvė kilpinio* SD «saydak do łuku, theca arcus», *šaudyklių indėtuvė* SD «saydak do strzał, pharetra». Analiza: *indė-tuvė*, drw. od neoosn. *indė-* (*įdė-*), powstałej drogą reanalizy vb. cps. *in-dė́-ti* (*įdė́ti*) 'włożyć, wkładać do środka', por. SD *indemi* «fasuię, nakładam czego». Paralele s.v. *ìndėlis*.

ìndėvė 1. 'trucizna, trutka', 2. 'zły duch' — analiza: *indė-vė*, drw. od neoosn. *indė-*, którą objaśniono s.v. *ìndėlis*, *indė́tuvė*. Sufiks jak w *kálvė* ⇐ *kálti*; *virvė* ⇐ *vérti*. Paralela semazjologiczna: *nuodaĩ* 'jad, trucizna' ⇐ *nudė́ti*.

indievas, *-a* stlit. 1. DP 'trafny': *arba glaudomis ir arkymais, arba indievomis pasakomis linksmina juos* DP 166_{46} 'abo żarty, błazeństwy, trafnymi powieściami, dobrą im myśl czynią'. 2. SD «foremny, artificiosus, argutus, plenus artis» (syn. *pilnas dailės*, *su menu padarytas*). Bez etymologii.

ìngti, *ìngsta*, *ìngo* 1. '(o kożuchu) tracić włos, rozłazić się, zostać wygryzionym przez mole', 2. '(o wężu) pozbywać się skóry', 3. przest. 'o farbie: odchodzić, odpadać' (*Krosas inksta*), 4. 'ubożeć, biednieć', *nuìngti* 'wypłowieć, zblaknąć; (o włosach) wypadać, łysieć; zedrzeć się (o ubraniu)', tr. 'wyjałowić glebę (przez złą uprawę)'. Odpowiednik łot. *îgt*, *îgstu*, *îgu* 'przemijać, ginąć; być markotnym, czuć się źle; jęczeć z bólu', drw. *ĩkstêt*, *-u*, *-ẽju* 'sarkać, mruczeć, szemrać; guzdrać się' (*ing-stē-). Lit. *ing-* i łot. *īg-* reprezentują st. zanikowy do *eng-*, por. lit. *éngti* 'zdzierać skórę'. — Drw. *iñgčioti*, *ìngčioti* 'popłakiwać, kwilić — o dziecku'. Nomina: *ìngas* 'leniwy, gnuśny', *ìngis* 'leń'. Por. łot. *îgnis* a. *îgņa* 'mruk, zrzęda', *îguonis* ts. — Obok prs. *ìngsta* = [inksta] jest sonoryzowany war. *iñgzda* o znacz. 'narzeka, żali się, biadoli'. Do niego dotworzono prt. *iñgzdė* i inf. *iñgzti*. Ta ostatnia formacja legła u podstawy nowego pdg. *inzgù*, *inzgaũ* (⇒ *inzgiù*, *inzgiaũ*), inf. *iñgzti* / *iñksti* 'skomleć, skowyczeć; porykiwać (o krowach); smętnie nucić (o kobiecie)'. — Neopwk.

inkst-: *inkstė́ti, -ju, -jau* ʽjąkać się, mówić nieśmiało, powoli’, *ìnksčioti* ts., *inkstùlis* ʽjąkała’. Alweolaryzacja *ks* > *kš* pociągnęła za sobą war. *iñkšti* ʽ(o psie) skomleć, warczeć, burczeć, (o myszach, prosiętach) piszczeć, popiskiwać, (o człowieku) biadać, narzekać, utyskiwać, zrzędzić’, do czego nowe prs. *iñkščia* i prt. *iñkštė*. Neopwk. *inkšt-*: *ìnkščioti* ʽnawoływać się, wykrzykiwać (przy młóceniu), pokrzykiwać, jęczeć’. — Z lit.-łot. *ing- zestawia się psł. *ęga > *ędza (III palatalizacja), por. scs. *jędza* ʽμαλακία, νόσος, niemoc, słabość, choroba’, stczes. *jeze* ʽzła kobieta, czarownica, wiedźma’, czes. gw. *jaza* ʽzła kobieta’, stpol. *jędza* ʽczarownica, wiedźma; demon, potwór’, < pbsł. *ingā-. Odpowiedni st. pełny *ai̯g- może tkwić w ros. °*jaga* (por. *bába-jagá* ʽzła wiedźma pod postacią staruchy’) < pbsł. *ai̯g-ā- < pie. *$h_2$ei̯g-eh_2-. Znacz. etym. ʽbaba — choroba’, tj. ʽbaba lecząca choroby zamawianiem’. Zob. BSW 70 (s.v. *engi̯ō), LEW 10 (s.v. *angùs*). Inaczej REW III, 479. — W perspektywie ie. można *ing- uważać za temat infigowany od pwk. *$h_2$ig-, czyli od st. zanikowego do pie. *$h_2$ei̯g-, por. łac. *aeger* ʽchory, niezdrowy, cierpiący, słaby, znużony; zbolały, przygnębiony, zmartwiony’ < *ai̯gro- (Schrijver 1991, 38, de Vaan 2008, 26). Por. też alternatywny do *ing-* st. zanikowy *ung-* (s.v. *uñkšti*).

ýnis, *-io*, też pl.t. *ýniai* 1 p.a. 1. ʽszron’, 2. ʽżłódź — czas, kiedy pada deszcz ze śniegiem i marznie na drzewach, na drodze; gołoledź’. Z innym suf.: *ýnis, -ies* f., też pl.t. *ýnys* 1 p.a. ʽszron, okiść na drzewach’, war. *ynìs, -iẽs* f. 4 p.a. ts. Sporne. Brückner 1877, 87 uważał za pożyczkę ruską (por. strus. rcs. *inii*, błr. *ínej*, ros. *ínej*), podczas gdy jego następcy — począwszy od Miklosicha 1886, 96 i Bernekera (SEW 432), a skończywszy na Fraenklu, LEW 185, Vasmerze, REW I, 483 i Urbutisie 2010, 54 — uważali wyraz lit. za odziedziczony z prabałto-słowiańskiego. Por. rekonstrukcje pbsł. *īni̯a- i *īnii̯a- w BSW 104 oraz *iʔnio(s) u Derksena 2008, 213. Argument intonacji akutowej, która ma świadczyć przeciw zapożyczeniu ze słowiańskiego (por. BSW, *l.c.*), nie powinien być absolutyzowany z uwagi na fakt, że niejeden litewski slawizm otrzymał w transpozycji przydział do 1 p.a., por. przykłady z *ý* w sylabie początkowej: *grýnyčia, mýlista, prýsėga* a. *prýsiega, týkoti, výskupas, Výsla*, w sylabie wewnętrznej: *bažnýčia, gadýnė, palýnas, rabýtelis, važnýčia, Velýkos*. To samo odnosi się do germanizmów, por. np. *ýpas, dýselis, týnė*. Wydaje się więc, że kwestia zapożyczenia jest otwarta. ALEW 478 uważa wyraz bałto-słowiański za odziedziczony z pie. i jako comparandum wymienia orm. *ełeamn*, gen.sg. *ełeman* ʽRaureif’. — Synonimami *ýnis* są *šer̃kšnas* i *šarmà*.

iñkaras ʽkotwica’ — zmienione z *añkaras* (zapoż. z nwn. *Anker*) na gruncie ludowej etymologii, mianowicie przez skojarzenie z czas. *kárti* ʽwisieć’, *įkárti* ʽwywiesić’. War. *įkaras, į̃karas, iñkoras, uñkuras, uñkuris, unkurius*. Por. łot. *eñkurs* ʽkotwica’ < *añkurs* ⇐ śrdn. *anker* (Jordan 61). Zob. LEW 185, 1164, Kabašinskaitė 34, ALEW 479. — Drw. *iñkariškas* ʽprzypominający kotwicę’, *inkarùs* ʽzagięty do środka (o kosie)’, cps. *iñkarvietė* ʽkotwicowisko’ (por. *vietà*). Vb. denom. *iñkarinti* ʽrzucić kotwicę’, *įiñkarinti* ʽzakotwiczyć, umocować na kotwicy’.

inkaustas stlit. ʽatrament’ (Bretkun) — zapoż. z pol. przest. *inkaust* (⇐ śrłac. *encaustum* ⇐ gr. ἔγκαυστον, por. Bańkowski, ESJP I, 548). Zob. też SLA 85, ALEW 479. Por. *černỹlas*.

iñkilas 1. ʽul umieszczony w gałęziach drzewa dla zwabienia pszczół’, 2. ʽbudka dla ptaków’. War. *į̃kilas, įkilas*. Drw. postwerbalny czasownika *įkélti* ʽunieść w górę, podnieść do góry’ (zob. *kélti*). Por. zdania *Įkelk iñkilą į ąžuolą, gal bitės ateis. Buvau inkėlęs tris iñkilus liepėsan, ale bičių nesugavau*. — N.m. *Inkilaĩ*.

ìnkstas ʽnerka’. Pl. *ìnkstai, inkstaĩ* 1. ʽnerki’, SD *sopulys inkstų* «nerek bolenie», *žvirzdai inkstuose ir kitur sopulį darų didį* «kamień choroba, calculus, lapis» [ʽkamica;

kamień żółciowy, nerkowy', SPXVI], 2. przest. 'wnętrzności; dusza', 3. gw. 'jądra męskie'. Odpowiedniki bałt.: łot. *îksts* 'nerka', zwykle pl. *îkstis*, gw. *îkši*, *ikši* 'nerki', stpr. *inxcze* EV 'nerka, Nyre [Niere]'. Nawiązania psł. *jĭst-es-: 1. scs. *istesa* pl., *istesě* du. 'nerki' < SZ psł. *ist-es-, 2. strus. *jestesě* du. 'jądra' < SO psł. *ěst-es- < pbsł. *ai̯st-es- (por. stisl. *eista* n. 'jądro' < pgerm. *aistōn-, zob. IEW 774). Skłania to do przypuszczenia, że pbsł. *ist-es- uległo zmianie w trzech szczegółach: 1. *ist- ⇒ *inst- przez wyrównanie formy do bliskoznacznego wyrazu *insti̯ā- 'łono, wnętrzności' (zob. *įsčios*), 2. insercja *k* przed grupę *st*: *inst- > *inkst-*, 3. temat samogłoskowy na *-a-* zastąpił temat spółgłoskowy na *-es-*. Związki zewnętrzne nierozpoznane. — BSW 105 odtworzył pbsł. *istes- (scs. *istesa*) i dodał uwagę: «Niejasny jest stosunek do pr. *inxcze,* lit. *ìnkstas* ...». LEW 188 rozpatrywał *ìnkstai* łącznie z *įsčios* 'łono, wnętrzności', łącząc je za IEW 774 z pwk. pie. *oi̯d- 'nabrzmiewać, puchnąć' (*$h_2$ei̯d- we współczesnym zapisie). ALEW 479 jest zdania, że obecność segmentu -*n*- wyklucza bezpośrednie zestawienie form bałtyckich ze scs. *isto, -ese* 'nerka'. Kroonen 2013, 14 podtrzymuje hipotezę o wtórnym charakterze segmentu *-n-* w formie litewskiej i sprowadza *ìnkstas* do pie. *$h_2$id-sth_2-o-, zaś scs. *isto* do pie. *$h_2$id-sth_2-os-.

iñtras gw. 'samiec (ogier, knur) mający jedno jądro w mosznie, a drugie ukryte w jamie brzusznej, wnęter, cryptorchis' — ze zmiany *entras na gruncie fonetyki wschodniolitewskiej. Wyraz przedstawia zapożyczenie z pol. *wnęter*, co w ustach Litwinów przybrało postać *enter (nagłos †vn- nie istnieje). Por. Būga, RR II, 294, LEW 12, s.v. *añtri(u)s*. — Drw. *iñtrius* 'samiec świni, knur' (war. *eñtris, eñtrius*). W tymże znaczeniu poświadczony jest war. *añtrius*, *añtris* — nagłos zmieniony na skutek adideacji do *añtras* 'drugi'? — N.B. Obecność *añtrius* nasuwa wątpliwość co do dawności nagłosu *en-*. Wziąwszy pod uwagę takie warianty, jak *eñtis* < *añtis*; *Eñdrius* < *Añdrius* 'Andrzej', wolno utrzymywać, że *en-* w *eñtris* pochodzi ze zmiany *an-*, < *antris.

ýpas, *ýbas* gw. 1. 'cios, raz, uderzenie; moment' (*Dviem ýpais jautį užmušė*), 2. 'pręga na skórze (po uderzeniu)', 3. 'bat spleciony z pasków rzemiennych' — zapoż. z prus.-niem. *hīp*, *hīb*, por. nwn. *Hieb* m. (GL 57, LEW 186). W kwestii nagłosu por. *ìclius*. Co do akutu por. zapoż. *ýzopas*, *čýžė*. — Drw. *víenu ýpu* adv. 'od razu, za jednym zamachem; (wypić) jednym haustem, duszkiem'.

ypatùs, *-ì* 4 p.a. 'szczególny, osobny, oddzielny'. DP 'osobliwy, osobny, własny, znamienity, szczyry, osobisty, rożny'. SD[1] «niepospolity» (syn. *labai geras*), «osobny; osobliwy» (syn. *geras*), «przedni» (syn. *geras*), «trafny, trefny» (syn. *juokingas*), SD «osobliwy; osobny; prywatny» (syn. *namykštis*), «szczegulny» (syn. *pats vienas*), «wyborny, osobliwy», *kamara ypati* SD[1] «pokoy, cella, conclave». Odpowiednik łot. *ĩpašs*, *ĩpats* 'osobliwy, szczególny'. Uchodzi za cps. z II członem *patìs* 'pan, sam', ale człon I *y*- pozostaje niejasny (z denazalizacji *į*-?). Zdaniem ALEW 480 człon *y*- może być identyczny z *ī*- w złożeniu wed. *īdr̥ś*- 'ein solcher, ein gleicher' (człon II do *darś*- 'widzieć'). Zob. też LEW 186. — Drw. *ýpačiai* adv. 'w szczególności, zwłaszcza', SD[1] «mianowicie», SD «osobliwie; prywatnie; wybornie, znamienicie; zwłaszcza» (por. łot. *ĩpaši* ts.), war. *ýpač, ỹč*; *ýpačias* przest. 'osobliwy, szczególny' : łot. *ĩpašs* ts. < pb. *īpat-i̯a-; *ypatýbė* 'właściwość, cecha', *ypatimas* DP 'własność', *ypatinai* DP adv. 'mianowicie', *ýpatinė* 'obraz, osoba; miejsce osobne, oddzielne', DP 'osoba, postawa, osobność' (*ypatinėje karvelio* 'w osobie gołębice'), *ypatìngas* 'szczególny, osobliwy' (por. łot. *ĩpatîgs* 'niezwykły, nadzwyczajny'), *ypatìnis* a. *ýpatinis* 'szczególny, osobliwy; prywatny', DP 'osobliwy, osobny, rożniejszy', *ypatinus* SD «osobny, o sobie pewny, własny, personalis», *ypatystė* SD «osobność, recessus, vs, solitudo, anachoresis, locus sine arbitris» (syn. *ypati vieta*). Vb. denom. *ypatúoti* '(o dziecku) być nieswoim, być niespokojnym'.

įpėdin, *įpėdiñ* adv. 'w ślad za, w trop', np. *Šunys kiškį įpėdin vejas* 'Psy gonią w ślad za

zającem'. Formacja pochodna od sb. *pėdà* m.in. 'ślad stopy', z zakończeniem analogicznym do syn. *įkandin*. — Drw. *įpėdinis* 1. 'następca' (*sósto įpėdinis* 'następca tronu'), 2. 'spadkobierca, dziedzic (majątku)', ⇒ *įpedinỹstė* 'dziedzictwo'.

ỹpelis, *-io* gw. 'motyka' — zapoż. z nwn. *Hüpel*. Co do nagłosu por. *ýpas*.

į́protis, **į̃protis** 'nawyk, nałóg' — abstractum z suf. *-i̯a-* i SW *prāt- ⇐ *prat-* od vb. cps. *įpràsti* 'przyzwyczaić się, przywyknąć' (zob. *pràsti*).

ir̃ 1. spójnik 'i': *Tė́vas ir sūnùs* 'Ojciec i syn', 2. adv. 'też, także, również': *Aš ir̃ nežinau, kur jis* 'Ja też nie wiem, gdzie on jest'; 'nawet': *Zuikis ir lapo bijo* 'Zając nawet liścia się boi'. *Kad žmogus ir miršta, darbai gyvena* 'Nawet kiedy człowiek umiera, to dzieła (jego) żyją', 3. ptk. uwydatniająca człon zdania, przed którym stoi, np. *Ir geležìs nudỹla* 'Nawet żelazo ściera się'. *Ir taĩ negélbėjo* 'Nawet to nie pomogło'. Odpowiada łot. *ir* 'także' (rzadko 'i'), stpr. *ir* 'także; i'. Pb. *ir < pie. *h_2r̥, por. gr. ἄρ(α) 'więc, zaraz; wtedy; bo, ponieważ' (Beekes 2010, 121). Stoi w apofonii do *ar̃* (zob.). Bammesberger, *Balt* XXXII:2, 1997, 231n. rozważa związek etymologiczny *ir̃* z formą werbalną *yrà* 'jest, są'. Zob. też ALEW 481.

yrà prs. 3 os. 'jest, są', np. *Taip jau buvo, yrà ir bus* 'Tak już było, jest i będzie'. Innowacyjna formacja czasu teraźniejszego w funkcji vb. copulativum i vb. existentiae ('jest, istnieje, znajduje się'). Pojawiła się ona obok odziedziczonej formacji *ẽsti* (atematycznej), spychając tę ostatnią do wyrażania funkcji sekundarnej, mianowicie prs. habitualnego 'bywa', por. Stang 1970, 172n., Stang 1966, 316, 412. Odpowiednik łot. *ir* 'jest, są'. Wciąż bez dobrego objaśnienia, zob. próby zreferowane w LEW 124 (s.v. *esmì*) i Schmalstieg 2000, 73n.; Endzelin 1922, 551, 556, ALEW 481. — Forma *yrà* ściągnięta z negacją *ne* wydała *nėrà, nė̃r* 'nie ma', np. *Yrà žmonių, nėrà žmogaus* 'Są ludzie, nie ma człowieka'. *Taĩ nėrà kõ basakýti* 'Nie ma o czym mówić'. — Ściągnięta z negacją *nebe* wydała *nebėrà* 'już więcej nie ma', skąd redukcje w *nebė̃r* i *nebė̃*, por. GJL I, § 570 i Mańczak 1977, 183. — Ściągnięta z ptk. *be* względnie *te* wydała odpowiednio *bėrà* 'jest jeszcze, są jeszcze' oraz *tėrà* 'jest tylko, są tylko', np. *Karvė reikia parduoti, šieno maža bėra* 'Krowę trzeba sprzedać, siana jest już mało'. *Tíek tėrà* 'Tyle tylko jest'. *Vieniñtelis tėrà kẽlias* 'Teraz jest to jedyna droga'.

į́rankis, *-io* 'narzędzie, przyrząd' (por. łot. *ìeruõcis* ts.), *dárbo įrankiai* pl. 'narzędzia pracy' — drw. od *rankà* 'ręka', *į rankàs paim̃ti* 'wziąć w ręce'. Znacz. etym. 'to, co bierze się do ręki'. Paralela: *į́nagis* : *nagaĩ*.

irkà 4 p.a. gw. 1. 'wyprawna skórka koźla a. barania', 2. 'wąskie pasmo wyprawnej skórki baraniej, wszywane dla wzmocnienia szwu kożucha' — zapoż. z błr. *írxa, -i*, pol. *ircha, -y*. War. ze zmianą *rk > rg*: *ìrga*. Osobno zob. *jerkà* oraz *zòmša*. — Drw. *irkenà* 'pasmo skórki baraniej, używane do obszycia pół kożucha'. Vb. denom. *irkúoti, -ju, -avaũ* 'wyprawiać skórę na zamsz', *iširkúoti* 'złoić komu skórę'.

ìrmos, *-ų* f.pl. 'przyrząd złożony z dwóch powiązanych ze sobą żerdzi, służący do podnoszenia i stawiania słupów'. Znacz. etym. 'ramiona', ponieważ chodzi tu o refleks pb. formy *īr-mā- < pie. *h_2r̥H-meh$_2$-. Por. z jednej strony stpr. *irmo* EV 'ramię, Arm', z drugiej strony wed. *īrmá-* m. 'ramię' i być może również łac. *armus, -ī* 'ramię (człowieka), łopatka (zwierzęcia)', < pie. *h_2r̥H-mó-. Zob. EWAIA I, 205n., Schrijver 1991, 313n., Ernout-Meillet 47n., de Vaan 2008, 55. — Cps. *ìrmėdė, -ėdis* f. 'stan gorączkowy, grypa', zwł. 'łamanie w kościach, stawach, artretyzm' (por. *ėd-, ė́sti*). — Słowiański wraz z germańskim kontynuują alternant apofoniczny na st. pełnym, por. 1° scs. *ramo* 'βραχίων, ὦμος, ramię', ros. przest. *rámo* ts. < psł. *ormo-, 2° goc. *arms*, stisl. *armr*, stwn. *aram*, nwn. *Arm* 'ramię', < pgerm. *arma- < pie. *$h_2$órH-mo- (de Vaan, *l.c.*) albo *$h_2$érH-mo- (Kroonen 2013, 35). Młodszej daty jest formacja z suf. *-men-*, psł. *ormę, *ormene, por. cs. *ramę* 'ramię', sch. *ràme, -mena,*

ukr. *rámja*, czes. *rámě*, *-mene* (pot. *rameno*), pol. *ramię*, *-mienia* ts. Por. BSW 13, LEW 186, Boryś 2005, 510. Nie należy tu *armaĩ* ʽosada dyszla' (zob.).

iȓšti, *irštù* (*irš-stu), *iršaũ* gw. ʽgniewać się, złościć się', *suiȓšti* 1. ʽrozgniewać się', 2. ʽzgęstnieć, zakrzepnąć (o krwi)'. Odpowiednik łot. *irstiês* ʽgniewać się, złościć się', *sairstiês* ʽrozgniewać się'. — Oboczny SZ *urš-*: *uršùs* ʽgniewny, srogi, surowy; zaczepny, swarliwy'. — SO *arš-*: *aršýtis*, *aȓšausi*, *aȓšiausi* gw. ʽwzburzyć się, unosić się (gniewem, złością), wściekać się', por. Urbutis 2009, 189n. (tu sprzeciw wobec wywodu LEW 187 od *aršùs*, zapożyczenia z błr. *hóršy*). Inne drw.: *aȓšiai* adv. ʽszybko, prędko' (*Laikas aršiaũ bėga kap vanduo*), *arškùs* 1. ʽnamiętny, jurny (ogier, młodzieniec)', 2. ʽnieznośny, zły' (inna możliwość to wywód z *arž-kus, zob. *aržùs*), ⇒ vb. denom. *arškýtis* ʽbyć rozdrażnionym, złym, szukać zaczepki'; *aršùs* ʽsurowy, srogi, gniewny' (por. wyżej *uršùs*). Por. łot. *aršâki* adv. ʽbardziej'. Tu też łot. *ārsala* ʽrozgniewana kobieta; rozbiegana z podniecenia krowa' (ME I, 141, 244, Urbutis, *o.c.*, 195). — SE *erš-*: *eȓštas* a. *éřštas* ʽzły człowiek, siejący niezgodę' (zmieszane z *erštas* ʽprzywódca bandy złoczyńców, herszt' ⇐ pol. *herszt*), *eȓštas* ʽwybuch gniewu, awantura', *erštauti* ʽzłościć się' (Urbutis, *o.c.*, 196). — Refleksy lit. *arš-* / *irš-* < pb. *ars- / *irs- (*rš* z *rs jak w *gaȓšas*, *piȓštas*, *viršùs*) mogą być interpretowane jako aniṭowe warianty do pie. *HerH-s- / *Hr̥H-s- ʽzazdrościć komu czego'. Por. wed. *ī́rṣyant-* ʽzazdrosny' (aw. *arəšii̯ant-* ʽzawistny', *araska-* m. ʽzazdrość, zawiść'), *īrṣyú-* ʽzazdrosny', *īrṣyā́-* f. ʽzazdrość, zawiść', *irasyáti* ʽjest zazdrosny, zazdrości', het. /arsanii̯a-/ ʽbyć zazdrosnym, żywić zawiść', /arsanant-/ ʽzawistny'. Zob. LEW 187, EWAIA I, 206n., Urbutis, *o.c.*, 197.

irštvà, acc.sg. *ìrštvą* 3 p.a. gw. ʽzimowe leże niedźwiedzia' — jest najprawdopodobniej metatetycznym wariantem do *šìrtva* (zob. *šìrtas*), por. LEW 187, 988n. Young, *Journal of Baltic Studies* 22:3, 1991, 241n. i Karaliūnas 1995 podejmowali próbę wyprowadzenia *irštvà* z praformy ie. *h_2r̥tḱo- ʽniedźwiedź', por. het. *ḫartakka-* = /Hrtka-/ (Kloekhorst 2008, 316), gr. ἄρκτος, wed. *ṛ́kṣa-*. Na gruncie bałtyckim próba ta napotyka trudności, przede wszystkim fonetyczne.

ìrti I, *iriù*, *ýriau* ʽwiosłować' : łot. *iȓt*, *iŗu*, *īru* ts.; *iriu eldiįų* SD «steruię», *atìrti* ʽprzypłynąć — o łodzi', *nuìrti* ʽodpłynąć na łodzi wiosłując; przewieźć, przeprawić łodzią' (*Nuìrk manė į kìtą pùsę* ʽPrzewieź mnie na drugą stronę'). Refl. *ìrtis* DP ʽprzewozić się (przez wodę)', *iriuosi* SD[1] «rudluię» [ʽrobię wiosłem'], «żegluię», SD «iadę w łodzi; żegluię gdzie», *atsiìrti* ʽprzypłynąć wiosłując', *nusiìrti* ʽpopłynąć wiosłując, popłynąć na łodzi'. Pb. SZ *īr-C < pie. *h_1r̥h_1-, por. gr. ἐρετμόνn. ʽwiosło' < *h_1r̥h_1-tmó-. SE *$h_1$reh_1-: gr. myk. *ereen* ʽwiosłować' (LIV[2] 251). Dalej por. łac. *rēmus* m. ʽwiosło' (suf. *-smo-*, por. stłac. *triresmom* ʽz trzema wiosłami') oraz war. *Schwebeablaut* *$h_1$erh_1-: ἐρέτης ʽwioślarz', wed. *aritár-* ts. (por. Beekes 1969, 132, 234, Schrijver 1991, 18, 140, LIV[2] 251, przyp. 1). Pierwotny pdg. litewski na st. zanikowym brzmiał zapewne: *irù, *iraũ, *ìrti. Brak śladów po SE *rē-C i SO *rō-C (por. stisl. *róa*, stang. *rōwan* ʽwiosłować, to row' < *$h_1$roh_1-e-). Przyjmuje się, że pokrewnym refleksem staropruskim jest hapaks *artwes* EV ʽSchifreise [ʽKriegsfahrt zu Wasser'] (zob. Trautmann 1910, 302). Wyraz ten jest rekonstruowany jako *ertvēs < *er-tuvēs (zob. PKEŽ 1, 93n.). Jeśli tak, to mielibyśmy tu do czynienia z apofonią typu *Schwebeablaut* (zob. wyżej), przy czym ta wymagałaby pierwiastka z pb. samogłoską długą: *ēr-C < pie. *$h_1$erh_1-C. Zob. też ALEW 483. — Drw. *ìrstytis* frq. ʽprzewozić się łódką', *irstausi* SD[1] «żegluię», *paìrstytis*: *Eĩnam pasìirstyt* ʽPopłyńmy łódką!'. Od *ìrstytis* pochodzą: 1. neoosn. *irst-*: *irstinė́tis* (*Su laivais aplink irstinė́jas* ʽWożą się w koło łódkami'), *irstinykas* SD[1] «żeglarz, nauta», 2. neoosn. *irsty-*: *irstymas* DP ʽprzewóz', *pasiirstymas* ʽwożenie się łódkami' (neol.). — Nomina od *ir-*: *ìros* f.pl. ʽdulki, służące do opierania wioseł podczas wiosłowania', *ìrklas* ʽwiosło', SD[1] «rudel, clauus, gubernaculum nauis» (por. łot. *iȓkls* ʽwiosło; ster', war. *irkla*, *irkle*, *irklis*),

⇒ *irklinykas* SD[1] «rudelnik, remex», *ìrta* gw. ʽwiosło' (por. n. instr. *gulta, kélta, šlúota*), *irtingas* SD «żeglowny, nauigabilis», *irtojas* SD «żeglarz, co po morzu jeździ», *žinia irimosi, žinia irtinė* SD «żeglowanie, nauka żeglowania, res nautica...», *preirà, -õs* gw. ʽprzybita do boku łodzi listwa z otworem na wiosło' (z *prie-ira). — WSZ *yr-V*: *ýriau* (prt.), drw. *yrė́jas* ʽsternik' (m.in. SD), *yrìkas* ʽwioślarz'. — Brak form bałtyckich na SE: †rē-C, SO †rō-C (ale zob. *rúonis*). — Innowacyjny SO *air-* ⇐ SZ *ir-*: *aĩrytis* gw. ʽwiosłować', *nusiaĩryti* ʽpopłynąć wiosłując' (⇒ sb. postvb. *aira, pis. <eira> ʽprzystań, port'). Odpowiednik łot. *aĩrêt* a. *aĩrât* ʽwiosłować' (⇒ *aĩrêklis* ʽwiosło', *aĩris* a. *aĩre* ts.). Por. lit. *dairýtis* ⇐ *dyr-*; *tairáutis* ⇐ *tir-*.

ìrti II, prs. *ỹra* (*į̇ra < *i-n-ra; war. *ìrsta*), prt. *ìro* ʽpruć się, pękać, psuć się, rozkładać się, rozpadać się, rozłazić się (o tkaninie), walić się, rozwalać się, psuć się'. Cps. *atìrti* ʽodpruć się, oderwać się', *išìrti* ʽrozpruć się' (*Siūlė̃ išìro*), ʽrozpaść się, rozpadać się' (*Man ratai išìro, abrakai išbiro*. *Išìro jų draugystė*), *iširusiai* DP ʽniedbale', *paìrti* ʽpodniszczyć się, nadpsuć się, rozłazić się', *suìrti* ʽrunąć, zwalić się, przewalić się, rozpaść się, rozsypać się, rozchwiać się, rozlecieć się (o wozie), rozpruć się (o tkaninie), zepsuć się (o zdrowiu, pogodzie, języku)', o kobiecie: ʽurodzić, powić dziecko'. Odpowiednik łot. *ir̃t, ir̃stu, iru* ʽrozpadać się, pruć się'. Intransitivum z infiksem *-n-* i SZ *ìr-C* ⇐ *ér-C. Pbsł. *īr-C kontynuuje pie. *h_2r̥H-C od pwk. *$h_2$erH- ʽsich auflösen, verschwinden' (LIV[2] 271 n.), por. het. *ḫarrai* ʽmiażdży, kruszy', SO scs. *oboriti* a. *razoriti* ʽzburzyć, zwalić' < pie. *$h_2$orH-éi̯e-. W języku litewskim brak wprawdzie SO †arýti, jest za to *ardýti* (zob.) oraz *ar̃lioti* ʽryć — o świniach, szarpać — o psie', *išar̃lioti* ʽnakrzyczeć na kogo, zwymyślać', *ar̃liotis* ʽkłócić się'. Bez SO ukazuje się odpowiednie causativum łot. *ir̃dît, -u, -ĩju* ʽrozdzielić, (ziemię) wzruszyć, spulchnić'. — Prs. *ỹra*, w gwarach jeszcze *iñra* (por. *Sutapyk duoną, kad iñra kepant* ʽPrzyklepnij chleb, jeśli pęka przy pieczeniu'), zostało odnowione przez sufigowanie *-sta-*: *ìrsta* (osnowa inf.). Podobnie *bìrsta* ob. *bỹra* < *bi-n-ra ʽsypie się' oraz *dìlsta* ob. *dỹla* < *di-n-la ʽściera się'. Z *ìrsta* wyabstrahowano neopwk. *irst-*, następnie dotworzono do niego alternant na SO, stąd *árst-yti* ʽryć, robić doły w ziemi — o świniach' (przypomina to łot. *ir̃st-inât* ʽpruć, wysnuwać nitkę' ⇐ *ir̃stu*). — Drw. *ìros* f.pl. ʽgruzy, ruiny', *ìrša* ʽkto chodzi rozchełstany' (*Eina kaip ìrša, neužsisagstęs*), por. typ *nẽtikša*; *irtis* f. ʽotchłań, głębina bezdenna, wir wodny', *irùs* ʽłatwo się rozdzierający, prujący, kruchy', *ìšira* ʽnieporządek, bałagan', c. ʽczłowiek nieporządny', *ìširas* ʽluźny, nieciasny (o nici luźno przędzonej, o ziarnie w kłosie); który się rozpruł, rozpadł, rozleciał', *praìrkas* (zob.), *suìrėlis* (zob.), *sùiros* f.pl. ʽgruzy, ruiny'. — Godny uwagi jest oparty na *ir-* alternant w SO *air-*, por. łot. *zuobus aĩrît, -u, -ĩju* ʽszczerzyć zęby, śmiać się szyderczo' (war. *zuobus irt* ts.). Paralele lit.: *dair-* ⇐ *dyr-*, *kair-* ⇐ *kir-*, *skair-* ⇐ *skir-*, *tair-* ⇐ *tir-*. — Nowa apofonia *ir* ⇒ *er* wytwarza SP z wokalizmem *e*, którego wcześniej w danym gnieździe etymologicznym nie było[182]: *érdėti* (zob.).

į̇sas a. *ýsas, -à* wsch.-lit. ʽkrótki, kusy'. Odpowiedniki bałt.: łot. *îss*, z insercją *k*: *îkss* ʽkrótki', stpr. *īnsan* acc.sg. ʽkurz'. Praforma bałt. *insa-. Adi. *į̇sas* wygląda jak pochodnik od tematu *ins-* ⇐ prs. infig. *i-n-sa (inf. *isti). Akut niejasny. Ponieważ pojęcie ʽkrótki' jest styczne z pojęciem ʽprędki, szybki', można suponować związek z pwk. pb. *ei̯s- / *is- < pie. *$h_1$ei̯sh_2- / *$h_1$ish_2- ʽpędzić, ponaglać' (LIV[2] 234), por. wed. *iṣṇā́ti* ʽpopędza, posyła', *ī́ṣate* ʽspieszy się', *īṣát* adv. ʽtrochę, lekko; w przybliżeniu'. — Drw. *į̇saĩ* adv.: *Pririšai karvę į̇saĩ* ʽPrzywiązałeś krowę za krótko' (tj. na zbyt krótkim powrozie), *į̇sỹn* adv.: *Diena ilgyn, sieksnis į̇sỹn* ʽDzień się wydłuża, sążeń robi się krótszy', *į̇sùtė* ʽkrótkie okrycie, odzienie'. — N.rz. 1. *Į̇sė* < *Insė, replika nwn. *Inse* (dosł. ʽKrótka'); *Į̇sẽlė* (nwn. *Klein Inse*), cps. *Į̇s-upỹs*. 2. Ze zmianą *ns* > *ms*: n.rz. *Ìmsrė* (z *Ins-rė), *Imsrẽlė*. 3. Z epentezą *t* do grupy *s-r*: n.rz. *Į̇strà*

[182] Odziedziczonym z pie. *$h_2$erH- refleksem było *arH-C, pbsł. *ār-C, tj. kontynuant zlewający się ze stopniem *o* *$h_2$orH- > *arH-C > *ār-C.

< *Įsrà* (z *Ins-ra, por. nwn. *Inster*); od tego n.m. *Įsrutìs* a. *Įstrutìs* (nwn. *Insterburg*, pol. *Wystruć*). 4. n.rz. *Ŷsala* < *įs-sala < *įsa sala (dosł. 'krótka wyspa, krótki zagon', może nawet 'krótka wieś', zob. *salà* I, *salà* II).

įsčios, *-ių* f.pl. 'łono, wnętrzności' (*mótinos įsčiose* 'w łonie matki'). Stlit. też w formie sg. *įsčia* 'brzuch', DP 'żywot, wnętrzości, wnętrzny', por. *pažino priežastį ano laigymo arba žaidymo bernelio savoj įsčioj* DP 474_{30} 'poznała przyczynę onego skakania, abo grania dzieciątka w swym żywocie'. Praforma: *instįās, znacz. etym. 'to, co znajduje się wewnątrz (ciała)'. Akut niejasny. Grupa *st* skłania do rekonstrukcji granicy morfemowej *t.t*, *int-tįā- (por. formant *-tįā-* w *apačià*). Osnową jest *int-, morfem wyabstrahowany z niezachowanego adv. *intas 'wewnątrz' < pie. *h_1n̥-tó-. Por. na st. pełnym: gr. ἐντός adv. 'wewnątrz', łac. *intus* adv. 'wewnątrz, w środku; do wnętrza, do środka', < pie. *$h_1$en-tó-. Zob. de Vaan 2008, 300, 306 (praforma *n̥-s-tįo-). W szczegółach inaczej BSW 69, LEW 188, ALEW 483. — Drw. przymiotny ma postać gr. ἐντότερος 'wewnętrzny'. Suf. *-ter-* pojawia się też przy adv. *$h_1$en-ter 'wewnątrz, w środku' (łac. *inter*, wed. *antár*), od którego po grecku urobiono najpierw adi. *enter-o- 'wewnętrzny', potem sb. ἔντερον n. 'kiszka, jelito', zwykle pl. ἔντερα 'kiszki, jelita, wnętrzności; brzuch, łono'. — Prostsza jest historia łot. *ìekšas* f.pl. 'wnętrzności': z *iešas (insercja *k* jak w *apakša*, zob. *apačià*), to z *ent-įā-, drw. od pb. *entas adv. 'wewnątrz' (dotąd przyjmowano raczej derywację *en-tįā-, tj. od przysłówka pie. *$h_1$en 'w, wewnątrz', por. LEW, *l.c.*).

įsnauja (*ýsnauja*) 1 p.a., *įsnaujà* 3 p.a. 'sadło, warstwa tłuszczu z wewnętrznej strony brzucha świńskiego, tłuszcz otaczający wnętrzności'. War. *ìsnauja*, *ýsnava*. Odpowiednik łot. *ìešņava*², zwykle pl. *ìešņavas* 'sadło, sadło świńskie napchane do cienkiej kiszki; niesolony smalec'. Niezbyt jasne. Może stać w związku z zanikłym czas. lit. *snauti, łot. *šņaut, < pie. *sneu̯- 'tryskać, wytryskiwać; ściekać', por. wed. *snauti* 'kapie, ścieka', 3 pl. *snuvanti* 'wypuszczają mleko strumieniami', gr. νάω (*nau̯-i̯e/o-) 'płynąć, płynąć czymś; ociekać czymś', pass. 'być nawodnionym, zroszonym', łac. *nūtrīx*, *-īcis* f. 'mamka, żywicielka' (pie. *sneu̯-tr-ih_2-). Por. LIV² 574 (bez wzmianki o wyrazie lit.), LEW 188. Znacz. etym. 'to, co ścieka (gdy opieka się mięso na rożnie)'?. — Niejasna jest budowa wyrazu *įsnaudos* f.pl. 'tłuszcz gęsi'. Wstępnie można zauważyć, że segment *-d-* nasuwa myśl o osnowie prezentalnej *snau-da do inf. *snauti. — Ciemne jest też *įsnagos* f.pl. 'tłuszcz otaczający wnętrzności ptaka'.

įspūdis, *-džio* 'wrażenie, przeżycie, zwł. silne', np. *Jo kalba ir mums įspūdį padarė* 'Jego mowa i na nas zrobiła wrażenie'. Literacka kalka z nwn. *Eindruck* 'wrażenie, impressio' ⇐ *eindrücken* 'wciskać, wgniatać'. Por. allomorf *spūd-* s.v. *spáudyti* oraz sb. postvb. *įspaudas* 'znak wciśnięty, piętno' ⇐ *įspáusti* 'wcisnąć'. — Drw. *įspūdingas* 'robiący wrażenie, okazały, imponujący', *įspūdùs* 'wrażliwy, czuły na bodźce, przeżycia'.

įstaiga 'instytucja (państwowa, kulturalna, naukowa); urząd, biuro' — rzeczownik postwebalny od *įsteĩgti* 'założyć, powołać do istnienia' (zob. *steĩgti*). Znacz. etym. 'zakład'.

į̃strižas, *-à* 3 p.a. 'ukośny, skośny', *įstrižaĩ* adv. 'na ukos, z ukosa; po przekątnej'[183]. Osnowa *striž-* jest wariantem *strig-* w rzadkim *į̃strigas*, *įstrigaĩ*, należy więc ostatecznie do czas. *strìgti* 'tkwić, utkwić' (zob. s.v.). Por. oboczność *ž/g* w wypadku *atlė́žti* : *atlégti*. — Drw. *įstrižaĩnė* 'przekątna'.

įsūnis, *-io* 'przybrany syn' — drw. postwerbalny od vb. denom. *įsū́nyti*, *-iju*, *-ijau* 'usynowić' (zob. *sūnùs*). — Synonimy gw. *ìšsūnis*, *ýšsūnis*, SD <iżsunis> «przysposobiony,

183 Por. synonimy: *į̃kypas* (war. *skỹpas*), *į̃krypas*, *į̃šlijas*, *į̃vijas*, *įžambùs*, *įžulnùs*, *įžviĩnas*, *nuožvelnùs*, *pãšlitas* a. *pãšlinas*, *pavairùs* a. *pravairùs*, *prãkeršas*, *pražvilnùs*.

adoptivus filius», *priimu ažu ižsūnį* «przysposabiam kogo, za syna przywłaszczam, adopto mihi aliquem pro filio», syn. *ažusūnij(u)*. Osobno zob. *ažýšsūnis*.

ìš praep. z gen. ʽz, spośród, od’, np. *Atvažiãvo iš káimo* ʽPrzyjechał ze wsi’. *Jìs kìlęs iš Vìlniaus* ʽOn pochodzi z Wilna’. *Kàs iš jū́sų čià vyrèsnis?* ʽKto tu z was starszy?’. *Gavaũ láišką iš brólio* ʽDostałem list od brata’. *Gíeda iš ausiẽs* ʽŚpiewa ze słuchu’. Jest szereg połączeń przyimkowych z *ìš*: (1) *iš anàpus* ʽz tamtej strony’: *Iš anàpus ùpės* ʽZ tamtej strony rzeki’, (2) *iš põ* ʽspod’: *Išliñdo iš põ stãlo* ʽWylazł spod stołu’, (3) *iš ùž* ʽzza, spoza’: *Dū́mai kỹla iš ùž mìško* ʽDym unosi się zza lasu’. — Stlit. *ižgi, ižg’*. Praforma *iž / *iš. Wraz ze stpr. *is* (war. *esse, assa*), łot. *iz, iz- / is-* ʽz’ oraz psł. *jĭz- ts. (scs. *izŭ, -iz-*, ros. *iz, izo,* pol. *z*) przedstawia osłabiony w proklizie wariant przyimka pbsł. *eš / *ež < pie. *h_1eǵ^h(s) adv. ʽna zewnątrz’, por. gr. ἐξ, ἐκ ʽz, od, spośród’, łac. *ex, ē, ec-* ʽz, ze środka, od; z powodu’, oskij. *eh,* umbr. *ehe, eh, e,* stir. *ess*. Por. Endzelin 1922, § 532, de Vaan 2008, 195n., ALEW 484. GJL III, § 718 uważał przyimek bsł. za pozbawiony nawiązań ie. LEW 188 sceptycznie odniósł się do filiacji grecko-łacińskiej. Stang 1966, 34 zakwalifikował *i* w *ìš* jako refleks tzw. *schwa secundum*, wymieniając ten przykład razem z *bìzdžius, kibė́ti* i *šìšti*.

ìš- prefiks rzeczowników utworzonych ze złożeń czasownikowych z prvb. *iš-*. Np. *ìšdaga* a. *ìšdagas* ʽmiejsce wypalone’ ⇐ *išdègti* ʽwypalić (się)’, *ìšnara* ʽzrzucona skóra (żmii, węża, raka)’ ⇐ *išsinérti* ʽzrzucić skórę’. — **ýš-** to gwarowy wariant prefiksu *ìš-*, ze wzdłużoną samogłoską, podobnie jak w parach *apý- : api-* (zob.) albo *ū́ž- : už-* (zob.). Np. *ýštaka* ʽmiejsce, skąd wypływa woda; początek rzeki’ ⇐ *ištekė́ti* ʽwyciec, wypłynąć’ (war. *ìštaka*), *ýštėkis* ʽrzeczułka wypływająca z bagna’ (war. *ìštakis*). Przez analogię *ýš-* pojawia się również w derywacji denominalnej, np. *ýšdukra* ob. *ìšdukra* ʽcórka przybrana’ ⇐ *dukrà*; *ýšsūnis* ob. *ìšsūnis* ʽsyn przybrany’ ⇐ *sūnùs*. Zob. GJL III, §§ 716n.

į́šautis a. *įšautỹs, -čio* ʽrozwora, drąg z rozszczepionym przednim końcem, który jest umocowany w przodku wozu i w ten sposób łączy go z tylną częścią wozu’ — rzeczownik postwerbalny od vb. cps. *įšáuti* m.in. ʽstrzelając trafić w coś, trafić do wewnątrz’ (zob. *šáuti*). Znacz. etym. ʽto, co wstrzelono, siłą wsunięto’.

ìšbėginis a. *išbėgìnis, -ė* 1. ʽo drzewie: wysoki i prosty, wysmukły’ (syn. *ìštekinis*), 2. ʽkto nie może usiedzieć w domu, wciąż z niego wybiega’, 3. ʽo ubiorze: wyjściowy, świąteczny’ (syn. *ìšeiginis*) — od vb. cps. *išbė́gti* ʽwybiec, uciec’, zob. *bė́gti*.

ìšdaras 1. ʽkastrowany samiec, trzebieniec’, 2. ʽmleko po oddzieleniu odeń śmietany’ — drw. postwerbalny od vb. cps. *išdarýti* m.in. ʽwytrzebić (samca), wykastrować; wyczyścić (patrosząc)’. Zob. *darýti*. — Drw. *ìšdaris* ʽkastrowany samiec’, *ìšdarinis* ts.

ìšdedis, *-džio* gw. 1. ʽmałe, ostatnie jajko zniesione w sezonie przez kurę lub gęś’, 2. przen. ʽostatnie, mniejsze od innych, dziecko w rodzinie’ — drw. od neoosn. *išded-*, którą wyabstrahowano z formy prs. *ìšdeda* ʽ(o kurze) niesie się, znosi jaja’ lub prs. refl. *išsìdeda* ʽkończy znosić jajo’, inf. *išdė́ti, išsidė́ti*. Zdrob. *išdedùkas*: *Višta šįrytai padėjo išdeduką, matyt, apsistos dėti*. Zob. też *dẽdalas* i *dẽdinti*. — Synonimem wyrazu *ìšdedis* jest *ìšdada,* por. *Tur būt, žąsis ìšdadą padėjo, kad toks mažas*. Formacja *ìšdada* stoi na równi z *ìšdaga* ʽmiejsce wypalone w lesie’ od prs. *ìšdega* ʽwypala’, skąd wniosek, że *ìšdada* jest derywatem na st. *o* od prs. *ìšdeda* lub od neoosn. *išded-*. Paralele dla SO, który ukazuje się w neopierwiastku, są następujące: *baslỹs* ⇐ *bes-* (prs. *bedù*), *brastà-* ⇐ *bris-* (prs. *bredù*), *brąsà* ⇐ *bręs-* (prt. *pribréndo*), *ląstà* ⇐ *lįs-* (prs. *lendù*).

ìšdėlis, *-io,* war. *išdėlỹs, ýšdėlis* 1. ʽzniosek, jajko nadzwyczaj małe; ostatnie jajko zniesione w sezonie’, 2. przen. ʽostatnie dziecko w rodzinie, dziecko mniejsze od innych’ (syn. *ùždėlis*). Analiza: *išdė-lis*, drw. na *-lis* od neoosn. *išdė-*, wynikłej z resegmentacji vb. cps. *iš-dė́-ti* ʽ(o kurze) nieść się, znosić jaja’. Por. *Višta neišdėjo — turėjo papjauti* ʽKura nie

niosła się — trzeba ją było zarżnąć'. Paralele słowotwórcze: *ìndėlis, sándėlis, ùždėlis*. Zob. też *ìšdedis* i *ìšdada*.

išdidùs, *-ì* 4 p.a. ʽdumny, wyniosły, pyszny, zarozumiały, okazujący pogardę' — dewerbalny przymiotnik na *-u-* od vb. cps. *išdìsti, -dỹsta, -dìdo* ʽstawać się zarozumiałym, pysznym, chełpliwym' ⇐ *dìdis* (zob.). — Drw. *išdidùmas* ʽduma, pycha; zarozumiałość', *išdiduõlis* ʽpyszałek', *iš dìdžio* adv. ʽwyniośle, z góry' (*Iš didžio žiūri į savo buvusius draugus*).

ìšdirba gw. pogardl. ʽrozwiązła dziewczyna' — sb. postvb. od vb. cps. *išdìrbti* m.in. ʽwyprawić (skórę); powalać, zanieczyścić'. Zob. *dìrbti*.

ìšeiga 1 p.a. lub *išeigà* 3 p.a. ʽwyjście; wyjście z domu, chodzenie w gościnę; otwór, wylot; wynik, rezultat', DP ʽzeszcie, wychód, wyście, wyprawa; pochodzenie; rozstaje, rozstanie' — drw. na *-ga* od vb. cps. *išeĩti* ʽwyjść' (paralele s.v. *eigà*). — Drw. *ìšeiginis* a. *išeigìnis* 1. ʽwyjściowy, odświętny (o ubraniu)', 2. ʽwyjazdowy, do wyjazdów z domu (o koniu, kobyle)', *išeiginė dienà* ʽdzień wolny od pracy' (por. ros. *vyxodnój denь* ts.), *išeiglỹs, -ė̃* ʽ(koń) wyjazdowy, cugowy' (*Išeiglỹs arklys yra brangesnis už darbinį*), *išeigùs* ʽkto lubi przebywać poza domem, gościć u innych; kto chętnie bywa swatem, świadkiem, kumem' (war. *išeiglùs*).

išganýti, *išganaũ, išganiaũ* bibl. ʽzbawić, wybawić, zachować' — kalka ze strus. *sŭpasti* ʽzbawić, ʽσῴζειν' przy użyciu czas. *ganýti* ʽpaść'. Por. Borowska 336. — Drw. *išgãnymas* ʽzbawienie', *išganýtojas* ʽzbawiciel', DP ʽzbawiciel, stworzyciel' (przekład wyrazu strus. *sŭpasŭ* lub rus. *spasitelь*).

išgrýto gw. adv. ʽz rana', np. *Nesivėluok, ateik anksti, išgrýto* ʽNie spóźniaj się, przyjdź wcześnie, z (samego) rana'. Należy do sb. *rýtas* ʽrano, ranek'. Z uwagi na to, że grupa *š-r* może być rozbita tylko przez wstawne *t* (por. *aštrùs* itp.), segment *-g-* musi mieć inne objaśnienie niż epenteza. Chodzi tu zapewne o ptk. emfatyczną *gi*, zredukowaną do *g* w warunkach uniwerbizacji zwrotu przyimkowego. Rekonstrukcja: *iž gi rýto, znacz. etym. ʽz samego rana'. Kontrakcja i asymilacja: *ižgrýto, pis. <išgryto>. — Drw. *išgrýtas* ʽrano, początek dnia' (syn. *rýtas*), ⇒ *išgrytė̀* adv. ʽrano, rankiem'; *išgryčiaĩ* a. *ìšgryčiai* m.pl. 1. ʽczas porannego wypasu bydła w porze letniej', 2. ʽśniadanie', *išgrýkštis* ʽporanny, z rannego udoju (o mleku)' (suf. jak w *rytýkštis*), ⇒ *išgrýkščias* ʽporanny' (suf. jak w *rytýkščias*); *išgrýkštytis* ʽpozostały z rana, poranny', *išgrýkštyčias* ts.

ìšilgas, *-à* ʽwzdłuż rozciągnięty, podłużny': *Mẽdis pargriùvo ir̃ ìšilgas išsìtiesė raistè* ʽDrzewo runęło i rozciągnęło się jak długie w grzęzawisku'. Złożenie prepozycji *ìš* z tematem adi. *ìlgas* ʽdługi'. — Drw.: 1. *išilgaĩ* adv. ʽwzdłuż' (*skersaĩ ir išilgaĩ* ʽwzdłuż i wszerz'), 2. *išilgaĩ* praep. z gen.: *Eĩk išilgaĩ griõvio* ʽIdź wzdłuż rowu' (zob. GJL III, § 782). — N.rz. *Ìšilginis, Išilgìnis*.

ìšimtinė, *išimtìnė* ʽdożywotnie utrzymanie, które zastrzegali sobie rodzice, przekazując gospodarstwo dzieciom, tzw. ekscepcja', por. *Bočiai per notariją gerą išimtinę užsirašydino. Su didele ìšimtine bepigu ir seniems gyventi*. Drw. na *-ė* od *išimtìnis* ʽwyłączny', ⇐ ptc. necess. *išim̃tinas, -à* ʽwyjęty, wydzielony' (SD «wyiemny, wyiętny, exemptilis»), od *išim̃ti* ʽwyjąć', zob. *im̃ti*. — Drw. *ìšimtininkas, -ė* ʽkto żyje z ekscepcji' (*Kurs gyvena ant ìšimtinės, tas ìšimtininkas*).

iškar̃t adv. ʽod razu, natychmiast' — zrost wyrażenia przyimkowego *iš kar̃to* ʽod razu' (por. *kar̃tas* ʽuderzenie, raz'). Przypomina to zrosty pol. *zrazu* i ros. *srázu* ʽod razu' (por. GJL III, § 641).

ýškus, *-i* 1 p.a. stlit. ʽjasny, wyraźny; zrozumiały' — forma st. zanikowego *yšk-*, którą

dotworzono do *aišk-* jak w równoznacznym przym. *áiškus* (zob.). Por. dwoistość *plaišùs* : *plyšùs*. Cytaty stlit.: *todrinag idant niekuo neverstumbei, pridėjo Viešpatis yškiais žodžiais: jog mus budeliamus paduos* DP 362_{45} ʽPrzetoć abyś się nic nie mylił, dołożył Pan tego wyraźnymi słowy: żeć nas katom poda'. — *norint aniemus žmonėmus slaptė Traicės šventos raip šviesiai it yškiai nebuvo parašyta* DP 253_{28} ʽchocia onemu ludowi tajemnica Trojce Ś. tak jaśnie wyrażona nie była'. — *o tatai kalbasi apie tuos, kurie yškiai piktu žyvatu surinkimą Dievo piktina* PK 204_{24} ʽa to się mowi o onych, ktorzy jawnie złym żywotem Zbor Boży gorszą'. Drw. *ýškiai* adv. ʽjasno, wyraźnie'. N.B. Cytowana w pracach językoznawczych forma stlit. *iškus*, *iškùs* (por. np. BSW 4; Sławski, SEJP I, 467 wprowadził ją nawet w kontekst etymologiczny psł. *jьskra) nie jest autentyczna.

išlìpakis, *-ė* gw. ʽktoś o wyłupiastych oczach', dosł. ʽz wylazłymi na wierzch oczyma'. Złożenie członów *išlip(us)-* (ptc. prt. act. do *išlìpti* ʽwyleźć', zob. *lìpti*) i *aki-* ʽoko' (zob. *akìs*).

ìšlyžis, *-io* 1 p.a., *išlyžỹs* 3 p.a. 1. ʽpośrodek między palcami, miejsce przy osadzie palców' (SD «spara miedzy palcy, diuisio in digitos, interualla digitorum»), 2. ʽbłona okrywająca palce ptaków wodnych'. Pwk. *lyž-* przedstawia wzdłużenie SZ *liž-* od *lei̯ž-, por. *liẽžti* ʽlizać', *išliẽžti* ʽwyliz(yw)ać'. Znacz. etym. ʽmiejsce między palcami dłoni, z którego się coś wylizuje, np. tłuszcz, sos'. Por. *laĩžius* ʽpalec wskazujący' (etymologicznie ʽliżący') oraz gr. λιχανός m. ʽliżący; o palcu: wskazujący'. Zob. też ALEW 485. — War. na SE *liež-*: żm. *ìšliežis* ʽpośrodek między palcami'. Z tym związany jest drw. *liežuonìs*, *-iẽs* m. ʽzapalenie skóry między palcami u nóg', por. *Liežuonis — kojų pirštų liga: išėd išliežius*.

išluptaãkis, *-ė* gw. 1. ʽktoś z wyłupionymi oczyma', 2. ʽktoś krnąbrny'. War. z elizją: *išlùptakis*, *išluptãkis*. Złożenie członów *išlupta-* (ptc. prt. pass. do *išlùpti* ʽwyłupić', zob. *lùpti*) i *aki-* ʽoko' (zob. *akìs*). Paralela: *išplė̃štaãkis*.

ìšmatos f.pl. 1. ʽkał, odchody ludzkie', 2. ʽodchody zwierzęce zmieszane ze ściółką, gnój, obornik' — sb. postvb. z suf. *-ā-* i SO *mat-* ⇐ *met-*, por. vb. cps. *išmèsti* ʽwyrzucić'. Co do etymologii zob. *mèsti*. Porównywalne formacje bez apofonii: łot. *izmętumi* m.pl. ʽkał, odchody' ⇐ *izmest* ʽwyrzucić' (iter. *izmm̃tât*); ros. *pomët* ʽkał, łajno; odchody zwierzęce, obornik' ⇐ *pometátь* ʽrzucać, miotać, rozrzucać'. Zob. też s.v. *šū́das*. — Z taką samą budową: *ìšmata* gw. 1. ʽnieurodzajna, nieuprawiana ziemia, ugór', 2. ʽziemia wspólna całej wsi', 3. ʽporonienie' (por. vb. cps. *iš-si-mèsti* ʽporonić'). Alternant ze WSO *māt-: *ìšmota* ʽwybrakowany towar'.

ìšmukas, *-à* gw. ʽsmukły; wysoki i szczupły (o koniu, drzewie)', por. *Karvė ne tokia išmukà kaip arklys; taip greitai ji ir nepabėga*. War. *išmukùs*: *Jų, bra, geras arklys: status, pilnas, išmukùs*. Względy semantyczne nie pozwalają na zbliżenie z czas. *mùkti* ʽłuszczyć się' (*iš-mukas) ani *smùkti* ʽspełzać, zsuwać się' (*iš-smukas). Może więc *ìšmukas* to drw. wsteczny od *išmuklas, które powstało z *iš-smuk-las — formacji hybrydalnej, kalkującej pol. *wy-smuk-ły*? Por. takie derywacje jak *krẽkai* ⇐ *krẽklai*; *prė́sas* ⇐ *prė́slai*; *ùbas* ⇐ *ùblas*. — Wariantem do *ìšmukas* jest *į̇smukùs* ʽo koniu: wysoki i szczupły', por. *Arklys ne kana kas — į̇smukus* (jedno zaświadczenie gwarowe, z Ùpninkai, rej. Jonavà). Takie przykłady asymilacji antycypacyjnej jak 1° [ìsūnis] ʽprzybrany syn' z *is.sūnis < *iš.sūnis, pis. *ìšsūnis*, 2° [iskubė́ti] ʽw pośpiechu wyjść, wybiec' z *is.skubėti < *iš.skubėti, pis. *išskubė́ti*) (zob. GJL I, § 451) pozwalałyby oczekiwać, że obocznikiem do *išmukùs* będzie *ismukùs, nie zaś *į̇smukùs*. Forma ta jest więc problematyczna, podobnie jak np. oboczność *ìsnauja* i *į̇snauja*.

ìšnara ʽzrzucona skóra żmii, węża, raka' — deverbalne nomen z suf. *-ā-* i SO *nar-* ⇐ *ner-*, por. vb. cps. *iš-si-nérti* ʽzrzucić skórę', dosł. ʽwynurzyć się' (zob. *nérti*). Zob. *nérti* I. Paralele: *skarà* ⇐ *skérti*; *lakà* ⇐ *lẽkti*; *váržа* ⇐ *veržti*. Bez apofonii: *ìšseros*. — N.rz. *Ìšnara*,

n.jez. *Išnaraĩ*.

iš nenócko, *iš nenõcko* adv. gw. 1. ʿniespodziewanieʾ ([*Veidrodis*] *krito iš nenócko ir sugurėjo*), 2. niechcący, nieumyślnieʾ (*Nesibark, aš iš nenócko taip padariau*) — zapoż. z pol. *znienacka* ʿniespodziewanieʾ (< psł. *jĭz-nenadĭka, zob. Boryś 2005, 744). Por. odpowiednik błr. *znjanácku* ʿraptownieʾ (ESBM 3, 342). War. *iš nenósko* ʿniechcącyʾ, *iš nenosčių* b.z.a. ts. Użycie prepozycji *iš* wynika z wyrównania do rodzimego zwrotu *iš netýčių*.

ìšorė ʿzewnętrzna strona czegośʾ — pochodzi od zwrotu przyimkowego *iš oro ʿz zewnątrzʾ ⇐ ʿod strony polaʾ, zob. *óras*. — Drw. *iš ìšorės* adv. ʿz zewnątrzʾ, *išorìnis* a. *išórinis* ʿzewnętrznyʾ. — N.m. *Ìšorai*, *Ìšoriškės*.

išpažintìs, *-iẽs* 3 p.a. f. 1. ʿwyznanie (wiary)ʾ, 2. ʿspowiedź, wyznanie grzechów przed kapłanemʾ — nomen actionis na *-ti-* od vb. cps. *išpažìnti* m.in. ʿwyznawać wiarę; wyznawać grzechy na spowiedziʾ, por. SD *ižpažįstu* «wyznawam co, confiteor, fateor; zeznawam co u urzędu, profiteor», *ižpažįstu, iššakau savo nusidėjimus* (SD[1]) «spowiadam się, confiteor» (syn. *apsisakau*), *neižpažįstu* «nie przyznawam, nego». SD[1] ma s.v. «spowiedź, confessio» trzy synonimy: *išpažinimas*, *pasisakymas* i *spaviedis*, zaś SD ma tylko *išpažinimas nuodėmių* «confessio culpæ». Dalsze szczegóły s.v. °*žìnti*.

išpėlioti, *išpėlioju*, *išpėliojau* stlit. ʿrozpiąć na krzyżu, ukrzyżowaćʾ, *unt kryžiaus ižpėlioju* SD «krzyżuię, crucifigo...ʾ (syn. *kryžiavoju*, *unt kryžiaus prikalu*, *primušu*). War. *išpėloti*: *Ant kryžiaus išpėlojo ir pakabino* DP 145 ʿNa krzyżu rozpięli i powiesiliʾ. Zapoż. ze stbłr. *pjalitь ʿrozciągać, rozpinaćʾ, por. ros. *pjálitь* ʿrozciągać, rozdzieraćʾ (*pjálitь škúrki* ʿrozpinać skórki futerkowe do suszeniaʾ), ukr. gw. *pjalíty* ʿnaciągać, rozciągaćʾ, < psł. *pędliti. Por. błr. *pjálicь* ʿo oczach: wytrzeszczaćʾ (ESBM 10, 296). Psł. *pędliti jest vb. denom. od *pę-dlo, por. ros. *pjálo*, n.pl. *pjála* ʿrama do rozpięcia skóry (do suszenia)ʾ, czes. gw. *piadlo* ts., pol. gw. *piądło* ʿrosocha do suszenia skórki królikaʾ, stpol. *piądła* n.pl. ʿdrabiny do torturʾ : stczes. *padla* ts. Por. BSW 219, REW II, 477, Machek 1968, 425n. — Drw. *unt kryžiaus ižpėliojimas*, *prikalimas* SD «krzyżowanie, suspensio in cruce, crucifixio»; <yʃʒpyälatas... anth kryʃʒaws> (Modlitwa dzukska) ʿrozpięty na krzyżu, ukrzyżowanyʾ. Co do lit. *ė* za błr. *ʾa* por. *dė̃dė*, *lėlė̃*. Osobno zob. *pel̃čiai*.

išpélti, *ìšpelia*, *išpė́lė* gw. ʿotworzyć szeroko oczy, wytrzeszczyć oczyʾ — zapoż. z ros. *vypjálitь* (*glazá*). Mylne jest objaśnienie tego czasownika w LEW 568, s.v. *pélti* («Gehört zur Familie von ai. *phálati* ʿbirst, springt entzweiʾ»).

išplėštaãkis, *-ė* 1. ʿktoś z wybałuszonymi, wytrzeszczonymi oczymaʾ, 2. ʿzuchwalec, arogantʾ. War. z elizją: *išplėštãkis*. Złożenie członów *išplėšta-* (ptc. prt. pass. do *išplė́šti* ʿwyrwać, wydrzećʾ, zob. *plė́šti*) i *aki-* ʿokoʾ (zob. *akìs*). Por. *akìplėša*, *išluptaãkis*.

ìšrūgos, *išrū́gos* f.pl. ʿserwatka, płyn otaczający bryły zsiadłego mlekaʾ (SD «serwatka, serum») — sb. postvb. z suf. *-ā-* od vb. cps. *išrū́gti* ʿskisnąć, sfermentować, zsiąść się (o mleku)ʾ, zob. *rū́gti*. War. *išrūgai*, *išrūgės* b.z.a. Por. *pãrūgos*.

išsprógtakis, *-ė* gw. ʿktoś o wyłupiastych oczachʾ — z elizji w *išsprogta.akis. War. *išsprogtãkis*, *išsprogtakỹs*. Złożenie członów *išsprogta-* (ptc. prt. pass. do *išsprógti* ʿwyłupić sięʾ, zob. *sprógti*) i *aki-* ʿokoʾ (zob. *akìs*). Paralele: *išplėštãkis*, *išluptãkis*.

išstrova b.z.a. (Nesselmann, Kurschat) przest. ʿpożywienie, jedzenie; danie będące częścią obiaduʾ — zapoż. z błr. gw. *istráva* ʿpożywienie, zwłaszcza ugotowane z warzywʾ (por. ESBM 3, 404). Gwarowy wyraz białoruski różni się od standardowego *stráva* ʿpożywienie, jedzenie; danieʾ (⇒ lit. *strovà*, q.v.) samogłoską protetyczną *i-*. Służy ona usuwaniu pewnych zbitek spółgłoskowych w nagłosie wyrazu, por. np. *lža* > *il.žá*

ʽkłamstwo’, *rža* > *ir.žá* ʽrdza’, *strop* > *is.tróp* ʽkrokiew’, *stúžka* > *is.túžka* ʽwstążka’ (zob. ESBM 3, 378n.). Zaskakującym faktem jest to, że protetyczne *i*- zostało w litewskiej transpozycji zastąpione prepozycją *iš*- ʽz’. Żeby to zrozumieć, trzeba się odwołać do pewnego zjawiska z dziedziny sandhi wewnętrznego w języku litewskim. Brzmienie *is*- na początku wyrazu jest niekiedy przez mówiących sprowadzane do etymologicznej sekwencji *iš-s, gdzie *iš*- jest prepozycją (ʽz, od’), por. np. [ìsūnis] ʽadoptowany syn’ < *is.sūnis (*s* z degeminacji *s.s*) < *iš.sūnis (*s.s* z asymilacji antycypacyjnej w *š.s*); w standardowej pisowni: <išsūnis>. Podobnie [iskubė́ti] ʽw pośpiechu wyjść, wybiec’ z *is.skubėti < *iš.skubėti (*skubė́ti* ʽspieszyć się’), zob. GJL I, § 451. Wracając do *išstrova*, można powiedzieć, że sekwencja ortograficzna *iš.s*- jest pewnym wnioskiem fonotaktycznym, jaki Litwini wyprowadzili z konfrontacji błr. brzmienia *is*- z litewskimi nagłosami typu [ìsūnis], [iskubė́ti].

išstūgos f.pl., stlit. hapaks z SD: <Jʒʃtugos> «petlice, nodi, noduli globuli vestium, aurei, argentei, sericei» [ʽpętelki z tkaniny lub metalu, nierzadko szlachetnego, stanowiące część zapięcia lub przybrania szaty’, SPXVI]. Brak w SLA, LKŽ, LEW (ALEW 484 wyprowadza z <Jʒʃtugos> formę *istūga*). Analiza: *iš-stūgos*, gdzie *stūgos* (*stū̃gos*) można wstępnie oznaczyć jako formę pluralis do *stūgà* ʽwstęga, utkany pas ozdobny’ (zob. s.v.). Przeprowadzona wyżej analiza przykładu *išstrova* nasuwa przypuszczenie, że lit. prefiks *iš*- może stać w związku z białoruskim wariantem *istúha* ʽwstęga’ (*istuga), gdzie *i*- było samogłoską protetyczną.

iššieptadañtis, -*ė* gw. ʽktoś z wyszczerzonymi (w uśmiechu) zębami’. War. haplologiczny: *iššiepdañtis*. Złożenie członów *iššiepta*- (ptc. prt. pass. od *iš-si-šiẽpti* ʽwyszczerzyć się’, zob. *šiẽptis*) i *danti*- ʽząb’ (zob. *dantìs*).

ìštaka ʽmiejsce, skąd wypływa woda, źródło, początek rzeki’, *ìštakos* f.pl. ʽpoczątki czego’, n.rz. *Ìštaka, Ištakà*. Nomen prymarne na SO *tak*- ⇐ *tek*-, por. *tekė́ti* ʽciec, płynąć, biec’. Podobnie zbudowane formacje zebrano s.v. *tãkas*. — Z innym suf.: *ìštakas* ʽwypływ, źródło’, *ižtakas* SD[1] «odnoga, brachium fluuij vel maris», «potok, riuus, amnis» (syn. *tekmė, upis*), *ižtakas prūdo* SD «upust, spust w stawie, emissarium, effluuium lacus» (n.rz. *Ìštakas*). Nawiązanie słowiańskie: ros. *istók* ʽźródło’, przen. ʽpoczątek’, sch. *ȉstok* ʽwschód’, stpol. *stok* ʽstrumień, potok; źródło’ < psł. *jĭztokŭ (por. Boryś 2005, 578, s.v. *stok*). — Drw. *ištakėlis* SD[1] «odnożka; potoczek, riuulus» (syn. *tèkmelė*), *ìštakis* ʽrzeczułka wypływająca z bagna’ (n.rz. *Ìštakis, Ištakỹs*), *ištakùs* ʽ(o drzewie) wysoki i prosty, strzelisty; smukły’.

ìšteklius, -*iaus* ʽzapas, zapasy, zasoby’ — drw. na -*i̯u*- od przymiotnika *išteklùs* ʽwystarczający’, będącego drw. na -*lus* od vb. cps. *ištèkti* ʽwystarczyć’, zob. *tèkti*. Paralela: *der̃lius* ⇐ *derlùs*. — Z innymi prefiksami: *neprìteklius* ʽniedostatek, niedobór’ ⇐ *pritèkti* ʽstarczać’ (neosuf. -*lius*), *per̃teklius* ʽnadmiar, zbytek; dostatek, zamożność’ ⇐ *pértekti* ʽmieć czego pod dostatkiem’.

ìštikimas, -*à* ʽwierny’ — przymiotnik ten pochodzi z leksykalizacji ptc. prs. pass. na -*ma*- od prs. *ìštiki* 3 os. ʽwierzy, daje czemu wiarę, ufa’. Podobnie są zbudowane: *pàtikimas* ʽpewny, niewątpliwy, niezawodny’ (⇐ *pàtiki* ʽwierzy, ufa, nie wątpi’), *tìkimas* ʽwiarygodny, prawdopodobny’ (⇐ *tìki* ʽwierzy’). Zob. *tikė́ti*.

ištiktùkas gram. ʽwykrzyknik, interiectio’ (neol.) — drw. na -*ukas* od neoosn. *ištikt*- ⇐ *ištìktas*, ptc. prt. pass. od vb. cps. *iš-tìk-ti* ʽzdarzyć się, nastąpić, wybuchnąć’, por. *tìkti*. Porównywalne neologizmy na -*ukas*: *jungtùkas, degtùkas*. W GJL II, § 470 przyjmuje się — ze stanowiska opisowego — sufiks o formie -*tukas*.

ìštisas, -*à* 1. ʽcały, ogarniający zupełnie, obejmujący wszystkie części składowe, zupełny’, 2. ʽnie ulegający zmianom, stały (o zajęciu, pracy)’, 3. ʽprosty, niezłożony;

wyciągnięty (leży), wyprostowany (o postawie), nieskładany (o nożu)', 4. SD[1] *ižtisas* «szczyry» (syn. *tikras*; «wierny» (syn. *tikiųs*). Przymiotnik dewerbalny na SZ *tis-* ⇐ *ties-* od vb. cps. *ištiẽsti* 'rozciągać, rozpościerać, wyciągać' albo *iš-si-tiẽsti* 'wyprostować się, wyciągnąć się (na łóżku), rozprostować (członki)'. Por. *pãtisas* 'rozpostarty, rozciągnięty'. Dalsze szczegóły s.v. *tiẽsti*. — Drw. *ištisai* adv. SD[1] «do czysta» ['całkowicie, zupełnie'], SD «prosto, po prostu», *ištį̃sėlis* 'wysoki i szczupły człowiek', *ištisìnis*: *per ištisinę nedėlią* 'przez cały tydzień', *peilis ištisìnis* 'nóż nieskładany, stołowy', *žodžiai ištisiniai* gram. 'wyrazy niezłożone, simplicia', *ištisùs* 'cały; wysoki i wyprostowany; postawny; pełny, w pełni (o księżycu)'.

išvarvė́takis, *-ė* 1. 'ktoś o łzawiących, załzawionych oczach; płaksa', 2. 'skąpiec' — z elizji w *išvarvėta.akis. Złożenie członów *išvarvėta-* (ptc. prt. pass. do *išvarvė́ti* 'wyciec ciurkiem', zob. *varvė́ti*) i *aki-* 'oko' (zob. *akìs*). Paralele: *išplė̃štãkis, išluptãkis*.

išverstãkis, *-ė* 'komu oczy na wierzch wystąpiły, ten co ma wypukłe oczy; zuchwalec, arogant' — z elizji w *išversta.akis. Złożenie członów *išversta-* (ptc. prt. pass. do *iš-ver̃sti* 'wywrócić', zob. *ver̃sti*) i *aki-* 'oko' (zob. *akìs*). Paralele: *išplė̃štãkis, išluptãkis*.

ìšvirkščias, *-ià* 'wywrócony na lewą stronę'. Wywodzi się przez insercję *k* i zmianę *ks* > *kš* z praformy *išvirsčias. Tę ostatnią derywowano sufiksem *-i̯a-* od *ìšvirst(as)* 'odwrócony, przewrócony', ptc. prt. pass. do *išver̃sti* 'wywrócić, obrócić (na lewą stronę)', zob. *ver̃sti*. Por. z jednej strony *ãtvirkščias*, z drugiej strony *pė́kščias* obok *pė́sčias*. — Drw. *išvirkščiaĩ* adv. 'odwrotnie', *išvirkštìnis* 'odwrotny, lewostronny', *išvirkštìnė pùsė* 'odwrotna strona, lewa strona'.

išvyžavóti, *išvyžavóju, išvyžavójau* gw. 'zwyzywać, zwymyślać': *Išvyžavóti yra iškeikti* (JUŠK; LKŽ XIX, 867 umieścił ten czasownik s.v. *vyžavóti*). Chodzi tu o transpozycję polskiego czas. *zwyzywać* 'zwymyślać, sponiewierać wyzywając, wyzwać na wszelkie sposoby, co się zmieści' (SW, intensivum od *wy-zw-ać*). Lit. replika *iš-vyž-avóti* świadczy o tym, że formę polską zanalizowano jako zawierającą sufiks *-ywać*: *z-wyz-ywać*.

ìt adv. ptk. 'jakby, jak gdyby, niby' (war. *ýt, ỹt*), np. *Džiaũgias, ìt žìrgą gãvęs* 'Cieszy się, jakby konia dostał'. *Tiesùs ìt néndrė* 'Prosty jak trzcina'. — Żm. *ìt, ỹt* adv. 'bardzo, całkiem, zupełnie' (war. *ìč*), np. *Tebėrà ìt jáunas* 'Jest jeszcze zupełnie młody'. *Brolis ỹt jaunas apsižanijo* 'Brat całkiem młody ożenił się'. *Ŷt geri batai* 'Całkiem dobre buty'. *Ŷt víenas esmù namiẽ* 'Sam jeden jestem w domu'. — *ìtai* adv. 'tak, w ten sposób', *ìtai* interi. 'oto!'. — Wymienione formacje zawierają słaby temat *i- zaimka wskazującego pie. *$h_1$ei̯- / *h_1i- 'ten tu, on'. Por. wed. nom.sg. m. *ayám* 'ten tu' (*$h_1$ei̯-óm), f. *iyám* (*h_1i-h_2-óm, *y* = *i̯* jest wypełniaczem hiatu w tzw. hiacie lrg.), n. *idám* (*h_1i-d-óm), łac. *is* 'ten, ten sam, ten właśnie', acc. *im* (n. *id*), goc. *is* 'on', *ita* 'ono'. Jakkolwiek trudno jest stwierdzić, jaka samogłoska towarzyszyła pierwotnie lit. *ìt*, zestawia się tę formę z przysłówkiem łac. *i-ta* 'tak, w ten sposób; tak bardzo', *itaque* 'i tak, tak więc, zatem' i wed. *í-ti* 'tak, w ten sposób' (też jako ptk. wprowadzająca cudze słowa). Zob. LEW 189, GJL III, § 837. — Drw. *ìčgeris* 'całkiem dobry', *ìčvienis* 'jeden jedyny' (*Brolio ìčvienis sūnus tebuvo*), *ìtas* (wsch.-lit.) 'ten tu' < *it-tas (por. *šì-tas*), f. *itó* < *itóji* 'ta tu', *ìte* adv. 'tak', ⇒ *vaĩte* adv. 'tak oto' — zrost z *va ìte* (*Kap man stovėt? A ìte, a vaĩte?* 'Jak mam stać? Czy tak, czy tak oto?'); *ìtaip, itaipõ* adv. 'tak, w ten sposób' (war. *ìteipo, iteipóg*), *ìtiek* adv. 'tyle' (*ìtiek daũg* 'tak dużo'), *ìtokis* a. *ìtoks* 'taki' (zdrob. *ìtokutis*), *ìtvisis* 'wszystek, bez reszty, co do jednego' (*Ìtvisiai buvo išėję*). — W języku literackim ustaliło się adv. *ìtin* 'bardzo, szczególnie, zwłaszcza', ⇒ *ìtingai* gw. 'bardzo, rzeczywiście, naprawdę (dobry)'. War. *ýtin* przypomina *ỹč* 'zwłaszcza, szczególnie', będące skrótem od *ýpač*. Paralele łotewskie: gw. *itis* 'ten tu', *itâds* 'taki', *ite* 'tu, tutaj'.

įvairùs, *-ì* 4 p.a. 'rozmaity, różnorodny' (war. *įvaĩras*). Starsze znacz. przy SD *įvairus*

«kręcący się, zatoczysty, kręcisty, tortuosus, flexuosus, sinuosus» (syn. *įvijas*) i «wężykowaty, sinuosus». Jest to drw. dewerbalny na SO *vai-C* do *vij-V*, por. *įvijaũ*, *įvýti* ʽwpędzić' s.v. *výti*. ALEW 487 niepotrzebnie nazywa pwk. *vai-* dziwacznym (*auffällig*) i sięga po hipotezę kontaminacji *vij-* ʽz zanikłym litewskim odpowiednikiem' wyrazu łot. *vaĩrs* ʽwięcej, mehr'. — Drw. *įvairenýbė* ʽróżnorodność; przedmioty różnorodne, rozmaitości', *įvairiaĩ* adv. ʽróżnie, rozmaicie', *įvairiaĩp* ts., *įvairiópas* ʽrozmaity, różnoraki', *įvairóvė* ʽrozmaitość, różnorodność'. Cps. *įvairialỹpis* ʽrozmaity, różnoraki' (por. *lìpti* I), *įvairiaprãsmis* ʽwieloznaczny' (por. *prasmẽ*), *įvairiapùsis* ʽwielostronny' (por. *pùsė*), *įvairiataũtis* ʽwielonarodowy' (por. *tautà*). Vb. denom. 1. *įvairė́ti* ʽstawać się różnorodnym', 2. *įvaĩrinti* ʽurozmaicać', 3. *įvairúoti* ʽbyć różnym, różnić się'. — Z taką samą apofonią: *pavairùs* ʽkrzywy, ukośny, pochyły', *pravairùs* ʽukośny, przekrzywiony, pochyły, nieprosty', ⇒ *pravaĩriai* adv. ʽna ukos', *pravaĩriui* adv. 1. ʽna ukos, ukośnie', 2. ʽna przemian, na zmianę'.

ývas 1. ʽsowa puchacz, Bubo bubo (syn. *apúokas*), 2. ʽsowa o wielkich uszach, Strix bubo'. War. *ýva* 1. ʽwielki puchacz, Bubo maximus', 2. przen. ʽczłowiek biadolący, narzekający'. Pochodzenie onomatopeiczne. Por. nwn. *Uhu* ʽpuchacz' (war. *Huhu, Schuhu, Buhu* ts.), łac. *tutubāre* ʽkrzyczeć — o sowie', gr. τυτώ·ἡ γλαῦξ Hes. Zob. LEW 189, Ernout-Meillet 709. — Vb. denom. *ývauti* 1. o głosie puchacza, 2. ʽpłakać, szlochać', 3. ʽrżeć, kwiczeć', por. łot. gw. *īvêt* ʽkrzyczeć, schreien'. — N.jez. *Ivañčius*. Do tego stpr. n.w. *Iwanthi*, jak również złożone n.m. *Iwogarge, Iwegarge* — z glosą «huwinboum», tj. ʽSowie Drzewo', por. *garian* EV ʽdrzewo' (AON 50, 233).

įvedýbos, *-ų* f.pl. ʽobrzęd wprowadzenia do kościoła kobiety po ślubie albo po urodzeniu dziecka dla uzyskania błogosławieństwa' — formacja z suf. *-ybā-* od vb. cps. *įvèsti* ʽwprowadzić' (por. *Po vestuvėm in bažnyčią inveda: duoda stulą, ir ana jau neina su veliumu, o ant galvos visom deda čipkelį, lyg kepurėlę. Seno čėso moteros pagimdę vaiką bažnyčion negali eit, kol kunigas neiñveda*). Sufiks jak w *vedýbos* ʽślub'. — Gwarowym synonimem są *įvadỹnos*. Wobec braku czas. †vadyti (por. łot. *vadît* ʽprowadzać, towarzyszyć komu', słow. *voditi* ʽwodzić, prowadzać') wypada *įvadỹnos* ująć jako formację denominalną, urobioną suf. *-yn-* od neoosn. *įvad-* ʽwprowadzenie', jak w *įvada*, *ĩvadai*, *ĩvadas* (zob. *vad-*). Wzorem derywacyjnym mógł tu być stosunek *krikštỹnos* ʽchrzciny' : *krìkštas* ʽchrzest'.

įvoda 1. ʽpokusa' (syn. *įvada*), 2. ʽrurociąg, wodociąg', 3. ʽsądowe wprowadzenie gospodarza na przysądzoną mu ziemię' — drw. od vb. cps. *įvèsti* ʽwprowadzić', z *vod-* < *vād- jako alternantem apofonicznym (WSO) do *ved-*, zob. *vèsti*. Z innymi suf.: *įvodas* ʽwprowadzenie zwłok do kościoła', *įvodė* a. *įvodẽ* ʽczęść łąki zachodząca w las lub między pola'.

izbõnas gw. ʽdzban' — zapoż. z błr. *zban*, pol. przest. *zban* (por. SLA 88, LEW 189, 1277). War. *uzbõnas* (ZS 60). Protetyczne *i-* lub *u-* służyło rozwiązaniu obcej zbitki nagłosowej *zb-*, podobnie jak w zapoż. *iščẽstis* ob. *ščẽstis*; *iškadà* ob. *škadà*; *iškalà* ob. *škalà* (zob. GJL I, § 340). Osobno zob. *zbõnas*.

ýzbukas gw. ʽizbica, drewniana skrzynia zabezpieczająca filar mostu od uderzeń fali, kry' — zapoż. z prus.-niem. *īsbock* ʽEisbock an der Brücke' (GL 57). Zakończenie *-ukas* świadczy o włączeniu pożyczki do klasy litewskich nomina instrumenti z suf. *-ukas*.

ýzopas bot. ʽizop, półkrzew z rodziny wargowych, stosowany w lecznictwie, Hyssopus officinalis' — zapoż. ze stpol. *izop*. War. *jizupas* b.z.a. GL 57 widział tu raczej źródło nwn. *Isop*. War. *yzapas* SD «izop, Hyssopus & Hyssopum» (tak też w DP). Por. łac. *hyssōpus* ⇐ gr. ὕσσωπος ⇐ hebr. *'ēzōb* (ESJS 1034). — Drw. *yzapinis vynas, iž yzapo sunka* SD «izopek wino, Hyssopites». Por. syn. *juozãžolė*.

ìždas, *ìšdas* ʻskarb (państwa), skarbiec; wydatek'. SD[1]: *iždas* «skarb, thesaurus, gaza» (syn. *skarbas*, *lobis*), *iždų rinku* «skarbię, condo in thesauros aliquid», *iždo, skarbo ažuveizdėtojas* «podskarbi, thesaurarius, tribunus ærarij». SD: *iždas* «skarb», *iždų krauju, gaminu* «skarbię», *parinkt kieno turtį iždan visotimės* «konfiskować kogo, zabrać do skarbu, abo na pana, redigere bona alicuius in publicum...». Analiza: *išd-a-s*, drw. na *-a-* od neoosn. *išd-* (*išd-*), którą wyabstrahowano z formy *išdė́ti* w następstwie reanalizy vb. cps. *iš-dė́-ti* ʻ(o pieniądzach) wyłożyć lub schować, zachować', wzorowanej na klasie *-ėti*. Podobnie zbudowane wyrazy: *ãpdas*, *iñdas*, *pãdas*, *ùždas*. Inaczej BSW 47, LEW 92, ALEW 488. — Drw. *iždovietė* SD[1] «skarbnica, ærarium, gazophilacium» (por. *vietà*).

ỹžkės, *-ių* gw. f.pl. ʻłupiny orzecha' — dewerbalny rzeczownik z suf. *-k-* od WSZ *yž-* ⇐ *iž-*, por. *ýžti* ʻzdzierać (obuwie)', *ìžti* ʻłupać się'. Podobna budowa w *saũskė*, *ėskà*, *vepskà*.

ìžti, prs. *ỹžta* (*inž-sta, gw. *iñža*), prt. *ìžo* ʻłuszczyć się, pękać, rozpadać się, łupać się', *išìžti* ʻwyłuszczyć się; rozpaść się', *suìžti* ʻpopękać, np. o lodzie' (*Ledas pavasarį suỹžta*). Caus. *ižýti*, *ižaũ*, *ižiaũ* ʻłuskać' (war. *ìžyti*), *išižýti* a. *išìžinti* ʻwyłuskać, wyłuszczyć'. — Nomina: *ižà* ʻpierwszy, cienki lód na wodzie; wierzchnia warstewka ziemi; skórka; krucha kora', *ìžas*: SD «kra, gleba», zwykle pl. *ìžai* a. *ìžos* 1. ʻpierwszy, cienki lód na rzece a. bagnie', 2. ʻkra lodowa', 3. ʻszadź, szron, okiść', 4. ʻwierzchnia warstwa zmarzłej ziemi', 4. ʻsopel lodu', *ìžena* ʻłupina, łuska (rybia), skorupa', *ìženos* f.pl. ʻpozostałości, resztki (żarcia)', *ižinà* ʻłupina, łuszczyna', *ìžis* ʻcienka warstwa lodu', *ìžius* ʻszron', *ižùs* ʻkruchy, łatwo rozpadający się'. Vb. denom. *ižúoti* ʻo rzece: pokrywać się pokruszonym, płynącym lodem' (*Upė ižúoja*). — N.m. *Ilgižiaĩ* 3x (por. *Ìlgviečiai*). N.jez. *Ìženas*, n.rz. *Iženà*, *Ìžupis*. — WSZ *yž-*: *ýžti*, *ýžiu*, *ýžiau*, zwykle z prvb. *nu-* ʻzedrzeć (drewniaki, obuwie)', por. *Vaikai klumpius nuýš veikiai, ant ledais besiláidydami*. Zachodzi podejrzenie, że *ýžiu* jest z pochodzenia prs. quasiprymarnym, kiedyś należącym do inf. *yžyti. Por. *grū́džiu* przy inf. *grū́sti* (zam. *grūdyti). — Nomina: *ỹženos* f.pl. ʻłupiny', *ỹžius* a. *ýžius* ʻstromy, urwisty brzeg rzeki; wyrwa w brzegu rzeki', *ỹžkės* (zob.). Por. łot. *îze* ʻpęknięcie, szczelina w lodzie'. — SE *iež-* < *eiž-: *išiẽžti*, *-iežiù*, *-iežiau* ʻwyłuskać, wydobyć z łuski (ziarno, groch, fasolę)'. Por. łot. *atìezt*, *atìežu*, *atìezu* ʻwyszczerzyć zęby', wtórnie *atìest*[2], *atìešu*, *atìesu* ts.; *ìeza* ʻszczelina' (syn. *aĩza*). Dla apofonii *iež-* / *iž-* < pb. *eiž- / *iž- brak jest nawiązań zewnętrznych, por. LEW 4 (s.v. *áiža*). Transponat ie. *Hei̯ǵ(ʰ)- / *Hiǵ(ʰ)-. Osobno zob. *eĩžti*. — N.rz. *Iẽžesta*, por. nawiązanie łot. *Iežupe* (Vanagas 1981, 128). Osnowa *iež-* w wersji fonetycznej *iez-* (jaćwięskie?) ukazuje się w n.jez. *Jiẽznas*, też n.m. o tym samym brzmieniu (zob. Vanagas 2004, 73 n.). — SO *aiž-*: *aižýti* (zob., tam też nomina z *aiž-*).

įžulnùs, *-ì* 4, 3 p.a. ʻukośny, skośny', *nuožulnùs* a. *núožulnas* ʻpochyły, spadzisty', *pražulnùs* ʻukośny' (*pražulniaĩ* adv. ʻna ukos'). Leksem wspólny ze scs. *zŭlŭ* ʻzły', strus. *zŭlyi* ʻzły, gniewny, wrogo usposobiony; grzeszny', < pbsł. *žul- (BSW 372). Przedstawia refleks SZ sam̥pras. do pb. *žu̯el-, por. łot. *zvel̂t*, *zveļu*, *zvêlu* ʻtoczyć, tarzać, walać, przewracać; chylić, przechylać', lit. *nuožvelnùs* ʻukośny' (zob. *žvìlti* I). Paralela: *gul-* ⇐ *gu̯el- (s.v. *gul̃ti*). Transponat pie. *ǵʰu̯el- / *ǵʰul- ʻkrzywić się', por. sti. *hválati* ʻpotyka się, upada' obok *hvárate* ʻzbacza z właściwej drogi' (LIV[2] 182 dopuszcza tu również wywód z *ǵʰu̯er- ʻkrumm gehen'). Podawane dawniej porównania lit. *žul-* z gr. φολκός ʻkrzywonogi' (por. LEW 23n., s.v. *atžūlas*) albo z łac. *fallere* ʻprzywieść do upadku; omylić, oszukać' (por. Boryś 2005, 742, s.v. *zły*) dziś nie są już podtrzymywane, zob. Beekes 2010, 1585, de Vaan 2008, 199. — SO *žu̯al-: łot. *zvaln̂s* ʻchwiejny, chybotliwy', *zvalstîtiês* ʻchwiać się, chybotać się, zataczać się' (por. SO *gval̃sčias* s.v. *gul̃ti*). — WSZ *žūl-*: *atžū́lus* ʻprzykry w obejściu, grubiański; surowy, bezwzględny; zimny, przenikliwy — o wietrze' (war. *atžūlas* b.z.a.). Por. łot. *gũļât* s.v. *gul̃ti*. — *įžū́las* DP ʻnieprawy, złośliwy', *įžūlùs* ʻlekceważący, bezczelny, nachalny, arogancki' (⇒ vb. denom. *įžùlti*, *įžùlstu* ʻrozbestwić się', *įžūláuti* ʻzachowywać się

niegrzecznie, arogancko’, *sužūlė́ti* ‘rozzuchwalić się’, refl. *įsižū́lyti, -iju, -ijau* ‘bardzo się uprzykrzyć, stać się ciężarem’), *įžū́lėlis* ‘arogant’, *įžū́lia* DP adv. ‘niezbożnie’. — Do SE *žvel- dotworzono nowy SZ *žvil-*, zob. *žvìlti* I. Por. dwoistość *gvil-* / *gul-* s.v. *gvildýti*, *guldýti*.

J

jacintas bot. ʽhiacynt, Hyacinthus’: SD *jaci[n]tas žiedas* «marcowy kwiat, jacynt» — zapoż. ze stpol. *jacynt* (por. SLA 83, 89, LEW 189). War. *hiacìntas* (DLKŽ) odpowiada pod względem akcentowym nwn. *Hyazínth*.

jàkinti, *jàkina*, *jàkino* gw. ʽwydawać głos taki, jak pies goniący zająca’, por. *Šuva, kiškį vydamas, jàkina*. Z innymi suf.: *jakóti* ts., *jaksė́ti, -si, -ė́jo* ts. (*Murza jaksė́damas nuvijo kiškį*), też ʽczkać’ i ʽkichać’. Czasownik utworzony od interi. *jàk. LKŽ IV, 291 podał s.v. *jàkinti* definicję znaczeniową «jak jak loti», tj. ʽszczekać «jak jak»’, ale dla *jàk* osobnego lemmatu nie sporządził. Natomiast na s. 337 znajdujemy war. *jèk*, niewątpliwie pochodzący z *jàk* (neutralizacja różnicy /a/ : /e/ w pozycji po /j/), por. *Mano margis paskui kiškelį tik jèk jèk jèk ir nusivijo medžian*. Czy tutaj też *sujẽkoti* ʽzbesztać, skrzyczeć kogo; zawstydzić’?

jãkšis, *-io* gw. ʽsiekiera, oksza’, ze starszego *jẽkšis* ts. (neutralizacja różnicy /e/ : /a/ w pozycji po /j/). Zapoż. z dn. *ex*, *exe*, mianowicie z protezą *j-* i zmianą *ks* > *kš* (por. GL 58, Čepienė 89). — Segment *t* w war. *jakštis*, *jekštis* tłumaczy się oddziaływaniem formy nwn. *Axt* ʽsiekiera’ (gdzie *-t* jest wtórną epitezą, por. *Obst*, *Papst*). Zob. LEW 189n.

jãščikas, *jẽšcikas* gw. ʽskrzynia z nieheblowanych desek, służąca m.in. do przewożenia zboża, ziarna’ — zapoż. z ros. *jáščik*. War. sufiksalny: *jẽščiukas* (por. ZS 21). — Drw. *jaščiùkas* a. *jèščiùkas* ʽskrzynka do przechowywania masła, sera itp.; okrągłe naczynie z drewna na prowiant dawany pastuchowi albo też zabierany w podróż’.

jaũ I adv. ʽjuż’ — pokrewne z jednej strony łot. *jàu*, stpr. *iau* (oddaje nwn. *je*), z drugiej strony scs. *ju*, *jude* ʽjuż’ (por. lit. *jaũ-gi* ʽjuż-ci’), strus. *u*, *uže* ʽjuż’, goc. *ju*, stwn. *ju* ʽschon, bereits’, < pie. *h_2i̯eu̯. Przysłówek ten stoi w związku z formami słabymi pdg. pie. *$h_2$ói̯-u-, gen.sg. *h_2i̯-eu̯-s, por. wed. *ā́yu-* n. ʽwiek, przeciąg życia’ ob. *ā́yuṣ-* n. ʽżycie, siła życiowa, wigor; wiek życia’, staw. *āiiu*, gen.sg. *yaoš* ʽżycie, wiek’. Por. Berneker, SEW I, 456n., BSW 106, LEW 190. SE: gr. αἰών, -ῶνος m.f. ʽczas trwania życia, życie, długi okres czasu; wieczność, epoka’ < *ai̯u̯-ōn < *$h_2$ei̯u̯-ōn-, łac. *aevom*, *aevum* ʽwiek życia’, goc. *aiwins* acc.pl. ʽczasy’, stwn. *ēwig* ʽwieczny’. SZ: wed. *dīrghā́yu-* cps. ʽdługowieczny’ < *dl̥Hg^{h}ó-h_2i̯u- (EWAIA I, 171n., 728n.).

jaũ II ptk. wzmacniająca, wywodząca się z adv. *jaũ* (zob. wyżej), por. *Kàs jaũ táu atsitìko?* ʽCóż to ci się stało?’. *Tóks jaũ jìs ìš mažeñs* ʽTaki już on od małego’. Ptk. *jau* rozszerza 1° przysłówki: *taip jaũ* (zob.), *tuojaũ* (zob.), stlit. *tęjaũ* ʽtudzież’ (por. *teñ*), stlit. *šiajau* ʽonędy’ (por. *šià*), 2° zaimki: stlit. *tasjau* ʽtenże’, stlit. *toksjau* ʽtakiż’, 3° spójnik: *tačiaũ* < *tat-jau (zob.).

jáudinti, *jáudinu*, *jáudinau* ʽwzruszać, wzburzać, podniecać, martwić’, *išjáudinti* ʽroznamiętnić, podniecić’, *sujáudinti* ʽrozczulić, wzruszyć, zaniepokoić, zdenerwować’. Refl. *jáudintis* ʽwzruszać się, rozczulać się; podniecać się, niepokoić się, denerwować się’, *susijáudinti* ʽwzruszyć się; zdenerwować się’. Causativum z innowacyjnym suf. *-in-* zam. *-y-* (†jaudyti, por. łot. *jaudît* ʽporuszyć, poruszać’) oraz SO *jaud-* ⇐ *jud-* (zob. *jùsti* I). Znacz. etym. ʽwprawiać w ruch, poruszać’. Akut wtórny. Paralele: *jaukìnti* (scs. *učiti*) ⇐ *jùnkti*; *gamìnti* ⇐ *gìmti*; *dangìnti* lub *dánginti* ⇐ *déngti*. — Nawiązania ie.: wed. *yodháyati* ʽkaże walczyć’ (caus. do *yúdhyati* ʽwalczy’), łac. *iubeō*, *-ēre* ʽrozkazać, zarządzić, postanowić’, stłac. *ioubeo* < pie. *Hi̯ou̯d^h-éi̯e- (LIV^2 225n., Ernout-Meillet 325). — Niezbyt jasne jest

pochodzenie quasiprymarnego refl. *jáustis, jáudžiuosi, jáudžiausi* ʽgniewać się, wykłócać się'. — Drw. *jáudinimasis* ʽzmartwienie'. — Nomina na SO *jaud-*: *jaudà* ʽprzynęta' (syn. *jaũkas*), *jaudìklis* ʽpodnieta, bodziec' (w tymże znaczeniu LKŽ cytuje neol. *pajauda* b.z.a.), *jaudrùs* ʽpobudliwy' (⇒ vb. denom. *jáudrinti* ʽpobudzać').

jáugti, *jáugiu, jáugiau* ʽ(woły) wprzęgać do jarzma, łączyć w jarzmie'. Pb. *i̯au̯g- jest refleksem pie. *Hi̯eu̯g- (brak odróżnienia SE względem SO w bałt.). Odpowiada gr. ζευγ-, por. aor. ἔζευξα ʽzaprzęgłem', prs. ζεύγνῡμι ʽujarzmić, zaprząc, wiązać mocno, zestawić, spoić'; ζεῦγος, -εος n. ʽzaprząg, sprzężaj w postaci pary wołów', ζεῦξις, -εως f. ʽzaprzęganie, sposób zaprzęgania, połączenie (mostem)'. — Drw. *jáugta* a. *jáugtas* ʽrzemień, którym przywiązuje się jarzmo do rogów wołu roboczego' (war. *jáukta, jáuktas*). NIL 399 identyfikuje *jáugtas* z imiesłowem gr. ζευκτός ʽzaprzężony' < pie. *i̯eu̯g-tó-. — N.B. St. zanikowy *jug-* jest dany tylko w temacie infig. *jung-*, zob. *jùngiu, jùngti*.

jaũgti, *jaugiù, jaugiaũ* ʽmieszać jedno z drugim, wmieszać mąkę do wody, posypać mąką żarcie dla świń; składać byle jak na kupę', *prijaũgti* ʽzanieczyścić, zabrudzić', *sujaũgti* ʽzrzucić bezładnie na kupę, pomieszać, zmieszać (ziarno z plewami)'. Polega na wtórnej dyferencjacji względem *jauk-* (zob. *jaũkti*), może na skutek skojarzenia z czas. *jùngiu, jùngti* ʽłączę, sprzęgam'. — Drw. *jaũgoti, -ju, -jau* ʽprzewracać, mieszać, rzucać na kupę', *išjaũgoti* ʽwymieszać', *prijaũgoti* ʽnapchać (kieszenie)', *jaugùs* ʽzmieszany', *jaũgiai* adv. ʽrazem z' (Dowkont).

jáuja 1. ʽogrzewana część stodoły; suszarnia niemłóconego zboża, lnu, chmielu', 2. ʽilość zboża a. lnu mieszcząca się w jednej suszarni', 3. ʽstodoła do składania zboża, z gumnem do młócenia', 4. ʽmiejsce do międlenia lnu', 5. ʽobora dla owiec'. War. *jáujė, jáugė*, też m. *jáujas, jáujis, jáujus*. Odpowiednik łot. *jaũja* ʽRiege'. Nom.sg. opiera się na formie acc.sg. *jáują*, która powstała prawdopodobnie drogą synkopowania formy pierwotnej *jãviją (nom.sg. *javijà) — nomen loci na *-ija*, urobione od *javaĩ* ʽzboże'. Co do struktury por. *akmenijà* ʽgrunt, gdzie pełno kamieni' ⇐ *ãkmenys*; *kelmijà* ʽmiejsce pokryte karczami' ⇐ *kélmai*; *krūmijà* ʽmiejsce pokryte krzakami' ⇐ *krū́mai*. W kwestii akutu będącego objawem wzdłużenia zastępczego por. formy *dvéitas* z *dvẽjetas, šérnas* z *šẽrinas. Inaczej NIL 407, gdzie postuluje się wywód wprost z pie. *i̯eu̯h_1-(i)i̯ah_2- (brak uzasadnienia dla segmentu *h_1 w wygłosie pwk.). Podobna rekonstrukcja u Witczaka 2003, 55: lit. *jáujas* < pie. *i̯eu̯h_1-i̯os. — N.B. Lit. *jáuja* zapożyczone do polszczyzny kresowej przybrało postać *jawia* ʽsuszarnia zboża' (1554 *jowia*), por. Laučjute 12. — Strus. *ovinŭ*, ros. *ovín, ovína* ʽsuszarnia zboża', błr. *jóŭnja, jéŭnja* ts. odzwierciedla zapożyczenie bałtyckie typu lit. *jav-ýnas, *jav-ýnė, znacz. etym. ʽmiejsce, w którym składa się zboże'. Inaczej Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 58, który widzi tu rodzimy wyraz wschodniosłowiański. — Drw. *jáujininkas* ʽkto pali w piecu w jawii i go dogląda', *pajáujės* f.pl. ʽspadłe ziarno leżące pod żerdziami w jawii', *pajáujis* ʽmiejsce przy jawii, miejsce koło gumna, klepiska'. Cps. *jaujakuraĩ* m.pl. ʽduże polana do spalenia w suszarni zboża' (por. *kùrti*), war. haplologiczny: *jaukuraĩ* (sg. *jáukuras*); *jaukur̃ys* ʽten, co pali w jawii' (brak †jauja-kur̃ys). — N.m. *Jaujãkaimis, Pajáujai*, n.rz. *Jáujupis* 3x (znacz. etym. ʽrzeczka przepływająca koło jawii'). Por. stpr. n.m. *Jawgen, Jawiona* (AON 51, 231).

jaũkas ʽprzynęta, to co nęci; pokarm umieszczany w zastawianych sieciach, w pułapkach, na wędkach' — sb. postvb. od *jaukyti ʽnęcić, wabić' (zob. *jaukìnti*). Paralela: *jaudà* ʽprzynęta' ⇐ *jaudìnti* m.in. ʽpodniecać'. — Drw. *jauktà, jáukta* ʽprzynęta'.

jaukìnti, *jaukinù, jaukinaũ* 1. ʽposkramiać, oswajać (zwierzę), by się nie płoszyło', 2. stlit. ʽprzyzwyczajać kogo do czego, wdrażać w co, przygotowywać do czego', 3. ʽnęcić, wabić, przyciągać' — causativum z suf. *-inti-* i SO *jauk-* ⇐ *juk-*, por. *jùnkti* ʽwyknąć, przywykać'. Odpowiednik stpr. *iaukint* ʽćwiczyć, wprawiać, üben'. Z innym suf.: łot. *jaûcêt,*

-*ẽju* 1. ʽoswajać’, 2. ʽnęcić, wabić’ (⇒ *jaûcêklis* ʽprzynęta’). Odziedziczony SO, pie. *$h_1$ou̯k-éi̯e- (por. LIV[2] 244), winien był wydać pbsł. *au̯k-ī-, lit. *aukýti, znacz. etym. ʽsprawiać, że ktoś nawyka, nabiera wprawy w czymś’. To ostatnie jest kontynuowane w psł. *uč-i-ti, scs. *učiti* ʽuczyć, pouczać, napominać’, sch. *ùčiti*, ros. *učítь*, *učú*, czes. *učit*, pol. *uczyć*. — Drw. *jaukinamas* przest. ʽmiejsce, gdzie się wabi i łowi ptaki’ (substantywizacja formy ptc.prs.pass.), *jaukinýčia* przest. ʽmiejsce, do którego zwabia się wilka a. lisa’ (JUŠK; por. neosuf. -*yčia* w *vilkinýčia* ʽwilcza nora’), *jaukinỹs* ʽkochanek’, *jaukìntinis* 1. ʽprzygarnięte dziecko, wzięte na wychowanie’, 2. ʽkochanek’, *žvėrių̃ jaukìntojas* przest. ʽposkramiacz zwierząt’ (dziś *trámdytojas*), *jaũkas* (zob.), *jaukùs* ʽoswojony, swojski; miły, przyjemny, przytulny’ (por. łot. *jaûks* ʽoswojony; ładny, cudowny, miły, dobry’), *nejaukùs* ʽniemiły, dziwnie obcy, niesamowity, straszny’. — Formalnie biorąc, może tu także należeć *pajáukos* f.pl. ʽoznaki czyjejś bytności w pewnym miejscu’ (*Prapuolė žmogus ir pajáukų jo nėra*).

jaũkti, *jaukiù*, *jaukiaũ* ʽmieszać jedno z drugim, robić nieporządek’, *sujaũkti* ʽrozrzucić, zmieszać, pogmatwać’. Odpowiednik łot. *jàukt*, -*cu* ts. Z pochodzenia jest to vb. denom. od *jau-ka- ʽzmieszany, niejednorodny’, przymiotnika urobionego od vb. *jáuti* (zob.). — SZ *juk*-: *jùkti, junkù, jukaũ, sujùkti* ʽzmieszać się (o ziarnie i plewach); zmętnieć (o zupie); zepsuć się (o wozie, moście)’, przen. ʽstropić się, okazać zakłopotanie; zapaść na chorobę psychiczną’ : łot. *sajukt*, -*jùku*, -*juku* ʽpomieszać się, zmieszać się, pomylić się (w rachunku), rozpaść się; zwariować’. Nomina: *jukinỹs* ʽcoś zmieszanego, splątanego; nieporządek’, *jukùs vanduõ* ʽmętna, zmącona woda’. — WSZ *jūk*-: *sájūkis* (zob.).

jáunas, -*à* ʽmłody’. Odpowiedniki bsł.: łot. *jaûns* ʽmłody; nowy’, stpr. n.os. *Jawne*, *Jawnucke* (Trautmann 1925, 39) oraz scs. *junŭ* ʽmłody’, strus. *unŭ* ts., drw. stczes. *junec* ʽmłody byk’, stpol. *juniec* ts.. Należy do rodziny wed. *yúvan*-, acc.sg. *yúvānam*, gen.sg. *yū́naḥ* adi. ʽmłody, młodzieńczy’, sb. ʽmłodzieniec, młody bohater, młody bóg’ < pie. *h_2i̯éu̯-Hon-. W pbsł. od słabej osnowy *i̯ūn- (*h_2i̯u-Hn-) urobiono techniką vr̥ddhi przymiotnik tematyczny *i̯-e-un-ó-, > *jaũnas (por. ALEW 493). Inaczej NIL 278: *h_2i̯-eu̯-h_3n-ó-; de Vaan 2008, 317: *h_2i̯ou-h_1n-o-. Paralele dla vr̥ddhi: *jáura* (s.v. *jū́ra*) oraz *daũsos*, *naũjas*, *saũsas*. Akut w *jáunas* można wytłumaczyć wyrównaniem do starszej formy przymiotnej na SZ: *jū́nas < *h_2i̯úHn-o-. Od osnowy słabej pie. atematycznego przymiotnika pochodzą też wed. *yuvaśáḥ* ʽmłodzieńczy’, sb. ʽmłodzieniec’, łac. *iuvencus*, -*ī* ʽmłody byk; młody człowiek, syn’, umbr. *iveka*, czyt. [iu̯engaf] ʽjałówka’ oraz germ. *juwungaz ʽmłody’ (ags. *geong*, goc. *juggs*, nwn. *jung*) < pie. *h_2i̯uHn̥-ḱó- (NIL, *l.c.*). — Drw. *jaunàsis* ʽpan młody’ (war. *jáunasai*), *jáunatis*, -*ies* f. a. -*čio* m. ʽksiężyc w nowiu, młodzik’ (por. *pìlnatis* ʽpełnia księżyca’), *jaunãtvė* ʽmłodość’, *jauneikà* c. ʽnajmłodszy syn, najmłodsza córka’, *jaunẽlis*, -*ė* ʽnajmłodszy syn, najmłodsza córka’, *jaunieji* m.pl. ʽpara młoda, państwo młodzi’, *jaunìklis* ʽmłode zwierzę, np. jagnię, jałówka; młodzik, młodzieniec’ (neosuf. -*iklis*, zob. s.v. *šaudìklis*), por. łot. *jaûneklis* ʽmłode zwierzę; młodzieniec’; *jaunìmas* coll. ʽosoby młode, młodzież; zebranie młodzieży’, SD «młodź, iuuentus, iuuenta», *jauniñtelis* ʽbardzo młody’, SD «młodziuchny, tenellus, peradolescens» (neosuf. -*intelis*), *jaunỹstė* ʽmłode lata, młodość’, *nuog jaunystės* SD «od młodości», *jauniškẽ* gw. ʽmłodość; młodzież’, *jaunitẽlis* a. *jaunytẽlis* ʽbardzo młody’ (por. łot. *jaûnîte* ʽsynowa, młoda żona, młoda matka; macocha’), *jaunitelỹs* DP ʽmłodziuchny’, *jaunývas* ʽwyglądający młodo’, *jaunóji* ʽpanna młoda’ (war. *jaunója*), *jaunuõlis* ʽmłodzieniec, chłopak’, *jaunúomenė* ʽmłodzież’ (por. *didúomenė*), *pajaunys* ʽdrużba, młodzieniec towarzyszący panu młodemu do ślubu’. Cps. *jaunãmartė* (zob. *martì*), *jaunãmergė* (zob. *mergà*), *jaunãtekė* (zob. *tek*-), *jaunavedỹs*, -*vedẽ* ʽpan młody, panna młoda’ (por. *ved*-), ⇒ *jaunavedžiaĩ* m.pl. ʽpaństwo młodzi, nowożeńcy’. — Vb. denom. *jaunáuti* a. *jáunauti* ʽbyć w stanie wolnym’ (*Jaunàsis jaunáuja, o mergà mergáuja*), SD *jaunauju* «młodzieńskie y płocho się sprawuię» [ʽw sposób charakterystyczny dla młodzieńca’, SPXVI], *jáuninti*: *atjáuninti* ʽodmłodzić, odnowić’, SD *atsijauninu* «odmładzam się, reuiresco,

repubesco», ⇒ *atsijauninimas* SD «odmłodnienie węża, vernatio serpentis» [ʽzrzucenie starej skóry, linienie’].

jaunìkis, *-io* 1. ʽmłody mężczyzna, młodzieniec’, 2. ʽpan młody’, 3. przest. ʽparobek’. SD[1] «iunak, iuniec, adolescens, item juuencus vitulus». Podstawa *jaun-* jak w *jáunas* ʽmłody’ (zob. s.v.). Co do sufiksacji nie ma pewności. Można ją odtwarzać dwojako: 1° *jaun-ikis (neosuf.) jak w odpowiedniku psł. *junĭcĭ, scs. *junьcь* ʽmłody byk, byczek’, 2° *jaunik-i̯a- ⇐ *jaun-ikas (por. *baltìkis* ʽpewien grzyb’ ⇐ *baltìkas* ʽcoś białego’; *siuvìkis* ʽkrawiec’ ⇐ *siuvìkas* ts.). Zob. ŽD 131, GJL II, § 460, 464. — Drw. *jaunikáitis* ʽmłodzieniec, kawaler’, SD[1] «dorostek; młodzik; pachołek; wyrostek», SD «gołowąs» (syn. *bebarzdis*), «młodzieniaszek, młodzieniec, młokos, wyrostek», *jaunikaičiu esmi* SD «młodnieię, iuuenesco», *jaunikystė* SD[1] «młodzieństwo, pubertas, adolescentia». Vb. denom. *jaunikáuti* ʽżyć w stanie wolnym’, SD *jaunikauju* «młodzieńskie y płocho się sprawuię, iuuenor, adolescentor, adolescenturio»).

jaũsti, *jaučiù*, *jaučiaũ* 1. ʽczuć, odczuwać, wyczuwać’, 2. ʽprzeczuwać, przewidywać, wiedzieć z góry, orientować się’ (*Gal jauti, kur čia gyvena tas žmogelis?* ʽMoże wiesz, gdzie tu mieszka ten człowiek?’), 3. ʽnie spać, być czujnym, czuwać’ (*Miegok gerai, o aš jausiu už tave* ʽŚpij smacznie, a ja będę czuwał za ciebie’), 4. ʽżywić. karmić, zaopatrywać w co’, SD *jaučiu* «czuię» (syn. *girdžiu*, *nemiegmi*, *jutu*), «czuię co zmysłami» (syn. *matau*), cps. *atjaũsti* ʽpożałować, okazać żal’, *nujaũsti* ʽprzeczuć, np. nieszczęście’, *pajaũsti* ʽpocieszyć; nakarmić’, *užjaũsti* ʽwspółczuć, wyrażać współczucie’. Refl. *jaũstis*, *jaučiúos*, *jaučiaũs* ʽczuć się’ (*Jis jaũčias nekaltas* ʽCzuje się niewinny’), *jaučiuosi* SD «poczuwam się, mam się na pieczy», *jaučiuosi tami kaltas* SD «znam się do czego, uznawam co», *nesijaũsti* ʽnie zdawać sobie sprawy’, *nesijaučiu* SD «martwieię, nie czuię się» (syn. *apmirštu*, *pastimpu*), *prisijaučiųs* SD «czuiący się w czym, conscius». — Czas. quasiprymarny, którego pdg. zbudowano wokół prs. *jaučiù*, pierwotnie iteratywnego, inf. *jautyti. Tak samo w języku łotewskim, por. *jàust*, *jàušu*, *jàutu* ʽprzeczuwać, wyczuwać’ (*jaũtât* iter. ʽpytać’). — SZ *jut-*: *juntù*, *jùsti* (zob.). — Odpowiednik psł. *jutiti, *ot-jut-iti, por. strus. *očutiti*, cs. *oštutiti* ʽczuć, odczuć, spostrzec’, refl. *oštutiti sę* ʽoprzytomnieć’, stpol. *ocucić* ʽobudzić, przywrócić do przytomności’ (caus. do *ocknąć się*), refl. *ocucić się* ʽzbudzić się, ocknąć się, odzyskać przytomność’, ros. *očutítьsja* ʽznaleźć się gdzie’, ukr. *očútytysja* ʽocknąć się’, błr. *očucícca* ts. (por. REW II, 296, Boryś 2005, 379). Stosunek *jaučiù*, *jaũsti* wobec psł. *jutiti znajduje takie paralele, jak *baudžiù*, *baũsti* : słow. *buditi*; *gaubiù*, *gaũbti* : słow. *gubiti*. — Lit. *jaut-* / *jut-* kontynuuje odziedziczoną apofonię pb. *i̯au̯t- : *i̯ut- < pie. *i̯eu̯t- : *i̯ut- (por. LIV[2] 316: tylko bsł.; inaczej BSW 72: pbsł. *eu̯ti̯ō). Należy przy tym uwzględnić, że zmiana dźwiękowa pie. *i̯eu̯- > pb. *i̯au̯- pociągnęła za sobą zatarcie różnicy między starymi stopniami pełnymi, mianowicie SO *i̯ou̯t- (pb. *i̯au̯t-) i SE *i̯eu̯t- (pb. *i̯au̯t-). — Drw. *jaučius* SD[1] «czuyny, czuły, vigilans, industrus, vigil», *jautimas* SD «czujność, czułość» i «jaw, vigilia» (syn. *nemiegojimas*), *jautrùs* ʽczuły, delikatny, wrażliwy’ (por. łot. *jàutrs* ʽwesoły; czujny — o psie, lekki — o śnie’), *pajautimas* a. *pajauta* SD «czucie», *pajauta* SD «zmysł, sensus», cps. *savìjauta* ʽsamopoczucie’ (por. *sãvas*). Vb. denom. *jáutotis*, *-juos*, *-jaus* ʽrozpytywać się, dowiadywać się’. — Neopwk. *jaus-*: *jauslùs* ʽuczuciowy, czuły’, *jaũsmas* ʽuczucie, poczucie (językowe); zmysł’ (⇒ *jausmìngas* ʽwrażliwy, uczuciowy; bolący’, *sujaũsminti* ʽuczulić na co, pobudzić’).

jáuti, *jáunu* a. *jáuju*, *jóviau* 1. ʽprzewracać, rozrzucać, mieszać wszystko, składać byle jak’, 2. ʽprzyrządzać jadło dla świń’ (war. *jaũti)*. Odpowiednik łot. *jàut* a. *jaût*, prs. *jàunu* a. *jàuju*, prt. *jàvu* a. *javu* ʽmieszać, rozczyniać ciasto, mieszając mąkę z wodą lub mlekiem’. Do pie. *i̯eu̯-H- ʽłączyć jedno z drugim, mocować’, por. wed. *yuváti* ʽprzytrzymuje, łączy’ < *i̯u.u̯éti < *i̯u.éti < pie. *i̯uH-é-ti (*u̯* w tzw. hiacie lrg.). Inaczej LIV[2] 314: *i̯eu̯-. Drw. *jáutis* (zob.). — Są pokrewne neopierwiastki, zakończone na *-t-*: *i̯eu̯-t-, por. *jaũsti*, *jaučiù*, *jaučiaũ*

'ryć, przewracać' i na -*s*-: *i̯eu̯-s-, por. *jaũsti*, *jausiù*, *jausiaũ* ts. Zob. też *jaũgti*, *jaũkti*. — Formy antewokaliczne: łot. *javs* 'mieszanina mąki i wody jako pokarm dla świń', *piẽjavs* a. *piẽjava* 'omasta do chleba', *javums* 'mieszanina'. — WSO *jov*- < *i̯āu̯-: *jóviau* (prt.), drw. *jõvalas* (zob.), *jõvinti* 'przewracać, wprowadzać nieporządek', *užjõvinti* 'zaśmiecić, zanieczyścić', *jõvytis* 'szaleć, dokazywać — o dzieciach' (znacz. etym. 'rozprzęgać się'?), *sujõvyti* 'splątać (nici)'.

jáutis, -*čio* 1. 'byk, byk rozpłodowy', 2. 'kastrowany samiec, wół, wół roboczy'. War. *jáučias*, -*čio*, SD: <jaućias> «woł, bos», *didis jaučias* «czaban, bos grandis Podoliensis» ['wielki wół', SPXVI], *medinis jaučias* «bawoł, bubalus, syluestris bos» (syn. *stumbras*), *jaučio bliūvis* «beczenie, bek, mugitus boum» (syn. *maumimas*, *baubimas*), *mušu keltuvas, jaučius* «biję rzeź, cædo greges armentorum, macto boues». Formacja z suf. -*i̯a*- od neoosn. *jaut*- ⇐ ptc. prt. pass. *jautas ⇐ *jáuti* m.in. 'mieszać jedno z drugim' (zob. s.v.), znacz. etym. 'zwierzę sprzężajne, wprzęgane do jarzma'[184]. LEW 191 zestawiał *jáutis* ze sti. *yūtí*- 'połączenie, zjednoczenie', *yūthá*- 'gromada, stado', *niyút*- 'zwierzę sprzężajne', wskazując na formy pokrewne w łot. *jũtis* 'rozdroże; staw, przegub' oraz *jūtavas* f.pl. 'krzyż, część kręgosłupa w okolicach miednicy'. — Drw. *jaučiõkas* 'młody byczek', *jáučius* a. *jaũčius* 'pasterz wołów, wołopas', *jautenà* 'wołowa skóra', *jáutiena* 'wołowina', war. *jautíena*, *jautienà*, SD «wołowe mięso» (por. *karvíena*), *jáutinas* a. *jautìnas* 'wielki wół, tęgi wół' (por. *arklìnas* 'dosyć duży koń'), *jáutinis* 'kto zarzyna woły'. Nawiązanie onomastyczne w stpr. n.rz. *Jautin*, *Jawthe* (AON 51, 233). — Cps. *jáučiaorė* 'orka wołami' (por. *orẽ*), *jáučiapilvis* 'ktoś żarłoczny' (dosł. 'kto ma brzuch jak u wołu', por. *pil̃vas*), *jautaganỹs* 'pasterz wołów' (por. *gãnas*), *jautakãktis* 'zuchwalec, bezwstydnik' (por. *kaktà*), *jáutakis* 1. 'ktoś o brzydkich, złych oczach' (dosł. 'o wolich oczach', por. *akìs*), 2. bot. 'mleczaj smaczny, mleczaj matowy, krówka, Lactarius volemus' (war. *jáučiakis*), *jáutkarvė* 'krowa, która nie daje mleka i nie wydaje potomstwa; krowa o wyglądzie wołu', por. *kárvė* (dosł. 'wołokrowa', por. *vìštgaidis*), *jáutveda* 'powróz, na którym prowadzi się wołu', war. *jáučveda* (por. *ved*-), *jautšónis* a. *jáutšonis* bot. 'przewiercień okrągłolistny, Bupleurum'. — Vb. denom. *jautinė́ti* 1. 'skupywać woły', 2. 'szukać byka dla krowy'. — N.m. *Jáučakiai*, *Jáučiapievis*, *Jaučiavariaĩ*, *Jautakiaĩ* (⇒ *Jáutakiškiai* 2x), *Jáutmalkė*, *Jáutmalkiai*. N.rz. *Jaučbalỹs* (n. bagna *Jáučbalė*), *Jaučìmušis*, *Jáutkaklis*, *Jáutupis*.

javaĩ, -*ų̃* 4 p.a. m.pl. 'zboże', *vasarìniai javaĩ* 'zboże jare', *žiemìniai javaĩ* 'zboże ozime' (war. *jevaĩ*); *jãvas* 'roślina uprawna, zbożowa' < pb. *i̯au̯-a-. Budową odpowiada wed. *yáva*- m. 'zboże; ziarno; jęczmień', aw. *yauua*- m. 'zboże' (EWAIA II, 404). Praformy ie.: *i̯éu̯-o- (EWAIA, *l.c.*) lub *i̯éu̯h₁-o- (NIL 407, ALEW 496). Z innymi suf.: het. *eu̯an*- n. 'a kind of grain; soup made of a kind of grain' < pie. *i̯éu̯-on- (Kloekhorst 2008, 263n.), gr. ζειαί f.pl. 'chwast zbożowy, stokłosa' (< *i̯éu̯-i̯ah₂-), φυσί-ζοος hom. 'życiodajny — zwykle o wodzie'. Zdaniem Witczaka 2003, 54n. znacz. ogólne 'zboże', charakterystyczne dla języków satemowych, wywodzi się z pierwotnego znacz. szczegółowego 'jęczmień, Hordeum'. — Drw. *ãpjavės* f.pl. 'sprzątanie zboża; dożynki', *javìdė* 'pomieszczenie do przechowywania zboża', *javíena* 'rżysko, ściernisko po zebranym zbożu', cps. *javãpjovė* 'kosiarka' (por. *pjov*-), *javapjū̃tė* 'żniwa'. Osobno zob. *jáuja*.

jazmìnas bot. 'jaśminowiec wonny, Philadelphus coronarius' (war. *jezmìnas*) —

[184] Por. *Dirba kaip juodas jáutis, iš jungo neiškinkiamas* 'Pracuje jak czarny wół, którego z jarzma nie wyprzęgają'. — Paralele onomazjologiczne: łot. *jûgs* 1. 'jarzmo', 2. 'zaprzęg, sprzężaj, sprzężone w jarzmie zwierzęta pociągowe', *jūgums* 'zaprzęg, sprzężaj' — do vb. *jûgt*, *jûdzu* 'sprzęgać w jarzmie', lit. *jùngti* ts. Dalej por. wed. *niyút*- 'zwierzę pociągowe', łac. *iūmentum* n. 'Spanntier', stłac. *iouxmenta* n. pl. z *i̯ou̯g-s-mentom, pwk. *Hi̯eu̯g- 'zaprzęgać, wprzęgać', gr. ζεύγνυμι, ἐζύγην, łac. *iungō*, -*ere* ts. Zob. Ernout-Meillet 327.

zapoż. z błr. *jazmín, -u* (por. TSBM 5, 493). Natomiast miejsce akcentu w war. *jãzminas* wskazuje na zapoż. z pol. *jaśmin, -u*. Objaśnienie podane w LKŽ IV, 329 nie jest więc ścisłe.

jednóti, *jednóju, jednójau* stlit., gw. ʽgodzić zwaśnione strony, doprowadzać do zgody’, 2. ʽzaskarbiać sobie co u kogo, zapewniać’ — zapoż. z pol. przest. *jednać, pojednać*. Refl. *pasijednóti* ʽpogodzić się, przeprosić się’ — kalka hydrydalna z pol. *pojednać się*. — *jednočius* b.z.a. ʽpośrednik, sędzia polubowny, rozjemca’ ⇐ pol. przest. *jednacz*. Por. SLA 90, LEW 574, ALEW 496.

jėgà 4 p.a. 1. ʽsiła, moc’, 2. ʽprzemoc, przymus’ (*Geru žodžiu labiau paveiksi, negu jėga*), 3. ʽrozum, rozsądek’ (*Jis mažos jėgõs žmogus, nieko nenutuokia*). War. *jiegà*. Zam. *jéga, -os 1 p.a. Odpowiednik łot. *jęga* ʽsiła fizyczna, rozum, rozsądek’. Lit.-łot. *i̯ēgā- < pie. *i̯ēg$^{u̯}$ā < *i̯éh$_1$g$^{u̯}$-eh$_2$- (zob. Beekes 1969, 183, LEW 192. ALEW 497), por. gr. ἥβη ʽmłodość, wiek młodzieńczy; siła, krzepkość młodości; okolica łonowa, łono’ (dor. ἥβα, eol. ἄβα) < pgr. *i̯ēg$^{u̯}$ā. Formacja izolowana pod względem apofonicznym (SE). Wypadek ekskluzywnego paralelizmu bałtycko-greckiego. Brak intonacji w *jėgà* można tłumaczyć wyrównaniem do vb. denom. *jė̃gti* (zob. niżej). — Drw. *bejė̃gis* ʽbezsilny’, *jėgaĩnė* ʽsiłownia’ (neol.), *jėgìngas* ʽsilny, krzepki; pojętny, rozumny’, *jėgùs* ʽpojętny, bystry (o dziecku)’, *nẽjėga* a. *nejėgà* 1. ʽniemoc, brak siły’, 2. c. ʽgłupiec, prostak, niedołęga’ (⇒ *nejėgùs* ʽnierozgarnięty, przygłupi’). — Vb. denom. *jė̃gti, jėgiù, jėgiaũ* ʽmieć siłę, podołać, być w stanie; umieć’ (war. *jiẽgti*), *atjė̃gti* ʽodzyskać świadomość, siłę; zrozumieć, pojąć’, *įjė̃gti* ʽmieć siły, być w stanie, zdołać’ (*Aš vienas neįjėgsiu atnešt* ʽJa sam nie zdołam przynieść’), *nujė̃gti* ʽzdołać; pojąć, umieć’ (*Tokių dalykų aš nenùjėgiu*), ʽdomyślać się’ (*Jis nujėgia, kas tai galėjo padaryti*), *pajė̃gti* ʽpotrafić, móc, mieć siły, zdołać’. Nomina postvb.: *núojėga* a. *nuojėgà* 1. ʽrozum, inteligencja, roztropność, spryt’, SD^1 dowcip, rozum, ingenium, mens..., celeres animi motus» (syn. *išmonia, nuovoka*), 2. ʽprzytomność, świadomość’, 3. ʽsiła, moc’ (war. żm. *nū́jėga*), *nenúojėga* ʽupośledzenie umysłowe’, *nujėgìmas* ʽpokrzepienie’, *pajėgà* ʽsiła, moc’, *pajėgìmas* ʽwydolność (ciała)’, *pajėgùmas* ʽzdolność (nabywcza), moc (produkcyjna)’, *pajėgùs* ʽmocny, silny’ (*nepajė̃gėlis* ʽktoś słaby, bezsilny’).

jḗgėrė m. przest., gw. 1. ʽmyśliwy’, 2. ʽlekki kawalerzysta’ — zapoż. ze śrdn. *jeger, por. nwn. *Jäger* (GL 47, 58, LEW 192, ALEW 497n.). War. *jḗgėris*. Z aferezą *j-*: *ḗgėrė* (por. *ė́ras*, *almužnà*).

jéi, *jeĩ* spójnik warunkowy ʽjeśli, jeżeli’: *Jéi tìk galė́siu, ateĩsiu* ʽJeżeli tylko będę mógł, przyjdę’. Wzmocnione *jéi-gu*: *Jéigu nežinaĩ, taĩ ir̃ nekalbė́k* ʽJeśli nie wiesz, to nie mów’. Inne war.: *jeigul* b.z.a., *jeigum̃, jéigut*. War. w DP: *jaigi* «jesliże», *jaig* «jesliż», *jéigi* «jesliże» (por. *-gi* w *negi*). Różni się od łot. *ja* ʽjeśli’. Może stać w związku z pdg. pie. zaimka względnego *Hi̯ó- ʽktóry’, zob. *jìs*. — **jéib**, *jeĩb* spójnik warunkowy ʽjeśliby, gdyby’ (*Jéib aš būčiau žinojus, būčiau niekaip nėjus* ʽGdybym był wiedział, wcale bym [tam] nie poszedł’). Obecność intonacji wskazuje na wzdłużenie zastępcze wywołane apokopą. Zapewne chodzi tu o złożenie, ale jego rekonstrukcja nie jest pewna. Stang 1970, 153n. widział tu złożenie *jei-bi, z *bi jako enklityczną formą czasownika posiłkowego ʽbyć’, używanego w peryfrastycznej formie conditionalis *jei-b būtų* ʽgdyby był’ (zob. też Stang 1966, 429n.). Inna ewentualność to praforma *jei-ba, z °*ba* jak w *arbà, juobà*.

jẽknos, *-ų* f.pl. gw. ʽwątroba, Hepar’. SD^1 <ieknas> «wątroba, iecur, epar». War. *jãknos* ʽgruczoł; wątroba’; z aferezą *j-*: wsch.-lit. *ẽknos* (por. Būga, RR II, 172, Zinkevičius 1966, § 121). Odpowiedniki bałt.: łot. *aknas*, gw. *jęknas*, *aknes*, *aknis* ʽwątroba’[185], stpr. **iagno*, pis.

[185] W kwestii aferezy *j-* por. *almužnà < jalmužnà* (zapoż. z pol. *jałmużna*), *ḗgėrė* ʽmyśliwy’ < *jḗgėrė* (zapoż. z niem. *Jäger*), *ė́ras < jė́ras* ʽjagnię’. — Nie jest jasne, w jakim stosunku do nazwy ʽwątroby’ pozostaje wyraz *jẽknos / jãknos* ʽziarno gorszego gatunku, poślad; rzeczy przebrane, odrzucone’ (tu brak war. †eknos).

<lagno> EV ʽLeber’ (Trautmann 1910, 367, Endzelīns 1943, 183). Praforma *i̯ekn-ā- lub *i̯akn-ā-; alternatywa tłumaczy się tym, że w pozycji po *i̯- języki bałtyckie prawdopodobnie nie odróżniały samogłoski *e od *a i — w zakresie apofonii — stopnia *e* od stopnia *o*. Por. stan rzeczy w języku litewskim: Girdenis 1995, 172). Tematyzacja przez *-ā-* osnowy casus obl. na *-n-*, którą wyabstrahowano z pdg. heteroklitycznego neutrum pie. *i̯ēk$^{u̯}$-r̥, gen.sg. *i̯ek$^{u̯}$-n-és, loc.sg. *i̯ok$^{u̯}$-én-ø (zob. NIL 392). Por. sti. *yákr̥t*, *yaknáḥ*, loc.sg. *yakani*, aw. *yākarə*, łac. *iecur*, *iecinoris*, gr. ἧπαρ, ἥπατος. Zob. BSW 106 (rekonstrukcja *i̯aknā-, bez wzmianki o apofonii), LEW 192n.; Petit 2004, 112 przyjął, że w bałtyckim są kontynuowane dwa pie. allomorfy na st. pełnym: *i̯ek$^{u̯}$- w lit. *jẽknos* i *i̯ok$^{u̯}$- w lit. gw. *jãknos*, łot. *aknas*, stpr. *iagno. — Śladem po st. zanikowym typu sam̥pras. *ik$^{u̯}$- jest, jak się zdaje, drw. pbsł. *ikr-ă/ā-, por. *ìkrai* ʽjajka ryb, ikra’. — Drw. *jeknelės* f.pl. SD[1] «wątrobka, wątrobeczka», *jaknìnis* ʽwątrobowy, z wątroby (np. kiełbasa)’, *jẽkninis* a. *jeknìnis* ʽwątrobowy’, SD «wątrobny, hepaticus».

jentė b.z.a., gen.sg. *jenters* przest. ʽżona brata mężowego’ (*Grammatica Litvanica* D. Kleina, 1653, 72), zob. Būga, RR II, 239, który akcentuje *jéntė, jénter(e)s*). Wsch.-lit. *intė* b.z.a. 1. ʽżona brata, bratowa’ (SD «bratowa, fratria, uxor fratris»), 2. ʽżona brata mężowego’, 3. ʽsiostra żony’ (zob. LKŽ IV, 123, gdzie akcentuację odtworzono jako *ìntė* 1 p.a.). Forma gw. *intė* pochodzi przez zanik *j-* z *jintė, przy czym sekwencja *inC* jest wsch.-lit. refleksem pralitewskiej *enC (*jéntė), zob. Būga, *l.c.*. Odpowiedniki łot.: 1. *ìetere* ʽżona brata męża’, drw. od tematu *i̯ēn-ter-, 2. zdrob. *iẽtaļa* ts., którego struktura jest uwarunkowana skrótem hipokorystycznym *ieter-* ⇒ *iet-* (w kwestii zaniku *j-* zob. Endzelin 1922, § 100). Wymienione wyrazy są pamiątkami po rzeczowniku pie. *(H)i̯enh$_2$-ter- : *(H)i̯n̥h$_2$-ter- ʽżona brata męża, bratowa’ (NIL 204, ALEW 499), por. wed. *yā́tar-*, gr. εἰνατέρες = [ēna-ter-] pl. ʽbratowe, żony braci mężowych’, łac. *ianitrīcēs* ʽżony braci’ (od *ianiter ⇐ *ienatēr, zob. Ernout-Meillet 304). W bałtyckim apofonia została usunięta przez uogólnienie st. pełnego w pierwiastku (por. Petit 2004, 69). Zwraca uwagę różnica w traktowaniu sufiksu: w bałtyckim ukazuje się on w ciągu całej odmiany w SP *-ter-* (podobnie jak np. w *dukter-* ʽcórka’, *moter-* ʽmatka’, *seser-* ʽsiostra’), podczas gdy w słowiańskim sufiks przybiera formę SZ *-tr-* (i rozszerzenie *-ū-*), por.: scs. *jętry*, *jętrŭve* f. ʽἡ σύννυφος, szwagierka’, rcs. *jatry*, gen. *jatrŭve*, ros. *játrovь* ʽszwagierka’, sch. gw. *jetŕva* ts., stpol. *jątrew*, gen. *jątrwie* ʽżona brata, bratowa’ (zdrob. *jątrewka*).

jẽpkis, *-io* przest., gw. ʽogrodzony deskami dziedziniec dla wozów, którymi chłopi przyjeżdżają do miasteczka, np. na targ, jarmark’, por. *Kur arklius suvažiuoja keleiviai, bus jẽpkis*, t.y. *iš lentų aptvaras*. *Per jomarką pilnas jẽpkis privažiavo*. War. *jẽpkė*: *Nusivažiuoja arklius į jẽpkę ir geria sau karčemoj*. War. *jẽbkė* ts., też ʽzadaszenie bez ścian; szopa’. Z *-p-* na miejscu niem. *-f-* jest zapożyczeniem z prus.-niem. *hävke* ʽpodwórko, dziedziniec’ (GL 58), por. nwn. *Höfchen*.

jepunčia: SD[1] <iepuńćia> «opończa, penula, chlamys» [ʽobszerny płaszcz bez rękawów, peleryna’] (w SD odpowiednie lemma zostało pominięte). Jest to wschodnio-litewska forma wyrazu *japančia, który został zapożyczony z pol. XVI w. *japończa*, *jopończa* ʽwierzchnie okrycie chroniące przed zimnem i deszczem’ (SPXVI XXI, 557). Nie można wykluczyć pośrednictwa formy stbłr. *jepanča*, *jeponča* (por. ros. *japončá*, *japančá*), zob. Urbutis 2010, 428. Pożyczka orientalna, por. osmańsko-tureckie *yapunca*, *yaponca* ʽrodzaj peleryny lub płaszcza z grubego włochatego sukna; grube przykrycie dla konia’ (REW III, 491n., Stachowski 2014, 445n.). — Inne stlit. zaświadczenia pokazują w sylabie początkowej *ju-* zamiast *ja-*, *je-*, por. *jupančia*, m. *jupančias*, *jupančius* (SLA 91). Zmianę tę przypisuje się upadabniającemu wpływowi wyrazu *jupà* ʽsuknia, szata’, zob. Brückner 1977, 88, SLA 91, ALEW 490. — W *Clavis Germanico-Lithuana* pojawia się war. *jupanyčia* ʽFiltzmantel’. Jego

budowa świadczy o zastąpieniu zakończenia *-čia* neosufiksem *-yčia* (por. *kozonyčia* b.z.a. ʽambona' obok *kõzonis* f. ʽkazanie'). N.B. Wydawca SD[1] podał w słowniku (s. 496) błędną lekcję <i**r**punćia> zam. <iepuńćia>.

jė́ras gw. ʽjagnię'. Odpowiedniki bałt.: łot. *jȩ̃rs* ts., drw. stpr. *eristian* EV ʽLam [Lamm]'. Forma wskazuje na związek z pie. *(H)i̯ēr- / *(H)i̯ōr-, rzeczownikiem pierwiastkowym o znaczeniu ʽokres roczny, wiosna'. Por. z jednej strony gr. ὥρα, joń. ὥρη f. ʽpora roku; rok; pora dnia; odpowiednia pora; czas rozkwitu' < *i̯ōr-ā (późne ὦρος m. ʽrok'), z drugiej strony stwn. *jār* n., nwn. *Jahr* ʽrok', stnord. *ár* ʽjesień' < *i̯ēr-o- (drw. nwn. *heuer* ʽtegoroczny' < stwn. *hiuru* < *hiu jāru). Dla *jė́ras* można postulować znacz. etym. ʽzwierzę urodzone wczesną wiosną' (w porze siania zbóż jarych) albo ʽzwierzę, które przeżyło rok, roczniak' (por. nwn. *Jährling*). W podobny sposób ustaliło się strus. *jarka* w znaczeniu ʽjagnię' (ros. *jarína* ʽskóra z jagnięcia', sch. *jàrina* ʽwełna owcza') obok takich form, jak strus. *jarŭ* ʽwiosenny, letni', rcs. *jara* ʽwiosna', bg. *jará* ts. (z pie. *i̯ēr-ā lub *i̯ōr-ā, neutralizacja barw w pozycji po *i̯*), ros. *jarь* f. ʽzboże jare', *jarovój xleb* ʽtegoroczne zboże', ukr. *jarь* f. ʽwiosna; zboże jare' (zob. *jõrė*), czes. *jaro* n. ʽwiosna', pol. przest. *jar, jarz* ʽwiosna; siew wiosenny', *jary* ʽjednoroczny, siany na wiosnę', *jarka* ʽjara pszenica', *jarzyna* stpol. ʽzboże jare', pol. ʽwarzywa (siane na wiosnę)'. Refleks lit.-łot. stopnia *o* brzmiałby *juor-. — Język litewski ma w st. *e* trzy warianty ze zmienionym nagłosem: 1. *ė́ras* ʽjagnię' (⇒ *ėráitis* ts., z aferezą: *ráitis* ts.; *ė́riščias*, co według GJL II, § 401 i ALEW 263 odpowiada stpr. *eristian* ʽjagnię'), 2. *gė́ras* ʽjagnię' (m.in. SD), drw. *gėrìnga* ʽciężarna, kotna — o owcy' (*gėringa avis* SD «kotna owca, fæta auis»), zdrob. *gėrė́lis* ʽjagniątko' (por. zmianę *j-* > *g-* w *jė̃las* ob. *gė̃las*), 3. *vė́ras* (por. zmianę *j-* > *v-* w *jiẽšmas* ob. *viẽšmas*). Inaczej NIL 233: do pie. *$h_1$er-, *$h_1$er-i- ʽjagnię'. Derksen 2008, 151: pbsł. *jeʔro-. Zob. też ALEW 263.

jer̃gutalis gw. interi.: *O jer̃gutalis!* ʽO Boże!' — słowotwórcze przekształcenie wyrazu *jergutas, który oddawał zapożyczony zwrot nwn. *Herr Gott!* ʽPanie Boże!', zob. Niedermann 1956, 129. Substytucję lit. *j-* za niem. *h-* widać też w *jė́velis* ʽhebel' (zob. s.v.). — Warianty o formie vocatiwu sg.: *jer̃guteliau, jergutė̃liau, jergutėliau* (b.z.a.), *jergutalýčiau* (od *jergutalytis). — Niemorfologiczne skrócenia osnowy *jergutel- / jergutal-* prowadzą do: 1. *jerg-, por. voc.sg. *jer̃gau* ʽPanie Boże!', 2. *jergu-, por. *jer̃gumano* ʽPanie Boże mój!'). Formy *jerg-, *jergu- można nazwać pierwiastkami hipokorystycznymi w sensie ustalonym przez J. Kuryłowicza (por. 1987, 213n.). — Połączenie dwu wykrzykników: *vajè* ʽojej!' (zob. *vajė́zau*) i *jergutė̃liau* ʽO Boże!' drogą uniwerbizacji wydało *vajergutė̃liau* (*Vajergutėliau, tai jis jau mirė!* ʽO Boże, toż on już nie żyje!'). Drogą nieregularnego skrócenia powstało *vajer̃gau* ʽojej!' (por. wyżej *jer̃gau*).

jerkà 4 p.a. przest., gw. 1. ʽircha, wąskie pasmo wyprawnej skórki baraniej, wszywane dla wzmocnienia szwu kożucha lub rękawicy', SD «ircha, pellis ouina depilis» [ʽzamsz dwustronny', SŁPXVI], 2. ʽrzemień wszywany w szew cholewy' (ZS 21). Zapoż. z pol. przest. *jercha* (SLA 90, LEW 193). War. *jierkà*. Osobno zob. *irkà*. — Vb. denom. *jerkóti, -ju, -jau* ʽobszywać irchą dolny skraj kożucha' (*Kailinių padalkos nejerkótos, vilnos išlindę*).

jermė̃kas przest., gw. ʽdługie wierzchnie okrycie uszyte z sukna domowej roboty, sukmana' (*Jermė̃kais apsivilkę kaipo bajorai*), SD «giermak, epomis plebeia». War. *jer̃mikas, jer̃mokas*. Zapoż. ze stbłr. *jermjákъ* (SLA 90, LEW 1330), por. strus. *armjakъ*, *ormjakъ* XVI w., ros. *armják* ʽrodzaj tkaniny z wielbłądziej sierści' ⇐ sttur. *örmäk* ts. (Anikin, RES 1, 289; autor uważa błr. i ukr. *armják* za zapożyczenie rosyjskie; zob. też Stachowski 2014, 200). LKŽ IV, 341 niedokładnie podawał pol. [gw.] *jermiak* i ros. [gw.] *jarmjak* jako źródło lit. pożyczki.

jerubė̃ 3 p.a. ʽptak łowny jarząbek, Tetrao bonasia', SD «jarząbek, attagen, attagena».

Wyraz pominięty w ŽD. GJL II, §§ 380n. nie wymienia ani jednego wyrazu o suf. *-ub-*. W gwarach duże wahania formy, por. *ierubẽ, jerū̃bė, jarubẽ, jėrublẽ, jerumbẽ, jerbẽ, jérbė, íerbė, ìrbė*. Odpowiedniki łot. *ir̃be*, gw. *jirbe*, *virba*, *ierube*. Por. Nawiązanie psł. *ěr-ęb-ŭ ʽptak jarząbek', por. sch. gw. *jȁrēb* ob. *ȍreb*, błr. gw. *órab*, stpol. i gw. *jarząb*, czes. *jeřáb* ts. Poza tym osnowa *ěręb- ukazuje się w nazwie drzewa ʽjarzębiny, Sorbus', por. słń. *jerebína*, ros. *rjabína*, ukr. *horobýna*, pol. *jarzębina*. Gdy się sprowadzi *ěręb- do pbsł. *ērimb- / *erimb-, to najbliższym tej praformie wariantem litewskim okaże się *jerumbẽ*. Oboczność *erimb- / *erumb- przypomina np. różnicę między *rim̃bas* ʽpręga od uderzenia batem' i *rum̃bas* ʽblizna, szrama' (zob. *rámbėti*). Etymologia niepewna, por. wywody LEW 193n. i ALEW 500 (tu spekulacja indoeuropeistyczna zmierzająca do powiązania ʽjarząbka' z nazwą ʽorła', pie. *$h_3$éron-). Brak hasła w BSW. Może od przymiotnika określającego barwę upierzenia tego ptaka. Por. pol. przest. *jarzębaty* ʽbarwy ciemno nakrapianej' (też o futrze rysia, o piegowatej twarzy). Derksen 2008, 142 odtwarza pbsł. *erimb-, pie. *ermb-o- (za LEW, *l.c*. przytacza zestawienie stisl. *jarpi* n. ʽjarząbek' : *jarpr* ʽbrązowy').

jė́vaidas gw. 1. ʽzjawa, upiór, straszydło', 2. ʽurwis, figlarz' — prawdopodobnie przez skrót haplologiczny z *jėvavaidas, co było złożeniem synonimicznym z *jėva- ʽzjawa' (por. *jė́vytis* ʽprzyjść, zjawić się') i *vaida-* (por. *vaidéntis* ʽwydawać się, przywidywać się'). — War. *jóvaidas* ʽkto włóczy się po nocy' < *jova-vaidas, gdzie człon I stoi w związku z czas. *jõvytis* (zob. *jė́vytis*). Zob. też LEW 194.

jė́velis gw. ʽhebel' — zapoż. z prus.-niem. *hēwel* (GL 58), por. nwn. *Hobel*. Substytucję lit. *j-* za niem. *h-* widać też w *jė̃blius* ⇐ prus.-niem. *höbel* (GL, *l.c.*; pominięte w LKŽ) oraz w *jer̃gutalis* (zob.).

jė́vytis, *jė́vijuos*, *jė́vijaus* gw. 1. ʽprzyjść, zjawić się, zgłosić się, dać się widzieć' (*Šaukiami turėdavo jė́vytis* ʽWzywani musieli się stawić, zgłosić'. *Mūsų sūnus atsijė́vijo* ʽNasz syn się zjawił'), 2. war. *jė̃vytis* ʽstroić się' — zapoż. z błr. *javícca*, *jaŭljúsja*, 3 sg. *jávicca*. Por. *jė́vaidas*, *prajė̃vas*. — War. *jõvytis* ʽzgłosić się w urzędzie, zarejestrować się': *Jau reikė buvo jõvytis* ʽJuż trzeba było zgłosić się' (do wojska), por. ZS 21. Z aferezą *j-*: *ovytis* b.z.a. ʽzwidywać się komu'.

jẽzdas gw. ʽruchomy płot zastawiany w rzece w celu połowu ryb, jaz' (war. *jẽzas*) — zapoż. z błr. gw. *jez* (ros. *jaz*, *jez*, pol. *jaz*). Substytucja słow. *-z-* przez lit. *-zd-* jak w typie *ãbrozdas*, *vė̃zdas* (zob.).

jėzuìtas 1. ʽjezuita', 2. przen. ʽczłowiek dwulicowy, fałszywy, obłudnik' — zapoż. z pol. *jezuita*, *-y*. Długość samogłoski jak w imieniu *Jė́zus*, *-aus* ʽJezus'. W wariantach gw. *jėzujìtas*, *jėzuvỹtas* hiat [u.i] został usunięty przez wsunięcie spółgłosek *j* i *v*. — War. żm. *jezavìtas* 1. ʽjezuita', 2. ʽobłudnik' i ʽkrętacz' (*Oi, tai žmogus — tikras jezavìtas!* ʽO ten człowiek to prawdziwy obłudnik!'), 3. ʽłobuz, zabijaka'. N.m. *Jezavìtiškės* (rej. Šal̃čininkai). Niejasną sekwencję *-av-* można objaśnić wyrównaniem do wyrazu *marijavìtas* ⇐ pol. *mariawita* (*marjawita*) ʽczłonek sekty religijnej powstałej w Polsce w XIX w., nie uznającej papieża ani celibatu'. Czy należy tu *jėzavas* b.z.a. bot. ʽlilia złotogłów, Lilium martagon'?

jìs, *jõ*, *jám* ʽon', pl. *jiẽ*; fem. *jì* (*jī), *jõs*, *jái* ʽona', pl. *jõs* — zaimek 3 osoby. Fem. *jì* ma war. gw. *ìja*. Odpowiedniki bałt.: wsch.-łot. *jis* ʽon' jako obocznik *viņš* (Endzelin 1922, 382), scs. strus. *iže*, *jaže*, *ježe* ʽktóry, -a, -e', stpol. *jiż*, *jaż*, *jeż* ts. oraz gr. ὅς, ἥ, ὅ ʽten; który; jaki', wed. *yáḥ*, *yā́*, *yád* ʽktóry', aw. *yō*, *yā*, *yat̰* ʽktóry, kto'. Rekonstrukcja pie.: *Hi̯os, f. *Hi̯éh₂, n. *Hi̯od (Beekes 2010, 1117, s.v. ὅς 1.). Bsł. zaimek osobowy jest kontynuacją zaimka względnego, który z kolei ukształtował się na podstawie zaimka wskazującego. Zob. też LEW 194, ALEW 501. — Formy emfatyczne: *jisaĩ*, gen.sg. *jõjo* ʽon'; fem. *jinaĩ* / *jýnai*, gen.sg. *jõsios* ʽona' (na temat ptk. *-nai* zob. Būga, RR I, 354), też *jìji* / *jýji*. — Neoosn. *jij-* (⇐ *jìji*):

jìjiškas, *-a* 'taki jak jego, jak jej' (Urbutis 1978, 244 niesłusznie sądzi, że segment *-j-* jest wypełniaczem hiatu w *ji.iškas). Zob. też *jóg*.

jóbšis, *-io* żartobl. 'zając' — prawdopodobnie drw. na *-šis* od imienia biblijnego *Jõbas* 'Hiob' (sufiks jak w *laũkšis* 'koń z białą plamą na łbie'). LKŽ IV, 348 wywodził *jóbšis* od imienia *Jõkubas, Jokū̃bas*, jakkolwiek faktem jest, że to imię nie ulega kontrakcji w *Jobas.

jódamas, *-à* 'jadący wierzchem'. Analiza synchroniczna: *jo-dama-s*, ptc. contemporale na *-dama-* od *jóti* 'jechać wierzchem'. Analiza historyczna: *joda-ma-s*, ptc. prs. pass. na *-ma-* od prs. intr. z suf. *-da-*, pb. *i̯āda (transponat ie. *h_1i̯eh_2-d^he-). Znacz. etym. pasywne: 'taki, który się wiezie lub który jest wieziony na wierzchu konia' (por. GJL I, § 599, Smoczyński 2003b, 44n., z liter.). Paralele: *bū́damas*, *eĩdamas*, *pū́damas*. — Zakładane tu prs. na *-da-* zostało odzwierciedlone w formie scs. *jadǫ*, kiedyś należącej do inf. *jati (= lit. *jóti*, por. stpol. *jać*, prt. *jał* : prs. *jadzie*). Zob. Vaillant, GC III, § 443. Z czasem do *jadǫ* dotworzono supletywny inf. *jaxati* (słń. *jâhati*, ros. *jéxatь*, ukr. *jíxaty*, stpol. *jachać*) < psł. *ěxa- < *oi̯-sā- ⇐ pie. *$h_1$oi̯- (SO do *$h_1$ei̯- 'iść'). Ten bezokolicznik przypomina lit. intensiva z suf. *-sā- i SO, por. np. *klaksóti* ⇐ *klèkti*; *vampsóti* ⇐ *vempù*.

jódyti, *jódau*, *jódžiau* 'dać, pozwolić komu jeździć wierzchem, jeździć konno' — formacja kauzatywna urobiona od prs. intr. *jóda 'jedzie wierzchem' (odpowiednik scs. *jadǫ* 'jadę', zob. s.v. *jódamas*), a ściśle biorąc od neoosn. *jod-*. Wskutek zaniku prs. *jóda historycznie uzasadniona analiza *jód-yti* podlega synchronicznej metanalizie na *jó-dyti*, mianowicie wskutek powiązania drw. z prymarnym inf. *jóti*. W SD *jodau unt ko* «jadę, ieżdżę na koniu, inequito» stoi obok *joju* «jadę na koniu, equito, vehor equo, ingredior iter equo»[186]. Paralele: *stódyti* ⇐ *stóti*; *lódyti* ⇐ *lóti* (zob. GJL II, § 641). Cps. *apjódyti* a. *išjódyti* 'ujeździć konia, wprawić go do chodzenia pod wierzch lub w zaprzęgu', SD <apiadau> «obieżdżam, obequito, equito, equis circumuehor» (syn. *apvažiuoju*), *užjódyti* 'najeżdżać kogo'. — Neoosn. *jod-*: 1. *jodinė́ti* iter. 'jeździć wierzchem', *įjodinė́ti* tr. 'wprawić konia do chodzenia pod wierzch, do wożenia jeźdźca', *nujodinė́ti* 'zgonić konia, zmęczyć szybkim biegiem' (⇒ *jodinė́jimas* 'jazda konna', *perjodinėjimas* SD «przejażdżka, obequitatio, deambulatio»), *sujodinė́ti* 'pojechać i wrócić konno'. 2. *jõdinti* ob. *jodìnti*, *jódinti* caus. a. cur. 'dać, pozwolić jechać wierzchem' itp., por. zdania: *Jis pats jodė ir vaikus jõdino* a. *jodìno*; *atjódinti*: *Aš atjódinau vyrus ir grįžtu su arkliais*. *Atjódinau bulves, nes nešte nebū̃čio atnešęs*. *Išjõdink mus par upį*. — Neoosn. *jodž'-* (⇐ *jódžiau*): *jodžióti* a. *jódžioti* iter. 'jechać, jeździć konno', *išjodžióti* 'ujechać, np. kilometr'. — Nomina: *ìšjoda* 'kobieta zużyta przez mężczyzn' (por. *išjódyti*), *jóda* a. *pajodà* c. 'kto bez celu jeździ konno; pędziwiatr, obibok, swawolnik, figlarz' (por. *pasijódyti* 'poswawolić sobie, przez pewien czas podokazywać, poszaleć'), *jodiniñkas* 'koń pod wierzch, koń do jazdy' — drw. na *-ininkas*, wzorowany na wyrazie *eidiniñkas* 'koń stępak', który zinterpretowano — wbrew etymologii — jako *eid-iniñkas* (zob. s.v.). Cps. *jódžarga* a. *jódžerga* 'swawolnik, ktoś niesforny, rozprzężony, skłonny do figlów', por. *žer̃gti* (war. *jóžarga*, *jóžerga*), *mer̃gjoda* 'rozpustnik' (por. *mergà*), *šùnjoda* 'Hure, Erzhure' (por. Būga, RR I, 219, ALEW 502). — Neoosn. *jody-*: *apjodytojas*, SD <apiaditoias> «obieżdżacz, domitor equorum» (brak w LKŽ), *jodyklà* 'miejsce do ujeżdżania koni', też o człowieku w znacz. *jóda* (zob. wyżej), *nopjodytas* SD «nieobieżdżony, nieobuczony, sessorem non expertus, non institutus» (por. *nop-*).

jóg spójnik 'że, iż', wprowadzający różne zdania podrzędne, np. *Girdėjau, jóg sveikas esąs* 'Słyszałem, że zdrów jesteś'. *Pasakyk ir savo broliui, jog aš rytoj išvažiuoju* 'Powiedz też swemu bratu, że ja jutro wyjeżdżam'. War. *jógei* (m.in. DP), *jógeis*, *jogel*, *jogi* (MŽ) oraz *ieg* (DP). Osobno zob. *juog*. Zapewne drw. od formy gen.sg. *jõ* zaimka 3 os. *jìs*: *jā-gi. Por.

[186] Por. SD «jadę na wozie»: *važiuoju*; «jadę w łodzi»: *vežuosi eldiju, iriuosi, persikeliu per vundenį*.

GJL III, § 816, LEW 194.

jóks, f. *jokià* ʽżaden, niktʼ, por. *Teñ jokių̃ žmonių̃ nėrà* ʽTam nie ma żadnych ludziʼ. *Bè jókio pasigailė́jimo* ʽBez żadnej litościʼ. *Jókiu būdù* ʽW żadnym razie, w żadnym wypadkuʼ. Z *i̯āki̯a- ⇐ *i̯ā-ka- od pie. *(H)i̯eh$_2$-. Odpowiada scs. *jakŭ* ʽjaki, qualisʼ (temat na *-o*-). Znaczenie lit. wywodzi się z formacji zaprzeczonej *nijóks lub *nėjóks ʽnijakiʼ. Por. zaimek względny pie. *(H)i̯o-, *(H)i̯e-, scs. *iže*, *jaže*, *ježe* ʽktóryʼ, wed. *yaḥ*, *yā*, *yad* ts. Zob. *kóks*, *tóks*.

Jokūbìnės, *-ių* f.pl. gw. ʽdzień św. Jakuba, 25.VII.ʼ, dosł. ʽJakubinyʼ — drw. na *-inė-* od imienia *Jokū̃bas* ʽJakubʼ. Zob. paralele s.v. *Jonìnės*.

jómarkas przest., gw. ʽjarmark, wielki targ odbywający się regularnie w określonym czasieʼ — ze zmiany *jórmarkas* przez dysymilatywny zanik pierwszego z dwu *r* (por. *pikrùs* < *prikrùs ⇐ pol. *przykry*)[187]. Zapoż. pol. *jarmark*, *jarmarek* (tu z nwn. *Jahrmarkt*), por. LEW 194, SLA 90. Akutowane *o* też w takich transpozycjach, jak *jóvaras*, *pópiežius*, *stórasta*. — U Daukszy pojawia się postać *jarmarkas* b.z.a.: *todrin prekijas po jarmarkus važinėja* DP 211$_{19}$ ʽdlatego kupiec po jarmarkach jeździʼ. — Drw. *ãtjomarkis* ʽdzień lub tydzień następujący po jarmarkuʼ (por. *ãtmugis*, *ãtvelykis*, Būga, RR II, 132), *jómarkininkas* ʽbywalec jarmarkówʼ. Vb. denom. *jomarkáuti* ʽbyć na jarmarku (w innej miejscowości)ʼ.

Jonìnės, *Jõninės*, *-ių* f.pl. 1. ʽdzień św. Jana, 24.VI.ʼ, 2. ʽuroczystość ludowa obchodzona w wigilię tego dniaʼ — drw. na *-inė-* od imienia *Jõnas* ʽJan (Chrzciciel)ʼ. Podobnie są zbudowane nazwy świąt *Jokūbìnės*, *Juozapìnės*, *Jurgìnės*, *Petrìnės*. — Drw. *jõninis* a. *jonìnis* ʽwczesny, dojrzewający około św. Janaʼ, por. *jõniniai rugiaĩ* m.pl. ʽżyto świętojańskieʼ, *jõninės bùlvės* f.pl. ʽodmiana wczesnych kartofliʼ. Cps. *jonìnžolė*, *jõnin-* ʽdziurawiec, Hypericumʼ (por. *žolė̃*), war. *jonãžolė*, *jõnžolė* ts.; *jõnvabalis* ʽrobaczek świętojański, świetlik, Lampyrisʼ (por. *vãbalas*).

jõrė gw. 1. ʽzboże jare, zasiew wiosennyʼ[188], np. *Pažaliavo kaip jõrė*. *Kaip jõrė žaliuoj*, 2. ʽzieleń, zieloność wiosennaʼ (*Jõrė yra žalesa pavasarį*), 3. ʽśniedź, zielona rdza na przedmiotach z miedzi, brązu, mosiądzuʼ, 4. ʽzielona farbaʼ. Zapoż. z ros. *jarь* f. 1. ʽzboże jare, siane na wiosnę a zbierane jesieniąʼ, 2. *jarь mědjanistyja* ʽgrynszpan, octan miedzi, używany jako farbaʼ. Por. Būga, RR I, 347, 370, LEW 194n. — W pewnej dajnie ukazuje się oboczna forma m. *joras* b.z.a. — Drw. *jorìnis* ʽwczesny (o odmianie kartofli)ʼ, *jõrsvas*, *-à* ʽzielonkawyʼ (Dowkont, por. suf. w *žal̃svas*). Vb. denom. *jõrti*, *jõrsta*, *jõro* ʽzaczynać się zielenićʼ, *joriúoti* ʽzielenićʼ (*Tas* [*medis*] *dygsta, auga, joriuoja, žydi ir neša brandį* ʽTo drzewo wschodzi, rośnie, zieleni się, kwitnie i przynosi plonʼ), *jorúoti* ʽzazieleniać sięʼ. — N.rz. *Jórupė*, war. synkopowany *Jórpė* (por. *Jū́rpis* ob. *Jū́rupis*).

jóti, *jóju*, *jójau* ʽjechać konnoʼ : łot. *jât*, *jâju* ts. Cps. *apjoju* SD «osadnić konia», *išjóti* ʽwyjechać konno, wyprowadzić koniaʼ (por. łot. *izjât* ts., ʽjechać konno przez dłuższy czasʼ, *izjāt meitu* ʽprzespać się z dziewczynąʼ, dosł. ʽprzejechać jąʼ), *nujóti* ʽpojechać konno, uprowadzić, ukraść koniaʼ. Refl. *nusijóti* ʽpojechać sobie konnoʼ, *nusijoju* SD «osadnić się» [ʽo koniu: obetrzeć, odparzyć sobie skórę chomątem, siodłem, popręgiemʼ, SŁXVI]. — Drw. *jósena* ʽjazda wierzchem; sposób jechania na koniuʼ (neosuf. *-sena*, por. *eĩsena*), *jótas*, *-à* ʽkonny, jadący wierzchemʼ (⇒ sb. m. *jótas* ʽjeździec na koniuʼ), *užjotojas* SD «naiezdnik» [ʽnajeźdźca, napastnikʼ], por. suf. w *prastotojas*. — Pbsł. *i̯ā- < pie. *h$_1$i̯eh$_2$- ʽruszać w drogę, jechaćʼ, por. wed. *yā́ti* ʽjedzieʼ (aor. *ayāsam* ʽpojechałemʼ), stir. *áth* ʽbród, przejścieʼ (*i̯eh$_2$-

---

[187] Por. łot. gw. *jērmaks* ʽJahrmarktʼ z *jarmarks ⇐ pol. *jarmark* (LEW 194), gdzie zanikło drugie z dwu *r*. Podobnie w lit. *rùdas*, łot. *ruds* < *rudras.

[188] Nie wymienia tego znaczenia LKŽ IV, 357, choć wynika ono z cytowanych tam zdań. Słownik ten sugeruje rodzimość wyrazu *jõrė* (brak kwalifikatora *sl.* = ʽsłowiańskieʼ), co nie jest słuszne.

to-), łac. *iānus* m. ʽbrama, sklepienie, łuk’, *iānua* f. ʽdostęp, wejście, brama, drzwi’ (LIV[2] 309n., de Vaan 2008, 294). Pie. *h_1i̯eh_2- przedstawia sobą neopierwiastek, który wyabstrahowano z iteratywu o sufiksie *-eh_2-: *h_1i̯-eh_2- ʽchodzić, wędrować’. Por. prymarny pwk. *$h_1$ei̯- ʽiść’ s.v. *eĩti*. Paralelna budowa pwk. w *góti*, *róti*. — Prs. *jóju* należy do całej serii formacji z suf. *-i̯e/o-, utworzonych od pwk. na *-eh_2-, zob. s.v. *lóti*. — W słowiańskim zamiast prs. †jają ukazuje się *jadą* ʽjadę, wiozę się’ < *i̯a-de/a- < *h_1i̯eh_2-d^he/o-, z sufiksem jak w *idą* ʽidę’. Do tego nawiązuje temat lit. *joda-* w formie *jódamas* (zob.). — Psł. inf. *jati (por. scs. *prě-ja-vŭ* ʽprzeprawiwszy się’, Berneker, SEW I, 441n.) został zastąpiony przez *jaxati ʽjechać’ < *jā-sā-, por. scs. *jaxati*, sch. *jàhati*, ros. *jéxatь*, ukr. *jíxaty*, czes. gw. *jachati*, słc. *jachat'*, stpol. *jachać*. Por. psł. *maxati ʽmachać’ wobec lit. *móti*, *-ju*. Zob. Vaillant, GC III, § 557. — Neopwk. *joj-* (⇐ *jóju*, *jójau*): *jojénti* ʽdosiąść młodego konia i trochę nim pojeździć’, *jojė́ti* ʽkoniem nieco pojechać’, *pajojė́ti* ʽpodjechać nieco (kawałek) konno’, nomina: *jojà* a. *jója* ʽgrupa konnych jeźdźców; patrol konny’, *jojė́jas* a. *jojìkas* ʽjeździec’, *jojyklà* ʽujeżdżalnia koni’ (neosuf. *-ykla* jak w *klojyklà*, *liejyklà*), *jojìmas* a. *jójimas* ʽjazda, jazda konna’, *atjójimas* DP ʽprzyjazd, przyjachanie’, *įjojimas* DP ʽwjachanie’. — Neoosn. *jot-* (⇐ *jótas*): *jõtė* ʽkawaleria’ (Dowkont), n.rz. *Jotijà*, *Jotijaĩtė*, *Jotùlė*, *Jõtupis*.

jõvalas 3 p.a. 1. ʽżarcie dla świń, warzywa zmieszane z mąką i wodą’ (por. łot. *jãvals* ts.), 2. przen. ʽmieszanina, gmatwanina; nieład, nieporządek, bałagan’ — drw. od neopwk. *jov-*, jak w formie prt. *jóviau* do *jáuti* m.in. ʽprzyrządzać żarcie dla świń’. Paralela łot. *jāv-*: *jàvums* ʽzarobione ciasto’, *jāveklis* ʽciasto’. Co do suf. *-ala-* por. *ė̃dalas*, *lẽsalas*. — Drw. *jovãlyti*, *-iju*, *-ijau* ʽszykować pokarm dla świń; przewracać, mieszać’, *jovalỹnė* ʽmiejsce na nieczystości; nieporządek, bałagan’. Drw. wsteczny: *jõvis* ʽnieład, nieporządek’ (por. *dẽgalas* ⇒ *dẽgas*).

jõvaras 3 p.a. 1. ʽczerwonolistna topola, Populus deltoides’, 2. ʽgrab pospolity, Carpinus betulus’, 3. ʽklon jaworowy, Acer pseudoplatanus’ — zapoż. z błr. *jávar*, *-a* / *-u*, pol. *jawor*, *-u* (SLA 90, LEW 195). War. *jãvaras*, *jóvaras* (por. akut w zapoż. *jómarkas*), *õvaras*. Niejasny jest wokalizm w war. *jėvaras*, *jiẽvaras*, *jievarỹs*. — Drw. *jovarìnis* ʽjaworowy’, cps. *jõvarklevis* ʽklon jaworowy, Acer pseudoplatanus’ (por. *klẽvas*).

judė́ti, *judù*, *judė́jau* ʽruszać się, być w ruchu’, DP ʽgromić’, SD *judėt* «zhukać kogo», *judu su šauksmu* «fukam» (syn. *baru*, *rėkauju unt ko*), *išjudė́ti* ʽrozruszać się’, DP ʽzłajać, skarać’, *sujudu* SD[1] «sfukam» (syn. *subaru*, *sunieku*). Durativum z suf. *-ėti* i pwk. na SZ *jud-* (zob. *jùsti* I) < pie. *Hi̯ud^h-, por. wed. *yúdhyati* ʽwalczy’, gr. ὑσμίνη ʽwalka, bitwa’ (*Hi̯ud^hsm-), SE *Hi̯eu̯d^h- (LIV[2] 225n.). — Drw. *jùdinti* (zob. *jùsti* I). Nomina: *judesỹs* ʽruch, poruszenie’, *judimas* SD «fuk», *judrùs* ʽruchliwy’, *judus* SD «fukliwy» (syn. *barus*), *sájūdis* (zob.), *sujudìmas* ʽrozruch’, SD *sujudimas marių* «burzenie morza, nawałność» (syn. *siautimas*), *sujudimas širdies* SD «namiętność» (syn. *geidulys*, *sudrumstimas*). Neoosn. *judėj-* : *judė́jimas* ʽporuszanie się, ruch’.

jùk ptk. ʽprzecież, wszak’: *Jùk pàts žinaĩ* ʽPrzecież sam wiesz’. War. stlit. *jukaigi*, *jukaig* ʽwszak’ (DP), też *jukaigei*, *jukag*, *jukig*. W gwarach też jako spójnik ʽponieważ’. Odpowiednik łot. *juk* ptk. ʽja, doch’. Pochodzenie niejasne, por. GJL III, § 816, LEW 196, ALEW 503.

jukà 2, 4 p.a. gw. 1. ʽczernina, zupa przyrządzona z krwi ptasiej (kaczej, gęsiej) lub zwierzęcej (owczej, wieprzowej), czasem z dodatkiem octu i/lub suszonych owoców’, 2. ʽkrew zwierzęca’, 3. ʽwszelka zupa, polewka’, 4. ʽsos’. Zapoż. z błr. *juxá*, pol. *jucha* (SLA 91, ZS 21, LEW 199, ALEW 503). SD: *juka juoda* «podlewa czarna, ius nigrum» [ʽszary sos’, SPXVI], *juka tiršta* «galareda, ius gelatum, tucetum», «gąszcz, ius spissum». — Drw. *jukelė* SD[1] «juszka, iuscula, offula» (zapewne kalka pol. odpowiednika *jusz-ka*). Vb. denom. *jùkyti*, -

iju, -ijau ʽo potrawie: zaprawić krwią do smaku' (*Marti jùkija strovą*, t.y. *kraujùs žąsies uždeda į strovą*).

jùksai pl.t. gw. ʽmarne, gorsze resztki, odpadki, wybierki', np. *Išrinko geruosius obuolius, beliko vieni jùksai* ʽWybrał dobre jabłka, zostały same resztki'. *Jau gerųjų grūdų jaujoj nebėra, liko tik vieni jùksai* ʽDobrego ziarna w *jauja* już nie ma, zostały same resztki'. Zapoż. z prus.-niem. *juks* m. ʽbrud, lichy tytoń, śmiecie' (por. GL 58), por. nwn. *Jux* m. — Drw. *juksỹnė* ʽliche jedzenie'.

jùkšė ʽświnia', *jukšà* ʽprosię', *jùkšius* ts. — od wykrzyknika *jùkš*, używanego przy pędzeniu świń. Paralela: *čiūkà*. — Drw. *jùkšinti* ʽkierować do kogoś wykrzyknik «jukš», odstręczać kogoś; nazywać kogoś świnią'.

jùmperkė przest., gw. ʽdziewica, panna' — zapoż. z nwn. *Jungferchen* (Čepienė 152). Por. *jùmprawa*.

jùmprava, *jum̃prava* przest., gw. ʽdziewica, panna' (war. *jùmprova*, *junprova* b.z.a.) — zapoż. z prus.-niem. *iunfraw*, *jumfer* (GL 58, Čepienė 81), por. nwn. *Jungfrau*. Łot. *jum̃prava* ʽpanna, dziewica' ⇐ śrdn. *junkvrūve* (Jordan 64). Odpowiednie zapożyczenie do języka staropruskiego ukazuje się w formach *iumprawan* ob. *jungprawan*, *jungkfrawen* obl.sg. ʽdziewica, panna' (Trautmann 1910, 349). Osobno zob. *jùmperkė* i *preĩleinė*.

jùngas 1. ʽjarzmo, drewniany zaprząg zakładany na kark lub rogi oraz czoło wołów', 2. ʽsprzężaj złożony z dwóch wołów ornych' (*penki jungaĩ jaučių* DP 276_{33} ʽpięć jarzm wołow'), 3. ʽw cepach: rzemień łączący bijak z cepiskiem', 4. ʽsklepienie w budowli'. SD: *jungas* 1. «cug, iugum, protelum» [ʽzaprząg konny składający się z kilku par koni', SPXVI], 2. «jarzmo, iugum», 3. «sklep, fornix, testudo» (syn. *sujunga*). Odpowiednik łot. *jûgs* ʽjarzmo' (*pajûgs* ʽuprząż końska, zaprzęg konny'). Jest to drw. postwerbalny od prs. *jùngia* ʽłączy, sprzęga', zob. *jùngti*. Paralele: *gum̃bas* ʽguz' ⇐ prs. *gum̃ba* (*gùbti*), *slìmpa* c. ʽobibok' ⇐ prs. *slim̃pa* (*slìpti, nuslìpti*). Osobno zob. *sájunga*. — Neol. *jùngas* wyparł odziedziczoną nazwę ʽjarzma', tj. plit. *i̯ugas m. ⇐ pb. *i̯ugan n. Praforma ie. *i̯ug-ó-m n. ʽjarzmo' (w sprawie ewentualnej spółgłoski lrg. w nagłosie tego wyrazu zob. NIL 400, przyp. 1). Odpowiedniki ie.: het. *iuka*-, wed. *yugám*, łac. *iugum*, gr. ζυγόν, galij. *iugo*-, stwn. *joh* (drw. goc. *gajuk* n. ʽpara'), stisl. *ok* n., stwn. *joh* oraz psł. *jĭgo < *i̯ŭgo[189], por. scs. *igo*, ros. *ígo*, czes. *jho*, pol. gw. *igo*.

jungt-, neoosnowa wyodrębniona z formy *jùngtas* ʽzłączony', ptc. prt. pass. od *jùngti* ʽłączyć, sprzęgać'. Drw. *jungtùkas* 1. ʽelement łączący, łącznik', 2. gram. ʽspójnik, coniunctio' (neol., por. suf. w *ištiktùkas*), *jungtùvas* ʽdyszel; skórzane wiązanie w cepach, tzw. gążwa', *jungtùvės* a. *jùngtuvės* f.pl. ʽzawarcie małżeństwa, małżeństwo'. — *prijunktas* DP ʽzwyczajny', *sujungtas* SD «sklepiony; złączony», *po dešinei sujungtas arklys*, *parunkis* «naręczny koń» [ʽkoń przyłączony po prawej stronie dyszla', SPXVI]. Paralele s.v. *girt*-, *imt*-, *mest*-.

jùngti, *jùngiu*, *jùngiau* 1. ʽłączyć, sprzęgać (w jarzmie), nakładać jarzmo wołom' (*Jùnk jaučius į jungą, o kinkyk ašvienius į kinktus* ʽSprzęgaj woły w jarzmie, zaprzęgaj konie w uprzęż'), 2. ʽsprzęgać (konie) w parę', 3. ʽwiązać, jednoczyć'. SD *sujungiu* «sklepię; sprzęgam bydło» (syn. *sukinkiu*), «złączam co» (syn. *suneriu*, *suglaudžiu*). Odpowiednik łot. *jûgt*, *jûdzu*, *jûdzu* ʽzaprzęgać' (*Kā jūgsi, tā brauksi* ʽJak zaprzęgniesz, tak pojedziesz'). Pdg. oparty na neopwk. *jung*-, wyabstrahowanym z prs. infig. *jungù do *jugaũ, *jùgti, ptc. prt. pass. *jùgtas. Por. SE s.v. *jáugti*. — Neopwk. *jung*- ma odpowiednik w łac. *iung*-, co

[189] Paralelna zmiana *i̯u* w *i̯i* przez persewerację zaszła w łac. *bīgae* ʽdwa sprzężone konie lub woły' < *bii̯igai̯ < *du̯i-i̯ugai̯, zob. Weiss 2009, 132.

wyabstrahowano z formy 3 pl. prs. *iungunt* (por. sti. *yu-ñ-j-ánti* ʽzaprzęgają’ wobec 3 sg. *yu-ná-k-ti* ʽzaprzęga’). Wtórne *-n-* też w inf. *iungere*, pf. *iūnxī,* jak i w drw.: *iūnctor* ʽten, kto zaprzęga konie’, *iūnctim* adv. ʽłącznie, razem’, *iūnctus, -a, -um* ʽzłączony, spojony, powiązany’, sb. ʽbliski krewny’. Por. Ernout-Meillet 328. — Drw. *jùngas* (zob.), *junginỹs* ʽzwiązek, połączenie, zestawienie’, *jungtìs, -tiẽs* f. ʽzwiązek, połączenie’, gram. ʽłącznik, copula’, *jungùtis* ʽdrewniane wzmocnienie dzierżaka cepów’, *sájunga* (zob.).

jùnkyti, *jùnkau* (war. *jùnkiu*), *jùnkiau* 1. ʽodstawiać niemowlę od piersi, prosię od sutka’ (*Paršai nuo kiaulės jùnkomi* ʽProsięta można już odstawić od sutka maciory’), 2. gw. ʽuczyć czego, wprawiać kogo w czym’, 3. przest. ʽnęcić, wabić’ (*junkiu* SD[1] «nęcę»). Refl. *jùnkytis* ʽuczyć się’. Cps. *atjùnkyti* a. *nujùnkyti* ʽodzwyczaić od ssania (dziecko, prosię, cielę)’, *atjunkiu* SD «odłudzam, odwabiam», *nujunkiu* SD «oduczam kogo, odkładam kogo» (syn. *nugrasau*), *prijùnkyti* ʽwprawić, przyzwyczaić’ (*prijunkiu* SD[1] «wabię», SD «nęcę kogo»). Causativum na *-yti* od neopwk. *junk-*, por. *jùnkti* ʽwyknąć, przywykać’. Znacz. etym. ʽsprawiać, że ktoś przywyka, przyzwyczaja się’. Paralele: *žìndyti* ⇐ *žį́sti*; *spìrgyti* ⇐ *spirgė́ti*; *vìlgyti* ⇐ *vìlgti*. Starszym pod względem formy causativum jest scs. *učiti* ʽuczyć’, o czym mowa s.v. *jaukìnti*. — Neoosn. *junky-*: *junkyklė* SD «wab, allector, illix» [ʽwabik, przynęta’] (syn. *vilbinųs daiktas*), *jùnkytojas* gw. ʽnauczyciel’, war. ze zmianą *nk* > *mk*: gw. *jùmkytojas*. — Z innymi suf.: *jùnkinti* a. *junkìnti* caus. ʽprzyzwyczajać, wprawiać, uczyć’ (⇒ *jùnkintojas* ʽkto wabi ptaki’), °*jùnkdyti*: *atjùnkdyti* ʽodzwyczajać’, *pajùnkdyti* ʽprzyzwyczajać’.

jùnkti, *jùnkstu*, *jùnkau* ʽwyknąć, przywykać, przyzwyczajać się, przyuczać się’. Odpowiednik łot. *jûkt, -stu, -ku* ts. Cps. *atjùnkti* ʽodzwyczaić się; przestać ssać pierś matczyną’, *nujùnkti* ʽodwyknąć, odzwyczaić się; zostać odstawionym od piersi’, *pajùnkti* DP ʽnałożyć się, przywyknąć’, *prijùnkti* ʽprzywyknąć, oswoić się, przyzwyczaić się’, *sujùnkti* ʽoswoić się nawzajem (o ludziach i zwierzętach)’. Nomina: *į́junkis* ʽprzyzwyczajenie’, *junkinỹs* ʽukochany; kochanek; kolega’, też ʽcielę ssące obcą krowę’, *jùnklė* ʽprzynęta na rybę’, *junklės* f.pl. SD «nęta, illicium, esca, illecebra» [ʽto, czym nęcą, wabią’, por. syn. *jaũkas*, *jauktà*], *nepajùnkęs* DP ʽniezwyczajny’, *nepajunktas* DP ʽniezwykły’, *duona pajunktoji* DP ʽchleb powszedni’, *pajunkìmas* a. *pajùnkimas* ʽzwyczaj, obyczaj, nałóg’, *prijùnkęs* DP ʽprzywykły’. Caus. *jùnkyti* (zob.). Leksem o postaci *junk-* jest neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z formy prs. infig. *ju-n-kù (prt. *jukaũ, inf. *jùkti). Nagłos w *juk-* jest wtórny. Z porównawczego punktu widzenia oczekuje się *uk-, chodzi bowiem o refleks SZ pie. *$h_1$uk-. Wziąwszy pod uwagę to, że pie. SE *$h_1$eu̯k- musiało wydać lit. *jauk- (zob. *jaukìnti*), łatwo wyobrazić sobie rozwój wyrównawczy, prowadzący od alternacji pierwotnej SZ *uk- : SE *jauk- do alternacji historycznej *juk- : *jauk-, gdzie czynnikiem różnicującym alternanty jest sam wokalizm. Skoro *juk- weszło na miejsce *uk-, to pierwotny pdg. słaby można rekonstruować jako *unkù, *ukaũ, *ùkti. Por. wed. *ucyasi* 2 sg. ʽnawykasz’. — Alternant *uk- jest potwierdzony również dla słowiańskiego, por. refleks st. wzdłużonego *ūk-, psł. *vyk-a- < pbsł. *ūk-ā- iter. ʽnawykać, przywykać’, por. ros. *privykátь*, czes. *navykat*, pol. *nawykać* (*od-*, *przy-*). Do iteratywnego *vyk-* został wyrównany wokalizm prs. psł. *vŭk-nǫ-ti, stąd scs. *vyknǫti* ʽuczyć się’, stpol. *wyknąć* ʽuczyć się, wdrażać się’, pol. *nawyknąć,* czes. *navyknout si* ʽprzyzwyczaić się’. Por. jeszcze nomen scs. *obyčajĭ* ʽobyczaj, zwyczaj’ < psł. *obvyčajĭ z *ob-vyk-ějĭ. — SO przybrał w prabałtyckim postać *i̯au̯k-, z *j-* jak we wtórnym SZ *i̯uk-: *jaukìnti* (zob.).

juõ, *júo* adv. ʽbardziej, tym bardziej’, np. *Kad paties tėvo nebuvo namie, tai juo reikėjo žiūrėti namų* ʽKiedy ojca samego nie było w domu, to tym bardziej trzeba było pilnować domu’. *Kas tau juo jau patinka?* ʽCo ci bardziej (szczególnie) się podoba?’ Skostnienie formy instr.sg. *juõ* od zaimka 3 os. *jìs* ʽon’. — *juõ... juõ* lub *júo... júo* spójnik ʽim... tym’, np. *Juõ daugiau, juõ geriau* ʽIm więcej, tym lepiej’. *Júo veikiaus, júo geriaus* ʽIm prędzej, tym

lepiej’.

juobà adv. żm. ʽbardziej, więcej, tym bardziej; zwłaszcza; nieco, trochę’, np. *Vaikai motyną juobà myl, nego tėvą* ʽDzieci kochają matkę bardziej niż ojca’. *Doras gyvenimas juoba kitus moko, nekaip geri žodžiai* ʽPrzykład godnego życia jest dla innych bardziej pouczający niż dobre słowa’. *Tiek pinigų dabar duoti negali, juobà kad yra ir kitų labai opių ir neatidėtinų reikalų* ʽTyle pieniędzy nie może teraz dać, zwłaszcza że są teraz inne ważne i palące sprawy (wydatki)’. Zrost adv. *juõ* (zob.) z ptk. *ba* (por. *arbà*).

juodadar̃bis, *-io* ʽprosty, niewykwalifikowany robotnik’ — kalka złożenia ros. *černorabóčij*, por. *júodas* ʽczarny’, *dárbas* ʽrobota, praca’.

júodas, *-à* ʽczarny’ < *i̯ōd-a-. Od tego odchyla się łot. *juõds* ʽskrzat leśny, zły duch, diabeł’; *juodene* bot. ʽdas Schwarze Bilsenkraut, Hyoscyamus niger’. Nieobecność refleksu †i̯ēd- każe porzucić myśl o apofonii pierwiastkowej *ē* ⇒ *ō*. Niejasne, zob. LEW 197, ALEW 506 (z liter.). Prawdopodobnie jest to neologizm, który wyparł *kiršnas ʽczarny’, odziedziczone z pie. *kr̥s-nó- (zob. s.v. *kéršas*). — Drw. *júodaikis* a. *júodeikis* ʽczernina, polewka z krwi ptasiej z dodatkiem octu’ (war. *júodakis*, *júodikis*), *júodalis* ʽpiwo ciemne’, *juodàsis* ʽdiabeł’, *juodìkis* ʽrodzaj grzyba; czernina’, *juodìkiai* m.pl. ʽmodra a. czerwona kapusta’, *juodỹlas* ʽfarba czarna, czernidło, atrament’, *juodylas unt rašymo* SD «inkaust, atramentum scriptorium» (por. suf. w *baltỹlai*; LEW 73 zauważa, że sufiks ten został wyabstrahowany ze slawizmu *černỹlas*, zob. s.v.), *juõdis* ʽczarne zwierzę (wół, pies)’. Cps. *juodabrùvis* (zob. *bruvìs*), *juodãkis* ʽczarnooki’ (por. *akìs*), *júodažemis* ʽczarnoziem’ (por. *žẽmė*), *júodbėris* ʽciemnogniady — koń, kobyła’ (por. *bė́ras*), *júodmargis* ʽczarnopstry, biały z czarnymi plamami; łaciaty — wół, krowa’ (por. *márgas* I), *júodmiškis* (zob. *mìškas*), *juodnugãris* ʽmający czarny grzbiet’ (por. *nùgara*), *júodraštis* ʽbrudnopis; notatnik’ (kalka z pol. *brudnopis*), *juodsubìnis* ʽmający czarny zadek, np. o bocianie’ (por. *sùbinė*), *júodvarnis* ʽkruk’ (por. *várna*). — N.jez. *Júodas* 3x, *Júodasai* 3x, *Júodis* 5x, *Juodáitis*, cps. *Juodžerỹs* (*Juod-ežerys). N.rz. *Juodà* 2x, *Júodė* 4x, *Juodišà*, *Juodmenà*, cps. *Juodšakà*, *Júodupė* 18x, *Júodupis* 58x, *Júodžiupis*. N.m. *Júodasalės* (zob. *salà*). — Vb. denom. *juõsti*, *juõsta* (*juod-sta), *juõdo* ʽczernieć’. Osobno zob. *juõsvas*.

juog stlit. 1. spójnik ʽże, iż’, wprowadzający zdania podrzędne, np. *Tikime, juog peklon nužengė* PK 111_1 ʽWierzymy, iż zstąpił do piekła’, *žinodami, juog esme kalti* PK 26_{12} ʽwiedząc to, żechmy przewinili’ , 2. spójnik ʽgdyż’, np. *o vienok ant jų nebus priepuola taipo škadlyva, juog Poną savo turi abginėją tikrą* PK 57_{14} ʽA wszakże na nie nic nie przypadnie tak szkodliwego, gdyż Pana swego mają obrońcę pewnego’, 3. spójnik ʽwszak, przecież’ (dla podkreśleniu tego, co się mówiło’), np. *juog esi Ponas ir Dievas mano* PK 62_8 ʽwszakeś ty sam jest Pan moj Bog moj’. Zapewne drw. od formy instr.sg. *juõ* zaimka 3 os. *jìs*: *juo-gi (por. LEW 194). Zob. też *jóg*.

juõkas ʽżart, śmianie się z żartu, śmiech’. SD «kunszt, żart, igrzysko; śmiech, naśmiewisko; żart, żartowanie». Pl. *juokaĩ* 4 p.a. ʽżarty’, DP ʽśmieszki, kunszty’, SD «śmiech, risus», *vienì juokaĩ* adv. ʽnic łatwiejszego’. Por. jeszcze *juokų ažu juokų atduot* SD «odszydzić» [ʽodpowiedzieć szyderstwem na szyderstwo’, SPXVI], *juokų juoku atduomi* SD «odżartować» [ʽodpowiedzieć żartem na żart’]. Odpowiednik łot. *juõks* ʽżart’. Bez dobrej etymologii, zob. referat starszej literatury w LEW 197. Petit 2010, 124 rekonstruuje pie. *i̯ōkos, formację na SW do *i̯oko- jak w łac. *iocus* ʽżart, dowcip’, za nim ALEW 508 (ʽVr̥ddhiableitung’). W ujęciu de Vaana 2008, 308 (s.v. *iocus*) lit. *juõkas* i łot. *juõks* mają być zapożyczeniami z języka niemieckiego. — Drw. *bejuõk* adv. ʽbez żartów, na serio’, *juokaĩs* adv. ʽżartem, dla żartu’, *juokìngas* ʽśmieszny, dowcipny’, SD «błazeński; żartowny, trefny, kunsztowny», *juokomìs* adv. ʽżartem’, *juoktinas* SD «śmiechu godny», cps. *juokdarỹs*

ʻbłazen; komik’, SD «błazen; kunsztmistrz; żartownik» (por. *darýti*). Vb. denom. *apjuõkti* ʻośmieszyć’, SD *apjuokiu* «śmieię się z czego; naśmiewam się, szydzę z kogo» (⇒ *apijuokimas* «naśmiewisko»), *juokáuti* ʻżartować’ (⇒ *juokaulỹvas* ʻżartobliwy, dowcipny’), *juõkinti* ʻrozśmieszać’. Refl. *juõktis* ʻśmiać się, żartować, wyśmiewać się, drwić’, SD *nusijuokiu* «uśmiecham się». — SZ *juk-* ⇐ *juok-*: gw. *jùkšas* ʻktoś skłonny do śmiechu’ (por. *mìgšas*, *paĩkšas*), *jukùs* ʻskory do śmiechu’. Vb. denom. *prajùkti*, *-junkù*, *-jukaũ* ʻroześmiać się, wpaść w śmiech’, *sujùkti* ʻzaśmiać się’, *prajukdýti* caus. ʻrozśmieszyć kogo’, por. łot. *sajukinât* ʻrozśmieszyć’.

juosmuõ, *-meñs* m. 3 p.a. ʻmiejsce dokoła tułowia powyżej bioder, pas, talia; pas u spodni, spódnicy’ — dewerbalna formacja z suf. *-men-* od *juos-*, por. *júosti* ʻopasywać’. Paralele: *stomuõ* ⇐ *stóti*; *tešmuõ* ⇐ *tẽšti*; *želmuõ* ⇐ *žélti*. — Neoosn. *juosmen-*: *juosmẽnė* ʻpas, talia’. — War. gw. *juozmuõ* — przez antycypacyjną sonoryzację *sm* > *zm*, jak np. w *grasmẽ* > *grazmẽ*; *graũsmas* > *graũzmas*. Inaczej GJL II, § 302: *juozmuõ* pochodzi z *juozd-muo, to zaś przez udźwięcznienie z *juost-muo. Ma to być wariant wyrazu *juosmuõ*, którego osnowa *juos-* została zastąpiona przez *juost-* pod wpływem *júosta* ʻpas’.

júosta 1. ʻpas, pas tkany z wełny, pas jedwabny’ (*juosta kareivių* SD «pas rycerski», *juosta kepurės* SD «binda u czapki»), 2. ʻpas w ciele, talia’ (*vandeñs ikì júostos* ʻwody po pas’), 3. ʻstrefa geograficzna’, 4. ʻtaśma miernicza’, 5. *laũmės júosta* ʻtęcza’. Odpowiednik łot. *juôsta* ʻpas’. Analiza: *júost-a*, drw. postvb. od *júostyti* ʻbyć opasanym, nosić pas’ < *juos-styti (por. *glóstyti*). Wskazany czasownik był denominatywem od zanikłego sb. *júosas ʻpas’, które odpowiadało psł. *jasŭ, por. scs. *pojasŭ* ʻpas’ : aw. *yāh* ts. (por. BSW 108, REW II, 423). — Odziedziczoną formację na *-to-* może mieć ptc. *júostas* ʻopasany’, *ižjuostas* SD «rospasany, discinctus..., solutis tunicis incedere» (syn. *paleistas*), od *i̯ōs-ta- < pie. *Hi̯eh₃s-to-, por. aw. *yāsta-* ʻopasany dokoła ciała’, gr. ζωστός ts. (z *gi̯ōsto-; co do afrykaty por. ζειαί s.v. *javaĩ*). Zob. LIV[2] 311, NIL 391n. Osobno zob. *júosti*. — Drw. od *juost-*: *juostẽlė* ʻtasiemka’, *júostininkas* ʻkto wyrabia a. sprzedaje pasy’, *juostinykas* SD «paśnik, zonarius», *juostúotas* ʻpasiasty’, *perjuostuvės* f.pl. SD «gzemsy» [ʻpoziomo biegnący występ ściany, muru’] (syn. *karūnos mūrų*), *priejuostuvė* SD «fartuch» (dosł. ʻto, co się przypasuje’), *prijuõstė* ʻfartuch’ (dosł. ʻto, co się zawiązuje w pasie’). Cps. *júostagalis* ʻlichy pas’ (por. *gãlas*), *juostapil̃vis* ʻz białym pasem przez brzuch — o krowie’ (por. *pil̃vas*). — N.m. *Juostiniñkai* 2x, *Juõstiškės*, *Pajúostis* 4x, *Pajuostinỹs*, cps. *Júostaviečiai*. — Nomina od *juos-*: *juosmuõ* (zob.), *kazìljuostė* (zob. *kazilaĩ*).

júosti, *júosiu*, *júosiau* ʻopasywać’, zwykle z prvb. *ap-* ʻopasać’, *iš-* ʻrozpasać, zdjąć pas’, *pér-* ʻprzepasać’, *pri-* ʻprzypasać’. War. *juõsti*. SD: *apjuosiu kareivį* «pasuię kogo na rycerstwo» (*apjuosimas kareivių* «pasowanie rycerza»), *išjuosiu* «odpasuię co; rospasuię się u kogo» (syn. *iššijuosiu*). Odpowiednik łotewski ma udźwięcznioną spółgłoskę wygłosową: *apjuôžu* ʻopasuję’ (*juošu), *-juôzu* (*juosu), *-juôzt*. Zdaniem Vaillanta, GC III, 323n. chodzi tu o refleksy pb. *i̯ōs-i̯e/o-, vb. denominativum od sb. *i̯ōs- ʻpas’. Zob. *júosta*. — Dur. na *-ė-*: *juos-ė́-ti*, *-iù*, *-ė́jau* ʻbyć przepasanym, nosić pas, pasek’. Odpowiednik słowiański pokazuje paralelną osnowę *pojas-a-* (pbsł. *-i̯ōs-ā-) os *pojasŭ* ʻpas’, por. scs. *pojasati*, *pojašǫ* ʻopasywać, obwiązywać pasem’, ros. *opojásatь*, czes. *pásati*, stpol. *pasać* (*o-*, *roz-*), *paszę*. Zob. BSW 108, REW II, 423, LEW 198, ALEW 509. — Gw. czas. *jūsė́ti* ʻbyć opasanym’ został pod względem wokalizmu prawdopodobnie dostosowany do *mūvė́ti* ʻnosić spodnie, rękawiczki, pierścień’ (wątpliwy jest wywód z pie. *i̯eu̯es-ói̯-et-tei̯ u Schmalstiega 2000, 117).

juõsvas, *-à* ʻczarniawy, nie całkiem czarny; ciemny’, SD[1] «czarnawy, nigricans, nigellus». Analiza: *juõs-vas*, drw. od neopwk. *juos-*, który wyabstrahowano z *juõsta* ʻczernieje’ (*juod-sta), prs. denominatywnego od *júodas* ʻczarny’. Metanaliza *juõs-ta* ma

paralele w *báls-ta* (por. *bal̃s-vas* ʽbiaławy’), *raũs-ta* (por. *raũs-vas* ʽczerwonawy’). Inaczej ŽD 377 i Ambrazas 2011, 56: analiza *juod-svas (rzekomo od *júodas*). — Neopwk. *juos-* tkwi też w *juõzganas* ʽniezupełnie czarny’ < *juos-ganas (por. *bal̃zganas* ob. *bal̃svas*, *žal̃zganas* ob. *žal̃svas*). Objaśnienie zakończenia s.v. *bal̃zganas*. — Neoosn. *juosv-*: *juosvelė* b.z.a. bot. ʽciemnogłów, Nigritella’, *juosvókas* ʽczarniawy’, vb. denom. *pajuosvė́ti* ʽpoczernieć (o lnie), pociemnieć (o niebie)’. Por. neoosn. *žalsv-* s.v. *žálti*.

Juozapìnės, *-ių* f.pl. ʽświęto św. Józefa, 19.III.’ — drw. na *-inė-* od imienia *Juõzapas* ʽJózef’. Zob. paralele s.v. *Jonìnės*. — Tu też należą: *juozapìnės lelìjos* ʽbiałe lilie’ (por. *lelijà*), *juozapìnės kriáušės* ʽgatunek zimowych gruszek’.

juozãžole bot. ʽizop, półkrzew z rodziny wargowych, stosowany w lecznictwie, Hyssopus officinalis’ — złożenie członów *juoza-* jak w imieniu *Juõzapas* ʽJózef’ (war. *Juõzas*) i *žolẽ* ʽzioło’. Wyraz literacki (DLKŽ, s.v.), nie notowany w LKŽ IV, 429. Z uwagi na war. *juozapas* b.z.a. ʽizop’, drw. *juozapatẽlis* ʽizop’, *juozapėlis* b.z.a. ts., *juozapukai* b.z.a. m.pl. ts. zachodzi podejrzenie, że mamy tu do czynienia z ludowo-etymologicznym przekształceniem zapożyczenia *yzapas* (zob. *ýzopas*) na wzór imienia *Juõzapas*. Podobne zjawisko zaszło w języku polskim: *józefek*, *józepek* ⇐ *izopek* ʽHyssopus’ (SW II, 183).

jupà 2 p.a. przest., gw. ʽsuknia, szata’ — zapoż. z pol. *jupa* (⇐ nwn. *Joppe*, śrwn. *jope*, *joppe* ⇐ śrłac. *giuppa*, zob. Sławski, SEJP I, 591, EWD 599). SD: *jupa ilga kunigų* «sutanna, poderis, vestis talaris, clericorum», *jupa sruoginė, pilna sruogų* «barwista, kosmata suknia, pexa vestis, villosa», *jupa viršutinė* «ferezya, vestis exterior, promissis manicis» [ʽsuknia wierzchnia nie przypasana’, L.], *serdokas*, *jupa berunkovinė* «kabat, kaftan, thorax, pectoralis tunica texta sine manici», *ižsiūta tūlai jupa* «wzorzysta szata, scutulata», *jupoj maišelis* «kieszeń, sacculus vesti subsutus» [dosł. ʽworeczek w sukni’], *ižverčiu jupų* «nicuię, transformo vestem veterem», *nuplinka, nusišeria jupa* «oblata co, defluxit tunica». — Drw. *jupelė* SD «sukienka, tunicula», cps. *baltajupis* SD «białą suknią noszący, w bieli, albatus, candide vestitus» (por. *báltas*, syn. *baltarūbis*).

jū́ra ʽmorze’, też pl. *jū́ros* ts. *Báltijos jū́ra* ʽMorze Bałtyckie’. War. *jū́rė*, pl. *jū́rės* (m.in. w SD, jako syn. do *marios*), *jūria*, pl. *jūrios* b.z.a. Odpowiedniki bałt.: łot. *jũra* a. *jũŗa* ʽmorze; wielkie jezioro’, stpr. **iuriay*, pis. <luriay> EV ʽmorze, Mer [Meer]’, czyt. [ju:rijai] m.pl.; *en urminan iūrin* ʽw Morzu Czerwonym’. — Drw. *jūreĩvis* ʽmarynarz’, *jū́rininkas* ts. Cps. *jū́rligė* ʽchoroba morska’ (por. *ligà*), *jū́rmala* ʽbrzeg morski, wybrzeże’ (zapoż. z łot. *jũrmala*), *jūrvėjẽlis* ʽbryza morska’ (por. *vė́jas*). N.rz. *Jū́ra*, *Jū́rė*, *Jū́rupis* (war. synkopowany: *Jū́rpis*). N.m. *Pajū́ris* 3x, *Pajūrìškiai*, *Ùžjūris*. Tradycyjnie przyjmowano tu pb. *ū̃r- z pie. *(H)uh$_1$r-. Odpowiedniki ie.: łac. *ūrīnor* ʽzanurzyć się, nurkować’, stisl. *úr* ʽmżawka’ n. i z apofonią: sti. *vā́r-* n. ʽwoda’, luw. *u̯a-a-ar* ts., stisl. *vari* m. ʽpłyn, woda’, < *(H)u̯eh$_1$-r-. Por. LEW 198, EWAIA II, 544n. Przy takim ujęciu problem nagłosowego *j-* w *jū́ra* daje się wyjaśnić wyrównaniem SZ *ū̃r- do innowacyjnej formy na st. *e*: pb. *i̯āu̯r- < *(H)eu̯h$_1$r- (podobnie już Petit 2004, 53). Por. następujące refleksy lit.: *jáura* a. *jáurė* ʽgleba bielicowa, mokra, ciężka, nieurodzajna; gleba z domieszką gliny’ (war. ze zmianą *j-* > *g-*: *giáurė*, por. *gė́ras* ob. *jė́ras*, por. Urbutis 2009, 184), *jáura* a. *jáuras* ʽbagnisko, topielisko’ (⇒ *jaurùs* ʽgrząski’), drw. *atjáurė* ʽrola przy bagnie w cieniu, zwrócona na północ’. Chodziłoby tu o formację typu vṛddhi, która w bałtyckim wyparła odziedziczony SE *(H)u̯eh$_1$r-, zob. ostatnio ALEW 510. Paralele: *jáunas*, *béržas*, *žéntas*. Inne rekonstrukcje w NIL 404: *jáura* < pie. *i̯eu̯H-r-ah$_2$-, *jū́ra* < pie. *i̯uH-r-ah$_2$-; są to drw. od pie. nomen apofonicznego *i̯eu̯H-r- / *i̯uH-r- n. ʽwoda’. Por. jeszcze orm. *ǰowr*, gen.pl. *ǰowrcʿ*, *ǰrocʿ* ʽwoda’ (B.A. Olsen, *Kratylos* 56, 2011, 17). — N.jez. *Jaurỹs*, *Jauriùkas*, n.rz. *Jauryklà*, *Jáuros upẽlis*, *Pajáurinė*, *Jáurupė*. N.m. *Jáurai* 2x, *Jáuros* 5x, *Jáurinė*, *Pajáurė* 3x. — Zapoż. lit. w błr. gw. *jáŭra* ʽgliniasta, nieurodzajna gleba’, pol. gw. *jaura* ʽlicha, nieurodzajna gleba’ (Laučjute 45).

Jurgìnės, *-ių* gw. f.pl. ʽświęto św. Jerzego, 23.IV.' — drw. na *-inė-* od imienia *Jùrgis* ʽJerzy' (por. ros. *Jurьjev denь*, LEW 199). Podobnie są zbudowane nazwy świąt *Jonìnės, Juozapìnės, Petrìnės*.

jū̃s zaimek osobowy 2 pl. ʽwy' (gen. *jū́sų*, dat. *jùms*, acc. *jùs*, instr. *jumìs*, loc. *jumysè*, allat. *jūsump* ʽdo was', adess. *jūsip* ob. *jūsimp* ʽw was'). Odpowiada z jednej strony łot. *jūs*, stpr. *ious*, *ioūs* ʽwy', z drugiej strony aw. *yūš*, *yūž-əm* ʽwy', goc. *jus* ts., < pie. *i̯uHs. Odpowiednik słowiański *vy* < *u̯ūs został zmieniony przez zastąpienie *i̯ przez *u̯ w nagłosie. Przekształcone jest też wed. *yūyám* ʽwy' (zam. *yuvám < pie. *i̯uH-óm; *v* jako wypełniacz tzw. hiatu lrg.). Por. IEW 513, BSW 110, LEW 199, ALEW 510. — Vb. denom. *jūsúoti* ʽmówić komu «wy», wykać' (por. *tujúoti* ⇐ *tù*).

jùsti I, *sujùsti*, *-jundù*, *-judaũ* ʽporuszyć się' — prs. infigowane na SZ *jud-* ⇐ *jaud-*, o funkcji inchoativum / ingressivum do *judė́ti* ʽruszać się, być w ruchu' (zob. s.v.). — Drw. *jùdinti* caus. ʽwprawiać w ruch, pobudzać, poruszać co', DP ʽwzbudzać', *pajùdinti* ʽporuszyć; kiwnąć'. Osobno zob. *jáudinti*. — Neoosn. *jund-*: *juñdalotis* ʽhałasować, dokazywać — o dzieciach' (*Vaikai nesijuñdalokit!*), *prijuñdinti* ʽoswoić, udomowić', nomina: *juñdilas* a. *juñdulas* ʽczłowiek ruchliwy, nie umiejący usiedzieć na miejscu, wiercipięta'. Paralele: *bund-*, *jung-*, *junk-*. — WSZ *jūd-*: łot. *jũdît*, *-u*, *-ĩju* caus. ʽpędzić (bydło) bez pośpiechu; niepokoić; rozdzielać skłóconych' (*jũdîtãjs* ʽrozjemca'). Osobno zob. *sájūdis*.

jùsti II, *juntù*, *jutaũ* ʽczuć, poczuć', *apjùsti* ʽnatrafić na co, znaleźć; dowiedzieć się', *nujùsti* ʽprzeczuć co', *pajùsti* ʽpoczuć, doświadczyć', *sujùsti* ʽpoczuć, wyczuć, poczuć instynktem (o zwierzętach); dowiedzieć się'. Refl. *pasijùsti* ʽpoczuć się' (*Pasijutaũ lietuviu esąs* ʽPoczułem się Litwinem'. *Vieną dieną jis pasijùto sergąs* ʽPewnego dnia poczuł się chory'). Odpowiednik łot. *just*, *jùtu*, *jutu* ʽczuć, odczuwać, doznawać, spostrzegać' (*jūtams* ʽodczuwalny, zauważalny'). Czas. pbsł. na SZ od pie. *i̯eu̯t- / *i̯ut- ʽspostrzegać, odczuwać' (por. LIV[2] 316n.: tylko bsł.). Inaczej BSW 72: pbsł. *eu̯ti̯ō. — Nawiązanie słowiańskie na SZ: psł. *ot-jŭt-nǫ- > *otjĭtnǫ-: czes. *octnout se* ʽdostać się, wpaść, znaleźć się gdzieś', pol. *ocknąć się* ʽobudzić się, odzyskać świadomość' (z *octnąć się), ros. *očnútьsja* ts., błr. *pročnúcca* ʽprzyjść do siebie'. Zob. REW II, 296, Boryś 2005, 379, Vaillant, GC III, 238, Derksen 2008, 381. — Drw. *jutė́ti*, *jutù*, *jutė́jau* stlit. ʽczuć, nie spać, czuwać' (*Jutėkite, jog nežinote dienos, nei valundos* SP I, 116_{17} ʽCzujcie, bo nie wiecie dnia, ani godziny'), SD *jutu* «czuię» (syn. *girdžiu*, *nemiegmi*, *jaučiu*), ⇒ *jutė́jimas* ʽczujność'; *pajutinti* DP ʽwzbudzić'. Nomina: *jutrùs* ʽczuły, wrażliwy', *jutùs* ʽczujny, mający się na baczności', SD «czuyny» (syn. *budrus*). — Neopwk. *jus-* (⇐ *jùsti*): *juslė̃* ʽzmysł czucia; zdolność odczuwania, czucie' (por. *pūslė̃*, *uoslė̃*, *krimslė̃*), ⇒ neoosn. *jusl-*: *juslìngas* ʽwrażliwy', *juslìnis* ʽuczuciowy, należący do sfery uczuć', *juslùs* ʽwyczulony, wrażliwy na co'. — WSZ *jūt-*: łot. *izjūta* ʽpoczucie (języka, humoru)', *jùtas* f.pl. ʽuczucie, uczucia'. — SO *jaut-* < *i̯ou̯t- (który nie różni się od formy SE *jaut-* < *i̯eu̯t-), zob. *jaũsti*.

jū́sų zaimek dzierżawczy 2 pl. ʽwasz', nieodmienny — z pochodzenia jest to forma gen.pl. do *jū̃s* ʽwy'. W części gwar tworzy się z tego formy odmienne *jūsų̃jis* ʽwasz' (*jūsų-jis, por. *pačių̃jis*), *jūsų̃jė* ʽwasza'. — W gwarach, które znają formę anaforyczną *tavàs-is* ʽtwój', ukazuje się odpowiednio *jū́sasis* ʽwasz', *jūsóji* ʽwasza', war. *jū́sasai*, *jūsóji*. — Drw. dzierżawczy na *-išk-*: *jū́siškas*, *-a* ʽwasz' (*jū́siškai* adv. ʽpo waszemu'), *jūsìškis* ʽwasz człowiek, jeden z waszych', SD «waszyniec». Por. *mūsìškis*.

jū́šė gw. ʽzupa rybna, marna zupa; gąszcz, kasza; mieszanina' (plit. *jūsė). War. *jū́šia* ʽzupa na śledziu'. Odpowiednik stpr. *iuse* EV ʽzupa na mięsie, Juche [Fleischbrühe]' (Trautmann 1910, 349, LEW 199). Pb. *i̯ūs-ii̯ā-. Temat wokaliczny nawarstwił się tu na osnowę spółgłoskową na *-s-*, pie. *i̯ū-s- < *i̯uH-s- n. (NIL 405, ALEW 512), por. wed. *yūḥ*,

yūṣ-ṇ-áḥ n. ʻpolewka, zupa na mięsie' (⇒ *yūṣ-á-* m.n. ʻpolewka'), gr. ζύμη f. ʻdrożdże, zaczyn, zakwas' < *i̯ūsmā- < *i̯uHs-meh$_2$- (por. IEW 507). Zmiana *(u)s > lit. *(u)š* jak w *apušẽ, trušìs, vẽtušas*. — Izolowany jest słowiański refleks na st. pełnym: cs. *juxa* ʻζωμός, polewka', sch. *júha* ʻzupa, polewka', strus. *uxa*, ros. *uxá* ʻzupa rybna', pol. *jucha* ʻkrew zwierzęca; zupa z mięsa, krwi a. ryb; wywar z ziół lub owoców; sos', < pbsł. *i̯au̯ṣā (BSW 110, REW III, 195n.). Można to interpretować jako drw. typu vṛddhi, pie. *i̯eu̯Hs-eh$_2$-, por. Kuryłowicz 1968, 303. Paralela: scs. *surovŭ* ʻsurowy, niegotowany' wobec lit. *sūrùs*, scs. *syrŭ*. — Wokalizm *ū* odpowiednika łac. *iūs*, *iūris* n. ʻpolewka, zupa, sos' nie pozwala na jednoznaczne orzeczenie. Może to być formacja na st. pełnym, pie. *i̯e/ou̯H-s-, albo też na st. zanikowym, pie. *i̯uH-s- (zob. de Vaan 2008, 316). — Sądzi się, że w *jū́šė* tkwi ten sam pierwiastek, co w czas. *jáuti* ʻmieszać, przyrządzać jadło dla świń' < pie. *i̯eu̯H-, por. IEW 507, LEW 199.

juškà, gen.sg. *jùškos* 2 p.a. gw. ʻ(w piecu) blaszana zasuwa do przymykania kanału kominowego celem zatrzymania ciepła, szyber' — zapoż. z błr. *júška, -i* (stąd też pol. gw. *juszka* ʻszyber', SW II, 189). Por. *šýberis*.

jū̃viškas gw. zaimek dzierżawczy 3 pl. ʻich, ichni', np. *Tai mū́siškas, tai jū̃viškas arklys* ʻTo nasz, [a] to ich koń'. Formacja na *-išk-*, utworzona od formy gen.pl. *jų̃* do *jiẽ* ʻoni'. Segment *-v-* spełnia rolę wypełniacza hiatu w sekwencji *ū.i* (por. *pūv-V* ⇐ *puv-V* s.v. *pū́ti*). Zob. *mūsìškis*, *jūsìškis*.

K

kabė́ti, *kabù* (war. *kabiù*), *kabė́jau* ʽwisieć, zwisać'. SD *kabu* «wiszę, wisam, pendeo» (syn. *karau*). Z obocznym suf. *-ā-: *kabóti*, *kabaũ*, *kabójau* ʽwisieć, zwisać', też o ciężkim, dusznym powietrzu, o mgle. Są to durativa stanu na SO *kab-* ⇐ *keb-* i z suf. *-ē-* / *-ā-* w stosunku do prymarnych czasowników *kèbti* ʽbyć zaczepionym, zwieszać się' (zob. s.v.) i *kìbti* ʽzaczepiać się o co, zahaczać się' (zob. s.v.). Por. Leskien 1884, 330, BSW 112, LEW 200n., ALEW 426n. — Z innymi suf.: *kabìnti* caus. ʽwieszać; czerpać gąszcz, brać kaszę; wygrzebywać, wyrzucać gnój z obory' (por. łot. *kabinât* ʽwieszać, zaczepiać'), *apkabìnti* ʽobejmować, brać w ramiona' (*apkabinu* SD «obeymuię co; obłapiam»), *sukabìnti* ʽsczepić, złączyć', *užkabìnti* ʽzawiesić, powiesić; zaczepić o co', *ažukabinu* SD «zawadzam za co», *kabinė́ti* iter. ʽzawieszać, rozwieszać (np. upraną bieliznę)', refl. *kabinė́tis* ʽchwytać się czego, czepiać się, szukać zaczepki'; *kabsóti* dur. ʽwisieć, zwisać'; *nukàbti* inchoat. ʽzwisnąć, opaść (np. o gałęziach, o wąsach)'. — Nomina: *apkabà* ʽzasłona; zacisk do przytwierdzania bielizny suszącej się na sznurze; magazynek (w pistolecie)', *ažukaba* SD «zawiasa [drzwi], cardo» (syn. *ažukabaris*), *kabárda* ʽniezdara' (por. suf. w *saũskarda*), *kãbas* ʽhaczyk', *kãbė*, *kabė̃* ʽhaczyk, haftka' (SD «spień u przeczki, denticulus fibulæ»), *kabeikà* ʽkto szuka zaczepki, powodu do kłótni' ⇐ *kabinė́tis* (por. *mušeikà* ⇐ *mùštis*), *kabẽklis* ʽbosak, osęka' (war. *kabãklis*), *kabẽlis* ʽhaczyk', *kabìkas* ʽto, co wisi, zwisa', też n. instr. ʽkołek do wieszania; pętelka, wieszak przy ubraniu' (⇒ *kabìklis* ʽhak do wieszania', zob. też uwagę s.v. *šaudìklis*), *kabyklà* ʽwieszak', *kabỹs* ʽhak', *kablỹs* (zob.), *kabùilos* f.pl. gw. ʽwrota wiszące na łęku' ob. *kabùlos* ts. (co do *ui* por. *rubuĩlis*), *kabùkas* ʽrodzaj haka' (⇒ *kabùklas*, zob.), *kabùs* ʽczepki, łatwo się zaczepiający', SD «uwisły, pendulus, pensilis», *kabùtės* f.pl. ʽcudzysłów', *nãkabis* (zob.), *príekaba* ʽprzyczepa', *pakabùčiai* (zob.), *príekabė* ʽzaczepka, pretekst' (⇒ vb. denom. *priekabiáuti* ʽszukać zaczepki, czepiać się kogo'), *sánkaba* (zob.), *užkaba* stlit. ʽzasłona'. — Możliwe, że litewskiemu *kab-* odpowiada psł. *kob- w ros. *kobénja* ʽhak w ścianie', zob. REW I, 582. O tym brak jednak wzmianki w BSW, 112; słownik ten wymienia tylko słowiańskie refleksy z *s*-mobile, por. serb.-cs. *skoba* ʽklamra, zapinka', ros. *skobá* ʽklamra, pałąk, podkówka' (ros. gw. ʽskobel'), czes. *skoble* f. ʽżelazna klamra w chomącie' (stczes. ʽhak'), stpol. *skobl*, *-bla*, pol. *skobel* ʽżelazne ucho wbite dwoma końcami w futrynę drzwi a. wieko skrzyni i służące do zamykania' — drw. od psł. *skoba, znacz. etym. ʽcoś zgiętego, kabłąk'. Por. jeszcze LEW 200, Boryś 2005, 552, ALEW 426. — WSO *kāb-: *kobinỹs* ʽhak, bosak, motyka' (zob. s.v.).

kablỹs, *-io* 4 p.a. 1. ʽhak, wieszak', 2. ʽdwuzębne widły do gnoju', 3. SD «hak, kluczka, za którą klamka zapada, vncus, hamus; osęk, harpago» — nomen instrumenti na *-lys* od czas. *kabė́ti* (zob.). Paralele: *kaplỹs* ⇐ *kapóti*; *kaslỹs* ⇐ *kàsti*. — Drw. *kablẽlis* ʽhaczyk; przecinek; żądło', SD «haczek, hamulus», *kabliùkas* ʽhaczyk (wędki); szydełko', cps. *kabliãtaškis* ʽśrednik' (por. *tãškas* I). Drw. wsteczny: *kabỹs* ʽhak'. Vb. denom. *kabliúoti* ʽnabierać na widły i zrzucać', przen. ʽchciwie jeść'.

kãbras, *-à* gw. ʽdzielny, odważny, śmiały; zdolny, zaradny, obrotny; szybki, prędki' — przez dysymilacyjny zanik *r* z *krabras (por. *patrẽtas* ʽportret' ⇐ błr. *patrét* z *partrét*), to zapożyczone z błr. *xrábry*, *-aja* ʽdzielny, odważny'. War. *kabrùs*, *kãbrus* m.in. ʽdzielny w bójce'. Por. Zs 21, 97, który brał pod uwagę także stpol. *chabry* jako źródło zapożyczenia. Wprawdzie *Słownik staropolski* takiego wyrazu nie wymienia, ale jest n.o. *Chabry*, zaświadczona w tzw. *Kronice Wielkopolskiej* jako przydomek króla Bolesława I, to ze

zmiany *Charbry, zob. Bańkowski, ESJP I, 150n.

kabùklas gw. ʽrodzaj haka do wieszania’ — denominativum powstałe przez nawarstwienie się suf. *-las* (n. instr.) na neoosn. *kabuk-*, wyodrębnioną z syn. *kabùkas* ʽrodzaj haka’ (dewerbalne n. instr. na *-ukas*). Na skutek wtórnego odniesienia drw. *kabùklas* do czas. *kabė́ti* ʽwisieć’, *kabìnti* ʽwieszać’ doszło do emancypacji *-uklas* jako neosufiksu. Znajdujemy go w roli formantu takich wyrazów, jak *degùklas*, *sprudùklas*, *stebùklas*, *žebùklas*. Synonimicznym formantem jest tu *-iklis* ⇐ *-ik- -lis*, zob. *šaudìklis*.

kačeĩ, *kačiaĩ* stlit. spójnik adwersatywny ʽchociaż, choć’ — zapoż. ze stpol. *chociaj* ʽmimo że, aczkolwiek’. War. *chačiai*. War. rozszerzone partykułami: *kačeiba*, *kačeib* / *kačieb*, *kačeibigi*, *kačeigi*, *kačeĩg* / *kačieg* (*kačyg*). SLA 50, 92 i LEW 201 dają pierwszeństwo wywodowi ze stbłr. *xočej* ʽchociaż’ (por. błr. *xacjá*). Zob. też ALEW 427. — War. *kač* (rzadko *chač*) ʽchoć’ oddaje pol. *choć* (skrócone z *chocia* < *chociaj*, *chociaż*).

kačė́nas gw. ʽkaczan, głąb kapusty’ (*Supjaustė kopūstą, liko tiktai kačė́nas*) — zapoż. z błr. *kačán*, *-á*. War. f. *kačė́nė*. — Cps. *kačėnagalvis* ʽtępy człowiek’, por. *galvà* (przypomina to użycie wyrazu pol. *głąb* na określenie głupiego, tępego człowieka).

kačérga, *kačergà* (3 p.a.) przest., gw. ʽpogrzebacz’ (SD «pogrzebaczka, koczarga») — zapoż. ze stbłr. *kočerga*, *-i* (SLA 92, ZS 21, LEW 201, ALEW 427), por. błr. *kačarhá*, *-í*, nom.pl. *kačérhi*. War. *kačiárga*, *kačárga*, *kačérgas*, też *kačérka*. Co do akutu por. zapoż. *čvértis*, *stérva*, *zérkolas*. Znacz. przenośne: ʽczas przed zachodem słońca lub zaraz po wschodzie słońca; człowiek wysokiego wzrostu, dryblas, drągal’. — Drw. *kačergýnas* ʽmiejsce przy piecu przeznaczone na narzędzia i miotły’, *kačérgos* f.pl. ʽwszystkie przyrządy używane przy piecu chlebowym’. — N.m. *Kačergaĩ*, *Kačer̃giai* 2x, *Kačergìnė*, *Kačérgiškės*, *Kačérgiškis* 2x.

kàd spójnik ʽkiedy, gdy; że, żeby, bo’, wprowadzający rozmaite zdania podrzędne. Wywodzi się przez apokopę ze stlit. *kada*[190], to z adv. *kadà* (zob.). Por. *tàd* < *tadà*. Zob. GJL III, § 819, LEW 199, 201, ALEW 428.

kadà adv. ʽkiedy?’ : łot. *kad* ts. Z uwagi na wsch.-lit. refleks *kadù* wyprowadza się z praformy *kadān. Zob. też *kadángi*. Odpowiednik stpr. *kadan*, *kaden*, *kadden* ukazuje się w roli spójnika ʽkiedy, jeśli, o ile’. Drw. od osnowy zaimkowej pie. *k^{u}o-, por. *kàs*. Z inną budową: wed. *kadā́* ʽkiedy’ < *ka-dā, scs. *kogda* (ob. *kŭgda*), ros. *kogdá*, gw. *kogdý* ʽkiedy?’. Por. LEW 201, ALEW 429. — Zwroty i zrosty: *kadà ne kadà* ʽkiedy, niekiedy’, *kai kadà* ʽniekiedy, czasami’, *niekadà* ʽnigdy’, skrócone *niẽkad* ts. (por. *vìsad*, *visàd* < *visadà*).

kadagỹs, *-io* 3 p.a. bot. ʽjałowiec, Iuniperus communis’. War. *kadugỹs*, *kaduogỹs*. Odpowiedniki bałt.: łot. *kadęgs*, *kadags* (łot. gw. *kadiķis* jest zapożyczeniem z dn. *Kaddik*) oraz stpr. *kadegis* EV ʽjałowiec, Eynholcz [Wacholder]’, co Būga, RR I, 308 zestawiał z łot. gw. *kadedzis* ts. (z dajny ludowej). Nie widać szans na bałtycką etymologię tego wyrazu, por. LEW 201n., ALEW 429n. Prawdopodobne wydaje się natomiast zapożyczenie z językach zachodniofińskich, por. liwij. *kadāg*, *gadāg*, *gaDāg* ʽjałowiec’, est. *kadakas*, *kadak*, fiń. *kataja* ts. Szczegółowy przegląd materiału i literatury na ten temat dał Toporov, PJ III (1980), 115n.). Zob. też Schmalstieg 1976, 263, Liukkonen 1999, 107, Smoczyński 2000, 36n. — Zapoż. lit. w ros. gw. *kádyk*, pol. gw. *kadyk*, *kaduk* (Laučjute 78). — Niejasny pozostaje wyraz *kãdagas* o znaczeniu ʽchoroba nerwowa spowodowana przelęknieniem’ (*Maži vaikai*

---

[190] Por. *iau tatai žinote, kada tie, kurie dabar po akimis jūsų stovi* PK 230_{17} ʽjuż to dobrze wiecie, że ci, ktorzy teraz przed oblicznością waszą stoją’. — *Davei man tą patiechą rašte per pranašą, kada tu nenori smerties mano griešna žmogaus* PK 144_{18} ʽDałeś mi tę otuchę w piśmie przez Proroka, że ty śmierci nie pożądasz grzesznego człowieka’.

kãdagą įgaun iš išgąsčio). — Drw. *kadagýnas* ʽzarośla jałowcowe’, *kadagìnė* ʽsamogon’ (syn. *karklìnė*, *krū́minė*). Cps. *kãdaguogė* ʽjagoda jałowca’ (por. *úoga*), war. *kãduguogė*. — N.m. *Kadagiaĩ*, *Kadagynaĩ* 3x, *Kadagýnas* 2x, *Kadagỹnė* 4x, *Kãdagiškiai* 2x, *Kadugiaĩ*.

kadaĩ adv. 1. ʽkiedy?’, np. *Kadaĩ tai buvo?* ʽKiedy to było?’, 2. ʽkiedyś, dawniej, dawno temu’, np. *Augo miškas čia kadaĩ* ʽLas rósł tu kiedyś’, 3. ʽ(już) dawno’, np. *Mes jau kadaĩ nupjovėm šieną, o jūs tik pradedat* ʽMy już dawno skosiliśmy siano, a wy dopiero zaczynacie’. *Kadaĩ aš laukiu tavę* ʽDługo już czekam na ciebie’. War. *kadái*, *kadáik* (*kadai-gi). Drw. z suf. *-ai* od adv. *kadà* (zob.). — Pochodne: *kadáise* ʽkiedyś, dawniej, dawno temu’[191], war. *kadáis*, *kadáisčia* a. *kadaĩsčia* ts. (⇒ *kadáisiniais laikaĩs* ts.). Ze skrzyżowania *kadáik* z *kadaisčia* powstało *kadaĩk-ščiai* ʽkiedyś, dawno temu’ (war. *kadaĩkštės*).

kadángi spójnik o znacz. ʽponieważ’: *Vãkar buvaũ vìsą laĩką namiẽ, kadángi lietùs lìjo* ʽWczoraj byłem cały czas w domu, ponieważ lał deszcz’. Zrost przysłówka *kadān (zob. *kadà*) i ptk. *gi*, por. GJL III, § 820, ALEW 429. War. stlit. *kadangel*.

kadė́ti, *kãda*, *kadė́jo* gw. ʽo kurach: gdakać, zwł. przy składaniu jajka’. Obok *katė́ti*, *kãta*, *katė́jo* ts. Dźwiękonaśladowcze. Por. syn. *kagė́ti*, *kagénti*.

kadùkas I, *kãdukas* przest., gw. 1. ʽpadaczka, epilepsja’ (m.in. SD «kaduk, morbus comitialis»), 2. przen. ʽdiabeł’: *Kãdukas jį žino!* ʽDiabli wiedzą!’ *Kad tave kadùkai paimtų!* ʽNiech cię diabli!’. Zapoż. z pol. przest. *kaduk* ʽwielka niemoc, padaczka, świętego Walentego niemoc’ L.

kadùkas II SD «kaduk, odumarłe dobra, caduca hæreditas» [ʽmajętność pozostawiona bez testamentu i bez dziedzictwa przechodząca na własność panującego’, SPXVI] — zapoż. z pol. przest. *kaduk* ʽmajętność opuściała, odumarłe dobra’ L. (brak wzmianki w LKŽ).

kaganijus, *-aus* stlit. hapaks z SD[1]: <kaganiius> 1. «kaganiec, lucerna, lampas, lichnus pensilis» [ʽrodzaj lampy, naczynie z knotem palącym się w oleju, kaganek’], 2. «capistrum...» [ʽwędzidło, munsztuk’] — zapoż. z pol. XVI w. *kaganiec*, *-ńca* 1. ʽlampa olejowa’, 2. ʽkaganiec, siatka metalowa lub rzemienna zakładana na pysk konia a. psa’, 3. ʽwędzidło, munsztuk’ (zob. SPXVI). Suf. *-ijus* jest (niezwykłą) substytucją za pol. *-’ec*. Por. błr. *kahanéc*, *-ncá* ʽprymitywna lampa, kaganek’. Brak w LKŽ, SLA, LEW. — Chronologicznie młodszym zapożyczeniem jest gw. *gagañčius* 1. ʽkaganiec, druciany koszyczek na pysk zwierzęcia’, 2. ʽobroża na szyi psa’, 3. ʽpochodnia używana przez łowiących ryby spod lodu’ — z pol. gw. *gaganiec*, *-ńca* (z Mazowsza, zob. SGP II, 290). Udźwięcznienie *kaga*° w *gaga*° też w bg. gw. *gaganíca* ʽpalenie wielkiego ognia na rozdrożu wieczorem w niedzielę pierwszego tygodnia wielkanocnego postu’, zob. Sławski, SEJP II, 21 (tam też o etymologii słow. *kaganъ*). Co do transpozycji słowotwórczej por. *čirvañčius*, *ražañčius*.

kagénti, *kagẽna*, *kagẽno* gw. 1. ʽo gęsi: wydawać głos, gęgać’, SD <kagiana źusis> «gęga gęś», 2. ʽo bocianie: wydawać głos, klekotać’. Por. *gagénti* ʽgęgać **—** o gęsi, klekotać **—** o bocianie; głośno rozmawiać; chichotać’. Czas. pochodzenia dźwiękonaśladowczego. — Inna budowa: *kagė́ti*, *kãga*, *kagė́jo* 1. ʽo kurach: gdakać’ (syn. *kadė́ti*, *katė́ti*), 2. ʽo gęsiach: gęgać’ (war. *gagė́ti*), *kagagúoti* ʽo gęsiach: gęgać’, SD *kagaguoja žųsis* «gęga gęś».

kaĩ ʽgdy, jak’, spójnik podrzędnych zdań czasowych, np. *Kai pabudau, buvo šviesu aplinkui* ʽGdy się obudziłem, było naokoło jasno’. *Kai ateisi, pasakysiu* ʽGdy przyjdziesz, to (ci) powiem’. *Kai duoda, tai ir imk* ʽJak dają, to bierz’. Zob. GJL III, § 821. Odpowiednik łot. *kaî* (ME II, 132, V, 573). Odpowiednik stpr. *kai* używa się jako 1. adv. ʽjak?’, 2. ptk.

[191] Segment *-se*, pojawiający się też przy takich przysłówkach, jak *toliẽse* a. *tolíese* ʽdaleko’, *netolíese* ʽniedaleko’, stoi może w związku z zakończeniem przysłówka *dvíese* ʽwe dwóch, we dwoje’ (zob.).

porównawcza ʽjak’, 3. spójnik zdań względnych ʽże’ i zdań celowych ʽaby’. Możliwy jest wywód z formy loc.sg. do zaimka pytajnego *kas* ʽkto, co’, zob. ALEW 430. — Ptk. *kaĩ* występuje w składzie (1) nieokreślnych zaimków, por. *kai kàs* ʽten i ów’, *kai katràs* ʽktóryś z dwu’, *kai kóks* a. *kai kurìs* ʽniektóry’ i (2) nieokreślnych przysłówków, por. *kai kur̃* ʽgdzieniegdzie’.

kailiniaĩ, *-ių̃* 3 p.a. m.pl. 1. ʽkożuch, odzienie wierzchnie ze skóry zwierzęcej’, 2. ʽskóra zwierzęca’ — drw. z suf. *-ini̯a-* od sb. *káilis* ʽskóra zwierzęca wraz z włosiem’ (zob. s.v.). War. kontrahowany: *kalniaĩ*, też *kálniai*. — Drw. *kailinykas* SD[1] «kuśnierz», *kailiniúotas* ʽw kożuchu’. Cps. *kailìnražiai* m.pl. ʽznoszony, zdarty kożuch; wywrócony kożuch’ (por. *rãžas*), *kailìnskrabiai* m.pl. ʽznoszony kożuch’ (por. *skrabė́ti*).

káilis, *-io* 1. ʽskóra zwierzęca wraz z włosiem’, 2. ʽskóra owcza na kożuch’, 3. ʽfutro’, *lókio káilis* ʽniedźwiedzia skóra; niedźwiedzie futro’. Odpowiednik łot. *kailis* ʽskóra owcza na kożuch; znoszone futro’. Trudne. Można by przy założeniu *s*-mobile przyjąć alternant na SO *(s)kāi̯l-C do *(s)kīl-C, por. *skélti* ʽszczepać, łupać’ (intr. *skìlti*), stisl. *skilja* ʽoddzielić, odróżnić’, pwk. *skelh$_2$- / *skl̥h$_2$-. Znacz. etym. ʽto co zdarto, oddzielono od mięsa’. Por. przym. łot. *kaîls* ʽnagi, goły, nagusieńki, goluteńki; pozbawiony łuski (o ziarnie), bezlistny (o drzewie), bezśnieżny (o okresie mroźnej pogody)’, przen. ʽbezbronny, nieżonaty, bezdzietny’, *pliks un kails* ʽgoły jak święty turecki, bardzo biedny’. Paralele dla SO *ai* ⇐ *i*: *dáilyti*, *máila*, *smailùs*. ALEW 431 proponuje raczej dewerbalną formację na *-l-* od pwk. *k$^{(u̯)}$ei̯H- (to bez definicji znaczeniowej). — Drw. *kailiniaĩ* (zob.), *kaĩlius* ʽkuśnierz’. Cps. *káiliadaris*, SD <kailadaris> «kusznierz, pellio, pellarius» (por. *darýti*), *kailiadirbỹs* a. *káildirbis* ʽgarbarz, kożusznik, kuśnierz’ (por. *dìrbti*), *kailiadirỹs* a. *káiliadiris* ʽrzemieślnik skórujący zwierzęta’ (por. *dìrti*), *kailialupỹs* ts., przen. ʽzdzierca’ (por. *lùpti*), *káildžiautis* ʽrozwidlona gałąź a. widły służące do rozpostarcia i suszenia skóry’ (por. *džiáuti*), *káiliamautis*, *káil-* ts., por. *máuti* (*Kailmautis vartojamas kailiams mauti ir džiovinti*), *káiliaraugis* 1. n. agt. ʽgarbarz’, 2. n. instr. ʽgarbnik, kwas garbarski’ (por. *ráugti*), *káiliarūgštis* ʽgarbnik’ (por. *rū́gti*), *káiliatempis* ʽwidły do suszenia skóry’ (por. *tem̃pti*), *káiliavilkis* ts. (por. *vil̃kti*), *kaliaũsė* (zob.). Gw. *kálpešis* ʽgarbarz’ pochodzi z nieregularnej monoftongizacji w *kail-pešis (por. *pèšti*). — Vb. denom. *káilyti*, *-iju*, *-ijau* ʽzdzierać skórę, obdzierać ze skóry; dawać w skórę, bić kogo; o deszczu: mocno padać’.

káimas, *kaĩmas* ʽwieś, osada’. War. *káima*, *káimė*. Odpowiednik stpr. *caymis* EV ʽwieś, Dorf’. Osnowa *kaim-* alternuje z *kiem-*, zob. *kiẽmas* (tam też etymologia). Stang 1966, 158 ujmuje *káimas* jako drw. typu *vr̥ddhi* od lit. *kiẽmas*, łot. *cìems* (za nim idzie ALEW 432). — Drw. *apýkaimė* a. *apìkaimė* ʽokolica’, SD <apikayme> «okolica, vicinia, territorium...» (syn. *aplinka*), *kaĩmenė* (zob.), *kaimiẽtis* ʽwieśniak’ (syn. *kiemiẽtis*), ⇒ *kaimiẽtiškas* ʽwieśniaczy’, *kaimiẽtiškai* adv. ʽpo wiejsku’; *kaimýna* ʽsąsiedztwo, sąsiedzi’, *kaimýnas* (zob. *kaimýnas* I), *káiminis* ʽwiejski’, *káimiškas* ʽwiejski’, ⇒ *káimiškis* ʽwieśniak; mieszkaniec tej samej wsi, swojak’. Cps. *bažnýtkaimis* ʽwieś kościelna’ (por. *bažnýčia*), war. *bažnýčkiemis*. — N.m. *Didžiãkaimis*, *Naũkaimis* 8x, *Sénkaimis*, *Žỹdkaimis*. Por. stpr. n.m. *Caymelawken*, n.rz. *Caymenape*, *Kaymenap*, n.jez. *Kaymino* (AON 53).

kaĩmenė 1. ʽstado bydła’ (DLKŽ), por. stlit. *pravis ir nuplas stodai ir kaimenės tavos* DP 290$_{40}$ ʽrozmnożą się stada i trzody twoje’, 2. gw. ʽbydło całej wsi’: *Gyvoliai viso kaimo vadinas kaĩmenė* JUŠK. Budowa *kaĩm-enė* wskazuje na drw. od *kaĩmas* ʽwieś’. Znaczenie wymienione wyżej jako 2. podsuwa rekonstrukcję znaczenia etymologicznego: ʽbydło wiejskie’. Przybliżone pralele: *karẽnė* gw. ʽwojna’ ⇐ *kãras*; *sunkẽnė* gw. ʽciąża’ ⇐ *sunkùs* (por. GJL II, § 309). Por. n.rz. *Kaimenà* i stpr. n.jez. *Kaymino* (AON 53).

kaimýnas I stlit. ʽpoddany, chłop pańszczyźniany, chłop zależny od dziedzica włości’,

por. *kurie musų rėdyman, ir priekuopon buvo paduoti, kaip yra vaikai, tarnai, šeimyna, ir kaimynai* DP 9_{38} 'ktorzy naszej sprawie i opatrzności byli poruczeni, jako są dzieci, słudzy, czeladź, i poddani'. — ... *kaip rėdei vaikelius ir šeimyną sava, kaip rėdei ir apveizdėjai kaimynus savus* DP 307_{36} '... jakoś sprawował dziatki i czeladkę swoję, jakoś rządził i opatrował poddane swoje'. Drw. na *-ynas* od *káimas* 'wieś, osada' (zob. s.v.), co do funkcji różny od *kaimýnas* II 'sąsiad'. Znacz. etym. 'mieszkaniec wsi, wieśniak'. Paralela semantyczna: łac. *vīcīnus* 'mieszkający w pobliżu, sąsiedni' : *vīcus* m.in. 'wieś'.

kaimýnas II 'sąsiad', war. *kaimỹnas* 4 p.a. Por. stpr. *maiāsmu kaimīnan* dat.sg. 'mojemu sąsiadowi'. Na pierwszy rzut oka chciałoby się tu widzieć drw. na *-ynas* od *káimas* 'wieś'. Temu jednak sprzeciwia się obecność *kaimýna*, rzecz. zbiorowego o znacz. 'sąsiedztwo, sąsiedzi' (por. *šeimýna* 'wielka rodzina', przest. 'czeladź'). Wygląda na to, że wyraz *kaimýnas* 'sąsiad' powstał jako singulativum derywowane suf. *-a-* od coll. *kaimýna*. — Drw. *kaimýnai* m.pl. SD «sąsiectwo, vicinia, vicinitas», *kaimynijà* coll. 'sąsiedzi, wszyscy sąsiedzi' (*Kaimynijoj apsigyveno kitas žmogus* 'W sąsiedztwie osiedlił się inny człowiek'), *kaimynỹstė* 'sąsiedztwo', war. *kaimynystà*.

káina 1 p.a. 'cena, wartość wyrażona w pieniądzach', 2. 'pożytek, korzyść' (*Maža káina iš tokio darbo*). War. *kainà* 4 p.a. Odpowiednik psł. *cěna, por. scs. *cěna* 'zapłata jako zadośćuczynienie, okup; cena', sch. *cijèna*, stczes. *cěna*, ros. *cená* (acc. *cénu*) 'cena', stpol. *cana* (loc.sg. *w cenie*, ⇒ pol. nom.sg. *cena*). Pbsł. *kai̯nā 'wartość, cena' jako refleks formacji pie. *k^{u}oi̯-neh$_2$-, por. gr. ποινή 'okup pieniężny za zabójstwo, grzywna, zapłata, kara, zadośćuczynienie, zemsta', aw. *kaēna* 'zadośćuczynienie, kara, zemsta, odwet', pers. *kīn* 'nienawiść' (por. IEW 637, BSW 113, LEW 203). Pwk. pie. *k^{u}ei̯- (LIV^2 379), por. wed. *cáyate* 'karze, egzekwuje dług', SZ gr. τίνω 'zapłacić, odpokutować za winy, ponieść karę, wywrzeć zemstę na kimś, ukarać kogoś'. Brak śladów verbum w bsł. Akut formy *káina* nie ma motywacji historycznej. Zdaniem niektórych lituanistów jest to sztuczna norma języka literackiego (por. np. Urbutis 2010, 406). — W wypadku łot. *ciens* 'cześć, godność, poważanie' (*cienā, guodā turēt* 'mieć w poważaniu', vb. denom. *cìenît, -īju* 'czcić, szanować, poważać') palatalizacja mogłaby skłaniać do założenia praformy *kienas jako formacji na SE, pb. *kei̯nā-. Brak oparcia porównawczego dla postulatu *kei̯nā- sprawił, że rozważano tu raczej zapożyczenie ze słowiańskiego (ME I, 394n.), por. ros. *cená* 'cena, wartość, doniosłość', *cenítь* 'oceniać, szacować; szanować, poważać, cenić'. BSW 113 nie wymienił formy łotewskiej s.v. *kainā-[192]. — Drw. *į́kainis* 'stawka, taryfa', cps. *pùskainis* 'połowa ceny' (por. *pùsė*), zwykle *pùskainiu* adv. 'za pół ceny' (*Puskainiu pardaviau savo žirgą*), war. *pùskainiui*. Vb. denom. *káininti* 'ustalać cenę, wyceniać', *káinoti, -ju, -jau* ts. (*Kiek káinoji šitą žąsį?*).

kaĩnas, *-à* przest. 'wspólny, gemeinschaftlich': *Kaĩnos ganyklos* 'Wspólne pastwiska' (Basanavičius). Drw. *kainaĩ* adv. 'ze sobą' (*Susmušė kainai Petras su Jonu*), vb. denom. *káiniotis* 'zadawać się z kim, przestawać z kim' (*Ja tu káinosies su vagimi, tai susigudinsi*). Wszystko za LKŽ V, 58. Būga, RR III, 818 wątpił w autentyczność tego przym. *kaĩnas*. Jest prawdopodobne, że to papierowy neologizm, który stworzył J. Basanavičius jako replikę greckiego adi. κοινός 'wspólny; ogólny, powszechny, publiczny'.

káinioti, *káinioju*, *káiniojau* gw. 'wtykać, wsuwać; zatykać (mchem, pakułami)

[192] W tym stanie rzeczy przyjmiemy, że alternanty pie. *k^{u}ei̯-, *k^{u}i- nie pozostawiły śladów w językach bsł. Z drugiej strony zwraca uwagę refleks wzdłużonego SO w czas. psł. *kajati sę < pbsł. *kāi̯-ā- < *k^{u}ōi̯-ā-, por. scs. *kajati sę* 'czynić pokutę, kajać się' (scs. *okajati* 'opłakiwać'), ros. *kájatьsja* 'wyrażać skruchę, przyznawać się', czes. *kát se* 'kajać się', pol. *kajać się* 'ze skruchą przyznawać się do winy' (stpol. też 'wyznawać grzechy, spowiadać się').

szczeliny między belkami'[193], *įkáinioti* 'splątać (nici)', *iškáinioti* 'rozplątać, rozsupłać (nici)', *užkáinioti* 'zatkać (dziurę), zapleść, załatać (otwór w płocie)'. Bez etymologii (brak w LEW). Wygląda jak iteratyw z suf. *-ioti* i SO *kain-* ⇐ *kin-, por. *gáinioti* ⇐ *giñti*; *páinioti* ⇐ *pìnti*; *tráinioti* ⇐ *trìnti*. Może *káinioti* da się via *s*-mobile powiązać ze *skáinioti* 'zrywać, szczypać, skubać' ⇐ *skìnti*?

kaĩp adv. 'jak, w jaki sposób', drw. *kaikaĩp* 'jakkolwiek', *niẽkaip* 'nijak'. Skrócona postać stlit. *kaĩpo* a. *kaipõ*, DP <kaipó> 'jako', <kaipág> 'jakoż', co było złożeniem *kai-po*. Por. łot. *kaî* 'jak', stpr. *kai* ts. Objaśnienie dyftongu jest sporne. Zob. *kàs* 'kto, co'. — *taĩp* 'tak' (*Visái ne taĩp bùvo*), DP <téip> obok <téipó> 'tak', <téipag> 'także', *taipjaũ* 'także' (por. *jaũ*).

kaĩpti, *kaipstù*, *kaipaũ* gw. 1. 'zapadać na zdrowiu, tracić siły, cherlać', 2. 'mdleć', cps. *nukaĩpti* 'słabnąć, mdleć; powoli zdychać (o zwierzętach, ptakach), umierać'. Odpowiednik łot. *kaîpt*², *-stu*, *-u* 'długo czekać; męczyć się; próżnować'. — War. *keip-*: *keĩpti*, *keipstù* (war. *keipiù*), *keipaũ* (war. *keipiaũ*) 'zapadać na zdrowiu, spadać z ciała, mizernieć, nędznieć; umierać, zdychać', *apkeĩpti* 'zasłabnąć, zemdleć', *atkeĩpti* 'wracać do zdrowia', *nukeĩpti* 'wycieńczyć się, umrzeć, zdechnąć' (brak refleksu †kiep-). Allomorf *keip-* nie musi być alternantem na SE względem *kaip-*. Może to być war. fonetyczny do *kaip-*, ze zmianą *ai* > *ei* jak np. w *reĩbti* < *raĩbti*; *skreĩstė* < *skraĩstė*. N.B. Łot. *ķeĩpt*, *-stu*, *-pu* 'klepać biedę, opędzić nędzny żywot' jest lituanizmem (ME II, 360). — Drw. *kaĩpalioti* 'niedomagać' (neosuf. jak w *sárgalioti*), *kaipinė́ti* 'chodzić ledwo żywym' (*Senis jau visą pavasarį kaipinė́ja, bet nemiršta* 'Starzec niedomaga już całą wiosnę, ale nie umiera'), *kaipìnti* caus. 'morzyć głodem'. — Nie ma ustalonej etymologii. Zob. LEW 203, gdzie przywołano porównanie Fortunatova *kaip-* z psł. *cěp-, por. scs. *ocěpěněti* 'wyschnąć', ros. *ocepenétь* 'zdrętwieć, osłupieć, zdębieć'. REW III, 289n. wyprowadzał to jako vb. denominativum od cs. *cěp-ěnŭ* 'sztywny' ⇐ psł. *cěpŭ 'pałka, np. do młócenia zboża' < pie. *koi̯po- (paralela znaczeniowa: ros. *okolétь* 'zdechnąć, zesztywnieć' ⇐ *kol* 'kół, pal; pałka'). Jeszcze inaczej Būga, RR I, 297: wiązał z *kuitė́ti* 'zdychać' i jednocześnie *kvaĩšti* 'doznawać zamroczenia, głupieć, bzikować'. Urbutis 2009, 126n., 239 położył nacisk na pokrewieństwo semantyczne pierwiastków pie. *(s)kei̯p- i *(s)ḱei̯p- 'oddzielać, rozszczepiać, kroić' i dążył do unaocznienia pierwotnej bliskości takich form, jak *kaĩpti* / *keĩpti* i *šiẽpti*, *skiẽpti*. Wydaje się, że jest to próba zbyt daleko idąca. Punktem wyjścia nowego objaśnienia niech będzie pwk. *kep-* czasownika *kepù*, *kèpti* 'piec, piec się'. Przyjmijmy, że należący tu SZ *kip-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*) dał osnowę prs. infigowanemu *kimpa 'piecze się (na słońcu), schnie, usycha', po czym pozostał ślad w takich formach, jak *kim̃pti* (*Kimp*[*a*] *širdis iš rūpesčio* 'Usycha serce ze zgryzoty'), *kìmpėti*, *-ja*, *-jo* 'wysychać, twardnieć' i *kìmpa* c. 'wychudły człowiek a. zwierzę'. Otóż jest możliwe, że forma prs. *kypstù* 'chudnę' (zob. niżej) pochodzi z *kimp-stu, czyli polega na rozszerzeniu tematu infigowanego sufiksem *-sta-*. Inf. *kỹpti* i prt. *kypaũ* stoją na miejscu *kìpti, *kipaũ na skutek uogólnienia neopwk. *kyp-* poza praesens. Znacz. 'chudnąć, spadać z ciała' jest łatwo zrozumiałe jako przenośne w stosunku do 'schnąć, usychać'. Morfem *kaip-* przedstawia formę na SO do *kip-* (paralela: *staip-* ⇐ *stip-* ⇐ *step-* s.v. *stẽpinti*). Struktura prs. *kaip-stu* wskazuje na vb. denominativum, utworzone od sb. *kaipa lub *kaipas, znacz. etym. 'człowiek lub zwierzę wychudłe, wycieńczone'. — Sonoryzacja *keip-V* > *geib-V* stała się prawdopodobnie źródłem war. *geĩbti* (zob.). — WSZ kyp-: *kỹpti*, *kypstù*, *kypaũ* 'chudnąć, mizernieć', *atkỹpti* 'odzyskiwać siły, wracać do zdrowia', *iškỹpti* 'wyzdrowieć', *užkỹpti* 'zmizernieć', refl. *atsikỹpti* JUŠK 'odchwycić się, ożyć'. Osobno zob. *į̃kypas*.

kaĩras, *-à* 'lewy' — uchodzi za zdysymilowaną postać przymiotnika *krai-ras (LEW

[193] Wymieniona w LKŽ V, 58, s.v. *káinioti* forma 4. *káiniotis* 'kolegować, obcować z kim' tutaj nie należy. Jest to vb. denominativum pochodzące od adi. *kaĩnas* (zob.).

203). Por. łot. *ķeiris* ʽleworęczny’ z *kreiras (ME II, 270n.)[194]. Leksem *krai*- ukazuje się w lit. *kraivas* SD «krzywy, nakrzywiony», *kraivybė* SD «krzywość, nakrzywienie». Dalej por. łot. *krẽilis* ʽleworęczny, mańkut’ z *krei-li̯a- (od *krai-la-?). Morfem *krai- jest alternantem na st. *o* do *krei*-, widocznego w formach łot. *krèiss* ʽlewy’ < *krei-sa-, lit. *kreĩvas* ʽkrzywy’. — Drw. *kairė̃* ʽlewa ręka’ (SD «lewica, lewa ręka»), *kairė̃n* adv. ʽna lewo, w lewo’, *kairỹs*, *-ė̃* ʽlewy, lewostronny’, *kairỹs* sb. ʽczłowiek leworęczny, mańkut’, *kaĩrius* ts., *kairùs*, *-ì* ʽlewy’. — N.m. *Kairiaĩ* 9x.

káirinti, *káirinu*, *káirinau* gw. 1. ʽdrażnić (psa)’, 2. ʽpobudzać do gniewu, irytować’, 3. ʽzaczepiać (dziewczęta)’ — formacja kauzatywna z suf. *-in-* i innowacyjnym SO *kair-* ⇐ *kir-*, por. *įkìrti* ʽznudzić się, zbrzydnąć, dokuczyć’ (s.v. *įkyrùs*), *kìrinti* ʽdrażnić’. Dyftongiczny SO *kair-* ma paralele w *dairýtis* ⇐ *dyr-*; *gáirinti* ⇐ *gir-; *spairìnti* ⇐ *spir-*; *tairáutis* ⇐ *tir-*. — N.B. De Vaan 2008, 93 niesłusznie sugeruje pokrewieństwo *káirinti* z łac. *carīnō*, *-āre* ʽwyszydzać, wyśmiewać’ (Ernout-Meillet 100 porównywali *carinō* z psł. *kor- w scs. *ukorŭ* ʽzniewaga’). Wątpliwe jest również powiązanie łacińskiego wyrazu z łot. *karinât* ʽszarpać, targać’ (*l.c.*). Wyraz łot. należy prawdopodobnie do lit. *kárti*.

káislais gw. adv., używane z czas. *išėjo*, *nuėjo* oznacza ʽ(poszło) na marne, (obróciło się) wniwecz, zmarnowało się’, np. *Visas mano darbas káislais išėjo* a. *nuėjo Avys káislais nuėjo*. *Jo dukterys káislais nuėjo*. Etymologicznym znaczeniem zwrotu *káislais išėjo* było pewnie ʽskończyło się na zapale’, por. *kaĩslas* s.v. *kaĩsti*. Zob. bliskoznaczne *baudaĩs*.

kaĩsti, *kaistù*, *kaitaũ* 1. ʽnagrzewać się, rozgrzewać się’, 2. ʽczerwienić się, rumienić się’, 3. ʽpocić się’, 4. ʽpałać (gniewem, radością)’, 5. ʽ(o sianie) przeć, zaparzać się’. SD: *kaistu* «pocę się, potnieię», *kaistu nuog karčio* «pram, prę» (syn. *šuntu*). Cps. *nukaĩsti* ʽpokryć się rumieńcem’, *prakaĩsti* ʽprzegrzać się, spocić się’, *sukaĩsti* ʽspocić się; spleśnieć (o mące w worku)’. Odpowiednik łot. *kàist*, *kàistu*, *kàitu* ʽgorzeć, płonąć; być rozpalonym, rumienić się’, przen. ʽpałać, np. miłością’, *skàistiês* ʽzłościć się’ (*s*- tłumaczy się metanalizą formacji refleksywnych typu *ap-s-kàisties*, *nuo-s-kàisties*, zob. Endzelīns, DI II, 163), drw. *kàitêt* ʽpalić, rozpalać’, *skaistîtiês* ʽdenerwować się, złościć się, kłócić się’. — Obok tego jest tr. *kaĩsti*, *kaičiù*, *kaičiaũ* ʽogrzać, zagrzać, zagotować’, *nukaĩsti* ʽzdjąć z ognia coś gotującego się’. — Bałt. *kait*- wygląda jak alternant na st. *o* do SE *keit- / *kiet-. Etymologicznie było łączone z pie. *kai-t- ʽbyć gorącym’, por. stisl. *heitr*, stwn. *heiz* ʽgorący’, goc. *heito* ʽgorączka’, stisl. *hiti* ʽupał, gorąco’, stwn. *gihei* ts. (por. IEW 519, LEW 204, ALEW 432n., Casaretto 2004, 219, 565). — Drw. *kaĩtinti* caus. ʽzagrzać, nagrzewać, rozgrzewać’, *kaitina mi saulė* SD «dogrzewa mi słońce». Nawiązanie w stpr. *ankaitītai* ob. *enkaitītai* nom.pl. m. ʽzagorzali, die angefochtenen’, czyt. [an-kaitin-tai]. Dalej por. łot. *kàitêt*, *-ẽju* ʽpalić, żarzyć się’, tr. ʽrozgrzać (kamienie), rozżarzyć (żelazo)’, *kaĩtinât* ʽdrażnić, rozdrażniać; złościć, oburzać’ (*skàistîtiês* ʽoburzać się, złościć się’ ⇐ refl. *ap-s-kàistiês*). — Nomina: *atkaità* ʽmiejsce mocno ogrzewane przez słońce, nasłonecznione’ (war. *atãkaita*, *atókaita*), *atkaitė̃* ts., *ãtkaitalas* ʽodgrzewane jedzenie’, *atkaitomìs* a. *atkaitõm* adv. ʽna zmianę (pracować)’, *įkaita* ts., *kaitrà* (zob.), *kaitulỹs* 1. ʽzaczerwienienie (twarzy)’, 2. SD «pot, sudor», 3. ʽczłowiek łatwo wpadający w gniew’, *pókaitis* 1. ʽskwar o południu’, 2. ʽodpoczynek południowy; odpoczynek poobiedni’ (*Pietus pavalgius, duok pókaitį tarnams ir gyvoliams*), *prãkaitas* (zob.), cps. *saulė́kaita* ʽspiekota, skwar’ (por. *sáulė*). — Neopwk. *kais*- (⇐ *kaĩsti*): *užkaĩsdinti* ʽzagrzać, podgrzać (obiad)’, *kaĩslas* ʽpocenie się; zapał, żarliwy poryw’ (⇒ vb. denom. *káislauti* ʽchcieć, pragnąć’), *kaisrà* 1. ʽłuna, czerwona poświata na niebie’, 2. ʽupał, skwar’, war. z insercją *t*: gw. *kaistrà* (⇒ *kaistrùs* ʽgorący — o ogniu’, np. *Sukurk kaistrią ugnelę* ʽRozpal rozgrzewający ogień’), *kaistùvas* m.in. ʽczajnik’. Nawiązanie stpr. *en*

[194] Dysymilatywny zanik *r* jak np. w wyrazach *jómarkas* < *jórmarkas* (zapoż. z pol. *jarmark*) i *pikrùs* z *prikrùs (zapoż. z pol. *przykry*).

prakāisnan (*twaise prosnan*) ʽw pocie (oblicza twego), im schweiß (deines Angesichts)ʼ < *prakais-sn-, od osnowy czas. *prakaisti (zob. wyżej lit. *prakaĩsti* oraz LAV 292).

kaišýti, *kaišaũ*, *kaišiaũ* 1. ʽwsuwać, wkładać, zatykaćʼ (syn. *kamšýti* ⇐ *kim̃šti*), 2. ʽobtykać, ozdabiać zielem, kwiatamiʼ, 3. ʽwytykać palcemʼ. Cps. *apkaišýti* ʽobetkać, poobtykaćʼ, SD *apkaišau* «obtykam» (syn. *apkumšau*), *iškaišýti* ʽubrać (wnętrze czegoś w zieleń i kwiaty)ʼ, *pakaišýti* ʽposunąć dopalające się polana; podwinąć do góry, podkasać; wydzielać, rozdawać, np. dzieciomʼ, *pakaišau* SD[1] «podkasuię, podkasywam» (por. łot. *pakaisît* ʽposłać słomę, np. koniowi w stajniʼ). Refl. *kaišýtis* ʽstroić się, obtykać się (kwiatami)ʼ, *pasikaišýti* ʽzakasać sobie, np. spódnicęʼ, *pasikaišau* SD[1], SD «podkasuię się», *prikaišýti* m.in. ʽrobić wymówkiʼ (por. *príekaištas*). Formacja *kaiš-y-* przedstawia innowacyjny iteratyw na SO *kaiš-*, dotworzony do SZ *kiš-*, por. *kìšti* ʽwsuwać, wsadzaćʼ. Wyparł on starsze *kašyti, z *kaš-* jako stopniem *o* od *keš-*, por. *kemšù*, *kim̃šti* ʽwpychać, upychaćʼ. Paralele: *raizgýti* ⇐ *rizg-* (⇐ *rezgù*), *staipýtis* ⇐ *stip-* (⇐ *stẽpinu*). Odpowiednia formacja łot. *kàisît*, *-u*, *-ĩju* ʽsypać, rozsypywać, siać, rozrzucać, szastać (pieniędzmi)ʼ odchyla się pod względem znaczeniowym. Zob. LEW 260, ALEW 433. — Z innymi suf.: *káišioti* ʽtykać, wtykać, obtykaćʼ (por. *bráidžioti* ⇐ *brid-* ⇐ *bredù*; *páišioti* ⇐ *piš-* ⇐ *pešù*; w kwestii akutu zob. Būga, RR II, 476), *káišalioti* ʽwsuwać, wtykaćʼ (na temat neosuf. *-alioti* zob. s.v. *sargãlius*). — Nomina: *kaĩštis* ʽzatyczka, korek, zasuwa (drzwi), czop (w beczce), trzpień, kołekʼ, war. z insercją *k*: *kaĩkštis*; *į́kaištis* ʽjedzenie zabierane w drogę, prowiant; porcja drewna wkładana na noc do pieca; dziurka od kluczaʼ; *ùžkaištis* ʽzasuwa, rygielʼ (SD *ažukaištis* «lon, paxillus, embolus, epibolus»). Cps. *rãt(a)kaištis* ʽkołek żelazny zatykany na końcu osi, zabezpieczający koło przed spadnięciem, tzw. lonʼ (por. *rãtas*). Por. łot. *pakaĩsas* f.pl. lub *pakaĩši* m.pl. ʽpodściółka w stajni a. oborzeʼ. — Do *kiš-* / *kaiš-* dotworzono nowy SE *kieš-*, por. *kiešà* a. *kíeša* ʽmiejsce gęsto zasiane zbożemʼ (por. syn. *kyšýnas* s.v. *kìšti*), też ʽgęstwina leśnaʼ. Paralela: *riet-* ⇐ *rit-* / *rait-*.

káišti, *káišiu*, *káišiau* ʽskrobać, zdzierać skórkę, obierać (kartofle); strugaćʼ, *nukáišti* ʽoskrobać, oczyścić; dręczyćʼ, *prikaĩšti* ʽnaskrobać, nastrugaćʼ. Drw. *káišenos* f.pl. ʽstrużki, strużynyʼ. Związek z *kìšti* ʽwsuwać, wpychaćʼ jest ze względów znaczeniowych mało prawdopodobny. Z powodu wokalizmu *ai* może to być czas. quasiprymarny, zbudowany na iteratywnym prs. *káišiu* do *kaišyti (alternant na SE *keiš- / *kieš-). W perspektywie indoeuropejskiej możliwe jest nawiązanie w staroindyjskim, por. wed. *kéśa-* m. ʽwłos z głowyʼ (⇒ *hárikeśa-* ʽzłotowłosy, blondwłosyʼ, *keśín-* ʽdługowłosyʼ) z *kaiśa- < *koi̯ḱ-o-, SO do pie. *kei̯ḱ- (por. LEW 204, EWAIA I, 401). — To, że w danym kontekście nie wymieniono stpr. *coysnis* EV ʽgrzebień, Kammʼ, tłumaczy się podejrzeniem, że pruski hapaks jest błędem odpisu zam. *cosynis (przestawienie sąsiednich liter). Emendacja otwiera drogę porównaniu z wyrazami lit. *kasà* ʽwarkoczʼ i *kastùvai* ʽzgrzebłoʼ, zob. LAV 111, przyp. 222.

kaitrà 4 p.a., *káitra* 1 p.a. 1. ʽupał, znój, żar słoneczny, gorąco latemʼ, 2. ʽżar bijący od ogniaʼ (*Sausų malkų kitokia kaitrà*) — abstractum dewerbalne z suf. *-rā-* i SO *kait-* od *keit-, zob. *kaĩsti*, *kaitaũ*. Paralele: *kaisrà* ⇐ *kaĩsti*; *kauprà* ⇐ *kaũpti*. — Drw. *kaitrótas* ʽupalnyʼ, *kaitrumà* ʽczas najgorętszy, pora upałówʼ (por. *liūtumà*, *sausumà*), *kaitrùs* ʽupalny, gorący — o dniu; dobrze się palącyʼ, *kaitrì málka* ʽdrewno łatwo palące się i dające dużo ciepłaʼ. — Vb. denom. *į́kaitrė́ti* ʽprzygrzać — o słońcuʼ, *kaĩtrinti* ʽdawać ciepło, grzać — o słońcu, o piecuʼ (war. *káitrinti*), *sukaĩtrinti* ʽzgrzać (konia) do wystąpienia potu, zgonićʼ.

kajakas SD «ktokolwiek, ktoßkolwiek; lada co, leda co». Nieznany z innych źródeł zaimek nieokreślny. Pochodzi z uniwerbizacji zwrotu *kàs žìno kàs* ʽkto wie, kto / coʼ. Wewnętrzne *-j-* ma paralelę w formie *kajìkas* ʽcośʼ, o czym s.v. *kažkàs*.

kakà 2, 4 p.a. gw. 1. ʽsutek, cycekʼ, 2. ʽpierś kobiecaʼ, 3. ʽsmoczek do butelkiʼ — twór

reduplikowany, prawdopodobnie przejęty z języka dzieci. — Drw. *kakìnga mergà* ʽdziewczyna z wielkimi piersiami’, *kakýtės* f.pl. gw. ʽpiersiczki, cycuszki’, cps. *kakažindỹs* 1. ʽosesek; małe zwierząt’ (por. *žį́sti*), 2. ʽsmarkacz’.

kakalỹs, *-io* 3 p.a., *kãkalis*, *-io* 1 p.a. gw. ʽpiec; miejsce do leżenia na piecu, zapiecek; przypiecek’. Ze zmiany *kãkelis, to zapożyczone z nwn. *Kachel* ʽkafel; piec; palenisko’ (GL 59, LEW 205, Čepienė 108). Zob. też *kõklė*.

kakavà, gen.sg. *kakãvos* 2 p.a. 1. ʽproszek z nasion kakaowca’, 2. ʽnapój z tego proszku sporządzony’ — zapoż. z błr. *kakáva*, *-y* f. To z kolei ze zmiany *kakáu̯a — zapoż. z pol. *kakao* n., [kakau̯o], z akaniem oraz substytucją *v* za pol. *u̯* (por. *statulà* ⇐ pol. *statua*, [statuu̯a]).

kakė́ti, *kãki* (war. *kãka*, *kakė́ja*), *kakė́jo* gw. ʽsięgać dna’ (*Čia gilu, nekakė́si*), *nekãki* ʽnie sięga dna (podczas nurkowania)’, [zmiana miejsca: *iškakė́ti* ʽ(nurkując) dosięgnąć dna; mieć czego pod dostatkiem; być w stanie’], *užkakė́ti* ʽo dziecku: tracić dech od załkania’. Durativum stanu na *-ėti* od pwk. *kak-*, por. *kàkti* m.in. ʽbyć dosyć, starczać’. Odpowiednik łot. *kacêt*, *-u*, *-ẽju* ʽsięgać po co, starać się’, refl. *kacêtiês* ʽdrażnić się’. — Z innymi suf.: *kãkdinti* ʽzaspokajać, zadowalać kogo’, *kãkinti* ʽczynić zadość; dać się najeść (dziecku)’, *iškãkinti* DP ʽdomieścić’, *pakãkinti* ʽzadowolić, nasycić, zaspokoić, zadośćuczynić, dogodzić’, DP ʽdosyć czynić’, *prikãkinti* ʽdać dostatecznie dużo, zaspokoić’ (por. *prãtinti* ⇐ *pràsti*). Odpowiednik stpr. *kackint* ʽsięgnąć po co’[195], war. *kakīnt*. Obok tego drw. *[kakina:t] ʽdawać, udzielać’, por. ipv. *kackinnais* ʽdaj, udziel’. Ta sama osnowa w łot. *kacinât* ʽbadać, wypytywać’, *kacinâtiês* ʽżartować, przekomarzać się, drażnić się’.

kãklas 1. ʽszyja’ (łot. *kakls* ts.), *kaklan mušu* SD «poszyykuię kogo, ceruicem alicuius ferio», 2. ʽgardło’ (*Visa per kaklą parleidžia* ʽWszystko przepuszcza przez gardło’. *kaklo ažuėmimas* SD^1 «ślinogorz, synanche, angina» [ʽzapalenie gardła’), 3. ʽgłos, zdolność śpiewania’. Jeśli wyjdziemy od dysymilatywnego zaniku *-l-* w praformie *kál-klas (paralele: *žãbalas* < *žlãb-alas, scs. *modla* ʽprośba’ < *mold-la, por. lit. *maldýti*), to znajdziemy tu nomen instrumenti *k^uólh$_1$-tlo- od pwk. pie. *k^uelh$_1$- ʽobracać się; wprawiać w obrót’ (ME II, 138, LIV^2 386n.)[196]. Por. wed. *cárati* ʽkręci się, porusza się’, gr. περιτέλλομαι ʽporuszam się w koło’, τελέθω hom. ʽstaję się, spełniam się, znajduję się’ < *k^uélh$_1$-d^he-, SO gr. πολέω ʽprzewracam ziemię, orzę’. Etymologicznym znaczeniem formacji *k^uolh$_1$-tlo- będzie ʽta część ciała, która wprawia w ruch głowę’. Por. z jednej strony stłac. *collus* ʽszyja’, łac. *collum* ts. (*kolso- < *k^uolaso-), goc. *hals*, nwn. *Hals* m. ʽszyja’ < pie. *k^uolh$_1$-s-o-, z drugiej strony temat na *-es-/-os-*: scs. *kolo*, *-ese* n. ʽkoło, τροχός, ἅμαξα’, loc.sg. *kolesi* < pie. *k^uolh$_1$-es- (ros. *kolesó* ʽkoło’, gr. πόλος m. ʽoś niebieska, biegun’). Por. LEW 205, ALEW 434. Inaczej Kroonen 2013, 205, który sprowadza lit. *kãklas* do reduplikowanej formacji pie. *k^uo-k^ul-o-. — Drw. *añtkaklė* a. *añtkaklis* ʽnaszyjnik; obroża’, przen. ʽkłopot, zmartwienie’ (war. *añkaklis*, *añkaklė*), *apìkaklė* a. *apýkaklė* 1. ʽmiejsce wokół szyi’ (por. *apýburnis* ⇐ *burnà*), 2. ʽczęść ubrania otaczająca szyję, kołnierz, kołnierzyk’ (war. *apkaklė̃*, *ãpkaklė*, *apkãklė*)[197], SD^1 <apikakłe> «oboyczyk» [ʽozdoba noszona wokół szyi, czasami stanowiąca

[195] Jako przekład niem. *greifen* w zdaniu *preistan swintan busennien steise salaūban kackint* ʽzum heiligen Stand der Ehe greiffen’ (w święty związek małżeński wstąpić).

[196] Suf. *-tlo- w powiązaniu ze SO pojawia się np. w łac. *pōculum*, *-ī* n. ʽnaczynie do picia, kubek; napój; uczta’ < pie. *poh$_3$-tló- (pwk. *peh$_3$- ʽpić’).

[197] Por. z jednej strony ros. gw. *ogórlije* ʽkołnierz; obroża’ (od *górlo* ʽgardło’), z drugiej strony pol. daw. *ożrzedle* ʽotwór w koszuli lub wierzchniej odzieży, przez który przesuwa się głowę, obramowanie, kołnierz wokół tego otworu’ (SPXVI) < psł. *ob žerdlě ʽwokół otworu’ (loc.sg. od *žerdlo), z czym wiąże się strus. *ožerelije* ʽkołnierz’, ros. *ožerélьe*, ukr. *ožeréllja* ts., słń. *ožrẽlje* ʽpierś i szyja krowy, byka’ : strus. *žerelo* ʽgardło; otwór, ujście, wylot’, ros. *žereló* ts. (ob. *žerló* ʽotwór, wylot, krater’), stpol. *źrzódło*, pol. *źródło* ʽwypływ wody podziemnej’ (drw. od stpol. *żrzeć* ʽżreć’ < psł. *žerti : lit. *gérti*, zob.).

wykończenie ubioru', SPXVI], *atkaklùs* (zob.), *kaklėgà* (zob.), *kaklẽlis* 1. 'szyjka (raka, zęba, butelki)', 2. 'ciepły kąt w piecu', *kaklinė* DP 'gardło', *kaklinė šikšna* SD «naszelnik, lorum latum, quo collum equi temoni alligatur» ['część uprzęży końskiej zakładana na szyję, naszyjnik', SPXVI], *kaklinỹkas* lub *kakliniñkas* 'poprzeczna listwa w wolim jarzmie; powróz lub rzemień łączący szyję konia z dyszlem', *pakaklẽ* 'przednia część szyi pod gardłem, podgardle; dzwonki u koguta', *pakaklės* f.pl. SD «podpiersie, antilena, phaleræ» ['pas uprzęży obejmujący piersi konia', SPXVI], *pakaklỹs* 'podgardle' (SD «podgarłek, mentum, iugulum»). Cps. *kaklãraištis* 'krawat' (por. *raištýti*), *kãkligė* 'choroba gardła' (skrót haplologiczny z *kakla-ligė, por. *ligà*), *kaklóryšis* 'chustka wiązana na szyi' (por. *rìšti*), *kietakaklis* stlit. 'uparty, krnąbrny' (por. *kíetas*, por. nwn. *Halsstarriger*), *mėlynkaklis* stlit. 'synogarlica, Streptopelia risoria' (por. *mė́lynas*; kalka ze stpol. *sino-garlica*, zob. Brückner 1927, 491), *vir̃vakaklis* (zob. *vir̃vė*). — Tu też *kãklis* 'urządzenie do podnoszenia ciężarów, dźwig', *kaklis kuriuo kų ištraukia* SD «kierat, ktorym co wyciągaią z dołu, ergata» (znacz. etym. 'dźwig zwany szyją'), ⇒ vb. denom. *kãklyti*, *-iju*, *-ijau* 'ciężko pracować, harować'. Mniej prawdopodobne wydaje się odniesienie *kãklis* do czas. *kàkti* (zob.) w ALEW 434. — N.jez. *Kaklẽlis* 2x, *Kaklìnis*, *Kakla-vežìmis*.

kaklėgà 2 p.a. c. gw. 1. 'pijak, pijaczysko', 2. 'człowiek źle pracujący, partacz, fuszer' — ekspresywny rzeczownik na *-ėga*, utworzony od wyrazu *kãklas* 'szyja, gardło'. Znacz. etym. 'ten, kto używa gardła' (?). GJL II, § 501 objaśnił *-ėga* jako transpozycję ruskiego suf. *-jaga*, por. ros. *bednjága* 'biedak', *rabotjága* 'pracowity człowiek, pracuś'. — Mutację sufiksu *-ėga* ⇒ *-eiga* poświadcza war. *kakleigà* c. 'pijak' (por. *eigà*).

kaklìnė pot. 'koklusz, krztusiec'. Zdaniem GJL II, § 324, s. 194 jest to przekształcenie wyrazu pol. *koklusz* pod wpływem adideacji do wyrazu *kãklas* 'szyja' (przykład pominięty w monografii Kabašinskaitė 1998). Por. suf. *-inė* w takich nazwach chorób, jak *gerklìnė* 'choroba gardła' ⇐ *gerklẽ* 'gardło' i *pil̃vinė* 'rozstrój żołądka' ⇐ *pil̃vas* 'brzuch'.

kakorýt gw. adv. 'popojutrze' — przysłówek wymieniony przez Otrębskiego (1934, 421) wraz z dwoma podobnymi: *gaidžiorýt* 'popopojutrze' [za cztery dni] i *vištosrýt* 'za pięć dni'. Złożenie z II członem *rýt(as)* 'jutro'. Człon *kako-* o formie gen.sg.m. na *-o* pozostaje niejasny. LEW 205 dopatrywał się w nim interj. *kakārýku* 'kukuryku'. Wątpliwe.

kaktà 4 p.a. 1. 'czoło', 2. DP też 'twarz', 3. przen. 'przód, przednia część', zwł. 'przednia część pieca' (*kakta pečiaus* SD «czeluść v pieca, præfurnium»)', 4. 'wykusz, część budynku wystająca z lica ściany ponad parterem'. War. gw. *kãktas* 'czoło; izba na końcu chaty, alkierz'. Odpowiednik łot. *kakta* a. *kakts* 'kąt, przestrzeń między dwiema stykającymi się ścianami'. Brak alternantów *kek-, *kik- w porównywalnym znaczeniu. Etymologia niezdecydowana. LEW 206 zestawiał — za K. Būgą — z łac. *conquinīscō* 'schylić się, przykucnąć' (to jednak odpada z uwagi na dzisiejszą rekonstrukcję pie. *ḱu̯enk-, zob. LIV[2] 340; de Vaan 131: etymologia czas. łacińskiego pozostaje nieznana). Może do czas. *kàkti*? — War. z udźwięcznionym nagłosem: *gaktà* 'przednia część sań z zagiętymi płozami; przednia część pieca chlebowego' (war. *gãktas*). Por. *goserẽ* < *koserẽ*. — War. metatetyczny: *gatkà* gw. 'pierwszy poprzecznik łączący płozy sań'. — Drw. *kaktìnis* 'czołowy': *kaktinė rėdykla, raištis brungus kaktos* SD «naczelnik, frontale» ['ozdoba czoła końskiego, część uprzęży'], *príekaktis* 'daszek u czapki; miejsce przy otworze pieca chlebowego, przed paleniskiem' (dosł. 'przyczółek'). Cps. *blìskaktis* 'zwierzę z łysiną na łbie' (por. *blìsas*), *kaktómuša, -mušais* adv. 'twarzą w twarz, oko w oko; czołowo (zderzyć się)' (por. *mùšti*), *kietakãktis* 'uparciuch' (por. *kíetas*), *laukakãktis* 'zwierzę z łysiną na łbie' (por. *laũkas* II).

kàkti, *kankù*, *kakaũ* 1. 'iść, jechać, udawać się gdzieś, ruszać dokądś (*Laikas namo kàkti* 'Czas ruszać do domu'), odbywać drogę, przybywać dokądś, wracać z powrotem', 2.

ʽbyć dosyć’. 3 os. impers. *kañka* ʽstarcza, wystarcza, jest czego dość’, *nekanka* DP ʽnie dosyć będzie’. Cps. *apkàkti* ʽobejść, odwiedzić, spotkać, znaleźć’, *atkàkti* ʽprzybyć’, *iškàkti* ʽwyjść, wyjechać’, SD *iżkunku* «dochodzę» (syn. *daeidinėju*), «doieżdżam do kąd», DP ʽdojść, dostąpić, dostać się, przyjść’ (*Duok laimingai iškakt mums karalysten tava* PK 144_{3-4} ʽDaj szczęśliwie dostąpić krolestwa wiecznego’), *pakàkti* ʽwystarczyć’ (⇒ *pakaktinai* SD «dostatecznie», dziś *pakañkamai* ʽwystarczająco’), *parkàkti* ʽpowrócić do domu’, *sukàkti* ʽzjechać się, zebrać się; (o czasie) upłynąć, spełnić się, (o terminie) minąć’ (*Jam sukãko dvidešimt metų*), *užkàkti* ʽzajść, zajechać, zawitać gdzie’. Odpowiednik łot. *kakt* przest. ʽskończyć się’ (formy osobowe nieznane, zob. ME II, 138), zob. też derywaty łot. s.v. *kakė́ti*. — Lit.-łot. *kak-* przedstawia alternant na SO do pie. *kᵘ̯ek- albo *kekᵘ̯- ʽsięgać po co, greifen nach, erreichen’ (LIV[2] 347: tylko bsł.). Odpowiednik słow. *čekati* ʽczekać’ — drw. iteratywny na *-ati* od prymarnego prs. *čekǫ a. *čečǫ, por. Stang 1970, 75. O cs. *čakati* zob. s.v. *kė̃kti*. Inaczej LEW 206. Nie wiadomo, jak doszło do ustalenia się stopnia *o* w czas. prymarnym. Czy było to vb. denominativum z prs. infigowanym? — Drw. werbalne: *kãkdinti* caus. ʽwysyłać, wyprawiać’, *pasikãkdinti* stlit. ʽzadowolić się, sich begnügen’, *kakė́ti* (zob., tam też *kãkinti*). — Neopwk. *kank-*: *kánkinti* ʽsprawiać, żeby starczyło, zaspokajać czyjś głód, czyjeś potrzeby’. — Drw. nominalne: *ìškaka* ʽwyjazd, wydalenie się’, *nẽkakšis* przest. ʽktoś niezadowolony, niezaspokojony’ (por. suf. w *pùstikšis*, *nepasliñkšis*), *sùkakis* ʽuzgodnienie’: *atilsis nuog kariavimo iž sukakio abiejų šalių / paliauba neilga nuog karionės* SD «fryszt, wytchnienie zmowne w potyczce», «odwłoka w prawie, induciæ, feriæ belli, iuris», *sukaktìs, -iẽs* f. ʽrocznica’, *metų sukaktinės* DP ʽrocznica’, *sukaktùvės* f.pl. ʽrocznica, uroczystość rocznicowa, jubileusz’. — WSE *kėk-*: *kė̃kti* ʽmęczyć się’ (zob. s.v.).

kalãdė przest., gw. 1. ʽpień zrąbanego a. zwalonego drzewa, kłoda’, 2. ʽpieniek do rąbania drzewa’ (SD «kloc, na którym rąbaią, siedzą; pień»), 3. ʽdyby’, 4. ʽul wydrążony w pniu’ — zapoż. z błr. *kalóda*, *-y* (SLA 92, ZS 21, LEW 206, ALEW 436). War. *kaladà*, gen.sg. *kalãdos* 2 p.a. ʽkłoda, kloc drewna; dyby’.

kaladnỹkas I stlit., gw. 1. ʽszopa do stawiania wozu i składania narzędzi, drewna oraz siana’, 2. ʽprzedział w stodole’, 3. SD[1] «chłodnik & chłodnica, vmbraculum» [ʽocienione roślinami pomieszczenie letnie stawiane w ogrodzie lub w polu; namiot, szałas lub szopa; altana’, SPXVI] — zapoż. z ros. gw. *xolodník*, ukr. *xolódnyk* (SLA 93, ALEW 436). — Drw. *kaladnykėlis* SD «alkierz, meniana, podium» [ʽboczny pokoik, bokówka’] (syn. *pavietis*).

kaladnỹkas II gw. ʽbarszcz na zimno, chłodnik’ — zapoż. z błr. gw. *xaladník, -u-*, pol. *chłodnik* ts. (por. ZS 21).

kalakùtas ʽindyk, Meleagris gallopavo’ — zapoż. z nwn. *Kalekut*, zapewne przy pośrednictwie pol. *kałakut*, *kura kałakucka* ʽindyk’ (por. LEW 207, SW II, 213). — Drw. *kalakùtė* ʽindyczka’, *kalakutíena* ʽmięso indycze’, *kalakutìnas* ʽindyk’, idiom: *kalakutùs sveřti* (*võžyti*) ʽdrzemać’, dosł. ʽważyć indyki’. — Rzadki war. *kalkū́nas* ʽindyk’ (Litwa pruska) został zapożyczony z nwn. *Kalkuhn* (stąd też ros. *kalkún*, por. REW I, 511). Łot. *kalkũns*, *kalkũnis* ʽindyk’ jest zapoż. z dn. *kalkūn*, zob. LEW, *l.c.*

kalamaškà, gen.sg. *kalamãškos* 2 p.a. gw. ʽlekki wóz jednokonny na wysokich kołach, bryczka’ — zapoż. z błr. *kalamážka*, *-i* (LEW 207). War. synkopowany: *kalmaškà*. Zob. też *kalmõgai*.

kalãmorius, *-iaus* przest., gw. 1. ʽnieduże naczynie na atrament, kałamarz’, 2. ʽatrament’ (*Nuvažiavęs į miestą, nusipirk kalamoriaus* ʽJak pojedziesz do miasta, to kup sobie kałamarz’), 3. ʽpojemnik na naftę w lampie’ — zapoż. z ros. *kalámarm* (⇐ pol. *kałamarz*, por. REW I, 507). War. *kalãmorus*, *kaliamorius* b.z.a. ʽkałamarz’. War. synkopowane: *kalmoras*, *kalmorius*.

kalãstas gw. ʽnieżonatyʼ — zapoż. z błr. *xalastý* (ZS 21), por. ros. *xolostój*. — Gw. *kalastẽkas* ʽnieżonaty, kawalerʼ — zapoż. z błr. *xalascják* (ZS 21), por. ros. *xolostják*. Oba te wyrazy zostały pominięte w LKŽ.

kalatáuka gw. 1. ʽdrewniany przyrząd do wyrobu masła, maselnicaʼ (*Aš vakar tris kalatáukas sviesto sumušiau* ʽJa wczoraj ubiłam trzy *kalatauka* masłaʼ), 2. ʽmątewkaʼ, 3. ʽrozklekotany przedmiot drewnianyʼ, 4. ʽmarna chataʼ — zapoż. z błr. *kalatóŭka, -i*. War. *kalatáukas*, *kalatáukė* ʽmaselnicaʼ.

kalãtyti, *kalãtiju*, *kalãtijau* przest., gw. 1. ʽtłuc, walić, łomotaćʼ, 2. ʽklepać kosęʼ, 3. ʽklekotać, robić hałasʼ, 4. ʽkłócić sięʼ — zapoż. z błr. *kalacíсь*, *kalačú*, 3 sg. *kalócicь* (zob. Būga, RR III, 758, SLA 93, LEW 207), por. ros. *kolotítь*. War. z metatezą *l-t* > *t-l*: *katãlyti*. Zob. też *kalatóti*.

kalatóti, *kalatóju*, *kalatójau* przest., gw. 1. ʽstukać, uderzać, łomotać; ubijać (śmietanę na masło)ʼ, 2. ʽporuszać czym, wstrząsaćʼ, refl. *kalatótis* ʽtrząść się z zimna; chlupotać (o wodzie i jajach)ʼ, *iššikalatóti* ʽrozklekotać się (o obluzowanym mlonie w żarnach)ʼ — zapoż. z pol. *kołatać* (Būga, RR II, 173). Por. *kalãtyti*.

kalavar̃tas gw. ʽkołowrotek do przędzeniaʼ — zapożyczenie błr. *kalaŭrót, -a* ʽkołowrótʼ (por. ESBM 4, 130), z zastępstwem II członu *-ŭrót* przez lit. *-vartas* (por. *vartýti* oraz hybrydę *kalã-vėžė*). — War. *kálvartas* pokazuje akut jako następstwo synkopowania samogłoski I członu złożenia *kalavar̃tas* (paralele: *kélvarčiai*, *kélvirta*). — War. *kalvarãtas* ʽkołowrotek, kołowrótʼ jest zlitewszczoną postacią złożenia ros. *kolo-vorót*, z synkopowaniem samogłoski I członu (por. *karavõjus* ⇒ *karvõjus*) i substytucją *-vorót* ⇒ *-varãtas*. Od tego war. kontrahowany: gw. *kaurãtas*. Por. LEW 1330. — War. *karvalãtas* ʽkołowrót do zwijania nici, motowidło; urządzenie do podnoszenia belekʼ (por. ZS 22) pochodzi z przekształcenia formy *kalvarãtas* przez metatezę na odległość *l-r* > *r-l* (por. metatezy *gárvilkis* > *gálvirkis*; *rãtalankis* > *lãtarankis*). Od tego war. synkopowane: *kar̃valtas*, *kárvaltas* (Zinkevičius 1966, § 202).

kalavìjas ʽmiecz, szabla, pałaszʼ. SD[1] «miecz; multan» [ʽmiecz krótki, prosty, prawdopodobnie obosiecznyʼ, SPXVI]. SD: *kalavijų išimu* «dobywam miecza», *kalavijas abišaliai aštras vienu runku turimas* «pałasz, gladius anceps pro una manu», *kalavijas trumpas platus* «tasak, semispatha», *linktinis kalavijas* «szabla, acinacis, falcatus ensis», *viršūnė kalavijo* «sztych v miecza, mucro gladij». Odpowiednik stpr. *kalabian* EV ʽmiecz, Swert [Schwert]ʼ, czyt. [kalabi.jən] (zmiana *v* > *b*), war. *stan kalbīan* acc.sg. ʽdas Schwerdtʼ (III katechizm). Wyraz prawdopodobnie obcy (Endzelīns 1943, 188), o nagłosie zmienionym przez ludowo-etymologiczne nawiązanie do czas. *kalù*, *kálti* ʽkuć, bićʼ. Por. pol. przest. *glewija* ʽkopia, włócznia, spisaʼ (SPXVI), przejęte ze śrłac. *glavea*. Inaczej LEW 207 (rodzime, utworzone od czas. *kálti*), PKEŽ 2, 85n. (odtwarza osnowę *kala-bā o znacz. etym. ʽzdolność do cięciaʼ; wątpliwe). Zob. też *mẽčius*. — Drw. *kalavijà* 1. bot. ʽkosaciec, Irisʼ, 2. ʽziele pomagające na zatwardzenieʼ, *kalavijẽlis* bot. ʽmieczyk, Gladiolus, roślina bagienna o liściach w kształcie mieczaʼ (por. nwn. *Schwertlilie*).

kalbà 4 p.a. 1. ʽmowaʼ, 2. ʽjęzykʼ, 3. ʽprzemówienie, mowaʼ, 4. ʽrozmowaʼ, pl. *kal̃bos* ʽsłuchy, pogłoskiʼ — drw. postwerbalny od *kalbù*, *kalbė́ti* ʽmówićʼ (zob. s.v.). Obok tego *nekalba* SD «niemota» (syn. *nežadas*). — Drw. *kalbininkas* ʽjęzykoznawca, lingwistaʼ, *kalbùs* ʽrozmowny, gadatliwyʼ (por. *maldùs*, *žadùs*), *nekalbuolis* SD «niemowlątko». Cps. *kalbótyra* ʽjęzykoznawstwo, lingwistykaʼ (dosł. ʽbadanie językaʼ, kalka nwn. *Sprachforschung*, por. *tìrti*), ⇒ *kalbótyrininkas* ʽjęzykoznawcaʼ.

kalbė́ti, *kalbù* (gw. *kalbiù*), *kalbė́jau* 1. ʽmówić, rozmawiaćʼ, 2. ʽobmawiać, oczerniaćʼ, 3. ʽpowtarzać co bezmyślnieʼ: *poterius kalbė́ti* ʽklepać pacierzeʼ. Cps. *pakalbė́ti*

'porozmawiać, pogawędzić; mówić różnymi językami; opowiedzieć coś z pamięci; oczernić kogo', *prikalbė́ti* 'namówić, nakłonić', *sukalbė́ti* 'przemówić; dogadać się z kim (w obcym dialekcie a. języku)', SD *sukalbėt dukterį ažu ko* «zrękować corkę, zmowić za kogo», *užkalbė́ti* m.in. 'zamawiać, zaklinać, zażegnywać zaklęciami'. Refl. *kalbė́tis* 'prowadzić rozmowę', *atsikalbė́ti* 'nagadać się, pogadać z kim do woli; sprzeciwiać się, być innego zdania', *pasikalbė́ti* 'porozmawiać', *susikalbė́ti* 'dogadać się, zmówić się, spiknąć się'. SD s.v. «mowię, loquor, dico, aio, pronuntio» notuje cztery synonimiczne czasowniki: *kalbu, bilau, tariu, ižžundu žodį*. Odpowiednik łot. *kalbêt* 'głośno czytać (o uczniu)', *kalbêtiês* 'dużo mówić; ciągle się kłócić'[198]. Jest to durativum na *-ėti* do ingressivum *kal̃bti*, *kalbstù*, *kalbaũ* 'zacząć mówić', cps. *prakal̃bti* a. *prakálbti* 'przemówić' (*Nebylys prakal̃bo* 'Niemowa przemówił'), *prikalbu* SD «przymawiam komu, przycinam», *sukalbu* SD «zaręczam», SD[1] *sukalbu kam moterį* «naraiam, raię» (syn. *dziewosłębię*). Leksem *kalb-* łączy się przez *s*-mobile i SO *(s)kalb- z prymarnym czas. *skelb-*, zob. *skélbti* 'głosić, ogłaszać' (tak też ALEW 440). Inaczej LEW 207n. (s.v. *kalbà*), gdzie etymologia pierwiastkowa: do pie. *kelə-, *kelh$_1$- jak w łot. *kaļuôt* 'schwatzen, reden' i gr. κέλαδος 'Lärm', καλεῖν 'rufen' (zob. też Kroonen 2013, 205, s.v. *halōn- 'to call'). — Drw. werbalne: *kalbãsyti* 'rozmawiać, gawędzić' (co do budowy por. *mankãsyti*), *kalbinė́ti* iter. 'mówić, rozmawiać': *kalbinėju* SD «mawiam» (syn. *tunkiai bylau*), *apkalbinė́ti* 'obmawiać', *įkalbinė́ti* 'namawiać', *iškalbinėju* SD «wymawiam kogo, excuso», *susikalbinėju su kuo* SD «naradzam się z kiem; znoszę się z kiem» (por. łot. *kal̃binât* 'gadać, gawędzić'); *kálbinti* caus. 'wszczynać rozmowę, zagadywać; namawiać', *pakálbinti* 'zaprosić', *prikálbinti* 'skłonić, namówić do czego', *kal̃bti* (zob. wyżej). — Neoosn. *kalbė-*: *apkalbė́jimas* DP 'obmowa, posądzanie, omawianie, uwłaczanie czci', *apkalbėtojas* DP 'obmowca', *iškalbėtinai* adv. SD «wymownie», *kalbė́sena* 'sposób mówienia' (por. *seikė́sena*), *kalbė́tojas* 'mówiący; mówca; kto leczy zamawianiem' (SD «gadacz, disputator»), *sukalbėjimas* SD «zrękowiny, zmowiny» (syn. *sukalba*). — Inne nomina: *apkalbis* SD «obmowa» (*apkalbu kų* «obmawiam kogo, obelżę»), *ažukalbis* SD «zamowka, prætextus», *ìškalba* 'wymowa, krasomówstwo, elokwencja', *iškalbamas* SD «wymowki godzien, excusabilis», *iškalbis* DP 'wymowka, obmowka, wymowa, sprawa', *iškalbus* SD «wymowny, eloquens...», *kalbà* (zob.), *kalbius* SD «mowca, aretalogus, linguax, blatero», *kalbnùs* 'gadatliwy' (por. *krutnùs*, *prašnùs*), *kalbùs* ts., *mielakalbis* SD «rozmowny», *nekalbuolis* «niemowlątko», *nesùkalbamas* 'uporczywy, z którym trudno dojść do ładu', *prakalbis* SD «przemowienie do kogo, alloquium, allocutio» (syn. *pražodis*), *sąkalba* a. *sukalba*: SD <sukalba> 1. «zmowa, praktyka, collusio, pactio», 2. «zrękowiny, zmowiny», *sąkalbis* SD <sukalbis> «umowa, zmowa, kontrakt». Por. nomina ze *skalb-* s.v. *skélbti*.

kalbokė SD «trepka» ['podeszwa drewniana ze skórą zachodzącą na wierzch stopy', SW], *kalbokės* SD f.pl. «patinka abo patinki» ['lekkie obuwie, sandał', SPXVI]. Poza SD nie znane. Osnowa *kalb-* mogła być onomatopeiczna (o odgłosie wydawanym przez trepy).

kaldrà 4, 2 p.a. przest., gw. 1. 'przykrycie łóżka, kapa', 2. 'przykrycie śpiącego' — zapoż. z pol. *kołdra* (⇐ włos. *coltra*, zob. Sławski, SEJP II, 366) lub błr. *kóŭdra, -y* (z pol.). War. *kaldras* (Bretkun). Por. SLA 93, LEW 208.

kalẽ 4 p.a., *kãlė* 2 p.a. 1. 'suka' (SD «psica, suka»), 2. przen. 'plotkarka', 3. przen. przest. 'uczestniczka wesela, której zadaniem było bronić panny młodej'. Poza tym wyraz ten jest nazwą rozmaitych przedmiotów i narzędzi, zob. LKŽ V, 129n. Tylko litewskie. Specht 1944, 122, następnie Sabaliauskas, *Balt* III:1, 1967, 109n. zaproponowali zbliżenie z osnową lit. *kal-* jak w wyrazie żm. *kalývas* 'z białą szyją (o psie)' ⇐ *kalis, f. *kalė 'biały, jasny'.

[198] Tu możliwa interferencja z czas. *kabelēties* 'sprzeczać się', zapożyczonym ze średn. *kabbelen* 'sprzeczać się, kłócić się, wymyślać sobie'.

Substantywizowany przymiotnik (paralela: *márgė* ⇐ *mar̃gis* : *márgas*). Znacz. etym. ʽzwierzę o jasnym uwłosieniu’. Inaczej LEW 208: przy założeniu *s*-mobile (por. gr. σκύλαξ ʽszczenię’) do *skal*- jak w *skalìkas*, *skãlyti* (zob.). — Drw. *kaláitė* ʽsuczka’, *kalaĩtės* f.pl. ʽsanki, na których spoczywa cieńszy koniec wywożonej z lasu kłody’ (⇒ drw. wsteczny: *kãlės* ts.), *kalýnas* ʽszczenię’, *kaliùkės* a. *kaliū̃tės* f.pl. ts. Cps. *káljoda* c. ʽrozpustnik’ (por. *jódyti*): *Vyriškas girtas kaip káljoda, o merga jaip šunjoda kulias* (JUŠK). Vb. denom. *kaliúoti* ʽnazywać suką, lżyć, przeklinać’, refl. *kaliúotis*: *apsikaliúoti* ʽurodzić szczenięta, oszczenić się’, *prisikaliúoti* ʽprzymilić się’.

kalėdà, gen.sg. *kalė̃dos* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽkolęda, zbieranie przez księży datków w okresie Bożego Narodzenia’, 2. ʽpodarek noworoczny; jałmużna’, SD «kolęda, strena». Zapoż. ze stbłr. *koljada* (SLA 93, LEW 208), por. błr. *kaljadá*, *-ý*. Z tegoż źródła łot. latgal. *kalada* ʽjałmużna, opłatek wigilijny’. W kwestii samogłoski *ė* zob. *dė̃dė*. — Drw. *kalėdáitis* ʽopłatek wigilijny; podarek noworoczny’. Vb. denom. *kalėdóti* 1. ʽkolędować, chodzić po kolędzie, kwestować’ (m.in. SD), 2. ʽżebrać’.

Kalė̃dos, *-ų* f.pl. ʽświęta Bożego Narodzenia’ — zapoż. z błr. *kaljády*, *-ljád* (SLA 93, ZS 21, LEW 208; por. ESBM 4, 215). — Drw. *ãtkalėdis* ʽpierwsza niedziela po Bożym Narodzeniu’, war. *ãtkalėdės* f.pl. ts. (por. *ãtsekminis* ob. *ãtsekminės*; *ãtvelykis*, Būga, RR II, 132), *kalėdų mėnuo* a. *kalėdis* przest. ʽmiesiąc grudzień’, por. *velykų mėnuo* (Skardžius, RR 4, 30), *tarpùkalėdis* lub pl. *tarpùkalėdžiai* ʽokres między Bożym Narodzeniem i świętem Trzech Króli’ (por. *tarpu*°).

kalendõrius, *-iaus* ʽkalendarz’, SD «kalendarz» — zapoż. z błr. *kaljandár*, *kalendará* (⇐ pol. *kalendarz*, łac. *calendārium*). Por. SLA 93 i LEW 209, gdzie niesłusznie wymieniono pol. *kalendarz* jako wyraz źródłowy. War. *kaleñdorius* ma akcent zgodny z polskim odpowiednikiem.

kalė́ti, prs. *kaliù* a. *kalė́ju* (3 os. *kãli*, *kalė́ja*), prt. *kalė́jau* ʽpokutować za winę w więzieniu, siedzieć w więzieniu’, refl. *atsikalė́ti* ʽodsiedzieć wyrok’. W SD jest *kalė́ti* czasownikiem tranzytywnym: *kaliu* «więźnię, w więzieniu trzymam» (dziś *kãlinu*, *kãlinti* ts.). Zdaniem LEW 211 i ALEW 441 pierwotnym znaczeniem *kalė́ti* było ʽzakuwać w kajdany’, zatem czasownik ten jest drw. od *kálti* ʽkuć’, *apkálti* ʽzakuć w łancuchy’. — Drw. *įkãlinti* ʽwtrącić do więzienia’. Nomina: *kalinė̃* ʽwięzienie’, SD «ciemnica; turma; więzienie» (syn. *saitai*), *įmetu kalinėn* SD «osadzam więźnia», *atsėdžiu skolų kalinėj* SD «odsiedzieć w wieży dług», *iššilaužiu ižg kalinės* SD «wyłamuię się z więzienia», *pasodintas kalinėj* SD «osadzony do więzienia»; *kalinỹs* 1. ʽwięzień’, 2. ʽwięzienie’, *sankalinỹs* stlit. ʽwspółwięzień’. — Neoosn. *kalėj*-: *kalė́jimas* ʽwięzienie’ (por. *lytė́jimas* ⇐ *lytė́jau*, *judė́jimas* ⇐ *judė́jau*). — Nie wiadomo na razie, co począć z *kalė́ti*, *kãli*, *kalė́jo* tr. ʽo roślinach: głuszyć, tłumić wzrost innych roślin’ (*Liepa nukalė́jo obelaitę*).

kaliaũsė 1. ʽzimowa czapka z futrzanymi nausznikami’, 2. ʽuderzenie w twarz, policzek’, 3. ʽtwarz’ (*Ot ir gavai į kaliaũsę!* ʽOt i dostałeś po gębie!’), 4. ʽstrach na wróble’ — z *kailiausė < *kailia-ausė, złożenie członów *kailia*° (*káilis*, *-io* ʽfutro, kożuch’ i *aus*° (*aũsys* ʽuszy’), z dysymilatywnym zanikiem *i̯* w członie *kai̯lia*°. Por. LEW 209.

kalýbas, *-a* żm. ʽz białą szyją (o psie)’, ze zmiany *kalývas*. Drw. na *-yvas* od zanikłego adi. *kalas ʽbiały, jasny’ (por. *senývas*, *senýbas* ⇐ *sẽnas*). Werbalne *kal*- ukazuje się w łot. *kalêt* ʽbielić len, płótno’. Na temat neosuf. *-yvas* zob. *ankstývas*. — Z innym suf.: *kalýnas*, *-à* ʽcałkiem biały’. Dalszy wywód niepewny. Zob. LEW 209, gdzie m.in. o próbie nawiązania do gr. κηλίς, -ῖδος ʽplama, zwł. krwi; skaza, piętno; hańba’. — Drw. *kalýbkaklis* ʽo białej szyi; o długiej szyi’, war. *kalybkãklis* (por. *kãklas*). Zob. jeszcze *kãlė*.

kalierà, gen.sg. *kaliẽros* 2 p.a. pot. ʽcholera’, używane głównie jako przekleństwo, np.

Kaliẽra tu! 'Ty cholero!' (ZS 22) — zapoż. z błr. *xaléra, -y* 'cholera' (⇐ pol. *cholera*), też w przekleństwach (zob. TSBM 5, 172). LKŽ V, 136 chyba niesłusznie wskazał wyraz polski jako źródłowy.

kálkės, *-ių* f.pl. 'wapno, tlenek wapnia' (war. *kálkiai, kal̃kiai*) — zapoż. z prus.-niem. *kalk* (GL 60, LEW 209, Čepienė 105), por. nwn. *Kalk* m. — Drw. *kalkė́tas* 'wapienny, np. o glebie', *kálkinė* 'wapiennik, piec do prażenia wapna', *kalkìngas* 'wapnisty, wapienny', cps. *kálkakmenis* 'wapień' (por. *akmuõ*), *kal̃pečius* 'piec do prażenia wapna' < *kalk-pečius (por. *pẽčius*). Vb. denom. *kálkinti* 'wapnować (glebę), bielić wapnem (pnie drzew)'.

kalmõgai m.pl. gw. 'rodzaj wozu osobowego', por. *Kalmõgais gera važiuoti. Pakinkyk arklius į kalmogus.* Ze zmianą rodzaju i synkopowaniem wewnętrznej samogłoski zapożyczone z ros. gw. *kalamága, kalymága* 'powóz używany do wyjazdu na ślub, na wesele' (por. REW I, 599n., s.v. *kolimóg*). — Obok tego *kalmogà, -õgos* 'wózek dziecinny' (por. LEW 207). ZS 21 niesłusznie wskazał błr. *kalamážka* jako źródło zapożyczenia.

kálnas 'góra, wzniesienie' (łot. *kal̂ns* ts.). Pl. *kalnaĩ* 3 p.a. lub *kálnai* 1 p.a. Formacja na SO *kál-C*, urobiona od *kél-V*, por. *kélti, keliù, kė́liau* 'wznieść, podnieść do góry' < pie. *kelH- (LIV² 349; ALEW 442: *kolHnós). Porównuje się ją z łac. *collis, -is* m. 'wzgórek, wzniesienie' : *praecellō* 'przewyższać', *excellō* 'wyróżniać się', mianowicie przy założeniu, że refleks łaciński pokazuje zanik spółgłoski lrg. w formacji na SO, < *kolnis < *kolH-ni-. Do tego gr. κολώνη 'wzgórze, pagórek; kurhan, mogiła', κολωνός 'wzgórze, pagórek' (GEW I, 906, Beekes 2010, 741n.). Formacja na SZ w germańskim: stang. *hyl*, śrang. *hill* 'wzgórze' < *hulni- < *kl̥(H)-ni- (Watkins 2011, 40, Kroonen 2013, xxxv). Zdaniem Beekesa, *l.c.* chodzi tu o tematyzację starej osnowy na *-n-* z apofonią, pie. *kolH-n-, *kl̥H-n-. — N.B. Z uwagi na to, że lit. konstelacja *akut* suf. *-n-* jest niekiedy wtórna, wolno dopuścić alternatywną rekonstrukcję *kãlinas < pie. *kolH-ino- i zmianę tej praformy przez synkopę *i* w *kálnas* (paralele: *vélnas, kélnės*). — Drw. *į́kalnė* 'stok, zbocze', *į́kalniui* adv. '(iść) pod górę', *įkalnùs* 'wzniesiony, wyżej położony', *kalniaũ* adv. 'wyżej, na górze' (*Gyvena įkalniaũ* 'Mieszka nieco wyżej'), *kalnýnas* 'łańcuch górski', *kalnúotas* 'górzysty', *pakalnis* DP 'pagórek, padoł', SD «padoł, vallis» (kalka z pol. *pagórek*?), *pakal̃nė* 'podnóże góry, zbocze góry' (n.jez. *Pakálnis, Pakal̃nis* 2x, n.rz. *Pakal̃nė*), *pakalniuĩ* adv. 'pod górę; z góry' (por. *pavandeniuĩ*). Cps. *kalnãgūbris* (zob. *gūbrỹs*), *kalnãpievė* 'górska łąka, hala' (por. *píeva*). — N.m. *Kálnai* 3x, *Kalnaĩ* 3x, *Kalnẽliai* 4x, *Kálniškiai* 32x, *Kalnùjai* 2x, *Kalnuõčiai* 4x, *Kalnuõtė* 7x (rzadki suf. *-uotė*, por. *šlakuõtė, ruduõtė*), *Pakálnė* 6x, *Pakal̃niai* 9x, *Ùžkalniai* 7x, *Užùkalniai* 2x, cps. *Kalnãberžė, Kálnabridžiai* 2x, *Kalnãlaukis, Kalnùgalis* oraz *Aukštìkalniai, Obélkalnis, Pìliakalnis, Šìlkalnis, Švedùkalnis, Šventãkalnis* (dosł. 'Święta Góra', por. stpr. *Swentegarben*, od *garbis* 'góra'), *Totõrkalnis, Vyžùkalnis*.

kalniẽrius, *-iaus* stlit., gw. 'kołnierz', SD «kołnierz v szaty, focale, petagium» — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *kaŭnér*, gen.sg. *kaŭnjará* (⇐ pol. *kołnierz* ⇐ śrwn. *kolner*). Por. SLA 93n. (niesłusznie wskazał pol. *kołnierz* jako wyraz źródłowy).

kálpas żm. 1. 'sługa, parobek, robotnik', 2. 'walet w kartach'. Odpowiednik łot. *kal̃ps* 'sługa, parobek, robotnik; walet w kartach' (*dieva kalps* 'pastor', *dieva kalpa kalps* 'kościelny, zakrystian'). Obecność intonacji przemawia za rekonstrukcją *kālpas < *kãlapas (synkopa i wzdłużenie zastępcze). Chodzi tu o transpozycję pożyczki ruskiej *xolopъ* 'chłop pańszczyźniany, niewolnik, sługa' (dziś akcentowane ros. *xolóp*, błr. *xalóp, -a*). Wtórna sekwencja *álC* też w zapoż. *álvas, páltis, šálmas*. Inaczej Būga, RR II, 369: łot. *kal̃ps* jest zapoż. praruskiej formy *xolpŭ, za nim ME II, 144. Por. też LEW 210. — Drw. *kálpis* 'walet w kartach', *kalpùkas* ts. Vb. denom. *kalpáuti* 'być sługą, służyć u pana' (por. łot. *kal̃puôt* ts.). — Młodszym zapożyczeniem jest *klãpas* 'chłopiec; parobek' (m.in. u Donełajtisa) ⇐ pol.

chłop (SLA 102, LEW 210).

kalpõkas przest., gw. 1. ʻkołpak, wysoka czapka filcowa; środek kapelusza’, 2. przen. ʻszkło w lampie naftowej’. SD «kołpaczek, kołpak, pileus turbinatus». Zapoż. ze stbłr. *kolpakъ* (SLA 94, LEW 210), por. błr. *kaŭpák, -á*. Wyraz pochodzenia tureckiego, zob. Stachowski 2014, 346. — Drw. *kalpokìnis* ʻfilcowy, pilśniowy’.

káltas 1. ʻdłuto, narzędzie do wycinania, wykonywania otworów i rowków’ (*kaltas tekintoją* SD «tokarskie dłoto, tornus»), 2. ʻklepadło do kosy, obuszek’, 3. ʻkieł’ (*Nerodyk savo káltų*), 4. bot. ʻbuławinka czerwona, Claviceps purpurea’. Dewerbalne nomen instrumenti na *-tas* od *kálti* ʻkuć, bić, wbijać’. Paralele: *plãktas* ⇐ *plakù*; *rãktas* ⇐ *rakù*; *skãptas* ⇐ *skapiù*. Nawiązanie stpr. *calte* ʻmoneta, ein margk’ (Grunau). — Drw. *káltai* m.pl. ʻprzyrządy do klepania kosy’, *kaltãlis* ʻmłotek do klepania kosy’, *kaltẽlis* ʻdłutko, młotek’, też nazwa pewnej ryby, *kaltìkai* m.pl. ʻchodaki, trepy’ (wydłubane w drewnie), *kaltùkai* m.pl. ʻprzyrządy do klepania kosy’.

kal̃tas, *-à* 1. ʻwinien, winny czego’, 2. ʻwinien, dłużny komu pieniądze’[199] (*Ji man trimis rubliais kalta, skalna* ʻOna jest mi trzy ruble winna’). DP ʻwinien, winny; powinien; winowajca’, SD «krzyw, winien; winny w czym», *jaučiuosi tami kaltas* «znam się do czego, uznawam co» [ʻczuję się winny czego’]. Związek z czas. *kálti* ʻkuć na kowadle’ jest ze względów znaczeniowych mało prawdopodobny. Przy uwzględnieniu *s*-mobile można natomiast postulować praformę *skal-tas. Budowa paralelna z bliskoznacznym przym. *skal̃-nas* ʻwinny, dłużny’ — od *skel-* jak w czas. *skeliù*, przest. *skelù*, *skelḗti* ʻbyć dłużnym, być winnym’ (zob. s.v.). Wyrazy *kal̃tas* i *skal̃nas* rozpodobniły się podobnie jak np. *kalbà* i *paskálba*. Inaczej ALEW 443, który widzi w *kal̃tas* zleksykalizowane ptc.prt.pass., oparte na prt. *kãlė* ʻkuł, kował’ (znacz. etym. ʻzakuty w kajdany’). — Drw. *į́kaltis* ʻdowód winy, poszlaka’, *kalčià* ʻwina’ (abstr. na *-i̯ā-*, typ *verčià*), *kaltẽ* ʻwina, grzech’, DP ʻwina, zawinienie’ (*impuolu kaltėn* SD «grzeszę»), *kaltinykas* SD «winowaty, winowayca». — Vb. denom. *kaltinu* SD «winuię», *nukal̃sti*, *-kalstù*, *-kaltaũ* ʻprzewinić, zawinić, popełnić przestępstwo’, refl. *nusikal̃sti* ts., ⇒ *nusikal̃tėlis* ʻprzestępca’, *nusikaltìmas* ʻprzestępstwo, zbrodnia’; *prasikal̃sti* ʻprzewinić, zawinić’.

kálti, *kalù*, *kaliaũ* 1. ʻkuć na kowadle’ (*kalu pinigus* SD «biję, kuię pieniądze»), 2. ʻwbijać kół’ (*Kuolą reikia kalt, baslį best*), 3. ʻobijać (deskami, listwami)’, 4. ʻciosać, wykuwać (w kamieniu); okładać (kamieniem, marmurem)’, 5. ʻwydrążać dłutem’, 6. ʻbić dziobem’, *kalu snukiu* SD «kluię», ʻkłapać dziobem, klekotać (o bocianie)’, 7. ʻzagłuszać cieniem inne rośliny’. Odpowiednik łot. *kal̃t*, *kaļu*, *kalu* ʻkuć, bić, przybijać, podkuwać’, gdzie praesens ma formację na *-i̯a-*, zgodną ze scs. *koljǫ* (inf. *klati* ʻzakłuwać, szlachtować’, por. stpol. *kłóć*, *kolę* ʻprzebijać czymś szpiczastym, dziurawić’), prowadzi do przypuszczenia, że lit. paradygmat ma charakter quasiprymarny, czyli że za podstawę ma prs. iteratywne *kali̯ō ⇐ pie. *kolh$_2$-éi̯e-, inf. *kalyti (pwk. *kelh$_2$- ʻbić, uderzać’, LIV[2] 350). Zastąpienie prs. *kali̯ō przez *kalù* znajduje paralelę w odnowieniu *bariu przez *barù* (zob. *bárti*), *kasiu przez *kasù* (zob. *kàsti*) oraz *maliu przez *malù* (zob. *málti*). Inaczej LIV[2], *l.c.*, gdzie *kalù* uznano za przekształcenie pie. osnowy reduplikowanej na SO, *ké-kolh$_2$-C. Nawiązania ie.: gr. *klā-* ʻłamać’: ἀποκλάς ʻłamiący’, łac. *percellō*, *-ere* ʻuderzyć, popchnąć, przewrócić, powalić na ziemię; ugodzić, zadać cios; strącić skądś, obalić, zgubić; wstrząsnąć, przerazić, przejąć strachem, podziwem’ (prs. *kel-n-h$_2$-e/o-), por. de Vaan 2008, 105, Beekes 2010, 710n. Zob. też LEW 211n., ALEW 444. — Cps. *apkalu gelažim* SD «okować co», *apkalu lenciūgais* SD «okować kogo» (dosł. ʻzakuć w łańcuchy’), *inkalu* SD «pobiiam goździa», *iškalu* SD «wydrążam, dłubię; wykowywam», *pakálti* ʻpobić (młotkiem); podbić, podzelować, przybić

199

do butów nowe podeszwy', *pérkalti* 'przebić, przekuć', *perkalu* SD «przekluwam», *prikálti* 'przybić, przygwoździć', *sukálti* 'zbić razem', *užkálti* 'zabić, zabijać (gwoździami, deskami)'. Refl. *káltis*, *kalúos*, *kaliaũs* 1. 'o pisklętach: rozdziobując skorupkę od środka, wydobywać się z jaja, kluć się, wykluwać się', 2. 'o zębach, wąsach: puszczać się, wyrzynać się' (*vaĩkui dañtys kãlasi*), *iššikalo vištelis* SD «wykluło się kurczę», *prasikálti* 'przebić się, przekluć się (o pisklęciu), wyrżnąć się (o zębach, wąsach), wykiełkować, wydobyć się z ziemi, wzejść (o roślinie)', war. synkopowany: *praskálti* (zob. *skálti*). — Drw. werbalne: *káldinti* 'kuć, wykuwać; ociosywać kamień', cur. 'dać do wykucia' (por. *áusdinti*, *máldinti*), *kalénti* 'klekotać (dziobem), turkotać (o czapli), szczękać (zębami), *sukalénti* 'zaklekotać', 'zaterkotać — o karabinie' (por. *klegénti* ⇐ *klegė́ti*), *kalinė́ti* 'postukiwać', *apkalinė́ti* 'ociosywać', *apkalinėju* SD «okrzesuię kamień», *įkalinėju* SD «naszczepiam drewna» (por. łot. *kalinât* 'dzwonić zębami'), *kalsnóti* 'po trochu kuć; wykonywać roboty kowalskie' (neosuf., por. *dulksnóti*, *kilsnóti*), *kálstyti* frq. 'kuć, kować' : łot. *kal̃stît* 'podkuwać konie' (por. *kárstyti* ⇐ *kárti*; *káustyti* ⇐ *káuti*). — Nominalny SO-C: *akmuo kaltas* SD «kamień ciosany», *káltas* 'dłuto' (zob. s.v.), *káltuva* a. *káltuvė* 'kuźnia', *kálvė* (zob.), cps. *kaltadañtis* (zob. *dantìs*). Nominalny SO-V: *apykalos knygų* SD «klausura ksiąg, vincula ærea librorum» ['okucia ksiąg'], *iñkalas* a. *įkalas* 'drewniany kołek w ścianie', *pakalà* 1. 'klin' (syn. *pakulà*), 2. 'podkówka na obcasie', ⇒ *pakalìkas* (zob.), *pérkala* a. *pérkalas* 'jaz' (war. *pérkolas*), *pérkalas* 'gwóźdź', *priekãlas* (zob.), *ùžkalas* 'gwóźdź, śruba'; por. łot. *kalẽjs* 'kowal'. Cps. *auksakalỹs* (zob. *áuksas*), *bobkalỹs* (zob. *bóba*), *dančiakalỹs*: SD <dunćiakalis> «konował, veterinarius, equarius medicus» (syn. *arkliogydis*, *arklių gydytojas*), *gìrnakalis* 'rzemieślnik wykuwający żarna' (por. *gìrnos*), *kū̃lkalis*, *-kalỹs* 'rzemieślnik obrabiający kamień, kamieniarz' (por. *kū̃lis*), *rakštikalis* SD «dłoto, dłotko, cælum, cæstrum, scalprum, tornus» (por. *rakštìs*), *rãtkala* 'kołek żelazny zatykany na końcu osi, zabezpieczający koło przed spadnięciem, tzw. lon' (por. *rãtas*, *rãtakaištis*), *til̃žkalas* (zob. *til̃žti*), *varkalỹs* (zob.). N.m. *Pérkaliai*, *Varnakaliaĩ*. — WSO *kol-* < *kāl-: *pérkolas* (zob.), *ùžkolis* żm. 'bolec, kołek na osi koła', cps. *girnãkolis* 'rzemieślnik wyrabiający żarna' (por. *gìrnos*), od tego przez drw. wsteczną nazwiska *Kõlis*, *Kolỹs* (inaczej LPŽ, s.v.). — Odnośnie do SZ *kùl-C* zob. s.v. *kùlti*.

kaltū̃nas 1. 'kołtun, zbity kłąb włosów powstały z powodu brudu i wszawicy, Plica polonica', 2. 'nieczesane włosy', 3. 'kudły, kłaki' (peior. o włosach). War. *kaldū̃nas*. Zapoż. z błr. *kaŭtún*, *-á*. Por. ZS 22, LEW 208 (s.v. *kalčỹs*). — Drw. *kaltūnúotas* 'z kołtunem', cps. *kaltū̃nvėlė* 'choroba powodująca zbijanie się włosów w kłąb' (por. *vélti* II), *kaltū̃nžolė* bot. 'tojeść rozesłana, Lysimachia nummularia' (por. *žolė̃*).

kalvà, acc.sg. *kal̃vą* 4 p.a. 1. 'wzgórze, wzniesienie, pagórek', 2. 'szmat ziemi pośród łąki; polana w lesie', 3. 'płytsze miejsce na morzu'. Odpowiada łot. *kal̃va* 'górka, pagórek; wysepka na rzece, półwysep, zatoka, łacha piaszczysta'. Zewnętrznie biorąc, różni się tylko sufiksem *-va* od *kálnas* (zob.), ale problemem pozostaje brak intonacji (war. aniṭowy?). SO *kal-* należy do pwk. *kel-* jak w *kélti* 'wznieść, podnieść' (zob. s.v.). Por. LEW 209n., ALEW 445. — Drw. *kalvaĩtis* 'kto mieszka na wzniesieniu' (por. *žemaĩtis*), *kalvakà* gw. 'małe wzniesienie, pagóreczek' (por. suf. w *ašakà*, *plaštakà*), *kalvùs* '(o terenie) pofałdowany, falisty, pagórkowaty'. — N.m. *Kalvà*, *Kal̃vos*, *Kalvaĩ*, *Aukštkalviaĩ*.

kálvė 1 p.a., *kalvė̃* 4 p.a. 'kuźnia' (SD «kuźnia, kowalnia, ferraria officina»). Odpowiednik łot. *kalva* a. *kalve* 'kuźnia'. Dewerbalne nomen loci z suf. *-vė* od *kálti* 'kuć' (zob. s.v.). Por. *gleĩvės* ⇐ *gliẽti*; *sántarvė* ⇐ *sutar̃ti*. — Obok tego jest *kalvė̃* w znacz. 'podróż', np. *Išširengiau ilgon kalvė̃n* 'Wybrałem się w długą podróż'. Niejasne. — Drw. *kálvis* (zob.). N.jez. *Kálvė*.

kálvis, *-io* 'kowal', SD «kuźnik, żeleźnik» (łot. *kal̃vis* ts.) — formacja dzierżawcza z suf. *-i̯a-* od *kálvė* 'kuźnia' (por. stosunek pol. *kuźn-ik* 'kowal' ⇐ *kuźnia*). Znacz. etym.

'związany z kuźnią'. Inaczej ŽD 379: *kal-vja- od *kálti* 'kuć' (wątpliwy jest suf. *-i̯a-* w drw. odpierwiastkowym). — Drw. *kálvaitis* 'syn kowala', *kalvýba* 'robota kowalska', *prakálvis* 'marny kowal', *kalvỹstė* a. *kalvystà* 'kowalstwo, robota kowala'. Osobno zob. *šáltkalvis*. — Nazw. *Kálvis*, ⇒ patron. *Kálvaitis*, *Kalvẽlis* LPŽ (por. pol. *Kowalik*, *Kowalczyk*). N.m. *Kálviai* 11x, *Kalviaĩ* 7x, *Kalvẽliai* 10x, *Kálviškiai* 5x, cps. *Kálviasalis*, *Rupkalviaĩ*.

kamãnė 1. 'trzmiel, Bombus terrestris', 2. 'dzika pszczoła', SD *kamanės* f.pl. «cmiel, apis syluestris». War. *kamanė̃*. Drw. *kamanìnės bìtės* 'dzikie pszczoły'. Z innym suf.: *kamunė̃* 1. 'dzika pszczoła' (⇒ *kamunìnis medùs*), 2. b.z.a. 'tatarak, Acorus calamus'. Odpowiedniki bałt.: łot. *kamane*, *kam(i)ene* 'trzmiel', stpr. *camus* EV 'dzika pszczoła, Hummele'. Od tego odchyla się pod względem sufiksu psł. *kom-arŭ 'owad dwuskrzydły Culex', por. strus. *komarŭ*, ros. *komár, -á*, pol. *komar* ob. *komór*, słń. *komár, -rja* (znacz. etym. 'owad bzyczący'). — SZ *kim-: psł. *čĭm-eljĭ 'Bombus', stpol. *czmiel* (gw. *ćmiel*), pol. *trzmiel*, stczes. *ščmel*, *čmel*, czes. *čmelák*, ros. *šmelь* (gw. *čmelь*), słń. *čmêlj* (por. Rejzek 2001, 118, Boryś 2005, 650). — Podstawa pewnie dźwiękonaśladowcza, por. pol. *trzmiel* ⇐ *trzmić* 'huczeć, szumieć'; nwn. *Hummel* 'trzmiel' ⇐ *hummen* 'brzęczeć, bzykać'. Zob. BSW 115n., LEW 212.

kãmanos, *-ų* f.pl. 'rzemienna uzda z wędzidłem, uździenica'. SD *kamanos plẽštinės* «monsztuk koński» (syn. *žū̃slai*, *ūdỹlai*). War. *kamanės* b.z.a. Nawiązanie w łot. *kamans* 'grubszy koniec belki', *kamanas* (*-es*) f.pl. 'sanie'. Niejasne. LEW 212 połączył *kãmanos* z psł. *kŭmy, *kŭmene (o tym zob. s.v. *kamíenas*). — Vb. denom. *kamanóti* 'nakładać koniowi uzdę'.

kamañtai m.pl. 1. 'drewniany obłąk stanowiący część chomąta' (*Nauji pavalkai, o seni kamañtai*), 2. 'miękka część chomąta' (*Su kamañtais važiuojant, arkliui kaklo negraužia*), 3. 'uprzęż końska, szory'. Zapoż. z pol. przest. *chomąt*, też du. *chomąta*. Por. ZS 22, LEW 212 oraz Bańkowski, ESJP I, 143.

kamarà 2, 4 p.a. gw. 1. 'komora, w chacie wiejskiej izba do przechowywania zapasów żywności, odzieży itp., spiżarnia', 2. 'pokój gościnny w chacie wiejskiej', SD «komora, mieszkanie abo schowanie, conclaue, conclauium, cubiculum». Zapoż. z błr. *kamóra*, *-y* (⇐ pol. *komora*), por. SLA 94, ZS 22, LEW 212. SD: *kamara gulima* «łożnica abo sypialna komora» (syn. *gulta*), *knyginė kamara* «książnica, komora na księgi», *kamara ypati* (SD[1]) «pokoy, cella, conclave». — Drw. w SD: *kamarėlė* «komorka», *kamarėlė skrynelei*, *kolytai* etc. «komorka w szkatule, w kalecie, w szafie etc.», *kamaringas* «komorczasty, komorek siła maiący». Zob. też *ùžkamaris* s.v. *ùžkaboris*. — N.m. *Kamarìškės*, *Kamarìškiai* 2x.

kamárnykas I przest., gw. 'komornik, chłop bezrolny mieszkający kątem w cudzej chacie, mieszkaniec wiejski nie mający własności nieruchomej' — zapoż. z błr. *kamórnik* ⇐ pol. *komornik* (por. SLA 94). SD *kamarnykas* 1. «podkomorzy królewski; urzędnik pańskiey, krolewskiey komorze przełożony», 2. «komornik, komorą u kogo mieszkaiący». Intonację akutową spotyka się również w zapoż. *utárnykas*, *karčė́mnykas*.

kamárnykas II gw. 'geometra, mierniczy, zajmujący się pomiarami gruntów i sporządzaniem planów' (zob. ZS 22) — zapoż. z błr. *kamórnik*, *-a* 'geometra' (TSBM 2, 604). LKŽ V, 171n. niesłusznie złączył *kamárnykas* II i *kamárnykas* I w jednym lemmacie.

kambarỹs, *-io* 3 p.a. 'pomieszczenie mieszkalne, izba, pokój' (*Trijų kambarių̃ butas*) — zapoż. ze śrwn. *kammer*, z dysymilacją *m.m* > *m.b* na granicy sylabicznej (por. *ambà* ⇐ nwn. *Amme*). Zob. GL 61, LEW 213, Čepienė 115. Łot. *kam̃baris*, *kam̃bars* 'izba, pokój' ⇐ śrdn. *kammer* (Jordan 39, 65). War. lit. *kamburỹs* 'izba' ma odpowiednik w łot. gw. *kam̃buris*, *kamburs* (Jordan, *l.c.*). — Drw. *kambariniñkas* 'dworzanin', *kambarìnis* 'kamerdyner', *kambarìnė* 'pokojówka'. — N.m. *Kambariaĩ*, *Kambariùkai*.

kamendõrius, *-iaus* przest. ʽw kościele katolickim: ksiądz wikary' — zapoż. z pol. przest. *komendarz* (⇐ śrłac. *commendarius*). Miejsce akcentu wzorowane na nomina agentis na *-õrius*, pochodzących z języka białoruskiego, np. *bakalõrius*, *čabatõrius*, *zvanõrius*. Zob. też ZS 22, LEW 213, Sławski, SEJP II, 380.

kamíenas 1. ʽłodyga rośliny', 2. ʽpień drzewa', 3. ʽgrubszy koniec drzewa', 4. gram. ʽosnowa, temat wyrazu' (neol.) — rzadki rzeczownik z suf. *-ienas* (por. *balžíenas*, GJL II, § 348). War. żm. *kaménas*. Odpowiednik łot. *kamiêns* ʽkora jodłowa'. Pwk. *kam-* ma nawiązania z jednej strony w łot. *kamans* ʽgrubszy koniec belki' i lit. *kãmanos* ʽuzda z wędzidłem', z drugiej strony w ros. *kom* ʽbryła, gruda' i drw. *kómelь*, *-mlja* 1. ʽdolna część rośliny, pióra, włosa', 2. ʽdolna, grubsza część pnia, gałęzi, snopa', 3. ʽgrubszy koniec belki'. Dalszy wywód niepewny. Zob. BSW 115, LEW 213, Sławski, SEJP II, 150n. — Przy założeniu apofonii pbsł. *kam- : *kum- (por. BSW 115) dochodzi tu psł. *kŭmy, gen.sg. *kŭmene, por. czes. *kmen* ʽpień drzewa; plemię, ród, pokolenie', pol. przest. *kien*, *kna* ʽobcięty pień drzewa', *do kna* / *do knu* adv. ʽzupełnie, do cna' (*Do knu wycięto las*) < ppol. *kŭnŭ < *kŭmnŭ (Sławski, *l.c.*, Rejzek 2001, 280). — Drw. *kamienójas* ʽłodyga kartofla, łęt', *kamiẽnis* ts. — Z innym suf.: łot. *kameņu gals* ʽdolna grubsza część łodygi zbożowej' (ME II, 148n., 150). — Ruskim zapożyczeniem jest prawdopodobnie *kamlỹs* ʽpień drzewa, odziomek'. War. z insercją *b*: *kamblỹs* ʽpień, łodyga; grubszy koniec' (por. *imblióti* < *imlióti*).

kãminas 1. ʽkomin', 2. ʽurządzenie do wędzenia mięsa, wędlin', 3. stlit. ʽpalenisko z okapem i przewodem do odprowadzania dymu', SD «komin w izbie abo w sieni, w komorze dla palenia ognia, caminus, focus» — zapoż. z błr. *kómin*, *-a* ⇐ pol. *komin* (SLA 94, ZS 22, LEW 213). Por. stpr. *kamenis* EV ʽVuermuer [Feuermauer]' ⇐ pol. *komin*. — Drw. *kaminãlis* przest. ʽmały piec w suszarni zboża', *kaminẽ̃lis* ʽgórna część pieca; szklana osłona lampy naftowej, klosz', *kaminyčia* b.z.a. gw. ʽczęść komina wystająca ponad dachem'. Cps. *kamin(a)krėtỹs* ʽkominiarz' (dosł. ʽwymiatacz kominów', por. *krė̃sti*), *kamìnšluosta* a. *kaminšluostỹs* ts. (por. *šluostýti*), *kamìnšluostis* ʽmiotła do czyszczenia komina' (por. *šluostýti*).

kaminýčia 1 p.a., *kaminyčià* 2 p.a. ʽmurowany dom mieszkalny, kamienica' — zapoż. z pol. *kamienica*, *-y* ʽdom z kamieni, dom murowany' (drw. od adi. *kamiony* ʽkamienny', zob. Bańkowski, ESJP I, 615). Pierwiastkowy segment *kamin-* zamiast *kamen- (*kamien-) tłumaczy się adideacją do *kãminas* ʽkomin' (zob. s.v). W SD s.v. *kamienica* figuruje *akmenyčia*. Jest to hybrydalna kalka polskiego odpowiednika: suf. *-yčia* dołącza się tu do *akmen-* ⇐ *kamień* (zob. *akmuõ*) w podobny sposób jak np. do *kaulin-* w *kaulinyčia* ʽkostnica' (zob. s.v. *káulas*).

kámpa 1. ʽpoprzecznik w saniach', 2. ʽzgięty w kształt podkowy kawałek drewna a. żelaza', 3. ʽbelka kładziona na sanie przy przewożeniu kłód drzewa', 4. ʽnarośl na pniu drzewa', 5. SD *kumpa* «obłąk, virga inflexa, vel arcuata» [ʽkabłąk wiadra, kosza']. Prawdopodobnie drw. od niezachowanego czas. *kampti ʽgiąć, zginać', podobnie jak *kam̃pas* ʽkąt, narożnik' (zob. s.v.). Akut niejasny.

kam̃pas 1. ʽkąt, narożnik (domu); róg (stołu)', 2. ʽwęgieł, miejsce zetknięcia się dwu ścian zewnętrznych', 3. ʽzakątek, miejsce ustronne', 4. ʽmiejsce, w którym się mieszka, okolica' (*Jis gyvena Tilžės kampè. Mūs kam̃po bernai neina kitan sodžiun an vakarėlio*), 5. *dúonos kam̃pas* ʽpiętka chleba; kawałek chleba', 6. ʽkabłąk nad chomątem, tzw. duga' (*Arklỹs pakinkýtas su kampù*), 7. ʽkabłąk wiadra, kosza'. War. *s*-mobile: *skumpas* SD[1] «grań, angulus» < *skampas (pominięte w LKŽ). War. gw. *kañpas* (por. *trum̃pas* > *truñpas*, Zinkevičius 1966, § 192). Z innym suf.: *kámpa* (zob.). Odpowiednik łot. *kampis* ʽKrummholz', gw. *kam̃pa* ts. Do pie. *kemp-, *kamp- ʽgiąć, zginać' (LEW 213, LIV[2] 342,

Derksen 2015, 224, ALEW 445n.), por. lit. *kum̃pti* (zob.), gr. κάμπτω ʽzgiąć, wygiąć; zawrócić, skręcić, opłynąć’, pass. ʽzgiąć się, schylić się’ < *kamp-i̯e- (καμπή ʽzakręt, zgięcie, przegub; zaokrąglenie’), goc. *hamfs* ʽokaleczony, kaleki’, stwn. *hamf* ts. < pie. *kompo- (Kroonen 2013, 205). Przynależność łac. *campus* m. ʽpłaskie, równe pole’ jest sporna, zob. Ernout-Meillet 90n., de Vaan 2008, 86. Zdaniem Beekesa 2010, 633 gr. καμπ- pochodzi z substratu pregreckiego lub europejskiego. Znacz. etym. *kam̃pas*: ʽcoś zgiętego, wygiętego, zgięcie’. — Drw. *ãtkampis* ʽmiejsce ustronne, ubocze, zakątek’, *kampaĩnis* ʽekierka’, *kampiniñkas* ʽmieszkający kątem u kogoś, komornik’, *kampas* adi. stlit. ʽzgięty, skrzywiony, sklepiony’ (SD *kumpas* «obłoczysty, lunatus, sinuosus, connexus, arcuatus», syn. <łynktinis>), *kampẽlis*: SD <kumpelis akiy> «kącik w oku, hirquus», *kampìnis* ʽnarożny’, *kampìnis akmuõ* ʽkamień, na którym opiera się węgieł, kamień węgielny’, *kampúotas* ʽkanciasty’, SD <kumpuotas> «węglasty, angulatus, angulosus», *pakámpė* a. *pakámpis* ʽzakątek, miejsce ustronne, odległe od drogi głównej’, *pakampėse* adv.: SD <pakumpese> «pokątnie, kryiomo, furtim...», *pakampinykas*: SD <pakumpinikas> «pokątnik, tenebrio, luciluga, latebricula» [ʽten, kto działa bez aprobaty władz, w wąskim kręgu (o heretykach)’, SPXVI], *pakampis*: SD <pakumpis> «hultay, tułacz, vagus, ... vagabundus», *pakampinis*: SD <pakumpinis> «pokątny, vmbratilis, furtiuus...», *ùžkampis* ʽzakątek, zapadły kąt’, cps. *trìkampis* ʽtrójkąt’, *trikam̃pis* ʽtrójkątny’ (SD <trikumpis> «troywęglasty, trigonus, triangulis»). — N.m. *Kampaĩ* 6x, *Kampìniai* 10x (por. pol. n.m. *Kąt*, *Kąty*), *Ažùkampis*, cps. *Siaũrkampis*, *Švẽdakampis*, *Var̃nakampis*. N.jez. *Kampaĩ*, *Kampỹs*, *Kampìnis* 2x, *Kampuõlis*. N.rz. *Kam̃pas*, *Pirčiãkampis*. — By móc do tego dołączyć psł. *kǫtŭ, pol. *kąt* ʽkąt, róg, zakątek, oddalone ustronne miejsce’, ros. gw. *kut* ʽkąt w chłopskiej izbie, ślepa uliczka, zaułek’, sch. *kût* ʽkąt’, czes. *kout* ʽkąt, zakątek’, trzeba przyjąć praformę bsł. *kamp-ta- (z uproszczeniem *mpt* > *mt* na granicy morfemowej), por. Rejzek 2001, 307, Boryś 2005, 227, Derksen, *l.c.* — SZ *kump-* < pie. *km̥p-, zob. *kum̃pis*, *kum̃pti*.

°**kam̃pti**, *kampiù*, *kampiaũ* gw., tylko w cps.: *nukam̃pti* ʽschwycić’, *pakam̃pti* ʽpochwycić, złapać, unieść, ukraść’, *sukam̃pti* ts., *užkam̃pti* ʽznaleźć, natrafić na co (o grzybach)’. Odpowiednik łot. *pakàmpt*, *-kàmpju*, *-kàmpu* ʽpochwycić, ująć, porwać’, iter. *kàmpstît* a. *kam̃pstît*, *-u*, *-ĩju* ʽchwytać, porywać’ (war. *kam̃stît*). Temat infig. *kamp-* można sprowadzić do SZ *kap-, który został dotworzony do SP *kāp- (< pie. *keh$_2$p-, zob. *kópti*) w podobny sposób, jak np. *plak-* do *plāk- (zob. *plàkti*).

kamšýti, *kamšaũ*, *kamšiaũ* ʽwtykać, zatykać (otwór), napychać, wtłaczać; dużo jeść’, *įkumšau* SD «wtłaczam co» (syn. *įspaudžiu*). Iteratyw z suf. *-yti* i SO *kamš-* ⇐ *kemš-* / *kimš-*, zob. *kemšù*, *kim̃šti*. Paralele apofoniczne: *glamžýti* ⇐ *glemžiù*; *grąžýti* ⇐ *gręžiù*; *kramtýti* ⇐ *kremtù*. Odpowiednik łot. *kàmsît* ʽwtykać, pchać’. Por. LEW 254, ALEW 446. — Z innym suf.: *kámšioti* ʽzatykać’ (akut metatoniczny, podobnie jak w *krámčioti*, *ránkioti*, *válkioti*). Por. łot. *kam̃sât* ʽwtykać, pchać’. — Nomina z *kamš-*: *ìškamša* ʽwypchany ptak a. zwierzę’, *kamšà* 1. ʽdroga faszynowana’, 2. ʽścisk, ciżba ludzi’, 3. ʽżarłok’ (⇒ *kamšatìs* f. ʽścisk, tłok’, por. *káršatis* od *kárša*), *kam̃šalas* ʽnadzienie, farsz’, *kamšìklis* ʽobżartuch’ (neosuf. *-iklis*, zob. *šaudìklis*). Cps. *avìkamša*, *-kamšis* bot. ʽpierwiosnek omączony, Primula farinosa’ (por. *avìs*), war. *avìkimša*. N.m. *Kamšà* 4x, *Kamšaĩ*, *Kamšãlai*.

kamúoti, *kamúoju*, *kamavaũ* 1. ʽmęczyć, nękać, nie dawać spokoju’, 2. ʽciężko pracować, harować’, 3. ʽjeść, łasować’, *iškamúoti* ʽzmęczyć, zgonić (konia); wyjeść, zjeść wszystko, co było do zjedzenia’, refl. *kamúotis* ʽmęczyć się, trudzić się, mordować się z czym’, *parsikamúoti* ʽzmęczyć się, utrudzić się’. Odpowiednik łot. *kamuôt* ʽz trudem pokonać drogę; żuć z pełnymi ustami’, refl. *kamuôtiês* ʽbrać się za łby’. Budowa wskazuje na vb. denominativum od osnowy *kam-. BSW 115 wskazał pokrewne refleksy w lit. *kamuolỹs* m.in. ʽkłąb, kłębek’ (zob. s.v.), lit. *kamíenas* (zob.), łot. *kams* ʽbryła; kluska’, łot. *kamans* ʽgrubszy

koniec belki' oraz ros. *kom* 'bryła, gruda', *kómelь* 'dolna część rośliny, pióra, włosa; dolna, grubsza część pnia'. Zob. też LEW 214. — Refleksem SE *kem- jest lit. *kẽmuras* 'kępka, kupka, grono (orzechów); mnóstwo' (zob. *kem-*) i łot. *cęmurs* 'kiść, grono' (ME I, 372, II, 152, BSW, *l.c.*). — Refleksem SZ *kum- jest psł. *kŭmy, *kŭmene, por. czes. *kmen* 'pień drzewa; plemię, ród' (BSW, *l.c.*).

kamuolỹs 3 p.a. 1. 'kłąb, kłębek, coś przybierającego kulisty kształt' (SD «kłąb nici»), 2. 'dowolny przedmiot okrągły a. owalny', 3. 'skłębiona masa, np. kłąb pary, dymu, kurzu, chmur'. War. *kamūlỹs, kamulỹs*. Pod względem pierwiastka LEW 214 zaliczył ten wyraz do rodziny *kamíenas* (zob. s.v.). Zob. też *kamúoti*.

kamùrka gw. 1. 'mały i ciemny pokoik, klitka', 2. 'chałupka' (*Pasistatysime kokią kamùrką ir gyvensime*), war. *kamùrkė*, 3. 'przegródka w portmonetce', 4. 'ustęp' — zapoż. z pol. *komórka* (zdrobnienie od *komora* przest. 'izba bez okien, do przechowywania zapasów żywności, odzieży itp.').

kámža 'w kościele katolickim: krótka, biała szata, komża' — zapoż. z pol. *komża* (⇐ stcz. *komžě*, cf. śrłac. *camisa*, *camisia*, zob. Sławski, SEJP II, 405). Zob. też SLA 94, LEW 214. War. *kòmža*.

kanà ptk. nieokreśloności, powstała z przekształcenia zwrotu *kažna < *kas žinā, dziś *kas žìno* 'kto wie; nie wiadomo'. Co do końcowego *-ă* por. *tẽsta, testà*. Przykłady: *kana kadà* 'kiedyś', *kana kàs* 'ktoś', *kana kóks* 'jakiś', *kana kõ* 'nie wiadomo, czemu' itp. (por. GJL I, § 578). Zob. też *kažìn*.

kanabė̃kas 'widły o dwu zębach do roztrząsania gnoju' — z *kabenė̃kas* przez metatezę na odległość (*n-b-* < *b-n*; paralela: *kanópa* z *kapona). Wyraz został zapożyczony z błr. *kabénja* lub ros. *kobénja* 'hak, osęka' w postaci *kabenė i następnie rozszerzony sufiksem -*kas* na wzór wsch.-lit. formacji z suf. *-ėkas*, por. *merlė̃kas* 'kloc namokły w wodzie', *bernė̃kas* 'chłopak'. Inne war.: *kabinė̃kas, kebenė̃kas*.

kanãpės f.pl. bot. 'konopie, Cannabis sativa' — zapoż. ze stpol. *konopie* (por. ZS 22). Inaczej SLA 94n. i LEW 214: zapoż. z psł. *konopja. Por. epentetyczne *-l-* w formach błr. *kanópli*, ros. *konopljá*. — War. gw. *knãpės* tłumaczy się synkopowaniem przedakcentowego *a* (paralele: *karvõjus*, *skamrãkas*). To samo zjawisko widać w stpr. *knapios* EV 'konopie, Hanf', czyt. [knapi.jōs] f.pl. (⇐ pol. *konopie*). U Grunaua z udźwięcznieniem *kn* > *gn*: *gnabsem* 'siemię konopne', war. *gnapsem, gnabsen* < *knap-sēm(e)n- (człon II do *semen* EV 'nasiona, Somen [Samen]', por. lit. *sė́menys*). — Drw. *kanapíena* 'pole po konopiach', cps. *kanãpmarka* 'dół do moczenia konopi' (por. *markà*). — N.m. *Kanapė́na, Kanapìnė, Kanapỹnė, Kanapùkai*. N.jez. *Kanapìnis* 2x, n.rz. *Kanãpinė*, *Kanãpia-merkis*.

kanáuka stlit., gw. 1. 'naczynie z uchem do picia, kubek', 2. 'drewniane naczynie do przenoszenia owsa, mąki', 3. 'fajka z pojemnym cybuchem' — zapoż. z błr. *kónaŭka*, *-i*, ale z akcentem dostosowanym do polskiego odpowiednika *konewka*. Por. SLA 95.

kanavõlas gw. 'lekarz zwierząt, zwł. koni, weterynarz; kastrator' — zapoż. z błr. *kanavál, -a*. War. *kanivõlas, kanìvolas*. Por. ZS 22. N.B. Pol. *konował* pogardl. 'weterynarz' jest rutenizmem, zob. Bańkowski, ESJP I, 783.

kančià 4 p.a. 'cierpienie, męka', DP 'męka, boleść, cierpienie, umęczenie, męczeństwo, utrapienie', SD *kunčia* «cierpienie» — dewerbalne abstractum z suf. *-i̯ā-* i SO *kant-* ⇐ *kent-*, por. *kenčiù, kęsti* 'cierpieć, wytrzymywać'. Por. *dvasià* ⇐ *dvė̃sti*; *pólaidžia* ⇐ *paléisti* (GJL II, § 89, LEW 246n., ALEW 446n.).

kančiùkas przest., gw. 'bicz z plecionego rzemienia, osadzony na krótkim kiju,

kańczug' — zapoż. z błr. *kančúk, -á*, por. SLA 95, ZS 22, LEW 215. War. *kančùkas*. — Drw. wsteczny: *kañčius* ts., por. Niedermann 1956, 175 (jako paralele autor wskazał *bar̃sas* ⇐ *barsùkas* i *kãpšas* ⇐ *kapšiùkas*).

kándamas gw. 'kęs chleba (w ustach); napoczęta, nadgryziona, niedojedzona kromka chleba', por. *Neimk šito, čia mano kándamas* 'Nie ruszaj tego, ja to jem'. *Vaikai, nepalikdinėt kandamų̃ ant langų!* 'Dzieci, nie zostawiajcie napoczętego jedzenia na oknach'. zleksykalizowane ptc. prs. pass. na *-ma-* od prs. *kánda* 'kąsa', zob. *kąsti*. Paralela: *ar̃damas*. — Rzadszym wariantem jest tu f. *kándama*, por. *Nejudink, čia mano kándama*.

kandìs, *-iẽs* 4 p.a., *kándis, -ies* 1 p.a. f. 'mól odzieżowy, owad Tinea pellonella'. Konkretyzowane nomen actionis z suf. *-i-*, *kand-i-*, umotywowane czas. *kąsti* 'gryźć, kąsać' (zob. s.v.). Znacz. etym. 'gryzienie, kąsanie' (por. *įkandis* 'ukąszenie'). Paralele: *pjū̃vis* f. 'żęcie, żniwa' ⇐ *pjáuti*; *trandìs* f. 'kornik' ⇐ *tréndėti* (GJL II, § 65). Dawnym tematem na *-i-* jest też psł. *molĭ f./m. 'mól', ros. *molь* f. < pie. *molh$_2$-i-, od pwk. pie. *melh$_2$- 'rozcierać, mleć' (scs. *meljǫ, mlěti* 'mleć'). — N.B. Z uwagi na genezę bałtyckiego pwk. *kand-* i brak śladów st. zanikowego niepewnym pozostaje zbliżenie ze scs. *čęstĭ* 'część, udział; zapłata' (*kind-ti- < *kn̥d-ti-), do którego ostatnio powrócili Boryś 2005, 98 i Derksen 2008, 88. Dla *čęstĭ* ESJS 106 referuje dwie inne hipotezy etymologiczne. — Z innymi suf.: *kandė̃* a. *kándė, kandžià* a. *kándžia*, też m. *kañdas*. SD *kundžia* «mol w szaciech, w księgach, tinea, teredo, blatta». Odpowiednik łot. *kuôde*, *kuôda* 'mól' obok *kuods* ts.

kándžia DP 'powód grzeszenia, przygana, zakał' — dewerbalne abstractum z suf. *-i̯ā-* od *kándu, kąsti* 'kąsać, gryźć'. Por. *dvasià* ⇐ *dvė̃sti*; *kančià* ⇐ *kę̃sti* (GJL II, § 89).

kãnikas gw. 1. 'przytwierdzona do ściany ozdobna półka na naczynia i łyżki', 2. 'ozdobna półka, pod którą zawiesza się ręczniki', 3. 'szafka na naczynia i pożywienie', 4. 'skrzynia z pokrywą do przechowywania mąki, chleba, masła, serów i zsiadłego mleka', 5. 'podłużna skrzynia na czterech nogach, służąca do karmienia zwierząt w stajni, oborze, rodzaj żłobu'. Zapoż. z błr. gw., ros. gw. *kónik* m.in. 'półka na ścianie; drewniana ława, skrzynia'. Por. LKŽ *s.v.*, ZS 22.

kaniūšnė stlit. 'stajnia dla koni' (SD «staynia, equile, præs[a]epe») — zapoż. ze stbłr. *konušnja*, por. błr. *kanjúšnja*, ros. *konjúšnja* (SLA 95, ALEW 447). — War. przekształcony insercją *k*: *kaniūkšnė*, m.in. SD[1] «staynia, stabulum, equile, bouile» (por. *šermùkšnis, vagìkšnas*), ⇒ *kaniūkšninis* SD «staięnny, stabularius». Ze zmianą sufiksu: *kaniū̃kšlė* DP 'stajnia', gw. 'chlew świński', przest. *kaniū̃kštė* 'stajnia'.

kañkalas przest., gw. 'kąkol, chwast zbożowy Agrostemma githago', *kunkalis* (Bretkun) — zapoż. z pol. *kąkol* (SLA 114, LEW 215). Stąd też stpr. *cunclis* EV 'Raten', pis. <tunclis> (Trautmann 1910, 452). Zob. jeszcze *kūkãlis*.

kankìnti, *kankinù, kankinaũ* 'męczyć, dręczyć, torturować', DP 'męczyć, katować', SD *kunkinu* «męczę kogo, morduię», *iškunkint* «wymęczyć co na kiem» — causativum na SO *kank-* od niezachowanego vb. intr. *kinkti 'doznawać bólu, uszczerbku, szkody' (por. *marìnti* 'morzyć' ⇐ *mir̃ti*; *gamìnti* 'wytwarzać' ⇐ *gìmti*). Por. SE *kenk-*: *keñkti* 'szkodzić, wyrządzać szkody'. ALEW 447 przyjmuje derywację od SE: *keñkti* ⇒ *kankìnti*. — Nawiązanie w łot. kuroń. *kañcinât* 'wypytywać, badać; szczuć, judzić', refl. 'męczyć się; oszczędzać' (ME II, 153). Czy tutaj *kanksóti, -aũ, -iaũ* 'stać ze spuszczoną głową' (war. *kunksóti, gunksóti*)? — Nomina: *kankỹnė* 'męka, udręka', SD <kunkine> «karanie, kaźń; męka, męczenie, mordowanie», *kankiningas*: *kunkiningas* SD «karaniu służący», *kankinỹs* 'męczennik', *kankintinis*: *kunkintinis* SD «męczennik», *kankìntojas* 'dręczyciel, oprawca', SD «karzący; morderca, morderz». — Sb. *kankà* gw. 'męka, męczarnia' (*Tikra kankà su menku arkliu ir arklu arti* 'Prawdziwą męką [jest] orać lichym koniem i do tego sochą'), SD *kunka* «skaranie,

mulcta», *kunkos* «pytki, męki, quæstiones» — formacja dwuznaczna: może być drw. prymarnym na SO albo też sb. postvb. od *kankìnti*.

kañklės, *-ių* f.pl. ʻkankle, instrument strunowy przypominający cytręʼ. War. m.pl. *kañkliai* a. *kañklai* ʻkankleʼ, SD <kunkley> «cymbał, cymbalum, sistrum» (syn. *cimbalas*). Por. *kañklė* ʻcienki drut, używany np. do stawiania sidełʼ. Odpowiednik łot. *kuõkle, kùokle,* też pl. *kuõkles*, *kùokles* ʻein guitarrenartiges Instrumentʼ (ME II, 342). Rekonstrukcja: pb. *kan-klV- < *kan-tlV-, nomen instrumenti z suf. *-tlV- od pie. *kan- ʻśpiewać, dźwięczećʼ, por. łac. *canō*, *-ere* ʻmelodyjnie brzmieć, śpiewać, grać, trąbićʼ (ME, *l.c.*, LEW 215, LIV^2 342). Samogłoska *a* pierwiastka *kan- przemawia ma rzecz jego nieindoeuropejskiego pochodzenia. Wywód łac. *canō* z *kh$_2^a$n-e- < pie. *kh$_2$n-e- (tak np. Vaan 2008, 88) jest nie do pogodzenia z refleksem lit. *kan-*. Pochodzenie fiń. *kantele* ʻharfaʼ jest sporne, zob. LEW, *l.c.* — Vb. denom. *kankliúoti* ʻgrać na kanklachʼ (por. łot. *kuõklêt*, *-ẽju* ts.).

kankórėžis, *-io* ʻszyszka, zwł. sosnowa, jodłowaʼ. SD *kunkarėžis* «szyszka, conus» (syn. *skuja*). War. *kankóraižis*. Wygląda jak złożenie z członem II *rėž-* ʻrznąćʼ, iter. *ráižyti*. Człon *kankā*° pozostaje jednak zagadką. Co więcej, jest war. *kenkó-rožis*, którego I człon ma nawiązanie w łot. *ciẽkur(i)s* ʻszyszka jodłowaʼ, war. *ciekursis*, *ciekur̃zis*, łot. kuroń. *cinkuris* ts., por. ME I, 386, 393, LEW 215n.; tam też próba sprowadzenia *kenk- do *kerk-, por. łot. *cìrkuzis* ʻszyszka sosnowaʼ, lit. *kìrkužė* a. *kirkužỹs* ʻszyszka sosnowa a. jodłowaʼ. — S. Ambrazas, *Balt* XLV:1, 2010, 99n. zaproponował powiązanie członu *kank-* z osnową wyrazu *kañkalas* ʻklekotka na szyi krowy pasącej się w lesieʼ (rekonstrukcja cps. *kankalo-rėžis, *kankalo-raižis budzi jednak wątpliwości).

kanópa 1. ʻkopytoʼ, 2. SD^1 ʻkopyto szewskie, forma sutoriaʼ. SD: <kanapa> «kopyto u bydlęcia, vngula, vnguis» (syn. *nagas*), <kanapa perskiełta> «kopyto rozdwoione, vngula bisulca», <kanapu ciełu neperskełtu> «kopyt całych okrągłych, nierozdwoionych, solidipes, solidas habens vngulas». Pochodzi prawdopodobnie z *kapona przez metatezę spółgłosek na odległość: *p-n* > *n-p* (paralela: *ka**be**n**ẽ**kas* > *ka**na**b**ẽ**kas*). Sekwencję *p-n* poświadcza czas. *kapanuoti* b.z.a. przest. ʻtupać nogami, strampeln mit den Füßenʼ. Drw. z suf. *-nā-* od neoosn. *kapo-* ⇐ *kapóti* m.in. ʻsiekać, rąbaćʼ (zob. ŽD 274). Por. słow. *kop-yto* ʻungulaʼ ⇐ *kopati* ʻryć; uderzać nogąʼ. Inne paralele: *kapõnas*, *kapõnė* (zob.). Por. LEW 216, ALEW 447. — N.m. *Kanópėnai* 2x.

kanóti, *kanóju*, *kanójau* gw. 1. ʻkończyć życie, konać, umieraćʼ (*Man atėjus, jis pradėjo kanóti*), 2. ʻwykańczać, tępić, doprowadzać do śmierci, zabijaćʼ (*Bekanódamas nukanósi arklius kaip ponas žmones*). Zapoż. z błr. *kanácь*, *-áju* ʻumierać w mękach, konaćʼ. Nie da się utrzymać przypuszczenia K. Būgi, RR I, 446 (zob. też LEW 216) o prapokrewieństwie form lit. *kanóti* i ros. *konátь*, pol. *konać*, ponieważ w języku litewskim nie ma odpowiedników ani dla czasownika psł. *čęti, *čĭnǫ ʻzacząć, rozpocząćʼ ani dla rzeczownika *konŭ ʻkoniec, początekʼ, od którego wywodzi się psł. denominativum *konati ʻkończyćʼ ⇒ kończyć życie, umieraćʼ. — Mimo zewnętrznego podobieństwa raczej nie należy tu czas. *kanė́ti*, *kaniù*, *-ė́jau* ʻcierpieć głód, mało jeśćʼ, *iškanė́ti* ʻwygłodniećʼ.

kantrà 4 p.a. gw. 1. ʻcierpliwośćʼ (*Jis turi didžią kañtrą*), 2. stlit. ʻcierpienieʼ WP. Dwuznaczne. Mogłoby być abstractum z suf. *-rā-* i SO *kant-* ⇐ *kent-*, por. *kenčiù*, *kę̃sti* ʻcierpieć, znosićʼ. Ale brak form werbalnych na SO *kant-* przemawia raczej na rzecz denominativum: *kant-rā od *kant-* jak w sb. *kančià* ʻcierpienie, mękaʼ. Paralele: *sausrà* ⇐ *saũsas*; *taukrà* ⇐ *taukaĩ*. — Drw. *kantrýbė* ʻcierpliwośćʼ, SD «cierpliwość» i «trwałość» (syn. *patektė*), *kantrùmas* a. *kañtrumas* (m.in. DP) ʻcierpliwość, trwałośćʼ, *kantrùs* a. *kañtrus* ʻcierpliwy, opanowanyʼ (war. *kentrùs*, *kent-* na skutek wyrównania do *kenčiù*), ʻtrwały, zdatny do użytku przez dłuższy czasʼ (*Šį̇met obuoliai nekañtrūs, greit pūsta* ʻTego roku

jabłka nie trzymają się, szybko gniją'), Dp ʻcierpliwy, skromny', SD *kuntrus* «trwały», *nekuntrus* SD «niecierpliwy». Vb. denom. *kantráuti* ʻbyć cierpliwym, okazywać cierpliwość', *iškañtryti, -iju, -ijau* ʻwycierpieć, wytrzymać'.

kapà 4, 2 p.a. przest., gw. 1. ʻkopa, sześćdziesiąt sztuk (np. jaj, śledzi, ogórków, desek)', SD «kopa, numerum sexagenarium significat», 2. ʻpewna liczba snopów zboża ustawionych na polu w określony sposób', 3. ʻkopka zboża, siana' (*Trys kapos rugių. Šienas sukrautas kapósna*), 4. ʻwielka ilość a. liczba' (*Ten ėjo jų kãpomis*). Zapoż. z błr. *kapá, -ý,* por. SLA 95, ZS 22, LEW 216. Slawizmem jest też łot. *kapa* ʻkopa'. — Cps. *pùskapis* ʻpół kopy' (por. *pùsė*).

kãpas ʻgrób, mogiła; kopiec mogilny' (łot. *kaps* ʻgrób') — czas. postvb. do *kàpti* ʻrąbać' (zob. s.v.) lub *kapóti* ʻsiekać, rąbać' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʻstos pogrzebowy, czyli podłużny sąg drew porąbanych i ułożonych'[200]. Wtórnie: ʻpodłużna mogiła usypana nad zakopaną trumną' (*Čia kieno sviežias kapas sukastas*). Alternatywą jest tu wywód od *kapiù, kõpti* ʻkopać i zsypywać na kupę; grzebać nieboszczyka'. Zob. też LEW 217, ALEW 448n. — Drw. *kapaĩ* m.pl. ʻcmentarz' (por. łot. *kapi* ts.), SD *kapai* «mogiła nad grobem», *kãpinės* f.pl. ʻcmentarz' (⇒ *kapinýnas* ʻcmentarz, cmentarzysko'), *įkapės* a. *ĩkapės* f.pl. ʻśmiertelny strój, ubranie do trumny, całun; pieniądze i inne przedmioty wkładane do trumny', ⇒ *įkapiniai marškiniaĩ* m.pl. ʻśmiertelna koszula'. Zob. też *kapinyčia. Cps. *kir̃kapis* (zob. *kìrkė*). — N.m. *Pakapẽ* 7x, *Pakapiaĩ* 3x, *Ùžkapiai*, cps. *Dvikãpiai, Pìlkapiai* (por. stpr. n. wzgórza *Auctacops, Auctukape*, AON 12). N.rz. *Pakapìnė*, n.jez. *Pakapìnis*.

kãpčius, *-aus* gw. 1. ʻusypany z ziemi kopczyk oznaczający granicę własności', 2. ʻkopiec kartofli, buraków, marchwi, przykrytych słomą i ziemią do przechowania przez zimę', 3. ʻmrowisko', 4. ʻkretowisko' — zapoż. z błr. *kapéc, -pcá* ʻkopiec, wzniesienie sztucznie usypane' (SLA 96, ZS 22, LEW 217). War. *kãpčis, kãpšius, kãpšis,* war. *s*-mobile: *skãpčius*. Slawizmem jest też łot. *kapcis* ʻkopiec' (war. *kapčis, kapča*). — Vb. denom. *kapčiavóti* 1. ʻkopcować — kartofle na zimę', 2. ʻokrywać rośliny ziemią, chroniąc je przed przemarznięciem' (war. *kapšavóti*); *kapčiúoti*: *apkapčiúoti* ʻotoczyć kopcami, granice oznaczyć kopcami' (*Pievos buvo matininko išmatuotos ir apkapčiúotos*), por. stpol. *kopczyć* ʻsypać wały graniczne' ⇐ stpol. *kopiec* ʻgranica wyznaczona okopem, rowem'. — N.m. *Kãpčiai* (*Kãpšiai*), *Kãpčiškės* 2x, *Kapčiū́nai*, *Kapčiùškiai*, *Kãpčiamiestis*. N.rz. *Kãpčiupelis*.

kapeikà 2 p.a., *kapéika* 1 p.a. ʻkopiejka, drobna moneta rosyjska, będąca setną częścią rubla' (łot. *kapeĩka, kapeĩks* ts.) — zapoż. z ros. *kopéjka* (w XVI-XVIII w. na tej monecie znajdował się wizerunek cara na koniu, który dzierżył w ręku kopię, zob. REW I, 619). Wyraz rosyjski przejęto również do gr. καπίκι ʻmoneta' i śrdn. *kopken, koppeken* ʻdrobna moneta', REW, *l.c.* — Drw. *kapeikìnis* ʻniedrogi (np. gwóźdź), mały, niski (o cenie)'.

kapeliõnas ʻduchowny katolicki, pełniący swe obowiązki w kaplicy albo w miejscu zamkniętym (w szpitalu, wojsku, więzieniu)', SD <kapelonas> «kapelan, à sacris, capellanus» — zapoż. z pol. *kapelan* (⇐ śrłac. *capellānus*). Akcentuacja została dostosowana do typu *klebõnas* (por. też błr. *kapelán, -a* ʻkapelan wojskowy'). Zob. SLA 96, LEW 281 (s.v. *koplõnas*). LKŽ V, 231 nie zaznaczył obcości tego wyrazu.

kapeliùšas gw. ʻkapelusz (słomiany, filcowy)' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *kapjaljúš*, gen.sg. *kapeljušá* (⇐ pol. *kapelusz* ⇐ śrłac. *capellus*; TSBM 2, 634 błędnie wymienił łac. *capellus* jako źródło błr. wyrazu). War. *kapeliùšius*; ze zmianą *ľu* > *li*:

---

200 Sugestia A. Bańkowskiego *p.l.* Pisze on: ʻZwyczaj palenia zwłok w lesie, wykopanych nocą z grobu po ich pogrzebie chrześcijańskim, przetrwał w niektórych zakątkach Mazowsza wschodniego i Litwy podobno aż do XIX w.; świadkami grabarze, którzy kopiąc nowe groby na miejscu starych znajdują w nich szczątki pustych trumien.' Zob. też uwagę s.v. *pakrãvai*.

kapalìšius.

kapijà, gen.sg. *kapìjos* 2 p.a. przest., gw. ʽkawa’ — zapoż. z prus.-niem. *kǫfei* (GL 62, LEW 232, s.v. *kavà*). — Przest. *kapẽ*, *-ẽs* 4 p.a. ʽkawa’ (m.in. u Donełajtisa) — zapoż. z nwn. *Kaffe*. Zob. też *kavà*.

kapinyčia: jest to emendacja stlit. hapaksu *kaipnyčios* BRB, ukazującego się w zwrocie *ant bakasimo* [glosa *kaipnicʒos*] *Kieleiwių* ʽna pogrzebanie pielgrzymów, zum begrebnis der Pilger’. Korygując <kaipn> na <kapin>, znajdziemy tu formę gen.sg. *kapinyčios* od *kapinyčia*. Analiza: *kap-inyčia* ʽpogrzebanie’, dewerbalny drw. od *kapiù*, *kõpti* ʽkopać i zsypywać na kupę; grzebać nieboszczyka’ (*kãpinės* f.pl. ʽcmentarz’), z neosufiksem jak w *žind-inýčia* ʽkarmiąca matka, samica’ ⇐ *žìndu* ʽssam’. Por. też denominativa *medinýčia* ⇐ *mẽdis*; *vilkinýčia* ⇐ *vil̃kas*. N.B. ALEW 449 niesłusznie umieścił *kaipnicʒos* s.v. *kapõčius* ʽgrabarz’.

kapišònas, *kapišõnas* ʽkaptur przyszyty do płaszcza lub innego wierzchniego okrycia’ (*Jo sermėga su kapišonù*. *Užsigaubk kapišõną nuo lietaus*) — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z ros. przest. *kapišón* (war. *kapjušón*) ⇐ franc. *capuchon* ʽkaptur’. Zob. REW I, 522, Sławski, SEJP II, 55n. LKŽ V, 234 niesłusznie podał pol. *kapiszon* jako formę źródłową dla wyrazu lit.

kapkãnas ʽwnyki żelazne do łowienia wilków i lisów’ (*Kapkãnas sutraiškė lapei galvą*) — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z ros. *kapkán*, *-a* ʽpotrzask, pułapka’ (zapoż. pochodzenia turkijskiego, zob. REW I, 522). LKŽ V, 237 błędnie wskazał pol. *kapkan* jako źródło zapożyczenia. Zob. też *klẽpčiai*.

kaplỹs 4 p.a. 1. ʽsiekiera o stępionym ostrzu, tępy nóż’, 2. ʽtasak do rąbania kości’, 3. ʽkopaczka, motyka’ (SD[1] «motyka, ligo, bidens, pastinum, bipalium»), 4. ʽpiesznia do rąbania lodu’, 5. ʽprzedni ząb, siekacz’ (zob. też *škaplỹs*), 6. ʽwalet w kartach’ (syn. *kirvùkas*). Odpowiednik łot. *kaplis*. Nomen instrumenti na *-lys* od *kàpti* ʽrąbać’ (zob. s.v.). Paralele: *kaslỹs* ʽrydel’ ⇐ *kàsti*; *kablỹs* ʽhak’ ⇐ *kabė́ti*. Por. LEW 217n., ALEW 449. — Drw. *kaplỹs*, *-ẽ* ʽbezzębny człowiek’, ⇒ cps. *kapliadañtis* ʽczłowiek, który już mało posiada zębów lub u którego bardzo wystają przednie zęby’, por. *dantìs* (war. *š*-mobile: *škapliadañtis*). Vb. denom. *kapliúoti* 1. ʽokopywać, spulchniać’, 2. ʽzajadać, wcinać, pałaszować’. Por. łot. *kalpêt*, *-ẽju* a. *kaplît*, *-ĩju* ʽmotyką wykopywać kartofle; spulchniać ziemię’.

kapõčius, *-iaus* 1. ʽkopacz rowów, dołów, sadzawek; grabarz’, SD[1] «kopacz, fossor», 2. ʽmotyka do okopywania ziemniaków’ — zapoż. ze stbłr. *kopačь*, por. błr. *kapáč*, *-á* (ZS 22, LEW 217). Synchronicznie jest kojarzone z czas. *kapóti* ʽrąbać’ (zob. s.v.).

kapóti, *kapóju*, *kapójau* 1. ʽsiec, ciąć na drobne kawałki (*kapoju ing dalias* SD «sztukuię»)’, 2. ʽciąć batem, siec’, 3. ʽsiekać (tasakiem), rąbać (siekierą)’, 4. ʽbronować, spulchniać zoraną ziemię’, 5. ʽuderzać, bić dziobem — o dzięciole, wronie’, 6. ʽszczypać — o szczupaku’, 7. ʽciąć, gryźć — o owadach’, *sukapóti* ʽzranić[201], zarąbać (szablą), porąbać (mięso), wychłostać (rózgą), pogryźć (o komarach)’. Refl. *kapótis* ʽkłócić się, ścinać się z kim’, *pakapotis* SD «poranić się». Odpowiednik łot. *kapât*, *-ãju* ʽsiekać, rąbać; okopywać’. Iteratyw z suf. *-ā- do *kapù*, *kàpti* (zob.). Ma nawiązanie w scs. *kopati*, *-ajǫ* ʽkopać, ryć, wydobywać z ziemi’, ros. *kopátь*, *-áju* ts. (por. też scs. *kopije* n. ʽkopia, lanca’). Por. BSW 116n., LEW 217n., ALEW 449 (wywodzi od *kopiù*, *kõpti*, nie *kàpti*). — Neoosn. *kapo-* (⇐ *kapóti*): *kapõčius* ʽnóż do sprawiania mięsa; nóż do siekania’, *kapõklė* ʽtasak; narzędzie do

[201] Por. *Regėjome jį, ir nebuvo pavaizdos, tai yra teipo smarkiai buvo sukapotas, kad nuog baisių ronų ne pažint buvo er žmogus er kas kito buvo* SP II, $220_{20\text{-}21}$ ʽWidzieliśmy go [Chrystusa] a nie było na co pojrzeć, to jest, tak okrutnie zraniony, że od ran straszliwych nie było znać człowiekli był? czy co innego?’

żłobienia koryt i niecek z drewna’, *kapoklis* SD «siekacz kuchenny, culter», *kapõnas* ‘nóż do siekania’ : łot. *kapāns* ‘Hackmesser’, *kaponė* SD «motyka pospolita szeroka, scaphium, ligo, rutrum» : łot. *kapāne* ‘Hackmesser’ (⇒ *kaponėlė* SD «motyczka ogrodnicza, bidens, bipalium, pastinum»), *kapõtė* ‘tasak’ (por. *žvejõtė* ⇐ *žvejóti*)[202], *kapotinė* SD «siekanka potrawa, minutal, tucetum». — Neoosn. *kapoj-* (⇐ *kapóju*): *kapojà* ‘posiekana słoma, sieczka’, *kapojaĩ* m.pl. ts., *kapõjė* ‘rąbanie, czas rąbania drewna’ (por. *kartojà*, *kartõjė* ⇐ *kartóju*). Osobno zob. *kanópa* < *kapóna.

kapstýti, *kapstaũ*, *kapsčiaũ* 1. ‘rozrzucać gnój’, 2. ‘grzebać (o kurach), ryć; gmerać’, 3. ‘okopywać rośliny’, 4. ‘garnąć, zgarniać w jedno miejsce’. War. *kapštýti* (por. *graibstýti* > *graibštýti*). Refl. *nusikapstýti* ‘wyciągnąć nogi, wyciągnąć kopyta, zdechnąć’. Frequentativum na *-styti* od *kap-*, zob. *kapiù*, *kõpti*. — Neoosn. *kapsty-*: *kapstyklẽ* ‘widły do rozrzucania gnoju’. — Neoosn. *kapst-*: *kapsténti* ‘powoli grzebać’ (por. *birsténti*, *rūksténti*), *kãpstas* ‘gracka do okopywania roślin, do pielenia’ (por. *mãstas*, *láipstas*, *saĩstas*), ⇒ *kapstùkas* ‘gracka’. — Neoosn. *kaps-* (albo interi. *kàps*): *kaps-nóti* ‘po trochu grzebać, dziobać’ (nie zaś *kapst-noti, jak w GJL II, § 581).

kapšùkas gw. ‘woreczek na tytoń, kapciuch’ — zapoż. z błr. *kapšúk*, *-á*, gw. *kapšúx*. Por. LEW 218, ESBM 4, 258, REW I, 524n., Sławski, SEJP II, 52. Wyraz pochodzenia tureckiego, zob. Stachowski 2014, 296. Zapożyczenie weszło do klasy lit. wyrazów z suf. *-ukas*. To otwarło drogę dla derywacji wstecznej, stąd *kãpšas* ts. Por. Niedermann 1956, 175; jako paralele autor wskazał *barsùkas* ⇒ *bar̃sas*; *kančiùkas* ⇒ *kañčius*.

kàpti, *kapù*, *kapiaũ* gw. ‘powoli rąbać (chrust, gałęzie)’. Rzadkie. Lepiej są poświadczone iter. *kapóti* i *kapstýti* (zob.). Pbsł. *kap- odpowiada greckiemu κοπ-, por. κόπτω ‘bić, uderzyć, odciąć, odrąbać, rozbić; trząść, podrzucać, dziobać — o ptakach’ (aor. ἔκοψα), κόπανον n. ‘topór’, κοπίς, -ίδος f. ‘topór, tasak’ i łączy się z pie. *(s)kep- / *(s)kop- ‘rąbać, łupać, ryć ziemię’ przy uwzględnieniu *s*-mobile, por. gr. σκέπαρνον n. ‘topór obosieczny, siekiera’ (LIV[2] 555, LEW 217n.). Bsł. refleksy z *s-* wymieniono s.v. *skẽpeta*. Osobno zob. *kõpti* jako ewentualny refleks SW *kāp-. — Drw. *kapénti* ‘rąbać od niechcenia, powoli; klepać kosę’, *kapinė́ti* ‘rąbać (las, gałęzie), kosić kosą, wydziobywać (o kurach)’ : łot. *kapinât* ‘rąbać, kuć, klepać’, *kãpinti* ‘ostrzyć (kosę, siekierę, lemiesz) przez klepanie, rozpłaszczanie na kowadle’, przen. ‘zachęcać do czego’, *kapóti* (zob.), *kapsóti* ‘dziobać’, *kapstýti* (zob.), *kàptelėti* ‘capnąć, złapać (dziobem), zabrać, ukraść’. — Nomina: *ãpkapa* ‘płachta do cedzenia ługu’, *kãpas* (zob.), *kaplỹs* (zob.), *príekapas* ‘pieniek do rąbania gałęzi’. Por. stpr. *enkopts* ‘begraben, pogrzebany’ (LAV 114). Cps. *kìškiakaptis* ‘wygrzebane w śniegu legowisko zająca’ (por. *kìškis*), *mėšlãkapė* ‘widły do gnoju’ (por. *mė́šlas* i *kapstyklẽ*), *šū́dkapis* ‘ten, kto wybiera gnój z obory’ (por. *šū́das*).

°**kàpti**, *kampù*, *kapaũ* gw., tylko z prvb., np. *nukàpti* ‘zmęczyć się, zmordować się’, *prikàpti* 1. ‘zmęczyć się (o koniu)’, 2. ‘stępieć, stępić się (o siekierze)’, 3. ‘nie starczyć, zabraknąć’ (*Prikapau duonos*. *Malūnas vandens prikapo*). Prs. polega na infigowaniu osnowy *kap-* jak w *kapù*, *kàpti* ‘powoli rąbać’. Dalszy wywód niepewny. LEW 218 łączył *kàpti* ‘męczyć się’ z *kapóti* ‘siec, rąbać’. Por. dyftongiczny pwk. *kaip-* w *kaĩpti* ‘zapadać na zdrowiu, cherlać’ (obok tego *kỹpti* ‘chudnąć, mizernieć’). — Drw. *kãpana* ‘pomór, np. świń’ (por. suf. w *dárgana*), ⇒ vb. denom. *kãpanoti* ‘ciężko pracować, harować; iść z trudem’, *iškãpanoti* ‘zdechnąć’, *sukãpanoti* ‘zachorować’, refl. *kãpanotis* m.in. ‘ciężko chorować, umierać, zdychać’, *nusikãpanoti* ‘umrzeć, zdechnąć’. — *kãparas* ‘kres, śmierć (zwł. o małych zwierzętach i ptakach)’. War. *kãporas* ‘koniec, śmierć’, ⇒ vb. denom. *nusikãparoti* a.

[202] Inaczej Ambrazas (1993, §§ 294, 308, 354), który wszędzie widzi sufiksy samogłoskowe: *-oklė*, *-oklis*, *-onas*, *-onė*, *-otė*.

nusikaparúoti ʽzdechnąć'.

kaptõnas przest., gw. ʽwierzchnie ubranie; kurtka watowana, waciak' (SD[1] <kaptanas> «kaftan, thorax...») — zapoż. z błr. *kaptán*, *kaftán*, *-a* (brak w SLA, LEW), wyraz pochodzenia tureckiego, zob. REW I, 542, Stachowski 2014, 276. Podobne zakończenia widać w zapoż. *koplõnas, sutõnas*.

karaẽ̃das gw. 1. ʽkornik, Ipidae', 2. ʽwyschłe, ale prosto na pniu stojące drzewo' — zapoż. z ros. *korojéd, -a* ʽkornik' (por. ZS 22). War. *karajiẽdas*.

kãrai 2 p.a., *karaĩ* 4 p.a. m.pl. gw. 1. ʽwielki wóz z wysokimi bokami, służący do przewożenia zboża, siana', 2. ʽtaczki, taczka', 3. ʽrodzaj gry w karty' — zapoż. z prus.-niem. *kār, kare* (GL 63, Čepienė 94), por. nwn. *Karren* m. — Zdrob. *karùčiai, karùkai*. Vb. denom. *karóti* ʽpchać taczkę, wieźć na taczce', *karúoti* ts.

karaìmai, *-ų* m.pl. ʽKaraimowie' (ze sztucznym hiatem *a.i*) — zapoż. z błr. ros. *karaímy* m.pl. — N.m. *Karajìmiškis* świadczy o tym, że obcojęzyczny hiat był w naturalny sposób eliminowany przez wsunięcie glajdu *j*.

karalyčia stlit. 1. ʽkrólowa' (MŽ, DK), 2. ʽkrólewna', SD «krolewna, regis filia, regia virgo» 3. ʽkrólestwo' (Dowkont) — zapoż. ze strus. *korolica* ʽkrólowa' i ʽkrólewna', por. ros. gw. *korolíca* ʽkrólowa'. SLA 96 dodaje znaki akcentowe: *karalyčià*, *-ỹčios*, prawdopodobnie w oparciu o pisownię *karalîcʒia dągáus* DK 59_{17} ʽkrólowa nieba' i akcent stbłr. *korolíca* (cytowane za Karskim). LKŽ V, 259 z kolei akcentuje *karalýčia* 1 p.a. (dzieło to nie zaznacza obcości wyrazu i pomija podstawowe znaczenie ʽkrólowa'). Wgląd w zaświadczenia źródłowe daje ALEW 450n.

karãlikas przest., gw. ʽkrólik, gryzoń Lepus cuniculus'. Dotychczasowy wywód ze stbłr. *korolьkъ, błr. *karalëk* (zob. SLA 96, LEW 219, ALEW 450) trzeba porzucić z uwagi na brak świadectwa dla takiej formy źródłowej. Chodzi tu raczej o litewski drw. na *-ikas* od *karãlius* ʽkról, rex'. Stosunek *karãlius* ⇒ *karãlikas* wzorował się na polskim *król* ⇒ *królik* (to z kolei na śrwn. *künic* ⇒ *küniclīn*). Zob. też *krãlikas*.

karãlius, *-iaus* ʽkról' — zapoż. ze strus. *korólь*, wprowadzone do deklinacji na *-i̯u-* (por. *gõjus*, *rõjus*, *pẽčius*). Inaczej SLA 96, ZS 23, LEW 219: z błr. *karólь*, *karaljá*. Temat na -i̯u- też w *liktõrius*, *palõcius*, *rìcierius*, *rubẽžius*. — Nazwa miasta pol. *Królewiec*, *-wca* (nwn. *Königsberg*) przybiera w języku litewskim brzmienie *Karaliáučius* (gw. *Karliáučia*). — Drw. *karaláitė* ʽkrólewna, córka króla', *karaláitis* ʽkrólewicz, syn króla', *karalėlis* LEX ʽptak strzyżyk, Zaunkönig', *karalẽ̃lius* ʽkrólik', SD «krolik, regulus» [ʽkról małego kraju, książę, możnowładca, urzędnik królewski', SPXVI], *karalybė* DK ʽkrólestwo' (por. *ponýbė* ⇐ *põnas*), *karalíenė* ʽkrólowa', *karalystà* DP ʽkrólestwo', dziś *karalỹstė* (por. *bajorỹstė* ʽszlachectwo'), *karalìškis* ʽkrólewski', SD «krolewski, krolowi własny», *karalìškis*, *-ė* hist. 1. ʽczłowiek, chłop z dóbr królewskich', 2. ʽdworzanin króla, sługa króla', *karaliū̃čia* gw. ʽkrólewna', *karaliū́nas* ʽsyn króla, królewicz'[203], SD «krolewic, regis filius», *karaliū̃tis* ʽkrólewicz'. *Trijų karalių švintė* SD «Trzech krolow święto, Epiphania» obok *Švintė trijų karalių* SD «Ziawienie pańskie, Epiphania» (por. *Trìkaralis* oraz *Krikštaĩ*, *Vankrikštis*). Vb. denom. *karaliáuti*, *-iáuja*, *-ãvo* ʽbyć królem, królować'. Neoosn. *karaliauj-*: stlit. *karaliaujimas* ʽkrólowanie, panowanie (w niebie)'. — N.m. *Karãliškės* 2x, *Karãliškiai* 8x.

kãras ʽwojna', DP ʽwojna, bojowisko, najazd' — nie do końca jasne zastępstwo za stlit. *kãrias* m.in. ʽwojna' (zob. s.v.). — Drw. *karẽnė* ʽwojna' (z rzadkim w derywacji

[203] Por. *Atlankysiu kunigaikščius ir karaliūnus, ir visus, kurie apsivilko rūbais svetimos šalies* SP I, 54_{30} ʽNawiedzę Książęta i syny Krolewskie, i wszytkie ktorzy się oblekli w odzienie cudzoziemskie'.

denominalnej sufiksem *-enė*, zob. GJL II, § 309; por. *sunkẽnė* s.v. *sunkẽmė*), *kar̃vietė* przest. ʻmiejsce stoczonej bitwyʼ (por. *vietà*), *pókaris* ʻczas po wojnie, lata powojenneʼ (*pókario sunkùmai* ʻpowojenne trudności, przeciwności życioweʼ), ⇒ *pokarìnis* ʻpowojennyʼ; *príeškaris* ʻczas przed wojnąʼ, ⇒ *prieškarìnis* ʻprzedwojennyʼ, *prieškarìniai laikaĩ* m.pl. ʻczasy przedwojenneʼ.

kar̃bas stlit., gw. 1. ʻwyplatany kosz (np. na kartofle)ʼ, 2. ʻduża siatka do przenoszenia karmy dla zwierzątʼ — zapoż. z nwn. *Korb* m. albo ze stpol. *korb* (por. LEW 220, ALEW 453). Osobno zob. *kur̃bas*, *kur̃vis*. N.B. De Vaan 2008, 135 niesłusznie wymienił *kar̃bas* jako wyraz prapokrewny z łac. *corbis*, *-is* f.m. ʻkoszʼ (pie. *korb^{h}-i-). — Drw. *karbija* SD «krobia, capsa lignea vel corticea; pudło, pudełko, cista tiliacea, vas ex tiliæ cortice», *karbija pinta* SD «kobiel, kobiałka, cista viminea, vel è crassis viminibus solidè & spissè texta», ⇒ *karbijėlė* SD «krubka, krobka, cistula corticella vel lignea»; SD[1] *karbija duonas* «chlebnica, panarium». Cps. *karbijanešys* SD «krubnik, krobnik, cistifer vel cistiger» [ʻwędrowny handlarz, kramarz domokrążnyʼ, SŁXVI] (por. *nèšti*).

karbõčius, *-iaus* przest. ʻbicz z krótkim trzonkiem i długim rzemieniem, bykowiec, harapʼ — zapoż. ze stbłr. *karbačь*, por. akcent w ros. gw., ukr. *karbáč* (⇐ stosm. *kurbaç*, osm.-tur. *kırbaç*, zob. REW I, 529, Stachowski 2014, 351). Z powodu akcentu nieprawdopodobny jest wywód LEW 220 z pol. XVI w. *korbacz*. ALEW 453 dopuszcza alternatywny wywód z prus.-niem. *Karbatsch* ⇐ pol. XVI w. *korbacz*.

karčemà, *karčiamà* 3 p.a. stlit., gw. ʻszynk na wsi, gospoda, dom zajezdny, karczmaʼ — zapoż. z błr. *karčmá* (SLA 97, LEW 221). War. *kar̃čema*, *kar̃čiama* 1 p.a. Obca zbitka *-čm-* została usunięta za pomocą anaptyksy (tak SLA, *l.c.*). Por. inne barwy samogłoski anaptyktycznej niżeli *e*/*a*: *karčimà*, *karčiumà*. War. bez anaptyksy: *karčmà*, *-õs* 4 p.a. (ZS 23), *korčma* (Chyliński)[204]. — Odpowiednik stpr. *karczemo* EV ʻkarczma, Kreczem [Dorfschenke]ʼ uchodzi za polonizm (⇐ pol. *karczma*), por. Trautmann 1910, 352, Endzelīns 1943, 189, PKEŽ 2, 118n. Nie można jednak wykluczyć ewentualności, że jest to pożyczka z języka litewskiego. — Drw. *karčemėlis* b.z.a. ʻkarczemkaʼ, *karčemìnis* ʻkarczemnyʼ, też sb. ʻgarniec jako miara objętości piwa, okowityʼ, *karčiamystė* SD[1] «karczmarstwo, quæstus cauponarius». — N.m. *Kar̃čemos*, *Pãkarčemis* 3x, cps. *Vaĩtakarčmis*, *Vil̃kakarčemė*. Por. stpr. n.m. *Carczemidicz* (AON 57, bez objaśnienia) < *Carczem-midicz, człon II do *median* ʻlasʼ, por. n.m. *Medyten*. — N.rz. *Karčiãmetis* z *Karčiam-mietis, to z asymilacji *m-m* < *m-v* w *Karčiam-vietis, dosł. ʻmiejsce po karczmieʼ.

karčémnykas, *karčiámnykas* przest., gw. ʻkarczmarz, właściciel karczmyʼ — zapoż. ze stbłr. *korčemnikъ*, *korčomnikъ* a. stpol. *karczemnik* (SLA 97, LEW 221, ALEW 452n.). Por. błr. *karčmár*, *-á*. Co do akutu por. zapoż. *kamárnykas*, *utárnykas*, *varánka*. — Rzadsze są war. *karčemorius* b.z.a. ʻkarczmarzʼ (zapoż. z pol. *karczmarz*), jak i *karčemininkas* b.z.a. ts. (formacja hybrydalna z suf. *-inink-*).

kar̃čiai I, *-ių* 2 p.a., *karčiaĩ*, *-ių̃* 4, 3 p.a. m.pl. 1. ʻdługie włosy na karku zwierzęcia, grzywaʼ, 2. ʻpas nieskoszonej trawy, pas wyższej trawy między pokosamiʼ. War. *kartỹs*, *kar̃tis*, SD *kartis* «grzywa, iuba, antiæ». Trudne. Formalnie mógłby to być drw. z suf. *-i̯a-* i SO *kart-* ⇐ *kert-* ʻciąćʼ (zob. *kertù*, *kir̃sti*), tyle że grzywa zwierzęcia nie jest czymś, co się zwykło ścinać. Pozostaje więc odnieść *kar̃čiai* do czas. *kárti*, *kárstu*, *karaũ* ʻzwiesić się, zwisnąćʼ (zob. LEW 225, ALEW 460). — Drw. *karčiùkai* m.pl. ʻkędzierzawe włosy na karkuʼ, *karčiúotas* ʻgrzywiasty (koń), zarośnięty, niestrzyżonyʼ, przen. ʻdoświadczony (o

[204] Mniej prawdopodobna jest hipoteza K. Būgi (RR III, 772) o źródłowej formie błr. *korčema, która powstała przez wyrównanie analogiczne bądź do formy gen.pl. *korčem*, bądź do formy drw. *korčemnikъ* < strus. *kŭrčĭmĭnikŭ* ʻkarczmarzʼ. W zabytkach nie ma śladu po *korčema, zob. SLA 97.

myśliwym)'. Cps. *baltakar̃tis* ʽ(koń) z białą grzywą' (por. *báltas*), *viršùkartė* ʽwierzchnia część chomąta, spoczywająca na grzywie', por. *viršùs* (*Viršùkartė — pavalkų dalis, kuri ant karčių guli*). — N.m. *Kar̃čiai*, *Karčiaĩ*, cps. *Baltakar̃čiai*, *Báltkarčiai*. N.rz. *Kar̃čiupis* 5x, *Karčiupỹs* 2x, *Kar̃čupis* a. *Kar̃šupis*, *Kar̃tupis*, *Kártupis* (Vanagas 1981, 147 wywodził nazwę *Kar̃čiupis* itp. od adi. *kartùs* ʽgorzki', co nie jest przekonujące).

kar̃čiai II, *-ių* 2 p.a. m.pl. gw. ʽutrzymanie; wikt' (*Ant savo kar̃čių būti* ʽByć na własnym utrzymaniu') — zapoż. z błr. *xarčý*, *-óŭ* m.pl. ʽzapas jedzenia' (*xarč*, *-u* ʽżywność, jedzenie'), por. ZS 23 (brak w LEW).

kardà 4 p.a. gw. ʽpas zrobiony z łyka, służący do wyplatania różnych przedmiotów', por. *Liepos, guobos plati skūra bus kardà rėčiams* ʽSzerokie łyko z lipy, brzostu będzie *karda* na przetaki'. Izolowane i słabo poświadczone. Budowa wskazuje na sb. postvb. od *kárdyti* ʽwieszać' (⇐ *kárti*), ale strona znaczeniowa pozostaje niejasna. Paralele formalne: *skaldà* ⇐ *skáldyti* (od *skélti*), *tramdà* ⇐ *užtrámdyti* (od *trémti*), *stumdà* ⇐ *stùmdyti* (od *stùmti*). ŽD 99, 218 i LEW 221 przyjmują drw. prymarny na *-dā- od pwk. *ker-* (*atkérti* ʽodstawać'), jakkolwiek taka derywacja z udziałem apofonii nie daje się poprzeć żadną paralelą.

kárdas przest., gw. 1. ʽkord, rodzaj krótkiej szabli' (m.in. SD[1]), 2. ʽmiecz' — zapoż. ze strus. *kordŭ* (stąd też pol. przest. *kord*, *-a*). *Kárdus kovõn!* ʽDobądź szabli!' (komenda wojskowa), dosł. ʽSzable do boju!' Por. SLA 97, LEW 221. — Drw. *kardẽlis* ʽkordzik', m.in. SD[1].

kardìntis, *kardinúos*, *kardinaũs* gw. refl. 1. ʽzgłaszać się, zwracać na siebie uwagę, dawać o sobie znać (o kimś, kto wyjechał; też o psie pozostającym za drzwiami, o płaczącym dziecku)', 2. ʽbyć dokuczliwym, dawać się we znaki, np. o złodziejach' (*Jau vėl kardìnas vagys*). — *pasikardìnti* 1. ʽwydać głos zdradzający obecność', 2. ʽpokazać, że się jest i potem wyjść, 3. ʽ(o koniach) porozumiewać się rżeniem'. Formacja iteratywno-kauzatywna z suf. -*inti* i SO *kard-* ⇐ *kird-* / *kerd-*, por. *pakìrsti* ʽbudzić się' (s.v. *kird-*). Zob. LEW 221, s.v. *kar̃das*.

kárdyti, *kárdau*, *kárdžiau* 1. ʽutrzymywać się w stanie zawieszonym (o sukience, ubraniu)', 2. tr. ʽzawadzać, zagradzać drogę, przeszkadzać; zapobiegać czemu' — intensivum na *-dyti* od *kárti* I ʽwieszać'. Por. *gáudyti* ⇐ *gáuti*. — Drw. *kárdymas* ʽprzeszkadzanie', *kárdomasis laĩkas* ʽareszt tymczasowy' (dosł. ʽzapobiegawczy'), cps. *saũskarda* (zob. *saũsas*).

karéiva c. ʽwojak' — połączenie członu *kar-* (zob. *kãrias*) z sufiksoidem °*eiva*, który wyabstrahowano z takich wyrazów, jak *atéiva* ʽprzybysz' (od *ateĩti* ʽprzyjść') i *péreiva* ʽprzechodzień' (od *péreiti* ʽprzejść'). — Drw. *kareĩvis* ʽżołnierz', DP ʽżołnierz, bojownik, rycerstwo', SD «walecznik, woiennik; żołnierz pieniężny», *kareivis išstatytas* SD «żołnierz wytrąbiony» [ʽzwolniony z wojska'], *kareivis pilyj pastatytas* SD «żołnierz osadzony na zamku», <pratinusis karieywis> SD «żołnierz nowotny, tyro» [ʽrekrut'], *kareivijà* ʽwojsko, służba wojskowa', *kareivìnės* f.pl. ʽkoszary', *kareiviáuti* ʽsłużyć w wojsku'. — N.m. *Karéiviškiai* 2x. *Karéivonys* 3x, *Karéivos* 2x. Tu też pol. nazw. *Korejwo, Koreywo* — spolszczona postać nazwiska lit. *Karéiva* (LPŽ), które pochodzi od przezwiska *karéiva* ʽwojak'.

karė́ti, *kãri*, *karė́jo* gw. ʽwisieć, zwisać, odwisać', *iškarė́ti* ʽwyschnąć, skurczyć się'. Stativum na *-ė-* do *kárti* ʽwieszać' (zob. s.v.) albo do inchoat. *atkérti* ʽodwisnąć' (zob. *karnà*). Literackim odpowiednikiem jest tu *karóti* (zob. *kárti*). — Caus. *karìnti* a. *kãrinti* 1. ʽtrzymać (język) w stanie wywieszonym (o psie)', 2. ʽwysadzić dziecko, żeby oddało mocz lub kał' (*Ona tę už kampo kãrina vaiką. Eik pakãrink vaiką*), *iškarìnti* intr. ʽsiedzieć z nogami

zwieszonymi przez okno'.

kãrias, *-io* stlit. 1. ʽwojsko, oddział, gromada', DP też ʽrycerstwo', *karias* SD[1] «zastęp, exercitus, legio», *karias vundeninis* SD «woysko wodne, castra naualia, classis», 2. *karias vežimais aplinkui apsistatįs* SD «tabor żołnierski» [ʽwojsko otoczone wozami i spoza nich się broniące'], 3. ʽwojna' (dziś *kãras*, zob.). Odpowiedniki bałt.: łot. *kaŗš* ʽwojsko, wojna', stpr. **kargis*, pis. <kragis> EV ʽwojsko, Heer', *caria-woytis* EV ʽprzegląd wojska a. pokaz wojska, Herschaw [Heerschau]'. Ze stanowiska etymologicznego są tu dwie możliwości: 1° drw. na SO *kar-* ⇐ *ker-*, por. *kérti* ʽodrywać się, oddzielać się', znacz. etym. ʽoddział' (por. ŽD 26, Jēgers 1966, 32n.), 2° *kãrias* jako wyraz spokrewniony z germańską nazwą ʽoddziału wojskowego', por. goc. *harjis*, stang. *here* m., stwn. *hari*, *heri* m.n., nwn. *Heer* n., < pgerm. *harjaz < pie. *korio̯s, por. Kluge-Seebold 299, Kroonen 2013, 211. — Drw. *kariúomenė* ʽwojsko', gw. *karū̃menė* (co do budowy zob. *didúomenė*). Cps. *kariavedys* SD «hetman, imperator, ductor, dux» (por. *ved-*), *kariavietė* SD «poboiewisko, campus in quo depugnatum est» (por. *vietà*); w obu wypadkach możliwa jest lekcja *kariā°*, por. niżej *kariožinė*. Vb. denom. *kariáuti* ʽwalczyć, wojować, prowadzić wojnę' (por. łot. *kaŗuôt* ts.), DP ʽwojować, walczyć, bojować, potykać się', *prademi kariaut* SD «harcuię, præludo pugnæ», *kariauju ažu pinigus* SD «żołduię, żołnierską służę, żołd wiodę». Por. jeszcze *karių vedu* SD «hetmanię» (syn. *valdau*). — Neoosn. *kariau-*: *kariaunykas* SD «rycerski człowiek, equestris ordinis homo», *kariáutojas* SD «żołnierz, miles» (syn. *kareivis*). Neoosn. *kariav-* (od prt.): *kariavà* ʽspory, niezgoda'. Inne drw.: *kariõnė* (zob.), cps. *kariožinė* SD «chorągiew woienna, proporzec, signum, vexillum» (por. *žìnė*).

kariõnė DP ʽwojna', SD 1. «woyna», 2. «żołnierska, żołnierstwo» [ʽsłużba żołnierska']. Drw. denominalny od *kãrias*, z neosuf. *-onė* (derywacja równoległa do dewerbalnej, por. *medžiõnė* ⇐ *medžióti*). — Dalsze przykłady z SD: *vieta karionės* «plac potyczki, acies, campus, statio, locus pugnæ» (syn. *karionavietė*), *rūžios karionės* «rynsztunek woienny», *žinė karionės* «wici woienne, belli signum», *šaukiu karionėsp* «krzykam do potrzeby, conclamo ad arma», *apsakau kam karionį* «wypowiadam przymierze», *išširinkimas unt karionės* «wyprawa woienna, expeditio, exercitus» (syn. *išširėdymas*), *išstatyt kareivius iš karionės* «wytrąbić żołnierza» [ʽzwolnić ze służby'], *žinklas karionėj dėl pažinties savų ir neprietelių* «hasło, tessera, signum».

kárka 1. ʽczęść świńskiej lub owczej nogi od racic po kolano', 2. ʽprzednia noga świni z łopatką', 3. ʽstaw skokowy u konia', 4. ʽkość, na której wisi szynka podczas wędzenia'. SD «bark, brachium, humerus, lacertus» (syn. *petys*). War. *š*-mobile: *škárka* (por. *škìnka* ob. *kìnka*). Pominąwszy sufiks, zestawia się wyraz lit. z psł. *korkŭ, por. bg. *krak* ʽnoga', sch. *krâk* ʽdługa noga, wydłużona część przedmiotu, odgałęzienie, odnoga', ros. gw. *kórok* a. *korók* ʽszynka, udziec wieprzowy, biodro' (liter. *ókorok*). Prócz tego jest war. psł. *krokŭ: pol. *krok* ʽstąpnięcie, sposób stawiania nóg (w marszu, biegu, tańcu); krocze', stpol. też ʽślad stopy', czes. słc. *krok*. Por. BSW 118, LEW 222. Nie do końca jasne. Łączono z pie. *(s)ker- m.in. ʽkręcić, obracać, zginać, krzywić', por. Rejzek 2001, 313, Boryś 2005, 261, ALEW 454. Znacz. etym. ʽzginająca się część ciała'? — Inna ewentualność, to nawiązanie — z uwagi na akut lit. — do pie. *(s)kerH- ʽdzielić, kawałkować' (LIV[2] 558), transponat ie. *(s)korH-keh_2- ʽkawał (mięsa)'. Por. łac. *carō*, *carnis* f. ʽmięso' wobec umbr. *karu* ʽczęść'. — SZ *kirk-*: wsch.-lit. *kirkãliai* m.pl. ʽszczudła, kule' (*Jisai buvo be kojų, ėjo su kirkaliais*), war. *kirkãlai* (LEW 222, por. suf. w *kurpãlis*), łot. *cìrklis* ʽkostka u nogi; kość biodrowa; szynka'.

kar̃klas bot. ʽłoza, wierzba, Salix cinerea, Salix aurita, Salix nigricans'. SD *karklas* 1. «bagno drzewo, łoza, łozina, siler», 2. «iwa drzewo, salicis genus grandius», *karklai* m.pl. «rokicina, salix viminalis, vimen». Odpowiednik łot. *kãrkls* ʽwierzba'. Refleks zniekształcony przez degeminację *k.k* w *karg-klė-s, bo chodzi o drw. na SO *karg-* do *kerg-*

jak w czas. *kergiù, ker̃gti* ʽłączyć, luźno wiązać, mocować’ (zob. s.v., tam też o iter. *kargýti*). Podobne traktowanie spółgłosek w wyrazach *áuklė* (do *áugti*), *mỹklės* (do *mýgti*), *sproklẽ* (do *sprógti*) i *žìrklės* (do *žir̃gti*). Zob. też ALEW 454. — Drw. *kar̃klai* m.pl. 1. ʽ(plecione) wrota’, 2. ʽjasła dla owiec’, 3. SD «połkoszek» [ʽkosz wiklinowy wstawiany na jedną z dwóch połów wozu’]. — Neoosn. *karkl-*: *kárkla* ʽzagajnik łozy’, *kárklės* f.pl. 1. ʽzawieszone na ścianie jasła, żłób’, 2. SD «drabina, scalæ, scala», 3. ʽdrabiny wozowe’, 4. ʽpodnoszone wrota’ (por. łot. *kar̂kles* a. *karkļi* ʽżłób’), *karklýnas* ʽzagajnik łozy, łoźniak; krzak łozy’, *karklìnė* ʽwódka pędzona domowym sposobem, samogon’ (syn. *kadagìnė, krū́minė*), *kárklos* f.pl. ʽjasła w stajni’, *karklótis* 1. ʽgatunek łozy’, 2. ʽmiejsce, gdzie wycięto łozę’. Cps. *karklãstulpis* ʽsłup, na którym wiszą wyplatane wrota’ (por. *stul̃pas*), *kar̃klavabalis* ʽchrabąszcz, Melolontha melolontha’ (war. *kar̃kvabalis*), *kárkluba* (zob. *lùbos*). Vb. denom. *karkláuti* ʽwycinać łozę’, *karklúoti* ʽwyplatać płot łozą’. — N.rz. *Kar̃kla* a. *Karklà, Kar̃klė* 5x, *Kar̃klius, Karkluojẽ* a. *Karklúoja, Kar̃klaupis, Kar̃klupis* 4x. N.m. *Kar̃klė, Karklénai* 4x, *Karklinaĩ* 2x (⇒ *Karklìniškės* 3x), *Karklỹnė* 5x, *Karklõtė, Ažùkarklinė*.

kar̃kti, *karkiù* (war. *karkù*), *karkiaũ* 1. ʽo kurze: wydawać głos, gdakać’ (SD[1] *karkiu* «gdaczę, gdakam; krokorzę», SD *karkia vìšta* «krekorze kokosz»); o wronie: krakać’, 2. ʽcharczeć, rzęzić, chrapać’, 3. ʽchrząkać, chrypieć; skrzypieć’, 4. ʽterkotać (o maszynie)’, 5. ʽburczeć (o odgłosie z kiszek, z brzucha)’. Czasownik utworzony od interi. *kárkt* — o gdakaniu a. krakaniu. Por. ros. *kárkatь* ʽkrakać’, pol. *gdakać* — o głosie wydawanym przez kury, czes. *kdákat* ts., ros. *kvókatь* ts. Dalej por. nwn. *gackern, gacksen, gackeln* ʽgdakać’. Por. bliskoznaczne *kir̃kti, kriõkti*. — Z innymi suf.: *kárkinti* ʽgdakać; fałszować w śpiewie’, *karkúoti* ʽchrypieć, rzęzić’, *nukarkúoti* ʽrzężąc umrzeć’. — Nomina: *kar̃kalas* 1. ʽchrypienie, charczenie, rzężenie’, 2. ʽflegma, plwocina’, *karkesỹs* 1. ʽkrakanie (wron)’, 2. ʽrzężenie, szmery w płucach’.

karlà 3, 4 p.a., *kárla* 1 p.a. gw. ʽkarzeł’ — zapoż. z błr. gw. *karlá* (por. ukr. *karlá*, ros. *kárla, kárlo*), tu z pol. *karzeł*, gen.sg. *karła* (⇐ śrwn. *karl, kleiner karl*). Zob. REW I, 533, LEW 221, Sławski, SEJP II, 91. — Drw. *karlikas* b.z.a. ʽkarłowate drzewko’ (por. błr. *kárlik* ʽkarzeł’), *karliùkas* ʽniskiego wzrostu’: *Jų vyrai visi tokie karliùkai*; *karlotas* b.z.a. ʽkarłowaty — o drzewach’ (Dowkont). — War. z insercją *g* do grupy *r-l*: *kárgla*: *Kárgla yra mažas žmogus* (JUŠK). Por. *varlẽ* > *varglẽ*. Osobno zob. *korlas*.

karmõnas gw. 1. ʽskórzany worek podróżny, sakwa’ (war. *karmõras*), 2. ʽsakwa żebraka’, 3. ʽplecak, tornister na książki szkolne’, 4. ʽkieszeń’ — zapoż. z pol. XVI *korman* ʽsakwa, mieszek’ (wyraz pochodzenia tureckiego, zob. Stachowski 2014, 351n.). Akcentuacja lit. została dostowana do odpowiednika błr., ukr. i ros. *karmán* ʽkieszeń’. Zob. też *dalmõnas*.

karnà 4 p.a. 1. ʽkora, łyko z lipy, wierzby, łozy’ (*Liepinė — tai karnà, aglinė — tai žievẽ* ʽJeśli [łyko] lipowe — to «karna», jeśli świerkowe — to «žievė»), 2. ʽkora brzozowa’ (syn. *tóšis*). SD «łyko z drzewa darte, liber, philyra» (syn. *lunkas*). Formacja dewerbalna z suf. *-nā-* i SO *kar-* ⇐ *ker-*, por. *atkérti, -kẽra, -kero* ʽodłupiać się, odstawać, odwisać’. Zob. *kérti, skérti* < pie. *(s)kerH- (LIV[2] 558). Inaczej Jēgers 1966, 21n., który wychodzi od pie. *(s)ker- ʽciąć, ucinać’. Brak intonacji (†kárna) świadczy o tym, że osnową derywacji był w danym wypadku alternant antewokaliczny *kĕr-*, taki jak np. w prt. *kẽro*. Znacz. etym. ʽodstawanie (kory drzew)’. Por. zdania: *Karklo žievė pavasarį atkérsta* ʽKora łozy wiosną odstaje’. *Jau džiū̃sta liepa: luobas visai atkẽro nuo kamieno* ʽJuż usycha lipa: kora całkiem odskoczyła od pnia’. — Cps. *karnagalỹs* ʽkoniec łyka’ (por. *gãlas*), *karnakõjis* ʽobuty w łapcie, tj. obuwie zrobione z łyka’ (por. *kója*), *karnalupỹs* ʽkto zdziera korę, łyko’ (por. *lùpti*), *karnãplėšis* ts. (por. *plė́šti*), *kar̃navyžis* ʽłapeć z łyka’ (por. *výžos*), *karnavỹžis* ʽkto chodzi w łapciach’. — Vb. denom. *karnáuti* ʽzdzierać korę’, *nukar̃nyti, -iju, -ijau* ʽzedrzeć wierzchnią warstwę (ziemi)’, *užkar̃nyti* ʽzaciąć (konia batem)’. — N.jez. *Karnẽlis*, n.rz. *Kar̃nupė*,

Kar̃nupis, *Karnupỹs*, *Karnupẽlis*[205].

karõblius, *karãblius*, *-iaus* stlit., gw. ʽstatek morski, okręt' — zapoż. ze stbłr. *korábelь*, błr. *karabélь*, *-bljá* (por. ros. *koráblь*, *-bljá*). Zob. SLA 98, ZS 22. War. *karõblis*.

karõliai, *-ių* m.pl. 1. ʽkorale, sznur paciorków', 2. ʽczerwona narośl na szyi niektórych ptaków, np. indyka' — zapoż. z błr. *karáli*, *-aŭ* albo z pol. *korale*, *-ów*.

karõsas 1. ʽryba karaś, Carassius vulgaris', SD <karasas> «karaś, coracinus fluuiatilis», 2. ʽmetalowa osłona drewnianej osi koła' — zapoż. z błr. *karásь*, *-sjá* (SLA 98, por. ESBM 4, 264). War. f. *karosà*. Z aferezą *k-*: *arõsas*. — N.jez. *Karõsas* 2x, *Karosiùkas*, *Karosýnas*, *Karosìnis* 2x, *Karõsinis*, *Karosinẽlis* 2x, n.rz. *Karõsinė*, *Karõsupis*.

kárpa 1. ʽbrodawka, narośl skórna; narośl na skórze ropuchy; twarde zgrubienie na korze a. liściu', 2. ʽbrodawka piersiowa' (SD «brodawka, verruca»). Por. łot. *kãrpa* a. *kãrpe* ʽbrodawka'. Niejasne. Przy założeniu zmiany pie. *sk- w psł. *x* odtwarza się odpowiednik psł. *xorpa < pbsł. *skarp-ā-, czyli formację na SO od pie. *(s)kerp- ʽobciąć, oderwać' (LIV[2] 559), zob. *kerpù*, *kir̃pti*. Znacz. etym. ʽnierówność' ⇒ ʽkrosta, brodawka'. Inaczej LEW 222, ALEW 455. Por. słń. *hrápa* ʽnierówność; krosta, strup', czes. gw. *chrápy* f.pl. ʽpazury', pol. gw. *chropa* ʽzmarznięta skorupa śniegu; krosta, wyciek z obierającego wykwitu na skórze', *chrop* ʽzmarznięta skorupa śniegu', biały, twardy mech; porost islandzki', *chropawa* ʽropucha', *chropawy* ʽszorstki, niegładki' (Boryś 2005, 69). — Zapoż. lit. w błr. gw. *kaŕpa* ʽbrodawka na skórze', pol. gw. *karpa* ts. (Laučjute 45). — Drw. *kárpotas* ʽpokryty brodawkami, brodawkowaty', SD «brodawczasty», *béržas karpõtis* ʽbrzoza brodawkowata', *karpùtės* f.pl. 1. ʽbrodawki sutkowe, sutki' (*Papai balti, o karputės rausvos*), 2. ʽmałe kartofle'. Cps. *karpãžolė* bot. ʽwilczomlecz, Euphorbia' (por. *žolė̃*).

kárpis, *-io* ʽryba karp, Cyprinus carpio' (m.in. SD) — zapoż. z pol. *karp*, *-ia* (SLA 98, LEW 222) albo z błr. *karp*, *-a*. War. f. *kárpa*. — N.rz. *Kárpis*, *Kárpentis*, *Kárpiškis*.

karpýti, *karpaũ*, *karpiaũ* 1. ʽstrzyc owce', 2. ʽciąć, rozcinać nożyczkami', 3. ʽścinać kwiaty, liście', 4. ʽrobić nacięcia na drzewach', *ausimìs karpýti* ʽstrzyc uszami — o koniu', *apkarpýti* ʽobcinać włosy, wąsy, paznokcie'. Refl. *nusikarpýti* ʽobcinać sobie, np. paznokcie'. Odpowiada łot. *karpît* a. *kārpît* ʽgrzebać w ziemi, wyrzucać ziemię'. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *karp-* ⇐ *kerp-*, zob. *kerpù*, *kir̃pti*. Paralele: *skardýti* ⇐ *skerdžiù*; *taršýti* ⇐ *teršiù*; *varžýti* ⇐ *veržiù*. — Drw. *karpýtinis* ʽcięty, powycinany' (por. *adýtinis*, *badýtinis*).

karsa b.z.a. żm. ʽnora, np. lisa, jama' (Dowkont). Z innym suf.: *karsta* b.z.a. ʽpieczara' (Dowkont). Drw. od neopwk. *kars-*, będącego alternantem na SO do *kirs-*, por. *kir̃sti* ʽciąć, rąbać'. Paralele: *narsà* a. *nar̃sas* ʽgniew, złość' ⇐ *nirs-* (*nir̃sti*); *gar̃sas* ⇐ *girs-* (*išgir̃sti*); *brąsà* ⇐ *bręs-*/*brįs-* (*brį́sti*). Inaczej objaśniał *karsa* Būga, RR I, 308: z pie. *kort-s-ā, ze wskazaniem na sti. *kartá-* m. ʽdół, jama' i lit. *kart-* w *prãkartas* ʽkoryto'.

kar̃stas ʽtrumna', DP ʽgrob, mary' — ze zmianą rodzaju zapoż. ze strus. *korsta* ʽtrumna' (por. REW I, 634). Būga, RR II, 194 i za nim SLA 98, LEW 223 przyjmowali pożyczkę z błr. †korsta, jednakże ESBM nie notuje takiego wyrazu.

kárstyti, *kárstau*, *kársčiau* 1. ʽwieszać, rozwieszać, np. pranie do schnięcia' (por. łot. *kãrstît*), 2. ʽwieszać skazańca'), *apkárstyti*: *Apkárstau tvorą skalbiniais* ʽObwieszam płot [wypraną] bielizną', *iškárstyti* ʽrozwieszać, porozwieszać (do schnięcia)', *nukárstyti*: *Vėjas žlugtį nuo tvorų nukarstė* ʽWiatr pozrywał pranie z płotów'. Refl. *kárstytis* ʽwieszać się,

[205] Ze zmianą *a* > *e* por. jeszcze n.rz. *Kernavẽ*, n.jez. *Ker̃navas*. N.m. *Karnavẽ* obok *Kernavẽ*, *Kernaĩ*. Inna ewentualność to powiązanie z apelatywem *ker̃navė* gw. ʽgrząskie miejsce na łące lub w lesie', z tym że ten nie został jeszcze zetymologizowany.

czepiać się; wdrapywać się na drzewa, włazić; chodzić bez zajęcia, łazić', DP ʽwieszać się', SD[1] *karstausi* «zawieszam się, pendeo» (syn. *svarstausi*). Analiza synchroniczna: *kár-styti*, frq. do *kárti* ʽwieszać'. Analiza etymologiczna: *karst-yti, caus.-iter. na *-yti* od neopwk. *karst- ⇐ prs. *kársta* ʽzwiesza się, zwisa' (zob. *kárti* I). Paralele: *svarstýti* ⇐ *svìrsta*; *tvárstyti* ⇐ *tvìrsta*; *kùrstyti* ⇐ *prakùrsta*.

káršinti, *káršinu*, *káršinau* 1. ʽutrzymywać lub pielęgnować starego człowieka', 2. ʽczuwać przy umierającym', 3. ʽczekać, aż (zboże) dojrzeje' (por. łot. *karsinât* ts.), 4. ʽzatrzymywać kogo', SD *karšinu* «bawię kogo długo» (syn. *gaišinu*, *ažuturiu ilgai*). Refl. *káršintis* ʽdożywać starości na czyimś utrzymaniu; mieć dożywocie, ekscepcję'. Causativum na *-inti* od *káršti* ʽstarzeć się, niedołężnieć' (zob. s.v.). — Drw. *karšiñčius* ʽstarzec zdany na opiekę syna a. córki, dogorywający starzec' — formacja na *-čius* od neoosn. *karšin-* (por. *misliñčius* ⇐ *mìslin(a)*), *káršintojas* ʽkto pielęgnuje swoich starych rodziców'.

karšìs, *-iẽs* f. 4 p.a. ʽryba leszcz, certa, Abramis brama vel vimbra' (m.in. SD), war. *kar̃šis*, *karšỹs*, *káršis*. Wygląda jak refleks SO *karš-* ⇐ *kerš-*, por. *kéršas* ʽgraniasty, pstry'. Por. LEW 223, ALEW 455. — N.rz. *Kar̃šis*, *Kar̃šė*.

kárštas, *-à* ʽgorący' : łot. *kar̂sts* ts. DP ʽgorący, szczery, pilny, uprzejmy, ochotny', *karštas vunduo* SD «ukrop, aqua feruens». Drw. z suf. *-ta-* i SO *karš-* ⇐ *kerš-*, por. *sukeršti* ʽrozgniewać się' (por. LEW 223, ALEW 456). Akut wtórny, nieobjaśniony. — Z innym suf.: łot. *kar̂sa* ʽupał, gorąco', *kar̂siens* ʽpocenie się, poty'. Wątpliwe jest zrównanie z psł. *krasa, scs. *krasa* ʽpiękno, ozdoba', mianowicie przy założeniu znaczenia etymologicznego ʽbarwa ognia, czerwień' (zob. Boryś 2005, 256). — Drw. *kárštie* żm. ʽw upał, w czasie upałów', *karštìmas* ʽgorące jedzenie, gorący napój' (war. *kárštymas*, *kar̃štymas*), *kar̃štinė* ʽdur, tyfus' (syn. *šil̃tinė*), SD «gorączka», *kar̃štis* ʽgorąco, upał; gorączka', DP ʽochota, gorącość, gorąco, pilność, chęć, gorączka, upalenie', SD *karštis* «gorącość; pałanie; skwara» (*degu karščiais* SD «gorączkę mam», por. łot. *kar̂stinis* ʽgorączka'), *karštùmas* ʽgorącość, gorąco', DP ʽgorliwość' (por. łot. *karstība* a. *kar̂stums* ʽgorąco, żar; gorączka'), *karštuõlis* ʽczłowiek zapalczywy, porywczy; zapaleniec'. Cps. *karštýmetis* 1. ʽczas letnich upałów' (por. *mẽtas*), war. SD *karštymetė*, *karštos vasaros dienos* «kanikuła, caniculares dies, caprificales dies», 2. ʽczas wytężonej pracy, okres pilnych prac polowych', 3. ʽporuszenie, krzątanina', 4. ʽucisk, ciemiężenie'. Vb. denom. *kárštinti* ʽczynić gorącym, podgrzewać'.

káršti, *kárštu* (*karš-stu), *káršau* 1. ʽstarzeć się, niedołężnieć, grzybieć, dogorywać, kończyć życie, umierać', 2. ʽ(o zbożu) dojrzewać', *iškáršti* ʽdoczekać późnej starości'. Odpowiednik łot. *karst*, *karstu*, *karsu* ʽstarzeć się, grzybieć; dojrzewać — o zbożu'. Czas. quasiprymarny, przekształcony z formacji iteratywnej na SO, *karšyti a. *karšoti (szczegóły niezbadane). SO *k$^{(u̯)}$orḱ- należy do pie. *k$^{(u̯)}$erḱ- ʽchudnąć' (LIV^2 355), por. wed. *kŕ̥śyati* ʽchudnie, wątleje', SO *cakárśa* pf. ʽjest chudy, szczupły', *karśáyanti* 3 pl. ʽwycieńczają', SZ wed. *kr̥śá-* ʽchudy, szczupły, słabowity', stisl. *horr* m. ʽchudnięcie, wychudzenie' (*hurha-). Akut wtórny, uwarunkowany sufigowaniem *-sta-* w praesens (por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). Brak alternantów na SE †kerš-, SZ †kirš- / †kurš-. W szczegółach inaczej LEW 223n., ALEW 457. Būga, RR II, 255 próbował powiązać *káršti* z bliskoznacznym pwk. *kroš-* / *krioš-*, por. *sukrõšti* lub *sukriõšti* ʽzestarzeć się, zniedołężnieć', *krošéti* ʽbezczynnie siedzieć a. leżeć; charczeć, rzęzić', ale nie wskazał sposobu na uzgodnienie wokalizmów *ar* i *ro* (*rā). Niewykluczone jest onomatopeiczne pochodzenie leksemu *kr(i)oš-*, por. dwoistość *krok-* / *kriok-* s.v. *kriõkti*. — Drw. *káršinti* (zob.). Sb. postvb. *karšà* ʽstarość, dogorywanie, zgrzybiałość' (⇒ *káršatė*, *káršatis* f. ts.). Cps. *sénkaršis* ʽbardzo stary' (dosł. ʽstary i zgrzybiały', por. *sẽnas*) — złożenie synonimiczne, podobne do *plìknuogis* ʽcałkiem goły', *sénkietis* ʽstary i twardy'.

kar̃šti, *karšiù* (war. *karšù*), *karšiaũ* (war. *karšaũ*) 1. ʽczochrać, rozskubywać wełnę przed przędzeniem, gręplować' (*karšiu vilnas* SD[1] «grępluię, carmino», *karšiu vilnas* SD «wybijam wełnę, czechrzę, carmino lanam»), 2. ʽtrzepać len, dziergać len z główek', 3. ʽczyścić konia zgrzebłem', 4. ʽspuszczać lanie' (*prikar̃šti*), 5. przen. ʽrobić coś szybko, energicznie', 6. przen. ʽszybko iść, biec'. Odpowiednik łot. *kārst*, *kāršu*, *kārsu* ʽczesać wełnę, gręplować'. Cechy formalne prs. *karšiù* (łot. *kāršu*) przemawiają za jego quasiprymarnym charakterem, czyli dawną przynależnością praesens do apofonicznego iter. *karšýti (por. *tar̃ti* ob. *tarýti*; *rángti* ob. *rangýti*). Ślad iteratywu na *-yti* widać w łot. *kârsīties*[2] refl. ʽsprzeczać się'. Na neoosn. *karšy-* może wskazywać deverbativum *karšyklà* ʽgręplarnia' (alternatywna analiza: *karš-yklà*). Dalej por. *iškáršinti kailį* ʽzłoić skórę, spuścić lanie', *įkáršinti arklius* ʽpostraszyć konie (żeby szybciej biegły)', *káršinti* ʽniepokoić, zawracać głowę, natrętnie prosić', *karšinu* SD «bawię kogo długo; frasuię kogo, troskam». Brak alternantów na SE †kerš-, SZ †kirš- / †kurš-. — Czasownik lit.-łot. jest spokrewniony ze słowiańskim drw. dewerbalnym na SO, psł. *kors-tā- ʽdrapanie się jako skutek swędzenia', concr. ʽświerzb' itp., por. scs. *krasta* ʽtrąd, parchy, krosty', sch. *kràsta* ʽstrup, krosta, świerzb', słń. *krásta* ʽstrup', ros. *korósta* ʽświerzb, krosty', czes. *krásta* (*chrast*) ʽparchy, strupy', pol. *krosta* ʽchorobliwy wyprysk na skórze' (por. BSW 118). — Lit. *karš-* pochodzi ze zmiany *kars- (por. *gar̃šas*, *pir̃štas*, *viršùs*), będącego refleksem pie. *(s)kors-. Ta osnowa na SO należała do pwk. pie. *(s)ker-s- ʽczesać, gręplować', por. łac. *carrō* (*carō*, *cariō*, *carriō*), *-ere* ʽgręplować, czesać surowiec wełny, przygotowując go do przędzenia' (*karsō), stwn. *skerran* ʽdrapać, skrobać' (*skerzan). Zob. LIV[2] 559, LEW 224, ALEW 457, de Vaan 2008, 95. Podobny typ pierwiastka: pie. *(s)ker-H-, zob. *skérti*, *skìrti*. W kwestii *s*-mobile por. *kertù* < *(s)kert-, *kerpù* < *(s)kerp-. — Drw. *karšatìs* f., acc.sg. *káršatį* 1. ʽczas czesania wełny lub lnu', 2. ʽulewny deszcz', *karšẽ* ʽbójka, bijatyka', *karšė́jas* n. agt. ʽkto grępluje wełnę', SD *karšėjas vilnų* «wybijacz wełny, carminator», *karšiavà*, acc.sg. *káršiavą* ʽulewny deszcz', *karšìklis* ʽszczotka druciana do czesania lnu, wełny; zgrzebło końskie', *karšimas vilnos* SD «wybiianie wełny, carminatio», *karštùvai* m.pl. ʽszczotka do lnu, do czochrania wełny', SD «grempła, pecten pellionis, lanarij» [ʽszczotka druciana do czesania i drapania wełny', SPXVI].

kartà 4 p.a. 1. ʽwarstwa (cienka, gruba)', 2. ʽkora', 3. ʽsznur (korali)', 4. gw. ʽzmiana bielizny, ubrania; całe ubranie', 5. ʽrocznik, ludzie urodzeni w tym samym roku' (*Iš visų kartų̃ žmonių ims rekrū́tus*), 6. ʽpokolenie, ród', 7. ʽczas' (*Užeis toki kartà, kad nebebus karų*), 8. ʽraz; ilokrotność czego' (*keliomìs kartomìs* adv. ʽparę razy'), 9. gw. ʽrodzaj, gatunek, np. mąki', 10. ʽnastępstwo według ustalonego porządku, kolejność'. Odpowiednik łot. *kārta* ʽwarstwa, rząd, następstwo, kolejność; warstwa społeczna, stan'. Nomen prymarne z suf. *-ā-* i SO *kart-* ⇐ *kert-*, zob. *kertù*, *kir̃sti* ʽsiec, ciąć'. Znacz. etym. n. act. ʽcięcie' ⇒ ʽto, co odcięto, oddzielono'. Paralele apofoniczne: *dangà* ⇐ *dengiù*; *lakà* ⇐ *lekiù*; *várža* ⇐ *veržiù*. — Drw. *kartų̃ kartõm* adv. ʽwiele razy, nieraz, wielokrotnie'.

kar̃tas ʽuderzenie, raz' — nomen prymarne z suf. *-a-* i SO *kart-* ⇐ *kert-*, por. *kertù*, *kir̃sti* ʽsiec, ciąć'. Znacz. etym. n. act. ʽcięcie, uderzenie'. Paralele słowotwórcze: *kar̃pas* ⇐ *kerpù*; *tárpas* ⇐ *térpiu*; *žámbas* ⇐ *žémbiu*. Paralela etymologiczna: słow. *razŭ* s.v. *rúožas*. — Wśród derywatów są liczne przysłówki: *dùkart* ʽdwukrotnie, dwa razy' (⇒ *dvikar̃tis* ʽdwukrotny, podwójny', sb. *dvikartis* SD[1] «sowitość, abundantia, vbertas»), *iškar̃t* (zob.), *kar̃tais* ʽczasami, niekiedy', *kartù* ʽrazem, wspólnie; zarazem, jednocześnie', *trìs kartùs* ʽtrzy razy', *víeną kar̃tą*, *víenąkart* adv. ʽjeden raz, jednokrotnie' (łot. *viênkārt*), *víenu kartù* ʽza jednym razem, naraz'. Cps. *rẽtkarčiais* ʽczasami, z rzadka' (por. *rẽtas*), *šį̃kart* (zob.), *tą̃kart* (zob.), *trečiùkart* ʽza trzecim razem' (por. *trẽčias*). — Złożenia tautologiczne (iteratywne): *kar̃tkarčiais* ʽczasami, od czasu do czasu', *kar̃tkartėmis* ts. (por. *niẽkniekis*, *žỹgžygis*). — Inne drw.: *kartuñtą* a. *kartuñta* adv. ʽkiedyś, pewnego razu', *pakarčiuĩ* adv. ʽpo kolei, stopniowo'.

Vb. denom. *kartóti* (zob.). — W słowiańskim por. *kortŭ w scs. *tri kraty* adv. ʽtrzykroćʼ, *sedmŭ kratŭ* adv. ʽsiedmiokroćʼ (czes. *třikrát*, *sedmkrát*).

kárti I, *kariù*, *kóriau* ʽwieszać, zawieszaćʼ, *pakárti* ʽpowiesić, zabić przez powieszenieʼ, *pérkarti* ʽprzewiesić, przerzucić (przez plecy, przez płot)ʼ, *užkárti* ʽzawiesićʼ. Refl. *pasikárti* ʽpowiesić sięʼ, *pérsikarti* ʽwychylić się (przez okno), przechylić się (np. nad studnią), zwiesić się, zawisnąć (na gałęzi, belce)ʼ, *prisikárti* ʽprzyczepić sięʼ, *užsikárti* ʽwleźć na górę, wgramolić się; przyczepić się do kogoʼ, także ʽwyjść za mążʼ (*Pirmajam virui mirus, ji už kito užsikórė*). Odpowiednik łot. *kãrt*, *kaŗu*, *kãru* ʽwieszaćʼ, *aizkãrt* ʽpowiesić, zawiesić (zasłony)ʼ. Prs. *kariù* to zapewne dawne prs. iteratywno-kauzatywne do inf. na *-yti*, jaki widać w gw. *karýti* ʽwieszaćʼ. — Inchoat. *ką̃rù* (< *ka-n-ru; war. *kárstu*), *karaũ*, *kárti* ʽzwisnąć, zwiesić sięʼ, *atkárti* ʽodchylić sięʼ (zob. też *kárstyti*). — Refleks lit. *kár-C* kontynuuje pie. *korH-C, formę na SO od pwk. *kerH- ʽwieszaćʼ, por. stang. *heorr* m., stisl. *hjarri* m. ʽzawiasa; skrzydło drzwiʼ, śrniderl. *hare*, *here* f. ʽzawiasaʼ, niderl. *har* ʽzawiasa; szczelinaʼ (LIV[2] 353, Kroonen 2013, 221). Przy uwzględnieniu *s*-mobile można postulować związek z refleksami pwk. pie. *skerH- ʽodłączać się, odwisaćʼ, zob. *skérti*. — Drw. *kárdinti* cur.-caus. ʽkazać, żeby powieszono, dać do powieszeniaʼ, refl. *pasikárdinti* peior. ʽwyjść za mążʼ, *kárdyti* (zob.), *karéti* (zob.), *karóti*, *karaũ* a. *karóju*, *karójau* dur. ʽwisieć, zwisaćʼ (por. łot. *karâtiês* ʽwisiećʼ), *karau* SD «wiszę, wisam», *karoju* SD[1] «wiszę», *kárstyti* (zob.). — Nomina: *karẽklis* ʽkat, który wiesza; hak do wieszaniaʼ (por. łot. *kareklis* ʽto, co wisi, zwisa, wisiorekʼ), *karìkas* ʽto, co zwisa, wisi, np. żuraw przy studniʼ (GJL II, § 462), *kãrinaitė* ʽcórka kogoś, kto się powiesiłʼ, *kársena* ʽwieszanie skazańcaʼ (neosuf., por. *ársena*, *málsena*), *kártuvės* f.pl. ʽwieszanie; szubienicaʼ, SD «szubienica» (⇒ *kartuvinykas* SD «szubienicznik, suspendiosus»), *karulỹs* ʽto, co wisi, zwisaʼ, gw. ʽsopel loduʼ (por. łot. *karulis* ʽwisiorekʼ), ⇒ vb. denom. *karuliúoti* ʽwisieć, zwisaćʼ;, *karuõklis* ʽwisielecʼ, *karuonìs*, *-iẽs* c. ts., *karùs* ʽzdolny do zaczepiania się, czepny, przylegający; wygodny do chwycenia, poręczny; zaczepny, skłonny do zaczepiania kogośʼ, *pakaraĩ* pl. ʽłachmany; kawałki mięsaʼ, *pãkaras* (zob.), *pakaráila* c. ʽwisielec; człowiek lub zwierzę wysokie a chude; kogo wszędzie pełnoʼ, też ʽłażący po drzewach — o dzieckuʼ (*Ko ten karstaisi po medžius kaip pakaráila*), *pakaraĩlis* ʽwisielecʼ, *pakaruo* SD[1] «obieś; szubienicznik», dziś *pakaruõklis* ʽwisielecʼ. Cps. *ausìkaras* (zob. *ausìs*), *gaĩvakaras* (zob. *gaivìnti*), *gývakaras* (zob. *gývas*), *katkarà* ʽkto dręczy kotyʼ (dosł. ʽkto wiesza kotyʼ, por. *katė̃*), *šùnkara* c. ʽten, co wiesza psy; nikczemnik, niegodziwiecʼ (por. *šuõ*). — WSO *kor-* < *kār-: *kóriau* (prt. do *kárti*), drw. *korė́ti*, *kóriu* (3 os. *kóri* a. *kória*), *korė́jau* ʽwisieć, zwisaćʼ, *nusikóręs* ʽobwisły, zwieszający sięʼ. Nomina: *korė́jas* ʽten, kto wiesza, katʼ, *korìkas* ʽto, co zwisaʼ, *korulỹs* (zob.), *pakorė̃* 3 p.a. ʽszubienicaʼ (znacz. etym. n. act. ʽpowieszenieʼ, por. typ *orė̃*, *mõlė*), *pakorimas*: SD <pakarimas> «obieszenie, suspendium».

kárti II, *ką̃ra* (*ka-n-ra; war. *kársta*), *kãro* gw. 1. ʽcierpieć głód, głodowaćʼ, 2. ʽbyć wychudłym, mieć zapadły brzuchʼ, *pérkarti* ʽwygłodnieć — o ludziach i zwierzętachʼ. Drw. *karénti* ʽskąpić, sknerzyćʼ, *karéntis* ʽoszczędzać przymierając głodemʼ. Jeśli się założy znacz. pierwotne ʽpożądać, odczuwać wielkie pragnienie; pragnąć kogoʼ, to będzie można nawiązać *kárti* do tematu nominalnego *kāra-, jak w łot. *kãrs* ʽłapczywy, chciwy, pożądliwy, łasyʼ oraz łac. *cārus* ʽdrogi, kochany; cennyʼ, goc. *hors* ʽcudzołożnikʼ, < pie. *keh$_2$-ro- ʽpożądany; pożądliwyʼ, pwk. *keh$_2$- ʽpożądać, pragnąćʼ. Por. LEW 221, LIV[2] 343 (bez form łot.), de Vaan 2008, 95n. Denominatywne prs. *ką̃ra* / *kársta* ⇐ adi. *kāras ma paralelę np. w *bą̃la* / *bálsta* ʽbielejeʼ ⇐ adi. *bālas (łot. *bãls*), zob. *bálti*. — Inne drw. łot. z *kār-*: *kãre* ʽżądza, pragnienieʼ, *kãrêtiês* ʽzachciewać sięʼ, *kãruôt* ʽgorąco pragnąć, pożądaćʼ, *kãrinât* ʽbudzić pożądanieʼ (*kãrdinât* ʽwystawiać na próbę, kusićʼ). — Łotewski ma jeszcze *kãmêt*, *-ẽju* ʽcierpieć głód; łaknąć czegoʼ, co jest vb. denominativum od zanikłego sb. *kāma, por. wed. *kā́ma-* m. ʽżyczenie, pragnienie, pożądanieʼ, < pie. *keh$_2$-mo-.

kártis, *-ies* f. 1. ʽżerdź, tyka, drąg; żerdź w płocieʼ, 2. ʽkij, pałkaʼ, 3. gw. ʽżelazny dyszel pługaʼ, 4. gw. ʽklucz lecących ptaków (gęsi, żurawi)ʼ. DLKŽ 287 dodaje tu jeszcze idiom *kaip iš kárties lyja* ʽleje jak z cebraʼ, tymczasem w LKŽ V, 341 figuruje on w osobnym lemmacie 2 *kártis* (por. jeszcze *Kaip kárčia verčia* ts., dosł. ʽJak żerdzią przewracaʼ). SD *kartis* «drąg, drążek; grzęda na szaty», «tycz, żerdź» (syn. *žalga*), *kartis ilga su ietim karionėj vartojama* «drzewce, drzewo», *kartis drobės eldijinės* «żaglowy drąg, antenna». Odpowiedniki bałt.: łot. *kārts* ʽtyczka; miara długości, prętʼ (gen.pl. *kāršu*), drw. stpr. *kartano* EV ʽdrąg, Stangeʼ, *pocorto* EV ʽpróg, Swelle [Schwelle]ʼ < *pa-kart-ā. Dwuznaczne: 1° formacja z suf. *-i-* i SO *kart-* ⇐ *kert-* jak w *kertù*, *kir̃sti* m.in. ʽrąbaćʼ (zob. s.v.); znacz. etym. ʽto, co odrąbanoʼ (por. *prãkartas* ʽkorytoʼ ⇐ *prakir̃sti* ʽprzerąbaćʼ), 2° nomen pochodzące od czas. *kárti* ʽwieszaćʼ (łot. *kãrt*); znacz. etym. ʽto, co służy do zawieszania, rozwieszania czegoś; to, na czym się coś wieszaʼ(por. ALEW 460). Akut przemawia za drugą ewentualnością. — LEW 225 przypomniał dawne zbliżenie z gr. κορμός m. ʽpień, kłoda, bierwionoʼ (SZ scs. *krŭma* ʽster; rufaʼ, ros. *kormá* ʽrufaʼ < *kur-mā-) ⇐ κείρω ʽobciąć. ostrzyc; wycinać, zrywaćʼ, które odwołuje się do pwk. elementarnego pie. *(s)ker- ʽstrzyc, ciąćʼ. Tymczasem Beekes 2010, 665, 754 w kontekście κορμός nie wspomina o lit. *kártis*. — Drw. *kartẽlė* ʽpoprzeczkaʼ, SD[1] «drążek», *kartinẽ* lub *kartìnė* ʽżerdź, tyka chmielowaʼ, *kártinis* a. *kartìnis* ts., *kártys* f.pl. ʽzrobione z żerdzi piętro w stodole (do składania owsa, koniczyny)ʼ. Cps. *žardãkartė* ʽżerdź w przepłocieʼ (por. *žárdas*).

kartóti, *kartóju*, *kartójau* 1. ʽrobić coś po raz drugi, powtarzać (słowa, lekcje)ʼ, 2. ʽorać po raz drugi na krótko przed siewemʼ, SD *kartoju* «przeorywam rolą» (por. łot. *kàrtât* a. *kàrtuôt* ts.) — vb. denominativum na *-oti* od rzecz. *kar̃tas* ʽuderzenie, razʼ (zob. s.v.). — Neoosn. *karto-*: *kartõnė*: *Prasdėjo pūdymo kartõnė* ʽZaczęło się powtórne oranie ugoruʼ (o suf. zob. s.v. *medžiõnė*). — Neoosn. *kartoj-*: *kartojà* ʽpowtórne oranie, zwł. ugoruʼ, war. *kartõjė* (*Mūs lauko daug, užtat ir kartõjė ilgiau užsitęsia* ʽU nas dużo pola, dlatego i «kartojė» dłużej trwa / ciągnie sięʼ). Por. *kapojà*, *kapõjė* ⇐ *kapóju*. — Zapoż. lit. w stbłr. *pokortatь*, *pokartatь* 1604 ʽorać po raz drugiʼ, pol. gw. *kartać* ts. i ʽorać po rozrzuceniu obornikaʼ (por. Laučjute 45).

kartùpelis, *-io* gw. ʽkartofel, Solanum tuberosumʼ — zapoż. z nwn. *Kartoffel*. War. z perseweracyjną sonoryzacją *rt* > *rd*: *kardùpelis*, *kardupelė*, *kurdùpelis*, *kurdùplė*, *kurdõplė*, *kurdòplė*. Por. łot. *gartupeļi* ob. *kartupeļi* m.pl. ʽkartofleʼ. — War. *kurdùpelis* ʽkartofelʼ, np. *Mare, išvirk kurdùpelių kiaulėm* ʽMarysiu, ugotuj kartofli dla świńʼ. W przenośnym użyciu oznacza ʽczłowieka niskiego, małego, przykurczonegoʼ albo ʽzwierzę domowe niewyrosłe, źle się rozwijająceʼ, por. *Mergà maža kaip kurdùpelis* ʽDziewczyna mała jak kartofelʼ. *Šimo sūnus gal ir bus jau tokis kurdùpelis* ʽSyn Szymona chyba pozostanie już takim kurduplemʼ. *Šiemet tokie kurdùpeliai paršeliai teužaugo* ʽTego roku prosięta jak kurduple wyrosłyʼ. W tym ostatnim znaczeniu wyraz lit. został przejęty do polskich gwar suwalskich, a stamtąd dostał się do języka ogólnego, por. *kurdupel* wulg. ʽczłowiek niski, niepokaźnyʼ. Inaczej Bańkowski, ESJP I, 857: «W polskim z niemieckiego, najpierw chyba o krótkim nożu zbójeckim. Szerzy się dopiero w XIX-2 jako przezwisko ludzi niskich». Całkiem inaczej Sławski, SEJP III, 398: *kurdupel* jest spokrewnione z błr. gw. *kurdúpelь* ʽczłowiek małego wzrostuʼ, drw. od adi. *kurdúpyj* ʽz obciętym ogonem, bez ogona; krótki, kusyʼ, co ma być refleksem złożenia płn.-psł. *kŗno-dupŭ (podobnie ESBM 5, 168). Boryś 2005 pominął wyraz *kurdupel*. N.B. Błr. gw. *kurdúpelь* nie jest wyrazem odziedziczonym z prasłowiańskiego, lecz zapożyczeniem: albo z języka polskiego (*kurdupel*), albo z języka litewskiego (por. *kurdùpelis*).

kartùs, *-ì* 4 p.a. ʽgorzkiʼ, przen. ʽprzykry, bolesny, nieprzyjemnyʼ. Nawiązanie stpr. *kārtai* nom.pl. m. ʽprzykry dla kogośʼ. Formacja z suf. *-u-* i SO *kart-* ⇐ *kert-* ʽciąćʼ, zob.

kir̃sti. Znacz. etym. ʽtnący, o przykrym smaku'. Por. pol. *gorzki* wobec ros. *gorьkij* m.in. ʽgryzący (o dymie)' — od psł. *gorěti ʽpłonąć, palić się'. — Odpowiednik słowiański: rcs. *kratŭkŭ* ʽkrótki, niedługi', ros. *korótkij*, czes. *krátký*, pol. *krótki* pokazuje rozszerzenie osnowy na *-u-*, *kort-ŭ-, sufiksem *-ko- (zob. s.v. *raižùs*, *saldùs*). Znacz. etym. ʽucięty, skrócony', por. łac. *curtus* ʽ(o rzeczach) uszkodzony, stłuczony, okaleczony, (o zwierzętach) kastrowany, (o ludziach) obrzezany', przen. ʽniezupełny' (*kr̥t-ó-)[206]. Por. też stwn. *kurz*, *kurt* ʽkrótki' (nwn. *kurz*), stisl. *kortr*, *kurtr* ts., które zapożyczono z łac. *curtus*. Zob. WH I 316n., BSW 131, REW I, 663, Kluge-Seebold 421, Rejzek 2001, 310. — Drw. *karčióji*, *-ósios* ʽgorzka wódka', *kartė̃lis* ʽzgaga', *kartìmas* ʽgorycz', *kartókas* ʽgorzkawy', *kartulỹs* ts., *kartū̃ninis*: *kartū̃niniai obuoliaĩ* m.pl. ʽgorzkie jabłka', war. *kartū̃dinis*: *kartū̃diniai obuoliaĩ* ts. (na temat neosuf. *-ūninis* i *-ūdinis* zob. *pietū̃ninis*), *kartuõlė* ʽrodzaj grzyba'. Vb. denom. *kartė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽgorzknieć', *kar̃sti*, *kar̃sta*, *kar̃to* ʽgorzknieć'.

karūnà, gen.sg. *karū̃nos* 2 p.a. 1. ʽkorona', *karūna karališka* SD «korona krolewska», 2. SD «chorągiew kościelna, labarum, vexillum sacrum», SD[1] «proporzec, signum, vexillum», 3. *karūna kunigų* SD «korona kapłańska» [ʽtonsura księża, plesz'], 4. *karūnos mūro* pl. SD «gzemsy, coronæ, opus coronarium, quo parietes præcinguntur» [ʽkoronowanie, wyższa część słupa', L.] (syn. *perjuostuvės*, *juostos mūro*). Zapoż. ze stbłr. *karúna* ⇐ stpol. *koruna* (SLA 98, ZS 23, LEW 225). Por. błr. *karóna*, *-y* ⇐ pol. *korona*. — Vb. denom. *karūnavóti* przest. ʽkoronować' (por. błr. *karanavácь*, *-núju*).

karunkà, gen.sg. *karuñkos* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽróżaniec', 2. ʽmodlitwa zwana koronką' (*karúnką gíeda*) — zapoż. z pol. przest. *korunka* (*koronka*) ʽgałeczki, paciorki nawleczone na sznureczek do odmawiania pacierzy' (SW). Por. SLA 98, ZS 23, LEW 225.

karùnkos f.pl. gw. ʽkoronki, niciana ozdoba ażurowa do obszywania strojów kobiecych i bielizny' (*Numezgiau gražias karùnkas*) — zapoż. z błr. *karúnki*, *-aŭ* ⇐ pol. przest. *korunki*, *-nek*. Por. ZS 23, ESBM 4, 282.

karū̃žas hist. 1. ʽchorąży wojewódzki', 2. ʽchorąży, żołnierz noszący chorągiew', 3. gw. ʽnadzorca robotników rolnych, karbowy (we dworze)' — zapoż. z błr. gw. *xarúžy*, *-aha*. Por. błr. *xarúnžy*, *-aha* ⇐ pol. *chorąży*. SD[1] *karūžasis* «chorąży, signifer, vexillifer», *karū̃žasis* ts. (m.in. Dowkont). War. *karūža* b.z.a. — Drw. *karūžỹstė* ʽkawaleria', *karūžninkas* b.z.a. ʽchorąży'. — Nazw. *Karùžas*, *Karužà*, *Karūžà* (LPŽ); por. nazw. ros. *Karúšas* (Unbegaun 1995, 276). N.m. *Karužaĩ* 3x, *Karū̃žiškė* 2x, *Karùžiškės* 2x, *Karùžiškiai*, *Karùžalaukis*.

karvatka b.z.a. przest. ʽnaczynie na płyny, napoje' — zapoż. z pol. przest. *karwatka* ts. (SW). Zob. SLA 99, pominięte w LKŽ.

kárvė 1. ʽkrowa', SD: *melžiama karvė* «doyna krowa, lactaria bos», *medinė karvė* «bawolica, bubalis» (syn. *stum̃brė*), 2. przen. ʽnieruchliwy człowiek a. zwierzę'. Łot. *kar̃va* jest używane tylko jako obelga. Jak *várna* od *var̃nas* i *vìlkė* od *vil̃kas* zakładają sufiksację wymienną połączoną ze wzdłużeniem wokalizmu (vr̥ddhi), tak też *kárvė* implikuje sb. m. *kar̃vas ʽbyk' jako osnowę derywacji (por. Nussbaum 1986, 8). Odpowiedniki bsł.: stpr. *curwis* EV ʽwół, Ochze [Ochse]' < *[karvəs], *stesmu kurwan* dat.sg. ʽwołu'[207], pol. przest. *karw* przest. ʽwół, stary wół'. Wyraz pbsł. *kāru̯ā- (BSW 119), pb. *karu̯ii̯ā-. Por. cs. *krava*, sch. *krȁva*, ros. *koróva*, pol. *krowa*. Pie. *korH-u̯aH- (transponat). Może tu chodzić o

[206] Wspominane w tym kontekście wed. *káṭuka-* ʽostry, gryzący', młodsze *kaṭu-* (pie. *kr̥t-ú-?) pozostaje etymologicznie ciemne. Zob. LEW 225, EWAIA I, 290.

[207] Przyjęcie dla staropruskiego sekundarnej labializacji *ka > *ku* wydaje się lepszym wyjściem, niżeli założenie różnicy apofonicznej między SZ *curwis* < *kr̥-u̯o- i SP *kárvė* < *kōr-u̯ā- (vr̥ddhi), jak to proponowali Stang 1966, 78 i Nussbaum 1986, 8.

zdepalatalizowany wariant pwk. *k̑erh₂-, ukazującego się w nazwach ʽrogu', por. gr. κεραός ʽrogaty, zrobiony z rogu' < *kerau̯os od κέρας. Por. de Vaan 2008, 111, s.v. *cervus*. Zob. też *širšuõ*. — Drw. *karváitė* ʽkrówka', *karvenà* ʽskóra z krowy', *karvìdė* ʽobora dla krów' (por. *avìdė*), *karvíena* a. *karvienà* ʽmięso krowy, wołowina' (war. *kárvėna*), *karvýka* ʽkrówka' (por. suf. w *telyčýka*), *karvýna* ʽmarna krowa' (do tego *karviñčius* ʽkrowie łajno zmieszane z gliną, brane do leczenia skaleczonego drzewa', kalka hybrydalna z pol. *krowieniec, -ńca*), *karviū̃žė* ʽmarna krowa'. — Cps. *karvãbulvės* f.pl. ʽnajgorsze kartofle (niesmaczne, małe)' (por. *bùlvės*), *karvakõjis* ʽktoś o wielkich, niezgrabnych nogach' (por. *kója*), *karvãmilžis* 1. ʽwieczorne dojenie krów', 2. ʽzmierzch' (por. *mélžti*), *karvãpapis* ʽsutek krowi' (por. *pãpas*), *karvãšū́dis* a. *kárviašūdis* ʽkrowie łajno, krowieniec' (por. *šū́das*), *karvãvaris* ʽkto przepędza kupione bydło do miejsca przeznaczenia' (por. *varýti*), *karvãžolė* bot. ʽknieć błotna, kaczeniec, Caltha palustris' (por. *žolė̃*, war. *karvė́žolė*), *kárviabandė* a. *kárviabandis* ʽkrowie łajno', *kárvialovis* ʽkoryto do pojenia krów'. — N.jez. *Karvỹs*, n.rz. *Kar̃vė*, *Kar̃vis*, *Kárvinė*, *Karvinė̃*, *Karvãklonis* (zob. *klãnas*), *Karvedà* (*Karv-vada, zob. *vãdė*). Nazwy terenowe: *Karvãbalė* (błoto), *Karvãtrakis* (pastwisko), *Karviãdūburis* (miejsce w rzece), *Kárviaraistis* (błoto). Por. stpr. n.m. *Curwin*, *Corwen*, *Corwingyne* (las), *Kurwingen* ob. *Carwingen*, cps. *Corwedompne* ob. *Curwedumpne*, *Korwelaucken* ob. *Korbelawken* (AON 70n., 77, 233).

karvẽlis, *-io* ʽgołąb, Columba', f. *karvẽlė* ʽgołębica'. Ze słowotwórczego punktu widzenia jest to zdrobnienie od *kárvė* ʽkrowa' (zob. s.v.), dosł. ʽkrówka', ale tło semazjologiczne tej nazwy pozostaje niejasne. ALEW 461 zauważa, że gołębie są jedynymi ptakami, które karmią swe pisklęta swego rodzaju mlekiem. — Drw. *karvelaitis* SD «gołąbiątko, pipio, pullus columbinus», *karvelė́nas* ʽmłody gołąb' (m.in. u Chylińskiego), *karvelýčia* przest. ʽgołębica; gołębnik', SD[1] «gołębica, columba», *karvelìdė* ʽgołębnik' (neol.), *karvelinýčia* ʽgołębnik', SD «gołębieniec, columbarium, peristerotrophium» (neosuf. -*inyčia*), *karvẽlininkas* ʽgołębiarz, hodowca gołębi', *karvelio mėnuo* SD «kwiecień, aprilis», syn. *žiedų̨ mėnuo* (zob. Skardžius, RR 4, 28n.). — Cps. *karvelaikas* SD «gołębnik, columbarius» — przez degeminację z *karvel-laikas (dosł. ʽhodowca gołębi' albo ʽmiejsce, gdzie trzyma się gołębie', por. *laikýti* ʽtrzymać'), *karvė́lėdis* ʽjastrząb' (dosł. ʽpożeracz gołębi', por. *ėd-*, *ė́sti*). — N.m. *Karvẽliai*, *Karveliaĩ*, *Karvẽliškės* 8x, *Karvélninkai*.

karvõjus, *-aus* przest., gw. 1. ʽwielkie ciasto weselne', 2. ʽpieczywo z lepszej mąki, kołacz' — zmienione z *karavõjus* przez synkopę (por. *kalvarãtas*). Zapoż. ze stbłr. *korovajь* (SLA 99, ZS 23, LEW 226), por. błr. *karaváj*, *-a*. War. *karavõlius* i *karvõlius* (oboczność *j* : *l'*), *kurvõjus*, *karojus* b.z.a. (*v*-mobile?).

karvõšius, *-iaus* gw. 1. ʽwyłóg na rękawie, mankiet, brzeg rękawa' (*Užsikišau pinigus už karvošiaus ir, matyt, iškrito* ʽWsunąłem pieniądze za mankiet, ale widocznie wypadły'), 2. ʽduży kawałek, kawał (chleba, drewna)', 3. ʽroślina podobna do rumianku' (*Prasti rugiai: visi susimaišę su karvošiais* ʽMarne żyto: całe pomieszane z *karvošiai*'). Zapoż. z pol. przest. *karwasz*, *-a* ʽnaramiennik, naramiennik blaszany' (⇐ węg. *karvas* ts., zob. Brückner 1927, 221, Bańkowski, ESJP I, 638). War. *karvãšas*, *karvãšis*, *karvãšius*.

karvóti, *karvóju*, *karvójau* gw. 1. ʽnieumiejętnie, niedbale szyć lub tkać' (syn. *karvùlyti*), 2. ʽobszywać rękawy lamówką'. Niejasne.

karzinà, gen.sg. *karzìnos* 2 p.a. gw. ʽwór ze sznurków, służący do przenoszenia siana' — zapoż. z błr. *karzína*, *-y*, ros. *korzína* ʽkosz'.

karzìnka gw. ʽkoszyk wypleciony z łyka lub wikliny' (*Jonienė grį̃žta iš turgaus, pilną karzìnka nešdama*) — zapoż. z ros. *korzínka*, *-i*. War. z wsuniętym *-a-*: *karazìnka* ʽkoszyk; duży kosz na siano' (por. ZS 23).

kàs zaimek pytajny bezrodzajowy ʽkto, co' : łot. *kas*, stpr. *kas* ts. < pie. *k^u̯os. Por. łac.

quī, quae, quod, goc. *ƕas,* wed. *kaḥ,* gr. πο- (πόθεν ʽskąd'), zob. LEW 199, ALEW 462. — Odmiana lit.: nom. *kàs*, gen. *kõ,* dat. *kám* (przest. *kámug* DP ʽczemuż'), acc. *ką̃,* instr. *kuõ,* loc. *kamè,* all. *kóp'* DP ʽdo czego', adess. *kamp'* DP ʽu kogo'. W genetiwie sg. supletywnym uzupełnieniem pierwiastka *ka-* (*kõ* ʽkogo, czego') jest pwk. *kie-*. Ukazuje się on w formie dzierżawczej *kienàs, kienõ* ʽczyj' (zob. s.v.). — W słowiańskim zamiast prostego *kŭ mamy złożenie *kŭ-to* (gen.sg. *ko-go*), przy czym w drugim jego członie ukazuje się demonstrativum *to,* pokrewne lit. *tàs* (zob.). — Zaimek *k^{u}os jest innowacją w stosunku do interrogativum pie. *k^{u}i-s ʽkto' (m.f.) i *k^{u}i-d ʽco' (n.). Jego temat stoi w związku z formami zależnymi do *k^{u}is, mianowicie z gen. *k^{u}ó-s(i̯)o ʽkogo' i dat. *k^{u}ó-sm-ōi̯ ʽkomu'. — Zaimki nieokreślne złożone z *kàs* i partykuły: 1. *kàs nórs* ʽktokolwiek', 2. *bèt kàs* ʽkto bądź, co bądź; ktokolwiek, cokolwiek', 3. *bỹ kàs* ʽbyle kto, ktokolwiek' (ptk. *bỹ* jest pochodzenia słow.), 4. *kažkàs* ʽktoś, coś' (zob.), 5. *kai kàs* ʽniejeden, ten i ów', 6. *ne kàs* ʽmało kto', 7. *kas-ne-kàs* lub *kas-nẽ-kas* ʽrzadko kto'.

kasà, *-õs* 4 p.a. 1. ʽwarkocz, włosy uplecione z kilku pasm' (*supìnti kãsą* ʽzapleść warkocz'), 2. ʽupleciony ze słomy warkocz cebuli', 3. ʽtrzustka, pancreas'. Pl. *kãsos* ʽdługie włosy na głowie', *kasos supintos* SD «warkocz». Odpowiednik łot. *kasa* ʽwarkocz'. Formacja dwuznaczna. 1° może to być drw. prymarny na SO *kas-* ⇐ *kes- ʽczesać', por. scs. *češǫ, česati* ʽczesać', znacz. etym. ʽuczesanie'. 2° może to być drw. postwerbalny od czas. iter. *kasýti* (zob.), łot. *kasît* ʽczesać, skrobać, drapać', znacz. etym. ʽczesanie, uczesanie'. — Lit.-łot. *kasa* ma dwa odpowiedniki w słowiańskim, por. 1° cs. *kosa* ʽwłosy na głowie', ros. *kosá,* acc. *kósu* ʽwarkocz, pióro w ogonie koguta', stpol. *kosa* ʽdługie splecione włosy; grzywa końska', 2° cs. *kosa* ʽnarzędzie do ścinania zboża, trawy, falx', ros. *kosá,* acc. *kósu* ts., pol. *kosa* ts., stpol. też n. act. ʽkoszenie, kośba'. Zob. Boryś 2005, 251, ALEW 462n. Nieco inaczej BSW 120. — Drw. *kasìnė* ʽwstążka a. spinka do włosów', *kasìnis* ʽtkany pas z warkoczami, służący do przenoszenia na pole garnków z jedzeniem', *kasótas, -a* ʽz warkoczami — o dziewczynie, o kłosach'. Tu również hapaks stpr. *coysnis* EV ʽgrzebień, Kamm', który po emendacji na **cosynis*, czyt. [kasinis] można traktować jak substantywizowany przymiotnik typu lit. *kasìnė* (inaczej PKEŽ 2, 237n.: praforma *kaisna-), *kasulà* ʽgrono, kiść jagód, porzeczek' (zob. też *kẽsulas*). — Cps. *kãspinas* ʽwstążka do warkocza, do włosów, tasiemka' = łot. *kaspins* ts. (por. *pìnti*, war. *kasãpinis, -pinė, kasópinas, -pinė, -pynė*), ⇒ *kaspinuõčius* ʽtasiemiec, Cestoda' (neol.). Vb. denom. *kasóti, -ju, -jau* ʽsplatać warkocz', *atkasóti* ʽrozpleść warkocz, rozpuścić włosy', *užkasóti* ʽzawiązać (sznur)'.

kasdiẽn adv. ʽco dzień, codziennie' — zrost członów *kàs* ʽco' i *dienà* ʽdzień', por. SD *kas diena* «co dzień». — Drw. *kasdienýbė* ʽcodzienność, powszedniość', *kasdienìnis* ʽcodzienny, powszedni', skrót haplologiczny: *kasdiẽnis* ts., SD «codzienny»; *kasdiẽniškas* ʽcodzienny, powszedni'.

kasýti, *kasaũ, kasiaũ* 1. ʽskrobać, drapać', 2. ʽczesać zgrzebłem'. Odpowiedniki bsł.: łot. *kasît, kasu* ʽczesać; skrobać, drapać, grabić (siano), obierać (kartofle)', psł. *kositi ʽciąć, siec kosą' (sch. *kòsiti*, ros. *kosítь*, pol. *kosić*). Pbsł. *kas-ī-, iterativum na SO *kas-* ⇐ *kes- ʽczesać', por. scs. *češǫ, česati* ʽczesać' (według LIV[2] 357 do pie. *kes- ʽordnen, doprowadzać do porządku'). Paralele: *lasýti* ⇐ *lesù*; *tąsýti* ⇐ *tęsiù*; *draskýti* ⇐ *dreskiù*. — SD[1] *kasau* «łachcę, łachtam» [ʽdrażnić, łaskotać, głaskać', SPXVI] (syn. *katulu*), SD *kasau* «cudzę konia» [ʽczesać konia za pomocą zgrzebła', SPXVI], *iškasýti* ʽwyczesać, wyskrobać', SD[1] «wyczosuię», SD «wyskrobać», *pakasýti* ʽpodrapać swędzące miejsce, poskrobać'. Refl. *kasýtis* ʽdrapać się w co, ocierać się o co', SD *kasausi* «czocham się; drapię się w co; skrobię się w głowę». — Neoosn. *kasy-* (⇐ *kasýti*): *iškasynos* SD 1. «ruda, materia seu terra metallica fossilis», 2. «kopane rzeczy w ziemi, fossilia, orum» (syn. *iškasti daiktai iž žemės*), *kasyklà* ʽkopalnia', *kasyklis* SD[1] «skrobadło, scalprum», *kasýnia* gw. ʽwykopki, kopanie kartofli',

pakasylos f.pl. przest. ʽpogrzebʼ, *pakasỹnos* (zob.). — Inne deverbativa: *kasinė́ti* 1. ʽgrzebać, kopać, rozkopywać, wykopywaćʼ, 2. ʽdrapać (głowę, plecy)ʼ, *apkasinė́ti bulves* ʽokopywać kartofleʼ, SD *aapkasinėt medžių* «podskrobać drzewa», *apkasinėju* SD[1] «oskrobywam»; *kasióti, -ju, -jau* ʽkopać ziemię (szpadlem)ʼ, *iškasióti bulves* ʽwykopywać kartofleʼ (łot. *kašât, -ãju* ʽkopać, ryć; mocno padać — o deszczuʼ).

kàsti, *kasù, kasiaũ* 1. ʽryć ziemię, kopać, grzebaćʼ, 2. ʽgarnąć do kupy (ziarno, słomę, plewy)ʼ, 3. ʽobrabiać siekierąʼ, 4. ʽżłobić dłutem w drewnieʼ, 5. ʽdrzeć nici (o grzebieniu tkackim)ʼ. Odpowiednik łot. *kast, kasu* a. *kašu, kasu* ʽryć (ziemię), garnąć, zgarniać, okopywać roślinyʼ. Cps. *apkàsti žẽmėmis* ʽokopać ziemiąʼ, *ažukasta ugnis* SD «zagrzebiony ogień, sopitus ignis», *iškàsti* ʽwykopać (dół, rów); wygrzebywać z ziemi (warzywa, kartofle)ʼ, *iškasu* SD «wygrzebać co, wygrześć» (SD[1] «wygrzebiam»), *iškasu kų* SD «wykopywam co», *nukàsti* ʽodkopać, odgarnąć (śnieg), wykopać (np. kartofle)ʼ, *pakàsti* ʽpogrzebać, pochować umarłegoʼ (*pakasu* SD[1] «pogrzebiam; grzebię; podkopywam»), *perkasu* SD «przekopywam co», *sukàsti* ʽskopać (ziemię), spulchnić ją; wkopać (słup)ʼ, *užkàsti* ʽzakopać coś w ziemi; pochować nieboszczykaʼ. Refl. *nusikàsti* ʽwykopać sobie; dotrzeć gdzie z mozołemʼ, *pasikasu* SD «szancuię się, cuniculos ago» (syn. *pasirausiu*). Czas. quasiprymarny. Pdg. opiera się na neoosn. *kas-*, którą wyabstrahowano z iteratywnego prs. *kasiù do *kasýti ⇐ *kesu, *kesti. Pwk. pie. *kes- ʽdoprowadzać do porządku, ordnenʼ (LIV[2] 357). Por. z jednej strony formację prs. łot. *kašu* : psł. *košǫ < *kos-i̯o- (ros. *košú*, pol. *koszę*), z drugiej strony inf. lit. *kasýti* (zob.), łot. *kasît*, odpowiadający psł. *kositi. Paralele: *barù* zam. *bariu (zob. *bárti*), *kalù* zam. *kaliu (zob. *kálti*), *malù* zam. *maliu (zob. *málti*). Por. Stang 1942, 40. — Werbalny SE *kes- ukazuje się m.in. w słowiańskim, por. scs. *češǫ, česati* ʽczesać; zrywać (owoce)ʼ, stpol. *czeszę, czosać* ʽrozczesywać włosy, sierść (zgrzebłem); zrywać całą garścią (owoce, jagody)ʼ, w XVI w. też ʽbić, chłostać; obrabiać toporem, ciosać (drewno, kamień)ʼ, ros. *česátь* ʽczesać; gręplować; drapaćʼ (por. BSW 119n., REW III, 329n., Boryś 2005, 97). Dalej por. het. *kiszi* ʽczeszeʼ, *kissir* prt. ʽczesaliʼ < *kes- (LIV[2] 357), jak też pochodne formy pierwiastkowe pie. *ks-es- w gr. ξέω ʽstrugać, ciosać, wygładzać, rzeźbićʼ oraz pie. *ks-eu̯- w gr. ξῡ́ω ʽskrobać, krajać, rozdrabniaćʼ (zob. Beekes 2010, 1035, 1039). — SO pbsł. *kas- reprezentują w słowiańskim czas. scs. *kosnǫti sę* ʽdotknąć sięʼ, ros. *kosnútьsja*, ukr. *kosnútyśa* ts. oraz ros. gw. *kósatь, kosátь* ʽbić, tłuc; rąbać, ciosać; kraść co z ogroduʼ, *kosátьsja* ʽbić sięʼ, sch. gw. *kósati se* ʽkłócić sięʼ (por. REW I, 640n., Boryś 2005, 451, s.v. *podkasać*). — WSO pbsł. *kās-: scs. *kasati sę* ʽdotykać sięʼ, ros. *kasátьsja*, ukr. *kasátyśa* ts., czes. *kasat* ʽpodkasywać, podwijaćʼ, pol. *podkasać* ʽpodwinąć dół ubraniaʼ (stpol. ʽopasać, ścisnąć sznuremʼ), *zakasać* ʽpodwinąć (rękawy)ʼ, por. REW I, 537, Boryś, *l.c.*. — Nominalne *kas-*: *apkasimas medžių* SD «okopywanie drzew», *atãkasos* f.pl. ʽziarno odmiecione od wialniʼ (*Kai arpuja, atastumia grūdus nuo arpo, ir tie grūdai yra atãkasos*), *ìškasenos* f.pl. ʽkopaliny, surowce mineralne; wykopaliska, zabytki wykopywane z ziemiʼ, *kasà* (zob.), *kasė́jas* ʽkopaczʼ, SD też «grabarz, grubarz, kruszcowy kopacz», *kasìklis* ʽmotyka, łopata; zgrzebło końskieʼ, *kasinė̃* ʽdół do przechowywania kartofliʼ, *kaslỹs* ʽrydelʼ, *kastójas* ʽkopacz dołów, rowówʼ (SD «kopacz, fossor»), *kastùvas* ʽrydel, motyka; rylec, dłuto; zgrzebłoʼ, *kasulà* (zob.), *pakasà* ʽkopanie ziemniaków, ziemniaczany plonʼ, *pakasỹnos* (zob.), *pérkasa* ʽprzekopʼ, *pérkasas* SD «przekop; row; rynsztok» (por. n.rz. *Pérkasas* 3x, *Per̃kasas* 4x, *Pérkasupis*), *sánkasa* ʽnasyp (drogowy, kolejowy)ʼ ⇐ *sukàsti*. — Cps. *bùlviakasis* ʽpora kopania kartofli, wykopkiʼ (por. *bùlvės*), *kãskelis* ʽdroga wykopanaʼ < *kask.kelis < *kast-kelis (por. *kẽlias*), *kastìnkelis* ʽdroga wykopanaʼ (por. *kastìnis*), *lãpkasa* ʽlisia noraʼ (por. *lãpė*), *ravakasỹs* (zob. *rãvas*). — N.m. *Lapkãsės* 2x, *Lapkãsiai, Lapkasiaĩ, Kuolakãsiai, Rudakãsiai, Rùdakasos*. — St. zanikowym do *kes- było *kis-*: zob. *kìsti* I.

ką́sti, *kándu, kándau* 1. ʽgryźć, kąsaćʼ (też o muchach, komarach), 2. gw. ʽjeśćʼ, 3. *žuvìs kánda* ʽryba bierzeʼ (tj. daje się łowić na przynętę), 4. ʽzabarwiać, farbowaćʼ (*Tie dažai*

menkai tekánda), 5. ʽparzyć, szczypać (o pokrzywie)ʼ. Gwarowy war. ze zmianą *ánS* > *ái̯S*: *káisti* (por. Zinkevičius 1966, § 151, który zresztą niesłusznie tłumaczy dyftong *ai* epentezą samogłoski *i*). Odpowiednik łot. *kuôst, -žu, -du* ʽkąsać; rznąć (nożem, piłą); gryźć w oczy (o dymie)ʼ. Cps. *ažukundu* SD «zaiadam, morsu neco» [ʽśmiertelnie ukąsićʼ], *nuką́sti* ʽugryźć, odgryźć; przemrozić, odmrozićʼ, *paką́sti* ʽzwarzyć (rośliny), przemrozićʼ (*Šalnà pakándo gėlès*), war. *pakáisti*: *várną pakáisti* ʽschwycić zębami i udusić wronę (o psie)ʼ, *praką́sti* ʽnadgryźć, odgryźć, przegryźćʼ, *suką́sti* ʽschwycić zębami, zaciąć (zęby, usta)ʼ. Refl. *atsiką́sti* ʽoderwać sobie zębami, odkąsić sobieʼ, *nusiką́sti* ts. Iter. *kandinė́ti* ʽzakąsywać, jeść po troszeʼ obok łot. *kuôdît, -u, -ĩju* ʽkąsaćʼ < *kand-ī-. — Trudne. Należy może do pwk. *k$^{(u̯)}$eh$_2$d- / *k$^{(u̯)}$h$_2$d- ʽszarpać, targaćʼ (LIV^2 344)[208], indo-irańskie *kād- / *k^{h}id-. Por. z uogólnionym k^h wed. *khā́dati* ʽrozrywa, rozszarpuje, żreʼ, pf. *ācakhā́da* ʽrozszarpałʼ obok *khidáti* ʽszarpie, gniecieʼ. Dla prabałtyckiego można założyć temat werbalny *kād- / *kăd-, gdzie *kăd- było alternantem dotworzonym przez analogię, podobnie jak *plăk-* ⇐ *plāk- (zob. *plàkti*). Na tej podstawie powstało prs. infig. *ka-n-du (inf. kasti, prt. *kado). Z czasem odnowiono je jako *kand-stu > *kąstu (akut uwarunkowany sufigowaniem *-sta-*, por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). Ten nowy temat stał się podstawą prt. *kándau* i inf. *ką́sti*. Do nich dotworzono w końcu nową postać prs. *kándu*. Drugim sposobem wytłumaczenia osnowy *kand- jest hipoteza stopnia *o*, który został wyderywowany z neopwk. *kind- a. *kund- ⇐ prs. infig. *kindù a. *kundù, < pie. *kh$_2$-n̥-d-e-[209]. Jako trzecią ewentualność można wysunąć metatezę skrajnych spółgłosek w pierwiastku pie. *denḱ- ʽkąsać, beißenʼ (por. LIV^2 117) > pb. *kend-, z towarzyszącą depalatalizacją *ḱ > *k (stopień *o*: *kand-). Inaczej ALEW 465: rekonstrukcja pie. *k$^{(u̯)}$end-. — Drw. *į́kandis* ʽukąszenieʼ, *į́kandin* a. *įkandiñ* (zob.), *įkundimas sparvų* SD «gżenie się, oestrus», «ukąszenie, morsus, ictus» (syn. *skyrimas*), *kandà* ʽzakąska; kubek z drewnaʼ, *kándamas* (zob.), *kandìklis* ʽustnik fajki, munsztukʼ, gw. *kañdikas, kañdikis* ts. (*mùsė kandìklė* ʽowad Stomoxys calcitransʼ), *kandìs* (zob.), *kándžia* DP ʽpowód grzeszenia, przygana, zakałʼ (por. konkretyzację abstractum w *kándžia* a. *kandžià* ʽmólʼ), *prãkandas* ʽprzekąskąʼ, *ùžkandis* ʽzakąskaʼ (⇒ *užkandìnė* ʽbar, stołówkaʼ, vb. denom. *užkandžiáuti* ʽspożywać zakąskiʼ). Cps. *pasalkandà* c. ʽpies, który kąsa znienackaʼ (por. *pasalomìs* s.v. *selė́ti*), *žiemakañdis* ʽzimowy — o jabłku, gruszceʼ (dosł. ʽzjadany zimąʼ, por. *žiemà*). — Neopwk. *kąs-* (⇐ *ką́sti*): *kąsnóti* ʽjeść powoliʼ, SD <kusnoiu> «żucham, żuchlę, mando lente», przez degeminację z *kąs-snoti (neosuf. *-snoti* ma m.in. wartość deminutywną, por. *kalsnóti*)[210], *kąstelėti* a. *kąsterėti* ʽukąsić nieco, przekąsićʼ, nomen: *ką̃snis* a. *kąsnỹs* ʽkęs, kawałek czegoś jadalnego; kąsek, kawałekʼ. — Neoosn. *kąst-* (⇐ *ką́stas*): *kąstìnė žaizdà* ʽrana kąsanaʼ, SD *įkųstinai* adv. «uszczypliwie, maledicè, mordaciter» (znacz. etym. ʽkąśliwieʼ). Por. też interi. *ką́st* — o chwyceniu kęsa (*Ką́st vieną sykį kąsterėjo katinas mėsos*). — Lit. *ką̃snis* zestawia się z psł. *kǫsŭ ʽkęs, kawałek odkąszonyʼ < *kand-sa-, por. bg. *kъs*, słń. *kôs*, ros. *kus*, czes. *kus*, pol. *kęs*. Vb. denom. psł. *kǫsati / *kǫsiti, por. bg. *kъsam* ʽrozrywać na kawałkiʼ, słń. *kosáti* ʽciąć na kawałkiʼ, ros. *kusátь* ʽkąsać, gryźćʼ, czes. *kousat* ts., pol. *kąsać* ʽszarpać zębami, gryźć; kłuć żądłemʼ (stpol. *kąsić* ʽgryźćʼ, dziś *przekąsić, ukąsić*). Por. BSW 116, LEW 227, Boryś 2005, 226n. (s.v. *kąsać, kęs*).

kastìlis gw. 1. ʽwielki gwóźdź; gwóźdź mający zagięcie zamiast główki — przymocowuje się nim szynę do podkładu kolejowegoʼ, 2. ʽhakʼ, 3. ʽząb w bronieʼ, 4. ʽszczudło; drewniana nogaʼ (war. *kastìlius*). Zapoż. z błr. *kastýlь, -ljá* m., ros. *kostýlь, -ljá*

---

[208] Struktura jak w pie. *ḱeh$_2$d-, por. gr. κήδομαι (*kād-e-), pf. κέκηδα ʽtroszczyć się o kogo, martwić sięʼ, walij. *cawdd* m. ʽgniewʼ, goc. *hatis* n. ʽnienawiśćʼ, albo jak w pie. *ḱeh$_2$k- ʽskakaćʼ, lit. *šóku, šókti* (*šāk-e-).

[209] Por. za LIV^2 590 łaciński neopwk. *stin-* ⇐ *sten- < *st-n̥-h$_2$-e- (por. het. *ista(n)ḫ-* ʽskosztować, spróbować jedzenia lub piciaʼ) w drw. *dēstināre* ʽumocnić, utwierdzićʼ.

[210] Por. suf. *-no-* w *kėsnóti* ʽwymachiwać rękamiʼ ⇐ *kė̃sti*; *kresnóti* ʽz lekka trząśćʼ ⇐ *krė̃sti, krečiù*. Odmienna analiza w GJL II, § 582: *kąsnóti* < *kand-snoti.

(por. ZS 23, ESBM 4, 298).

kastìnės: *kastìnės pãvažos* f.pl. gw. ʽsanice wykopane w stanie naturalnym’ — w przeciwieństwie do *lenktìnės pãvažos* ʽsanice wyginane’; SD *kastiniai*, *ižkasamieji daiktai žemėj* «minera, ruda, kopane rzeczy w ziemie, kruszce, fossilia, metallica, mineralia». Drw. na -*in*- od neoosn. *kast*- ⇐ *kàstas*, ptc. prt. pass. do *kàsti* ʽkopać, ryć’.

kastìnis, -*io* gw. 1. ʽmasło zrobione z podgrzanej bitej śmietany’, 2. ʽwielkie masło’ (syn. *dižiasviestis*), 3. ʽdroga wykopana (na miejscu starej drogi)’ — formacja na -*inis* od neoosn. *kast*- ⇐ *kàstas*, ptc. prt. pass. do *kàsti* ʽkopać, ryć’. — Z innymi suf.: *kastinỹs* ʽpotrawa żmudzka z podgrzanej śmietany’, *kastùvas* ʽłopata, szpadel; motyka; rylec, dłuto (do drążenia łyżek); zgrzebło’, *kastùvai* m.pl. ʽzgrzebło’.

kastyrauti, -*auju*, -*avau* przest., gw. ʽgrać w kości’ — zapoż. z pol. przest. *kostyrować* ʽgrać hazardowo w kości’ (vb. denom. od *kostyra* ʽnałogowy gracz w gry hazardowe, kości, karty’; budowa: *kost-yra*, drw. od *kość*). — Drw. *kastyrãvimas* hapaks DP ʽkostki’ [ʽgra w kości’], por. *O kiti laukia..., idant tą naktį šventą ne ant maldos ir dūmojimo apie Dievą, kaip dera, bet ant girtybių, ant kortų ir ant kastyrãvimo perleistų* DP 30_6 ʽO drudzy czekają..., aby tę noc świętą nie na modlitwie i na bogomyślności, jako słusza, ale na pijaństwach, na kartach, i na kostkach strawili’. Por. *kaulẽliai*.

kasulà 3 p.a. gw. 1. ʽdyszel pługa’, 2. ʽpionowa część krzyża, bierwiono’, 3. ʽtrzonek, drzewce’. War. sufiksalny: *kasulas* przest. ʽdzida myśliwego’ (znacz. etym. ʽkij ze szpicastym końcem’?). Budowa: *kas*-*ul*-, dewerbalny drw. od *kàsti*, co m.in. oznacza ʽdrewno obrabiać siekierą, wyrzynać z drewna’ (por. *Avilys kastas iš medžio*. *Tas žmogus kasa kubiliukus*). Por. odpowiednik na SE stpol. *czosać*, *czeszę* ʽobrabiać toporem, ciosać drewno lub kamień’. W kwestii sufiksu -*ul*- por. *krãtulas* ʽrzeszoto’ ⇐ *kratýti*; *sprùdulas* ʽdrewniana zatyczka’ ⇐ *spráusti*. Pokrewieństwo *kasulas* z łac. łac. *corulus*, -*ī* f. ʽkrzak leszczyny, leszczyna, Corylus avellana’, przyjęte w de Vaan 2008, 138n. i Weiss 2009, 472 wydaje się mało prawdopodobne.

kãšė gw. ʽkosz, kosz upleciony z wikliny’ — drw. wsteczny od *kašẽlė* ʽrodzaj koszyka’ ⇐ błr. *kašélь*, *kašaljá*. Por. LEW 227. War. *kašà*, *kašìs* (f.). Drw. *kašė́tas* ʽkołyska wypleciona z witek’. — Nazw. *Každáila* wywodzi się przez udźwięcznienie z *kaš-dáila cps. ʽten, kto wyplata kosze’ (typ *ratadáila*, zob. s.v. *dáilinti*). War. *Kãždailis*, *Každailỹs* (LPŽ).

kãšikas gw. 1. ʽkosz na kartofle, warzywa’, 2. ʽsiatka do przenoszenia siana’ (war. *kašìkas*) — zapoż. z pol. *koszyk*, błr. *kóšyk*.

kãšius, -*iaus* gw. ʽkosz na kartofle, warzywa, ziarno’. Dwuznaczne: albo zapoż. z błr. *koš*, *kašá* albo też drw. wsteczny od *kãšikas* (zob.). Zob. LEW 227, ALEW 465. N.m. *Kašiaĩ*.

kaškà, gen.sg. *kãškos* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽbiegun, czop na którym obracają się drzwi’ (*Durys ant kaškoms*), war. *kačkà*, 2. ʽkij niezbyt gruby; tyczka wetknięta z boku wozu dla oparcia na nim siana a. gałęzi’, 3. ʽoparcie siedzenia w saniach’ (war. *kačkà*), 4. ʽzarąb w belce mostu’, 5. ʽpal w moście’ (war. *kačkà*). SD: *kaška* «pal mostowy, sublica, sublicium», *tiltas unt kašką* «most na palach, sublicius pons». Bez pewnej etymologii, zob. LEW 201. Brückner 1877, 88 rozważał zapożyczenie z pol. *kaczka* ʽQuerbalken am Deichselende’, ale takie użycie wyrazu *kaczka* nie znajduje potwierdzenia w słownikach, zob. SGP II, 286n., SW II, 196.

kãškis, -*io* gw. ʽświerzb, choroba skórna zwierząt i ludzi’ — zapoż. z łot. *kašķis*. Inaczej LEW 226.

kaštaũnas, -*à* stlit., gw. ʽkosztowny, drogocenny’ — zapoż. z błr. *kaštóŭny*, pol.

kosztowny (SLA 99, LEW 228). War. gw. *kaštaunùs*, *-ì*.

kaštavóti I, *kaštavóju*, *kaštavójau* gw. ʽstanowić wartość pieniężną, kosztować' — zapoż. z błr. *kaštavácь*, *kaštúju* (⇐ pol. *kosztować* ⇐ nwn. *kosten* ʽmieć wartość, cenę').

kaštavóti II, *kaštavóju*, *kaštavójau* przest., gw. ʽjeść lub pić coś w celu zbadania smaku, próbować, kosztować' — zapoż. z błr. *kaštavácь*, *-túju* (⇐ pol. *kosztować* ⇐ nwn. *kosten* ʽbadać smak czegoś'). War. z wtórnym *r*: *karštavóti* (Zinkevičius 1966, § 248).

kašteliõnas hist. ʽzarządzający zamkiem warownym i przyległymi terenami; pomocnik wojewody', SD <kaßtelonas> «kasztelan, legatus palatini, castellanus» — zapoż. z pol. *kasztelan* (⇐ łac. *castellānus*). Akcentuacja została dostosowana do typu *valdõnas*, *klebõnas*. Por. SLA 99. LKŽ V, 402 nie zaznaczył obcości tego wyrazu.

katalìkas, *-ė* ʽkatolik, wyznawca katolicyzmu' — zapoż. z błr. *katalík*, *-á* (⇐ pol. *katolik*). War. *katolìkas*, z obcym *o* (m.in. DP, SD). Zob. SLA 99, ZS 23. LKŽ V, 404 błędnie wskazał pol. *katolik* jako źródło pożyczki. — Drw. *katalikijà* ʽogół katolików', *katalikýbė* ʽkatolicyzm' (gw. *katalikystà*, *-ỹstė*), *katalìkiškas* ʽkatolicki', stlit. *katalickas*, *katolickas* ts. ⇐ pol. *katolicki*.

kãtas przest., gw. ʽkotwica', m.in. SD[1] «kotwa, kotwica, anchora», SD «kotwica, anchora vel ancora, vncus» — zapoż. z pol. przest. *kot* ʽkotwica, zwł. u statków rzecznych' (SLA 100, LEW 228, Sławski, SEJP III, 16). Nie można wykluczyć zapoż. z dniem. *katt*, *kattanker* ʽmała kotwica', por. Berneker, SEW I, 590n. Zob. też *katvyčia*. — Drw. *katinis* SD «kotwiczny, anchorarius», *katinė lyna* SD «kotwiczna lina, anchorale». Por. *iñkaras*.

katẽ 4 p.a. ʽkot, kotka, Felis domestica' (war. *kãtė*, *katìs* f.). Odpowiedniki bałt.: łot. *kaķis* ʽkot', *kaķe* ʽkotka', stpr. *pausto catto* EV ʽdziki kot, Wildekatcze'. Wraz ze słow. *kotŭ*, stwn. *kazza* i śrłac. *cattus* itp. kontynuuje zapożyczenie z nieznanego źródła. Zob. LEW 228, Berneker, SEW I, 589n., REW I, 643n., Sławski, SEJP II, 558n., Kluge-Seebold 362. — Drw. *katenà* 1. ʽskóra z kota', 2. ʽpas z kieszeniami na pieniądze, trzos', *kãtenos* f.pl. ʽfutro z kocich skór', *kãtinas* ʽkot — samiec, kocur' : łot. gw. *katins* (⇒ *katìnakis* cps. ʽkto ma oczy podobne do oczu kota'), *katìnga* ʽkotna — o kotce)'. — Drw. wsteczny od *kãtinas*: *kãtas* gw. ʽkot, kotka', *katas marinis* SD «koczkodan, kot morski, cercopithecus, cephus». — Zdrobnienia: *kačiū̃tis*, *katẽlis*, *katýnas*, *katýtis*, *katū̃tis* ʽkotek'. — Cps. *kãčiapienis* 1. ʽłaknienie mleka u kota', 2. ʽolej konopny', 3. ʽbiało kwitnąca roślina polna', 4. ʽpleśniawka, choroba jamy ustnej, objawiająca się białoszarymi nalotami' (por. *píenas*), *kãčiaplaukis* ʽdelikatne włoski, puszek, meszek' (por. *pláukas*), *kačiãžolė* ʽpewna trawa rosnąca we lnie' (por. *žolẽ*), *katlupà* ʽnicpoń' (dosł. ʽkto zdziera skórę z kotów, por. *lùpti* i typ *šùnlupa*), *kãtpėdės* f.pl. bot. ʽkocanki piaskowe, Gnaphalium' (por. *pėdà*), *kãtuogė* bot. ʽmalina, Rubus saxatilis', war. *kãčia.uogė* (por. *úoga*), *kãtžolė* bot. ʽkocimiętka, Nepeta' (por. *žolẽ*). — Vb. denom. *katináutis* ʽkocić się, wydawać potomstwo (o kotce)', *katénti* ʽwołać, wzywać kota', *katinúotis* ʽkocić się', *katúotis* ts. — N.m. *Katinaĩ* 4x (⇒ *Katinìškė*).

katekìzmas ʽkatechizm, zwięzły wykład zasad wiary chrześcijańskiej', dawniej też *katechìzmas*, *katejizmas*. Gw. *katakìzmai* pl.t.: *Katakìzmų kláusė* ʽPytał katechizmu' (ZS 23). Akcent lit. wskazuje na błr. *katexízis*, *-a* m. ʽkatechizm' jako źródło zapożyczenia (por. gr. κατήχησις). Natomiast zakończenie *-izmas* oddaje albo nwn. *-ismus* (*Katechismus*) albo pol. *-izm* (*katechizm*). Brak w SLA, LEW. — War. kontrahowane *katgìzmas* (m.in. u Donełajtisa) < *katkizmas, *katgìzmos* f.pl., *katìzmos* f.pl. mają źródło w formach prus.-niem. *katxisem*, *katism*, *katismen* (por. GL 64, Čepienė 297). — Vb. denom. *katechizavóti*: DP *katechizavója* ʽkatechizuje', *katekizúoti* ʽkatechizować, uczyć katechizmu'.

katénka, *katánka* przest., gw. ʽrodzaj krótkiego okrycia wierzchniego, kurtka, kaftan',

por. *Gražus apdaras katénka, kuri yra iš milo iki kelių, su surraukšluotu liemenimi in stulpus* (JUŠK). Zapoż. z błr. gw. *katánka*, *-i* (por. Brückner 1977, 92, SLA 100, pominięte w LEW). Tu z pol. przest. *katanka* ʽrodzaj kurtki wojskowej (góralskiej, chłopskiej)', drw. od *katan(a)* ʽzawodowy żołnierz najemny, np. z Węgier' (por. węg. *katona* ʽżołnierz'). Zob. Brückner 1927, 222, Sławski, SEJP II, 100n., Bańkowski, ESJP I, 643. W kwestii akutu por. zapoż. *lénkas*, *pečénka*, *varánka*.

kãtilas ʽkocioł, duże naczynie metalowe do gotowania' — wraz z łot. *katls* zapożyczone ze strus. *kotĭlŭ* (⇐ goc. *katils), por. Būga, RR III, 764, 897, ZS 21. LEW 228 dopuszczał bezpośrednią pożyczkę z germańskiego, co wydaje się mniej prawdopodobne. Stpr. *catils* EV ʽKessel' ⇐ stpol. *kocieł*. Zakończenie jak w zapoż. *kãzilas*, *kùbilas*, *Póvilas* ʽPaweł'. — SD *katilas* «kocieł, lebes, cocula, ahenum...», *katilas trikojis* «panew, lebes tripes ansatus», *katilas, kuriam degina žoles ir žiedus* «alambik, æolypila»[211]. — Drw. *katilẽlis* ʽkociołek', SD «kociełek», *katiliùkas* ts., *katìlius* ʽkotlarz' (n.jez. *Katìlius*), *katiliausp priguļis* SD «kotlarski», *katilnyčià* gw. ʽkocioł na nogach', *katilnyčia*, *kalvė* SD «kotlarski warsztat, kuźnia, æraria officina». — Nazw. *Katìlius*, *Katìlis* (LPŽ), ⇒ n.m. *Katìliai* 3x, *Katìliškės* 4x. — N.jez. *Kãtilas*, *Katiliùkas*, n.rz. *Kãtilė*.

katlẽris, *-io* stlit. ʽkotlarz' obok *katlerius*, *-iaus* SD^{1} «kotlarz, faber ahenarius» — zapoż. z błr. gw. *katljár* (por. ESBM 4, 304). Nazw. *Katlẽrius*, war. *Katliõris*, *Katliõrius* (LPŽ). Drw. *katlėrystė* SD «kotlarstwo, chalceutice». N.B. LKŽ V, 412 niesłusznie pisze *katleris*, z *e* zam. *ė* (podobnie wydawca SD). Błędny jest wywód *katlẽris* z pol. *kotlarz* w LKŽ. *l.c.*

kãtorga 1. ʽkatorga, przymusowe ciężkie roboty, stosowane jako kara w Rosji carskiej' (war. *kãtarga*), 2. ʽnieznośne warunki życia', 3. ʽpraca ponad siły' — zapoż. z ros. *kátorga*, *-i*, błr. *kátarha* (ZS 23, LEW 229). Stąd też łot. *katoȓga*.

katràs, *-à* — zaimek pytajny ʽktóry z dwóch?': *Pasakýk, katràs tàvo výras!?* ʽPowiedz, który (z obu mężczyzn) jest twym mężem?'. SD *katras*, *katrasai* «ktory ze dwu». Później używane również w znacz. ʽktóry z wielu' i mieszane z zaimkiem *kurìs* ʽktóry'. Por. łot. *katrs*, f. *katra* przest. ʽkto z dwóch? który z dwóch?', dziś ʽkażdy, jeder, jeglicher'. Powstało przez synkopę z *kataràs* (gw.), to z *kateras — na skutek wyrównania wokalizmu sylaby wewnętrznej do sylab otaczających, por. *vãkaras* < pbsł. *u̯ekera- (scs. *večerŭ*), zob. Skardžius, RR 4, 430. Odpowiednik psł. *kotorŭ, *koterŭ, por. scs. *kotoryjĭ*, *koteryjĭ* ʽτίς, który, jaki', ros. *kotóryj*, słc. *kotorý*, *koterý* (*kotrý*), stczes. *koterý* ʽktóry' (formy czes. *který*, pol. *który* uległy wpływowi zaimka *kŭto; inaczej Rejzek 2001, 319, który rekonstruuje psł. *kŭterŭjĭ). Zob. BSW 120n., LEW 229. Osobno zob. *tatràs*. — Pie. *k^{u}o-tero-, drw. od zaimka pytajnego *k^{u}o- (zob. *kàs*). Por. wed. *katará-* ʽktóry z dwóch', aw. *katāra-*, gr. πότερος, goc. *hvaþar*, stwn. *hwedar*, śrang. *whether* ts. Tu też osk. *pútúrús-pid* nom.pl. m. ʽobydwaj' (por. sti. *katarā́ś-cid*), łac. *uter* ʽten, który (spośród dwóch)' < *k^{u}utero- (zob. Untermann 2000, 625, de Vaan 2008, 646n.). Co do użycia sufiksu kontrastywnego (contrastive suffix) *-tero-* w derywacji odzaimkowej por. łac. *noster* ʽnasz' < *nos-tero-, *uester* ʽwasz' < *u̯os-tero-. — Drw. *nekatràs* ʽżaden z dwóch', *nekatrói̯i giminẽ* gram. ʽrodzaj nijaki, neutrum' (war. *niekatràs*, zob. *nie-*).

katùkas gw. 1. ʽzagrodzone miejsce w oborze, służące do przechowywania siana', 2. ʽprzegroda w oborze dla oddzielenia zwierząt, np. cieląt od krów', 3. ʽkurnik', 4. ʽklatka na ptactwo domowe; klatka na wieprza', 5. ʽżłób, jasła w oborze lub stajni', 6. ʽwóz o wysokich bokach, służący do przewozu siana a. zboża'. Zapoż. z błr. *katúx*, *-á* ʽmały chlew; ogrodzone

---

211 Według L, s.v. ʽnaczynie chemiczne baniaste, na którem wapory i sublimat ciał unoszący się osiada, służy do przepędzania wódek, rozłączania metalów; kukurbita, kolba'.

miejsce w chlewie' (por. TSBM 2, 664, ESBM 4, 307). Substytucja fonetyczna *x* ⇒ *k* upodobniła zapożyczenie do rodzimych zdrobnień z suf. *-ukas*. — Drw. wsteczny: *kãtas* 'kurnik' (*Čiš kãtan!*). Od tego utworzono *katẽlis* 1. 'rodzaj klatki, ogrodzenie dla kur trzymanych pod piecem' (*Suvaryk vištas katẽlin*), 2. 'klatka dla kur a. zwierząt, którą wstawia się na wóz a. sanie'.

kãtulti, *kãtulu*, *kãtulau* 'łaskotać, dotykać lekko w sposób podrażniający, drapać lekko skórę, łechtać, muskać', DP 'łesktać', SD[1] *katulu* «łachcę, łachtam» ['drażnić, łaskotać, głaskać', SPXVI] (syn. *kasau*). Formacja deminutywna z suf. *-ulti* od osnowy *kat-*, która może pochodzić od interiekcji. Paralele: *švẽpulti* ⇐ *švèpt* (zob. *švẽpti*), *võbulti* 'wolno żuć, ciamkać'. LEW 229 mówił o pochodzeniu onomatopeicznym. — Drw. postwerbalne: *kãtulas* a. *katuls* 'łechtanie, łaskotki'. — Język literacki daje pierwszeństwo formacji na *-uliuoti*: *kãtuliuoti* 'łaskotać'. — Syn. *kačióti, -ju, -jau* 'łaskotać, głaskać' nawiązuje w niejasny sposób do czas. *kačióti* 'szukać myszy — o kocie; szukać pożyczki' (por. *katẽ* 'kot, kotka'), *prisikačióti* 'nazbierać sobie, np. grzybów'. Zob. też *kuténti*.

katvyčia stlit. 'kotwica' (Chyliński) — zapoż. z pol. *kotwica* (SLA 100, LEW 228, ALEW 466). Zob. też *kãtas*.

káugė 1. 'wielka kopa (siana, słomy), sterta, bróg' (war. *kiáugė*), 2. 'kopka (siana, koniczyny)'. Drw. *kaugurỹs* 'nieduże wzniesienie; zaspa śniegu'. Odpowiednik łot. *kàudze* 'wielka kopa', *kaugurs* 'wierzchołek wzniesienia'. Zestawia się ze stisl. *haugr* 'wzgórze', stwn. śrwn. *houc*, *-ges* ts., nwn. *Hügel* m. (LEW 229). Nieco inaczej PKEŽ 2, 291n. Transponat ie. *keu̯g$^{(h)}$-. — WSZ *kūg-*: *kū̃gis* (zob.).

kaũkaras 1. 'wzgórze, pagórek', 2. 'wierzchołek góry', 3. gw. 'wzniesienie, kępa, kopczyk', 4. gw. 'czoło', 5. gw. 'głowa; tył głowy, potylica'. War. *kaukarà*. Formacja z suf. *-ar-* i SO *kauk-* < pie. *kouk-, por. pgerm. *hauh-a- 'wysoki', goc. *hauhs*, stisl. *hár*, *hór*, ang. *high*, stwn. *hōh* ts., zob. LEW 229n., Kroonen 2013, 215. War. sonoryzowany: *gaũgaras* 'wierzchołek góry' (por. *gugà* ob. *kukà* s.v. *kùkti*). Drw. *kaukarìkas* 'potylica'. — Z innymi suf.: *kaũkoras* 'kopczyk, pagórek' (⇒ *kaukorìkas* 'dziecko z wielką głową', ŽD 127), *kaũkuras* 'pagórek', *kaukurẽ* 'szczyt góry, wzgórza' (por. *kùkuras* 'kark, grzbiet'). Wariantem do *kaũkoras* jest *gaugorà* 'wyższe miejsce na roli lub na łące; nieurodzajny, żwirowaty grunt'. Zapoż. lit. w pol. gw. *kakury* pl. 'plecy (przy noszeniu dziecka na barana)', por. Zdancewicz 341. — Odpowiednik psł. *kuk- < pbsł. *kau̯k-, por. słń. *kúča* 'czupryna, kosmyk włosów; snopek', strus. *kuča* 'sterta, kopa', ros. *kúča* 'kupa, stos, gromada' (gw. 'kopa siana; ostatni okres ciąży'), ukr. *kúča* 'kupa', pol. przest. *kuczka* 'kupka, gromadka; kopka, kopica (zboża, siana)'.

káukė 1. 'maska' (*kaukė́tas* 'w masce'), 2. 'ochronna zasłona na twarz używana podczas pracy', 3. 'okład kosmetyczny na twarz'. Łączy się z *káukolė* a. *káukolas* 'czaszka' (*kaukólas* 'gruda'), ale dalsze związki pozostają nieustalone, por. LEW 231n. Przy założeniu alternacji spółgłoskowej *k/š* (por. *akmuõ, smãkras*) można ewentualnie szukać powiązania z *káušas* m.in. 'czaszka, czerep'.

kaukšė́ti, *káukšiu* (3 os. *káukši*, war. *káukšia*), *kaukšė́jo* 1. 'stukać, postukiwać, uderzać, łomotać', 2. 'do drzwi pukać, stukać, kołatać', 3. 'łomotać, klekotać (o przejeżdżającym wozie)' — czasownik na *-ėti* utworzony od interi. *káukš(t), kaũkš(t),* opisującej odgłos uderzenia, zdzielenia czym, stuknięcia. — Drw. *káukšterėti* 'stuknąć, uderzyć, trzasnąć; kupić; zastrzelić (na polowaniu)', *kaukštúoti* 'iść spiesznie stukając (drewnianym) obuwiem'.

kaũkti, *kaukiù, kaukiaũ* 1. 'wyć (jak pies, wilk), wydawać przeciągły, zawodzący głos; ryczeć, huczeć', SD *kaukiu* «wyję» (syn. *staugiu*), 2. 'wydawać odgłos przypominający wycie

zwierząt (o syrenie, o maszynie)’, *sukaũkti* ʽzebrać, np. pieniądze’, refl. *kaũktis* ʽzbierać się, gromadzić się’. Odpowiednik łot. *kàucu, kàuču, kàukt* ʽwyć, wydawać trzaski’. — Obok tego SZ *kūk-*: *kũkti, kūkiù, kūkiaũ* ʽwyć; krzyczeć; nawoływać świnie’. — Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. stpol. *kukać* ʽwołać, zawodzić’ (pol. *kukać* o głosie kukułki, gw. też o głosie żaby), ros. przest. *kúkatь* ʽwydawać dźwięk, szemrać, utyskiwać’, sch. *kùkati* ʽbiadać, narzekać, opłakiwać; kukać’. Por. LEW 230, ALEW 467. — Drw. *kaũkaras* ʽkto wyje, ryczy’, *kaukesỹs* ʽwycie, huczenie’, *káukla* c. ʽpłaksa’, *kauklỹs* ʽpłaksa; syrena fabryczna’, *kaũksmas* ts. — Jak sb. postverbale wygląda *kaũkas* 1. ʽw mitologii: duch opiekuńczy domu; gnom, skrzat’ (*kaukus, žemėpatis ir laukasargus pameskiet* MŽ 9_{19}), 2. gw. ʽdusza nieochrzczonego dziecka’, 3. gw. ʽdiabeł’, *kaũko akmuõ* ʽstrzałka piorunowa, fulguryt’ (syn. *skáukaspenis*). Wątpliwy wydaje się pogląd, jakoby *kaũkas* było formalnie zgodne z germańskim przymiotnikiem ʽwysoki’: goc. *hauhs*, stisl. *hár*, stwn. *hōh* (ALEW 467).

káulas 1. ʽkość’, 2. ʽpestka owocu’, 3. ʽogryzek (jabłka, gruszki)’. Pl. *káulai* ʽkości’, DP też ʽkości do gry’. SD: *kaulas elefanto* «słoniowa kość, ebur aboris», *šono kaulas* «żebro, costa», *smegenys kauluosa* «śpik w kościach, medulla in ossibus». Odpowiedniki bałt.: łot. *kaũls*, stpr. *caulan* EV ʽkość, Beyn’, też *kaulei* z *kaulen ʽkość’: *kaulei esse maians kaūlins* ʽkość z moich kości’; *no ainontsi* [recte: *ainontis*] *kaulan* ʽan jemandes Beinen’. Prócz tego *kaules* EV ʽcierń, Dorn’. — Obecność lit. akutu sugeruje metatezę spółgłoski lrg.: *kāu̯.la- z *kau̯H.la-, to z pie. *kah$_2$ulo- < *keh$_2$u-lo- (Petit 2010, 109 nie ucieka się do metatezy, lecz postuluje pie. *keh$_2$u̯-lo-). Odpowiedniki ie.: gr. καυλός ʽłodyga rośliny; trzon, drzewce włóczni’, łac. *caulis, -is* m. ʽłodyga, pęd rośliny; członek męski; dudka pióra ptasiego’, stir. *cúal* ʽwiązka, np. chrustu’, ir. *cuaille* ʽpal, kół’. Zob. LEW 230, Schrijver 1991, 268n., de Vaan 2008, 100 (praforma ie. *(s)keh$_2$u-l-i-), ALEW 468n. — Drw. *kaulẽlis* ʽkostka, kosteczka; pestka owocu; kostka do gry’ (SD: <kaułelis> «kostka, kosteczka», <kaułalis źaislinis> «kut do grania, talus, taxillus», syn. *brūzgulis*), *kaulẽliai* (zob.), *kaulė́tas* ʽkościsty; ościsty’ (*kaulė́ta žuvìs* ʽoścista ryba’), *kaulìngas* ʽkościsty (o koniu, świni), o grubych kościach, twardy, smolny (o drewnie), ościsty (o szczupaku)’, *káulinis* ʽkostny’ (⇒ *kaulinyčia* SD «kośnica, ossuarium» [ʽkostnica, pomieszczenie na ciała zmarłych’][212]), *kauliùkas* ʽpestka owocu; kolanko, obrączkowata zgrubiałość w źdźble zboża a. rośliny trawiastej; sucha gałązka, chrust’, *kaulõkai* m.pl. ʽżeberka, potrawa z mięsa wieprzowego a. cielęcego przyrośniętego do żeber’, *prakaũlis* ʽczłowiek chudy i wysoki, chudzielec; krowa z wystającymi kośćmi’, ⇒ *prakaulùs* ʽkościsty, z wystającymi kośćmi’, *prakaulùs véidas* ʽkoścista twarz’. — Cps. *líepakaulis* (zob. *líepa*), *norikaulis* SD «gruczoły, glandulæ, strumæ panus» (I człon niejasny, do *norė́ti* ʽchcieć’?), *nugárkaulis* ʽkręgosłup’, SD *nugara kaulis* «pacierz v zwierząt etc., spina spondylus, vertebra, vertibulum» (por. *nùgara*), *perdãkaulis* (zob. *pérsti*), *piẽstkaulis* ʽdłoń bez palców’ (por. *piẽstas*), *šónkaulis* ʽżebro’ (por. *šónas*). Tu też stpr. *grēiwa-kaulin* acc.sg. ʽżebro’ (dosł. ʽkrzywa kość’, por. lit. *kreĩvas*). Vb. denom. *kaulė́ti, -ju, -jau* ʽkostnieć’. — N.m. *Káuliai, Kaulìniai* (⇒ *Kaulìniškis*).

kaulẽliai, *-ių* m.pl. ʽkości do gry’, SD: *kaulaliai žaisliniai* «kostka abo kostki do grania, tessera, alea, numeri», *metimas kaulalių* «kostek rzucenie, iactus», *žaislas kaulaliais* «kostki gra abo kostek gra, alea, tessera». Budowa *kaul-el-iai* wskazuje na kalkę słowotwórczą z pol. przest. *kost-k-i* m.pl. ⇐ *kość*, por. *káulai* DP m.in. ʽkości do gry’. — Drw. *kaulelnykinis* SD «kosterski, aleatorius, talarius, alearius» (drw. od *kaulelnyk-as, to z metanalizy n. agt. *kaulel-nykas ʽkostera, nałogowy gracz w kości’[213]); *kaulelnystė* SD «kosterstwo, talarius

---

[212] Analiza: *kaulin-yčia*, formacja hybrydalna, której sufiks naśladuje pol. *-ica*, por. dawniej *kośn-ica* ⇐ *kostny* (*kośny*?), dziś *kostn-ica* ⇐ *kostny*.

[213] W SD zaświadczone jest tylko n. agt. *kaulinykas* «kostera» [ʽnałogowy gracz w gry hazardowe, kości, karty’, SPXVI]. Budowa: *kaul-inykas*, od *káulai* DP m.in. ʽkości do gry’ (por. *vam̃zdinykas* DP ʽpiszczek’ ⇐ *vam̃zdis* ʽfujarka’; *vỹninykas* DP ʽwiniarz’ ⇐ *vỹnas*).

ludus, tesseraria ars» [ʻnałogowe uprawianie gier hazardowych’, SPXVI] — drw. od neoosn. *kauleln-* (to z metanalizy *kauleln-ykas); *kaulinykas* SD «kostera, aleator, aleo, teiserarius». Cps. *pinkiapunktis kaulelis* SD «cynek na kostce, quincunx» [ʻukład pięciu punktów taki jak piątka na kostce do gry’; SPXVI: ʻfigura geometryczna, kwadrat z dwiema przekątnymi’], por. *penkì* ʻpięć’, *pùnktas* ʻpunkt’. — Vb. denom. *kauleliuoti*: SD <kaułeluoiu, kaułeleys źaydźiu> «kosteruię, kuty gram, ludo aleam, lusito auleam» [ʻgrać hazardowo w kości’, SPXVI]. Por. *kastyrauti*.

kaulỹs I 4 p.a. gw. bot. ʻsporysz, grzyb pasożytujący na kłosach żyta, Claviceps purpurea’, np. *Skalsos grūdas, didis (juodas) grūdas rugių várpo, bus kaulỹs* ʻZiarno sporyszu, wielkie (czarne) ziarno w kłosie żyta to «kaulys». Niejasne.

kaulỹs II, *-ė̃* 4 p.a. ʻczłowiek domagający się czego natarczywie, uporczywie; naprzykrzający się komu, narzucający się, natręt’, *kaũlius* ʻnatrętny prosiciel’. Prawdopodobnie nomen agentis na *-lys* od czas. *káutis* ʻbić się, walczyć’. — Vb. denom. *kaũlyti, -iju, -ijau* ʻprosić natrętnie, natarczywie; gadać bez potrzeby, pleść, wymyślać, wyrzucać co komu’ (nieco inaczej LEW 230n.: *kaũlyti* ⇐ *káutis*; nie bierze się tu pod uwagę *kaulỹs* jako bezpośredniej osnowy), *iškaũlyti* ʻwyprosić’, SD «wyfukać» [ʻwyłajać, zgromić’], *sukaũlyti* ʻposprzeczać się, pokłócić się’, refl. *kaũlytis* ʻtargować się o cenę; spierać się, kłócić się’, *kaũlijimai* DP ʻroztyrki’. Por. łot. *kaũlêt, -ẽju* ʻtargować się; walczyć rogami, kłuć się rogami (o baranach)’, refl. *kaũlêtiês* 1. ʻtargować się’, 2. ʻdomagać się czego uporczywymi prośbami’. Próbę alternatywnego wywodu *kaũlyti* i łot. *kaũlêt* od sb. *káulas*, łot. *kaũls* ʻkość’ przedstawił B. Jēgers, in *Donum Balticum to Professor Christian S. Stang*, Stockholm 1970, 211n. Od *káulas* wychodzi też Ostrowski 2006, 127 i odtwarza dla *kaulytis* ʻbić się; kłócić się’ znacz. etym. odpowiadające polskiemu idiomowi *rachować sobie kości*.

kaũnis, *-io* gw. ʻbójka, bitka, walka’ — dewerbalne abstractum na *-n̯ia-* od *káuti* ʻuderzać, bić’, z metatonią. War. f. *kaunià*, *kaũnė*. Być może są to przekształcenia pierwotnej formacji o sufiksie *-ni-*: *kaunis, *kaunies f. Por. *bar̃nis*, *-io* na miejscu *barnìs*, *-iẽs* (war. *barnià*, *bar̃nė*). — Drw. *kaũnius* ʻkto się dobrze bije’, *kaunùs* ʻskłonny do bójki’ (*Pas mus bernai labai kaũnūs*).

kaũpas, *káupas* 1. ʻkupa (żwiru, piasku), kopiec (kartofli), kopczyk’, 2. ʻwyniosłość, wzgórze, wierzch’, 3. ʻnaddatek czego’ (*pripìlti su kaupù* ʻnasypać z czubem’), SD «wierzch miary, cumulus» — rzeczownik postwerbalny od *kaũpti* m.in. ʻgarnąć do kupy’ (zob. s.v.), por. LEW 231, ALEW 469. Podobna budowa w scs. *kupŭ* ʻkupa, stos, sterta, heap’ (obok ros. *kupá*, pol. *kupa* ts.) i stang. *hēap*, stwn. *houf* ʻpile, heap’ < pgerm. *haupa-. — Drw. *kaũparas* ʻpagórek, kurhan’ (por. *kaũkaras*). Vb. denom. *kaupúoti* ʻokopywać, radlić’. Por. n.m. *Kaupaĩ* 2x, *Kaupiaĩ*.

kauprà 4 p.a. gw. 1. ʻwypukłość (ostrza)’, 2. ʻwyniosłość, nierówność (na drodze)’. Z innymi suf.: 1. *kaũpras* ʻmałe wzniesienie, pagórek’ (por. n.m. *Kaupriaĩ*); war. z antycypacyjną asymilacją *pr* > *br*: *kaũbras*, *kaubrỹs*[214], 2. *kauprė̃* a. *kaũprė* ʻguz, wybrzuszenie; pagórek, wzgórze’ (war. *kaũbrė*) : łot. *kàupre*[2] ʻpagórek, zbocze wzniesienia’. Dwuznaczne. Po pierwsze może to być dewerbalne abstractum na *-rā-*, *-rē-* od *kaũpti* m.in. ʻgarnąć do kupy’ (zob. s.v.), por. *kaisrà* ⇐ *kaisti*; *skiedrà* ⇐ *skíedžiu*. Po drugie może to być denominativum na *-r-* od sb. *kaũpas* ʻkupa, kopiec’ (zob. s.v.), por. *kantrà* ⇐ *kant-* (*kančià*); *šutrà* ⇐ *šùtas*; *žãbras* ⇐ *žãbas*. — Z lit. *kaũpras* zestawia się psł. *kuprŭ, ros. *kupr, -á* ʻkoniec kości krzyżowej u człowieka i zwierząt; nasada ogona u ptaków’, pol. *kuper, -pra* ʻtylna część tułowia u ptaków, nasada ogona’, przen. ʻtyłek, zadek’, znacz. etym.

[214] Zmianę taką pokazuje również wyraz stpr. *kaāubri* acc. pl. ʻciernie’ (*kaāubri bhe strigli turrei tans tebbei pijst* ʻCiernie i osty rodzić ci będzie’). Strona znaczeniowa odpowiednika stpr. wymaga jeszcze badania.

ʽwypukłośćʼ ⇒ ʽwypukła część ciałaʼ (por. Sławski, SEJP III, 377). Podobny motyw znaczeniowy wchodzi w grę przy śrwn. *huf* ʽbiodroʼ (nwn. *Hüfte*), śrdn. *hüp*, stang. *hype*, ang. *hip* ts. < pgerm. *hupi-, znacz. etym. ʽwypukła część ciałaʼ (por. EWD 560, Kluge-Seebold 319)[215].

kaũpti, *kaupiù, kaupiaũ* 1. ʽgromadzić, zbierać, zgarniać do kupy, okopywać, radlićʼ, 2. *vanduõ kaũpia* ʽwoda wrze i wylewa się poza brzeg naczyniaʼ, *apkaũpti* a. *užkaũpti* ʽokopać (kartofle)ʼ, *sukaũpti* ʽzebrać, skupić (uwagę)ʼ, refl. *susikaũpti* ʽskoncentrować sięʼ. — Drw. *kaũpas* (zob.), *kaupìkas* ʽradło, radlicaʼ, *kaũpinas* ʽpełnyʼ (war. do *kùpinas*, por. n.m. *Kaupinaĩ*), *kauprà* (zob.), *sánkaupa* ʽnagromadzenie czego; oszczędnościʼʼ. Por. łot. *kaũpiņš* 1. ʽgrzyb, który właśnie wyrasta spod ściółki, tworzy w ściółce wzniesienieʼ, 2. ʽropuchaʼ (formy oboczne *kàupenis*, *kaũpītis*)[216], 3. ʽżabaʼ. — SZ *kup-*: *kùpti* (zob., tam też drw. nominalne). — Odpowiedniki słowiańskie: scs. *kupŭ* ʽσωρός, cumulus, acervusʼ (*vŭ kupŭ* adv. ʽrazemʼ, *vŭ kupě* ts.), bg. gw. *kúpa*, *kupá* ʽkopa sianaʼ, sch. *kȕp* ʽkupa, stógʼ, sch. gw. *kúpa* ʽwiązki trzciny, łodyg, kukurydzyʼ, ros. pol. czes. *kupa* ʽduża ilość rzeczy razem zgromadzonych, stos, stertaʼ. — Pbsł. *kau̯p- / *kup- (brak refleksu SE *ki̯au̯p-) ⇐ pie. *keu̯-p-. Pwk. elementarny *keu̯- ʽwyginać się, sklepiać sięʼ (IEW 588). Nawiązanie germańskie: *haup- z pie. *kou̯b- ⇐ *keu̯b- ʽzgarniać do kupyʼ: stwn. *hovar* ʽgarbʼ, śrwn. *houf* (nwn. *Haufen* m.), as. *hōp*, stang. *hēap*, ang. *heap*. Por. IEW 591, LEW 231, EWD 515. N.B. Zwrot *vanduõ kaũpia* świadczy o zmieszaniu w bałtyckim dwu pierwiastków pie.: *keu̯p- / *kou̯p- ʽgarnąć, gromadzićʼ i *ku̯eh$_1$p- ʽkipiećʼ. Zob. *kūpė́ti*, jak też uwagę w ME II, 319, s.v. *kupt*.

káuras gw. 1. ʽpleśń na powierzchni mleka, śmietany, kiszonej kapustyʼ, 2. ʽprzyschłe resztki jedzenia w nieumytym naczyniuʼ. Dotąd bez etymologii, por. LEW 231. Jeśli przyjąć, że znacz. ʽpleśń na powierzchni płynuʼ wywodzi się ze znacz. ʽkożuchʼ, to może *káuras* stoi w związku z *kauraĩ* gw. ʽkudły, sierść gęsta i długaʼ (war. liter. *gauraĩ*). Na taką ewentualność wskazuje użycie wyrazu pol. *kożuch* ʽskóra zwierzęca o długim włosie, najczęściej baraniaʼ w przenośni pol. *kożuch na mleku* (ʽwierzchnia, gęstsza, stężała warstwa mlekaʼ). Akut lit. miałby charakter metatoniczny.

kaũras przest., gw. ʽdywan, kobierzec, kilimʼ, war. *káuras*. SD[1] *kauras, dungalas koksai* «kortyna, peripetasma», *kauras* «opona, tapes, auleum», SD *kauras iš Persijos*, *kauras persiškas* «adziamski kobierzec, tapete Persicum». Zapoż. ze stbłr. *kover* (SLA 100, LEW 231), por. błr. *kavër, -vrá*.

káusdinti, *káusdinu, káusdinau* gw. ʽpodkuwać koniaʼ, *pakáusdinti* cur. ʽdać podkuć koniaʼ. Drw. od neoosn. *kaus-*, która została wyabstrahowana z frq. *káustyti*, zinterpretowanego jako *kaus- -sty- na mocy prawa degeminacji. Derywacja *kaus- -din-* wzoruje się na stosunku zachodzącym w czas. prymarnym, gdzie suf. *-din-* w części wypadków dołącza się do neopwk. na *-s-*, por. np. *áusdinti* ⇐ *áus(ti)*; *ė́sdinti* ⇐ *ė́s(ti)*; *gą̃sdinti* ⇐ *iššigą̃s(ti)*; *láuždinti* ⇐ *láuž(ti)*; *mìsdinti* ⇐ *mìs(ti)*; *siũsdinti* ⇐ *siũs(ti)*. Podobnie jak *káusdinti* trzeba objaśnić *pjáusdinti* (ob. *pjáustyti*) i *ram̃sdinti* (ob. *ramstýtis*). — Suf. -*din-* przybierają jeszcze inne grupy czasowników sekundarnych, por. *pavalgydìnti* ʽnakarmićʼ, *apipjáustydinti* bibl. ʽkazać obrzezać, dać do obrzezaniaʼ (por. war. *ap(i)pjáusdinti*), *apgyvéndinti* ʽosadzić, osiedlić kogoʼ.

káustyti, *káustau, káusčiau* 1. ʽpodkuwać (konia, buty)ʼ, 2. ʽokuwać (skrzynię, koła wozu, płozy sań)ʼ, 3. ʽbić, grzmocić, okładać pięściamiʼ : łot. *kaûstît, kaûstu, kaûstīju*

[215] GEW II, 39 n. sprzeciwia się nawiązaniu pgerm. *hupi- do gr. κύβος m. ʽsześcian, sześcienna kostka do gryʼ; może to być wyraz obcy.
[216] Znacz. etym. ʽistota o skórze pokrytej brodawkamiʼ. Podobną motywację znaczeniową mają wyrazy lit. *krùpė* / *krùpis* i *rùpūžė*.

ʻuderzać, bić, rąbać; podkuwać koniaʼ. Frequentativum na *-styti* od *káuti* (zob.). — Neoosn. *kaust-*: *kaustinéti* ʻpodkuwaćʼ. Neoosn. *kausty-*: *kaustyklà* ʻmiejsce, gdzie się kujeʼ. Nomina: *apkaustaĩ* m.pl. ʻokuciaʼ, *kaustẽ* ʻdrewniana skrzynka z narzędziami do kucia koni; okrągłe naczynie drewniane wydrążone dłutemʼ, *pãkaustas* ʻokucie (płozy sań); podkowaʼ, *pakaustinė* SD «podkowa, solea ferrea».

káušas 1. ʻnaczynie drewniane z trzonkiem, służące do czerpania ziarna, mąki, płynów; chochla, warząchew (do zupy)ʼ, 2. ʻnaczynie do picia, zwykle z drewnaʼ (SD «kusz, kufel»), 3. ʻczaszka, czerep; skorupa (orzecha)ʼ, 4. ʻskorupa raka, ślimakaʼ, 5. ʻsak na rybyʼ, 6. ʻłyżka koparkiʼ. Odpowiednik łot. *kaûss, kàuss*[2] ʻczaszka; półkoliste naczynie; chochla, czerpakʼ. Zapewne jest to sb. postvb. od *kaũšti, -iù, -iaũ* m.in. 1. ʻpić (z kufla, kubka)ʼ, 2. ʻczerpać, nabieraćʼ, 3. ʻzbierać, gromadzićʼ, też ʻupijać sięʼ, *iškaũšti* ʻwyjeść, wygryźć; wykraść, wyłudzićʼ. Por. łot. *kaûst*[2]*, -šu, -su* ʻgrabić, garnąć, zgarniać; grabiami rozbijać grudy ziemiʼ, *kausêt, -ẽju* ʻczerpać, nabierać; dużo jeśćʼ. Dalszy wywód sporny. Zob. LEW 231, ALEW 470. Osobno zob. *kiáušas*. — Fiń. *kauha* ʻchochlaʼ uchodzi za zapożyczenie z pb. *kauša, zob. LEW 232, Stang 1966, 23. Bałtyzmem jest też błr. *koŭš, kaŭšá* ʻchochla, warząchewʼ, ukr. *kivš*, ros. *kovš* i pol. *kowsz* ts., zob. Laučjute 13n., ESBM 5, 105n. ZS 24 niesłusznie uznał *káušas* za zapożyczenie ze słowiańskiego. — Drw. *įkaũšėlis* ʻktoś podpity, trochę pijanyʼ, *kaušẽlis* a. *kaušiùkas* 1. ʻchochelkaʼ (por. łot. *kausiņš* ʻszufelka do ziarna, do popiołuʼ), 2. ʻmuszla usznaʼ, 3. ʻskorupa ślimakaʼ, 4. ʻdaszek czapkiʼ, *pakáušis* (zob.). — N.m. *Galiakaušiaĩ*. N.jez. *Kaušỹs, Kaušẽlis* 3x, *Kaũšežeris*, n.rz. *Káušupis*.

káuti, *káunu* (war. *káuju*), *kóviau* (war. *kavaũ*) 1. ʻuderzać, bićʼ, 2. ʻzabijać, mordowaćʼ, 3. gw. ʻdocierać do jakiegoś miejscaʼ (*Káuti yra nusiekti in vietą* JUŠK. *Nė juste nejutau, kaip atsikavaũ į vietą*, t.y. *atsidūriau* JUŠK). Cps. *apkáuti* ʻobićʼ, *nukáuti* ʻzabić, zakatrupić; zwyciężyćʼ, *sukáuti* ʻpobić, zwyciężyć; pojechać tam i z powrotemʼ (*Ans sukaus šiandien in girią tris kartus*). Refl. *káutis* ʻbić się, walczyć, kłócić się; kochać się w kimʼ, *atsikáuti* ʻodbić się od czego; ocknąć się; znaleźć się u celu, przyjśćʼ, *antsikáuti* a. *apsikáuti* ʻzakochać sięʼ, *nusikáuti* ʻprzestać kochaćʼ, *susikáuti* ʻpobić sięʼ (por. *skáutis*). Odpowiednik łot. *kaût, kaûju* a. *kaûnu, kâvu* a. *kavu* ʻuderzać, rąbać, zabijać, szlachtować; przebijać w kartachʼ, *apkaût* ʻuśmiercić, wymordowaćʼ, *izkaût* ʻwybić, wykorzenićʼ, refl. *kaûtiês* ʻbić się, okładać się razami, walczyćʼ. Czasownik lit.-łot. jest włączany do derywatów od pwk. pie. *keh₂-u̯- ʻuderzać, rozszczepiaćʼ, por. LIV[2] 345n., gdzie cytuje się m.in. gr. κέασσαι ʻspaltenʼ, toch. B *kowsa*, toch. A *kos* ʻuderzyłʼ, łac. *cūdō, -ere* ʻbić, kuć; wybijać, sporządzaćʼ (*keu̯h₂-dhe-). Na temat scs. *kovati* zob. niżej. Wywód *káuju, káuti* z prajęzykowego prs. na stopniu *o*, pie. *ké-koh₂u- (tak LIV[2] 345) nie jest przekonujący. Oto dwa inne tłumaczenia. Po pierwsze inf. *káuti* mógł zostać dotworzony do prs. *káuju*, powstałego na miejscu *ki̯áu̯-i̯u < pie. *keu̯h₂-u̯e- wskutek dysymilatywnego zaniku pierwszego z dwu *i̯* (paralele: *gáuju, máuju, pláuju, šáuju*). Postać SE *keu̯h₂- jest wtórna, dotworzona do SZ *kuh₂-C, który ze swej strony powstał z metatezy spółgłoski lrg. w pierwotnym *kh₂u-C (SE *keh₂u̯-, por. Smoczyński 2003a, 70n.). Po drugie, wziąwszy za punkt wyjścia postać pwk. *kah₂u̯- (z przebarwioną samogłoską, *eh₂ > *ah₂), można postulować metatezę *kah₂u̯- > *kau̯h₂-, która wydała wprost akutowane *káuti* i odpowiednie prs. *kau̯h₂-i̯e- (*káuju*) lub *kau̯h₂-ne- (*káunu*). — Gdy chodzi o słowiański, to prs. scs. *kovǫ* ʻkuję, okuwamʼ pokazuje pierwiastek w st. pełnym *e, por. pbsł. *kau̯-e/o- < pie. *kah₂u̯-e/o- < *keh₂u̯-e/o-. Tymczasem forma inf. scs. *kovati* wydaje się dwuznaczna. Z jednej strony przez porównanie z typem scs. *zovǫ, zŭvati* ʻwzywać, zapraszaćʼ można by spodziewać się stosunku *kovǫ (SE), *kŭvati (SZ), por. Stang 1942, 48. Być może, że takie *kŭvati oderwało się od *kovǫ* i utworzyło osobny pdg. *kŭva-* / *kyva-* ʻkiwać głowąʼ (zob. niżej), zaś prs. *zovǫ* dało podstawę innowacyjnemu inf. *kovati*. Z drugiej strony można w *kov-a-ti* upatrywać formację odziedziczoną, mianowicie pie. *kou̯h₂-eh₂-, z pierwiastkiem na st. *o, który był charakterystyczny dla iteratywu o

sufiksie *-eh$_2$-. Z tematem *kova-* zgadza się forma praeteriti lit. *kavaũ*, łot. *kavu* (zob. wyżej). — SO-C *kau-*: *káustyti* (zob.), *kaũnis* (zob.), *kautỹnės* f.pl. ʽbitwa, walka; sporyʼ, °*kautai*: *kurmiãkautai* m.pl. ʽpułapka na kretyʼ, *pelė́kautai* ʽpułapka na myszyʼ, *žiurkė́kautai* ʽpułapka na szczuryʼ (II człon °*kautai* miał znacz. etym. ʽprzyrząd do zabijaniaʼ?). — SO-V *kav-* (por. lit. *kavaũ*, łot. *kavu*): stlit. *susikãvo* DP ʽścierał sięʼ od *susikáuti*[217]; łot. *kavât* ʽuderzać, bijać, kuć; rozbijać, sortować, grzebać, szperaćʼ, *kavẽjs* ʽkto zabija, szlachtuje; mordercaʼ, *slẽp-kava* cps. ʽskrytobójca, morderca, bandytaʼ (por. *slẽpti*). — WSO *kov-* < *kāu̯-V: *kóviau* (prt.), drw. *kovà* ʽwalkaʼ (por. *šovà* od *šáuti*), ⇒ *kovìngas* ʽwalecznyʼ; *kovìmasis* ʽwalka z sobąʼ, SD[1] <kawimasis> «walka; woyna». Vb. denom. *kovóti* ʽwalczyćʼ, ⇒ n. agt. *kovótojas* ʽbojownikʼ. — SZ *kū-C*: *kū́jis* (zob.). Por. słow. *ky-C*: scs. *pokynǫti* ʽskinąć, dać znak rękąʼ, pol. *skinąć*. — SZ *kuu̯-V: psł. *kŭvati ʽkiwać głowąʼ < pie. *kuh$_2$-eh$_2$- (refleks *uu̯* uwarunkowany tzw. hiatem lrg.), por. śrbg. *kŭvaaxǫ* ipf. ʽkiwali głowamiʼ, scs. *kvaaxǫ* ts.[218]. — WSZ *kūu̯-V: scs. *(po)kyvati* ʽkiwać głowąʼ, ros. *kivátь* ts., ros. gw. *kivátь* ʽmłócić cepamiʼ, stpol. *skiwać* ʽdawać znak gestemʼ (⇒ *skiwnąć* ʽskinąćʼ). Paralele: scs. °*ryvati* ⇐ *rŭvati* (zob. *ráuti*), °*byvati* ⇐ *bŭvati (zob. *buv-*).

kaužaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. gw. ʽpleśń, np. na mięsie, grzybie; kożuch na śmietanieʼ. Etymologia niepewna. Przyjęte w LEW 250 pokrewieństwo z pwk. *kėž-* (*kẽžti*, *kėžė́ti*) wydaje się wątpliwe z powodu rozbieżnego wokalizmu. — Drw. *kaũžalas* ʽto, co skisło, sfermentowało i jest zbyt kwaśneʼ. Cps. *káužraugis*, *-ė* ʽktóry skisł i pokrył się pleśniąʼ (por. *ráugti* ʽzakwaszaćʼ), złożenie synonimiczne (?), por. *plìknuogis*, *sénkaršis*. — Vb. denom. *kaužóti*, *-ju*, *-jau* 1. ʽkisnąć, fermentować, burzyć się, pienić się, rosnąć (o cieścieʼ), 2. ʽporowacieć, dziurawieć (o lodzie, śniegu)ʼ. — War. z palatalnym nagłosem: *kiaužóti*, *-ju*, *-jau* 1. ʽpodnosić się (o ziemi w kopczyku kretowiny), robić się wypukłym; pulchnieć, mięknąć (o ziemi na wiosnę)ʼ, 2. ʽporowacieć, dziurawieć (o śniegu)ʼ. — War. z dźwięcznym nagłosem: *gaužóti*, *-ju*, *-jau* ʽo cieście: podnosić się, porowacieć, rosnąćʼ. Z innymi suf.: *gaužúoti* ʽkisnąć, burzyć się podczas fermentacji, rosnąć — o cieścieʼ, *gaužėti*, *-ja*, *-jo* b.z.a. ʽpleśniećʼ.

kavà, gen.sg. *kavõs* 4 p.a. ʽkawaʼ — zapoż. z błr. *káva*, *-y* (⇐ pol. *kawa*), por. LEW 232. Zob. też *kapijà*.

kavõlius, *-iaus* gw. ʽkowalʼ (*Ar matei kavolių geležį kalant?*) — zapoż. z błr. *kaválь*, *-ljá* (SLA 100). War. *kavõlis*, *-io* ʽkowalʼ (*Kavõlis nukalė pasagą*). — Drw. *kavolystė* SD «kowalstwo, ferrea fabrica» (zwraca uwagę fakt, że wyraz ten w SD ukazuje się obok rodzimej osnowy *kalvis* «kuźnik, żeleźnik, ferrarius»). — Nazw. *Kavõlis* ob. *Kãvolis* (tu akcent jak w pol. *Kowal*), *Kãvolė*, *Kavõlius*, ⇒ *Kavoliùkas* (por. pol. *Kowalik*), patron. *Kavoliū̃nas* (LPŽ). N.m. *Kavõliai* 3x, *Kavoliaĩ* 3x, *Kavolìškės* 2x.

kavóti, *kavóju*. *kavójau* 1. ʽchować, umieszczać w miejscu niewidocznym, bezpiecznymʼ, 2. ʽtrzymać w ukryciu, ukrywaćʼ, 3. ʽumarłego składać w grobieʼ, 4. ʽwychowywać dziecko; pilnować dziecka pod nieobecność rodzicówʼ, *apkavóti* m.in. ʽdoglądać starca a. choregoʼ, *pakavóti* m.in. ʽ(kartofle) zsypać na kupę, w piwnicy; popilnować (dziecka)ʼ. Zapoż. z błr. *xavácь*, *-áju*, por. SLA 100, ZS 24, LEW 233.

kazármė gw. ʽkoszary wojskoweʼ — zapoż. z pol. przest. *kazarma* albo z ros. *kazárma*

[217] Praeteritum DP *susikavo* odpowiada w tekście polskim forma praesentis *ściera się*, por. *kad visgalįsis viešpatis su smarkiausiu priesakiu ne majestote savame, bet mūsų nužeminime sausikávo* DP 47_{20} ʽgdy wszechmocny Pan z okrutnym barzo nieprzyjacielem, nie w Majestacie swoim, ale w naszej podłości się ścieraʼ. N.B. Zasugerowany tym polskim odpowiednikiem Otrębski (GJL II, §§ 549, 638) błędnie opisuje <susikávo> jako formę praesentis i dotwarza do niej (*o.c.*, § 550) infinitivus o postaci †susikavyti.

[218] Część badaczy łączy psł. *kŭvati z łac. *cēveō*, *-ēre* ʽkręcić tyłkiemʼ i zalicza do neopwk. pie. *keh$_1$-u̯-, zob. LIV[2] 343.

(⇐ pol. *kazarma* a. nwn. *Kasarme* ⇐ włos. *caserma*, zob. REW I, 503). Por. LEW 233.

kazilaĩ, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. gw. 1. ʽkozły, drążki a. żerdzie zbite na skos w kształcie litery X, służące za podpórkę np. przy piłowaniu drzewa a. deski', 2. ʽkrokwie, belki w wiązaniu dachowym podtrzymujące pokrycie dachu' (*kãzilas* ʽkrokiew'), 3. ʽboki wozu', 4. ʽjasła w oborze'. Zapoż. ze strus. *kozı̃ly* (Būga, RR III, 764, LEW 233). Co do zakończenia por. *ãsilas*, *kùbilas*, *Póvilas* ʽPaweł'. — Młodszą pożyczką są gw. *kazlaĩ*, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. ʽkozły służące jako podpora, stojak; siedzenie dla woźnicy' — z błr. *kózly* (por. ESBM 5, 90). — Drw. *kazilìnės* f.pl. ʽprzyjęcie urządzane po postawieniu krokwi' (*Baigia statyt kazilus, vakare gers kazilines*). Cps. *kazìljuostė* ʽpoprzecznik przybijany na krokwiach' (por. *júosta*), *kazìlkelis* ʽbelka, na której wspierają się krokwie', dosł. ʽkolano krokwi' (por. *kẽlis*). Vb. denom. *kaziliúoti* ʽstawiać krokwie'.

kazìrkas gw. ʽdaszek u czapki' — zapoż. z błr. *kazyrók*, *-rká*. War. *kazírka* (ZS 24).

kazlẽkas bot. ʽgrzyb koźlak, Suillus' (*baravỹkas kazlẽkas* ʽSuillus luteus', *šilìnis kazlẽkas* ʽSuillus granulatus') — zapoż. z błr. *kazlják*, *-á*. War. z anaptyksą: *kazalẽkas* (ZS 24), *kazelẽkas* (Zinkevičius 1966, § 150). Zob. też LEW 233.

kazõkas hist. ʽw Rosji carskiej żołnierz lekkiej jazdy, kozak', SD <kazakas> «żołnierz lekki, kozak, veles, itis, miles leuis armaturæ» — zapoż. z błr. *kazák*, *-á* (⇐ ros. *kazák*), por. SLA 100, ZS 24, LEW 233, REW I, 502, Stachowski 2014, 354n. War. *kazãkas*. — Drw. *kazokai*, *kazokystė* SD «kozacy, kozactwo, leuis armaturæ equites, velites». Nazw. *Kazõkas*, *Kazokáitis*; *Kazakas* b.z.a., *Kazakáitis* (LPŽ).

kažemẽkas przest., gw. 1. ʽgarbarz' (m.in. SD), 2. ʽkto zdziera skórę z padłych zwierząt'. War. *kožamėkas*, *kažimėkas* b.z.a. Zapoż. z błr. *kažamjáka*, *-i* m., por. SLA 100n., ZS 24, ESBM 4, 36 (LEW 233: zapoż. z ros.). *kaže-* zam. *kaža-* mogło się ustalić pod wpływem odpowiednika ros. *kožemjáka*. Zob. też *baltušnykas*, *sirmėtnykas*. — N.m. *Kažemẽkai* 2x.

kažìn, *kàžin* adv. ʽnie wiadomo' — z apokopowania form *kažìna*, *kàžina* ts., to z kontrahowania zwrotu *kas žinā*, dziś *kàs žìno* ʽkto wie'. Np. *Kažìn, ateis jis, ar ne* ʽNie wiadomo, przyjdzie on, czy nie'. *Kažìn, ar begalės jis po tokios ligos dirbti* ʽKto wie, czy zdoła on po takiej chorobie jeszcze pracować'. Por. GJL I, § 578. — Dalsze fazy osłabienia wygłosu, *kažì*, *kàž*, doprowadziły do powstania formy *kaž*, używanej w roli partykuły nieokreśloności, por. *kažkàs* (zob.), *kažkadà* ʽkiedyś', *kažkaĩp* ʽjakoś' (war. *káikaip*), *kažkíek* ʽileś' (war. *káikiek*), *kažkóks* ʽjakiś' (war. *káikoks*), *kažkur̃* ʽgdzieś' (war. *káikur*). War. z *kái-* kontynuują zrosty akcentowane na I członie *kàžin*, np. *káikaip* ⇐ *kàžin-kaip*. Por. *káikas* z *kãjikas. Zob. też *kanà*.

kažkàs zaimek nieokreślny ʽktoś, coś' (*Kažkàs pasibeldė į duris* ʽKtoś zastukał do drzwi'. *Vaikui kažkàs darosi* ʽDziecku coś jest'). Z synkopowania formy *kažikàs* < *kaži kàs* ʽktoś, coś', to z *kažin kàs* (*kažįkàs*?), ostatecznie z uniwerbizacji zwrotu *kàs žìno kàs* ʽkto wie, kto / co' (por. *kàs*, *žinóti*). — War. gw. *kajìkas* < *kažìkas (zmiana *ž*' w *j*). War. *káikas* zakłada kontrahowanie formy *kãjikas, z akcentem na sylabie początkowej. Osobno zob. *kajakas*.

kèbti, *kembù*, *kebaũ* gw. ʽbyć zaczepionym, zwieszać się', zwykle używane w formie ptc. prt. act. *apkẽbęs* ʽobwieszony, oblepiony — o gałęzi pokrytej licznymi kwiatami lub owocami, o tyce oplecionej chmielem', np. *Obelis apkẽbus obuoliais, samanom*. *Visos šakos apkebę obuoliais*. *Apydžia apyniais apkẽbusi*. Osobno zob. *kèpti* II (*kembù*) oraz refleksy SO *kab-* (*kabė́ti* ʽwisieć, zwisać') i SZ *kib-* (*kìbti* ʽzaczepiać się, zahaczać się'). Do pie. *(s)keb-, *(s)kab-, por. IEW 918: *(s)kemb-, *(s)kamb- ʽkrzywić, zginać', gdzie zacytowano porównanie m.in. z gr. σκαμβός ʽskrzywiony (o kości)', stir. *camb* ʽkrzywy' obok gr. κόμβος

m. ʽBand, Schleifeʼ. — Nomina na SE: *kebẽ̄klas* ʽrzecz rozkraczysta, zawadzająca o coś (trudna do przeniesienia)ʼ, *kebẽklis* ʽhak; hak do gnojuʼ, *kẽbelis* ʽprzeszkoda, ambaras, kłopotʼ, *keblỹs* ʽszczudłoʼ, przen. ʽdiabełʼ, *kẽblas* a. *keblùs* ʽniezgrabny, niezręczny, niedogodny, trudny, kłopotliwyʼ (⇒ *keblùmas* ʽzawiłość, niedogodność, utrudnienieʼ, vb. denom. *keblinė́ti* ʽchodzić z trudem, powoli, niezgrabnie (o starcu, chorym lub dziecku)ʼ, *kẽburas* ʽduża ilość czegoś w jednym miejscu (o drewnie, lnie, jagodach)ʼ. — Neopwk. *kemb-*: *kembė* b.z.a. ʽdrewniany kołek w ścianie, wieszakʼ (war. *gémbė*). — WSE *kėb-*: *kė̃blinti* ʽiść z trudem, niezgrabnie, powoli, wlec sięʼ, *kėblóti* ʽiść rozkraczonym, iść niezdarnieʼ, refl. *kėblótis* ʽ(o dziecku) machać, wywijać nogami, fikaćʼ. Nomina: *kė̃blas* ʽniedogodny, trudny, kłopotliwyʼ (war. *š*-mobile: *škė̃blas* ts., też ʽpowolny, niemrawyʼ), *kėblỹs* ʽtyczka, żerdźʼ, *kė́blos* f.pl. ʽdeski przybijane po bokach sań dla poszerzenia ich powierzchni ładunkowejʼ (niby ʽrozkraczenieʼ), stąd *kė̃bulas* ʽskrzynia ładunkowa wozu, sań, samochoduʼ (por. deverbativa *krãtulas* ʽrzeszotoʼ, *sprùdulas* ʽdrewniana zatyczkaʼ). — N.m. *Kėbliaĩ*, *Kėbliškiai*.

kėdė̃ 4 p.a. 1. ʽkrzesło z oparciemʼ, 2. gw. ʽstołek drewniany, zydelek, taboretʼ, 3. gw. ʽczęść kołowrotkaʼ. War. *kedẽ*, *kẽdė*. Niejasne. LEW 233 zestawiał za H. Peterssonem z czas. *kedénti* ʽtargać, skubać (wełnę)ʼ i *kedė́ti* ʽrwać sięʼ, co pod względem znaczeniowym niezbyt przekonuje. Zob. też Būga, RR II, 160n. — Drw. *kėdãlė* gw. ʽkrzesło bez oparcia, taboretʼ.

kedelỹs, *-io* 3 p.a. gw. ʽspódnica, spódnica wkładana na spódʼ — zapoż. z prus.-niem. *kēdel* ʽkitel, odzienie damskieʼ (GL 64, LEW 234), por. nwn. *Kittel* m.

kedė́ti, *kẽda*, *kedė́jo* ʽrwać się, wycierać się (o odzieży), rozłazić się, strzępić się, niszczeć; pękać (o ziemi)ʼ — formacja duratywna z suf. *-ė-* od *ked-*, por. *kèsti*, *keñda*, *kẽdo* ʽ(o tkaninie) cienieć, rozłazić sięʼ, *iškèsti* ʽstać się cieńszym, rozrzedzić się, rozpuścić sięʼ. Odpowiedniki bsł.: łot. *šķę̄dęrns* ʽoderwany kawałek, ułamekʼ oraz psł. *ščedrŭ < *sked-ro- ʽhojny, który chętnie dajeʼ (scs. *štedrŭ*, ros. *ščédryj*, czes. *štědrý*, pol. *szczodry*), zob. ESJS 943, Rejzek 2001, 641, Boryś 2005, 598. Do pie. *(s)kedh_2- ʽdruzgotać, rozpraszaćʼ (LIV[2] 550, LEW 233), por. gr. ἐσκέδασ(σ)α, aor. do σκεδάννυμι ʽrozsypać, rozproszyć, rozwiać, rozpędzićʼ, SZ σκίδναμαι ʽrozpościerać się, rozproszyć się, rozpryskiwać się (o pianie), rozlewać sięʼ, σκίδνημι ʽrozproszyćʼ, aw. *sciṇdaiieiti* ʽtłucze, rozbijaʼ; alb. *çaj* ʽpęknąć, rozłupać sięʼ. SO ang. *scatter* ʽrozrzucić, rozsypaćʼ (pgerm. *skat-). — Drw. *kedénti* caus. ʽtargać, wichrzyć (włosy), skubać (wełnę), rozskubywać; plątać, wikłaćʼ (por. typ *pūdénti* ⇐ *pū́ti*), *kedenu vilnas* SD «czechrzę, czochrzę wełnę» (syn. *karšiu vilnas*), SD[1] «gręplujię» (syn. *karšiu*), *kedìnti* caus. ʽczesać włosyʼ. Nomen: *kẽdaras* ʽłachman wiszącyʼ. Osobno zob. refleks z *s*-mobile: *skedérva* m.in. ʽstrzęp; łuskaʼ. — WSE *kėd-*: *kė́doti* a. *kėdóti* ʽprzewracać, rozwiewać, rozrzucać, machać, wywijać (rękami, nogami), fikać; chodzić niezdarnie (o dziecku)ʼ, refl. *išsikė́doti* ʽrozkopać się (o niemowlęciu w pieluchach); rozkraczyć sięʼ. — Podwójny refleks SZ *TiT*/*TuT* ⇐ *TeT*. 1. SZ *(s)kid-*: *kìsti*, *kiñda*, *kìdo* (zob. *kìsti* III), 2. SZ *(s)kud-*: *skùduras* (zob.), 3. *kiud-*: *kiùsti* (zob. *kìsti* III). — SO *(s)kad-*: łot. *skadrs* ʽłatwo się rozszczepiający, łupiący (o drewnie)ʼ, przen. ʽżwawy, ochoczy, czujnyʼ, *skadras ausis* ʽdobry słuchʼ, *skadras acis* ʽdobry wzrokʼ. War. bez *s-*: lit. *kãdaras* ʽstrzęp, łachman, szmataʼ, ⇒ vb. denom. *kãdaruoti* ʽzwisać, kołysać się wisząc, dyndaćʼ (*skuduraĩ kãdaruoja* ʽłachmany zwisająʼ).

kéikti, *kéikiu*, *kéikiau* intr. ʽkląć, złorzeczyćʼ, tr. ʽprzeklinać kogo, coʼ, SD[1] *keikiu* «klnę, przeklinam, złorzeczę», SD *atkeikiu* «odzłorzeczyć», *ažukeikiu* «zaklinam kogo; zaklinam czarta», *iškeikiu* SD «wyklinam kogo», *piktaĩ sukéikė* ʽzaklął ze złościąʼ. Refl. *kéiktis* ʽkląćʼ, *ažusikeikiu* SD «zaklinam się», *nusikéikti* ʽzakląćʼ. Dotąd bez dobrego objaśnienia. Może vb. denominativum do sb. *kéika < *kēi̯-ka- ʽzłe, wrogie spojrzenieʼ (?). To z *kei̯h_2-ko- < (metateza spółgłoski lrg.) *keh_2i-ko-, por. łac. *caecus* ʽślepyʼ, goc. *haihs*

ʽjednookiʼ. Por. propozycję H. Pedersena, zreferowaną w LEW 234. — Drw. *ažukeikėjas* SD[1] a. *ažukeiktojas* SD «zaklinacz, exorcista, exorcizator», *keikastis* DP ʽprzeklęctwo, złorzeczeństwo, przeklinanieʼ, SD «przeklęctwo, przeklinanie» (syn. *keikimas*), *keikenà* ʽprzeklinanieʼ (por. *rietenos* ⇐ *rieti*), *keĩkestis* m.f. ʽprzekleństwoʼ, *keikìkas* ʽkto klnie, używa przekleństwʼ, *keikìmas* ʽprzeklinanieʼ (DP ʽklątwaʼ), *kéiksena* ʽprzekleństwoʼ (por. *keikenà* 3 p.a.), *keĩksmas* ʽprzeklinanie; przekleństwoʼ, *keiksnỹs* ʽktoś skłonny do kłótni, kłótnikʼ, *keiksnùs* ʽkłótliwyʼ (⇒ *keiksnóti* ʽkląć z lekka, kląć pod nosemʼ), *keikū̃nas* 1. SD[1] «przeklinacz, exorcista», 2. ʽkto dużo klnie, kto stale przeklinaʼ (*Dar vaikas, ir jau baisus keikū̃nas*), *keikūnìs* a. *keikuonìs* ts. Cps. *keiksmãžodis* ʽprzekleństwo, obelżywe a. wulgarne słowoʼ (zapewne neol., por. *keĩksmas*, *žõdis*).

keĩsti, *keičiù*, *keičiaũ* ʽzmieniać, zamieniaćʼ, *įkeĩsti* ʽdać co w zastaw, zastawićʼ, *pakeĩsti* ʽzamienić, zmienićʼ. Bez dobrej etymologii, por. LEW 260n. (s.v. *kìtas*). Pwk. *keit-* jest prawdopodobnie zastępstwem za starsze *kiet-*, widoczne w war. żm. *kiẽsti*, *kiečiù*, *kiečiaũ* ʽzmieniaćʼ, *iškiẽsti* ʽwymienić coś na coś; zmienić kogoś (na posterunku)ʼ. Por. *pléikti* ob. *plíekti*, *speĩsti* ob. *spiẽstis*, *šveĩsti* ob. *šviẽsti*. — Neopwk. *keis-*: *pasikeisdinė́ti* ʽzamienić się czymʼ, *sukéislioti* ʽzamienićʼ; *keĩsena* ʽzmiana, wymianaʼ (por. *ė̃sena* ⇐ *ė́sti*), *keismas* b.z.a. ʽzmianaʼ, *keĩstas* ʽdziwny, niezwyczajnyʼ (znacz. etym. ʽzmiennyʼ a. ʽzmienionyʼ). — Neoosn. *keist-* (⇐ *keĩstas*): *keistinỹs* ʽpewien sposób tkania, odpowiednia tkaninaʼ, *keistuõlis* ʽdziwakʼ. — SZ *kit-*: *kìsti*, *kintù*, *kitaũ* ʽzmieniać sięʼ, *kìtas* (zob.). — SO *kait-*: *kaitýti* ʽzmieniać, wymieniaćʼ — causativum do intr. *kìsti*. Z innym suf.: *káičioti* ʽstale zmieniaćʼ (por. *máinioti* ob. *mainýti*). Nomina: *apýkaita*: *mẽdžiagų apýkaita* ʽprzemiana materiiʼ, *įkaičiai* adv. ʽna zmianęʼ, *kaità* ʽzmiana, wymianaʼ, *įkaita* ʽzamiana, wymiana; zastępcaʼ, *įkaitas* 1. ʽzastawʼ, 2. ʽzakładnikʼ (por. *įkeĩsti*), *pãkaitalas* ʽodpowiednik, namiastkaʼ, gram. ʽodpowiednik etymologiczny, comparandumʼ (⇒ vb. denom. *kaĩtalioti* ʽzmieniać, wymieniać sięʼ, zob. GJL II, § 594), *pakaitomìs* adv. ʽna przemian, na zmianęʼ, *sánkaita* ʽwymiana, zamianaʼ, gram. ʽzmiana dźwiękowa w wyrazieʼ. Tu też łot. przest. *kaitēt* ʽspotykaćʼ, *atkait* adv. ʽznów, na nowoʼ.

kẽkė 2 p.a., *kekė̃* 4 p.a. 1. ʽowoce znajdujące się na jednej gałązce (jagody, porzeczki, orzecha), kiść, gronoʼ, 2. gw. ʽgałąź, wiechaʼ, 3. przen. gw. ʽgromadka (dzieci)ʼ (*Paliko mane vyras su vaikų keke*). Nawiązanie w łot. *ķekars* ʽgronoʼ, *cękul(i)s* ʽwarkocz, czub, czuprynaʼ. Niejasne, zob. próby zreferowane w LEW 234n. Jeśli formacja lit. polega na reduplikacji *ke-kV-, to może stać w związku ze słowiańską nazwą ʽgromady, oddziału zbrojnegoʼ, *ke-tā-, por. cs. *četa* ʽφάλαγξʼ, ros. *četá*, bg. *četa*, sch. *čȅta*, czes. słc. *četa*. — Drw. *kekėtas* SD «gronisty, racemosus», *keketė̃* ʽgrupka (mężczyzn), gromadaʼ, *kektà* ʽkupa, gromada; gronoʼ, *kẽkulas* ʽbryłka, gałka, kupkaʼ (por. łot. *cękulis*, *cękuls* a. *cękula* ʽwarkocz, czub, czupryna; u krowy: długie włosy między rogami; frędzel, kita; kalenica na dachuʼ), *kekùnda* żm. ʽgromada; towarzystwo, stowarzyszenieʼ (z sonoryzacji *kekunta?), *kẽkutas* ʽkiść, grono; grupka mężczyznʼ (por. łot. *cękūna* ʽczupryna, gęste włosyʼ). Cps. *vỹnkekė* LEX ʽWeintraube, winogronoʼ, por. *vỹnas* (kalka z nwn. lub pol.). Vb. denom. *kekė́ti* ʽrosnąć kiściami (o orzechach laskowych, o kartoflach)ʼ, ⇒ *kekė́tas* ʽmający postać gronaʼ (SD «gronisty, racemosus»).

kẽkšė ʽprostytutka, dziwkaʼ, DP <kiaksze> ʽnierządnicaʼ, też *ìškekšė* ts. Etymologia niepewna. LEW 235 łączył z nazwą ptaka *kė́kštas* ʽsójkaʼ. Można przyjąć formację dewerbalną. Por. czas. *keksóti*, *kẽkso*, *-ójo* ʽsiedzieć, stać, sterczeć, tkwić w jakimś miejscu, być widocznymʼ (war. *kėksóti*), np. *Jau kelinti metai, kaip tas kelmas čia kẽkso* ʽIle już lat, jak ten pień (karcz) tu sterczyʼ. *Mergė kẽkso prie lango* ʽDziewczyna sterczy przy oknieʼ. *Tu ko kėksai prie vyrų, eitum gult geriau* ʽCzego ty sterczysz przy mężczyznach, lepiej poszłabyś spaćʼ. Od neoosn. *keks-* można było sufiksem *-šė* derywować *keks-šė jako nazwę osoby z

odcieniem deprecjacji (por. *bõbšė* ʽbabsko’, *mer̃gšė* ʽdziewczysko’)[219]. Stąd przez asymilację: *kekš-šė i przez degeminację: *kekšė*. Paralela: *vẽpšas* ʽkto stoi z rozdziawioną gębą, gapa’ (ob. *vėpsà* ts.) od *vėpsóti* ⇐ *vèpti*. — War. *kėkšóti* ʽleżeć w jakimś miejscu, np. o przewróconym wozie z sianem’ (*-šo-* zam. *-so-*) tłumaczy się zwrotnym oddziaływaniem nomen z suf. *-š-* na osnowę werbalną. Neosuf. *-šo-* widać również w takich przykładach, jak *barkšóti*, *šmėkšóti*. — Drw. *ìškekšinis* ʽnieślubne dziecko, bękart’ (por. *ìšmerginis*), *kẽkšinykas* a. *kẽkšininkas* ʽrozpustnik’, *kekšỹs* ts., *kekšystà* ʽnierząd, kurewstwo’, DP ʽporobstwo’, *kekšùs* ʽskłonny do rozpusty, wszeteczeństwa’. Cps. *saũskekšis, -ė* wulg. ʽktoś bezdzietny’ (por. *saũsas*). Vb. denom. *kekšáuti* ʽoddawać się rozpuście, uprawiać nierząd’ (⇒ *kekšaũnas* ʽnierządny’, *kakšãvimas* ʽnierząd’, DP ʽgamractwo, porobstwo’), *sukẽkšinti* ʽuczynić nierządnicą’ (*Tu sukẽkšinai mane*, t.y. *padarei kekšė*).

kẽkšis, *-io* wsch.-lit. ʽbosak, osęka’ (war. *kẽkšė*) ʽzagięty kij do podbijania klipy’, *kẽkšiai* pl. ʽszczudła’ — zapoż. z łot. *ķeksis*, tu z liwskiego *kekš* ʽbosak rybacki’, por. LEW 235.

kė́kštas 1. ʽptak sójka, Garrulus glandarius’, 2. przen. ʽmały, zmizerniały człowiek lub zwierzę’. Niejasne, por. LEW 235. — N.m. *Kė́kštai, Kėkštaĩ, Kekštỹnė*. N.rz. *Kė́kštupis*.

kèkšti, *keškù, keškiaũ* gw. ʽuderzyć, zdzielić (batem)’. Nomina: *kẽkštis* ʽjeden z bocznych drągów na wozie wiozącym siano’. Etymologia niejasna. LEW 236 przyjmował pochodzenie dźwiękonaśladowcze. — SO *kakš-C*: *kakščióti* ʽbić, rozbijać, tłuc (np. kamień młotem)’, *kakšnóti* ʽklepać kosę’, *kàkšterėti* ʽuderzyć’. Tutaj może też *kakš-lẽ* ʽowad prusak, Periplaneta orientalis’. — Alternant *kakš-V* (*kš* przeniesione do pozycji antewokalicznej): *kakšė́ti* ʽrąbać’, *kakšénti* ʽpowoli rąbać’.

kẽkti, *kėkiù, kėkiaũ* gw. 1. ʽmęczyć się, trudzić się, wysilać się, starać się’, 2. ʽ(o chorym) mieć się jako tako, utrzymywać się przy życiu’, 3. tr. ʽ(dzieci) chronić, strzec przed czym; chować, ukrywać’. Formacja z WSE *kėk-* ⇐ *kek-. Przypomina osnowę *kēk- w iteratywie cs. *čakati* ʽczekać’, stczes. *čakati*, stpol. *czakać*, sch. przest. *čȁkati* (por. typ scs. *-mětati* ⇐ *mesti*, łot. *mẽtât* ⇐ *mest*, Stang 1970, 75). Osobno zob. *kàkti*. Pochodzenie niejasne. Por. może pie. *k^{u}ek- albo *kek^{u}- ʽsięgać po co, greifen nach, erreichen’ (LIV^2 347: tylko bsł.).

kélena gw. ʽtrzecia część dnia roboczego, czas pracy na roli od jednego posiłku do drugiego’, por. *Trys darbo kélenos per dieną: nuo ryto lig pusryčio, nuo pusryčio lig pietų ir nuo pietų lig vakaro* ʽSą trzy *kėlenos* w ciągu dnia pracy: od rana do śniadania, od śniadania do obiadu i od obiadu do wieczora’. War. m. *kélenas* (*Mes turim tris kélenus: pusryčių, pietų ir vakaro* ʽMy mamy trzy *kėlenai*: do śniadania, do obiadu i do wieczora’). Drw. na *-ena* od czas. *kéltis*, *kéliaus* ʽwstawać, budzić się’, znacz. etym. ʽwstawanie (do pracy)’. Por. *dvẽsena* ⇐ *dvẽsti*; *keikenà* ⇐ *kéikti*. Z innym suf.: łot. *cêliens* ʽmiara czasowa’. Zob. LEW 236. — Drw. *kėlinỹs* 1. ʽprzeciąg dwóch, trzech godzin’, 2. ʽpół dnia (pracy)’, 3. ʽpołowa meczu, zwykle piłkarskiego’.

kelerì, f. *kẽlerios* 3 p.a. ʽkilku, kilka, kilkoro’. Adi. używane z pluralia tantum jako (1) nieokreślne, np. *kẽlerius metùs* ʽprzez parę lat’, (2) pytajne ʽjak dużo?’, np. *Kelerì tàvo marškiniaĩ?* ʽIle masz koszul?’ Drw. z suf. *-er-* do *kelì*, *kẽlios* (zob.).

kẽletas, *-o* ʽkilku, kilka, pewna liczba (ludzi, rzeczy)’, np. *kẽletas žmonių̃* ʽkilku ludzi’, *Kẽletą kar̃tų teñ buvaũ* (acc.) ʽParę razy tam byłem’. W tymże znaczeniu pojawia się forma żeńska *kẽleta*, *-os*. Drw. z suf. *-eta-* do *kelì*, *kẽlios* (zob.).

---

219 Dewerbalną genezę mają expressiva rodzaju wspólnego z suf. *-ša*, np. *negrė́bša* ʽniezgraba’, *neméigša* ʽpółgłówek’ (*míegti*), *nemókša* ʽnieuk’, *nẽtikša* ʽktoś nieudolny, nieudany’.

kelì, f. *kẽlios* 4 p.a. 1. pytajne ʽile? ilu? jak dużo?’: *Kelì žmónės atė̃jo?* ʽIlu ludzi przyszło?’. *Kelì jū̃s čià bū́site rytój?* ʽIlu was tu jutro będzie?’, *kelíese?* ʽw ile osób?’, 2. nieokreślne ʽkilku, kilka, kilkoro’: *Atė̃jo kelì žmónės* ʽPrzyszło kilku ludzi’. *Kẽlios dienos atgal̃* ʽParę dni temu’, *kelíese* a. *kelíesu* adv. ʽw kilka osób’ (por. *daugíese*). Lit. *kel-* stoi w apofonii do SO *kal- w słowiańskim, por. scs. *kolĭ* adv. ʽile’ (*kolĭ velĭmi* ʽjak bardzo’, *kolĭ kraty* ʽilekroć’), *koli* adv. ʽkiedy, kiedyś’, z rozszerzeniem *-ko*: *koliko* ʽjak bardzo, w jakim stopniu’, *kolikŭ* ʽjaki, jak wielki’. Pie. *k^{u}e- / *k^{u}o- suf. *-l-*, por. łac. *quālis* ʽjaki, który’. Nie tu należy lit. *kõlei* adv. ʽpóki, dopóki’ (zob. s.v.). — Drw. *kelerì* (zob.), *kẽletas* (zob.), *keliñtas* (zob.), *kelioks* stlit. ʽrozmaity, różnoraki’ (por. *tóks*, *kóks*, *jóks*). Cps. *kelióLika* ʽkilkanaście’ — formacja analogiczna, wzorowana na *keturiólika* (zob. *lìkti*).

kẽlias, *-io* ʽdroga’. SD: *kelias pramintas* «tor, via peruulgata» [ʽdroga wydeptana, wytarta, utarta, pełna śladów’, L.], *kelias pagrįstas* «bruk, via strata», *viešas kelias* «gościniec, droga torowana, via publica, illustris, lata, celeberrima» (zob. niżej *viẽškelis*), *kryžkelis kelias* «krzyżowa droga abo vlica, quadriuium, gruma, æ. compitum». War. *kẽlis* MŽ 10$_{11}$. Odpowiednik łot. *ceļš*. Etymologicznie biorąc, jest to drw. na *-i̯a-* od *kẽlas* ʽdroga’, formacji występującej w zapisach DP, por. <kiałas> 39$_{25}$, gen.sg. <kiało> 553$_{20}$, <kęło> 39$_{24}$, 523$_{15}$, acc.sg. <kêłą> 17$_{17}$, <kęła> 30$_{3}$. Rekonstrukcja: pie. *k^{u}élh$_1$-o-. Ta dewerbalna formacja była związana z zanikłym czas. *kélti ʽporuszyć, wprawić w ruch, w obrót’, a ślad po tym jest w sb. *kélta* (zob.). Znacz. etym. ʽwygon, droga, którą pędza się bydło’. Pie. *k^{u}elh$_1$- ʽobrócić się’ (LIV^2 386), por. wed. *cárati* ʽporusza się, idzie, wędruje’, gr. τέλλομαι ʽpowstać, stać się’, łac. *colō, colui, cultum* ʽuprawiać rolę, hodować owoce, mieć staranie, dbać’[220]. Paralela znaczeniowa: nwn. *Weg* ʽdroga’ ⇐ *sich bewegen* ʽporuszać się’, *bewegen* ʽporuszyć, wprawić w ruch’. Lit.-łot. *keli̯a- jest neologizmem w porównaniu z odziedziczonym stpr. *pintis* EV ʽWeyk [Weg]’, por. psł. *pǫtĭ ʽdroga’ (scs. *pǫtĭ*, ros. *putь*, stpol. *pąć*) i dalsze nawiązania w aw. *pantā̊*, sti. *pánthāḥ* ʽdroga’, łac. *pons, -tis* ʽmost’ oraz gr. πόντος ʽmorze’. Między *pintis* i *pǫtĭ* zachodzi różnica stopnia apofonicznego: *pn̥t- (SZ) : *pont- (SO). — Drw. *bekelė̃* a. *bekẽlė* ʽczas, kiedy drogi (na skutek roztopów) nie nadają się do użytku’, SD «bezdrożność, inuium», *kelẽga* przest. ʽpodróż; trasa podróży’ (ze zmiany *kel-eiga?), *keleĩvis* ʽpasażer’, przest. ʽpielgrzym’ (por. *ateĩvis*, *išeĩvis*), *keliõnė* (zob.), *kelìngas*: *draugė kelinga* SD «komitywa, towarzystwo podrożne», *keliū́tė* ʽdróżka; dobra droga; droga na śniegu, sanna’, *nekelinga vieta* SD «bezdrożność, inuium» (syn. *bekelė*), *pakelė̃* 1. ʽmiejsce przy drodze, pobocze drogi’, 2. ʽprzydrożna karczma, gospoda’, SD *pakelė* «gościnny obiad z drogi przychodzącemu dany, cæna viatica, cæna adventoria», «podkarm, mansio, diuersorium» [ʽmiejsce popasu’], *pakeliuĩ* adv. ʽpo drodze’ — od tego dwa drw.: *pakeleĩvis* ʽtowarzysz podróży; przechodzień’ (⇒ *pakeleivìngas* ʽpodróżny’) i *pakelìngas* ʽpodróżny’ (SD^1 «podrożny, iter faciens, peregrinus, viator»); *príekelis* ʽboczna droga’, *ùžkelė* ʽmiejsce za drogą’. — Cps. *dvìkelė* ʽrozstaj, rozdroże’, SD «rozstanie drog», *grį̃žkelis* ʽrozstaj’ (por. *grė̃žti*), *kãskelis* (zob. *kàsti*), *keliãrodis* ʽdrogowskaz’, *kelióvietė* ʽrozjeżdżony, zużyty odcinek drogi’ (*Kelióvietė išmušta, išduobėta*), *kélkraštis* neol. ʽpobocze’, *klýstkelis* ʽbłędna droga, manowiec’ (por. *klýsti*), *krikštãkelė*, *-kelis* ʽskrzyżowanie’ (por. *krìkštas* II), *krỹžkelias* ts. (por. *krỹžius*), *miestakelė* SD «ulica szeroka, platea, via vrbis» (por. *miẽstas*), *rõgiakelis* ʽsanna’ (por. *rõgės*), *sankeliai* stlit. ʽrozstaje’ (Bretkun), *skeр̃skelis* ʽrozdroże, rozstaje’ (por. *skeр̃sas*), *skir̃skelė* ʽrozstaje’, DP ʽrozstanie’, *skir̃skelis* ʽgranica i przejazd między polami dwu wsi’ (por. *skir̃sti*), *trìkelė* ʽmiejsce przecięcia się trzech dróg’, SD «rozstanie drog, biuium, triuium» (por. *tri°*, *trỹs*), *vidùkelė* ʽśrodek drogi; połowa przebytej drogi’ (por. *vidùs*), *viẽškelis* (zob.). — Akut w takich złożeniach, jak *kélduobė* ʽwybój na

[220] Zestawiany dawniej z *kẽlias* wyraz gr. κέλευθος f. ʽdroga, ścieżka; podróż, daleka podróż, wyprawa’ (por. LEW 236) różni się segmentami sufiksalnymi *eu* i t^h. Objaśnienie tej różnicy nasuwa wciąż trudności, por. Beekes 2010, 668 n., Petit 2010, 15.

drodze' (por. *duobė̃*), *kélrodis* 'drogowskaz' (por. *ródyti*), *kélvarčiai* m.pl. 'brama ustawiona na drodze' (por. *var̃tai*), *kélvietė* (zob. *vietà*), *kélvirta* 'drzewo przewrócone w poprzek drogi lub rzeczki' (por. *vir̃sti*) tłumaczy się wzdłużeniem zastępczym wynikłym z synkopowania samogłoski *a* form wyjściowych *kẽliaduobė, *kẽliarodis, *kẽliavarčiai, *kẽliavirta (paralele: *pélšūdis*, *žálgiris*, *žémuogė*). Vb. denom. *keliáuti* (zob.). — N.m. *Apýkeliai*, *Sánkeliai*, *Dvárkeliai* (por. *Dvárlaukis*).

keliáuti, *keliáuju* (war. *keliáunu*), *keliavaũ* 'odbywać podróż, podróżować' — vb. denom. do *kẽlias* 'droga'. *keliáuti vándeniu* 'podróżować morzem, statkiem', *keliauju* SD «pielgrzymuię; wędruię» (⇒ *keliáutojas* 'podróżnik', SD «pielgrzym; wędrowny człowiek», *keliautinis* SD «pielgrzymski, ad peregrinationem pertinens». War. stlit. *keliuoti*, *-iuoju*, *-iavau* (Chyliński), też gwarowe. Odpowiednik łot. *ceļuôt*, *-uõju* 'podróżować, wędrować'.

keliñtas, *-à* 'który': 1. pytajne: SD «ktory w rzędzie, w liczbie, quotus», *Keliñtas kar̃tas?* 'Który raz?', 2. nieokreślne: *Jaũ kelintà dienà lỹja* 'Już któryś dzień (z rzędu) pada'. Drw. z suf. *-int-* od *kelì*, *kẽlios* 'ile? ilu?'.

keliõnė 'podróż, wędrówka, pielgrzymka', SD «pielgrzymowanie, pielgrzymstwo; wędrowka» — drw. z neosuf. *-onė* od *kẽlias* 'droga'. Por. *medžiõnė* ⇐ *medžióti*. — Drw. *keliónika* gw. 'wielka podróż' (*Ilsinkis, ba laukia tavę kelionika*) — zwraca uwagę augmentatywna funkcja suf. *-ika* (formacji tej nie wymienił ŽD ani GJL II, § 460n.), *keliõnininkas* 'przeznaczony do podróży, np. koń, wóz, buty', sb. 'podróżny'. Cps. *keliõnmaišis* 'tobołek podróżny' (por. *maĩšas*), *keliõnpinigiai* m.pl. 'pieniądze na podróż, koszty podróży', *keliõnženkliai* m.pl. 'znaki wskazujące tor wodny'. Vb. denom. *kelioniáuti* gw. 'podróżować'.

kẽlis, *-io* 1. 'kolano, staw kolanowy' (war. *kẽlias*, *kelỹs*), 2. gw. 'węzeł w źdźbłach roślin trawiastych' (SD «członek u trzciny; kolanko we źdźble, rozgach»), 3. stlit. 'pokolenie, generacja'. — Pl. *kẽliai* 'kolana': *puolu keliump* SD «klękam przed kiem» [dosł. 'padam na kolana'], *keliump* DP 'na kolana' (allat.pl.), *kẽliuosemp* DP 'na kolanach' (adess.pl.), *priklaupiu ant kelių* SD «klękam przed kiem», *keliai unt kurių turime kų* SD «łono w ciele, na ktorym co trzymamy, gremium, sinus» ['miejsce na kolanach osoby siedzącej', SPXVI], *sė́di ant kẽlių* 'siedzi na kolanach', *eĩna kẽliais* 'idzie na kolanach', *kẽliais alkū̃nėmis eĩti* 'błagać' (dosł. 'iść na kolanach i łokciach'). Odpowiednik łot. *celis* 'kolano', pl. *ceļi*; *ceļuos mesties* 'padać na kolana', *pie ceļiem krist* 'padać do stóp'. Przynależność etymologiczna sporna: 1° do czas. *kéltis* 'wznosić się' (pie. *kelH-, zob. *kélti*), znacz. etym. 'to, co z nogi wystaje', 2° do zanikłego czas. *kélti 'obracać (się), poruszać (się)' < pie. *k^{u}elh$_1$- 'obrócić się' (LIV^2 386), por. wed. *cárati* 'porusza się, idzie', περι-τέλλομαι 'obracam się w koło'); znacz. etym. 'zginająca się, ruchoma część ciała'. Często cytowane porównanie z gr. *κῶλον* n. 'kończyna, członek ciała, zwłaszcza noga' (zob. np. Berneker, SEW I, 546, ESJS 327n., ALEW 475) jest właściwie bezużyteczne, ponieważ wokalizm *kōl-* nie ma wytłumaczenia na gruncie greckim (zob. GEW II, 60n., Beekes 2010, 813). — Przez drw. *kel-ė́n-as* 'rzepka w kolanie'[221] nawiązuje się do psł. *čelnŭ < *kel-nV- 'przegub w ciele ludzkim lub zwierzęcym' (scs. *člěnŭ*, ukr. *čelén*, sch. *člân*, czes. *člen*, pol. *człon*), jak też do psł. *kol-ěn-o 'kolano, kolanko na źdźble', por. sch. *kòljeno*, ros. *koléno*, czes. *koleno*, pol. *kolano* (BSW 125, LEW 237, Boryś 2005, 99, 243). Znacz. anatomiczne 'staw w ciele' może być wtórne, przeniesione z botanicznego 'kolanko na źdźble rośliny', tj. wypukłe zgrubienie na pędzie rośliny, które rozgranicza roczne przyrosty (por. Bańkowski, ESJP I, 798). Do pwk. *k^{u}elh$_1$- należy też łot. *duceles* cps. 'wóz dwukołowy', SO scs. *kolo*, *-ese* 'koło, krąg, tarcza' < *k^{u}olh$_1$-es-. — Drw.

[221] Suf. *-ėnas* oznacza m.in. zdrobnienie, np. *žvirblė́nas* 'wróbelek', *varlė́nas* 'żabka' i podobieństwo, np. *žiurkė́nas* 'chomik' (GJL II, § 315).

kelénas ʽprzednia część kolana, rzepka, łękotka’ (war. *kelėna, kelena*), *keliẽnis* ʽkolano’, *kẽlinė* ʽnogawka’, SD «nogawka & nogawica», *kélnės* (zob.), *kelystė* SD «kolankowatość, articulatio», *pakelės* f.pl. SD «podkolanek v zwierząt, poples». Cps. *kazìlkelis* (zob. *kazilaĩ*), *keliãklupsčias* adv. ʽna kolanach, na klęczkach’ (por. *klùpti*), *keliãklupsčiais šliaũžti* ʽczołgać się na kolanach’, *kẽliaraištis* ʽpodwiązka’ (por. *raištýti*). Vb. denom. *keliuoti*: *keliuoju* SD «kolankowacieię, w kolanka rostę, in genicula nodor», ⇒ *keliuotas* SD «kolankowaty, knodowaty».

kélmas, pl. *kelmaĩ* 3 p.a. 1. ʽpień po ściętym drzewie, pniak, karcz, karpa, kłącze’ (SD «pniak chrostu rostącego, stylus, caudex, truncus»), 2. ʽbarć, otwór wydrążony w pniu drzewa leśnego dla umieszczenia roju pszczół, kłoda z wydrążonym otworem dla roju’ (*Kelmuosa buvo bitės. Kiek kelmų̃ turit bičių?*), 3. ʽkępa, mała wyniosłość na bagnie porośnięta trawą’, 4. ʽkrzak’ (SD[1] «kierz»), *kélmus ráuti* ʽwyrywać pnie, karczować’ (łot. *cęlmus lauzt* ts.), 5. przen. ʽtępy człowiek, cymbał, gamoń’. Odpowiedniki bałt.: łot. *cę̂lms* ʽpień’, stpr. *kalmus* EV ʽpień, Stok [Stock]’ — wokalizm pewnie wtórny, zamiast *kelmas (por. n.m. *Kelmen, Kellmenike* ob. *Kalmenik,* cps. *Kelmelawken* — AON 60, z innym objaśnieniem). Etymologizacja może pójść dwiema drogami. Po pierwsze *kélmas* może być refleksem pie. *$kélh_2$-mo- (znacz. etym. ʽpowalone drzewo’), do pwk. *$kelh_2$- ʽuderzać, walić, łamać’ (LIV[2] 350), por. łac. *percellō, -ere* ʽdo gruntu wstrząsnąć, cisnąć o ziemię, złamać’, SO scs. *koljǫ* do *klati* ʽzakłuwać, szlachtować’, lit. *kálti* (zob.)[222]. Po drugie: jeśli intonacja (akut) jest następstwem synkopowania praformy *kẽlimas (por. *kélnės* < *kẽlinės; vélnas* < *vẽlinas*), to mielibyśmy tu dewerbalne abstr. na *-ima-* do *keliù, kélti* ʽwznieść, podnieść’ (por. współczesne *kėlìmas* ʽpodnoszenie’, ze WSE jak w prt. *kḗliau*). Zob. też ALEW 475. — War. gw. *kiáumas* ʽkępa na bagnie’ pokazuje dyftong *au̯*, który wynikł ze zmiany *élC* w *’au̯C* (por. *kélnorė* > *kiáunorė*). — Drw. *kelmýnas* a. *kelmỹnė* ʽkarczowisko, miejsce pokryte pniami’, *kelmókšnis* ʽpniak, pniaczek’, *kelmùtis* bot. ʽgrzyb opieńka, Armillaria mellea’, zwykle pl. *kelmùčiai* (war. *kelmẽliai, kelmìniai*). Vb. denom. *iškelmúoti* ʽwykarczować, oczyścić z pni’ (*kelmúota balà* ʽbagno z wystającymi zeń pniakami’). — N.m. *Kelmaĩ* 2x, *Kelmijà, Kelmýnai* 3x, *Kelmỹnė* 6x, *Kelmùčiai* (⇒ *Kelmùtiškė*). N.rz. *Kelmavýtis, Kélminė, Kelmỹnė, Kelmýtė*. N.jez. *Al̃ksna-kelmė* (por. *al̃ksnis*).

kel̃nė gw. ʽłopatka murarska, kielnia’ — zapoż. z pol. *kielnia* (to przez dołączenie suf. *-nia* do stpol. *kiella* ʽczerpak do nabierania wody, zaprawy murarskiej’ ⇐ śrwn. *kelle,* por. Sławski, SEJP II, 141n.). War. *kelnà, kel̃nis*. Łot. *ķella, ķelle* ʽkielnia; chochla’ ⇐ śrdn. *kelle* (Jordan 71), łot. gw. *ķelve* (Endzelin 1922, § 117). Zob. też LEW 237.

kélnėrė gw. 1. ʽziemianka (bez dachu), służąca do przechowywania kartofli, warzyw itp.’, 2. ʽpiwnica na piwo, wino’. Z dysymilacji formy *kel.lėrė, która była transpozycją nwn. *Keller* m. ʽpiwnica’ (GL 65, LEW 237, Čepienė 108n.). — Bardziej jest rozpowszechniona postać ze zmienionym zakończeniem: *kelnorė̃* 3 p.a. (m.in. u Donełajtisa); *kélnorė* 1 p.a. War. ze zmianą *élC* > *’iáu̯C*: *kiaunorė̃* a. *kiaunórė, kiaunurė̃* (por. *kélmas* > *kiáumas*). — N.rz. *Kalnorė̃* ob. *Kelnorė̃*.

kélnės, *-ių* f.pl. ʽspodnie, gacie’, war. *kélnios*. Ze zmiany stlit. i gw. *kẽlinės, kẽlinios* drogą synkopowania nieakcentowanego sufiksu *-in-* (por. GJL I, § 344). SD[1] «portki, caligæ, femoralia», SD <kialines> «gacie, feminalia»; «ubranie, feminalia, femoralia, caligæ», <kielines płaćios> «pludry, feminalia inflata vel follicantia, braccæ...». Formacja dwuznaczna: albo forma pluralis od *kẽlinė* ʽnogawka’ (⇐ *kẽlis* ʽkolano’), albo przymiotnik na *-in-* od sb. *kẽlis* ʽkolano’. Znacz. etym. ʽgacie sięgające kolan, okrywające kolana’. War. gw.

[222] Paralele słowotwórcze spośród pierwiastków setowych: gr. ἄνεμος ʽwiatr’ z *$Han.H^e.mos$ < *$h_2énh_1$-mo- (łac. *animus* ʽoddech’ z *anamos < *$Han.H^a.mos$); łac. *rēmus* ʽwiosło’ < *$h_1réh_1$-mo- (por. gr. ἐρέτης ʽwioślarz’).

kẽlenės. Lit. akut jest objawem wzdłużenia zastępczego po synkopowaniu sylaby poakcentowej (paralele: *šérnas*, *vélnas*). War. bez wzdłużenia: *keĩnės*. (Łot. *ķęlnas* f.pl. ʻspodnieʼ jest lituanizmem, por. ME II, 362). — Vb. denom. *kélnėti* ʻwkładać a. zdejmować spodnie; nosić spodnieʼ, *nusikelnė́ti* ʻspuścić spodnie, zdjąć spódnicęʼ, przen. ʻzbiednieć, zubożećʼ. — Gw. *keĩznos* f.pl. ʻwystrzępione, połatane spodnieʼ (*Šitas kelznàs tai jis visai sudraskė*), z *kel-snos, przez zastąpienie zakończenia *-nės*. Sufiksy ze spółgłoską *z* charakteryzują wyrazy ujemnie nacechowane, zob. GJL II, § 368. W kwestii oboczności *z/s* por. np. *vaikẽzas* a. *vaikė̃zas* ob. *vaikẽsas* ʻłobuz, urwisʼ.

keĩpšas, *-à* gw. ʻbłędny, mylny (o drodze)ʼ, np. *Užvažiavau kelpšù keliu, taip tik vidunaktin atsibaladojau*. Izolowane, niejasne. — Nazw. *Kelpšà*, *Keĩpšas*, *Keĩpšius* (LPŽ), n.m. *Keĩpšiškės*, *Keĩpšiškis*.

keĩpštas gw. ʻnazwa małej rybki, m.in. kiełbikaʼ — derywat z neosuf. *-štas* od osnowy *kelb-*, która ukazuje się w *kélbas* ʻniewielka ryba rzeczna; kiełb, Cyprinus gobioʼ (war. *kìlbas*, *kiĩbas*, *gélbas*), wyrazie zapożyczonym z pol. *kiełb* ʻGobio gobioʼ. Por. Urbutis 2009, 138. — War. z *š*-mobile: *škeĩpštas* (por. *škaplỹs* ob. *kaplỹs*; *škẽblas* ob. *kẽblas*; *šklùmpės* ob. *klùmpės*). — LEW 997 podejrzewał tu strukturę rodzimą *skelp-stas, ale ostatecznie uznał brak etymologii.

kélta gw. ʻstado bydła, trzodaʼ. Pl.t. *kéltos*, *-ų* ʻstado krówʼ, por. *Keltas ganė. Dar nepargine kéltų. Kéltom nėra vietos ganyt*. Założywszy znacz. etym. ʻto, co się pędza lub przepędza, wprawia w ruchʼ, można sb. *kélta* wywodzić z *$k^{u}elh_1teh_2$-, tj. z formacji kolektywnej urobionej od adi. vb. *$k^{u}elh_1$-tó- ʻpędzony, gnanyʼ ⇐ pwk. *$k^{u}elh_1$- ʻwprawiać w ruch, w obrótʼ (LIV^2 386), por. wed. *cárati* ʻporusza, ʻporusza się, idzie, wędrujeʼ (zob. też *kẽlias* i *kãklas*). Druga ewentualność to nawiązanie do pwk. *kel- ʻpędzić, poganiaćʼ (LIV^2 348), z którym związane są m.in. gr. κέλομαι ʻprzynaglać, popędzaćʼ i goc. *haldan* ʻpaść bydłoʼ (od *kel-d^{h}e- ʻpędzić na pastwiskoʼ). W tym wypadku akut litewski musi być uznany za wtórny. Wcześniej wyraz *kélta* był łączony z czas. *kélti* ʻunieść, podnieśćʼ, por. LEW 237n. — Neoosn. *kelt-*: *kéltuva* a. *keltuvà* 3 p.a. 1. ʻzwierzę domowe, bydlę (krowa, koń, owca, koza, świnia)ʼ[223], 2. coll. ʻbydło, trzodaʼ (*Daug turi keltuvõs?*), por. żm. *kéltava*, *keltavà* ts. SD: *keltuva* 1. «bydlę, bydło, skot, pecus», 2. «bydło robotne, iumentum», *mušu keltuvas, jaučius* «biję rzeź, cædo greges armentorum, macto boues»; *kéltuvės* f.pl. ʻbydło, bydlętaʼ (*O tu gi keltuves ar pagirdei?*), ⇒ *kéltuviena* ʻwołowinaʼ, war. *kéltaviena*. — Sb. *keltuvagystė* SD «bydłokradztwo, abactus» pochodzi ze zrostu wyrażenia *keltuvų vagystė po uprzednim skrócie haplologicznym (*vų.va*).

kélti, *keliù* (zam. *kelù), *kė́liau* 1. ʻunosić, podnosić do góry, dźwigaćʼ, 2. ʻbudzić; wzbudzać; urządzaćʼ, 3. ʻprzeprawiać (przez wodę)ʼ, 4. ʻprzenosić; ujawniaćʼ (łot. *celt, ceļu, cêlu* ʻpodnosićʼ). Cps. *atkélti* 1. ʻpodnieść, odemknąć (wrota)ʼ, 2. ʻodbywać, odchodzić (pogrzeb, imieniny)ʼ, 3. ʻprzesiedlaćʼ, *atkeliu* SD «oddalam co od siebie» (syn. *attolinu*), *įkélti* ʻpodnieść do góry i położyć, np. worek na wozieʼ, *iškélti* bibl. ʻwywyższyćʼ, *iškélti burès* ʻpodnieść żagleʼ, *iškeliu namus* SD «buduię», *pakélti* (zob.), *pérkelti per̃ ùpę* ʻprzeprawić przez rzekęʼ, *prakélti* ʻuchylić (drzwi)ʼ, *prakeliu* SD[1] «przekładam, przenoszę, przewyższam», SD «przekładam na insze mieysce», *prikélti* ʻzbudzić ze snuʼ (*prikélti mìrusįjį* ʻwskrzesić umarłegoʼ), *sukélti* ʻzanieść na górę, do wnętrza; obudzić, rozbudzić; wzniecić, wywołać; wzburzyć, postawić na nogiʼ. Refl. *kéltis, keliúos, kė́liaus* ʻwstawać, wstawać z łóżka, podnosić się, unosić się, przewozić się (łódką, promem)ʼ, *atsikélti* ʻpodnieść się, wstać (z łóżka)ʼ, *pérsikelti* ʻprzenieść się, przeprawić się łodzią, promemʼ, *prisikélti*

[223] Nieuzasadniona jest analiza Otrębskiego (GJL II, § 136) *kel-tuva*, jak też jego twierdzenie (§ 137), jakoby segment *t* przyrostka *-tuva* był z pochodzenia wypełniaczem hiatu.

ʽzmartwychwstać’, iter. *kélstytis* ʽprzeprowadzać się’. Lit. *kélti* należy do pie. *kelH- ʽpodnosić się, wystawać, sterczeć’ (LIV[2] 349), por. łac. *excellō, -ere* ʽpodnosić się, wznosić się w górę; górować, odznaczać się’ (*kelne/o- < pie. *kel-n-H-e/o-, por. de Vaan 2008, 105, ALEW 476), *excelsus* ʽwysoki, wyniosły’. — Nomina: *iškelas* SD «wyniosły, editus, elatus», *kelnas* b.z.a. ʽłódka rybacka’ (słownik Mieżinisa), *pérkela* ʽprom’, *prakeliūnas* SD «przełożony, præfectus..., superior» (syn. *vyresnis*). — Neoosn. *kelt*-: *kélta* a. *kéltas* ʽprzewóz, prom’, *kéltinė* ʽłódź do przeprawy przez rzekę’, *keĩtis* (zob.), *kéltuvas* ʽdźwig; dzierżak cepów; prom’ (por. łot. *cȩ̂ltuva* a. *cȩ̂ltava* ʽprom’), *keltuvẽ* ʽdzierżak u cepów’, SD «dzierżak, cepisko, manubrium flagelli frumentarij», *keltùvės* f.pl. ʽbudzenie młodej pary po ceremonii weselnej’, *prakeltas unt kitų* SD «przełożony, cœteris omnibus antelatus» (kalka z pol. *prze-łoż-ony*). — WSE *kė̃l*-: *kė́liau* (prt.), drw. *kė́lena* (zob.), *kėlìklis* ʽpodnośnik’, *pérkėla* ʽprom’. — SO *kal*-: zwraca uwagę brak refleksów czasownikowych; nomina: *kalvà* (zob.), *kálnas* (zob.). — SZ *kil*-: *kìlti* (zob.).

keĩtis, *-čio* 1. ʽpodbicie stopy, górna część stopy ludzkiej między palcami a kostką’ (*Man per keĩtį veržia koją: ankšti batai* ʽCiasne buty: uwiera mi nogę na podbiciu’), 2. ʽpodbicie buta’ (*Čebatų keĩtis mažas* ʽPodbicie butów [jest za] małe’). Formacja męska na -*t̯ia*- weszła na miejsce żeńskiej z suf. *-ti*-, por. gw. *keltìs*, *-iẽs* 4 p.a. ʽpodbicie’. Analiza: *kel-ti*- ⇐ *kélti* ʽpodnosić’, znacz. etym. ʽpodniesienie, wzniesienie’. W kwestii apofonii por. *kertìs*, *pentìs*. O przekształcaniu osnów żeńskich na *-ti*- zob. GJL II, § 404. Zob. też objaśnienie formy *sámtis*. — Młodym drw. jest *kéltymas* ʽpodbicie’, urobione od *keĩt(is)* neosufiksem *-ymas* (o tym zob. s.v. *báltymas*).

kem- gw.: *apkémti*, *àpkema*, *apkẽmo* ʽpokryć się owocami’: *Visos obelys obuoliais apkẽmę* ʽWszystkie jabłonie pokryły się jabłkami’ (syn. *apkèbti*); *susikemė́ti* ʽplątać się w mowie, zbijać się z tropu’. Niejasne. Jeśli akut jest wtórny, to por. może pie. *kem- ʽcisnąć, dławić’ (LIV[2] 350). Osobno zob. *kìmti*. — Nomina: *kẽmalas* ʽniewygoda, kłopot, uciążliwość’, *kẽmeras* ʽniezdara’, *kẽmeris* ʽcoś splątanego, plątanina’, *kemerỹs* ʽdwa zrośnięte razem owoce (orzechy, jabłka)’, *kẽmuras* ʽkępka, kupka, grono (orzechów); mnóstwo’ (por. łot. *cęmurs* a. *cęmuors* ʽgrono owoców’) (por. suf. *-ur*- w *mentùris*). — Do tego alternant *keim*-, dotworzony do SZ *kim- ⇐ *kem*-, por. *keimarỹs* ʽdwa zrośnięte razem owoce’ (war. *keĩmaris*, *keimerỹs*, *keĩmeris*), vb. denom. *keimarúotis* ʽżenić się, pobierać się’, *keimeriúotis* ʽrozkraczyć się’.

kémpė bot. ʽhuba, grzyb pasożytniczy żyjący na drzewach, Polyporus a. Trametes gibbosa’ — sb. postvb. od *kem̃pti* m.in. ʽusychać’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽto, co wyschło, uschło’. Por. syn. *pìntis*. — Drw. *kémpinė* ʽhuba’. Vb. denom. *kémpėti*: *apkémpėti* ʽporosnąć hubami (o brzozach)’, *įkémpėti* a. *iškémpėti* ʽwyschnąć, stwardnieć jak huba’, *sukémpėti* ʽzeschnąć się, stwardnieć; zestarzeć się’.

kem̃pti, *kempstù*, *kempaũ* gw., zwykle z prvb. *su*- 1. ʽchudnąć, mizernieć’ (*Vaikis sukem̃pęs kaip kempinis*), 2. ʽkostnieć, drętwieć z zimna’ (*Nuo šalčio nagai buvo sukem̃pę — negalėjau atsegti*), 3. ʽwysychać, twardnieć — o chlebie’. Osnowa *kemp*- jest neopierwiastkiem, który wyodrębniono z prs. infig. *kempù* do *kèpti* (por. *kèpti* I), *sukèpti* ʽwyschnąć’. Paralele: *klem̃bti*, *stem̃bti*, *trem̃pti*. — Drw. *kémpa* c. ʽchude zwierzę lub człowiek, zdechlak’, *kempyčià* c. ʽchudzielec, zdechlak’, *kempynà* c. ts. — War. *kem̃bti, kembstù, kembaũ,* zwykle z prvb. *su*- 1. ʽkostnieć, drętwieć z zimna’, 2. ʽchudnąć, spadać z ciała, mizernieć’. Drw. *kem̃bras* ʽzdrętwiały z zimna; chudy, kościsty’, *kem̃brė* ʽistota chuda, wychudła, koścista’ (war. *s*-mobile: *skem̃brė, skémbra*). Vb. denom. *kembrė́ti* a. *kémbrėti* ʽkostnieć z zimna; chudnąć, mizernieć’.

kémsas a. *kę̃sas* 3 p.a. 1. ʽkarcz, pniak po ściętym drzewie, obrośnięty mchem i

trawami', 2. 'kępa, mała wyniosłość na bagnie, łące', 3. gw. 'okrągły kawał lodu, na którym dzieci zjeżdżają z góry', 4. gw. 'niechluj, brudas'. War. *kémsa*. Niejasne. Może do vb. *keñsti* m.in. 'ustawać we wzroście' (zob. s.v.)?. Inaczej LEW 239: analiza *kém-sas*, do *kẽmuras* 'kępka, kupka, grono (orzechów)'. — Drw. *kemsýnas* a. *kemsỹnė* 'miejsce podmokłe, pokryte karczami, miejsce nierówne' (war. *kęsýnas, kęsỹnė*), *kemsỹtė* 'łąka z kępami'. — Tu też *kémzras* 'kępa na bagnie, łące' — z udźwięcznienia w formie *kems-ras (por. objaśnienie form *gaĩzdras*, *žaĩzdras*), *kemzraĩ* m.pl. 'spróchniałe drzewo; próchno do odymiania pszczół'. Drw. *kemzrỹnė* 'miejsce pokryte karczami', war. z epentetycznym *-d-*: *kemzdrỹnė* (*Ne žemė, o kemzdrỹnė*).

keñsti, *kemstù* (*kems-stu), *kemsaũ* gw., zwykle z prvb. *ap-* 'przestać rosnąć (o zbożu, o starym drzewie); zdrętwieć, zgrabieć z zimna'. Niejasne. Brak alternantów †kams-, †kims-. Budowa pierwiastka podobna jak w syn. *keñžti* (zob.). Zob. też LEW 239. — Drw. *kemsỹs* 'człowiek niski i krępy; karzeł'. Tu może też *kémsas* (zob.).

kemšù prs. 1 sg. 1. 'wpycham (do worka, w otwór), upycham (siano)', 2. 'wsuwam chleb do pieca', 3. 'nabijam fajkę tytoniem; nadziewam farszem', 4. 'tuczę gęś', 5. przen. 'jem chciwie i dużo' (por. pol. *opycham się* : *pchać, wpychać*). Wprawdzie w epoce historycznej forma prs. *kemšù* należy do inf. *kim̃šti* (zob.), jednakże z etymologicznego punktu widzenia nasuwa się analiza *ke-m-šu*, starsze *ke-n-šu[224]. Ona uwidocznia, że chodzi o formę prs. infigowanego od pwk. *keš-* / *kiš-* 'wpychać, wsuwać'. Por. infigowanie alternantu na SE w wypadku prs. *brendù* (*brìsti*), *skrendù* (*skrìsti*). Poza *kemšù* ślady po pwk. *keš-* są nader skromne, por. sb. *kešaĩ* i *kešẽnė*. Tymczasem SZ *kiš-* usamodzielnił się w osobnym pdg. *kìšti, -ù, -aũ* (zob.), poza tym dostarczył form prt. i inf. dla innowacyjnego pdg. *kim̃šti* (zob.). — WSE *kėš-*: *kė̃šinti* 'iść powoli' (znacz. etym. 'sunąć się'), *pakė̃šinti* 'pójść nieco, z trudem, poruszyć się' (*Tu suvis nebepakė̃šini*), sb. *kėšės* b.z.a. f.pl. 'boki wozu'. — SO *kaš-*: *kãšė* 'worek, sakwa; sieć sznurkowa do przenoszenia siana', *kašẽnė* 'kieszeń' (war. do *kešẽnė*, *kišẽnė*, zob.). — Na neopwk. *kemš-* (⇐ *kemšù*) oparte są dwa pdg.: 1. *kemšti, -u, -au* b.z.a. 'pchać, sunąć', 2. *kémšti, -iu, -iau* 'iść prędko, iść drobnymi krokami' (por. pol. pot. *zasuwać* 'iść dokąd pospiesznie' : *sunąć, suwać*; *zapychać* ts. : *pchać, napychać*), *atkémšti* 'przyjść', *parkémšti* 'wrócić skądś'. Nomina: *keñšalas* 'nadzienie, farsz' (war. *kañšalas*), *kemšatìs* f. 'ścisk, tłok' (war. *kamšatìs*), *kemšùs* 'pojemny, mieszczący w sobie większą ilość czego' (syn. *talpùs*).

keñžti, *kemžtù* (*kemž-stu), *kemžaũ* gw. 1. 'nie rosnąć, licho rosnąć' (*Kemžtè apkeñžęs medis, suskurdęs, neauga, žemas*), 2. 'drętwieć z zimna, grabieć, kostnieć — o palcach, rękach' (*Rankos nuo šalčio sukeñžo*). Osnową tego czasownika jest neopwk. *kemž-* < *kenž- (por. przypis do *kemšù*), który wyodrębniono z prs. infig. *ke-n-žu od *kèžti*, z czasem odnowionego pod formą *kęžtù*, tj. *kenž-stu, zob. *kežė́ti*. Podobnymi neopierwiastkami mającymi w swym składzie dawny infiks są *gleñžti* (por. *glèžti*), *kim̃šti* (por. *kemšù*) i *slim̃pti* (por. *slìpti*). — Drw. *kémža* a. *kemžà* c. 'karzeł, istota mała, niewyrosła (człowiek lub zwierzę)', war. *kemzà* c. ts. (ekspresywna wymiana zakończenia *-ža* ⇒ *za*), *kemžỹs* 'kemża', *kemzlỹs* ts. Vb. denom. *kemžýti, -ìja, -ìjo* 'zatrzymywać się we wzroście, karleć, np. o drzewie'. Synonimem *keñžti* jest *keñsti* (zob.). Stosunek wzajemny form *kemž-* i *kems-* pozostaje do zbadania.

kéngė 1 p.a., *kengė̃* 4 p.a. gw. 1. 'hak lub kołek do wieszania odzieży i nakryć głowy', 2. 'żelazny hak do zawieszania a. chwytania czego', 3. 'hak do zawieszania drzwi', 4. 'skobel wbijany do futryny', 5. 'wsuwana w ścianę zasuwa drzwi', 6. 'pętelka wszyta przy kołnierzu

[224] Por. wtórne *mS* w *rémžti* < *renž- (pwk. *rėž-* 'rznąć, kroić'; *kumštas* SD < *kunštas* 'kunszt'; n. rz. *Ìmsrė* < *Insrė (drw. od *į́sas* 'krótki'). Dalsze paralele s.v. *krìsti*.

płaszcza, wieszak', *kengė̃* 'kunica, pętla żelazna na szyję' (JUŠK). War. z asymilacją *k-g* > *g-g*: *géngė*; z aferezą *k-/g-*: *éngė*, *engis*. Obok tego war. *kénkė* 'hak do zawieszenia drzwi' (*Durys an kénkių pakabytos*). Zapoż. ze śrdn. *henge*, *henk* 'wieszak, Hänge' (GL 65, LEW 239, Čepienė 105, 114, 119). Por. łot. *ķenķis* 'hak' ⇐ dn. *kön(e)ke* (Jordan 71).

kẽnis, *-io* 1. bot. 'jodła, Abies', 2. żm. 'smolne, smoliste drzewo; szczapa, drzazga na łuczywo lub na podpałkę' — zapoż. z prus.-niem. *kēn*, *kīn* 'Kienholz' (GL 65, LEW 239), por. nwn. *Kien*, *Kienholz*. — Drw. *kenìngas* 'smolny, smolisty' (*Šis pagalys labai kėningas*).

keñkti, *kenkiù*, *kenkiaũ* 1. 'szkodzić, wyrządzać szkody, przeszkadzać', 2. brakować czego', *atkeñkti* 'zemścić się, odpłacić za doznaną krzywdę', *įkeñkti* 'skrzywdzić', *pa-* lub *užkeñkti* 'zaszkodzić'. War. *keñgti*, *kengiù*. Niejasne. Próbowano powiązać z jednej strony z germańską nazwą 'głodu': goc. *huhrus*, stisl. *hungr*, ags. *hungar* 'głód', stwn. *hunger*, nwn. *Hunger* < pgerm. *hungru- m. < pie. *kn̥k-ru- (SZ *kn̥k- ⇐ *kenk-), z drugiej strony z gr. κέγκει·πεινᾷ 'głoduje', κάγκανος 'suchy'. Por. LEW 240, ALEW 477, GEW I, 750, Beekes 2010, 612 (on jednak podejrzewa tu wyraz pregrecki), Casaretto 2004, 414. Znacz. etym. 'morzyć głodem'? — Drw. *kenkatis* stlit. 'brak, wada' (Bretkun), *kenkė́jas* 'szkodnik' (⇒ *kenkė́jiškas* 'szkodliwy'), *keñksmas* 'szkodliwość, szkoda, krzywda' (⇒ *kenksmìngas* 'szkodliwy'), *keñkras* a. *keñgras* 'wychudły, kościsty', *kenkutis* stlit. 'brak, wada' (Bretkun). — SO *kank-*: *kankìnti* (zob., tam też nomina na SO).

kentė́ti, *kenčiù*, *kentė́jau* 1. 'cierpieć, znosić (ból, głód, zimno), męczyć się', 2. 'być cierpliwym; być wytrwałym w cierpieniu' (*Kentė́jau visus metus, nieko nesakiau*), *nukentė́ti* 'ucierpieć, postradać, być pokrzywdzonym', *nukentė́ti* 'pocierpieć' — durativum stanu na *-ėti* do *kenčiù*, *kę̃sti* (zob.). — Neoosn. *kentė-*: SD *kintėjimas* «cierpienie», *kintėtojas* «męczennik».

kẽpalas 1. 'okrągły bochen chleba', 2. gw. 'wszystko, co się piecze', 3. SD *kepalas duonos* «pieczywo chleba, factus panis, & factum» ['jednorazowo upieczona ilość chleba', SPXVI]. Konkretyzowane nomen actionis na *-alas* od *kèpti* 'piec' (zob. s.v.). Znacz. etym. 'pieczenie, pieczeń' (GJL II, § 177). Por. *ẽdalas* ⇐ *ésti*; *mìtalas* ⇐ *mìsti*. Zapoż. lit. w łot. gw. *ķępals* 'duży kawał chleba; chleb źle wypieczony'. — Drw. *kepaláitis* 'bochenek', n.m. *Kepãliai* 3x. Vb. denom. *kepalúoti* 'formować z ciasta bochenki; doprowadzać do porządku', refl. *kepalúotis* 'obcować płciowo'. Nazw. *Kẽpalas*, *Kepalãvičius* (LPŽ).

kẽpenys, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. 'wątroba, Hepar' (war. *kẽpenos*, *kẽpanos* LEX f.pl.) — dewerbalny drw. na *-eni̯a-* od *kèpti* 'piec'. Wyraz ten zastąpił *jẽknos* (zob.). Najprawdopodobniej chodzi tu o kalkę z rosyjskiego, por. ros. *péčenь* f. 'wątroba' ⇐ *pečь* 'piec, prażyć' (por. lit. *kepẽnė* 'pieczeń'). Łot. *ķepęnas* f.pl. 'wątroba' jest lituanizmem (ME II, 367). — Drw. *kepenìnė* 'kiszka wątrobiana, wątrobianka'.

kept-, neoosnowa wyabstrahowana z ptc. prt. pass. *kèptas* '(u)pieczony' od *kèpti*, *kepù* 'piec'. Drw. *keptíena* 'pieczeń', *keptiẽnė* 'jajecznica; coś upieczonego a. usmażonego', *keptìnė* 1. 'pieczone mięso', 2. 'samogon' (*Verda keptinę*), *keptìniai* m.pl. 'jabłka z pieca', *keptìnis* 1. 'piwo z prażonego słodu', 2. 'opłatek wigilijny', *keptùkas* 'sucharek', *keptùvas* 'brytfanna do pieczenia mięsa; piec chlebowy', *keptuvė̃* 'patelnia'.

kèpti I, *kepù*, *kepiaũ* 1. tr. 'piec', 2. intr. 'piec się — o chlebie', 3. intr. 'smażyć się — o rybie, mięsie', 4. *iškèpti* intr. 'uschnąć, przepaść, zmarnować się na skutek upału, suszy', 5. *iškèpti* intr. 'wymarznąć (o roślinach); odmrozić sobie (dłonie)', *sukèpti* intr. 'zamarznąć (o jeziorze, o szybie)'. SD *kepu* «piekę co w ogniu», *kepu duonų* «piekę chleb», cps. *prikèpti* 'napiec, nasmażyć', intr. 'przypiec się, przywrzeć (do patelni), przylgnąć' (SD *prikepu* «przypiekam»), *sukèpti* 'spiec się, wyschnąć, zapiec się; sciąć się, skrzepnąć'. Refl. *kèptis* 'piec się, smażyć się'. Odpowiednik łot. *cept*, *cępu*, *cepu* 'piec, piec się'. Zmienione z pbsł.

*pekti drogą przestawienia skrajnych spółgłosek pierwiastka *p-k* > *k-p* (metateza na odległość)[225]. Starszy stan fonetyczny zachował się w słowiańskim, por. scs. *pekǫ*, *pešti* ʽpiekę, piec’ (psł. *pekti), ros. *pekú*, *pečь*, czes. *peku*, *péci*, pol. *piekę*, *piec*, < pbsł. *pek-e/o-. Pie. *pekᵘ̯- ʽgotować, piec’, por. wed. *pácati* ʽgotuje, piecze’, aw. *pacaiti* ts. (*peketi), alb. *pjek* ʽpiecze’, toch. AB *päk-* ʽgotować, przespieszać dojrzewanie’ (LIV[2] 468, BSW 211, LEW 241, ALEW 478). Dalej por. łac. *coquō*, *-ere* ʽgotować, warzyć; dać dojrzeć, niepokoić, trapić’ z *kᵘ̯okᵘ̯ō < *kᵘ̯ekᵘ̯ō < pie. *pekᵘ̯-ō. Z innym suf.: wed. *pácyate* ʽdojrzewa’, pass. ʽjest gotowany’, gr. πέσσω, ἔπεψα, att. πέττω ʽdoprowadzić do dojrzałości, ugotować, upiec, strawić’, < pie. *pekᵘ̯-i̯e-. — Ptc. prt. pass. lit. *kèptas* ʽpieczony’ ma odpowiednik w gr. πεπτός, wed. *paktáḥ*, łac. *coctus*. — Drw. na SE: *kepė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽschnąć, wysychać’, *kẽpinti* ʽpiec, smażyć, przysmażać; przygrzewać, przypiekać — o słońcu’ (por. łot. *cepinât* ʽpiec, opalać, osmalać’). Nomina: *kepaĩšis* ʽplacek z nadzieniem’ (suf. jak w *ragaĩšis*), war. *kepaĩžis* ts. (*i̯š* > *i̯ž* drogą asymilacji perseweracyjnej), *kẽpalas* (zob.), *kepatìs*, *-iẽs* f. ʽupał, posucha’ (por. *degatìs* ⇐ *degù*), *kepė́jas* ʽpiekarz’, *kepẽnė* ʽupał, skwar’ (żm. ʽpieczeń’), bot. ʽgrzyb pasożytniczy ozorek dębowy, Fistulina hepatica’, *kepenià* ʽupał, skwar’, *kẽpenys* (zob.), *kepẽsis* ʽmocno spieczone jajko (specjalnie do bicia na Wielkanoc)’, *kepyklà* ʽpiekarnia’ (neosuf. *-ykla*), *kepinỹs* ʽwyrób piekarski; smażona potrawa’, *kepsnỹs* ʽpieczeń’, *kẽpsnio kvãpas* ʽzapach smażeniny’, *kepùkas* ʽplacek ziemniaczany’, *kepuonià* ʽupał, skwar letni’, *prakepẽsai* m.pl. ʽbliny’. Por. łot. *cepenis* ʽskwar, upał, duchota’, *ceplis* ʽpiec do pieczenia; piec w suszarni zboża’, *cęptuve* ʽpiekarnia’. — Cps. *duonkepẽ̇*, *dúonkepis* ʽpiec chlebowy’ (por. *dúona*), *tarpùkepė* ʽczas, gdy jest mało chleba lub wcale go nie ma, tj. czas od skończenia chleba dawniej upieczonego do upieczenia nowego chleba’ (Otrębski 1934, 201), por. *tar̃pu*°. — WSE *kėp-*: *pakėpė́ti* ʽpopiec (jeszcze, trochę dłużej)’. — Uderza w bałtyckim brak form na SO *kap-. Por. *pak- w scs. *potŭ* ʽἱδρώς’, ros. *pot*, *póta*, sch. *pôt*, *pòta* ʽpot’ < *pak-ta- < pie. *pokᵘ̯-to-, znacz. etym. ʽto, co piecze w skórę’ (por. Boryś 2005, 470 744, z paralelą w postaci psł. *znojĭ). W kwestii znaczenia por. stosunek *prãkaitas* ⇐ *kaičiù* (s.v. *kaĩsti*). — Innowacyjny SZ typu *TiT* ⇐ *TeT* ma postać *pik-: scs. *pĭci*, stpol. *piecy* ʽpiecz!’ (zob. paralele s.v. *dègti*, *sègti*). Z tym *pik- można połączyć metatetyczne lit. *kip-* w formach *kìmpėti* ʽwysychać jak gąbka’, *kìmpa* c. ʽchudzielec, zeschlak (o człowieku, koniu)’. Osnową było tu prs. infig. *kim̃pa ʽschnie, wysycha’ < ʽpiecze się (na słońcu)’, inf. *kìpti < *pikti. Infigowany SE pokazuje prs. *kempù* do *kèpti* m.in. ʽschnąć, wysychać’ (zob. *kèpti* II).

kèpti II, *kempù*, *kepaũ* gw.: *apkèpti* 1. ʽobsypać się (owocami, o gałęzi)’, 2. ʽoblepić się (gliną, o lemieszu)’, 3. ʽoblec, obstąpić, otoczyć ze wszystkich stron’, 4. ʽprzywrzeć do podeszwy (o śniegu)’. Cps. *atkèpti* ʽodstać, oddzielić się częściowo od całości’, por. *Pavasarį kepte atkem̃pa žievė*, t.y. *atšunta, atkūsta, gali karnas plė̃šti* ʽWiosną kora odstaje, można drzeć łyko’ (JUŠK). *Atkepusią žievė nesunku nulupti* ʽKorę, która odstała, nietrudno zedrzeć’; *prikèpti* ʽprzyschnąć, mocno przywrzeć (o korze jesiennej), *sukèpti,* ʽzapiekać się, wysychać, pierzchnąć (o skórze, wargach); ścinać się, gęstnieć, krzepnąć (o krwi); kostnieć, grabieć z zimna’, *užkèpti* ʽzatwardzieć (o żołądku, o zaparciu stolca)’. Pwk. zapewne identyczny z *kep-* ʽpiec się; piec co’, por. *apkèpti* ʽopiec, opiekać’, *lū́pos àpkepė* ʽwargi spierzchły’. Pol. przest. *żywot zapiekły* wymienia się z *żywot zatwardły*, *zatwardziały*, *zatwardzony*, por. SW VIII, 326. Infigowanie alternantu na st. *e*, por. *brendù* (*brìsti*), *kemšù* (*kìšti*). Dalsze paralele s.v. *gèsti* I. Z reanalizy formy prs. *kempù* pochodzi neopwk. *kemp-*, widoczny w czas. *kem̃pti* (zob.) i w sb. *kémpė* (zob.).

kepùrė ʽczapka’. SD: *kepurė* 1. «czapka», 2. *naktinė iš plunksnų kepurė* «duchna» [ʽnocny czepek podbity puchem’, SPXVI], 3. *suvyniotinė kepurė* «zawoy, tiara», 4. SD[1]

[225] Paralela: lit. *pik-šas > *kìpšas* ʽdiabeł’. Osnowa jak w *pìktas* ʽzły’, sufiks jak w *paĩkšas* ʽgłuptas, dureń’, znaczenie jak w *pìkčius* ʽzłośnik’ i ʽdiabeł’.

geležinė kepurė kareivių «hełm». Por. jeszcze *užsidė́ti kepùrę* ʽwłożyć, nasunąć czapkę’, *nusiim̃ti kepùrę* ʽzdjąć czapkę’. Odpowiednik łot. *cępure* ʽczapka’. Dewerbalny drw. z suf. -*ur*- od pbsł. *kep- ʽosłonić, okryć, zatkać’ (por. suf. w *kosurė̃* ⇐ *kósėti*). Za zapożyczenie bałtyckie uchodzi fiń. *kypärä* ʽhełm, wysoka czapka’ (LEW 241). — Lit.-łot. *kep-ur-* ma dwa nawiązania w słowiańskim, por. 1° *kep-ik- > strus. *čepĭcĭ* ʽokrycie głowy’, ros. *čepéc*, stpol. *czepiec* (królewski, książęcy, biskupi), pol. *czepiec* ʽkobiece okrycie głowy, czepek’, sch. *čèpac* ts., 2° *kep-u- > *čepŭ, stpol. *czep, -a* ʽczop zatykający otwór beczki z piwem’ (wtórnie pol. *czop* ts., ukr. *čip, čopá* ʽszpunt, kołek, sworzeń’ itd.), znacz. etym. ʽzasłona otworu’[226]. Via *s*-mobile łączy się z pwk. pie. *(s)kep- ʽokrywać, zasłaniać’ (LIV[2] 555), por. gr. σκέπω ʽokryć, zasłonić, ochronić’, σκεπάζω ts., σκέπας, -αος n. ʽzasłona, osłona; okrycie, odzież’, σκέπη f. ʽokrycie, pokrywa, zasłona, powłoka; ochrona, opieka, osłona’, περισκεπής pass. ʽpokryty, zasłonięty zewsząd’, act. ʽzabezpieczający ze wszystkich stron’. Zob. też Beekes 2010, 1347, ALEW 478. W kwestii *s*-mobile por. stosunek *kapóti* : *skẽpeta*. — Drw. *kepuráitė* ʽczapeczka, czepek’ (*naktìnė kepuráitė* ʽnocny czepek’), *kepurė́tas* ʽw czapce, mający czapkę na głowie’, *kepurė̃tis* ʽtaniec weselny tańczony tylko przez kobiety’, *kepuraĩnė* ʽtaniec ludowy tańczony w czapkach’, *kepurìnis* a. *kepùrinis* ts., *kepurnykas* SD «czapnik», dziś *kepùrninkas*. — Sb. *kepùrzna* ʽlicha czapka’ zawiera suf. -*sna* w udźwięcznionym war. -*zna*. Sb. *kepū̃žė* ʽczapka barankowa’ pokazuje zakończenie -*ūžė*, które jak gdyby wymienia się z -*urė* (ŽD 390 mówi o suf. -*ūžė*, por. *karviū̃žė* ʽmarna krowa’). Niejasna jest budowa sb. *kepértis* ʽznoszona, podarta czapka’. — Cps. *kepurgal̃vis* ʽz czubem, z kępką sterczących piór na głowie’, *vištà kepurgal̃vė* ʽkura czubatka’ (por. *galvà*), *rudakepùris baravỹkas* ʽpodgrzybek brunatny’ (por. *rùdas, baravỹkas*). Vb. denom. *apkepurė́ti* ʽnasunąć czapkę, nakryć daszkiem (ul, kopkę siana)’, *nukepurė́ti* ʽzdjąć czapkę; oszukać kogo’. — N.m. *Kepùriai, Kepurė́nai, Kepùriškis, Kepùrninkai*, cps. *Bekepùriai, Kepùrlaukiai, Pùskepuriai*.

kẽras 1. ʽpień ściętego a. wywróconego drzewa wraz z korzeniami, karcz’ (war. *kẽrė*), SD *keras, šaknis medžio ižkirsto* «karcz, radix arboris excisæ», 2. ʽkrzak, krzew’ (znacz. etym. ʽkrzak na karczowisku’?), 3. ʽkadłub pługa’, 4. ʽdrewno siodła’. Por. n.m. *Keraĩ* 3x, *Pãkerai, Pakeriaĩ, Pãkerupis*. Odpowiednik łot. *cęrs, -ra* ʽsękaty pień drzewa; krzew, kępa krzaków; miejsce porośnięte trzciną, sitowiem; kępa na bagnie; pęd roślinny, latorośl’. — Drw. *apýkerės* f.pl. ʽcztery powiązane ze sobą gałęzie, którymi przykrywa się kopkę siana’, *kerė́kšlis* a. *kerókšlis* ʽniski krzak’. Cps. *kérplėša* a. *kerplė́ša* ʽdrzewo wyrwane z korzeniami; spróchniały pień drzewa obrośnięty mchem; kępa na bagnie; karcz sterczący z wody’ (por. *plė́šti*), war. *kérplėšė, -plėšas*. Vb. denom. *kerė́ti* (zob.). Rzadsze: *kerénti* gw. ʽbujnie rosnąć (o owsie)’ oraz *keróti, -ja, -jo* ʽrozrastać się, rozgałęziać się’. — Trudne, zob. LEW 241. Nasuwa się tu kilka możliwości. 1° Refleks pie. *kᵘ̯er-o- ⇐ *kᵘ̯er- ʽciąć, ucinać’ (LIV[2] 391), por. het. *kuerzi* ʽucina’, wed. *ákar* ʽzrobił’, SZ wed. prs. *kr̥ṇóti* ʽczyni, robi’, 3 pl. *kr̥ṇvánti*. 2° Refleks pie. *(s)ker-o- ⇐ *(s)ker- ʽciąć, ucinać’ (IEW 573, LIV[2] 556), por. gr. κείρω ʽobciąć, ostrzyc’. 3° Przez *s*-mobile można *kẽras* połączyć z *kérti* ʽodstawać, odłupiać się (o korze drzewa na wiosnę)’, *skérti* ʽodrywać się, strzępić się’. — W st. zanikowym ukazuje się dwojaki refleks: 1° SZ *kir*-: *kìrna* (zob.), 2° SZ *kur*-: psł. *kŭrĭ, rcs. *kŭrĭjĭ* ʽkorzeń’, strus. *kŭrĭ* a. *korĭ* ʽmiejsce wykarczowane; zarośla na miejscu wykarczowanego lasu’, ros. gw. *korь* ʽkorzeń; wysokie zarośla, krzaki’, czes. *keř, kře* a. *keře* ʽkrzew’, stpol. gw. *kierz, krza* ts., dziś drw. *krzak*. Por. BSW 127, LEW 241, Rejzek 2001, 271, Boryś 2005, 265, ALEW 478. — SO *kar*-: psł. *korę, *kor-en-e ʽkorzeń rośliny, drzewa’, scs. *korenĭ, -ene* ʽῥίζα’, cs. *korěnĭ*, sch. *kȍrên, kȍrijen*, ros. *kórenь, kórnja*, pol. *korzeń, korzenia* (por. Rejzek, *o.c.*, 303,, Boryś, *o.c.*,

[226] Inni tłumaczą psł. *čepŭ jako ʽodcięty, odłupany kawałek drewna’, mianowicie w nawiązaniu do homonimicznego pwk. pie. *(s)kep- ʽrąbać, łupać, kopać’ (LIV[2] 555). O tym zob. s.v. *skẽpeta*.

251).

kérbėti, *kérbėja* (war. *kérba*), *kérbėjo* 'róść obficie — o owocach', *apkerbė́ti* 'o drzewie: obsypać się owocami, być pełnym owoców', *prikérbėti* ts. (*Obelės šiemet prikerbė́ję obuolių*). Nomen: *kerba* b.z.a. 'kiść owoców', *kérbinė* ts. (*kerbinė obuolių, riešutų* 'kiść jabłek, orzechów'). Niejasne. Brak nawiązań zewnętrznych. — SZ *kirb-*: *apkir̃bti* 'obrosnąć owocami' (*Apaugę, apkir̃bę vyšniukais vyšnios*), *apkirbėti*, *-kirba*, *-kirbėjo* b.z.a. 'obsypać się, pokryć się (owocami)', *kìrbinė* 1. 'to co nawleczono, nanizano na sznurek (liście tytoniu, grzyby do suszenia), pęk kluczy', 2. 'kiść owoców, gałąź obsypana owocami', 3. 'klucz gęsi, żurawi' (syn. *vìrtinė*), 4. 'mrowie, rój', 5. 'sznur, szereg'. Prawdopodobnie tu też *kirb-* w *kirbė́ti*, *kìrba*, *-ė́jo* 'ruszać się, mrowić się' (zob. s.v.).

ker̃bti, *kerbiù*, *kerbiaũ* 'wiązać niemocno, luźno; źle wiązać'. Niejasne. W tymże znaczeniu ukazuje się czas. *ker̃gti*. — Drw. *kerbìkas* 'kto nieumiejętnie wiąże (snopy)'.

ker̃džius, *-iaus* 'starszy pasterz, przełożony pastuchów' (*Ker̃džius valdo piemenis. Kerdžius, kaipo piemenų perdėtinis, veizi, kad tie be reikalo galvijų nečaižytų su votegais*). War. *s*-mobile: *sker̃džius* (⇒ pol. gw. *skierdź* 'pasterz wiejski, starszy pasterz', por. Zdancewicz 348). Drw. na *-ius* od zanikłego sb. *kerda 'stado, trzoda'. Znacz. etym. 'ten, co pilnuje stada'. Por. pbsł. *kerdā- odzwierciedlone w słowiańskim: scs. *črěda* 'trzoda; porządek, szereg', ros. *čeredá* 'szereg, kolej', gw. 'stado bydła', stczes. *křieda*, czes. *třída* 'klasa, warstwa, grupa; wielka ulica', stpol. *czrzoda*, pol. *trzoda* 'stado zwierząt domowych, bydła'. Dalej por. goc. *haírda* 'trzoda, stado' (⇒ *haírdeis* 'pastuch', znacz. etym. 'należący do stada'), stwn. *herta* 'zmiana, kolejność; stado', nwn. *Herde* f. 'stado, gromada, tłum', < pie. *kerd^h-ā-. Nie ma pewności, czy można tu włączyć hapaks stpr. *kērdan* obl.sg. 'czas'. Zob. BSW 127, LEW 242, Derksen 2008, 81n. (tu rekonstrukcja pie. *(s)kerd^h-eh$_2$-), ALEW 479 zauważa, że powiązanie z pwk. pie. *(s)kerd^h- 'ucinać' nie jest pewne. Matasović 2005, 369 przyjmuje psł. *čer-da i wywodzi to od pie. *(s)ker- 'ciąć, kroić'. Casaretto 2004, 102 dopuszcza rozszerzony przez *-d^h- pwk. *k̑erh$_3$- 'sycić, karmić' (LIV^2 329) jako punkt wyjścia. — Drw. *kerdenykas* WP 'pastuch', *kerdỹstė* 'bycie «kerdžiusem», pasterstwo', *kerdùkas* 'pastuszek', *kerdžystà* 'pasterstwo' (por. *dvarystà*, *lažystà*), *kerdžiùkas* bot. 'pierwiosnek wyniosły, Primula elatior; pierwiosnek lekarski, Primula veris', *kerdžiuvienė* przest. 'pasterka', cps. *ker̃dbuvis* 'ten, kto był kiedyś «kerdžiusem»' (por. *buv-*). Vb. denom. *kerdžiáuti* 'służyć jako «kerdžius»'.

kerénti, *kerenù*, *kerenaũ* gw. 1. 'iść powoli, wlokąc nogę za nogą', 2. 'nieść' (*prisikerénti* 'przynieść sobie, naznosić sobie, np. drzewo na zimę'), 3. 'żyć, wegetować'. Niejasne.

kerė́ti I, prs. *kẽri* (war. *kẽria*, *kẽra*, *kerė́ja*), prt. *kerė́jo* 1. 'bujnie rosnąć, rozrastać się' (*Grikai, miežiai šįmet sodrė ir kerė́,* t.y. *ein plačiai in kerus*), 2. przen. gw. 'wzmagać się, nasilać się (o chorobie)', 3. gw. 'marnie rosnąć' (*Šepetoj niekas dorai neauga: kera, kera ant vietos*), *įsikerė́ti* 'zapuścić korzenie, zakorzenić się', *iškerė́ti* 'rozrosnąć się, rozkrzewić się, zagęścić się (o zbożu)'. Vb. denominativum na *-ėti* od *kẽras* m.in. 'krzak, krzew'. — War. *s*-mobile: *skėrėti* b.z.a. 'rosnąć wszerz, rozgałęziać się' (*Matė ąžuolą šimtametį plačiomis šakomis beskėrint*), por. *skeryčióti*. — Neoosn. *kerė-*: *kerė̃ža* 1. 'krzak rozkrzewiony, drzewo gałęziaste' (por. *raupėžė*), 2. bot. 'gatunek mchu: fałdownik, Rhytidiadelphus', *kerė̃žas* 'niskie a rozgałązione drzewo' (inaczej GJL II, § 377, gdzie przyjęto sb. denominativum na *-ėž-* od *kẽras* 'krzak, karcz').

kerė́ti II, *keriù* (3 os. *kẽri*), *kerė́jau* 1. 'rzucać urok, urzekać kogo spojrzeniem, przynosząc mu szkodę', 2. 'wróżyć, przewidywać i przepowiadać przyszłość', *nukeriu* SD[1] «przyrok czynię, fascino, incanto», SD «urzekam kogo, fascino», *užkerė́ti* 'zaczarować;

oczarować kogo, zrobić na kimś duże wrażenie’. Lit. *ker-* stoi w związku z pwk. pie. *k^{u}er- / *k^{u}r̥- ʻciąć, ucinać; robić’ (LIV^{2} 391), por. het. *kuerzi* ʻtnie, ucina’, wed. *kr̥ṇóti* ʻrobi, czyni’, 3 pl. *kr̥ṇvánti*. LEW 242 wskazywał raczej pie. *(s)ker- ʻschneiden’ (por. LIV^{2} 556). Znacz. etym. dla lit.: ʻrobić’, ʻrobienie’ (eufemizm na oznaczenie czynności magicznej? por. sti. *kr̥tyā́-* ʻczyn, działanie; czary’). Por. *kùrti* m.in. ʻbudować, urządzać’ jako refleks SZ *k^{u}r̥-. — Nawiązanie słowiańskie: psł. *čarŭ ʻczynność magiczna, środek magiczny’, scs. *čarŭ* ʻczary’, ros. *čáry* pl. ʻczary, urok’, pol. *czary* (sg. *czar* ʻpowab, wdzięk’) różni się od *keraĩ* pod względem apofonicznym. Formacja na SW *kēr-a- (*k^{u}ēr-o-), nie mająca obok siebie form werbalnych, zob. Derksen 2008, 79. ALEW 479 łączy z pie. *k^{u}er- ʻucinać’, a jako paralelę wskazuje za EWAIA I, 307n. wed. *kr̥tyā́-* f. ʻoczarowanie, Behexung’. — Nomina: *keraĩ* m.pl. ʻczary, gusła’ (według Jēgersa 1966, 39 pierwotnym znaczeniem było tu ʻnacięcia, znaki wyrzynane, karbowane w drzewie’), *kerėsiaĩ* m.pl. ʻurok, czary’, *kerýčios* f.pl. 1. ʻczary’, 2. bot. ʻjaskier różnolistny, Ranunculus auricomus’. Osobno zob. *kerščios*. — Neoosn. *kerė-*: *nukerėtojas* SD «urzekacz, fascinator, fascinans». Neoosn. *kerėj-*: *kerėjimas* SD «urzekanie, fascinatio», *nukerėjimas* SD^{1} «przyrok, infascinatio».

ker̃gti, *kergiù, kergiaũ* 1. ʻłączyć, wiązać, przywiązywać luźno, niemocno’, 2. ʻo zwierzętach: doprowadzać do kopulacji, rozpłodu’ (*Gyvuliai turi būti kergiamì laiku*), *priker̃gti* ʻprzytwierdzić, przyłączyć’, *suker̃gti* ʻdoprowadzić do kopulacji’, *užker̃gti* ʻzapleść dziurę w łozowym płocie’. Wskazuje się na związek *kerg-* z toch. A, B *kärk-* ʻwiązać’, toch. A *karke* ʻgałąź’ (LEW 243). ALEW 454 rekonstruuje pie. *kerg^{h}-. Brak form na SZ *kirg- / *kurg-. — SO *karg-*: *kargýti* ʻpleść, wiązać, zaczepiać; uwiązywać (krowy); stanowić przeszkodę (o płocie)’, *prikargýti* a. *prikárgyti* ʻnakarmić’, *sukargýti* ʻzemleć grubo, niedrobno’. Z innymi suf.: *kar̃goti* ʻgrodzić rzadko; grodzić byle jak; tkać byle jak’, *kargstýti* ʻrobić byle jak, byle jak splatać’, *kárglioti* ʻłatać dziurę w płocie’. Nomen: *kar̃klas* (zob., tam też o *kárklės* itp.).

kermušė̃ 3 p.a. bot. ʻdziki czosnek, niedźwiedzi czosnek, Allium ursinum’, war. *kermùšė, kermušis*. Z pbsł. *kerm-us-, ze zmianą *us* > *uš* jak w *krušà, trùšis*. Odpowiada ukr. *čerémxa*, ros. *čerëmxa*, stpol. *trzemcha*, czes. *střemcha*, słń. gw. *črêmha*. Możliwe, że stoi w związku etymologicznym z *šermùkšnis* ʻjarzębina’ (zob. s.v.). Spoza bałto-słowiańskiego porównuje się gr. κρόμμυον n. ʻcebula’ oraz śrir. *crim*, *crem* m. ʻdziki czosnek’, stang. *hramsan* (pl.), stwn. *ramusia* f. ts., zob. LEW 243, ALEW 479, Beekes 2010, 783. — N.m. *Kermušė̃, Kermušijà, Kermušìnė* 2x, *Ker̃mušis, Kermùšiškės, Kermùškalnis*.

kernà I 2 p.a. c. ʻczłowiek niski, niepokaźny, kurdupel’ (*Tėvas kaip žardas, o sūnūs visi ker̃nos*). Może denominalny drw. z suf. *-nā-* od *kẽras* ʻpień, karcz’, jak to już sugerował LEW 243. Por. przysłowie *Mažas keras didį vežimą verčia* ʻMały karcz może wywrócić wielki wóz’. — Vb. denom. *kernė́ti, -ju, -jau* ʻkarleć — o drzewie’, *užkernė́ti* ʻustać we wzroście — o dziecku’, ⇒ *kernẽžas* ʻczłowiek niskiego wzrostu, karzeł; marne zwierzę, marne, niskie drzewo; powalone drzewo’ (war. *kernẽžas, kernẽžis*).

kernà II 4 p.a. 1. ʻdrewniane naczynie, do którego zlewa się śmietanę’, 2. ʻprzyrząd do wyrobu masła, maselnica’, 3. ʻwszelkie naczynie’ — zapoż. ze śrdn. *kerne* ʻmaselnica’ (GL 65, LEW 243, Čepienė 73). LKŽ V, 613 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. Z tego samego źródła łot. *ķẽrne*, *ķẽrna* ʻmaselnica’ (Jordan 71). — Drw. *kernãlė* ʻwiększe naczynie na śmietanę’ (*Pasiliko žiemai dvi kernalès smetono*), *kernãlis* ʻmaselnica’.

ker̃noti, *ker̃noju, ker̃nojau* 1. ʻmieszać jedno z drugim, zanieczyszczać, brudzić, paprać’, 2. *iškẽr̃noti* ʻzłajać, zwymyślać’ — zapoż. z łot. *ķẽrnât* ʻpaprać, brudzić’ (Būga, RR II, 254, LEW 244). — Drw. *kérna* c. ʻkto grzebie w jedzeniu, grymasi, wybredza’, *kernà* ʻzganienie kogo, przygana’ (*Gavo kernõs* ʻDostał burę’).

kérpė, zwykle pl. *kérpės* 1. ʻkrótki mech, porost, połączenie grzybów i glonów, występujące na korze drzew, kamieniach i dachach, Lichenes, Cetraria, Parmeliaʼ, 2. pl. ʻglony morskie, wyrzucane przez fale na brzeg i używane jako nawózʼ, 3. ʻhuba, Polyporusʼ, 4. ʻgruba, zdrewniała kora drzewʼ, 5. ʻogryzek owocuʼ, 6. ʻwierzchni okrawek brukwi, marchwi, rzodkwi z liśćmiʼ, 7. ʻpiętka chlebaʼ, 8. ʻgórna, wolna część worka, służąca jego zawiązaniuʼ[227], 9. ʻtyłekʼ, 10. ʻczubek ryja świńskiegoʼ, 11. pl. ʻafty w jamie ustnejʼ. Odpowiada łot. *cērpa* ʻdługa trawa, zwł. bagienna; wełnianka, Eriophorum; krzak, krzew; włosy, zwł. potargane, rozczochraneʼ. Niejasne. Do porównania stoi słabo poświadczony czas. *kerpti*, *-a*, *-o* b.z.a. ʻrozrastać się wszerzʼ (por. LEW 244). Prócz tego jest czas. *ker̃pti* a. *kérpti*, *-iu*, *-iau* ʻ(snopy) wiązać luźno, w pośpiechuʼ, który pozwala zrozumieć przynajmniej *kérpė* 8 (zob. wyżej) jako rzeczownik postwerbalny. — Drw. *kérpena* bot. ʻporost islandzki a. płucnica islandzka, Cetrariaʼ, *kerpenė̃* ʻwierzchnia, niejadalna część brukwi, marchwi, rzodkwiʼ, *kerpė̃žius* ʻto, co pokryło się mchem, np. drzewoʼ. Vb. denom. *apkérpėti*, *-ja*, *-jo* ʻomszeć, obrosnąć mchemʼ (⇒ *apkérpėtas* ʻpokryty porostem, mchem, omszałyʼ), *įkérpėti* ʻdostać aftʼ (⇒ *įkérpėjimas* ʻafty, owrzodzenie śluzówki jamy ustnejʼ), *prikérpėti* ʻobrosnąć brudemʼ, *sukérpėti* ʻwysychać, twardnieć, starzeć sięʼ.

ker̃slas gw. 1. ʻwszelkie ostro zakończone metalowe narzędzie (dłuto, rylec, strugarka)ʼ, 2. ʻlancet, nożyk do puszczania krwiʼ, 3. ʻprzecinak do metaluʼ, 4. ʻjądro knuraʼ. Odpowiedniki bsł.: stpr. *kersle* EV ʻobosieczny topór, Sulaxe [zweischneidige Axt]ʼ oraz psł. *čerslo, ros. *čereslóʻ*, słc. *čriesloʻ*, pol. gw. *trzosło* ʻkrój pługaʼ, tj. ʻrodzaj noża wprawionego w grządziel pługa przed lemieszem, krającego ziemię prostopadle, gdy lemiesz ją podbieraʼ. Pbsł. *kert-sla-, dewerbalne nomen instrumenti, por. lit. *kertù*, *kir̃sti* ʻsiec, ciąćʼ; znacz. etym. ʻnarzędzie tnąceʼ. Zob. BSW 130, REW III, 324, LEW 245.

kersnóti, *kersnóju*, *kersnójau* gw.: *Kersnóti yra joti kratydamos — kerš, kerš, kerš* ʻjechać konno trzęsąc się *kerš kerš kerš*ʼ. Czas. na *-noti* od osnowy onomatopeicznej. — Obok tego *kirsnà* ʻkobieta jadąca konnoʼ: *Moteriška raita vadinas kirsnà*. LKŽ V, 854 sugeruje poprawkę na *kersna*. Czy słusznie?

kéršas, *-à* ʻgraniasty, pstry wielkimi kawałami; koń lub świnia ciemnej maści z białą w poprzek pręgąʼ (por. n.rz. *Kéršis*, n.jez. *Keršiaĩ* 2x). Z pie. *kerso- ze zmianą *rš* < *rs* jak w *gar̃šas*, *ver̃šis*, *viršùs*. Por. BSW 134n., LEW 245. Akut wtórny. Drw. *keršùlis* ʻgołąb żyjący w stanie dzikim, Columba palumbusʼ, SD «grzywacz, palumbus» (⇒ n.m. *Keršùliškiai*). — SO *karš-*: *karšìs* ʻryba leszczʼ (zob. s.v.). — SZ *kirš-* < *kirs- < pie. *kr̥s-. Por. stpr. *kirsnan* EV ʻczarny, Swarcz [schwarz]ʼ, od tego n.rz. *Kirsin*, cps. *Kirsnappe*, n.jez. *Kirsen*, *Kirsno*, n.m. *Kirsne* (AON 64, 235). Tu też toponimy łot. *Cìršn̦i* i *Cêršna*. Lit. adi. *kiršnas a. *kiršinas ʻczarnyʼ można odtworzyć w oparciu o następujące nazwy wodne: (1) n.rz. *Kir̃šinas* (por. stpr. *Kirsin*), *Kiršnó.upis* (por. stpr. *Kirsnappe*), *Kir̃švalkis* < *Kiršn-valkis, (2) z insercją *k* przed grupę *rš*: n.rz. *Kirkšnìs*, *Kirkšnỹs*, *Kirkšnója*, *Kirkšnó.upis*. — Płd.-lit. nazwie rzeki *Kirsnà* (rej. Kalvarijà) przypisuje się — z uwagi na spółgłoskę *s* w pozycji po *r* — pochodzenie jaćwięskie (zob. Būga, RR III, 514, 822, AON 235, Vanagas 1981, 157n.). — Postać plit. *kiršna-, zgodna ze stpr. *kirsna-* ʻczarnyʼ, wygląda na odziedziczoną z pie. *kr̥s-nó-, czyli spokrewnioną z jednej strony z psł. *čĭrxnŭ ʻczarnyʼ (por. strus. *čĭrnŭ*, scs. *črŭnŭ* ʻμέλαςʼ, ros. *čёren*, *černá*, *černó*, sch. *cȑn*, f. *cŕna*, czes. *černý*, pol. *czarny*), z drugiej strony z wed. *kr̥ṣṇá-* ʻczarny, ciemnyʼ, ⇒ sb. *kr̥ṣṇá-* m. ʻczarna antylopaʼ (por. EWAIA I, 397n.).

kerščios f.pl., stlit. hapaks SD[1] «przyrok, infascinatio, aspectus contagiosus» [ʻurok, formuła czarowaniaʼ, SW] (syn. *nukerėjimas*). Wyraz nie odnotowany w LKŽ. Obok tego jest

[227] Por. *Nepripilk pilno maišo — kad liktų kérpė* ʻNie napełniaj całego worka — żeby została «kerpė». *Tu imk už kérpės, o aš už maišo apačios* ʻTy chwyć za «kerpė», a ja za spód workaʼ.

czas. *nukeriu* SD[1] «przyrok czynię, fascino incanto», SD «urzekam kogo, fascino». Dwuznaczne. Z jednej strony wygląda jak rzeczownik postwerbalny do *kerščioti, intens. na -*sčioti* od *keréti* 'rzucać urok' (por. *dùrti* ⇒ *dùrsčioti*), z drugiej zaś strony jak drw. na -*ioti* od vb. frq. *kerstyti (por. *graibstýti* ⇒ *gráibsčioti*, obok czego sb. *graĩbsčiai*).

keȓštas, -*o* 'zemsta' (war. *kérštas*), DP 'zapalczywość, gniew, jad, chrap, pęd, pomsta, groźba, waśń'. SD *kerštų darau* «mszczę się z czego y nad kiem, vlciscor, vindico, persequor» (syn. *atgauju*). War. z insercją *k*: *kerkštas* 'złość, gniew' (Bretkun). Dewerbalne abstractum na -*ta*- od *kerš*- / *kirš*- jak w *keȓšti*, *kiȓšti*. Por. zwł. *atkeȓšti* 'zemścić się': *Jis atkerš kerštą prieš kerštą*. Zob. GJL II, § 392. Inaczej LEW 245, który nieprzekonująco łączył *keȓštas* z adi. *kárštas* 'gorący'. — Drw. *kerščius* SD «mściciel, vindex, vltor» (por. *šaũkščius* ⇐ *šáukštas*), cps. *kerštadarys* SD «mściciel» (syn. *atgautojas*, *kerščius*), por. *darýti*. Vb. denom. *kerštáuti* 'grozić zemstą, szukać zemsty'.

keȓšti, *keršiù*, *keršiaũ* gw.: *apkeȓšti* 'rozgniewać się, rozsierdzić się', *atkeȓšti* 'zemścić się' (też refl.: *Ir atsikeršia pats sava ranka*), *įkeȓšti* 'rozgniewać się', *sukeȓšti* ts. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 233, s.v. *kárštas* i 245, s.v. *keȓštas*. Por. może pie. *kers- 'szybko się poruszać, biec' (LIV[2] 355), por. łac. *currō*, -*ere* 'biec, pędzić, spieszyć, ścigać się, krążyć, latać, obracać się (o kole garncarskim)' < pie. *kr̥s-e-; gr. ἐπίκουρος 'pomocnik, sprzymierzeniec' (znacz. etym. 'spieszący z pomocą'). Derksen 2015, 228 sprzeciwia się porównaniu z *currō* i odsyła raczej do pie. *k^{u}r̥H- jak w *ùgnį kùrti* 'light a fire' (*-s- ma być rozszerzeniem pierwiastka). Zob. też ALEW 481. — Drw. 1. *keršáuti* 'robić komu na złość', *atkeršáuti* 'zemścić się', 2. *kérščioti*, -*ju*, -*jau* 'robić komu na złość', refl. 'kłócić się' (*Bobos kérščiojas dėl menkų niekų*), 3. *keȓšyti*, -*iju*, -*ijau* 'mścić się; grozić; obiecywać; zamierzać, nosić się z zamiarem', *atkeȓšyti* 'zemścić się', *įkeȓšyti* 'rozdrażnić, podrażnić (np. chory ząb), rozgniewać', *pakeȓšyti* 'pogrozić zemstą'. Te trzy czasowniki o typowej dla denominatywów budowie są derywatami od zanikłego sb. *keršas a. *kerša 'zemsta'. — Nomina: *keršingas* SD «mściwy, promptus vltioni» (syn. *keršus*), *keȓštas* 'zemsta' (zob. s.v.), *keršùs* 'mściwy' (*Jis keršaũs būdo*). Neoosn. *keršy*-: *keȓšytojas* 'mściciel', *atkeȓšytojas* ts. — SZ *kirš*-: *kirštù* (*kirš-stu), *kiršaũ*, *įkiȓšti* 'wpadać w gniew, gniewać się', *sukiršti* DP 'spiknąć się', caus. *kìršinti* 'podburzać, judzić, buntować' (⇒ *kìršintojas* 'podżegacz, wichrzyciel'), nomina: *kiȓšas* 'kłótnia, waśń', *kìršatis*, -*ies* 'złość, gniew'. — Być może, że trzeba tu dołączyć — jako refleksy stopnia *o karš*- — następujące formy: *káršinti* 'martwić, troskać kogo, nie dawać komu spokoju, natrętnie prosić', SD *karšinu* «frasuię kogo, troskam», *įkáršinti* 'zaciąć (konia batem)', *iškáršinti* 'złoić skórę, spuścić lanie', *užkáršinti* 'zagrzać, podgrzać (jedzenie)' : łot. *karsinât* 'ogrzać'. Nomen: *kárštas* 'gorący' (zob. s.v.).

kertė̃ 4, 3 p.a. 1. 'kąt między stykającymi się ścianami' (*Padėk šluotą į kertę* 'Postaw miotłę w kącie'), 2. 'zaszczytne miejsce u stołu', 3. 'zapadły kąt, zakątek', 4. 'wrąb, zarąb w belce', 5. 'zacios, karb, miejsce zaciosane na drzewie jako znak', 6. SD <kierte> «łoże biegunow u wałkow, koł młyńskich, u taczek, armilla» ['obsada czegoś, podstawa, na której coś jest umocowane']. Por. *kaškà* 'zarąb w belce' i 'biegun u drzwi'. — Z innym suf.: *kértis*, -*ies* f. 'kąt; wrąb, prostokątne wcięcie w belce'. Są to formacje dewerbalne od pwk. *kert*- jak w *kertù*, *kiȓsti* 'siec, ciąć'. Znacz. etym. 'krawędź zrębu, miejsce zetknięcia się dwu ścian zewnętrznych domu'. Od tego drw. *kerčià* 'kąt w pomieszczeniu; zrąb drewnianego budynku, węgieł; zaszczytne miejsce w izbie' zakłada zmianę tematu na *-i- w temat na *-i̯ā-: *kerti̯ā-, por. typ *dėčià*, *varčià* (GJL II, § 404). — Drw. *kertė́tas* 'z kantami, kanciasty, np. budynek', *kertinė̃lė* 'półka umieszczona w kącie', *kertìnis* 'narożny (np. słup, pokój)', *kertìnis akmuõ* 'kamień węgielny', *sánkertinis* gw. 'drewniana cembrowina (studni)'.

kérti, prs. *kę̃ra* (*ke-n-ra, war. *kérsta*, *keȓna*), prt. *kẽro*. Zwykle z prvb., por. 1° *apkérti* 1. 'obrosnąć czym, obsypać się owocami' (*Mūsų visos obelys obuoliais apkero*), 2. 'przestać

rosnąć — o drzewie’ (*Apkẽrusi grū̃šia,* t.y. *į kerą pavirtusi, neauga*). Jest war. z *s*-mobile: *apskérti* ‘być oblepionym owocami, zwisać pod ciężarem czego’ (zob. *skérti*). — 2° *atkérti* ‘odstawać, odłupiać się, odwisać, nie przystawać, nie przylegać (o korze drzewa na wiosnę, o skórce chleba, dziąsłach, tynku, o lodzie topniejącym przy brzegu), oddzielać się częściowo od całości, odwisać, zwisać; odłączać się, schodzić, łuszczyć się (o skórze), pierzchnąć (o skórze rąk)’. Jest war. z *s*-mobile: *atskérti* ‘otworzyć się — o ranie’ (zob. *skérti*). Lit. *kér-C* jest zapewne refleksem pie. *(s)kerH- ‘rozdzielać, oddzielać’ (LIV^2 558). — SO *kar-*: *atkarùs* ‘odgięty, zadarty’ (zob. s.v.), *karnà* ‘kora, łyko’ (zob. s.v.).

kertìs, *-iẽs* 4 p.a. f. gw. ‘ujemna cecha, wada, skaza, przywara’ (war. *kértis*), np. *Merga be jokios kertiẽs*, t.y. *be nutarimo, apskritai gera, vis linksma*. Analiza: *ker-tì-s*, pierwotne abstractum od *kertù, kir̃sti* ‘siec, ciąć, rąbać’[228], znacz. etym. ‘cięcie, uderzenie ostrym, tnącym narzędziem’. Znacz. ‘wada, skaza’ wywodzi się z ‘blizna (po ranie ciętej)’, to z ‘rana cięta’. LEW 245 porównywał *kertìs* z nwn. *Scharte* f. ‘szczerba, rysa’, przen. ‘błąd, niepowodzenie’ (*Hasenscharte* ‘zajęcza warga’), co pochodzi od adi. *schart* śrwn. ‘skaleczony, raniony’ < pgerm. *skarda- (EWD 1183). Porównywalny rozwój widać w psł. *blizna, ros. gw. *bliznά* 1. ‘ślad po ranie’ i 2. ‘skaza w tkanienie’, pol. *blizna* ts. (zob. s.v. *bliežti*). — Drw. *kertìngas* a. *kértingas* ‘mający wadę, wadliwy’, np. *Jinai, merga, jau kertìnga*, t.y. *palaikė, nė̃ščia* ‘Dziewczyna jest wadliwa, bo zaszła w ciążę’.

kę̃sti, *kenčiù, kenčiaũ* 1. ‘cierpieć, znosić’ (łot. *cìest, ciešu, cietu*), 2. ‘mieć cierpliwość, wytrzymywać’, *nekę̃sti* ‘nie lubić, nie cierpieć kogo a. co’. SD *kinčiu* «boleię» (syn. *sopulį turiu*), «cierpię co; ponoszę co, biorę na się» (syn. *keliu*), «trwam» (syn. *patinku*), «znoszę kogo (syn. *keliu kų*), *kinčiu ažu nuodėmį* «karzą mnie za co», *badu kinčiu* «mrę głod». Cps. *apkę̃sti* ‘lubić, znosić’, *iškę̃sti* ‘wycierpieć, przecierpieć’, SD «dotrwać do końca», *neapkę̃sti* ‘nienawidzieć’, stlit. *nopkę̃sti* ts. (zob. *nop-*), *nopkinčiu* SD^1 «mierzi mię; nienawidzę», *pakę̃sti* ‘ścierpieć, znieść, wytrzymać ból’, *užkę̃sti* ‘lubić’. Porównanie z gr. aor. ἔπαθον < *-k^un̥d^h- i pf. πέπονθα < *-k^uond^h- (prs. πάσχω ‘doświadczam, znoszę’) wskazuje na to, że pie. SE miał postać *k^uend^h- (por. LIV^2 390) i że lit.-łot. *kent-* ustaliło się na miejscu *kend-. Pwk. z wygłosowym *-t-* mógł zostać wyodrębniony w formacji praesens z suf. *-sta-*: *kęstu < *kens.stu < *kent-stu < *kend-stu albo *kįstu z *kins.stu < *kint-stu < *kind-stu (prt. *kindau, inf. *kįsti). — Drw. °*kenčiamas*: *iškinčiamas* SD «znośny», *nopkinčiamas* SD^1 «mierziony; nienawis[t]ny», *nepakeñčiamas* ‘nieznośny’, *pakeñčiamas šal̃tis* ‘znośny mróz’, °*kentimas*: *nopkintimas* SD^1 «nawiść», «niechęć, niechuć», «nienawiść» (syn. *nopkunta*), «omierznienie; waśń», *kentingas*: *kintingas* SD «cierpliwy» (odpowiada łot. *cìetîgs*), *kentė́ti* (zob.). Cps. *žiemkenčiaĩ* (zob. *žiemà*). — Neopwk. *kęs-*: *iškįstinai* adv. SD «znośnie». — SZ *kint-*: *pakintė́ti* DP ‘ucirpieć, mieć cierpliwość’ (Kudzinowski 1977, II, 28). — SO *kant-*: brak refleksów werbalnych. Nomina: *apýkanta* ‘cierpliwość, pobłażanie, tolerancja’, *kančià* (zob.), *kantrà* (zob.), *neapýkanta* ‘nienawiść’, DP *nopýkanta* (zob.), *nepakantà* 1. ‘niecierpliwość, sytuacja trudna do zniesienia’, 2. c. ‘osoba niecierpliwa’ (⇒ *nepakantus*, SD *nopkuntus* «nienawistny drugim»), *pakantà* ‘pobłażliwość, wyrozumiałość’.

kė̃stis, *kečiúos, kėčiaũs* gw. ‘rozkraczać się, rozczapierzać się, rozszerzać się’, *iškė̃sti* ‘rozpiąć, roztworzyć’. Bez dobrej etymologii, zob. war. *s*-mobile: *skė̃stis*. — Neopwk. *kes-*: *kesnóti* ‘jechać truchcikiem w okrak’ (inaczej GJL II, § 582: *ket-snoti). Nomina: *kẽsčiai* m.pl. ‘nosze do przenoszenia słomy, siana’, *príekesas* ‘szopa’ (war. *príekestis*), żm. *prýkesas* ts. — Neopwk. *kės-*: *kė̃sytis* ‘wyciągać rękę, zamierzać się na kogo; dokonywać zamachu (na czyjeś życie)’, *kėsìntis* ‘targnąć się’, *kėsnóti* ‘wymachiwać rękami’ (por. *kąsnóti* ⇐ *kąsti*),

---

[228] Sufiks abstr. *-ti-* ukazuje się w powiązaniu ze st. pełnym pierwiastka również w wyrazach *dė́tis*, *-ies* f. ‘pora znoszenia jaj’ ⇐ *dė́ti* (pie. *d^heh_1-); *keltìs*, *-iẽs* gw. ‘podbicie w stopie’ ⇐ *kélti*; *pentìs*, *-iẽs* ‘obuch siekiery’ (pie. *(s)penh_1-).

kėsóti ʽiść okrakiem’, refl. *kėsótis* ʽwymachiwać rękami i nogami’, nomen: *kė́slas* ʽzamiar, zły zamiar, zamach’. — Neoosn. *kėst-* (⇐ *kė̃stas* ʽrozkraczony, wygięty; szeroki’): *kėstóji* f. ʽszerokie sanie, służące do przewozu towarów na targ’, cps. *kėstakójis* ʽkto ma nogi wygięte na zewnątrz’ (por. *kója*). — WSE *kėt-*: *kė̃sti* (inf.), drw. *kėtóti* ʽmachać rękami (idąc, rozmawiając); roztrząsać (skłębione) nici, sznury’, *kėtótis* ts., też ʽzajmować dużo miejsca; wynosić się’.

kẽsulas 1. ʽkłębek, zwitek, pęk, plik’, 2. ʽgarstka (słomy, siana, lnu)’, 3. ʽrój, chmara’. War. *kẽzulas* ʽkłębek, zwitek’. Obok tego *kesulà* ʽgrono, kiść owoców’. Prawdopodobnie ze zmiany *kãsulas, *kasulà. Por. wokalizm *a* w syn. *kasulà* ʽgrono, kiść (jagód, porzeczek)’, jak też w motywującym czas. *kàsti*. Sufiks jak w *gùbulas* ⇐ *gùbti*, *tùmulas* ⇐ *tumė́ti*. Zmiana *a* > *e* też w *krãsė* > *krẽsė*, *krãtilas* > *krẽtilas* .

ketė́ti, *ketù*, *ketė́jau* gw. ʽzamierzać, mieć zamiar’ (łot. dial. *ķetêt*, *-u*, *-ẽju* ts. jest lituanizmem). Niejasne. LEW 247 rozważa powiązanie z *kė̃stis* ʽrozkraczać się’, powołując się na nwn. *sich entschließen* ʽzdecydować się’ : śrwn. *entschlieȥen* ʽotwierać, rozdzielać’ jako paralelę. ALEW nie wysuwa etymologii. — Drw. *ketìnti* ʽzamierzać, mieć zamiar; przyrzekać, obiecywać’, *paketìnti* ʽpostanowić’ (*Ką paketinsiu, tuo ir padarysiu*), ʽzanosić się na co’ (*Paketino lyti, bet nelijo*). — WSE *kėt-*: *kė̃sti*, *kėtù*, *kėtaũ* ʽzamierzać, pragnąć, chcieć’. — SZ *kit-*: *kìsti* II (zob.). Osobno zob. *kìnti*.

keturì, f. *kẽturios* 3 p.a. ʽcztery’. Od tego odchylają się łot. *četri*, *četras* skutkiem synkopowania *u* i zastępstwa *c-* przez *č-* w nagłosie pod wpływem odpowiednika słowiańskiego. Forma męska *keturì* (zakończenie *-ì* innowacyjne) kontynuuje pie. temat *k$^{u̯}$et-ur-, z suf. *-ur-* jako SZ saṃpras. do *-u̯er- / *-u̯or-. Por. pie. *k$^{u̯}$et-u̯or- w gr. dor. τέτορες, orm. *čʿorkʿ*, toch. A *śtwar*, toch. B *śtwer*, wed. *catvā́raḥ* m., *catvā́ri* n. Z pierwiastkiem na SZ *k$^{u̯}$t- stoi osobno łac. *quattuor* ʽcztery’ (z *k$^{u̯}$at.tu.u̯or ⇐ pie. *k$^{u̯}$t-u̯ōr, por. Weiss 2009, 145). Osobno zob. *ketver-*, *ketvir̃tas*. — Lit. acc.pl. *kẽturis* < *keturįs < *keturins jest refleksem pie. *k$^{u̯}$et-ur-n̥s, odpowiada więc wed. *catúraḥ*. W językach bsł. nie spotyka się refleksów st. zanikowego *k$^{u̯}$t-. — Wzdłużenie samogłoski sufiksu *-yr-* w słow. *četyre* m., *četyri* f.n. < *ketūr- ⇐ pbsł. *ket-ŭr- pozostaje niewyjaśnione. ESJS 104 uważa, że *četyr-* jest z pochodzenia tematem przypadka zależnego, może acc.pl. — Uderzająca innowacja litewska polega na tym, że właściwe liczebnikowi ʽcztery’ zakończenie *-ì* zostało rozciągnięte na numeralia wyższe, mianowicie od ʽpięć’ aż po ʽdziewięć’, por. *penkì*, *šešì*, *septynì*, *aštuonì*, *devynì* (Smoczyński 1989, 80). — W złożeniach ukazuje się przeważnie osnowa *ketur°*, por. *ketùrakė* ʽkarta czwórka’, *keturãkis* (zob. *akìs*), *kẽturiskart* adv. ʽcztery razy, czterokrotnie’, *keturkõjis* ʽczworonóg’, *ketùrkampis* ʽczworokąt’, *ketùrlinkas* ʽpoczwórny’, *keturmẽtis* ʽczteroletni’, *kẽturpėsčias* adv. ʽna czworakach’, n.m. *Ketùrkaimis*, *Ketùrkiemiai*. Pie. postacią członu złożeniowego było prawdopodobnie *k$^{u̯}$tur- ob. *k$^{u̯}$tru-, zob. de Vaan 2008, 505. — Gwary i SD poświadczają użycie członu złożeniowego *keturia°*, por. *keturiagal̃vis* ʽczworogłowy’, *keturiakõjis* ʽczworonogi’, *keturiarañkis* ʽczwororęki’. — Czasem dochodzi do synkopy w nieakcentowanym członie *ketur°* lub *keturia°*, stąd war. *ketra-*, *ketria-*, por. *ketrapėsčia* adv. ʽ(chodzi) na czworakach’, *ketriapėsčias* ts. Por. jeszcze *ketrìnė* ʽ(dawna) moneta o wartości czterech kopiejek’ < *keturìnė.

keturíese adv. ʽwe czterech, we czwórkę’; starsze zakończenie *-su* widać w gw. *keturíesu*, *keturiesù*. Skostniała forma loc.pl. liczebnika *keturì* m. ʽcztery’, zob. Zinkevičius 1981, § 488. Por. *dvíese*, *trisè*.

keturiomìs adv. ʽna czworakach’ — skostniała forma instr.pl. liczebnika *kẽturios* f. ʽcztery’ (zob. *keturì*).

ketùs, *-aũs* 4 p.a. ʽżeliwo, żelazo z domieszką węgla; lane żelazo’, drw. *ketìnis púodas*

ʽżeliwny garnek’. Odpowiednik łot. *ķęts*, *ķęta* ʽGußeisen’. Niejasne, por. Būga, RR II, 139, LEW 248.

ketver-: *ketverì*, f. *kẽtverios* 3 p.a. ʽcztery’, n. *kẽtveria* ʽczworo’ (*kẽtveria tíek* ʽcztery razy tyle’) — liczebnik zbiorowy z sufiksem w SP pie. *kᵘet-u̯er-, utworzony przy card. *keturì* ʽcztery’ (pie. *kᵘet-ur-). Np. *ketverì marškiniaĩ* ʽcztery koszule’, *ketverì rãtai* ʽcztery wozy’. *Pirkaũ kẽtverias žìrkles* ʽKupiłem cztery pary nożyc’. *Aš čia jau ketveri metai gyvenu* ʽMieszkam tu już cztery lata’. SD *ketveri* «poczworny cug koni, quadrigæ, quadriiuges equi». — Nawiązanie w psł. *četver-, por. scs. *četvero* ob. *četvoro* n. ʽczworo’ (czes. *čtvero*, ukr. *čétvero*, sch. *čȅtvoro* ts.), cps. *četveronogŭ* ʽczworonóg, τετράπους’ (war. *četvrěnogŭ*) oraz scs. *četverŭ* ob. *četvorŭ* ʽczworaki’. Zob. BSW 181n., ESJS 104n. — Drw. *ketvérgė* (zob.), *ketverinis* SD «poczworny woz, quadrijugus currus, quadrigæ», dziś *ketverìnis vežìmas* ʽwóz ciągniony przez czwórkę koni’, *ketverìnis nãmas* ʽdom czteropiętrowy’, *ketveriópas* ʽczworaki’ (w kwestii formantu zob. *penkeriópas*), *kẽtvertas* ʽczworo, czwórka’, ⇒ *ketvertùkas* ʽczwórka jako ocena szkolna’.

ketver̃gas żm. ʽczwarty dzień tygodnia, czwartek’ — przekształcenie białoruskiego zapożyczenia *četver̃gas* (zob.) na wzór segmentu *ketv*- jak w liczebniku lit. *ketvir̃tas* ʽczwarty’. Por. LEW 247n., Kabašinskaitė 28. Forma ta nie jest związana z wyrazami *ketvérgė*, *ketvérgis*. — N.m. *Ketvergiaĩ* — stoi w związku z ʽczwartkiem’ jako dniem targu odbywającego się w tej miejscowości (paralele: *Serẽdžius*, *Subãčius*).

ketvérgė przest. 1. ʽdawna moneta dwudziestokopiejkowa, będąca równowartością czterech monet pięciokopiejkowych’, 2. ʽczwórka w kartach’ — z *ketver-kė przez perseweracyjne udźwięcznienie *rk* > *rg*. Akut bez etymologicznego uzasadnienia, zob. *ketver*-. Paralele: *penkérgė* < *penker-kė; *ìrga* < *ìrka*. — Tu też *ketvérgis* ʽzwierzę czteroletnie’, ze zmiany *ketver-kis (por. *penkérgis* z *penker-kis). W BSW 131 niesłusznie uznane za spokrewnione z rcs. *četvĭrgŭ*, ros. *četvérg* ʽczwarty dzień tygodnia, czwartek’. Na temat członu kompozycyjnego *-ergis* (por. stlit. *dvi-ergis*, *tri-ergis*) zob. teraz ALEW 313.

ketvir̃tas ʽczwarty’, liczebnik porządkowy do card. *keturì* ʽcztery’. Odpowiada z jednej strony stpr. *kettwirts*, *ketwerts* ʽczwarty’, z drugiej strony scs. *četvrĭtŭ* (sch. *čȅtvr̂tī*, słń. *četŕti*, ros. *četvërtyj* < pbsł. *ket-u̯ir-ta- < pie. *kᵘet-u̯r̥-to-. Nawiązanie słowotwórcze w gr. ep. τέτρατος (beoc. πέτρατος) ʽczwarty’ < *tet-u̯ra-tos, klas. τέταρτος ts. < *tet-u̯ar-tos < pie. *kᵘet-u̯r̥-to-. — W łot. *cęturtaîs*, podobnie jak w sti. *caturthá*- ʽczwarty’, przed suf. spółgłoskowym *-t-* ukazuje się *-ur-*, tj. antewokaliczny allomorf suf. *-u̯er-* (zob. *keturì*). — Drw. *ketvirtáinė* ʽczwarta część ziemi, roku’ (por. *ašmáinė*), *ketvirtáinis* ʽczwarta część, ćwiartka; czworobok, kwadrat’ (por. *ašmáinis*), *ketvirtaĩnis* adi. ʽczworokątny, kwadratowy’, *ketvir̃tas liẽkas* stlit. ʽczternasty’[229], *ketvir̃tinė* ʽćwierć, ćwiartka’, *ketvir̃tinės* a. *ketvirtìnės* f.pl. ʽmodlitewne wspomnienie zmarłego w cztery tygodnie po jego śmierci’, *ketvir̃tis* ʽćwierć’ (SD «czwiertnia, modius, medimnus»), *ketvirtuotinė* a. *figura ketvirtuota* SD «kostka, figura kwadratowa na wszytkie strony», cps. *ketvirtãdienis* ʽczwartek’ (por. *dienà*, zob. s.v. *nedė́lia*), *pusiaketvirtė* SD «połćwierci, osma część czegokolwiek, octans».

kẽvalas 1. ʽskorupa, łupina; plewa’, 2. SD <kiawałay> m.pl. «obsiewiny, opełki», «zgoniny» [ʽplewy, łuski, zgrabki z omłóconego zboża’], 3. przen. ʽstary, nieruchawy człowiek’ (w tym znacz. też war. *kẽvala* c., *kẽvelas*). Z uwagi na brak odziedziczonej sekwencji *ev trzeba <kevalas> uznać za allofoniczny zapis brzmienia *kiãvalas, z

---

[229] Por. *Ir kad jau jai* [Marijai] *sukankant ketvirtiemus liekiemus metamus, rodijos kunigai, ką su ja turėtų daryt, idant nepažeistų Viešpaties Dievo* DP 563_{44} ʽA gdy już [Maryja] dochodziła czternastego roku, radzili się kapłani, coby z nią czynić mieli, aby nie obrazili Pana Boga’.

samogłoską pierwiastkową *a* po spółgłosce palatalnej[230]. Potwierdza to odpowiednik łot. *čàula* ʻskorupa, łuska; strup' < *ki̯au̯la (war. *čaule*), gw. *čavala* ʻskorupa'. Analiza: *kiav-ala-. — Z innym suf.: *kẽvetas* ʻskorupa, łupina' < *kiav-eta-. War. *s*-mobile: *skẽvelas* ʻskorupa, łupina', *skẽvetas* (zob.) < *skiav-eta-. Pwk. *(s)kiau-*, zob. *kiáutas*, *skiáutas*.

kė́vė 1 p.a. gw. ʻchude, słabe zwierzę domowe (kobyła, krowa)'. War. *š*-mobile: *škėvẽ* 4 p.a. ts. (por. *škè̇žti* ob. *kè̇žti*, *škárka* ob. *kárka*). Stoi w związku z adi. *škẽvas*, *škė́vas* ʻsłaby, bezsilny, lichy'. Dalszy wywód niejasny, zob. LEW 248. — Drw. *kẽvinas*, *kė́vinas* ʻmarny koń, szkapa'. Por. syn. *kuĩnas*.

kevérza c. 1. ʻdrzewo małe, krzywe', 2. ʻprzedmiot krzywy, skrzywiony', 3. ʻczłowiek niezgrabnie się poruszający, wolno idący, krzywonogi', 4. ʻniezdara, niedorajda', 5. ʻczłowiek niskiego wzrostu, karzeł', 6. ʻniechluj, brudas'. Formacja z suf. deterioratywnym -*erza* (por. *plepérza*), urobiona od jednego z wykrzykników opisujących przewrócenie się, nagły upadek, por. *kevers*, *kevérst*, *keveř̃st*, a także *keverė́kšt*, *keveriókšt*, *keverkš*, *kevė́kšt*. War. gw. *kevérzda*, *kevarža*. — Drw. *kevérziškas* ʻniezgrabny, (o piśmie) koślawy', *keveř̃žis* 1. ʻdrzewo małe, krzywe, uschłe', 2. ʻgałęziaste drzewo'. — Drw. od skróconej podstawy: *kevė́ša* c. ʻktoś nieudolny, słaby, mało pojętny; niezdara' (suf. jak w *kripėšà*), war. *kevėžà* ʻniezdara'. — Wykrzykniki utworzone od neoosn. *keverz*-: *keverzái*, *keverzì*, *keverzó* — o nagłym upadku. Vb. denom. *keverzóti* ʻiść a. robić coś niezgrabnie; bazgrać (piórem)'.

kežė́ti, prs. *kežù* (war. *kežiù*, *kežė́ju*), prt. *kežė́jau* 1. ʻrosnąć powoli, marnie — o roślinach, dzieciach, zwierzętach', 2. ʻrosnąć przy ziemi, rozłożyście, karłowato' (*Medžias neauga, tik keža ir keža*), 3. ʻcherlać, marnieć', 4. ʻkisnąć (o piwie)', *užkežė́ti* ʻzmarnieć, nie wyrosnąć' (*užkežu* SD «zwalam co na kogo»). Nomina: *kẽžas* ʻkarzeł; drzewo gałęziste (niskie, przyziemne, nie rosnące do góry)', *kẽžis* ʻnierosnące dziecko'. — Prs. inchoatywne *kè̇žti*, *kę́žtù* (*kenž-stu, ⇐ *ke-n-žu), *kežaũ* ʻcherlać, nędznieć, marnieć, słabnąć, usychać; karleć (o zwierzętach a. ludziach); rozsychać się (o drewnianych przedmiotach); tłuc się (o szkle, jajku)'. — War. *š*-mobile: *škè̇žti* ʻmarnieć (o drzewach owocowych), por. *šklim̃pti* ob. *klim̃pti*; *škėvẽ* ob. *kẽvė*. Osobno zob. *kem̃žti*. — Słowiańskim odpowiednikiem *kež*- jest *čez*- w formacji psł. *čeznǫti < *kež-n-, por. pol. *sczeznąć* ʻzginąć, przepaść, zmarnować się', ros. gw. *čéznutь* ʻznikać, przepadać', błr. *čéznucь* ʻchudnąć, schnąć, więdnąć, marnieć'. Zob. Machek 1934, 82n., Smoczyński 2001, 388n. Brak wzmianki o *kež*- w BSW 132, Derksen 2008, 87. Dalsze związki niejasne, zob. LEW 248n. Transponat ie. *(s)keǵ- lub *(s)k^{u}eǵ^{h}- (cf. Faroese *hvøkka* ʻto be startled; to diminish; to begin slowly' < *k^{u}eǵ^{h}-ne-, Kroonen 2013, 265). — WSE *kėž*-: *kẽžti* (zob.). — Causativum do psł. *čeznǫti jest *kaziti, *kažǫ, por. scs. *kaziti*, *kažǫ* ʻpsuć, niszczyć', ukr. *kazýty* ʻpsuć, szpecić; rozbijać', czes. *kazit* ʻpsuć, niszczyć; deprawować', pol. *kazić* ʻpsuć, niszczyć', stpol. też ʻburzyć, rozbijać, pustoszyć, niweczyć, unieważniać; dręczyć'. Por. BSW, *l.c.*, ESJS 306, Vaillant, GC III, 422, Boryś 2005, 225. Morfem *kaz*- odzwierciedla pbsł. *kōž- ⇐ *kēž-, tj. apofonię jakościowo-ilościową z punktem wyjścia w pwk. *kež-, słow. *čez*-. Formacja *kōž-ī- miała znacz. etym. ʻsprawiać, że coś niknie, marnieje'. Paralele apofoniczne: scs. *saditi* ⇐ *sěd*- (por. *sodìnti*); *variti* ⇐ *vĭrěti*: *paliti* ⇐ *polěti* (Vaillant, *l.c.*). — Podwójny refleks st. zanikowego: *kiž*- / *kiuž*-, zob. *kìžti*, *kiùžti*.

kẽžti, *kėžtù* (*kėž-stu), *kėžaũ* ʻchylić się ku ziemi; nie rosnąć, cherlać; podnosić się (od fermentacji), nadymać się, puchnąć; dziurawieć — o serze (syn. *iškožė́ti*)'. Pwk. *kėž*- na wzdłużonym stopniu *e* przedstawia dyferencjację apofoniczną względem bliskoznacznego pwk. *kež*-, zob. *kežė́ti*. Por. WSE w pdg. *rẽžti*, *gẽbti*, *lẽpti*. — SO typu *ā ⇐ *ē: *kožė́ti* ʻo

[230] Inne wypadki użycia pisowni <ev> na oznaczenie etymologicznej sekwencji ['av]: *plevénti* ⇐ *pliaventi, *ševelỹs* ⇐ *šiavelys (ob. *šiavà*), *blẽvyzos* ⇐ *bliavyzos (od *bliáuti*).

cieście: rosnąć, podnosić się skutkiem fermentacji' (syn. *kiožė́ti, kaužė́ti*), *iškožė́ti* 'o serze: wydziurawieć drogą fermentacji': *Sū̃ris jau čyst iškožė́jęs*. Por. typ *sodìnti*. — Drw. *kėžė́ti, -ju, -jau* 'stawiać nogi do góry', *kėžìntis* ts., *kėžóti* 'leżeć z nogami wyciągniętymi w górę jak pień wywrócony; iść powoli, niezgrabnie'.

kiaũgždas, *kiáugždas* żm. 'przegniłe, spróchniałe drzewo', pl. *kiaugždaĩ* 'suche ziarna, ziarna bez jąder; resztki pozostałe po wyżarciu przez myszy, szczury; łuski, skorupy; próchno'. Niejasne. Syn. gw. *kiáukštė* 'łuska, łupina' nasuwa przypuszczenie o związku z wykrzyknikiem *kiáukšt* — o odgłosie uderzenia, stuknięcia (war. *káukšt*). Vb. denom. *kiaugždė́ti* 'dziurawieć, porowacieć (o śniegu na wiosnę); wysychać (o ziarnie, o sianie)'. — Jak alternant na st. zanikowym wygląda *kiugžd-*, por. *kiùgždas* 'pusty orzech, pusta skorupa', pl. *kiugždaĩ* 'plewy'. Vb. denom. *kiugždýti, -ìja, -ìjo* 'dziurawieć, porowacieć — o lodzie, śniegu; gnić — o drzewie' (znacz. etym. 'tracić zawartość, tracić środek'?). Por. interi. *kiùkš* — o pęknięciu skorupy, o zbiciu się jajka (*Kiùkš ir pradužo kiaušinis*). Por. też *kiùžti* jako refleks st. zanikowego do *kèžti*. Niejasne stanowisko zajmuje LEW 249.

kiáuklas 3 p.a. gw. 'skorupa (orzecha), łupina'. Por osnowę *kiauk-* w *kiáukutas* 'skorupa, muszla mięczaka', *kiáukutis* 'skórka chleba'. Niejasne. — N.m. *Kiaukliaĩ* 3x, *Kiauklìškis* 2x.

kiaũkti, *kiaũkia*, *kiaũkė* 'szczekać cienkim głosem; krzyczeć — o kawce, kosie'. Czas. onomatopeiczny, por. interi. *kiáu* — o szczekaniu lub skomleniu psa; o głosie kawki, *kiáuk* — o głosie lisa, *kiáukt, kiáukšt* — o głosie kawki, psa. — Drw. *kiauksė́ti* 'szczekać cienkim głosem — o piesku (syn. *kiáuksyti*); krzyczeć — o kawkach; pokrzykiwać — o pijanym, o kłócącym się', *pakiaukénti* 'poszczekać, krótko i niegłośno', nomina: *kiáukas* 'mały piesek' (też pogardliwie o niewysokim mężczyźnie), *kiáukė* 'kawka' (*Kiáukė rėkia: kiáu, kiáu*), *kiauklà* c. 'człowiek nierozgarnięty, gapa', *kiauknà* c. 'pies często szczekający; gadatliwy człowiek'.

kiaũlė 'świnia, Sus domesticus', *paršinga kiaulė* SD «prośna świnia», *kiaulių gurbas* SD «świnnik, suile, hara» ['chlew świński']. Wyraz etymologicznie ciemny, por. LEW 249, ALEW 485. Zastąpił on pie. *suH-s, gen.sg. *suH-és/-ós f. 'maciora' ⇒ 'świnia', n. agt. 'rodząca', od pwk. *seu̯H- 'rodzić, wydawać na świat' (aw. *hū̆š*, gen.sg. *huuō*, łac. *sūs*, *suis* m.f., gr. ὗς, ὑός, stwn. *sū* 'Sau') albo też wszedł na miejsce drw. przymiotnego typu *su̯-iHnó- (scs. *svinŭ* ⇒ *svinija* f., ros. *svinьjá*) lub *su̯-ei̯Hnó- (łac. *suīnus*). Tylko w języku łotewskim zachował się refleks praformy *suH-, por. *suvēns* 'prosię', rozpodobnione *sivēns*, zdrobnienie urobione od osnowy słabej *suu̯-V < *suH-V. — Zapoż. lit. w pol. gw. *kiołła* 'świnia' (wyzwisko), por. Zdancewicz 341, Laučjute 79. — Drw. *kiaulìdė* 'chlew, chlewnia' (por. *avìdė*), *kiauliena* SD «wieprzek, porculus, porcellus» (przykład ten ilustruje całkiem rzadki typ zdrobnienia z suf. *-iena*; nie wspominają o nim ŽD 287n. ani GJL II, § 348), dziś *kiaulíena* to 'świnina, wieprzowina', *kiaulýkštis* 'prosiaczek' (na temat suf. zob. *bandýkštis*), *kiaulýna* 'marna świnia' (por. *arklýna*, *karvýna*), *kiaũlis* 'tucznik, prosię', *kiaũliščia* 'marna świnia' (zob. GJL II, § 401), *kiaulýtė* m.in. 'zapalenie ślinianek przyusznych, parotitis' (kalka z pol. *świnka*; por. *žandìnės*), *kiauliũkštis* 'prosiaczek', *kiaũlius* 'pastuch świń, świnopas', *kiauliušis* (przest.) ts. — Cps. *kiaulakỹs* 'czyje oczy są podobne do świńskich; bezwstydnik' (por. *akìs*), *kiaũlapuokis* (zob. *aplúokas*), *kiauliaganỹs* 'świnopas' (por. *gãnas*), *kiaũliaknisis* 'wyryte przez świnie zagłębienie' (por. *knìsti*), *kiauliãlovis* 'koryto dla świń' (por. *lovỹs*), *kiaũliamigis* 'legowisko świń' (por. *mìgis*), *kiaũliatvartis* 'chlew świński' (por. *tvártas*), *kiaũliašėris* 'kto karmi świnie' (por. *šérti* II), *kiaũlpienė* bot. 'mniszek, dmuchawiec, Taraxacum' (por. *píenas*), *kiaušerỹs* nazwa pewnego ziela (ze zmiany *kiaulšerỹs*). — Vb. denom. 1. *iškiaulė́ti* 'nabrać ciała, wyładnieć; wydobrzeć, wyzdrowieć', 2. *kiaũlinti* 'nazywać świnią, wymyślać komu; iść powoli', refl. *apsikiaũlinti* 'ześwinić się', *įsikiaũlinti* 'upić się

jak świnia’, 3. *kiáulioti* a. *kiaulióti* ‛zanieczyszczać, paskudzić, brudzić; złorzeczyć, wymyślać, łajać’. — Nazw. *Kiaũlakis*, *Kiaulakỹs*, *Kiauliakỹs*, *Kiaũlekis* < *Kiauliakis (LPž). N.m. *Kiaũliškiai*, cps. *Kiaulakiaĩ* 3x, *Kiaũlėdžiai*, *Kiaũlupiai*. N.rz. *Kiaũlyčia* a. *Kiaulyčià*, *Kiaulìnis*, *Kiaũliškė*, *Kiauliùkas*, *Kiaũliupis*, *Kiauliupỹs*, *Kiaũlupis* 9x, *Kiaulupỹs*. N.jez. *Kiaulenà*, *Kiaũlinis* 3x, *Kiaũležeris* 2x.

kiáunė 1. ‛kuna, Mustela martes’ (war. *kiaunẽ* 4 p.a.), 2. przen. ‛chudy człowiek lub zwierzę’, 3. przen. ‛samolub, sobek’. Odpowiedniki bałt.: łot. *caûna* a. *caûne* ‛kuna’, stpr. *caune* EV ‛Mart [Marder]’ (z powodu braku znaku zmiękczenia przy <c> = [k] lekcja pozostaje niepewna). Tymczasem psł. *kuna (sch. *kúna*, ros. *kuná*, pol. *kuna*) wskazuje na praformę *kau̯nā- (BSW 122, REW I, 693). Fakt ten stawia nas przed pytaniem, czy *kau̯nā- jest formą na SO w stosunku do SE *ki̯au̯n- w bałtyckim, czy też litewsko-łotewski pokazuje wtórną palatalizację w nagłosie pierwiastka. Brak nawiązań poza bsł. Zob. też LEW 249, ALEW 486. — N.rz. *Kiaunà*, *Kiáunė*, *Kiaunýtė*, *Kiáunupis* ob. *Kélnupis*, *Kiaunùpis* ob. *Kelnùpis*, n.jez. *Kiaũnas*. N.m. *Kiauneliškis* 2x, *Pakiaunỹs*.

kiauraĩ 1. adv. ‛na wylot, na wskroś’ (*kiauraĩ žẽmę prasmẽgo* ‛jakby się pod ziemię zapadł’), 2. praep. z gen. ‛poprzez — w kierunku poziomym i pionowym’, np. *Eičiau kiauraĩ pasáulio, kad tìk jį̃ ràsčiau* ‛Szłabym przez cały świat, aby tylko go znaleźć’. Odpowiada łot. *caũr* praep. ‛przez, na wskroś’. Pochodzi od przym. *kiáuras*, który ma dwa przeciwstawne znaczenia: ‛dziurawy’ i ‛cały, zupełny’ (GJL III, § 783).

kiáuras, *-à* 1. ‛przedziurawiony, dziurawy; próżny, pusty’ (*pìlstyti ìš tùščio į kiáurą* ‛przelewać z pustego w próżne’), 2. ‛cały, pełny, ciągły’ (*kiáurą diẽną lìjo* ‛padało przez cały dzień’). SD[1] *akmuo kiauras* «purchaty kamień, pumex» [‛porowaty’] (syn. *skylėtas*), SD *kiauras* «ciekący, fluidus, manans» (syn. *tekųs*), *kiauras praėjimas* «wylot, teli penetratio in alteram partem». Odpowiednik łot. *caũrs* ‛z dziurą, dziurawy, przetarty, rozerwany; skaleczony, ranny; pusty; cały, ciągły (o przedziale czasu)’. — Drw. *kiauraĩ* (zob.), *kiaurẽ* a. *kiáurėja* ‛chata z dziurawym dachem, z wybitymi szybami’ (*Ne pirkia, o kiaurėja: ir vėjas ir šaltis*), *kiaurìnis* ‛dziurkowaty’ (*kiaurìnė žaizdà* ‛rana na wylot’), *kiaurỹmė* ‛dziura, otwór, czeluść, otchłań’, *kiaurumà* ‛miejsce, gdzie są dziury lub otwór’. Cps. *kiauradañtis* ‛mający spróchniałe zęby’ (por. *dantìs*), *kiauradùgnis* ‛mający dziurawe dno’ (por. *dùgnas*), *kiaurãžemis* ‛grunt piaszczysty, nie trzymający wody ani obornika’ (por. *žẽmė*), *kiáurbira* c. ‛człowiek (zwierzę), który dużo je, ale nie przybiera na ciele’ (por. *birė́ti*), *kiáurmiegis* ‛nietwardy sen, z częstym budzeniem się’ (por. *miẽgas*). Vb. denom. *kiáurinti* ‛dziurawić, robić dziury’, *kiaurúoti* ‛zaczynać kopać ziemniaki, wybierając tylko większe jednostki’ (Šlapelis 1940, 165). — Lit. *kiáu-ra-* z pb. *ki̯ā́u̯-C, co zakłada pie. pierwiastek ze spółgłoską lrg. Przy założeniu *s*-mobile daje się powiązać z pie. pwk. *(s)keu̯h_2- ‛dłubać, przekłuwać’, por. het. *iskunaḫḫis* prt. ‛opatrzył znamieniem’, *iškunant-* ‛splamione (o suknie)’, wed. *āskunoti* ‛przekłuwa (uszy krowy), znamionuje, oznacza’ (LIV[2] 561; tu brak wzmianki o lit. *kiáuras*, w odróżnieniu od IEW 954). Rekonstrukcja pie. *(s)keu̯h_2-ro- ‛przekłuty, przedziurawiony’. Osobno zob. *skiaũrė*, *skiáutas*. — W zakresie czasownika mamy refleks st. zanikowego w postaci łot. *skũt* ‛golić’ < pie. *skuh_2-C. Forma prt. *skuvu* < *sku.u̯ō < pie. *skuh_2-oh_2- pokazuje *v* uwarunkowane tzw. hiatem lrg. (por. *buvaũ*, *bùvo* s.v. *buv-*). Do niej dotworzono formę prs. *skuju* (por. łot. *šuju* ob. *šuvu* ‛szyłem’ do *šũt*). Wreszcie prs. *skū-nu* wzoruje swój wokalizm na inf. *skũt*. Frq. na *-stī-*: *skūstîtiês* ‛golić się; myć się’. N.B. Przy adi. vb. z suf. *-ro-* spodziewalibyśmy się raczej pierwiastka w st. zanikowym: †(s)kū́ras < pie. *(s)kuh_2-ró- ‛wykłuty, przekłuty, wydłubany’. Możliwe, że śladem po takim przymiotniku jest vb. denom. *kiūrė́ti*, *kiū̃ri*, *-ė́jo* ‛leżeć, stać, sterczeć — o dziurawym przedmiocie’ (zam. *kūrėti). Z wtórną samogłoską krótką: *kiùrti*, *kiùrsta*, *prakiùro* ‛dziurawieć, przecierać się’,

caus. *kiùrdyti* ʽdziurawić, np. odzież, buty’[231], *kiùrinti* ʽrobić dziurę, dziurawić’ — zapewne zam. *kùrti (*kùrsta, *kùro), *kùrdyti, *kùrinti. Palatalny nagłos wymienionych form tłumaczy się wyrównaniem SZ do formy SP *kiáu-C*. — Drw. *kiùrė* peior. ʽdziewucha’[232], *kiùrėlis* ʽkto szybko zdziera, zużywa ubranie’. — Nominalne *kiūr-*: *kiū̃rynė* a. *kiū́rynė* ʽdziura, otwór’.

kiáušas 1, 3 p.a., *kiaũšas* 4 p.a. 1. ʽczaszka, czerep’ (*kiaušas galvos* SD «czaszka głowy, caluaria, cranium»), 2. ʽskorupa jajka lub orzecha’ (SD[1] «iaieczna łuska; łuszczyna; skorupa», SD *kiaušas riešučio* «łupiny, łuski, łuszczyny twarde orzechow»). Osobno zob. *káušas*. — Drw. *kiaušelis gilių* SD «czaszka żołędziowa, calix glandium», *kiaušuotas* SD «łupiniasty», *pakaušiai* SD[1] «karki, ceruix, iugulus & um» [ʽkręgi szyjne’], *pakaušis* SD[1] «tył głowy, occiput». N.rz. *Bekiaũšis* (war. *Bepaũtis*), n.m. *Kiaušaĩ*, *Kiaušagalỹs*. — Obok tego *kiáušas* a. *kiaũšis* ʽptasie jajo, kurze jajo’. Znacz. etym. ʽto, co znajduje się w skorupie’. — Rekonstrukcja pie. *keu̯ḱ-o-, *kou̯ḱ-o-. Jedyne nawiązanie w wed. *kóśa-* m. ʽnaczynie, zwł. używane do przygotowania somy; beczka; skrzynia’, *kośī́-* f. ʽfuterał’, aw. *kusra-* adi. ʽsklepiony’ (zob. LEW 250). Tymczasem EWAIA I, 404 ocenia to zbliżenie jako problematyczne. Zob. też ALEW 470, gdzie dołączono porównanie ze stnord. *hauss* m. ʽczaszka’. — Drw. *kiaušiẽnė* ʽjajecznica’ (żm. *kiaušỹnė* ts.), cps. *kiaũšpinigiai* m.pl. ʽpieniądze uzyskane ze sprzedaży jaj’ (por. *pìnigas*), *kiaũštakiai* m.pl. ʽjajowody, tubae uterinae’ (por. *tãkas*), *žą̃skiaušis* ʽgęsie jajo’ (por. *žąsìs*).

kiaušìnis, *-io* ʽjajo, jajko’ (*kiaušìnio kiáušas* ʽskorupa jajka’). Sufiks wskazuje na drw. przymiotny od sb. *kiáušas*, *kiaũšas* (zob.). Znacz. etym. ʽzaopatrzony w skorupę’ (por. ALEW 486). — Drw. *kiaušinẽlis* ʽjajeczko’, *kiaušiniẽnė* ʽjajecznica’ (żm. *kiaušinỹnė* ts.). Vb. denom. *kiaušiniáuti* ʽ(o pastuchach lub dzieciach) w poniedziałek wielkanocny chodzić po wsi z oracjami i zbierać za to wynagrodzenie w jajkach’ (syn. *žėkáuti*), *kiaũšinti* ʽiść powoli, chodzić wolno’ (*Kiaũšini tu kaip kiaušį ant galvos nešdamas, kad nenukristų*), war. *kiaũšyti*, *kiáušti*.

kiáutas ʽskorupa, twarda łuska (jaja, raka), łupina orzecha, koncha; porzucona skóra’. SD «łupina, łuszczyna, obłupina grochu etc., tunica lupini valuuæ, vtriculus, concha, folliculus», «szupinka, gluma grani, vtriculus», SD *kiautai* «zgoniny, glumæ, siliquæ granorum excusorum» [ʽczęści drobne po wymłóceniu zboża pozostałe, kłosy, ziarna poślednie, poślad, omiotki...’, SW] (syn. *kevalai*). Wyraz ten jest wariantem *s*-mobile do *skiáutas* m.in. ʽskorupa, łuska’ (zob. s.v.) < pie. *(s)keu̯h_2-to-. Pwk. pie. *(s)keu̯h_2- ʽrobić ostrym narzędziem, dziurawić’ (LIV[2] 561, ALEW 486n.). Por. *kiáuras* obok *skiaũrė*. Tu też stpr. *keuto* EW ʽskóra na ciele, Hewt [Haut]’ (inaczej PKEŽ 2, 182n.). Nawiązania w łac. *cutis*, *-is* f. ʽskóra (ludzi i zwierząt); skórka roślinna, łupina, łuska’ < pie. *kHu-ti- (de Vaan 2008, 160) oraz gr. κύτος, -εος n. ʽwklęsłość, wydrążenie; dno; naczynie; powłoka, pokrywa’ (war. *s*-mobile: σκύτος, -εος n. ʽskóra, zwł. wyprawiona; rzemień, bicz’). Dalej por. SZ w łot. *skūt* ʽgolić’, stwn. *hūt* f., nwn. *Haut* ʽskóra na ciele ludzkim lub zwierzęcym’, stang. *hýd*, ang. *hide* ts. < pgerm. *hūdi- < pie. *kuH-ti- (por. EWD 517, Kroonen 2013, 251). Osobno zob. *kẽvalas* < *kiavalas. — Vb. denom. *kiaũsti*, *kiaustù*, *kiautaũ* ʽokrywać się łuską, skorupieć’, *kiautė́ti* ʽpokrywać się skorupą’, *kiautinė́ti* ʽłupać (orzechy)’, *kiautúoti* ʽwydobywać z łuski, łuskać (groch, orzechy)’.

kìbiras 3 p.a., *kibìras* 2 p.a. gw. ʽdrobna sucha gałązka’, zwykle pl. *kibiraĩ* ʽchrust’

[231] Zdarzają się też inne causativa z suf. *-dyti* i krótką samogłoską pierwiastkową *u*, por. *kliudýti* ʽdotykać, ruszać’, *pjudýti* ʽszczuć, podżegać’. Fakt, że są one urobione od osnów z dyftongiem *au* (por. *kliáuti*, *pjáuti*), nasuwa pytanie o innowacyjną apofonię SP *au* ⇒ SZ *u*.

[232] Paralela semazjologiczna: pol. przest. *zdziera* ʽstara panna’ (SW), *zdziera* a. *zdzira* ʽstara ladacznica, wycieruch, tłuk, tłumok, szyfon’ (SW) ⇐ *zdzierać* ⇐ *drzeć* (por. lit. *dìrti*).

(*Atnešk kibirų̃ ugniai prakurti. Jei tais kibirais kūreni, jų daug reikia*). Dewerbalna formacja z suf. *-ira-* od *kib-*, zob. *kìbti* ʽzaczepiać się'. Por. *bimbìras* ʽsłomka, gałązka', *stìbiras* ʽłodyga' (GJL II, § 258).

kibìras 2 p.a., *kìbiras* 3 p.a. ʽdrewniane wiadro z klepek do czerpania wody ze studni i do przenoszenia wody'. Trudne. Jedni widzieli tu drw. od czas. *kìbti* ʽzaczepić się, zwisnąć' (por. referat w LEW 250), drudzy zaś wyraz odziedziczony, spokrewniony z psł. *čĭbĭrŭ ʽceber, naczynie z klepek, zwykle o dwóch uchach', bg. *čébrъ*, sch. *čàbar*, stczes. *čber*, stpol. *czber*, gen. *czebra* (potem *czeber*, zmazurzone *ceber*, *-bra*), por. BSW 133[233]. Mając na uwadze takie dublety sufiksalne, jak *stìbiras* i *stìbilas* ʽłodyga', można wysunąć trzecią ewentualność, że mianowicie *kibìras* ukształtowało się w następstwie dyferencjacji słowotwórczej pierwotnego *kùbilas* m.in. ʽkubeł z drewna' (zob. s.v.). — Drw. *kibìrius* ʽbednarz', cps. *mìlžkibiris* ʽdojnica' (por. *mélžti*).

kibirkštìs, *-iẽs* 3 p.a. f. ʽiskra' — z *kibirstis przez insercję *k* i zmianę *ks* > *kš* (paralele: *naminýkštis*, *kùpštis* ob. *kùpstis*). Budowa: *kibir-stis, drw. od osnowy *kibir-* jak w *kibiraĩ* ʽchrust' (zob. *kìbti*; o suf. *-stis* zob. GJL II, § 405). Znacz. etym. ʽrozżarzona cząstka palącego się chrustu'. Inaczej LEW 41, który szukał powiązania z *béržas* ʽbrzoza'. — Wykrzyknik *kibìrkšt* (o lecących iskrach) urobiono od rzeczownika, nie na odwrót. Vb. denom. *kibirkštúoti* ʽiskrzyć (się)', SD «iskrzę się». — Osnowę *kibir-* widać też w sb. *kibìrtinė* ʽgromadka (dzieci), rój (robaków), wianek nanizanych na witkę ryb; pęk, grono owoców'. — Reanaliza *kib-irkštìs* umożliwiła powstanie przy czas. *žibė́ti* świecić się' neologizmu *žibirkštìs* f. ʽiskra'.

kýboti, *kýbau* (war. *kýboju*), *kýbojau* 1. ʽbyć zawieszonym, wisieć, zwisać', 2. przen. ʽgrozić, stanowić zagrożenie' — durativum stanu z suf. *-oti* i st. wzdłużonym od *kib-* (zob. *kìbti*). Znacz. etym. ʽtrwać w stanie zaczepionym'. Paralele: *brýdoti* ⇐ *brìsti*, *kýšoti* ⇐ *kìšti*, *klū́poti* ⇐ *klùpti*. Jak widać, derywacji towarzyszy metatonia akutowa. — Z innym suf.: *kybsóti* ʽwisieć, zwisać'. — Drw. *kýbra* c. ʽktoś o długich nogach' (por. suf. w *vébra*), *pakybrė̃lis* ts., *kyburỹs* ʽcoś co wisi, co zwisa' (⇒ vb. denom. *kỹburti*, zob.).

kìbti, *kimbù*, *kibaũ* ʽczepiać się, zaczepiać się, zahaczać się, przylepiać się, zwisać; chwytać się, zabrać się do czego', *žuvìs kim̃ba* ʽryba bierze' (dosł. ʽzahacza się'), *į akìs kìbti* ʽskakać do oczu', cps. *pakìbti* ʽzawisnąć', *prikìbti* ʽprzyczepić się, przystać', refl. *įsikìbti* ʽuczepić się i mocno trzymać się, wczepić się'. Allomorf *kib-* stanowi SZ typu *TiT* ⇐ *TeT* od pwk. *keb-*, zob. *kèbti* ʽzwieszać się'. Wątpliwy jest wywód *kimbù* z pie. *kṃb- w ALEW 487. Osobno zob. SO *kabė́ti*. — Caus. 1. *kìbinti* ʽdotykać, ruszać, trącać, drażnić; przekomarzać się', 2. ʽlepić, przylepiać co', DP ʽnapastować, najeżdżać', *pakìbinti* ʽporuszyć, zaczepić; podrażnić', *kibinu* SD 1. «drażnię kogo, irrito, exulcero...», 2. «gabam, nagabam kogo, inquieto, lacesso...» (syn. *liečiu*), 3. SD[1] «podburzam, irrito, prouoco, instigo» (syn. *pasiundžiu*), *nekibintas* SD «nienagabniony, illacessitus, non prouocatus» (syn. *neliestas*), *kibintojas* SD «drażniciel, vexator». Iter. *kibýti*: *apkibýti* ʽoblepiać, opatrywać (ściany mchem, gliną)', *užkibýti* ʽzalepiać, zatykać (dziury gliną, woskiem)', *kibstýti* ʽprzyklejać (znaczki)', refl. ʽzaczepiać kogo, szukać zaczepki'; *kibinoti ʽdrażnić, złościć czym': prt. *kibinojo* (Bretkun). Nomina: *kìbaras* ʽkto się czepia', *kibýnas* ʽpieróg z mięsnym nadzieniem' (znacz. etym. ʽto, co zostało zalepione w cieście'), *kìbiras* (zob.), *kìbis* 1. ʽrzep, koszyczek kwiatu łopianu lub ostu', 2. bot. ʽrzepik, Agrimonia', *kibùs* ʽczepiający się, lipki' (*kibì ligà* ʽzakaźna choroba'), *kiblùs* ʽczepiający się', *kibšnùs* ts. (neosuf. *-šnus*, por. *talpšnùs*). — WSZ *kyb-*:

[233] Nie można jednak wykluczyć, że wyraz słowiański został zapożyczony ze stwn. *zwibar* n. ʽnaczynie z dwoma uchwytami' (śrwn. *zwuber*, *zuober*, *zûber*). N.B. Wymieniany w kontekście *kibiras* wyraz łot. *ciba* ʽmałe naczynie drewniane' (ME I, 378 n., LEW 250) może mieć inną filiację.

kýboti (zob.). — Nowy SE *kieb-* ⇐ *kib-*: *pakiẽbti* ʽschudnąć, zmizernieć’, znacz. etym. ʽopaść, zwisnąć’ (por. *stiẽptis* ⇐ *stìpti*; *viẽptis* ⇐ *vìpti*). — Brak form na SO †kaib- ⇐ *kib-* (por. *knáibyti* ⇐ *knib-*; *kraikýti* ⇐ *krik-*).

kỹburti, *kỹbura*, *kỹburo* ʽwisieć, zwisać’ — vb. denom. od *kyburỹs* ʽcoś, co wisi, co zwisa’ (które z kolei było deverbativum na *-ur-* od *kýboti*, zob.). Gdy denominativum *kỹburti* stanęło w roli synonimu obok *kýboti*, *kybsóti* ʽwisieć, zwisać’ doszło do resegmentacji *kỹb-urti*. Świadczy o tym obecność *-urti* jako neosufiksu w czas. *snũ̃durti*, *ũ̃turti*. — Drw. *kỹburiuoti* ʽzwisać i poruszać się; poruszać nogami w pozycji leżącej (o dziecku, musze)’.

kíek adv. ʽile, ilu’, też ʽnieco, trochę’ — odpowiada łot. przest. *ciêk* ʽile’, liter. *cik* (ze skrótu w proklizie, zob. Endzelin 1922, § 472); *nẽ kíek* ʽani trochę’. — W DP *kiek* jest partykułą w wyrażeniach oznaczających powtarzanie się czego, por. *kiek’ dienos* adv. ʽco dzień’, przest. *kiek mė́nuo* ʽco miesiąc’, *kiek mẽtai* ʽco rok’ (dziś *kàs mė́nuo* itd.). Forma *kíek* powstała przez apokopowanie *kíeka* (wsch.-lit), formy nom.-acc.sg. n. do *kíekas* ʽjak wielki’. Por. *kiekag* DP ʽnieco’ < *kieka gi, gw. *tieka-jaũ* ʽtyleż’. Pochodzenie niejasne. Jeśli intonacja jest wtórna, to może z *keika < pie. *kᵘei̯-ko-, por. *kienàs* z *kᵘei̯-no-. Zob. LEW 250, ALEW 488. Stang 1966, 54 wymienia fiń. *kaikki* ʽwszystek’ jako zapożyczenie z bałtyckiego. — W DP *kíekas* funkcjonuje też jako rzeczownik: *kiekas kartų* ʽkilka kroć’ (SD «kila kroć»), *su kieku prietelių* ʽz kilkiem przyjacioł’. Osobno zob. *iekà*. — Drw. *kiekýbė* ʽilość’ (⇒ *kiekýbinis* ʽilościowy’), *kiẽkis* ʽilość, liczba, wielkość’, *kiektas* stlit. ʽkażdy, wszystek’, *kiekunta* a. *kiekuntą* stlit. adv. ʽcoś niecoś, nieco’ (dosł. ʽileś’), *kiekùtis* ʽtrochę, niedużo’ (*Kiekùtį teturiu druskos*). Cps. *kiekkar̃t* adv. ʽile razy’ (por. *kar̃tas*), *kiekolika* SD «kilkanaście» (kalka z pol., pod względem formy dostosowana do *keliólika*), *kiekvíenas* ʽkażdy’, war. *iekvíenas*, *ikvíenas* (por. *víenas*).

kíelė ʽptak pliszka, Motacilla’ (m.in. SD), war. *kíela*, *kýlė*. Odpowiedniki bałt.: łot. *ciẽlava* oraz stpr. *kylo* EV ʽpliszka, Bacstelcze [Bachstelze]’ (z *kīlā, wokalizm jak w lit. gw. *kýlė*, por. PKEŽ 2, 189n.). Etymologia niepewna, zob. LEW 251, PKEŽ, *l.c.* Może drw. dewerbalny na *-l-* od pb. *kēi̯-C / *kī-C < pie. *kei̯h₂- / *kih₂- ʽporuszyć się’ (LIV² 346)? Por. gr. κίαντο 3 pl. aor. ʽporuszyli się’, κῑ́νυμαι ʽiść, poruszać się’, łac. *cieō*, *-ēre* ʽwprawiać w ruch, poruszać, pobudzać’.

kiẽlikas 1 p.a. 1. ʽkielich’, 2. ʽnaczynie mszalne’ — zapoż. z pol. *kielich* (⇐ śrwn. *kelich*, nwn. *Kelch*, por. Sławski, SEJP II, 140n.). Zob. SLA 101, LEW 251, ALEW 488n. SD: *kielikas* «kielich, calix, poculum» (syn. *taurė*), *pridengtėlė kieliko* «pala ołtarzowa, operculum sacri calicis, vulgò palla» [ʽw liturgii katolickiej: płócienna, sztywna i kwadratowa przykrywka na kielich’, SPXVI], *sūdelis iž kurio vynų ir vundenį kielikan pila prieg mišiai* «ampułka, ampulla, gutturnium». Lit. *ie* na miejscu słow. *e* też w *kliẽrikas*, *sliẽsorius*. — War. gw. z akcentowaną samogłoską sufiksalną: *kylìkas*, *kylỹkas* pochodzi z błr. gw. *kilíx* (⇐ pol. gw. *kilich*, zob. ESBM 5, 33, SGP II, 345 n.). Skardžius, RR 4, 412 niesłusznie przyjmuje tu zapoż. niemieckie.

kieliknykai m.pl. DP ʽkielisznicy, kalikstyni, członkowie bardziej umiarkowanego odłamu husytów, domagającego się komunii również pod postacią wina’ (por. SPXVI X, 299, s.v. *kieliżnik*), por. *kieliknykai pradėjo savąsias sektas su didžiu gvoltu, su kariais... ir top ape mažą daiktą, tai yra ape ypatinę vyno* DP 143_{20} ʽKielisznicy poczęli swe sekty z wielkim gwałtem, z wojną... k temu o rzecz małą, to jest o osobę wina’. Analiza: *kielik-nyk-ai*, drw. od *kiẽlikas* ʽkielich’ (zob. s.v.). Kalka słowotwórcza z pol. XVI w. *kielisz-nik-ø*, *kielisz-nic-y* ⇐ *kielich*, *kieliszek*. Brak w SLA i LEW. ALEW 488n. (s.v. *kiẽlikas*) operuje niezaświadczoną formą †kielikinykas.

kiẽliškas 1 p.a. 1. ʽkieliszek’, 2. ʽnaczynie mszalne’ — zapoż. z pol. *kieliszek*, *-szka*

(SLA 101, ZS 29, LEW 251), por. błr. *kilíšak*, gw. *kelíšak*, *-ška*. Nieruchomy akcent na sylabie początkowej pochodzi z wyrównania do *kiẽlikas* 1 p.a. ʽkielich’ (zob. s.v.). War. *kiliškas* b.z.a. oddaje pewnie błr. *kilíšak*.

kiẽmas 1. ʽpodwórze, zagroda’, 2. ʽwieś’ (por. gw. *kiemè* ʽw gościnie’). DP ʽwieś, wioska, folwark’. SD «wieś», *vaitas kiemo* «woyt na wsi». Odpowiednik łot. *cìems* ʽczeladź; dom wieśniaka; wieś’, *ciemā iet* ʽchodzić w odwiedziny’. Trudne. *kiem-* stoi w niejasnej oboczności do *kaim-* bliskoznacznego wyrazu *káimas* ʽwieś’ (zob. s.v.). Zapewne nie jest to różnica apofoniczna (SE : SO), lecz następstwo dyferencjacji leksykalnej form, które dawniej należały do pdg. alternacyjnego *kaim- / *kiem- (zob. Kuryłowicz 1956b, 120). Por. takie oboczności, jak *dáigas* / *díegas*:; *gaidrùs* / *giẽdras*; *snaĩgala* / *sniẽgas*. Prawdopodobnie należy przyjąć praformę *kai̯-ma- jako drw. postwerbalny od jakiegoś stativum *kai̯-ā-ti (lit. †kajóti) ʽzażywać wypoczynku, odpoczywać’. Transponat ie. *k^{u}oi̯h$_1$-eh$_2$-. Byłby to drw. na stopniu *o* od SZ *k^{u}ih$_1$-, jak w scs. *počiti*, *-čiję* ʽodpocząć, spocząć’. Słowiańską formą na st. *o* jest scs. *pokojiti* ʽuspokoić’, kauzatyw podobny do *gojiti* ʽgoić, leczyć’ ⇐ *žiti* ʽżyć’; *pojiti* ʽpoić’ ⇐ *piti* ʽpić’. Rekonstrukcja: pie. *k^{u}oi̯h$_1$-ei̯e- ⇐ *k^{u}ih$_1$-[234]. Pwk. *k^{u}i̯eh$_1$- ʽodpoczywać’ (LIV^2 393), por. aw. *šiiāma* ʽcieszmy się’, łac. *quiēs*, *-ētis* f. ʽcisza, spokój; sen, spoczynek’ (*k^{u}i̯eh$_1$-ti-, de Vaan 2008, 508), vb. denom. *quiēscō*, *-ere* ʽspoczywać, odpoczywać, wypoczywać; spoczywać we śnie, spać; leżeć w grobie’, przen. ʽbyć spokojnym’. Zob. też BSW 124 (błędny wywód *-čiję* z pbsł. *kei̯ō), LEW 251. Stang 1972, 28 zestawił *kiẽmas* z jednej strony z pbsł. *šeim- / *šaim- (lit. *šeimà* ʽrodzina’, łot. *sàime* ʽwielka rodzina’, strus. *sěmьja* ʽwielka rodzina, rodzina’, z drugiej zaś strony z goc. *haims* f. ʽwieś’, stnord. *heimr* ʽgrunt, na którym stoi dom, gospodarstwo wiejskie’, stwn. *heim* m.n., nwn. *Heimat* ʽwieś rodzinna’ i uznał w tym specyficzną zbieżność słowotwórczą bałto-słowiańsko-germańską. ALEW 489 poszedł jeszcze dalej i uznał formy lit. *kiẽmas*, łot. *cìems* i stpr. *caymis* za zapożyczenie germańskie (mianowicie w przeciwieństwie do rodzimych form typu *šeim- / *šaim-). — Drw. *kiemẽlis* DP, SD ʽwioska’, *kiemiẽtis* ʽwieśniak’ (syn. *kaimiẽtis*), *kieminỹkai* pl. DP ʽwsiarze’ [ʽziemianie, posiadacze ziemscy’], *kieminiñkas* ʽkto lubi gościć u innych; sąsiad; stróż wiejski’, *kiemionìs* (zob.), *kiẽminas* ʽdomowy — o kaczkach, gęsiach’, *kiemystė̃* SD «grubość, rusticitas, barbaries, impolitia» (syn. *mužikystė̃*), *kiẽmiškas* ʽtaki, jakiego używa się na wsi (np. o ubraniu)’, SD «gruby, grobijan, agrestis, barbarus, impolitus...» (syn. *mužikiškas*, *netikėlis*, *nerūgėlis*, <nełymtas>), *kiemùs* ʽkto lubi przyjmować gości, gościć’, *pakiemiaĩs* adv. ʽpo podwórkach, po sąsiadach’, *prakiemiuĩ* adv. ʽod zagrody do zagrody’. Cps. *kiẽmsargis* ʽstróż wiejski; pies podwórzowy’ (por. *sárgas*), *šveñtkiemis* ʽdziedziniec wokół kościoła, cmentarz dookoła kościoła’ (por. *šventõrius*). — Vb. denom. 1. *kieminė́ti* ʽbyć w gościach, odwiedzać kogo; chodzić po wsiach; żebrać’, 2. gw. *kiẽminti* a. *kiẽmyti* ʽorientować się, rozpoznawać miejsce, w którym się jest; przypominać sobie; patrzeć, uważać’. — N.m. *Kiemẽliai* 3x, *Kiemẽliškės* 2x, cps. *Pìliakiemiai*, *Pūstãkiemis*, *Taũrakiemis*, *Totõrkiemis* (dosł. ʽTatarska Zagroda’). N.rz. *Kiementà*, n.jez. *Kíementas*, *Kiemìnis* (por. łot. *Ciemene*).

kiemionìs, *-iẽs* m. 3 p.a. przest., gw. ʽchłop, wieśniak’, SD «kmieć, rolnik, wieśniak, colonus, villæ adscriptus, adscriptus glebæ» — denominalny drw. na *-ionis* od *kiẽmas* ʽwieś’ (zob. s.v.). Por. *sodžionìs* ⇐ *sõdžius*. War. z osnową niepalatalną: przest. *kiemonas* b.z.a., *kiemonis* b.z.a. (por. *ligónas*, *ligónis* ⇐ *ligà*). — Z innym suf.: łot. *cìemiņš* ʽgość z bliskiego sąsiedztwa; mieszkaniec tej samej wsi; gość w ogóle’. — Drw. *kiemionka* SD «kmiotka, colona, rustica coniunx», *kiemioniškas* SD «kmiecy, wiejski». Por. n.m. *Kiemiónys* (LPŽ nie notuje nazwiska *Kiemionis*).

---

[234] Inaczej LIV^2 394, przyp. 8, gdzie przyjęto zastępstwo *k^{u}i̯oh$_1$-ei̯e- przez *k^{u}oi̯h$_1$-ei̯e- na mocy ʽfonotaktycznego przekształcenia struktury morfemowej *Ci̯eH przed samogłoską’.

kienàs gw. Supletywnym uzupełnieniem zaimka *ka-* ʽkto, co’ (zob. *kàs*) jest jego forma dzierżawcza *kienàs*, *-à* ʽczyj’, < *kei̯-na- < pie. *k$^{u̯}$ei̯-no-, np. *Kienàs tas arklys?* ʽCzyj ten koń?’. W języku literackim ustaliła się forma genetiwu *kienõ* ʽczyj, czyja, czyje’, por. *Kienõ tàs vaĩkas?* ʽCzyje to dziecko?’, *Kienõ šìta knygà?* ʽCzyja ta książka?’, *Kienõ šìtie namaĩ?* ʽCzyj ten dom?’, *Kienõ čià bū́ta?* ʽKto tu był?’. Cps. *k$^{u̯}$ei̯-no- zawiera to samo *k$^{u̯}$ei̯-, co zaimek *kíek* (zob.). Człon II *-no- powraca w zaimku *anàs* (zob.). War. gw. *kenõ* ʽczyj’ zawiera niejasny monoftong *e* (nom.sg. †kenas nie jest znany). — Drw. *niẽkieno* ʽniczyj, do nikogo nie należący; nie pochodzący od nikogo, nie dotyczący nikogo’ (gw. *nėkienõ*), np. *Kienõ tas šuvà? — Niẽkieno* ʽCzyj to pies? — Niczyj’. *Metai niẽkieno neina atgal, visų pirmyn* ʽNiczyje lata [życia] nie upływają wstecz, wszystkich [lata płyną] naprzód’. *Niekieno neraginamas jau rankiojau dainas* ʽPrzez nikogo nie zachęcany zbierałem ludowe pieśni’.

kiestenius, *-iaus* SD «kieścien, cæstus, us, sculponeæ» [ʽbicz zakończony kulką ołowianą’] — zapoż. z pol. XVII w. *kieścień, kiścień* (⇐ ros. *kistéнь*, zapożyczenie tureckie). Zob. SLA 101, REW I, 562, Sławski, SEJP II, 175n., Stachowski 2014, 326.

kíetas, *-à* ʽtwardy, odporny, mocny, stały’, przen. ʽsurowy, bezwzględny, bezlitosny’, SD «nieużyty, implacabilis», *kíetas kiaušìnis* ʽjajko ugotowane na twardo’, *kietu stajuos* SD[1] «zatwardzieię, induresco». Odpowiada łot. *ciêts* ʽtwardy, mocny, solidny; skąpy’ (*kē̆i̯-ta-), gw. *ciêšs* ʽsrogi’. Przyjmuje się, że wyraz lit.-łot. ma odpowiednik w psł. *čitŭ, por. sch. czak. *čȉt* przest. ʽcały, nienaruszony, nieuszkodzony’, dziś ʽcałkowity’, ros. gw. *čítyj* ʽtrzeźwy, niepijany, nie pijący alkoholu’, < pbsł. *kē̆i̯-ta- (albo też SZ *kī-ta-), drw. sch. *čȉtav* ʽnieuszkodzony, zdrowy (na ciele, na umyśle)’, bg. *čitav* ʽnieuszkodzony, cały, zdrowy’, ukr. gw. *čítavyj* ʽwielki, porządny, dobry; silny, zdrowy, cały; pracowity, zręczny, sprytny’. Por. Berneker, SEW I, 158, BSW 124, LEW 252 (o tym brak wzmianki u Derksena 2008 i Derksena 2015). Dalsze związki niejasne. Może do pie. *k$^{u̯}$i̯eh$_1$- / *k$^{u̯}$ih$_1$- ʽodpoczywać’ (LIV[2] 393), por. scs. *počiti* ʽspocząć’, łac. *quiēs*, *-ētis* f. ʽwypoczynek, pokrzepienie; spokój, milczenie’, stpers. *šiyātiš* ʽbłogość, zadowolenie’). Znacz. etym. ʽtaki, który wypoczął’ ⇒ ʽmocny’ (?). — Drw. *kietybė* SD[1] «ociętność; twardość; zakamiałość; zatwardzenie», SD «twardość; nieużytość; zakamiałość», *kietìmas* ʽtwardzizna’ (por. *minkštìmas* ⇐ *mìnkštas*), *kíetymė* ʽtwarde miejsce, np. w ciele’, *kíetis* a. *kiečiai* m.pl. bot. ʽbylica, Artemisia; bylica piołun, Artemisia absinthium’, *kietóji*, *-õsios* f. ʽwięzienie’, *kietū̃dinis*: *kietū̃diniai obuoliaĩ* m.pl. ʽtwarde jabłka’ (na temat neosuf. *-ūdinis* zob. *pietū̃ninis*), *kietulỹs* ʽstwardnienie w ciele’. Cps. *kietakãktis* ʽuparciuch’ (por. *kaktà*), *kietamẽsis* ʽ(o wole) którego mięso jest twarde’, *kietamẽsės slỹvos* f.pl. ʽgatunek twardych śliwek’ (por. *mėsà*), *kiet(a)sprañdis* ʽuparciuch, twardziel’ (por. *sprándas*), *kietažañdis* (zob. *žándas*), *kíetgalis* ʽkawałek twardej skóry wszywany do bata, do buta’ (por. *gãlas*), *kietnãs(t)ris* (zob. *nasraĩ*), *kíetvarlė* (zob. *varlẽ*), *sénkietis* ʽstary i twardy’ (por. *sẽnas*, *sénkaršis*). — Vb. denom. 1. *kíesti*, *kíestu* (*kiet-stu), *kíetau* ʽtwardnieć’ (*kiestu* SD «twardzieię, duresco, duror»), *sukíesti* ʽzgęstnieć, stężeć — o galarecie, SD *sukiestu*, *sukietau* «odrętwieć, obduresco...», *užkíesti* ʽzakamienieć, stać się zatwardziałym, nieczułym’ (*ažukietėjįs* SD «zakamiały, obduratus»), 2. *kietė́ti* ʽtwardnieć’, 3. *kíetinti* ʽczynić twardym a. twardszym, zatwardzić (czyje serce)’, 4. *apkietauti* (*savo širdį*) stlit. ʽzatwardzić (serce swoje)’. — Neopwk. *kies-* (⇐ *kíestu*): *kiẽsvas* ʽtwardawy, nie dość miękki — o gotowanym kartoflu, mięsie’ (por. *bal̃s-vas* ⇐ *bálstu*).

kikénti, *kikenù*, *kikenaũ* 1. ʽśmiać się tłumionym śmiechem, chichotać’, 2. ʽpodśmiewać się’ — czasownik na *-enti* utworzony od osnowy *kik-*, pochodzącej od interi. *ki ki ki* — o chichocie (*Maža kiek, tai ki ki ki ir kikena*. *Kaip aš tuos žodžius pasakiau, ana ki ki ki nusijuokė*). Por. syn. *krizénti*, *rizénti*. — Drw. *kìketa* ʽśmiech’, *kiknóti* ʽchichotać z przerwami’.

kikìlis, *-io* ʽptak zięba, Fringilla’. Według Urbutisa 1981, 46 jest to wyraz derywowany

suf. *-lis* od interi. *kikì, kikikì*, naśladującej głos ptaka (zob. też LEW 252). Podobnie zbudowane nazwy ptaków to: *čivỹlis* ʽmakolągwa, Cannabina (Carduelis)ʼ ⇐ *čyvì*; *kikùtis* ʽbekas kszyk, Capella gallinagoʼ ⇐ *kikù*; *tikùtis* 1. ʽłęczak, Tringa glareolaʼ, 2. ʽsłonka, Scolopax gallinagoʼ ⇐ *tikù*.

kìklikas przest., gw. ʽkobiecy stanik, gorsetʼ, SD «kształcik, oboyczyk, mamillare» [ʽstanik, gorsetʼ, SPXVI] — zapoż. z błr. gw. *kíklik* ʽrodzaj kamizelkiʼ. Tu ze zmianą *tl* > *kl* z pol. przest. *kitlik* m.in. ʽrodzaj kamizelki lub kurtki damskiej (być może watowanej, obcisłej)ʼ, zob. SPXVI. Nie wie o tym ESBM 5, 32 i w kwestii *kíklik* «bezrukaŭka» błędnie odsyła do pol. *kika* ʽbezręki człowiekʼ. Por. *-kl-* w takich slawizmach, jak *sveklyčià* ⇐ błr. *svjaklíca*; *pikliavóti* ⇐ błr. *pykljavácь*.

kýkos f.pl. gw. ʽhuśtawkaʼ (*Pasirišo kýkas*). Izolowane, niejasne. — Vb. denom. *kýkoti, -ju, -jau* ʽhuśtać, bujać, kołysać dziecko na nodze, na kolanach lub na rękuʼ, *kýkuoti* ts.

kỹkti, *kykstù* (war. *kykiù*), *kykaũ* (war. *kykiaũ*) gw. 1. ʽniedomagać, zapadać na zdrowiu, chorowaćʼ, 2. ʽżyć nędznie, cherlaćʼ, 3. ʽpracować z trudem, mało wydajnieʼ, *iškỹkti* ʽwydobyć się z nędzyʼ, *prakỹkti* ʽwzbogacić sięʼ, *sukỹkti* ʽzacząć bujnie rosnąć — o drzewieʼ. Niejasne, zob. LEW 252. Czy *kykstù* pochodzi z *kinkstu ⇐ *kinku (pwk. *kik-)? Czy *kykstù* pochodzi z *kygstu < *kingstu ⇐ *kingu? Por. *kygti* b.z.a. ʽżyć w nędzyʼ. Obecność war. *kẽgti, -stù, -aũ*, zwykle z prvb. *pa-*, *su-* ʽzapaść na zdrowiu, rozchorować sięʼ pozwala twierdzić, że w prs. *kingu zawarty jest pwk. *kig-, czyli alternant na SZ od *keg- (typ apofoniczny *TiT* ⇐ *TeT*), por. *pakègti, sukègti* ʽzaniedbać się, opuścić się, popaść w apatięʼ. Dalszy wywód niejasny. — SO *kaik-*: *káikinti* ʽpobudzać do gniewu, wywoływać złość u kogo, drażnić (m.in. psa); naśmiewać się, szydzićʼ, *nukáikinti* ʽzmęczyć, wycieńczyć, zgonić (konia)ʼ, *kaĩkti* ʽkwilić z bólu (o psie)ʼ. Por. łot. *kaikt* ʽopadać z sił; trapić się czymʼ. — Drw. *kaĩkaras* ʽktoś wysoki i pochylonyʼ, hist. ʽsiepacz, drab, zbirʼ. Por. łot. *kaika* ʽobelżywe określenie człowieka, zwł. wysokiego, o długiej szyiʼ, też o chudej krowie a. koniuʼ, *kaîkaris*[2] ʽktoś obszarpany, zarośnięty; łobuz; lekkoduch, Springinsfeld; chudzielecʼ. Vb. denom. *kaĩkaruoti* ʽstać (o zgłodniałym), iść powoli, ledwie się ruszaćʼ.

kýla przest., gw. ʽprzepuklina, ruptura, herniaʼ — zapoż. z pol. *kiła*. War. *kylà, -õs* 4 p.a. — zapoż. z błr. *kilá, -ý*. — Drw. *kyločius* SD «kiłowaty, enterocelicus, ramicosus» [ʽcierpiący na przepuklinęʼ], wsch.-lit. *kylõčius* — według SLA 101 i ZS 29 ma to być zapoż. z błr. [gw.] *kiláč* (brak w TSBM i ESBM). Zob. syn. *kùila*.

kilbasà, gen.sg. *kilbãsos* 2 p.a. gw. ʽkiełbasaʼ — zapoż. z błr. *kilbasá, -ý* (SLA 101, ZS 29, LEW 253). War. m. *kilbãsas*. — War. *kelbasà* jest zapoż. z pol. *kiełbasa*. War. m. *kelbẽsas*.

kylỹs, *-io* 4 p.a., rzadziej *kỹlis, -io* 2 p.a. gw. 1. ʽklin z drewna a. metalu; gwóźdź drewniany, kołek; zatyczka do usztywniania (różnych przedmiotów z drewna)ʼ, 2. ʽkawałek ziemi w kształcie trójkątaʼ, 3. ʽuszykowanie ptaków w locieʼ. Zapoż. z nwn. gw. *kīl* m. ʽklin, Keilʼ, por. łot. *ķīlis* ʽklinʼ ze śrdn. *kīl* (GL 66, LEW 253). Por. *klỹnas*. — Vb. denom. *kỹlyti, -iju, -ijau* ʽwbijać klinʼ, *užkỹlyti* ʽzaklinować (np. siekierę)ʼ.

kìlpa 1. ʽpętla, ucho, stryczekʼ, 2. ʽstrzemięʼ (SD[1] «strzemienie, stapeda», SD «strzemię, stapes, edis»), 3. ʽpętelka do zapięcia guzikaʼ, 4. ʽoko w sieciʼ, 5. ʽprocaʼ, 6. ʽzakole rzekiʼ (np. w odniesieniu do Niemna koło Bìrštonas). War. gw. ze zmianą *lp* > *mp*: *kìmpa*. Odpowiednik łot. *cil̃pa* ʽpętla, węzełʼ, przen. ʽdroga okrężna, objazdʼ. Bez etymologii. Transponat ie. *kl̥Hp-, *kolHp-. Odpada dawne zbliżenie z łac. *culpa* ʽwinaʼ (zob. LEW 253), dziś wywodzonym z pie. *ku̯olp-eh$_2$- (zob. de Vaan 2008, 151). — Drw. *iñkilpis* a. *iñkilpiai* ʽmiejsce wokół sidełʼ (*Kiškiai vaikšto prie iñkilpių, ar nepaklius bent vienas in kilpas!*), *kìlpinė* ʽzapętlenie w niciachʼ, *kìlpos* f.pl. ʽsidła, np. na przepiórki, zająceʼ, *bal̃no kìlpos* f.pl.

ʽstrzemiona u siodła', *kìlpinis* ʽłuk; kusza' (<atłaydimas kilpinio> SD «spuszczanie łuku»), *kilpinis gelažinis* SD «kusza ręczna, manuballista, scorpio», *kilpinis dungaus* SD «tęcza, arcus cælestis». Por. łot. *cil̃paîns* ʽmający cięciwę, pętlę, ucho, węzeł', gw. *cilps* ʽwarkocz'. Cps. *kìlpsaitis* ʽrzemień od strzemienia, puślisko' (por. *saĩtai*). Vb. denom. *kìlpoti* ʽrobić pętle, wikłać'. — SO *kalp-*: *kálpa* ʽpoprzecznik łączący płozy w saniach' (war. *káupa*, zob. GJL I, § 461) : stpr. *kalpus* EV ʽgruba belka poprzeczna, Rungestock'. Strona znaczeniowa pozostaje niejasna, zob. PKEŽ 2, 93n., ALEW 491.

kìltas, *-à* 1. ʽrosły, wysoki, dorodny (o koniu)', 2. ʽgrubawy, kurzelny (o lnie, samodziale, sukmanie)', 3. przen. ʽwyniosły, podniosły', 4. przen. ʽszlachetny, wielkoduszny' — odziedziczone adi. vb. na *-to-, pie. *kl̥H-tó-, ze SZ od *kelH- ʽwznosić się, wystawać, sterczeć' (LIV^2 349), zob. *kélti*, *kìlti*. Paralele: *gìrtas* (*g^{u}r̥h$_3$tó-) ⇐ *gérti*; *tvìrtas* (*tu̯r̥Htó-) ⇐ *tvérti*. — Drw. *kìltas* I gw. ʽprom, most' (paralela onomazjologiczna: *tìltas* ʽmost'), *kìltas* II ʽgruby len, zgrzebne płótno' — z substantywizacji adi. *kìltas*. Inne: *kiltýbė* ʽekscelencja', *kiltìnis* ʽuszyty ze zgrzebnego płótna', *kiltókas* ʽgrubawy, dość gruby'.

kìlti, prs. *kylù* (zam. *kį̇lù* < *ki-n-lu; war. *kìlstu*, *kylnù*), prt. *kilaũ* 1. ʽwstać (z łóżka, krzesła), powstać, podnieść się, unieść się (o mgle)', 2. ʽwzbić się w powietrze', 3. ʽrosnąć, mocnieć', 4. ʽruszyć dokądś, pójść', 5. ʽzacząć działać', 6. ʽpojawiać się, powstawać', 7. przen. ʽpochodzić, być rodem skąd' (*Jis kìlęs iš Kaũno*). Cps. *atkìlti* ʽprzyjść, przyjechać skądś; przebudzić się, wstać z łóżka', *iškìlti* ʽpodnieść się, wynurzyć się', przen. ʽpojawić się, powstać; awansować, stać się sławnym', *pakìlti* ʽwejść na górę, wstać (od stołu, z łóżka); wzrosnąć, podwyższyć się; wszcząć się; powstać przeciw komu, czemu', *prakìlti* ʽwstać ze snu; wzbogacić się', *prikìlti* ʽnapełnić się, wypełniać się (o dzieży z rosnącym ciastem); zarosnąć zielskiem (o ogrodzie)', *sukìlti* ʽobudzić się i wstać, powstać, wzburzyć się, zbuntować się'. SZ *kìl-C* jest refleksem pie. *kl̥H-C do *kelH- ʽwznosić się, wystawać, sterczeć' (LIV^2 349), zob. *kélti*. — Neopwk. *kilst-* (⇐ *kìlsta*, albo interi. *kìlst* — o nagłym uniesieniu czego): *kìlsčioti* ʽunosić, podnosić', *kìlsteléti* ʽnieco unieść, nirco podnieść', *kilstinė́ti* ʽpodnosić powoli, po trochu' (por. *ìlgstintis* ⇐ *ìlgsta*; *snūstinė́ti* ⇐ *snū̃sta*), *pakìlstyti* ʽpodnosić'. — Drw. *kìldinti* ʽwywodzić, wskazywać na pochodzenie', *kìldyti* 1. ʽpodnosić, zmuszać do powstania', przen. ʽwywodzić genealogię', 2. ʽogrzewać skiśnięte mleko, aby się ściągnęło' — odpowiada łot. *cil̃dît*, *cil̂dît* ʽpodnosić; podniecać, doprowadzać do gniewu, wściekłości' (*cil̂dinât* ʽpodnosić', przen. ʽchwalić')[235]; *kilnóti*, *-ju*, *-jau* ʽpodnosić, przenosić, przeprawiać; (drzwi) otwierać, zamykać', refl. *kilnótis* ʽprzeprowadzać się; przeprawiać się', *kilsnóti* ʽpodnosić, nieco podnosić' (neosuf., por. *bėgsnóti*, *kalsnóti*). Nomina z *kil-C*: *ìškilmės* f.pl. ʽuroczystość' (⇒ *iškilmìngas* ʽuroczysty'), *iškilnùs* ʽokazały, wystawny', *iškiltis* stlit. ʽśrodek (ziemi)', *ižkilus* SD «wysoki, wyniosły, altus, celsus, sublimis», *kilnùs* ʽszlachetny, wielkoduszny, wspaniałomyślny' (war. *prakilnùs*), *kìltas* (zob.), *kiltìs* (zob.), *kiltùvė* ʽmiejsce urodzenia', *pakilus* SD «długosz, celsus, excelsus, procerus homo». — SZ *kil-V* < *kl̥H-V: *kilóti*, *-ju*, *-jau* iter. ʽpodnosić, otwierać (wrota); budzić ze snu; przewozić łódką', *iškilóti* ʽpodnosić, wynosić; rozładowywać', SD *iškiloju* «wydźwigam» (por. *iššimóti* ⇐ *sémti*; *ištviróti* ⇐ *tvérti*, GJL II, § 565), refl. *kilótis* ʽprzenosić się z miejsca na miejsce'. Odpowiednik łot. *cilât*, *-āju* ʽpodnosić, często podnosić', *izcilât* ʽprzebierać; ryć — o krecie', refl. ʽpodnosić się; zabierać się do czego', iter. *cilinât* ʽpodnosić, chwalić'; *cildît* ʽpobudzić, zachęcić; chwalić', iter. *cil̂dinât*. Nomina: *ãtkilas* (zob.), *atkìlėlis* ʽprzybysz', *iñkilas* (zob.), *pakilìmas* ʽzapał' (*kalbė́ti su pakilimù* ʽmówić z zapałem'), też ʽwzbicie się samolotu w powietrze', *pakilumà* ʽwyżyna', *sukìlėlis* ʽpowstaniec', *sukilìmas* ʽpowstanie'. Cps. *púodakilės šãkės* ʽwidły do wyjmowania garnków z pieca' (zob. *púodas*), *rasakilė̃* (zob. *rasà*). Por. łot. *cilas* f.pl. ʽwielkie bryły ziemi, powstające podczas orania ugoru', *cilavas* f.pl.

[235] Sztywność apofoniczna (brak refleksu †káldyti) przypomina *pìldyti*, *gìrdyti*.

ʽnosze’. — WSZ *kyl*-: *pakylḗti* (zob.), nomen: *ìškyla* ʽwycieczka’, ⇒ vb. denom. *iškyláuti* ʽbyć na wycieczce, chodzić na wycieczki’, ⇒ *iškyláutojas* ʽwycieczkowicz, turysta’.

kiltìs, *-iẽs* f. 4 p.a., *kìltis*, *-ies* f. 1 p.a. 1. hist. ʽplemię’, 2. ʽród’ (*Iš geros kìlties jis yra*, t.y. *giminės*), 3. ʽpochodzenie’ (*Mudvi vienos kìlties*, t.y. *abi daininìnki*). Odpowiednik łot. *ciȋts* f. ʽród, plemię’. Konkretyzowane abstractum na *-ti-* od *kìlti* ʽpowstać, podnieść się’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽpowstanie, ukazanie się, zjawienie się’. Paralele: *viltìs* ⇐ *vìlti*; *mirtìs* ⇐ *mir̃ti*. Niesłuszny wydaje się powrót do zbliżenia z psł. *čeljadĭ ʽwspólnota rodowa; służba domowa’ u Derksena 2008, 80. O tym wyrazie zob. teraz ESJS 101. Pod względem semazjologicznym por. gr. κέλωρ m. ʽpotomek, syn’ < *kelH-ōr (Beekes 2010, 671).

kìmeliai, *-ių* m.pl. gw. bot. ʽkmin, kminek, Carum carvi’, war. *kiùmeliai* — zapoż. z nwn. *Kümmel* m. (GL 66n., LEW 277). Osobno zob. *kmỹnai*.

kim̃šti, *kemšù*, *kimšaũ* ʽpchając umieścić co w czym, wpychać, wsuwać; napychać czym, nadziewać, nadziewać farszem, nabijać fajkę’. Łot. gw. *ķimst*, *ķęmsu* (war. *ķimšu*), *ķimsu* ʽpchać, napychać; jeść, wcinać’ jest lituanizmem (ME II, 382). *užkim̃šti bur̃ną* ʽzamknąć [dosł. ʽzatkać’] usta’, refl. *kemšas* DP ʽwdziera się, ciśnie się’. Oboczne prs. *kimšù*, już w SD: *apsikimšu* «obtykam się», *perkimšu* «rozpieram», *prikimšu* «natłaczam» (syn. *prigrūdu*, *priminu*), «natykam co» (syn. *pridemi*, *prikaišau*). — Drw. *kìmša* a. *kimšà* 1. ʽotwór w dachu stodoły, służący do «wpychania» słomy, siana’ (*Kìmša yra langas, kur šiaudus kemša*. *Kimšk šieną par kìmšą*), 2. ʽwypełniony faszyną, chrustem, gałęźmi przejazd przez błoto; grobla’, 3. ʽwielki wór, wór do przechowywania chmielu’, *kimšinỹs* ʽnadzienie; tłok, ścisk’, *kimštìs* LEX ʽkorek, zatyczka’. Cps. *avìkimša* bot. ʽpierwiosnek omączony, Primula farinosa’ (por. *avìs*; war. *avìkamša*), *sausãkimšas* ʽprzepełniony — o pociągu’ (dosł. ʽnapchany do suchego’, por. *saũsas*). — W SZ obok *kimš*- jest również *kumš*-: *kumšḗti*, *kùmšiu*, *kumšḗjau* ʽtrącić łokciem; uderzyć pięścią’, *kùmštyti* frq. ʽtrącać, szturchać, popychać’ z *kumš-sty- (zob.), nomen: *kum̃šas* ʽto, co służy do zapchania otworu, np. po wybitej szybie’. Por. podwójne refleksy st. zanikowego: *dùrti* ob. *dìrti*, *gurklỹs* ob. *gìrtas*, *rùmtas* ob. *rìmtas*. — Etymologicznie biorąc, *kimš*- i *kemš*- są neopierwiastkami, związanymi z tematami infigowanymi odpowiednio do *kiš*- i *keš*- ʽwsuwać, wtykać’, zob. *kìšti*, *kemšù*. — Z imiesłowem biernym *kim̃štas*, *prikim̃štas* ʽnapchany, nabity, nadziany czym’, SD «natkany» tradycyjnir zestawia się psł. przymiotnik *čęstŭ, por. scs. *čęstŭ* ʽπυκνός, gęsty’, ros. *částyj* ʽgęsty, częsty; szybki, pospieszny’, czes. *častý* ʽczęsty, gęsty’, pol. *częsty* ʽpowtarzający się w czasie, wielokrotny’, zob. BSW 126, LEW 254, Boryś 2005, 98, ALEW 492n. Z uwagi na wtórny charakter lit. leksemu *kimš*- pokrewieństwo ze słowiańskim jest raczej mało prawdopodobne. — SO *kamš*-: *kamšýti* (zob., tam też nomina z *kamš*-).

kìmti, *kìmstu*, *pakimaũ* ʽ(o)chrypieć, (o)chrypnąć, stracić głos’, SD *apkimti* «omiemieć, nagle głos utracić», *apkimstu* SD «ochrapieć», *ažukimstu* SD[1] «ochrapieię; oniemiam» (syn. *ažutylu*), *ažukimįs* SD[1] «ochrapiały; oniemiały» (syn. *be žado*), SD «chrapliwy». Brak alternantów †kem-, †kam-. Trudne. Jeśli akut jest wtórny, to może *kim*- jest refleksem SZ od *kem-, słabo poświadczonego pwk. pie. *kem- ʽcisnąć, dusić, dławić’ (zob. LIV[2] 350, bez lit. czasownika). Znacz. etym. ʽstracić głos na skutek ściśnięcia za gardło’ (?). Inaczej LEW 254: do łot. *cim̃bulis*, *cim̃burs* ʽsucha, twarda gruda’. Z kolei ALEW 493 dopuszcza związek z wed. *cam*- ʽchłeptać, schlürfen’ i orm. *kʽimkʽa* ʽpodniebienie’ (do pie. *kᵘem- ʽłykać, połykać, schlucken’, LIV[2] 389n.). — Drw. *ažukimimas* SD[1] «chrapka, rauis, raucedo», *kimùs* ʽchrypliwy, ochrypły; głuchy’.

kindziùkas gw. ʽwędzony żołądek wieprzowy a. barani nadziany tłuszczem i krajanym mięsem’ — zapoż. z błr. *kindzjúk*, *-á* (por. ESBM 5, 34). War. *kindžiùkas*. War. *skindziùkas*, *skindžiùkas* ma w nagłosie *s*- uogólnione na wzór syn. *skilándis* (zob. s.v.). — Drw.

wsteczne: *kiñdzius, kiñdžius* oraz *skiñdzius* (*skiñdzis*), *skiñdžius*. Neoosn. *kind*-: *kindìkas, kindõkas*. — War. *kundziùkas* oddaje zapoż. z błr. gw. *kundzjúk, -á* (por. ESBM 5, 159).

kinìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽrzęsa na wodzie, Lemmaʼ, 2. ʽkępa, mała wyniosłość w terenie bagnistymʼ, 3. ʽmała wyspa na rzece lub jeziorze, porosła drzewami, krzewami, tatarakiem lub sitowiemʼ, 4. ʽoko wodne na bagnieʼ, 5. ʽwypłukane korzenie drzew rosnących nad wodąʼ, 6. ʽnamuł naniesiony przez powódźʼ, 7. ʽmiedzaʼ. War. *kinẽ*, *kìnė*. Odpowiednik łot. *cin(i)s*, *cine*, *ciņa* ʽkępa, kępa na bagnieʼ, drw. *cinata* ts. Niejasne, zob. LEW 468. Zapoż. lit. w pol. gw. *kinia* ʽgrząskie, zapadające się bagno nad jeziorem lub rzeką, trzęsawiskoʼ (Zdancewicz 341). — N.rz. *Kinẽ*, *Kìnė*, *Kìnupis*, n.jez. *Pãkinis*. N.m. *Kinẽliai*, *Gudauskìnė*.

kìnis, *-io* 1. ʽlegowisko, barłóg, leże (świni, dzika, niedźwiedzia)ʼ, 2. ʽgniazdo ptakaʼ, 3. ʽściółka dla zwierzątʼ (*Parnešk kìnio kiaulėms*). Trudne. Było zestawiane ze sti. *khánati* ʽkopie, ryjeʼ albo z łac. *caenum* ʽbrud, błotoʼ (zob. LEW 254 n., ALEW 493); wyraz łac. nie ma pewnej etymologii, zob. de Vaan 2008, 81. Można próbować via *s*-mobile nawiązywać do czas. *skìnti* ʽzrywać (gałązki, liście, korę)ʼ. Znacz. etym. ʽposłanie z gałęzi, liściʼ. — Drw. *kinìvarpa* (zob.). N.m. *Lapūkìnė*. Tu pewnie też *Šaltakỹnė* (dosł. ʽzimne legowiskoʼ, por. *šáltas*).

kinìvarpa 1. ʽczerw drzewny, kornik, Ipidaeʼ (*Mẽdį gráužia kinìvarpa*. *Kinìvarpų suė́stos síenos*), 2. ʽproszek ze stoczonego przez korniki drzewaʼ. Złożenie członów *kìnis* ʽlegowiskoʼ i *-varpa* n. agt. ʽten, co drążyʼ (por. *išvarpýti* ʽpowydrążać, powygryzać — o robactwieʼ). War. *kinìvarpas*, *kìnavarpa*. Człon *-varpa* ukazuje się też w syn. *kir̃mvarpa*. Zob. *varpýti*.

kìnka 1. ʽpodkolanek, tylna powierzchnia zgiętego kolanaʼ, 2. ʽgoleń, podudzieʼ (syn. *kiškà*), 3. ʽłydkaʼ, 4. ʽudoʼ, 5. ʽżyła pod kolanemʼ. War. *š*-mobile: *škìnka* (por. *škárka* ob. *kárka*). Odpowiednik łot. *ciñca* ʽłydka ludzka a. zwierzęcaʼ, drw. *cinksla, cinkslis* ʽłydkaʼ. Bez dobrej etymologii, por. LEW 239 (s.v. *kenklẽ*). — Drw. *kinklẽ* I ʽpodkolanek, tylna część kolana; łydkaʼ (war. *kenklẽ*), *kinklẽ* II ʽpostronek, którym pęta się na krzyż przednią i tylną nogę koniaʼ.

kinkýti, *kinkaũ* (war. *kinkiù*), *kinkiaũ* ʽzaprząc, zaprzęgać konieʼ, *įkinkýti* ts. (*Stovėjo arklys, įkinkýtas į vežimą*), *pakinkýti* ts. (*Dar arklio pakinkyti nemoka, o jau dairos, kur mergos šoka*), *iškinkýti* ʽwyprząc z uprzężyʼ, *nukinkýti* ʽrozprząc, wyprzącʼ. Iterativum na *-yti* z pwk. na st. zanikowym od niepoświadczonego czas. prymarnego. Dawne praesens miało formację na *-i̯a-*, por. *pakinkiu* SD «zaprzęgam konie», *prakinkiu arklį* SD «przeprzęgam konia», *sukinkiu* SD «sprzęgam». — Brak refleksu SE †kenk-. — Trzeba zwrócić uwagę na przeoczony dotąd refleks SO *kank*-. Ukazuje się on w dwóch dewerbalnych nominach, por. 1. *pãkankas* gw. ʽrzemień lub powróz, którym się przywiązuje orczyk do brony lub jarzmo do sochyʼ, por. *Suriša pakankais žagrę su jungu* (Šlapelis 1940, 298 podał war. wsch.-lit. *pãkunkas*), 2. *pakañktė* a. *pakanktìs* (f.) gw. ʽjeden z postronków łączących chomąto z orczykiemʼ, por. *Įtempk pakanktes gerai, kad neišsikinkytų*. Do tego war. *pakamtìs* (dysymilacja *ŋt* > *mt*). — Tradycyjna etymologia (LEW 255) wiązała *kinkýti* ze sti. *káñcate, kácate* ʽwiążeʼ i z łac. *cingō, cīnxī, cīnctus* ʽumieszczać coś dokoła, opasywać, oplatać naokoło czegoś; otaczać, opasywać, obstawiać coś czymś; przepasać kogoś pasemʼ, umbr. *śihitu* ʽopasany, cinctusʼ, < płac. *keng- (por. Meiser 1998, 83). To pociągało za sobą hipotezę prabałtyckiego pwk. *keng- / *king- ⇐ *keg-. Rekonstrukcję pie. *kenk- / *kn̥k- ʽopasaćʼ (zob. IEW 565, ALEW 493; brak w LIV^{2}) zakwestionował de Vaan 2008, 114, stwierdzając, że forma *kenk- (*kek-) jest sprzeczna z modelem pierwiastka ie. Na to można odpowiedzieć, że lit. forma pierwiastkowa z bezdźwięcznym *k* (*kink*-) ustaliła się w takich derywatach, które były utworzone od *king- sufiksami spółgłoskowymi typu *-čioti*, *-sėti*, -

telėti, *-dinti*, por. *kìnkčioti* ʽkiwać głową; iść chwiejąc się’, *kinksė́ti*, *kìnksiu* ʽpotrząsać głową w dół i w górę, iść pochylonym do przodu’, *kìnktelėti* ʽskinąć głową’, *pakinkdinti* przest. ʽzaprząc’ (Chyliński). Por. *kenčiù* zam. *kendžiù s.v. *kę̃sti*. — Z drugiej strony nie można tu wykluczyć intralitewskiej innowacji, mianowicie wytworzenia czas. *kinkýti* na bazie interi. *kìnkt*, *kiñkt* — o pochyleniu głowy, o kiwnięciu głową, łbem (*Kiñkt pakiñkt arklys gyliuodamas linguoja galvą*). — Nomina: *pakiñktai* m.pl. ʽsprzężaj, zaprzęg’, cps. *kinknosà* (zob. *nósis*), *trikiñkis* ʽzaprzęg złożony z trzech koni’ (por. *tri*°), *viẽnkinkis vežìmas* ʽwóz jednokonny’ (por. *víenas*). Neoosn. *kinky*-: *pakinkýdinti* ʽzaprząc’, *kiñkymai* m.pl. ʽuprząż’ (por. *maĩšymas* ⇐ *maišýti*; *pū́dymas* ⇐ *pū́dyti*).

kìnti, *kìnsta* (war. *kìnta*, *kìnti*), *kìnto* gw. ʽodczuwać pokusę, korcić’, np. *Kad kìnti išgert, kad niekaip iškę̨st negaliu*. Pdg. opiera się na neopwk. *kint*-, który został wyodrębniony z formacji prs. infig. *kiñta* do *kit*- / *ket*-, por. *kìsti* II ʽzamierzać’, *ketė̃ti* ts. Paralele: *kim̃šti*, *klim̃pti*, *niñkti*.

kinúotis, *kinúojuosi*, *kinãvausi* gw. ʽzmagać się z czym, męczyć się ciężką pracą, harować’ (*Žmonės dabar kinúojasi su rugiais*. *Koks ten jų gyvenimas: taip kinúojas, vargsta, ir gana*). Budowa wskazuje na vb. denominativum od sb. *kina ʽzmaganie się, walka’. To nomen może pochodzić od osnowy prezentalnej *kinu ʽwprawiam w ruch, wysilam się’ < pie. *ki-n-h_2-e/o- (por. lit. *sinù*, *trinù*), która należała kiedyś do pierwiastka pie. *kei̯h_2-, por. gr. κίνυμαι ʽporuszać się’ (*kih_2-nu-), κῑνέω ʽwprawiać w ruch’, łac. *cieō*, *-ēre* ʽporuszać, wprawiać w ruch’. Odnośny pierwiastek zachował się na gruncie bałtyckim w czasowniku łot. *cîtiês*[2] ʽzmagać się, mocować się, usiłować, walczyć’, < pie. *kih_2-C. Utworzony od tego postwerbalny rzeczownik *cìņa* ʽwalka, staranie, wysiłek’ dał początek vb. denom. *cìnîtiês* ʽwalczyć, mocować się, siłować się’. Nie ma ono bezpośredniego związku z lit. *kinúotis*.

kìpšas pot. ʽzły duch, diabeł’ (*Eik po kipšaĩs!* ʽIdź do diabła!’) — z metatezy w formie *pìk-šas (por. *pìkšis* ts., por. *Trauk jį pìkšis!* ʽNiech go diabli!’). Przestawka skrajnych spółgłosek leksemu przypomina wypadek *kèpti* < *pekti. Drw. od *pik*- jak w *pìktas* ʽzły’ (zob. s.v.). Formant jak w *mìgšas* ⇐ *mìgti*; *paĩkšas* ⇐ *paĩkas*.

kir-: etymologicznie ciemna osnowa werbalna, por. *įkìrti* ʽzbrzydnąć, dokuczyć’ s.v. *įkyrùs*.

kirbas SD «błam futra, contextus pellium pretiosarum», *kirbỹs* ʽzwierzę futerkowe’, *kirbaĩs apsiuvinėti* ʽobszywać futerkiem’. Niejasne. LEW 256 zestawiał z *kerba* b.z.a. ʽkiść owoców’ (zob. *kérbėti*).

kirbė́ti, *kìrba*, *kirbė́jo* pot. 1. ʽdrżeć — o palcach rąk’, 2. ʽwymachiwać rączkami i nóżkami — o niemowlęciu’, 3. ʽmachać ogonem’, 4. ʽporuszać się w różnych kierunkach, mrowić się, roić się — o robactwie’, 5. ʽmigotać — o gwiazdach’, *sukirbė́ti* ʽporuszyć się — o wężu’. Bez etymologii. Por. ewentualnie SE *kerb*- w *kérbėti* ʽróść obficie’. — Caus. *kìrbinti* ʽporuszać, dotykać, łaskotać, podniecać, drażnić; przenikać (o dreszczu)’. — Nomina: *kìrba* ʽmrowie, mnóstwo’ (*Aplinkui budi kirbos žalčių ir rupūžių*), *kirbẽlius* ʽwiercipięta, kto nie może spokojnie usiedzieć na miejscu’.

kìrbos, *-ų* f.pl. ʽzałęże, grunt błotnisty, mokradła’. Łot. *ķirbi* m.pl. ʽbagno’ jest litewskim zapożyczeniem (ME II, 383). IEW 573 analizował *kìr-ba* i łączył z pie. pwk. *(s)ker- ʽucinać’ jak w *kẽras* ʽpień, karcz, krzak’, SO psł. *korę, *korene ʽkorzeń’. Pod względem formalnym lepszym objaśnieniem jest ujęcie *kìrbos* jako sb. postvb. od *kirbė́ti*, zob. LEW 256.

kird-: *pakìrsti*, *-kìrstu*, *-kìrdau* ʽbudzić się, ocykać się’, war. *pakir̃sti*. SD[1] *pakirdu* «ocucham się, ocucę, euigili, expergiscor» (syn. *pabundu*). Caus. *kìrdyti* ʽbudzić’, *pakìrdyti*

'obudzić', *pakirdžiu* SD «przebudzam kogo» (syn. *prikeliu*). War. *kìrdinti* 'budzić'. Nomen: *sánkirdis* 1. 'ogólne budzenie się, wstawanie wszystkich o tej samej porze' (por. *sángūlis*), 2. 'niepokoje, ruchawka'. Nie dość jasne. Dotąd *kird-* było łączone z jednej strony ze stpr. *kirdīt* 'słyszeć' (por. PKEŽ 2, 191n.), z drugiej strony ze stlit. refleksami SE *kerd-* (LEW 221, s.v. *kar̃das*). Transponat ie. *k$^{(u̯)}$erd- / *k$^{(u̯)}$r̥d- 'słyszeć' (LIV^2 352n., ze znakiem zapytania i uwagą 'Tylko bałt.'). — SE *kerd-*: *kersti*, *kerdžiu*, *kerdžiau* stlit. 'roznosić, rozgłaszać, szerzyć wiadomości'[236], *apkerdžiu* MŽ 471$_5$ 'głoszę, rozgłaszam' (LKŽ odtwarza intonację: *kérsti*). ALEW 480 dopuszcza wywód z kollokacji złożonej z pie. *kerH- 'sławić, rühmen' i *d^{h}eh$_1$- 'stawiać, stellen', a paralelnej do *g$^{u̯}$er(H)- *d^{h}eh$_1$- ⇒ *girdė́ti*. — SO *kard-*: *kardìntis* (zob.), nomina: *kar̃das* 'odgłos, echo', *prãkardas* 1. 'wiadomość' (*Duok tik prãkardą* 'Daj tylko wiadomość'), 2. 'odgłos, echo'. Do tego war. *s*-mobile: *skar̃das* (zob.).

kìrinti, *kìrinu*, *kìrinau* gw. 'drażnić, pobudzać do reakcji, do gniewu', *prakirà* c. 'ten, co drwi, szydzi z kogo'. SZ *kir-* stoi w wymianie ze SO *kar-*, por. łot. *karinât* 'szarpać, targać, pociągać', *karinâtiês* 'przekomarzać się'. Prawdopodobnie należy do *kárti* 'zwisnąć, zwiesić się; wieszać' (pwk. *kerH- / *korH-), mianowicie przy założeniu, że znacz. 'drażnić kogo' wywodzi się z 'czepiać się kogo'. Inaczej BSW 118 (s.v. *kari̯a-). Por. paralelę znaczeniową w postaci *kìbinti* 'drażnić, nagabywać' ob. *pakìbti* 'zawisnąć', *prikìbti* 'przyczepić się', SO *kabinė́tis* 'chwytać się czego' i 'szukać zaczepki'. Rekonstrukcja: *kir-V* < *kr̥H-V, *kar-V* < *korH-V.

kìrka I gw. 'ptak mewa, Sterna' — od dźwiękonaśladowczego czas. *kir̃kti* (zob.). Tu może też *kìrlė* 'mewa'. — N.rz. *Kìrka*, *Kir̃kė*, *Kirkùtis*, *Kir̃kupis*.

kìrka II 1. 'kilof, łom', 2. 'żerdź do zrywania jabłek', 3. 'marna kobyła' — zapoż. z błr. *kírka*, *-i* 'łom' (⇐ ros. *kirká*, *-í*).

kìrkė gw. 'kościół protestancki' — zapoż. z nwn. *Kirche* (LEW 257, Čepienė 116). — Drw. *kir̃kapis* 'cmentarz przykościelny' < *kirk-kapis, złożenie hybrydalne (por. *kãpas*, *kapaĩ*). GL 66 widział tu raczej transpozycję z nwn. *Kirchhof*.

kirkšnìs, *-ies* 3, 4 p.a., *kìrkšnis* 1 p.a. f. 'pachwina, zagłębienie między dolną częścią brzucha a górną częścią uda'. SD^1 «kirść, coxa, coxendix» ['biodro, lędźwie', SPXVI][237]. War. *kir̃kšnas*, *kìrkšnė*, *kir̃kšnė*, *kirkšnẽ*, *kirkšnỹs*, *kirkštis* 'pachwina'. Odpowiedniki łot. *cìrksnis*^{2} 'pachwina', pl. *cìrkšņi*, war. *cirslis*, pl. *cìršļi*; *cirkste* 'wygięcie, zagłębienie podbrzusza'. Jeśli *k* jest spółgłoską wstawioną do *kir-sni-, to formacja ta może stać w związku z psł. *ker-slo- 'lędźwie, część pleców między żebrami a miednicą', por. scs. *črěsla* n.pl. 'ὀσφύες, biodra, lędźwie', strus. *čeresla* ts., ros. *čerésla* pl. 'krzyże, pas', ukr. *čereslá* ts., stczes. *třiesla* ts. (czes. *tříslo* 'pachwina, słabizna'), stpol. *trzosła* 'lędźwie, uda, okolice narządów płciowych'. Por. REW III, 323, ALEW 493 (brak w LEW). Boryś 2005, 651 (s.v. *trzustka*) nie wymienił odpowiednika litewskiego. Dalsza analiza niepewna. Jeśli *ker- / *kir- wiąże się z pwk. pie. *(s)ker- 'ciąć' (por. gr. κείρω 'obciąć, ostrzyc'), to 'lędźwie' można by etymologizować jako 'wciętą część ciała', por. fr. *taille* 'postawa, talia' : późno-łac. *taliāre* 'ciąć, ucinać'. — Drw. *kirkšninė utėlė* b.z.a. 'wesz łonowa, menda, Phthirus pubis'.

kir̃kti, *kirkiù*, *kirkiaũ* 1. 'wydawać cienki, wysoki głos — o gęsiach, kurach', 2. 'płakać cienkim głosem — o dziecku', 3. 'krzyczeć, wołać', 4. 'skrzypieć', 5. 'burczeć w brzuchu', 6. 'cherlać' (Šlapelis). Czas. utworzony od interi. *kìrkt* (*gìrkt*), *kyrkt* — o głosie gęsi, czapli,

[236] Por. *norigu tu apkerst ir skelbt* [oryg. <apkiarst ir skialpt>], *kurios Lukošius S ir paminėt nenorėjo* DP 478$_{3-4}$ 'Czyli ty chcesz roznosić i sławić tą, ktorej Łukasz ś. i pomienić nie chciał'. — *bet juos kerdžia ir kitiemus apreiškia* DP 478$_6$ 'ale je [cudze grzechy] owszem roznoszą i inszym objawiają'.

[237] Bańkowski, ESJP I, 680 zwraca uwagę na to, że Szyrwid, pisząc *kirść*, błędnie poprawił omyłkę drukarza z leksykonu Mączyńskiego, mianowicie pisownię *krść* (to zamiast *kość*).

kìrku kìrku — o głosie kury, o odgłosie kroków, *kir̃ku kir̃ku* — o odgłosie skrzypienia. Por. bliskoznaczne *kar̃kti*. — Z innymi suf.: *kìrkauti* o głosie gęsi (*Žąsys išsiskaidžiusios kìrkauna*), *kirksė́ti* 1. o głosie gęsi: *Žąsys kìrksi, pamačiusios vanagą arba kad nori lė̃kti*, 2. ʽmówić, paplać', 3. ʽśpiewać fałszując', 4. ʽskrzypieć — o drzwiach', *kirksóti* ʽstać — o kurze z nastroszonymi piórami; sterczeć, stać skulonym', *kirkúoti* ʽskrzypieć, trzeszczeć'. — Nomina: *kìrka* (zob.), *kir̃kilas* 1. ʽpłaksa', 2. ʽogier' (por. nazw. *Kìrkilas*, *Kir̃kilas*, *Kirkilà*, LPŽ), *kirklỹs* ʽwciąż płaczące niemowlę lub dziecko' (por. nazw. *Kirklỹs*, LPŽ), *kirkùtis* ʽpierwsze jajko zniesione przez młodą kurę' (*Kirkučio niekas nenori pirkti, nes labai mažas*). Tu może też *kìrkužė* ʽszyszka sosnowa a. świerkowa' (war. *kìrkuža*, *kirkužỹs*).

kirmėlė̃ 3 p.a. ʽrobak, glista; żmija'. SD: *kirmėlės* f.pl. «robactwo; robacy w żywocie», *kirmėlės medžio* «robacy w drzewie», *kirmėlės mani ėsti* «robacy mię toczą», ⇒ *kirmėlėlė* «robaczek, vermiculus»; *arimo kirmėlės* «pandry, pandrowie, vermes terriginæ crassi & pingues», *kirmėlė pūkinė* SD «gąsienica, conuoluulus, voluox...» (syn. *žolinė*), *kirmėlė kapūstų* SD[1] «gąsienica, eruca». Pochodnik na *-ėl-* od *kirmìs*, *-iẽs* ʽrobak', pierwotnie może w znaczeniu zdrobniałym. N.B. Łot. gw. *ķir̃melis* ʽmól drzewny, kornik; robak, larwa' jest zapożyczeniem litewskim (ME II, 384). — Drw. *kirmėláitė* ʽrobaczek', *kirmėlỹnė* ʽmiejsce pełne robaków, nieczystości; żmijowisko; mnóstwo, duża ilość'. SD *kirmėlių mėnuo* «czerwiec, iunius». Jest to kalka z pol. *czerw-iec* ⇐ *czerw*, *-ia* (czego nie dostrzega Skardžius, RR 4, 30, 35; brak w LEW). Według Sławskiego, SEJP I, 119 stpol., pol. przest. *czerwiec* miało trzy znaczenia: 1. ʽdrobny owad, zbierany i przerabiany na barwnik czerwony, Porphyrophora polonica', 2. ʽroślina, na której korzeniach żyje ten owad, Scleranthus', 3. ʽmiesiąc nazwany tak jako okres zbioru czerwia, tj. *czerwca*'. Drw. wsteczny: *kirmė̃* ʽrobak' (por. *skruzdė̃* ⇐ *skruzdėlė̃*]; *kùmė* ⇐ *kumẽlė*). Vb. denom. *kirmėlė́ti* ʽrobaczywieć (o drzewie, grzybie)'. — N.rz. *Kirmėlỹnė*, *Kirmė̃liškė*, *-iškis*, *Kirmė̃liupis*.

kirmìs, *-iẽs* f. 4 p.a., *kir̃mis*, *-io* m. 2 p.a. f. 1. ʽczerw, robak', 2. ʽtasiemiec', 3. ʽżmija', 4. coll. ʽjajeczka pszczół' (*Iš kirmio bičiukai randas*). Odpowiedniki bałt.: łot. *cirmis* ʽczerw, robak' (ob. *cèrme*, *cêrms*[2] ʽdżdżownica, glista ludzka')[238], stpr. *girmis* EV ʽczerw, Made' (por. n.jez. *Kirmys*, *Kermesse*, AON 63). W słowiańskim do *kirmìs* nawiązuje drw. scs. *čr̥mĭnŭ* ʽczerwony', strus. *čĭrmĭnŭ* ʽpurpurowoczerwony, rudowłosy', ros. *čérmnyj* ts. (war. *čerëmnyj*), stserb. *čŕman* (REW III, 325), pol. przest. i gw. *czyr(z)mny*, *czermny* ʽczerwony', drw. stpol. *czyrzmień*, *-mni* f. ʽczerwień', pol. *czermień* bot. ʽCalla palustris, Arum maculatum' (Bańkowski, ESJP I, 225). Wyraz odziedziczony z pie. *k^{u}r̥mi-, por. sti. *kṛ́mi-* m. ʽrobak', śrpers. *kirm* ʽrobak, wąż', stir. *cruim*, walij. *pryf* ʽrobak'. Zob. IEW 649, LEW 257, ALEW 493n. De Vaan 2008, 665 zakłada rozwój pie. *k^{u}r̥mi- w *u̯r̥mi- (zanik *k*), aby dołączyć tu refleksy łac. *vermis* m. ʽrobak' i stwn. *wurm* m. ts., goc. *waurms* m. ʽwąż'. — BSW 134 wymienił pbsł. *kir-mi- wraz z war. sufiksalnym *kir-u̯i-, który ukazuje się w słowiańskim. Por. psł. *čĭrvĭ ʽrobak, czerw', scs. *čĭrvĭ* ʽσκώληξ, robak', ros. *červь*, *-vjá* ʽrobak, larwa owadów', stczes. *črv*, czes. *červ* ts., pol. *czerw*, *-wia* ʽlarwa muchówek i błonkówek; larwa pszczoły; pasożyt toczący drzewa, owoce' (por. Boryś 2005, 96, Derksen 2008, 93). — Drw. *kirmėlė̃* (zob.), *kir̃minas* ʽczerw, robak' — ma odpowiednik w psł. *kĭrmĭnŭ: scs. *črŭmĭnŭ* ʽἐρυθρός, czerwony', strus. *čeremnŭ* ʽczerwiowy, o barwie czerwia'; *kir̃mius* a. *kirmiùs* ʽlarwa pszczoły', *kirmulỹs* ʽrobak; żmija', *kirmùtis* ʽrobaczywy owoc'. Cps. *kir̃mgrauža* ʽmól drzewny; miejsce stoczone przez niego', war. zdysymilowany: *kim̃grauža*; *kir̃mgraužos* f.pl. ʽproszek natoczony przez mola drzewnego' (por. *gráužti*); *kir̃mvarpa* ʽkornik' (por. *varpýti*). Vb. denom. *kir̃mėti* ʽrobaczywieć', *kirmýti* (zob.). — N.rz. *Kirmijà*. Zob. też nazwy rzeczne wymienione s.v. *kirmėlė̃*.

---

[238] Lituanizmem jest łot. *ķir̃mis* ʽrobak, zwł. mól drzewny, kornik, chrząszcz drążący chodniki pod korą lub w głębi drzewa; proszek przezeń natoczony', por. ME II, 384 n.

kirmýti, *kirmijù*, *kirmijaũ* 1. ʻrobaczywieć (o jabłkach, grzybach), być zżeranym przez robaki', 2. ʻgnić (o sianie, kartoflach, chacie)', 3. przen. ʻdługo spać, wylegiwać się w łóżku; lenić się, nie pracować' — vb. denom. od *kirmìs* (zob.). — Neoosn. *kirmij-*: *sukirmìjėlis* 1. ʻrobaczywy owoc', 2. ʻktoś niedomagający'.

kìrna gw. 1. ʻostry pień pozostały po wyrąbaniu łozy, wierzby', 2. ʻłom drzew, pni w bagnie', 3. ʻzwał korzeni naniesionych na brzeg rzeki; powalone drzewa na brzegu jeziora', 4. ʻłąka z pniami, kępami', 5. ʻpodmokłe miejsce pokryte krzakami', 6. ʻkupa, gromada, rój (o robakach), kłębowisko (o żmijach)'. Pl. *kìrnos* ʻmiejsce podmokłe ze sterczącymi z bagna pniami'. Nawiązanie stpr. *kirno* EV ʻkrzak, krzew, Struch [Strauch]', nazwa lasu *Kirno, Kirne*, n.m. *Kyrnen* (AON 63). Formacja na SZ *kir-* ⇐ *ker-*, por. *kẽras* ʻkarcz, krzak'. — Oboczny refleks SZ *kur-* widać w rcs. *kŭrĭjĭ* ʻkorzeń'. — N.m. *Pakìrnė*, *Pakìrniai*. Czy tu też *Kìrnės* 2x, *Kir̃naičiai*?

kir̃pti, *kerpù*, *kirpaũ* ʻstrzyc, ciąć nożycami, ścinać (włosy, wełnę, sierść)' : łot. *cìrpt*, *cērpu*, *cìrpu* ʻstrzyc'. Typ odmiany jak *kir̃sti*, *kertù*. Odpowiednik psł. *čĭrpǫ, *črępti (pbsł. *kirp- / *kerp-), por. scs. *počrŭpǫ*, *-črěti* ʻzaczerpnąć, nabrać', stczes. *črpu*, *čřieti* ʻnabierać, czerpać', stpol. *naczarli wody* ʻnaczerpali wody' (inf. *naczrzeć). Typ odmiany jak *tepǫ*, *teti* ʻuderzać' (zob. Vaillant, GC III, 155n.). Iter. *čĭrpati, *čĭrpjǫ ʻczerpać' (pbsł. *kirp-ā-, *kirp-i̯e/o-), por. scs. *črĭpati*, *-ljǫ*, ros. *čérpatь* (ros. gw. *čérpatь* ʻrwać, szarpać'), pol. *czerpać*, *-pię* ʻwydobywać'. Do pie. *(s)kerp- / *(s)kr̥p- ʻuciąć, zerwać, oderwać' (LIV[2] 559), por. SZ łac. *carpō*, *-ere* ʻskubać, zrywać', gr. κάρπος ʻowoc'. Dyferencjacja znaczeniowa: ʻciąć, ścinać' (lit.) ⇒ ʻskubać, zrywać' (łac., ros. gw.) ⇒ ʻczerpać, wydobywać' (słow.), por. Jēgers 1966, 25. Zob. BSW 129, LEW 257n. ESJS 668, Boryś 2005, 95. — Drw. *nusikir̃pdinti* ʻkazać sobie ostrzyc (włosy na głowie)'; nomen *kérpė* ʻwierzchni okrawek brukwi, marchwi, rzodkwi, ogryzek jabłka' (akut niejasny). Tu może łot. *ķerpis* ʻeiner, der gern zugreift, ein Dieb' (Berneker, SEW I, 171; zdaniem ME II, 368 raczej do *ķer̂t* ʻgreifen, haschen, fangen; erreichen, ereilen'). — Podwójny refleks SZ *kirp-* / *kurp-*: 1. SZ *kirp-*: *atakirpos* f.pl. «barwica, barwiczka postrzygana, tomentum» [ʻkosmki, kosmacizna w tkaninie', SPXVI] (syn. *nuokirpos*, *kurias nukirpa kirpėjai nuog gelumbės*), *kir̃pčius* ʻwłosy przystrzyżone na czole, grzywka' (w sprawie neosuf. *-čius* zob. hasło *sùkčius*), *kirpelė* SD «barwierka, tonstrix, tonstricula» [ʻgolarka, fryzjerka', SPXVI], *kìrpša* c. ʻkto ma krótko ostrzyżone włosy' (⇒ *kìrpšiai* m.pl. ʻgrzywka'), *kirptuvė* SD «barwiernia, tonstrina» [ʻpomieszczenie przeznaczone do golenia i strzyżenia', SPXVI], *kirptùvės* f.pl. ʻpoczęstunek po zakończeniu strzyżenia owiec', *pakirpimas švintas* SD «postrzyżyny na duchowny stan, tonsura sacra», *pakirpos* SD «postrzyżyny od sukna» (syn. *pakirpinės*). Cps. *avìkirpės* (zob. *avìs*), n.m. *Kir̃pkalnis*. Por. łot. *cir̃pa*, *cir̃pis* ʻsierp'. 2. SZ *kurp-*: *kùrpė* (zob.). Paralele: *dir-* / *dur-* przy prs. *derù*; *gir-* / *gur-* przy prs. *geriù*; *ring-* / *rung-* przy prs. *rengiù*. Alternant z *s*-mobile: *skir̃pstis* (zob.). — SO *karp-*: *karpinė́ti* iter. ʻwycinać, kroić', *karpýti* (zob.), *karpstýti* ʻstrzyc po trochu: uwiązywać (konia)'. Por. też *karpãlyti*, *-iju*, *-ijau* ʻkroić (sukno) na kawałki'. Nomina: *atkarpà* ʻścinek, skrawek', *įkarpa* ʻnacięcie', *ìškarpa* ʻwycinek; wykrój krawiecki', *kar̃pas* ʻzacięcie, zarąb, karb, odkrawek, odcinek' (por. budowę *kar̃tas*, *tárpas*, *var̃pas*), ⇒ *kar̃pius* ʻgarnek o wyszczerbionym brzegu'; *karpiniaĩ* m.pl. ʻwycinanki', *núokarpa* ʻodcinek, odkrawek, okrawek', *pakarpà* (zob.), *ùžkarpas* ʻzacięcie, nacięcie, karb'.

kirst-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *kir̃stas*, ptc. prt. pass. do *kir̃sti* ʻsiec, ciąć' (zob. s.v.). Drw. *kìrstelėti* ʻciąć przez chwilę', *kìrsterti* ʻzrobić wymówkę; mocno zagrać (o muzykantach); zapłacić', nomina: *kir̃stas* ʻlancet', *kirstė̃* ʻmiejsce ukąszenia żmii' (*Iščiulpk kir̃stę ir išgysi* ʻWyssaj «kirstė» i wyzdrowiejesz'), *kirstìklis* ʻlancet' (neosuf. *-iklis*, zob. *šaudìklis*), *kirstùkas* 1. ʻporęba', 2. ʻlancet', 3. ʻktoś skłonny do zaczepki', 4. ʻryjówka, kretomysz, Sorex', ⇒ *kirstuklis* SD «puszczadło, phlebotomium» [ʻnarzędzie do zacinania

żyły, do puszczania krwi', L.]; *kirstùvas* 'kilof, oskard', SD też «puszczadło», *kir̃stuvė* 'narzędzie do obróbki kamienia żaren'.

kir̃sti, *kertù*, *kirtaũ* 1. 'siec, ciąć, ciąć batem, rąbać siekierą', 2. 'uderzać dziobem, uderzać kłami (o dziku)', 3. 'żąć żyto (kosą, nie zaś sierpem)', 4. 'żądlić', 5. przen. 'siec, zacinać — o deszczu' (*lietùs ker̃ta*), *atkir̃sti* 'odrąbać', *prakir̃sti* 'przerąbać, wyrąbać (przerębel); przebić dziobem', *užkir̃sti* 'zaciąć, naciąć; zagrodzić (drogę); trzasnąć (z bicza); dać klapsa'. SD *kertu* «siekam, seco cædo» (syn. *kapoju*), «tnę, incido, ferio». Odpowiedniki bałt.: łot. *cìrst*, *cērtu*, *cìrtu* 'rąbać (siekierą, mieczem); chłostać (rózgą, batem), bić ręką; budować, stawiać', stpr. *kyrteis* 'bij!' (ALEW 495n., PKEŽ 2, 199). Do pie. *(s)kert- 'ciąć, przecinać' (LIV^2 559n.), por. wed. *ví akr̥tas* aor. 'przeciął, rozciął', orm. *kʿertʿem* 'zdzieram skórę', alb. *qeth* 'tnie, strzyże', łac. *cortex*, *-icis* m.f. 'kora; łupina'. Ze słowiańskiego por. rcs. *čĭrtu*, *črěsti* 'ciąć, rznąć', strus. *očerte* 'oznaczył granicę' (scil. zaciosami); ros. *čéres* 'wąska sakiewka obwiązywana wokół pasa lub nogi', pol. *trzos* 'skórzany pas podróżny na pieniądze' (*kert-so-). Pwk. *(s)ker-t- jest paralelnym do *(s)ker-p- 'obcinać, zrywać' (zob. *kir̃pti*) i *(s)ker-H- 'oddzielać' (zob. *skìrti*) rozszerzeniem elementarnego pwk. *(s)ker- 'strzyc, drapać, ciąć'. Por. gr. κείρω 'obciąć, ostrzyc, ścinać, wycinać', SO stisl. *skar* 'strzygł, ciął'. — SD: *apkertu* «obrąbiam, obrębuię, margino, crepidine aliquid coerceo», *apkertu kų* SD «oćmam kogo, siekę kogo», *apkertu žmogų* SD «obcinam człowieka, mutilo, emanco, deprauo hominem», *ažukertu* SD «zarębuię na obiad, concido, partior carnes pronumero conuiuarum» (syn. *mėsos kirtimas*), *ažukertu arklį* SD «zacinam konia», *ažukertu kelių* SD «zarębuię drogę», *nukertu* «ścinam kogo, capite plecto, obtrunco, iugulo», *pakertu* SD «podcinam drzewo; podrzynam co» (syn. *papjauju*). Refl. *kir̃stis* 'przecinać się' (*keliaĩ ker̃tasi* 'drogi się przecinają'), *apsikirst* SD «obrąbić się» ['wykonywać wokół siebie zasieki ze zrąbanych drzew', SPXVI], *ažusikirto* «zatretował się koń» ['obraził się w nogę', L.]. — Nomina na SE *kert-*: *ker̃slas* (zob.), *kertamas miškas* SD «rębny las», *kertė̃* (zob.). Nomina na SZ: zob. *kirt-*. — SO *kart-*: *apýkarta* 'ogrodzenie z wysoko uciętych drzew, okół; okolica', *apìkartas* 'drewniany szkielet stodoły' (por. n.m. *Apikartaĩ*, *Apkartaĩ* 6x), *į́karta* 'nacięcie', *ìškarta* a. *ìškartas* 'wyrąb, poręba w lesie' (n.m. *Ìškartai*, n.rz. *Ìškartas*), *kartà* (zob.), *kar̃tas* (zob.), *kartùs* (zob.), *prãkartas* (zob.), *prakartė̃* 'pasmo zbyt wysoko zżętego zboża lub trawy'. — Czas. pochodne od SZ *kirt-*: *kirtailióti* 'obcinać po trochu, np. gałęzie od pnia' (por. neosuf. *-ailioti* s.v. *gỹvalioti*), *kirtinė́ti* 'rąbać po trosze'. — Neopwk. *kirs-* ⇐ *kir̃sti*: *kìrsčioti* 'uderzać, rąbać', *kirsnóti* 'rąbać po trosze', *atsikirsdinė́ti* 'ostro sobie odpowiadać, odcinać się', *atsikirsdýti* ts., ⇒ *kir̃slas* 'łom, sztanga do kruszenia muru; lancet', *kirsmas* b.z.a. 'cięcie, raz', *kir̃snė* 'poręba', *kirstìs* f. 'wyrąb w lesie, poręba; czerw, robak'.

kirt-, nomina na SZ od *kertù*, *kir̃sti* 'siec, ciąć': *apkirtimas* SD «obrąbienie, corona, labrum», *apkirtis kareivių* SD «obrąb, obrona woienna, concædes», *ãtkirtis* 'odcięcie się; ostra odpowiedź', SD «odsiecz, suppetiæ quæ obsessis feruntur», *atkirtos* SD f.pl. «żużel rozmaita, scoria, recrementum», *kirtà* 'bicie, lanie (jako kara)', *kirtė́jas* 'drwal, rębacz, kosiarz', *kirtẽklis* 'żniwiarz, kosiarz', *kirtìkas* 1. 'rębacz, kosiarz' (n.m. *Kirtìkai*), 2. 'kilof, pieszna do lodu', *kirtìklis* 'kilof, oskard', *kirtìmas* 'rąbanie, wyrąb, poręba; koszenie kosą; wziątka w kartach', SD też «dzwonko ryb; szrot ryby» ['odcięty kawałek'], *kirtinỹs* 'poręba; zrąbane drzewa', *galvos nukirtimas* SD «ścięta śmierć, capitale supplicium, pœna capitalis» ['kara śmierci'], *nukirtimas žmogaus* SD «ścinanie ludzi, iugulatio, amputatio capitis». Por. n.m. *Kirtìmai* 3x; *kir̃tis* (zob.), *sánkirta* 'przecięcie; skrzyżowanie' (syn. *sánkryža*). Cps. *kirtãvietė* 'wyrąb, poręba', *málkakirtis* 'pora rąbania drew', *malk(a)kirtỹs* 'kto rąbie drwa' (por. *málka*).

kir̃tis, *-čio* 1. 'cięcie, cios; uderzenie, raz' (por. stpr. *kirtis* EV 'cięcie, cios, Hawe [Hieb]'), 2. 'przebicie w kartach', 3. 'klaps', 4. gram. 'przycisk, akcent wyrazowy' (⇒

bekir̃tis žõdis ʻwyraz nieakcentowany'). Dewerbalne abstractum na *-i̯a-* od SZ *kirt-*, por. *kertù*, *kir̃sti* ʻsiec, ciąć, rąbać, żąć'. Paralele: *liñkis* ⇐ *liñkti*, *vìngis* ⇐ *véngti* (GJL II, § 83).

kir̃vis, *-io* ʻsiekiera' (*Kirvio yr du galù — kertamasis ir mušamasis* ʻSiekiera ma dwa końce: tnący (ostrze) i bijący (obuch)'). SD *kirvis* «siekiera», *kirvis ir kaponė* «oskard», *kirvis dalginis* «halabart». Odpowiedniki bsł.: łot. *cìrvis, -vja* ʻsiekiera', ros. gw. *červь* ʻsierp' (BSW 135, ALEW 497). Rzeczownik na *-i̯a-* od neoosn. *kirv-* ⇐ *kir-u̯a-, pochodzenia dewerbalnego. Por. *kir-* jako SZ od *ker-, należącego do pwk. pie. *(s)ker- ʻstrzyc, ucinać; skrobać' (LIV^2 556n.), gr. κείρω ʻobciąć, ostrzyc; ścinać, wycinać' < *(s)ker-i̯e-; stisl. *skera* ʻstrzyc, ciąć', alb. *shqerr* ʻrozrywa, rozszarpuje', orm. *kʿerem* ʻzeskrobuję, zdrapuję'. Zapoż. bałtyckie w fiń. i est. *kirves* ʻsiekiera' (Liukkonen 1999, 81). — Drw. *kirvelis* SD «siekierka», *kirvelnykas* SD «halabartnik, satelles, securifer...», *kirvýnas* ʻmarna, tępa siekiera', *kir̃vinė* a. *kirvìnė* ʻmiejsce na ścianie, gdzie zawiesza się siekierę, hak na siekierę' (por. *šáukštinė* ⇐ *šáukštas*), *kirvùkas* ʻsiekierka' i ʻwalet w kartach' (syn. *kaplỹs*). Cps. *dalgiakirvis* SD «bardysz, lunata securis, hasta falcata» (por. *dal̃gis*), *kirviãkotis* a. *kir̃via-* ʻtoporzysko, rękojeść siekiery', war. *kir̃kotis* (por. *kótas*); *kirviãmalkės* f.pl. ʻdrobne drwa, szczapy' (por. *málka*), *kirviãpentė* ʻobuch siekiery' (por. *péntis*), war. *kir̃pentė*. Język literacki zna człon I w postaci *kirva-*: *kirvãkotis* (tak już SD, s.v. «toporzysko, manubrium»), *kirvãmalkės*, *kirvãpentė*.

kisiẽlius, *-iaus* 1. ʻrzadka kasza z zakwaszonej mąki owsianej' (m.in. SD «kisiel»), 2. ʻrzadkie błoto, np. na drodze' — zapoż. z błr. *kisélь*, *-sljú*. Por. Būga, RR III, 777, SLA 102, ZS 29, LEW 259. War. *kỹselis*, *kisiẽlis*, *kisiẽlė*. Cps. *kisiẽlmaišis* ʻmątewka do mieszania kisielu' (por. *maišýti*), *kisiẽlpienis* ʻzaczyn owsiany, z którego gotuje się kisiel' (por. *píenas*).

kìsti I, *kisù*, *kisiaũ*: *užkìsti* gw. ʻzapełnić suszarnię tym, co ma schnąć (zboże, siano, len itp.)'. Allomorf *kis-* stanowi st. zanikowy typu *TiT* ⇐ *TeT* do pwk. *kes- (por. pie. *kes- ʻdoprowadzać do porządku', LIV^2 357), o czym dokładniej s.v. *kàsti*. Paralele: *sik-* ⇐ °*sekti*, *sig-* ⇐ *sègti*, *tis-* ⇐ *tesḗti*. Inaczej LEW 259, gdzie próba powiązania *kìsti* z *kìšti* ʻwsuwać, wsadzać', nieprawdopodobna ze względów głosowych. — Drw. *ãtkisas* ʻzboże rozłożone do suszenia w piecu', *kisìmas* ʻzboże rozłożone do młócenia, do suszenia' (JUŠK ʻnastawienie zboża w osieci, zboże nastawione'). N.B. Nie widać śladu SO †kais- ⇐ *kis-* (por. *kaiš-* ⇐ *kiš-* / *keš-*; *paiš-* ⇐ *piš-* / *peš-*).

kìsti II, *kitù* (war. *kintù*), *kitaũ* gw. ʻmieć zamiar, zamierzać; przyrzec, obiecać' (*Jis man buvo malkų pakìtęs, bet dabar supykom, tai negausiu*), *pakìsti* ʻzamierzyć co; obiecać', *sukìsti* ʻpostanowić' (*Kai sukiñta važiuoti, jų nebenulaikysi*), *užkìsti* ʻzapragnąć, zachcieć czego' (*Sunku perkalbėti, ko jis užkiñta*). Formacja na SZ *kit-* ⇐ *ket-*, por. *ketḗti* ʻzamierzać'. — Neopwk. *kint-*: *kìnti* (zob.).

kìsti III, *kiñda*, *kìdo*, zwykle z prvb. *ap-*, *pa-*, *su-* 1. ʻrwać się, strzępić się (o odzieniu, o strzesze)', 2. ʻobruszyć się, obsunąć się, oderwać się, odpaść (np. o gzymsie). Prs. infigowane na SZ *kid-* ⇐ *ked-* o funkcji inchoativum do *kèsti*, *kedḗti* (zob.). Typ apofoniczny *TiT* ⇐ *TeT*. — Drw. *kidénti* ʻczochrać wełnę pierwszy raz; nieść z trudem, dźwigać, taszczyć' (por. pol. *targać* ʻnieść z trudem'), *iškidḗti* ʻwystrzępić się', *kidìnti* ʻczochrać (wełnę)'. — Dubletem do *kid-* jest SZ *kiud-* w *kiùsti*, *kiuñda*, *kiùdo*, por. *nukiùsti* ʻoberwać się, wystrzępić się (o odzieniu, o strzesze)'. Drw. *kiudà* ʻstrzęp'. Por. *kiùžti* ob. *kìžti* jako refleksy SZ do *kež-*. Zdaniem LEW 261 «Das *iu* von *kiùsti*, *kiudà* ist affektisch-despektierlicher Natur».

kišẽnė 1. ʻkieszeń, woreczek przyszyty do spodni, fartucha' (*į kišẽnę kišaũ*), 2. ʻkieszeń u siodła', 3. ʻsąsiek w stodole do składania zboża zżętego w małej ilości'. Analiza: *kiš-enė*, deverbativum od *kišù*, *kìšti* ʻwsuwać, wpychać' (por. z suf. *-anā-*: *kìšana* ʻwojłok wsuwany pod chomąto lub pod siodło'). Znacz. etym. ʻsunięcie, wsuwanie do czegoś', stąd ʻmiejsce

przeznaczone do wsunięcia czegoś'. Paralele: 1. *virtẽnė* 'przewracanie się' (n. act.); 'miejsce na drodze, gdzie wywracają się wozy' (n. loci), 2. *kepẽnė* 'pieczenie; spiekota, upał letni' (n. act. do *kepù*, *kèpti*), 'pieczeń' (n. rei), 3. *perẽnė* 'chłostanie się wienikiem' (n. act. do *periù*, *per̃ti*) i 'łaźnia' (n. loci). — Szeroko znany war. *kešẽnė* 'kieszeń' może być uwarunkowany przez prs. *kešu (należące dawniej do inf. *kìšti*), z czasem zastąpione przez prs. infig. *kemšù* (zob.). Por. SE w drw. *kepẽnė*, *perẽnė*. Na temat war. *kašẽnė* zob. *kìšti*. — War. rodzaju męskiego: *kišẽnius* a. *kešẽnius*, może być umotywowany formą dualną na *-u*, por. *Du kišeniù iškračiau*. — Drw. *kišẽninis* 'kieszonkowy, noszony w kieszeni', *kišeniõkas* 'kieszonkowiec'. Cps. *kišénpinigiai* m.pl. 'kieszonkowe' (por. *pinigaĩ*), *kišénvagis* 'złodziej kradnący z kieszeni, torebek, kieszonkowiec' (por. *vagìs*). — N.B. Pol. przest. *kiszenia*, dziś *kieszeń* jest zapożyczeniem bądź wprost z języka litewskiego (*kišẽnė*), bądź przy pośrednictwie języka białoruskiego (por. *kišénь* / *kišénja* ⇐ lit. *kišẽnė*).

kiškà 2 p.a., pl. *kìškos* pot. 1. 'noga u zwierzęcia, noga od kolana do biodra', 2. 'skok u zająca', 3. 'goleń, podudzie', 4. 'nogawka spodni'. Odpowiednik łot. *ciska* 'biodro, skok u zająca', war. *cisks*. Niejasne. Wysunięto hipotezę przestawki z *kikša, formacji o suf. *-sā-, takim, jaki ukazuje się m.in. w sti. *kakṣā-* 'pacha' i łac. *coxa* 'biodro, kłąb u zwierzęcia' (LEW 260, za Endzelinem; ALEW 497). Por. syn. *kìnka*.

kìškis, *-io* 'zając, Lepus'. Prawdopodobnie jest to decompositum od *ilgakìškis*, *-ė* 'istota o długich goleniach, udach, nogach', por. *Ilgakìškis vẽjasi trumpakìškį* 'Długonogi goni krótkonogiego'. *Ėjo kiškis ilgakiškis sykiu su ežiu lenktynių* 'Biegał raz zając długoskoki z jeżem na wyścigi'. W II członie złożenia tkwi drw. od sb. *kiškà* m.in. 'noga od kolana do biodra, skok u zająca'. Paralela semazjologiczna: łac. *pernīx*, *-īcis* 'chyży, prędki, żwawy' to przymiotnik utworzony suf. *-īk-* od *perna* 'u zwierząt: tylna część uda, szynka'. Zob. też LEW 260, ALEW 497n. — Drw. *kìškė* 'zajęczyca', *kiškenà* 'zajęcza skóra; czapka z takiej skóry', *kiškíena* 'zajęcze mięso', *kìškiškas* 'czujny — o śnie', *kiškìnis* 'zajęczy' (⇒ *kìškinis* sb. m. 'sokół, Falco', SD *vanagas kiškinis* «rarog, accipiter leporarius»). Zdrob. *kiškẽlis* 'zajączek', war. *kiškelýnas*, *kiškiõkas*, *kiškiùkas*, *kiškùtas*. — Cps. *kìškiaguolis* 'leże zająca' (por. *guõlis*), *kìškiakaptis* 'wygrzebane w śniegu legowisko zająca' (zob. *kàpti*), *kìškiakelis* 'zajęcza ścieżka wygnieciona w śniegu' (por. *kẽlias*), *kìškiašūdžiai* m.pl. 'zajęcze łajno' (por. *šū̃das*), *kìškiatakis* 'zajęcza ścieżka' (por. *tãkas*). — W wypadku cps. SD <kißkiaimis> «rarog, accipiter leporarius» ['jastrząb polujący na zające'] obecność członu złożeniowego *kiškia-* zaleca analizę *kiškia-imỹs, tj. z n. agt. *imỹs od czas. *im̃ti* 'wziąć, jąć' w II członie. Znacz. etym. '(ptak) chwytający zające'. Paralela: <unkśćiaimis> s.v. *ánkščia*. — Nazw. *Kìškis*, *Kiškỹs*. N.m. *Kìškiai*, *Kiškiaĩ*, *Kiškẽliai* 2x, *Kiškẽliškės*, *Kiškélviečiai*, *Dìdkiškė*.

kìšti, *kišù*, *kišaũ* 'wsuwać, wsadzać, wpychać (do worka), wtykać; ładować siano na wóz (upychając, ugniatając je)', *kìšti kóją* 'podstawiać nogę, przeszkadzać, wadzić', *kìšti durìs* 'otwierać drzwi', *kìšti nósį* 'wtykać nos'. Cps. *atkìšti* 'odsunąć zasuwę u drzwi, otworzyć; odkorkować butelkę', *įkìšti* DP 'wpuścić', *įkišu* SD «wrażam; wtykam», *įkištas* SD «wetkniony», *pakišu kam kų* SD «potykam co komu», *pérkišti* 'przetknąć, przewlec (przez środek)', *prakìšti* 'przesunąć; stracić, roztrwonić, przegrać, ponieść klęskę', *prikìšti* 'przysunąć, przybliżyć; napchać'. Refl. *kìštis* 'wtrącać się, mieszać się', *įsikišu* SD «wmykam się; wtrącam się w co» (syn. *įsimaišau*), *prasikìšti* 'wysunąć się, zmarnować się', *mán nesìkiša* 'nie obchodzi mnie, nie w głowie mi'. — Morfem *kiš-* przedstawia formę SZ typu *TiT* ⇐ *TeT* do pwk. *keš-* (zob. *kemšù*). Por. *kešaĩ* m.pl. 'drewniana ławka z oparciem, umocowana na saniach' (*Pritaisiau prie ragučių kešùs, tai dabar bus gera sėdėt*), *kešẽnė* 'kieszeń' (war. wyrazu *kišẽnė*, zob.). Pwk. *keš-* nie ma wyraźnych nawiązań. Transponat ie. *keḱ-. Por. LEW 260, ALEW 498. — Nomina: *kìšalas* 'polewka, sos; przekąska zabierana w drogę lub do pracy', *kìšana* 'wojłok wsuwany pod chomąto lub pod siodło', *kišẽlė*

ʽkieszonka’ (⇒ *kišẽlininkas > *kišélninkas* ʽkieszonkowiec’ (kalka z pol., akut jest konsekwencją synkopowania samogłoski), *kišẽnė* ʽkieszeń’ (zob.), *kišìmasis, -mosi* ʽwtrącanie się, mieszanie się (do cudzych spraw)’, *prìkišis* ʽzarzut, przytyk, pretensja’, *prikištìnė* ʽzaczepka’. — WSZ *kyš-*: *kýščioti* a. *kyščióti* ʽwysuwać się, wsuwać, wtykać; dawać po trochu; często wchodzić i wychodzić’ (*atkýščioti* ʽzwracać dług małymi kwotami’), *kyšéti, kyšiù* (3 os. *kỹši*), *-éjau* ʽwystawać, być wysuniętym, sterczeć’, SD *kyši* «tkwi co w czym», *kýšoti, kýšau, -ojau* ʽsterczeć, wystawać, tkwić w czym’. Nomina: *kyšà* ʽotwór (w dachu), czeluść; fartuch z kieszenią’, *kỹšas* ʽfartuch’, *kỹšis* ʽzatyczka; łapówka’ (⇒ *kỹšininkas* ʽłapownik’), *kyšýnas* ʽmłody gęsty las; gęsto zasiane miejsce na polu’, *kyšulỹs* ʽprzylądek, cypel’, *kỹštis* ʽzatyczka, zasuwka’, *prikỹštė* ʽfartuch’. — Nowy SO *kaiš-* ⇐ *kiš-*: *kaišýti* (zob.).

kìtas, *-à* ʽinny, drugi’ (SD «inszy»). Odpowiedniki bałt.: łot. *cits*, stpr. *kittan* ʽinny’. Formacja na SZ do czas. *keičiù, keĩsti* ʽzmieniać’ (zob. s.v.). Inaczej ALEW 499. — Drw. *kitaĩp* ʽinaczej’ (por. *kaĩp*), *kitóks* ʽinny, nie ten’ (z *kit-toks dosł. ʽinny taki’), *kìtą sỹk* ʽinnym razem’, *kitadà* ʽniegdyś’ (*kitad* DP ʽczasem’), *kìtkas* (zob.), *kìtlius* ʽkto robi tak, jak inni; ktoś niesamodzielny, naśladujący innych’, *kitódas* ʽodmienny’ (por. łot. *citâds* ʽinnego rodzaju, inaczej wyglądający’), *kitódai* adv. ʽinaczej’ (por. łot. *citâdi* ʽw inny sposób; kiedy indziej, wcześniej’), *kitókias* DP ʽw inszej postawie’, *kitókiaip* DP ʽinaczej’, *kitóniškas*, gw. *kitõniškas* ʽinny, nie taki, odmienny’ (neosuf. *-onišk-*, por. *vienóniškas*, co do genezy: *velnióniškas* ⇐ *velnionìs*). Vb. denom. *kitéti, -ju, -jau* ʽzmieniać się’.

kìtkas ʽco innego, coś innego’, gen.sg. *kìtko* (*tar̃p kìtko* ʽmiędzy innymi’). Z połączenia *kìta kas* przez synkopę i uniwerbizację (por. *vìskas* < *vìsa kas*). Składnik *kìta* to forma rodzaju nijakiego do adi. *kìtas* (zob.).

kỹtras, *-à* lub *kytrùs, -ì* 4 p.a. przest., gw. 1. ʽroztropny, mądry’, 2. ʽcwany, przebiegły’, 3. ʽpodstępny, fałszywy, obłudny’, 4. ʽskąpy, chciwy’ — zapoż. z błr. *xítry* (SLA 102, ZS 29, LEW 261). Stąd też łot. *ķĩtrs* ʽobrotny, sprytny’. — SD[1] *kytrus* «chytry; przechyra». Por. oboczne osnowy na *-a-* i *-u-* w rodzimym syn. *gùdras* / *gudrùs*. — Drw. *kytráila* a. *kytréila* ʽskąpiec, chytrus’, *kytréiva* ʽczłowiek przebiegły, spryciarz’, *kytrýbė* ʽprzebiegłość, chytrość; skąpstwo’ (DP ʽchytrość’, SD ts.), *kytrius* SD[1] «chytrek», *kytrū̃nas* ʽmądrala; skąpiec’. Vb. denom. *kytráuti* ʽokazywać chytrość’, *perkytráuti* ʽprzechytrzyć kogo’. Osobno zob. *kitrùiti*.

kitrùiti, *kitrùju*, *kitrùjau* gw. ʽskąpić, sknerzyć’ — wsch.-lit. pdg. oparty na formie 3 os. prs. *kitrùja* ʽskąpi’, którą zapożyczono z błr. *xitrúje, xitravácь*. Paralele: *dėkùiti*, *pielùiti*. Zob. ZS 29, GJL II, § 601.

kiū́toti, *kiū́to* (war. *kiū́toja*), *kiū́tojo* ʽsiedzieć a. leżeć skulonym (w gnieździe, pod pierzyną, w ukryciu)’. Z innymi suf.: *kiū́tėti* ʽkiū́toti’, *kiū̃tinti* ʽiść powoli, noga za nogą, wlec się; chodzić bez zajęcia, szwendać się’. Prawdopodobnie drw. od wykrzyknika, por. *kiū̃t* — o powolnym chodzie lub biegu’ (*Kiū̃t kiū̃t nukiūtino senelė*). Por. syn. *glū́doti*, *tū́noti*. — Drw. *kiū́ta* a. *kiūtà* 1. ʽstara chałupa’, 2. c. ʽspokojny, łagodny człowiek; kto niechętnie wychodzi z domu’.

kiùžti, prs. *kiū̃žta* (*kiųžta < *kiunž-sta; war. *kiuñža*), prt. *kiùžo*, zwykle z prvb.: *sukiùžti* 1. ʽstłuc się, zbić się (o jajku, garnku glinianym)’, 2. ʽrozklekotać się (o przyrządzie z drewna, o beczce), rozłazić się (o worku)’, 3. ʽsporowacieć, podziurawieć (o lodzie, śniegu na wiosnę)’, 4. przen. ʽstracić siły, zapaść na zdrowiu’. Prs. inchoatywne z infiksem nosowym względnie suf. *-sta-* od SZ *kiuž-*, co ze znacznym prawdopodobieństwem można łączyć ze SZ *kiž-* jak w *kìžti* (zob.) oraz SE *kež-* jak w *kèžti* (zob.). Alternant *kiuž-* tak się ma do *kiž-* jak *šiup-* do *šip-* (zob. *šipulỹs*) oraz *žiub-* do *žib-* (zob. *žẽbti*). — Drw. *kiùžas* ʽpęknięty, zbity, dziurawy, przegniły; chorowity’, *kiùžis* ʽzbite jajko; stłuczony garnek’, *kiùžis, -ė* ʽczłowiek

chorowity, słabowity'.

kivir̃čas 1. 'spór, zatarg, kłótnia, zwada', 2. 'osoba kłótliwa'. War. *kivir̃čius*, *kivir̃čias*. Chyba onomatopeiczne *kivir-*, które upodobniono pod względem zakończenia do synonimicznego sb. *giñčas* (zob.). Por. wykrzykniki *kivirìkš* — o nagłym ślizgu, *kivirkšt* — o furkocie kołowrotka. — Drw. *kivir̃čnas* 'kapryśny, grymaśny, niezadowolony', *kivirčnùs* 'kłótliwy, kapryśny'. Vb. denom. *kivir̃čyti*, *-ija*, *-ijo* 'sarkać, szemrać; gnębić kogo', refl. *kivir̃čytis*, *-ijasi*, *-ijosi* 'spierać się, sprzeczać się, kłócić się'. — Neoosn. *kivir-*: *kivir̃nas* 'kłótliwy' (⇒ vb. denom. *kivir̃nioti* 'ciąć, gryźć — o pluskwach'), *kivirkšnùs* 'skory do zwady, kłótliwy' (neosuf. *-šnus* jak w *vilgšnùs*, insercja *k*). — N.B. W jakimś związku z tą grupą wyrazów stoi morfem *kyv-* czasownika *kỹvotis*, *-jasi*, *-josi* 'kłócić się'.

kižia stlit. 'chałupa': *Arba geriaus su šimtinyku pažink, jog nevertas esi, idant Viešpatis turėtų misernon o smardžion kižion tavon užeit* DP 358_{23} 'albo raczej z Setnikiem uznaj, żeś niegodzien, żeby Pan miał [z]stąpić do nędznej a smrodliwej chałupy twojej'. — Z innym suf.: *kižė* SD[1] «chyż, casa, tugurium» [*chyz*, *chyż* 'mały, nędzny dom, przeważnie wiejski', SPXVI], *kižė* SD «chałupa, gurgustium, casa, tugurium, mapalia», drw. *kiželė* SD[1] «chyżyk» ['mały domek, prawdopodobnie wiejski, także szałas, namiot', SPXVI]. Zdrob. *kiželė* SD[1] «chałupa, chałupeczka, chałupczysko» (por. *Kūdikėlį krūtysemp garbinate, kūdikėliui krūtysemp kloniojatės, grynoje kiželėje, o prastuose vystykluose* DP 425_{22} 'Dzieciątko u piersi chwalicie, dzieciątku u piersi się kłaniacie, w ubogiej chałupie, a w prostych pieluszkach'). — SLA 102 i LEW 262 przyjmują zapożyczenie z błr. *xíža*. Z czasem na gruncie ludowej etymologii pojawił się war. *kižà*, skojarzony z rodzimym czas. *kìžti* (zob.), por. *Sukižusi troba sena vadinas kižà* 'Stara chałupa, która się zapadła, nazywa się *kiža*'.

kìžti, prs. *kỹža* (*kįža < *kinža; war. *kỹžta* < *kinž-sta), prt. *kìžo* gw. 'chylić się ku ziemi, walić się, zapadać się — o starej chałupie' (*Sena troba kỹža*). Prs. inchoatywne z infiksem nosowym względnie suf. *-sta-* od SZ *kiž-* ⇐ *kež-*, por. *kèžti* 'cherlać, nędznieć', *kežė́ti* 'rosnąć karłowato'. Forma st. zanikowego należy do innowacyjnego typu *TiT* ⇐ *TeT*, por. *šìpti* ob. *šèpti*; *tìžti* ob. *tèžti*; *stìpti* ob. *stẽpinti*. Osobno zob. *kiùžti*.

klaidìnti, *klaidinù*, *klaidinaũ* 'wprowadzać w błąd, zwodzić, mamić, tumanić', *nuklaidìnti* 'sprowadzić na manowce', *paklaidìnti* 'wskazać złą drogę, zmylić; zgubić (ślad)'. War. stlit. *klaidýti* (DP, Postylla Morkūnasa). Causativum o dwuznacznej budowie. Albo z suf. *-inti* od SO *klaid-* ⇐ *klyd-* (por. *klýsti* 'mylić się'), albo też z suf. *-dinti* /*-dyti* od SO *klai̯-* jak w *klajóti* 'błąkać się, tułać się'. Znacz. etym. 'sprawiać, żeby ktoś się mylił, żeby ktoś błądził'. Paralele: 1° *maitìnti* ⇐ *mìsti*; *gaimìnti* ⇐ *gìmti*, 2° *sargdìnti* ob. *sargìnti*. Nawiązanie łot. *klaidît* 'rozpraszać, wydawać, trwonić' a. *klaîdinât* ts. ⇐ *klîst*. Inaczej ALEW 501, który zakłada derywację apofoniczną *klaid-* ⇐ *klied-* (zob. *kliedė́ti*). — Z innymi suf.: *klaidinė́ti* 'błądzić, błąkać się', *kláidyti*, *-au*, *-iau* ts., *kláidžioti*, *-ju*, *-jau* 'błądzić' (łot. gw. *klaidžat* ts.). — Drw. *klaidà* 'mimowolny błąd, pomyłka' (⇒ *klaidomis* SD adv. «obłędliwie»), *kláida* c. 'włóczęga' (por. łot. *klaîda* 'błąd; wałęsa, włóczęga'), *klaidìngas* 'błędny' (łot. *klaîdîgs* 'roztargniony, speszony'), *klaidùs* 'błędny, fałszywy, zawiły, zagmatwany', SD «obłędliwy, mendosus, vitiosus», «omylny, fallax, lubricus» (syn. *rikus*), *paklaidà* 'pomyłka, błąd' (por. *paklaida apir Dievo garbimų* SD «zabobony, superstitio, ficta religio»), *paklaidū̃nas* 'błądzący; odszczepieniec; obłudnik' (m.in. DP), *paklaiduo* «błędny, arraticus, errabundus, erro», *paklaiduonė* DP 'obłędliwa, obłędna; obłudna'. Cps. *klaidãtikis* 'heretyk' (por. *tikė́ti*). — Vb. denom. *kláidėti*, *-ju*, *-jau* 'popełniać błędy; błądzić; schodzić na manowce; bredzić w gorączce', do tego PK 82_1 ma prs. *klaisti*: *žmonės tos klaisti* 'lud ten... błądzi' (⇒ *kláidėjimas* DP 'błąd'), por. łot. *klaîdêt*, *-ẽju* 'rozpraszać, trwonić'.

klajóti, *klajóju*, *klajójau* 1. 'błąkać się, tułać się, przenosić się z miejsca na miejsce,

koczować’, 2. ‘bredzić, majaczyć w gorączce’, 3. ‘kiwać się na strony, chybotać się (o rozchwianym przedmiocie)’. Odpowiednik łot. *klajât*, *-āju* ‘błąkać się, włóczyć się’. Iteratyw z suf. *-oti* i SO *klaj-* ⇐ *klej-*, por. *klejóti* ‘bredzić w gorączce; błąkać się, błądzić’. Paralele apofoniczne: *grajóti* ⇐ *grejù*; *skrajóti* ⇐ *skrejù*. Inaczej ALEW 502: vb. denom. ‘zur Sippe von *klẽjas*’ (co jest wątpliwe z uwagi na fakt, że denominativa nie przybierają charakterystyki apofonicznej). — Drw. z *klaj-V*: *klãjima* ‘leśna polana’, *klãjimas* ‘wielkie pole, wielki obszar’ (*Užsėjo javų didžiausią klãjimą, nė apmatyt negal*), *klajū̃nas* ‘tułacz, wędrownik’, *klajùs* ‘mylny, mylący’ (*klajùs kẽlias* ‘droga, na której łatwo zabłądzić’). Por. łot. *klaja* ‘otwarta przestrzeń, jawność, światło dzienne’, *klajums* ‘wolna (bezdrzewna) przestrzeń’. — Drw. z *klai-C*: *klaidìnti*? (zob. s.v.). Nomen: *klai-kas / *klai-ka ‘błąkanie się; bredzenie’ (por. *spẽkas*, *spėkà* ⇐ *spėti*; *maũkas* ⇐ *máuti*). Od tego neoosn. *klaik-*, widoczna w takich drw., jak vb. denom. *klaĩkti*, *-stù*, *-aũ* ‘doznawać pomieszania zmysłów, wpadać w obłęd, szaleć; lękać się’, *paklaĩkti* ‘zgłupieć, zwariować; dostać kręćka (o owcy)’, war. *kluĩkti* (zob. Būga, RR I, 295). Nomina: *kláika* c. ‘człowiek niespełna rozumu, półgłówek’, *klaĩkas* ‘strach, trwoga, groza; obłęd’, *kláikis* ‘obłąkany, dureń, głupiec’ (war. *klùikis* ‘ktoś mało pojętny’), *klaikùs* ‘straszny, pełen grozy, niesamowity’, JUŠK ‘trwożliwy, żałośny, trwożący’, vb. denom. *klaikinėti* ‘błąkać się’, *klaĩkinti* ‘chodzić bez celu’, *klaikúoti* ‘robić nieprzytomnie, głupowato; błąkać’ (JUŠK). Por. łot. *klajš* ‘otwarty, wolny; jawny, publiczny; pozbawiony czego’ (*visi klaji*, *visi klaj* ‘wszyscy bez wyjątku’). Por. LEW 263, s.v. *klaĩkas* (zalicza do rodziny *klajóti*, *klýsti*, ale formantem *-k-* się nie zajmuje). — Neoosn. *klajo-*: *klajodinti* przest. b.z.a. ‘wprowadzać w błąd, wskazywać niewłaściwą drogę’ (por. *giedódinti* ⇐ *giedóti*), nomina: *klajõklis* ‘koczownik, tułacz’, *klajõnė* ‘tułaczka’, *klajótojas* ‘tułacz’.

klambénti, *klambenù*, *klambenaũ* stlit. ‘kołatać’, *klumbenu ing duris* SD «biję we drzwi», «kołacę, biję we drzwi» (syn. *tuskenu*) — causativum z suf. *-enti* i SO *klamb-* ⇐ *klemb-*, por. *išklem̃ba*, *išklẽbo*, *išklèbti* ‘rozchwiać się, rozklekotać się — o drewnianym przedmiocie, o wozie’ (s.v. *klèbti*). Paralelne formy SO: *stamb-* ⇐ *stemb-*; *vamp-* ⇐ *vemp-*; *žamb-* ⇐ *žemb-*. Bez apofonii: *klebénti* ‘kołatać’. Por. suf. w *lapénti* ⇐ *lempù*; *tapénti* ⇐ *tepù*; *traménti* ⇐ *trìmstu*. — N.B. Przyłączenie do lit. *klam̃bena* staropruskiego prs. *klumstinai* 3 sg. ‘kołacze’ (zob. LEW 263, ALEW 501) nie wydaje się możliwe. Bardziej naturalne będzie zbliżenie osnowy stpr. *klumst-in-* z interi. lit. *klùmst*, opisującą odgłos kroków kulawego, ⇒ czas. *klumščioti* ‘kuleć, utykać’ (zob. LAV 199).

klampìnti, *klampinù*, *klampinaũ* ‘pogrążać kogo w błocie, bagnie’, *suklampìnti arklius į liūną* ‘wpędzić konie w bagno’, przen. *įklampìnti* ‘wpędzić kogo w długi, w kłopoty, w biedę’, refl. *įsiklampinti ing grieką* bibl. ‘pogrążyć się w grzechu’. Causativum z suf. *-inti* i SO *klamp-* ⇐ *klimp-*, por. *klim̃pti* ‘grzęznąć’. Paralela: *slam̃pinti* ⇐ *slimpù*, *slìpti*. Por. LEW 271n., ALEW 501n. — Quasiprymarne vb. *klam̃pti*, *klam̃pa*, *klam̃po* ‘pogrążać się, grzęznąć’ (*Labai klampus lieknas — galvijai negali išklam̃pti*) polega na przekształceniu prs. iter. *klampia, należącego kiedyś do inf. *klampýti*. Paralele: *gram̃bti*, *kar̃šti*, *skal̃bti*. — Nomina: *klampà* ‘grzęzawisko’, SD *kłumpa* «trzęsawica, pascua palustria» (por. *lankà* ⇐ *leñkti*; *vangà* ⇐ *véngti*), *klampýnas* ‘miejsce grząskie’, *klampỹnė* ‘grzęzawisko, moczar, topiel’, *klampumà* ‘miejsce grząskie, trzęsawisko’, *klampumýnas* ts. (neosuf. *-umynas*, zob. GJL II, § 332), *klampùs* 1. ‘grząski, bagnisty’, 2. o cieczy wolno ciekącej, gęstej, lepkiej (jak oliwa, miód, smoła), SD *klumpus* «lgnący, limosus, lutosus, palustris». Vb. denom. *klam̃pinti* ‘brnąć przez bagno, błoto, śnieg’, *klampóti* ts., też ‘tratować (o koniach na grząskiej łące)’. — N.rz. *Klam̃pė*, *Klam̃pis*, *Klam̃pasai*, *Klampóji*, *Klampãbalė* (od nazwy błota *Klam̃pabalis*), *Klam̃pupis*, *Klampupỹs* 2x. N.m. *Klampùtė*, *Klampùčiai*, *Klampučiaĩ*.

klãnas 1. ‘płytkie zagłębienie z wodą, kałuża’ (łot. *klans* ts.), 2. ‘źródło’, 3. ‘miejsce nisko położone, dolina’ (*Gyvena kokiam klanè, nieko aplink nesmato* ‘Mieszka w jakiejś

dolinie, niczego wokół nie widać'). SD[1] *klanas* «kał, cænum, lutum, illiuies» (syn. *purvai*), SD «kałuża, row błocisty». DP 'padoł': *tame klane ašarų ir verksmo* DP 235_{11} 'w tym padole płaczu'. Odpowiednik łot. *klans* 'kałuża'. Formacja na SO *klan-* od pwk. *klen- / *klin- 'zniżać się, chylić się' (por. *tvãnas* ⇐ *tvìnti*). Znacz. etym. 'co znajduje się w dole, w dolinie' (por. *klónis*). Odpowiednik werbalny utrzymał się w słowiańskim, por. scs. *klonjǫ, kloniti* 'chylić, zniżać, zginać, skłaniać', stpol. *kłonić, kłonię* 'pochylać, nachylać, naginać', ros. *klonjú, kloníть* ts. (brak form na SE). Spoza bsł. por. *kel- w stisl. *halla* 'chylić, skłaniać', stwn. *haldōn* 'chylić się, skłaniać się'. Zob. BSW 136, ŽD 217, LEW 264. — Drw. *ánčklanis* 'zamarzły wypływ wody źródlanej' (*Ánčklaniai būn žiemą šaltiniuose vietose*), *klanė̃štas* b.z.a. 'podmokłe miejsce w lesie' (suf. *-ešt-* jest wariantem *-est-*). Cps. *gyvãklanis* 'niewysychające źródło' (por. *gývas*), *gyvãtklanis* 'miejsce, gdzie wygrzewają się żmije' (por. *gyvãtė*), *klanãvietė* 'miejsce błotniste, utrudniające przejazd' (por. *vietà*). N.rz. *Klãnas, Dvárklanis* (war. *Dvárklainis*), n.jez. *Klanùkas*. — WSO *klon-* < *klān-: *klónis* (zob.). Werbalne *klān- zaświadcza scs. *poklanjati* iter. 'nachylać, zginać' ⇐ *pokloniti*.

klapčiùkas gw. 1. 'chłopiec, młodzik' (*Pešės... klapčiukai dėl mergų*), 2. 'ministrant', 3. 'przyrząd do zzuwania butów', 4. 'w kołowrotku: część połączona z deszczułką naciskaną nogą' (*Uždėk rateliui klapčiùką*). Z uwagi na sufiks i akcentuację trzeba tu widzieć zapoż. z błr. *xlapčúk, -á* 'wyrostek' (a nie z pol. *chłopczyk*, jak podali LKŽ V, 963 i LEW 264). N.B. Znaczenia 1., 3. i 4. towarzyszą również polskiemu odpowiednikowi *chłopiec* (por. SW s.v.).

klãpčius, *-iaus* stlit., gw. 1. 'służący we dworze, parobek, posłaniec', 2. 'ministrant', 3. 'część kołowrotka' (*Žiūrėk, tau klãpčius atkrito nuo kalvarato*, por. *klapčiùkas*), 4. 'przyrząd do zatknięcia łuczywa' (*Kam turi rankoje balaną — įkišk į klãpčių*), 4. 'niezalężone, zepsute jajo, zbuk'. Zapoż. z pol. *chłopiec, -pca* albo błr. *xlapéc, -pcá* (por. SLA 102, LEW 264, ALEW 502). — Drw. wsteczny: *klãpas* gw. 'chłopak na posyłki, parobek' (*Klastuot ir vogt vierniems nepridera klapams*, Donełajtis). Por. derywacje *pirkčià* ⇒ *pirkià*; *telyčià* ⇒ *tẽlias*. LKŽ V, 961 podał mylnie, że *klãpas* jest zapoż. z pol. *chłop*.

klapstyti, *klapstau, klapsčiau* stlit. 'pielęgnować', por. *Palyginti žmogu ligotam, ir gumbus turinčiam, kuris to tiktai nor, idant gumbų arba randų klapstytų, vyniotų, pūstų unt jų* SP II, 141_7 'Podobni choremu, albo wrzody maiącemu, ktory tego tylko pragnie, aby pielengowano wrzody, abo rany iego, żeby zawiiano miękko, dmuchano'. NDŽ uwzględnił ten czasownik jako literacki i nadał mu akcent sufiksalny: *klapstýti, -staũ, -sčiaũ* 'pflegen, warten' (pominięte w DLKŽ). Najprawdopodobniej chodzi tu o war. fonetyczny czasownika *glabstýti* m.in. 'owijać, okrywać, otulać czym' (zob. s.v. *glabóti*). GJL I, § 453 ilustruje oboczność *gl-* /*kl-* przykładem *glegė́ti* / *klekė́ti*. Do tego dochodzi np. *glėbỹs* ob. *klėbỹs* i *glèbti* ob. *klèbti*. Oboczności fonetycznej domyślali się tutaj już redaktorzy LKŽ. Świadczy o tym fakt, że w t. III, 392 umieścili oni hapaks SP II, 141_7 pod hasłem *glabstýti* (niepotrzebnie przeinaczywszy *klapstytų* na *glabstytų*). Całkiem inaczej LEW 265: «Erwachsen an *klãpas* 'jünger Kerl, Bauer' usw., *klãpčius* 'Dienstjunge'; vgl. das von *kálpa(s)* abgeleitete *kalpóti* 'dienen'...». Powtórzył to ALEW 502. Tłumaczenie to nie może być trafne, przede wszystkim z uwagi na fakt, że suf. *-styti* nie bierze udziału w derywacji czasowników denominatywnych.

klastà 4 p.a. 'podstęp, oszustwo, fałsz, obłuda, intryga'. Wygląda jak sb. postverbale do *klastýti* (zob. *klė̃sti*, gdzie też o drw. *klastà, klãstas*), ale strona znaczeniowa pozostaje niewyjaśniona'. — Drw. *klastìngas* 'podstępny, obłudny', *klastiniñkas* 'podstępny człowiek', *klastū̃nas* 'obłudnik'. — Vb. denom. 1. *klastóti* 'fałszować, podrabiać', ⇒ neoosn. *klasto-*: *klastõtė* 'falsyfikat', *klastótojas* 'fałszerz'; 2. *klastúoti* 'oszukiwać', 3. *klastavóti* 'oszukiwać; żebrać, zbierać jałmużnę'.

klastýti, *klastaũ, klasčiaũ* 1. 'zmiatać, zgarniać, omiatać (ściany, usuwając kurz i

pajęczyny)', 2. 'międlić len a. konopie', 3. 'rozwiewać (włosy, dym)', *išklastýti* 'rozmieść przewiane zboże', *nuklastýti* 'przy użyciu miotły oddzielać ziarno od kłosów'. Refl. *atsiklastýti* 'rozpiąć się na piersiach' (*atsiklãstęs* 'rozchełstany'), przen. 'otworzyć sobie (okno)', *susiklastýti* 'zaczesać sobie włosy'. Analiza *klast-yti*, iteratyw na SO od neopwk. *klest-* jak w prymarnym prs. *klesčiù* 'odmiatać kłosy od ziarna', zob. *klė̃sti* I. Por. syn. *šlaukýti* ⇐ *šliaukiù*. Z uwagi na zewnętrzne podobieństwo do typu *lakstýti* (*lė̃kti*), *drabstýti* (*drė̃bti*) mówiący mogą oceniać *klastýti* jako frequentativum na *-styti* (*klas-sty-). Odpowiednik łot. *klāstīt* 'usuwać kurz z ziarna' pokazuje refleks wzdłużonego SO: *klāst-* ⇐ *klast-*. — Postwerbalne nomina: *klast-*: *ìšklastos* a. *núoklastos* f.pl. 'grubsze plewy, kłosy, kawałki słomy oddzielone przy wianiu zboża', *klastà* 'miotła zrobiona z mietlicy a. słomy, służąca do czyszczenia ziarna' (war. *klãstas*), *klãstas* 'rozdzielone przedziałkiem pasmo włosów' (war. *sklãstas*), 'kupa zmieciona', *klãstė* 'przedziałek we włosach; kupa'. Odpowiedniki staropruskie: 1. *auklextes* Ev 'odwiewki zboża, Oberker [Oberkehricht]', z insercją *k* wywodzi się z praformy *au-klast-əs (nieco inaczej PKEŽ 1, 112: praforma *auklest-), 2. *klexto* Ev 'miotełka, Kerwisch [Kehrwisch]', z *kla-k-sta < *klasta (por. PKEŽ 2, 218: *klestā). — Neoosn. *klasty-*: *klastỹklė* 'miotła do zgarniania (wianego) ziarna; międlica do lnu' (por. *svaistỹklė*), *klãstymas* 'przedziałek' (war. *sklãstymas*), *klãstytojas* 'ten, kto międli' (por. *sámstytojas*), *klastýtuvė* 'międlica, przyrząd do łamania słomy lnianej a. konopnej' (por. *pilstytùvė*). Osobno zob. *klastà* 'podstęp, oszustwo'. — N.B. Nie wiadomo, jak wytłumaczyć dyftong w war. gw. *klaistýti* 'mieść, zamiatać' (*Su šluota klaĩsto tik sausus grūdus; plaudami grūdus, nugraibo*), *išklaistýti* 'przewracać', refl. *klaĩstosi* 'ściele się (po ziemi)', *išsiklaĩsto* 'rozchylają się (na wszystkie strony) — o łodygach zboża'.

klaũpti, *klaupiù*, *klaupiaũ* 'klękać, padać na kolana', *priklaũpti* 'przyklękać', SD *priklaupiu unt kelių* «klękam, padam na kolana; klękam przed kiem», refl. *atsiklaũpti* 'uklęknąć'. Pie. *kleu̯b- 'potykać się, zaczepiać o co nogą' (LIV[2] 364), por. goc. *ushlaupan* 'skoczyć, poderwać się na nogi', stisl. *hlaupa* 'biec, skakać' (ALEW 502 zgłasza obiekcje co do tego zestawienia). W bałtyckim uogólniono pwk. na *-p-*, pochodzący z pozycji przed suf. -*ti* (por. obocznik *klub-*, *klumbù*, s.v. *klùpti*). Zupełny brak form na SE *kli̯au̯p-[239] skłania do przypuszczenia, że pdg. *klaũpti* jest quasiprymarny, oparty na prs. *klaupiù*, z pochodzenia iteratywnym (inf. *klaupyti). — Caus. *klaupýti* 'stawiać na kolana, kazać klęczeć'. — Nomina: *atsiklaũpus* adv. 'na klęczkach', *klaũpas* 'klęczący', *klaũpčias* ts. (*Einam imčių: tu stačias, o aš klaũpčias* 'Pomocujmy się: ty na stojąco, a ja na klęczkach'), *klaũptas* 'klęcznik, ławka w kościele'. — SZ *klup-*: *klùpti* (zob.). — WSZ *klūp-*: *klū́poti* 'klęczeć' (zob. *klùpti*).

klausýti, *klausaũ*, *klausiaũ* 1. 'słuchać, uważać; być posłusznym', 2. 'w kościele katolickim: spowiadać kogo, słuchać czyjego wyznania grzechów w celu udzielenia rozgrzeszenia'. Cps. *išklausýti* 'wysłuchać, przesłuchać', *paklausyt* SD «usłuchać kogo», *priklausýti* 'podlegać, zależeć od kogo, czego, należeć (do partii)'. Refl. *klausýtis* 'słuchać, przysłuchiwać się, wsłuchiwać się', *prisiklausau* SD «przysłuchawam się iakiey rzeczy». Odpowiada łot. *klàusît*, *-u*, *-īju* 'nasłuchiwać; słuchać, być posłusznym', *darbus klausīt* 'świadczyć pańszczyznę' (⇒ *klàušas* f.pl. lub *klàuši*, *klaũši* m.pl. 'pańszczyzna'), stpr. *klausiton* 'słyszeć', drw. *[klausija:t] 'słuchać się, być posłusznym': ipv. *klausieiti*, czyt. [klausi.jeiti] 'bądźcie posłuszni!'. Formacja na SO *klaus-*: albo iterativum do zanikłego czas. prymarnego *kli̯ausu, pb. *šli̯ausu (por. sti. *śróṣati* 'słyszy' < pie. *ḱléu̯s-e-ti) albo też durativum na SO do *klus-, pb. *šlus- < pie. *ḱlus- (por. *paklùsti*). — Nomina: *klausà* 'posłuch, posłuszeństwo' (*atpuolųs nuog klausos* SD «odpadaiący od posłuszeństwa»), *klausùs* 'posłuszny', *neklausà* SD «nieposłuszeństwo», *neklausõs vaĩkas* 'nieposłuszne

239 Por. w słowiańskim *kljupěti: pol. daw. *klupić* 'chylić' (*aż go starość w ziemię klupi*), *wklupnąć* 'powalić się — o zbożach', gw. *sklupić* 'zbić, stłoczyć', *sklupić się* 'skurczyć się', zob. Bańkowski, ESJP I, 710.

dziecko', *neklausus* SD «nieposłuszny», *nekláužada* (zob.), *nepriklaũsomas* 'niepodległy, niezależny', *priklaũsomai* adv. 'zależnie, w zależności (od)'. — Neoosn. *klausy-*: *klaũsymas* 'słuchanie, spowiadanie, podsłuchiwanie, posłuszeństwo', *klausyklà* 'konfesjonał' (por. *dãrymas*, *daryklà* ⇐ *darýti*), *klausýtojas* 'słuchacz', *neklausytas* SD «niesłuchany», *paklausymas* SD[1] «posłuszność, posłuszeństwo; powolność». — SZ *klus-*: *klùsti* (zob.). — Postaci z nagłosowym *k-* tłumaczą się dysymilacją na odległość form wyjściowych *šlaus- lub *šlus-, które były refleksami pie. *ḱlou̯-s- lub *ḱlu-s- (rozszerzenie *-s-* przy pwk. *ḱleu̯- pochodzi być może z pie. formacji dezyderatywnej, zob. LIV[2] 336, przyp. 1). Brak jest podobnej dysymilacji w odpowiedniku słowiańskim, por. scs. *slyšati* 'słuchać' < pbsł. *šlūx-ē-. Pbsł. *š-* jest częściowo utrzymane, zob. *šlavẽ* 'cześć, chwała' (tam też o łot. *slava* i scs. *slovo*, *-ese*, prs. scs. *slovǫ*). Osobno zob. *kláusti*, SZ *klùsti*. Matasović 2005, 371 dopuszcza dla bałtyckiego dwa scenariusze: z jednej strony depalatalizację *ḱ > *k* w pozycji przed *l* (zob. też ALEW 503), z drugiej strony dysymilację spirantów (*ś...s > *k...s). — N.B. Lit. *šlovẽ* 'cześć, chwała' jest prawdopodobnie slawizmem, ⇐ błr. *sláva*; scs. *slava* 'δόξα' (WSO pbsł. *šlāu̯-V).

kláusti, *kláusiu*, *kláusiau* 'pytać, zapytywać', *pakláusti* 'zapytać, spytać'. Odpowiada łot. *klàust*, *klàušu*, *klàusu* 'pytać'. Refl. *kláustis* 'pytać się', *dasiklaust* SD «dopytać się czego», *klausiuosi* SD «badam się» (syn. *dasižinau*, *dasitiriu*, *ižsiklausinėju*), *klausiuosi kito* SD «radzę się kogo», *klausiasi* SD «pytanie iest, quæritur, quæstio est» (⇒ *kláusimas* 'pytanie, kwestia, zagadnienie', *klausìmas* 'zapytywanie'). — Drw. *klausinė́ti* iter. 'zapytywać, rozpytywać, wypytywać, przepytywać (uczniów)' : łot. *klàušinât* 'wypytywać', *išklausinėju* SD «dowiaduię się czego, wywiaduię, przepytywam, badam» (syn. *dasižinau*), *paklausinėti* SD[1] «podsłuchywam» (syn. *išgirstu*), refl. *išsiklausinėju* SD «badam się» (syn. *klausiuosi*) — pod względem znaczeniowym należy do rodziny *klausýti*. Neoosn. *klausinė-*: *paklausinėtojas* SD[1] «podsłuchacz». — Drw. nominalne od *klaus-*: *kláusiamas žvil̃gsnis* 'pytające spojrzenie', *klaustojas* SD «pytacz, percontator, rogator» (por. *patremtojas*), *paklausà* 'popyt' (⇒ *paklausùs* 'cieszący się popytem'). — Wokalizm *au* zaleca połączenie vb. *kláusti* z *klausýti* 'słuchać', mianowicie jako formacją na SO. Znaczenie 'pytać kogo' daje się łatwo wyprowadzić ze znaczenia 'przesłuchiwać'. Zaskakującą intonację można wytłumaczyć za pomocą hipotezy, że prs. iteratywne do *klausýti*, które miało postać *klaũsii̯a, straciło w pewnym momencie nieakcentowane *i* przez synkopę, skąd *klāu̯si̯a, lit. *kláusia*. Wokół tego praesens ukształtował się quasiprymarny pdg. *kláusti*. Paralele: *láužia*, *láužti* obok iter. *láužyti*; *spáudžia*, *spáusti* obok iter. *spáudyti*. Inaczej Bammesberger, *Historische Sprachforschung* 104, 1991, 271, który uważał *kláusti* za vb. denominativum od tematu *klāu̯s- (vr̥ddhi). Za nim powtarza to NIL 434, przyp. 16. Z kolei według ALEW 504 *kláusti* ma być anticausativum, derywowanym od *klùsti* 'być posłusznym'. — SZ *klus-*: *kluscióti* 'wypytywać', *klùsinti*: *apsiklùsinti* 'rozpytać się, dowiedzieć się', *klùsti* (zob.). — WSZ *klūs-*: *išklū̃sauti* 'wypytywać, dopytywać się o co', *paklū̃sauti* ts.

klebõnas 1. 'proboszcz, ksiądz zarządzający parafią', 2. gw. 'pastor, proboszcz protestancki' — zapoż. z błr. gw. *klebán*, *kljabán*, *-a* 'ksiądz katolicki, proboszcz' (zob. SLA 103, Borowska 355n., LEW 266). Por. błr. liter. *pljabán*, *-a*. ALEW 505 niesłusznie wymienia na pierwszym miejscu pol. *pleban*, *kleban* jako źródło zapożyczenia. — War. żm. *klibõnas* odzwierciedla gwarową formę błr. *klibán* (por. ESBM 5, 61). Osobno zob. *plebõnas* oraz *prãbaščius*. — Drw. *klebonáitis*, *-ė* 'syn, córka pastora', *klebonijà* 1. 'dom mieszkalny proboszcza, plebania, probostwo' (może być zapoż. z błr. gw. *klabánja*, *klebánija* < *plebánija*; zdaniem ZS 25 ma to być polonizm), 2. 'ojcowizna przypadająca jednej z córek, gdy inne wyjdą już za mąż', *klebonìkė* 'córka pastora', *klebõniškas* sb. pot. 'duży kieliszek wódki'. Vb. denom. *klebonáuti* 'być (przez jakiś czas) proboszczem'. — Nazw. *Klebõnas* (por. nazw. błr. *Klebán*, pol. *Kleban*). N.m. *Klebõnai* 3x, *Klebõniškiai*, *Klebõniškis* 4x.

klèbti, *išklem̃ba*, *išklẽbo* ʽrozchwiać się, stracić spójność, rozluźnić się, rozklekotać się (o przedmiocie z drewna lub jego częściach)’. Drw. *klebė́ti*, *klẽba*, *-ė́jo* dur. ʽchwiać się, kiwać się’, *klebénti* caus. ʽkołatać; namawiać, zachęcać’, nomina: *klẽberis* ʽprzedmiot rozchybotany, rozklekotany’, *klebẽtas* ʽklekot, gruchot; przedmiot rozklekotany, (stary) grat’. Pwk. *kleb-* jest najprawdopodobniej wariantem do *gleb-*, zob. *glèbti*, *glem̃ba*[240]. — SZ *klib-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*): *išklìbti*, *-klimbù*, *-klibaũ* ʽrozkołatać się, rozchwiać się’, *klibčióti* ʽkiwać się, chwiać się, ruszać się; utykać, kuleć, kuśtykać’, *klibė́ti*, *klìba*, *-ė́jo* ʽkiwać się, chwiać się, ruszać się; żyć jako tako, trzymać się’, *klìbinti* caus. ʽrozchwiać, obruszyć (np. kół, ząb); ruszyć coś ciężkiego z miejsca; wciąż prosić, zabiegać o co; wlec się, dreptać’, *paklibint* SD «obruchać co» (syn. *paviskint*). Nomina: *klìbis* ʽklekot, gruchot; kuternoga’, *klibytà* c. ʽkoślawiec, ktoś o krzywych nogach; przedmiot rozchybotany’ (por. suf. w *sukytà*), *klibùs* ʽrozchwiany’. — SO *klab-*: *klabė́ti*, *klãba*, *-ė́jo* ʽchybotać się, chwiać się — o czymś słabo osadzonym, rozluźnionym; skrzypieć, szczękać, stukać’, SD *klabu* «zgrzytam» (por. łot. *klabêt* ʽklekotać, terkotać; paplać’), *klabénti* a. *klãbinti* ʽpukać, kołatać do drzwi, łomotać’, *paklabénti* ʽzakołatać, zastukać’, *klabsė́ti* ʽchwiać się, kiwać się (o zębach grabi, o stylisku)’, *klabánkščioti* ʽczłapać wielkimi butami’. Nomina: *klabãtė* ʽdeszczułka u żarn, w którą wstawia się mlon’ (war. *klapãtė*), *klabùkas* a. *klabū̃kas* ʽzużyty przedmiot z drewna, gruchot, grat; szczerba na ostrzu kosy’, też ʽliche zwierzę (koń, krowa)’. War. *š*-mobile: *šklãbai* (zob.). — Neopwk. *klemb-* (prs. *klem̃ba*): *klem̃btis* ʽkłócić się; łączyć się w parę (o młodych)’, *parklem̃bti* ʽprzyjść, wrócić do domu’, *užsiklem̃bti*: *Jis sėdi, ant stalo užsiklem̃bęs* ʽSiedzi z głową wtuloną w ramiona, wsparłszy się na stole’. — SO *klamb-* ⇐ *klemb-*: *klambénti* (zob.).

klegė́ti, *klẽga*, *klegė́jo* ʽklekotać, terkotać; głośno i szybko mówić, trajkotać’. Syn. *klekė́ti*, *klẽka*, *-ė́jo*. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *klebė́ti*. — Drw. *klegénti* ʽklekotać (o bocianie), turkotać (o wozie)’, nomen: *klegesỹs* ʽklekot; trajkotanie’.

klejóti, *klejóju*, *klejójau* 1. ʽbredzić w gorączce, chorobie’, 2. stlit., gw. ʽbłądzić, schodzić na manowce’ — iterativum-durativum na *-oti* od neoosn. *klej-* ⇐ prs. *kleju (inf. *klieti). Paralele: *šlejóti* ⇐ *šlejù* (*šliẽti*); *vejóti* ⇐ *vejù* (*výti*). ALEW 505 przyjmuje vb. denominativum na *-oti* od *klẽjas* stlit. ʽbłąd’. Niejasny jest war. *kejóti*, *-ju*, *-jau* ʽbredzić w gorączce; mówić głupstwa; błądzić’, *atkejóti* ʽpojąć, zrozumieć, zorientować się (w lesie)’. Osobno zob. *kliedė́ti* jako ślad po prs. na *-d-*, pb. *klei̯-de-. Bez dobrej etymologii, por. LEW 272n. (s.v. *klýsti*). — Drw. *klejuoti* przest. ʽbłądzić’ : łot. *klejuôt* ʽbłąkać się, tułać się’. Wymiana suf. *-uoti* / *-oti* jak np. *dyrúoti* / *dýroti*, *spyriuotis* / *spỹriotis*. — Nomina: *klejà* ʽgorączka, maligna’, bibl. ʽbluźnierstwo’, *klejus* przest. ʽbłąd, pobłądzenie (w wierze)’, *kleju* adv. ʽprzez omyłkę, niechcący’. — Neoosn. *klejo-*: *klejõklis* ʽtułacz’, *klejótojas* ʽkto błądzi, błąka się’. — SO *klaj-V*: *klajóti* (zob.).

klèkneris, *-io* przest. 1. ʽdzwonnik’ (war. *klẽknėrė*, *glèkneris*), 2. ʽżartowniś’ — zapoż. z prus.-niem. *klęknər* (GL 67, Čepienė 141, 158), por. nwn. *Glöckner*.

klèkti, *kleñka*, *klẽko* ʽścinać się — o galarecie, krzepnąć — o krwi, zsiadać się — o mleku’, *priklèkti* ʽgruzłowacieć, zwykle o mące, która pod wpływem wilgoci zbija się w grudki, gruzełki’, *suklèkti* ʽzapaść się — o niewyrośniętym, niedopieczonym cieście, chlebie, o zakalcu; zakrzepnąć — o krwi; zbić się w gruzły — o ziemi, o mące’, *užklèkti* ʽzatkać się — o szyjce naczynia, butelki’. Od interi. *klèkt*, opisującej opadanie na siedzenie, por. *Klèkt ir atsisėdo*. *Klèkt, klèkt susėdo mergos*. *Jis tik klekt ir atsisėdo į mano kedę*. War. *klèks*: *Klèks ir atsisėdo*. — Drw. *suklekė́ti* ʽścinać się, krzepnąć, zsiadać się’, nomina: *klẽkis* ʽzakalec’,

[240] W części form nie można wykluczyć zmieszania z pwk. onomatopeicznym, podobnym np. do pol. *kłapać* ʽszczękać, stukać, uderzać powodując powstanie głuchego odgłosu’, *człapać* ʽiść powoli, ciężko wlokąc nogi; stukać obuwiem spadającym z nóg’, ros. *šlëpatь* ʽdawać klapsa; szurać (butami)’.

klẽkšas ʻzakalcowate ciastoʼ. — SO *klak*-: *klaksóti* ʻleżeć nieruchomo, będąc zesztywniałym — o trupie; stać — o rozlanej wodzieʼ (war. *kleksóti*). Paralelny SO: *kanksóti* ⇐ *kenkiù*; *branksóti* ⇐ *brìnksta*.

klẽmeris, *klemerỹs* gw. 1. ʻżelazna klamra, służąca m.in. do łączenia belek budowli, ankraʼ, 2. ʻzrobiona z drutu sprzączka (klamerka) przy skórzanym zapięciu w drewniakachʼ, 3. ʻspinka do włosówʼ. Zapoż. z nwn. *Klammer*, por. LEW 268. War. *klẽmaris*, też *klem̃baris* ʻrodzaj zamka zapadkowego u drzwiʼ. — Wsch.-lit. *klẽmorius* ʻklamra używana w budownictwieʼ (ZS 25) jest — z uwagi na podakcentową samogłoskę *ė* — zapożyczeniem z błr. *kljámar, -a* (⇐ pol. przest. *klamer* ⇐ nwn. *Klammer*), por. ESBM 5, 77. ZS, *l.c.* wskazał nieściśle na ros. *klámera* jako źródło zapożyczenia.

klémka, *kliámka* gw. ʻklamka u drzwiʼ — zapoż. z błr. *kljámka* (⇐ pol. *klamka* ⇐ śrwn. *klam* ʻpętoʼ). War. *klėmkà* 2 p.a., *klámka*; z insercją *p*: *klémpka*, *klėmpkà* (por. Zinkevičius 1966, § 240). LKŽ VI, 46 uznał, że źródłem zapożyczenia było tu pol. *klamka*; tak samo LEW 268. Zob. też *klìngė*. — W sytuacji, gdy po spółgłosce palatalizowanej zachodzi neutralizacja opozycji samogłosek /a/ i /e/ (zob. Girdenis 1995, 172), pisownię <klemka> trzeba oznaczyć jako allofoniczną, zaś pisownię <kliamka> jako fonologiczną (= /kľamkas/). To samo odnosi się do dwoistej notacji <lempa> i <liampa> = /ľampa/ ʻlampaʼ oraz <klevas> i <kliavas> ʻklonʼ = /kľavas/. — Vb. denom. *užklémkyti* ʻzamknąć na klamkęʼ, *-klemkúoti* ts.

klénkti, *klénkiu*, *klénkiau* gw. ʻiść z trudem, z wysiłkiem, drałowaćʼ, por. *Taip tau rodos netolie: klenk kožną dieną po 5 vierstus, pamatysi, ar bebus netolie*. War. *kléngti, -giu, -giau*. Było zestawiane z jednej strony z łot. *klencêt* ʻiść niezgrabnie, kuleć, utykać; guzdrać się, mitrężyć, marnować czasʼ, z drugiej strony ze scs. *klęčǫ, klęčati* ʻklęczeć, wspierać się na ugiętych kolanachʼ, cs. *poklęcati* ʻzginać się, kulećʼ, por. Berneker, SEW I, 514, BSW 136, LEW 269. Akut niejasny. Bez dobrej etymologii. LIV² 363 daje ze znakiem zapytania rekonstrukcję pie. $*k^{(u̯)}lenk^{(u̯)}$- ʻzginać kolano, die Knie krümmenʼ. De Vaan 2008, 120 dołącza tu stłac. hapaks *clingō, -ere* ʻto gird / closeʼ. — Niewykluczone pochodzenie onomatopeiczne, por. interi. *klénkt* — o odgłosie zamykanych drzwi, o połykaniu jedzenia. Podobna struktura dźwiękowa pojawia się w syn. *klémpti* ʻiść z wysiłkiem, brnąćʼ oraz *klémšti* a. *klénšti* ts. (por. interi. *klem̃š* — o niemrawym chodzie). — Podwójny refleks SZ: 1. *klink*-: łot. *kliñkât* ʻutykając iść dużymi krokami, podskakiwać na jednej nodzeʼ, *klincis* sb. ʻkulawyʼ, 2. *klunk*-: lit. *kluñkti, -iù, -iaũ* ʻiśćʼ, *nukluñkti* ʻpójść dokądʼ. Jest też interi. *klùnkt* — o odgłosie kroków (*Ir tuo metu pasigirdo klunkt, klunkt, klunkt — žingsniai*). — War. *klung*-, *kliung*-: *kluñgyti, -iju, -ijau* ʻwałęsać się, chodzić, krzątać sięʼ, *kliungúoti* ʻchodzić leniwie, obijać sięʼ. Por. interi. *kliùnki* — o ciężkim, niezgrabnym chodzie (*Sudribęs toks žmogus kliùnki, kliùnki ir kliunkinėj*).

klẽpčiai, *-ių* m.pl. gw. 1. ʻpotrzask, sidła (na zające, ptaki); pułapka (na myszy, szczury)ʼ, 2. ʻprzyrząd do wyciskania serówʼ, 3. ʻprzyrząd służący do zaciśnięcia rany wykastrowanego koniaʼ. Zapoż. z ros. gw. *kljápcy*, *kljapcý* m.pl. ʻpotrzask, sidłaʼ. Por. *kapkãnas*.

klepóti, *klepóju*, *klepójau* stlit., gw., zwykle z prvb. *ap*- ʻpotwarzać, oczerniać, rzucać oszczerstwaʼ (war. *klapóti*), *užklepóti* ʻzrzucić winę na kogoʼ, refl. *apsiklepóti* a. *įsiklepóti* ʻpomylić sięʼ. Zapoż. z pol. przest. *klepać* m.in. ʻobmawiać, szkalowaćʼ (SPXVI), por. ros. *klepátь* ʻoczerniać, obgadywaćʼ. SLA 103, LEW 264n. widzieli tu raczej białorutenizm. — Drw. *klepótojas* DP ʻpotwarcaʼ. Zob. też *pãklepas*.

klepsėti, *klepsiù*, *klepsė́jau* 1. ʻkłapać, kołatać się (o rozchwianej części drewnianego przedmiotu, o luźnym obuwiu)ʼ, 2. ʻwydawać stuk (o podkowach na bruku); szczękać (o

kluczu w zamku); poruszać klamką drzwi', 3. 'iść wolno, z trudem'. Z innymi suf.: *klepčióti* 'kłapać (o oderwanej podeszwie, o za dużym bucie); o drewniakach: wydawać odgłos', *klepnóti* 'chwiać się, kiwać się'. Czasowniki oparte na dźwiękonaśladowczym pwk. *klep*-, por. interi. *klèpt* — o odgłosie stukania, klepania, szczękania, zamykania drzwi (war. *klèpš, klèpšt*). — SZ *klip*-: *klim̃pti* (zob.). SO *klap*-: *klapsė́ti* 'kłapać, człapać; szczękać'.

klérti, *klę̃ra* (war. *klérsta*), *klẽro*, zwykle z prvb. *iš*, *su*- intr. 'rozchwiać się, obluzować się, rozklekotać się (o narzędziu lub przedmiocie z drewna, o wozie)', 2. 'zepsuć się, stracić siły, podupaść na zdrowiu, zrobić się niezdatnym, nieużytecznym'. Czasownik pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *kler̃* a. *klèr* — o skrzypiącym kole wozu, o odgłosie kogoś idącego w drewniakach. War. *kliùrti* oraz *glérti*, *gvérti*. W ts. znaczeniu ukazuje się para *klèbti* / *glèbti*.

klė̃sti I, *klesčiù, klėsčiaũ*, gw. *klė̃sti, klečiù, klėčiaũ* 1. 'odmiatać kłosy a. plewy od ziarna (przy wianiu zboża)', 2. 'dzielić włosy nad czołem, robić przedziałek', 3. 'zarzucać (chustę na plecy, głowę, szalik na szyję)', 4. 'chronić, chować (skarby)', 5. 'rozwijać liście, kwiaty (o roślinie, drzewie)', 6. 'rozwijać się szybko, bujnie, szybko rosnąć, gęścieć', cps. *apklė̃sti* 'zawiązać (chustę na głowie); włożyć wianek', *išklė̃sti*: *Išklėtė medis lapus* 'Drzewo wypuściło liście'. Refl. *klė̃stis* 'okrywać się', *atsiklė̃sti* 'odsłonić się, odkryć się (w pościeli)', *išsiklė̃sti* 'rozłożyć się, rozesłać się; rozpuścić się', *užsiklė̃sti* 'zakryć się, przykryć się; zasklepić się'. Pwk. *klet*- (por. gw. *klečiù*) stanowi dublet *s*-mobile do *sklet*-, zob. *sklė̃sti* (*sklečiù, sklėčiaũ*) 'krzewić, rozpościerać, rozkładać'. — Drw. *klestė́ti, klẽsti, klestė́jo* dur. 'rozwijać się (o kwiecie, pączku liści), kwitnąć, bujnie wyrastać, krzewić się, gęścieć', przen. 'być w rozkwicie (o mieście, kulturze)', *pérklestėti* 'przekwitnąć, przeminąć (o młodości)', *klẽstinti* caus. 'hodować, rościć (gaj, lasek), nie wpuszczając tam zwierząt; (o wietrze) poruszać liśćmi, powodować szelest'. — WSE *klėst*- (⇐ *klest*-): *klėsčiaũ* (prt.), drw. *klėstýti* 'rozkładać', *klė́stytis* 'rozwijać się, gęstnieć (o zbożu)'. — SO *klast*- (⇐ *klest*-): *klastýti* (zob.).

klė̃sti II, *klesčiù, klėsčiaũ* przest., gw. 'biczować, chłostać', SD <kłeśćiu> «biczuię, loris cædo, flagris cædo, flagello» (syn. *plaku, baudžiu, genėju*). War. *klė̃sti, klečiù, klėčiaũ* 'bić, chłostać, karać chłostą'. Dyferencjacja względem czas. *klė̃sti* I (*išsiklė̃sti* 'rozłożyć się, rozesłać się') na podstawie znacz. etym. 'rozciągnąć kogo do wymierzenia chłosty', por. *Vagis yra išklėstas*, t.y. *išmuštas* 'Złodziej został wychłostany, tj. wybity'. Dalej por. *išklėst su išgėdinimu* SD «wyświecić kogo, wysmagać, pœna ignominiosa afficere», *padarįs sau botagų iš virvelių išklėstė juos ir išmetė iš bažnyčios* SP I, 42_{19} 'uczyniwszy sobie bicz z powrozkow wysmagał i wyrzucił je z kościoła', *klėstinas* SD «bicia godny» (syn. *plaktinas*). Brak odpowiedników poza bałtyckim, zob. ALEW 506. — Drw. *klė́styti* 'bić, bijać, smagać', *klėstinis* SD «smaganiec, verbero, onis, flagrio, onis» ['smagany, wysmagany; kara smagania', L.]; *kailį išklėstúoti* 'złoić skórę'. — Oboczność *klesčiù* / *klečiù* dowodzi tego, że istniały oparte na pwk. *klet*- dwa paradygmaty: 1° intr. *klestù < *klet-stù 'rozciągam się', *klėčiaũ, *klė̃sti, 2° tr. *klečiù < *klet-i̯ō 'rozciągam do chłosty', *klėčiaũ, *klė̃sti. Prs. intr. *klestu uległo z czasem reanalizie na *klest-u, po czym powstała nowa forma prs. tr. *klest-i̯ō (*klesčiù*).

klė̃štarius, *-iaus* przest., gw. 'klasztor katolicki', *vyresnis klėštariaus* SD «przeor, præpositus monasterij, cœnobiarcha» — zapoż. ze stbłr. *kljaštor* (SLA 103, Borowska 354, LEW 272), por. błr. *kljáštar, -a*. War. *klė̃štorius* (ZS 25). Co do substytucji błr. *lja* przez lit. *lė* por. *dė̃dė* ⇐ *djádja*; *lėlė̃, lė̃lė* ⇐ *ljálja*. — Drw. *klėštarinis* SD «klasztorny». — N.m. *Paklėštarė̃* (dosł. 'miejsce pod klasztorem'). Osobno zob. *kliõštorius*.

klė́tas, *-à* wsch.-lit. ʽzły’, np. *Anas labai klėtas žmuoj* ʽOn jest bardzo złym człowiekiem’. *Klėti šunes* ʽZłe psy’. Powstało drogą deprefigowania formy *praklėtas, oddającej zapoż. błr. *prakljáty* ʽprzeklęty’ (zob. też *prakléntas*). Lit. *ė* na miejscu błr. *ja* jak np. w *dė̃dė*. Paralele morfologiczne: *prakýra* c. ʽczłowiek dokuczliwy, nieznośny’ ⇒ *kýra* ts.; *apýgirtis* ʽpodpity’ ⇒ *gir̃tis* ʽpijany’. — Vb. denom. *klėtúoti* ʽzłościć się’.

klė́tis, *-ies* f. 1. ʽspichlerz, osobny budynek do przechowywania zapasu zboża, mąki, skór, odzieży itp.’, SD «spiżarnia; szpichlerz», 2. ʽklatka na ptaki lub zwierzęta’, SD *klėtis žvėrų* «klatka na zwierza» (LKŽ VI, 64 czyta *žvėrių*). Odpowiedniki bałt.: łot. *klẽts* ʽspichlerz, komora’, stpr. *clenan* EV ʽKleet [ʽkleines Nebengebäude auf dem Hofe zum Aufbewahren von Getreide, Kleidern u.s.w.’], o ile ten hapaks jest błędem odpisu zam. *cletan, czyt. [klētən] (por. Trautmann 1910, 360, Toporov, PJ IV, 57)[241]. Wyraz prapokrewny z psł. *klětĭ, -i f. ʽprowizoryczne, byle jak zrobione pomieszczenie, schronienie’, por. scs. *klětĭ* ʽkomora, cela, izba mieszkalna’, sch. *klȉjet*, słń. *klét* ʽkomora do przechowywania zapasów’, ros. *kletь* ʽkomora, spiżarnia, spichlerz; klatka wyciągowa w kopalni’, stpol. *kleć* ʽszopa, buda, komora; dobudówka; skrzynia; klatka’ (SPXVI: ʽbyle jak zrobiona budka, nędzny domek’, też *kleta* / *klata* ʽklatka dla ptaków lub zwierząt, także pułapka; szopa, buda’). — Drw. psł. *klětĭka ob. *klětŭka ʽkomórka, klatka’, por. scs. *klětĭka* ʽkomórka, cela, chatka’ (war. *klětĭca*), ros. *klétka* ʽklatka; kratka; komórka’, słc. *klietka* ʽklatka’, stpol. *klatka*, *kletka* ʽszopa, buda, komórka; klatka, kojec; sidła, pułapka’, pol. *klatka* ʽpomieszczenie z prętów lub krat, służące do hodowli lub transportu zwierząt i ptaków’. Zob. BSW 136 (pbsł. *klēti-), REW I, 569, LEW 270, Boryś 2005, 232n., Derksen 2008, 224 (pbsł. *kleʔtis). Pochodzenie sporne, por. referat literatury w ESSJ 315n. Transponat ie. *k$^{(u̯)}$leh$_1$-ti-. Hipotezę zapożyczenia słowiańskiego w bałtyckim falsyfikuje obecność lit. *ė* (słow. *ě* jest zwykle oddawane przez lit. *ie*), zob. PKEŽ 2, 215, Derksen, *l.c.* — Drw. *klėtẽlė* ʽklatka do hodowli ptaków lub zwierząt’, *klėtelė paukščių* SD «klatka ptasza», *klėtelė, kurioj paukščius peni, paukštinyčia* SD «kociec ptaszy, klatka karmna», *paklė̃tė* ʽpomieszczenie pod spichrzem’, *príeklėtis* ʽmiejsce pod okapem przy spichrzu’ (por. *príeangis*). Cps. *klė́tsanga*, *-angė* ʽprzednia część spichrza, w lecie używana jako miejsce do spania’ (por. *angà*), *klė́tsaukštas* ʽpiętro w spichlerzu’ (por. *aũkštas* s.v. *áukštas*) — z *klėts*° pochodzącym z formy gen.sg. *klė́ties* (?). — N.m. *Klė̃tiškė*.

klėtkà, gen.sg. *klė̃tkos* 2 p.a. gw. 1. ʽklatka dla ptaków lub zwierząt’, 2. ʽbuda jarmarczna, kupiecka’ (*klėtka prekės* SD «buda»), 3. ʽbarć’ — zapoż. ze stbłr. *klětka* (por. SLA 103, LEW 270). Długie *ė* pod wpływem rodzimego *klėtelė* ʽklatka’ (por. *klė́tis*). — Drw. *klėtkúotas* ʽkraciasty, mający wzór w kratę (chusta, tkanina)’, ⇒ *klėtkuõčiai* m.pl. ʽkraciaste tkaniny’. — N.m. *Klė̃tkininkai*.

klẽvas bot. ʽklon, Acer’. War. pisowniany *kliãvas*. SD <klawas> «jawor, acer»; klon, acer». Odpowiednik łot. *kļavs*, stłot. *kļava* ʽklon’. Pb. *kle-u̯o-. Z innym suf.: psł. *kle-no- ʽklon, jesion’, por. sch. *klȅn*, *klȅna* (war. na SZ *kûn* < *klīnŭ), ros. *klën, klëna*, czes. *klen, -a*, pol. *klon, -a*. Zestawia się ze stisl. *hlynr* m. ʽklon’, nwn. *lehne*, *lenne* ʽSpitzahorn’, co odzwierciedla SZ pgerm. *hluniz. Por. BSW 136, LEW 270n., Stang 1972, 28n., Kluge-Seebold 435, ALEW 506n. Dalsze związki niejasne. — Drw. *klevỹnė* ʽlasek klonowy’, *klevìnis* a. *kliavìnis* ʽklonowy, z klonu’, SD <klawinis> «jaworowy, klonowy», *klevìnis* sb. ʽmłody klon’, cps. *jõvarklevis* (zob. *jõvaras*), *klẽvalakštis* ʽliść klonowy’ (por. *lãkštas*). — N.m. *Klevìnė* 5x, *Klevỹnė* 2x, *Klevìnkalnis* 2x, *Klevų̃ Būdà*, *Pakleviaĩ*, *Pãklevis*. N.rz. *Klevà*,

[241] Inaczej LEW 270 (s.v. *klė́tis*), który dla objaśnienia stpr. *clenan* zakładał kontaminację form rzeczownikowych *kletis [recte *klētis?] i *klienis (por. łot. *klienis* ʽboisko do młócki’) albo też *kluonas (por. lit. *klúonas*, łot. *kluôns* ʽklepisko, gumno’).— Przeciw temu PKEŽ 2, 214 n., który ze swej strony uważa *clenan* za notację nienaganną dla formy słowotwórczo obocznej z lit. *klė́tis*, mianowicie *klēnan. Analiza: *klē-na-n, deverbativum od pwk. pbsł. *klē- < pie. *(s)kleH- m.in. ʽprzykryć w celu przechowania, schować’.

Klevìnė, Klevìnis 2x, *Kliaũpis* (z kontrakcji *Kliau-upis, to z *Klev-upis. Od tego n.m. *Pãkliaupis*); n.jez. *Klẽvžeris* < *Klev-ežeris.

kliáudėti, *kliáudžia*, *kliáudėjo* stlit. DP ʽbyć na przeszkodzie, wadzić, zawadzać, szkodzić’ — drw. duratywny na -*dėti* od *kliáuti* (zob.). Por. typ *mérdėti* : *mir̃ti*; *skéldėti* : *skìlti*. — Neoosn. *kliaud*-: *kliáuda* ʽwada, przywara, wrodzona wada ciała, przeszkoda (w rzece), szkoda (w zasiewie, w ogrodzie)’, *kliáudė* ʽwada’, *kliáudžia* DP ʽbłąd, przekaz, zabawa’, ⇒ *kliaudìngas* ʽz wadą, wadliwy; szukający zaczepek’.

kliáuti, *kliáuju* a. *kliáunu*, *klióviau* ʽtrzymać się (blisko domu), pozostawać (w domu), refl. *kliáutis* ʽprzylegać, przywierać, lgnąć do czego, tulić się (o dziecku), wdawać się, zadawać się z kim; udawać (chorobę)’. Odpowiednik łot. *kļaût*, *kļaûju*, *kļāvu* ʽrąbać’, refl. *kļaûtiês*, *kļaûnuôs* ʽtulić się, wtulać się; przylegać do czego’. Dalej por. *nesikliáuja* a. *nesikliáuna* 1. ʽnie trzyma się (ciepło w izbie, woda w cebrze)’, 2. ʽnie pasuje (but do stopy, szkło do ramy), nie leży (ubranie, suknia)’, 3. ʽnie domyka się (pokrywa, drzwi)’, *pasikliáuti* (zob.), *sukliáuti* ʽbyć (żyć) w zgodzie, przyjaźni’; drw. *kliáudėti* (zob.). — Nomina: *kliaunùs* ʽzgodliwy, posłuszny’, *kliaustìs* f. ʽprzeszkoda’, *kliáutė* ʽwada; zaczepka’, SD «karpa w rzece, w sadzawce, kłodzina; przeszkoda; wada; zawada» (syn. *kliūtis*), *kliáutis*, *-ies* f. ʽzaczepka’. — SW *kliov*- < *kli̯ā̯u̯-: *klióviau* (prt.), drw. *neklióva* c. ʽgrubianin’. — SZ z alternacją *kliū-C-* / *kliuv-V*: *kliū́ti*, *kliūvù*, *kliuvaũ* ʽzaczepiać się o co’ (zob. s.v.). — Lit. szereg apofoniczny *kliáu-C* : *kliū́-C* : *kliuv-V* wskazuje na pwk. seṭowy pie. *kleu̯H- / *kluH- ʽdostać się gdzie’ (LIV[2] 365, por. stisl. *hljóta* ʽdurch Los erlangen’), który na gruncie bsł. — po zmianie *eu̯* w *i̯au̯* — przybrał postać *kli̯au̯H- / *kli̯uH-. Innowacja polega również na uogólnieniu nagłosu *kľ*-, ponieważ ten ukazywał się pierwotnie tylko w alternancie na st. *e*. Poza brakiem *kluH-C (lit. †klū́-C) trzeba odnotować brak SO *klou̯H-C (lit. †kláu-C). — Ze słowiańskiego por. 1. prs. *kljujǫ < pbsł. *kli̯au̯-i̯e- przy inf. *kljĭvati < pbsł. *kli̯uu̯-ā- ʽdziobać, ʽuderzać dziobem’ (ros. *kljujú*, *klevátь* ʽdziobać, chwytać przynętę — o rybie’, stczes. *kľuju*, *klvati* ʽdziobać’, stpol. *klwać* ʽuderzać w coś dziobem, dziobem wykuwać’, pol. *kluć się* ʽlęgnąć się, wydobywać się z jaja — o pisklęciu’), 2. nomen psł. *klju-ka < pbsł. *kli̯ā̯u̯-kā- (sch. gw. *kljȕka* ʽhak, zakrzywiony, rozwidlony drąg’, pol. gw. *kluka* m.in. ʽhak, drąg zakończony hakiem lub rozwidleniem; drewniana zasuwa’), drw. *kljuk-i̯o- > scs. *ključĭ* m. ʽklucz’, strus. ʽklucz, zawora; bosak, osęka; ster’. Nieco inaczej analizuje formy słowiańskie de Vaan 2008, 119, s.v. *clāvis* (praforma *kleh$_2$u-k-).

kliedė́ti, prs. *klíedžiu* (war. *klíedu*, *klíemi*), prt. *kliedė́jau* 1. ʽbredzić w gorączce, majaczyć’, 2. ʽpleść głupstwa, bajać’. DP ʽpleść, bajać, bredzić, bluźnić’. Pdg. zbudowany wokół prs. *klei̯-dō, utworzonego do pwk. *klei̯-, po którym pozostał ślad w drw. *klejóti*, *klajóti*. Odpowiednik łot. *kliêdêt*, *-ẽju* ʽmarzyć, roić, zmyślać, fantazjować’. Bez dobrej etymologii, por. LEW 272n. (s.v. *klýsti*), ALEW 507.. — Zwraca uwagę atematyczna formacja prs. *klied-mi, 3 os. *klied-ti: *kliemi* SD «bałamucę, nugor, ineptio»’ (por. *demi* s.v. *dė́ti*), 3 os. *kliesti*, *kliest* (LKŽ: *klíesti*, *klíest*, por. *Ligonis klíesti*)[242]. — Drw. *kliedesỹs* ʽobłuda’, *kliẽdžius* ʽkto plecie bez sensu, papla’. — Neoosn. *kliedė*-: *kliedė́jimas* DP ʽbłąd, plotka, bluźnierstwo’. — SZ *klid- został zastąpiony formą *klyd*-, wyabstrahowaną z prs. *klýstu* < *klyd-stu (etymologicznie *klind-stu), inf. *klisti, zob. *klýsti*. — Nowy SE *kleid*- ⇐ *klid-: *kléidėti*, *kléidžiu* (3 os. *kléidi*), *kléidėjau* stlit. i gw. ʽbłąkać się, błądzić, błądzić w wierze’ (m.in. Mażwid)[243], *atkléidėti* ʽprzybłąkać się (o psie, kocie)’, *nukléidėti* ʽpójść (do lasu) i przepaść’. Nomina: *kléida* c. ʽwłóczęga’, *kleidė́jas* ʽczłowiek rozrzutny, utracjusz’, *kleidìkas*

---

[242] Ze stlit. por. *Kaip nū heretikai kliest* DP 175_{15} ʽjako dzisia heretycy bają’, *kaip ižg tos vietos kliest Arijonai* DP 485_{31} ʽjako z tego miejsca Arianowie bluźnią’. — *o kaip tasai nežadžia baisiai kliesti!* SP II, 52_{19} ʽo jako ten niemek straszliwie błądzi!’

[243] Paralele akcentowe: *bréizgėti* ⇐ *brizg*-; *dréiskėti* ⇐ *drisk*-; *géižėti* ⇐ *giž*-; *kréitėti* ⇐ *krit*-; *tréiškėti* ⇐ *trišk*-.

ts., *kleidū̃nas* 1. bibl. ʽodszczepieniec’, 2. ʽczłowiek rozrzutny’. — N.B. SO *klaid-* jak w *klaidìnti* ʽmylić, zwodzić’ prawdopodobnie nie należy do *klied-*, lecz do *klyd-* jak w *klýsti*.

kliẽpas przest., gw. ʽbochen, bochenek’, *kliepas duonos* SD «bochen chleba, collyra, collyrida», *kl*[*i*]*epas pailgas duonos* SD «kukla, panis oblongus» [ʽchleb, bułka o podłużnym kształcie’, SPXVI]. — zapoż. z błr. *xleb, xléba*, pol. *chleb, -a*. Pierwotne *kliebas zmieniło się na *kliep-* pod wpływem rodzimego syn. *kep-*, por. *kèpti* ʽpiec’, *kẽpalas* ʽokrągły bochen chleba’ (Kabašinskaitė 74, z paralelami). Od tego odchyla się łot. *klàips* ʽbochenek chleba’, uchodzące za pożyczkę z goc. *hlaifs* ts. Por. LEW 271, ME II, 209. — Drw. *kliepelis* SD «bochenek chleba, bułka, pastillus, collyris».

kliẽrikas ʽuczeń katolickiego seminarium duchownego’ — zapoż. z pol. *kleryk* (por. LEW 271). Lit. *ie* za słow. *e* też w *aptiekà*, *sliẽsorius*, *ziẽgorius*. Vb. denom. *klierikáuti* ʽbyć klerykiem’.

klìjas, zwykle pl.t. *klijaĩ* 4 p.a. 1. ʽklej, substancja do zlepiania’, 2. przen. ʽsens, logiczny związek’ (por. zwrot *be klijų̃* ʽbez sensu’) — zapoż. z pol. przest. *klij* (SLA 103, LEW 271). Būga, RR III, 764 zakładał źródłowe stbłr. *клъјь, czemu sprzeciwił się już SLA, *l.c.* War. *klìjus, klỹjus*. — Drw. *klijẽlis* ʽklej z mąki a. krochmalu, klajster’, *klijìngas* ʽkleisty, lepki’. Vb. denom. *klijúoti* ʽkleić, klejem spajać, sklejać’ (⇒ *klijuõtė* 1. ʽcerata’, 2. ʽklejonka krawiecka, sztywnik, włosianka’). — Młodszym wariantem jest *klejaĩ* 4 p.a., które oddaje błr. *klej*, *-ju* albo pol. *klej*, *-ju*. Vb. denom. *klejúoti* ʽkleić’, *išklẽjinti* ʽwyrobić glinę tak, że staje się ona kleista, lepka’.

klỹkti, *klykiù, klykiaũ* ʽkrzyczeć, wrzeszczeć, (o sowie) pohukiwać’. Z innymi suf.: *klýkauti* ʽkrzyczeć, wrzeszczeć; wszczynać zgiełk, wrzawę; pokrzykiwać (o ptakach)’, *klýkčioti* ʽpokrzykiwać; o ptakach: wydawać głosy, krzyki’, *klyksė́ti* ts. Czasownik o pwk. onomatopeicznym *klyk-*, por. interi. *klýkt* — o krzyku dziecka (*Klýkt, kad suklyks suklyks vaikas, ir apgedo*). Do tego inchoativum z krótką samogłoską pierwiastkową: *suklìkti, -klinkù, -klikaũ* 1. ʽwykrzyknąć, zakrzyknąć’, 2. ʽzachichotać’, 3. ʽwrzasnąć, zawołać’, 4. ʽwybuchnąć płaczem, zacząć lamentować’, 5. ʽo różnych ptakach: wydać głos’. To *klik-* nie stoi w związku ze SE *klek-* w *klèkti* ʽzsiadać się, ścinać się, krzepnąć’. — Podobnie brzmiące czas. onomatopeiczne o znaczeniu ʽkrzyczeć’ ukazują się w rcs. *kliknuti*, ros. *klíknutь* oraz scs. *klicati, kličǫ*, zob. BSW 136, LEW 271. — Drw. *klykà* ʽkto krzykiem przynagla pracujących; płaczliwe dziecko’, *klýkis* ʽptak kania, Milvus; ptak kulik, Numenius’, też ʽwysoki, chudy człowiek’, *klyknỹs* ʽczłowiek krzykliwy, krzykacz’, *klỹksmas* ʽkrzyk, wrzask’.

klim̃pti, *klimpstù, klimpaũ* 1. ʽgrzęznąć, zapadać się — w błocie, bagnie, śniegu’ (SD[1] *klimstu* «lgnę, in luto hæreo»), 2. przen. ʽlgnąć do kogo; zakochać się w kim’ (war. *kliuñpti, nu-*). Cps. *įklim̃pti* ʽwejść a. wjechać w błoto i ugrzęznąć’, przen. ʽwpaść, zabrnąć w długi; przepaść, zniknąć; zakochać się’, *įklimpstu* SD «więznę, uwięznąć, zawięznąć» (syn. *įkliūvu*), *nuklim̃pti* ʽuwięznąć, ugrzęznąć’, *priklim̃pti* ts., *suklim̃pti* ʽugrzęznąć’, przen. ʽzakochać się’ (*Anuodu buvo suklim̃pę. Mergė su vaikiu gal suklim̃pti*). — N.rz. *Klìmbalė*, też n. bagna < *Klimp-balė. — SO *klamp-* ⇐ *klimp-*: *klampìnti* (zob., tam też nomina na SO *klamp-*). — Pwk. *klimp-* jest z pochodzenia neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z formacji prs. infigowanego, por. *klìpti, klimpù, klipaũ* ʽchylić się ku ziemi, zniżać się; wykrzywiać się (o butach)’. Paralele: *gnìmbti* ⇐ *gnib-*; *slim̃pti* ⇐ *slip-*. Osobno zob. *klỹpti*. Inny wywód w ALEW 507. — Morfem *klip-* przedstawia st. zanikowy do *klep-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*), pierwiastka z pochodzenia dźwiękonaśladowczego, zob. *klepsė́ti*. — Nowy SE *kleip-* ⇐ *klip-*: *kleĩpti, kleipiù, kleipiaũ* ʽskrzywiać — buty, zęby, wóz’ (*Klyvo žmogaus batas vis nukleiptas* ʽBut kulawego jest zawsze skrzywiony’), *atkleĩpti* ʽprzyjść po błocie, przyjść po głębokim śniegu’. Paralele: *gleĩbti, kreĩkti, speĩsti*. — Nowy SO *klaip-* ⇐ *klip-*: *klaipýti* ʽskrzywiać,

wykrzywiać', refl. *klaipýtis* '(o zbożu) zbijać się w kłęby'. Por. *glaižýti* ⇐ *glìžti*; *kraikýti* ⇐ *krìkti*.

klýnas, *klýnas* gw. 1. 'klin, kawałek drewna służący do rozszczepiania twardych materiałów' (SD *klynų laidžiu* «kliniasto czynię, klinem puszczam, cuneo»), 2. 'klinowaty kawałek materii wszywany pod pachą koszuli albo w kroku spodni', 3. 'siedzenie w spodniach; krok w spodniach', 4. 'rozporek w spodniach', 5. 'kawałek ziemi w kształcie trójkąta', 6. 'przepuklina', 7. 'kłujący ból w jelitach, rżnięcie, kolka'. Zapoż. z błr. *klin, -a,* pol. *klin, -a* (SLA 103, ZS 25, LEW 272). Por. syn. *klýnas, pleĩšas, pleĩškas, pleĩštas* oraz *vãgis*.

klìngė, *kliñgė* gw. 1. 'ruchoma rączka przy zamku u drzwi, klamka', 2. 'spust zapadkowego zamka u drzwi', 3. 'zasuwka zamka u drzwi', 4. 'więzienie'. Zapoż. z nwn. *Klinke* (por. LEW 272). War. *klìngis, kliñgis*. Zob. też *klémka*. — Por. łot. *kliñķis* ⇐ śrdn. *klinke* (Jordan 66). — Vb. denom. *klingiúoti*, z prvb. *at-*, *už-* 'zamykać lub odmykać przy użyciu zasuwy', np. *Duris uždarius, su klinge užsuk, užklingiuok.*

kliñtas gw. 'wapień, gips' — zapoż. ze śrdn. *klint*, zapewne przez język łotewski, por. *kliñts* 'skała, skała podwodna' (LEW 272, Jordan 66). — Drw. *klintìs, -iẽs* f. 'kamień wapienny', pl. *kliñtys* ts., cps. *kliñtmolis* 'kamień wapienny z domieszką gliny' (por. *mólis* oraz typ *avìžmiežiai*).

kliõkti, *kliõkia*, *kliõkė* 'szumieć, chlupotać — o szybko toczącej się wodzie rzeki, o ulewnym deszczu' (syn. *kliùkti*), *užkliõkti* 'zaśpiewać gromadnie i głośno' — czasownik utworzony od interi. *kliókt* — o wypływie krwi (z nosa); o wymiotach. War. *klókti*: *išklókti* 'zwymiotować', *klõkti*: *priklõkti* 'o ulewnym deszczu: przygnieść rośliny do ziemi'.

kliõštorius, *-iaus* przest., gw. 'klasztor' (m.in. DP) — zapoż. z pol. *klasztor* (SLA 104, Borowska 354, LEW 272). Lit. *l'o* za pol. *la*. Zakończenie *-orius* może być wzorowane na osobowych nomina agentis, jak np. *giedõrius* 'śpiewak pieśni nabożnych'. — Drw. *kliošторìnis* 'klasztorny'. Osobno zob. *klḗštarius*.

klýpti, *klypstù*, *klypaũ* 1. 'pochylać się, przechylać się (o ścianie, o dojrzałym zbożu)', 2. 'wykrzywiać się (o butach)', 3. 'rozklekotać się (o wozie)'. Z pochodzenia jest *klyp-* neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z formy prs. *klypstù*. To z *klįpstu < *klimpstu (por. *klimpstù* do *klim̃pti*), czyli z odnowienia prs. infig. *klimpù* za pomocą suf. *-sta-*. Paralela: *gybstù* s.v. *gỹbti*. Inne neopwk. z samogłoską *y*: *klýsti*, *krỹpti*, *nỹkti*, *trýkšti*.

klisterius, *-iaus* SD «klystera, lekarstwo, clyster, clysmus» ['lewatywa', SPXVI] — zapoż. z pol. przest. *klister* (⇐ łac. *clystēr*, *-ēris* m. 1. 'kanka do robienia lewatywy', 2. 'lewatywa'). SD: *klisterių duomi* «klisterę komu dać, ab inferiore parte aluum euocare», *klisterių imt* «klisterę wziąć, clystere purgari». N.B. SLA 104 błędnie odtworzył nom.sg. o formie *klisteria*, za nim bezkrytycznie LKŽ VI, 107. Pominięte w ALEW.

klýsti, *klýstu*, *klýdau* 'błądzić, mylić się, popełniać błąd', *paklýsti* 'zabłądzić, zgubić drogę, zabłąkać się' (SD *paklystu* «ustępuię drogi»), *priklýsti* 'przybłąkać się, przyplątać się'. Odpowiednik łot. *klîst*, *klîstu*, *klîdu* 'błądzić, mylić się', *paklîst* 'pomylić się, zabłądzić, zgubić się'. Pdg. ten zbudowano na neopwk. *klyd-*, wyodrębnionym z formy prs. *klýstu* = *klįstu, etymologicznie: *klint-stu, to z kolei na miejscu prs. infig. *kli-n-du (prt. *klidau, inf. *klisti). Ostateczną podstawą było tu *klid-, mianowicie jako forma SZ do *klei̯d-, zob. *kliedḗti*. Paralelne neopwk. z wtórnym *y* to *dýgti*, *rýkšti*, *svýsti*. Zob. też ALEW 508: *klýsti* jest inchoativum-intransitivum do *kliedḗti*. — Drw. *klydḗti*, *-ju*, *-jau* 'błądzić, błąkać się', *klydinḗti* 'błądzić, błądzić w ciemności, chodzić nie znajdując drogi, długo chodzić, wędrować'. Nomina: *paklýdėlis* adi. 'zbłąkany' (*sūnùs paklýdėlis* 'syn marnotrawny'), DP

ʽobłudny, fałeszny’, *priklýdėlis* ʽprzybłęda’, cps. *klýd-kelis* ʽbłędna droga’ (por. *kẽlias*). — SO *klaid-* ⇐ *klyd-*: *klaidìnti* (zob.). — Warta odnotowania jest innowacja łotewska: dotworzenie do neopwk. *klīs-* alternantu na SO *klais-*, por. *klaîstîtiês* ʽwłóczyć się, wałęsać się’ (< *klais-stī-), sb. postvb. *klaîsts* ʽwłóczęga’, *klaîstulis*^{2} ʽczłowiek roztargniony, roztrzepany, chwiejny’. Paralela lit.: *pasiváistyti*, tj. *°vais-sty- od SZ *vys-* (por. *išvýsti*).

klìšas, *-à* ʽkrzywostopy, krzywonogi, kulawy, koślawy’. *kliš-* jest refleksem SZ pie. *kliḱ- ⇐ *klei̯ḱ- ʽściskać, zgniatać, szczypać’, por. IEW 602, LEW 273, gdzie porównanie m.in. ze sti. *kliśnā́ti* ʽdręczy, męczy’. Tymczasem LIV^2 363 daje rekonstrukcję pie. *k$^{(u̯)}$lei̯ḱ- ʽquälen, plagen’ i jako odpowiedniki przytacza m.in. sti. ep. *kliśyate* ʽjest dręczony’ i *kleśayati* ʽdręczy, męczy, zamęcza’. — Zapoż. lit. w błr. *klyšávy*, *klyšanógi* ʽkulawy, krzywonogi’, stąd pol. gw. *kliszawy*, *kłyszawy* ts. (Laučjute 36). — Drw. *klìšė* ʽkrzywa noga’, *klìšės* f.pl. ʽszczypce, kleszcze raka’ (SD «nożyce rakowe, chelæ»), *klìšis* ʽkulawy, kulawiec’, SD «kostek krzywych albo wypaczonych człowiek, scaurus», «krzywonogi, krzywogoleni, scaurus, varus, cruribus distortis» (syn. *kraivakojis*), *klìšius* ʽkuternoga, krzywostopy’, nazw. *Klìšas*, *Klišỹs* (LPŽ), n.m. *Klišiaĩ* 5x. Vb. denom. *klìšti*, *klyštù* (*klįštù*), *klišaũ* ʽwykrzywiać się — o stopie, zacząć kuleć’, *klišúoti* ʽbyć kulawym, chromym, kuleć’, war. *kliš(i)óti*, *klìšinti*. — BSW 137 i Boryś 2005, 235 postulują formację na SO, pbsł. *klai̯š-ti̯ā-, z której miało powstać psł. *klěstja, por. sch. *klijèšta* ʽkleszcze’, ros. *kléšči* ʽkleszcze, szczypce, obcęgi’, czes. *kleště* ʽkleszcze, obcęgi’, pol. *kleszcze* ʽszczypce, obcęgi’.

kliudýti, *kliudaũ* (war. *kliudžiù*), *kliudžiaũ* 1. ʽdotykać, ruszać’, 2. ʽprzeszkadzać w czym, powstrzymywać’, 3. ʽszczuć psami’, 4. ʽtrafiać w cel’, *sukliudýti* ʽzetknąć z kim lub czym; chwycić, złapać; wplątać, uwikłać w co’, *užkliudýti* ʽzawadzić’. Stlit. prs. *kliudžiu* SD «przeszkadzam; zawadzam o co», *kliudžiu kam* SD «zawadzam komu», *kliudžia* SD «wadzi co komu» (syn. *žeidžia kas kum*), *ažukliudžiu* SD «zawadzam o co» (*ažukliudytas* «przeszkodzony, impeditus»). Znaczenie wskazuje na związek z czas. *kliáutis* m.in. ʽprzylegać, przywierać’ (zob. s.v.) oraz *kliū́ti* ʽzaczepić się, zahaczyć o co’ (zob. s.v.). Trzeba przypuszczać, że do pwk. *kliáu-C* / *kliū́-C* dotworzono nowy, mianowicie aniṭowy SZ *kliŭ-C*, po czym derywowano od niego *kliu-dýti* jako formację kauzatywną. Por. aniṭowe war. *pjudýti* (ob. *pjūdýti*), *ugdýti* (ob. *ū́gdyti*), *žudýti* (ob. *žū́dyti*). Stąd pochodzi różnica względem formy łot. *kļũdît*, *-u*, *-ĩju* ʽposłać; przypadkiem znaleźć się gdzieś’, refl. *kļũdîtiês* ʽdostać się gdzie; mylić się, błądzić’.

kliuksė́ti, *kliùksi* (war. *kliùksia*), *kliuksė́jo* 1. ʽ(o cieczy) przelewać się wydając charakterystyczny odgłos, chlupać, chlupotać, bulgotać, gulgotać (też o odgłosie ze zgniłego jajka), 2. ʽburczeć w brzuchu, kiszkach’ (*kliuksi* SD «kruczy w brzuchu»). Formacja z suf. -*sėti*, urobiona od interi. *kliùk* — o chlupocie przelewanego płynu (*Kliùk, kliùk, kliùk ir pripylė mums alaus pilnas skleinyčias*), *kliùkt* — o bulgotaniu płynu, o burczeniu w brzuchu, o słabym odgłosie upadku. — Z innymi suf.: *kliukénti* ʽlać się z chlupotem’, tr. ʽpić z gulgotem, pić prosto z butelki’, *kliukė́ti*, prs. *kliùka* ʽchlupie — o ubijanym maśle, chlupocze — o zepsutym jajku’ (*Seni kiaušiniai ima kliukėti*), ʽbulgocze (o gotującej się wodzie); burczy w brzuchu’, war. nazalizowany: *kliunkė́ti*, *kliùnka*, *-ė́jo* ts.; *kliùkinti* ʽpotrząsać jajkiem dla sprawdzenia, czy nie chlupocze; nalewać z chlupotem; pić gulgocząc prosto z butelki; jechać wozem przez błoto’ (⇒ *kliuñkė* ʽsamogon’, *kliùnkis* a. *kliuñkis* ʽniezalężone jajo, zapartek, zbuk; gaduła, papla’), *kliuksénti* ʽburczeć — o odgłosie z wnętrzności końskich’, *iškliuksénti* ʽwypić prosto z butelki’. — Neoosn. *kliuksėj-*: *kliuksėjimas* SD «kruczenie w brzuchu».

kliùkti, *kliùkia*, *kliùkė* gw. 1. intr. ʽciec z pluskiem, ze szmerem, ciurkać (np. o strumyku); lać się małą strugą (np. o krwi z nosa)’, 2. tr. ʽpić z gulgotem’, *pakliùkti* intr. ʽchlupotać — o zawartości zepsutego jajka’ (*Tie kiaušiniai jau biškį pakliùkę*). Czas. utworzony od interi. *kliùk* — o chlupocie przelewanego płynu. Zob. paralele s.v. *kliuksė́ti*. —

Drw. *kliùkis* I ʽłyk; bryłka zsiadłego mleka’, *kliùkis* II ʽniezalężone jajo’ (syn. *kliùnkis*, por. *kliunkéti*), *kliùkis* III ʽgaduła, papla; ktoś niespełna rozumu’ (syn. *kliùnkis*), *kliùksnis* ʽłyk, haust’ (*Vieną kliùksnį nurijau alaus* ʽJednym haustem wypiłem piwo’), war. *kliùkšnis*.

kliùrės f.pl. gw. ʽmiękkie pantofle domowe, papucie, kapcie’ — zapoż. z prus.-niem. *klorre* (GL 68, LEW 274). Por. syn. *šliùrės*.

kliùrti, *kliũra* (war. *kliùrsta*), *kliùro*, zwykle z prvb. *su-* intr. ʽrozchwiać się, obluzować się, rozklekotać się (o przedmiocie z drewna)’, 2. ʽzapaść na zdrowiu’, 3. ʽrozmoknąć — o drodze po roztopach’ — czasownik pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *kliuȓ* — o chodzie żurawia, o brnięciu przez błoto. W ts. znaczeniu ukazują się czas. *klérti*, *glérti* i *gvérti* oraz *klèbti* i *glèbti*. — Drw. *kliùras* ʽzepsuty przedmiot’, *kliuȓmas* a. *kliùrmas* 1. ʽmęty, fusy, osad denny; gęsta gnojówka’, 2. ʽśmieci’, 3. ʽkawał, kawałek czego’, vb. denom. *prikliurméti* ʽzanieczyścić się — o cybuchu fajki’.

kliū́ti, prs. *kliū̃vù* (właśc. *kliųvu < *kliu-n-vu; war. *kliūnù*, *kliūstù*), prt. *kliuvaũ* 1. ʽzaczepić się, zahaczyć o co, zawisnąć, znaleźć się gdzie niechcący’, 2. ʽzawadzać w czym, stać na przeszkodzie, przeszkadzać’, 3. ʽtrafiać (w cel)’, 4. ʽprzypaść (komu w udziale)’, 5. ʽwpadać gdzie, wlatywać’, cps. *įkliū́ti* ʽuwięznąć, utknąć, utkwić’, SD «ułowić się; więznę, uwięznąć, zawięznąć» (syn. *įklimpstu*), *iškliū́ti* ʽwyzwolić się, wyczepić się, wydostać się, wyratować się (z trudem)’, *pakliū́ti* ʽdostać się gdzie, wpaść, trafić dokądś’, *sukliū́ti* ʽsczepić się’. Oboczne formy prs. *kliūnù*, *kliūstù* wywodzą się od neopwk. *kliū̃-* (*klių-), wyodrębnionego z prs. *kliū̃vù*, por. uwagi s.v. *bū̃va* i *bū̃na*. Odpowiednik łot. *kļũt*, *kļūvu*, *kļuvu* 1. ʽznaleźć się gdzie niechcący’, 2. ʽstać się, zostać kim, czym’ (czas. posiłkowy konstrukcji peryfrastycznych), *aizkļũt* ʽdostać się gdzie, trafić dokądś’, *atkļũt* ts., *pakļũt* ʽdostać się, przyjść’ (⇒ *kļũstîtiês* intens. ʽtkwić gdzie, w czym; kuleć, chromać’). — Drw. *kliū́tis*, *-ies* f. ʽrzecz stojąca na przeszkodzie, na zawadzie; sidła, wnyki; zaczepka, powód do sprzeczki’, SD «przeszkoda, zawada» (syn. *kliautė*). Por. łot. *kļũda* ʽbłąd’, *kļũme* ʽprzeszkoda, zawada; niedopatrzenie, nieszczęście, zrządzenie losu, niedola’. — Wymienione formy należą pod względem apofonicznym do SZ *kliū-C* < pie. *kluH-C, to od sęṭowego pwk. *kleu̯H- ʽdostać się gdzie’ (LIV² 365), zob. SE *kliáuti*. — Antewokaliczny alternant SZ *kliuv-V* jest widoczny w formach *kliuvaũ* (prt.) i drw. *kliuvinéti* ʽzaczepiać, zahaczać; przeszkadzać, zawadzać’ (⇒ *kliuvinỹs* ʽprzeszkoda, zawada’), *nẽkliuva* a. *nekliuvà* c. ʽkto często zmienia miejsce swego zamieszkania’. Segment *v* w pozycji *u-V, *įkliùvo*, tłumaczy się tzw. hiatem lrg., podobnie jak w wypadku *bùvo*, *pùvo*, *siùvo*, *žùvo*, por. Smoczyński 2003a, 63n. — W słowiańskim por. inf. *kljĭvati < *kli̯ŭu̯-ā- (przy prs. na SE *kljuję) ʽo pisklętach: wykluwać się, tj. wydobywać się z jaja, rozdziobując skorupę od środka’, por. rcs. *klĭvati*, *kljuju*, ros. *klevátь*, *kljujú* ʽdziobać; chwytać przynętę — o rybie’, stczes. *klvati*, *kľuju* ʽdziobać’ (czes. *vejce se klije* — o pisklęciu wykluwającym się z jaja, por. Sławski, SEJP II, 237), pol. przest. *klwać*, *kluję* ʽdziobać, dziobem wykuwać’ (typ *plwać*, *pluję*), pol. *wykluć się* ʽwylęgnąć się’. Zdaniem Machka 1968, 260 do czes. prs. *kluju* dotworzono przez analogię do stosunku *snuju* : *snovati* nowy inf. *klovati* ʽdziobać’. Rejzek 2001, 279, s.v. *klovat* przemilczał trafne objaśnienie Machka i jako formę wyjściową podał stczes. *klvati*. — WSZ *kliūv-V*: *kliū̃vi*, *kliūvéti* ʽjest zaczepiony, wczepiony, tkwi’. Odpowiednik psł. *kljivati < *kli̯ūu̯-ā- w cs. *vyklivati sę* ʽwykluwać się z jaja’. Później zastąpione przez urobiony od prs. *kljuję* iteratyw °*kljuvati*, por. sch. *prokljúvati* ʽprzebijać dziobem’, pol. *wykluwać się* — o pisklęciu. — N.B. Biorąc pod uwagę fakultatywną zmianę lit.-łot. *ľu* > *li* oraz *ľū-* > *lī-*[244], można do *kliūv-* dołączyć lit.-łot. *klīv-*, por. lit. *klỹvyti*, *-iju*, *-ijau* ʽbłąkać się, błądzić’ (co do znaczenia por. pol. pot. *zaczepić się gdzie* ʽzatrzymać się, zacząć gdzieś przejściowo lub

[244] Por. *šyvulỹs* ʽułamek, odłamek, drzazga’ z *šiūvulỹs (*šiūvis* b.z.a. ʽstrzał, wystrzał’); *šìveris* ʽlewy uchwyt kosy’ jako wariant do *šiuverỹs*; *knyvỹnės* jako wariant do *kniūvỹnės* f.pl. ʽkłótnia, bójka’.

chwilowo mieszkać, pracować'). Nomina: lit. *klývas* 'kulawy, chromy', SD «kostek krzywych abo wypaczonych człowiek» (syn. *klišas*, *klišis*), ⇒ *klývis*, *-ė* 'człowiek kulawy', *klyvakõjis* 'krzywonogi' (por. *kója*), *klivindà* ts., łot. *klîva* 'zbłąkany pies'. Vb. denom. lit. *klyvóti*, *-ju*, *-jau* 'chodzić na krzywych lub szeroko rozstawionych nogach', por. łot. *klîvât*, *-ãju* 'chodzić bez celu, włóczyć się (po lesie)'.

kloj-, neopierwiastek pochodzący z metanalizy *klój-u* ⇐ *klóju* 'kładę' w formie prs. do *klóti* (zob.). Drw. *klojė́tis* '(o lnie) leżeć na łące, aby włókna odstały od kostry', *atsiklojė́ti* 'odleżeć się — o rozłożonym lnie', *klojinė́ti* 'rozściełać (len); kłaść dziecko (do spania)'. Nomina: *klojà* 'miejsce, gdzie się ściele len; to, co rozesłano' (por. *lojà*, *sėjà*), *klojienà* ts., *klojìkas* 'kto kryje dach strzechą' (por. *sėjìkas*), *klojyklà* 'miejsce do rozścielania lnu' (neosuf. *-ykla* jak w *liejyklà*, *kepyklà*), *klojìmas* (zob.), cps. *stogklojỹs* 'dekarz' (por. *stógas*). Paralele: *stoj*-, *dėj*-.

klojìmas 2 p.a., *klójimas* 1 p.a. 1. 'słanie, rozściełanie (lnu)', SD «ścielenie, słanie, podścielanie», 2. 'droga wyłożona balami', 3. 'miejsce, gdzie się rozkłada zboże do młócki, gliniane klepisko, boisko do młócenia zboża', SD «boiewisko», 4. 'ilość zboża jednorazowo rozłożonego do młócki' (*Iškūlė tris klojimùs*), 4. 'stodoła'. Z prewerbiami: *apklojìmas* 'przykrycie łóżka; okład, kompres', *paklojìmas* 'posłanie (łóżka)', SD «podścielanie; ścielenie, słanie»». Drw. z suf. *-ima-* od neopwk. *kloj*-, wyodrębnionego z prs. *klóju*, por. *klóti* 'słać, rozściełać'. Paralele: *jojìmas* ⇐ *jóju*, *lojìmas* ⇐ *lóju*, *plojìmas* ⇐ *plóju*. — Drw. *klojimė̃kas* 'licha stodoła'. Cps. *klojìmgalis* 'miejsce na końcu stodoły' (por. *gãlas*), *klojimosta* DP 'boisko' — z degeminacji *klojim.mosta (por. *klojìm-palaikis* 'marna stodoła'), II człon od neoosn. *most-* ⇐ *móstyti* 'machać, kiwać' ⇐ *móti* (znacz. etym. 'zamiatanie boiska w stodole'). — Akcentowany na pierwiastku war. *klójimas* (*klāi̯imas) został przekształcony synkopą *i* w *klāi̯mas, skąd po skróceniu dyftongu *klaĩmas* (2, 4 p.a.) 1. 'stodoła', 2. 'ilość zboża jednorazowo rozłożonego do młócki' (*Šįryt du klaimù iškūlėme*). Paralele: GJL I, § 342. Cps. *klaĩma-šlavė* 'miotła do zamiatania klepiska, boiska' (por. *šlav*-), *klaimã-vietė* 'miejsce po starej stodole'.

klõniotis, *klõniojuos*, *klõniojaus* stlit., gw. 'kłaniać się, pochylać się, składać ukłon, okazywać cześć, uszanowanie', *atsiklõnioti* 'pożegnać się', *pasiklõnioti* 'pokłonić się komu' — zapoż. ze stbłr. *klanjatьsja*, por. błr. *klánjacca*, *-jajusja*, 3 sg. *-jajecca*. Por. SLA 104, LEW 274. LKŽ VI, 147 podał mylnie pol. *kłaniać się* jako formę źródłową.

klónis, *-io* 2 p.a. 1. 'podłużne wgłębienie terenu, dolina, kotlina', 2. 'pasmo (dobrego, złego) gruntu'. War. *klõnis*, *-io* 2 p.a., *klonỹs*, *-io* 4 p.a., też f. *klõnis*, *-ies* 2 p.a. SD *klonis* «dolina, padoł» (por. *Visokias klonis bus papildytas, ir visokias kalnas ir kalnelis bus pažiemintas* SP I, 122_{13} 'Każda dolina będzie napełniona, a każda gora i pagorek poniżon będzie'). Por. też *į́klonis*, *į̃klonis* 'wgłębienie, zagłębienie, dolina'. Formacja na st. wzdłużonym *klān- ⇐ *klan*-, por. *klãnas* m.in. 'miejsce nisko położone, dolina'. Odpowiednik łot. *klãn(i)s* 'równina, obszar zalewany podczas powodzi, miejsce błotniste'. Zob. LEW 264, ALEW 508 (formacja *vr̥ddhi* do *klãnas*). — Z innym suf.: *klonė̃*, *klõnė* 'dolina; kałuża'. — N.m. *Klõniai* 2x, *Klõniškės*, *Užùklonis*, *Júodaklonis*, *Mergãklonis* (por. *Mer̃gašilis*), *Žaliãklonis*. N.rz. *Klonė̃*, *Karvãklonis*, n.jez. *Klónis*, *Klónupis*.

klõstas 1. 'łata przyciskająca słomę strzechy', 2. 'gałąź a. żerdź do przygniecenia lnu w moczydle, obciążenie, przycisk', 3. 'drąg, żerdź do wyłożenia mostu' (*tìlto klõstai*), 4. 'fałda, plisa na spódnicy'. Sb. postvb. z metatonią od neoosn. *klost*-, pochodzącej z reanalizy *klóst-yti* ⇐ *kló-sty-ti* frq. 'słać, rozściełać' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *klâsts* 'podkład z gałęzi pod kopkę siana lub stóg zboża; drewno używane jako odbojnica dla cumującego promu; podkład z drewna' ⇐ *klâstît*. Paralele z metatonią: *mõstas* ⇐ *móstyti*, *šluõstas* a. *šluõstė* ⇐

šlúostyti, inne: *dáigstas* ⇐ *dáigstyti*, *saĩstas* ⇐ *saistýti*. Ten sam proces słowotwórczy wytworzył drw. *inklõstas* ʽdeska do siedzenia na wozie’ (⇐ *įklóstyti*) i *pãklostas* ʽpodkład, podściółka’ (⇐ *paklóstyti*), jak też feminina: *klõstė* ʽłata przyciskająca słomę na strzesze; fałda, plisa; zmarszczka’ (por. *šluõstė* ⇐ *šlúostyti*), *klostìs*, *-iẽs* ʽłata na strzesze; gałęzie do przygniecenia zamoczonego lnu’ (por. *dė́stis* ⇐ *dė́stytis*). Vb. denom. *klostúoti* ʽkłaść przyciski, ciężary (na len zanurzony w moczydle); robić fałdy, plisy’ (⇒ *klostúotas* ʽz fałdami, plisowany’). Inaczej ŽD 324, LEW 275 i GJL II, § 397: analiza *klo-stas*, rzekomy drw. od *klóti*. W monografii Ambrazasa 1993 brak jest formy *klõstas*.

klóstyti, *klóstau*, *klósčiau* 1. ʽrozkładać, rozściełać, rozpościerać (len) w rzędach’, 2. ʽgładko uczesać, przylizać włosy’, 3. ʽzaprasowywać fałdy, plisować’, 4. ʽsłać posłanie’, 5. ʽokrywać, owijać, otulać (dziecko)’, *išklóstyti* ʽrozesłać rzeczy drobne, porozwieszać (bieliznę na płocie)’, przen. ʽwypowiadać, opowiadać’ (*Taip gražiai klostė, viską išklostė*), *priklóstyti* ʽnaskładać, nagromadzić’, *suklóstyti* ʽzłożyć jedno przy drugim; roztrwonić’. Refl. *klóstytis* ʽokrywać się (kożuchem), przykrywać się; o dymie, mgle: ciągnąć się pasami, smugami, snuć się’, *pasiklóstyti* ʽpoprawić sobie posłanie’, *susiklóstyti* ʽ(dobrze) okryć się w łóżku’, przen. ʽułożyć się (o losie, o sprawach, o kartach), ukształtować się’. Frequentativum na *-styti* od *klóti* ʽkłaść, rozściełać’. Odpowiednik łot. *klâstît*, *-u*, *-ĩju* ʽrozściełać, wykładać, przykrywać; wertować książkę’ ⇐ *klât*. Paralele: *móstyti* ⇐ *móti*; *máustyti* ⇐ *máuti*; *šlúostyti* ⇐ *šlúoti*; *výstyti* ⇐ *výti*. — Neoosn. *klosty*-: *klostyklà* ʽrozesłanie lnu, miejsce na to zajęte’ (por. *kloj-yklà*), *suklóstymas* ʽbudowa, skład; zbieg (okoliczności)’, *plaũkų suklóstymas* ʽsposób uczesania, fryzura’ (por. *klãstymas* ⇐ *klastýti*). — Neoosn. *klost*-: *klósčiotis* ʽszczelnie się okrywać, np. kołdrą’, *klostinė́ti* ʽokrywać, opatulać, np. chorego’, nomina: *klõstas* (zob.).

klóti, *klóju*, *klójau* 1. ʽkłaść, układać’, 2. ʽsłać, rozściełać, przygotowywać miejsce do spania’, 3. ʽ(stół) nakrywać, zastawiać’, 4. ʽ(len) rozkładać na łące, rozściełać (cienką warstwą dla zroszenia go i wybielenia słońcem)’, 5. ʽkłaść strzechę, kryć dach’, 6. ʽwić gniazdo’, SD *kloju* m.in. «gnieżdżę się» (syn. *lizdų darau*), 7. ʽrozściełać ściółkę w oborze, stajni’, 8. ʽgromadzić posag’, 9. ʽrobić, zszywać łapcie’ (*Pasirūpinau odos vyžoms kloti*), 10. intr. ʽupaść, zwalić się na ziemię’. Cps. *atklóti* ʽodkryć’, *ažukloju* SD «zawalam, obruo, opprimo» (syn. *ažumetu*), *inkloju* SD «naściełam», *nuklóti* ʽzdjąć okrycie’, *paklóti* ʽposłać łóżko; rozesłać, np. ściółkę’, *suklóti* ʽzłożyć jedno na drugim, jedno obok drugiego; zgromadzić, np. posag; załatać ubranie, but’. Refl. *klótis* ʽsłać sobie, słać dla siebie; pokrywać się’, przen. ʽukładać się, powodzić się’, *atsiklóti* ʽodkryć się w pościeli’, *įsiklóti* ʽwesłać sobie, np. słomę do butów’, *pasiklóti* 1. ʽpościelić sobie’ (*Kaip pasiklósi, taip ir iššimiegosi* ʽJak sobie pościelesz, tak się wyśpisz’), 2. ʽudać się, powieść się’, 3. ʽzaufać, zawierzyć komu’. Odpowiednik łot. *klât*, *klâju*, *klâju* ʽkłaść, słać’. Lit.-łot. *klā- jest refleksem pie. *k$^{(u̯)}$leh$_2$- ʽrozściełać’ (LIV^2 362: z uwagą ʽtylko bsł.’). Nawiązanie w scs. *kla-dǫ* ʽkładę, nakładam’ (inf. *klati ⇒ *klad-ti > *klasti*), ros. *kladú*, *klastь*, czes. *kladu*, *klást*, pol. *kładę*, *kłaść* oraz w derywacie z suf. *-t-: stwn. *ladan* ʽnakładać, ładować’. Zob. LIV^2 362, przyp. 1, BSW 135n., LEW 274n., Derksen 2008, 223 (pbsł. *klaʔ-), ALEW 509.. — Pod względem formantu prezentalnego *-d-* słow. *kladǫ* tak się ma do lit. *klóju* jak słow. *jadǫ* ma się do lit. *jóju* (zob. *jóti*). Obecność formacji kauzatywnej *klodýti* ob. *klódinti* (zob. niżej) otwiera pytanie, czy nie należałoby postulować derywacji litewskiego caus.-iter. na *-yti* od osnowy *klod-, wyodrębnionej drogą metanalizy z prs. intr. *klódu < pbsł. *klā-de/a- ʽścielę sobie’ (pie. transponat *kleh$_2$-d^{h}e-/o-). — Drw. werbalne: 1. caus. *klódinti*: *apklódinti* ʽokryć, okrywać, np. śpiące dziecko’, też ʽkłaść dach’ (*Apklodino iš naujo katedros bažnyčią*), 2. iter. *klodýti*: *apklodýti* ʽokrywać, przykrywać’, *užklodýti* ts., ⇒ neoosn. *klod*-: *paklõdas* (zob.), 3. freq. *klóstyti* (zob.). — Drw. nominalne: *apklõtas* ʽprzykrycie (w łóżku); okład, kompres’, *klotà* ʽwymoszczenie, wyłożenie czym’ (syn. *klõtas*), *klótas*, *-à* ʽpoziomy, pochyły’ (ptc. prt.

pass.), gdy mowa o kosie: *Klota dalgė su visom velėnom pjauna*; substantywizowane adi.: *klõtas* ʽdrewniana podłoga mostu; żerdź do wykładania mostu; warstwa' (por. *plótas* ⇐ *plóti*), *klõtė* ʽścielenie (lnu na łące); pokład, warstwa; koc', *klotẽ* ʽżerdź do przytrzymywania (słomy na strzesze), do przygniatania czego, łata' (war. *klotìs*), *klotìs* (zob.), *paklõtas* ʽpomost, platforma', *paklõtė* ʽściółka leśna', *paklotuvė dėl sėdėjimo* SD «materac, piernat spodni», *paklotuvė unt arklio* SD «woyłok, potnik», *suklotinas* SD «składny, concinnus, congruens» (por. *suklóti*), *suklotìnis* ʽpodwójnie zszyty', *suklotinaĩ siū̃ti* ʽszyć, zakładając jeden brzeg tkaniny na drugi', ⇒ *suklotìnė siūlẽ* ʽtzw. szew z nawrótką'. Syn. *sùklodu* adv. gw. ʽz nawrótką (szyć)' wygląda jak skostniała forma instr.sg. od *suklodas; jest to sb. postvb. od *suklodyti ʽzłożyć jedno z drugim, np. o dwu brzegach tkaniny' (zob. wyżej *klodýti*). — Neopwk. *kloj-* (zob.). — SO *kluo-C* < pie. *kloh$_2$-C: *klúonas* (zob.).

klotìs, *-iẽs* 4 p.a., *klótis, -ies* 1 p.a. f. ʽpowodzenie, sukces', por. *Linkiu geros klotiẽs* ʽŻyczę powodzenia' (war. *klotẽ*). Abstractum na *-ti-* od vb. refl. *klótis* ʽukładać się, powodzić się' (*pasiklóti* ts.), 3 os. prs. *klójasi* ʽcoś dobrze się układa, powodzi się'. Zob. *klóti*. Paralela: pol. gw. *ściele się* ʽszczęści się, powodzi się', por. SGP V, 339. Pod względem budowy można *klotìs* porównać z *lotìs* a. *lótis* ʽstado wilków' ⇐ *lóti* oraz *žiótys* ʽpaszcza' ⇐ *žióti*. — Czy należy tu nazwa roślinna: *klotìs* f. ʽchaber łąkowy, Centaurea jacea'?

klùmokas przest., gw. 1. ʽtłumok, węzełek w drodze, pakunek owinięty w worek' (m.in. u Donełajtisa), 2. ʽsiedzenie umieszczane na grzbiecie konia' (*Uždėk arkliui ant nugaros klùmoką*) — zapoż. z błr. *klúmak, -mka* (por. SLA 104, ZS 25, LEW 275, ESBM 5, 67). War. akc. *klumõkas* 2 p.a. — War. *klùmkas* (m.in. SD[1] «tłomok, sarcina») opiera się na błr. formie gen.sg. *klúmka*. — War. *klùnkas* oddaje błr. osnowę *klunk-* jak np. w gen.sg. *klúnka* do *klúnak* ʽtłumok'.

klùmpė, zwykle pl. *klùmpės* ʽchodaki drewniane, trepy, kłumpie', war. *klùmbė* — zapoż. z prus.-niem. *klumpe, klompe* 'Holzpantoffel' (GL 69, LEW 275). LKŽ VI, 169 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. Odpowiednik łot. *klumpas*, *klumbas*, *klumpes* f.pl. ʽdrewniaki' ⇐ dn. *klumpen* (Jordan 67). War. *klùmpis*, z udźwięcznieniem: *klùmbis*, z wtórną palatalizacją: *kliùmbis*. War. *š*-mobile: *šklùmpė*, *škliùmpė*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *klumby, klumpy* pl. ʽtrepy', pol. gw. *kłumpie, kłompie* (por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 61, Laučjute 30) oraz w jid. *klumpe* ʽtrepy' (Lemchenas 89). — Drw. *klùmpis* ʽpłoza do przewożenia pługa; stary, wychudły koń', *klum̃pius* ʽten, kto wyrabia kłumpie'. Cps. *klùmbatis* ʽdrewniak' z *klumb.batis < *klùmp-batis* (dosł. ʽbut na drewnianym spodzie', por. *bãtas*), *klumpakõjis* ʽtaniec ludowy tańczony w kłumpiach' (dosł. ʽz kłumpiami na nogach', por. *kója*). — N.m. *Klùmpė* 2x.

klúonas 1. ʽgliniane klepisko w stodole, gumno' (przen. ʽdno pieca chlebowego'), 2. ʽilość zboża jednorazowo rozłożonego na klepisku do młócenia cepami', 3. ʽstodoła', 4. ʽwiększy kawałek ziemi, pola'. SD *kluonas* «gumno; stodoła». Odpowiednik łot. *kluõns* ʽklepisko, podłoga z wylanej i ubitej gliny; miejsce w stodole, gdzie się młóci zboże'. Można odtworzyć formację pb. *klōnas jako kontynuującą pie. *kloh$_2$-no-, tj. nomen derywowane st. apofonicznym *o* od pwk. *kleh$_2$- ʽsłać, składać, rozściełać', zob. *klóti*. Por. LIV[2] 362 (brak wzmianki o lit. apofonii). Znacz. etym. ʽmiejsce, gdzie się coś rozściela, rozpościera, rozkłada' (zwł. snopy zboża do młócenia). Co do znaczenia ʽklepisko, gumno' por. *klojìmas*. Co do suf. por. *kálnas*, *sãpnas*, *spar̃nas*. Alternant na SO *kluo-* tak się ma do SE *klo-* jak *šuok-* do *šok-* (zob. *šókti*). Por. również *guõtas*, *sántuoka*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *klúnja* ʽstodoła na zboże i słomę', war. *kljúnja*, *klonja*, stąd pol. gw. *kłunia*, *kłonia* (por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 61, Laučjute 13). — Drw. *kluonelis* SD[1] «gumienko, horreclum», *kluoníena* ʽplac przed stodołą, łąka przy stodole', *kluõnis* a. *kluõnius* przest. ʽkto dogląda pracy młócących' (nazw. *Kluõnis*, *Kluõnius*, LPŽ). Cps. *klúonašluotė* ʽmiotła do zmiatania klepiska'

(por. *šlúota*), *klúonmedis* ʽdrzewo, belka do budowy stodoły' (por. *mẽdis*), *klúonarąstis* ts. (por. *rą̃stas*). — N.m. *Kluonãliai*, *Klúoniškiai*, *Paklúoniai*.

klùpti, *klumpù*, *klupaũ* 1. ʽpotykać się, padać na kolana, klękać', 2. ʽmylić się', *klumpu* SD «lgnę», *paklùpti* ʽpotknąć się', *paklumpu* SD[1] «potknę się», SD «potykam się iako koń; upadam» (syn. *puolu*), *suklùpti* ʽpotknąć się', *užklùpti* ʽzdybać, zastać, zaskoczyć, przyłapać (złodzieja)'. War. sonoryzowany: *klumbù*, *klubaũ*, *klùbti* (por. *rumbù* < *rumpù*). Odpowiednik łot. *klupt*, *klùpu*, *klupu* ʽpotknąć się, przewrócić się, upaść' (*klupdams*, *krizdams* adv. ʽna łeb na szyję', *klupšus*, *krišus* adv. ts.). Alternant *klup*- należy do SP *klaup*-, zob. *klaũpti*. — Drw. *klupčióti* ʽpotykać się, często przyklękać', *klupdýti* caus. ʽstawiać, rzucać na kolana, zmuszać do klęczenia', DP ʽkarać' (por. *tupdýti* ⇐ *tùpti*, *trikdýti* ⇐ *trìkti*), *klupinė́ti* ʽpotykać się, przyklękać, pracować na kolanach, ciężko pracować', SD *klupinėju* «starbam się» [ʽchwieję się']. Nomina: *klùpiniu* adv. ʽna klęczkach', *paklupimas* SD «upadnienie, powalenie się» (syn. *parpuolimas*). — Neoosn. *klupst*- (⇐ *klupstyti frq. ʽpadać na kolana'): *klùpsčias* ʽklęczący' (por. *gul̃sčias*), *klupsčiõm* adv. ʽna klęczkach', *klùpstas* ʽkolano', *klùpstis* ʽkolano, zgięte kolano' : stpr. *klupstis* EV ʽkolano, Kny [Knie]' (ALEW 511 niesłusznie przyjmuje sufigowanie *-st-* w nomen). Cps. *keliãklupsčias* adv. ʽna kolanach, na klęczkach': *Žmogẽlis ẽjo keliãklupsčias apliñk bažnýčią* (por. *kẽlis*), *keliãklupsčiais šliaũžti* ʽczołgać się na kolanach'. — N.B. Czas. *klupsčióti* ʽstać na kolanach' jest bądź denominatywem od *klùpsčias*, bądź dewerbatywem *klupst-i̯ā- do *klupstyti. — Neopwk. *klump*- (⇐ *klumpù*): *nukluñpti*, *-sta*, *-o* ʽupaść na kolana, potknąć się', *arklys klumpus* SD «koń potkliwy, niepewny na nogi, lgnący». — WSZ *klūp*-: *klū́pauti* ʽpadać na kolana', SD *klūpaujųs* «klęczący» (⇒ *klū́pavimas* ʽklęczenie', m.in. SD), *klū́pčióti* a. *klū́psčioti* ʽklękać, uklękać, pracować na kolanach', *klūpė́ti* ʽklęczeć, trwać na klęczkach' (⇒ *klūpėjimas* SD[1] «klękanie»), *klū́poti* a. *klūpóti* ʽklęczeć', SD *klūpau* «klęczę», *klūpau pokim ko* «klękam przed kiem» (syn. *priklaupiu unt kelių*, *puolu keliump*), *klūpúoti*: *klūpuoju* SD «klęczę» (wymiana suf. *-oti* / *-uoti* też w *dýroti* / *dyrúoti*, *klejóti* / *klejuoti*). Nomina: *klū́psčias*, *-a* ʽklęczący' (por. *kniū́bsčias*), łot. *klūpu* adv. ʽpotykając się, upadając na kolana'. Tu może też słow. *klyp*-: ros. *klypátь* ʽutykać, kuśtykać'.

klùsti, *klųstù* (*kluns-stu, por. war. *klu-n-sù*), *klusaũ* ʽusłuchać, być posłusznym', zwykle z prvb.: *paklùsti* ts., *suklùsti* ʽnastawić uszu; stać się posłusznym (o dziecku)' — formacja z pochodzenia inchoatywna do czas. *klausýti* ʽsłuchać, być posłusznym' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *klust*, *klustu*, *klusu* ʽbyć spokojnym, milczeć', *apklust* ʽuspokoić się'. Por. ALEW 511. — Z innymi suf.: *kluščióti* ʽsłuchać od czasu do czasu, np. radia', *paklùsinti* ʽposłuchać (czyjegoś opowiadania)', stlit. *klusė́ti*, *klusiù*, *-ė́jau* ʽzwracać na co uwagę, słyszeć', np. *Paklusėk jau mano šaukima* PK 100_7 ʽMiej baczność na moje wołanie' — odpowiada łot. *klusêt* ʽbyć cicho, milczeć' (do tego caus. *klusinât* ʽuspokoić, uciszyć'). — Nomina na SZ *klus*-: *klùsas* ʽprzygłuchy, głuchy' (*Ar klùsas esi, kad neprigirdi?* ʽCzy głuchy jesteś, że nie słuchasz?') — najprawdopodobniej drw. wsteczny od *neklusas ʽniesłyszący', *klùsnas* ʽczujny, baczny, np. o zającu', *klusnùs* ʽdobrze słyszący; posłuszny' (war. *glusnùs*, por. GJL I, § 454), *klusùs* ts. (*Kas gerai gird, tas yr klusùs* ʽKto dobrze słyszy, ten jest *klusus*'), *paklusnùs* ʽposłuszny, karny' (por. stpr. *poklusman* ʽposłuszny', drw. *poklusmingi* ts.). — WSZ *klūs*-: *klū́sauti*, z prvb. *iš*-, *pa*- ʽwypytywać, dowiadywać się', *klū́snauti* ʽsłuchać z ukrycia, nasłuchiwać' (*Vakar mūsų kieme klū́snavo, ar nevaro kas arielkos*), *póklūsis* ʽodgłos'.

kmỹnai, *-ų* m.pl. bot. ʽkmin, kminek, Carum carvi' — zapoż. z pol. błr. *kmin* (SLA 104, LEW 276n.). War. z asymilacją *m-n* > *n-n*: *knỹnai*. Ze stanowiska lit. fonotaktyki słowiańska grupa nagłosowa *km*- stanowi anomalię (w DLKŽ wyraz *kmỹnai* jest jedynym przykładem takiej grupy). W gwarach są trzy gw. sposoby usuwania tej anomalii: 1. substytucja *kv*-:

kvỹnai (LEW 276 mówi raczej o dysymilacji *m-n* > *v-n*), 2. proteza samogłoskowa: *akmỹnas, akmỹnai* (por. *apsálmė, atkõčius*), 3. anaptyksa samogłoski: *kimỹnai* (por. *minỹkas*, nie †mnykas). — War. *kvỹnai* zmienia się w *knyvai* b.z.a. (SLA 105) przez metatezę skrajnych spółgłosek pierwiastka: *v-n* > *n-v* (por. LEW 277). Przypomina to takie wypadki, jak *milinỹs* > *liminỹs* albo *mãšalas* > *šãmalas*. Osobno zob. *kìmeliai*.

knabóti, *knabóju, knabójau* 1. ʽchwytać jedzenie palcami, jeść łapczywie, wielkimi kawałami', 2. ʽwybierać z błota kartofle', 3. ʽz chciwości garnąć wszystko do siebie'. Z innymi suf.: *knabénti* ʽmajsterkować (o dziecku); powoli chwytać dziobem (o gęsi)', *knabė́ti* ʽobierać kartofle', *knãbyti, -iju, -ijau* ʽgromadzić zapasy, oszczędzać', rzadkie *knabýti, -aũ, -iaũ* ʽchwytać, porywać'. Czas. pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *knàpt, knãpt* — o szybkim pochwyceniu czegoś (ʽchap, cap'), war. *knabái, knãbš, knàbšt, knabókšt, knàptum knàptum*. Por. *knãpoti* ⇐ *knàbt*. — Drw. *knãbas* ʽkto wszystko garnie do siebie, chciwiec, skąpiec, nienasyceniec', *knabãtė* c. ʽczłowiek chciwy, skąpy', *knablỹs* ʽwidłowata motyka z kilkoma zębami do kopania kartofli; pogrzebacz; dziób', *knabliaĩ* m.pl. ʽpazury, szpony'.

knãpoti, *knãpoju, knãpojau* gw. 1. ʽuderzać dziobem, chwytać dziobem', 2. ʽpowoli rąbać' (war. *knàpoti*), *knabčióti* ʽpowoli dziobać, powoli rąbać' — czas. pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *knàbt* — o dziobnięciu, przeszyciu czegoś dziobem lub ostrym narzędziem. Por. *knabóti* ⇐ *knàpt*.

knàpti, *knam̃pa, knam̃po* gw. ʽpotykać się (o koniu)', *nuknàpti* ʽpochylić się, zwisnąć (o kłosach zboża)' — czas. urobiony od wykrzyknika, por. *knàpt* m.in. o opadnięciu głowy kogoś zapadającego w sen. Inne drw.: *knapsė́ti* ʽpotykać się', *knàptelėti* ʽpotknąć się i upaść; zasypiając spuścić głowę w dół'. — WSO *knop-* < *knāp-: *knópti, -iu, -iau* ʽiść potykając się', war. *knõpti*.

knar̃kti, *knarkiù, knarkiaũ* 1. ʽchrapać; chrapiąc mocno spać' (syn. *krañkti, kriõkti*), 2. ʽparskać, prychać, np. o koniu', 3. ʽkumkać — o żabie' (syn. *kvar̃kti*). Czas. utworzony od interi. *knárkt, knar̃kt* — o chrapiącym.

knãtas 1. ʽknot, pasmo skręconych nici do świecy lub lampy naftowej' (SD «knot do świece, lampy»), 2. ʽlont', 3. ʽtampon do rany', 4. ʽrzecz bezwartościowa, niepotrzebna'. Zapoż. z błr. *knot, -a* (⇐ pol. *knot* ⇐ śrwn. *knote*, por. nwn. *Knoten* ʽwęzeł, supeł; knot lampy górniczej'). Por. SLA 104, ZS 25, LEW 277, Sławski, SEJP II, 287n. (pominięte w ALEW). — Drw. *knatelis žeizdosp pridedamas* SD «knot do rany» [ʽtampon, sączek'], kalka z pol. *knotek* (SPXVI); *knatìnės* f.pl. ʽłapcie splecione ze sznurków'.

knèbti, *knem̃ba, knẽbo* 1. ʽchylić się (o kłosach), zwieszać się, obwisać, wykrzywiać się (o nosie)', 2. ʽpadać na twarz' (syn. *kniùbti*), 3. ʽpotykać się — o koniu' (syn. *klùpti*), 4. ʽo palcach: zagłębiać się (w cieście, mięsie, glinie, śniegu)', 5. ʽo palcach: grabieć, drętwieć z zimna', *įknèbti* ʽwpaść do błota, bagna; pogrążyć się (w pracy)'. Zapewne drw. od wykrzyknika, por. *knė́pt* (*knė́pš(t), knèpšt*). Paralela: *kniùbti* / *kniùpti*. — Drw. *knebčióti* ʽjeść niechętnie, pomału', *knebénti* ʽdłubać, gmerać (o kurze, wronie), babrać się w czym, robić coś pomału', *knebinė́ti* ʽdłubać, grzebać, gmerać, przeszukiwać; skubać, kraść; majstrować przy czym, robić coś powoli', *knebóti* ʽstać w błocie i wybierać (kartofle) z błota; peckać', nomen: *knebùs* ʽżmudny (o robocie)'. — WSE *knėb-*: *knė́bčioti* ʽjeść niechętnie, pomału', *knė́boti, -ju, -jau* ʽgmerać (brudnymi palcami w mięsie); robić coś mało ważnego, pracować pomału; peckać', *knėbsóti* ʽsiedzieć nos spuściwszy, wpatrywać się w co'. — SO *knab-*: *knàbti, knam̃ba, nuknãbo* ʽpochylić się, obwisnąć (o kłosach po deszczu, o roślinach w upale); zwiesić głowę, posmutnieć', *priknàbti* ʽprzelepić się, np. o chlebie na łopacie', caus. *knabìnti* ʽzginać, przechylać', *suknabìnti* ʽzgiąć'; *knabčióti* ʽzwiesić głowę, zapadając w drzemkę' (por. *Jo galva tik knapt — i žmogelis snaudžia*), *knabsóti* ʽstać, siedzieć ze

spuszczoną głową'. Por. *knàbti* s.v. *knópti*. — WSO *knob-* < *knāb-: *knopsóti, knõpso* 'stać, siedzieć ze spuszczoną głową' — dublet do *knabsóti* (por. *snapsóti* / *snopsóti* 'gapić się bez celu jakby drzemiąc'). — SZ *knib-*: *knìbti* (zob., tam też o *knyb-*, *knaib-*).

knežė́ti, *knẽža*, *knežė́jo* 'rozpadać się, pękać', *suknežė́ti* 'stłuc się (o jajku); stłoczyć się gdzie, napchać się (do chaty)'. Pwk. *knež-* niejasnego pochodzenia. Nie przekonuje wysunięte w LEW 278 zestawienie z *knab-* jak w *knabóti* 'chwytać jedzenie palcami itp.' — Inchoat. *knèžti, knẽžta* (*knęž-sta, war. *knę̃ža*), *knẽžo* 'dziurawieć, walić się (o chałupie)', *suknèžti* 'stłuc się (o jajku), zgnieść się, złamać się (o przeładowanym wozie); stracić sprężystość (o chodzie)'. Inne drw.: *suknẽžinti* caus. 'strzaskać, zgnieść, zmiażdżyć', *knežinė́ti* iter. 'łaskotać powoli; szukać czego, ryć'. Nomina: *knẽžas* a. *knežlỹs* 'marne zwierzę; cherlawy człowiek; skąpiec'. — SZ *kniuž-* (brak alternantu †knuž-, por. *kniùbti* ob. *knùbti*): *sukniùžti, -kniũža, -kniùžo* 'rozpaść się, rozsypać się, zapaść się (o chałupie); upaść, spaść bezwładnie, osunąć się — o słabym, pijanym'. — SZ *kniž-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*): *knižė́ti* 'leżeć komu na sercu, martwić kogo', *knižinė́ti* 'szukać'. — Nowy SO *knaiž-* ⇐ *kniž-*: *knáižioti* 'ryć, grzebać; gmerać w jedzeniu'. Por. *knáisioti* ⇐ *knìsti*.

kniaũkti, *miaukiù, miaukiaũ* 1. 'o kocie: wydawać głos, miauczeć', 2. 'natrętnie o coś prosić', 3. 'wyrażać cicho swe niezadowolenie, szemrać, mruczeć; mówić niewyraźnie', tr. *nukniaũkti* 'ukraść; zawieruszyć gdzie; oszukać' — czas. dźwiękonaśladowczy, utworzony od interi. *kniáukt, kniaũkt* naśladującej głos kota. Drw. *kniauksė́ti*, *kniáuksi* 'miauczeć, pomiaukiwać'. Por. syn. *miaũkti*. — Od obocznej interi. *kniáu, kniaũ* pochodzi *kniáuti, kniáuju, knióviau* 'miauczeć', też tr. 'bić, łajać'. Por. syn. *miáuti*. Drw. *kniaurà* c. 'człowiek małomówny', *kniáuras* 'człowiek stroniący od ludzi, odludek', vb. denom. *kniauróti, -ju, -jau* 'mówić niewyraźnie, mówić przez nos'.

knìbti, *knim̃ba, knìbo* 1. '(o roślinach) tracić sztywność, sprężystość, pochylać się, opadać w dół', 2. 'kiełkować', 3. '(o ludziach) skłaniać się do czego, pragnąć', *apknìbti* 'zwiotczeć', *įknìbti* 'wczepić się, wpić się (w ciało); zagłębić się, pogrążyć się w czym', *paknìbti* 'zwisnąć, pochylić się w dół; poczuć wielką chęć na co'. Pwk. *knib-* jest alternantem na SZ do *kneb-*, por. *knèbti, knembù, knebaũ* 'chylić się, zwieszać się'. Jest też war. *knip-*: *knìpti, knimpù, knipaũ*. Apofonia typu *ReT* ⇒ *RiT*. — Drw. *knibė́ti* 'ruszać się', *knibinė́ti* a. *knipinė́ti* 'guzdrać się, robić coś powoli', *knìbčius* 'dłubacz, powolny pracownik', *knìpkis* a. *knìpskis* 'prztyczek, szczutek'. — WSZ *knyb-*: *knýboti, -ju, -jau* 'ślęczeć (nad książkami, nad szyciem); pracować z napiętą uwagą; wykonywać powoli drobne czynności' (war. *knỹboti, knybóti, knỹpoti*); oboczne prs. *knýbau*: SD *knybau* «nalegam komu» ['domagać się, natarczywie żądać', SPXVI]. Nomen: *knyburỹs* 'dłubanina, długa i żmudna robota; zajęcie w ogóle', ⇒ vb. denom. *knỹburauti* a. *knỹburioti* 'robić coś powoli, długo się czymś zajmować, ślęczeć; majsterkować', *knỹburti* ts. (*Todrin artojas dirvoj tuo intimpos knỹburia* DP 211_{18} 'Dlategoć oracz w roli ustawicznie gmerze'). — War. *knyp-*: *knypáuti* 'wciąż się zajmować jakąś ręczną robotą', *knỹpti, -iù, -iaũ* 'być pogrążonym w pracy; odczuwać niepokój, być niespokojnym', *knýpava* a. *knypavà* 1. 'kłębowisko — o wężach' (war. *knìpava*), 2. 'mrowie, mnóstwo' (*Jau tų vaikų be skaičiaus — viena knypavà*), *knyplės* b.z.a. 'kleszcze, obcęgi'. — Nowy SO *knaib-* ⇐ *knib-*: *knaibýti* 'dłubać w czym, szczypać co, skubać, odrywać; kopać, grzebać w ziemi; robić coś mało ważnego; jeść pomału, niechętnie'. Paralele: *gnáibyti* ⇐ *gnib-*; *graibýti* ⇐ *grib-*; *kraikýti* ⇐ *krik-*. — Nowy SE *kneib-* ⇐ *knib-*: *kneĩbti, -iù, -iaũ* 'wygrzebywać, wydłubywać, np. miąższ, wybierać; skrobać', *įkneĩbti* 'zagłębić w czym (palce, łyżkę, łopatę), wbić (pazury), wpić się (w skórę)', refl. *įsikneĩbti* 'zagłębić się w czym, zatracić się (w pracy)'. Por. *smeĩgti* ⇐ *smig-* (stary SE *smeg-*); *pleĩsti* ⇐ *plit-* (*plet-*); *žleĩbti* ⇐ *žlib-* (*žleb-*).

knibždė́ti, *knìbžda, knibždė́jo* 'będąc w wielkiej liczbie poruszać się w różnych

kierunkach, mrowić się, roić się (o mrówkach, pszczołach, robactwie, myszach, rybach)’ — czasownik na *-ėti* pochodzenia onomatopeicznego (LEW 277n., s.v. *kneĩbti*). Por. syn. *vibždė́ti*. Zapoż. lit. w pol. gw. *gnibżdżeć* ‘być w wielkiej ilości, roić się, wydając szmer’ (Zdancewicz 336. — Drw. *knibždýnas, knibždỹnė* a. *knibždėlýnas* ‘mrowie, chmara, tłum’ (*Žmonių, kirmėlių, gyvačių knibždýnas* ‘Mrowie ludzi, robaków, węży’).

kniedẽ 4 p.a. ‘nit, metalowy kołek służący do łączenia części z metalu (por. nożyczki, obręcz beczki)’ — najprawdopodobniej zapoż. z łot. *kniẽde* ‘nit’. War. *kniẽdė, kníedė*, też m. *kniẽdas*. Wyraz łotewski pochodzi z przekształcenia starszej formy *niẽde* ‘nit’, zapożyczonej ze śrdn. *nēt* ‘kołek do nitowania, Stift zum Vernieten’, por. nwn. *das Niet* (ME II, 749, EH II, 27, Jordan 80). Zmianę nagłosu miała wywołać adideacja *niẽde* do wyrazu *kniẽpe* ‘szpilka’, zob. ME II, 249. LEW 279 nie brał pod uwagę zapożyczenia z łotewskiego i nieprzekonująco łączył *kniedẽ* z rodziną *knìsti* ‘ryć ryjem’. — Vb. denom. *kniẽdyti* ‘łączyć nitami, nitować’, war. *kníedėti*, *kniẽdinti*.

kniẽsti, *kniẽčia*, *kniẽtė* 1. ‘swędzieć’, 2. ‘drapać w gardle, wiercić w nosie (przed kichnięciem), wiercić w uszach (o dźwięku)’, 3. ‘niepokoić, nurtować (o myśli)’, 4. ‘korcić, nie dawać spokoju; zachciewać się’ (*Man vis kniẽčia, kad suválgyti*), 5. ‘lekko boleć, pobolewać’ (*Man ne skauda, tik kniẽčia*), *iškniẽsti* ‘wytrzymać, wytrwać przez pewien czas, nie ulec’, *nukniẽsti* ‘powstrzymać się od czego’. Od tego dur. *knietė́ti*, *kniẽti* (war. *kniẽta*), *-ė́jo* ‘korcić, nęcić, kusić’, *nagaĩ kniẽti* ‘ręka świerzbi’. Por. łot. *knìest, -šu, -tu* ‘kiełkować; swędzić, świerzbieć; łaskotać’. — SZ *knit-*: *knitė́ti*, *knìta*, *-ė́jo* ‘drapać w gardle, wiercić w nosie; świerzbieć; poruszać się (o owadzie za kołnierzem, pod koszulą); kąsać, ciąć (o owadach)’. Niejasne. LEW 279 łączył *kniet-* / *knit-* z *knis-* jak w *knìsti* ‘ryć ryjem’. Teoretycznie *knit-* może być formą SZ do *knet- (por. *knìbti* ⇐ *knèbti*), ale tu nie widać odpowiedniego pod względem znaczeniowym comparandum.

knỹgos, *-ų* f.pl. ‘księgi, książki’. SD *knygos* 1. «księga, książka, liber, codex, volumen», 2. «księgi, ksiąg wiele, bibliotheca». Zapoż. ze strus. *knígi* pl.t.f. ‘księgi’. Inaczej SLA 105, ZS 25, LEW 279: z błr. *kníhi*. Dalsze świadectwa z SD: *knygos giesminykų* «partesy» [‘kartki z zapisem nutowym, partytura’, SPXVI], *knygos mišios* «mszał», *knygos nuotartinės* «paskwil, criminosus liber, infame carmen, famosi libelli» [‘pismo o szyderczej, szkalującej kogoś treści’, SPXVI], *knygos švintos* «Biblia» (syn. *raštas švintas*), *knygos tiesų, veikalų* «księgi publiczne, księgi spraw abo prawne», *giesminės knygos* «żołtarz, liber Psalmorum sacrorum, Psalterium». Do tego *vieta knygų laikama* SD^1 «księgarnia, bibliotheca». — Dawne plurale tantum *knỹgos* ‘księga, księgi’ zostało z czasem zastąpione przez singulativum *knygà*, *-os* 2 p.a. ‘książka, księga’, gw. ‘książeczka do nabożeństwa, modlitewnik’. War. gw. *kningà*, pl. *kniñgos* (Zinkevičius 1966, § 250). — Drw. *knygẽlė* ‘książeczka’, przest. *knygelės* SD «książeczka, libellum» (por. *Knygelės pačias byla Lietuvinykump ir Žemaičiump* MŽ 8_2 ‘Książeczka sama mówi do Litwinów i Żmudzinów’. *Lytuviškas giesmes... tosu knygelėsu rasi* MŽ 501_{14} ‘Litewskie pieśni w tej książeczce znajdziesz’), *knygelės iš akmenio* SD «książki kamienne, charta deletitia, pugillares, codicilli» [‘kamienne lub woskowe tabliczki służące do pisania’, SPXVI], *knyginyčia* SD «książnica, komora na księgi, bibliotheca» (syn. *knyginė kamara*), *tavoras knyginis* SD «książnica, kramnica księżna, taberna libraria», *knygiū́kštė* ‘książczyna’, *knygùtė* ‘książeczka’. — Cps. *juodaknyginykas* SD «czarnoksiężnik, magus» (kalka z pol. *czarno-księżnik*, por. *júodas*), *knygnešỹs* dosł. ‘nosiciel książek’ (por. *nèšti*), hist. ‘kolporter pism litewskich drukowanych w Litwie pruskiej alfabetem łacińskim, obłożonych zakazem rozpowszechniania w zaborze rosyjskim w l. 1864-1904’; to cps. jest kalką z ros. *knigo-nóša* ‘księgarz domokrążny, kolporter’; *maldãknygė* ‘modlitewnik, książeczka do nabożeństwa’ (por. *maldà*).

knỹkti, *knỹkia* (war. *knỹksta*), *knỹkė* (war. *knỹko*) 1. ‘o świni: kwiczeć; zdychać’, 2. ‘o

dziecku: płakać, kwilić’. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. pol. *kwiczeć*, *kwilić*.

knìsti, *knisù*, *knisaũ* (war. *knisiaũ*) 1. ‘ryć ryjem’ (*Kiaulės knisa pievą* ‘Świnie ryją łąkę’), 2. ‘orać; ciężko pracować’, 3. ‘grzebać w poszukiwaniu czego, szperać’, 4. ‘czepiać się kogo, strofować’, SD[1] *knisu* «ryję, pastino, scalpo, sculpo, fodio», *išknist* SD «wyryć co z ziemie, eruere» (syn. *ižraust*), refl. *pasiknìsti* ‘podkopać się’. Niezbyt jasne. IEW 562 analizował *kni-s-*, z rozszerzeniem *-s-* od pwk. *knei̯-d- / *kni-d-, por. gr. κνίζω ‘drapać, szczypać, zadrasnąć; łechtać, łaskotać; jątrzyć’. Może jednak *knis-* jest neopierwiastkiem od *knit-*? Por. pdg. *knìsti*, *kniñta*, *knìto* ‘o roślinach: kiełkować, wschodzić, puszczać pędy’ (*Daigai praknito*) : łot. *knist*, *knìtu*, *knitu* ‘kiełkować’; *knìtyti*, *-ija*, *-ijo* ‘bić dziobem, dziobać’, *knitlỹs* ‘kiełek’. SE *kniet-*, zob. *kniẽsti*, *-čiù*, *-čiaũ*. Por. LEW 279, ALEW 512. — Drw. *knisinė́ti* ‘ryć po trosze, powoli’, nomina: *knisyklà* ‘miejsce zryte przez świnie’ (neosuf. *-ykla*), cps. *kiaũliaknisis* ‘wyryte przez świnie zagłębienie’ (por. *kiaũlė*). — WSZ *knys-*: *knysyklẽ* ‘miejsce na polu zryte przez świnie’ (neosuf. *-yklė*), *knỹsis* ‘rycie’ (n. act. typu *gnỹbis*, *mỹris*), *knysỹs* ‘ryj świni’ (n. instrumenti typu *gylỹs*, *ryšỹs*), *knyslỹs* ‘ryj’, *knyslẽ* ‘ryj; miejsce zryte ryjem’. — SO *knais-*: *knaisýti* iter. ‘ryć w ziemi, rozkopywać, grzebać’, SD *knaiso kiaulė* [świnia] «pyszcze w ziemi, rostro sus terram ruit, rostrat», *knáisioti* ts. Por. łot. *knaisît*, *-u*, *-ĩju* ‘ryć, rozgrzebywać; drapać się po głowie’.

kniùbti, *kniumbù*, *kniubaũ* 1. ‘potykać się, upadać, padać na kolana’, 2. ‘pochylać się, zwieszać się — o kłosach’, 3. ‘grzęznać, zapadać się’, *parkniùbti* ‘przewrócić się i upaść na twarz’, *sukniùbti* m.in. ‘wylec, zbić się w kłęby — o zbożu po deszczu; zapaść się — o chacie’. War. *kniup-*: *kniùpti*, *kniumpù*, *kniupaũ*. Czasownik ten pochodzi od wykrzyknika opisującego nagły upadek, przewrócenie się, por. *kniùbt*, *kniū́pt*, *kniubùkš*, *kniubùkšt*. — Drw. *sukniubdýti* caus. ‘powalić (zboże) — o deszczu’. Nomina: *kniùbas* ‘zagięty w dół, zakrzywiony’, cps. *kniubanõsis* a. *-nósis* ‘ktoś o nosie w dół zakrzywionym’ (por. *nósis*). — War. bez palatalizacji: *knùpti*, *knumpù*, *knupaũ* 1. ‘potykać się, padać na kolana, klękać’, 2. ‘pochylać się, zwieszać się — o kłosach’ (rzadziej *knùbti*, *knumbù*, *knubaũ* ts.), *knùptelėti* ‘potknąć się’, *knū́poti*, *-au*, *-ojau* ‘klęczeć sięgając głową ziemi, leżeć twarzą do ziemi’. Por. syn. *klùpti*. — WSZ *kniūb-*: *kniū́bsoti* a. *kniū́psoti* ‘leżeć twarzą do ziemi, leżeć na brzuchu’, SD <kniupsau> «nalegam komu» [‘domagać się, natarczywie żądać’, SPXVI]. Takie adi., jak *kniū́bsčias* a. *kniū́psčias* ‘leżący twarzą do ziemi; leżący na brzuchu’, SD <kniupscias> «padaiący na twarz» (syn. *gulsčias*), zakłada neoosnowę *kniūbst-*, pochodzącą z metanalizy frq. na *-styti*, *kniūbstyti. Paralele: *gul̃sčias* ⇐ *gulst(yti); *klùpsčias* ⇐ *klupst(yti).

knóti, *knóju*, *knójau* ‘zdzierać (korę), łupić, odłupywać’ < pb. *knā-i̯e- z pie. *kneh$_2$-i̯e-. Por. gr. κνάω ‘skrobać; łaskotać’ (att. κνῶ) < *knā-i̯ō, med. ‘drapać się, odczuwać swędzenie’, κνήθω ‘drapać’ (*knāt^{h}ō < pie. *kneh$_2$-d^{h}e-), stwn. *nuoen* ‘heblować, wygładzać’, zob. LIV[2] 365. Prs. *knóju* należy do całej serii formacji z suf. *-i̯e-*, utworzonych od pwk. na *-eh$_2$-, zob. s.v. *lóti*. — Refl. *knótis* ‘zdzierać się, odstawać’, *atsiknóti* ‘odstać, oddzielić się częściowo od całości (o skórce chleba, o korze, o zelówce, o czymś przyklejonym), odrywać się, odłupywać się’, przen. ‘umrzeć’. — Drw. *atknódyti* ‘odedrzeć, zedrzeć’. Obecność formacji gr. κνή-θω (zob. wyżej) nasuwa pytanie, czy *-knódyti* nie jest derywatem na *-yti* od zanikłego prs. *kno-du. Por. gr. πύ-θω : lit. *pū́dyti* s.v. *pū́damas*. — Neoosn. *knoj-*: *knojìmas* ‘łupanie, zdzieranie’, *atsiknojìmas* ‘odstawanie (kory)’.

knùtas gw. ‘bat, bicz spleciony ze skórzanych rzemieni’ — zapoż. z ros. *knut*, *-á*. Por. strus. *knutъ* ‘bicz’ ⇐ stisl. *knútr* ‘guz, zgrubienie, węzeł’ (stszw. *knuter* ts.). Znacz. etym. ‘bicz z węzłami’, por. REW I, 580n., Sławski, SEJP II, 290n. — Vb. denom. *knùtinti* ‘smagać (konia) batem’.

kobinỹs, gen.sg. *kõbinio* 3 p.a. 1. ‘długi drąg zakończony hakiem do zawieszenia

studziennego wiadra’, 2. ‘bosak, osęka’, 3. ‘hak do rozrzucania gnoju’, 4. ‘hak do skrobania skóry’ (syn. *võkas*), 5. ‘hak do wieszania, wbity w ścianie’, 6. ‘motyka do kopania kartofli’, 7. ‘przyrząd do skręcania powrozów’, 8. ‘haczyk do zamknięcia okna’, 9. ‘haftka przy ubiorze’. Jedyny refleks WSO *kāb- ⇐ *kăb-* (zob. *kabė́ti*), por. LEW 280. Brak wzmianki o *kāb- u Leskiena 1884, 330 i w BSW 112. — Drw. wsteczny: *kóbis* ‘motyka do kopania kartofli’ (por. *kùrkis* ⇐ *kur̃kinas*; *marškiaĩ* ⇐ *marškiniaĩ*).

kocieris, *-io* stlit. 1. ‘innowierca (o Turku)’, 2. ‘heretyk, odszczepieniec’, por. *Saugok nůg Turka Koczierija* [gen.sg.] MŽ 391$_2$ ‘Uchowaj nas od Turka heretyka’. *Mus kaip Kocerius* [acc.pl.] *ghie gauda* MŽ 338$_{13}$ ‘Nas jak kacerzy oni wyłapują’. Zapoż. ze stpol. *kacerz* (⇐ stczes. *kacieř* ⇐ śrwn. *katzer*, por. nwn. *Ketzer*, Sławski, SEJP II, 12). LKŽ VI 282 utworzył wyraz hasłowy *kõcierius* (jeden cytat z XIX w.), zaś świadectwo Mażwida sprowadził do war. *kocerius*. — Stlit. temat na *-i̯u-* ukazuje się w DP: *kaciẽrius* ‘kacerz’, zob. Kudzinowski 1977, I, 334. Akcent sufiksalny prawdopodobnie wzoruje się na bliskoznacznym wyrazie *bliuzniẽrius* ‘bluźnierca’. Skardžius 1935 nie wymienia *kaciẽrius* w § 73 (nomina na *-i̯u-*) ani w indeksie. — Drw. MŽ *kocierumas* ‘kacerstwo, herezja’, DP *kacierstvà*, gen.sg. *kaciẽrstvos* 2 p.a. ‘kacerstwo’. Ze słownika Kurschata: *kocerỹstė* ‘kacerstwo’, *kocėrkà* c. ‘kacerz, heretyk’. Nazw. *Kaceras* b.z.a. (por. śrwn. *katzer*), *Kocerkà, w polskiej wersji *Kocerka* (brak w LPŽ). — SD s.v. *kacerz*, *hæreticus* zastąpił polskie zapożyczenie peryfrazą *puikas naujų mokslų krikščionystėj sakytojas* (syn. *tiesos priešinykas*, *dūšiažudys*, *heretikas*). Zob. jeszcze *kõtinykas* s.v. *kõtas*.

kočẽlas ‘wałek do maglowania, wygładzania wypranej bielizny’ (SD «wał, wałek; wałek do wałkowania») — zapoż. z błr. *kačálka* (SLA 105, ZS 24, LEW 280). Zwraca uwagę zastępstwo błr. sufiksu *-ka* litewskim sufiksem instrumentalnym *-las*. Synchronicznie biorąc, *kočẽlas* jest rzeczownikiem motywowanym przez czas. *kočė́ti* ‘wałkować’ (zob. s.v.). Stosunek formalny *kočė-las* ⇐ *kočė-* ma oparcie w rodzimym stosunku *tekẽlas* ‘toczydło’ ⇐ *tekė́ti*. Por. ŽD 178 i GJL II, § 192; w obu dziełach mówi się zresztą o (neo)sufiksie *-ėla-*, zamiast o sufiksie *-la-*. — War. sufiksalne: *kočỹlas*, *kočiõlas*. Pierwszy z nich ma budowę analogiczną do *tẽkylas* ‘toczydło’ ⇐ *tek-*, wyrazu pochodzącego z transpozycji błr. *tačýla*.

kočė́ti, *kočė́ju*, *kočė́jau* gw. ‘wałkować bieliznę, maglować’ — zapoż. z błr. *kačácь*, *-áju* (SLA 105, ZS 24), z substytucją sufiksu. Bliższy oryginału jest war. *kočióti*, *-ju*, *-jau*.

kodỹlas przest., gw. 1. ‘kadzidło, substancje żywiczne, które przy spalaniu wydzielają wonny dym’ (m.in. DP, SD[1]; war. stlit. *kodyla*), 2. ‘naczynie do spalania kadzidła, kadzielnica’ — zapoż. ze stbłr. *kadilo* (SLA 105, ZS 24, LEW 280), błr. *kadzíla* n. Por. suf. w syn. *rūkỹlas*.

kodylnyčia SD[1] «kadzilnik, kadzielnica», tj. ‘naczynie do spalania kadzidła’ — zapoż. z pol. *kadzilnica* (< *kadzidlnica*). Por. *rūkylnyčia* SD «kadzidlnica». — War. *kodnyčia* ‘kadzielnica’ (Bretkun) jest neologizmem na *-nyčia*, utworzonym od neoosn. *kod-*, wyabstrahowanej z *kodyti* (zob.) albo *kodỹlas* (zob.).

kõdis, *-džio* 1. SD[1] «kadź, stągiew» [‘duże, wzmocnione obręczami naczynie drewniane o okrągłym dnie w rodzaju beczki lub wiadra, służące do przechowywania żywności’, SPXVI], 2. gw. ‘drewniane naczynie do przenoszenia jedzenia dla pracujących w polu’, 3. gw. ‘drewniane naczynie do trzymania wody, miodu, masła’, 4. stlit. ‘dzban’. Zapoż. z błr. *kadzь*, *-i* f. lub pol. *kadź*, *-dzi* f. (SLA 106, LEW 280), ze zmianą rodzaju gramatycznego. War. *kõdžius* (Bretkun), f. *kodžià*. — Drw. *kodẽlė* ‘małe naczynie drewniane (na miód, sól)’, SD *kodelė* «maźnica, smolnica, vas axungiæ seruandæ» (syn. *sakinis*).

kodyti, *kodiju*, *kodijau* stlit. ‘palić kadzidło, kadzić’ — zapoż. ze stbłr. *kaditь*, por. błr. *kadzícь*, *kadžú*, 3 sg. *kadzícь*. Drw. *kodymas* ‘Weihrauch’ (Bretkun). Por. SLA 105n.

(pominięte w LKŽ).

kógaliai, *-ių* m.pl. gw. ʻlicha wełna z nóg, podbrzusza i głowy owcy’ (*Vilnos striukos nuo papilvės, nuo pažandžių, nuo uodegos, nuo kojų vadinas kógaliai*), 2. ʻodpadki przy czesaniu wełny’, 3. ʻresztki, odpadki’ (*Kógaliai vieni bepaliko — viską kiti išnešiojo*). Brzmienie *kógaliai* pochodzi z kontrakcji członów złożenia *koja-galiai, por. *kója* ʻnoga’, *gãlas* ʻkoniec’. GJL I, § 561 zauważa, że zanik [nieakcentowanej] zgłoski *-ja-* zachodzi w pozycji po samogłosce długiej, np. *kógalviai* < *kójagalviai*; *sė́biržė* < *sė́jabiržė*; *vė́pūtė* < *vė́japūtė* oraz po dyftongu, np. *kraugerỹs* < *kraujagerỹs*; *naũveda* < *naujaveda.

kógalviai, *-ių* m.pl. 1. ʻpotrawa z nóg i głowy (także z uszu i ogona), zimne nóżki’, 2. ʻnadające się do spożycia narządy wewnętrzne zwierząt, podroby’ — z kontrakcji członów złożenia *kója-galviai*, por. *kója* ʻnoga’, *galvà* ʻgłowa’. War. *kógalvės*. Dalsze szczegóły s.v. *kógaliai*. Zob. też *nõglai*.

kõ gẽro pot. adv. ʻchyba, zapewne, możliwe’ — unieruchomiona forma gen.sg. do *kàs gẽra*, dosł. ʻczego dobrego’. Jest to kalka zwrotu ros. pot. *čegó dóbrogo* adv. ʻchyba, możliwe, że’. Np. *Tai mes rytoj, ko gero, ir pabaigsim kulti* ʻMy chyba jutro skończymy młócić’.

kója ʻnoga’ : łot. *kãja* ts. N.jez. *Kója*. Niejasne. Jeśli stoi w związku z pie. *keh$_2$- / *k^{u}eh$_2$- (por. wed. *khánati* ʻkopie, ryje’, *ākhú-* m. ʻkret’, LIV[2] 344), to mogło pierwotnie oznaczać ʻkopyto’, potem zaś na zasadzie *pars pro toto* ʻnogę zwierzęcą’ i w końcu ʻnogę ludzką’. Paralela znaczeniowa: słow. *kopyto* ʻrozdwojona racica’ < *kap-ūta- od czas. *kopati* ʻkopać, ryć’. Kiedyś mogło być nazwą rydla, narzędzia do rycia, kopania, por. lit. *kaplỹs* ʻtępa siekiera, pierzchnia, tasak do rąbania kości, motyka’ : *kàpti* ʻrąbać, kłuć’ (zob. s.v.). Również słowiańska *noga* ʻpes, crus’ ma znaczenie pochodne od ʻkopyto’, zob. s.v. *nagà*. Inne hipotezy na temat *kója* referują LEW 280 i ALEW 513. — Drw. *kójena* ʻskóra z nóg zwierzęcia domowego’, ⇒ pl. *kójenos* ʻchodaki zrobione z takiej skóry’ (por. *žándenos*); *kójinės* f.pl. ʻskarpety, pończochy’ (por. *blauzdìnės*), *kojìngas* ʻmocny w nogach, szybki — o koniu’, *kójinis*, *-ė* ʻnożny’, sb. m. ʻwalet w kartach’, *kojõkai* m.pl. ʻszczudła’, *kójos* f.pl. ʻstatyw’, *kojũkas* ʻdrewniana proteza nogi’, *pakojis* DP ʻpodnóżek’, *suolelis pakojinis* SD «podnożek, scabellum». — Cps. *aũtkojis* (zob. *aũtas*), *kógaliai* (zob.), *kógalviai* (zob.), *kojagal̃vis* ʻkijanka, larwa żaby’ (por. *galvà*), *kojū́galis* ʻkoniec łóżka lub pościeli, na którym leżą nogi’ (war. *kójagalis*, *kójgalis*, por. *gãlas*) : łot. *pakāju gals* ts. (por. *galvū́galis* ʻwezgłowie’), *kójaligė* ʻpodagra, artretyzm’ (por. *ligà*), *piestakójis* (zob. *piestà*), *šimtakoje* SD «stonog robak, multipeda» (por. *šim̃tas*), *tar̃pkojis* ʻmiędzykrocze’ (por. *tar̃p*, *tarpùpetė*), *trikojis* SD «trzynog, tripus» (por. *tri°*), *trumpakõjis* ʻdiabeł’ (dosł. ʻktoś krótkonogi’, por. *trum̃pas*), *vištakojė* SD «dzięgiel, panacea, angelica» (por. *vištà*). — N.m. *Kojẽliai*, *Kojẽliškiai* 2x, *Líepakojai*, *Ropkojaĩ*, *Sauskójai*, *Varlakõjas*.

kõklė 2 p.a., *koklẽ* 4 p.a. gw. 1. ʻotwór w piecu wyłożony kaflami, służący do przechowywania ciepłego jedzenia’, 2. ʻgliniany garnek’, 3. ʻkafel’ — zapoż. z błr. gw. *káxlja*, *-i* (por. błr. liter. *káflja*, ESBM 4, 313). Inaczej LEW 205, s.v. *kãkalis*: przez pol. *kachel*. — Obok tego m. *kõklis* a. *koklỹs* ʻkafel do stawiania pieca a. wykładania ścian; dachówka; otwór w piecu; dymnik w piecu; nierówność na drodze, wybój; głęboko wgnieciony ślad racicy, kopyta’. Forma rodzaju męskiego może pochodzić z pol. przest. *kachel*, *-chla* m. ʻkafel’. Zob. też *kakalỹs*. — Drw. *kõklinė* ʻwytwórnia kafli’, *koklỹnė* ʻłąka a. pastwisko pełne wgłębień po racicach’, *kõklinis pẽčius* ʻpiec kaflowy’ ⇐ pol. przest. *kachlowy piec*. Vb. denom. *iškõklinti* ʻ(o łące) stratować racicami, kopytami’.

kóks ʻjaki’, f. *kokià* ʻjaka’ (war. *kókia*, stlit. *koki*) — zaimek jakościowy, używany jako 1. zaimek pytajny ʻjaki?’ (np. *Kóks dabar̃ óras* ʻJaka teraz pogoda?’), 2. zaimek nieokreślny

ʽjakiś’ (*Kokių̃ dvýlikos mẽtų berniùkas*, dosł. ʽChłopiec jakichś dwunastu lat’), 3. zaimek względny (np. *Kokià sėjà, tokià ir̃ pjūtìs* ʽJaka siejba, takie też żniwo’). Stlit. *kókias* a. *kókis*, f. *kokià* lub *koki* (DP *kokîg* ʽjakaż’). Zob. też *jóks, tóks*. — War. gw. *kokiàs*, *kokìs* (loc.sg. m. *kokime* DP), war. synkopowany: *kõks*. — War. z partykułami: *koksaĩ* ʽjaki’ (w SD jest to dublet do *kokias*), *koktaĩ* stlit. zaimek względny ʽco’, też w składzie wyrażeń przysłówkowych: *koktaigi* SD «jakokolwiek», *koktai norint* SD ts. Dalej por. gw. *kõktu* adv. ʽjak by coś’, używane jako eufemizm o znaczeniu ʽjak źle, jak nieprzyjemnie’. U Donełajtisa ukazuje się predykatywne *koktù* ʽjak (to) jest’: *Juk žinai, brolau, koktù, kad svilina saulė*. Drw. *koktùs* ʽwstrętny, brzydki, przykry’ (⇒ *koktùmas* ʽwstręt’). Zob. LEW 280. — Plit. *kāk-i̯a- ⇐ *kāka- (por. scs. *kakŭ* ʽjaki, jakiego rodzaju’), to z pie. *k^{u}eh$_2$-ko-. Por. z jednej strony łac. *quālis* ʽco za jeden? jaki?’ < pie. *k^{u}eh$_2$-li-, z drugiej strony zaimek pie. *k^{u}o- ʽkto’ (zob. *kàs*). ALEW 514 proponuje rekonstrukcję złożenia *k^{u}eh$_2$-k^{u}o-, które jest pod względem typologicznym porównywalne z het. *kuis kuis* i łac. *quisquis* ʽktokolwiek, cokolwiek’. — Zaimki nieokreślne złożone z *kóks* i partykuły: (1) *koks nórs, koks nórint* ʽjakikolwiek’, (2) *bet kóks* ʽjaki bądź’, (3) *by kóks* ʽjakikolwiek’ (*bȳ* jest pochodzenia słow.), (4) *kažkóks* ʽjakiś’, DP *kážkokis* (por. Skardžius 1935, 190). — Drw. *kokelȳs, -ẽ* ʽjak wielki’ (z suf. *-el-* jak w *dìdelis*, por. *kóks dìdelis* ʽjak wielki?’), *kokeras* przest. ʽjaki’ (o suf. przypominającym *vienerì* ʽjeden’), *kokýbė* ʽjakość’ (⇒ *kokýbiškas* ʽjakościowo dobry’).

kõl adv. ʽjak długo, póki, dopóki, zanim’, np. *Kõl tù čià bū́si?* ʽJak długo tu będziesz?’, *À̃š neĩsiu, kõl tù negrį̃ši* ʽJa nie pójdę, dopóki ty nie wrócisz’, *Kõl tù grį̃ši, àš baĩgsiu* ʽZanim ty wrócisz, ja skończę’, *kolai tolai* SD «poki poty»; *lìg kõl* ʽdo kiedy?’: *Lig kol čia viešėsit?* ʽDo kiedy będziecie tu gościć?’; *pakõl* spójnik ʽpóki, zanim’ (*Lauk, pakol ateisiu* ʽCzekaj, póki nie wrócę’), *kolai*, *pakolai* SD «poki». Por. też *kol kàs* adv. ʽna razie’ (*Kol kas esame sveiki* ʽNa razie jesteśmy zdrowi’. *Kol kas sudieu!* ʽNa razie do widzenia!’). Zob. GJL III, § 823. Forma *kõl* wywodzi się ze skrócenia war. *kõlei*, *kõlai*, opartego na temacie *kā-l-, pochodzącym od zaimka pie. *k^{u}eh$_2$- ʽjak, jaki’. Dziwi brak akutu, por. *kóks*. Paralele: łac. *quālis* ʽco za jeden? jaki?’ < pie. *k^{u}eh$_2$-li-, gr. πηλίκος ʽjak wielki? jak długi?’ < *pāliko- < pie. *k^{u}eh$_2$li-ko- (por. Beekes 2010, 1185). Zob. też ALEW 514n. LEW 280 zbliża scs. *koli* ʽkiedy’, *kolь*, *koliko* ʽile’, ale różnicę wokalizmu pozostawia bez wyjaśnienia. — Dłuższy war. *kõleik* ʽjak długo, dopóki’ < *kõlaik* (war. *kolaĩk*) wywodzi się przez apokopę z postaci zawierającej ptk. *gi*: *kolai-gi.

koldū̃nai, *-ų* m.pl. ʽpierożki nadziewane farszem z mięsa zmieszanego z łojem baranim’ — zapoż. z pol. *kołduny*, *-ów* (⇐ śrwn. *kaldūne*) lub błr. *kalduný*, *-óŭ* m.pl. War. gw. *kaldū̃nai, galdū̃nai*. Por. łot. *kaldūne* ʽwnętrzności zwierząt’ ⇐ śrdn. *kaldūnen* (Jordan 65). Zob. też LEW 280, Urbutis 2009, 405.

koliẽčyti, *koliẽčiju*, *koliẽčijau* gw. ʽkaleczyć, ranić ciało’, refl. *apsikoliẽčyti* ʽskaleczyć się’ (war. *kaliẽčyti*) — zapoż. z błr. *kaléčycь*, *-ču*, 3 sg. *kaléčycь* (ZS 24, LEW 281).

koliekà, gen.sg. *koliẽkos* 2 p.a. gw. ʽkaleka (człowiek lub zwierzę)’ — zapoż. z błr. *kaléka*, *-i* (SLA 106, ZS 24, LEW 281). Por. *koliẽčyti*. — Adi. *kaliẽkas*, *-à* ʽkaleki’ jest zapoż. z pol. *kaleki*, *kaleka*.

kõlioti, *-ju*, *-jau* stlit. ʽlżyć, obrzucać obelgami, znieważać słowami, wymyślać komu’, DP ʽłajać, szkalować’, SP ʽbluźnić’[245]. SD: *kolioju* 1. «lżę kogo, łaię sromotnie, szkaluię» (syn. *išgiedinu, giedu darau kam, lojoju, sarmatiju, peikiu*) oraz 2. «łaię komu», *iškoliot* «nachłopać komu, debacchari, inuehi in aliquem, increpare» [ʽchłopem go z urąganiem nazywać’, L.] (syn. *bart kų*). Uchodzi za zapożyczenie z pol. przest. *kalać* a. *kalić* ʽbrudzić,

[245] Por. *Ne maža jų prieš Dievų piktai kalba, ir kolioja švinčiausį vardų jo* SP II, 42$_3$ ʽNie mało ich, ktorzy przeciw Bogu źle mowią i bluźnią święte imię jego’.

zanieczyszczać’, *pokalać* ‘splamić grzechem, zhańbić, zbeszcześcić’ (SPXVI), *pokalić* ‘splamić grzechem, zhańbić’ (SPXVI). Por. SLA 106, LEW 281. Z uwagi na przesunięcie znaczeniowe ‘brudzić, kalać’ ⇒ ‘lżyć, znieważać’ należy wziąć pod uwagę ewentualność zapoż. z błr. gw. *kalícь* ‘znieważać kogo’ (por. ros. gw. *kalitь* ‘łajać kogo, wymyślać komu’), zob. ESBM 4, 174. — Neoosn. *kolio-*: *koliotojas* SD «lżyciel» (typ *mė́čiotojas* ⇐ *mė́čioti*), *ižkoliotinai* SD «zelżywie». — Neoosn. *kolioj-*: *ižkoliojimo pilnas* SD «zelżywy, zelżywości pełny», *koliojimai* DP ‘łajania’.

kõlis, *kolỹs*, *-io* gw. ‘brukiew, Brassica napus rapifera’ — zapoż. z łot. *kālis* (Urbutis 2009, 318n.). Por. nazw. *Kõlis*, *Kolỹs* (LPŽ).

kolytà, *-ỹtos* 2 p.a. przest., gw. 1. ‘woreczek skórzany na pieniądze, uwiązywany u pasa’ (SD[1] «kaleta, pera, crumen, loculi, marsupium»), 2. ‘woreczek na tytoń, kapciuch’ (syn. *kapšùkas*), 3. ‘rodzaj ciasta’, 4. bot. ‘tobołki polne, Thlaspi arvense’. Zapoż. z błr. *kalitá*, *-ý*, pol. gw. *kalita* (SLA 106, LEW 281). — War. żm. *kulytà* ‘portmonentka; worek jądrowy, scrotum’ ma *u* na skutek zmieszania ze slawizmem *kulỹs*, *kùlis* ‘worek w sieci’, też ‘woreczek na pieniądze’ (por. Urbutis 2010, 91).

kolū́kis ‘kołchoz’ — kalka hybrydalna złożenia ros. *kol-xóz*, zawierającego skrócone formy wyrazów *kollektívnoe xozjájstvo* ‘gospodarstwo spółdzielcze w czasach Związku Sowieckiego’. Człon II jak w *ū́kis* ‘gospodarstwo’ (zob. s.v.). N.B. Ros. *kolxóz* zostało zlitewszczone na *kolchòzas*, war. gw. *kalchòzas*, *kulkòzas*, *kalkõzas*, *kaukõzas*.

konè, *kõne* adv. ‘niemal, omal nie, o mało co, prawie’ (*Mótina konè neapal̃po ìš ìšgąsčio*). War. *kuõne*, *kuonè*. Zrost formy gen.sg. *kõ* lub instr.sg. *kuõ* do *kàs* (zob.) z ptk. przeczącą *ne*. Por. LEW 281, ALEW 515.

kõneveikti, *-veikiu*, *-veikiau* ‘łajać, ganić, besztać kogo, wymyślać komu’. War. *koneveĩkti*, *-veikiù*, *-veikiaũ*. Zrost przysłówka *kõne* ‘omal, prawie’ z czas. *veĩkti* (zob.). Znacz. etym. ‘prawie dokonać, niemal pokonać’ (?), zob. LEW 281. Por. *įveĩkti* ‘pokonać’, *nuveĩkti* ‘dokonać’.

kópėčios, *-ių* 1, 3 p.a. f.pl. ‘drabina’ — nomen instrumenti od *kópti* ‘leźć, wspinać się’, z wyjątkowym w tej funkcji sufiksem *-ėt-*. Jedyną paralelą jest tu *akė́čios* ‘brona’ (por. GJL II, § 425). Drogą proporcji *kópti* : *kópėčios* = *vèžti* : *x* powstał neol. *vežė́čios* ‘wóz z bokami, wóz do gnoju’.

kopija, *kapija* b.z.a., stlit. ‘rodzaj broni kłującej, kopia, długie drzewce zakończone grotem’ — zapoż. ze stpol. *kopije*, *kopija* (por. błr. *kap’ë*, ros. *kopьë*, ukr. gw. *kópije*). SLA 107 niesłusznie uznał w tym wypadku formę białoruską za źródłową.

koplyčià, gen.sg. *koplỹčios* 2 p.a. 1. ‘kaplica, boczna część kościoła z ołtarzem, oddzielona od reszty’ (war. *koplýčia*), 2. ‘kapliczka przydrożna; obraz święty umocowany na drzewie a. słupie i osłonięty daszkiem’. Zapoż. z błr. *kaplíca*, *-y* (⇐ pol. *kaplica* ⇐ stczes. *kaplicě*), por. ZS 24, ESBM 4, 252, Sławski, SEJP II, 57. Stąd również łot. przest. *kaplīca*. Inaczej SLA 107 i LEW 281: zapoż. z pol. *kaplica*. — Neoosn. *koplyč-* a. *koplyt-* (por. alternację *č’* : *t* w *bažnyč’-* : *bažnyt-*). Drw. *koplyčaitė* b.z.a. ‘kapliczka’, *koplytėlė* b.z.a. ts. Cps. *koplỹčkalnis* ‘wzgórze, na którym stoi kapliczka’ (por. *kálnas*), *koplỹtstulpis* ‘przydrożna kapliczka umieszczona na słupie’ (por. *stul̃pas*). — N.m. *Koplỹčninkai*, *Pãkoplyčis*.

koplõnas, *kaplõnas* stlit. ‘kapłan, ksiądz’ — miejsce akcentu przemawia za zapoż. z błr. *kaplán* (⇐ pol. *kapłan* ⇐ stczes. *kaplan*, por. Sławski, SEJP II, 57n.). Gdyby miałby to być polonizm (tak SLA 107, LEW 281), to należałoby uznać dostosowanie akcentowe do zapożyczeń na *-õnas*, por. np. *klebõnas* ‘proboszcz’.

koplū̃nas, *kaplū̃nas* przest., gw. ʽkapłon, młody kogut wykastrowany dla uzyskania smaczniejszego, tłustszego mięsa' — zapoż. z błr. *kaplún*, *-á* (⇐ stpol. *kapłun* ⇐ stczes. *kapún*; wtórne *l* pochodzi z żartobliwej adideacji do wyrazu *kapłan*, zob. Sławski, SEJP II, 58). Miejsce akcentu świadczy o tym, że SLA 107 i LEW 281 niesłusznie wzięli stpol. *kapłun* za wyraz źródłowy.

kópti, *kópiu*, *kópiau* 1. ʽleźć w górę, wstępować, piąć się, wspinać się', 2. ʽchwytać, ujmować, brać' (*Nekopki karšto gelžies rankom*), 3. *bitìs kópti*, *mẽdų kópti* ʽwspiąwszy się do barci, podbierać pszczołom wosk i miód'. War. *kõpti*, *-iù*, *-iaũ*. Cps. *įsikópti* ʽwleźć na co, wdrapać się gdzieś', *iškópti iš duobẽs* ʽwyleźć, wydostać się z dołu', *nukópti* ʽzejść, zleźć (z góry), zsiąść (z konia); odejść, oddalić się', *pérkopti tvõrą* ʽprzeleźć przez płot górą', *prikópti* ʽdoleźć, dogramolić się; dosięgnąć' (*prikópti kálno viršū́nę* ʽdoleźć na wierzchołek góry'), *užkópti* ʽwleźć, wspiąć się na górę'. Odpowiednik łot. *kâpt*, *kâpju*, *kâpt* ʽleźć w górę, wspinać się, dosiadać (konia)', *izkâpt* ʽwyjść, zsiąść (z wozu), wysiąść, wyjść na ląd, na brzeg (*izkāpt malā*)', *pakâpt* ʽwspiąć się nieco, z trudem powlec się', refl. *kâptiês* ʽ(o zwierzętach) parzyć się, spółkować' (znacz. etym. ʽwspinać się', por. nwn. *besteigen*), *atpakaļ kâptiês* ʽcofać się', nomina: *kāplis* ʽstopień, schodek, strzemię', *pakâpslis* ʽstopień, szczebel'. Nie całkiem jasne, zob. LEW 282. Może do pie. *keh$_2$p- ʽująć, objąć, uchwycić' (LIV[2] 344), jeśli założyć, że pięcie się w górę (np. na drzewo) wiąże się z *ochwyceniem* i *obejmowaniem* pnia drzewa. Por. SZ łac. *capiō*, *-ere* ʽująć, chwycić, wziąć, zdobyć; chwytać, brać w niewolę; mieć dość miejsca na coś, pomieścić, ogarnąć, objąć', gr. κάπτω ʽłapczywie, chciwie łykać', SO goc. *hōf* ʽuniósł, podniósł'. — Drw. *kópėčios* (zob.), *kopỹnė* ʽschodki', *koptà* a. *kópta* ʽbród, przejście', *kópta* ʽszczebel w drabinie' (⇒ *kóptos* f.pl. ʽdrabina'), *kóptai* m.pl. ʽrusztowanie, drabina', *pakópa* ʽstopień, szczebel' (łot. *pakâpe* ts.). — N.m. *Kõptiškė*, n.jez. *Kópta* a. *Koptẽlė*.

kõpti, prs. *kopiù* (war. *kapiù*, *kapù*), prt. *kopiaũ* (war. *kopaũ*) 1. ʽkopać i zsypywać na kupę', 2. ʽzgarniać żar w palenisku', 3. ʽokopywać (kartofle, warzywa)', 4. ʽgrzebać, chować nieboszczyka', 5. ʽnakładać gnój do wozu', 6. ʽoczyszczać studnię', 7. ʽzbierać, sprzątać zboże z pola', 8. ʽłaźbić, podbierać pszczołom wosk i miód' (co pierwotnie mogło należeć do czas. *kópti*, zob.). Odpowiednik łot. *kàpt*, *kàpju*, *kàpu* ʽzgarniać, wydobywać i wyrzucać (gnój z obory); dziobać, zbierać dziobem'. Niejasne. Może wtórna dyferencjacja względem *kópti* < *keh$_2$p- ʽująć, objąć'? Por. niżej sporadyczne akuty w drw. nominalnych. Z drugiej strony można wraz z LEW 282 rozważać *kop-* (*kāp-) jako wzdłużenie stopnia *o*, *kap-*, zob. *kàpti*. Zob. też ALEW 516. — Drw. *kopinė́ti* iter. ʽkopać, grzebać, zaczerpywać, podbierać miód'. Nomina: *kopà* 2 p.a. ʽwydma nadmorska' (łot. *kãpa*), *kõpos* f.pl. ʽwydmy, piaszczysty wał odcinający zatokę od morza, mierzeja' (⇒ *koprẽ* ʽwzgórze, pagórek', ŽD 302), *kopė́jas* ʽkto wyrzuca gnój z obory i nakłada go na wóz', *kopìmas* ʽziemia skopana łopatą', *kóplė* ʽnaróg na drzewcu do rozbijania twardej ziemi lub muru'.

koptū̃ras przest. i gw. ʽkaptur, nakrycie głowy' — zapoż. z błr. *kaptúr*, *-á* (SLA 107, ZS 24, LEW 282). W gwarach *koptū̃ras* oznacza przeważnie ʽprzód pieca chlebowego; okap, daszek nad paleniskiem w kuchni', też ʽczepek zamężnych kobiet'. War. *gaptū̃ras*, *koktū̃ras*. War. *gobtū̃ras* tłumaczy się adideacją zapożyczenia do czas. *góbti* ʽnakrywać głowę chustkę' (por. Brückner 1927, 218, Kabašinskaitė 82).

kopū̃stai, *-ų* m.pl. bot. ʽkapusta, Brassica oleracea', SD «kapusta, caulis» — zapoż. z błr. *kapústa*, *-y* (⇐ pol. *kapusta*, por. śrłac. *caputium* ʽgłówka kapusty'), ze zmianą rodzaju gramatycznego. Co do lit. *ū̃* por. *bū̃binas*. Por. ZS 24, LEW 282. — *galva kapūstų* SD[1] «głąb, caulis», *kirmėlė kapūstų* SD[1] «gąsienica, eruca». N.m. *Kopū̃stai*, *Kopūstẽliai* 2x, *Kopū̃stinė*, *Kopūstìškiai*.

korỹs, *-io* 4 p.a. ʽplaster miodu, woszczynaʼ (SD «plastr miodu»). Por. *Bitės koriùs siuva* dosł. ʽPszczoły szyją plastryʼ. Odpowiednik łot. *kâre, kãris*. Prawdopodobnie stoi w związku z czas. *korė́ti, kóri* ʽwisieć, zwisaćʼ, zob. *kárti*. Praforma *kār-i̯a-. Dawne porównanie z gr. κηρός m. ʽwoskʼ < pgr. *kēr-o- (zob. LEW 283) podaje się dziś w wątpliwość, por. Beeekes 2010, 689: ʽAs there is no evidence for Indo-European apiculture, we have to reckon with foreign origin for κηρόςʼ. — Drw. *korìngas* ʽporowatyʼ, *bìčių korulỹs* ʽrój pszczółʼ. Vb. denom. *korýti, -ìja, -ìjo* ʽporowacieć, dziurawiećʼ (dosł. ʽnabierać wyglądu plastra mioduʼ), *korýtas* ʽporowatyʼ.

korlas stlit. hapaks: SD^1 <korłas> «karzeł, nanus, pumilus, pumilio, pygmæus...» (syn. *neužauguo*). Zapoż. z pol. *karzeł*, gen.sg. *karła* (⇐ śrwn. *karl*, zob. Sławski, SEJP II, 91). Pominięte w SLA, LKŽ i LEW. Osobno zob. *karlà*. N.B. W SD s.v. «karzeł, nanus» figuruje rodzime *neužauga* (zob.).

kornastis f.: *po kornasčia bažnyčios šventos* PK 209_{10} ʽpod karanie kościoła świętegoʼ — zapoż. ze stbłr. *karnostь* ʽkara, ukaranie; chłostaʼ (por. ALEW 455). SLA 107 niesłusznie przyjął pol. *karność* jako formę źródłową. — W innych zabytkach w tym znaczeniu ukazuje się *koronė* a. *koronia* — zapoż. ze stbłr. *karanьe*, błr. *karánne*.

kõros, *-ų̃* 4 p.a. f.pl. gw. 1. ʽwielki wóz do przewozu siana, zbożaʼ, 2. ʽilość siana, zboża mieszcząca się na *koros*ʼ (*Trejetą korų̃ šieno parvežiau iš galalaukio*) — zapoż. z błr. *káry*, *-aŭ* albo pol. przest. *kary, kar* f.pl. (⇐ nwn. *Karren* m.).

koróti, *karóti*, *-óju*, *-ójau* stlit., gw. ʽkarać, wymierzać karęʼ — zapoż. ze stbłr. *karatь*, błr. *karácь*, *-áju* (SLA 108). ALEW 455 niesłusznie wymienia na pierwszym miejscu pol. *karać, karzę* jako formę źródłową. — Neoosn. *koro-*: *korótinas* ʽzasługujący na karęʼ, *korótojas* ʽwymierzający karęʼ. Neoosn. *koroj-*: *korójimas* ʽkaranie, ukaranieʼ.

— Przesunięcie do klasy *-avoti* pokazuje war. *koravóti*, znany m.in. z Bretkuna i WP. Drw. *koravonė* LEX ʽkara, ukaranieʼ.

kortà, gen.sg. *kõrtos* 2 p.a. ʽkarta, stronica (książki); karta pocztowaʼ, zwykle pl. *kõrtos* 1. ʽkarty do gryʼ, 2. ʽgra w kartyʼ — zapoż. z pol. *karta*, pl. *karty*. War. *v*-mobile: *kvortà* (*kvortomis žaisti* ʽgrać w kartyʼ). Łot. *kãrte*, *kãrts* ⇐ nwn. *Karte*. Por. SLA 108, LEW 283, ALEW 516.

korulỹs, *-io* 3 p.a., *kõrulis*, *-io* 1 p.a. ʽto, co wisi, zwisa, dynda; dzyndzyk, wisiorʼ (np. sopel lodu, kłąb, rój pszczół a. szerszeni, pajęczyna) — dewerbalny rzeczownik na *-ul-* od WSO *kor-* < *kār-, por. *kóriu, korė́ti* ʽzwisać, dyndaćʼ (obok tego *karulỹs* ʽwisiorʼ ⇐ *kárti, karóti*). Paralele: *skarulỹs* ⇐ *skárti*, *šipulỹs* ⇐ *šìpti* (GJL II, § 213n.). — Vb. denom. 1. *kõrulti, -a, -o* ʽzwisać, bujać się wisząc, kołysać sięʼ (*Avinas lupamas korul*), *atkõrulti* ʽprzynieść coś kiwającego się, np. worek zboża, kartofliʼ, 2. *kõruliuoti* ʽzwieszać się — o owocach na gałęzi; iść wolno, wlec sięʼ (por. *karuliúoti* ⇐ *karulỹs*).

kósėti, prs. *kósiu* (3 os. *kósi*, war. *kósti*, *kósta*, *kósa*, *kóso*, *kósėja*), prt. *kosė́jau* (war. *kósiau*) ʽkaszlećʼ, *iškósėti* ʽwykaszlnąć coʼ, przen. ʽwygarnąć, powiedzieć co komu w oczy, bez ogródekʼ, refl. *iššikósėti* 1. ʽwykaszleć sięʼ, 2. ʽwywietrzeć (o piwie), wywietrzyć się (o pokoju)ʼ. Por. SD^1 *kosmi*, *kostu* «kaszlę, kaszlam», SD *kosmi*, *kosiu* «kaszlę». Obok tego *kosu* SD «krtunię się, krtuszę się» [ʽkrztuszę sięʼ]. Odpowiednik łot. *kãsêt*, *-ẽju* ʽkaszlećʼ. Pbsł. leksem *kās- < pie. *k$^{u̯}$eh$_2$s- może mieć charakter dźwiękonaśladowczy, podobnie jak wed. *kā́s-* f. ʽkaszelʼ, acc. *kā́sam*, instr. *kāsā́* (czas. *kāsate* ʽkaszleʼ jest postwedycki). Zob. LIV^2 377, LEW 283n., ALEW 517. Labiowelarną *k$^{u̯}$ poświadcza odpowiednik stang. *hwōsta* ʽkaszelʼ < *k$^{u̯}$ās-t- (zob. też Kroonen 2013, 267n.). Onomatopeiczny charakter ma też łac. *tussis, -is* f. ʽkaszelʼ, por. de Vaan 2008, 635. — Drw. *kósčioti* ʽpokaszliwaćʼ, *kosinė́ti* ts.,

kósinti ʽzmuszać do kaszlu’, *kósindinti* ts. Nomina: *kosalaĩ* m.pl. ʽcharkociny, flegma’ (por. *spjaudalaĩ*), *kosulingas* SD «kaszlący, tussicus»; *kosulỹs*, *kósulį* ʽkaszel’ : łot. *kãsulis* ʽkaszel’ (drw. wsteczne *kãsus* a. *kãsis* ts.); *koserẽ* a. *koserìs* f. ʽgardło’ (war. *goserẽ*, *kosurẽ*). Por. stpr. *cosy* EV ʽgardło, Kele [Kehle]’ < *kās-V (PKEŽ 2, 247n.). — W słowiańskim ukazuje się tylko pochodny rzeczownik: cs. *kašelĭ*, ros. *kášelь*, sch. *kàšalj*, pol. *kaszel*, < psł. *kašljĭ < pbsł. *kās-li̯a- (łot. *kãšļi* m.pl. ʽkrztusiec, koklusz’ z uwagi na *š* będzie slawizmem; inaczej BSW 119). Vb. denom. sch. *kàšljati* ʽkaszleć’, ros. *kášljatь*, czes. *kašlat*, pol. *kaszlać*, *kaszleć* ts.

kõšė, *kóšė* ʽkasza, gęsta potrawa z krup, mąki a. tłuczonych kartofli’ — zapoż. z błr. *káša*, pol. *kasza* (ZS 25, LEW 284). Por. jeszcze *béržo kõšė* ʽrózga brzozowa; bicie, cięgi’, *karštà kõšė* a. *karštakõšis* ʽczłowiek porywczy, zapalczywy, w gorącej wodzie kąpany’ (por. pol. *gorączka*), cps. *bãdkošis*, *-ė* ʽżarłoczne, nienasycone zwierzę, głodomór’ (por. *bãdas*), *kõšputrė* ʽ«putra», która jest gęsta jak kasza’ (por. *putrà*).

kõšeliena gw. ʽnóżki w galarecie’ — ze zmiany *kvõšeliena*, zapoż. z błr. gw. *kvášelina* (war. *kvašalíny*, *kvašanína*, *kvašýlina*), por. ESBM 5, 11. Tymczasem ZS 29 i LEW 283 podawali błr. *kvášanina* jako formę źródłową. War. *kvõšaliena*, *k(v)õšelyna*, *kõšena*, *kõselėna*, *kõsena*.

kóšti, *kóšiu*, *kóšiau* ʽcedzić, przelewać płyn przez cedzak, sito, sączek w celu oddzielenia części stałych lub oczyszczenia płynu’. SD *košiu* «cadzę, cedzę; zlewam w beczki wino, piwo etc.». Odpowiednik łot. *kãst*, *kãšu*, *kãsu* ʽcedzić’. Cps. *iškóšti* ʽwycedzić; (o wietrze) wywiać, wyziębić izbę’, przen. ʽwycedzić przez zęby’, *pérkošti* ʽprzecedzić; przeniknąć — o wietrze, chłodzie, mrozie; przelać, przemoczyć — o deszczu’. Izolowane. Transponat ie. *kāḱ- < *keh$_2$ḱ-. Nie notowane w IEW, LIV^2 ani u Witczaka 2003. Jako jedyne comparandum wymienia się psł. *kaša ʽkrupy pozyskiwane z grubo zmielonego ziarna, pozostające na gęstym sicie po odsianiu mąki; potrawa z krup’, por. ros. *káša*, sch. *kȁša*, czes. *kaše*, pol. *kasza* (w scs. tylko zdrob. *kašica*, *-ę* ʽkaszka, potrawa z krup’) < pbsł. *kāš-i̯ā-. Znacz. etym. ʽodcedzona potrawa zbożowa’ (?). Zob. ME II, 204, BSW 120, LEW 284, Bańkowski, ESJP I, 641, Boryś 2005, 224, ALEW 517. — Drw. *košẽklis* ʽcedzidło (do mleka)’, *koštùvas* ʽszmatka do cedzenia, cedzidło, sączek’, SD[1] «durślag, colum, cribrum», *kóštuvis* a. *koštuvỹs* ts., SD «cedziworek, sitko, qualus», «kosz do cedzenia, fiscus vimineus, saccus vinarius», *koštuvis šarminis* SD «łużnik, fiscus vimineus, colum lixiuum» [ʽkosz do cedzenia ługu’, L.], *koštuvis varinis, gelažinis* SD «durszlak, colum», *vaškas nekoštas* SD «woszczyny, faui expressi cera illota» [ʽwosk jeszcze nie przetopiony, ale oczyszczony z miodu’].

kótas 1. ʽrączka u narzędzi, rękojeść, uchwyt, trzonek’ (*Uždemi, užmauju kirvį, kūjį unt koto* SD «nasadzam siekierę, młot» [na trzonek]), 2. ʽtrzon grzyba, ogonek liścia’, 3. ʽczęść dęta pióra, dutka’, 4. ʽkaczan, głąb w kapuście’, SD «głąb, caulis brassicæ» (syn. *stumbas*), 5. ʽłodyga’. Odpowiednik łot. *kâts* ʽtrzonek’. Niejasne. Proponowano powiązanie z *kója* ʽnoga’, łot. *kãja* ts. (zob. ME II, 205, s.v. *kâts*; LEW 284), które jednak samo nie ma dobrej etymologii. Wyraz lit.-łot. ma wygląd drw. prymarnego z suf. *-ta-*: *kā-ta-, transponat ie. *k$^{(u̯)}$eh$_2$-to-[246]. — Drw. *bekõtis*, *-ė* ʽbez trzonka (siekiera, nóż); bez ogonka (liść)’, *kotenà* ʽkłącze, pęd podziemny, łodyga’ (por. *galvenà* ⇐ *galvà*). Cps. *bõtkotis* (zob. *botãgas*), *grėbliãkotis* ʽtrzymak u grabi’ (por. *grėblỹs*), *ilgakõtis* ʽz długim trzonkiem’ (por. *ìlgas*), *kirvãkotis* ʽtrzonek siekiery’, SD «toporzysko» (por. *kir̃vis*), *pypkiãkotis* ʽcybuch fajki’ (por. *pýpkė*).

kõtas stlit., gw. ʽkat’, przen. ʽokrutny człowiek’ — zapoż. z błr. pol. *kat* ʽwykonawca

[246] Stopień pełny przy suf. *-to- pokazują takie wyrazy, jak *aũtas* ʽonuca’, *káltas* ʽdłuto’, *kéltas* ʽprzewóz, prom’, *rãktas* ʽklucz’, *tvártas* ʽchlew’, *var̃tai* ʽwrota’.

kar cielesnych, tortur i wyroków śmierci' (psł. *katŭ 'męczenie kołem' ⇐ *katati 'obracać na kole', zob. Sławski, SEJP II, 98n.). Por. też SLA 108, LEW 284. — Drw. stlit. *kõtinykas* peior. 'kacerz, odstępca od kościoła rzymskokatolickiego', por. *piktieji kotinykai ir kiti bedieviai* DP 86_{23} 'złośliwi kacerze i inszy niezbożnicy' (por. syn. *kocieris*).

kotavóti, *kotavóju, kotavójau* przest., gw. 'bić mocno, dotkliwie, w sposób bestialski' — zapoż. z błr. *katavácь, katúju*. Miejsce lit. akcentu świadczy o tym, że SLA 108 i LEW 284 niesłusznie wskazywali na pol. *katować* jako źródło pożyczki.

kóvas, pl. *kovaĩ* 3 p.a. 1. 'ptak gawron', Corvus frugilegus', 2. gw. 'ptak kawka, Coloeus monedula', 3. przen. 'marzec, trzeci miesiąc roku' (zob. Skardžius, RR 4, 29n.), 4. przen. 'człowiek gapowaty, gamoń'. Osnowa *kov-* jest chyba dźwiękonaśladowcza, podobnie jak np. *ga-* w psł. *ga-vornŭ (sch. *gȁvrān*, ukr. gw. *havrán*, czes. *havran*, pol. *gawron*) albo *ka-* w psł. *ka-vornŭ (sch. gw. *kȁvran*, słń. *kâvran*), por. LEW 284n. — Drw. *kovìnis* 'marcowy', *kovùkas* 'ptak kawka'. Cps. *kóva.varnis* 'gawron' (por. *var̃nas*), z tego przez skrót haplologiczny: *kóvarnis* (por. łot. *kuõvãrnis*, *kuovārs* 'gawron'). — N.jez. *Kovìnė*, *Kovìnis*.

kozálnyčia 1 p.a. stlit., gw. 'mównica kościelna, ambona' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *kazálьnica, -y* (⇐ stpol. *kazalnica*). War. *kozélnyčia* (z perseweracyjnym *n*: *kozelninčia* b.z.a., por. *bažnìnčia*), *kozáunyčia*. Zapożyczenie z pol. *kazalnica* mylnie przyjmowali Brückner 1877, 96, SLA 108, LEW 286 (s.v. *kõzonis*) oraz LKŽ VI, 390.

kõziris, *-io* 1. 'atut w grze w karty, uprzywilejowana karta', 2. 'szansa, przewaga' — zapoż. z ros. *kózyrь, -rja* 'atut'. War. *kõzeris, kozyrius* b.z.a., też f. *kozira* b.z.a. — Oboczne tematy na *-a-*, gw. *kõzeras*, *kõzaras*, pochodzą z błr. *kózyr, -a* 'atut'. Wokalizm *-er-* (*-ar-*) wskazuje na oddziaływanie brzmienia pol. *kozer* 'atut' (< stpol. *kozyr*). Por. ZS 26, LEW 285, Sławski, SEJP III, 28n. LKŽ VI, 391 nie zaznaczył obcości formy *kõziris*.

koznadiejà, *koznadiẽjos* 2 p.a. m. stlit., gw. 'kaznodzieja' — zapoż. ze stpol. *kaznodzieja* m. War. stlit. *koznodiejus* (por. typ *rõjus* ⇐ pol. *raj*). Por. nazw. *Kaznadzẽjas* (LPŽ). — Pod wpływem wyrazu *geradė́ja(s)*, kalkującego złożenie pol. *dobro-dziej*, pojawił się war. *koznadė́ja* (II człon jak w czas. *dė́ti* 'kłaść'). War. *kožnadėjas* (I człon jak w *kõžnas* 'każdy', por. *kožnãdienis* 'dzień powszedni'). Zob. SLA 108, LEW 286.

kõzonis, *-ies* 1 p.a. f. stlit., gw. 'kazanie, homilia' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *kázanь, -i* (por. ZS 25). Zapożyczenie z pol. *kazanie* n. mylnie przyjmowali Brückner 1877, 96, SLA 109, LEW 286 oraz LKŽ VI, 392. — Od neoosn. *kozon-* utworzono *kozon-yčia* b.z.a. przest. 'mównica kościelna, ambona, kazalnica' (por. *minyčia* od *min-* ⇐ *minỹkas*). SLA 109, za nim LEW 286 niepotrzebnie podejrzewali tu zapożyczenie i sięgali po pol. gw. *kazanica* jako formę źródłową; jest to rzadki wariant formy *kazalnica* (zob. SGP II, 327n.), więc jest mało prawdopodobne, by mógł on zostać przez Litwinów zapożyczony. Podobnym do *kozonyčia* neologizmem jest Szyrwidowe *sakytinyčia*, od neoosn. *sakyt-* (⇐ *sakýtojas*), zob. s.v. *saky-*.

kõžnas, *-à* przest., gw. 'każdy' — zapoż. z błr. *kážny* (ZS 25, por. ESBM 4, 38n.). SLA 109 wywodził z XVI-wiecznych form błr. *káženъ*, *kážnyj* (tak też LEW 286). Natomiast LKŽ VI, 392 wskazał na formę błr. *kóžny*. — Drw. *kožnãdienis* 'dzień powszedni' (por. *dienà*, *šokiãdienis*), *kõžnąsyk* adv. 'za każdym razem' (por. *sỹkis*). — W nawiązaniu do cps. *kiekvíenas* 'każdy' (dosł. 'każdy jeden', por. *víenas*) pojawiły się połączenia gw. *kõžnas víenas*, np. *Kožnas vienas čia mane mokys* 'Każdy mię tu będzie uczył' (ZS 25) oraz *kõžnas bevíenas*, np. *Kožnam bevienam reiks mirti* 'Każdy musi umrzeć'.

krabždė́ti, *krãbžda*, *krabždė́jo* gw. 'chrobotać, wydawać chrobot (o myszy, szczurze)'.

Dźwiękonaśladowcze, por. LEW 286. — Z innym wokalizmem: *krebždė́ti, krẽbžda, -ė́jo* ʽchrobotać, chrzęścić', *kribždė́ti, krìbžda, -ė́jo* 1. ʽporuszać się bezładnie, we wszystkie strony, roić się, mrowić się, kręcić się', 2. ʽchrobotać (o robaku, owadzie)'.

krãgas gw. 1. ʽblaszany dzbanek, np. na piwo', 2. ʽkubek, kufel' (*Su kragù alų̃ geria*) — zapoż. z prus.-niem. *krōg* (GL 71, Čepienė 72, LEW 286), por. nwn. *Krog*.

kráičioti, *kráičioju, kráičiojau* ʽopadać powoli, opadać po jednemu (o płatkach śniegu, o liściach, jabłkach), odpadać (o guzikach)', *atkráičioti* ʽodpadać po trochu (jak glina z pieca, tynk ze ściany)', *iškráičioti* ʽwypaść, wypadać, np. o zębach, szybach z okien', *nukráičioti* ʽspaść, np. z wozu, z płotu, ze stołu'. Iterativum z suf. *-ioti* i innowacyjnym SO *krait-* ⇐ *krit-* (⇐ *kret-*), por. *krìsti* ʽpadać, spadać', *krė̃sti* ʽtrząść, strząsać'. ŽD 517 zaznaczył, że jest to nowotwór, który zajął miejsce *kračióti (por. *kratýti*). — Z innym suf.: *kraitýti* ʽroztrząsać ściółkę' (por. *kraikýti* ⇐ *krik-*), łot. *kraitât, -ãju* ʽchwiać się, zataczać się' (por. Leskien 1884, 333). — Wziąwszy pod uwagę to, że *krit-* jest z pochodzenia formą st. zanikowego od *kret-*, należy *krait-* ⇐ *krit-* uważać za taką derywację apofoniczną, która umożliwiła emancypację dyftongicznego neopierwiastka *kreit-* / *krait-* względem odziedziczonego pwk. *kret-* / *krat-*. Paralelne wypadki to *ráičioti* (pwk. *ret- / *rit-*), *bráidžioti* (pwk. *bred-* / *brad-*), *ráizgioti* (pwk. *rezg-* / *razg-*). LEW 295, s.v. *krė̃sti* oznaczył alternant *krait-* mylącym terminem «Ablautentgleisung».

kraikýti, *kraikaũ, kraikiaũ* ʽsłać, rozściełać, podściełać' — iteratyw z suf. *-yti* i SO *kraik-* ⇐ *kriek-* / *krik-*, por. *kriẽkti* ʽsłać ściółkę', *pakrìkti* ʽrozproszyć się, rozstroić się'. Paralela: *laikýti* ⇐ *liekù, lìkti*. — Nomina: *kraikà* ʽmiejsce, gdzie się ściele len lub płótno do bielenia', *pãkraikos* f.pl. ʽpodściółka'. — *kraĩkas* 1. ʽkostra nasłana na szczycie dachu słomianego; szczyt dachu, kalenica' (⇒ *pakraikė̃* ʽpoddasze'). N.m. *Kraikaĩ*. — War. z perseweracyjną asymilacją *i̯k* > *i̯g*: *kraĩgas* (por. *tváikas* > *tváigas*; *saikìnti* > *saiginti*), war. *s*-mobile: *skraĩgas*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *kréjka, krójka* ʽszczyt słomianego dachu', pol. gw. *krejga, krójka* ts. (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 62, Laučjute 46). Por. syn. *čiùkuras, šelmuõ*.

krainika stlit. ʽkronika, annales', por. *Perskaityk visas krainikas ir historijas* DP 445_{11} ʽPrzeczytaj wszystkie kroniki i historie'. Zapoż. z pol. XVI w. *krojnika* ʽkronika' (SPXVI), to ze zmiany *kronika* (⇐ śrłac. *cronica, chronica*). Por. stlit. *maineta* ob. *maneta* ʽmoneta'. Zob. też SLA 109, Sławski, SEJP III, 131. Dzisiejsza forma literacka to *krònika*. Por. LEW 301 i ALEW, gdzie brak wzmianki o *krainika*.

kraipýti, *kraipaũ, kraipiaũ* 1. ʽkręcić (np. głową)', 2. ʽkrzywić, wykrzywiać (np. usta)', SD *kraipau burnų, lupas* «wykrzywiam gębę», 3. przen. ʽwypaczać, fałszywie lub kłamliwie przedstawiać', 4. ʽwyśmiewać', *pakraipýti* ʽskrzywić; wywrzeć wpływ, przekabacić kogo'. War. *kraipìnti*. Refl. *kraipýtis* ʽwykrzywiać się, wić się (o drodze); mizdrzyć się; przeinaczać; zmieniać się', *nusikraipýti* ʽumrzeć'. Odpowiednik łot. *kraipît* ʽnieprzyzwoicie śmiać się'. Caus.-iter. z suf. *-yti* i SO *kraip-* ⇐ *kreip-* / *kriep-*, por. *kreĩpti* ʽkrzywić, przechylać' (LEW 292, ALEW 518).. Paralele: *graibýti* ⇐ *griẽbti*; *laižýti* ⇐ *liẽžti*; *sváidyti* ⇐ *svíesti*. — Z innymi suf.: *kraipalioti* stlit. ʽwypaczać, fałszywie przedstawiać' (por. *graibalióti* ob. *graibýti*), *kraipinė́ti* ʽlekko kręcić (główką, o dziecku)', *kraipuliúoti* ʽpowoli krzywić, lekko kręcić (głową)'. Nomina: *kraipùs* ʽruchliwy, obrotny; dający się skrzywić', *pakraipà* ʽkierunek, dążność'. Por. łot. *kràipans*[2] ʽponiżająca obelga'. — Neoosn. *kraipy-*: *kraĩpymas* ʽkręcenie (głową); wypaczanie (prawdy)', SD *kraipymas burnos* «wykrzywianie gęby, deprauatio oris».

kraĩtis, *-čio* ʽposag, wiano, majątek wnoszony mężowi przez żonę'. War. *kreĩtis*. Jest to drw. od sb. *kraĩtė* ʽkosz ze słomy lub wikliny do przechowywania zboża a. ubrań' (kiedyś pewnie też ʽkosz posażny'), zob. Skardžius, RR 4, 756n. Osnowa *krai-t-* pokazuje innowacyjną formę stopnia *o*, urobioną od st. zanikowego *krij-V* / *kry-C* jak w *krìjas* (zob.) i

krýtis (zob.). Por. Būga, RR III, 652. — *gývas kraĩtis* ʻnieślubne dzieckoʼ (dosł. ʻżywy posagʼ). — Drw. *bekraĩtė* ʻdziewczyna bez posaguʼ (SD *be kraičio* «niewyposażona, indotata»), *kraĩčiai* m.pl. ʻtkaniny posażneʼ. Cps. *kraičiãvietė* ʻmiejsce, w którym złożono posagʼ (por. *vietà*), *kraĩčkubilis* ʻkubeł z szerokim dnem i zamykaną na zamek pokrywą do składania wiana, kuferʼ, liter. *kraĩtkubilis* (por. *kùbilas*), *kraičkrovỹs* ʻkto składa na wozie posag panny młodejʼ (por. *krov-*), *kraičvežỹs* ʻkto wiezie posag do domu pana młodegoʼ (por. *vèžti*).

krãjus, *-aus* gw. 1. ʻzrobiona z łyka obręcz sitaʼ (syn. *krìjas*, *krìjus*), 2. ʻpodbicie stopy, część buta okrywająca podbicie stopyʼ — formacja z suf. *-u-* i SO *kraj-V* ⇐ *krej-V* / *krij-V*, zob. *kriẽti*, *krýtis*. Paralela: *gajùs* ⇐ *išgìjau*; *glãjus* ⇐ *glejù*. Mylna jest glosa w LKŽ VI, 405, s.v. *krãjus*, mówiąca o zapożyczeniu wyrazu *krãjus* z pol. *kraj*. — Z innym suf.: *krẽjis* gw. ʻwyplecione z drutu sito do wytrząsania kłosów w młockarni dawnego typuʼ — ze zmiany *krãjis (por. *sejõnas* < *sajõnas*; *dvejì* < *dvajì). Od tego vb. denom. *krejúoti*, *pérkrejuoti* ʻprzesiać, przesiewaćʼ.

krakaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. gw. ʻkrokwie, belki w wiązaniu dachowym podtrzymujące pokrycie dachuʼ (*Vė́jas nuplė̃šė stogą, tik krakaĩ vė̃pso*). — Obok tego *krãkė* ʻkij u góry zakrzywiony, laska; poręcz przy kładceʼ : łot. *kracis* ʻkonstrukcja z żerdzi do suszenia snopów na poluʼ (war. *kradzis*). Alternant *krak-* może być formą na SO do *krek-* jak w *krèkti* (zob.). Por. *kreklaĩ* ʻkrokwieʼ, drw. wsteczny *krẽkai* ts. (por. *tùklas* ⇒ *tùkas*). — N.m. *Krãkė*, *Krãkės* 3x, *Krakiaĩ*. N.jez. *Krãkavas*, *Krakìnis* 5x, *Krakùtis*, *Krãkežeris*.

krakmõlas ʻskrobia; krochmal, kleisty roztwór zrobiony z mączki skrobiowejʼ — zapoż. z błr. gw. *kraxmál* (⇐ pol. *krochmal*), por. ZS 26. Wbrew LEW 287 miejsce lit. akcentu sprzeciwia się wywodowi z pol. *krochmal*. Zob. też *skarbỹlas*.

krãlikas stlit., gw. ʻkrólik, gryzoń Lepus cuniculusʼ (SD «krolik zwierzę, cuniculus») — zapoż. z błr. gw. *krolik* ⇐ pol. przest. *krolik* (por. ESBM 4, 276, s.v. *karólь*[2]). Zob. też *karãlikas*.

kramaĩ 4 p.a. żm. 1. ʻstrupy, parchy; wypryski na skórze, krosty, pryszczeʼ, 2. ʻświerzbʼ, 3. ʻtrądʼ (Dowkont). Vb. denom. *krámti*, *-sta*, *-o* ʻpokryć się strupamiʼ. Odpowiednik łot. *krama* ʻstrupʼ (por. *kramija* ʻsucha łąkaʼ). Nie do końca jasne. Būga, RR II, 218 łączył z nazwą ʻkrzemieniaʼ: łot. *krams* ob. *krę̂ms*; z innym suf.: psł. *kremy, *-men-e, ros. *krémenь*, *-mnja*, pol. *krzemień*, *-mienia*, czes. *křemen*. Jako paralelę semazjologiczną wskazał Būga, *l.c.* lit. *pū́liai* ʻropa z ranyʼ : *pū́lia-nagis* ʻkwarcyt, drobnoziarnista zbita skałaʼ. ME II, 279, s.v. *krama* dodał do tego stosunek nwn. *Grind* ʻstrupʼ : ndn. *grind* ʻżwir krzemienny, Kieselsandʼ (stang. *grindan* ʻzmiażdżyć, skruszyćʼ). — Dalsze nawiązanie do czas. *kremtù*, *krim̃sti* ʻgryźć coś twardegoʼ (zob. LEW 288) jest problematyczne z powodu *-t-* w wygłosie pierwiastka.

krãmai pl.t. gw. ʻgraty, rupiecieʼ — zapoż. z nwn. *Kram* m. (LKŽ). Zob. też *krõmas*.

kraménti, *kramenù*, *kramenaũ* 1. ʻpowoli jechać (wozem, wierzchem), biec, iśćʼ, 2. ʻkaszlećʼ, 3. ʻnatrętnie prosić, wypraszać, wynudzaćʼ, 4. ʻganić, besztaćʼ. Najprawdopodobniej czas. onomatopeiczny, por. interi. *kram̃ kram̃* — o powolnym ruchu wozu, o leniwym chodzie. Z innym suf.: *kraminė́ti* ʻwłóczyć się, obijać sięʼ. — Drw. *krãmenos* a. *krãminos* f.pl. ʻcharkociny, wypluta flegmaʼ, *kramėzà* c. ʻmocno kaszlący człowiekʼ, *kramė́ža* ʻmłokos, wyrostekʼ.

krámsčioti, *krámsčioju*, *krámsčiojau* gw. ʻchrupaćʼ — drw. na *-čioti* od osnowy *krams-*, która jest dwuznaczna. Z jednej strony może ona być równa wykrzyknikowi *krámst* — o chwyceniu zębami, o ugryzieniu, por. *Šuo krámst į koją*. *Aš tą dešrą kramst, durys*

paukšt ir atsidarė. Z drugiej strony *krams-* może być alternantem apofonicznym do neopwk. *krims-*, por. *krim̃sti* ʽgryźć coś twardego’ (paralele: *smársas* ⇐ *smir̃sti*; *narsà* ⇐ *nir̃sti*). — Z innymi suf.: *kramsė́ti*, *krámsi*, *-ė́jo* ʽgłośno gryźć, chrupać; wydawać chrzęst, chrzęścić, zgrzytać’ (*Valgomas daiktas kramtomas krámsi*), *krams-nóti* ʽpowoli gryźć, żuć’ (nie *kramt-snoti, jak w GJL II, § 582), *kramstyti* przest. ʽkąsać’ < *krams-sty- (por. łot. *kràmstît* ʽchwytać zębami — o koniu; kraść’ < *krams-stī-; obok tego *kramsît* ʽrozrywać zębami’), *kramzdė́ti* ʽkramsėti’ < *krams-dėti[247], *krámzda*, *-ė́jo*. — Nomina od *krams-*: *kramslẽ* a. *kramslỹs* ʽchrząstka w uchu, nosie, gardle; płatek ucha’ (war. *kramzlẽ*, *kramzlỹs*), *kramstus* ʽżarłoczny’, SD *krumstus* «kąsaiący, mordax, edax» (syn. *krimstus*), *kramstùkas* ʽogryzek’.

kramtýti, *kramtaũ*, *kramčiaũ* 1. ʽgryźć, obgryzać’, 2. ʽżuć’, 3. ʽparzyć (o pokrzywach)’. SD *krumtau* «kąsam» (syn. *kundu*), *apkrumtau* «nakęsuię» (syn. *apgraužau*); *pakramtýti* ʽnieco ugryźć, odgryźć kawałek; być w stanie gryźć’. Iterativum z suf. *-yti* i SO *kramt-* ⇐ *kremt-*, zob. *kremtù*, *krim̃sti*. Odpowiednik łot. *kram̃tît* ʽpo trosze gryźć, kąsać’. Paralele apofoniczne: *tampýti* ⇐ *tempiù*; *bradýti* ⇐ *bredù*; *kratýti* ⇐ *krečiù*. — Z innym suf.: *krámčioti*, *-ju*, *-jau* ʽgryźć, przeżuwać’ (akut metatoniczny, podobnie jak w *kámšioti*, *ránkioti*, *válkioti*). — Nomina: *kramtỹmas* ʽżucie’ (SD *krumtymas* «kąsanie, morsus», syn. *krimtimas*, *kundimas*), *kram̃tomoji gumà* a. *kramtùkė* ʽguma do żucia’, *kramtùs* ʽkąsający (pies), kąśliwy (człowiek)’, SD *krumtus* «uszczypliwy, maledicus, criminosus» (syn. *gnaibus*), *pakramtà* (zob.).

kranklỹs, *-io* 4 p.a. ʽkruk, Corvus corax’ (n.jez. *Kranklỹs*). Nomen agentis na *-lys*, urobione od dźwiękonaśladowczego czas. *krañkti*, *-iù*, *-iaũ* ʽkrakać; chrapać’, to z kolei od interi. *krañk krañk* — o głosie kruka, wrony’ (war. *kran kran*). Paralela: *baublỹs* ⇐ *baũbti*. Z innym suf.: *krañkas* ʽwrona, kruk’. Osobno zob. *krauklỹs*. — W znaczeniu ʽkrakać’ ukazują się jeszcze czas. *kránkčioti*, *kránkioti*, *kranksė́ti* i *kraũkti*.

krañkšti, *krankščiù*, *krankščiaũ* gw. 1. ʽcharkać, chrząkać dla oczyszczenia gardła z flegmy’ (*Krañkšk, kol atkrankši skreples*), 2. ʽkaszleć’, 3. ʽchrapać przez sen’, iter. *kránkščioti*. Czasownik utworzony od onomatopeicznej osnowy *krankš(t). Por. interi. *krenkš* (zob. *kreñkšti*), interi. *krànkt* — o odgłosie kaszlu (*Krànkt, krànkt ir kranks čia. Į vidų eik!*) oraz czas. *krankšė́ti*, *kránkšiu* ʽkaszleć’, *krankšýti* ʽciężko kaszleć’. — Drw. *krañkštalas* ʽcharkociny, wypluta flegma’.

krañtas ʽbrzeg (rzeki, jeziora, morza)’. War. *kreñtas*. Z innym suf.: *krantà* a. *kránta* ts., też ʽskraj, ostra krawędź, kant’; drw. *pakrántė* ʽmiejsce przy brzegu, nabrzeże’. Odpowiednik łot. *kruota* ʽScheidelinie zwischen dem Uferabhang und der ebenen Fläche; der obere Rand eines Gebirges aus der Ferne gesehen’ (ME II, 295), *krañts* a. *krañte* ʽbrzeg, stromy brzeg, urwisko, skraj’ (kuronizm albo lituanizm, por. ME II, 259). Biorąc pod uwagę zwrot *krañtas kriñta* ʽbrzeg opada (ku rzece)’, wolno widzieć w *krant-a-* drw. na SO od neopwk. *krint-*, por. prs. infig. *krintù* do *krìsti*, *kritaũ* ʽpadać, walić się w dół, na ziemię’. Znacz. etym. ʽspadek, urwisko’ ⇒ ʽstromy, urwisty brzeg’ ⇒ ʽbrzeg w ogóle’. Paralele apofoniczne: *drámba* ⇐ *drim̃ba* (*drìbti*); *klampà* ⇐ *klim̃pti*; *stram̃pas* ⇐ *strim̃pti*. Zapoż. bałtyckie w fiń. *ranta* ʽbrzeg’. Zob. ALEW 519. LEW 288 mówił raczej o odległym pokrewieństwie z pie. pwk. *ker(t)- ʽrąbać, ciąć’ (por. lit. *kir̃sti*), jak i z rodziną lit. *kárti* ʽwisieć’. — N.rz. *Krančià* (por. *Kraščià*), *Krañtupelis*. — Ze słowiańskiego przywołuje się tutaj alternację *kręt- / *krǫt-, por. ros. gw. *krjatátь* ʽruszać z miejsca, poruszać’, *krjatátьsja* ʽruszać się z miejsca; przygotowywać się’, pol. *krzątać się* ʽporuszać się żwawo, energicznie; zabiegać o co’, adi.

[247] Neosuf. *-dėti* został wyabstrahowany w typie *skéldėti* ʽrozszczepiać się’ (prs. *skél-da), gdy go odniesiono do prymarnego inf. *skélti* ʽszczepać’. Por. łot. *verdêt* ʽtryskać; przeciskać się w tłumie’ wobec prs. *verdu* od *vir̂t* ʽgotować się, wrzeć’.

sch. *krût* ʽsztywny, twardy; surowy; dumny, okrutny', ros. *krutój* ʽspadzisty, stromy, urwisty; tęgi; nagły, gwałtowny; surowy, okrutny', czes. *krutý* ʽokrutny, surowy, ostry' (psł. *krǫtŭ) oraz sb. ukr. *krúča* ʽurwisty brzeg' (psł. *krǫti̯a)[248]. Por. BSW 142, REW I, 671, 675, LEW, *l.c.*, ALEW, *l.c.*. Tymczasem Boryś 2005, 266 nawiązuje psł. *krǫtiti do pie. *kert- ʽkręcić, skręcać' jak w goc. *haúrds* ʽplecione wrota' i łac. *crātes* ʽplecionka; płot' i może stpr. *corto* EV ʽHayn, część lasu ogrodzona dla celów hodowlanych'.

krap-. Następujące formy werbalne są oparte na interi. *kràp* — o powolnym ruchu nóg; o chwyceniu jakiegoś przedmiotu (*kràpt* — o uchwyceniu): 1. *krapénti* ʽiść z trudem, powoli (o starcu)', 2. *krapìnti* ʽiść chwiejnym, niepewnym krokiem; iść po omacku', 3. *krapinė́ti, -ju, -jau* ʽiść drobnym, chwiejnym krokiem (o starcu, o dziecku), iść pochylonym; iść po ciemku, po omacku', 4. *krapóti, -ju, -jau* ʽzaczynać (np. czytać), robić coś po trosze', 5. *krapúoti* ʽiść chwiejnym krokiem (o pijanym)', 6. *krapė́ti, krapù, krapė́jau* ʽiść w ślad za kimś'. — Nomen: *krapãlius* ʽidący po omacku, niepewnym krokiem', ⇒ vb. denom. *krapalióti, -ju, -jau* ʽstać niepewnie, słaniać się; chodzić po omacku'; *krapãlis* 1. ʽkto idzie niepewnym krokiem i upada', 2. ʽkto nie może usiedzieć na miejscu, wiercipięta', *krapulỹs, -ė̃* ʽkto ledwo trzyma się na nogach, kto ledwo chodzi'. Por. łot. *krapants* ʽsłaby, wychudły koń', *krapšķis* ts., też ʽstary, niedołężny człowiek'.

krãpas, zwykle pl. *krãpai, -ų* przest., gw. bot. ʽkoper, Anethum graveolens', SD «kopr swoyski, anethum» w odróżnieniu od *krapai valakiški* «kopr włoski, marathrum, f[o]eniculum». Zapoż. z błr. *krop, krópu* ʽkoper' (por. ukr. *krip, krópu*, ros. *ukróp*). Inaczej SLA 109, LEW 288: z pol. *krop*.

krapỹlas przest. ʽkropidło' (m.in. SD[1]), młodsze *krapylà* ts. — zapoż. z błr. *krapíla, -a* n. (ZS 26). Por. zakończenie wyrazów *kodỹlas*, *krosỹlas*, *ūdỹlas*.

krãpyti, *krãpiju*, *krãpijau* gw. tr. ʽzraszać, spryskiwać, kropić (wodą święconą); bić, uderzać', intr. ʽkropić, padać drobnymi kroplami, mżyć' — zapoż. z błr. *krapícь*, *krapljú*, 3 sg. *krapícь* ʽkropi, spryskuje' (por. ZS 26). — Drw. *krapénti* ʽkropić, pokrapywać', *krapnóti* ts. (⇒ *krapnà* ʽmżawka').

krapštýti, *krapštaũ*, *krapščiaũ* 1. ʽdłubać spiczastym narzędziem, dłubać dziobem (w piórach)', 2. ʽgrzebać w czym', *krapštau žemį, kasu, kasinėju nagais* SD «grzebię w piasku» (por. syn. *kapstýti*), 3. ʽpopędzać, ponaglać', *iškrapštýti* ʽwydłubywać ze środka; wypraszać z domu; budzić ze snu', *prikrapštýti* ʽnadrapać; rozruszać, rozbudzić'. Refl. *krapštýtis* ʽkrzątać się; dłubać się, ślęczeć nad czym, robić co mozolnie, guzdrać się', *iššikrapštýti* ʽz trudem wydostać się skąd, wygramolić się, wydobyć się (z nędzy), podnieść się (z choroby)'. Rekonstrukcja: *krapš-sty-, frequentativum na *-styti* od interi. *kràpšt* — o powolnym ruchu nóg (starca a. dziecka), por. *Kràpšt viena kojyte, kràpšt kita*[249]. — Neoosn. *krapšty-*: *krãpštymasis* ʽkrzątanie się; guzdranie się' (por. *sámstymas* ⇐ *sámstyti*). — Neoosn. *krapšt-*: *kràpštelėti* ʽzadrasnąć, zahaczyć; dziobnąć', nomina: *krapštalỹnė* ʽkrzątanina, dłubanina; mordęga', *krapštìklis* ʽwykałaczka', *krapštùs* ʽkto zawsze coś robi, pracowity; oszczędny', *krapštùkas* 1. ʽkto lubi wykonywać drobne prace, kto powoli pracuje, dłubie się, guzdra się', 2. ʽwykałaczka do fajki', *krapštùlis* ʽkto długo szykuje się do roboty, kto wolno pracuje'. — N.m. *Krapštìkiai*.

krãsė przest. 1. ʽkrzesło z oparciem dla pleców', 2. ʽpodnóżek', 3. stlit. ʽtron, stolec

---

[248] Pol. *kręty* < *krǫtŭ używa się tylko w znacz. ʽwijący się, kręcący się (m.in. o węgorzu), silnie skręcony (o powrozie)', przen. ʽwykrętny, pełen wybiegów', zob. Boryś 2005, 259.

[249] Inaczej Kazlauskas 2000, II, 263, który w pwk. *krapš- widział raczej alternant apofoniczny od zanikłej osnowy werbalnej *krepš-. Wskazane przezeń comparandum w postaci *krepščiù*, *krẽpšti* ʽchwytać, garnąć (do siebie), zabierać, kraść' ma raczej osnowę *krepšt-* i łączy się w naturalny sposób z interi. *krèpšt* ʽcap, chap'.

królewski', 4. 'katedra uniwersytecka'. Z innym suf.: *krasià* 'ława z oparciem dla pleców; krzesło z oparciem lub bez niego' (SD[1] «krzesło, sella, reclinatoria»), też 'tron; kojec dla dziecka'. Wtórne war. z *e*: *krẽsė*, *kresẽ* (por. *krašė́ti* > *krešė́ti*; *skradžióti* > *skredžióti*). Drw. *krasẽlė* 'stołeczek, zydel, taboret; podnóżek'. Lit. *kras*- ma oparcie w łot. *krašu rati* 'wóz z półkoszkami, Korbwagen, Rumpelwagen' (ME II, 274). W słowiańskim odpowiada temu *kros*- w formacji *krosno* 'drewniana rama używana do różnych celów', por. cs. *krosno* 'wał tkacki', słń. *krósna* 'warsztat tkacki', sch. gw. *krȍsna* ts., czes. *krosna* m.in. 'drewniana rama do noszenia ciężarów na plecach', pol. *krosna* 'warsztat tkacki; pomost, rusztowanie; skrzynka do noszenia szkła; kozły do piłowania drzewa' (por. Būga, RR II, 163; inaczej Boryś 2005, 262: *krot-sno, od pwk. pie. *kret- / *kert- 'kręcić, obracać'). Dalsze wywody niepewne, w szczególności próba sprowadzenia *kras*- / *kros*- do pwk. *kred- jak w goc. *hrōt* 'dach, więźba dachowa'. Wbrew BSW 141 i LEW 294 łączeniu *krãsė* z wyrazem *kréslas* (zob.) sprzeciwiają się względy formalne, przede wszystkim niewiarygodność stosunku apofonicznego *ă* : *ē*. Zob. też ALEW 519. — N.B. Nie wiadomo, czy należy tu wraz z Būgą (*l.c.*) zaliczyć adi. *krẽsnas* 'zsiadły, krępy' (war. *rẽsnas*), zob. s.v. *krė̃sti*. — Vb. denom. *kràstis*, *krasúos*, *krasiaũs* 'usiąść na krześle', *atsikràsti* 'rozsiąść się; zmienić miejsce zamieszkania'.

krãštas 1. 'brzeg, skraj, krawędź, koniec', 2. 'kraj, kraina, obszar, terytorium'. Stlit. *kraštas marių* SD «brzeg morski», *kraštas upės* SD «brzeg rzeczny» (co ma odpowiednik w łot. *krasts* 'brzeg'). War. *kraštis* SD[1] «krawędź, ora, margo, crepido, extremitas» (pominięte w LKŽ). Por. jeszcze SD: *kraštas* «krawędź, kray czegokolwiek, brzeg, ostatek, koniec», *kraštas rūbo*, *sterblė* «kray szaty, brzeg szaty» (SD[1] *rūbų kraštas* «podołek, fimbria, lacinia, limbus»), *kraštai vokų* «powiek brzegi, z ktorych włosy wyrastaią», też *kraštas* «granica» (syn. *siena*, *rūbežius*, *galas*). Analiza: *kraš-tas*. Z apofonicznego punktu widzenia jest *kraš*- refleksem stopnia *o* od pwk. *kreš*-, por. *sánkraša* 'skrzep' ⇐ *sukrešė́ti* 'skrzepnąć, ściąć się, stężeć, zgęstnieć'. Rozwój znaczeniowy 'skrzep' itp. ⇒ 'strup na brzegu rany' ⇒ 'skraj' (?) pozostaje do zbadania (ALEW 519 akceptuje związek z *krešė́ti*). Inna ewentualność: *krãštas* pochodzi od zanikłego czas. *krašyti, tak jak *rãštas* od *rašýti* i *maĩštas* od *maišýti*. — Drw. *bekraštis* «bezmierny, immensus, infinitus, interminatus», *kraštė́jis* 'boczny, skrajny', *kraštiẽtis* 'krajan, ziomek', *kraštingas* SD[1] «krawędzisty, crepidinosus, marginosus» (pominięte w LKŽ), *kraštìnis* 1. adi. 'skrajny, boczny', SD «pobrzeżny», 2. sb. 'sieć, którą się łowi przy brzegu rzeki', *kraštutìnis* 'skrajny, krańcowy; radykalny' (o neosuf. -*utinis* zob. ŽD 256), ⇒ *kraštutinýbė* 'skrajność, krańcowość'; *pakraštỹs* 'brzeg czego, skraj (lasu), koniec; nabrzeże (syn. *pakrántė*); zakątek, zakamarek', cps. *kraštótyra* 'krajoznawstwo' (neol., por. *tìrti*). — N.m. *Kraštaĩ* 9x, *Kraštẽliai*, *Kraštìnė*. N.rz. *Kraščià* (por. *Krančià*), n.jez. *Krãštas*, *Kraštìnis*.

kratýti, *krataũ*, *kračiaũ* 'trząść, potrząsać, podściełać (słomę pod bydło)', *kratau* SD «potrząsam czym; trzęsę kogo» (syn. *krečiu*), «wstrząsam» : łot. *kratît*, -*u*, -*ĩju* 'potrząsać, przetrząsać rzeczy w poszukiwaniu czegoś; robić rewizję w domu' — iteratyw z suf. -*yti* i SO *krat*- ⇐ *kret*-, zob. *krečiù*, *krė̃sti*. Paralele: *draskýti* ⇐ *drė̃ksti*; *raškýti* ⇐ *rė̃kšti*; *slapýti* ⇐ *slẽpti*. Por. LEW 295, ALEW 519n. — Lit.-łot. osnowa *krat-ī*- ma nawiązanie w scs. *krotiti* 'oswajać, poskramiać', pol. *ukrócić* 'powściągnąć, pohamować', stpol. *okrotnąć* 'złagodnieć', *nieokrotły* 'nieposkromiony'). Nie ma pewności, czy pbsł. *krat- jest spokrewnione z gr. κροτ- w κροτέω 'z turkotem ciągnąć (o koniach), stukać, uderzać w coś, kuć, klaskać, przyklaskiwać; szczękać, zgrzytać (zębami)', κρότος m. 'szczęk, tupot, klaskanie, hałas'. Może to być czasownik o genezie onomatopeicznej, zob. Beekes 2010, 784. — Cps. *pakratau* SD «potrząsam czego, sypiąc miary, korca, concutio, percutio mensuram», refl. *atsikratýti* 'otrząsnąć się, wyzwolić się, pozbyć się', *nusikratýti* 'strząsnąć sobie', przen. 'uwolnić się od czego, pozbyć się czego'. Z innym suf.: *kratinė́ti* iter. 'wytrząsywać

(szyszki), bić skrzydłami (o ptaku); szukać, badać'. — Neoosn. *kraty-*: *iškratytojas* SD «badacz, discussor, inquisitor, examinator...» (syn. *vartytojas*, *išklausinėtojas*, *dasižinotojas*), *kratymas* SD «szperanie, scrutatio», «trzęsienie czego, agitatio, quassatio terræ» (syn. *drebėjimas*). — Nomina: *į̃kratas* 'źdźbło gdzieś wtrzęsione; domieszka do karmy (z siana, słomy)', *įkrataĩs* adv. 'czasami, od czasu do czasu; na przemian (np. karmi czym)', *kratà* 'przetrząsanie dla znalezienia czegoś schowanego, rewizja policyjna; siano zgrabione w jedno miejsce dla suszenia; len rozesłany do bielenia', *krataĩ* m.pl. 'słoma na ściółkę, paprochy siana', *krãtalas* 'wielkie sito o rzadkiej kratownicy; stary, niedołężny człowiek' (por. war. *krẽtelas*, *krẽtilas* s.v. *krė̃sti*), *kratìkas* 'kto roztrząsa gnój', *kratìklis* 'pałeczka do wytrzepywania paździerzy, śmieci z pakuł a. wełny' (por. *rodìklis* ⇐ *ródyti*; *rūkìklis* ⇐ *rūkýti*), *krãtilas* 'rzeszoto; kosz na paszę', *kratinỹs* 'mieszanka z siana, koniczyny i słomy zadawana bydłu; wszelka mieszanina; podściółka dla zwierząt' (por. łot. *kratenis* a. *kratinis* 'mieszanka z siana i słomy'), *kratiniai* m.pl. SD «mieszanka bydłu, fargo, secale, is», *krãtulas* 'rzeszoto', *kratùs* 'trzęski, trzęsący (o drodze nierównej, z grudami, wybojami)', przest. 'harttrabend', SD *kratus arklys* «kłusak, succussator, succussor, succussarius» ['koń biegnący kłusem, tempem pośrednim między stępem a galopem'], «koń ciężko noszący, succussator, succussor», *neatsikratamas* SD «niezbity, immotus, immobilis», *nukrataĩ* m.pl. 'ostatnie wymłócone ziarno', *núokratos* f.pl. 'grubsze plewy; zgrabki', *pakrãčios* a. *pãkračios* f.pl. 'podściółka dla bydła; paprochy siana, słomy', *pãkratas* 'podściółka', też pl. *pakrataĩ* (3 p.a.) ts., *pãkratos* f.pl. 'ściółka, paprochy siana, słomy', *sánkratais* adv. 'bezładnie, jak popadnie' ⇐ *sùkrečiu* 'wstrząsam, zrzucam do kupy', *ùžkratas* 'zaraza', cps. *mėšlãkratė* 'widły do roztrząsania gnoju' (por. *mė́šlas*). Por. łot. *kratas* f.pl. 1. 'znoszone ubranie, łachman', 2. 'dreszcz, odruch wstrętu; drżenie', *krateklis* a. *kratîklis* 'wielkie sito do czyszczenia ziarna'.

kraũjas 'krew', stlit. zwykle pl. *kraujaĩ*, *-ų̃* 4 p.a. coll. 'krew'. Odpowiednik stpr. *krawian* dopuszcza dwie lekcje: [kravi.jən] lub [kraujən] (PKEŽ 2, 262n. nie uwzględnił pierwszej z tych możliwości). Odpowiada swą budową przymiotnikowi na *-i̯o-* typu sti. *kravyá-* 'krwawy', od czego przez substantywizację *kravyám* n. 'krew'. Z uwagi na to, że formy indyjskie odzwierciedlają osnowę pie. *kreu̯h₂-, nie zaś †krou̯h₂-, trzeba *kraũjas* sprowadzić do pb. *kri̯au-i̯as < *kreu̯h₂-i̯o- (zatrata lrg. przed *i̯*, jak w sti. *kravyá-*, por. Pinault 1982, 268n.; zob. też dyskusję w NIL 447, przyp. 24). Trzeba też podkreślić szczegół, na który nie zwracano dotąd uwagi, mianowicie że refleks litewski pokazuje dysymilatywny zanik *i̯* w pozycji przed sylabą zawierającą suf. *-i̯(o)-* (por. *naũjas* 'nowy' < pb. *ni̯au-i̯as < pie. *neu̯-i̯os; inne paralele s.v. *gáuti*). Pod względem słowotwórczym chodzi tu o drw. przymiotny na *-i̯o-* od sb. pie. *kreu̯h₂-s-ø 'surowe, krwią ociekające mięso' (temat na *-s-*), por. gr. hom. κρέας n. (z *kreu̯as < *kreu̯h₂ᵃs) : wed. *kravíṣ* (z *krau̯is < *kreu̯h₂ⁱs), gen. *kravíṣaḥ*, z pie. *kreu̯h₂-s-ø, gen. *kreu̯h₂-s-os. Tradycyjna rekonstrukcja w BSW 142n., LEW 290. Zob. też ALEW 520n. — Drw. *bekraujis* SD «niekrwawy, incruentus, ezxanguis», *kraujìnė* 'krwawa biegunka' (por. suf. w *gerklìnė*, *pil̃vinė*), *kraujìngas* 'krwawy (bój), zakrwawiony', SD «krew w sobie maiący», *kraujìnis* 'krwisty' (⇒ *kraujìnė dešrà* 'kiszka zrobiona z kaszy i krwi, kaszanka'), 'koloru krwi', *pakraujaĩ* m.pl. 'krew zmieszana ze śliną i flemą' (*Jis džiovininkas, spjaudo pakraujaĩs*). — Cps. z *krauja-* a. *krau-* w funkcji I członu: *kraujagerỹs* a. *kraugerỹs* 'krwiopijca, krwiożerca' (por. *gérti*), *kraujãgyslė* 'naczynie krwionośne' (por. *gýsla*), *kraujalaidys*: *taurelė kraujalaidžio* SD «bańka barwierska, cucurbita ventosa», *kraujaleidỹs* 'kto puszcza krew; marny lekarz, konował', por. *léisti* (⇒ n.m. *Kraujaléidžiai*, *Krauleidžiaĩ*, ⇒ *Krauleĩdiškė*), *kraujasiurbỹs* ob. *kraũsurba*, *krausurbỹs* 'kwiopijca, wampir' (por. *siur̃bti*), *kraujãtryda* 'krwawa biegunka' (por. *tríesti*), *kraujãžolė* bot. 'krwawnik, Achillea, Sanguisorba officinalis' (por. *žolė̃*), *vìrkrauja* 'kobieta o cechach męskich' (por. *výras*, *výrmergė*). Człon początkowy *kraujo-*: *kraujogėda* stlit. 'kazirodztwo' (por. *gė́da* 'wstyd, hańba', kalka z nwn. *Blutschande*; por. SD *gadinimas giminės*

«kazirodztwo, incestus, us, incestum»), *kraujoliejys* SD «krwie rozlewca, sanguinarius», syn. *kraujo ižlėjėjas* (por. *líeti*), *kraujómaiša* ʽkazirodztwo’ (dosł. ʽmieszanie krwi’, por. *maišýti*), *kraujóplūdis* ʽkrwotok’ (por. *plū́sti*). Vb. denom. *kraujúoti* ʽkrwawić’ (⇒ *kraujúotas* ʽzakrwawiony’). — SZ-V *kruv-*: *krùvinas* (zob.). — Odpowiednik łot. †kraujš nie jest zaświadczony. Zamiast tego mamy *kreve* ʽzakrzepła krew, strup’, o budowie wskazującej na substantywizację adi. *krau̯-ii̯ā ʽz krwi, krwawy’[250].

krauklỹs, *-io* 4 p.a. gw. ʽkruk, Corvus corax’ — nomen agentis na *-lys*, urobione od dźwiękonaśladowczego czas. *kraũkti, -iù, -iaũ* ʽkrakać’. Osnowa *krauk-* przypomina słow. *kruk-*, por. stpol. *krukać* ʽwydawać głos — o niektórych zwierzętach’, od czego *kruk* ʽCorvus corax’. Zob. LEW 290, REW I, 670, Boryś 2005, 264. Podobieństwo do gr. κραυγή ʽkrzyk, wołanie, wrzask’, κραυγάζω m.in. ʽkrakać’ i stisl. *hraukr* ʽsea-raven’ (Beekes 2010, 773) jest raczej przypadkowe. W języku literackim nazwą ʽkruka’ jest *kranklỹs* (zob.).

krauktis, *kraukiasi*, *kraukėsi* b.z.a. gw. ʽsterczeć na zewnątrz, wystawać, np. o kościach, żebrach’. Niejasne. — Drw. *krauksóti, -o, -ójo* ʽsterczeć (o kościach); gapić się (o dzieciach)’, nomina: *kráuklas* ʽżebro’, pl. *kráuklai* a. *krauklaĩ* ʽkości, szkielet; obręcze więcierza; gruda na drodze; spiętrzony lód na rzece; grubsze paździerze lnu a. konopi’.

kraulaĩ, *-ų̃* 4 p.a., *kráulai, -ų* 1 p.a. m.pl. ʽrzeczy niepotrzebne, zawadzające, graty, rupiecie; bagaże podróżnych’ (syn. *kraustuliaĩ*). War. palatalizowany: *kriáulai* m.pl. ʽgraty’. Jest to drw. prymarny z suf. *-la-* od czas. *kráuti* ʽskładać’ (zob. s.v.), pierwotnie chyba przymiotnikowy. Paralele: *pjaũlas*, *pjáulas* i *pjaulaĩ*, *siū́las*, *tū́las*. — Drw. *krauliniaĩ* m.pl. ʽgraty, manatki (przewożone przy przeprowadzce)’, *kraulỹs* ʽstodoła, gumno’ (*Kraulys tai menkas buvo, tik daug jam sukrauta*). — Vb. denom. 1. *kráulioti* (zob.), 2. *kraũlyti, -iju, -ijau* ʽskładać (pieniądze), oszczędzać; sprzątać ze stołu; ładować, wyładowywać’ (war. *kraũlinti*), *kráuloti, -ju, -jau* ʽładować, pakować’, *apkráuloti* ʽobłożyć czym’, refl. *kráulotis* ʽprzeprowadzać się’.

kráulioti, *kráulioju*, *kráuliojau* ʽskładać, sprzątać (ze stołu); ładować i przenosić z miejsca na miejsce, przeprowadzać’, war. *kraulióti*. Pod względem synchronicznym jest to iteratyw z neosuf. *-lioti* od *kráuti* (zob.). Z tymże formantem: *gaulióti* ⇐ *gáuti*; *dėlióti* ⇐ *dė́ti*; *duolióti* ⇐ *dúoti*. Natomiast z etymologicznego punktu widzenia *kráulioti* jest vb. denominativum od *kraulaĩ*, *kráulai* ʽgraty, rupiecie’ (zob. s.v.). — War. palatalizowany *kriaul-*: *kriáulioti* ʽkraulioti’, *kriáuloti* ts.

kraũpti, *kraupiù*, *kraupiaũ* gw. ʽwzbudzać w kim strach, straszyć kogo’, *pakraũpti* ʽpostraszyć; zbesztać, złajać, ukarać’. Refl. *susikraũpti* ʽskulić się z zimna’. Prawdopodobnie pdg. quasiprymarny, zbudowany na prs. *kraupiù*, kiedyś należącym do iteratywu *kraupyti ⇐ *krùpti* (zob.), paralelele: *klaũpti*, *praũsti*, *raũpti*. — Nomina: *kraupùs* 1. ʽpełen grozy, przeraźliwy (np. krzyk); bojaźliwy, lękliwy, płochliwy’, 2. ʽkruchy’, 3. ʽsurowy, ostry (klimat), przenikliwy (wiatr)’, 4. ʽospowaty, dziobaty (o twarzy)’, SD *kraupus* «chropawy; dołkowaty» (syn. *dubus*, *duobėtas*), *kraupulỹs* ʽdreszcz’. Odpowiedniki łot.: *kraũps* ʽnierówny, szorstki’, *kraupis* ob. *kŗaũpis* ʽświerzb, świerzb koński, parch’, *kŗaupa* ʽświerzb; strup; brodawka; nierówność na powierzchni kartofla’, *kraupes* f.pl. ʽzmarszczki’, *kŗaũpis*

[250] Łotewski jest jedynym językiem grupy bsł., który przechował ślad pie. nazwy ʽkrwi’, formalnie nie związanej z ʽkrwistym mięsem’. Jest to *asinis* f. pl. ʽkrew’ (gw. *asiņi* m. pl.), gen. pl. *asiņu*, rzadziej w liczbie pojedynczej *asins* f. lub *asnis* m. ʽkrew’. Z wtórnym *a-* (neutralizacja pb. samogłosek *e- i *a- w nagłosie wyrazu) stanowi ono przekształcenie starszego *esni-, tematu na *-(n)i-*. Ten ostatni zastąpił heteroklityczną osnowę pie. neutrum *$h_1$esh_2-r̥ ʽkrew’, gen.sg. *h_1sh_2-én-s lub *h_1sh_2-n-ós. Por. het. *ēšḫar* / *išḫan-*, wed. *ásr-* / *asn-* (nom. *ásr̥k*, gen. *asnáḥ*, instr. *asnā́*); gr. ἔαρ, ἔαρος n. ʽkrew; sok’, w złożeniu też εἶαρ: εἰαροπότης.αἱμοπότης Hes. ʽssący krew, krwiopijca’; toch. A *ysār* ʽkrew’, toch. B *yasar* ts. Por. IEW 343, Puhvel, HED I-II, 312 n., EWAIA I, 149, Kloekhorst 2008, 256 n., ALEW 521.

ˈropucha’ (syn. *krupis*); vb. denom. *kraũpêt, -ẽju* ˈpokrywać się strupami, świerzbem’, *kŗaũpt* ˈo skórze: stawać się szorstką, chropowatą, pierzchnąć’. Bez etymologii. Zob. LEW 291, gdzie wzmianka o mało prawdopodobnym związku z pol. *okropny* (Boryś 2005, 388 łączy to z czas. *okropić* ˈspryskać, pokropić’). ALEW 521 za główny refleks uważa adi. *kraupùs* ˈlękliwy’ i opisuje go jako ˈeine τομός-Bildung aus der Wortfamilie von lit. *krùpti*...’; czas. *pakraũpti* pozostawia bez komentarza. — SZ *krup-*: *krùpti* (zob.). — WSZ *krūp-*: *krū́pti* (zob.).

kráustyti, *kráustau*, *kráusčiau* 1. ˈukładać, składać, rozkładać, przekładać’, 2. ˈprzenosić, przeprowadzać’, 3. ˈuprzątać, zabierać co niepotrzebne; zdejmować ze stołu’, 4. ˈkraść’, 5. ˈwypróżniać się, fajdać, paskudzić’ — frequentativum na *-styti* od *kráuti* (zob.). Odpowiednik łot. *kraũstît* ˈładować, pakować’, młodsze *kŗaũstît*. Paralele: *džiáustyti* ⇐ *džiáuti*; *káustyti* ⇐ *káuti*; *pjáustyti* ⇐ *pjáuti*. Cps. *apkráustyti* ˈokładać czym; przeszukać; okraść’, *atkráustyti* ˈzrobić wolne miejsce’, *įkráustyti* ˈzaładować, wpakować gdzie; osiedlić kogo’, *iškráustyti* ˈwyładować, opróżnić; wysiedlić’. Refl. *kráustytis* ˈukładać się; przenosić się z miejsca na miejsce’, *įsikráustyti* ˈwnieść się, wprowadzić się (do nowego mieszkania); wleźć, wepchnąć się’, *insikraustau* SD «wprowadzam się», *išsikráustyti* ˈwyprowadzić się’, *užsikráustyti añt aũkšto* ˈwleźć, włazić na strych’. — Neoosn. *krausty-* (⇐ *kráusty-ti*): *iškráustymas* ˈwysiedlenie’, *kraustỹnės* f.pl. ˈprzeprowadzka’, SD *vežimas prikraustytinis* «woz skarbny, currus onerarius» [ˈpakowny wóz podróżny, najczęściej czterokonny’]. — Neoosn. *kraust-* (⇐ *kraust-yti*): *kraũstas* ˈruchomości, rupiecie, pakunki, manatki do przewiezienia, do przeprowadzenia, *kraustulỹs* a. *kraustuliaĩ* ˈróżne rzeczy drobne do przewiezienia, graty, rupiecie’, *kraũstė* c. ˈ(o kimś niespokojnym) kto wciąż rzeczy przekłada’. Por. łot. *kraust-*: *krausts, kràusts* a. *gràusts* ˈciężar, balast’.

kraušýti, *kraušaũ, kraušiaũ* gw. ˈmiąć, wyżymać; bić, uderzać; tarmosić; gnieść, tratować’, refl. *kraušýtis* ˈpchać się, tłoczyć się’. Dwuznaczne: albo iteratyw z suf. *-yti* i SO *krauš-* ⇐ *kruš-* (por. *krùšti* m.in. ˈdrobić, ucierać’) albo też kauzatyw na SO *krauš-* ⇐ *kriauš-* (por. *kriaũštis* ˈpękać, łamać się’). Odpowiedniki bsł.: łot. *krausît, -ĩju* ˈtłuc, otłukiwać ości jęczmienia na klepisku’ (war. *kràusêt, -ẽju* ˈubijać w moździeżu’), scs. *sŭkrušiti, -krušǫ* ˈzgnieść, skruszyć’, ros. *krušú, krušítь*, pol. *kruszę, kruszyć* ˈłamać, rozbijać na drobne kawałki, drobić’; sb. postvb. scs. *ukruxŭ* ˈκλάσμα, ułamek, kawałek’, pol. *okruch* (chleba, ciasta, złota) ˈodkruszony kawałek’. Zob. BSW 143, LEW 302. Transponat ie. *krou̯s-ei̯e- ⇐ *kreu̯s- ˈuderzać, kruszyć’ (LIV^2 371). Por. gr. κρούω (*krou̯s-) ˈuderzać, uderzać (w struny), pukać (do drzwi), uderzać jedno o drugie, klaskać, tupać (w tańcu)’, κροῦσις, -εως f. ˈuderzenie, zderzenie’, κρουστικός ˈtrykający — o baranie’ (GEW II, 27n., Beekes 2010, 785n.). Zmiana *(au̯)s > lit. *(au̯)š* jak np. w *aušrà* (por. Stang 1966, 97). — Oboczny SO *kriauš-* (z *r’* jak w SE *kriaũštis*, zob.): *kriaušýti* ˈkłuć (rogami), gnieść, kruszyć, rozdeptywać, popychać’, refl. *kriaušýtis* ˈpchać się, tłoczyć się’. Zob. też *kriaũšas*.

kráuti, *kráunu* (war. *kráuju*), *króviau* (war. *kráujau*) 1. ˈkłaść jedno na drugie, składać w jednym miejscu, składać na kupę, układać, nakładać’, 2. ˈpakować’, 3. ˈładować’, 4. ˈgromadzić (dobra, majątek)’, 5. ˈwić gniazdo’, 6. ˈwypuszczać pąki, tworzyć zawiązki kwiatów’, 7. ˈstawiać piec z kamieni’ (*Puodžius puodus suka, krõsnius krosnis krauna*). Cps. *atkráuti* ˈuprzątnąć, usunąć’, *inkrauju* SD «nakładam czego» (syn. *indemi*), *iškrauju* SD «wykładam co rękoma», *pakráuti* m.in. ˈobłożyć czym z wierzchu; załadować piec drewnem’, *užkrauju* SD «nakładam na co» (syn. *uždemi*), refl. *apsikráuti* stlit. ˈozdobić się czym’, *susikráuti* ˈspakować sobie; uwić sobie gniazdo; wykształcić się — o pąkach, listkach’. Odpowiednik łot. *kŗaũju* a. *kŗaũnu, kŗãvu, kŗaũt* ˈzrzucać, składać na kupę, gromadzić, ładować’ skłania do przypuszczenia, że nagłos *kr-* pojawił się w vb. litewskim wtórnie, mianowicie w następstwie dysymilacji *kriáuju > *kráuju*, por. *gáuju* s.v. *gáuti* (tam

też inne paralele). W gwarach lit. spotyka się jeszcze war. *kriáuti*. Dalej godny uwagi jest fakt, że nagłos *kr'*- ukazuje się w nominach tworzonych innymi sufiksami, niż zawierające -*i̯*-. Por. 1° *kriáuklas* m.in. ʽskorupa (orzecha, owada, raka, żółwia), łuska, łupina; muszla, koncha; gruda zeschłego lub zmarzłego błota' (war. *kriauklė̃*, p.a. 4, 2), z *kri̯ā́u̯-tlo-, znacz. etym. ʽprzykrycie, pokrywa', 2° *kriáutė* a. *kriáutis, -ies* f. ʽmiejsce w kominie przeznaczone do suszenia, wędzenia mięsa; strych, pomieszczenie między sufitem a dachem', 3° *kriáutinė* ʽbród wymoszczony rzuconymi na dno kamieniami', 4° *kriáuloti* (zob. *kráulioti*), 5° *kriaũnos* (zob.). Rekonstrukcja: pbsł. *kri̯ā̯u̯-C z pie. *kreu̯H- ʽrzucać na kupę, gromadzić, okrywać' (LIV[2] 371, BSW 140, LEW 291, ALEW 521n.). — SO *kráu-C* < *krāu̯-C < *krou̯H-C: *kráustyti* (zob.), *kraulaĩ* (zob.), *kráutuvė* (zob.). — SO *krav-V* < *krou̯H-V: zob. *krav-*. — WSO *krov-V* < *krāu̯-V: zob. *krov-*. — Antekonsonantyczny SZ *krū-C < *kruH-C: stpr. *krūt* ʽpadać, fallen', łot. *krūtiês, krūjuôs, kruvuôs* ʽnarzucać się komu', nowsze *krujuos* a. *krūjuos, kruĩtiês* (neoinf. oparty na formie prs.) ʽnarzucać się komu; targnąć się na kogo, dobrać się komu do skóry; usiłować postąpić naprzód', od tego intens. *kruistîtiês* ʽczynić coś niedozwolonego' (zam. *krū-stī-, por. wtórne *ui* w lit. *buitìs*). — Nawiązanie słowiańskie: scs. *kryti, kryjǫ* ʽokrywać, chować', *ukryti* ʽukryć, schować' (por. Vaillant, GC III, 282, z paralelami). Scs. *kryti* tak się ma do lit. *kráuti* jak scs. *myti* ʽmyć' do łot. *maût* (zob. *máudyti*) i scs. *ryti* ʽryć' do lit. *ráuti*, łot. *raût*. Nomina: *krū́mas* (zob.), *krū́snis* (zob.), *krū́tis* (zob.), *krūtìs* (zob.). — Antewokaliczny SZ *kruH-V wydaje bałt. *kruv-V* na mocy tzw. hiatu lrg.: łot. *kruva* ʽkupa' (*malkas kruva* ʽkupa drewna'), ʽpagórek, wzniesienie', < *kruH-eh$_2$-, zob. Smoczyński 2003a, 66n. Do tego war. *kr̦uva*, z *r̦* przeniesionym ze SE *kr̦aũt*. Dalej por. łot. *kruvesis*, które oprócz ʽder Höcker' (por. *kruva*) oznacza też ʽścięte mrozem błoto na drodze, polu; nierówność na drodze'. — Allomorf *kruv-V* ukazuje się również w słowiańskim, por. scs. *pokrŭvati* ʽpokrywać, zakrywać' < *kruH-eh$_2$-, *nepokrŭvenŭ* ʽniepokryty', *prikrŭvenije* ʽprzykrycie, osłona', *sŭkrŭveno* adv. ʽskrycie, potajemnie'. — WSZ-V *krūv-*: *krūvà* (zob., tam też o scs. *po-kryv-ati*).

kráutuvė ʽsklep, miejsce sprzedaży pewnych towarów' (neol.), dawniej też ʽmagazyn' i ʽmuzeum'. Por. ŽD 594, 599, 600n., LEW 292. War. *krautùvė, krautuvė̃*. Obok tego m. *kráutuvas* ʽładunek; zboże złożone w gumnie; miejsce do składania czego'. Formacja na -*tuv*- od czas. *kráuti* ʽskładać coś w jednym miejscu'. Znacz. etym. ʽmiejsce do składania towarów, skład, magazyn'. Por. pol. przest. *skład* ⇐ *składać* w wyrażeniach *skład apteczny, skład wódek, skład mydła*. Por. ros. *magazín* ʽsklep'. — Drw. *kráutuvininkas* a. *krautùvininkas* ʽwłaściciel sklepu, sklepikarz; sprzedawca w sklepie', war. kontrahowany: *kráutninkas*.

krav-, derywaty z antewokalicznym allomorfem stopnia *o*, *krau̯-V- ⇐ *kru̯u-V por. scs. *kryti, kryjǫ* ʽokrywać, chować' (zob. Smoczyński 2003a, 66n.). Por. *įkravà* ʽwaliza', *inkravùs* ʽpojemny, pakowny, wiele mieszczący (wóz, sanie, skrzynia, stodoła)', drw. wsteczny deprefigowany: *kravùs* (por. *sántaika* ⇒ *taikà*); *kravóti* a. *kràvoti* ʽpakować, ładować' (vb. denom. od *krava ʽpakowanie'), *pakravà* ʽmiejsce w stodole do składania siana a. słomy, odryna; piętro w stodole do składania zboża' (⇐ *pakráuti* ʽnałożyć, naładować'), *pakrãvai* (zob.), *pérkravinėti* ʽ(wóz) przeładować, przeciążyć', *príekrava*, żm. *prýkrava* ʽkupka (siana) złożona obok dużej kopy; miejsce pod okapem dachu'. Por. jeszcze *kravažaĩ* m.pl. ʽrzeczy przewożone podczas przeprowadzki, ładunki' (< *krau̯-važ-?). Nawiązania łotewskie: *krava* ʽkupa, stos', też ʽbrzeg', *kravata* ʽkupa', *kravažas* f.pl. ʽgraty, rupiecie' (ME II, 264), *atkr̦ava* ʽstos starych, bezwartościowych, niepotrzebnych rzeczy', *kr̦avis* ʽparów, wąwóz'; *pãrkravât* ʽprzekładać z miejsca na miejsce, szukać przewracając', *pãrkravâtiês* ʽprzenosić się, przeprowadzać się'. — Nawiązanie słowiańskie: scs. *krovŭ* ʽdach, przykrycie; namiot, szałas, mieszkanie; miejsce ukryte, kryjówka; ochrona, obrona', scs. *pokrovŭ* ʽprzykrycie, dach; ochrona, obrona', sch. *pòkrov* ʽcałun; powłoka śnieżna', ros. *pokróv* ʽzasłona, osłona; obrona, ochrona; naskórek', stpol. *pokrow* ʽpokrycie, okrycie; pokrywka,

przykrywka naczynia'. Por. BSW 140, REW I, 665, Boryś 2005, 458, Derksen 2008, 250 (tu zaskakujący wywód scs. *krovŭ* z pbsł. *krou(?)um). Osobno zob. *krov-*.

kregždẽ 4 p.a. 'jaskółka, Hirundo', *kregždẽ urvìnė* 'jaskółka brzegówka, Riparia riparia', SD *kregždė urvinė, urvosa gyvenunti* «grzebielucha, hirundo riparia», *kregždẽ mū́rinė* 'jerzyk, Cypselus apus'. War. *krẽgždė, kregždỹs, s*-mobile: *skregždẽ, skreždẽ, skrãždė* (obok syn. *skraidẽ, skraĩždė* w Zíetela, por. Vidugiris 1998, 600). Od dźwiękonaśladowczego czas. *kregždė́ti, krẽgžda, -ė́jo* 'skrzeczeć (o głosie sroki, kaczki), skrzekliwie piszczeć', też o skrzekliwym głosie, o kaszlu palacza tytoniu. Są też war. *krykštẽ, krỹkštė* 'jaskółka'. Nawiązanie w stpr. *krixtieno* EV 'jaskółka, Ertswale [Erdschwalbe, Uferschwalbe]' (Trautmann 1910, 363), n.w. *Krixteyn* (AON 73, 233). Por. syn. *blezdingà*. — Drw. *krẽgždinas* 'samiec jaskółki', *kregždýnas* 'pisklę jaskółki, jaskółczę', *kregždìnė* a. *kregždỹnė* bot. 'jaskółcze ziele, Chelidonium' (już w SD <krekźdine>, o czym brak wzmianki w LKŽ VI, 491), *kregždingà* 'jaskółka', *kregždū̃nė* bot. 'ciemiężyk białokwiatowy, Vincetoxicum officinale'. Cps. *kregždãžolė* bot. 'ciemiężyk' (por. *žolẽ*), *kregždžiaburñis* 'ktoś piegowaty' (por. *burnà*). — N.rz. *Krẽgždė, Kregždañtė*, cps. *Krẽgždupė, -upis*.

krẽgždės, *-džių̃* f.pl. gw. 'piegi na skórze'. Przenośne użycie wyrazu *kregždẽ* 'jaskółka' (zob. s.v.). — Drw. *krẽgždenos* f.pl. 'piegi' (por. *strãzdenos* 'piegi' : *strãzdas* 'drozd'), ⇒ *kregždenė́tas* a. *kregždenótas* 'piegowaty'; *kregždė́tas* 'piegowaty'.

kreidà 4 p.a. 'kreda', SD *kraida* «kreta» (syn. *mielas*) — zapoż. z pol. przest. *krejda, krajda* (⇐ nwn. *Kreide*), por. SLA 109, LEW 292 (pominięte w ALEW). War. m. *kreĩdas* (ZS 26).

kreĩpti, *kreipiù, kreipiaũ* 'krzywić, skłaniać, przechylać, popchnąć, skierować (łódź)', *iškreĩpti* 'wykrzywić, zniekształcić, wypaczyć (cudze słowa, myśli)', *pakreipiu* SD[1] «rozkrzywiam», *pàkreipė gálvą* 'zwrócił głowę'. Refl. *kreĩptis, -iúosi, -iaũsi* 'chylić się na stronę, zwracać się (do kogo)', *išsikreipiu ižg kelio* SD «zstępuię z drogi». Jest też alternant pwk. *kriep-*: *kriẽptis* gw. 'przechylać się na bok' (Gervė́čiai). Allomorf *kreip-* może być nowym st. pełnym, który dotworzono do *krip-* (zob. *krìpti*), podobnie jak np. *kreik-* ⇐ *krìk-*, *smeig-* ⇐ *smig-*, *speit-* ⇐ *spit-*. Zob. też *krỹpti*. Związki pozabałtyckie niepewne, zob. BSW 140, LEW 292 i ALEW 522 (gdzie wzmianki o stisl. *hreifa* 'wymachiwać, schwingen' i scs. *vŭskrěsiti* 'ἀναστῆσαι, wskrzesić' < *kraip-s-?). — Drw. *iškreipìmas* 'wypaczenie (cudzej myśli)', *kreipinỹs* gram. 'zwrot językowy, forma zwracania się do osoby' (*Kreipinỹs laiško pradžioje*). — SZ *krip-*: *krìpti* (zob.), WSZ *kryp-*: *krỹpti* (zob.). — SO *kraip-*: *kraipýti* (zob.).

kréištis, *kréišiuosi, kréišiausi* żm. 1. 'zamierzać, mieć zamiar', 2. 'zaprzeczać, zapierać się, nie przyznawać się'. Brak alternantów †krieš-, †kriš-. Niejasne. — SO *kraiš-*: *kráišytis* 'zaprzeczać, sprzeciwiać się'.

kreĩvas, *-à* 1. 'krzywy, zatoczysty, skrzywiony, koślawy', 2. 'o nierównej powierzchni, pagórkowaty', 3. 'nieuczciwy, niesprawiedliwy', 4. 'zły, niedobry'. Odpowiednik stpr. *greiwa-* (< *kreiva-) w cps. *greiwakaulin* dat.sg. 'żebro' (dosł. 'krzywa kość', por. lit. *káulas*). Prapokrewne z psł. *krivŭ, por. cs. *krivŭ* 'zakrzywiony, wygięty; zezowaty, nieprawy, zły', sch. *krȋv*, f. *kríva* 'krzywy', ros. *krivój* 'krzywy, jednooki; fałszywy, niesłuszny', czes. *křivý* 'krzywy, fałszywy; chromy', stpol. *krzywy* 'nieprosty, nieprawdziwy, oszukańczy, niesprawiedliwy, zły'. Wyraz bsł., por. BSW 140n., LEW 203 (s.v. *kaĩras*), ALEW 523. Por. suf. w *šleĩvas* ⇐ *šliẽti*. — Z innym suf.: łot. *krèiss* 'lewy' < *krei-sa- (por. goc. *hrisjan* 'potrząsać; marudzić' < *kris-i̯o-). — Niewyjaśniony pozostaje brak zmiany podakcentowego *ei̯ w lit.-łot. *ie* (†kriẽvas), por. *leĩlas, peĩlis*. Podstawa werbalna może w pie. *(s)krei̯- 'zataczać koła, szybować w powietrzu' (LIV[2] 562: tylko bsł.). Zob. *skrieti, kaĩras*. Ostatnio Beekes 2010, 781 zbliżył cs. *krivŭ* do gr. κρίος m. 'baran' < *kriH-u̯o-;

znacz. etym. ʽzwierzę o zakrzywionych rogach'. — Drw. *kreivãzas* ʽkrzywy przedmiot, krzywe drzewo' (⇒ *kreivazóti* ʽnierówno, zygzakiem orać, kreślić, pisać; iść utykając, chyląc się na bok'), *kreivumà* ʽskrzywienie, wykrzywienie', *kreivùmas* ʽkrzywość'. Cps. *kreivaãkis* ʽzezowaty' (por. *akìs*), war. kontrahowany: *kriau.ãkis, kreivakõjis* ʽkrzywonogi' (por. *kója*), *kreivalãkas* ʽkto krzywo chodzi, kuleje' (por. *lė̃kti*), *kreivarėžà* c. ʽkto orze miedzę, wdziera się w cudzy grunt' (por. *rė́žti*). Vb. denom. *kreĩvinti* ʽkrzywić, wykrzywiać, wykoślawiać', *kreivóti* ʽrobić coś krzywo; iść, jechać, orać zygzakiem' (⇒ *kreivõlis* ʽmańkut'), *kreivúoti* ʽkrzywo nosić, wykrzywiać (buty), krzywo robić (tkać, orać); wykolejać się (o dziecku)'. — Nie ma pewności, czy gw. *kraĩvas* (tak m.in. w SD) pochodzi ze zmiany *kreĩvas*, czy też przedstawia alternant apofoniczny na SO *ai*. Cps. *kraivãkis* ʽktoś zezowaty', SD «krzywo patrzący; rozoki» (por. *akìs*), *kraivanosis* SD «krzywonosy» (por. *nósis*). — N.m. *Kreivóji* 2x, *Kreivė́nai* 2x, *Kreiviaĩ* 6x, *Kreivìškiai*, cps. *Kreĩvalaužiai*, *Kreĩvupė*. N.rz. *Kreĩ.upis* (*Kreiv-upis), n.jez. *Kreĩvežeris*, *Kreĩvažeris* (*Kreiva-ežeris).

krekenà 3 p.a., zwykle pl. *krẽkenos, -ų̃* 1. ʽsiara, żółtawobiałe, gęste mleko wydzielające się z gruczołów mlecznych w pierwszych dniach po wydaniu potomstwa, zwł. po ocieleniu się krowy' (*Krekenà yra geltonas tirštas pienas*), 2. ʽplacek zrobiony na siarze', 3. ʽgrudka zsiadłego mleka a. zakrzepłej krwi'. War. *krẽkenas* (SD <krekienas> «siara, pierwsze mleko, collostrum»), *krekenaĩ*, *krẽkenys*. Dewerbalny drw. z suf. *-enā* / *-enas* od *krèkti* ʽkrzepnąć, zsiadać się' lub *krekė́ti* ts. Paralele: *pjùvenos* ⇐ *pjáuti*; *svìltenos* ⇐ *svìlti* (GJL II, § 304). — Z innym suf.: łot. *kreķenes* f.pl. ʽsiara' ⇐ *krecêt* ʽzsiadać się'. — N.rz. *Krekenà*, *Krekenáuza*, n. łąki *Krekenỹnė*. —

Vb. denom. *sukrekinti* stlit. ʽzakrzepnąć'.

krẽklai, *-ų* 2 p.a. stlit. ʽpiersi kobiety', por. *Palaimintos įsčios, kurios tave nešiojo ir kreklai, kuriuos tu žindai* DP 562_{20} ʽBłogosławiony żywot, ktory ciebie nosił, i piersi, ktorycheś ty pożywał'. Dewerbalny drw. na *-la-* od *krèkti* ʽkrzepnąć, zsiadać się' (GJL II, § 164). — Forma singularis *krẽklas* ʽpierś kobieca' (MŽ, DP) ma odpowiedniki w stpr. *kraclan* EV ʽBrust' < *krekl- (por. *ladis* < *led-) i łot. *krękls* ʽkoszula' (znacz. etym. ʽto, co okrywa piersi'). Zob. LEW 287 (s.v. *krãkė*), ALEW 523.

krèkti, *kreñka*, *krẽko* ʽkrzepnąć, zsiadać się, ścinać się', *sukrèkti* ts. Trudne. Z uwagi na syn. *krèšti* ʽkrzepnąć' < *kreḱ- (zob. *krešė́ti*) może należeć do serii wyrazów z alternacją *k/š*, por. LEW 293. Zob. też syn. *klèkti*, *kleñka*. — Dur. na *-ėti*: *krekė́ti*, *krẽka*, *-ė́jo* ʽzsiadać się, krzepnąć, ścinać się, zwarzać się'. Odpowiada łot. *(sa)krecêt*, *-ẽju* ʽzsiadać się, ścinać się', caus. *krecinât* ʽstawiać (mleko) na zsiadłe' (war. *recinât*). — Nomina: *krekenà* (zob.), *krekesaĩ* m.pl. ʽsiara', *krẽkesas* bot. ʽkulnik, Globularia', *krekė̃siai* m.pl. to, co zakrzepło, galareta', *krẽklai* ʽpiersi' (zob. s.v.), *kreklaĩ* m.pl. ʽkrokwie'[251], *krekùčiai* a. *krekučiaĩ* m.pl. ʽskrzep mleka a. krwi; żabi skrzek', *krekulaĩ* ʽskrzep'. Por. łot. *kręcumi* m.pl. m.in. ʽżabi skrzek'. — Drw. wstecznym od *kreklaĩ* są *krẽkai* ʽkrokwie' (*Jų tvartas su septyniais krẽkais*), por. *prė́slas* ⇒ *prė́sas*; *ùblas* ⇒ *ùbas*. — SO *krak-*: *krakaĩ* ʽkrokwie' (zob. s.v.). Czy tu też *krãkė* ʽptak żółna, Dryocopus martius'? — WSE *krėk-*: *sánkrėkos* f.pl. ʽskrzep; żabi skrzek' ⇐ *sukrèkti* (por. *sántėkis*, *są́rėmiai*).

krė̃ktis, *krẽkiasi*, *krẽkėsi* ʽo świni: odczuwać pociąg płciowy, szukać knura, hukać się', *apsikrė̃kti* a. *pasikrė̃kti* ʽo świni: zapłodnić się' (*Mūs kiaulė apsikrėkė su kaimyno meitėliu. Bus pasikrėkus, kad jau tekių nebeieško*), caus. *krė́kinti* ʽzapłodnić — o knurze'. Pwk. *krek-* / *krėk-* ma charakter onomatopeiczny, por. *krekė́ti*, *krẽka* (war. *krẽki*), *-ė́jo* ʽkrząkać, chrząkać — o głosie wydawanym przez świnię, zwł. przez karmiącą maciorę'.

[251] Według GJL II, przypis w § 164 *kreklaĩ* m.pl. to transpozycja wyrazu pol. *krokwie, krokwy*, z lit. wymianą *v* na *l*. Trzeba dodać, że znane są też formy z *v*: *krẽkvos* f.pl. ʽkrokwie' lub *krẽkvai* m.pl. ts.

kremzlẽ 4 p.a. ʻchrząstka w ciele (w nosie, uchu, stawie), rodzaj tkanki łącznejʼ (war. *kremslẽ*). SD <krimzłe> «chrzęstka, cartilago». Z uwagi na izolowany charakter osnowy *kremz-* / *krems-* trzeba *kremzlẽ, kremslẽ* oznaczyć jako warianty zmienione z *kramzlẽ, kramslẽ* ts. Por. *e* z *a* w *krẽsė* < *krãsė*; *krẽtilas* < *krãtilas*. Grupa *mzl* wtórna, pochodzi z sonoryzacji *m-s-l* (por. *drum̃zlės* z *drumslės). Analiza: *krams-lė* lub *krams-slė — dewerbalny drw. od neopwk. *krams-*, por. *kramsė́ti, krámsi* m.in. ʻwydawać chrzęst, chrzęścić, np. o stawachʼ. Znacz. etym. ʻto, co chrzęściʼ. Paralela: pol. *chrząstka* ⇐ *chrzęścić* (Boryś 2005, 70). Podobnie tłumaczy się war. *krimzlẽ* ob. *krimslẽ* ʻchrząstkaʼ ⇐ *krimsė́ti* (zob. *krim̃sti*). — Wtórne *e* ukazuje się również w odpowiedniku stpr. **gremsle*, pis. <gremsde> EV ʻchrząstka w nosie, Nasezule [Nasensäule, Nasenbein]ʼ, czyt. [gremzlə]. Udźwięcznienie *kr- w *gr-* jak w lit. *griẽti* < *kriẽti*; *grýtis* < *krýtis*.

krėnà 4 p.a. ʻstężała warstwa jakiejś płynnej masy, kożuch na powierzchni kisnącego lub gotowanego płynu, kożuch na mlekuʼ. Według LEW 293 ma pochodzić z kontrahowania formy *krejenà, będącej drw. na *-ena* od pwk. *krej-* jak w prs. *krejù* ʻłowię w płynieʼ : łot. *kreju* ʻzgarniam śmietankę z mlekaʼ (zob. *kriẽti*). Por. łot. *kriẽns, kriena* ʻein dünnes Häutchen auf Speisenʼ (ME II, 284) oraz lit. *grėnẽlė* s.v. *griẽti*. Rzadki war. *kriena* b.z.a. (Mieżinis) może być letonizmem. Sufiksem *-ena* tworzy się m.in. nazwy ʻskóry z jakiegoś zwierzęciaʼ, np. *galvenà, lapenà, meškenà* (por. GJL II, § 305). — Vb. denom. *krėnė́tis* ʻpokryć się kożuchem (o gotowanej kaszy)ʼ.

krenė́ti, *krẽna, krenė́jo* gw. 1. ʻtrzeszczeć (o drzewie, belce), wydawać chrzęst, chrząsnąćʼ, 2. ʻcharczeć, rzęzićʼ, *iškrenė́ti* ʻwymrzećʼ (*Visi vaikai pačiam jaunume iškrenė́jo, vienus tėvus palikę*). Czas. pochodzenia dźwiękonaśladowczego. Por. *kriõkti, kriunė́ti, kriũ̃kti*. Drw. *krẽ̃nius* ʻcherlakʼ. Z innymi suf.: *krẽnyti, -iju, -ijau* ʻłamaćʼ, war. *krẽninti* ts. — SO *kran-*: *kranė́ti, kranė́ja* (war. *krãni*), *kranė́jo* ʻstarzeć się, niedołężnieć, grzybiećʼ (znacz. etym. ʻoddychać z wysiłkiem, rzęzićʼ), *nukranė́jęs sẽnis* ʻzniedołężniały starzecʼ.

krenglỹs, *-io* 4 p.a. ʻjabłko adamowe, wystająca część krtani u mężczyznʼ — zapewne z udźwięcznienia *krenklys; formacja utworzona sufiksem *-lys* od onomatopei *krenk, por. *kreñkti* ʻkrakać; kwiczećʼ. Zob. też LEW 293.

kreñkšti, *krenkščiù* (war. *krenkštù*), *krenkščiaũ* gw. 1. ʻcharkać, odchrząkiwać celem oczyszczenia gardła z flegmyʼ (*Kreñkšk skreples oran*), 2. ʻciężko oddychać, dyszećʼ, 3. ʻkrakać — o wronie; skrzeczeć — o sroceʼ. Czasownik utworzony od interi. *krenkš* (*Ubagas krenkš, krenkš atsikosėjęs tarė*). Paralela: *krañkšti*. Drw. *krénkščioti* ʻcharkać, chrząkaćʼ (*Krénkščioti yra nedailiai kosėti*), *krenkšė́ti, -iu, -ė́jau* ʻkaszleć; ciężko oddychaćʼ.

krẽpkas, *-à* gw. 1. ʻpełen tężyzny, krzepki, silny (zwł. o starszym człowieku)ʼ, 2. ʻtwardy, mocny, wytrzymały (o lodzie na rzece, jeziorze)ʼ, 3. ʻzamożny, bogatyʼ — zapoż. z błr. *krépki, -aja*.

krepšỹs, *-io* 4 p.a. 1. ʻwiklinowy kosz (np. na kartofle)ʼ, 2. ʻtorba przewieszana przez ramię, worekʼ, 3. ʻworeczek na tytoń, kapciuchʼ, 4. wulg. ʻbrzuch ciężarnej kobietyʼ (war. *krẽpšas, krãpšas*), *krẽpšė* ʻpudełkoʼ, *krẽpšis* ʻstary człowiekʼ. Z *krepšỹs* wiąże się *krapšẽ* ʻużywany przez kobiety woreczek na pieniądze i drobiazgi, noszony pod fartuchemʼ. Niejasne. Por. może *krapštýti*.

krė́slas 1. ʻkrzesło z oparciem dla plecówʼ, 2. ʻczęść przodka wozu, w której są osadzone kłoniceʼ, 3. ʻpodstawa kołowrotkaʼ. Odpowiedniki bałt.: łot. *krêsls* ts., stpr. *creslan* EV ʻBarkenstulʼ (ʻkrzesło z oparciami dla pleców i rąkʼ, por. śrwn. *parch* ʻumzäunter Ortʼ, Trautmann 1910, 363). Koresponduje z płn.-słowiańskim wyrazem *krěslo ʻstołek z oparciemʼ, por. strus. *krěslo*, ros. *kréslo*, ukr. *kríslo*, czes. *křeslo*, słc. *kreslo*, gw. *krieslo*, stpol. *krzasło* (loc.sg. *w krześle*), pol. *krzesło*, por. BSW 141, LEW 294. Pbsł. *krēsla-? Czy

może chodzi tu o zapożyczenie słowiańskie w bałtyckim?[252] — [Zmiana mca dla n.m. *Karálkrėslis*, idzie do Cps.]. Wziąwszy pod uwagę fakt, że w apofonii bsł. nie spotyka się alternacji *ē* : *ă*, nie widać możliwości połączenia *krė́slas* z wyrazem lit. *krãsė* (zob.). Por. Derksen 2008, 249n. — Cps. *bìtkrėslė* bot. 1. ʽTanacetum', 2. ʽAnemone pratensis', 3. ʽMelissa' (dosł. ʽkrzesło dla pszczół', por. *bìtė*), n.m. *Karálkrėslis* (por. *karãlius*). — N.B. PKEŽ 4, 77n. w ślad za AON 243 zinterpretował pruską n.m. 1423 *Sawliskresil* jako zniemczenie stpr. zrostu lub złożenia o formie *Saulēs-krēslan i znacz. etym. ʽkrzesło słoneczne', por. lit. *sáulė* i *krė́slas*. Zdaniem autora nazwa ta miała pierwotnie oznaczać wzgórze, za którym zachodzi słońce, jak gdyby opuszczając się, siadając na krześle. Zdaje się, że przytoczona interpretacja jest nieporozumieniem. Jego przyczyną była ludowo-etymologiczna niemiecka glosa *Sonnenstuhl*, którą skryba dopisał do dokumentowego zapisu *Sawliskresil* (por. AON 153). Przede wszystkim trzeba stwierdzić, że postulowane człony złożeniowe *Saulis-* i *-kresil* nie ukazują się w żadnej innej stpr. nazwie, czy to złożonej, czy prostej. Fakt ten nasuwa przypuszczenie o błędnie dokonanej analizie nazwy *Sawliskresil*. Zamiast dotychczasowego *Sawlis-kresil* proponujemy segmentację *Sawlisk-resil*. Chodzi tu o grupę atrybutywną, złożoną z członu utożsamiającego w postaci n.m. *Resil* (por. 1254 *Resl*, 1326 *Resel*, 1341 *Resil*, AON 141, bez etymologizacji) oraz z członu odróżniającego o formacji przymiotnej na *-isk-*, *Sawlisk-*. Pochodzenie tego przymiotnika stanowi jednak zagadkę. Po pierwsze może to być drw. od nazwy osoby *Saulis (por. lit. *Saũlius*). Za tym przemawia pluralna forma takiego toponimu, jak 1363 *Saulisken*, 1406 *Sawlischken* (AON 153). Po drugie może to być drw. od apelatywu stpr. *saule* ʽsłońce', a więc ʽsłoneczny'. Odpowiednio do tego można odtworzyć znaczenie etymologiczne naszej nazwy w dwóch wersjach: 1° ʽmiejsce *Resil*, będące w posiadaniu osoby o imieniu *Saulis', 2° ʽSłoneczny *Resil*'. Charakter obiektu terenowego, opatrzonego nazwą *Resel*, później *Resil* (polska replika *Reszel*), nie został dotąd sprecyzowany. Można tę nazwę wiązać 1° z nwn. imieniem *Ressel* (drw. od *Razo* ⇐ *Radulf* (por. Gottschald 1982, 401), 2° ze śrdn. złożeniem *rē-sēl* ʽRehseil, sidło służące do łowienia saren' (por. *rē-vel* ʽRehfell, skóra z sarny'), zob. Lübben 1965, 299.

krė̃sti, *krečiù*, *krėčiaũ* 1. ʽtrząść czym, potrząsać, strząsać (jabłka)', 2. ʽnakładać gąszcz do miski', 3. ʽ(ścianę) obrzucać mokrą gliną', 4. ʽmierzwić, nawozić ziemię gnojem', 5. ʽczyścić, wymiatać (komin, wnętrze mieszkania)', 6. ʽpodściełać (słomę pod bydło)', 7. ʽchłostać, trzepać (skórę)', 8. ʽstroić żarty', 9. ʽprzetrząsać, robić rewizję'. SD *krečiu* «trzęsę czym; trzęsę kogo». Odpowiednik łot. *krèst*, *krešu*, *krètu* ʽstrząsać, strącać', refl. *krèstiês* ʽwypróżniać się, cacare'. Cps. *apkrė̃sti* ʽposypać (słomą); zarazić chorobą' (*apkrečiamà ligà* ʽchoroba zakaźna'), *ažukrečiu* SD «zarażam kogo abo co», *ažukrėst akis* SD «zaproszyć, zapruszyć oczy», *ažukrė̃sti marù* przest. ʽzapowietrzyć kogo' (*ažukrėstas maru* SD «zapowietrzony»), *iškrė̃sti* ʽwytrząść, zrewidować, wyrzucić; wytynkować', *iškrečiu iš runkų* SD «wytrącam co z ręki» (syn. *išdaužiu*), *nukrečiu* SD «otrząsam co», *nukrečiu obuolius* SD «obiiam owoce», *prikrečiu* SD «przytłaczam» (syn. *paminu*), *sukrė̃sti* ʽpotrząsnąć, wstrząsnąć; zsypać do kupy', *užkrė̃sti* ʽzarazić chorobą' (*užkrečiamà ligà* ʽchoroba zakaźna'). Refl. *atsikrečiu* SD[1] «otrącam co», *ažusikrečiu* SD «zarażam się czym» (syn. *prisimeta manisp liga*), *nusikrė̃sti* ʽstrząsnąć sobie (jabłko, gruszkę)', *užsikrė̃sti* 1. ʽzatrząść się', 2. ʽzarazić się (chorobą)'. — Do pie. *kret- ʽtrząść' (LIV[2] 370, LEW 295, ALEW 524), por. stwn.

[252] Jeślibyśmy przyjęli, że lit. *krės-* nie jest spokrewnione z psł. *krěs-*, to wówczas otworzyłaby się droga dla hipotezy, że psł. *krěslo stoi w związku z czas. *kresati, *krešǫ 1. ʽuderzać krzesiwem o krzemień, krzesać (ogień)', 2. ʽciosać, obcinać, okrzesywać drzewo', mianowicie jako formacja na st. wzdłużonym *krēs-: *krēs-lo albo *krēs-slo, znacz. etym. ʽprzedmiot wyciosany z drzewa'. Por. pol. gw. *krzesło* m.in. ʽgórna część przodka wozu, w której są osadzone kłonice', ros. gw. *kréslo* ʽczęść sań', ukr. *krislo* ʽdrążek z boku sań'. — Psł. *kres- jest refleksem pie. *kreḱ- ʽuderzać', por. gr. κρέκω 1. ʽtkać', 2. ʽuderzać (pałeczką w struny)', przen. ʽhałasować'. Odpowiednik bałt. *kreš- w lit. *krešė́ti* (zob.).

redan 'przesiewać' (znacz. etym. 'wytrząsać'), SO scs. *krotiti, kroštǫ* 'poskramiać, uspokajać' (*krotŭkŭ* 'łagodny, oswojony'), gr. κροτέω 'z furkotem ciągnąć (o koniach), stukać, uderzać w co, zgrzytać, szczękać'. — Drw. *kretḗti, kretù, -ḗjau* 'trząść się (ze starości, z zimna); drżeć (o głosie); iść z trudem i trzęsąc się', *kreténti* 'kiwać głową; iść trzęsąc się; śpiewać drżącym głosem'. Nomina na SE: *krẽtilas* 'wielkie sito do przesiewania ziarna a. plew, rzeszoto', war. *krẽtalas, krẽtelas, krẽtulas*. — WSE *krėt-*: *krėčiaũ* (prt.), drw. *krėtė* b.z.a. 'wielki kosz a. koryto do wiania ziarna', *krėtḗjas* 'kto rozrzuca gnój; kto po zjedzeniu szybko się wypróżnia', *krėtìkas* 'ten, co przesiewa, rozrzuca gnój; kto robi rewizję', *krėtis* b.z.a. 'wielkie sito'. Cps. *kaminkrėtỹs* 'kominiarz' (por. *kãminas*), *rasãkrėtis* (zob. *rasà*), *sénkrėtis* 'dawno nie nawożony, nie gnojony' (por. *sẽnas*). — Reanaliza formy inf. *krė̃sti* prowadzi do neopwk. *krės-*, por. *krėsčióti* 'potrząsać łbem (o koniu)', *krėsnóti* '(ścianę) obrzucać mokrą gliną', *iškrėsdénti* a. *iškrėsdinḗti* 'wytrząsać (na przetaku)', *krė́stelėti* 'potrząsnąć, skinąć głową'. — N.B. Z derywatami od neopwk. *krės-* współistnieją niezależne od nich derywaty od wykrzyknika *krèst* (o nagłym wstrząsie jadącego wozu), które odznaczają się krótką samogłoską, por. *kresčiója, -óti* 'trzęsie (podczas jazdy wozem); potrząsa grzywą (o koniu)', *kresnóti* 'otrząsać się, uchylać się, z lekka trząść, kiwać głową; biec drobnym truchtem', *krèstelėti* 'nieco potrząsnąć; zatrząść się — o wozie'. Tu również *krẽstis, krestỹs* 'kosz wiklinowy z pałąkiem; sito z dużymi otworami' (war. *krė̃stis*). — Neoosn. *krėst-* (⇐ *krė̃stas*, por. *nukrėstas* SD «trzęsiony owoc»): *krėstìnis, -ė* 'trzęsiony — o jabłkach, gruszkach, też o słomie', 2. 'lepiony z gliny — o ścianie', *krėstìnė* 'chata ulepiona z gliny, lepianka' (por. *léistinė* ⇐ *léistas*), *krėstìniai šiaudaĩ* m.pl. 'trzęsiona słoma'. — SO *krat-*: *kratýti* (zob., tam też nomina z *krat-*). — SZ typu *RiT* ⇐ *ReT* zaświadcza *krit-*, zob. *krìsti* (tam też o nowym SO *krait-*). — WSZ *kryt-*: *añtkrytis* a. *ántkrytis* 'napad choroby, wybuch choroby zakaźnej, zaraza', war. *ánčkrytis* (por. *ánčmotis* s.v. *mèsti*).

krešḗti, prs. *krẽši* (war. *krẽša, krešḗja*), prt. *krešḗjo* 'krzepnąć, tężeć', *sukrešḗti* 'skrzepnąć (o krwi), ściąć się, stężeć, zgęstnieć' (gw. *krašḗti*) — formalnie jest to durativum na *-ė-* do słabo poświadczonego ingressivum na *-sta-*, *sukrèšti, -kręšta* (*kręš-sta, ⇐ *krenša, por. *trę̃šta*), *-krèšo* 'skrzepnąć, zakrzepnąć'. Por. bliskoznaczne *krèkti*. Drw. *krẽšenos* f.pl. 'skrzep krwi; pierwsze mleko po ocieleniu się krowy, siara', *krešulỹs* 'skrzep krwi'. — Lit. *kreš-* należy prawdopodobnie do pie. *kreḱ- / *kroḱ- 'bić, uderzać', por. gr. κρέκω 'tkać; uderzać (pałeczką w struny); hałasować', SO κρόκη 'wątek tkaniny, nić, kosmyk wełny, przędza' (zob. LIV² 368, bez wzmianki o lit. *kreš-*). Etymologicznym znaczeniem lit. czasownika było pewnie 'zbić się (w zwartą masę), zgęstnieć, stężeć'. Osobno zob. *krãštas*. LEW 293 łączył *kreš-* z bliskoznacznym *krèkti*, zakładając alternację spółgłoskową *k* / *š*. — Z innym suf.: psł. *kresati, *krešǫ 'krzesać, wydobywać iskry przez uderzanie krzesiwem o krzemień' (sch. *krèsati*, ukr. *kresáty*, czes. *křesat*, stpol. *krzosać, krzeszę*). Całkiem inaczej Boryś 2005, 267 (rekonstruuje pwk. *ker-s- od pie. *ker- lub *kʷer- 'palić się, płonąć'). BSW nie uwzględnił porównania lit. *kreš-* ze słow. *kres-*. — WSE *krėš-*: *krėšḗti, krėšiù, krėšḗjau* dur. 'siedzieć, stać, sterczeć, ślęczeć'. — SO *kraš-*: *sánkraša* 'skrzep krwi' ⇐ *sukrešḗti*. — Zwraca uwagę brak refleksów SZ *kriš-, *kruš- (por. *triš-* ob. *truš-* przy *trèšti, trę̃šta*).

krė̃šti, *krė̃šia, krė̃šė* gw. 'kwitnąć', *nukrė̃šti* 'przekwitnąć' (*Nukrė̃šę rugiai*). Drw. *krėšḗti, krė̃ši, krėšḗjo* 'bujnie rosnąć, rozkwitać, być w rozkwicie', *krėšúoti* 'kwitnąć — o życie'. Formacje na st. wzdłużonym od pwk. *kreš- (por. typ *kė̃žti, rė̃žti*). Związki etymologiczne nierozpoznane. — Nie ma z tym związku wsch.-lit. *krasúoti* lub *krasùiti* 'kwitnąć — o trawach, o zbożu'; jest to zapożyczenie z błr. *krasavácь, -úje*.

krẽžis, *-io* 'kosz z pałąkiem, wypleciony z wikliny, łyka a. słomy'. Odpowiednik łot. *grezele, grezelis* 'wyplatany kosz' (asymilacja *kr-* > *gr-*), por. Būga, RR I, 331, ME I, 650. — SO *kraž-*: *krãžis* gw. 'kosz' (*Dėdė nupirko du kražukus slyvų*), gw. *kražulỹs* 'kosz na kartofle,

ogórki'. — SZ pb. *kurž-: łot. *kur̃za* a. *kur̃ze* 'zrobiony z kory koszyczek na jagody', *kurza* 'kosz wiklinowy', *kurzulis* 'kosz; sanie z jednym koszem' (ME II, 326 łączył to z ros. *korzína* 'kosz' i *kórziti* 'pleść, splatać', < psł. *kъrz-; podtrzymane przez REW I, 626). — Połączenie lit. *krež-* z łot. *kruz-* pochodzi od LEW 295. Dalszy wywód niejasny. Transponat ie. *kreǵ-, *kreǵʰ-. — Drw. *kreželỹs* 'płytki kosz bez pałąka i uchwytów' (war. *krẽžilis*), *krežìnė* 'owinięta łykiem butelka', *krežulỹs* 'kosz z pałąkiem', przen. 'tyłek, dupa; człowiek niewielkiego wzrostu'.

kriaũčius, *-iaus* przest., gw. 'krawiec' (war. *kraũčius*) — zapoż. z błr. *kravéc, kraŭcá*, pol. *krawiec, -wca* (SLA 109, ZS 26, LEW 295). Grupa *-u̯č'-* jest objawem dostosowania fonotaktycznego, podobnie jak np. grupa *-mč'-* w zapoż. *niẽmčius*. Por. *šaũčius*.

kriaũnos, *-ų̃* 4 p.a. f.pl. 1. 'obłożenie trzonka noża składanego lub brzytwy, zrobione z drewna lub rogu', SD *kriaunos* «okładki, manubrium», *kriauna* «trzonek, manubrium cultri», 2. 'wyschnięta skórka chleba' (syn. *kriaũkšlas*). War. gw. *griaũnos*. Odpowiednik łot. *krauna* a. *krauns* 'tylec, grzbiet kosy'. Trudne. Może należeć do łot. *kŗaũt* 'składać razem'. Por. też lit. *pakráuti* 'obłożyć czym z wierzchu'. Inaczej LEW 296 (za K. Būgą): pokrewne łac. *curvus* 'zgięty, pochylony, krzywy, łukowato wygięty; wydrążony, sklepiony', gr. κυρτός 'nabrzmiały, wydęty, wypukły'. Brak w ALEW. Ani WH I, 317, s.v. *curvus* ani GEW II, 55, s.v. κυρτός nie wspominają o litewskim comparandum. — N.m. *Kriaunaĩ, Kriauniaĩ* 2x, *Kriaũnos* 2x, *Antãkriaunis*, *Ažùkriaunis*.

kriaũšas stlit., gw. 'brzeg rzeki', zwłaszcza 'stromy, urwisty brzeg', SD *aukšta uola kr(i)aušas* «skała wysoka, ostra, scopulus». War. *kriaũšis*, *kriaũšius* (m.in. DP) i *kraũšis, kraušỹs*. Dwuznaczne: albo sb. postvb. od *kriaũštis* 'pękać, łamać się (o krze)', albo drw. apofoniczny od *krùšti* (*kriùšti*) m.in. 'rozdrabniać, ucierać' (tak LEW 296). ALEW 524 zauważa, że motywem tej nazwy mogła być okoliczność, że pod stromym brzegiem rzeki gromadzi się pochodzący z erozji (rozdrobniony) materiał skalny. LEW, *l.c.* daje paralelę w postaci łot. adi. *kràujš* 'stromy', sb. *kràuja*, *kràujš*, *kraujmala* 'urwisty brzeg rzeki', lit. *pakriáunė* ts., należących do vb. *kŗaũt*, lit. *kráuti* 'składać na kupę, gromadzić'.

kriáušė bot. 'drzewo owocowe grusza, Pirus'. Z wtórną palatalizacją *r'*, zamiast *kráušė* (tak w gwarach żmudzkich i zach.-auksztajckich). Lit. forma gw. *kráušė* jest wraz z odpowiednikami łot. *kraûsis*[2] 'grusza' i stpr. *crausy* EV 'grusza, Birnbom [Birnbaum]', *crausios* EV 'owoce gruszy, Birne [Birnen]' prapokrewna z psł. *kruša 'grusza', por. bg. *krúša* 'grusza i jej owoc', sch. *krȕška* ts., pol. przest. *kruszka* 'grusza', gw. 'owoc gruszy', głuż. *kruška*, dłuż. *kšuška* 'owoc gruszy'. Pbsł. *krāu̯ši̯ā- (BSW 140, zob. też LEW 296, ALEW 525). Wyraz bsł. został prawdopodobnie zapożyczony z jakiegoś źródła wschodniego, jak pewne inne nazwy drzew owocowych. — W płn.-słowiańskim na skutek sonoryzacji *kr* > *gr* pojawił się war. *gruša*, por. rsc. *gruša*, ros. *grúša* (drzewo i owoc), ukr. *hrúša*, pol. *grusza*, *gruszka*, stczes. *hrušě*, czes. *hruška* (por. Boryś 2005, 182n.). Osobno zob. *grūšià*. — Drw. *kriaušiáuti* 'zbierać gruszki', *kriaušinỹs* 'napój gruszkowy', gw. *kraušinis* 'wino gruszkowe', *kráušis* 'owoc gruszka'. — N.m. *Kriaušìškiai*, *Pakriaũšė*.

kriaũštis, *kriaũšiasi*, *kriaũšėsi* gw. 'pękać, łamać się (o krze)', drw. tr. *kriaušnóti* 'chrupać (np. buraki)'. Z insercją *k*: *kriaũ-k-šti*. Z tego wyprowadzono neopwk. *kriaukšt-*, por. prs. *kriaũkščia*, prt. *kriaũkštė* 'gryźć, jeść coś twardego, kruchego, co powoduje charakterystyczny odgłos, chrupać (orzechy, owies)'. Od *kriauš-* urobiono sb. *kriauš-lỹs, po insercji *k*: *kriaukšlỹs* 'wyschnięta skórka chleba a. przylepka, zmarzła gruda ziemi, zmarzłe błoto na drodze' (war. *kriaũkšlas*, n.m. *Kriaũkšlė*). Refleks *kriauš-* wygląda jak prawidłowy kontynuant pie. *kreu̯s-. Por. pwk. *kreu̯s- / *krus- 'uderzać, kruszyć' (LIV[2] 371), gr. κρούω (*krou̯s-) 'uderzać, uderzać (w struny), pukać (do drzwi), uderzać jedno o drugie, klaskać,

tupać w tańcu'. Zmiana pb. *(au̯)s w lit. *(au̯)š* jak np. w *aušrà* (por. Stang 1966, 97). — SO *krauš-*: *kraušýti* (zob.). — SZ *kruš-*: *krùšti* (zob.). Częstszym wariantem jest jednak *kriuš-*, gdzie *r'* z wyrównania do SE *kriauš-*, zob. *kriùšti*, *krū̃šti*.

krienas stlit. ʽokup za pannę'. Nom.sg. został zrekonstruowany na podstawie formy gen.sg., ukazującej się jako glosa w tekście łacińskim z 1615 r.: *pro sponsis pretium, quod* ***krieno*** *a Samagitis vocatur*, por. Būga, RR III, 651; zdaniem autora forma *krieno* była przydawką dopełniaczową do *pinigai* ʽpieniądze'. Zob. też Skardžius, RR 4, 454n. Odpowiednik łot. przest. *kriens, kriena nauda* ʽwas der Bräutigam der Braut, Eltern und Freunden gibt, podarek wręczany przez pana młodego pannie młodej, jej rodzicom i przyjaciołom' (por. ME II, 284). Lit. *krienas* i łot. *kriens* prawdopodobnie nie są wyrazami rodzimymi, lecz odzwierciedlają zapożyczony termin strus. *krěnŭ ʽokup za pannę', związany pod względem etymologicznym z czasownikiem strus. *krĭnuti* ʽkupić', rcs. *krĭnetĭ* ʽkupuje' < pie. *k$^{u̯}$ri-n-h_2-e/o-. Rekonstrukcja: psł. *krěnŭ < pbsł. *krāi̯nas < pie. *k$^{u̯}$roi̯h_2-no-. Formacja na SO od pie. *k$^{u̯}$rei̯h_2- ʽkupować, nabywać drogą wymiany'. Por. wed. *krīṇā́ti* prs. ʽkupuje' (zam. *kri-ṇā́-ti < pie. *k$^{u̯}$ri-né-h_2-ti), toch. B *karyor*, toch. A *kuryar* ʽkupować, handlować'. Dalej por. SZ-C wed. *krītá-* ʽkupiony' (pie. *k$^{u̯}$rih$_2$-to-), SZ-V gr. ἀπρίατος ʽnie wykupiony, nie kupiony' (pgr. *a-prii̯-ato-s < pie. *n̥-k$^{u̯}$rih$_2$-eto-). Zob. LIV^2 395, REW I, 660, Vaillant, GC III, § 534, Beekes 2010, 1233, specjalnie Petit, *Historische Sprachforschung* 115, 138-150. Inaczej Būga, *l.c.*, BSW 142, LEW 297 oraz Vaillant, *l.c.*, gdzie dopuszcza się prapokrewieństwo wyrazu lit.-łot. z czasownikiem strus. *krĭnuti*.

kriẽnas bot. ʽchrzan, Cochlearia armoracia' (SD «Raphanus maior») — zapoż. z błr. *xren*, *-u*, z substytucją lit. *k* za błr. *x* (por. *griẽkas*, *lénkas*, *pãrakas*). Zob. SLA 110, ZS 26, LEW 297. — N.rz. *Krienùkė* a. *Krienáukė*.

kriẽti, *kriejù* (war. *krejù*), *kriejaũ* gw. 1. ʽrozpościerać, np. płótno' (*Nekryk* [*nekriek*] *drobės pakrijai, suriesk į ritinį*), 2. ʽłowić w płynie, łowić ryby'. Odpowiednik łot. *krìet* (*kriêt*^{2}), *kreju*, *krèju* ʽzgarniać śmietankę z powierzchni mleka'. Prs. gw. *krejù*, mające odpowiednik łotewski, jest prawdopodobnie archaizmem: refleks praformy *krei̯H-e-, gdzie spółgłoska lrg. zanikła w pozycji antewokalicznej. Por. LIV^2 366: pie. *kreh$_1$(i̯)- ʽprzesiewać, oddzielać'. W kwestii apofonii zob. Smoczyński 2003a, 26n. — Na neopwk. *krei̯- zbudowano inf. *kriẽti* (brak formy prt. ze SW: *krėj-au). Paralelne pdg.: *grejù*, *grėjaũ*, *griẽti*; *lejù*, *lė́jau*, *líeti*. Zob. Stang 1966, 357. Formacje prs. *kriejù* i prt. *kriejaũ* są innowacjami. Prs. derywowano od inf. *kriẽ(ti)*, zaś prt. od prs., mianowicie od neoosn. *kriej(ù)*. Osobno zob. *kriẽtnas*. — SO *krai̯-* ⇐ *krej-*: *krãjus* (zob.), *kraitė̃* ʽkosz słomiany lub wyplatany z wikliny, służący do przechowywania zboża lub odzieży' (osobno zob. *kraĩtis*), *pakraimu* a. *pakraimiui* adv. gw. ʽw stanie rozproszonym, porozrzucanym' (z inną apofonią: *pakrijaĩ* ts.). Nawiązanie słowiańskie: psł. *krojiti ʽkroić, odkrawać, oddzielać przy użyciu ostrza' < pbsł. *krai̯-V (caus.-iter. na st. *o*), por. sch. *krȍjiti* ʽkroić, przykrawać', ros. *kroítь*, *krojú* ʽkroić, krajać', pol. *kroić*, *kroję* ʽciąć, rozcinać; ciąć materiał nadając mu określony kształt'. Zob. BSW 141, LEW 297. — SZ *kry-* / *krij-*: zob. *krýtis*, *krìjas*.

kriẽtnas, *-à* gw. ʽporządny, duży, wielki': *Šieno vežimas krietnas, t.y. didelis ir gerai sumintas* ʽPorządny wóz siana, tj. wielki i dobrze udeptany'. War. *krietnùs*, *-ì* 1. ʽdobrze zbudowany — o mężczyźnie' (*Toks didelis, krietnùs vyras*), 2. ʽporządny, przyzwoity' (*Tai nekrietnì merga: su vyrais užsiima*). Ma odpowiednik w łot. *krìetns* ʽdzielny, odważny; porządny, należyty, solidny, poważny', war. *kriets*, adv. *krietni* ʽpoważnie, bez żartów, na serio', war. *krieti* (ME II, 284 odniósł do czas. *krìet* ʽzbierać śmietankę z powierzchni mleka'; bez wzmianki o lit. *kriẽtnas*). Analiza: *kriet-nas*, drw. na *-na-* od neoosn. *kriet-*, wyabstrahowanej z ptc. prt. pass. *krie-tas (por. wyżej łot. *kriets*) od czas. *kriẽti* m.in. ʽłowić w płynie', war. *griẽti* ʽzgarniać z powierzchni płynu (piankę, śmietankę, tłuszcz); łowić'.

LEW 297, który s.v. *kriẽti* wymienił łot. *krìetns* ʽdzielnyʼ itd. (nie wspominając o jego lit. odpowiedniku), przypisał temu przymiotnikowi znacz. etym. ʽprzesianyʼ, przen. ʽżyciowo doświadczony, otrzaskanyʼ (por. «eig[entlich] ʽausgesiebt, durch des Lebens Sieb hindurchgegangenʼ»). Strona znaczeniowa tej etymologii wymaga jeszcze badania.

krygà I, *-õs* 4 p.a. gw. 1. ʽkraʼ, zwykle pl. (coll.) *krỹgos* ʽodłamy lodu na rzece a. jeziorzeʼ, np. *Krygàs nešė upė* ʽRzeka niosła kręʼ. *Krỹgos plaukioja* ʽKra pływaʼ, 2. ʽblok lodu (do użytku w chłodni)ʼ. 3. ʽwyschnięty kawał ziemi, bryła gnoju na zoranym poluʼ (war. *krika* b.z.a.). Zapoż. z błr. *krýha*, *-i* (drw. na *-iga* od psł. *(j)ǰkra, zob. ESBM 5, 129).

krygà II gw. ʽrodzaj sieci rybackiej zawieszonej na dwóch pałąkachʼ — zapoż. ze stbłr. *kriga*, *kryga*, błr. *krýha*, *-i* (zob. ESBM 5, 129).

krýgė przest., gw. ʽwojnaʼ (m.in. u Donełajtisa) — zapoż. z nwn. *Krieg* (GL 72, LEW 297). War. *krýga*, *krýgia*, m. *krýgis*. Akut przypadkowy, por. zapoż. *čýžė*, *krýklė*, *pýpkė*. — Vb. denom. *krỹgauti* ʽwojowaćʼ a. *krygavóti* ts. oddają nwn. *kriegen* z substytucją suf. *-auti*, *-avoti*.

krìjas 1. ʽobręcz sita zrobiona z łykaʼ (syn. *krãjus*), 2. ʽobręcz pokrywyʼ, 3. ʽotok, obwódka czapki, kapeluszaʼ, 4. ʽboki dzieżyʼ, 5. ʽcholewaʼ, 6. ʽcedzak kuchenny spleciony z łykaʼ, 7. ʽrama z napiętymi sznurkami, stanowiąca spód łóżkaʼ, 8. ʽwijadło do niciʼ. War. *krijà*, pl. *krìjos*; *krijaĩ*, *krijỹs*, *krijùs*. Odpowiednik łot. *krija* ʽłyko lipowe; obręcz przetaka, sita; koszyk z łyka lipowego; deseczka lipowaʼ (⇒ *krijât* m.in. ʽzdzierać skórę, łykoʼ). Paralela: *sijà* (zob.). St. zanikowy *krij-V* jest alternantem *kry-C* w sb. *krýtis* (zob.). Por. Smoczyński 2003a, 26n. — Berneker, SEW I, 434 widział dla bałt. *krij-* nawiązanie w segmencie °*krĭ* formy strus. *iskrĭ* ʽbliskoʼ (przeciw temu REW I, 488). — Drw. *krijẽlis* ʽwijadło do niciʼ, *pakrijaĩ* adv. ʽw stanie rozproszonym, rozpostartymʼ.

krìkas gw. 1. ʽkrzykʼ, 2. ʽzgiełk, hałas, poruszenieʼ, 3. ʽzabawaʼ (*Vėlai grįžau iš krìko* ʽPóźno wróciłem z zabawyʼ) — zapoż. z błr. *krýk*, *-a*. — Drw. *krìklas* ʽkrzyk, hałasʼ, *kriklỹs* ʽkrzykacz; płaksaʼ. Do tego repliki formacji białoruskich: *kriklỹvas*, *-à* ʽkrzykliwyʼ ⇐ błr. *kryklívy*, *-aja* (*Boba na buvo tokia klapatlyva, kriklyvà*). Vb. *kriksė́ti*, *krìksi*, *-ė́jo* ʽo dziecku, któremu zbiera się na płaczʼ (*Vaikas krìksi, rengiasi verkti*) może być denominatywem od sb. *kriksa, zapożyczonego z błr. *krýksa* ʽdziecko skłonne do płaczu, płaksaʼ. Do tejże osnowy należy *kriksūnas* b.z.a. ʽkto mówi głośno, rycząc; krzykaczʼ ⇐ błr. *kryksún* ʽdziecko płaczliwe, często krzycząceʼ. Por. ESBM 5, 131.

krýklė bot. 1. ʽkrzew tarniny, jej owoc, Prunus spinozaʼ, 2. ʽczarna śliwaʼ (war. *kryklẽ*, *krỹklė*), pl. *krýklės* ʽrodzaj małych śliwekʼ — zapoż. z prus.-niem. *krēkel* (GL 72, LEW 297), por. nwn. *Krieche*. Łot. *krẽķis*, *krieķene* ʽśliwa lubaszka, Prunus insititiaʼ ⇐ śrdn. *krēke* (Jordan 69).

kryklẽ 4 p.a. ʽkaczka cyranka, Anas creccaʼ < *kryk-klė. Drw. o funkcji n. agt. ⇐ n. act. od czas. *krỹkti* ʽkrzyczeć — o głosie kaczkiʼ (zob. s.v.). ŽD 169 widział tu raczej drw. z suf. *-lė*.

krikščiai: *ilgi krikščiai* m.pl. b.z.a. ʽpochód w noc wigilijną osób przebranych za zwierzęta ʽ — kalka hydrydalna z dn. *hillige Christe* (por. LKŽ VI, 582).

krikščiónys, *-ių* m.pl. ʽchrześcijanieʼ (sg. *krikščiónis*, *-ė*) — zapoż. ze strus. *krĭstĭjane*, *xrĭstĭjane* m.pl. Początkowa forma transpozycyjna *kristijānīs uległa przekształceniu w kilku fazach: 1. synkopa przedakcentowanego *i* (> *kristjānīs), 2. afrykatyzacja *stjā* > *sč'ā* (*kristjānīs > *krisčiānīs), 3. insercja *k*: *kriksčiānys > 4. zmiana *ksč'* > *kšč'*, 5. zmiana *ā* > *o*. War. DP *krikščionìs*, *-iẽs* 4 p.a. ʽchrześcijaninʼ, voc.sg. *krikščioniẽ* (por. *kiemionìs*, *pagonìs*), f. *krikščionkà* ʽchrześcijankaʼ. Por. SLA 110, Borowska 354n., LEW 297, ALEW 525. — Drw.

krikščionýbė ʽchrześcijaństwo’ (war. *-ỹbė*), *krikščionijà* ʽogół chrześcijan’, przest. *krikščionỹstė* ts., *krikščióniškas* ʽchrześcijański’.

Krikštaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. gw. ʽświęto Trzech Króli, 6.I.’ (przed którym rysuje się na drzwiach mieszkania trzy krzyżyki). Pluralizacja wyrazu *krìkštas* ʽkrzyż’, zob. *krìkštas* II. Por. *Trìkaralis*, *Vankrìkštis*.

krìkštas I ʽchrzest’ (*Krikštas šventasis* MŽ 24_{20} ʽChrzest święty’) — formacja rodzima, powstała drogą derywacji postwerbalnej od *krìkštyti* ʽchrzcić’ (zob. s.v.). Inaczej SLA 110, Borowska 353, LEW 297n.: zapożyczenie wyrazu strus. *krĭstŭ* ʽkrzyż’. Jeszcze inaczej ALEW 526: ʽinnerlit[auisch] umgebildetes Lehnwort aus dem Ostslav[ischen], vgl. aosl. *krĭstŭ’. — Drw. *krikštinyčia* SD «chrzcilnica, baptisterium», *krikštuõlis* ʽchrzestny syn, chrześniak’ ⇐ *krìkšto sūnùs* (neosuf. jak w *bernuõlis*, *merguõlė*), *nẽkrikštas* 1. ʽktoś nieochrzczony; niemowlę, które umarło nieochrzczone’, 2. ʽniechrześcijanin, niekatolik’. Cps. *krikštãduktė* ʽchrześniaczka’ (por. *duktė̃*), *krikštãmotė* ʽmatka chrzestna’ (por. *mótė*), *krikštãsūnis* ʽchrześniak’ (por. *sūnùs*), *krikštãtėvis* ʽojciec chrzestny’ (*tė́vas*), *krikštãvaikis*, *-ė* ʽchrześniak, -iaczka’ (por. *vaĩkas*), *naujãkrikštis*, *-ė* ʽczłowiek nowoochrzczony, neofita’ (m.in. DP, SD) — kalka pol. *nowochrzczeniec* ʽanabaptista’ (Borowska 362); *Vankrìkštis* (zob.).

krìkštas II stlit., gw. 1. ʽkrzyż’, 2. ʽkrzyż nagrobny’ — zapoż. ze strus. *krĭstŭ* ʽcrux’, przejęte w postaci *kristas i przekształcone insercją *k* (*krikstas) oraz welaryzacją *ks* > *kš*. Por. ALEW 526. — Drw. *Krikštaĩ* (zob.), *krikšta kelias* SD «krzyżowa droga abo ulica, quadriuium, gruma, æ. compitum» (por. *kẽlias*). Cps. *krikštadienos* SD f.pl. «krzyżowe dni, rogationum dies» (por. *dienà*), *krikštãkelė* ʽmiejsce, gdzie drogi się rozchodzą, rozdroże, rozstaj’, *krikštãlangė* a. *krikštãlangis* ʽmiejsce za stołem znajdujące się pomiędzy dwoma oknami i uchodzące za honorowe’, por. *lángas*. Od tego drw. wsteczny *krìkštas* ʽzaszczytne miejsce za stołem’ (*Pačian krikštè pasodino*), drw. *krikštãsuolė* ts. ZS 26 niesłusznie uważał *krìkštas* za zapoż. ze strus. *krĭstŭ* ʽcrux’. — N.rz. *Krìkštupė*, n. bagna *Krìkštas*, *Krìkštabalė*.

krỹkšti, *krykščiù*, *krykščiaũ* 1. ʽo ludziach: radośnie krzyczeć’, 2. ʽo ptakach: krzyczeć’, 3. ʽo ludziach: krzyczeć, wrzeszczeć’. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *krìkšt*, *krýkšt* — o głosie ptaków. Paralela: *krỹkti*. — Drw. *krýkštauti* ʽradośnie krzyczeć’, *krýkštelėti* ʽzakrzyknąć z radości’.

krìkštyti, *krìkštiju*, *krìkštijau* ʽchrzcić, znaczyć znakiem krzyża’, por. *Ir turi kalbėt liedamas ant vaiko: Aš tave J. (aba jus) krikštiju vardan Tėvo, ir Sūnaus, ir Dvasios S. Amen* PK 201_{89} ʽA ma mowić wodę lejąc na dzieciątko: Ja ciebie J. (albo was) krzczę w imię Ojca, i Syna, i Ducha ś. Amen’. Ze zmiany *krikstyti (insercja *k* przed *st*) < *kristyti — zapoż. ze strus. *krĭstiti* ʽchrzcić’, znacz. etym. ʽrobić znak krzyża’ (por. Būga, RR III, 764, SLA 110, Borowska 353, LEW 298). Z tego samego źródła pochodzi łot. *kristît*, *-ĩju* ʽchrzcić’ (ME II, 281), drw. *kristījamais bērns* ʽchrześniak’, *kristījamais ūdens* ʽwoda święcona’. Por. wyżej *krìkštas* II. Lit. *i* za strus. *ĭ* (ь) również w *ãsilas*, *kãtilas*, *pipìras*. W kwestii insercji *k* i następującej potem perseweracyjnej asymilacji *ks* > *kš* por. *ėkštùs*, *svirkštìs*, *šáukštas*[253]. Brzmienie odpowiednika łot. *kristît* skłoniło Endzelina, DI III:2, 289 do przypuszczenia, że również Litwini mieli początkowo *kristyti, i że następnie po zlitewszczeniu czasownika stpol. *krzcić* pod postacią *kštyti pojawiła się forma kontaminacyjna *krìkštyti* (współcześnie hipotezę tę popiera m.in. Urbutis 2010, 56). Zob. jeszcze ALEW 526. — Pochodzenie stpr. *crixtitw[e]i* ʽchrzcić, taufen’ < *kristīt pozostaje kwestią sporną (wywód ze stpol. *krzcić* jest mało prawdopodobny). — Forma zwrotna *persikrikštiju* SD «przekrcić się» oznacza według łacińskich definicji w SD 1° «iterum baptizari», tj. ʽdrugi raz ochrzcić, chrzest poprawić,

[253] Nie wiadomo, czy formy lit. *kristyti* ʽchrzcić’, *kristyties* ʽchrzcić się’, występujące tylko u Dowkonta (dialekt żmudzki płn.-zach.), są autentyczne, czy też zostały wytworzone przez autora na wzór słowiański.

inaczej ochrzcić' L., 2° «mutare nomen», tj. 'imię komu odmienić, inaczej nazwać, przebierzmować' L. — Neoosn. *krikšty-*: *krikštỹnos* f.pl. 'chrzciny, przyjęcie urządzane po uroczystości chrztu'[254], SD «mianowiny, krzciny, nominalia, repotia», *krikštyklà* 'chrzcielnica', *krìkštytojas* 'chrzciciel', DP *krikštytójas* ts. Por. stpr. *crixtisna* ob. *crixtissennien* 'chrzest', *crixtnix* 'chrzciciel' (zam. *crixti-nix). — Neoosn. *krikštij-*: *krìkštijimas* 'chrzest, chrzczenie' (m.in. DP). — Neoosn. *krikštyn-*: vb. denom. *krikštynáuti* a. *krikštynóti* 'być gościem na chrzcinach; wyprawiać chrzciny', *apsikrikštynáuti* 'doczekać się potomka'.

krìkti, *kriñka, iškrìko* 'rozpraszać się, tracić wytrzymałość, psuć się', *iškrìkti* 'roztrzepać się, rozlecieć się, rozproszyć się; zepsuć się', *pakrìkti* 'rozpierzchnąć się, rozproszyć się; podupaść (na zdrowiu), rozstroić się; poronić; stać się bezpłodną'. War. ze zmianą *kr...k* > *gr...g*-: *grìgti, griñga, grìgo* 'rozpraszać się, rozrzucać się' (JUŠK). Formacja na st. zanikowym *krik*- ⇐ *kriek*-, por. *kriẽkti, -iù, -iaũ* 'słać ściółkę cienką warstwą', *iškriẽkti* 'rozrzucić siano z kopki', *pakriẽkti* 'rozesłać, np. słomę do spania'. — Drw. *krikdýti* caus. 'rozpraszać, rozpędzać'. Nomina: *ìškrikas* 'rozrzucony w przestrzeni, niezwarty (o osiedlu); nieporządny; rozproszony, pozbawiony koncentracji', *pãkrikas* 'porozrzucany, niepowiązany, nieporządny, niespójny, luźny, rozwlekły', *pakrikmaĩs* adv. 'nieporządnie, byle jak' (por. *paskirmaĩs* ⇐ *paskìrti*), *pãkriktas*, pl. *-aĩ* 'to, co niepotrzebne, rzucane na ziemię, śmieci' (ŽD 321). — SO *kraik*- ⇐ *krik*-: *kraikýti* (zob., tam też nomina)'. — Nowy SE *kreik*- ⇐ *krik*-: *kreĩkti, -iù, -iaũ* 'słać ściółkę dla bydła', *prikreĩkti* 'naśmiecić, naprószyć, nasłać słomy pod bydło'. Paralele: *dreĩkti* ⇐ *drik*- (*driek*-); *greĩbti* ⇐ *grib*- (*grieb*-); *šveĩsti* ⇐ *švit*- (*šviet*-).

krỹkti, *krỹkia, krỹkė* 'wydawać głos: o kaczce, sroce, jaskółce, wronie' (*Antys po balas krỹkia, teškena. Varnos krỹkia — bus lietus ir šaltis*). Dźwiękonaśladowcze, por. interj. *krìk* — o głosie żołny. Zob. *krỹkšti* ⇐ *krìkšt, krýkšt*. Dalsze paralele: *kar̃kti, kriõkti*. — Drw. *kryklẽ* (zob.).

krim̃sti, *kremtù, krimtaũ* 1. 'gryźć coś twardego, chrupać', 2. 'kąsać, gryźć, żreć', 3. 'ssać sutek matki (o dziecku, prosięciu, cielęciu)', 4. 'nie dawać spokoju, trapić, martwić, dokuczać', 5. 'gryźć — o sumieniu'. DP 'gryźć, trapić', SD *krimtu* «gryzę» (syn. *graužiu*), refl. *krim̃tis* DP 'gryźć się, martwić się, niepokoić się', *krimtuosi pats savimp* SD «gryzę się sam w sobie, discrutior, rumpor malis, conficio me...» (syn. *skrodžia širdį man priejauta, piktybė koki*). Cps. *apkrim̃sti* 'ogryźć (kość)', *atkrim̃sti* 'odkąsić; przeżuwać — o krowie', *nukrim̃sti* 'ugryźć', SD *nukrimst* «ugryznąć», *nukrimtu* «ukęsuię czego sztukę» (syn. *nukundu*). Odpowiednik łot. *krìmst, kręmtu, krìmtu* 'gryźć, oddzielać, sortować; chrupać; iskać się'. Na pierwszy rzut oka alternant *kremt*- wygląda jak temat infigowany, jednak dla SE *kret- 'gryźć' nie widać w materiale oparcia. Leksemy *krimt*-, *krumt*- reprezentują raczej pwk. onomatopeiczny. Por. interj. *krìms, krìmst, krim̃st* ob. *krùms, krùmst, krùmšt*, które nazywają odgłos ugryzienia czegoś twardego, chrupkiego albo też ukąszenie. — Podwójna postać st. zanikowego: *krimt*- / *krumt*-, por. 1° SZ *krimt*-: *krimtaũ* (prt.), drw. *krimtìkas* 'zwierzę, które zżera dużo paszy', *riešutų krimtìmas* 'gryzienie orzechów', *krimtimas* DP 'gryzienie', SD «kąsanie, morsus», 2° SZ *krumt*-: *krumtimas* SD «kąsanie» (syn. *krimtimas*), *krùmščioti* 'bić pięścią, kuksać' (por. interj. *krùmšt* 'chap!'). — Neopwk. *krims*- (⇐ *krim̃sti, krìms*): *krimsčioti* 'powoli przeżuwać (o krowach)', *krimsė́ti, krìmsi, -ė́jo* 'chrupać, wydawać charakterystyczny odgłos przy gryzieniu np. jabłka, orzecha, owsa', *krimsnóti* 'gryźć, przeżuwać', *krìmstelėti* 'ukąsić nieco, ugryźć kawałek' (ob. *krùmstelėti* ts.), nomina: *krimslẽ* 'chrząstka' (war. *krimzlẽ*), *krimslỹs* ts. (por. n.rz. *Krìmslė, Krimslýtė, Krimzlýtė*), *krimstùkas* 'ogryzek', *krimstus* SD «kąsaiący, mordax, edax» (syn. *krumstus*), *krimsùs* 'chrupki,

[254] Może to być kalka hybrydalna, z suf. *-ynos* dla odwzorowania polskiego formantu *-iny* z formacji *krzciny, chrzciny*.

chrupiący'. — Neoosn. *krums-* ob. *krumst-* (por. interi. *krùms, krùmst*): *krumsnóti* 'gryźć po trochu' (por. *krimsnóti*), *krùmstelėti* 'ukąsić nieco, ugryźć kawałek', *krùmsterėti* ts. — SO *kramt-*: *kramtýti* (zob.). — Od neopwk. *krims-* urobiono SO *krams-*: *krámsčioti* (zob).

kriõkti, *kriokiù, kriokiaũ* 1. 'krzyczeć chrapliwym, gardłowym głosem, ryczeć', 2. 'chrapać, charczeć, rzęzić przez sen; z trudem oddychać' (syn. *knar̃kti, krañkti*), 3. 'chrząkać, kwiczeć (o świni)', 4. 'szlochać, zanosić się płaczem', 5. 'kaszleć'. War. *krõkti*. Dźwiękonaśladowcze. Por. bliskoznaczne *kar̃kti, krỹkšti* a. *krỹkti*, jak też łot. *ķràkt* ob. *kràkt* 'chrapać, charczeć', rcs. *krakati, kraču* — o skrzeku ptaków, pol. *krakać, kraczę* — o krukach, wronach, łac. *crōcāre, crōcīre* 'krakać', gr. κρώζω 'krakać, skrzeczeć, skrzypieć', κράζω 'krakać, rechotać, wrzeszczeć, krzyczeć, żądać czego z krzykiem'. — Drw. *kriókinti* 'doprowadzać do płaczu', *krióksėti, -i, -ėjo* 'głośno kaszleć, charczeć', *kriokúoti* 'ciężko oddychać, charczeć, rzęzić', war. *kriogúoti*. Nomina: *krióka* c. 'stary człowiek a. zwierzę', *kriókis* 'stary, wychudły koń' (war. *kriógė*), *kriogà* 'błonica, dyfteryt', *kriokl\~ė* 'wartki nurt rzeki; dyfteryt', *krioklỹs* a. *kroklỹs* 'wodospad', *kriokšlỹs* 'mały wodospad przy źródle'. Mogą tu również należeć: 1. *kriõgis* 'zbity z trzech drewien trójkąt, który zawiesza się na szyi świni, aby ograniczyć jej ruchy; jarzmo wołu', 2. *kriogžl\~ė* 'cienki lód; połamane kawały lodu utrudniające jazdę sańmi'. — N.rz. *Kriokl\~ė* 5x, *Krioklỹs* 21x, *Kriõklius*, *Kriokšlỹs* 2x (ze zmianą *kšl* > *gžl*: n.rz. *Kriogžlỹs* 3x, n.jez. 3x, por. *raugžlỹs* < *raukšlỹs*), *Kriõkšlis* 2x. N.m. *Kriokliaĩ, Kriokšlỹs, Krõkšlės* 2x, *Krokšlỹs*.

krìpti, *krimpù, kripaũ* gw., tylko z prvb.: *įkrìpti* 'wgnieść się, zapaść się', *iškrìpti* 'skrzywić się trochę, skoślawieć', *pakrìpti* 'skręcić, zboczyć, zmienić kierunek' — formacja ingresywna z prs. infigowanym na SZ *krip-* ⇐ *kreip-* / *kriep-*, por. *kreĩpti* 'krzywić, przechylać'. Osobno zob. *krỹpti* i *skrìpti*. — Drw. *pakripdýti* caus. 'przechylić na bok (np. łódź)', *krìptelėti* 'zboczyć, odchylić się, zwichnąć'. Nomina: *kripãlis* 'człowiek na krzywych nogach, koślawiec', *kripė̃šà* c. 'człowiek zgarbiony, skrzywiony' (por. *kevė́ša*), *krìpis* 'kto kuleje, utyka'. — SO *kraip-*: *kraipýti* (zob.).

krỹpti, *krypstù, krypaũ* 1. 'idąc pochylać się na strony, iść jak kaczka, chwiać się', 2. 'skłaniać się, zbaczać', 3. 'kierować się dokąd', 4. 'psuć się (o pogodzie), pogarszać się (o zdrowiu)'. Cps. *iškrỹpti* 'mocno się skrzywić, wykrzywić się', przen. 'wykoleić się, zmarnować swoje możliwości życiowe; ulec zboczeniu seksualnemu', *nukrỹpti* m.in. 'odchylić się, zboczyć (z drogi); nie udać się (o pieczeniu ciasta); zdechnąć, umrzeć', *nukrypstu* SD «nachylam się» (syn. *nusilinkiu, nusisveriu*), *pakrỹpti* 1. 'przechylić się (o wozie)', 2. 'zmienić kierunek, zboczyć, np. o rozmowie' (*Kalbà pakrỹpo kità linkmè*), *prikrỹpti* m.in. 'opaść z sił, zaniemóc', *sukrỹpti* 'skrzywić się, pochylić się; zepsuć się; pogorszyć się (o zdrowiu), rozchorować się'. — Z pochodzenia jest *kryp-* neopierwiastkiem, który został wyabstrahowany z prs. *krypstù*. To z denazalizacji w formie *krįpstu < *krimp-stu, por. prs. infig. *iškrim̃pa* 'wykrzywia się' s.v. *krìpti*. Paralele: *gybstù* s.v. *gỹbti, klypstù* s.v. *klỹpti*. Inne neopwk. z wtórną samogłoską *y*: *nỹkti, slỹpti, trýkšti*. Por. też interi. *krýpt* — o nagłym przechyleniu się na bok, o zboczeniu z drogi'. — Drw. *krýpčioti* 'kiwać się, chwiać się, kołysać się'; *krypė́ti*: *iškrypė́ti* 'wykrzywić się (o zębach)', *pakrypė́ti* 'pochylić się; zboczyć nieco', *krýptelėti* 'pochylić, kiwnąć', *krypúoti* 'kołysać się, chwiać się; iść kołysząc się'. Nomina: *iškrỹpėlis* 'zboczeniec', *krýpla* c. 'kto chodzi jak kaczka' (por. metatoniczny akut w *rė́kla, riógla, vė́pla*), *kryptìs, -iẽs* f. 'obrót, zakręt; kierunek; dążność, tendencja' (⇒ *kryptìngas* 'ukierunkowany'), *kryptùkas* 'muszka u wylotu lufy', *sukrỹpėlis* 'chorowity człowiek, cherlak'.

krìsti, *krintù* (war. *krentù*, żm. *krimtù, kremtù*[255]), *kritaũ* ʽpadać, spadać, upadać, walić się na ziemię, w dół’, *įkrìsti* ʽwpaść (jak źdźbło do oka)’, *nukrìsti* ʽspaść, np. z wozu’, *sukrìsti* ʽwpaść, opaść, rozsypać się, (o zbożu) wylegnąć’. Odpowiednik łot. *krist, krìtu, kritu* ʽpadać, upadać; dostawać się gdzie; padać, zdychać’. Morfem *krit-* to wymienna z *krut-* postać st. zanikowego do pwk. *kret-* ʽtrząść, strząsać’, zob. *krė̃sti, kretė́ti* i *krutė́ti*. Por. LEW 295 (s.v. *krė̃sti*), ALEW 527 (*krìsti* to anticausativum do *krė̃sti*; tu też wzmianka o odpowiedniku celtyckim: stir. *crith,* stbret. *crit* ʽdrżenie’). — Nomina: *krituliaĩ* m.pl. ʽopady’, *pãkritos* f.pl. ʽźdźbła, paprochy siana; owoce spadłe z drzewa’ — drw. od abstr. *krità ʽopadanie’ (por. *rità* od *ret-, *bridà* od *bred-*), cps. *lãpkritis* ʽlistopad’ (SD[1] *lapakritos mėnuo* «listopad, nouember», n.m. *Lapakrità* (por. *lãpas*), *vandénkritis* ʽwodospad’ (por. *vanduõ*). — Neopwk. *krìs-* (⇐ *krìsti*): *krìslas* ʽźdźbło, drobina’, SD[1] «drzaska» (por. *gir̃slas, kir̃slas, žóslas*), ⇒ *krislelis* SD «proszek» (syn. *dulkelė*), ⇒ *krisliaĩ* m.pl. ʽzboże pochylone skutkiem słabości łodyg’. — WSZ *kryt-*: *įkrytis* ʽzapadlisko, wklęsłość, zagłębienie terenu’, *príekrytis* ʽdreszcze, gorączka z dreszczami’, *sánkrytis* ʽwiatrołom w lesie, kupa powalonych drzew’, *sánkrytos* f.pl. ts., *vandénkrytis* ʽwodospad’ (por. *vanduõ*). — Nowy SE *kreit* ⇐ *krit-*: *kreistýti*: *iškreistýti* ʽrozsypać, rozłożyć, rozpostrzec’ (*kreit-sty-), *kréitėti, -ju* (war. *kréičiu*), *-jau* ʽzłościć się, łajać kogo, szukać zaczepki’ (paralele: *bréizgėti, tréikėti, tréiškėti*). Neoosn. *kreist-*: *kréistėti, -ju, -jau* ʽzłościć się na kogo’. — Nowy SO *krait* ⇐ *krit-*: *kráičioti* (zob.). — Nowym nabytkiem jest też SO *krant-* od neopwk. *krint-* (⇐ *krintù*), zob. *krañtas*.

krýtis, *-ies* 1 p.a. f. 1. ʽsiatka do zagarniania ryby; podbierak, czerpak na ryby lub raki’, 2. ʽdrewniana obręcz sita’, *širdiẽs krýtis* ʽosierdzie’. War. z metatonią: *krytìs, -iẽs* 4 p.a. f. ʽkra lodowa spływająca wodą’. War. ze zmianą *kr* > *gr*: *grýtis* ʽsieć, czerpak’ (por. *grejù* ob. *krejù* s.v. *griẽti*). Formacje lit. są porównywalne z gr. κρίσις f. ʽoddzielenie, odróżnienie’ < *krī-ti-, abstr. do prs. κρίνω ʽoddzielam, odróżniam’. — SZ *krij-V* z *kriH-V: *krìjas* (zob.). Stopnie zanikowe *krý-C, krìj-V* przedstawiają redukcję pierwiastka pb. *krei̯H-, pochodzącego z przekształcenia pie. *kreh$_1$(i̯)- ʽprzesiewać, oddzielać’. Por. LIV[2] 366, Smoczyński 2003a, 26n. — Lit. refleksy SE i SO wymieniono s.v. *kriẽti* i *griẽti*.

kriũ̃kas gw. 1. ʽżelazny hak w ścianie’, 2. ʽhak na dyszlu wozu’, 3. pl. *kriũ̃kai* ʽhaki, na których wiszą drzwi’, 4. pl. *kriũ̃kai* ʽkule, szczudła kulawego’ (por. łot. *kruķis* ʽkostur’), 5. przen. ʽpysk świni, ryj’. Zapoż. z ros. *krjuk*, błr. *kruk* ʽhak’, por. Zs 27. Gdy chodzi o znacz. 4. ʽkule, szczudła’, to LEW 300 dopuszcza zapoż. ze śrdn. *krucke* ʽkostur’, por. nwn. *Krücke*. — War. *kriũ̃gas* 1. ʽżelazny hak, np. w ścianie obory, służący do uwiązania wołu’, 2. ʽhak u drzwi’, 3. ʽzagięty uchwyt pługa’, 4. stlit. ʽrygiel, zasuwa w drzwiach lub wrotach’; SD <kriugas> «zapora, zawora». Co do sonoryzacji *-VkV-* > *-VgV-* por. *špãgas, kvartũ̃gas, lenciũ̃gas*.

kriũ̃kti, *kriũ̃kia, kriũ̃kė* 1. ʽchrząkać — o świniach’, 2. ʽstękać’, 3. ʽcharczeć, tracić dech’, 4. ʽkaszleć’, 5. ʽciężko pracować’. Obok *kriuksė́ti, kriùksi, -ė́jo* ʽpochrząkiwać — o prosiętach, świniach’. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *kriù, kriùkt, kriū́kt* — o chrząkaniu świni. Podobną genezę mają czas. *kar̃kti, kriõkti, kriunė́ti*. — Drw. *kriuksė̃* ʽświnia’.

kriunė́ti, *kriunù* (war. *kriuniù*), *kriunė́jo* pot. ʽkaszleć, chrząkać’, por. *Senis krunė́damas vaikščio* ʽStarzec pokasłując chodzi’. *Kriùna — nuolat nesmarkiai kosti* ʽChrząka, wciąż lekko kaszle, pokasłuje’; *iškriunė́ti* ʽwymrzeć’. Zapewne dźwiękonaśladowcze. Por. *krenė́ti, kriõkti, kriũ̃kti*. — Drw. *kriunà* ʽkto bez przerwy kaszle’,

[255] Wypadek okazjonalnej dysymilacji *nt* > *mt*. Paralele: *šim̃tas, grámdyti, grémdymas, siùmdyti*, n. rz. *Ìmsrė* (do *įsas*, stpr. *īnsan* ʽkrótki’), *kemšù* < *kenšu. W zapożyczeniach: *grum̃tas* < *gruñtas* ʽpole, grunt uprawny’ ⇐ niem. *Grund*; *stùmdas* < *stùndas* ʽgodzina’ ⇐ niem. *Stunde* (stpr. *tūsimtons* dat. pl. ʽtysiąc’ < *tūsint- < *tūsent- ⇐ śrwn. *tūsent*); *kumštas* SD[1] «kunßt, lusus, facetiae, iocus» < *kunštas* (⇐ pol. *kunszt*). Por. też *tn* > *tm* s.v. *petmė̃*.

kriùnas ʽuporczywy, ciężki kaszel'. — War. *krunéti* ʽkaszleć, chrząkać', *krunulỹs* ʽkaszel; ktoś mocno kaszlący' (por. suf. w *dusulỹs*, *snaudulỹs*).

kriù̃šti, *kriunšù* (war. *kriū̃štù* < *kriunš-stu), *kriušaũ* gw., zwykle z prvb. *pa-*, *su-* ʽstarzeć się, słabnąć; opadać z ciała, chudnąć'. Przenośne użycie czas. *kriùšti* ʽubijać w stępie, drobić', omówionego s.v. *krùšti*. Szerzej rozpowszechniony jest pdg. długowokaliczny *kriū́šti*, *kriū́štu*, *(su)kriū́šau* ʽchudnąć, słabnąć; starzeć się'. Osobno zob. *krū́šti*.

krìvas, *-à* gw. ʽkrzywy, wygięty, powyginany' — zapoż. z błr. *kryvý*, *-ája*, por. LEW 300. Krótkie *-ì-* przez upodobnienie do syn. *šlìvas*. LKŽ VI, 658 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. Skardžius, RR 4, 738 uważał *krìvas* za wyraz rodzimy, zaś *kriv-* za st. zanikowy do *kreiv-* w *kreĩvas*. — Drw. *kriváila* ʽkrzywo rosnące drzewo', *krìvingis* ʽskrzywiony przedmiot', *krivùlis* ʽkrzywe drzewo, krzywa kłoda; laska, kostur; motowidło; kabłąk u sieci; łukowato wygięta część szkieletu łodzi'. Osobno zob. *krivū̃lė*.

krìvida stlit., gw. 1. ʽkrzywda, strata, szkoda', 2. ʽwina', 3. ʽnieprawda, niesprawiedliwość, oszustwo'. Jest to zapożyczenie słowiańskie, które przypomina do złudzenia psł. *krivĭda ʽniesprawiedliwość', cs. *krivĭda* ʽwina' (drw. z suf. *-ĭda* od adi. *krivŭ* ʽniesprawiedliwy'). Obecność samogłoski *i* między segmentami *v-d* daje powód do dwojakiej interpretacji. Z jednej strony może to być przekształcenie za pomocą anaptyktycznej samogłoski *i* obcej zbitki *-vd-* lub *-u̯d-*, która ukazywała się w formie stlit. *krivda* (b.z.a.), oddającej źródłowy wyraz błr. *krýŭda* (ESBM 5, 134; por. ros. *krívda*, pol. *krzywda*). Takie stanowisko zajęto np. w SLA 111 i LEW 300. Paralela: *dỹvinas* obok *dỹvnas* i *dim̃nas*. — Z drugiej strony nie można wykluczyć ewentualności, że *krìvida* jest refleksem znacznie starszej formy źródłowej, mianowicie trójzgłoskowego strus. *kri.vĭ.da*. W tym kierunku wskazuje transpozycja najstarszych slawizmów litewskich, w których słow. *ĭ* (strus. ь) oddawane jest przez lit. *i* (np. *pipìras*, *ridìkas*, *stìklas*), zaś słow. *ŭ* (strus. ъ) jest oddawane przez lit. *u* (np. *kùbilas*, *kùmetis*, *tur̃gus*). Zob. poświęcony tej kwestii artykuł Būgi, RR III, 761n. (trzeba jednak dodać, że sam autor formy *krìvida* do demonstracji *ĭ* nie użył). — Poza tym anomalijna zbitka błr. *-u̯d-* jest zastępowana dwojako, por. 1° gw. *kribda* b.z.a. (zmiana glajdu *u̯* w obstruent *b*), 2° gw. żm. *krydva* b.z.a. XVIII w. (Būga, RR II, 32, 567), gdzie *-dv-* powstało z metatezy w grupie *-u̯d-* (glajd obstruent). — Białoruską zbitkę *-u̯d-* zachowuje bez zmiany gwara okolic Tverẽčius: *kríuda* ʽkrzywda' (ZS 26. — Vb. denom. *krivìdyti* ʽkrzywdzić', war. *krivìdinti* i *kríudzić* (Tverẽčius), por. błr. *krýŭdzicь*.

krivū̃lė 1. ʽlaska przekazywana od chaty do chaty jako wezwanie na wiec', 2. ʽpisemne zawiadomienie o zebraniu, urzędowe wezwanie', 3. ʽzebranie wiejskie'. Zapoż. z błr. *kryvúlja*, *-i* m.in. ʽzagięty na końcu kij drewniany, laska', por. LEW 300 (s.v. *krivas*). LKŽ VI, 661 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. — Drw. wsteczny: *krìvė* ʽprzechodnia laska oznaczająca wezwanie na zebranie', por. *Krìvė — kreiva lazda vyrus į kuopą šaukti*. *Eina krìvė per kaimą — pranešimas į kuopą*. Paralele: *bakà* ⇐ *bakū̃žė*; *kùmė* ⇐ *kumẽlė*; *skùčė* ⇐ *skutùlė*.

krizénti, *krizenù*, *krizenaũ* gw. 1. ʽcicho rżeć — o żrebięciu' (*Kumeliukas ne žvengia, ale krizẽna*), 2. ʽśmiać się cichym, tłumionym śmiechem, chichotać', 3. ʽmocno, ciężko kaszlać' — czasownik na *-enti*, utworzony od interi. *krizì*, naśladującej odgłos śmiechu. Por. pol. *chichać* ʽśmiać się' od interi. *chi chi*; pol. przest. *chechotać się* ʽśmiać się' obok gw. *chechotać* ʽrżeć — o koniu' (Boryś 2005, 59). Por. syn. *kikénti*, *rizénti* I.

kryžiavóti, *kryžiavóju*, *kryžiavójau* stlit., gw. ʽkrzyżować, zadawać śmierć na krzyżu', SD <kriźiawoiu> «krzyżuię, crucifigo...». Dwuznaczne. Albo rodzimy drw. na *-avoti* od *krỹžius* ʽkrzyż', albo zapoż. z błr. *kryžavácь*, *kryžúju*, pol. *krzyżować*, *-uję* (por. SLA 111). — Wsch.-lit. *kryžiùiti* ʽozdobić krzyżami (o kościele)', *susikryžiùiti* ʽskrzyżować sobie (chustkę

na piersiach)’ opiera się na formie prs. *kryžiùju*, zapoż. z błr. *kryžúju* (paralele daje ZS 114n.). — Drw. *kryžiavotojas* SD «krzyżownik» [‘ten, który krzyżuje, przybija do krzyża’, SPXVI].

krỹžius, *-iaus* ‘krzyż, godło chrześcijaństwa’. SD <kriźius> «krzyż, crux», <atsiźinklint kriźiu ßwyntu> «odżegnać się czego, cruce sacra malum auertere». Zapoż. z błr. *kryž*, *-a* (ZS 27). Inaczej SLA 111 oraz LEW 300, ALEW 528, którzy na pierwszym miejscu wskazali pol. *krzyż* jako formę źródłową. Temat na *-i̯u-* też w *kliõštorius*, *liktõrius*, *rubẽžius*. — Drw. *kryžingas* SD «krzyżowaty, krzyżowy, crucis formam gerens», *krỹžiumis* adv. ‘krzyżem (leżeć)’, *kryžmà* a. *krýžma* ‘poprzeczna belka krzyża’ (*Skersinis rąstas ant stiebo bus kryžmà*, JUŠK), *krỹžmas* ‘krzyżowy, krzyżujący się’, adv. ‘na krzyż’ (por. suf. w *ãšmas*, *bãžmas*, *iẽšmas*), *sánkryža* ‘skrzyżowanie dróg, ulic’. Cps. *krỹžkryžiais* adv. ‘wzdłuż i w poprzek’ — typ tautologiczny, por. *kar̃tkarčiais*. — Neoosn. *kryžm-*: *kryžmaĩ* adv. ‘na krzyż, na ukos’, *krỹžmais* ts., *kryžmìnis* ‘krzyżowy’ (⇒ *kryžmìnis kam̃pas* ‘kąt prosty’), vb. denom. *kryžmìnti* ‘krzyżować, łączyć organizmy’. — Cps. *krỹžkaulis* ‘kość krzyżowa’ (por. *káulas*), *krỹžkelė* ‘rozstaj, miejsce skrzyżowania dróg’ (por. *kẽlias*), war. sonoryzowany: *grỹžkelė* (LKŽ omyłkowo pisze <į>: *grį̃žkelė*), *kryžnešỹs* ‘kto niesie krzyż w czasie procesji’ (por. *nèšti*), *sker̃skryžiais* adv. ‘krzyżując co, na krzyż’ (por. *sker̃sas*). Vb. denom. *kryžiúoti* ‘krzyżować, układać na krzyż’. Vb. denom. *krỹžinti* ‘oznaczać krzyżykiem; pisać znak krzyża (na drzwiach na Trzech Króli)’. — N.m. *Pakryžẽ* 5x, *Pakrỹžiai*, *Krỹžkalnis*, *Krỹžkelis* 3x. N.jez. *Kryžìnis*, *Kryžõkas*, n.rz. *Krỹžupis* 3x, *Kryžupỹs*.

kryžma stlit. ‘krzyżmo’, por. *bažnyčioj visatimėj š. Sakramentais vartojo, vaikelius krikštijo, birmavojo, kryžmą švęsdavo* DP 443$_{47}$ ‘w Kościele Powszechnym ś. Sakramenty sprawowano, dziatki chrzczono, bierzmowano, chrzyzma używano’. *jog amžiuose Apastalų ir tuo žęklu žęklindavo ir kryžmà krykštydami tepdavo* DP 455$_{23}$ ‘iż czasow Apostolskich i tego znamienia Krzyża świętego i chrzyżma na chrzcie używano’. Zapoż. z pol. *krzyżmo*, *-a* n. ‘mieszanina oliwy i balsamu poświęcana przez biskupa, używana przy sakramencie chrztu, bierzmowania, kapłaństwa oraz przy innych obrzędach w kościele’ (SPXVI), por. SLA 112. Wyraz pominięty w LKŽ i LEW.

krõmas przest., gw. 1. ‘kram, stragan, prowizoryczny sklep w postaci budki lub ławy z porozkładanym towarem’, 2. ‘sprzedawany towar’, 3. ‘pudło z towarami, noszone na plecach przez wędrownego kramarza, zwykle Żyda’. Zapoż. z pol. *kram* (⇐ śrwn. *krām*, por. Sławski, SEJP III, 56). Zob. SLA 112, LEW 301. — Drw. *krõmą* / *krõmo* / *kromù* / *krõmais nèšti*, *nešióti* ‘nieść, nosić kogo na plecach, przytrzymując za nogi’, *krõmininkas* ‘wędrowny kupiec, kramarz’, *kromélnykas* ts., *kromỹstė* ‘handel’. Obok tego jest stlit. *krõmnykas* ‘kramarz’ ⇐ błr. *krámnik* (SLA 112 wywodzi to raczej z rzadkiego pol. *kramnik*). Vb. denom. *apkrõmyti* a. *iškrõmyti* ‘oszukać’, refl. *krõmytis* ‘przeprowadzać się’, *apsikrõmyti* ‘grubo się odziać’ (jak kramarz).

krosà przest. 1. ‘farba’, 2. ‘minerał koloru czerwonego, cynobrowego’ — zapoż. z błr. *krasá*, *-ý* albo stpol. *krasa* (por. SLA 112, LEW 301, ALEW 528). SD *krosa* «farba, color, pigmentum; maść, color» (syn. *forba*, *kvorba*), *krosa raudona* «karmazyn, farba karmazynowa», *krosa žimčiūginė* «perłowa maść». — War. *krõsas* 1. ‘kolor, farba’, 2. ‘garbnik’, 3. bot. ‘pięciornik kurze ziele, Potentilla erecta’. War. *krõsė* ‘farba’. Zob. też *krosỹlas*.

krosỹlas przest. ‘farba’ — zapoż. ze stbłr. *krasílo* n. (SLA 112), por. błr. przest. *krasíla*, *-a*. SD: *krosylas žalas varinis* «gryżpan, ærugo æris» [‘grynszpan, zielono-niebieska rdza na powierzchni miedzi’], *cinabro krosylas* «cynobrowaty, cinnabarius color», *rudas krosylas* «cisawa farba, spadix», *mėlynas krosylas* «indych farba, indicum» [‘barwnik błękitny, otrzymywany głównie z liści i łodyg krzewu indygowca’, SPXVI], *raudonas krosylas* «farba

czerwona cudzoziemska, rubrica». Por. *krosà*. Por. zakończenie wyrazów *kodỹlas, krapỹlas, ūdỹlas*.

krõsyti, *krõsiju, krõsijau* stlit., gw. ʽfarbować; malować' — zapoż. z błr. *krásicь, krášu, krásiš* (por. SLA 112, ZS 26). SD *krosiju* «farbuię, coloro, colorem induco...» (syn. *nudažau, dažau*), *raudonai krosiju* «szarłatno czynię, purpuro» (syn. *dažau, nudažau*), *krosytas* «malowany, farbą po wierzchu powleczony, coloratus».

krósmeta gw. ʽkupa kamieni'. Złożenie *krosn-meta, zmienione przez asymilację (*krosm-meta) i degeminację. I człon *krosn-* pochodzi z metanalizy sb. *krósnis* ʽkupa kamieni' (zob. s.v.). Człon II do *metù, mèsti* ʽrzucać'. Znacz. etym. ʽto, co rzucono na kupę'. War. *krósmata* może zawierać SO *-mat-* ⇐ SE *met-*, zob. *mat-*. Zob. jeszcze *krū́smata*.

krósnis, *-ies* f. 1. ʽpiec zbudowany z dużych kamieni polnych, postawiony w łaźni lub suszarni zboża', 2. ʽkupa kamieni zebranych z pola'. SD *krosnis* «kamionka w łaźni, vaporarium, vaporarium ex ignitis lapidibus». War. *krósnė*. Odpowiednik łot. *krâsns, -s* ʽpiec' (gw. ʽpiec łaziebny') — umotywowany czasownikiem *krât, krãju* ʽzbierać, skupiać; oszczędzać', *atkrāt* ʽodkładać, oszczędzać' (frq. *krāstît* ʽskładać, układać; zbierać') — każe zanalizować *krósnis* jako drw. z suf. *-sni-* od zanikłego czas. *króti, *króju, *krójau ʽskładać na kupę, kłaść jedno na drugim' (zob. Būga, RR II, 202n., Skardžius, RR 4, 835 n.). W kwestii sufiksu por. *krū́snis* ʽkupa kamieni' (jest to war. do *krū́tis*). Znacz. etym. ʽkonstrukcja wzniesiona z ułożonych kamieni'. Por. zdanie *Puodžius puodus suka, krõsnius krosnis krauna* ʽGarncarz garnki lepi [tu: kręci, scil. na kole], zdun piece stawia' (por. *kráuti* ʽkłaść jedno na drugie'). Por. jeszcze pwk. *kro-* w stlit. *apkroja* SD «obłogi, impedimenta itineris» [ʽbagaże, potrzeby', L.]. — Czas. lit.-łot. *krā- pochodzi z pie. *$kreh_2$- ʽgromadzić, zbierać' (por. LIV[2] 367: tylko bsł.). Por. wyżej łot. *krât*, jak też scs. *kradǫ, ukrasti* ʽukraść', ros. *kradú, krastь* < *krā-de- < pie. *$kreh_2$-d^he- (transponat), znacz. etym. ʽodłożyć coś dla siebie'. Struktura tego czasownika przypomina scs. *kladǫ* ʽkładę' < *klā-de- < pie. *$kleh_2$-d^he- (por. Vaillant, GC III, 153, 177) wobec lit. *klóti* (zob.). Zob. też ALEW 528n. N.B. Gw. *krašnià* ʽkupa kamieni' (*Lauke buvo daug krašnių̃*) pochodzi z pol. gw. *kraśnia*, które jest transpozycją z lit. *krósnis*. — Drw. *krósnininkas* ʽzdun', *krõsnius* ts., *príekrosnis* ʽprzypiecek' ⇐ *prie krósnies* ʽprzy piecu', *ùžkrosnis* ʽmiejsce za piecem, zapiecek' ⇐ *už krósnį*. Cps. *krósmeta* (zob.), *krosniadarys* ʽzdun' (por. *darýti*), *krosnìlanda* ʽptak piecuszek, Phylloscopus trochilus' — uczony neologizm na miejscu *pečialánda*, z członem *krosni-* jako zastępstwem obcego *pečia-* (por. *landýti, pečialìnda*). — N.B. W znaczeniu ʽpiec gliniany, piec do pieczenia chleba' język litewski używa błr. zapożyczenia *pẽčius*.

krõtos f.pl. stlit., gw. ʽkraty', SD *krotos* «krata, cancelli, cancri, crates» — zapoż. z błr. *kráty, -aŭ* ⇐ pol. *kraty* (por. SLA 112, ZS 26). Osobno zob. *grõtos*. — War. *krõtai* m.pl. 1. ʽkraty' (*Geležiniai langų krõtai* ʽŻelazne kraty w oknie'), 2. ʽw kościele katolickim: kratownica lub balustrada przed wielkim ołtarzem'. — Drw. *krotelė* SD «kratka, craticula; roszt żelazny kuchenny», *krotẽlės* f.pl. ʽbalustrada przed wielkim ołtarzem' (w tymże znaczeniu używa się też wyrazu *krõtkos* f.pl. ⇐ pol. *kratki*). Drw. wsteczny: *krõtas* ʽzłączone ze sobą pod kątem ostrym drabinki, na które kładzie się paszę dla cieląt a. owiec, mały żłób'.

krov- < *krāv-, derywaty ze wzdłużonym SO od *krav-* (por. *kráuti, króviau* ʽukładać, składać, ładować'): *įkrova* ʽładunek' (⇐ *įkráuti* ʽzaładować'), drw. *įkrovùs* gw. ʽładowny, pojemny, np. wóz'; *inkrova* SD «nakład» (syn. *uždas, uždėjimas*), *ìškrova* ʽrozładunek, wyładunek' (⇐ *iškráuti* ʽwyładować'), *krovà* 1. ʽładunek; balast (na statku)', *krova eldijų* SD «ładunek szkutny, okrętowy», 2. ʽkupa' (*Sudėk į vieną krõvą visus daiktus*), *krovė́jas* ʽkto ładuje towary; kto składa snopy a. siano na wozie', *krovìkas* ts., *sánkrova* przest. ʽskład, magazyn; sklep; kupa, stos' (por. *sámplovos, są́rova*). Cps. *kraičkrovỹs* (zob. *kraĩtis*). Vb.

denom. *królvoti*, *-ju*, *-jau* 'ładować, nakładać' (*iškróvoti* 'rozładować', *nukróvoti stãlą* 'sprzątnąć ze stołu'), *krovinéti*, *-ju*, *-jau* 'ładować, załadowywać', ⇒ *krovinỹs* 'ładunek, ciężar niesiony a. wieziony', *krovinìnis vagònas* 'wagon towarowy'. Paralele: *kovà* ⇐ *káuti*, *šovà* ⇐ *šáuti*.

krùčas, *-ė* żm. 1. 'drobny złodziej, złodziejaszek' (też o kocie, psie), 2. 'krętacz, oszust', 3. 'niedołęga'. Wywodzi się z *krut-šas, przy uwzględnieniu ściągnięcia zbitki *t.š* w afrykatę *č*. Pejoratywna nazwa osoby, utworzona od czas. *krutù*, *krutéti* 'ruszać się, pracować', por. ŽD 315, LEW 302. Paralele: *gùčas* ⇐ *gùsti*; *snùčas* ⇐ *snū́sti* (por. GJL I, § 512; II, § 369). — Drw. *krùčius* 'złodziejaszek', cps. *bùtkručis* (zob. *bùtas*). Vb. denom. *kručáuti* 'kraść, podkradać; oszukiwać' (*Vagies vaikai kručáuja*), *kručinéti* 'podkradać, kraść po trochu', *nukrùčyti*, *-iju*, *-ijau* 'ukraść; zagubić, zapodziać'.

krùčkas, też pl. *krùčkai* bot. 'brukiew, Brassica napus, Napobrassica'. War. *grùčkas*, *grùčkai*, z wtórnym *r'*: *kriùčkas*, *griùčkas*. Zdaniem Urbutisa 1981, 208 n. jest to germanizm szerzący się od XVIII w. z Litwy pruskiej na przyległe tereny litewskie, polskie i białoruskie. Jego źródłem było prus.-niem. *wrutške*, zdrobnienie od *wrucke* (*brucke*) 'brukiew'. Lituanizmami są według Urbutisa (*o.c.* 209) wyrazy błr. gw. *krúčka* / *gručka* (wymawiane z *g*-, nie *γ*-, co wskazuje na młody wiek pożyczki) oraz pol. gw. *kruczka*. Autor za nietrafne uznał wcześniejsze wywody LEW 302 (*krùčkas* ⇐ błr. *krúčka*) oraz SLA 79 (z pol. gw. *gruszki* 'gatunek kartofli'). ALEW 371 pominął milczeniem wywody Urbutisa i opisał *krùčkas* — w ślad za LEW — jako rutenizm.

krū́mas 1. 'krzak', 2. 'młody las z cienkimi drzewami', 3. 'krzaczek (jagód, borówek)', 4. 'krzew, roślina rozgałęziająca się tuż nad ziemią', 5. 'trzon, główna część jakiegoś przyrządu, np. kołowrotka', 6. gw. 'ród, rodzina'. Pl. *krū́mai* 'krzaki, zarośla; młody las; gałęzie drzewa'. SD *krūmas* «chrost; kierz, krzak; krzew, krzewie», *krūmas rožių* «rożany chrost, drzewko», *vilninis krūmas*, *krūmas, unt kurio vilna auga* «bawełniany chrost, krzak». Odpowiedniki bałt.: łot. *krũms* 'krzak', stpr. *krūms, wnioskowane z n.m. *Krumeyn* (AON 74). Analiza: *krū-ma-*. Z uwagi na postać pierwiastka i intonację było łączone z *kráuti* 'składać, kłaść jedno na drugie', *krū́tis* f. 'kupa, stos kamieni', por. Leskien 1891, 192, LEW 302, ALEW 529.. Kwestia różnicy znaczeniowej nie została wyjaśniona. — Drw. *krūmė̃kšlis* 'marny krzak' (*Gluosnis — medis, o žilvitis — krūmė̃kšlis* 'Wierzba to drzewo, a łoza to «krūmėkšlis»), *krūmýnas* 'zarośla, krzaki', SD «chrost», *krū́minė* 'samogon, bimber' (syn. *kadagìnė, karklìnė*), *krū́mingas* 'krzaczasty', *krū́minis dantìs* 'ząb trzonowy', SD <kruminiey duntis> m.pl. «trzonowy ząb, dentes maxillares», *krūmókšniai* m.pl. 'krzaczki, zarośla'. — N.m. *Krūmìjos*, *Krū́minė*, *Krūminiaĩ* 2x, *Krū́miškiai*, *Pakrū́miai* 2x.

krumplỹs, *-io* 4 p.a., *krum̃plis*, *-io* 2 p.a. 1. 'zewnętrzna część drugiego stawu palca, zgrubienie przy tym stawie, knykieć'. SD[1], SD <krumplis> «kłykieć» (war. sufiksalny SD *krumpslis* «kłykieć» (syn. *krumslỹs*), 2. 'kolanko w źdźble trawy, obrączkowata zgrubiałość, węzeł', 3. 'ząb koła zębatego', 4. 'zgrubienie, zwł. kości', 5. przen. 'grube dziecko; człowiek niskiego wzrostu, kurdupel'. Formacja na *-li̯a-* od osnowy *krump-* jak w prs. infig. *krumpù* do *(su)krùpti* 'zdrętwieć, zgrabieć, zesztywnieć — o palcach rąk', zob. *krùpti*. — Drw. *krumpliúotas* 'kłykciowaty (o kułaku); zębaty (o kole)', SD «kłykciasty». — Homofon *krumplỹs* oznacza u Bretkuna 'płatek ucha, tj. dolną część ucha zewnętrznego' (por. syn. *kramslẽ*, *kramslỹs*).

krumslỹs, *-io* 4 p.a. żm. 1. 'gruda, bryła ziemi, twardego śniegu; bryłka w kaszy', 2. 'zewnętrzna część drugiego stawu palca, zgrubienie przy tym stawie, zginający się człon palca, knykieć' (syn. *krumplỹs*), por. stpr. **krumslus*, pis. <krumstus> EV 'knykieć, Knobel [Knöchel am Finger]', 3. 'rzepka kolanowa, łękotka', 4. 'szprycha drewnianego koła'. —

Obok tego jest homonim *krumslỹs* ʽchrząstka w ciele, w mięsie' (war. *krum̃slis, krùmslis*). Tu też łot. *krumšļi* m.pl. ʽnierówności', znacz. etym. ʽzgrubienia, wypukłości'. Oba wyrazy należą pewnie do rodziny *krim̃sti*, gdzie formy *krims-* alternują z formami *krums-*.

kruõpos, *-ų* f.pl. ʽkasza, potłuczone ziarno', sg. *kruopà* 2 p.a. ʽziarno, ziarnko'. Niejasne. Albo innowacja na miejscu *kraupà, co by odpowiadało słow. *krupa* (por. sch. *krúpa* ʽkasza jęczmienna', ros. *krupá* ʽkasza', czes. *kroupa* ts., pol. *krupa* ʽdrobno kruszone surowe ziarnka zboża; kasza'), albo też zapożyczenie słowiańskie (por. lit. *uo* za strus. *u* w *kuodẽlis*, *puõkas*). Co do lit. alternacji *au* ⇒ *uo* zob. *duobẽ*. — Drw. *kruopiẽnė* ʽkrupnik'. Cps. *kruõpmilčiai* 1. ʽmąka razowa', 2. ʽwyborowa mąka pszenna, krupczatka' (por. *mìltai*). — N.m. *Kruopiaĩ* 3x, *Kruõpinė* 4x, *Kruopìnė*, *Kruõpiškis*.

krùpė żm. ʽropucha, Bufo vulgaris' (war. *krùpis*). Odpowiednik łot. *krupis* ts. War. palatalizowany: *kriùpis*. War. *s*-mobile: *skrùpis*. Rzecz. postwerbalny do *krùpti* ʽpokrywać się krostami, strupami'. Znacz. etym. ʽistota pokryta chropowatą, brodawkowatą skórą'[256]. Zob. też SO *kraupùs* ʽospowaty, dziobaty' (s.v. *kraũpti*). — Z innym suf.: stpr. **crupeyle*, emendacja zapisu <trupeyle> EV ʽżaba, Vrosch [Frosch]' (Trautmann 1910, 450). Dalej por. stisl. *hrufa* f. ʽstrup', *hriúfr* ʽpokryty strupami, strupiasty', stwn. *hruf, ruf* f. ʽtrąd' (*krupi-), SP *hriupa* f. ʽświerzb, scabies' < *kreu̯pā- (LEW 290).

krùpti, *krumpù*, *krupaũ* gw. ʽwpaść w obawę, lęk', *sukrùpti* 1. ʽzdrętwieć, ścierpnąć; skostnieć z zimna', 2. ʽosłupieć, skurczyć się ze strachu'. Odpowiednik łot. *krupt*, *krùpu* (*krumpō), *kŗupu* ʽmarnieć, niknąć; kurczyć się; pękać, murszeć', war. *kŗupt*. — Drw. *krupùs* ʽbojaźliwy', *krupiuosi* SD «wzdrygam się na co». Osobno zob. *krumplỹs*. — Homonim *krùpti, krumpù, nukrupaũ* ʽo skórze: pokrywać się krostami, strupami; stawać się szorstką, pierzchnąć, pękać'. — Bałt. *krup- przedstawia st. zanikowy do pie. *kreu̯p- 1. ʽkurczyć się', 2. ʽpokrywać się strupami' (zob. IEW 623, LEW 290). Por. 1° psł. *krǫpŭ ʽskurczony' ⇒ ʽkrępy, przysadzisty, gruby': cs. *krǫpŭ* ʽdrobny, mały', bg. gw. *krъp* ʽkrótki, niewysoki', chorw. przest. *krûp* ʽmały, otyły, korpulentny', stczes. *krupý* ʽgruby', pol. *krępy* ʽniewysoki o szerokich ramionach'[257] (Boryś 2005, 259). Por. 2° lit. *krùpė* ʽropucha' (zob. s.v.). — Bałt. SP *kri̯au̯p- ukazuje się jedynie w refleksach łot., por. *kŗaũpa* 1. ʽstrup koński, parch (choroba skóry)', 2. ʽbrodawka', 3. ʽkuliste zgrubienie na kartoflu', *kŗaũpis* 1. ʽświerzb, świerzb koński', 2. ʽparchy', 3. ʽbrodawki kartoflane', 4. ʽnierówna, szorstka kora', 5. ʽropucha, Bufo cinereus', 6. ʽobelżywe określenie człowieka a. zwierzęcia'. Stąd *ŗ* dostało się do SZ *kŗupt* (zob. wyżej). — WSZ *krūp-*: *krū́pti, krū́pauti* (zob.). — SO *kraup-*: *kraũpti* (zob.).

krū́pti, *krū́pstu*, *krū́pau*: *pakrū́pti* ʽwzdrygnąć się ze strachu; otrząsnąć się z powodu zimna'. Pod względem opisowym jest to inchoativum z suf. *-sta-* i WSZ *krūp-* od *krup-*, por. *krumpù, krùpti* ʽwpaść w obawę'. Pod względem historycznym *krūp-* jest neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z prs. *krūpstu, kiedyś należącego do *krupti (zob. *krùpti*). *krūpstu może kontynuować nazalizowaną formę *kruųpstu, będącą wariantem *krumpstu, to z odnowienia prs. *krumpù* za pomocą suf. *-sta-*. — Drw. *krū́pauti* ʽlękać się' (por. *bū́gauti, šū́kauti*), SD *krūpauju* «boię się, timeo, metuo, formido» (⇒ *krūpavimas* SD «boiaźń, wzdryganie, timor, metus, formido» (syn. *bailybė*), PK ʽniebespieczność'[258]), *krū́pčioti*

[256] Paralele: łot. *kŗaũpis* ʽropucha', *kaũpiņš* (s.v. *kaũpti*) oraz lit. *rùpūžė* ʽropucha' : *rupùs* m.in. ʽchropowaty'. Dalej por. pol. gw. *chropawa* ʽropucha', liter. *ropucha* ts. < *chropucha : *chropawy* ʽniegładki, nierówny, szorstki' (por. Boryś 2005, 518).

[257] Drw. psł. *krǫpĭnŭ: cs. *krupĭnŭ* ʽgruby, niedrobny', ros. *krúpnyj* ʽgruby, gruboziarnisty; duży, rosły, zażywny; wielki, poważny', sch. *krúpan* ʽgruby, masywny, wielki'.

[258] Por. *išliesiu jop maldas mano, iššakysiu tat Ponui savam didį krūpavimą mano* PK 99_{17} ʽWyleję przed nim rzecz swoję, wypowiem też tę, w ktorej stoję, wielką niebespieczność moję'.

ʽwzdrygać się, wpadać w drżenie, drżeć z przerażeniaʼ, *krū́psėti* ʽwzdrygać sięʼ, *krūpsóti* ʽbyć w stanie lękuʼ (por. *kūpsóti* ⇐ *kùpti*), *krū́ptelėti* ʽwzdrygnąć się, zadrżećʼ, *krū́ptis*: *krūpiuosi* SD «wzdrygam się na co, horreo, exhorresco...». Por. łot. *krũpe* ʽkura o krótkich nogachʼ, *krũpis* ʽkarzeł; kalekaʼ (znacz. etym. ʽskurczony człowiek, pokurczʼ, por. łot. *krupt* ʽkurczyć sięʼ).

krū́smata a. *krū́smeta* gw. ʽkupa kamieniʼ. Ze zmiany formy złożenia *krūsn-mata (-meta) drogą asymilacji (*krūsm-mata) i degeminacji. I człon *krūsn-* pochodzi z metanalizy sb. *krū́snis* ʽkupa kamieniʼ (zob. s.v.). Człon II do *metù*, *mèsti* ʽrzucaćʼ. Znacz. etym. ʽto, co rzucono na kupęʼ. Paralelny rozwój fonetyczny przeszło cps. *krósmeta* (zob.). — Jakkolwiek przy simplex *krū́snis* brak jest war. †krūšnis (por. *jū́šė* < *jūsė), warto zwrócić uwagę na obecność wariantów gw. *krū́šmata*, *krū́šmeta*. — Niejasny jest zanik *s* (*š*) i brak akutu w war. *krũmeta*: *Sumesk akmenius į krũmetą*.

krū́snis, *-ies* f. 1. ʽkupa kamieni na poluʼ, 2. ʽstos złożonych przedmiotówʼ, 3. ʽwielka ilośćʼ. SD «płot kamienny, maceria, pluteus marmoreus» (syn. *tvora iž akmenų*). War. *krūsnìs*, *-iẽs* f. 4 p.a. Dewerbalne abstractum na *-sni-*, które odnowiło starszą formację na *-ti-* (por. *krū́tis* ⇐ *krū-*), ze SZ do *kráuti* ʽkłaść jedno na drugieʼ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽrzucanie na kupęʼ. Paralela: *šū́snis* ob. *šū́tis*. — Drw. *krū́smata* (zob.). — Zapoż. lit. w błr. gw. *krúšnja* ʽ(wielka) kupa zebranych z pola kamieniʼ, pol. gw. *kruśnia* a. *krusznia* ʽkupa kamieniʼ (Būga, RR II, 203, Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 62, Laučjute 46).

krušà 4 p.a. ʽgrad, opad w postaci bryłek loduʼ (*Lietus su ledais vadinasi krušà*) — formacja z suf. *-ā-* i SZ *kruš-* ⇐ *kriauš-*, por. *kriaũštis* ʽpękać, łamać się (o krze)ʼ. Odpowiednik łot. *krusa* ʽgradʼ (⇒ *krušņa* ʽkupa gruzu; kupa przegniłych gałęziʼ). Znacz. etym.: coll. ʽkruszyny, okruchy (lodowe)ʼ. Por. LEW 290 (s.v. *kraũjas*) i ALEW 530n. Z wyrównania do *kriaũštis* pochodzi war. *kriušà*, np. *Kriušà mušė, lapužius numušė* ʽBił grad, postrącał listkiʼ. Por. stlit. *krùšos* f.pl. użyte w połączeniu z syn. *ledaĩ*: *Nes jog šiuo metu didžiausi pavojumai ant žmonių ateit, ... ant javų ledai, krušos, ir darganos* DP 220_{28} ʽBo iż o tym czasie nawiętsze niebespieczeństwa na ludzie przychodzą, ... na zboże grady, i niepogodyʼ. — Z innym suf.: *krùšas* ʽgradʼ, np. *Dabar pats pageluo, nuolat vė́jas, krùšas* ʽTeraz (nastała) słota, wciąż wiatr, gradʼ.

krùšti, prs. *krušù* (war. *krušiù*, *krunšù*), prt. *krušaũ* (war. *krušiaũ*) pot. 1. ʽubijać w stępie, rozdrabniaćʼ, 2. ʽtrzeć, ucieraćʼ, 3. ʽwpychać, np. do kieszeniʼ, 4. ʽbóść, kłućʼ, 5. ʽjeść, gryźć, żućʼ, drw. *nu-* albo *sukrùšinti* ʽzetrzeć, rozdrobićʼ. Lit. *kruš-* kontynuuje pbsł. *kruš-, ze zmiany pie. *krus-. Alternant na SE widać w *kriaũštis* ʽpękać, łamać sięʼ. Pie. *kreu̯s- / *krus- ʽuderzać, kruszyćʼ (LIV^2 371), por. gr. κρούω z *κρούσ-ω ʽuderzać, uderzać (w struny), pukać do drzwiʼ (BSW 143, LEW 302, ALEW 530n.). Zmiana *(u)s > lit. *(u)š* jak w *jū́šė*, *trušìs*, *vẽtušas*. — SZ ukazuje się też w war. *kriuš-*, gdzie *r'* objaśnia się paradygmatycznym wyrównaniem do formy SE *kriaũštis*. Por. *kriùšti*, *-ù*, *-iaũ* ʽubijać w stępie, drobić; mleć na żarnach; uderzać, tłuc; pchać, popychać; pędzić (bydło)ʼ, *iškriùšti* ʽwybić (zęby, oko, szybę)ʼ. — Nomina: *krušà* (zob.), *krušẽklis* ʽtłuczekʼ (neosuf. *-eklis* jak w *kabẽklis*, *pešẽklis*), *krušinỹs* 1. ʽwszystko, co podlega tłuczeniu — ziarno, kasza, kartofle, słomaʼ, 2. ʽtłok, ściskʼ, 3. ʽsok lub wino z jabłekʼ, SD «jabłecznik» [ʽwino z jabłekʼ, SPXVI], *krušnùs* ʽkruchy, łomkiʼ, *krùštas*: *miežiai nukrušti* SD «pęcak z ięczmienia, z orkiszu, prisana, hordeum decorticatum», *krušùs* ʽkruchy, łamliwy, kruszący się (np. o chlebie, o wyschłej glinie)ʼ. — Nawiązanie w drw. psł. *krŭšiti, *-šǫ < *krŭxiti, *-xjǫ (iter. na *-iti*, porównywalne z lit. *krùšinti* ⇐ *krušyti), por. sch. *kȑšiti* ʽłamać, kruszyćʼ, ros. *krošítь* ʽkruszyć, drobić; niszczyć, tępićʼ, pol. przest. *krszyć* (gw. *krzyć*) ʽłamać na drobne kawałki, kruszyć, drobićʼ. Nomina: ros. *kroxá* ʽokruch, kruszynaʼ < psł. *krŭxa; drw. słń. *kŕhek* ʽkruchyʼ, stpol. *krechki* ʽkruchy, łamliwy; skłonny do grzechuʼ < psł. *krŭxŭ-kŭ (z tym por.

lit. *krušùs*). — WSZ *krūš-*: *krū́šti* (zob.). — SO *krauš-*: *kraušýti* (zob.).

krū́šti, *krū́štu* (*krūš-stu), *sukrū́šau* gw. 'chudnąć, wątleć, mizernieć; starzeć się' (*Akmuõ sukrū́šta, mẽdis supū̃va* 'kamień kruszeje, drzewo butwieje'). Pdg. z akutowaną samogłoską długą pochodzi z dyferencjacji fonetycznej względem pdg. *krùšti* (zob.) ⇐ pie. *kreu̯s-. Punktem wyjścia było prs. infig. *krunšu (prt. *krušau, inf. *krušti). Po jego odnowieniu w postaci *krunš- -stu > *krųštu > *krūštu doszło do resegmentacji *krūš-tu i wyodrębnienia *krūš-* jako neopierwiastka. — Drw. *krūšà* 'ścisk, tłok; wielka ilość czego', *ledų krūšà* 'zator lodowy na rzece', *krū́šatis, -ies* f. 'tłok, ścisk', war. *kriū́šatis* (por. suf. w *kamšatìs*), *krūštìs, -iẽs* f. ts., *sánkrūša* 'ciżba, tłok, ścisk' ⇐ *sukrūšti (por. *sángrūdis* ⇐ *sugrū́sti*).

krutė́ti, *krutù*, *krutė́jau* 1. 'ruszać się, poruszać się' (*Nendrės krùta nuo mažiausio vandens judėjimo*), 2. 'posuwać się powoli', 3. 'krzątać się, zabierać się do czego', 4. 'pracować, uprawiać ziemię' (*Nėr kam žemė krùta*), 5. 'drgać, bić — o sercu', 6. 'żyć, czuć się dobrze, trzymać się' (*Nežinau, kaip ilgai aš dar krutėsiu*). Cps. *iškrutė́ti* 'przepracować, obrobić', *nukrutė́ti* 'pójść, dojść powoli', *pakrutė́ti* 'poruszać się, popracować' (*Jis vos pàkruta* 'On ledwo się rusza'), *užkrutė́ti* 'zarobić', dosł. 'zapracować' (*Kai kruti, vis ùžkruti, uždirbi*. *Ar daug jau užkrutė́jai pinigų?*). Wziąwszy pod uwagę okoliczność, że *krut-* wygląda jak wariant do *krit-* w st. zanikowym od *kret-* (por. *rit-* / *rut-* s.v. *rãtai* lub *tirš-* / *turš-* s.v. *ter̃šti*), można vb. *krutė́ti* połączyć etymologicznie z rodziną *kretù*, *kretė́ti* 'trząść się', zob. *krẽsti*, *krìsti*. Inaczej LEW 303: wymienił zestawienia z jednej strony ze stisl. *hraustr* 'rześki, krzepki, zdrowy', stwn. *(h)rusten* 'szykować, zbroić', z drugiej strony ze śrwn. *rütten* 'trząść, potrząsać' < *hrudjan). ALEW 531, wychodząc od *krùtinti* (zob. niżej), dopuszcza zapożyczenie ze wschodniosłowiańskiego, por. ros. *krutítь*, *-čú*, błr. *krucícь*, *-čú* 'obracać w koło, na wszystkie strony, kręcić'. — Nomina: *krùčas* (zob.), *krutnià* gw. 'praca, robota' (por. *barnià*, *kaunià*), *krutulỹs* 'kto nie usiedzi spokojnie na miejscu' (por. *gintulỹs*, *snopulỹs*), *krutùs* (zob.). — Inchoat. *sukrùsti*, *-kruntù*, *-krutaũ* 'ruszyć się, szybko się poruszyć, zakrzątnąć się, zacząć co, wyruszyć w drogę' (por. typ *jundù* : *judù*, *-ė́ti*). Caus. *krutinu* SD[1] «rucham» (syn. *viskinu*), SD «macham czym, szermuię; ruszam czego», *pakrùtinti* lub *sukrùtinti* 'poruszyć; skłonić kogo do pośpiechu', *pakrutinu* SD «poruszam czego» (syn. *paviskinu*), *nepakrutinamas* SD «mocny, krzepko na mieyscu stoiący, nieruchomy, stały». — WSZ *krūt-*: *krū́tauti* iter. 'ruszać się, krzątać się', *krūtẽ* 'czas, kiedy wszyscy zajęci są pracą', *sánkrūtis*, gw. *sū́krūtis* 'pośpiech, krzątanina'.

krūtìnė 1. 'pierś ludzka', *mùštis į krūtìnę* 'bić się w piersi, *glaũsti prie krūtìnės* 'tulić do piersi' (*krūtìnės ląstà* 'klatka piersiowa'), 2. gw. 'pierś kobieca' (*Auginau vaikus krūtìnėm*) — drw. na *-inė* od *krūtìs* (zob.). SD *dungalas krūtinės* «załoga, załoßka, pectorale» ['zasłona na przednią część ciała, napierśnik', SW]. War. z wtórną palatalnością: *kriūtìnė*. — Drw. *krūtinẽlė* 'część odzieży zakrywająca pierś, stanik', *krūtinìnė* 'mięso z części piersiowej', cps. *krūtìnkaulis* 'kość piersiowa' (por. *káulas*).

krū́tis, *-ies* 1 p.a. f. gw. 1. 'kupa kamieni', 2. 'kamienny piec w łaźni' (n.rz. *Krū́tis*) — dewerbalne abstractum na *-ti-* od SZ *krū́-* ⇐ *kráu-*. Por. *kráuti* 'kłaść jedno na drugie' oraz refleks SZ w scs. *kryti* 'okrywać, chować', *ukryti* 'ukryć, schować'. Transponat ie. *kruH-ti- ⇐ pie. *kreu̯H- 'aufhäufen, bedecken, składać na kupę, nakrywać, przykrywać' (LIV[2] 371). Znacz. etym. 'rzucanie na kupę'. Z innymi suf.: *krū́snis* (zob.), n.rz. *Krū́tė*, łot. *akmeņ-krûts*[2] 'kupa kamieni'. — War. palatalizowany: *kriū́tis* f. 'kupa', jak również *kriūta* b.z.a. 'strome wzgórze' (por. n.rz. *Kriūčià*), *pakr(i)ū́tė* 'urwisty brzeg rzeki, stromizna' (syn. *pakriáunė*). Por. *kriūtìnė* ob. *krūtìnė* 'pierś'.

krūtìs, *-iẽs* 4, 2 p.a. f. 'pierś kobieca' (*dúoti kū̃dikiui krū̃tį*), SD «cyc u niewiast,

mamma, papilla, mamilla». Pl. *krū̃tys* 1. ʽpiersi kobiece' (*Pagirtas žyvatas, kurysai tavi nešiojo, ir krūtys, kurias žindai* SP II, 44₇ ʽBłogosławiony żywot, ktory cię nosił, i piersi ktoreś ssał'), 2. ʽbary, barki', *im̃tis už krūtų̃* ʽwziąć się za bary'. Znacz. etym. ʽwypukłość na ciele'. Por. łot. *krùts* a. *krūte* 1. ʽwzniesienie, pagórek, wzgórek na łące', 2. ʽpierś kobieca', *pakrùts* a. *pakrùte* ʽmiejsce pod piersiami, okolica żołądka'. Wraz z *krū́tis* ʽkupa, stos' (zob. s.v.) reprezentuje SZ *krū-* do *kráuti* ʽkłaść jedno na drugie, kłaść na kupę' (zob. s.v.), mianowicie w war. metatonicznym. — Drw. *krūtìnė* (zob.), *krūtingas* SD «pierśisty, pectorosus», *krūtinga* SD «pierśista, mammosa femina».

krutùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽruchliwy, obrotny, żwawy', 2. ʽpracowity, pilny' — adi. postvb. od *krutė́ti* ʽruszać się' (zob. s.v.). Sądzi się, że litewskiemu przymiotnikowi odpowiada pod względem budowy rzeczownik psł. *krŭtŭ ʽkret, Talpa europaea', por. sch. *kȑt*, *kŕta*, ros. *krot*, *krotá*, pol. *kret*, *kreta*, drw. czes. *krtek*. Zob. Berneker, SEW I, 631, BSW 143n., REW I, 668, LEW 303. Inaczej Boryś 2005, 258 (do lit. gw. *kertùs*, *kertùkas* ʽryjówka, Sorex araneus', por. *kir̃sti* ʽciąć'). — War. *krutnùs* ʽruchliwy, żwawy' (por. *nagnùs* ob. *nagùs*; *prašnùs* ob. *prašùs*).

krūvà 4 p.a. 1. ʽto, co złożono w jednym miejscu, kupa, stos (kamieni, drewna, słomy, gnoju)', SD «kupa rozmaitych rzeczy», *krūva akmenų* «kamionka, kupa kamieni w polu», 2. ʽgromada ludzi, kupa, tłum', SD «gromada» (syn. *minia*, *daugelis*), 3. ʽwielka ilość czegoś, mnóstwo'; *krūvu* SD «tłumem, confertim». Abstractum na *-ā-* od wzdłużonego SZ *krūu̯-V* ⇐ *kru̯u̯-V* (por. łot. *kruva* ʽkupa; pagórek'). Por. st. pełny w *kráuti* ʽskładać na kupę'. Paralela: *sámpūva* : *pùvo*, *pū́ti*. Zob. ALEW 532. — WSZ *krūv-V* ma nawiązanie w słow. *kryv-*, por. scs. *pokryvati* ʽpokrywać, zakrywać' (Smoczyński 2003a, 66). — Z uwagi na obecność SZ *krū-C* (*krū́tis* ʽkupa, stos') *krūvà* jest synchronicznie interpretowana jako drw. na *-va*, czyli należący do serii *dirvà*, *kalvà*, *píeva*. — Drw. *krū̃vis* ʽładunek, ciężar, obciążenie, pensum'[259] (por. stpr. *kruwis* ʽupadek, Val [Fall]', Trautmann 1910, 364, s.v. *krūt*), *krūvìngas* ʽzdolny do podniesienia ciężaru', *krūvingas* SD «gromadzisty, acerualis, numerosus», *krūviū́kštė* ʽkupka, np. kamieni'. Vb. denom. *krū̃vyti*, *-iju*, *-ijau* ʽskładać na kupę, skupiać', *krūvóti* ts., *krūvúoti* ts.

kruváunykas gw. bot. ʽkrwawnik, Achillea' — polega na fonetycznej transpozycji wyrazu pol. *krwawnik* ʽAchillea', z samogłoską *u* wsuniętą do zbitki *krv* (vb. †kruváuti nie istnieje, zob. jednak adi. *krùvinas*). — Obok tego jest war. *kurváunykas* gw. ʽkrwawnik'. Tu obca grupa *krv-* / *krf-* została rozwiązana przez wsunięcie samogłoski *u* przed *r*. N.B. Taki przykład, jak *kruvaĩnis* > *kurvaĩnis* (s.v. *krùvinas*), każe jednak liczyć się z ewentualnością metatezy *ru* > *ur* (*kruváunykas* > *kurváunykas*).

krùvinas, *-à* 1. ʽzakrwawiony, zbroczony krwią; krwawy (o zemście, o wojnie)', 2. przen. *krùvinas reĩkalas* ʽsprawa bardzo poważna' (por. pol. *gardłowa sprawa*), 3. przen. *krùvinas dárbas* ʽkrwawy trud', tj. ʽbardzo ciężka praca'. SD «krwawy, pokrwawiony» (syn. *sukruvintas*). Odpowiednik psł. *krŭvĭnŭ, por. scs. *krŭvĭnŭ* ʽzwiązany z krwią, krwawy', sch. *kŕvnî* ʽkrwisty, krwawy', ros. *króvnyj* 1. ʽkrewny, spokrewniony', 2. *króvnyj vrag* ʽśmiertelny wróg', *króvnaja obída* ʽśmiertelna obraza', stpol. *krewny* ʽzwiązany z krwią, krwawy, krwisty', pol. ʽmający tę samą krew, wspólnego przodka'. Praforma bsł. *kruu̯i-na- (BSW 143); segment *u̯* jest uwarunkowany tzw. hiatem lrg., < *kru.i.no- < pie. *kruh$_2$i-nó-. Formacja ta została prawdopodobnie derywowana od formy loc.sg. pie. *kruh$_2$-i ʽwe krwi', por. formę I członu w cps. aw. *xruvi-dru-* ʽz zakrwawionym orężem'. Por. ALEW 532. NIL 444 odtwarza formację z suf. *-ino-, nie zaś *-no-. LEW 290 (s.v. *kraũjas*) ignoruje formalną zgodność *krùvinas* i psł. *krŭvĭnŭ. — SZ-V ukazuje się również w łac. *cruor*, *-ōris* m. ʽkrew

[259] Paralele: *liū̃vis* (*liáutis*), *siū̃vis* (*siùvo*, *siū́ti*), *spjū̃vis* (scs. *pljĭvati*, lit. *spjáuti*), *šiū̃vis* (łot. *šaũt*, lit. *šiaulỹs*).

tryskająca z rany' < *kruu̯ōs, *kruu̯ōses < pie. *kruh₂-ōs, gen.sg. *kruh₂-ōs-es oraz w łac. *cruentus* ʽkrwawiący' z *kruu̯entos, zam. *kruu̯antos < pie. *kruh₂-ent-o- (inaczej de Vaan 2008, 146: pie. *kruH-n̥t-o-). — Odpowiedni SZ-C poświadcza rzeczownik stir. *crú* ʽkrew; zakrzepła krew, posoka', stpol. *kry* ʽkrew' (pbsł. *krūs) < pie. *kruh₂-s (stpol. sg. gen. *krwie*, dat. *krwi*, acc. *krew*'). Poza tym w funkcji nominatiwu sg. ukazuje się forma dawnego acc.sg., por. scs. *krŭvĭ*, ros. *krovь*, pol. *krew*. Boryś 2005, 259 operuje błędną rekonstrukcją pie. *kreu̯- (SZ *krū-) ʽmięso surowe, ociekające krwią'. — Dla SZ por. jeszcze wed. *krūrá-* ʽkrwawy, surowy; okrutny', sb. ʽprzelew krwi, czyn okrutny, okrucieństwo', aw. *xrūra-* ts. < pie. *kruh₂-ró- (tu też łac. *crūdus* ʽociekający krwią; niedogotowany', z *crūrus drogą dysymilacji *r-r* > *r-d*). Osobno zob. *kraũjas*. — Drw. *kruvìnis* ʽzawierający w sobie krew, zrobiony z krwi (placek, kiszka wątrobiana)', *kruvinóji* f. ʽczerwonka, dyzenteria', *nekruvinas* SD «niekrwawy, incruentus, exsanguis» (syn. *bekraujis*). Cps. *krùvinakė* gw. ʽchoroba krów', *kruvìnakis*, *-ė* adi. ʽo zaczerwienionych oczach' (por. *akìs*), sb. ʽczłowiek okrutny, bezwzględny', też jako przekleństwo (*Kad tu nusprogtum, kruvìnaki prakeiktas!*). Vb. denom. *krùvinti* ʽkrwawić, plamić krwią', SD «krwawię; rozkrwawić», *pakrùvinti* ʽpoplamić krwią', refl. *apsikrùvinti* ʽzalać się krwią'. — Synchronicznie *krùvinas* jest drw. z suf. *-inas* (por. typ *mìltinas* ʽuwalany w mące' ⇐ *mìltai*). Potwierdza to obecność takich drw. od neoosn. *kruv-*, jak *kruvaĩnis* ʽplacek z krwi zmieszanej z kaszą' (war. metatetyczny: *kurvaĩnis*), *kruviẽnė* ʽzupa z krwi (kaczej, gęsiej), czernina', *kruvingas* (zob.). Od neoosn. *kruv-* urobiono vb. denom. *krùvinti* ʽczynić krwawym', DP ʽkrwawić', *iškrùvinti* ʽzakrwawić, pokrwawić' (*iškrùvintas* ʽzakrwawiony'). Nie przekonuje wywód GJL II, § 682 z *kruvin-inti, rzekomo drogą skrótu haplologicznego. Neologizmem jest vb. denom. *įkrű́ti*, *-krű́va* < *-kru-n-va (war. *-krū́na*), *-krùvo* ʽzalać się krwią'.

kruvingas, *-a* stlit. ʽkrwawy', por. *Per kruvingą prakaitavimą... padėk mums* KN 251, *o kruvingai prakaitavo* PK 160₇ ʽa krwawie się pocił'. Drw. na *-ingas* od neoosn. *kruv-*, wyabstrahowanej z adi. *krùvinas* (zob.). Por. szerzej rozpowszechnione adi. *kraujìngas* ʽkrwawy, zakrwawiony'. ŽD 120 niepotrzebnie skomplikował objaśnienie, przyjmując derywację od *kruvis ʽkrew', rzeczownika

rzekomo prapokrewnego ze scs. *krŭvĭ*. Wspomniany w tym dziele alternatywny wywód *kruvin-ingas > *kruvingas* (przez skrót haplologiczny) jest mało prawdopodobny, a to dlatego, że przymiotniki na *-inas* nie są odnawiane sufiksem *-ingas*.

krű́zas, *kriū́zas* gw. ʽgarnuszek, kubek; dzbanek na wodę, kawę' — zapoż. z prus.-niem. *krūs* (GL 73n., Čepienė 73, LEW 303). Por. akut w zapoż. *šiū́lė*, *šiū́rė*. War. *krũ̄žas*. Łot. *krũze*, *krũza* ʽgliniany kubek' ⇐ śrdn. *krōs* (Jordan 70).

krùžikas gw. ʽgliniany kubek' — zapoż. z pol. *krużyk* (SLA 113, LEW 303).

kùbilas, pl. *kubilaĩ* 3 p.a. 1. ʽbeczka o szerokim dnie do przechowywania ziarna, mąki, do kiszenia mleka, kapusty i ogórków', 2. ʽbeczka szczelnie zakrywana, służąca do składania odzieży, płótna, tkanin i innych przedmiotów', 3. ʽkubeł posażny' (*Dideli kubilaĩ būdavo, juose kraičius veždavo*), 4. ʽwydrążone naczynie drewniane z wstawnym dnem, używane np. do przechowywania tytoniu', 5. ʽdzieża na ciasto chlebowe', 6. ʽwielka beczka stawiana pod żarnami w młynie', 7. ʽbetonowy krąg cembrowiny studziennej'. Wraz z łot. *kubils*, *kubls* zapożyczone ze strus. *kŭbĭlŭ* (Būga, RR III, 764, SLA 113, ZS 27, LEW 304)[260]. Co do lit. *ù* za strus. *ŭ* zob. *kùmetis*, zaś co do zakończenia *-ilas* por. *kãtilas*, *Póvilas* ʽPaweł'. — Drw. *kubìlius* ʽbednarz' (nazw. *Kubìlius*, LPŽ), cps. *dúonkubilis* ʽdzieża' (por. *dúona*), *kraĩtkubilis* ʽkubeł posażny' (por. *kraĩtis*), *nóskubilis* ʽosoba z wielkim nosem' (dosł. ʽz nosem jak beczka

[260] Por. pol. *kubeł*, *kubła* (⇒ błr. *kúbel*, *kúbla*), zapożyczone ze śrwn. *kübel* ʽokrągłe szerokie naczynie drewniane, wiadro'.

a. kubeł’, por. *nósis*). — N.m. *Kubìliai* 4x, *Kubiliaĩ*, *Kubìliškė* 4x.

kūbkas a. *kūbka* stlit., gw. ʽnaczynie do picia, kubek, kielich, puchar’, SD[1] <kubkas> «czasza» (syn. *taurė, čėra*) i «kielich; kubek» — zapoż. z błr. *kúbak*, *-bka*, pol. *kubek*, *-bka* (SLA 113). War. *kū̃pkas*, f. *kūpkà*, *kupkà* (2 p.a.). — Drw. *kūbkelis*: SD <kubkielis> «kufel, cissymbion, poculum torno factum», SD[1] <kubkielis> «kieliszek, caliculus; kufel, vrceus, poculum...», *kūbkelėlis*: SD[1] <kubkiełelis> «kufelek, vrceolus».

kùčierius, *-iaus* gw. ʽfurman, woźnica’ — zapoż. z ros. *kúčer*, *-a* (⇐ nwn. *Kutscher*), por. ZS 27, LEW 304. War. *kùčėrius*, *kùčeris*.

Kū̃čios, *-ių* f.pl. ʽwigilia Bożego Narodzenia’. — *kū̃čios*, *-ių* f.pl. 1. ʽkolacja wigilijna’, 2. ʽkutia, potrawa wigilijna przyrządzana z gotowanej pszenicy z dodatkiem maku i miodu’. Zapoż. z błr. *kuccjá*, *-í* (SLA 113, LEW 304, ESBM 5, 176). War. *kū́čės*, *kūčià* (por. ZS 28), *kvočios* b.z.a. — Vb. denom. *kūčiáuti* ʽspożywać kolację wigilijną; (o starszym pastuchu) zbierać tzw. kutię, tj. dodatkowe wynagrodzenie w naturze’.

kūčkà, gen.sg. *kū̃čkos* 2 p.a. gw. 1. ʽsnop zżętego owsa, jęczmienia a. gryki’, 2. ʽdziesięć snopów żyta na polu’ (Otrębski 1934, 280), 3. ʽkopka siana’. Zapoż. z błr. *kúčka* ʽkupka’, zdrobn. od *kúča* ʽkupa’ (ZS 28) albo z pol. przest. *kuczka* m.in. ʽkopka, kopica (zboża, siana), pol. gw. *kucki* (< *kuczki*) f.pl. ʽsnopki razem ustawione’, *kucek* m. ʽkopka z dziesięciu snopków’ (por. Sławski, SEJP III, 312n.).

kū̃čkos, *-ų* f.pl. stlit. 1. ʽszałasy, namioty’: *Per septynias dienas gyvensit kūčkose* ʽPrzez siedem dni będziecie mieszkali w namiotach’ (Chyliński), 2. ʽkuczki żydowskie, Święto Namiotów u Żydów’ (m.in. Chyliński) — prawdopodobnie zapoż. ze stpol. i gw. *kuczka* ʽszałas, buda z chrustu, chatka’ (por. Sławski, SEJP III, 310); pol. XVI w. *kuczki* f.pl., gen.pl. *kuczek* (*kuczk*) ʽŚwięto Namiotów u Żydów’, *siadanie w kuczkach* ʽobchodzenie Święta Namiotów przez Żydów’ (SPXVI). Bańkowski, ESJP I, 846 przypuszcza, że *kuczki* są rutenizmem, który rozpowszechnił się w Polsce w związku z rytuałem żydowskim. Zob. SLA 113, gdzie dla *kū̃čkos* wskazano na pierwszym miejscu źródło błr. *kúčki*. ZS 28 niesłusznie włączył formę *kū̃čkos* do hasła *kūčkà* ʽdziesięć snopów żyta na polu’.

kū̃das, *-à* stlit., gw. ʽchudy, nietłusty, wątły, mizerny’, przest. ʽmłody; biedny, ubogi’ — zapoż. z błr. *xudý*, *-ája*, z *k-* za błr. *x-*, jak np. w *kùrtas*. Por. SLA 113, LEW 304, ALEW 532n. Co do podakcentowej długości por. *bū̃binas*. — *kūdė́ti*, *-ju*, *-jau* gw. ʽchudnąć, spadać z ciała, mizernieć; słabnąć, męczyć się’ — zapoż. z błr. *xudzécь*, *xudzéju*.

kū̃dikis, *-io* 1. ʽnoworodek, niemowlę przy piersi’ (SD[1] «dzieciątko, dzieciąteczko»), 2. ʽdziecko’ (*láimės kū̃dikis* ʽdziecko szczęścia’). Sporne, zob. referat w LEW 304 i Urbutis 2010, 119n. Chyba rację miał Leskien 1891, 511, wywodząc *kū̃dikis* od zapożyczonego przymiotnika *kū̃das* ʽchudy, mizerny’ (zob. s.v.); znacz. etym. ʽmizerny, niedomagający noworodek’. Por. z jednej strony ros. *xudýška* ʽniemowlę mizerne, wątłe, słabe’, z drugiej strony lit. *kūduĩšis* gw. ʽistota wątła, mizerna’, zapożyczenie z błr. gw. *xudýš*. — Drw. *kūdikẽlis* ʽniemowlę’ (m.in. DP), *kūdikýstė* ʽniemowlęctwo, dzieciństwo’, SD[1] «dzieciństwo, pueritia, infantia...», *kū̃dikiškas* ʽniemowlęcy’. Vb. denom. *kūdikė́ti* ʽdziecinnieć (o staruszku)’.

kū́dra 1. ʽniewielki zbiornik wody w naturalnym zagłębieniu ziemi, sadzawka’, 2. gw. ʽpodmokłe miejsce, zarosłe krzewami, grzęzawisko’, 3. gw. ʽbłocko, muł’, 4. gw. ʽpłynny gnój’ (*Mėšlą vežant, kūdra labai ėda kojas*). War. *kūdrà* (2, 4 p.a.), *kū́drė*. Odpowiednik łot. *kûdra* ʽtorf’, *kūdras purvs* ʽtorfowisko’, łot. gw. *kūdri* m.pl. ʽnawóz, gnój’. Izolowane. Nie ma ustalonej etymologii, zob. LEW 305. — Zapoż. lit. w błr. gw. *kudra* ʽsadzawka, małe jeziorko, staw; lasek na bagnie’, stąd pol. gw. *kudra* ʽsadzawka’ (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 62,

Laučjute 37). — N.m. *Kū́dros*, n.rz. *Kūdrà*, *Kūdrẽlė*, n.jez. *Kū̃driai*.

kùdrė I gw. ʽsadło, tłuszcz otaczający wnętrzności świni’: *Ot tai kiaulė riebi, žiūrėk, koki jos kùdrė didelė!* Niejasne.

kùdrė II gw. ʽmarszczone koronki, wstążki jako przybranie odzieży’. Niejasne. — Czy tutaj należy *kùdras* bot. ʽciemiężyk białokwiatowy, Vincetoxicum officinale’ (war. *kùdrė*)?

kū́gis, *kūgỹs* 1. ʽstóg siana, słomy’ (SD «brog; stog siana»), 2. ʽstos siana a. grochowin’ (por. *Kùpstis šieno apvalus, o kūgis pailguotinas* ʽKopka siana [jest] okrągła, zaś «kūgis» [jest] podługowaty’), 3. ʽstos drewna’, 4. ʽstożek, figura geometryczna’. Alternant apofoniczny na SZ do *kaug*-, zob. *káugė*. War. palatalizowany: *kiū́gis*. War. sonoryzowany: *gū́gis*. — Drw. *kūgẽlis* ʽwzniesienie, wzgórek’, *kūginỹs* ʽobora dla owiec, chlew świński’ (SD[1] «obora», syn. *namas*). Cps. *kūgiãvietė* ʽpodkład z żerdzi, na którym składa się kopę siana; miejsce, gdzie stała kopa siana’ (por. *vietà*). — Krótkowokaliczny SZ może tkwić w formach z osnownym *kuk*-, należących do rodziny czas. *kùkti* (zob.). — N.B. Niejasny jest iloczas samogłoski <u> w stpr. *cugis* EV ʽgłownia miecza, Knoff [Knauf am Schwertgriff]’. Por. Trautmann 1910, 364, PKEŽ 2, 291n. (rekonstrukcja *kūgja-).

kùila, *kuilà* przest., gw. 1. ʽprzepuklina, ruptura’, SD «kiła» [ʽprzepuklina pachwinowa (u kobiet) lub mosznowa (u mężczyzn), stany zapalne w obrębie moszny’, SPXVI], 2. gw. ʽnadmiernie wyrosłe jądra’ (ZS 27). Zapoż. ze strus. *kyla ʽruptura’, por. błr. ros. *kilá* (zob. s.v. *kū́la* I). Dyftong lit. *ui* w odpowiedniości do samogłoski słow. *y* widać też w *muĩlas*, *muĩtas*, *smuĩkas*, *tuĩnas*. — Drw. *kùilius* ʽten, co cierpi na przepuklinę’, *kùilotas* a. *kuilótas* ts.

kuilỹs, *-io* 4 p.a. ʽsamiec świni, knur, kiernoz’, łot. *kuĩlis* — uchodzi za drw. od *kùila* ʽprzepuklina’ (zob. LEW 305). War. *kuĩlius*. — Drw. *kuiliavà* żartobl. ʽpodatek kawalerski’, *kuĩlius* ʽkto kastruje knury’. Cps. *kuilãbuvis* ʽkastrowany knur’ (por. *buv*-), *kuilãganis* pogardl. ʽkto pasie knury’ (por. *gãnas*, *ganýti*), *pùskuilis* ʽknur jednostronnie kastrowany, z jednym jądrem’. Vb. denom. *kuiliúotis* ʽo świni: hukać się, kiernozić się; chodzić za kim jak kiernoz’.

kuĩnas, *-à* stlit., gw. ʽbezrogi’ (*kuĩnas jáučias*, *kuinà kárvė*). Sb. *kuĩnas* ʽmarny, stary koń, szkapa’, SD «szkapa, caballus tardus». Etymologia niepewna. Stang, *Studi baltici* III, 1933, 168 zaliczył *kuĩnas* do grupy wyrazów, których dyftong *ui* uwydatnia pewną wadę fizyczną lub moralną desygnatu. Za nim LEW 202 (s.v. *kaĩkaras*). Zob. też SLA 114.

kuĩsis, *-io* 2 p.a., *kuisỹs*, *-io* 4 p.a. 1. ʽmały komar, Stechmücke; gatunek małej muszki’ (*Kuĩsis — mažasis uodas, arba varmas. Varmai — didiejai, uodai — padidoki, kuĩsiai — maželiučiai*), 2. przen. ʽktoś mały, słaby’. Prawdopodobnie drw. od interi. *kuisè* **—** o szybkim ruchu (*Kuisè kuisè ir nubėgo kaži kur vaiks*). Inaczej LEW 279, s.v. *knìsti*. — War. *kiuĩsis*. War. *knuĩsis* i *kniuĩsis* ʽkomar’ mogą mieć nagłos zmieniony w następstwie adideacji do czas. *knìsti* ʽryć ryjem’. — N.m. *Kuisiaĩ* 3x, *Kuisẽliai*.

kuĩsti, *kuičiù*, *kuičiaũ* 1. ʽryć, grzebać w ziemi (o kurze)’, 2. ʽszperać, szukać’. Refl. *kuĩstis* ʽ(o kurach) siedzieć w piasku i iskać się, czyścić pióra dziobem, tarzać się w piasku’. Niejasne.

kū́jis, *-jo* ʽciężki młot kowalski, kamieniarski’. SD <kuis> 1. «młot, malleus», 2. «kula, co na kulach chodzi podpasznych». Gw. *kū́gis*. Odpowiednik stpr. *cugis* EV ʽmłot, Hamer [Hammer]’ (dwojaka lekcja: z *-j-* lub z *-g-*). Z innym suf.: łot. *kũja* ʽkij, pałka’, lit. *kū́jos* f.pl. ʽszczudła, kule’ (war. *kū́jai*). Dewerbalne nomina instrumenti: *kū-i̯a-, *kū-i̯ā-, od st. zanikowego do *káuti* ʽuderzać, bić’. Z konkretyzacji nomen actionis ʽuderzanie, kucie’. Por. LEW 232 (s.v. *káuti*). Paralele: *trū̃kis* ⇐ *tráukti*; *dū̃ris* ⇐ *dùrti*; *siū̃tis* ⇐ *siaũsti* (GJL II, § 83; *kū́jis* zostało tu pominięte). — Formacja litewska ma dokładny odpowiednik w psł. *kyjĭ, -a

ʻnarzędzie do uderzaniaʼ, por. cs. *kyjĭ* m. ʻmłotʼ, słń. *kîj* ʻdrewniany młot, maczugaʼ, ros. gw. *kij*, *-a* ʻkij, pałka; tłuczekʼ, ukr. *kyj* ts., czes. *kyj* ʻkij, maczugaʼ, pol. *kij* ʻgrubszy, zwykle nie obrobiony pręt drewnianyʼ, stpol. ʻkłoda, dybyʼ, < pbsł. *kū-i̯a-. Zob. BSW 123, REW I, 555n., Sławski, SEJP II, 159. — Morfem pbsł. *kū- przedstawia sobą refleks SZ pie. *kuh$_2$-C, który powstał w następstwie metatezy spółgłoski lrg. w pierwotnym *kh$_2$u-C. SE pie. *keh$_2$u̯- ʻuderzać, rozszczepiaćʼ (LIV^2 345)[261]. Następstwem tej innowacji fonetycznej było zastąpienie SE pie. *kah$_2$u̯- przez *kau̯h$_2$- (zob. *káuti*). Nowy jest też lit. stosunek apofoniczny SP *káu-C* : SZ *kū́-C*, łączący vb. *káuti* z sb. *kū́jis* (por. Smoczyński 2003a, 70). — Drw. *kūjáitis* ʻmłotekʼ, *kūjelìnas* ʻmłotek średniej wielkościʼ, *kūjẽlis* ʻmłotek; młoteczek do klepania kosy; uchwyt kosy; trzonek widełʼ, SD^1 «młotek, malleolus» (por. nazw. *Kūjẽlis*, *Kujẽlis*, spolszczone *Kojałowicz*). Cps. *girnãkūjis* (zob. *gìrnos*), *kūjagalvis*, *kū́ja-* 1. ʻkijanka, larwa płazaʼ (syn. *búožgalvis*), 2. ʻten, co ma wielką głowęʼ (dosł. ʻmający głowę jak młotʼ, por. *galvà*). — N.m. *Kūjaĩ*, *Kūjáiniai*, *Kū́jėnai*, *Kū́jiškė*. — Lit. *kìjis*, *-o* ʻkij bilardowyʼ (NDŽ) jest zapoż. z pol. lub ros. *kij* (zob. LEW 252).

kūkãlis, *-io* przest., gw. bot. ʻkąkol, chwast zbożowy Agrostemma githagoʼ. SD^1 *kūkaliai* «kąkol, lolium», *pilnas kūkalių* «kąkolisty», SD: *kūkalis* «kąkol, lolium», *kūkaliuosna pavirstu* «kąkoleię» (war. *kūkùlis*, *kukùlis*). Zapoż. z błr. *kukólь*, *-lju* (por. SLA 114, LEW 215). Stąd też łot. *kuõkalis*, pl. *kūkaļi* ʻkąkolʼ. Osobno zob. *kañkalas*.

kũ̃kas ʻświnia, prosięʼ, *kũ̃kė* ʻświniaʼ (w języku dzieci) — drw. od zawołania na świnie i prosięta *kū́kt*, *kūks* (*kũ̃kat*, *kũ̃kut*). Por. LEW 306, s.v. *kukùtis*; Otrębski 1934, 464. Z innymi suf.: *kũ̃kis* a. *kùkis* ʻprosięʼ, *kùksis*, *kùkšis* ts., *kùktė* ʻświniaʼ, *kukùlė* ʻświniaʼ, *kūkùtas* ʻprosięʼ, *kūkùtis* a. *kukùtis* ʻprosięʼ. Vb. denom. *kuksė́ti* ʻzwoływać świnieʼ.

kukčikas przest. ʻchłopiec do pomocy w kuchni, uczeń kucharskiʼ, SD^1 <kukćikas> «kuchcik, lixa» (brak w LKŽ) — zapoż. z pol. *kuchcik*. Por. zapoż. *kuknià*, *kukòrius*. N.B. W SD s.v. «kuchcik, kuchta, magiriscium, coquulus» ukazuje się swojskie *virėjėlis*, drw. od *virė́jas* (zob. *vìrti*).

kuklùs, *-ì* 4 p.a. ʻskromny, powściągliwy, niewymagający, odznaczający się prostotąʼ — przymiotnik dewerbalny na *-lus* od *kuk-* jak w *kunkù*, *kùkti* ʻchylić się, opadać ku ziemiʼ (GJL II, § 167, LEW 306). Znacz. etym. ʻzgięty, pochylonyʼ. Paralele: *putlùs* ⇐ *pùsti*, *seklùs* ⇐ *sèkti*. — Drw. na SW *kūk-*: *kūklùs* ʻskąpyʼ. Por. dwoistość znaczeniową wyrazu kasz. *skromni*: ʻbiednyʼ i ʻskąpyʼ (Boryś 2005, 554, s.v. *skromny*).

kuknià, gen.sg. *kùknios* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʻpomieszczenie kuchenneʼ, 2. ʻpiec kuchennyʼ, 3. gw. ʻwędzarnia mięsaʼ — zapoż. z błr. *kúxnja*, *-i* (⇐ pol. *kuchnia* ⇐ stczes. *kuchyně* ⇐ stwn. *kuchīna*, zob. Sławski, SEJP III, 305n.). War. *kùknė*. W SLA 115 i LEW 306 przyjęto zapożyczenie z polskiego.

kùkorius, *-iaus* stlit., gw. ʻkucharzʼ — zapoż. ze stbłr. *kuxarь* (błr. *kúxar*, *-a*), to z pol. *kucharz*. Fem. *kùkarka* ʻkucharkaʼ ⇐ błr. *kuxárka*, *-i* ⇐ pol. *kucharka*. Zob. ZS 27. W SLA 115 i LEW 306 przyjęto zapożyczenie z polskiego. Por. *kukčikas*.

kùkti, *kunkù*, *kukaũ* ʻchylić się, pochylać się, giąć się (jak kłosy dojrzałego zboża), krzywić sięʼ, cps. *nukùkti* ʻpochylić się ku ziemi (o kłosach); pochylić się ze starości; skrzywić sięʼ, *pakùkti* ʻzgiąć się (pod ciężarem worka)ʼ, *sukùkti* ʻpochylić się ku ziemi (o kłosach), wylec (o zbożu); skurczyć się, zgiąć sięʼ (*In senatvę žmogus sukuñka ne iš gerumo — nuo darbų, nuo vargų, nuo ligų*). Odpowiednik łot. *kukt*, *kukstu*, *kuku* ʻzginać się, kurczyć

[261] Inaczej Kuryłowicz 1956a, 296, który uznał cs. *kyjĭ* za wypadek morfologicznego wzdłużenia *kŭ- ⇒ *kū-, podobnie jak np. *ryždĭ* od *rŭd-* (*rŭděti*). Objaśnienie to powtórzyli m.in. Sławski, SEJP II, 159 i Boryś 2005, 230.

się, siedzieć w kucki', refl. ʻschylać się'. — Do pie. *k$^{(u̯)}$eu̯k- / *k$^{(u̯)}$uk- ʻgiąć się, zginać się' (IEW 589, ME II, 302, LIV^2 359), por. sti. *kuñcate* ʻkurczy się, krzywi się'. Refleksem stopnia *e* może być *kiáugė* ʻwielka kopa (siana, słomy), sterta', o ile przyjmiemy, że forma ta weszła na miejsce *kiaukė, które uległo skrzyżowaniu z syn. *káugė* (zob.). — Drw. *kuklùs* (zob.), *kuksnà* 1. ʻwielka kupa (siana)', 2. ʻkupka (siana)', ⇒ *kuksneliõtė* ʻkupeczka (siana)', 3. ʻgarstka (siana)', *kùkštas* ʻkłak, garstka (siana); kopa (siana, zboża); zatknięty na kiju pęk słomy jako znak graniczny; niewielkie wzniesienie; korona drzewa', *kùkuras* a. *kukùras* ʻkark, grzbiet, plecy', też pl. *kukùrai* (*Panešiok mane ant kukùrų* ʻPonoś mnie na barana', tj. na karku), *kukùrė* ʻkark' : łot. *kukurs* ʻgarb; grzbiet, plecy'. — Tu też *kukà* gw. ʻkij z grubym końcem, pałka, maczuga', *kùkė* ʻpałka; polano; uchwyt kosy; głowa; kobieta niskiego wzrostu'. — Z udźwięcznienia *kug-* > *kug-* (por. *kū́gis* > *gū́gis*) pochodzą z jednej strony *gugà* 1. ʻwypukłość, zgrubienie wywołane uderzeniem, guz', 2. ʻgarb', 3. ʻkości pod grzywą konia; łopatki konia', 4. ʻwygięta do góry część siodła, tzw. łęk', 5. ʻpagórek; kupa, kupka', 6. ʻpałka zakończona kulą, główką; laska z zagiętym końcem', 7. ʻwzniesienie, pagórek', 8. ʻczub włosów; włosy upięte z tyłu głowy w węzeł, kok', z drugiej strony *gùgas* ʻguz, garb; czub włosów; szerszy koniec jaja', drw. *gugẽlis* ʻwłosy upięte w węzeł, kok; daszek czapki'. — Ze słowiańskiego por. 1° cs. *kŭkŭ* ʻwłosy na głowie', słń. *kę̑ka* ʻbujne włosy na głowie', 2° drw. psł. *kŭč-ica: stczes. *kčicě* ʻwłosy nad czołem', czes. *kštice* f. ʻpukiel długich włosów, gęsta czupryna, czub; grzywa na czole konia', stpol. *krzczyca, krzcica* ʻwłosy na głowie lub karku' (zmienione z *kczyca na skutek adideacji do *kark*), por. Sławski, SEJP III, 210n. — Neoosn. *kukšt-* (⇐ *kùkštas*): *kùkštis* ʻkupka (siana, koniczyny)', *kùkštera* a. *kukšterà* 1. ʻczęść grzbietu poniżej karku, barki', 2. ʻkość wystająca w tyle klatki piersiowej między łopatkami, garb' (*Mačiau žmogų su didele kùkštera*), 3. ʻciężar niesiony na barkach; drewniane nosze zakładane na barki; plecak', war. *kùkštara* (LEW 229n. niesłusznie podciągnął to pod *kaũkaras*). — WSZ *kūk-*: *kūkurẽ* 3 p.a. ʻwyspa na rzece'. Por. łot. *kùkums* ʻgarb', *kūķītis* ʻkarzeł', *kūkša* ʻzgarbiona staruszka'. Odpowiednik psł. *kyk-, por. 1° psł. *kyka, scs. *kyka* ʻwłosy', bg. przest. *kíka* ʻdługi pęk włosów pozostawiony na ogolonej głowie', sch. *kȉka* ʻwarkocz', słc. gw. *kyka* ʻkikut, okaleczony człowiek; laska, pałka', 2° psł. *kyčĭka, cs. *kyčĭka* ʻwłosy', ros. gw. *kíčka* ʻświąteczny ubiór głowy zamężnej kobiety', ukr. gw. *kýčka* ʻkosmyk lnu zapleciony w warkocz panny młodej; wiązka słomy a. sitowia do pokrycia dachu', stpol. *kiczka* ʻpałka, maczuga; wiązka, snopek'. — SO *kauk-*: *kaũkaras* (zob., tam też o ros. *kúča* itp.).

kùkulis, *-io* 2 p.a., *kukulỹs*, *-io* 3 p.a. gw. 1. ʻbochenek chleba' (łot. *kukulis* ts.), 2. ʻchleb wraz z innymi artykułami żywnościowymi, które goście przynoszą na stół świąteczny', 3. ʻłapówka'. Wraz z *kùkulas* ʻgałka, bryłka; szyszka' przedstawia drw. na *-ul-* do czas. *kunkù, kùkti* (zob.). Znacz. etym. ʻbryła o kulistym kształcie'. — Drw. *kukùliai* a. *kukuliaĩ* m.pl. ʻkluski, potrawa z gotowanego ciasta', cps. *dìdžkukuliai* m.pl. ʻpotrawa z tartych ziemniaków, nadziana mielonym mięsem a. twarogiem i uformowana w kształcie grubego cygara' (syn. *cepelìnai*), I człon do *dìdis* ʻwielki'.

kukùtis, *-čio* ʻptak dudek, Upupa epops' — od interi. *kuk *vel sim*, naśladującej głos dudka (zob. LEW 306). Por. syn. gw. *upùtis* od interi. *up*, por. *Upùtis up up up vis šaukdavo*. Zob. też syn. gw. *dudùtis*, *lupùtis*. — Obok tego *kukùtis* bot. ʻgroszek bulwiasty, Lathyrus tuberosus', przest. ʻnieochrzczone niemowlę'.

kū́la I gw. 1. ʻnarośl, zgrubienie', 2. ʻgłąb w kapuście; kapusta, która nie zwinęła się w główkę', 3. ʻprzepuklina, ruptura'. War. *kū́las*. Nawiązanie słowiańskie *kyla, por. sch. *kȉla* ʻopuchlizna; narośl na roślinach; gruda śniegu', ros. *kilá* ʻnarośl na drzewach, zgrubienie na korzeniach', czes. *kýla* ʻprzepuklina', stpol. *kiła* ts., pol. *kiła* ʻchoroba weneryczna, Lues', < pbsł. *kūlā-. Spokrewnione z nazwą ʻprzepukliny' w germańskim, por. stisl. *haull* m., stang.

hēala m., stwn. *hōla* f. < pgerm. *haula(n)-. Wymienione formy wywodzą się z pdg. apofonicznego pie. SP *keh$_2$u-l-, SZ *kh$_2$u-l- (Beekes 2010, 686n.). Osnowa pbsł. *kū-l- odzwierciedla metatetyczny SZ *kuh$_2$-l- < *k$_2$u-l- (por. wtórne *ū* w *kū́jis*, *pjū́dyti*). Zob. też BSW 144, LEW 306.

kū́la II gw. 1. ʽdrewniany młot do wbijania pali, szlaga', 2. ʽkij z poprzeczką, sięgający pachy, używany jako podpora przez kulawych lub beznogich' — zapoż. z pol. przest. *kula* ʽmłot drewniany, zakrzywione drewno; kula dla kulawego' (⇐ śrdn. *kūle*, por. Boryś 2005, 272). LKŽ VI, 818 nie zaznaczył odnotował obcości tego wyrazu.

kul̃bė I 2 p.a., *kùlbė* 1 p.a. gw. 1. ʽpieniek, niewielki kawał pnia ściętego drzewa', 2. ʽpieniek do rąbania (gałęzi, mięsa)', 3. ʽpieniek do siedzenia', 4. ʽrodzaj ula', 5. ʽgruba deska kładziona na saniach jako podkład pod przewożoną nimi kłodę'. Cps. *viẽdrakulbė* ʽpieniek do postawienia wiadra' (por. *viẽdras*). Semantyka tego wyrazu sprawia, że — w przeciwieństwie do LEW 280 (s.v. *kòlba*) i LKŽ VI, 820 — musi on być traktowany oddzielnie od *kul̃bė* II (zob.). — Lit. suf. *-bė* przyjmowano dotąd tylko w wyrazie *éibė* ʽmoc, mnóstwo' ⇐ *eĩti* ʽiść', zob. LEW 118 (brak w ŽD, jak też w GJL II, § 380). Synonimiczny suf. *-ba* stwierdzono w co najmniej dwu pochodnikach dewerbalnych, mianowicie *svarbà* ʽważkość' ⇐ *sver̃ti* ʽważyć' i *paliáuba* ʽzaprzestanie' ⇐ *paliáuti*, zob. GJL II, § 380. Z tego wyłania się możliwość analizy *kul-bė* i ujęcie *kul-* jako formy st. zanikowego. Odpowiedni pwk. jest trudny do sprecyzowania. Narzucające się na pierwszy rzut oka powiązanie z *kùlti* ʽmłócić, uderzać' jest mało prawdopodobne z tego względu, że ten czasownik nie występuje w znaczeniu ʽrąbać, rozłupywać ostrym narzędziem'. Druga ewentualność, to rekonstrukcja praformy z *s*-mobile: *(s)kul-bė, ze *(s)kul- stojącym w oboczności do *(s)kil-, por. *skìlti* : *skélti* ʽszczepać, rozłupywać, rąbać'. Por. próbę wywodu *káilis* ze *(s)kailis.

kul̃bė II gw. 1. ʽkolba, rękojeść (strzelby, karabinu)', 2. ʽpałka do bicia', 3. ʽklocek drewna umocowany na szyi pasącej się świni' — zapoż. z pol. *kolba* (⇐ śrwn. *kolbe*, nwn. *Kolben* m.).

kū̃lės f.pl. bot. ʽrdza zbożowa, grzyby pasożytnicze wywołujące ciemne plamy na łodygach, kłosach, ziarnie, Ustilago' (*Išvirto kūlẽm mūsų kviečiai*. *Avižos kūlėtos turi daug kūlių̃*). SD <kułe> «śnieć we zbożu, gramen frumenti humore corruptum». Tę chorobę roślin nazywa się w niektórych językach wyrazami pochodzącymi od czas. ʽpalić się, gorzeć', por. pol. *zgorzel* ⇐ *zgorzeć*; nwn. *Brandpilze*, *Staubbrand (des Getreides)* ⇐ *brennen*. W tym świetle wydaje się słuszne, że LIV[2] 345 odniósł lit. *kū-l-* do pwk. pie. *keh$_2$u̯- ʽniecić ogień, podpalać, spalać', SZ *kh$_2$u̯- > *kuh$_2$- (drogą metatezy). Por. gr. καίω (*kau̯i̯ō < *kh$_2$u̯-i̯e-), aor. ἔκαυσα ʽrozpalać, rozniecać; palić, spalać, szerzyć pożogę' (Beekes 2010, 618, ALEW 534). Zob. też LEW 306, który dołączył do *kū̃lės* łot. *kũla* ʽzeszłoroczna, sucha trawa; zrzucona sierść, skóra węża'. Trzeba tu dodać jeszcze drw. lit. *kū́lymas*, *kū́limas* ʽnieskoszona trawa z zeszłego roku' (*Pernai pieva pasiliko nešienauta, tai šįmet čia šienas su kū́lymu*). Intonacja akutowa jest w tym wypadku zgodna z rekonstruktem *kuh$_2$-l-; jej brak w *kū̃lės* wymaga wyjaśnienia.

kūlìkas ob. *kulìkas* gw. ʽten, kto młóci, młocarz' — nomen agentis na *-ikas* od czas. *kùlti* ʽmłócić'. Paralele: *šėrìkas* ⇐ *šérti*; *siuvìkas* ⇐ *siū́ti*; *statìkas* ⇐ *statýti*. — Vb. denom. *kūlikáuti* a. *kulikáuti* ʽnajmować się do młócenia; młócić po trochu' (por. *mainikáuti*, *pelnikáuti*, *penikáutis*, *samdikáuti*).

kulipkà 2 p.a. gw. ʽkula, kulka, pocisk karabinowy' (*Žmogus šaudo — dievas kulipkas nešioja* ʽCzłowiek strzela, a Pan Bóg kule nosi'). War. *kùlpka*, *kulpkà*. Produkt kontaminacji dwu bliskoznacznych wyrazów: albo *kulika ʽkulka' (zob. *kulkà*) i *ripkà* ʽdrewniany krążek do toczenia przed sobą za pomocą kija, używany w pewnej zabawie dziecięcej' (por.

Kabašinskaitė 76), albo *kulkà* i *ripkà* (por. LEW 307, 737).

kulỹs 4 p.a., *kùlis*, *-io* 2 p.a. 1. ʻworkowate zakończenie sieci, niewodu, w którym zbierają się ryby, matnia’ (SD <kulis tinkło> «matnia»), 2. ʻworek, woreczek (na pieniądze, do suszenia sera), 3. ʻworek jądrowy, scrotum’, 4. ʻgórna część spodni, bez nogawek’, 5. ʻgniazdo os’. Zapoż. z błr. *kulь*, pol. gw. *kul*, por. SLA 115, LEW 306, ZS 27 (ʻworek w sieciach; domostwo ós’). — Drw. *vapsvìkulis* ʻgniazdo os, szerszeni’ (por. *vapsvà*).

kũlis, *-io* 2 p.a. żm. ʻkamień’, *gìrnų kũlis* ʻkamień żaren, kamień młyński’. Trudne. Było łączone z czas. *kuliù*, *kùlti* ʻbić, tłuc’, zwł. ʻmłócić’, z *kūl-V* jako alternantem na SW do *kul-V*. Inna możliwość to powiązanie via *s*-mobile z czas. *skélti* ʻrozszczepiać (drewno, kamień)’, zob. LEW 307. — Drw. *kūliavà* ʻkamienny próg w rzece’, *kūlýnas* ʻmiejsce, gdzie znajduje się dużo kamieni’ (syn. *akmenýnas*). Cps. *girnãkūlis* ʻjeden z kamieni żaren’ (por. *gìrnos*), *kũlgrinda* (zob. *grindìs*), *kũlkalis* a. *kūlkalỹs* ʻrzemieślnik obrabiający kamień, kamieniarz’ (por. *kálti*), *kũlkerpės* f.pl. ʻporost, krótki mech na kamieniu’ (por. *kérpė*). — N.m. *Kūliaĩ* ob. *Kuliaĩ* 2x, *Kuliabridà* (wtórna samogłoska krótka).

kūlỹs, *-io* 4 p.a. 1. ʻduża wiązka długiej słomy do pokrywania dachu’ (*Kūlys šiaudų ilginių*), 2. ʻsnop, snopek’, 3. ʻgarstka, wiązka lnu’, 4. ʻkłębek, zwój czego’, 5. ʻkłąb (dymu, pary)’. Odpowiednik łot. *kùlis* ʻpęczek, wiązka lnu, chrustu, słomy; snop; kupa plew pozostała po młóceniu; kloc drzewa’. Sporne. Część badaczy widzi tu zapoż. z błr. *kulь*, *kuljá* ʻwiązka owsa, wiązka słomy; snop słomy’, por. Būga, RR II, 297, LEW 307, ZS 28. Inna część jest zdania, że błr. *kulь* wraz z ukr. *kulь* ʻsnop słomy’, ros. *kulь* ʻpęk, wiązka słomy’ i pol. gw. *kul* ʻsnop zboża, snop słomy’ jest lituanizmem, zob. przegląd dyskusji w Laučjute 14 i ESBM 5, 155. Prawdopodobniejsze wydaje się drugie z tych stanowisk. Słow. *kulĭ* nie ma dobrej etymologii. Tymczasem lit. *kūlỹs* daje się stosunkowo łatwo objaśnić jako deverbativum na st. wzdłużonym *kūl-* ⇐ *kul-* od *kuliù*, gw. *kulù* ʻmłócę zboże’ (zob. *kùlti*), tj. od czasownika, który w słowiańskim nie występuje. Znacz. etym. ʻwiązka lub snop wymłóconej słomy’. Gdy chodzi o st. wzdłużony, to paralelą może być *kūlìkas* ʻmłocarz’ (zob. s.v.). — Cps. *kũlgrinda* ʻboisko do młócki’ (por. *grindìs*), *kũliaraiša* ʻprzewiąsło u snopa’ (por. *raišýti*), *miegakūlỹs* ʻśpioch’ (por. *miegóti*).

kulkà 2 p.a. przest., gw. 1. ʻkula, kulka, pocisk karabinowy’, 2. ʻkłębek’, 3. ʻkoral’, 4. ʻozdobna gałka’. SD: *kulka* «kula, kulka, kula do ciskania», *kulka parištinė* «kula nawiązana abo nasadzona, aclis, telum ansatum, librile». Zapoż. z błr. *kúlьka*, *-i* (SLA 114; LEW 215: z pol. *kulka*). War. wsch.-lit. *kuľkà* (ZS 27). Zastępstwo błr. *ľk* przez lit. *lk* jak w *liùlka* (zob.). Na tle wariantów *pãlitas* ob. *páltas* oraz *grìvina* ob. *grìvna* (Zinkevičius 1966, § 150) dziwić może brak war. †kulika. Ale por. *kulipkà*. — Cps. *kulkósvaidis* ʻkarabin maszynowy’, war. *kulkósvydis* (kalka złożenia ros. *pule-mët* ʻkulomiot’, por. *svíesti*, *sváidyti*).

kulkšnìs, *-iẽs* 4 p.a., *kùlkšnis*, *-ies* 1 p.a. f. 1. ʻkostka u nogi’, 2. gw. ʻgórna część nogi powyżej kolana’, 3. gw. ʻstaw skokowy u zwierząt domowych’. Odpowiednik łot. *kulksnis* ʻstaw skokowy u zwierząt; stopa; noga’. Pochodzi z przekształcenia praformy *kulš-nis lub *kulš-snis przez insercję *k*, zob. *kùlšė*. Inaczej ALEW 535: analiza *kulk-sni-. — Neoosn. *kulkš-*: *kulkšìs* ʻkostka u nogi’, *kulkštìs* ts. (⇒ *kul̃kštinas* ts.).

kul̃nas 1. ʻpięta’ (*nuo galvõs iki kulnų̃* ʻod stóp do głów’), 2. ʻobcas w bucie’, 3. gw. ʻkolano’ (syn. *kẽlis*), 4. gw. ʻprzegub tylnej nogi u zwierząt’. SD *kulnas* «kostka, nogi część, talus», «kut, kość w nodze bydląt, talus». Z innym suf.: *kulnìs*, *-iẽs* f. 1. ʻpięta’ (m.in. Bretkun), 2. ʻprzegub tylnej nogi u konia’, 3. przen. ʻobcas buta’, 4. przen. ʻkolba karabinu’. Odpowiedniki bałt.: łot. *kulna* a. *kulne* ʻpięta’, stpr. *kulnis* EV ʻkostka u nogi, Enkel [Knöchel am Fuß]’. — Pwk. *kul-* można ująć jako formę na SZ do *kel-* jak w *kẽlis* ʻkolano’ (zob. s.v.). Krótkowokaliczne *kel-* to refleks pie. *kelH-V, por. antekonsonantyczny allomorf w czas.

kéltis 'wznosić się, wystawać skąd'. ALEW 534 łączy *kul̃nas* z rodziną gr. σκέλος 'noga, goleń, udo' (pie. *(s)kel-). Przyjmowane wcześniej powiązanie z *kùlšė* 'udo; biodro' (zob. LEW 308) wydaje się mniej prawdopodobne. — Drw. *kulnẽlis* 'kostka; kolanko, zgrubiałość w źdźble, łodydze', *pakul̃nė* a. *pakulnẽ* 'obcas', *pakul̃nis* 'zapiętek', *ùžkulnis* 'obcas', cps. *apšìktkulnis* (zob. *šìkti*). Vb. denom. *kuln(i)úoti* 'iść powoli, z trudem; spieszyć się; kroczyć'.

kūlõkas gw. 1. 'zaciśnięta dłoń, pięść, kułak', 2. 'uderzenie pięścią', 3. 'łokieć w ptasim skrzydle' (*Neląsk prie žąsino — kad jis tau užduos su kūlõkais!*), 4. 'ząb w kole zębatym', 5. 'pałka, kół', 6. 'gruda śniegu, która przywarła do buta'. Zapoż. z błr. *kulák, -á* 'zaciśnięta dłoń' (⇐ ros. *kulák*; pożyczka orientalna, zob. REW I, 687, ESBM 5, 152, Stachowski 2014, 358n.). Stąd też łot. *kulaks*. Zob. LEW 308. — Vb. denom. *kūlokúoti* 1. 'uderzać pięściami', 2. 'miesić ciasto', 3. 'uderzać obutymi stopami o ziemię, tupać', refl. *kūlokúotis* 'o śniegu: przylepiać się, lgnąć do butów, kół'.

kul̃pėti, *kul̃pėju, kul̃pėjau* gw. 'bić', *apkul̃pėti* 'obić, pobić', *užkul̃pėti* 'zabić'. Z innym suf.: *kul̃pyti, -iju, -ijau* 'bić' (war. *kùlpyti*), *apkul̃pyti* 'obić, pobić', *užkul̃pyti* 'zabić'. Pwk. *kulp-* objaśniano jako rozszerzenie *kul-*, widocznego w *kùlti* 'młócić, uderzać', zob. LEW 308. Może jednak chodzi tu o wtórne zbliżenie z *kul-* formy pierwiastkowej *kulp-*, która pierwotnie należała jako SZ typu saṃpras. do pie. pwk. *ku̯elp- 'zginać się, krzywić się, sklepiać się', por. stpr. *poquelbton* adv. 'uklęknąwszy, klęcząc, kniend'. Zob. comparanda germańskie w LIV[2] 375, s.v. *ku̯elp- (bez wzmianki o lit. *kulp-*).

kulpius, *-iaus* 'kufel', hapaks stlit., por. *Tadag ne tiektai Evangelikai, bet ir Evangeličkos prieg kùlpiamus biblija švaito ir dręsa su vyrišku apie Wierą disputavot* DP 474_{48} 'Więc nie tylko Ewangelikowie, ale i Ewangeliczki przy kuflach Biblią szermują, i śmieją z mężczyzną o wierze dysputować'. Przez metatezę *l* w *kuplius — zapoż. z pol. *kufl-*, por. *kufel, kufla* (SLA 115). Lit. gw. *kùplius alaũs* 'kufel piwa' znane jest m.in. z Pùnskas (brak w LKŽ). N.B. W SD s.v. «kufel» figuruje *kūbkelis* (zob. *kūbkas*).

kùlstyti, *kùlstau, kùlsčiau* 1. 'międlić, łamać słomę lnianą lub konopną w celu oddzielenia włókien od paździerzy', 2. 'prać przy użyciu kijanki, pralnika' — vb. frequentativum na *-styti* od *kùlti* 'młócić'. Paralele: *dùrstyti* ⇐ *dùrti*; *kùrstyti* ⇐ *kùrti*. — Neoosn. *kulst-*: *kulstinė́ti* 'międlić, młócić', *kùlstas* 'międlica do lnu' (por. *kraũstas* ⇐ *kráustyti*), *kulstỹklė* 'międlica', cps. *linkulstỹs* 'ten, kto międli len' (por. *linaĩ*). — Neoosn. *kuls-*: *kulsnóti, -ju, -jau* 'powoli młócić'.

kùlšė gw. 1. 'udo, górna część nogi od kolana do pasa', 2. 'biodro, staw łączący udo z tułowiem, lędźwie', 3. przen. 'część stodoły', 4. przen. 'grąz u sieci'. Odpowiednik stpr. *culczi* EV 'biodro, Huffe [Hüfte]', czyt. [kulsi]. Przy założeniu, że pb. *kulš- jest refleksem pie. SZ *kl̥ḱ- porównywano *kulš-* z łac. *calx, calcis* f.m. 'pięta; kopyto', por. BSW 145, IEW 928 (pwk. *(s)kel-), de Vaan 2008, 86. Natomiast LEW 308 łączył *kùlšė* z *kul̃nas* 'pięta', co mniej prawdopodobne. — Z innymi suf.: *kùlšis, -ies* f. 1. 'udo; biodro' (*Klyvas kulšį velka*), 2. przen. 'boczna strona krosien', *kulšis* SD «kirść, łopatka dolna, coxa, coxendix» ['biodro, lędźwie', SPXVI]. Por. jeszcze *kulpė* b.z.a.: *Aukščiau kelio, lig pusiau rieto, bus kulpė. Davė kulpẽlę mesos* (JUŠK). Osobno zob. *kulkšnìs*. — Drw. *kulšaĩ* m.pl. a. *kulšės* f.pl. b.z.a. 'grązy u sieci' (*Plūdės ant vandens, kulšaĩ po vandens*), *kùlšėtas* 'wygięty, wypykły', *kulšìngas* 'o koniu: z wydatnym zadem', cps. *kulšìkaulis* 'kość biodrowa' (por. *káulas*). — Zapoż. lit. w błr. *kúlьša, kulьšá* 'biodro; narożnik wozu z sianem a. słomą; rączka kosy', ukr. *kulьša* ts., ros. *kúlьša, kúlьža* 'kość biodrowa'. Lituanizmem jest również pol. *kulsza* 'biodro, kość biodrowa' (gw. 'udo'), pl. *kulsze* 'biodra'. Wyraz ten został rozpowszechniony przez lekarzy wileńskich w 2. połowie XVIII w. Drw. przymiotny: *nerw kulszowy, rwa kulszowa* 'ischias, choroba objawiająca się bólem wzdłuż nerwu kulszowego'. Por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969,

62n., GJL I, § 92, Laučjute 15n.

kùlti, *kuliù* (war. *kulù*), *kū́liau* 1. ʽmłócić zboże, wybijać ziarno z kłosów, zwł. przy użyciu cepówʼ, 2. bibl. ʽmłócić zboże przeganianym wołemʼ (*Jaučiui kulantem* [kulančiam] *neužriši nasrų* Mž 31_{11} ʽNie zawiążesz pyska wołowi trącemu [zboże]ʼ), 3. ʽbić, bijać, tłuc; międlić (len)ʼ, 4. ʽprać bieliznę za pomocą kijankiʼ, 5. bibl. ʽtłoczyć oliwęʼ (*Prisakyk vaikams Izraeliaus, kad atneštų tavęsp čystą kultą alyvos medžio alyvą* (Chyliński) ʽPrzykaż dzieciom Izraela, żeby przyniosły ci świeżo wytłoczoną oliwę z drzewa oliwnegoʼ). SD *kuliu* «młocę» (syn. *blaškiu*), «tłukę co» (syn. *tusku*). Cps. *apikùlti* ʽobić, otłucʼ, *miežius apikulu* SD «otłukam ięczmień», *nukùlti* ʽwymłócić, wybić, wygrzmocićʼ, *pakùlti* ʽwymłócić zboże; uzyskać plon z młóckiʼ, *pakuliu karių* SD «porażam woysko» (syn. *pamušu karių*), *prikùlti* ʽnamłócić, uzyskać pewną ilość ziarna z młóckiʼ, *sukùlti* ʽzbić, rozbić, roztrzaskać, stłucʼ, *sukuliu* SD «rozbijam co, rostrącam», *sukuliu burnų* SD «obijam komu gębę», *sukuliu eldijų* SD «rozbijam nawę, okręt», *sukultas* SD «stłuczony», *užkùlti* ʽzarobić przy młóceniu; okrasić potrawęʼ. Refl. *kùltis* ʽbić jeden drugiego; dokazywać, bawić się — o dzieciachʼ, *kuliúosi* SD «tłukę się», *pasikùlti* ʽzapłodnić się (o kobyle, świni)ʼ, *susikuliu* SD «zbiiam się, confligo, concurro, collidor». Odpowiednik łot. *kul̃t, kuļu, kũlu* ʽbić, uderzać, młócić, robić masło, bić pianę, ugniatać ciasto chleboweʼ. Plit. *kūl-C < pie. $*kl̥h_2$-C ⇐ $*kelh_2$- ʽbić, uderzaćʼ (zob. LIV[2] 350). Morfem *kùl-C* to usamodzielniony pod względem leksykalnym alternant na st. zanikowym do pwk. *kál-C*, por. *kálti* ʽkuć, bićʼ (BSW 114, LEW 211, ALEW 535n.). — Krótkość w oboczniku *kul-V*: prs. gw. *kulù* tłumaczy się zanikiem spółgłoski lrg. w pozycji antewokalicznej. W słowiańskim por. psł. *kŭl-ŭ: pol. *kieł, kła* ʽostry ząb, duży ząb; kiełek roślinyʼ, czes. *kel, klu* ʽkiełʼ, ukr. *kol, kla* ts. oraz psł. *kol-ŭ: scs. *kolŭ* ʽkołek, palʼ, ros. *kol,* czes. *kůl*, pol. *kół, koła* (BSW 114). — Drw. *kùldyti*, z prvb. *ap-*, *pa-* ʽzapłodnić — o ogierze, koźleʼ, refl. ʽzapłodnić się — o klaczyʼ (*Kumelė neapsikùldė*), *kùlstyti* (zob.). — Nomina: *apìkulos* (zob.), *kuliamóji* ʽmłocarniaʼ, *kulìkas* ʽwiązka słomy kładziona na łacie przy kryciu dachuʼ, *kulìkai* m.pl. ʽwiązki słomy a. trzciny pomagające utrzymać się na wodzie przy nauce pływaniaʼ, *kùltas* ʽpodłużna deszczułka z poprzecznymi karbami w ręcznej maglownicyʼ, *kultìs* ʽmłócka zbożaʼ, *pakulà* ʽto, co zostało wymłócone, omłotʼ (war. *pakulià*), *pãkulos* (zob.), *pakulùs* ʽtaki, z którego da się dużo wymłócić, dający dużo ziarnaʼ (*Šiemet kviečiai pakùlūs, avižos nepakùlios*), *sánkulas* 1. ʽpośląd, gorsze ziarnoʼ, 2. ʽmieszanina różnych zbóżʼ, 3. ʽrój owadów (komarów, meszek kłujących ludzi i zwierzęta)ʼ, 4. przen. ʽzgraja (złodziei)ʼ ⇐ *sukùlti* (*sánkulu sumálti* ʽgrubo zemlećʼ), *eldijos sukulimas* SD «rozbicie nawy, okrętu, naufragium», *ùžkulas* (zob.). Por. łot. *kuls* a. *kulavs* ʽklepisko (z ubitej gliny), gumno w stodoleʼ. Osobno zob. *kùrėlis*. Cps. *kū̃l(ia)virsčia* adv. ʽna łeb na szyję, na złamanie karkuʼ, *lìnkula* ʽpora międlenia lnuʼ (por. *linaĩ*), *saũskulas*, *-à* ʽo zbożu: przed młóceniem wysuszone w suszarniʼ (por. *saũsas*), n.m. *Veȓškuliai* (zob. *veȓšis*). — Neoosn. *kult-* (⇐ *kùltas*): *kùltena* 1. ʽzgoniony koń; lichy końʼ, 2. ʽnicpoń, hultajʼ (por. suf. w *líegena*, *ný̃kena*), *kùltuvas* ʽcepʼ, *kultuvė̃* ʽbijak do prania bielizny, kijanka, pralnikʼ, SD «kijanka praczek». — WSZ *kūl-*: *kū́liau* (prt.), drw. *kū́latė* ʽmłóckaʼ (por. *ãratė*, *mýnatė*), *kū́latis* f. ʽczas młócenia; zboże, które się młóciʼ, *kūlė̃* ʽszlaga, młot drewniany (do wbijania klina lub pali); tłuczek do kartofli a. kapustyʼ, SD «klepadło, kloc do ubijania ziemie; maczuga» (syn. *buožė*), «szlaga», *kū́liava* I ʽmłócka; ilość wymłóconego ziarnaʼ, *kūliavà* II ʽpróg skalny w rzeceʼ (*Ašvoje labai daug kūliãvų*), *kūlìkas* (zob.), *kūlìmas* a. *kū́lymas* ʽmłócka; ilość zboża rozłożonego do młócenia; stos wypranej a. przeznaczonej do prania bieliznyʼ, *kūlỹs* (zob.), *pakūlė̃* ʽpoczęstunek po zakończeniu młóckiʼ, *príekūlis* ʽomłot, wymłócony plonʼ (por. *prikùlti*), *sánkūlas* (war. do *sánkulas*). Por. łot. *apkũlas* f.pl. ʽzakończenie omłotów i poczęstunek z tej okazjiʼ.

kū̃mas 1. ʽojciec chrzestny w stosunku do chrzczonego dzieckaʼ, 2. ʽojciec chrzestny w stosunku do rodziców dziecka, kumʼ. SD «kmotr, krzestny oćieć». F. *kūmà* 2 p.a. ʽmatka chrzestna, kumaʼ. Zapoż. z błr. *kum*, f. *kumá* (SLA 115, Borowska 355, LEW 308). Stąd też

łot. *kuoms, kuoma, kũms, kũma*. — Drw. *kũ̃mai* m.pl. ʽrodzice chrzestni, kumowie', *kũ̃minas* gw. ʽojciec chrzestny; mąż kumy, matki chrzestnej', *kũ̃mos* f.pl. gw. ʽkum z kumą; kumostwo, powinowactwo z kim powstałe na skutek wspólnego trzymania dziecka do chrztu', *kūmỹstė* a. *kūmystà* gw. ʽkumostwo' (syn. *kũ̃mos*). Vb. denom. *kūmáuti* ʽbyć kumem a. kumą', refl. *susikūmáuti* ʽzaprzyjaźnić się'.

kumbrỹs 4 p.a. 1. ʽkrzywe drzewo', 2. ʽgrzbiet, garb', 3. ʽkopiec, pagórek' (syn. *kauburỹs*), 4. ʽczęść jarzma: wygięte drewno obejmujące kark wołu'. Prawdopodobnie z sonoryzacji *kumprys, por. *kaũpras* > *kaũbras*. Dewerbalny drw. na -*ri̯a*- od *kum̃pti* m.in. ʽzginać się, garbić się' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *kum̃br(i)s* ʽgarb; krąg szyjny; sęk; wzniesienie'. Inaczej LEW 308, który poszukuje związku z rodziną *kaũbras*. Drw. *kumbrótas* ʽnierówny, garbaty (o powierzchni łąki)'. Vb. denom. *kum̃brinti* ʽiść zgiętym, skulonym; z trudem iść', iter. *kumbrinė́ti*; *kumbrúoti* ʽzginać się, pracować zgiętym w pół (wiążąc zboże w snopy, kopiąc kartofle)'. — Z innym suf.: *kumburỹs* ʽkąt': *Šitas namo kumburỹs žemesnis* ʽTen kąt domu jest niższy'. *Pastatyk viedrą kumburiñ* ʽPostaw wiadro w kącie'. N.m. *Kumburiaĩ*.

kuméldena gw. ʽpijawka końska, Aulastomum gulo' — formacja na -*ena* od neoosn. *kumeld*-, która wywodzi się z metanalizy wyrazu złożonego *kuméldėlė*, por. *kumẽlė* ʽkobyła', *dėlė̃* ʽpijawka'. Wzorem dla segmentacji *kuméld*-*ėlė* był wyraz *siurbėlė̃* ʽpijawka' (od *siur̃bti* ʽssać'). Porównywalne derywaty od złożeń, które uległy reinterpretacji ʽsufiksalnej', to 1° *šilagà* ⇐ *šìla*-*gėlė*, 2° *dū́maka* ⇐ *dūma*-*kẽlė*.

kumẽlė ʽklacz, kobyła, samica konia' (SD[1] «klacza, kobyła, equa»), *kumelỹs* ʽogier' (SD «konik, źrzebiec, źrzebię, equulus, equuleus»), war. *tumelỹs*. Odpowiedniki łot. *kumele, kumeļš, kumeļnīca*. Dla tematu *kum-el*-, który wszedł na miejsce odziedziczonego *ešvà* (zob.), nie znaleziono jeszcze etymologii, por. LEW 309; Derksen 2008, 232: możliwy związek z psł. *kom-nĭ, strus. *komonĭ*, czes. *komoň*. — Neoosn. *kumel*-: *kumeláitis*, -*áitė* ʽmłody koń, kobyła', *kumelėlis* DP ʽźrebię', *kumeliõtė* ʽmłoda klacz' (por. *mergiõtė*), *kumelìnga kumẽlė* ʽźrebna klacz', *kumeliùkas* a. *kumeliõkas* ʽźrebię' (*antramẽtis kumeliùkas* ʽdwuletni źrebak'), *kumel̃šė* ʽkobylisko, szkapa' (por. *dókšė* ⇐ *dók*-*las*). Cps. *kumélbulbė* a. *kumélbulvė* ʽwczesna odmiana kartofla' (por. *bùlvės*), *kuméldėlė* ʽkońska pijawka, Aulostomum gulo' (por. *dėlė̃*), *kumélšūdis* ʽłajno końskie' (por. *šū́das*), *kumélvagis* ʽzłodziej koni' (por. *vagìs*), *kumélvedis* ts. (dosł. ʽten, co uprowadza kobyły', por. *vèsti*). — Drw. wsteczny *kùmė* ʽklacz, kobyła' tłumaczy się reinterpretacją zakończenia -*elė* jako sufiksu zdrobnień (paralele: *dìlgė* ⇐ *dilgėlė̃*; *utė̃* ⇐ *utėlė̃*). — N.m. *Kumelỹnė* 2x, *Kumélbaliai*, n.rz. *Kuméldubė*, *Kumẽlupis* 9x, *Kumélpulis* (z synkopowania *Kumẽl-upulis).

kùmetis, -*čio* 1. hist. ʽnajemny robotnik rolny, pracujący za mieszkanie i wynagrodzenie w naturze' (war. *kumetỹs*), 2. ʽparobek', 3. gw. ʽogrodnik' — zapoż. ze strus. *kŭmetĭ* m. ʽwojownik, rycerz, bojarzyn, członek rady książęcej'[262]. Por. Būga, RR III, 762, SLA 115, LEW 309. Co do lit. *u* za strus. *ŭ* (ъ) por. *kùbilas*, *tur̃gus*. War. z dyftongiem *ie* na miejscu słow. *e*: *kùmietis, kumiẽtis* (por. *kiẽlikas, kliẽrikas, mieta*). — Drw. *kumetýnas* ʽmieszkania dla służby folwarcznej, dla dworskich parobków'. Vb. denom. *kumečiáuti* ʽbyć parobkiem'. — N.m. *Kùmečiai* 8x.

kum̃pis, -*io* ʽszynka, mięso z pośladka wieprza' (SD «szołdra, perna») — rzeczownik derywowany sufiksem -*i̯a*- od przymiotnika *kum̃pas* ʽzakrzywiony, krzywy, wygięty', należącego do czas. *kum̃pti* m.in. ʽkrzywić się' (zob. s.v.). Pośladek świni został określony

[262] Por. ros. daw. *kmetь* ʽchłop, wieśniak; żołnierz', ukr. *kmitь* ʽwolny chłop, zamożny chłop', stczes. *kmet* ʽzarządca grodu książęcego, członek sądu ziemskiego, sędzia', pol. *kmieć*, -*cia* ʽzamożny gospodarz', daw. ʽpełnorolny wieśniak poddany' (stąd chyba zapożyczenie stpr. *kumetis* EV ʽchłop, Gebuer [Bauer]').

jako zaokrąglona część ciała. Odpowiednik łot. *kumpis* 'szynka'. — Żm. *šum̃pis* 'mięso z przedniej nogi wieprza, przednia szynka' (*Šumpiai yra pri kiaulei galvos, o kumpiai pri pasturgalio*). Przykład ten wchodzi w zakres oboczności spółgłoskowej *š*/*k*, por. *šleĩvas* ob. *kleĩvas* (zob. GJL I, § 467, LEW 1033). — Zapoż. lit. w błr. przest. *компь* / *konp*, *kump* / *kunp* 'udo wieprzowe, szynka', gw. *kumpják* 'szynka', pol. gw. *kump* / *komp*, *kumpie* / *kompie* 'udo wieprzowe' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 63, Laučjute 16), a także w jid. *kumpes* ts. (Lemchenas 95).

kum̃pti, *kum̃psta*, *kum̃po* 'garbić się, pochylać się, krzywić się (o drzewie, gwoździu, o świecy na słońcu)'. Odpowiednik łot. *kùmpt*, *kùmpstu*, *kùmpu* 'krzywić się, marszczyć się, kurczyć się' (por. też *kupt*, *kùpu*, *kupu* m.in. 'zwijać się, kurczyć się' s.v. *kaũpti*). Refleks SZ *kmp- do pie. *kamp- (LIV^2 342, LEW 213, ALEW 537) lub *kemp- (zob. Kroonen 2013, 257, s.v. *hupp/bōn-). Zob. też *kam̃pas* 'kąt'. — Drw. *kumpčióti* 'pochylać się, garbić się', *kumpsóti* 'tkwić w stanie pochylonym; sterczeć, wystawać z czego' (por. *pampsóti*, *vampsóti*). Por. stpr. *kumpint* 'przeszkadzać, utrudniać, verrücken, hindern' (LAV 205n.). — Nomina: *kùmpa* 1. 'wypukłość, zgrubienie, narośl, guz' (łot. *kumpa* 'garb, wypukłość'), 2. 'skobel', SD «obłąk, virga inflexa, vel arcuata», *kum̃pas* 'zgięty, pochyły, garbaty, krzywy' (łot. *kumps* 'zgięty, skrzywiony'), ⇒ *kum̃pis* (zob.). Cps. *kumpanõsis* 'z garbatym nosem, krzywonos', war. *kumpnosà*, *kumpnõsis*, *kumnõsis* (por. *nósis*). Dla adi. *kum̃pas* (łot. *kumps*) < pie. *kmp-o- wskazuje się alternant apofoniczny na st. *o* w postaci pgerm. *hamfa- 'okaleczony, maimed', goc. *hamfs*, stsaks. *hāf*, stwn. *hamf* ts., < pie. *kómp-o-, zob. Kroonen 2013, XXVII, 207. — N.m. *Kum̃piai*, *Kùmpiai*, *Kumpìkai* 2x, *Kum̃piškė*, cps. *Kum̃pelkė* (*Kump-pelkė). N.jez. *Kum̃pė*, *Kùmpė*, n.rz. *Kumpupáitis*, *Kumpãlė* (*Kump-upalė). — Do lit. *kùmpa* i łot. *kumpa* nawiązuje prasłowiańskie *kǫpa, por. pol. *kępa* 'niska, płaska wyspa na rzece, jeziorze, bagnie; wyniosłość na bagnie, porosła krzewami a. drzewami', kasz. *kąpa* 'kępa drzew; wzgórze, pagórek', głuż. *kupa* 'wyspa, wzgórze, wzniesienie', dłuż. *kupa* 'wyspa na rzece, kępa', ros. *kúpa* 'kępa drzew, krzewów', drw. scs. *kǫpina* 'krzak, krzew; jeżyna'. Por. LEW 213, Boryś 2005, 227.

kùmštis, *-ščio* 1. 'pięść, kułak', 2. 'uderzenie pięścią, kułakiem' — formacja postwerbalna od neoosn. *kumšt*-, wyodrębnionej z *kùmštyti* 'trącać, szturchać pięścią a. łokciem' (zob. s.v.). War. *kùmščia* (stlit., m.in. SD «kułak; pięść», *kumščiu mušu* «biję pięścią»), *kùmštė* (por. łot. *kumste*), *kùmštis*, *-ies* f. Paralele: *lakštà* ⇐ *lakštýti*; *šlaũkštės* ⇐ *šlaukstýti*. Niewiarygodne jest łączenie *kùmštis* za de Saussurem i Meilletem z wyrazami scs. *pęstĭ* 'pięść', stwn. *fūst* ts. i w konsekwencji wywodzenie *kùmštis* z praformy ie. *pn̥k$^{(u̯)}$sti-, zob. LEW 309n. (z liter.); teraz znów powtórzone w NIL 566. Zob. krytykę tego poglądu w Smoczyński 2003b, 105n. Por. *kūlõkas*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *kumst* 'dłoń' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 63), *kúmесь* 'garść', pol. gw. *kumść* 'pięść, kułak' (Laučjute 47). — Vb. denom. *kùmščioti*, *-ju*, *-jau* 'szturchać, trącać pięścią' (war. *kùmsčioti*), *kumščiúoti* 'zwijać dłoń w pięść; uderzać pięścią' (war. *kumsčiúoti*), *kùmštauti* a. *kumštavóti* 'bić pięścią'. Zdaniem Urbutisa, *Balt* XXXV:2, 2001, 192 żm. *kùmštas* 'zmowa, spisek' jest rzeczownikiem postwerbalnym od *susikùmščioti* 'trącać się łokciem', przen. 'zmawiać się, knuć spisek'.

kùmštyti, *kùmštau*, *kùmščiau* gw. 'trącać, szturchać, popychać pięścią a. łokciem' — przez asymilację z *kumš-styti (por. *narštýtis* < *narš-sty-, *raištýti* < *raiš-sty-). Formacja *kumš-sty- pełniła kiedyś rolę vb. frq. do *kùmšti*, *kùmščiu*, *kùmščiau* 'trącać, szturchać'. Morfem *kumš*- jest z pochodzenia formą st. zanikowego do pwk. *kemš*- 'pchać, napychać' (wymienną z *kimš*-), zob. *kim̃šti*. — Drw. *kùmštis* (zob.).

kū́nas 'ciało' (DP też 'cielesność, smysł, nagość'), *į kū́ną eĩti* 'nabierać ciała, przybierać na ciele'. SD: *kūnas be galvos negyvas* «tułow, truncus corporis». Odpowiednik łot. *kûnis*^{2} 1. 'poczwarka, larwalna postać owada' (*kũniņa* ts.), 2. 'ciało'. Rekonstrukcja

*kuH-no-. Bez pewnej etymologii. W LEW 310 suponuje się analizę *kū-nas*, mianowicie w kontekście zestawienia z gr. σκῦτος n. ʻskóra, zwł. wyprawiona; rzemień, biczʼ ob. κύτος n. m.in. ʻpowłoka, pokrywa; ciało, tułówʼ oraz łac. *cutis*, *-is* f. ʻskóra (zwierząt i ludzi)ʼ i stwn. *hūt* ʻskóraʼ, zob. *kiáutas*. Ponawia to ALEW 538. Karaliūnas, *Balt* XVIII:2, 1982, 165n. sądzi, że *kū́nas* polega na substantywizacji przymiotnika, który zachował się w języku łotewskim jako *kûns*[2] ʻround, obese, stoutʼ. — Drw. *apkūnùs* ʻprzygruby, przytłusty, otyłyʼ, *kūnybė* SD «cielistość, corpulentia», *kūnìngas* 1. ʻkrępy, tęgi, krzepkiʼ, 2. ʻkorpulentny, zażywny, dość tęgiʼ, 3. DP ʻcielesny, nieduchowyʼ, *kū́niškas* ʻcielesnyʼ, *pakū́nė* (zob.). Cps. *bekūnis* SD «bez ciała, expers corporis», *sauskūnė* b.z.a. bot. ʻwiciokrzew, Loniceraʼ (por. *saũsas*), *svetìmkūnis* ʻciało obceʼ (neol., por. *svẽtimas*). Vb. denom. *įkūnė́ti* ʻnabrać ciała, utyć, przytyćʼ (⇒ *įkūnùs* ʻtęgi, grubyʼ), *įkū́nyti*, *-iju*, *-ijau* ʻwcielić (w czyn, w życie), nadać postać materialną, urzeczywistnićʼ, SD[1] *inkūninu* «wcielam, incorporo, insinuo».

kundãmentas gw. ʻfundamentʼ — zapoż. z błr. gw. *xundáment*, z lit. *k* za błr. *x* (ZS 27, LEW 305). Paralele: *kùntas* ⇐ błr. *xunt*; *kùrmonas* ⇐ błr. *xurmán* (Otrębski, *o.c.*, 86n.). Osobno zob. *fundameñtas*.

kunyčia (*kūnyčia*?) SD «kuna żelazna, collare, collaria, columbar» [ʻobręcz żelazna zakładana na szyję lub ręce złoczyńcomʼ, SPXVI] — zapoż. ze stbłr. *kunica* (SLA 115, pominięte w ALEW). Przenośne użycie wyrazu *kuníca*, prymarnie nazywającego drapieżne zwierzę ʻkuna, Mustela martesʼ. Zdaniem Bańkowskiego, ESJP I, 853 zachodzi podobieństwo między narzędziem kary i kunią skórką używaną zimą do okrycia szyi albo też wygiętym w pałąk grzbietem kuny.

kunigáikštis I, *-ščio* ʻksiążęʼ[263]. SD «książę, princeps», *didis kunigaikštis* SD «car, magnus dux» [dosł. ʻwielki książęʼ], *kunigaikštis kunigų* DP ʻarcykapłanʼ[264]. Rzadkie warianty: *kunigaištis* ʻksiążęʼ (Mażwid[265]), *kuningáikštis* ts. (por. *kùningas*). — Żona księcia nazywa się *kùnigė* (zob.). — Wyraz *kunigáikštis* jest derywatem od *kùnigas* w jego znaczeniu pierwotnym ʻpan, władca świeckiʼ[266]. Por. Borowska 324n. Z opisowego punktu widzenia chciałoby się analizować *kunig-aikštis* (tak ŽD 373 i GJL II, § 437), jednakże taką analizę falsyfikuje brak poświadczeń dla suf. *-aikštis* w innych wyrazach lit. Trzeba zacząć od tego, że sekwencja *-kštis* w zakończeniu wyrazów nigdy nie jest poprzedzona dyftongiem *ai*. Zwykłym poprzednikiem *-kštis* jest samogłoska *y*, por. z jednej strony adi. *namýkštis* ʻdomowyʼ, *naminýkštis* ts. (od sb. *namaĩ*), z drugiej strony sb. *kiaulýkštis* ʻprosiaczekʼ ⇐ *kiaũlė* ʻświniaʼ, *šunýkštis* ʻpiesekʼ ⇐ *šuõ, šuñs* ʻpiesʼ. W nazwach młodych zwierząt alternantem *y* bywa *ū*, np. *kiauliū́kštis* ʻświnkaʼ, *šuniū́kštis* ʻszczenięʼ. Por. również rzeczowniki osobowe *vaikiū́kštis* ʻdziecię, dzieckoʼ ⇐ *vaĩkas*; *poniū́kštis* ʻpanekʼ ⇐ *põnas*. — Neosuf. *-ykštis* ukształtował się w derywacji singulatiwów na *-i̯a-* od rzecz. zbiorowych z suf. *-yst-*, por. *bandýkštis* przest. ʻbydlęʼ z *bandy-k-stis < *bandystis* przest. ʻbydlęʼ (insercja *k*) ⇐ *bandysta. Natomiast neosuf. *-ʼūkštis*, który charakteryzuje przeważnie nazwy potomstwa

---

[263] Por. *Atlankysiu kunigaikščius ir karaliūnus* SP I, 54_{29} ʻNawiedzę Książęta i syny Krolewskieʼ. — *kad Petras ... kaip Kunigaikštis ir galva visų Apaštalų, už visus atsakė* DP 467_{28} ʻżeby Piotr... jako Książę i głowa wszytkich Apostołów, za wszytkie odpowiedziałʼ. — *ir tasai* [*Zacheus*] *buvo kunigaikščiu muitinykų, ir buvo didžturis* DP 571_{6} ʻa ten [Zacheusz] był Książęciem Celnikow, a był bogatyʼ.

[264] Por. *suėjos visi rodon veresnieji žmonių ir kunigaikščiai kunigų, ir Daktarai prieš Jėzų* DP 163_{4} ʻzeszli się w radę wszyscy starszy ludu, i Arcykapłani i Doktorowie naprzeciw Jezusowiʼ. — *nunešė tris dešimtis penigų sidabrinų kunigaigščiamus kunigų ir vyresniemus* DP 163_{16} ʻodniosł trzydzieści śrebrnych pieniędzy Arcykapłanom i starszymʼ.

[265] Por. *Tarp karalių, kunigaiščių* MŽ 56_{20} obok *Tarp karalių, kunigaikščių* MŽ 571_{4}.

[266] Por. łot. *kùngs* ʻpanʼ oraz lit. *kunigáuti* vb. denom. ʻpanowaćʼ, które zakłada użycie sb. *kùnigas* w znacz. ʻpanʼ.

zwierzęcego, jest swego rodzaju modyfikacją suf. przymiotnikowego *-ūst-*[267]. Modyfikacja ta polega 1° na dołączeniu suf. *-i̯a-* (*-ūsti̯a- > *-ūstis, gen.sg. *-ūsčio), 2° na przekształceniu sekwencji *st*/*šč'* za pomocą wstawnego *k*, > *-ūkstis, *-ūkščio; stąd po zmianie *ks* > *kš*: *-ūkštis*, *-ūkščio*. Niby-sufiks *-aikštis* powstał prawdopodobnie w ten sposób, że formacja patronimiczna *kunig-áitis* ʽsyn władcy, książę' ⇐ *kùnigas* ʽpan' (typ *ponáitis* ʽpanicz', *gimináitis* ʽkrewny', por. też *ercikáitis* ʽsyn księcia') uległa resegmentacji na *kunigai-tis, po czym w miejsce *-tis* wprowadzono zakończenie *-kštis*. To ostatnie można było wyabstrahować w typie *naminýkštis* (adi. ʽdomowy'), ponieważ stykał się on z typem *naminỹkas* (sb. ʽdomownik'). Resegmentacja: *naminy(k)-kštis. Uzasadnia się ona tym, że na mocy prawa degeminacji każda spółgłoska, która znajdzie się na granicy morfologicznej może być wartościowana jako zbieg dwu identycznych spółgłosek (zob. *ū̃turti*). — Drw. od osnowy *kunigaikšt-*: *kunigaikštýtė* ʽksiężniczka', *kunigaikštỹstė* ʽksięstwo', *Lietuvõs Didžióji Kunigaikštỹstė* ʽWielkie Księstwo Litewskie'. Por. n.m. *Kunigaikštìnė*.

kunigáikštis II, *-ščio* przest., gw. ʽksiężyc', SD «miesiąc, luna». Jest to kalka wyrazu stpol. *księżyc*, który obok głównego znaczenia ʽsyn księcia, małoletni książę' (drw. na *-ic* od *ksiądz* stpol. ʽksiążę, wódz, pan') miał też znaczenie przenośne ʽluna'. Dokładniej o tym Sławski, SEJP III, 277n., Boryś 2005, 269.

kùnigas 1. ʽwładca, pan', 2. ʽksiądz, kapłan, zwykle katolicki' (por. Borowska 324 n.), 3. przen. ʽsłup do podparcia czego' (*Kluonas su kunigais*). DP ʽkapłan, ksiądz, arcykapłan, biskup'. SD[1] «kapłan; ksiądz; prałat», SD «kapłan, ksiądz». War. *kùningas*, *kùnegas*. War. synkopowany: stlit. *kungas* (por. łot. *kùngs* ʽpan'): *Nuog jo mylistos kungo Mikalojaus Daukšos*.] Por. jeszcze SD: *pasišvįst kunigu* «kapłanem zostać; oświęcić się, inire sacerdotium, initiari sacris», *pašvinčiu kunigu* «poświęcam na kapłaństwo, creo sacerdotem»; *baltarūbis kunigas* «komżę noszący na sobie, w komżą ubrany» (syn. *baltais rūbais apvilktas*), *gudų kunigas* «pop Ruski, sacerdos Græci ritus» (syn. *papas*), *klausytojas nuodėmių kunigas* «spowiednik, iudex conscientiæ, præsbyter auricularius», *kunigas didysis* «prałat, antistes, præsul, sacerdos maiorum gentium», *vyresnis kunigas* «proboszcz, præpositus». — Chodzi tu o wyraz zapożyczony ze śrwn. *kunig* ʽkról, panujący' (to z *kuning*, *koninc*), por. GL 75 n., LEW 310, GJL I, § 86, Čepienė 126, ALEW 539. Z tego samego źródła pochodzi łot. *kùngs* ʽpan', por. ME II, 314. — Stpr. *konagis* EV ʽkról, Koening [König]' może być błędem odpisu zam. <konigas>, zapewne germanizm, por. śrwn. *kunig*. — Drw. *ìškunigis* ʽbyły ksiądz' (por. prefiks *ras-* w ros. *raspóp* ʽeks-pop'), *kunigáikštis* (zob.), *kunigáitis* 1. ʽmłody ksiądz, wikary', 2. ʽkleryk', 3. hist. ʽksiążę' (*Aukščiausiamui kunigaičiui, kunigui ir ponui Zigmuntui Augustui*), *kùnigė* (zob.), *kunigė̃lis* (zob.), *kunigíenė* ʽżona pastora', *kunigỹnė* ʽgospodarstwo, które należało kiedyś do księdza', *kunigystà* (zob.), *kunigỹstė* (zob.), *kùnigiškas* 1. adi. DP ʽkapłański', 2. sb. ʽksiądz' (por. *põniškas* ʽpan'), *kunigìškis* 1. adi. ʽksięży, należący do proboszcza', 2. sb. ʽparobek księdza, sługa księdza', *kunigiùkas* ʽkleryk', *kunigùžis* (zob.), *pãkunigės* (zob.). Cps. *kùnigiažolė* bot. ʽpszeniec gajowy, Melampyrum nemorosum', war. *kùnigiažolė* (por. *žolė̃*), *kùnigbuvis* ʽbyły ksiądz, były kleryk' (por. *buv-*; syn. *ìškunigis*), *pùskunigis* ʽkleryk mający święcenia diakońskie' (por. *pùsė*). Vb. denom. *kunigáuti* ʽpanować'. — N.m. *Kunigìnė*, *Kunigìškiai* 21x, *Kunigìškė* 2x. Z synkopą *i*: *Kungiaĩ* 2x, *Kungušìlai*. N.jez. *Kunìgis* 2x, *Kunigáitis*, n.rz. *Kùnigiškė*, *Kùnigupis* 3x.

kùnigė 1. ʽkapłanka', 2. ʽżona pastora', 3. stlit. ʽżona księcia, księżna'. Por. *Kad kuri nuteka ažu karaliaus... vadinasi karalienė. Nuteka ažu kunigaikščio, vadinasi kunigė* SP I, 222_{11} ʽKiedy ktora idzie za krola..., zowie się krolową. Idzie za książę, zowie się księżną'. Por. SD *kunigė* 1. «ksieni, antistita, abbatissa», 2. «księżna, principis uxor». Drw. żeński na -

[267] Por. *ligū́stas* ʽchorowity' ⇐ *ligà* ʽchoroba', *miegū́stas* ʽsenny, zaspany' ⇐ *miẽgas* ʽsen', także *vėlū́stas* ʽspóźniony' od adi. *vėlùs* ʽpóźny'.

ė- od *kùnigas* (zob.). Użycia przenośne: *kùnigė* 1. ʽostry, przeszywający ból’, 2. ʽróża — choroba zakaźna’.

kunigė̃lis, *-io* gw. 1. ʽwikary’, 2. przen. ʽsłupek, wspornik’, 3. bot. ʽkrzyżownica pospolita, Polygala vulgaris’, 4. bot. ʽwielosił błękitny, Polemonium caeruleum’ — drw. na *-ėlis* od *kùnigas* (zob.). — N.jez. *Kunigė̃lis*.

kunigystà, *-ỹstos* 2 p.a. gw. ʽpańszczyzna, obowiązek bezpłatnej pracy na gruntach pańskich’, war. *kungystà*, *kunigỹstė* — abstractum na *-ysta*, *-ystė* od sb. *kùnigas* m.in. ʽpan’ (zob. s.v.). Paralele: *draugystà* ob. *draugỹstė* ⇐ *draũgas*; *karalystà* ob. *karalỹstė* ⇐ *karãlius*. — Drw. *kunigỹstinykas* a. *kunigỹstininkas* ʽchłop pańszczyźniany’ (*Mano tėvas dvaran kunigỹstininku ėjo*).

kunigỹstė DP, SD 1. «kapłaństwo, sacerdotium», 2. «księstwo, ducatus», 3. SP ʽpanowanie’: *Tapo kunigystė aba Viešpatystė jo unt pečių jo* SP II, $204_{18\text{-}19}$ ʽStało się Panowanie na ramieniu jego’; *kunigystė didesnė* SD «prałatura, antistitium, sacerdotium dignius», *vyresnybė kunigystės* SD «probostwo, præpositura». Abstractum na *-ystė* od *kùnigas* (zob.).

kunigùžis, *-io* żm. ʽksiądz protestancki a. luterański’ (*Kunigùžis mišę laiko*) — drw. na *-užis* od *kùnigas* ʽksiądz, kapłan’ (zob. s.v.).

kuñkalas gw. 1. ʽbańka na wodzie’ (SD *kunkalas unt vundenio* «bąbel, bąbol, bańka na wodzie»), 2. ʽpęcherz, bąbel’. Vb. denom. *kunkuliúoti*, *-iúoja*, *-iãvo* ʽbulgotać, kipieć, wrzeć’, SD *kunkuliuoju* «kipię; wykipia co», <nukunkaławo> «odkipiało». Por. łot. *kuñkulis* ʽgrudka zsiadłego mleka, kluska’, też ʽbryła; mała chmura’, vb. denom. *kuñkuļuôt* ʽpotykać się, z trudem posuwać się naprzód; o niebie: zasnuwać się małymi obłokami’. Bez etymologii. Dźwiękonaśladowcze? Zob. LEW 311.

kunodà 2 p.a., zwykle pl. *kunõdos* gw. ʽkartofle’ (Zíetela, zob. Vidugiris 1998, 331). Niejasne. Brak w LEW. Błr. gw. *kunáda* ʽkartofel’ uchodzi za lituanizm, zob. ESBM 5, 159.

kùntas, *kuñtas* gw. ʽfunt, dawna jednostka wagi, równa wadze od 350 do 560 g’ — zapoż. z błr. gw. *xunt*, *-a* (⇐ pol. *funt*). Por. *kùrmonas* ⇐ błr. *xurmán* ⇐ pol. *furman* (ZS 27, 86n.). — Drw. *pùskuntis* ʽpół funta wagi’ (*Ale i lupa: už pùskuntį ungurio dešim rublių*).

kuodė̃lis, *-io* ʽkądziel, umocowany na drążku pęk lnu, konopi lub wełny przygotowanej do przędzenia’ (SD «len abo wełna obwinione koło drewna») — zapoż. ze strus. *kudelĭ*. Inaczej SLA 115, ZS 27, LEW 311: z błr. *kudélь*, *kudzélja*. War. *kvuodė̃lis* (por. *kvúolas* ob. *kúolas*, Zinkevičius 1966, § 254). Z tego samego źródła pochodzą łot. *kuodeļš* ob. *kùodeļa*, *kùodaļa* ʽkądziel’. Dyftong *uo* na miejscu strus. *u* widać również w żm. *puokaĩ* ʽpuch ptasi’ i *uõstai* ʽwąsy’, zob. Būga, RR II, 365, 671. — Drw. wsteczny: *kuõdas* ʽczub, (u ptaka) kępka sterczących piór na głowie lub grzebień’, SD «czub, czupryna» (por. *ẽras* ⇐ *erė̃lis*). Od tego *kuodỹs* ʽdzierlatka, ptak o charakterystycznym czubku, Alauda cristata’, *kuoduotas* SD «czubaty». — N.m. *Kuodžiaĩ* 7x, *Kuõdiškiai* 3x, *Kuõdžiupis*.

kuojà I 4 p.a., *kúoja* 1 p.a. ʽpłoć, płotka, mała ryba z rodziny karpiowatych, Rutilus rutilus, Leuciscus rutilus’. Bez etymologii, por. LEW 311, ALEW 539.

kuojà II 4 p.a., *kúoja* 1 p.a. wsch.-lit. bot. ʽsosna, Pinus’ — ze zmiany *kvajà* 4 p.a. ts., co zostało zapożyczone z błr. *xvója*, *-i* ʽsosna’. War. *kvajẽ* 4 p.a. LEW 311 omyłkowo założył ros. *xvoja* «Nadeln und Zweige der Nadelhölzer» jako formę źródłową. — Drw. *kuojýnas* ʽzagajnik sosnowy, sośniak’ (war. *kvajýnas*).

kúoka a. *kúokas* ʽkij, pałka, grubszy koniec kija; tłuczek (do kartofli); maczuga; drewniany młot, szlaga’. Pl. *kuokai* SD «kręgle». War. sonoryzowane: *gúogas*, *gúoga*.

Odpowiednik łot. *kùoks* 1. ʽdrzewo’ (*lapu kuoki* ʽdrzewa liściaste’, *skuju kuoki* ʽdrzewa iglaste’), 2. ʽdrewno użytkowe’, 3. ʽkij, pałka’. Etymologia niejasna. Może w innowacyjnej apofonii *uo* ⇐ *u* do *kuk*-, por. *kùkti* ʽchylić się ku ziemi, krzywić się’, *kùkis* ʽhak na wiadro, bosak; hak do wyrzucania gnoju z wozu, do wyciągania siana ze stogu’. Por. LEW 306, gdzie przypuszczenie o związku *kuok*- z *kauk*- jak w *kaũkaras* ʽwzniesienie’. — N.m. *Kúokiškis, Kúokaviečiai*.

kuokìnė wsch.-lit. ʽzabawa wiejska, potańcówka’. Przy założeniu osnowy *kuokas ʽskok, taniec’ i *s*-mobile było łączone ze słow. *skak*- w *skakati* ʽspringen, hüpfen’, zob. LEW 311. Niepewne. Osobno zob. *gúogis*. — Vb. denom. *kuokinė́ti* ʽbyć na zabawie, bawić się’.

kúokštas ʽpęk, garść (siana), kłak’, *kúokšta* ʽile się obejmie obu rękoma’ (Otrębski 1934, 280). Niejasne. Hipoteza o wstawnym *k* i związku etymologicznym z wyrazem ros. *kust, -á* ʽkrzak’ (por. BSW 139: pbsł. *kōukšta-; LEW 312) jest ze względów głosowych wątpliwa. Nie ma formy lit. †káustas o podobnym znaczeniu. Z kolei lit. †kúostas nie da się wyprowadzić z †káustas. N.B. Lit. *kùkštas*, dotąd kwalifikowane jako refleks st. zanikowego do *kuok*- (BSW, *l.c.*, LEW, *l.c.*), otrzymuje inne objaśnienie, zob. *kùkti*.

kuõlas 1. ʽkół, pal zaostrzony na końcu, kół w płocie’, 2. ʽkołek wbity w ziemię lub ścianę’, 3. ʽdrewniany ząb brony’. War. gw. *kvúolas* (Zinkevičius 1966, § 254: *v*-mobile; w sprawie akutu autor nie wypowiedział się). SD *kuolas* «pal, palus, i», *kuolas grundinis* «prąga, pręgierz, palus numellarius», *kuolas unt piktadėjų* «pal na złoczyńce, stipes erectus & acutus», *k[u]olai krėgliai* m.pl. «grele, conti capitati» [ʽszczudła’, SPXVI]. LKŽ VI, 911 nie wymienił zwrotów z SD. Ze względu na wyrażenie *kuõlą kálti* ʽwbijać kół’ sb. *kuõlas* jest pod względem etymologicznym wiązane z czas. *kalù*, *kálti* m.in. ʽbić, wbijać’, SZ *kùlti* ʽuderzać, młócić (cepami)’ < pie. *kelh₂- / *kolh₂- ʽschlagen’ (LIV[2] 350), por. Būga, RR II, 345n., BSW 114, LEW 197 (s.v. *juõkas*) oraz 211, 312; ALEW 539. Trzeba jednak zauważyć, że stosunek formalny *kuõl-V* : *kal-V*, *kál-C* nie jest sam przez się zrozumiały. Spodziewalibyśmy się raczej *kõl-V* : *kãl-V*, ponieważ *kol*- (*kāl-) daje się objaśnić jako st. wzdłużony do *kal*-, por. *pérkolas* ʽprzegroda w poprzek rzeki’. Nasuwa się więc przypuszczenie, że *kuõlas* mogło się ustalić na miejscu starszej formy *kõlas < *kālas. Podobne wypadki przedstawiają formy *búožė* zam. *bóžė i *stuomuõ* obok *stomuõ*. Inaczej Petit 2010, 124, który postuluje pie. *kōlo- jako st. wzdłużony do *kolo- (por. scs. *kolŭ* ʽkołek, pal’, pol. *kół*, *koła* ts.). Podobnie Beekes 2010, 1364, który widzi dla wyrazu bsł. nawiązanie w gr. σκῶλος ʽpal zaostrzony; cierń, kolec’ i w związku z tym postuluje praformę z *s*-mobile: pie. *(s)kōl-o-. — Drw. *kuolẽlis* ʽkołek, trzpień koła wozowego’ (SD[1] «kręgiel, coruus, piramis»), *kuõlinė* ʽgruba i długa igła; rozwidlony słup do suszenia garnków; wysoka wąska butelka’ (idiom *kuõlinę švę̃sti* ʽstać bezczynnie’), *kuõlinės* f.pl. ʽzbita z żerdzi rama, którą się mocuje na saniach celem ich poszerzenia’, *kuoliùkas* ʽkołek’. Cps. *akė́čkuolis* ʽząb, kołek w bronie’ (por. *akė́čios*). — N.m. *Kuõliškis*, *Kuolakãsiai*.

kúolinga ʽptak brodzący kulik, Numenius’. Czy jest to wariant do gw. *kūlìngė* ʽjakiś ptak’? Niejasne. Może od onomatopei związanej z głosem tego ptaka. Tak się objaśnia pochodzenie odpowiednika psł. *kulikŭ / *kuligŭ ʽNumenius’, por. ros. *kulík*, czes. *kulík*, stpol. *kulik* a. *kulig* (Boryś 2005, 273). Suf. *-inga* ukazuje się również w nazwach ʽjaskółki’: *blezdingà*, *kregždingà*.

kuomèt adv. 1. ʽkiedy?’, 2. ʽkiedyś, kiedykolwiek’ — zrost połączenia *kuo metu (instr.sg.), dosł. ʽjakim czasem’, zob. *mẽtas*. Odpowiednik łot. *kuômeš* ob. *kuõmęt* ʽjak długo, od kiedy’.

kúopa 1. ʽgromada ludzi, grupa’, 2. ʽkompania żołnierzy’, 3. ʽzebranie wiejskie’, 4. ʽmendel złożony z 10 snopów żyta’, 4. ʽszereg mendli na polu’, 5. ʽsterta, kupa’, 6.

ʽodszkodowanie za wejście bydła w szkodęʼ. SD *kuopa žmonių* «kupa ludzi», *kuopa* «oborne, pretium depastarum segetum vel prati» [ʽopłata za przechowywanie zajętego w szkodzie bydłaʼ, SPXVI]. Odpowiada łot. *kuõpa* ʽkupa, sterta, wiązka, pękʼ (adv. *kuõpâ* ʽw kupie, kupą, wszyscy razemʼ, *kuõpãm* ts.). Może być refleksem formacji na st. *o*, pb. *kōp-ā- < pie. *koh₂p-eh₂-, od pwk. *keh₂p- ʽobjąć, ująć, ogarnąćʼ (zob. LIV^2 344; bez wzmianki o formach lit.-łot.). Nawiązanie apofoniczne w gr. κώπη ʽuchwyt, rękojęść, trzonekʼ < *koh₂p-eh₂- (Beekes, *Die Sprache* 18, 1972, 126). Paralela: *klúonas* ob. *klóti*. Inaczej ALEW 539, gdzie rozważa się dwojaką przynależność pierwiastkową: do pie. *k$^{(u̯)}$eHp- lub do pie. *k$^{(u̯)}$ep-. — Drw. *kuopẽlė* ʽkółko, np. literackieʼ, *kuõpynė* ʽmendelʼ, *sánkuopa* ʽskupiskoʼ, cps. *seserkuopiaĩ* m.pl. ʽdwaj szwagrowie, którzy mają za żony dwie siostryʼ (por. *sesuõ*). Zob. też *kõpti*, *kuõpti*.

kuõpti, *kuopiù*, *kuopiaũ* 1. ʽusuwać zanieczyszczenia, czyścić, oczyszczać (studnię, moczydło, rów), sprzątać (stodołę)ʼ, 2. ʽzbierać (zboże z pola), wybierać (miód)ʼ, 3. ʽmiędlić (len)ʼ, 4. ʽzgarniać na kupę (ziarno, plewy, kartofle)ʼ, 5. ʽgrzebać, chować (nieboszczyka)ʼ, 6. ʽkraść (konie)ʼ. *javus kuopiu* SD «zbieram z pola, sprzątam», *apkuõpti* ʽoczyścić, obmieśćʼ, SD «chędożę; uprzątam», *iškuõpti* ʽwyjąć, wynieść, wygarnąć, wyrzucić, usunąć wszystko, co zanieczyszcza, co zbyteczne; wyczyścić; wybrać miód i zarazem oczyścić ulʼ, *iškuopiu* SD[1] «wychędożam; wyczyszczam», *iškuopiu prūdų* SD «szlamuię sadzawkę», *pakuõpti* ʽschować, ukryć; pogrzebać, złożyć w grobieʼ, SD[1] *pakuopiu* «chowam; podziewam; schowam», SD «chowam (syn. *laikau*, *iždemi*); poprzątam co» (syn. *parinku*), *prikuopti* DP ʽopatrować, mieć staranieʼ, *sukuõpti* ʽzgarnąć do kupy, zebrać plonʼ. Refl. *pasikuõpti* ʽschować się gdzieʼ, *nusikuõpti* ʽoczyścić sięʼ. Odpowiednik łot. *kùopt*, *kùopju*, *kùopu* ʽsprzątnąć, oczyścićʼ, *ìekùopt* ʽzwieźć zboże, zakończyć żniwaʼ, *pakùopt* ʽobrządzić (bydło, konie)ʼ. Niejasne. Może *kuõp-* stoi na miejscu akutowanego *kúop-* (zob. *kúopa*) i jest refleksem *kōp- < pie. *koh₂p-? Byłby to alternant na st. *o* do *kópti* < pie. *keh₂p- ʽobjąć, ująć, ogarnąćʼ (LIV^2 344), por. łac. *capiō*, *-ere* ʽująć, chwycićʼ, gr. κάπτω ʽłapczywie łykaćʼ. Związek *kuõpti* z czas. *kaũpti* ʽgarnąć do kupyʼ może być sekundarny. Zob. też ALEW 540. — Drw. *apkuopa* SD «czystość; ochędostwo» (syn. *apšvaita*), *apkuopus* SD «ochędożny», *šùlnio kuopė́jas* ʽkto czyści studnieʼ, *arklių kuoptojas* SD «koniuch, stadowy parobek», *nopkuopimas* SD «nieochędożność», *pakuoptuvė Bažnyčios daiktų* SD «zakrystya, sacrarium...», *príekuopa* DP ʽopatrzność, opieka, pieczaʼ, *prikuopė́jas* DP ʽopiekun, sprawcaʼ, *prikuopimas* DP ʽopatrznośćʼ. Por. łot. *kuopa* ʽzajmowanie się gospodarstwem domowym, obrządzanie bydłaʼ.

kuõras 1. ʽwieża w zamku, basztaʼ (SD *kuoras regyklose daromas* «baszta widokowa, ruchoma»), 2. gw. ʽmendel z dziesięciu zestawionych razem snopówʼ (war. *kuorỹs*), 3. gw. ʽwiecha zatknięta w jakimś miejscuʼ. Z innym suf.: *kuorỹs* ʽwiecha zatknięta jako znak orientacyjny na zawianej śniegiem drodzeʼ. Odpowiedniki łot.: *kuõra* ʽwypukłość, wypukły łukʼ, *kuõre* ʽszczyt góry, szczyt dachu, kalenica; tyczka; znak rozpoznawczy na morzuʼ, ⇒ *apkuôrãm* adv. ʽokrężną drogą, naokołoʼ, *kuõraîns* ʽsklepiony; karbowanyʼ. Z powodu izolowanego wokalizmu *uo* nie do końca jasne, zob. LEW 313. Było zestawiane z gr. κυρτός ʽnabrzmiały, wydęty; wypukły, garbatyʼ i łac. *curvus* ʽzgięty, pochylony; krzywy, zakrzywiony, łukowato wygięty; wydrążony, sklepiony; spiętrzony, wzdętyʼ. Por. IEW 935: do pie. *(s)ker- ʽgiąć, krzywićʼ. Tak samo GEW II, 55.

kúosa ʽptak kawka, Coloeus monedulaʼ, SD «kawka, monedula, graculus». War. *kúosas*. Odpowiada łot. *kuosa* ts. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. stwn. *tāha* ʽkawkaʼ, zob. LEW 284, s.v. *kóvas*, ALEW 540. — Drw. *kuosýtis* ʽmała kawkaʼ. N.m. *Kúosiai*, *Kuosiaĩ*, *Kúosinė* 4x, *Kúosiškės*, *Kúosakiai*, n.rz. *Kúosinė*.

kùpčius, *-iaus* stlit., gw. ʽkupiec, handlarzʼ — zapoż. z błr. *kupéc*, *-pcá* (por. SLA 116, ZS 28, LEW 313). — Vb. denom. *kupčiáuti* ʽsprzedawać i kupować, handlowaćʼ (por. sufiks

w rodzimym *pirkliáuti* ⇐ *pirklỹs*), *kupčiavóti* ts. — Gw. *peȓkupčius* ʻprzekupieńʼ jest zapoż. ze stpol. *przekupiec*, *-pca*.

kùpeta 1 p.a., *kupetà* 3 p.a. 1. ʻstóg, bróg, kopa siana, słomy; kopka sianaʼ, 2. ʻkupka siana podeschłegoʼ (Otrębski 1934, 280), 3. gw. ʻmendel snopów na poluʼ, 4. ʻgromada ludziʼ, *kùpetoj* adv. ʻrazemʼ (⇐ loc.sg. ʻw kupie, w gromadzieʼ). Formacja dewerbalna na -*etā-* od *kupiù*, *kùpti* ʻskładać na kupęʼ (zob. s.v.). Por. *lopetà*, *skẽpeta*, *šérpeta* (ŽD 340). — Z innymi suf.: *kùpelė* ʻmendel żyta a. pszenicy; mendel lnu; kozły przytrzymujące strzechę na dachuʼ, *kùpena* ʻstóg sianaʼ, *kùpana* ts. też ʻgarstka słomy, siana; lok włosówʼ, łot. *kupęna* ʻpryzma śnieguʼ (gw. *kupana*), *kupata* ʻstóg sianaʼ. — Drw. *kupetys* SD «kopka siana; stog siana» (por. *šepetỹs* ⇐ *šepetà*; inaczej ŽD 341), cps. *kupẽtverta* ʻsiano rozrzucone z kopki do suszeniaʼ (por. *veȓsti*). Vb. denom. *kupečiúoti* ʻskładać siano w kopkiʼ.

kupė́ti, *kùpa* (war. *kùpia*), *kupė́jo* gw. ʻkipieć; bujnie rosnąć, rozrastać się; rosnąć — o cieścieʼ — durativum na *-ė-* od SZ typu sampras. do *ku̯ep-, por. *kvepiù*, *kvẽpti* ʻwdychać i wydychaćʼ. — Drw. *kuplùs* a. *kùplas* ʻrozłożysty, rozgałęziony, krzaczasty, bujnie, gęsto rosnący; gruby, tęgi; gęsty — o dymieʼ (por. łot. *kupls* ʻbujny, gęsty, obszernyʼ), ⇒ vb. denom. *kuplė́ti* ʻbujnie się rozrastaćʼ.

kūpė́ti, *kū̃pa* (war. *kū̃pi*), *kūpė́jo* 1. ʻkipieć, wrząc rozpryskiwać się, przelewać się przez brzeg naczyniaʼ, 2. ʻbujnie, obficie rosnąć, rozrastać sięʼ, 3. ʻ(o cieście) podnosić się na skutkek fermentacji, rosnąćʼ, *prikūpė́ti* ʻnalecieć do pomieszczenia — o muchachʼ (*Atdarai duris, tai ir prikū̃pi musių* ʻOtwierasz drzwi, to i much wiele się zlatujeʼ). Odpowiedniki bsł.: łot. *kûpêt, -u, -ẽju* ʻdymić się, parować (też o spoconym koniu, o oparze, mgiełce nad jeziorem); dymić, kopcić (o łuczywie)ʼ oraz scs. *kypěti* ʻkipieć, gotować się; przelewać się, być w nadmiarzeʼ. Wskazują one na odziedziczoną formację pbsł. *kūp-ē- z pie. *kuh$_1$p-eh$_1$-, na SZ typu sampras. Zob. LEW 325, ALEW 545n. — Pełna forma pwk. *ku̯eh$_1$p- ʻkipiećʼ (por. LIV^2 374) ukazuje się w słowiańskim pod postacią stopnia *o*, por. psł. *kvapiti ʻprzynaglać, przyspieszaćʼ, czes. *kvapit* ʻspieszyć (się)ʼ, ukr. *kvápyty* ʻpobudzać do pośpiechu, przynaglaćʼ, *kvápytysja* ʻspieszyć się; patrzeć na coś pożądliwieʼ, stpol. *kwapić się* ʻspiesznie albo wcześnie coś robićʼ, pol. ʻmieć ochotę na rozpoczęcie czegoś, brać się energicznie za cośʼ, < pbsł. *ku̯ōp-ī- ⇐ pie. *ku̯oh$_1$p-éi̯e-. Por. LIV^2 374, Boryś 2005, 277 (tu błędna formuła apofoniczna *ū ⇒ *u̯ā).

kupolià, gen.sg. *kupõlios* 2 p.a. przest., gw. ʻmajówka, jaką urządza młodzież w Zielone Świątkiʼ — zapoż z błr. *kupála*, *-y* ʻświęto św. Jana Chrzciciela, przypadające 24.IV.ʼ (ZS 27n., SLA 116, LEW 313n., ESBM 5, 161). — Drw. *kupõlė* a. *kūpõlė* bot. ʻdziurawiec zwyczajny, Hypericum perforatumʼ, *kupõliai* a. *kūpoliai* m.pl. ʻzioła zebrane w noc świętojańskąʼ.

kuprà 2 p.a. 1. ʻgarb, wypukłość na plecachʼ, 2. gw. ʻplecy, grzbietʼ, 3. gw. ʻwzniesienie, pagórekʼ — formacja dewerbalna na *-rā-* od *kùpti* ʻwznosić się, wzdymać się, rosnąć — o cieścieʼ (SO w *kaũpas* ʻkupa; wyniosłość, wzgórekʼ). Zob. LEW 314, ALEW 541. Z innymi suf.: łot. *kuprs*, *kupris* ʻgarbʼ. Paralele: *sùkras* ⇐ *sùkti*; *dubrà* ⇐ *dùbti*. Por. stang. *hofer*, stwn. *hovar* ʻgarbʼ ob. stwn. *hubil* ʻpagórekʼ (IEW 591). Zapoż. lit. w błr. *kúpra* ʻgarb; biodro; kłąb u krowyʼ (ESBM 5, 163). — Drw. *kùprainis, -ė* ʻpagórkowaty, niepłaski, nierównyʼ, *kùprainis* ʻwielbłądʼ, *kuprìnė* ʻtobołek noszony na plecach; plecak; tornister; grzbiet, tyłek; uderzenie w plecyʼ, *kuprỹs* ʻmający garb, garbusʼ (SD «garbaty, gibbosus»), *kùprius* ts., *kuprótas* ʻgarbatyʼ, *kuprõčius* ʻgarbusʼ, cps. *kupranõsis* ʻkto ma garbaty nosʼ (por. *nósis*), *kupranugãris* ʻwielbłądʼ, m.in. SD (por. *nùgara*). N.m. *Pakupriaĩ*, *Pãkūpris*. Por. łot. *kupraînis* ʻczłowiek z garbem, garbatyʼ, *kupris* ʻczłowiek garbaty, mały człowiek, karzełʼ, *kuprums* ʻwypukłość, sklepienieʼ. — Vb. denom. 1. *kuprénti* ʻiść przygarbionym;

pochyliwszy się pracować’, 2. *kupréti*, *-ju*, *-jau* ʽgarbić się, być zgarbionym’, 3. *kũprinti* ʽiść zgarbionym’, refl. *kũprintis* ʽgarbić się’, 4. *kupriúoti* ʽzginać grzbiet; nieść uginając się pod ciężarem; przezywać, przedrzeźniać garbatego’.

kupravimai m.pl. stlit. ʽzatrwożenie’. W świetle LKŽ VI, 930 jest to hapaks z Katechizmu Pietkiewicza, por. *Noris ant jų ateis sunkybės, irgi kokie kupravimai dėl jų silpnybės* PK 57$_{12}$ ʽchoć na nie przyidą nawałności, albo jakie zatrwożenie dla ich krewkości’. Zakończenie *-avimai* implikuje czas. na *-auti*, *kuprauti ʽtrwożyć się’, jako osnowę. Było to vb. denominativum od rzecz. *kuprà* ʽgarb’ (zob. s.v.). Jego znacz. etym. to ʽkulić się, garbić się ze strachu’, por. *kupriúoti* ʽzginać grzbiet’. Podobnie dla objaśnienia *bokštavimas* trzeba założyć zanikły czas. *bokštauti.

kupstýti, *kupstaũ*, *kupsčiaũ* gw. ʽbić, tłuc’, *apkupstýti* ʽobić, zbić’. Opisowo: frequentativum na *-styti* od *kup-* jak w *kùpti* (zob.). Historycznie: intensivum na *-yti* od neopwk. *kupst-*, wyabstrahowanego z *kùpsta*, prs. do *kùpti* (por. *kùrstyti* ⇐ *prakùrsta*; *ūkstýti* ⇐ *ū̃ksta*). — Nomina postvb.: *kupstà* ʽkupka, np. zboża, siana’, *kùpstas* ʽniewielkie wzniesienie, pagórek, kępa, kępka; mała kupka siana; ustawiony na polu rząd snopów (od 10 do 12); gromada, grupa’ (⇒ *kupstótas* ʽpagórkowaty — o łące’), *kùpstis* ʽkopka zgrabionego siana’ (*Kùpstis šieno apvalus, o kūgis pailguotinas* ʽKopka siana [jest] okrągła, zaś «kūgis» [jest] podługowaty’). War. z perseweracyjną zmianą *ps* > *pš*: *kùpštis*, *-ščio*. — Vb. denom. *kupstúoti* 1. ʽbyć w gromadzie’, 2. ʽskupiać się, gromadzić się, pracować w kupie’, 3. ʽskładać w kupki’, 4. ʽpowoli, z trudem iść’, refl. *kupstúotis* ʽrosnąć bujnie, gęsto, kłębić się’, *išsikupstúoti* ʽstać się nierównym, pagórkowatym’ (*čia lygi, graži pieva buvo; kai padarė ganyklą, išsikupstavo*). — N.m. *Kupstaĩ* 2x, *Kupsčiaĩ* 2x, *Kupstìnė*, cps. *Bliñdžiakupstis*.

kùpti, *kùpsta* (war. *kùpa*), *kùpo* ʽunosić się — o wrzącym płynie; wzdymać się, rosnąć — o cieście chlebowym, o kisnącym mleku’, *iškùpti* ʽpodnieść się, napuchnąć’, *pakùpti* ʽdobrze skisnąć — o mleku’. Inchoativum z suf. *-sta* i SZ *kup-* ⇐ *kaup-*, por. *kaũpti* ʽgarnąć do kupy, gromadzić’. Odpowiednik łot. *kupt*, *kùpu* (*kumpō), *kupu* ʽzbiegać się, kurczyć się, krzepnąć; kłębić się; parować’, *kupât* ʽścinać się, krzepnąć; powiększać się, podnosić się’. — Rzadkie jest tr. *kùpti*, *kupiù*, *kupiaũ* ʽskładać na kupę’. — Drw. *kupstýti* (zob.). — Nomina: *kùpeta* (zob.), *kùpinas* ʽpełny, napełniony po brzegi’ (war. do *kaũpinas* ts.), *kupinai* adv. SD «nadwzwyż, redundanter, ex abundanti, enormiter» [ʽz czubem’] (syn. *prabingtai*), *kuprà* (zob.), *kupsnà* ʽpagórek, kopczyk; kupka (siana, koniczyny)’, *kupùrna* ʽnierówność na łące, kopczyk, kretowisko; kupa gnoju, ziemi; kawał darni’. Por. łot. *kupana* ʽpryzma śniegu’, *kupsa* a. *kupss* ʽkępa, grupa drzew, zagajnik’, *kupsna* ʽwydma piaszczysta’ (war. *s*-mobile: *skupsnis* ʽpęk, wiązka’). — WSZ *kūp-*: *kūpsóti* ʽsterczeć, wystawać nad ziemią, np. jak kopka siana’ (por. *krūpsóti* ⇐ *krùpti*).

kur̃ adv. ʽgdzie? dokąd?’ : łot. *kùr* ts. Używane również jako zaimek względny. Budowa: *ku-r*, drw. z partykułą *-r* od osnowy zaimka pytajnego pie. *k$^{\text{u̯}}$u-, który był wariantem do pie. *k$^{\text{u̯}}$o- i *k$^{\text{u̯}}$i-. Por. z jednej strony alb. *kur* ʽkiedy’, łac. *cūr* adv. ʽpo cóż więc? dlaczego?’ (z *k$^{\text{u̯}}$ōr ⇐ pie. *k$^{\text{u̯}}$or ʽgdzie?’), łac. *uter* ʽktóry z dwóch?’ ⇐ pie. *k$^{\text{u̯}}$u-tero- (Weiss 2009, 285), sti. *kár-hi* ʽkiedy?’, goc. *ƕar*, stisl. *hvar* ʽgdzie’ < pie. *k$^{\text{u̯}}$or obok ags., stwn. *hwār* ʽgdzie’ < pie. *k$^{\text{u̯}}$ēr (por. de Vaan 2008, 155n., Kroonen 2013, 263), z drugiej strony pie. *k$^{\text{u̯}}$u-d^{h}e ʽgdzie’ w scs. *kŭde* (serb. *gdȅ*, czes. *kde*, pol. *gdzie*), wed. *kúha*, aw. *kūdā* ʽgdzie’ (por. wed. *kútra*, *kútrā* ʽgdzie? dokąd? po co?), osk. *puf*, umbr. *pufe*. Zob. też BSW 144, LEW 314, ALEW 541n. — Drw. *abejur̃* w obu miejscach, tu i tam’ (por. *abejì*), *antrur̃* ʽgdzie indziej’ (*Buvau ir vienur, ir antrur̃* ʽByłem i tu i tam’. *Antrur̃ rasi sau darbą* ʽGdzie indziej znajdziesz sobie pracę’), por. *añtras*; *bet kur̃* ʽbyle gdzie’, *kai kur̃* ʽgdziekolwiek, gdzieniegdzie’, *kažkur̃* ʽgdzieś’ (por. *kažìn*), *kitur̃* ʽgdzie indziej’ (por. *kìtas*), *kur kàs* ʽo wiele, znacznie’ (*Čia kur kàs plačiau, kaip mano dirbtuvėje* ʽTu o wiele przestronniej, niż w mojej

pracowni'), *kur kitur* SD «gdzie indzie», *kur̃link* 'w jakim kierunku, dokąd' (*Kur̃link ein šis kelias?*), *kur̃linkui* ts., *kur̃ ne kur̃* 'gdzieniegdzie', *kur nórs* 'gdzieś, gdziekolwiek, byle gdzie', *niẽkur* 'nigdzie' (por. *niẽkas*), *svetur̃* 'poza domem, wśród obcych, na obczyźnie' (por. *svẽčias*), *vàkur* ptk. 'oto gdzie' (por. GJL III, § 840), *vienur̃* 'w jednym miejscu' (por. *víenas*), *visur̃* 'wszędzie' (por. *vìsas*). N.B. W gwarach przysłówki na *-ur* ukazują się w formach akutowanych, np. *kitùr, visùr*.

kurapkà, gen.sg. *kurãpkos* 2 p.a. stlit., gw. 'kuropatwa, Perdix perdix' (m.in. SD). Z nieregularnej kontrakcji w *kurapatka, co było zapoż. z błr. *kurapátka, -i*. Por. ZS 28. SLA 116, za nim LEW 314 przyjmowali pośrednictwo ukr. *kurípka* (*kurapka).

kur̃bas gw. 'kosz, koszyk; żłób w oborze; kaganiec; ul; klatka dla ptaków' — zapoż. z prus.-niem. *korb* m. 'pleciony kosz, kosz na ryby' (GL 76, LEW 220, Čepienė 74). Z tego samego źródła jeszcze *kar̃bas* i *kur̃vis* (zob. s.v.).

kur̃čias, *-à* 'głuchy, niesłyszący', SD «głuchy» (syn. *negirdžiųs, nutrinktas*) — z *kurt-i̯a-, drw. od adi. *kur̃tas* 'głuchy'. Paralele: *prãsčias* ⇐ *prãstas*; *stãčias* ⇐ *stãtas*. Temat *kur-ta- porównuje się z rcs. *kŭrnŭ* 'okaleczony, ucięty — o uchu, nosie' < *kur-na- : łot. *kur̃ns* 'głuchy' (ob. *kur̃ls* ts.), por. BSW 146, LEW 314n. Pwk. pbsł. *kur- odzwierciedla SZ *kᵘr̥-C do pie. *kᵘer- 'uciąć' (LIV[2] 391), por. z jednej strony lit. *kùrti* (zob.), z drugiej strony wed. *kr̥ṇóti* 'czyni, robi', 3 pl. *kr̥ṇvánti*, het. *kuerta* 'ciął, ucinał'. — Inne drw. od neoosn. *kurt-*: *kurčius* SD «głuch, głuszek», *kurtylà* 'przygłuchy człowiek', *kur̃tinas* 'głuchy' (por. *ãklinas* ⇐ *ãklas*), ⇒ *kurtinỹs* 1. 'głuchy człowiek', SD «głuch, głuszek», 2. 'ptak głuszec' (por. n.rz., n.jez. *Kurtinỹs*); *kurtókas* 'głuchawy'. Cps. *kur̃čgalis* 'grubszy, cięższy koniec (pnia, snopa)' (por. *gãlas*), *kùrtausis* a. *kur̃tausis* 'głuchy' < *kur̃ta-ausis (dosł. 'o głuchych uszach', por. *ausìs*). — Vb. denom. 1. *kur̃sti* (zob.), 2. *kurtė́ti*, *kurčiù* (3 os. *kur̃ti*, war. *kur̃ta*), *kurtė́jau* 'głuchnąć', 3. refl. *atsikurtė́ti* 'odzyskać słuch; odzyskać pamięć, przypomnieć sobie; poprawić się na ciele', 4. *kurténti*, częściej *kur̃tinti* caus. 'głuszyć, zagłuszać', *apkurtinu* SD «głuszę» (syn. *nutrinkiu*), *nukurtinu* SD «ogłuszyć kogo» (syn. *nutrinkiu*).

kùrėlis, *-io* gw. 'kół, gruby kij, pałka'. Wyraz ten zawiera sekwencję *r-l*, która pochodzi z dysymilacji *l-l* w formie pierwotnej *kulėlis (por. LEW 316). Paralele: *dirgėlẽ* < *dilgėlẽ*; *mìlveris* < *mìlvelis*. Jest to nomen instrumenti na *-ėlis* od czas. *kùlti* 'młócić, prać, bijać'. Por. suf. w *meĩtėlis*.

kurìs, f. *kurì* 4 p.a. 1. zaimek pytajny 'który z wielu?', 2. zaimek względny 'który'. W gwarach spotyka się war. *kuriàs*. Odpowiednik łot. *kuŗš*, f. *kuŗa* 'który'. Etymologia sporna. Część badaczy przyjmuje zrost przysłówka *kur̃* 'gdzie? dokąd?' z zaimkiem 3 osoby *jìs*, f. *jì* (za J. Schmidtem, por. LEW 314, z liter.), część zaś opowiada się za derywacją sufiksem *-i̯a-* od adv. *kur̃* (por. np. Stang 1966, 236n., który wskazuje paralelę w postaci goc. *ƕarjis* 'kto' ⇐ *ƕar* 'gdzie'). — Drw. *by kurìs* 'którykolwiek', *kai kurìs* 'niektóry'. War. emfatyczny: *kurisgi* SD «ktoryż» (syn. *kasgi*). — War. synkopowany: *kur̃s* 'który'. *kurs* złożone z partykułami wyraża zaimki nieokreślne: 1. *kurs nórs* a. *kurs nórint* 'którykolwiek', 2. *bet kur̃s* 'który bądź', 3. *nekur̃s* 'niektóry', *kuriẽ-ne-kuriẽ* m.pl. 'niektórzy'. — Z inną budową: *kursai* SD «ktory» (pytajne i względne), war. emfatyczny *kursaigi* SD «ktoryż» (syn. *kasgi*).

kùrkė 'indyczka' (gw. 'indyk'), war. *kùrka* — zapoż. z błr. *kúrka* 'kura, samica koguta'. Stąd też łot. *kurka* 'indyczka' (por. LEW 316). Synchronicznie wyraz ten jest wyczuwany jako drw. postwerbalny od *kur̃kti* I (zob.). — Drw. *kurkíena* a. *kurkienà* 'mięso z indyka', *kur̃kinas* 'indyk, indor, Meleagris gallopavo'. Drw. wsteczny: *kùrkis* 'indyk' (por. *gul̃bis* ⇐ *gul̃binas*), od tego zdrob. *kurkýtis, kurkiùkas, kurkùtis*. Zob. też *kalakùtas*.

kurklỹs, *-io* 4 p.a. 1. 'turkuć podjadek, Gryllotalpa gryllotalpa, świerszczokret, owad żyjący w wilgotnej ziemi, szkodnik podgryzający korzenie roślin', 2. SD «niedźwiadek robak,

scorpio, scorpius, nepa». Nomen agentis na *-lys* od czas. *kur̃kti* (zob.). Paralele: *baublỹs* 'ptak bąk' ⇐ *baũbti*; *kranklỹs* 'kruk' ⇐ *krañkti*.

kur̃kti I, *kurkiù*, *kurkiaũ* 1. 'o żabie: wydawać głos, rechotać, skrzeczeć, rzegotać, kumkać', SD *kurkia varlės* «rzegocą żaby, skrzeczą żaby», 2. 'o kurze: gdakać, krzekotać', 3. 'o żabie: składać jaja, skrzek'. Onomatopeiczne, por. interi. *kùrkt*, *kur̃kt* — o skrzeczeniu, skrzypieniu. Odpowiednik łot. *kùrkt*, *kùrcu* (war. *kurkstu*), *kùrcu* 'rechotać, kwakać'. Paralela: scs. *krŭknǫti* 'piszczeć, kwilić', ros. *kerkatь* 'gwizdać, piszczeć'. Zob. też *tur̃kti*. — Drw. *kùrktelėti* 'zakumkać, zarechotać', nomina: *kùrkla* c. 'płaksa, beksa', *kur̃kliai* m.pl. 'żabi skrzek', *kurklỹs* (zob.), *kurkulaĩ* m.pl. 'skrzek', war. *kur̃kulės* (łot. *kur̃kulis* ts.). — N.m. *Kurklẽ*, *Kurkliaĩ* 5x, *Kùrkliškės*, *Kurklìškiai*.

kur̃kti II, *kurkiù*, *sùkurkiau* gw. 'byle jak szyć, prząść, cerować, zwijać w kłębek', refl. *kur̃ktis*: *apsikur̃kti* 'niedbale się ubrać; obwiesić się różnymi przedmiotami', *susikur̃kti* 'stoczyć się, wykoleić się (pod względem społecznym)'. Niejasne. — Drw. *kurkinỹs* 'rzecz byle jak uszyta lub spleciona'.

kùrmis, *-io* 'kret, Talpa europaea'. Odpowiednik łot. *kur̃mis* (war. *kurnis* ts.). Sporne. Może drw. na *-i̯a-* od *kur-ma-, dewerbalnego przymiotnika, który jest porównywalny z *kur̃tas*, *kur̃čias* 'głuchy', zob. LEW 317. Nowa próba etymologizacji: Kabašinskaitė i Klingenschmitt, *Balt* XLI:2, 2006, 169-186. — Cps. *kurmiãkautai* m.pl. 'pułapka na krety' (por. *káuti*), *kùrmiarausis* 'kretowisko, kretowina, kopczyk ziemi, którą kret wyrzucił na powierzchnię', war. *kùrmrausa*, *kùrmrausis*, *kùrm(i)arausa*, *kùrmausis* (por. *raũsis*). — N.m. *Kurmiaĩ*, *Kùrmiškė* 3x, *Kùrmiškiai* 2x, *Kùrmagala*. N.jez. *Kùrmis*, *Kùrmežeris*, n.rz. *Kùrmė*.

kùrmonas gw. 'furman, woźnica' (war. *kùrmanas*) — zapoż. z błr. gw. *xurmán*, *-a*, z substytucją *k* za błr. *x* (ZS 28). Akcent wzorowany na polonizmie *pùrmonas* (zob.). War. *churmõnas*. Osobno zob. *fùrmonas*. — *kurmánka* 'zaprzężony wóz konny, furmanka' — zapoż. z błr. gw. *xurmánka*. — Drw. *kurmonáuti* 'powozić końmi, być furmanem'. — Nazw. *Kurmanãvičius* (LPŽ), n.m. *Kùrmoniškės*.

kurõnas gw. 1. 'usypany pagórek, kopiec', 2. 'przedhistoryczny kurhan mogilny', 3. 'zaspa, pryzma śniegu', 4. 'niewielka chmura'. Zapoż. z błr. *kurhán*, *-a* 'wysoka mogiła; usypany kopiec', gw. 'piaszczysta wyspa na bagnie' (por. ESBM 3, 115; 5, 167). Co do usuwania obcej spółgłoski *-h-* por. *náika* i *paĩbelis*.

kùrpė 1. 'but uszyty ze skóry', SD «trzewik, calceus» (syn. *čeverykas*), pl. *kùrpės* 'półbuty', 2. 'trzewik z drewnianą podeszwą i skórzanym wierzchem, drewniak, trep', 3. *kùrpės* f.pl. 'miękkie pantofle niciane, zrobione na drutach', 4. 'miara długości równa 12 calom, stopa', 5. żm. 'czworoboczna belka w dnie łodzi z otworem na maszt'. SD[1] *medžio kurpė* «trepka» ['chodak z drewnianą podeszwą'], *kurpės* «kurpie, pero, calopodium». War. *š*-mobile: *škùrpės* (*Apsiauk škurpėm* 'Włóż buty'). Odpowiedniki bsł.: łot. *kur̃pe* 'but, pantofel', stpr. *kurpe* EV 'but, Schuch [Schuh]', ⇒ drw. *curpelis* EV 'kopyto szewskie, Leiste [Schusterleisten]' (Trautmann 1910, 365) oraz psł. *kṛpja, por. sch. *kȑplje* pl. 'stare buty; rakiety do chodzenia po śniegu', pol. gw. *karpie* pl. 'drewniaki', ukr. gw. *kérpecь* 'płytkie obuwie z jednego kawałka skóry, kierpiec' oraz cs. *krŭpa* 'szmata, strzęp tkaniny', sch. *kȑpa* 'łata na odzieniu'. Pwk. na st. zanikowym pbsł. *kurp-, stojący w oboczności z *kirp-*, por. lit. *kerpù*, *kir̃pti* 'strzyc, ciąć nożycami'. Znacz. etym. 'przedmiot wykrojony ze skóry'. Por. *dur-* ob. *dir-* przy prs. *derù*; *gur-* ob. *gir-* przy prs. *geriù*; *rung-* ob. *ring-* przy prs. *rengiù*. Zob. BSW 146, LEW 318, Sławski, SEJP II, 86n., ALEW 542n. — Zapoż. lit. w błr. *kúrpy* 'rodzaj obuwia', ros. gw. *kúrpy* 'łapcie uplecione ze słomy' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 63, Laučjute 16). — Drw. *añtkurpiai* m.pl. 'getry, filcowe osłony wkładane na obuwie dla ochrony przed

zimnem’, *kurpáitės* f.pl. ʽsandały’, *kurpãlis* ʽkopyto szewskie’, SD «kopyto u szewca»[268] (por. wyżej stpr. *curpelis*), ⇒ *kurpãlius* ʽkopyto szewskie’ (*Abi kurpi ant to paties kurpãliaus siuvamos*); *kurpãlius* ʽszewc’ (*Kurpãlius kurpinėja veryką, uždėjęs ant kurpalio*), *kurpinykas* SD[1] «świec, sutor» (syn. *čebatorius*), *kur̃pius* ʽszewc’, *kùrpulis* a. *kurpùlis* ʽkopyto szewskie’. Cps. *kurpėdarys* SD «świec, sutor» (por. *darýti*). Nazw. *Kùrpė*, *Kùrpis*, *Kur̃pius*, patron. *Kurpáitis* (LPŽ). — Vb. denom. 1. *kurpinė́ti* ʽszyć buty, kożuchy’, 2. *kurpýti*, *-au*, *-iaũ* ʽłatać, zaszywać, cerować’, 3. *kurpóti* ʽszyć byle jak’, 4. *kur̃pti*, *kurpiù*, *kurpiaũ* ʽszyć nieudolnie, byle jak; wiązać, łatać’, *sukur̃pti* ʽsklecić co’. — N.m. *Kurpaĩ*, *Kùrpės*, *Kurpìkai*.

kur̃sti, *kurstù* (*kurt-stu), *kurtaũ* 1. ʽrobić się głuchym, głuchnąć’ (*Akys temsta, ausys kur̃sta, nosis raudonuoja*), 2. ʽcichnąć — o odgłosie’ (*Kursta aidas tylumoj*), *apkur̃sti* 1. ʽogłuchnąć’, SD «głuszeię» (syn. *kurčiu tumpu*), «ogłuszeć», 2. ʽstawać się próżnym, pustym (o kłosie, o orzechu)’, *atkur̃sti* ʽodzyskać słuch’ (*Akli atako, kurtiniai atkurto* ʽŚlepi przejrzeli, głusi odzyskali słuch’), refl. *atsikur̃sti* 1. ʽprzypomnieć sobie’, 2. ʽodzyskać orientację w przestrzeni’ (*Tada aš atsikurčiau, kur mes važiuojam*), *užkùr̃sti* 1. ʽogłuchnąć’, 2. ʽzostać pozbawionym ziarna’, np. o jęczmieniu (*užkur̃tę miẽžiai*), o owsie (*užkur̃tusios ãvižos*). Odpowiednik łot. *kùrst*, *kùrstu*, *kùrtu* ʽprzestać, uciszyć się’, *apkurst* ʽustać; zmęczyć się’. Vb. denominativum z suf. *-sta-* od osnowy *kurt-* jak w *kur̃tas* ʽgłuchy’, zob. *kur̃čias*.

kùrstyti, *kùrstau*, *kùrsčiau* 1. ʽpodsycać ogień, dokładać do ognia’ (*Pakùrstyk ugnį, kad neužgestų*), 2. przen. ʽpobudzać, zachęcać, podniecać, namawiać do czego, poduszczać, podżegać, podburzać’. *rūstybėsp kurstau* SD «jątrzę», *prikurstau* SD «przyżegam», *sukùrstyti* ʽrozjątrzyć, rozognić’, refl. ʽspeszyć się’. Vb. frequentativum na *-styti* od *kur-*, por. *kùrti* ʽwzniecać ogień’. Odpowiednik łot. *kur̃stît* ʽczęsto po trochu grzać, niecić ogień, palić’. Paralele: *dùrstyti* ⇐ *dùrti*; *kùlstyti* ⇐ *kùlti*. — Neoosn. *kursty-*: *ugniẽs kùrstymas* ʽrozniecanie ognia’, *pakùrstymas* ʽpodsycenie (ognia)’, *kùrstytojai* DP m.pl. ʽbuntowniki’, *kùrstytojas* ʽpodżegacz’, SD «herst» (syn. *piktadarys*, *maištinykas*), *kurstỹnės* f.pl. ʽwzajemne podsycanie się w złości’). — Neoosn. *kurst-*: *kùrstauti* ʽpopędzać, poganiać konia batem’; zapoż. lit. w błr. gw. *kúrstacь kanja* ʽpoganiać konia’, pol. gw. *kurstać* ʽpobudzać, popędzać, przynaglać’ (por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 64, Laučjute 47). — Z innym suf.: *kurstinė́ti* ʽrozpalać ogień’. Nomina: *kurstẽklis* ʽkij do grzebania w ogniu, pogrzebacz’, *kurstinỹs* ʽpalenisko z hakiem służącym do zawieszenia kotła’.

kùrtas ʽchart, szybki i wytrzymały pies gończy’ (SD «chart, vertagus») — zapoż. ze strus. *xŭrtŭ* (por. ros. *xort*, *xortyj pës*, sch. *hȑt*, czes. *chrt*), zob. SLA 116, REW III, 265, LEW 318. Z tego samego źródła pochodzi łot. *kur̃ts* ʽchart’ (ME II, 326). — Odpowiednik stpr. *curtis* EV ʽpies gończy, Wynt [Windhund]’, pochodzi prawdopodobnie ze zmiany *kartis i jest zapożyczeniem pol. *chart*. — Zastępstwo lit. *k* za błr. *x* jak w *griẽkas*, *kū̃das*, *lénkas*. Substytucja wewnętrznego joru (*ŭ*) jak w *tur̃gus*, *pul̃kas*, *tùlkas*. Akut przypadkowy, por. zapoż. *kùrva*, *tùlkas*, *kùila*.

kùrti, *kuriù*, *kū́riau* 1. ʽniecić, wzniecać ogień, rozpalać (ognisko)’, 2. ʽbudować (dom, łódź), urządzać coś’, 3. przen. ʽtworzyć, zakładać, organizować’, 4. ʽnakłaniać kogoś do czegoś, zmuszać do czegoś’, 5. intr. ʽszybko biec, pędzić, mknąć’. Cps. *prakùrti* ʽzapalić, przepalić (w piecu); urządzić co; uczynić bogatym’, *sukùrti* ʽrozpalić (ogień), wzniecić (niepokój); postawić, zbudować; wzbogacić kogo’, *sukuriu ugnį* SD «niecę ogień; wzniecam ogień», *vaidų sukuriu* SD «buntuię» (syn. *vaidiju*, *maišau*), *užkùrti* ʽpodpalić, podłożyć ogień’ (*ažukuriu* SD «podpalam»), przen. ʽpodniecić, rozognić; przynaglić, zmusić’, przest. ʽpoślubić kobietę’. Refl. *kùrtis* ʽosiedlać się, urządzać się na nowym miejscu’, *įsikùrti*

[268] Według GJL II, § 182 chodzi tu o dawne deminutivum na *-alis*, które wyrażało podobieństwo dwu przedmiotów: ʽkopyto’ jako ʽcoś podobnego do buta’. Paralela: *ragãlis* ⇐ *rãgas*.

ʽwprowadzić się, zamieszkać gdzieʼ, *prasikùrti* ʽrozpalić sobie, u siebieʼ, przen. ʽdorobić się, wzbogacić sięʼ, *susikùrti* m.in. ʽosiedlić się, urządzić się gdzie; naskładać sobie (pieniędzy), zaoszczędzićʼ. Odpowiedniki bałt.: łot. *kur̃t*, *kuŗu*, *kũru* ʽniecić ogieńʼ, stpr. *kūra* prt. ʽuczynił, zrobiłʼ. Lit.-łot. pwk. *kur*-, apofonicznie sztywny, jest refleksem SZ *k$^{u̯}$r̥-C do pie. *k$^{u̯}$er- ʽciąć, ucinać; wycinać, rzeźbićʼ, por. het. *kuermi* ʽtnę, ucinamʼ, 3 sg. *kuerzi*, 3 pl. *kuranzi*; wed. *kr̥ṇóti* ʽczyni, robiʼ, 3 pl. *kr̥ṇvánti*, aor. *ákar* ʽzrobiłʼ. Zob. LIV[2] 391n., Kloekhorst 2008, 486n. Problemem pozostaje pochodzenie lit. akutu. Krewniakiem na st. pełnym jest tu *keriù*, *kerė́ti* ʽrzucać urokʼ. Zob. Būga, RR II, 127n., LEW 319, ALEW 543. Inaczej Derksen 2008, 257, który rekonstruuje pie. pierwiastek w postaci *kerH-. — Drw. werbalne: *kùrdinti* a. *kùrdyti* ʽzapalać, zakładaćʼ : łot. *kur̃dît* ʽzachęcać, podniecać, dawać bodźcaʼ; *kùrstyti* (zob.). — Drw. nominalne: *apýkurtas* JUŠK ʽobręb, zagroda, samotna osadaʼ, *įkurtùvės* (zob.), *kùras* ʽpaliwo, drewno opałoweʼ (por. łot. *kurs* ʽpalenisko; piec pełen drewna; drewno opałoweʼ), *kurẽklis* żm. ʽpogrzebaczʼ, *kùriava* a. *kuriavà* ʽpaliwoʼ, *prakuraĩ* a. *prãkuros* pl. ʽdrzewo na rozpałkę, podpałkaʼ, *ùžkuras* a. *ùžkura* 1. ʽilość drew wkładanych na jeden raz do pieca; podpałkaʼ, *ùžkuros* f.pl. ʽdrewno, które pali się w przedniej części pieca po wsunięciu chlebaʼ. Cps. *kuragalỹs* ʽgłownia, niedopałekʼ (por. *gãlas*), *naujakurỹs* ʽnowy mieszkaniec we wsi, wstępieńʼ (por. *naũjas*), *senakurỹs* ʽdawny, zasiedziały mieszkaniecʼ (por. *sẽnas*), *ugniãkuras* (zob. *ugnìs*). Osobno zob. *kur̃čias*, *užkurỹs*, *užkurìnė*. — N.m. *Naujakuriaĩ*, *Vilkuriaĩ* (*Vilk-kuriai). — WSZ *kūr*-: *kū́riau* (prt.), drw. *kūrénti* ʽpalić w piecuʼ (iter. typu *gabénti*), *įkūrénti* ʽrozpalić, rozpalaćʼ. Nomina: *įkūrìmas* ʽzałożenie, ustanowienieʼ, *kūrãtė* ʽmateriał opałowy (drewno, torf)ʼ (por. suf. w *kū́latė*), *kūrýba* ʽtwórczośćʼ, *kūrìkas* ʽpalaczʼ, *kūryklà* ʽpaleniskoʼ, *kūrinỹs* ʽdzieło, utwórʼ. — Jeśli należy tu psł. *kuriti, *kurjǫ ʽkurzyć, palić tak, aby szedł dym, kadzić, dymićʼ (zob. REW I, 700, Sławski, SEJP III, 425, BSW 145, LEW 319), to należy postulować formację iteratywną na SO, *kau̯r-ī-, którą urobiono na gruncie pbsł. od SZ *kur-C (pie. *k$^{u̯}$r̥-C).

kùrva stlit., gw. ʽdziwka, prostytutkaʼ, SD[1] «kurwa» (syn. *paleistuvė*) — zapoż. z błr. *kúrva*, pol. *kurwa* (SLA 116, ZS 28, LEW 320). Co do akutu por. zapoż. *kùrtas*, *tùlkas*. — Drw. *kùrvinyčia* ʽnierządnicaʼ, *kurvỹstė* ʽnierządʼ. Osobno zob. *kur̃vytis*.

kur̃vis, *-io* gw. ʽkosz, koszyk; klatka do przewożenia kur, kaczek, gęsi; kosz na ryby; sajdak na strzałyʼ. Zapoż. z prus.-niem. *korb*, *korw* m. ʽkosz, koszykʼ (GL 76, LEW 220), ze zmianą *b* > *v* (zob. *kur̃bas*).

kur̃vytis stlit., gw. ʽoddawać się rozpuście, uprawiać nierządʼ (war. *kur̃vintis*) — zapoż. z błr. *kúrvicca*, pol. *kurwić się* (SLA 116, LEW 320). Por. *kùrva*.

kusénti, *kusenù*, *kusenaũ* gw. ʽszczuć, zachęcać psa do gonienia i atakowania zwierząt a. ludziʼ. Z innym suf.: *kùsyti*, *-iju*, *-ijau*. Vb. denominativum urobione od interi. *kusì kusì*, używanej dla poszczucia psa, por. *Kusì kusì tą prakeiktą vagį!*). Lit. *kusì* jest wariantem równoznacznej interi. *kusaĩ*, która była transpozycją białoruskiej formy imperatiwu *kusáj!* ʽkąsaj!ʼ. Rodzimymi czasownikami o znaczeniu ʽszczućʼ są *pjudýti* i *siùndyti*.

kùsyti, *kùsiju*, *kùsijau* gw. 1. ʽkusić, wystawiać kogo na pokusę, zachęcać, namawiać do złegoʼ, 2. ʽpodburzać do czego, judzić przeciw komuʼ (*Kam tu vis mane kùsiji prieš jį?*). Zapoż. z pol. *kusić*, *kuszę* (por. SLA 116, LEW 320). War. *kusýti*, *-aũ*, *-iaũ*, *kùsinti*, *-inu*, *-inau*.

kuskà, gen.sg. *kùskos* 2 p.a. gw. 1. ʽchusta z grubej tkaniny, służąca do krycia przed chłodem lub deszczemʼ, 2. ʽchustka na głowęʼ, 3. ʽ chustka do nosaʼ, 4. ʽobrusʼ. Z uproszczenia *kustka, zapoż. z pol. *chustka*. War. *skuskà* ʽchustka na głowę, chustka do nosaʼ pokazuje zmianę nagłosu *k*- na *sk*- pod wpływem rodzimych synonimów *skarà* i *skẽpeta* (por. SLA 200, LEW 320, Kabašinskaitė 72). Osobno zob. *skustà*. — Drw. *kùskos* f.pl. ʽdzwonki u kogutaʼ (syn. *pakarū̃klai*).

kùsti I, *kuntù, kutaũ* ʽrozwijać się pomyślnie, nabierać ciała, mocnieć’, *atkùsti* ʽprzytyć, nabrać ciała, stać się otyłym, tłustym, potłuścieć (o bydle); wzmóc się, dojść do sił (po okresie gorączki, po chorobie); ożyć (o przyrodzie na wiosnę); wzbogacić się’ (por. łot. *atkust* ʽodżywić się, nabrać ciała’), *prakùsti* 1. ʽpoprawić się na ciele, polepszyć się’, 2. ʽpodrosnąć — o dzieciach’, 3. ʽwzbogacić się’. Prs. inchoatywne z infiksem od *kut*-, zob. *kutė́ti*. Por. *bundù, bùsti, klumpù, klùpti, siuntù, siùsti*. — Neopwk. *kust*- (⇐ *kùsti*): *prakùstelėti* ʽpodrosnąć (o dziecku)’, *prakùsterėti* ʽpodrosnąć, wzmocnić się; odżyć, ożyć’. — Nomina od *kut*-: *kutrùs* ʽszybki, bystry, zdolny, czynny, energiczny’ (war. *š*-mobile: *škutrùs*), *prakutà* ʽpoprawa zdrowia, powrót do zdrowia’. Od neoosn. *kutr*- utworzono vb. denom. *kùtrinti* ʽprzynaglać do pośpiechu, do zrobienia czegoś, popędzać’, *įkùtrinti* ʽdokuczyć, zniecierpliwić’, *kùtryti, -iju, -ijau* ʽpouczać, doskonalić, wprawiać w czym; łajać, ganić’.

kùsti II, *kuñta, kùto* gw., zwykle z prvb.: *atkùsti* ʽodłupywać się, odstawać — o korze drzew na wiosnę’, *prikùsti* ʽprzywierać, ściśle przylegać — o korze drzew jesienią; przypaść, przywrzeć (do ziemi, o roślinie po deszczu). Bez etymologii. — WSZ *kūt*-: *atkū́sti, -kū́sta, -kū́to* 1. ʽodstać, oddzielić się częściowo od całości (o korze, skórce chleba a. słoniny, też o tym, co przywarło do dna garnka)’, 2. ʽrozmrozić się (o mięsie, maśle), odtajać (o bagnie)’, *prikė́sti* ʽprzywrzeć (o korze, o opatrunku na ranie)’.

kušė́ti, *kušù, kušė́jau* stlit., żm. 1. ʽbyć w ruchu, snuć się, chodzić, ruszać się, przechylać się, chwiać się (o stole)’, 2. ʽchodzić zajmując się jakąś pracą, krzątać się, pracować’. War. *kužė́ti* (zob.). Jest to durativum stanu na *-ėti* od *kùšti, kunšù* (war. *kūštù* < *kunš-stu), *kušaũ*: *sukùšti* ʽporuszyć się, zacząć się ruszać, zabrać się (do roboty)’. Caus. *kùšinti* żm. ʽdotykać, ruszać, ruszać cudze rzeczy, trącać (łokciem), sunąć, popychać, (ziemię) wzruszać, spulchniać’, *pakùšinti* ʽdotknąć, trącić; podrażnić (np. pszczoły, szerszenie), rozdrażnić kogo’. Por. syn. *kùžinti* s.v. *kužė́ti*. Nomen: łot. *kusls* ʽżwawy, zapalczywy, niecierpliwy’ < *kuš-la-. — Jako nawiązanie pozabałtyckie wskazano psł. *kŭs- w stczes. *ksenci* pl. ʽmłode ryb, żab, wężów’, strus. *kseni* pl. ʽmleczko jesiotra, bieługi’ (znacz. etym. ʽrojąca się masa’?). Por. LEW 321, który powołuje się na etymologizację J. Zubatego. Transponat ie. *kuḱ- ⇐ SE *keu̯ḱ- lub *ku̯eḱ-. — WSZ *kūš-: psł. *kysnǫti ʽburzyć się, ulegać fermentacji, kisnąć’, por. sch. *kȉsnuti*, ros. *kísnutь*, czes. *kysnout*. Formacja ta należy do serii psł. *gy(b)nǫti, ky(d)nǫti, vyknǫti*. Zob. Vaillant, GC III, 243. Inaczej Sławski, SEJP II, 173n. (do łot. *kûsât* ʽkipieć, wrzeć, kotłować się’), Boryś 2005, 231 (od pie. *kūt-s-). — Neopwk. *kušt*-: *kuštė́ti, kuštù, kuštė́jau* ʽruszać się, krzątać się; powoli się ruszać; trząść się (z zimna)’ — odnowienie formy duratywnej *kuš(ė)*- na podstawie prs. *kuštù* < *kuš-stu. Odpowiednie prs. łot. *kustu* dało początek paradygmatowi *kustêt, -ẽju* ʽruszać się, poruszać się’, *kustams* ʽruchomy’ (*kustama un nekustama manta* ʽdobro ruchome i nieruchome’), caus. *kustinât* ʽwprawiać w ruch, poruszać (rękami, wargami)’. Zob. jeszcze ALEW 544. — Z uwagi na brak w materiale refleksów SO *kauš- wypada ująć stpr. *enkausint* ʽdotknąć, anrühren’ jako formę zdyftongizowaną z *an-kusint, czyli odpowiadającą w zasadzie lit. *kùšinti*. Por. dyftongizację w stpr. *preipaus* ʽdo, ku’ < *prei-pus : lit. *pùsė* ʽstrona’; stpr. *dauris* EV ʽdrzwi’ < *duris : lit. *dùrys*. Zob. LAV 112n.

kūšỹs, *-io* 4 p.a. gw. 1. ʽowłosienie łonowe’, 2. ʽzewnętrzne narządy płciowe, cunnus’ (war. *kū̃šis* 2 p.a., *kušìs* 4 p.a.). Odpowiednik łot. *kūsis* ʽowłosienie łonowe’, *kūse* ʽsrom’. Niejasne. Z uwagi na *-š-* w wygłosie pierwiastka mało jest prawdopodobne podane w LEW 321 zbliżenie z *kaũras* ʽwłos, kędzior’. N.B. Derywaty o osnowie *kuš*- wymieniono s.v. *kùžas*.

kùšlas, *-à* gw. 1. ʽniedowidzący, krótkowidz, ślepy’, 2. ʽlichy, marny (o roślinach, zbożu)’, 3. ʽmały’, war. *kušlùs, -ì* (drw. *kušlà* c. ʽkrótkowidz; niedorajda’). Odpowiedniki

bałt.: łot. *kusls* ʽwątły, słabowity, nieporadny (o dziecku), niezdarnyʼ; stpr. *kusl- ʽsłabyʼ, co zaświadczone tylko w formie superlatiwu: *kāigi stesmu ucka kuslaisin dijlapagaptin* dat.sg. ʽjako najsłabszemu naczyniuʼ. Prymarne adi. *kuš-la- (por. *ãklas* ⇐ *àkti*). Jest ono umotywowane czasownikiem zachowanym w języku łotewskim: *kust, kùstu* (pb. *kunš-stu), *kusu* ʽtopnieć, topić się, tajać, rozpuszczać się; męczyć się, nużyć sięʼ, *pìekust* ʽzmęczyć sięʼ (*piekusis* ʽpijanyʼ). Znacz. etym. ʽznużony, zmęczonyʼ. — Z innym suf.: cs. *kŭsĭnŭ* ʽociągający się, powolnyʼ, słń. *kásen, -sna* (gw. *kesân*) ʽniedbały, opieszałyʼ, sch. *kȅsan* ʽpóźnyʼ, ros. *kósnyj* ʽbierny, ociężały, opieszałyʼ (zob. REW I, 641). Dalsze objaśnienie niepewne. Por. LEW 321. Snoj 2003, 262 (s.v. *kásen*) dopuszcza związek z rodziną psł. *kvasiti ʽkwasić, powodować fermentacjęʼ, *kysnǫti ʽkisnąćʼ. Derksen 2008, 263 — w odróżnieniu od BSW — postuluje pbsł. *kuś-lo- i *kuś-no-. — WSZ *kūš-: łot. *kūsât, -ãju* ʽtajaćʼ.

kuštḗti, *kuštù, kuštḗjau* 1. ʽmówić cicho, szeptaćʼ (SD «szepcę»), 2. ʽwypowiadać słowa służące zamawianiu chorobyʼ. War. z insercją *k*: *kùkštḗti* (ob. *kukštáuti*). War. udźwięczniony: *kuždḗti* (ob. *kuzdḗti*), z insercją *g*: *kùgždḗti* (por. *šẽgždė* ob. *šẽkštė, kregždẽ* ob. *krykštẽ, krỹkštė*). Onomatopeiczne, podobnie jak np. łot. *čukstêt* ʽszeptaćʼ, scs. *šĭpŭtati* ts., nwn. *flüstern, wispern* ts. (por. LEW 305). Osobno zob. syn. *knabždḗti, šnabždḗti, šnibždḗti, švagždḗti*. — Drw. *kuštõm, kuštomìs* adv. ʽszeptemʼ.

kùtas przest., gw. 1. ʽozdoba w postaci pędzla z nici lub sznureczkówʼ (*Prie galo rankšluosčio, skoterties, drobulės deda kutùs*), 2. ʽkłębek paczesi, która się splątałaʼ (ZS 28). SD *kutai* «fręzla, limbus vestium, fimbria hirsuta», SD *kutas* «kutas, kutasik, nodus vel nodulus villosus» [ʽozdoba z nici, jedwabiu, sznurka w kształcie związanego z jednego końca pęczka, służąca do przybrania stroju...ʼ, SPXVI]. Z *kùtasas (przez skrót haplologiczny?), to zapożyczone z pol. *kutas*. Inaczej SLA 116 i LEW 322, gdzie przyjęto pol. †kut jako formę źródłową. — Obok tego gw. *kutõsas* ʽfrędzel, pędzel z niciʼ (*Silkų kuskelę su kutõsais apsigobusi*) — zapoż. z błr. *kutás, -á*. Vb. denom. *atkutosúoti* ʽwystrzępić się (o rękawie)ʼ.

kũtė żm. 1. ʽobora, chlewʼ (war. *kūtìs* f. m.), 2. ʽstara chałupkaʼ — zapoż. z łot. *kũte* a. *kũts* ʽobora, chlewʼ, por. Endzelīns, DI III, 1, 563n., Urbutis 2009, 320. Inaczej LEW 322. — Drw. *kūtãlė* żm. ʽobórka, chlewikʼ.

kuténti, *kutẽna, kutẽno* 1. ʽłaskotać, dotykać lekko w sposób podrażniający (np. o kłosach muskających szyję), łechtaćʼ, 2. ʽwiercić w nosie (o ostrym zapachu)ʼ, 3. tr. ʽwiercić nos — przed kichnięciemʼ, 3. tr. ʽdziobać, uderzać dziobem, dłubać, spulchniać ziemięʼ, *pakuténti* ʽpołaskotać; o ptaku: dziobem poruszać pióraʼ, *užkuténti* ʽzałaskotać, zamęczyć łaskotaniemʼ[269]. Refl. *kuténtis* ʽo ptakach: iskać w swoich piórach, wybierać robactwo z piórʼ, iter. *kutinḗtis*. Brak jest osnowy dla tego drw. na *-enti*. Może on być z pochodzenia bądź kauzatywem (por. *kedénti* ⇐ *kedḗti*; *šiurénti* ⇐ *šiūrḗti*), bądź iteratywem (por. *kūrénti* ⇐ *kùrti*). Odpowiednik łot. *kutêt* ʽłaskotać; swędzić, świerzbićʼ, *kutinât* ʽłaskotać, łechtaćʼ (war. *kudêt*, *kudinât*). Pochodzenie chyba onomatopeiczne, podobnie jak w wypadku syn. *kãtulti* (por. LEW 322). — Drw. *kutulỹs* ʽłaskotkiʼ. Por. łot. *kutulis* ʽwesz bydlęcaʼ.

kutḗti, *kùta, kutḗjo*: *atkutḗti* gw. 1. ʽ(o ludziach) wracać do sił po chorobie, wzmacniać sięʼ, 2. ʽ(o zwierzętach) przetrwać, przetrzymać zimę; odżywić się, nabrać ciała po zimieʼ, *iškutḗti* ʽwykarmić (zwierzę przez zimę); przetrwać, przeżyć (zimę), wyżyć, nie umrzećʼ, refl. *atsikutḗti* ʽzagrzać się, ożywić sięʼ. Inchoat. *kuntù, kùsti* (zob.). Caus. *kuténti* ʽkarmić, żywić (zwierzęta)ʼ, *prakuténti* ʽwykarmić, wychować (dzieci)ʼ, *kùtinti*: *atkùtinti* ʽodkarmić, odżywić

---

[269] W wierzeniach ludu «laumė» mogła człowieka na śmierć załaskotać. Por. *Mano senelis vienas bijojo vakaro metu eiti pro pirtį, kad laumė, pirtin įsivedusi, neužkutentų jo* ʽMój dziadek bał się iść wieczorem sam koło łaźni, żeby «laumė», zawiódłszy go sobie do łaźni, nie załaskotała goʼ.

(dziecko, słabe zwierzę, chorego)’, *prakùtinti vaikùs* ‘wykształcić dzieci’. Formalnie *kut-* może być st. zanikowym 1° do pb. *(s)ki̯au̯t- < pie. *(s)keu̯t- (SO *(s)kou̯t-), 2° do pie. *(s)ku̯et-. Brak wyraźnych nawiązań zewnętrznych. Niepewne jest zestawienie *kùsti*, *kutė́ti* z łac. *quatiō*, *-ere* ‘potrząsać, wstrząsać; uderzać; dręczyć’ < pital. *ku̯at-i- ⇐ pie. *(s)ku̯ot-i- u de Vaana 2008, 504n. (tam też o stwn. *scutten* ‘wstrząsać’, stisl. *hossa* ‘rzucać, ciskać’ < *kut-s-). N.B. Wymieniony w LIV^2 563 pwk. pie. *(s)ku̯eh$_1$t- ‘durchschütteln, aufrütteln’ nie znajduje potwierdzenia w materiale litewskim, ponieważ nie ma tu długowokalicznego †(s)kūt- < pie. *(s)kuh$_1$t-. LEW 322 łączył *kutė́ti* z *kiaũsti* ‘marnieć, zaniedbywać się’.

kū́tis m.f. gw. ‘gęste, zbite włosy; zmierzwione, rozczochrane włosy, kudły’. Niejasne. LEW 322 nieprzekonująco zestawiał *kū́-* z pwk. *kau-* w *kauraĩ* ‘kudły’ (zob. *káuras*). — Cps. *kū́tkailis* ‘resztka starego kożucha, z której robi się łaty; wyłysiała owcza skóra’ (por. *káilis*), *kū́tvėla* ‘człowiek rozczochrany, o zmierzwionych włosach; niechluj, brudas’ (por. *vélti* II), war. *kū́tvela*, *kū́tvala*. — Od neoosn. *kutv-* (⇐ *kū́tvėla*) utworzono ekspresywne drw. na *-aila* i *-eila*: *kū́tvaila* c. ‘niechluj, brudas, rozczochraniec’, *kū́tveila* ts. Por. typy *pakaráila* i *mainéila* w GJL II, § 222. N.B. LEW 323 niesłusznie analizował *kū́t-vaila*, dopatrując się w °*vaila* apofonicznego alternantu do *vil-* jak w *vilnìs* ‘wełna’.

kūvė́tis, prs. *kūviúos* (3 os. *kū̃visi*[270]), prt. *kūvė́jaus* stlit. ‘wstydzić się, unikać ludzi’. SD^1 *kūviuosi* «sromam się, wstydzę się» (syn. *gėdžiuosi*), ⇒ *kūviu̯sis* SD «wstydliwy, sromieźliwy», *nusikūvėti* ‘ujść (zguby)’[271], ‘wystrzegać się (grzechów)’, gw. *susikūvė́ti* ‘zawstydzić się’. Bez dobrego objaśnienia, zob. LEW 323. Może vb. denominativum od *kūvis ‘wstyd’? Paralele: *gė́dėtis* ⇐ *gė́da*; *gėrė́tis* ⇐ *gẽris*; *gobė́tis* ⇐ *gõbis*. — Sądzi się, że w apofonii do *kūv-V* stoi *kau-C* jak w łot. *kàuns* ‘wstyd, hańba’ ⇒ *kàunêtiês* ‘wstydzić się’) oraz *kaûtrs* ‘bojaźliwy, lękliwy’. Zob. ME II, 176, BSW 122, LEW 323 (tu uwaga, że lit. *kaunùs* ‘nieśmiały, skromny’, używane przez Vaižgantasa, jest letonizmem; ALEW nie uwzględnia *kūvė́tis*). Jeśli tak, to *kūv-C* przedstawia st. wzdłużony do *ku̯-V, podobnie jak np. *bū̃vis* ‘byt, egzystencja’, *sámbūvis* ‘współistnienie’ wobec *buvìmas* ‘istnienie’ (zob. s.v. *buv-*). To prowadzi do hipotezy pierwiastka seṭowego w st. zanikowym *kuH-V od *ku̯eH-. Co do struktury por. *ḱu̯eH- ‘rzucać, werfen’ lub *ḱu̯eh$_1$- ‘brzęknąć, puchnąć, anschwellen’ (zob. LIV^2 339). Warto ten trop w przyszłości zbadać.

kūzãvas, *kuzãvas* stlit., gw. 1. ‘kosz’, *kūzavas melnyčios* SD «kosz młyński nad kamieniem» [‘pojemnik na ziarno, które przyniesiono do zmielenia’], 2. ‘kadź’, 3. SD «barć, mellificium siluestre» [‘umieszczana na drzewie kłoda z wydrążonym otworem dla roju’], 4. gw. ‘budka dla ptaków’. Zapoż. ze stbłr. *kuzovъ* (stąd też łot. *kùzavs*^{2}, *kuozavs* ‘barć’, *kūzava* ts.), por. błr. *kúzaŭ*, *-ava*. War. *kūzãbas* (*v* > *b*) ‘barć; duży kosz; króbka z kory do zbierania jagód’, war. *kūzãpas*. Zob. SLA 117, LEW 324. — Nazw. *Kuzãvas*, *Kuzãvinis* (dosł. ‘Bartnik’), ⇒ n.m. *Kuzavìnės*. Z metanalizy *Kuz-ãvas* pochodzi nazw. *Kùzas* (inaczej LPŽ: od imienia *Kuzmà* ⇐ błr. *Kuzьmá*).

kùžas gw. 1. ‘snop związany z resztek łodyg i kłosów pozostałych na polu’, 2. ‘niezgrabnie, zbyt luźno związany snop zboża’, 3. ‘kępka (trawy, zboża, włosów), kłak’ (*kužaĩs* ‘kępkami’, scil. ‘rosnąć’), 4. *kùžas* jako obelga. Możliwe jest powiązanie z vb. *kužė́ti* ‘snuć się, ruszać się, roić się’ (zob. s.v.), mianowicie przy założeniu pośredniego ogniwa

[270] Por. *Nes yra daug jų, kurie didžioj savo nesutektėj kūvisi melst ape elmužnų* SP II, 103$_{11}$ ‘Gdyż jest wiele tych, ktorzy w wielkim swoim niedostatku wstydzą się prosić o jałmużnę’. — *Nes tie, kuriuos velinas, kūni jų gyvendamas, vargina, labai kūvisi ir gėdisi kitų žmonių, ir nedrįsa unt jų ir pavyzdėt dėl gėdos* SP II, 47$_3$ ‘bo ci, ktorych ciało czart opanowawszy, w nim mieszkając trapi, barzo się wstydzą i uchodzą innych ludzi i nie śmieją na ich i patrzyć, dla zawstydzenia’.

[271] Por. *O mūsų krikščionys... nor Dievų užu savo prastojimus numaldyti, ir amžinos prapulties nusikūvėti* SP II, 180$_2$ ‘A nasi Chrześcijanie... chcą Boga ubłagać za swe zbrodnie i zguby wiecznej ujść’.

semantycznego ʽrozchodzić się, rozpraszać się’ (por. *iškužėti* ʽrozejść się’). Znacz. etym. ʽto, co się rozproszyło’ ⇒ ʽpojedyncze łodygi zboża’. — Drw. *kùžulas* 1. ʽsnop zrobiony z resztek łodyg i kłosów’, 2. ʽzatyczka do butelki’ (por. *gùžulas* ʽgarść słomy a. siana)’. — W związku z obocznością *kuž-* / *kuš-* (zob. *kušėti, kužėti*) wolno tu dołączyć następujące nomina o osnowie *kuš-*: *kùšenos* f.pl. ʽrozrzucone resztki słomy, siana’, *kùškis* ʽkłak (włosów, sierści, wełny), kosmyk (włosów), garstka’ : łot. *kušķis* ʽkłaczek, kosmyk’ (por. suf. w *snàpkis, srùtkis*); *kùšlas* ʽzarośnięty, kędzierzawy’. Cps. *kušažolė* b.z.a. ʽrosnąca nad bagnem szorstka trawa, która nie nadaje się ani do spasania ani do koszenia’ (por. *žolė̃*); WSZ *kūš-*: *kū̃šgauriai* ʽszorstka trawa, która nie nadaje się do spasania’ (por. *gauraĩ*), *kū̃špjaunis* ʽlicha łąka, sianożęć’ (por. *pjaunỹs*). Osobno zob. *kūšỹs*.

kužėti, *kùža, kužėjo* gw. 1. ʽsnuć się, ruszać się bez celu’, 2. ʽkłębić się, roić się (o robactwie, mrówkach, wężach)’, 3. ʽtrząść się, drżeć’. War. *kuzėti, kùza, -ėjo* ʽtrząść się z zimna’; z suf. *-dėti*: *kuždėti, kùžda, -ėjo* ʽtrząść się z zimna; kłębić się, roić się (o robactwie)’. Pwk. *kuž-* jest alternantem *kuš-* jak w *kušėti* ʽbyć w ruchu, ruszać się’ (zob. s.v.). — Caus. *kùžinti* ʽprzynaglać, zmuszać do ruchu, popędzać (konie); dotykać czego, ruszać co’ (syn. *kùšinti*), *prikùžinti* ʽobudzić ze snu, zmusić do powstania’, *užkùžinti* ʽrozdrażnić (psa); wywrzeć nacisk, przycinąć kogo’. — Drw. *kužesỹs* a. *kùžesis* ʽmasa kłębiąca się, rojąca się (o owadach, robactwie)’.

kvãckas, *-à* gw. ʽbystry, zręczny, dzielny, zuchowaty’, 2. ʽłatwy w obejściu, niewyniosły’ (*O, jis kvackas: kas suveini su juo, jis nesdidžiuoja*) — zapoż. z pol. przest. *chwacki* (drw. od *chwat* ʽzuch, śmiałek’ ⇐ *chwatać* ʽchwytać’, zob. Sławski, SEJP I, 91 n.). War. *kvackùs, -ì*.

kvaĩkti, *kvaĩksta, apkvaĩko* gw. ʽdoznawać zawrotu głowy’, *galvà kvaĩksta* ʽkręci się w głowie’ — pdg. zbudowany wokół neopwk. *kvaik-*, wyabstrahowanego z formy prs. *kvaĩksta*. To praesens pojawiło się początkowo jako wariant do *kvaĩsta* < *kvais.sta < *kvait-sta, nacechowany epentetycznym *k*. Por. czas. *kvaĩsti*, którego znaczenie nie różni się od *kvaĩkti*. Inne neopierwiastki z insercją *k* przed grupą *st* / *št*, to *balk-* (*bal̃-k-sta*), *tilk-* (*tìl-k-sta*) i *nerk-* (*nir̃-k-šta*). Całkiem inaczej LEW 324. — Drw. *kváika* c. ʽktoś niespełna rozumu, głupkowaty, gapiowaty, zapominalski’, *kváikla* ʽgłupiec, dureń’, *kvaĩkšas* ts.

kvaĩlas, *-à* ʽgłupi’. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 324 (s.v. *kvaĩkti*). Być może powstało z *kvaiklas przez dysymilatywny zanik wewnętrznego *k*. Por. *kváikla* s.v. *kvaĩkti*. — Drw. *kvailãtvė* ʽgłupota’ (por. *senãtvė*), *kvailỹs* ʽgłupiec, dureń’, cps. *pùskvailis* ʽprzygłupi, głupkowaty’ (por. *pùsė*). Vb. denom. *kvailióti* ʽgłupieć; wygłupiać się’, *kvaĩlti, -stù, -aũ* ʽgłupieć’.

kvaĩsti, *kvaĩsta* (*kvait-sta), *apkvaĩto* 1. ʽdoznawać zawrotu głowy’ (*galvà kvaĩsta* ʽkręci się w głowie’), 2. ʽdoznawać zamroczenia, mdleć’ (*apkvaĩsti* ʽzemdleć’), caus. *kvaĩtinti* ʽodurzać, oszałamiać’. Pochodzenie pwk. *kvait-* nie zostało jeszcze rozpoznane. LEW 324 zestawiał *kvai-t-* z *kvai-k-* (*kvaĩkti*), *kvai-l-* (*kvaĩlas*), a nawet z *kai-p-* (*kaĩpti*), odwołując się do hipotezy zróżnicowanych «determinatywów spółgłoskowych» pierwiastka. Mało to przekonujące. Zob. objaśnienia odpowiednich wyrazów. — Nomina: *apkvaĩtėlis* ʽktoś przygłupi’, *kvaitulỹs* ʽzamęt w głowie, zawroty głowy, kręciek, szał, obłąkanie, kołowacizna u owiec’.

kváiša 1 p.a., *kvaišà* 4 p.a. c. ʽgłupiec, gapa’. Analiza: *kvaiš-ša < *kvais-ša, drw. od neopwk. *kvais-* ⇐ *kvaĩsti* ʽdoznawać zawrotu głowy’ (zob. s.v.). Paralele fonetyczne: *trìšuolis* < *tris-šuolis, n.m. *Saũšilis* < *Saus-šilis. Inaczej LEW 324 (s.v. *kvaĩkti*). — Z pokrewnym suf.: *kvaĩšas* ʽgłupi, gapiowaty’. — Neopwk. *kvaiš-*: *kvaĩšena* c. ʽpółgłówek’, vb. denom. *kvaĩšti*, *kvaištù*, *kvaišaũ* ʽdoznawać zamroczenia, głupieć, bzikować’.

kvaksė́ti, *kvàksi* (war. *kvàksia*), *kvaksė́jo* 1. ʽgdakać, kwokać — o głosie kury, kwoki chcącej znieść jajko lub wodzącej kurczęta’, SD *kvaksi višta* «koka kokosz; kwoka kokosz», 2. ʽkwakać — o głosie kaczki; skrzeczeć, rechotać — o żabie’, 3. ʽkwękać, stękać, utyskiwać — o chorym’. Czas. utworzony sufiksem *-sėti* od osnowy *kvak-*, która wywodzi się z interi. *kvà kvà kvà*, naśladującej głos kury, żaby a. wrony. Podobnie zbudowane są czas. pol. *kwakać* ⇐ *kwa kwa* — o głosie kaczki, wrony, kawki i *kwokać* ⇐ *kwo kwo* a. *kwok kwok* — o głosie kury. — Drw. od neoosn. *kvaks-*: *kvaksà* ʽkto stale kwęka, cherla, choruje’, *kvàksė* ʽkwoka, kokosz na jajach’. Vb. denom. *kvaksóti, -o, -ójo* ʽsiedzieć bezczynnie, wylegiwać się’, znacz. etym. ʽsiedzieć na jajach — o kwoce’ (por. *Ko kvaksai kaip višta pereklė ant kiaušiais, ar nė darbo neturi?!*). — Z innymi suf.: *kvakčióti* ʽgdakać, kwokać; kumkać, skrzeczeć (o żabie)’, *kvakénti* ts., *kvakė́ti* ts. Osobno zob. *kvakšė́ti*.

kvakšė́ti, *kvàkši* (war. *kvàkšia*), *kvakšė́jo* gw. 1. ʽgdakać — o głosie kwoki chcącej znieść jajko lub wodzącej kurczęta’, 2. ʽzrzędzić, gderać’, 3. ʽkwękać, stękać — o chorym’ — od interi. *kvàkš kvàkš* lub *kvàkšt kvàkšt* — o głosie kury, kwoki. Por. *kvaksė́ti*. — Drw. *kvãkšė* ʽkwoka na jajach; żaba’, *kvakšlẽ* ʽkwoka; człowiek kwękający, hipochondryk’. — Z innym suf.: *kvàkšyti, -ija, -ijo* ʽgdakać; kwękać’.

kvalbõnai, *-ų* m.pl. gw. ʽfalbany, pasy marszczonej tkaniny, przyszywane do sukien, firanek itp.’ — ze zmianą rodzaju gramatycznego zapoż. z błr. gw. *xvalbóny* f.pl. (⇐ pol. *falbany*, od *falbana*, zapoż. z włos. *falbalà*, zmienione drogą dysymilacji *l-l* > *l-n*, por. Sławski, SEJP I, 218). — Drw. *kvalbonuõtis, -čio* ʽsuknia z falbanami’.

kvaldà, gen.sg. *kvaldõs* 4 p.a. przest., gw. ʽfałda w spódnicy, zakładka, zmarszczka’ (war. *kvoldà*, gen.sg. *kvõldos* 2 p.a.) — zapoż. z błr. gw. *xválda, -y* (⇐ pol. *fałda* ⇐ śrwn. *valde*, por. nwn. *Falte*). War. m. *kval̃das*, *kvõldas*. SD[1] <chwołdas> «fałd, plica, lacinia». Niedokładnie LEW 326. — Vb. denom. *kvaldúoti* ʽfałdować, układać w fałdy, marszczyć’, przen. ʽbić kogo; szybko iść, spieszyć się’, SD[1] <chwołdawoiu> «fałduię, plico».

kvalìšius, *-iaus* gw. ʽfolusz, urządzenie do folowania tkanin’ — zapoż. z błr. gw. *xvoljuš (⇐ pol. *folusz*), ze zmianą błr. *l'u* na lit. *li*. Lit. *kv-* jest substytucją za błr. *xv-* też w *kvaldà*, *kvalbõnai*, *kvarmà*. N.B. W SD[1] 31 s.v. *folusz* brak jest litewskiego odpowiednika. Osobno zob. *paliū́šis*, *veliùšis*.

kvãpas 1. ʽzapach, woń, wonność’, 2. ʽoddech, tchnienie’ (*be kvãpo* ʽbez tchu’), *įkvapas* SD «natchnienie, inspiratio, afflatur, us, instinctus, us» — konkretyzowane nomen actionis z suf. *-a-* i SO *kvap-* ⇐ *kvep-*, por. *kvepiù*, *kvepė́ti* ʽpachnąć, wydawać woń’. Paralele: *dvãsas* ⇐ *dvesiù*; *dãgas* ⇐ *degù*; *tãnas* ⇐ *ten(i)ù*. — *kvãpas* było zestawiane z łac. *vapor, -oris* m. ʽpara, opar, kopeć, dym’ (por. de Vaan 2008, 654: *u̯ap- < *k$^{\text{u̯}}$u̯ap- < pie. *k$^{(\text{u̯})}$uh$_2$ep-) oraz gr. καπνός ʽdym; piana, pył wodny’. Beekes 2010, 639 uważa *kvãpas*, *vapor* i καπνός za pochodzące z substratu praeuropejskiego. Kroonen 2013, 263 uważa *kvãpas* za zapożyczenie germańskie; zestawia je ze szw. *kvav* n. ʽsmokiness’ < *kwaba-. — Drw. *bekvãpis* 1. ʽbez zapachu, bezwonny (o gazie)’, 2. ʽmartwy, grobowy’ (*Viešpatavo bekvapė tyla*), SD *bekvapis* «bez duszy, exanimis, inanimus» (syn. *bedūšis*, *bedvasis*), *kvapùs* ʽpachnący, wonny, o przyjemnej woni’, war. *kvapnùs*. Z innymi suf.: *kvapsnìs* f. ʽzapach, aromat’, *kvãpsnis* ʽzapach’. Vb. denom. *kvapúoti* ʽoddychać’, SD[1] *kvapuoju* «tchnę, spiro, respiro».

kvarabà, gen.sg. *kvarãbos* 2 p.a. gw. 1. ʽchoroba’, 2. ʽnieszczęście, bieda, zmartwienie’, 3. przekleństwo, złorzeczenie, por. *Kvaraba čia žino, koks bus rytoj oras* ʽDiabli wiedzą, jaka jutro będzie pogoda’. *Tegu jį kvarabà!* ʽNiech go diabli!’ *Kad tave kvarãbos!* ʽNiech cię diabli!’ Zapoż. z błr. *xvaróba, -y* ʽchoroba’ (Zs 28, Por. *kvãras*. — Obok tego jest *karabà*, gen.sg. *karãbos* 2 p.a. gw. ʽbieda, zmartwienie, kłopot’ (*Visa karabà*

krito ant jo). Forma ta wygląda jak wariant *v*-mobile, porównywalny np. z *k(v)aitulỹs* i zapoż. *k(v)ortà*, *s(v)očià*. Inaczej LEW 218: *karabà* ma być zapożyczone z pol. *choroba*.

kvãras, *-à* 1. ʽniedomagający, niezdrowy; słaby’ (*Aš tau sakau: tu ne ligonis, o kvaras. Ligonis toks kvãras* [ʽsłaby’], *kad net gali mirti*), 2. ʽchory’: *Jis amžinai kvãras* (też sb. ʽchory’, por. *Tėvas išvažiavo kvãrui daktaro parvežti*). Zapoż. z błr. *xvóry, -aja* (por. ZS 28). — Vb. denom. *kvaróti* ʽchorować’, refl. *iššikvaróti* ʽrozchorować się’, *sukvárti*, *-kvą̃ra* (*kva-n-ra), *-kvãro* ʽzachorować’ (*Man koja buvo sukvãrus*).

kvarkšlė stlit., gw. ʽkwoka, kura wodząca kurczęta’ (SD «kwoczka, co kurczęta wodzi, kokosz»). Drw. na *-lė* od *kvar̃kšti*, *-ščiù* ʽgdakać, kwokać — o kurze’ (war. *kver̃kšti* ts., por. łot. *kverkstêt*). Por. *kvarklẽ* ⇐ *kvar̃kti*. Czas. pochodzenia onomatopeicznego, podobnie jak *kvaksė́ti*, *kvakšė́ti*.

kvar̃kti, *kvarkiù*, *kvarkiaũ* 1. ʽkumkać, rechotać — o żabie’ (syn. *knar̃kti*, *kvaksė́ti*), 2. ʽkwakać — o kaczce’ (syn. *kvaksė́ti*, *kvarksė́ti*), 3. ʽkrakać — o wronie’ (syn. *krañkti*). Czas. utworzony od interi. *kvárkt*, *kvar̃kt* — o głosie żaby. — Drw. *kvárkė* ʽkwoka, kokosz’, *kvarklẽ* ʽżaba’ (por. suf. w *varlẽ*).

kvarmà 4 p.a. przest., gw. 1. ʽforma (do ciasta, do cegły), krój, szablon krawiecki’, 2. ʽkomórka matki w ulu’, 3. ʽobite listwami miejsce w tyle łodzi, służące do składania ryby’. DP ʽkształt, postać’. SD[1] «forma, species, forma, figura», SD «model budowania». Zapoż. z błr. *xvórma*, *-y* (⇐ pol. *forma*), por. SLA 117, ZS 28, LEW 325, ALEW 275 (s.v. *fòrma*). War. m. *kvar̃mas*. War. *s*-mobile: *skvárma*, *skvarmà*, *skvar̃mas*. Zob. też *farma*. — Vb. denom. *kvarmavóti* przest. ʽformować, kształtować’ ⇐ błr. *farmavácь*, *-úju* (⇐ pol. *formować*, *-uję*).

kvar̃šti, *kvar̃šta*, *kvar̃šo* (war. *kváršti*), zwykle z prvb. *iš-*, *su-* ʽmartwić się, trapić się czym; zmęczyć się, znużyć się; być przybitym zmartwieniami’. Niejasne, zob. LEW 325.

kvartkà, gen.sg. *kvar̃tkos* gw. 1. ʽszyba w oknie, jedna szybka w ramie okna podzielonej na cztery części’ (*Vėjas taip švilpia, kad net kvartkos barška*), 2. ʽjedno skrzydło okna, tzw. kwatera’ (*Uždaryk abidi kvartkas*) — zapoż. z błr. gw. *xvórtka*, *-i* m.in. ʽlufcik w oknie, okienko’ (< *fórtka* ⇐ pol. *furtka*). War. *kvarpkà*. Osobno zob. *fùrtka*.

kvartũkas gw. ʽfartuch’ — zapoż. z błr. *xvartúx*, *-á* (⇐ pol. *fartuch* ⇐ śrwn. *vortouch*, por. nwn. *Fürtuch*). War. *kvartùkas* (ZS 29). War. z udźwięcznieniem: *kvartũgas* (por. *lapũgas*, *lenciũgas*; dalsze paralele podaje Urbutis 1981, 195). — Stlit. *fartūchas* ⇐ pol. *fartuch* (⇐ nwn. *Vortuch* n.), zob. SLA 71, ALEW 274. — Drw. *kvartũkė* ʽfartuch siewcy wysiewającego ziarno’ (*Pilnos kvartūkės nesemk, matai, kad per kraštus byra*).

kvartūna stlit. ʽszczęście, pomyślność, powodzenie w czym’ (m.in. Bretkun), war. *chvartūna* — zapoż. ze stbłr. *xvortuna* (⇐ pol. *fortuna*), por. SLA 50, 117.

kvatė́ti, *kvãta*, *kvatė́jo* gw. 1. ʽo kurze: gdakać’ (syn. *kur̃kti*), 2. ʽo człowieku: gderać’ — czasownik pochodzenia onomatopeicznego. — Z innymi suf.: *kvatóti*, *-ju*, *-jau* ʽśmiać się głośno, ryczeć ze śmiechu, rechotać’, *kvaténti*: *kvatenu* SD «parskam śmiechem» (⇒ *kvatenimas* SD «parsk, parskanie śmiechem»).

kvatíera 1 p.a., *kvatierà*, gen.sg. *kvatiẽros* 2 p.a. przest., gw. ʽwynajmowane mieszkanie albo pokój’ — zapoż. z błr. *kvatéra*, *-y* (⇐ pol. *kwatera* ⇐ śrwn. *qua(r)tier* ʽczwarta część czego’ ⇐ śrłac. *quarterium*, zob. Sławski, SEJP III, 472). Lit. *ie* za słow. *e* też w *kiẽlikas*, *paviẽtrė*, *ziẽgorius*. Co do akutu por. zapoż. *bíesas*, *svíetas*.

kvatíerka 1 p.a., *kvatierkà*, gen.sg. *kvatiẽrkos* 2 p.a. gw. 1. ʽmiara objętości miar płynnych lub sypkich, równa jednej czwartej litra; naczynie o takiej pojemności, kwaterka’, 2. ʽćwiartka wódki’ (war. *kvatírka*) — zapoż. z błr. *kvatérka*, *-i* (⇐ pol. *kwaterka*). War.

kvaćerkà ʽkwaterka wódki, pół butelki wódki’ (ZS 28; pominięte w LKŽ). W kwestii lit. *ie* za słow. *e* zob. *kvatíera*.

kvepė́ti, *kvepiù, kvepė́jau* ʽpachnąć, wydawać zapach, woń’, *kvepiu* SD[1] «cuchnę, fœteo, oleo, puteo», SD «chucham, afflo», *apikvepiu* SD[1] «ochucham, ochuchnę, afflo». Durativum na *-ė-* od *kvep-* (zob. *kvẽpti*). Odpowiednik formalny: łot. *kvêpêt, -ẽju* tr. ʽkopcić, dymić, wędzić; okadzać’. — Neoosn. *kvepėj-*: *kvepė́jimas* ʽwoń, aromat’.

kvẽpti, *kvepiù* (war. *kvempù*), *kvėpiaũ* (war. *kvepaũ*) 1. tr. ʽwciągać w siebie powietrze’ (*Kvãpą kvẽpti*), 2. intr. ʽwydawać zapach, woń’, *įkvẽpti* ʽwdychać i wydychać powietrze; wciągnąć powietrze; wdmuchnąć (o wietrze)’, przen. ʽnatchnąć, zainspirować’ (war. *įgvẽbti* ʽwciągnąć — o wietrze’), *iškvė́pti* ʽwytchnąć, wyzionąć (ducha)’, refl. *atsikvẽpti* ʽodetchnąć, zaczerpnąć powietrza’. Odpowiednik łot. *kvêpt*, *-pstu*, *-pu* ʽdymić, kopcić, kurzyć; pachnieć czymś; pokrywać się rdzą’. Refleks pie. *ku̯ep- ʽwydychać powietrze; wydawać woń’, por. BSW 147, LEW 325n., LIV[2] 376. — Drw. *kvepė́ti* (zob.), *kūpė́ti* (zob.). Nomen: *kvepalaĩ* m.pl. ʽperfumy’ (SD «perfumy, diapasmata, hedysmata...»), *patepu kvepalu* SD «perfumuię, imbuo aliquid odore», *kvepalas* SD «piżmo, moschus». — WSE *kvėp-*: *kvėpúoti* (zob.). Nomina: *atókvėpis* ʽoddech, westchnienie; wytchnienie, odpoczynek’ (por. *atódūsis*), *kvė́pūta* c. ʽkto ledwo dyszy’, *kvėpùtis* ʽczłowiek cicho mówiący, śpiewający’. — SO *kvap-*: *kvapstýti* ʽciężko dyszeć, tracić dech’, *atsikvapstýti* ʽodetchnąć, przyjść do siebie (po uderzeniu)’, *iššikvapstýti* ʽodetchnąć, odpocząć (o koniu)’. Nomen: *kvãpas* (zob.). — Neoosn. *kvapst-*: *kvapstúoti* ʽciężko oddychać, sapać’, *kvãpstas* ʽpachnienie, zapach’, *kvapštùs* ʽpilny, pracowity’ (*pš* < *ps*). — St. zanikowy do *kvep-* ma dwie postaci: 1° *kvip-*: *kvìpti* (zob.), 2° *kup-*: *kupė́ti* (zob.).

kvėpúoti, *kvėpúoju, kvėpavaũ* ʽoddychać’, SD «dyszę, dycham’ — być może durativum na *-uoti* od *kvẽpti* ʽwdychać i wydychać powietrze’. Por. typ *važiúoti* ⇐ *vèžti* (GJL II, § 667).

kviečiaĩ, *-ių̃* 4 p.a. m.pl. bot. ʽpszenica, Triticum’ (łot. *kvìeši* ts.), *kvietỹs* ʽpojedyncza roślina pszenicy a. ziarnko pszenicy’ (łot. *kvìesis* ts.). Witczak 2003, 98 dołącza tu stpr. *gaydis* EV ʽpszenica, Weise [Weizen]’ na podstawie lekcji [kaidīs]. Niejasne. Może pożyczka germańska, z *kv-* na miejscu germ. *h[w]-. Por. stisl. *hveiti* ʽpszenica’, goc. *hvaiteis*, stwn. *hweizzi* ts., drw. od przymiotnika typu goc. *hveits* ʽbiały’. Zob. LEW 326, ALEW 547, Casaretto 2004, 117. — Drw. *kvietíena* ʽrżysko po pszenicy’, SD: *duona kvietienė* «chleb pszenny, panis triticeus», *duona kvietienė iš miltų letesnių* «gryczak, gryska, panis ex crimno» [ʽplacek z gryzu abo z mąki pszenicznej pośledniej’, L.]; *kvietiẽniai* m.pl. ʽsłoma pszeniczna’, *kvietìnis* ʽpszenny, pszeniczny’. Cps. *kviẽtdirsiai* m.pl. ʽpszenica zachwaszczona stokłosą’ (por. *dìrsė*), *kviẽtrugiai* m.pl. ʽżyto zmieszane z pszenicą’ : łot. *kvìetrudzi* (por. *rugiaĩ*). — N.rz. *Kviẽtupis* a. *Kvietupỹs*, n. góry *Kviečiakalnis* b.z.a.

kviẽsti, *kviečiù, kviečiaũ* ʽzapraszać’, *atkviẽsti* 1. ʽzaprosić, wezwać’, 2. ʽodwołać, cofnąć zaproszenie’, *ažukviečiu* SD «zapraszam kogo na co», refl. *nusikviẽsti* ʽzaprosić i poprowadzić z sobą’, *parsikviẽsti* ʽzaprosić do siebie, sprowadzić sobie’. Odpowiednik łot. *kviest, kviešu*, *kvietu ʽzapraszać’ (Endzelin 1922, 599). Brak alternantu na SZ †kvit-. Jedynym comparandum na SO jest *kvait- w stpr. *quāits* ʽwola’, ⇒ vb. denom. *quoitā* ʽchcą, sie wollen’, *quoitē* ʽon chce, er will; chcą, sie wollen’, *quoitāmai* ʽchcemy, wir wollen’. Bez pewnej etymologii, zob. LEW 326. Ostatnio de Vaan 2008, 503, objaśniając łac. *quaerō*, *-ere* ʽszukać, pytać, starać się’ jako *ku̯ai-se/o- ⇐ pie. *ku̯eh$_2$-i-, dołączył formy bałtyckie do refleksów *ku̯eh$_2$-i-. Przy takim ujęciu trzeba by założyć nomen pb. *ku̯ai-ta- ʽprośba’ i uznać *kviẽsti* za vb. denominativum. — Neopwk. *kvies-*: *kvieslė̃* przest. ʽrówieśnica panny młodej, towarzysząca jej do ślubu, druhna’, *kvieslỹs* przest. ʽten, kto zaprasza na wesele’, SD «zaproszonych przyzywacz» (por. *piršlỹs* ⇐ *pir̃šti*, *vedlỹs* ⇐ *vedù*, *vèsti*), *kviestìnis*, *-ė*

ʽświadek asystujący przy rewizji’, *kviestìniai piẽtūs* m.pl. ʽproszony obiad’, *pakviestojas* SD «zaproszonych przyzywacz».

kviẽtkas przest., gw. ʽkwiat, kwiatek; pęk kwiatów’ — zapoż. z błr. gw. *kvetók, -tká*. Por. nazw. *Kviẽtkas, Kviẽtkius, Kviẽtkus* (LPŽ). N.m. *Kvietkìnė* 2x. — *kvietkà* 2, 4 p.a. przest. i gw. ʽkwiat; ozdoba; pęk, wiązanka kwiatów’ — zapoż. z błr. *kvétka, -i* f. (SLA 117, ZS 29, LEW 326). Jest nazw. *Kvietkà* (LPŽ).

kvìpti, *kvim̃pa* (war. *kvỹpsta, kvìpsta*), *pakvìpo* ʽwydawać zapach, np. o kwiacie’, *pakvìpti* ʽzapachnąć, np. sianem, rutą’, *pakvipęs* DP ʽsmrodliwy’, *mėsà pakvìpusi* ʽmięso zaśmierdło’, *pérkvipti* ʽprzeniknąć wonią (czosnku, mięty, tytoniu)’, *sukvìpti* ʽwydać zapach, zapachnąć’ (*Kai viskas čia sužydi, sukvim̃pa, tai gražu esti*), *sukvìpęs* ʽcuchnący czym’. Morfem *kvip-* jest formą SZ typu typu *RiT* ⇐ *ReT* od pwk. *kvep-*, zob. *kvepiù, kvẽpti*. Paralele: *vìpti* ⇐ *vẽpti*; *dvìsti* ⇐ *dvẽsti*; *glìžti* ⇐ *glèžti*. — Drw. *pakvìpinti* ʽsprawić, że rozchodzi się zapach’, *pasikvìpinti* ʽpoperfumować się’. Nomina: *kvipà* c. ʽktoś cuchnący’, *kvipnùs* ʽpachnący, wydzielający przyjemny zapach; pociągający’. — Nowy SO *kvaip-* ⇐ *kvip-*: *apkvaĩpti* (zob.).

kvõlyti, *kvõliju, kvõlijau* stlit., gw. ʽchwalić’ — zapoż. z błr. *xvalícь, xvaljú*, 3 sg. *xválicь*. Refl. *pasikvõlyti* ʽpochwalić się czym’. War. *kvolýti* ⇐ inf. błr. *xvalícь* (refl. *pasikvolìjo* ʽpochwalił się’), por. ZS 29. War. *v*-mobile: *kõlyti(s)*, por. *k(v)arabà, k(v)õsas*. War. stlit. *chvolyti* (SLA 50, 117).

kvorbà, gen.sg. *kvõrbos* 2 p.a. lub *kvorbõs* 4 p.a. przest., gw. 1. ʽfarba do farbowania’, 2. ʽmaść końska’, SD *kvorba* «maść, color» (syn. *krosa, forba*). Zapoż. z błr. *xvárba, -y* (⇐ pol. *farba* ⇐ nwn. *Farbe*). Por. SLA 117, ZS 29. War. *kvárba*. Osobno zob. *farba*.

kvortà, gen.sg. *kvõrtos* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽdawna miara ciał płynnych i sypkich równa 0,82 litra; naczynie o takiej pojemności’ (war. *kvárta*), SD[1] «kwarta», SD *pusė kvortos* «połkwarty», 2. ʽdrzwiczki wycięte w drzwiach, bramie’, 3. ʽczworokątna część okna wraz z szybą; lufcik w oknie’. Zapoż. z błr. *kvárta, -y*, pol. *kwarta* (⇐ śrwn. *quarte* ʽczwarta część czego’), por. SLA 117, ZS 29, LEW 326. War. *v*-mobile: żm. *kortà* (*kortà vandeñs* ʽkwarta wody’), por. *kõsas* < *kvõsas*. — Drw. *pùskvortė* ʽpółkwarty: miara i naczynie’ (*Pasišaukė šinkarkėlę, pasistatė puskvortėlę*), war. *pùskvartis, pùskvortis*.

kvõsas stlit., gw. 1. ʽałun, używany jako zaprawa do garbowania skór, uwodniony siarczan glinowo-potasowy’ (*Kailiams rauginti reikia kvõso*), SD «hałun, alumen...», 2. gw. ʽstężony kwas siarkowy, witriol’. War. *v*-mobile: żm. *kõsas* (por. *kortà* ob. *kvortà*; *kõlyti* ob. *kvõlyti*). Zapoż. z pol. XVI w. *kwas, -u* ʽgarbnik naturalny do wyprawiania skóry’ (SPXVI), błr. ros. *kvas* m.in. ʽzaprawa do garbowania skór’. Por. SLA 117, LEW 326. — Drw. *kvosingas* SD «hałunisty, aluminosus», vb. denom. *kvõsyti, -iju, -ijau* ʽzaprawiać ałunem, bejcować’, ⇒ *kvosytas* SD «hałunowany, aluminatus».

L

lãbas, *-à* ʽdobry’. Odpowiedniki bałt.: stpr. *labs* ʽdobry’, łot. *labs* ʽdobry, doskonały, należyty, porządny, odpowiedni, pożyteczny, przydatny; dobroduszny, łagodny’. — Sb. *lãbas* ʽdobro, mienie, majątek’ : łot. *labs* ts., stpr. *labban* acc.sg., *labbas* gen.sg. ʽdobro’. — Interi. *Lãbas!* ʽCześć! Serwus!’. Co do dwuwyrazowych pozdrowień z formą acc.sg. *lãbą* zob. *dienà*, *rýtas*, *vãkaras*. Etymon pozostaje niejasny. Brak alternantów na SE †leb- i SZ †lib-, †lub-. Dawne zbliżenie ze sti. *labh-*, por. prs. *lábhate, rábhate* ʽchwyta, dostaje’ (LEW 327, BSW 148, IEW 652) trzeba porzucić, ponieważ pierwiastkowe *ă* formy staroindyjskiej jest refleksem pie. *m̥ (*lm̥b^h- od pwk. *lemb^h-), a nie pie. *o, jak wcześniej sądzono. Por. też gr. λαφ- < pie. *lm̥b^h- w λάφυρα n.pl. ʽłup, zdobycz wojenna’. Zob. EWAIA II, 434n., LIV^2 411, ALEW 548. — Drw. *labaĩ* adv. ʽbardzo’ (por. łot. *labi* ʽdobrze’, por. scs. *dobr-ě* ʽdobrze’; lit. *-ai* i scs. *-ě* jest prawdopodobnie końcówką loc.sg. tematów na *-o-, pbsł. *-ai̯, zob. Endzelin 1922, § 470), *nelabaĩ* ʽnie bardzo, nie za dużo, nie całkiem’. — *nelãbas* ʽniedobry, zły’, *smarkiai nelabas* SD^1 «haniebny» (⇒ sb. SD «łotr, niecnota, złośnik»), ⇒ *nelabãdė* ʽniepowodzenie, nieszczęście’, starsze *nelabãtė (ekspresywne udźwięcznienie w sufiksie, por. np. *besveikãtė*), *nelabãtvė* ʽnieszczęście’, *nelãbėlis* ʽnicpoń’, *nelabàsis* (zob.). Por. łot. *labiẽtis* a. *labĩtis* ʽbogacz, arystokrata’, *labiẽtis* ʽpochlebca’. Zrost *Labãnakt!, Labãnaktis!* ʽDobranoc!’ — ze ściągnięcia *labà naktìs*. Cps. *labdarà* ʽdobroczynność’ (por. *darýti*). — Vb. denom. *lãbintis* ʽwitać się, kłaniać się’. Por. łot. *labinât* ʽchwalić; udobruchać, pogłaskać’, *labît, -ĩju* ʽpogodzić, pogłaskać, pochwalić’. — WSO *lob-* < *lāb-: *lõbis* ʽmienie, bogactwo’ (zob. s.v.).

lagamìnas 1. ʽskrzynia podróżna, kufer, waliza’, 2. żm. ʽbielizna, ubrania, manatki (wkładane do walizki lub rzucone na kupę)’. Formacja na *-ina-* od ptc. prs. pass. *lagamas ʽpołożony, włożony’ do czas. *laga, *lagoti ʽkłaść się’ (por. *miẽga*, *miegóti*). Co do derywacji od imiesłowu biernego por. *ariamìnis* ⇐ *ãriamas*. Bałtycki leksem na SO *lag- odpowiada słow. *log-* w scs. *naložiti* ʽnałożyć’, *položiti* ʽpołożyć, postawić, uczynić’ (⇐ scs. *lešti*, *lęgǫ* ʽlec, położyć się’), cs. *ložiti*, *ložǫ* ʽkłaść, stawiać’, ros. pot. *ložítь* ʽkłaść, układać’ (⇐ *lečь*, *ljágu* ʽlec’), czes. *ložit* ʽkłaść’ (⇐ stczes. *léci*, *ľahu* ʽlec’), pol. *łożyć* ʽponosić koszty czego, opłacać czyje wydatki’ (por. stpol. *lec*, *lęże* ʽpołożyć się, zostać położonym’). Chodziłoby więc tutaj o causativum na SO: pbsł. *lag-ī- ⇐ *leg- (por. BSW 158, LEW 328, Boryś 2005, 281, 303). Transponat ie. *log^h-éi̯e- ʽpołożyć’ ⇐ *leg^h- ʽlec, położyć się’ (LIV^2 398), por. goc. *lagjan* ʽkłaść’ ⇐ *ligan* ʽleżeć’. Osobno zob. WSE °*lẽgti* oraz WSO *logà*. — Nominalny SO *lag-* też w lit. *lãplagas* ʽmiejsce wygniecione w zbożu przez gęsi’ (por. *lãpas*, war. *lãplėgis*) oraz w łot. *lagača* a. *lagaža* ʽlegowisko, łoże’. Ze słowiańskiego por. cs. *sulogŭ* ʽσύγκοιτος, towarzysz łoża’, czes. *soulož*, *-že* f. ʽspółkowanie’ ⇐ *sam-lag-. (N.B. Lit. *atlagaĩ* ʽodłóg’, *palagas* ʽpołóg’ i łot. *parlags* ts. są slawizmami, por. BSW 158, Skardžius, RR 4, 688). — St. zanikowy od *leg-* / *lag-* ma formę *lig-*, zob. *ligà*. Słabo poświadczony jest oboczny SZ *lug-*: *lugaminas* b.z.a. przest. ʽzapas żywności’ (typ *RuT* ⇐ *ReT*). Niejasna jest palatalizacja nagłosu w war. *liugamìnas* 1. ʽrzeczy przewożone, graty, rupiecie’ (*Ji su visu liugaminù atvažiavo*), 2. ʽzbiórka jaj dokonywana przez pastuchów w Zielone Świątki’.

lagénti, *lagenù*, *lagenaũ* wsch.-lit. 1. ʽbiec pomału, jechać drobnym kłusem’ (*Nesmagiai važiavom, tik ristelyte lagẽnom*), 2. ʽiść z podniesioną głową’ (*Lagena kaip kumeliukas paskui kumelę*), *atlagénti* ʽpowoli przybiec, przyjechać’, *išlagénti* ʽwybiec’. War. *laglénti*. Czasownik na *-enti*, utworzony od interi. *làg làg làg*, opisującej biegnięcie, np.

Pamačiau — kažin koks žmogus tik làg làg làg patvoriu. Lag lag lag ir atlagẽno. — Z innym suf.: *lãginti*: *į̨lãginti* ‛namawiać, nakłaniać do czego’, *išlãginti* ‛wyrwać z bezruchu, rozruszać, ożywić (grupę ludzi)’ — z pochodzenia causativum o znacz. ‛wprawiać w ruch’. — Inaczej LEW 328, który nie widzi związku między oboma lit. czasownikami. Sprowadza on *lagénti* do pwk. pie. *leg^{uh}- ‛lekki, prędki’, jak w scs. *lĭgŭkŭ*, ros. *lëgkij*, z kolei *lãginti* zbliża ze stisl. *lokka*, stang. *loccian*, stwn. *locchōn* ‛wabić, nęcić’.

laĩ ptk. ‛niech, niechaj’ (war. *leĩ*, *leigu*) — służy do tworzenia permissiwu, np. *Laĩ gyvúoja!* ‛Niech żyje!’ *Laĩ jìs bū̃na!* ‛Niech on będzie (zostanie)’. *Leigu būn, kaip sakai* ‛Niech będzie jak mówisz’. Zob. GJL III, § 824. Odpowiednia ptk. łotewska ukazuje się w dwu formach: 1° *laî* (*Lai dievs duod* ‛Niech Bóg da’), 2° przest. *laid* (*Laid man vātis dziedē*). Ta druga tłumaczy się jako rozkaźnik ‛puść’ do czas. *laîst*, *-žu*, *-du* ‛puścić, wypuścić (wodę, bydło, pogłoskę)’. Por. ptk. ros. *pustь* ‛niech’ od czas. *pustítь*. — Na temat wariantów *lègu*, *legul̃* zob. *tegù*.

láibas, *-à* 1. ‛cienki, wychudły, wysmukły; delikatny’, 2. ‛o głosie: cienki, wysoki’. War. *laĩbas*. SD: 1. «cienki, tenuis, gracilis», 2. «subtelny, subtilis, argutus, tenuis», 3. «suchorlawy, strigosus homo, runceus», 4. «szczupły, gracilis, exilis, tenuis», *laibyn eimi* «subtelnieię, teneresco, attenuor». Odpowiednik łot. *laĩbs* ‛cienki, wątły, słaby’. Nawiązanie słowiańskie na st. *e*, *lib-* < pbsł. *lei̯b-: cs. *libivŭ* ‛gracilis’, ros. *libívyj* ‛słaby’, stczes. *libivý* ‛chudy’, ros. *libývyj* a. *líbovoj*, *libovój* ‛słabowity, podupadający na zdrowiu’ (BSW 154, REW II, 38n.). Pwk. pie. *lei̯b^{h}- / *loi̯b^{h}- (IEW 661n., Specht 1944, 125), por. stang. *léf* ‛słaby, osłabiony, zmęczony’. Inaczej Derksen 2008, 277: pie. *leiH-b^{h}o- lub *leh$_{1}$i-b^{h}o-. ALEW 548: *loi̯H-b^{h}o-, do pie. *lei̯h$_{2}$- ‛znikać, schwinden’ (LIV^{2} 406). — Drw. *apýlaibis* ‛dość cienki’, *laibìkis* ‛długi i wąski pas ziemi’ (war. *laibẽlė*, *laibùtis*), *laibókas* ‛dość cienki’, SD «przycieńszy, subtenuis», *laibumà* ‛najcieńsze miejsce w czymś’. Tu też *núozlaiba* ‛cieńsze miejsce w przędziwie’ (war. *núozlieba*) — zapewne z udźwięcznienia w *nuoslaiba, sb. postvb. od vb. cps. *nu-si-laibti ‛zrobić się cienkim’. Cps. *laibabal̃sis* ‛o cienkim głosie’ (por. *bal̃sas*), *laib(a)galỹs* ‛cienki koniec; dolna część włókna lnianego’ (por. *gãlas*), *laibakõjis* ‛mający chude, cienkie nogi’ (por. *kója*). — Vb. denom. 1. *laibė́ti* ‛stawać się cienkim, chudnąć’, 2. *láibinti* ‛robić cienkim, cieńszym’, *laibinu* SD «wycieńszam», *laibinuosi* SD «cieńszeię» (⇒ *nulaibinimas* «wycieńszenie»), 3. *láibti*, *-stu*, *-au* ‛chudnąć, marnieć’, *laibstu* SD «szczupleię» (syn. *laibyn eimi*). — SP *lieb-*: *líebas*, *-à* ‛na chudych, cienkich nogach (o koniu)’, *núozlieba* (zob. wyżej *núozlaiba*).

laid-: dewerbalne nomina na SO *laid-* ⇐ *leid-*, por. *laidýti* ⇐ *léisti*. Drw. *apylaida* (zob. *apléisti*), *atãlaidis* ‛odwilż; przerwa’ (*Dirbk be atãlaidžio*), *atólaidis* ‛odwilż’ (syn. *atómėtis*), *atlaida* SD «folga, leuatio, leuamentum, laxamentum» (syn. *palingvinimas*), *atlaidaĩ* (zob.), *atlaidùs* ‛przebaczający, niezawzięty’ (⇐ *atléisti*); *į̨laida* 1. ‛wrąb w belce, wpust’, 2. ‛odwilż’, 3. ‛przerębel do wpuszczania sieci’, *į̨laidas* 1. ‛wsypa, powłoczka poduszki a. pierzyny’, 2. ‛klatka do przewozu świni’, *į̨laidùs* ‛luźny, nieskręcony (o nici, sznurze), łagodny, lekki, niemocny (o piwie), niemroźny (czas), nie za ciasny (but)’ ⇐ *į̨léisti*; *išlaida vundenio* SD «spust, spuszczanie wody, effusio aquæ»; *laidà* 1. ‛zachód (słońca)’, 2. ‛grupa absolwentów z jednego roku, rocznik’, 3. ‛pokolenie’, 4. ‛wydanie, nakład (książki); wydanie gazety’, 5. ‛audycja (radiowa)’, *laĩdas* I ‛lejek; przewód drenażowy’, *laĩdas* II ‛poręka’ (zob. s.v.), *laidnùs* ‛luźno skręcony (o nici); pochyły, spadzisty; nieuparty’, *laidóvė* ‛wolność’, *laidùs* ‛przepuszczalny, przewodzący’ (⇒ *laidùmas* ‛przewodnictwo’), ‛łatwo rozpuszczalny; luźny, nieskręcony (o niciach), niegęsty (o tkaninie); rozrzutny, nieoszczędny’, ⇒ vb. denom. *laidúoti* ‛rozpuszczać (włosy), rozplatać (warkocz); opadać na ziemię (o jastrzębiu)’; *núolaida* ‛zniżka, ulga; ustępstwo’ ⇐ *nusiléisti* (neoosn. *núolaid-*: *nuolaidùs* 1. ‛spadzisty, pochyły’, 2. ‛ustępliwy, uległy’, SD «stoczysty, præceps, decliuis», sb. «stoczki, feces»; vb.

denom. *nuolaidžiáuti* ʽpobłażać, tolerować, ustępować w czym'); *palaida* SD «nałożnictwo, concubinatus», *kūno palaida* SD «cielesność, voluptas, carnalitas, cupido», *palaidos namai* SD «nierządny dom, zamtuz, lupanar, geneum, ganea», *paláidas* ʽnie uwiązany (pies), wolny, luźny, rozpuszczony (o włosach, o języku), rozwolniony (o kiszkach), rozwiązły' (⇒ vb. denom. *atsipalaidúoti* ʽrozluźnić się — o pasie, sznurze'); *pavãsario palaidinỹs* ʽwiosenne roztopy', *palaidū̃nas* ʽlekkoduch, hulaka', DP ʽnierządny, nierządnik, rospustnik, wszetecznik, swowolny, rospustny' (*sūnùs palaidū̃nas* ʽsyn marnotrawny'), *palaidū̃nė* DP ʽnierządnica, wszetecznica', *palaiduo* SD 1. «bezecny, execrandus, nefarius, infamis» (syn. *piktos nuotarties žmogus*), 2. «swowolny, sui arbitrij, petulans», 3. «nałożnik, concubinus» (syn. *padriaubėlis*), 4. «porubnik, fornicarius, scortator», 5. «rospustnik, commersator, lurco», *pólaidis* ʽzelżenie mrozu, roztopy', *pólaidžia* ʽtopnienie śniegu, roztopy' ⇐ *paléisti*; *prílelaidas* ʽpółroczne prosię'. — Cps. *gãralaidė* ob. *gárlaidė* ʽdymnik pieca chlebowego' (por. *gãras*), *gyvaladžià*, acc.sg. *gývaladžią* coll. ʽzwierzęta domowe' — z *gyva-laidžià przez okazjonalną monoftongizację *ai* > *a* (por. *teiráutis* > *teráutis*). Por. łot. *laîdenis* ʽsadz, skrzynka do trzymania złowionych ryb w wodzie; siano rozrzucone do schnięcia', *laîdęns* ʽodwilż', *tilta laidums* ʽprzęsło mostu'.

laĩdaras ʽogrodzony okólnik dla bydła przed lub za oborą; obora; gnojówka' — zapoż. z łot. *laĩdars*, *laĩdaris* (Urbutis 2009, 321). Letonizmem jest też synonimiczne *aplúokas* (zob.).

laĩdas, *láidas* 1. ʽporęka, poręczenie, gwarancja', SD *pirkimas su laidu*, *laidotas* «kupowanie warowne, nexus mancupi vel mancipi emptio», 2. ʽgwarant, zakładnik', SD «iściec, auctor, manceps», «rękoimia, zaręcznik, vas, sponsor, fideiussor» (syn. *ažustojėjas*), 3. ʽzastaw'. Sb. postvb. do *láidyti* (zob.). — Vb. denom. *laidúoti* ʽręczyć, poręczać, gwarantować', *laiduoju* SD «ręczę, fidem meam interpono, spondeo...», ⇒ *laiduotinai* SD «rękoięmnie, pod rękoimią, sodisdato», *laidavimas* SD «ręczenie za kogoś, fideiussio», «rękoiemstwo, obietnica stawienia się za kogo u sądu, vadimonium».

láidyti, *láidau*, *láidžiau* 1. ʽwypuszczać skąd (otwierając drzwi, wrota)', 2. ʽpędzić bydło na pastwisko', 3. ʽciskać, miotać, rzucać; strzelać', 4. ʽrzucić byle gdzie, nie na miejsce, zawieruszyć', 5. ʽścinać drzewa' (syn. *lýdyti*), 6. ʽzagradzać przejście ściętymi drzewami a. gałęźmi', 6. ʽrozkopywać bruzdy dla spuszczenia z nich wody', 7. ʽrozluźniać (pas, sznur), rozwiązywać (snopy), rozpuszczać (język)', 8. ʽściśle ze sobą złączyć, np. kawałki drewna (o robocie stolarskiej), 9. ʽprasować (np. spodnie)', 10. ʽdoić', SD *melžiu*, *laidau karves* «doię, mulgeo» (por. pol. gw. *spuszczać krowy* ʽdoić'), 11. ʽo kurze: lać miękkie jaja, bez skorup', 12. ʽtoczyć płyny, rozlewać', 13. ʽ(pieniądze) wydawać, trwonić'. Refl. *láidytis* ʽo jastrzębiu: opadać w locie; o krowie: być dojną, dawać mleko; o śniegu: tajać'. Formacja iteratywna z suf. *-yti* i SO *laid-* ⇐ *leid-*, zob. *léisti* (ALEW 550). Paralele: *dáigyti* ⇐ *diegiu*; *sváidyti* ⇐ *svíedžiu*; *ráiškytis* ⇐ *réiškiuos*. Odpowiedniki łot.: *laîdît*, *-ĩju* ʽciskać, rzucać (kamieniem)', *laidêt* ʽmiękczyć, moczyć; odmrażać w gorącej wodzie', drw. *laîdinât* ʽmiękczyć, moczyć, topić, rozpuszczać; pokrywać krowę'. Transponat ie. *lo̯id-éi̯e-, por. łac. *lūdō*, *-ere* ʽgrać w coś; oddawać się rozrywkom, bawić się; igrać z czym; szydzić, żartować z kogoś', śrir. *laídid* ʽporusza, wprawia w ruch' (zob. de Vaan 2008, 350n.). — Dawne prs. na *-ia-*: *láidžiu*: SD «toczę wino, piwo, promo vinum», *duntis laidžiu* SD «zęby puszczam, dentio», *nulaidžiu* SD «upuszczam co z sumy, dimitto, remitto aliquid de pecunia, concedo de meo». — Możliwe, że łot. *laĩst*, *laĩžu*, *laĩdu* ʽpuszczać; tracić włosy, sierść; upuszczać krew, toczyć (piwo, żywicę), składać ikrę a. skrzek, spławiać drewno' jest pdg. quasiprymarnym, opartym na prs. iteratywnym *laĩžu*, kiedyś należącym do inf. *laîdît*. — Z innymi suf.: *laidinė́ti* ʽciskać, miotać, rzucać', *palaidinė́ti* ʽpowypuszczać (zwierzęta z obory)', refl. *laidinė́tis* ʽwozić się łódką', *prisilaidinė́ti* DP ʽprzybliżyć się (do kogo)', *láidinti*

a. *laidìnti* ʽtoczyć (piwo), puszczać (strzały), rzucać (kamienie), spławiać (łódki)', *įšlaidìnti* ʽrozpuszczać (masło, sól)', *láidóti* (zob.), *láidžioti* ʽlaidyti'. — Nomina: zob. hasło *laid-*. — Neoosn. *laidy-*: *laidỹklė* ʽproca' (por. *mėtỹklė*, *pustỹklė*), *laidỹnė* ʽżelazko; proca' (por. *lastỹnė*), *laidýtuvė* ʽszkopek, tj. naczynie drewniane z jednym uchem, używane do mleka przy dojeniu' (neoosn. *laidyt-*?), *paláidynė* ʽproca'.

láidoti, *láidoju*, *láidojau* 1. ʽchować, grzebać umarłego', DP ʽpogrzebować, kłaść do grobu, chować', 2. ʽ(kartofle) sypać do piwnicy, zakopywać w kopcu', *priláidoti* ʽpochować z boku, w tym samym grobie obok kogoś innego'. Budowa wskazuje na formację denominatywną na *-oti*, z powtórzeniem wokalizmu osnowy. Osnową tą było *laida ʽspuszczanie (do dołu, do grobu)' — n. act. z suf. *-ā-* i SO *laid-* ⇐ *leid-* (zob. *léisti*). Por. ŽD 507. Paralele: *globóti* ⇐ *globà*, *ieškóti* ⇐ *ieška, *ūdróti* ⇐ *ūdra. — Drw. *laĩdis* ʽgrabarz', *laĩdžius* ts. (*Laĩdžiai — kurie duobes kasa, duobkasiai*). — Neoosn. *laido-*: *láidosena* ʽpogrzeb; sposób grzebania zmarłych', *láidotojas* ʽgrabarz'. — Neoosn. *laidoj-*: *láidojimas* ʽpogrzeb', m.in. DP, *paláidojimas* ts., m.in. DP (por. *vartójimas* ⇐ *vartóju*). — Neoosn. *laidot-* (*paláidotas* ʽpochowany, pogrzebany'): *láidotuvės* f.pl. ʽpogrzeb', por. *Láidotuvės kapuose, lydėtuvės kely, o budės namie* ʽPogrzeb [odbywa się] na cmentarzu, towarzyszenie [zmarłemu] — w drodze [na cmentarz], czuwanie [przy zmarłym] — w domu'.

láigyti, *láigau*, *láigiau* ʽhasać, ganiać, latać, skakać z radości, brykać (o źrebakach, cielętach), dokazywać (o dzieciach)', DP ʽskakać od radości, tańcować'. Iteratyw na SO *laig-* do plit. *lieg- / *lig- < pie. *lei̯g- ʽskakać' (zob. LIV[2] 405; brak wzmianki o formach lit.). Akut lit. wtórny. Odpowiedniki na SO w germańskim: goc. *laikan* ʽskakać, podskakiwać' (pf. *lailaik*, sb. *laiks* ʽtaniec'), stnord. *leika* ʽprędko się poruszać; bawić się, żartować', stang. *lācan* ʽpodskakiwać, ruszać się, bawić się', śrdn. *lēken* ʽpodskakiwać, to jump', śrwn. *leichen* ʽto jump up; play', < pgerm. *laikan- < pie. *loi̯g-e-. Refleks st. zanikowego: stir. *lingid* ʽto jump' < *li-n-g-e- (Kroonen 2013, 323, ALEW 550n.). N.B. Wymieniany w tym kontekście czas. wed. *réjate* ʽdrży, trzęsie się' (por. LEW 330) należy raczej do pie. *$h_1$lei̯ǵ- ʽzadrżeć' (zob. LIV[2] 246). — Drw. *láiginti* caus. ʽpopędzać (do roboty), ponaglać', *laiguoti* b.z.a. ʽskakać' (⇒ *laigavimas* b.z.a. ʽtaniec ze śpiewem'). Nomen: *laigùs* ʽsmukły, ładnej budowy ciała'. — Neoosn. *laigy-*: *láigymas* ʽskakanie, brykanie; taniec', DP ʽtaniec, skakanie'.

láiguonas ʽbrat żony, szwagier'. Z innymi suf.: *láigonas* (SD[1] *laiganas* «szwagier, vxoris frater»), *láigūnas* ts.' (⇒ *laigūnė* b.z.a. ʽsiostra żony'). Por. syn. *sváinis*. Pochodzenie niejasne. Transponat ie. *lei̯g- (pwk. w odpowiednim znaczeniu nie jest notowany w LIV[2]). Wcześniej porównywano z czas. łac. *ligō*, *-āre* ʽwiązać, przywiązywać' (zob. LEW 331), jednakże lit. *g* jest w konflikcie z palatalnym *ǵ praformy ie. *lei̯ǵ- ʽwiązać, łączyć, binden' (por. LIV[2] 403, de Vaan 2008, 341). ALEW 551 dopuszcza formalny związek z *lýgus*, ale jednocześnie konstatuje brak oparcia dla rekonstrukcji semantycznej. — Drw. *láiguonienė* 1. ʽżona szwagra, szwagierka' (war. *laigoníenė*), 2. ʽsiostra męża'.

laĩkas ʽczas' : łot. *laĩks* ʽczas, termin, pogoda' — substantywizowany przymiotnik z suf. *-a-* i SO *laik-* ⇐ *lik-* / *liek-*, por. *lìkti* ʽzostać'. Znacz. etym. ʽ(czas) zbywający, wolny'. Por. przymiotniki *ãtlaikas* ʽzbywający', *núolaikas* ʽwolny od pracy, nie zajęty', *pãlaikas* ʽbezwartościowy, nie nadający się'. Zob. BSW 155, LEW 331; Temčin, *Balto-slavjanskie issledovanija* XVIII, 2009, 326-341. Paralela apofoniczna: gr. λοιπός, ἀπόλοιπος ʽpozostały' ⇐ λείπω, ἀπολείπω ʽpozostawiam'. Zob. też hasło *liẽkas*. — Formacje podobnie zbudowane: *ãtlaikas* (zob.) ⇐ *atlìkti*; *núolaika*, żm. *nū́laika* ʽczas wolny od pracy' ⇐ *nulìkti* ʽmieć czas'. — Drw. *belaĩkis* ʽprzedwczesny — o śmierci' (⇐ *be laĩko*), *laikaĩ* m.pl. ʽmiesiączka, menstruacja', *laikiaũ* adv. ʽzawczasu, wcześniej' (z suf. stopnia wyższego od adv. *laikù*, por. *žemiaũ*, *kalniaũ*), *laĩkinas* ʽtymczasowy' (*laikinóji vyriausýbė* ʽrząd tymczasowy'), *laikù* adv. ʽw czas, w porę, w odpowiedniej chwili' (skostniała forma instr.sg., por. *kartù*), *nelaĩkas* 1.

'nieodpowiedni czas' (*Dievs davė vaiką į patį nelaĩką* 'Bóg dał dziecko w najbardziej nieodpowiednim momencie'), 2. 'diabeł' (*Ar nelaikas tave čia atnešė?!* 'Czy diabeł cię tu przyniósł?!') : łot. *nelaĩks* 'nieodpowiedni czas; niepogoda'; *ne laikù* adv. 'nie w swoim czasie', ⇒ *nèlaikis* (zob.). — Cps. *laikótarpis* 'czas trwania, okres' (por. *tárpas*), *laĩkraštis* 'gazeta, czasopismo' (kalka nwn. *Zeitschrift*, por. *rãštas*), *laĩkrodis* 'zegar' (dosł. 'pokazywacz czasu', por. *ródyti*).

laikýti, *laikaũ*, *laikiaũ* 'trzymać, zatrzymywać, zachowywać na później', SD[1] «chowam» (syn. *iždemi*), «przechowywam», *atlaikýti* 'utrzymać; odprawić (nabożeństwo)', *išlaikýti* 'utrzymać kogo, wykarmić, wyżywić; przetrzymać zimę; dotrzymać (słowa), zdać (egzamin)', SD[1] *išlaikau* «wychowuię, wychowam, alo, nutrio, sustento» (syn. *ižpeniu*). Refl. *laikýtis* 'zachowywać się; trzymać się (za ręce); stosować się do czego, przestrzegać (przepisów, dyscypliny); powstrzymywać się', *ažusilaikau* SD[1] «sprawuię się, gero me». *laikýti* jest z pochodzenia causativum na SO do *lei̯k- / *lik-, zob. *liekù*, *lìkti* 'zostać'. Znacz. etym. 'sprawiać, aby coś zostało, zostawało' (por. LEW 372n., ALEW 552). Paralele: *táikyti* ⇐ *tìkti*; *kraipýti* ⇐ *krìpti*. Odpowiednik łot. *làicît*[2], *-ku*, *-cīju* 'pocierać, masować; chronić, oszczędzać, przetrzymywać; oczekiwać', refl. *laicîtiês* 'unikać, wystrzegać się czego; ociągać się'. Z innym suf.: stpr. *laikūt* 'trzymać' < *laikāt, *erlaikūt* 'otrzymać, dostać', *preilaikūt* 'nauczać, fürhalten'. — Pod względem formy można *laikýti* postawić na równi z cs. *lěčiti* 'uzdrawiać, uwalniać od choroby' (ros. *lečítь*, *lečú*, czes. *léčit*, pol. *leczyć*), mianowicie pod warunkiem, że się założy dla tej formacji znacz. etym. 'utrzymywać przy życiu, utrzymywać w zdrowiu', to ze starszego znacz. 'sprawiać, by ktoś pozostał przy życiu'. — Nomina na SO *laik-*: *ãtlaikas* (zob.), *laĩkas* (zob.), *laikìklis* 'uchwyt, imadło; łapa', *laĩkoma* (ptc. prs. pass.): *Màt ir jų̃ laĩkoma arklỹs* 'Widzisz i oni trzymają konia', *vieta knygų laikama* SD[1] «księgarnia» [biblioteka, pomieszczenie do przechowywania książek', SŁPXVI], *núolaikos* f.pl. 'zbytek', *pãlaikas* (zob.). Cps. *karvelaikas* SD «gołębnik, columbarius», z *karvel-laikas (por. *karvẽlis*). — Neoosn. *laiky-*: *išlaikytas* SD[1] «wychowaniec, alumnus, cliens», *išlaikyta* SD[1] «wychowanica, alumna», *laikýsena* 'postawa (żołnierska), sposób postępowania' (por. *rašýsena*), *laikytùvas* 'uchwyt, imadło'.

láikšės f.pl. 'wielkie bagno porośnięte krzakami'. Wydaje się, że LEW 332 słusznie analizował *láik-šės* i łączył z *líek-nas* (zob.) na podstawie apofonii *loi̯k- : *lei̯k-. Z uwagi na to, że sufiks *-š-* nie pociąga za sobą apofonii, trzeba założyć, że *láik-šės* utworzono od osnowy nominalnej *laik-, mianowicie w sposób podobny do *páik-ša* a. *paĩk-šis* 'dureń' ⇐ *paĩkas* 'głupi' (pwk. *peik-* / *pik-*).

láimė 1 p.a., *laĩmė* 3 p.a. 'szczęście; szczęśliwe zrządzenie losu, powodzenie' (*taĩp láimė lḗmė* 'tak zrządził los, szczęśliwym zrządzeniem losu'), *neláimė* 'nieszczęście, bieda'. Z innym suf.: stlit., gw. *láima* 1 p.a., *laimà* 4 p.a. Odpowiednik łot. *laĩme* a. *laĩma* 'szczęście, powodzenie'. Bez dobrej etymologii. LEW 333 odtwarzał *laid-mė, wiążąc ten wyraz z czas. *léisti* m.in. 'puszczać, pozwalać' (zob. s.v.). Podtrzymał to ALEW 553. Zapoż. lit. w pol. gw. *łajma*, *łojma* 'los; jakaś bliżej nieokreślona, zła istota z zaświata', też jako wyzwisko (Zdancewicz 343. — Możliwe, że *laim-* jest formą stopnia *o* do *lim-* jak w czas. *lìmti* 'ugiąć się'. Na wzór stosunku *gaimìnti* 'hodować, rościć' ⇐ *gim̃ti* 'urodzić się' można sobie wyobrazić czas. kauzatywny *laiminti o znaczeniu 'sprawić, że ktoś się ugina, poddaje się czyjejś woli', skąd 'osiągnąć powodzenie'. Od niego mogło zostać urobione sb. postvb. *láimė*. — Paralelna formacja z suf. *-ā-*: *nelaima* SD «nędza; nieszczęście», *paláima* 'błogostan, błogość', SD[1] «fortuna, sors, auspicium», «szczęście, fortuna» (syn. *laimybė*), SD «błogosławieństwo, beatitudo, felicitas» (syn. *pašlovinimas*), «szczęście» (syn. *laimybė*), *palaimų duomi* SD[1] «fortunuię, prospero, felix & faustum», *nepaláima* DP 'nieszczęście', *nuolaima* SD «godło, symbolum, signum, omen» (syn. *lėmimas*, *žinklas*). Por. nazw. *Paláima*,

Paláimis. — Drw. *belaĩmis* ʻbiedny, nieszczęśliwyʼ (⇐ *be láimės*, por. *belaĩsvis*), *laimìkis* ʻzdobycz, osiągnięcieʼ, *laimìngas* ʻszczęśliwyʼ, *laimùs* a. *láimus* ʻszczęśliwyʼ, *neláimus* a. *nelaimùs* DP ʻnieszczęśliwy, nędzny; niebożę, nędznikʼ, *palaimùs* ʻszczęśliwy, pomyślny, urodzajnyʼ. — Vb. denom. *laimė́ti* ʻwygrywać, odnosić zwycięstwoʼ, SD «wskorać, proficere» (por. łot. *laĩmêt* ʻmieć szczęścieʼ), *láiminti* ʻżyczyć komu szczęścia; błogosławićʼ, *paláimintas* ʻbłogosławionyʼ, SD[1] «fortunny; szczęśliwy, felix, prosper...» (syn. *laimus*), SD «szczęśliwy, felix, fortunatus, prosper», *palaiminu* SD[1] «zdarzam, prospero, fortuno», SD «szczęścię kogo», refl. *laimintis* DP ʻpowodzić się szczęśliwieʼ. — Neoosn. *laimė-*: *leidžiuosi unt laimėjimo, unt palaimos* SD «puszczam się na szczęście; kostkę o co rzucić, iacere aleam, aleam decernere de aliqua re», *laimė́tojas* ʻzwycięzcaʼ (por. *kalbė́tojas*).

laipìnti, *laipinù*, *laipinaũ* ʻkazać leźć, zmusić do wlezienia (na drzewo, na grzędę), dopomóc wspiąć się; wsadzać a. wysadzaćʼ, cps. *išlaipìnti* ʻwysadzić kogo, np. z wozu, łodziʼ, *nulaipìnti* ʻpomóc zleźć z góry, zsadzić, znieść kogo skądʼ, *nulaipdìnti* ʻpomóc zleźć (z wozu)ʼ, *palaipìnti* ʻzmusić do wlezieniaʼ (*Vilkas palaipino mešką į eglę* ʻWilk zapędził niedźwiedzia na świerkʼ). Causativum z suf. *-inti* i SO *laip-* ⇐ *lip-*, por. *lìpti* ʻleźć, wspinać sięʼ. Paralele apofoniczne: *maitìnti* ⇐ *mìsti*; *naikìnti* ⇐ *nỹkti*; *alsìnti* ⇐ *il̃sti*.

láipioti, *láipioju*, *láipiojau* gw. ʻlepić, zalepiać (gliną)ʼ, *láipotis*, *-jas*, *-jos* ʻzlepiać się, zbijać się — o nici, przędzyʼ (*Jeigu verpiant láiposi siūlą, bus verpalas priláipotas, su prylaipomis*). Deverbativa na SO *laip-* ⇐ *lip-*, por. *lìpti* ʻlepnąć, przylepiać sięʼ. Akut metatoniczny, zob. Būga, RR II, 476. Nawiązanie słowiańskie: scs. *prilěpiti* ʻprzylepićʼ < pbsł. *lai̯p-ī- — formacja kauzatywna do *prilĭnǫti* ʻprzylgnąćʼ (psł. *lĭp-nǫ-, por. infiks w prs. *limpù* ʻlepnę, lgnę, przylepiam sięʼ).

láipsnis ʻszczebel, stopień (schodów)ʼ, przen. ʻstopień służbowy, rangaʼ, gram. 1. ʻstopień alternacji samogłoskowej w apofoniiʼ, 2. ʻstopień intensyfikacji przymiotnikaʼ, pl. *láipsniai* ʻschodyʼ. Dewerbalny drw. na *-sni̯a-* od osnowy sekundarnej *laip-* ⇐ *lip-*, por. *laipìnti*. Osobno zob. *láipstas*. — Vb. denom. *laipsniúoti* ʻstopniować; odmieniać przez stopnie; wyznaczać potęgę danej liczby, potęgowaćʼ.

láipstas gw. ʻprzyrząd do wspinania się na drzewa; drabina używana przy kopaniu studniʼ — zakłada neoosn. *laipst-*, wyabstrahowaną z vb. frq. *laip-styti od *lìpti* ʻleźć, wspinać sięʼ. Podobna derywacja w *laĩstas* ⇐ *láistyti*; *páistas* ⇐ *páistyti*; *saĩstas* ⇐ *saistýti*. Inaczej ŽD 324: *laip-stas. — Drw. *laipstinỹkas* ʻkto zwinnie pnie się w górę, np. o wiewiórceʼ, *palaipstaĩs* adv. ʻwczepiając się, chwytając się czegoś (leźć w górę); iść niepewnie stąpając, np. o dziecku; piąć się — o chmielu; nierównomiernie (skręcać się, o nici)ʼ. Vb. denom. *laipstavóti* ʻłazićʼ (*Nelaipstavók palaipstom kaip velnių apsėstas!*), *laipstóti* ʻo kurze: podlatywać i siadać (na ławie, stole)ʼ, *laipstúoti* ʻwspinać się na cośʼ. — Z innymi suf.: *laipstum̃* adv. ʻwierzchem (chodzić), np. o prusakach, myszachʼ, *laipstùs* ʻwprawnie wspinający sięʼ.

láistyti, *láistau*, *láisčiau* 1. ʻlać, polewać wodą, podlewać rośliny, zwilżać glebęʼ (łot. *laîstît*, *-u*, *-ĩju* ts.)ʼ, 2. ʻlać miękkie jajaʼ (mówi się o kurach, które zjadają dżdżownice), 3. ʻzłoić komu skórę, zdzielić batemʼ, 4. przen. ʻwylewać łzy, potʼ. SD: *aplaistau* «obmazuię co», *palaistau* «pokrapiam co, polewam». Frequentativum z suf. *-styti* i SO *lai̯-* ⇐ *lei̯-*, por. *lejù*, *líeti* ʻlać, wylewaćʼ. Paralele apofoniczne: *dáigstyti* ⇐ *diegti*; *glaistýti* ⇐ *gliẽti*; *saistýti* ⇐ *siẽti*. — Antekonsonantyczny SO *lai-* tkwi prawdopodobnie także w stpr. hapaksie *laitian* EV ʻkiełbasa, Wurstʼ, budowa: *lai-ti̯an (por. Pierson apud Trautmann 1910, 368, LEW 368, Endzelīns 1943, 201n., PKEŽ 3, 30). Wyraz ten znajduje motywację w zwrocie łot. *dęsas liêt* ʻrobić kiełbasy, Würste machenʼ, dosł. ʻlać kiełbasyʼ (Endzelīns, *l.c.*). PKEŽ *l.c.* zwrócił uwagę na zwrot lit. gw. *grobas pridarýtas su žirniais* ʻkiszka napchana grochemʼ i w paraleli

do tego wywiódł *laitian* drogą substantywizacji z formy ptc. prt. pass. *lai̯-ta- ʽnapchany, napełniony czymʼ (trzeba dodać, że autor odwołał się przy tym nie do setowego *líeti*, *líetas*, lecz do pwk. aniṭowego jak w war. *lieti* ʽlać metale, wyciskać seryʼ. Zob. też ALEW 554. — Z *láistyti* wyprowadzono dwie neoosnowy: 1. *laisty*-, por. *láistymas* ʽwylewanie, polewanieʼ (por. *iškráustymas* ⇐ *iškráustyti* ⇐ *kráuti*), 2. *laist*-, por. *láisčioti* ʽpodlewać roślinyʼ, *laistinė́ti* ts. (*palaistinė́ju* SD^1 «podlewam, suffundo»).

laistýti, *laistaũ*, *laisčiaũ* 1. ʽzalepiać dziury, szczeliny mokrą glinąʼ (*Vakar užlaisčiau klojimo laĩtą*), 2. ʽmazać, smarować; obrzucać płynną gliną, zaprawą murarskąʼ, 3. ʽtynkować ścianyʼ. SD: *laistau* «oblepiam co» (syn. *lipiu*), *aplaistau* «obmazuię co» (syn. *aplieju*), *palaistau* «pokrapiam co, kropię; polewam co». Formacja *lai-sty- przedstawia drw. frekwentatywny na SO *lai-* ⇐ *lei-* od zanikłego czas. *lejù, *líeti (por. syn. *gliẽti*), który — w odróżnieniu od *líeti* ʽlać, wylewaćʼ (zob. *láistyti*) — kontynuował pie. *$h_2$lei̯H- ʽsmarować, mazaćʼ (LIV^2 277). Por. gr. ἀλίνειν·ἀλείφειν Hes. ʽnamaścić skórę oliwąʼ, łac. *lēvī* ʽposmarowałemʼ, SZ *linō, -ere* ʽnamazać, nasmarować; pociągnąć, pokryć, powlec czym; zbrudzić, splamićʼ (prs. infig. *$h_2$li-n-H-é-, por. de Vaan 2008, 344). Odpowiednik refleks stopnia *o* ukazuje się w germańskiej nazwie ʽglinyʼ, por. stang. *lām*, niderl. *leem*, stwn. *leimo*, nwn. *Lehm*, < pgerm. *laiman- m. < pie. *$h_2$loi̯h_1-mon- (Kroonen 2013, 323n.). Inaczej LEW 334, który zaliczył *laistýti* wraz z łot. *laîstît* ʽpocierać, masowaćʼ do rodziny czas. *líeti* ʽlać, wylewaćʼ. — Akcentuacja lit. *laistaũ*, *-ýti* przemawia za uogólnieniem pierwiastka w postaci aniṭowej, pierwotnie właściwej dla pozycji antewokalicznej, por. prs. *lejù < *$h_2$lei̯H-e-. — Neoosn. *laist-*: *laĩstas* ʽglina zmieszana z łajnem krowim i wapnem, służąca do zalepiania dziur; zaprawa murarska; kitʼ (por. *glaĩstas* ⇐ *glaistýti*), *laistìkas* ʽkto łata ścianę przy użyciu gliny; kto tynkuje ścianyʼ. Osobno zob. *laĩtas*. — SZ *ly-C*: *lýnas* (zob.).

laĩsvas, *-à* ʽwolny, swobodny, niezamknięty, nieprzywiązany, niezmuszany; luźny (ubiór)ʼ, SD «swobodny, ingenuus, sui iuris homo, liberum caput». War. *láisvas*. Z insercją *k*: *laĩksvas*, *laiksvùs*. Analiza: *lais-vas*, Drw. na SO *lais-* od neopwk. *leis-* ⇐ *léisti* m.in. ʽpuszczać, pozwalaćʼ. Znacz. etym. ʽpuszczony wolnoʼ (por. *paláidas* ʽnie uwiązany, wolny, luźny, rozpuszczonyʼ od *paláidyti*). Inaczej ŽD 377 (analiza: *laid-svas) oraz Ambrazas 2011, 56 (suf. *-svas*). LEW 333 nie daje analizy słowotwórczej, ale znaczenie odtwarza jako ʽlosgelassenʼ. W kwestii suf. *-va-* przy neopierwiastku na *-s-* por. *raũsvas* ⇐ *raũsti*; *riẽsvas* ⇐ *riẽsti*; *rùsvas* ⇐ *rùsti*. — Drw. *belaĩsvis* (zob.), *laisvaĩ* adv. 1. ʽswobodnie, luźnoʼ, 2. komenda wojskowa ʽSpocznij!ʼ, *láisvė* a. *laisvė̃* ʽswoboda, wolnośćʼ, SD «swoboda, arbitrium, suum ius, libertas» (inaczej ŽD 379: *laid-svė), war. z insercją *k*: *láiksvė* ʽwolność, beztroskie życieʼ (reanaliza: *láiks-vė*, por. drw. *láiks-tvė* ts.), *neláisvė* ʽniewolaʼ, *palaĩsvas* ʽwolny — o czasieʼ (*Turėdamas palaĩsvo laiko, ateik pasikalbėtų*), z insercją *k*: *palaĩksvis* ʽniezbyt zajętyʼ (*Norėjau palaiksviaũ gyventi*). Cps. *laisvãlaikis* ʽczas wolnyʼ (por. *laĩkas*), *laisvamãnis* ʽwolnomyślicielʼ (neol., por. *manýti*), *laisvanõris* ʽochotnikʼ, por. *nóras*, *norė́ti* (sztuczne zastępstwo za *savanõris*, zob. Vitkauskas, ALL LX, 2009, 131). Vb. denom. *laisvė́ti* ʽstawać się wolnym, uwalniać się, wyzwalać sięʼ, *láisvinti* caus. ʽczynić wolnym, uwalniać, wyzwalać; rozluźniać, robić luźniejszymʼ, *nelaisvinu* SD «niewolę kogo, addico, assero, redigo in seruitutem».

láiškas 1. ʽliść na gałązce, liść zboża, kartofla; liść cebuli, szczypiorʼ, 2. przen. ʽlist, karta papieru, karta w książce; pismo, świadectwo, zaświadczenieʼ, 3. przest. ʽczasopismoʼ. SD *laiškas* «nać v ziół, iarzyn; szczypior», <layßkas swagunu> «pioro abo pierze u cybule». Młody wariant akcentowy *laĩškas* 4 p.a. ʽlistʼ (zastępstwo za obce *grõmata*, por. Vitkauskas, ALL LX, 2009, 131). Odpowiednik łot. *laiska* ʽliść na łodydze lnu, zbożaʼ, drw. *laiksne* a. *laiksnis* ʽlilia wodna, grzybieńʼ (przez metatezę z *laisk-n-?), stpr. *crixti lāiskas* ʽformularz chrztuʼ, *en pirmannien laisken* ʽw pierwszej księdzeʼ. — Formację bałtycką zestawia się ze

scs. *listŭ, -a* ʽliść; karta papieru’, *listvĭje* n. ʽφύλλα, listowie’, zdrob. *listŭ-kŭ* cs. ʽlistek’, ros. *list, -á* ʽliść; karta, arkusz (papieru, dykty, blachy)’, coll. *listvá* ʽliście’, zdrob. *listók*, mianowicie przy założeniu, że praformą słowiańską było *lei̯s-ta- a. *lei̯s-tu-, zaś bałtycką *lai̯s-ka-. Dalsze związki nierozpoznane. Pwk. *lei̯s-? *lei̯k̑-? — Drw. *láiškininkas* ʽlistonosz’, *laĩškis, -ė* ʽpiegowaty człowiek’. Cps. *laiškanešỹs* ʽlistonosz’ (por. *nèšti*, kalka pol. *listo-nosz* ⇐ nwn. *Brief-träger*), war. *laiškãnešis*, *laiškanẽšis*, *laišknešỹs*. Vb. denom. *laiškýti, -aũ, -iaũ* ʽzrywać liście, np. buraków’, *laiškúoti* ʽrozwijać się w liście (o pąkach), pokrywać się liśćmi’.

laiškùs, *-ì* 4 p.a. ʽmdły, gorzkawy, cierpki’. Formalnie trudno odrywać od *láiškas* ʽliść’, ale rozwój znaczeniowa nie została jeszcze wyjaśniona. — Drw. *laiškulỹs* ʽgorzkość, cierpkość’, *laiškùmas* ʽgorzkawość, goryczka’. N.rz. *Leiškõnė* (*ei* z *ai*). Vb. denom. *laiškė́ti, -ja, -jo* ʽnabierać gorzkiego a. cierpkiego smaku’. — Drw. z metatezą *šk-V* > *kš-C*: *laikš-tùs* ʽmdły, cierpki’. Tu może też n.rz. *Laĩkštė* 2x, n.jez. *Leikštìkas* (*ei* z *ai*).

laĩtas 1. ʽklepisko z ubitej gliny’ (*Vakar užlaisčiau klojimo laĩtą* ʽWczoraj zalepiłem dziury w klepisku’), 2. ʽspód pieca chlebowego’, 3. ʽgruda, pecyna gliny służąca do zalepienia dziury’, 4. *laĩtai* pl. ʽkit’. Rzeczownik spokrewniony z czas. *laistýti* ʽzalepiać dziury, szczeliny mokrą gliną’ (zob. s.v.). — Vb. denom. *laĩtinti* a. *laitúoti* ʽzalepiać dziury gliną, kitem’.

laĩvas 1. ʽstatek, okręt’, *bùrinis laĩvas* ʽżaglowiec’, *povandenìnis laĩvas* ʽłódź podwodna’, 2. przest. i gw. ʽłódź zbita z klepek’, por. *Laĩvas padirbtas iš lentų, o valtis, eldija, luotas iš vieno medžio* ʽ«Laivas» jest zrobiony z desek, natomiast «valtis», «eldija», «luotas» z jednego [pnia] drzewa’. Wraz z łot. *laĩva* ʽłódź, statek’ zostało zapożyczone z fiń. *laiva*, por. LEW 335. Stąd też ros. *lájba* ʽwielka łódź żaglowa’ (por. REW II, 7n.). — Drw. *laivẽlis* ʽstateczek’, *laivýba* ʽżegluga, nawigacja’, *laivýnas* ʽflota’.

laizdýti, *laĩzdo*, *laĩzdė* ʽpałać, buchać żarem, palić się wielkim, silnym płomieniem; być rozognionym, rozpalonym’, *sulaizdýti* ʽogniem unicestwić’: *Ugnis sulaĩzdo vandenį* ʽOgień pochłania wodę’. Por. z ʽPostylli’ Daukszy: *bet visados laizdo* [pis. <łeizdo>] *ugnimi Dieviškos meilės* DP 534_{3} ʽale zawsze pałaią ogniem Boskiej miłości’. *O top jog bus immesti ing aną pečių laizdantį* [pis. <łéisdąti>], *kurime laizdys to intimpos ir su kunu ir su dūšia* DP 526_{50} ʽA k temu iż będą wrzuceni w on piec ognisty, w ktorym pałać będą ustawiczniej i z ciałem i z duszą’. Jest to frequentativum na st. *o* i z suf. *-styti* (*laistyti, *lais.styti), który w pozycji po *i̯* uległ perseweracyjnemu udźwięcznieniu w *-zdyti* (por. *graizdù* < *graistù*; *véizdi* < *veisti). Prymarna osnowa pozostaje wciąż niejasna. Można rozważać powiązanie 1° z *léisti* ʽpuścić’ (frq. *lais-sty-), 2° z *liẽžti* ʽlizać’ (frq. *laiž-sty-), por. pol. *ogień liznął strzechę*.

laižýti, *laižaũ*, *laižiaũ* ʽlizać, oblizywać’, SD *laižau* «liżę co; polizuię co», *aplaižau* «oblizuię co», przen. ʽtrawić — o ogniu, o językach ognia’, *išlaižýti* ʽwylizać’, przen. ʽgładko uczesać włosy; wyjałowić glebę’. Refl. *laižýtis* ʽlizać się (o kocie); podlizywać się komu’, *iššilaižýti* ʽwyzdrowieć’ (por. pol. *wylizać się* z ran, choroby), *susilaižýti* ʽzwąchać się z kim’. Odpowiada łot. *làizît, -u, -ĩju* ʽlizać; całować’ (brak tu czas. prymarnego *liezt). Iteratyw z suf. *-yti* i SO *laiž-* ⇐ *leiž-, por. *liežiù, liẽžti* ʽlizać’. Paralele: *maišýti* ⇐ *miẽšti*, *paišýti* ⇐ *piẽšti*. ALEW 554 rekonstruuje caus.-iter. pie. *loi̯ĝ^{h}-éi̯e- ⇐ *lei̯ĝ^{h}- ʽlizać’, por. goc. *bilaigon* ʽoblizywać’, stisl. *sleikja* ʽlizać’. — Nomina: *laižìkas* ʽłasuch; lizus’ (łot. *laiža* ts.), *laĩžius* (zob.), cps. *bliūdlaižis* LEX ʽkto wylizuje naczynia, Schüssellecker’, *plytlaižỹs* (zob. *plytà*), *subìnlaiža, -laižis* (zob. *sùbinė*). — Neoosn. *laižy-*: *laižymas* SD «lizanie; polizowanie», *laižýtojas* ʽkto lubi łasować, łasuch’, *laižytojas bliūdų* SD «polizacz misek, catillo» (por. *bliū̃das*), cps. *atlaižýtkaktis* ʽktoś ulizany, kto ma włosy przygładzone nad czołem’ (do *kaktà*;

por. *mišytplaũkis* s.v. *miẽšti*).

laĩžius, *-iaus* ʽpalec wskazujący' (por. łot. *laĩža* c. m.in. ʽpalec wskazujący'). Formacja z suf. *-ius* i SO *laiž-* ⇐ *leiž- jak w *laižýti* ʽlizać, oblizywać'. Takie paralele, jak *daĩgius* ʽpęd, latorośl' ⇐ *dáigyti*; *rañkius* ʽzbiórka' ⇐ *rankýti*; *skaĩčius* ʽliczba, ilość' ⇐ *skaitýti* (por. GJL II, § 108) przemawiają na rzecz. rekonstrukcji n. act. ʽoblizywanie'. Znaczenie to uległo konkretyzacji jako n. instr.: ʽpalec, który się oblizuje przy kosztowaniu potraw' (syn. *smìlius* ʽpalec wskazujący' ⇐ *smìlti*). Paralela grecka: ὁ λιχανός δάκτυλος 1. ʽpalec lizany', 2. ʽpalec wskazujący' (GEW II, 102). Zob. też *ìšlyžis*.

lajà 4 p.a. ʽkorona drzewa'. Bez zaświadczeń gwarowych i bez derywatów. Wygląda na naukowy neologizm. Pod względem formy przypomina wyraz *atlajà* ʽmielizna' (SO *laj-V* od *líeti* ʽlać, wylewać'), ale temu porównaniu stają na przeszkodzie trudności semazjologiczne.

lãjus, *-aus* ʽłój, tłuszcz wołowy a. barani' — zapoż. z błr. *loj*, *-a* (SLA 118, ZS 30, LEW 335). — Drw. *lajìnė* sb. ʽświeca łojowa'. Vb. denom. *lajúoti* ʽsmarować łojem'.

lajùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽ(o psie) który dużo szczeka', 2. przen. ʽ(o człowieku) który dużo mówi, gadatliwy' (*Su lajum̃ žmogum kelionėj nenuobodu*. *Lajì moterìškė*). Osnową tego przymiotnika był neopwk. *loj-*, wyabstrahowany z prs. *lóju* do *lóti* ʽszczekać' (zob. s.v.). Formacja z krótką samogłoską pierwiastkową jest objawem innowacyjnej apofonii *ā* ⇒ *ă*: *lāj- ⇒ *laj-u-. Por. *šakùs* : *šókti*, *atlašùs* : *atlõšti*.

lak-, dewerbalne nomina na SO *lak-* od *lek-*, por. *lekiù*, *lẽkti* ʽlecieć': *atalakaĩ* m.pl. lub *atãlakos* f.pl. ʽziarno gorszego gatunku, które przy wianiu pada w pobliżu plew', *ìšlaka* ʽwyłaz dla pszczół w ulu, wylot', *lakà* a. *lãkas* ts. (syn. *prílelakis*), *lakárna* c. ʽwłóczęga' (por. suf. w *lė́barna*), *lãkis* ʽwylot pszczół celem zebrania nektaru; wyłaz w ulu', *lãkius* a. *lakiùs* ʽdroga, którą odbywa się lot pszczół; wylot pszczół; rój pszczół; wyłaz w ulu', też ʽdobre warunki do wiania zboża': *Lakiùs geras — vė́jas iš tos pusės* (por. SO w *taniùs*, *daĩgius*, *vaĩsius*), *laknùs* ʽlubiący szybko biec', *laktà* (zob.), *lakū̃nas* ʽnie trzymający się jednego miejsca, ciągle gdzieś latający, wagabunda', dziś też ʽlotnik, pilot' (por. *klajū̃nas* ⇐ *klajóti*), *lakùs* ʽo koniu: rączy, chyży, bystry w biegu; ruchliwy, lotny jak piasek', *palakà* ʽdroga, którą przelatują pszczoły', *pérlaka* c. ʽkto lata z miejsca na miejsce, latawiec'. — Cps. *añtaralakos* f.pl. lub *añtralakai* m.pl. ʽziarno drugiego gatunku' (por. *añtras*), *driežlakỹs* ʽuparciuch — o dziecku' (por. *dríežas*), *dūmalãkas* ʽkomin' (dosł. ʽwylot dymu', por. *dū̃mai*), *kreivalãkas* (zob. *kreĩvas*), *paskuĩlakos* f.pl. ʽostatni gatunek ziarna, które jako najlżejsze odlatuje przy wianiu ostatnie' (por. *paskùjis*), *pastùrlakai*, *-lakos* ʽpośląd', też ʽmarne resztki' (por. *pãsturas*), *paũkštlakis* (zob. *paũkštis*), *pìrma-*, *pìrmlakai* ʽziarno przednie, najlepszy gatunek ziarna, które jako najcięższe odlatuje przy wianiu pierwsze' (war. metatetyczny: *primlakaĩ*), *pìrma-*, *pìrmlakos* ʽziarno przednie' (syn. *pirmlekaĩ*, *pìrmskrajai*), *trečiãlakai* (zob. *trẽčias*).

lãkatas, *làkatas* 1. ʽznoszone ubranie, podarte ubranie, łachman', 2. ʽchusta służąca kobietom do okrywania się', 3. ʽścierka, szmata, gałgan', 4. ʽścierka do mycia garnków'. Odpowiednik łot. *lakats* ʽchustka, szalik'. Uderza brak derywatów. Niejasne. Dotąd było łączone z gr. λακίς, -ίδος f. ʽstrzęp, łachman, rozdarcie', łac. *lacerō*, *-āre* ʽrozedrzeć, rozszarpać' ⇐ adi. *lakro-, *lacinia* ʽbrzeg szaty; mały skrawek ziemi; mała grupa (bydła)', *lacerna* ʽnarzuta z kapuzą, płaszczyk' (por. LEW 336, GJL II, § 410, de Vaan 2008, 320). Wątpliwości co do tego nasuwa okoliczność, że gr.-łac. *lak-* może być refleksem SZ *lh$_2$k- od pie. *leh$_2$k- (zob. *lokỹs*), gdy tymczasem litewskiego *lak-* nie da się z *lh$_2$k- wyprowadzić (por. brak wzmianki o lit. *lak-* u Friska, GEW II, 75, s.v. λακίς). — Niejasny jest też war. *lùkutas* ʽścierka, łachman' (zdaniem GJL II, § 398 łączy się genetycznie z *lùkštas* ʽskorupa, łupina').

lakióti, *lakióju*, *lakiójau* ʽlatać, biegać' (DP ʽlatać w powietrzu') — iterativum z suf. -

ioti i SO *lak-* ⇐ *lek-*, por. *lekiù, lė̃kti* 'lecieć'. Paralele apofoniczne: *trasióti* ⇐ *tresiù*; *sagióti* ⇐ *segù*; *vadžióti* ⇐ *vedù*. — Z innymi suf.: *lakdýti* caus. 'rzucać do góry, wyrzucać w górę', *lakdìnti* caus. 'puszczać latawiec' (war. *lė̃kdinti*).

lakõnė stlit., gw. 1. 'miednica', 2. 'gliniana misa służąca do ucierania maku, donica', 3. 'blacha do pieczenia' (war. *lakonià*, acc.sg. *lakõnią*) — zapoż. z błr. gw. *laxanь, laxanja* b.z.a.; formy te były wariantami do *laxán* 'wielki gliniany dzban; misa gliniana; miednica; balia', por. ESBM 5, 260n. Inaczej SLA 117: z pol. *łochania* ['duża niecka', gwarowe z Mazowsza]. Zdaniem Sławskiego, SEJP IV, 405 pol. *łochania* jest zapożyczeniem z języka białoruskiego. — Drw. *lakonka* SD[1] «miednica, peluis, malluuium, pelluuium» — zapoż. z błr. *laxánka* (brak w SLA); *lakoška* SD «miednica, peluis, aqualis, pollubrum, pelluuium» (syn. *mazgotuvė*, *praustuvė*) — zapoż. z błr. gw. *lakóška* (SLA 118, LEW 337). Według ESBM 5, 216, 255 *lakoška* [b.z.a.] pochodzi ze zmiany formy błr. *latúška* 'miska gliniana a. drewniana; wielka misa'. Zob. też ALEW 555.

lakstýti, *lakstaũ*, *laksčiaũ* 'latać, bujać w powietrzu; szybko się poruszać (biec, jechać, wieźć się); pędzić w różne strony; krzątać się w pośpiechu; uporczywie czego szukać; łomotać (o sercu); o zwierzętach: objawiać popęd płciowy, gonić się, biegać się' (w tym znaczeniu też refl. *lakstýtis*). SD *lakstau* «buiam», *lakstųs* «pierzchliwy, fugax», «płochy, fugax, ventosus, volubilis», *paukštei pa dangum lakstantieji* WO 'ptaki pod niebem latające'. Frequentativum z suf. *-styti* i SO *lak-* ⇐ *lek-*, por. *lekiù, lė̃kti* 'lecieć'. Paralele apofoniczne: *drabstýti* ⇐ *drė̃bti*, *dangstýti* ⇐ *deñgti*, *lankstýti* ⇐ *leñkti*. Odpowiednik łot. *lakstît* 'skakać, podskakiwać; być bezczelnym, zuchwałym' (por. pol. pot. *podskakiwać* 'być zuchwałym'), refl. *lakstîtiês* 'unosić się w powietrzu, bujać; roić się; żartować, zalecać się'. — Neoosn. *lakst-*: *laksčióti* 'latać, rzucać się, trzepotać się; trącać się (o jajach w niesionym koszyku)', *lakstinė́ti* 'powoli szybować w powietrzu', *lakstóti* 'latać' (już u Bretkuna), nomina: *lakstymas* SD «płochość, mobilitas pedum, ventosa mens, fugacitas» ['lekkomyślność, niestałość'], *lakstū̃nas* 'ten, co biega i wszędzie zagląda' (syn. *lakū̃nas*, por. *bastū̃nas* ⇐ *bastýtis*), *lakstà* 'grzęda w kurniku' (syn. *laktà*), *lakstùčiai* m.pl. 'męskie narządy płciowe'. Por. łot. drw. *lakstinât* 'tańczyć, obtańcowywać (dziewczęta)', *lakstîba* 'pożądliwość, lubieżność, Geilheit', *lakstîgs* 'zalotny, lubieżny; bezczelny'. — War. ze zmianą *ks* > *kš*: *lakštýti* 'latać, biegać'. Neoosn. *lakšt-*: *lakštà* 'grzęda w kurniku', *lãkštas* (zob.). — Deverbativum *laksnóti* 'biec nie za prędko; przechylać się na strony; trzepotać' ma budowę *laks-no-*, czyli pochodzi od neoosn. *laks-*, wywodzącej się bądź z reanalizy *laks-čióti* (zob. wyżej), bądź z interpretacji *laks-sty- (dwuznaczność fonemu /s/ na granicy morfologicznej w następstwie prawa degeminacji). Por. *kąsnóti* ⇐ *kąsti*, *kėsnóti* ⇐ *kė̃sti*, *krėsnóti* ⇐ *krė̃sti*. Tu też *laksnùs* 'prędki, chyży', *laksnì mergà* 'rozwiązła dziewczyna' (por. pol. pot. *puszczalska* ⇐ *puszczać się*).

lãkštas 1. 'liść z drzewa', 2. 'liść kapusty a. klonu kładziony pod bochenek ciasta chlebowego', 3. przest. 'list'. SD: *rašau lakštų* «piszę», *lakštas važtojinis* «podwodny list», *prisakytinis lakštas* «zaletny list» ['list polecający', SW], *lakštai tvirti arba drūti* «autentyk» ['zaświadczenie na piśmie, dowodami potwierdzone', L.]. Niejasne. Może to być derywat od neoosn. *lakšt-*, którą wyabstrahowano z czas. *lakštýti* 'latać, bujać w powietrzu' (war. do *lakstýti* ⇐ *lė̃kti*). Znacz. etym. 'to, co buja w powietrzu, gdy spada z drzewa'? Por. *lakštà* 'grzęda w kurniku'? — Drw. *lakštelė* 'arkusz papieru', *lakštìnis* 'mający formę arkusza'. Cps. *lakštanešys pėsčias* SD «kursor, poseł listowny pieszy» (syn. *gromatanešys*), por. pol. *listonosz*, nwn. *Briefträger*. Vb. denom. *lakštáuti* 'zbierać liście', *lakštýti* 'obrywać liście; przewracać kartki książki, wertować książkę', *lakštúoti* 'wertować książkę'.

lakštiñgala, *lakštìngala* 'słowik, Luscinia philomela' — drw. z suf. *-al-* (zob. ŽD 106) od wyrazu *lakštìnga*, *lakštingà* 'słowik', który ze swej strony powstał na osnowie *lakšt-*,

wyabstrahowanej z czas. *lakštýti* ʽlatać, bujać w powietrzu’ (war. do *lakstýti*). Z innym suf.: *lakštuñgė*. Odpowiednik łot. *lakstîgala*, *lastĩgala* ʽsłowik’. War. gw. *lakštiñgalė*, *lakštiñgalas*. War. sufiksalne: *lakštiñgara*, *lakštiñgėlė* i *lakštungẽlė*, *lakštingẽlis*, *lakštinguola*, *lakštiñguolė*. Warianty pozbawione segmentu *-ing-*: *lakštė* (⇒ *lakštẽlė*, *lakštùtė*, *lakštùtis*), są wytworem derywacji wstecznej *lakštìnga* ⇒ *lakšt-*. Vb. denom. *lakštúoti* ʽśpiewać — o słowiku’. — N.B. Od *lakšt-* pochodzi również *lakštà* ʽgrzęda w kurniku’. Zob. s.v. *lė̃kti*, gdzie też wymieniono drw. od paralelnej neoosn. *lakst-*.

laktà 2 p.a. 1. ʽgrzęda w kurniku, drążek w klatce dla ptaków’ (łot. *lakta* a. *lakts* ʽkurza grzęda’), 2. ʽkojec (gęsi, kaczy)’, 3. ʽotworek, wylot w ulu wraz z listewką, na którą opadają pszczoły’, 4. przest. ʽniska ława do spania’ — apofoniczny drw. na *-tā-* i SO *lak-* ⇐ *lek-*, por. *lekiù*, *lė̃kti* ʽlecieć’. Znacz. etym. ʽto, na co ptak opada i gdzie siada’. Paralele: *naštà* ⇐ *nešù*; *važtà* ⇐ *vežù*. War. *lãktas*, *lãktė*. — Drw. *laktvà* (por. *brastvà* ⇐ *brastà*; *garšvà* ⇐ *gar̃šas*). Cps. *vìštalakčiai* m.pl. ʽkurza ślepota’, *vìštalaktis* ʽgrzęda w kurniku; pora, kiedy kury zasiadają do spania; chęć wczesnego położenia się spać; kurza ślepota’, war. *vìštalaktės* (por. *vištà*).

làkti, *lakù*, *lakiaũ* ʽ(o zwierzętach) pić wciągając płyn językiem, chłeptać’, (wulg. o ludziach) ʽpić zachłannie, żłopać, chlać wódkę’, SD *laku* «łoczę, łokam» i «lepcę, lambo». Refl. *apsilàkti* ʽopić się, wypić za dużo’, SD *apsilakė* «rozmarzyło go piwo, wino» (syn. *persigėrė*), *nusilàkti* ʽnażłopać się (o zwierzęciu); upić się’. Odpowiednik łot. *lakt*, *lùoku* (*lanku), *laku* ʽchłeptać’. Lit.-łot. *lak-* ma nawiązanie w słowiańskim iter. *lok-ā-*, por. cs. *lokati* ʽλάπτειν, lambere’, ros. *ločú*, *lokátь*, pol. przest. *łoczę*, *łokać* ʽchłeptać językiem jak pies; pić a. jeść chciwie, szybko, żłopać, pożerać’ (stpol. *połok* ʽżarłok’). Zob. BSW 149, REW II, 55, LEW 337n., Derksen 2008, 283n. Pwk. *lak-* jest pochodzenia onomatopeicznego, nawiązuje do odgłosu chłeptania. Por. *lap-* w gr. λάπτω ʽlizać; żłopać, chłeptać’, λάψω ʽchłeptać’ albo *lap^h-* w λαφύσσω ʽchciwie łykać, pochłaniać, pożerać’. — Drw. *lakinėti* iter. ʽchłeptać powoli’, *lãkinti* caus. ʽpoić, karmić (psa, kota)’. Por. łot. *lakât*, *-ãju* ʽchłeptać językiem’ (*suns lakā ar mēli*), *lakâtiês* refl. ʽoblizywać się (o psie)’, łot. gw. *laķît*, *-ĩju* ʽlizać, zlizywać’. Nomina: *lãkalas* ʽpłynny pokarm dla psa a. kota’, *lakãtė* ts. (por. łot. *laka* ts.), *lakãšius* ʽkto dużo pije’ (*Laka ir laka kaip lakãšius*), *lãkė* ʽspotkanie towarzyskie z wypitką, libacja’, *lakiẽnė* ʽrzadka, marna zupa’. Cps. *lakapaũtis* ʽkto wypija surowe jajka’ (por. *paũtas*), *pùtralakė* (zob. *putrà*).

lamatà 3 p.a. 1. ʽwichura łamiąca drzewa’ (*Kap užėjo lamatà, tai nei vieno sode medžio sveiko nepaliko*), por. n.m. *Lãmatos*, 2. ʽrzeczy połamane, kupa rupieci’ (*Krėslai tokie lamatos*) — formacja dewerbalna na SO *lam-* jak w *lámdyti* m.in. ʽzginać i łamać’. Por. suf. *-at-* w *klabãtas* ʽprzedmiot rozklekotany’, *lãkatas* m.in. ʽłachman, szmata, gałgan’, *skẽpatas* ʽchustka; kawał płótna’. Z innymi zakończeniami: *lamãtas* ʽkawałek’, *lamãtė* ts., *lamañtas* ʽułamek, kawałek, np. cukru, chleba’ (por. *gramañtas* ʽgruda’). Drw. *lamatýnas* 1. ʽlas wyłamany, powalony wiatrem, wiatrołom’, 2. ʽniedbale porozrzucane rzeczy, nieład, bałagan’. N.B. Nie należy tu *lamãkas* c. ʽniezdara’, ponieważ jest zapożyczeniem z błr. *lamáka* ʽcoś złamanego; człowiek niezdarny’. Por. ukr. *lomáka* ʽczłowiek wielkiego wzrostu, drągal’, ros. gw. *lomýga* ʽczłowiek niezdarny, ociężały; niedźwiedź’, kasz. *łomaga* ʽpołamaniec, kaleka, niedołęga’ — wszystko od czas. *lomiti ʽłamać’, zob. Sławski, SEJP IV, 451 (s.v. *łamaga*).

lamataĩ, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. ʽłapka na myszy, szczury’ : łot. *lamatas* f.pl. ts. — paralelna do *lamatà* (zob.) formacja dewerbalna. Znacz. etym. ʽto, co służy do duszenia’. Por. SO *lam-* w *laménti* m.in. ʽmiąć, miętosić’, *lámdyti* m.in. ʽgnieść, dusić’.

lámbas 3 p.a., *lam̃bas* 4 p.a. 1. ʽsoczysty liść warzywa wraz z łodygą’, 2. bot.

'szczypiorek, Allium schoenoprasum'. Niejasne. — Drw. *lambaĩ* m.pl. 'zupa przyrządzona z buraka boćwiny (Beta cicla)'. Czy tu *lembùs* 'rzadki, wodnisty (o niezaprawionej potrawie)'?

lámdyti, *lámdau, lámdžiau* 1. 'miąć, miętosić, kruszyć (chleb)', 2. 'gnieść, dusić', 3. 'zginać i łamać', 4. 'łamiąc psuć, burzyć', 5. 'naginać, przyuczać do pracy, układać (konia)', 6. 'uczyć, ćwiczyć, musztrować', *aplámdyti* 'obić' (*šónus kám aplámdyti*), *išlámdyti* 'wygarbować, wyprawić (skórę), zmiękczyć; wyuczyć kogo czego', *sulámdyti* 'wygnieść, pomarszczyć (odzienie), zmiąć (papier), złamać (drzewko, wóz), pokonać'. Causativum z suf. *-dyti* i SO *lam-* ⇐ *lem-* / *lim-*, por. *lìmti* 'ugiąć się pod ciężarem'. Paralele: *rámdyti* ⇐ *rìmti*; *trámdyti* ⇐ *trìmti*; *tvárdyti* ⇐ *tvérti*. Osobno zob. formy na SO *laménti, lámstyti, lamatà*. Caus. *lámdyti* jest zapewne innowacją morfologiczną na miejscu *lamyti, por. psł. *lom-iti (⇐ pie. *lomH-éi̯e-) caus. 'sprawiać, że coś się łamie, łupie, kruszy', scs. *lomljǫ, lomiti* 'κλᾶν, łamać', ros. *lomljú, lomítь* ts., pol. przest. i gw. *łomię, łomić* 'łamać, rozbijać na kawałki' (stpol. też 'wywoływać drgawki, dręczyć, trapić'), czes. *lomit* 'łamać' (por. BSW 162, Boryś 2005, 295). SO *lomH- przyjmuje się też dla stojącego w izolacji rzeczownika łac. *lanius, -iī* 'rzeźnik; kat' z *lamius < pie. *lomH-i̯o-, dosł. 'łamacz (kości)', por. niderl. *beenhouwer* 'rzeźnik' (de Vaan 2008, 326). — WSO *lām-, psł. *lam-: scs. *prělamati* 'przełamać, rozłamać', pol. *łamać,* ukr. *lamáty* ts. Ten sam wokalizm w lit. *lomà* m.in. 'działka ziemi'.

laménti, *lamenù, lamenaũ* 1. 'miąć, miętosić; łamać', 2. 'nosić coś ciężkiego, dźwigać', 3. 'ciężko pracować', 4. 'musztrować; układać konia', *atlaménti* 'odłamać (kawałek chleba)', *išlaménti* 'wyrwać (dziurę), rozchwiać i wyciągnąć (kół z ziemi)', *pérlamenti* 'połamać drzewa (o wichurze)', *sulaménti* 'zgnieść; zrobić coś z trudem, nieumiejętnie'. Z innymi suf.: 1. *lamìnti* 'miąć, marszczyć, cisnąć, giąć, łamać, ćwiczyć, tresować', *išlamìnti* 'połamać drzewa — o wichurze; wyłamać płot — o zwierzętach', *nulamìnti* 'złamać, ułożyć (konia)', *sulamìnti* 'zmiąć, zgnieść, połamać (gałęzie, łodygi)', 2. psł. *lomiti: scs. *sŭ-lom-iti* 'złamać'. Formacje kauzatywne z suf. *-enti, -inti* i SO *lam-* ⇐ *lim-*, por. *(pa)lìmti* 'ugiąć się pod ciężarem'. Dość rzadkie powiązanie sufiksu *-enti* z apofonią *o* dokumentują takie czasowniki, jak *gabénti* ⇐ *gebù*;, *klambénti* ⇐ *klembù*; *tapénti* ob. *tapìnti* ⇐ *tepù*. — BSW 162 i LEW 338 zestawiali lit. *lam-* ze stwn. *lam,* stisl. *lami* 'kulawy, kaleki, ułomny' oraz z czas. stwn. *lemjan* 'porazić, sparaliżować, unieruchomić', nwn. *lähmen* ts. (z pgerm. *lamjan- < pie. *$h_3$lomh_1-éi̯e-, zob. Kroonen 2013, 326).

lámstyti, *lámstau, lámsčiau* (war. *lamstýti*) 'naginać, łamać (drzewo); miąć, gnieść; tkać w łamane wzory' — frequentativum z suf. *-styti* i SO *lam-* ⇐ *lem-* / *lim-*, por. *(pa)lìmti* 'ugiąć się pod ciężarem'. Analiza historyczna: causativum z suf. *-yti* i SO *lamst-* od neopwk. *limst-* ⇐ *lìmsta* 'ugina się'. Paralele: *lankstýti* ⇐ *liñkst(a)*; *markstýti* ⇐ *mir̃kst(a)*. Osobno zob. *lámdyti, laménti*. — Neoosn. *lamst-*: *lam̃stas* 1. 'wzór w tkaninie, tzw. łamaniec', 2. bot. kwiat doniczkowy Cissus' (ŽD 324 niesłusznie postuluje tu suf. *-stas,* *lamd-sta-), *lamstúotas* ts., cps. *senãlamstis* 'pewien sposób tkania': *Senãlamstis tik maišams tedera* (por. *sẽnas*). — Neoosn. *lamsty-*: *lámstytas* 'wzorzysty, w desenie'.

landýti, *landaũ, landžiaũ* 'łazić, włóczyć się, chodzić w poszukiwaniu czego', *aplandýti* 'obejść (wszystkie kąty)', *išlandýti* 'wszędzie zaglądać w poszukiwaniu czego', też 'znaleźć', dosł. 'wychodzić co' (*Kas lañdo, tas išlando*) — iteratyw z suf. *-yti* i SO *land-* ⇐ *lend-* /*lind-*, por. *lendù, lį̃sti* 'leźć, łazić'. Paralele: *lankýti* ⇐ *lenkiù*; *dangýti* ⇐ *dengiù*; *grándyti* ⇐ *gréndžiu*. — Neoosn. *landž'-* (⇐ *landžiaũ*): *lándžioti* (akut metatoniczny, por. *ránkioti, slánkioti, válkioti*), SD *lundžioju* «łażę, włóczę się, repo, repto, pererro». Odpowiednik łot. *luõžât, -ãju* 'łazić'. Z innym suf.: łot. *luõdât, -ãju* 'łazić' < pb. *land-ā-. — Nomina na SO *land-*: *į́landa* 'kryjówka, nora, pieczara; wlot w ulu', c. 'wścibski człowiek', *landà* a. *lánda* 'nora, dziura', c. 'szpicel, szpieg', *landìkas* 'łazik', *landỹnė* 'właz w ulu,

otwór; nora, jama, jaskinia; spelunka’, *landuonìs*, *-iẽs* f. ‛zastrzał, panaritium’, *landùs* ‛(o ostrzu, szydle, palu) taki, co łatwo wchodzi, wnika w co; kto umie wszędzie wleźć, przedostać się; wścibski’ (⇒ *landū̃nas* ‛człowiek przebiegły, chytry’), *lándžia* ‛wylot w ulu’ (syn. *lakà*), *lañdžius* ‛łazęga, włóczęga’ (SD *lundžius*). — *palánda* c. ‛wścibski człowiek’, *palándė* ‛listewka pod otworem ula, na którą opadają przylatujące pszczoły’, *ùžlanda* a. *užúolanda* ‛poddasze, strych; nora, kryjówka’. Cps. *pečialánda* (zob. *pečialìnda*). W germańskim odpowiednikiem lit. *landà*, *lánda* jest wyraz oznaczający ‛ląd, ziemię, grunt’, por. goc. *land*, stisl. *land*, stang. *land*, *lond*, stwn. *lant*, < pgerm. *landa- n. < pie. *lond^{h}-o- (zob. ALEW 556, Kroonen 2013, 326). Osobno zob. *ląstà*. — N.m. *Lañdžiai* 3x, *Lañdiškės*, *Išlandžiaĩ* 2x, *Ùžlandžiai*.

lángas 1. ‛okno’, 2. ‛czworokąt’, 3. ‛niezarośnięte miejsce na bagnie, przepaść w bagnie, głębia’ (por. n.jez. *Lángas*), 4. ‛oko zwierzęcia’, 5. ‛pewna miara tkacka’. War. *langà* 4 p.a. Odpowiedniki bałt.: łot. *luôgs* ‛dziura, otwór; okno’, *dūmu luogs* ‛dymnik’, stpr. *lanxto* EV ‛okno, Fenster’. Bez pewnej etymologii, zob. referat dotychczasowych propozycji w LEW 339, ALEW 556. Może z udźwięcznienia *lánkas, por. *lìngė* < *linkė; *mángyti* < *mánkyti*; *mešlùngis* < *mešlùnkis*. Forma metatoniczna względem *lañkas* m.in. ‛przedmiot półkoliście wygięty, kabłąk, pałąk, łuk’. Znacz. etym. ‛półkolisty otwór’. — Drw. *belañgė* pot. ‛ciemnica, areszt, paka’ (dosł. ‛pomieszczenie bez okna’), *langẽlis* 1. ‛okienko’, 2. ‛lufcik, wietrznik’, 3. ‛kwadracik, kratka’ (*sąsiuvinis langẽliais* ‛zeszyt w kratkę’, *langìnė* ‛kąt dla starca w rogu izby’, *langìnės* f.pl. 1. ‛okiennice’, 2. ‛klapy do zasłaniania koniowi oczu z boku’, *langinýčia* ‛okiennica’ (war. *langenýčia*), SD *lunginyčia* «fenestra lignea, vulgo valuæ» (kalka hybrydalna z pol. *okiennica* ⇐ *okienny*), *lángininkas* ‛szklarz’, *lañgius* ‛kto robi okna; szklarz’, *langúotas* 1. ‛z oknami (np. kareta)’, 2. ‛(materiał) kraciasty, ze wzorem w kratę’, SD «oknisty, fenestratus» [‛z oknami’], *palángė* ‛parapet’. Niejasnym wariantem do *langinýčia* jest gw. *langaravýčia*. Vb. denom. *langė́ti* ‛tkać kraciaste wzory’.

lanišius, *-iaus* stlit. bot. ‛konwalia, Convallaria maialis’, SD <łanišius> «konwalia, lilyika, łanka, łanuszka, lilium conuallium» — zapoż. z pol. XVI w. *łanysz* m. (SPXVI). Por. SLA 118.

lank-, dewerbalne nomina na SO *lank*- od *lenk*-, por. *lenkiù*, *leñkti* ‛giąć, chylić, krzywić’: *apýlanka* 1. ‛zakole, zakręt’, SD «obłoczystość», 2. ‛miejsce ominięte w trakcie siewu, orania, bronowania’ (*kalbė́ti be apýlankų* ‛mówić bez ogródek’), *ãplankas* ‛okładka książki’ (por. *apleñkti knỹgą* ‛obłożyć książkę’), też ‛teczka na papiery; otok u czapki, rondo’[272], *įlanka* ‛zatoka, zakręt’, *įlankas marių* SD «odnoga morska» (por. *įleñkti* ‛wgiąć do środka’), *ìšlanka* ‛wygięcie, zakręt’, *lankà* (zob.), *lankaĩnis* ‛fajerka, krążek żeliwny w płycie kuchennej’, *lañkas* (zob.), *lankė̃smas* a. *lankė̃smė* ‛łąka w lesie’, *lankẽtas* ‛pręt, na który nakłada się szpulę przy motaniu nici’, *lañktis* a. *lánktis* ‛motowidło; zakręt, zygzak; obręcz beczki’, *lankùs* ‛giętki, gibki, zwinny’ (łot. *luôks*), *įlankus*: SD <ilunkus> «chybki, nachylony», *núolanka* (zob.), *palankùs* ‛przychylny, życzliwy, sprzyjający, pomyślny’, *prielankùs* ‛przychylny, życzliwy’, *sąlanka* ‛zgięcie, fałda, składka’, *užúolanka* ‛okrężna droga, droga naokoło; zakole rzeki, zatoka na jeziorze’. Cps. *lánkausis* ‛kto ma obwisłe uszy’ : łot. gw. *lankausis* (por. *ausìs*).

lankà 4 p.a. ‛wielka łąka w nizinie nad rzeką, zalewana podczas powodzi’, SD *lunka* «łąka» (syn. *pieva*). Nomen prymarne z suf. *-ā-* i SO *lank-* ⇐ *lenk-* / *link-*, por. *leñkti* ‛giąć, zginać’, *liñkti* ‛giąć się, chylić się’. Znacz. etym. ‛łąka w zakolu rzeki’. Paralele formalne:

[272] Paralela psł. *oblękŭ ‛zagięcie’ ⇐ *ob-lękti ‛zgiąć’. Por. słń. *oblòk* ‛sklepienie, łuk’, sch. *òbluk* ‛obłąk, łęk’, ros. gw. *oblúk* ‛krawędź wozu, sań’, czes. *obluok* ‛łuk’, pol. *obłąk* ‛przedmiot zakrzywiony w półkole; drewniany kabłąk nad chomątem’.

dangà ⇐ *deñgti*, *spandà* ⇐ *spę́sti*, *klampà* ⇐ *klim̃pti*. Formacje prefigowane: *apýlanka*, *į́lanka*, *ìšlanka* itp. zebrano s.v. *lank-*. Odpowiednik łot. kuroń. *lañka* ʽrozległa równina; nisko położona łąka, łąka nadrzeczna; wielkie bajoro', też bot. ʽturzyca, Carex', gw. *luñka* ʽzatoka morska; nisko położona łąka w zakolu rzeki'. Tu też stpr. n.m. *Lankaym* < *Lank-kaim-, *Lankeine* (por. AON 82, 232). Nawiązanie w psł. *lǫka (⇐ *lękǫ, *lękti ʽgiąć, chylić, krzywić'), por. scs. *lǫka* ʽchytrość, przebiegłość, złość' (znacz. przen.), sch. *lúka* ʽprzystań, port', sch. czak. *lūkä̀* ʽłąka nadrzeczna', ros. *luká* ʽzakręt drogi, zakole rzeki, łąka w zakolu rzeki; łęk siodla', czes. *louka* ʽłąka', pol. *łąka* ʽobszar porośnięty trawą', kasz. *łąka* ʽzatoka w jeziorze, półkole, łuk, zakręt'. Por. BSW 160, ME II, 420, LEW 339, Boryś 2005, 298, ALEW 556n. — N.rz. *Lankà* 6x, *Lankáitė*, *Lankaĩtė*, *Lankója* a. *Lankóji*, *Lankuvà* a. *Lankavà*. N.jez. *Lañkos*. N.m. *Lankà*, *Lañkos*, *Ažùlanka*, *Lankiniñkai*, *Ùžlankis*, cps. *Lañkakiemis* (por. stpr. *Lankaym*), *Lañkupiai* 3x (⇒ *Lañkupėnai*), *Júodžlankis*.

lañkas 1. ʽłuk' (*šáudyti iš lañko* ʽstrzelać z łuku'), 2. ʽkabłąk nad chomątem w uprzęży jednokonnej, tzw. duha' (*Su lanku pakinkytas arklys*), 3. ʽpałąk u wiadra, kosza', 4. ʽobręcz opasująca np. beczkę, koło' (SD *lunkas* «obręcz», *lunkas rato* «obod, okrąg», *apikalu lunkais* «pobijam beczkę», *pusė lunko* «poł koła, poł obręczy»), 5. przest. ʽsklepienie', 6. ʽotok u czapki', 7. ʽmiara długości tkanin' (*Apmečiau drobės penkius lankùs*), 8. DP ʽtęcza'. Nomen prymarne z suf. *-a-* i SO *lank-* ⇐ *lenk-* / *link-*, por. *leñkti* ʽgiąć, zginać', *liñkti* ʽgiąć się, chylić się'. Paralele: *tvañkas* ⇐ *tviñkti*; *stámbas* ⇐ *stem̃bti*; *stram̃pas* ⇐ *strim̃pti*. Zob. też *lank-*. Odpowiednik łot. *lùoks* ʽzgięcie, wygięcie, kabłąk w uprzęży, duha; krąg, obręcz koła; łuk', pl. *luoki* ʽmotowidło'. Nawiązanie psł. *lǫkŭ, por. scs. *lǫkŭ* ʽτόξον, łuk', ros. *luk* ʽłuk jako broń', ros. gw. ʽobłąk, kabłąk', czes. *luk* ʽłuk jako broń; półkolista krzywizna, obłąk', pol. *łęk, -u* ʽwygięta do góry część siodła', przest. też ʽobłąk u kuszy, półkole, kabłąk, łuk', pol.gw. ʽłuk jako broń; obręcz z leszczyny', pol. gw. *łęki* pl. ʽnosy płóz' (stpol. *łęczysko*, *łęczyszcze* ʽłuk'). Por. BSW 159, LEW 356n., Boryś 2005, 299. — Drw. *pusialankiai*: SD *iž akmenių dungtis pusialunkiai padarytas* «frambuga, arcus» [ʽsklepienie, arkada'] (syn. *lankas iž mūro*), *rãtalankis* ʽobręcz koła, obwód, obłąk', SD *ratalunkis* «obod, okrąg», (syn. *lunkas rato*), zwykle *rãtlankis* (por. *rãtas*). Vb. denom. *lankáuti* ʽszukać leszczyny na łuk'.

lankýti, *lankaũ*, *lankiaũ* gw. 1. ʽzginać, np. gałąź, kij' (*Pajėmęs kai botagotį lañko*); zginać kark, pochylać głowę', 2. przen. ʽprzybywać do kogoś lub dokądś na jakiś czas[273], zachodzić gdzieś, odwiedzać', 3. ʽuczęszczać (na lekcje, wykłady)', 4. stlit. ʽo Bogu: nawiedzać czym, doświadczać, karać' (*kas mus V. Dievas ląko badu arba maru* DP 587_{10} ʽgdy nas Pan Bog nawiedza głodem albo morem'). SD *lunkau kurių vietų* «bywam gdzie często; nawiedzam kogo». Cps. *aplankýti* ʽodwiedzać', *atlankýti* ts., przest. bibl. ʽdoświadczyć czym, pomścić'. Refl. *apsilankýti* ʽodwiedzić kogo, pobyć w jakimś miejscu'. Odpowiednik łot. *lùocît* ʽzginać, naginać', refl. *lùocîtiês* ʽgiąć się, krzywić się, tulić się', < pb. *lank-ī-. Osnowa *lank-ī- jest dwuznaczna: z jednej strony jest iteratywem w stosunku do tr. *lenkiù*, *leñkti* ʽgiąć, chylić, krzywić' (por. *kramtýti* ⇐ *kremtù*), z drugiej strony jest kauzatywem w stosunku do intr. *linkstù*, *liñkti* ʽgiąć się, chylić się' (por. *stabýti* ⇐ *stẽbisi*). Nawiązanie w stpr. temacie *lank-ī-: *perlānki* 1. ʽnależy się', 2. ʽgodzi się' (z *perlánkija), *lānkinan deinan* ʽdzień świąteczny'. Nawiązanie psł. *lǫčiti, por. scs. *lǫčiti*, *lǫčǫ* ʽodłączać, oddzielać', *otŭlǫčiti* ʽodłączyć, oddzielić', *razlǫčiti* ts., ros. *razlučítь*, *-lučú* ts., stpol. *łęczyć się* ʽoddzielać się, rozdzielać się'. Zob. BSW 159, REW II, 72n., Sławski, SEJP V, 77n., ALEW 557n. — Z innymi suf.: *lankáuti* iter. ʽczęsto zachodzić, odwiedzać', przest. ʽchronić' (*Angelams savo liepė tavę lankaut* KN 80), *lankóti* a. *lañkoti*, *-ju*, *-jau* ʽobchodzić, idąc

[273] Por. *tad tame rodžias didė ir noprepiama malonė jo prieš mus, jog jis patis teikias mūsump vaikščiot ir ląkyt mus* DP 237_9 ʽtedy się w tym okazuje niezmierna łaska jego przeciwko nam, iż on sam raczy do nas przychodzić i nawiedzać nas'.

okrążać; chodzić wokół kogo, dogadzać komu; zginać coś sztywnego, robić giętkim' (odpowiednik łot. *lùokât*, *-ãju* 'zginać, naginać'), refl. *lankótis* 'kłaniać się, chylić się w pokorze, korzyć się', *lankstýti* (zob.). — Neoosn. *lanky-*: *lankýtojas* 'odwiedzający, (w urzędzie) interesant', SD «wizytator, lustrator, visitator». — Nomina na SO *lank-* zebrano s.v. *lank-*.

lañksmas gw. 'okrąg, łuk, droga okrężna' — drw. z suf. *-ma-* od neopwk. *lanks-*, będącego formą SO do *links-* ⇐ prs. *linkstù* (por. *liñkti*; *liñksmas*). Paralela apofoniczna: *kramslẽ, kramsė́ti* ⇐ *krim̃s(ti)*.

lañkstas 'wygięcie, łuk (drogi, rzeki), skręt, zakręt (drogi), droga okrężna'. SD *lankstas* «krążenie, krąg, koło; krzywość, nakrzywienie; nachylenie; zakręt, zakrzywienie, zawrot». Analiza: *lankst-as*, drw. od neoosn. *lankst-*, wyabstrahowanej z vb. frq. *lankstýti* 'zginać' (zob. s.v.). Inaczej ŽD 325: analiza *lank-stas*. — W SD jest też zapis formy zmienionej przez persewerację *ks* > *kš*: <lunkßtas> «wyboczenie dróg» z *lañkštas* (por. *lakštà* ob. *lakstà* ⇐ *lakstýti*). — Z innymi suf.: *lankstà* 'przegub' (syn. *linkmuõ*), *lañkstis* 'motowidło', *lankstùs* 'giętki, gibki, kręty (szlak, droga); ruchliwy, żwawy'. Vb. denom. *lánkstauti* 'robić łuk, objazd, okrążać'.

lankstýti, *lankstaũ*, *lanksčiaũ* 'zginać, pochylać'. Analiza synchroniczna: *lank-stýti*, frequentativum z suf. *-styti* i SO *lank-* ⇐ *lenk-*, por. *leñkti* 'giąć, chylić'. Analiza diachroniczna: *lankst-ýti*, causativum z suf. *-yti*, dołączonym do osnowy *lankst-*, będącej formą SO od neopwk. *linkst-*, por. prs. intr. *liñksta* do *liñkti* 'chylić się, giąć się'. Paralele: *barstýti* ⇐ *bìrsta*; *markstýti* ⇐ *mir̃ksta*.

lãpas 1. 'liść z drzewa; liść kapusty', 2. przen. 'karta, kartka papieru; arkusz (papieru, blachy)'. Z innymi suf.: łot. *lapa* 'liść; stronica', *lapas* pl. 'listowie' (por. głuż. dłuż. *łopjeno* 'liść'). SO *lap-* stoi w apofonii do *lep-, por. psł. *lepenŭ, słń. *lépen*, *-éna* 'liść drzewa, rośliny; arkusz', ros. *lepénь* 'kawałek, strzęp', *lépest* 'szmata; płatek kwiatu' (REW II, 31n., LEW 339n.). Są to formacje dewerbalne od pwk. pie. *lep- (LIV^2, 413), por. gr. λέπω 'obrać, obłupić, zedrzeć, zdjąć', ἐκλέπω 'wyłuskać', λεπτός 'wyłuskany — o jęczmieniu; drobny, miałki', przen. 'cienki, chudy; mały, słaby, nieznaczny; lekki, łagodny', λεπίς, -ίδος f. 'łuska rybia; skóra, łupina (orzecha); płytka, blaszka; płatek śniegu' (por. GEW II, 106n.). Lit. *lãpas* odpowiada formalnie SO gr. λοπός a. λόπος m. 'łuska, naskórek; łuszczenie się skóry (po chorobie)'. Dalej por. λοπίς, -ίδος f. 'kora, łuska' oraz WSO *lōp- w gr. λῶπος, -εος n. 'odzienie, szata, płaszcz', λώπη f. ts. (GEW, *l.c.*). W tym świetle znaczenie lit.-łot. 'liść' wygląda na sekundarne (znacz. etym. 'to, co zdarto, zerwano z gałęzi'?). Osobno zob. *lópeta*. — Drw. *lapẽlis* 'listek; ulotka', *lapiẽnė* 'zupa z rozmaitych jarzyn, zupa jarzynowa', *lapijà* coll. 'liście, listowie', *lapìnė* 'szałas z liści; altana; namiot', *palapìnė* 'namiot', *lapìnės* f.pl. 'gałęzie, którymi nakrywają zamoczony len; gałęzie a. żerdzie kładzione na spód kopki siana'. Cps. *lãpkotis* 'ogonek liścia' (por. *kótas*), *lãpkritis* 'listopad' (dawniej też 'październik'), SD *lapakritis* ts., dosł. 'pora opadania liści', por. *krìsti* (zob. Skardžius, RR 4, 30n.), *lãplagas* a. *lãplėgis* (zob. *lė́gti*), *lãpskleidis* 'pora rozwijania się liści' (por. *skleĩsti*), *žíedlapis* 'płatek kwiatu' (por. *žíedas*). — Vb. denom. *lapáuti* 'zrywać liście, np. buraków', *lapóti*, *-ja*, *-jo* 'puszczać liście, mieć liście, zielenić się', też 'żyć' (*Man rodos, tas ligonis neilgai belapõs*), *sulapóti* 'pokryć się liśćmi, zazielenić się'. — N.m. *Lapãliai* 2x, cps. *Lapakrità*, *Lãplėgiai*.

lãpė 'lis, Vulpes vulpes'. Odpowiednik stpr. *lape* EV 'lis, Vochz [Fuchs]'. Z innym suf.: łot. *lapsa*, *lapse* 'lis'. Zestawia się z jednej strony z lit. *vilpišỹs* 'dziki kot' (zob. s.v.), z drugiej strony z gr. ἀλώπηξ, -εκος f. ts. (*u̯alōp-?), orm. *ałowês* 'lis', wed. *lopāśá-* m. 'gatunek szakala' oraz łac. *volpēs* a. *vulpēs*, *-is* f. 'lis' (*h$_2$u̯l̥p-eh$_1$-?), mianowicie przy

założeniu, że istniał zróżnicowany apofonicznie temat pie. *h$_2$u̯lop- / *h$_2$u̯l̥p- (nagłosowa lrg. z uwagi na ἀ- refleksu greckiego). Por. EWAIA II, 482n., Schrijver 1991, 377 (*volpēs* < *u̯l̥p-eh$_1$-), BSW 149, LEW 340, ALEW 558n. De Vaan 2008, 688 wywodzi *volpēs* z pital. *u̯olp-i- < pie. *(H)ulp-i- i wyklucza pokrewieństwo wyrazu łacińskiego tak z gr. ἀλώπηξ, jak i z lit. *lãpė*. — Drw. *lapelė* SD «liszka, vulpecula», *lapė́nas* a. *lãpinas* ʻlis samiecʼ, *lapenà* ʻskóra z lisaʼ, *lãpenos* f.pl. ʻfutro na lisiej skórze, lisiuraʼ, *lapýnas* ʻmałe lisaʼ, *lapìnė* ʻczapka z lisiej skóry, lisiuraʼ, *lapùitis* ʻlisekʼ < *lapū́tis (por. *paukštùitis*). Cps. *lãpkasa* ʻlisia noraʼ (por. *kàsti*), *lãppisas* (zob. *pìsti*), *lapsnùkis* ʻprosię, którego ryj przypomina pysk lisaʼ (por. *snùkis*), *lãpurvis* ʻlisia noraʼ (por. *ùrvas*). Vb. denom. *lapiáuti* ʻpolować na lisyʼ. — N.m. *Lãpės*, *Dìdžiosios Lãpės*, *Lapẽlės* (⇒ *Lapelìškiai*), *Lãpiškiai* 3x, *Lapìškiai* 3x, cps. *Dìdlapiai*, *Lapgaũdžiai*, *Lapgìriai*, *Lãpiakalnis* 2x, *Lãpkalnis* 5x (por. stpr. n.m. *Lappegarbe*, *Leppengarbe*, cps. z II członem od *garbis* ʻgóraʼ, por. AON 83), *Lapkãsės* 2x, *Lapkasiaĩ*, *Lapūkìnė*, *Lãpurviai*, *Lapvarčiaĩ*. N.rz. *Lapainià* (por. stpr. n.m. *Lapaynen*), *Lapìšė*, *Lapojà* (też n.jez.), *Lapuĩgis* (*Lapuikis), cps. *Lapãvartė*, *Lãpkasis*, *Lapskójis* (por. *lãpės kója* ʻlisia nogaʼ), *Lãpupis* 2x, *Lapùpis*.

lapsė́ti, *làpsi*, *lapsė́jo* 1. ʻuderzać skrzydłami, machać skrzydłamiʼ (por. *lupsė́ti*), 2. ʻuderzać, bić — o sercuʼ, 3. ʻidąc klapać, stukać obuwiem spadającym z nógʼ, 4. ʻstrzyc uszami (o psie)ʼ, 5. ʻgłośno, chciwie jeść lub żrećʼ, 6. ʻkroczyć z odgłosem; iść ciężkim krokiem, dreptać, krzątać się przy robocieʼ, 7. ʻkapać (z dachu), kropić (o deszczu)ʼ, 8. ʻmrugać powiekami, być sennymʼ. Czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *làp* — m.in. o uderzaniu, machaniu skrzydłami, o tupocie nóg, o głośnym pożeraniu, o zwisającej oddartej części odzieży. Neoosn. *laps-*: *lapsénti* ʻuderzać skrzydłami; przebierać nogami, dreptaćʼ. — Z innymi suf.: *lapénti* ʻlapsėtiʼ, *lapnóti* ʻgłośno żreć coś rzadkiego (o świniach); szybko iść, biecʼ, *lapóti* ts., *lapsóti* ʻzwisać, odwisać (o strzępie, o pole)ʼ.

lapũ̃kas, zwykle pl. *lapũ̃kai* gw. bot. 1. ʻłopian, łopuch, Arctiumʼ, 2. bot. ʻknieć błotna, kaczeniec, Caltha palustrisʼ, 3. bot. ʻgrążel żółty, Nuphar luteumʼ, 4. bot. ʻgrzybień biały, lilia wodna, Nymphaea albaʼ, 5. bot. ʻczermień błotna, Calla palustrisʼ — zapoż. z błr. gw. *lapúx* (liter. *lópux*, zob. ESBM 6, 33). Mylny jest wywód z pol. *łopucha* (!) lub ros. *lopúx* w LKŽ VII, 157. Zob. też *varnalė́ša*. — War. sonoryzowany: *lapũ̃gas* (por. *kvartũ̃gas* < *kvartũ̃kas*; dalsze paralele podaje Urbutis 1981, 195).

lapùs, *-ì* 4 p.a. stlit. DP ʻpyszny, hardy, nadętyʼ. Z innym wokalizmem: *lepus* MŽ ʻpyszny, wyniosłyʼ (por. łot. *lępns* ʻdumny, wyniosły; wspaniały, świetnyʼ). Osnowa *lap-* jest prawdopodobnie alternantem na SO do *lep-*, zob. *lepùs*, *lèpti*. Pozostają trudności w uzgodnieniu odnośnych wyrazów pod względem znaczeniowym, zob. LEW 358. — Drw. *lapysta*, *lapystė* DP «pycha», *lapumas* DP ʻpycha, hardośćʼ, *lapũ̃nas* DP ʻpyszny, hardyʼ, *prielapùs* ʻnatrętny, dokuczliwyʼ. — Vb. denom. *lapáuti* ʻdokazywać — o dzieciachʼ, DP ʻpysznić się, wynosić sięʼ, SD[1] *lapauju* «czwaruię, czwaruię się» [ʻpleść brednie, błaznowaćʼ], «duruię» (syn. *siaučiu*), «mięsopustuię» (syn. *siaučiu*), «przebarszczam» [m.in. ʻprzebierać, wybredzać, grymasić; dokazywaćʼ, SW], «przekwintuię» [m.in. ʻwybredzać, przebierać w czym, grymasićʼ, SW], SD *lapauju* 1. «buiam, vagor, exspatior» (syn. *lakstau*, *siaubiu*), 2. «pustuię, petulanter, immoderate ludo», ⇒ *lapavimas* SD «przekwinta & przekwintowanie, ineptiæ, lasciuita, lenocinium» [ʻswawola, pozwalanie sobie na zbyt wieleʼ, SPXVI].

lasýti, *lasaũ*, *lasiaũ* 1. ʻdziobem szczypać, zbieraćʼ (SD *lasau* «zobię»), 2. ʻprzebierając wybieraćʼ (*Aš rinkau varpeles nelasydama*), 3. ʻwybierać coś odpowiedniego dla siebie, wyszukiwaćʼ. DP ʻobieraćʼ, *aplasau* SD «brakuię; obieram, przebieram» (⇒ *aplasymas* SD «brak, delectus, discrimen»), *išlasýti* ʻwybieraćʼ (⇒ *neišlasytas* SD «nieprzebrany, bez braku zebrany»), *sulasau* SD «zbieram co». Odpowiednik łot. *lasît*, *-u*, *-ĩju* ʻzbierać (jagody,

grzyby); wyszukiwać, wybierać' (też 'czytać', co jest kalką z nwn. *lesen*). Iteratyw z suf. *-yti* i SO *las-* ⇐ *les-*, por. *lèsti* 'dziobem szczypać, zbierać'. Por. ALEW 559. Paralele: *badýti* ⇐ *bedù*; *slapýti* ⇐ *slepiù*; *tąsýti* ⇐ *tęsiù*. — Z innymi suf.: *lasinė́ti* 'zbierać', *lasióti* 'zbierać (jagody), dziobać'. — Nomina na SO *las-*: *apýlasa* SD «brak, delectus, discrimen» (znacz. etym. 'miejsce wydziobane'?), *lasà* 'ziarno sypane na pokarm dla ptactwa', *lasa paukščių* SD «zob ptasza, posypka, cibarium», *lãsalas* 'pokarm dla ptactwa' (por. *lãkalas*), *lasùkai* m.pl. 'drzewka, krzaki wycinane celem przerzedzenia lasu', *lasùs* 'dużo, szybko dziobiący (o kurze, gęsi)', *lasùtis, -ė* 'kto przez długi czas szuka sobie żony, męża', *nopilasus* SD «nieprzebieraiący w potrzebach, non fastidiosus in cibo» ['niewybredny'] < *ne-api-lasus.

laskū́tas gw. 'strzęp tkaniny, szmata, gałgan; zniszczona koszula, zniszczone ubranie' — zapoż. z błr. *laskút, -á* 'strzęp, okrawek, ułamek; kawałek skóry' (por. LKŽ VII, 163, ZS 30). Zob. ESBM 5, 245, gdzie też mowa o strus. *loskutŭ* 'działka ziemi', ros. *loskút, lóskut* 'strzęp' i bg. *loskún* 'okrągły kawałek mydła'. — Drw. *laskū́tinė* 'narzuta zszyta z kawałków zużytej tkaniny', *laskū́tinis* a. *laskū́tininkas* 'kto skupuje szmaty, szmaciarz', cps. *laskū́tagalis* 'marne odzienie' (por. *gãlas*). Vb. denom. *laskūtúoti* 'chodzić w podartym ubraniu'. — Akcentowane zakończenie błr. *-út* zostało oddane po litewsku jako *-ū́t-as*. Tym samym wyraz został włączony do typu słowotwórczego o sufiksie *-ūt-*, por. *skarliū̃tas* 'strzęp, łachman' (żm. *lùkutas* 'szmatka, ścierka'), *lemtūtà* 'niezdara', *keliū́ta* 'wąska, marna droga', nazwa wsi *Opšrū́tai* (por. GJL II, § 442). — Obok *laskū́tas* jest kilka synonimów o pierwiastku *lask-* i odmiennych sufiksach, por. *lãskana* 'podarte ubranie, łachman; łuska, łupina', *lãskanas* 'chustka na głowę' oraz *lãskatas* 'strzęp' (*Jo drabužiai eina laskataĩs* 'Jego ubranie jest w strzępach'). Wydaje się, że powstanie tych wyrazów wiąże się z metanalizą *laskū́tas* ⇒ *lask-*, która otworzyła drogę do sufigowania *-an-*, *-at-*. Takie właśnie formanty ukazują się w rodzimych nazwach 'odzieży' lub 'oddartego kawałka', por. np. *drãpanos* 'odzież', *lãkatas* 'łachman' (łot. *lakats* 'chustka; szalik'), *lùskatas* 'strzęp', *lamãtas* 'kawałek'. Paralela na metanalizę: *skar-malas* ⇒ *skarm-alas*, drw. *skarmataĩ* 'onuce'. Būga, RR I, 455, który widocznie nie znał formy *laskū́tas*, był zdania, że lit. *lask-* w *lãskatas* itp. jest spokrewnione ze słow. *losk-* w *loskutŭ*. Za nim poszli BSW 150 (s.v. *laskanā-), REW II, 60 i LEW 341. ME II, 453 wprowadził do dyskusji łot. *lęska*, *ļęska* 'gałgan; bryłka błota pod podeszwą', zestawiając je pod względem apofonicznym z lit. *lãskana* (zob. wyżej) i ze śrdn. *las*, *lasche* 'gałgan, szmatka, ścierka'. Moim zdaniem wyraz łotewski nie jest alternantem apofonicznym, lecz wyrazem zapożyczonym ze śrdn. *lasche*. Co do transpozycji fonetycznej por. łot. *lasks* 'brudny' ⇐ śrdn. *lasch*, łot. *skāde* 'szkoda, nieszczęście' ⇐ śrdn. *schade* (Jordan 37, 74).

ląstà 4, 2 p.a. 1. 'ptasia klatka, kojec dla gęsi, kur, kaczek', 2. 'miejsce składania jaj' (war. *lą̃stos*, *lą̃stas*), 3. *krūtìnės ląstà* 'klatka piersiowa', 4. gw. 'psia buda', 5. gw. 'nora, dziura', 6. gw. 'licha chałupa'. Możliwa jest dwojaka analiza: *lą̃s-ta* lub *ląst-a*, ponieważ w grę wchodzi osnowa werbalna *ląstyti 'włazić', wywodząca się z frq. o strukturze *ląs-sty-. To frequentativum było derywatem na SO *ląs-* od neopwk. *lįs-*, zob. *lį̃sti* 'leźć do środka'[274]. Paralele: *spą́styti* < *spąs-sty- (do *spę́sti*), *brąstyti < *brąs-sty- (do *brę́sti*, *brį́sti*). ALEW 560: analiza *ląs-ta* ⇐ *lį̃sti*. — Z innym suf.: *ląstas* LEX 'gęsiniec, chlew gęsi' : łot. *luosts* 'kryjówka; wnęka; gołębnik'. — Drw. *ląstẽlė* 'komórka roślinna, zwierzęca, cellula' (⇒ *ląstelíena* 'błonnik, celuloza'), *lastenà* 'błonnik', *ląstỹnė* 'kojec; psia buda', *ląstis* b.z.a. f. 'otworek w ulu, wylot dla pszczół', *ląstvà* 'ptasia klatka' (por. *laktvà* ⇐ *laktà*, *brastvà* ⇐ *brastà*), *lą̃stvos* f.pl. ts.

[274] Podobna dwutorowość analizy morfologicznej wiąże się z wyrazem *brastà* 'bród' — zależnie od tego, czy widzimy tu drw. od *brìsti* (wtedy: SO *bras-* od *bris-* + suf. *-tā-*), czy raczej drw. od zanikłego frq. *brastyti (wtedy: neoosn. *brast-* + suf. *-ā-*).

lãšas 1. ʽkropla’ (SD «kropla spora; sopel»), 2. ʽmała ilość czego, odrobina’, 3. ʽcętka, plamka, pieg’. Pl. *lašaĩ* ʽkrople, lekarstwo w płynie odmierzane po kropli’. Odpowiednik łot. *lase*, zwykle ze wzdłużeniem: *làse* ʽmała ilość płynu (wody, mleka, zupy)’, też ʽcętka, barwą wyróżniająca się plamka’. Sb. postvb. do *lašė́ti* ʽciec kroplami’ (zob. s.v.). Por. ALEW 560. — Drw. *lašẽlis* SD «kropka, kapka», *pãlašas* ʽwoda ściekająca z dachu’ (⇒ *palašiáuti* ʽszukać okazji do wypicia za darmo’), *palašė̃* ʽokap’. Czy tu należy *lãšalas* ʽowad jętka, Ephemera vulgata’? — Cps. *bérlašis* (zob. *béras*), *lašatykỹs* (zob. *tykùs*), *lãšleidis* (zob. *lẽdas*), *laštakà* ʽrynienka, którą ścieka żywica brzozowa’ (por. *tekė́ti*), *lãštakas* ʽrynna’ (por. łot. *lãstakas* ob. *lãstękas* f.pl. ʽwoda ściekająca z dachu; sople zwisające z dachu’, war. *lastagas*), *sniẽglašas* ʽdeszcz ze śniegiem’ (por. *sniẽgas*). — N.m. *Lašaĩ* 2x, *Lãšiškė*. — Vb. denom. *lãšinti* ʽlać kroplami’ (łot. *lasinât*, *làsinât*), *lãšinti váistus* ʽzakrapiać lekarstwo’ (⇒ *lašintùvas* ʽkroplówka’), *aplãšinti* ʽpokropić, obryzgać (krwią)’, *įlašinu* SD «wkrapiam, instillo», *išlašinu* SD «osączam, wysączam, excerno, destillare, guttatim defluere facio». Por. jeszcze *ašaras lãšinti* ʽpłakać’, *prakaitą lãšinti* ʽciężko pracować’ (dosł. ʽwylewać pot’). Z innym suf.: *lašnóti* ʽkropić, pokrapywać, kapać z rzadka’ (war. *š*-mobile: *šlasnóti* < *šlašnoti). Od interi. *làšt* ʽkap’ pochodzi czas. *làštelėti* ʽpolać się kroplami’.

lą̃šas, *-à* stlit. ʽkaleki, ułomny’, SD <lußas> «niecały; niedołężny, ułomny». Bez pewnej etymologii. Na podstawie fińskiego wyrazu *lonkko* ʽkulejący, kulawy’, który uchodzi za pożyczkę z bałtyckiego, wyprowadza się *lą̃šas* z praformy *lanšas < pie. *lonḱo- (transponat). Zob. Skardžius, RR 4, 380, LEW 355, s.v. *lénas*.

lašė́ti, *lãša*, *lašė́jo* 1. ʽciec kroplami, kapać, ściekać — o pocie’, 2. ʽprzeciekać — o dachu, dzbanku, garnku’. SD *lašu* «kapam kroplami» (syn. *šlaku*), *laša* «kapie, przecieka» (syn. *lietus teka per dungtį*), «sączy się», *laša medžias* «kapie z drzewa», *sakais laša medžias* «kley puszcza drzewo» (syn. *sakuoja*), *išlašė́ti* ʽwyciec (np. o krwi)’, *išlašu* SD «osiąkam». — Drw. *laščióti* ʽkropić, pokrapywać — o deszczu’, *lašénti* ʽpadać po trochu; ciec z pluskiem, ciurkać’ (*išlašénti* ʽwypić z kieliszka’). Nomina: *lãšas* (zob.), *lašinỹs* ʽkropla; okap’, *lašus* SD «kroplisty, krople puszczaiący», *lašmuõ* (zob.). Do tego interi. *làš*: *O lytus jau làš, làš pro plyšį*. — WSO *lāš-: łot. *làsêt*, *lāsēja* ʽciec kroplami, kapać’, *làsinât* ʽwpuszczać kropelkami, wkraplać’. Brak odpowiednika lit. *loš-. — Nie stwierdzono podstawy werbalnej †leš-, SZ †ilš-, †ulš-. Transponaty ie. *leḱ-, *loḱ-, *l̥ḱ.

lašiniaĩ, *-ių̃* 3 p.a. m.pl. ʽsłonina, smalec’ (SD «słonina, lardum»), *plaštakìniai lašiniaĩ* ʽsłonina gruba jak dłoń’ (por. *plãštaka*), *sprindìniai lašiniaĩ* ʽsłonina gruba na piędź’ (por. *sprìndis*). Budowa dwuznaczna, por. 1° *laš-iniai* — drw. od vb. *lašė́ti* intr. ʽciec kroplami’, por. zdanie *Kaip įkaito lašiniai, išlašė́jo* ʽGdy słonina się rozgrzała, [to] się roztopiła’ (dosł. ʽwyciekła w postaci kropel, kroplami’), 2° *lašin-iai* — drw. od vb. *lãšinti* tr. ʽlać kroplami’ (*Kam lãšini taukus ant žemės? Išlãšink taukus*). Por. *lašinỹs* ʽwoda kapiąca z dachu; dziura w dachu, przeciek’. — Pochodniki: *lašinẽtis*, *-čio* ʽpieczywo (ciastko) zapiekane ze słoniną’, *lašinìngas* ʽze słoniną, tłusty’, *lašinìnis* ʽtuczony na słoninę’ (*Šitas paršas lašinìnis*), też o człowieku: ʽtęgi, tłusty, otyły; który lubi jeść słoninę’. Cps. *lašìnbrolis* ʽtęgi, gruby człowiek’ (por. *brólis*), *lašinėdis* ʽkto jada słoninę, kto lubi słoninę’ (por. *ėd-*, *ésti*). — N.m. *Lašiniaĩ* 2x, n.rz. *Lašìn-daubė*, n. łąki *Lašìn-balė*. — N.B. Lit. *lašiniaĩ*, zapożyczone do języka staropolskiego w formie *łoszyna* ʽrodzaj słoniny’ (1394 *loszijna*), ukazują się w Rachunkach dworu króla Jagiełły, por. Bednarczuk 1999, 155.

lašišà 2, 3 p.a. ʽłosoś, Salmo salar’. War. m. *lãšišas*. Z innym suf.: <Laßaßa> LEX

'Lachs' = *lašaša*, *lasaša* SD «łosoś, salmo» (*s*-*š* z dysymilacji *š*-*š*)[275]. Do tego nawiązuje stpr. **lasasso*, pis. <lalaʃʃo> EV 'łosoś, Lachs', rekonstrukcja: *lasasa (por. Trautmann 1910, 368). Por. n.rz. *Lašišà* 2x (⇒ *Lašišìnė*, *Lašìšupis*). Obok tego jest n.rz. *Lašašà* (Vanagas 1981, 181). Suf. *-aš-* przypomina formant *-os-* odpowiednika płn.-słowiańskiego, por. ros. *losósь*, ukr. *lósosь*, pol. *łosoś*, czes. *losos*. Praforma bsł. *laš-aš- (BSW 150: *lašaši̯a-). — Rekonstrukcja pie.: *laḱs-o- (IEW 653) lub *loḱs-o- (Mayrhofer 1986, 69, przyp. 11), *loḱ-so- (Kroonen 2013, 322), por. stisl. *lax*, stwn. *lahs*] (pgerm. *lahsa-), może też toch. A *laks* 'ryba'. Znacz. etym. 'ryba o skórze pokrytej cętkami' (IEW 653, Specht 1944, 31). Z uwagi na wokalizm *a wyraz może być pożyczką nieindoeuropejską. Gdy chodzi o oset. *læsæg* 'łosoś', to z powodu *l-* może to być wczesne zapożyczenie ze słowiańskiego, zob. ALEW 560. — Pie. *lo/aḱs-o- wydałoby lit. †lašas (por. *š* z pie. *-ḱs- w *ašìs*, *iẽšmas*, *šešì*). Zamiast tego mamy osnowę na *-i̯o-*, lit. gw. *lãšis*, *-io* 'łosoś'[276] i łot. *lasis* ts. Jej ocena nie jest jednoznaczna. Z jednej strony może to być drw. wsteczny od *lašaš-* / *lašiš-* (neoosn. *laš-*). Z drugiej strony karelskie i wepskie *lohi* 'łosoś', które jest zapożyczeniem z bałtyckiego (por. LEW 342, Stang 1966, 23), przemawia na rzecz dawności form lit. *lãšis*, łot. *lasis*. — Derywatami są tu głównie terminy ichtiologiczne: *lašišáitė*: *margóji lašišáitė* 'Salmo fario' (war. *lašišáitis*), *lašìšius*: *lašìšius margàsis* ts., *lašìšinės* f.pl. 'łososiowate, Salmonidae'. Cps. *lãšūdė* gw. 'sieć do połowu łososi' (złożenie hybrydalne, por. *ū́da* ⇐ błr. *vúda*). — Gwarowe formy *vašỹlas* 'łosoś', *vašýlas*, *vãšilas* ts. pokazują alternację spółgłosek *l* i *v*, o czym zob. GJL I, § 461 i LEW 1207.

lašmuõ, gen.sg. *lašmeñs* 3 p.a. m. gw. 1. 'miejsce w jeziorze, skąd uchodzi lub gdzie wpływa rzeczułka', 2. 'miejsce w jeziorze, gdzie woda marznie i nie zamarza, tzw. oparzelisko', drw. *lašmenà* ts. Konkretyzowane nomen actionis na *-men-* od *lašė́ti* 'ciec kroplami'. Paralele: *tešmuõ* ⇐ *tẽšti*; *želmuõ* ⇐ *žélti*. — N.B. Łot. *lasmenis* a. *lāsmenis* 'przerębel; oparzelisko' uchodzi za zapożyczenie z est. *lasme* 'wielki czworokątny otwór w lodzie, służący do połowu ryb', por. ME II, 424, 442. — N.rz. *Lašmuõ*, n.m. *Lašmén-pamūšis*.

latãkas 'rynna przy okapach dachu' (SD «rura wodna; rynna, kanał») — zapoż. z błr. *laták*, *-á* (stąd też łot. *lataka* 'rynna', war. *lataga*). Por. Berneker, SEW I, 735, SLA 118, ZS 30, LEW 342n. Tymczasem Būga, RR I, 455n. opowiadał się za rodzimością tego wyrazu i dopatrywał się śladów osnowy *lat- w onomastyce, zwłaszcza w hydronimii. — Poboczne znaczenia wyrazu *latãkas*: 1. 'drewniana rynienka do spuszczania soku z brzozy a. klonu' (war. *lẽteka*, *letẽkis*), 2. przest. 'koryto do zsypywania ziarna', 3. 'struga; kałuża', 4. 'rów z wodą, kanał odprowadzający wodę z pola', 5. 'grząska łąka, grzęzawisko', 6. 'pas ziemi', 7. 'sopel lodu' (to znaczenie tłumaczy się zmieszaniem war. *letẽkis* ze swojskim wyrazem *letẽkas* 'sopel' < *led-tekas). — *Latãko gãtvė* — nazwa ulicy w Wilnie (odpowiednik polski *Łotoczek*). — Drw. *latakẽlis* 'rynienka; dzióbek dzbanka', *ašarìnis latakẽlis* 'kanalik łzowy'. — N.m. *Latãkai* 2x, *Latãkiškė*. N.rz. *Latakà*.

latanius stlit. 'miednica' (Bretkun). Niejasne, por. ALEW 560.

lãtas przest. 'łut, jednostka wagi równa $^{1}/_{32}$ części funta, tj. ok. 12,8 g' (*Nupirk tris latùs mielių* 'Kup trzy łuty drożdży'), SD[1] *latas* «łot, semiuncia» — zapoż. z prus.-niem. *lot*, śrdn. *lōt* (Čepienė 172) albo też z pol. przest. *łot*.

[275] Būga, RR III, 650 uważał <Łaʃaßa> za błąd druku zam. <Łaʃißa>. Trudno się z tym zgodzić, por. niżej odpowiednik stpr. i lit. n.rz. *Lašašà*. — Pomija się poświadczony z jednego tylko miejsca (Jonavà) war. *lãsasė* 'łosoś', o brzmieniu jak gdyby dostosowanym do odpowiednika słowiańskiego (sekwencja *s*-*s*).

[276] Pomija się gwarowe femininum *lašìs* 4 p.a., ponieważ jest ono poświadczone z jednego tylko miejsca (Palangà). — Dwuznaczne są n. rz. *Lãšupis* 2x, *Lãšiupis*, ponieważ ich I człon może ewentualnie stać w związku z sb. *lãšas* 'kropla' lub vb. *lašė́ti* 'ciec kroplami'.

lãtras stlit., gw. ʻrabuś, rozbójnik, opryszek, morderca; włóczęga; chłop pańszczyźniany zbiegły spod władzy pana’ — zapoż. z pol. *łotr* (⇐ stczes. *lotr* ʻzłoczyńca, łajdak’ ⇐ śrwn. *loter*, *lotter* ʻnicpoń, ladaco’, zob. Sławski, SEJP V, 221). Zob. też ALEW 561. — Vb. denom. *latráuti* ʻbyć łajdakiem, rozpustnikiem, pijakiem’, *latravóti* ts. Neoosn. *latravoj-*: SD <łatrowoimas> «rozboy, rozboye & rozboystwo» (syn. *ažumušimas*).

laũbti, *laubiù*, *laubiaũ* gw. ʻkopać, ryć’ — w LKŽ VII, 176 zaświadczone jednym tylko cytatem, por. *Eik prie kluono, išlaũbk duobę burokams* ʻIdź ku stodole, wykop dół na buraki’ (Butrimónys, rej. Alytùs). Prawdopodobnie *laub-* jest tu wariantem do *laup-* jak w *laũpti*, *-iù*, *-iaũ* gw. ʻo miąższu w bochenku chleba: palcami oddzielać, wydobywać, wydłubywać’ (por. *laupýti* ts.), *atsilaũpti* ʻoderwać sobie nieco miąższu z chleba’. LEW 343 przytaczał *laũbti* — wraz z rzecz. *laubẽnė* bot. ʻwyblin jednolistny, Malaxis monophyllos’ — w kontekście alternacji apofonicznej *laub-* / *luob-*, zob. *lúobas*. Inne pochodniki od osnowy *laub-* nie są znane. Poza tym do *laubẽnė* jest war. *laibẽnė*.

laukà 2 p.a. 1. ʻławka w kościele, klęcznik’, 2. ʻsklep’ — zapoż. z błr. *láŭka* ʻławka; sklep’ (ZS 30, LEW 343). — Oboczne formy: 1. *láupka* ʻławka’, gdzie *p* tłumaczy się skrzyżowaniem wyrazów *laukà* i **lãpka* (zapoż. z pol. [łafka], *ławka*), 2. *lomkà* ʻławka kościelna’ (zwykle pl. *lõmkos* 2 p.a.), gdzie sekwencja *lom* polega na dysymilacji *lou̯*.

laũkas I, *-o* sb. 1. ʻteren bezdrzewny, nie zabudowany (w odróżnieniu od lasu i osiedla ludzkiego)’, 2. ʻobszar ziemi przeznaczony pod uprawę, ziemia uprawna, pole, rola’ (SD «pole, rola»), 3. ʻmiejsce pod gołym niebem (w przeciwieństwie do pomieszczenia mieszkalnego)’, 4. gw. ʻto, co rośnie na polu, zboże, urodzaj’ (*Šiandieną mūsų veš lauką*), 5. gw. ʻwieś w przeciwieństwie do miasta’ (*Mano tėvas buvo laukè gimęs*. *Laũko žmogus*). Odpowiedniki bałt.: łot. *laũks* ʻpolana w lesie; wolna przestrzeń; pole’, stpr. *laucks*, acc.sg. *laukan* ʻpole, rola’. Obok tego jest adi. *laũkas* (zob. *laũkas* II). Refleks pie. *lou̯k-o-, w perspektywie bałtyckiej drw. na SO od zanikłego czasownika pb. *li̯au̯k- / *luk- < pie. *leu̯k- / *luk- ʻrozjaśniać się, świtać’ (LIV^{2} 418n.), por. het. *lukta* ʻświta’, wed. *rócate* ʻświeci się’, łac. *lūcet* ʻdnieje; jest jasny, wyraźny’ (*lou̯keti). W bałtyckim śladem st. zanikowego jest stpr. *luckis* EV ʻszczapa drewna, Schyt [Holzscheit]’, < pie. *luk-i-, por. wed. *rucí-* f. ʻświatło, blask’ (Trautmann 1910, 372). — Budowa *laũkas* przypomina wed. *lokáḥ* ʻotwarta, jasna przestrzeń; przestwór nad ziemią’, stłac. LOVCOM, łac. *lūcus* ʻświęty gaj’, osk. *lúvkeí* ʻin luco’, stwn. *lōh* ʻpolana porośnięta krzakami’. Lit. znaczenie ʻpole’ wywodzi się z ʻleśna polana, karczowisko w lesie’ ⇐ ʻmiejsce otwarte i jasne’ (por. LEW 343n., ALEW 562). — Dalej por. drw. *lou̯ksnā-, ukazujący się z jednej strony w stpr. *lauxnos* EV f.pl. ʻgwiazdy, Gestirne’ (zob. PKEŽ 3, 53n.), z drugiej strony w psł. *luna: cs. *luna* ʻblask księżyca’, ros. *luná* ʻksiężyc’, stpol. *łuna* ʻksiężyc’, pol. ʻodblask na niebie, odblask ognia, pożaru’. Odpowiedniki ie.: aw. *raoxšna-* ʻbłyszczący; blask, światło’, łac. *lūna* ʻksiężyc’, starsze *losna* (Praeneste), śrir. *lúan* ʻświatło, księżyc’, < pie. *lou̯k-s-neh$_2$, drw. od osnowy na *-s-*, pie. léu̯k-os ʻjasność, światło’ (zob. Stüber 2002, 124n. — Drw. *belaũkis* ʻbezrolny’ (⇐ *be laũko* ʻbez pola’), stlit. *laũkana*, lit. *laukañ* lub *laũkan* adv. ʻna dwór, na pole, na zewnątrz, precz’ — skostniała forma ill.sg. ʻna pole’; skrócone *laũk* w funkcji wykrzyknika ʻprecz!’ (por. GJL I, § 571, Mańczak 1977, 226), *laukè* adv. ʻna polu, na podwórzu’ (skostniała forma loc.sg. ʻna polu’), *laukẽlis* ʻpoletko; kwadrat na szachownicy; margines (kartki, książki)’, *iš laũko pùsės* adv. ʻod zewnątrz’, *laukė̃smas* ʻpolana’, *laũkymė* ʻrzadkie miejsce w gęstym lesie, polana’, *laukìnas* ʻniewielkie pole, poletko’, *laukìnė* ʻustęp’ (⇒ vb. denom. *laukinė́tis* ʻwypróżniać się’), *laukinỹkas*, *laukininkas* 1. ʻkto mieszka wśród pól, z dala od lasu (w przeciwieństwie do *mẽdinykas*, *mẽdininkas*)’, 2. ʻrolnik, robotnik polowy’ (⇒ *laikinykauti* stlit. ʻuprawiać rolę, pracować na roli’), *laukìnis* 1. ʻpolny, dziki (o ptakach, zwierzętach)’, 2. ʻzewnętrzny, wejściowy’ (*laukìnės dùrys* f.pl. ʻdrzwi wejściowe’), *laũku* adv. ʻna dwór, na pole’, *laukùjis*

ʽzewnętrzny’ (neol.), *laukumà* ʽmiejsce bez drzew i krzaków’ (por. łot. *laukums* ʽpuste miejsce, plac, boisko’), *laukutìnis* ʽzewnętrzny’, *palaukẽ* ʽskraj pola, miejsce, gdzie pole styka się z lasem’, *ùžlaukė* ʽkoniec pola’. — Cps. *laũkakmenis* ʽkamień polny’ (por. *akmuõ*), *laukabė̃gis* 1. ʽkto nie może usiedzieć w domu, wciąż zachodzi do innych’, 2. przest. ʽstróż pól dworskich’ (por. *bė́gti*), *laukãgalė* ʽkoniec pola’, *laukagalỹs* ts. (por. *gãlas*), *laukarỹs* ʽczas orania, czas orki’ (*Pavasaris laukarė̃lis*) i ʽten, kto orze, oracz’, *laukasargas* ʽw mitologii: bóstwo doglądające pól i upraw’ (*kaukus, žemėpatis ir laukasargus pameskiet* MŽ 9_{19}), *lauknešà* a. *lauknešẽ* ʽdrewniane naczynie z pokrywą, w którym nosi się jedzenie i picie dla pracujących w polu’, *lauknešė̃lis* ts. (por. *nèšti*), *laũksargis* przest. ʽstróż pól dworskich’, *laukùgala* ʽmiejsce, gdzie kończy się czyjeś pole’ (por. *gãlas*), *lygalaukis* SD «błonie» [ʽrozległe pole, równina, nizina; łąka’, SPXVI], por. *lýgus*; *vidùlaukė* ʽśrodek pola’ (por. *vidùs*). Według ALEW 73 złożeniem może być również *aũlaukis*, *-io* żm. ʽwiatr południowo-zachodni, wiatr od morza; strona świata: południowy zachód’ (por. stpr. *au-* ʽweg, fort’); nie jest wykluczone zapoż. ze staropruskiego. — Vb. denom. *laukė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽdziczeć’. — *laukè* gw. praep. ʽza’: *laukè miẽsto* ʽza miastem’, *laukè daržo* ʽza ogrodem’ — skostniała forma loc.sg., dosł. ʽw polu, na polu’. — N.m. *Laukė̃liai* 6x, cps. *Laugaliaĩ* 4x (*Lauk-galiai), *Laukãgaliai* 2x, *Laukagaliaĩ* 2x, *Laukdvariaĩ*, *Laukiãpušis*, *Laukóduma* (⇒ *Laukodumìkė*), *Laũksargiai*, *Laũksargis* 2x, *Laũksodis*, *Laukùgalis*, *Laũkžemė*, *Laũkžemiai* oraz *Dum̃blaukė*, *Gìrialaukis*, *Kalnãlaukis*, *Mẽdlaukė*, *Medžiãlaukis*, *Obelaũkiai* (*Obel-laukiai), *Šeimýlaukis* (*Šeimį-laukis, to z *Šeimyn-laukis, por. *šeimýna*), *Švẽdlaukis*, *Taurãlaukis*. Z onomastyki staropruskiej por. n.m. *Lawkischken*, *Laukemedie*, n.jez. *Lauken*, *Lawke*, *Lawkaser*, *Loucasir*, n.rz. *Laukappe* (AON 83n.).

laũkas II, *-à* adi. ʽz białą gwiazdą a. łysiną na łbie, łysek (o koniu, krowie)’ : łot. *làuks*, *-a* ts. < pie. *lou̯k-o-. Znacz. etym. ʽjaśniejący, świecący’. Por. wed. *rocá-* ʽświecący, błyszczący’, gr. λευκός ʽbiały, jasny, przejrzysty’, myk. *re-u-ko* ʽbiały’, stir. *lóch* ʽjasny’ (LEW 344n., ALEW 562). — Drw. *laũkė* a. *laukẽ* ʽłysina’, *laũkis*, *laũkė* ʽkoń, krowa z białą plamą na łbie, łysek, łyska’ (łot. *làucis*, *làuce* ts.), z innym suf.: *laũkšis*, *laũkšė* ts.; *laũkymė* ʽbiała plama na łbie zwierzęcia’. Cps. *lauka.aũsis* ʽz białymi uszami — o koniu’ (por. *ausìs*), *lauka.kãktis* ʽz łysiną na łbie’ (por. *kaktà*).

láukti, *láukiu*, *láukiau* ʽczekać’ (SD[1] «czekam; oczekawam», *sulaukti ko* SD «doczekać się czego»), refl. *láuktis* ʽbyć w ciąży, spodziewać się dziecka’ (*Žmóna láukiasi*), *susiláukti* ʽoczekiwać czego i doczekać się, otrzymać’, *užsiláukti* ʽzbyt długo czekać’. Praesens z pochodzenia iteratywne, należące kiedyś do inf. *laukyti (pwk. *leu̯k- / *lou̯k-, typ aniṭ, zob. niżej). Znacz. etym. ʽwypatrywać kogo, rozglądać się za kim’. Akut wtórny i problematyczny. Būga, RR II, 386n. nie wymienił *láukti* wśród wypadków metatonii. Postulowane iter. *laukyti znajduje odpowiedniki z jednej strony w języku staropruskim, z drugiej strony w słowiańskim. Po pierwsze por. stpr. *laukīt* inf. ʽszukać, suchen’, *laukijti* ipv. ʽszukajcie! sucht!’, *kāimaluke* 3 os. prs. ʽnawiedza, dotyka, sucht heim’, co jest błędem druku zam. <kāim-l**au**ke> — kalka złożenia nwn. *heim-suchen* (LAV 220)[277]. Po drugie por. 1. psł. *lučiti < pie. *lou̯k-éi̯e- ʽmierzyć do celu’, scs. *polučiti* ʽdostać, otrzymać’, *ulučiti* ts., *sŭlučiti*

[277] Poza *kāimaluke* nie znamy ani jednej formy stpr., która by zawierała pierwiastek *luk-*. Błąd zecerski, polegający na rozerwaniu dyftongu *au* (lau ⇒ alu), znajduje paralelę w hapaksie *iswinadu* adv. ʽzewnętrznie, äußerlich’, stojącym zam. <iswind**au**> (dau ⇒ adu). Por. zakończenie *-au* przysłówków *pirsdau* ʽprzed’, *sirsdau* ʽwśród’, *isstwendau* ʽstąd’ (LAV 220). — Dotąd błędu druku nie brano pod uwagę. BSW 151 całkiem arbitralnie wyprowadzał stpr. °*luke* z pb. formy prs. *lūkēi̯a. — Mažiulis, PKEŽ 2, 74 n. sądził, że niem. *heim-suchen* zostało skalkowane formą stpr. *kāima-luk-ītvei. Realnością formy na SZ *luk-* autor się nie zajmuje, ani nie wspomina o tym, że w simplex poświadczone jest tylko *laukīt* ʽsuchen’, tj. formacja na SO. Wreszcie autor nie wyjaśnia nam, dlaczego niemiecki człon złożeniowy *heim-* miałby zostać oddany raczej przez stpr. *kāim-a-* niżeli przez *kaim-*.

sę ʻstać się, zdarzyć się’ (*sŭlučajĭ* ʻzdarzenie’), ros. *polučítь* ʻdostać, otrzymać; wydobyć’ (refl. ʻwypaść’), *ulučítь* ʻznaleźć, wybrać czas, moment’, stpol. *łuczyć* ʻtrafić rzucając do celu; natrafić, spotkać; dosięgnąć, osiągnąć’, 2. psł. *lučati < *lou̯k-ē-, strus. *lučati* ʻtrafiać, np. kamieniem’, *lučatisja* ʻzdarzać się; okazywać się’, stpol. *łuczać* ʻrzucać do celu, strzelać, trafiać’, ros. *polučátь* ʻdostawać, otrzymywać; wydobywać’. Wymienione formacje pokazują pwk. w SO do pie. *leu̯k-. Por. gr. λεύσσω ʻpatrzeć na co, spoglądać; widzieć’, sti. *lókate* ʻspostrzega, zauważa’ (IEW 689, LIV[2] 418n., BSW 151, Sławski, SEJP V, 280, 283). Rozwój znaczeniowy od *leu̯k- ʻrozjaśnić się’ (het. *lukta* ʻświta’, *lukkizzi* ʻzapala, podpala’, toch. AB *läkā*- ʻwidzieć’, wed. *rócate* ʻświeci się’, łac. *lūceō, -ēre* ʻbyć jasnym, świecić’) do ʻstawać się widocznym’ (por. wed. *dā́ṣṭi* ʻczeka’ wobec orm. *etes* aor. ʻujrzałem’ < pie. *deḱ-, LIV[2] 109n.). — Drw. *laukiamàsis* ʻpoczekalnia’ (z substantywizacji ptc. prs. pass. *láukiamas* ʻtaki, w którym się czeka; taki, który służy do czekania’), *láuksena* a. *laũksmas* ʻczekanie, oczekiwanie’ (⇒ neoosn. *lauks*-: *lauksèsnis* ʻumiejący czekać, cierpliwy’, np. *Lauksèsnis žmogus visada daugiau laimi*), *lauktùvės* f.pl. ʻupominek z podróży’ (*Ką parvežei lauktùvių?*), *nelauktaĩ* adv. ʻnieoczekiwanie’, *nelauktas* SD[1] «nienadziany, inopinatus, inopinus, inexpectatus». — Zwraca uwagę względna rzadkość form lit. na SZ *luk*-, por. *lukdinti* b.z.a. ʻzmusić kogo do czekania’, *lùktelėti* ʻpoczekać chwilę’ (*Tu čia manę lùktelėk*), *lùktelti* ʻpoczekać’ (*Lùktelk, kol saulė nusileis*). W słowiańskim st. zanikowy *luk- nie pozostawił żadnych śladów. Tymczasem WSZ *lūk*- jest bogato reprezentowany, zob. s.v. *lūkė́ti*.

laũmė 2 p.a., *laumẽ* 4 p.a. 1. ʻwiedźma, baba-jaga, która zamienia rodzicom dzieci, trapi śpiących, ukrywa koniec nici w szpulce, która w nocy pierze lub tka, kołysze dzieci’, 2. ʻten, kto podczas gry w chowanego łapie kogoś, mając zawiązane oczy’, 3. ʻtęcza’ (*Laumė vandenį traukia*), 4. ʻpewien taniec weselny’; *laũmės júosta* ʻtęcza’, *laũmės pãpas* a. *laũmės pir̃štas* ʻstrzałka piorunowa’ (por. *skáuka*). Odpowiednik łot. *laũma* ʻlatająca czarownica, wiedźma’. Etymologia sporna. Zbliżano ze stpr. *aulāut* ʻumrzeć’ = *au-lāu-t* (por. lit. *liáutis* ʻprzestać’), słow. *loviti* ʻłowić, polować’, a nawet z pie. *$h_1$leu̯d[h]- ʻwspinać się, rosnąć’ (praforma *lou̯d[h]-mā), zob. przegląd literatury w LEW 346 i ALEW 563. — Zapoż. lit. w błr. gw. *laŭma* ʻwiedźma, czarownica’, pol. gw. *lawma* ʻrusałka’ (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 64, Laučjute 31). — Drw. *laumė́čia*, *laumýčia* a. *laumýtė* ʻcórka wiedźmy’, *laumýtis* ʻdziecko wiedźmy’, *laumiùkas* a. *laumùkas* ts. Cps. *laumė́papis* ʻstrzałka piorunowa’ (por. *pãpas*), *laũmšluotė* bot. ʻjemioła pospolita, Viscum album’, pasożyt drzew liściastych i iglastych, dosł. ʻmiotła wiedźmy’ (por. *šlúota*), war. *laũmšluostė* ʻjemioła’ (dosł. ʻścierka wiedźmy’, por. *šluõstė*), *laũmžirgis* ʻżagnica, ważka, Libellula’ (por. *žìrgas*). Vb. denom. 1. *laũminėti* ʻłapać z zawiązanymi oczyma (w grze w chowanego); postępować po omacku, bez wprawy’, 2. ʻiść leniwie’, refl. *apsilaũminti* ʻubrać się brzydko i grubo (jak wiedźma)’, 3. *laumóti* ʻchciwie jeść, żreć’, refl. *užsilaumóti* ʻubrać się brzydko, grubo’.

laupýti, *laupaũ*, *laupiaũ* ʻobierać, łupać, (chleb, ser) oddzielać palcami; żreć trawę (o krowie); grabić, rabować; trwonić, marnować’. Odpowiednik łot. *làupît*, *-u*, *-ĩju* ʻłupać, zdzierać (skórę); rabować, plądrować’. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *laup*- ⇐ *lup*-, zob. *lùpti*. Por. *láužyti*, *plaukýti*, *spáudyti*. Nawiązanie w psł. *lupiti, które jest zresztą pozbawione motywującego czasownika *lŭpti, *lŭpǫ. Por. sch. *lúpiti*, *lûpīm* ʻłuskać’, ros. *lupítь*, *lupljú* ʻbić, łupić, obierać, odzierać’, czes. *loupit* ʻrabować, grabić’, pol. *łupić* ʻusuwać łupinę, skórę, skorupę, korę; ograbiać, rabować’, *wyłupić* ʻwydłubać, wykłuć; wytłuc, wygrzmocić’. Por. BSW 164, Boryś 2005, 305. — Inf. *laũpti* ʻodrywać palcami, np. chleb’ jest formacją quasiprymarną. Dotworzono ją do formy prs. *laupiù*, o znaczeniu niegdyś iteratywnym, ⇐ *laupýti*. Paralela: inf. *raũkti* przy prs. *raukiù* ⇐ *raukýti*.

láuras 1. bot. ʻwawrzyn, drzewo wiecznie zielone, Laurus nobilis’, SD «bobek drzewo,

Laurus», 2. ʽliście wawrzynu służące jako przyprawa kuchenna, liście bobkowe’, 3. ʽwieniec laurowy’ (war. *láurų vainikas*), SD *vainikas iž lapų medžio lauro* «bobkowy wieniec, laurea, laureola». Zapoż. ze stpol. *laur, -u* (SŁPXVI). Por. SLA 118, LEW 346. Por. akut w zapoż. *driáučius, gláunas, skáuka*. Osobno zob. *babkai*. — Drw. *láuriniai lãpai* m.pl. ʽliście bobkowe’ (war. *láurų lãpai*), cps. *laurãlapiai* ts.

láužas 1. ʽkupa połamanych gałęzi; kupa chrustu w lesie; stos drewna’, SD[1] «kupa, moles, strues...» (syn. *kruva, šūtis*), SD «łom, ramale, fragmen syluarum», «stos, strues lignorum» (syn. *šūtis malkų*), 2. ʽognisko, stos drzewa, chrustu zapalony pod gołym niebem’, 3. ʽzłom metalowy’ (*metãlo láužas*), 4. ʽbarłóg niedźwiedzia’, 5. ʽkupa rupieci, rzeczy rzucone w nieładzie’, 6. ʽstara, rozpadająca się chata’, 7. przen. ʽnierób; niechluj, flejtuch’. Sb. postvb. od *láužti* ʽłamać’, *suláužti* ʽłamać gałęzie i składać je na kupę’. Znacz. etym. ʽstos połamanych gałęzi’, por. *Sulaužė láužą ir užkūrė ugnį* ʽZłożył stos i rozniecił ogień’. — Drw. *laužýnas* ʽmiejsce w lesie, gdzie dużo połamanych gałęzi i chrustu; barłóg, legowisko niedźwiedzia’, cps. *laužãvietė* ʽmiejsce przygotowane na ognisko’ (por. *vietà*). — Z inną budową: *ìšlaužas* ʽnowina na miejscu wyrąbanego lasu’, *ìšlauža* 1. ʽdrzewo wywrócone z korzeniami; wiatrołom w lesie’ (syn. *vė́tralauža, išlūžà*), 2. ʽzboże powalone przez wiatr, deszcz’, 3. ʽwyłom, np. w ścianie’ (por. *išláužti* ʽwyłamać’), *núolauža* ʽodłamek, ułamek, szczątek’ (SD «vłomek, fragmen, fragmentum»). — Zapoż. lit. w błr. *lóŭž, laŭžá* ʽkupa chrustu’, gwarowo też ʽkupa suchych gałęzi; kupa, stos; wzgórze, pagórek’, też ʽbrudna bielizna’, ukr. gw. *lovž* ʽkupa suchego chrustu; wymoczone w wodzie pręty wierzbowe, służące do wyplatania płotu’, ros. gw. *lóvža* ʽkupa uciętych gałęzi, szczapek itp. pozostałych na wyrębie’ (zob. Laučjute 39). REW II, 51 niesłusznie przyjmował pokrewieństwo ros. *lóvža* z lit. *láužas*.

láužti, *láužiu, láužiau* 1. ʽłamać (gałąź), międlić (len), zrywać (liście)’, 2. łamać (w kościach), boleć’, 3. przen. ʽnaruszać (zwyczaj), łamać (umowę, przyrzeczenie)’, 4. ʽćwiczyć kogo, wprawiać w czym, wdrażać do czego’, *iš pir̃što láužti* ʽwyssać z palca’. Refl. *láužtis* ʽwłamywać się, wdzierać się’. Odpowiednik łot. *laûzt, laûžu, laûzu* ʽłamać, łupać (kamień), usuwać karcze, zrywać (grzyby)’. SD: *išlaužiu duris* «wyłamuię drzwi», *išsilaužiu išg kalinės* «wyłamuię się z więzienia», *akmuo laužiamas iš kalnų* «kamień nieciosany» (w przeciwieństwie do *akmuo kaltas* «kamień ciosany»). Od pb. pwk. *liauž- / *luž- < ie. *leu̯ǵ- / *luǵ-. Zapewne dublet palatalny do pwk. pie. *leu̯g- ʽstłuc, rozbić, złamać’ (LIV[2] 415n., ALEW 564), por. wed. *mā́ rok* ʽnie stłucz!’, orm. *lowci* aor. ʽuwolniłem, wypuściłem’, wed. *rujáti* ʽtłucze, rozbija’. — Jeśli *láužiu* jest prymarne, to musi pochodzić z *li̯aužji̯u przez dysymilatywny zanik *i̯*. Jeśli zaś pierwiastkowe *au* jest refleksem stopnia *o* (*lou̯g-ei̯e-), to *láužiu* jest z pochodzenia prs. iteratywnym do inf. *láužyti* ʽłamać’, DP ʽłamać, obłamywać, pożywać, gwałcić, targać’ (por. łot. *laûzît, -u, -ĩju*), takim jak np. *spáudžiu* do *spáudyti* albo *tráukiu* do *tráukyti*. Neoosn. *laužy-*: *laužyklà* ʽkamieniołom’, *láužytojas* ʽłamacz w zecerni’, DP ʽprzestępca’. Akut w obu wypadkach analogiczny. Przy *lauž-* wzorem dlań mogło być praesens na SZ i z suf. *-sta-*: *lū̃žta* (zob. *lū̃žti*). — Drw. *laužinė́ti* iter.-demin.: *aplaužinė́ti* ʽobłamywać (gałęzie)’, *palaužinėju* SD «podłamuię», *pérlaužinėti* ʽprzełamywać’. Nomina: *láužas* I ʽstos drewna’ (zob. s.v.), *láužas* II ʽpręt żelazny do łamania, podważania, łom, dźwignia; część międlicy’, *laužinỹs* ʽłam, szpalta (w druku)’, *laužtùvas* ʽłom’, *laužùs* ʽłamliwy’, SD «łomisty, łomny, fragilis». Cps. *akmenalaužis* SD «łomikamień, saxifragus» (por. *akmuõ*), *blaũzdlauža* (zob. *blauzdà*), *tiesalaužys* SD[1] «prawołamca, prawokaźca, legisruptor».

laváuna wsch.-lit. 3 os. prs. ʽo kocie: jest zdolny do łowienia myszy’, inf. *laváuti*, por. Otrębski 1934, 325. Forma ta przedstawia sobą vb. denominativum na *-au-* od osnowy *laun-* ⇐ *laũnus* ʽchciwy na łowienie myszy’ (zapoż. z pol. *łowny* ʽdobry, zręczny do łowów’).

Brzmienie *laváuna* jest o tyle godne uwagi, że pochodzi z *lau̯n-áu̯na przez dysymilacyjny zanik pierwszego z dwu *n*, por. Otrębski, *l.c.* W kwestii dysymilacji por. *griešingas*, *éndrė*, *ugnìs*. Możliwe jednak, że *laváuna* utworzono nie od *launùs*, lecz od *lavùs* ʽo kocie: łatwo łowiący zdobycz’ (uwaga Waylesa Browna, *p.l.*). Brak jest hasła *laváuti* w LKŽ VII, 192.

lãvinti, *lãvinu*, *lãvinau* ʽrozwijać, kształcić, doskonalić, ćwiczyć, wyrabiać’ (war. *lãvyti*, *-iju*, *-ijau*), refl. *lãvintis* ʽćwiczyć się, wprawiać się, kształcić się’. Sposób akcentowania wskazuje na vb. denominativum, nie wiadomo tylko, czy osnową był tu rzeczownik czy raczej przymiotnik lub przysłówek. Najbliżej stoi adi. *lavùs* ʽzręczny, prędki, wykonujący zręczne ruchy; o kocie: łatwo łowiący zdobycz’, też ʽnauczony, wykształcony’ (*Mokytojai gana apšviesti ir lavūs buvo*). Paralela: *sãvinti* ⇐ *sãvas* (zob. GJL II, § 682). — Zdaniem K. Būgi (apud BSW 153) *lavùs* ma odpowiednik formalny i znaczeniowy w ros. *lóvkij* ʽgewandt, flink’ < psł. *lovŭ-kŭ < pbsł. *lau̯u-ka- (por. czas. *lovítь* ʽłapać, chwytać, łowić’). Podtrzymali to LEW 348 i REW II, 51. Dalszy wywód niepewny. Zob. też Derksen 2008, 286. — Z innym suf.: *lavė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽrozwijać się, kształtować się, doskonalić się’.

lavónas ʽtrup, ciało zmarłego’ — drw. z suf. *-āna- od zanikłego sb. *lava ʽzgon, śmierć’ (por. ŽD 274). To ostatnie było formacją dewerbalną na SO *lav-V* do *liáutis* ʽprzestać, ustać’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽciało umarłego’, por. Būga, RR II, 298. Derywacja *lavónas* ⇐ *lava znajduje paralelę w *ligónas* żm. ʽchory’ ⇐ *ligà* ʽchoroba’; *dirvónas* ʽodłóg, ugór’ ⇐ *dirvà* ʽgleba, grunt’. Por. jeszcze *geltónas* ʽżółty’ ⇐ *geltà* ʽżółtość’; *raudónas* ʽczerwony’ ⇐ *raudà* ʽczerwień’; n.rz. *Liepóna* ⇐ *líepa* ʽlipa’. — Rzadki war. *liavónas* ma nagłos wyrównany do czas. *liáutis*, por. *liáujuosi gyvẽnęs* ʽkończę życie’ (Būga, RR II, 373). Pisownianym wariantem do *liav-* jest *lev-*: *levónas*, *levõonas* (por. *liãvas* ob. *lẽvas*). — Antekonsonantyczny alternant na SO widać w stpr. *aulaūt* ʽumrzeć’ (zob. PKEŽ 1, 117; w szczegółach inaczej LAV 36). Do tego ptc. prt. act. *aulavən-: *aulauuns* ʽumarły’ (kontrahowane: *aulauns*), acc.pl. *aulauusins*, *aulauwussens* ʽumarłych’, kontrahowane: *aulausins*; abstr. *aulausennien* dat.sg. ʽśmierć’. — Drw. *lavóninė* ʽtrupiarnia, kostnica’, cps. *lavónmišė* ʽmsza żałobna’ (dosł. ʽmsza przy zwłokach’, por. *mìšios*), *lavóntrūkis* ʽkondukt pogrzebowy’ (por. *trùkti*).

lazdà 4 p.a. ʽkij, pałka, laska’. SD 1. «laska, pręt, palcat, verber, virgula, bacillus», 2. «leszczyna, drzewo leszczynowe, corylus», *gáuti lazdų̃* ʽdostać lanie’. SD: *lazda karališkė* «berło, sceptrum», *lazda piemenies* «laska pastucha, pedum», *lazda nusiuntinio* «laska poselska, caduceum», *lazda arba rykštė įpjaustyta* «karbowa laska, tessera, tesserula calculus». Zapoż. z błr. *lazá*, *-ý*, pl. *lózy* ʽSalix cinerea, krzaczasty gatunek wierzby’. Jest litewski war. gw. *lazà*, por. *Sulūžo mano lazà*. *Ant lazõs auga riešutai*. W kwestii grupy *zd* ukazującej się na miejscu błr. *z* zob. uwagę s.v. *vẽzdas*. Pożyczką ruską jest też łot. *lagzda*, pl. *lagzdas* ob. *lazdas* (*-g-* pochodzi z insercji); war. *lęgzda*, *lęgzds*. Inaczej BSW 153: pbsł. *lazdā miało wydać z jednej strony lit.-łot. *lazdā-, z drugiej strony psł. *lazā-. LEW 348: etymologia pozostaje sporna. Zob. też ALEW 565, który dorzuca porównanie ze stir. *slat*, śrwalij. *llath* f. ʽkij, pałka’. — Drw. *lazdijà* ʽmiejsce, gdzie rośnie leszczyna’, *lazdýnas* 1. bot. ʽleszczyna, Corylus avellana’, 2. SD «leszczyna, lasek leszczynowy, coryletum», «orzeszyna lasek, nucetum», *lazdžiõtė* ʽdość gruby kij’, *lãzdžius* ʽten, kto wyrabia laski’. Nazwisko pol. *Leszczyński* zostało zlitewszczone na *Lazdìnskas* (por. rodzime *Lãzdinis* : łot. *Lazdiņš*), z kolei pol. *Laskowski* na *Lazdáuskas* (od tego spolszczone z litewskiego *Łozdowski*), zob. LPŽ s.v. Cps. *lazdãdirbis* ʽten, kto wyrabia laski’ (por. *dìrbti*), *stóglazdė* ʽżerdź umacniająca grzbiet strzechy, tzw. lemiąż’ (por. *stógas*), *striẽglazdė* ts. (por. *striẽgė* s.v. *striẽgti*). Vb. denom. *lãzdyti* a. *lazdúoti* ʽbić kijem’. — N.m. *Lazdìjai* 2x, *Lazdýnai* 3x, *Lazdỹnė* 2x. Por. stpr. n.m. *Laxdenen*, *Laxdogen* (AON 85, 232). — N.rz. *Lazdaujà* a. *Lazduojà*, *Lazduonà* (gw. *Lazdūnà*), *Lazuõtė*, *Lazdùpė*, *Lãzdupis*, n.jez. *Lazdìnka* a. *Lazdìnga*.

lazgė́ti, *lãzga, -ė́jo* pot. 1. ʽgłośno rozmawiać, paplać, trajkotać', 2. ʽłopotać na wietrze (o fladze)'. Z innymi suf.: *lãzginti* caus. ʽrozweselać; drażnić; machać, merdać ogonem; nieść coś niewygodnego, taszczyć', *įlãzginti* ʽnakłonić do mówienia', *išlãzginti* ʽwymyć (naczynia), bełtając wypłukać', *palãzginti* ʽporuszać kołyską, kołysać', *sulãzginti* ʽrozweselić, wprawić w dobry humor'; *lãzgurti, -a, -o* intr. ʽzwisając poruszać się; bełtać się (o mleku w kołyszącym się wiadrze)', tr. ʽpłukać bieliznę'. Czas. *lazgė́ti* itp. utworzono prawdopodobnie od interi. *lazgu lazgu* — o kołysaniu, o kołyszącym się przedmiocie, por. *Lazgu lazgu ir nulùzgino tuščius nė̃šius* ʽRozmachując, przyniósł puste nosidła na wodę' (LKŽ VII, 715, s.v. *nulùzginti*). Osobno zob. *luzgė́ti*. — Nomen *lazgùs* ʽrozmowny, wesoły, sympatyczny' (*Vaikas lazgùs, tai iš švečių visko gauna*).

lazùrka a. *lazùrkas* gw. ʽbarwnik niebieski, używany przy praniu bielizny, błękit berliński' — zapoż. z pol. *lazurek, -rka*. Vb. denom. *lazurkúoti* ʽbieliznę zaprawiać lazurkiem' (kalka z pol. *lazurkować*). Por. LEW 348n.

lãžas, pl. *lažaĩ* 4 p.a. hist. ʽpańszczyzna, obowiązkowa robocizna dla dworu jako należność za zajmowane grunta', por. *Kitados žmonės ponams lažùs eidavo*. *Į lãžą ėjo su savo spragilu, su savo šake, savo šluota*. *Ne lãžas, ne vaiks mažas, kur skubi?* War. *lažà*, pl. *lãžos*, por. *Sunkì lažà*. *Artojai privalė eiti dirbti į dvarą; tas darbas vadinasi lažomis*. Niejasne. Przy założeniu, że znacz. ʽpańszczyzna' wywodzi się ze znacz. ʽpraca zbiorowa, zwł. przy żniwach', można postulować wywód *lãžas* z pie. *loǵ-o-, tj. z formacji na SO od pwk. *leǵ- ʽzbierać, zbierać plon'. Por. łac. *legō, -ere* ʽzbierać, zdejmować, zrywać' (*legūmen, -inis* n. ʽowoce strączkowe, jarzyna'), gr. λέγω ʽzbierać, zliczać' (πυρο-λόγος ʽżnący, ścinający pszenicę'), alb. *mb-ledh* ʽzbiera plon' (zob. LIV² 397, gdzie zresztą brak wzmianki o lit. *laž-*). Inaczej LEW 349: do łot. *lēzêt* ʽiść powoli, skradając się', psł. *lězti ʽleźć, pełzać', iter. *laziti ʽłazić'. — Drw. *lažìnė dienà* ʽdzień odrabiania pańszczyzny', *lažìnis, -ė* ʽchłop pańszczyźniany', *lažiniñkas* ts., *lažystà* ʽpańszczyzna' (*Mūsų sunki lažystà, svetysta, kunigysta*, JUŠK). Vb. denom. *lãžyti, -iju, -ijau* ʽodrabiać, odbywać pańszczyznę'. — N.m. *Lažaĩ*.

lažìntis, *lažinúos, lažinaũs* ʽzakładać się z kimś o coś' (SD *lažinuosi* «zakładam się z kiem o co»), *susilažìnti* ʽzałożyć się'. War. *lažýtis, -aũs, -iaũs*. Zapoż. z pol. przest. *łożyć* ʽponosić koszty, opłacać coś' i ʽstawiać na zakład' (SŁPXVI). Brak w SLA. Por. psł. *ložiti ʽkłaść, powodować, że coś leży' (caus. do *legti ʽpołożyć się'). Całkiem inaczej LEW 349: łączy *lažintis* z lit. *lãžas* ʽpańszczyzna' i dalej ze stpr. *līse* ʽpełznie', psł. *lězti ʽleźć', *laziti ʽłazić'. Z kolei Skardžius, RR 4, 383 łączy *laž-* z *pãlažas* m.in. ʽwygniecione, wydeptane miejsce w zbożu'. — Drw. *lažýbos* a. *sąlažybos* f.pl. ʽzakładanie się o coś' (por. typ *ganýba* ⇐ *ganýti*), *lažýbų eĩti* (*kir̃sti*) ʽpójść o zakład', *lažinỹs* ʽzakład, pieniądze lub rzecz, o które ktoś z kimś się zakłada', *sąlažaĩ* m.pl. stlit. ʽzakład', por. *Geidžiate sąlažų pirm vyk[i]o: o parašyta: teip tekinėkite, kaip sąlažus įgytumbite* DP 484_{39} ʽŻądacie zakładu przed gonitwą: ano napisano: Tak biegajcie, jako byście zakład otrzymali'. SD: *lažyba* 1. «zakład, zakładanie się z kiem» (syn. *susilažinimas*), 2. «zakład, to, co kładą ci, co się zakładaią», *pražaist lažybų* «przegrać zakład».

lė́ba pot. ʽhulanka, spędzanie czasu na uciechach, ucztowaniu, pijaństwie' (*Lėba buvo begalinė, degtinė tekėjo upėmis*. *Didesnė pusė atsidavė begėdiškoms lėboms*) — zapoż. z pol. przest. *laba, -y* ʽodpoczynek, próżnowanie; uciecha, zabawa, bal; rozkosz, frajda, gratka' (SW II, 669). Zob. Brückner 1877, 102, Brückner 1927, 288. — Vb. *lė́bauti* 1. ʽucztować, hulać' (już u Bretkuna, brak w SLA), 2. ʽlenić się, próżnować' — może być kalką z pol. *labować* XVI-XVII w. ʽużywać, dogadzać sobie, rozkoszować się' (⇐ nwn. gw. *labben, lappen* ʽlizać, chłeptać. żłopać; dużo jeść i pić, hulać', zob. Sławski, SEJP IV, 16n.). Zob. też LEW 349, gdzie zresztą nie wymieniono sb. *lė́ba*.

ledaĩnė 1. ‛lodownia, pomieszczenie lub dół do przechowywania lodu’, 2. ‛piwnica chłodzona lodem, służąca do przechowywania artykułów spożywczych’, 3. zakład wytwarzający lód i nim handlujący’. Lituanizacja za pomocą sufiksu *-ainė* wyrazu *ledaũnė, ledaunià*, który został zapożyczony z pol. *lodownia*. Por. *vazaũnė* ob. *vazaunià*; *valaunià*). War. *ledū́nė*. Por. LEW 350, s.v. *lẽdas*.

lẽdas ‛lód, ścięta mrozem woda’ (war. *ledùs, -aũs*). — Pl. *ledaĩ* 4 p.a. 1. ‛grad, opady gradowe’, <ładái, krußos, ir dárganos> DP 220$_{28}$ ‛grady y niepogody’, 2. ‛lody, mrożony krem’ (kalka z pol. *lody*?). Por. n.m. *Ledaĩ*. Odpowiedniki bałt.: łot. *lędus, -us* ‛lód’, *lędi* m.pl. ‛kra, kawałki lodu’ (⇒ *lęd̃ājs* ‛tafla lodu’, *ledene* ‛sopel lodu’), stpr. *ladis* EV ‛lód, Js [Eis]’ < *led-V. Prapokrewne z psł. *lědŭ, -u ‛lód’, por. scs. *ledŭ, -a*, ros. *lëd, lьda* (gw. *lëd, lëdu*), czes. *led, ledu*, pol. *lód, lodu*. Uderza sztywność apofoniczna tego pierwiastka. Bez nawiązań zewnętrznych. Zapewne neologizm bsł., por. BSW 154, LEW 350, ALEW 565. Transponat ie. *led^{h}-u-s (Derksen 2008, 270). — Drw. *ledẽsis* ‛kawałek, bryłka lodu’, *ledýnas* ‛lodowiec’, *ledìnė* ‛kra lodowa, tafla lodu; izbica mostu’, *ledỹnė* ‛gołoledź’, *ledingas*, SD <łedyngas> «gradowny, grundinosus», *ledinyčia* LEX ‛glad Eyß, gołoledź’, *ledìnis* ‛lodowy, lodowaty, zimny’ (⇒ *ledinùkas* ‛landrynka’), *ledinúotas* ‛oblodzony, lodowaty’, *ledókšnis* ‛kawał lodu; sopel lodu’, *ledùjai* m.pl. ‛duże kry lodowe’ (por. suf. w n.m. *Bebrùjai* ⇐ *bẽbras*; *Kalnùjai* ⇐ *kálnas*). — Cps. *lãšleidis* ‛sopel’, z wtórnym dyftongiem z *laš-ledis (dosł. ‛lód z kropli’, por. *lãšas*), *ledagloda* b.z.a. lub *ledaglõdė* ‛gołoledź’ (dosł. ‛gładź lodowa’, por. *glodùs*), *ledãmušis* ‛gradobicie’ (por. *mùšti*), ⇒ *ledamušỹs* ‛rolnik zrujnowany przez gradobicie’; *lẽdkalnis* ‛góra lodowa’ (por. *kálnas*), *lẽdlaužis* ‛izbica mostu; statek lodołamacz’ (por. *láužti* oraz syn. *lỹtlauža*), *ledónešis* ‛ruszenie lodów, spływ kry’ (por. *nèšti* oraz syn. *lỹtnešis*), *lẽdragė* ‛sopel lodu’ (por. *rãgas*), [mce:*ledžingà* (zob.),] *lẽtakis* ‛sopel lodu’ < *let.takis, dziś w sztucznej pisowni <ledtakis> (por. *tekė́ti*), *saũsledis* ‛cienki lód’ (dosł. ‛suchy lód’, por. *saũsas*). — Vb. denom. *ledė́ti, -ja, -jo* ‛lodowacieć’, *leduoju*, SD <ładuoiu> «lodowacieię, glacio, or» (⇒ *ledúotas* ‛oblodzony, zlodowaciały’, SD <łeduotas> «lodowaty, glaciei similis»). Por. łot. *leduôt* ‛pokrywać się lodem, zamarzać’.

ledžingà 3 p.a., *lẽdžinga* 1 p.a. żm. 1. ‛podkowa końska’, 2. przen. ‛łyżwa’. Analiza: *led-žinga* — złożenie członów *lẽdas* ‛lód’ i *žing-* jak w *žiñgsnis* ‛krok, stąpnięcie’ ⇐ *žeñgti* ‛kroczyć, stąpać’. Znacz. etym. ‛coś, co pozwala (bezpiecznie) stąpać po lodzie’, ⇒ ‛okucie kopyt dla ich ochrony przed ślizganiem się’. Syn. *ledžygà* (zob. *žỹgis*). — Podobnym złożeniem jest stpr. *lattako* EV ‛podkowa, Hufysen [Hufeisen]’ < *lad-taka- < *led-taka-: I człon do stpr. *ladis* EV ‛lód, Is [Eis]’, II człon do lit. *tekė́ti* lub °*takas*, °*taka* (por. PKEŽ 3, 47n.). Jest zastanawiające, że język staropruski w danym wypadku nie kalkuje wyrazu śrwn. *huf-īsen* ‛Hufeisen’.

°**lė́gti**: wsch.-lit. *atlė́gti, -lė́gsta, -lė́go* 1. ‛zmniejszyć się, zelżeć (o mrozie[278], o bólu)’, 2. ‛przejść, ustać — o chęci, ochocie, zapale, zrezygnować’. — *palė́gti, -lė́gstu, -lė́gau* ‛położyć się z powodu choroby, rozchorować się’: *Tu palėgai, ir aš lėgstu sirgti*. Paralela: *lėpstù* ⇐ *lepù* (*lèpti*). Morfem *lėg-* przedstawia prawdopodobnie refleks pie. *(s)leh$_1$g- ‛ustać, skończyć się’, por. gr. λήγω m.in. ‛przestać, przerwać, skończyć; ustać, skończyć się; powstrzymać się; umrzeć’; *s*-mobile w oskij. *slaagí-* ‛granica’ (*sḷh$_1$g-i-). Zob. LIV^{2} 565 (tu brak wzmianki o *lė́gti*). — Drw. *atlėgà* ‛odwilż’ (zob.), cps. *lãplėgis* ‛wycięte i stratowane miejsce w lesie; zdeptane zboże’ (por. *lãpas*, war. *lãplagas*). N.m. *Lãplėgiai, Lėgaĩ*. — SO *lag-*: *lagamìnas* (zob.), *lãplagas* (war. do *lãplėgis*, zob. wyżej). WSO *lāg-: *logà* (zob.). — SZ *lig-* ⇐ *leg-: zob. *ligà*. WSZ *lyg-*: *atlygà* ‛odwilż wiosenna’. — Nowy SO *laig-* ⇐ *lig-*: *ãtlaiga* a. *atlaigà* ‛odwilż’ (*Šaltis krito, bus atlaigà*). — Nowy SE *lieg-* ⇐ *lig-*: *líegti* ‛być

[278] Np. *Šaltis jau lėgsta*, t.y. *lỹžta, atsileidžia*. *Šaltis atlėgo*. — Niejasny pozostaje wariant z samogłoską *-y-*: *atlýgti, -lýgsta, -lýgo* ‛ocieplić się — o pogodzie’, por. *Lygte atlygo šiandien oras*, t.y. *atlydo, atlyžo šaltis*.

obłożnie chorym' (zob. s.v.).

legù, *leguĩ, lègul* ptk. gw. 'niech, niechaj', np. *Legù jis eina sau, man nereik jo* 'Niech on sobie idzie, mnie on niepotrzebny'. *Lègul biesas pajemie tus lauko darbus!* 'Niech diabli wezmą te prace polowe!' Przedstawia połączenie ptk. *leĩ* 'niech' (war. do *laĩ,* zob.) z segmentem *-gu, -gul*, który wyabstrahowano z partykuł *tegù, tegùl* (zob.). — War. *leigu* b.z.a. jest poświadczony z jednego tylko miejsca: *Leigu būn, kaip sakai* 'Niech będzie jak mówisz' (Žemãlė w rej. Mažeĩkiai). Może to być połączenie dwu partykuł, *leĩ* i *-gu*. N.B. Gw. *leĩ* można uwentualnie wiązać z redukcją rozkaźnika *léisk* 'puść! pozwól!' od *léisti*.

leĩlas, *-à* gw. 'chudy, szczupły, smukły, cienki'. Pod względem znaczenia nieco odchyla się odpowiednik łot. *liẽls* 'wielki, duży, dorosły; ważny' (stąd zapożyczono żm. adi. *liẽlas* 'wielki'). Praforma *lei̯-la-. Z innymi suf.: *leĩnas, -à* 'chudy, szczupły, cienki; giętki', *leinùs, -ì* 'giętki, sprężysty'. Por. pwk. *lei̯- w bliskoznacznych przymiotnikach *líebas* : *láibas* oraz *líesas*. Oboczność *ei* / *ie* jak w *eĩti* : łot. *iêt*; *víesulas* : łot. *veĩsuôls*. Wyraz lit.-łot. był porównywany z gr. gw. λειρός z *λειλός (dysymilacja), ukazującym się w glosie λειρός·ὁ ἰσχνὸς καὶ ὠχρός Hes. (ἰσχνός 'suchy, wysuszony; chudy, cienki; słaby', ὠχρός 'blady, bladożółty, barwy ziemistej'), zob. LEW 330. — Vb. denom. *išleilė́ti* 'wyrosnąć cienkim i słabym', *išleilóti, -ja, -jo* ts., *leilė́ti, leĩla* (war. *leĩli, leilė́ja*), *-ė́jo* tr. 'o roślinach: zagłuszać, utrudniać wzrost' (sprzeciw wobec pisowni *lail-* u Vitkauskasa 2006, 154).

leĩpti, *leipstù, leipaũ* 'mdleć, tracić przytomność; tracić siły, słabnąć; więdnąć — o liściach; umierać ze śmiechu', *nuleĩpti* 'zemdleć, stracić przytomność, zdechnąć (o pisklęciu w jaju, o kurczęciu), zwiednąć, zwiotczeć, sflaczeć'. War. *leib-*: *leĩbti, leibstù, leibaũ* 'opadać z sił, flaczeć; umierać ze śmiechu'. Czas. apofonicznie sztywny, brak alternantów †lip-, †laip-. Bez dobrej etymologii. Nie przekonuje hipoteza LEW 351 o tym, że *leĩpti* powstało z kontaminacji bliskoznacznych czasowników *lèpti* i *keĩpti*. Odnośnie do formy *keĩpti* zachodzi podejrzenie, że zawiera ona wtórny dyftong *ei*, pochodzący ze zmiany *ai* (zob. *kaĩpti*). Co do *leĩpti* można wysunąć twierdzenie, że zostało oparte na innowacyjnym SE, urobionym od SZ *lip- ⇐ *lep-* według reguły *RiT* ⇐ *ReT*. Paralele: *kleĩpti* ⇐ *klip-*; *kneĩbti* ⇐ *knib-*; *dveĩsti* ⇐ *dvis-*. — Drw. *léipėti, -ju, -jau* 'słabnąć, omdlewać, tracić przytomność; upadać' i 'pokładać się (ze śmiechu)', *leĩpinti* caus. 1. 'wycieńczać' (*Gyvenimas leĩpina, leĩpina ir suleĩpina kad ir tvirtus žmones*), 2. 'doprowadzać do zwiędnięcia, do uwiądu'. War. *leib-*: *nuleibė́ti* 'zmarnieć; zbiednieć'. Nomina: *leĩpas* 'słabość, omdlenie', *leipùs* 'słaby, wymagający opieki; duszny — o powietrzu, utrudniający oddychanie', *leĩbis* 'ciamajda'. Vb. denom. *leipúoti* 'niedomagać, chorować'.

leis-, neopierwiastek pochodzący z metanalizy formy inf. *léisti* 'puszczać, spuszczać' (zob. s.v.). Drw. *leisdinė́ti*: z prvb. *at-* 1. 'o wymieniu krowim: wypuszczać, popuszczać (mleko)', 2. 'spuścić (psa) z łańcucha', z prvb. *pra-* 'opuszczać (lekcje); spędzać (lata życia), odprowadzać kogo', *léisdinti*: *ap-* 'pokryć (kobyłę)', *at-* 'odpuścić (winę, grzech), przebaczyć, puścić w niepamięć', *iš-* 'rozpuścić (w wodzie), rozcieńczyć', *pa-* 'uwolnić', *léisdyti*: *at-* 'popuszczać (o wymieniu)', *pra-* 'odprowadzić kogo', *pri-* 'pozostawić do rozpłodu', *léistelėti* 'popuścić, zmniejszyć naprężenie', *léisterti* 'nieco zelżeć, osłabnąć (np. o bólu zęba)'. Nomen: *leistùvas* 1. 'wielki, długi hebel' *Pirma su obliumi nuobliuoja, paskui su leistuvù nuleidžia*, viz. *lentas*), 2. 'przyrząd do siekania kapusty', 3. 'wypleciony z łozy sadz na ryby', 4. 'rozszczepiony kij do miotania kamieni, proca' *suleistùvas* 'narzędzie do wyrównywania desek tak, aby ściśle do siebie przylegały, fugownik'. Osobno zob. *paleistùvas, -tùvė*. — Od *leis-* utworzono również kilka derywatów na SO *lais-*. Por. 1. *lais-sty-, skąd *láistyti* 'toczyć piwo', *láistyti liežùvį* 'rozpuszczać język' (w tym wypadku zachodzi homofonia z czas. *láistyti* 'wylewać, podlewać', stanowiącym frq. do *líeti*), 2. *palaisdinti* b.z.a. 'wydoić (krowy)', 3. *laĩsvas* (zob.), 4. *nuolaiznùs* 'pochyły, spadzisty;

ustępliwy’ — z *nuo-lais-nus przez udźwięcznienie *i̯-s-n* > *i̯zn* (paralela słowotwórcza: *ėsnùs* ⇐ *ésti*; paralele na sonoryzację: *skriaũznas* < *skriaũsnas*; *uõznai* < *uõsnai*)[279]. W gwarze Zíetela jest iter. *láisdyti*, *-inu*, *-inau* ʽciskać, miotać’ (Vidugiris 1998, 339).

léisgyvis, *-ė* ʽledwo żywy’ — złożenie z członem *-gyvis* od *gývas* ʽżywy’ oraz niejasnym *leis-*. To ostatnie zestawiano z czas. *léisti* ʽpuścić, spuścić’, por. rekonstrukcję *leid-gyvis w LEW 351. War. *léisgyvas*, *leĩsgyvis*, *leĩstgyvis* oraz *láizgyvis*, *léizgyvis*.

leist-, neoosnowa pochodząca z metanalizy formy *léistas*, ptc. prt. pass. do *léisti* ʽpuszczać, spuszczać’, *paleistas* SD «odprawiony, dimissus» (syn. *atateistas*), «rospasany, discinctus, solutis tunicis incedere...» (syn. *ižjuostas*), *paleisti plaukai* SD m.pl. «roztarchane włosy». Drw. *paleistinėti* b.z.a. ʽrozpuścić (włosy)’. Nomina: *apleistinė* SD «opuściałość, solitudo», *išleistinis* SD «wyzwolony, libertus, manumissus», *leistiẽnė* ʽzupa z kładzionymi kluskami’, *léistinas* ʽdopuszczalny, dozwolony’, ⇒ *leistìnis* a. *léistinis* 1. ʽoddzielany łyżką i kładziony na wrzątek’ (o cieście na kluski), 2. ʽpleciony (o biczu)’; *léistinės tvoros* f.pl. ʽpłoty ustawione z nieokrzesanych gałązi’ (por. *krėstìnis*, *krėstìnė* ⇐ *krẽ̇stas*), *leistìniai* m.pl. ʽkluski kładzione łyżką na wrzątek; zupa z takimi kluskami’ (por. *trauktìnė* ⇐ *tráuktas*).

léisti, *léidžiu*, *léidžiau* 1. ʽspuszczać w dół, toczyć (płyny), nalewać (płyny)’, 2. ʽpuszczać co z prądem rzeki, spławiać (tratwy)’, 3. ʽspuszczać, kłaść podcięte drzewo’ (*Tokias ilgas pušis leidžia*), 4. przen. ʽpuszczać, pozwalać wejść; zezwalać na co; wydawać (drukiem); trwonić (pieniądze)’. Prs. tr. *léidžiu* jest derywatem na *-i̯a-* od neopwk. *lēi̯d-, który wyabstrahowano z prs. intr. o suf. *-d-*, *lēi̯-du ʽspuszczam sobie, toczę sobie płyn’ < *lei̯H-d^{h}e-. Do pie. *lei̯H- ʽlać, wylewać’, zob. *líeti*. Paralele: *mérdžiu*, *pláudžiu*, *skleidžiù*, *žeidžiù*. Inaczej BSW 154, LEW 352: do pie. *lēi̯d- (ALEW 567: pie. *lei̯d- jak w alb. *lindet* ʽurodzić się’, łac. *lūdō*, *-ere* ʽbawić się, grać’). Na temat łot. *laîst*, *-žu*, *-du* zob. s.v. *laidýti*. Cps. *apléisti* ʽzaniedbać’ (zob. s.v.), *atléisti* ʽustąpić, zelżeć (o mrozie, gorączce, bólu); przerwać (pracę); rozluźnić, poluzować (wiązanie), rozpuścić; opróżnić naczynie, stół; odprowadzić (idącego), odprowadzić (umarłego na cmentarz); wydać za mąż’, też ʽodpuścić komu winę, grzech’ (o czym s.v. *atlaidaĩ* II), *įléisti* ʽwpuścić, pozwolić wejść; wlać, nalać; zrobić zastrzyk’, SD *įleidžiu* «domieszczam kogo, czego» (syn. *intikinu*), «korzenię się» (syn. *šaknis įremiu*, *šakninuosi*), *nuléisti* ʽspuścić w dół, opuścić (rękę, kotwicę, flagę); roztopić śnieg’ (*kraũją kám nuléisti* ʽupuścić komu krwi’), *paléisti* ʽpopuścić, wypuścić, uwolnić, zwolnić, spuścić; roztrwonić’, *pérleisti* ʽprzelać; przekazać; przepuścić; przewieźć łodzią’ (SD *perleidžiu* «przepuszczam wosk, łoy»), *praléisti* ʽrozstąpić się, dać przejście ustępując z drogi; darować co komu; odprowadzić; przebyć gdzieś jakiś czas, przemieszkać’, SD *praleidžia* «rozstępuią się ludzie komu», *praleidžiu* «folguię komu», *prileidžiu* SD «przypuszczam» (kalka z pol.), *suléisti* ʽspoić’, *užléisti* ʽustąpić (miejsca), zaniedbać (zdrowie, ogród), zawiesić (firankę), zaszczuć (psami)’. Refl. *léistis* ʽpuścić się; dać się (przekonać); schodzić (z góry), zachodzić (o słońcu), zniżać lot, schodzić do lądowania (o samolocie); tajać, topnieć; wdawać się (np. w szczegóły)’, *léidžiuosi kur* SD «udaię się do kąd», *atsiléisti* ʽrozluźnić się; zelżeć, złagodnieć’, *įsiléisti* ʽwdać się w co’, *nusiléisti* ʽopuścić się, opaść, zniżyć się; zajść (o słońcu, księżycu), ustąpić (o mrozie), ustąpić komu’, *pasiléisti* ʽrozpuścić się, popuścić sobie’ (⇒ *pasiléidėlis* ʽrozpustnik’), *pérsileisti* ʽporonić’. Neopwk. *leis-* (zob.). — Nomina na SE *leid-*: *leidė́jas* ʽwydawca, edytor’, *leidýba* ʽpublikowanie, wydawanie (książek, ustaw prawnych)’, *leidyklà* ʽwydawnictwo, instytucja zajmująca się wydawaniem książek’, *leidìmas* ʽwydanie książki, edycja; zezwolenie, pozwolenie; przepustka’, *leidinỹs* ʽutwór wydany drukiem, publikacja’ (*periòdinis leidinỹs* ʽwydawnictwo

[279] Inaczej GJL II, § 297: przez zanik *d* z *nuolaizdnus < *nuolaid-snus. Hipoteza zmiany *dsn* > *zdn* nie ma oparcia w materiale. Podobna praforma *ėd-snus wydaje według autora (ibid.) *ėsnùs*, nie zaś †ėzdnus ani †ėznus.

periodyczne, periodyk'), sąleida: SD *suleida akmenių* «ankrowanie, klamrowanie». Cps. *saulė́leidis* 'zachód słońca', SD <saułełeydis> «zachod słońca, miesce gdzoe słońce zapada, occidens». — SO *laid-*: *láidyti* (zob.). Nomina na SO wymieniono s.v. *laid-*. — SZ *lyd-*: łot. *lîst*, *lîžu*, *lîdu* 'karczować', lit. *lydė́ti* 'odprowadzać' (zob. s.v.), *lýdyti* 'karczować' (zob. s.v.). Nomina: *atlydà*: *bè atlydõs* adv. 'bez przerwy, bez ustanku', *atãlydis* a. *ãtlydis* 'odwilż', *ãtlydis* DP 'ulga, ulżenie w czym; odpuszczenie grzechu', *atlydỹs* a. *atólydys* 'odwilż'[280], *núolyda*, żm. *nū́lyda* 'okap dachu; wsparty na słupkach daszek nad stertą drewna', *núolydis* 'spadek, pochyłość' (por. wyżej *nuléisti*, *nusiléisti*), *núolydį nuléidus* adv. 'po pewnym czasie', *pérlydis* DP 'dozwolenie, dopuszczenie; odpuszczenie (grzechu)'. Tu też *núolydis* przest. 'urlop, wczasy' jako kalka formacji ros. *ótpusk* ⇐ *otpuskátь* 'wypuszczać, uwalniać, zwalniać'. — Cps. *saulė́lydis* 'zachód słońca' (por. *sáulė*), *tuolydžiaus* LEX adv. 'wnet, zaraz, alsbald'.

léiterės f.pl. gw. 'boki wozu chłopskiego', *léiteriai* m.pl. ts. — zapoż. z prus.-niem. *leiter* 'bok wozu' (GL 78, LEW 712, s.v. *rẽdelė*, Čepienė 91), por. nwn. *Wagenleiter*. — Cps. *šū́dleiterės* 'boczne deski nakładane na wóz do wożenia gnoju, tzw. gnojnice' (por. *šū́das*). War. *šū́dlenterės* powstał w wyniku adideacji *leit°* do lit. *lentà* 'deska' (GL 79). Od tego drw. wsteczny: *šū́dlentės*, por. *Rytoj mė̃šlą vešime, pakeisk drobynas šū́dlentėm* 'Jutro będziemy wozili gnój, zmień drabiny na gnojnice' (por. *žiauberė̃* ⇒ *žiaubė̃*).

lekmẽnė gw. 'grzęzawisko, trzesawisko' (n.rz. *Lekmẽnė*) — drw. z neosuf. *-menė* od zaginionego pwk. *lek- / *lak- (por. stwn. *lah(h)a* 'kałuża'). Odpowiednik łot. *lekmenis* 'bagnista łąka' (obok *lękas* f.pl. 'łąki'). — SO *lak-*: *lakmenà* 'kałuża', *lakméinė* a. *lakméinia* 'błotnista droga, droga w porze roztopów'. W GJL II, § 311 przyrównano lit. *lak-* do słow. *lok-* w scs. *loky*, *lokŭve* f. 'przerębel, zagłębienie do trzymania wody' (tego nie uwzględniono w ESSJ 435). Por. jeszcze słń. *lôkev* 'kałuża; staw rybny', sch. *lȍkva* 'kałuża; błoto; zatoka', czes. gw. *lokáč* 'woda stojąca w wyboju na drodze'.

lė̃kštas, *-à* 1. 'połogi, spadzisty i rozłożysty, lekko pochyły, niestromy (o brzegu rzeki, o zboczu), 2. 'płytki (o talerzu); płytki (o miejscu w wodzie)', 3. przen. 'powierzchowny, banalny, pusty (np. komplement)'. War. *š*-mobile: *šlė̃kštas* 'z ostrzem skierowanym w dół (o kosie). Z innym suf.: *lė̃kšnas* 'lekko pochyły, niestromy (o dachu)'. Odpowiednik łot. *lêzns*, *lêzens* 'płaski, równy, niestromy' zaleca rekonstrukcję form plit. *lēž-na-, *lēž-ta-, urobionych od pwk. *lēž- < pie. *leh₁ǵʰ- 'pełzać' (LIV[2] 400, por. stisl. *lāgr* 'niski'). Z tego lit. *lėžnas, *lėštas, z insercją welarną: *lė̃kšnas* (zam. †lėgžnas), *lė̃kštas*. Znacz. etym. 'pełznący' ⇒ 'połogi'. Zatrata intonacji niewyjaśniona. Por. łot. *lẽzêt*, *-ẽju* 'iść powoli, skradając się', *lẽžât* 'iść bardzo wolno, wlec się', refl. *lẽžâtiês* 'spuszczać się z góry na sankach'. Odpowiedniki bałto-słowiańskie: stpr. *līse* 'pełza' (pb. *lēža), psł. *lězǫ, *lězti, por. scs. *vŭzlězǫ* 'wleźć, wejść', *sŭlězǫ* 'zleźć', ros. *lézu*, *leztь* 'włazić, przełazić, czes. *lezu*, *lézt* 'leźć, łazić', pol. *lezę*, *leźć* 'posuwać się wolno, wchodzić na górę' (BSW 161, LEW 353, Boryś 2005, 285n.). — Zob. jeszcze *ložė́ti* 'o zbożu: pokłaść się na ziemię, wylec'. — Od *lė̃kštas* utworzono neol. *lė̃kštė* 1. 'talerz' (dla zastąpienia zapoż. *tolierkà*), 2. 'szala wagi uchylnej', 3. 'przedmiot podobny do talerza' (war. akc. *lėkštė̃*), ⇒ *lėkštẽlė* 'talerzyk, spodek'.

lė̃kti, *lekiù*, *lėkiaũ* 'lecieć, biec', *aukštyn lekiu* SD «wzbijam się wzgorę», *aplė̃kti* 'oblecieć, obiec', *įlekiu* SD «wlatam gdzie», iter. *lekióti*, SD *lekioju* «pierzcham, uciekam», *sulekióti* 'rozpaść się, rozlecieć się, np. o drzwiach'. Odpowiada łot. *lèkt*, prs. *lęcu*, prt. *lècu* a. *lecu* 'skoczyć, podskoczyć; lecieć; wzejść — o słońcu, księżycu, gwiazdach; bić — o sercu', *aplèkt* 'obskoczyć; zapłodnić', refl. *lèktiês* m.in. 'przytrafić się, zdarzyć się, pojawić się,

[280] Trzy wymienione wyrazy mogą ewentualnie należeć do czas. *lýdyti* 'topić, powodować topnienie; trzymać na deszczu', zob. *lýti*.

przypaść w udziale’, drw. *aplèktiês* ‘spółkować, parzyć się’, *lecinât* caus. ‘zmuszać do skoku, tresować (konia)’. Do pie. *lek- ‘poruszać kończyną’ (LIV² 411, ze znakiem zapytania; IEW 673), por. stisl. *leggr* ‘noga, kość’, gr. λακτίζω ‘uderzyć nogą, kopnąć, (o koniu) wierzgać’. — Lit.-łot. *lek-* jest spokrewnione z psł. neopwk. *let-, uogólnionym z formy prs. *letǫ ‘lecę’, *letǫtŭ ‘oni lecą’ < pbsł. *lek-te/o- (uproszczenie *kt > *t*, zob. Boryś 2005, 281n.). Por. iter. na *-ěti*, psł. *letěti, *letie/o- ‘lecieć, unosić się w powietrzu’: scs. *letěti*, *leštǫ* (*let-i̯ǫ), ros. *letétь*, *lečú*, pol. *lecieć*, *lecę*. Zob. ALEW 568. Inaczej BSW 156, LEW 353. — Nomina na SE: *lekaĩ* a. *lẽkai* m.pl. ‘plewy; gorsze ziarno’, *lẽkena* ‘źdźbło siana, słomy’ (por. suf. w *ìžena*, *lū̃ženos*, *pjùvenos*), [mce:*lẽkės* f.pl. a. *lẽkiai* m.pl. ‘ulotki ziarna owsa, otręby owsiane; plewy’ (⇒ *lekìnė* ‘siennik lub poduszka napchane plewami’), *lekesỹs* ‘lot, sposób latania’, *lekẽtas* ‘przyrząd do zwijania przędzy w motek, motowidło’ (⇒ *leketúoti* ‘kołatać — o sercu’).] Cps. *paũkštlekis* (zob. *paũkštis*), *pirmlekaĩ* m.pl. 3 p.a. ‘ziarno przednie’, dosł. ‘lecące przodem’ (por. *pìrmas*, syn. *pìrmlakai*). Por. łot. *lecene* ‘żaba’. — WSE *lėk-*: *lėkiaũ* (prt.), drw. *lė́kčioti* ‘podlatywać, wzbijać się w powietrze na niewielką odległość’ (*Višta nepalekia, tik lė́kčioti gali*), *lė̃kdinti* a. *lėkdìnti* ‘pozwolić lecieć, wypuścić (ptaka), wyrzucić w górę’, war. *lėkdýti* (por. *lakdýti* s.v. *lakióti*); *palėkė́ti* a. *pasilėkė́ti* ‘polecieć, pofrunąć nieco’ (por. *pamėtė́ti* ⇐ *metù*). Por. z jednej strony łot. *lę̃kât*, *-ãju* ‘latać, skakać, podskakiwać’, z drugiej strony gr. ληκάω, aor. ληκῆσαι ‘mieć stosunek płciowy, spółkować’ (znacz. przenośne, por. pol. pot. *przelecieć kobietę* ‘odbyć z nią stosunek płciowy’). — Nomina z *lėk-*: *ìšlėka* ‘sosna, która szybko wyrosła, wybujała’, *lė́kis* a. *lė́gis* ‘dwie zbite żerdzie a. deski umieszczone okrakiem na szczycie dachu i zabezpieczające go przed porywami wiatru’, zwykle pl. *lė́kiai* (*Prisikalom plačius lėkius, kad vė[ja]s stogo nenudraskytų*), *lė̃kis* ‘lot, np. ptaka’ (por. abstr. *bė̃gis*, *ė̃dis*, *rė̃žis*), *lėktùvas* ‘samolot’ (neol.), *paũkštlėkis* (zob. *paũkštis*), *pólėkis* ‘lot (ptaka)’, przen. ‘polot, inwencja’. Por. łot. *lę̃ka* ‘tętnica’, *lę̃kas* f.pl. ‘przeszkoda, którą się przeskakuje na koniu’, *lèkši* m.pl. ‘galop’, *lèkšuos* adv. ‘w galopie, skokami’. — SO *lak-*: *lakióti* (zob., tam też nomina z *lak-*).

lėlė̃ 4 p.a. 1. ‘lalka’ (*žaĩsti lėlėmìs* ‘bawić się lalkami’), 2. ‘noworodek, niemowlę’, 3. bot. ‘niebielistka trwała, Sweertia perennis’, 4. stlit. ‘źrenica oka’. War.

lė̃lė 2 p.a. SD¹ <łełe> «łąta, pupa», SD «łątka dziecinna, pupa, imagunculæ», <łełe akies> SD «źrzenica, pupilla». Zapoż. z błr. *ljálja* ‘lalka; źrenica’ (SLA 119, ZS 30, por. ESBM 6, 120). Substytucja błr. *’a* przez lit. *ė* też w *dė̃dė* ⇐ błr. *djádja*. Z tego samego źródła pochodzi łot. *leȴle*, *leȴlis* ‘lalka; niemowlę’. Zob. LEW 354, ME II, 449, ALEW 568. — Drw. *lėlẽlė akiẽs* ‘źrenica oka’, *lėlýtė* a. *lėliùkė* ‘laleczka; źrenica oka’.

lelijà, gen.sg. *lelìjos* 2 p.a. bot. ‘lilia, roślina Lilium’ — zapoż. z pol. przest. *lelija* (war. do *lilija*), por. SLA 119, ZS 30, LEW 354. Wyrazu lit. używa się również w innych znaczeniach: ‘mieczyk, Gladiolus’ i ‘narcyz, Narcissus’. — *baltóji lelijà* ‘biała lilia, Lilium candidum’, *juozapìnės lelìjos* f.pl. ‘lilie’ (por. *Juozapìnės*), *vandeñs lelijà* ‘lilia wodna, grzybień, Nymphaea’. — Drw. *lelijẽlė* bot. ‘lilia złotogłów, Lilium martagon’, *lelijìkė* bot. ‘goryczka krzyżowa, Gentiana cruciata’, *lelijūnas* b.z.a. bot. ‘szafirek miękkolistny, Muscari comosum’.

lėlỹs, *-io* 4 p.a. ‘lelek, kozodój, ptak latający o zmroku, Caprimulgus europaeus’. War. *lė́lis*, *lė́lė* oraz *lelỹs*, *lalỹs*. Odpowiednik łot. *lêlis*, *lelis*. Reduplikowana podstawa dźwiękonaśladowcza, podobnie jak w słowiańskim. por. ros. *lelёk*, *lelká*, ukr. *łełék*, pol. *lelek*, *-lka*, czes. *lelek*, *-lka* (suf. psł. *-ĭk-). Por. BSW 157, REW II, 28, LEW 354, Urbutis 1981, 45. Zob. też *šešė̃*. — Nazw. *Lė́lis*, *Lelỹs*, *Lalỹs* (LPŽ).

lémbonas gw. ‘rozwora, drążek łączący przednią i tylną część podwozia wozu konnego’ — zapoż. z prus.-niem. *laŋbōm* (nwn. *Lang-baum*) ‘rozwora’, zmienione przez

dysymilację *b-m* > *b-n*, por. GL 79. War. *lémbuonas* oraz *lámbomas*, *lámbonas*, *liámbomas*, *liámbuomas*. Z ludowo-etymologicznego przekształcenia pochodzą war. *leñtbomė* a. *leñtbuomė* (adideacja do *lentà* ʻdeska').

leménti, *lemenù*, *lemenaũ* ʻmamrotać; mówić lub czytać półgłosem i niewyraźnie'. Niejasne. War. do *laménti* (zob.)?

lẽmežis, *-io* gw. 1. ʻdrewniana część radła lub pługa, do której przymocowany jest lemiesz' (*Sudilo plūgui lemežis, reiks pirkt naują*), 2. ʻząb żelazny u sochy, naróg, lemiesz' (*Seniau lemežius patys kaldavom*). Odpowiednik łot. *lemesis* ʻlemiesz, ostrze pługa'. Wraz z psł. *lemešĭ < *lemes-i̯o- ʻostrze radła, ryjące, kruszące ziemię' (sch. *lèmeš*, ros. *lémex*, *leméx*, gw. *lémeš*, *leméš*, słc. *lemeš*, pol. *lemiesz*, stpol. też *lemięsz*) kontynuuje pbsł. *lemes- < pie. *lemH-es-. Dewerbalne n. instr. od pie. *lemH- ʻłamać, kruszyć' (zob. *lémti*), znacz. etym. ʻnarzędzie kruszące ziemię'. Por. Berneker, SEW I, 700n., LEW 354, Derksen 2008, 271 (pbsł. *lemeṣ-). Brak w BSW. Spodziewany refleks lit. †lemesis zmienił *s* na *š* pod wpływem zapożyczeń, transponujących błr. *ljaméš*, *lémeš* (por. *lemešas*, *lèmešius*, *lemẽšius*. Udźwięcznienie *š* > *ž* jak w *užẽtkas*, *šaltỹžius*.

lémpa ʻlampa (naftowa, elektryczna)', SD <lampa> «kaganiec ogniowy, lampa» — zapoż. z błr. *ljámpa*, *-y* (⇐ pol. *lampa* ⇐ śrwn. *lampe*). War. *liámpa* (ZS 30), *lėmpà* 2 p.a. Por. oboczność *klémka*, *kliámka* i *klėmkà*.

lémti, *lemiù* (zam. *lemù?), *lémiau* 1. ʻzrządzić, sprawić co, zdecydować o czym; przepowiadać (los, przyszłość), przesądzać o czym', 2. ʻlosy ciągnąć a. rzucać', 3. ʻprzypuszczać, domyślać się'. War. *leñti*, *lemiù*, *lėmiaũ*. Cps. *aplémti* ʻprzewidzieć', *atlémti* ʻodgadnąć, domyślić się', *nulémti* ʻprzesądzić, z góry określić, zdeterminować; wybrać przez rzucanie losów', *užlémti* ʻprzepowiedzieć przyszłość, czyjś los'. Odpowiedniki bałt.: łot. *leñt*, *lemju*, *lēmu* ʻprzepowiadać komu (los), stanowić o czym, osądzać, wyrokować, wróżyć; źle życzyć', stpr. *limtwei* ob. *lembtwey* ʻłamać, złamać — o przysiędze małżeńskiej' (ta różnica graficzna nasuwa trudności interpretacyjne, zob. LAV 225n.). Refleks pie. *lemH- ʻłamać, kruszyć' (por. LIV^2 412) albo *$h_3$lemH- (ALEW 569), *$h_3$lemh_1- (Kroonen 2013, 326). W kwestii znaczenia por. formy na SZ *(pa)lìmti* ʻugiąć się' i SO *lámdyti* ʻzginać i łamać', pokrewne scs. *lomiti* ʻłamać'. Rekonstrukcja: ʻzłamać' ⇒ ʻoddzielić, podzielić, wydzielić część' ⇒ ʻzrządzić, sprawić; zdecydować'. — Drw. *lẽmežis* (zob.), *lẽmiamas* ʻdecydujący', *lémtas* 1. ʻsądzony' (*Jám vienám tebùvo lémta ištìkti gyvám* ʻJemu jednemu sądzone było pozostać przy życiu'), poza tym: ʻnależny (o miejscu, o zapłacie), odpowiedni, należyty, porządny, poważny, dobry, dobrze wychowany, miły w obejściu, sympatyczny', *lemtìngas* ʻdecydujący', *nelémtas* ʻnieszczęsny, niefortunny, marny, niezdarny', SD^1 <nełymtas> «dubiel, stupidus, stolidus, tardus» (syn. *netikįs*), «gnoiek; gruby» (syn. *drūtas*), «nikczemny» (syn. *netikįs*, *niekam nederųs*), SD «gruby, grobijan, agrestis, barbarus...» (syn. *nerūgėlis*, *netikėlis*), *lemtìs*, *-iẽs* f. ʻlos, przeznaczenie', *lemtūtà* c. ʻniezdara, ślamazara' (por. suf. w *blakūtà*). — WSE *lėm-*: *lémiau* (prt.), drw. *lėmìmas* ʻlos', SD «godło, symbolum, signum, omen» (syn. *žinklas*, *nuolaima*). — SZ *lim-*: *lìmti* (zob.). — SO-C *lám-C*: *lámdyti* (zob.). SO-V *lam-V*: *laménti* (zob.), *aplamà* (zob.), *lamataĩ* (zob.). — WSO *lom-* < *lām-: *lomà* (zob.). — Od WSE *lėm-* (prt. *lémiau*) urobiono SO o postaci pb. *lōm-: *lúomas* (zob.).

lènas hist. ʻlenno, w ustroju feudalnym: ziemia lub dochody nadawane przez seniora wasalowi pod warunkiem pełnienia przez niego służby wojskowej i pozostawania w pewnej zależności sądowej' — zapoż. z pol. *lenno*, *-a* n. (⇐ czes. *léno* ⇐ śrwn. *lēn*, *lēhen*, por. nwn. *Lehen*). Zob. Sławski, SEJP IV, 155, LEW 355.

lénas 3 p.a., *lẽnas* 4 p.a., *-à* gw. ʻspokojny, powolny, opieszały, flegmatyczny, ślamazarny, leniwy; cienki, słaby (of drinks, o trunku), cichy'. Z innym suf.: *lẽtas* (zob.).

Odpowiednik łot. *lēns* ʻpowolny, łagodny, opieszały, leniwy' (*lēņi* adv. ʻpowoli'). Pb. *lēn-a- jest zgodne z psł. *lěnŭ ʻniechętny do wysiłku', por. scs. *lěnŭ* ʻleniwy', sch. *lȉjen*, ros. gw. *lenój* ts., stczes. *lený*, czes. *líný* ʻleniwy; mdły, słaby' (BSW 157: pbsł. *lēna-), drw. psł. *lěnivŭ ʻpracujący niechętnie, leniwy', scs. *lěnivŭ*, ros. *lenívyj*, czes. *lenivý*, pol. *leniwy*. Transponat ie. *leh$_1$-no-, por. pwk. *leh$_1$- ʻsłabnąć, ustawać' (LIV^2 399); Derksen 2008, 273: *leʔnos, *lēnos; Derksen 2015, 279: *leh$_1$-en-o-. Podobną formacją z pierwiastkiem na SE i suf. *-no-* jest *plónas* < *pleh$_2$-no-. — Tu też łac. *lēnis* ʻłagodny, łaskawy; spokojny, powolny' (zdaniem de Vaana 2008, 333 może to być innowacja na miejscu *lēnus, por. *hilaris* ob. *hilarus*), jak też *lētum* n. ʻśmierć, zgon' (*leh$_1$-to-). Trudne do przyjęcia jest stanowisko LEW 355: do pie. pwk. *lē(i)- jak w lit. *léisti* ʻpuszczać, spuszczać'.

lenciū̃gas stlit., gw. ʻłańcuch', SD <duru łynciugas trumpas> «wrzeciądz, catena forium breuis», <apkalu łynciugays> «okować kogo». Ze zmiany *lenciūkas, co zapożyczono z błr. *lancúx* (por. miejsce akcentu) albo stpol. *leńcuch*, *lencuch*, starsze *łańcuch* (⇐ stczes. *lancuch* ⇐ śrwn. *lanne-zuc, por. *lanne* ʻłańcuch', *zuc*, *zuges* ʻnarzędzie do ciągnienia', zob. Sławski, SEJP IV, 462). Wtórne *-g-* w pozycji interwokalicznej też w *nespėgà*, *pẽlega*, *voliū̃gas* oraz w takich wyrazach zapożyczonych, jak *kriū̃gas*, *lapū̃gas*, *kvartū̃gas* oraz *liùpcigas* (< *liùpcikas* gw. ʻwietrznik, okienko w oknie' ⇐ pol. *lufcik*). War. *lencū̃gas*, *lencūga*, *lenčiūgas*, *lenčūga*. — Drw. *lenciūgė̃lis* ʻłańcuszek', też ʻlitewski taniec ludowy', *lenciū̃ginis* ʻna łańcuchu, przywiązany do łańcucha', SD «łańcuchowy, catenatus».

léngti, *léngstu*, *léngau* (też *leñgti*) gw. ʻsłabnąć, tracić siły na skutek długotrwałej choroby, np. gruźlicy; być obłożnie chorym' (*Jis léngsta ir léngsta kelinti metai, iš jo jau nieko nebus*), *nuléngti* ʻumrzeć po długiej chorobie' (*Taip ir nuléngo, nekieno nežiūrima*), *užléngti* ʻrozchorować się'. Niejasne. LEW 356 łączył z *leñgvas* ʻlekki', co niezbyt przekonuje. — Drw. *lénga* ʻchoroba długotrwała, przewlekła, obłożna' (często o gruźlicy), syn. *lengatìs*, *-iẽs* f., *léngastis*, *-ies* f., *léngena* ts.

leñgvas, *-à* 1. ʻlekki, nieciężki' (SD <łyngwas> «lekki, lekuchny»), 2. ʻlekki, łatwy, nietrudny, nieskomplikowany, zrozumiały', 3. ʻnie sprawiający trudności, kłopotów, wygodny', 4. ʻspokojny, lekki (o śnie)', 5. ʻsłaby (np. odgłos), ledwo słyszalny, odczuwalny, nieznaczny', 6. ʻo słabym działaniu, nie odurzający (o piwie, papierosie, leku)'. SD <maźa, łyngwa kałte> «powszedni grzech, venialis culpa, leuius peccatum». War. *lengvùs*, *-ì*. Odpowiedniki łot. gw. *liegvas*, *liegvs*, łot. liter. *liêgs*^{2} ʻlekki, łagodny, delikatny, miły'. Pb. *lengu̯-a- pokazuje rozszerzenie pierwotnej osnowy na *-u-, *leng-u-, sufiksem *-a-*. Starożytne języki ie. zaświadczają osnowę z alternującym wokalizmem: pie. *h$_1$leng$^{u̯h}$- / *h$_1$lṇg$^{u̯h}$-, por. aw. *rəṇjiiō* ʻszybszy', toch. B *laṅ$_u$tse* ʻlekki', goc. *leihts* ʻlekki, łatwy' (*linχta-), SZ wed. *laghú-* a. *raghú-* ʻprędki, lekki', gr. ἐλαχύς ʻmały, nikły'; z suf. *-ro-*: gr. ἐλαφρός ʻlekki, szybki', stwn. *lungar* ʻpilny, żwawy', stang. *lungor* ʻprędki'. Nasuwa się przypuszczenie, że pb. *lengu̯-a- jest derywatem vr̥ddhi od pbsł. *ling-u- < pie. *h$_1$lṇg$^{u̯h}$-ú-. Paralela: *tę́vas* ʻcienki' na miejscu *tin-ù-s < pie. *tṇh$_2$-ú-s. Takiej ewentualności nie biorą pod uwagę LEW 355n. ani NIL 243. — SE pie. *h$_1$leng$^{u̯h}$- rekonstruuje się na podstawie wed. *ram̐hate* ʻspieszy, biegnie' i stwn. *gilingan* ʻudać się, powieść się' (zob. LIV^2 247). — Niejasny jest brak segmentu *n* z jednej strony w łac. *levis* ʻlekki; szybki, prędki, rączy; lekki, łagodny, znośny; zdrowy; błahy, lekkomyślny' (pie. *h$_1$leg^h-u- < *h$_1$leg$^{u̯h}$-u-, por. de Vaan 2008, 336), z drugiej strony w formacji na SZ scs. *lĭgŭ-kŭ* ʻlekki, łatwy, nietrudny' (psł. *lĭgŭ-, por. pol. gw. *lgi* ʻłagodny, niesilny', pol. *ulga*, *ulżyć* ʻuczynić znośniejszym', scs. *polĭdza* ʻkorzyść', ros. *pólьza* ts.). De Vaan, *l.c.* uważa formy bez *n* za starsze, nie poddane wyrównaniu do prs. infigowanego. ALEW 571 zalicza formy łacińską i słowiańską do innego pierwiastka, pie. *leg^h- ʻlekki, nieznaczny, mały'. — Drw. *lengvatà* ʻulga, zniżka' (⇒ *lengvãtinis* ʻulgowy, zniżkowy'), *palengvà* adv. ʻpowoli, pomału', *palengvėlè* adv.

ʽpowolutku, pomaleńku’, cps. *lengvabū̃dis* ʽlekkoduch’, por. *bū̃das* (⇒ *lengvabū̃diškas* ʽlekkomyślny’), *lengvadar̃bis* ʽkto szuka lekkiej pracy, unika ciężkiej pracy’ (por. *dárbas*), *lengvaduõnis* ʽnierób, próżniak’ (por. *dúona*), *lengvapė̃dis* ʽlekkomyślny człowiek’ (por. *pėdà*), *lengvãtikis* ʽłatwowierny’ (por. *tikė́ti*). — Vb. denom. 1. *leñgvinti* ʽczynić lżejszym, ułatwiać; łagodzić, uśmierzać, koić’, SD[1] <łyngwinu> «lżę», *nusileñgvinti* a. *prasileñgvinti* ʽwypróżnić się’ (dosł. ʽulżyć sobie’), 2. *lengvė́ti* ʽstawać się lżejszym, polepszać się’ (*Gyvenimas dabar lengvė́ja*), *palengvė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽzelżeć, złagodnieć, pofolgować; stać się lżejszym; ulec poprawie’; czy wymieniana s.v. *lengvė́ti* forma praeteriti <pałyngwo> SD «odelgło» (LKŽ VII, 336) jest błędem druku, czy też pochodzi z nieregularnej kontrakcji *lengvė́jo* > *lengvo?, 3. *lengvótis* ʽunikać ciężkiej pracy’, 4. *lengnytis*, *-ijasi*, *-ijosi* b.z.a. ʽukorzyć się, okazać pokorę, uległość’ (*Lengnykis prieš vyresnį*, t.y. *mažinkis*, *žeminkis*) — ze zmiany *lengv-ytis (por. *lengvai* DP adv. ʽpokornie’).

lénkas 1, 3 p.a. ʽPolak’, *lénkė* ʽPolka’, SD <łynkas>, <łynkie>. Pl. *lénkai* 1 p.a. lub *lenkaĩ* 3 p.a. ʽPolacy’. DP: <Lękai> ʽPolacy’, <Lękuose> ʽw Polsce’. SD: <łynku źieme / łynkai> «Polska, Polonia», <łynku kalba, lieźuwis> SD «polszczyzna». Dziś *Lénkija* 1 p.a. ʽPolska’, war. *Lenkijà* 2 p.a. — Nazw. *Lénkas* (dosł. ʽPolak’), ⇒ patron. *Lénkaitis* a. *Lenkáitis*, *Lenkáuskas*, *Lenkẽvičius* (⇒ pol. *Lenkiewicz*). — Forma *lénkas* została zapożyczona ze strus. *lęxŭ z trzema substytucjami dźwiękowymi: lit. *enC* za *ę*, lit. *k* za *x* (por. *griẽkas*, *kriẽnas*, *kùrtas*, *pãrakas*) i lit. *-as* za *-ŭ* (por. Būga, RR III, 34). Strus. *lęxŭ (ros. *ljax*, por. strus. nom.pl. *lęsi*, *ljasi*, acc.pl. *ljaxy*) to drw. z suf. *-x-* od pwk. hipokorystycznego *lę-*. Ten ostatni został wytworzony z formy *lędjaninŭ ⇐ *lędo* ʽpole’ (por. REW II, 84, znacz. etym. ʽNeulandbewohner, mieszkaniec nowizny’), drogą skrócenia mutylacyjnego, nie liczącego się z granicą morfologiczną[281]. Tu też węg. *lengyel* ʽPolak’. — Drw. *lenkė́ti* ʽpolszczyć się, polonizować się’, *lénkinti* ʽpolszczyć kogo, polonizować’, nomina: *lénkis* a. *leñkis* gw. ʽPolak’, *lénkiškas* ʽpolski z pochodzenia, po polsku pisany a. uczony’ (*kal̃ba iš lénkiško* ʽmówi z polska’), ⇒ *lénkiškai* adv. ʽpo polsku’, vb. denom. *lenkiškúoti* ʽmówić z polskim akcentem’. Cps. *lénkmetis* ʽokres powstania przeciw Rosji w 1863 r.’, dosł. ʽpolski czas’ (por. *mẽtas*), np. *Seinų miškuose kadai per lenkmetį daug buvo žmonių iškarstyta* ʽW lasach sejneńskich kiedyś w czasach powstania 1863 r. powieszono [dosł. ʽwywieszano’] dużo ludzi’. — N.m. *Lénkaičiai* 2x, cps. *Lénkviečiai* 2x.

lenkt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *leñktas*, ptc. prt. pass. od *leñkti* ʽgiąć, zginać’. Drw. *leñktė*, SD *linktė* «przeginanie, przegibanie», *lenktỹnės* f.pl. ʽwyścigi, zawody’ (⇒ vb. denom. *lenktyniáuti* ʽścigać się, współzawodniczyć’), *lenktìnis peĩlis* ʽnóż składany, scyzoryk’, *lenktìniai skliaustẽliai* m.pl. ʽnawiasy okrągłe’, *linktinis* SD «obłoczysty, lunatus, sinuosus...» (syn. *kumpas*), *linktinis kalavijas* SD «szabla, acinacis, falcatus ensis», n.jez. *Lenktìnis*, *lenktùvai* m.pl. ʽmotowidło’, *prilenktuvė*: SD *prilinktuvė* «vcieczka, mieysce do ktorego vciekaią, refugium, receptaculum, diuerticulum». Paralele s.v. *imt-*, *jungt-*, *mušt-*.

leñkti, *lenkiù*, *lenkiaũ* 1. ʽgiąć, zginać, naginać, chylić, krzywić’, 2. ʽwyprzedzać, wymijać, omijać’, 3. ʽwychylać (kieliszek)’, 4. ʽnawijać (nici), motać’. SD «gibam», «przeginam», «kieruię czym, nawracam czego» (syn. *grįžiu*, *grųžau*). Cps. *apilinkiu* SD «mijam co, przemijam, omijam» (syn. *praeimi*), *apleñkti* ʽogiąć, ominąć, obejść, wyprzedzić; obłożyć (książkę papierem)’, DP ʽopuścić, mijać, przemijać, omijać’, *ažulinkiu kų* SD «nakrzywiam co; zaginam co, zakrzywiam, *išleñkti* ʽwygiąć; wychylić (kieliszek)’, *paleñkti* ʽnachylić, nagiąć’, *palinkiu* SD «nachylam kogo, czego; naginam czego» (syn. *sulinkiu*),

[281] Por. strus. *ljadĭskaja zemlja* ʽPolska’ obok *ljaxy* ʽPolska, Polacy’, *podŭ ljaxy* ʽblisko Polski’, ⇒ *Podŭljašĭje*, ros. *Podljášʹje* ʽgranicząca z Mazowszem część Litwy’, stpol. *Podlasze*, dziś *Podlasie* (*-lasie* na skutek adideacji do wyrazu pol. *las* a. *lasy*). Zob. REW II, 84, s.v. *ljax*. — Za pośrednictwem języka staroruskiego zaznajomili się Litwini również z nazwami etnicznymi Węgrów (zob. *ungurai*) i Włochów (zob. *valãkai*).

praleñkti ʽwyprzedzić, prześcignąć, ominąćʼ. Refl. *leñktis* ʽgiąć się, zginać się, chylić się; kłaniać się; uchylać się, unikaćʼ, SD *linkiuosi* «chronię się» (syn. *saugausi*, *serguosi*), «stronię od kogo», *išsileñkti* ʽwychylić sięʼ, *nusileñkti* ʽuchylić się, nachylić się; opuścić głowę; ukłonić się, kłaniać się komuʼ (SD «schraniam się gdzie»), *prisilinkiu* SD «skłaniam się do czego». Pwk. *lenk- jest ograniczony do bsł., por. LIV[2] 413, BSW 159n., LEW 356, ALEW 572. Odpowiednik łot. *lìekt*, *lìecu*, *lìeču* ʽgiąć, zginaćʼ. Odpowiednik psł. *lękǫ, *lękti, por. scs. *sŭlękǫ*, *-lęšti* ʽzgiąć, skrzywićʼ, *nalękǫ* ʽnapiąć łukʼ, iter. *sŭlęcati* ʽkrzywić, zginaćʼ, *lęcati* ʽzastawiać sidłaʼ. Por. pol. prt. *przeląkł się, ząkł się* (inf. *ląc się, iter. *lękać się* : sch. *lécati se* ʽlękać sięʼ), głuż. *laku*, *lac* ʽzastawiać sidłaʼ. Zob. REW II, 82, Boryś 2005, 286. — Nomina na SE: *lénkė* ʽkotlina, zapadlisko na równinie, miejsce mokre, grząskie, grząska łąka, zakole omijające bagnoʼ, war. ze zmianą *nk* > *ng*: *léngė* (wątpliwa jest rekonstrukcja pbsł. *lenʔg(i)aʔ u Derksena 2008, 276), *lenkẽ* ʽpłoza sańʼ (*Leñkės uosinės išlenktos pavažoms rogių*), *lenkẽtas* ʽpręt, na który nakłada się szpulę przy motaniu niciʼ, *lenkmuõ* ʽwygięcie, zgięcieʼ, *lénksmė* gw. ʽłąka, która się wrzyna w pola; rola nad rzeką, pod lasemʼ (suf. jak w *degsmẽ*), *nepaleñkiamas* ʽnieugięty, nieustępliwyʼ, *nusilenkimas*, SD *nusilinkimas* «chronienie się czego» (syn. *nusisaugojimas*), *palénkė* a. *paleñkė* ʽmiejsce przy *lenkė*, tj. przy zapadlisku, używane jako łąka a. pastwiskoʼ (war. *palénkis*), ʽrola, na której wciąż stoi wodaʼ, *pralenkė́jas* ʽpoprzednikʼ, DP ʽuprzedzicielʼ, *pralinkimas* SD «ubieżenie» (syn. *parungimas*), *susileñkėlis* ʽzgarbiony starzecʼ. Por. łot. *ļènkans* ʽobwisły, wiotkiʼ (war. *ļeñgans*). Zob. też *lenkt-*. — N.m. *Mẽdžialenkė*, n.rz. *Lénkė*, *Lenkẽnis* 2x, *Ùžlenkė* (stare koryto Niemna), *Lénkupis* 2x, *Lenkupỹs*, n.jez. *Lenkmuõ*. — Podwójny SZ *link-* / *lunk-*: zob. *liñkti*, *luñkanas*. — SO *lank-*: *lankýti* (zob.).

lentà 4 p.a. 1. ʽdeskaʼ, 2. ʽtablicaʼ (*kad Dievas mumus įsakė dešimtį savo prisakymų, ant dviejų lantų rašytų* PK 105_{14} ʽże nam dał Bog na chowanie dziesięcioro Przykazanie, na dwu tablicach pisaneʼ), ʽtablica szkolna; szachownicaʼ, 3. ʽtłoʼ, 4. ʽodkładnica pługaʼ. SD: *plė̃štinė łynta* «dranica» [ʽwąska deska łupana z pniaʼ], *łynta ilga* «dyl», *łynta trintinė* «tarcica» [ʽdeska otrzymana przez podłużne przecięcie okrąglakaʼ]. *Šẽšios leñtos* ʽtrumnaʼ (dosł. ʽsześć desekʼ), *víeno(j) lentõ(j)* adv. ʽw jednym kawałku (o polu, łące)ʼ, też ʽw jednym banknocieʼ (*penki rubliai vieno lentõ*). War. gw. *lantà*, wsch.-lit. *luntà*, z dysymilacją *nt* > *mt*: *lemtà*, *lamtà* (Vidugiris 1998, 352). Niejasny jest odpowiednik łot. *lęñta* ʽdeska, Brettʼ: może to być kuronizm albo też lituanizm (ME II, 451). — Drw. *lentẽlė* ʽdeseczka, deszczułka; pedał kołowrotka; pływak u sieci; łata do wyrównywania strzechy; siedzenie na wozie; wzór na tkaninieʼ (SD <łyntełe źaistiniku> «warcabnica, tabula aleatorum»), *lentýna* ʽpółka, pozioma deska przytwierdzona do ściany a. umocowana w szafieʼ (SD <łyntina> «polica, połka; listwa do ściany przybita»), gw. *laitýna* ʽpółkaʼ; *ùžlenčiai* a. *ùžlentės* pl. ʽżłóbʼ, *ùžlentis* ts. Cps. *lentagalỹs* a. *lentgalỹs* ʽ(odcięty) kawałek deskiʼ, gw. *lengalỹs* (por. *gãlas*). — N. łąki *Lentà* 2x, n.rz. *Leñtupė*. — SO *lant-*: *lantà* ʽmiotełka kąpielowa z liśćmi, tzw. wienikʼ. To porównuje się z psł. płn. *lǫtŭ, czes. gw. *lut*, *lutu* ʽłykoʼ, ros. gw. *lut* a. *lutь* ʽłyko, zwł. lipowe; pręt pozostały po zdarciu kory i łykaʼ (*lúta* ʽlipaʼ), ukr. *lut*, *lútu* ʽłyko, łyko lipowe, młoda lipaʼ, pol. *łęt*, zwykle *łęty* m.pl. ʽłodygi kartofli, (sucha) nać kartoflanaʼ, gw. ʽsucha nać ziemniaków, badyleʼ, kasz. *łąt*, *-a* ʽkij, pręt, laskaʼ. Zob. REW II, 71n., Sławski, SEJP V, 116n., Boryś 2005, 299. Brak w BSW. — Na SE por. stisl. stang. *lind* f. ʽlipaʼ, stwn. *linta* ts., nwn. *Linde* f. ʽlipaʼ obok gw. *Lind* ʽłyko lipoweʼ oraz alb. *ľande*, *ľɛndɛ* ʽbudulec, drewno budowlaneʼ, < pie. *lent-eh_2-. Ostateczną podstawą mógł tu być przymiotnik pie. *lent-o-, por. łac. *lentus* m.in. ʽgiętki, elastyczny, sprężysty, mocny; lepki; twardy, odporny na coʼ (vb. denom. *lentāre* ʽgiąć, zginać, naginać; przeciągać, przewlekać, opóźniaćʼ). Zob. LEW 357, ALEW 572, WH I, 784, Ernout-Meillet 351n., de Vaan 2008, 335 oraz Kluge-Seebold 443n. (tu przypuszczenie, że *lentà* pierwotnie oznaczała ʽdeskę z drzewa lipowegoʼ; tak już Sławski, *l.c.*).

lė́pė, *lė̃pė* gw. bot. 1. ʻlilia wodna, Nymphaeaʼ, 2. ʻgrążel, nenufar, Nupharʼ, war. *lė́pis* — drw. dewerbalny od *lė̃pti* ʻzwisać, opadać w dółʼ (Urbutis 2010, 180). Paralele: *lùknė* ⇐ *liùkti*; *lùkštas* II ⇐ *lùkšti*. LEW niesłusznie wiązał *lė́pė* z *lãpas* ʻliśćʼ (s. 339) i *palė́pė* ʻstrych, podstrzeszeʼ (s. 531).

lepénti, *lepenù, lepenaũ* 1. ʻdeptać, tratowaćʼ, 2. ʻzapładniać — o kaczorze (*Antinas antį lepẽna*) — czasownik na -*enti*, utworzony od interi. *lèpt* — o nagłym upadku, spadnięciu czego, o usiadnięciu, o powolnym, leniwym chodzie. Paralela: *lapénti*. — Z innym suf.: *lepsė́ti* ʻporuszać się; strzyc uszami; wydawać dźwięki przy jedzeniu; iść a. biec z tupotem; mówić bzdury, paplaćʼ.

lèpti, *lempù* (war. *lepstù*), *lepaũ* ʻwiędnąć, tracić sprężystość, wiotczeć, flaczeć, opadać; rozpieszczać się, tracić siłę, mdlećʼ, *atlèpti* ʻodchylić się, odstać, opaśćʼ, *išlèpti* ʻrozpieszczać się; oddawać się rozpuścieʼ, *nulèpti* ʻzwisnąć; poczuć się ociężałym (po jedzeniu); zemdlećʼ. War. *š*-mobile: *šlèpti, apšlèpti* ʻosłabnąć, stracić siły, właściwy kształt; zemdlećʼ, *nušlèpti* ʻo kwiecie: zwiędnąć, zwiotczećʼ. Odpowiednik łot. *lept* ʻrozpieszczać sięʼ (rzadkie), *ļept, ļępstu, ļepu* ʻwiotczeć, odwisać, zwisaćʼ, *ļept, ļępu, ļepu* ʻkleić się, przyklejać sięʼ, *lępęns* ʻsłaby, wiotkiʼ, *ļepa* ʻpłatek uchaʼ, znacz. etym. ʻcoś, co zwisaʼ (por. ros. *lépest, lepestók* ʻpłatek kwiatuʼ). Etymologia niezdecydowana, zob. ALEW 573. IEW 678 łączył z gr. λέπω ʻobrać, obłupić; zedrzeć, zdjąć; jeść; wygarbować skóręʼ, λεπτός ʻwyłuskany (o jęczmieniu); drobny, miałki; lekki (o glebie); cienki, delikatny; cienki, chudy, szczupły; ciasny, wąski; mały, słaby, nieznaczny; lekki, łagodny; biedny, ubogiʼ, λοπός ʻłuska, naskórekʼ, < pie. *lep- ʻobierać, łupić, zdzieraćʼ. N.B. LIV^2 413 wymienił λέπω z pominięciem lit. *lèpti*. LEW 358 dorzucił myśl o związku apofonicznym z *lãpas* ʻliśćʼ z jednej strony i z czas. *al̃pti* ʻmdleć, słabnąćʼ z drugiej strony; wziął też pod uwagę możliwość krzyżowania się czas. *lèpti* z interi. *lèpt, lė́pt, lẽpt* — o nagłym upadku, spadnięciu czego; o usiadnięciu; o powolnym, leniwym chodzie (por. *lapénti*). — Drw. *išlẽpėlis* ʻpieszczochʼ, *lepùs* (zob.). — WSE *lėp*-: *lė̃pti* (zob.). — SO *lap*-: *lapaũsis* ʻz obwisłymi uszami (pies, świnia)ʼ, por. *ausìs*.

lė̃pti, *lėpstù, lėpaũ* ʻzwisać, odwisać, obwisać, opadać, flaczeć, więdnąćʼ (war. *lė́pti*), *atlė̃pti* ʻzwiesić się, zwisnąć, oderwać się i zwisać (np. o kieszeni)ʼ. Formacja inchoatywna z suf. -*sta*- i WSE *lėp*- ⇐ *lep*-, por. *lèpti* ʻwiędnąć, wiotczećʼ. Paralele: *lė̃kti* ⇐ *lek*-; *slė̃pti* ⇐ *slep*-; *srė̃bti* ⇐ *sreb*-. Osobno zob. *lõpšnas*. — Drw. *lė́pė* (zob.), *aplėpaũsis* ʻzwierzę mające obwisłe uszy, kłapouchʼ (por. *ausìs*), *ausys atlėpusios* f.pl. ʻobwisłe uszyʼ, *lėpaaũsis* ʻktoś z obwisłymi uszami; niechlujʼ (syn. *lapaũsis*). Odpowiednik łot. *lêps* ʻkto chodzi ociężale, niezgrabnieʼ, *ļêpa* c. ts. — War. *lėb*-: *lė́barna* c. ʻktoś rozlazły, ociężałyʼ — z udźwięcznienia *lėp-arna (por. suf. w *lakárna, šakar̃nis*).

lepùs, -*ì* 4 p.a. 1. ʻrozpieszczony, wydelikacony, przywykły do wygód; wybredny w jedzeniu lub żarciu (o świni), 2. ʻprzesadnie dbający o siebie, oszczędzający się, unikający większego wysiłkuʼ, 3. ʻmiękki, słaby, wątły, kruchyʼ. SD <łepus>, <łapus> «miękki; lubieżny; mięsopustny; niewieści». Dewerbalny przymiotnik na -*u*- od *lèpti* m.in. ʻtracić sprężystość; rozpieszczać sięʼ. Z uwagi na przynależność *lèpti* do pwk. pie. *lep- ʻobierać, łupić, zdzieraćʼ (gr. λέπω ts.) wolno rozwój znaczeniowy przymiotnika zrekonstruować jak następuje: 1. ʻpozbawiony łupiny, łuskiʼ, 2. ʻmiękkiʼ, 3. ʻcienki, słabyʼ, 4. ʻrozpieszczony, delikatnyʼ. Paralele: gr. λεπτός ʻwyłuskany (o jęczmieniu); drobny, miałki, cienkiʼ, przen. ʻchudy, mały, łagodnyʼ; łac. *lepidus* ʻmiły, przyjemny, ładny, kształtnyʼ, *lepōs, -ōris* m. ʻgładkość, ładny wygląd; urok, wdziękʼ. Zob. też LEW 358, de Vaan 2008, 335, Stüber 2002, 67. Por. *lapùs*. — Z innymi suf.: *lẽpnas* a. *lepnùs* ʻwypieszczony, przywykły do wygód; wybredny w jedzeniu, żarciuʼ, *lẽpšis, -ė* ʻślamazara, niedorajdaʼ, *lepùkas* a. *lepū̃nas* ʻpieszczochʼ. — Vb. denom. *lepáuti* ʻbyć wybrednym, wybredzać w jedzeniu, piciuʼ, *lẽpinti* ʻokazywać czułość, rozpieszczać, psuć pieszczotami, rozpuszczać, pobłażaćʼ, *lepinu kų* SD

«pieszczę kogo innego», *lepinuosi* SD «pieszczę się sam», *išlepint* SD «rozpieścić kogo», ⇒ *lepinimas* SD «pieszczota», *lepinimasis* SD «lubieżność».

lérva 1. ʻlarwa (gąsienica, pędrak, kijanka)', 2. gw. ʻupiór, mara, widmo', gw. 3. ʻmaska' (syn. *lyčýna*) — zapoż. z pol. *larwa* (⇐ śrłac. *larva*). Por. LEW 359, Bańkowski, ESJP II, 5.

lèsti, *lesù, lesiaũ* 1. ʻo ptakach: dziobać, zbierać, szczypać dziobem, dziobiąc zjadać', 2. ʻbić, uderzać', *išlèsti* ʻwydziobać, wydziobywać', *prilèsti* ʻ(o ptakach) najeść się', *nusilèsti* przen. ʻupić się, urżnąć się'. Odpowiada łot. *lest, lešu* (*les-i̯e-), *lesu* ʻszczypać dziobem, dziobiąc zjadać', też ʻchłeptać (o psie); przeliczać nici w naciągu tkackim, porządkować przeliczając; liczyć, zliczać'. Do pie. *les-, por. het. *lešš*^{zi}, 3 pl. *liššanzi* ʻzrywać, zbierać', goc. *lisan* ʻzrywać, zbierać, zbierać plon', ang. gw. *to lease* ʻzbierać kłosy' (por. LIV^{2} 413, LEW 359, ALEW 573). Kloekhorst 2008, 525 zauważa, że pisownia hetycka z geminatą *-šš-* (w przeciwieństwie do *šeš-* ʻspać', pisanego stale z pojedynczym *-š-*) może przemawiać na rzecz pierwotnej sekwencji z lrg. w wygłosie pierwiastka: pie. *lesH-. — Po stronie bałtyckiego jest do odnotowania specjalizacja znaczenia ʻzrywać, zbierać' w kierunku ʻzbierać dziobem'. Nwn. *lesen*, niderl. *lezen* ʻczytać pismo' jest neosemantyzmem powstałym pod wpływem łac. *legō, -ere* ʻzbierać, zrywać', przen. ʻprzebiegać oczyma, czytać' (EWD 792n.). Por. łot. *lasît* ʻczytać' s.v. *lasýti*. — Drw. *lesinė́ti* ʻdziobać pokarm po trosze', *lẽsinti* ʻkarmić ptactwo' (*Sulesink kiautus vištoms*). Nomina: *lẽsalas* a. *lẽselas* ʻpokarm dla ptactwa', *lesãtė* ʻpożywienie dla drobiu' (por. *bėrãtė, lakãtė*), *lesùs* ʻdużo, szybko dziobiący (o kurze, gęsi)', *lesnùs* ts., cps. *bìtlesis* (zob. *bìtė*), *maĩtlesis* (zob. *maità*), *vãnagas mėslesỹs* ʻjastrząb mięsożerny' (por. *mėsà*). Por. n.m. *Bìtlesiai, Išlestakiaĩ*. — WSE *lēs-*: łot. *lēst, lēšu, lēsu* ʻliczyć, obliczać, sprawdzać liczbę czego'. — SO *las-*: *lasýti* (zob., tam też nomina z *las-*). Brak jest refleksów st. zanikowego †ils-, †uls- (pie. *l̥s-) względnie †lis- (⇐ *les-*, według reguły *RiT* ⇐ *ReT*).

lę̃šis, *-io* bot. ʻsoczewica, Lens culinaris', zwykle pl. *lę̃šiai*. War. *leñšis*, stlit. *lenšė*. Bez dobrego objaśnienia, zob. LEW 359. — N.B. Łot. *lę̃ca* ʻsoczewica' jest zapożyczeniem ze strus. *ljača* < *lęča (por. scs. *lęšta* ʻφακός, soczewica').

lė́šos, *-ų* f.pl. ʻśrodki pieniężne, fundusze'. Niejasne. Sugerowano związek z *loš-*, np. *atsilõšęs* ʻ(siedzi) oparty o plecy krzesła' (zob. *lõšti*) i znacz. etym. ʻoparcie, wsparcie', zob. LEW 359. Por. może *varnalė́ša* bot. ʻłopian, Arctium'.

lė̃tas, *-à* 4 p.a. 1. ʻpowolny, wolny, niespieszny, nieporadny, ślamazarny', 2. ʻniegwałtowny, nieśmiały, łagodny, spokojny, uległy, ustępliwy', 3. ʻmarny, lichy, słaby', 4. ʻniemocny (o piwie, trunku)'. War. *lėtùs, -ì* 4 p.a. DP *lėtas* ʻprosty, prostak, prostaczek, pospolity, podły, nędzny'. SD: *lėtas* «podły; wiotchy», *nelėtas* «nienagorszy», «niezadny», *lėta gelumbė* «kir, pannus vilis, leuidensa» [ʻsukno śląskie w gorszym gatunku', SPXVI], *alus lėtesnis* «cienkusz piwny, ceruisia secundaria», *lėtas vynas* «wińsko, vinum pessimum». Adv. *lėtaĩ* ʻpowoli', SD «podło, słabo; nieochotnie». Odpowiednik łot. *lę̄ts* ʻlekki; lekkomyślny; tani' (*lēšs* ʻlekkomyślny'), ⇒ *lētīt* ʻułatwić, ulżyć'. Formacja pb. *lē-ta- jest z pochodzenia równoległym do *lē-na- (zob. *lė́nas*) adiectivum verbale od pwk. pie. *leh$_1$- ʻsłabnąć, ustawać' (por. LIV^{2} 399, ALEW 574). Zatrata akutu (por. *lė́nas*) nie jest jasna. Inaczej LEW 355 (s.v. *lė́nas*): do pie. *lē(i)-, jak w lit. *léisti* ʻspuszczać, toczyć'. — Nawiązania słowiańskie: 1° *lěto ʻcieplejsza pora roku, przychodząca po ustąpieniu chłodów', dłuż. *lěto* ʻwiosna; lato', scs. *lěto* ʻrok; czas', ros. *léto*, pol. *lato*, 2° scs. *lětĭ* f. ʻpozwolenie', *lětĭ jestŭ* ʻwolno, jest dozwolone' (abstractum na *-ti-, por. REW II, 36, Boryś 2005, 280). Inne odpowiedniki: łac. *lētum* ʻśmierć, zgon' (de Vaan 2008, 335), goc. *unleþs* ʻubogi, biedny', *unledi* n. ʻbieda, nędza', nwn. *laß* ʻopieszały, gnuśny' (⇒ nwn. *letzt, der letzte* ʻostatni'), ang.

late ʽpóźny, spóźnionyʼ, < pgerm. *lēt- < pie. *leh$_1$-d-. — Drw. *lėtìnis* ʽprzewlekły, chroniczny (o chorobie)ʼ, *lėtuĩšis* DP ʽprostaczekʼ, *lėtùmas* ʽpowolność; bojaźńʼ, DP ʽprostota, prostość; skromnośćʼ, SD «słabość» (syn. *silpnumas*), *lėtū̃nas* ʽczłowiek spokojny, małomówny, nieśmiały; dureńʼ (por. *dykū̃nas* ⇐ *dỹkas*), *lėtuonìs* ʽczłowiek odznaczający się powolnością ruchów, flegmatykʼ, cps. *lėtabū̃dis* ʽczłowiek dobroduszny, o łagodnym usposobieniuʼ (por. *bū̃das*), *lėtaširdis* ts. (por. *širdìs*, dosł. ʽmiękkiego sercaʼ). Vb. denom. *lė̃tinti* ʽzwalniać, hamowaćʼ.

leténti, *letenù*, *letenaũ* ʽstąpając przygniatać, cisnąć nogami, deptać (zwł. o ptakach na grzędzie, na zasiewie), udeptywać (siano); wyrównywać (ziemię łopatą, walcem), wygładzać; ugniatać (siano, zboże na wozie), przyklepywać (ziemię na grządce, bochenek na łopacie); chodzić, stąpać bosoʼ. Prawdopodobnie z nieregularnej zmiany *pleténti, czasownika z suf. -*enti*, urobionego od pwk. *plet*- jak w *plečiù*, *plė̃sti* ʽrobić szerszym, rozszerzać, rozpłaszczaćʼ (zob. s.v.). Inaczej LEW 360, gdzie czasownikowi *leténti* przypisuje się wartość częściowo onomatopeiczną («teilweise onomat.»). — Sb. postvb. *lẽtena*, *letenà* 1. ʽstopa zwierzęcia a. człowieka wraz z palcami; łapa niedźwiedziaʼ (SD «łapa, manus vel pes vrsi»), ʽpodeszwaʼ, 2. ʽdłońʼ, 3. przen. ʽucisk, jarzmoʼ. Odpowiednik łot. *lętęna*, *letene*, *leten(i)s* ʽłapaʼ. Znacz. etym. ʽto, czym się stąpa, czym się depczeʼ. ALEW 574 ignoruje czas. *leténti* i w konsekwencji stwierdza brak wyraźnego nawiązania etymologicznego dla *lẽtena*.

levánda bot. ʽlawenda, Lavandulaʼ — zapoż. z pol. przest., gw. *lewanda* (SW), to z metatezy samogłosek w *lawenda* (< *lawanda* ⇐ włos. *lavanda*, zob. Sławski, SEJP IV, 79n.). Por. akut w zapoż. *dránga*, *varánka*. War. *levénda*. Osobno zob. *levéndra*. — Pisownia SD^{1} <lawenda> «lawenda, lauendula», SD <Lawenda> «lawenda, casia» jest dwuznaczna. Po pierwsze może oznaczać brzmienie [liavenda] ⇐ pol. *lawenda*. Po drugie może oznaczać [ławenda] ⇐ błr. *lavánda* (błr. gw. *lavénda*).

lẽvas stlit., gw. ʽlew, Leo leoʼ (Bretkun, DP, SD), żm. *liãvas*, *liáus*, gen.sg. *liãva* (Būga, RR III, 654, 771) — zapoż. z błr. *leŭ*, *lьva* (war. *ilьvá*), pol. *lew*, *lwa*. Por. SLA 120, ALEW 574. — Łot. *laũva* ʽlewʼ ⇐ śrdn. *lauwe*, *löuwe* (Jordan 74). Osobno zob. *liū̃tas*. — Drw. *lẽvė* ʽlwicaʼ, SD «lwica, lea, leæna» (syn. *liūtė*), *levyčia* SD^{1} «lwica, leona»ʼ, *levienė* ts. (Bretkun), *levykštis* ʽlwiątkoʼ (Bretkun), *levinis* ʽlwiʼ, SD «lwi, leoninus» (syn. *liūtinis*), *levytis* SD «lwiątko, lwię, scymnus».

levéndra bot. ʽlawenda, Lavandulaʼ — sufiksalne przekształcenie formy *leveñderis* gw. ts. Ta wywodzi się przez dysymilację z *levendelis ⇐ prus.-niem. *levendel*, por. nwn. *Lavendel* (GL 79, LEW 348). War. *levéndras*, *levendrė* b.z.a. Osobno zob. *levánda*.

lẽzgis, -*io* żm. 1. ʽstrzęp, oddarty kawałek tkaniny a. skóryʼ, 2. ʽdaszek u czapkiʼ, 3. ʽrzemyk u czapkiʼ, 4. ʽpłatek uchaʼ. Drw. *lezgẽlis* ʽpłatek uchaʼ (syn. *krumplỹs*). Niejasne. Pominięte w LEW. — SO *lazg*-: *lazgas* b.z.a. ʽklapka zwisająca przy kieszeniʼ. Por. może *lazgė́ti*.

lė̃žti, *lė̃žta* (*lėž-sta), *lė̃žo* gw. 1. ʽcichnąć (o zarzynanym prosięciu)ʼ, 2. ʽzelżeć (o mrozie)ʼ, *atlė̃žti* ʽpopuścić, zelżeć, ustąpić (o wzburzeniu, gniewie), ocieplić sięʼ. War. *lė́žti*. Osobno zob. *šležė́ti*. Bez etymologii. Może jest to wypadek alternowania spółgłosek *ž/g*? Jeśli tak, to por. fakt, że obok *lė́gti* ʽpołożyć sięʼ, *atlė́gti* ʽzelżeć — o mrozieʼ istnieje *ložė́ti* ʽpokłaść się — o zbożuʼ. Obiecująca wydaje się propozycja E. Kaczyńskiej, *Balt* XLVIII:1, 2013, 81, by ująć lit. *lėž*- jako st. wzdłużony do *lež- < pie. *leǵ- ʽkapać, ściekać, tajaćʼ, mianowicie w powiązaniu z odpowiednikami celtyckimi i germańskimi, por. stir. *legaid* ʽmelts, melts away; destroys, perishesʼ, śrwalij. *lleith* adi. ʽwet, moistʼ oraz stisl. *leka* ʽto leak, pour out in dropsʼ. Zob. też IEW 657. W LIV^{2} 397 rekonstrukcję *leǵ- lub *leg- ʽtröpfelnʼ podano ze znakiem zapytania. Zdaniem Kaczyńskiej, *l.c.* uwzględnienie odpowiednika

litewskiego ze spirantem *-ž-* w wygłosie pierwiastka przemawia za rekonstrukcją pie. *leǵ-. — Na podstawie prs. *lėžtù* = [lėštu] ustalił się neopwk. *lėš-* w bliskoznacznym czas. *lė̃šti, lėštù, lėšaũ* 'uspokoić się, zmniejszyć się, zelżeć — o mrozie', *atlė̃šti* 'ochłonąć (z gniewu), wygasnąć (o miłości)', *išlė̃šti* 'stać się rozlazłym, ślamazarnym (o dziecku)'. Nomen: *atlėšỹs* 'odwilż'. — SZ *lyž-* ⇐ *lėž-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*): *lýžti*, zwykle *atlýžti*, *-lýžta*, *-lýžo* 'osłabnąć, ustąpić (o gniewie, złości), uspokoić się; odstąpić, odczepić się (od kogo); stracić ochotę; zelżeć — o mrozie, deszczu; zmięknąć, zmiękczeć', nomen: *ãtlyža* 'odwilż' (*Lauke jau ãtlyža*, t.y. *šaltis atsileidžia*).

liáudis, *-ies* f. 1. 'lud wiejski, prości ludzie, nieokrzesana rzesza' (por. Būga, RR I, 382), 2. 'tłum, wielka gromada ludzi'. Drw. *liaudžià*, acc.sg. *liaũdžią* 4 p.a. 'wielka rodzina, tj. rodzina wraz z parobkami' (*Didelė jo liaudžià*), przen. 'gromada ludzi' (*Vaikų ateina kaip liaudžiõs* 'Dzieci przychodzi cała gromada'). Odpowiednik łot. *ļàudis* 'ludzie, lud', gw. *ļàuži* m.pl. ts. Takie zwroty, jak łot. *kaimiņu ļaudis* 'sąsiedzi', *gājēju ļaudis* 'parobki, robotnicy rolni', *sveši ļaudis* 'obcy ludzie' świadczą o kolektywnej wartości wyrazu *ļàudis*. — Pb. *li̯au̯d-i- należy do pwk. pie. *$h_1$leu̯d^h- / $h_1$lud^h- 'powstawać, rosnąć, piąć się w górę; przychodzić, przybywać', por. wed. *róhati* 'rośnie, pnie się w górę', *áruhat* 'powstał, wyrósł', goc. *liudan* 'rosnąć', gr. ἐλεύσομαι 'przyjdę', ἤλυθον 'przyszedłem'. Zob. LEW 360n., ALEW 575, LIV^2 248, NIL 245. Akut lit. musi być wtórny (por. Būga, RR II, 418). Znacz. etym. 'to, co wyrosło' ⇒ 'pokolenie ludzkie' (por. psł. *rodŭ 'ród, plemię', *narodŭ 'wszyscy, co się narodzili', znacz. etym. 'to, co powstało, urodziło się', z pie. *$h_1$red^h-). Podobnymi do *liáudis*, *ļàudis* derywatami są: 1° scs. *ljudĭje* 'ludzie, lud', ⇒ *ljudinŭ* 'prosty człowiek, wieśniak; laik', *ljudĭskŭ* 'z ludu, ludowy, publiczny, świecki, laicki', 2° stisl. *lýðr* m. 'lud, mężczyźni', stwn. *liut* m.n. 'ludzie', < pgerm. *leu̯di- 'man; people' < pie. *$h_1$leu̯d^h-i-. Dalej por. gr. ἐλεύθερος 'wolno urodzony', łac. *līber* adi. 'wolny' (w przeciwieństwie do *servus* 'niewolniczy, służebny'), sb. 'człowiek wolny', *līberī* pl. 'dzieci, zwł. wolno urodzonych obywateli' < *$h_1$leu̯d^h-ero-. Zob. BSW 160n., Derksen 2008, 282, de Vaan 2008, 338. — SZ: wed. *vī́rudh-* f. 'roślina' < *u̯iHrud^h < cps. *u̯i-$h_1$lud^h-. W językach bsł. nie zachowały się alternanty na SZ *lud- ani na SO *lau̯d-[282]. — Drw. *liaudė* b.z.a. 'ród, ogół krewnych' (*Tavo visa liaudė tokia*), *liaudìnė mokyklà* 'szkoła podstawowa' (kalka z nwn. *Volksschule*), *liáudiškai kalbė́ti* 'mówić gwarą'. Por. drw. łot. *ļàudava* 'panna młoda, młoda kobieta; młoda mężatka, synowa' (zwykle zdrob. *ļàudaviņa*, *ļaudavĩte*). — N.m. *Liáuda*, *Liáudiškiai*, *Liaũdiškiai*, *Liaudìškiai* 4x, *Paliáudė*. N.rz. *Liáudė* a. *Liaudẽ*, *Liaudẽlė*.

liaukà 4 p.a. 'gruczoł', pl. *liaũkos* 'choroba świń Angina pharyngis'. Pl. *liaukos* SD «łożna choroba, epidemia» oraz «zaraza, pestis, lues, contagio» (pominięte w LKŽ). Odpowiednik łot. *ļaukas* f.pl. 'chorobliwe powiększenie migdałów u świń'. Zestawia się z gr. λεύκη 'biały liszaj, rodzaj trądu; topola srebrzysta' (zob. LEW 361). — Drw. *paliaukiaĩ* m.pl. 1. 'migdały, gruczoły limfatyczne', 2. 'świnka, zapalenie ślinianek przyusznych', *paliáukis* a. *paliaũkis* 'podbródek, podgardle'. — Prócz tego jest czas. *liaũkti*, *-iù*, *-iaũ* 1. intr. 'ciec strugą, lać się (o pocie)', 2. tr. 'dużo pić, jeść, palić', ⇒ drw. *liaukà* 'fala; struga wody; pasmo (wianego na wietrze ziarna)'. N.B. LKŽ VII, 392 s.v. *liaukà* łączy w jedno znaczenia 'gruczoł' i 'fala, struga, pasmo'.

liáupsinti, *liáupsinu*, *liáupsinau* 'chwalić, zachwalać, wychwalać, wielbić', SD *žmona viežlyva... nuog visų laipsinama* «białogłowa uczciwa» [dosł. 'kobieta poczciwa..., przez wszystkich chwalona']. Akut wtórny. Vb. denom. od *liaupsẽ* 4 p.a. 'pochwała, słowo pochwalne', DP 'chwała, sława, cześć', gw. 'pieśń pochwalna' (war. *liaupsis*, *-ies* f. u

---

282 Por. z jednej strony wed. *rúh-* f. 'kiełek', aw. *uruθman-* n. 'rośnięcie, wzrost', ags. *lud* m. 'kształt, postać', z drugiej strony wed. *róha-* m. 'wzejście', goc. *ƕelauþs*, *-dis* adi. 'jak wielki' (NIL 245), goc. *jugga-lauþs* m. 'young man', < pie. *$h_1$lou̯d^h-o-.

Bretkūna). — Sb. *liaupsẽ* jest prawdopodobnie formacją postwerbalną od *liaupsoti < *liaub-so- ʽwychwalaćʼ, intensivum z suf. -*so*- (por. *dilbsóti*, *klaksóti*, *riogsóti*). Pwk. lit. *liaub- jest spokrewniony z adi. scs. *ljubŭ* ʽmiły, przyjemnyʼ < pbsł. *li̯au̯b-a- < pie. *leu̯b^h-o- (por. goc. *liufs*, stwn. *liob* ʽmiłyʼ); od tego vb. denom. scs. *ljubiti*, *ljubljǫ* ʽmiłować, lubić, pragnąć, chciećʼ, ros. *ljubítь*, *ljubljú* ts. Pwk. pie. *leu̯b^h- ʽlubić, kochać, pożądaćʼ, por. wed. *lúbhyati* ʽjest zmieszany, bardzo chce, pożądaʼ, SO goc. *uslaubjan* ʽpozwolićʼ. [zmiany:Zob. LIV[2] 414, BSW 160, Derksen 2008, 281. LEW 362 i ALEW 576 nie biorą pod uwagę fazy derywacyjnej *liaub-so-; ALEW, l.c. niepotrzebnie zakłada stary temat na -*s*-, pie. *leu̯b^h-s-. — Drw. *liaupsinoti: *liaupsinoja ir garbinoja* ʽchwalą i czcząʼ (Bretkun). — Od tego odchyla się pod względem znaczeniowym adi. stlit. *liaupsus*, -*i* ʽhojny, bezmiernyʼ, por. *už geradėjystes tavo didžiai liaupsias* KN 200_{15} «za dobrodziejstwa, ktorym nie masz miary» oraz adv. *liaupsiai* ʽhojnieʼ, por. *kad mań teip liaupsiai duost iž savo meilės* PK 50_{17} ʽGdyż mi tak wiele z hojnej łaski dawaʼ.

liáutis, *liáujuos* (war. *liáunuos*), *lióviaus* refl. ʽprzestać, ustać, ucichać (o wietrze); powstrzymywać się, być wstrzemięźliwym; znosić, znieśćʼ, por. *Liaukis apie tai ir galvoti* ʽPrzestań o tym nawet myślećʼ. *Jau lióvėsi sniegas kritęs* ʽJuż śnieg przestał padaćʼ. *Liovės vėjas* SD «Ciszeie wiatr» [dosł. ʽuciszył sięʼ]. *Jis lióvėsi rūkęs* ʽOn przestał palićʼ. *Žmona pasilióvė, mirė* ʽŻona umarłaʼ. Obok tego niezwrotne *liáuti*, *liáuju*, *lióviau* ʽprzestaćʼ (*Liaukiat, gaidžiai, giedoti, leiskiat muni miegoti* ʽPrzestańcie, koguty, piać, dajcie mi spaćʼ), *paliáuti* ʽzaprzestaćʼ, DP ʽprzestać, ustać, dokonać się, oddalić, zaniechaćʼ, SD: *paliauju* «przestaię, przestawam», *paliauju tumsint* «odcimiam» [ʽodsłaniamʼ], *nepaliauju* «nie ustaię». Odpowiedniki bałt.: łot. *ļaũt*, *ļaũju* (war. *ļaũnu*), *ļãvu* ʽpozwolić, dopuścićʼ, refl. ʽprzestać, zaprzestać, rzucić co, zdać się na co, oddać się czemu, ulec (zmęczeniu)ʼ, stpr. *aulāut* ʽumrzeć, sterbenʼ, czyt. [auľáut] (do lit. gw. *pasiliáuti* ʽumrzećʼ, por. LAV 36), *aulauuns* ʽumarły, gestorbenʼ, *wissans aulauūsins* acc.pl. ʽwszystkich umarłychʼ, *en aulausennien* ʽim Sterben, przy śmierciʼ. Simplex †laut nie zostało zaświadczone. — Do pie. *leu̯H- / *luH- ʽodciąć, uwolnićʼ (LIV[2] 417), por. wed. *lūná*- ʽuciętyʼ, *lunā́ti* ʽodcinaʼ (*lu-né-H-ti), gr. λύω ʽrozwiązywać, odwiązywać; uwolnić, oswobodzić; osłabić, znużyć, zniszczyć, złamać, zburzyćʼ. Formacja *leu̯H- jest właściwie neopierwiastkiem dotworzonym do SZ *luH- < *lHu- (metateza spółgłoski lrg.) ⇐ pwk. *leH-u-. Por. gr. λαῖον ʽkrój, lemiesz pługaʼ (Apollonios Rhodios) < *leHu̯i̯om. — BSW 161 odtwarzał pbsł. prs. *lēu̯i̯ō ʽlasse nach, lasse zuʼ, z pomocą takich refleksów, jak ukr. *livyty* ʽsprawiać ulgęʼ i czes. *uleviti* ʽulżyć, pofolgowaćʼ (*povlovný* ʽłagodnyʼ). Zob. też LEW 362n., Derksen 2008, 275 i ALEW 576: pie. *leh_1-u-, od pwk. elementarnego leh_1- ʽsłabnąć, ustawaćʼ. — Drw. *liaũnas* a. *liáunas* ʽdający się zginać, giętki, gibki, niesztywny; słaby, powolny; cienki (o drzewie); luźny, nieobcisłyʼ : łot. *ļaũns* ʽzły, złośliwyʼ (znacz. etym. ʽmarnyʼ ⇐ ʽsłabyʼ); *nepaliáujamas* ʽnieprzerwany, bezustannyʼ, *paliáuba* (zob.), *paliáuba* (zob.), *paliavà* gw. ʽprzerwaʼ, *be paliavõs* ʽbez przerwyʼ. — SO *lau-C* / *lav-V*: *lavónas* (zob.). — WSZ *liūv*- (zam. *lūv- ⇐ *lŭv-V): *liū̃vis* ʽprzestanie, zerwanie (z nałogiem)ʼ. Osobno zob. *liùterėti*. — WSO *liov*- < *li̯āu̯-: *lióvėsi* (prt.), drw. *liõvytis*, -*ijasi*, -*ijosi* ʽprzestać, zelżeć (o mrozie)ʼ, *nusiliõvinti* ʽprzestać się gniewać, okazywać gniewʼ, *paliovà* ʽprzerwanie, zaprzestanie, przerwaʼ (*bè paliovõs* ʽbez przerwy, bez ustankuʼ), *paliovìmas* a. *palióvimas* ʽprzerwanie, zaprzestanie, przerwaʼ, SD «przestanek, przestanie; ustawanie choroby» (*be palióvimo* ʽbez przerwyʼ).

lyčýna (1 p.a.), *lyčynà* (2 p.a.) stlit., gw. 1. ʽmaskaʼ, SD «maßkara, larwa, persona, larua» (syn. *lérva*), 2. peior. ʽgęba, pyskʼ (*Lįsk, bene gausi per lyčýną*), 3. gw. ʽmaszkara, straszydło, ktoś o odrażającym wyglądzieʼ, 4. gw. ʽniechlujny człowiekʼ. Zapoż. ze stbłr. *ličina*, por. błr. *ličýna*, -*y* ʽmaskaʼ. Co do akutu por. zapoż. *bažnýčia*, *magýlos*. War. *lėčýna*. Zob. SLA 120, LEW 363, ALEW 577. — Drw. *lyčynykas* SD «maszkarnik, w maszkarę vbrany, personatus, laruatus».

lỹčius, *-iaus* stlit., gw. 1. 'znak czego', 2. 'ślad, dowód rzeczowy (złodziejstwa)', 3 'twarz, pysk' (*Su lyčiù, lygu kiaulė*). War. *lỹcius* 'twarz, oblicze; znak, ślad', też 'budowa ciała, figura' (*Gražaus lỹciaus merga, nekuprota, neklipši*). Zapoż z błr. *licó, -á* n. Por. SLA 120, LEW 363, ALEW 577.

lydekà 2 p.a. 'szczupak, Esox lucius' (SD «szczuka, lucius, lupus fluuiatilis»). War. *lydãkė* a. *lydẽkė, lydãkas* a. *lydẽkas, lydẽkis*. Odpowiedniki bałt.: łot. *lîdaka, lîdęka, līdaks* (war. *līdaga*). Inna budowa: stpr. *liede* EV, *lyda* (Grunau) 'szczupak, Hecht'. Bez dobrej etymologii. LEW 364 zbliżał *lydekà* z *lỹdis* 'Sprung' (por. *víenu lydžiù* 'za jednym zamachem, od razu'). Zob. teraz PKEŽ 3, 57: z *s*-mobile do lit. *slyd-*, por. *slýsti, -sta, -do* 'ślizgać się', *išslýsti* 'wyślizgnąć się'; znacz. etym. 'ryba, która się wyślizguje z rąk'. Zob. też ALEW 577. — Drw. *lydekáitė* 'mały szczupak'. Drw. wsteczny (?): *lydỹs* 4 p.a. 'szczupak' (*Lydžiaĩ neršti pavasarį*). — Vb. denom. *lydekáuti* 'łowić szczupaki', *lydekinė́ti* ts. — N.m. *Lydẽkiai* 2x, *Lydẽkupė*. N.jez. *Lydẽkis* 4x, *Lydekìnis* 3x, n.rz. *Lydẽkinė* 2x, *Lydẽkupis*, *Lydẽkžiogė*. Dziwi brak odpowiednich stpr. hydronimów w materiale AON.

lydė́ti, *lydžiù* (3 os. *lỹdi*), *lydė́jau* 'odprowadzać kogo, towarzyszyć komu, wyprowadzać (zwłoki)', *palydė́ti* 'odprowadzić (wzrokiem)', *pralydžiu* SD «prowadzę kogo pocześnie, comitor, prosequor abeuntem», *pralydžiu numirusį* SD «umarłego prowadzę, in funus venio, deduco funus». Od *lyd-*, które stanowi wzdłużony SZ do *leid-*, zob. *léisti* (LEW 351n., ALEW 577). Odpowiednik łot. *līd-*: *lîst, lîžu, lîdu* 'karczować'. Por. też *lidêt, lidu, -ẽju* 'unosić się w powietrzu, szybować; powiewać, łopotać', *lidinât* 'unosić się w powietrzu'. — Drw. *lydóti* gw. 'przepuścić, opuścić', ⇒ *lydõvas* 'kto odprowadza, towarzyszy komu', *palydõvas* 'towarzysz podróży; konduktor w pociągu; satelita', *palydõvai* m.pl. 'eskorta, orszak weselny' (paralele: *vadõvas, žinõvas*). Nomina: *ãtlydas* przest. 'pożegnanie, Abschied'. — Neoosn. *lydė-*: *lydė́tojis* a. *palydė́tojis* przest. 'towarzysz, Begleiter', *lydė́tuvės* f.pl. 'wyprowadzenie zwłok na cmentarz' (por. *gulė́tuvė*), *pralydė́tojas* DP 'przewodnik (o Chrystusie)'. Neoosn. *lydėj-*: *pralydėjimas* SD[1] «pogrzeb» (syn. *išdėjimas, pakasimas*).

lýdyti I, *lýdo* (war. *lýdžia*), *lýdė*. Ten czasownik z suf. *-dyti* należy do *lýti* 'padać, lać — o deszczu' i pełni trzy funkcje: 1. caus. 'trzymać, żeby zmokło na deszczu' (por. łot. *liêdêt* 'trzymać na deszczu'), 2. caus. 'sprawiać, że się leje, topić (sadło, masło, miód), wytapiać (metale), lać (świece z wosku)', 3. intens. 'stać na deszczu, moknąć na deszczu (o pastuchu)'. War. *lýdinti*. — Z innymi suf.: łot. *lîdêt* 'mżyć, siąpić (o deszczu)', *lîdinât* ts., *salîdinât* tr. 'zmoczyć deszczem'. Może należałoby tu postulować zanikłe prs. intr. *lýda 'pada deszcz' < *liH-d^{h}e-? Por. *pū́dyti* 'powodować gnicie' ⇐ *pū́ti* 'gnić'. — Neoosn. *lydy-*: *lydyklà* 'wytapialnia', *lýdymas* 'wytop', *lýdymasis* 'topnienie', *lýdytinis svíestas* 'topione masło'.

lýdyti II, *lýdau, lýdžiau* 'karczować las' : łot. *lîst, lîžu, lîdu* ts. — iterativum z suf. *-yti* i SZ *lyd-* ⇐ *leid-*, por. *léidžiu, léisti* m.in. 'spuszczać, kłaść podcięte drzewo' (*Tokias ilgas pušis leidžia*). — Alternant na SO: *láidyti* m.in. 'ścinać drzewa' (zob. s.v.), por. łot. *kuokus laist zemē* 'spuszczać drzewa na ziemię' (Jēgers 1966, 49, LEW 364). — Drw. *lydìmas* a. *lýdimas* 'wyrąb; grunt wykarczowany, oczyszczony z karczów po wyciętym lesie', SD «nowina, rola abo pole nowo kopane, nouale» (syn. *skynimas*). Por. łot. *lîdẽjs* 'karczownik', *lîdums* 'karczunek, karczowisko'. — N.m. *Lýdymas* 2x, *Mẽškalydimis* (por. *meškà*), n.rz. *Lýdimas*.

liẽčyti, *liẽčiju, liẽčijau* stlit., gw. 'leczyć, zwalczać chorobę' — zapoż. ze stbłr. *lečitь*, pol. *leczyć* (SLA 120, ZS 31, LEW 364, ALEW 578), por. błr. *ljačýcь, ljačú*, 3 sg. *léčycь*. — Drw. *liečijimas* 'leczenie', por. *Kiti, kurie nodbojime ir bjauruose griekuose savavalnai guli, tie raginima ir liečijima visokia privala* PK $204_{14\text{-}15}$ 'Drudzy, co w niedbalstwie i w sprosnych grzechach swowolnie leżą, ci napominania i leczenia wszelakiego potrzebują'. Osobno zob.

liẽkarstva.

líegti, *líegstu*, *líegau* gw. 1. ʻbyć obłożnie chorym, długo chorowaćʼ (*Jis visus metus liego, liego ir pagaliau numirė*), 2. ʻmizernieć, niszczeć w chorobieʼ, *nulíegti* ʻulec wycieńczeniu na skutek długiej choroby; umrzeć po długiej chorobie; zmęczyć sięʼ, *palíegti* ʻzaniemóc, zapaść na zdrowiu, położyć się z powodu chorobyʼ (*Tu paliegai, ir aš liegstu sirgti*)[283], *užlíegti* ʻrozchorować się (na długie lata)ʼ. Refl. *iššilíegti* ʻwyzdrowiećʼ (dosł. ʻwychorować sięʼ). Leksem *lieg-* reprezentuje innowację apofoniczną, polegającą na wytworzeniu formy SE z *ie* od formy SZ z samogłoską *i*, por. *ligà* (WSE °*lḗgti*). Paralele: *rit-* (SE *ret-*) ⇒ *riẽsti*; *žlib-* (SE *žleb-*) ⇒ *žliẽbti*. Z tego powodu problematyczne wydaje się zbliżenie *lieg-* z gr. *loig-* w adi. λοιγός m. ʻzniszczenie, zguba, zagładaʼ, λοίγιός ʻzgubny, śmiertelny, szkodliwyʼ u Friska, GEW II, 134 i u Beekesa 2010, 866. — Nomina: *líegalas* ʻczłowiek chorowity, słabowityʼ, *líegena* ʻcherlakʼ (por. suf. w *nỹkena*), *nulíegęs* a. *paliẽgęs* ts., *palíegėlis* ʻczłowiek chorowity, schorowanyʼ (znacz. etym. ʻkto ciągle polegujeʼ, por. *ligizà* s.v. *ligà*), *pãliegis* a. *paliegỹs* ʻciężka, nieuleczalna choroba, długotrwała chorobaʼ (war. *pãliega, pãliegas*). — N.m. *Liẽgavietė*.

liẽkarstva stlit., gw. ʻlekarstwoʼ — zapoż. z błr. *ljakárstva*, pol. *lekarstwo* (SLA 120, ZS 31, 96, LEW 364, s.v. *liẽčyti*). War. *liẽkarsta* (por. wymienność zakończeń *-tva* i *-ta*), z metatezą *v*: *liẽkvarsta*; inne war.: *liẽkarstas*, *liekaršva* b.z.a.

liẽkas, *-à* 1. ʻnieparzysty, nie tworzący pary (jeden), będący nie do paryʼ, 2. ʻpozostały, zbyteczny, niepotrzebnyʼ. Odpowiednik łot. *lìeks* ʻnieprawdziwy, fałszywy; dodatkowy, zapasowy (o kole, koniu); bez pary, nieparzysty; przekraczający miaręʼ. Dewerbalny przymiotnik z suf. *-a-* i SP *liek-* jak w prs. *liekù* do *lìkti* ʻzostać; zostawićʼ (pwk. pie. *lei̯kᵘ̯-, por. LIV[2] 406n.). Znacz. etym. ʻtaki, który zostaje, zbywaʼ. Por. BSW 155, LEW 331. Paralela słowiańska: psł. *lixŭ < pie. *lei̯kᵘ̯-so- ʻpozostający, zbywającyʼ, por. scs. *lixŭ* ʻnadmierny, zbytni; zbyteczny, bezużytecznyʼ (cs. ʻnieparzystyʼ), strus. *lixyi* ʻpozbawiony czego, nadmierny, marny, złyʼ, czes. ʻnieparzysty, osamotniony, bez pary; błahy, bez wartościʼ, pol. *lichy* ʻmałej wartości, marny, drobny, niepozornyʼ (por. Sławski, SEJP IV, 237n.). — W stlit. *liẽkas* tworzyło peryfrazę liczebnika porządkowego ʻ-nastyʼ, np. *víenas liẽkas* albo *pìrmas liẽkas* ʻjedenastyʼ, *añtras liẽkas* ʻdwunastyʼ, *trẽčias liẽkas* ʻtrzynastyʼ. Z czasem uległa ona uniwerbizacji, por. *antraliekas* ʻdwunastyʼ, *trečialiekas* ʻtrzynastyʼ (gramatyka Kleina). W stlit. nawet samo *liẽkas* było używane w znacz. ʻjedenastyʼ, por. *Liekas straipstis* MŽ 22_{11} ʻJedenasty członek [wiary]ʼ, *kursai teip rašo pirmoj gromatoj Korintump liekame paguldyme* PK 13_{16} ʻktory tak pisze w pirwszym liście do Koryntow w jedenastym rozdzialeʼ. Por. Senn, *Studi baltici* V, 1935-1936, 71n., ALEW 578n. Zob. też hasła *liek-* i *lỹšnas*.

liek-, derywaty na SE *liek-* do *lik-*, por. *lìkti* ʻzostać, zostawaćʼ: *apýliekos* f.pl. ʻresztkiʼ, *liekaĩ* m.pl. ʻszorstkie i grube włosy w wełnieʼ, *liẽkai* m.pl. ʻczęść sieci z dużymi okami, wiązana z grubszego sznuraʼ, *liẽkana* ʻpozostałość, resztkaʼ (przest. *liekanas* adi.: *liekani daiktai* pl. ʻpozostałe rzeczyʼ), *liẽkanos* pl. ʻpozostałości (z przeszłości), przeżytki; resztki, odpadyʼ, por. łot. *liekans* ʻpozostały, zbędnyʼ; *liẽkas* (zob.). — Ciekawym derywatem jest łot. *lìeciniẽks* ʻktoś niepotrzebny; najemnik; nieproszony gośćʼ, prócz tego ʻświadekʼ, ⇒ vb. denom. *lìecinât* ʻbyć świadkiem, świadczyćʼ. Por. łot. *lìeks* s.v. *liẽkas*.

líeknas, *liẽknas* 1. ʻpodmokła, grząska łąkaʼ, 2. ʻbagno, trzęsawiskoʼ, 3. ʻmokradło porośnięte krzakami i cienkimi drzewamiʼ, 4. ʻniewielki lasʼ, 5. ʻniezorana część pola, pozostawiona na pastwiskoʼ. War. f. *líekna* ob. *lieknà* 1. ʻnisko położona, mokra łąka bez zarośliʼ, 2. ʻmoczary, bagno, błoto, trzęsawiskoʼ (też jako przekleństwo: *Kad tave líekna!*

[283] Jest to korekta hasła *lḗgti* 2, 3 w LKŽ VII, 231, uwzględniająca uwagi Vitkauskasa 2006, 156.

ʽŻeby cię bagno!ʼ, scil. pochłonęło). Odpowiedniki łot. *liẽkna* ʽbłoto, grzęzawisko; kotlina; podmokłe miejsce w lesie, las na moczarach; wielka podmokła łąkaʼ, *liekne* ʽrozległe łąki ciągnące się wzdłuż ujścia rzekiʼ, *liẽkns* ʽnizina; nisko położona, podmokła łąkaʼ. — LEW 332 (s.v. *láikšės*) przyjmował za Būgą, RR II, 281 pokrewieństwo pierwiastkowe z pie. *leik- / *lik- ʽgiąć, zginaćʼ (łac. *oblīquus*). Z uwagi na znaczenie lepszym etymonem wydaje się pie. *u̯lei̯kᵘ- ʽzwilżać, zraszać, moczyćʼ, por. toch. A *lyīktsi* ʽmyć, praćʼ, łac. *liquor* ʽbyć płynnym, płynąćʼ (LIV[2] 696, bez wzmianki o lit. *liek*-). Refleks *l*- < pie. *u̯l- jak w *lãpė* < *u̯lop-. Osobno zob. *láikšės*. — Zwraca uwagę oboczność *liek*- / *leik*- w n.rz. *Liẽkė, Liekė̃* : *Leikà*, *Leĩkupis* (por. *liep*- / *leip*- s.v. *líepa*). — N.m. *Liekniaĩ, Lieknẽlis*, *Ùžlieknė*, *Ùžlieknis*, *Ùžliekniai*, cps. *Líeknagala* oraz *Júodlieknis*, *Šìlialieknis*. N.rz. *Líekna*, *Líeknas* 4x, *Liẽknas* 3x, cps. *Liẽknupalis*, *Liẽknupis*, *Pusiáulieknis*.

liẽknas, *-à* ʽsmukły, cienki i wysoki (o drzewie, o postaci, figurze, o szyi łabędzia)ʼ. War. *lieknùs* (*Lieknùs medžias, lygus kaip žvakė*). Niejasne. LEW 364n. przyjmował pokrewieństwo pierwiastkowe z *leñkti* ʽgiąć, zginaćʼ.

lielešà 3 p.a., *líeleša* 1 p.a. żm. 1. ʽniedomaganie śledzionyʼ, 2. ʽkłucie w boku, kolkaʼ, 3. ʽostry ból brzuchaʼ. War. *líelaša*, *lielišà*, *lieneša* b.z.a. Niejasne. Było porównywane z łot. *liêsa* ʽśledzionaʼ, mianowicie przy założeniu dysymilacji w praformie łot. *liel-sa (por. ME II, 504, LEW 365).

liemuõ, acc.sg. *líemenį* m. 3 p.a. ʽtułów, talia, kibićʼ, 2. ʽłodyga, pieńʼ, 3. stlit. m.f. ʽmacicaʼ [ʽgłówna łodyga lub gałąź u roślinʼ, SPXVI][284], 4. stlit. ʽlatoroślʼ, SD *liemuo vyno medžio* «latorośl winna», *liemuo, šaknis vyno* «macica winna». Formalnie: konkretyzowane nomen actionis na -*men*- od pwk. *lie- a. *liem- (paralele w GJL II, § 302). Zatrata osnowy werbalnej także w wypadku *piemuõ*, *rė́muo*, *šelmuõ*. Bez dobrej etymologii. Rozważano związek m.in. ze stisl. *lim(r)* ʽgałąź, konar, członʼ, *līmi* ʽpęk rózeg, miotłaʼ, stang. *lim* ʽczłonʼ, zob. LEW 365. — Neoosn. *liemen*-: *liemẽnė* ʽkamizelkaʼ (⇒ *liemenė̃lė* ʽbiustonosz, stanikʼ), por. *reikmẽnė* : *reikmuõ*; *sėmẽnė* : *sėmuo*; *liemenìngas* ʽdobrze zbudowany, postawny, okazały, krzepki; rozłożysty (o drzewie, o kobiecie)ʼ, *liemeninis* SD «macicowy, maciczny». Cps. *ilg(a)liemẽnis* ʽo długim tułowiu, np. o tchórzuʼ (por. *ìlgas*).

líepa ʽlipa, Tiliaʼ, SD[1] *liepa*, [m.] *liepas*. War. gw. *líepė*, *liepė̃*, też m. *líepas*. Odpowiedniki bałt.: łot. *liẽpa*, *liepe* (gw. *lieps*). Z odmiennym wokalizmem: stpr. *lipe* EV ʽLindeʼ < *līpā. Forma lit.-łot. zgadza się ze słowiańską, por. sch. *lȉpa*, ros. *lípa*, czes. *lípa*, pol. *lípa*, < pbsł. *lēi̯p-ā- (BSW 155, ALEW 579). Stpr. *lipe* tak się ma do lit. *líepa* jak żm. *lytùs* do aukszt. *lietùs* ʽdeszczʼ (PKEŽ 3, 70). Forma dyftongiczna *Leip*- ukazuje się tylko w nazewnictwie stpr. (zob. niżej). Etymon niejasny, zob. LEW 366. Jeśli nazwa drzewa stoi w związku z łykiem lipowym, które jest lepkie, to por. z jednej strony czas. *limpù*, *lìpti* I ʽlepnąć, przyklejać sięʼ, z drugiej strony psł. *lĭpěti, *lĭpnǫti ʽlgnąć, przywieraćʼ (zob. Boryś 2005, 288). — Drw. *líepai* m.pl. ʽkwiat lipowyʼ (por. *líepas* ʽlipaʼ), *liepýnas* ʽzagajnik lipowy, lipinaʼ, *líepinė* ʽnaczynie z wydrążonego drzewa lipowegoʼ, *liepìnis dantìs* ʽmleczny ząbʼ, *liepiõtė* ʽmała lipkaʼ, *líepos mė́nuo* ʽmiesiąc lipiecʼ (SD «lipiec miesiąc, Iulius, Quintilis»), *medus liepos* SD «lipiec, miod przasny, anthinum mel», *liepùkas* ʽczubek wzrostu u lipy; pręt lipowy, z którego zdziera się łykoʼ, *liepùkai* m.pl. ʽkwiat lipowyʼ. Por. łot. *liẽpaîne* ʽzagajnik lipowyʼ (war. *liẽpiêns*), *liepāja* ʽkoszyczek wypleciony z łyka lipowegoʼ. — Cps. *líep(a)kaulis* 1. ʽmłoda lipa odarta z kory (łyka)ʼ, 2. ʽłuczywo lipoweʼ, 3. bot. ʽgłóg, Cratægusʼ (por. *káulas*), *líepkelis* ʽdroga wysadzana lipamiʼ (por. *kẽlias*), *líepžiedis* ʽpora

[284] Por. *Aš esmi vyno liemuo tikrasis. O Tėvas manas vyninyku yra* DP 603_2 ʽJam jest winna macica prawdziwa, a Ociec moj jest winiarzemʼ. — *Dabokim juog ataugai įlaisti, ne ing tikrą kelmą įsčiepyti, nei vėl iš liemens tikros, bataig iš obelės rūkščios* PK $186_{13\text{-}14}$ ʽBaczmy żeśmy latorośl wszczepiona, nie do swego własnego korzenia, aniśmy z macice prawej, ale z oliwy złej płonnejʼ.

kwitnienia lip' (por. *žíedas*; nawiązanie łot. *liẽpziêdā*), też 'miesiąc lipiec', ⇒ *líepžiedžiai* m.pl. 'kwiat lipowy'; *mẽdžliepis* bot. 'klon, Acer platanoides', war. *mẽdžialiepis* (dosł. 'leśna lipa', por. *mẽdžias*). Vb. denom. *liepáuti* 'zdzierać łyko lipowe' (łot. *liẽpuôt* ts.). — N.m. *Liepýnai* 2x, *Liepynaĩ* 5x, *Liepõrai* (por. suf. w *Béržora*), *Palíepė* 4x, *Palíepiai* 12x, cps. *Líepagiriai*, *Líepakojai*, *Líepalaukė*, *Líepgiriai*, *Líepkalnis* 5x, *Liepkartaĩ*. — N.rz. *Liepẽlė* 2x, *Liepeikà*, *Liepekà*, *Liepìnis*, *Lieponà* a. *Liepóna*, *Liepóra* (war. *Liepõras*, *Líeporas*), cps. *Liẽpupė*, *Líepupė*, *Líepupis* 2x, *Liepupỹs* 4x. N.jez. *Liepãlės*. — N.B. Przy toponimach lit. złożonych z *liep-* pojawia się alternant *leip-* (przypisywany substratowi jaćwięskiemu w płd.-wsch. Litwie), por. *Leĩpuškė*, cps. *Léipalingis* (pol. *Lejpuny*), *Leipgiriaĩ*. — Nazwy stpr. z *līp-: n.m. *Lipa*, *Lieppe*, później *Liep*; *Lippeniken*, *Lipniken*, cps. *Lypsaden*, *Lypseyde*. Nazwy stpr. z *leip-*: n.m. *Leipe*, *Leypiten*, *Leypitten*, cps. *Leypseyde* jako obocznik do *Lypseyde* (AON 86, 89).

liepsnà 4 p.a. 'płomień'[285]. Analiza: *lei̯p-snā-, formacja z innowacyjnym SE *liep-* < *lei̯p-, który dotworzono do SZ *lip-*[286], por. łot. *lipt*, *-u*, zwykle *ìelipt* 'podpalić, zapalić (łuczywo, świecę, lampę)'. Litewskim refleksem SZ jest *palipai* m.pl. 'podpałka' (zob. s.v.). Suf. *-snā-* wskazuje na znacz. etym. n. act. 'palenie się, pożar' (por. GJL II, § 290). Pwk. w st. pełnym ukazuje się w sb. *lópė* 'drzazga na podpałkę' (zob. s.v.) < pie. *leh$_2$p-. — Drw. *liepsnẽlė* 'ptak rudzik, Erithacus rubecula' (dosł. 'płomyk'), *liepsnìkė* ts., *liepsnùtė* 'pewien ptaszek o czerwonym ogonku', *liepsnìngas* 'palący się wielkim płomieniem', SD «płomienisty, flammeus, flammans, flammiger», cps. *liepsnagal̃vis* 'mający rude włosy' (por. *galvà*). Vb. denom. *liepsnóti*, *-ja*, *-jo* 'płomienieć, buchać płomieniem', *liepsnoju* SD «gorę» (syn. *degu*), «pałam, æstuo, exæstuo, ignesco...» (syn. *žerplu*, *degu*, *karščiuoju*), «płomień wydaię, flammesco», *liepsnúoti* 'wydawać płomień' (m.in. SP, KN), *liepsnuoju* SD[1] «wspłoniam, conflagro, comburor». — SO *laip-*: *laipyti* stlit. 'płonąć, lodern', por. *liepsna krigžda* [glosa *lodert*, *laipa*, *laisda*] *šaud(u)osu* 'wie eine Flamme loddert im Stro' (Bretkun, zob. ALEW 554). N.B. ŽD 220 cytował stlit. *laipdyti* 'płonąć', ale LKŽ VII, 58 takiej formy nie potwierdził.

liẽptas 1. 'kładka, tj. pień drzewa, belka a. deska przerzucona przez strumień lub rów', 2. 'zbudowany nad wodą drewniany pomost do prania'. Analiza: *liep-tas*. Izolowane deverbativum na SE *liep-* do pwk. *lip-* / *laip-*. Zob. *lìpti* II 'leźć' i war. *lìptas* 'kładka'. — N.rz. *Liẽptupis*, n.m. *Antãlieptė*.

liẽpti, *liepiù*, *liepiaũ* 'kazać, rozkazać, polecić', SD *liepiu* «nakazuię» (syn. *įsakau*), *atliẽpti* 'odezwać się, odpowiedzieć na wołanie', *paliẽpti* 'nakazać, rozkazać'. Refl. *atsiliẽpti* 'odezwać się, odpowiedzieć; odbić się (np. na zdrowiu)', *atsiliepiu* SD «ozywam się komu», *atsiliepia balsas* SD «odbija się głos od czego; rozlega się głos», *atsiliepia balsas ausyse* SD «obija się głos o uszy». Do pie. *lei̯p- 'pragnąć', por. SZ gr. λίπτω 'pragnąć, pożądać' < *lip-i̯e/o-. Zob. BSW 155, LEW 367, GEW II, 128. Według LIV[2] 409 pwk. 2 *lei̯p- 'begehren, verlangen' pochodzi ze specjalizacji znaczeniowej pierwiastka 1 *lei̯p- 'kleben bleiben, przylepić się, przylgnąć'. Zob. też ALEW 579n. — SO *laip-*: łot. *laipuôt* 'pomagać, doradzać (przy grze karcianej)', stpr. *laipint, por. refl. *polaipinna mien* 'polecam się (Bogu)', *pallaips* 'przykazanie (boskie)', zob. LAV 215n.

líesas, *-à* 3 p.a. 1. 'chudy — o zwierzęciu, szczupły — o człowieku', 2. 'bez tłuszczu — o mięsie, mleku'. War. *líesas*, *-a* 1 p.a. Odpowiednik łot. *liẽss* 'chudy, szczupły; cienki — o drzewie'. Skardžius, RR 4, 722 wysuwa rekonstrukcję pb. *laisas na podstawie zapożyczenia

[285] Łot. *lìesma* 'płomień' może być zapożyczeniem wyrazu liwskiego *liesm* ts., zob. ME II, 504, LEW 366, ALEW 552.

[286] Podobnie odnowione formy stopnia *e* z dyftongiem *ie* to *briezgaĩ* ⇐ *brizg-* (pwk. *brezg-*); *kiešà* ⇐ *kiš-* (pwk. *keš-*); *viẽptis* ⇐ *vip-* (pwk. *vep-*).

fiń. *laiha* 'chudy'. Brak wyraźnych nawiązań[287]. Mimo próby zbliżenia z dn. *lees* 'słaby, znużony' (ME II, 505) oraz wywodów LEW 329 n. (s.v. *láibas*) wyraz pozostaje etymologicznie ciemny. ALEW 580 widzi możliwość powiązania z dwoma pierwiastkami: 1° pie. *lei̯h$_2$- 'ustawać, znikać' (jakkolwiek LIV[2] 406 nie wymienia bałt. odpowiedników; zob. jednak IEW 661n., s.v. *lei̯-*), 2° pie. *lei̯d- 'puścić, lassen'. Kroonen 2013, 324 zbliża *líesas* z pgerm. comparatiwem *laisizan- 'mniejszy, less' (ang. *less*, stfryz. *lessa*. *lessera* ts., ags. *lēs* adv. 'mniej') < pie. *leh$_{2,\ 3}$is-is-on- i odpowiednio do tego wywodzi litewski przymiotnik z pie. *leh$_{2,\ 3}$is-o-. — Drw. *lieséika* c. 'ktoś chudy' (por. *alséika*, *nevaléika*), *liesybė* SD «chudość, macies, macror, macritudo», SD[1] *liesystė* ts., *liesýtis* 'chudzina'. Vb. denom. *lieséti*, *-ja*, *-jo* 'chudnąć' (por. łot. *liẽsêt*, *-ẽju* ts.), *išlíesinti* caus. 'wychudzić, (glebę) wyjałowić, zrobić nieurodzajną', *liesinu* SD «chudzę, macero fame, emacio, emacro» (por. łot. *liẽsinât*). Ingressivum na *-sta-*: *líesti*, *líestu* (*lies-stu), *sulíesau* 'chudnąć, mizernieć', *liestu* SD «schnę na ciele, macresco, tabesco» (syn. *džiūstu*), *nulíesti* 'wyjałowieć — o glebie' (por. łot. *liẽst*, *-stu*, *-su* 'chudnąć'). — SZ *lis-* / *lys-*: zob. *lìsti*, *lýsti*. — SO *lais-*: *nulaisìnti* caus. 'zrobić chudym, wychudzić (zwierzę); wyjałowić ziemię' (*Nededamas mė̃šlą, nulaisìnsi žẽmę* 'Nie nawożąc wyjałowisz ziemię'), *nuolaisùs píenas* 'chude mleko'.

liẽsti, *liečiù*, *liečiaũ* 1. 'dotykać, ruszać; drażnić, niepokoić', 2. stlit. 'trapić, dręczyć, szkodzić, dolegać, krzywdzić', *liečiu* SD[1] «drażnię, irrito, lacesso..., prouoco» (syn. *kibinu*), SD «nagabam kogo, inquieto, lacesso, solicito, tento, vexo» (syn. *kibinu*), *paliẽsti* 'dotknąć czegoś, poruszyć, urazić, trącić (w miejsce obolałe, w ranę)'. Refl. *prisiliẽsti* 'dotknąć, dotknąć się', *susiliẽsti* 'zetknąć się z czymś'. Pb. *lei̯t- / *lit- nie jest całkiem jasne. Porównywano ze SZ w gr. λίσσομαι 'prosić, błagać, upraszać, zaklinać' (*lit-i̯e-), inf. aor. λιτέσθαι, mianowicie przy założeniu znaczenia etym. 'błagać dotykając kogo, obejmując kogo za kolana'. Por. LEW 334 oraz IEW 664, LIV[2] 410 (s.v. 2. *lei̯t-), ALEW 580. Z rezerwą GEW II, 130 i Beekes 2010, 866. — Drw. *neliẽčiamas* 'nietykalny', *neliestas* SD «nienagabniony, illacessitus, non prouocatus» (syn. *nekibintas*), *nẽlieta* a. *nelíeta* c. 'niegodziwiec; niedorajda, niedołęga' (war. *nẽlėta*), *priliestas* DP 'utrapiony, uciśniony', *prilietimas* a. *prilietinimas* DP 'utrapienie, udręczenie (ciała, duszy)'. — Neopwk. *lies-*: *lieslė̃* 'zmysł dotyku' (neol.), *liẽsmas* 'zetknięcie, kontakt', *liestùkas* 'czułek na głowie owada'. — SZ *lit-*: *lìsti* I (zob.). — WSZ *lyt-*: *lytéti* (zob.). — SO *lait-*: łot. *làitît*, *-u*, *-ĩju* 'pocierać, smagać, chłostać (miotełką w łaźni), ugniatać, masować', *laîstît* 'pocierać, masować' < *lait-stī-.

liesvyčios, *-ių* f.pl. SD[1] «drabina, scalæ» (syn. *karklės*). War. *liesvyčiai* WP m.pl. 'drabina'. Zaświadczenie pominięte w SLA 121, LEW 367, s.v. *liẽs(t)vos*, jak też w LKŽ i ALEW. Zapoż. z błr. *lésvica*, pl. *lésvicy*. Forma pl. tantum w nawiązaniu do rodzimego sb. *kópėčios*, *-ių* f.pl. 'drabina'. — Drw. wstecznym jest *liẽsvos*, *-ų* f.pl. 'drabina' (m.in. Bretkun, Zs 31). To zakłada reanalizę *liesv-yčios*. Obcięcie sufiksu *-yč'-* w zapożyczeniu błr. widać też w *telyčià* ⇒ *tẽlias*. — War. *liẽsos* 'drabina; drabiny w wozie'. — Rzadki war. *liẽstvos* 'drabina' powstał zapewne pod wpływem formy ros. *léstvica* (obocznik do *lésvica* 'drabina').

líeta żm. 1. 'korzyść, pożytek' (*Nieko líetos iš to nebėr* 'Żadnego pożytku z tego już nie będzie'), 2. 'rzecz, sprawa', 3. 'narzędzie, przyrząd', 4. 'charakter ludzki' (*Tokia jo lieta* 'Taki jego charakter') — zapoż. z łot. *lìeta* 'rzecz, przedmiot; wartość, przydatność do czegoś; coś wartego, dobrego, nadającego się na co' (zob. Būga, RR II, 394, ME II, 506, LEW 367n.).

---

[287] Odosobniona pozostała próba połączenia scs. *lixŭ* 'nadmierny, zbytni, zbyteczny' z lit. *líesas* u Machka 1968, 333 (ESJS 423 wymienia Preobraženskiego [1910] jako pomysłodawcę takiego zbliżenia). Ogólnie dziś przyjętą analizą *lixŭ* jest *līkso- < pie. *lei̯k$^{u̯}$-so-, por. np. ESJS 422 n., Snoj 2003, 356, Boryś 2005, 287. Zob. też *liẽkas*.

lietaĩnis, *-io* gw. ʽnaleśnik’: *Ant lapų keptas lietainis blynas* ʽNa liściach pieczony naleśnik, blin’. Drw. na *-ainis* od neoosn. *liet-* ⇐ *líetas* ʽlany’ (ptc. prt. pass. od *líeti*). Znacz. etym. ʽto, co upieczono z lanego, lejkiego ciasta’ (por. zwroty pol. *ciasto lane*, *kluski lane*). Podobną motywację ma *palietinis* ʽplacek, Fladen’, *palietinė* ts. (XVIII w., Litwa pruska). Brak w ŽD i LEW. Co do budowy por. *paplotaĩnis* ʽpłaski placek z ciasta chlebowego, rodzaj podpłomyka’ ⇐ *paplótis* ts. Ten sam formant w *medaĩnis* ʽmiodownik, piernik z miodu’ ⇐ *medùs*; *sausaĩnis* ʽsucharek’ ⇐ *saũsas*. Por. *leistìniai* s.v. *leist-*.

líeti, prs. *líeju* (war. *lejù*, *lienu*), prt. *líejau* (war. *lė́jau*) 1. ʽlać, wylewać — wodę, płyny, polewać’, 2. ʽzabielać, zaprawiać mlekiem, śmietaną’, 3. ʽlać (świece), odlewać (metale)’. SD: *leju* «leię co, fundo» (syn. *pilu*), *lienu* «formuię, kształtuię, formo, fingo aliquid è cera, argilla etc., figuro» (syn. *žiedžiu*, *lipiu*). Odpowiednik łot. *liêt*, *leju*, *lêju* ʽlać — wodę, mleko; odlewać metale’, *dęsas liet* ʽrobić kiełbasy’. Odpowiedniki stpr. mają formę participiów od SZ *lī-*: *praliten*, *prolieiton*, *proleiton* ʽprzelany, vergossen’, *islīuns ast* ʽwylał, ausgegossen hat’ (por. lit. gw. *išlė́jęs*, łot. *izlêjis*), zob. LAV 180, 293. Cps. *apleju* SD «oblewam co, kogo», *apleju alavu, vašku* SD «oblewam co ołowem, woskiem», *ažuleju* SD «zalewam co», *praleju* SD «przelewam», *sulíeti*: *sulíeti arkliui botagu* ʽzaciąć konia batem’. Refl. *ažusileja eldija* SD «zalewa się łódź», *ažusileja popierius aba litera* SD «zalewa się papier abo na papierze», *įsilíeti* ʽnalać sobie, wlać sobie’, *ižsileja upė* SD «rozlewa rzeka». — Widoczna jest tendencja do wyodrębnienia znaczeń specjalnych ʽlać świece; odlewać metal; wyciskać sery’ pod formą nieakutowaną: *liẽti*, *liejù* (war. *lejù*, *lienù*), *liejaũ* (LKŽ VII, 444). — Czasownik bsł., zob. BSW 156. Pierwotny pdg. lit.: *lejù, *lijaũ, *líeti. Por. gw. praesentia *rejù* do *ríeti* oraz *grejù* do *griẽti*, *sejù* do *siẽti*, *šlejù* do *šliẽti*. Zob. też Stang 1966, 357. — Pie. *lei̯H-C ʽlać, wylewać’ (LIV^{2} 405) wydaje lit. *líe-C*, zaś *lei̯H-V > lit. przest. i gw. *lejù*, łot. *leju*. — SZ-C *liH- daje *ly-*, zob. *lýti*, *lytùs*; SZ-V *liH- prowadzi do *lij-* przez tzw. hiat lrg., por. prt. *lìjo* (*lii̯-ā- < pie. *liH-eh_2-. Zob. Smoczyński 2003a, 28n. — WSE *lėj-*. W dawnych tekstach i w gwarach wschodnich pojawia się prt. o formie *lė́jau*, *išlė́jau* ʽwylałem’, zbudowane na prs. *lej-ù* z udziałem st. wzdłużonego. Do tego neoinf. *lė́ti* (akut z wyrównania do inf. *líeti*). — Neopwk. *lėj-*: *kraujo ižlėjėjas* «krwie rozlewca, sanguinarius» (syn. *kraujoliejys*), *lėjìmas*: <mokslas łeimo rudu> SD «zlewania kruszcow nauka, conflatura, ars fusoria», *pralėjìmas*: <prałeimas> SD «przelewanie, przelewek», *lėjėjas varpų, žibintuvių, bliūdų iž cinos* SD «konwisarz, fusor stanni, faber æris», *lėjėjas rūdų* SD «zlewacz kruszcow, fusor» (por. *padėjė́jas*), *lėjìkė* a. *lėjùkė* ʽkura, która leje miękkie jaja’, <nułeios> = *nuolėjos* f.pl. SD «zlewek, zlewki, vinum pateris defusum». — W pdg. scs. *lějǫ* : *lijati* wzdłużony SE *lēi̯- współwystępuje ze wzdłużonym SZ-V do *lī̆j-*. — SE *lie-C*: *líeti* (inf.), *líedinti* I ʽsprawiać, że się leje’ (*líedinti ãšaras* ʽwylewać łzy’), *líedinti* II ʽodlewać coś z metalu, wosku’, *liẽdinti* cur. ʽdać coś do odlania’. Nomina: *lietìnė žvãkė* ʽświeca lana’, *lietojas* SD «puszkarz, co działa leje, fusor æramentarius», *lietùs* (zob.), *lietùvai* (zob.), — Neopwk. *liej-*: *atliejà* ʽodlew, odcisk (w gipsie)’, *liejìkas* ʽodlewnik’, *liejyklà* ʽodlewnia, gisernia’ (por. neosuf. w *jojyklà*, *skerdyklà*), *liejinỹs* ʽodlew’, cps. *kraujoliejys* SD «krwie rozlewca, sanguinarius» (por. *kraũjas*). Por. neopwk. *riej-*, *sėj-*, *spėj-*. — SE *lej-V*: *ãplejas*, *-à* ʽzalewany przez rzekę’ (o łące), cps. *sū́rlejis* ʽworek, do którego wlewa się mleko przeznaczone na ser’ (por. *sū́ris*). Por. łot. *izleja* ʽściek, rynna’. — SO *laj-V*: *atlajà* (zob.), *są́laja* (zob.). — SO *lai-C*: *láistyti* ʽlać, polewać’ (zob. s.v.).

lietùs, gen.sg. *lietaũs*, acc.sg. *líetų* 3 p.a. ʽdeszcz’ (łot. *liêtus* ts.) — formacja dewerbalna z suf. *-tu-* od *líeti* ʽlać’ (zob. s.v., por. *lýti* ʽpadać — o deszczu’). Osobno zob. *lytùs*. — Drw. *líetingas* a. *lietìngas* ʽdżdżysty’, SD «dżdżawy, dżdżysty» *lietuvingas* SD^{1} «deszczowny» — z osobliwym neosuf. *-uvingas*; *líetvingas* a. *lietvìngas* gw. ʽdżdżysty’ (neosuf. *-vingas*, por. *lýtvingas* ⇐ *lytvà*). Vb. denom. *įsilíetauti* ʽ(o deszczu) rozpadać się, zacząć na dobre padać; często i obficie padać’.

lietuvė̃, acc.sg. *líetuvę* 3 p.a. stlit., gw. 1. ʽforma odlewnicza', *lietuvė auksinykų* SD «tygiel złotniczy, fusorium, catillus fictilis», 2. gw. ʽrynna przy okapie dachu' — formacja na *-tuvė* od *líeti* m.in. ʽodlewać metale'. Por. *melžtuvė̃* ʽdojnica' ⇐ *mélžti*; *sėtuvė̃* ʽkosz ze słomy, z którego sieje się zboże' ⇐ *sė́ti* (GJL II, § 145). — Coll. *lietùvai*, *-ų* (2 p.a.) m.pl. gw. 1. ʽforma do wylewania i wyciskania serów', 2. ʽforma odlewnicza do metalu, do wosku'. Forma *lietùvai* tak się ma do *lietuvė̃* jak *mintùvai* ʽmiędlica' do *mintuvė̃* ts. (por. ŽD 383, 385). Jest też cps. *sū́r-lietuvis*, *-io* ʽprzyrząd do wyciskania serów' (por. *sū́ris*). Wariantem tego ostatniego wyrazu są *sū́rliečiai* m.pl. ts. Analiza *sūr-lieč-* raczej nie wchodzi w grę, mianowicie z uwagi na znaczenie czas. *liečiù*, *liẽsti* ʽdotykać, ruszać', które trudno powiązać z ʽcisnąć, wyciskać'. Trzeba raczej założyć reinterpretację złożenia na formację sufigowaną: *sūrliet- -uvis*, i wytworzenie na podstawie tej neoosnowy formy kolektywnej na *-iai*: *sūrlietįai. Por. *gaĩdžia-gystė* ʽpianie kogutów, pobudka' ⇒ *gaĩdžiag-ystė* (simplex sufigowane) ⇒ *gaĩdžiag-is* (neologizm).

liẽžti, *liežiù*, *liežiaũ* ʽlizać, oblizywać'. Brak odpowiednika łot. *liezt (jest drw. iter. *làizît* ʽlizać'). Do pb. *leįž- < pie. *leįǵ^h-, por. wed. *réḍhi* ʽliże' (*leįǵ^h-ti), orm. *lizem* ʽliżę', *lizanem* ts., stir. *ligim* ts. (zob. LIV^2 404, LEW 369, ALEW 582). Nieobecność zróżnicowania apofonicznego przypomina pdg. gr. λείχω : aor. ἔλειξα. Podobnie w słowiańskim, por. scs. *ližǫ*, *lizati*, ros. *ližú*, *lizátь*, sch. *lîžêm*, *lízati*. Z uwagi na staroczeski stosunek *lížiu* : *lzáti* postuluje się dla prasłowiańskiego pdg. apofoniczny: SP *ližǫ, SZ *lĭzati < pbsł. *leįž-įe-, *liž-ā-, z późniejszym uogólnieniem st. zanikowego w infinitiwie. Por. SZ łac. *lingō*, *-ere* ʽlizać' (*li-n-ǵ^h-e-), stwn. *leckōn*, stang. *liccian* ʽlizać' (*liǵ^h-n-). Zob. BSW 155n., Vaillant, GC III, 313, de Vaan 2008, 343. — Drw. *ìšliežis* (zob. *ìšlyžis*), n.m. *Antãliežiai*. — SZ *liž-*: *lìžtelėti* ʽliznąć'. Nomina: *ìšližos* f.pl. ʽdziury po wygniłych, wypadłych zębach', *ližė̃* (zob.), *lìžius* 1. ʽpalec wskazujący', 2. ʽkto lubi smaczne kąski, łasuch, łakomczuch', *lìžkis* ʽten, kto chce wszystkiego posmakować' (por. suf. w *stum̃kis*, *vẽpskis*). Cps. *skánliža* c. ʽsmakosz' (por. *skanùs*). Por. łot. *lizas mèle* ʽpochlebca, lizus', *lizga* ʽłasuch'. — WSZ *lyž-*: *lýžčioti* ʽlizać po trochu; robić co po trochu', *lyžnóti* ts., *lýžtelėti* ʽpolizać, zjeść trochę, skosztować'. Nomina: *ìšlyžis* (zob.), *lỹžis* ʽliźnięcie, polizanie' (*nè víenu lyžiù krìslas išliẽžiamas* NDŽ). — SO *laiž-*: *laižd́yti* gw. iter. ʽlizać', *laižinė́ti* ʽpo trochu lizać, żreć' (*prisilaižinė́ti* ʽpodlizywać się'), *laižýti* (zob., tam też nomina na SO).

liežùvis, *-io* 1. ʽjęzyk, mowa, Sprache' (*sumaišykime liežuviùs tų dailydžių stulpo Babilono* DP 253_{54} ʽpomieszajmy języki tych budownikow Babilońskiej wieże', *lotyniškas liežuvis* SD «łacina, łacińska mowa, Latina lingua»), 2. ʽjęzyk zwierzęcia, ozór, Zunge', SD «ozor, lingua bubula aut suilla». Takie odpowiedniki ie., jak stłac. *dingua*, oskij. *fangvam* acc.sg. ʽlinguam', [kolejność: goc. *tuggo*, stisl. *tunga*, stwn. *zunga* < pgerm. *tung-ōn- f. zalecają rekonstrukcję formacji pie. *dn̥ǵ^h-u̯eh$_2$-. W bałto-słowiańskim jej refleksami byłyby *dinž-u̯ā lub *dinž-ū (*-ū-* < *-uh$_2$-), por. sti. *juhū́* f. ʽjęzyk', aw. *hizū-* m. ts. Z osnową pbsł. *dinž-ū dadzą się powiązać kontynuanty słowiański i staropruski, por. 1° scs. *językŭ* ʽjęzyk w ustach; mowa, język; lud' (*języci* m.pl. ʽpoganie') zam. *ęzykŭ, to z *dęzykŭ (zanik *d-; *j-* protetyczne, sufiksacja jak w typie *kamykŭ* ⇐ *kamy* ʽkamień'), 2° stpr. *insuwis* EV ʽjęzyk, Czunge [Zunge]': z uwagi na zakończenie trzeba to uznać za temat na *-i-* lub na *-i̯o-*, urobiony od antewokalicznego allomorfu *dinžuu̯- < pie. *dn̥ǵ^h-uh$_2$-V (*-u̯-* w pozycji po *u* jest wypełniaczem tzw. hiatu lrg., por. typ *bùvo*). Praforma pruska *dinzuvis. Zanik *d-* jak w wyrazach lit. *ìlgas*, *ãšara*. Por. BSW 104, s.v. *inžū-. SŁPS 7, 71 odtwarza psł. cps. *gav-ęzŭ ʽjęzyk wołowy' z takich nazw roślin, jak sch. *gȁvēz* 1. ʽżywokost, Symphytum officinale', 2. ʽostrzeń pospolity, Cynoglossum officinale' i 3. ʽmiodunka wąskolistna, Pulmonaria angustofolia', słń. *gâbez* ʽSymphytum officinale', ukr. gw. *háv'az* ʽSymphytum officinale' itp. — Dla języka litewskiego trzeba postulować wyjściowy temat na *-i-*, *dinžuvis, gen. *-ies*. Pwk. *dinž- został wymieniony na *liež-* przez ludowo-etymologiczne nawiązanie

motywacyjne do czas. *liẽžti* ʽlizać'. Wyraz przeszedł z czasem do odmiany na *-i̯a-*. Zmiany wywołane adideacją wyrazu ʽjęzyk' do czas. ʽlizać' pokazują też inne języki, por. łac. *lingua* : *lingere* i orm. *lezow*, *lezowi* : *liz*[*an*]*em*. Zob. LEW 369, de Vaan 2008, 343, ALEW 583. — Drw. *beliežùvis* ʽktoś pozbawiony języka', SD «bez języka, elinguatus», *liežuvaĩnis* ʽkto ma złośliwy język' (por. *slìnkainis* ⇐ *sliñkius*), *liežùviai* m.pl. ʽplotki, pogłoski, oszczerstwa', *liežùvininkas* ʽplotkarz'. Cps. *dviliežùvis* stlit. ʽktoś dwulicowy, obłudnik', war. *duliežuvis* (por. *dù*, *dvì* ʽdwa'), *ilgaliežùvis* ʽplotkarz' (dosł. ʽo długim języku', por. *ìlgas)*. Vb. denom. *liežuváuti* ʽobmawiać, plotkować' (⇒ *liežuváutojas* ʽplotkarz'), *liežuvauju* SD[1] «obmawiam, calumnior, obtrecto, defero», SD «obmawiam kogo, obloquor, detraho aliqui...».

ligà 4 p.a. ʽchoroba, niemoc', *nẽliga* ʽsymulowanie choroby' (*Nesirk nẽliga!* ʽNie udawaj chorego!'). SD[1] *liga* «łożna choroba, contagio» [ʽchoroba zmuszająca do leżenia w łóżku', SPXVI], SD «choroba, morbus, inualetudo, infirmitas» (syn. *negalė*), *miego liga* «śpiączka choroba, lethargus, morbus lethargicus», *prisimetinti liga* «przyrzut, przyrzutna choroba, contagium, contagio» [ʽchoroba zakaźna'], *sunkyn, dubyn eit liga* «sili się choroba, crescit morbus, grauescit». Odpowiednik łot. *liga* 1. ʽniemoc, choroba', 2. ʽniedola, niepowodzenie, bieda', 3. ʽlos, przeznaczenie, dola'. Z pochodzenia jest to abstractum z suf. *-ā-* i SZ *lig-* od pbsł. *leg- ʽlec, położyć się'. Innowacja apofoniczna typu *ReT* ⇒ *RiT*, por. *bridà* ⇐ *bred-*; *pãkritos* ⇐ *kret-*; *ìšvipa* ⇐ *vep-*. Znacz. etym. n. act. ʽleżenie; położenie się do łóżka z powodu choroby'. Pwk. pie. *leg^{h}- ʽlec, położyć się', por. λέχεται·κοιμᾶται Hes. ʽpójść spać, zasnąć', scs. *lešti* ʽpołożyć się, lec' (*leg-ti), prs. infig. *lęgǫ* (*li-n-ge- ⇐ pbsł. SZ *lig-[288]), stpol. *lec*, *lęże* ʽpołożyć się, ułożyć się, upaść'. Zob. LIV[2] 398, BSW 161, LEW 370. Inne scenariusze referuje ALEW 583. — Por. alternanty *lėg-*, *lag-*, *lieg-* s.v. °*lė́gti*, *lagamìnas*, *líegti*. — Drw. *ligizà* peior. ʽczłowiek ciągle chorujący, cherlak' (por. suf. w *vẽpiza*), *ligū́stas* a. *ligùistas* ʽchorowity, chorobliwy' (por. suf. w *miegū́stas*, *vėlū́stas*). Cps. *dẽgligė* ʽoparzelina — choroba drzew' (por. *dègti*), *saũsligė* ʽgruźlica, suchoty', syn. *džiovà* (por. *saũsas*). — Vb. denom. 1. *įligėti* b.z.a. ʽzachorować', 2. *lìginti* ʽopiekować się chorym, pielęgnować chorego', 3. *ligóti* (zob.), 4. *lìgti*: *sulìgti* ʽzachorować' (prs. niepoświadczone), ⇒ *sulìgęs žmogùs* ʽchory człowiek'.

lýginti, *lýginu*, *lýginau* 1. ʽwyrównywać (drogę)', 2. ʽgładzić, prasować (spodnie)', 3. przen. ʽzrównywać, porównywać, zestawiać', SD *lyginu* «rownam co, æquo, plano, complano». Cps. *atlýginti* ʽzapłacić, wyrównać szkodę', *išlýginti* ʽwyrównać, wyprostować; ujednolicić', *palýginti* ʽnieco wyrównać; porównać jedno z drugim'. Refl. *lýgintis* ʽrównać się, dorównywać', *atsilýginti* ʽodpłacić się, wynagrodzić'. Vb. denom. od *lýgus* ʽrówny, gładki' (zob. s.v.). Odpowiednikiem *lýginti* jest z jednej strony łot. *līdzinât* ʽwyrównywać, wygładzać; naprawiać (szkodę)', z drugiej zaś strony stpr. *līgint* a. *līginton*, *leigin*[*t*]*wei* ʽsądzić, richten [Gericht halten]' — kalka z nwn. *richten*. Por. jeszcze stpr. *līgan* ʽsąd, Gericht', *lijgan* ʽwyrok sądowy, Urteil', zapożyczone do litewskiego jako *lygus* ʽsąd' (Bretkun), *lygius* ts. (Ruhig), zob. Žulys, *Balt* I:2, 1966, 154n., LAV 223n., ALEW 585n. — Drw. *atlýginimas* ʽzapłata, wynagrodzenie', *lýginamasis* (od ptc. prs. pass. *lýginamas* ʽporównywany'): *lýginamasis svõris* ʽciężar właściwy', *lýginamoji kalbótyra* gram. ʽjęzykoznawstwo porównawcze', *lygintùvas* ʽżelazko', *lygintuvė* SD «kluba u wagi, u szal, gdzie ięzyczek stać ma» [ʽmetalowy uchwyt wagi, z którym pokrywa się języczek, gdy waga jest w równowadze', SPXVI].

[288] Nieprawdopodobna rekonstrukcja *lęgǫ* < pie. *ln̥g^{h}-e- figuruje w LIV[2] 398. Z kolei Boryś 2005, 281, s.v. *lec* zakłada infigowanie pierwiastka w st. pełnym: pie. *le-n-g^{h}-e-. Jeszcze inaczej BSW 158: scs. *lęgǫ* < pbsł. *lē-n-g-ō (skąd długość *lēg-?). Tego rodzaju ujęcia ignorują mechanizm pojawienia się nowej postaci st. zanikowego z samogłoską *i*, który został dostosowany do formy st. pełnego, mianowicie według reguły pbsł. *ReT* ⇒ *RiT*.

lýgmalas, -*a* ʽnapełniony równo z brzegiem (naczynia), napełniony tak, że się rozlewa lub rozsypuje, napełniony z czubemʼ. Złożenie z I członem od adi. *lýgus* ʽrównyʼ i II członem *mal-*, należącym do zaginionego sb. *mala ʽbrzegʼ, który był spokrewniony z łot. *mala* ʽbrzegʼ (zob. niżej). War. *lýgmalis*. War. zdysymilowany: *lýgmanis* (*m-l* > *m-n*). Zob. *skar̃malas*, *upémalis*. — Z opisowego punktu widzenia *lýgmalas* jest sb. simplex, wciągnięte do grupy rzeczowników na *-alas*. Świadczy o tym obecność derywatów od neoosn. *lygm-*: *lýgmenas* ʽrówny z brzegiemʼ, *lýgminas* ts. Paralele: *skar̃m-atas* ⇐ *skar̃malas*; *šilag-à* ⇐ *šìla-gėlė*. — Łot. *mala* ʽbrzeg, skraj, granica wraz z obszarem przez nią ograniczonym, okolica, stronaʼ[289], *mūsu malā* ʽw naszych stronachʼ, *pie malas likt* ʽzostawić na bokuʼ, *pie malas stumt* ʽodsunąć na bok, na stronęʼ, *nuõmala* ʽustronie, zapadła dziuraʼ, cps. *jũrmala* ʽbrzeg morzaʼ (por. *jū́ra*), *mežmala* ʽskraj lasuʼ (por. *mẽdžias*). Nomen na SO *$molh_3$-eh_2- od pie. *$melh_3$- ʽwystawać; pokazać się, przyjśćʼ (LIV[2] 433). Por. z jednej strony gr. προμολή ʽwejście, podnóże góry, ujście rzekiʼ, z drugiej strony gr. βλώσκω ʽpójść, przyjśćʼ < *mlōskō < *m̥lh_3-sḱe- (aor. ἔμολον), jak również słń. *moléti* ʽsterczeć, wystawać poza obrębem czegoʼ, sch. *izmoliti* ʽpokazać się, wyłonić sięʼ < *$molh_3$-éi̯e-, słń. *pomȍl*, *-óla* m. ʽcoś sterczącego, wystającegoʼ, *pomóli* pl. ʽbalkonʼ (Snoj 2003, 543), błr. *prymól* ʽstromy brzeg rzekiʼ (ESBM 10, 111), jak również alb. *mal* ʽgóraʼ, śrir. *mell* ʽpagórekʼ. — Człon *mal-* ukazuje się również w lit. złożeniach nazewniczych: n.rz. *Áukštu-mala*, dosł. ʽo brzegach wysokichʼ (⇒ n.m. *Áukštumalai*), n.rz. *Švė́malis* (może z wtórnie wzdłużonym *ė* z *Šved-malis, por. *Švẽdlaukis*, *Švẽdakampis*), z drugiej strony: n.rz. *Mãlupis*, *Malùpis* (por. łot. n. lasu *Malasmežs*).

ligóti, *ligóju*, *ligójau* ʽchorowaćʼ, *priligóti* ʽdość długo już chorowaćʼ, refl. *įsiligóti* ʽrozchorować sięʼ, *pasiligóti* ʽwycieńczyć się, wyniszczyć się w chorobieʼ — vb. denominativum na *-oti* od *ligà* ʽchorobaʼ (ŽD 505). Nawiązanie łot. *ligât*, *-ãju* ʽniedomagać, być chorymʼ. — Neoosn. *ligo-*: *ligónas* żm. ʽchoryʼ (por. *valdõnas* ⇐ *valdóti*), ⇒ *ligónis*, *-io* ʽczłowiek niezdrowy, choryʼ, SD «chory» (dawniej osnowa na *-i-*, por. gen.sg. DP *ligónies*); *ligótas* ʽchory, złożony chorobąʼ, SD «schorzały, perdita valetudine homo» (odpowiednik łot. *ligāts* ts.).

lýgtis, *lýgstuos*, *lýgaus* ʽspierać się o cenę, targować się; umawiać się o pracę, uzgadniać warunki, płacę, cenę; iść o zakładʼ. Niezwrotne: *lýgti* ʽtargować, uzgadniać cenęʼ, *nulýgti* ʽwytargować, kupić co po obniżonej cenieʼ, *prilýgti* ʽdorównywać komuʼ, *sulýgti* ʽzgodzić się co do warunków, uzgodnić cenę, zapłatę; dorównywać komuʼ, DP ʽzjednać się, pojednać się, zgodzić się; przyzwalać; stosować się; zbuntować sięʼ, SD *sulygt* «zrownać z kiem», SD[1] *sulygstu* «stosuię się, quadro, conuenio», *nesulygstu jam* SD «nie zrownam mu, impar sum ei». Vb. denom. od adi. *lýgus* ʽrównyʼ (zob. s.v.). — Drw. *lygáuti* ʽtargować sięʼ. Nomina: *lýgsena* ʽtargowanie sięʼ, *lygtùvės* a. *lýgtuvės* f.pl. ʽtargi, umowa, zakład o coś; poczęstunek z okazji dobitego targuʼ, *są́lyga* (zob.). — *lýgstamas* ʽwzględny, warunkowy, relatywnyʼ (ptc. prs. pass.).

lýgus, *-i* 3 p.a. ʽrówny, gładki; podobny, jednakowyʼ (war. *lýgus* 1 p.a., *lygùs* 3 p.a.). Odpowiedniki bałt.: łot. *lĩdzs* ʽrówny, podobny, jednakowyʼ (drw. *lĩdzens* ts., *tālīdz* ʽzarazemʼ), stpr. *polīgu* ʽpodobnyʼ, *stesmu polīgu* ʽdesgleichenʼ, *polīgun* ʽobraz, Abbildʼ (*en prusnan polīgon* ʽzum Bildeʼ). Jedyne comparandum stanowi tu refleks pgerm. *līk-a- ʽpodobny, równy czemuʼ, por. goc. *galeiks*, stwn. *gilīh* (Stang 1972, 32n., Heidermanns 1993, 383). Dalsze związki nie zostały rozpoznane, por. LEW 370n. ALEW 586 wskazuje na możliwość zestawienia z wed. *liṅga-* n. ʽcecha, znamię, Kennzeichen, Merkmalʼ. — Drw. *apýlygis* ʽprawie równy (o drodze, desce); prawie równego wzrostu (o koniach); wyrównana

[289] Letonizmem jest lit. *mala* ʽpograniczeʼ, ukazujące się m.in. u Dowkonta, zob. LKŽ VII, 788. LEW 400 akcentuje *malà*.

(walka)’, *ìšlyga* ʽzastrzeżenie, warunek’, *lygas* przest. ʽsąd’, *lýgiava* ʽwyrównywanie płacy w dół’ (kalka ros. *uravnílovka*), *lygýbė* ʽrówność’, *lýginis* ʽparzysty, taki, który występuje parami’, *lýgiosios* f.pl. ʽremis, nierozstrzygnięty wynik gry’, *lýgis* ʽpoziom’, *lýgmena* ts., *lygmuõ* ʽodpowiednik; poziom’, *lygumà* a. *lýguma* ʽrównina’, SD[1] «nizina, planities, campestria», *lygùmas* ʽrówność’ (n.m. *Lýgumai* 7x), *nelýginant* spójnik ʽjak, jakby, niby’, *nelýgu* adv. ʽniejednakowo, nierówno’, *perlýg* adv. ʽzbyt, zbytnio, zanadto’ (war. *parlýg*), *pernelýg* (zob.), *sulýg* (zob. *sulìg*), *tolýgus* (zob.). Cps. *lýgadalė*, *lýgia-* 1. ʽrówna część otrzymana z podziału, 2. ʽto samo’ (por. *dalìs*), *lygalaukis* SD «błonie, ager vel campus compascuus» (por. *laũkas*), *lygámžis* ʽrównolatek’ (por. *ámžius*), *lygiagrẽtis* ʽrównoległy, paralelny’, war. *lygiagretùs* (por. *gretà*), *lygiateĩsis* ʽrównoprawny’ (por. *téisė*), *lýgmalas* (zob.). — Vb. denom. 1. *lygė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽstawać się równym’ (por. łot. *lĩdzêt*, *-u*, *-ẽju* ʽpomagać’, znacz. etym. ʽrobić to samo, co inni’), 2. *lýginti* (zob.), 3. *lygiúotis* ʽdorównywać komu’, 4. *lýgtis* (zob.).

lijùndra 1. ʽżłód, żłódź — czas, kiedy pada deszcz ze śniegiem i marznie na drzewach, na drodze; gołoledź, ślizgawica’ (*Kad užlyja ir pašąla, tuomet bus lijùndra*), 2. ʽokiść, zlodowaciała mgła, śnieg przymarznięty do gałęzi drzew’ (*Žemė lijundra aptraukta*. *Tokios ilgos lijùndros medžiai neišlaikys — luš šakos*). War. kontrahowany: *liùndra* (por. *ni.jókoti > *niókoti*). Drw. z suf. *-rā-* od starszego wyrazu *lijunda* SD «żłod, conglaciatus imber, gelicidium», pochodzącego od neopwk. *lij-* jak w *lìjo*, prt. do *lýti* ʽpadać, lać — o deszczu’ (por. suf. w *kekùnda*, *rokùnda*). Rzadsze war.: *lijùndžia*, *lijùnžis*.

lik-, nomina na SZ do *liekù* (por. *lìkti*): *atãlikos* f.pl. ʽpozostałości, resztki’, *atúolikos* ts. (por. *atúo-*), *atsilìkėlis* ʽczłowiek zacofany’, *lìkčius*, zwykle pl. *lìkčiai* ʽpozostałości’ (neosuf. *-čius*, o czym zob. s.v. *sùkčius*), *likìmas* ʽlos’, *lìkšas* ʽkto uniknął niebezpieczeństwa, kto ocalał’, *likùčiai* m.pl. ʽresztki, ostatki’, *likúonis*, *-ies* 1. ʽresztka’, 2. ʽkto uszedł z życiem, ocalał’, *likùtis* ʽresztka’, *palikìmas* ʽporzucenie; spuścizna, spadek, dziedzictwo’, *pãlikinas*, *-à* ʽporzucając, zostawiając’ (*Bėga į krautuvę, pieną palikinà* ʽBiegnie do sklepu, zostawiając mleko’), *pãlikis*, *-ė* ʽkto został sam, sierota’, *pãliktinis* ʽpotomek’, *pãlikuonis* ʽporzucone dziecko; żołnierz, który się odłączył od oddziału, maruder’, *palikuonìs* (zob.), *príelika* coll. ʽmłodzież zwierzęca, przychówek’.

°**lika**. Liczebniki główne od ʽ11’ do ʽ19’ zawierają człon złożeniowy *-lika*: *vienúolika* ʽ11’ (por. *víenas*), *dvýlika* ʽ12’ (por. *dù*), *trýlika* ʽ13’ (por. *trỹs*) itd. Stoi on w związku z czas. *lìkti* ʽzostać; zostawić’ < pie. *likᵘ̯- (pwk. *lei̯kᵘ̯-, zob. LIV[2] 406n.). Znacz. etym. ʽjeden (dwa, trzy...) zostający przy dziesięciu’. Synkopa nieakcentowanego *-i-* wytworzyła warianty gw. *vienúolʼka*, *dvýlʼka* a. *dvýlka*, *trýlʼka* a. *trýlka*. Lit. liczebniki na *-lika* były dotąd uważane za spokrewnione ze złożeniami gockimi na *-lif*, por. goc. *ainlif* ʽ11’, *twalif* ʽ12’ (pgerm. *ainalifa-, *twalifa-, por. Fraenkel 1950, 55n., LEW 372, ALEW 586n.). Obecnie kwestionuje to Ringe 2006, 205, mówiąc, że *-lif* lepiej wywodzi się z pie. *lip- od *lei̯p- ʽbe left over’ (por. toch. B *lipetär* ʽis left over’, scs. *prilĭpěti* ʽprzylgnąć, przywrzeć’). Kroonen 2013, 12 wywodzi pgerm. *ainalifa ʽ11’ z pie. *Hoi-Hno-lipo- ʽone past ten’ i podkreśla okoliczność, że użycie dwóch różnych pierwiastków na wyrażenie treści ʽleft’ przemawia za niezależną genezą formacji germańskich i bałtyckich. — Zdaniem Mańczaka 1977, 114 formy liczebników porządkowych *añtras liẽkas* ʽdwunasty’, *trẽčias liẽkas* ʽtrzynasty’ (zob. *liẽkas*) skłaniają do przypuszczenia, że brzmienie °*lika* pochodzi z nieregularnego skrócenia °*lieka*, czyli formacji na st. pełnym *-lei̯kᵘ̯-. Liczebniki główne jako używane częściej niż porządkowe są podatne na nieregularne zmiany fonetyczne, uwarunkowane częstością użycia.

lyka przest., gw. ʽliczba nieparzysta’ w zwrocie *sėta ir lyka* SD[1] «cetno czy licho, par vel impar», *cėta lyka* SD «cetno licho, gra» (osobno zob. *cėta*). Jest to zapożyczenie z błr.

líxa, -a n. ʽzły duch; nieszczęście, bieda’, pol. *licho* n. ts. i ʽliczba nieparzysta’. Dziś gw. *lykà*: *Ar lykà, ar sėtà?* ʽCzy licho, czy cetno?’. Por. ZS 31. — Drw. *lykỹs, -ẽ* ʽbez pary, sam (np. o wdowcu, wdowie)’. Vb. denom. *lykúoti* ʽzgadywać — licho czy cetno’, war. *lykauti*. — Tu może też *lỹkava* ʽpomór, zaraza; nieszczęście’ (*Užėjo tokia lykava, kad visi žmonės kaip pašėlę ėmė mirti*), war. *lykuvà*.

lỹkis, *-io* gw. ʽpozostałość, reszta, resztka (na talerzu)’, z innym suf.: *lỹkius* ts. Dewerbalne abstracta z suf. *-i̯a-*, *-i̯u-* i WSZ *lyk-* ⇐ *lik-*, por. *likti* ʽzostać; zostawić’. — Vb. denom. 1. *lỹkyti, -iju, -ijau* ʽsprawiać, żeby zostawało, brać oszczędnie z zapasu’ (*Lỹkyk lašinius darbymečiui*), 2. *lỹkinti, -inu, -inau* ʽodkładać, oszczędzać’ (*Lỹkinu lašinius, pašarą*), 3. *lykúoti* ʽbrać po trochu’.

liksė́ti, *lìksi, liksė́jo* gw. ʽchłeptać — o psie, kocie’, z innym suf.: *liksénti, -ẽna, -ẽno* ts. — czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *lìks lìks*, opisującej chłeptanie, wciąganie płynu językiem.

likštìs, *-iẽs* f. 4 p.a., *lìkštis* f. 2 p.a. gw. 1. ʽbrak, wada, feler’ (*Šitas arklys turi kokią lìkštį. Žmogus, arklys su likščià*), war. *likstìs* f., 2. ʽpowód, pretekst’ (*Kas nenori dirbt, lìkštį greit randa*), 3. ʽfigiel, żart’: *lìkštį iškir̃sti* (*padìrbti*) ʽspłatać figla’. Odpowiednik łot. *liksta* ʽniedola, niepowodzenie; niebezpieczeństwo’. Dwuznaczne. Po pierwsze może być dewerbalnym drw. od *lìkti* ʽzostać, pozostać’ z neosuf. *-štis*, znacz. etym. ʽpozostałość’. Po drugie może być denominalnym drw. od *ligà* ʽchoroba’ (*lig-stis). Por. LEW 371, ME II, 467. — Vb. denom. *lìkštytis, -ijasi, -ijosi* ʽmizdrzyć się, wdzięczyć się, łasić się’ (znacz. etym. ʽżartować’).

liktárnia przest., gw. 1. ʽlatarnia’, 2. ʽlichtarz kościelny na długim trzonku, noszony podczas procesji lub pogrzebu’ — zapoż. z błr. *lixtárnja* (SLA 121, ZS 31, LEW 371, ESBM 6, 16n.). Częściej spotykanym wariantem jest *liktárna* ʽlatarnia’. Inne war.: *liktárnė, liktérna, liktárnija, liktornià*. Co do akutu por. zapoż. *utárnykas, árkužas, kárdas*. Osobno zob. *liktõrius*.

lìkti, *liekù, likaũ* 1. intr. ʽzostać, zostawać, pozostawać, zbywać; pozostać (w zapasie), pozostać żywym, nie zginąć; stać się’, 2. tr. ʽzostawić’ (*Vaikai, duris nelìkit atdaras* ʽDzieci, nie zostawiajcie otwartych drzwi’). War. formy 3 os. prs. na SE: *liẽkti* (*liẽkčia*), *liẽkna*, *liẽksta*, *lieñka* ʽzostaje’ (*palienka* tr. ʽpozostawia co’). War. na SZ: *liñka* ts. War. formy prt.: *liẽko*. Odpowiedniki bałt.: łot. *likt, lìeku, liku* ʽzostać’, *nùolikt* ʽodłożyć, położyć’; stpr. *polāikt* ʽ(po)zostać’ — z *palikt (lit. *palìkti*) przez dyftongizację, por. *lik- w prs. infig. *polīnka* ʽzostaje’: *bhe polīnka en madlin deinan bhe nacktien* ʽi trwa na modlitwie dzień i noc, bleibet am Gebet tag vnd nacht’ (LAV 278) : lit. gw. *liñka*. W kwestii dyftongizacji por. inf. *perrēist* ʽprzewiązać, zawiązać (pysk wołu)’ : lit. *pérrišti* (por. LAV 310n.). Do pie. *lei̯k^{u}- / *lik^{u}- ʽzostać; zostawić’ (LIV^2 406n.), por. gr. λείπω, aor. ἔλιπον, pf. λέλοιπα, łac. *linquō*, pf. *līquī, relictus*, wed. *riṇákti*, 3 pl. *riñcánti* (*li-né/n-k^{u}-) ts., stir. *léicid* ʽzostawia’, goc. *leiƕan* ʽpożyczać’, stwn. *līhan* ts.[290]. Por. BSW 154n., LEW 372n. Cps. *atlìkti* ʽpozostać; wykonać, odbyć, spełnić, załatwić’, *atlieku* SD «zostaię się», *atlieku prieg kam* SD «zostaię

[290] Prs. infigowane typu łac. *linquō* znajduje paralelę z jednej strony w lit. formach gw. *linkù* ʽzostaję’ (*Pasogas nuplinka, o žmona liñka* ʽPosag znika, a żona pozostaje’. *Aš savo darbą linkù, o tu ar atlikai savo pavynastį?* ʽJa swoją robotę robię, a czy ty wykonujesz swoją powinność?’), refl. *pasilinkù* ʽzostaję’, *prilinkù* ʽjestem przeznaczony’, z drugiej strony w dwu zapisach stpr.: *polīnka* ʽpozostaje, trwa (na modlitwie)’, *kai tennei polijnku* ʽaby oni pozostali’, z *[palínka], zob. LAV 278n. — Ze skrzyżowania form *liẽka* i *liñka* pochodzi gw. prs. *lieñka* ʽzostaje, pozostaje’, np. *Jis tankiai lieñka po pamokų* ʽOn często zostaje po lekcjach’. *Daug grudų lienka in lauko — sausi rugiai* ʽDużo ziarna zostaje na polu — suche żyto’. *Nusenka vanduo, o lydekos pasilieñka* ʽWoda opada [po powodzi], a szczupaki zostają’. Por. gw. *miẽnga* ʽśpi’, *sniẽnga* ʽpada śnieg’ (ob. *sniñga*).

się przy czym», *išlìkti* ʽpozostać, wytrwać; ocaleć, uniknąć śmierci, zachować się', też ʽmieć wolny czas' (*Jei išlìksiu, ateisiu. Nevažiuosiu, neišlieku*), *nulìkti* m.in. ʽmieć czas' (*Kaip nuliksi, ateik*), *nenuliekmi* SD «zabawionym» [ʽjestem zajęty'], syn. *ažutrukintas esmi*; *palìkti* ʽzostawić, zostawiać, opuścić (kogo, co)', *paliko mirdamas* SD «odumarł, reliquit moriens». Refl. *lìktis* gw. ʽzdarzyć się, zajść', *atsilìkti* ʽnie nadążać, zostawać w tyle, opóźniać się'. — W języku starolitewskim praesens odmieniało się atematycznie, por. intr. 1 os. *atliekmi* SD «pozostaię» (syn. *atliekiu*), 3 os. *beliekt* DP ʽzbywa', *daug liekti* SD[1] «zbywam» (dosł. ʽdużo [mi] zostaje'), *kas liektis* SD «na ostatek, quod superest» (dosł. ʽco zostaje, co zbywa'); tr. *paliekmi* SD «zostawiam, zostawuię co komu», refl. *atsiliekmi* SD «zostaię gdzie, zostawam»[291]. Na podstawie apokopowanej formy 3 os. *liekt* powstały tematyczne formy prs. gw. *liẽkta*, *liẽkčia* ʽzostaje', 1 sg. *liektù*, *liekčiù* (por. Zinkevičius 1966, § 629). — Drw. od SZ *lik*-: *likdýti* caus. 1. ʽprosić (gościa), żeby został, żeby nie wychodził', 2. ʽpozostawiać, zachowywać coś na później' (paralele: *lipdýti* ⇐ *lìpti*; *trikdýti* ⇐ *trìkti*), *lìkinti* caus. ʽrobić tak, żeby coś (po)zostało, żeby czegoś starczyło' (*Lìkink dėl svečio alaus ant rytojaus*), refl. *atsilìkinti* ʽpozostać w tyle', *pasilìkinti* ʽpozostać na miejscu'; *likióti* ʽpozostawiać, odkładać (np. robotę na drugi dzień)'. Por. łot. *atlicinât* ʽpozostawiać, odkładać, zatrzymywać, oszczędzać'. — Nomina z *lik*-: zob. osobno *lik*-. — WSZ *lyk*-: *lỹkis* (zob.). — Neoosn. *palikt*-: *paliktìnis*, *-ė* ʽporzucone dziecko', *paliktùvės* f.pl. ʽspadek, majątek zmarłego'. — SO *laik*-: *laikýti* (zob.), *ãtlaikas* (zob.), *laĩkas* (zob.).

liktìs, *-ies* 2, 4 p.a. f., *lìktė* gw. 1. ʽświeca', 2. ʽsopel lodu' — zapoż. z nwn. *Licht* n. (GL 80, LEW 371n., Čepienė 74).

lìktneša, *lìkneša* gw. ʽlatarnia' — kalka hybrydalna z cps. nwn. *Lichtträger*, por. człon I jak *liktìs* ⇐ nwn. *Licht* (zob.) i człon II *-neša* ʽTräger' od *nèšti* ʽnieść'. Zob. GL 79. — Odpowiednia forma pl.t. *lìktnešos*, częściej *lìknešos* oznacza ʽświęto Matki Boskiej Gromnicznej, 2 II.' (por. nwn. *Lichtmessen*). Według GLa 79n. dzieje się tak na skutek ludowo-etymologicznego skojarzenia wyrazu *lìktneša* ʽlatarnia' ze zwrotem *liktis nešti* ʽnieść świece do kościoła'.

liktõrius, *-iaus* przest., gw. 1. ʽświecznik', 2. ʽlichtarz kościelny (mosiężny, srebrny)' — zapoż. ze stbłr. *lixtarь*, por. błr. *lixtár*, *-á* (SLA 120, ZS 31, ESBM 6, 16n.). War. *liktãras*. LEW 371, s.v. *liktárna(s)* na pierwszym miejscu wymienił źródło pol. *lichtarz*, chyba niesłusznie. Por. zakończenie *-rius* w *kliõštorius*, *rìcierius*. Osobno zob. *liktárnia*.

liménti, *limẽna*, *limẽno* 1. ʽmerdać ogonem', 2. ʽłasić się, przymilać się — o psie, kocie', 3. ʽlizać — o psie' (*Kada pareisi, šuo jau ir limẽna tau rankas*), refl. *liméntis*, *prisiliménti* ʽłasić się'. Drw. *limùs* ʽktóry umie się komu przypodobać' (*Limùs kaip šuva: prie vieno taip sako, prie kito kitaip*). Najprawdopodobniej jest to war. metatetyczny do *milénti* ʽmerdać ogonem', refl. *miléntis* ʽłasić się, przymilać się'. Metateza *m-l* > *l-m* jak w *milinỹs* > *liminỹs* (zob.). Czas. *milénti* należy do *mìlti* I jako deverbativum.

liminỹs, *-io* 3 p.a. gw. ʽmlon w żarnach, drążek, za pomocą którego obraca się wierzchni kamień żaren' — wariant wyrazu *milinỹs* (zob.), zmieniony przez metatezę spółgłosek *m-l* > *l-m* (por. *milénti* > *liménti*). — War. gw. *limuõ* (acc.sg. *lìmenį*) 3 p.a. ʽmlon' pochodzi z metatezy spółgłosek w *miluõ, zaś to ostatnie z *milmuõ (uproszczenie grupy -*lm*-). Chodzi tu o pierwotne abstractum z suf. *-men- od SZ *mḷh₂- ⇐ pie. *melh₂- ʽmleć' (zob. *málti*), por. acc.sg. *mìl-men-į. Co do budowy por. *pjū́menį* od *pjūUmuõ*; *liñkmenį* od *linkmuõ*.

[291] Por. jeszcze *Čia nedaug kas beliekti mums pažymėti* ʽTu niewiele już pozostaje nam do odnotowania (do zauważenia w dyskusji)'. *Tai tepasiliekt tarp mūsų* ʽNiech to zostanie między nami'. *Jau jis liẽkti visai be sylos* ʽJemu już całkiem brak sił' (dosł. ʽzostaje bez siły').

limp-, neopierwiastek wyodrębniony z prs. infig. *limpù* do *lìpti* I ʽbyć lepkim, lepnąć, lgnąć'. Drw. *limpalas* ʽlepka substancja, lepik; lep na muchy', *limpamas, -à* 1. ʽlgnący, lepnący', 2. ʽzaraźliwy, zakaźny — o chorobie' (*limpamà ligà*) — zleksykalizowane ptc. prs. pass. na *-ma-*; *limpanti liga, prilimpanti liga* ʽchoroba zakaźna', *limpus* SD «lepki, lepisty, viscosus» (syn. *glitus*), *limpu tumpu* SD «lipnę, lipnieię» (syn. *glitu tumpu*). Por. *gnìmbas* ⇐ *gnìmbu*; *slìmpa* ⇐ *slimpù*.

lìmti, *lìmstu, limaũ* ʽugiąć się, zgiąć się (o roślinie, gałęzi), załamać się (pod ciężarem), zwisnąć w dół, opaść', *nulìmti* ʽzgiąć się', *palìmti* ʽulec przełamaniu, przestać stać (np. o zbożu powalonym przez grad), złamać się (o łodydze, o kiju); zwiesić głowę'. Prs. inchoatywne z suf. *-sta-* i SZ *lìm-C* (*lm̥H-C) od *lém-C*, zob. *lémti*. Odpowiedniki bałt.: łot. *lìmt*[2] (*lim̂t*[2]), *limstu, limu* ʽpośliznąć się', stpr. *limtwei* ʽłamać, złamać — o przysiędze małżeńskiej' (war. *lembtwey*, zmiana *im* > *em*?). Podobna budowa prs. w *linkstù, klimpstù, grimztù*. Zob. BSW 162, LEW 373, ALEW 569. — Rzadki jest wariant st. zanikowego z samogłoską *u*, por. *lumčioti* b.z.a. ʽkiwać się, opadać (o głowie sennego człowieka)', *nulùmpti, -stu, -au* ʽzwisnąć, opaść' < *lumti (epenteza *p* jak w *stim̃pti* ob. *stìmti*), łot. *lumt* ʽpośliznąć się, upaść'. — Drw. *nulimdyti* b.z.a. ʽdać czemu zwisnąć, spuścić co' (*Senis nulimdė žilus ūsus į stiklinę* ʽStarzec spuścił siwe wąsy do szklanki'). Por. łot. *izlimêt* ʽzwichnąć (np. nogę)'. Osobno zob. formy na SO: *lámdyti, laménti, lámstyti*.

linaĩ, *-ũ* 4 p.a. m.pl. 1. bot. ʽlen, Linum usitatissimum', 2. ʽpłótno lniane'. Sg. *lìnas*. SD *linai* «len ziele, linum», *grįžtė linų* «kita lnu, lini facti fascis», *minu, laužau linus* «międlę len, konopie, tundo, malleo». Odpowiedniki bsł.: łot. *lini* m.pl. ʽlen', stpr. *linno, lynno* ʽlen', psł. *lĭnŭ, por. cs. *lĭnŭ, lĭna* ts. (⇒ scs. *lĭněnŭ* ʽlniany'), sch. *làn, làna*, ros. *lën, lьna*, pol. *len, lnu*, < pbsł. *lin-a- (BSW 162, LEW 373). Najbliżej stoi gr. λίνον n. ʽsznur lniany, nić, wątek, sieć rybacka, sidła, matnia, płótno, prześcieradło; len (do przędzenia), kądziel', λίνου σπέρμα ʽsiemię lniane'. Od tego odchyla się pod względem wokalizmu łac. *līnum* n. ʽlen; wszystko co zrobione z lnu (nić, sznur, płótno, szata, żagiel, knot do lampy)', drw. *līnea* f. ʽsznur ciesielski do pomiaru; linia, kreska'. Najprawdopodobniej nie jest to wyraz indoeuropejski, zob. Derksen 2008, 298, de Vaan 2008, 344n. ALEW 589 rozważa powiązanie z pwk. *lei̯H- ʽprzylegać, przytulać się, sich anschmiegen'. — Drw. *apýlinis* ʽdość gruby (o płótnie lnianym)'. Cps. *linagal̃viai* m.pl. bot. ʽsporek polny, Spergula arvensis' (por. *galvà*), *linãduobė* ʽczęść stodoły, gdzie suszy się i międli len' (por. *dúoba*), *lìnamarka* (zob.), *linãmynis* ʽpora międlenia lnu' (por. *mìnti*), *linaplaũkis* ʽjasnowłosy' (dosł. ʽlnianowłosy', por. *plaukaĩ*), *lìnarautis* ʽczas zbierania, rwania lnu', por. *ráuti* (war. *linãrovis, lìnrovis, linarū̃tė*), *lìngalviai, -gal̃viai* m.pl. ʽotłuczone główki lnu' (por. *galvà*), *lìnbraukiai* m.pl. ʽwłókniste odpadki przy międleniu lnu' (por. *braũkti, braukýti*), *lìnkula* ʽpora międlenia lnu' (por. *kùlti*), *lìnpeliai* m.pl. ʽplewy lniane', war. *lim̃peliai, lìmpeliai* (por. *pelaĩ, pẽlūs*), *linplūkỹs* (zob. *plū̃kti*), *lìnžydris* ʽmodry jak kwiat lnu' (por. *žýdras*). — Vb. denom. *prilìnti, -lìnsta, -lìno* ʽprzynieść dobry urodzaj lnu' (*Tai anam prilìno linų*). — N.m. *Linẽliai* 4x, *Lìnažiedžiai*. N.jez. *Lìnežeris*.

lìnamarka gw. ʽdół z wodą do moczenia lnu' — złożenie członów *linaĩ* ʽlen' i *markà* ʽmoczydło' (zob. s.v.). War. synkopowany: *lìnmarka*; z asymilacją *n-m* > *m-m* i degeminacją: *lìmarka* (*lim.marka). — N.m. *Limarkaĩ, Lìnamarka*, n.jez. *Lìnamarka, Linmarkà* (war. *Lirmarkà, r-m* < *n-m* przez dysymilację), n.rz. *Lìnamarkas*.

lýnas ʽryba lin, Tinca tinca, Tinca vulgaris'. SD[1] «lin, tincha, merula, palustris». Odpowiedniki bsł.: łot. *lĩns, lĩnis*, stpr. *linis* EV ʽSlye [Schlei, Cyprinus tinca]', psł. *linŭ ob. *linĭ ʽlin' (bg. *lin*, pol. *lin*, ukr. *łyn*, czes. *lín*, stczes. *líň*, ros. *linь* m., sch. *lȉnj*), < pbsł. *līna- ob. *līni̯a- (BSW 162n., LEW 373). Budowa jak w lit. *plýnas* (zob.), scs. *sinŭ* (zob. s.v. *šývas*). Transponat ie. *$h_2$liH-nó-, por. het. *ḫalīna-* ʽglina', łac. *linō, -ere* ʽnamazać, nasmarować'

(*$h_2$li-n-H-é-). Formacja dewerbalna od pie. *$h_2$lei̯H- ʻsmarować, mazać' (LIV[2] 277), zob. *laistýti*. Nazwa ryby stoi w związku z jej śliską, pokrytą śluzem skórą. Według ALEW 590 możliwe byłoby również powiązanie z pwk. *lei̯H- ʻprzylegać, przytulać się, sich anschmiegen'. — N.jez. *Lýnas, Lynùkas, Lyniukìnis*, cps. *Lýnežeris* 2x. Por. stpr. n.jez. *Lynaw, Lynow, Leynaw* (AON 89).

lìngė 1. ʻgiętki drąg do zawieszania kołyski', 2. ʻresor w bryczce, aucie, wagonie', 3. przen. ʻwysoki, przygarbiony człowiek', 4. przen. ʻniedołęga'. Grupa *-ng-* pochodzi prawdopodobnie z sonoryzacji *-nk-* w formie *linkė, należącej do rodziny czas. *liñkti* ʻgiąć się, uginać się; chylić się' (por. *galiñdžius* < *galiñčius, mėšlùngis* < mėšlunkis). Inaczej LEW 330n., gdzie *ling-* zanalizowano jako *li-n-g-*, czyli jako nazalizowaną formę SZ *lig-, stojącą w apofonii do *laig-*, por. *láigyti* ʻhasać, skakać, brykać'. — War. gw. *lùngė* ʻgiętka żerdź przy kołysce' zakłada *lunkė, utworzone od SZ *lunk-* do *lenk-* (zob. *luñkanas*). Por. podwójny refleks st. zanikowego *ing-* / *ung-* w *ring-* / *rung-*; *sink-* / *sunk-*. Tymczasem war. gw. *liùngė* należy do czas. *liungė́ti, liùnga, -ė́jo* ʻkołysać się, chybotać się'. Według ALEW 590 *ling-* / *lung-* należą wraz z *leñgvas* ʻlekki' do pwk. pie. *$h_1$leng^{uh}- ʻporuszać się bez trudu' (por. LIV[2] 247, gdzie zresztą nie wymieniono form bałtyckich). — Drw. *lingỹnė* ʻgiętka żerdź przy kołysce; kołyska; huśtawka; resor w bryczce', *lingstìs, -iẽs* f. ʻżerdź przy kołysce', *lingýnas* ʻgrząskie miejsce', *linguõklė* ʻżerdź przy kołysce'. Vb. denom. *lingė́ti* ʻkołysać się pod stopami (o bagnie)', *linginė́ti* ʻzginać się (przy robocie w polu); chodzić bez zajęcia', *liñginti* ʻkołysać, kiwać czym', intr. ʻiść kołysząc się; chodzić bez zajęcia' (obok tego *lùnginti* ʻmerdać ogonem', *lùngintis* ʻłasić się, przymilać się'), *lingúoti* a. *lungúoti* ʻkołysać, huśtać; potrząsać głową', *luñgurti* ʻmerdać ogonem' (*lungurys* przest. ʻpochlebstwo'). Tu też interi. *lìngu* — o skinięciu lub kiwnięciu głową; o kołysaniu się, *lingū̃* — o kiwaniu się, kołysaniu się. — SO *lang-*: *langóti, -ju, -jau*, dawniej też *langoti, lango, langė* (Bretkun) 1. ʻzataczać koła w powietrzu, szybować (o bocianie, orle)', 2. ʻchodzić tam i z powrotem, chodzić bez celu', por. łot. *ļuogât* ʻkołysać'.

liñgė 1. ʻptak błotniak, Circus', 2. ʻptak kania, Milvus' (SD[1] «kania, milluus, miluius»). Niejasne. Według LEW 331 i ALEW 590 stoi w związku z czas. *lingúoti* ʻkołysać, huśtać'. Motywem nazwania ma być sposób latania tego ptaka.

liñk praep. z gen. ʻku, w kierunku, w stronę', np. *Važiúoja liñk Kaũno* lub z postpozycją przyimka: *Važiúoja Kaũno liñk* ʻJedzie w kierunku Kowna'. *Teñ liñk bùs gerèsnis kẽlias* ʻW tamtym kierunku będzie lepsza droga'. Złożony przyimek *ant-liñk*: *Antliñk gìrios nubė́go* ʻPobiegł (uciekł) w stronę lasu'. — Postać *liñk* pochodzi ze skrócenia formy dwuzgłoskowej *liñki, liñkui* a. *liñkuo*, por. *Liñki vakarui merkė lietus* ʻDo wieczora mżył deszcz'. *Jis važiavo ant Kuršo, ant Prūsų linkui* ʻJechał w stronę Kurlandii, Prus'. *Telšių liñkuo nuvažiavo* ʻPojechał w stronę Telsz'. *Ten liñkuo bus geresnis kelias* ʻW tamtą stronę będzie lepsza droga'. Przyimek zawiera ten sam pwk. *link-*, jaki widać w czas. *liñkti* ʻgiąć się, chylić się' (zob. s.v.). Zob. GJL III, §§ 719n. — War. *liñgi*: *liñgi kelių vandenyje* ʻpo kolana w wodzie' — z sonoryzacji *liñki* albo ze skrzyżowania tego przyimka z synonimicznym *lìgi* ʻaż do'.

linkė́ti I, *linkė́ju* (3 os. *linkė́ja*, też *liñki*), *linkė́jau* gw. ʻzginać się, uginać się', też tr. ʻzginać, np. gałęzie' (*Vėjelis pučia, egliutę laužia i viršūnelę žemai linkė́ja*), *palinkė́ti* intr. ʻpochylić się', tr. ʻoddziałać, wpłynąć na kogo' — durativum na *-ėti* do *linkstù, liñkti* (zob.). — Refl. *pasilinkė́ti* ʻukłonić się na powitanie' (por. *pasisvéikinti*), *atsilinkė́ti* ʻukłonić się na pożegnanie' (por. *atsisvéikinti*).

linkė́ti II, *linkiù* (3 os. *liñki, liñkia, linkė́ja*), *linkė́jau* 1. ʻżyczyć komu (zdrowia, szczęścia), składać komu życzenia, winszować komu czego', 2. ʻżyczyć sobie, chcieć,

pragnąć', 3. 'być skłonnym do czego, mieć pociąg', 4. 'być przychylnym komu, czemu', 5. stlit. 'radzić, skłaniać kogo do czego'. Są to przenośne użycia czas. *linkéti* I (zob.). Nawiązanie łot. kuroń. *lincêt* 'świętować, czcić kogo'.

linkmuõ, acc.sg. *liñkmenį* 3 p.a. m. gw. 1. 'przegub, ruchome połączenie kości' (*Par liñkmenį linksta koja, ranka, pirštas* 'W przegubie zgina się noga, ręka, palec'), 2. 'wygięcie, krzywizna' (war. *lenkmuõ*). Jest to dewerbalne abstractum z suf. *-muo* / *-men-* i SZ *link-* ⇐ *lenk-*, por. *leñkti* 'giąć, zginać' (ŽD 295). Znacz. etym. 'zgięcie', stąd 'miejsce zgięcia'. Paralele: *tešmuõ* ⇐ *tẽšti*; *želmuõ* ⇐ *žélti*. Pwk. na SZ jest tu rzadkością, por. *pjūmuõ* ⇐ *pjáuti*. — Neoosn. *linkm-* (⇐ *linkm-uo*): *linkmẽ* 'kierunek' (por. *reikmẽ* ⇐ *reikmuõ*), *linkm-inỹs* gw. 'przegub'. — Inne nomina na SZ *link-*: *įlinkis* 'wgłębienie, zagłębienie; zakole (rzeki), zakręt', też 'przegub' (*Įlinkiai vaiko neiššutę*), *lìnkis* 'skręt, zakręt, łuk' (war. sonoryzowany: gw. *lìngė* 'zakręt', por. *ablìkas* > *aplìgas*), *liñkis* 'zgięcie w kolanie' (por. łot. *lìks* 'zgięty' < *linkas; *lìcis* 'zakole rzeki, łąka zalewowa; zatoka morska'), *núolinka* 'zadowolenie, sympatia', *pólinkis* 'skłonność, nachylenie', przen. 'pociąg, zamiłowanie, inklinacja', *sū́linkis* żm. 'zakręt' (por. strus. *sŭlękyjь* 'skurczony', ros. *ljákij* 'skurczony, zgarbiony').

liñksmas, *-à* 'wesoły, radosny'. DP 'wesoły, dobrej myśli, pocieszony, pocieszliwy, ochotny, dobry, wdzięczny'. SD też «krotofilny, krotofilom służący, lusorius», «pocieszny, consolatorius». *Linksmų̃ plaũčių žmogùs* 'wesoły człowiek'. Formacja na *-ma-* od neopwk. *links-* ⇐ prs. *linkstù* (zob. *liñkti*). Znacz. etym. 'skłonny' ⇒ 'gotowy do czego' ⇒ 'cieszący się na co'. Por. łot. *lìksms* 'wesoły' ⇐ *lìks(tu)*. Paralele formalne: *rũksmas* ⇐ *rũksta*; *vỹksmas* ⇐ *vỹksta*. Brak analizy w ŽD. ALEW 591 przyjmuje sufigowanie *-smo- do osnowy inf. *liñkti*, przy czym nazywa ten formant niezwykłym w derywacji przymiotników. — Drw. *linksmuõlis* 'wesołek', cps. *linksmabū̃dis* 'mający wesołe usposobienie' (por. *bū̃das*). Vb. denom. *linksmáuti* a. *lìnksmauti* przest. 'weselić się', 2. *linksmė́ti* 'stawać się weselszym', 3. *lìnksminti* 'rozweselać kogo, bawić', DP 'cieszyć, dobrą myśl czynić', refl. *lìnksmintis* 'cieszyć się, weselić się, radować się', ⇒ drw. *linksmintojas* SD[1] «pocieszyciel», *palinksminimas* SD[1] «pocieszenie, pociecha».

liñkti, *linkstù*, *linkaũ* 1. 'chylić się', 2. 'giąć się, uginać się', 3. 'skłaniać się do czego, interesować się', 4. 'lubić'. Odpowiednik łot. *lìkt*, *lìkstu*, *lìku* 'chylić się'. Praesens na *-sta-* o wartości inchoatywnej, pwk. na SZ *link-* ⇐ *lenk-*, zob. *leñkti*. — Drw. *lìnkčioti* 'pochylać (głowę), kołysać się, kiwać się; kłaniać się', *linkė́ti* (zob.), *linksė́ti*, *lìnksiu*, *-ė́jau* 'kłaniać się, schylać się, kiwać się', *linksóti* 'być zgiętym', *lìnktelėti* 'trochę się pochylić, kiwnąć, skinąć głową (niedbale)'. — Nomina z *link-*: *apýlinkė* (zob.), *aplinkà* 'okolica', SD «okolica, vicinia, territorium, vniuersitas agrorum, regio» (por. *apýlinkė*), *aplinkas* KN 'okoliczny', *aplinkai* SD adv. «kołem, w koło co czynię, circulatim, in orbem...», *apliñkui* adv. 'w koło, naokoło' (osobno zob. *apliñk*), *linkmuõ* (zob.), *liñksnis* gram. 'przypadek' (⇒ *linksniúoti* 'odmieniać przez przypadki'), *príelinksnis* gram. 'przyimek' (neol.). Cps. *dvìlinkas* 'we dwoje złożony, podwójny' (por. *dvi°*), ⇒ *dviliñkė* 'poszewka'; *víenlinkas* 'pojedynczy' (por. *víenas*). Por. n.rz. *Dviliñkis* a. *Dvilinkė* (por. n.jez. *Dvilỹpiai*). — Neopwk. *links-*: *liñksmas* (zob.). — Obocznym do *link-* refleksem st. zanikowego jest *lunk-*, zob. *luñkanas*.

liódė gw. 1. 'przyrząd do szatkowania kapusty a. liści na karmę dla świń', 2. 'pudło, skrzynia w sieczkarni' (war. *liódrė*), 3. 'część warsztatu tkackiego', 4. 'pudło w ogóle' (*Sudėk tuos daiktus į liodę* 'Włóż te rzeczy do pudła'). Zapoż z prus.-niem. *lōd* f. 'skrzynia, szuflada; trumna' (GL 81, LEW 374), por. ndn. *lāde*, nwn. *die Lade*. Por. akut w zapoż. *póras*, *rónas*, *špósas*. Łot. *lāde* 'skrzynia, pudło' ⇐ śrdn. *lāde* (Jordan 74). Synonimami *liódė* 'szatkownica do liści' są *čekõnas* a. *čekõnė* i *šiečkà* (LEEŽ 167). Zob. też *liodúoti*.

liodúoti, *liodúoju*, *liodúojau* gw. 1. ʽładować przedmioty, składać na wozie’, 2. ʽładować strzelbę, armatę’ — zapoż. z prus.-niem. *lōde* (GL 81), por. ndn. *lāden*, nwn. *laden*. Łot. *lādet* ʽładować’ ⇐ śrdn. *lāden* (Jordan 74).

liokãjus, *-aus* 1. hist. ʽlokaj, służący w bogatych domach lub na dworach panujących’, 2. ʽpochlebca’, 3. przen. ʽprzyrząd do ściągania butów z cholewami’ (*Atsinešk liokãjų ir nusimausi tus batus*). Miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z nwn. *Lakái* m. ʽsługa’ (⇐ śrfr. *laquais* < *alagues* ʽżołnierz pieszy; giermek; posłaniec’, to zaś przez hiszpański z arab. *al-lakijj*, zob. EWD 760, Bańkowski, ESJP II, 61). Podobnie akcentowane zapożyczenia to *pakãjus* i *razbãjus*.

lipdýti, *lipdaũ* (war. *lipdžiù*), *lipdžiaũ* 1. ʽlepić, formować z gliny, błota (np. o jaskółkach), z plasteliny’, 2. ʽkleić, przyklejać (np. znaczek na kopercie), spajać’, 3. przen. ʽpowoli coś robić; budować co niedbale, prowizorycznie, z trudem, klecić’, *sulipdýti* ʽzlepić, złączyć; ulepić (gniazdo); pojednać, pogodzić poróżnionych’, refl. ʽsklecić sobie (domek, lepiankę)’, *užlipdýti* ʽzakleić, zalepić’ — causativum z suf. *-dyti* od *lìpti* (zob. *lìpti* I). Brak apofonii, podobnie jak np. w *likdýti* ⇐ *lìkti*, *trikdýti* ⇐ *trìkti*. — Metanaliza *lipd-ýti* wytworzyła neoosnowę, od której pochodzą: *lipdinė́ti* ʽlepić, -lepiać’, *lipdýba* ʽlepienie; modelowanie’, *lipdinỹs* ʽodlew, model; stiuk’, *lipdùkas* ʽnaklejka’, cps. *mùslipdis* ʽlep na muchy’ (por. *mùsė*).

lipšnùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽmiły, uprzejmy, odnoszący się życzliwie, przyjazny’, 2. ʽktóry dobrze się klei, przywiera; lepki (o smole, glinie)’ — dewerbalny przymiotnik do *lìpti* I ʽlepnąć’ (zob. s.v.), utworzony neosufiksem *-šnus* (por. *talpšnùs*, *vilgšnùs*). — Vb. denom. *lipšnáuti* ʽbyć miłym, łagodnym’, *prisilìpšninti* ʽprzymilać się, starać się komu przypodobać’.

lìpti I, *limpù* (war. *lempù*, *liempù*, *limpstù*, *lipù*), *lipaũ* 1. ʽbyć lepkim, lepnąć (o błocie, glinie, smole, kleju), lgnąć, przylepiać się’, 2. ʽbyć zaraźliwym, zarażać’. War. gw. *limpstù* przedstawia odnowienie prs. infigowanego za pomocą suf. *-sta-* (podobnie w łot. *lìpstu*). Cps. *atlìpti* ʽodlepić się’, *atlimpa* SD «odlipa co», *prilìpti* ʽprzylgnąć, przylepić się’, SD «przylnąć», *nesulimpa* SD «odewstaie co, compages soluta est, conglutinatio non coalescit» (syn. *nesusineria*). Odpowiednik łot. *lipt*, *lìpu* (*limpu, war. *lìpstu*), *lipu* 1. ʽlepnąć, lgnąć’, 2. przen. ʽprzytulać się’. Do pie. *lei̯p- / *lip- ʽprzylgnąć, przylepić się’ (LIV^{2} 408), por. goc. *aflifnan* ʽpozostać (jako reszta)’, *liban* ʽżyć’, stwn. *bilīban* ʽpozostać’, *leben* ʽżyć’. W słowiańskim mamy praesens z suf. *-nǫ-*: scs. *prilĭnǫti* ʽprzylgnąć’ < psł. *lĭp-nǫ-, stpol. *przylnąć* ʽprzylepić się’ (*obelniony* ʽoblepiony’). Obok tego stativum na *-ě-*: scs. *prilĭpjĭ*, *-lĭpěti* ʽbyć przylepionym, przylegać’ (pbsł. *lip-ē-). Na temat *prilěpiti* caus. ʽprzylepić’ zob. s.v. *láipioti*. Zob. BSW 161n., LEW 375, ALEW 593, Vaillant, GC III, § 493. — Formację infigowaną *limpù*, łot. *lìpu* można przyrównać do wed. *limpáti* ʽsmaruje, nakleja; oszukuje’ (zam. spodziewanego †linápti < *li-né-p-ti); osnowa *limpa-* pochodzi z reanalizy formy 3 pl. *limp-ánti* (*li-n-p-énti) jako *limpá-nti*. — Gwarowe prs. *lempù* ʽlepnę, lgnę’ jest oparte na innowacyjnym SE *lep-*, który dotworzono do SZ *lip-* drogą odwrócenia stosunku apofonicznego *ReT* ⇒ *RiT* (np. *bred-* ⇒ *brid-*). Paralele: *mež-* ⇒ *męžù* (s.v. *mỹžti*), *švet-* ⇒ *šventù* (s.v. *švėsti*). — Gwarowe prs. *liempù* ʽlepnę, lgnę’ < *lie-m-p-* jest o tyle ciekawe, że poświadcza wytworzenie nowej formy SP *liep-*, mianowicie drogą odwrócenia stosunku *RieT* ⇒ *RiT* (por. np. *liek-* ⇒ *lik-*). Paralele: *brizg-* ⇒ *briezg-*; *vip-* ⇒ *viep-*. — W derywacji dewerbalnej zaznacza się uogólnienie st. zanikowego *lip-*. Por. przest. *lipýti* caus. ʽlepić’ (brak †laipyti, por. scs. °*lěpiti*), dawne prs. *lipiu* SD «lepię; formuię, kształtuię» (syn. *lienu*, *žiedžiu*), «oblepiam co», też «tworzę ser» (syn. *tveriu*), *atlipiu* SD «odszpuntować beczkę»,

ažulipiu SD «zalepiam co», *prilipiu* SD «przylepiam», *sulipiu* SD «kleię co, zlepiam co»[292]. Synchronicznym kauzatywem jest *lipdýti* (zob.). Z innymi suf.: *lipìnti* caus. ʽlepić, kleić, sklejać' (por. łot. *lipinât* ts.), *lipénti* ts. — Nomina: *aplipinimas* SD «polepa, polepienie ściany etc., circumlitio, lutamentum parietis»,] *lipaĩ* m.pl. ʽklej, kit pszczeli, żywica', *lipikai, kuriais paukščius gauda* m.pl. SD[1] «kley z drzew ciekący, lep, viscus, viscum» (⇒ neoosn. *lipik*-: *lipikingas* SD «kleiowaty, kleisty, od kleiu drzewnego, gummosus, gummatus», *lipikingai* adv. SD «kleisto»), *lipinė* SD «lepianka, lutamentum», *lipnià* ʽlepianka', *lipùs* a. *lipnùs* ʽlepki, klejki, przylepiający się', przen. ʽlgnący do ludzi, miły, łagodny' (łot. *lipns* ʽpełen wdzięku, słodyczy'), *lipšnùs* (zob.), *príelipas* ʽdodatek, część dorzucona; licha przybudówka, szopa; pogrubiona nić w przędziwie; natręt; osoba lgnąca do kogo, adorator, kochanek, konkubent' (war. żm. *prýlipas*). Tu pewnie też *į̨lipaĩ* adv. ʽtwardo, mocno (spać)'. Cps. *púodlipis* ʽnaprawiacz garnków' (por. *púodas*). — Neopwk. *limp*- (zob.). — SO *laip*- ⇐ *lip*-: *láipioti* (zob.), *príelaipa* (war. do *príelipas*). Por. łot. *laĩpns* ʽprzyjazny, miły, serdeczny, uprzejmy'. — WSZ *lyp*-: *lýpoti*, *lýpo*, *-ojo* intr. ʽbyć przylepionym, przyklejonym', *lýpoti* tr. ʽdotykać', zwykle z przeczeniem: *Lekia, kad net kojom žemės nelýpoja* ʽTak pędzi [o koniu], że nawet ziemi nogami nie dotyka' (budowa jak w stpol. *przylipać* ʽprzylepiać się', *zlipać się* ʽzlepiać się'); *lýpstyti* ʽdotykać czego (ręką, nogą)', refl. *lýpstytis* ʽlgnąć do kogo, zadawać się z kim, zwąchać się (ze złodziejami)'. Cps. *dvilỹpas*, *-lỹpis* ʽpodwójny' (dosł. ʽzlepiony we dwoje', por. *dvi*°), *trilỹpis* ʽpotrójny' (por. *trỹs*). Ze słowiańskiego por. ros. *lípkij*, stpol. *lipki* ʽlepki, kleisty' < *līp-uka-. — N.jez. *Dvilỹpiai* (por. n.rz. *Dviliñkis*).

lìpti II, *lipù*, *lipaũ* 1. ʽleźć do góry, piąć się, wspinać się (na drzewo, na górę), wdrapywać się, włazić i złazić, przełazić przez płot', 2. ʽo cieście: rosnąć', *išlìpti* ʽwyleźć skąd; wysiąść (z auta, pociągu)', *nulìpti* ʽzleźć, zejść' (*nulìpti nuo kálno* ʽzejść z góry'), *užlìpti* ʽwleźć na co, wejść' (*užlìpti ant kálno* ʽwspiąć się na górę'). Etymologicznie *lìpti* ʽleźć' należy do tego samego pierwiastka, co *lìpti* I ʽlepnąć, lgnąć'. ʽLeźć po drzewie, włazić na drzewo' to tyle, co ʽlgnąć do drzewa', por. Būga, RR I, 585; podobnie LEW 376, ALEW 593n. — Drw. *lìpinti* 1. caus. ʽkazać leźć, wspinać się (na drzewo)', 2. intr. ʽiść powoli (po trzeszczącym lodzie)' (por. łot. *lipît*, *-ĩju* ʽleźć, wspinać się'), *lipinėti* iter. ʽłazić po drzewach, dachach, płotach (o kocie)', SD *lipinėja unt aukštų dunkčių* «łażą na wysokie dachy», *lipióti*, *-ju*, *-jau* iter. ʽleźć, wchodzić na górę'. Nomina: *lipìkas* ʽbelka, słup z wrębami, po którym wchodzi się na górę' (por. n. instr. *malìkas*, *stumìkas*), *lipỹnė* ʽkładka, belka przerzucona przez rów (dla przejścia)', *lipỹnės* f.pl. ʽschody, schodki; ʽdrabina', DP ʽstopnie', SD[1] «schod, wschod do wstępowania, descensus, scala, gradus», *lipynėtas*, *su lipynėmis* SD «wschodowaty, gradatus, gradilis», *lipynos* f.pl. przest. ʽschody', *lìptas* ʽkładka' (por. *liẽptas*). — WSZ *lyp*-: *palypė́ti* ʽwspiąć się trochę, wleźć nieco wyżej' (por. SW *pabrydė́ti*, *palytė́ti*). — SO *laip*- ⇐ *lip*-: *láipioti*, *-ju*, *-jau* iter. ʽłazić, wchodzić na górę, włazić na drzewo, wdrapywać się; chodzić po dachu — o kocie' (typ *bráidžioti* ⇐ *brid*-; *ráičioti* ⇐ *rit*-, akut metatoniczny), drw. *láipiotojas* ʽwspinacz, alpinista'; *laipìnti* (zob.). Nomina z *laip*-: *láipa* ʽszczebel, stopień', *láipsnis* (zob.), *láipstas* (zob.), *láiptai* m.pl. ʽschody; drabina' (⇒ *láiptinė* ʽklatka schodowa'), *láiptos* f.pl. ʽrusztowanie'. Cps. *vienlaĩpis* ʽmający (tylko) jedną zwrotkę, np. o piosence' (por. *víenas*). Tu też łot. *làipa* ʽkładka nad rzeką a. rowem, deski a. belki umożliwiające przejście po błotnistym podwórzu; belka z wrębami do wspinania się'. — SE *liep*-: *liẽptas* (zob.).

---

[292] Wartość kauzatywna formacji *lipýti* wynika z opozycji względem prs. intr. *limpù*. Nie można jednak wykluczyć, że pewne formacje na SZ i z suf. *-yti* miały wartość iteratywną, nie kauzatywną. Tak np. *mirkýti* ʽmoczyć' jest causativum ze względu na intr. *mir̃ksta*, *mir̃kti* ʽmoknąć'. Tymczasem z punktu widzenia formy na SE, *merkiù*, *mer̃kti* tr. ʽmoczyć', to samo *mirkýti* może być oceniane jako iterativum na SZ. Jest więc możliwe, że to zanik tr. *leip- ʽlepię, kleję' (SE) przyczynił się do zreinterpretowania iter. *lipýti* jako causativum. Podobnie przy *trikyti* ʽkazić' obok *trekiù*, *trẽkti* ʽpsuć', *trìkti* ʽpsuć się'.

lisapiẽdas gw. ʽrower' (*Aš važiuosiu savump bočiump un lisapiẽdo*, Lazū̃nai) — z przekształcenia błr. gw. *velisapéd*, to z *velasipéd* przez metatezę samogłosek *a-i* > *i-a* (zapoż. z ros. *velosipéd* ⇐ franc. *vélocipède*).

lìsti I, *lintù, litaũ* gw., zwykle z prvb.: *atlìsti* ʽzmęczyć się, utrudzić się', *atlìtęs* ʽzmęczony, wycieńczony', *pérlisti* ʽprzekąsić, zjeść trochę dla zaspokojenia głodu' (zob. *per̃litas*), refl. *atsilìsti* 1. ʽzmęczyć się', 2. wulg. ʽnażreć się, odpaść się', *užsilìsti* ʽnieco zjeść, przekąsić'. Trudne. Czy *lit-* jest formą st. zanikowego do *liet-* jak w *liečiù, liẽsti* ʽdotykać, drażnić'? Por. łot. *lituôt* ʽostrożnie stąpać, vorsichtig auftreten'.

lìsti II, *lįsù* / *lysù* (war. *linsù, lįstù, lystù*), *lisaũ* gw., z prvb. *iš-* ʽrozchodzić się, rozpraszać się — o gromadzie ludzi, o chmurach' (*Visi žmonys išlìso* JUŠK ʽWszyscy się rozeszli'), *pralìsti* ʽprzerzedzić się — o tłumie'. LEW 377 słusznie uznał *lis-* za alternant na SZ do *lies-* jak w *líesas* ʽchudy, szczupły'. Znacz. etym. ʽchudnąć' ⇒ ʽubywać'. Pewnym przekształceniem prs. *lįsù* jest *lýstu* ʽchudnę', omówione s.v. *lýsti*.

lį̃sti, *lendù, lindaũ* 1. ʽleźć do środka, do wewnątrz, wsuwać się, wnikać, przedostawać się, znajdować sobie miejsce', 2. ʽ(o słońcu) wschodzić, zachodzić', 3. ʽwtrącać się', 4. ʽwłazić (na drzewo, na konia, na piec)', 5. ʽzapadać się, być grząskim (o gruncie), grzęznąć (o nogach)', 6. ʽmóc się gdzieś zmieścić', cps. *išlį̃sti* m.in. ʽpojawić się, pokazać się', *nulį̃sti* m.in. ʽschować się, skryć się; pójść, pojechać dokąd', *prilį̃sti* m.in. ʽnabawić się (choroby, wszy, świerzbu)', *sulį̃sti* m.in. ʽpogrążyć się, zanurzyć się w czym; zmieścić się w czym'. SD *lindu* «cisnę się' (syn. *veržiúosi*). Pdg. apofoniczny, z praesens na SE i non-praesens na SZ. Paralele: *slenkù, sliñkti*; *renkù, riñkti*; *trenkù, triñkti* (Stang 1942, 105, GJL II, § 524). — W języku łotewskim przy inf. *lìst*, prt. *lìdu* ʽleźć, pełznąć, sunąć' ukazują się innowacyjne formy prs.: 1. *lìenu* < *lied-nu, zam. *lìedu* (gw.) < płot. *lendō, 2. *lìžu* < płot. *lindi̯ō (por. Endzelin 1922, § 623). Na neopwk. *lied-* zbudowano iter. *liẽdât* ʽłazić, pełzać'. — Z języka staropruskiego por. *lindan* acc.sg. ʽdolina', n. lasu *Linden-medie*, n.m. *Linde-lawke* (PKEŽ 3, 64n.). — Pwk. pie. *lend^{h}- / *l̥nd^{h}-. Jego znaczenie określa się dwojako: 1° ʽopuszczać się w dół, wpadać' ze wskazaniem na wed. *mā́ radham* ʽobym nie uległ (w walce)', *rāradhúr* pf. ʽzostali pokonani' < *le-l̥nd^{h}- (zob. LIV^{2} 412), 2° ʽwejść, wkroczyć, przeniknąć', z powołaniem się na luw.-hier. *latara/i-* ʽto expand (a country)', zob. de Vaan 2008, 352, za N. Oettingerem. Tu też psł. *lędo, stczes. *lado* ʽobszar niezasiedlony', błr. *ljáda* ʽmiejsce wykarczowane, oczyszczone z drzew i zarośli' (znacz. etym. ʽobszar, na który wkroczono, the area which is entered'), goc. *land*, stir. *land* ʽwolne miejsce', śrwalij. *llan* f. ʽkościelny dziedziniec' < pie. *lond^{h}-o-; SZ stisl. *lundr* m. ʽgaj', szw. *lund* ʽgaj, las'. Por. BSW 157, LEW 377, ALEW 594, Kroonen 2013, 326. — Drw. na SZ *lind-*: *lindė́ti* a. *lindóti* dur. ʽsiedzieć gdzieś w ukryciu', *lindė́ti kiautè* ʽzasklepić się w skorupie', *lindinė́ti* iter. ʽłazić wszędzie i ciągle'. Nomina: *lindeikà* ʽten, co wszędzie wlezie, wkręci się, wścibski' (por. *mušéika*), *lindìkas* ʽłazik', *lindỹnė* ʽnora, kryjówka, legowisko, barłóg; melina złodziejska, spelunka'. Cps. *pečialìnda* (zob.), n.m. *Raistalindžiaĩ* (por. *raĩstas*). — Neopwk. *lįs-* ⇐ *lį̃sti*: *lįsdinė́ti* ʽłazić', *nulįsdýti* ʽzłazić (z drzewa)', nomen *lį̃sena* ʽłażenie (w miejsca niedozwolone)'. — SO *land-*: *landýti* (zob., tam też nomina z *land-*). — Nowy SO *ląs-* ⇐ *lįs-*: *ląstà* (zob.).

lýsti, *lýstu* (*lys-stu), *sulýsau* ʽspadać z ciała, chudnąć, szczupleć', SD <listu> «chudnę, macesco, macresco, emacror». Por. *Kõl riebùsis sulỹs, taĩ liesàsis padvẽs* ʽNim tłusty schudnie, chudy zdechnie'. Morfem *lys-* jest z pochodzenia neopierwiastkiem. Wyodrębniono go z formy prs. *lýstu*, rozumianej jako *lys-stu albo *lys-tu (prs. na *-ta-*). Analiza etymologiczna: *lįstu < *lins-stu, to jako odnowienie starszego prs. infig. *li-n-su (zob. *lìsti* II). Paralela: prs. *įgrystù* ʽnaprzykrzam się', stojące obok gw. *įgrįsù*, *įgrinsù* i związane z prt. *įgrisaũ*, inf. *įgrìsti* (zob. *grìsti* II). SZ *lis-* należał kiedyś do SE *lei̯s-, por. *líesas* ʽchudy, szczupły'. Nieco inaczej ALEW 594. Porównywalne neopwk. z wtórną samogłoską *-y-* to

klýsti, *svýsti*, *ižvýsti*. — Drw. *lýsinti* a. *lysìnti* caus. 'robić chudym, jałowym' (syn. *laisìnti*). Nomina: *lýsna* c. 'chudy człowiek, chudzielec', *sulýsęs* 'wychudły', *sulýsėlis* 'człowiek wyniszczony, wychudzony, chudzielec'.

lýsvė 1. 'odgraniczony rowkami (bruzdami) pas ziemi uprawnej, zagon', 2. 'grzęda, grządka ogrodowa, warzywna' (*Pasėjau lýsvę morkų*). Drw. denominalny na *-vė* od *lys-* jak w syn. *lýsė*, *lýsia* < *līs-i̯ā- (por. *brastvà* ⇐ *brastà*). War. sufiksalny *lýstė*: *Dirvos yra į lystes suartos*. Cps. *šil̃tlysvė* 'inspekt' (por. *šil̃tas*). Odpowiednik stpr. *lyso* EV 'grządka, Bete [Gartenbeet]'. Akut nie jest jasny. Formacja ze wzdłużonym SZ *līs-, który stoi w alternacji z jednej strony ze stopniem *o* w formie łac. *līra* f. 'bruzda, rów' < pital. *loi̯sā- < pie. *loi̯s-eh$_2$- (vb. denom. *līrāre* 'robić bruzdy, bronować', *dēlīrāre* 'wyskoczyć z bruzdy, zboczyć, popaść w obłąkanie, szaleństwo'), z drugiej strony ze stopniem *o* w pbsł. *lai̯s-ā- (scs. *lěxa* 'πρασιά, grzęda, zagon', sch. *lijèha*, ros. *lexá*, czes. *lícha*) oraz w pgerm. *laisō- f. 'koleina': stwn. *wagan-leisa*, śrwn. *leise* f. ts. Zob. LEW 376, de Vaan 2008, 345, Kroonen 2013, 324. BSW 163 odtwarzał dwie praformy bsł.: *līsā-, *lai̯sā-.

liškà 2, 4 p.a. stlit., gw. 'bierka, figura szachowa', SD *liška* «bierka, calculus», *žaislas liškomis* «bierki gra, ludus calculorum, ludus scruporum», *liškomis žaidžiu* «bierki gram, calculis, scrupis ludo» — zapoż. z pol. gw. *liszka* 'znana gra: cetno, czy licho', nazywa się na Litwie 'cot, czy liszka'; 'liszka' oznacza liczbę nieparzystą (SGP III, 40; zapożyczenie białoruskie?). Zob. też SLA 122 (brak w LEW).

lỹšnas, *-à* przest., gw. 1. 'zbyteczny', 2. 'ponad parę, bez pary, nie do pary', 3. 'większy niż trzeba' — zapoż. z błr. *líšny* (ZS 31). SLA 122, LEW 377 podali błędnie *lišnij* jako formę źródłową tego zapożyczenia. War. *lỹčnas*. — SD[1]: *lyšnas* «zbytny» (syn. *prabingtas*), *lyšnasis mėnuo* «przybysz» ['przybyły miesiąc, miesiąc mający dwa nowie księżyca', L.]. LKŽ VII, 586 nie cytuje zaświadczeń z SD[1]. — Drw. *lyšnaĩ* a. *lyčnaĩ* adv. 'bardzo' (m.in. MŽ) obok *lyšniaĩ* ts.

lištvà, gen.sg. *lìštvos* 2 p.a. przest., gw. 1. 'podłużny wąski kawałek drewna, którym się coś łączy lub coś obija, listwa', 2. 'wąski pasek materii do obszywania brzegów ubrania'. Zapoż. z błr. *líštva* (gw. *lištvá*, *lýštva*) ⇐ stpol. *lisztwa*, por. SLA 122, LEW 377, Sławski, SEJP IV, 287, ESBM 6, 23. ZS 31 niesłusznie wskazał pol. *listwa* jako formę źródłową.

lìtera 1 p.a., *literà* 2 p.a. stlit. 'litera', DP *pirmosios literos* 'przednie litery' — zapoż. z pol. *litera* (SLA 122, ZS 31, LEW 377). War. m. *lìtaras*, *lìteris*, *lìterius*. — SD *litera* «litera, czcionka; cyfra», *išspaudimas literų* «druk». War. gw. *lìtara* został zapożyczony z błr. *lítara*. War. *lìtaras*. Zob. też *raĩdė*.

lìteris przest., gw. 'litr; naczynie o pojemności litra' (war. *lýteris*) — zapoż. z prus.-niem. *liter* (Čepienė 183). War. gw. *lìtaris*. — Lit. liter. *lìtras* 2 p.a. 'litr' może być polonizmem lub rusycyzmem.

lytė́ti, prs. *lyčiù* (3 os. *lỹti*, war. *lỹta*, *lytė́ja*), prt. *palytė́jau* 'dotykać, wyczuwać za pomocą dotyku, macać' — durativum z suf. *-ėti* i WSZ *lyt-* ⇐ *lit-* od *lei̯t-, por. *liečiù*, *liẽsti* 'dotykać'. Paralele: *pabrydė́ti* ⇐ *brìsti*; *palypė́ti* ⇐ *lìpti*; *pamygė́ti* ⇐ *mìgti*. Cps. *palyčiu* SD[1] «dotykam, dotykam się, dotknę się» (syn. *pasilyčiu*), «tknę». Refl. *lytė́tis*: *lyčiuosi* SD «tykam się czego» (syn. *pasilyčiu*), *dasilytėti*: *idant jų dasilytėtų* MŽ 96$_{10}$ 'aby ich dotknął', *pasilyčiu* SD «dotykam się czego», *čiupomis pasilyčiu* SD «domacać się, deprehendere aliquid palpando, tagendo», *susilytė́ti* 'stykać się'. — Drw. *lytà* neol. 'dotknięcie, dotyk', *lytõs òrganas* 'zmysł dotyku', *pasilyčiamas* SD[1] «dotkliwy, palpabilis»[293], *są́lytis* (zob.). —

[293] Synonimy w SD[1]: *priežostus*, *nuobadus*, *nekantringas* — odpowiadają takim wartościom pol. adi. *dotkliwy*, jak 'czuły, tkliwy; bolesny, bolący, dokuczający, bodący, kolący; niecierpliwy' (za L.).

Neoosn. *lytė-*: *nelytėtas* SD «nietykany, intactus, inuiolabilis», *iš mergos nelytėtas* MŽ 370_3 'z panny czystej', *nepalytėtinas* SD «niedotkliwy, intactilis, intractabilis». — Neoosn. *lytėj-*: *lytėjimas*: SD <liteimas> «nagabanie, tentatio, inquietatio» (syn. *kibinimas*), *pasilytėjimas* SD[1] «dotykanie, dotknienie» (paralele: *judė́jimas* ⇐ *judė́jau*; *kalė́jimas* ⇐ *kalė́jau*).

lýti, prs. *lỹja* (*lįja < *li-n-ja; war. *lỹna*, *lìja*), prt. *lìjo* 1. 'padać, lać — o deszczu', 2. 'moknąć na deszczu, np. o sianie', cps. *sulýti* intr. 'zmoknąć na deszczu', tr. 'przemoczyć — o deszczu', refl. *įsilýti* 'zacząć na dobre lać — o deszczu'. Oboczne prs. *lỹ-na* odnawia *lỹja*. Prs. *lìja* dotworzono do prt. *lìjo* (por. *rìja* przy *rìjo*, *rýti*). Odpowiedniki bałt.: łot. *lît*, *lîstu* (war. *liju*), *liju* 'lać się, płynąć, toczyć się; padać — o deszczu', stpr. *praliten* ob. *p[r]alletan*, *pralieiton*, *prolieiton* ptc. prt. pass. 'przelana — o krwi'. Ze słowiańskiego dochodzi tu psł. *liti, *lĭjǫ, scs. *izliti*, *-lijǫ* 'wylać, odlać' (iter. *iz-li-vati*), *proliti sę* 'pośliznąć się', ros. *litь slëzy* 'zalewać się łzami', *doždь lьët* 'deszcz leje', czes. *lít*, *liji* 'lać, nalewać; mocno padać', stpol. *lić*, *liję* 'lać; odlewać z metalu', stpol. *lite śrzebro* 'lane srebro'. Pdg. jest oparty na formie st. zanikowego *liH- od pie. *lei̯H- (zob. *líeti*). — SZ *liH- ukazuje się w dwojakiej realizacji, uwarunkowanej przez kontekst. Przed spółgłoską jako *lý-C*, por. inf. *lýti*. Przed samogłoską jako *lij-V* (*j* pojawiło się po *i* w sytuacji tzw. hiatu lrg.), por. *lìjo* (prt.). — Neopwk. *lij-*: *įlijà* a. *į́lija* 'pora deszczowa; woda opadowa, deszczówka', *lijìmas* 'ulewny deszcz', *lijùndra* (zob.). Por. łot. *lija* 'drobny deszcz, przelotny deszcz', *lijiêns* 'Regenguß', *lijinât* 'wystawić na deszcz'. — Prs. *lỹja* = *lĩja pochodzi z *li-n-j-a i polega na infigowaniu osnowy prt. *lij-* (która kiedyś współistniała z prs. *lejù* < *lei̯H-e-, zob. *líeti*). — Drw. typu *ly-C*: *lýdinti* caus. 'trzymać na deszczu, zmoczyć deszczem', *lỹdinti* 'lać (świece)', *nulỹdinti* 'odlać z metalu, np. dzwon', *lýdyti* I (zob.). Nomina: *lýsena* 'ulewa' (neosuf. *-sena*), *lytìs* I (zob.), *lytùs* (zob.). — Neopwk. *lyn-* (⇐ prs. *lỹna*): *palynóti* 'dżdżyć, popadywać'.

lytìs I, acc.sg. *lỹtį* f. 4 p.a. 'duża kra lodowa, tafla lodu' : łot. *līts* ts. Por. *Nemunu rudenį eina iža, o pavasarį lytys*, t.y. *ledinės* 'Jesienią płynie Niemnem drobna kra (*iža*), zaś wiosną duże kry (*lytys*)'. Formacja na *-ti-*, która według Urbutisa 1981, 130n. stoi w związku z pwk. *ly-* jak w *lýdyti* caus. 'powodować topnienie, topić' (zob. *lýti*, *lýdyti*). Znacz. etym. 'to, co powstało na skutek topnienia lodu'. Podobnie zbudowane: *vytìs* 'witka, rózga' ⇐ *výti*; *pjūtìs* 'żęcie, żniwo' ⇐ *pjūti (*pjáuti*). — Cps. *lỹtlauža* 'izbica, konstrukcja zabezpieczająca filar mostu przed uderzeniami kry' (por. *láužti*, syn. *lẽdlaužis*), *lỹtnešis* 'pora, kiedy rzeką spływa kra' (por. *nèšti*, syn. *ledónešis*).

lytìs II, acc.sg. *lỹtį* f. 4 p.a. 1. 'wygląd czyjegoś ciała, postawa, figura, sylwetka' (*Žmogus gražios lytiẽs*, t.y. *nuvykęs, nesukumpęs, nekreivas, gero augumo, gražios stovylos*), 2. 'forma, postać, rodzaj, gatunek', 3. 'płeć', SD «płeć, sexus». — War. *lytẽ* (*Gražios lytės merga*). — Drw. *belỹtis* 'bezpłciowy', *lytingas*: *ne lytingas* SD «niewykształtowany, informis, ineffigiatus, inexpressus» (syn. *ne turįs lytės*), *lytìnis* 'płciowy'. — Zdaniem Urbutisa 1981, 130n. *lytìs* II wiąże się z czas. *líeti*, *liẽti* 'odlewać, wlewać do formy roztopiony surowiec dla otrzymania po jego zastygnięciu określonego formą kształtu', SD *lienu* «formuię, kształtuię». Pierwotnym znaczeniem wyrazu *lytìs* było abstr. 'lanie do formy, formowanie', po konkretyzacji: 'forma odlewnicza, odlew'. Paralele wymienia GJL II, § 403. Inaczej ALEW 595: analiza *lyt-is*, gdzie *lyt-* ma być formą st. wzdłużonego do *lit- / *lei̯t-, zob. *liẽsti* 'dotknąć, ruszyć', *lytė́ti* 'dotykać, macać'.

lytùs, *-aũs*, acc.sg. *lýtų* 3 p.a. przest., gw. 'deszcz' (m.in. u Donełajtisa). Z uwagi na odpowiednik łot. gw. *lîts* 'deszcz' (pl. *līti*) zachodzi prawdopodobieństwo, że wyraz o temacie na *-u-* polega na przekształceniu starszego *lýtas < *liH-tó- 'lanie, ulewa' ⇐ *lýti* (zob.). Por. stpol. *lity* 'lany, odlany z metalu' ⇐ *lić* (Bańkowski, ESJP II, 57n.). Z innym suf.: stpol. *lić*, *-i* f. 'wielka fala, wezbrana woda rzeki', pol. gw. *lić* f. 'silny deszcz, nawałnica' (Bańkowski, *o.c.*, 42). — Drw. *lytelius* DP 'deszczyk', *lytinóji* f. 'pora deszczowa', *lỹtlaikis*

ts. (por. *laĩkas*), *lýtotas* ʽdeszczowy’, *lýtotie* adv. ʽdeszczową porą’, *lytvà* ʽdeszcz’, ⇒ *lýtvas* ʽdeszczowy’ (*lýtvi mẽtai* m.pl. ʽdeszczowy rok’), ⇒ *lýtvingas* ts. (*lýtvingi mẽtai* ʽdeszczowy rok’).

liūbas, *-a* stlit. ʽdarzony miłością, ukochany, luby (zwykle o Bogu)’ — zapoż. z błr. *ljúby* (por. strus. *ljubyi*, ros. *ljubój*). Zob. SLA 122, LEW 378, ALEW 596n.

liū̃byti, *liū̃biju*, *liū̃bijau* stlit., gw. 1. ʽlubić, mieć w czym upodobanie’ (*Šitas slyvas aš labai liū̃biju*), 2. ʽdarzyć kogo miłością, kochać’ (*Merga berną liū̃bija*). Zapoż. z błr. *ljubícь*, *-ljú*, 3 sg. *ljúbicь*, por. ZS 31, LEW 378, ALEW 596n. Osobno zob. *suliūbyti*. — Z innym suf.: *liūbė́ti*, *liū́bu* (war. *liū́biu*), *-ė́jau* gw. ʽlubić, mieć w czym upodobanie’, np. *Aš liū́bu ankstie kelties*. *Ans liū́b girties*. War. żm. *liuobė́ti* ʽlubieć, mieć zwyczaj; potrafić’.

liucìferis, *-io* przest., gw. ʽLucyfer a. Lucyper, władca piekła, diabeł, szatan’. Obok tego *liucìperas* DP ʽdiabeł, szatan’, gw. *liucìperius*, *liucìperus* ts. Zapoż. z pol. *lucyfer*, *lucyper* lub błr. *ljucýpar*, *ljucýper* (LEW 375, ZS 31, por. ESBM 6, 104). — War. ze zmianą *ľu* > *li*: *liciparas* b.z.a. War. metatetyczny: stlit. *lipìcierius* (por. *kìpšas* < *pikšas).

liùdas gw. 1. ʽludzie’ (*Daug liudo suvarė ponas* ʽDużo ludzi spędził pan’), 2. ʽwielka liczba, mnóstwo, moc’ (*Susirinko liùdas žmonių* ʽZebrało się mnóstwo ludzi’) — zapoż. z pol. *lud*, por. Būga, RR II, 56, LEW 378.

liūdė́ti, *liūdžiù* (3 os. *liū̃di*, też *liūdė́ja*), *liūdė́jau* ʽsmucić się, trapić się’, *liūdžiu* SD «smęcę się, smucę się» (syn. *sieluosi*). Ingress. *liū̃sti*, *liūstù*, *liūdaũ* ʽstawać się smutnym, smucić się; być smutnym’. Caus. *liū̃dinti* ʽsmucić, zasmucać’. Nomina: *liūdesỹs* ʽsmutek’, *liū̃dnas* (zob.), *liū̃džiai* adv. ʽsmutno, w stanie przygnębienia’ (*Broliuk, ko taip liū̃džiai sėdi?*), *póliūdis* ʽsmutek, zgryzota’. Alternant *liūd-* polega na odnowieniu WSZ *lūd- na wzór formy st. pełnego *li̯au̯d- < pie. *leu̯d- ʽschylać się, kulić się’ (LIV^{2} 415), gdzie palatalność spółgłoski *l’* jest pochodną traktowania pie. dyftongu *eu̯. — SO *laud-: cs. *luždǫ, luditi* ʽoszukiwać, zwodzić’, ros. gw. *lužú*, *ludítь* ts., czes. *loudit* ʽwyłudzać, wabić, uwodzić’, pol. *łudzę*, *łudzić* ʽoszukiwać, mamić, zwodzić’ — z psł. *ludjǫ, *luditi, znacz. etym. ʽpowodować, że ktoś się pochyla’ (zob. Boryś 2005, 304). Tu też temat nominalny stpr. *lausta-* < *laud-ta-, utrwalony w vb. denom. *laustineiti wans* ʽukórzcie się, demütigt euch!’, od prs. *[laustina:ja sin] ʽkorzy się’, por. LAV 222. — Brak jest refleksów SE †li̯au̯d-. Pod względem etymologicznym porównuje się goc. *liuts* ʽobłudny’, *lutōn* ʽmamić, oszukiwać’, stisl. *ljótr* ʽbrzydki, szpetny, ugly’ < pgerm. *leuta- ʽugly, bad’ (por. LEW 378n., Heidermanns 1993, 380n., Kroonen 2013, 335).

liùdininkas ʽświadek’: przekształcony pod względem sufiksu wyraz stlit. *liùdinykas* ʽświadek’ — zapoż. ze stpol. *ludnik* ʽtestis’ (inaczej LEW 378: drw. litewski na *-inykas*). Z czasem zostało zastąpione przez *liùdytojas* ʽświadek’ (m.in. w SD), n. agt. na *-tojas* od *liùdyti* ʽświadczyć’ (zob. s.v.). Por. *sviẽtkas*.

liùdyti, *liùdiju*, *liùdijau* ʽświadczyć, być świadkiem’ — zapoż. ze stpol. *ludzić* ʽświadczyć, zeznawać, testari’. War. *liū̃dyti*, *liùdinti*. Por. ALEW 597. LEW 378 suponował raczej pożyczkę ze stbłr. *ljudicь, a to z uwagi na użycie strus. wyrazu *ljudi(je)* w znaczeniu ʽświadkowie’; podobnie SLA 123. Zob. też *sviẽčyti*. — SD: *liudiju kuo* «świadczę kiem, testem aliquem facio...», *liudiju ažu kų* «świadczę za kiem, dico testimonium, do, tribuo», *išsiliudiju* «wyświadczam się, planum facio testibus, adhibeo testes, produco testes». — Neoosn. *liudy-*: *liùdymas* stlit. ʽświadectwo’ (war. *liū̃dymas*). — Neoosn. *liudij-*: *liùdijimas* ʽświadectwo’, SD «świadczenie, świadectwo, testimonij dictio, testificatio». Zob. *liùdininkas*.

liū̃dnas, *-à* ʽsmutny, nacechowany smutkiem, pogrążony w smutku; wywołujący smutek, zasmucający’ (war. *liūdnùs*). Formacja dewerbalna z suf. *-na-* od *liūdė́ti* (zob.). —

Vb. denom. *liūdnėti* ʻstawać się smutnymʼ, *liū̃dninti* ʻsmucić, zasmucać kogoʼ.

liulėti, *liùla* (war. *liùli*), *liulė́jo* (war. *liūlė́ti*) 1. ʻchybotać, przechylać się z boku na bok (o zbożu poruszonym wiatrem), kołysać się, falowaćʼ, 2. ʻchwiać się, uginać się pod stopami (o bagnie, desce, kładce)ʼ, 3. ʻtrząść się jak galareta, kołysać się podczas chodu (o tłustym zwierzęciu, otyłym człowieku)ʼ, 4. ʻwystępować gromadnie, roić się, poruszać się tłumnieʼ, 5. ʻciec, wyciekaćʼ, 6. ʻiść powoli, jak starzecʼ. Czas. pochodzi od onomatopei opisującej pewien typ ruchu. Najbliżej stoi interi. *liū̃li* ob. *liulì*, *liulỹ* — o ruchu kołyski, kolebki. Por. *liùlinti* ʻwprawiać w kołysanieʼ, intr. ʻkołysać się — o morzuʼ, *parliùlinti* ʻprzyjechać ciężko załadowanym, uginającym się wozemʼ, *priliùlinti* ʻnaładować, np. wóz sianemʼ, *liūlénti* a. *liulénti* ʻkołysać niemowlę; iść powolnym krokiemʼ, *liūliúoti* a. *liuliúoti* ʻkołysać się, falowaćʼ. Por. syn. *liumpsė́ti*. — Drw. *liū̃lė* ʻtyłekʼ, *liū̃lė* a. *liū́lė* ʻweszʼ, *liūliaĩ* m.pl. ʻrobactwo, pasożytnicze owady; płazy i gadyʼ (znacz. etym. ʻto, co się roiʼ), *liūlýnas* a. *liulýnas* ʻbłotnisty, zapadający się teren, grzęzawiskoʼ, *liùlis* ʻtłuste zwierzę, otyły człowiekʼ, *liūlỹs* a. *liulỹs* pot. ʻsopel u nosa, smarkʼ. — N.jez. *Liùlenčia*, n.rz. *Liūlỹs*, *Liūliupỹs*.

liùlka gw. ʻfajkaʼ — zapoż. z błr. *ljúlьka* (por. ESBM 6, 99), z depalatalizacją *l'* > *l* przed spółgłoską twardą (por. *kulkà*, *bolkà*, *dvýlka*). Stąd też łot. *ļuļkis* ʻmała fajkaʼ (ME II, 542). — War. dyftongiczny *liùika* (*Senis liùiką išsirako*) pokazuje litewskie zastępstwo *ui̯(k)* za błr. *ul'(k)*. Z dysymilacji na odległość *l-l* > *l-r* pochodzi war. *liùrka* (por. LEW 379), drw. *liur̃kis* a. *liur̃kius* ʻpalący fajkęʼ.

liumpė́ti, *liùmpa*, *liumpė́jo* 1. ʻkołysać się, chybotać się (o bagnie)ʼ, 2. ʻiść kołysząc się na boki (o tłustym wieprzu)ʼ, *liumpsė́ti*, *liùmpsi*, *-ė́jo* 1. ʻuginać się pod stopami (o błocie, trzęsawisku, cienkim lodzie)ʼ, 2. ʻkołysać się, chybotać się (o kładce, o bryczce na resorach)ʼ, 3. ʻprzechylać się z boku na bok, kołysać się (o chodzie tłustego zwierzęcia, otyłego człowieka)ʼ, 4. ʻiść z trudemʼ. Czasowniki na *-ėti* i *-sėti*, utworzone od interi. *liùmpt* — o zachwianiu się, chybotaniu, *liumpì liumpì* — o dziecku, które stawia pierwsze kroki. Por. syn. *liulė́ti*. — Drw. *liùmpinti* ʻiść z trudem; kołysać, huśtaćʼ, *liùmpa* ʻgiętki drąg do wieszania kołyski (war. *liùmpas*); sprężyna; bagno, trzęsawisko; człowiek, który idzie kołysząc sięʼ, *liùmba* ʻnieruchliwy, ociężały człowiekʼ (zmiana *mp* > *mb*), *liùmpė* ʻresor w bryczceʼ.

liū́nas ʻwarstwa mchów uginających się na bagnie; bagno, grzęzawisko, trzęsawisko; miejsce, gdzie zawsze jest mokroʼ, SD «trzęsawica, pascua palustria» (syn. *bala*, *raistas*, *klumpa*). Odpowiednik łot. *ļūns* ʻmiejsce bagniste, grząskieʼ (⇒ *ļūnis* ʻbagnoʼ, *ļūnējs* ʻbagnistyʼ). Pierwiastek ma postać SZ-C *li̯ū-* do SP **li̯āu̯-* (uogólnienie *li̯ū-* kosztem **lū-* według formy SP) ⇐ pie. **leu̯h₃- / *luh₃-* ʻzmoczyć, skropić, umyćʼ, por. łac. *lavō*, *-āre* ʻmyć, kąpać; zwilżyć, skropićʼ, gr. λόε ʻumyłʼ (por. LIV² 418; bez wzmianki o refleksie lit.). Osobno zob. *liū́tis*. ALEW 598 podkreśla brak czas. prymarnego w bałtyckim. Czy należy tu dołączyć czas. łot. *atļūt* ʻpochylić się, odchylić sięʼ, *nùoļūt* ʻodwisnąć, zwisnąć bezwładnieʼ? — Drw. *žẽmė liūnė́ta* ʻgrunt podmokłyʼ. Cps. *liū́nabalė* ʻbagnista łąkaʼ (por. *balà*) — złożenie synonimiczne, podobne np. do *raĩstpelkė*. — N.m. *Liū́nai* 5x, *Liūnẽliai*, *Liū́niškės*, *Paliū́nai* 3x, *Paliū́niai*, *Užùliūnis*, cps. *Pìrmaliūnis*. N.rz. *Liū̃nai*, *Liū̃nas*, *Paliū́nė*, *Paliū́nis*, *Liūnupỹs*, n.jez. *Liū̃nas* 3x, *Liūnẽlis* 4x (gw. *Linẽlis*).

liuõbti, *luobiù*, *luobiaũ* 1. ʻkarmić zwierzęta domowe, dawać żrećʼ, 2. ʻobrządzać, wykonywać codzienne prace w gospodarstwie domowymʼ, 3. ʻrobić porządki, sprzątać, myć, czyścić, zmywać (naczynia)ʼ, 4. ʻbić, uderzać, np. cepamiʼ (też o gwałtownej ulewie), 5. ʻdużo jeśćʼ[294], cps. *apliuõbti* ʻnakarmić; sprzątnąćʼ, *atliuõbti* ʻodkarmićʼ, *išliuõbti* ʻwykarmić; zadać porcję żarcia (świniom); zjeść, zeżreć; wyczyścić, uprzątnąć; wylizać cielę (o krowie);

[294] Z jednej tylko miejscowości (Geistaraĩ, rej. Alytùs) cytuje się wariant z niepalatalnym nagłosem: *luõbti* ʻciężko pracowaćʼ, *išluõbti* ʻwyjeść chciwie, łapczywieʼ (LKŽ VII, 690).

wykraść', *suliuõbti* 'spaść, zużytkować jako paszę; dobrze wykarmić, uczynić tłustym; zdzielić, uderzyć'. Por. łot. *luôbt*, *-bju*, *-bu* 'łuskać, łupać, obierać; szybko biec; wykonywać drobne prace kobiece w domu'. Niejasne. Próby wiązania z *lúobas* 'kora, łub, łyko' i czas. łot. *luôbît* 'łupić, łuskać, łuszczyć' (por. LEW 381) nie całkiem przekonują, z powodów tak formalnych (różnica *l'* : *l*), jak i znaczeniowych. — Jeśliby przyjąć, że *liuobiù*, *liuõbti* stoi na miejscu *liuopiu, *liuopti[295], to otworzyłaby się możliwość nawiązania lit. czasownika — jako vb. denominativum — do łot. *lũops* 'bydlę, sztuka bydła', *ragu luopi* 'bydło rogate', *mājas luopi* 'zwierzęta domowe'. Sęk w tym, że samo *luõps* nie ma pewnej etymologii, por. ME II, 527n. — Karulis I, 544 zwrócił uwagę na przypominające *luõps* dwa wyrazy lit.: *lúopas* 'nieporadny, niemrawy człowiek, ciamajda' i *lúobas* 'niemrawy, leniwy człowiek a zwierzę domowe'. Gdy łot. *luõps* używa się w odniesieniu do człowieka, to oznacza to 'nieokrzesaniec, prostak, gbur' (por. ME II, 528). — Drw. *liuobà* 4 p.a. 1. 'karmienie bydła', 2. 'obrządzanie, oporządzanie bydła', 3. 'porządki, sprzątanie domu', 4. 'pasza, pokarm dla zwierząt', *liuobė́jas* 'ten, co karmi zwierzęta', *liuobìkas* ts.

liúosas, *-à* przest., gw. 'swobodny, wolny' — zapoż. z prus.-niem. *lōs* (GL 81n., LEW 381, Čepienė 142). Por. *úo* w *stúopa*. — W SD s.v. «swobodny» *liuosas* ukazuje się jako synonim *laĩsvas*. Inne użycia w SD: *liuosas nuog ko* «wolny od czego, liber, vacuus, exlex», *liuosas nuog tiesos, ažusakymo* «ustawom niepodległy, exlex», *mokslai laisvės, luosi* «nauki wyzwolone, artes liberales, studia lit[t]erarum», *liuosa tai mań* «wolno mi to, integrum est mihi...», *liuosai* adv. «wolnie, libere». — Drw. *liuosaĩ* adv. 'luźno (wiązać, zaprzęgać)', *liúosininkas* 'robotnik dniówkowy' i 'komornik' (por. prus.-niem. *lōs* 'nie mający stałego miejsca zamieszkania'), *lakštas liuosnas* SD «paszport, diploma, syngraphus, synthema». — Vb. denom. *liúosti*, *liúostu* (*liuos-stu), *liúosau* 'oswobadzać się, uwalniać się; robić się luźniejszym', *liuosúoti*: *išliuosúoti* DP 'wybawić, rozgrzeszyć, wyzwolić, wyswobodzić, wydźwignąć', *paliuosuoju* SD «uwolniam co».

liùrbis, *-io* pogardl. 'niedołęga, niedojda, gamoń; niechluj, brudas' (war. *liur̃bas*, *liùrbius*, *liùrba* c.). Tu pewnie też *liùrba* f. 'wielka, gruba szczapa drewna'. Odpowiednik łot. *ļur̃ba*, *ļur̃bis* 'niezdarny człowiek, nierozgarnięty, gapowaty człowiek'; alternant *ļerb-*: *ļer̃ba* c. 'człowiek nie dbający o siebie, pozbawiony energii'. Niejasne. LEW 382 za H. Peterssonem zestawiał ze szw. *larpa* 'niechlujna, brudna kobieta'. — Vb. denom. *nuliur̃bti* 'stracić humor, wpaść w zły nastrój', *liurbsóti* 'być posępnym, osowiałym'.

liū̃tas 'lew, Leo leo' — zapewne z substantywizacji adi. *liū̃tas* przest. i gw. 'dziki, drapieżny, srogi'. Przymiotnik taki występował w zwrocie *liū̃tas lẽvas* 'dziki lew' (Postylla z Wolfenbüttel, 1573), oddającym stbłr. *ljutŭ levŭ*, zob. LEW 382, ALEW 598. Por. *lẽvas*. — Drw. *liū̃tė* 'lwica' (m.in. SD, ob. *levė*), *liū̃tinis* 'lwi', SD «lwi, leoninus», *liūtytis* SD «lwiątko, lwie, scymnus».

liùterėti, *liùterėju*, *liùterėjau* gw. 'przestać, porzucić nałóg' (*Jis liùterėjo gerti arielką, ale girkšnoti neliaunas visiškai*). Analiza: *liu-terėti*. Chodzi tu o należący do *liáutis* m.in. 'przestać, powstrzymać się' (zob. s.v.) alternant na st. zanikowym. Spodziewalibyśmy się raczej refleksu †liū-. Krótka samogłoska pierwiastkowa stoi w związku z sufigowaniem -*terėti* dla wyrażenia akcji krótkotrwałej (paralele: *brìžterėti* ob. *brė́žti*; *žlègterėti* ob. *žlẽgti*).

liū́tis, *-ies* f. 1. 'gwałtowny, krótkotrwały deszcz, ulewa', 2. 'długotrwały, rzęsisty deszcz' (war. *liūtìs*); SD *liūtis* «niepogoda, tempestas, perturbatio cœli», *paliū́tis*, *-ies* f. 'słota, deszcz wielodniowy', *nẽliūtis* 'wielkie nagromadzenie czego, mnóstwo (kamieni, gości)'. Analiza: *liū-ti-*. Konkretyzowane abstr. dewerbalne na *-ti-*, por. *kliū́tis* a. *kliūtìs* ⇐ *kliū́ti*; *šū́tis*

[295] Por. *klùbti* ob. *klùpti*; *skõbti* ob. *skõpti*; *stiẽbtis* ob. *stiẽptis*; *virbė́ti* ob. *virpė́ti* (GJL I, § 453).

⇐ *šáuti* (łot. *šaũt*). Pwk. w formie st. zanikowego *l̯iū-C* do niezachowanego czasownika w SP *l̯i̯āu̯-C* ʽmoczyć — o deszczu' (spodziewany refleks *lū-C został wyrównany do nagłosu *l̯i*- formy SP). Jest to ślad pwk. pie. *luh₃- / *leu̯h₃- ʽzmoczyć, skropić, umyć', por. LIV[2] 418, gdzie zresztą nie uwzględniono nominów lit. Osobno zob. *liū́nas*. — Drw. *liūtìngas* ʽdżdżysty, słotny, obfitujący w deszcze' (zwraca uwagę war. krótkowokaliczny: *liutìngas* ts.), SD *liūtingas* «burzliwy, procellosus» (syn. *vėtringas*), «niepogodny, turbidus, tempestuosus». Od tego drw. wsteczny *liū́tas* ʽdeszczowy, dżdżysty — o lecie, jesieni'; ALEW 598 niesłusznie przyjmuje, że *liū́tas* jest przymiotnikiem prymarnym. — Z innymi suf.: *liū́tinas, -à* ʽubłocony, zabłocony, brudny' (war. z niejasną krótkością: *liùtinas*), *liūtumà* ʽokres długotrwałego deszczu' (por. *kaitrumà, sausumà*). — Vb. denom. 1. *liū́tautis*: *užsiliū́tavo* ʽrozpadało się', 2. *liū́tytis, -ijasi, -ijosi* (war. *liū̃tytis*), zwykle z prvb. *į-, už-* ʽzachmurzyć się; zacząć padać — zwykle o długotrwałym deszczu', np. *Kap insiliū̃tij, tai kelias dienas lijo. Ažsiliū́tijo, ir lyja kelias dienas iš eilės*. — Neoosn. *liūty-*: *liūtývas* ʽdeszczowy, dżdżysty, słotny' (N.B. Resegmentacja *liūt-ývas* była jednym ze źródeł neosufiksu *-yvas*, por. *ankstývas* ⇐ *ankstì*; *vėlývas* ⇐ *vėlùs*).

lìzdas 1. ʽgniazdo' (*lapės turi olas, ir paukščiai lizdùs* DP 488₂₇ ʽliszki mają jamy, i ptacy gniazda'), 2. ʽptaki z jednego wylęgu', *sùkti lìzdą* ʽwić gniazdo', przest. *lizdų darau, kloju* SD «gnieżdżę się». War. gw. *ligzdas* (insercja *g*), *lìzas* (uproszczenie grupy *zd*). Odpowiedniki łot. *lizda* (ob. *ligzda*), *lizds* ʽgniazdo'. Pb. *nizda- < pie. *nizdo- z pie. *ni-sd-ó- ʽgniazdo', por. wed. *nīḍá-*, łac. *nīdus*, orm. *nist*, śrir. *net*, stwn. *nest* (IEW 887, NIL 591, ALEW 598). Wyraz przedstawia złożenie adv. *ni ʽw dół, na dół' (wed. *ni*, scs. *ni-zŭ*) oraz członu II *sd-, będącego st. zanikowym do pwk. *sed- ʽsiąść, usiąść'. Znacz. etym. ʽ(miejsce) w którym (ptak) opuszcza się w dół, siada na ugiętych nogach'. Według LEW 383 przyczyną zmiany nagłosu lit.-łot. mogło być skrzyżowanie *nizda- z pwk. *leg^h- ʽlec, położyć się' lub z rodziną *lį̃sti* ʽleźć'. W słowiańskim prajęzykowe *nĭzdo uległo (zagadkowej) zmianie w *gnězdo (*gn-* zam. *n-* oraz *ě* zam. *ĭ*), por. scs. *gnězdo*, ros. *gnezdó*, czes. *hnízdo*, pol. *gniazdo*. — Drw. *lizdìnė* ʽmiejsce, gdzie przebywa matka pszczół', *lìzdininkas* ʽkto zrzuca ptasie gniazda', cps. *gandrãlizdis* ʽbocianie gniazdo' (por. *gañdras*). Vb. denom. *lizdáuti* ʽgniazdować, szukać miejsca na gniazdo, zakładać gniazdo', *lìzdinti* ʽusiadać w gnieździe; wić gniazdo'. — N.m. *Lizdaĩ*, cps. *Stañklizdis* (por. *stañkas*).

lìžė ʽłopata, na której wsuwa się chleb do pieca', SD <liźie> «łopata chlebowa, pala, infurnibulum». War. *lìžia, ližà*. Odpowiednik łot. *lize, liza* 1. ʽłopata chlebowa', 2. ʽjęzyk' (*parādi liziņu* ʽpokaż język'). Formacja na SZ *liž-* do *liež-* jak w *liẽžti* ʽlizać'. Pod względem apofonicznym przypomina *bìtė, plìkė, žlìbė*. Paralela semazjologiczna: łac. *li(n)gula* ʽłyżka, łopatka' ⇐ *lingere* ʽlizać, oblizywać'. Por. LEW 383, ALEW 599.

lóbas wsch.-lit. 1. ʽdolina, miejsce u podnóża góry, padół; miejsce błotniste', 2. SD «łoże rzeki, row ktorym płynie, alueus, fossa». Rzadkim wariantem jest *lobà* 4 p.a. ʽnizina, dolina'. Niejasne. Albo z *lóvas (por. *lóva*) przez zmianę *v* > *b* (por. *valýbas, žióbauti*) albo też z pb. *lāb- < pie. *leh₂b^h- (transponat). Jeszcze inaczej LEW 383, który wychodzi od pwk. *lem- / lam-* (zob. *lémti, lamìnti*) i dla wytłumaczenia segmentu *-b-* zakłada kontaminację z bliskoznacznymi wyrazami *duobà* (*duobė̃*) i *daubà*. — Drw. *lóban* adv. ʽw dół', *lobiaũ* adv. ʽniżej w kierunku doliny' (w przeciwieństwie do *kalniaũ* adv. ʽwyżej na górę', zob. *kálnas*), *lobnùs* ʽpołożony w dole, nieurodzajny (o gruncie)'. — N.m. *Lóbas, Lóbos, Lóbiniai* 2x, *Lóbiškiai*, *Palóbis*.

lõbis, *-io* ʽmienie, dobytek, dobra, bogactwo; skarb, zbiór pieniędzy (zakopany, schowany)', hist. ʽskarb (np. książęcy)', SD «bogactwa» (syn. *turtas, turtė*), «dobra; maiętność, dobra» — drw. z suf. *-i̯a-* i st. wzdłużonym *lāb- ⇐ *lab-*, por. *lãbas* ʽdobry' (LEW 383, ALEW 599). Paralele: *mõžis* ⇐ *mãžas*; *plõtis* ⇐ *platùs*; *skõnis* ⇐ *skanùs*. — Drw.

lobìngas ʽbogaty, bogacz’, gw. ʽchciwy bogactwa’, *lobùs* ʽbogaty’. Vb. denom. 1. *lõbyti, -iju, -ijau* DP ʽskarbić’, 2. *lõbti, -stù, -aũ* ʽbogacić się’, *pralobstu* SD[1] «zbogacam», SD «bogacę się» (syn. *praturstu, tumpu turtingu*), «zamagam się» (syn. *praturstu*).

lódyti, *lódau* (przest. *lódžiu*), *lódžiau* ʽrozdrażniać psa, pobudzać go do szczekania’ (por. *šunìs lódyti* ʽżebrać, chodząc od wsi do wsi’) — causativum na *-dyti* od *lóti* ʽszczekać’. Formacja typu *jódyti* ⇐ *jóti*; *žiódyti* ⇐ *žióti*. Nawiązania w łot. *lãdinât* ʽrozdrażniać psa’, *lâdêt, -u, -ẽju* ʽprzeklinać, kląć, złorzeczyć’ (⇒ *lâsts*, pl. *lāsti* ʽprzekleństwa; klątwa kościelna’). Por. ALEW 600. — Neoosn. *lody-*: *lódytojas* ʽkto drażni psy’. — Neoosn. *lod-*: *lodìkas* ʽkto drażni psy, zmusza je do szczekania; włóczęga’, *lodinė́ti* intr. ʽszczekać z rzadka, poszczekiwać’, tr. ʽdrażnić psy, skłaniać je do szczekania’, *lódinti* ʽpobudzać psy do szczekania’ (*Bùdrų šùnį ir̃ lãpas sulódina* ʽCzujnego psa nawet liść [spadający] pobudza do szczekania), ⇒ *lódindinti* cur. ʽkazać komu, by rozdrażnił psy’.

logà gw. 1. ʽto, co złożono w jednym miejscu, na kupie; kupa’, 2. ʽgromada, towarzystwo’ (*Jis, kaimynas, neįdėtas į mūsų lõgą*, t.y. *neįtrauktas į mūsų draugystę*), 3. ʽraz’ (*tris logas* ʽtrzy razy’), 4. ʽkolej, kolejność’. Odpowiednik łot. *lãga* (*lãgs*) ʽwarstwa; porządek; kolejność’. Pb. *lāg-ā-, dewerbalne nomen od wzdłużonego SO *lag-*, jaki widać w czas. cs. *ložiti* ʽkłaść’ oraz w drw. lit. *lagamìnas* ʽskrzynia podróżna, kufer, waliza’ (zob. s.v.). Inaczej Būga, RR I, 450, który porównał *logà* ze słow. *lagoda*, nie podając dalszych szczegółów. Z kolei LEW 328, 384 uznał *log-* < pb. *lāg- za wzdłużenie SO *lag-*, widocznego w czas. *įlãginti* ʽnakłaniać do czego, namawiać, zachęcać’, *išlãginti* ʽrozruszać (ludzi), zaciekawić; wyłudzić’.

lõjoti, *lõjoju*, *lõjojau* stlit., gw. ʽwymyślać komu, łajać, besztać’ — zapoż. z błr. *lájacь*, *láju* ʽwymyślać, znieważać obelgami, lżyć kogo wulgarnymi słowami’ lub pol. *łajać, łaję* (por. SLA 123, LEW 384). War. *lojóti*. Por. SD *lojoju* «lżę kogo, łaię sromotnie, szkaluię» (syn. *kolioju, išgėdinu, gėdų darau kam, sarmatiju, peikiu*).

lokỹs, *-io* 3 p.a. zool. ʽniedźwiedź, Ursus’. Odpowiedniki bałt.: łot. *lâcis, -ča*; od tego odchyla się stpr. *clokis* EV ʽniedźwiedź, Ber [Bär]’. Nagłosowa grupa *kl-* może być tu wtórna, wyabstrahowana z formy sandhicznej jak w cps. *caltestisklok(is)* EV ʽniedźwiedź bartny, kłodny, Czidelber [Bienenbär]’, gdzie *k* było spółgłoską wstawną do grupy *sl*, powstałej na granicy złożenia, < *kaltestis-lokis[296]. Bez dobrej etymologii. Warte rozważenia są dwa nawiązania: 1° pb. *lāk-ii̯a- ʽ(zwierzę) które rozszarpuje’, do pie. *leh$_2$k- (brak w LIV[2]), por. gr. gw. ἀπέληκα ʽrozdarłem, rozszarpałem’ (*ap-é-lēk-a* ⇐ pgr. *lāk-), SZ gr. λακίς, -ίδος f. ʽstrzęp, łachman, rozdarcie’, łac. *lacer* ʽrozdarty, poszarpany, połamany’, *lacerō* ʽrozedrzeć, rozszarpać’ (por. Smoczyński 2001, 367n., znacz. etym. ʽzwierzę, które rozszarpuje,

[296] Por. łot. *dzîksla* < *dzîsla* ʽżyła’ (lit. *gýsla*); lit. gw. *pūkšlễ* < *pū-k-slė < *pūslễ* ʽpęcherz’. — Przyjęty dotąd wywód stpr. *clokis* z pb. *klākis < *tlākis ʽniedźwiedź’ (por. Trautmann 1910, 360, Endzelīns 1943, 195, LEW 384 n., Mažiulis, PKEŽ 2, 220 n., z liter.) nie wytrzymuje krytyki. Nazwa osobowa *Tloke*, od której pochodzą n.m. 1318 *Tlokowe*, 1354 *Tlokou* (później *Lokow*), 1343 *Tlokun-pelk*, war. *Tloken-pelk, Tloku-pelk*, została przez Gerullisa (AON 183, 234, 273) i Trautmanna (1925, 106, 161) uznana za przezwisko o znaczeniu ʽNiedźwiedź’. Wydaje się to bezpodstawne. Chodzi o to, że w odpowiedniości do *clokis* EV nie znajdujemy żadnej nazwy osobowej typu †Clokis, †Kloke (zob. Trautmann 1925). Z kolei hipoteza, jakoby stpr. *kl-* pochodziło z *tl- (Stang 1966, 107, Mažiulis, *l.c.*), nie została poparta żadnym przykładem kontrolnym, jest więc niesprawdzalna. (N.B. Jedynym stpr. zapisem z początkowym *tl-* jest *tlāku* ʽmłóci’, jednakże nie jest to forma autentyczna, lecz błąd druku zam. <tālku>, por. Endzelīns 1943, 265, Mažiulis, PKEŽ 4, 196, LAV, 369). W tej sytuacji najprościej jest uznać, że n.os. *Tloke* jest metatetycznym wariantem dobrze poświadczonej n.os. *Tolke, Tolk, Tolck* ob. *Tulke*, por. Trautmann 1925, 106, 109. Pochodzi ona od nazwy zajęcia ʽtłumacz’ (Trautmann, *o.c.* 161 n.), por. śrdn. śrwn. *tolk* ʽtłumaczenie; tłumacz’, śrwn. *tolken* ʽtłumaczyć, objaśniać’ (Lexer 1962, 227). — Od nomen professionis *Tolke* / *Tloke* pochodzą n.m. 1315 *Tolken, Tulkin* (AON 188, 238), jak również wspomniane wyżej nazwy *Tlokowe* i *Tlokun-pelk*. Por. n.m. 1331 *Wagi-pelki, Waygis-pelkis*, ukazujące się z glosą «palus furum», tj. ʽzłodziejskie bagno’ (AON 191, 231; I człon do lit. *vagìs* ʽzłodziej’).

zerreißendes Tier'), 2° pb. *lāk-i̯a- jako nomen agentis na st. wzdłużonym pwk. *lak-*, por. *lakù*, *làkti* 'chłeptać, żłopać; chciwie jeść lub pić' (znacz. etym. 'zwierzę chciwie pożerające, żarłoczne' itp.). Referat innych objaśnień w ALEW 599. — Drw. *lókė* 'niedźwiedzica', *lokenà* 'niedźwiedzia skóra', *lókenos* f.pl. 'futro z niedźwiedziej skóry', *lokíenė* 'niedźwiedzica' (łot. *lâciene*, *lâcene*), *lokiniñkas* 'niedźwiednik' (łot. *lâcenieks*, *lâčiniẽks*), zdrob. *lokýtis*, *lokiùkas* (łot. *lâčuks*), *lokū́tis* 'niedźwiadek', *palókis*, *-ė* 'nieczuły, nieokrzesany, grubiański'. — N.m. *Lokỹs*, *Lokiaĩ* 2x, *Lokénai*, *Lokìnė* 3x. N.rz. *Lõkė*, *Lokỹs*, *Lókauša*, *Lokystà*, cps. *Lõkupė*, *-upis*, *Lókvartis* (por. n.m. *Lapvarčiaĩ*).

lokšnùs, *-ì* gw. 'wrażliwy, czuły, tkliwy' (odnotowane w LKŽ VII, 645, ale bez okazowych zdań). Praforma *lās-nu-. Formacja dewerbalna, którą można porównać z jednej strony z psł. *lasŭ < pbsł. *lās-a- (por. pol. *łasy* 'lubiący smaczne kąski, łakomy', przest. 'chciwy, pożądliwy', ros. gw. *lásyj* 'łakomy, pożądliwy, chciwy; przymilny', ukr. *lásyj* 'łakomy, ochoczy, pożądliwy; nęcący, budzący pożądliwość') i psł. *las-ka < pbsł. *lās-kā- (por. cs. *laska* 'łaszenie się, schlebianie', ros. *láska* 'pieszczota', czes. *láska* 'miłość; osoba ukochana; łaskawość', stpol. *łaska* 'życzliwość, przychylność; miłość; litość, miłosierdzie'), z drugiej zaś strony z łac. *lascīvus* 'swawolny, rozpustny, rozwiązły, lubieżny', drw. na *-īvus* od *las-ko- (zob. Schrijver 1991, 165n., de Vaan 2008, 328). Na gruncie litewskim *lās-nu- zmieniło się drogą fonetyczną, najpierw przez insercję *k*, skąd *lāksnu-, potem przez welaryzację *ks* > *kš*, skąd *lākšnu-. Paralele: *kalsnóti* > *kalksnoti > *kalkšnóti* 'szczękać, zgrzytać zębami', *girsnóti* > *girksnóti* > *girkšnóti* 'pić po trochu, popijać'. Zob. Smoczyński 2001, 378n. Tam też krytyka etymologii K. Būgi (RR I, 451), który odtwarzał pie. *lāsk-nu-s (niewiarygodna struktura), z *lāsk- jak w sb. słow. *laska*. Analizę Būgi powtórzono w BSW 150, IEW 654, REW II, 15, LEW 385 oraz ESBM 5, 243. Zob. też Sławski, SEJP V, 19n., 30n. Przejście znaczeniowe od 'pożądliwy' do 'wrażliwy' wymaga jeszcze badania. — Powiązanie refleksów bsł. *lās- i łac. *las-* umożliwiła rekonstrukcja laryngalistyczna, zaproponowana przez Schrijvera (*l.c.*): pie. SE *leh_2s- > *lās-, pie. SZ *lh_2s- > łac. *las-*. Tam też wymieniono dodatkowo formy stir. *lainn* 'żądny, łakomy' (pie. *lh_2s-ni-) oraz gr. λιλαίομαι 'pragnąć, pożądać; tęsknić do czegoś' (z *lilasi̯o- < pie. *li-lh_2s-i̯o-).

lomà I 4 p.a. gw. 1. 'obszar ziemi, działka ziemi, kawałek gruntu, pas, zagon' (war. *lõmas*), 2. 'wypalony przez słońce kawałek łąki lub pola', 3. 'kawałek, np. mydła'. Formacja dewerbalna na WSO *lām- ⇐ *lam-* (brak nomen na SO *lama), zob. *lémti* i *lìmti*. Paralele apofoniczne: *tvorà* : *tvérti* : *tvìrtas*; *vorà* : *vérti*, *vìrtinė*; *skolà* : *skelė́ti*, *praskìlęs* (Būga, RR II, 255). Znacz. etym. 'to, co zostało odłamane, odłamek' ⇒ 'kawał, kawałek czego'. Por. *lámdyti*, *lamãtas*, *lúomas*. — Drw. *lomúotas* 1. 'niejednolity, w postaci kawałków, grudek' (*Lomúotas sviestas bus, jei neišsuksi gerai*), 2. 'ogołocone — o miejscu nie pokrytym zbożem' (*Šįmet rugiai lomuoti: sniegas išgulėjo*), 3. 'niejednolitej barwy (nici, sukno)', *pralõmė* 'łyse miejsce na łące lub w zbożu'.

lomà II 4 p.a. 1. 'zagłębienie terenowe, zapadlisko, kotlina, nizina' (war. *lõmas*), 2. geol. 'niecka, łagodne podłużne obniżenie terenu', 3. 'dół grobowy'. DP 'dół, padół'[297]. Odpowiedniki: łot. *lãma* 'miejsce nisko położone na polu a. łące; kałuża, mały staw w lesie' oraz łac. *lāma* 'moczar, bagno' (por. de Vaan 2008, 324). Bez dobrej etymologii, zob. LEW 385, BSW 162, IEW 653. Būga, RR II, 255 nie oddzielał *lomà* II od *lomà* I. — Może do pie. *leh_2- 'lać, wylewać', por. het. *lāḫ* 'lej!' (LIV^2 401; uwzględnia łac. *lāma,* ale pomija formy lit.-łot.). Transponat ie. *leh_2-meh_2-, znacz. etym. 'miejsce zalewane wodą' lub 'miejsce podmokłe'. — Gdyby zaś *lomà* II było spokrewnione z *lomà* I, to należałoby wyjść od znacz.

[297] Por. *duobes ir lomàs sulygina, kalnus pažemindami* DP 24_{41} 'gory zniżając, a doły napełniając'. — *Betag čia reikia, idant visokia lomà būtų ižpildyta, ir visokias kalnas ir pakalnis būtų nužemintas* DP 30_{30} 'Ale tu potrzeba, aby wszelki padoł był napełniony, a wszelka gora i pagorek aby był zniżony'.

etym. ʽzałamanie, uskok ziemny, zapadliskoʼ. — Drw. *į́lomė* ʽwklęsłość, zagłębienieʼ, *į́lomis* ʽparów, jarʼ (⇒ *įlomiaũ* adv. ʽniżej, głębiejʼ), *lomùs* ʽnisko położonyʼ, *lomiaũ* adv.: *Čia kalniau, tę lomiau* ʽTu wyżej, tam niżejʼ.

lópa 1 p.a., *lopà* 2 p.a. gw. ʽnoga zwierzęcia nie mającego kopyt, łapa (niedźwiedzia, psa, lisa, kota)ʼ : łot. *lāpa* ts. Ma nawiązanie słowiańskie i germańskie, por. psł. *lapa ʽłapa, kończyna zwierzęcia; wielka dłońʼ, bg. *lápa*, sch. *làpa*, ros. *lápa*, czes. *tlapa* (gw. *dlapa*), pol. *łapa* oraz goc. *lōfa* ʽwyprostowana dłońʼ. Transponat ie. *lāpā- ⇐ pwk. *lēp- / *lōp- ʽbyć płaskim; coś płaskiego, szerokiegoʼ, por. IEW 679. Rekonstrukcja laryngalistyczna: pie. *leh$_2$p-eh$_2$ (Derksen 2008, 269). Zob. BSW 160 (odsyła do *lopetà* ʽłopataʼ), LEW 339n. (łączył *lópa* z *lãpas* ʽliśćʼ; podobnie Casaretto 2004, 220). — W języku łotewskim ukazuje się synonim z wokalizmem *ē, *lȩ̃pa* 1. ʽłapaʼ, 2. bot. ʽpodbiał, Tusilago farfaraʼ (zdaniem Derksena, *l.c.* może on należeć do odmiennego pwk. pie. *leh$_1$p-). Z kolei w lit. gw. *lepetà*, *lèpeta* ʽnoga słonia; łapa zwierzęciaʼ tkwi niezależny, jak się zdaje, pwk. *lep- (Būga, RR I, 312 łączył go jednak z łot. *lȩ̃pa*). Zwraca uwagę brak drw. lit. od *lópa*.

lõpas 1. ʽłata, 2. ʽłachʼ, 3. ʽplama w innym kolorze, niż tłoʼ, 4. ʽkawałek, resztkaʼ, 5. przen. ʽkawał ziemi, polaʼ (por. pol. *szmat ziemi*). Pl. *lopaĩ* 4 p.a. ʽznoszone, wystrzępione ubranie, łachyʼ. Odpowiednik łot. *lãps* ʽłata, szmataʼ. — Nawiązanie w słowiańskim drw. *lap-ŭtĭ, por. sch. *làpat*, *làpta* ʽkawałek, strzępʼ, ros. *lápotь*, *láptja* ʽbut zrobiony z łykaʼ, pol. *łapeć*, *łapcia*, zwykle pl. *łapcie* ʽobuwie zrobione z łyka, słomy, skóryʼ, < pbsł. *lāp-ut- (BSW 149, gdzie wskazano na paralelę w postaci stosunku psł. *nog-ŭtŭ : lit. *nãgas*). Dalsze objaśnienie niepewne, zob. LEW 386. — Przy założeniu, że *lāp- przedstawia wzdłużenie SO *lăp-*, otwiera się możliwość nawiązania do lit. *lãpas* ʽliśćʼ i ostatecznie do pwk. pie. *lep- ʽzedrzeć, obłupaćʼ (zob. LIV^2 413). Por. WSO w gr. λῶπος, -εος n. ʽodzienie, szata, płaszczʼ, λώπη f. ts. : λοπός ʽłuska, naskórekʼ (GEW II, 106n.). — Drw. *lopẽkšnis* ʽłatany, z łatamiʼ, *lopỹčkis* ts., *lopìkas* ʽkto łata ubrania lub obuwie; kto chodzi w połatanej odzieżyʼ, *lopìnis* ʽpokryty łatami, łaciatyʼ, *lopinỹs* ʽłata; strzęp, szmata; chustka; szmat ziemiʼ, SD «łata w sukni» (syn. *skvetas*), *lõpšas* ʽobdartusʼ. Vb. denom. *lópyti* (zob.). — N.m. *Lopaĩ.*

lópė 1. gw. ʽdrzazga na podpałkęʼ (*Lópė buvo šlapia, todėl pečiaus neužkūriau*), 2. stlit. ʽłuczywo ze smolnego drzewa, pochodniaʼ (*mergiškos lópės inspindimais apžiebta* DP 616$_{13}$ ʽpanieńskiej pochodni płomieńmi oświeconaʼ). Odpowiedniki bałt.: łot. *lãpa* ʽłuczywo, pochodniaʼ, stpr. *lopis* EV ʽpłomień, Flammeʼ. Vb. denom. łot. *lãpît, -ĩju* ʽłuczywem oświecać wodę przy łowieniu ryb ościeniemʼ (*làpnieks*^{2} ʽkto kłuje ryby ościeniemʼ). Jest to jedyny w językach bałtyckich ślad po pwk. pie. *leh$_2$p- ʽświecić, jaśniećʼ, por. het. *lāpp-* / *lapp-* ʽjarzyć się, być rozpalonym; świecićʼ (Kloekhorst 2008, 519n.; LIV^2 402, ale bez wzmianki o formach lit.-łot.). SZ gr. λάμπω intr. ʽświecić, błyszczeć, skrzyć sięʼ < *lanpō, tr. ʽrozświetlać, zapalaćʼ < pie. *lh$_2^a$np- < *lh$_2$-n-p-, drw. λαμπάς, -άδος f. ʽpochodnia, lampa oliwna; meteorʼ; stir. *lassaid* ʽpłonieʼ, *lassar* f. ʽpłomień, ogieńʼ (pie. *lh$_2$p-s-). Por. BSW 149 (mimo braku refleksu słow. postuluje się pbsł. *lāpa-). LEW 386: «Vielleicht zu griech. λάμπειν...». Zob. też ALEW 600. — Jako refleksu na SZ oczekuje się w języku litewskim *ìlp- < pie. *l̥h$_2$p- (por. *gìlti* < *g$^{u̯}$l̥H-C, *pìlti* < *pl̥h$_1$-C, *mìltai* < *ml̥h$_2$-C, *žìlti* < *ǵ^{h}l̥h$_3$-C). Zamiast tego jest *lip-*, z nagłosowym *l-*, tak jak to jest w formie SP *lópė*. Por. łot. *lipt*, *lìpu*, *lipu* ʽzapalaćʼ, intr. ʽbłyszczeć, świecić sięʼ, *ìelipt* ʽpodpalićʼ, *ìelipît, -ĩju* iter. ʽrozniecać, rozpalać, zapalać (świecę)ʼ, *lipinât* iter. ʽrozpalać, podpalać, niecić (ogień)ʼ. Z języka litewskiego można przytoczyć jedynie hapaks stlit. *palipai* ʽpodżogaʼ (zob. s.v.). — Nowy SE *liep-* ⇐ *lip-*: *liepsnà* (zob.).

lópeta 1 p.a., *lopetà* 3 p.a. 1. ʽnarzędzie służące do rycia, kopania, łopataʼ, SD «rydel», *gelažinė lopeta* SD^1 «rydel», 2. ʽwklęsła łopata, szuflaʼ, 3. ʽnarzędzie do wsuwania pieczywa do piecaʼ (syn. *ližė*), 4. ʽprzyrząd do wyrównywania strzechy na dachuʼ, 5. ʽłopatka w cieleʼ.

Z plit. *lāp-etā. Por. formant w *kùpeta*, *skẽpeta* (GJL II, § 416). — Z innymi suf.: łot. *lâpsta* ʽszpadel, szufla; szersza część wiosła, tzw. pióro; kość łopatkowa' (gw. *lāpusta*), stpr. *lopto* EV ʽszpadel, rydel, Spate [Spaten]' (PKEŽ 3, 82n. wychodzi od pb. *lāp-tā, wskazując lit. *šlúota* ʽmiotła' ⇐ *šlúoti* ʽmieść, zamiatać' jako paralelę). — Bałtycki pokazuje formację ze wzdłużonym SO w porównaniu do *lăp- odpowiednika psł., por. scs. *lopata* ʽπτύον, szufla do wiania zboża', ros. *lopáta* ʽłopata, szufla', pol. *łopata*. Pbsł. *lap-et-, *lap-at- obok *lāp-et- (por. BSW 149, LEW 339n.). Znacz. etym. ʽnarzędzie, które swym kształtem przypomina liść'. Por. lit. *lãpas* ʽliść', *lapótas* ʽmający liście, o dużych liściach', jak również psł. *lopěnŭ ʽroślina z dużymi liśćmi' ⇒ ʽłopian, Arctium lappa', por. bg. gw. *lopján*, sch. *lòpen*, pol. *łopian*, przest. i gw. *łopion*, czes. gw. *lopón*, *lopoň*, *lopúň* (Boryś 2005, 301). — Drw. *lopetýkštis* ʽstylisko, trzonek łopaty', cps. *lópetkotis* a. *lopẽtkotis* ʽtrzonek łopaty' (por. *kótas*).

lópyti, *lópau*, *lópiau* 1. ʽłatać, przyszywać, wstawiać łaty, naprawiać dziury w odzieży lub obuwiu za pomocą łat', 2. ʽnaprawiać, np. dach', 3. przen. ʽpomagać, wspierać kogo materialnie' — vb. denominativum od *lõpas* łata' (zob. s.v.). Dawne prs. na *-i̯a-*: *lopiu* SD «łatam co», *ažulopiu* SD[1] «załatam». Oboczny pdg. *lópyti, -iju, -ijau* ʽłatać'. Podobną oboczność widać też przy odpowiedniku łot. *lãpît* ʽłatać, naprawiać': prs. *lâpu* lub *lãpīju*, prt. *lãpīju*. — Drw. *lópytojas* ʽłatacz', SD «partacz» [ʽten, kto się trudni naprawą starych rzeczy', SPXVI], *lopytojo darbas* SD «partanina» [ʽłatanie czegoś, przeróbka...', SPXVI].

lopšỹs, acc.sg. *lópšį* 3 p.a. 1. ʽkołyska, kolebka, zwł. uszyta z tkaniny i zawieszona na giętkiej żerdzi przy łóżku rodziców', 2. gw. ʽ(drewniana) kolebka na biegunach'. Forma synkopowana z *lopišỹs*, *lópišį* 3 p.a. (m.in. Mażwid, Bretkun) i gwarowe ze Żmudzi (GJL I, § 344). Denominalna formacja na *-išys* od *lõpas* ʽłata, szmata'. Sufiks jest rzadki, por. *vilpišỹs* ʽdziki kot' (GJL II, § 372). Znacz. etym. ʽto, co zszyto, uszyto ze szmat'. Por. LEW 386. Liukkonen 1999, 80n. sądzi, że należy tu — jako zapożyczenie z bałtyckiego — fiń. *lapsi* ʽdziecko' (praforma *lāpis); znacz. etym. ʽdziecko w kołysce'? Wtórny charakter formy *lopš-* przemawia przeciw tej hipotezie. — Drw. *lopšẽlis* ʽżłobek', *lopšìnė* ʽkołysanka, piosenka śpiewana przy usypianiu dziecka', cps. *lópšialingė* ʽgiętka żerdź, na której jest umocowana kołyska' (por. *lìngė*), *lópšiavirvė* ʽsznur, którym przywiązuje się kołyskę do żerdzi' (por. *vir̃vė*).

lõpšnas, *-à* lub *lopšnùs*, *-ì* gw. 1. ʽsłaby, niezdrów', 2. *lopšnà žmona* ʽkobieta w ciąży', *lopšnì moteriška* ts. Analiza: *lāp-šna-, starsze *lāp-sna- — dewerbalny przymiotnik utworzony z udziałem innowacyjnej apofonii *ē ⇒ *ā od czas. *lė̃pti* ʽzwisać, opadać, flaczeć' (por. LEW 386). Paralele apofoniczne: *mólis* ⇐ *mė̀l-*, *sõdžius* ⇐ *sė̀d-*, *vožà* ⇐ *vė̀ž-*. Neosuf. *-šnV-* powraca w *lipšnùs*, *talpšnùs*, *vilgšnùs*. — Z innymi suf.: *lopšis*, *-ė* b.z.a. ʽrozmiękły, zniszczony, pozbawiony (dawnej) formy' (np. o butach: *Tie batai ne į batus panašūs: lopšiai paskutiniai*), *lopškis*, *-ė* b.z.a. ʽmarny, zużyty, zniszczony' (np. o rękawicach: *Pirštines pasiimk kokias lopškes, neimk gerų*) — por. suf. *-kis* w *saũskis*, *sùskis*, *šèpškis*.

loskà, gen. sg. *lõskos* 2 p.a. stlit., gw. ʽusługa, uprzejmość, łaska' (*padãrė lõską* ʽzrobił uprzejmość', *kad loskà pažìbink* ʽbądź łaskaw poświecić') — zapoż. z błr. *láska*, *-i* (SLA 124, ZS 30, LEW 386). — *lõskavas* ʽświadczący łaskę, przyjaźnie usposobiony, życzliwy' (*bū́k lõskavas* ʽbądź łaskaw, bądź tak uprzejmy') — zapoż. z błr. *láskovyj* (SLA 124). Miejsce akcentu w war. *loskãvas* wskazuje na zapoż. z pol. *łaskawy*.

lõstas przest. ʽłaszt, miara zboża', war. *liõstas* — zapoż. z prus.-niem. *last* (por. Čepienė 172n.), nwn. *die Last*. Osobno zob. *lõštas*.

lósti, *lóstu* (*lod-stu), *išlódau* gw. ʽulegać rozpieszczeniu, stawać się wybrednym' (*Baisiai išlódę vaikai — barščių nevalgo*). Dawniej często była używana forma cps. *palósti* ʽstać się rozwiązłym, żyć rozpustnie' (zob. s.v.). Dotychczasowe próby nawiązania *lod-* do

dyftongicznych osnów *léisti* 'puścić' lub *liáutis* 'przestać' (zob. LEW 384) wydają się beznadziejne pod względem głosowym. Pwk. *lod-* wymaga wywodu w pierwszym rzędzie z pb. *lād- < pie. *leh$_2$d- lub *leh$_2$d^h-. Dla pierwszego z tych rekonstruktów nie znaleziono dotąd nawiązań poza bałtyckim. Natomiast drugi znajduje oparcie w gr. λανθάνω 'ujść czyjejś uwagi, ukryć się (przed kimś); być ukrytym, nieznanym, niepostrzeżonym', aor. ἔλησα, ἔλαθον, fut. λήσω (por. LIV^2 401).

lõštas SD «łaszt, achane», z objaśnieniem: *miera rugių, druskos* ['miara zboża, soli'] — zapoż. z pol. przest. *łaszt, -u* 'miara produktów sypkich, głównie zboża, zawierająca 3840 l' (SPXVI). Osobno zob. *lõstas*.

lõšti, *lošiù, lošiaũ*: *atlõšti* 'przechylać się do tyłu, odchylić się w tył, podnieść (głowę) w górę i w tył, oprzeć się plecami; położyć z tyłu', przen. 'umrzeć', *lošiu unt ko* SD «nalegam komu, vrgo, insto, ingruo alicui, solicito» (syn. *raginu*), *užlõšti* 'zadrzeć (głowę)'. Refl. *lõštis* 'uchylać się, unikać (roboty)', *atsilõšti* 'oprzeć się w tył, odgiąć się', *atsilõšęs* adv. '(siedzi) oparty o plecy krzesła, oparłszy się w tył plecami', *užsilošiu* SD «podpieram się», *išsilõšti* 'wypiąć pierś, wyprostować się', drw. *iššilošdýti per lángą* 'wychylać się przez okno'. Nomina: *atlošà* 'poręcz u krzesła', *ãtlošas* ts. Bez dobrej etymologii. LEW 359 (s.v. *lė́šos*) mało przekonująco łączył z jednej strony z alternantem *luoš-* w *lúošas* 'kaleki', z drugiej strony z *lėš-* w *lė̃šti* / *lė̃žti* 'cichnąć, zelżeć (o mrozie)', tr. 'zmiękczyć'. — Nie wiadomo, czy należy z tym łączyć homofoniczny czas. *lõšti, -iù, -iaũ* 1. 'bawić się, swawolić, szaleć', 2. 'grać w karty', *išlõšti* 'wygrać, wygrywać', refl. *atsilõšti* 'odegrać się' (na to twierdząco odpowiada LEW, *l.c.*). — SZ *laš-* ⇐ *lāš-: *atlašùs* a. *ãtlašas* 'zadarty do góry, odchylony w tył, zagięty', *atlašà* 'plecy u krzesła', *atlašaĩ* adv. 'niestarannie, powierzchownie'. Por. stosunek *ãtkalas* : *atsikõlęs* oraz typ *šakùs* : *šókti*.

lotà, *-õs* gw. 1. 'pozioma listwa przyciskająca słomę na strzesze', 2. 'łata dachowa, długa listwa drewniana, przybijana w poprzek krokwi i służąca do umocowania słomy lub gontów' (syn. *grebė̃stas*), 3. 'żerdź do budowy płotu', 4. 'deska do obicia stodoły', 5. 'tyczka, np. do strącania jabłek'. Zapoż. z błr. *láta, -y* (⇐ pol. *łata* ⇐ śrwn. *late, latte* f. 'długa cienka listwa, używana do robót ciesielskich'). Por. SLA 124, ZS 30, LEW 387, Sławski, SEJP V, 37n. Odpowiednik łot. *lata, late* ⇐ dn. *latte* (war. *lakta*), por. Jordan 74. — War. lit. *lõtas* 'łata' może pochodzić z prus.-niem. *lat, lot* (GL 78, LEW, *l.c.*).

lóti, *lóju, lójau* 'wydawać głos (o psie, lisie), szczekać, ujadać'. Znaczenia poboczne: 1. 'napadać z ujadaniem (np. zająca), obszczekiwać', 2. 'paplać', 3. 'obmawiać, oczerniać, szkalować', 4. 'łajać kogoś, wymyślać, besztać', 5. 'używać plugawego języka', 6. 'mówić dużo i bez potrzeby, paplać', 7. 'żartować, opowiadać głupstwa', 8. 'dopraszać się, natrętnie prosić', *atlóti* 'zaszczekać, przypędzić szczekając', *išlóti* m.in. 'wypaplać, wygadać, zdradzić przez gadulstwo', refl. *įsilóti* 'rozszczekać się'. Odpowiednik łot. *lãt, lāju, lāju* 'szczekać; wymyślać, łajać, lżyć kogo, oczerniać'. Prapokrewne z psł. *lati, *lają, które w tej postaci nie utrzymało się. Por. scs. *lajǫ, lajati* 'szczekać; lżyć, łajać kogo': inf. *lajati* został utworzony sufiksem iteratywnym *-ā- od neopwk. *laj-*, pochodzącego z metanalizy formy praesens (*laj-ǫ* ⇐ *la-jǫ*). Por. ros. *lájatь, láju* 'szczekać'; tylko w znacz. przenośnym: czes. *lát, laji* (*laju*) 'wymyślać, besztać', pol. *łajać, łaję* 'komuś złorzeczyć, wymyślać', *łajać się* 'wymyślać sobie wzajemnie'. Praforma bsł. *lā-i̯e/a- (BSW 148) < pie. *leh$_2$-i̯e/o-. Pwk. *leh$_2$- 'szczekać' (LIV^2 400, ALEW 600), por. orm. *lam* 'opłakuję', łac. *lā-*: *lāmentum* 'narzekanie, krzyk żałosny', drw. *lātrō, -āre* 'szczekać, ujadać', przen. 'wrzeszczeć, pyskować, łajać kogoś; szumieć, huczeć, hałasować' (vb. denom. od sb. *lā-tro-m 'szczekanie, ujadanie'), por. de Vaan 2008, 324n. — Drw. *lódyti* (zob.), *lotìs* (zob.). — Praesens pbsł. z suf. *-i̯e-* ma nawiązanie w wed. *rā́yati* 'szczeka' < pie. *léh$_2$-i̯e-ti. Inne przykłady serii *lóju* to *góju* (pie. *g^{u}eh$_2$-), *jóju* (*h$_1$i̯eh$_2$-), *knóju* (*kneh$_2$-), łot. *krãju* (*kreh$_2$-, por. *krósnis*), *móju* (*meh$_2$-),

plóju (*pleh$_2$-), *róju* (*h$_3$reh$_2$-) i *stóju* (*steh$_2$-). — Neopwk. *loj-*: *lójoti, -ja, -jo* iter. ʽszczekać, -szczekiwać’ (*Vilkai aplinkui lakioja, mus per naktis lojoja*); formacja ta ma paralelę w słow. *lajati, -jǫ* ʽłajać’. Osobno zob. *lõjoti*. Nomina: *lojà* ʽszczekanie; przygana’, *lojavà* ʽbesztanie, wymyślanie, przekleństwa’, *lojìkas* 1. ʽpies, który dużo szczeka’, SD: <łoikas> «szczekacz, latrator», <łoikas ßuo> «kundel, canis gregarius, villaticus, pecuarius», 2. ʽpapla, gaduła’, *lojū̃gas* ʽkto używa wulgarnego języka’, *lojùs* ʽczłowiek wymowny; ten, kto potrafi każdego wyśmiać’. Paralelne neopwk. na *-j-*, to *joj-* (⇐ *jóju*), *kloj-* ⇐ (*klóju*), *dėj-* ⇐ (*dė́ju*). Osobno zob. *lajùs*.

lotìs, *-iẽs* 4 p.a., *lótis* 1 p.a. f. gw. ʽstado, zgraja (wilków)’, np. *Rudenį vilkai renkas lotysa*. *Važiuodamas susitikau didelę vilkų lõtį*. Konkretyzowane nomen actionis na *-ti-* od *lóti* ʽszczekać, ujadać’. Znacz. etym. ʽszczekanie, ujadanie’ ⇒ ʽgromada szczekających wilków’. Podobna budowa w *klotìs* ʽpowodzenie, szczęście’ ⇐ *klótis* (refl.); *stotìs* a. *stótis* ʽstacja’ ⇐ *stóti*.

lóva 1. ʽłoże, łóżko, pościel, legowisko’ (SD «łoże do sypiania, łożko»), 2. ʽdługa ława postawiona wzdłuż ściany, służąca również do spania’, 3. ʽkoryto (syn. *lovỹs*), żłób, jasła’, 4. ʽpewna część suszarni lnu’, 5. ʽgrzęda, pas ziemi’, 6. ʽkopczyk nagrobny, mogiła’, 7. przen. ʽkoryto rzeki’. Odpowiednik łot. *lâva* ʽnajwyższa półka w łaźni parowej; prycza, ławka przy piecu; warstwa słomy a. gałęzi kładziona pod stóg siana, zboża’. Pb. *lāu̯ā- jest spokrewnione z psł. *lava ʽsprzęt do siedzenia a. leżenia’, por. ros. gw. *láva* ts., pol. *ława*, gw. też ʽdeska a. belka przerzucona przez wodę, bagno, kładka’, słń. *láva* ʽkomin, kredens’. Zob. BSW 153: pbsł. *lāu̯ā- (z uwagą: «Keine sicheren auswärtigen Beziehungen»), REW II, 2. Pbsł. *lāu̯-ā- ma strukturę rzeczownika postwerbalnego od *lāu̯ītei̯ (lit. †lóvyti), tj. derywatu na SW do *lau̯-, por. lit. †lavù < pie. *leu̯H-e-. Paralele: scs. *trava* ⇐ *traviti* ⇐ *natrovǫ* ʽzjadam’ (pwk. *treu̯H-); scs. *slava*, lit. *šlovė̃* ⇐ *slaviti* ⇐ *slovǫ* ʽsłynę’ (pwk. *ḱleu̯-). Jeśli przyjmiemy, że ʽława, łoże’ stoi w związku z czymś uciętym, np. z uciętą deską, to możliwe będzie powiązanie tego wyrazu z pwk. pie. *leu̯H- ʽucinać’ (LIV^2 417). Por. z jednej strony sti. *lunā́ti* ʽtnie, odcina’, gr. λύω ʽodwiązywać, odpinać; uwolnić, oswobodzić; osłabić, znużyć’, z drugiej strony lit. *liáutis* ʽprzestać, ustać’. Zob. też LEW 387, Sławski, SEJP V, 50. — Drw. *lovẽlė* 1. ʽgrzęda, grządka’, 2. ʽmurek a. ławka przy piecu’, *lovỹs* (zob.), cps. *lovãtiesė* ʽkapa na łóżko’ (por. *tiẽsti*).

lovỹs, *-io* 4, 3 p.a., *lõvis* 2 p.a. 1. ʽkoryto do karmienia i pojenia zwierząt domowych’, 2. ʽkoryto do solenia mięsa’, 3. ʽdzieża do rozczyniania ciasta na chleb’, 4. ʽczółno, łódź wydrążona z jednego pnia’, 5. ʽkrosna żaren’, 6. ʽłożysko rzeki’, 7. ʽparów, jar’, 8. ʽkanał, rów na wodę’, 9. ʽrozwora w wozie’, 10. ʽinspekt’ (zwykle pl. *loviaĩ*). Substantywizowany przymiotnik na *-i̯o- od *lóva* (zob.). Por. LEW 387. — Drw. *lovẽlis* 1. ʽrynienka do zbierania żywicy’, 2. ʽpiórnik uczniowski’, 3. SD «korczak» [ʽdrewniany kubek’] i «korytko» (syn. *prakartelis*), 4. ʽczęść różnych narzędzi’, *loveliai* m.pl. SD «narty», *lovytaĩtis* ʽkorytko do taczania jajek’ (osnowa zdrob. *lov-yt-). Cps. *dúonlovis* ʽdzieża do ciasta chlebowego’ (por. *dúona*), *gìrnalovis* ʽkrosna żaren’ (por. *gìrnos*). — N.B. Wyraz *lovyčià* ʽżłób, jasła; krosna żaren’ nie jest rodzimy (jak to podawali ŽD 357 i LEW 387, s.v. *lóva*), lecz zapożyczony z błr. *lavíca, -y* ʽżłób’. — N.m. *Loviaĩ*, *Pùslovis* (por. *pùsė*, n.m. *Pùstilta*).

lõzorius, *-iaus* gw. 1. ʽczłowiek chory; inwalida’, 2. ʽnędzarz, żebrak’ — zapoż. z pol. przest. *łazarz* (od imienia ewangelicznego Łazarza, łac. *Lazarus*, gr. Λάζαρος, por. Sławski, SEJP V, 61). Por. nazw. *Lõzaras*, *Lõzaris*, *Lõzorius*, patronimy *Lozaráitis*, *Lozoráitis* (LPŽ).

ložė́ti, *ložė́ja* (war. *lõži*), *ložė́jo* wsch.-lit. ʽpokłaść się na ziemi, wylec — o zbożu, które powalił wiatr lub deszcz’, *suložė́ję rugiaĩ* m.pl. ʽwyległe żyto’. War. *lóžėti*. Sb. postvb. *ložė̃* 4 p.a. ʽmiejsce wyległe w zbożu, trawie’. Niejasne. Transponat pb. *lāž- < pie. *leh$_2$ǵ^h- ʽlec,

legnąć’. — Innowacyjna apofonia *lāž- (SE) ⇒ *lăž-* (SZ): łot. *laža* ‘powalone, wyległe zboże’ (*laz-i̯ā-), lit. *pãlažas* 1. ‘kładzenie, składanie, ofiara’, 2. ‘wygniecione, wydeptane miejsce w zbożu’. — Ewentualny SO *luož-* < *lōž- < pie. *$loh_2ǵ^h$- może zaświadczać forma *lúožas* ‘powalone, wyległe zboże’ (przytoczone z Baisógala w LEW 349, s.v. *lažà* 3, ale nie potwierdzone w LKŽ). Por. stosunek *lúomas* : *lomà*, *lõmas*.

lubnià 2 p.a. gw. 1. ‘zbita z desek skrzynia towarowa, którą wstawia się do sań’ (war. *lùbnė*), 2. ‘sanie robocze’ (war. *lùbnios*, *lùbnės*). War. ze zmianą *bn* > *gn*: *lùgnios*, *lùgnės* ‘sanie wyjazdowe, podróżne’ (por. *bū̃bnas* > *bū̃gnas*). Według Būgi, RR II, 205 forma *lùbnios* powstała przez synkopowanie *i* z *lùbinios, podobnie jak *kélnios* z *kẽlinios*. Formacja denominalna na *-ini̯ā-* od *lub-* jak w *lùbos* (por. LEW 388, ŽD 222n.). Zapoż. lit. w pol. gw. *łubnia* ‘duża, malowana skrzynia z desek z siedzeniami, nakładana na sanie przy uroczystych wyjazdach (do kościoła, na wesele, na targ)’, por. Zdancewicz 344.

lùbos, *-ų̃*/*-ų* 4, 2 p.a. f.pl. ‘sufit, strop’. SD <łubas> «strop prosty, piętro, contignatio». Odpowiedniki bałt.: łot. *luba* 1. ‘łyko lipowe a. jodłowe’, 2. ‘długi gont’, 3. ‘deska, półka umocowana na ścianie’, stpr. *lubbo* EV ‘deska, Bret [Brett]’. Pierwotnym znaczeniem *lùbos* było chyba ‘rusztowanie z żerdzi, powiązane łykiem’. Formacja na SZ *lub-* od *li̯au̯b- / *lau̯b- < pie. *$leu̯b^h$- / *$lou̯b^h$- ‘obierać, łupać, usuwać wierzchnią powłokę’ (por. IEW 690, LEW 388). Odpowiednik germański *lauba- m.n. ‘leaf, foliage’ (Go. *lauf*, OE *lēaf*, OHG *loub*, MoHG *Laub*) < pie. *$lou̯b^h$-o-, zob. Kroonen 2013, 328. Tu też łac. *liber* m. ‘bark, rind’ < *lub^h-ro-. W słowiańskim stoi do porównania forma SZ *lŭbŭ ‘czaszka, głowa zwierzęcia, głowa ludzka’, por. cs. *lŭbŭ*, chorw. gw. *lȁb*, ros. *lob*, *lba*, pol. *łeb*, *łba*, znacz. etym. ‘coś, z czego usunięto wierzchnią warstwę’ ⇒ ‘gołe kości czaszki’ (zob. Boryś 2005, 298). Wyraz bałtycki stoi w apofonii z jednej strony do psł. *lubŭ ‘kora obłupywana z drzew’ (zob. BSW 150n.), z drugiej strony do lit. *lúobas* ‘gruba kora drzewa liściastego’ (zob. s.v.). Osobno zob. *lubnià*. — Drw. *kárkluba* a. *karklubà* ‘boczna deska w wozie do wożenia gnoju, gnojnica’ — przez degeminację z *karkl-luba (zob. *kárklės* s.v. *kaȓklas*).

lū́čioti, *-ioju*, *-iojau* gw. ‘czekać w ukryciu na kogo / co z zamiarem napaści, czaić się, czatować, czyhać (o kocie, lisie)’, por. *Lū́čioja kaip katinas pelę*. *Lapė lū́čioja apie namus, nori sugauti vištą*. War. *lū́čauti*, *lū́čyti* id., por. *Ot lū́čauja ir lū́čauja kap katinas apie lašinius*. *Lū́čija lapė prie vištų*. LKŽ VII, 671 oznaczył *lū́čioti* jako wyraz zapożyczony, wskazując błr. *lučacь* jako formę źródłową. Chyba nie jest to prawdą. Po pierwsze *lū́čioti* wymagałoby błr. formy źródłowej o postaci *lúčacь, tymczasem słowniki podają tylko *lučácь* i to z odmiennym znacz. ‘trafiać do celu’ (iter. do *lúčycь*). Po drugie akut, ukazujący się nie tylko w *lū́čioti*, ale i w dwóch tego synonimach (zob. wyżej), raczej na rzecz zapożyczenia nie przemawia. Nasuwa się hipoteza o uproszczeniu grupy spółgłoskowej w praformie *lū́k-čioti. Czasownik taki, będący derywatem od WSZ *lūk-* ‘czekać’ (por. *lauk-* / *luk-* s.v. *láukti*, *lūkė́ti*) jest zaświadczony w znacz. ‘czekać, oczekiwać’, por. *Vakar, eidami iš Punsko, vis lū́kčiojom, kas kas davytų ir pavėžytų* ‘Wczoraj, idąc z Puńska, wciąż oczekiwaliśmy, że ktoś nas dogoni i podwiezie’. Wydaje się, że duratywno-intensywna formacja na *-čioti* uległa w gwarze dyferencjacji semantycznej, w ten mianowicie sposób, że obok znacz. ‘oczekiwać, spodziewać się’ (neutralne) rozwinęło się znacz. ‘oczekiwać w złym zamiarze, oczekiwać w ukryciu’ (nacechowane). W ślad za tym poszło zróżnicowanie formy: *lū́kčioti* — przy znaczeniu podstawowym (neutralnym), *lū́čioti* — przy znaczeniu pochodnym (nacechowanym). Pierwszy z tych czasowników jest słowotwórczo przejrzysty: *lū́k-čioti*, por. *lūk-ė́ti*. Drugi nie jest przejrzysty; segmentacja †lū-čioti nie jest możliwa, bo †lū- ‘czekać’ nie istnieje. I jeszcze jedno: war. *lū́č-auti* i *lū́č-yti* zakładają neopwk. *lūč-*, pochodzący z metanalizy *lū́č-ioti*. Inaczej mówiąc, mają one charakter sekundarny.

lučnyčia stlit. 1. ‘lampa, światło’ (*Luczniczia tai est schwesumas*, zob. SLA 124), 2.

ʽłuczywo, szczapa smolna’ (*degantiji lucznycze*, zob. SLA, *l.c.*). Brückner 1877, 104 objaśnił *lučnyčia* jako zapożyczenie z pol. *łucznica* i pogląd ten uzyskał ogólną akceptację, zob. SLA 124, ŽD 358 i LEW 388. Kłopot w tym, że wyraz taki nie jest notowany w słownikach dawnej polszczyzny (*Słownik staropolski*, SPXVI, słownik Lindego). To, co Brückner puścił w obieg, jest najwidoczniej *ghost-word*. — Czymś podobnym do †łucznicy jest pol. *łuczyna* ʽpochodnia, łuczywo’, poświadczona śladowo w XVI w. (zob. SPXVI XII, 604). W gwarach jest ona znana tylko na wschodzie (Chełmskie, polszczyzna wileńska, zob. SGP III, 81), co przemawia za jej ruską proweniencją (Brückner 1927, 680, Sławski, SEJP V, 286). Por. błr. ukr. *lučýna* ʽłuczywo’, ros. *lučína* ʽcieńka szczapa, drzazga, łuczywo’, strus. *lučina* ʽpochodnia, łuczywo’. W języku litewskim nie ma zapożyczenia o formie *lučyna. Jest za to *lučnyčia* — formacja wyglądająca jak slawizm, podobna do ruskiego *lučina*, ale nie mająca dla swej formy oparcia ani w polskim ani w białoruskim. W tym stanie rzeczy nasuwa się przypuszczenie, że *lučnyčia* mogła powstać na gruncie (staro)litewskim, mianowicie drogą słowotwórczego przekształcenia białorutenizmu *lučyna (analiza: *luč-yna, por. typ *lentýna* ʽpółka’, *rūdynà* ʽbagno’, zob. ŽD 269). Zmiana ta polegała na zastąpieniu *-yna* neosufiksem *-nyčia*, a motywem tej zmiany było formalne zbliżenie pożyczki do rodzimego synonimu *žibnyčià* stlit. ʽlampa, latarnia’, por. *Tavo žodis yra mano kojų žibnyčia ir žvakė ant kelio mano* (Bretkun). — *žib-nyčià* należy do vb. *pažìbti* m.in. ʽrozpalić (ogień), zapalić (łuczywo, świecę)’. Obok tego są denominalne *var̃p-nyčia* ʽdzwonnica’ ⇐ *var̃pas*; *plỹt-nyčia* ʽcegielnia’ ⇐ *plytà*. Neosuf. *-nyčia* pochodzi z metanalizy slawizmów zakończonych na *-n-yčia* (słow. *-n-ica*), por. *bažnýčia*, *mednýčia*, *skarbnyčià*, *sklėnyčià*, *temnyčià*. — SLA 124 utworzył osobny lemmat dla rzadkiego war. *lučenyčia* stlit. ʽpochodnia, Fackel’, por. z Bretkuna: *buvo daugia žiburų* (glosa: *lučenyčių*). Objaśnił go formułą ʽMit Einschub von *e* aus *lučnyčia*’. Nie jest to trafne, ponieważ chodzi tu o zjawisko morfologiczne: *luč-* + *-enyčia*, odnowienie formy *lučnyčia* przy użyciu neosufiksu, który został wyodrębniony w typie *akmenyčia* (por. *akmuõ*, kalka z pol. *kamienica* ⇐ *kamienny*). Neosuf. *-nyčia* ukazuje się także w *tobnyčia* (zob. *tõbelis*).

lū́gas a. *lū̃gas* gw. 1. ʽmiejsce wgłębione i zalewane przez rzekę; błotnista, grząska odnoga rzeki’, 2. ʽkałuża’, 3. ʽtrzęsawisko’, 4. ʽsadzawka, staw’, 5. ʽbłoto, grzęzawisko’, 6. ʽdziura w dnie rzeki’, 7. ʽschorzenie nóg u koni’ (*arklỹs su lūgù*). Odpowiednik łot. *luga* ʽlepka masa, warstwa pokrywająca zarastające jezioro’, n.rz. *Ludza* < *lug-i̯ā-. Prapokrewne 1° z psł. *luža < pbsł. SO *lau̯g-i̯ā- ʽkałuża’ (por. słń. *lúža*, stczes. *lúže*, rcs. ros. *lúža* ʽkałuża, błoto’, pol. gw. *łuża* ʽjama, kotlina zalana wodą’ (REW II, 66, Sławski, SEJP V, 377), 2° może też z psł. *kaluža ob. *kaljuža < cps. *kal-luža ob. *kal-ljuža ʽwoda stojąca w płytkim zagłębieniu, kałuża, bajoro’ (ros. gw. *kalúža* a. *kaljúža*, pol. *kałuża*, czes. *kaluž*, sch. *kàljuža*). Człon I jak w psł. *kalŭ, scs. *kalŭ* ʽmuł, błoto, brud’, ros. *kal* ʽłajno, nieczystości’, pol. *kał* ʽodchody ludzkie i zwierzęce’, stpol. ʽbłoto, moczar, muł’, pol. gw. ʽbłotnista kałuża na drodze, bajoro na łące’. Człon II *ljuža zakłada SE pbsł. *li̯au̯g-i̯ā-. Zapewne z tego alternantu apofonicznego pochodzi palatalny nagłos w synonimie lit. *liū̃gas* ʽniewielkie błoto, bajoro, kałuża; grzęzawisko, w którym zapadają się konie, koła wozu’ (war. *liū̃gnas* ʽkałuża’), ⇒ *liūgnijà* ʽgrzęzawisko’. Por. łot. *ļuga* ʽgalaretowata masa’. Krótkie *u* widać też w lit. *liugė́ti*, *liugù*, *-ė́jau* ʽzapadać się, kołysać się pod nogami (o bagnie)’. Zob. BSW 163, LEW 379. — Drw. *pralū̃gas* ʽzatoka na jeziorze lub rzece; okno w bagnie; żyzna łąka nad rzeką’. N.jez. *Lū̃gas* 5x (1x n.rz.), *Lū̃gnas*. N. bagna *Liū̃gai* 2x, n. łąki *Liū̃gas* 4x, n.jez. *Liū̃gežeris*. Nazwa błota i nazwa łąki *Liū̃gnai* 6x, n.rz. *Liū̃gnės*.

lugina- stlit. ʽzdradliwy’, hapaks w DP, por. *Nes geresnės yra žaizdos nuog prieteliaus, o neg luginajis* [w oryginale: <lúginaiię>] *pabučiavimas neprieteliaus* DP 366$_{12\text{-}13}$ ʽAbowiem lepsze są rany od przyjaciela, a niźli zdradliwe pocałowanie od nieprzyjaciela’. Tak przytacza odpowiednie miejsce LKŽ VII, 672, dodając w pozycji po *luginajis* alternatywne lekcje

luginaitė? *luginąjie*? Tymczasem Palionis w *Archivum Lithuanicum* I, 1999, 61n. poprawił <lúginaiię> na <łúginaiio> i otrzymał formę gen.sg. od ptc. prs. act. *luginąjis* (*luginti*), formę stojącą w związku zgody z gen.sg. *neprieteliaus* (znacz. dosł. ʽzdradliwego nieprzyjaciela’). Dalsze objaśnienie s.v. *luginti*.

luginti, *-inu*, *-inau* stlit. ʽwabić, nęcić’ u Bretkuna: *Savo liežuviais anys vilioj* (glosa: *alba lugin*) ʽJęzykami swymi oni wabią’. Izolowany czasownik na *-inti* (iter.? caus.?), urobiony od SZ *lug* ⇐ *li̯au̯g-, pie. *lug^h- ⇐ *leu̯g^h- ʽkłamać’ (LIV^2 417). Por. łot. *lùgt*, *lùdzu* ʽprosić, zapraszać’ (ME II, 517n., Karulis I, 547). Osobno zob. *luginas*. Nawiązania pierwiastkowe znajdują się 1° w słowiańskim, por. scs. *lŭžǫ*, *lŭgati* ʽmówić nieprawdę, kłamać, zwodzić’, sch. *làgati*, ros. *lgu*, *lgatь* ʽkłamać, łgać’, błr. *ilhácь* ts. (REW II, 21), 2° w germańskim, por. goc. *liugan*, stwn. *liogan* ʽkłamać, mówić nieprawdę’ oraz 3° w celtyckim, por. stir. *lu(i)ge*, *lugae* ʽprzysięga’. Zob. BSW 163, Stang 1972, 35. O możliwości dołączenia tu wyrazu het. *ḫaluka*- c. ʽwieść, wiadomość’ zob. Kloekhorst 2008, 275n. (rekonstrukcja pie. *h$_2$leu̯g^h-). Nietrafne wydaje się powiązanie *luginti* z *lùnginti* ʽmerdać ogonem’, refl. ʽłasić się (o psie)’ w LEW 163 i ALEW 601; *lung*- pochodzi z sonoryzacji pierwotnego *lunk*-, zob. *luñkanas*.

lùgnas, *-à* gw. ʽłatwo się gnący, giętki, np. o słomie, która jeszcze nie wyschła, o pręcie’. Z innym suf.: *palugnùs* gw. ʽuległy, posłuszny, korny; podstępny, obłudny, dwulicowy’ (war. *paludnùs*). Są to drw. na *-nas*, *-nus* od słabo poświadczonego przymiotnika *lugùs* ʽmiękki, wiotki, niesprężysty’ (słownik Mielckego, 1800). LEW 389 za Endzelinem powiązał lit. *lùgnas* itp. z gr. λύγος f.m. ʽgiętka gałązka, witka, pręt, zwł. wiklinowy (używany do robienia wieńców)’, vb. denom. λυγίζω ʽwykręcać, wyginać jak witkę’. GEW II, 141 dodaje tu jeszcze łac. *luxus* ʽwykręcony, zwichnięty’ (*lug-so-) oraz czas. stisl. *lykna* ʽugiąć kolana’ (*lukn-jan). Por. jeszcze *lùngė* jako wariant do *lìngė*.

lū̃gnė bot. ʽgrążel, roślina wodna o dużych, żółtych kwiatach, nenufar, Nuphar luteum’, war. *lū̃gnas* ʽgrążel; lilia wodna’. W LKŽ VII, 672 zostało wymienione wraz z war. *lugnė* b.z.a., *lùgnas* na drugim miejscu. Najprawdopodobniej są to postaci wtórne względem *lùknė* gw. ʽgrążel’, mianowicie zmienione drogą antycypacyjnej sonoryzacji *kn* > *gn*. Wskazują na to: 1° odpowiednik łot. *lùkne* ʽpewna roślina wodna o mocnych miękkich korzeniach i okrągłych liściach’ (Urbutis 2010, 179), 2° odpowiednik psł. *lŭkno ʽgrążel, Nuphar’, odzwierciedlony w stczes. *lekno*, czes. drw. *leknín*, słc. *lekno* (por. Berneker, SEW I, 749, BSW 163, Machek 1968, 325), 3° nazwy wodne utworzone od nazwy rośliny: lit. n.jez. *Lùknas*, *Luknà*, *Luknià*, *Lùknis*, n.rz. *Lùknė*, łot. n.jez. *Luknis*, *Lukna-ęzęrs* (por. Vanagas 1981, 197n.). Zdaniem Urbutisa, *l.c.* nazwa grążla ma być umotywowana czasownikiem lit. gw. *liùkti*, *liuñka*, *liùko* ʽzwisnąć, opaść w dół (o uszach zwierzęcia, o liściach)’, łot. *ļukt*, *ļukstu*, *ļuku* ʽzwisnąć’. Jeśli przyjmiemy, że palatalizacja nagłosu ma tu charakter ekspresywny (por. *pliùpti* ʽlunąć — o deszczu’), to otworzy się droga dla hipotezy, że *luk*- jest refleksem st. zanikowego typu *RuT* ⇐ *ReT* od *lek- (por. *grut*- ⇐ *gret*-; *krut*- ⇐ *kret*-). Dalszy wywód niepewny. Por. np. *lekiù*, *lẽkti* ʽlecieć’.

lūgóti, *lūgóju*, *lūgójau* żm. ʽprosić’ (często u Dowkonta) — neologizm na *-oti*, utworzony od pwk. *lūg*- jak w łot. *lùgt*, *lùdzu*, *lùdzu* ʽprosić, błagać; zapraszać’ (*lūgti viesi* m.pl. ʽzaproszeni goście’). Por. LEW 389. — Drw. *lūgojimas* b.z.a. ʽprośba’, *lūgosena* b.z.a. ts. (wyłącznie u Dowkonta; por. typ *vartósena*).

luĩtas 1. ʽkawałek (słoniny, mydła, drewna)’, 2. ʽgrudka (ziemi, gliny), bryła’. Z innym suf.: *luĩstas* ʽkawałek’. Może być wariantem fonetycznym do *laĩtas* m.in. ʽgliniane klepisko; grudka gliny do zalepienia dziury’. Por. oboczność *ui* : *ai* między *puĩšos* : *paĩšos* ʽsadze’ i *rùišis* : *ráišas* ʽpstry’. Zob. Būga, RR I, 299, II, 263, LEW 334.

lùiti gw.: *sulùiti, -lùja, -lùjo* ʻzaszczekaćʼ, np. *Neik — gali šuva sulùiti, ir išgirs* ʻNie idź, pies może zaszczekać i usłysząʼ. *Lūte sulujo šunes* ʻRozszczekały się psyʼ. Zapewne od dźwiękonaśladowczego pwk. *lui (por. LEW 387). Bez związku etymologicznego z czas. *lóti* ʻszczekaćʼ (wbrew Būdze, RR I, 299). — Neopwk. *luj-V* (⇐ prs. *lùja*): *lujà* ʻszczekanie; nieprzyjemne odezwanie się, lżenie, znieważanieʼ, *lujùs* ʻktóry często szczekaʼ, SW *lūj-V*: *lūjúoti* ʻszczekaćʼ, *išlūjúoti* ʻszczekaniem wypędzićʼ.

lūkė́ti, *lūkiù* (3 os. *lū̃ki*, war. *lūkė́ja*), *lūkė́jau* 1. ʻczekać, oczekiwać, spodziewać sięʼ, 2. ʻmieć nadzieję, żywić nadziejęʼ, *palūkė́ti* ʻpoczekać czas jakiś, trochęʼ (*Palūkė́k, tuojau visi eisim*), SD[1] *palūkiu* «postoię, expecto, consisto, subsisto, sisto gradum». Formacja duratywna z suf. *-ėti* i WSZ *lūk-* ⇐ *luk-*, por. *láukti* ʻczekaćʼ, por. LEW 345, ALEW 601. Paralele apofoniczne, zwykle z prvb. *pa-*: *paūgė́ti*, *pasūpė́ti*, *papjūvė́ti* (GJL II, § 616). — Z innymi suf.: *lūkauti* b.z.a. ʻczekaćʼ, *lū́kčioti* ts. (zob. też *lū́čioti*), *lū̃kinėti* ʻoczekiwać, spodziewać sięʼ (*Aš vis lū̃kinėju jų atvažiuojant*), *lū̃kinti* 1. ʻczekaćʼ, 2. ʻzmuszać kogo do czekaniaʼ, *lūkóti, -ju, -jau* ʻczekaćʼ, *lūksė́ti* a. *lūksóti* ts. (⇒ neoosn. *lūks-*: *lūksnóti* ʻczekaćʼ, np. *Lūksnójo ateĩnant sviečių̃*), *lū́ktelėti* ʻchwilę poczekaćʼ (war. do *lùktelėti*), *lū́kterėti* ʻchwilę poczekaćʼ (war. do *lùkterėti*), *lū̃kurti, -iu, -iau* ʻczekać, oczekiwaćʼ, *lū̃kuriuoti* ʻoczekiwać, czekaćʼ (war. *lū̃kurioti*, *lū̃kuriauti*). — Neoosn. *lūkur-*: *lū̃kurnėti* przest. i gw. ʻczekać, poczekaćʼ (neosuf. *-nėti*), por. *Lūkurnėdams šventa susimylima* PK 103_{15} ʻCzekam ja przedsię twego zmiłowaniaʼ. *Lū̃kurnėja, kol praeis lietus* ʻCzeka, aż przejdzie deszczʼ. — Jeszcze inne sufiksy ukazują się w odpowiednikach łot.: *lũkuôt* a. *lũkât* ʻpatrzeć na co, oglądać; próbować, starać sięʼ, refl. ʻpatrzeć uważnie, wypatrywać, szukać (np. żony)ʼ, *nùolũkât* ʻoglądać się, obserwowaćʼ. — Hapaks stpr. *kāimaluke* vb. cps. ʻsucht heimʼ wymaga emendacji na <kāim-lauke>, o czym więcej s.v. *láukti* (inaczej ALEW, *l.c.*, który czyta °*luke*). — Nomina: *lū̃kestis* ʻoczekiwanie, nadziejaʼ (war. *lūkesỹs*, *lū̃kesnis*), żm. *lū̃kesa* ts. (por. żm. *il̃gesa*), *lūkurỹs* ʻczekanieʼ, *nelūkė́tai* adv. ʻnieoczekiwanie, niespodzianieʼ, *palū́kos* f.pl. ʻodsetki od pożyczonej sumy pieniędzy, procenty, lichwaʼ (⇒ *palū́kininkas* ʻlichwiarzʼ), *palū́kanos* f.pl. ʻodsetkiʼ, *pãlūkis* ʻprocent od pożyczonych pieniędzyʼ, SD[1] *nauda ažu palūkį* «lichwa, fænus oris, vsura, pensio, danisma», SD *patikiu pinigų pirkėjui, ažu prekės palūkis* «borguię, vendo pecunia non præsenti, credo rem venditam emptori». Por. łot. *lũks* ʻzwiadowca; muszka u wylotu lufy, celownikʼ, *nùolũks* neol. ʻzamiar, celʼ. — Neoosn. *lūkėj-*: *palūkėjimas* SD[1] «nieskwapliwość, longanimitas» (syn. *palūkis*), DP ʻfolgaʼ.

lùkštas I ʻskorupa (jajka, orzecha), łuska (cebuli, ziarna), łupina (strąka, owocu)ʼ. Pl. *lukštaĩ* ʻplewy, ościʼ, też ʻpochwa, futerałʼ. Analiza: *luks-tas, drw. denominalny od *luskà* ʻłupinaʼ (zob. s.v.). Por. GJL II, § 398. Grupa *(k)št* ze zmiany *(k)st*, por. *lakštà* ob. *lakstà*; *plãkštas* od *plakstýti (⇐ *plàkti*). Mniej jest prawdopodobna rekonstrukcja *luk-stas w ŽD 324 (czym miałoby być *luk-?). Niezrozumiałe jest powiązanie *lùkštas* z osnową *luzg-* w LEW 393, zob. *luzgė́ti*. — Drw. *lùkštenos* f.pl. ʻskrzela rybyʼ. Vb. denom. *lukšténti* ʻłuskaćʼ.

lùkštas II gw. bot. 1. ʻkaczeniec błotny, Caltha palustrisʼ (war. *lukšta* b.z.a.), 2. ʻlilia wodna, Nymphaea albaʼ. Nawiązanie w łot. *luksts* ʻgrzybień żółty, Nymphaea luteaʼ, pl. *luksti* ʻłodygi, zwł. łodygi kartofli, łętyʼ oraz łot. *luksts* ʻgrzęzawisko; nisko położona, mokra łąka; łąka nadrzeczna, łąka zalewana wiosnąʼ. W nawiązaniu do spostrzeżenia Urbutisa 2010, 179n., iż nazwy kaczeńca i lilii wodnej są motywowane czasownikiem o znaczeniu ʻzwisać, opadać w dółʼ (por. *lė́pė* ⇐ *lẽpti*; *liùkti* s.v. *lū̃gnė*), można *lùkštas* powiązać z pdg. *lùkšti, luñkša, lùkšo* ʻzwisać — o uszachʼ (*Lukšaũsis yr tas, kieno užlùkušios ausys*) i analizować *lukš-tas*. — Drw. *lukštenos* b.z.a. bot. ʻczermień błotna, Calla palustrisʼ, *lukštýnas* a. *lukštỹnė* ʻmiejsce, gdzie rośnie dużo kaczeńcówʼ. — N.jez. *Lùkštas* 3x, *Lū́kštas*, *Lùkštinis*, *Lukštìnis*, n.rz. *Lukštà*, *Lukštìnė*, por. łot. n.rz. *Lukste*, n.jez. *Luksta-ęzęrs* (por. Vanagas 1981, 198).

luñkanas, *-à* gw. ʻgiętki, gibki, sprężysty, o zręcznych ruchachʼ. Odpowiednik łot.

lùnkans ʻgiętki, zręczny’ (war. *ļuñkans* a. *ļungans* ʻobwisły, wiotki; niezdarny’). Formacja z suf. *-an-* od osnowy werbalnej *lunk-*, będącej alternantem *link-*, por. *liñkti* ʻchylić się, giąć się’ ⇐ SE *leñkti* ʻgiąć, zginać’ (por. Būga, RR II, 261, z paralelami na dwoistość *un* / *in*). Znacz. etym. ʻgiętki’. — Inne drw. od *lunk-*: łot. *luñka* 1. ʻzatoka morska’, 2. ʻłąka w zakolu rzeki, wiosną zalewana’, stpr. *lunkis* EV ʻkąt, Winkel’ (Trautmann 1910, 373). — Cps. *lùnkausis* ʻz obwisłymi uszami; niedosłyszący’ (por. *ausìs*). War. na SE: łot. *ļènkàusis, lènkàusis* ʻistota z obwisłymi uszami’. — Czas. łot. *lùncinât* ʻporuszać, wprawiać w ruch; jeść’, refl. ʻłasić się (o psie)’, *asti luncināt* ʻmerdać ogonem’ ma nawiązanie w lit. *lung-*, por. gw. *lùnginti, luñginti* ʻmerdać ogonem’ (*luñgurti* ts.), refl. ʻłasić się (o psie), przymilać się’, war. *lungéntis*, *lùngytis*. Sonoryzacja *nk* > *ng* jak np. w *lìngė, lùngė*.

lùnkas, *luñkas* gw. ʻłyko, wewnętrzna warstwa kory odartej z młodych drzew liściastych, używana do wyrobu wiązadeł, powrozów, rzeszot i łapci’. Z innym suf.: *lùnka* ʻłyko’. Odpowiedniki bałt.: stpr. *lunkan* EV ʻłyko, Bast’ (zob. PKEŽ 3, 91n.), łot. *lûks* ʻłyko; łyko lipowe, wierzbowe’. Zapoż. bałt. w fiń. *lunka* «Löslichkeit der Rinde von einem frischen wachsenden Baum» (LEW 390n., za J.L. Kalimą). Pochodzenie sporne. Po pierwsze może to być nomen postverbale od czas. *lùnkstu, *lunkaũ, *luñkti ʻczynić giętkim, sprężystym przez zginanie’ (akut związany z sufigowaniem *-sta-*, por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*); morfem *lunk-* można ująć jako wariant do *link-* w funkcji st. zanikowego od *lenk-* (*leñkti*), zob. *luñkanas*.. Po drugie można analizować *lun-kas i utrzymywać, że jest to drw. na *-ka-* od prs. infig. *lunù ʻucinam’ *vel sim*. < pie. *lu-n-H-e/o-. Pwk. pie. *leu̯H- ʻuciąć; rozwiązać więzy, uwolnić’, por. wed. *lunā́ti* ʻocina, odcina’ < *lu-né-H-ti (LIV[2] 417). Paralela: *trìnka* ʻkłoda’ ⇐ prs. *trinù*. W literaturze przyjęte jest zrównanie lit. *lùnkas* z psł. *lyko, ros. *lýko*, pol. *łyko* itd., por. BSW 163, ME II, 518n., REW II, 75, GJL I, § 497, LEW 390n. Temu stoją jednak na przeszkodzie prawa głosowe: słowiański nie zna †lǫkŭ < *lunkas, zaś litewski nie zna †lū́kas w znaczeniu ʻłyko’. Derksen 2008, 296 podał transponat ie. *lnH-k-óm. — Drw. *lùnkinis* a. *lunkìnis* ʻzrobiony z łyka’, *virvė lunkinė* SD «łyczak, powroz z łyka», *pynė šiaudinė*, *lunkinė* SD «mata z słomy, zielska, trzciny».

lúobas 3 p.a. 1. ʻgruba kora darta z drzewa liściastego (lipy, dębu), łub, łyko’, 2. SD «korek drzewo y kora iego, suber», *iš luobo* SD «korkowy abo korzany, z kory drzewa ledaiakiego», 3. ʻrynienka do taczania jajek’. Pl. *luobaĩ* 3 p.a. ʻłubki, cienkie deszczułki dla unieruchomienia złamanej kończyny’, *luobai unt palaužtos kojos* SD «łubki ma złamaną nogę», *išvežti ant luobo* ʻpochować nieboszczyka’. Z innym suf.: *lúoba* ʻcienka kora, skórka (jabłka), łupina (kartofla), stwardniała skorupa czego; wysypka, strupy’, war. *luobà* (3, 4 p.a.). Odpowiednik łot. *luobs* ʻłuska, łupina, skorupa’ (⇒ *luôbt*, *-bju*, *-bu* ʻłupić’, *luôbît*, *-u*, *-ĩju* ʻłupić, łuskać, zdzierać korę, łyko; przebierać; uderzać kopytem’). Mamy tu formację z apofonią lit.-łot. *au* ⇒ *uo* do pbsł. *lau̯b-a- (paralele s.v. *duobė̃*). — Drw. *luobẽlis* ʻkoszyk wypleciony z łyka, króbka’, *lúobena* ʻłupina’. Por. łot. drw. *luobiņi* pl. ʻłuski, strąki’. N.m. *Luobà*, *Luobìnė*. Czy należy tutaj *praluõbė* ʻmiejsce, gdzie słońce wytopiło śnieg’? — Nawiązanie psł. *lubŭ pokazuje refleks stopnia *o*, pbsł. *lau̯b-a-s (nieznanego w bałt.). Por. słń. *lûb*, *-a* ʻkora drzewna’, ros. *lub*, *-a* ʻwewnętrzna, włóknista warstwa kory drzewnej, łyko’, ukr. *lub*, *-u* ʻkora lipy, łyko’, pol. *łub*, *-u* ʻpłat cienkiej kory, zdartej wraz z łykiem z drzewa (lipy, wiązu), używany do krycia dachów, do wyrobu różnych naczyń, pudeł, kobiałek, osłon’. Zob. REW II, 64, Sławski, SEJP V, 266n., Bańkowski, ESJP II, 107n. Wyraz bsł., por. rekonstrukcję *lau̯ba- ʻBaumrinde’ w BSW 150. Należy do pwk. pie. *leu̯b^h- / *lub^h- ʻobierać, łupać’ (IEW 690), po którym zachowały się głównie kontynuanty nominalne[298]. Por. alb. *labë* ʻkora, korek’, stisl. *laupr* ʻkosz; kosz na ryby, więcierz’, stang. *léap* ʻwięcierz’, stwn. *louft* ʻkora, łyko’, *louba* ʻdaszek ochronny’, śrdn. *lōp* ʻkorzec’; SZ łac. *liber*, *-brī* m.

[298] Por. słabo poświadczony czas. *laũbti* ʻkopać, ryć’.

'łyko', przen. 'księga, książka' < *lub^{h}-ro- (de Vaan 2008, 337). Zob. IEW 690, WH I, 790, LEW 343, 388. Brak refleksów SE lit. †liaubas, słow. †ljubŭ. — SZ *lub-*: *lùbos* (zob.).

lúomas 1. 'kawałek, obszar ziemi' (*Viename luome mano dirva ir ganyklos*), 2. 'rodzaj, gatunek' (*Vieno luomo, vienos rūšies*), 3. 'położenie rodzinne, np. macierzyństwo, wdowieństwo', 4. 'grupa, warstwa społeczna' (*bajõrų lúomas* 'stan szlachecki', *visų̃ lúomų žmónės* 'ludzie wszystkich stanów'). Drw. *vienu luomu* adv. 'całkowicie, zupełnie, co do jednego' (znacz. etym. 'tak, że nie zostało ani jednego kawałka'). War. *lúoma* ts., też 'szereg, kolejność; wyznaczony termin'. Odpowiedniki łot. *luõma* a. *luõms* m.in. 'warstwa, szereg; czas', *luôms* gw. 'dziura w płocie, przełaz'. Z uwagi na obecność długowokalicznego allomorfu *lėm-*, należącego do rodziny czas. *lem-* / *lim-* 'łamać' (por. *lė́miau* jako prt. do *lémti*), można *lúomas* ująć jako refleks pb. *lōm-a-, czyli drw. na SO do *lēm-. Znacz. etym. 'odłam, to co się odłamało'. Paralele apofoniczne: *plúoštas* ⇐ *plėš-*, *slúogas* ⇐ *slėg-*, *súodžiai* ⇐ *sėd-*, *žúolis* ⇐ *žėl-*.

lúošas, *-à* 'kaleki, ułomny; chorowity'. Niejasne. Formalnie może odzwierciedlać SO *lōš- ⇐ *lēš- (innowacyjna apofonia *ē ⇒ *ā). LEW 359 nieprzekonująco zestawiał z *lė́šos* 'środki pieniężne'. Osobno zob. *lą̃šas*. — Drw. *lúošinti* 'kaleczyć, ranić, psuć', *luošỹs, -ẽ* 'kaleka, inwalida'.

luõtas 'łódź zrobiona z wydrążonego pnia, dłubanka' (m.in. DP). Zestawia się z jednej strony ze słow. *lat-* w cs. *laty, latŭve* 'garnek', drw. cs. strus. *latŭka* 'garnek', czes. *látka* 'garnek', stpol. *łata* a. *łatka* 'naczynie, kocioł', z drugiej strony ze śrwn. *lade* 'deska, dyl, skrzynia', zob. LEW 391. O tym, że nazwa naczynia staje się czasem nazwą łodzi, pisali Fraenkel (LEW 391) i Sławski, SEJP V, 39 (paralele: pol. *okręt, statek*). Pbsł. *lō-t-. Dalszy wywód niepewny. — Drw. *luotelis* SD «łodź, łodka mała, barka, bat, bacik» (syn. *eldijėlė*).

lū́pa 'warga', pl. *lū́pos*. SD: *apsipila kam lūpos* «osypuią się komu wargi», *apsipylimas lūpų* «osypanie warg», *kraipau burnų, lupas* «wykrzywiam gębę». Odpowiednik łot. *lũpa*, pl. *lūpas* 'wargi'. Wokalizm długi i intonacja pozostają niewyjaśnione. Bez etymologii. Jako jedyny odpowiednik wskazano śrdn. *lobbe, lubbe* 'gruba, obwisła warga' (zob. LEW 391, ALEW 602). — Zapoż. lit. w błr. gw. *lúpy* f.pl. 'wargi konia, krowy', pol. gw. *łupy* 'grube, wystające wargi' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 64, Zdancewicz 344, Laučjute 31). — Drw. *lūpýnos* f.pl. 'gęba', *lūpótas* 'o grubych, wydatnych wargach', *lū́puotas* ts. (SD «wargaty, labiosus, labrosus»). Cps. *veršialū̃pis* 'kto ma grube wargi' (por. *ver̃šis* 'cielę'), *veršlūpà* c. ts., też 'ktoś brzydki'.

lupsė́ti, *lùpsi, lupsė́jo* gw. 1. 'uderzać, trzepać skrzydłami' (por. *lapsė́ti*), 2. 'machać rękoma', 3. 'kołysać się', 3. 'śpiewać — o ptaku dudku' — czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *lùp* — m.in. o machaniu skrzydłami, o głosie ptaka dudka (por. *lupùtis*).

lùpti, *lupù, lupaũ* (war. *lupiaũ*) 1. 'obierać palcami, np. kartofle, jajko', 2. 'zdejmować skórkę, zdzierać skórę, korę', 3. 'łupić, bić', *nulùpti* 'obrać z łupiny, skorupy, zedrzeć, obedrzeć, np. korę' (*óžius lùpti* 'wymiotować, rzygać'). Refl. *lùptis* 'łuszczyć się, odłupywać się'. Odpowiednik łot. *lupt, lupju, lupu* 'łuskać, łupać', też intr. 'odłupywać się, odstawać, odwisać'. Do pie. *leu̯p- / *lup- 'łupać', por. LIV^{2} 420 (tylko bsł.), BSW 164, LEW 391n., ALEW 602. Według Casaretto 2004, 55 może tu należeć germańska nazwa 'liścia', por. goc. *laufs* m. 'liść', stnord. *lauf* ts., stwn. *loub* n. 'listowie', < pie. *lou̯p-ó-. Refleks SE bałt. *li̯au̯p- nie jest zaświadczony. Por. refleksy bliskoznacznego pwk. pie. *leu̯b^{h}- / *lub^{h}- s.v. *lùbos, lúobas*. — Drw. *lupinė́ti* iter. 'zdzierać, łupać, rwać, skubać trawę' (łot. *lupinât* ob. *lupît, -iju*). Nomina: *lupà* 'kora drzew; cięgi, lanie' (por. łot. *lupa* 'skorupa; strzęp, szmata'),

lùpata ʻścierka, szmata, gałgan’ (łot. *lupata, lupats*), *lùpena* ʻłupina, obierka’ (war. *lùbena*[299], por. *skā̃bas* < *skā̃pas*), *lupìkas* ʻzdzierca, lichwiarz’, *lupìmas* ʻobieranie’, *lupỹnė* ʻłuska’, *núolupa* ʻobierzyna, łupina kartofla, skorupka jaja’ ⇐ *nulùpti* (war. *núoluba*, por. *lùbena* < *lùpena*). Cps. *išluptaãkis* (zob.), *kailialupỹs* ʻczłowiek skórujący zwierzęta’ (por. *káilis*), *odalupỹs* ts. (por. *óda*), *šunãlupis* a. *šùnlupa* ʻrakarz, hycel’ (dosł. ʻłupiący psy’, por. *šuõ*). — SO *laup-*: *laupýti* (zob.).

lupùtis, *-čio* ʻptak dudek, Upupa epops’ — drw. od interi. *lup* — m.in. o głosie dudka: *Luputis lup lup lup lùpsi ir lùpsi*. Podobnie jest zbudowany syn. *upùtis* — od interi. *up*, por. *Upùtis up up up vis šaukdavo*. Zob. też *dudùtis, kukùtis*.

luskà 2 p.a. gw. 1. ʻłupina, skórka, obierka’, 2. ʻstrzęp, szmata’. Analiza: *lus-kā-*, formacja na st. zanikowym *lus-* od pwk. pbsł. *l(i̯)aus-. Odpowiedniki bsł. na SO: łot. *laûska* ʻodłamek, drzazga, skorupa garnka; coś złamanego, stłuczonego’, *laûskas* ʻłupież’ oraz psł. *luska: rcs. *luska* ʻłupina’, ros. gw. *luská* ʻłuska, łupina’ (liter. *luzgá*), czes. *luska* ʻstrąk’, pol. *łuska* ʻpłytka na ciele ryby, gada; pokrywa nasion i owoców, łupina, plewa’ (stpol. też ʻłupież; zaćma, bielmo’), < pbsł. *lau̯s-kā-. Zob. BSW 152, LEW 393 (s.v. *lùzgis*), Sławski, SEJP V, 352. Sugestia LKŽ VII, 709 o zapożyczeniu pol. *łuska* nie wydaje się trafna. — Specht 1944, 56 i IEW 681n. zaliczyli wymienione refleksy do osnowy *leu̯-s-, wywodzącej się z pwk. pie. *leu̯- ʻoddzielać, odrywać, odcinać’ (dziś rekonstruuje się tu pwk. *sețowy*: *leu̯H-, zob. LIV^2 417). W użyciu werbalnym osnowa taka jest zaświadczona w czasowniku germańskim, por. np. goc. *fralusnan* ʻzginąć, przepaść’, śrwn. *verliesen*, nwn. *verlieren* ʻstracić, utracić’ (EWD 1505). — Z innymi suf.: *lùskana* ʻłupina, obierka; łupież (war. *lùskena*), ʻłuska rybia’, *lùskata* ʻłuska rybia’, *lùskatas* ʻstrzęp, łachman’. — Taki wyraz, jak *lùzgana* 1. ʻłuska rybia’ (war. do *lùskana*), 2. ʻłupina, skorupa’ świadczy o obecności war. *luzga (por. oboczność *-sk-* / *-zg-* w *tuskénti* / *duzgénti*; *tvaskė́ti* / *dvazgė́ti*; *viskė́ti* / *vizgė́ti*, GJL I, § 453). Możliwe, że war. *luzga ustalił się drogą zapożyczenia błr. *luzgá* ʻłupina, łuska, plewa’ (czas. *luzgácь* ʻłuskać’, por. ESBM 6, 48). Z tego powodu, jak też z uwagi na różnicę znaczenia, mniej prawdopodobny wydaje się wywód *lùzgana* od czas. *lùgzti*, *lū̃zga*, *palùzgo* ʻzwisnąć, opaść — o uszach świni’ u Ambrazasa 1993, 95. Wątpliwa jest rekonstrukcja nomen pbsł. *louzg- / *luzg- u Derksena 2008, 293. Osobno zob. *lùkštas* I.

lùstas 1. gw. ʻkawałek czego, zwł. pajda, kromka chleba’ (war. *lustà*), też ʻbryłka sera; gruda gliny’, 2. SD «skiba roley, stria», 3. DP ʻułamek, odrobina’. Zapoż. z błr. *lúst* a. *lústa* (por. ESBM 6, 64n.). Z tego samego źródła zapożyczono pol. gw. *łusta* ʻkromka chleba’ (SGP III, 84). LEW 392, za nim Sławski, SEJP V, 364 niesłusznie podawali, że lit. *lùstas* jest wyrazem prapokrewnym z błr. *lústa*, ros. *lústa, lustá*.

lùsti, *luñta, lùto* gw., zwykle z prvb. *nu-* ʻzwisnąć, opaść w dół — o uszach psa, prosięcia’. Por. łot. *lut-àusis* cps. ʻein Mensch od. ein Tier mit herabhängenden Ohren’ (ME II, 516). Nie ma odpowiednich alternantów na SE †liaut-, SO †laut-. Prawdopodobnie odpowiada łot. *izlust*, *-lùtu* (*luntu), *-lutu* ʻstawać się rozpieszczonym, zniewieściałym’ (*Kad māte lutina, tad bērns izlūt, sak izlust*). Drw. łot. *lutinât* ʻrozpieszczać dziecko; klarować miód’, nomina: *lutis* ʻrozpieszczone dziecko; dobrze zadbany koń’, *luteklis* ʻulubieniec, pieszczoch’. Por. ME I, 766; II, 516 (bez wzmianki o lit. *lùsti*). Dalszy wywód niejasny.

lū́šis, gen.sg. *lū́šies* (wtórnie *lū́šio*) m. zool. ʻryś, Lynx lynx’. SD 1. «lampart, leopardus», 2. «ryś, panthera, pardus». War. *lū́šė*, *lū́šis* f., *lūšỹs*, *lū̃šio* m.; z wtórną nazalizacją: żm. *lų́šis*, *lųnšis* (Būga, RR II, 549n. Odpowiedniki bałt.: łot. *lũsis*, *-ša* ʻryś’; stpr. *luysis* EV ʻryś, Luchs’, czyt. [lui̯sis], z *lūsis przez antycypację miękkości spółgłoski [s’], por.

[299] Por. *Šįmet jau tokios bulbės: kai nulupi, tai lubenų̃ daugiau, kai vidurių* ʻTakie już tego roku kartofle: jak obierzesz, to więcej obierków niż «środków».

lit. *buitìs* < *būtìs* (inaczej PKEŽ 3, 89: dyftong *ui* ma być objawem wykolejenia tabuistycznego). Pb. *lūš-i-, acc.sg. *lūšin < pie. *lūḱ-m̥. Ślad dawnej osnowy atematycznej widać w gen.pl. *lū́šų*. Pokrewne wyrazy germańskie mają w pwk. samogłoskę krótką: stszw. *lō* (*luha- < *luḱ-o-), stwn. *luhs,* stang. *lox* (suf. -*s*-). Język grecki pokazuje infiks -*n*-: λύγξ, λυγκός a. λυγγός m.f. ʽryś', λυκόλυγξ ʽwilkoryś, Wolfluchs', z kolei ormiańskie *lusanunkʻ* ʽryś' miało kiedyś dyftong w pwk., < *leu̯ḱ- a. *lou̯ḱ-. Wyraz był łączony z pwk. pie. *leu̯ḱ- ʽleuchten; sehen' (por. IEW 690, LEW 392, ALEW 603). — Zmianę nagłosu *l*- na *r*- w psł. *rysĭ (ros. *rysĭ, rýsi,* pol. *ryś, -ia* itd.) przypisuje się czynnikom tabu w języku myśliwych albo też adideacji do adi. psł. *rysŭ, por. czes. przest. *rysý* ʽczerwonawy', stpol. *rysawy* ʽrudawy' (zob. REW II, 557n., Boryś 2005, 530). BSW 164 zakładał dwoistość form pbsł. *lūši- / *rūši-. Drobne różnice formalne zachodzące między refleksami ie. przemawiają zdaniem Beekesa 2010, 875 za pochodzeniem wyrazu z substratu przedeuropejskiego. — Drw. *lū́šena* ʽskóra z rysia', *lūšìniai kailiniaĩ* m.pl. ʽfutro ze skóry rysia', *lūšiùkas* ʽmłode rysia'. — Nazw. *Lū́šis, Lū́šė* (LPŽ). N.m. *Lū́šė, Palū́šė, Pãlūšė*. Por. stpr. n.m. *Luysen* ob. *Lusen, Lueszen, Lussin, Luse-lauke* (AON 91, 233).

lūšnà 3, 2 p.a. ʽmarna, zapadająca się chata, chałupka' (*Geresnė lūšnelė sava už svetimą palocių*). Przez degeminację z *lūš-šna, to z *lūž-snā- (syn. *lū́žtvė, lū́žtvynė*). War. *lūšnià, lū̃šnė*. Dewerbalny drw. od *lū́žti* ʽłamać się, rozpadać się'. Budowa jak *džiūsnà, válkšna*. — N.m. *Lūšnà, Lūšnià*.

lùtas, *-à* żm. ʽkrótkonogi (np. o kurze)' — derywat od interi. *lùti lùti*, opisującej chwiejny chód kaczki a. kury: *Lùti lùti lùti šliaužia antys per pievą*. Por. *lùt* — o upadnięciu, przewróceniu się (*Kap ejau, koja kap slyst, tai lùt ir guliu*). — Drw. *lùtis, -ė* ʽkrótkonogi ptak a. zwierzę', 2. ʽkrótkonogi człowiek, człowiek mały i gruby', 3. ʽktoś niezgrabny, nieruchawy, ktoś zaniedbany', ⇒ vb. denom. *luténti* ʽiść kiwając się, iść jak kaczka; deptać, tratować', *lutinė́ti* ʽchodzić bez celu, włóczyć się'; *lutìkė* ʽkura krótkonoga; kobieta mała i krępa', *lutùiža* c. ʽczłowiek na krótkich nogach', *lùtužis, -ė* ʽkrótkonoga istota' (gęś, gęsior, świnia), ⇒ vb. denom. *lùtužioti* ʽiść z trudem, przechylając się z nogi na nogę' (war. *lutū́žioti*).

luzgė́ti, *lùzga*, *luzgė́jo* gw. ʽporuszać się; chybotać się, kołysać się' (*Kad paršas bėg, tad ausys lùzg* ʽGdy prosię biegnie, to [jego] uszy unoszą się i opadają'). Caus. *lùzginti* 1. ʽporuszać czymś zwisającym, potrząsać, zwł. poruszać uszami (o świni, krowie, psie), poruszać ogonem, merdać', 2. ʽzachęcać, pobudzać, dawać impuls do czego', *parlùzginti* ʽz trudem przynieść coś kołyszącego się (o pełnym wiadrze mleka)'. Osnową tych form jest, jak się zdaje, interi. *luzgu, opisująca ruch zwisającego, kołyszącego się przedmiotu. Por. pokrewną interi. *lazgu* w zdaniu: *Lazgu lazgu ir nulùzgino tuščius nėšius* ʽRozmachując, przyniósł puste nosidła na wodę'. Osobno zob. *lazgė́ti*. — Drw. *lùgzti, lū̃zga* (war. *luñzga*), *nulùzgo* ʽopadać w dół, zwisać (o uszach świni)', *lùzgurti* ʽkołysać się, powiewać na wietrze', tr. ʽnieść z trudem coś ciężkiego'. Nomen: *lùzgis* 1. ʽ(pies) z obwisłymi uszami', 2. ʽktoś niechlujny, w poszarpanym ubraniu, oberwaniec' (war. *lùskis*), 3. ʽgamoń, niedołęga'.

lū́žti, *lū́žta* (właśc. *lų́šta < *lunž-sta), *lū́žo* 1. ʽłamać się przy zginaniu, załamywać się pod ciężarem', 2. ʽrozpadać się, walić się', 3. ʽchylić się (pod ciężarem, z osłabienia)', 4. ʽuginać się (pod ciężarem wielu przedmiotów), pękać od obfitości', 5. ʽzłamać sobie (rękę, nogę)', por. *Ranką buvau lū́žęs, nebeprigniaužiu*. *Jis koją lūžtąs*; *įlū́žti* ʽzałamać się (o lodzie), wpaść do wody (po załamaniu się lodu, kładki)', *nulū́žti* ʽzłamać się (o drzewie, nodze, zębie)', *užlū́žo ýla* ʽszydło się złamało' (tak, że koniec został w trzonku). Odpowiednik łot. *lûzt*, *lûstu*, *lûzu* ʽłamać się, złamać się; urodzić, powić'. Formacja ingresywna na *-sta-* od *lūž-*, st. zanikowego do *láuž-C*, zob. *láužti*, *láužyti*. Wokalizm długi *ū(S)* może być wtórny, jeśli pochodzi z denazalizacji samogłoski *ų(S)* w formie prs. *lų́šta; to

ostatnie polega na odnowieniu prs. *lu-ñ-ža (prt. *lùžo, inf. *lùžti). — Drw. *lūžinė́ti* ʽłamać się, rozłamywać się; załamywać się (o głosie)', *palūžė́ti* tr. ʽnadłamać (np. gałązkę)', *lūžóti, -ja, -jo*: *aplūžóti* ʽpochylić się (o chałupie)', *išlūžóti* a. *palūžóti* ʽwylec, pokłaść się na ziemię (o rosnącym zbożu)'. Nomina: *ažulūžįs* SD[1] «załomisty, curuus, sinuosus, flexuosus», *išlūžà* ʽwiatrołom w lesie' (syn. *ìšlauža*), *lūžà* ʽwiatrołom w lesie; powalone zboże; waląca się chata', *lū́ženos* f.pl. ʽodłamki, szczątki; przedmioty połamane, graty' (por. suf. w *pjùvenos*, *svìltenos*), *lūžybės* f.pl. DP ʽułomności (na ciele, na zmysłach)', *lū̃žis* ʽzłamanie; ułomek', przen. ʽprzełom, zwrot', *lū́žtė* a. *lū́žtvė* ʽdrzewa powalone przez burzę, wiatrołom; waląca się chata', *lūžtus* SD «łomisty, łomny, fragilis», *lū́žtvė* ʽwielka ilość czego' (*Tenai lū́žtvių lū́žtvės yra medžių*), *lū́žtvynė* ts., *lūžùs* ʽłamliwy, łomki'. Cps. *žemalū̃žis* ʽkrępy, niewysoki, lecz mocno zbudowany', SD[1] «krępy, corpulentus», «ssiadły, corpulentus, obessus» (por. *žẽmas*), ⇒ *žemalūžystė* SD[1] «krępość, corpulentia, bona corporis habitudo». Por. łot. *lûznis* ʽwiatrołom', *lûžņi* m.pl. ʽdrzewo powałowe; rupiecie, graty; złom żelazny'. — N.m. *Lū́žiškiai*, cps. *Lūžgaliaĩ*.

M

mãcis, *-ies* f. stlit., gw. 1. ʽmoc, siła fizyczna lub duchowa, moc (Boga)’, 2. ʽintensywność, stopień stężenia, np. alkoholu’, 3. przen. ʽwielka liczba, mnóstwo’ (*Mãcis svieto pas mus atvažiavo*). Zapoż. z błr. *moc*, *-y* ⇐ pol. *moc*, *-y* (por. SLA 124, LEW 393n., ALEW 604). War. *macìs, -iẽs* f. (4 p.a.), *mãcė* (m.in. MŽ), *macià*. Zob. też *mãcnas*. — War. z *-č-*: stlit., gw. *mãčis* a. *mãčė* f. ʽmoc (Boga)’, por. błr. *móča* ʽmoc’. Zob. ESBM 7, 76, Urbas 1996, 216 n., ZS 32.

machòrka 1. bot. ʽgatunek tytoniu, Nicotiana rustica’, 2. ʽpośledniego gatunku tytoń do palenia, sporządzony z drobno posiekanych łodyg i liści’. War. gw. *makórka, makorkà*. Zapoż. z błr. *maxórka, -i* ⇐ ros. *maxórka, -i*. Na temat etymologii rosyjskiego wyrazu zob. REW II, 107.

mãcitkas, *-à* gw. ʽmaleńki’ — zapoż. z pol. *maciutki* (LEW 394). Synkopowanie *i* prowadzi do *mactkas, skąd war. *mãckas, -à* ʽmaleńki’ (m.in. u Donełajtisa). — Drw. od neoosn. *mack-*: *mackỹnikas, -a* ʽmalutki’, *mãckis, -ė* ʽmały człowiek, dziecko a. zwierzę’, *mackùtis, -ė* ʽmaleństwo’ (*Kas tau yra, mano mackùti?* ʽCo ci jest, moje maleństwo?’).

mãcnas, *-à* stlit., gw. ʽmocny’ (war. *macnùs*) — zapoż. z błr. *mócny* ⇐ pol. *mocny* (ESBM 7, 75). War. stlit., gw. *mãčnas, mačnùs* ma *-č-* jak w sb. *mãčis, mãčė* ʽmoc’, zob. *mãcis*. — Drw. *macnýbė* ʽmoc’, *macnìngas* ʽsilny, mocny’.

mãčyti, *mãčiju, mãčijau* stlit., gw. 1. ʽpomóc, pomagać, udzielać pomocy’, 2. ʽbyć skutecznym na co, działać korzystnie (np. o lekarstwie)’. Czasownik ten powstał na gruncie litewskim drogą deprefigowania formy *pamãčyti* ts. (*Pamãčyk man maišą an pečių užsidėt*). Ta ostatnia została zapożyczona z błr. *pamahčý, -mahú* (3 sg. *-móža*), przy czym błr. *-h-* uległo zatracie. Por. SLA 125, 155, ZS 32, 90n., LEW 394. Paralele na deprefiksację: *trãšyti* ⇐ *patrãšyti*; *žỹčyti* ⇐ *pažỹčyti*. — Refl. *nesimãčyti* ʽnie wysilać się’, *susimãčyti* ʽpomóc sobie wzajemnie’.

madà 4, 2 p.a. ʽmoda, powszechnie przyjęty zwyczaj, dotyczący zwłaszcza sposobu ubierania się, ulegający częstym zmianom’ (*Rengiasi pagal naujausią mãdą. Mãdos per madàs eit, viskas mainos*). Zapoż. z pol. *moda*, ros. *móda*. — Inne znaczenia, rozwinięte na gruncie lit.: 1. ʽprzyzwyczajenie, zwyczaj’ (*Kas kraštas, tai ir madà*), ʽzły zwyczaj, nałóg’ (*Aš tau šitą madą išvarysiu!*), 2. ʽusposobienie, charakter ludzki’ (*Baisiai mano vyro negera madà*), 3. ʽsposób’ (*Nė kokia madà aš to nedarysiu*), 4. ʽpostać, forma, rodzaj’ (*Atnešk tu man gurbą šitokios madõs*). Por. jeszcze zwroty *be madõs* ʽbez końca, bez miary’, *nė madõs* ʽwcale, nigdy’, *ne po mãdai* ʽnie podoba się’, *į mãdą* ʽmniej więcej dobrze’, *ir madà!* ʽdo czego to podobne!’, *madà bus esanti!* ts. — War. gw. *mudà*; *nė kokia mudà* adv. ʽw żaden sposób’, *nė mùdos nėrà* ts.

mãdaras pogardl. ʽpartacka robota, fuszerka’ (m.in. u Donełajtisa) — zapoż. z nwn. *Madderei* (LEW 394, GL 83). N.B. Niejasne pozostaje użycie *mãdaras* w znacz. ʽrzadkie błoto’ (zob. *matarúoti*). — Vb. denom. *mãdaroti* a. *mãdaruoti* ʽrobić byle jak, partaczyć, fuszerować; psuć, marnować’; może być kalką z nwn. *maddern* ts.

magarỹčios, *-ų* f.pl. pot. 1. ʽpoczęstunek trunkiem po dobitym targu, tzw. litkup’, 2. ʽdodatkowy przedmiot dawany gratis przy zakupie, naddatek’ (*Šėpą ir stalą pirkau, o kėdę davė magaryčių* ʽSzafę i stół kupiłem, a krzesło dał [mi] w naddatku’). Zapoż. ze stbłr.

mogoryčь (stąd też łot. *magaričas*, *margaričas* ʻlitkup'), por. błr. *maharýč* (stąd pol. gw. *mohorycz* ʻlitkup'). Por. SLA 125, LEW 395, ESBM 6, 150, SGP III, 180. Zob. syn. *barìšius*.

mãgas DP ʻmędrzec' — zapoż. z pol. *mag*, przest. *magus* ʻkapłan u starożytnych Persów, zajmujący się także astrologią i magią; czarnoksiężnik, wróżbita; mędrzec' SPXVI (⇐ łac. *magus*). Por. SLA 125, LEW 395, ALEW 604n.

magė́ti, *magù*, *magė́jau* 1. ʻodczuwać chęć, mieć ochotę na co' (*Man tos kriaušės mãga, seilės bėga* ʻMam ochotę na te gruszki, ślinka cieknie'. *Jo kumelė visam kaimui magė́jo* ʻJego klaczy cała wieś pożądała'), 2. ʻbudzić chęć, apetyt', refl. *pasimagė́ti* ʻzachcieć się, zapragnąć czego'. Zob. Būga, RR II, 47. Ten czasownik bazuje na pwk. pie. *mag[h]- ʻmóc, być w stanie, być zdolnym do czego' (LIV[2] 422). Nawiązania z jednej strony w psł. *mogǫ, *mogti ʻmóc, być w stanie coś zrobić' (scs. *mogǫ*, *možeši*, *mošti*, ros. *mogú*, *móžešь*, *močь*, pol. *mogę*, *możesz*, *móc*), z drugiej strony w goc. *magun* 3 pl. ʻmogą, są w stanie', stwn. *magēn* ʻbyć mocnym, mocnieć', nwn. *vermögen* ʻmóc, mieć możność, potrafić, zdołać', wed. *ā́ mahe* ʻwyjednuje'. Do tego nomina: goc. *mahts* ʻmoc, siła' < *mah-ti- (por. scs. *moštĭ* ʻmoc' < *mog-ti-), stisl. *māttr* ts., też ʻzdrowie' (*mah-tu-), orm. *martʿ* ʻmożność, możliwość' (*mag[h]stro-). Porównanie z gr. μάχομαι ʻwalczyć, wojować; sprzeczać się' (np. w LIV[2], *l.c.*) jest kwestionowane z uwagi na izolowany, być może pregrecki, charakter pwk. μαχ-, zob. Beekes 2010, 916n. — Osobno zob. *mė́gti* ʻlubić coś'. Stosunek wzajemny wokalizmów *ă* i *ė* pozostaje niewyjaśniony, por. LEW 395, 425n., Derksen 2008, 321. — Drw. 1. *magáuti* ʻchcieć, pragnąć' (syn. *mogúoti*), 2. ʻpróbować', refl. *magáutis* ʻzachwycać się czym' (syn. *mógautis*), *mãginti* caus. ʻwzbudzać chęć, pociąg do czego, wabić, nęcić, kusić, mamić' (*Vyrai mergas, mergos vyrus mãgina*), ⇒ *mãginamas* ʻponętny, powabny, apetyczny'; *magúoti* ʻmieć ochotę na co, pragnąć, chcieć'. Nomina: *magiaĩ* adv. ʻdobrze, mocno, słodko, np. spać' (*Seselė magiai užsnūdo* ʻSiostrzyczka słodko zasnęła'), *magõšius* ʻktoś wybredny w jedzeniu', *mãgulas*, *-à* ʻmnogi, liczny' (rzadki suf. *-ulas*, por. *gẽdulas*, *stẽbulas*, *tóbulas*), *magū́lis* ʻjedzenie brane na drogę lub komuś wręczane', *magulỹs* ʻwielka ochota, chęć na co', *magùs* ʻbudzący chęć, ponętny, pociągający, powabny; (o śnie) słodki, mocny'. Cps. *mãgmogis* (zob.). — WSO *mog-* < *māg-: *mãgmogis* (zob.), *mógautis* (zob.), *pramogà* (zob.).

magyla b.z.a. gw. 1. ʻuosobiony pomór, zaraza' (Akielewicz, *Gramatyka języka litewskiego*, Poznań 1890, 164), 2. pl. *magýlos* ʻcmentarz', zwykle *žỹdų magýlos* ʻcmentarz żydowski'. Zapoż. ze stbłr. *mogila*, błr. *mahíla*, *-y* ʻmogiła, grób', por. Būga, RR III, 777, LEW 395, ALEW 605. Co do akutu por. zapoż. *Velýkos*, *rabýtelis*.

mãgmogis, *-io* ʻprzyjemność', pl. *mãgmogiai* ʻprzyjemności życia' (*Jam mãgmogiai terūpi* ʻJego tylko przyjemności obchodzą'). Złożenie tautologiczne, które łączy w sobie allomorfy *mag-* (SO) i *mog-* (WSO) czasownika *magė́ti* (por. *mógautis*, *pramogà*). Paralele: *mãžmožis*, *skánskonis*. Por. LEW 395, s.v. *magė́ti*. — Wyraz *mõgis*, *-io* ʻprzyjemność, zadowolenie' (*Jam mõgiai terūpi* ʻJemu tylko przyjemności w głowie') może być drw. wstecznym od *mãg-mogis* (decompositum). Por. stosunki *mõžis* : *mãž-možis*; *sravaĩ* : *sravã-žolė*.

magóti, *magóju*, *magójau* gw. ʻpomagać, ratować (o lekarzu)' — wtórne simplex, wynikłe z deprefigowania vb. cps. *pamagóti* ʻpomagać; leczyć' (*Kaimynė daug žino, ji mok tūlas ligas pamagóti* ʻSąsiadka dużo wie, potrafi wiele chorób leczyć') — zapoż. z błr. *pamahácь*, *-áju*, 3 sg. *-áje*. Por. *mãčyti* ⇐ *pamãčyti*; *žỹčyti* ⇐ *pažỹčyti*. Zob. też LEW 395.

magztýti, *magztaũ*, *magzčiaũ* gw. ʻwiązać, robić węzły; splatać (bicz, plecionkę, siatkę ze sznurków)'. Wymieniona forma stanowi pisownię etymologiczną dla brzmienia [makstyti], to z *maks.styti przez degeminację. Praforma *mazg-sty-, frequentativum z suf. -

sty- i SO *mazg-* od *mezgù*, *mègzti*. Zob. też *mazgýti*. Paralela: *ragztýti* < *ragz-sty- ⇐ *règzti*. — War. *smagztýti* ʽwiązać' pochodzi z resegmentacji formy *susmagztyti, to zaś z synkopowania formy zwrotnej *su-si-magztyti (paralele wymieniono s.v. *stvérti*). — Neoosn. *magzty-*: *magztýtinis* ʽbicz spleciony w formę czworoboku' (z substantywizacji adi., por. *adýtinis*, *karpýtinis*). Osobno zob. *mãkštai*.

máigyti, *máigau*, *máigiau* ʽmiąć, miętosić, gnieść, ściskać; plątać, wikłać (nici, słomę); wzruszać (ramionami)', *įmáigyti* ʽwetknąć (w ziemię), wcisnąć (do naczynia)', *sumáigyti* ʽzbić (jabłka), zgnieść (jagody), potłuc (ugotowane kartofle)', refl. *máigytis* ʽzachowywać się niepoważnie, mizdrzyć się (o dziewczynie, kobiecie)', *maigau* SD «gmatwam» (syn. *raizgau*, *painioju*). War. *maigýti*. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *maig-* od SZ *myg-* (zob. *mýgti*) lub też od SP *mei̯g- (zob. *míegti*). Paralela apofoniczna: *dáigyti* ⇐ *dyg-* / *dieg-*. Odpowiednik łot. *maîdzît*, *-gu* (war. *-dzu*), *-dzĩju* iter. ʽcisnąć, przyciskać, ugniatać, miesić'. — Nomina z *maig-*: *máigos* f.pl. lub *maigaĩ* m.pl. ʽpozostałości po uprzątniętym zbożu; słoma roztrząsana w oborze na podściółkę', *maigai* a. *maigas* SD «mierzwa, stramen coaceruatum, aceruus stipularum» (n.m. *Maigaĩ*, *Maigiaĩ* 3x). Por. łot. *maîgle* ʽkij, tyka, klamra', pl. *maigles* ʽrohatyna; kleszcze, szczypce', *maĩgsne* ʽdługi drąg'. Por. złożenie stpr. *pelemaygis* EV ʽjastrząb myszołów, Rotilwye [Rötelweihe, Turmfalke, Falco tinnunculus]' (Trautmann 1910, 393), znacz. etym. ʽdusiciel mysz'.

maigýtis, *maĩgausi*, *maĩgiausi* gw. ʽzasypiać, zapadać w sen', *iššimaigýti* ʽwybić się ze snu i nie móc ponownie zasnąć' (por. łot. *maĩguôt* ʽwpadać w drzemkę, drzemać'). Wydaje się, że to reflexivum zostało dotworzone do *maigyti, pełniącego funkcję causativum o znaczeniu ʽusypiać (dziecko)'. SO *maig-* jest motywowany przez SZ *mig-* właściwy dla intr. *užmìgti* ʽzasnąć'. W słowiańskim taki sam stosunek łączy scs. *sŭ-měž-iti oči* ʽzamknąć oczy' z inchoativum *mĭg-nǫ-ti ʽporuszyć powieką, mrugnąć' (strus. *mgnuti*, stpol. *mgnąć*). Por. Villanueva Svensson, *Balt* XXXIX:2, 2004, 180n., ALEW 605. — Nomina na SO: *maĩgiai* adv. w zwrocie *maĩgiai miegóti* ʽspać mocnym snem' (*Nemaĩgiai miegójau, tai vìską girdė́jau*), *maigùs* żm. ʽchcący spać, senny, ospały', ⇒ *maigū̃nas* ʽława a. kanapa do spania, szezląg' (m.in. Lex). Por. stpr. *maiggun* acc.sg. ʽsen' (nom.sg. *maigas), *meicte* ʽspanie, Schlafen' (*maig-ta? Villanueva Svensson, *l.c.* przypuszcza, że może tu chodzić tu o formę 3 os. atemat. prs. *meigti). — LEW 395 za Būgą zaliczył tu jeszcze *maigaĩ* a. *máigos* ʽcmentarz, zwykle żydowski' (por. syn. *magýlos*). Zdaniem Karulisa I, 558 należy tu również przymiotnik łot. *maîgs* ʽłagodny'.

maĩlius, *-iaus* 1. ʽdrobne, małe ryby', 2. ʽnarybek, małe ryby pochodzące z rozpłodu' (*Yra maĩliaus, bus ir žuvų*), 3. SD «drobiazg, minuties». War. *máila*, *mailas*, *máilis*. Odpowiednik łot. *maĩle* ʽdrobne ryby'. Osnowa *mail-* pochodzi prawdopodobnie z innowacyjnej apofonii *mil-* ⇒ *mail-*, gdzie *mil-* było SZ do *mal-*, jak w *málti* ʽmleć, kruszyć'. Znacz. etym. ʽdrobiazg jako skutek rozdrobnienia'. Apofonię ***aiR*** ⇐ ***iR*** pokazują również takie wyrazy, jak *smailùs* i *dairýtis*, *gaimìnti*, *gaivìnti*. — Słowiańskim odpowiednikiem *mai̯l- jest *mělŭ-* w drw. psł. *mělŭ-kŭ ʽpokruszony, rozdrobniony' (BSW 165: *mailu-), por. ros. *mélkij* ʽdrobny, miałki; płytki, powierzchowny', ukr. *milkýj* ʽpłytki, niegłęboki; drobno zmielony', pol. *miałki* ʽdrobno pokruszony', przest. też ʽniegłęboki, płytki', czes. *melký* ʽdrobny; płytki'. Obok tego rzeczownik ros. *melь* coll. ʽdrobne, małe ryby'. Zob. też LEW 395, s.v. *máila*.

mainélga c. gw. 1. ʽkto trudni się zamianą, prowadzi handel na zamianę', 2. ʽkrętacz, oszust' — z *mainelka przez perseweracyjne udźwięcznienie obstruentu: *lk* > *lg*, por. *vertélka* > *vertélga*; *penkel-kis > *penkélgis*. Analiza: *mainel-ka, drw. na *-kā-* od *mainẽlis* ʽten, co prowadzi handel na zamianę'. Na skutek wtórnego odniesienia tego derywatu do *mainýti* a. *mainúti* jako czas. motywującego doszło do emancypacji neosufiksów *-elka*, -

elga. Odpowiednikami *mainélga* są w języku literackim *mainéiva* i *maininiñkas*.

mainikáuti, *mainikáuju*, *mainikavaũ* ʽtrudnić się zamianą, zwł. koni' (*Arkliais mainikáudavo*), *numainikáuti* ʽoszukać kogo przy zamianie' — vb. denominativum na *-auti* od niezachowanego nomen agentis †mainikas ʽten, kto zamienia, trudni się zamianą' (zob. *mainýti*). Paralele: *kūlikáuti* ⇐ *kūlìkas*; *samdikáuti* ⇐ *samdikas; *jaunikáuti* ⇐ *jaunìkis*.

mainýti, *mainaũ*, *mainiaũ* ʽzamieniać, zmieniać, wymieniać (pieniądze), trudnić się zamianą'. Refl. *mainytis* ʽzmieniać się, np. o pogodzie; zmieniać się przy pracy'. W grę wchodzą dwie etymologizacje. Po pierwsze może to być vb. denom. od sb. *mai-nă- lub *mai-nā-, por. *mainaĩ* m.pl. gw. ʽodmiany księżyca' (liter. ʽwymiana, np. towarowa'), *mainaĩs* adv. ʽw zamian, na wymianę', *atmainà* ʽzmiana', *mainà* ʽzamiana, wymiana'. Por. łot. *maĩnît* obok *maĩņa* a. *maĩna* ʽwymiana, zmiana' (*maĩņus* adv. ʽna zmianę, na przemian') oraz scs. *měniti* ʽwymieniać' obok *měna* ʽwymiana'. — Po drugie można się zastanawiać, czy segment *n* nie jest infiksem nosowym z praformy prs. *minu < pie. *mi-n-H-é-. Neopierwiastek pochodzący z reanalizy *min-u mógł bowiem zostać zaopatrzony w alternant SO *main-*. W tym kierunku wskazuje taka paralela, jak lit. *tráinioti* ʽtrzeć, pocierać' ⇐ *trinù* z *tirnu < pie. *tr̥-n-h_1-é- (pwk. *terh_1-). Por. też *páinioti* ⇐ *pìnti*; *skáinioti* ⇐ *skìnti*. Na sețowy charakter pierwiastka, pie. *mei̯H- / *miH-, wskazują refleksy łotewskie i słowiańskie. Por. 1° łot. *mît*, *miju*, *miju* ʽwymieniać' (alternacja antekonsonantycznego *mī-* z antewokalicznym *mij-*; *j* w tzw. hiacie lrg.), *pamît* ʽzmieniać', refl. *mîtiês* ʽwymieniać się czym, zmieniać się', *pamîtiês* ʽzamienić się czym, np. końmi', nomina: *mîts*, pl. *mîti* ʽzamiana' (⇒ vb. denom. *mîtuôt* ʽwymieniać, zamieniać', *mîtenis* ʽzamieniony koń' (⇒ *mîteniski* adv. ʽna zmianę, na przemian'), *pamija* ʽzmiana', *pamijs* ʽabwechselnd geschichteter Flachs', 2° scs. *minǫti* ʽprzejść obok, minąć; (o czasie) upłynąć, przeminąć' *miH-C, *prěminǫti* ʽprzekroczyć, przejść', *mitě* adv. ʽna przemian, na zmianę'. Inaczej LIV^2 426: *mei̯- lub *$h_2$mei̯- ʽzmieniać, wymieniać'. Zob. też LEW 395n., ALEW 609. — Drw. *mainéila* ʽkto trudni się handlem wymiennym' (w GJL II, § 222 niesłusznie wywodzi się to od adv. *mainaĩs* ʽna wymianę'), *mainéiva* ts., *mainẽlė* a. *mainẽlis* ʽkto prowadzi handel na zamianę; kto kupuje konie' (*Mainẽliai perka arklius, ne tiktai mainikauja*), *mainélga* (zob.), cps. *balsãmainis* ʽchłopiec przechodzący mutację', SD «mutant, hirquitallus» (por. *bal̃sas*). Vb. denom. 1. *mainâuti* ʽprowadzić handel na zamianę', 2. *máinioti*, *-ju*, *-jau* ʽtrudnić się zamianą, zwł. koni', DP ʽwymieniać pieniądze'.

maĩstas 1. ʽżywność, pożywienie, pokarm' (*Čia mano visas maĩstas, kuriuomi aš misiu* ʽTo cała żywność, którą będę się żywił'), *maĩsto prẽkės* ʽartykuły spożywcze', 2. przest. ʽzapas żywności; prowiant zabierany w drogę, do pracy'. War. *maista*, *maistis* b.z.a. (Dowkont). Takie przykłady, jak *glaĩstas* ⇐ *glaistýti* (*glejù*) i *laĩstas* ⇐ *laistýti* (*lejù*) skłaniają do uznania *maĩstas* za sb. postvb. (*maist-a-*) od zanikłego vb. *maistyti. To ostatnie było frequentativum na *-sty-*, *mais-sty-, które utworzono z udziałem SO *mais-* od neopwk. *mis-* ⇐ inf. *mìs(ti)*, por. *mintù*, *mitaũ* ʽżywić się'. SO *mais-* ⇐ *mis-* ma paralele w *rais-* ⇐ *rìsti*; *švais-* ⇐ *švìsti*; *vais-* ⇐ *výsti*. Do zatarcia granicy morfologicznej drogą degeminacji doszło też w takich wypadkach, jak *švaistýti* < *švais-sty- (od *švis-*, por. *švìsti*, *švintù*) oraz *spą́styti* < *spąs-sty- (drw. na SO od neopwk. *spęs-*, por. *spę́sti*, *spéndžiu*); sb. postvb. *spą́stai*. Mniej prawdopodobna jest rekonstrukcja plit. nomen o strukturze *mait-tas (⇐ *mit-*), co przyjęto w Žd 321 i ALEW 607. Apofonia *mit-* ⇒ *mait-* byłaby bardziej wiarygodna w wypadku *maĩt-as* ʽpożywienie pszczół, nektar' albo *maità* ʽpadlina'. Ale tu znów prościej jest zamiast apofonii założyć derywację postwerbalną, tj. wywód od *maitìnti* ʽdawać jeść, żreć' jako causativum na SO od *mìsti* (zob. s.v.). — Drw. *maistìngas* ʽpożywny', Cps. *maĩstmaišis* ʽworeczek na prowiant' (por. *maĩšas*), *maĩstmilčiai* pl.m. ʽresztki pożywienia dodawane do karmy dla zwierząt a. drobiu' (por. *mìltai*), *maĩstpinigai* ʽpieniądze na wyżywienie, diety'

(por. *pìnigas*). Vb. denom. *maisténtis*: *Voras meistẽnas musèm* ʽPająk żywi się muchami'.

maistýti, *maistaũ, maisčiaũ* gw.: *atmaistýti* ʽodplątywać, rozwiązywać' — na granicy morfologicznej pokazuje *s* wynikłe z degeminacji (*mais-sty-), a wcześniej z asymilacji antycypacyjnej (*s-s* < *š-s*). Praforma *maiš-sty-ti. Frequentativum na *-styti*, stojące obok iter. na *-yti*, *maišýti* (zob.). Całkiem paralelny rozwój zaszedł w wypadku *áustyti* ʽwyziębiać' < *auš-sty-, co jest synonimem *áušyti*. Tak *maistýti* jak *áustyti* są wyjątkowymi przykładami, ponieważ w drw. na *-sty-*, tworzonych od osnów zakończonych spirantem *š*, granica morfemowa *š-sty* jest normalnie znoszona na korzyść *š*, mianowicie drogą asymilacji perseweracyjnej: *š.sty > *š.šty > *šty. Por. np. *kùmštyti* < *kumš-sty- (ob. *kùmšti*), *raištýti* < *raiš-sty- (ob. *raišýti*).

máistra m. gw. ʽstolarz': *glaúnas máistra* ʽbardzo dobry stolarz' (ZS 32). Zapoż. z błr. *máistra, -a* m. (wariant do *máistar, -tra*), por. LEW 397. Co do akutu por. zapoż. *báika*, *náika*, *váiskas*. Osobno zob. *méistras*.

maĩšas 1. ʽwór, worek; miech kowalski', 2. przen. ʽilość mieszcząca się w worku; duża ilość, obfitość', 3. przen. ʽgrube, tłuste zwierzę; tęgi, nieruchawy człowiek', 4. SD «kubeł skorzany, skorzane wiadro» (syn. *viedras odinis*). Z innym suf.: *máišė* (metatonia akutowa) ʽspleciona ze sznurków workowata sieć, służąca do przenoszenia karmy, zwł. siana; wielki worek; matnia w sieci'; war. *máižė*: *Pilną maižę prikimšau šieno* — z perseweracyjną sonoryzacją *i̯š* > *i̯ž* (por. *kepaĩšis* > *kepaĩžis*). Też *máišis* m.f. ʽwór'. Odpowiedniki bałt.: łot. *màiss* ʽwór', stpr. *moasis* EV ʽmiech kowalski, Blosebalk [Blasebalg]'. Dokładne nawiązanie w psł. *měxŭ, por. scs. *měxŭ* ʽskórzany worek, miech', ros. *мех* ʽfutro zwierzęcia; miech kowalski', pl. *mexá* ʽwyprawiona skóra', pl. *mexí* ʽworek ze skóry', czes. *měch* ʽmiech kowalski', gw. ʽrodzaj sieci rybackiej a. myśliwskiej', pol. *miech* ʽwór, torba, sakwa; miech kowalski'. Praforma bsł. *mai̯ša- < *mai̯sa- < pie. *moi̯so-. Wyraz uchodzi za prapokrewny z indo-irańską nazwą ʽbarana', por. wed. *meṣáḥ* m. ʽbaran', aw. *maēša-* m. ʽowca'. Znacz. etym. ʽpojemnik zrobiony ze skóry baraniej, służący do przenoszenia i przechowywania płynów'. Por. Z drugiej strony por. stisl. *meiss* m. ʽpudło z drewna, wooden box, wyplatany kosz, basket', *heymeiss* ʽwór siana', stwn. *meisa* f. ʽnosidła z drewna do przenoszenia ciężarów na plecach' (śrdn. *meise* ʽmiara ciał sypkich'). Zob. BSW 165, LEW 397, NIL 496, Boryś 2005, 322n., Derksen 2008, 309n., Kroonen 2013, 348, ALEW 607.. Stang 1972, 35 daje pierwszeństwo zestawieniu *maĩšas* z odpowiednikami germańskimi. — Drw. *apýmaišis* ʽniepełny worek', *maišẽlis* ʽworeczek, woreczek na pieniądze', DP ʽworek', SD «mieszek, worek ledaiaki; mieszek pieniężny, bursa, worek», *jupoj maišelis* SD «kieszeń», *maĩšiščias* wsch.-lit. ʽwielki wór, lichy worek' (por. suf. w *par̃šiščias*, *rañkiščia*), *maĩšiškas* ʽworkowaty, jak worek wyglądający (o źle uszytym ubraniu)'. Cps. *maišãdaris* a. *maišãsiuvis* ʽkto szyje worki', SD «miechownik, saccariam faciens» (por. *siū́ti*), *miegamaĩšis* (zob. *miegóti*), *sū́ramaišis* ʽworeczek do suszenia serów' (por. *sū́ris*). — N.m. *Maĩšeliai*, *Maišẽliai*, *Maišeliaĩ*.

maišýti, *maišaũ*, *maišiaũ* 1. ʽmieszać', 2. ʽzagniatać mąkę z wodą, miesić ciasto', 3. ʽplątać (nici, sznury)', *įmaišýti* ʽrozczyniać (ciasto chlebowe)'. SD: *maišau* «mieszam co z czym, pomieszać co czym; buntuię, machluię, rozwarzam co», *pamaišytas* SD «mieszany, pomieszany», *sumaišau* SD[1] «gmerzę, gmeram, misceo...», «zamięszywam, conmisceo...». Refl. *įsimaišyt* SD «wmieszać się w ludzie», *įsimaišau* SD «wtrącam się w co» (syn. *įsikišu*). Iterativum z suf. *-yti* i SO *maiš-* ⇐ *mieš-* / *miš-*, zob. *miẽšti*, *mìšti*. Odpowiednik łot. *màisît, -u, -ĩju* ʽmieszać', *maisīt zemi* ʽorać po raz drugi'. Nawiązanie w słow. *měs-i-*: scs. *měsiti*, *měšǫ* ʽmiesić, ugniatać', ros. *месить*, *мешý* ʽzagniatać, wyrabiać (ciasto, glinę)', czes. *mísit*, *mísím* ʽmieszać' (*mísit těsto* ʽmiesić ciasto'), pol. *miesić*, *mieszę* ʽmieszać ugniatając', < pbsł. *mai̯š-ī- ⇐ pie. *moi̯ḱ-éi̯e- ⇐ *mei̯ḱ- (por. BSW 175, LEW 450n., ALEW 608, LIV[2] 428).

Osobno zob. *maistýti*. — Nomina ze SO *maiš-*: *įmaišalas* 1. ʽrozczynione ciasto chlebowe', 2. ʽzaczyn, zakwas, tj. kawałek ciasta żytniego z poprzedniego wypieku', war. *įmaišas* ⇐ *įmaišýti* ʽrozczynić', *maĩšalas* ʽmieszanina, domieszka, zamęt' (⇒ *maišalíenė* ʽbezład; zupa z kawałków mięsa i klusek', por. suf. w *bulvíenė*), *maišatìs*, *-iẽs* f. ʽzamęt, zamieszanie, zgiełk, nieporządek' (por. *gaišatìs* ⇐ *gaĩšti*), *maĩšė* ʽmieszanina jęczmienia, owsa i wyki', *maišẽklis* ʽpogrzebacz; mątewka, mieszadło' (por. suf. w *žarstẽklis*), *maišìklis* ʽmieszadło; urządzenie do zakłócania, np. sygnałów', *maĩšinas vanduõ* ʽmętna woda', *maišinỹs* ʽmieszanka zbóż jarych', *maĩštas* (zob.), *maištrùs* (zob.). Cps. *kraujómaiša* ʽkazirodztwo' (dosł. ʽpomieszanie krwi', por. *kraũjas*). — Neoosn. *maišy-*: *maĩšymas* ʽmieszanie; ciasto chlebowe (zakwaszone, ale jeszcze nie wyrobione); polewka chlebowa; słodzona woda', *maišýtojas* ʽkto zagniata ciasto', *maišýtuvas* ʽmieszadło', *pamaišymas* SD «buntowanie; pomieszanie; zatrwożenie», *pamaišýtas* SD «mieszany, pomieszany». — Przymiotnik stpr. *maysotan* EV ʽmieszany, pstry, gemenget [bunt]' zakłada osnowę w postaci vb. iter. z suf. *-ā-*, *mais-ā-t. Różnica słowotwórcza między *maisāt i *maišýti* przypomina stpr. *bandāt : lit. *bandýti* (zob. s.v.) oraz stpr. *pīdāt : lit. *pýdyti* (zob. s.v.).

maĩštas 1. ʽbunt, spontaniczny sprzeciw' (*sukélti maĩštą* ʽpodnieść bunt'), 2. ʽniesnaski, waśnie', 3. ʽzamieszanie w jakiejś sprawie, nieporozumienie', 4. ʽzawirowanie wiatru'. DP ʽrozruchy; zatrwożenie; rostyrka; zamieszanie, poruszenie; sedycya'. SD: *maištas* «zamieszanie, confusio, perturbatio, tumultus», *maištas piktųjų* «bunt, spiknienie, factio, rebellio» (syn. *sueiga piktųjų*). Rzadki war. *maišta* SD «rozruch, tumultus, tumultuatio, turba». Dewerbalny drw. na *-tas* (*-ta*) od *maišýti* ʽmieszać, zamieszać' (zob. s.v.), porównywalny np. z *rãštas* ⇐ *rašýti*. Por. w SD prs. *maišau* jako synonim dla *maištų darau* s.v. «buntuię». Znacz. etym. ʽzamieszanie, zmącenie spokoju' (por. pol. *zamęt* ʽzakłócenie porządku, chaos' ⇐ *zamącić* ʽzamieszać i zrobić mętnym; wprowadzić niepokój'). ALEW 606 przyjmuje drw. apofoniczny od *miẽšti*, co jest mniej prawdopodobne. NIL 481 wywodził *maĩštas* — ze znakiem zapytania — z pie. *moi̯ḱ-to-; z uwagi na brak odpowiedników dla takiej właśnie formacji w innych ie. językach nie wydaje się to możliwe. Zob. też LEW 450 (s.v. *miẽšti*). — Drw. *maištìngas* ʽbuntowniczy, np. duch', *maĩštininkas* ʽbuntownik' (SD *maištinykas*), *pamaišymas* SD «buntowanie; pomieszanie; zatrwożenie», cps. *maištadarỹs* ʽbuntownik' (por. *darýti*). Vb. denom. *maištáuti* ʽpodnosić bunt, buntować się, burzyć się'. Por. SD *maištų darau* «buntuię» (syn. *maišau, vaidų sukuriu, vaidiju*).

maištrùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽmieszany, niejednorodny', np. o języku: *Jų kalba labai maištrì: vienas žodis lenkiškas, kitas lietuviškas* ʽIch język bardzo pomieszany: jedno słowo polskie, drugie litewskie'. Dewerbalny przymiotnik od *maišýti* (zob.), urobiony neosufiksem *-trus* (por. *įmantrùs, kaistrùs*). — Drw. *maištriùs* ʽmieszanina (ludzi, języków)', *maištriuM̃* adv. ʽw stanie zmieszanym, w bezładzie, wszystko naraz' (*Čia augo pušys, ąžuolai, uosiai, vinkšnos, skirpstai — visi maištrium* ʽTu rosną sosny, dęby, jesiony, wiązy, graby — wszystkie naraz'), war. *maištriuĩ*.

maità 4 p.a. ʽpadlina, ścierwo, mięso zwierzęcia padłego a. zabitego', SD «scierw». Odpowiednik łot. *màita* ts. Analiza: *mait-ā-*, sb. postvb. do *maitìnti* caus. ʽdawać jeść, żreć' ⇐ *mìsti* (zob.). Paralele: *alsà* ʽznużenie, zmęczenie' ⇐ *alsìnti* ʽtrudzić, nużyć' (⇐ *il̃sti* ʽtracić dech'); *atgaivà* ʽożywienie' ⇐ *atgaivìnti* ʽożywić, wskrzesić' (⇐ *gývas*). ALEW 609 przyjmuje drw. apofoniczny na *-tā- od *mìsti*, co wydaje się mniej prawdopodobne. Niejasny jest dyftong *ui* w war. *muità* ʽpadlina' (por. Būga, RR I, 299, II, 263). — Drw. *maitíena* ʽścierwo, padlina'. Cps. *maĩtėda* c. ʽktóry żre padlinę', por. *ėd-* (⇒ *maitẽdis* ʽżywiący się padliną, padlinożerny'), *maĩtkaulis* ʽkość padłego zwierzęcia' (por. *káulas*), *maĩtlesis* ʽpadlinożerny — o ptaku' (por. *lèsti*), *maĩtvabalis* ʽchrząszcz żerujący w padlinie, Silpha' (por. *vãbalas*), *maĩtvanagis* ʽjastrząb żywiący się padliną' (por. *vãnagas*). — Vb. denom.

maitìnti ʽmęczyć, trudzić, osłabiać', SD *maitinu* «mdlę kogo, zemdlić» (syn. *silpnų darau, varginu*), «morduię kogo, pracuię iako chodzeniem, fatigo, lasso, defatigo, delasso» (syn. *varginu, kunkinu*), «trudzę kogo» (syn. *alsinu*), *apmaitinti* stlit. ʽzranić', *išmaitìnti* m.in. ʽnadwerężyć, wykręcić, skręcić (rękę, nogę)', *numaitìnti* stlit. ʽzamęczyć, zamordować, zabić', *pamaitinti* stlit. ʽobrazić, zranić'. Nawiązanie stpr. *ismaitint ʽzgubić', por. ptc. na *-t-*: *mien ismaitinton bhe perklantīton smunentien* acc.sg. ʽmnie zgubionego i potępionego człowieka, mich verlornen vnnd verdampten Menschen'. — *máitoti* 1. ʽmęczyć, zadawać cierpienie, nękać (konia), dręczyć (kota)', 2. ʽrobić coś nieudolnie, partolić, psuć', 3. ʽznieważać' (war. *maĩtoti*), *sumáitoti* m.in. ʽpodnieść i przenieść coś ciężkiego', refl. *máitotis* żm. ʽbłaznować, wygłupiać się; mizdrzyć się (syn. *máivotis*); dokazywać, swawolić'. Odpowiednik łot. *samàitât* ʽzepsuć, zniszczyć, zabić' (por. nwn. *verassen* ⇐ *Aas* ʽścierwo, padlina').

maitìnti, *maitinù*, *maitinaũ* 1. ʽdawać jeść, żywić, karmić', 2. ʽużyźniać glebę nawozem', 3. ʽzasilać jakieś urządzenie energią' — formacja kauzatywna z suf. *-inti* i innowacyjnym SO *mait-* ⇐ *mit-*, zob. *mìsti* I ʽżywić się'. Paralele apofoniczne: *gaimìnti* ⇐ *gim-* / *gem-* (*gìmti*); *kaišýti* ⇐ *kiš-* (*kìšti*). War. *maitýti* ʽdawać jeść, żywić', drw. *maitýdinti*: *Vaikai tėvus maitýdin* ʽDzieci dbają, żeby rodzice mieli co jeść'. — Z innymi suf.: *maiténti* ʽżywić; karmić piersią', stpr. *sien pomaitat* refl. ʽżywić się, sich neeren', *sien maitātunsin* ts., prs. *maitā* ʽżywi' < *[maitá:ja], inf. *[maitá:ti]. Osobno zob. *meĩtėlis*.

máiva żm. 1. ʽtrzęsawisko' (*Pelkė, kur skęsta tekiniai, grimzta gyvoliai, vadinas maiva* ʽMokradło, gdzie zapadają się koła, grzęzną zwierzęta, nazywa się *maiva*'), 2. ʽgrząskie miejsce na drodze w porze wiosennych roztopów' (*Pavasarį ant kelio maivos atsivėrė* ʽWiosną na drodze otworzyły się *maivos*'). Por. n.rz. *Máiva*. Budowa podobna do *kalvà, píeva, narvà* nasuwa analizę *mai-va*. Może to być formacja na SO *mai-* ⇐ *mei̯-, por. łot. *meju* a. *mìenu*, *mēju*, *mìet* ʽwbijać pal; bić, rąbać, uderzać', *apmìet* ʽobić palami, opalować' (dalszy wywód s.v. *miẽtas*). Pierwotnie sb. *máiva* mogło oznaczać miejsce wymoszczone na bagnie dla przejścia (tj. opalowane i zarzucone gałęźmi, chrustem), por. *Máivas reik prikišti virbų* ʽ*Maivos* trzeba zarzucić gałęźmi'. Akut niejasny. Inaczej LEW 398. — Drw. *máivėtas* ʽgrząski (o drodze)', *maivỹnė* ʽgrzęzawisko'.

máivytis, *máivijuos*, *máivijaus* ʽwykonywać nienaturalne ruchy, gesty; zachowywać się pretensjonalnie; wdzięczyć się, mizdrzyć się (przed lustrem)'. War. *máivotis, -ojuos, -ojaus* ts., też ʽkokietować; wybredzać, grymasić'. Do tego 3 os. *mán máivijasi* ʽmam przeczucie', *Mano motinai vis máivijasi, kad man kas bloga nutiks* ʽMojej matce wciąż się zdaje, że spotka mnie coś złego' (NDŽ). Zagadkowe. LEW 398 łączył z *máiva* ʽtrzęsawisko, grząskie miejsce'. Czy *tertium comparationis* miałoby tu być ʽstąpać po niepewnym gruncie'?

maizgýti, *maizgaũ*, *maizgiaũ* gw. ʽzwiązywać, splatać, plątać', *máizgioti* ts., refl. *maizgýtis* ʽwyskakiwać z wody (o rybie); kręcić się, plątać się (między ludźmi)' — formacje iteratywne z suf. *-yti*, *-ioti* i innowacyjnym SO *maizg-* od *mizg-*, por. *mìgzti*, *myzgù* s.v. *mègzti*. Paralele dla SO z *ai*: *raizgýti* ob. *raizgióti* ⇐ *rizg-* / *rezg-*, *draiskýti* ⇐ *drisk-* / *dresk-*.

máižioti ʽo psach: sikać często i po trosze' — iteratyw z suf. *-ioti* i SO *maiž-* ⇐ *miž-* (por. pie. *$h_3$miǵ^h- ⇐ *$h_3$mei̯ǵ^h-, LIV^2 301). Co do etymologii zob. s.v. *mỹžti* ʽoddawać mocz'. Paralele słowotwórcze: *káišioti* ⇐ *kìšti*; *šáikioti* ⇐ *šìkti*. Z innym suf.: *máižyti* ts. Akut bez historycznego uzasadnienia. Prawdopodobnie należy tu żm. *prýšmaižis* ʽbyle jaki fartuch'. Por. SO pie. *$h_3$moi̯ǵ^h- w takich nominach, jak 1° gr. μοιχός m. ʽcudzołożnik, gach, kochanek' (zam. *ὀμοιχός), 2° psł. *mězga ʽsok roślinny, sok wyciekający z naciętego wiosną drzewa', sch. *mézga*, ros. *mezgá*, stczes. *miezha*, czes. *míza*, pol. *miazga*, < pbsł. *mai̯ž-gā- (sufiks jak w psł. *struga ʽstrumień').

majeronai, *-ų* SD m.pl. «maieran, amaracus, amaracum» — forma pl.t. od *majeronas, to przejęte z pol. przest. *majeran* (SLA 125). War. sufiksalny: *majerū̃nas*. Osobno zob. *meirū̃nas*.

mãkatas, zwykle pl. *makataĩ* 3 p.a. gw. ʽmeszki Simulidae, kłujące zwierzęta i ludzi'. Niejasne. Było zestawiane ze sti. *mákṣa-* m. ʽmucha', *mákṣika-* ts., aw. *maxši-* ʽmucha', zob. IEW 699, LEW 399. Zob. *mãšalas*.

makė́ti gw.: *į̃maku*, *įmakė́jau* ʽwejść, osunąć się w błoto a. bagno, zacząć brnąć'. Infiksację *mak-* pokazuje czas. *apmàkti*, *apmankù*, *àpmakau* gw. ʽstracić przytomność (o pijanym)', znacz. etym. ʽosunąć się, spaść bezwładnie w dół'. — Z innymi suf.: *makénti* ʽbrodzić w grząskim miejscu', *makóti*, *-ju*, *-jau* ʽbrnąć po błocie; deptać, ugniatać nogami; mieszać coś gęstego (np. kaszę); grubo smarować (chleb); chciwie jeść; brudzić, peckać; uderzać' (*apmakóti* m.in. ʽobić, sprać kogo', *numakóti* m.in. ʽzdzielić, uderzyć'). — Nomina: *mãkalas* ʽkwacz, pęk pakuł lub szmat przymocowany do kija i używany do smarowania, obrzucania (rzadką gliną); wiecheć, pędzelek; tłuczek', też ʽpotrawa z kaszy i tłuczonych kartofli' (⇒ *makalaĩnė* ʽrzadka kasza, polewka'), ʽnieporządek, bałagan', *makalỹnė* ʽkałuża, błotnista, gęsta' (Šlapelis 1940, 219), ʽrzadkie błoto; byle jakie jedzenie; brak porządku, zamieszanie' (⇒ vb. denom. *mãkaluoti* ʽmieszać co mocno, gwałtownie i przy tym rozchlapywać'; LEW 398, s.v. *màkaluoti* niesłusznie sprowadził osnowę *mak-* do *móti* ʽmachać, kiwać ręką'), *mãkinas* ʽzabłocony', *makýtė* ʽbłoto', *mãklas* ʽosoba bardzo prędka, nieuważnie spiesząca się, krzątająca się' (⇒ vb. denom. *maklénti* ʽbiec, iść z hałasem, walić', *maklinė́ti* ʽdużo biegać, chodzić, męczyć się biegając'); *maknà* (zob.), *makõnė* ʽkałuża błotnista', *mãkuša* ʽsurowy, nie upieczony chleb'. Tu zapewne też *įmakùs* ʽsilny, mocny (o robotniku)'. — Pwk. bsł. *mak-* (BSW 167, LEW 399n., s.v. *makénti*, REW II, 148). Por. cs. *moknǫti* ʽstawać się mokrym, nasiąkać wodą', ros. *móknutь*, pol. *moknąć, zmoknąć*. Do tego caus. scs. *močiti*, *-ǫ* ʽβρέχειν, maczać, zwilżać', bg. *moča* ʽmoczę się', ros. *močítь*, *močú* ʽczynić mokrym, trzymać w wodzie' (*močítьsja* ʽoddawać mocz'), czes. *močit* ʽczynić mokrym, zanurzać w cieczy; oddawać mocz', pol. *moczyć* ʽczynić mokrym, trzymać w płynie', *namoczyć, wymoczyć*. Nomen postvb. cs. *moča*, *-ę* ʽbłoto', sch. gw. *mȍča* ʽwilgoć, deszczowa pogoda, miejsce wilgotne', strus. *moča* ʽdżdżysta pogoda', ukr. *mič*, *móči* ts. (obok tego ros. *močá* ʽmocz, uryna', czes. *moč*, pol. *mocz*, *-u* ts.), < *mak-i̯ā-, *mak-i̯a-. — Takie rzeczowniki, jak ros. *močága* a. *močág* ʽmiejsce podmokłe, błotniste' oraz pol. *moczar*, *-u* ʽteren podmokły, bagno, trzęsawisko' mogą być zbudowane na werbalnej osnowie *moča-*, wyabstrahowanej z psł. *močati < pbsł. *mak-ē-ti ʽbyć mokrym' (por. wyżej lit. *makė́ti*). — Formację dewerbalną pokazuje również przymiotnik cs. strus. *mokrŭ* ʽὑγρός, wilgotny, mokry', sch. *mȍkar*, *mȍkra*, ros. *mókryj*, *mokrá*, pol. *mokry*, < pbsł. *mak-ra- (por. BSW 167). — WSO *mok-* < pbsł. *māk-: *mõkšė* ʽbłoto, bagno' (budowa jak w *bõbšė*, *tõkšė*). W słowiańskim por. scs. *omakati* ʽnasiąkać wodą', cs. *makati* ʽzwilżać', ros. *makátь* ʽmaczać, np. w zupie, maśle' < *māk-ā- (por. REW II, 90). — Niektórzy wymieniają w tym związku również czas. łot. *màktiês* ʽprzyczepiać się do kogo, dokuczać komu, ogarniać (o zmęczeniu); chmurzyć się (o niebie)' : *màkt*, *-cu* ʽgnębić, uciskać, dręczyć, męczyć (o kaszlu), morzyć (o śnie)', por. ME II, 580, LEW 400; drw. *mãkuonis* ʽwielka chmura', gw. *mãkuôņa*, *mãkulis*.

makliavóti, *-ju*, *-jau* przest., gw. ʽkłamać, mataczyć, oszukiwać, zwł. w handlu' ⇐ błr. *maxljavácь*, *-ljúju* (⇐ pol. przest. *machlować*, por. SW). SLA 125, LKŽ VI, 777 i ALEW 609 niesłusznie uznali wyraz polski za źródłowy. Por. *makliõrius*.

makliõrius, *-iaus* przest., gw. ʽkrętacz, oszust' — zapoż. z błr. *maxljár*. *-á* (⇐ pol. przest. *machlarz*). War. akcentowy *mãkliorius* odpowiada polskiemu wyrazowi. Vb. denom. *makliõryti* ʽkręcić, oszukiwać'. Zob. SLA 125, LEW 400. Por. *makliavóti*.

maknà 4 p.a. ʽbłoto, grzęzawiskoʼ — dewerbalny drw. z suf. *-nā-* od pwk. *mak-* jak w *įmakė́ti* ʽosunąć się w błoto, zacząć brnąćʼ (zob. *makė́ti*). Z innym suf.: łot. *makņa* ʽbłoto, miejsce grząskie, bagnisteʼ. Por. *máukna* ⇐ *maũkti*; *prusnà* ⇐ *prùsti*. — Drw. *maknỹnė* ʽgrząski grunt, grząska drogaʼ, *maknùs* ʽgrząskiʼ. Vb. denom. *maknóti* ʽbrnąć po błocie, błocić sobie (nogi, buty); łowić ryby brodniąʼ (⇒ *maknótas* ʽubłoconyʼ). Por. łot. *makņît* ʽbrnąć po błocie, miesić glinęʼ ⇐ *makņa*.

mãknos, *-ų̃* f.pl. przest., gw. 1. ʽfrędzle jako ozdoba tkaninʼ, 2. ʽkudły, kłakiʼ. SD[1] *maknas* «kosm» [ʽwłos, pasmo, splot włosów; strzępek wełny, przędzyʼ, SPXVI] (syn. *tūbos*). SD *maknos* «fręzla, limbus vestium & peristromatum, fimbria hirsuta» (syn. *kutai*, *makrai rūbų ir kitų rėdyklų*), *maknos suveltos* SD «kudłaciny, kudły, villi complicati». Zapoż. z błr. *maxná*, *-y* (por. SLA 125, LEW 400). Zob. też *makraĩ*.

maknótas, *-a* gw. 1. ʽkosmaty, kudłaty, nieostrzyżonyʼ, 2. ʽrozrośnięty, rozgałęziony, gęsto okryty gałęźmi — o drzewieʼ (*Tai maknótas medis, net saulė nepersviečia*), 3. ʽdobrze zbudowany, postawny, muskularnyʼ. Tu też SD *uogos maknotos viršuj, maknas viršuj turi* «kosmatki, truskawki». Zapoż. ze stbłr. *moxnatyj* (SLA 126, LEW 400), por. błr. *maxnáty* (ESBM 6, 270).

makraĩ, *-ų̃* m.pl. 4 p.a. przest., gw. ʽfrędzle jako ozdoba tkanin, chustek, ubrań, serwet itp.ʼ (*Apsirišau skarelę su makraĩs*. *Mano šaliko ilgi makraĩ*). SD *makrai rūbų ir kitų rėdyklų* «fręzla, limbus vestium & peristromatum, fimbria hirsuta» (syn. *kutai*, *maknos*). Zapoż. z błr. *maxrý*, *-óu̯*. Por. SLA 126, LEW 400. Zob. też *mãknos*.

mãkštai m.pl. gw. ʽmiękkie obuwie uszyte z sukna lub splecione z niciʼ — z *makstai, z okazjonalną zmianą *ks* > *kš*. Rzeczownik dewerbalny na *-a-* od neoosn. *makst-*, wyodrębnionej z [makstyti], zob. *magztýti*. War. *mė́kštai* (⇒ błr. gw. *mė́kšty* ʽmiękkie obuwieʼ, por. ESBM 7, 126).

makštìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽpochwa, futerałʼ (też pl.t. *mãkštys*), SD *makštis peilio* «nożenki, vagina cultri» [ʽpochwa nożaʼ]), 2. ʽpochwa liściowa, torebka nasiennaʼ, 3. ʽskórka opadająca przy linieniu, lenowisko (wężaʼ)ʼ, 4. ʽpochwa jako część żeńskich narządów płciowych, vaginaʼ. War. *mãkštė*. Niejasne. Może zmienione z *maukštis (por. *maukšlỹs* ʽpochwa, pokrowiecʼ ⇐ *maũkti*), mianowicie pod wpływem osnowy *mak-* bliskoznacznego wyrazu *makšnà* (zob. *mašnà*). Samogłoskę *a* zam. *au* pokazuje *mãkas* jako wariant do *maũkas*. — Drw. wsteczny: *mãkas* (war. *mãkis*) 1. ʽworeczek ze skóry, sakiewka, kapciuch na tytońʼ, 2. ʽworek skórny mieszczący jądra, moszna, scrotumʼ, 3. ʽtorebka nasiennaʼ (por. łot. *maks* ʽworeczek, kieszeńʼ). PKEŽ 1, 179 widział odpowiednik *mãkas* w stpr. °*max*, ukazującym się w cps. *dantimax* EV ʽdziąsło, Czanfleysch [Zahnfleisch]ʼ (por. *dantis* EV ʽząb, Czan [Zahn]ʼ). Podobnie Larsson 2010, 44.

makùkas gw. 1. ʽsprasowane wytłoki z ziarn roślin oleistych w postaci okrągłego, płaskiego placka (używane jako dodatek do paszy)ʼ, 2. ʽwygnieciona bryła twaroguʼ — zapoż. z pol. *makuch*, to z denazalizacji stpol. *mąkuch* (⇐ nwn. *Mohn-kuchen* ʽmakuch makowyʼ, zob. Bańkowski, ESJP II, 129).

makula DP ʽmakułaʼ [ʽplama, skazaʼ] — zapoż. z pol. przest. *makuła* ʽplama, skazaʼ, przen. ʽhańba, występek, wadaʼ (⇐ łac. *macula*, stąd też nwn. *Mackel*, fr. *macule*). Por. SLA 126, Brückner 1927, 319. Brak w LEW i ALEW.

mal-, derywaty nominalne od *malù*, *málti* ʽmlećʼ: *apýmalas* ʽmąka po raz drugi mielona na żarnachʼ, *atmalùs* ʽgrząski, śliski — o gruncie, drodzeʼ (war. *apmalùs*), *malė́jas* ʽmielący ziarno, młynarzʼ, *mãliava* ʽziarno do zmielenia lub zmieloneʼ (por. *pýliava*, *kùriava*), *malìkas* ʽmlon, kij za pomocą którego obraca się wierzchni kamień żarenʼ (por. *lipìkas*, *stumìkas*),

malimas SD «mliwo, molitura» [ʽziarno do zmielenia'], *malinỹs* ʽziarno do zmielenie lub zmielone; mlon', przen. ʽpaplanina', *malmuõ*: *ìnksto malmuõ* ʽkamień nerkowy' (por. *melmuõ*), *malnà* c. ʽkto miele językiem, papla', *málsena* ʽmielenie; ziarno przeznaczone do zmielenia' (neosuf. *-sena*, por. *bė́gsena*), *malū̃nas* (zob.), *príemalis* ʽskrzynka na mąkę przy żarnach', *príešmalas* ʽmąka grubo mielona', *sumalimas* SD[1] «mełcie, molitura, molitio» (syn. *maltuvė*). — Cps. *mùtmala* ʽgaduła' (por. *mùtė*), *pipìrmalė* (zob. *pipìras*), *statmalà* (zob. *stãtas*), *tuščiamalaĩ* m.pl. ʽczcza gadanina, paplanina' (por. *tùščias*). — Tu też *patmalos f.pl. ʽmłyn': *patmalų̃ rãtas* hapaks DP 255_{28} ʽkoło młyńskie' — zapoż. z łot. *pat-malas* f.pl. ʽmłyn napędzany wiatrem albo wodą' (dosł. ʽtaki, co sam miele', por. *pàts*, łot. *pats* ʽsam'), war. *patmaļi* m.pl. — Nawiązanie słowiańskie: scs. *molĭ* m. ʽmól, ʽszkodnik żerujący na odzieży', ros. *molь*, *-i* f., pol. *mól*, *mola* m. — drw. od *molŭ < pie. *molh$_2$-o-.

malãčius, *-iaus* gw. ʽktoś odznaczający się zaradnością, energią, odwagą' — wyraz utworzony prawdopodobnie od formy pl. *malãčiai*, która oddawała zapoż. ros. [malaccý], pis. *molodcý*, pl. do *molodéc*, *-dcá*. Por. błr. *maladzécь*, *malajcá*.

maldà 4 p.a. 1. ʽmodlitwa', 2. SD «prośba» (por. Borowska 325), 3. pot. ʽpróżna gadanina' (*Užteks, susimildamas, tos maldõs!*). SD *vakarinė malda* «nieszpor» [ʽnabożeństwo odprawiane wieczorem'], *unkstyvos maldos Bažnyčios* «jutrznia» [ʽmodlitwy brewiarzowe odprawiane w nocy lub przed świtem']. *ìšmalda* ʽjałmużna'. Nomen prymarne z suf. *-ā-* i SO *mald-* ⇐ *meld-*, por. *meĨsti* ʽprosić, błagać'. Znacz. etym. n. act.: ʽproszenie, błaganie' ⇒ concr. ʽprośba'. Paralele: *baldà* ⇐ *béldžiu*; *drabà* ⇐ *drebiù*; *naršà* ⇐ *neršiù*. Por. LEW 431n., ALEW 610. — Drw. *maldýbė* neol. ʽnabożeństwo', *maldìngas* ʽpobożny, bogobojny', SD «nabożny, pius», *maldùs* ʽprzebłagalny — o Bogu' (por. *kalbùs*, *žadùs*), *nemaldus Dievui* SD «nienabożny, irreligiosus...». Cps. *maldãknygė* ʽmodlitewnik' (por. *knygà*). Vb. denom. *maldáuti* ʽpokornie prosić; modlić się; odmawiać modlitwę', ⇒ *nepérmaldaujamas* ʽnieprzebłagany, nieprzejednany'.

maldýti, *maldaũ*, *maldžiaũ* 1. ʽusilnie prosić, błagać' (SD «błagam»), 2. ʽuspokajać (płaczące dziecko), pocieszać, tulić, koić (SD *maldau* «koię; tulę»), 3. ʽzaspakajać (głód, potrzeby)', 4. ʽłagodzić, uśmierzać (ból)', 5. ʽdając jałmużnę prosić kogoś, by się modlił'[300]. DP *numaldyti* ʽubłagać, uśmierzyć', *nenumaldomas* SD «nieprzeiednany; nieubłagany». Iterativum z suf. *-yti* i SO *mald-* ⇐ *meld-*, por. *meldžiù*, *meĨsti* ʽprosić, błagać'. Paralele: *žvalgýti* ⇐ *žvelgiù*; *málžyti* ⇐ *mélžiu*. War. *maldìnti* ʽbłagać; prosić o modlitwę'. Por. LEW 431n., ALEW 610. — Z *maldýti* może być formalnie zgodne scs. *moliti*, pol. *modlić* itd., pod warunkiem jednak, że to ostatnie wywodzi się z psł. *molditi przez metatezę *l*. — Neoosn. *maldy-*: *maldytojas* SD «błagacz, delinitor» (por. *rašýtojas* ⇐ *rašýti*).

málka 1. ʽdrwa, szczapy drewna na opał' (odpowiednik łot. *maĨka* ts.), 2. ʽdrwa przepiłowane, porąbane i ułożone warstwami w stos; stos książek', 3. ʽdrewno stolarskie', 4. ʽkupa (gnoju, ziemi, kartofli)', 5. ʽgromada, grupa ludzi', 6. ʽtalia kart'. Pl. *málkos* ʽdrewno na opał', *šūtis malkų* SD «stos», *trinu malkų* SD «piłuię drwa, trę drwa», *nuvažiãvo málkos* ʽpojechał po drewno', *málkas kapóti* ʽrąbać drewno'. Etymologia nieustalona. LEW 401n. wskazywał za B. Jēgersem (1966, 28, przyp. 3) na powiązanie via *s*-mobile z łot. *smaĩks* ʽdrobny, rozdrobniony' (zob. *smùlkus*). Znacz. etym.: ʽdrewno rozłupane, rozdrobnione'. Jēgers, *l.c.* wskazał jako paralele nwn. *Scheit* m. ʽpolano' ⇐ *scheiden* ʽrozdzielać, rozłączać' oraz gr. σχίζα ʽszczapa, polano' ⇐ σχίζω ʽrozszczepić, rozłupać'. — Drw. *málkinė* a. *malkinẽ* 1. ʽdrwalnia, pomieszczenie w którym się rąbie i składa drwa' (por. polską n.m. *Małkinia*, na

[300] Por. *Ir ubagus maldžiaũ, ir mišias pirkau — nieko nemačijo* ʽI jałmużnę dawałem, i msze kupowałem — nic nie pomagało'. *Užmaldýk ubagus, kad melstųs*, t.y. *duok ant maldų* ʽZamów żebraków, żeby się modlili, tj. daj im jałmużnę'.

północ od Warszawy), 2. ʽdrewno na opał', 3. ʽstos (książek, talerzy)', *málkinis* ʽten, kto wozi lub sprzedaje drewno', *málksna* ʽgont, cienka deseczka do pokrywania dachu' (syn. *gõntas*, *skiñdelis*), też ʽgliniana dachówka' i ʽwiór, szczapka'. — Cps. *dỹkmalkis* (zob. *dỹkas*), *kirvãmalkės* f.pl. ʽdrobne drwa' (por. *kir̃vis*), *málkagalis* ʽbierwiono, polano', war. *malkìgalis* (por. *gãlas*), *malk(a)kirtỹs* ʽkto rąbie drwa', *málkakirtis* ʽpora rąbania drew' (por. *kir̃sti*), *málkapagalis* ʽduże polano, szczapa', war. *malkìpagalis* (por. *pagalỹs*), *málkturgis* ʽtarg drzewny' (por. *tur̃gus*), *málkavežis* ʽkto wozi drwa, drzewo', war. *malkvežỹs* (por. *vèžti*), *malkvežỹs* a. *málkvežis* ʽpora wożenia drzewa na opał; droga w lesie do wywożenia drzewa'. — N.m. *Jáutmalkė* 2x, *Jáutmalkiai*, *Šaltamal̃kiai* 2x.

mal̃kas gw. 1. ʽłyk, haust, ilość płynu, jaką przełyka się za jednym razem' (syn. *gurkšnỹs*), SD «trunek, potio, haustus»; *malkaĩs gẽria* ʽpije łykami', *vienu malku išgert* SD «duszkiem wypić», 2. DP ʽtrunek' [ʽnapój do picia'][301]. Odpowiednik łot. *màlks* a. *màlka* ʽłyk'. Alternant na SO *malk-* od pie. *melk- ʽbyć mokrym' (IEW 724), por. goc. *milhma-* m. ʽchmura'. Zestawia się z jednej strony z psł. *melk-o- n. ʽmleko', scs. *mlěko*, sch. *mlijèko*, ros. *molokó*, czes. *mléko* (znacz. etym. ʽpłyn w ogóle, ciecz'), z drugiej strony z psł. *molk-ā- f., sch. *mlàka* ʽmoczar, podmokły, grząski grunt' (*mlâkva* ʽkałuża'), pol. *młaka* ʽmoczar, mokradło, bagnisko' (zam. *młoka), *pomłoka* ʽmgła; chmura deszczowa' (*młokita* a. *młokicina* ʽwierzba rosnąca na mokradłach'). Por. LEW 402, który słusznie odrzuca myśl o zapożyczeniu wyrazu prus.-niem. *malche* ʽraz, jeden raz' (do tego powraca obecnie Čepienė 56). N.B. Wyraz *maũkas* ʽłyk, haust' nie jest fonetycznym wariantem do *mal̃kas* (jak np. podaje GJL I, § 461), lecz stanowi drw. postwerbalny do *maũkti* m.in. ʽchciwie pić, żłopać' (zob. *smaũkti*).

málnos, *-ų* f.pl. gw. bot. 1. ʽproso, Panicum miliaceum', 2. ʽkasza manna' (bez ilustracji tekstowej w LKŽ). Izolowane. Czy stoi w związku z czas. *málti* ʽmleć'? Dotąd mimo odmiennego wokalizmu *málnos* było uważane za prapokrewne z łac. *milium*, *-ī* n. ʽproso' (praforma *melii̯om, WH II, 88, *melh$_2$-i, de Vaan 2008, 379) i z gr. μελῑ́νη f. ʽproso'. Zob. BSW 167, LEW 402. GEW II, 202 uważał μελῑ́νη za stary ʽKulturwort', pod względem budowy odchylający się od łac. *milium*. Całe zagadnienie omawia Witczak 2003, 77n. Zob. *sóra* ʽproso'.

malónė 1. ʽłaska, przychylność, okazywane komu względy', SD «łaska, gratia, studium, beneuolentia» (syn. *mylista*), 2. ʽwspółczucie, miłosierdzie' (m.in. DP), 3. ʽdar, podarunek'. Bez pewnej etymologii. LEW 402n. uważał pwk. *mal-* za odziedziczony i zestawiał z nim sti. *marāla-* ʽsanft, zart, weich' [hindi *marāl* ts.]. Z kolei w EWAIA III, 389 *marāla-* jest ostrożnie («vielleicht») łączone z pwk. *mlā- ʽmiażdżyć, kruszyć, mleć' < pie. *ml-eH- (EWAIA II, 319n., 388n.). Na gruncie litewskim prowadzi to do powiązania *malónė* z czas. *málti* ʽmleć' (zob. s.v.). Formacja wygląda jak drw. z suf. *-nė* od czas. *malóti; znacz. etym. ʽbyć skruszonym, nie okazywać gniewu, złości'? Por. *kartõnė* ⇐ *kartóti*; *medžiõnė* ⇐ *medžióti*. Brak metatonii można wytłumaczyć wyrównaniem *malõnė do adi. *malónas* gw. ʽłaskawy, miły, przyjemny'. Inne próby referuje ALEW 610. — Drw. *malonýbė* ʽuprzejmość' (*Jū́sų Malonýbė!* ʽWasza Miłość! Waszmość!'), SD «łaskawość», *malonìngas* ʽłaskawy', *malóninis* ʽpieszczotliwy', *malonùmas* ʽprzyjemność' (*sù malonumù* ʽz przyjemnością'), *malonùs* ʽprzyjemny, miły, uprzejmy', SD «łaskaw; miłościwy». Vb. denom. *malonė́ti* ʽbyć łaskawym, być uprzejmym; tulić, pieścić' (*malonė́kite* ʽniech Pan będzie łaskaw'), *malõninti* ʽsprawiać przyjemność; nazywać kogoś pieszczotliwym imieniem'.

mal̃šti, *mal̃šta* (*malš-sta), *mal̃šo* ʽustawać, uspokajać się, ucichać (o bólu, burzy)',

[301] Por. *Tas kartusis malkas uksuso bei tulžies pasmerkia visus apsirijimus* DP 178$_6$ ʽTen gorzki trunek octu i żołci potępia wszytkie obżarstwa'.

apmal̃šti ʽzmniejszyć się, zmaleć, osłabnąć, ucichnąć (o gwarze)ʼ. Wokalizm *a* przemawia za tym, że jest to vb. denom. od adi. *mal̃šas, por. *malšùs* ʽspokojnyʼ. Brak refleksów SE †melš-, SZ †milš-, †mulš-. Wbrew LEW 403 (s.v. *malšìnti*) czas. litewski nie stoi w związku z *mel̃sti* ani z *malónė*, lecz należy do rodziny pie. *Hmelḱ- ʽgładzić, dotykaćʼ, por. SZ wed. *mr̥śáti* ʽdotyka, ujmuje, zajmuje sięʼ, SO łac. *mulceō, -ēre* ʽgłaskać, gładzić, lekko dotykać, muskać, wachlować, pieścić; łagodzić, uspokajać, uśmierzaćʼ. Lit. *malšýti* dokładnie odpowiada formacji łacińskiej (pie. *Hmolḱ-éi̯e-), może więc być traktowane jak deverbativum oparte na prs. prymarnym *melšu a. *milšu (por. wed. *mr̥śáti*). Zob. LIV^2 226, gdzie zresztą brak wzmianki o czas. lit. — Caus. *malšìnti* (gw. *malšýti*) ʽłagodzić, koić, uśmierzać (ból), zaspokajać (głód, pragnienie), dławić, tłumić, poskramiać (rozruchy, bunt, powstanie)ʼ.

máltas ʽmielonyʼ, ptc. prt. pass. od *malti* ʽmlećʼ (zob. s.v.). Neoosn. *malt-*: *maltìniai* m.pl. ʽmąka z parzonego ziarna owsa; potrawa z mąki owsianej, na którą ziarna były zaparzane gorącą wodą i przed mieleniem suszone, tłoknoʼ, *maltìnis* ʽkotlet mielonyʼ, *maltuvė̃* ʽżarna ręczne; pomieszczenie dla żaren, komoraʼ, SD «żarna, miesce u starych Rzymian gdzie mełto abo tłuczono ziarna y pieczono chleb zaraz». — AON 146, 231 odtworzył rzeczownik stpr. *malts ʽmłynʼ na podstawie nazwy młyna *Ruppemalcz, Ruppenmalcz*, pochodzącej od n.os. *Ruppe*. — Nawiązanie słowiańskie: scs. *mlatŭ* ʽσφύρα, młotʼ, sch. *mlât*, ros. *mólot*, czes. *mlat*, pol. *młot* < pbsł. *malta- < pie. *molh$_2$-to- ʽnarzędzie do rozbijania, kruszeniaʼ. Por. śrir. *molt* ʽkastrowany baran, skopʼ (znacz. etym. ʽtaki, któremu zgnieciono jądraʼ).

málti, prs. *malù* (zam. *maliù?), prt. *maliaũ* (war. *malaũ*, *móliau*) 1. ʽmleć, kruszyć, rozgniatać, rozcierać ziarno na mąkę, kaszęʼ, 2. ʽtrzeć powiekiʼ, 3. ʽtrawić, rozkładać substancje pokarmoweʼ, 4. ʽdeptać (trawę, zboże), tratowaćʼ, 5. ʽbić, uderzać, bóśćʼ, 6. ʽwykonywać monotonne czynnościʼ, 7. ʽjeździć w koło; błądzić po lesieʼ, 8. ʽdużo i szybko mówić, paplać, mleć jęzoremʼ. Cps. *atmálti* m.in. ʽścierać, zużywać tarciem; obić kogoʼ, *išmálti* m.in. ʽwytłuc, wybić — dno, okno, oko, zębyʼ, też ʽwozem wybić dziurę w drodzeʼ. Refl. *máltis* ʽruszać się (niespokojnie), kręcić się, wiercić się; wtłaczać się całą gromadą, tłoczyć się, przeciskać sięʼ (*įsimálti* ʽwleźć gwałtem, wcisnąć się, wtłoczyć sięʼ); plątać się — o nogach pijanego; tłuc się (wozem w niepogodę)ʼ. Odpowiednik łot. *mal̃t* ʽmlećʼ, prs. *maļu* (gw. *mołu*), prt. *malu*. — Prs. *malù* jest uważane za przekształcenie pie. formacji reduplikowanej *mé-molh$_2$- od pwk. *melh$_2$- / *ml̥h$_2$- ʽkruszyć, rozcierać, mleć na żarnachʼ (LIV^2 432), por. het. *mallai* ʽmieleʼ, pl. *mallanzi* (*ll* z *lh$_2$), luw.-klin. *mal(h̯)u-* ʽłamać, rozbijaćʼ (*melh$_2$-u-), goc. *malan* ʽmlećʼ (*molh$_2$-e-), drw. łac. *mola, -ae* ʽkamień młyński; mąka ofiarna (grubo mielona)ʼ, *molae* pl. ʽmłynʼ < pie. *molh$_2$-eh$_2$-. Tymczasem Stang 1966, 337 dopatrywał się w *malù* osnowy pie. perfectum. Zob. też LEW 403n. — Dla SE por. 1° scs. *meljǫ, mlěti* ʽἀλήθεινʼ, ros. *meljú, molótь* ʽmlećʼ, czes. *melu, mlít*, pol. *mielę, mleć* (z uwagi na krótkie *e* w praesens należy przyjąć, że temat na *-i̯e/o- jest wtórny, zam. psł. *melǫ < (melh$_2$-e/o-), 2° łac. *molō, -ere* ʽmlećʼ, 3 sg. *molit* ʽmieleʼ (z *molati < *melati < pie. *melh$_2$-ti, por. de Vaan 2008, 387), stir. *melid* ʽmieleʼ. — SZ *ml̥h$_2$-: walij. *malu* ʽmlećʼ, wed. *mr̥ṇā́ti* ʽtłucze, miele, drobiʼ (pie. *ml̥-né-h$_2$-ti), drw. *mūrṇá-* ʽzmielony, zmiażdżonyʼ (pie. *ml̥h$_2$-nó-). — Nie można wykluczyć, że *malù, málti* jest czas. quasiprymarnym, którego wokalizm *a* był pierwotnie związany z iteratywnym prs. na st. *o*, mianowicie *mal-i̯e/o- (por. łot. *maļu*), inf. *malyti ⇐ pie. *molh$_2$-éi̯e- (por. stisl. *melja* ʽmiażdżyć, kruszyćʼ, LIV^2 432). Paralelami dla zastępstwa *maliu przez *malù* są prs. *barù* zam. *bariu (por. łot. *baŗu*) oraz *kasù* zam. *kasiu (por. łot. *kašu*). Inaczej Stang 1966, 380, który uważał łotewskie prs. na *-i̯e/o-* za odnowienie odziedziczonej formacji na *-e/o-*; odnowienie to miało być związane z tranzytywnym charakterem odnośnych czasowników. — Drw. *mãlinti* cur. ʽdawać do zmieleniaʼ, *máldinti* ts. (cur. na *-dinti*, por. łot. *mal̃dinât* ʽdać do zmieleniaʼ),

malìnti ʽmleć', *įmalìnti* ʽwcisnąć, wsunąć (do kieszeni)', refl. *malìntis* ʽpchać się, wciskać się; wiercić się', *susimalìnti* ʽzejść się, stłoczyć się (w jakimś miejscu)'; *málstyti* frq. ʽczęsto, wiele razy mleć', refl. *malstýtis* ʽprzymilać się' (por. łot. *malstîtiês* ʽszwendać się, wałęsać się, próżnować'). Dewerbalne nomina zebrano s.v. *mal-*. — WSO *mol-* < *māl-: *pamolė́ti, -moliù, -molė́jau* ʽpomleć trochę' (por. SW w *palėkė́ti, pamėtė́ti*). Nomina: *mõlė* (zob.), może też *mólis* (zob.). — Podwójny refleks SZ: *mil-* / *mul-* < pie. *ml̥h₂-C. Por. 1° SZ *mil-*: *mìlas* (zob.), *mìltai* (zob.), *milinỹs* (zob.). Przy uwzględnieniu *s*-mobile dochodzi tu jeszcze lit. *smiltìs* ʽpiasek' (zob. s.v.). Por. 2° SZ *mul-*: stlit. *sumuldyti* ʽzmiażdżyć, skruszyć' (Bretkun, por. BSW 168, LEW 403). — Do SZ *mil-* dotworzono SO o postaci *mail-*, stąd *maĩlius* (zob.).

malū̃nas ʽmłyn'. Stlit., tylko u Bretkuna — dla zastąpienia slawizmu *mélnyčia* (zob. s.v.). Wyraz dwuznaczny. Po pierwsze może być neologizmem, mianowicie nomen instrumenti na *-ūn-* do vb. *málti* ʽmleć' (por. *maigū̃nas* ʽława do spania' ⇐ *maigytis*, zob. Skardžius, RR 4, 739). Po drugie może być zapożyczeniem z języka staropruskiego, por. stpr. *malunis* EV ʽmłyn, Moele [Mühle]' — forma prawdopodobnie zmieniona z *maluinis przez dysymilatywny zanik *u̯. Taka postać była transpozycją polskiego brzmienia *młyn*. Co do substytucji stpr. *ui̯* za pol. *y* por. slawizmy lit. *muĩlas, muĩtas, smuĩkas*. LEW 404 uważał *malū̃nas* za purystyczny neologizm, dla którego wzorem było stpr. *malunis*. GJL II, § 340 twierdził, że *malū̃nas* jest «transpozycją na litewskie pol. *młyn*, rozumianego jako *mł-yn do *melti (pol. *mleć*)». — Drw. *malūnė̃lis* ʽmłynek ręczny, młynek (do kawy)', *malū̃nininkas* ʽmłynarz'. Cps. *malū̃nsparnis* neol. ʽśmigłowiec' (por. *spar̃nas*), *vėjmalūnas* Lex ʽmłyn napędzany wiatrem, wiatrak' (kalka z nwn. *Windmühle*, por. *vė́jas*). Stpr. *malunakelan* EV ʽkoło młyńskie, Moelrat [Mühlrat]' (por. stpr. *kelan* ʽkoło', scs. *kolo* ts.), *malunastabis* EV ʽkamień młyński, Moelsteyn [Mühlstein]' (por. stpr. *stabis* ʽkamień'). — N.m. *Malū̃nas, Malū̃niai, Malūnė̃lis* 3x, *Malū̃niškiai, Naũmalūnis*. N.rz. *Malūnė̃lis* 2x, *Malū̃ngrabis*, n.jez. *Malū̃nežeris*.

malžankai m.pl. stlit. ʽmałżonkowie, mąż z żoną' — zapoż. ze stpol. *małżonkowie*, acc.pl. *małżonki*. Formy *malžankas* ʽmałżonek' i *malžanka* ʽmałżonka' mogą być derywatami intralitewskimi albo też polonizmami (por. pol. *małżonek, małżonka*). Por. SLA 126, LEW 404, ALEW 611. — Stlit. *malženstva* ʽmatrimonium, coniugium' ⇐ pol. *małżeństwo*; *malženiškas* ⇐ pol. *małżeński*. Neoosn. *malžen-*: *malženysta* (*-ystė*) ʽmałżeństwo', *malženystva* ts.

málžyti, *málžau, málžiau* ʽdoić często i po trochu', *apmálžyti* ʽmasować wymię, aby napłynęło doń mleko' — iterativum z suf. *-yti* i SO *malž-* ⇐ *melž-* / *milž-*, por. *mélžti* ʽdoić'. Akut wtórny. Paralele apofoniczne: *tálžyti* ⇐ *tel̃žti*; *maldýti* ⇐ *mel̃sti*. Transponat ie. *h₂molǵ-éi̯e-, por. łac. *mulgeō, -ēre* ʽdoić' (LIV[2] 279). — Nomina na SO *malž-*: *malžì* ʽdojna — o krowie', *malžtìs, -iẽs* f. ʽpora dojenia', *mal̃ščius* a. *mal̃sčius* ʽudój, ilość jednorazowo wydojonego mleka'. W słowiańskim por. ros. *mólost* a. *molóst* m. ʽprzedpoście, czas, kiedy dozwolone jest spożywanie pokarmów mlecznych', stpol. *młost* m. ʽnaczynie z mlekiem' < *malž-ta-. W izolacji stoi sch. *mlâz* m. ʽto, co wydojono' < *malž-a-. Przenoszę do *mìlžtis*: ʽTu też...'

man-, supletywna forma zaimka 1 osoby *àš* ʽja'. Ukazuje się ona 1° w przypadkach zależnych pdg., por. sg. gen. *manę̃s* ʽmnie', SD *manįs* (por. łot. *manis*), dat. *mán* ʽmi' (łot. *man*), acc. *manè* ʽmię' (łot. *mani*), instr. *manimì, manim̃* ʽmną' (łot. *manim*), loc. *manyjè, manỹj* ʽwe mnie', adess. *manip* lub *manimp* DP ʽwe mnie', allat. *manęsp* ʽdo mnie, ku mnie', 2° w zaimku dzierżawczym *màno* ʽmój, do mnie należący', war. *mãno, mã, mà* (*Mà moteris, mà vaikai*) oraz *mó* (*Neverk, neverk, mo motule*). Osobno zob. *mãnas*. — Wokalizm *a* został uogólniony na miejscu *e* (por. scs. *mene* gen. ʽmnie') na skutek analogii do osnowy *tav-* zaimka 2 osoby ʽty', por. *tavę̃s, táu* itd. — Akut w dat.sg. *mán* jest następstwem wzdłużenia

zastępczego po apokopie *-i*, por. stlit. *mãni, mãnig*. Wariant wsch.-lit. *mái* ma *-ai̯* z *-ań*, pochodzi więc z [mãńi], gdzie doszło do pozycyjnie uwarunkowanej palatalizacji *ni* > *ńi*. Por. jeszcze war. gw. *má* (*Duok má valgyt*).

mãnas, f. *manà* — przymiotnik dzierżawczy ʽmój, moja' (por. *tãvas, sãvas*). Np. *Mãnas vaikas tau nieko nepadarė* ʽMoje dziecko nic ci nie zrobiło'. *Tėvuli manas, tėvuli senasai!* ʽOjczulku mój, stary ojczulku!' *Manas dieve, kam mane apleidai?!* bibl. ʽBoże mój, czemu mnie opuściłeś?!' *Žmonės manì mielausi!* ʽLudzie moi najmilsi!'. To samo *man-* ukazuje się w odmianie zaimka *àš* (zob. wyżej *man-*) i w zaimku dzierżawczym *màno* ʽmój'. — Drw. 1. *manàsis* ʽmąż; ukochany', f. *manóji* f. ʽżona; ukochana' (por. też *Ne mano! Manàsis kitoks!* ʽTo nie mój! Mój jest inny!'). — 2. *mãniškas, -a* ʽmój, do mnie należący, taki jak mój', *nemaniškas* SD «niemoyski» — struktura *man-iškas* jest kalką słowotwórczą z pol. przest. *moj-ski* (por. *màno* ʽmój'). — 3. *manìškis, -ė* ʽmój (mąż), moja (żona)', SD[1] «moyski» [ʽdla mnie stosowny, ze mną zgodny', SPXVI]. — Pl. *manìškiai* ʽmoi najbliżsi, członkowie mojej rodziny'. — 4. Adv. *mãniškai* ʽpo mojemu', por. *Padarei darbą maniškai — visai taip, kaip aš norėjau* ʽWykonałeś robotę po mojemu, dokładnie tak, jak chciałem'. — Syn. *manaĩp*: *Darykit manaĩp!* ʽRóbcie po mojemu!', *po manám* ʽpo mojemu' (kalka ze słow.).

mandagùs, *-ì* 4, 3 p.a. 1. ʽgrzeczny, uprzejmy', 2. ʽtaki jak należy, przyzwoity, porządny', 3. ʽodpowiedni, pasujący, wygodny, dobry', 4. ʽjasny, wyraźny', 5. ʽurodziwy, ładny', 6. ʽobrotny, sprytny', 7. bibl. ʽmocny, potężny'. War. *mañdagus* 1 p.a. SD[1] *mundagus* «dzielny» (syn. *indarus*), «nadobny» (syn. *gražus*), SD «grzeczny» (syn. *patogus, muntus, inderus*); *nemandagùs* ʽniegrzeczny', SD[1] *nemundagus* «nietrafny, nietrefny, absurdus, inconueniens». Trudne. LEW 405 łączył ze stwn. *mandag* ʽradosny, żwawy' i pwk. pie. *men- ʽmente agitare' (por. LIV[2] 435). GJL II, § 500 analizował *mand-agus* (por. *vãnagas, pilagà*), od czas. *mandýti, -aũ, -iaũ* ʽpróbować, wystawiać na próbę, wypróbowywać'[302]. — Jest do pomyślenia wywód *mandagus* z formy pierwotnej *mantagus, mianowicie przez udźwięcznienie *nt* > *nd* (por. *rándas* < *rántas, taránda* < *taranta). Analiza *mant-agus prowadzi do powiązania tej formacji z bliskoznacznym adi. *mantùs* (zob.). Warto dodać, że w SD *mundagus* [z *mandagus*] ukazuje się jako synonim przym. *muntus* [z *mantus*] s.v. «grzeczny», zaś *nemundagus* jako synonim przym. *nemuntus* s.v. «niekształtowny». — Drw. *mandagiaĩ* adv. ʽgrzecznie, uprzejmie', DP ʽnadobnie, misternie, źrzetelnie', SD *mundagiai* «grzeczy, grzecznie» (syn. *patogiai, mundčiai*), «nie żądnie» (syn. *ne lėtai*). Vb. denom. *mandãgyti, -iju, -ijau* ʽuczyć (dziecko) grzeczności; musztrować, bić (konia)'.

mañdelis gw. 1. ʽmendel zboża', 2. ʽkopa, np. jaj', 3. ʽćwierć kopy, miara ilości zawierająca 15 sztuk' (war. *mándelis, mandelỹs*) — zapoż. z nwn. *Mandel* f.n. ʽ15 sztuk' (por. GL 84). — Z innym suf.: *mandulỹs, mañdulis* ʽmendel; ćwierć kopy, 15 sztuk; gromada; kłąb (dymu); wir wodny'.

mandierà, gen.sg. *mandiẽros* 2 p.a. gw. ʽmundur, uniform, przepisowy ubiór, ubiór służbowy' (NDŽ). War. *mandū́ra*, który oddaje nwn. *Montúr* f. ʽubiór służbowy i wyposażenie żołnierza' (por. GL 84, LEW 405, EWD 888), wskazuje, że zarówno segment *mand-*, jak i żeński rodzaj gramatyczny zapożyczenia są pochodzenia niemieckiego. Tymczasem zakończenie *-iera* nie ma związku z oryginałem niemieckim, lecz zostało wprowadzone na wzór rusycyzmu *mundierà, mundíera* ⇐ ros. gw. *mundér*. Oprócz tego jest *mundỹras* (war. *mundyrius* b.z.a.) jako zlitewszczona forma ros. liter. *mundír* (por. błr. *mundzír*). War. *mundiẽrius* świadczy jak się zdaje o kompromisie pomiędzy fem. *mundíera* i masc. *mundỹras*. — War. *mundùras* odzwierciedla błr. gw. *mundúr* (⇐ z pol. *mundur*), por.

[302] Do tego jest zresztą war. *mangýti*, por. *Mangýk tą akmenį, ar galėsi pakelti* ʽSpróbuj, czy potrafisz podnieść ten kamień'.

ESBM 7, 92).

mandìng adv. ʽzdaje mi się, wydaje mi się; według mnie, moim zdaniem'. Z uniwerbizacji zwrotu *man dìnga* a. *man dìngi* ts. od czas. *dìngėti* (zob.).

mañdras, *-à* gw. 1. ʽpyszny, dumny, wyniosły, butny', 2. ʽmądry, chytry, przebiegły', 3. ʽpokaźny, okazały, kunsztowny' (war. *mandrùs*) — przymiotnik spokrewniony z jednej strony z łot. *muôdrs* ʽrześki, pełen werwy, dziarski, żwawy, żywy', z drugiej strony z psł. *mǫdrŭ ʽrozumny, przebiegły, sprytny' (scs. *mǫdrŭ*, ros. *múdryj*, czes. *moudrý*, pol. *mądry*), < pbsł. *mand-ra- < pie. *mond^{h}-ro-. Por. BSW 168n., LEW 406n., NIL 494, Boryś 2005, 318, Derksen 2008, 329. Znacz. etym. bsł. ʽświadomy, widzący i słyszący'. — Z innym suf.: łot. *muôžs* ʽżwawy, dziarski' < *mand-i̯a-. — Pbsł. *mand- przedstawia neopierwiastek w stosunku do SO *mon(s)d^{h}- ⇐ pie. *men(s)-d^{h}(e)h_1- ʽkierować myśl na co'. Paralelnymi formacjami są z jednej strony aw. *mązdra-* ʽpojętny, mądry', staw. *humązdra-* ʽbardzo uczony' < pie. *me/onsd^{h}-ro-, z drugiej strony stwn. *muntar* ʽżwawy, rześki' < pgerm. *mundra- < pie. *mn̥sd$^{h}h_1$-ro- (NIL 494, ALEW 612n.). — Drw. *mandréika* c. ʽmądrala', *mandréila* c. ʽstrojniś', *mandréiva* ʽmądrala', *mandrỹstė* ʽmądrość, przebiegłość', *mandrõčius* ʽmądrala'. Vb. denom. *mandráuti* ʽpysznić się, chełpić się; weselić się'. Od łot. *muôžs* pochodzi vb. denom. *muôst*, *muôstu*, *muôžu* ʽbudzić się, zauważać, spostrzegać, rozumieć'. — Ze skrzyżowania bliskoznacznych przym. *mùdras* / *mudrùs* i *mañdras* wywodzą się warianty gw. *muñdras*, *mundrùs*.

mánga gw. 1. ʽstrojnisia, kokietka', 2. ʽnierządnica, dziwka' (war. *manga*, *manka* b.z.a.) — sb. postvb. od *mángytis*, *-osi*, *-ėsi* m.in. ʽo dziewczynie, kobiecie: stroić się, wdzięczyć się, umizgać się, kokietować', *iššimángyti* ʽwystroić się (nieskromnie, nieprzyzwoicie)'. Znacz. etym. ʽkobieta zalotna, wdzięcząca się'. — Inne znaczenia czas. *mángytis*: ʽnie móc usiedzieć na miejscu; wykręcać się, wyginać się; dąsać się, krzywić się, grymasić, kaprysić, wydziwiać'. Por. syn. *máivytis*. Pochodzenie czasownika nie jest jasne. LEW 407 sugerował związek z *mánkytis* m.in. ʽzginać się, wyginać się', mianowicie przy założeniu sonoryzacji *nk* > *ng*. Zob. *mánkyti*.

manýti, *manaũ*, *maniaũ* ʽmyśleć, mniemać, sądzić'. Formacja intensywna z suf. *-yti* i SO *man-* ⇐ *men-*, por. *menù*, *miñti* ʽprzypominać sobie'. Odpowiednik łot. *manît*, *-u*, *-ĩju* nieco różni się znaczeniem: ʽzauważać, spostrzegać, odczuwać', *manîtiês* ʽpróbować, spieszyć się'. Paralele: *ganýti* ⇐ *giñti*; *lankýti* ⇐ *leñkti*; *rankýti* ⇐ *riñkti*. Transponat ie. *mon-éi̯e-, por. wed. *mānáyati* ʽczci, ceni', łac. *moneō*, *-ēre* ʽprzypominać, karcić; przepowiadać' (LIV^{2} 435, LEW 455, ALEW 615). Cps. *įmanýti* ʽpojąć, zrozumieć; potrafić, móc', *išmanýti* ʽrozumieć, pojmować', SD *išmanau* «mądry iestem; poymuię co myślą; rozumiem; zrozumiewam co», *numanýti* ʽdomyślać się, rozumieć', *pérmanyti* ʽzrozumieć, ogarnąć rozumem' (*nepermanau* SD «nie poymuię tego»), *pramanýti* DP ʽwymyślić, myślić, poczytać', *pramanau* SD «knuię» (syn. *išrandu*), «przemyślam; wymyślam co», *primanýti* m.in. ʽzdołać, móc, umieć, potrafić, znać się na czym; nabyć co; znieść, przecierpieć, np. mróz; przezwać', *sumanýti* ʽwpaść na myśl, wymyślić; zorientować się; umieć, potrafić'. Refl. *prasimanýti* ʽzmyślać, blagować; zdobywać co, dostawać' (⇒ *prasimãnėlis* ʽblagier'), *užsimanýti* ʽwpaść na pomysł'. — Nomina: *atmana* SD 1. «pamięć, pamiątka, memoria, monimentum...» (syn. *atmintinė*), 2. «pamiętne, mnemosynon, mnemonica» [ʽzapiski do zapamiętania'], *atmanùs* ʽmający dobrą pamięć', *įmantrùs* (zob.), *išmanùs* ʽpojętny, rozgarnięty', SD «rozumny», *manùs* ʽmający dobrą pamięć', *neišmãnėlis* ʽczłowiek tępy, tępak, matoł', *neišmãnomas* ʽniemożliwy', *nenuomanas* SD «niedowcipny», *numanuo* SD «mędrzec» (syn. *išmintingas*), *prãmanas* ʽwymysł, zmyślenie', SD «przemysł; przyprawa» (syn. *prametalas*), ⇒ *pramanùs* ʽzmyślny, przebiegły, wynalazczy', *pramanytinai* SD adv. «przemyślnie»; *pramania* SD «sztuka, fortel; wymysł, wymyślona rzecz», *pramania kareivių*

SD «sztuka żołnierska, stratagema», *primanùs* ʽprzemyślny, sprytny', *sumania* SD «przemysł, solertia, ars, consilium» (⇒ *sumanios namai* SD «radziecki dom, curia, senatus, consilium»). — Neoosn. *many-*: *mãnymas* ʽosąd, zdanie, opinia', *màno mãnymu* ʽmoim zdaniem' (por. *mãtymas* ⇐ *matýti*), *išmanymas* SD «wyrozumienie», *išmanytinai* adv. SD «wyrozumnie». — WSO *mon-* < *mān-: *príemonė* (zob., tam też inne drw.).

mankãsyti, *mankãsiju, mankãsijau* gw. 1. ʽbrnąć, brodzić (w błocie)', 2. ʽtratować kopytami pole, podmokłą łąkę', 3. ʽmiesić (ciasto chlebowe)'. Ekspresywny czasownik z suf. *-asyti*, który przypomina polskie czasowniki na *-osić*, por. *miętosić* ʽmiąć (w rękach), ściskać, gnieść', *tarmosić* ʽszarpać, targać'. ŽD 311, 539 sugeruje derywację vb. denominativum na *-yti* od nomen z suf. *-asas*, por. *balbãsyti* ʽpaplać' ⇐ *balbãsas a. *balbasà ʽpapla, gaduła' (por. *balbė́ti* ʽpleść, gadać, rozmawiać'). — War. z suf. *-azyti*: *įmankãzyti* ʽzasiać co na mokrej roli' (*Įmankãzijom avižas į purvyną, ir nedygo*).

mánkyti, *mánkau, mánkiau* 1. ʽmiąć, międlić (len), miętosić, gnieść, ugniatać; dławić', 2. ʽkręcić, wykręcać; potrząsać głową (o koniu)', 3. ʽrozdeptywać (podmokłą) łąkę, tratować', refl. *mánkytis* ʽmocować się; zginać się, wyginać się (o dziewczynie)', *parsimánkyti* ʽprzejechać, przeprawić się błotnistą drogą'. War. *mankýti*. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *mank-* ⇐ *mink-*, por. *mìnkyti* ʽmiesić, ugniatać, wyrabiać (ciasto, glinę)'. Paralele apofoniczne s.v. *manýti*. Odpowiedniki w słowiańskim i germańskim, por. 1° psł. *mǫčiti ʽmęczyć, nękać, dręczyć', scs. *mǫčiti*, *mǫčǫ* ʽβασανίζειν, κολάζειν, katować, dręczyć; karać', ros. *múčitь*, *múču* ʽmęczyć, dręczyć, torturować, mordować', czes. *mučit* ʽzadawać męki', pol. *męczyć* ʽzadawać męki, nękać; powodować zmęczenie' (znacz. etym. ʽczynić miękkim'), 2° pgerm. *mangjan- ʽto mix': OE *mengan*, OHG *mengen*, MoHG *mengen* id., < pie. *monHk-ei̯e-. Por. BSW 184n., Derksen 2008, 328n., Kroonen 2013, 353. — War. z perseweracyjną asymilacją *nk* > *ng* (LEW 454)[303]: *mángyti* ʽzmiękczać, ćwiczyć', *mangìnti* ʽćwiczyć, musztrować, tresować (konia); męczyć, zjednywać pod przymusem, przeciągać na swoją stronę, przekabacać; wypytywać', *įmangìnti* ʽwprawić do czego, przyuczyć, wytresować', *mangìntis* ʽżyć rozpustnie' (zob. *mánga*). Zob. też *mankštýti*.

mankštýti, *mankštaũ, mankščiaũ* 1. ʽzmiękczać przez ugniatanie', 2. przen. ʽzmiękczać serce', 3. ʽćwiczyć ciało, gimnastykować'. War. *mánkštyti*. Pochodzi z *mankstyti przez zmianę *ks* > *kš*, podobnie jak *lakštýti* < *lakstýti*; *baugštýtis* < *baugstýtis*. Formacja frekwentatywna z suf. *-styti* i SO *mank-* ⇐ *mink-*, por. *mìnkyti* ʽmiesić, ugniatać'. Z innym suf.: *mánkyti* (zob.). Zdaniem ALEW 615 osnową *mankštýti* ma być adi. *mìnkštas*. — Neoosn. *mankšt-*: *mankštà* ʽćwiczenia cielesne, ruchowe, gimnastyka', *mankštùs* ʽgiętki, wyćwiczony'. — Na tejże neoosnowie opiera się czas. *mankštìnti* ʽzmiękczać (np. skórę); ćwiczyć, gimnastykować' (war. *mánkštinti*), DP *įmankštint* ʽzmiękczyć (serce)', *išmankštìnti* ʽwytresować, ułożyć (konia), wdrożyć do czego', *pérmankštinti* ʽspulchnić, wzruszyć (ziemię)'.

mantà 4 p.a. 1. ʽmienie, majątek; kapitał, pieniądze; pożytek z czego', 2. ʽmienie ruchome, meble, wyposażenie mieszkania, rzeczy przewożone z miejsca na miejsce' (Šlapelis 1940, 220: ʽrupiecie, manatki, dobro, rzeczy'). Wyraz z pochodzenia żmudzki, zapożyczony z łot. kuroń. *mañta* ʽmienie, bogactwo', por. *nekustama manta* ʽmienie nieruchome', pl. *mantas* ʽrzeczy; dziedzictwo'. Por. ME II, 561 (wskazuje na zapoż. ze śrdn. *monthe* ʽmoneta'), LEW 408. — Drw. *mantìngas* ʽmający dużo mienia, bogaty'. — Tu też *pramatnà*: *Davė gyvuolį ant pramatnõs*, t.y. *pradžios gyvenimo* ʽDali bydlę na zagospodarowanie się / na początek życia' — z *pramantà przez metatezę. — Vb. denom. 1. *mántauti* ʽleczyć, kurować', 2. *mántavoti* ʽleczyć', 3. *mañtyti, -iju, -ijau*: *numañtyti* ʽwyłudzać', 4. *mantóti*

[303] Paralele: *lìngė, lùngė, lùnginti, mėšlùngis, vórtinglė*.

ʽleczyć; korzystać z czego’, *išmantóti* ʽkrzywdzić, wykorzystywać’, *prasimantóti* ʽwzbogacić się’.

mañtelis I stlit., gw. ʽpłaszcz’, SD «płaszcz, pallium» (*manteliu apdingtas* «płaszcze[m] odziany, palliatus») — zapoż. z pol. XVI w. *mantel* ʽpłaszcz, mantelum’ (SPXVI). Por. łot. *mantels* ⇐ nwn. *Mantel*; *meñtelis* ⇐ ndn. *mentel*. Zob. SLA 127, LEW 409.n.B. W SD[1] s.v. «płaszcz» figuruje *ploščius* wraz z syn. *skreitė*. Drw. *mantelėlis* SD «płaszczyk, palliolum».

mañtelis II gw. ʽopona na kole roweru’ — zapoż. z nwn. *Mantel* ʽFahrradmantel’. Cps. *mañtelžakis* ʽtłumok podróżny’ ⇐ nwn. *Mantelsack* (zob. *žãkas*). Por. GL 84, LEW 409.

mantùs, *-ì* 4 p.a. przest., gw. ʽwygodny, poręczny; żwawy’. SD *muntus* 1. «grzeczny» (syn. *patogus*, *mundagus*, *inderųs*), 2. «porządny» (syn. *patogus*), 3. «raźny» (syn. *patogus*), 4. «sposobny do czego» (syn. *patogus*, *paderus*), *muntu darau* SD «sposabiam kogo» (syn. *patoginu*), *muntumi darau* «kształtuię» (syn. *dabinu*), *ne muntu* «niegrzeczy, ineptum, absurdum, alienum est» (syn. *ne apdaru*), *nemuntus* 1. «niekształtowny, enormis, informis» (syn. *nemundagus*). 2. «niesposobny, inhabilis, ineptus, incongruens, inconueniens» (syn. *nepatogus*, *nepaderus*). Zapewne do sb. *mantà* (zob.), ale szczegóły pozostają wciąż niezbadane.

mar-, nomina na SO *mar-* od *mer- / *mir-, por. *mìrštu*, *miñti* ʽmrzeć, umierać’. Drw. *mãras*, pl. *maraĩ* stlit. i gw. ʽmasowe umieranie, pomór, zaraza, dżuma’ (Būga, RR I, 597), *mãro* / *marų̃ mẽtai* ʽczas zarazy’, *marų̃ kapaĩ* ʽcmentarz zadżumionych’ (por. psł. *u-mor-ŭ, sch. *ùmor* ʽzmęczenie, znużenie’, *biti na umoru* ʽkonać’, ros. *umór* ʽśmierć, uśmiercenie’, czes. przest. ʽumieranie, śmierć; wyczerpanie’, pol. przest. *do umoru* ʽdo zupełnego wyczerpania’ : scs. *umoriti* ʽzabić’, ros. *umorítь* ʽzmęczyć, zamęczyć’); *marìngas* ʽsiejący śmierć, śmiertelny’, *martuvė* (zob.), *marùs* ʽśmiertelny; prędko umierający (o pszczole, kurze, gęsi); ten, kto komuś prędko zadaje śmierć’ (por. *maršùs* ⇐ *pamir̃šti*, *sparùs* ⇐ *spìrti*, *varùs* ⇐ *vìrti*), *marióji ligà* ʽśmiertelna choroba’, *maruonis*, *-ies* m. DP ʽśmiertelność’ (por. łot. *miruonis* ʽumrzyk, trup, zwłoki’), *nemaruonis*, *-ies* m. DP ʽnieśmiertelność’, *nemarùs* ʽnieśmiertelny’, *núomaras* ʽpadaczka, epilepsja’ (war. *núomara*, *núomaris*, *núomarius*, *núomarinis* a. *nuomarinỹs*), ⇒ *núomarulis* ʽcierpiący na padaczkę’; *nuomaruo* SD «kaduk» [ʽpadaczka’] (syn. *kadukas*), *nuomaruonį turįs* SD «kaduk cierpiący» (syn. *nuomaruoningas*); *nuomarus* DP ʽśmiertelny (o ciele)’, *ùžmaras* ʽsczerniałe, wyschłe ziarno w kłosie’ (⇐ *užmir̃ti* ʽsczeznąć, zginąć nie rozwinąwszy się’).

marė́ti, *mariù* (3 os. *mãri*; war. *marė́ju*), *marė́jau* gw. 1. ʽumierać z głodu’, 2. ʽgłodować; pościć’, *badù numarė́ti* ʽumrzeć z głodu’ (por. syn. *numir̃ti*), *užmarė́ti* ʽwycieńczyć się, zagłodzić się; zamrzeć, stracić czucie — o zdrętwiałej części ciała; uschnąć — o roślinie, drzewie’. Formacja dwuznaczna z powodu pierwiastka na SO *mar-* ⇐ *mer-* / *mir-* ʽmrzeć, umierać’. Po pierwsze, w porównaniu z czas. *garė́ti* ʽzamieniać się w parę’ (prs. *gãri* a. *garė́ja*) ⇐ *gãras* a. *garaĩ* ʽpara’ można *marė́ti* ująć jako vb. denominativum na *-i* / *-ėti* od *maras ʽśmierć głodowa’ (por. *mãras* a. *maraĩ* ʽmasowe umieranie, zaraza, pomór’); czasownik powtarza wokalizm osnownego nomen. Po drugie, obecność prs. *mariù* stawia nas przed pytaniem, w jakim stosunku ta litewska formacja pozostaje względem słowiańskiego odpowiednika *morją, ukazującego się przy inf. *moriti ʽdoprowadzać do śmierci’, por. scs. *izmoriti* a. *umoriti* ʽzabić’, ⇐ pie. *mor-éi̯e- ⇐ *mer-, causativum na SO. Zob. LIV[2] 439, gdzie zresztą brak wzmianki o lit. *mariù*. Por. jeszcze prs. *meriù* przy inf. *merė́ti* (s.v. *mérdėti*).

márgas I, *-à* ʽpstry, pstrokaty, różnobarwny’ — dewerbalny przymiotnik na SO *marg-* ⇐ *mirg-*, por. *mìrga*, *mirgė́ti* ʽmigotać, błyskać, skrzyć się’. Paralela: *ráibas* ⇐ *ribė́ti*. — Drw. *margenis* ʽwzorzyste płótno’, *marginỹs* a. *marginiaĩ* ʽbarwna, wzorzysta tkanina’,

márgis, *-ė* ʽpstre zwierzę, zwł. wół, krowa’ (zdrob. *margẽlis*), *marguõlė* ʽżmija zygzakowata’, *margùtis* ʽzdobione jajko wielkanocne, pisanka’. Cps. *žalmar̃gis* ʽłaciate zwierzę, pokryte łatami, plamami’ (por. *žãlas*). — Zapoż. lit. w błr. gw. *márgi, márgelь* — imię wołu, imię pstrego wołu, por. lit. *márgis, margẽlis* (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 65, Laučjute 47 n.). — Vb. denom. *márginti* ʽrobić pstrym; farbować i zdobić jaja wielkanocne, robić pisanki; kląć, przeklinać’, *pamarginu* SD[1] «pstrzę», *pamargintas* SD «upstrzony; nakrapiany farbą», *margúoti* ʽpstrzyć się, migotać, mienić się’. Por. łot. *mar̂ga, mãrga* ʽmżawka’, ⇒ vb. denom. *marguôt* ʽmżyć’.

márgas II przest., gw. ʽmorga, mórg, miara powierzchni gruntu (ok. 50 arów); grunt o tej powierzchni’ (SD *margas* «morg, miara rol mnieysza niż łan, iugerum Romanum, modus agri») — zapoż. z pol. przest. *morg* (dziś *mórg*, gen.sg. *morga*). Por. SLA 127, LEW 410, ALEW 616. War. *márgis*, *mùrgas*. Zdaniem GLa 89 (s.v. *mùrgas*) i Čepienė 173 (s.v. *márgas*) jest to raczej zapożyczenie z prus.-niem. *morgen* (por. nwn. *der Morgen*). — War. rodzaju żeńskiego *márgė* ʽmorga, mórg’ pochodzi z pol. *morga*. — Cps. *mùrgjavai* m.pl. hist. ʽdanina zbożowa’ (por. *javaĩ*), *šimtamárgis* ʽmający sto morgów ziemi’ (por. *šim̃tas*). — N.m. *Márgai* 6x, *Margaĩ*, *Márgės*, *Márgiai* 11x, *Margiaĩ* 2x, *Margẽliai*; *Mùrgai*, *Murgẽliai*, *Mùrgininkai*, *Pamárgė*, *Pamar̃giai*, cps. *Bal̃tramurgis* (por. imię *Baltrỹs* ʽBartłomiej’), *Lìnmargis*. N.rz. *Murgãlis*, *Mur̃ginis*, n. łąk *Mùrgai*, *Mur̃gai*.

marìnti, *marinù*, *marinaũ* 1. ʽczuwać przy umierającym, być przy śmierci chorego’, 2. ʽdoprowadzać do czyjejś śmierci’, 3. ʽmorzyć głodem’ (*marinu badu* SD «morzę kogo głodem»), 4. ʽznieczulać chorego, znosić odczuwanie bólu’ (*ap-*), 5. DP ʽmartwić, trapić’. Z innym suf.: *marénti* ʽmorzyć głodem’. Causativum z suf. *-inti*, *-enti* i SO *mar-* jak w prs. intr. *mãri* (*-ė́jo, -ė́ti*) gw. ʽmrze, umiera; pości, głoduje’. Znacz. etym. ʽdoprowadzać do czyjejś śmierci’. Pwk. *mer-* / *mir-*, zob. *mérdėti*, *mir̃ti*. Por. LEW 457, ALEW 616n. — Refl. *marìntis* ʽmorzyć się’, *marinuosi* SD «martwię się». — Formacja *marìnti* zluzowała odziedziczone *maryti, które było słowotwórczym odpowiednikiem psł. *moriti, por. scs. *izmoriti*, *-morjǫ* ʽzabić’, *umoriti* ts., sch. *umòriti* ʽzmęczyć, znużyć; zamordować; zamorzyć głodem’, ros. *morítь*, *morjú* ʽniszczyć, tępić, zamęczać, morzyć; zaprawiać, wytrawiać’, ukr. *morýty*, stpol. *morzyć* ʽpozbawiać życia, uśmiercać, zabijać’, < pbsł. *mar-ī-. Odpowiednik wed. *māráyati* ʽzabija’ < pie. *mor-éi̯e-. Zob. BSW 186, REW II, 158, LIV[2] 439. — Drw. *apmarióti* ʽwymierać’ (*Senieji apmariojo, jaunieji išbėgiojo*), *išmarióti* ʽwymierać jeden po drugim’. Nomina ze SO zestawiono pod hasłem *mar-*.

mãrios, *mãrės*, *-ių* f.pl. 1. ʽmorze’ (syn. *jū́ra*, pl. *jū́ros*), 2. ʽzatoka oddzielona od morza wydmami’ — używane zwykle w odniesieniu do Zalewu Kurońskiego, por. *Kur̃šių mãrios* a. *Kur̃šių mãrės* (Būga, RR II, 268 n.). SD: *marios* «morze, mare, pelagus, æquor, pontus» (syn. *jūrės*), *marios didžios* «morze wielkie, oceanus», *įlunkas marių* «odnoga morska, brachium maris, sinus, diuortium aquarum», *kraštas marių* «brzeg morski, littus...», *kriauklė marių* «purpura, morski żołw», *marių pėlė* «popielica, mus ponticus», *siaučia marios* «burzy się morze» (syn. *verda*, *kunkaluoja*), *siautimas marių* «burzenie morza, nawałność», *sujudimas marių* «nawałność», *virimas marių* «morskie burzenia; wrzask». Odpowiedniki bsł.: stpr. *mary* EV ʽzalew, Haff [das Haff]’, łot. *mare, mạ̄ra* ʽzalew’ (*mor-i̯eh$_2$-) oraz psł. *morje* ʽmorze’: sch. *mȍre*, ros. *mórje*, czes. *moře*, pol. *morze* ts. (*mor-i̯o-). Pie. *mor-i- n. ʽjezioro, morze’ — drw. na SO od niezachowanego SE *mer-. Zob. IEW 748, BSW 169 n., LEW 409, REW II, 157 n., ALEW 617. Por. łac. *mare, -is* n. ʽmorze, jezioro’ < *mori (Meiser 1998, 84), stir. *muir* n. ʽmorze’, walij. *mir* ts. (pcelt. *mori), goc. *marei* f., *mari-saiws* ʽmorze’, stisl. *marr* m. ʽmorze’, stwn. *mari, meri* m.n. ʽmorze’ (pgerm. *mari-) oraz oset. *mal* ʽgłęboka woda stojąca’ (*mori-). — Drw. *mareĩvis* ʽmarynarz’ (syn. *jūreĩvis*), gw. *marìnė* ʽfala powodziowa przychodząca znad Zalewu Kurońskiego’, *marinykas* ʽmarynarz’, SD *adata*

marinykų «kompas morski», *marininkas* b.z.a. ʻpodróżnik morskiʼ, *mãrinis* ʻmorskiʼ, *katas marinis* SD «koczkodan, kot morski, cercopithecus», *pamarỹs* ʻwybrzeże morskie, pomorzeʼ.

markà 4 p.a. 1. ʻzagłębienie, dół z wodą, moczydłoʼ (war. *merkà*), 2. ʻpewna ilość zamoczonego lnuʼ, 3. ʻczas moczenia lnuʼ (*Jau linų markõs laikas*), 4. ʻzrobiona z pali i gałęzi, otoczona siecią pułapka do łowienia ryb w czasie tarłaʼ (Pùnskas)ʼ, 5. ʻprzemoczone ubranieʼ, 6. ʻsłota, pluchaʼ, 7. ʻparne powietrze, duchotaʼ.] Odpowiednik łot. *mārks* ʻmoczydłoʼ. Przykład *įmarka*, które łączy w sobie trzy znaczenia dewerbalne: 1. ʻzamaczanieʼ (n. act.), 2. ʻmoczydłoʼ (n. loci), 3. ʻto, co zamoczonoʼ (n. rei), wskazuje na to, że w wypadku *markà* nazwa miejsca czynności jest pochodną konkretyzacji nazwy czynności ʻzamaczanie, moczenieʼ. Formacja na SO *mark-* od *merk-* / *mirk-* ʻmoczyć, zamaczaćʼ (zob. *mer̃kti*, *mir̃kti*). Nie wiadomo tylko, czy ma ona charakter prymarny, czy jest raczej drw. postwerbalnym od *markýti* ʻtrzymać co w stanie zamoczonymʼ. Tego rodzaju dwuznaczność związana jest również z takimi formacjami, jak *bradà*, *klampà*, *lankà*, *tvankà*. Zob. LEW 440. Zapoż. lit. w pol. gw. *marka* ʻurządzenie do łowienia ryb podczas ikrzenia się, składające się z kilku wbitych w dno jeziora pali, obłożonych gałęziami obciążonymi kamieniami i rozstawionej dookoła sieciʼ (Zdancewicz 344). — Drw. *mar̃kinas* ʻprzemoczony, zmokniętyʼ, *markìnis* a. *mar̃kinis* ʻsłużący do przygniatania lnu w moczydle (kamień)ʼ, *marklà* ʻmoczydło; błotoʼ (⇒ *marklóti* ʻrobić coś długo i niedbale, partaczyćʼ, refl. ʻbrudzić się, walać sięʼ, *marklótas* ʻubrudzony, utytłanyʼ), *markùs* ʻo deszczu: moczący na wskrośʼ, *markūs linai* m.pl. ʻlen, który się wymoczył szybko i dobrzeʼ. Cps. *kanãpmarka* ʻdół do moczenia konopiʼ (por. *kanãpės*), *lìnamarka* (zob.), *markãvietė* ʻmiejsce (na jeziorze), gdzie moczy się lenʼ (por. *vietà*). — N.jez. *Markẽlis*, n.rz. *Markijà*, *Markelỹnė*, cps. *Kanãpiamerkis* (*merk-* z *mark-*).

markãtnas, *-à* stlit., gw. ʻprzygnębiony, strapiony, smutny, czujący się niewsojoʼ — zapoż. z błr. *markótny*, pol. *markotny*. War. *mar̃katnas*, *markatnùs*. Por. SLA 127, ZS 32, LEW 411, ALEW 618. — Vb. denom. *apsimarkãtinti* ʻposmutnieć, zmarkotnieć; pociemnieć, zachmurzyć się — o niebieʼ.

markstýti, *markstaũ*, *marksčiaũ* gw. ʻmoczyć, trzymać co w wodzie w celu zmiękczenia, moczyć (len) w wielu miejscach narazʼ, *primarkstýti* ʻzamoczyć niemałoʼ, *sumarkstýti* ʻznosić i zamaczać w moczydleʼ (*Sumarksčiaũ linus in marką*), refl. *markstýtis* ʻprzeprawiać się łodziamiʼ (dosł. ʻmoczyć sięʼ). Synchronicznie: intensivum z suf. *-styti* i SO *mark-* ⇐ *merk-*, por. *mer̃kti* ʻmoczyć, trzymać w wodzieʼ. Diachronicznie: causativum z suf. *-yti*, dołączonym do osnowy *markst-*, będącej formą SO od neopwk. *mirkst-*, por. prs. intr. *mir̃ksta* do *mir̃kti* ʻmoknąć, namakaćʼ. Paralele: *barstýti* ⇐ *bìrst(a)*, *lankstýti* ⇐ *liñkst(a)*.

márnai m.pl., *márnos* f.pl. gw. ʻchude mięso świńskie przeznaczone na kiełbasyʼ, np. *Reikia pasilikti márnų dešrom*. *Paskerdžiau kiaulę, ale mažai márnų, tai kilbasų bus mažai*. Bez etymologii.

mar̃nas, *-à* stlit., gw. 1. ʻpróżny, błahy, przemijający, pożałowania godnyʼ, 2. ʻnędzny, lichy, niepozornyʼ, 3. ʻo śniegu podczas odwilży: miękki i mokryʼ (war. *mérnas*)ʼ. Zapoż. z błr. *márny*, pol. *marny*. War. *mõrnas* (SLA 135). — Drw. *mar̃nastis* a. *mõrnastis* ⇐ pol. *marność* (SLA, *l.c.*).

maróti, *maróju*, *marójau* gw. 1. ʻbrudzić, walać, zanieczyszczać, plamićʼ, 2. ʻchciwie jeść, żrećʼ, drw. *sumarótas* DP ʻskalanyʼ — zapoż. z błr. *marácь*, *-áju* ʻbrudzićʼ (por. ros. *marátь* ts.). Brak w SLA i LEW. LKŽ VII, 877 nie zaznaczył obcości tego wyrazu.

maršálka 1. hist. ʻurzędnik zawiadujący dworem panującego, marszałekʼ, 2. gw. ʻmistrz ceremonii na weselu, uczcie, pogrzebieʼ, 3. gw. ʻswat, drużbaʼ — zapoż. z błr. gw. *maršálka* (błr. liter. *maršálak*, *-lka*). Por. LEW 412, ESBM 6, 240. SLA 127 niesłusznie

wymienił na pierwszym miejscu polską postać *marszałek* jako źródło zapożyczenia. LKŽ VII, 878 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. — SD: *maršalka* «marszałek powszechnie, anteambulo, designator», *maršalka karalystės* «marszałek koronny, irenarcha, administer publici consilij», *maršalka senių karaliaus* «marszałek nadworny, prætor comitatus augustalis», *maršalka tunciaus*, *pirm kitų tunciui ejųs* «marszałek taneczny, rey wodzący, choragus, præsultor», *maršalka svodbos*, *puotos*, *girtės* «marszałek weselny, biesiadny, præfectus co[n]uiuij, architriclinus», *maršalka pakasynų* «marszałek pogrzebny, designator, funerum arbiter». — War. *maršélka*, z perseweracyjną asymilacją *lk* > *lg*: *maršélga* ʽjeden ze swatów' (Zs 32), por. typ *mainélga*, *vertélga*. — N.rz. *Maršálkupis*.

maršìnti, *maršinù*, *maršinaũ* ʽdoprowadzać do zapomnienia; starać się, aby zapomniano; zgubić z pamięci, puścić w niepamięć'. Por. *Aš maršinù blogus darbus*, t.y. *darau, kad užmirštum* ʽStaram się, żebyś zapomniał o złych uczynkach [moich]'. *Jis nori užmaršìnti pažyčiotą daiktą*, t.y. *kad užmirščiau* ʽOn chce zatrzeć pamięć o pożyczonej rzeczy, tj. chce, żebym zapomniał'. Causativum z suf. *-inti* na miejscu starszego *-yti* (cf. Go. *marzjan* ʽto hamper, impede, offend', OHG *merren* ʽto impede, tie up' < pie. *mors-ei̯e-) i SO *marš-* ⇐ *merš-* / *mirš-*, por. *mir̃šti* ʽzapominać'. Paralele apofoniczne: *marìnti* ⇐ *mir̃ti*; *nartìnti* ⇐ *nir̃sti*; *alsìnti* ⇐ *il̃sti*. Por. LEW 456n., ALEW 618. — Nomina na SO *marš-*: *ažumaršiai* adv. SD «zapamiętale» (syn. *ažumirštinai*), *maršas* SD «zapamiętanie czego, zapomnienie» (por. *mãras* ⇐ *mir̃ti*; *dárbas* ⇐ *dìrbti*), *maršùs* ʽłatwo zapominający, idący w niepamięć', SD «niepamiętny, niepamiętaiący» (syn. *notmenųs*), «zapamiętały» (syn. *padūkįs*), «zapamiętliwy», *nemaršingas* stlit. ʽnieomylny' (*Dieve tėve mūsų maloningas, žadėjime sava nemaršingas* PK 184_2 ʽBoże Ojcow naszych miłościwy, w obietnicach swoich nieomylny'), *nemaršùs* 1. ʽpamiętliwy (o Bogu)', 2. ʽniezapomniany, którego nie sposób zapomnieć (np. o zmarłym poecie)', *užmarštìs* f. ʽzapomnienie' (*apsérgėti nuo užmarštiẽs* ʽocalić od zapomnienia'), *užmaršùs* ʽszybko, łatwo zapominający', *užúomarša* 1. ʽzapomnienie', 2. c. ʽczłowiek łatwo zapominający' (por. *sapnúomirša* s.v. *mir̃šti*).

márška wsch.-lit. 1. ʽprześcieradło', 2. ʽkapa na łóżko', 3. ʽprzykrycie do spania z grubej tkaniny', 4. ʽobrus', 5. ʽręcznik', 6. ʽpłachta do przenoszenia siana', 7. ʽniewielka sieć, brodnia'. Z innym suf.: łot. *mārsna* ʽprześcieradło, zawinięcie dziecka niesionego do chrztu'. Brak alternantów apofonicznych. Niejasne. Z powodu *-š(k)-* nie sposób forsować hipotezę o związku *márška* z psł. *merža, scs. *mrěža* ʽsieć', ros. *merëža* ʽrodzaj sieci', gw. *merëga* ʽdzianina o rzadkim splocie' (por. REW II, 119, LEW 412). To ostatnie zakłada *mergi̯a-, przy czym *merg- może być obocznikiem do *marg-*, jak w łot. *mar̂ga* ʽporęcz, balustrada, drąg do uwiązywania koni przed karczmą' (*mę̄r̂ga* ʽchór w kościele'), zob. BSW 182, LEW 412. — Drw. *marškõnė* ʽprześcieradło' (por. *šakõnė* ⇐ *šakà*), *marškõnis* ʽpłótno lniane, tkanina płócienna (w odróżnieniu od wełnianej)', adi. *marškõnis* ʽpłócienny, lniany' — są to derywaty od sb. *márškonas* ʽtkanina lniana, płótno', pochodzącego z substantywizacji adi. *márškonas* (*márškonas drabùžis* ʽpłócienne ubranie'). Taką analizę zaleca traktowanie adi. *vìlnonas* ʽwełniany' ⇒ sb. *vìlnonas* ʽwełniane ubranie' ⇒ sb. *vilnõnis* ts. / adi. *vilnõnis* ʽwełniany', zob. GJL II, § 335. Zob. też s.v. *dirvónas* uwagę o przymiotnikach na *-onas*.

marškiniaĩ, *-ių̃* 3 p.a. m.pl.t. ʽkoszula' (SD «ciasnocha; gzło; koszula») — drw. od sb. *marškinỹs* ʽtkanina płócienna' (war. *marškìnis*), które pochodzi ostatecznie od *márška* (zob.). Takie paralele, jak *geltiniaĩ* ʽżółta przędza, żółte nici' ⇐ *gel̃tas* ʽżółty', *marginiaĩ* ob. *marginỹs* ʽbarwna, wzorzysta tkanina' ⇐ *márgas* ʽpstry' zdają się wymagać przymiotnika †marškas a. †marškus jako bezpośredniej osnowy dla drw. *marškinỹs*. Forma gw. *marškiaĩ* 3 p.a. ʽkoszula' (*Pasiūk naujus márškius* ʽUszyj nową koszulę') wygląda jak drw. wsteczny od *marškiniaĩ*. Por. *žą̃sas* ʽgęsior' ⇐ *žą̃sinas* ts.

martì, gen.sg. *marčiõs* f. 4 p.a. 1. ʽżona syna, synowa', 2. ʽmłoda mężatka', 3. przest.

'panna młoda na weselu', 4. 'panna na wydaniu', 5. przest. 'żona'. SD[1] *marti* «synowa», SD «pani młoda». Pl. *marčios* 'żony braci względem siebie', *ateĩti į marčiàs* 'zamieszkać u rodziców męża'. Odpowiednik łot. *mȃrša* 'żona brata' z *mart^š^i̯ā < *marti̯ā[304]. Odpowiednik stpr. *mārtin*, *mārtan* obl.sg. 'narzeczona, panna młoda, Braut'. Łot. *mārte* 'panna młoda' jest lituanizmem; drw. *mārtene* 'młoda kobieta, synowa' (ME II, 585). Zapożyczeniem bałtyckim jest fiń. *morsian* 'panna na wydaniu' (LEW 412, Stang 1966, 23). — Rekonstrukcja: pb. nom.sg. *martī, gen.sg. *marti̯ās < pie. *mort-ih_2, *mort-i̯eh_2-s. Podobnie jak *patì* (zob.) jest *martì* morfologicznym archaizmem, ponieważ reprezentuje femininum utworzone sufiksem apofonicznym pie. *-i̯eh_2- / *-ih_2-. Por. typ wed. *devī́*, gen.sg. *devyā́ḥ* 'bogini'. Zob. też IEW 739, LEW, *l.c.*, ALEW 619. — Drw. *mar̃tas* gw. 'zięć', *martẽlėsis* gw. 'należący do synowej' (drw. od formy gen.sg. *martẽl-ės*), *martỹstė* 'bycie młodą mężatką' (gw. *martystà*), *pamarti* b.z.a. 'żona pasierba'. Cps. *jaunãmartė* 'synowa w pierwszym okresie po przyjściu do domu męża; młoda mężatka', war. *jaunãmarti* (por. *jáunas*), *mar̃tgiesmė* 'pieśń weselna' (por. *giesmẽ*), *mar̃tmergė* 1. 'druhna, drużka', 2. 'panna z dzieckiem' (por. *mergà*), *martvedỹs* 'drużba' (por. *vèsti*). Vb. denom. *mártauti*, *martáuti* 1. 'być panną młodą', 2. 'być synową', 3. 'spędzać w domu męża pierwsze dni małżeństwa', 4. 'być mężatką do chwili urodzenia pierwszego dziecka'[305], *apmartúoti* 'zdjąwszy pannie młodej wianek, nałożyć jej czepiec' (łot. *mārtuôt* ts.), ⇒ *martúotuvės* f.pl. 'obrzęd nałożenia czepca', war. *mártautuvės*; *mártautinis* — o kawałku odzieży noszonym w czasie, gdy się jeszcze było panną młodą.

mártynauti, *mártynauju*, *mártynavau* gw. '(o parobkach, sługach) po odsłużeniu jednego roku pójść na urlop trwający od Bożego Narodzenia do św. Marcina' — vb. denominativum na *-auti* od imienia (gw.) *Mártynas* 'Marcin' (por. liter. *Martỹnas*). Drw. *prisimártynauti* 'wystarczająco (długo) korzystać z urlopu'.

martuvė stlit. 1. DP 'śmierć': *Tesi prakeiktos visos nuodemės mūsų, kuriuos tave teip baisiump kančiump ir martuvėsp atvedė* DP 184_7 'Niechaj będą przeklęte wszystkie grzechy nasze, ktore cię o tak srogie męki i śmierć przyprawiły', 2. SD «powietrze morowe» (syn. *maras*). Izolowany charakter wyrazu nasuwa podejrzenie o neologizmie. Analiza *mar-tuvė*, drw. z neosuf. *-tuvė* od rzecz. *mãras*, pl. *maraĩ* 'masowe umieranie, pomór' (por. GJL II, § 147, ŽD 387). — Z innym suf.: *martvė* przest. 'pomór' (⇒ *martvinis* SD «morowy». Por. oboczność *sietvà* i *sietuvà* 'głębia, topielisko'.

marvà, *márva* gw. 1. 'giez, ślep, Oestrus', 2. coll. 'owady, robactwo' (*Šiemet medžius marva apniko*), 3. 'chmara, gromada' (*Kai visi kaimynai arba gominės sueina iš visų pusių į vieną krūvą, pasidaro marvà*), 4. 'bezładne nagromadzenie wielu przedmiotów, nieład, rozgardiasz'. War. *mervà*. W LKŽ VII, 886 materiał ten podzielono na trzy lemmaty, chyba niesłusznie. Brak derywatów. Pb. *maru̯ā-. Za Būgą, RR II, 105 zestawia się z psł. osnową na *-i-*: *morvĭ, -i 'mrówka, Formica', por. rcs. *mraviji* 'μύρμηξ', słń. *mrávlja*, *mrâv*, *mrâvec* (coll. *mrâvje* 'mrowie'), sch. *mrâv* (gen.pl. *mrávī*), bg. *mravá*, *mravijá*, strus. *morovij*, ros. *muravéj*, *-vьljá* (*mur-* wskutek adideacji do *muravá* 'młoda trawa, trawnik'), ukr. *muravélь*, czes. *mravenec*, słc. *mravec*, pol. *mrówka* (pol. przest. *mrowie* coll. 'duże skupisko mrówek'). Przypomina to łac. *formīca* 'mrówka' < *mormī-kā, drw. od *moru̯o- lub *moru̯ī- (por. de Vaan 2008, 234). Zob. też LEW 413, REW II, 174 (z uwagą «fraglich wegen der Bed[eutung]»). W kontekście psł. *morvĭ nie uwzględniają lit. *marvà* BSW 170, Boryś 2005, 340 ani Derksen 2008, 326.

[304] Drw. od osnowy gen.sg. *mart-i̯ā-s (por. lit. *marčiõs*). Paralela: ros. *góstьja* 'gość-kobieta', stpol. *gościa* ts. na miejscu psł. *gosti f. 'gość-kobieta' < pie. *g^h^ostih_2.

[305] Por. *Ji ilgai martavo: apsiženinus per aštuonis metus neturėjo vaikų* 'Ona długo «martowała»: przez osiem lat nie miała dzieci'. Też o obojgu małżonkach: *Juodu dar mártauja, vaikų netur* 'Oni jeszcze «martują», dzieci nie mają'.

mãsendzis, *-io* wsch.-lit. ʽmosiądz, stop miedzi z cynkiem’ (ZS 32, 81; pominięte w LKŽ) — zapoż. ze stbłr. *mosendzъ* (oboczne formy stbłr.: *mosjundzъ*, *mosjazъ*, *mosjažъ*, ESBM 6, 245; 7, 72) ⇐ pol. *mosiądz*, *-u*. Por. błr. przest. *mósenž*, *-u*, z sekwencją *-enž-* jak w adi. *masjanžóvy* ʽmosiężny’ (TSBM 3, 119, 174). Otrębski, *l.c.* wywodził *mãsendzis* z błr. *mósenz*, tymczasem ESBM, *l.c.* takiej formy nie wymienia. — War. *masandis* b.z.a. ʽmosiądz’ (LKŽ VII, 887 oznaczył to jako zapoż. z pol. *mosiądz*, *-u*), ⇒ adi. *masandzìnis* ʽzrobiony z mosiądzu, mosiężny’. Osobno zob. *mìsingis*.

mãsinti, *mãsinu*, *mãsinau* ʽnęcić, działać pociągająco, wabić; uwodzić; kłamać, okłamywać’, cps. *apmãsinti* ʽuwieść dziewczynę’ (*Apmasino ir apgavo mergaitę*), *atmãsinti* 1. ʽodzwyczaić, zwł. odstawić od piersi’ (*Vaiką atmãsinau nuo spenio*), 2. ʽzwabić, przynęcić’, *įmãsinti* ʽzwabić’, *išmãsinti* ʽwyłudzić; wywabić (na dwór, do lasu)’, *pãmasinti* ʽpociągać (o kobiecie); odbić komu żonę, męża; wywabić od kogo rój pszczół; poszczuć psa’. Sądząc z akcentuacji, jest to czas. denominatywny, urobiony od zanikłego nomen o osnowie zakończonej spółgłoską *-s-*, *mas-. Por. *liáupsinti* ⇐ *liaupsẽ*, *išlíesinti* ⇐ *líesas*, a także *liaũšinti* ⇐ *liaũšis*, *liaušỹs*. Dalszy wywód na razie niemożliwy. Nie uwzględnia analizy wewnątrzjęzykowej Pokorny (IEW 693), gdy stawia *mãsinti* obok *mosúoti* (ʽmachać, wymachiwać’), rzekomo jako równolegle rozwinięte przez «*s*-Erweiterung» formy pierwiastka pb. *mā-, jak w lit. *móti*, łot. *mãt* ʽkiwać, machać ręką’ (pie. *meh$_2$-, por. LIV^2 425). LEW 413 cytuje wysunięte przez W. Prellwitza zbliżenie lit. *mas-* z gr. μαίομαι ʽdotykać, badać, wyszukiwać’ < *mas-i̯e- < pie. *m̥s-i̯e- (por. μάσμα n. ʽszukanie, badanie’, μαστήρ ʽposzukiwacz’). Podobnie LIV^2 441 (s.v. *mes- ʽden Arm ausstrecken’). Tymczasem GEW II, 162 zaopatrzył czas. grecki uwagą «Ohne überzeugende Entsprechung», tj. ʽbez przekonującego odpowiednika’. — Drw. od *mas-*: *mãsalas* ʽprzynęta’ (por. nazwy pożywienia typu *lãkalas*, *lẽsalas*), *masẽklis* ʽprzynęta na ryby’, *masẽnis* ʽłudziciel’ (JUŠK). — Neoosn. *masin-*: *mãsintojas* ʽkto wabi, łudzi, zwodzi’, *mãsinuoti* ʽnie mówić prawdy, kręcić, kłamać’ (*Šiek tiek mãsinuoji tamsta*).

mãskatas, *maskatas* — z synchronicznego punktu widzenia jest to jeden z kilku wyrazów o suf. *-ata-*, które oznaczają ʽstrzęp, łachman, szmatę’, por. *lãkatas*, *lãskatas*, *lùskatas*, *skar̃matas*, *skẽpatas* (ŽD 335, GJL II, § 410). Vb. denom. *maskatúoti* intr. ʽkołysać się wisząc, dyndać, bujać się; powiewać, łopotać (o fladze); szaleć, dokazywać (o dziecku); szybko iść a. jechać’, tr. ʽporuszać, kołysać czymś (o wietrze), machać czymś; machać rękoma, gestykulować; pracować za pomocą ruchów rąk (mleć na żarnach, czerpać wodę ze studni)’. Osnowa *mask-* pozostaje jednak etymologicznie ciemna. Niepewne zestawienia w LEW 398, s.v. *màkaluoti* ʽmieszać (kaszę, płyn), grzebać (w ogniu); machać, wymachiwać’. Może *maskatas* wynikło z metatezy spółgłosek *t-k* > *k-t* w pierwotnym *mastakas? Por. *mastakúoti* ʽmachać ręką, rękami’, war. *mastagúoti* ts. Osobno zob. *mostikúoti*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *maskatácь* ʽhałasować’, zob. ESBM 6, 246 (nie odnotowane w słowniku bałtyzmów Laučjute).

maskõlius, *-iaus* przest., gw. 1. ʽMoskal, Rosjanin’, 2. ʽżołnierz armii carskiej’ — zapoż. z błr. *maskálь*, ros. gw. *moskálь* (SLA 127, LEW 413, ESBM 6, 245 n.). Por. nazw. lit. *Maskõlius*, ⇒ patron. *Maskoliū̃nas*, rzadziej *Maskoláitis* (LPŽ). — Drw. *maskoliáuti* ʽsłużyć w armii carskiej’, *maskolỹstė* ʽsłużba w armii carskiej’. Zob. też *maskvytis*. — N.m. *Maskõlija*, *Maskolijà*, *Maskõliškės* 3x.

maskvytis, *-čio* SD «Moskwicin, Moschus» [ʽRosjanin’] — zapoż. z ros. *moskvíč* ʽmieszkaniec Moskwy’. Niesłusznie SLA 127: rodzimy drw. od lit. n.m. *Maskvà*. — Drw. *maskvyčiai*, *maskvyčių žemė* SD «Moskwa, Moscouia» [ʽRosjanie’], *maskvytiškas* SD «moskiewski, Moscouiticus, Moscicus». Na akcent sufiksalny wymienionych formacji wskazuje brzmienie nazwisk lit. *Maksvýtis*, *Maksvỹtis*, dosł. ʽMoskal, Rosjanin’ (por. LPŽ,

s.v.). — N.m. *Maskvỹčios*, *Mãskviškės*, *Maksvitaĩ* (skrót *y* > *i*). — Nazwa miasta *Maskvà* ʽMoskwa’ zmienia się według litewskiej reguły fonotaktycznej w gw. *Maks.và* (też nazwa wsi w Kowieńskiem)[306]. Alternacja *sk-V* / *ks-C* jest następstwem metatezy *k* w pozycji antekonsonantycznej, por. *dreskiù* / *drẽksti*, *tvìsko* / *tvìksti*. Gw. nazwy *Maskavà* ʽMoskwa’ i *Maskuvà* ts. polegają na zastąpieniu rosyjskiego zakończenia -*va* sufiksami -*ava*, -*uva*, które są charakterystyczne dla litewskich nazw miejscowych.

mąslẽ 4 p.a. gw. ʽzagadka’ (*Užminsiu dabar tokią mąslę, kad nei vienas neatspėsta*). Analiza: *mąs-lė*, drw. z suf. -*lė* (por. *mįslẽ*) od neopwk. *mąs*-, który wyabstrahowano z czas. *mąstýti* ʽzgadywać zagadki’ (zob. s.v.). — Drw. *mą̃sliškas* ʽzagadkowy, niezrozumiały’.

mastýti, *mastaũ*, *masčiaũ* 1. ʽwymachiwać rękami, gestykulować’, 2. ʽpleść, splatać (warkocz, bicz), skręcać (powrozy, sznury)’, 3. ʽrobić na drutach, wiązać’, 4. ʽzaobrębiać, «obrzucać» brzeg tkaniny’, 5. gw. ʽwychwalać umarłego, opłakiwać’ (znacz. etym. ʽuderzać się, bić się w piersi’?), 6. ʽiść wielkimi krokami’, *išmastýti* ʽzmierzyć’. Refl. *mastýtis* ʽrzucać się na strony’, *iššimastýti* ʽwydostać się z tarapatów, wykaraskać się’, *susimastýti* ʽrozchwiać się, rozlatywać się na strony’. Pochodzi ze zmiany *mas-styti, gdzie *mas*- było drw. apofonicznym od neopwk. *mes*- (⇐ *mèsti* ʽrzucać; snuć nici’), zaś -*sty*- sufiksem drw. intensywnego[307]. Odpowiednik łot. *mastît* ʽrobić na drutach, splatać, łatać (sieć, rękawicę)’. — Drw. od neoosn. *mast*-: *mastà* ʽpochwała umarłego, wygłoszona nad trumną’ (por. *garbstà* ⇐ *garbstýti*), *mãstas* 1. gw. ʽjednorazowe zarzucenie sieci’ : łot. *masts* ts. (znacz. etym. ʽrzucenie, zamachnięcie się’), 2. ʽłokieć jako miara długości’ (war. stlit. *mestas*, por. *mest*-), 3. ʽprzyrząd do mierzenia, linia z podziałką’ (por. *kãpstas* ⇐ *kapstýti*), 4. przen. ʽrozmach, dynamika cechująca jakieś działanie’, *mastė́jas* ʽkto w mowie pogrzebowej wychwala nieboszczyka’, *mastìs*, -*iẽs* f. ʽtasiemka, plecionka’, *mastùvai* m.pl. ʽsnowadło, przyrząd do snucia osnowy’ (por. *austùvas* ⇐ *áustyti*, *spaustùvai* ⇐ *spáustyti*).

mąstýti, *mąstaũ*, *mąsčiaũ* 1. ʽmyśleć, rozmyślać, rozumować’ (*Paskui to mąstau visas nuodėmes savas* DK 68_{11} ʽPotym rozmyślam grzechy swoje’), 2. ʽzgadywać zagadki’ (*Mįsles mąsto*. *Mąstýkime mįsles*). SD[1] *mųstau* «praktykuię» [ʽwróżyć, przepowiadać przyszłość, uprawiać sztuki magiczne’, SPXVI], «rozbieram» (syn. *parinku*), «rozważam» (syn. *susidūmoju*). SD: *išmųstau* «wymyślam» (syn. *pramanau kų*), *mųstau* «myślę» (syn. *dūmoju*), «rozważam» (syn. *svarstau širdyį*), *pamųstau* «pomyślam o czym». Refl. *ažumųstausi* SD «zamyślam się», *įsimąstýti* ʽzamyślić się’, *susimąstýti* ts. — Neoosn. *mąst*-: *mąstauti* b.z.a. ʽmyśleć, rozmyślać’ (por. *paikstáuti* ⇐ *páikstyti*), *mąstìngas* ʽmyślący — o spojrzeniu, wyglądzie; zamyślony’ (SD <mustingas> «myślny, ad cogitationem pertinens»), *mąstis* b.z.a. f. ʽmyśl, myślenie, rozmyślanie’, SD: <mustis> 1. «koncept, wymysł, poięcie, conceptio animi, notio, species & cogitatio», 2. «zamysł, ratio, inceptum», <nemustus> «nierozmyślny, inconsideratus, inconsultus homo, temerarius», <sumustinay> «zmyślnie zmyślaiąc, fictè, simulatè». — Neoosn. *mąsty*-: *mą̃stymas* ʽmyślenie, rozumowanie, rozmyślanie’, SD <mustimas> «koncept, wymysł, poięcie; myśl, myślenie; rozmyślanie o czym; rozważanie, uważanie; umysł», *mąstýsena* ʽsposób, styl myślenia, rozumowania’, *mąstýtojas* ʽmyśliciel’[308], SD *nemųstytinai kų daryt* «bez porady, inconsultò, sine consilio» (syn. *be*

[306] Stąd też nazw. *Maksvýtis* ob. *Maskvýtis*, ponieważ chodzi tu o formę wyczuwaną jako derywat od *Maksv*-. Nazwy wsi: *Maksvýčiai* ob. *Maskvitaĩ* (*Maskvỹčios*, *Maskvýtė*), *Maksvytìškiai* ob. *Mãskviškės*. Jako paralelę por. traktowanie *iksrà* ʽiskra’ z *iskra (co zapożyczone z błr. *ískra*, pol. *iskra*).

[307] Oto porównywalne formacje z suf. -*sty*- i stopniem *o*, które zostały utworzone od neopierwiastków zakończonych spółgłoską -*s*-: 1. *nusiklastýti* ⇐ *klẽsti* (prs. *klečiù*), 2. *kramstýti* ⇐ *krim̃sti* (*kremtù*), 3. *láistyti* ⇐ *léisti* (*léidžiu*), 4. *iššispaistýti* ⇐ *spìsti* (*spintù*), 5. *švaistýti* ⇐ *švìsti* (*šviñta*).

[308] SD *mųstytojas* «rozważacz, considerator» [ʽktóry co rozważa, rozbiera, roztrząsa’, L.], też *mųstytojas švintų daiktų* «bogomyślny, speculator, contemplator cœlestium rerum» [ʽpoświęcający się medytacjom o Bogu i

nuomonios, nesuprastinai, nesugodytinai kų daryt). — Zwykle analizuje się *mąstýti* jako *man-stýti (*anS > *ąS*) i łączy ze SO *man-* od pierwiastka *men-* / *min-* ʽpamiętać, mieć w pamięci' (por. Būga, RR II, 343, LEW 455; ALEW 619 poprzestaje na stwierdzeniu, że *mąstýti* jest deverbativum do *miñti*). Taka interpretacja jest zapewne słuszna w odniesieniu do użycia (1) ʽmyśleć, rozmyślać' (*Aš mąstaũ, ar neįminsiu, kas tą padarė* ʽMyślę, czy nie potrafię zgadnąć, kto to zrobił'). Gdy natomiast chodzi o użycie (2) ʽzgadywać', to bardziej jest prawdopodobne, że *mąstýti* ma strukturę *mąs-sty-, czyli zawiera w sobie *mąs-* jako formę w stopniu *o* od neopwk. *mįs-*[309], i że chodzi tutaj o formację frq. na *-styti*, urobioną bądź od formy inf. *įmı̃sti* ʽzgadnąć, odgadnąć zagadkę', *pamı̃sti* ʽzadać zagadkę', bądź od formy prs. *mı̃sta < *miñ-sta (metanaliza: *mı̃s-sta) : prt. *mino, inf. *minti. W tym kierunku wskazuje zachowane w gwarach prs. *mįsù*, np. *Aš mįsù mı̃slę* ʽZgaduję zagadkę'. *Mįsles beminsant radau* ʽZgadując odgadłem zagadki'[310]. Neoosnowę *minst-* (⇐ prs. *min-sta) widać w łot. gw. *miñstinât* ʽpróbować sobie coś przypomnieć; dopytywać się; zgadywać', por. ME II, 630. Osobno zob. *mąslẽ, mįslẽ.* — Do neopwk. *mįs-* / *mys-* należy również SO *mais-*, poświadczony w frequentativum *maistýti* ʽzgadywać, zgadywać zagadki' < *mais-sty-, *sumaistýti* ʽwspominać, wymieniać (imiona)'. Paralele apofoniczne: *raistýti* ⇐ *rìsti*; *(iš)spaistýti* ⇐ *spìsti*; *švaistýti* ⇐ *švìsti*. Co do degeminacji por. *páistyti* ⇐ *pìsti*; *spaistýti* ⇐ *spìsti*; *váistytis* ⇐ *išvýsti*.

mãšalas, zwykle pl. *mašalaĩ* zool. ʽmeszka Simulia maculata, owad kłujący zwierzęta i ludzi'. Odpowiednik łot. *masala* a. *masals* ʽgiez koński'. Z pb. *maš-ala- ⇐ pie. *mok̑-, por. wed. *maśáka-* m. ʽkomar, mucha, moskit', śrpers. *magas* ʽmucha'. Zob. IEW 699, LEW 399 (s.v. *mãkatas*). Paralela sufiksalna: *vãbalas* ʽowad, żuk, chrząszcz' (GJL II, § 178). — War. *mãšala*, *mašalà*. War. metatetyczny: *šãmalas* ʽmeszka', przen. ʽwątły człowiek' — metateza skrajnych spółgłosek leksemu: *m-š* > *š-m* (por. *žied-* < *dież- s.v. *žiẽsti*). — Vb. denom. *mašalúoti* ʽo owadach: poruszać się w roju, chmarze; nie móc ustać w miejscu; machać ogonem'.

mãšastas pot. ʽaksamit, adamaszek' — zapoż. z błr. *móšast* przest. ʽaksamit, krepa, plusz, welwet' (por. TSBM 3, 176). LEW 414 niesłusznie twierdził, że wyraz ten jest ludowo-etymologicznym przekształceniem wyrazu *dãmastas* ʽaksamit, adamaszek', zapożyczonego z nwn. *Damast* m. Do tego fałszywego objaśnienia nawiązuje — jak się zdaje — glosa etymologiczna dołączona do hasła *móšast* w TSBM, *l.c.*: ʽLit. *mãšastas*, od nazwy miasta Damaszek'. ESBM 7, 76 uważa wyraz białoruski za lituanizm.

mašnà 4 p.a. przest., gw. 1. ʽmieszek, woreczek na pieniądze, sakiewka', 2. ʽworeczek na tytoń, kapciuch', 3. ʽmoszna, worek skórny mieszczący jądra' (*Mašnà balta juodo buliaus*), 4. ʽgniazdo szerszeni', 5. ʽdrewniana bierka umocowana przy kawałku skóry oddawanym do obrobienia garbarzowi'. DP *mašnos* pl. ʽmieszek'. SD[1] *mašna* «mieszek», SD «wacek» [ʽworek, torba, mantelsak, woreczek skórzany na pieniądze, ściągany rzemyczkiem lub zameczkiem zamykany, i z szyi zawieszany', L.]. Zapoż. z błr. *mašná* ʽmieszek, woreczek', nie zaś z pol. *moszna* (jak to podał LKŽ VII, 9). Por. SLA 127, LEW 399 (s.v. *mãkas*), ZS 32, ALEW 620. — Drw. *mãšnius* 1. ʽkto szyje worki, miechy, miechownik', 2. ʽzłodziej kieszonkowy', w obu wymienionych znaczeniach również *mãšnininkas*,

rzeczach nadprzyrodzonych', SPXVI], *niekų mųstytojas* «fantastyk, imaginosus, opinator» [ʽmaniak, dziwak; umysłowo chory', SPXVI].

309 Przykłady innych form na stopniu *o*, które zostały urobione od neopierwiastków na *-s-*: 1. *łąs-* ⇐ *lįs-*: *łąstýti ⇐ *łąs-styti frq. ⇐ *lı̃s-ti* ʽleźć' (pwk. *lind-* / *lend-*), nomina postvb. *ląstà* a. *lą̃stas* ʽkojec na gęsi, kaczki', 2. *spąs-* ⇐ *spęs-*: *spą́styti* ʽnapinać sidła' < *spąs-styti (frq. do *spę́sti*, *spéndžiu*), 3. *brąs-* ⇐ *brįs-*: *brąs-styti frq. ⇐ *brį́s-ti* (*brįstu*, *brìndau*), nomina postvb. *brąsà* ʽurodzaj, plon', *brąsvà*, *brąstvà* ts.

310 Zob. LKŽ VIII, 284, gdzie jednak podano fałszywe formy na prs.: *miñčia* a. *minsia*, jak i na prt.: *miñtė*. Zdań, które by ilustrowały użycie tych czasowników, nie przytoczono.

mašnelninkas b.z.a. (por. *kišélninkas*) oraz *maškelninkas* b.z.a. Cps. *mašnapjovys*: SD[1] <maßnapiawis> «rzeżymieszek, crumeniseca» [ʽkto urzyna mieszki'] (por. *pjov-*). — War. z insercją *k*: *makšnà*[311] ʽworeczek na pieniądze, sakiewka' (*Kišk piningus į mãkšną* ʽWsuń pieniądze do sakiewki'), jak też jego znaczenie poboczne ʽfuterał (na okulary), pochwa miecza' objaśniają się zmieszaniem zapożyczenia *mašnà* z rodzimym wyrazem *makštìs* ʽpochwa, futerał' (zob. s.v.). Wątpliwy wydaje się wywód *makšnà* via pbsł. *makş(i)na? z pie. *mak-s-in-eh$_2$ u Derksena 2008, 327. — Drw. wstecznym od *makšnà* (i zarazem od *makštìs*) jest *mãkas* ʽworeczek na pieniądze, sakiewka', war. *mãkis*.

màt ptk. 1. ʽjak widać, widocznie, oto' (*Mat, ir jis čia atėjo* ʽJak widać i on tu przyszedł'. *Visi, mat, svečių laukiam atvažiuojant* ʽWszyscy oto czekamy na przyjazd gości'), *kaipmàt* adv. ʽw tej chwili, od razu', 2. ʽniech' (w złorzeczeniu), np. *Màt jį galas!* ʽNiech go diabli! Nieregularne skrócenie formy 2 sg. prs. *mataĩ* ʽwidzisz' od *matýti* (por. GJL III, § 671, Mańczak 1977, 147).

mat-, dewerbalne nomina na SO *mat-* od *metù*, *mèsti* ʽrzucić'. Drw. *ántmata* c. ʽnatręt' (dosł. ʽkto się narzuca'), *apmataĩ* m.pl. 1. ʽosnowa w tkaninie', 2. ʽszkic, plan ogólny', *atmatas* SD «odrzutek, brak, reiectanea, orum» (por. łot. *atmats* ʽnieuprawiane pole, ugór', *ažumatas* SD «zarzut, to co zarzucaią, zadaią, crimen, obiectamentum», *įmatas* ʽbelka wsuwana w środek ściany celem jej wydłużenia', *ìšmatos* (zob.), *mãtaras* (zob.), *matùs* 1. ʽruchliwy, czynny, obrotny' ⇐ vb. cps. *su-si-mèsti* (*Kurs moka susimesti, tas matùs*; por. pol. *rzutki* ⇐ *rzucić się* ʽgwałtownie skierować się dokąd'), 2. ʽrzucający się na strony — o koniu nie idącym prosto', 3. ʽmocny (w smaku), tłusty (o mleku), soczysty, intensywny (o barwie, o farbie), *pãmatas* (zob.), *prómata* ʽbłąd zrobiony przy rzucaniu osnowy na snowadło' (por. *pramèsti* m.in. ʽchybić'), *sąmatas* (zob.), *sumatùs* ʽprzezorny', *ùžmačia* a. *užmačià* ʽchętka, zachcianka, zamysł, podszept, poduszczanie; uparte pragnienie, upór' (por. *užsimèsti* m.in. ʽuparcie domagać się czegoś, nalegać'), *ùžmata* ʽobrzucenie, obszycie przez wierzch, aby się brzegi nie strzępiły', *ùžmatas* ʽnadmiar, nadwyżka; kres, koniec, termin' (por. łot. *uzmats* a. *uzmata* ʽdodatek mąki a. ziarna dodawany bydłu do siana a. słomy'). — Cps. *krósmata*, *krū́smata* (zob. *krósmeta*).

mãtaras, *matãras* 1. ʽmotowidło, przyrząd do odmierzania i zwijania w motki nici, przędzy, szpagatu', 2. ʽprzyrząd do skręcania powrozów i pęt', 3. ʽnarzędzie do bicia: bat, powróz, rózga, kij', 4. ʽkół, drąg', 5. ʽdrągal'. Takie stosunki motywacyjne, jak *stãbaras* ⇐ *stãbas*; *žãgaras* ⇐ *žãgas* zalecają ująć *mãtaras* jako denominalny drw. z suf. *-ara-* od sb. *matas, por. *mãtas* ʽmiara' (zob. też *mat-*, *mèsti*). — Vb. denom. *matarúoti* ʽmachać, wymachiwać (kijem, batem), machać ogonem; szybko mówić, paplać'.

mãtas 1. ʽmiara, wielkość przyjęta za jednostkę porównawczą przy pomiarach wielkości, długości', 2. ʽprzyrząd do mierzenia', 3. ʽodmierzony kawałek, np. płótna'. Taki frazeologizm, jak *víenu akiẽs matù* lub *víenu matù* ʽw mgnieniu oka, w jednej chwili', dosł. ʽjednym rzutem (ruchem) oka' wskazuje na związek *mãtas* z czas. *metù*, *mèsti* ʽrzucić, rzucać'. Byłoby to prymarne nomen z suf. *-a-* i SO *mat-* ⇐ *met-*. Odpowiednik łot. *mats* ʽmiara używana w młynie' (ME II, 567). Paralele: *mãzgas* ⇐ *mègzti*; *bãras* ⇐ *beř̃ti*; *dãgas* ⇐ *dègti* (GJL II, § 37). Z innymi suf.: *mãčis*, *-io* ʽmiara', *mãčius*, *-iaus* ts. — Odpowiednia formacja bez apofonii to łot. *męts* ʽkupka siana', dosł. ʽrzucenie; to, co zrzucono na kupę' (por. ME II, 608) i lit. *šáukšto mẽtas* ʽpełna łyżka'. Lit. *mẽtas* ʽpora, czas' może mieć inną etymologię (zob. s.v.).

matìkas stlit., gw. 1. ʽmotyka', 2. gw. ʽdaszek u czapki' — zapoż. z błr. *matýka*, *-i*, pol.

311 Insercja *k* przed grupą *šn* też w *kaniũkšnė* < *kaniũšnė*, jak i w nazw. *Vaĩkšnoras* < *Vaĩšnoras*.

motyka. War. *matika* b.z.a. Por. SLA 135, LEW 415, ALEW 620. Zmiana rodzaju pod wpływem rodzimego syn. *kaplỹs*.

matýt ptk. ʽchyba, pewnie, widać, widocznie, zdaje się', np. *Matýt, jis neateĩs* ʽOn chyba nie przyjdzie'. Apokopowana forma infinitiwu *matýti* m.in. ʽwidać', por. *Jau namai matýti* ʽJuż widać dom'.

matýti, *mataũ, mačiaũ* 1. ʽwidzieć', 2. ʽzwracać na coś uwagę, zauważać' (SD *matųs* «wiedzący co na kogo, conscius»), 3. ʽczuć' (SD *matau* «czuię co zmysłami, sentio, percipio», *ne matau* «nie czuię, sum sine sensu, careo sensu»), 4. intr. ʽbyć widocznym' (*Jau namai matyti* ʽJuż widać dom'), 5. ʽciskać' (SD «ciskam co, iacio, proijicio...»). Cps. *įmatýti* ʽbyć w stanie zobaczyć, dojrzeć', *išmatýti* ʽdojrzeć (z oddali), objąć wzrokiem', *numatýti* ʽdojrzeć, (z góry) przewidzieć', *pamatýti* ʽzauważyć, zobaczyć; poczuć', *sumatýti* ʽspostrzec, dostrzec' (*Aš ir nesumačiaũ, kieno arklys pro mus praskrido*). Odpowiednik łot. *matît, -u, -ĩju* ʽczuć, odczuwać, zauważać', do tego przest. *mast, matu* ʽczuć, spostrzegać, zauważać', refl. *mastiês* ʽczuć się'. Pochodzenie niepewne. Może vb. denom. od *mãtas* ʽmiara' (zob. s.v.), znacz. etym. ʽmierzyć' (scil. wzrokiem). Paralela: ros. *zamětitь* ʽzauważyć' obok *mětitь* ʽcelować', co formalnie odpowiada lit. *mė́tyti* ʽrzucać, ciskać' (iter. na WSE do *mèsti*). Osobno zob. nomina s.v. *mat-*. — Prepozycje takich przymiotników, jak *įmatrùs* ʽzręczny, zdolny', *išmatrùs* ʽkto ma dobry wzrok; spostrzegawczy' (wtórnie też *matrùs* ʽspostrzegawczy') przemawiają za wywodem od vb. cps. *įmatýti*, *išmatýti*, a nie od adi. *matùs* (zob. *mat-*). — Slawiści przywołują *įmatrùs*, *išmatrùs* jako oparcie porównawcze dla wywodu scs. *sŭmotriti* ʽspostrzec, zauważyć', ros. *smotrétь* ʽpatrzeć' od zanikłego adi. *motrŭ. Zob. BSW 171, ME II, 565 n., REW II, 676 n., LEW 415, ALEW 621. Derywacja słowiańska wytworzyła vb. denominativum na *-iti* od neoosn. *motr-, która istniała w oderwaniu od *mot- (brak czas. †motiti). Wydaje się, że procesy litewski i słowiański były od siebie niezależne i dlatego nie widać potrzeby rekonstruowania osnowy pbsł. *mot(r)- [recte: *mat(r)-], jak to robi Derksen 2008, 327. — Zestawienie bsł. *mat-* z gr. ματεύω ʽszukać, poszukiwać; usiłować' (zob. np. BSW 171, LEW 415) nie da się dziś utrzymać, zob. Beekes 2010, 913. — Drw. *bemataĩ* adv. ʽzaraz, w tej chwili', *bemãtant* ʽzaraz' (skrócone *bemàt* ts., por. GJL I, § 574, Mańczak 1977, 173), *mãtomas* ʽwidoczny, widzialny', *mãtomai* adv. 1. ʽtak, aby było widać' (*Padė̃k grė̃blį mãtomai, kad nereiktų ieškoti* ʽPostaw grabie w widocznym miejscu (na widoku), aby nie trzeba było ich szukać'), 2. ʽwidocznie, pewnie' (*Matomai, toks yra mano likimas* ʽWidocznie taki mój los'), *matùs* ʽmający dobry wzrok, spostrzegawczy, baczny', *nẽmačios* f.pl. ʽrzeczy niebywałe, zmyślenia, brednie, głupstwa; zachcianki (np. w chorobie)', *nemačiomìs*, *nemačiõm* adv. ʽniepostrzeżenie, po cichu, przez nikogo nie zauważony; ukradkiem' — może być skostniałą formą instr.pl. od sb. *nemačia ʽbycie niewidzianym, niewidocznym' (por. *pasalomìs*, *negirdomìs*, *tylomìs*), *nematymas* SD «nieczułość», *nematomìs*, *nematõm(s)* adv. ʽniepostrzeżenie; po cichu, ukradkiem', *nepamatamas* SD «nieczuły, co go nie czuć» (syn. *nepajaučiamas*, *neprisekamas*, *nesusekamas*), *pérmatomas* ʽprzezroczysty, przejrzysty' (syn. *pérregimas*). — Neoosn. *maty-*: *mãtymas* ʽwidzenie' (*pažinti ką̃ iš mãtymo* ʽznać kogoś z widzenia'), *nematymas* SD «nieczułość».

matočius, *-iaus* stlit. ʽkłamca, oszust' — zapoż. z pol. *matacz* ʽczłowiek posługujący się kłamstwem, oszustwem, wybiegami dla osiągnięcia własnych celów' (por. SLA 128; brak w LKŽ i ALEW). Spodziewane †motočius nie zostało poświadczone. — Tu też hapaks stlit. *matematočiump* DP 356_{28} ʽmathematacze' (brak w LKŽ), all.pl. od *matematočius*. Wyraz ten jest transpozycją z pol. XVI w. *matematacz* pogardl. ʽczłowiek przepowiadający przyszłość z gwiazd; astrolog'; gra słów powstała z połączenia wyrazów *matematyk* i *matacz* (SPXVI XIII, 203). Por. LEW 416.

matõnas gw. 1. ʽmataczenie, oszukiwanieʼ, 2. ʽkłamca, oszustʼ, pl. *matõnai* ʽoszukańcze sztuczki, mamienieʼ. Prawdopodobnie chodzi tutaj o pierwotne *matonė, które zmieniło swe zakończenie pod wpływem syn. *mõnas*, pl. *mõnai*. *matonė zostało zapożyczone z pol. XVI w. *matanie* n. ʽposługiwanie się oszustwem dla osiągnięcia własnych celówʼ (SPXVI XIII, 201 cytuje ten wyraz z pewnego zabytku wydanego w Wilnie w 1599 r.). Osnową abstractum pol. *matanie* jest czas. *matać* ʽposługiwać się kłamstwem, oszustwemʼ (SPXVI, *l.c.*); możliwe, że odzwierciedla go lit. gw. *apmatóti* ʽoszukaćʼ: *Durnas žmogus: možna kap nori apmatót*. — Od *matõnas* utworzono vb. denom. *matõnyti, -iju, -ijau* ʽoszukiwać, zwodzić, mamić; stroić żartyʼ, *išmatõnyti* ʽwyłudzić (pieniądze)ʼ, refl. *susimatõnyti* ʽomylić się; stracić na co ochotę, stracić apetytʼ. LEW 416, za nim LKŽ VII, 922 niepotrzebnie zakładali tu zapożyczenie z pol. †matanić. Zob. też *matõnas*.

máudyti, *máudau, máudžiau* ʽkąpać kogo, myćʼ, SD[1] *maudau* «kąpam & kąpię, lauo, abluo», «pławię, natare facio». Refl. *máudytis* ʽkąpać sięʼ, *maudausi* SD «kąpię się» (syn. *periuosi*). Neoosn. *maudy-*: *maudymasis* SD «kąpanie się», *maudyklà* ʽmiejsce do kąpania sięʼ, *maudỹnė* ʽkąpiel; miejsce do kąpieliʼ, *maudytinė* SD «kąpiel, lauatio, natabulum». Możliwe są dwie etymologizacje: 1° *máud-yti*, formacja caus.-iter. na *-yti* do niezachowanego prs. intransitivum z suf. *-da-*: *máudu, 3 os. *máuda do *m(i)áuti ʽzanurzać sięʼ, 2° *máu-dyti*, intensivum z suf. *-dyti* i SO od *m(i)áuti (por. *pláudyti* ⇐ *pláuti*). Prymarny inf. *miáuti < pie. *meu̯H- ʽpłynąć, pływaćʼ (inaczej LIV[2] 445: pie. *mi̯eu̯H- ʽ(sich) bewegen, poruszać (się)ʼ) mógł zostać zastąpiony przez *máuti na gruncie analogii do formy prs. *máuju (por. łot. *mauju* do *maût*, *māvu* ʽzanurzać się, płynąć, nurkowaćʼ), którą łatwo wyprowadzić z *mjauju < pie. *meu̯H-i̯e-, przyjąwszy dysymilatywny zanik *i̯* w sylabie pierwiastkowej. Por. typ *naũjas* ʽnowyʼ < *niaujas oraz lit. *šáuju* ʽsunęʼ wobec łot. *šaũju*. Osobno zob. *máuras*. — Od neopwk. *maud-* (⇐ prs. *mau-da) pochodzi łot. *maudât* caus. ʽzanurzać w wodzie, pławić, np. konieʼ, *maûdinât* iter. ʽpławićʼ. — W kontynuacji słowiańskiej znajdujemy: 1° SZ *muH-C: scs. *myti sę, myjǫ sę* ʽmyć się, λούεσθαιʼ, *umyti, umyjǫ* ʽumyć, νίψαιʼ, sch. *mȉti, mȉjem,* ros. *mytь, móju,* czes. *mýti, myju*; drw. nominalny *mydlo ʽśrodek do myciaʼ, rcs. *mylo*, sch. *mȉlo*, ros. *mýlo*, pol. *mydło*, 2° SZ *muH-V: scs. *u-mŭv-enŭ* ʽumytyʼ, *ne-o-mŭv-enŭ* ʽnieobmytyʼ < *muu̯-ena-s < *muH-ena-s (drw. *omŭvenije* n. ʽobmycieʼ, *mŭvivo* n. ʽłaźniaʼ). Zob. Smoczyński 2003a, 76 n. — Z derywatu stpr. *aumūsnan* acc.sg. ʽobmycie, Abwaschungʼ można odtworzyć vb. cps. *au-mū-t, które było odpowiednikiem scs. *u-my-ti* ʽumyćʼ. Por. BSW 191 n., ESJS 510, Derksen 2008, 338. — WSZ-V *mūu̯-: scs. *omyvati* ʽobmywaćʼ, *umyvati* ʽumywaćʼ (⇒ ros. *neumýva* c. ʽkto się nie myje, brudasʼ). Nasuwa się wniosek, że w epoce prabałtosłowiańskiej istniał pdg. werbalny z alternacją SP *mi̯āu̯- (*mi̯āu̯-) w praesens i SZ *mū-C / *muu̯-V w aoryście. Następnie alternacja została usunięta drogą uogólnienia jednego alternantu kosztem drugiego. Bałtycki upowszechnił SP w postaci *māu̯-, zaś słowiański st. zanikowy o postaci *my-C* / *mŭv-V*.

maujóti, *maujóju, maujójau* żm. 1. ʽłowić w płynie, wybierać kluski z polewkiʼ, 2. ʽgrzebać w poszukiwaniu czego, szukać w kieszeniachʼ, 3. ʽniszczyć, pustoszyćʼ, 4. ʽbrnąć po błocieʼ, 5. ʽtłuc się, z trudem przechodzić, wałęsać sięʼ (Šlapelis 1940, 222). Prawdopodobnie drw. od neopwk. *mauj-*, który wyabstrahowano z prs. *máuju* do *máuti* m.in. ʽnabić na co, nasadzić, nanizaćʼ. Strona znaczeniowa wymaga zbadania. Punktem wyjścia mogło być znacz. ʽłowić ryby przy użyciu kłującego narzędzia, ościeniaʼ.

mauklė̃ 4 p.a. 1. gw. ʽlenowisko wężaʼ (JUŠK «łupież, wyłupek, skóra, którą porzucił wąż, rak»), 2. ʽpochwa, futerałʼ — dewerbalna formacja na *-klė* od *iš-si-máuti* ʽwyciągnąć się, wydobyć się, wydostać sięʼ (zob. *máuti*). Znacz. etym. n. act. ʽwysunięcie się, wydobycie sięʼ (paralele w GJL II, § 232). War. *máukla* ʽskorupa małżaʼ.

máukna 1 p.a., *mauknà* 3 p.a. ʽgruba kora (jodły, sosny, lipy, wiązu), służąca do

wyrobu obwodu sita; łyko' (war. *málkna*, GJL I, § 461). Por. łot. *maũkna* 'kora jodły, używana na pokrycie dachu; kora sosnowa jako przykrycie barci' (war. o formie pl.t. *maũknas*, *màuknes*, *maukni*). Dewerbalny drw. z suf. *-nā-* od *maũkti* m.in. 'zdzierać korę drzew' (zob. s.v.). — Drw. *máuknės* f.pl. 'wysuszona kora jodłowa, używana przez garbarzy'.

maũkti, *maukiù*, *maukiaũ* 1. 'zdzierać (korę drzewa, skórę z owcy)', 2. 'zrywać (liście z gałęzi)', 3. 'pracować, robić', 4. 'chciwie pić a. jeść; żłopać, chlać', 5. 'krzywdzić, oszukiwać', *atmaũkti* 'zsunąć (czapkę na tył głowy); podwinąć (rękawy)', *numaũkti* 'zebrać z wierzchu płynu, zgarnąć; sprzątnąć z pola; ściągnąć (skórę), zdjąć (spodnie)', SD *numaukt truputį kūno* «drasnąć kogo» (syn. *ažudrėkst*), *numaukiu* SD[1] «obłupiam», *primaũkti* 'najeść się, napić się do syta', też 'utonąć, utopić się' (*Kaimyno jautis prìmaukė upėje*). Refl. *prisimaũkti* 'upić się'. Odpowiednik łot. *màukt* 'zdzierać, zdejmować, usuwać wierzchnią warstwę'. — Prs. *maukiù* przy inf. *maũkti* ma charakter quasiprymarny, por. inf. *maukýti* 'pocierać', *apmaukýti* 'obierać (np. ze skórki), zdejmować, oczyszczać'. Dublet *s*-mobile: *smaukýti*, zob. *smaũkti*. — Drw. *maũkalas* 'polewka dla cieląt; marny napój', *maũkas* 'łyk, haust' (war. *mal̃kas, mãkas*), *máukna* (zob.). — SZ *muk-*: *mùkti* (zob.).

maũmedis, *-džio* bot. 'modrzew, drzewo iglaste Larix, Larix decidua' — książkowy neologizm. Niby-złożenie *mau-medis*, por. *mẽdis* 'drzewo'. Pochodzi ono z połowicznego przekładu polskiego wyrazu *modrzew*, który został przez Litwinów zinterpretowany jako cps. *mo-drzew*. Człon lit. *mau-* jest substytucją pol. segmentu *mo-*, substytucją o tyle dziwną, że stosunek dźwiękowy pol. *o* : lit. *au* spotyka się całkiem wyjątkowo, por. n.m. pol. *Opito-łoki* m.pl. ⇐ lit. *Apýta-laukis*. W związku z tym LEW 418 n. rozważał zastępstwo pol. *mo-* przez *mau-*, które miało zostać spowodowane adideacją do form lit. *máuti* 'wkładać, nasuwać' lub *maumuõ* 'ciemię' (podtrzymała to Kabašinskaitė 29). Może należałoby tu raczej uwzględnić odniesienie do czas. *mauméti* 'szybko, bujnie rosnąć' (por. *Buvo gili bala, tik dabar maurų primauméjo*)? — War. *mél-medis* 'modrzew' pokazuje w I członie adi. *mélas* 'niebieski, modry' i z związku z tym wygląda na przekład wyrazu pol. *modro-drzew* 'Larix' (forma gwarowa z Mazowsza, por. Boryś 2005, 335). — Niejasnym synonimem *maũmedis* jest *mùdras* (zob.). Zob. jeszcze cps. *smìdraeglė* i *smìdramedis* s.v. *smìdras*.

maũmti, *maumiù*, *maumiaũ* 'ryczeć' (*Jautis maũmia* 'Wół ryczy'), SD: *maumiu* «beczę, bekam, boo, mugio», *maumimas* «beczenie, bek, mugitus, boum» (syn. *jaučio bliūvis*, *baubimas*). Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak *baũbti* 'o wołach: ryczeć'.

máuras, zwykle pl.t. *mauraĩ* 3 p.a. 1. bot. 'rzęsa, roślina wodna o drobnych, płaskich pędach pływających na powierzchni wody, Lemma', 2. 'szlam, muł, błoto'. Odpowiedniki bałt.: łot. *maũrs* 'trawa przy domu, wokół domu, murawa, trawnik' (war. *maura*), stpr. n.rz. *Mawra, Maure*, n.jez. *Maurin*, n.m. *Mauren* (AON 96, 233). Analiza: pb. *māu̯-ra- < pie. *mou̯H-ro- (transponat). Rzeczownik ten stoi w związku z czas. łot. *maût*, *mauju* a. *maunu*, *māvu* 'zanurzać się, płynąć; nurkować'. Dalsze szczegóły s.v. *máudyti*. Znacz. etym. 'to, co pływa, unosi się na wodzie'. — Nawiązanie w psł. *mur-, por. ros. *mur, murók* 'trawa na łące', *muravá* 'młoda trawa, soczysta trawa łąkowa', słń. *murâva* 'miękka trawa koło domu lub drogi', sch. *mùrava* 'gatunek rośliny morskiej', pol. *murawa* 'gęsta trawa pokrywająca jakąś przestrzeń, trawnik'. Por. BSW 172, REW II, 174, LEW 419, Boryś 2005, 342 n.[312] Możliwe, że należy tu, z odmiennym sufiksem, przymiotnik LG *moie* 'pretty', MDu. *mooy* 'pretty, elegant, proud, vain', Du. *mooi* 'retty, fine, beautiful', < PGm. *mauja- < PIE *mou̯H-i̯o-, znacz. etym. 'umyty, wykąpany' (zob. Kroonen 2013, 359). — Vb. denom. 1.

[312] Autor przeoczył odpowiedniki lit.-łot. Zamiast nich podał zbliżenie z przymiotnikiem gr. μαῦρος 'mętny, ciemny, słaby', który tu nie należy; jest to wariant formy ἀμαυρός, zob. GEW I, 88, Beekes 2010, 915.

maurė́ti ʽpokrywać się rzęsą’, 2. *apmaũryti* ʽpokryć się rzęsą’, *primaũryti* ʽnabrudzić, nanieść błota’, 3. *mauróti* ʽbrnąć przez błoto; włóczyć się, chodzić bez zajęcia; łapczywie, niechlujnie jeść, żreć’, *įmauróti* ʽzabrnąć w grząskie miejsce’, *išmauróti* ʽdepcząc zniszczyć, stratować (pole, pastwisko)’, 4. *maurúoti* ʽpokrywać się wodorostami; o drodze: rozmiękać, robić się rozjeżdżoną, błotnistą’. Tu pewnie też *maurióti* ʽwłóczyć się, szwendać się’, *išmauriόti* ʽstratować, zadeptać (grządki)’, *nusimauriόti* ʽubrudzić się’. — Do *máuras* należy SZ *mur-*, por. *mùrti* ʽmoknąć, namakać’.

maũsti, *maudžiù, maudžiaũ* 1. ʽlekko ale ciągle boleć, pobolewać, ćmić, strzykać w kościach’ (*Nuo pat ryto maũdžia dantį, kad tik nepradėtų gelt*), 2. ʽtęsknić za czym, pragnąć, chcieć (*Vištos maũdžia grūdų*), mieć chętkę; gonić się (o krowie, byku)’. 3. ʽnaprzykrzać się komu, zanudzać kogo, nękać’, *apmaũsti* intr. dokuczyć, zbrzydnąć’, tr. ʽprzeszkadzać, zawadzać w czym’ (*Ar aš tau, berneli, neapmaudžiau?*), *užmaũsti* ʽnaprzykrzyć się, dokuczyć’ (*Tas vaikas visiems užmaũdžia*). Chodzi tu o pdg. quasiprymarny, którego prt. *maudžiaũ* i inf. *maũsti* zostały dotworzone do odziedziczonej formy prs. *maudžiù* (suf. *-i̯a-* i apofoniczny st. *o*). Ta ostatnia należała kiedyś do iteratywnego inf. *maudýti, podobnie jak np. *draudžiù* (dziś przy *draũsti*) albo *tariù* (dziś przy *tar̃ti*) kiedyś należały do *draudýti, *tarýti*. Odpowiednie iterativum na *-ī-* jest zaświadczone w słowiańskim (w nieco odmiennym znaczeniu), por. scs. *muditi, muždǫ* ʽociągać się, zwlekać’, ros. gw. *mudítь* ts., słń. *mudíti* ʽzatrzymywać kogoś, przeszkadzać, spóźniać się’, stpol. *mudzić* ʽzwlekać, opóźniać (się), tracić czas, nic nie robić’, gw. ʽmarudzić, zabierać komu czas’ (por. Boryś 2005, 755, s.v. *żmudny*). Poza bsł. nie znaleziono jasnych nawiązań, zob. Bsw 171, s.v. *maudiō. Transponat ie. *meu̯d$^{(h)}$- / *mud$^{(h)}$-. — Drw. *ãpmaudas* (zob.), *maudulỹs* ʽstrzykanie, łamanie (w kościach); uczucie niezadowolenia, żal, tęsknota, gorycz’. — SZ *mud-: łot. *mudêt, -u, -ẽju* ʽruszać się, roić się’, *mudît, -u* a. *-ĩju* ʽzachęcać, popędzać’, refl. ʽspieszyć się, starać się, być pilnym’, *pamudinât* (gw. *pamudît*) ʽzachęcić, podniecić do czego’. Do *mudêt* nawiązuje swą formą scs. *iz-mŭd-ěti* ʽosłabnąć’, ros. gw. *modétь* ʽmęczyć się, ślęczeć nad czymś, zwlekać, słabo się palić, gnić’. Od psł. *mŭděti utworzono adi. *mŭdlŭ ʽbezsilny, słaby’, por. słń. *medèl* ʽsłaby, mdły, wiotki, chudy’, ukr. gw. *mlo* adv. ʽźle, niedobrze’, stpol. *mdły* ʽsłaby, wątły, wycieńczony’, pol. ʽmdlący, pozbawiony smaku, blady, nikły’. Form na SZ brak w Bsw 171, s.v. *maudiō.

máustyti, *máustau, máusčiau* 1. ʽwsuwać, nanizywać (liście tytoniu, ryby do suszenia)’, 2. ʽbóść, kłuć; bić, uderzać’, 3. pot. ʽwyśmiewać’, refl. *nusimáustyti* ʽpozdejmować (pierścienie z palców, koła od wozu)’ — frequentativum na *-styti* od *máuti* m.in. ʽprzeszywać (rogiem), kłuć, nizać’. Paralele: *káustyti* ⇐ *káuti*; *kráustyti* ⇐ *kráuti*; *pjáustyti* ⇐ *pjáuti*. — Neoosn. *mausč’-*: *numáusčioti* ʽzdejmować (pierścionki)’. — Neoosn. *maust-*: *numausdýti* ʽzdejmować, zsuwać (pierścień z palca)’ < *maust-dy-, *maustinė́ti* ʽwkładać (spodnie), wsuwać (pierścień)’, *rankamaustė* (zob. *rankà*). — Neoosn. *mausty-*: *máustytojas* ʽkto nasuwa (złoty pierścień)’.

maũšti, *maušiù, maušiaũ* gw. 1. ʽbyć podnieconym, wściekać się, szaleć; gonić się (o krowie)’, 2. ʽwdzierać się gdzie’, 3. ʽnamawiać kogo, przekonywać’, cps. *įmaũšti* ʽwkroczyć, wedrzeć się’, *numaũšti* ʽzdjąć (czapkę z głowy)’, *pamaũšti* ʽprzekupić (sędziego)’, *pérmaušti* ʽprzekonać kogoś; przemóc, pokonać’, *užmaũšti* ʽwpaść na co, najechać’. Pdg. quasiprymarny, zbudowany wokół prs. *maušiù*, pierwotnie iteratywnego, należącego do inf. *maušýti. Paralele: *braũkti, -iù* ob. *braukýti*; *laũpti, -iù* ob. *laupýti*, słow. *lupiti*; *gaũbti, -iù* : słow. *gubiti*. SO *mauš-* jest alternantem do *muš-*, por. *mùšti* ʽbić, rozbijać, młócić’ (Lew 420). — Drw. *maũšė* ʽnierządnica’, *maũšis* ʽzwierzę podniecone płciowo, napastliwe lub głodne zwierzę’, *maũškis* ʽkto chodzi w czapce naciągniętej na oczy’ (por. *lìžkis, stum̃kis*).

máuti, *máunu* (war. *máuju*), *móviau* 1. ʽwsuwać, wkładać (spodnie, rękawice, czapkę,

łapcie, pierścień), wkładać i zdejmować', 2. 'nabić (na pal), nasadzić (na sztachety płotu, scil. garnki do suszenia)', 3. 'przeszywać (rogiem), kłuć, nizać', 4. 'uderzać, pchać, trącać', 5. 'szybko iść, biec, jechać', 6. 'szybko pić, jeść, żreć', 7. 'niegrzecznie odpowiadać', 8. 'oszukiwać'. Odpowiednik łot. *maût, mauju* a. *maunu, māvu* 'ubrać; nałożyć uprząż'. Cps. *apmáuti* 'odziać, wdziać, nasunąć (czapkę)', przen. 'oszukać, nabrać kogo', *įmáuti* 'wsunąć (nogę do buta, rękę do rękawa), wdziać, włożyć', *išmáuti* 'wyciągnąć, wysunąć; wybiec, wypaść, umknąć; wyciągnąć (miecz) z pochwy' (por. łot. *izmaut* 'rozkiełzać konia'), przen. 'wypić, wyżłopać', *numauju* SD «zdeymuię co z czego» (syn. *nuimu*), *pamáuti* 'nasunąć (koła na osie), zaprząc, nanizać (na witkę), nadziać (na rożen)', przen. 'mieć mocną głowę do wódki' (*Anie abudu pamauną̃, greit neapsigers*), *pérmauti* 'przeszyć, przebić (nożem, widłami)', *pramáuti* 'przebić (nożem), chybić, nie trafić w zamierzony cel, przegrać, stracić, roztrwonić; przepić', pot. 'przelecieć, przelatywać; nabrać się na co', *primáuti* 'nalać, wlać (wody, mleka); narobić w majtki (o dziecku)', intr. 'nazlatywać się, zaroić się (o muchach, robactwie), *sumáuti* 'zczepić, nanizać, nasadzić, wsunąć jedno w drugie (o rękawicach)', przen. 'zakpić, zadrwić', *užmáuti* 'nasunąć, nasadzić, nałożyć uzdę; zdzielić, uderzyć', 'nasadzić na trzonek': *uždemi, užmauju kirvį, kūjį unt koto* SD «nasadzam siekierę, młot», *užmauju unt iešmo* SD «zatykam na rożen pieczenią» (por. *iẽšmas*). Refl. *apsimáuti* 'odziać się, odziewać się', *iššimáuti* 'wyciągnąć się, wydostać się, wyjąć (swoje, dla siebie)', *pérsimauti* 'nadziać się (na kół)', *užsimáuti* 'naciągnąć sobie, włożyć sobie (spodnie, rękawice, łapcie, pierścień)'. Frq. *máustyti* (zob.). — Prabałtycki SE *mi̯ā̂u̯-C z pie. *mi̯eu̯h₁- 'poruszać się' (LIV[2] 445, ALEW 622) uległ modyfikacji w formacji praesens z suf. *-i̯e/o-s, *mi̯ā̂u̯-i̯ō. Na skutek dysymilatywnego zaniku pierwszego z dwu *i̯* pojawiła się postać *mā̂u̯-i̯ō, lit. *máuju*. Por. typ *gáuju* s.v. *gáuti* (tam też inne paralele). — Obecność obocznego formantu prezentalnego *-nu* każe liczyć się z oddziaływaniem prs. infig. *munù 'wdziewam' < pie. *mu-n-H-é- (por. hipotezę o prs. *unù 'obuwam się' s.v. *aũti*). — Drw. nominalne: *apmaũtas* 'pokrowiec', *įmaũtė* 'futerał', *mauklẽ* (zob.), *máušas* 'to, co służy do obłożenia czegoś; okładka (książki), abażur', też 'kłębek (nici)', *maũšė* 'jarmułka, mycka'. Cps. *káiliamautis* 'rozwidlona gałąź do suszenia skóry' (por. *káilis*), *ū́šmalas* (zob.). — Neopwk. *maun-* (⇐ *máunu*): *maũnas* a. *maunùs* 'bystry, ruchliwy, dorodny', *maunùs* 'łatwo wchodzący na palec (o pierścieniu), giętki (o pręcie wierzbowym)'. Paralela: *einùs*. — Neopwk. *mauj-* (⇐ *máuju*): *maujóti* 'wsuwać, nasuwać'. — SZ-C *mū-*: *mū́stytis* (zob.). Nomina: *mū́kla* a. *mūklà* 'pętla, sidła do łowienia ptaków', *mū́klas* lub pl. *mū́klai* 'umocowana na kiju pętla z włosia końskiego, służąca do łowienia szczupaków', < *mū-tl- (por. wyżej *mauklẽ*). — SZ-V *muv-* < *muH-V: łot. *pamuve* 'suknia kobieca'. — WSZ-V *mūv-*: *mūvė́ti* (zob.). — WSO *mov-* < *māu̯-: *móviau* (prt.), drw. *movė́ti* (zob., tam też nomina z *mov-*). Osobno zob. *maujóti*.

mãzgas 1. 'węzeł, supeł na sznurze, nici', 2. przen. 'zgrubienie na ręce a. nodze'. SD *mazgas neižmezgamas* «zadzierg, insolubilis nexus» ['mocno, na supeł zaciągnięta pętla']. War. *mẽzgas* (por. *plãzda* > *plẽzda*), *mùzgas*. Odpowiednik łot. *mazgs* 'węzeł' (*rīkles mazgs* 'grdyka, jabłko Adama'). Refleks pie. *mosg-o-, drw. na SO od *mesg- 'zanurzać, zatapiać w czym' (LIV[2] 441), zob. *mègzti*, *mezgù*. Odpowiada z jednej strony cs. *mozgŭ* 'mózg' (por. BSW 172, LEW 426) < pie. *mosg^h-o-, z drugiej strony drw. stpr. *musgeno*, pis. <mulgeno> EV 'szpik kostny, Marg [Mark]', to ze zmiany *mazgena (por. Trautmann 1910, 380) < pie. *mosg^h-en-. Pod względem znaczeniowym por. sti. *majján-* 'szpik kostny', aw. *mazga-*, stwn. *marg*, stisl. *mergr* ts. Kroonen 2013, 356 zestawia *mãzgas* z pgerm. *maska- 'oczko w sieci, sieć, mesh, net' (stang. *masc*, *max*, ang. *mesh*, nwn. *Masche*) oraz z toch. A *masäk* m. 'spojenie, staw, joint'. Zob. też ALEW 622. — Drw. *mazgẽlis* 'węzełek, zawiniątko, związany rogami na krzyż kawałek tkaniny z jakąś zawartością' (kalka z pol.?). Cps. *šùnmazgis* 'węzeł za słabo lub za mocno zaciśnięty' (por. *šuõ*), *šùnmazgiais* adv. '(jeść), chciwie, wielkimi

kęsami’ (*Vakar silkę valgiau, tai šiandie mėsa eina šùnmazgiais*). — Z inną budową: *atãmazgos* f.pl. ʽobszycie brzegu tkaniny, które zapobiega jej pruciu się’, *magztìnis* ʽpleciony’, *mazgúotas* ʽz wieloma supłami (o biczu)’, SD «węzłowaty, nodosus», *są́mazga* ʽzwiązanie’, *užúomazga* ʽzawiązek, zalążek (owocu)’, przen. ʽpoczątek’.

mazgýti, *mazgaũ*, *mazgiaũ* ʽsupłać, plątać, zawiązywać’ — iteratyw z suf. *-yti* i SO *mazg-* ⇐ *mezg-*, zob. *mègzti*. Paralele: *razgýti* ⇐ *rezgù*; *draskýti* ⇐ *dreskiù*; *sagýti* ⇐ *segù*. Z innym suf.: *magztýti* (zob.). — Drw. *mazgùčiai* m.pl. ʽsupełki’, *mazgū̃lis* b.z.a. ʽtobołek’.

mazgóti, *mazgóju*, *mazgójau* ʽmyć, zmywać’, SD[1] *mazgoiu* «myię; umywam», SD «umywam co», *numazgoiu* SD «oczyśćiam co» (syn. *nuplaudžiu*), «odmywam co; omywam». Odpowiada łot. *mazgât*, *-āju* ʽmyć, płukać’, *mazgâtiês* ʽmyć się, kąpać się’. Formacja pb. *mazg-ā- jest dwuznaczna: albo denominativum od sb. *mazg-ā, albo też iterativum-causativum z suf. *-ā-* i SO *mazg-* ⇐ *mezg-*. Brak śladu po prs. *mezgù ʽzanurzam’, refl. *mezgúos, które by odpowiadało sti. *májjati* ʽnurkuje, tonie’, łac. *mergō*, *-ere* ʽzanurzyć, zatopić; wtrącić, wetknąć’, < *mezg-e- < pie. *mesg-e-, pwk. *mesg- ʽzanurzać, zatapiać w czym’. Por. LEW 421, ALEW 623, IEW 745 n., LIV[2] 441. Osobno zob. *mezgù*, *mègzti* ʽwiązać, splatać’. Co do traktowania pie. grupy *-sg- por. *rezgù* s.v. *règzti*. — Refl. *mazgótis* ʽmyć się’, *mazgoiuosi* SD «myię się» (syn. *prausiuosi*, *periuosi*). — Drw. *mazgõlis* ʽścierka’ (por. *kreivõlis* ⇐ *kreivóti*), *mazgõtė* ʽzmywak, ścierka’, *mazgotuvė* SD «miednica, peluis..., pollubrum» (syn. *lakoška*, *praustuvė*), «oczyśćialnia, purgatorius locus» (syn. *nuplaustuvė*), «umywadlnik, umywalnik, lawaterz, lauacrum», *nemazgotas* SD «nieumyty», *pãmazgos* f.pl. ʽpomyje’, SD «pomyje, eluuies» : łot. *samazgas* ts.; *pamazgìnė* ʽdół na pomyje; naczynie na pomyje’. — N.m. *Mazgiaĩ*.

mãzkas, *-à* wsch.-lit. ʽmały, drobny’ (Lazū́nai), SD <maskas> «drobny, minutus, concisus, tenuis» (syn. *smulkus*, *mažintelis*) — wariant ze spółgłoską *z* (*s*) w stosunku do formy gw. *mãžkas*, *-à* ts. (Lazū́nai). Budowa: *maž-kas*, ⇐ *mãžas* ʽmały’. — Drw. *mãzkickas* ʽbardzo mały’, war. *mãžkickas* ʽdość mały, maleńki’ (por. *mãžickas* ʽmały’).

màž adv. ʽmało, niewiele, nieco; niemal; co najmniej’, DP ʽmało, maluczko, zgoła’ — pochodzi z apokopy *mãža* adv. ʽmało’ (forma neutrum do *mãžas*, *-à*). — Drw. *màž daũg* > *maždaũg* adv. ʽmniej więcej’, *mažnè* adv. ʽprawie, bez mała, omal nie, ledwo’.

mažantiẽs gw.: forma gen.sg. na *-ies* do niezachowanego nom.sg. *mažantìs. Ukazuje się w zwrotach przyimkowych *iš mažantiẽs* a. *nuo mažantiẽs* ʽod małego, od/z dzieciństwa’. Warianty z końcówką *-ės*: *iš* (*nuo*) *mažañtės* lub *iš* (*nuo*) *mažantė̃s*, z atematyczną końcówką *-es*: *iš* (*nuo*) *mažantès*. Por. *iš mažeñs* ʽod dziecka, od małego’ s.v. *maženà*. — Analiza *maž-ant- (od *mãžas* ʽmały’). Formant *-ant-* jest rzadki w wyrazach pospolitych (por. *gramañtas*, *lamañtas*, *ramañtas*, adi. *tū́kstantas*), za to dość często ukazuje się w hydronimii, por. n.rz. *Ãlantas* i *Alantà*, *Kražañtė*, *Ušañtė*, *Žvarantà*, n.jez. *Šlavañtas* (zob. GJL II, § 446).

mãžas, *-à* ʽmały, niewielki’. Odpowiada łot. *mazs* ʽmały, znikomy’, stpr. *ni massais* adv. ʽnie mniej’. Refleks pie. *moǵh_2-ó-, drw. tematycznego na SO od *meǵ-h_2-s m. ʽwielki’ (gr. μέγας), *meǵh_2-ø n. (gr. μέγα, wed. *máhi*, aw. *mazi*), por. też het. *mekki* ʽwielki’ < *meǵh_2-i. Oparcie porównawcze dla stopnia *o* *moǵ- stanowią z jednej strony refleksy gr. μόγος m. ʽtrud. mozół; cierpienie, nieszczęście’, μογέω ʽmozolić się, trudzić się’, μόγις adv. ʽledwie, z trudem’, z drugiej strony sti. denominativum *maháyati* ʽwychwalać, gloryfikować’, zob. NIL 475, przyp. 26. Znaczenie lit. ʽmały’ wywodzi się być może z ironicznego użycia przymiotnika ʽwielki’ (zob. LEW 423; w tym punkcie NIL 475, przyp. 26 zaznacza swą rezerwę). Por. stosunek znaczeń przy łac. *macer* ʽchudy, suchy’ : gr. μακρός ʽwielki’, < pie. *mh_2ḱ-ró-. Zob. też ALEW 625. — Drw. *bemàž* adv. ʽomalże, prawie’, *bemàž ko* ʽo mało co’ (*Bemàž ko sprando nenusisuko* ʽO mało co nie skręcił sobie karku’), *mažantiẽs* (zob.),

mažẽlis a. *mažỹlis* ʽmałe dziecko, młodsze dziecko w rodzinie’ (nazw. *Mažỹlis*, *Mažìlis*, LPŽ), *mažia* ʽmałość’[313] (zob. *mažiamažė*), *mažýbė* a. *mažỹbė* ʽmała ilość, małość’, SD «małość liczby» (⇒ *mažýbinis* gram. ʽzdrobniały, deminutywny’), *mãžickas* ʽmały’, *mažỹn* adv.: *mažỹn eĩna* ʽmaleje’, *mažynė* SD «szczupłość», *mažỹnikas*, *-a* żm. ʽbardzo mały, malutki’, *mažiñtelis* ʽcałkiem mały’ (neosuf. *-intelis*, por. nazw. *Mažiñtas* LPŽ, n.m. *Mažiñtai* 2x), *mažỹstė* ʽdzieciństwo; niewielka liczba’, *mažitỹs* DP ʽmaluczki, maluchny, malutki’, gw. *mažýtis* ts. (⇒ *mažitelỹs* DP ʽmalutki’, synkopowane *mažtelỹs* DP ts.), *mažiùkai* m.pl. ʽmaluchy’ (nazwa najmłodszej grupy przedszkolnej), *mažiùlis* ʽmały, malutki’ (nazw. *Mažiùlis* LPŽ, n.m. *Mažiùliai*), *mažiū̃nikas* żm. ʽbardzo mały, malutki’ (z neosuf. *-iūnikas*[314], por. ŽD 130, GJL II, § 461), *mãžkas* (zob. *mãzkas*), *mãžmenos* f.pl. ʽmała ilość, detal’ (*mažmenų̃ prekýba* ʽhandel detaliczny’), *mažùlis* ʽmały, malutki’ : łot. sb. *mazulis* ʽmłode zwierzę; małe dziecko, szkrab; mały palec’ (pl. *mazuļi* ʽnarybek’); *mažumà* ʽmniejszość; mała ilość, trochę’, *mãžumas* ʽmała ilość, trochę; małostka, błachostka’, *mažùtis* ʽmały’ (⇒ *mažutẽlis* ʽmaleńki’, ⇒ *mažutėlèsnis* ʽmaluteńki’), *nėmàž* adv. ʽzupełnie, w ogóle, wcale’ (znacz. etym. ʽani trochę’), *pamažėlè* a. *pamažẽl* adv. ʽpomalutku, powolutku’, *pamažù* adv. ʽpomału, powoli’, *pómažis* ʽza mały’ (np. na to, żeby zostać pastuchem). Cps. *mažakal̃bis* ʽmałomówny’ (por. *kalbė́ti*), *mažamõkslis* ʽmało wykształcony’ (por. *mókslas*), *mažatìkis* ʽniedowiarek’ (por. *tikė́ti*), *mažė́da* c. ʽkto mało je’, nazw. *Mažė́da* (por. *ėd-* oraz *pelė́da*, *žuvė́da*), *mažialaũkis* ʽchłop małorolny’ (por. *laũkas*), *mažiamažė* (zob.). — Nazw. *Mažéika*, *Mažeikà*, *Mažùika*, *Mažuikà* (LPŽ). N.jez. *Mažẽlis*, *Mažìklis*, *Mažiùtis*, *Mažùlis*, *Mažóji Ìlma*, n.rz. *Mažùpė*, *Mažóji Vingrẽ*. — Vb. denom.: 1. *mažė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽmaleć’, 2. *mãžinti* ʽczynić mniejszym, zmiejszać’, *pamãžinti* ʽpomniejszyć, zmniejszyć; dać trochę za mało (np. soli)’, 3. *màžti*, *mą̃žta* (*manž-sta, por. gw. *mą̃ža* < *ma-n-ža), *mãžo* ʽmaleć, zmniejszać się, ubywać, znikać, słabnąć (o zdrowiu, bólu, gniewie)’. — WSO *mož-* < *māž-: *mõžis* (zob.).

maždzieras stlit. ʽmoździerz, okrągłe naczynie do kruszenia za pomocą tłuczka na proszek, do ucierania przypraw itp.’ (m.in. Chyliński) — zapoż. z pol. *moździerz*, przest. *możdżerz* (⇐ stczes. *moždieř* ⇐ śrwn. *morsære*, nwn. *Mörser*, por. łac. *mortārium*). W DP ukazuje się war. <mazdiéreus>, gen.sg. od *maždierius, wraz ze zdrob. <maždieréluię>, loc.sg. od *maždierėlius ʽmoździerzyk’. Wymienione wyrazy nie zostały wciągnięte do LKŽ. Zob. też SLA 128 (brak w LEW i ALEW). Osobno zob. *mõzierius*.

maženà 3 p.a. przest. ʽdzieciństwo’: *išg maženõs* DP ʽz dzieciństwa’, dziś *iš mažeñs* ʽod dziecka’. — W dajnie ukazuje się drw. *maženẽlė*, por. *Ačiū tau, berneli, už tokį žodelį, kurio negirdėjau nuo pat maženẽlės*. Por. *mažantiẽs*.

mažiamažė SD «małość liczby, paucitas» (syn. *mažybė*) — złożenie tautologiczne, łączące w sobie dwie osnowy, na *-i̯ā-* i na *-ė-*, o funkcji rzeczownika oderwanego ʽmałość’, utworzonego od przym. *mãžas* ʽmały’ (zob. s.v.). Paralela formalna: *pradžiaprãdis*. Co do znaczenia por. *niẽkaniekis*.

mãžmožis, *-io* ʽdrobiazg, szczegół; drobnostka, bagatela’ — złożenie tautologiczne, łączące w sobie alternanty *maž-* (SO) i *mož-* (WSO) przymiotnika ʽmały’, zob. *mãžas*. Paralele: *mãgmogis*, *skánskonis*, *gérgėris*.

mẽčius, *-iaus* przest., gw. ʽmiecz’ — zapoż. ze stbłr. *mečь* lub pol. *miecz* (SLA 128, ALEW 625). War. *miečius* b.z.a. Por. *kalavìjas*.

mẽčmergė, *mečmergẽ* gw. ʽpanna z nieślubnym dzieckiem’. Ze zmiany *mec-mergė,

[313] Abstractum przymiotne na *-i̯ā-* typu *kalčià* ʽwina’ ⇐ *kal̃tas*; *verčià* ʽwartość’ ⇐ *ver̃tas*.

[314] Brak †mažiū̃nas. N.m. *Mažiū́nai* w rej. Alytùs pochodzi od n.os. *Maži-ū́nas, gdzie sufiks miał charakter patronimiczny. Por. nazw. *Mažū́na*, *Mažiónis* (LPŽ).

co było złożeniem hybrydalnym, z I członem zapożyczonym z nwn. *Metze* ʽdziwka, prostytutka' i II członem *mergà* ʽdziewczyna'. Zastępstwo *cm* ⇒ *čm* przypomina *mc* ⇒ *mč* w zapoż. *niẽmčius* (q.v.). Por. LEW 324. Tam też o war. *meȓčmergė*, z wtórną spółgłoską *-r-* w I członie (por. *ka-r-štavóti*). N.B. Brender, *Studi baltici* 6, 1936-1937, 89 niesłusznie porównywał *mẽčmergė* z formacjami ʽreduplikowanymi' *pìčpilnis* i *ničniẽkas* («Schliesslich ist auch *mẽčmergė* ein verstärkt ausgedrücktes peiorative Bedeutung enthaltendes *mergà*»).

medė́jas, *medė̃jas* przest. ʽmyśliwy' — z suf. *-ėjas* od *mẽdžias* ʽlas'. Por. syn. *mẽdininkas*. — Ze starolitewskiego poświadczone jest *medijas* ʽmyśliwy, łowca' (BrB), ściśle korespondujące ze stpr. *medies* EV ʽmyśliwy, Jeger [Jäger]', czyt. [medijəs]. Prapokrewne czy zapożyczone ze staropruskiego? Drw. *medijysta* BrB ʽpolowanie, łowy, Weidwerk'. — War. *medija* LEX ʽmyśliwy', *medijė* LEX c. 1. ʽkłusownik', 2. ʽkradnący drzewo z lasu'.

medetkà, *-os* 2 p.a. bot. ʽnagietek, Calendula officinalis' — przekształcenie wyrazu *nedetkà*, to z kolei z *nagatkà* — zapożyczenia częścią z błr. *nagótka* (por. SLA 139, LEW 394, s.v. *madatkà*, ESBM 7, 188), a częścią z pol. *nagietka*. War. *medatkà*, *madatkà*. War. z *med-* wskazują na adideację do wyrazu *medùs* ʽmiód' (Kabašinskaitė 25, 58). Inne war.: *nagetka*, *nedatkà* (SD *nedatka* «nogietek, buphtalmum, caltha») — z dysymilacji *negatka (por. ALEW 693).

medinýčia gw. ʽszopa do rąbania i składania drzewa, drwalnia' — drw. od *mẽdis* m.in. ʽdrzewo' (zob. s.v.). Jest to neologizm w stosunku do starego wyrazu *málkinė* ʽdrwalnia' ⇐ *málkos* ʽdrwa'. Użyty tu formant *-inyčia* jest neosufiksem. Został on wyabstrahowany w grupie litewskich nomina loci, które powstały jako częściowe tłumaczenia odpowiedników słowiańskich, czyli tzw. kalki hybrydalne. Tak np. *kaulinyčia* stlit. ʽkostnica, pomieszczenie na ciała zmarłych' miało początkowo strukturę *kaulin-yčia*, ponieważ było motywowane przymiotnikiem *kául-inis* m.in. ʽdotyczący kości'. Stosunek *káulinis* ⇒ *kaulin-yčia* naśladował polski wzór derywacyjny: *kostny* ⇒ *kostn-ica*. Z chwilą gdy *kaulinyčia* została skojarzona z sb. *káulas* ʽkość' jako swą osnową, doszło do resegmentacji: *kaul-inyčia*. Inne podobne neologizmy to *vilkinýčia*, *tùlkinyčia*, *žindinyčia*. Niedość ściśle przedstawiono proces emancypacji neosufiksu w ŽD 357n. i w GJL II, § 431.

mẽdis, *-džio* 1. ʽdrzewo', 2. ʽpień drzewa, kłoda', 3. ʽpatyk', 4. ʽlas' (*Tėvas išvažiavo mẽdin malkų*). Najprawdopodobniej jest to formacja singulatywna do *mẽdžias* ʽlas' (zob. s.v.). — Drw. *medaĩnis* ʽ(o człowieku) nieczuły, srogi, bezwzględny', znacz. etym. ʽjak drewno'; *medẽlis* 1. ʽdrzewko' (*žievė medelio cinnamomo* SD «cynamon»), war. *medalis* SD «drzewko», 2. ʽlasek' (*Kap aš jojau per žalią medẽlį*), DP *medẽlis* ʽdrzewko, macica, szczepek', *medíena* ʽdrewno, zdrewniała część rośliny', *medìngas* ʽ(o lesie) w którym rosną różne gatunki drzew', SD «drzewisty, drzew pełny, syluosus, syluiger», *medìniai* m.pl. ʽdrewniaki' (⇒ *mediniúotas* ʽw drewniakach'), *medinýčia* (zob.), *medìnis* ʽdrewniany, z drewna', sb. m. ʽcietrzew', SD «drewniany, drzewiany, ligneus, materiatus», *mẽdžiaga* (zob.), *medžiõkai* m.pl. ʽchodaki z drewnianą podeszwą, drewniaki'. Cps. *lañgmedžiai* m.pl. ʽdrobno porąbane drewno' (I człon niejasny), *medkirtỹs* ʽdrwal' (por. *kiȓsti*; przypomina gr. δρυ-τόμος ʽdrwal' od τέμνω ʽciąć, ścinać'), *mẽdkurpės* f.pl. ʽdrewniaki' (por. *kùrpė*), *mẽdpadžiai* m.pl. ts. (por. *pãdas* I). Vb. denom. *medė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽdrewnieć, stawać się drewnem, twardnieć', zwykle *sumedė́ti* ʽzdrewnieć', przen. ʽzdrętwieć'.

mednýčia stlit. ʽmiednica' — zapož. z pol. *miednica* (SLA 128, ALEW 627). Por. stlit. *varinė* s.v. *vãris*. — War. gwarowy z *ė*: *mẽdnyčia* ⇐ błr. *mjadníca*, *-y*. War. ze zmianą *dn* > *rn*: *mẽrnyčia*. Zwraca uwagę brak war. *medinyčia, por. *skarb(i)nyčià*, *tem(i)nyčià*.

mẽdšarkė ʽptak srokosz, Lanius excubitor' — złożenie członów *med-* jak *mẽdžias* ʽlas'

i *šark-* jak *šárka* ʽsroka'. Znacz. etym. ʽleśna sroka'? Kalka z nwn. *Waldelster*?[315] — War. z asymilacją samogłosek: *mẽdšerkė*, *mãdšarkė*, z kontrakcją *t-š* > *č*: *mẽčerkė*, *mãčarkė*.

medùs, *-aũs* 4 p.a. ʽmiód'. SD: *medus* «miod przasny, mel», *medus liepos* «lipiec, miod przasny, anthinum mel», *nindrių medus* (zob. *néndrė*), *medaus darymas* «miodu robienie w ulach, mellificium», *medaus išimimas* «podbieranie miodu, mellatio». Odpowiedniki bałt.: łot. *mędus* ʽmiód; miód pitny', stpr. *meddo* EV ʽmiód, Honing [Honig]'. Wraz ze scs. *medŭ*, *-u/-a* m. ʽmiód; miód pitny' kontynuuje rzeczownik rodzaju nijakiego pie. *med^h-u-, gen.sg. *med^h-u̯-és / *med^h-éu̯-s ʽnapój zrobiony z miodu'. Por. wed. *mádhu-*, *mádhvaḥ* a. *mádhoḥ* n. ʽsłodki napój', aw. *maδu* n. ʽtrunek, wino', luw.-klin. *maddu-* n. ʽwino', gr. μέθυ, μέθυος n. ʽtrunek, mocne wino', stisl. *mjǫðr* m. ʽtrunek z miodu', stang. *meodo*, stwn. *mitu*, *metu* m. ʽtrunek z miodu syconego, Met' (pgerm. *medu-). Por. LEW 425, NIL 467 n., ALEW 627. — Pie. nazwą miodu było *melit- n., por. [kolejność] het. *milit*, gr. μέλι, μέλιτος, goc. *miliþ*. Ten wyraz nie zostawił śladu w językach bsł. — Drw. *medaĩnis* ʽpiernik z miodu, miodownik' (por. *lietaĩnis*, *sausaĩnis*), *mẽdinas* ʽuwalany miodem', *medìngas áugalas* ʽmiododajna roślina', *medulis* SD «miodek, mellicum», *meduõlis* ʽciasto zrobione na miodzie, miodownik'. Cps. *mẽdkopis* ʽmiodobranie' (por. *kõpti*), *mẽdsukis* ʽwirówka do miodu' (por. *sùkti*), *medùėmis* ʽmiodobranie' (por. *ėmiaũ*). Ze słowiańskiego por. scs. *medvědĭ* m. ʽniedźwiedź', analiza: cps. *medv-ěd-ĭ*, mająca oparcie w wed. *madhv-ád-* m. ʽten, co zjada miód' (por. lit. *ė́du*, *ė́sti* ʽjeść, żreć').

mẽdžiaga 1. ʽdrzewo' (m.in. DP), gw. też coll. ʽdrzewa' (*Aplink namus auga daug mẽdžiagos* ʽWokół domu rośnie dużo drzew'), 2. ʽdrewno, drzewo jako materiał, budulec', SD *medžiaga unt druskinių, unt aludžių* «klepki, materia doliorum, vel pro dolijs, secamenta». War. *medžiagà* 3 p.a., żm. *mẽdega* i *medegà* (> *mẽdiga*, *medigà*); *medegas* ʽdrewno, budulec'. Uchodzi za drw. na *-ag-* od *mẽdžias*, por. ŽD 103, GJL II, § 500. — Z uwagi na innowacyjny charakter sufiksów *-ag-*, *-eg-* warto rozważyć pytanie, czy *mẽdžiaga* nie jest formą przekształconą ze złożenia, mianowicie z *medž-daga albo z *medžia-daga. Mogło ono oznaczać w przybliżeniu to, co jego odpowiednik łot. *meždęga*, mianowicie ʽwypalone i potem wykarczowane miejsce w lesie' (s.v. *dègti*). Zob. też *žẽmdagas* ʽziemia wykarczowana'. — Drw. *medžiagẽlė* ʽcieślica do wyrobu niecek', *medžiagìnis* ʽz drewna, drewniany (np. most)'.

mẽdžias, *-džio* gw. 1. ʽlas', 2. ʽdrzewo' (m.in. SD), 3. ʽdrzewce, drewniany drążek będący trzonem dzidy, kosy' (SD «drzewce, drzewo, sarissa»). Odpowiedniki bałt.: łot. *mežs* ʽlas; drzewo', stpr. *median* EV ʽlas, Walt [Wald]', czyt. = [medi.jən][316]. Z innym suf.: żm. *mẽdė* ʽlas, wielki las, bór' (m.in. u Bretkuna). W roli singulativum występuje *mẽdis* ʽdrzewo' (zob. s.v.). Zapoż. bałtyckie w fiń. *metsä* ʽlas' (Stang 1966, 31). — Ze stanowiska formy nasuwa się porównanie z psł. wyrazem *medi̯ā, będącym nazwą 1° pasa granicznego (por. pol. *miedza* ʽgranica między polami', ros. *mežá*, czes. *meze* ts.), 2° lasu granicznego (por. słń. *méja* ʽgranica, żywopłot, niski las') 3° drogi (scs. *mežda*). Por. BSW 173, LEW 423n., Boryś 2005, 323. Z drugiej strony por. pie. *med^{h}i̯-o-: łac. *medius* ʽśredni, w środku będący, w środku położony', gr. μέσος (*met^{h}i̯os), goc. *midjis*, wed. *mádhya-* ʽśrodkowy, w środku będący', sb. n. ʽśrodek', aw. *maiδiia-* ʽśrodkowy; środek' — drw. od adverbium pie. *me-d^{h}i

[315] A. Bańkowski *p.l.* zwrócił mi uwagę na to, że ani srokosze ani sroki nie są ptakami leśnymi, wobec czego nieprawdopodobne byłoby wiązanie I członu *med-* z *mẽdžias* ʽlas'. Związek z *medžióti* uzasadnia natomiast fakt, że ʽdla srokoszy znamienną jest nienawiść do srok; atakują każdą gromadnie, aż młodą zabiją, a starą przepędzą daleko. Stąd ich nazwy słowiańskie: strus. *sorokopudŭ*, czes. *strakopud*'.

[316] Por. za AON (s.v.) staropruskie nazwy własne: n. lasu *Medino*, n.m. *Medinen*, *Medyn*, *Medien*, złożone n.m. *Medelauke*, *Medlawken* (por. stpr. *laucks* ʽpole, rola'), n. lasu *Mediolaucks*, *Mediolaukis*, *Mediolawkisz*, n.jez. *Medyonazara* (por. *assaran* ʽjezioro') oraz n.m. *Awynemedien* (por. stpr. *awins* ʽbaran'), n. lasu *Laukemedie*, n.m. *Laukemedien* (por. *laucks* ʽpole'), n. lasu *Lindenmedie*, *Lindenmeddie* (por. stpr. *lindan* ʽdolina').

ʽw środku’, por. gr. πόθι ʽgdzie?’, οἴκοθι ʽw domu’ (por. NIL 465n., Weiss 2009, 273). — Drw. *medė́kas* ʽlasek’, *mẽdinas*, *-à* ʽo zwierzętach: dziki’ (znacz. etym. ʽbytujący w lesie’, por. *medinója kiaũlė* ʽdzik’, *medinóji vištà* ʽcietrzew’), *mediñčius* ʽleśniczy, stróż leśny; myśliwy’, *mẽdininkas* 1. ʽkto mieszka wśród lasów (w przeciwieństwie do *laukiniñkas*)’, 2. ʽleśniczy’, 3. ʽmyśliwy’, 4. ʽkto handluje drewnem’, *mediniñkas* ʽkawałek drewna; szopa na drewno’, *mẽdžiaga* (zob.), *pamedẽ* ʽmiejsce pod lasem, polesie’. Cps. *mẽdsėdžiai* m.pl. ʽoderwane od wsi osiedle pod lasem’ (por. *sėd-*), *mẽdšarkė* (zob.), *medžiavišis* (zob.), *mẽdž(ia)liepis* (zob. *líepa*). Vb. denom. *medinė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽchodzić po lesie w poszukiwaniu grzybów i jagód; żyć z lasu; szukać drewna’, *medžióti* (zob.). — N.m. *Medinìškiai* 6x, *Mẽdininkai* 6x, cps. *Mẽdlaukė* (stpr. *Medlawken*), *Medragiaĩ*, *Medsė́džiai* 3x, *Mẽdsodžiai*, *Mẽdvalakiai*, *Mẽdžiakalnis*, *Medžiãlaukis* (stpr. *Medio-laucks*), *Mẽdžialenkė*, *Mẽdžvalakiai* oraz *Dìdmedžiai*, *Vilkmedžiaĩ*. — N.jez. *Medáinis*, *Medìkis*, *Meduvỹs*, *Medvẽkas*[317], n.rz. *Medẽlis*, *Medukšna* b.z.a., *Medujà*, *Medžiõtė*, *Medžiùikė*, cps. *Medérva* (*Med-derva, por. *dervà*, tam też o n.rz. i n.m. *Suder̃vė*), *Mẽdupis*. — N.jez. *Mẽdinis* a. *Medìnis*, n.rz. *Medìnė*, *Medìnka*, *Medìnupė*, *Medìnupelis*.

medžiavišis a. *medžiavišys* stlit. ʽmyśliwy’. SD wymienił s.v. «łowiec ladaiaki, venator, vestigator» trzy wyrazy: *medvišius*, *medžiotojas* oraz *medžiavišis*, z kolei s.v. «łowczy, venatorum præfectus»: *medžiotojų*, *medvišių*, *medžiavišių vyresnis*. Formy kontrahowane: stlit. *medvišas* ʽmyśliwy’, *medvišius* ts. (n.m. *Mẽdvišiai*), też *medvisis* PK. Drw. *medvišingas* SD «myśliwczy, venatorius, aucupatorius». Mamy tu złożenie z I członem *mẽdžias* ʽlas’ i niezupełnie jasnym członem *-viš-* (*-vis-*). Niewykluczone, że *-viš-* jest refleksem pie. *u̯iḱ- od *u̯ei̯ḱ- ʽwchodzić gdzie, osiedlać się’ (zob. *viẽšas*, *viẽšis*), podobnie jak w złożeniu *vienvišỹs* 1. adi. ʽsamotny, einsam’, 2. sb. ʽsamotnik, odludek’ (znacz. etym. ʽosiadły w odosobnieniu’). W takim razie można by znaczenie *medžiavišys* ʽmyśliwy’ wywodzić z ʽosiadły w lesie’ lub ʽżyjący w lesie’. LEW 1267 łączy człon °*višis* z czas. *výti* m.in. podążać za kim, usiłując go dopędzić’, co jednak stwarza problemy formalne (spodziewamy się raczej †°vy-šis). Zob. też ALEW 627n.

medžiõnė przest. ʽpolowanie’, SD «łowienie źwierza, myślistwo źwierze, obłow, polowanie» — nomen actionis z suf. *-nė* od neoosn. *medžio-*, wyabstrahowanej z czas. *medžióti* ʽpolować’ (zob. s.v.). Paralele: *prekiõnė* ⇐ *prekióti*; *sekionė* ⇐ *sekióti*; *vajõnė* ⇐ *vajóti*. Dopiero na skutek odniesienia wyrazów *medžiõnė*, *prekiõnė* itp. do rzeczowników *mẽdžias* ʽlas’, *prẽkė* ʽtowar, handel’ jako ich rzekomych podstaw słowotwórczych doszło do wyodrębnienia *-onė* jako neosufiksu i następnie do zastosowania go jako środka derywacji denominalnej, por. np. *kariõnė* ⇐ *kãrias*; *keliõnė* ⇐ *kẽlias*. Tego mechanizmu resegmentacji derywatów dewerbalnych, następnie zmiany motywacji słowotwórczej z werbalnej na nominalną nie bierze pod uwagę Ambrazas 1993, § 81, a to prowadzi go do tezy — jak się zdaje fałszywej — jakoby sufiks *-onė* był ʽparadygmatycznym wariantem’ przymiotnikowego suf. *-onas* (por. *raudónas*).

medžióti, *medžióju*, *medžiójau* ʽpolować’, SD[1] «łowię, obławiam, poluię», SD «łowię źwierz, poluię» — vb. denom. na *-oti-* od *mẽdžias* ʽlas’, znacz. etym. ʽchodzić po lesie w poszukiwaniu zwierzyny a. ptaków’. Z innym suf.: łot. *medît*, *-ĩju* ʽpolować’ ⇐ *mežs* ʽlas’ (od *medît* pochodzi sb. postvb. *mede* ʽpolowanie’). — Neoosn. *medžio-*: *medžiõklė* ʽpolowanie, łowy’ (DP <medźiokłésia> loc.pl. ʽna łowach’), *medžiõklis* ʽmyśliwy, łowca’, *medžiõnė* (zob.), *medžiótojas* ʽmyśliwy, łowca’, SD «łowiec ladaiaki». — Neoosn. *medžioj-*: *medžiójamas* ʽmyśliwski’, SD[1] <medźiaius> «myśliwiec, venaticus» (odpowiednik *medžiojąs*, ptc. prs. act. ʽpolujący’), *medžiójimas* ʽpolowanie’, SD «łow, łowienie; myślistwo».

[317] Por. n.rz. *Vẽkė* oraz łot. n.jez. *Vêk-ezers* (Vanagas 1981, 370). U tegoż autora na s. 208 znajduje się wywód *Medvẽkas* z formacji sufiksalnej *Medu̯-ėkas.

mė́gdyti, *mė́gdau*, *mė́gdžiau* (z prvb. *iš-*, *pa-*) gw. ʽprzedrzeźniać kogo, złośliwie naśladować czyjeś gesty, ruchy, sposób mówienia; małpować'. Analiza: *mėg-dyti*. Nie wiadomo, jaką drogą poszło zróżnicowanie znaczeniowe względem czas. *mė́gti* ʽlubić', zilustrowane w LKŽ jednym jedynym przykładowym zdaniem: *Pavydelninkai nemė́gdo kits kito* ʽZazdrośnicy nie lubią się nawzajem'. Również syn. *mė́dėti* (*pamė́dėti* ʽprzedrzeźniać', *pamė́dauti* ts.) pozostaje nieobjaśniony. — Drw. *mė́gdžioti*, zwykle *pamė́gdžioti* ʽprzedrzeźniać, drażnić kogo przedrzeźnianiem' (zakłada prs. *mėgdžia ⇐ *mė́gdyti* jako osnowę). Nomina: *mė́gdžiotojas* ʽnaśladowca', *pamė́gda* c. ʽkto przedrzeźnia, szydzi z kogoś'. — Dość szeroko jest znany war. *mė́gzdyti* ʽprzedrzeźniać', z neosuf. *-zdyti* (por. *laizdýti*), ⇒ neoosn. *mėgzd-*: *pamėgzda* b.z.a. c. 1. ʽprzedrzeźniacz', 2. ʽptak przedrzeźniacz, Mimus polyglottus', *pamė́gzdėlis* ʽprzedrzeźniacz'. — Na mocy proporcji *mė́g-dyti* : *mė́gz-dyti* = *mė́g-džioti* : *x* pojawił się neologizm *mė́gz-džioti* ʽprzedrzeźniać', zmieniony przez asymilację w *mė́gždžioti* (od tego *mė́gžda* c. ʽszyderca, kpiarz').

mėgìnti *mėginù*, *mėginaũ* 1. ʽpróbować, sprawdzać', 2. ʽkosztować jedzenie, smakować' (war. *mė́ginti*), SD[1] *mėginu* «doświadczam; doznawam; kosztuię; probuię» — causativum na *-inti* do *mė́gti* (zob.). Nawiązanie łot. *mēdzinât* ʽkosztować, próbować'. Cps. *išmėgìnti* ʽwypróbować, sprawdzić', stlit. ʽdoświadczyć', por. *O taip kas save aba gi nenori, aba taipag nemoka išmėgint, teišmėgin jį kiti* PK 204_{21} ʽA tak kto siebie albo nie chce, albo też nie umie doświadczyć, niech go inszy doświadczają'. — Drw. *mėginoti* stlit. ʽdoświadczać, wystawiać na próbę' (*Mane vargais, ligomis koroji, kaipo tarną tavo mėginoji* MŽ 438_9 ʽMnie trudami, chorobami karzesz, jako sługę swego doświadczasz'). Nomina: *išmėginimas* SD[1] «doświadczenie, experientia, vsus», *mėginỹs* ʽpróbka', *mėgintas* SD[1] «dołożny, certus, indubius..., firmus, probatus» (syn. *tikras*, *tvirtas*), *išmėgintas* SD «doświadczony», *nemėgintas* SD «niedoświadczony», *mėgintojas* SD «probierz, rozsądnik, arbiter, censor, iudex» [ʽosoba oceniająca coś, sprawdzająca', SPXVI], *mėgintuvė* SD «doświadczenie, periclitatio, experimentum...» (syn. *mėginimas*), ⇒ *mėgintuvė̃lis* neol. ʽprobówka'.

mė́gti, prs. *mė́gstu* (war. *mė́giu*), prt. *mė́gau* (war. *mė́giau*) ʽlubić, mieć w czym upodobanie, znajdować w czym przyjemność' (*Daryk, kaip tau mėgsta* ʽRób, jak ci się podoba'), przest. ʽmiłować'. SD: *mėgsta mi kas* «lubię co, lubo mi, miło mi», *mėgsta man* «podoba mi się co», *mėgstu* SD[1] «podobam się; przypodobywam się», *nemėgstu kam* «nie podobam się komu». Refl. *mė́gtis* ʽlubić', *mėgiuosi kuo* SD «lubię co, lubuię, lubo mi, miło mi» (syn. *mėgsta mi kas*). Cps. *pamė́gti* ʽpolubić, upodobać sobie', *pamėgt kuo* SD «ulubić sobie co». Odpowiednik łot. *mêgt*, *mȩ̂dzu*, *mêdzu* ʽmieć możność, móc, zdołać; nadawać się', 3 os. *mȩ̂dz*, *mêdza* inf. ʽma zwyczaj', *pamêgt* ʽpomagać'. Niewykluczone, że *mėg-* było alternantem *mag-* w *magė́ti* ʽodczuwać chęć' (zob. s.v.), ale szczegóły pozostają niejasne (apofonia *a* : *ē̃*?). Zob. LEW 395, 425n., LIV[2] 422 nazwał *mė́gti*, *mė́giu* nowotworem o formie wzdłużonego SE w stosunku do odziedziczonego pwk. *mag^h-, ale nie uzasadnił tego. Rozwój znaczenia od ʽmóc, być w stanie' (goc. *mag*) ku ʽlubić' zachodzi także w nwn. *mögen*, *mag*. Zob. też ALEW 629. — Drw. *mė́gautis* a. *mėgáutis* ʽodczuwać dużą przyjemność, rozkoszować się', *pasimė́gauti* ʽsmakować co, delektować się czym', *mė́gdyti* ʽlubieć' (*Pavydelninkai nemė́gdo kits kito* ʽZazdrośnicy nie lubią się nawzajem'), *mėgìnti* (zob.). — Nomina: *mėgė̃* ʽchęć, upodobanie, gust', *mėgė́jas* ʽmiłośnik czego, amator' (*grỹbų mėgė́jas* ʽamator grzybów, grzybiarz'), *mėgimas kam* SD «podobanie się komu», *mėgius* SD «lubieźny, mollis, voluptarius, voluptuosus» (syn. *gėrių sekiotojas*), *mė́gstamas* ʽulubiony', *mėgumas* SD[1] «roskosz, voluptas, deliciæ, delectatio» (syn. *gerėjimas*), SD «roskosz, voluptas, deliciæ, delectatio, iucunditas» (syn. *gėrius*), *pamėgimas* SD «upodobanie, beneplacitum», *pamėgtas* SD «ulubiony, placitus, libitus», *pómėgis* ʽpasja, zamiłowanie; przyjemność, rozkosz', ⇒ vb. denom. *pomėgiáuti* ʽszukać przyjemności, zaspokajać je'. —

Synonimem *mėgẽ* jest *mėdžià* ʽchęć, ochota, zamiłowanie, sympatia do kogo; przeczucie'. Forma ta wywodzi się chyba drogą nieregularnej zmiany *gdž'* > *dž'* z *mėgdžia, abstractum na *-i̯ā-*, urobionego od czas. *mė́gdyti* ʽlubieć'.

mègzti, *mezgù*, *mezgiaũ* 1. ʽwiązać (np. sieć), splatać, wikłać, supłać', SD «dzieię co, necto, texo», 2. ʽtkać sieć (o pająku)', DP ʽtkać', 3. ʽrobić szydełkiem, robić (rękawice, pończochy) na drutach', 4. ʽzawiązywać, tj. tworzyć zawiązki kwiatów (o ogórkach, pomidorach)', *atmègzti* ʽrozsupłać, rozplątać', *išmègzti* ʽrozwiązać', *primègzti* ʽwyrosnąć w obfitości — o owocach', *sumègzti* ʽwiążąc zaciągnąć co na węzeł, supeł; podwiązać (ogon koniowi)', przen. ʽpojąć, zrozumieć', *užmègzti* ʽzawiązać węzeł, zadzierzgnąć' (SD *ažumezgu neišrištinai* «zadziergam, insolubiter vincio»). Odpowiada łot. *megzt*, *megžu*, *megzu* ʽrobić szydełkiem', iter. *mežģît*, *megžît*. Refleks pie. *mesg- ʽzanurzać, zatapiać w czym' (LIV^2 441, LEW 426n.), por. wed. *májjati* ʽnurkuje, tonie', łac. *mergō*, *-ere* ʽzanurzyć, zatopić; wtrącić, wetknąć', *ēmergō* ʽwynurzyć się, wydobyć się'. Wydaje się, że znaczenie bałtyckie ʽwiązać, wikłać' jest przenośne w stosunku do pie. ʽzanurzać, pogrążać, zatapiać w czym'. Ślad znaczenia etymologicznego znajdujemy w czas. lit. *mazgóti* ʽmyć, zmywać' (zob. s.v.). — Drw. *megzdinė́ti* iter. ʽwiązać, robić na drutach', *mẽgzdinti* ts., *megzdýtis* gw. ʽzawiązywać — o roślinach': *Agurkai nežusmegzdo* ʽOgórki nie zawiązały' (z metatezy w *neužsmegzdo, < *ne-už-si-megzdo), *mezglióti* ʽrobić węzły, węzełki'. Nomina: *megztas* SD «dziany, textilis», ⇒ *megztẽ* ʽozdobny supeł', *megztìnis* ʽsweter', *megztùkas* ts., *megztuvẽ* ʽprzyrząd do wiązania nicielnic' (war. *megztùvės*, *megztùvai*); *sumtis megztas dėl žuvų* SD «kaszerz, haustrum reticulatum, quo pisces ex viuario extrahuntur» [ʽsieć workowata na drobne ryby', zapoż. z nwn. *Kescher*, SPXVI], *čiulkės megztos* f.pl. SD «kapcie, vdones, socci»; *mekslẽ* (zob.). Nomina z *mezg-*: *mezgiùs* ʽzawiązywanie u roślin, np. ogórków, kartofli' (war. *mazgiùs*), *mẽzglas* ʽwęzeł' (por. wyżej *mezglióti*). — SO *mazg-*: *mazgýti* (zob.), *mãzgas* (zob.). — SZ *mizg-* (typ *RiT* ⇐ *ReT-*): *mìgzti*, *mỹzga* (zam. *mį̃zga* < *minzga), *mìzgo* ʽsplatać się, wikłać się, supłać się (o niciach); zbijać się (o zbożu)', *išmìgzti* ʽsplątać się; rozproszyć się', *numìgzti* ʽzniknąć, zadziać się', *pramìgzti* ʽprzepaść'. Drw. *mìzginti* 1. ʽmylić, wprowadzać w błąd', 2. ʽmachać, merdać (ogonem)', *mizginė́ti* ʽkręcić się, obijać się, wałęsać się' (por. pol. pot. *plątać się* ts.), *sumìzgėlis* ʽistota, która się źle rozwija'. — Nowy SO *maizg-* ⇐ *mizg-*: *maizgýti* (zob.).

meĩčkus, *-aus* gw. ʽkarmny wieprz, wielkie prosię' — polega na zastąpieniu spodziewanego refleksu *meĩckus < *meit-skus (por. *gir̃ckus* < *girt-skus, ob. *gir̃skus*). Nastąpiło to pod naciskiem synonimów z wygłosem *-č'-V*, por. *meičiõkas*, *meičiùkas*. Osnowa *meit-* została wyabstrahowana z *meĩtėlis* (zob.).

méigti, *méigiu*, *méigiau* gw. ʽpotrafić, móc, zdołać', *praméigti* ʽwymyśleć'. War. *méikti*, *méikiu*, *méikiau* ts. Niejasne. Osobno zob. *neméigėlis*.

meilùs, *-ì* 4 p.a., *méilus*, *-i* 1 p.a. ʽmiły, przyjemny, życzliwy'. *meilus* SD «łagodny» (syn. *romus*), «miłosny; przyiemny, miły, wdzięczny; wdzięczny dobrodzieystw; zachowały, zachowany w wielkiey łasce». Vb. denom. *meĩlintis* ʽprzymilać się'. Alternant *méi-C* przedstawia wariant stopnia *e* *míe-C*, który widać w adi. *míelas* < *méi̯H-lo- (zob.). Dyferencjacja *míelas* : *meilùs* niezupełnie jest jasna (dyftong *ei* mógł być w przeszłości ograniczony do morfemu nieakcentowanego). — Inne drw. od *meil-*: *méilė* ʽmiłość' (por. *téisė* : *tiesùs*), *meilė kieno* SD «kochanek czyi», *meilė savis paties* SD «miłość samego siebie», *meilelė* SD[1] «kochanek, miłośnica» (brak w LKŽ), *meilesys* DP ʽmiłość', *meĩliai* adv. ʽmile, łaskawie', SD «łagodnie», *méiliai* DP ʽwdzięcznie, pobożnie, miłościwie, rad, mile, miluchno, chutliwie', *meilybė* SD «łagodność, przyiemność, wdzięczność; układność», *meilybė ažu geradėjystes* SD «wdzięczność za dobrodziejstwa», *meilìkis* ʽpochlebca' (⇒ vb. denom. *meilikáuti* ʽschlebiać, nadskakiwać komu', ⇒ *meilikáutojas* ʽpochlebca'), *meilìngas*

ʽmiły, przyjemny, łagodny (w smaku)ʼ, SD «miłośniczy», DP *méilingas* ʽwdzięczny, przyjemny, ochotny, dobrotliwy, miłyʼ, *meilùžis* ʽkochanekʼ. Cps. *protomeilė* SD «filozofia» (neol., por. *prõtas*), *savìmeilė* ʽmiłość własna, egoizmʼ (por. *sãvas*), ⇒ *savìmeilis* ʽegoistycznyʼ. ALEW 631 widzi w *meilùs* derywat od abstractum *méilė* ʽmiłośćʼ, a to ostatnie uważa za formację *vr̥ddhi* od SZ typu *mýlas* (zob.). — Vb. denom. *meiláuti* ʽchcieć, pragnąć; przymilać się, łasić sięʼ, SD *meilauju* «łagodzę, lenio, delinio, mulceo» (syn. *meiluoju, maldau*), *meilúoti* ʽpochlebiać, głaskać, pieścićʼ, SD «łagodzę».

meirū̃nas, też pl. *meirū̃nai* gw. bot. ʽmajeranek, Origanum maioranaʼ — z zakończeniem *-ūnas* zam. *-õnas* przyswojone z prus.-niem. *meiran*, *meirōn* (por. GL 86, LEW 397). War. *mairõnas* a. *meirõnas*, *mairū̃nas*, *mairynas* (b.z.a.). Por. łot. *meirãns* ⇐ nwn. *Meiran*. Osobno zob. *majeronai*. — Nazw. *Meirõnis*, war. *Mairónis*; *Meirū̃nas* (LPŽ).

méistras a. *meĩstras* gw. ʽdoświadczony rzemieślnik, majster; mistrz w cechu; mistrz w jakiejś dziedzinie, też w sporcieʼ — zapoż. tematu *majstr-* jak w przypadkach zależnych od błr. *májstar*, *-tra* lub pol. *majster*, *-tra* (⇐ nwn. *Meister*), por. LEW 397, ESBM 6, 168 (brak w ALEW). — Od nom.sg. pol. *majster* lub błr. gw. *májscer*, *májscjar* pochodzi war. lit. *méisteris*, *-io* ʽstolarzʼ. War. *máistras* gw. ʽmistrz stolarskiʼ, przest. ʽnauczycielʼ, *škalinis maistras* SD «mistrz szkolny, ludimagister, magister lit[t]erarius». — Drw. *maistrienė* SD «mistrzyni, magistra», *maistrystė* «mistrzostwo» (ob. *mistrystė*), cps. *dìdmeistris* ʽarcymistrzʼ (por. *dìdis*). Osobno zob. *máistra* i *mìstras*.

meĩtėlis, *-io* ʽkastrowany karmny wieprz, tucznikʼ, SD «wieprz domowy, porcus»[318] — ze zmiany refleksu *maĩtėlis* (drw. *maitėlaitis* b.z.a.). Por. wtórne *ei* w *kreĩtis* < *kraĩtis*; *skreĩtas* < *skraĩtas*; *šeimà* < *šaimà; *teĩp* < *taĩp*. Chodzi tu o sb. postvb. od *maitìnti* ʽżywić, karmićʼ (zob. s.v.). ALEW 631 twierdzi bezpodstawnie, jakoby *meit-ėl-* było derywatem apofonicznym od *mit-*, *mìsti* I ʽżywić sięʼ (sufigowaniu *-ėl-* nie towarzyszy apofonia). Z powodu wtórności brzmienia *meit-* nie da się utrzymać hipotezy o czasowniku prymarnym *meičiù, *meĩsti (zob. LEW 428, Skardžius, RR 4, 321) ani też twierdzenia Otrębskiego (GJL II, § 201), jakoby osnowa *meit-* pochodziła z zanikłego ptc. prt. act. *meitęs. — W danym kontekście wymieniano jeszcze stpr. *nomaytis* EV ʽwieprz, Burgʼ jako rzekomy odpowiednik wyrazu lit. *maĩtėlis*, zob. Trautmann 1910, 386, LEW, *l.c.*, ALEW, *l.c.*, PKEŽ 3, 196 (lekcja *nōmaita-; drw. od vb. cps. *nō-meit- ʽwykarmić, utuczyćʼ). Wydaje się, że lepszym wyjściem będzie powiązanie *nomaytis* = *num-ait- ze żmudzkim wyrazem *nùmas* ʽchlewʼ (zob. s.v.). — Neoosn. *meit-*: *meičiõkas* ʽwieprzekʼ, *meičiùkas* ʽniewielkie prosięʼ. Neoosn. *meitėl-*: *meitėlẽkas* ʽwieprzekʼ, *meitėlėlis* SD[1] «wieprzek, porcellus». Osobno zob. *meĩčkus*.

mekénti, *mekẽna*, *mekẽno* 1. ʽwydawać przeciągły głos, beczeć — o kozie, owcyʼ, 2. ʽzacinać się, jąkać sięʼ. Czas. pochodzenia dźwiękonaśladowczego, por. interi. *mèk mèk* — o głosie owcy, o jąkającym się, *mė́k* — o beczeniu owcy. Bez związku z gr. μηκάομαι ʽbeczeć — o owcy; piszczeć — o zającu, jelonkuʼ (por. Beekes 2010, 942). — Od obocznej interi. *mìk mìk* (o głosie kozy, o jąkającym się) pochodzi czas. *mikénti* ʽmeczeć — o kozie, owcy; mamrotać, jąkać sięʼ. Por. bliskoznaczne czas. *miksė́ti*, *bė́kauti*, *bẽbti*. — Drw. *mẽkas* c. ʽjąkała; niedołęgaʼ, *mekẽkė* a. *mekèkė* ʽkto beczy, meczy; koza; jąkałaʼ, *mekẽsas* ʽjąkałaʼ, *meketà* ts., *meketỹs* ts., *mẽklas* ʽkto zacina się w mowie, kto mówi niewyraźnieʼ.

mė́klinti, *mė́klinu*, *mė́klinau* 1. ʽdomyślać się czego, przypuszczaćʼ (*Aš mė́klinu, ką tu galvoji*), 2. ʽmyśleć, sądzić; mieć zamiarʼ, 3. ʽuważać, orientować się (w lesie), mniej więcej wiedzieć; ledwo sobie przypominaćʼ, 4. ʽpróbować czego, uczyć sięʼ, 5. gw. ʽrozglądać się

[318] W odróżnieniu od *šernas* SD «wieprz dziki, aper». — W kwestii suf. *-ėlis* przy deverbativach por. *nudvẽsėlis* ʽzdechlakʼ, *numìrėlis* ʽumrzykʼ, *nusibaĩgėlis* ʽcherlakʼ. — Stopień *o* osnowy werbalnej jak np. w *pagrándėlis* ʽbochenek upieczony z wyskrobków ciastaʼ ⇐ *grándyti*.

(za żoną)’, *pramė́klinti* ‘przeoczyć, nie zauważyć’. Refl. *įsimė́klinti* ‘uważnie się czemu przyjrzeć, zapamiętać sobie’. War. gw. *mė́tlinti*. Z innym suf.: *įsipamė́klyti* ‘zapamiętać sobie’ (*Tą vietą rasiu, gerai insipamė́klijau*). Budowa wskazuje na vb. denom. od *mėklas lub *mėkla < pb. *mētla- < pie. *meh$_1$-tlo-, co było pochodnikiem pwk. *meh$_1$- ‘mierzyć’ (por. LIV[2] 424). Znacz. etym. ‘miara, miernik’ ⇒ ‘rozsądek’ (?). Por. z jednej strony adi. *mėklùs* ‘pomysłowy, bystry, rzutki, spostrzegawczy; widoczny, wyraźny, jasny’, *pamėklùs* ‘mający dobrą pamięć’, z drugiej strony sb. *pamėklė̃* ‘przywidzenie, mara, widmo’ (zob. s.v.). Z innym suf.: *mė́tra* (zob.).

mẽknė, *meknė̃* ‘jaź, ryba z rodziny karpiowatych, Leuciscus idus’. War. *meknìs*, *meknỹs* oraz *mẽktė*, *mektė̃*. Bez etymologii. LEW 429 zestawił *mẽknė* z równie zagadkowym *mẽkšras*, war. *mekšrỹs*, *mikšras*, *mikšra* ‘płoć, płotka, Leuciscus rutilus’. Zob. też ALEW.

mekslė̃ gw. ‘pętelka, uszko’ < *meks-lė lub *meks-slė — nomen instrumenti z suf. *-lė* albo *-slė*, urobione od neopwk. *meks-*, por. *mègzti* ‘wiązać, splatać; robić na drutach’. Por. *knyslė̃* ⇐ *knìsti*; *rẽplės* ⇐ *rė́pti*; *pūslė̃* (z *pūs-lė lub *pūs-slė) ⇐ *pū̃sti*; *patvárslės* ⇐ *tvérti*. Pisownia <ks> jest fonetyczna, w odróżnieniu od zwykłej pisowni etymologicznej <gz>, por. *megztìnis*, *megztuvė̃* s.v. *mègzti*. Inaczej Būga, RR III, 704, ŽD 199 oraz GJL I, § 509: drw. z suf. *-kl-*: *mezg-klė, rzekomo wydający *mesk-klė > *mesklė, skąd potem drogą metatezy *sk-C* > *ks-C*: *mekslė̃*. Dla zakładanych tu faz zmienności fonetycznej nie widać jednak przekonujących paralel.

melãgis, *-io* ‘kłamca, łgarz’. Odpowiednik łot. *mẹlaģis*. War. *malãgis*, *melãgius*, *malãgius*. Formacja z suf. *-ag-* od sb. *mẽlas* ‘kłamstwo’, por. ŽD 104 (inaczej GJL II, § 501: cps. *mela-lugis). Por. *láudaga* ‘ospalec, próżniak’, *lùidaga* ts. Z innymi suf.: *melùgis* ‘kłamca’ (łot. *mẹluģis*), *melūdà* ts. — Drw. *melagìngas* ‘kłamliwy, nieprawdziwy, fałszywy (np. świadek)’, *melagỹstė* ‘kłamstwo’, SD[1] «łgarstwo» (war. *melagystà*), *melãgiškas*, *-a* ‘kłamliwy, fałszywy’. Vb. denom. *išmelagiúoti* ‘zarzucić komu kłamstwo, nazwać kłamcą’, *melãginti* ‘nazywać kogoś kłamcą’.

mẽlas ‘kłamstwo’. SD[1] <mełas> «karczemna [‘kłamstwo’]; kłam, kłamstwo; łeż; matactwo». SD <miałas> «kłam, kłamstwo, łeż». Pl. *melaĩ* ‘kłamstwa; fałsz, nieprawda’. Bez motywacji werbalnej. Odpowiednik łot. *mẽlas* a. *mẹli* pl.t. ‘kłamstwo’, ⇒ vb. denom. *mèlst*, *mèlšu*, *mèlsu* ‘bajdurzyć, pleść brednie, szerzyć plotki’ (neopwk. *mels-* ustalił się na podstawie prs. *mel-sta). Bez dobrej etymologii. Porównywano 1° z łac. *malus* ‘zły’ (*mol-o-?), 2° z pgerm. *smalaz ‘mały’ , goc. *smals*, ang. *small*, śrwn. *smal* : scs. *malŭ*, ros. *mályj*, 3° ze stwn. *meldōn* ‘donosić, zdradzać’. Zob. LEW 430, Schrijver 1991, 457, de Vaan 2008, 360. — Vb. denom. *melúoti* ‘kłamać, łgać’, SD «kłamam, łgę, matam» (syn. *suku*), «machluię» : łot. *mẹluôt* ‘kłamać’, *apmelúoju* ‘okłamuję’, SD «potwarzam kogo o co» (⇒ *apmelavimas* SD «potwarz, contumelia, calumnia»). — Neoosn. *meluo-*: *apmeluotojas* SD «potwarca, calumniator». — SO *mal-*: łot. *màldît*, *-u*, *-ĩju* ‘błądzić, być w błędzie’, tr. ‘wprowadzać w błąd, mylić, zwodzić’, *màldîtiês* ‘błądzić’, ⇒ sb. postvb. *màlds* ‘błąd’, zwykle pl. *maldi*, *maldes* ts., por. *maldu ceļš*, *gaita* ‘błędna droga, manowce’. — Nie ma jasności co do tego, czy wokalizm *a* litewskich form gw. *mãlas* ‘kłamstwo’, pl. *malaĩ* ‘kłamstwa; bzdury’ polega na apofonii (*mal-* ⇐ *mel-*), czy pochodzi raczej ze zmiany głosowej *(m)e* > *(m)a* (por. gw. *madùs* < *medùs* ‘miód’;, *mãs* < *mẽs* ‘my’; *màs* < *mès* ‘rzuci’; *bárnas* < *bérnas* ‘młodzieniec’). Būga, RR II, 560 interpretował *mãlas* ‘kłamstwo’ jako refleks apofoniczny, tak też Skardžius, RR 4, 721. — SZ *mul-*: *mul̃dyti* (zob.).

mė́las, *-à* gw. ‘niebieski’, liter. *mė́lynas*, *-a* ‘niebieski, modry, ciemnoniebieski, sinawy, siny’. Z innym suf.: żm. *mė́lenas*. Odpowiedniki bałt.: łot. *mẽļš* ‘ciemnoniebieski, fioletowy’, *mẹl̃ns* ‘czarny, brudny’, *mẽļgans* ‘niebieskawy’, stpr. *melne* EV ‘siniec od uderzenia, Blo

[blauer Fleck am Körper]’, *mīlinan* acc.sg. ‘plama, zmaza’. Niejasne. Morfem *mėl-* był dotąd porównywany z *māl- w wyrazie *mólis* (zob. BSW 177n., LEW 430n.). Zob. jednak *mul̃vas*. — Drw. *mė́lė* 1. ‘niebieski kolor’, 2. bot. ‘urzet barwierski, Isatis tinctoria’, *mė́lymė* 1. ‘błękit (nieba)’, 2. ‘sine miejsce na ciele, siniak’, *mėlỹnė* 1. ‘siniak’, 2. ‘błękit (nieba)’, 3. bot. ‘borówka czernica, czarna jagoda, Vaccinium myrtillus’, *mė̃lis* ‘błękit; farbka, barwnik niebieski używany do płukania bielizny’. Cps. *mėlynãkis* ‘niebieskooki’ (por. *akìs*), *mėlynbar̃zdis* ‘siwobrody’ (por. *barzdà*). — Vb. denom. *mė̃lti, mė̃lsta, pamė̃lo* ‘robić się sinym, sinieć’. — Od neoosn. *mėls-* (⇐ *mėls-ta*) urobiono *mė̃lsvas* ‘jasnoniebieski’ (paralele: *bal̃svas, kíesvas*). Problemem pozostaje krótkie *e* w war. *mel̃svas* ‘jasnoniebieski’ i *mel̃sganas* ts. — Od *mė́lynas* pochodzi vb. denom. *mėlynúoti* ‘sinieć, stawać się sinym’.

méldas, *mel̃das*, pl. *meldaĩ* 3 p.a. bot. ‘sit, sitowie, Scirpus lacustris, Schoenoplectus’. War. *mélda*, też z samogłoską *a*: *maldà, mal̃das*, z wtórnym dyftongiem *au*: *máudas, maũdas*. Odpowiednik łot. *męldi* m.pl. ‘sit, sitowie’, *męldu zâle* ts. Do pie. *meld- ‘mięknąć, wiotczeć’ (LEW 431, LIV[2] 431). Pb. *meld-a-. Akut lit. bez historycznego uzasadnienia. Nawiązanie w przymiotniku na SO, pbsł. *malda- (BSW 167), por. z jednej strony psł. *moldŭ ‘młody, niedojrzały’ (scs. *mladŭ, -a* ‘νήπιος, ἄωρος, μικρός, ἁπαλός’, ros. *mólod*, f. *molodá*, pol. *młody, -a*), z drugiej strony w stpr. *malda-* ‘młody’, por. *Jous maldai* voc.pl. ‘Wy młodzi! Ihr Jungen!’, acc.pl. *maldans*[319]. Dalej por. pgerm. *malta- w stang. *mealt* ‘surowy, zepsuty’, stwn. *malz* ‘łagodny, delikatny’ (NIL 482n.). N.B. W językach bsł. nie zachował się refleks pie. stopnia zanikowego *mḷd- (lit. †mild-, †muld-), por. wed. *mṛdú-* ‘delikatny, słaby, miękki’, gr. ἀμαλδύνω ‘zmiękczać, łagodzić; niszczyć, obalać’ (od *ἀμαλδύς), łac. *mollis* ‘miękki, gibki, łagodny, słaby’ (*moldu̯i- < *mḷdu̯-i-). — Drw. *meldýnas* a. *meldỹnė* ‘sitowisko, zarośla sitowia’, *meldìnis* ‘z sitowia’. — N.jez. *Meldìnis*, n. bagna *Meldỹnės*, n.rz. *Meldỹnių upẽlis*.

meletà 2 p.a. 1. ‘dzięcioł zielony, Picus viridis’, 2. ‘żołna, Merops apiaster’ (tak m.in. SD), 3. przen. ‘papla, gaduła’. War. metatetyczny: *lemetà* ‘dzięcioł zielony’. Odpowiednik stpr. *melato* EV ‘Grunespecht [Grünspecht]’. Niejasne. Jeśli *meletà* jest wariantem do gw. *malatà* (wtórne *e* jak w paralelach wymienionych s.v. *mẽlas*), to wyraz ten stoi w związku z czas. *malù, málti* ‘mleć’, przen. ‘mówić dużo i szybko’ (LEW 401). Por. *Tai malatà: kai paleido liežuvį, tai mala ir mala* ‘To gaduła: jak rozpuści język, to plecie i plecie’ (dosł. ‘miele i miele’). *Mala liežuvių kaip meletà* ‘Miele jęzorem jak żołna’. — N.m. *Malẽtiškis, Meletìškės*, n.rz. *Meletìnė*, n.jez. *Meletìnis*. — WSO *mol-* < *māl-: *molatà* ‘dzięcioł zielony; żołna’.

melmuõ, acc.sg. *mélmenį* 3 p.a. m. 1. przest. ‘krzyż, część kręgosłupa w okolicach miednicy’, 2. ‘pachwina’, 3. ‘kamica nerkowa’ (por. *malmuõ* s.v. *mal-*). SD: *melmuo* «krzyż w ciele ludzkim, lumborum ossa, vertebræ», *melmenio pažeidimas* «krzyża naruszenie, lumbifragium», *melmenio sopulys* «krzyża bolenie, lumbago» [‘bóle krzyża, łamanie w krzyżach’]. *mélmenys* f.pl. ‘część pleców, która otacza nerki’. Odpowiednik łot. *mèlmeņi* m.pl. ‘bóle krzyża’, *melmeņu sērga* ‘choroba nerek, kolka nerkowa’. Pb. *mel-mōn, *mel-men-. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 431. Może jako *melh$_2$-men- do pie. *melh$_2$- ‘mleć, rozcierać’ (zob. *málti*). Inaczej NIL 484, przyp. 13, gdzie przyjmuje się związek z pwk. pie. *meld- ‘mięknąć’ (zob. *méldas*). — N.jez. *Mélmentas*.

mélnyčia przest., gw. ‘młyn’, SD «młyn, mola» — zapoż. z błr. *mélьnica, -y* (SLA 128, ZS 33, LEW 431, ALEW 631n.). Pod wpływem gw. *méilinkas* ‘młynarz’ (zob. s.v. *mélnykas*)

[319] Do tego drw.: *maldenikis* EV ‘dziecko, Kint [Kind]’ z *[maldini:kəs] (por. scs. *mladenĭčĭ* ‘νήπιος, βρέφος’, pol. *młodzieniec*), *maldian* EV ‘źrebię, Vole [Fohlen]’ (znacz. etym. ‘młode’), *maldūnin* dat.sg. ‘młodzież’, *malnijks* ‘dziecię, dziecko’ z *[maldni:ks], ⇒ *malnijkix* ‘dzieciątko’, dat.pl. *malnijkikamans*.

pojawił się war. *méilinčia*, analiza: *meilin-čia*. — N.m. *Melnyčìnė, Melnytẽlė* 5x, *Užùmelnyčis*. Neoosn. *meln-*: n.m. *Mel̃niškiai*.

mélnykas stlit., gw. ʽmłynarzʼ (SD «młynarz, molitor») — zapoż. z błr. *mélьnik*, stpol. *mielnik* (SLA 128, ZS 33, LEW 431, ALEW 631n.). Drw. *melnykienė* SD «młynarka, molitrix». — Z transpozycją sufiksu: *mélninkas*, por. *Melninko kiaulė, urėdo arklys, kunigo gaspadinė bado nedatir* ʽŚwinia młynarza, koń rządcy, gospodyni księdza głodu nie zaznająʼ. War. *méilinkas* ʽmłynarzʼ (por. Zinkevičius 1966, § 151). W użyciu przenośnym *mélnykas* to 1. ʽchrabąszczʼ, 2. ʽcietrzewʼ, 3. ʽkrętogłów, ptak z rodziny dzięciołów, Jynx torquillaʼ, 4. ʽpewien taniec ludowyʼ. — N.m. *Mélninkai* 2x, *Melninkaĩ* 5x.

mel̃sti, *meldžiù*, *meldžiaũ* ʽprosić, błagaćʼ, *meldžiu atlaidos* SD «odpraszam, przepraszam». Cps. *išmel̃sti* ʽwyprosićʼ, *išmeldžiu* SD[1] «upraszam; wypraszam; wymodlam», SD «vpraszam co u kogo», *duomies ižmelst* SD «uprosić się daię», *pamel̃sti* ʽpoprosić o co; zaprosić (gości)ʼ, *sumel̃sti* ʽsprosić, zaprosićʼ (*Visus sùmeldžiau pas save*). Refl. *meldžiúos, meldžiaũs*, *mel̃stis* ʽmodlić sięʼ, DP też ʽczynić modlitwę, trawić na modlitwie, prosić, odpraszaćʼ, *pasimel̃sti* ʽpomodlić się, zmówić modlitwyʼ. Do pie. *meld^h- ʽprzemawiać uroczyście, obwieszczaćʼ (LIV^2 432, ALEW 632), por. het. *māldi* ʽrecytuje, chwali, wielbiʼ (pie. *móld^h-ei̯), stang. *meldian* ʽobwieszczaćʼ, stwn. *meldōn* ʽdonosić, zdradzaćʼ. Inaczej LEW 431n.: do pie. *meld- ʽmięknąćʼ (zob. *méldas*). — Ptc. prs. pass. *mel̃džiamas* a. *meldžiamàsis*, *mel̃damas* ʽproszę, bądź łaskawʼ — stlit. w uprzejmym zwrocie do 2 os. (dziś w tej funkcji: *ger̃biamas*, *gerbiamàsis*); *išmeldžiamas* SD «vproszony, co się da vprosić», *išmelstas* SD «vproszony, za prośbą dany», *meldìmasis, -osi* ʽmodlenie się, błaganieʼ, *pagalbos meldimas* SD «wzywanie na pomoc, imploratio». — Neopwk. *mels-*: *mel̃sdinti* ʽbłagać, prosićʼ (*Mel̃sdink jį, bene pasigails tave*), *mel̃sena* ʽproszenie, błaganieʼ (por. *keĩsena* ⇐ *keĩsti*), *melsmas* b.z.a. przest. ʽmodlitwaʼ, *melstuvė* SD «modlitewnia, modlitewnica, kapliczka, oratorium» [ʽmiejsce modlitwyʼ], *melstùvės* f.pl. 1. ʽkwesta i uczta, którą urządzają wiejscy pasterze w czasie Zielonych Świątekʼ, 2. ʽdatki z tej okazji wręczaneʼ (⇒ vb. denom. *melstuváuti* ʽchodzić po gospodarzach i zbierać «melstuvės»ʼ), *užmelstojas* ʽkto modli się o cośʼ. Cps. *dievomeldis* SD «bogomodlca, pius» (zob. *diẽvas*). — SO *mald-*: *maldýti* (zob.), *maldà* (zob.), *pãmaldos* f.pl. ʽnabożeństwoʼ (⇐ *pasimel̃sti*), *pamaldas laikyti* ʽodprawiać nabożeństwoʼ.

mélžti, *mélžiu* (war. *mélžu*), *mélžiau* ʽdoićʼ, SD *melžiu* «doię, mulgeo» (syn. *laidau karves*), *išmélžti* ʽwyciskać mleko z wymionʼ, refl. *mélžiasi* ʽdoi się (miękko, twardo)ʼ, *atsimélžė* ʽzaczęła dawać mlekoʼ (mówi się o krowie, która po przerwie na powrót daje mleko). Gwarowy pdg. z apofonią: *mìlžti*, *mélžu*, *mìlžau* przedstawia zapewne stan starszy. Zdaniem Stanga 1942, 107 tendencja do charakteryzowania czas. tranzytywnych za pomocą praesens na *-i̯a-* pociągnęła za sobą zastąpienie *mélžu* przez *mélžiu*. Por. łot. *milzt*, *męlzu*, *milzu* ʽwzbierać, nabrzmiewać, brzęknąćʼ. Refleks pwk. pie. $^*h_2$melǵ- / $^*h_2$ml̥ǵ- ʽdoićʼ (LIV^2 279), por. z jednej strony gr. ἀμέλγω ʽdojęʼ, stang. *melcan*, stwn. *melchan* ʽdoićʼ, z drugiej strony psł. *melz- / *mŭlz- ʽdoićʼ: sch. *múzêm*, *mùsti*, rcs. *mŭlzu*, *mlěsti* ts., strus. *mŭlzu*, *mŭlsti* ʽubijać śmietanę na masłoʼ. Akut lit. wtórny, niewyjaśniony. — Pbsł. SZ *mulž-, psł. *mŭlz-, alternuje z lit. *milž-* (paralele zestawił Būga, RR II, 261n.). Zob. BSW 178, LEW 434, REW II, 151n. — Łac. *mulgeō*, *-ēre* ʽdojęʼ wyprowadza się dziś z pierwiastka na st. zanikowym: *molgei̯e- < pie. $^*h_2$ml̥ǵ-ei̯e- (por. de Vaan 2008, 393; inaczej LIV^2 279: pie. SO $^*h_2$molǵ-). — Słowiański SE *melz- (pbsł. *melž-) ukazuje się w nomen, por. ros. *molózivo* ʽsiara, tj. pierwsze mleko po ocieleniu się krowyʼ, czes. *mlezivo*, stpol. *młoziwo* ts. (wtórnie *młodziwo*). — Drw. *melžiama karvė* SD «doyna krowa, lactaria bos», *melžìnė kárvė* ts., *melžingà kárvė* ts., *melžė́ja* ʽdójka, dojarkaʼ, *melžìkė* ts., *melžtìs* f. ʽudój, ilość wydojonego mlekaʼ, *melžtuvẽ*, acc. *mélžtuvę* ʽdojnica, skopek, do którego doi się mlekoʼ. Cps. *žiemãmelžė*

ʽkrowa jałówka, którą się wciąż doi’, znacz. etym. ʽktórą doi się przez zimę’ (por. *žiemà*). — SZ *milž-*: *mìlžyti* (zob.), nomina: *mil̃žė* 1. ʽdojarka’, 2. ʽdojenie, pora dojenia’, *milžì* ʽo krowie: łatwa w dojeniu’, *mil̃žis* ʽczynność dojenia; mleko wydojone za jednym razem, udój’, *milžtìs*, *-tiẽs* f. ʽwszystko, co się doi (krowy, kozy, owce)’, *mil̃žtis* ʽilość wydojonego mleka’, *milžtuvė̃* ʽnaczynie, do którego się doi mleko, skopek’, SD «doyny statek; skopiec doyny». Cps. *karvãmilžis* ʽczas (wieczornego) dojenia krów; zmierzch’ (por. *kárvė*), *mìlžkibiris* ʽskopek’, *sénmilžė* ʽkrowa jałówka, którą się wciąż doi’ (por. *sẽnas*), *žiemmilžė̃* ts. (por. *žiemà*), war. *žilmilžė̃*. — SO *malž-*: *málžyti* (zob.).

men-, dewerbalne nomina z pwk. w stopniu *e*, jak w *menù* ʽpamiętam, przypominam sobie’ (zob. *miñti*): *atmenà* 1. ʽpamięć, wspomnienie’, 2. ʽnotes’, *màno atmenõj* ʽza mojej pamięci’ (tj. w okresie mojego życia’), *atmenamas* SD «pamiętny, pamięci godny» (syn. *minėtinas*, *atmintinas*), *atmenùs* ʽmający dobrą pamięć, pamiętliwy’, *įmenà* ʽodgadnięcie zagadki’, *mẽnamas* ʽpozorny, mniemany, urojony’ (ptc. prs. pass., por. *lim̃pamas*, *tìkimas*), *mẽnas* (zob.), *notmenamas* SD «niepamiętny, dawny» < *ne-at-menamas, *notmenųs* SD «niepamiętny, niepamiętaiący» < *ne-at-menąs (syn. *maršus*).

mẽnas 1. ʽsztuka piękna’ (neol.), 2. ʽartyzm, kunszt’ (SD «mistrzostwo, magisterium», *su menu padarytas* «foremny, artificiosus, plenus artis»), 3. ʽzagadka’, SD[1] «gadka, ænigma, quæstio inuolucris obscura...», 4. gw. ʽpamięć’. Pochodzi od czas. *menù*, *miñti* ʽpamiętać, przypominać sobie’ (zob. s.v.). Z innym suf.: *menà* ʽidea, myśl; przypuszczenie; umysł, rozum’. — Drw. *menimasis* SD «mistrzostwo, magisterium» (syn. *menas*, *maistrystė*, *mistrystė*), *mẽninis* ʽartystyczny’, *mẽnininkas* ʽartysta’, *mẽniškas* ʽartystyczny, piękny’.

mė́nas gw. 1. ʽksiężyc’ (*Regi, kokis didelis mė́nas*), 2. ʽmiesiąc’ (*Mergaitei buvo du mė́nai*) — drw. *mėn-a-*, utworzony bądź od neoosn. *mėn-* ⇐ *mėnes-* (zob. *mė́nuo*), bądź od wyrazu *mė́nesis* ʽksiężyc’. — Drw. *mėnùlis* ʽksiężyc’ — obecnie formacja bez odcienia deminutywnego (*mėnùlio užtemìmas* ʽzaćmienie księżyca’), ⇒ *mėnùliškas* ʽksiężycowy’, cps. *pùsmėnulis* ʽpółksiężyc’ (por. *pùsė*). Z innym suf.: *mėnẽlis* ʽksiężyc’. Zdrob. *mėniùkas* a. *mėnùkas*, *mėnùtis*, *mėnùžis* ʽmiesiączek’. Osobno zob. *pamė̃nai*.

mendikas stlit. ʽżebrak, biedak’, por. hapaks *prasto žėko ir mendiko* DP 582_{49} ʽprostego żaka i mendyka’ — zapoż. z pol. XVI w. *mendyk* (⇐ łac. *mendicus*), zob. SPXVI. Por. SLA 129, ALEW 633.

mẽnė 2 p.a., *menė̃* 4 p.a. gw. 1. ʽkomora, spiżarnia’, 2. ʽlepszy pokój, świetlica’, 3. pot. ʽkomnata, np. w zamku’ — pochodzi z deprefigowania wyrazu *priemenė̃* ʽprzedsionek’ (zob. s.v.). Paralele: *dėmė̃* ⇐ *núodėmė*; *šlaĩmas* ⇐ *atšlaĩmas*; *taikà* ⇐ *sántaika*.

mėnesíena 1 p.a. ʽnoc księżycowa, światło księżyca, poświata księżycowa’ (war. *mė́nesiena*, *mėnesienà* 3 p.a.) — z substantywizacji przymiotnika *mėnesiẽnas*, *-à* 2 p.a. ʽksiężycowy’, który określał rzeczownik *naktìs* ʽnoc’, por. *Nugis mėnesiẽnos naktys* ʽZgasną księżycowe noce’, SD *naktis nemėnesiena, be mėnesio* «bez księżyczny, interlunis, illunis» (dosł. ʽnoc bezksiężycowa’). Zmianie części mowy towarzyszy metatonia akutowa. — Neoosn. *mėnes-* jest równa tematowi przypadków zależnych sb. *mė́nuo* ʽksiężyc’ (zob. s.v.). Na temat suf. *-ien-* zob. GJL II, § 348. Paralela pruska w postaci sb. *deynayno* EV ʽgwiazda poranna, Morgenstern’ wskazuje na to, że lit. *-ien-* może pochodzić z pb. *-ai̯n- (por. Trautmann 1910, 318, GJL, *l.c.*). Sufiks lit. *-ain-* ukazuje się w typie *ketvirtáinis*, zob. GJL II, § 347.

meñkas, *-à* ʽniewielkiego rozmiaru a. objętości, mały; marny, słaby, lichy, nędzny’. Trudne. Może formacja dewerbalna *menk-a-, stojąca w związku z pie. *menk- / *mn̥k- ʽcisnąć, gnieść’ (LIV[2] 438), znacz. etym. ʽściśnięty ⇒ wyczerpany’? Inaczej LEW 436, gdzie m.in. zestawienia ze sti. *manā́k* ʽmało, trochę’, toch. B *meṅki* n. ʽbrak, wada’, orm. *manr*

(gen.sg. *manu*) ʽmały, cienki' oraz gr. μᾱνός ʽluźny, mało zwarty; rzadki, miękki' < *man-u̯o-, μόνος ʽsam, samotny, pozbawiony czegoś' < *mon-u̯o-. Również Beekes 2010, 965n. łączy przymiotniki greckie z *meñkas*. Natomiast Kroonen 2013, 353 wiąże *meñkas* z toch. A *mänkā-* ʽbyć winnym, to be guilty', toch. B *mäṅkā-* ʽustępować komu, to be inferior' oraz śrwn. *manc* f. ʽbrak, niedostatek, lack' < *mangō- (pie. *monk-eh$_2$-). Zob. też ALEW 633n. — Drw. *bemeñk* adv. ʽbez mała, prawie; zdaje się' (por. *bemàž*), *menkaĩ* adv. ʽmarnie, niewiele, słabo, ledwie', SD «ledwie, zaledwie», cps. *meñkniekis* ʽdrobiazg, szczegół; głupstwo, błahostka' (dosł. ʽmarne nic', por. *niẽkniekis*). Vb. denom. *sumenkė́ti* ʽzapaść na zdrowiu' (*Jo sveikata sumenkė́jo*), ʽschudnąć — o koniu', *sumeñkti* ʽzmizernieć, zmarnieć', ʽosłabnąć — o pamięci' (*Jo atmintis visai sumeñkusi*).

ménkė 1. ʽdorsz, Gadus morrhua', 2. gw. ʽmiętus, Lota lota', 3. przen. ʽtęga kobieta'. Odpowiada łot. *mę̃ñca, meñce, mencis* ʽdorsz' (kuronizm, ME II, 601). Łączą z adi. *meñkas* ʽmarny' (akut metatoniczny, jak np. w *láisvė* ⇐ *laĩsvas*). Znacz. etym. ʽryba pospolita, najtańsza, marna'. Por. LEW 436. Wątpliwy wydaje się wywód *ménkė* wprost z pie. *menH-k-i̯eh$_2$ u Kroonena 2013, 376. — War. z perseweracyjną zmianą *nk* > *ng*: *méngė* ʽmały śledź' (por. *lìngė, mángyti*).

mentė̃ 4 p.a., *meñtė* 2 p.a. 1. ʽrosochate drewienko do mącenia, mieszania, mątewka', 2. ʽłopata, szpadel; łopatka do przewracania blinów', 3. ʽmotyka do kopania kartofli', 4. ʽkielnia murarska', 5. ʽwiosło', 6. ʽosełka do kosy', 7. ʽjęzyk' (*Visai, vaikeli, negražu seniems žmonėms rodyt savo meñtę*). Sb. postvb. od *menčiù, mę̃sti* ʽmieszać mąkę z wodą, mącić' (zob. s.v.). Z innymi suf.: *menčià* ʽmątewka', *mentìs, -iẽs* f. ʽmieszadło do zarabiania ciasta chlebowego; motyka, łopata'. Cps. *mentìkaulis* ʽłopatka, jedna z kości pasa barkowego' (por. *káulas*). — Zapoż. lit. w błr. gw. *mjantáška, mjantúška* ʽosełka do kosy' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 65, Laučjute 37n.).

mentùris, *-io* 1. ʽrosochate drewienko do mącenia, mieszania, mątewka', 2. ʽtłuczek do kartofli; bijak w maselnicy', 3. nazwa rozmaitych roślin. War. *meñturis, menturỹs, mentùrė*. Odpowiednik łot. *mieturs* a. *miẽturis, mìeturis*^{2} ʽmątewka'. Formacja na *-ur-* bądź od sb. *mentė̃, mentìs* ʽmątewka', bądź od osnowy czas. *ment-* (tak ŽD 309), por. *menčiù, mę̃sti* ʽmieszać mąkę z wodą'. Por. suf. w *kyburỹs*.

mė́nuo, gen.sg. *mė́nesio*, acc.sg. *mė́nesį* m. 1. ʽksiężyc', 2. ʽmiesiąc' (pierwotnie ʽmiesiąc księżycowy'). Odpowiednik łot. *mẽness, -ss* m. ʽksiężyc' obok *mẽnesis, -ša* ʽmiesiąc'. Rozmaitość form gwarowych w nom.sg.: *mėnuõ* (3 p.a.), *mė́nuoj, mėnuva* b.z.a. (por. *vandvà*); *mė́nesis* a. *mė́nasis, mėnesỹs*; *mė́nestis, mė́nastis*. Gen.sg. DP *mė́n-es-ies*[320]. Resztki form atematycznych w odmianie stlit.: gen.sg. *mėneses* (DP), gen.pl. *mėnesų*. Formy języków pokrewnych, jak łac. *mēnsis, -is* m. ʽmiesiąc' (zam. *mēns), gen.pl. *mēnsum*, gr. joń. μείς < *mēns, dor. μής < *mēns, gen.sg. μηνός < *mēns-os zalecają przyjąć, że długość pierwiastkowa pochodzi ze wzdłużenia zastępczego wywołanego zanikiem spółgłoski lrg. Z uwagi na prawdopodobny związek nazwy ʽksiężyca' z pwk. *meh$_1$- ʽmierzyć' (łac. *mētior* ʽmierzyć', wed. *ámāsi* ʽzmierzyłem', *mímīte* ʽwymierza, przydziela część', het. *mēi̯an-* ʽperiod of time, season') spółgłoskę lrg. identyfikuje się jako *h$_1$ i odtwarza się osnowę wyjściową jako *meh$_1$-n(e)s-: sg. nom. *meh$_1$-n̥s (płac. *mēns < *me.ens < *me.Hens, wed. *mā́ḥ* m. ʽksiężyc; miesiąc' = staw. *mā̊* < *ma.as < *ma.Has[321]), acc. *meh$_1$-nes-m̥, gen.

[320] Por. jeszcze gwarową formę gen. sg. *mėnaũs*: *Nė mėnaũs, nė žvaizdžių, dangus kaip žakelis* ʽNi księżyca, ni gwiazd, niebo jak worek'.
[321] W jęz. wedyckim z formy nom.sg. wyabstrahowano neoosn. *mās-*, por. acc.sg. *mā́s-am*, loc.sg. *māsí*, gen.pl. *māsā́m*, instr.pl. *mādbhiḥ* (EWAIA II, 352).

*meh$_1$-n̥s-os[322]. Z tego wynika przypuszczenie, że zwornikiem form bałtyckich była neoosnowa *mēn-*, którą wyabstrahowano z formy acc.sg. *mē-nes-in. W szczegółach inaczej LEW 438n. i ALEW 63 (heteroklitikon na *-t/s- z apofonią sufiksalną). — Gdy chodzi o nom.sg. *mė́nuo*, to wygląda on na przekształcenie formy *mėnuos < *mēnōs na wzór odmian spółgłoskowych, gdzie temat był zakończony spółgłoską nosową (por. *vanduõ* 'woda' ⇐ *vaduo, temat *vanden-*) lub płynną (por. *sesuõ* f. 'siostra', temat *seser-*), a to dlatego, że w tych właśnie rzeczownikach nom.sg. na *-ōn, *-ōr tracił wygłosowy resonant, co prowadziło do ustalenia się *-uo* jako wyróżniającej cechy nominatiwu. Por. neoosn. *mēn- w neologizmie germ. *mēn-an- 'księżyc' (goc. *mena-* m., stisl. *máni*, stang. stfryz. *mōna*, stwn. *māno* (Casaretto 2004, 582). — Słowiański tymczasem pokazuje neoosn. *mēns- < *meh$_1$-ns- jako punkt wyjścia do zmian morfologicznych. Na *mēns- nawarstwiły się dwa sufiksy, *-i-* oraz *-ko-*: *mēns-i-ko-. To, że refleks historyczny nie brzmi †męsĭcĭ, lecz *měsęcĭ*, tłumaczy się metatezą spółgłoski *n*: *mēnsiko- > *mēsinko-, zob. Smoczyński 2001, 362n. Trudna do przyjęcia jest rozpowszechniona w slawistyce rekonstrukcja *mēs-n̥-ko-, z rzekomym st. zanikowym suf. *-en-, por. ostatnio ESJS 469, Boryś 2005, 326, Derksen 2008, 313. — Drw. od osnowy *mėnes-*: *mėnesiẽnas, -à* 'księżycowy, z księżycem', *mėnesė́tas, -a* ts., *mėnesíena* (zob.), *mėnesìnės* f.pl. 1. 'miesiączka, menstruacja', 2. 'gatunek wczesnych ziemniaków', *mėnesinykas* SD «lunatyk, noctambulus», *mėnesìnis* 'miesięczny' (⇒ *mė́nesininkas* 'miesięcznik, pismo wychodzące co miesiąc'). Osobno zob. *mė́nas, mėnuõlis*.

mėnuõlis, *-io* gw. 'księżyc, miesiączek' (w dajnach), np. *Saulelė nusileidė, mėnuolis užtekėjo. Iš kur užtekėjo šviesus mėnuolėlis?* Formacja o charakterze decasuativum, powstała drogą przyłączenia suf. *-lis* do formy nom.sg. *mėnuo*. Paralele: *momuõlis* ⇐ *momuõ*, *šìršuolis* ⇐ *širšuõ*.

mérdėti, prs. *mérdžiu* (3 os. *mérdi*, war. *mérda, mérdėja*), prt. *mérdėjau* 1. 'leżeć na łożu śmierci, walczyć ze śmiercią, być w agonii, dogorywać, konać', DP 'umierać': *pradėjo merdėt* 'poczynał umierać', 2. 'tracić przytomność, mdleć', *pérmerdėti* 'przejść ze stanu agonalnego do ozdrowienia', *sumérdėti* 'o śniegu: stwardnieć, zlodowacieć'. Paralele: *sérgėti* ⇐ *sir̃gti*; *sėdė́ti* ⇐ *sė́sti*. Analiza synchroniczna: *mér-dėti*, 1° z uwagi na apofonię względem SZ *mir-*: *mir̃ti* 'mrzeć, umierać', 2° z uwagi na czas. *meréti, meriù, merė́jau* 'powoli zdychać, być ledwo żywym; gorąco pragnąć czego; być smutnym, smucić się', DP 'smęcić się' (typ *gedė́ti*) por. odpowiednik łot. *mẽrêt, mèrêt* 'cierpieć głód, chudnąć'. ALEW 635 mówi ogólnikowo o durativum do *mir̃ti*. — Analiza diachroniczna: *merd-ė-, prs. *merd-i-, *merd-i̯a- są tematami powstałymi drogą sufigowania neopierwiastka *merd-. Ten ostatni został wyabstrahowany z prs. intr. *mer-da 'umiera' (transponat ie. *mer-d^{h}e- ⇐ *mer- 'mrzeć', por. LIV^2 439). Akut bez historycznego uzasadnienia. Por. prs. *léidžiu, skleidžiù, žeidžiù*, jak też *gimdžiù* (s.v. *gim̃ti*). — Drw. *mer̃delėti, -ju, -jau* 'walczyć ze śmiercią, powoli umierać' (*Mer̃delėja, mer̃delėja, ė numirt negali*), *mérdeliuoti* 'omdlewać', *merdénti* 'gasnąć — o ogniu'. — WSE *mēr-: łot. *mẽrdêt, -ẽju* 'nie dawać jeść, morzyć głodem, wycieńczać; pielęgnować umierającego', *izmẽrdêt* 'wygłodzić, np. psa', *mẽrdelêt* 'morzyć głodem, wycieńczać', *mẽrdelêt* 'martwić się, gryźć się', *mẽrêt* 'głodować', *izmẽrêt* 'cierpieć głód'. Nomina: łot. *mèris* 'masowe umieranie, zaraza, pomór', cps. *mũsmẽre* 'muchomór, Amanita' (por. *mũsa* 'mucha').

mergà, *-õs* 4 p.a. 1. 'dorosła niezamężna dziewczyna', 2. stlit. 'dziewica, panna', 3. 'służąca'. SD *merga* 1. «panna, dziewica, virgo», 2. «dziewka, ancilla». War. *mer̃gė* 2 p.a. Warty podkreślenia jest fakt, że w tekstach starolitewskich wyraz *mergà* używany jest

[322] W najstarszym punkcie wyjścia przyjmuje się sufiks o postaci *-n-ōt-: nom.sg. *meh$_1$-n-ōt-s (por. goc. *mēnōþs* 'miesiąc', stwn. *mānōd* ts.), gen.sg. *meh$_1$-n̥s-ós (Rasmussen 1989, 132) lub *meh$_1$n-es-s (Beekes 2010, 945). Casaretto 2004, 582 rekonstruuje dla germańskiego temat na *-t/s-*, pie. *meh$_1$not-, *meh$_1$nes-.

głównie w apozycji do imienia *Maria* i oznacza ʽdziewicę, pannęʼ. Zwrotowi niemieckiemu z *Credo*: *geboren von der Jungfrawen Maria*, odpowiada w tłumaczeniach starolitewskich *gimes isch Marias mergas czistas* MŽ 21_{10}, *gimę iź Marios mergos* DK 23_9 itp. Znaczenia ʽdorosła dziewczynaʼ oraz ʽsłużącaʼ ukazują się później i są najwidoczniej wtórne. Odpowiedniki bałt.: łot. *mērga*, gw. *mārga* ʽdorosła dziewczyna, pannaʼ, stpr. *mergo* EV ʽpanna, Juncvrouve [Jungfrau]ʼ, war. *mergu* ʽsłużąca, Magdʼ, obl.sg. *mērgan*, *mergwan* ʽpanna, Jungfrauʼ (dat.pl. *mergūmans*). Bez przekonującej etymologii, zob. przegląd dawnych prób w LEW 439n. i ALEW 636. Smoczyński 2000, 56n. zaproponował uznać wyraz bałtycki za zapożyczenie niemieckie, mianowicie przejęcie imienia własnego ʽMariaʼ, które w języku średniowysokoniemieckim przybrało postać *Merge* (por. n.m. nwn. *St. Märgen*). Stało się tak na skutek przejścia grupy spółgłoskowej *rj* w *rg*: śrwn. *Maríja* > *Márja* > *Mérje* > *Merge*, por. Mettke 1978, 24, 85. Por. *merga Maria* DP 50_{18} ʽPanna Maryjaʼ. — Ostatnio Beekes 2010, 970 przytoczył sugestię van Beeka, według której *mergà* może być refleksem formacji pie. *merg^{uh}-eh$_2$-, stojącej w apofonii do gr. μορφή ʽkształt, postać, forma (zwł. o pięknym kształcie); wygląd, zewnętrzny kształtʼ. Znacz. etym. ʽbeautiful appearance, ładny wyglądʼ. — Drw. *ìšmerginis* ʽnieślubne dzieckoʼ (por. *ìškekšinis*), *mergáitė* ʽdziewczynka; dziewczyna, pannaʼ (DP ʽdzieweczkaʼ), *mergẽlė* ʽdziewczę, dziewczyna, panienkaʼ (por. łot. *merdzele*), DP ʽdzieweczkaʼ, SD «dzieweczka; panienka», *mergesà* ʽmłoda kobieta, jeszcze niezamężnaʼ (por. *vaikẽsas* ʽchłopak, parobekʼ), *mergijà* coll. ʽdziewczęta, gromada dziewcząt' (por. *bernijà*, *brolijà*), *mergìkė* ʽdziewczynkaʼ, *merginà* ʽdorosła dziewczyna, pannaʼ (⇒ *merginiñkas* ʽkobieciarz, babiarzʼ, vb. denom. *merginė́ti* ʽchodzić za dziewczyną, nadskakiwać pannom, kobietomʼ, *mérgintis* ʽzalecać się, umizgać sięʼ), *mergiõkė* ʽmała dziewczynka; podlotekʼ, *mergiõtė* ʽdziewczyna; służącaʼ, *mergỹstė* ʽdziewictwo, panieństwo; lata panieńskieʼ (m.in. DP, SD), *meȓgiša* ʽkobieciarzʼ, *mergìšius* ʽkobieciarzʼ, *meȓgiška* f. ʽdziewczynaʼ, *meȓgiškas* 1. adi. ʽdziewczęcy, panieński, dziewiczyʼ (m.in. DP, SD), 2. sb. ʽdziewczynaʼ (por. *móteriškas*), *mergýtė* ʽdziewczynkaʼ, DP ʽdziewczyskoʼ, *mergiū́kštė* ʽdziewczyna — podrostekʼ, *meȓgšė* ʽdziewczysko, dziewuchaʼ, *mergùika* ʽdziewczynkaʼ (por. suf. w *paukštùika*), *mergū́tis* f. ʽdziewczynkaʼ, war. z antycypacją palatalności *t'*: *mergùitis* f. ʽmała dziewczynkaʼ (por. *paukštùitis* ob. *paukštū́tis*), *merguõlė* ʽdziewczyna odpowiednia do zamążpójściaʼ (neosuf. jak w *bernuõlis* ⇐ *bérnas*), *mergū̃zas* ʽdziewczyskoʼ, *mergùžė* ʽdziewczynaʼ (w dajnach) : stpr. *merguß*, *mergusz* ʽsłużąca, Mayt [Magd]ʼ; *mergžnà* ʽdziewczyskoʼ — z sonoryzacji *merg-šna (por. *vérkšna*, ŽD 219), *pamergẽ* ʽdruhna, drużkaʼ, *pamergiaĩ* m.pl. ʽbycie druhną, towarzyszenie pannie młodej do ślubuʼ (*Atėjo pamergiuõs prašyt*), *pamergỹs* ʽdruhnaʼ (*Pamergỹs gražesnis až jaunąją*), też ʽnieślubne dzieckoʼ, *pómergė* ʽdruhna, drużka; nieślubne dzieckoʼ, *príemergė* ʽdziewczynka; młoda mężatka; drużka przy ślubieʼ. — Cps. *jaunãmergė* ʽpanna na wydaniuʼ (por. *jáunas*), *maȓtmergė* ʽpanna z nieślubnym dzieckiemʼ (por. *martì*), *mẽčmergė* (zob.) [nowe hasło], *meȓgjoda* m. ʽrozpustnikʼ (por. *jóda*, *pajodà*), *meȓgkekšė* ʽrozpustna dziewczynaʼ (por. *kẽkšė*), *meȓglaužis* ʽkobieciarz; dziwkarzʼ (por. *láužti*), *meȓgmoterė* ʽpanna z dzieckiemʼ (por. *móteris*), *meȓgvaikis* ʽnieślubne dzieckoʼ (por. *vaĩkas*), *meȓgvakaris* ʽpanieński wieczórʼ (por. *vãkaras*), *pùsmergė* ʽpodlotek, nastolatkaʼ (dosł. ʽpółdziewczynaʼ, por. *pùsė*), *stãtmergė* (zob. *stãtas*), *výrmergė* (zob.). — Vb. denom. 1. *mergáuti* ʽbyć pannąʼ (⇒ *mergáutinis* adi. ʽpanieńskiʼ, sb. ʽnieślubne dzieckoʼ; *mergãvimas* DP ʽpanieństwo, panieński stanʼ), przest. ʽbyć u kogoś służącąʼ, 2. *mergė́ti* ʽwyrastać na pannę, stawać się pannąʼ, 3. *mérginti* ʽzalecać się do dziewczyny, chodzić z dziewczynąʼ (*Jis ją mérgina*), 4. *prameȓgti*, *-mergstù*, *-mergaũ* ʽstracić dziewictwo, urodzić nieślubne dzieckoʼ. — N.m. *Meȓgalaukis*, *Meȓgašilis*, *Mergùtrakis*. Tu też stpr. n.m. *Mergapil*, *Mergapille* (II człon do lit. *pilìs* ʽgród, zamek, twierdzaʼ, zob. AON 98, 240). Por. model semantyczny śrwn. *Marien-burg* w okolicy Elbląga, Elbing, 1276 *Sentemarienburch* (pol. *Malbork* < *Mar-bork). — N.jez. *Meȓgežeris* 4x, n.rz. *Meȓgė*, *Merguvà*, *Meȓgupis* 7x.

mérkti, *mérkiu*, *mérkiau* 1. ʽzamykać oczy, mrużyć oczy, mrugać oczymaʼ, 2. ʽgasnąćʼ, *pramérkti* ʽotworzyć nieco (oczy)ʼ, refl. *užsimeȓkti* ʽzamykać oczy, mrużyć oczyʼ. Akut niejasny. Drw. *prisimérkėlis* ʽkto stale mruży oczyʼ. — Podwójny refleks SZ: *mirk-* / *murk-* < pie. *mr̥k- (IEW 733: *mer(ə)k-): 1. SZ *mirk-*: *mirksė́ti* (zob.), 2. SZ *murk-*: *muȓkti* (zob.). Pbsł. *merk-, *mirk-, *murk- ʽmrużyć oczy, zamykać i otwierać oczyʼ. Bez wyraźnych nawiązań, por. BSW 182n. IEW 733: *mer(ə)k- jest wariantem pie. *mer- ʽflimmern, funkelnʼ z rozszerzeniem *-k-* (porównuje m.in. goc. *maúrgins* ʽranoʼ ⇐ ʽpółmrokʼ). Zob. też ALEW 637. — SO *mark-*: *marksóti* ʽsiedzieć ze zmrużonymi lub zamkniętymi oczymaʼ, *márkstyti* a. *markstýti* ʽspuszczać powieki, mrugać oczamiʼ, refl. *markstýtis* ʽdawać znak mrugnięciem powieki, puszczać oko; chmurzyć się, psuć się — o pogodzieʼ (*susimarkstýti* ʽporozumiewać się wzrokiemʼ). Nomen: *ùžmarka* c. ʽkto wciąż mruży oczy, kto ma oczy na wpół przymkniętеʼ. Nawiązanie psł. *mork-ŭ-, scs. *mrakŭ* ʽγνόφος, ζόφος, ciemnośćʼ, sch. *mrâk* ʽciemność, mrokʼ, ros. *mórok, -a* ʽciemność, mrok, ciemna chmura, mgłaʼ, pol. *mrok, -u*.

meȓkti, *merkiù*, *merkiaũ* ʽmoczyć, zamaczać (bieliznę w balii, len w moczydle), trzymać w wodzieʼ, *užmeȓkti žìrnius* ʽnamoczyć grochʼ. — N.rz. *Meȓkė, Merkỹs*, n.jez. *Meȓkmenys* a. *Merkmenaĩ*, n.m. *Merkìnė* 3x. — Pie. *merk- / *mr̥k- ʽmoknąć, mięknąć, wiotczećʼ (IEW 739, brak w LIV[2]). Porównuje się z jednej strony ros. *meréča*, błr. *mjaréča* ʽmokradła, bagnaʼ, ukr. *morokvá* ʽbłoto, bagnoʼ, z drugiej strony śrdn. *meren* ʽmaczać chleb w winie lub wodzieʼ (z *merhen), łac. *marceō, -ēre* ʽbyć słabym, osłabionym, bezsilnym, leniwymʼ, *marcidus* ʽzwiędły; słaby, wyczerpanyʼ. Por. ALEW 637. — WSE *mērk-*: łot. *mèrkt*, *mèrcu*, *mèrcu* ʽzamaczać w wodzie; bić, uderzać, rąbaćʼ, *mērka* ʽwilgoćʼ; *mērcêt*, *-ẽju* ʽmoczyć, maczaćʼ (*mērce* a. *mērceklis* ʽsosʼ). — SO *mark-*: *markýti* 1. ʽmoczyć, trzymać w stanie zamoczonym celem zmiękczenia czego (len w moczydle, praną bieliznę w ługuʼ, 2. ʽmoczyć, zanurzać (len) w moczydleʼ, *įmarkýti* ʽprzemoczyć, całkiem zmoczyćʼ, war. *markìnti* ts., *sumarkavóti* ʽzlać, zmoczyć (zżęte zboże) — o deszczuʼ (wymienione czas. na *-inti* i *-avoti* mogą być rozumiane również jako vb. denom. od sb. *markà* ʽmoczydłoʼ), *markstýti* (zob.). Nomina: *markà* (zob.), *pãmarkos* f.pl. ʽwoda, w której moczyła się bieliznaʼ. — St. zanikowy ukazuje się w podwójnym refleksie *mirk-* / *murk-*, zob. *miȓkti*.

mérnas 3 p.a., *meȓnas* 4 p.a. gw. ʽo śniegu podczas odwilży: miękki i wilgotnyʼ, war. *mernùs*. Jest to wariant przymiotnika *maȓnas* ʽmarny, lichyʼ (zob. s.v.). Gwarowa zmiana *a(r)* > *e(r)* jak w *žárnos* > *žérnos*; *šarmuõ* > *šermuõ*; *garšvà* > *geršvà*. Akut niewyjaśniony, por. może *sumérdėti* ʽo śniegu: stężeć, stwardniećʼ. LEW 413 referuje wcześniejsze próby powiązania *mérnas* z *marvà* (zob.), a nawet z mniemanymi odpowiednikami ormiańskimi o znacz. ʽmgła, mrokʼ. — Vb. denom. *atmérnėti* lub °*mernė́ti* ʽo śniegu: stać się wilgotnym, mokrymʼ (*Sniegas sausas atmernė́jo, kaip oras atlėgo,* t.y. *mernas, šlapias tapo*), caus. *sumérninti sniegą* ʽo odwilży: rozmiękczyć śniegʼ.

mẽs zaimek osobowy 1 pl. ʽmyʼ (gen. *mū́sų*, dat. *mùms*, acc. *mùs*, instr. *mumìs*, loc. *mumysè*, allat. *mūsump* ʽdo nasʼ, adess. *mūsip* ob. *mūsimp* ʽw nasʼ). War. *mès*, *màs* oraz *mẽ̄s* (*mẽ̄sen*, *mẽ̄senai*) — ze wzdłużeniem na wzór formy 2 pl. *jū̃s* ʽwyʼ (podobnie w łot. *mẽs* ʽmyʼ, obok łot. gw. *mes*, stpr. *mes*). Pb. *mes weszło na miejsce pie. *u̯ei̯- ʽmyʼ (*u̯ei̯-es), por. het. *u̯ēš*, wed. *vayám* (ptk. *-am* jak w *ahám* ʽjaʼ), aw. *vaēm*, stpers. *vayam*, goc. *weis* (nwn. *wir*), toch. A *was*, B *wes* ʽmyʼ. Zob. EWAIA II, 508. — Nowym nabytkiem jest też słow. *my*, z samogłoską *y* wzorowaną na formie 2 pl. *vy* < *u̯ūs ʽwyʼ (zob. ESJS 507). Łac. *nōs* ʽmyʼ jest z pochodzenia formą acc.pl., por. scs. *nasŭ* gen.-acc.pl. ʽnasʼ (Meiser 1998, 158).

mėsà, *-õs* 4 p.a. ʽmięsoʼ. SD: *mėsa* «mięso, caro», *mėsa pjaustytinė* «bigos, minutal, ferculum ex concisis carnibus», *sumušta mėsa* «kontuz, tusa caro» [ʽsok z mięsa tłuczonego w moździerzuʼ, SPXVI], żm. *meisà* ʽmięsoʼ. Zapoż. ze stbłr. *mjaso* (SLA 129, ZS 33, LEW

442), por. błr. *mjása*, *-a* n. Przeciwnego zdania jest Derksen 2008, 315, który rekonstruuje pbsł. *mēns, *mēnsa?. W kwestii lit. *ė* na miejscu błr. *'a* por. np. *dė̃dė*. Odziedziczone są natomiast formy: łot. *mìesa* ʽmięso jako składnik ciała' (w przeciwieństwie do kości), przest. ʽmięso', pl. *mìesas* ʽciało' (*miesas kārība* ʽżądza cielesna', *mātes miesas* ʽłono matki', *atdzisušās miesas* ʽzwłoki, trup') oraz stpr. *menso* EV ʽmięso, Vleysch [Fleisch]', *mensā* ʽciało', z pb. *mensā < *memsā-, por. BSW 178, ME II, 654n., PKEŽ III, 130n. — W języku litewskim pożyczka białoruska wyparła odziedziczony wyraz *męsà albo *mę̃sas, por. pie. *mēms-o- ob. *mĕms-o-: scs. *męso*, sch. *mêso*, pol. *mięso*, goc. *mimz*, *mims* n., wed. *māṃsá-* n. (toch. B *mīsa* f.pl.). Z innymi suf.: gr. μηρός m. ʽbiodro, udo; kość udowa', pl. μηροί ʽbiodra; udźce palone w ofierze', μῆρα n. hom. ʽudźce' ob. coll. μηρία ts. Por. IEW 725, NIL 486, ALEW 639. — Drw. *mėselė* SD «miąsko, caruncula» (⇒ vb. denom. *mėseliáuti* ʽposzukiwać mięsa': *Jie pasipylė po kaimus kiaušiniaudami ir mėseliaudami*), *mė̃sinė* ʽsklep mięsny; miejsce do przechowywania mięsa', *mėsìngas* ʽmięsny, mięsisty' (*raumuo*, *mėsinga dalia* SD «mięsista część abo sztuka w zwierzęciu»), *mėsinyčia* SD[1] «jatka, jatki», *mėsinykas* SD «jatki; rzeźnik» (dziś *mė̃sininkas*), *mė̃sinis* ʽmięsny', SD «mięśny, do mięsa służący» (⇒ vb. denom. *mėsinė́ti* ʽsprawiać zabite zwierzę, patroszyć, wyjmować wnętrzności, wykrawać mięso'), *mėsinystė* SD «rzeź, rzeźnictwo, ars laniona», *mė̃siškas val̃gis* ʽmięsna potrawa', *mė̃siškas* sb. ts. (por. *píeniškas*), *mė̃sius* ʽkto lubi jeść mięso' (por. *drùskius*). — Cps. *mėsė̃dis* (zob.), *mėsgalỹs* a. *mė̃sgalis* ʽgorszy, nie nadający się do jedzenia kawał mięsa, ochłap' (por. *gãlas*), *mėslesỹs* (zob. *lèsti*), *mė̃slovis* ʽkoryto do solenia mięsa' (por. *lovỹs*), *rùdmėsė* (zob.), *mė̃sėdis* (zob.). — Vb. denom. *mėsė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽnabierać ciała, tyć', *sumėsė́ti* ʽprzytyć', przen. ʽstać się szorstkim, niegrzecznym'.

mė̃sėdis, *-džio* ʽmięsopust, carnisprivium', tj. okres między Bożym Narodzeniem i Popielcem (Wielkim Postem), kiedy spożywano najwięcej mięsa. Złożenie członów *mėsà* ʽmięso' i *ėd-* (*ė́sti*) ʽjeść, żreć'; znacz. etym. ʽjedzenie mięsa'. War. żm. *mẽsėdis*. Inne war.: *mėsaė̃das*, *mėsaė́dis*, *mėsė́da*. — Drw. *mėsėdėjas* SD «mięsopustnik, bacchanalia celebrans» (syn. *mėsėdrautojas*) [ʽten, co obchodzi mięsopust; biesiadnik, godownik; hulaka', SW]. Vb. denom. *mėsėdauju* SD «mięsopustuię, bacchanalia celebro» (syn. *mėsėdrauju*). — War. z niejasnym dyftongiem *ie*: SD <prałaydimas mesiedo> «mięsopust, zapust, bacchanalia, liberaria, hilaria», gw. *mėsiẽdas* ts. (*Baigiasi mėsiẽdas, čia pat užgavėnės*).

mėsė̃dis, *-ė* adi. ʽmięsożerny, karmiący się mięsem' — złożenie członów *mėsà* ʽmięso' i *ėd-* (*ė́sti*) ʽjeść, żreć'. — Drw. *mėsė̃dis*, *-ė* sb. ʽmięsożerca, zwierzę mięsożerne' (war. *mėsėdỹs*, *mė̃sėdis*).

mėsė́dra gw. ʽzwierzę mięsożerne' — formacja na *-rā-*, urobiona od neoosn. *mėsėd-*, wyabstrahowanej z *mėsė̃dis* adi. ʽmięsożerny, karmiący się mięsem'. Paralele: *pelė́dra* ⇐ *pelė́da*; *žuvė́dra* ⇐ *žuvė́da*.

mėsėdrynės f.pl. SD «mięsopust, zapust, bacchanalia, liberaria, hilaria» (syn. *pralaidimas mėsiedo*, *ažugavėnios*) — rzeczownik sekundarny na *-ynė-* od osnowy *mėsėdr-*, zob. *mėsė́dra*. Suf. *-ynė-*, zwykle wskazujący na miejsce, w którym znajduje się to a to (por. GJL II, § 334), tutaj oznacza pewien przedział czasowy. — Drw. *mėsėdrius lepus* SD «mięsopustny». Vb. denom. *mėsėdrauju* SD «mięsopustuię, bacchanalia celebro» (syn. *mėsėdauju lepiai*), ⇒ *mėsėdrautojas* SD «mięsopustnik» (syn. *mėsėdėjas*).

mest-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *mèstas*, ptc. prt. pass. od *mèsti* ʽrzucić'. Drw. *atmestaĩ* adv. ʽbyle jak, pospiesznie, niedbale' (por. *atmèsti* ʽodrzucić'), *mestas* DP ʽmiara, łokieć', SD «miara» (*su sieku*, *su mestu* SD adv. «pomiernie, w miarę», por. *išmèsti* ʽwymierzyć'), ⇒ *mesčias* SD «mierny, wczesny, skromny» (por. typ *pė́sčias*), *mestybė* SD «mierność w życiu, skromność, obeszłość» (syn. *seikybė*), *mestus* SD «skromny w życiu»,

nemestas SD «bezmierny»; *mestùvai* m.pl. ʽsnowadło, przyrząd do snucia osnowy’, *pamestìnis* (zob.), *primestìnis* (zob.). Tu też stpr. *pomests* ʽpoddany’, acc.sg. *pomeston*. N.B. W części wymienionych form *e* może stać na miejscu *a* skutkiem wyrównania do czas. motywującego *mèsti*, por. np. *mestas* ob. *mãstas* jak *mẽzgas* ob. *mãzgas* (zob. Zinkevičius, *Balt* XLV:2, 2010, 242). — Vb. denom. *mestuoju* SD «miarkuię co», «mierzę co» (syn. *seiku*, *mieruoju*), *mestuoju išmoniu* SD «mierzę abo miarkuię co czym», *neižmestuotas* SD ʽniezmierny’ (⇒ *žemės mestavimas* SD «miernicka nauka»). Paralele: *būt-*, *eit-*, *imt-*, *mušt-*.

mèsti, *metù*, *mečiaũ* 1. ʽrzucić, rzucać’ (*burtas metu* SD «losuię, sortior, sortes duco»), 2. ʽporzucić, porzucać, powalić na ziemię’, 3. ʽzrzucać sierść, rogi’, 4. ʽprzestać coś robić’, 5. ʽładować, nakładać (na wóz), zdejmować (z wozu)’, 6. ʽsnuć nici, robić osnowę’ (SD *metu* «snuię»), 7. *mė́šlą mèsti* ʽo zwierzętach: wypróżniać się’, 8. ʽzamieniać się (na noże, fajki)’. Odpowiednik łot. *mest, mętu, metu* ʽrzucić’. Razem ze scs. *metǫ*, *mesti* ʽrzucać, βάλλειν’, ros. *metú*, *mestí*, pol. *miotę* (3 os. przest. *miece*), *mieść* kontynuuje pbsł. *met- < pie. *met- 1. ʽżąć, kosić’, 2. ʽmierzyć, celować przy miotaniu’, stąd wtórnie ʽrzucać’ (zob. LIV[2] 442). Por. łac. *metō, -ere* ʽżąć, kosić, ścinać, w pień wyciąć’ (*messis, -is* f. ʽżniwo’), *metor* ʽodmierzyć, odgraniczyć, wytknąć, wytyczyć’[323]. — Cps. *apimetu* SD[1] «nasnuię», *apmèsti* ʽobrzucić, obłożyć z wierzchu; osnuć tkaninę; opasać obręczami’, *atmèsti* ʽdorzucić a. odrzucić, odgarnąć’, ʽwyciągnąć ręce i nogi’ (*Žmogus guli, visas keturias atmetęs*), SD «odmiatam; wstręt czynię, wpieram», *atmetu nuog tėvykštystės* SD «wydziedziczam», *ažumetu* SD «zawalam» (syn. *ažukloju*), *plienu ažumetu* SD «stalę» [ʽpowlekać stalą, hartować’], *įmèsti* ʽwrzucić, wcisnąć’, *įmetu kalinėn* SD «osadzam więźnia», *išmèsti* ʽwyrzucić; wymierzyć, objąć miarą (piędzią, sążniem); dać darmo, dać z hojnością’, *numetu* SD «zrzucam z siebie co; zrzucam z góry», *pamèsti* ʽpodrzucić komu co’, 2. ʽrzucić, porzucić (żonę)’, 3. ʽzgubić (np. pieniądze)’, *parmetu* SD «obalam kogo; uderzam kogo o ziemię» (syn. *bloškiu žemėn*), *pérmesti* ʽprzerzucić’, *permetu per koją* SD «przewijam kogo przez nogę», *pramèsti* ʽprzerzucić; chybić; okrasić potrawę’, *primèsti* ʽnarzucać (np. na stos, kupę), dorzucić (z daleka); sypać (karmę) po trochu, z rzadka; dać coś za darmo, dorzucić do rzeczy kupionej; narzucić komu coś; podrzucić dziecko, pisklę (o kukułce); przyłączyć (kraj, ziemię); przytknąć, przyłożyć (głowę do ziemi)’, *sumèsti* ʽrzucić (coś na kupę), złożyć (składkę); ściągnąć, zewrzeć (sznur), ciasno opasać; zmiarkować, zorientować się, zrozumieć’ (por. bg. *smjatam* ʽsądzę, uważam’), *sumetu* SD «zrzucam co w kupę», *užmèsti* ʽpodniósłszy zarzucić, narzucić (na ramiona); zarzucić (sieć, wędkę); zagarnąć (sierpem); dołożyć do ognia; dać zadatek; zaprawić, okrasić potrawę; zapodziać, zawieruszyć; obrzucić (osnowę tkaniny); porzucić, zaprzestać’, *ùžmesti ãkį* ʽrzucić okiem’. Osobno zob. refl. *mèstis*. — Drw. *metinė́ti* iter. ʽrzucać, miotać’, *išmetinė́ti* ʽwyrzucać komu co, robić wyrzuty’, SD *išmetinėju ing akis kam* «urągam się, natrząsam się z kogo». Brak apofonii przypomina psł. *metati, por. ros. *metátь* ʽrzucać, ciskać’, czes. *metat*, pol. *miotać* ts. — Nomina: zob. *met-*. — Neopwk. *mes-*: *mesčióti* ʽrzucać na strony’, *mesdinė́ti* iter. ʽrzucać’, *išmesdýti* ʽ(gnój) rozrzucać po trochu’, *mèstelėti* ʽlekko rzucić czym; powiedzieć, rzucić parę słów; rzucić okiem, spojrzeć’. Nomina: *mẽsliava* (zob. *mẽzliava*), *mesmuo* żm. ʽosnowa w tkaninie’ (syn. *metmuõ*). Por. łot. *męsls* ʽczynsz, danina, podatek’ < *mes-las, *męsli* pl. m. ʽkości do gry’. — SO *mas-* ⇐ *mes-*: *mastýti* (zob.). — Neoosn. *mest-* (zob.). — WSE *mėt-*: *mė́tyti* (zob., tam też nomina z *mėt-*), *pamėtė́ti* ʽpodrzucić, zwł. nieco bliżej’ (paralele: *pagrėbė́ti*, *pasėkė́ti*, *pavėžė́ti*), *pãmėtoti* (zob.). — Podwójny SZ *mit-* / *mut-* (typu *Rit* ⇐ *ReT* lub *Rut* ⇐ *ReT*). 1. SZ *mit-*: *mìsti* II (zob.). 2. SZ *mut-*: *mùtulas* (zob.). — SO *mat-*: *matýti* (zob.). Nomina na SO zebrano s.v. *mat-*. — WSO *mot-* < *māt- ⇐ *măt-: *ánčmotis* ʽzaraza, epidemia’: *Ánčmotis yra užmesta*

[323] Co należy oddzielić od czas. *mētior*, *mētīrī* ʽmierzyć, wymierzać, oceniać’ — vb. denom. od *mēti- < *méh$_1$-ti- ʽmierzenie’ (por. scs. *měra* ʽmiara’).

liga 'Zaraza to choroba zakaźna' (por. prefiks *anč-* w *ánčpuolis* 'napad, atak choroby', *ánčkrytis* ts.), *ìšmota* 'wybrakowany towar', *pãmotos* f.pl. 1. 'podwaliny' (war. do *pamataĩ*), 2. 'odpadki, śmieci', *pãmotu* adv. 'bardzo tanio', *príemota* 'co dorzucono, naddatek', *príemotė* 'choroba nerwowa spowodowana przelęknieniem, histeria' (syn. do *príemėtis*). Paralela słowiańska: *matati, por. pol. przest. *matać* 'nawijać na coś (nici, przędzę), zwijać w motek; kłamać, oszukiwać, mataczyć', stpol. *matać się* 'miotać się, rzucać się', słc. *mátať* 'straszyć (o duchach); męczyć, trapić', chorw. gw. *matati* 'nęcić ryby; żądać, wymagać' (por. Boryś 2005, s.v. *matacz*).

mę̃sti, *menčiù* (war. *mentù*), *menčiaũ* 1. 'mieszać mąkę z wodą', 2. 'przewracać do góry nogami (w poszukiwaniu czegoś)', *išmę̃sti* 'wywrócić szukając', *pramę̃sti* 'wmieszać zaprawę do potrawy', *sumę̃sti* 'zmieszać; zniweczyć; zmącić wodę; wykombinować, wytrzasnąć'. Odpowiednik scs. *mętǫ, męsti* 'ταράττειν, mieszać' (*sŭmęsti* 'wprawić w ruch, wstrząsnąć, wzburzyć'), ros. *mjatú, mjásti* 'mącić, burzyć, doprowadzać do zamieszania, niepokoić'. Refleks pie. *menth$_2$- / *mn̥th$_2$- 'mieszać, bełtać', por. wed. *mánthati, mathnā́ti* 'miesza płyn; krzesze iskry, ogień'. Por. LIV^2 438n., BSW 181n., LEW 437, Stang 1942, 35. O spornej przynależności łac. *mandō, -ere* 'żuć' zob. de Vaan 2008, 361. — Drw. *meñtalas* 'zacier z słodu na piwo', *meñtė* (zob.), *mentùris* (zob.), *prãmentalas* 'okrasa, omasta' ⇐ *pramę̃sti* (por. *prãmetalas* ts. ⇐ *pramèsti*). W słowiańskim por. scs. *mętežĭ* f. 'ταραχή, wzburzenie, rozruchy', czes. *mětež* 'zamieszanie, nieporządek', ros. *mjatéž* m. 'bunt, powstanie', pol. *odmęt* 'głęboka, wzburzona woda, otchłań', *zamęt* 'zamieszanie'. — SO *mant-*: scs. *mǫštǫ, mǫtiti* 'ταράττειν, mieszać', sch. *mûtim, mútiti*, ros. *mučú, mutítь* 'mącić (wodę), mieszać', pol. *mącę, mącić* 'czynić mętnym, bełtać, burzyć' < *mant-ī- ⇐ pie. *month$_2$-éi̯e-, por. wed. *manthayati* 'każe mieszać (mleko)'. Brak refleksów SZ †mint-, †munt-.

mèstis, *mẽtasi, mẽtėsi* 1. 'rzucać się, miotać się, krzywić się', 2. 'zbijać się w gromadę, rój', 3. 'rozmnażać się, plenić się (np. o myszach)' — reflexivum do *mèsti* 'rzucić, rzucać'. Cps. *apsimèsti* (zob.), *atsimèsti* 'zelżeć — o mrozie; odstąpić od czego, zrezygnować', *įsimèsti* 1. 'usadowić się, zamieszkać', 2. 'pojawić się — o chorobie, bólu', *iššimèsti* 'poronić, urodzić martwy płód — o krowie, kobyle' (*Kumelė iššìmetė, kiaulė iššibar̃stė, žmona parsiléido*), SD «poronić niechcąc, porodzić martwy płod», *iššimetą̃s* 'hojny, szczodry', *neiššimetą̃s* 'skąpy', *pérsimesti* 'wypaczyć się', przen. 'zdradzić, przejść na stronę wroga', *prisimèsti* (zob.), *susimèsti* 'zbić się w gromadę, chmarę, rój; zejść się, zgromadzić się; (o mężczyźnie i kobiecie) rozpocząć pożycie w konkubinacie', *užsimèsti* 'narzucić na siebie; przystać do kogoś; zapodziać się'.

meškà 4 p.a. 'niedźwiedź, Ursus' (*Meškà su lokiu abudu tokiu*), f. *mẽškė* 'niedźwiedzica' (m.in. SD) — zapożyczenie białoruskiego odpowiednika wyrazu strus. *mešьka*, war. *mečьka*, por. SLA 129, LEW 443, ALEW 641. — Drw. *meškenà* 'skóra z niedźwiedzia', *meškénas* 'szop, Procyon' (suf. wyraża podobieństwo, podobnie jak przy *žiurkénas* ⇐ *žiùrkė*, por. GJL II, § 315), *meškienà* 'mięso niedźwiedzie', *mẽškinas* 'niedźwiedź — samiec', *meškiniñkas* 'kto trzyma, hoduje, prowadza niedźwiedzie', SD *meškinykas* «niedźwiednik, mansuetarius, delenitor, ductor vrsi», *mẽškiščias* 'postawny, krzepki mężczyzna', *mẽškiškas* 'wielki i niezgrabny jak niedźwiedź'. Zdrobn.: *meškytis* SD «niedźwiadek zwierzę», *meškiùkas, meškiū̃tis, meškùtis, meškū̃tis*. Cps. *meškakõjis* 'mający grube nogi (o krowie, koniu); niezgrabny, nieprędki' (por. *kója*), war. haplologiczny: *meškõjis*. Vb. denom. *meškióti* 'o dziecku: chodzić jak niedźwiedź, tj. na nogach szeroko rozstawionych'. — N.m. *Meškaĩ, Meškiaĩ* 3x, *Meškìnė* 5x, cps. *Meškãduobė, Mẽškalydimis, Meškãpjaunis, Mẽškasalis*.

meškerẽ 3 p.a. 1. 'wędka', 2. gw. 'haczyk na ryby', 3. gw. 'przynęta na ryby'. War.

meškeris, -iẽs f., *meškerià, -iõs* (m.in. SD s.v. «węda, hamus», *lazda meškerios* SD «wędzisko, arundo piscatoria»). Odpowiednik łot. *makšķere* ʻwędkaʼ (> *makšere*) pokazuje wokalizm *a* oraz insercję *k* przed grupę *šķ*. Niejasne. Próbowano nawiązywać do czas. *mezgù, mègzti* ʻwiązać, wikłaćʼ albo do czas. *metù, mèsti* ʻrzucać, ciskaćʼ, zob. LEW 443. Deverbativa z suf. *-er-* to np. *koserẽ, koserìs, žiauberìs*. — Drw. *meškeriotas* SD «wędzisty», *meškernykas* SD «wędkarz», n.m. *Meškerìnė*. Cps. *meškeriãkotis, meškerýkotis, meškeȓkotis* ʻdługi, cienki kij wędki, wędziskoʼ (por. *kótas*). Vb. denom. *meškerióti* ʻłowić ryby wędkąʼ (przest. ʻwędzićʼ), ⇒ *meškeriojimas* SD «wędą łowienie».

meškóti, *meškóju, meškójau* stlit. ʻspóźniać się, ociągać się, zwlekaćʼ — zapoż. ze stpol. *mieszkać* (⇐ stczes. *meškati*, por. Bańkowski, ESJP II, 181n.). Zob. też SLA 129, LEW 444, ALEW 641. N.B. W SD s.v. «mieszkam, nie spieszę się» figuruje *trunkù* (zob. *trùkti*).

mė́šlas, też pl. *mėšlaĩ* 3 p.a. 1. ʻgnój, mierzwa, stałe i płynne odchody zwierzęce, zwykle zmieszane ze ściółką, używane do nawożenia pola, obornik, nawózʼ, 2. ʻśmieciʼ. SD *mėšlas* «gnoy» (syn. *trųšos*); *mė́šlą mèsti* ʻwypróżniać się — o zwierzętachʼ. Odpowiednik łot. *mẽsls*, pl. *mẽsli* ʻgnój, nawózʼ. Analiza: *mėš-la-, drw. od inf. [mė́šti], w przyjętej ortografii: *mė́žti* ʻbrać gnój z chlewa i nakładać na wózʼ. — Godny uwagi jest brak poświadczeń dla †mėžlas (por. *mė́ža* ʻodchody końskieʼ), a to z uwagi na fakt, że pojawiająca się na granicy morfologicznej sekwencja *ž-l* jest w języku litewskim zwykle utrzymywana bez zmiany, por. *čiūžlà* (nie †čiūšla) od *čiū́žti*; *dríežlas* (nie †driešlas) od *dríežas*; *veržlỹs* (nie †veršlys) od *veȓžti*. — Drw. *mė́šliava* (zob.), *mėšlýnas* ʻśmietnik; gnojnik, gnojowiskoʼ, SD «gnoiewisko» (por. neol. *mėšlìdė* ʻgnojnik, gnojowiskoʼ), *mėšlingas* SD «gnoisty, nagnoiony» (syn. *aptrįštas*), *mė̃šlius* ʻbrudas, niechlujʼ (⇒ *mė̃šliuvienė* ʻkobieta niechlujna, brudnaʼ). Cps. *mėšlãduobė* ʻśmietnik; miejsce, gdzie się wyrzuca gnój, dół na gnójʼ (por. *duobė̃*), *mė́šlakablis* ʻhak do gnojuʼ (por. *kablỹs*), *mėšlãkratė* ʻwidły do roztrząsania gnojuʼ (por. *kratýti*), *mėšlãmetis* ʻhak do gnojuʼ (por. *mèsti*), *mė́šlašakės* f.pl. ʻwidły do gnojuʼ (por. *šãkė*), *mėšlãvežis* a. *mė́šlavežis* ʻczas, gdy wywożą gnój na poleʼ (por. *vèžti*). — Vb. denom. 1. *mėšláuti* ʻzbierać gnój, wywozić gnój, użyźniać glebę gnojemʼ, 2. *mėšliáuti* ʻśmiecić, zanieczyszczaćʼ, 3. *mė́šlinti* ʻgnoić, użyźniać; brodzić w gnojuʼ, 4. *mė̃šlinti* ʻiść powoli, wlec sięʼ. — N.m. *Mė́šliai*, *Mėšlìniai*, n.rz. *Gudmė́šla* (por. *Gùdupis*).

mė́šliava gw. ʻpora wożenia gnoju w poleʼ — drw. od rzecz. *mė́šlas* (zob.), z suf. *-iava* jak w *kariavà* ⇐ *kãrias*; *páiniava* ⇐ *páinė*. Na skutek odniesienia tego derywatu do czas. *mė́šti* (zob. *mė́žti*) doszło do resegmentacji *mė́š-liava* i do wyłonienia neosuf. *-liava*. Ten ostatni znalazł zastosowanie w takich formacjach, jak *mẽzliava*, *nẽšliava*, *riñkliava*, *vẽliava*. Inaczej ŽD 382.

mėšlùngis, *-io* ʻskurcz mięśni, spazmʼ. War. *mėšluñgis*, *mė́šlungis*, *mė́šlungis*, też *mė́šlungė*. Stlit. *mėšlùnkis*: SD <meßlunkis> «kurcz», *mėšlunkiu negalįs, sergųs* «kurcz cierpiący, spasticus» świadczy o tym, że grupa *-ng-* pojawiła się dopiero na skutek perseweracyjnej asymilacji *nk* > *ng* (paralele: *lìngė*, *lùngė*, *méngė*). Inne war.: *mėšliū̃gas*; *mėšlungios* f.pl. (słownik Miežinisa); *mėšlumnis* (tylko w słowniku Ruhiga). Z pewnością jest to złożenie. Człon II *lunk-* jest formą na st. zanikowym do *lenk-* ʻgiąć, zginaćʼ (zob. *luñkanas*). Ale człon I pozostaje niejasny. Prócz *mėš-* są tu jeszcze dwa warianty: 1. *mėšla-*: *mėšlalùnkis* ob. *mėšlalùngis*, 2. *mėšta-*: *mėštalùnkis*, *meštalungė* b.z.a. LEW 444n. sugeruje związek apofoniczny członu *mėš-* z rodziną vb. *mèsti* ʻrzucićʼ, *mastýti* i.a. ʻpleść, splatać, wiązaćʼ, co jednak z uwagi na różnicę *š* : *s* wydaje się mało prawdopodobne. — Drw. *mėšlùngiškas* ʻskurczowy, konwulsyjny, spazmatycznyʼ.

met-, wybór nominów pochodzących od czas. *metù*, *mèsti* ʻrzucaćʼ: *apmetaĩ* a. *atmetaĩ* m.pl. ʻosnowa w tkaninie, nici biegnące wzdłuż tkaniny, które przeplata się biegnącymi

poprzecznie, tzw. wątkiem’, *atãmetis* ʽzelżenie mrozu, odwilż’ (war. *atómėtis*), *atmetalas* SD «odmiot, wymiot, odrzutek», *ažumeteklis* SD «klamka», *išmetimas* SD «poronienie płodu; rozrzucenie, wyrzucenie», *metimas* SD «ciśnienie czego», *mẽtmenys*, *-nių̃* m.pl. ʽosnowa w tkaninie’, przen. ʽpodstawa czego, osnowa, zarys, szkic’, *metrùs* ʽtrafny, celny’, *metùs* ʽniepohamowany, nieokiełznany; (o koniu) który zrzuca z siebie jeźdźca’, *pérmetė* ʽżuraw u studni, belka u wagi’, *pérsimetėlis* ʽzdrajca, odstępca’ (⇐ *pérsimesti* ʽzdradzić’), *prãmetalas* (zob.), *sumetìmas* ʽzapatrywanie się, wzgląd na co’, też ʽpowód’ (*kuriaĩs sumetìmais?*), *sumetimas* SD «składanie się na co», *šáukšto mẽtas* ʽpełna łyżka (płynu)’, *susimẽteliai* (zob.). Por. nomina łot. *męts* ʽkopka siana’, przest. *męta* ts., *meteklis* ʽcło, czynsz, danina’ (obok *męsls* ts.), *męti* m.pl. ʽosnowa tkaniny’, *mętums* ʽnarzut, nasyp, grobla’ (por. lit. *pýlimas* ⇐ *pìlti*), *izmętumi* m.pl. ʽkał, odchody’. — Ze słowiańskiego por. *met-ulā-, cs. *metla* ʽgałązka’, sch. *mètla* ʽmiotła’, bot. ʽbylica, Artemisia’, ros. *metlá* ʽmiotła’, bot. ʽmietlica, Agrostis’, czes. *metla* ʽpęk rózeg do bicia; bezlistna gałązka’, przest. ʽmiotła’. — Cps. *gármetis* (zob. *gãras*), *šiùšiametis* (zob.).

mėtà 2 p.a. bot. ʽmięta, Mentha’ (SD «miętka domowa, mentha, mintha») — zapoż. z błr. *mjáta*, *-y* (SLA 129, ZS 33, LEW 445). W kwestii lit. *ė* na miejscu błr. *ʼa* por. *dė̃dė*. War. z nieetymologicznym *-r-*: *mėtrà* (Zinkevičius 1966, § 248). — Drw. *šáltmėtės* f.pl. bot. ʽmięta pieprzowa, Mentha piperita’ (por. *šáltas*). War. ze zmianą *tm* > *km*: *šálkmėtės* ts. (por. *sẽkmas* < *setmas). War. z uproszczeniem zbitki *lt.m*: *šálmėtės*, *šálmėtrės* ts. (por. *šálkalvis* < *šáltkalvis*, Zinkevičius 1966, § 210); *pipìrmėtės* bot. ʽmięta pieprzowa’ (por. *pipìras*), *šùnmėtė* bot. ʽMentha arvensis’ (dosł. ʽpsia mięta’).

mẽtai, *-ų* m.pl. 1. ʽrok’ (*Naujieji mẽtai* ʽNowy Rok’, *Metų Viešpaties* SD «Roku Pańskiego»), 2. ʽpory roku’, 3. ʽwyodrębniona pora, gdy coś się dzieje, czasy’ (*pokario mẽtai* ʽczasy powojenne’, *jaunystės mẽtai* ʽczasy młodości’), 4. ʽwiek życia’ (*Mano mẽtų nedaug liko žmonių* ʽNiewielu pozostało ludzi w moim wieku’). Pluralizacja formy *mẽtas* ʽczas’ (zob. s.v.). — Adv. *kasmẽt* ʽco rok, corocznie’ (⇒ *kasmẽtinis* ʽcoroczny’), *pamečiuĩ* ʽrokrocznie, co rok’, *pramečiuĩ* ʽco drugi rok’ (por. *pradieniuĩ*, *prarečiuĩ*). — Cps. *añtrametis*, gw. *añtarametis* ʽdwuletni źrebak a. prosiak’, *antramẽtis* ʽuczeń drugoroczny’ (por. *añtras*), *mẽtgalis* ʽkoniec roku’ (por. *gãlas*), *mẽtketvirtis* ʽkwartał’ (por. *ketvir̃tis*), *mẽtraštis* 1. ʽkronika’ (kalka ros. *létopisь*), 2. ʽrocznik, czasopismo ukazujące się raz w roku’ (por. *rãštas*), *mẽtturgis* ʽtarg doroczny’ (kalka nwn. *Jahrmarkt*, por. *tur̃gus*), *mẽtūgė* ʽpęd, latorośl’ (zob. *ū̃gti*), war. *mẽtūgis*, *mẽtūglis* (kalka ze słow., por. pol. *latorośl*, ros. *létoroslь*, *létorostь*), *suñkmetis* (zob. *sunkùs*). Por. łot. *laĩkmęti* m.pl. ʽgłówne święta’ (Boże Narodzenie, Nowy Rok, Wielkanoc), *laĩkmęts* ʽepoka’, np. *akmens laikmętā* ʽw epoce kamiennej’.

mẽtas ʽpora, czas’. Odpowiedniki bałt.: łot. gw. *męts* ʽpora, czas’, stpr. *mettan* EV ʽrok, Jor [Jahr]’, *metthe*, *mette* ts. Osobno zob. *mẽtai* ʽrok’. Jeśli nazwę ʽroku’ powiąże się z pwk. pie. *meh$_1$- ʽmierzyć’ (LIV[2] 424, LEW 445; zob. *mḗnuo*), to otworzy się droga dla hipotezy st. zanikowego w pwk. i dla rekonstrukcji formacji *m-eta-, < pie. *mh$_1$-etó-, znacz. etym. ʽokres czasu’ ⇐ (adi.) ʽmający określone trwanie’. W kwestii sufiksu zob. *stãtas*. — Przysłówki: *niekuomèt* ʽnigdy’ (zrost wyrażenia *niẽkuo metù* instr.sg. ʽo żadnym czasie’), *šiuõ metù* ʽteraz, obecnie’, *víenu metù* ʽw tym samym czasie’, *ne metu* SD «niewczas», *ne metu gimįs* SD «poroniony, porzucony». — Inne drw.: *ikmetingas* SD «doczesny» (kalka z pol., Borowska 335), *metingas* DP ʽdoczesny’, *mẽtinis* (zob.). — Cps. *darbýmetis* (zob. *dárbas*), *lénkmetis* (zob. *lénkas*), *põnmetis* (zob. *põnas*), *trumpametė* SD «mgnienie oka, krociuchny czas» (por. *trum̃pas*).

metavõnė stlit., gw. ʽpokuta, żal za grzechy’, por. *ant susipratima metavonės ir gailystės už nusidėjimus* (1653, zob. SLA 129). *Mala liežuvių... idant kuningas jų nesuprastų ir neantkrautų diktos metavonės*. — Vb. denom. *metavótis* stlit. ʽżałować, kajać się,

pokutować', por. *Kurs metavojas gailingai, tu jam atleidi meilingai* KN 220), gw. *Jau dabar nėr ko taip metavotis po laiko* 'Teraz już nie ma co się tak kajać po czasie', gw. *pasimetavóti* 'zmienić się na lepsze, poprawić się': *Jis pasimetavójo jau,* t.y. *nebvagia, nebgeria* 'On już się poprawił, tj. nie kradnie już ani nie pije'. Trudne. Od początku podejrzewano tu polonizm, ale dotąd nie udawało się znaleźć w materiale przekonującej formy źródłowej. Brückner 1877, 108 łączył *metavótis* z pol. *opamiętać się* 'odzyskać równowagę ducha'. Nie przekonało to Skardžiusa, SLA 129, który ze swej strony wciągnął do porównania pol. *mętować*, jeden z gwarowych wariantów wyrazu *medytować* 'myśleć nad czym, rozmyślać' (za SGP III, 136). Tymczasem SW II, 936 pomija świadectwo SGP i przytacza czas. *mętować* (przest.) jedynie w znaczeniu '(w zabawie dziecięcej) wymawiać pewną formułę, zwracając się z każdym jej wyrazem do innego uczestnika zabawy...' (po tym przytoczeniu następuje uwaga, że forma ta stoi na miejscu *metować, co było vb. denom. od *meta* 'cel, kres'). Skardžius (*l.c.*) był zdania, że pol. *mętować* zlitewszczono na *mentavótis* ('żałować'), z czego później na skutek adideacji do *metù, mèsti* m.in. 'porzucić zły nawyk, nałóg' powstała pozbawiona *-n-* forma *metavótis*. Niestety, konstrukcji tej nie da się utrzymać. Po pierwsze dlatego, że *metavótis* ma starszą metrykę niżeli *mentavótis* (znane dopiero od XIX w., zob. LKŽ III, 17, 104); to ostatnie wygląda zresztą na neologizm z wtórnym *-n-*. Po drugie semantyka rozpatrywanych form czasownikowych jest zgoła niekompatybilna. Zob. też LEW 445n. Brak w ALEW. — Przystępując do trzeciej próby, wyjdziemy od przypuszczenia, że formą zapożyczoną do języka starolitewskiego było nie vb. *metavótis* 'żałować, kajać się', lecz sb. *metavõnė* 'pokuta'. Litewskie abstracta na *-õnė* mają niekiedy obok siebie warianty na *-ojė*, por. np. *verpõnė* obok *verpõjė* 'przędzenie; czas przędzenia' (zob. s.v. *ver̃pti*). Na wzór tej dwoistości można sobie wyobrazić taką parę równoznacznych form, jak *metavõnė* i *metavõjė. Otóż *metavõjė 'pokuta' przywodzi już na myśl wyraz stpol. *metanoja* 'żal za grzechy', będący spolszczeniem gr. μετάνοια. Por. za SPXVI XIII, 284: *Y ś. Básilius Grecki Doktor / pokutę Niniwitow / w pośćie / w popiele / y włośienicy czynioną / Metánoią zowie*, WujNT 11. Wydaje się prawdopodobne, że *metanoja* została zlituanizowana w brzmieniu *metanõjė. Następnie doszło 1° do dysymilacji sekwencji *m-n* w *m-v* (> *metavõjė), 2° do wymiany sufiksu *-ojė* na *-onė* (⇒ *metavõnė*). Paralela na dysymilację spółgłosek nosowych: *bezmẽnas > bezvẽnas*.

mẽtelė, zwykle pl. *mẽtėlės* bot. 'bylica piołun, Artemisia absinthium', dawniej w rodzaju męskim: *metėliai* SD «piołun, absynthium». Zapewne drw. dewerbalny, związany z *mèsti* 'rzucać'. Szczegóły wymagają zbadania. Por. syn. *pelýnas*.

metélnykas 1. SD[1] «mietelnik, circitor, circulator», SD «mietelnik, petaurista, cybisteter» ['akrobata na linach, linoskoczek, kuglarz', SPXVI], 2. gw. 'komik w cyrku', 3. gw. 'człowiek o niestałym usposobieniu, roztargniony, lekkomyślny człowiek'. Zapoż. z pol. XVI w. *mietelnik*. War. *metelninkas* LEX 'kuglarz, sztukmistrz, Gaukler'. Por. SLA 130, ALEW 643.

mẽtinis, *-ė* 'roczny, doroczny' (SD «doczesny, doroczny; roczny, rok maiący; uroczysty») — przymiotnik na *-in-* od sb. *mẽtai* 'rok'. SD: *metinė diena*, *metuose švinčiama* «rocznica» (por. *šv̧ę̃sti*), *metinė nauda* «ordynaria, ordinarius census, annuus prouentus» ['część zarobków wypłacana w naturze, w zbożu, drzewie', SPXVI], *metinė švintė* «uroczystość», *alga metinė, metuose ažumokama* «jurgielt, annuum salarium, annona» ['doroczne uposażenie, wynagrodzenie'], ⇒ *metinystė* SD[1] «uroczystość». Formy substantywizowane: *mẽtinė* 'spowiedź doroczna' (*Ar atlikai mẽtinę?*), *mẽtinės* f.pl. 'rocznica; rocznica śmierci' (war. *metỹnos*).

mė́tyti, *mė́tau*, *mė́čiau* 'rzucać, rozrzucać, miotać, ciskać' (SD «ciskam co; miecę, miotam», *atmėtau* SD[1] «odmiatam, odmietam»). Refl. *mėtausi šin tin* SD[1] «mieczę się»

[ʻmiotam się’]. Iteratyw na -*yti* od SW *mėt-* ⇐ *met-*, por. *metù, mèsti* ʻrzucić’ (BSW 183). — Neoosn. *mė̃č*-: *mė́čioti* ʻrzucać, rozrzucać, miotać’, ⇒ *mė̀čio-*: *mė̀čiõklis* ʻkto ma zachcianki, kaprysy’ (por. typ *klajõklis*, *žvejõklis*), *mė́čiotojas* ʻmiotacz’. — Neoosn. *mėty-*: *mėtỹklė* ʻproca’ (por. *pustỹklė, svaidỹklė*), *mėtymasis* SD «rzucanie się, miotanie» (por. *vaikymasis*), *ir vė́tytas ir mė́tytas* — mówi się o kimś mającym duże doświadczenie życiowe (por. pol. *kuty na cztery nogi*), *mėtytojas* SD «ciskacz, iaculator» (por. *šáudytojas*). — Osnowa na WSE jest poświadczona również w słow. *mět-i-*, por. ros. *métitь, mečú* ʻcelować’, *zamétitь* ʻzauważyć’, *primétitь* ʻzauważyć, zapamiętać, zanotować w pamięci’, sch. *zamijètiti* ʻzauważyć’. Inaczej BSW 179, REW II, 126: bezpośrednie odniesienie do sb. sti. *mātí-* ʻmiara, prawdziwe poznanie’. — Z innym suf.: *mėtóti, -ju, -jau* ʻrzucać, miotać’, zwykle refl. *mėtótis* : łot. *mẽtât, -ãju* ʻrzucać’. Nawiązanie w słow. *mět-a-*, por. scs. *vŭmětati* ʻwrzucać’, bg. *smjátam* ʻsądzę, uważam’, ros. *metátь* ʻmiotać, ciskać, rzucać’, *smetátь* ʻzmiatać, odrzucać, strącać’, pol. *pomiatać, zamiatać*. Inne iteratywy ze WSE *mėt-*: *mė́tlioti* ʻrzucać, ciskać’ (por. *imlióti* ob. *imióti*), *mė́teliotis* ʻrzucać się to na jedno, to na drugie, próbować wciąż czegoś nowego’ (ŽD 520).] — Nomina z *mėt-*: *atómėtis* a. *ãtmėtis* ʻzelżenie mrozu, odwilż’ (⇐ *atsìmetė šal̃tis* ʻzelżał mróz’), SD[1] *atmėtis* «odmiot, repulsa» [ʻzlekceważenie, wzgarda’, SPXVI], *mė̃tis* ʻrzucenie, rzut (kamieniem)’, *pãmėtė* ʻpodagra, łamanie w kościach’, *pãmėtis* ʻchoroba’ (LEW 535 porównuje to z łot. *pamašas, pamešas* f.pl. ʻzłe skutki rzuconego uroku, choroby, bóle; różne choroby zwierząt’ < *pamatịā-), *pérmėtė* ʻżerdź żurawia studziennego; poprzeczna belka; poprzeczka’, *pérmėtis* ʻbiegnąca pod kalenicą belka, do której są przybite krokwie’, *príemėtis* ʻchoroba nerwowa spowodowana przelęknieniem’, SD[1] «przymiot, accidens, item contagio» [ʻprzymiot, przymiotna choroba, epidemia, przymiotająca się niemoc...’, L.], *šiùšiamėtis* (zob. *šiùšiametis*).

mė́tra stlit., gw. ʻprzywidzenie, urojenie, złudzenie, widmo’, SD «obłuda, mara» (syn. *niekai*). Analiza: *mē-trā, nomen dewerbalne z suf. -*tr*-, o budowie podobnej do *vė́tra*. Pwk. *mė́-C* jest prawdopodobnie refleksem pie. *meh$_1$- ʻmierzyć, szacować wielkość czegoś’ (LIV[2] 424), por. sti. *mā́trā* ʻmiara’, gr. μήτρα ʻmiara pola’, μῆτις f. ʻmądrość, umiejętność; rada, plan, zamiar’. Punktem wyjścia w lit. rozwoju semantycznym było znaczenie ʻmierzyć co wzrokiem’, stąd ʻwidzieć co oczyma wyobraźni’. Por. LEW 429 (s.v. *mė́klinti*). Osobno zob. *mė́klinti, pamėklė̃*. — Vb. denom. *mė́trauti* 1. ʻoglądać, oglądać z zamiarem wybrania sobie czegoś; rozglądać się za czym’, 2. ʻumyślić, powziąć zamiar, zamierzać, planować’.

mė̃tryčia przest., gw. ʻmatnia sieci’ — zapoż. z prus.-niem. *mētrits, mettericze* ʻSack der Zeise, trichterförmiger Netzsack, Metritz’ (GL 86). Do lituanizacji posłużył neosuf. *-yčia*, który wyabstrahowano ze slawizmów typu *garčýčia* (por. GJL II, § 431). Podobnie w syn. *motnyčia* ⇐ *motnià*.

mė́trigauti, *mė́trigauju, mė́trigavau* gw. ʻzamierzać, mieć zamiar’ — z udźwięcznienia *mėtrik-auti (por. *lenciũ̃gas* < *lenciūkas). War. *mẽtrikauti* ʻprzypuszczać’. Dwuznaczne. Po pierwsze może to być ekspresywny wariant do *mė́trauti* m.in. ʻoglądać; zamierzać’ (zob. *mė́tra*), utworzony neosufiksem *-ikauti*, który można było wyabstrahować w typie *meilikáuti* ⇐ *meilìkis*; *tùpčikauti* ⇐ *tùpčikas*. Po drugie może to być vb. denom. do zanikłego n. agt. *mėtr-ikas ʻten, który coś zamierza’. Nieobecność osnowy nominalnej na -*ik*- stwierdza się również w wypadku czas. *mainikáuti, pelnikáuti, samdikáuti*.

mẽzliava 1 p.a., *mezliavà* 3 p.a. gw. 1. ʻzbiórka pieniędzy, np. dla pogorzelców’, 2. ʻskładka, składanie się, np. na zakup wódki, na opłacenie orkiestry’, 3. ʻ(na weselu) zbiórka pieniędzy lub składanie darów dla młodej pary’, 4. hist. ʻdanina składana z młodych zwierząt hodowlanych, cieląt, prosiąt, jagniąt, także z kur’ (por. Skardžius, RR 4, 731). War. *mežliavà, mẽžliaba*. Forma *mẽzliava* wywodzi się z *mẽsliava* przez sonoryzację *sl* > *zl* (por. *bręslė* > *bręzlė*; *kramslẽ̃* > *kramzlẽ̃*; *skriauslas > *skriaũzlas*). Jest to drw. od neopwk. *mes-* (⇐ *mèsti*

ʻrzucić, rzucaćʼ). Urobiono go przy użyciu neosuf. *-liava*, wyabstrahowanego w typie *mė́šliava* (paralele: *nẽšliava*, *riñkliava*, *vẽliava*). Pod względem semantycznym można tu porównać pol. pot. *zrzutka* ʻskładkaʼ ⇐ *zrzucić się* ʻzłożyć się na wspólny zakup czegośʼ. Inaczej Skardžius, RR 4, 384, który sprowadza *mẽsliava* do *mest-liava, zaś *mẽzliava* do *mezd-liava. Zapoż. lit. w błr. *mézleva* (ESBM 7, 8). Zob. też *sámbarios* s.v. *beñti*.

mė́žti, *mė́žiu*, *mė́žiau* 1. ʻbrać gnój z chlewa lub obory, nakładać na wóz i wywozić na poleʼ, JUŠK ʻkłaść gnój (na wóz, na niwę)ʼ, 2. ʻnawozić glebę, gnoićʼ (*Nemė́žėm niekuo, ale auga*), 3. ʻwalać, brudzić ubranieʼ, 4. ʻprószyć coś miałkiego na podłogę, zaśmiecaćʼ, 5. ʻoczyszczać studnięʼ, 6. ʻwykonywać energiczne ruchy, szybko coś robić, szybko iśćʼ, *atmė́žti* m.in. ʻszybko przyjśćʼ, *išmė́žti tvártą* ʻwybrać gnój z chlewa lub oboryʼ, *išmė́žti* ʻwyjść, wynieść sięʼ, *pamė́žti* ʻporozrzucać czyniąc nieładʼ, *parmė́žti* ʻwrócić do domuʼ, *primė́žti* ʻzebrać się w jednym miejscuʼ. Refl. *mė́žtis* ʻchmurzyć sięʼ (*Baimėjuos, kad lys: jau susimė́žė*), *išsimė́žti* ʻwypróżnić się; wynieść się skądʼ. Odpowiednik łot. *mêzt*, *mêžu*, *mêzu* ʻrozrzucać gnójʼ. Sporne, zob. BSW 173, LEW 444 (s.v. *mė́šlas*). Transponat ie. *meh$_1$ǵ$^{(h)}$-. — Nomina: *mė́ža* ʻodchody, np. końskieʼ, *mėžãtė* ʻczas wywożenia gnoju, nawożenia pólʼ (suf. jak w *ãratė*, *kū́latė*), ⇒ neoosn. *mėžat-*: *mėžãtvė* ʻczas wywożenia gnojuʼ; *mėžẽ* a. *mėžià* ʻgnojenie pólʼ, *mė́žymas* ʻnawieziona rolaʼ, *mėžinỹs* ʻkupa gnoju; gnójʼ (*Aš mėžinį mėžiu*), *są́mėžinis* ʻśmietniskoʼ. — N.rz. *Mėžià* a. *Mėžẽ* (war. *Mėžỹs*), *Mė́želka* ob. *Mėžiaukà* (znacz. etym. ʻgnojówkaʼ; por. *Srùtupė* s.v. *srùtos*). N.m. *Mėželiaĩ*, *Mėžiónys*, *Mėžionė́liai*. — Stopniem *o* do *mēž- jest pbsł. *mōž- > lit.-łot. *muož-, psł. *maz-. Por. z jednej strony łot. *muõzêt* ʻjeść chciwie i w sposób nieapetycznyʼ, *izmuõzêt* ʻprzechytrzyć, wystrychnąć kogoś na dudkaʼ (brak lit. †muož-), z drugiej strony scs. *mazati*, *mažǫ* ʻmazać, powlekać czym, smarować, namaszczać, brudzićʼ, ros. *mazátь*, *mážu*, pol. *mazać*, *mażę*. Por. REW II, 87, LEW 444, Derksen 2008, 304. Inaczej Boryś 2005, 317, który zresztą przeoczył lit. *mė́žti*. Inaczej też BSW 185, który połączył *mė́žti* z rodziną *mỹžti*, zaś scs. *mazati* (s. 173) wymienił bez bałtyckiego comparandum. — Drw. psł. *maz-slo n. instr. ʻto, czym się maże, smarowidłoʼ, por. scs. *maslo* ʻoliwa, maśćʼ, sch. *màslo* ʻsmalecʼ, ros. *máslo* ʻmasło; olej, oliwaʼ, pol. *masło* ʻtłuszcz otrzymywany ze śmietanyʼ.

miaũkti, *miaukiù*, *miaukiaũ* ʻo kocie: wydawać głos, miauczećʼ — czas. dźwiękonaśladowczy, od wykrzyknika *miáukt* naśladującego głos kota. Drw. iter. *miáukčioti* lub *miauksė́ti*. — Od obocznego wykrzyknika *miáu*, *miaũ* pochodzi *miáuti*, *miáuja*, *mióvė* ʻmiauczećʼ, iter. *miáučioti*. Por. syn. *kniaũkti*, *kniáuti*. — Niejasne jest zakończenie *-zg-* osnowy *miauzg-* w czas. *miaũgzti*, *-zgiù*, *-zgiaũ* ʻmiauczećʼ, *miauzgė́ti*, *miáuzgu*, *-ė́jau* ts.

midùs, *-aũs* 4 p.a. ʻmiód pitny, trunek miodowyʼ (SD «miod pity»). War. *mìdus*, *mìdas*. Zapożyczenie germańskie, najprawdopodobniej z goc. *midus, por. stwn. *meto*, nwn. *Met*, stang. *medu*, *meodu*, stnord. *mjǫðr*, < pgerm. *medu- < pie. *med^{h}u- ʻmiódʼ (zob. *medùs*). Por. LEW 447, ŽD 55, EWD 865. Būga, RR II, 86n. uważał, że *midùs* i kilka innych zapożyczeń gockich (*alùs*, *pẽkus*, *šárvas*) Litwini przyjęli przy pośrednictwie Prusów, a to z uwagi na okoliczność, że tylko ci ostatni znajdowali się — jego zdaniem — ok. III w.n.e. w bezpośrednim kontakcie z Gotami.

miẽdis, *-džio* lub *miẽdžius*, *-iaus* gw. ʻmiedź, Cuprumʼ — zapoż. z błr. *medzь*, *-i* f., pol. *miedź*, *-i* f., ze zmianą rodzaju gramatycznego. Por. ZS 34. Zob. też *vãris*.

miedžiõkas gw. ʻmiedziany pieniądz, drobna moneta miedziana, miedziakʼ — zapoż. z błr. *mjadzják*, *medzjaká*, pl. *medzjakí* (por. TSBM 3, 132). N.B. Miejsce litewskiego akcentu zdaje się wykluczać wywód z pol. *miedziak*, podany w LKŽ VIII, 133.

mieg-, dewerbalne nomina od *miegù*, *miegóti* ʻspaćʼ: *bemiẽgė* a. *bẽmiegė* 1. ʻniemożność spania, bezsennośćʼ, 2. bot. ʻlepnica baldaszkowa, Silene armeriaʼ, *bemiẽgis*

ʽbezsennyʼ (*bemiẽgės nãktys* f.pl. ʽbezsenne noceʼ), *miegalis* SD «ospały», *miegãlius* ʽśpiochʼ, DP ʽospałyʼ, *miẽgamas kambarỹs* ʽpokój do spaniaʼ, zdrob. *miegamùkas* (⇒ *miegamàsis* ʽsypialniaʼ), *miẽganas* ʽsenny, zaspanyʼ (*miẽganos ãkys* f.pl. ʽsenne oczyʼ, por. suf. w *rũkanas*, *ū́kanas*), war. stlit. *miegonas* ʽsennyʼ; *miẽgas* ʽsenʼ : łot. *mìegs* ts.; *miegas ne miegas* SD «mżenie» [ʽsenność, półsenʼ, SPXVI], *nemiẽgas* ʽbezsennośćʼ, *miegulỹs* DP ʽospałyʼ, *miegū́stas* gw. ʽzaspanyʼ (liter. *miegùistas*, por. *ligū́stas*), dalsze war.: *miegúostas* ʽzaspanyʼ (⇒ vb. denom. *mieguostauti: *nemieguostaudami* DP ʽpilnie, gorliwieʼ), *miegúosčias* ʽzaspanyʼ, *ùžmiegos* f.pl. ʽpierwszy i najmocniejszy senʼ. — Cps. *arkl(i)ãmiegis* ʽpierwszy, mocny senʼ (dosł. ʽkoński senʼ, por. *arklỹs*), *miegakūlỹs* a. *-kulỹs* ʽśpiochʼ (dosł. ʽśpiący snopʼ, por. *kūlỹs*; war. *miegagulỹs*), *miegamaĩšis* ʽśpiochʼ (dosł. ʽśpiący wórʼ, por. *maĩšas*), *miegeĩvis* neol. ʽlunatykʼ (por. *eĩti*), *miẽgmaišis* neol. ʽśpiwórʼ (kalka z pol. *śpi-wór*, por. *maĩšas*), *miegpuvỹs* a. *miẽgpuvis* ʽkto (za) długo śpi, śpiochʼ, dosł. ʽkto śpiąc gnijeʼ, por. *pū́ti*, *pùvo* (⇒ vb. denom. *miegpuviáuti* ʽwylegiwać się, tracić czas na leżeniuʼ), *miegrū́gtis* ʽśpioch, leńʼ, dosł. ʽkto śpiąc kiśnieʼ (por. *rū́gti*), *pirmãmiegis* ʽpierwszy, najtwardszy senʼ, SD «pierwospy» [ʽpierwsze zasypianieʼ] (por. *pìrmmigis* s.v. *mìgti*).

míega żm. 1. ʽzasiek, odgrodzone deskami miejsce w śpichrzu, które służy do zsypywania ziarnaʼ (syn. *arúodas*), 2. ʽprzegroda w ziemiance, piwnicyʼ. War. *miegà* 3 p.a., *míegas*. Do tego pl.t. *míegos* żm. ʽkoryto rzekiʼ (Dowkont). Formacja dewerbalna od pwk. *mieg-* / *maig-*, por. łot. *miêgt* ʽmocno cisnąć, gnieśćʼ, lit. *máigyti* ʽgnieść, ściskaćʼ (ŽD 41, LEW 447). Znacz. etym. ʽmiejsce, gdzie się coś umieszcza przez upychanie, ugniatanieʼ. Por. *primýgti* ʽprzycisnąć (drągiem siano na wozie)ʼ. — Drw. *pamíegis* a. *príemiegis* ʽdolna część zasieku, skąd czerpie się ziarnoʼ, *virš̃miegė* ʽmiejsce do zsypywania czegoś, urządzone przed zasiekiemʼ (por. *virš̃*).

miegóti, *miegù*, *miegójau* ʽspaćʼ, *numiegóti* ʽzdrzemnąć się, drzemiąc zasnąć niecoʼ, *pamiegóti* ʽpospać, przespać sięʼ, refl. *prasimiegóti* ʽprzespać sięʼ, *prisimiegóti* ʽdo woli pospać, naspać sięʼ, *prisimiegojau* SD «naspałem się». — Dawne prs. było atematyczne, por. *miegmi* MŽ, SD «śpię, dormio...», *nemiegmi* SD «czuię, vigilo, excubo» (syn. *girdžiu*, *jutu*, *jaučiu*), *ažumiegmi* SD[1] «osypiam; usnę; zasypiam», *prasimiegmi nuog gerimo* SD[1] «wytrzeźwieię», 3 os. *miekt* ʽśpiʼ, *nemiekt* MŽ ʽnie śpiʼ. Tematyzacja formy 3 os.: *miẽg-ti* ⇒ neopwk. *miegt-* ⇒ *miẽgt-i* (1 sg. *miegčiù*) albo *miẽgt-a* (1 sg. *miegtù*). Tematyzacja formy 1 os.: *miegmi* ⇒ neopwk. *miegm-* ⇒ *miegm-ù*. W gwarach spotyka się takie formy prs., jak *miegnù*, *miengù* (por. *sniẽnga*) i *miegstù* (por. *prasimiegstu* SD[1] «trzeźwieię»). Z reanalizy *miegs-tu* pochodzi neopwk. *miegs-*, widoczny w gwarowych neologizmach *miegsmì* (Nočià) i *miegsmù* (Pelesà), zob. Zinkevičius 1966, § 630. — Sądzi się, że forma prs. *miegù* pochodzi od tematu perfektywnego *mai̯g- (⇐ *mei̯g-), znacz. etym. statywne ʽmieć przymknięte powiekiʼ, por. łot. *piemiêgt acis* ʽzmrużyć oczyʼ, scs. *poměžiti oči* ʽzamknąć oczyʼ (refleks słow. *ě* wyklucza SE pbsł. *ei̯). Zob. Stang 1966, 337, LEW 447. Zestawia się z wed. *niméghamāna-* ʽniederblinzelndʼ i na tej podstawie odtwarza pwk. pie. *mei̯g^{h}- ʽmrugać oczyma, migotaćʼ (LIV^{2} 427). Gruntowny przegląd problematyki historyczno-morfologicznej dał Villanueva Svensson, *Balt* XXXIX:2, 2004, 179-187. — Neoosn. *miegoj-* (⇐ *miegójau*): *miegójimas* ʽspanieʼ, *pérsimiegojimas* ʽprzespanie sięʼ. — Neoosn. *miego-*: *miegolà* ʽśpiochʼ, *miegónys* pl.: *į miegónis eĩti* ʽszykować się do spaniaʼ, *miegotuvė* b.z.a. ʽsypialniaʼ. — SO *maig-*: *maigýtis* (zob.) [nowe hasło]. — SZ *mig-*: *mìgti* (zob., tam też nomina z *mig-* i formy z WSZ *myg-*).

míegti, *míegiu*, *míegiau* gw. 1. ʽpobolewać (o zębie, o kłującym bólu w boku)ʼ, 2. ʽuderzać (kijem), razićʼ (war. *miẽgti*), *numíegti* ʽukłuć (o bólu); zabić uderzeniem; uciąć, odrąbać; ukraśćʼ. Odpowiada łot. *miêgt*, *-dzu* ʽmocno cisnąć, gnieść, uderzać, bić (batem)ʼ. Innowacyjny czasownik lit.-łot. Pochodzenie sporne. LEW 448 łączył z jednej strony z

rodziną *miegóti* ʽspać', z drugiej strony z pol. *śmigać* ʽwykonywać szybki ruch czymś trzymanym w ręce; ciąć, uderzać z rozmachem' (inaczej Boryś 2005, 618n., który uważa *śmigać* za odmiankę fonetyczną czasownika psł. *svigati, spokrewnionego z lit. *svíegti*). — Nomen: *míega* (zob.). — SZ *mig-*: *migsė́ti*, *migsiù* ʽprzyciskać (wielokrotnie)', ⇒ neoosn. *migs-*: *mìgsterėti* ʽdepcząc zgnieść, zwichnąć'. — WSZ *myg-*: *mýgti* (zob.). — SO *maig-*: *máigyti* (zob.).

míelas, *-à* ʽmiły, przyjemny, uprzejmy', SD[1] «luby, suauis, gratus», *labai mielas* SD «łagodniuchny, blandicellus, leniusculus». Pb. *mē̑i̯-la-. Stoi w apofonii do *mýlas* (zob.). Drw. od pwk. *mei̯H- ʽdojrzewać, robić się miękkim', por. het. *māi*, *miyanzi* ʽrośnie, bujnie się rozwija', *miyari* ʽrodzi się' (LIV[2] 428), wed. *mayas-* ʽradość, rozkosz', mław. *maiiah-* ʽzaspokojenie seksualne' < piir. *mai̯Has- < pie. *mei̯H-es- (Stüber 2002, 127). Paralelne deverbativa to łac. *mītis* ʽłagodny, miękki; oswojony, spokojny, przyjazny; dojrzały, słodki' < *miH-ti- (inaczej de Vaan 2008, 383) oraz stir. *mín* ʽłagodny, gładki, drobny' < *miH-ni-. Młodszy temat na *-u-*: *mielùs*, *-ì* ʽmiły', SD[1] «przyiemny», SD «przyiemny, miły, wdzięczny», *mielu* adv. ʽmiło', *miẽliai* ts. (m.in. MŽ, SP). ALEW 646 rekonstruuje pie. *mei̯h_1-lo-. — Drw. *mieliùlis* sb. ʽ(mój) miły, kochany' (voc.sg. *mieliul* SD «miły! mi homo!»), war. *mielùlis*, DP ʽmiłośnik', *mielumas* SD[1] «wdzięczność». Osobno zob. *meilùs*, *mýlas*.

miẽlas przest., gw. ʽgips, kreda, wapno'. SD «gips; kreta» (syn. *kraida*), «wapno», *mielas negesytas* SD «wapno nieugaszone». Sporne. Może być pożyczką z ruskiego *mĕlŭ* ʽgips, wapno' (ros. *mel* ʽkreda'). Niektórzy widzą w *miẽlas* wyraz prapokrewny, bałto-słowiański, por. LEW 448 za Būgą. — Drw. *mielo pečius* SD «wapiennia, wapiennica, wapienny piec», *sietas mielo* SD «krata mularska, drociana». Vb. denom. *míelyti*, *-iju*, *-ijau* ʽwapnem bielić, pobielać, tynkować' (akut metatoniczny), SD *mielu pabaltintas, pamielytas* «kretowany, kretą bielony». — N.rz. *Míelupis*, *Mielùpis*.

mielaširdỹstė stlit., gw. ʽlitość, współczucie okazywane komu czynami, miłosierdzie', SD «litość, lutość, vżalenie, miłosierdzie, politowanie, miseratio, misericordia, cordolium» (syn. *susimylimas*). Jest to kalka z pol. *miło-sierdzie*, z dodaniem *-ystė* jako sufiksu rzeczowników abstrakcyjnych. Z innymi suf.: *mielaširdýbė* ʽmiłosierdzie', DP *mielaširdùmas* ts. Zob. *míelas* i *širdìs*. Neologizmem jest w DP *malonėširdumas* ʽmiłosierdzie', z użyciem członu I *malonė*° DP m.in. ʽmiłosierdzie' zamiast *miela*°, zob. Skardžius, RR 4, 739. — Adi. *mielaširdùs* lub *mielaširdis* ʽokazujący miłosierdzie' — kalka z pol. *miłosierny*, stpol. *miło-sierd-ny* (⇐ stczes. *milosrdný*). Zob. LEW 449 (pominięte w SLA).

miẽlės, *-ių̃* f.pl. ʽdrożdże'. SD *nugula mielės alaus* SD «dostaie się piwo». Odpowiednik łot. *mìeles*, gw. *miêlas*[2] ʽdrożdże'. Niejasne. Próbowano łączyć z *miẽlas* ʽgips' (LEW 448). Starą nazwą drożdży było *drãgės* (zob.). — Drw. *mielėtas* SD «drożdżysty; mętny» (syn. *drumstus, sudrumstas*), «niewystały» (syn. *nenusistovėjįs*), *vynas nemielėtas, be mielių* SD «klaret wino» (dosł. ʽwino bez drożdży'). Według SPXVI *klaret* to ʽwino przegotowane z wonnymi przyprawami lub osłodzone miodem i przecedzone, także miód pitny; czasem napar z ziół leczniczych na winie'.

mierà 4 p.a. stlit., gw. 1. ʽmiara (długości, objętości, odległości)', 2. ʽprzyrząd do mierzenia, naczynie do odmierzania miary'. War. akcentowy *míera* 1 p.a. War. m. *miẽras*, *míeras*, *miẽris*. Zapoż. z błr. *méra* (SLA 130, ZS 34, LEW 450, ALEW 647). SD: *miera* «miara, mensura, modus» (syn. *mestas*), «mierność, miara, mediocritas, modus» (syn. *mestybė*), *miera rugių, druskos* «łaszt, achane» (syn. *lokštas*), *puodas, miera* «garniec, miara, congius», *su mieru* «miernie, pod miarę, moderate, temperate» (syn. *miernai*, *mesčiai*). Zob. też *mmiẽrnas*. — Vb. denom. 1. *míeryti*, *-iju*, *-ijau* ʽmierzyć do celu', SD[1] «mierzę» (syn. *mestuoju*), *cieliun mieriju* «celuię», dosł. ʽmierzę do celu' (syn. *celiausp vedu*), 2. *mierúoti*

ʽmierzyć co; mierzyć do celu, celowaćʼ, SD[1] *mieruoju* «pomierzam, demetior», SD «mierzę co, metior, mensuro» (syn. *mestuoju*, *seiku*).

mieras stlit. ʽpokój, paxʼ, np. *Duok mierą tarp visų panų, tarp karalių ir kunigaiščių* MŽ 56$_{19}$n. ʽDaj pokój między wszystkimi panami, między królami i książętamiʼ. Wyraz ten uchodzi — wraz z odpowiednikiem łot. *miêrs* ʽpokój, spokój, ciszaʼ — za prapokrewny ze scs. *mirŭ* ʽpokój, εἰρήνηʼ (ros. *mir*, gen.sg. *míra* ʽspokój, cisza, pokój; kula ziemska, świat; wszechświatʼ), < pbsł. *mē̑i̯ra- < pie. *mei̯H-ro-. Zob. BSW 175, LEW 449, REW II, 137 (przyjmuje pierwotny temat na *-u-), LIV[2] 428, Derksen 2015, 316, ALEW 647n. Gdyby to było zapożyczenie słowiańskie, to brzmiałoby †mỹras (por. *čỹstas*). Znacz. etym. ʽporozumienie, zgodaʼ. Zob. też *primieras*. — Z innym suf.: *míelas*, *mýlas* (zob.).

miẽrnas, *-à* stlit., gw. 1. ʽmierny, nie za duży i nie za małyʼ, 2. ʽumiarkowany (w jedzeniu, piciu), niezbytkowny, skromnyʼ, 3. ʽw sam raz, odpowiedni do użyciaʼ (*Jau vanduo miẽrnas* ʽJuż woda jest w sam raz, t.j. nie za gorąca i nie za zimnaʼ), 4. stlit. *lietus miernas* ʽdeszcz niegwałtowny, nienawalnyʼ (*Duodi mumus lytų miernų* MŽ 575$_7$)[324]. SD[1] *miernas* «mierny, mediocris, frugalis, temperans» (syn. *ne per didis*). Zapoż. z pol. *mierny*, błr. *mérny* (SLA 130, LEW 450, ALEW 647). — Drw. *miernaĩ* adv. ʽz umiarem, powściągliwie, umiarkowanieʼ, DP ʽskromnieʼ, *miernybė* SD[1] «mierność, pomierność, mediocritas». Zob. też *mierà*.

miesčiónis, *mieščiónis*, *-io* przest., hist. ʽmieszkaniec miasta, mieszczaninʼ — zapoż. z błr. *meščanín*, *-a* (por. SLA 131, LEW 450, ALEW 649). Zakończenie wraz z akcentem pochodzi z wyrównania do typu *pagónis* (zob. s.v.). War. *miesčionìs*, *-iẽs* 3 p.a., SD <mieśćionis> «mieszczanin, ciuis, municeps, vrbanus» (por. typ *dvarionìs*). Osobno zob. *miesčionkà*. Pisownia lit. *sč* zam. *šč* jest sztuczna. — Drw. *miesčionỹstė* ʽmieszczaństwoʼ, SD: *miesčionystė* «mieyskie, prawo mieszkania w mieście za mieszczanina, ius ciuitatis», *mokestis ažu prijėmimų miesčionystėn*, *ažu miesčionį* «mieyskie, wkupne do miasta, pretium ciuitatis» [ʽopłata pobierana przez urząd miejski od nowo osiadłego mieszczaninaʼ, SPXVI]. — Cps. nwn. *Mitbürger* ʽwspółobywatelʼ odzwierciedla się w trzech lit. kalkach: 1. *draugmiesčionis* DP (por. *draugė̃* s.v. *draũgas*), 2. *bendramiesčionis* (Chyliński, por. *beñdras*) i 3. *sanmiesčionis* (Clavis Germanico-Lithvana, por. *sán-*). Nazw. *Miesčionáitis*, *Mieščionáitis*.

miesčionkà, gen.sg. *miesčiõnkos* 2 p.a. przest., gw. ʽmieszczka, mieszczankaʼ, SD[1] <mieśćionka> «mieszczka, fæm. ciuis» — zapoż. z błr. *meščánka*, *-i* (SLA 131, LEW 450). Por. *miesčiónis*.

miẽstas ʽmiastoʼ (SD *miestas pirmutinis* «miasto głowne, metropolis») — zapoż. z błr. *mésta*, *-a* n. lub pol. *miasto*, loc.sg. *w mieście*. Por. SLA 130, LEW 450, ALEW 649. — W zapożyczeniu stpr. *mestan* EV ʽmiasto, Stat [Stadt]ʼ odzwierciedla się prawdopodobnie forma pol. *miasto*, loc.sg. *w mieście*. War. stpr. *maista*, *maysta* (Grunau) zostały zmienione z *mi̯asta (⇐ pol. *mi̯asto*) drogą metatezy *i̯*. Inaczej PKEŽ 3, 99, który widzi w *maista*, *maysta* błąd kopisty, mianowicie przestawienie liter i poprawia na *miasta, *myasta. — Drw. *apýmiestis* przest. ʽokolice podmiejskieʼ, *miesčiū́kštis* peior. ʽpodłe miasteczkoʼ, *miestẽlis* ʽmiasteczkoʼ, SD *miestelis apginklus* «miasteczko obronne, castellum», *miestiẽtis* ʽmieszkaniec miastaʼ, *miẽstinis* ʽmiejskiʼ (war. *miẽstiškas*, m.in. SD). — Neoosn. *miestel-*: *miestelė́nas* ʽmieszkaniec miastaʼ, *miesteliẽtis* ʽmieszkaniec miasteczkaʼ, *miestẽliškis* ts., *miestélninkas* ts., *miesteliū́kštis* peior. ʽmiasteczkoʼ, *pamiestė̃* a. *pamiestỹs* ʽprzedmieścieʼ, *príemiestis* ts. — Cps. *miestakelė* SD «ulica szeroka, platea, via vrbis» (por. *kẽlias*),

---

324 or. pol. XVI w. *deszcz pomierny*: *I deszcz pomierny tedy zawżdy piękniej zioła ożywia i zazieleniewa niżli ow gwałtowny* (SPXVI IX, 599).

miestavaldys SD «burmistrz, consul, rector urbis», por. *valdýti* (syn. *miesto valdžiatojas*), *naujãmiestis* ʽnowe miastoʼ (por. *naũjas*). — N.m. *Miestãlis*, *Miestãliai*, *Miestẽliškiai*, *Miestelìškiai*, cps. *Miẽstlaukis*, *Miẽsmedis* (*Miest-medis?) oraz *Kãpčiamiestis* (por. *Kãpčiai*), *Naujãmiestis*, *Senãmiestis* 2x, *Sénmiestė*.

miẽšti, *miešiù*, *miešiaũ* 1. ʽrozcieńczać, rozrzedzaćʼ, 2. ʽmącić wodę (przy łowieniu ryb)ʼ, 3. ʽsłodzić miodemʼ, *miešiu midų* SD «sycę miód» [ʽprzerabiać miód pszczeli, dodając wody i przyprawʼ], *atmiẽšti* ʽrozcieńczyć (wodą), rozprowadzićʼ, *išmiẽšti* ʽwymieszać z wodą, rozpuścić w wodzie, np. sólʼ, *pamiẽšti* ʽposłodzić, osłodzić, np. wodę miodemʼ, *sumiẽšti* ʽzmącićʼ. Pdg. z jednolitym SP *mieš-* w prs. i prt. polega na innowacji, mianowicie na rozszczepieniu pierwotnego pdg. alternacyjnego *mieš-* / *miš-*, który kontynuował pie. *mei̯ḱ- / *miḱ- ʽmieszaćʼ, por. gr. ἔμειξα ʽzmieszałemʼ, fut. μείξω ʽzmieszamʼ (*mei̯ḱ-s-), łac. *misceō*, *-ēre* ʽzmieszać, pomieszać, wymieszać; spleść, związaćʼ. Por. BSW 175, LEW 450n., LIV² 428n., NIL 481, ALEW 649. — SZ *miš-*: *mìšti* intr. ʽmieszać się; plątać się — o niciachʼ (zob. s.v.). — Od SZ *miš-* utworzono SE *meiš-* jako innowację apofoniczną w stosunku do odziedziczonego SE *mieš-*, por. *meĩšti*, *-iù*, *-iaũ* gw. 1. intr. ʽmieszać się; kręcić się, chodzić tu i tam; latać, roić się (o owadach)ʼ, 2. tr. ʽprowadzić intrygi, doprowadzać do niezgodyʼ. — SO *maiš-*: *maišýti* (zob.), *maĩštas* (zob.). — Drw. *miẽšinas*, *-à* ʽ(o wodzie) zmącony; zmieszany (z piaskiem, błotem)ʼ, *mieštìkis* ʽmiód wodą rozcieńczonyʼ, *mieštìnis* ʽosłodzony miodemʼ. Por. łot. *miestiņš* ʽkupa, tłumʼ (ME II, 655 zestawiał to z lit. *maĩštas* ʽbunt, zamieszanieʼ), *miests* ʽsłodkie piwo, miód pitnyʼ, ⇒ *miẽstiņš* ʽsłodkie piwo, piwo miodoweʼ.

mieta stlit. ʽcel, do którego się strzelaʼ, por. *Strėla šaunama yra ant ženklo* [nad tym wyrazem wpisano glosę *mietos*] BRB (Prov. 5.21). Zapoż. z pol. przest. *meta* ʽmiejsce oznaczone, do którego biegają na wyścigi, rzucają, strzelają; cel, kresʼ (SW II, 926, z łac. *mēta*). Dyftong lit. *ie* za słow. *e* jak np. w *aptiekà*, *kliẽrikas*, *sliesorius*. Inaczej SLA 131 i LEW 445: *mieta* oddaje stbłr. *měta*. Brak w ALEW.

miẽtas ʽkół, pal zaostrzony na końcu, kół w płocieʼ : łot. *mìets* ʽkół w płocie, pal, tyczka, żerdźʼ, < pb. *mai̯-ta-, za czym przemawia odpowiednik pgerm. *maida- m. (pie. *Hmoi̯-to-), por. stisl. *meiðr* ʽbeam; log, treeʼ, Nw. *mei* ʽskidʼ, Swed. *med* ʽbeam; skidʼ (Kroonen 2013, 347). Z innym suf.: łac. *mūrus* ʽmur otaczający budynek a. miasto, defensive wallʼ (pie. *Hmoi̯-ro-), stisl. *landa-mœri* n. ʽsłup graniczny, border postʼ (pgerm. *mair-ja-). Motywacja werbalna zachowała się w języku łotewskim, por. *mìet*, *meju* (war. *mìenu*), *mēju* ʽwbijać pal; bić, rąbać, uderzaćʼ, *apmìet* ʽopalowaćʼ (por. LEW 451, Stang 1966, 357). Pod względem słowotwórczym *miẽtas* tak się ma do (łot.) *meju*, jak *siẽtas* do *sejù* (zob. *siẽti*). Pb. pwk. *mei̯- / *mi- należy do pie. *Hmei̯- / *Hmi- ʽmocować, umacniaćʼ, por. wed. *minóti* ʽumacnia, wznosi mur, budujeʼ (*Hmi-neu̯-), *sūmáya-* cps. ʽpięknie przyrządzonyʼ < *$h_1$su-Hm°, aw. *bərəzi-mita-* ʽhighly builtʼ. Por. EWAIA II, 314 (brak pwk. *Hmei̯- w LIV²). Przeciw wyprowadzaniu het. *šuḫmili-* ʽmocnyʼ (?) z pie. *$h_1$su-h_2m(e)i- zob. Kloekhorst 2008, 776. — Drw. *atmietẽ* a. *ãtmietis* ʽsłup utrzymujący a. podpierający stos siana a. słomyʼ, *pãmietis* ʽkołek, palik; część radłaʼ, n.m. *Míetkalnis* (por. *kálnas*). Vb. denom. *miẽtyti*, *-iju*, *-ijau* ʽwbijać kołki, paleʼ. — SO *mai-*: łot. *maĩdît*, *-u*, *-ĩju* iter. ʽwbijać drąg, pal w ziemię, otaczać palamiʼ, *apmaîdît* iter. ʽwtykając żerdzie w ziemię podpierać młode drzewko, gałęzie drzewa; oznaczać miejsce (zasiane) przy pomocy zatkniętych gałązekʼ. Osobno zob. *máiva*. — SZ *mi-* : *mità* ʽpręt używany przy nawlekaniu sieci na sznur; drewniany pływak u sieciʼ (⇒ vb. denom. *primìtoti* ʽpodtrzymywać sieć za pomocą pływakówʼ), por. *pãšlitas* od *šliẽtis*. Tu chyba też łot. *mila* ʽdrąg, tyczka do popychania łodzi na wodzieʼ (znacz. etym. ʽto, co się wtyka [w dno rzeki]ʼ albo ʽto, na czym ktoś się wspieraʼ).

miẽžiai, *-ių* m.pl. bot. ʽjęczmień, Hordeumʼ : łot. *mìeži* ts. Przy uwzględnieniu stpr.

maise ʽjęczmień, Gersteʼ (Grunau)[325] i łot. *màize* ʽchlebʼ (znacz. etym. ʽchleb z mąki jęczmiennejʼ) należy lit.-łot. dyftong *i̯e sprowadzić do pb. *ai̯ (ME II, 657, LEW 451). Rekonstrukcja *mai̯ž-ii̯a-. Związki etymologiczne nie całkiem niejasne, zob. Witczak 2003, 61. PKEŽ 3, 146 łączył z czas. pb. *meiž- ʽbłyszczeć, połyskiwać, migaćʼ (rzekomy war. satemowy do *meig- ts., por. stpr. *maiggun* acc.sg. ʽsenʼ). Tremblay 2005, 129 odtwarzał nom.sg. *mói̯ḱ-s- od pwk. pie. *moi̯ǵh-. — Singulativum *miẽžis* jest używane przenośnie na oznaczenie ʽjęczmienia na powieceʼ, tj. ropnego schorzenia powieki, hordeolus. War. *míežis, miežỹs*. SD *miežis unt akies* «jęczmyk na oku, crithe». Zdaniem Urbutisa 2009, 258n. jest to kalka znaczeniowa z błr. *jačménь* lub pol. *jęczmień*. — Drw. *miežaĩnis* adi. ʽjęczmiennyʼ, sb. ʽpieczywo z mąki jęczmiennej: chleb, placek, blinʼ (por. łot. *mìežaîns* ʽjęczmiennyʼ, sb. *mìezaine* ʽpole jęczmieniaʼ), *miežiẽnis* a. *miežìnis* ʽjęczmiennyʼ, *miežiẽniai* m.pl. ʽsłoma jęczmiennaʼ, *kruopos miežienės* f.pl. SD «krupa, polenta, far hordei» (⇒ *miežienójai* m.pl. ʽsłoma jęczmienna; ściernisko po jęczmieniuʼ), *miežojaĩ* m.pl. ʽsłoma jęczmiennaʼ (por. łot. *mìezãji* ts., *mìezãjs* ʽpole jęczmieniaʼ), *miẽžpeliai* m.pl. ʽplewy jęczmieniaʼ. — N.rz. *Miežintà* a. *Míežinta*, *Miẽžiškis*. — Czy należą tu n.m. *Meĩžiai*, *Meižiaĩ* 2x, *Méižiai*?

mìgis, *-io* 1. ʽlegowisko świniʼ, SD *migis iš šiaudų, iš spalių, iš nuobraukų* «barłog, substramen» (war. *mìgius*), 2. peior. ʽnieporządne posłanie, barłógʼ, 3. gw. ʽchlewʼ (*Suvaryk kiaules mìgin*), 4. gw. ʽpodściółka dla świniʼ, 5. gw. ʽnieczystości, które przylgnęły do skóry świniʼ. Dewerbalny rzeczownik z suf. *i̯a* i SZ *mig-* ⇐ *mieg-*, zob. *mìgti*, *miegóti*. Znacz. etym. ʽspanieʼ, ⇒ ʽmiejsce do spaniaʼ. Por. *pìrm-migis* ʽpierwszy senʼ.

miglà 4 p.a. 1. ʽmgła, obłok mgłyʼ (łot. *migla*), 2. przen. ʽwielka liczba, mnóstwo (ludzi), tłumʼ, 3. c. ʽniechluj, brudasʼ. Pl. *mìglos* ʽmglisty dzieńʼ, *kriñta mìglos* ʽmży, pada drobny deszczʼ. Poboczne war. *myglà*, *mìglė*, *miglẽ*, *mỹglė*, *myglẽ*, *miglià*, *myglià*. Wyraz tożsamy z cs. *mĭgla*, sch. *màgla*, ros. *mgla*, ukr. *mlá*, *imlá*, błr. *imhlá*, *imlá*, czes. *mlha* < *mhla*, słc. *hmla*, pol. *mgła* < pbsł. *miglā- (BSW 184, LEW 451). Praforma ie. *h₃migh-leh₂-, por. gr. ὀμίχλη f. ʽmgła, opar, tuman kurzu, dym; ciemność, mrokʼ (Mayrhofer 1986, 108, Derksen 2008, 339). W kwestii sufiksu *-lā-* por. scs. *osla* ʽosełkaʼ (s.v. *aštrùs*) i gr. νεφέλη ʽchmuraʼ (s.v. *debesìs*). Nawiązania pierwiastkowe w wed. *míh-* f. ʽpara, oparʼ, SO *meghá-* m. ʽchmuraʼ (*h₃moi̯gh-o). ALEW 649 dopuszcza też związek z pwk. *mei̯gh- ʽmrugać oczymaʼ (zob. *mìgti*, *miegóti*). — Drw. *mìglas* ʽopadająca mgłaʼ, *miglýnas* ʽmglista pogoda; mgławicaʼ, przen. ʽmnóstwo, wielka ilośćʼ, *mìglius* ʽpółgłówek, gapaʼ, *miglótas* ʽmgławy, mglisty; niejasny, mało wyrazisty, mętnyʼ, *miglùs* ts. — Vb. denom. *miglénti* ʽmżyć — o drobnym deszczuʼ (*Nelyja, tik tep miglẽna*), *miglinė́ti* ʽchodzić jak we mgle, nie dowidząc, nieuważnieʼ, *miglóti* ʽpokrywać się mgłą, mżyć, chmurzyć sięʼ (gw. *miglė́ti*).

mìgti, *mingù*, *migaũ* ʽzasnąć, zasypiaćʼ, *į̃mìgti* ʽrozespać się, mocno zasnąćʼ, *pamìgti* ʽzaspać, przespać właściwy czas wstania; zdrzemnąć sięʼ, *pramìgti* ʽzdrzemnąć się; przespać (no. posiłek), przegapić coʼ, *sumìgti* ʽzasnąć, zasnąć (o wszystkich)ʼ (*Nakties gudrume, kaip jau visi sumìgo* ʽO północy, kiedy jyż wszyscy zasnęliʼ), *užmìgti* ʽzasnąćʼ. Infigowana formacja praesentis na SZ *mig-* ⇐ *mei̯g- (pie. *mei̯gh- ʽmigać, mrugaćʼ), oznaczająca wejście w stan wyrażony czasownikiem *miegóti* (zob.). Odpowiada łot. *aizmigt*, *-miegu*, *-migu* ʽzasnąćʼ, stpr. *ismigē* ʽzasnąłʼ, *enmigguns* ʽpołóż się spać!ʼ. Por. LEW 447. — Nawiązanie w psł. *mĭgnǫti ʽmrugać powiekąʼ (pbsł. *mig-ne/a-), strus. *mĭgnuti* a. *megnuti* ʽmignąćʼ, stczes. *mehnúti okem* ʽmrugnąć okiemʼ, czes. *mehnout se* ʽporuszyć sięʼ, stpol. *mgnąć* ʽporuszyć powiekąʼ (*mgnienie* ʽmrugnięcie, chwilaʼ, ros. *mgnovénie* ʽmgnienie, chwilaʼ). Por. BSW 174, Vaillant, GC III, 237. Dalej por. SZ w psł. *mĭžati ʽmieć oczy

[325] Nierozstrzygnięta pozostaje lekcja hapaksu stpr. *moasis* EV ʽjęczmień, Gersteʼ: *mōzis? *māzis? Monoftongizacja *ai̯ > *ā*? Zob. Trautmann 1910, 379, Endzelīns 1943, 212, PKEŽ 3, 145 n. (tu lekcja *māzīs i wywód z praprus. *māizīs).

przymknięte’ < pbsł. *mig-ē- w ros. gw. *mžatь* ʻdrzemać’ (wtórnie *mžitь* ʻmrużyć oczy, znajdować się w półśnie’), stczes. *mžieti* ʻmrugać oczyma’, pol. przest. *mżeć* ʻprzymykać oczy, drzemać’ (wtórnie *mżyć* ʻśnić, marzyć we śnie’), zob. Boryś 2005, 341, s.v. *mrużyć*. — Drw. *migdýti* caus. ʻusypiać (dziecko)’, *pamigdýti* ʻdać, pozwolić spać, pospać (nieco, dłużej), wyspać się’, *migdýtis* ʻleżeć długo w łóżku, wylegiwać się’, *mìginti* caus. ʻpozwalać komuś długo spać’ : łot. *midzinât* ʻusypiać’, *samidzinât* ʻukładać kogo do snu’. Nomina: *mìgis* (zob.), *miglùs* a. *mignùs* ʻ(dziecko) które szybko zasypia, dobrze śpi’, *mìgnius* a. *mìgšas* ʻkto lubi długo spać, śpioch’, *nẽmiga* a. *nemigà* ʻbezsenność’ (syn. *nemiẽgas*), *prìmigė* ʻkrótkotrwały sen, odpoczynek’. Cps. *gaĩdmigis* (zob. *gaidỹs*), *pìrmmigis* ʻpierwszy, najtwardszy sen’ (*Pìrmmigis magus, o paskui budrus* ʻPierwszy sen jest słodki, a potem [już] czujny’), por. *pìrmas*. — WSZ *myg*-: *pamygéti* ʻpodrzemać, pospać’ (por. *palypéti*, *palytéti*, GJL II, § 617). Ten stopień apofoniczny ma odpowiednik w scs. *pomidzati očima* ʻmrugać oczyma’ < pbsł. *mīg-ē-. Z innym suf.: psł. *migati < pbsł. *mīg-ā-, por. ros. *migátь* ʻmrugać oczyma; migotać, skrzyć się’, stczes. *míhat* ʻmrugać’, czes. ʻmigać, migotliwie świecić’, stpol. *migać* ʻszybko poruszać oczami a. powiekami, dając w ten sposób jakieś znaki’, pol. ʻświecąc ukazywać się na chwilę w ruchu, świecić przerywanym światłem’ (*mignąć* ʻukazać się na chwilę w ruchu, świecąc, błyszcząc’). Inaczej BSEJP 328, który wywiódł psł. *miga z pbsł. *mei̯g-ā-, por. lit. *miegóti* ʻspać’. — Nomina z *myg*-: *įmygis* ʻpierwszy i najmocniejszy sen’, *núomygis* ʻlekkie zaśnięcie, drzemka’ (war. *núomigis*), *príemygis* ts., *są́mygis* ʻpora, gdy wszyscy zasypiają’, *są́mygos* f.pl. ʻpierwszy i najmocniejszy sen’ (por. *sumìgti*).

mýgti, *mýgu* (war. *mýgiu*), *mýgau* (war. *mýgiau*) 1. ʻcisnąć, przyciskać, naciskać, dusić’, 2. ʻo obuwiu: cisnąć, uwierać sprawiając ból’, 3. ʻo mrozie: chwycić i trzymać’ (*Šiandien šaltis mýga*), 4. przen. ʻgnębić, zmuszać’ (SD *mygu* «cisnę»), *primýgti* ʻprzycisnąć (ciężarem, kamieniem), przygnieść (siano drągiem)’, SD *primygu* «dogrzewam komu» (syn. *prispiriu*, *prispaudžiu*, *įveikiu*, «nacieram na kogo» (syn. *užpuolu*, *užgriuvu*, *spaudžiu*, *prispiriu*), «popieram czego» (syn. *prispiriu*). Formacja ze wzdłużonym st. zanikowym *myg*- ⇐ *mig*- od *mieg*- / *maig*-, zob. *míegti*, *máigyti*. — Drw. *mýgčioti* ʻod czasu do czasu przyciskać, naciskać’ (por. *trýpčioti*, *výpčioti*). Nomina: *mỹklės* (zob.), *primygtìnis* ʻuporczywy, natarczywy’ (⇒ *primygtinaĩ* adv. ʻusilnie, uporczywie, natarczywie’). Por. też interi. *mýgt* — o mocnym przyciśnięciu, *mìgt* — o słabym przyciśnięciu.

mỹklės f.pl. gw. 1. ʻprzyrząd do zgniatania orzechów, dziadek do orzechów’, 2. ʻprzyrząd do wyciskania serów’ — przez degeminację *k.k z *myg-klė-s (paralele s.v. *kar̃klas*). Dewerbalne nomen instrumenti na *-klė-* od *mýgti* ʻcisnąć, przyciskać’. Por. *pìnklės* ⇐ *pìnti*; *ríeklės* ⇐ *ríeti*.

miklùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻżwawy, prędki w robocie; zręczny, wprawny, zwinny’, 2. ʻgiętki (o rózdze, drzewie), gibki’, 3. ʻtwardy (o drzewie, jabłku, skorupie jajka, o drodze podczas mrozu)’, 4. przen. ʻzatwardziały, nieczuły’ (bibl.). Gw. *mìklas*, *-à* ʻmocny, twardy (grunt, ser, orzech); zatwardziały, nieczuły; giętki; bystry’, DP ʻmocny’, SD[1] «duż, duży» [ʻodznaczający się siłą fizyczną, krzepki, zdrowy’, SPXVI]. Odpowiednik łot. *mikls* ʻgiętki’. Bez dobrej etymologii. Z uwagi na krótkie *i* powiązanie z czas. *míegti* / *mýgti* ʻcisnąć’ (LEW 452) nie wydaje się dobrym punktem wyjścia. Może raczej *mikla* ze zmiany *mit-la-? Por. *árklas* < *artla-, *tiñklas* < *tintla-. To otwiera możliwość zidentyfikowania osnowy jako st. zanikowego typu *RiT* ⇐ *ReT* od pwk. *met*-, por. *metù*, *mèsti* ʻrzucać, ciskać’. Por. bliskoznaczne adi. *mìtras* ʻprędki, zwinny, zdolny’ (s.v. *mitrùs*). — Vb. denom.: 1. *miklénti* ʻpróbować, czy mocny (np. o skorupie jajka)’, 2. *mìklinti* ʻćwiczyć, zginając (nogę, rękę), wprawiać kogo w czym, doskonalić; zginać pręty, rózgi przed pleceniem; zachęcać lub zmuszać do pośpiechu; czynić mocniejszym’, DP ʻutwierdzać’ [wiarę w Boga], 3. *mikléti*, *-ju*, *-jau* ʻmocnieć, rozwijać się, stawać się zręcznym, wprawnym’, stlit. *įmikléti* DP ʻzatwardzieć’

[ʽstać się zatwardziałym’], *įmiklėję̨s* DP ʽzatwardziały’.

miksė́ti, *mìksi* (war. *mìksia*), *miksė́jo* 1. ʽzacinać się przy mówieniu, jąkać się’, 2. ʽmówić niewyraźnie, nieskładnie; mamrotać nie wiedząc, co powiedzieć’ — czas. na *-sėti*, urobiony od interi. *mìk mìk* — o głosie kozy, o jąkającym się (paralele w GJL II, § 626). Por. też interi. *mìkt* — o zaniemówieniu, zacięciu się (ze zdumienia, przerażenia, ze złości), np. *Mìkt mìkt ir nieko nepasako*. *Liudininkas mìkt mìkt ir užsikirto*. — Z innymi suf.: *mikčióti* ʽjąkać się; nie móc wymówić ni słowa’, *miknóti* ʽzacinać się, jąkać się; mówić nieskładnie, niejasno; beczeć — o kozie’. Por. syn. *mekénti, muksė́ti*. — Drw. *mìkčius* ʽjąkała’, *miknà* ts., *miksà* ts.

mìlas 1. ʽgrube sukno domowej roboty, filc’, SD «samodział, crassus pannus, rudis, rusticanus», 2. przen. ʽczłowiek powolny, niemrawy, leniwy’, *mìlą vélti* ʽlenić się’. Odpowiedniki bałt.: łot. *mils* ʽtkanina wełniana’ (*mila* ʽgrube chłopskie ubranie’), stpr. *milan* EV ʽgrube sukno, Gewant [grobes Tuch]’. Etymologia sporna, zob. LEW 452. Może *mil-* jest z pochodzenia członem złożeniowym, który został wyodrębniony z zapoż. nwn. *Walk-mühle*, śrwn. *walk-mül* f. ʽfolusz, urządzenie wodne do spilśniania sukna’? Z takiego właśnie źródła pochodzi zapoż. stpol. *wałk-mil* ʽrodzaj folusza’ (obok tego hybryda stpol. *wałk-młyn* ʽfolusz’, z zastępstwem °*mil* przez °*młyn*). — Drw. *apýmilis* ʽniby-sukno, sukno nieprawdziwe pod względem jakościowym’ (*Vienas siūlas vilnų, kitas linų — tai apýmilis* ʽJedna nić wełniana, inna lniana — to *apymilis*»’), *milìnė* ʽsiermięga’ (por. *rudìnė* ⇐ *rùdas*). Cps. *mìldažis* ʽkto się zajmuje farbowaniem sukna’ (por. *dažýti*), *mìlvelis* 1. ʽmaszyna do gręplowania sukna, folusz’, war. *mìlveris*, 2. ʽfolusznik, wałkarz’ (por. *vélti* II), *prastãmilis* ʽniby-sukno, liche ukno’ (por. *prãstas*), *vìdmilas* ʽgrube sukno wełniane domowej roboty’ — prawdopodobnie z dysymilacji w *vil.milas, to z *vilm.milas < *viln.milas < *vìlna-milas (por. *vìlna* a. *vìlnos* ʽwełna’).

mýlas, *-à* przest., żm. ʽmiły, kochany’. War. *mylùs, -ì* 3, 4 p.a., m.in. SD[1] «przyiaźliwy» [ʽprzyjazny, życzliwy’]. Wraz ze stpr. *mīls, mijls*, obl. *mijlan* ʽmiły, lieb’, łot. *mĩļš* ts. oraz scs. *milŭ*, sch. *mȉo*, f. *mȉla*, ros. *mílyj*, czes. *milý* ʽdrogi, kochany, miły’ (BSW 174, LEW 449) stanowi kontynuację adi. vb. na *-lo-*, pie. *miH-ló-. Pwk. pie. *mei̯H- ʽdojrzewać, robić się miękkim’, zob. *míelas*. — Drw. *mýlista* (zob.). Stpr. *mijlan, mijlin* obl.sg. ʽmiłość, die Liebe’ ⇐ *mijls* ʽkochany, lieb’. — Vb. denom. 1. *mýlinti* ʽsprawiać komu przyjemność’, refl. ʽkochać się’, 2. *mylúoti* ʽtulić, głaskać, pieścić’, DP ʽobłapiać’, *pamylúoti* ʽpopieścić, przygarnąć’, 3. *mìlti, -stu* (zob.).

mylasnykas stlit. ʽwyznawca, czciciel Boga’, por. *ir tave, teip didį mylasnyką savą, teipajeg mylėtumbime ant visų daiktų* ʽa ciebie, tak wielkiego miłośnika swego, wzajem miłowali nade wszytkie rzeczy’ DP 184_{12}. Zapoż. ze stpol. *miłośnik* m.in. ʽwyznawca, czciciel Boga, Chrystusa, Matki Bożej’ (por. SPXVI XIV, 237). War. *mielasnykas* (Bretkun) pokazuje zamiast *myla*° człon *miela*° (por. *míelas*). — War. *mylastnykas* (Bretkun) oddaje starszą formę stpol. *miłostnik*, por. SPXVI, *l.c.* Zob. też SLA 131n., gdzie jako źródłowe podano formy starobiałoruskie. ALEW 652 umieścił wymienione tu formy s.v. *mýlista*.

mylastyvas stlit. ʽpełen miłości, miłosierdzia’ — zapoż. z błr. *milascívy*, pol. przest. *miłościwy*. War. *mielastyva vasara* SD «miłościwe lato, jubileusz, iubileus, iubileum». Drw. *mylastyvingas* ts., *mylastyvystė* ʽbycie miłościwym’. Zob. SLA 131, ALEW 652.

mylė́ti, prs. *mýliu* (3 os. *mýli*, war. *mỹli*, *mýlia*), prt. *mylė́jau* 1. ʽkochać, miłować’, 2. ʽlubić, mieć w czym upodobanie’, 2. ʽczęstować’, 3. bibl. ʽzachować, uchronić (od złego)’[326].

---

[326] Np. *Tegul Tamsta viešpats dievas nuo viso blogo myli* ʽNiech Pan Bóg zachowa od zła wszelkiego’. Por. też okrzyk *Ne dieve mylė̃k* ʽNie daj Boże / Broń Boże’, wyrażający obawę, strach, np. *Ne dieve mylė̃k, jis tę nueitų,*

SD[1] «miłuię» (obok *mylu* «zprzyiam»), SD *myliu kų* «kocham się w czym [*geriuosi kami*]; miłuię kogo». Por. łot. *mīlêt*, *-u* a. *-ẽju*, *-ẽju* ʽkochać, lubić’, stpr. *milijt* ʽkochać’ < pb. *mīlēti. Refl. *ažusimylėt* SD «rozmiłować się, kogo», *įsimylḗti* ʽzakochać się, rozkochać się’, *susimylḗti* ʽzakochać się, pokochać się wzajemnie’. Vb. denominativum na *-ė-/-i-* od adi. *mýlas* (zob.). Z synchronicznego punktu widzenia *mylḗti* stanowi durativum w stosunku do inchoatywnego czas. *mìlti* I (zob.). — Drw. *savìmyla* c. ʽczłowiek samolubny, egoista’ (por. *sãvas*; por. *savìmeilė*). — Neoosn. *mylė-*: *mylḗtinis* ʽukochany’, *mylėtoja* SD «miłośnica, amatrix», *mylėtojas* SD «miłośnik, amator, cultor, studiosus», *mýliamas*, *-à* gw. ʽkochanek, -nka’, *myliáusiasis*, *-ioji* ʽukochany, -a’ (dosł. ʽnajukochańszy’). — Neopwk. *mils-* (⇐ *mìlstu*): *milsnùs* ʽmiły, przyjemny; gościnny’. N.B. Reanaliza *mil-snus* prowadzi do wyodrębnienia neosufiksu *-snus*, por. *ėsnùs*, *laksnùs*, *rysnùs*, *trupsnùs*.

mylià, gen.sg. *mỹlios* 2 p.a. hist. ʽmila, miara odległości’, SD «mila, miliare & miliarium» — zapoż. z błr. *mílja*, *-i* (⇐ pol. *mila*, *-i*), por. ZS 35. Inaczej SLA 132 i LEW 453: zapoż. z pol.

milinỹs, *-io* 3 p.a. 1. ʽmlon w żarnach, drążek, za pomocą którego obraca się wierzchni kamień żaren’, 2. ʽprzyrząd do rozcierania tytoniu’. War. *milìnis*, *mìlinis*, też *liminỹs* (zob.). Formacja z sufiksem n. instr. *-inys* może pochodzić wprost od pwk. w SZ *mil-V ʽmleć’ < *mḷh$_2$-V (zob. *málti*, *mìltai*). Inna ewentualność to derywacja drogą wymiany sufiksów od prymarnego nomen typu łot. *milns* a. *mìlna* ʽmlon’ (obok *milęns* ts.). War. *malinỹs*, *malìnis* pokazuje wyrównanie wokalizmu do vb. *málti*. — Odpowiedni wyraz słowiański jest również derywatem na *-n-*, ale różni się stopniem apofonicznym, por. 1° *mol-nă- ʽmlon w żarnach’ w sch. *mlán*, *mlàna*, 2° *mel-nă- ts. w ros. *mélen*, sch. gw. *mèlan*, pol. *mlon*. Zob. Leskien 1884, 335, BSW 168, Specht 1944, 141, REW II, 115, ALEW 651.

mýlista stlit., gw. 1. ʽłaska’, 2. ʽmiłość’ (*Vedžiojasi, vedžiojasi, mylisi mylisi — apsiženijo, ir po mýlistų*) — drw. na *-ista* od adi. *mýlas* (zob.). Nieco inaczej LEW 453. — SD: *jo mylista* «jego mość, magnificus», *jūsų mylista* «waszmość, dominatio tua» (kalki odpowiedników polskich). Por. *támsta* < *tãmista*. — Drw. *mylistyvas* b.z.a. przest. ʽłaskawy, pełen miłości’ (zakończenie *-yvas* wzorowane na slawizmie *mylastyvas*, zob. s.v.).

mìltai, *-ų* m.pl. 1. ʽmąka, roztarte, zmielone ziarna zbóż’, 2. ʽdrobno roztarta substancja, proszek’ (*píeno mìltai* ʽmleko w proszku’). SD *miltai* «mąka, farina», *miltai lėti kviečių* «gryz, crimnum, vtriculus» [ʽgrubo zmielona mąka’, SPXVI]. Odpowiedniki bałt.: łot. *mil̃ti* m.pl. ʽmąka’, stpr. *meltan* EV ʽmąka, Meel [Mehl]’. Z substantywizacji adi. vb. *mìltas < pb. *mīl-ta- ʽpokruszony, roztarty, zmielony’ < pie. *mḷh$_2$-tó-, por. śrwalij. *blawt*, walij. *blawd* ʽmąka’. Z innymi suf.: goc. *mulda* f. ʽkurz’, stwn. *molta* ts., stisl. *mold* ʽziemia’ < pgerm. *mul-dō- < pie. *mḷh$_2$-téh$_2$-; stir. *mlaith* ʽgładki, miękki’ < pie. *mḷh$_2$-tí-; wed. *mūrṇá-* ʽzmielony, zmiażdżony’ < pie. *mḷh$_2$-nó-. Pwk. pie. *melh$_2$- ʽkruszyć, rozcierać, mleć na żarnach’, zob. LIV[2] 432n., IEW 716n., BSW 168, LEW 403, Casaretto 2004, 450, ALEW 652n. Znacz. etym. ʽto, co zmielono’, stąd ʽmiałki proszek’ ⇒ ʽmąka’. Dalsze szczegóły s.v. *málti*. Paralele semazjologiczne: łac. *mola* ʽmąka grubo zmielona, mąka na ofiarę’ < pie. *molh$_2$-eh$_2$-; słow. *mǫka* ʽmąka’, ros. *muká* ts. < *monk-ā- ʽto, co rozgnieciono’ ⇐ pwk. *menk- ʽgnieść, rozgniatać’ (zob. *mìnkyti*). — Drw. od neoosn. *milt-*: *mil̃čius* jeden z trzech chrząszczy: ʽtrojszyk ulec, Tribolium confusum; mącznik młynarek, Tenebrio molitor; ćwiczyn płaski, Palorus depressus’, *mìlta* ʽpotrawa ze zsiadłego mleka i mąki gryczanej’ (zapoż. lit. w błr. gw. *mílta* ʽowsianka’, ukr. *mělta* 1596 ʽpotrawa z mąki owsianej, na którą

būt po jam! ʽNie daj Boże, gdyby on tam poszedł, byłoby po nim!’ — Obok tego *Pone mylėk* ʽNiech Bóg uchowa / Niech Bóg broni’, np. *Pone mylėk nuo tokio žmogaus, nuo tokios nelaimės* ʽNiech Bóg broni od takiego człowieka, od takiego nieszczęścia!’

ziarna były zaparzane gorącą wodą i suszone przed mieleniem, tłokno’, por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 65, Laučjute 39, ESBM 7, 39), *miltė̃* ‛skrzynka do przechowywania mąki’, *miltẽliai* m.pl. ‛proszek’ (*skalbìmo miltẽliai* ‛proszek do prania’, *miltẽliai nuo galvõs skaũsmo* ‛proszki od bólu głowy’), *miltiẽnė* ‛owsianka’, SD «kasza», *mìltinas* ‛uwalany w mące’, *mìltinė* ‛miejsce, gdzie się trzyma mąkę; kaszka mączna’, *miltỹnė* ‛zupa mączna’, *miltuvė̃* ‛naczynie na mąkę albo do nabierania mąki’, *pamìltės* f.pl. ‛otręby’. Cps. *dúonmilčiai* m.pl. ‛mąka na chleb’ (kalka z nwn. *Brotmehl*? por. *dúona*), *kruõpmilčiai* ‛mąka razowa; krupczatka’ (por. *kruõpos*), *pyrãgmilčiai* ‛mąka na bułki’ (kalka z nwn. *Semmelmehl*? por. *pyrãgas*), *pirmãmilčiai* ‛mąka pierwszej jakości’ (por. *pìrmas*), *sìnkamilčiai* ‛mąka drobno zmielona’ (por. °*sekti*), *šriū́tmilčiai* ‛mąka grubo zmielona’ (por. *šriū́tas*), *šùnmilčiai* ‛grubo zmielona mąka złej jakości’ (por. *šuõ*), war. *šùlmilčiai* ‛resztki drobnomielonej mąki’ (dysymilacja *n-m* > *l-m*). — Vb. denom. *numìltinti* ‛posypać mąką, powalać mąką’, *sumìltinti* ‛zemleć na mąkę’. Por. łot. *mìltât* ‛rozgotować, np. kartofle’, *miltît* ‛zemleć; zaprawić sos mąką’. — Od *šùnmilčiai* pochodzi vb. denom. *šunmilčiáuti* ‛żyć cudzym kosztem; włóczyć się i żebrać’.

mìlti I, *mìlstu*, *milaũ* (z prvb. *pa*, *su* itp.) gw., *pamìlti* ‛polubić, pokochać’, intr. ‛spodobać się komu’, tr. ‛pokochać kogo’, *sumìlti* ‛zakochać się, pokochać się’ (*Bernas su merga sumìlo ir susižanijo*), *atmìlti* a. *numìlti* ‛przestać kochać’ — vb. denominativum od *mýlas* (zob.). Pełni ono funkcję inchoatywną (ingresywną) w stosunku do czas. stanu *mylė́ti* (zob.). Por. LEW 449, ALEW 653. — Refl. *susimìlti* 1. ‛zakochać się’ (*Užaugę susimìlo ir susivedė*), 2. ‛zmiłować się nad kim’ (kalka z pol.), DP ‛zmiłować się, zlutować się, być miłościwym’, SD *susimilstu unt ko* «lituię się nad kiem, lutuię się», *susimilstąs* DP ‛miłosierny, lutościwy’. — Drw. *milénti* ‛merdać ogonem’, *miléntis* ‛łasić się, przymilać się’; war. metatetyczny: *liménti* (zob.).

mìlti II, *miliù*, *mýliau* gw. ‛(w łaźni) wrzucać rozpalone kamienie do wody; ogrzewać wodę’. Por. *Kai sudegs šitos malkos, tai tuoj ir akmenis milsiu* ‛Kiedy spalą się te drewna, to zaraz wrzucę kamienie’. *Miliaũ akmenis ir nusišutinau ranką* ‛Wrzucałem kamienie i oparzyłem sobie rękę’. *Jau mìltas anduo* ‛Już woda gorąca’. Niejasne. Z uwagi na wypadki alternowania *il* z *ul* w bliskoznacznych wyrazach (por. *mìltai* : *sumuldyti*; *til̃žti* : *tul̃žti*; *mìlžti* : strus. *mŭlsti*) warto może zwrócić uwagę na vb. *mùlti*, *-sta*, *-o* ‛nasiąkać potem — o koszuli’ (*Multė sumùlę marškiniai nuo didžio šoko* JUŠK). Būga, RR I 466 przytaczał *mùlti* tylko w znaczeniu ‛brudzić się’ (*vaikas visas mùlinas* ‛dziecko całe umorusane’).

mil̃žinas, *-ė̃* ‛wielkolud, olbrzym, bohater’, SD «obrzym, olbrzym». War. gw. *bilžinas* b.z.a. Z innym suf.: *milžūnìs*, *-iẽs* m. ‛olbrzym’. Wraz z odpowiednikami łot. *mil̂zis* ‛wielkolud’, bibl. ‛tyran’ oraz *milze* ‛kupa, stos; gromada’, *mil̂zums* ‛wielka kupa, wielka ilość’ (adv. *milzumis*, *mil̂zum* ‛bardzo’), *mil̂zuõns* ‛wrzód, obrzęk, opuchlizna’ ma motywację w czasowniku łot. *mil̂zt*, prs. *męlzu* a. *mil̂stu*, prt. *mil̂zu* ‛wzbierać, brzęknąć, puchnąć, nabrzmiewać’. Jego lit. odpowiednikiem jest czas. zwrotny *mìlžtis* (zob.). Suf. *-inas* jak w *slìbinas* ‛smok’, *vẽlinas* ‛diabeł’. Por. LEW 453, GJL II, § 318. — Drw. *milžininis* SD «obrzymski», *mil̃žiniškas* ‛olbrzymi’. — N.m. *Milžinaĩ* 2xs, *Milžìnkapis*.

mìlžyti, *mìlžau*, *mìlžiau* gw. ‛doić’ — iteratyw z suf. *-yti* i SZ *milž-* ⇐ *melž-*, zob. *mélžti*. Przypomina on z jednej strony *mirkýti* iter. ‛moczyć’ ⇐ *mer̃kti*[327], z drugiej strony *vìlgyti* caus. ‛wilżyć, zwilżać’ ⇐ *vìlgti*. — Z innym suf.: *mìlždinti* ‛kazać komuś doić’, refl. ‛dawać mleko’ (*Karvė paliovė mìlždintis*. *Karvė išsimìlždino*).

mìlžtis, *mélžas* (war. *mélžias*), *mìlžos* gw. 1. ‛(o wrzodzie) ‛wypełniać się, wzbierać ropą’, 2. ‛(o niebie przed deszczem) zaciągać się chmurami’ — forma zwrotna do *mìlžti* gw.

[327] Formacja na st. *o*, *markýti* (por. *málžyti*), zawęziła swe znaczenie do ‛trzymać w stanie zamoczonym, moczyć (len) w moczydle, (bieliznę) w ługu’.

ʻdoićʼ (zob. *mélžti*). Odpowiedniki łot. *mil̂zt, mìlst, milza* ʻchmurzyć się, zbierać się na burzęʼ, *milzt, melzu, milzu* ʻwzbierać, nabrzmiewać, brzęknąćʼ. — SO *malž*-: *malstýtis, mal̃stosi, mal̃stėsi* ʻchmurzyć się, zasnuwać się chmuramiʼ, ze zmiany *malž-sty- (por. SZ łot. *mìlst*[2] ʻchmurzy sięʼ, inf. *mil̂zt*).

mincė stlit. ʻmennica, miejsce, gdzie bije się pieniądzeʼ, SD «mińca, mińcarstwo, argentaria» — zapoż. ze stpol. *myńca, mińca*. — War. stlit. *mencė* ⇐ pol. XVI w. *meńca, mieńca*. — Stlit. *mincorius* ʻczłowiek zajmujący się biciem pieniędzyʼ, SD «mincarz, co pieniądze bije» ⇐ pol. XVI w. *myncarz, myńcarz, mińcarz*. Zob. SLA 132, LEW 435, ALEW 633, SPXVI.

mìndyti, *mìndau, mìndžiau* ʻdeptać nogami, tratować kopytami; wygniatać ślad, ścieżkęʼ, *mindau* SD «depcę co» (syn. *minu kų*) — intensivum na -*dyti* do *minù, mìnti* ʻdeptać; miąćʼ. Paralele: *pìldyti* ⇐ *pìlti*; *grùmdyti* ⇐ *grùmti*. Odpowiada łot. *mĩdît, -u, -ĩju* ʻdeptać, ugniatać, np. sianoʼ, refl. *mĩdîtiês* ʻprzestępować z nogi na nogę, niepokoić się, (o zwierzętach) parzyć sięʼ. — Z innymi suf.: *mìndžioti* 1. ʻdeptać, gnieść, miętosićʼ, 2. ʻzapładniać — o kogucie, gęsiorzeʼ (*Žąsinas žąsis mindžioja*); może to być drw. na -*oti* od zanikłego prs. *mìndžiu albo też formacja analogiczna do syn. *mýnioti* (brak w ŽD); łot. *mĩstît* frq. ʻugniataćʼ < *min-stī-: *mĩklu mĩstīt* ʻmiesić ciasto chleboweʼ, *linus mĩstīt* ʻmiędlić lenʼ (⇒ neoosn. *mist*-: *mĩstas* f.pl. ʻczas międlenia lnuʼ; neoosn. *mĩstī*-: *mĩstîklas* f.pl. ʻmiędlica, cierlicaʼ). — Neoosn. *mind*-: *mindinė́ti* ʻmiędlić (len)ʼ, *mindà* ʻwyrznięty torf, przygotowany do odwodnienia przez zgniatanieʼ, *mindinỹs* ʻto, co się ugniata depcząc (glina, błoto); to co się młóci przepędzanymi końmiʼ. — N. agt. *miñdikas a. *miñdžikas tkwi w osnowie vb. denom. *miñdikauti* a. *miñdžikauti, miñdžikuoti* ʻdreptać w miejscu, przestępować z nogi na nogę; chodzić za dziewczynąʼ (*mindžiaka* b.z.a. — mówi się o dziewczynie, która chce szybko wyjść za mąż).

minė́ti, *miniù* (3 os. *mìni*), *minė́jau* 1. ʻwspominać słowem, wymieniać z imieniaʼ, SD *miniu* «mianuię kogo» (syn. *žadinu vardu*), 2. ʻpamiętać, przypominać sobieʼ, 3. ʻprzypominać komu o czymʼ, SD *miniu kų* «napominam kogo» (syn. *raginu*), 4. ʻ(rocznicę) obchodzić, świętowaćʼ. Odpowiedniki bałt.: łot. *minêt, -u, -ẽju* ʻpamiętać; zgadywaćʼ, stpr. *minīt, co da się odtworzyć z postwerbalnych rzeczowników *pominīsnan* ʻpamięćʼ, *minisnan, menisnan* ʻwspomnienie, pamięć o czymʼ (zob. LAV 235). Formacja duratywna na SZ i z suf. -*ė*-/-*i*- od czas. prymarnego *miñti* (zob.). Dokładne nawiązanie w scs. *mĭněti, mĭnjǫ*, 3 sg. *mĭnitŭ* ʻsądzić, mniemaćʼ. Formacja prs. *miniù*, scs. *mĭnjǫ* ma odpowiednik w wed. *mányate* ʻmyśli, sądziʼ, aw. *mainiieite* ts., gr. μαίνομαι ʻoszaleć, wściec sięʼ (*man-i̯o-), < pie. *mn̥-i̯e-. Pwk. pie. *men- ʻpowziąć myśl, pomyślećʼ (LIV[2] 435). Osobno zob. *miñti, menù* oraz *manýti*. — Neoosn. *minė*-: *minėtinas* SD «pamiętny, pamięci godny», *minėtinis* SD «napominalny», *minėtojas* SD «mianowniczy, napominacz», *paminėtinė* SD «vpominek» (syn. *dovana*). — Neoosn. *minėj*-: *atminė́jas* ʻkto zgaduje zagadkiʼ, *minė́jimas* ʻwspominanie; obchody, uroczystościʼ, *paminėjimas* SD «wspominanie czego, wzmianka», *paminėjimas dūšių numirelių* SD «zaduszny dzień, feralia, sol[l]ennia funerum» (por. *stenė́jimas* ⇐ *stenė́jo*).

minià 4 p.a. ʻtłum, rzeszaʼ. SD «ciżba», «gromada» (syn. *krūvà, daugelis*), «tłum, tłuszcza», *vietų darau per minių* «rum czynię, rumuię, submoueo turbam» [ʻrobić wolne przejścieʼ]. Dewerbalne abstractum na -*i̯ā*- od *mìnti* ʻdeptać, miąćʼ. Formacja typu *žinià, kančià, valdžià*. Znacz. etym. ʻdeptanie, tratowanieʼ ⇒ ʻścisk, tłokʼ[328]. Paralele znaczeniowe:

[328] Wątpliwe jest przyjęte w BSW 189 pokrewieństwo wyrazów lit. *minià* i scs. *mŭnogŭ* ʻmnogi, liczny, wielki, πολύςʼ (pie. *munog^h-o-), goc. *manags* ʻniejeden, licznyʼ (pie. *monog^h-o-), stir. *menic* ʻczęstyʼ (pcelt. *menekki-).

kamšà ʽścisk, tłok’ ⇐ *kim̃šti*; *spū́stis* a. *spūstìs* ʽścisk, tłok, tłum’ ⇐ *spáusti*; *sángrūdis* ʽtłok, ścisk’ ⇐ *sugrū́sti*; pol. *ciżba* ʽwielka liczba stłoczonych ludzi’, stpol. *ciszczba* ʽścisk, tłok’ < *tišč-ība od *-ciskać* ʽgnieść, tłoczyć’. — Drw. *miniomis* SD adv. «gromadno, gromadą» (syn. *pulkais*, *tumtais*).

mynìkas gw. 1. ʽkto udeptuje siano na wozie’, 2. ʽkto międli len’, 3. *ódų mynìkas* ʽgarbarz’. Nomen agentis na *-ikas* od SW *myn-* ⇐ *min-*, por. *mýniau*, prt. do *mìnti* ʽdeptać, miąć’. Rzadszy jest war. *minìkas*. Paralele: *siuvìkas* ⇐ *siuvù*; *kūlìkas* ⇐ *kū́liau*, *kùlti*. Nawiązanie w stpr. *mynix* EV ʽgarbarz, Gerwer [Gerber]’. Por. *od-mińỹs* (s.v. *óda*) : łot. *âd-minis* ʽgarbarz’ : ros. *kože-mjáka* ts.

minỹkas przest., gw. ʽmnich, zakonnik’ (war. *minỹchas* DP) — zapoż. z pol. *mnich* (SLA 13s, LEW 454), z substutucją *k* za *ch* oraz insercją *i* dla usunięcia obcej fonotaktycznie zbitki *mn-* (paralele w GJL I, § 340). SD[1] *vyresnis minykų* «przeor, prior, cœnobiarcha» (w SD s.v. «przeor» zamiast tego figuruje *vyresnis klėštariaus*), SD *vienavietė gyvenunčių minykų* «klasztor, claustrum, cœnobium, monasterium» (syn. *klėštarius*). Osobno zob. *miniñkas* i *minyškà*. — Drw. *minykìnis* ʽmniszy’, SD «mnichowski, mniski, mniszy», *minỹkiškas* ʽtaki jak u mnichów, mniszy, zakonny, klasztorny’, SD «mnichowski, mniski, mniszy», *minỹkiškai* adv. ʽpo mniszemu’. — Reanaliza *min-ỹkas* (por. *dalỹkas* : *dalìs*) doprowadziła do takich neologizmów, jak wymienione w słowniku Nesselmanna *minyka* b.z.a. ʽmniszka’ (por. *karvýka*) i *minyčia* ob. *minyčė* b.z.a. ʽklasztor’ (por. typ *brolýčia* oraz oboczność *telyčià* / *telyčė̃*).

miniñkas gw. 1. ʽurządzenie do regulacji poziomu wody na zaporze, śluza’, 2. ʽrura a. drewniana rynna do odprowadzania wody z drogi’ — zapoż. z pol. przest. *mnich* (por. SW II, 1015). Zamiast *minỹkas* (zob.), z substytucją zakończenia *-inkas* w miejsce *-ykas*, co nastąpiło na mocy proporcji analogicznej *-inykas* : *-ininkas* = *-ykas* : *x* (*x* = *-inkas*). Por. łot. *meniķis* ʽMönch an der Schleuse’ (war. *mediķis*). Suf. *-ininkas* jest zlitewszczonym wariantem sufiksu *-inykas*, który został wyabstrahowany z zapożyczeń słowiańskich, por. np. *liùdinykas*, *vỹninykas*, *zõkanykas*.

mýnioti, *mýnioju*, *mýniojau* 1. ʽstąpając przygniatać, deptać, przydeptywać’, 2. ʽbrodzić, brnąć (w błocie)’, 3. ʽstąpać, dreptać (jak starzec)’, 4. ʽo ptakach: zapładniać’ (*Gaidys vištą mýnioja*. *Gaigalas vandeny mynioja antis*), *pamýnioti* ʽpodeptać; udeptać (siano na wozie)’, *pramýnioti* ʽ(glinę) zmiękczyć trochę deptaniem’, *primýnioti*: *Asla prinešta, primýniota purvų* ʽKlepisko zaniesione błotem (przyniesionym na butach)’. Refl. *pasimýnioti*: *Gaidys atėjo vištą pasimýnioti* ʽKogut przyszedł podeptać sobie (zapłodnić) kurę’. Odpowiada łot. *mĩņât* ʽdeptać, udeptywać, ubijać nogami’. Formacja iteratywna na WSZ, *mīn-i̯ā-, por. *minù*, *mìnti* ʽdeptać’. Paralele: *pỹnioti* ⇐ *pinù*, *pìnti*; *trỹnioti* ⇐ *trinù*, *trìnti*. — Z innym suf.: łot. *mīnât* ʽdeptać, udeptywać’, do czego nawiązanie w psł. *minati, por. np. stpol. *wyminać* ʽ(zboże) wymłócić (przeganianym wołem)’. — Nomina o osnowie *myn-*: *mynà* I ʽilość lnu wkładana na jeden raz do suszarni’, *mynà* II ʽklocki torfu odwodnione przez ugniatanie i rozłożone do suszenia’ (syn. *mindà*, *mìñdas*), *mỹnė* ʽmiędlenie lnu; pora międlenia; len międlony’, *mýnatė* ʽmiędlenie lnu; len, który się międli’ (formacja jak *kū́latė* ⇐ *kùlti*), *mynė́jas* ʽkto udeptuje siano na wozie; kto międli len’, *mynìkas* (zob.), *pamynà* ʽprzypiecek’, cps. *lynãmynis* (zob. *linaĩ*).

minyškà, gen.sg. *minỹškos* 2 p.a. przest., gw. ʽmniszka, zakonnica’, SD «mniszka, klasztorna panna» (*minykai su minyškomis* DP ʽmnisi z mniszkami’). Zapoż. z pol. *mniszka*, *-i* (LEW 454), z insercją *i* dla usunięcia obcej zbitki *mn-* (por. *minỹkas*, *mìšios*, GJL I, § 340). SD[1] *vyresnė minyškų* «przeorysa, priorissa» [ʽsiostra przełożona’]. War. *minyčkà* pokazuje zmianę *šk* > *čk* (por. *plėčkà*, *rėčkà*).

mìnkyti, *mìnkau* (war. *mìnkiu, mìnkiju*), *mìnkiau* (war. *mìnijau*) ʽmiesić, zagniatać, zarabiać (ciasto, glinę)'. Odpowiada łot. *mîcît, -cu, -cīju* ts., też ʽdeptać'. Vb. denominativum od adi. *minkùs ʽmiękki', por. psł. *mękŭ, ⇒ scs. *mękŭkŭ*, pol. *miękki*, ros. *mjágkij* ʽmiękki' (BSW 184, LEW 454). — Neoosn. *minky-*: żm. *mìnkytuvis* ʽdzieża do rozczyniania i mieszania chleba'. — Nomina postvb.: *atminkaĩ* m.pl. ʽpowtórne mieszanie ciasta chlebowego, ilość mąki wtedy do ciasta dosypanej' (inna możliwa analiza: *atmin-kaĩ* ⇐ *atmìnti*, suf. jak w *pridur̃kas* ⇐ *pridùrti*), *atmìnkos* f.pl. ts.; *mìnklas*, częściej *minklẽ* ʽmąka rozczyniona z wodą, ciasto' : łot. *mîkla* ʽciasto chlebowe' < *minkl- < *mink-kl-. Por. scs. *omęčiti* ʽzmiękczyć, osłabić' : gr. μάσσω ʽmiesić, zagniatać, gnieść, cisnąć' < pie. *mn̥k-i̯e- (SE *menk-, zob. LIV[2] 438, LEW 454). ALEW 654 dodaje porównanie germańskie: ags. *mengian*, stwn. *mengan* ʽmieszać'. W językach bsł. brak jest refleksów stopnia *e*. Akut lit. tłumaczy się wyrównaniem do adi. *mìnkštas* (zob.). — SO *mank-*: *mánkyti* (zob.), *mankštýti* (zob.).

mìnkštas, *-à* ʽmiękki, dający się gnieść'. Odpowiednik łot. *mîksts* ʽmiękki, łagodny, niesurowy (o klimacie), słaby (o koniu)'. Adi. deverbativum *minkšt-a-, utworzone od osnowy prs. *minkšta < *mink-sta (znacz. etym. ʽmięknie na skutek ugniatania'; prt. *minko, inf. *minkti). Pwk. *mink-* jak w adi. *minkus ʽmiękki' i pochodnym odeń vb. denom. *mìnkyti* ʽmiesić, zagniatać (ciasto, glinę)'. Pbsł. adi. *mink-u- < pie. *mn̥kH-u- jest kontynuowame w scs. *mękŭ-kŭ*, pol. *miękki*, ros. *mjágkij* (rozszerzenie tematu na *-u-* sufiksem *-ka-* widać też w scs. *ǫzŭkŭ*, zob. *añkštas*). Osnowa *mink-sta ʽmięknie' tkwi również w podstawie czas. łot. *mīkstît* ʽmiędlić len, zmiękczać, czynić miękkim' < *minkst-ī-. Brak objaśnienia w LEW 454, s.v. *mìnkyti*. — Drw. od *minkšt-*: *miñkšti*, *minkštù* (*minkšt-stu), *minkštaũ* ʽmiękczęć, mięknąć, stawać się miękkim' (SD *minkštu* «miękczeię; namiękam», *atminkštu* «odmiękam», *paminkštau* «namiękam»), *minkštė́ti, -ja, -jo* ts., *mìnkštinti* ʽmiękczyć, zmiękczać' (por. łot. *mîkstinât* ts.), *atminkštinu* SD «odmiękczam». Nomina: *minkštybė kūno* SD «kompleksiey miękkość delikacka, mollities naturæ, corporis, mollitudo corporis» (syn. *lapybė*, *lapumas*), *minkštìmas* ʽmiąższ, miękisz', *minkštumà* ʽmiejsce miękkie; miękisz chleba' (por. *kietumà*), *minkštùmas* ʽmiękkość' (por. łot. *mîkstums* ʽmiękkość; miąższ'). — Cps. *minkštaprõtis* ʽsłaby na umyśle' (por. *prõtas*), *minkštaširdis* 1. ʽmiłosierny', 2. ʽwrażliwy; o słabej woli' (por. *širdìs*). Cps. z I członem *minkš-*: *minkškiaũšis* ʽjajo o miękkiej skorupie' (por. *kiáušas*), *minkšpaũtis* ts. (por. *paũtas*), *minkšdañtis* ʽmający słabe zęby' — przez degeminację *d.d* z *minkšt-dantis < *minkšta-dañtis* (por. *dantìs*).

mìnti, *minù* (war. *menù*), *mýniau* 1. ʽstąpając przygniatać, deptać; naciskać stopą (pedał, miechy)', 2. ʽmiąć, miętosić, międlić, kruszyć (słomę lnianą a. konopną)', 3. ʽwyprawiać skórę'. SD: *minu kų* «depcę co» (syn. *mindau*), «międlę len, konopie» (syn. *laužau*), *mintas* «udeptany». Refl. *mìntis, minúos, mýniaus* ʽmocować się, zmagać się', SD *minuosi* «biedzę się; zapasy chodzę» (<minusis> «zapaśnik, mocownik»). Odpowiedniki bsł.: łot. *mĩt*, prs. *minu* a. *miņu*, prt. *minu* a. *mĩnu* ʽkroczyć, deptać, wyprawiać skórę' oraz cs. *mĭnǫ, męti* ʽmiąć', ros. *mnu, mjatь* ʽmiędlić (len), miesić (glinę), deptać (trawę)', czes. *mnu, mnouti* (stczes. *mieti*) ʽmiąć', pol. *mnę, miąć* (3 os. *mnie, miął*). Pbsł. SZ *min-V, *mīn-C < pie. *menH-C / *mn̥H-C ʽnastąpić, nadepnąć', por. umbr. *menes* ʽprzyjdziesz', galij. *moni* ʽprzyjdź, chodź!'. Zob. LIV[2] 438, BSW 185, LEW 454n. — Cps. *atmìnti* ʽzmęczyć, odbić sobie stopy przy chodzeniu, ugniataniu' (*atmìnti pėdas* ʽbyć do kogo podobnym'), *pamìnti* ʽpodeptać, nastąpić, pognieść; poniżyć', SD «potłumiam», *parmìnti* ʽpodołać, powalić kogo; wdeptać', *pramìnti* ʽwydeptać (ścieżkę)', SD[1] *kelių praminu* «vtoruię, viam præparo, sterno»», SD *praminu kelių* «toruię drogę, facio viam» (*kelias pramintas* «tor, via peruulgata»), *primìnti* ʽnadepnąć', *užmìnti* ʽnadepnąć, nastąpić, rozgnieść stopą', refl. *įsimìnti* ʽwsunąć nogi (w buty, chodaki)' (por. *basamìnčia*). — Drw. *mìndyti* (zob.), *minótis* ʽmocować się, siłować się'. Nomina: *ìšmina* ʽścieżka wygnieciona w zbożu przez zwierzęta', *minìkas* (zob. *mynìkas*), *minià* (zob.), *paminà* 1. ʽpoprzeczka łącząca nogi stołu', 2.

ʽpodnóżek’, 3. ʽstopień u wozu’, 4. ʽszeroka deska a. murek przy piecu; stopień umożliwiający wejście na piec’, 5. ʽpedał przy kołowrotku’, 6. ʽmiejsce, gdzie stoi bydło przed wypędzeniem na pastwisko’, *pãminos*, *-ų̃* f.pl. 1. ʽkłaki, wyczeski (lnu, konopi)’, 2. ʽwygon’, *prãminas* ʽsłoma, plewy a. paździerze, które dodaje się do mieszonej gliny, by ta po wyschnięciu nie pękała’, *prieminà* ʽzadeptana rola a. grządki; stratowane miejsce na skraju wsi, gdzie spędza się bydło’. Osobno zob. *perẽminos*. — Neoosn. *mint* (⇐ *mìntas*): *mintynė* SD «biedzenie się» (syn. *minimasis*), «igrzysko» (syn. *tekynė*), *mintuvai* SD «cierlica, międlica; tarlica». — WSZ *myn-*: *mýniau* (prt.), iter. *mýnioti* (zob., tam też nomina z *myn-*). — Brak refleksów SO *monH-.

miñti, *menù* (war. *minù*), *miniaũ* 1. ʽpamiętać, przypominać sobie, mieć w pamięci’, 2. ʽzgadywać, odgadywać zagadki’ (*miniaũ mį̃slę* ʽodgadłem zagadkę’), 3. ʽnadawać imię’ (*Ir minė jį vardu tėvo jo* DP ʽI nazwali go imieniem ojca jego’), 4. SD również «napominać kogo, admoneo, adhortor...». Odpowiednik łot. *mīt* ʽzgadywać’. W prs. *menù* tkwi pwk. pie. *men- / *mn̥- ʽpowziąć myśl, pomyśleć’ (LIV[2] 435), por. wed. *manuté* ʽmyśli o czym, przypomina sobie’, aor. *ámata* ʽpomyślał’. Stang 1942, 112 porównał apofonię *menù* : *miniaũ* z *genù* : *giniaũ* i *gemù* : *gimiaũ*. — W słowiańskim nie ma odpowiedniego pdg. *męti, *menǫ. Śladem po formacji praesentis na SE *menǫ jest drw. psł. *vŭz-po-men-nǫ-ti, kontynuowany w takich formach, jak sch. *spoménuti* ʽwspomnieć’, stsch. *poménuti* ʽwspomnieć, pamiętać’, czas. *vzpomenouti* ts., stpol. *wspomionąć* ʽwspomnieć, pomyśleć o czymś minionym’. Cps. *atmiñti* ʽpamiętać, zapamiętać, wspominać’ (SD *atamenu* «wspominam sobie co», *atmenu* «pamiętam co; pomnię; przypominam co»), *įmiñti mį̃slę* ʽodgadnąć zagadkę’, *išmiñti* ʽpozgadywać; zrozumieć, pojąć’, *notamenu* SD «nie pamiętam» < *ne-ata-menu (zob. *not-*), *pramiñti* ʽprzezwać, dać nazwę’, *pramenu* SD «nazywam kogo», *primiñti* ʽprzypomnieć, napomnieć, upomnieć’, *užmiñti* ʽprzypomnieć; zadać zagadkę’ (por. łot. *uzmīt* ʽzgadywać’). Refl. *miñtis*, *menúos*, *miniaũs*, SD *menuosi to* «znam się na tym», 3 os. *mẽnasi* ʽzna się’: *kuris menasi sųnarių paraikymo, sųnarių paraikytojas* SD «anatomik», *aptiekorius, kuris menasi aplink aptiekos darbus* «aptekarz»; *atsimiñti* ʽpamiętać, wspominać, przypominać sobie’, SD *atsimenu* «upamiętywam się», *įsimiñti* ʽnamyślić się’, *nusimiñti* ʽwpaść w rozpacz’, SD *nusimenu* «rospaczam o zbawieniu, o miłosierdziu Bożym», *užsimiñti* ʽnapomknąć, przypomnieć co’. — Dur. *minė́ti* (zob.). — Iter.-caus. *minavóti* stlit. ʽmieć zamiar; przypominać sobie; obchodzić rocznicę czego’ (por. suf. w *geravoti*), *mindýti* ʽzachowywać w pamięci, nie zapominać’, z prvb. *at-*, *pri-*, *už-*. Neoosn. *mind-*: *at(si)mindinė́ti* ʽprzypominać sobie’. — Drw. na SE: zob. hasło *men-*. Do prs. *menù* dotworzono pdg. duratywny z suf. *-ėti*: gw. *menė́ti*, *menù*, *-ė́jau* ʽpamiętać, przypominać sobie’ (por. *Menė́ti tai godniai menù karą*). — Nomina na SZ *min-V*: *atminaĩ* m.pl. ʽnabożeństwo za zmarłych’, *atminà*: *màno atminõj* ʽza mojej pamięci’ (war. *atminià*), *ãtminas* ʽpamiątka’, *minìkas* ʽkto zadaje zagadki, kto odgaduje zagadki’, *praminimas* SD[1] «nazwisko, nomen», SD «nazwanie od czego» (por. wyżej *pramiñti*), *užúomina* (zob.). Nomina na SZ *min-C*: *atmintìs* (zob.), *mintìs* (zob.), *pamiñklas* ʽpomnik’ (⇒ *pamiñklinis* ʽpamiątkowy, dany na pamiątkę; zabytkowy’). W kwestii *mįslẽ* zob. *mąstýti*. — WSZ *myn-*: *ãtmyniais* (zob.). — SO *man-*: *manýti* (zob., tam też nomina z *man-*). — WSO *mon-* < *mān-: *prãmonė* (zob.), *príemonė* (zob.).

mintìs, *-iẽs* f. 4 p.a. 1. ʽmyśl, myślenie’, 2. ʽskutek myślenia: pojęcie, sąd, wniosek’, 3. ʽzamiar, pomysł’, 4. ʽzagadka’, 5. ʽpamięć’ (*Mintį gerą tur, viską atmen*). Dewerbalne abstractum z suf. *-ti-* i SZ *min-* ⇐ *men-*, por. *menù*, *miñti* ʽprzypominać sobie’. Odpowiednik psł. *mętĭ, zachowany tylko w złożeniu: scs. *pamętĭ* ʽpamięć’, sch. *pȁmêt*, ros. *pámjatь*, czes. *pamět*, pol. *pamięć*. Pbsł. *min-ti- (BSW 181). Paralele: *gimtìs* ⇐ *gem-*; *mirtìs* ⇐ *mer-*; *viltìs* ⇐ *vel-*. Formacja bsł. jest odpowiednikiem wed. *matí-* f. ʽzamiar, pragnienie’, łac. *mēns* (*ments), *mentis* f. ʽmyślenie, rozwaga, dusza, duch’, goc. *ga-munds* f. ʽpamięć,

wspomnienie', OE *ge-mynd* f. ʽmind, memory, memorial', OHG *gi-munt* f. ʽmemory', < pie. *mn̥-tí- ⇐ pwk. *men- ʽpowziąć myśl'. Zob. IEW 728, LIV[2] 435, Kroonen 2013, 375. Przypuszcza się, że osnowa w SZ *mn̥- została uogólniona drogą usunięcia alternacji z pierwotnego pdg. proterokinetycznego: nom.sg. *mén-ti-s, gen.sg. *mn̥-téi̯-s (zob. Fortson 2005, 108n., 112n.). Transponat lit. *meñtis, *mintiẽs. — Formacje prefigowane: *atmintìs* (zob.), *įmintìs* f. ʽzagadka', *išmintìs* f. ʽrozum, rozsądek' (⇒ *išmintėlė* SD «mędrek, mędroszka, argutulus, bellulus & festiuus», *išmintingas* SD «mądry; mędrzec»). Są to derywaty od vb. cps. *atmiñti, įmiñti, išmiñti* (zob. *miñti*).

mirgė́ti, *mìrga, mirgė́jo* ʽświecić nierównym, przerywanym światłem, migotać, błyskać, skrzyć się, mienić się komu w oczach, pstrzyć się', *sumirgė́jo žiburė̃lis* ʽzamigotało światełko'. SD: *mirga* «miga się co, migoce» (syn. *blizga, plesta, blėsčioja*), *mirgu* «migam; mrugam», *mirgu unt ko arba kam pamoju, mosteriu* «mrugam na kogo, migam». Odpowiednik łot. *mir̂dzêt, -u, -ẽju* ʽbłyskać, mienić się' oraz ʽsiąpić — o deszczu'; obok tego *mir̂gt, mirgstu* a. *mirdzu, mirgu* ʽbłyszczeć, migać się'. Należy do pwk. pie. *merg[u̯]- / *mr̥g[u̯]-, por. stisl. *myrkr* ʽciemny', ags. *mirki* ʽprzejmujący zgrozą, okrutny' (pgerm. *merkwu- < pie. *merg[u̯]-u-). Por. IEW 734, BSW 190, LEW 410, ALEW 658. Tu może też luw. *maru̯a-* ʽczarny', zob. Kloekhorst 2008, 563. — Drw. *mìrgti, mìrgsta* (war. *mìrga*), *sumìrgo* ʽzacząć migać, migotać; mienić się komu w oczach', *mirgulỹs* ʽmigot, blask, migotanie', ⇒ vb. denom. *mirguliúoti* ʽmigotać, mienić się'. Por. łot. *mir̂dza* ʽblask, błysk, świecenie', *mirgs* ʽoka mgnienie', *mirguļi* m.pl. ʽbłyskotki, świecidełka', ⇒ *mirguļuôt* ʽbłyszczeć, połyskiwać'. — Oboczny refleks SZ *murg-* < *mr̥g[u̯]-: łot. *mùrgt*[2], *mùrgstu, mùrgu* ʽspędzać czas nie śpiąc; męczyć się'. Nomen: łot. *mùrgi* m.pl. ʽurojenia, zwidy, wytwory fantazji; zmory; zorza polarna' (⇒ vb. denom. *mùrguôt* ʽmarzyć, fantazjować', *murdzêt*[2] ts.). — Odpowiednik psł. *mŭrg-, por. ros. *morgátь* ʽmrugać', ukr. *morháty* ts., stpol. *margać* ʽmachać ogonem', gw. ʽkiwać, poruszać, kręcić', pol. *mrugać* ʽporuszać powiekami; migotać'. — Czas. pol. *mżyć* ma dwojakie znaczenie: 1. ʽpadać gęsto drobniutkimi kroplami, siąpić, rosić', 2. ʽbyć widocznym jak przez mgłę, świecić rozproszonym światłem, migotać, przezierać'. Przywołany stosunek znaczeniowy pozwala dołączyć do łotewskich refleksów *murg-* następujące odpowiedniki litewskie: *murgė́ti, mùrga, murgė́jo* ʽsiąpić, mżyć'; drw. dewerbalny na *-lā-*: *murglà* ʽgęsta mgła, przechodząca w drobny deszcz, mżawkę' (*Migla, lytu virtusi, vadinas murgla*), ⇒ vb. denom. *murglóti* ʽmżyć' (*Tokia tiršta migla neišsilaikys, turės pradėti murglóti*). Tu pewnie też łot. *murga* ʽkałuża' (inaczej LEW 472, s.v. *mùrdyti*). — SO *marg-*: *márgas* I (zob.), łot. *mar̂ga, mãrga* ʽdrobny deszcz, mżawka' (war. *męr̂ga*), ⇒ vb. denom. *marguôt* ʽmżyć'.

mirksė́ti, *mìrksiu* (3 os. *mìrksi*), *mirksė́jau* 1. ʽmrużyć oczy', 2. ʽmrugać, dawać znak ruchem powieki' — formacja duratywna z suf. *-sėti* i SZ *mirk-* ⇐ *merk-*, por. *mérkti* ʽmrużyć oczy'. Neoosn. *mirksėj-*: *mirksėjimas akies* SD «mgnienie oka». Neoosn. *mirks-*: *mirksà* ʽpochmurny, mroczny dzień', *mìrksa* c. ʽkto mruży oczy', *mìrksnis* ʽmrugnięcie'. — Z innymi suf.: *mìrkčioti* ʽmrugać', *mirksóti* ʽmieć opadające powieki, być sennym', *mìrktelėti* ʽmrugnąć' (por. *mirkterėjimas akies* SD «mgnienie oka»). — Nomina od *mirk-*: *mirklà* ʽpochmurny, deszczowy dzień', *mìrkla, mirklẽ* c. ʽkto stale, chorobliwie mruży oczy', ⇒ *apymirklėms* SD[1] adv. «oślep» (por. łot. *mir̃klis* ʽokamgnienie, rzut oka; natręt'). Cps. *akìmirka* a. *akýmirka* ʽokamgnienie, chwila, moment', por. *akìs* (łot. *acumir̃klis* ʽokamgnienie'), *pusiáumirka žiūrė́ti* adv. ʽpatrzeć przez przymknięte powieki' (por. *pùsė*), *pùsmirkomis* adv. ʽz oczami na wpół zamkniętymi', *trìmirka* ʽokamgnienie, chwila' (por. *trỹs, tri°*) — przekład wyrazu *trimigà* adv. ʽbardzo szybko, na zbity kark', który był kalką zwrotu ros. *v tri migá* (dosł. ʽw ciągu trzech mgnień oka'). — SZ *mirk-* ma nawiązanie w psł. *mĭrk-, por. sch. *mr̀knuti* ʽzmierzchnąć się, ściemnić się', stczes. *mrknúti* ts., ros. *mérknutь* ʽciemnieć, zmierzchać, szarzeć, gasnąć', stpol. *mi(e)rzknąć* ʽtracić blask, gasnąć, ciemnieć,

szarzeć’ (pol. *mierzchnąć*), *mirzkać* ‘mroczyć się, zmierzchać się, ciemnieć; ćmić się w oczach (po uderzeniu w ciemię)’. Por. scs. *mrŭknǫti* ‘σκοτισθῆναι, zmierzchać się’.

miȓkti, *miȓksta*, *miȓko* 1. ‘moknąć (w wodzie, na deszczu), namakać’, 2. przen. ‘opływać (w bogactwa), tonąć (w długach)’, *numiȓksta* ‘odmaka’, *pamirkstu* SD «namakam», *primiȓksta* ‘nasiąka’, *sumirkstu* SD «moknę na deszczu». Odpowiednik łot. *mìrkt, mìrkstu, mìrku* ‘moczyć się w wodzie’. Intransitivum z suf. *-sta-* i SZ *mirk-* ⇐ *merk-*, por. *meȓkti* ‘moczyć, zamaczać’. — Drw. *mirkýti* caus. ‘moczyć, zamaczać (bieliznę w ługu, groch, mięso w zalewie, solone śledzie)’, *pamirkyti* DP ‘omoczyć’, dawne prs. *mirkiu* SD[1] «mokrzę», *pamirkiu* SD «namaczam co; omaczam w czym». SO *mark-* pokazuje oboczne caus. *markýti*, o czym s.v. *meȓkti*. — Neoosn. *mirky-*: *mirkymas* SD «moczenie», *mirkytas* SD «moczony». — Nomina: *mirkà* ‘moczydło do moczenia lnu’ (syn. *markà*), *miȓkalas* ‘polewka, sos’. — Obocznym refleksem st. zanikowego jest *murk-* (por. *smulk-* ob. *smilk-*): *mùrkdyti* ‘zanurzać, pogrążać’, *murkšė́ti*, *mùrksiu*, *-ė́jau* ‘nurzać się, pogrążać się’. Nomina: *murknà* gw. ‘odwilż’ (por. *dérgna* ‘słota’), *muȓknas* ‘smutny’, *murknùs* ‘zachmurzony, słotny’. War. *š*-mobile: *šmuȓgnas* ‘smutny’, *šmurgnùs* ‘niemiły, ponury (pokój)’, *šmuȓknas* ‘niejasny, mętny (o gwiazdach)’.

miršė́ti, *mìrša*, *miršė́jo* gw. ‘poruszać się całą chmarą (o komarach), całą ławicą (o rybach)’. Izolowane, niejasne.

mìrštamas, *-à* 1. ‘powodujący śmierć, zabójczy, śmiertelny’ (*Jo liga nemirštamà, nebijok* ‘Jego choroba nie jest śmiertelna, nie bój się’), 2. ‘bliski śmierci’ (*Ji buvo mirštamà*), 3. ‘podlegający śmierci, doczesny’, 4. ‘używany w razie śmierci’ (świeca, modlitwa), *mirštamà ligà* ‘padaczka’. Zleksykalizowane ptc. prs. pass. od *mìršta* ‘umiera’, zob. *miȓti*. Por. *kándamas*, *lim̃pamas*, *mẽnamas*. — Drw. *mirštamàsis* 1. bot. ‘zimowit jesienny, Colchicum autumnale’ (silnie trujące ziele), 2. bot. ‘szalej jadowity, Cicuta virosa’ (⇒ *mirštamukai* b.z.a. m.pl. ‘cykuta’), *mirštamóji* f. ‘nieuleczalna, śmiertelna choroba’.

miȓšti, *mirštù* (*mirš-stu), *miršaũ* ‘zapominać’, *ažumirštu* SD «zapamiętywam czego, zapominam», *pamiȓšti* ‘zapomnieć’, *primiȓšti* ‘zapomnieć trochę’, *užmiȓšti* ‘zapomnieć’. Odpowiednik łot. *àizmìrst*, *-mìrstu*, *-mìrsu* ‘zapomnieć’. Ze zmianą *rs* > *rš* do pie. *mr̥s- / *mers- (LIV[2] 440)[329], por. wed. *mŕ̥ṣyate* ‘zapomina’ (*mr̥s-i̯é-), *pramamárṣa* pf. ‘zapomina, jest zapominalski’. — Drw. *miršė́ti*, *miršiù* (3 os. *miȓši*), *miršė́jau* ‘powoli o czymś zapominać’, *užmiršdýti* gw. iter. ‘zapominać’. Nomina: *ažumiršimas* SD «zapamiętanie czego», *ažumirštas* SD «zapamiętany», *mirštójas* ‘zapominalski’, cps. *sapnúomirša* c. ‘ktoś roztargniony’ (por. *sapnúoti*). — Neopwk. *miršt-*: *užmirštìnis* ‘zapominany’: *Čionai mūsų sesutė, toli duotinė, tarp devynių broliukų visų užmirštinė* (por. neopwk. *miršt-* s.v. *miȓti*). — SE *merš-*: przest., gw. *meršė́ti*, *meršė́ju* (war. *meršù*, *meršiu*, *merštù*), *meršė́jau* ‘zapominać’ — durativum na *-ėti*, por. *Nemeršė́siu, ką sakai* ‘Nie zapomnę, coś powiedział’; *kaipog teip didžio gerodarymo turime meršėt* DP 572_{26} ‘jakoż tak wielkiego dobrodziejstwa zapominać mamy?’. — SO *marš-*: *maršìnti* (zob., tam też nomina na SO).

mirt-, neoosnowa pochodząca z resegmentacji formy *miȓtas* ‘umarły’, ptc.

prt. pass. od *miȓti* ‘mrzeć, umierać’ (zob. s.v.). Drw. *mirtinà* przest. ‘śmierć’ (*Marškiniai ant mirtinos* ‘Śmiertelna koszula’), *miȓtinas* ‘śmiertelny (o chorobie, grzechu)’, ‘mający umrzeć’ (*Nebuvo mirtinas, o mirė* ‘Nie miał umrzeć, a umarł’), *mirtina nuodėmė* SD «śmiertelny grzech» (⇒ *mirtinaĩ* adv. ‘śmiertelnie, (zbić) na śmierć’, też ‘bardzo, strasznie; koniecznie’, por. *Mirtinai šalta* ‘Strasznie zimno’), *miȓtinė* 1. ‘spadek’, 2. ‘opłata za dzwonienie umarłemu, tzw. dzwonne’, *mirtìnė* ‘miejsce zgonu’ (*Čia mano gimtinė, čia bus ir mirtinė* ‘Tu

[329] Perseweracyjna zmiana *rs* > *rš* ma paralele w *mìrštu* oraz w *garšvà*, *piȓštas*, *veȓšis*, *viršùs*.

się urodziłem i tu umrę'), *mirtìngas* ʽpodlegający śmierci, śmiertelny' (*Visi žmonės mirtingi*), *mirtìngasis* ʽśmiertelnik, przeciętny człowiek', *mirtìnis* ʽśmiertelny, grożący śmiercią (o ranie, chorobie), SD *nusidėjimas mirtinis* «grzech śmiertelny», *mirtinóji* a. *mirtinója* ʽgodzina śmierci' (*Matos, kad jau ateina mirtinója*), *mirtóji dienà* ʽdzień, w którym ktoś umarł' (*Mirtoji diena neišeina jai iš galvos*), *mirtùvės* f.pl. ʽstypa; obchód rocznicy śmierci'. Paralele s.v. *būt-*, *eit-*, *gimt-*, *pešt-*.

mir̃ti, *mìrštu* < *mir-stu[330] (war. *mirù*), *miriaũ* 1. ʽmrzeć, umierać', 2. *apmir̃ti* ʽomdleć, zdrętwieć (o kończynie)', *užmir̃ti* ʽwymrzeć; stracić czucie w kończynach; sczeznąć, zginąć nie rozwinąwszy się', też o niezalężonym jaju (*užmìręs kiaũšis*), o ziarnie, które wyschło w kłosie (por. *ùžmaras*). SD *mirštu* «konam, skonam, umieram», *badu mirštu* «głodny iestem barzo; umarzam się głodem», *apmirštu* «martwieię, nie czuię się» (syn. *pastimpu*, *nesijaučiu*), «obumieram», *ažumirštu badu* «zamieram». War. gw. *mirù* ʽmrę' (Zíetela). Odpowiednik łot. *mir̃t*, *mir̃stu*, *miru* ʽmrzeć, umierać'. Morfem *mir-* to forma na SZ do *mer-* < pie. *mr̥- / *mer- ʽmrzeć, umrzeć' (LIV^2 439). Odpowiada z jednej strony psł. *mĭrǫ, *merti, scs. *mĭrǫ*, *mrěti* ʽmrzeć', *umrětŭ* ʽumarł', ros. *mru*, *merétь*, czes. *mřu* (*mru*), *mřít*, pol. *mrę*, *mrzeć*, z drugiej strony wed. *mriyáte* ʽumiera' (*mr̥-i̯é-), *ámr̥ta* ʽumarł', orm. *mar̄aw* ts., łac. *morior*, *morī* ʽumierać', SO wed. *mamā́ra* pf. ʽjest martwy'. Pie. *mer- miało pierwotnie znacz. ʽznikać, przepadać, ginąć', jak zaświadcza het. *mer-*^{zi} / *mar-*, zob. Kloekhorst 2008, 8, 577. — SE *mer-*: *mérdėti*, *merė́ti* (zob. *mérdėti*), nomina: *merlena* ʽpadlina' (neosuf. *-lena*, por. *dvė̃selena*), *merliena* SD «zdechlina» [ʽzdechłego co, ścierw, padlina, padło'] (por. *dvė̃seliena*). Cps. *musómeris*, *mùsmeris* ʽmuchomor, Amanita muscaria' (zob. *mùsmirė*). — WSE *mēr-: zob. formy łotewskie wymienione s.v. *mérdėti*. — SO *mar-*: *marìnti* (zob.), nomina: zob. *mar-*. — Drw. od SZ *mir-*: *išmirióti* ʽwymierać (jeden po drugim)', *mirdinė́ti* ʽumierać po trochu, tu i tam', stlit. ʽbyć w agonii', *mirinė́ti* 1. ʽumierać (jeden po drugim)', 2. ʽwalczyć ze śmiercią, być śmiertelnie chorym'. Nomina: *mir̃damas*: *paliko mirdamas* SD «odumarł, reliquit moriens», *mirė̃sis* ʽtrup, truposz' (⇒ *mirė̃sius* ʽzmarły, nieboszczyk'), *mirimas* SD «konanie, umieranie», *mìrionis* ʽumrzyk' (war. *mironis*), *mir̃sena* ʽśmierć', *mirtìs* (zob.), *mirùs* ʽśmiertelny', *nemirybė* stlit. ʽnieśmiertelność', *numìrėlis* (zob. *numìręs*), *núomirulis* ʽpadaczka, epilepsja' (war. synkopowany: *núomirlis*), *núomirinis* ts. (war. synkopowany: *núomirnis*). — Z języka łotewskiego por. *mirdît* ʽdoprowadzać do śmierci', *badu mirdīt* ʽmorzyć głodem', *mir̃dinât* ʽuśmiercić; znieczulić, uśpić (chorego)', *badu mirdināt* ts., *mirinât* m.in. ʽczuwać przy umierającym'. Nomina: *mira* a. *miŗa* ʽśmierć, godzina śmierci', *mirda* ʽcherlawe zwierzę', *mirẽjs* ʽkonający, umierający', *mirelis* ʽcherlawe zwierzę, usychająca roślina', *mir̃la* ʽistota chorowita, cherlająca; niedbały, leniwy człowiek', *mir̃na* ʽwątłe, wycieńczone zwierzę'. — Neopwk. *miršt-* (⇐ prs. *mìrštu*): *mirštinė́ti*: *Žmonys mirštinė́ja po biškį* ʽLudzie wymierają po trochu', *numirštė́ti* ʽpozdychać, wyzdychać', *badmirščioti* stlit. ʽcierpieć głód'. Nomina: *mìrštgyvis* 1. adi. ʽledwo żywy', 2. sb. ʽczłowiek ledwo żywy, ciężko chory', ⇒ *mìrštgyvelė* ts., war. *mìrštgybelė* (por. *gývas*), *mìrštmiegis* ʽsilna potrzeba snu' (dosł. czas, kiedy się umiera z braku snu, por. *miẽgas*). — WSZ *myr-*: *mỹris* 1. ʽśmierć, zgon' (*pasmer̃kti ką̃ myrióp* ʽskazać kogo na śmierć'), 2. ʽpogrzeb', *mỹrius* ʽśmierć'. W słowiańskim por. *mir- ⇐ *mĭr-: scs. *umirati* ʽbyć w agonii, konać' (intensivum na *-ati* do *mĭrǫ*), ros. *umirátь*, czes. *umírati* ʽumierać, konać', stpol. *umirać*, zob. Vaillant, GC III, § 649.

mirtìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽśmierć', *nemirtìs* DP ʽnieśmiertelność', *nuomirtis* SD «śmiertelność, mortalitas» — dewerbalne abstractum z suf. *-ti-* i SZ *mir-* ⇐ *mer-*, zob. *mir̃ti*,

[330] Grupa *rš* pojawiła się pod wpływem *mirštù* ʽzapominam'? Akut związany z sufigowaniem *-sta-* w prs. (por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). — Mniej prawdopodobna wydaje się hipoteza Endzelina, DI III:2, 289 o kontaminacji obocznych form prs. *mirstu i *miršu (to z pie. *mr̥-sḱō, por. suf. w gr. θνήσκω).

mérdėti. Wtórna osnowa na *-ē-* w łot. *mir̃te* ʽśmierćʼ. Prototyp ie. *mr̥-tí ⇐ *mer- / *mr̥- ʽmrzeć, umieraćʼ (LIV[2] 439). Paralele: *mintìs* ⇐ *men-*; *pirtìs* ⇐ *per-*; *viltìs* ⇐ *vel-*. Prapokrewne: scs. *sŭ-mrĭtĭ* cps. ʽθάνατος, śmierćʼ (znacz. etym. ʽdobra śmierćʼ, tj. naturalna), aw. *mərəiti* ʽśmierć, umieranieʼ (wed. *mr̥tyú* m. ʽśmierćʼ weszło na miejsce *mr̥tí-), łac. *mors, mortis* f. ʽśmierć; mord; trupʼ, por. NIL 488n. Zob. też *martuvė, smer̃tis*. — Z innymi suf.: sti. *mr̥tá-* ʽumarłyʼ, aw. *mərəta-* ts., orm. *mard* ʽczłowiekʼ < pie. *mr̥-tó-; stisl. *morð*, stwn. *mord*, nwn. *Mord* ʽzabójstwo, mordʼ, stang. *morð* < pgerm. *murþa-; goc. *maúrþr* ʽzabójstwoʼ, stang. *morðor*, ang. *murder* ts. < pgerm. *murþra- < pie. *mr̥-tro-.

mìsingis, *-io* gw. ʽmosiądz, stop miedzi z cynkiemʼ — zapoż. ze śrdn. *missinc* (GL 87, LEW 459; stąd też łot. *misiņš*, *misinis*, Jordan 79), por. nwn. *Messing*. Osobno zob. *mãsendzis*.

mįslẽ 4 p.a., *mį̃slė* 2 p.a. ʽzagadkaʼ — drw. z suf. *-lė* od neopwk. *mįs-*, por. *įmį̃sti* ʽzgadnąć, odgadnąć zagadkęʼ, *pamį̃sti* ʽzadać zagadkęʼ (s.v. *mąstýti*). War. *mįslià* 2 p.a., *mįslỹs* 4 p.a., *mį̃slis* f. lub m. Paralele słowotwórcze: *juslẽ*, *krimslẽ*, *pūslẽ*. War. na SO: *mąslẽ* (zob.). — Drw. *mįslìngas* ʽzagadkowy, nieodgadnionyʼ, *mį̃sliškas* ʽzagadkowy, niezrozumiałyʼ. Vb. denom. *mįslinė́ti* ʽczęsto zgadywać zagadkiʼ, *mį̃slyti*, *-iju*, *-ijau* ʽzgadywać zagadkiʼ.

misliñčius, *-iaus* stlit. 1. ʽmyśliciel, mędrzec; filozofʼ, 2. ʽartysta, poetaʼ — drw. na *-čius* od neoosn. *mislin-*, wyabstrahowanej z formy prs. *mìslina* ʽmyśliʼ do *mìslinti* (zob. s.v. *mìslyti*). Paralela: *karšiñčius* ʽdogorywający starzecʼ ⇐ *káršin(a)*. Inaczej SLA 132, gdzie mówi się o derywacji od inf. *mìslyti* ʽmyślećʼ za pomocą ʽsłowiańskiego suf. *-inčius*ʼ (ten sam autor w ŽD 334 o *misliñčius* nie wspomina). Jeszcze inaczej Fraenkel (LEW 459): drw. denominalny od *mislìs* ʽmyślʼ, o budowie takiej jak *gudriñčius* ⇐ *gudr(ùs)*. Brak *misliñčius* w monografii Ambrazasa 1993, 132. Trzeba zauważyć, że formant *-inčius* nie jest słowiański, lecz jest produktem litewskiego procesu metanalizy. Gdy *karšiñčius* i *misliñčius* przestano kojarzyć z osnowami czasowników sekundarnych na *-in-*, a zamiast tego powiązano je z osnowami nominalnymi, odpowiednio *karš(à)* ʽstarość, zgrzybiałośćʼ i *misl(ìs)* ʽmyślʼ, to doszło do wyodrębnienia *-inčius* jako neosufiksu. Realność tego nowego formantu potwierdza taki neologizm, jak *gudriñčius* (zob. wyżej). — Pewne polonizmy o zakończeniu *-iniec*, gen.sg. *-ińca* zostały zlitewszczone za pomocą sufiksu *-inčius* (fonotaktyczne zastępstwo pol. *c* przez lit. *č'* w grupie spółgłoskowej), por. *bobiñčius*, *gastiñčius* (ŽD 334). Przypadkowym tego skutkiem jest identyfikacja brzmienia neosufiksu *-inčius* i sufiksu *-inčius*, będącego substytutem za polskie *-iniec* /*-ińca*.

mislìs, *-iẽs* f. 4 p.a. stlit., gw. ʽmyśl, myślenie; to, co komu staje w myśli; sąd, poglądʼ — zapoż. z błr. *myslь*, *-i* f. ʽmyślʼ (SLA 133, LEW 459, ALEW 662). Akcentuacja pożyczki wzoruje się na rodzimym syn. *mintìs*, *-iẽs*. War. *mìslis*, *-ies* 2 p.a. — LKŽ VIII, 280n. wymienił jako 4. znaczenie wyrazu *mislìs* / *mìslis* ʽzagadka, «mintis»ʼ. Z uwagi na okoliczność, że znaczenie takie nie ma odpowiednika w języku białoruskim, trzeba je uznać za neosemantyzm, wzorowany na polu znaczeniowym odpowiednika lit. *mintìs* (por. np. *Ale aš tau kai pasakysiu miñtį, tai niekaip neinminsi* ʽKiedy jednak ja ci zadam zagadkę, to nidgy nie odgadnieszʼ). Dalej por. *įmintìs* ʽzagadkaʼ. W tym sensie trzeba też sprostować ujęcie przez Otrębskiego (1932, 35) formy gw. *mìslis*, *-ies* f. ʽzagadkaʼ jako zapożyczenia białoruskiego. — Vb. denom. *išmislióti* ʽwymyślić, wykoncypować co; grymasić, stroić fochy (o nieuzasadnionym niezadowoleniu)ʼ.

mìslyti, *mìsliju* (war. *mìsliu*), *mìslijau* (war. *mìsliau*) stlit., gw. ʽmyśleć; zastanawiać się, obmyślać coʼ, refl. *mìslytis* ʽwyobrażać sobieʼ, *apmìslyti* ʽzastanowić się, pomyślećʼ, *at(si)mìslyti* ʽprzypomnieć sobieʼ, *išmìslyti* ʽwymyślićʼ, *užsimìslyti* ʽzamyślić sięʼ. Zapoż. z

błr. *mýslicъ, mýsliu,* 3 sg. *mýslicь*. Por. SLA 133, ZS 35, LEW 459, ALEW 662. War. *mìslinti, -inu, -inau* ʽmyśleć’. Osobno zob. *misliñčius*.

mìsti I, *mintù, mitaũ* ʽżywić się, karmić się, posilać się, sycić się’. Odpowiednik łot. *mist, mìtu, mitu* ʽmieć utrzymanie, przebywać gdzie, mieszkać’. Pwk. *mit- / mait-* pozostaje etymologicznie ciemny, zob. referat dawnych tłumaczeń w LEW 460 i ALEW 663. Cps. *atmìsti* ʽ(o zębach) dostać oskomy, zdrętwieć’ (*Dantys atmìto nuo rūgštų obalių*, t.y. *atšipo*), *įmìsti* ʽnabrać ciała, utuczyć się’, *išmìsti* ʽ(o zwierzętach) wykarmić się, przeżyć, przetrwać (zimę) w zdrowiu’, *pramìsti* ʽprzeżywić się’ (por. łot. *nakti pãrmist* ʽspędzić noc’, *ziemu pãrmist* ʽprzezimować’), *primìsti* ʽza dużo zjeść, napić się; przywyknąć’, *sumìsti* ʽdojrzeć, dorosnąć’. — Drw. *mìtinti* caus. ʽdawać jeść, żywić, karmić’ (łot. *mitinât*), SD «chowam» (syn. *peniu*). Nomina: *mìtalas* ʽporcja jedzenia, prowiant’, *mitýba* ʽżywienie, karmienie, odżywianie’, pl. *mitýbos* ts. (por. *penyba*), *mitulỹs* ʽjednoroczne zwierzę domowe (cielę, źrebię)’. Cps. *algamitỹs* ʽnajemny robotnik’ (por. *algà*), *antramitỹs* ʽdwuletnie zwierzę domowe’ (por. *añtras*, zob. *antrãžiemis*), *pirmãmitis* ʽjednoroczne zwierzę domowe’ (por. *pìrmas*), *žiemamitỹs* a. *žiemmitỹs* (zob. *žiemà*). Tu też pewnie łot. *mitrs*: *mitrs gaiss* ʽwilgotne powietrze’, *mitra zeme* ʽwilgotna ziemia’. — Neopwk. *mint-* (⇐ *mintù*): *išmintaĩ* m.pl. ʽżywność, prowiant’. — SO *mait-*: *maitìnti* (zob.). Zob. też *maĩstas*. — Neopwk. *mis-* (⇐ *mìsti)*: *mìsdinti* cur. ʽkazać karmić (zwierzęta)’, por. *áusdinti*, *ésdinti*.

mìsti II, *mintù, mitaũ* ʽwydawać pieniądze, ponosić wydatki’[331], *išmìsti* ʽwydać pieniądze, ponieść koszt’ (*išmintu* SD «nakładam na co», *daug unt to ižmitau* SD «kosztuie mię to»), *primìsti* ʽstracić pieniądze’. Zapewne alternant na SZ *mit-* do *met-*, zob. *mèsti* ʽrzucić’. — Drw. *išmitimas* DP ʽkoszt, nakład’ (*Nes palaidotas yra... su didžiu ir brągumi išmitimu* DP 182_{23} ʽBo pogrzebion jest... z wielkim a poczciwym nakładem’), *mìtas* a. *išmitimas* SD «koszt, nakład», *mitingas* SD «kosztowny», *su mitu* SD «kosztowny, z kosztem» (syn. *brungus*, *mitingas*), «kosztownie, z kosztem» (syn. *mitingai*), *nemiñtąs* DP adv. ʽpo niewolej, z przymuszenia’, *nemìtęs*, f. *nemìtusi* adv. ʽnie wiedząc, co począć; nic nie wskórawszy, bez powodzenia’, SD[1] <nemitis> «muszę» (syn. *turiu, priverstas darau*), «nierad» (syn. *nenorėdamas*), SD <nemitis> «poniewoli, z musu» (syn. *priverčiamas*), «poniewolny, przymuszony» (syn. *nemintųs*, *priverstas*), «rad nierad», *nemitęs paliko* DP ʽmusiał zostawić’. — Takie zwroty, jak lit. *mẽtė rũkęs* ʽrzucił palenie (papierosów)’, *mẽtė ãręs* ʽprzestał orać’ wskazują na rozwój znaczeniowy od ʽrzucić co’ do ʽprzestać (coś robić)’. W związku z tym do SZ *mit-* wolno dołączyć łot. vb. *mitêtiês* ʽustać, przestać, ustąpić (o mrozie a. upale)’ oraz adv. *nemituošs* ʽnieustannie, bez przestanku’.

mìsti III, *misù, misiaũ* gw. ʽzalewać słód gorącą wodą’ (*Atnešk salyklą, jau reikia mist*). Sporne. W odróżnieniu od ME II, 635 i NIL 482 (przyp. 10) wydaje się, że obecność segmentu -*s*- wyklucza połączenie *mìsti* z czas. *miẽšti, maišýti* ʽmieszać’. — Sb. postvb. *misà* ʽbrzeczka, wyciąg ze słodu, z którego za pomocą fermentacji wyrabia się piwo’, SD «brzeczka, mustum triticeum, ceruisiarium» (*Prastai misą sùmisei* ʽByle jak zalałeś słód’), cps. *mìslovis* ʽkadź służąca do zlewania brzeczki’ (por. *lovỹs*). Odpowiednik łot. *misa* ʽdie aus Malz, Hopfen und heissem Wasser gewonnene Flüssigkeit, die man zu Bier gären lässt’ (ME II, 635).

mìstras stlit. ʽmistrz, nauczyciel’, SD *menųsis kokio daikto mistras* «mistrz, magister» — zapoż. ze stpol. *mistr, mistrz* ⇐ stczes. *mistr*. Por. SLA 133, LEW 396. Osobno zob. *méistras*. — Drw. *mistrystė* SD «mistrzostwo» (ob. *maistrystė*). Zob. *méistras*, *šiũlmistras*.

mišiaũnas przest., gw. 1. ʽmszalny — o tekstach używanych podczas mszy’ (*Atnešk tu*

[331] N.B. LKŽ VIII, 282 n. nie uwzględnia różnicy znaczeniowej między czasownikami *mìsti* I i *mìsti* II.

man mišiaunas knygas), 2. ʽo księdzu: taki, któremu wolno odprawiać msze' (*Imsim tą jauną porelę už rankelių, vesim im bažnyčią... pas mišiaunus kunigus*). Stosunek lit. *miš-iaũnas* : *mišià* (zob.) odpowiada polskiemu *msz-alny* : *msza*, z czego wynika, że lit. dyftong *au̯* stoi na miejscu polskiej sekwencji *al(C)*. Jest to zastanawiające, ponieważ przymiotnik, o którym mowa, nie ma — sądząc z TSBM i ESBM — odpowiednika białoruskiego. Pol. *mszalny* pochodzi od *mszał*, zob. Bańkowski, ESJP II, 222. Por. *mišiõlas*.

mišiõlas przest. ʽmszał, księga liturgiczna, według której ksiądz odprawia mszę' — zapoż. z pol. *mszał* (⇐ stczes. *mšál*, por. śrłac. *liber missālis*). Brzmienie tego wyrazu zostało dostosowane do formy *mìšios* (zob.) w dwóch szczegółach: insercja *i* i palatalizowane *š'* w wygłosie osnowy. — Drw. *mišiolnykas* b.z.a. przest. ʽksiądz odprawiający mszę' (*Miša nuog aliejuotųjų mišiolnykų... yra laikoma*). Ewentualna pożyczka z pol. †mszalnik (zob. SLA 133, LEW 133) nie jest prawdopodobna. N.B. W SD s.v. *mszał* figuruje odpowiednik litewski w postaci *knygos mišios*, dosł. ʽksięga do mszy'.

mìšios, *-ių̃* 4 p.a. f.pl. 1. ʽmsza św., katolickie nabożeństwo liturgiczne', SD «msza, missa..., res diuina», 2. ʽpieniądze, za które odprawia się mszę, ofiara', 3. ʽuroczysty obchód rocznicy czyjejś śmierci; przyjęcie z tej okazji'. Zapoż. z pol. *msza* ⇐ stczes. *mše* (por. SLA 133, ZS 35, LEW 460). War. *mišià*, *mìšė*, *mišẽ*. Insercja *i* służyła usunięciu obcej fonotaktycznie zbitki *mš-* w nagłosie polskiego wyrazu (por. GJL I, § 340)[332]. Por. *mišiõlas*. — War. *imšà* ʽmsza' ⇐ błr. *імшá* XV w. (por. ESBM 3, 386; 7, 110). Cps. *dū̃šmišė* ʽmsza za duszę, za zmarłego' (por. *dūšià*), *mìšknygės* f.pl. ʽksiążeczka do nabożeństwa' (por. *knỹgos*), *žėlãmišės* f.pl. ʽmsza żałobna' (por. *žẽlava*).

mìškas 1. ʽlas' (*kertamas miškas* SD «rębny las, cædua sylua»), 2. ʽdrewno budowlane'. Jest to wsch.-lit. odpowiednik wyrazu zach.-lit. *girià* (zob.). Bez dobrej etymologii (LEW 460n. cytował próbne powiązanie z gr. μίσχος, μίσκος ʽStengel oder Kern von Blättern und Früchten'). Jeśli wyjść od tego, że *mìškas* pierwotnie oznaczał ʽlas mieszany, z drzewami liściastymi i iglastymi', to można postulować *miš-ka- jako drw. dewerbalny od *sumìšti* ʽzmieszać się', zob. *mìšti*. Co do suf. por. *spẽkas*, *tãškas*. — Drw. *miškavà* ʽobszar leśny, zalesiona część posiadanej ziemi', *miškìnis* ʽleśny, dziki (o ptakach)', *pómiškis* ʽzagajnik', *ùžmiškis* ʽmiejscowość położona za lasem'. Cps. *báltmiškis* ʽlas liściasty' (por. *báltas*), *júodmiškis* ʽlas iglasty' (por. *júodas*), *miškãpelkė* ʽbagno leśne' (por. *pélkė*), *mìškupis* ʽrzeka płynąca przez las' (por. *ùpė*). — N.m. *Miškaĩ*, *Mìškiai*, *Miškìniai* 28x, *Ažùmiškė* 2x, *Pamiškẽ* 7x, *Pamiškiaĩ* 5x, *Ù̀žmiškiai* 3x, *Užùmiškiai*, cps. *Mìškadvaris* 3x, *Mìškalaukis*, *Miškãlaukis*, *Mìškavalakis* oraz *Dvarãmiškis*, *Tarpùmiškis*, *Velýkamiškis*.

mišpãrai, *-ų* m.pl. przest., gw. ʽnieszpory, nabożeństwo odprawiane wieczorem'. Przekształcenie na wzór wyrazu *mìšios* f.pl. ʽmsza' zapożyczenia polskiego *našpãrai* (gw.). To z *nešpãrai* (m.in. DP) ⇐ pol. *nieszpory* m.pl. drogą asymilacji samogłosek. Por. SLA 133, LEW 461, Skardžius, RR 4, 431. — War. sg. *mišpãras*; *mešpãras*, *mesparas* b.z.a.. Inne: *našpãras* a. *nãšparas*, *nešpãras* a. *nẽšparas*. Niezwykły war. *išpãras* (*Ant išpãro nieks nevaro*) tłumaczy się resegmentacją sekwencji *amišpãro*, która powstała po usunięciu geminaty w zwrocie przyimkowym *am.mišpãro, < *an mišpãro* ʽna nieszporach'. — Drw. *mišpãrinis* a. *mišparìnis* ʽśpiewany podczas nieszporów'.

mišrùs, *-ì* 4 p.a. ʽmieszany, cętkowany; splątany, nieuporządkowany' — nowa formacja na *-u-*, wypierająca starsze *mìšras*, *-à*. Prymarne adi. vb. z suf. *-ra-* i SZ *miš-* ⇐ *mei̯š-, por. *mìšti* ʽmieszać się', *miẽšti* ʽrozcieńczać'. War. z insercją *t*: łot. *mistrs* ʽmieszany'. War. z insercją *k* (substantywizowany): *mìkšras* przest. ʽokoń, Perca fluviatilis' (por. *dekšrà*

[332] Nie jest natomiast wstawne *i* w wyrazie łot. *misa* (war. *miša*) ⇐ śrdn. *misse* ʽmsza' (Jordan 79).

< *dešrà*). Odpowiednik wed. *miśrá-* ʽzmieszany, rozmaity' zaleca wywód z praformy ie. *miḱ-ró- (por. NIL 481, LIV² 428: *mei̯ḱ). Por. łac. SZ *misceō, -ēre* ʽzmieszać, pomieszać; połączyć, związać' < pie. *miḱ-ske/o- (de Vaan 2008, 382). — Drw. *mišraĩnė* ʽsałatka jarzynowa', *mišrỹs* ʽmieszaniec (roślina a. zwierzę)', *mišrū̃nas* ts., *mìšrius* ʽcoś zmieszanego, mieszanina', ⇒ *mišriumì* adv. ʽna przemian, mieszając się' (*Mišriumì gyvena žydai su vokiečiais*, t.y. *sąmišiai* ʽPomieszani mieszkają Żydzi z Niemcami'), war. *mìšriu*, *mišrù*. Vb. denom. *mìšrinti* ʽmieszać sadząc drzewa różnych gatunków; krzyżować, łączyć organizmy należące do różnych gatunków'. — Drw. wsteczny: *mìšas* ʽzmieszany z czym, niejednolity (o pasmach wełny różnej barwy)'. Por. *prãdas* ⇐ *prãdaras*.

mìšti, prs. *myštù* (*mįštu < *minš-stu; *minštù*, *minšù*), prt. *mišaũ* ʽmieszać się, plątać się — o niciach; psuć się — o pogodzie; wariować, szaleć' — formacja na SZ *miš-* do *mieš-*, por. *miẽšti* ʽrozcieńczać, rozrzedzać' < pie. *mei̯ḱ- / *miḱ- ʽmieszać' (LIV² 428). Por. łac. *misceō, -ēre* ʽzmieszać, zamącić', stang. *miscian* ʽmieszać'. Cps. *apmìšti* ʽzmieszać się, speszyć się, stropić się, okazać zakłopotanie', *įmìšti* m.in. ʽnatrętnie garnąć sie do kogo', *pamìšti* ʽpomieszać się', przen. ʽzwariować', *sumìšti* ʽzmieszać się'. — Drw. *mišýti* caus. ʽmieszać; tasować (karty)', refl. *mišýtis* przest. ʽzadawać się z kim', *sumìšdyti* caus. ʽspeszyć kogo, wprawić w zakłopotanie' — kalka z pol. *zmieszać*?[333] (por. *migdýti* ⇐ *mìgti*, *lipdýti* ⇐ *lìpti*). Por. łot. *izmist, -mistu, -misu* ʽwpaść w rozpacz, pogrążyć się w rozpaczy'. — Nomina: *mišãnas* 1. ʽmieszanka (zbóż)', 2. ʽmieszaniec, osobnik powstały ze skrzyżowania odrębnych ras' (por. suf. w *dárganas, ū́kanas*), *mìšinas* ʽrozrzedzony, rozcieńczony; zmącony', *mišiñčius* JUŠK ʽmieszaniec' (neosuf. *-inčius*), *mišinỹs* ʽmieszanina, rozmaitość, mieszanka', *mišìnis* 1. ʽmieszaniec, metys', 2. ʽhermafrodyta', SD «mieszaniec oboiey płci, androgynus, hermaphroditus», *mišrùs* (zob.), *pamìšėlis* ʽwariat', *sáմišis, -ė* ʽmieszany, niejednolity' (⇒ *rugiaĩ sąmišiaĩ* m.pl. ʽżyto zmieszane z innym zbożem'), *sùmišas* ʽmieszany' (⇒ *sumišaĩ* adv. ʽna zmianę, na przemian', war. *sąmišaĩ*), *sumišìmas* ʽzamieszanie, zamęt, zgiełk, rwetes'. Cps. *mišytplaũkis* ʽ(zwierzę) o sierści mieszanej barwy' (por. *pláukas*, jak też *atlaižýtkaktis* s.v. *laižýti*). — WSZ *myš-*: *sámyšis* (zob.). — SO *maiš-*: *maišýti* (zob.).

mitrùs, *-ì* 4 p.a. ʽprędki, bystry, zwinny, mądry' — nowa formacja na *-u-*, wypierająca starsze *mìtras, -à*. War. *s*-mobile: *smitrùs*, *smìtras*. Analiza: *mìtras*, dewerbalne adi. na *-ra-* od *mit-* ⇐ *met-*, por. *metù*, *mèsti* ʽrzucać' i SZ typu *RiT* ⇐ *ReT*, por. *gnib-* ⇐ *gneb-*, *grib-* ⇐ *greb-*, *plit-* ⇐ *plet-*. Znacz. etym. ʽtaki, co się rzuca, jest czynny, ruchliwy, pomysłowy'. Rozwój znaczenia jak przy pol. *rzutki* (⇐ *rzucić, rzucać*) ʽobrotny, przedsiębiorczy, czynny, ruchliwy, pomysłowy: żywy, zwinny, prędki'. Paralelną formacją na SZ *mit-* jest *mìklas* < *mitla (zob. *miklùs*). Całkiem inaczej LEW 452 (do łot. *mitêt* ʽzaniechać, zaprzestać'). — Drw. *pómitriai* adv. ʽdość wprawnie' (pracuje).

mỹžti, prs. *myžù* (właśc. *mįžù*, por. stlit. *minžu*; war. *myžiù*, *mężù*), prt. *myžaũ* (war. *myžiaũ*) ʽoddawać mocz, sikać', wulg. ʽszczać'. Prs. infig. *minžu* < pb. *mi-n-žō jest porównywalne z łac. *mingō, -ere* ʽmoczyć; oddawać mocz' < pie. *$h_3$mi-n-ǵʰ-é-. Formacja na st. zanikowym pie. *$h_3$miǵʰ- ⇐ *$h_3$mei̯ǵʰ- (LIV² 301), por. gr. ὀμείχω ʽoddawać mocz' (SZ ὀμιχέω ts.), wed. *méhati* ʽszcza', aw. *framaēzaiti* ts., łac. *meiō, -ere* (*mei̯χ-i̯e-) ʽoddawać mocz; mieć stosunek płciowy; przeciekać, wylewać się', stisl. *mīga*, śrwn. *mīgen* ʽszczać'. — Leksem lit. *myž-* pochodzi z denazalizacji *mįž-*. Z pochodzenia jest to neopierwiastek, wyodrębniony z prs. infigowanego (paralele: *krỹpti*, *nỹkti*, *vỹkti*). Kiedyś prs. *mįžù* (*minžù*) tworzyło pdg. z krótkowokalicznymi formami prt. *mižaũ, inf. *mìžti. — Neopierwiastkiem jest również łot. *mīz-*, rozpowszechnione z prs. *mìzu (*minzu) na prt. *mìzu* i inf. *mìzt*. — Łot. prs. *mìzu zostało z czasem zluzowane przez formację z dyftongiem *ie*: *mìezu*. Ta

[333] Por. *Moterų žvilgsniai sumìšdė jį* ʽSpojrzenia kobiet wprawiły go w zakłopotanie' (z pism Jonasa Šimkusa). Brak świadectw gwarowych.

ostatnia jest o tyle ciekawa, że kontynuuje pb. *menžō, praesens urobione infiksem *-n-* od pierwiastka w st. pełnym *mež- (por. typ łot. *brìedu* ʽbrnęʼ, lit. *brendù* ⇐ pb. *bred-). Łot. innowacja ma paralelę w lit. gw. *męžù*. — St. pełny *mež- (*ReT*) został dotworzony do st. zanikowego *miž-* (*RiT*) przez odwrócenie reguły apofonicznej *ReT* ⇒ *RiT* (por. *bred-* ⇒ *brid-*; *dresk-* ⇒ *drisk-*; *trep-* ⇒ *trip-*). W ten sposób monoftongiczny pwk. *mež- zajął miejsce obok pwk. dyftongicznego *mei̯ž-. Paralela apofoniczna: *švit-* ⇒ *švet-* (s.v. *švèsti*). W szczegółach odmiennie Endzelin 1922, 563, LEW 461n., ALEW 664n. — Nawiązaniem dla plit. *miž- (pie. *$h_3$miǵ^h-) jest psł. *mĭz-, *mĭziti, *mĭžǫ < *mĭzi̯ǫ (wtórny inf. *mĭžiti), por. ros. gw. *mžitь* ʽsiąpić, padać (o zimnej mgle)ʼ, czes. *mžít* ʽdrobno padać, zraszaćʼ, pol. *mżyć*, *mży* ʽrosić, padać, siąpić (o drobnym deszczu)ʼ; słń. *mzéti*, *mezéti* ʽwyciekać, wypływać, sączyć sięʼ. — WSZ *mīž-: sch. *mìžati*, *mižâm* ʽoddawać moczʼ (iter. na *-ā-*, jak np. słń. *síkati* ʽtryskać cienkim strumieniemʼ, pol. *sikać*). — Drw. na SZ *miž-*: *mìžas* 1. ʽcewka moczowaʼ, 2. ʽpenis (męski, zwierzęcy)ʼ, *mìžė* ʽsrom, zewnętrzne narządy płciowe u kobietyʼ, *mìžius* ʽszczoch; malecʼ (*Kurs patale męža, tas mìžius*), *mìžnius* ʽszczoch; płaksaʼ (por. *šìknius*, *trìznius*). — Drw. od SW *myž-*: *mýžauti* ʽgłośno śmiać się, chichotać, kwiczećʼ, *myžióti* gw. ʽszczaćʼ (*apsimyžióti* ʽzmoczyć się — o dzieckuʼ), *mýžčioti* ʽszczać; śmiać się; latać nad ziemią — o jaskółkachʼ, *numỹžinti kūdikį* ʽwysadzić dzieckoʼ. Nomina: *myžalaĩ* m.pl. ʽmocz, szczynyʼ (por. *bezdalaĩ*, *vėmalaĩ*), *myžãlius* ʽszczochʼ, *myžẽklė* ʽcewka moczowa; pęcherz moczowyʼ, *myžìnė* a. *myžtùvai* m.pl. ʽżeński narząd rodnyʼ, *są́myžos* f.pl. wulg. ʽzanieczyszczone pieluchyʼ. Cps. *mỹžpuodis* ʽnocnikʼ (por. *púodas*), *mỹžupis* ʽściek dla gnojówki, rynsztok; rzeczka podczas lata wysychającaʼ (por. *ùpė*), *sar̃tamyžė* ʽruda mrówka, Formica rufaʼ (por. *sar̃tas*), *šùnmyžiai* m.pl. wulg. ʽpsie grzybyʼ (dosł. ʽpsie szczynyʼ, por. *Šunmyžiai išauga, kur šuon užmęža*). Por. łot. *mĩžât* a. *mìžņât*[2] iter. ʽsikać, szczaćʼ, *mĩzinât* ʽwysadzać dziecko, pomagać mu w załatwieniu sięʼ, *mìslis* ʽpenis końskiʼ, *mìšļi* a. *mĩžļi* m.pl. ʽnarząd rodnyʼ (*nesit zirgam pa mĩšļiem*), < *miž-sl-, *mìzeklis* 1. ʽprącie, penisʼ, 2. ʽdziecko — szczochʼ (por. lit. *mįžẽklis* ts.), *mĩža* a. *mìzelis*, *mĩzulis* ʽszczochʼ. — SO *maiž-* ⇐ *miž-*: *máižioti* (zob.).

mõčeka 1 p.a., *močekà* 3 p.a. stlit., gw. 1. ʽmacochaʼ, SD «macocha, nouerca» (syn. *pamomė*), 2. przen. bot. ʽpodbiał pospolity, Tussilago farfaraʼ — zapoż. z błr. *máčaxa*, *-i*, gw. *máčexa*, ze zwykłą substytucją *k* za błr. *x* (por. np. *griẽkas*). Zob. SLA 133, ZS 32, LEW 462, ESBM 6, 281. — Drw. *močekinis* SD «macoszynny, nouercalis» (syn. *pamomis*), *mõčekuonė* bot. ʽTussilago farfaraʼ. Cps. *mõčekalapis* a. *mõčeklapis* bot. ʽTussilago farfaraʼ (por. *lãpas*; syn. *móčialapis*), *močekvaikai* LEX ʽpasierbowie, Stiefkinderʼ (brak w LKŽ), *mõčekvaikis*, *-io* ʽpasierbʼ (por. *vaĩkas*).

móčia wsch.-lit. ʽmatkaʼ — drw. od allomorfu *moč'-*, który ukazuje się w dat.sg. *móčiai* od *mot-* (zob. *mótė*). War. *mõčė*. — Drw. *močiulė* SD «maciorka, matrix» [ʽsamica — o kobiecie i o zwierzęciuʼ, SPXVI] (syn. *momelė*), *močiùtė* ʽmateczka, mamusia; babciaʼ. Cps. *móčialapis* bot. ʽpodbiał pospolity, Tussilago farfaraʼ (por. *lãpas*; syn. *mõčekalapis*), *trečmočia* b.z.a. ʽdruga macochaʼ: *Man ji trečmočia* ʽDla mnie [jest] ona *trečmočia*ʼ (znacz. etym. ʽtrzecia kobieta ojcaʼ, por. *trečiãvada* ʽtrzecia żonaʼ).

mógautis, *mógaujuos*, *mógavaus* gw. ʽzachwycać się czym, delektować się (jedzeniem)ʼ. Obecność takiego synonimu, jak *magáutis* ʽzachwycać sięʼ, *atsimagáuti* ʽnacieszyć się czymʼ wskazuje na to, że *mog-* < *māg- jest formą st. wzdłużonego do *mag-*, zob. *magė́ti*. Z innym suf.: *mogúoti* ʽchcieć, pragnąć; próbowaćʼ (syn. *magúoti*). Zob. też *mãgmogis*, *pramogà*. — Być może tu należy *mogãras* bot. ʽgatunek prosa, Panicum germanicumʼ (por. sufiks w *stãbaras*, *žãbaras*, ŽD 302n.).

mõjus, *-aus* przest., gw. ʽmiesiąc majʼ, SD <moius> «may miesiąc, maius» — zapoż. z błr. *maj*, gen.sg. *mája* a. *máju*, por. SLA 134, ZS 33 (brak w ALEW). Podobnym zapożyczeniem jest *mõrčius* (zob.). Temat na *-i̯u-* też w zapoż. *gõjus*, *rõjus*, *õblius*.

mokavyčia stlit. ʽblaszana gałka na szczycie wieży kościelnejʼ, por. *ir pastatęs jį ant makavičias angu viršaus Bažnyčias, tarė jam* WP 97$_{1718}$ ʽi postawiwszy go na makowicy na szczycie kościoła, rzekł do niegoʼ. War. *mokavyčė* (Bretkun). Zapoż. z pol. przest. *makowica* ʽgałka na szczycie wieżyʼ, też ʽgłowica kolumny, architektoniczne zwieńczenie, ozdobny wierzchołek czegośʼ (SPXVI). Por. SLA 134 (brak w ALEW). Rodzimy odpowiednik: *aguona unt stulpų* SD (zob. *aguonà*). Zob. też *stonavyčia, turgavyčià*.

mokė́ti I, *móku, mokė́jau* ʽumieć, potrafić, mieć znajomość czego, być biegłym w czym, znać coʼ, SD *moku* «umiem co». Cps. *išmókti, -mókstu, -mókau* ʽnauczyć się, wyuczyć sięʼ. Odpowiednik łot. *mâcêt, -ku, -cẽju* ʽmóc, zdołać, być w stanie; rozumiećʼ. Etymologia niezdecydowana, zob. przegląd literatury w LEW 462n. ALEW 666 dopuszcza pwk. *mag^{h}- ʽmóc, być w stanieʼ w pozycji przed sufiksami *-ti-, *-to- jako punkt wyjścia. — Drw. *mókyti* (zob.). Nomina: *mokinỹs, -ẽ* ʽuczeńʼ, SD[1] «żak, scholasticus, discipulus» (syn. *žẽkas*), *mokõvas* ʽznawcaʼ, *mókslas* (zob.), *nemokáila* c. ʽnieukʼ, *nemókša* a. *nemókšas* ts. — Neoosn. *mokė-*: *nemókėla* c. ʽnieukʼ, *nemókėlis* ts.

mokė́ti II, *móku, mokė́jau* ʽpłacić, uiścić należność, wynagradzać za pracęʼ, *ažumoku* SD «przypłacam czego», *išmokė́ti* ʽwypłacać, wypłacićʼ, *nedamoku* SD «zostaię na liczbie, nie dopłacam», *primokė́ti* ʽdopłacićʼ, *sumokė́ti* ʽzapłacićʼ. *mokė́ti* II wywodzi się z *mokė́ti* I drogą rozwoju znaczeniowego od ʽmócʼ do ʽzapłacićʼ, por. ALEW 667. — Drw. *į́moka* ʽwpłata, składkaʼ, *ìšmoka* ʽwypłataʼ, żm. *mókesnis* a. *mõkesnis* ʽpodatekʼ, *mókestis* ʽpodatek, wpłata należności, składkaʼ, *mokùs* ʽwypłacalnyʼ, *nepríemoka* ʽniezapłacona, zaległa należnośćʼ, *príemoka* ʽdopłata, dodatekʼ. — Neoosn. *mokėj-*: *išmokė́jimas* ʽwypłacenieʼ, *mokėjimas nuog galvos* SD «pogłowie, pogłowne, tributum in singula capita». Neoosn. *mokė-*: *ažumokėtojas* SD «płayca, solutor, præstitor debiti...» [z *płaćca* ʽten, kto daje zapłatęʼ, SPXVI].

mókyti, *mókau* (war. *mókiu*), *mókiau* ʽuczyć, nauczaćʼ. Dawne i gw. prs. *mókiu* SD[1] «ćwiczę», SD «nauczam; uczę». War. *mokìnti* a. *mókinti* ʽuczyćʼ. Cps. *įmokýti* ʽnamówić do czegoʼ, *pamókyti* ʽpouczać, dawać komu radę, zalecenieʼ (*pamokà* ʽlekcjaʼ), *primókyti* ʽnamówić, podjudzićʼ. Refl. *mókytis* ʽuczyć sięʼ, prs. *mókausi*, przest., gw. *mókiuosi* SD «ćwiczę się; uczę się» (*kursai siūt mokiasi* SD[1] «krawczyk» [ʽktóry uczy się szyćʼ]), *gerai mokiųsis* SD «nauk pilny, studiosus lit[t]erarum», *pasimókyti* ʽdostać nauczkęʼ, *susimókyti* ʽzmówić się, spiknąć się, wspólnie coś postanowićʼ (⇒ *susimókėlis* ʽspiskowiecʼ). — Formacja *mókyti* przedstawia drw. kauzatywny do *móku, mokė́ti* ʽumiećʼ. Znacz. etym. ʽsprawiać, że ktoś coś umie, potrafiʼ. Odpowiednik łot. *mâcît, -cu, -cĩju* ʽuczyćʼ, refl. *mâcîtiês* ʽuczyć sięʼ. Obok *mâcinât* ʽćwiczyć, tresowaćʼ, z czym łączy się lit. *mokìnti* ʽuczyćʼ oraz — ze zmianą *mā* > *mū* — stpr. *mukint* ʽuczyćʼ, *ismukint* ʽnauczyć się, wyuczyć sięʼ, 1 pl. prs. *mukinnimai* ʽuczymy sięʼ (⇒ *mukinsnan* ʽnauka, lekcjaʼ). — Neoosn. *moky-*: *mokyklà* ʽszkołaʼ, *mókymasis, -mosi* ʽuczenie się, naukaʼ (*pateika nuog mokymosi* SD «wakacya szkolna»), *mókytas* ʽuczony, wykształconyʼ, SD «biegły w czym; ćwik; uczony, nauczony; umieiętny», *mókytinis* DP ʽuczeń, zwolennik, apostołʼ (war. *mokìntinis* ʽuczeńʼ), *mókytojas* ʽnauczycielʼ (por. łot. *mâcîtãjs* ʽkaznodzieja, pastorʼ), *nemókytas* DP ʽnieuczony, nieuk, nieumiejętnyʼ, SD «nieumiejętny; nieuczony; prostak», *nemokytas žmogus* SD «bean, indoctus, illit[t]eratus, ineruditus», *nepermokytas* SD «przekęsiciel, semidoctus» [ʽkto trochę przekąsił naukiʼ].

mókslas 1. ʽnauka, badanie naukoweʼ, 2. ʽwykształcenieʼ, *aukštàsis mókslas* ʽwyższe wykształcenieʼ, 3. ʽuczenie sięʼ, *mókslo mẽtai* ʽrok szkolnyʼ. SD[1] *mokslas* «ćwiczenie», «łacina» (syn. *lotyniškas liežuvis*), «misterstwo», «nauka» (syn. *pamokymas*), «rozrywka» [ʽrozgarnienie, rozsądek, dowcipʼ, L.], «umiejętność». Drw. od *mókyti* ʽuczyćʼ (zob. s.v.), urobiony neosufiksem *-sla-*, który został wyodrębniony w typie *krìslas* ⇐ *krìsti*; *žaĩslas* ⇐ *žaĩsti*. Paralela: *tìkslas* ⇐ *tìkti* (zob. też *ãtvarslai*). War. gw. *móksmas*. — Prefigowane:

nemókslas ʽnieświadomość, nieuctwo; dni wolne od naukiʼ, DP ʽnieumiejętnośćʼ, *pamókslas* ʽkazanie w kościeleʼ, *sąmokslas* ʽspisek, sprzysiężenieʼ. — Drw. *bemõkslis*, *-ė* ʽnie umiejący czytać ani pisać, analfabetaʼ, *moksleĩvis* ʽuczeńʼ (⇒ *moksleivijà* neol. ʽuczniowieʼ), *mokslinyčia* SD «kazalnica», *mókslininkas* ʽnaukowiec, uczonyʼ, *mókslinis* ʽnaukowyʼ.

mõlė 2 p.a., *molẽ* 4 p.a. gw. 1. ʽmielenie ziarnaʼ, 2. ʽziarno przeznaczone do zmielenia, mlewoʼ, 3. ʽpora mielenia ziarnaʼ, 4. ʽmłynʼ — dewerbalne abstractum z suf. *-ė-* i SW *māl-V ⇐ mal-V*, por. *málti* ʽmlećʼ. Paralele apofoniczne: *orẽ*, *õrė* ⇐ *árti*; *srovẽ* ⇐ *sravė́ti*; *príevolė* ⇐ *privalė́ti*. Por. łot. *mâļi* m.pl. ʽmole zbożoweʼ, *mãlis* ʽczłowiek naprzykrzający się, natrętʼ.

móliautas, *-a* gw. 1. ʽmulisty — o wodzieʼ (*Po lieptu rudas, moliautas vanduo kunkuliuoja, verda, verpetais sukas*), 2. ʽuwalany, pomazany glinąʼ, 3. ʽkoloru glinyʼ — zleksykalizowane ptc. prt. pass. od *móliauti* ʽmazać glinąʼ (zob. *mólis*).

mólis, *-io* ʽglinaʼ, *molis su pelumis mintas* SD «oblepa ściany» [ʽglina zagnieciona z plewamiʼ]. Odpowiednik łot. *mãls*, zwykle *mãli* m.pl. ʽglinaʼ, *mālus mĩt* ʽmiesić glinę deptaniemʼ (*mãliêns* a. *mãlzeme* ʽgleba gliniastaʼ). Sądzi się, że *māl- stanowi drw. na st. *o* do *mēl-*, jak w adi. lit. *mė́las* ʽniebieski, sinawy, sinyʼ, łot. *mẽļš* ʽciemnoniebieski, fioletowyʼ, *mẽ̦lns* ʽczarny, brudnyʼ (zob. BSW 177n., LEW 430n., s.v. *mė́las*). Na temat innowacyjnej apofonii *ē* ⇒ *ā* zob. *bogìnti*, *sodìnti*, *glóbti*, *slógti*. Dalsze związki niejasne. Būga, RR I, 313 sugerował związek z pwk. pie. *mā- jak w lit. gw. *moraĩ* 4 p.a. ʽpleśń, kożuszek na powierzchni płynuʼ (inaczej LEW 464), stwn. *muor* ʽbłoto, bagnoʼ oraz łac. *mānō*, *-āre* ʽspływać, wytryskać, wyciekaćʼ (vb. denom. od *mā-no- ʽmokry, wilgotnyʼ, por. IEW 699, de Vaan 2008, 363). On też połączył *mólis* ze wsch.-lit. wyrazem *muõlas* ʽśluzʼ (Būga, *l.c.*), co jednak nie wydaje się pewne (apofonia *ā : *ō?). Zob. jeszcze *mul̃vas*. — Alternatywna etymologizacja: *mol-* < *māl-, pwk. na WSO do *mal-*, jak w czas. *málti* ʽmleć, zgniatać, miażdżyć, tłoczyćʼ. Por. goc. *malma* ʽpiasekʼ, stang. *mealm* ʽpiaskowiec, wapieńʼ obok goc. *malan* ʽmlećʼ. Przy takim ujęciu *mólis* staje w jednym rzędzie z drw. *mõlė* ʽmielenie, pora mieleniaʼ (zob. s.v.). Rekonstrukcja znaczenia: ʽglina przygotowana do użytku, wyrobiona, zmiękczona przez ugniatanieʼ ⇐ ʽto, co wyrobionoʼ[334]. — Drw. *molaĩnė* ʽmiejsce gliniaste, trudne do przejścia podczas deszczuʼ, *mõlė* a. *molẽ* ʽgliniasta ziemia, glebaʼ, *molė́tas* ʽgliniasty, uwalany gliną, koloru gliny (o koniu)ʼ, *móliautas* (zob.), *molíena* ʽgliniasty gruntʼ, *molijà* ts., *molinãlė* a. *molinė̃lė* ʽgliniana chatkaʼ, *molýnas* a. *molỹnė* ʽmiejsce gliniaste na polu, grunt gliniastyʼ, *molinė̃lis* ʽgliniane naczynieʼ, *mólinis* ʽz gliny, glinianyʼ, *molinùkas* ʽgarnek glinianyʼ, *molinùkė* ʽulepiony z gliny domekʼ, *móliškas* ʽgliniasty (o ziemi, gruncie)ʼ, *moliūgà* ʽgrunt gliniastyʼ (por. *balčiū́gė* ʽbielica glebaʼ), *moliū̃gas*, *à* ʽbarwy gliny, gliniasty (m.in. o upierzeniu gęsi, kaczki, gołębia); ubrudzony, brudny; niełądnyʼ (war. *moliū̃kas*), *mõlius* ʽceglarz, strycharzʼ. — Złożenia pokazują w I członie formy alternujące *mol-*, *molia-*, *mola-* (wyjątkowo *moli-*), por. *mólakis* ʽczłowiek ciemny, zacofany, głupiʼ (dosł. ʽglinookiʼ, por. *akìs*; stąd może lit.-pol. nazwisko *Malak*), *mólabedis* a. *-bedỹs* ʽmiejsce, gdzie się kopie glinę, gliniankaʼ (por. *bèsti*), *molãkalnis* a. *molìkalnis* ʽgliniana góraʼ, *moldūrỹs* ʽgliniankaʼ (por. *dùrti*), *móliabestis* a. *mólbestis* ʽnapełniony wodą dół po wybranej glinieʼ (por. *bèsti*), *móliaduobė* a. *mólduobė* ʽgliniankaʼ, *mólkasis* ʽdół po wybranej glinie, zwykle napełniony wodąʼ (por. *kàsti*), *mólžemis* ʽgliniasty gruntʼ (por. *žẽmė*), *kliñtmolis* ʽkamień wapienny z przymieszką glinyʼ (por. *klintìs*). — Vb. denom. *móliauti* ʽmazać glinąʼ, *moliúoti* a. *móliuoti* ʽbrudzić gliną, mazać gliną, (ścianę) obrzucać glinąʼ. — N.m. *Móliai* 2x, *Mólainiai* 3x, *Molìjos*, *Molynaĩ*, *Mólinė* 5x, *Molỹnė* 4x, *Móliniškiai*, *Móliškės*, cps. *Móliadugnis*, *Móliakalnis*, *Moliãkalnis* 2x, *Móliupė*, *Mólupiai* 3x. N.rz. *Mólė*, *Molỹnė*, *Mólana* (war.

[334] Por. łot. *mîkla* ʽciasto, zwł. chleboweʼ z *mįkla < *minklā, to z *mink-klā-; lit. *minklẽ* ʽmąka rozczyniona z wodą, ciastoʼ — drw. od czasownika typu lit. *mìnkau*, *mìnkyti* ʽmiesić, ugniatać, zarabiać (ciasto, glinę)ʼ.

Mólaina, por. n.m. *Mólainiai*), *Mólina*, *Mólbedis*, *Mólbestis*, *Móldaubis*, *Moliùpė*, *Molkasà*, *Mólkasis*, *Molkasỹs*, *Mólupis*.

moliū̃gas I bot. 1. ʽdynia, Cucurbita, owoc dyni', 2. przen. ʽczłowiek otyły, ociężały, leniwy, niechlujny' — z substantywizacji adi. *moliū̃gas*, *-à* gliniasty, barwy gliny', to z kolei z sonoryzacji *mol-iū̃kas* żm. ʽtakiej barwy jak glina' (por. *mólis*). Na temat sufiksu *-iūkas* zob. Būga, RR I, 271. Inaczej ŽD 104.

moliū̃gas II gw. 1. ʽrana na szyi lub grzbiecie konia od natarcia przez uprząż lub przez siodło; odcisk na nodze' (por. JUŠK «sadno, rana od przetarcia — u koni»), np. *Kad balnas užtrina nugarą arklio, bus moliū̃gas*; war. *moliū̃kas*: *Dideli pavalkai sumuš arkliui moliūką, o maži įduod pūslioką*, 2. ʽchoroba skóry końskiej, wywoływana przez nicienie'. Leksem *mol-* jest pewnie pochodzenia werbalnego, por. *māl- ⇐ *mal-* (zob. *mõlė*), do pie. *melh$_2$- ʽtrzeć, kruszyć, mleć'. Zob. *málti*. LKŽ VIII, 340 złączył w jednym haśle z *moliū̃gas* I. Czy słusznie? — Vb. denom. *moliūgúoti* ʽsączyć się, ciec — o wysięku z otwartej rany na skórze konia' (*Kumelės moliūgas moliūgúoja*, t.y. *varva*).

momà 4 p.a. gw. 1. ʽmama — pieszczotliwie o matce', 2. ʽmatka pszczół', 3. ʽmacica'. Dwuznaczne. Z jednej strony może być zapożyczeniem z błr. *máma* ʽmama, matka'. Z drugiej strony może być wariantem wyrazu *mamà* ʽmama, matka' (twór reduplikowany z języka dzieci), mianowicie dostosowanym do pwk. hipokorystycznego *mó* ʽmatuś! mamusiu!' ⇐ *mótina* ʽmatka', por. *Mó, tau valgymai gamint ir namų pridabot, o mes visos — pjaut*. Por. *brólis* ⇐ *bró* ⇐ *broter-. Nieco inaczej LEW 404n., s.v. *mamà*. Odpowiednik łot. *mãma*, zdrob. *mãmiņa*, *mãmuļa*. — Drw. *momelė* SD «maciorka» [ʽsamica — o kobiecie i o zwierzęciu', SPXVI] (syn. *močiulė*), *pamomė* SD «macocha, nouerca» (syn. *močeka*), ⇒ *pamomis* SD «macoszynny, nouercalis» (syn. *močekinis*). — Od pwk. hipokorystycznego *mó-* pochodzi również *mója* pogardl. ʽmatka' (*Eik pas savo móją, ko čia stovi* ʽIdź do swej matki, czego tu sterczysz').

momuõ, acc.sg. *mómenį* 3 p.a. m. ʽciemię, wierzch czaszki, vertex'. SD: *momuo* «ciemię, vertex capitis», *tvinksi momuo*, *smagenos* «bije ciemię, palpitat cerebrum, vertex». Z powodu formy stlit. *muomuo* oraz drw. *múomuonis* ʽciemię' (por. *šarmuonìs* ob. *šarmuõ*) trzeba postulować nom.sg. o postaci pb. *mō-mōn-ø > *muo-muon-ø > *muo-muo i uznać, że ta zmieniła się w *momuõ* drogą dysymilacji *u̯o-u̯o* > *o-u̯o*. Prawdopodobnie było to dewerbalne abstractum na *-muo* / *-men-* od pwk. *mō-, który nie ma etymologii (transponaty pie. *meh$_3$-men-, *moH-men-). Por. *stomuõ* ʽstan, talia w figurze' ⇐ *stóti*; od zanikłego pwk. *rė- ʽpiec, palić' pochodzi *rė́muo* ʽzgaga'. ALEW 667 zakłada pwk. pie. *(H)meh$_2$- lub *smeh$_2$-. — War. suf. *mómūnė*. War. *momuõlis* ʽciemię' pokazuje suf. *-lis*, dodany do formy nom.sg. *momuõ* (paralele: *mėnuõlis* ⇐ *mė́nuo*; *šìršuolis* ⇐ *širšuõ*). — Niejasny jest dyftong *au* w war. *maumuõ* ʽciemię' (*Kūdikio maumuõ minkštas*), *maumuonỹs*, *maumonỹs* ts. LEW 463n. wskazał na możliwość adideacji do czas. *máuti*, por. *apmáuti* m.in. ʽwłożyć czapkę, nasunąć czapkę na głowę'. — Równoległy do *múomuonis* derywat rodzaju żeńskiego brzmi *múomonė* ʽciemię, wierzchołek'. Tłumaczy się to uproszczeniem drugiego z dwóch dyftongów formacji *muomuonė (dysymilacja). Przykład ten jest istotny dla wyjaśnienia zakończeń *-onė* i *-onis*, będących alternatywą dla *-uonė* i *-uonis* w derywatach od dawnych spółgłoskowców. Otóż jest prawdopodobne, że formacja *múomonė*, wywodząca się fonetycznie z *muomuonė (struktura pierwotna: *muomuo *-nė-), zaczęła być rozumiana jako twór z produktywnym suf. *-onė* (zob. objaśnienie form denominalnych *kariõnė*, *keliõnė* s.v. *medžiõnė*). Ciekawe jest dalej, że resegmentacja *muom-onė* otworzyła drogę do usamodzielnienia się *-onė* (*-onis*) w roli formantu służącego przekształcaniu dawnych tematów spółgłoskowych na *-men-* w tematy samogłoskowe na *-i-*, *-i̯a-* lub *-ė-*. Wstępem do tego była reinterpretacja rzeczowników na *-muo* / *-mens* jako derywatów na *-uo* / *-ens* od

osnów na *-m-*. W szczególności dotyczy to nominatiwu sg. *muomuõ*, *momuõ* jako *muom-uo*, *mom-uo* oraz accusatiwu sg. *múomenį*, *mómenį* jako *muom-enį*, *mom-enį*.

mõnas, pl. *mõnai* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʻprzywidzenie, omam, mamidło' (*Seniau mõnas vedžioj žmogų, o dabar jau tep nekalba*), 2. DP ʻkuglarstwo, matactwo', 3. DP ʻzwodziciel', 4. ʻczary, magia', 5. ʻoszustwo, szachrajstwo' (por. ros. *obmán*), 6. ʻmydlenie oczu, sztuczki'. SD *monai* «mamienie, præstigiæ & præstigia, orum; omamienie, error mentis, fascinum præstigiæ». Zapoż. z błr. *maná*, *-ý* ʻkłamstwo'. Litewskie niuanse znaczeniowe tłumaczą się oddziaływaniem czas. *mõnyti* (zob.). Slawizmami są też odpowiedniki łot. *mãns*, *mãnis* i *mãņi*. Por. SLA 134, ZS 33, LEW 464 (brak w ALEW).

monetà, gen.sg. *monẽtos* 2 p.a. ʻmoneta, pieniądz kruszcowy'. Sztuczna postać z *o*, wprowadzona zamiast stlit. *manetà*, SD <manieta> «moneta, drobne pieniądze, nummus», co było zapoż. z błr. *manéta*, *-y* (⇐ pol. *moneta*). Por. jeszcze SD *manetos gadintojas* «fałszerz monety, adulterator monetæ», drw. *manetinis* «monetny, monetowy, monetalis». Zob. SLA 126, LEW 126 i ALEW 613, gdzie przyjęto zapoż. z polskiego. — W SD s.v. «mińca, moneta» ukazuje się <maynieta>, czyt. *maineta*. Ten wariant pokazuje dyftong *ai*, powstały w następstwie wyodrębnienia się palatalności [n'] w formie segmentu *i̯* (zob. s.v. *áitvaras* i *krainika*). Brak w SLA, LEW, ALEW i LKŽ.

mõnyti, *mõniju*, *mõnijau* 1. ʻokłamywać, oszukiwać, mamić, zwodzić', 2. ʻczarować, zamawiać (chorobę)', 3. refl. *mõniotis* ʻo dzieciach: dokazywać, swawolić', *apmoniju* SD «mamię kogo, zamykam komu oczy, demento, fucum facio, offundo animis caliginem», *išmõnyti* ʻwyłudzić co od kogo', *sumõnyti* ʻzwabić, przynęcić'. Zapoż. z błr. *maníсь*, *manjú*, 3 sg. *máníсь* ʻokłamywać, oszukiwać'. Stąd też łot. *mãnît*. Zob. ZS 33, LEW 464 (pominięte w SLA, ALEW). Por. *mõnas*.

mõrai, *-ų* m.pl. stlit., gw. 1. ʻpodstawa, na której ustawia się trumnę ze zwłokami' (*ant mõrų* ʻna marach'), 2. ʻnosze do przenoszenia trumny na cmentarz' (*Ant mõrų meša grabą*). SD[1] «mary, loculus, feretrum». Zapoż. z pol. przest. *mary* (gen.pl. *mar*) ⇐ czes. *máry* ʻnosze pogrzebowe', to zaś ze zmiany stczes. *páry* przez adideację do czas. *mřít* ʻmrzeć, umierać'. Wyraz czeski został zapożyczony ze śrwn. *bāre*, nwn. *Bahre* f. ʻnosze dla chorego a. umarłego' (stąd też dłuż. *bory* ts.); czeska forma pluralis wzoruje się na syn. *nosidla*, por. Machek 1968, 352. Mylny jest wywód pol. *mary* z *im-ary (niby od *imati ʻbrać, chwytać') u Bańkowskiego, ESJP II, 147. Zob. też SLA 134, ZS 33, LEW 464 (brak w ALEW).

mõrčius, *-iaus* stlit., gw. ʻmiesiąc marzec' — zapoż. ze stbłr. *marecъ* (⇐ pol. *marzec*, *-rca*), por. błr. *márac*, *-rca* (SLA 135, ZS 33, ESBM 6, 225; brak w ALEW). SD <morćius> «marzec miesiąc, martius»; Skardžius, RR 4, 38 i LKŽ VIII, 351 czytają to z [c']: *mõrcius*. Podobnym zapożyczeniem jest *mõjus* (zob.).

morkà, gen.sg. *mõrkos* 2 p.a. ʻmarchew, Daucus carota'. Ze zmiany stlit. *morkvà* (zob.) — zapoż. z błr. *mórkva*, *-y* (SLA 135, LEW 464), por. ros. *morkóvь*, *-kvi*, ukr. *morkóv* a. *mórkva*. War. m. *mõrkas*, pl. *mõrkai* (m.in. u Donełajtisa). — Drw. *morkiẽnė* ʻzupa marchwianka', cps. *mõrkalapis* ʻnać marchwi' (por. *lãpas*).

morkvà, gen.sg. *mõrkvos* 2 p.a. stlit., gw. ʻmarchew, Daucus carota', zwykle pl. *mõrkvos*, SD *morkvos* «marchew ogrodna żołta, siser» — zapoż. z błr. *mórkva*, *-y* (SLA 135, LEW 464). War. *markvà*, *mõrkvė*. Osobno zob. *morkà*. — Drw. *morkvẽlė* bot. ʻkosmos podwójnie pierzasty, onętek, Cosmos bipinnatus', *morkvẽnė* bot. ʻjarzmianka, Astrodaucus'.

mõrnas, *-à* gw. ʻpochmurny, dżdżysty (o dniu)' — zapoż. z błr. *xmárny*, z uproszczeniem grupy nagłosowej *xm-*. Por. *Vakar buvo mõrna* ʻWczoraj było pochmurno' (ZS 33, 98). — War. *mar̃nas*: *Jau šiandie mar̃na — pagados nėra* ʻDzisiaj już pochmurno,

nie ma pogody'. N.B. W LKŽ VII, 877 wyraz ten został błędnie umieszczony s.v. 1 *mar̃nas* (⇐ błr. *márny*, pol. *marny*).

mostikúoti a. *mostykúoti*, *-úoju*, *-avaũ* 'machać, wymachiwać rękami'. Vb. denominativum na *-uoti* od niezachowanego nomen agentis *mostikas 'ten, kto wymachuje rękami' (por. *kūlikáuti* ⇐ *kūlìkas*). To ostatnie zostało utworzone sufiksem *-ikas* od neoosn. *most-*, por. *mosikúoti* ⇐ *mosikas. Zob. *móstyti*. — War. z udźwięcznieniem *-k-* > *-g-*: *mostigúoti*, *mostigóti* 'wymachiwać rękami'. Niejasny pozostaje segment *ag* w war. *mostagúoti* a. *mastagúoti*. Z inną samogłoską: *mūstagúoti*, *mastakuoti*.

mostìs, *-iẽs* f. 4 p.a. 1. stlit., gw. 'maść do smarowania, balsam, olejek', 2. gw. 'barwa sierści u zwierząt, kolor piór u ptaków', 3. gw. 'jeden z czterech zespołów kart w talii, kolor' — zapoż. z pol. *maść*, błr. *масць*, *-i* (SLA 135, ZS 33, LEW 464, brak w ALEW). SD: *sūdynė unt mosties* «słoiek, pyxis, myrothæcium», *patepu mosčiu* «oleykuię, vngo unguentis», *pateptas mostimis* «oleykowany, unguentosus, vnctus, delibutus vnguentis», *skvetas mostimis inteptas* «plastr lekarski, splenium». Por. *mõstyti*.

móstyti, *móstau*, *móščiau* gw. 'machać, wymachiwać, kiwać; dawać znak ręką' — frequentativum na *-styti* od *móti* 'skinąć' (zob. s.v.). Paralele: *klóstyti* ⇐ *klóti*; *máustyti* ⇐ *máuti*; *šlúostyti* ⇐ *šlúoti*. — Neoosn. *most-*: interi. *móst* a. *mõst* — o machnięciu, kiwnięciu, *mostelėti* a. *móstelti* 'jeden raz zamachać, machnąć, pomachać', *mósterėti* a. *mósterti* 'machnąć; wziąwszy zamach uderzyć, zdzielić' (por. *mirgu unt ko arba kam pamoju, mosteriu* SD «mrugam na kogo, migam»), *mostikúoti* (zob.). Nomina: *mõstas* 'machnięcie ręką, zamach' (co do metatonii por. *klõstas* ⇐ *klóstyti*; *šluõstė* ⇐ *šlúostyti*), *klojimosta* DP 'boisko' < cps. *klojim-mosta (zob. *klojìmas*). — Neoosn. *mos-* (⇐ *mos-sty-): *móščioti* 'machać, kiwać; zamierzać coś', *mosúoti* 'machać' (⇒ *mosãvimas* 'machanie'), war. *mozúoti* 'wymachiwać (rękami, mieczem); potrząsać łbem (o koniu); merdać ogonem (o psie)'. Od niezachowanego nomen agentis *mos-ikas 'ten, kto wymachuje rękami' pochodzi vb. denom. *mosikúoti* 'wymachiwać; dawać znaki ręką; szybko iść, wymachując rękami' (war. *mosykúoti*).

mõstyti, *mõstiju*, *mõstijau* stlit., gw. 1. 'smarować maścią, namaszczać olejkami, olejem świętym', 2. 'balsamować', 3. refl. *prisimõstyti* przen. 'przymilać się' — zapoż. z pol. *maścić*. Wygląda jak rodzime vb. denominativum od *mostìs* 'maść' (zob. s.v.). SLA 135 i LEW 464 niesłusznie przyjmują zapoż. z błr.; †масціць nie jest poświadczone w znaczeniu 'smarować maścią' (zob. TSBM). Wsch.-łot. *mosteit* ⇐ ros. *mastítь*.

móša 1. 'siostra męża' (SD «świeść, glos, soror mariti»), 2. bot. 'wiesiołek dwuletni, Oenothera biennis'. Odpowiedniki bałt.: łot. *mãsa* 'siostra' (⇒ *mãsens* 'syn siostry matki'), stpr. *moazo* EV 'siostra matki, ciotka, Mume [Mutterschwester]', czyt. [må:så]. Drw. na *-šā-, utworzony od pwk. hipokorystycznego *mā 'matko!' ⇐ *māter-, por. *mó!*, *mā́!* 'matuś! mamusiu!'. Por. LEW 464, Zinkevičius 1980, § 302, Buivydienė, *Balt* XXIII:1, 1987, 22. ALEW 668 wysuwa rekonstrukcję pie. *meh$_2$-ḱeh$_2$-, ale przyznaje, że sufiks o takiej postaci jest problematyczny. — Drw. *mošénas* 'mąż siostry męża' (zob. wyżej łot. *mãsēns*). Tu może też n.m. *Mošà*, n.rz. *Mošià*, n.jez. *Mošià* (por. nazw. *Mõšius* LPŽ).

mótė 1. przest. 'żona, małżonka', 2. gw. 'matka' (*Kokia motė, tokia ir duktė*). Pdg. starolitewski w zestawieniu z pdg. wyrazu scs. *mati* 'matka': sg.nom. *mótė* : *mati*, gen. *móteres* : *matere*, acc. *móterį* : *materĭ*, instr. *móterimi* : *materĭmĭ*, pl. nom. *móteres* : *materi*, gen. *móterų* : *materŭ*, dat. *móterimus* : *materĭmŭ*, acc. *móteris* : *materi*, instr. *móterimis* : *materĭmi*, loc. *móterise* : *materĭxŭ*. Por. BSW 170n., LEW 465. Praforma ie. *māt(e)r- < *meh$_2$-t(e)r-, odpowiedniki ie.: łac. *māter*, *mātris* 'matka', gr. μήτηρ (dor. μᾱ́τηρ), μητρός, μητέρα, orm. *mayr*, wed. *mātā́*, *mātúr*, *mātáram*, aw. *mātar*, toch. B *mācer*, toch. A *mācar*,

stir. *máithir*, stisl. *móðir*, stwn. *muoter* (alb. *motër* ʽsiostra'), stpr. *pomatre* ʽmacocha' (zob. *pãmotė*). Zob. NIL 457n., ALEW 670. Osobno zob. *móteris* ʽkobieta', *mótina* ʽmatka'. — Już w DP temat *moter-* pojawia się w nowych znaczeniach: 1. ʽżona, małżonka, mężatka' [nawias zamiast przypisu] (*Negi geiski artima tava, namų nei vėl moteres jo* PK 109_4 ʽNie pożądaj bliźniego twego, domu, ani żony jego') oraz 2. ʽniewiasta, białogłowa, płeć niewieścia'. SD: *motė* «żona, małżonka, vxor, nupta», *vinčiavota motė* «ślubna żona, vxor legitima» (zob. *veñčiavoti*), *vyras moteres* «małżonek, maritus, coniux» (syn. *patsai*), *vyromotė* «małżonka, vxor, nupta» (syn. *pati*), *motės vyras* «żonaty, maritus adiectus, nuptus»; *príemotė* przest. ʽnałożnica'. — Stlit. nom.sg. *mótė* stał się osnową drw. tematycznego z suf. *-ė-*: *mótė* ʽżona; kobieta; matka', por. sg.gen. *mótės*, dat. *móčiai*, acc. *mótę*. Odpowiedniki bałt.: łot. *mãte* ʽmatka', stpr. *mūti* ts. — Drw. *į́motė* ʽprzybrana matka, macocha' (por. *į́tėvis*), *móčia* (zob.), *motùlė* ʽmateczka' (por. *tėtùlis* ⇐ *tė̃tė*).

móteris, *-ies* / *-s* f. 1. ʽkobieta', 2. pot. ʽżona'. SD *vyras moteries* «małżonek, maritus, coniux» (syn. *patsai*), *paimu moterį* «żenię się, biorę żonę». Temat na *-i-* tłumaczy się reanalizą *māter-i-n w formie atematycznego acc.sg. *māterin < pie. *meh₂-ter-m̥ ʽmatka' (por. gr. μητέρα)[335]. Podobnie scs. *materĭ* : nom.sg. *mati*, pol. *macierz* : nom.sg. *mać*. — Z innymi suf.: *mótera*, *moterà* ʽkobieta, żona', *móterė*, żm. *móters*. Osnowa na *-ā-* ma paralelę w sch. gw. *màtera* ʽmatka', stczes. *matera* ts., pol. XVI w. *maciora* ʽmatka', później ʽsamica zwierząt, zwł. świni' (błr. gw. *mácerka* ʽmłoda, niedoświadczona matka'). — Drw. *bemotẽris* ʽnieżonaty', SD «bezżeniec, exsors matrimonij, cælebs», *moterỹstė* (zob.), *móteriška* przest. i gw. ʽkobieta; małżonka', *móteriškas* ʽkobiecy, żeński', *moteriškė* a. *móteriškė* ʽkobieta, małżonka' (⇒ *moteriškùmas* ʽkobiecość'), *moterótas* przest. ʽżonaty' (por. *vyrúota*). Cps. *devynmotẽrius* ʽkobieciarz' (dosł. ʽkto obcuje z dziewięcioma kobietami', por. *devynì*), *dvimotẽris* ʽmężczyzna, który miał dwie żony' (por. *dù*, *dvivýrė*), *sveti(m)motẽris* (zob. *svẽtimas*), *trimotẽris* ʽmężczyzna, który miał trzy żony, który ożenił się po raz trzeci' (por. *tri°*, *trivỹrė*), *vienamoteris* SD «jednożeniec, monogamus» (por. *víenas*).

moterỹstė ʽstan małżeński', *ažusakymas įstojunčių moterystėn* SD «zapowiedź małżeństwa». Abstractum na *-ystė*, utworzone od osnowy *moter-*, którą wyabstrahowano z cps. *vyrmoter-*, por. *výrmoteriai* m.pl. ʽmałżonkowie' (m.in. DP). Co do sufiksu por. *mergỹstė* ⇐ *mergà*; *bernỹstė* ⇐ *bérnas*. Zdaniem Borowskiej 338 *výrmoteriai* jest przekładem wyrazu pol. przest. *mążeństwo* (*mąż-żeństwo*), pochodzącego z ludowo-etymologicznego przekształcenia formy *małżeństwo*.

móti, *móju*, *mójau* 1. ʽskinąć, kiwać, machać ręką, dawać znak' (odpowiednik łot. *mãt*, *mãju*, *mãju* ʽkiwać'), 2. ʽruszać głową, myśleć, rozumować, zastanawiać się', SD *móju* a. *pamóju* «kinę, kiwnę, kiwam ręką, głową». Cps. *atmóti* ʽskinieniem odpowiedzieć na skinienie; okazać sprzeciw ruchem głowy lub ręki', *atmoju galvu* SD «odkiwnąć głową» (⇒ *atmojimas* SD «odkiwnienie, odmach»), *numóti rankà* ʽmachnąć na co ręką, zlekceważyć co', *parmóti* ʽwezwać ruchem ręki', *pramóti* ʽznajdować myślą; zyskiwać, nabywać', *sumóti* 1. ʽskinąć (głową, ręką, nogą, palcem), machnąć (kijem)', 2. ʽzorientować się, połapać się, odzyskać orientację (w lesie)', *nesumóju, ką daryti* ʽnie wiem / nie mam pojęcia, co robić' (por. NDŽ IV, 286). Refl. *ažusimoju* SD «zamierzam się na kogo czym», *užsimóti* ʽzamierzyć się, zamachnąć się (kijem)', przen. ʽpowziąć zamiar'. Por. łot. *mãtiês* ʽgestykulować nic nie mówiąc'. W słowiańskim z prs. *ma-jǫ* ʽmacham ręką' do *mati (por. lit. *móju, móti*) wyabstrahowano neopwk. *maj-*, por. nową postać inf. na *-ā-: strus. *majati* ʽmachać, dawać znaki', scs. *namajati* (*očima*) ʽskinąć, dawać znaki (oczyma)', słń. *májati* ʽporuszać,

[335] N.B. Pie. nazwa ʽkobiety': nom.sg. *gᵘén-h₂, gen.sg. *gᵘn-éh₂-s (wed. *jáni*, *gnā́s*, scs. *žena*, goc. *qino*) zostawiła ślad jedynie w jęz. staropruskim, por. *genno* EV ʽkobieta, niewiasta, Wip [Weib]', obl. *gennan* ob. *gannan*.

wykonywać ruch', *pomajati z glavo* 'potrząsnąć głową', ukr. *májaty* 'kołysać się, powiewać na wietrze'[336]. Zob. Berneker, SEW II, 4n., BSW 166, LEW 466, Boryś 2005, 309 (s.v. *machać*), Derksen 2008, 299 (tu błędna ocena słow. *majati* jako formy rzekomo zawierającej -*j*- w roli wypełniacza hiatu). — Pie. *meh₂- 'skinąć, dać znak ręką lub głową' (LIV² 425, ALEW 671), por. gr. μηνύω, dor. μᾱνύω 'odsłonić, wyjawić, oświadczyć; donosić, denuncjować' < *mā-nū-i̯ō ⇐ *m̥h₂-nu- (μήνυμα n. 'wskazanie, doniesienie, donos', μηνυτής m. 'ostrzegacz, donosiciel'), stwn. *muoan* 'męczyć, mühen', stisl. *móðr* 'zmęczony, znużony'. Zob. Stang 1972, 35, Beekes 2010, 946. — Neopwk. *moj*- (⇐ *móju*, *mójau*): *mõjis* 'machanie; zamiar' (por. *pérstojis*), ⇒ vb. denom. *mojúoti* 'machać, wywijać'; *są́mojis* (zob.), *ùžmojis* 'zamierzenie, zamiar' (dosł. 'zamach'). Cps. *akìmojis* 'mgnienie oka' (por. *akìs*), ⇒ *ant akimójo* adv. 'na oko, w przybliżeniu'. — Drw. werbalne: *módyti* iter. 'machać' (por. typ *jódyti*, *lódyti*), SD¹ <madau> «macham»; refl. *módytis* 'machać rękami, zamierzać się na kogo (do bicia)', ⇒ *pamõdžioti* 'trochę popracować' (por. łot. *mâdît*, -*u*, -*ĩju* m.in. 'skinąć ręką', *mâdîtiês* 'uprawiać kuglarstwo'), *móstyti* (zob.). — Neoosn. *mod*- (⇐ *módyti*): *atsimósti* (zob.), *módinti* (*Módink jam su ranka* 'Pomachaj mu ręką'), *modúoti* 'próbować chodzić — o dziecku'.

mótina 1. 'matka, rodzicielka', 2. 'matka pszczół'. Z synkopą *i*: gw. *mótna*. Drw. na -*inā*- od neoosnowy *mot*-. Zastąpił on odziedziczony temat spółgłoskowy *móter*- 'matka', zob. *mótė*. Z innym suf.: żm. *mótyna* 'matka'. — Drw. *motinė̃lė* 1. 'matka chrzestna', 2. 'matka pszczół a. mrówek', 3. SD «matuchna, matercula», *mótiniškas* 'dotyczący matki, matczyny, macierzyński', SD «macierzyński, maternus», syn. *motinos* (⇒ *motiniškỹstė* 'macierzyństwo; dziedzictwo matki', SD «macierzyzna, res materna»), *mótiniškė* 'miejsce urodzenia matki'. Cps. *motìnmedis* 'drzewo mateczne, przeznaczone na rozmnażanie' (por. *mẽdis*), *motinžudỹs* 'matkobójca' (por. *žudýti*).

motkà, -*õs* 4 p.a. 1. 'matka', 2. 'matka chrzestna', 3. 'kobieta pomagająca przy porodach', 4. 'matka pszczół' — zapoż. z błr. *mátka*, -*i* (SLA 135, brak w ALEW).

motnià I 4, 2 p.a. gw. 1. 'matnia, workowate zakończenie sieci, gromadzące złowione ryby', 2. 'przerębel znacznych rozmiarów' — zapoż. z błr. *matnjá*, -*í*. War. *matnià* 'matnia', *matnẽ* 1. 'matnia', 2. 'durszlak, cedzak'. Por. ZS 33, ESBM 6, 257 (brak w LEW). — Drw. *motnyčia* b.z.a. przest. 'przerębel do wyciągania sieci (matni)'. Neosuf. -*yčia* ukazuje się również w syn. *mẽtryčia* (zob.).

motnià II 4, 2 p.a. gw. 1. 'słomiana mata do zasłaniania okien podczas mrozów i wiatrów', 2. 'upleciona ze słomy pokrywa studni' — zapoż. z błr. gw. *matnjá*, -*í* 'snop słomy na strzechę' (por. ESBM 6, 257; brak w LEW). War. *matnià*, *mãtnė*.

movė́ti, *moviù* (3 os. *mõvi*), *movė́jau* 'nosić coś nasuniętego, wsuniętego, wdzianego (czapkę, rękawice, spodnie, pończochy, pierścień), być odzianym, ubranym' — durativum stanu z suf. -*ėti* i SW *māv- od *mau*- jak w *máuti*, *móviau* (zob.). Alternant *mav-V* ⇐ *mu̯u̯-V jest poświadczony przez łot. *pamave* 'chusta noszona na ramionach przez kobiety; część uprzęży końskiej', zob. Smoczyński 2003a, 77n. Czas. *movė́ti* jest dubletem do *mūvė́ti* (zob.). Wzorem derywacyjnym mogły tu być durativa ze st. wzdłużonym *ā* ⇐ *ă*, np. *gorė́ti*, *gõri* ⇐ *garė́ti*; *gobė́tis*, *gõbisi* ⇐ *gãbias*. — Nomina: *ãpmovas* 'pokrowiec', *į́movas* 'futerał', *ùžmova* 'mufka dla ochrony rąk przed zimnem, kaptur, naparstek, futerał, pokrowiec'.

mõzierius, -*iaus* gw. 'mosiężny moździerz do ucierania cukru, przypraw itp.' — zapoż.

[336] Do tego drw. intensywny cs. *maxati* 'wykonywać szybkie ruchy (np. ręką)', pol. *machać*, który tak się ma do zanikłej osnowy psł. *mati (por. lit. *móti*) jak cs. *jaxati* 'jechać', stpol. *jachać* do psł. *jati, por. stpol. *jać* :: lit. *jóti*.

z prus.-niem. *mōzer* (GL 88), por. nwn. *Mörser*. Osobno zob. *maždzieras*.

moznyčià, gen.sg. *moznỹčios* 2 p.a. gw. 'naczynie do przechowywania mazi, smoły, dziegciu' — zapoż. z błr. *maznіca*, *-y* lub pol. *maźnica*, *-y*. Niedokładnie LEW 467, LKŽ VIII, 375.

mõzoti, *mõzoju*, *mõzojau* gw. 1. 'powlekać coś cienką warstwą mazi; mazać dziegciem (drewniane osie kół)', 2. 'brudzić, walać jakąś substancją' — zapoż. z pol. *mazać*. War. *mozóti*, *-ju*, *-jau* ⇐ błr. *mázacь* 'mazać', *mážu*, 3 sg. *máža*, por. LEW 467. — Neoosn. *moz-*: *mozìklis* 'kawałek słoniny nadziany na widelec i służący do posmarowania patelni przed pieczeniem placków'.

mõžis, *-io* gw. 'mała ilość', np. *Ar daug gi pieno? — Nei to daugio, nei to mõžio* 'Czy dużo mleka? — Ani tego dużo ani mało'. Jest to abstractum z suf. *-i̯a-* i SW *māž- ⇐ *maž-*, por. *mãžas* 'mały', *mãžmožis* (zob.). Paralele apofoniczne: *grõžis* ⇐ *gražùs*; *lõbis* ⇐ *lãbas*; *skõnis* ⇐ *skanùs*. — Vb. denom. 1. *mõžti*, *mõžta* (war. *mõži*), *mõžo* 'zmniejszać się, maleć, nie wystarczać; słabnąć, niknąć' (por. *lõbti*, *-sta* ⇐ *lõbis*), *pamožti* DP 'zabraknąć'[337], 2. *možė́ti*, *mõži* (war. *-ė́ja*), *-ė́jo* '(powoli, stopniowo) zmniejszać się, maleć, znikać', refl. *možė́tis* 'odczuwać brak czegoś' (*Jau možiúos su šienu*, t.y. *mаž teturiu* 'Już zaczyna brakować mi siana'. *Jie mõžis pinigų* 'Brak im pieniędzy'), *pasimožė́ti* 'nie być zadowolonym z ilości czego, czuć że jest za mało czego' (*Onos jaunikis pasimožė̃jo dalim ir nebeėmė* 'Narzeczony Anny nie był zadowolony z [przydzielonej mu] części i nie wziął'), 3. *mõžytis*, *-ijasi*, *-ijosi* refl. 'odczuwać brak, niedostatek czego' (*Aš imu mõžytis šieno* 'Zaczyna mi brakować siana').

mūčélnykas DP, SD «męczennik», war. *mūčélninkas*) — zapoż. z błr. gw. *mučálьnik* (ZS 34, Borowska 361, ALEW 673). Inaczej SLA 135, LEW 470: przekształcenie formy *mūčenykas* (zob.). Na skutek odniesienia *mūčélnykas* do czas. *mū̃čyti* (zob.) doszło do wyodrębnienia neosuf. *-elnykas* (war. *-elninkas*), por. *pavydélnykas*, *trobélninkas*. — Drw. *mūčelnykė* SD «męczennica», *mūčelnykystė* SD «męczeństwo». Neoosn. *mūčeln-*: *mūčelnystė* SD «męczeństwo».

mūčenykas stlit. 'oprawca, siepacz, ten, kto kogoś torturuje', np. *Padavė jį mūčenykamus* BrB 'Wydali go oprawcom' — zapoż. z błr. *múčanik*, *-a*, gw. *múčenik* (por. SLA 135, LEW 470, ALEW 673).

mū̃čyti, *mū̃čiju*, *mū̃čijau* przest., gw. 'męczyć, nękać' (*Tikim, juog Christus mūsų Ponas, po Pontsku Pilotu mūčytas, numirė kryžiausp primuštas* PK 110_{21} 'Wierzymy, iż Chrystus nasz Pan, pod Pontskim Piłatem umęczon, umarł Pan ukrzyżowany'). Zapoż. ze strus. *mučitь*, por. błr. *múčycь*, *mučú*, 3 sg. *múčycь*. Stąd też łot. *muõcît*, *-cu* a. *-ku*, *-cĩju* (ME II, 681). War. *mū̃činti* 'męczyć, zmuszać do wysiłku (konie)', refl. *mū̃čintis* 'trudzić się, męczyć się' (war. *muĩčytis*, Vidugiris 1998, 417). Por. SLA 135, ZS 34, LEW 470. — Drw. *mū̃čytojas* 'oprawca'. Neoosn. *mūčij-*: *mūčijimas* SD[1] «męczenie, quæstio, tortura; męczeństwo, martyrium». Zob. *mūkà*, *mūčenykas*.

mùderė gw. 1. 'akuszerka, położna', 2. 'żona' — zapoż. z prus.-niem. *mudər* 'kobieta, żona', dn. *mudder* 'matka; starsza kobieta' (GL 88, LEW 467, Čepienė 133), por. nwn. *Mutter*.

mùdras gw. bot. 'modrzew, Larix'. Bez ilustracji tekstowej w LKŽ. Niejasne. Por. *maũmedis*.

mùdras, *-à* 4 p.a. gw. 1. 'dobrze zbudowany, postawny', 2. 'dzielny (koń, jeździec)', 3.

---

[337] Por. *tiektai jog bijais, idant ertės tau pačiam nepamožtų* DP 186_{22} 'jedno iż się boisz, by snadź i tobie samemu nie dostało [nie zabrakło]'.

ʽszykowny, elegancki’, 4. ʽdumny, wyniosły’, 5. stlit. ʽbaczny’ (*Jai tatai savimp vartoja žmones geri ir mudri* PK 241_{12} ʽJeśli to jest w uważeniu u ludzi dobrych i bacznych’). War. *mū̃dras*. Odpowiednik łot. *mudrs* ʽżwawy, prędki, szybki, ożywiony’. — Ze zmianą tematu fleksyjnego: *mudrùs, -ì* 4 p.a. ʽbystry, rączy (o koniu), dzielny, silny, wytrzymały (o koniu), mocny (o piwie), dobrze rosnący (o zbożu jarym); okazały, wspaniały, dumny, wyniosły, pyszny’. War. *mūdrùs*, z *š*-mobile: *šmudrùs*. — Adi. *mùdras* wygląda na formację odziedziczoną, kontynuującą pie. *mud-ró-, widoczne np. w wed. *mudrá-* ʽradosny, żwawy’ (BSW 188, ALEW 672). Dewerbalne adi. na SZ *mud-* ⇐ pb. *mi̯au̯d-. Paralele słowotwórcze: *gùdras* / *gudrùs* ⇐ *gùsti*, *sùkras* / *sukrùs* ⇐ *sùkti*, *stìpras* / *stiprùs* ⇐ *stìpti*. Pwk. pie. *meu̯d- / *mud- ʽucieszyć się, uradować się’ (LIV[2] 443), por. wed. *módate* ʽraduje się’, pf. *mumóda*, SZ *mudā-* f. ʽradość’, *hasā-mudá-* ʽradośnie śmiejący się’, SO *móda-* m. ʽradość, ochota, chęć’ (EWAIA II, 383). Zob. też NIL 491n., LEW 467 (s.v. *mudà*). De Vaan 2008, 394 dołącza tu łac. *mundus* ʽczysty, schludny; ładny’, mianowicie przy założeniu metatezy z pie. *mud-no-, znacz. etym. ʽzadowolony, uradowany’. — Drw. *mudreikà* ʽktoś sprytny, obrotny’, *mudréila* ʽstrojniś’ (por. *mainéila* ob. *mainéiva*), *mudréiva* 1. ʽstrojniś, elegant’, 2. ʽczłowiek dumny, pyszny, zarozumiały’ (por. neosuf. w *gudréiva*, *skurdéiva*), *mudriaĩ* adv. ʽbystro, szybko (o biegu konia); dzielnie (bronić się)’, *mùdrius* ʽstrojniś’. Drw. od *mūdr-*: *mū́drė* ʽspryt, roztropność’. — Vb. denom. 1. *mū́drauti* a. *mudráuti* ʽokazywać żywotność, żwawość, odwagę; pysznić się, wywyższać się; deptać, zapładniać — o ptakach’, 2. *mùdrinti* ʽćwiczyć, tresować konia, układać go’ (war. *mùdinti*), *sumùdrinti* ʽponaglić, pobudzić (konia) do biegu’, refl. *mùdrintis* ʽstroić się, przyozdabiać siebie czym’. Osobno zob. *mudùlis*. — Ze skrzyżowania bliskoznacznych przymiotników *mùdras* / *mudrùs* i *mañdras* wywodzą się warianty gw. *muñdras*, *mundrùs*.

mudùlis, *-io* gw. ʽwesoły, lubiący pożartować’ — formacja z suf. *-ulis* od pwk. *mud-* jak w adi. *mùdras* (zob.). — Vb. denom. *muduliúoti* ʽstroić żarty’.

mùgė 1. gw. ʽdoroczny, wielki targ, jarmark’, 2. gw. ʽostatni targ przed zapustami, tzw. tłusty targ’ (por. Būga, RR II, 133, przyp. 1), 3. liter. ʽtargi, wystawa dająca przegląd eksponatów z różnych dziedzin produkcji i umożliwiająca zawieranie transakcji handlowych’. Stoi w związku z czas. gw. *mùgti*, *mungù*, *mugaũ* ʽzbiegać się, skupiać się w gromadę’, *sumùgti*: *Mugte sumùgo kaip banda žmonys* ʽLudzie zgromadzili się jak stado (bydła)’. Znacz. etym. ʽmiejsce, gdzie przybywają ludzie z różnych stron, gdzie się ludzie tłoczą’. Osobno zob. *mugéti*. — Drw. *ãtmugis* ʽdzień następujący po targu’ (por. *ãtjomarkis*, *ãtvelykis*).

mugė́ti, *mugù*, *mugė́jau* 1. ʽdrżeć, dygotać, trząść się (z zimna, ze strachu)’, 2. ʽzachowywać się niespokojnie’, caus. *mùginti* ʽporuszyć co; wprawiać w ruch, popędzać (konia), naglić do roboty; podciągać (zsuwające się spodnie)’, refl. *mùgintis* ʽprzeciskać się, przepychać się, robiąc plecami i łokciami’. Odpowiedniki łot. *mudzêt*, *mudzu*, *-ẽju* ʽruszać się, roić się’, war. *mudžêt*, *mudêt* (por. lit. *mùgti*, *mungù*, *mugaũ* ʽzbiegać się, skupiać się w gromadę’), caus. *mudzinât* ʽmieszać, przewracać, plątać’. Bez dobrego objaśnienia, por. LEW 468. ME II, 658 (s.v. *mudêt* I) łączył z łot. *mudrs* ʽżwawy’, zob. *mùdras*. Brak refleksów SE †miaug-, SO †maug-. — Nomina: *apmugẽ̃* ʽkrowa goniąca się za buhajem’, *apmugỹs* ʽczłowiek natarczywy, gwałtowny’, *mùgė* (zob.). Por. łot. *mudži* m.pl. ʽwszystko, co się roi, mrowi; robactwo, owady’. War. na SW: *mûdži* ts.

muĩlas ʽmydło’ — zapoż. ze strus. *mylo* n., z dyftongiem *ui* jako substytutem samogłoski rus. *y* (por. *muĩtas*, *smuĩkas*, *tuĩnas*). Por. SLA 136, LEW 468 (brak w ALEW). — Drw. *muĩlenos*, *muĩlinės* a. *muilýnos* f.pl. ʽmydliny, woda zawierająca rozpuszczone mydło’, *muĩlinykas* ʽkto wyrabia mydło, mydelnik, mydlarz’ (*šarmas muilinykų* SD «kałkusz, ług mocny, ostry»), później *muĩlininkas* ʽmydlarz’, *muilìnis* ʽmydlany’ (⇒ *žolė muilinė* SD

«mydelnik ziele, radicula, lunaria, saponaria, fullonia»), *muĩlius* ʽmydlarz', *pãmuilės* f.pl. ʽmydliny' (war. *pãmuilos*, *pamuiliaĩ* oraz *pamuĩlyčios*, *pamuilýnos*). Cps. *muilãviris* ʽkto warzy mydło' (por. *vìrti*). Vb. denom. *muĩlinti* ʽnacierać mydłem, mydlić', war. *muĩlyti*, *-iju*, *-ijau* ʽmydlić', m.in. SD (zdaniem SLA 136 czasownik ten oddaje stbłr. *mýlitь*). Lit. gw. *muĩlijas* ʽmydli się' oddaje według Otrębskiego 1932, 34 błr. *mýlicca*, *-ljusja*.

muĩlyti, *muĩliju*, *muĩlijau* gw. 1. intr. ʽmylić się, popełniać omyłkę, błąd'[338], zwykle refl. *muĩlytis*[339], 2. tr. ʽoszukiwać kogo' (z prvb. *ap-*, *nu-*) — zapoż. z pol. *mylić się*. Zastępstwo *ui* za słow. *y* jak np. w *muĩlas*.

muĩtas ʽmyto, cło' — zapoż. ze strus. *mýto* lub błr. *mýta* (stąd też łot. *muĩta* ʽmyto, cło, podatek'). Por. SLA 136, LEW 469, ALEW 672n. W kwestii *ui* za słow. *y* zob. *muĩlas*. — SD *muitų moku* «clę», *muitas nuo tilto* «mostowe, cło od mostu», *muito nemokėjimas* «przemycenie», *muito nutraukėjas* «przemycony». — Drw. *muičia* przest. ʽoszustwo' (⇒ *muičius* przest. ʽoszust'), *muĩtinė* ʽkomora celna', przest. *muitinýčia* ts. (łot. *muĩtnĩca* ts.), *muĩtininkas* ʽcelnik', SD *muitinykas* «celnik», *vieta, namai muitinyko* SD «celnicze miejsce» (por. łot. *muĩteniẽks* ʽcelnik'). Vb. denom. *muĩtyti*, *-iju*, *-ijau* ʽclić'.

muĩžė żm. 1. ʽdwór, majątek ziemski', 2. ʽciężka praca, pańszczyzna', 3. ʽsprzątanie, obrządzanie gospodarstwa' — zapoż. z łot. *muĩža* ʽmajątek ziemski szlachcica', później ʽwszelki majątek ziemski' (LEW 470). — Drw. *muĩžis* ʽkrzątanina domowa'. N.m. *Muĩžė*, *Muiželénai*. Vb. denom. *mùižioti* ʽobijać się bez zajęcia', *muižúoti* ʽpracować bez wytchnienia'.

mūkà, gen.sg. *mū̃kos* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽmęka', 2. ʽmęka Pańska na krzyżu' — zapoż. z błr. *múka*, *-i*. Por. SLA 136, LEW 470, ALEW 673. Odpowiednik łot. *muõka* ⇐ strus. *muka* (ME II, 682n.). — Drw. *mūkẽlė* ʽmęka Pańska na krzyżu' (ZS 34).

muksė́ti, *mùksi* (war. *mùksia*), *muksė́jo* gw. ʽzacinać się przy mówieniu, jąkać się' — czas. na *-sėti*, urobiony od interi. *mùkt mùkt* — o jąkającym się. War. z samogłoską *i*: *miksė́ti*. — Drw. *muklỹs* ʽjąkała' (⇒ *muklénti* ʽjąkać się'), *muksà* c. ʽczłowiek małomówny; gapa', *mukùs* ʽjąkający się'.

mū́ksnis, *-io* gw. ʽłyk, haust' (*Trimis mū́ksniais išgėrė kvartą pieno*) — rzecz. na *-snis*, utworzony od interi. *mū̃kt mū̃kt* — o piciu jednym tchem, duszkiem. Syn. *mùktas* ʽłyk, haust'.

mùkti, *muñka*, *mùko* 1. ʽłuszczyć się (o skórze), wypadać (o włosach)', 2. ʽtracić barwę, blaknąć', 3. ʽpadać w dół, osuwać się (np. do przerębla)', 4. ʽszybko biec', cps. *įmùkti* ʽzapaść się, ugrzęznąć w błocie; pogrążyć się (w długach)', *išmùkti* ʽoparzyć się; wylinieć (o skórze), przetrzeć się (o spodniach)'. Odpowiednik łot. *mukt*, *mùku* (*munku), *muku* ʽzsuwać się, oddzielać się; uchodzić, uciekać'. Formacja prs. infigowanego ma nawiązanie w łac. *ēmungō*, *-ere* ʽoczyszczać nos ze śluzu, wysiąkać; oszukać kogo' (*munkō) oraz wed. *muñcáti* ʽrozwiązuje, uwalnia' (zam. *munákti, por. 3 pl. *muñcánti*). Pwk. pie. *(s)meu̯k-, por. stang. *smūgan* ʽpełzać, tulić się', stisl. *smiúga* ʽwcisnąć się, wśliznąć się', *smuga* ʽciasny otwór'. Zob. LIV^2 443, 571, LEW 418, 849. Osobno zob. *smùkti*. — Drw. *mukóti* ʽbrodzić w błocie, rozjeżdżać (rozmokłą) drogę, ryć (o świniach), deptać, tratować (zboże)'. Nomina: *mukùlis* ʽniezgraba', *muklùs* ʽgrząski' (łot. *mukls*), *mukùs* ʽgrząski' (war. *smukùs*). Por. jeszcze łot. *muka* ʽgrząskie bagno; coś co się łatwo oddziela' (*vienâ mukâ* adv. ʽbez ustanku,

[338] Por. *Tikim taipag ing Sūnų io, Jėzų Christą maloniausį... tame nieka nemuilijam* PK 110_{12} ʽWierzymy też w syna jego, Jezu Krysta łaskawego... Na tym się nic nie mylimy'. — W LKŽ VIII, 389 czas. *muĩlyti* ʽmylić się' został przez omyłkę złączony w jednym lemmacie z czas. *muĩlyti* ʽmydlić'.

[339] Por. *Bene muilijamos* ʽCzyżbyśmy się mylili?'. *Ak, aš ir vėl apsimuilijau, dovanok* ʽAch, znów się pomyliłem, wybacz'.

za jednym zamachem'), *mukls* 'grząskie bagno'. — W słowiańskim por. psł. *mŭknǫti, sch. *màknuti* 'ruszyć, poruszyć, posunąć, usunąć', pol. *mknąć* 'poruszać się bardzo szybko', pol. przest. *mknąć się* 'czołgać się, pełzać, posuwać się', czes. *mknout se* 'cisnąć się, tłoczyć się'. Zob. BSW 189, REW II, 141, 182, 678, Vaillant, GC III, 237, Boryś 2005, 331. — WSZ *mūk-, psł. *myk-ā-: stpol. *mykać* 'ciągnąć raz po raz, pociągać, smykać; pomykać, posuwać, umykać, uciekać; obrywać, skubać', *mykać się* 'przesuwać się' (Boryś 2005, *l.c.*). Zob. też scs. *smykati sę* s.v. *smùkti*. — SO *mauk-*: *maũkti* 'zdzierać, zgarniać' (zob. s.v.).

mū̃kti, *mū̃kia*, *mū̃kė* 'o krowie: muczeć, wydawać niski, przeciągły głos'. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak bliskoznaczne czas. pol. *muczeć* a. *mukać*, ros. gw. *múkatь*, ukr. *múkaty*, stwn. *mūhen*, gr. μυκάομαι. — Iter. *mū̃kioti* 'porykiwać'.

mùlas 'muł, Equus mulus' — zapoż. z pol. *muł*, *-a* (⇐ czes. *mul* ⇐ włos. *mulo*). SD *mulas* «muł zwierzę, mulus». Femininum ma dwie stlit. postaci: *mula* SD «mulica, mula» i *mulyčia* ts. (Chyliński). Por. SLA 136, LEW 470 (brak w ALEW). — Drw. *mulinykas* SD «mularz, mulnik, ulio, onis» ⇐ pol. przest. *mulnik* 'poganiacz mułów'.

mul̃dyti, *mul̃diju*, *mul̃dijau* gw. 1. tr. 'oszukiwać, kręcić, wprowadzać w błąd', 2. intr. 'włóczyć się bez zajęcia, próżnować' (war. *mùldyti*, *-au*, *-iau*) — formacja intensywna na *-dyti* od SZ *mul-* ⇐ *mel-*. Nawiązanie łot. *mùldêt*, *-u*, *-ẽju* 'mówić głupstwa, bajdurzyć, bredzić (w gorączce, we śnie), kaleczyć (język), błąkać się', *izmùldêt* 'wypaplać; szerzyć plotkę', *izmùldêtiês* 'zmęczyć się pracą', *mulstît* 'mówić głupstwa; nieudolnie pracować' (z *muld-stī-). Z innym suf.: *sumul̃dinti* 'wprowadzić w błąd', refl. *susimul̃dinti* 'pomylić się'. Pwk. *mul-* kontynuuje st. zanikowy *mḷ- od pwk. *mel- / *mal- 'oszukiwać, kłamać', por. *mẽlas* 'kłamstwo', łot. *màldît* 'błądzić; wprowadzać w błąd'. — Lit. *mulda* b.z.a. 'majaczenie, bredzenie' zostało zapożyczone z łot. *mùlda* (Urbutis 2009, 284, LEW 13, s.v. *apmulnai*).

mùliorius, *-iaus* stlit., gw. 'murarz' — zapoż. z pol. *mularz*, *-a* (z dysymilacji w formie *murarz*), por. SLA 136, LEW 471 (brak w ALEW). SD *pagrindimas darbi muliorių* «roßtowanie mularskie, tabulatum pensile cæmentariorum». War. wsch.-lit. *mùlėrius*, *mū̃rėlius* (ZS 34). Por. *murorius*.

mùlkis, *-io* 'głupiec, dureń' (war. *mul̃kius*). Odpowiednik łot. *mul̂ķis* 'głupiec'. Niejasne. Może dewerbalny rzeczownik na *-kis* od *mul-* jak w łot. *mùldêt* m.in. 'bredzić w gorączce' (zob. *mul̃dyti*). Inaczej LEW 471. — Vb. denom. 1. *mùlkti*, *-stu*, *-au* 'głupieć', 2. *mùlkinti* 'ogłupiać, otumaniać, oszukiwać' (war. *mùlkyti*), 3. *mulksóti* 'stać w milczeniu, spuściwszy oczy'.

mulksė́ti, *mùlksi*, *mulksė́jo* gw. 'chciwie, w pośpiechu jeść, łykać nie przeżuwając należycie; chciwie pić, żłopać' — czas. na *-sėti*, urobiony od interi. *mùlkt*, *mul̃kt* — o odgłosie łykania, przełykania', por. *Tai ka ryn, mùlkt mùlkt kaip gužutis varles*. *Mulkt mulkt karvė maukia vandenį*. Paralela: *gurksė́ti* 'połykać, pić wydając odgłos gulgotania' ⇐ *gùrkt*, *gur̃kt* — o odgłosie połykania, *gùrkš* a. *gùrkšt* ts. Tak jak od *gùrkt* utworzono quasiprymarny czas. *gur̃kti*, *-iù*, *-iaũ* 'chciwie jeść, pić, połykać, pożerać', tak też obok *mùlkt* pojawił się czas. *mul̃kti*, *-iù*, *-iaũ* 'połykać' (por. np. Vidugiris 1998, 417).

mùlti, *mùlsta*, *mùlo* gw. 1. 'robić się mokrym od potu, nasiąkać potem (o koszuli)', 2. 'robić się brudnym' (Būga, RR I, 466). Niejasne. Por. *mìlti* II. JUŠK, s.v. odsyłał do *mùrti* 'moknąć' (zob. s.v.). Natomiast LEW 471 łączył z *mólis* 'glina'. — Drw. *mul̃vė* (zob.). — SO *maul-* ⇐ *mul-*: *maulióti* 'brnąć przez błoto; brudzić; wpychać się gdzie', *atsimaulióti* 'ubrudzić się', *maũlyti*, *-iju*, *-ijau* 'brudzić'. Co do apofonii por. łot. *gaurs* 'pulchny' : lit. *gùrti* 'kruszyć się'.

mul̃vas, *à* gw. 'czerwonawy, żółtawy, koloru gliny'. Jedyne przytoczenie w LKŽ to

Žąsinas mul̃vas 'Indor o odpowiednim upierzeniu' (por. *žą̃sinas moliū̃kas* ts.). Analiza: *mulvas* < pie. *ml̥-u̯ó-. Alternant *mul-* przedstawia refleks SZ *ml̥- od pie. *mel- / *mol-. Por. wed. *mála* n. 'brud, brudy, śmiecie', *malo-dvāsás-* 'która odłożyła zabrudzoną odzież (po menstruacji)', *malina-* 'brudny' (EWAIA II, 332n.), gr. μέλᾱς (*melans), μέλαινα, μέλαν 'czarny, ciemny, śniady; ciemny, mroczny; ponury' (Beekes 2010, 923n.). Strukturę *ml̥-u̯ó- przypisuje się również wyrazowi łac. *mullus*, przekształconemu na *mulleus* 'czerwony, purpurowy', zob. de Vaan 2008, 393n. — WSE *mēl-: *mélas* 'niebieski' (zob. s.v.).

mul̃vė gw. 1. 'bagno, trzęsawisko', 2. 'muł rzeczny' (*Upė laukus mulvė apneša*), 3. 'błoto przywierające do butów'. Rzeczownik urobiony prawdopodobnie od przym. *mul̃vas* (zob.). Inaczej LEW 471, który analizował *mul-vė* i łączył *mul-* z czas. *mùlti* (zob.). — Drw. *mul̃vinas* 'mulisty, mętny (o wodzie), błotnisty, uwalany w błocie, zabłocony'. Vb. denom. *mul̃vinti* 'brudzić, walać błotem'.

muolėti, *muolėju*, *muolėjau* b.z.a. gw. 'ciężko pracować, wysilać się, męczyć się'. Refl. *nusimuõlėti* a. *prisimuõlėti* 'namęczyć się, namordować się' (Šlapelis 1940, 266, 385), z innym suf.: *muolytis* b.z.a. 'trudzić się, męczyć się; robić coś przez długi czas', *prisimuolyti* 'namęczyć się'. Vb. denominativum na *-ėti* względnie *-yti* od zanikłego nomen *muolas, *muolė. Dalsze objaśnienie niepewne. — Beekes 2010, 990 wymienił *prisimuolėti* w kontekście etymologii gr. μῶλος m. 'trud, znój wojenny, walka, bój' (μώλυς 'wyczerpany, słaby'), < pie. *meh$_3$-lo-. Por. LIV^2 425, gdzie wskazano stwn. *muoen* 'trudzić się' i ros. *máju*, *májatь* 'męczyć, wycieńczać' jako refleksy pie. *meh$_3$- (brak wzmianki o lit. *muo-*).

mū́ras 1. 'mur, ściana z cegieł lub kamieni', SD: «mur, murus, mœnia, structura saxorum», *daužau mūrus* «biję z dział do miasta» (syn. *grauju*), 2. 'murowany dom' (DP 'kamienica') — zapoż. z prus.-niem. *mūr* albo z pol. *mur* (LEW 472, GL 89, Čepienė 105). Por. łot. *mũris*, *mũrs* 'mur' ⇐ śrdn. *mūre* (Jordan 79). — Drw. *mū́rininkas* 'murarz', *mū̃ris* a. *mūrỹs* 'płyta kuchenna albo piec z wmurowanym kotłem, służącym do przyrządzania żarcia dla świń, do gotowania bielizny itp.; przypiecek', *príemūris* 'murowana podstawa budynku, podmurówka; murowany przypiecek', *pamūrės* f.pl. SD «podmurze, przymurze, pomerium..., summænium», cps. *mū́rmentė* 'kielnia murarska' (por. *mentė̃*). Vb. denom. *mū́ryti*, *-iju*, *-ijau* 'murować, stawiać mur', SD *mūriju* «muruię» (⇒ *mūrijimas* SD «murowanie, exstructio muri», *pamū́rijimas* 'podmurówka'), *apmū́ryti* 1. 'obmurować, otoczyć murem', 2. 'o mrozie: pokryć szyby osadem lodowym' (*Šiandie šaltis apmū́rijo langus*), *mū́rėti*, *-ja*, *-jo* 'o szybie: pokrywać się lodem, szronem', zwykle z prvb., por. *Langai užmū́rėję, lygu mūru užšalę*. Niejasny jest war. *mùrmėti*, *-ja*, *-jo*: *Užmùrmėję langai nuo šalčio*. Osobno zob. *mūravóti*, *pamūráuka*. — Niejasna jest budowa wyrazu *patemūriai* m.pl. SD «blanki, pinnæ aut loricæ murorum» ['zębate wycięcia na szczytach murów obronnych; ganki na basztach obronnych; strzelnice w murze', SPXVI], też sg. *patemūris* (Chyliński). SLA 161 sugerował tu (za Brücknerem) zapoż. z pol. *podmurze* 'Untermauer, Brustwehr'. Dla hipotezy lit. *pate-* ⇐ pol. *pod-* nie ma na razie oparcia w przykładzie kontrolnym. — N.m. *Mū́rai* 2x, *Mū́rinė* 3x, *Mū́rinė Vókė*, *Mū́rininkai*, *Pamūrìnė*, *Pamūrìškis*, *Mū́rdvaris*.

mūravóti, *mūravóju*, *mūravójau* stlit., gw. 'stawiać mur z kamieni lub cegieł, kłaść fundament, murować' — zapoż. z błr. *muravácь*, *murúju*, 3 os. *murúje* (⇐ pol. *murować*, *-uje*). SD: *pamūravot* «podmurować, substruere fundamentum» (brak w LKŽ), *ažumūravoti* «zamurować co, claudere muro, muro obstruere». Por. łot. *mũrêt* 'murować; robić coś bardzo wolno' ⇐ śrdn. *müren* (Jordan 79). Zob. SLA 155 (s.v. *pamūravóti*) oraz LKŽ VIII, 411, gdzie nietrafne wskazanie na pol. *murować* jako formę źródłową. Brak w ALEW.

mùrinas stlit. i gw. 1. sb. 'Murzyn, człowiek czarnoskóry', SD «Murzyn, Aethiops, Maurus», 2. adi. 'brudny, uwalany w sadzy' — zapoż. z błr. przest. *múryn*, *-a* 'Murzyn'.

Inaczej SLA 136, LEW 472: z pol. *Murzyn*. Zob. też ESBM 7, 100n. Brak w ALEW. — Drw. *mùrinė* ʻMurzynka' (przest. *mùrinka* ⇐ błr. *murýnka*).

mur̃kti, *mur̃kia*, *mur̃kė* 1. ʻmruczeć — o kocie; warczeć, mamrotać', 2. ʻciągle padać, mżyć — o deszczu'. Niejasne. Z jednej strony pwk. *murk-* może być onomatopeiczny (por. LEW 472, s.v. *murklénti*), z drugiej strony można suponować alternowanie *murk-* z *mirk-* jako st. zanikowym do *merk-* (zob. *mirksė́ti*, *mir̃kti*). — Drw. *murklỹs* ʻmruczek', ⇒ *murklénti* ʻmruczeć, mamrotać, mówić niewyraźnie'. W SD s.v. *mruczeć* wymieniono trzy czasowniki: *rėkiu*, *ursčiu*, *murmu*; *mùrkyti* ʻo kogucie: zapładniać kury' (*Gaidys vištas mùrkia*), *murksė́ti* ʻmruczeć — o kocie' (syn. *purkúoti*), ʻchlupać i nie pić — o cielęciu', *murksóti* ʻsterczeć, siedzieć bezczynnie, tkwić gdzie, być zasępionym, ponurym; być sennym, drzemać' (war. *š*-mobile: *šmurksóti*), por. łot. *mùrgt* ʻnie móc zasnąć, męczyć się'. Neoosn. *murks-*: *murksà* c. ʻktoś ponury i małomówny', ⇒ vb. denom. *mur̃ksinti* ʻiść z kimś, nie odzywając się do niego' (*Ko mur̃ksini įsimur̃ksinęs*, t.y. *eini, nieko nesakydamas*).

murmė́ti, *mùrmu* a. *murmù*, *murmė́jau* ʻmruczeć, mamrotać; szemrać (przeciw komu), gderać, zrzędzić', SD *murmu* «mruczę» (syn. *rėkiu*, *ursčiu*). Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. czes. przest. *mrmrati* ʻwarczeć, burczeć', słń. *mrmráti* ʻwarczeć; mamrotać', pol. *mamrać* ʻwydawać mrukliwe dźwięki, mruczeć', *mamrotać* ʻmówić półgłosem, niezrozumiale, mruczeć pod nosem'. Por. jeszcze śrwn. *murren* ʻszemrać', które zapożyczono do języka staropruskiego jako *muraut: *(As asmai) Prīki maian waispattin murrawuns bhe klantīwuns* ʻ(Ich habe) Wider meine Frawe gemurret vnd gefluchet, Szemrałem przeciw mojej żonie i kląłem'. — Drw. *murménti* ʻpomrukiwać (o niedźwiedziu), szemrać (o strumyku)', stlit. ʻszemrać przeciw komu', *murmẽklis* ʻzrzęda, gderacz'.

murorius a. *mūrorius*, *-iaus* stlit., por. SD <murorius> «mularz abo murarz, structor, faber cæmentarius», SD[1] <murarius> «murarz, murarius» — zapoż. z pol. *murarz*, *-a* (SLA 137, LEW 472, brak w ALEW). Por. *mùliorius*. Długość *ū* może pochodzić z wyrównania do *mū́ras* ʻmur' (zob. s.v.).

mùrti, *mū̃ra* (*mu-n-ra, war. *mùrsta*), *mùro* 1. ʻmoknąć, namakać, przemakać, rozmakać (o drodze)', 2. ʻzanurzać się, grzęznąć', 3. ʻpocić się przy pracy', *įmùrti* a. *sumùrti* ʻnamoknąć, rozmoknąć, zmięknąć od wilgoci (o gruncie, drodze); pogrążyć się; ubłocić się, wybrudzić się'. Formacja inchoatywna z infiksem nosowym lub suf. *-sta-* i SZ *mur-* ⇐ *maur-*, zob. *máuras*. Osobno zob. *mùlti*. — Caus. na *-inti*: *mùrinti* ʻbrudzić, peckać; moczyć, zamaczać' (por. łot. *murît* a. *murêt* ʻmoczyć; brudzić'). Stativum na *-dėti*: *murdė́ti*, *mùrda*, *-dė́jo* ʻbyć zanurzonym, pogrążonym'. Caus. na *-dyti*: *mùrdyti* ʻwsadzać do wody, zanurzać, pogrążać, topić; pchać, napychać (wór), *užmùrdyti* ʻzatkać (butelkę korkiem); udusić (kota, kurczaka)', refl. *mùrdytis* ʻkąpać się; brodzić w błocie, bagnie; wyrywać się siłą, uwalniać się z uścisku'. Por. łot. *mùrdêt* m.in. ʻplamić, brudzić, smarować', neoosn. *murd-*: *murdinât* ʻdoprowadzać do wykipienia'. — Nomina: *murà* ʻgrzęzawisko', *muraĩnė* ʻpodmokły, nieurodzajny grunt', *mùras* ʻpodmokły grunt', *mùrinas* ʻwilgotny, zmoczony; ubrudzony', *murla* b.z.a. ʻmgła', *mùrla* c. ʻktoś otyły, gruby' (⇒ *murliùngis* a. *murliuñgis* ʻtłuścioch', por. *burliuñgis*), *mùrlė* wulg. ʻgęba, pysk; nos', *murlià* ʻgrzęzawisko, błoto', *mùrša* c. ʻbrudas', *murùs* ʻgrząski, błotnisty; przemoczony', *mùrza* (zob.), *pamurỹs* a. *pãmuris* ʻczas, kiedy rozmakają drogi, stają się grząskie' (*Dabar pats pamurỹs — ratai lig stebelių lenda*), war. *pamurỹnė*. Neoosn. *murd-*: *murdýnas* a. *murdỹnė* ʻmiejsce grząskie, błotniste', por. łot. *murdi* m.pl. ʻmiejsce, gdzie tryska woda, zdrój'. — Neoosn. *murl-*: *mur̃linas* a. *mùrlinas* ʻbrudny, umorusany; nieczysty, mętny (o wodzie)'. Vb. denom. 1. *mur̃linti* ʻbrudzić (ubranie)', 2. *mur̃lytis* ʻpluskać się, taplać się w wodzie, błocie (o kaczkach, dzieciach)', 3. *mur̃liotis*: prs. *mur̃liojas* ʻni to pada, ni to śnieży'. Zob. też *bùrlas*.

mùrza c. ʽktoś brudny, niemyty, brudas, niechlujʼ — pejoratywna nazwa osoby z suf. -*za* (por. GJL II, § 368), utworzona od pwk. werbalnego *mur*-, por. *į̇mùrti* m.in. ʽpogrążyć się w błocie, ubłocić się, wybrudzić sięʼ. Paralela: *pliùrza* ʽniechluj; rzadkie błotoʼ od *pliùrti* ʽrozmakać, robić się lejkim (o błocie)ʼ. — Neoosn. *murz*-: *mùrzas* ʽbrudny, zaniedbanyʼ, *murzilà* ʽbrudasʼ, *mur̃zinas* a. *mùrzinas* ʽnieczysty, zabrudzony, wysmolony; nieklarowny, mętny; szary, bladyʼ, *mur̃zius* a. *mùrzius* ʽbrudasʼ, *murzlỹs* ts. Vb. denom. 1. *mur̃zinti* ʽbrudzić, zanieczyszczaćʼ, refl. *mur̃zintis* ʽchmurzyć się — o niebieʼ, 2. *murzóti* ʽbrudzićʼ, 3. *mur̃zuotis* ʽchmurzyć się — o niebieʼ. — Zapoż. lit. w błr. *múrza* ʽbrudas, niechlujʼ (ESBM 7, 96, Laučjute 121n.). Lituanizmem jest też wymienione przez Karłowicza, SGP III, 199n. pol. gw. *mur.za* ʽzamorusony, uczernionyʼ (z Litwy), *mur.zaty* ʽzasmolony, brudny na twarzyʼ (z Podlasia). Szczegółowe uzasadnienie tego lituanizmu podał Urbutis 2010, 184.n.

mūsaĩ, *-ų̃* 4 p.a., *mū̃sai*, *-ų* 2 p.a. m.pl. 1. ʽwarstwa pleśni, kożuch na powierzchni mleka, sera, kiszonej kapusty, konfituryʼ, 2. ʽrzęsa na powierzchni stojącej wodyʼ. WSZ *mūs*- stoi w apofonii ilościowej do *mus*- wyrazu *mùsos* ʽmechʼ (zob. s.v.). Por. BSW 190n., LEW 473. — *mū̃sas* 1. ʽwarstwa pleśniʼ, 2. ʽzielony nalot na powierzchni miedzi, śniedźʼ, 3. bot. ʽmączniak, Erysipheʼ, 4. bot. ʽpleśniak biały, Mucor mucedoʼ, 5. bot. ʽgrzyb pędzlak, Penicillium crustaceumʼ. — Drw. *mūsojaĩ* m.pl. ʽpleśńʼ. Vb. denom. 1. *mūsóti*, *-ja*, *-jo* ʽpleśniećʼ, *apmūsóti* ʽpokryć się pleśnią, np. o serze, o kapuście w beczceʼ, 2. *mūsýti*, *-ìja*, *-ìjo* ʽpleśniećʼ. — N.jez. *Mū̃sis*, *Mūsỹs*, *Mū̃sas*, *Mū̃sežeris*. — Niejasna jest osnowa *mąs*- w gw. *mą̃sos* f.pl. ʽkożuszek na płynach; pleśńʼ (*Nugraibyk nu pieno mąsàs* ʽZgarnij pleśń z mlekaʼ). Vb. denom. *mąsóti*, *-ja*, *-jo* ʽpokrywać się pleśniąʼ. Może *mąs*- jest błędną rekonstrukcją ze wsch.-lit. *mūs*-? Nie zostało wymienione wśród poprawek Vitkauskasa 2006. — Również niejasna jest osnowa *mos*- w gw. *mõsos* f.pl. ʽkożuch na mlekuʼ, por. *Mõsos ant pieno užsided* (JUŠK).

mùsė 2 p.a., *musẽ* 4 p.a. ʽmucha, Musca domesticaʼ. — Z innymi suf.: lit. gw. *musià* ʽmuchaʼ, *musia didė* SD[1] «mszyca, musca, culex» : łot. *muša* ʽmuchaʼ, < *musi̯ā; stpr. *muso* EV ʽmucha, Flige [Fliege]ʼ < *musā. Możliwe, że *musià* weszła na miejsce formy fem. *musī, gen.sg. *musi̯ās, por. gr. μυῖα ʽmuchaʼ < *musi̯a < pie. *mus-ih$_2$ (Beekes 2010, 976). — Pwk. *mus- jak w psł. *mŭx-, por. 1° scs. *mŭšica* ʽkomar; szarańczaʼ, ros. gw. *mšica* coll. ʽkomary, drobne owadyʼ, pol. *mszyca* ʽdrobny owad, szkodnik roślin, Aphisʼ, 2° ros. *móška* ʽmeszkaʼ, pol. *meszka* ts. < psł. *mŭšĭka (BSW 191, ALEW 674). Suf. *-k-* widać również w łac. *musca* ʽmuchaʼ (WH II, 133). — N.B. Z uwagi na wywód scs. *vĭlčica* < *vĭlčika ⇐ *vĭlči (zob. *vìlkė*) możliwa jest analiza *mŭšica* < *mŭxika, drw. z suf. *-kā- od pbsł. *musī < pie. *mus-ih$_2$ (por. Rozwadowski 1961, 151). Paralela: łac. *formīca* ʽmrówkaʼ < *mormīkā. — Drw. *mùsinas* ʽsamiec muchy; wielka mucha; gatunek muchy plujki, Calliphora vomitoriaʼ, *musõkas* ʽmała muchaʼ, *mùsulas* ʽkomarʼ. Cps. *mùsgaudis* ʽlep na muchyʼ (por. *gáudyti*), *mùsmirė* (zob.), *mùslipdis* ʽlep na muchyʼ (por. *lipdýti*). Vb. denom. *musýti*, *-ìja*, *-ìjo*: *apmusìjęs* ʽzanieczyszczony przez muchyʼ. — WSZ *mūs*- zaświadcza łot. gw. *mũsa* ʽmuchaʼ, cps. *mũsmira*, *mūsmiris* bot. ʽgrzyb silnie trujący muchomór, Amanita muscariaʼ. — Z formacji na SO, pbsł. *mau̯s-ā-, wywodzi się psł. *muxa ʽMusca domesticaʼ, por. scs. *muxa*, sch. *mȕha*, ros. *múxa*, czes. *moucha*, pol. *mucha* (BSW 191).

musė́ti, *musė́ju*, *musė́jau* gw. ʽmusieć, podlegać przymusowiʼ (*Darė, darė ir nepadarė, ir musė́jom patys padaryti* ʽRobili, robili i nie zrobili, więc musieliśmy sami zrobićʼ). Zapoż. z pol. *musieć*. — Ptk. *musė́t*, *musė̃t* ʽzapewne, pewnie, chybaʼ (por. *turbū́t* ʽbyć może, możeʼ), war. *musė́k*, *musė̃k*.

mùsyti, *mùsiju*, *mùsijau* 1. stlit. ʽmusieć, podlegać przymusowiʼ (*Moteriškė pirm sopulis kęst musija, neg*... DP 213$_{33\text{-}34}$ ʽNiewiasta pierwey boleści cierpieć musi, niżeli...ʼ), 2. gw. ʽprzymuszać, zmuszać, nakłaniać do czegoʼ (*O vis mùsij gerti, negalima atsisakyti* ʽA

wciąż zmuszają do picia, nie można odmówić'). Zapoż. ze stpol. *musić*, błr. *músіcь* (*múšu*, 3 sg. *músіcь*) 'musieć, być zmuszonym do czego'. Por. SLA 137, LEW 474. — Ptk. *mùsi* 'pewnie, chyba' (*Mùsi, ans jau nebateis* 'On chyba już nie przyjdzie') — ze skrócenia formy 3 os. *mùsi(ja)*, por. pol. gw. *musi* 'zapewne, podobno' (ZS 34, SGP III, 200). — Ptk. *musiáu*, *musiaũ* 'pewnie, chyba, widocznie' — z kontrahowania sekwencji *mùsi jaũ (LEW 474).

mùsmirė bot. 'grzyb muchomor, Amanita muscaria', war. *mùsmiris* — złożenie członów *mùsė* 'mucha' i *-mirė* / *-miris*, n. agt. do *mir̃ti* 'mrzeć, umierać'. Znacz. etym. 'ten, który sprawia, że mrą muchy'. War. z samogłoską łącznikową: *mùsiamirė*, *musiómiris*, *musómiris*. War. z II członem *mer-* / *mėr-*: *musómeris*, *mùsmeris*, *mùsmėrė*. Odpowiednik łot. gw. *mušmira* 'muchomor', łot. liter. *mušmère*.

mùsos, *-ų* f.pl. 'mech, porost Muscus'. Drw. *musojaĩ* a. *musójai* m.pl. 'mech; pleśń'. Pokrewne psł. *mŭxŭ 'mech', por. strus. *mŭxŭ*, ros. *mox*, gen. *móxa* a. *mxa*, sch. *mȁh*, *mȁha*, pol. *mech*, *mchu*, < pbsł. *mus-a-. Pie. *mus-o/eh$_2$-. Nawiązanie w stwn. *mos* n. 'mech; bagno', stisl. *mosi* m. ts. Rozszerzone sufiksem *-k-* jest łac. *muscus*, *-ī* m. 'mech' (*mus-ko-), jak też sti. *muṣka-* m. 'owłosienie łonowe'. Por. BSW 190n., LEW 473 (s.v. *mū̃sas*), EWD 888, de Vaan 2008, 397. — WSZ *mūs-*: *mūsaĩ* (zob.).

mū́stytis, *mū́staus*, *mū́sčiaus* gw. 'potrząsać głową (o koniu), zachowywać się niespokojnie; sprzeciwiać się'. Trudne. Po pierwsze może być caus.-iter. na *-yti* od neopwk. *mūst-* ⇐ prs. intr. *mū́sta (inf. *mū́ti). Po drugie może być frq. z suf. *-styti* od inf. *mū́ti. Pwk. *mū-* < *muH-C był alternantem na SZ do *m(i̯)āu̯-, zob. *máuti*. — Szerzej znany jest war. *mùistyti*, *mùistau*, *mùisčiau* 'potrząsać głową (o koniu)', refl. *mùistytis* 'bóść się (o krowach), zachowywać się niespokojnie (z powodu ukąszeń gzów), opędzać się; wyrywać się z uwięzi; opierać się, sprzeciwiać się, wierzgać'. Dyftong *ui̯* jest dwuznaczny. Po pierwsze może być pochodzenia fonetycznego, jak np. w *buitìs* (zob.). Po drugie może się tłumaczyć adideacją do czas. *mujù*, *mùiti* 'poruszać tyłkiem; kręcić się w tańcu', *išmùiti* 'wyjść', *numùiti* 'pójść'.

mū́sų zaimek dzierżawczy 1 pl. 'nasz' (nieodmienny) — z pochodzenia jest to forma gen.pl. do *jū̃s* 'wy'. W części gwar tworzy się z tego formy odmienne *mūsū̃jis* 'nasz' (*mūsųjis, por. *pačiũjis*), *mūsū̃jė* 'nasza'. — W gwarach, które znają formę anaforyczną *manàsis* 'mój', ukazuje się odpowiednio *mūsàsis* 'nasz', *mūsóji* 'nasza'. — Drw. dzierżawczy na *-išk-*: *mūsìškis* 'człowiek nasz, jeden spośród naszych', SD «naszyniec, ziemek, nostras, tribulis, indigena» (por. *jūsìškis* 'wasz').

mušéika (1 p.a.), *mušeikà* (2 p.a.) c. 'zabijaka, zawadiaka, awanturnik; zabójca, morderca'. Drw. z suf. *-eika* od czas. *mùštis* 'bić się' (zob. *mùšti*). Paralele: *alséika*, *lieséika*, *nevaléika*. Dyftong towarzyszący spółgłosce w sufiksach lit. jest zawsze zjawiskiem innowacyjnym, wymagającym objaśnienia. W wypadku *-eika* jest prawdopodobne, że jest to formant pochodzenia białoruskiego. Mógł on się rozpowszechnić w procesie litewszczenia zakończonych na *-éjka* błr. nazw osobowych. Chodzi o formant złożony z dwóch morfemów, *-ej* i *-ko*. Uległy one amalgamacji wówczas, gdy błr. osnowy antroponimiczne na *-éj* (np. *Auséj* ⇐ *Jevsévij*, *Majséj*, *Macéj*) otrzymały rozszerzenie *-ko* jako wykładnik derywacji hipokorystycznej. Formacje lit. na *-eika* w swej warstwie starszej, utrwalonej w nazwiskach odprzezwiskowych typu *Mažéika* (⇐ *mažas*), są akcentowane na dyftongu sufiksalnym i mają pdg. nieruchomy, np. *mušéika*, *-os*, *alséika*, *lieséika* itp. (1 p.a.). Jest to zgodne z wzorem błr. nazwisk typu *Macéika* 'Maciejko' ⇐ *Macéj*. Tymczasem w warstwie młodszej, którą tworzą peiorativa typu lit. *kabeikà*, gen. *-eĩkos* 'kto szuka zaczepki, powodu do kłótni' (od *kabinė́tis*), *lindeikà* 'kto wszędzie wlezie, wścibski' (od *lį̃sti*), *mušeikà*, te ostatnie mają pdg. ruchomy (2 p.a.), świadczący o lepszej integracji form na *-eika* z systemem lit. Na tym

tle także nazwisko lit. *Macéika* przybiera w nowszych czasach formę akcentową *Moceikà*, gen. *-eĩkos*.

mušt-, neoosnowa pochodząca z resegmentacji formy *mùštas*, ptc. prt. pass. od *mùšti* ʽbić’ (zob. s.v.). Drw. *mùštas* a. *muštìnis* — nazwa dawnej monety litewskiej, dukat (dosł. ʽbity pieniądz’), *muštìnis* ʽbity kotlet, befsztyk’, *muštìklis* ʽzabijaka’, *muštỹnės* f.pl. ʽbijatyka, bójka’ (co do osnowy na *-t-* por. *eitỹnės*, *peštỹnės* s.v. *pešt*)[340], *muštójas* ʽktoś skłonny do bójki’, SD «bitny», *muštùkas* ʽzabijaka’ (por. *kirstùkas*, *peštùkas*), *muštuvė̃* a. *muštùvis* ʽnaczynie do bicia masła’, SD «rzeźniczy warsztat, gdzie biją rzeź, kutlof», *muštùvai* m.pl. ʽbijadła w warsztacie tkackim’ (odpowiednik łot. *mustavas* f.pl.), *sumuštìnis* ʽzłożone razem dwie kromki chleba z masłem, serem, kiełbasą, kanapka’ (dosł. ʽzbitka’). Paralele s.v. *būt-*, *pešt-*, *vest-*.

mùšti, *mušù*, *mušiaũ* 1. ʽbić, zadawać ból razami’, SD *mušu* «biję kogo» (syn. *ištinku, sviedžiu ing veidų*), «kukłam kogo» [ʽbiję, drapię, szarpię, męczę’, SPXVI], *mušu veidan* «policzkuię kogo», *kumščiu mušu* SD «biję pięścią»), 2. ʽnapadać orężnie’, 3. ʽporażać, uderzać — o piorunie’ (*perkūnas muša* SD «piorun bije»), 4. ʽpopędzać (konia batem)’, 5. ʽzabijać, zarzynać, szlachtować — bydło, wieprze’ (*mušu keltuvas, jaučius* SD «biię rzeź»), 6. ʽkuć na kowadle, bić monety’, 7. ʽubijać (śmietanę na masło, glinę na klepisku)’, 8. ʽstrzelać z broni’, 9. ʽrozbijać na kawałki’, 10. ʽ(o źródle) bić, wytryskać, wylewać się’, 11. ʽmłócić cepami, tłoczyć, wyciskać olej (z lnu, konopi)’, 12. ʽskręcać powrozy’. Cps. *ažumušu pa kelius* SD «rozbijam na drodze» (*ažumušimas pas kelius* SD «rozboy, rozbijanie» [na drogach]), *akmenimis ažumušu* SD «kamionuię kogo», *apimušu* SD «futruię» (syn. *apkalu, padingiu sienas lintelėmis, marmuru, akmenimis*), *vėzdu išmušu* SD «biję kijem» (syn. *pagaliu ištinku*), *numùšti* ʽstrącić, zbić, obniżyć, popsuć’, *pamùšti* ʽpodbić, zbić; trafić pociskiem; podszyć czym’, *pamušu* SD «podszywam co» i «porażam woysko» (syn. *pakuliu karių*), *užmùšti* ʽzabić’. Refl. *mùštis* ʽbić się’, *nusimùšti* ʽstłuc sobie (np. nogę)’, *užsimùšti* ʽzabić się’. — Brak jasnych nawiązań ie., por. LEW 475. Transponat ie. *$h_2$meu̯ḱ- / *$h_2$muḱ-, por. łac. *mucrō* lub *mūcrō*, *-ōnis* m. ʽostrze, klinga; miecz, sztylet’ (zob. Schrijver 1991, 21, de Vaan 2008, 391n.). Znacz. etym. ʽto, co się wykuwa na kowadle’. Por. jeszcze bliskoznaczne pie. *$h_2$muǵ^h-, por. gr. ἀμύσσω ʽrozdrapywać, rozszarpywać, rozrywać, ranić’ (⇒ ἀμυχή ʽzadraśnięcie, rana; uraza’). ALEW 675 rekonstruuje pie. *(H)meu̯s-. — Drw. *mùšdinti* ʽkazać bić’, *užmùšdinti* ʽkazać zabić’, *mušinė́ti* iter. ʽbijać’, *pamušinė́ti* ʽpodbijać’ (*tas galingesnis yra, neg kas kuris miestus ir pilis pamušinėja* DP 130_{43} ʽten mocniejszy jest, niźli ktory miasta i grody podbija’). — Nomina: *ažumušėjas* SD «rozboynik, zboyca», *gimdytojų ažumušėjas* SD «oycomorderz, parricida», *ažumušimas* SD «zaboy, zabicie, zabita śmierć», *mušéika* a. *mušeikà* (zob.), *mušéiva* ʽzabijaka’, *mušė́jas* n. agt. ʽten kto bije, bijący; ten kto ubija glinę na klepisku’, SD «bitny», *mušẽklis* ʽzawadiaka, awanturnik’, *mušimas jaučių, karvių* SD «bicie bydła», *po vienam mušimasis* SD «poiedynek, monomachia, duellum», *mušỹnė* ʽbójka, bijatyka’, *mušinykas* SD «pilnik do bicia piły», *pamušà* ʽżelazne okucie płozy sań; bolesne otarcie na skórze konia (od chomąta, od siodła)’, *pãmušalas* (zob.), *pamušùs* ʽskory do bójki’, *prómuša* 1. ʽrzadsze miejsce w tkaniu, cieńsze’ (dosł. ʽniedostatecznie «przybite»’), 2. ʽdziura w drodze wybita przez koła wozów, wybój; koleina’ (war. *prómušis*). Cps. *kaktómuša* (zob. *kaktà*), *žvirbliãmušis* (zob. *žvìrblis*). Osobno zob. nomina z osnową *mušt-*. — N.m. *Šãkmušis*, *Vilkamušiaĩ*. — WSZ *mūš-*: *mūšà* ʽbitwa; przybój fal’, *mū̃šis* ʽbitwa, bój’ (*šaukiu mūšiop, karionėsp* SD «krzykam do potrzeby, conclamo ad arma»), *pamūšis* SD «porażka, internectio, strages, clades» (por. *pamušu* SD «porażam

[340] Nie ma potrzeby wyodrębniania sufiksu «w postaci rozszerzonej poprzedzającym *t*, a więc *-t-ynė-*», jak chciał Otrębski (GJL II, § 334), a ostatnio również Ambrazas 1993, § 92 (suf. *-tynės*). Segment *-t-* nie należy do sufiksu, lecz do osnowy, mianowicie nominalnej (ptc. prt. pass. na *-tas*).

woysko»), *prómūša*, *prómūšis* ʽwybój na drodze; koleina'. — N.m. *Raudónpamūšė*, *Raudónpamūšis* (por. *Raudónplynis*). — SO *mauš-*: *maũšti* (zob.).

mùtė żm. ʽusta; twarz' — zapoż. z łot. *mute* ʽusta, gęba, pysk', por. LEW 475n., ME III, 674n. Cps. *mùtmala* ʽgaduła' (por. *mal-*).

muténti, *mutenù*, *mutenaũ* gw. 1. ʽszybko jeść, wcinać' (*Mutena kaip kiškis kopūstus*), 2. ʽspółkować, coire'. Būga, RR I, 313, który zresztą nie wymienił pierwszego z podanych tu znaczeń, porównywał *muténti* z łac. *mūtō* / *mūttō*, *-ōnis* m. ʽczłonek męski', ir. *moth* ts. Trudność stanowi jednakże iloczas samogłoski pierwiastkowej. Łac. *mūtō* wiąże się dziś z pwk. pie. *muH- ʽreproductive power' (zob. de Vaan 2008, 398, zresztą bez wzmianki o czas. lit.), tymczasem w języku litewskim brak jest odpowiedniej osnowy †mū-t-. LEW 476 widział tu wyraz onomatopeiczny. — Formy współrdzenne: *mùtas* ʽktoś mocny, tęgi', *mùtė* ʽktoś bardzo gruby, tłuścioch', *mutùlis* ts., *mutóti*, *-ju-*, *jau* ʽchciwie jeść', *mutúoti* ts.

mutinỹs 3 p.a. ʽpotrawa z kruszonego (czerstwego) chleba, zalewanego słodzoną wodą lub mlekiem; gęsta potrawa, kasza; zacierka z owsianej mąki', przen. ʽmieszanina, gmatwanina, nieporządek'. Niejasne. LEW 476 łączył z *mùtulas*, *mutulỹs* (zob. niżej), podejrzewając pochodzenie onomatopeiczne.

mū̃tyti, *mū̃tiju*, *mū̃tijau* gw. ʽmącić, czynić mętnym, nieprzezroczystym' — zapoż. z błr. *mucícь*, *mučú*, 3 sg. *múcicь*. Osobno zob. *mū̃tnas*.

mū̃tnas, *-à* gw. ʽmętny, nieprzezroczysty (o wodzie, płynie)' — zapoż. z błr. *mútny*. War. *mūtnùs*, *muitnùs*. Osobno zob. *mū̃tyti*. — Drw. *mū̃tnės*, *-ių* f.pl. ʽosad denny, męty'.

mùtulas 1. ʽzwitek, garść (słomy)', 2. ʽkłąb (dymu, kurzu)', 3. ʽrój pszczół' — prawdopodobnie ze zmiany *tùmulas* (zob.) drogą metatezy sąsiednich sylab. Do *tumė́ti* ʽgęstnieć' (zob. s.v.). — Z innymi suf.: *mutulỹs* ʽpęcherzyk, bąbel, bańka na wodzie', *mùturas* ʽchusta zawiązywana na głowie przez zamężne kobiety, czepek; zawój, turban' (dosł. ʽnarzuta'), ⇒ vb. denom. *mùturti* ʽzawijać, owijać' (według LEW 476: dźwiękonaśladowcze).

mūvė́ti, *mūviù* (3 os. *mū̃vi*), *mūvė́jau* ʽnosić coś nasuniętego, wsuniętego, wdzianego (czapkę, rękawice, spodnie, pończochy, pierścień), być odzianym, ubranym' — durativum stanu z suf. *-ėti* i WSZ *mūv-* ⇐ *muv-* (por. łot. *pamuve* ʽsuknia kobieca'). Paralele: *būvė́ti* ⇐ *bùvo*; *pūvė́ti* ⇐ *pùvo*. SZ *muv-V* jest alternantem SZ *mū-C* (por. *mū́stytis*, *mū́kla*), a dwoistość ta jest pochodną setowego charakteru pwk. *muH- (zob. *máuti*). Zob. też *movė́ti*.

muzikañtas, *muzikántas* gw. ʽczłowiek grający na jakimś instrumencie, muzykant, grajek' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *muzykánt*, *-a* (por. TSBM 3, 179). War. *muzikõntas* (ZS 34). — Drw. *muzikantijà* coll. ʽzespół muzykantów, wiejska kapela' (*Jaunas ir jis eidavo muzikantìjon*). Vb. denom. *muzikantáuti* ʽbyć muzykantem'.

mužìkas 1. przest., gw. ʽchłop, wieśniak', 2. pot. ʽczłowiek ciemny, niewykształcony, zacofany'. SD[1] «chłop, mąż» (syn. *vyras*), «gbur, kmieć, rusticus, colonus, arator, cultor agrorum, agricola, ruricola» (syn. *artojas*). Zapoż. z błr. *mužýk*, *-á* (SLA 137, ZS 34, LEW 477, brak w ALEW). — Drw. *mužikaitis* SD «chłopowicz, coloni filius» [ʽpochodzenia chłopskiego, syn chłopski', SPXVI] (suf. jak w *gimináitis*, *vaikáitis*), *mužikystė* SD «chłopstwo, turba agrestium, agrestes» (syn. *mužikų sueiga*), *mužìkiškas* ʽchłopski (np. charakter); nieokrzesany', SD «chłopski» (syn. *mužikų*), «gruby, grobijan» (syn. *kiemiškas*). Cps. *mužìkpalaikis* pogardl. ʽprosty chłop' (por. *pãlaikas*). Vb. denom. *sumužikė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽschłopieć — o szlachcicu'.

N

nabãgas przest., gw. ʽbiedny, biedak’, SD[1] «chudzina; niebogi» — zmienione z *nebãgas* — zapoż. ze stbłr. *nebóg* (błr. *njabóha*, *-i*), skąd też łot. *nabags* ʽbiedny, żebrak’. Por. Būga, RR II, 641, SLA 137, ZS 35, LEW 477. Zmianę *ne-* > *na* widać też w *nabãšninkas* i *našpãrai* (zob. Skardžius, RR 4, 431). Por. *ùbagas*.

nabãšninkas, *-ė* gw. ʽzmarły człowiek, nieboszczyk’, przest. *nabãšnykas*, SD «nieboszczyk», por. *Kad nabašnykas girdėtų, grabe apsiverstų* ʽGdyby nieboszczyk [to] słyszał, przewróciłby się w grobie’. War. z sonoryzacją *šn* > *žn*: *nabãžnykas*. Wymienione formy są przekształceniami za pomocą suf. *-ninkas* / *-nykas* wyrazu stlit. *nabãštikas* ʽnieboszczyk’. To z kolei z *nebãštikas* (por. ZS 36, war. *nabãščikas*), przez asymilację samogłosek *e-a* > *a-a* (por. *vãkaras*, *vãsara*), albo też na skutek adideacji do wyrazu *nabãgas* (zob.). Wyraz zapożyczony z pol. *nieboszczyk* lub błr. *njabóžčyk* (por. Būga, RR II, 641, SLA 137, LEW 477, ALEW 681.

nagà 4 p.a. 1. ʽkopyto, racica’, 2. ʽpaznokieć, pazur, szpon’, SD «pazur, vnguis». Por. n.rz. *Nagà*. — Z innym suf.: *nãgas* 1. ʽpaznokieć, pazur, szpon’, SD «paznogieć, vnguis, vnguiculus» (łot. *nags* ts.), 2. ʽkopyto’, SD «kopyto u bydlęcia, vngula, vnguis» (syn. *kanapa*), 3. ʽząb w bronie, kotwicy’, 4. przen. ʽskąpiec, sknera’ (*Nãgas buvo, nãgas ir mirs*. *Jis geras žmogus, bet prie nãgo*). Pl. *nagaĩ* ʽpalce, ręka; ręce’ (*Atšalau nagùs*. *Jam viskas iš nagų̃ krinta*. *Prie darbo gera merga, tik turi ilgus nagùs*), *nagai gelažini* m.pl. SD «paznokty żelazne w katowni, vngulæ». War. *nãgė*. Odpowiedniki bałt.: łot. *naģi* m.pl. ʽrękawiczki z uciętymi końcami na palce, mitenki’, *nagas* f.pl. ʽobie ręce; ręce i nogi; paluchy’, stpr. *nage* EV ʽnoga, Vues [Fuß]’. Do bałt. wyrazów nawiązuje słowiańska nazwa ʽnogi ludzkiej’ i ʽnogi zwierzęcej’, por. scs. *noga* ʽπούς’, ros. *nogá*, pol. *noga*. Znacz. etym. ʽczęść kończyny z paznokciami, pazurami’. Formy bsł. kontynuują pie. $*h_3nog^h$-eh$_2$- i $*h_3nog^h$-o-. Obie weszły na miejsce odziedziczonej osnowy z suf. *-u-* i SO, odpowiadającej gr. ὄνυξ, ὄνυχος m. ʽpazur, kopyto’ < pie. $*h_3nog^{(u̯)h}$-u- (zob. niżej *nagùtis*). — Obok tego z suf. *-u-* i SZ: łac. *unguis*, *-is* m. ʽpaznokieć, szpon, racica, kopyto’ — przekształcenie pital. *ongu- < pie. $*h_3n̥g^h$-u- (brak refleksów †ingu-, †ungu- w bsł.). Por. Schrijver 1991, 62, de Vaan 2008, 641, Beekes 2010, 1086n., LEW 478n., ALEW 681n. — Drw. *ažunaginė* SD «zanokcica, paronychia» (zob. niżej *nãgutė*), *įnagis* (zob.), *nãgažis* (zob.), *nãgena* ʽścinek paznokcia’ (*Pjaustei nagus ir palikai nãgenas ant stalo*), *nagìnas* ʽpazur w międlicy do lnu’, *nãginas* ʽdiabeł’ (*Kad tave nãginas pagrobtum!*, por. *nãkabis*), *nãginės* f.pl. ʽchodaki zrobione z jednego kawałka miękkiej skóry, odpowiednio zmarszczonej’ (⇒ *naginė́tas* ʽw chodakach’), *nagotas* SD «pazurowaty, vngulatus», *peȓnagė* ʽłapówka’, *peȓnagis* (zob.), *príešnagis* (zob.). — Cps. *basanãgis* ʽniepodkuty — o koniu’ (por. *bãsas*), *ilganãgis* ʽzłodziej’ (por. *ìlgas*), *nãkabis* (zob.), *prastnãgis* ʽniedołęga’ (por. *prãstas*), *skernãgis* (zob.), *tìtnagas* (zob.). N.m. *Daužnagiaĩ*. — Vb. denom. 1. *naginė́ti* (zob.), 2. *išnagóti* ʽpowyrywać; wykopać kopytem’ (por. łot. *nagât* ʽmieszać palcami; drapać pazurami’), 3. *nagúoti* ʽdotykać palcami, macać; wykonywać drobne prace ręczne; oszczędzać, skąpić; dokuczać, prześladować’. — Odziedziczona osnowa na *-u-*, pbsł. *nag-u- < pie. $*h_3nog^h$-u- została poświadczona w drw. na *-to-, *-ti̯o-, por. z jednej strony stpr. *nagutis* EV ʽpaznokieć, Nagel [Nagel am Finger]’, lit. *nagùtas* gw. ʽpaznokietek’ (*Koks mažiukas vaikuto nagùtas*), *nagùtis* ʽpewien wzór w tkaninie’ (*Austa eilutėm, aštuoniom pakojom, verta nagučiù*), *nãgutė* ʽzanokcica, ropne zapalenie tkanek dokoła paznokcia, panaritium’, z drugiej strony scs. strus. *nogŭtĭ* m. ʽόνυξ, paznokieć’, ros.

nógotь, nógtja, sch. *nȍkat, nȍkta,* stczes. *nohet, nohte,* czes. *nehet, nehte* ʽpaznokieć’, pol. *nogieć, -gcia* ʽchoroba koni i bydła’. Zob. BSW 192, REW II, 224, ESJS 549. Rozszerzenie osnowy na *-u-* także w *degùtas, ašutaĩ,* scs. *lakŭtĭ* (zob. *alkū́nė*).

nãgažis, *-ė* gw. ʽlichy, wątły, mały (o dziecku, prosięciu, o nożu)’, war. *nẽgažis* ʽwątły człowiek’ — drw. denominalny na *-až-* od *nagà, nãgas* (zob.)[341]. — Z innymi suf.: *nãgažas* a. *nãgaža* c. ʽliche zwierzę, słabowite dziecko’. War. *nẽgaža* (*Šitie arkliai geri, ne kokie nẽgažos*). Odpowiednik łot. *nagaža* ʽkto nosi długie paznokcie; guzdrała, maruda; tandeta’ (⇒ vb. denom. *nagažâtiês* ʽguzdrać się, grzebać się’).

naginė́ti, *naginė́ju, naginė́jau* gw. 1. ʽobierać przy pomocy paznokci, łuskać (groch), patroszyć (rybę)’, 2. ʽwykonywać drobne, żmudne prace ręczne; rozbierać (zegar)’, 3. ʽzagłębiać się, badać’ (syn. *nagrinė́ti*), 4. ʽrozpytywać, wypytywać się’, *išnaginė́ti* ʽwyjmować pestki z owoców, drylować’, *prinaginė́ti* ʽzebrać, zbierać’. Vb. denominativum od *nãgas, nagà* ʽpaznokieć’, *nagaĩ* ʽpalce, ręce’. Por. *nagrinė́ti*.

nagìngas, *-a* ʽzręczny, wprawny, biegły w różnych pracach, potrafiący wszystko zrobić (złota rączka)’ — drw. od *nagaĩ* m.pl. ʽpalce, ręce’, por. *Tas žmogus aukso nagùs turi, viską geba padaryti* ʽTen człowiek ma złote ręce, wszystko potrafi zrobić’. Etymologia s.v. *nagà*. — Z inną budową: *įnagùs* ʽsprawny w palcach, zręczny w robocie’, *nagótas* ts. (*Nagotesnė buvau, kad jauna buvau*), *nagùs* a. *nagnùs* 1. ʽzręczny, zdolny do wszelkiej roboty’, 2. ʽskąpy’ (tu też stpr. *nāgus, w druku przekręcone na <āūgus> ʽgeitzig, skąpy’), *panagùs* ʽzręczny, wprawny; wygodny w użyciu, poręczny’.

naglà 2 p.a. gw. 1. ʽgwóźdź’, 2. ʽgwóźdź do przybijania podków, hufnal’ — zapoż. z nwn. *Nagel* m. Por. łot. *nagla* ⇐ śrdn. *nāgel* (Jordan 79). Osobno zob. *negelỹs*.

nagrinė́ti, *nagrinė́ju, nagrinė́jau* 1. ʽbadać, szukać, wyszukiwać, wynajdywać i zbierać (grzyby, jagody, zioła)’, 2. ʽwyjmować pestki (z wiśni), obierać (jabłka)’, 3. ʽpatroszyć (świnię)’, 4. gw. ʽiskać, wybierać gnidy z włosów’, 5. gw. ʽsortować, oddzielać dobre od złego’. Brzmienie *nagrinė́ti* pochodzi z dysymilacji *n-n* > *n-r* w formie wyjściowej *nagninėti. Rzadszym wariantem jest *naglinė́ti* ʽwyszukiwać, wynajdywać’ (*n-n* > *n-l*). Chodzi tu o vb. denominativum, które urobiono od adi. *nagnùs* ʽmający zręczne palce’ (⇐ *nagaĩ* ʽpalce’). Formacją równoległą do *nagn-inėti jest *naginė́ti* (zob.). Por. vb. denom. *niprinė́ti* ʽwykonywać drobne prace ręczne’ ⇐ *nìpras*.

naigýti, *naigaũ, naigiaũ* gw. ʽprzebierać, wybierać z czego’, zwykle z prvb. *iš-* 1. ʽwybierać lepsze kąski, kawałki, sztuki’, 2. ʽrozplątywać (nici)’. Bez etymologii. Brak alternantów na SZ *nig- i na SE *neig- / *nieg-. — Drw. *naigurỹs* ʽwybredny w jedzeniu; chudy, wątły, zdechlak — o prosięciu’ (GJL II, § 266 dopuszczał pokrewieństwo z ros. *nega* ʽdelikatność’, *néžnyj* ʽdelikatny’, < psł. *nĕg-). Vb. denom. *naĩguroti* ʽrobić co nieumiejętnie, mitrężąc czas’. Obok tego *naĩgaroti* ʽwyszukując zbierać (zioła); wyszukiwać listki (o owcach); niechętnie, bez apetytu jeść, żreć’ — od niezachowanego nomen *naigaras (por. *gaĩmaras*) lub *naigarys.

naikà 4 p.a., *náika* 1 p.a. gw. 1. ʽwycieńczająca choroba’ (*Tokia naikà užpuolė, ir nyksta jijė. Pripuolė jam kokia naikà, ir sunyko taip*), 2. ʽzaraza niszcząca plony’. Rzeczownik postwerbalny od *naikìnti* ʽniszczyć’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽwycieńczenie, wyniszczenie’. — Inne nomina od *naik-*: *náikis, -ė* ʽsknera; gapa; leń’, SD <naykius> «niszczący, tabidus, in nihilum redigens» (syn. *gaišinųs*), *naikùs* ʽniszczący; powolny, nudny; pracochłonny, żmudny, uciążliwy’. Por. łot. *nàiks* ʽgwałtowny, zły, gniewny; szybki, zwinny;

[341] Sufiks *-Vž-* charakteryzuje rozmaite expressiva, por. np. *kerė́ža* ʽrozkrzewiony krzak, gałęziaste drzewo’, *kramė́ža* ʽmłokos’, *rekẽžis* ʽcoś rozkraczystego, koślawego’, *vaikùžas* a. *vaikũžas* ʽłobuz, urwis’.

natrętny’, *nàiki* adv. ‘bardzo, mocno’. Tu też wsch.-lit. *néikomis, néikom* adv. ‘bardzo’ < *naikomis (*éi* wtórne, podobnie jak np. w *géižėti, atgéivėti*).

náika 1 p.a. przest., gw. ‘pleciony bicz na krótkiej rękojeści, tzw. nahajka’ — z kontrahowania formy trójzgłoskowej *na.ái̯.ka, która była transpozycją zapożyczenia błr. *nahájka*, por. ukr. *nahájka*, ros. *nagájka* (drw. od etnonimu *Nahaj, Nahajec* ‘Tatar z plemienia Nogajów’, por. Stachowski 2014, 431n.). Zob. SLA 137, LEW 478, ALEW 682, ESBM 7, 182n. Stąd też łot. *naikas* f.pl. ‘baty, cięgi’ (ME II, 689, ze znakiem zapytania). Obca spółgłoska *h* jest zastępowana zerem dźwięku w pozycji tak nagłosu (np. *ãlasas, ùnaras*), jak i śródgłosu (np. *kurõnas*). Por. ZS 90n. Powstanie dyftongu na miejscu dawnego hiatu poświadcza również *paĩbelis*.

naikìnti, *naikinù, naikinaũ* 1. ‘niszczyć, unicestwiać, tępić (np. szkodniki), trzebić, pustoszyć’, 2. ‘unieważniać, znosić (np. zarządzenia), kasować co’. War. *náikinti*. Causativum z suf. *-inti* i SO *naik-* ⇐ *nik-* / *neik-*, por. *nỹkti* ‘niknąć’, *néikti* ‘poniewierać, gnębić’. Paralele apofoniczne: *gaimìnti* ⇐ *gìmti*; *alsìnti* ⇐ *il̃sti*; *marìnti* ⇐ *mir̃ti*. ALEW 683 wychodzi od *néikti*. — SD[1] *naikinu* «gładzę» (syn. *gaišinu, lyginu*), *išnaikint* SD «wyikrzyć kogo, exhaurire, exinanire aliquem» [‘wycieńczyć co do sił, majątku, lub pieniędzy’, L.], *išnaikinu* SD «wniwecz obracam; wyniszczam», *panaikìnti* ‘skasować, usunąć, odwołać co’. Neoosn. *naikin-*: *naikintùvas* ‘samolot myśliwski; okręt niszczyciel’. — Z obocznym suf. *-yti*: *náikyti* a. *naikýti* ‘niszczyć, tępić’, *išnaikýti* ‘zgładzić, wytępić’, *išnaikau* SD «kasuię co; zagubiam; znoszę co precz» (⇒ *išnaikytojas* SD «potłumiciel, oppressor, vindex»). Nomina od *naik-* wymieniono s.v. *naikà*.

nairýtis, *nairaũsi, nairiaũsi* żm. 1. ‘patrzeć spode łba, ponuro’, 2. ‘czuć się nieswojo, być skrępowanym, wstydzić się’, 3. ‘wykrzywiać twarz, grymasić, kaprysić’, 4. ‘nie zgadzać się, nie chcieć’. Drw. *nairomìs* adv. ‘zezem’ (por. *žvairomìs*). Osnowa *nair-y-* przedstawia sobą intensivum na stopniu *o*, utworzone od SZ *nir-* (zob. *nìrti* I) lub *nyr-* (zob. *nyrė́ti*). Paralele apofoniczne: *dairýtis* ⇐ *dyr-*; *káirinti* ⇐ *kir-*; *tairáutis* ⇐ *tir-* / *tyr-*. — Z innymi suf.: *nairė́ti* ‘patrzeć zezem, koso; zazdrościć komu’, *naĩrintis* ‘chodzić ze spuszczoną głową; łasić się (o kocie)’.

naivà 4 p.a. gw. 1. ‘lekka choroba, przejściowe niedomaganie’, 2. ‘długotrwała choroba’ (war. *naivẽ*). Z wtórnym *ei*: *neivà* ‘wycieńczenie w chorobie; choroba nerwów’ (por. *šeivà, šeimà*). Było zestawiane ze SE *neiv- w łot. *niẽva* a. *nievs* ‘obelga, szczerstwo; pogarda’ (⇒ vb. denom. *niẽvât* ‘lżyć, znieważać słowami; pogardzać’), por. LEW 479n. Dalszy wywód niepewny. — Vb. denom. *naĩvyti, -iju, -ijau* ‘tępić, gnębić, znęcać się’, *naĩvoti, -ju, -jau* ‘tępić, niszczyć, dręczyć (np. o kocie dręczącym szczura)’ (war. *neĩvoti*), *apsinaĩvoti* ‘skrzywdzić się wzajemnie’.

nãkabis, *-io* gw. ‘diabeł’ — przez degeminację z *nak.kabis < *nag-kabis. Złożenie członów *nag-* jak *nagà* ‘pazur, szpon’ i *kab-* jak *kabė́ti* ‘wisieć, zwisać’. Por. LEW 480: «euphemistische Benennung des Teufels». Drw. *nãkšis* ‘diabeł’ świadczy o skrócie hipokorystycznym *nãkabis* ⇒ *nak-*. Inaczej Kabašinskaitė 26: pierwotnie było *nãkažis* ‘ktoś mały, coś marnego’ (⇐ *nãgažis*), zostało zmienione przez adideację do czas. *kabė́ti*.

naktìgonė ‘nocne pasienie koni, wołów’ — złożenie członów *nakti-* ‘noc’ (por. *naktìs*) i *-gonė*, n. act. na SW *gān- ⇐ *gan-*, por. *ganýti* ‘pędzać po pastwisku, pasać’. Paralele apofoniczne: *mõlė* ⇐ *málti*; *srovẽ* ⇐ *sravė́ti*; *príevolė* ⇐ *privalė́ti*. Por. psł. *noktĭ-legŭ ‘leżenie nocą, nocny spoczynek’, ros. *nočlég*, błr. *načléh*, pol. *nocleg*, czes. *nocleh*. — Oboczne cps.: *rytãgonė* ‘pasienie bydła wczesnym rankiem; zaganianie bydła do obory na czas południowego upału’ (por. *rýtas*). — Z innym suf.: *naktìgonis* n. agt. ‘pastuch nocny, nocujący z końmi lub wołami na pastwisku’, *rytãgonis* ‘pastuch poranny’ (por. *rýtas, gãnas*).

naktyjęjis, *-ji* stlit. ʽnocnyʼ, por. *Kurie est ant adynų kanonikiškų, taip naktyjęjų, kaip ir dienojęjų* DP 268_{32-33} ʽKtórzy bywają na godzinach Kanoniczych, tak nocnych jako i dziennychʼ. Przymiotnik utworzony od formy loc.sg. *naktyj(è)* ʽw nocyʼ (zob. *naktìs*) za pomocą neosuf. *-ęjis*, który wyabstrahowano w typie *dienojẽjis* (zob.). Paralela: *dangujẽjis*.

naktinýčia przest., gw. 1. SD «nocnica, ćma, occursaculum noctium, lamia» [ʽsenna zmoraʼ, SŁXVI], 2. ʽbezsenność u dzieciʼ, 3. ʽptak lelek, kozodójʼ, 4. ʽnietoperzʼ, 5. nazwa różnych roślin rozkwitających w nocy, np. Onagra biennis, Hesperis matronalis, 6. ʽkto włóczy się po nocy i hałasuje, nocny Marekʼ. Analiza: *naktin-yčia*. Zewnętrznie biorąc, jest to drw. od osnowy przymiotnej *naktin-* jak w *naktìnis* ʽnocnyʼ, utworzony za pomocą neosuf. *-yčia*. Ten ostatni został wyabstrahowany z zapożyczeń słowiańskich typu *bažnýčia*, *vỹnyčia*. Zob. GJL II, § 431, SLA 84. Z etymologicznego punktu widzenia SD *naktinyčia* przedstawia kalkę formacji pol. *nocnica*, derywowanej od adi. *nocny* ʽwystępujący w nocyʼ. Paralele: *kaulinyčia* SD «kośnica» [ʽkostnicaʼ], *varpinyčia* SD «dzwonnica».

naktìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽnocʼ. Formacja ta polega — wraz z łot. *nakts*, stpr. *schen naktin* acc.sg. ʽtej nocyʼ oraz scs. *noštĭ*, *-i* f., łac. *nox*, *-tis* f. ʽnocʼ, gen.pl. *noctium* (stwn. *nahti-gala* ʽsłowikʼ) — na tematyzacji przez *-i-* pie. rzeczownika o suf. *-t-* i pdg. akrostatycznym: nom.sg. *nók$^{u̯}$-t-s, gen.sg. *nék$^{u̯}$-t-s (por. Fortson 2005, 108, ALEW 684). Pierwotnie wyraz ten nazywał ʽzmierzch, wieczórʼ, czyli porę poprzedzającą noc. W kwestii form atematycznych por. lit. gen.pl. *naktų̃* (przest., gw.), łot. *naktu*, wed. *nák*, acc.sg. *náktam* (EWAIA II, 3). Osnową wyrazu pie. był pwk. *neg$^{u̯(h)}$- ʽzmierzchaćʼ, zachowany jedynie w języku hetyckim, por. het. *nekuzi* 3 sg. prs. ʽzmierzcha się, zapada zmrokʼ, het. *nekuz* [gen.sg. *nek$^{u̯}$t-s] *meḫur* ʽw nocy, wieczoremʼ (dosł. ʽczas wieczoruʼ, por. łac. *nox* adv. ʽnocąʼ, co jest z pochodzenia formą dawnego gen.sg.). Refleks gr. *nuk^{h}-* w ἔννυχος, ἐννύχιος ʽw nocy, nocnyʼ przemawia za rekonstrukcją welarnej labializowanej i aspirowanej *g$^{u̯h}$ oraz za zmianą pierwotnego brzmienia *neg$^{u̯h}$-t- / *nog$^{u̯h}$-t- w *nek$^{u̯}$-t- / *nok$^{u̯}$-t-, por. Kloekhorst 2008, 602, Beekes 2010, 1027. — Drw. *apýnaktis* ʽpóźny wieczór, prawie nocʼ, *ìšnakčiai* m.pl. lub *ìšnaktos* f.pl. ʽczas o północy, późna nocʼ, *ìšnaktė* ʽpóźna pora, późny wieczór, czas przed północą, czas o północy, koniec nocyʼ, *nakčià* adv. ʽnocą, w nocyʼ (skostniały instr.sg.), *naktyjęjis* (zob.), *naktìs nakčiáusia* ʽnajgłębsza nocʼ (suf. superlatiwu *-iaus-* przy osnowie rzeczownikowej), *naktìnė* ʽnocne pasienie koni; nocna stróża; nocny posiłek, np. dla międlących lenʼ, też bot. ʽlnica pospolita, Linaria vulgarisʼ, *naktinė kepurė* SD[1] «duchna, vitta, mitra nocturna», SD «duchna» [ʽnocny czepek podbity puchemʼ, SPXVI], *panaktỹs* ʽpóźny wieczórʼ, *panakčiuĩ* adv. ʽkażdej nocy, noc w nocʼ, *panaktis* SD «ponocny, noctiuagus», *panaktìnis* ʽnocnyʼ, sb. m. ʽstróż nocnyʼ. — Cps. *naktìbalda* c. ʽnocny włóczęga, co hałasuje w nocy, nocny Marekʼ (por. *báldytis* s.v. *bélsti*), *naktìglūdu* (zob. *glūdėti*), *naktìgonė* (zob.), *naktigul̃tas* ʽnocleg; czas kładzenia się do snu; legowisko pod gołym niebemʼ (por. *gul-*), *naktigultė* SD «nocleg, nocturna quies» (por. *gul-*), *naktìkova* c. ʽlunatykʼ, *naktìkovas* ʽnocny kruk; lunatykʼ, *naktikovas* SD «ślepowron, nocny kruk, asio, onis, coruus nocturnus» (por. *kóvas*), war. *naktìkolas*; *naktìpiečiai* m.pl. ʽbardzo późny obiadʼ (por. *pietūs*), *naktìvalka* c. ʽnocny włóczęgaʼ (por. *valk-*), *naktìvidis* a. *naktóvidis* ʽpółnocʼ (dosł. ʽśrodek nocyʼ, por. *vidùs*; *nakto°* przez analogię do *dienóvidis* ʽśrodek dniaʼ), *naktìžiedė* (zob. *žiedas*), *pusiáunaktis* ʽpółnocʼ (por. *pùsė*), *vidùrnaktis* ʽpółnocʼ (por. *vidurỹs*). — Vb. denom. *naktáuti* ʽnocowaćʼ (m.in. SD), *naktinėti* ʽślęczeć po nocachʼ, wsch.-lit. *naktùiti* ʽnocowaćʼ. Osobno zob. *nakvóti*.

nakvašà 3 p.a. gw. bot. ʽgłowienka pospolita, Prunella vulgarisʼ — prawdopodobnie ze zmiany *naktvaša < *nakti-vaša. Złożenie członów *naktìs* ʽnocʼ i *vašà* ʽrośnięcie, bujny wzrostʼ (zob. s.v. *vešėti*). Znacz. etym. ʽroślina rosnąca w nocyʼ. Zanik *t* w zbitce *k-t-v* zaświadcza *nakvóti* (zob.). Synkopowanie *i* widać też w *nósrava* < *nósisrava*; *núomirnis* <

núomirinis. Całkiem inaczej LEW 481, który upatrywał w *nakvašà* wariant wyrazu *nakvišà* (zob. s.v. *nakvóti*). Jego wokalizm miał się zmienić pod wpływem ludowo-etymologicznego skojarzenia z wyrazem *atvašà* ʽmłody pęd, latoroślʼ. Ten pogląd podzieliła Kabašinskaitė 23.

nakvóti, *nakvóju, nakvójau* ʽnocować gdzie, spać poza domemʼ (gw. *nakóti*). Najprawdopodobniej chodzi tu o vb. denom. *naktúoti, utworzone od osnowy *nakt-* ⇐ *naktìs* ʽnocʼ (por. łac. *pernoctāre* ʽprzenocowaćʼ ⇐ *nox, noctis*). Forma wyjściowa *nakt-úoti zmieniła się w *nakvóti* przez uproszczenie grupy *ktu̯ i spirantyzację glajdu *u̯ > *v* (Smoczyński [1990] 2001, 319; przeciw temu Karaliūnas, *Balt* XXVIII:1, 1994, 52n.). Potem doszło do metanalizy *nakv-óti*, a świadczą o tym rozmaite derywaty pochodzące od neoosn. *nakv-*: por. *nãkvinas* ʽzostający na noclegʼ, m.in. u Bretkuna (⇒ vb. denom. *nãkvinti* ʽprzyjmować kogo na nocleg, udzielać noclegu; prosić o nocleg; nocowaćʼ, *nakvinéti* iter. ʽnocowaćʼ), *važiúoti nakvinaĩ* ʽpodróżować z noclegiemʼ, *nakvýnė* ʽnoclegʼ (⇒ vb. denom. *nakvyniáuti* ʽszukać noclegu'), *nakvynis* DP ʽnoclegʼ, *nakvišà* c. 1. bot. ʽwiesiołek dwuletni, Onagra biennisʼ [obecnie: Oenothera], stosowany jako remedium na bezsenność; por. pol. gw. *nocna świeca* 1. bot. ʽOenotheraʼ, 2. ʽnocny Marekʼ, 3. ʽlunatykʼ. Por. jeszcze gw. *nakvùiti* ʽnocowaćʼ (ob. *naktùiti*). LEW 481n. pozostawił kwestię neoosn. *nakv-* bez komentarza. — Rzadkie warianty z *naktv-* zam. *nakv-* (*nãktvinas, naktvýnė, nãktvinti* oraz *naktvóti*) świadczą o zrestytuowaniu grupy *-kt-* na podstawie rzecz. *naktìs*. Inaczej Skardžius (ŽD 242), który dopatrzył się w *nãktv-inas* pochodnika od osnowy *naktu-, rzekomo odziedziczonej z pie. *nok^{u}t-u-, por. drw. łac. *noctū* adv. ʽnocą, w nocyʼ, *noctua* ʽsowaʼ (WH II, 172, 183). Do tego poglądu powrócił Karaliūnas, *o.c.*, 54, jak też ALEW 684.

namaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. ʽdom, gniazdo rodzinne, mieszkanie wraz z jego mieszkańcamiʼ. SD *namai* «dom, domus, ædes». Sg. *nãmas* ʽbudynek mieszkalnyʼ, SD «obora, claustrum, septum, dimittere pecus è claustris» (syn. *punė*). Inne użycia w SD: *namai be gyventojo* «pustki, dom bez obywatela, abiectæ ædes», *namai akmeniniai, plytiniai* «kamienica, domus lapidea, domus lateritia, domus cœmentitia» (syn. *akmenyčia*), *girtės namai* «karczma, caupona, meritorium, bacchanal» (syn. *gertuvė*), *palaidos namai* «nierządny dom, zamtuz, lupanar, geneum, ganea, æ», *pasumdyti namai* «komora naiemna, meritorium», *sumanios namai* «radziecki dom, curia, senatus, consilium». Gw. *damaĩ* jest slawizmem, por. sg. *dãmas* (Vidugiris 1998, 125). Odpowiednik łot. *nams* ʽśrodkowa część domu mieszkalnego; kuchnia; wędzarnia; szopa; przybudówka przy łaźni; dom w mieścieʼ, czasem ʽdom w ogóleʼ, por. *darît namu* ʽstawiać domʼ, *kāzu nams* ʽdom weselnyʼ, *dieva nams* ʽkościół, Gotteshausʼ, *kaulu nams* ʽkostnica, Beinhausʼ. Lit.-łot. *nama-* pochodzi prawdopodobnie przez asymilację *d-m* > *n-m* z pb. *dam-a-. Pie. *dom(h_2)-o-, por. gr. δόμος m. ʽdom, domostwo, siedziba, kryjówkaʼ. Odmienny temat na *-u-* w scs. *domŭ, -u* m., łac. *domus, -ūs* f. (adv. *domum* ʽdo domuʼ, *domī* ʽw domu, w ojczyźnieʼ). Cytowane formacje tematyczne wywodzą się z atematycznego pdg. pie. *dóm-s, gen.sg. *dém-s, loc.sg. *dēm (por. Weiss 2009, 259). Rzeczownik ten był derywatem od pwk. *demh_2- ʽłączyć, składać; budować, stawiaćʼ, gr. δέμω ʽbudujęʼ, het. *tamata* ʽbudował, stawiałʼ[342]. Por. LIV^2 114, przyp. 1, de Vaan 2008, 178 (rekonstruuje pdg. pie. *dōm, *dem-s). Zob. też LEW 482n., ALEW 685n. — Drw. *benãmis* ʽbezdomnyʼ (⇐ *be namų̃*), DP ʽnieosiadłyʼ, *įnamỹs, -ẽ* ʽkto mieszka kątem w cudzej chacie; lokator; domownikʼ, przest. ʽkomornikʼ (od zwrotu *į namùs pàimtas* ʽwzięty do domu, wzięty na komorneʼ), *ìšnamis* ʽkto wywleka sprawy rodzinne poza dom; kto szasta pieniędzmi; kto wynosi dobytek z domu; bezdomny komornikʼ, *namýkštis* (zob.), *namìnė* ʽwódka pędzona domowym sposobem, samogonʼ, *namìnis* ʽdomowyʼ, *naminỹkas* (zob.), *namystà* a. *namỹstė*

[342] Por. jeszcze wed. *damā́n* gen.pl. ʽdomówʼ i złożenia aw. *də̄ṇg pa^{i}ti-* ʽpan domuʼ, wed. *pátir dán* ts. (*dámpati-* m. ʽpan domuʼ, *dámpatī* nom.du. ʽmąż i żonaʼ), gr. δεσπότης ʽpan domu, gospodarz; władcaʼ, voc.sg. δέσποτα (I człon w formie gen.sg. *dem-s). Z tymi ostatnimi można porównać cps. lit. *viẽš-patis*, zob. *patìs*.

ʽdomostwo, gospodarstwo domowe', *namìškis* ʽdomownik', *namiū̃kštis* ʽmarny, niewielki dom, chatka' (suf. przeniesiony z nazw młodych zwierząt, por. *kiauliū̃kštis*, *šuniū̃kštis*), *namùdė* ʽtkanina domowego wyrobu' (neosuf. *-udė*, wyabstrahowany w typie *alùdė*, *pelùdė*), ⇒ *namùd-ininkas* ʽwykonujący pracę chałupniczą', kalka z pol. *chałup-nik*?); *namūnaĩtis* (zob.), <namukas>[343] SD «domak, vmbraticus homo, incubator domi suæ», *panamẽ* ʽmiejsce blisko domu', *pernamiaĩ* adv. ʽw (najbliższym) sąsiedztwie', *príenamė* ʽprzedsionek', *príenamis* ʽmiejsce przy domu; pomieszczenie między kuchnią i pokojem mieszkalnym; przedsionek; sień' (⇐ *prie nãmo* ʽprzy domu'). Osobno zob. *priemenẽ*. — Neoosn. *namin-*: *naminỹstė* ʽdomostwo, gospodarstwo domowe', SD «gospodarstwo, res domestica, res familiaris, œconomice, es» (syn. *nuomonia, protas aplink namų*), *naminiškas* b.z.a. ʽzwiązany z domostwem', *naminýkštis* (zob.). — Cps. *didžianamė* SD «dwor, aula» [dosł. ʽwielki dom'] (por. *dìdis*), *namìsėda* (zob. *sėd-*), *námpusė* a. *nam̃pusė* ʽprzedział w stodole do składania zboża, siana' < *nãma-pusė, war. *nam̃pusė*, *nampusẽ* (por. *pùsė*); *námsargas* a. *námsargis* ʽkto pilnuje domu pod nieobecność domowników' (por. *sárgas*), war. *nùmsargas*, *nùmsargis*, z dysymilacją *n-m* > *l-m*: *lum̃sargas*; *viẽšnamis* (zob.).

namiẽ adv. ʽw domu, u siebie' — skostniała forma loc.sg. pb. *damai̯, która odpowiadała łac. *domī* ʽw domu' (*-ī* z *-ei < *-oi, por. gr. οἴκοι ʽw domu'). Końcówka lit. *-ie* była produktywnym wykładnikiem locatiwu jeszcze w chwili tworzenia się adessiwu, por. formację stlit. *diev-íe-pi* ʽu Boga'. Wtedy powstał również adessivus *namíepi*, używany do dziś w gwarach jako przysłówek ʽw domu'. Zob. Zinkevičius 1980, §§ 326, 412.

namíegas wsch.lit. ʽdomownik, członek rodziny' (*Pasišnekėsiu su namíegais* ʽPorozmawiam z domownikami'). Prawdopodobnie jest to drw. z suf. *-ga-* od formy loc.sg. *namiẽ* ʽw domu' (zob. s.v.). W kwestii akutu por. formę adessiwu sg. *namíepi* ʽprzy domu'. Tradycyjna etymologia postulowała tu złożenie pie. *nomei̯-gᵘos (II człon do *góti*), dosł. ʽchodzący po domu', zrekonstruowane na wzór sti. †agre-gáḥ ʽidący na przedzie', zob. Būga, RR II, 298 (za nim ŽD 105 i LEW 482). Należy jednak zauważyć, że złożenie o postaci †agre-gáḥ nie jest poświadczone. Zamiast niego EWAIA I, 46 wymienia *agre-gū́-* ʽporuszający się na czele, sich an der Spitze bewegend'; I człon stanowi tu forma loc.sg. od *ágra-* n. ʽszpic, wierzchołek', zaś II człon °*gū-* jest zdaniem autora problematyczny. Nie ma więc oparcia dla hipotezy, że w lit. *-gas* mogłaby tkwić zredukowana postać pwk. pie. *gᵘeh₂- ʽiść' (sti. *ágāt*, zob. s.v. *góti*).

namýkštis, *-ščio* gw. ʽdomowy', *namykštis* SD[1] «domowy» (syn. *namų*), SD «prywatny, priuatus, domesticus» (syn. *įpatus*), *namykštis sargas* SD «parobek, stroż domowy». Jest to przymiotnik na *-i̯a-*, *namystis, -sčio ʽdomowy', przekształcony fonetycznie w następstwie insercji *k* przed grupę *st* oraz zmiany *ks* w *kš*. Osnową tego przymiotnika było sb. *namystà* a. *namỹstė* ʽdomostwo, gospodarstwo domowe'. Paralela fonetyczna i morfologiczna: *bandýkštis* ʽbydlę' < *bandystis*, drw. od *bandysta ʽstado bydła'. Osobno zob. *naminýkštis*. — Drw. *namykštystėsp priderųs* SD «gospodarski, do gospodarstwa należący, familiaris, œconomicus, ad tuendam rem familiarem pertinens» (syn. *pri(e)vaizdosp namų priguliįs*).

naminỹkas, *-ė* sb. 1. ʽdomownik, członek rodziny', 2. ʽgospodarz'. SD[1] <naminikas> «domownik; gospodarz w swym domu», SD «domak; gospodarz». Fem. *naminykė*: SD <naminikie> «gospodyni w swym domu», *žmona naminykė* SD «białagłowa uczciwa, matrona, materfamilias, fæmina probatissima» (syn. *žmona viežlyva*). Formacja z suf. *-inykas* od *namaĩ* (zob.). Z obocznymi suf.: *namininkas* ʽdomownik' oraz łot. *namnieks* 1. przest. ʽkupiec', 2. przest. ʽoberżysta', 3. ʽchłop bezrolny mający tylko chałupę z obejściem, chałupnik', 4. ʽwłaściciel domu w mieście', 5. ʽmieszczanin, Bürger' (por. *nams* m.in. ʽdom

[343] Lekcja LKŽ: *namũkas*. Por. suf. w *slapũkas*.

w mieście’). Osobno zob. *namíegas*. — Drw. *naminykinis, naminyko sūnus, duktė*, etc. SD «gospodarski, familiaris».

naminýkštis, *-ė* adi. ʽdomowy’, SD «domowy, domesticus, familiaris, contubernalis». Opisowo: *namin-ykštis* (por. *namìnis*). Historycznie: drw. przymiotny na *-i̯a-* od rzeczownika *naminỹstė* SD «domostwo; gospodarstwo». Analiza: *naminy(k)st-is, gen.sg. *naminy(k)sčio. Brzmienie to uległo zmianie w następstwie insercji *k* przed grupę *st*/*sč’* i zmiany *ks* > *kš* (paralele: *bandýkštis, namýkštis*). — Przymiotnik *naminýkštis* funkcjonował jako dublet do *namìnis* ʽdomowy’ i dlatego został zinterpretowany jako *namin- -ykštis*. To pociągnęło za sobą emancypację *-ykštis* jako (neo)sufiksu przymiotnikowego. Świadectwem tego są takie neologizmy, jak *vakarýkštis* ʽwczorajszy’ ⇐ *vãkar*, *rytýkštis* ʽranny, poranny’ ⇐ *rýtas*, *pernýkštis* ʽprzeszłoroczny’ ⇐ *pérnai*, *dabarýkštis* ʽobecny, teraźniejszy’ ⇐ *dabar̃*. — Na temat rzeczownikowego suf. *-ykštis* zob. *bandýkštis*.

namõ adv. ʽdo domu’ — wywodzi się z formy allativu *namõp* < stlit. *namópi* ʽdo domu’ (zob. *namaĩ*). — Gw. *namók* (*Ana neatej namók*) — pochodzi z apokopowania formy rozszerzonej partykułą: *namó-gi (zob. *gi*). — Zrost z postpozycją *link* (zob.): *namõlink* adv. ʽw stronę domu, do domu’. War. *namõlin* oraz *namõlė, namõlei, namõlio, namõl*. — Stlit. zrost z postpozycją *pri*: *namópri* adv. ʽdo domu’, war. *namóprin*. — Przez analogię do illatiwów na *-n* (np. *laukañ* ʽna dwór, na zewnątrz domu’) powstał przysłówek *namõn* ʽdo domu’ (*Bandą namõn gena*), war. *namõnais, namõniu, namõniui*.

namūnaĩtis, *-čio* gw. ʽsyn gospodarza (w odróżnieniu od parobka)’, *namūnaĩtė* ʽcórka gospodarza (w odróżnieniu od służącej)’. Prawdopodobnie jest to odmianka wyrazu *tėvūnáitis* ʽsyn gospodarza’ (zob. s.v.), powstała przez zmianę osnowy *tėv-* na *nam-* (por. *namaĩ* ʽdom, gospodarstwo’). Samo *tėvūnáitis* powstało drogą przekształcenia równoznacznego wyrazu *tėvynáitis* ʽsyn gospodarza’, analiza: *tėvyn-aitis* ⇐ *tėvỹnė* ʽmiejsce urodzenia, ojcowizna’. Polegało to na wymianie zakończenia *-ynaitis* na *-ūnaitis*, mianowicie pod wpływem skojarzenia z wyrazem *tėvū̃nas* ʽdziedziczący po rodzicach’ (por. *tėvaĩ* ʽrodzice’). Inaczej ŽD 279, 359. — Dawniej analizowano *namūn-aitis*, drw. na *-ait-* od neoosn. *namūn-, ⇐ *nam-ūnas ʽgospodarz’ (por. *namaĩ* ʽdom’) i zestawiano z wed. *dámūnas-* m. ʽgospodarz, pan domu’ (zob. LEW 483). Zbliżenie takie jest wątpliwe, ponieważ formacja wedycka zakłada derywację od osnowy na *-u-* (pie. *dom-u-h$_3$n-o-, por. de Vaan 2008, 177, z liter.), a tego o lit. *namūnas nie sposób powiedzieć. Zob. też EWAIA I, 698n.

nãrai, *-ų* 2 p.a., *naraĩ, -ų̃* m.pl. gw. 1. ʽprymitywne łóżko zbite z desek, prycza, np. więzienna, wojskowa’, 2. ʽkonstrukcja z żerdzi a. desek, służąca do suszenia lnu w łaźni’, 3. ʽmary, wzniesienie, na którym ustawia się trumnę ze zwłokami’ (*Ir nunešė į bažnyčią, ant narų padėjo* ʽI zanieśli [nieboszczyka] do kościoła, położyli na marach’). LEEŽ 95 wymienia *nãrai* jako synonim *gùltai* ʽskrzynia do leżenia’. Zapoż. z pol. *nary* m.pl., którego etymologia nie jest ustalona (por. Brückner 1927, 356, Bańkowski, ESJP II, 271). Polski wyraz jest znany od 1570 r., mianowicie w znacz. ʽskładane łóżko, przystosowane do przewożenia’ (M. Kromer, zob. SPXVI XVI, 199). — Znaczenie ʽmary’ jest produktem etymologii ludowej, pomieszania polonizmów *nary* i *mary*.

nãras stlit., gw. ʽbłazen, głupiec’ (m.in. BRB) — zapoż. z nwn. *Narr* (GL 90, Lew 483). Łot. *nar̃ris*, *ner̃ris* ʽgłupiec’ ⇐ dn. *narr*.

nãravas gw. 1. ʽu konia: zły zwyczaj, narów, upór’, 2. ʽu człowieka: przywara; kaprys, zachcianka’ — zapoż. z błr. *nóraŭ*, gen.sg. *nóravu* ʽludzki charakter, natura, usposobienie’, pol. *narów, narowu* ʽzłe przyzwyczajenie, zły nałóg; dziwactwo, kaprys’. War. f. *nãrava*. Por. ZS 35; LEW 484 (tu z błędnym znakiem akcentowym: †*narãvas*), ALEW 686. — W pewnym stlit. zabytku ukazuje się war. *noravas* w dwu znaczeniach: 1. ʽzłe przyzwyczajenie’

(*Ne pagirdams jo noravo* KN 142_{21}) i 2. ʽwola' (*prieš Dievo noravą sunku čia žmogui spirtis* KN 185_{20}), zob. SLA 145. Długa samogłoska w *nor*- przemawia za transpozycją z pol. *nar*-, wykluczając błr. *nor*-. — Drw. *naravìstas* ʽo koniu: narowisty, uparty, nieposłuszny' — zapoż. z błr. *naravísty* (⇒ *naravistà* 2 p.a. c. ʽnarowisty koń a. kobyła'); vb. denom. *narãvytis, -ijasi, -ijosi* o koniach: 1. ʽprzejawiać narowy, być narowistym', 2. ʽbyć ostrożnym, strzec się' — zapoż. z błr. *naravícca* ʽnarowić się', prs. *naraŭljúsja*, 3 sg. *naróvicca* (ZS 35). Rodzimym denominatywem jest *naravóti, -ju, -jau* 1. ʽ(konia) uczyć narowów, ćwiczyć, układać', 2. ʽdrażnić się, droczyć się z kim' (*Jeigu duodi, tai duok, nėra ko čia mane naravóti*), 3. ʽświadomie wprowadzać w błąd, zwodzić (obietnicami), okłamywać'.

nárdyti, *nárdau, nárdžiau* 1. caus. ʽzanurzać, pławić', DP ʽponurzać', SD *nardau* «nurzę, nurzam, merso, mersito», «pławię konie», 2. iter. ʽnurkować, pływać pod wodą; zanurzać się, pogrążać się', przen. ʽganiać, biegać, włazić, latać'. Czas. sekundarny z suf. -*dyti* i SO *nar*- ⇐ *ner*-, por. *nérti* I ʽpogrążać się' (pwk. pie. *nerH-). Paralelne caus.: *lámdyti* ⇐ *lìmti*; *rámdyti* ⇐ *rìmti*. Paralelne iter.: *spárdyti* ⇐ *spìrti*; *tvárdyti* ⇐ *tvérti*. Por. LEW 495, ALEW 686. — Z innymi suf.: *narìnti* 1. ʽzanurzać, pogrążać' (syn. *nardìnti*), 2. ʽzwieszać, opuszczać głowę', *nárstyti* frq. 1. ʽnurkować; biegać, latać', 2. BRB ʽzanurzać, pogrążać' (por. *várstyti* ⇐ *vérti*). — Neopwk. *nard*-: *šùnianardis* ʽwąska ścieżka w gęstym lesie; błędna ścieżka' (por. *šuõ*). — Ze słowiańskiego por. SO *nor*- w psł. *noriti ʽzanurzać, pogrążać': scs. *sŭnoriti* ʽἀπορρίπτειν', sch. *nòriti* ʽzanurzać się', *zanòriti* ʽzanurzyć' — caus. do *nerti, *nĭrǫ ʽpogrążyć się'; ros. *nórітъ rýbu* ʽłowić ryby pod lodem niewodem', czes. *nořit* ʽzanurzać, pogrążać', *ponořiti* a. *unořiti* ʽzanurzyć, zatopić' (neol. *ponorka* ʽłódź podwodna'). Dalej por. pol. przest. *norzyć* ʽpogrążać w wodzie' (⇒ iter. *norzać* ʽpogrążać w wodzie; udzielać chrztu przez zanurzenie', *norzać się* ʽnurzać się'), nomina: *nor* a. *norek* ʽczłowiek, który pływa pod wodą', *nor* ʽnurek, Mergus', *nora* ʽjama w ziemi', pl. *nory* przest. ʽnurty, głębie', *nort* ʽprąd wody, koryto rzeki, głęboka woda' (psł. *norŭtŭ). Por. lit. *nartà*. Zob. Boryś 2005, 368n. — Pol. *nurzyć* ʽzanurzyć, pogrążyć' (⇒ iter. *nurzać*) są formami konkurencyjnymi do *norzyć*, iter. *norzać* (SO *nar-ī-, *nor-ā-). Utworzono je od neoosn. *nur*- < pbsł. *nau̯r-, tj. od nowej formy st. pełnego, pochodzącej od SZ *nŭr-C < *nr̥C-; ten st. zanikowy był wariantem do *nĭr-C (zob. *nérti* I, *nìrti* I, *nyrė́ti*). Paralela dla SP *nau̯r-: łot. *gaurs* ʽpulchny', *gaura zeme* ʽpulchna ziemia' wobec SZ *gur*-, lit. *gùrti, gùrsta, gùro* ʽkruszyć się, drobić się, rozpadać się'. — WSO *nār-: słc. *ponárať, vnárať* ʽzanurzać, zatapiać', iter. do *noriť*.

narỹs, *-io* 4 p.a. 1. ʽstaw, przegub', 2. ʽstaw w palcu, kłyk', 3. ʽkostka u nogi', 4. ʽkolanko w źdźble rośliny', 5. ʽogniwo łańcucha', 6. ʽpętla, węzeł', 7. przen. ʽczłonek, jednostka wchodząca w skład jakiejś większej grupy' (*valdýbos narỹs* ʽczłonek zarządu'). Prawdopodobnie forma deprefigowana z *sąnarỹs* ʽstaw, przegub' (zob. s.v.) ⇐ *sunérti*. Paralela: *taikà* ⇐ *sántaika* (⇐ *suteĩkti*). — Z innym suf.: *nãras* 1. ʽstaw', 2. ʽstaw w palcu', 3. ʽpętla', 4. ʽpętla z włosia końskiego do łowienia szczupaków' (*Ne teip lengvai su narù lydeką sugausi!*). — Drw. *narẽlis* ʽkrąg, człon kręgosłupa; kolanko słomy', gram. ʽrodzajnik', *sąnarỹs* (zob.). Zob. jeszcze *nėrỹs* s.v. *nérti* II.

nar̃sas 1. ʽgniew, złość, stan wzburzenia' (od Mażwida), 2. ʽodwaga, śmiałość', 3. ʽchęć, ochota, np. do pracy'. Z innym suf.: *narsà* 4 p.a. 1. ʽgniew, złość' (od Bretkuna), 2. ʽodwaga, śmiałość'. Są to derywaty na *-a-, -ā-* od *nars*-, tj. formy stopnia *o* do neopwk. *nirs*-, por. *(į)nir̃sti* ʽwpadać w gniew, w złość'. Paralele: *gar̃sas* ⇐ *gir̃sti*; *karsa* ⇐ *kir̃sti*; *smársas* ⇐ *smìrsti*. Inna analiza w ŽD 310 i GJL II, § 355: *nart-sas; ALEW 687: *nort-só-. — Drw. *narsùs* (zob.). — Z innym suf.: *nar̃stas* DP ʽzapalczywość' (por. *lą̃stas* od *lįs*- ⇐ *lį̃sti*). Osobno zob. *nar̃štas*.

nárstyti, *nárstau, nársčiau* 1. ʽrozbierać, rozkładać na części (np. karabin); składać coś z części', 2. ʽwiązać, wyplatać, sczepiać', 3. ʽwykrzywiać' (*Sausgėla sąnarius nársto* ʽReumatyzm wykrzywia członki'), *sunárstyti* ʽpowiązać' — frequentativum z suf. *-styti* i SO *nar-* ⇐ *ner-*, por. *nérti* II ʽnizać, wiązać'. — Neoosn. *narst-*: *nar̃stas* ʽbicz bata, to co się przywiązuje do biczyska' (inaczej ŽD 324: *nar-stas), *panársta* ʽskrócenie długości bicza', *panar̃stis* ʽbicz bata'.

narsùs, *-ì* 1. ʽnie lękający się niebezpieczeństw, śmiały, odważny', 2. ʽsilny, energiczny', 3. ʽzły, surowy, okrutny' — formacja przymiotna od *nar̃sas* a. *narsà* ʽśmiałość, odwaga'. — Drw. *narséiva* c. ʽśmiałek', *narsýbė* ʽśmiałość', *narsùmas* ʽodwaga', *narsuõlis* ʽśmiałek, zuch'. Vb. denom. *narsáuti* ʽokazywać odwagę, śmiałkować, ryzykować' (por. *drąsáuti* ⇐ *drąsà*), *narsìnti* ʽośmielać, dodawać odwagi, poduszczać'.

naršìnti, *naršinù, naršinaũ*: *Aš žuvis naršinu*, t.y. *laukiu, kad anos neršėtų* JUŠK ʽCzekam, aby się ryby zaczęły ikrzyć', *išnaršìnti* ʽ(sztucznie) rozmnażać ryby' — causativum z suf. *-inti* i SO *narš-* ⇐ *nerš-*, por. *ner̃šti* I ʽikrzyć się', *niršė́ti* ʽroić się, poruszać się we wszystkie strony'. Z innym suf.: *naršýtis* ʽikrzyć się'. — Nomina na SO *narš-*: *apnaršaĩ* a. *išnaršaĩ* m.pl. ʽikra ryb', *ìšnaršos* f.pl. ts., *nar̃šas* ts. (⇒ vb. denom. *naršýtis* ʽrzucać ikrę'), *naršà* ʽrzucanie ikry; pora rzucania ikry' (n. act. typu *baldà, drabà, rangà*), *naršatìs* a. *narštvà* ts., *naršlaĩ* m.pl. ʽikra', *nar̃štas* ts. (⇒ vb. denom. *narštýtis* ʽrzucać ikrę'. Por. łot. *nārsts* a. *nārsta*, *nārste* ʽikra' (⇒ vb. denom. *nārstît* a. *nārstîtiês* ʽikrzyć się'). SO *narš-* widać też w ros. *nóros* ʽżabi skrzek' i *nórostь* ob. *nórost* ʽczas rzucania ikry' (Būga, RR II, 505, REW II, 228).

naršýti, *naršaũ, naršiaũ* ʽgrzebać w czym, np. w skrzyni, szukając czego, rozrzucać, przetrząsać, mieszać; wygrzebywać kartofle z ziemi' — iteratyw z suf. *-yti* i SO *narš-* ⇐ *nerš-*, por. *ner̃šti* II ʽryć, grzebać'. Paralele: *darkýti* ⇐ *der̃kti*; *taršýti* ⇐ *ter̃šti*; *maišýti* ⇐ *miẽšti*.

narštas stlit. ʽzapalczywość': *Nusiuntė tieg prieš juos rūstybę naršto savo* SP I, $259_{22\text{-}23}$ ʽPosłał prawi przeciwko nim gniew zapalczywości swojej'. Abstractum na *-ta-* od neopwk. *narš-* ⇐ *nirš-*, por. *įnir̃šti* ʽwpadać w gniew'. Podobnie zbudowane są *nar̃sas* ⇐ *sunir̃sti*; *smárstas* ⇐ *smìrsti*; *lą̃stas* ⇐ *lį̃sti*. ALEW 687 bierze za podstawę formę *ner̃šti, -čia, -tė*. — Drw. *narštinykas* 1. ʽbuntownik' (*Nes Kalvinas didžiausias narštinykas Bažnyčios šventos, daro Dievų darytoju nusidėjimų* SP I, 288_{23} ʽBo Kalwin nawiętszy buntownik kościoła świętego, czyni Boga czynicielem abo przyczyną grzechow'), 2. SD «zwadca, sator litis» [ʽczłowiek kłótliwy, kłótnik'], *narštvà* gw. ʽgniew, złość, wściekłość' (ŽD 378; brak w LKŽ), budowa jak w *brast-và* ʽbród' ⇐ *brastà*. — Vb. denom. *narštinti*: *narštinu* SD «buntuię się przeciw komu», syn. *vaidijuosi*; *narštìntis* ʽgniewać się, okazywać złość', *įsinarštìnti* ʽrozzłościć się'. — Do neopwk. *narš-* należy też *naršùs* ʽgniewny, srogi', ⇒ vb. denom. *naršìnti* ʽdrażnić, jątrzyć, wzbudzać gniew'.

nartà 4 p.a. gw. 1. ʽciężarek nawlekany na dolną linkę sieci, tzw. grąz' (*Prie tinklo prikabintos penkios nar̃tos*), syn. *nertà*, 2. ʽwir wodny', 3. ʽbystry prąd rzeki, nurt'. Z innym suf.: *nar̃tas* ʽprąd rzeki, nurt'. Formacje dewerbalne na SO *nart-* ⇐ *nert-*, por. *nérti* I ʽzanurzać się, pogrążać się w wodzie' (paralele: *nar̃štas* ⇐ *ner̃šti*; *var̃tai* ⇐ *vérti*). Zob. s.v. *nárdyti* pol. przest. *nort* ʽprąd w rzece; głębina wodna'. — PKEŽ 3, 325 suponuje stpr. n.rz. *Nartā, która miała dać początek nazwie miejscowej *Ponarthen* (dzielnica Królewca).

nártas gw. ʽwęgieł domu, róg, kąt' (*nárto akmuõ* ʽkamień węgielny') — drw. z suf. *-ta-* i SO *nar-* od *ner-* w znacz. ʽsczepiać, łączyć (belki) w miejscu zetknięcia', zob. *nérti* II m.in. ʽnizać, wiązać' (por. *tvártas* ⇐ *tvérti*). Znacz. etym. ʽspojenie, wiązanie'. Odnosi się ono do budowli stawianej techniką zrębową, gdzie belki są łączone na węzłach za pomocą wrębów.

Por. *Trobos kampus, rąstus nérti*. *Medinę triobą gali per dieną sunérti*. *Langų rėmai privalo būti sandariai sunerti kampuose*. Czas. *sunérti* opisuje również konstrukcję z kamienia: *Krosnis sunertà iš akmenų* ʽPiec postawiony z kamieni'. Por. ALEW 687. LEW 485, 495 niesłusznie łączył *nártas* z czas. *nérti* I ʽpogrążać się'. — Inne nazwy ʽwęgła' to *kerčià*, *kertẽ* (zob.) i *sąspara* (zob.). — N.m. *Nartaĩ*, *Nar̃tas*, *Nartavà*, *Nartė̃lis*.

nártinti, *nártinu*, *nártinau* ʽdoprowadzać do gniewu, jątrzyć, wywoływać wzburzenie' (war. *nartìnti*), zwykle z prvb. *į*-: *įnártinti* ʽrozgniewać, rozeźlić kogo, rozjątrzyć; rozdrażnić (psa)'. DP ʽobrazić, rozgniewać', SD *įnartinu* 1. «bestwię kogo, effero, ferocem reddo» (syn. *ingailinu, gailu darau*), 2. «roziątrzam, exacerbo, exulcero» (syn. *įširdinu*)», 3. «roziuszam, effero, irrito», *įnartintas* SD «zaiątrzony, suffusus maleuolentià animus». Formacja dwuznaczna. Z jednej strony może to być vb. denominativum na *-inti* od *nar̃tas* ʽgniew', z drugiej strony może to być vb. deverbativum, mianowicie caus. na SO *nart-* od pwk. *nirt-* / *nert-*, por. *nir̃sti* ʽwpadać w gniew', *nértėti* ʽwybuchać gniewem' (paralele apofoniczne: *marìnti* ⇐ *mirti*; *sargìnti* ⇐ *sir̃gti*; *tarpìnti* ⇐ *tir̃pti*). Zob. też ALEW 687n. — Nomina na SO *nart-*: *nar̃tas* ʽgniew, złość, upór, narów' (*Arklio nar̃tas*), ⇒ *nartùs* 1. ʽo zwierzęciu: uparte, narowiste', *arklys nartus* SD «koń twardousty, equus duri oris, refractarius» [ʽkoń, który nie daje sobą kierować'], 2. ʽktóry zapragnął czego gorąco, zapalił się do czego', 3. ʽkto łatwo wpada w gniew, popędliwy, zapalczywy'. Zapoż. lit. w błr. gw. *nart* ʽczłowiek despotyczny; uparte dziecko a. zwierzę', ros gw. *nart* ʽuparciuch' (Laučjute 56, ESBM 7, 245). Vb. denom. *nártauti* ʽgniewać się, złościć się', *nartė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽo koniu: stawać się narowistym' (*Mušamas arklys nartė́ja* ʽBity koń staje się narowisty'). — W kontekście lit. *nart-* wymienia się czasem psł. *nor-vŭ, por. scs. *nravŭ* ʽnatura, usposobienie, zwyczaj', ros. gw. *nórov* ʽchęć, pragnienie; postępowanie', stczes. *nrav* ʽzwyczaj; moralność' (czes. *mrav*), pol. *narów* (zam. *nrów) ʽzły nawyk, zły zwyczaj, wada', zob. np. Endzelīns, DI II, 400, Boryś 2005, 352. Jest to o tyle problematyczne, że materiał litewski nie pozwala na analizę *nar-t-*, czyli na uznanie tej formy za neopierwiastek. — Nawiązanie w stpr. <°nert°>, por. *kai mes... ni... ernertimai* ʽabyśmy nie wprawiali w gniew' (odpowiednik stlit. *idant neįnartintumbim*), *asmai stans ernertiuns* ʽrozgniewałem ich', sb. *prei nertien* dat.sg. ʽdo gniewu', gen.sg. *steises nierties* ʽdes Zorns', czyt. [nirties] (por. lit. *nirtulỹs*). Pisownia <°nert°> dopuszcza trojaką interpretację historyczną: [nert-], [nirt-] lub [nart-] (zob. LAV 123), z czego wynika, że materiał stpr. nie nadaje się do ustalenia stosunków apofonicznych w zakresie rozpatrywanego tu pierwiastka. Inaczej PKEŽ 1, 287 i 3, 186, który wszędzie czyta <°nert°> literalnie, czyli [nert-].

nar̃vas, *nárvas* 1. ʽklatka na ptaki lub zwierzęta', 2. gw. ʽklateczka do zamykania matki pszczelej', 3. gw. ʽkomórka matki pszczelej, tzw. matecznik' (war. *narvà*), 4. gw. ʽpętla do łowienia ryb, ptaków lub zajęcy' — drw. z suf. *-va* i SO *nar-* ⇐ *ner-*, por. *nérti* II ʽnizać, wiązać' albo *nérti* I ʽzanurzać się, nurkować' (tak ALEW 688). Vb. denom. *apnarvinėti* b.z.a. ʽobchodzić różne miejsca, odwiedzać', znacz. etym. ʽo myśliwym: sprawdzać miejsca, w których rozpięto pętle, sidła'.

nasraĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. 1. ʽnozdrza', 2. ʽpysk zwierząt, paszcza', 3. stlit. ʽusta, gęba'[344]. War. z insercją *t*: wsch.-lit. *nastraĩ* ʽnozdrza, pysk'. Analiza: *nas-ra-, drw. z suf. *-ro- od allomorfu słabego pie. *Hnh$_2$-es- do *Hneh$_2$-s- ʽnos', zob. *nósis*. Do porównania stoją 1° w

[344] Por. *Tenekalb bliužnerstvas tava nasrai* MŽ 436$_{17}$ ʽNiechaj nie wypowiadają bluźnierstwa usta twe'. — *Viešpatie, atdaryk lūpas manas, ir nasrai mani apsakys garbę tavo* DP 319$_{43}$ ʽPanie, otwórz wargi moje, a usta moje będą opowiedać chwałę twoję'. — *kad mes tave patį garbintumbim, nasrais širdžia prašytumbim* PK 117$_{22}$ ʽbyśmy tobie zawsze się modlili, sercem i usty wzywali'. — *suspaudžiu nasrus* SD «stulam gębę, comprimo os», *piktas kvapas iš nasrų* SD «cuchnienie z ust, graueolentia oris», *pypynė, kuriu skersai nasrump pridėtu pučia* SD «fletnia, fistula, canna» (syn. *pypynė*).

słowiańskim *nozdri* scs. f.pl. ʽῥῖνεςʼ, zmienione z psł. *nozri < *nosri przez sonoryzację *sr* > *zr* i insercję *d*[345] (ros. *nozdrjá*, czes. *nozdra*, stpol. *nozdrze*, *nozdrza*), 2° w germańskim śrdn. *noster* ʽnozdrzeʼ, stfryz. *noster(e)n* ts., < pgerm. *nusr-, z metatezy *unsr- < *n̥s-r- (EWD 936, Kluge-Seebold 509). Nieco inaczej ALEW 688. — Drw. *nasrẽliai* m.pl. ʽustkaʼ: <buczêwimas nasrêlų> DP ʽcałowanie ustekʼ. Gw. *nastrìščiai* m.pl. ʽwielkie ustaʼ może być przeróbką błr. gw. *nozdrišča* (ŽD 332). Cps. *kietnãs(t)ris* ʽ(koń) który dobrze znosi kiełznoʼ (por. *kíetas*), *žuvanãstris* ʽkto szeroko się rozdziawia, kto się wydzieraʼ (por. *žuvìs*). N.m. *Nasrénai*, *Vilkanastraĩ*. Osobno zob. *apìnasris*.

nastar̃nas gw. bot. ʽaster, Callistephus hortensisʼ. War. *nastar̃nė, nastarnià*. Bez etymologii.

nastùrta bot. ʽroślina ozdobna nasturcja, Tropaeolumʼ — drw. wsteczny od *nastùrcija* (⇐ błr. *nastúrcyja* ⇐ pol. przest. *nasturcyja*, por. śrłac. *nasturcium*). War. gw. *nastùrtė*, *nastùrtis*, też *nastùrna*. Neoosn. *nast*-: *nastẽlė* ts. — War. gw. *nastùrka* został zapożyczony z błr. *nastúrka*, *-i* (por. TSBM 3, 317, ESBM 7, 259). War. m. *nastùrkas*, zwykle pl. *nastùrkai* ʽnasturcjeʼ. LKŽ VIII, 567 ani LEW 485 nie zaznaczyli obcego charakteru formacji na *-k-*.

našà 4 p.a. żm. 1. ʽplon, wydajność (gleby), urodzajʼ (*Pas mus visi javai užauga, tik našõs nėr*), 2. ʽsiła witalna, energiaʼ (*Jau neįstengiu, vaikeli, nėr našõs*). Konkretyzowane nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *naš-* ⇐ *neš-*, por. *nèšti* ʽnieśćʼ. Paralele: *dangà* ⇐ *deñgti*; *lakà* ⇐ *lẽkti*; *skarà* ⇐ *(s)kérti*. — Drw. *našùs* ʽwydajny, owocny, plennyʼ. — Formacje urobione od czas. złożonych z prvb.: *ãpnašos* f.pl. 1. ʽosad naniesiony przez wodę powodziowąʼ, 2. ʽśniedź, nalotʼ (⇒ *apnašùs* ʽszybko śniedziejący — o nożuʼ), *ìšnaša* 1. ʽwyrwa, rów wyryty przez wodęʼ, 2. ʽprzypis w tekście naukowymʼ, *ìšnašos* f.pl. ʽwszystko, co wynosi się z domu (śmieci, pomyje)ʼ, *išnašùs* ʽwysoki i szczupły, smukły (o mężczyźnie, koniu, drzewie); piękny, okazały; obszerny, przestronnyʼ, *są́našos* (zob.). — Z innymi suf.: *naštà* (zob.), *našuliai* SD[1] m.pl. «taistra» [ʽtorba, jukiʼ, L.], SD «biesagi; mantyka» [ʽworek podwójny z podłużnym otworem w środku długości przewieszany na piersi i plecyʼ, SPXVI], *našuliai vaikų* SD[1] «czacz, czaczek, czaczko» [ʽzabawka dziecinnaʼ] (syn. *cecelės vaikų*); *pónašis* ʽdość szybki — o koniuʼ (⇐ *panèšti*), *prãnašas* (zob.).

nãščiai, *-ių* pl. m. 1. ʽnosidła na wodę, koromysłaʼ, 2. ʽumocowana na dwu łękach siatka do przenoszenia słomy, sianaʼ, 3. SD *naščiai* «lektyka, lectica, gestatorium», 4. *naščiai numirusių* SD «mary, feretrum, sandapila, capulum» [ʽnosze, na których kładą ciało zmarłegoʼ, SPXVI]. Analiza: *našt-i̯a-, drw. od neoosn. *našt-*, wyabstrahowanej z *naštà* ʽto, co się nosiʼ (zob. s.v.) albo *nãštis* ʽpewien ciężar do przeniesieniaʼ. Inaczej Ambrazas 1993, 181: formacja z suf. *-(s)tis*. — Drw. *naščiõkai* m.pl. gw. ʽkoromysłaʼ.

našláitis, *-ė* ʽsierotaʼ, SD «osierociały, orbus, orphanus, nudus à propinquis», «sierota, pupillus, orphanus» — pochodnik z suf. *-aitis* od *našlẽ* ʽwdowaʼ lub *našl̃ys* ʽwdowiecʼ. Formant wskazuje na to, że jest to swego rodzaju zdrobnienie, por. paralele w GJL II, § 437. — Drw. *našláitė* bot. ʽfiołek trójbarwny, bratek, Viola tricolorʼ (por. pol. nazwy ludowe tego kwiatu: *sierotka* ⇐ *sierota* ʽorbusʼ; *macoszka* ⇐ *macocha* ʽnovercaʼ), *našlaitỹstė* ʽbycie sierotą, sieroctwoʼ (*Našlystė — tai ne našlaitỹstė* ʽWdowieństwo to nie [to samo co] sieroctwoʼ), SD «osierocenie, orbitas». Vb. denom. *našlaičiáuti* ʽbyć sierotąʼ.

našlẽ 4 p.a. ʽwdowaʼ. Może to być urzeczownikowiony przymiotnik żeński *našl-ii̯ā od

[345] Paralela słowiańska: *mędzra ʽbłona pokrywająca mięsoʼ, stpol. *międzra* ʽbłonka na białku jajecznymʼ, stczes. *mázdra* ʽbłonka, skórka; bielmo na okuʼ, cs. *męzdra*, strus. *mjazdra*, ros. *mezdrá* a. *mjazdrá*, ukr. *mjázdra* ʽwewnętrzna, przymięsna strona skóryʼ (rcs. *mjazdrica* ʽbłonka jajkaʼ) — z psł. *męzra < *męsra < pie. *mens-rā (derywat od nazwy ʽmięsaʼ: scs. *męso*, sti. *mā̃ṁsá-*). — Paralela litewska: gw. *gaĩzdras* (insercja *d*) < *gaizras obok *gaĩstras* (insercja *t*) < *gaĩsras* ts. (⇐ *gaĩsas*).

*našlas, znacz. etym. ʽtaki, który zmarł śmiercią gwałtowną, zginąłʼ, mianowicie przy założeniu, że *naš-las było formacją równoległą do gr. νεκρός m. ʽtrupʼ < pie. *nok̑-lo-, *nek̑-ro-, od pie. *nek̑- / *n̥k̑- *nek̑- ʽzginąć, zniknąćʼ (zob. LIV[2] 451 n.). Por. wed. *náśyati* ʽznika, giniė (zam. *aśyáti < *n̥k̑-i̯é-ti), *naṣṭáḥ* ʽzaginionyʼ, *nanāśa* pf. ʽzniknął, zginąłʼ (*ne-nók̑-e), toch. B *enkʷe*, toch. A *onk* ʽczłowiekʼ (pie. *n̥k̑-u̯ó- ʽten, kto ginie, śmiertelnikʼ), łac. *necō, -āre* ʽzabićʼ, *ēnecō* ts., *nex, necis* f. ʽgwałtowna śmierć, zabójstwo, morderstwoʼ, SO *noceō, -ēre* ʽwyrządzać krzywdę, szkodę, szkodzićʼ. Znacz. etym. dla *našlė̃*: ʽosoba związana z zabitym, poległymʼ ⇒ ʽwdowaʼ (por. LEW 486, ĄLEW 593). Wynika z tego, że forma męska *našlỹs* ʽwdowiecʼ pochodzi od żeńskiej, podobnie jak to jest w łot. *atraĩknis* ʽwdowiecʼ ⇐ *atraĩkne*[346]. — Drw. *našláitis* (zob.), *nãšlas, -à* ʽowdowiałyʼ (*Našlám vyrui ar našlái moteriai ne koks jau be gerumas*), *našlẽlė* bot. ʽViola tricolorʼ, *našlỹstė* ʽstan wdowi, wdowieństwoʼ (SD «owdowienie; wdowstwo»), *prónašlis* ʽkto po raz drugi został wdowcemʼ. Cps. *gývanašlis* (zob. *gývas*). Vb. denom. *našláuti* ʽbyć wdowcem lub wdowąʼ (⇒ *našláutas sūnùs, našláuta mergáitė* ʽsyn, córka urodzeni przez wdowęʼ, por. typ *panáutas*), *apnãšlinti* ʽumierając, zrobić kogo sierotą, osierocićʼ, SD[1] *apnašlinu* «osierocam, orbo, derelinquo». Por. n.m. *Našlénai* 2x. Zob. też *šeirỹs*.

naštà 4, 2 p.a. 1. ʽto, co się niesie, co się przenosi, zwykle na plecach (pewna ilość siana, słomy, chrustu, drzewa)ʼ, 2. przen. ʽciężar, brzemięʼ (*senãtvės naštà* ʽbrzemię starościʼ). Pl. *nãštos* ʽnosze, nosidłaʼ. Odpowiednik łot. *nasta* ʽciężarʼ. Formacja z suf. *-tā-* i SO *naš-* ⇐ *neš-*, por. *nèšti* ʽnieśćʼ. Paralele: *važtà* ⇐ *vèžti*; *laktà* ⇐ *lẽkti*. Por. Lew 485, ALEW 688n. — Drw. *nãščiai* (zob.), *naštinė* SD «lektyka, lectica, gestatorium» (syn. *naščiai*, *naštis*), *nãštis, -ščio* ʽpewien ciężar do przeniesieniaʼ, *naštótas* ʽten, kto ma ciężar na plecachʼ, *naštùvai* m.pl. ʽkoromysła; siatka na słomę, sianoʼ, *nãštvos* f.pl. ʽnoszeʼ (⇐ *naštà*, por. *brastvà* ⇐ *brastà*). Osobno zob. *našà*.

natà 4, 2 p.a. 1. ʽmelodiaʼ (war. *natìs, -iẽs*), 2. ʽnutaʼ, 3. gw. ʽgłosʼ (*Natõs gražios neturėjau, negiedojau*). War. *notà*. Zapoż. z pol. przest. *nota* (SLA 137, LEW 487). — Drw. *iš natų̃* adv. ʽpowoli, ostrożnieʼ, *natìngas* ʽmający dobry, melodyjny głosʼ (*natìngai gíeda* ʽmelodyjnie śpiewaʼ), *natỹstas* ts.

naudà, acc.sg. *náudą* a. *naũdą* 3, 4 p.a. 1. ʽdobro, majątekʼ, 2. ʽpożytek, korzyść (z pracy, z ziemi), zysk, zarobek, dochódʼ, 3. ʽziarno, zbożeʼ. Odpowiednik łot. *naûda* ʽpieniądze; pożytek, majątekʼ. W SD *naudà* ukazuje się w kilkunastu lemmatach, por. np. *nauda kas metai surinkama* «dochód», *nauda derunčiai imama* «interesse, lucrum licitum», *nauda ažu palūkį pinigų* «lichwa, płat», *nauda išveržta* «łup, spolium, spolia», *metinė nauda* «ordynaria, annuus prouentus» [ʽczęść zarobków pracowników rolnych wypłacana w naturze: w zbożu, drzewieʼ, SPXVI], *nauda, vaisius metuose imamas* «prowent, annona» [ʽdochód uzyskiwany z dóbr lub z tytułu zajmowanego stanowiskaʼ, SPXVI], *nauda iš tiesos* «przezysk sądowy, lustrum ex lite». Lit.-łot. *nau̯d-ā- to formacja na SO od zanikłego pwk. pb. *ni̯au̯d-. Paralele apofoniczne: *daubà* ⇐ *džiaub- / *dub-* (*dùbti*); *laidà* ⇐ *leid-*. Pwk. pie. *neu̯d- ʽużywać, korzystać z czegoʼ (IEW 456, LIV[2] 456), por. goc. *niutan* ʽosiągnąć, korzystać, spożywać, zużywaćʼ, nwn. *genießen* ʽspożywać, zażywać czego; otrzymać, np. wychowanieʼ, nomina: stisl. *nautr* ʽdarʼ, *naut* ʽbydło użytkowe, rzeźne a. pociągoweʼ, stang. *néat* ts., stwn. *nuz, nutzes* m. ʽużycie, korzyść, dochódʼ. Zob. też BSW 194, LEW 487, Stang 1972, 39, Kroonen 2013, 389, ALEW 689n. (tu postulat formacji już pie. *nóu̯deh$_2$-). Zwraca uwagę brak refleksu SZ lit. †nud-. Zapoż. lit. w błr. *naŭdá* ʽkorzyść, zyskʼ (Laučjute 48, ESBM 7,

[346] Neologizm lit. wyparł odziedziczony wyraz *vidžiava < pie. *h$_1$u̯id^{h}eu̯-eh$_2$- ʽwdowaʼ, por. wed. *vidhávā-*, scs. *vĭdova* (*ov* z *eu̯), ros. *vdová*, łac. *vidua* ʽwdowaʼ, stir. *fedb*, goc. *widuwo*. Obok tego gr. ἠίθεος ʽnieżonaty, kawalerʼ < *h$_1$u̯id^{h}eu̯-o- (por. łac. *viduus* ʽowdowiałyʼ i ʽnieżonatyʼ). Zob. EWAIA II, 556, Meiser 1998, 56, de Vaan 2008, 676 n.

267). — Drw. *benaũdis* ʽbezużyteczny’, *naudìngas* ʽpożyteczny’, SD też «zyskowny, zysk przynoszący» (por. łot. *naûdîgs* ʽzamożny, majętny’), *naudìngai* adv. SD «zyskownie, z zyskiem», *naũdžius* ʽwyzyskiwacz, zdzierca’ (⇒ nazw. *Naũdžius*, *Naudžiū́nas*), *nausvà* ʽkorzyść, zysk’ (*naudsva, neosuf. *-sva*), *nenáuda* a. *nenaudà* c. ʽktoś nieudolny, niezdara, niedołęga’ (⇒ *nenáudėlis* ts.). Cps. *savanaũdis* ʽegoista’ (por. *sãvas*), *svetimnaũdis* (zob. *svẽtimas*). — Vb. denom. *naudáuti* przest. ʽzyskiwać, korzystać z czego, używać dla swoich potrzeb’, *naudauju eldiju* SD «szypruię, nauicularia facio», *panaudáuti* DP ʽskorzyścić’, *panaudauju* SD «naciągam na swoy pożytek» (syn. *unt savo naudos paverčiu, pagrįžiu*). Refl. *naudótis* ʽkorzystać z czego, używać’, *pasinaudóti* ʽskorzystać, wykorzystać’. Kalką z ros. *zlo-upotrebljátь* jest *pikt-naudžiáuti* ʽnadużywać’ (por. *pìktas* ʽzły’), ⇒ *piktnaudžiãvimas* ʽnadużycie’.

naũgė a. *naũgis* (*náugis*) 1. ʽkruszec, minerał, z którego otrzymuje się metal’ (*Kiti kasa iš žemės nauges, akmenines anglis*), 2. ʽmetal’ (*Ištirpinto naũgio gurvuolys*). Niejasne. LEW 487 proponował powiązanie z rodziną *nõvė* ʽmorderstwo, śmierć’, co jednak nie wydaje się prawdopodobne.

naũjas, *-à* ʽnowy’ — wywodzi się przez dysymilacyjny zanik *i̯* z *niaũjas < pb. *ni̯au̯-i̯as, co było refleksem pie. *neu̯-i̯os (por. H. Pedersen, *Studi baltici* 4, 1935, 151). Paralela: *kraũjas* < *kriaũjas < pb. *kri̯au̯-i̯as (inne przykłady s.v. *gáuti*). LEW 487n. i ALEW 691 nie objaśniają genezy lit. dyftongu *au* w pozycji przed *j*. NIL 525 nie uwzględnia fazy dysymilacji przy ocenie lit. kontynuanta. Formację z suf. pie. *-i̯os pokazują poza językiem litewskim refleksy gr. joń. νεῖος, goc. *niujis* i wed. *návya-* ʽnowy’. Drw. na *-i̯o-* odnowił w różnych dialektach ie. starszą, szerzej poświadczoną formację o sufiksie *-o-*, *neu̯-ó-, por. gr. νέος, myk. *ne-wo*, wed. *návaḥ*, mław. *nauua-*, het. *nēwa-*, toch. B *ñuwe* oraz — ze zmianą *eu̯ > *ou̯ — scs. *novŭ* ʽnowy’. (Łac. *novus* jest formą wtórną, dotworzoną prawdopodobnie do gen.sg. *novī*, zob. Meiser 1998, 92). Przymiotnik pie. *neu̯-ó- ʽnowy, świeży’ urobiono wedle reguły vr̥ddhi od adv. *nu, *nū ʽteraz, w tej chwili’ (lit. *nù*), por. NIL 525, przyp. 1. Znacz. etym. ʽteraźniejszy’. — Drw. *naujenýbė* ʽnowość, nowinka’, *naujíena* ʽnowina, nowość’, gw. ʽziemia po raz pierwszy wzięta pod uprawę’, *naujikas* SD «nowak, nowotny» [ʽpoczątkujący żołnierz, rekrut; człowiek świeżo przybyły, nie przystosowany do określonego środowiska lub zajęcia’, SPXVI], n.m. *Navìkai* 15x, *Navikaĩ* 3x, *Navikẽliai*; *naujiñtelis* ʽnowiutki’, SD «nowiuchny, nouellus» (neosuf. *-intelis*, por. *mažiñtėlis*), *naujóvė* ʽnowe czasy’ (por. *senóvė*), ʽto, co jest nowe, nowość, innowacja’ (⇒ *naujóviškas* ʽnowoczesny’), *pónaujis* ʽprawie, niemal nowy’, *prónaujis* ʽnowiutki, nowiuteńki’. Cps. *naujãgimis* ʽnoworodek’ (por. *gìmti*), *naujakrikštis* SD «nowokrzczeniec, anabaptista», war. kontrahowany: *naũkrikštis* (por. *krìkštyti*), *naujakurỹs* ʽnowy mieszkaniec’, war. *naukurỹs* (por. *kùrti*, *kùrtis*), *naujãmiestis* ʽnowe miasto’, war. *naũmiestis* (por. *miẽstas*), *naujasėdỹs* ʽnowy osiedleniec’, war. *nausėdỹs* (por. *sėd-*), *naujavedỹs* (por. *ved-*), *naujìkaulis* (zob.), *naũšolis* (zob. *šálti*). — Vb. denom. *atnaujė́ti* ʽodnawiać się’, *atnaũjinti* ʽodnowić, odnawiać’, *ponaũjinti* ts. (⇒ *naujiñtelis* ʽcałkiem nowy’, SD «nowiuchny», *naujintẽlis* ts.). — N.m. *Naujóji* 2x, *Naujė́nai*, *Naujienà* 4x, *Naujìkai* 11x, *Naujiniñkai* 10x, *Naujõkai* 6x, *Naujokaĩ* 3x, *Naujùkai* 2x. Złożone n.m.: 1° z członem *Nauja-*: *Naujãdvaris* 7x, *Naujãkiemis* 11x, *Naujãlaukis* 9x, *Naujãmiestis* 3x, *Naujãsodė* 10x, *Naujãsodis* 23x, *Naujãtriobiai* 4x (por. *trobà*), *Naujãžeris* (z elizji w *Nauja-ažeris). — 2° z członem *Nau-*: *Naũdvaris* 6x, *Naũkaimis* 8x, *Naũmalūnis*, *Nausẽdai* 4x, *Naũsodė* 3x, *Naũsodis* 3x.

naujìkaulis, *naujãkaulis*, *-io* ʽnowotwór kostny; wszelki nowotwór’ — złożenie członów *naũjas* ʽnowy’ i *káulas* ʽkość’. War. *naũkaulis* pokazuje zanik sylaby *-ja-* jak w typie *naũveda* (zob. GJL I, § 561). Z *naujìkaulis* powstał przez zanik *i̯* i spirantyzację *u̯* > *v* war. *navìkaulis*. — Drw. wsteczne: *naujìkas* ⇐ *naujìkaulis*; *navìkas* ⇐ *navìkaulis*. — Inaczej

LEW 488. Būga, RR II, 503 próbował powiązać *navìkas* i *navìkaulis* z łot. *nâve* ʽśmierć' i żm. *nõvis* ts.; zakładał znacz. etym. ʽmartwa kosteczka'.

nauvãt I adv. gw. ʽbez namysłu, na chybił trafił, na los szczęścia' (*Daro nauvãt*) — zapoż. z błr. *naŭhád* (ZS 35, por. ESBM 7, 267; pominięte w LKŽ). Por. ros. *naugád* adv., ze zrostu zwrotu przyimkowego *na ugád*, por. *ugadátь* ʽzgadnąć, odgadnąć' (podobnie *naudáču* adv. ʽna oślep' < *na udáču*, por. *udáča* ʽszczęśliwy traf'). Segment *v* w *nauvãt* jest wypełniaczem hiatu, < *nau.at ⇐ błr. *naŭhát* (ZS 91). Por. błr. *navúka* wobec ros. *na.ú.ka* ʽnauka'.

naũveda, *nauvedà* m. obok *nauvedžià* m. gw. ʽpan młody' — z kontrahowania członów złożenia *nauja-veda, *nauja-vedžia, por. *naũjas* ʽnowy', °*veda* a. °*vedžia* n. agt. ʽbiorący żonę' (por. *vèsti* ʽbrać żonę, żenić się'). War. *naujavedỹs* ʽpan młody'. Paralele: *naukurỹs, nausėdỹs, naũšolis*. O zatracie nieakcentowanej sylaby *-ja-* zob. GJL I, § 561.

navãtnas, *-à* a. *navatnùs, -ì* przest., gw. 1. ʽdziwny, rzadko spotykany, zwracający na siebie uwagę czymś osobliwym', 2. ʽbędący w modzie, modny' (*Ale tu ir navãtnas su skriblium*) — zapoż. z pol. przest. *nowotny* ʽktóry niedawno nastał, nowy; nieobeznany; uganiający się za nowościami' (SW), por. Brückner 1877, 111, LEW 488. War. sonoryzowany: *navãdnas* (*Navãdnas, kas retai teatsitink* JUŠK). — Drw. *navatnùmas* ʽnowość, rzecz nowa' (*Kas te būdavo navatnumo, kai mašina važiuoja!*).

navynà, gen.sg. *navỹnos* 2 p.a. przest., gw. ʽświeża, nowa wiadomość, nowina' — zapoż. z błr. *navína*, *naviná*, *-ý*, pol. *nowina*, por. Brückner 1877, 111, SLA 137, LEW 488, ALEW 691. — War. wsch.-lit. *navydnà* (pominięty w LKŽ), por. *pavỹdnas* s.v. *pavỹnas*. — Drw. *novynėlė* DP ʽwiadomość' (por. pol. zdrob. *nowinka*). Vb. denom. *navynáutis* ʽdzielić się nowinami'.

nè I ptk. przecząca ʽnie', np. *Nè, àš nenóriu* ʽNie, ja nie chcę'. *Nebùvo kàs darýti* ʽNie było co robić'. Odpowiada z jednej strony łot. *ne,* scs. *ne* ʽnie', z drugiej strony łac. *ne-* ʽnie' (por. *neque, nec* ʽi nie, także nie', *neue, neu* ʽi nie, ani nie', *ne-sciō* ʽnie wiem'), sti. *na* ʽnie', aw. *na-uua* 1. ʽalbo nie' (odpowiednik wed. *ná vā*), 2. ʽwcale nie, w żadnym razie' (odpowiednik wed. *ná vái*, por. EWAIA II, 1), goc. *ni* ʽnie'. Wszystko z pie. *ne, zob. IEW 756n., GJL III, § 686.

nè II ptk. porównawcza ʽniż', np. *Daugiau ne dvidešimt kartų buvau turguje* ʽWięcej niż dwadzieścia razy byłem na targu'. *Keturios akys daugiau mato nè viena* ʽCztery oczy więcej widzą, niż jedno'. Por. w tejże funkcji ptk. *negù, nekaĩp*.

nẽ ptk. przecząca ʽani': *nẽ víenas* ʽani jeden, żaden', *nẽ kíek, nẽ màž* ʽani trochę'. *Nẽ sykio ten nebuvau* ʽAni razu tam nie byłem'. *Geriau nẽ neklausk!* ʽLepiej ani nie pytaj!' *Prikrovė vežimą — nẽ arkliai nepatraukia* ʽNaładowali wóz — ani konie nie mogą uciągnąć'. Odpowiednik słowiański *ně*, por. scs. *někŭto* ʽaliquis'. — **nẽ**...**nẽ** ʽani...ani, ni...ni', np. *Neturiu nẽ tėvo, nẽ motinos* ʽNie mam ni ojca ni matki'. *Nė pats ėda, nė kitam duoda* ʽAni sam nie żre, ani drugiemu nie daje'. Zob. też *nẽ-kas* s.v. *niẽkas*.

neapmulnai stlit. adv. ʽnieomylnie, z pewnością': *bat veikiaus sulauks savo sukūlima, duktė Babilona ne apmulnai* PK 99_2 ʽAle doczekasz zburzenia swoiego, Corko Babilońska nie omylnie' — zapoż. z pol. *nie-o-myln-ie* (por. adi. *mylny* ʽniezgodny z rzeczywistością'), z substytucją *u* za pol. *y* oraz *-ap-* za pol. *-o-*. Brak w SLA. LEW 12, s.v. *apmulnai* mówi o kalce słowotwórczej z udziałem litewskiego pwk. *mul-* jak w czas. *pasimùldyti* ʽpomylić się, przejęzyczyć się' (zob. *mul̃dyti*). Może to słuszne, ale trzeba podnieść, że w litewskim materiale nie ma derywatów na *-n-*, †mulnas, †apmulnas.

nèbe, nebè — ptk. przecząca *nè* w połączeniu z ptk. *be* (zob.) 1. ʽjuż nie', np. *Jau nebe*

telyčia, ale karvė '[To] już nie cielę, lecz krowa'. *Be okuliorių nematau nieko: nebe tie metai* 'Bez okularów niczego nie widzę: już nie te lata', 2. ptk. porównawcza 'niż', np. *Daugiau nebè du metrai čia yra* 'Tu jest więcej niż dwa metry'.

nebeñt spójnik o znacz. 'chyba że, jeśli tylko nie, może tylko', np. *Būtinaĩ ateĩsiu, nebeñt susir̃gčiau* 'Na pewno przyjdę, chyba żebym zachorował'. *Kas ta mėsa ės! Nebent šunys, katės i gyvatės* 'Kto to mięso zeżre! Może tylko psy, koty i żmije'. War. *nèben*, *nebént*, *nèbent*, *nẽbent*, *nẽbentais*. Składa się z negacji *nè* (zob.) i adv. *beñt* (zob.). Por. GJL III, § 825.

nebeskuõ adv. gw. 'nie bez powodu; nic dziwnego', np. *Nebeskuõ šuva lojo* 'Nie bez powodu szczekał pies'. *Sako, Baltrus girtas pinigus pametęs, nebeskuo toks nuliūdęs* 'Mówią, że Bartek zgubił po pijanemu pieniądze, nic dziwnego, że taki przygnębiony'. Ze zmiany *ne-bes-ko, co było połowicznym przekładem zwrotu ros. *ne bez čegó*, por. GJL III, § 661, s. 298, przyp. 1.

neč interi. przest. 'daj tu!' (2 pl. *nečte* 'dajcie tu!') — z kontrakcji zwrotu *nešk čia 'nieś tu!' (ALEW 693), por. *nèšti*, *čià*. Paralele: *dókš* 'daj tu!', *eĩkš* 'chodź tu!'.

nečẽsėlis, *-ė* gw. 1. 'kto przybył nie w porę, w nieodpowiedniej chwili' (*Ak, tie svečiai nečẽsėliai*), 2. 'ktoś niespełna rozumu, głupiec' — rzeczownik sekundarny na *-ėlis* od *nečẽsas* 'nieodpowiedni czas'. Zob. *čẽsas*.

nẽčias, *-ià* gw. 'niemówiący, niemowa'. Niejasne. Zakończenie jak w *kur̃čias* 'głuchy'. — Drw. *nẽčis*, *-ė* 'niemowa', *nẽčius*, *-ė* ts. (⇒ *nečiùkas* 'dziecko niemowy'). Nazw. *Nečiónis*, *Nečiū́nas* (spolszczone *Nieciuński*).

nedė́lia przest., gw. 1. 'niedziela', 2. 'tydzień' — zapoż. ze strus. *nedělja* (SLA 139, Borowska 348, ZS 36, LEW 490, ALEW 694), por. błr. *njadzélja*, pol. *niedziela*. War. *nedė́lė*. Lit. liter. *sekmãdienis*, *-io*, dosł. 'siódmy dzień (scil. tygodnia)'. Zob. też *saváitė*. — Drw. *panedėliuĩ* (zob.), *pernedė́l* adv. 'przez tydzień', *pérnedėliais* adv. 'co drugi tydzień', cps. *vidùnedėlis* 'czas w połowie tygodnia' (por. *vidùs*). — Również nazwy poszczególnych dni tygodnia, które ukazują się w piśmiennictwie stlit., są zapożyczeniami białoruskimi, por. *paldiẽnykas* 'poniedziałek' (dziś *pirmãdienis*), *utárnykas* 'wtorek' (dziś *antrãdienis*), *seredà*, *-õs* 'środa' (dziś *trečiãdienis*), *četver̃gas* 'czwartek' (dziś *ketvirtãdienis*), *pẽtnyčia* 'piątek' (dziś *penktãdienis*), *subatà*, *-õs* 'sobota' (dziś *šeštãdienis*). Por. następujący cytat: *Norint ir tų nepeikiame, kurie pagal seną paprotį Lękų Katholikų, kurie pirm tų kacerstvų gyveno ant to pasaulio, pasnykavo tris arba keturias dienas ik taijau dienai, tatai yra paldienyką, seredą, pėtnyčią, ir subatą, o kitose dienose du kartu arba daugiaus valgo tačiau gavėnios valgimus* DP 109_1 'Acz i tych nie ganimy, ktorzy według starego zwyczaju Polakow Katholikow, ktorzy przed tymi kacerstwy żyli na świecie, poszczą trzy albo cztery dni do tegodnia: to jest Poniedziałek, Srzodę, Piątek i Sobotę, a w insze dni dwakroć abo więcej pożywają przedsię postnych potraw'. — N.m. *Nedė́ldaržis* 2x.

nedienà 4 p.a. gw. 'nieszczęście, nieszczęśliwe zdarzenie (choroba, śmierć, kradzież)' — złożenie ptk. negacji *ne* z sb. *dienà* 'dzień'. Znacz. etym. 'zły dzień, nieszczęśliwy dzień'. Por. *nečẽsas* 'nieodpowiedni czas', *negar̃sas* 'zła wiadomość'. — Drw. *nediẽnis* 'człowiek biedny, biedak', SD «biedny» (syn. *belaimis*, *rudulis*, *vargulis*).

nediẽve interi. gw. 'nie daj Boże!': *Nediẽve, gal staigu numirti* 'Nie daj Boże, może nagle umrzeć'. Zawiera formę wołacza *Diẽve* 'Boże!' (zob. *diẽvas*, *diẽ*). Dosłowne znacz. 'nie, Boże!'.

negalaĩ 4 p.a.: *vargaĩ negalaĩ* m.pl. 'bieda, nieszczęście'. Formalnie jest to zaprzeczona postać formy nom.pl. do *gãlas* 'koniec'. Ukazuje się głównie w zwrotach przysłówkowych: *per vargus negalùs* 'z trudem, z wielkim trudem', *vargaĩs negalaĩs* ts. — *nẽgalė*

'niedomaganie, choroba' (syn. *negalià*).

negelỹs, *-io* 3 p.a. gw. 1. 'gwóźdź (żelazny a. drewniany)', 2. 'hak do wieszania', 3. 'klin', 4. 'ząb w bronie a. grabiach'. Postać wyabstrahowana z formy pl. *negeliaĩ*, która transponowała niemiecką formę nom.pl. *Nägel* 'gwoździe' (por. GL 91). Osobno zob. *naglà*.

negù spójnik porównawczy 'niż' — powstał z połączenia ptk. porównawczej *nè* z ptk. -*gu*, np. *Šiẽmet geriaũ gyvẽnam, negù pérnai* 'W tym roku lepiej żyjemy, niż w ubiegłym'. — W DP odpowiednia partykuła ma postać *negi*, por. *didesnio negi Pranašo* 'więtszego niż Proroka'. Odpowiednik łot. *nedz* 'i nie'. Zmienny wokalizm partykuły widać też przy spójniku DP *jei-gu* ob. *jei-gi* 'jeśli, gdyby'. Zob. GJL III, § 826. — War. apokopowany *nèg*, np. *Geriau nepradėti, neg pradėjus nepabaigti* 'Lepiej nie zaczynać, niż zacząwszy nie skończyć'.

néi ptk. porównawcza 'niż, niby': *Dãvė daugiaũ néi šim̃tą* 'Dał więcej niż sto'. *Pasipū̃tęs néi kalakùtas* 'Nadęty jak (niby) indyk'.

neĩ ptk. negacji 'ani': *Tylė́k ir nesakýk neĩ žõdžio* 'Milcz i nie mów ani słowa'. Odpowiada słow. *ni* 'ni, ani' i łac. *nī* 'nie, że nie'. Zob. GJL III, §§ 686, 827.

neĩ... neĩ... ptk. negacji 'ani... ani...': *Neĩ tù kal̃tas, neĩ àš* 'Ani ty jesteś winien, ani ja'. Też w znaczeniu pol. 'ni... ni...': *Neĩ šìs, neĩ tàs* 'Ni sio, ni to'. *Neĩ ùž šį, neĩ ùž tą̃ ẽmė bártis* 'Ni z tego, ni z owego zaczęli się kłócić'.

neĩgti, *neigiù, neigiaũ* 'zaprzeczyć czemu, nie uznać, nie przyznać' — verbum utworzone od ptk. negacji *neĩgi* 'ani' < *neĩ-gi* (por. *neĩ*). — Drw. *neĩgiamas* 'negatywny, ujemny', *neigìmas* 'zaprzeczanie', *neiginỹs* gram. 'przeczenie'.

néikti, *néikiu, néikiau* gw. tr. 'nie szanować, poniewierać, poniżać, gardzić; gnębić, dręczyć'. Intr. *néikti, -stu, -au* lub *néikti, -iu, -iau* 1. 'słabnąć', 2. 'umierać, konać, zdychać' (war. *neĩkti*). Osnowa *neik-* prawdopodobnie przedstawia sobą alternant na SE, który został dotworzony do SZ *nyk-*, jak w *nỹkti, nykstù* 'tracić zdrowie, siły, opadać z ciała; przemijać, przepadać', *išnỹkti* 'zniknąć' (zob. s.v.). Inaczej ALEW 694, który przyjmuje vb. denominativum od *niẽkas* 'nikt, nic'. — Obocznik z wokalizmem *ie*: *niekti, níekiu, níekiau* 'gardzić kim; gnębić, uciskać' (war. *niẽkti*), *nuniékti* 'zabić' (zob. też *niegti* 'niechcący zabić'), *sunieku* SD[1] «sfukam, increpo, obiurgo» ['zgromić, skrzyczeć, złajać'] (syn. *subaru, sujudu*). — SO *naik-*: *naikìnti* (zob.).

neįnosiaĩ adv. gw. 'wprost, otwarcie, poważnie (coś powiedzieć)', np. *Aš tau, sūnau, sakau neįnosiai, kad daugiau taip nepasikartotų, kitaip priseis mudum dideliai susipykti* 'Ja mówię ci, synu, poważnie: żeby się to więcej nie powtórzyło, w przeciwnym razie przyjdzie nam bardzo się poróżnić'. *Sakė ji neįnosiai, kad už tavęs netekėsianti* 'Powiedziała poważnie, że za ciebie nie wyjdzie'. Analiza: *ne-į-nosiai*. Znacz. etym. 'nie w nos [lecz w oczy]', scil. powiedzieć. Por. *nósis* 'nos'.

nekaĩp ptk. porównawcza 'niż': *Gyvi pavojingesni, nekaip mirę* 'Żywi [są] groźniejsi niż umarli'. *Daugiau ežerų, nekaip žemės* 'Więcej jezior niż ziemi'. Zob. wyżej ptk. *nè*.

nekláužada 1. c. 'nieposłuszne dziecko, urwis, psotnik', 2. bibl. 'nieposłuszeństwo' (m.in. DP). Przez degeminację z *neklauž-žada, to z asymilacji w *neklaus-žada (*s-ž > *š-ž > *ž-ž). Złożenie o znacz. etym. 'ten, kto nie słucha tego, co się do niego mówi', zob. *klausýti, žõdas, žadė́ti*. Paralele: *neklaũsėlis* 'osoba nieposłuszna', *akìžada* c. 'mówiący (prosto) w oczy'. — War. gw. *nekláuža* c. 'ktoś nieposłuszny' powstał drogą nieregularnego obcięcia końcowej sylaby w często używanym wyrazie (zob. GJL I, § 578, Mańczak 1977, 223).

nelabàsis, gen.sg. *nelãbojo* 1. eufemizm dla ʽzły duch, diabeł’, 2. ʽniedołęga’ (jako obelga). War. *nelãbasis*, *nèlabasis*. Forma anaforyzowana przymiotnika *nelãbas* ʽniedobry, zły’ (zob. *lãbas*). — Drw. *gývas nelabàsis* adv. ʽbardzo dużo’, *pàts nelabàsis* ts., *nelabõšius* ʽdiabeł’, *nelãbšis* ts., *nelabùkas* ts.

nèlaikis, *-io* gw. 1. ʽdusza zabitego (np. złodzieja) lub dusza samobójcy, która nawiedza miejsce zgonu i straszy żywych’, 2. ʽnieboszczyk’ — drw. od sb. *nelaĩkas* ʽnieodpowiedni czas’ albo od adv. *ne laikù* adv. ʽnie w swoim czasie’ (zob. *laĩkas*). Paralela łotewska: *nelaĩķis* ʽzmarły, umarły’ ⇐ *nelaĩks* ʽnieodpowiedni czas; niepogoda’. — Drw. *nelaĩkšis* a. *neláikšis* 1. ʽnoworodek, który przedwcześnie się urodził, wcześniak’, 2. ʽsamobójca’.

neméigėlis, *-io* gw. ʽktoś nierozgarnięty, nieudolny, półgłówek, głuptas’ — od czas. *neméigti* ʽnie potrafić, nie umieć’ (zob. *méigti*). Budowa jak w *netìkėlis*, *nebùvėlis*. — Z innym suf.: *neméigša* ts. (por. *nemókša*, *nẽtikša*); w GJL II, § 370 nietrafnie było wywodzone od czas. *míegti* ʽrazić, porazić’. Tu też nazw. *Nemeikšà* (⇒ pol. *Niemeksza*), *Nemeĩkšis*, LPŽ.

néndrė bot. ʽtrzcina jeziorna, nadrzeczna, Phragmites communis’, SD: *nindrė* «trcina, arundo, canna», *nindrių medus* «cukier, saccarum»[347]. Odpowiednik łot. *niêdre* ʽtrzcina’. Zdaniem Skardžiusa 1935, 250 ten odpowiednik dowodzi wtórności akutu lit. (por. niżej nieakutowane formy gwarowe). Związki zewnętrzne wyrazu *néndrė* są słabo rozpoznane, zob. LEW 493n., ALEW 695. — Liczne warianty gw.: 1. *méndrė* (rozpodobnienie *n-n* > *m-n*), *meñdrė*, *mendrẽ*, n.rz. *Néndrė*, 2. *léndrė*, *lendrẽ* (rozpodobnienie *n-n* > *l-n*), 3. *éndrė* (dysymilatywny zanik *n-*, por. *ugnìs*), 4. *jéndrė*, *jendrẽ*. Por. n.m. 1. *Mendrỹnė*, 2. *Léndrės* (n.rz. *Léndra* 2x, *Léndrė* 4x, *Léndrupis* 8x), *Lendrỹnė*, *Paléndriai* 3x, 3. *Paìndrė* wsch. < *Paéndrė (por. *Panéndrė*). Inne: *Néndriai*, *Nendrìniai* (⇒ *Nendrìniškiai*), *Nendrýtė*. — Drw. *nendrýnas* ʽpole trzcinowe’, SD «trcia, trcinisko», *néndrinis* ʽtrzcinowy, z trzciny’ (⇒ *nendrinùkė* nazwa dwóch ptaszków z rodziny trzciniaków: 1. ʽwodniczka, Acrocephalus paludicola’, 2. ʽłozówka, Acrocephalus palustris’).

nẽprietelis, *-io* stlit., gw. ʽnieprzyjaciel, wróg’ — ze zmiany *nẽpri̯etelis < *nẽprijetelis (synkopa nieakcentowanego *i*). Taka praforma pochodziła z transpozycji akcentowanego na sylabie początkowej zapożyczenia stbłr. *néprijetelь* (dokumentację źródłową podał Būga, RR II, 504). Forma *néprijetelь* powstała z *néprijatelь* przez asymilację perseweracyjną *(i)ja* > *(i)je*. Būga, *l.c.* zaznaczył, że przejęcie standardowej formy zachodnio-ruskiej *neprijáťeľ* prowadziłoby do lit. †neprijõteli(u)s. Nieco inaczej SLA 141 (jako źródło wskazał stbłr. *néprijatelь*). War. wsch.-lit. *nẽprietelius*, f. *nẽprietelka*. (ZS 36; jako źródło wskazał błr. *népryjacelь*). — SD: *įveikt neprietelių* «pożyć nieprzyiaciela» [ʽpokonać nieprzyjaciela’], *išduomi kų neprietelamus* «wydaię kogo nieprzyiaciołom». — Drw. *nẽprieteliškas* ʽnieprzyjazny’.

nepuotìs, *-iẽs* 4 p.a. m. stlit. ʽwnuk’. F. *neptẽ* 4 p.a. stlit. ʽwnuczka’. Zapoż. bałtyckie w fiń. *nepaa*, *nepas* ʽbratanek, siostrzeniec’ (Stang 1966, 31). — Formacje pokrewne: scs. *netijĭ*, serbsko-cs. *netĭjĭ* ʽkuzyn’ (f. rcs. *nestera*), stpol. *nieść* m. ʽwnuk stryja a. wuja’ (f. *nieściora* ʽwnuczka stryja a. wuja’), < *nepti̯i̯o- < pie. *$h_2$nep-t-iHo-. Por. gr. ἀνεψιός ʽbrat stryjeczny a. cioteczny, kuzyn’, ἀνεψιά ʽkuzynka’. Dalej por. sti. *nápāt-* ($h_2$nep-ōt-), acc.sg. *nápātam* ʽpotomek, wnuk’, nom.pl. *nápātaḥ*, dat.pl. *nádbhyaḥ* ʽdla wnuków’, f. *naptī́* ʽwnuczka’ < *$h_2$nep-t-$ih_{1/2}$, acc.sg. *naptíyam*, aw. *nafšu* loc.pl. ʽu wnuków’ (*napt-su), f. *napti-*, łac. *nepōs*, acc.sg. *nepōtem*, f. *neptis*, *-is*, stir. *necht* ʽwnuczka’, stwn. *nift(a)*, nwn.

[347] Por. jeszcze *ir nupinį karūnų ižg arškėčių uždėjo unt galvos jo, ir tiesėn davė nendrį* [pis. <niendri>] PS II, 166₅n. ʽi uplotszy koronę z ciernia włożyli na głowę jego, i trzcinę w prawicę jego’. — *O spjaudydami unt jo, ėmė nendrį* [pis. <niandri>], *ir mušė jį galvon* PS II, 166₁₀n. ʽa plując nań, wzięli trzcinę, i bili go w głowę jego’.

Nichte [ʽbratanica, siostrzenica’]. Por. LEW 494, BSW 196, NIL 520n., de Vaan 2008, 405n., ALEW 695n. — Dziś w języku literackim panuje zapożyczenie słowiańskie *anū̃kas* ʽwnuk’ (zob. s.v.). Natomiast w gwarach spotyka się rozmaite neologizmy, por. np. *sūnáitis* (dosł. ʽsyn syna’, suf. jak w *ponáitis, kálvaitis, vaikáitis*), *vaikãvaikis* a. *vaĩkvaikis* (dosł. ʽdziecka dziecko’). — Uwzględniając materiał porównawczy, można odtworzyć pralit. rzeczownik o temacie na *-t-*: sg. nom. *nepuõ, acc. *nepãtin, gen. *neptès. Temat stlit. *nepuoti-*, scharakteryzowany sufiksem *-i-*, powstał ze skrzyżowania formy nom.sg. *nepuo (z pie. *h$_2$nep-ōt-s) z formą acc.sg. *nepatin (z pie. *h$_2$nep-ot-m̥), której zakończenie zinterpretowano jako *-i-n* (*nepat-i-n), mianowicie przez analogię do osnów na *-i-* (por. np. acc. *pãtį* < *pat-i-n < pie. *pot-i-m do *patìs* ʽmąż’). Uogólnienie tematu *nepuoti-* nastąpiło przez eliminację takich form odziedziczonych, jak acc.sg. *nepãtį (⇒ *nepuot-į*) i gen.sg. *neptès (⇒ *nepuot-ies*; por. osnowę *nepōt-* w łac. gen.sg. *nepōtis*, zam. *neptis < *nep-t-es). Z form pluralnych por. stlit. gen. *nepuočių*, dat. *nepuotims*, acc. *nepuočius*. Stlit. drw. żeński *neptė̃* pochodzi — jak w innych językach — od osnowy słabej *nep-t-, z tym, że należy tu odnotować zastępstwo plit. formacji na *-ī*, *neptī < pie. *h$_2$nept-ih$_{1/2}$ jak wed. *naptī́* (paralela: lit. *patì* < *pot-ih$_{1/2}$) przez produktywne femininum na *-ė* (por. *duktė̃* ʽcórka’). Derywatem od *neptė̃* jest stlit. *neptis* ʽwnuk’. — Jeszcze młodszym neologizmem jest stlit. *nepuotė* ʽwnuczka’ (Bretkun). — N.B. W bałtyckim *napt-* nie ulega wpływowi nazw pokrewieństwa na *-ter-* i nie przekształca się w *napter- (por. sti. *náptar-* ʽwnuk’, sg. acc. *náptāram*, gen. *náptur*, instr. *náptrā*; rcs. *nestera* ʽkuzynka’).

°**nerkti**: *apnerkti, -iu, -iau* stlit. ʽstać się rozdrażnionym’, np. *Atejo tada Achab namuosna savo apnerkęs ir rūstus* (Chyliński). Pdg. ten zbudowano na neopwk. *nerk-*, który jest drw. apofonicznym od SZ *nirk-*. Ten ostatni został wyabstrahowany z formy prs. *nirkštu, zawierającej epentetyczny segment *-k-* wstawiony do *nirštù* (por. *nir̃šti, niršaũ* ʽgniewać się, wściekać się’). Porównywalne neopierwiastki z wtórnym *-k-* widać w formach *bálkti* (⇐ *bálksta, bálti*), *kvaĩkti* (⇐ *kvaĩksta, kvaĩsti*) i *tìlkti* (⇐ *tìlksta, tìlti*). Zob. też ALEW 43, s.v. *apnerkti*.

ner̃šti I, prs. *ner̃šia* (war. *ner̃šti, ner̃šta*[348]), prt. *ner̃šė* ʽrzucać ikrę, ikrzyć się (o rybach, żabach)’. Drw. *neršė́ti, ner̃ši, -ė́jo* dur. ʽskładać ikrę’. Reanaliza atematycznej formy prs.: *nerš-ti* ⇒ *neršt-i* dała początek neopierwiastkowi *neršt-* i nowej formie inf. *(iš)nerštė́ti* (paralele: *niežtė́ti, perštė́ti*). Sb. *ner̃štas* 1. ʽczas i miejsce tarła’ (war. *nerštvà*), 2. przen. ʽwielka chęć’ (*Užėjo ner̃štas ženytis*), *ner̃štai* m.pl. ʽikra’, *neršlaĩ* ts. Odpowiednik łot. *nērst, nēršu, nērsu* 1. ʽrzucać ikrę’, 2. ʽparzyć się, łączyć się w pary’. Nawiązanie w nomen psł. *ners-tĭ f., *ners-tŭ m. ʽikrzenie się ryb, tarło’, por. ukr. *nérestь*, strus. *nerestŭ*, ros. *nérest*, stczes. *neřest* ts., do tego — z wtórnym *m-* — słń. *mrêst*, serb. *mrêst*, chorw. *mrijêst*, pol. gw. *mrzost*. Bez jasnych nawiązań ie. Transponat ie. *(s)nerḱ-. Por. Būga, RR II, 504, BSW 197, LEW 494n., ALEW 696, REW II, 213, 228. — SO *narš-*: *naršìnti* (zob., tam też nomina z *narš-*). — SZ *nirš-*: *niršė́ti, nìrša, -ė́jo* 1. ʽroić się, poruszać się we wszystkie strony (o pszczołach, mrówkach, kijankach)’, 2. ʽo dzieciach: plątać się pod nogami’ (*Neikit, vaikai, neniršė́kit!*).

ner̃šti II, *neršiù, neršiaũ* 1. ʽryć, grzebać, kopać’, 2. ʽgrzebać w czym szukając czego, rozrzucać, przetrząsać’, *išner̃šti* ʽrozbabrać jedzenie (o dziecku, prosięciu)’, *priner̃šti*

[348] Prs. *ner̃šti* ʽskłada ikrę’ ma końcówkę atematyczną *-ti*, por. *Kai žuvys ner̃šti, tai gerai jais tuomet gaudyti* ʽGdy ryby rzucają ikrę, to dobrze się je wtedy łapie’. *Kai žuvys įsiner̃šti, tai nieko nežiūri — gali rankom gaudyt* ʽGdy ryby się ikrzą, to niczego nie widzą — można je chwytać rękoma’. Do tego jest war. apokopowany: *ner̃št*, por. *Ledus metant, lydeka ner̃št* ʽSzczupak ikrzy się, gdy puszczają lody’. *Upės ãtsėdžiuose neršt žuvys* ʽW zalewiskach ikrzą się ryby’. War. *ner̃št* był ogniwem poprzedzającym utworzenie formy tematycznej na *-a*, *ner̃šta*. Ta ostatnia jest — ze stanowiska opisowego — rozumiana jako prs. na *-ta*: *nerš-ta*, por. inf. *ner̃šti*). Paralele: *įnir̃šta* (inf. *nir̃šti*), *aũšta* (*aũšti*), *gaĩšta* (*gaĩšti*).

ʽnaśmiecić, nabrudzić'. Trudne. Transponat ie. *ner-ḱ-. Wygląda na obocznik pwk. *ner-H-, por. *nérti* I ʽzanurzać się, pogrążać się'. LEW 494n. traktował *ner̃šti* I i *ner̃šti* II jak jedną rodzinę. — Drw. *naršýti* (zob.).

nértėti, prs. *nértėju* (war. *nértu, nerčiu*[349]), prt. *nértėjau* 1. ʽwybuchać gniewem, gniewać się, srożyć się', 2. ʽgrymasić, kaprysić, sprzeciwiać się, upierać się (o dziecku)', *pérnertėti* ʽprzestać się gniewać; przestać grymasić'. Durativum na *-ė-* od SE *nert-*. Osnowa, zwykle analizowana *ner-t-, nie ma ogólnie przyjętej etymologii, por. przegląd literatury w LEW 504. IEW 765 i NIL 333, przyp. 1 rozważali związek z pwk. pie. *$h_2$ner- ʽbyć silnym' jak w nazwie ʽmężczyzny' (por. gr. ἀνήρ, wed. *nár, náram*). O wieloznaczności grafii stpr. <°nert°> była już mowa s.v. *nártinti*. Zob. też ALEW 697 (wychodzi od pie. *nert- ʽszaleć, miotać się, toben'). — SZ *nirt-*: *nir̃sti* (zob.). — SO *nart-*: *nártinti* (zob., tam też nomina na SO).

nérti I, *neriù* (zam. *neru?), *nériau* 1. intr. ʽzanurzać się, pogrążać się, zagłębiać się w wodzie, płynąć pod wodą, nurkować', 2. tr. ʽzanurzać, pogrążać', 3. ʽszybko iść, biec, lecieć, jechać, uciekać', cps. *į́nérti* ʽwleźć do wody; wpaść, szybko wejść, wbiec; wpadać — o rzece, która spływa z drugą' (*Sasna į Šešupę į̃neria* ʽRzeka *Sasna* wpada do rzeki *Šešupė*'), *prinérti* ʽnabrać wody — o łódce'. Refl. *nértis* ʽnurzać się', *iššsinérti* ʽzrzucić skórę' (zob. *ìšnara*), *susinérti* ʽzlewać się — o rzekach' (*Nemunelis susiner su upe Mūša*). Kontynuacja pbsł. *nēr-C / *nīr-C < pie. *nerH- / *nr̥H- ʽzanurzać się' (por. scs. *ponrětŭ* aor. ʽpogrążył się' < *nēr-C). Zob. LIV[2] 454, IEW 766, 975, BSW 196n., LEW 495, ALEW 697. — Drw. *nerìs, -iẽs* m. ʽbóbr, Castor fiber', *nertà* ʽciężarek nawlekany na dolną linkę sieci w celu jej obciążenia i pogrążenia, grąz' (syn. *nartà*), *nertùvas* ts., *nerūnė* b.z.a. bot. ʽwodorost Lemanea'. Por. n.rz. *Nerìs, -iẽs* ʽWilia' (SD *Neris* «Wilia rzeka»), dawniej *Neria, pis. *Nerge* 1340, *Nerga* 1361, *Nerye* 1377, 1388, 1404[350][przypis dodany w korekcie]. Inne n.rz.: *Nerỹs, Neretà, Nerõtas*, n.jez. *Nerìnis*. Zob. Vanagas 2004, 256 n. Od n.rz. *Nerìs* pochodzi n.m. *Paneriaĩ* pod Wilnem (pol. *Ponary* 1390). — WSE *nėr-*: *nėrė́ti, nėriù, nėrė́jau* ʽnurkować' (por. *krėšė́ti*). — SO *nar-*: *nárdyti* (zob., tam też o psł. *noriti). Nomina: *ìšnara* (zob.), *nãras* 1. ʽptak wodny nur, Colymbus, Gavia', SD «nurek ptak, Mergus» (por. n.jez. *Narìnis*, n.rz. *Narañtis, Narasà, Narùtis, Narùpis*), 2. ʽczłowiek pracujący jako nurek' (SD «nurek człowiek, vrinator»), *naromìs* adv. ʽw stanie zanurzonym': *naromìs plaũkti* ʽpłynąć nurkiem', *nartà* (zob.). — SZ *nir-*: *nìrti* I (zob.). — WSZ *nyr-*: *nyrė́ti* (zob.).

nérti II, *neriù, nériau* ʽnizać, wiązać, robić na drutach, dziać, wiązać sieć, mocować; nawlekać igłę; łupić, obdzierać ze skóry'. Odpowiednik łot. *nẽrt, neŗu, nẽru* ʽdie Spitze des Bastschuhs zusammenziehen'. Pod względem etymologicznym *nérti* II jest zapewne identyczne z *nérti* I ʽzanurzać się'. Można znaczenie ʽnizać, nawlekać na nitkę, sznurek' rozumieć jako ʽzanurzać nić w otworze'. Szczegóły czekają na zbadanie. ALEW 698 podkreśla brak odpowiedników zewnętrznych i krytykuje wysunięte w Lew 496 zbliżenia ze strus. *nereta, neroto* ʽwięcierz, Fischreuse' oraz z goc. *snorjo* ʽwyplatany kosz' itp. — Cps. *sunérti* ʽspleść, połączyć, sczepić, związać; złożyć, skrzyżować (ręce), spleść (dłonie na głowie), zacisnąć (palce)', *suneriu* SD «złączam co» (syn. *sujungiu, suglaudžiu*), *užnérti* ʽnanizać, nawlec, nałożyć pętlę; chwycić (szczupaka) na pętlę'. Refl. *nértis* ʽzrzucać skórę'

[349] Chodzi tu o hapaks z ʽKnyga Nobažnystės' (1653): *Tegul sviets kaip nori nerčia, tegul graso pekla smerčia, nepadrebėsiu, drąsiai pradėsiu* KN 208_{26}. LKŽ VIII, 679 utworzył z powodu tej formy osobne lemma *nersti* (*nerčia, nertė*) ʽnertėti, niršti', jak się zdaje niepotrzebnie.

[350] EW 494 przytacza twierdzenie Ekbloma, jakoby w niemiecko-krzyżackiej nazwie *Nerge* kryła się praforma *Nerijā, którą zapożyczono z pranordyckiego (*naeri). Zdaniem Ekbloma z tejże praformy ma się wywodzić zapożyczenie lit. *nėrijà* ʽdługa i wąska mielizna wzdłuż brzegu morskiego, Nehrung'. Jest to nieporozumienie. Jak zauważył Skardžius, RR 4, 740, *nėrijà* jest sztucznym i całkiem młodym neologizmem języka literackiego. N.B. LKŽ VIII, 674 wymienia *nėrijà* 2 p.a. dopiero na drugim miejscu, na pierwszym daje *nerijà* 2 p.a.

(*iškáilio nértis* ʻwyłazić ze skóry, wysilać się nad czymʼ), *į̃sinérti* ʻwdziać (odzienie), włożyć na siebieʼ, *iššinérti* ʻzrzucić skórę (o żmii, wężu), zrzucić skorupę (o raku)ʼ, *nusinérti* ʻrozwiązać się (o pętli), odwiązać sięʼ, *susinérti* ʻzrastać się — o kościachʼ. — Dur. na *-ē-*: *nerė̃ti, nė̃ri, neréjo* ʻwisieć, być zawieszonymʼ (znacz. etym. ʻbyć przywiązanym, uwiązanymʼ). — Nomina na SE: *nerinỹs* ʻrobótka szydełkiem; wiązanieʼ, *pãneralas* ʻwiązadło, którym przymocowuje się bat do biczyskaʼ, *panerk̃las* ts. (metatonia jak w *padė̃klas, pabũklas*). — WSE *nėr-*: *nė́riau, nė̃ri* (zob. wyżej), *nėrinỹs* ʻkoronka, dzianinaʼ, *nėrỹs* ʻpołączenie kości, stawʼ (gw. war. do *narỹs, są̃narỹs*). — SZ *nir-*: *nìrti* (zob. *nìrti* II). — SO *nar-*: *iššinarìnti* ʻwywichnąć sobie (członek ze stawu)ʼ, *narìnti* ʻzawiązywać (sznur)ʼ, *nárstyti* (zob.). Nomina: *į́narai* m.pl. ʻuprząż końskaʼ, *į̃naras* ʻwełniana rękawica wkładana pod spód drugiejʼ, *ìšnara* (zob.), *narỹs* (zob.), *nártas* (zob.), *narùkai* m.pl. ʻzawiasy u drzwi, okienʼ (dosł. ʻrzecz do zawieszania przez nadzianie (nanizanie) na czopʼ), *nar̃vas* a. *nárvas* (zob.), *panar̃klas* ʻrzemyk, którym przywiązuje się bat do biczyskaʼ, *pranarà, prãnara* a. *prãnaras* ʻguz na drzewie, czeczotka; nierówność w sękowatym drzewie; sękʼ, *pranarùs* ʻo drzewie: pokrętny, guzowatyʼ, przen. ʻfałszywy, obłudny, dwulicowyʼ, *príenaras*, żm. *prýnaras* ʻto, co zostało dorobione na drutach, np. stopka w pończosze, skarpecie; rzemyk służący do umocowania bata na biczyskuʼ, *ùžnara* ʻpętlaʼ, *ùžnarvė* ʻpętla, węzeł; zwężenie w więcierzu; ustronie, zakątek; ustępʼ (gw. *užùnarvė*). Cps. *nar̃kotis* ʻdrzewce z pętlą włosianą, służące do łowienia rybʼ (por. *kótas*).

nès (1) spójnik przyczynowy ʻbo, gdyż, ponieważʼ (SD[1] «owszeki»), np. *Nespjáuk į̃ vándenį, nès pàts sugérsi* ʻNie pluj do wody, bo sam [ją] wypijeszʼ. — (2) gw. spójnik przeciwstawny ʻleczʼ, np. *Norėjo jį pavyti, nes veltui* ʻChciał go dogonić, lecz na próżnoʼ. Pod względem etymologicznym chodzi tutaj o poprzedzoną przeczeniem *ne* formę participium prs. act. *są* (nom.sg. n. ʻbędące, istniejąceʼ). Pierwotne znacz. spójnika można odtworzyć jako ʻw przeciwnym razieʼ. Por. *esą̃* w funkcji adv. ʻrzekomo, niby, jakobyʼ. Zob. GJL III, § 828. — W funkcji (1) są trzy warianty gwarowe, wszystkie z długim *ė*: *nė̃s*, *nėsà, nėsáng*. Już w DP ukazują się oprócz *nes* ʻbo, abowiemʼ warianty *néssą* ʻboʼ i *néssąg* ʻabowiemʼ. SD ma *nes* «bo, bowiem» obok *nessa* i *nesung* «abowiem» z *nesang*. Są też warianty trójzgłoskowe: *nesanga*, *nesangi*, *nesangu*. Postaci *nėsáng, néssąg* wskazują na formę początkową *nėsą* a. *nesą*, mającą w wygłosie samogłoskę nosową (później długą); do niej dołączały się ptk. *-ga, gi, -gu*.

nesivìltas ʻniespodziewany, nieoczekiwany (np. gość)ʼ — zaprzeczona forma ptc. prt. pass. do *vìltis* m.in. ʻspodziewać sięʼ (zob. s.v.). — Drw. *nesiviltaĩ* adv. ʻniespodzianie, nagleʼ, *iš nesiviltų̃* ts.

nestraka stlit. hapaks: SD «nierząd» [ʻnieład, nieporządek, anarchiaʼ (syn. *beeilė*). Niejasne. Pominięte w Lew i ALEW.

nėščià 4 p.a. ʻciężarna, w ciążyʼ. Wypadek substantywizacji żeńskiej formy przymiotnika *nė̃ščias, -ià*. War. *nėštì* ʻciężarnaʼ. Por. użycie formy rodzaju męskiego w znacz. ʻobciążony, np. grzechemʼ: *Nebūk ant galo nėščias, tai est, grieku, svietu apsunkintas*. Takie stosunki, jak *slãpčias* ⇐ *slãptas, ìšvirsčias* ⇐ *ìšvirstas* zachęcają na pierwszy rzut oka, aby postulować *nēšt-i̯ā-, czyli drw. od osnowy ptc. prt. pass. *nèštas* ʻniesionyʼ. Trudność stanowi jednak fakt, że derywacja przy użyciu suf. *-i̯ā-* nigdy nie jest sprzężona ze st. wzdłużonym. To zmusza do szukania innego rozwiązania. Wydaje się, że *nėščià* może być rzecz. postwerbalnym, utworzonym od *nėščióti* iter. ʻnosićʼ drogą resegmentacji *nėšč'-oti* i przy użyciu suf. *-ā-*. Wzdłużony SE jest przy suf. *-čioti* dopuszczalny, por. *pė́ščioti* ⇐ *pèšti*; *blė́sčioti* ⇐ *blėstelėti* (GJL II, § 599). W podobny sposób da się objaśnić postać wyrazu *nė̃ščiai* (zob.). Inaczej ALEW 698.

nẽščiai, *-ių* pl. m. ʽnosidła na wodę, koromysło' (*Parnešė vandens su nẽščiais*) — formacja postwerbalna od *nėščióti* ʽnosić' ⇐ *nèšti* (iter. z suf. *-čioti* i WSE, por. *pė́ščioti* ⇐ *pèšti*). N.B. Wyraz *nãščiai* ʽnosidła' ma nieco inne objaśnienie (zob. s.v.).

nèšti, *nešù*, *nešiaũ* ʽnieść, przynieść', cps. *apnèšti sniegù* ʽzanieść, zawiać śniegiem', *išnèšti* ʽwynieść, wyrwać', *panèšti į ką̃* ʽprzypominać kogoś, być do kogoś podobnym', *pranèšti* ʽpowiadomić, obwieścić; przewyższyć, prześcignąć', *pranešu* SD 1. «przekładam na insze mieysce» (syn. *prakeliu*), «przenoszę», 2. «prorokuię; przepowiadam co przyszłego» (por. *prãnašas*), *sunèšti* ʽznieść w jedno miejsce', *sunešu* SD «znoszę co do kupy». Odpowiedniki bsł.: łot. *nest*, *nęsu*, *nesu* ʽnieść' i scs. *nesǫ*, *nesti* ts, < pbsł. *neš- (BSW 198, LEW 497 n.; w staropruskim *nest zostało wyparte przez neologizm *pijst*, zob. s.v. *pýdyti*). Pbsł. *neš- jest kontynuantem pie. pwk. *h₁neḱ- ʽdostać, dosięgnąć czego, wziąć' (LIV[2] 250), por. wed. *aśnóti* ʽosiąga', *náśati* ʽdostaje', aor. *ānaṭ*; het. *ḫenkzi* ʽprzekazuje, oddaje', gr. ἤνεγκα ʽosiągnąłem' (zam. *ēneka). Na gruncie bsł. doszło do przesuwki znaczeniowej w kierunku ʽportare, gerere'. — Iterativa: *nešinė́ti* ʽnosić, -naszać': *nešinėju* SD «naszam», *nešióti* ʽnosić', *nešioju unt kelių* SD «piastuię», ⇒ neoosn. *nešio-*: *nešiotoja vaikų* SD «piastunka», *nešiõtė* ʽniania' (znacz. etym. ʽnosicielka', por. *važiõtė*). — Nomina na SE: *nešė́jas* ʽtragarz', SD «nosiciel», *nešyklė* SD «nosidło, ferculum, repositorium», *nẽšinas*, *-à* ʽniosący' (*Eĩna móteris vaikù nešinà* ʽIdzie kobieta z dzieckiem na ręku'), *nẽšliava* ʽdanina' (neosuf. jak w *mẽzliava*, *vẽliava*), *nešmẽnė* ʽbrzemię, ciężar', *neštùvai* m.pl. 1. ʽnosze, lektyka', 2. ʽnarzędzie do noszenia kamieni', *nešulỹs* ʽto, co się niesie — w ręku, na plecach, węzełek, pakunek, ciężar', *sáunešos* f.pl. ʽosady naniesione przez wodę' (war. do *są́našos*). Cps. *lauknešà* ʽnaczynie, w którym się nosi jedzenie na pole' (por. *laũkas*), *lỹtnešis* (zob. *lytìs* I). — WSE *nėš-*: *atsinė̃šti* ʽwdać się w kogo, być do kogo podobnym' (por. niżej *panašùs*), *nėščióti*, *-ju*, *-jau* ʽnosić', *panėšė́ti*, *-nėšiù* ʽponieść coś niedaleko, przez krótki czas' (por. *paėjė́ti*, GJL II, § 616, Stang 1966, 322). Nomina: *nėščià* (zob.), *nė̃ščiai* (zob.), *nė̃šis* ʽdwa wiadra czegoś przyniesione na jeden raz; to, co się przenosi za jednym razem', *nėšlì* f. ʽciężarna', *nėštýbė* ʽciąża, bycie ciężarną', *nėštùmas* ts., też ʽokres ciąży', *pranėšiuĩ* adv. ʽw odstępie jeden od drugiego' (*Statyk pėdus pranėšiuĩ, tai geriau džius* ʽUstawiaj snopy nieco odsunięte od siebie, to będą lepiej schły'). Do tego łot. *nẽsât* iter. ʽnosić', *nẽsis* ʽnosidło na wodę, koromysło' : lit. *nė̃šis* (pl. *nẽši* a. *nẽšas* ts.). Por. jeszcze WSE w scs. *něsŭ* aor. ʽniósł' < *nēš- < *h₁nēḱ-s-. — SO *naš-*: *našìnti(s)*: *našinu* SD «głoszę, rozgłaszam» (syn. *girdenu*), «obwieszczam co komu» (syn. *gerdenu*), *našina* SD «gruchnęło co, increbrescit rumor, ingruit, perstrepit» (syn. *girdena*), *našinasi* SD «rozgłasza się co» (syn. *gerdenasi*). Z innym suf.: łot. *nasât*, *-ãju* iter. ʽnosić; mieć na sobie jako ubranie'. Nomina: zob. *našà*, *naštà*. — W czas. sekundarnym usunięto apofonię drogą uogólnienia alternantu *neš-*, stąd iter. *nešióti* ʽnosić' (wobec słow. *nositi*, *nošǫ*, transponat ie. *h₁noḱ-éi̯e-, LIV[2] 250). O dawnej obecności iteratywu *našyti świadczą takie drw., jak *našỹklė* ʽnosidło, nosze', SD <naśikłe Ss. Sakramento> «monstrancya, sacra theca Eucharistica, sacro sanctum Eucharistiæ ferculum» oraz *našystà* gw. ʽsposób noszenia się, ubierania się, moda' (paralela: *dalystà* ⇐ *dalýti*), zob. Būga, RR II, 265, Skardžius, RR 4, 375. Osobno zob. *našà*, *naštà*, *nãščiai*. — Zwraca uwagę innowacyjny SZ typu *RiT*, *niš- ⇐ *neš-*, poświadczony odosobnionym derywatem na SW *panyšė́ti* ʽponieść przez pewien czas' (por. *pavyžė́ti* ⇐ *viž- ⇐ *vežù*). Zob. Stang 1966, 322. Nie ma refleksów SZ †inš- / †unš- z pie. *h₁n̥ḱ-.

nèt (1) przysłówek ʽaż do, nawet', SD «aż (względem czasu), usque, usquequo», *neť ik' vakari* DP ʽaż do wieczora', *nèt kraũjas stìngsta* ʽaż krew krzepnie', por. łot. *net līdz* ʽaż do', (2) spójnik ʽaż, tak że, nim', np. *Nevalgysiu, net pakalbėsiu žodžius mano* ʽNie będę jadł [tak długo], aż nie wypowiem słów moich'. Pochodzi z apokopowania formy *ne-ti, *ne-te lub *ne-ta, z *ne* jako negacją, por. *netigi* (Nesselmann, Kurschat), *nete* ʽaż' (*Sukulkit kulkit nete išgi grunta* PK 98_{26} ʽzburzcie je zburzcie aż do gruntu jego'), *netegi* SD «chyba, nisi», stlit.

neta. Por. ptk. *-ti*, *-tai*, *-ta* w *beti*, *bèt* (stpr. *tēnti* ‘teraz’, łac. *poste* ‘z tyłu’ < *pos-ti), *betaig*, *betag*. Zob. GJL III, § 829.

netìkėlis, *nẽtikėlis*, *-ė* ‘człowiek do niczego niezdatny, nieudolny, niedołęga; leń; głupi, głupiec’[351]. SD <netikielis> 1. «gruby, grobijan» (syn. *mužikiškas*, *kiemiškas*, *nerūgėlis*, <nełymtas>), 2. «nikczemnik» [‘człowiek niewiele wart; nie nadający się do niczego’, SPXVI]. Formacja z suf. *-ėlis*, urobiona od *netìkęs*, *-usi* ‘niedobry, lichy, nieudolny, głupi’, zaprzeczonego ptc. prt. act. od *tìkti* (zob.). Budowa jak w *neméigėlis*. — Z innym suf.: *nẽtikša* a. *netikšà* c. ‘ktoś nieudolny, nieudany, niedołęga’, nazw. *Netikšà* LPŽ (⇒ pol. nazw. *Nietyksza*, *Nietykszo*). — Drw. *nẽtikšis*, *-io* ‘niedołęga’. Por. *niẽktikšis* (s.v. *niẽkai*), *pùstikšis* (s.v. *tìkti*).

netolì 1. adv. ‘niedaleko’ (*Ãklas ãklą netolì tenuvès* ‘Ślepy ślepego tylko niedaleko zaprowadzi’), 2. praep. z gen., np. *Šulinỹs netolì namũ* ‘Studnia niedaleko domu’. *Žmoniũ susiriñko netolì šim̃to* ‘Ludzi zebrało się blisko stu’ (zob. GJL III, § 784). Zaprzeczona forma adv. *tolì* ‘daleko’, urobionego od adi. *tolùs* (zob.).

netrùkus adv. ‘wkrótce, niebawem, bez zwłoki’. Analiza: *ne-truk-us-*, skostniała forma ptc. prt. act. od *trùkti*, *trùko* m.in. ‘bawić gdzie, marudzić, zwlekać’. Znacz. etym. ‘(długo) nie zwlekając’. Por. *pabùvus* ‘nieco później’, *prireĩkus* ‘w razie potrzeby’ (GJL III, § 671).

neũžauga c. ‘istota niskiego wzrostu (człowiek a. zwierzę)’, SD «karzeł, nanus, pumilio» (war. *neùžauga*) — dewerbalne nomen z ptk. przeczenia *ne* od *užáugti* ‘wyrosnąć’, *užaugu* SD «dorastam, assurgo, accresco, maturesco», syn. *daaugu* (zob. *áugti*). — Z inną budową: *neužauguo* SD «łokietnik, pigmæus» (syn. *uolakčius*), *neužauguonis* ‘dziecko niskiego wzrostu’ (na temat neosuf. *-uonis* zob. GJL II, § 345) oraz *neužauguonė* SD «karlica, nana, pumilio».

nẽvadas, *nevãdas* gw. ‘niewód, wielka sieć rybacka, wleczona przez kilkunastu mężczyzn’ — zapoż. z błr. *névad*, *-a*, pol. *niewód*, *-u* (SLA 142, LEW 498, ALEW 700). Zob. też *vãdas* II.

nevalià, gen.sg. *nevãlios* 2 p.a. stlit., gw. ‘niewola, poddaństwo’ — zapoż. z błr. *njavólja*, *-i*, pol. *niewola*, *-i*. — *neválnykas*, *-ė* stlit., gw. ‘niewolnik’ — zapoż. z błr. *njavólьnik*, pol. *niewolnik*. Zob. SLA 142, LEW 498, ALEW 700n.

nẽveša c. gw. 1. ‘źle jedzący, źle rozwijający się, mizerak, cherlak (dziecko, prosię, bydlę, roślina)’, 2. ‘niechluj, brudas’. Budowa: *ne-veš-a*, sb. postvb. do *vešù*, *vešė́ti* ‘szybko i bujnie rosnąć’ (zob. s.v.). War. na SO: *nẽvaša* (por. *vašà*). — Synonimy ze st. wzdłużonym *vė̃š-* i innymi suf.: *nevė́kšla* a. *nẽvėkšla* c. żm. ‘niewyrośnięty, za mały na swój wiek’ (z *nevėš-la, insercja *k*), ⇒ *nevė́kšlis* ob. *nẽvėkšlis* ts., *nẽvėšoklis* a. *nèvėšoklis* ts. (*Nẽvėšoklis vaikas — auga, auga ir neišauga*. *Metų jis jau turi, tik toks nèvėšoklis, mažiukas*).

nẽvėžioti, *nẽvėžioja*, *nẽvėžiojo* gw. ‘ubliżać komu, obrażać kogo’, war. *nèvėžioti* (*Kam tu jį nèvėžioji*, t.y. *kolioji?* ‘Dlaczego go obrażasz?’). Forma wyabstrahowana ze złożenia prewerbialnego *iš-nẽvėž-ioti* ‘znieważyć, złajać, zwymyślać’, które zostało zapożyczone z pol. *znieważać*, *-am*, rozumianego jako *z-nieważ-ać* (por. też błr. *znjavážycь*, *-žu* ‘znieważyć’). Z pochodzenia jest to zaprzeczony czas. *ważyć* ‘odmierzać ciężar wagą’ (vb. denom. od *waga* ‘libra’). Znacz. etym. ‘odbierać komu wagę’ (por. pol. *lekceważyć* ‘mało kogoś cenić’ ⇐ *lekce* [sobie] *ważyć* ‘parvi pendere’). Drw. *apsinẽvėžioti* ‘zabrudzić się,

[351] W DP ukazuje się wariant z akcentem sufiksalnym: *netikẽlis* ‘głupi’, por. voc. sg. <netikéli>, <netikêli>, nom. pl. <netikélei> (Kudzinowski 1977, I, 498). Nie uwzględnił tego Skardžius 1935, 83 (indeks: *netìkėlis*) ani LKŽ VIII, 741. Akcentuacja *netikẽlis* jest objawem dostosowania deverbatiwów na *-ėlis* do zdrobnień rzeczownikowych typu *kūdikẽlis* ‘dzieciątko’, *asilẽlis* ‘osiołek’, por. GJL II, § 194.

zanieczyścić się'. Por. *vožóti* ⇐ *pa-vožóti* (zapoż pol. *po-ważać*).

nevidõnas pot. 'niegodziwiec, nikczemnik, łobuz' (war. *nẽvidonas*), dawniej też 'wróg' ('abgesagter Feind', LEX). Analiza: *nevid-õnas*. Drw. od cps. *ne-vida c., znacz. etym. 'taki, którego nie chce się widzieć, oglądać' (Būga, RR II, 373). Tylko w słownikach pojawia się drw. wsteczny *vidõnas* o znaczeniu 'przyjaciel'. Por. suf. w *niūrõnas, žiūrõnas* (ŽD 272n.). Pwk. *vid-* stanowi st. zanikowy do *veid-* 'widzieć', (zob. *véidas, veizdė́ti*), np. *pavìdalas* m.in. 'wygląd'. Zob. Lew 499, ALEW 701.

nevýdoti, *nevýdoju, nevýdojau* gw. 'nie przebywać w domu, rzadko bywać w domu', por. *Jis nevýdoja namų, namie tik perguli. Tu nevýdoji namų — eini ir eini*. Formacja z WSZ *vyd-* od *veid-* / *vid-* 'widzieć', o czym s.v. *véidas, pavydė́ti*.

nevỹnas, *-à* gw. 'niewinny': *Jis nevỹnas, o pavynas duoti, ką reikia*. Zapoż. z błr. *njavín.ny*, z uproszczeniem geminaty jak np. w *pavỹnas* (zob.). Wypadek dysymilacji *n.n* > *l.n* stanowi refleks wsch.-lit. *nevil̃nas* (ZS 37, 97). N.B. War. *nevyd.nas (por. *pavỹdnas* ob. *pavil̃nas*) nie jest zaświadczony. — Drw. *nevỹnastis* 'niewinność' ⇐ błr. *njavín.nasсь* (według LKŽ: zapoż. z pol. *niewinność*).

nezbãžnas, *-à* stlit. 'bezbożny, niepobożny, niebogobojny' — zapoż. z pol. przest. *niezbożny* (brak †zbažnas). Por. *nenõbažnas* s.v. *nõbažnas*. Zob. Sla 143, ALEW 701. — Drw. *nezbažnybė* 'bezbożność', *nezbažnystė* ts.

nẽžinia, *nežinià* adv. 1. 'nie wiadomo', 2. 'skrycie, w tajemnicy, potajemnie, po kryjomu, ukradkiem'. War. synkopowany: *nežnià*. Jest to zaprzeczona forma sb. *žinià*, zob. s.v. *žìnė*.

niáuktis, *niáukias, niáukės* (war. *niaũktis*) refl. 1. 'o niebie: chmurzyć się, zasnuwać się chmurami', 2. 'o człowieku: stawać się chmurnym, smutnym, posępnym, gniewać się, dąsać się', *apsiniaukiu* SD[1] «zaburzam się» (syn. *apsirūstinu*) ob. *apsiniauku* [sic] SD «zachmurzyć się», *apsiniaukįs* SD «zachmurzyć się», *apsiniaukimas* SD «chmura» (syn. *sublindimas*). Etymon nieznany. Zob. LEW 499 n., gdzie wzmianka o próbie Perssona nawiązania do łac. *nuscitiosus* 'źle widzący, niedowidzący' (war. do *luscītiōsus* ts. ⇐ *luscus* 'jednooki; niedowidzący'). Trzeba jednak dodać, że de Vaan 2008, 354 ujmuje *luscus* jako *luk-sko-, czyli wiąże to z pwk. pie. *leu̯k- 'świecić; widzieć' (i o *niáuktis* nie wspomina). — Drw. *niáukstytis* a. *niaukstýtis* 'chmurzyć się', nomina: *niáukena* 'gęsta mgła, tuman', *niaũkius* 'ponury, zły człowiek', *niaukùs* 'pochmurny, mglisty'. — Homofoniczne formy: 1. *niaũkti, -ia, -ė* intr. 'padać — o deszczu' (war. *niáukti*): *Tas lietus niaũkia ir niaũkia, ir galo nėra tam jo niaukimui*, 2. *niaũkti, -ia, -ė* tr., zwykle z prvb. *su-* 'mieszać, przewracać, wywracać (pościel), kotłować': *Visa lova buvo suniauktà kaip kiaulių kinis*. Drw. *niáukės* f.pl. 'plewy, osłony ziarn pozostałe po wymłóceniu zboża'. — SZ *niuk-*: *niùkti, niuñka, niùko* 'chmurzyć się; zasnuwać się mgłą', *apniùkti* 'wpaść w ponury nastrój, spochmurnieć, posmutnieć', *suniùkti* 'osłabnąć, ochlapnąć'. N.B. *niuksė́ti* 'szturchać' pochodzi raczej od interi. *niùkt* — m.in. o trącaniu łokciem a. pięścią (*niùksas* a. *niùktas* 'uderzenie pięścią; kuksaniec'). — WSZ *niūk-*: *apniũ̃kti, -niũ̃ksta* (*niunk-sta), *-niùko* 'zachmurzyć się (o niebie); pogrążyć się w mroku, pociemnieć; posmutnieć; stracić wzrok', *niūksóti* 'być zachmurzonym, ponurym', *niūkùs* 'zachmurzony, zamglony, mroczny; nieprzytulny; ponury'.

niaũsti, *niausiù, niausiaũ* gw. 'spuścić głowę (okazując tym zmartwienie, smutek)'. Por. *Sėdi, galvą nuniaũsus, i verkia. Nuliūdęs, galvą terpukojy nuniaũsęs*. Analiza *niau-s-*. W oparciu o porównanie z futurum gr. νεύσω 'skinę, kiwnę' wolno utrzymywać, że czas. litewski wywodzi się z formacji dezyderatywnej *neu̯-s- od pwk. pie. *neu̯- 'skinąć, skłonić głowę', por. gr. νεύω 'skinąć, kiwnąć; pochylać się, upadać, obniżać się', wed. *apa-nauti* 'odchyla się, neigt weg'. Zob. LIV[2] 455, LEW 500. — Drw. *niausóti* 'być smutnym,

posępnym’.

niáušės f.pl. ‘pochwa, futerał’ (słownik Baronasa, 1932). Izolowane, bez etymologii. Por. syn. *mãkštys*.

niáutis, *niáujasi*, *nióvėsi* gw. 1. ‘kłócić się’, 2. ‘mocować się, bić się (o dzieciach)’, 3. ‘gryźć się (o psach i innych zwierzętach)’, *pasiniáuti* ‘posprzeczać się, pokłócić się’, *susiniáuti* ts. Niezwrotne: *niáuti, niáunu* (war. *niáuja*), *nióviau* 1. ‘ryć, przewracać’ (Šlapelis 1940, 248)’, 2. ‘porywać, kraść, wykradać’, 3. ‘miauczeć’, SD[1] *niauju* «miąkam, cati vocem edo» (por. łot. *ņaũdêt, -u, -ẽju* ‘miauczeć’ ⇐ *ņaũ*), *išniáuti* ‘chyłkiem wynieść, wywieźć’, *nuniáuti* ‘ukraść (czapkę, rękawice); porwać kurę (o jastrzębiu)’, *užniáuti maĩšą* ‘zadać komu worek na plecy’, tj. ‘zarzucić na ramiona’ (*Užniáuk jam maišą in nugaros*). Pochodzenie niejasne. Akutowany pwk. *niáu-C* każe postawić pytanie o związek wyrazu lit. z refleksami pie. *neu̯H- ‘krzyczeć, ryczeć’ w językach indo-irańskich i tocharskich, por. wed. *návate* ‘ryczy’, *abhí anūṣi* ‘zakrzyknąłem, zawołałem’, SZ wed. *nuvánt-* ‘ryczący’, toch. B *ñewetär* ‘ryczy’ (zob. LIV[2] 456 n., gdzie jednak nie wspomniano o lit. *niáutis*). Z drugiej strony użycie *niáuti* w znacz. ‘miauczeć’ może wskazywać na onomatopeiczną podstawę tego czasownika (por. LEW 500 oraz syn. *kniaũkti*, *miaũkti* ‘miauczeć’). Sceptycyzm w kwestii przydatności lit. *niáuti* dla rekonstrukcji pie. wyraził ostatnio Villanueva Svensson, *Balt* XLVI:2, 2011, 217: «Lith. *niáuti* is uninformative. The late attestation of the Indo-Iranian forms does not permit establishing the Indo-European averbo». Za podstawą onomatopeiczną opowiada się też ALEW 701. Zob. też *paniáuga*.

nìbrė I gw. ‘zabawa wiejska, wieczorynka’, war. *nibrà, nìbras* — sb. postvb. od *nibrinė́ti* ‘wykonywać drobne prace ręczne’ (zob. *nìpras*). Znacz. etym. ‘wieczorne zebranie kobiet przy wspólnej pracy, np. przy przędzeniu, szyciu’. Paralela: *viešnagė́ti* (s.v. *viešn-*).

nìbrė II gw. ‘pysk, ryj świński’. Niejasne. — Drw. *apìnibris* ‘uzda na pysk zwierzęcia’. Por. *apìnasris, apýsnukis* a. *apìsnukis*.

nìčniekas ‘zupełnie nic, nikt, żaden’. Zam. *nìk-niekas. Sekwencja *č-n* na granicy morfemowej stoi zapewne na miejscu *t-n (*nit-niekas, por. *ìč niẽko* ob. *ìt niẽko*). Sekwencja *t...k* z dysymilacji *k...k*. Złożenie tautologiczne o członach zróżnicowanych pod względem iloczasowym: *nik- : *niek-*, por. *niẽkas* ‘nikt, nic’. Paralele: *mãž-možis* (*a-ā), *gér-gėris* (*e-ē). — Jest też złożenie o członach niezróżnicowanych pod względem wokalizmu: *niẽkniekis* ‘drobiazg, drobnostka’.

nidavóti, *nidavóju*, *nidavójau* gw. ‘nadziewać, wypełniać nadzieniem, np. *Su nidavonė nidavók paršelį, kalakutą ir kepk* ‘Nadziej nadzieniem prosię, indyka i piecz’. Niejasne przekształcenie z *nodievóti (por. *nodiejà*), co zapożyczono z pol. *nadziewać*. — Drw. *nidavõnė* ‘nadzienie’.

nie- ptk. przecząca o znacz. ‘ni-’, występująca w złożeniach i zrostach. Por. *niekadà* ‘nigdy’, *niẽkas* ‘nikt, nic’, *niekatràs* ‘żaden z dwóch’ (*niekatróji giminė̃* gram. ‘rodzaj nijaki, neutrum’; war. *nekatràs*), *niẽkieno* ‘niczyj’, *niẽko* ‘nic, nikogo, niczego’, *niẽkur* ‘nigdzie’, *niekuomèt* ‘nigdy’. Zob. *neĩ*.

níedėti stlit. ‘naigrawać się, szydzić, urągać, pogardzać’ (prs. niezaświadczone), ptc. prt. pass. *paníedėtas* ‘wyszydzany’ (hapax w DP, por. *bet idant būtų apjuoktas, paníedėtas, ir ižpėlótas* DP 266_{51} ‘ale aby go [Chrystusa] nagrawano, naśmiewano i ukrzyżowano’), lit. *níedėtinas* ‘naganny, zasługujący na naganę’. Z pb. *nei̯d- < pie. *$h_3$nei̯d- ‘zganić, zelżyć, zwymyślać’ (LIV[2] 303). Por. gr. ὄνειδος, -εος n. ‘zarzut, nagana, obelga; wstyd, hańba’ (Stüber 2004, 107); proteza *o-* ma odpowiednik *a-* w orm. *anicanem* ‘klnę, przeklinam’, *anēc* ‘przeklął’ (por. Martirosyan 2009, 82). SZ sti. *níndati* ‘gani, strofuje’, *nidāná-* ‘zganiony’, SO

goc. *ganaitjan* ʽzelżyć, zwymyślać’. Wynika z tego, że intonacja pierwiastka lit. jest sekundarna (por. Būga, RR II, 468). — WSZ *nīd-*: łot. *nîdêt* lub *nĩdêt*, *-u*, *-ẽju* ʽkrzywo na kogoś patrzeć, nie cierpieć, nienawidzieć’, w tymże znaczeniu: *nîst* / *nĩst*, *nīstu* / *nĩžu*; refl. *nîstiês* ʽbyć skłóconym z kimś, nienawidzieć się; brzydzić się czymś’. Czy tutaj też *nĩdêt* ʽz cicha porykiwać (o bydle); płakać, szlochać’? — Nomina: łot. *nîdeklis* ʽzazdrośnik’, też ʽśrodek do tępienia owadów’, *nîdulis* ʽnienawistnik; przeciwnik’. — SO *naid-*: łot. *naîds*, *naîdus*, *iẽnaîds* ʽwrogie nastawienie, wrogość, nienawiść’, ⇒ vb. denom. *naîduôt(iês)* ʽnienawidzieć (się)’. Zob. Būga, RR II, 299, ME II, 689, BSW 193, LEW 501, ALEW 734.

níegti, *níegiu*, *níegiau* gw. ʽniechcący zabić’, *nuníegti* ʽskrycie, potajemnie zabić; zabić’ (*Vagį nuniegė*. *Katiną nuniegė*). Niejasne. Być może polega na fonetycznej dyferencjacji względem formy *níekti*, *níekiu*, *níekiau* ʽgardzić; gnębić, uciskać’, *nuníekti* 1. ʽmieć za nic’, 2. ʽzabić’ (*Aš tave nunieksiu*), o czym zob. s.v. *néikti*.

niẽkai 2 p.a., *niekaĩ* 4 p.a. m.pl. 1. ʽdrobiazgi, błahostki’, 2. ʽplotki, brednie, niedorzeczności, głupstwa, bzdury’, 3. ʽmała ilość czego, niewielka kwota pieniędzy’, 4. bibl. ʽmarność’. SD *niekai* «bayki to, plotki, brednie», «błazeństwo, nugæ, ineptiæ» (syn. *bezliepyčios*), «obłuda, mara, larua vmbratilis» (syn. *mėtra*), «widok fałszywy, obłuda, falsa visio, phantasma», *niekų kalba* «baianie, bayka, fabulositas, fabula, neniæ aniles...» (syn. *sekmė*, *pasaka*). Substantywizacja zaimka *niẽkas* ʽnic’ (zob. s.v.). — Drw. *niẽkius* ʽżartowniś’, SD «fiuta, vanus, futilis homo» [pol. przest. *fiute*, *-ego* ʽpędziwiatr, wietrznik’, L.], też «natręt, ardelio, onis; pletliwy, nugatorius, fabulosus; plotka, nugator, blatero». Cps. *niekabylys* SD «kuglarz, figlarz, skoczek» (por. *bylà*, *bylóti*), *niekadarỹs* ʽczłowiek lekkomyślny, nicpoń, hultaj’, SD «ciarlatan, circulator, nugiuendus, ostentator» [ʽkuglarz, filarz, szlabierz’, L.], *niekakalbỹs* SD «baia» [ʽbajacz, bajkarz, plotkarz’, L.], SD[1] «drwal, stupidus, stolidus, incomptus, inciuilis» (syn. *vopalis*), «klekot, plotka, blatero, nugator» (por. *kalbḗti*), *niekasakys* SD «bałamut, nugator, blatero» (por. *sakýti*), *niẽktauza* c. ʽkto plecie głupstwa’ (por. *taũzyti*), *niektikỹs* a. *niẽktikis* ʽkto wierzy w zabobony, przesądy’ (por. *tikḗti*), ⇒ *niẽktik-šis* ʽkto mówi głupstwa, papla’.

niekaniekis, *-io* SD[1] «fraszka, nugæ, hilum, floccus, ciccus, cassa, glans», *niekniekiai* m.pl. DP ʽprożność, marność; plotki’ — złożenie tautologiczne, por. *niẽkas* ʽnikt, nic’. Paralele: *mãžmožis*, *príešpriešais*, *šùnšunis*. — War. *niekaniekės* f.pl. SD «bałamuctwo; fraszka», *niẽkniekis* ʽdrobiazg, drobnostka, błahostka, bagatela, rzecz bezwartościowa’, ⇒ *niẽkniekiai* m.pl. ʽgrosze, mała kwota pieniędzy’ (*Už niẽkniekius jis nupirko dvarą*). War. żm. *nẽ̃knėkis* ʽdrobiazg, błahostka’. Osobno zob. *nìčniekas*.

niẽkas 1. ʽnikt, nic’, 2. ʽrzecz nic nie warta, drobiazg, błahostka’, pl. *niẽkai* (zob.). Złożenie *niẽ-kas* < pbsł. *nei̯-ka- < *nei̯-k$^{u̯}$o- (zob. *kàs*) jest porównywalne z jednej strony ze strus. *ni-kŭ* ʽnikt’, z drugiej strony ze scs. *ni-kŭto* ʽnikt’, *ni-čĭto* ʽnic’. — War. gw. *nẽ̃-kas* ʽnikt, nic’ (zob. *nẽ̃*) przypomina scs. *ně-kŭto* ʽaliquis, ktoś’. Człon I może być wzdłużonym alternantem morfemu negacji *ne*[352]. Por. lit. *nẽ̃sti* ʽnie jest’ z *ne ẽsti* (s.v. *esù*), goc. *nist* ts., łac. *nēmō*, *-inis* ʽnikt, żaden’ < *ne hemō. — Drw. *niẽkalas* ʽlichy, wybrakowany towar’, *niekèsnis* ʽgorszy’ (*Takùtis juõ toliaũ, juõ niekèsnis*), *niekiáusias* ʽnajgorszy’ (*Màno dalỹkas niekiáusias*), *niẽkas niekiáusia* ʽdosłownie nikt, nic’ (*Nedingo niekas niekiausia*), *niẽkieno* ʽniczyj’ (por. *kienàs*), *niekìngas* ʽbłahy, marny, nędzny; żałosny’, *niẽkis* 1. indecl. ʽnic’ (*Žmogus be mokslo yra niekis*), 2. m. ʽdrobiazg, błahostka, bagatela’ (*Tai niẽkis, aš pats galiu tai pasidirbti*), *niẽkšas* (zob.), *niekùtis* ʽbłahostka, bagatela’, *perniẽk* (zob.), *póniekis*, *-ė*

[352] Por. sti. *ná-kiṣ* ʽnikt, żaden’, aw. *naēčiš* ts., łac. *ne-uter* ʽżaden z dwóch, obojętny’, *nihil* ʽnic’ < *ne hīlum* ʽani trochę’, *nōn* ʽnie’ (w odpowiedzi na czyjeś słowa) < *noi̯n < *ne oi̯nom ʽani jedno’ (arch. *noenom*), niem. *kein* ʽnikt, żaden’ < stwn. *ni-hein* ʽani jedno’.

ʽniezły, znośny’ (por. pol. *niczego sobie*). Cps. *niekdžiugỹs* ʽkto się cieszy z byle czego’ (por. *džiùgti*). Osobno zob. *sùniekė* i złożenia tautologiczne *niekaniekis*, *nìčniekas*. — Vb. denom. 1. *niekáuti* ʽzajmować się głupstwami (zamiast pracować jak inni)’, *niekauju* SD «bałamucę» (syn. *kliemi*), 2. *niekčioti* b.z.a. ʽrobić coś nieumiejętnie, źle’, 3. *niẽkinti* (zob.), 4. *niekinė́ti* ʽkraść drobne rzeczy’, Por. ros. *uničižítь* ʽupokorzyć, poniżyć’ ze strus. *u-ničiž-iti* ⇐ *ničĭže* ʽnic’; ros. *uničtóžitь* ʽzniszczyć, wytępić, zniweczyć; zgnębić, przytłoczyć’ ⇐ strus. *ničĭtože* ʽnic’.

niẽkinti, *niẽkinu*, *niẽkinau* ʽgardzić kim, lekceważyć, poniżać, znieważać, szkalować, hańbić, plamić (dobre imię)’, SD *niekinu* «gardzę» (syn. *peikiu*, *ažu niekų turiu*), «pustoszę co» (syn. *gadinu*). Czas. denominatywny na *-inti* od *niẽkas* ʽnic’. Znacz. etym. ʽmieć za nic’. Nawiązanie łot. *niẽcinât* ʽgardzić, pogardzać’ ⇐ *niẽks* ʽnic’. — Drw. *niekintojas* SD[1] «gardziciel, contemptor, spretor, despector», SD «niszczyciel, confector, consumptor, perditor, extinctor» (syn. *gaišintojas*), *pãnieka* ʽpogarda’.

niekóti, *niekóju*, *niekójau* ʽwiać zboże, oddzielać na wietrze zanieczyszczenia z omłóconego ziarna’. Refl. *užsiniekóti* przen. ʽnie zwracać uwagi, nawykać’. Odpowiednik łot. *niẽkât* ʽwiać zboże’ (war. *niẽkuôt*). Czasownik ma wygląd denominativum od niezachowanego pwk. *niek-* < pb. *nei̯k- (zob. LEW 502, ALEW 703). — Neoosn. *nieko-*: *niekočià*, *niekóčia* a. *niekõtė* ʽdrewniane podłużne naczynie półkolisto wydrążone, używane do wiania ziarna, do prania; niecka’, SD <niekoćia> «kopanka; niecka». War. *niekotis*: SD[1] <niekatis> «niecka», też *naikõtė* ts. Por. sufiks w *mazgõtė* ⇐ *mazgóti*.

niẽkšas ʽłotr, nikczemnik, podlec’ (*Jis iš visų niekšų niekšiausias pasirodė* ʽOn okazał się największym ze wszystkich łotrów’) — formacja urobiona suf. *-ša-* od zaimka *niẽkas* ʽnikt’. Por. formant w *nemókša(s)*, *nẽtikša*. — Drw. *niekšýbė* a. *niekšỹstė* ʽnikczemność, podłość’, *niekšìngas* ʽnikczemny, podły’, *niẽkšiškas* ts.

niẽmčius, *-iaus* gw. ʽNiemiec’, adi. *n(i)emẽckas* ʽniemiecki’ — zapoż. z błr. *némec*, *-mca*, adi. *njamécki* (ZS 37). Grupa spółgłoskowa *-mč’-* jest objawem dostosowania fonotaktycznego, podobnie jak grupa *-u̯č’-* w zapoż. *kriaũčius*, *šaũčius*. Por. jeszcze *mẽčmergė* z *mecmergė.

niẽmas, *-à* gw. ʽniemy, nie mogący mówić na skutek kalectwa’ — zapoż. z błr. *njamý*, pol. *niemy*. War. *niemùs*. — Drw. *niemkà* c. ʽniemowa’, *niẽmkus* ts. Vb. denom. *niẽmti*, *-stù*, *-iaũ* ʽniemieć, stawać się niemym’, *užniemė́ti* ʽzaniemówić; stracić czucie, np. w nodze’ (por. błr. *njamécь*, *-éju*, pol. *niemieć*, *-eję*).

niežė́ti, prs. *niẽžti* (atemat.; war. *niẽžta*, *niẽži*), prt. *niežė́jo* ʽświerzbieć, wywoływać swędzenie’, *niežti-mi liežuvis* SD «świerzbi mię co» [dosł. ʽświerzbi mi język, mam ochotę coś powiedzieć’], *niežaĩ* m.pl. ʽkrosty, świerzb’. Ze zmianą nagłosu: gw. *miežė́ti*. Odpowiednik łot. *niêzt* a. *niẽzêt* ʽswędzieć’, *niẽzis* a. *niezulis* ʽświerzb’. Bez pewnej etymologii, zob. referat w LEW 502 i ALEW 703. Transponat ie. $*nei̯ǵ^h$-. — Z prs. *niẽžti* a. *niẽžta* wyabstrahowano neopwk. *niežt-*, stąd oboczny pdg. *nieztė́ti*, *niẽžti*, *-ė́jo* ʽświerzbieć, swędzieć’ (paralele: *nerštė́ti*, *perštė́ti*). — Drw. *niẽžas* ʽświerzb’, *niežulỹs* ʽświerzbienie, świerzb’, *niežúotas* ʽzarażony świerzbem’. Neoosn. *niežėj-*: *niežėjimas* SD «świerzbiączka», *niežėjimas akių* SD «świerzb oczu, zapalenie». — SZ *niž-*: *nìžti*, *nỹžta* a. *nį̃žta* (*ninž-sta), *nìžo* ʽparszywieć, krostowacieć; zaczynać świerzbieć’, *apnìžti* a. *nunìžti* ʽpokryć się krostami’, *įnìžti* a. *sunìžti* ʽzaświerzbieć, zaswędzieć’. — SO *naiž-*: łot. *naĩza* a. *naizs* ʽkrosty, świerzb’, *naĩzaîns* ʽkrostowaty’ (brak odpowiednika lit. *naižas; por. stosunek *paĩšas* : *piẽšti*; *žaĩbas* : *žiẽbti*).

nìgzti, *nỹzga* (*nįzga, war. *niñzga*), *išnìzgo* gw. 1. ʽzwichnąć (o nodze, ręce)’, 2. ʽwybić ze stawu (o nodze, ręce)’. Od interi. *nìkst*, opisującej wrażenie zwichnięcia, por. *Nìkst, nìkst*

koja bebėgant sunizgo. Por. LEW 503. — Drw. *nìgzterėti* a. *nìksterėti* ʽnadwichnąć, lekko zwichnąć’, *nìkstas* ʽzwichnięcie, skręcenie’, *nìkščius* ts.

nykštỹs, *-čio* 3 p.a. ʽpierwszy, najkrótszy, najgrubszy palec ręki, kciuk’. SD <nikßtis> «palec wielki u ręki, pollex». Dawniej też *nýkštis*, *-ies* m.f. Przekształcone ze stlit. *inkštis* / *inkštys* ʽkciuk’ bądź metatezą *n*, bądź adideacją do czas. *nỹkti* (zob.) m.in. ʽniknąć, ginąć’. Drw. *nykštùkas* 1. ʽptak mysikrólik, Regulus regulus’, 2. ʽbajkowa postać wielkości kciuka, krasnoludek, skrzat’. Inaczej LEW 108, 503 (drw. od pwk. pie. *ei̯d- / *id- ʽnabrzmiewać’, który miał ulec kontaminacji z wyrazem *įsčios* ʽłono’ < *inti̯ā-). Jeszcze inaczej Hilmarsson, *Balt* 19:1, 1983, 169-174, który postuluje dwie praformy bałtyckie: *inkšti- i *ninkšti- (-*k*- jest wtórną insercją), będące kontynuacją pb. *n̥nšti- z pie. h_1n̥-h_1n̥ḱ-ti-; pwk. *$h_1$neḱ- m.in. ʽwziąć, chwycić’ (zob. *nèšti*); znacz. etym. ʽchwytający, grabber, seizer’. — Odpowiednik łot. *îkstis* ʽkciuk’ (z *inkstis), gen.sg. *îkšķa* (z *inksti̯ā). Od osnowy gen.sg. utworzono nową postać nom.sg. *îkšķis* (liter.); stąd z uproszczeniem grupy *kšķ* warianty gw. *îkšis*, *îšķis* oraz *īksis*. Drw. gw. *îksnis*, *ikstenis*, *īksteris*. — Hapaks stpr. *instixs* EV ʽkciuk, Dume [Daumen]’ jest najprawdopodobniej błędem odpisu zam. <inxstis>, czyt. [inkstis]. PKEŽ 2, 29 czyta [instiks] i wywodzi z *inkstik(a)s przez dysymilacyjny zanik -*k*-. Związek z nazwą ʽnerki’, *ìnkstas*, jest mało prawdopodobny (zob. s.v.). Może raczej połączyć lit. *inkštis* i stpr. <inxstis> z wyrazem *insutis ʽkrótki (palec)’, wyderywowanym z adi. *insa-, jak w stpr. *īnsan* ʽkurz’, wsch.-lit. *į́sas*, *ýsas* ʽkrótki, kusy’ (zob. s.v.), łot. *îss*, *îkss* ʽkrótki’. Podobnie już PKEŽ, *l.c.*. Zakładane zmiany fonetyczne, to 1. synkopa: *insutis > *instis, 2. insercja *k*: *instis > *inkstis, 3. welaryzacja *ks* > *kš*: *inkstis > *inkštis*. Podobny ciąg przekształceń obserwuje się w wyrazach łot. *riẽksts* ʽorzech’ (wobec lit. *ríešutas*) oraz lit. *añkštas* ʽciasny, wąski’ (wobec scs. *ǫzŭkŭ*). Zob. też ALEW 704.

nìkti: *apnìkti*, *-ninkù*, *-nikaũ* ʽobstąpić, otoczyć (o psach, wilkach, o robactwie); napaść’, *įnìkti* a. *užnìkti* ʽwziąć się do czegoś zażarcie, stać się zawziętym, rozochocić się’, *sunìkti* ʽzabrać się do czego gromadnie i na raz, zacząć gorliwie; natrzeć, napaść’. Odpowiednik łot. *apnikt*, *-nìkstu* (war. *-nìku*), *-niku* ʽznudzić się’, refl. *niktiês* ʽnarzucać się komu’. Do pie. *nei̯k- ʽpodnosić się’ (LIV^{2} 451), por. het. *ninikzi*, 3 pl. *nininkanzi* ʽpobudza, podburza, wprawia w ruch’ (*ni-nin-k-, zob. Kloekhorst 2008, 606), SE gr. νεῖκος ʽspór, kłótnia; łajanie, lżenie; walka, potyczka’. Zob. też ALEW 704. — N.B. Wymieniana w tym kontekście forma stpr. *neikaut* ʽwandeln’ (LEW 503) nie jest pewna, ponieważ może być błędem druku zam. <ueikaut> (to do lit. *veĩkti*), zob. LAV 248. — Drw. *nìkis* a. *nỹkis* ʽzły nawyk, wada; kaprys, zachcianka; upór (zwierzęcia), złość; głupstwo, bagatela’, *nìkis* ʽktoś przekorny, uparty’. Por. łot. *nikns* ʽzły, złośliwy; szkodliwy (o chwastach), powodujący szkody (o wichurze)’. — WSZ *nīk-: scs. *vŭzniknǫti* ʽpojawić się, ukazać się’, sch. *nȉknuti* ʽpochylić się’, ros. *níknutь* ʽpochylać się, schylać się, podupadać, słabnąć, marnieć’, czes. *niknout* ʽzanikać’, pol. *niknąć* ʽstawać się niewidocznym, ginąć z oczu; mizernieć, chudnąć, słabnąć, przestawać istnieć’ (REW II, 220n.). Osobno zob. *nỹkti*. — SE: *neik-*: *néikti* (zob.). — SO: *naik-*: *naikà* (zob.).

nỹkti, *nykstù*, *nykaũ* 1. ʽtracić zdrowie, siły, opadać z ciała, mizernieć, niknąć, upadać’, 2. ʽprzemijać, przepadać, ginąć’. SD <nikstu> «nikczemnieię» (syn. *netikėliu tumpu*), «niszczeię» (syn. *gaištu*), «ponikam» (syn. *gaištu*). Cps. *išnỹkti* ʽzniknąć, znikać’, DP ʽwniwecz się obrócić’, *nunỹkti* ʽprzepaść, zginąć, zdechnąć’, *sunỹkti* ʽwycieńczyć się, zmizernieć, zmarnieć, zubożeć; rozpaść się, zginąć; upaść (na duchu, zdrowiu)’. Odpowiednik łot. *nĩkt*, *nĩkstu*, *nĩku* ʽcherlać, niedomagać; psuć się’. Pdg. zbudowany na neopwk. *nyk-*, który wyabstrahowano z prs. *nykstù*, 3 os. *nỹksta*, właśc. *nįksta z *nink-sta, starsze *ni-ñ-ka*, zob. *nìkti*, *niñkti*. Paralelne neopierwiastki z wtórną samogłoską -*y*- to *mỹžti*, *slỹpti*, *vỹkti*. Inaczej ALEW 704: sekundarne vb. denominativum od *niẽkas* ʽnikt, nic’,

powstałe analogicznie na wzór *lýsti* ⇐ *líesas*; *vỹkti* ⇐ *viẽkas*. — Caus. *išnykdénti* ʻzgładzić, wytępić', *išnykinti* PK 122_7 ʻzgładzić (grzechy)', PK 141_{22} ʻskazić', *nỹkailiuoti* ʻniedomagać, chorować' (por. neosuf. w *gỹvailioti, sárgalioti*), *sunỹkdyti* ʻwygłodzić, doprowadzić do wyniszczenia, np. krowę'. — Nomina: *nỹkena* ʻchorowity człowiek, cherlak' (por. suf. w *líegena*), *nykùs* 1. ʻpusty', 2. ʻsmutny, przygnębiający, ponury', 3. ʻdziwnie obcy, niesamowity, budzący strach', 4. ʻniezborny, nieruchawy (np. robotnik)'. — SO *naik-*: *naikìnti* (zob.).

niñkti, *ninkstù, ninkaũ* gw. ʻniknąć, ginąć, przepadać', por. *Žmonės pradėjo niñkti ir išninko* ʻLudzie zaczęli ginąć i wyginęli'. *Kas bū́tų, kad kalba praniñktų* ʻCo byłoby, gdyby język zginął (zaniknął)'. Pdg. opiera się na neopwk. *nink-*, który został wyabstrahowany z prs. infig. *ninkù* ⇐ *nik-*, zob. *nìkti*. Paralelnymi nowotworami są *klim̃pti* ob. *klìpti* oraz *kim̃šti* ob. *kìšti* (por. też *jùngti, jùnkti*).

niókoti, *niókoju, niókojau* 1. ʻniszczyć, pustoszyć', 2. ʻdręczyć, męczyć' — z *ni.jókoti przez synkopowanie samogłoski *i* w pozycji przedakcentowej. Jest to vb. denom. do *nijóks* ʻżaden, ni jeden'. Por. *niẽkinti* ⇐ *niẽkas*. Paralele na synkopę: *niaũgi* < *ni.jaũgi* (to z *nejaũgi*); *žiótis* < *ži.jótis; *liùndra* < *li.jùndra*.

nìpras, *-à* gw. ʻzręczny, o zręcznych palcach'. War. *nibrùs, -ì* ts. Łot. *niprs, ņiprs* ʻżwawy, prędki, mocny' może być zapożyczeniem z lit. (inaczej ME II, 744 n.). Analiza: *nip-ra-*. Dalsze objaśnienie niepewne. Dewerbalny drw. od SZ *nip-* ⇐ *nep-*? Por. może via *s*-mobile pwk. *snep- / *snip- s.v. *snãpas*. — Vb. denom. *niprénti* ʻrobić co powoli, dłubać się', *niprinė́ti* a. *nibrinė́ti* ʻwykonywać drobne prace ręczne' (syn. *naginė́ti*), *nìpryti* a. *nìbryti* ts., SW *nýprioti, nỹprioti* ʻrobić co pomału, dłubać, grzebać, pleć, wiązać (nici)'.

nyrė́ti, *nỹri, nyrė́jo* 1. ʻbyć zanurzonym pod wodą', 2. ʻstać lub siedzieć ze zwieszoną głową', 3. ʻpatrzeć spode łba' (syn. *nýroti*) — durativum stanu z suf. *-ėti* i WSZ *nyr-* ⇐ *nir-*, zob. *nìrti* I. — Z innymi suf.: *panyrė́ti* ʻnurkować', przen. ʻzagłębiać się w myślach, w pracy' (por. *niùras*), *nyrinė́ti* ʻchodzić, rozglądając się'. Nomen: *nyrū̃nas* ʻktoś wścibski, ciekawski, wszędobylski'. — Ze słowiańskiego por. WSZ *nīr- w rcs. *nirjati* ʻnurzać się', ukr. *nirjáty* (*nirnúty*), sch. *pònirati* ʻ(o wodzie) znikać pod ziemią, płynąć pod ziemią'. — Obocznym do *nir-* st. zanikowym było *nur-, o czym świadczy WSZ *nūr- w refleksie słow. *nyr-*, por. rcs. *nyrjati* ʻzanurzać się', ros. *nyrjátь* ʻnurkować, zanurzać się' < *nūr-i̯ā- od *nr̥H-C (*nyrnútь* ʻzanurzyć się'). Drw. ros. *nyrók* ʻnurek', bg. *niréc* ts., błr. *nýrka* ʻgatunek kaczki', ros. *pronýra* ʻkrętacz, oszust' (*pronýrlivyj* ʻszczwany, przebiegły, wścibski'), czes. n.m. *Nýrsko*, *Nýřany*. Zob. BSW 196 n., REW II, 233. — Innowacyjny SO *nair-* (⇐ *nir-*, *nyr-*): *nairýtis* (zob.).

nir̃sti, *nirstù, įnirtaũ* 1. ʻwpadać w gniew, w złość', 2. ʻupierać się; kaprysić', *apnir̃sti* a. *įnir̃sti* ʻrozgniewać się; wziąć się do czegoś zażarcie, z zaciekłością, stać się zawziętym, rozochocić się; rozkaprysić się; uprzeć się (o koniu)'. SD: *nirstu* «bestwię się, ferocio» (syn. *gailauju*), *nirstus arklys* «zacinaiący się koń», *apnirto* «roziadł się» (*apnir̃sti* DP ʻrozgniewać się'), *įnirstu* «roziuszam się, efferasco». Alternant *nirt-* reprezentuje SZ do *nert-* jak w *nértėti* ʻgniewać się' (zob. s.v.). Por. Lew 504n., ALEW 705. Osobno zob. *nir̃šti*. — W tekstach stlit. praesens do *nir̃sti* ukazuje się trzy razy z pierwiastkiem w st. pełnym *nert-*: 3 os. *nerst(a)* ʻgniewa się' < *ners.sta < *nert-sta. Por. 1° *kiek vienas, kuris nerst ant brolio savo, kaltas bus sūdo* DP 292_{25} ʻkażdy, ktory się gniewa na brata swego, winien będzie sądu', 2° *bet kad vienok žinai, jog jisai turi ką prieš tave, jog ant tavęs skundžias, arba nerst* DP 296_{16} ʻale iż jedno wiesz, że on ma coś przeciwko tobie, że się na cię skarży, abo gniewa', 3° *tenerst velns ir visa pekla* MŽ 189_3 ʻniech rozgniewa się diabeł i całe piekło'[353]. To *nerst(a)* polega

[353] W słowniku do pism Mażwida (Urbas 1996, 239) forma *tenerst* została omyłkowo przypisana do czasownika *ner̃šti*. Ten ostatni jest innowacją, opartą o neopwk. *neršt-*, zob. s.v. *nir̃šti*.

widocznie na wyrównaniu prs. *niȓsta* do bliskoznacznego prs. *nérta* (inf. *nértėti*). Neologizm ten przypomina takie praesentia, jak *gẽsta* (s.v. *gèsti* II), *skẽsta* (s.v. *skẽsti*) i *témsta* (s.v. *témti*). — Nomina na SZ *nirt-*: *niȓtis, -čio* ʽgniew' : stpr. *steises nierties* gen.sg. ʽgniewu, des Zorns', czyt. [steisəs nirtis]; *nirtulỹs* ʽwściekłość, gniew; narów, zły nawyk' (⇒ *nirtulìngas* ʽwściekły, rozwścieczony'). — Neopwk. *nars-* ⇐ *nirs-*: *naȓsas* (zob.). — SO *nart-*: *nártinti* (zob.).

niȓšti, *nirštù, niršaũ* ʽgniewać się, wściekać się', *įniȓšti* 1. ʽrozgniewać się, rozjuszyć się', 2. ʽwziąć się do czegoś z zaciekłością' — pdg. oparty na neopwk. *nirš-*, który został wyabstrahowany z prs. *nirštù* drogą reanalizy *nirš-stu. Samo *nirštù* jest produktem zmiany fonetycznej, jaka dotknęła pierwotne *nirstù* ʽwpadam w gniew' < *nirs.stu < *nirt-stu (*rs* > *rš* przez persewerację). SZ *nirt-* należał do pwk. *nert-*, zob. *nértėti* ʽgniewać się'. Osobno zob. °*nerkti*. — Drw. od *nirš-*: *niršéti, nìrša, -éjo* ʽwystępować gromadnie, poruszać się bezładnie, we wszystkie strony (o dzieciach na podwórzu), roić się (o mrówkach, kijankach), tworzyć chmarę (o komarach)', *niršdénti* ʽwaśnić, podjudzać', *įnìršinti* ʽrozzłościć, rozjuszyć'. Nomina: *niršýnas* ʽrojowisko, miejsce na jeziorze, gdzie się roi od ryb', *niȓšis* ʽgniew, złość', *niȓštas* ʽwzburzenie, złość', *niršulỹs* ʽgniew, złość, zdenerwowanie', *niršùs* ʽgniewliwy, gniewny, rozgniewany' (⇒ *niȓšiai* adv. ʽgniewnie, z gniewem'). — SO *narš-* ⇐ *nirš-*: *įnaršìnti* ʽrozdrażnić, rozjątrzyć, rozgniewać', SD *naršinu* «jątrzę, aspero iram alicuius...» (syn. *rūstinu*, *rūstybėsp kurstau*). Nomina: *narštas* (zob.), *naršùs* ʽgniewny, srogi' (syn. *narsùs*). Paralele: *nars-* ⇐ *niȓs(ti)*; *gaȓs-* ⇐ *giȓs(ti)*; *kars-* ⇐ *kiȓs(ti)*. — Reanaliza *niršt-ù* wytworzyła oboczny neopwk. *niršt-*, widoczny w takich derywatach, jak *nirštauti* b.z.a. ʽzłościć się nieco' (paralela: *trókštauti* ⇐ *trókštu*), *nirštìngas* ʽrozzłoszczony, rozgniewany'. — Do neopwk. *niršt-* została dotworzona nowa forma SE w postaci *neršt-*, a świadczy o tym pdg. *neȓšti*, *nerščiù*, *nerščiaũ* ʽzłościć się skrycie', refl. *neȓštis* ts. (*Jinai neȓštės ant jo už bitis pavogtas* ʽOna złości się na niego z powodu ukradzionych pszczół'), ⇒ *neȓštintis* ʽzłościć się nawzajem, kłócić się', *susineȓštinti* ʽpokłócić się'.

nìrti I, prs. *nyrù* (*nįru < *ni-n-ru; war. *nìrstu*), prt. *(į)niraũ* ʽwłazić do wody, zanurzać się', *išnìrti* ʽwynurzyć się, wyleźć z wody, wychynąć, wyłonić się', *panìrti* ʽzanurzyć się, ugrzęznąć; uciec, umknąć'. Formacja ingresywna z suf. *-sta-* i SZ *nir-* ⇐ *ner-*, por. *nérti* I ʽzanurzać się', SO *nárdyti* ʽzanurzać, pławić' (zob. s.v.). Odpowiedniki bsł.: łot. *nìrt²*, *nirstu* a. *niŗu, niru* ʽzanurzyć się', scs. *vŭnĭrǫ* (*vŭn-nĭr-ǫ) ʽpogrążam się', *vŭnĭrěti* ʽzanurzyć się', SE aor. *ponrětŭ*. — Obocznym do *nir-C stopniem zanikowym było pbsł. *nur-C. Świadczy o tym refleks stopnia wzdłużonego *nūr-C w psł. *nyrjati, ros. *nyrjátь* ʽzanurzać się' (zob. s.v. *nyréti*). Por. BSW 196n., Stang 1942, 35. LIV² rekonstruuje — ze znakiem zapytania — sețowy pwk. pie. *nerH- ʽzanurzać się, untertauchen', ograniczony do bałto-słowiańskiego. — Drw. *nìrdyti* caus. ʽchować, skrywać', *nunìrdyti* ʽdoprowadzić do zguby', *sunìrdyti* ʽzawieruszyć, zaprzepaścić, tak schować, że nie można odnaleźć' (znacz. etym. ʽpogrążyć, ukryć pod powierzchnią wody'). — Zanikłe nomen *nir-va a. *nir-vas dało osnowę vb. denom. *išniȓvinti* ʽniepostrzeżenie, chyłkiem wynurzyć się', por. *Išlindo, išniȓvino vilkas iš miško* ʽWylazł chyłkiem wilk z lasu'; *nirvinéti* ʽłazić po kątach, wałęsać się'. Paralela: *naȓvas* a. *nárvė* ⇒ *narvinėti*. — WSZ *nyr-*: *nyréti* (zob.).

nìrti II, prs. *nỹra* (*nįra < *ni-n-ra; war. *nìrsta*), prt. *išnìro* ʽwybić się ze stawu, zwichnąć się' (neopwk. *nirs-*: *nìrstelėti* ʽtrochę się wywichnąć'), *nunìrti raũką, sprándą* ʽskręcić rękę, kark', *sunìrti* ʽspleść, spleść się'. Formacja ingresywna z suf. *-sta-* i SZ *nir-* ⇐ *ner-*, por. *nérti* II ʽnizać, wiązać'. — Drw. *niriñỹs* ʽzwichnięcie', cps. *basnìrčia*: *váikščioti basnìrčia* ʽchodzić obutym na gołą nogę' (por. *bãsas*). — WSZ *nyr-*: *nỹris* ʽzwichnięcie'.

nìsti, *nystù, panitaũ* gw. ʽzniknąć, zginąć' (JUŠK). Z uwagi na całkiem izolowany charakter pierwiastka *nit-* nasuwa się pytanie, czy nie wszedł on na miejsce odziedziczonego

pwk. *niš-, który był alternantem w SZ do *neš- < pie. *neḱ- ʽznikać, ginąć, przepadać’ (LIV[2] 451n.). W kwestii SZ typu *RiT* ⇐ *ReT* por. *mizg-* ⇐ *mezg-*, *smig-* ⇐ *smeg-*. Zastąpienie *niš- przez *nit-* mogło nastąpić drogą fałszywej restytucji pierwiastka z formy praesens na *-sta-*: *niš-stu > *nis-stu ⇒ *nit-stu (por. *kurstù* ʽgłuchnę’ < *kurs.stu < *kurt-stu). Stąd inf. *nit-ti > *nìsti* (zam. *ništi), prt. *nitau (zam. *nišau). Por. refleksy pie. *neḱ- / *n̥ḱ-: SE wed. *naśanti* 3 pl. coni. ʽoni zginą’, SZ wed. *náśyati* ʽznika, uchodzi’ (zam. †aśyáti < *n̥ḱ-i̯é-), SO wed. *nanā́śa* pf. ʽzniknął’, *nāśáyati* caus. ʽunicestwia, niszczy’ (*noḱ-éi̯e-), łac. *noceō*, *-ēre* ʽszkodzić, być przeszkodą’. Zob. LIV[2] 451. Jeśli ten wywód jest słuszny, to *nìsti* stoi w związku etymologicznym z *našlễ* ʽwdowa’ < *noḱ- (zob.).

nýsti, *nýčiu*, *nýtau* gw. ʽlekceważyć, pogardzać’ (JUŠK), *nunýsti* ʽzmęczyć, zmordować kogo’, *panýsti* ʽponiżyć kogo’. Pwk. *nyt-* może przedstawiać wzdłużony st. zanikowy uogólniony z pdg. *nystù*, *nìsti* ʽzniknąć, zginąć’ (zob. s.v.).

nýšmona c. gw. ʽczłowiek mało pojętny, tępak’ (war. *nýšmonis*, *-ė*) — z kontrakcji *ni-išmona, to z asymilacji w *ne-išmona (por. *neišmãnėlis* ts.). Formacja ze WSO *mān- od vb. cps. *išmanýti* ʽrozumieć, pojmować’ (por. *išmiñti* ʽzrozumieć, pojąć’). Wzdłużony SO ukazuje się również w *ìšmonė* ʽpojętność, rozum’, *išmonia* SD «baczenie, animaduersio, intelligentia» (syn. *numanymas*, *nuovoka*), «rozum, ratio, intelligentia, mens» (syn. *nuovoka*). Zob. też *príemonė*.

nýtys, *-čių* f.pl. 1. ʽnicielnica w warsztacie tkackim: dwie listewki drewniane powiązane grubymi nićmi tworzącymi oczka, przez które przechodzą nitki osnowy’ (war. *nýtės*), 2. ʽtkanina z nici’. Sg. *nýtis*, *-ies* ʽpojedyncza nić nicielnicy’. Odpowiednik łot. *nĩtis* pl. ʽnicielnica, grzebień tkacki’ (war. *nĩtes*), *nĩts* ʽnić’, *dzijas nĩt* a. *nìt*[2] ʽnawlekać nici’. Prapokrewne z psł. *nitĭ, -ti f. ʽnić’, sch. *nȉt*, ros. *nitь*, czes. *nit*, pol. *nić* < pbsł. *nī-ti- f. (BSW 199). Formacja dewerbalna z suf. *-ti-* i SZ *nī- od neopwk. *(s)nēi̯- ʽskręcać (nić, sznur)’, wtórnie ʽprząść, szyć’, por. IEW 973, Derksen 2008, 354, Budowa jak w *lytìs* ⇐ *lýti*; *vytìs* ⇐ *výti*, por. GJL II, § 403, ALEW 705. — Prymarny pierwiastek miał postać pie. *(s)neh$_1$- / *(s)n̥h$_1$-, por. ἔνησα aor. ʽprzędłam’ < *e-sneh$_1$-m̥ lub *e-snēh$_1$-m̥, łac. *neō*, *-ēre* ʽprząść, tkać’ (LIV[2] 571). Sekundarna postać pwk. *(s)nēi̯- pochodzi z resegmentacji formy prs. na -i̯e-: pie. *sneh$_1$-i̯e- (por. gr. νῆ ʽprzędzie’, swn. *nāen* ʽszyć’) ⇒ *sneh$_1$i̯-e-. Na gruncie bsł. nie pozostawiła ona śladu. — Sekundarny SZ miał najpierw postać *(s)n̥h$_1$i̯-, zaś po metatezie spółgłoski lrg. w sąsiedztwie *i̯* zmienił się w *(s)nih$_1$-, skąd pbsł. *nī-C. W ten sam sposób objaśnia się powstanie samogłoski długiej *ī* w takich formach, jak *sýti* (s.v. *siẽti*) i *rýtas*. Pbsł. apofonię *nēi̯- ⇒ *nī- można porównać np. do *lēi̯- ⇒ *lī- w stosunku scs. *lějǫ* ʽleję’ : lit. *lýti* (pwk. *lei̯H-). — Otwarty problem stanowi czasownik łot. *snãt*, *snãju* ʽluźno skręcać nić na kołowrotku; robić co byle jak’, od dawna rozpatrywany łącznie z rzeczownikami lit. *nýtys* i słow. *nitь* (por. IEW 973). Na gruncie teorii laryngalnych samogłoska łot. *ā* stoi w sprzeczności z gr. *ē* (νῆ ʽprzędzie’), wyprowadzanym z pie. *eh$_1$-C, dlatego też LIV[2] 572, przyp. 1 orzekł, że przynależność *snãt* do pwk. *(s)neh$_1$- nie jest pewna. Przypuszczenie o zmianie płot. *snēju w *snāju* drogą analogii (Smoczyński 2006, 148) było słabo ugruntowaną hipotezą. Obecnie nasuwa się raczej myśl, że wokalizm *snāt* można wytłumaczyć produktywną na gruncie bałtyckim apofonią *ē ⇒ *ā, w powiązaniu z zanikiem pierwotnego czas. *snēt, *snēju (< pie. *sneh$_1$-i̯e-, zob. wyżej). Paralele dla apofonii *ē ⇒ *ā to np. *brė́žti* ⇒ *bróžti*, *glė́bti* ⇒ *glóbti*, *slė́gti* ⇒ *slógti*. — Drw. *ìšnytos* f.pl. ʽzużyta nicielnica’, cps. *nýtlazdės* f.pl. ʽdrewniana ramka, do której przywiązuje się nici nicielnicy’ (por. *lazdà*), *trinỹtis* (zob.). Vb. denom. *nýtyti*, *-ju*, *-jau* ʽnawlekać nici osnowy’, łot. *nĩtît*, *-ĩju* ts.

niùkinti, *niùkinu*, *niùkinau* pot. ʽszturchać, trącać; popędzać, poganiać’ (SD *niukinu* «nukam, age, age, repeto»), *paniùkinti* ʽporuszyć, wprawić w ruch; obudzić’, *niùktelėti* a. *niùkterėti* ʽlekko uderzyć, klepnąć’. Odpowiednik łot. *ņukât*, *-āju* ʽcisnąć, gnieść, miąć’.

Czasowniki te utworzono od interi. *niùkt* — o lekkim uderzeniu pięścią, o trąceniu łokciem, też o wbiciu noża w ciało'. Drw. postvb.: *niùkas* 'uderzenie pięścią, raz', *niùksas* ts. Por. Lew 505n., ALEW 705.

niūniúoti, *niūniúoju*, *niūniavaũ* 1. 'nucić, śpiewać bez słów, śpiewać półgłosem', 2. 'robić coś kiwając się, kołysząc się', *suniūniúoti* 'zanucić; poruszyć kołyską'. Dźwiękonaśladowcze, por. Lew 505. — Z innym suf.: *niūnénti*: *Jinai niūnẽna, bemaldama prie girnų*. Z innym wokalizmem: *nyniúoti*, *nynúoti* 'nucić'. — Drw. *niūnė* b.z.a. 'nucona melodia', *niūnės* b.z.a. f.pl. przest. 'nuty'.

niùras a. *niū̃ras* c. 'ponurak, mruk' (*Mūsų Jonas toks niùras: sėdi, kaip žemę perdavęs, nei kalba, nei juokiasi*). Z inną budową: *niùrza* c. 'ponurak, mruk', *paniùrėlis* ts., *niùrna* 'zrzęda'. Vb. denom. *paniùrti*, *paniū̃ra* (*nių̃ra < *niu-n-ra), *paniū̃ro* 'zasępić się (o ponurym, smutnym wyrazie twarzy), wpaść w senność; zachmurzyć się (o niebie)', refl. *pasiniūrinu* SD[1] «posępiam się, tristor, frontem corrugo». — WSZ *niūr-*: *niūrùs* 'ponury, posępny, mroczny' (*niūrì dienà* 'ponury dzień'), *niū́ra* c. 'ktoś smutny, przygnębiony, ponurak, mruk', *niūromìs* a. *paniūromìs žiūrė́ti* 'patrzeć spode łba', *niūrõnas* 'ponurak, mruk' (por. syn. *dilbõnas*, *dūrõnas*), *paniūrus* SD «melankolik, melancholicus, agelastus», vb. denom. *niū́roti* 'patrzeć ponuro, złowrogo, spode łba', *paniūruoju* SD «melancholizuię, memori me do». Zapoż. lit. w pol. gw. *niur* 'człowiek ponury, małomówny' (Zdancewicz 345). — SO *niaur-* (zam. *naur-?): *niáura* c. 'człowiek przygnębiony, ponury, posępny', *niaurùs* a. *niaũras* 'ponury, przybity, posępny', vb. denom. *niauróti* 1. 'mówić niewyraźnie, mamrotać', 2. 'ryczeć (o niedźwiedziu, lwie)', 3. 'złościć się, irytować się'. — Fakt, że czas. *niū́roti* alternuje z *nýroti*, *nýro* 'patrzeć spode łba, ponuro, posępnie, ze złością' skłania do pytania, czy *n'ūr-* nie wywodzi się fonetycznie z *n'īr-* (swego rodzaju dysymilacja samogłoski *u* względem spółgłoski palatalnej). Jeśli tak, to można tu nawiązać z jednej strony takie formy, jak *įsinýroti* 'zagłębić się, zapamiętać się (w pracy)' oraz *nyrė́ti*, *nỹri*, *nyrė́jo* 'stać a. siedzieć ze spuszczoną głową', z drugiej zaś strony *nyrė́ti*, *nỹri*, *nyrė́jo* 'być zanurzonym pod wodą', *panyrė́ti* 'nurkować'. Czas. *nyr-* w znacz. 'patrzeć ponuro' może więc polegać na przenośnym użyciu czas. *nyr-* 'zanurzać się, pogrążać się', należącego do rodziny *nérti* I. Znacz. etym. 'mieć głowę pochyloną, spuszczoną'. Por. pol. *ponury* 'przygnębiony, posępny, smutny' ⇐ *ponurzyć* 'pochylić, schylić', adv. *ponurkiem* przest. 'posępnie, ze wzrokiem wbitym w ziemię'. Inaczej LEW 500, s.v. *niauróti*. Zob. też ALEW 706.

niurzgė́ti, *niurzgù*, *niurzgė́jau* gw. 1. 'mruczeć (o kocie), warczeć (o psie)', 2. przen. 'narzekać, gderać', 3. 'cicho popłakiwać, chlipać (o dziecku)', 4. 'mówić niewyraźnie, mamrotać'. War. z samogłoską *i*: *nirzgė́ti* 'mruczeć, mamrotać'. Pochodzenie dźwiękonaśladowcze, podobnie jak w wypadku *niūzgė́ti*, *niū̃zgi* 'kwilić (o niemowlęciu)', *niūzgúoti* 'nucić' i *niū̃gzti*, *niū̃zgia* 'wydawać głos z zamkniętymi ustami'. — Drw. *niùrzgintis* 'kwiczeć przepychając się (o świniach szukających sobie miejsca w barłogu)', *niùrzga* c. 'zrzęda', *niurzgùs* 'gderliwy, swarliwy' (war. *niurzglùs*).

nõbažnas, *-à* stlit., gw. 'nabożny, pobożny' — zapoż. z błr. *nabóžny*, pol. *nabożny* (SLA 140, 143, LEW 506, ALEW 707). War. *nobažnùs*. Zob. też *nezbãžnas*. — Drw. *nenõbažnas* 'nienabożny, bezbożny, gottlos', war. z wtórnym *uo*: *nenuobažnas* b.z.a. (por. *nuodieja* ob. *nodiejà*; *nuõglas* ob. *nõglas*), *nõbažnai* adv. 'nabożnie', *nobažnỹstė* 'nabożność' (por. błr. *nabóžnasсь*, pol. *nabożność* ts.).

nočelnykas stlit. 'ozdoba czoła' (Chyliński) — zapoż. z pol. XVI w. *naczelnik* 'ozdoba czoła, frontale, phalera' (SPXVI). Por. SLA 143, ALEW 707.

nodiejà, gen.sg. *nodiẽjos* 2 p.a. stlit., gw. 1. 'nadzieja', 2. gw. 'los, zrządzenie losu' (*Gal nodieja kokia, kad tam susiedui ir sekasi*) — zapoż. z pol. *nadzieja*, błr. *nadzéja* (SLA

144n., LEW 506, ALEW 707). War. *nuodieja* BRB (por. *nuõglas* ob. *nõglas*).

nódintis, *nódinuos*, *nódinaus* gw. ʽnawykać, przyzwyczajać się', zwykle *įsinódinti* ʽprzyzwyczajać się; umacniać się, utrwalać się'. Niejasne.

nogė́tis, *nõgisi*, *nogė́josi* gw. ʽmieć ochotę na co, chcieć, pragnąć', *mán nõgis* ʽchce mi się, mam ochotę', *pasinogė́jau* ʽzachciało mi się, zapragnąłem', war. *mán pasinogė́jo* ts. Stativum na *-ė-* do *panógti, -stu, -au* ʽnabrać ochoty, zachcieć czego'. Trudne. LEW 506 przyjmował, że *nog-* jest wynikiem skrzyżowania («Kontamination») pierwiastków *nor-* i *mag-*, por. *man nórisi* ʽchce mi się', *magù, magė́ti* ʽodczuwać chęć, mieć ochotę'.

nõglai, *-ų* m.pl. 1. ʽgłowa i nogi (zabitego) zwierzęcia', 2. ʽnogi, szyja i narządy wewnętrzne ptaka'. Niejasne. Niezbyt prawdopodobna wydaje się hipoteza derywatu vṛddhi od *nãgas* w ALEW 707n. Por. *kógaliai* i *kógalviai*.

nõglas, *-à* stlit., gw. ʽnagły, niespodziewany' (zwykle o śmierci) — zapoż. z pol. *nagły*, błr. *náhly* (SLA 144n., LEW 506, ALEW 707). War. *nuõglas* (por. *nuodieja* ob. *nodieja*). War. z asymilacją perseweracyjną: żm. *nõgnas*. Drw. *noglóji* ʽnagła śmierć': *Kad tave nogló*[*ji*] [*paimtų*] ʽŻeby cię nagła [śmierć wzięła!]', zob. ZS 36.

nókabrazda gw. adv. ʽna łeb na szyję, na złamanie karku' (biec, pędzić, spadać). Jest to zrost dwu form 3 os. praesentis: *nóka* ʽpędzi za kimś, gna, ściga' (zob. *nókti*) i *brãzda* ʽpowoduje łomot, trzask' (zob. *brazdė́ti*). Nieco inaczej LEW 506.

nókti, *nókstu*, *nókau* 1. ʽdojrzewać', *vaĩsiai nóksta* ʽdojrzewają owoce', 2. ʽstarzeć się, dogorywać' (*Jis jau panókęs vyras ir dar nevedęs*), 3. ʽwiędnąć' (*Nóko rūta, nóko mėta, nóko lelijėlė, nóko mano jaunos dienos kaip žalia rūtelė*). SD: *noksta vaisius* «źrzeie, dostaie się owoc, maturescit», *išnoksta* «dostaie się, dostawa owoc, maturescit» [ʽdojrzewać', SPXVI]. Znacz. etym. ʽdochodzić' ⇒ ʽosiągać pewien stan'. Por. odpowiednik łot. *nãkt, nãku, nãcu* ʽprzyjść, stać się, nastąpić, zajść', *iznãkt* ʽwyjść; stać się, powstać; starczyć; wyrzynać się — o zębach', *nãkuõšs* ʽprzyszły, następny' < *nākant-. Poza tym bez jasnych nawiązań, zob. LEW 506. Transponat ie. *neh$_2$k-. Nie przekonuje próba nawiązania *nókti* do łac. *nancīscor* ʽosiągnąć, otrzymać; spotkać' < pie. *h$_2$n-n̥-ḱ- (pwk. *h$_2$neḱ-) u de Vaana 2008, 399. Na temat innych prób zob. ALEW 708. — Cps. *išnókti* ʽdojrzeć (o owocach, zbożu); zmizernieć, wychudnąć, zmarnieć, wygłodnieć', *išnokįs* SD «dostały, doźrzały, maturus», *nunókti* m.in. ʽ(z głodu) umrzeć, zdechnąć', *panókti* m.in. ʽpodeschnąć (o sianie); wygłodnieć, zgłodnieć', *prinókti* ʽdojrzeć'. — W znaczeniu ʽpodążać za kim z tyłu, ścigać, gonić' *nókti* pokazuje odmienną fleksję: prs. *nóku* a. *nókiu*, prt. *nókau* a. *nókiau*, cps. *panókti* a. *prinókti* ʽdopędzić, doścignąć, dogonić', *pranókti* ʽwyprzedzić, przegonić, prześcignąć, pozostawić kogoś w tyle; przewyższać, górować nad kimś' (*Avižos pranóko miežius* ʽOwies dojrzał szybciej niż jęczmień'), *prinókti* ʽdoścignąć' (*neprinókstamas* DP ʽniedościgły'), *užnókti* ʽzaskoczyć kogo, złapać na gorącym uczynku'. — Drw. *nõkelėti, -ju, -jau* ʽniedojadać; być wycieńczonym chorobą', *nokìnti* caus. 1. ʽdoprowadzać do dojrzałości, np. wcześnie spadłe owoce; obijać (kwaśne jabłka), aby zmiękły', 2. ʽwycieńczać przez niedożywianie, morzyć głodem', war. *nokénti* ts. Nomina: *nokė́jas* stlit. ʽprześladowca', *nokùs* ʽdojrzały', *pranokė́jas* ʽpoprzednik; pionier w jakiejś dziedzinie; przodek'.

nómetas, *nomẽtas* przest. ʽubiór głowy zamężnych wieśniaczek, zrobiony z cienkiego białego płótna, tzw. namiotka; rodzaj chusty kobiecej; czepiec, czepek; biała chustka na głowę' — zapoż. ze stbłr. *nametka*, błr. *námetka, namëtka* ʽczepek', błr. gw. *námjatka* ʽciepła chustka na głowę', z odrzuceniem sufiksu *-ka* (por. Būga, RR II, 502, SLA 144, LEW 507, ALEW 708, ESBM 7, 225). War. *núometa, núometas*. Por. ukr. *namítka*, ros. *namëtka*, znacz. etym. ʽnarzuta, to co zarzucono (na plecy, na głowę)', por. ros. *metátь* ʽrzucać' oraz *namët* ʽWetterdach, großes Zelt' (REW II, 196). Łot. *nãmats, nãmęts* ʽein dem Handtuch ähnliches

Kopftuch der Frauen’ jest pożyczką litewską (ME II, 700). — SD[1] <nametas> «rąbek, rańtuch» [‘długa chusta używana przez kobiety za okrycie sięgające do kostek albo do obwiązywania się’, SW], SD <nametas> «rąbek, podwika, rańtuch» i «tafta» [tkanina jedwabna, tkana jak płótno, kitajka’]. — Drw. *nometėlis*: 1. *nometėlis šilkinis, drobinis, plonas, ištiestas unt altoriaus, unt vainiko* SD «binda opuszczona, kitajka, płotno cienkie u wieńca, u obicia, u Ołtarza», 2. ‘przepaska, bandaż’: *apvyniotas nometėliais* SD «bindami otoczony» [dosł. ‘obwiązany bandażami’]. — *panometis* ‘wielka chusta okrywająca plecy’, SD <panametis> «płachta; podwika, rańtuch», *panametis medžiavilninis* SD «bawełnica, bawełnianka» [‘tkanina z bawełny, spódnica bawełniana’, SPXVI]. — War. gw. *pálmetis* ‘namiotka’ (*Seniau moterys susukdavo galvas su pálmečiu* ‘Dawniej kobiety owijały głowy namiotką’) pochodzi z dysymilacji formy *pánmetis, ta zaś z synkopowania *panāmetis. War. *pálmetas*. LEW 529, s.v. *palà* 1 niesłusznie analizował *pál-metis*, tj. jako złożenie członów *palà* ‘kawałek płótna’ i *metù, mèsti* ‘rzucać’.

nometas b.z.a. stlit. ‘namiot’ (Chyliński) — zapoż. z pol. *namiot*, stpol. loc.sg. *w namiecie*, loc.pl. *w namieciech*), błr. *namët*. Por. SLA 144, LEW 507, ALEW 708.

nomiestnykas stlit. ‘namiestnik, Statthalter’ (BrB) — zapoż. z pol. *namiestnik* (SLA 144, ALEW 709), por. błr. *namésnik*.

nop-, stlit. prepozycja pewnych form czasownikowych. Ze zmiany *nāp-, to zaś z kontrakcji *na-ap- i asymilacji antycypacyjnej w pierwotnym połączeniu *ne-ap-* = negacja *ne* prvb. *ap-*. Por. GJL I, § 342. Przykłady: *nopgerdentas* SD «nieopowiedny, sine nuntio aliquis, rumore carens» < *ne-ap-gerdentas (zob. *gerdas*), *nopipjauklas* SD «nie obrzezka, præputium» < *ne-api-pjauklas (zob. *pjáuti*), *nopkę̃sti* ‘nienawidzieć’ < *ne apkęsti (zob. *kę̃sti*), *noprėptinai* SD «nieokreśnie, indefinitè, infinitè» < *ne-ap-rėp-tinai (zob. *rė́pti*), *nopveizdėtas* SD «nieopatrzony, incuratus» < *ne-ap-veizdėtas (zob. *veizdė́ti*). Paralele: *not-*, *nož-*, *tot-*.

noperskas stlit., gw. ‘naparstek’, SD[1] <naperskas> «naparstek, digitabulum, digitale» — zapoż. z pol. *naparstek, -stka* (SLA 144, LEW 507, ALEW 709), por. błr. *napárstak*, gw. *napërstak*. War. ze zmianą *sk* > *ck*: *noperckas*.

nopýkanta DP ‘nienawiść, nieprzyjaźń, niełaska, zawiść’, SD *nopykunta* «nienawidzenie, nienawiść» — formacja na SO *kant-* od vb. cps. *nopikęsti < *nāpikęsti < *ne-api-kęsti ‘nienawidzieć’ (zob. *kę̃sti*, *nop-*, *apy-*). Z prvb. *ap-* zam. *api-*: *nopkanta*: SD[1] *nopkunta* «nawiść, nienawiść, nieprzyiaźń, zawiść» ⇐ *nopkinčiu* SD[1] «nienawidzę». Dziś *neapýkanta* ‘nienawiść’ (z restytucją hiatu *e.a*).

nõpostis, gen.sg. *-ies* f. lub *-čio* m. gw. ‘nieszczęście’ (*Tokio nõposčio dar nebuvo mūsų gyvenime*). Też w złorzeczeniu: *Kàd taũ nõpostis!* ‘Niech cię diabli!’. Zapoż. z błr. *napáscь, -i* ‘nieszczęście, nieprzyjemności’, ze zmianą miejsca akcentu, o czym zob. Būga, RR II, 502 (przyjmuje on starszy akcent na prefiksie w źródłowej formie zachodnioruskiej). — Vb. denom. *nopostáuti* ‘złościć się na kogo, napadać’ (*Ko tu an manę nopostáuji, juk nieko tokio tau nepadariau*). — War. wtórnie nazalizowany: żm. *nõpanstis*, *nõpąstis* (Būga, *l.c.*; brak w LKŽ; paralele: Zinkevičius 1966, § 249).

noprõsnas przest., gw. ‘próżny, daremny, bezskuteczny’, np. *Darbs mūsų esti noprosnas* MŽ 341_7 ‘Trud nasz jest daremny’. *Kur Viešpatis Dievas stebuklingu būdu pagrę̃žė jų noprosną darbinėjimą* DP 183_6 ‘Gdzie Pan Bog dziwnem sposobem użył ich prożnej prace’. Zapoż. ze stbłr. *naprasenъ* (SLA 144n., LEW 507, ALEW 709). Por. ros. *naprásnyj* ‘próżny, daremny’. — Drw. *noprosningas* przest. ‘próżny, zbyteczny’ (*Noprosningo gyriaus netrokšdami*). — Adv. *noprõsnai* adv. ‘na próżno, nadaremnie, bez potrzeby’, np. *Neimki noprosnai varda Dieva* MŽ 583_{12} ‘Nie bierz imienia Bożego

nadaremno' — zapoż. ze stbłr. *naprasno* adv. 'nadaremno, na próżno' (SLA 144n.), por. ros. *naprásno*. — ZS 35 odnotował wschodniolitewską formę gwarową z krótkowokalicznym prefiksem i zakończeniem *-iai*: *naprãsniai*: *neĩk naprãsniai* 'nie chodź napróżno (bez potrzeby)'. Zdaniem autora jest to pożyczka z ros. *naprásno*. Zob. też LEW 507.

norãgas 1. 'naróg, ząb żelazny u sochy, który podcina ziemię od spodu; lemiesz', 2. 'płaska kość tworząca tylną część przegrody nosowej, *vomer*' — zapoż. ze stbłr. *naróg* (SLA 145, LEW 507), por. błr. *narόh*, *-a*. Stąd też łot. *nārags* 'narzędzie rybackie z żelaznym szpicem do rozbijania lodu'. Por. pol. *narogi* m.pl. 'sośniki, żelaza, któremi są okute końce wideł u sochy' (L.).

norãkiai gw. adv. 'umyślnie, celowo, specjalnie' — transpozycja przysłówka błr. *narókam* przy użyciu sufiksu *-iai*. Por. SLA 140, 145, ZS 36, LEW 507, ALEW 709. — *nenorãkiai* adv. 'nieumyślnie, niechcący, mimo woli'. War. *norakù* 'umyślnie', stlit. też *norakui* ts. — Drw. *norãkinis* 'specjalnie do czegoś przeznaczony (np. garnek, nóż)'.

noréti, *nóriu* (3 os. *nóri*), *noréjau* 'chcieć, mieć wolę, mieć chęć (ochotę), pragnąć, życzyć sobie, zamierzać', DP też 'być gotowym, usiłować, domagać się, żądać, umyślić' (⇒ *noréj-imas* 'chęć, ochota'), refl. *norétis* DP 'chcieć się, być rad', *įsinoréti* 'zachcieć, powziąć wielką chęć'. Czasownik ten, dotąd uważany za deverbativum, był porównywany z osnową *ner-t-* (*nértėti* 'gniewać się, srożyć się', SZ *nirstù*, *nir̃sti* 'wpadać w gniew'), z czego wynikały różne trudności, zob. LEW 507[354]. — Alternatywne objaśnienie wychodzi od hipotezy vb. denominativum: *noréti* 'mieć wolę, mieć chęć' ⇐ *nóras* 'chęć, wola, ochota, chcenie, pragnienie' < *nāra- (*geras noras* SD «vprzeymość, beneuolentia, studium»). Rzecz. *nóras* może pochodzić z substantywizacji adi. vb. *nāra- < pie. *neh$_2$-ro- 'pragnący czego, chętny'. Por. pwk. pie. *neh$_2$-, ukazujący się w luw. *naḫḫuwai-* 'zależeć na czym, leżeć komu na sercu' (het. *naḫzi* 'obawia się, boi się'), zob. LIV^2 449. Paralele: *storéti* 'grubieć' ⇐ *stóras*; łot. *kãrêtiês*, *-ẽjuos* refl. 'zachciewać się czego, mieć ochotę na co' — vb. denom. na *-ē-* od adi. *kãrs* 'żądny, ciekawy' z pie. *kéh$_2$-ro- (por. łac. *cārus* 'drogi, miły, cenny', goc. *hōrs* m. 'cudzołożnik'). — Odmienną analizę *nóras* proponuje NIL 306, przyp. 9: formacja na st. wzdłużonym *nār-a- od pb. *năr-a- < pie. *h$_2$nor-o-, to zaś w nawiązaniu do przysłówka het. *innarā* 'rzeźko, krzepko' < pie. cps. *en-h$_2$nor-ó-. Zob. też przegląd różnych stanowisk w ALEW 710n. — Drw. od *nor-*: *įnorìngas* 'kapryśny, grymaśny', *norìngas* a. *nóringas* 'chętny', SD «dobrowolny, voluntarius...» (DP *nóringai* adv. 'ochotnie'), *nórmais nenórmais* adv. 'chcąc nie chcąc', *nóromis nenóromis* ts., *norùs* 'chętny' (DP *nóriai* adv. 'chętliwie, z chęcią, z chucią, rad, ochotnie, z ochotą'). Cps. *daugianõris* 'człowiek zachłanny, chciwiec' (por. *daũg*), *geranoris* SD «vprzeymy, intimus, beneuolus», *liuosanoris* SD «dobrowolny, voluntarius, vltroneus, gratuitus, spontaneus», por. *liúosas* (syn. *iž liuoso noro kų darųs*, *noringas*), *saunorà* a. *saunóra* 1. c. 'sobek, egoista', 2. 'samolubstwo, egoizm', *savanõris* 'ochotnik' (por. *sãvas*), *svetnorà* c. 'chciwiec' (dosł. 'pożądający cudzego', por. *svẽtimas*). — N.B. Denominatywami od *nóras* są jeszcze trzy inne czasowniki, por. 1. *nórautis* 'zaspokoić się, zadowolić się', *iššinórauti* 'spełnić swoją chęć, uczynić zadość swojej namiętności, nasycić się czym', 2. *nórinti* 'zachęcać', *panórinti* 'wzbudzić chęć' (DP *panorina* 'czyni ochotnym'), 3. *nõrti*, *norstù*, *noraũ* 'mieć chęć, chcieć' (war. *nórti*), *atnõrti* 'stracić ochotę, przestać chcieć', *įnõrti* 'nabrać (wielkiej) ochoty', *panõrti* 'poczuć chęć, ochotę na co, zachcieć się' (*Jìs panõro miegóti* 'Zachciało mu się spać'. *Jìs panõro sil̃kės* 'Zachciało mu się śledzia').

nórint (1) spójnik 'chociaż, choć': *Mán liũdna, nórint visì linksmaĩ šnẽka* 'Mnie

[354] Beekes 2010, 1030 porównywał tu glosę gr. νῶρει·ἐνεργεῖ Hes. «is effective, oparates», przyznając zresztą, że budowana na niej rekonstrukcja (pie. *noHr-) nie może być pewna.

smutno, chociaż wszyscy wesoło gwarzą'. Stlit. też *nórintig*: *Pažink mane nevertą, kuris tavęsp teku, nórintig niekam nederąs ir bjaurus* DK 136_{22} 'Poznaj mię niegodnego, ktory się do ciebie uciekam aczkolwiekemci nikczemny i nieczysty'. — (2) partykuła składowa przysłówków o znaczeniu nieokreślnym, np. *kas nórint* 'ktokolwiek': *Gál kàs nórint ateĩs* 'Może ktokolwiek przyjdzie'; *kada nórint* 'kiedykolwiek': *Galì ateĩti kada nórint* 'Możesz przyjść kiedykolwiek'. — Postać *nórint* wynikła z apokopowania *nórinti* (por. stlit. *nórintig* 'aczkolwiek'), skostniałej formy przypadkowej (dat.sg.?) od ptc. prs. act. do *nóri, norė́ti* 'chcieć'. War. *nórintais*. Zob. GJL III, § 830, Mańczak 1977, 221n. Osobno zob. *nórs*.

nórs (1) spójnik 'chociaż, choć': *Nórs retaĩ sė́jome, bèt tánkiai dýgo* 'Chociaż rzadko sialiśmy, to jednak gęsto wzeszło'. War. gw. *nóts*. — (2) ptk. nieokreśloności: *kas nórs* 'ktokolwiek, cokolwiek', *koks nórs* 'jakikolwiek', *kada nórs* 'kiedykolwiek', *kur nórs* 'gdziekolwiek', *kaip nórs* 'jakkolwiek'. — Forma *nórs* jest produktem nieregularnego rozwoju fonetycznego spowodowanego frekwencją: synkopowanie stlit. *nóris*, to ze skrócenia *nórīs < *nórįs* (pochodzącego z denazalizacji) < *nori-nt-s ptc. prs. act. 'chcący' do *nóri, norė́ti* (por. GJL III, § 830, Mańczak 1977, 221n., LEW 508). — Wariantem *nórs* w funkcji spójnika jest gw. *nẽs* (*Nẽs tu būk žmogus!* 'Choć ty bądź człowiekiem!') — z nieregularnej zmiany *nórs > nérs*.

nósirakas, *-a* gw. adi. '(padający) twarzą do ziemi, na twarz'. War. synkopowany: *nósrakas*. Złożenie członów *nósis* 'nos' i *rak-* (por. *ràkti* m.in. 'kopać, ryć'). Znacz. etym. 'nosem ziemię ryjący'. Por. *Eina nósirakas* 'nosimi žemę rakdamas' (Būga, RR I, 222). Zob. też ŽD 433, LEW 508. War. ze zmianą *ra > re*: *nósiarekas*. Niejasny jest wokalizm II członu *-rik-* w war. *nósiarikas, nósiarikom, nósirikas*; war. synkopowany: *nósrikas*, z insercją *t*: *nóstrikas*.

nósis, *-ies* f. 'nos'. Odpowiedniki bałt.: łot. *nãsis* f.pl. 'dziurki w nosie, nozdrza', stpr. *nozy* EV 'nos, Naze [Nase]'. War. *nósė, nósa* 'nos', *nósos* f.pl. 'nozdrza'. Forma na st. pełnym *nās-, jak np. w łac. *nāris, -is* f. 'otwór nosowy, nos', *nārēs, -ium* f.pl. 'nozdrza, dziurki w nosie, nos'. SZ *nă̄s-*: *nasraĩ* (zob.). Usamodzielnione leksykalnie osnowy pb. *nās-i- i pb. *năs-r- wywodzą się z pie. pdg. apofonicznego z allomorfami *Hneh$_2$-s- (mocny) i *Hnh$_2$-es- (słaby). Por. sti. *nā́sā* du. 'dziurki w nosie', gen. du. *nasóḥ* oraz scs. *nosŭ* m. 'nos', stwn. *nasa* ts. Zob. Lew 508, ALEW 711, Kortlandt, *Balt* XXI:2, 1985, 119, Schrijver 1991, 143, de Vaan 2008, 400. Rekonstrukcja nagłosowej spółgłoski lrg. jest umotywowana wzdłużeniem w I członie złożeń wed. *urū-ṇása-* 'szerokonosy', *ŕ̥jū-nas-* 'prostonosy'. — Drw. *įnosės* f.pl. 'nosacizna', *nosė́tas, -a* 'mający wielki nos', *nósinė* 'chustka do nosa', *nósinės* f.pl. 1. 'katar', 2. 'nosacizna u zwierząt', *nósuotas* '(koń) chory na nosaciznę', *panósė* (zob.). Tu też stpr. **nosingo*, pis. <nolingo> EV 'wodza, cugiel, Czogel [Zügel]' < *[nāsingā]. — Cps. *bukanõsis* a. *buknosà* (zob. *bùkas*), *bulbnosà* (zob. *bùlbės*), *didžianosis* SD «nosal» (por. *dìdis*), *kraivanosis* SD «nosa zakrzywionego» (por. *kreĩvas*), *kinknosà* 'który kiwa głową, w dół i w górę — o koniu' (por. *kìnkt, kiñkt* interi. — o kiwnięciu, skinięciu), *neįnosiaĩ* (zob.), *nosiaragis* SD «nosorożec» (por. *rãgas, ožiaragis*), *nósirakas* (zob.), *nóskubilis* 'ktoś z wielkim nosem' (por. *kùbilas*), *nósrava* (zob.), *pašùtnosis* 'żółtodziób, smarkacz' (por. *šùsti*)[355], *plačianosis* SD «nosa kto szerokiego» (por. *platùs*), *sravanósis* a. *-nósė* bot. 'krwawnik, Achillea millefolium' (por. *sravė́ti, srãvažolė*), *šaltanõsiai* (zob.). Por. stpr. *nose-proly* EV 'dziurka w nosie, Naseloch [Nasenloch]' (II człon niejasny, zob. Trautmann 1910, 386).

nósrava gw. bot. 'krwawnik, Achillea millefolium, roślina mająca zastosowanie jako

[355] Por. zdanie *Itai da panosẽ pašutus* 'Tož to jeszcze pod nosem [masz] oparzone [od smarków]' — z gwary Tverĕčius (Otrębski 1934, 200).

lek przeciwkrwotoczny' — pochodzi z cps. *nos-srava < *nosi-srava drogą degeminacji *s.s* i synkopowania *i* na granicy morfologicznej. War. z insercją *t*: *nóstrava*. I człon do *nósis* ʽnos' (zob. s.v.). II człon ma formę abstractum na SO *srav-ā- od pwk. pb. *sriau- < pie. *sreu̯- ʽciec, płynąć' (zob. *sravà*). Znacz. etym. ʽwyciek z nosa, krwawienie z nosa'. Złożenie egzocentryczne typu *bahuvrīhi*: ʽroślina powstrzymująca krwawienie z nosa'. Odwróconą sekwencję członów widać w cps. *sravanósis* (zob. s.v. *nósis*). — Gdy zatarło się poczucie związku członu *no-* z wyrazem *nósis*, doszło do substytuowania *no-* za pomocą *na-* i *ne-*, stąd war. *nãsrava* (*nãstrava*), też m. *nãsravas* (*nãstravas*); *nẽsrava*. Por. *Nasravų̃ sutrina, sutrina i apdeda ita sopulį. Nastravai sutrinami, jų lapai dedami prie žaizdos, kad sulaikytų kraują. Sužeidus ranką, dedama nẽsravom*. Niejasne jest zakończenie w war. *nasruõčiai* m.pl.

not-, stlit. prepozycja pewnych form czasownikowych. Ze zmiany *nāt-, to zaś z kontrakcji *na-at- i asymilacji antycypacyjnej w pierwotnym połączeniu *ne-at-* = negacja *ne* prvb. *at-*. Paralele: *nop-*, *nož-*, *tot-*. Por. GJL I, § 342. Przykłady: *notaime* PK ʽnie przychodzimy' < *ne atejame, *notais* PK ʽnie przyjdzie', war. *noteis* PK ts. < *ne ateis (zob. *eĩti*), *notamenu* SD «nie pamiętam» < *ne-ata-menu, *notmenamas* SD «niepamiętny, dawny» < *ne-at-menamas, *notmenųs* SD «niepamiętny, niepamiętaiący» < *ne-at-menąs (zob. *miñti*), *notatiktė* SD «chyba, chybienie, aberratio, frustratio» < *nātatiktė < *ne-ata-tiktė (zob. *tìkti*), *notguldžiamas* SD «nieodwłoczny» < *ne-at-guldžiamas (zob. *guldýti*), *nottolinki* PK ʽnie oddalaj' < *ne-at-tolinki.

notrẽ 4 p.a. bot. ʽpokrzywa, Urtica' : łot. *nâtre* a. *nâtra* ts. Chyba z synkopowania *nõterė* 1 p.a. lub *noterẽ* 3 p.a., czyli formy z suf. *-ter-*, < pb. *nā-ter-. Jedyne nawiązania to stpr. *noatis* EV ʽpokrzywa, Nessel' oraz psł. *natĭ ʽnadziemna część rośliny' < pbsł. *nā-ti-, por. słń. *nât*, *natî* ʽnać', pol. *nać*, *naci* ʽliście z łodygami, liście roślin wyrastających prosto z ziemi' (*nać pietruszki*, *marchwi*, *nać kartoflana*), okr. gw. *nat'* ʽwąs rośliny', drw. *natýna* ʽnać'. Zob. BSW 194; Derksen 2008, 346: pbsł. *naʔt-. Dalsze związki nierozpoznane. Transponat ie. *(s)neh$_{1/2}$-. Inaczej IEW 758n. i LEW 508n.: pie. *ned- ʽsplatać, wiązać' (por. *Hned^h- ʽbinden' w LIV 227). Pochodzenie germańskiej nazwy ʽpokrzywy' (stwn. *nazza*, stang. *netele*, stisl. *nǫtr*) pozostaje kwestią sporną, ponieważ stang. *t* i stwn. *zz* implikują pragerm. *d, zob. Kluge-Seebold 502, Kroonen 2013, 384, EWD 919, ALEW 712. — Drw. *notrýnas* ʽmiejsce porosłe pokrzywą'.

notūrà, gen.sg. *notū̃ros* stlit. 1. ʽnatura, charakter człowieka', 2. gw. ʽkaprys (u dziecka), narów (u konia)' — zapoż. z pol. *natura* (⇐ łac. *natūra*), por. SLA 145, ZS 36, LEW 487, ALEW 712. War. *natūrà* (m.in. DP).

nõvyti, *nõviju*, *nõvijau* 1. ʽmordować (ludzi), tępić (szkodniki), zabijać (zwierzęta)', 2. ʽmęczyć, zadawać męki, znęcać się nad kim', 3. ʽniszczyć, łamać (młode drzewka)', *panõvyti* ʽpotracić, kolejno pozabijać', *užnõvyti* ʽzabić, pomordować, zamęczyć, zatracić'. War. *nóvyti*, *nõvinti*. Vb. denominativum na *-yti*, *-iju* od zanikłego sb. *novė < pie. *neh$_2$u̯-i̯eh$_2$- o znaczeniu ʽśmierć' albo ʽtrup, zwłoki' (z inną apofonią: goc. *naus* m. ʽtrup, corpse', stisl. *nár* ts. < pgerm. *nawi- < pie. *nh$_2$u̯-i-, por. Kroonen 2013, 385). Znacz. etym. ʽuśmiercać'. Por. żm. *nõvė* 1. ʽmordowanie, morderstwo', 2. ʽnieznana choroba', *nõvis* ʽśmierć' (letonizm?). Odpowiednik łot.: *nâvêt* a. *nâvît* ʽzabijać, mordować' ⇐ *nâve* ʽśmierć'; refl. *nâvîtiês*, *-îjuôs* ʽmęczyć się, wysilać się, mordować się' (ME II, 704). Nawiązanie w stpr. *nowis* EV ʽciało, Rump [Leib]'. Osnowa pb. *nāu̯- (pie. *neh$_2$-u̯-) przypomina psł. *nav- w rzeczowniku strus., cs. *navĭ* m. ʽnieboszczyk; trup' (stczes. *náv* ʽpiekło') i w czasowniku stczes. *naviti* ʽdręczyć', czes. *unaviti* ʽzmęczyć', ros. gw. *onávitьsja* ʽznużyć się', *unyvátь* ʽtracić otuchę, nadzieję, smucić się', zob. REW II, 192 (s.v. *navь*), 233 (s.v. *nytь*). Etymologia niepewna, zob. LEW 509, PKEŽ 3, 201n. BSW 201 i Stang 1972, 39 wskazywali na nawiązania germańskie (zob. wyżej). Podobnie Derksen 2008, 347. ALEW 713 rekonstruuje nomen o postaci pie. *néh$_2$u̯-i-

/ *nh₂u̯-éi̯- m. ʽmartwy człowiek, trupʼ, z kolei Casaretto 2004, 186 — pie. *nau̯H-i-. — Drw. *nõvijimas* DP ʽokrucieństwo, mordowanie, morderstwoʼ, *užnõvijimas* DP ʽrozbojstwo, śmierć, morderstwo, zatracenie, zamordowanieʼ, *užnõvytojai* DP m.pl. ʽmężobojceʼ. — N.rz. *Nóva, Novẽlė, Novenà*, n.jez. *Nõvetas*, łot. n.jez. *Nâvesęzęrs* (Vanagas 1981, 232).

nož-: *nožilgai* stlit. adv. SD «po chwili, paulo post» — pokazuje prepozycję, która wywodzi się z *nāž- przez kontrakcję (*na-až-) i asymilację samogłosek w pierwotnym połączeniu *ne-až-. Wypadek uniwerbizacji syntagmy *ne až ilgai ʽnie za długoʼ, z przyimkiem wsch.-lit. *až* ʽzaʼ (por. *ùž*). Paralele: *nop-*, *not-*, *tot-* (zob. też GJL I, § 342).

nù stlit. adv. ʽterazʼ, *nùgi* ts. Odpowiedniki bałt.: łot. *nu* ʽterazʼ, stpr. *tei-nu* ʽterazʼ, *esteinu* ʽod terazʼ. Nawiązanie w scs. *nŭ-ně* ʽterazʼ, strus. *no-ně*, stczes. *ne-nie* ts. < pbsł. *nu-nai̯. — WSZ *nū-*: *nũ* adv. ʽteraz, dziśʼ, SD «teraz» (syn. *dabar*). War. rozszerzone partykułami: *nūnaĩ* ʽdziś, teraz, obecnieʼ (war. apokopowany *nũn*, ⇒ stlit. *nūn-gi*, *nung*); *nūnaĩgi* ⇒ *nūnaĩ-gi-k*; *nūnaĩgi* > *nūnáik*[356] (wtórnie *nūnaĩk*), ⇒ *nūnaĩ-ki-k*; *nūnãjus*, *nūnáis*. — Forma *nū-naĩ* ma dokładny odpowiednik w scs. *ny-ně* ʽterazʼ (war. *nynja*), strus. *nyně* ob. *nynja*, ros. *nýne*, stczes. *nynie* (czes. *nyní*), stpol. *nynie*, *ninie* (⇒ *niniejszy* ʽteraźniejszyʼ), kasz. *ninia* ʽterazʼ. Por. BSW 201, LEW 509, Boryś 2005, 365. Inne odpowiedniki ie.: sti. *nu*, *nū́*, *nūnám*, aw. *nū*, gr. νύ, νῦν, νύν, łac. *nunc*, stwn. *nū*. Tu też het. *nu* ptk. ʽi; aleʼ, *nūu̯a* adv. ʽjeszcze, dotąd, wciążʼ (Kloekhorst 2008, 607n.). N.B. Pie. *nū jest przykładem długości nie uwarunkowanej kontekstem spółgłoski lrg., por. Mayrhofer 1986, 171. — Drw. *nũdien* adv. ʽdzisiaj, teraz, obecnieʼ, *nũ diena* adv. ʽdotąd, do teraz, do dziśʼ, *nūnáikščias* ʽdzisiejszy, teraźniejszyʼ, *nūnaĩnykštis* ts. (por. suf. w *naminýkštis*), *nūnajis* DP ʽniniejszyʼ, *nũnas* ʽdzisiejszyʼ, *nūnýkštis* ʽdzisiejszy, teraźniejszyʼ. Osobno zob. *naũjas*.

nùgara 1 p.a., *nugarà* 3 p.a. ʽgrzbiet, plecyʼ, SD też «tył». Por. łot. *mugara*, *mugura* ʽgrzbietʼ, *mugurs* ts. Zapoż. bałtyckie w fiń. *nukero* ʽEnde des Rückenknochesʼ (LEW 510) przemawia za wtórnością sekwencji *-ar-* w odpowiedniku litewsko-łotewskim, jak też nagłosu *m-* w odpowiedniku łotewskim. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 510, ALEW 714. Akcent kolumnalny w *nùgara* przedstawia zastanawiającą anomalię (jedyna paralela to *nùkysla* ʽpośmiewiskoʼ, wyraz o niejasnej budowie). — Drw. *nugarė̃lė* ʽgrzbiet książkiʼ, *nugarìnė* ʽpolędwicaʼ, *per̃nugaris* ʽrzemień grzbietowy w szorachʼ (war. *per̃nugarė*, *per̃nugurė*), też ʽpręga na grzbiecie zwierzęcia; pewna część w międlicy do lnuʼ. Cps. *baltanugãris* ʽo białym grzbiecieʼ, war. *baltnugãris*, *balnugãris* (por. *báltas*), *juodnugãris* ʽmający czarny grzbiet (wół, krowa)ʼ (por. *júodas*), *kupranugãris* ʽwielbłądʼ (por. *kuprà*), *nugarakaulis* SD «pacierz u zwierząt», *nugárkaulis* ʽkręgosłupʼ (por. *káulas*). — N.m. *Nùgarai*, *Nugãrės*, *Nugariaĩ*, *Nugarìškės*, cps. *Óžnugariai*, *Ožnugariaĩ*, *Óžnugaris* (por. *ožỹs*).

nùmas żm. 1. ʽdomʼ, 2. ʽoboraʼ, 3. ʽkuchnia letniaʼ, 4. ʽsień biegnąca wzdłuż całego domuʼ, *numaĩ* m.pl. ʽdom; dom z podwórzem i zabudowaniami gospodarskimi, obejścieʼ, *numiẽ* adv. ʽw domu; do domuʼ (*numiẽ eĩti* ʽumieraćʼ), *numiẽn* ts. Sporne. Sądzi się, że *nùmas* stoi w apofonii do *nãmas* ʽdomʼ (LEW 482, ALEW 714). Jeśli tak, to stosunek *num-* : *nam-* można sprowadzić do prajęzykowej alternacji *dum-V : *dam-V < pie. SZ *dm̥(h₂)-és (gen.sg.) : SP *doms < *dom(h₂)-s (nom.sg.). Por. *namaĩ*. Tymczasem Skardžius, RR 4, 739, 744 twierdzi, że żm. *nùmas* da się wywieść fonetycznie z *nãmas*. — Drw. *numìnė* sb. ʽsamogonʼ, *numìnis* ʽdomowej robotyʼ, *numìškis* 1. ʽczłonek rodzinyʼ, 2. ʽkto zostaje w domu pod nieobecność mieszkańcówʼ. N.rz. *Numìkė*. — Cps. *nùmgalis* ʽczęść dawnego domu przeznaczona dla zwierząt domowychʼ (por. *gãlas*), *nùmsargis* ʽkto zostaje w domu pod

[356] Akut jest objawem wzdłużenia zastępczego, które nastąpiło po apokopowaniu ptk. *-gi* (por. Zinkevičius 1966, § 246). Paralela: dat.sg. *mán* ʽmiʼ < *mãni*.

nieobecność mieszkańców' (*Kurs numus sergi, tas nùmsargis* 'Kto domu pilnuje, ten [jest] «numsargis»). — Tu może też stpr. *nomaytis* EV 'wieprz, Burg [verschnittenes männliches Schwein]', por. Trautmann 1910, 386), czyt. [numaitis]. Może to być drw. na *-ait-* od sb. *numas 'chlew'. Znacz. etym. '(wieprz) tuczony w chlewie'. Nazwa wodna 1478 *Nomait* ma kontynuację w XX w. w nazwie wsi *Numeiten* (zob. AON 109).

numìręs 'umarły' — ptc. prt. act. do *numir̃ti* 'umrzeć, skonać'. Por. *pakasu, išdemi numirusį* SD «grzebię kogo». *Numirėliai keliasi iš numirusių* DP 'Umarli zmartwychwstają'. *Iš tę ateis sūdytų gyvų ir nuomirusių* MŽ 'Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych'. — Drw. *numìrėlis* 'umarły, nieboszczyk', SD «trup», rzadziej *núomirėlis* a. *núomirulis* 'nieboszczyk' — derywaty na *-ėlis*, *-ulis* od formy *numìręs*. Zastąpienie prvb. *nu-* prefiksem *nuo-* jest typową cechą rzeczownika dewerbalnego, por. *núobrada*, *núodvasa*, *núomaras* itp. W *numìrėlis* nastąpiło jednak wyrównanie do prvb. *nu-* osnowy czasownikowej. N.B. Funkcję podobną do *-ėlis* pełni suf. *-ec* w stpol. *umarlec* 'trup' ⇐ *umarły* (odpowiednik lit. *numiręs*).

nuõ praep. z gen. 'z, od', np. *Nuo stógo nugriùvo* 'Z dachu spadł'. *Jìs bė́ga nuo manę̃s* 'On ucieka ode mnie'. *Jìs dìrba nuo rýto lìgi vãkaro* 'On pracuje od rana do wieczora'. *Jìs mìrė nuo džiovõs* 'On umarł na suchoty'. *Šviesù nuo mė́nesio* 'Jasno od księżyca'. *Kõ tù nóri nuo manę̃s?* 'Czego ty chcesz ode mnie?' *Slaptaĩ nuo tėvų̃* 'W tajemnicy przed rodzicami'. Lit. *nuõ* odpowiada z jednej strony łot. *nùo* 'od, z', z drugiej strony słow. *na* (z acc. lub. loc.) 'na coś, na wierzch czegoś; na czymś, na wierzchu czegoś' (znacz. przeciwstawne względem lit.-łot.), < pbsł. *nō. Por. BSW 200, REW II, 190n., GJL III, § 725. Nawiązanie w gr. ἄνω 1. adv. 'w górę, wzwyż; w górze, na górze, u góry', 2. praep. z gen. 'ponad, powyżej'. Praforma ie. *h_2nō (Beekes 1969, 208, przyp. 103) lub *h_2n-oh_1 (tak Rasmussen 1989, 188, przyp. 19, który wywodzi tę prepozycję z formy instrumentalis i rekonstruuje jej znaczenie jako 'an der Oberfläche entlang'). — BSW, *l.c.* wymienia w tym kontekście również postpozycję *-na* jak we wsch.-lit. *rankosnà* 'w rękach', *kanà* 'dokąd'. Z nią porównuje się gr. ἀνά praep. z acc. 'na, po' (o kierunku), 'przez, podczas' (o czasie), 'po ileś' (o podziale). — W czasownikach złożonych jako praeverbium ukazuje się krótkowokaliczne *nu-*, np. *nulìpti* 'zleźć', *numir̃ti* 'umrzeć'. Odpowiednie derywaty postwerbalne pokazują prefiks o formie *núo-*, np. *núoskina* 'wyrąb (lasu)' ⇐ *nuskìnti* 'zerwać (liść), wyrąbać (las)', *núodėmė* 'grzech' ⇐ *nusidė́ti* 'przewinić, zgrzeszyć'.

núobara, zwykle pl. *núobaros* 1. 'runo z wiosennego strzyżenia owiec, przed ich wypędzeniem na pastwisko; wełna gorszego gatunku' (*Kalėdinės vilnos geros, o kitos tik núobaros*), 2. 'wełna z pierwszego strzyżenia', 3. 'wełna z jagnięcia'. War. żm. *nū́baras* 'ubranie, odzienie'. Drw. od neoosn. *nubar-* ⇐ vb. cps. *nubarti 'ostrzyc' (inaczej ALEW 715: od czas. *ber̃ti* 'sypać, siać'). Leksem *-bar-* stanowi refleks SO, pie. *b^horH- (transponat), od *b^herH- 'robić ostrym narzędziem' (por. LIV^2 80). N.B. Podobny wywód można by zastosować do wyrazu *bãras* 'zagon, połać' (zob. s.v.), który dotąd łączono z czas. *ber̃ti* 'sypać'; znacz. etym. 'zorana ziemia, rola' (por. psł. *orlьja 'rola' ⇐ *orti 'orać').

núoboda 1. 'nuda', 2. gw. 'nieprzyjemność, przykrość', 3. c. 'nudziarz'. SD^1 <nuobada> «doległość» (syn. *sloga*, *sunkybė*), «przykrość» (syn. *nuobastis*), SD <nuobada> «mierziączka, ohida» (syn. *bodėjimasis*, *dygėjimasis*), SD <nuoboda> «przykrość» (syn. *nuobastis*). Analiza: *nuo-bod-a*, sb. postvb. od vb. cps. *nu-si-bósti* 'znudzić się, stać się nudnym' (zob. *bodė́tis*, *pabósti*). — Drw. *núobodis* 'nuda, znudzenie', *nuobodulỹs* 'nuda, znużenie', *nuobodùs* 'nudny', *nuobostis*, SD^1 <nuobastis> «mierzioność, absurditas, importunitas» (syn. *nopkintimas*), «przykrość, molestia, nausea, fastidium». Vb. denom. *nuobodžiáuti* 'nudzić się' (war. *nuobodáuti*).

nuodaĩ, *-ų̃* 4, 3 p.a. m.pl. ʽjad, truciznaʼ. SD 1. «czarowanie, czary, veneficium, præstigiæ» (syn. *čiustai*), 2. «jad, trucizna, venenum, toxicum» (syn. *apypenai*). War. *nuõdai* 2 p.a. — Sg. *nuõdas* ʽczarownik, zamawiacz chorób; diabełʼ. Analiza: *nuod-a-*, drw. od neoosn. *nud-*, ze zmianą *nu-* (vb.) ⇒ *nuo* (sb.). Neoosn. *nud-* pochodzi z metanalizy vb. cps. *nu-dė́-ti* (m.in. ʽzabić, położyć trupemʼ) jako *nud-ė́ti*, mianowicie na wzór czas. sekundarnych na *-ėti*. Osobno zob. *nuodžià* oraz *apýdžia*, *pradžià*. Nie widać podstaw dla hipotezy o złożeniu *nuo- *-das (zob. NIL 64, przyp. 12, ALEW 715) ani dla wywodu członu *-das* z tematu pie. *-dh_3-ó- (SZ do pwk. *deh_3- ʽdaćʼ, zob. Lew 112). To samo dotyczy BSW 47 («*-*da-* als zweites Kompositionsglied»). — Drw. *nuõdinykas*, *nuõdininkas* ʽczarownikʼ. Vb. denom. *nuõdyti*, *-iju*, *-ijau* 1. ʽszkodzić czaramiʼ, 2. ʽtruć, zatruwaćʼ (war. *núodyti*), ⇒ *nuõdijimas* ʽzatruwanie (organizmu)ʼ, pl. *nuodijimai* DP ʽczaryʼ.

nuodė́gulis, *-io* 1 p.a., *nuodėgulỹs*, *-io* 3 p.a. ʽgłownia, niedopalone, tlące się polanoʼ, pl. ʽzgliszcza budynkuʼ[357], *nuodėguliai pragaro* DP 248_{48} ʽgłownie piekielneʼ. Analiza: *nuo-dėg-ulis*, sb. postverbale od vb. cps. *nu-dèg-ti* ʽnadpalić sięʼ (zob. *dègti*). Z innym suf.: *nuodė́guolis* ʽgłowniaʼ. Suf. *-ulis* jest w deverbatiwach raczej rzadkością, zob. GJL II, § 215. Bardziej regularne jest *degulỹs* ʽgłownia, grzyb wywołujący choroby roślinʼ. — Pwk. na WSE *dėg-* ukazuje się również w wyrazie *padẽgėlis* ʽpogorzelecʼ. Zaskakująca jest jednak intonacja *-dė́g-*, ponieważ inne nomina na st. wzdłużonym jej nie pokazują, por. *dẽgė*, *dẽgis*, *dẽglė* s.v. *dègti*. Trzeba dodać, że zaświadczone są również war. krótkowokaliczne: *núodeguolis* ʽgłowniaʼ, żm. *nū̃deguolis* ts. — Zastąpienie prefiksu *nuo-* morfemem negacji *ne-* zachodzi w war. *nedė́gulis*, *nedėgulỹs* ʽgłowniaʼ (LEW 511), por. *Dabok, nedėgulỹs išgriuvo iš pečio* ʽUważaj, głownia wypadła z piecaʼ. — W pewnej gwarze *nuodė́gulis* na skutek adideacji do wyrazu *mẽdis* zmieniło się w *medė́gulis*, por. *Nuo laužo liko daug medė́gulių* ʽPo ognisku zostało dużo głowniʼ (wieś Lygumaĩ, rej. Pakrúojis).

núodėmė 1 p.a., *nuodėmẽ* 3 p.a. 1. ʽgrzechʼ, 2. ʽwada, felerʼ (*Arklys be núodėmės*). DP ʽgrzech, występek, niedostatki, złoʼ, SD: *mirtina nuodėmė* «śmiertelny grzech, mortale peccatum», *išpažįstu nuodėmes* «spowiadam się grzechow, confiteor peccata...». Formacja z suf. *-mė* od neoosn. *nudė-*, wyabstrahowanej z vb. cps. *nu-si-dė́-ti* ʽprzewinić, zgrzeszyćʼ, ze zwykłym w takich wypadkach pominięciem ptk. zwrotnej *si*. — Z innym suf.: *núodėja* ʽgrzechʼ. Osobno zob. *dėmẽ*, *nuodžià*. — W SD s.v. *grzech* wymieniono *núodėmė* wraz z syn. *nusidė́jimas* (od formy prt. *nusidė́jo* ʽzgrzeszyłʼ). — Drw. *núodėm* adv. gw. ʽstaleʼ, *nuodėmais nieko* DP adv. ʽzgoła nicʼ, *nuodėmìngas* 1. ʽgrzesznyʼ, 2. ʽwinny czegoʼ, *núodėmininkas* ʽgrzesznikʼ, *nuodėmu* adv. DP ʽzgoła, usilnieʼ, *nuodėmu ne* DP adv. ʽzgoła nieʼ (por. *įdėm*, *perdẽm*, *prãdėm*). Cps. *nuodėmklausỹs*, żm. *nudė́mklausis* ʽspowiednikʼ (por. *kláusti*), war. *klausytojas nuodėmių* SD «spowiednik, iudex conscientiæ, præsbyter auricularius». — Vb. denom. *nuodėmėti* DP ʽgrzeszyćʼ.

nuodžià 4 p.a. stlit. ʽgrzech, występekʼ (DP) — drw. na *-i̯ā-* od neoosn. *nud-*, którą wyabstrahowano z vb. cps. *nu-si-dė́-ti* ʽprzewinić, zgrzeszyćʼ, ze zwykłym w takich wypadkach pominięciem ptk. zwrotnej *si*. Reanaliza wzorowała się na czas. sekundarnych o zakończeniu *-ėti*. Podobnie zbudowane: *apýdžia*, *atidžià*, *pradžià*. Zob. też *dė́ti*, *nuõdai*, *núodėmė*. Wytworzeniu drw. nominalnego towarzyszy zmiana *nu-* (vb.) na *nuo-* (sb.), czyli wzdłużenie samogłoski prepozycji. Paralele: *pósakis* ⇐ *pasakýti*; *próvėža* ⇐ *pravèžti*; *apýbrėškis* ⇐ *apibrė́kšti*. Nieuzasadniona wydaje się hipoteza złożenia: *nuo-džià* (BSW 47, ALEW 716), ani też wywód rzekomego II członu złożenia z praformy ie. *-d^hh_1-$i̯ah_2$ (zob. Kabašinskaitė i Klingenschmitt, *Balt* XLI:2, 2006, 180) względnie ie. *-$d^h\bar{e}h_1$- (zob. NIL 99). — Vb. denom. *nuodžióti* DP ʽgrzeszyćʼ, ⇒ *nuodžiótas* DP ʽgrzeszny, grzesznikʼ.

[357] Np. *Namo vietoj riogso tik nuodėguliaĩ*. Por. *núodegos* f. pl. ʽzgliszczaʼ: *Pirkelė sudegė, tai iš núodegų susilipdžiau sau laužėlį ir gyvenu*.

núogas, *-à* ʽnagi, goły, nieubrany, obnażony’. Odpowiednik łot. gw. *nuôgs* ʽgoły; biedny’. Wraz ze scs. *nagŭ* ʽnagi, goły’, sch. *nâg*, ros. *nag*, *nagój*, czes. *nahý*, pol. *nagi* ts. kontynuują praformę pbsł. *nōg-a- < pie. *nōg^{u}-o-, por. BSW 201, LEW 511, REW II, 193, NIL 513, ALEW 716. Pierwiastek ma tu postać wzdłużonego SO w stosunku do refleksów pie. *nog^{u}- (*neg^{u}-) w innych językach. Por. ir. *nocht* ʽnagi’ (*nokto- < *nog^{u}-to-), goc. *nagaþs* ts. < *nóg^{u}-ot-, łac. *nūdus* < *nog^{u}-edo-, wed. *nagná-* < *nog^{u}-no-[358]. SE: het. *nekumant-* ʽnagi’, z dysymilacji *nekunant- < *neg^{u}-no-nt- (Kloekhorst 2008, 603). — Drw. *apýnuogis* ʽprawie goły; biedny, bez grosza’, *nuogãlė* ʽnagość’, *núogalas* ts. (⇒ *nuogãlis* a. *nuogãlius* ʽgolec, nagus’, ⇒ vb. denom. *nuogaliúoti* ʽpokazywać swoje gołe ciało’), *nuogãmė* ʽnagość’ (spodziewalibyśmy się raczej †nuogmė, por. *sausmė̃* ⇐ *saũsas*), *nuogatà* przest. ʽstan obnażenia, nagości’ (war. *nuogãtė*) — budową odpowiada scs. *nagota*, ros. *nagotá* ʽnagość’ (BSW 201), *šlopmė̃* ⇐ *šlãpias*), *nuogybė* SD «nagość, nuditas», *nuõgis* a. *nuogỹstė* ʽnagość’, *nuogius* SD «gołota, nie osiadły, sine censu homo, vbi pedem ponat in suo non habens» (syn. *neturėlis*, *grynius*), *nuogóji* f. ʽgoły tyłek’ (*Kirto per núogąją*), *nuogumà* ʽgołe miejsce; golizna, nagość’, *nuogumàs* ʽgolizna, nagość’, cps. *plìknuogis* (zob.). N.jez. *Núogis*. — Vb. denom. 1. *nuogáuti* ʽbyć źle, skąpo ubranym’ (*Kad gerai ausi, tai nenuogáusi*), ʽbyć nieobsianym — o polu’, 2. *núoginti* ʽobnażyć’, *nuoginu* SD[1] «nażę, nudo, denudo».

núogūsis, *-io*, żm. *nū́gūsis* ʽwolna chwila, czas wolny od pracy, obowiązków’. Od osnowy werbalnej *nugūs-, którą wyabstrahowano z prs. inchoat. *nusigūstu ʽdostaję dla siebie, zyskuję dla siebie’, inf. *nu-si-gūti. Na temat SZ °*gū́ti* zob. *gáuti*. Oparciem dla rekonstrukcji *nusigūstu jest z jednej strony vb. cps. *nusigáunu*, *-gáuti* ʽskorzystać z dogodnej chwili, z dogodnego czasu’, z drugiej zaś strony łot. prs. na *-sta-*, *gũstu*, inf. *gũt* ʽchwytać, łapać’. — Drw. wstecznym deprefigowanym jest *gū̃sis* ʽchwila, moment’ (por. *dėmė̃* ⇐ *núodėmė*), np. *Vieną gū̃sį lijo* ʽPrzez chwilę padało’. Od *gūs-* urobiono adv. *gū̃siais* ʽchwilami’, por. *Man gū̃siais galva skauda* ʽChwilami boli mnie głowa’. *Gū̃siais lyja, gū̃siais giedra* ʽChwilami pada, chwilami jest pogodnie’. N.B. Błędna jest uwaga w LKŽ III, 762, jakoby *gū̃sis* było zapożyczeniem z nwn. *Guss* m. ʽodlew, zalew; ulewa’.

núokana bot. ʽcykuta, szalej, Cycuta virosa’. Bez etymologii. Takie paralele, jak *núokarpa* ⇐ *nukir̃pti*, *núorama* ⇐ *nurìmti*, *núolanka* ⇐ *nusileñkti* pozwalają postulować drw. dewerbalny z suf. *-ā-* i SO *kan-* od vb. cps. *nu-kinti. Ewentualnie por. czas. *kìnti*, *kìnsta* ʽodczuwać pokusę, korcić’.

nuoksė́ti, *nuoksiù*, *nuoksė́jau* gw. ʽpoganiać, popędzać konia’ — formacja na *-sėti* od interi. *nuok, powstałej w następstwie apokopowania zwrotu *nuo gi* ʽnuże!’ (por. *nū́ščioti*). War. *nóksė́ti*.

núolanka 1. ʽpokora’ (*Sako žodžiais, pilnais didžiausios nuolankos*). 2. przest. ʽosoba do uchylenia, do wydzielenia, do obdarzenia częścią dziedzictwa’ (Šlapelis 1940, 257) — abstractum na *-ā-* od vb. cps. *nu-si-leñkti* ʽpochylić się, opuścić głowę, ukłonić się’. — Drw. *nuolankùs* ʽpokorny, uniżony’.

nuõlat adv. ʽciągle, wciąż, stale’ (war. *núolat*, *nuolàt*). Z innymi zakończeniami: *nuolačiaĩ* (żm. *nūlačiaĩ*), *nuolačiaĩs*, *núolačia*, *núolač* oraz *nuolataĩ* (żm. *nūlataĩ*), *nuolatõ*, *nuolatõs*, *nuolatù*. — War. *palatám* gw. ʽod jednego do drugiego, po kolei’. — Człon *-lat* pozostaje niejasny. Wysunięto przypuszczenie, że pochodzi on z metatezy morfemu *tal-*, ukazującego się w odpowiedniku łot. *nuõtaļ*, *nùotaļin* adv. ʽjeden przy drugim, ciągle, nieprzerwanie’ (ME II, 871n.). Człon *nuo-* mógł się ustalić na miejscu *nù*, *nū̃* adv. ʽteraz’ na skutek wyrównania do prepozycji *nuõ* ʽod’ (LEW 342).

[358] Por. aw. *mayna-* z *nag-ma-, może też gr. γυμνός ‘nagi, nie odziany, nie uzbrojony’ (z metatezy *mugnós, to zam. *nug-mó-?), por. NIL 513.

núoma 1. ʽwynajem, wynajęcie’, 2. ʽopłata za wynajęcie mieszkania, czynsz’ (war. *nuomà*), 3. przest. ʽlichwa’ (*Ne duosti nuomon penigų* PK 48_{22} ʽNie dawa w lichwę pieniędzy’). SD «lichwa, płat, fenus, vsura, quæstus» (syn. *nauda ažu palūkį pinigų*), *nuomų imu* SD «lichwię, fenero, orfenus ab aliquo accipio» (syn. *nuomauju*). Według wszelkiego prawdopodobieństwa *núoma* powstało z *núoi̯ma przez zanik *i̯*. Nomen postvb. *nuoi̯ma < *núo-ima, utworzone od vb. cps. *nu-sì-imu* ʽbiorę sobie’, *nusiim̃ti*. Podobnie zbudowane jest psł. *najĭmŭ ʽnajem, wynajęcie’ (sch. *nájam*, ros. *najëm*, czes. *nájem*, pol. *najem*) od vb. cps. *najĭmǫ, *najęti ʽnająć’. Prefiks *nuo-* i pominięcie ptk. zwrotnej jak np. w wypadku *núodėmė* ⇐ *nusidė́ti*. Inna próba objaśnienia w ALEW 717. — Drw. *nuominykas* DP, SD «lichwiarz, fenerator, tocullio», dziś *núomininkas* ʽkto coś sobie wynajmuje’, *nuominis* SD «lichwiarski». Vb. denom. 1. *nuomáuti* ʽpożyczać pieniądze na procent’, *nuomauju* SD «lichwię», 2. *núomoti* ʽnajmować’ (⇒ *núomotojas* ʽwynajmujący; najemca’), 3. *nuomúoti* ʽwynajmować’, *išnuomuot* SD «wylichwić co, fænore acquirere opes, fæneratione rem augere, fænerato colligere pecuniam». — War. gw. *núomė* ʽpańszczyzna’: *Tėvas da ejo* [!] *núomę* ʽJeszcze ojciec odrabiał pańszczyznę’.

núostolis, *-io* ʽstrata, szkoda, uszczerbek’ — drw. z suf. *-i̯a-* od neoosn. *nusto-*, którą wyabstrahowano z vb. cps. *nu-stó-ti* m.in. ʽstracić, postradać’. War. ze zmianą *l’* > *j*: *núostojis*. Por. *núostogė* ⇐ *nustóti*; *pérstogė* ⇐ *pérstoti*. Formant *-lis* powraca w rzeczownikach *añtstolis*, *príestolis*, *ùžstolis*. — Drw. *nuostolìngas* ʽprzynoszący straty, nieopłacalny, deficytowy’.

núotaka ʽpanna młoda, narzeczona’ — deverbativum z suf. *-ā-* i SO *-tak-* od neoosn. *nutek-*, którą wyabstrahowano z vb. cps. *nu-tek-ė́ti (už výro)* ʽwyjść za mąż’, zob. *tekė́ti*. Znacz. etym. ʽodejść, wydalić się’ (scil. ze stron rodzinnych), por. *Ji nutekė́jo į tolimą parapiją* ʽWyszła za mąż do odległej parafii’. SD *šarvas mergos nutekunčios* «posag, dos». Obok tego *atitekė́ti* m.in. ʽwyjść za mąż i przenieść się do domu męża’. — Vb. denom. *nuotakáuti* ʽwychodzić za mąż’. — War. *núoteka* ʽpanna młoda’. Wyraz ten ukazuje się też w funkcji n. loci: SD <nuoteka> «ucieczka, mieysce, do ktorego uciekaią, refugium, receptaculum, diuerticulum» [ʽschronienie, uchrona’, L.].

nuotartìs, *-iẽs* 3 p.a. f. przest., gw. ʽobmowa, niesława, hańba; zarzut; wyrok, reputacja, opinia’, DP ʽprzygana, przemianka, przymowka’, SD «niesława; osławianie; podeyrzenie» (war. *nutartìs*), *piktos nuotarties žmogus* SD «bezecny, execrandus, nefarius, infamis» (syn. *palaiduo*, *bjaurėtuvė*, *dargus*...). Analiza: *nuo-tar-ti-s*. Dewerbalne abstractum na *-ti-* od vb. cps. *nutariu* SD «osławiam kogo» [ʽprzynosić komu ujmę, zniesławiać go’]; dziś *nu-tar̃-ti* ʽpostanowić, zdecydować, uchwalić; potępić’. Zob. *nuõ*, *tar̃ti*. Paralele: *pažintìs* ⇐ *pažìnti*; *prapultìs* ⇐ *prapùlti*; *pražūtìs* ⇐ *pražū́ti*. — Drw. *knygos nuotartinės* SD «paskwil, criminosus liber, infame carmen, famosi libelli» [ʽksiążka o treści szkalującej kogo»].

núotykis, *-io* ʽprzygoda, niespodziewany, niezwykły przypadek, traf’ — rzeczownik dewerbalny z suf. *-i̯a-* i SW *tyk-* ⇐ *tik-*, por. vb. cps. *nu-tìk-ti* ʽzdarzyć się, zajść’, refl. *nu-si-tìkti* ts. Znacz. etym. ʽzdarzenie, zajście’. — Z innym prefiksem: *príetykis* ʽwypadek, zdarzenie; przypadek’, SD «trefunek, fortuna, sors, casus» (syn. *priepuolis*) ⇐ *pri-si-tìkti* ʽprzydarzyć się komu’. Osobno zob. *sántykis*.

núotrauka I gw. ʽprzerwa, odstęp w czasie, pauza’ (*Lyja ir lyja be núotraukos*) — abstractum od vb. cps. *nu-tráuk-ti* ʽprzerwać, np. pracę, zebranie’ (zob. *tráukyti*). — *núotrauka* n. instr., n. loci ʽodpływ wody, rów odprowadzający wodę, ściek’ ⇐ m.in. *nutráukti* ʽspuścić wodę (np. z pola), dać wodzie spłynąć, odprowadzić ją’. — *núotrauka* n. agt. ʽwydrwigrosz, krętacz’ ⇐ m.in. *nutráukti* ʽukradkiem zabrać, przywłaszczyć sobie’ (por. *núodvasa*, *núogara*).

núotrauka II ʽzdjęcie, fotografia' — deverbativum z suf. *-ā-* od vb. cps. *nu-tráuk-ti* ʽzrobić zdjęcie'. Jest to kalka słowotwórcza z ros. *snímok* ʽzdjęcie, fotografia' ⇐ *snimátь* ʽrobić zdjęcie, fotografować'.

núovalos, *-ų* f.pl. ʽłożysko płodu wraz z pępowiną, popłód' (gw. *nãvalos*, żm. *nū̃valos*). Też m. *nuovalaĩ, núovalas*. Jest to sb. postvb. od vb. cps. *nu-si-val-ýti* ʽo krowie po urodzeniu cielęcia: oczyścić się, pozbyć się łożyska' (zob. *valýti*). Por. *Karvė jau seniai nusivãlė, tik nuovalai da tebestovi* [*tvarte*]. — Dalej por. *núovala* 1. ʽpopłód', 2. ʽsprzęt zboża', 3. ʽsplątana wełna gorszej jakości', 4. c. ʽkto się plącze (*vẽlas*) pod nogami', *nenúovala* c. ʽktoś brudny, niechlujny'. — Z innymi prefiksami: *atãvala* ʽłożysko płodu' (*Žiūrėk, kad karvė atãvalos nesuėstų*), *ìšvalos* f.pl. ʽłożysko płodu', też ʽresztki wybrane z koryta świńskiego'. N.B. Nie należy tu *nuovalỹs* (zob. *panúovolis*).

núovarvos f.pl. 1. *žvãkių núovarvos* ʽociekłości u palącej się świecy, sople wosku na świecy', 2. *dažų̃ núovarvos* ʽgrubsza warstwa farby, która utworzyła naciek na malowanej powierzchni'. Konkretyzowane abstractum na *-ā-* od vb. cps. *nu-varv-ė́ti* ʽskapać, ściec, stopić się (o wosku, o śniegu)', zob. *varvė́ti*. Paralela: pol. gw. *okapki* ʽsople wosku, formujące się na świecach kościelnych podczas palenia się' ⇐ *kapać* (SGP III, 425).

núovaža, żm. *nū̃važa*: *Kurs nusivež viską dirbti, viską valgyti, tas nū̃važa* ʽKto nie brzydzi się żadnej roboty, żadnego jedzenia, ten [jest] «nūvaža»'. Z przytoczonego zdania wynika, że chodzi tu o sb. postvb. na st. *o* od neoosn. *nuvež-*, wyodrębnionej z vb. cps. *nu-si-vèž-ti*, dosł. ʽodwozić ze sobą, wywozić ze sobą' (por. *vèžti*). Podobny SO *važ-* ukazuje się w *apvažà* ʽniewrażliwość na rzeczy obrzydliwe' (s.v. *apvežė́ti*). — N.B. Obok *vež-* pojawiają się równoznaczne allomorfy *vėž-* (zob. *vė́žtis*) i *viež-* (zob. *viẽžtis*). To zróżnicowanie nie zostało jeszcze wyjaśnione.

núovoka, żm. *nū̃voka* 1. ʽrozum, zdolność rozumienia', 2. ʽprzytomność, świadomość' (*Ligonis guli be núovokos*), 3. SD «baczenie, animaduersio, intelligentia» (syn. *išmonia, numanymas*) — drw. postwerbalny od vb. cps. *nu-vók-ti* ʽzrozumieć, pojąć, domyślić się', por. LEW 1272. Paralela: *są́voka* ⇐ *suvókti*. Zob. *nuõ, vókti*. — Drw. *nuovokùs* ʽzmyślny, bystry, pojętny, sprytny'.

nuožmùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽokrutny, bezwzględny, bezlitosny', 2. ʽpełen zapału, zawzięty'. Prawdopodobnie jest to złożenie z *nuo-* privativum (por. *núožmogis* ʽodludek') i leksemem *žm-* jak w sb. *žmuõ* ʽczłowiek' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽnieludzki'. Inaczej LEW 513: cps. *nuo- žm-*, morfem na SZ od *žẽmė* ʽziemia', *žẽmas* ʽniski'. Znacz. etym. ʽponiżający, upokarzający' (por. *nužẽminti* ʽponiżyć, poniżać kogo'. NIL 87 zestawił *nuo-žm-ùs* — ze znakiem zapytania — z wed. *su-kṣma-* ʽaus guter Erde bestehend' i aw. *upa-sma-* ʽna ziemi, auf der Erde'; miałyby to być równoległe refleksy tematu pie. *-d^{h}ǵ^{h}-m-ó-. Zob. też ALEW 717n. — Drw. od neoosn. *nuožm-*: *nuožmýbė* ʽsrogość, okrucieństwo', *nuožmùmas* ʽokrucieństwo'. Vb. denom. *nuožmė́ti, -ju, -jau* ʽstawać się okrutnym, bezwzględnym'.

nū́sčioti, *nū́sčioju*, *nū́sčiojau* gw. ʽpoganiać konia' — formacja z neosuf. *-sčioti* od interi. *nū̃, nū́* — skierowane do konia wezwanie do ruchu (*Nū̃, bėri!*). Paralela: *nuoksė́ti*.

nusidė́ti, *nusìdedu*, *nusidė́jau* 1. ʽzrobić coś złego, przewinić, zgrzeszyć', 2. ʽstać się, zdarzyć się' (*Nežinia, kaip čia nusidẽs*), 3. ʽudawać, symulować'. Prs. atematyczne w SD[1] *nusidemi* «cudzołożę» (syn. *prierauju*), «popełniam; przewiniam; występuię» (syn. *i[š]sieimi*), SD *nusidemi* «grzeszę» (syn. *prastoju*, *pražingiu*, *dasileidžiu piktybės*, *impuolu kaltėn*), «przewiniam co; występuię, wykraczam». Borowska 320: «*Nudėti* m.in. znaczy ʽzabijać, niszczyć'... *Nusidėti* mogłoby więc znaczyć ʽzabijać się, niszczyć się (duchowo)'». — Neoosn. *nusidėj-* (⇐ prt.): *nusidėjėjas* SD «grzesznik» (syn. *nusidėtojas*, *prastotojas*), por. typ *padėjėjas*; *nusidė́jėlis* ʽgrzesznik', *nusidė́jimas* ʽgrzech', SD «grzech» (syn. *nuodėmė,*

prastojimas, *kaltybė*), «występek» (syn. *pražunga*), *pirmgimtinis nusidėjimas* «pierworodny grzech, primigenium peccatum, natiua labes...», *išpažįstu, išsakau savo nusidėjimus* SD[1] «spowiadam się, confiteor». — Neoosn. *nusidė*-: *nusidė́tojas* ʽgrzesznik' (por. *gélbėtojas*).

nū́sti: *panū́sti*, *-nū́stu* (*-nund-stu, war. *-nū́džiu*), *-nū́dau* ʽnabrać chęci, ochoty, zapragnąć czego; zatęsknić za kim, czym', *užnū́sti* ʽzmarnieć, schudnąć, zmizernieć' (*Jau paršai be kiaulės suvis ažnū́do*). Trudne. Długość *ū* została prawdopodobnie rozpowszechniona z innowacyjnego prs. na *-sta*-: *nundstu > *nū́stu*. Jeśli założymy, że pierwotny pdg. miał postać *nundu, *nudau, *nusti (pwk. *nud- ⇐ *naud-), to stanie się oczywisty związek tego czasownika z rodziną *naudà* m.in. ʽpożytek, zysk' (zob. s.v.). Inaczej LEW 513: do psł. *nuditi ʽzmuszać, zniewalać', stpr. *nautei* ʽbieda, nędza'. Derksen 2008, 360: pbsł. *nuʔ(d)-.

O

õ spójnik przeciwstawny ʽa, ale, lecz’ (*Visì susiriñko, õ jìs lìko namiẽ* ʽWszyscy się zebrali, a on został w domu’), wzmocnione *õgi*, *ógi*. Odpowiednik słow. *a*, pol. *a*. Wywodzi się go z ptk. wzmacniającej i nawiązującej, jak w sti. *ā́t* ʽpotem; i; to; tak’, aw. *āat̰* ʽpotem; i; a, ale’. Zob. GJL III, § 831, ALEW 719, Boryś 2005, 17.

obelìs, *-iẽs*, acc.sg. *óbelį* 3 p.a. ʽjabłoń, Pinus malus’, nom.pl. *óbeles*, gen.pl. *obelų̃* (*Kokia obelìs, tokie ir obuoliaĩ* ʽJaka jabłoń, takie jabłka’). Odpowiada łot. *âbele* ʽjabłoń’ < pb. *ābel-. Dalsze szczegóły s.v. *obuolỹs*. War. *obelẽ̄*; *obalẽ̄*, *obalìs*; *óbuolis*. SD *obelis* «jabłoń; pigwa drzewo», *obelis Armenijos* «morela drzewko». — Drw. *obelýnas* ʽsad jabłoni’, *obelìnis* ʽz drzewa jabłoni’. — N.rz. *Obelẽ̄* a. *Obelià*, *Obelìs* a. *Obelià*, n.jez. *Obelijà*. N.m. *Obẽliai* 4x, *Obelijà*, *Obelýnas*, *Obelìnė* 4x, *Obelỹnė* 3x, *Obelìškiai* 3x, *Obelýtė*, *Obelniñkai* (⇒ *Obelninkẽ̄liai*), *Pãobeliai*, *Paobelỹs*, cps. *Obélkalnis*, *Obelaũkiai* (*Obel-laukiai), *Obelùpiai* 2x.

obivietelis, *-io* stlit. ʽmieszkaniec, Einwohner’, por. dwojaką pisownię u Bretkuna: 1° war. <wiet>: <Wisi Obiwietelei [glosy: Giwentaiei, cʒebuwei]> ʽAlle einwoner’, <paduosiu Obiwietelius [glosa: cʒebuwius]> ʽich will... geben die Einwoner’, 2° war. <wet>: <kada tu sudereghimą su Obiweteleis [glosa: Cʒebuweis] Sʒemes padarisi> ʽwo du ein Bund mit des landes Einwonern machest’ (ALEW 18). Zapoż. z pol. *obywatel*, XVI w. *obywaciel* (⇐ czes. *obyvatel*, por. *obývat* ʽmieszkać, zamieszkiwać’, stąd też zapożyczone pol. przest. *obywać* ts.). Brak wyrazu *obivietelis* w LKŽ. Pisownię <wiet> można wytłumaczyć adideacją do wyrazu *vietà* ʽmiejsce’ (*gyvénvietė* ʽmiejsce zamieszkałe, osiedle’). SLA 146 kieruje się rzadszym wariantem <wet> i czyta *obivetelis*; to zmusza go do założenia zastępstwa polskiego *a* (°*watel*) litewskim *e* (*°vetelis), co jest hipotezą *ad hoc*. Sprzeczna z pisownią Bretkuna jest lekcja *abivãtelis*, figurująca w ALEW 18 (stanowisko SLA 146 zostało tu przemilczane). — Lit. gw. *abivãtelis* ʽzamożny człowiek’, przytoczone w LKŽ z gwary Barstýčiai (rej. Skuõdas na Żmudzi) jest zapożyczeniem z pol. przest. *obywatel* m.in. ʽmieszkaniec posiadający nieruchomość’, por. *Tu, brolau, esi tikras abivãtelis, kad tokius kailinius nešioji* ʽTy, bracie, jesteś prawdziwym *abivatelis*, skoro nosisz takie futro’.

õblius, *-iaus* gw. 1. ʽhebel stolarski’, 2. ʽszatkownica do kapusty’ — zapoż. z błr. gw. *hábalь*, *-blja* ⇐ pol. *hebel*, *-bla* (por. LEW 515). Temat na *-i̯u-* też w zapoż. *añdlius*, *mõjus*, *rõjus*. War. *ãblius*, *õblis*, też f. *oblià*. — Vb. denom. *obliúoti* ʽheblować; szatkować kapustę’.

obuolỹs, acc.sg. *óbuolį* 3 p.a. ʽjabłko, owoc jabłoni’ : łot. *âbuõls* ʽjabłko’ < pb. *ābōl-. War. *óbuolas*, *óbuolis* (m.in. DP) oraz *óbalas*, *obalỹs*, *óbelas*, *obelỹs*, *obulỹs*, *obūlỹs*. SD: <abuolis> «jabłko, malum, pomum», «citryn owoc, malum citreum, citrum» (syn. *vaisius citrinis*), <abuolis auxinas> «pomarancza, malum aureum», <abuolis pukuotas> «pigwa owoc, cotoneum, malum cotoneum...». Pokrewne derywaty ukazują się w słowiańskim, por. 1. *(j)abl-ŭko ʽjabłko’ (ros. *jábloko*, sch. *jàbuko*), 2. *(j)abl-onĭ lub *(j)abl-anĭ ʽjabłoń’ (por. ros. *jáblonь*, czes. *jabloň*, pol. *jabłoń* obok cs. *jablanĭ*, sch. *jàblan*). — Stpr. *woble* EV ʽjabłko, Appel [Apfel]’ (n.jez. *Wobel*, n.m. *Wobli-kaym*) oraz *wabelcke* ʽjabłko’ (Grunau) można porównać z war. lit. *óbelas, obelỹs*. ALEW 720 jako paralelę na protetyczne *v-* wskazuje łot. gw. *vābẽle* ʽjabłoń’. — Cechą wyróżniającą wymienionych formacji jest st. wzdłużony *āb- oraz apofonia sufiksalna *-ōl-* : *-el-* : *-l-*. Rekonstrukcja pdg. pie.: nom.sg. *áb-ōl-ø, gen.sg. *ab-él-s (zob. *obelìs*), instr.sg. *ab-l-óh₁. Inaczej Beekes 1995, 177: nom.

*$h_2$éb-ōl (por. łot. *âbuõls*), acc. *h_2b-él-m (por. lit. *obelìs*), gen. *h_2b-l-ós (por. ros. *jabloko*, ags. *appul* < *aplaz). Tremblay 2005, 129 mówi o derywacie typu vr̥ddhi, pie. *(H)ābel-ó- ʽjabłko’. Tymczasem NIL 265, przyp. 4 wywodzi *obuolỹs* z pie. *$h_2$ab-ōl-i̯o-, nie wnikając w kwestię nagłosowego lit. *o*-. Por. jeszcze BSW 2: pbsł. *ābōla-, *ābola-. — Drw. *obuoliẽnė* ʽkasza jabłeczna’, *obuolìnis* ʽjabłkowy, jabłeczny’, sb. ʽten, kto handluje jabłkami’. Cps. *obuolmušỹs* (zob.). Por. łot. cps. *kriev-ãbuols* ʽogórek’ (dosł. ʽrosyjskie jabłko’, por. łot. *krìevs* ʽRosjanin’). Vb. denom. *obuoliáuti* ʽzrywać jabłka’, przen. ʽkolegować ze sobą, przyjaźnić się’.

obuolmušỹs, *-io* 3 p.a., *óbuolmušis* 1 p.a. ʽ(o maści końskiej) jabłkowity’ — złożenie członów *obuolỹs* ʽjabłko’ i *muš-* jak w czas. *mùšti* ʽbić’. Inne war. *óbalmušis*, *óbelmušis*, *óbulmušis*, *óbuolmuštis*. Zdaniem Niedermanna 1956, 136n. jest to kalka przymiotnika pol. *jabłko-bity* XV-XVI w. ʽ(o maści końskiej) siwy w ciemne okrągławe plamy’. Znacz. etym. ʽzbity jabłkami’ albo ʽ(mający takie plamy) jak na zbitym jabłku’. Inaczej Bańkowski, ESJP I, 566: «o maści końskiej: z plamami okrągłymi wielkości jabłek, utworzone według *gradobity*». Por. *gradobity* ʽbiało nakrapiany’, znacz. etym. ʽbity gradem’ (Bańkowski, ESJP I, 470). Zob. jeszcze LEW 515 (s.v. *óbelmušas*) i Kabašinskaitė 48.

óda 1 p.a. ʽskóra’, *óda ir̃ káulai* ʽskóra i kości’ (por. łot. *kauli un āda*). SD *oda* 1. «skora na ciele, cutis», 2. «skora odarta ze zwierzęcia, pellis», SD[1] *oda* «łupież, corium, pellis exuuiæ», «skora, cutis, pellis, cortex...», SD *odos žvėrų* pl. «futro, pelles ferarum» (syn. *pãmušalas*). Młody war. akc. *odà* 4 p.a. War. gw. *uoda* b.z.a. ʽskóra’ (*Aš bijaus tavęs, kad ir mano uoda pašiurpo*). Odpowiednik łot. *âda* ʽzdarta skóra zwierzęcia, w stanie surowym a. wyprawionym; skóra ludzka’. Bez dobrej etymologii, por. referat w LEW 515. Transponat ie. *Heh$_2$d$^{(h)}$-eh$_2$- lub *h$_2$oHd$^{(h)}$-eh$_2$-. Z bałtyckiego zapożyczone do fiń. *vuota* ʽzdarta skóra zwierzęcia’ (LEW 516, Stang 1966, 37). — Drw. *odelė* SD «łupina, łuszczyna, obłupina grochu», SD[1] <adełe> «skora, skoreczka», *odìnis* ʽskórzany, ze skóry’ (⇒ *odinùkė* ʽskórzana kurtka’), *õdžius* ʽgarbarz’. Cps. *balta.odis* SD «białoskornik, coriarius», por. *báltas* (syn. *sirmėtnykas*), *odadirbỹs* ʽgarbarz’ (por. *dìrbti*), *odalupỹs* ʽkto odziera zwierzęta ze skóry’, przen. ʽzdzierca, wyzyskiwacz’ (por. *lùpti*), *odminỹs* a. *odaminỹs* ʽgarbarz’ (por. *mìnti*), *pìrmodė* przest. ʽnapletek’ (por. *pìrmas*); syn. stlit.: *pryodė* i *prieodė* (Bretkun).

odmenis b.z.a. żm. ʽujście rzeki’, n.rz. *Odmuõ* (rej. *Šilãlė*). Niejasne. Na podstawie hipotezy o gwarowym zaniku *v* przed *o* rekonstruuje się *vodmen- < *u̯ād-men-. Pwk. *u̯ād-ma być apofonicznym alternantem na st. wzdłużonym do *u̯ăd- ʽwoda’, por. słow. *voda* oraz lit. *vãdaksnis*, n.rz. *Vadà*, *Vadakstà* (s.v. *vãdė*). Zob. LEW 516, Vanagas 1981, 234. Inaczej Petit 2004, 93, który wychodzi od pwk. *h$_1$ed- ʽjeść’ (*ė́dmenys* ʽgęba, pysk’) i rekonstruuje *ōdmas ʽujście’ < *h$_1$ŏd-me/o-, ze wzdłużeniem wedle prawa Wintera i wtórnym lit. *od-* na miejscu pb. *ōd-.

ókas, *õkas* gw. ʽhak; zawias u drzwi; skobel’ — zapoż. z prus.-niem. *hōk* (GL 93, LEW 516, Čepienė 112), por. nwn. *Haken*. War. *uõkas*, *võkas*. Łot. *ãķis* ʽhak’ ⇐ śrdn. *hāke* (Jordan 53). — Zdrob. *okẽlis* ʽhaczyk’.

õkas gw. ʽwystająca w dół część podkowy’ — zapoż. z błr. *hak*, *-a* (ZS 8).

okas b.z.a. gw. ʽmielizna, piasek podwodny niebezpieczny dla statków’, np. *Garlaivis nenučiuožia nuo oko jau antra valanda* ʽParowiec już od dwóch godzin nie może wydostać się [dosł. ześlizgnąć się] z mielizny’. Zapoż. z pol. przest. *hak*, *-a* ʽmielizna’, por. *Okręt ten wpadł na haki, łomał się i rozbił* (SW).

olà 4 p.a. ʽnora, jaskinia, pieczara’, DP ʽjaskinia, jama’ (*olas latrų... darys* DP 373_{44} ʽjaskinie łoterskie... czynić będzie’, *liūtų oloje* DP 125_{17} ʽwe lwiej jamie’, *lapės turi olàs, ir paukščiai lizdus* DP 488_{27} ʽliszki mają jamy, i ptacy gniazda’), SD: «gruba, doł, loch; jama,

jaskinia, loch; pieczary» (syn. *urvas*, *lindynė*, *duobė gili*), *ola tumsi* «paciepi, antrum obscurum, casa tenebricosa» [ʽciemna jaskinia’], SP <hała>, <hoła> ʽloch, jaskinia’. Wraz z łot. *ala* ʽnora (lisia a. borsucza), dziura, jama wypłukana przez wodę; gniazdo raków’ zapożyczone ze śrdn. *hol*, zob. LEW 516, Jordan 53. — Vb. denom. *oláuti* ʽszukać ryb w jamach u brzegu rzeki’.

omuõ, acc.sg. *ómenį* 3 p.a. m. gw. ʽrozum, myśl; pamięć; instynkt’ — niejasny pod względem wokalizmu wariant bliskoznacznego wyrazu *aumuõ* (zob.). Zwykła jest postać tematyzowana: *omenìs*, acc.sg. *ómenį* f. ʽpamięć, zdolność pamiętania; intelekt’ (war. *ómenė*, żm. *ómynė*, *óminė*, zob. Būga, RR I, 358). Por. *turė́ti omenyjè* ʽmieć na myśli’. *Vaikai turi gerą omenį* ʽDzieci mają dobrą pamięć’. *Įsidėk į ómenį tuos mano žodžius* ʽZapamiętaj sobie te moje słowa’. — Drw. wsteczne: *óma* ʽpamięć, myśl’ (*ant ómai anteit* ʽprzychodzi na myśl’), *omẽ* ʽinstynkt, popęd, odruch’. Paralele: *armà* ⇐ *ármenį* (*armuõ*); *aũgė* ⇐ *áugmenį* (*augmuõ*).

opà 4 p.a. 1. ʽwrzód’ (*skrañdžio opà* ʽwrzód żołądka’), 2. ʽrana, czuła rana, miejsce bolące’, 3. ʽszrama, blizna’. Izolowane, bez nawiązań ie. Może zmienione z *sopa? Por. s.v. *sopė́ti* sb. *sópa* ʽból; bolący wrzód, czyrak’ : łot. *sâpes* a. *sâpas*[2] f.pl. ʽból’, *sāpums* ʽmiejsce bolące, bolesne’. W kwestii aferezy spółgłoski por. *ókas* ob. *vókas*; *éndrė* ob. *néndrė*. — Drw. *opė́tas* ʽowrzodzony’, *opùs* a. *ópus* ʽwrażliwy, delikatny, zbyt czuły; trudno gojący się; nabrzmiały, aktualny, ważny’, DP ʽpieszczony’ (⇒ *õpiai* adv. ʽostrożnie, delikatnie’, *opùmas* ʽzbytnia wrażliwość, nadwrażliwość’, *apý.opis* ʽdelikatny, chorowity — o dziecku’). Vb. denom. *õpinti* ʽsprawiać, wywoływać ból; powodować wrażliwość na ból (o mrozie), refl. *õpintis*: *Nelabai sopa — nesiõpink* ʽTak bardzo nie boli — nie przejmuj się’, *išopė́ti* ʽowrzodzieć, pokryć się wrzodami’, *õpti*, *-sta*, *-o* ʽstać się wrażliwym, bolesnym (miejscu na ciele)’.

òpsas, *-à* 4 p.a. gw. ʽo koniu: stający dęba, wspinający się na tylne nogi’ (*Arklys òpsas šoko an žmogaus*). Pochodzi od *ops, okrzyku zachęcającego do skoku, por. *òpc!* ʽhop!, hops!’ (*Tik òpc — ir peršoko*), *òpt!* (*Gaidukas opt, opt, opt inlindo lazdon*). Wymienione interjekcje są transpozycjami wzoru pol. *hops!* Por. aferezę *h-* w *arielkà*, *õkas*, *ulióti* (ZS 90). — Polskiego pochodzenia są też interi. *opsa* b.z.a. (*Tada visi opsa traukt*) oraz *õpso!* ʽhopsa!’ (*Ei opso, opso, opso, visi nešokantys žiopso*) ⇐ pol. *hopsa!* m.in. okrzyk zachęcający do ruchu, skoku, podskakiwania, do tańca (por. SW II, 54). — Dalej por. *òp!* okrzyk zachęcający do skoku (*Kaip tik aš surėksiu op! — tai visi šokit per ravą*) — z pol. *hop!*; *òplia!* okrzyk zachęcający konia do biegu (*Čigonas vijo kuiną šaukdamas oplia! oplia!*) — z pol. *hopla!*.

opšrùs 4 p.a., *õpšras* 2 p.a., *opšrỹs* 4 p.a. zool. ʽborsuk, jaźwiec, Meles meles’. War. *obšrùs*, *õbšrus*. Lit. *opšrùs* różni się sufiksem łot. *âpsis*, gen.sg. *âpša* ʽborsuk’ (⇒ neoosn. *āpš-*: *âpša* f. ʽborsuk’, drw. *âpšene* ʽjama borsuka; miejsce, gdzie znajdują się jamy borsucze’). Z odmienną budową i znaczeniem: *opščius* Lex ʽwydra, Fischotter’. Pwk. pb. *āpš- wyklucza strukturę odziedziczoną z pie., ale szczegóły są trudne do ustalenia. Zob. przegląd prób etymologicznych w LEW 517n. i ALEW 721. Ostatnio Klingenschmitt, *Balt* XLIII:3, 2008, 405n. wystąpił z hipotezą cps. pie. *(h_2)āpo-ḱr[h_2]-o- ʽspitzköpfig’. — N.B. Nie ma pożytku z hapaksu stpr. *wobsdus* EV ʽborsuk, Dachz [Dachs]’, ponieważ on sam nasuwa problemy paleograficzne i fonetyczne (protetyczne *w*-?), zob. Smoczyński, *Lingua Posnaniensis* 29, 1986, 49-59. PKEŽ 4, 261 rekonstruuje *ābzdus, ale budowę uznaje za niejasną. — N.rz. *Opšrijà*. N.m. od *Opšr-*: *Opšrū́tai* 4x, ⇒ *Obšrūtẽliai* ob. *Opšrūtẽliai*. N.m. od *Opš-*: *Ópškalnis* (⇒ *Paópškalnis*). Prócz tego są warianty z krótkowokalicznym *Apšr-*: *Apšriū́tai*, *Apšrùjai*.

óras 1. ʽpowietrze’, 2. ʽpogoda’, 3. ʽprzestrzeń otaczająca dom, miejsce pod gołym

niebem’ (*išeĩti į órą* ʽwyjść na dwór, wyjść na pole’). SD *oras* «podniebie na dworze, dium, subdialis locus», «powietrze, aër, æther, cœlum». Analiza: *ār-a-. Stoi w związku z czas. *ariù*, *árti* ʽorać ziemię’ (zob. s.v.) i derywatami na SW *ār-, np. *orẽ* ʽorka’ (zob. s.v.), w pierwszym rzędzie jednak z łot. wyrazami *ârs* a. *âra*, *âre* ʽotwarta przestrzeń, wolna przestrzeń; kawałek roli, sucha łąka’, *ârã* adv. ʽna dworze, na polu, na zewnątrz’. Znacz. ʽpowietrze’ rozwinęło się ze znacz. ʽotwarta przestrzeń’, to z kolei ze znacz. ʽpole orne’ (por. Būga, RR II, 256; pewne wątpliwości co do tego zgłosił ALEW 722). Por. *orè* loc.sg. ʽprzed domem, na dworze’ (por. łot. *ârã* ts., syn. *laũkā*), *orañ* adv. ʽna podwórze, na dwór, na zewnątrz’ (skostniała forma ill.sg., por. łot. *āran*). Gwarowe adv. *oriẽ* ʽna dworze’ zostało chyba utworzone na wzór *namiẽ* ʽw domu’. — Konsekwencją użycia wyrazu *óras* w wyrażeniach opisujących stan lub jakość powietrza (suche, wilgotne, parne) jest to, że oznacza on również ʽpogodę’, por. *grãžūs oraĩ* m.pl. ʽpiękna pogoda’, *piktì oraĩ* ʽzła pogoda’, *per dieną keli orai pereina* ʽw ciągu dnia pogoda zmienia się parę razy’. — Drw. *antorinis*: SD <vnt oriniey dayktay> «napowietrzne rzeczy, res superæ, meteora», *ìšorė* (zob.), *orìnis* ʽpowietrzny; pogodowy; zewnętrzny — o kieszeni, o drzwiach’, SD «nadworny, podniebny, subdialis, hypæthrus, aulicus» i «powietrzny, aërius, æthereus», *orùjis* ʽzewnętrzny’. Cps. *oreĩvis* ʽlotnik’ (neol., por. *eĩti*), ⇒ *oreivỹstė* ʽlotnictwo’; *órlaidė* ʽwywietrznik, lufcik w oknie’ (neol., por. *láidyti*). — Pod względem znaczeniowym odchyla się adi. *orùs* ʽpoważny, godny, dumny; doniosły’, ⇒ *õriai* adv. ʽgodnie, z dumą; solidnie’. Inny etymon?

orė̃ 4 p.a., *õrė* 2 p.a. 1. ʽpora orania’, 2. ʽoranie, orka’, 3. ʽzorana rola, pole’. Cps. *jáučiaorė* ʽorka wołami’ (por. *jáutis*). Pb. *ārė — dewerbalne abstractum z suf. *-ė-* i SW *ār-V od *árti* ʽorać’ (zob. s.v.). Paralele apofoniczne: *mõlė* ⇐ *málti*; *srovė̃* ⇐ *sravė́ti*; *prìevolė* ⇐ *privalė́ti*. — Z innym suf.: *ató.oris* ʽpowtórne oranie; odrabianie zobowiązań orką’ (por. *atómėtis*, *atórėtis*).

õšti, *õšia* (war. *õša*, *õšta*), *õšė* 1. ʽszumieć, powodować, wydawać szum (o wietrze, lesie, wodzie)’, 2. ʽhałasować (o dzieciach)’, 3. paplać, opowiadać przesadzając, 4. ʽbrzęczeć (o owadach)’. Dźwiękonaśladowcze. Paralele: *õžti*, *ū̃žti*.

otùs, *-ì* 4 p.a. wsch.-lit. ʽpilny, naglący, nie cierpiący zwłoki; energiczny’. Drw. *otrùs* ʽżwawy (o koniu, którego nie trzeba poganiać), skory, porywczy, gorliwy, pracowity; chciwy’. Odpowiednik łot. *ãtrs* ʽszybki, prędki; gwałtowny, porywczy; nagły, stromy’ (cps. *ãtrputra* c. ʽw gorącej wodzie kąpany, raptus’), ⇒ *ãtri* adv. ʽszybko’, vb. denom. *ãtrinât* ʽprzyspieszać’. Prabałtycki pwk. *āt- pozostaje niejasny. Transponat ie. *Heh$_2$t-. Wcześniejsze próby etymologiczne referuje LEW 518n. Heidermanns 1993, 173 próbował powiązać *otùs* z pgerm. *ētró- ʽprędki, szybki, rasch’, por. stnord. *áðr* ʽwcześnie’, stwn. *ātar* ʽprędki, szybki’. Podtrzymał to Kroonen 2013, 115, s.v. *ēdra-.

ovyje DP 2x adv. ʽna jawi’ [ʽna jawie, w stanie czuwania, nie we śnie’], por. *teipajau ir šventieji nekurie rodžias žmonėmus ne tikrai sapne, bet ir ovyje* DP 273$_{25}$ ʽtakże i święci niektorzy ukazują się ludziom nie tylko we śnie, ale i na jawi’. — *ir tatai vėl išvyst turime, jog karalius ne ovyje, bet sapne aną paveikslą regėjo* DP 583$_2$ ʽi to też obaczyć potrzeba, że krol nie na jawi, ale we śnie on obraz widział’. Skostniała forma loc.sg. rzeczownika o temacie *ov-i- < pb. *āu̯-i- (por. *tõšyje* od *tõšis*, *žvėryjè* od *žvėrìs*). Przypomina przysłówki z jednej strony scs. *(j)avě* ʽjawnie, publicznie’, ros. *naјáve* ʽjawnie, widocznie’, czes. *najevě* ʽw stanie czuwania, nie we śnie’, pol. *na jawie* ts. (por. Būga, RR I, 370, BSW 21, LEW 519), z drugiej strony wed. *āvíṣ* ʽjawnie, w sposób dla wszystkich widoczny’, aw. *āuuiš* ts. (por. EWAIA I, 177, 233). Wszystkie te formacje pokazują pwk. na st. wzdłużonym *āu̯- w stosunku do *au̯-* widocznego w *aumuõ*, *aũmenį* ʽrozum’ (zob. s.v.) < pie. *h$_1$ou̯-men-. Inaczej Derksen 2008, 30, który postuluje pbsł. *āu̯- (ze znakiem zapytania), zaś scs. *(j)avě* wywodzi z pie. *h$_2$ēu̯-ēi̯- (transponat). — Drw. psł. *aviti, *avjǫ, scs. *(j)aviti*, *(j)avljǫ* ʽujawnić,

objawić, podać do wiadomości', ros. przest. *javítь mílostь* 'okazać łaskę', ros. *javítьsja* 'zjawić się, stawić się; okazać się, stać się' (iter. *javljátьsja*), pol. *objawić* 'okazać, uzewnętrznić', *wyjawić* 'uczynić coś wiadomym'. Możliwe, że prapokrewne z *aviti jest łot. *âvîtiês, -uos, -ĩjuos* 'mówić głupstwa; wygłupiać się; zbytkować, swawolić' (war. *âvêtiês*), zob. ME I, 245, Endzelīns, DI II, 160, BSW 21, LEW 519. Natomiast lit. przest. *ovytis, -ijasi, -ijosi* 'zwidywać się' z uwagi na znaczenie jest raczej slawizmem, mianowicie wariantem do *jõvytis*, zob. *jẽvytis*.

ožẽkšnis, *-io* bot. 'krzew trzmielina, Evonymus'. Analiza: *ož-ekšnis*. Osnowa jak w *ožỹs* 'kozioł' (inaczej LEW 1172, s.v. *ùškakšnis*). Formant jak w *šaltẽkšnis* bot. 'krzew kruszyna, Frangula', *juodẽkšnė* 'czarna wrona', *juodẽkšnis*, *-ė* 'o czarnych brwiach' (GJL II, § 351). Neosuf. *-ekšnis* ukształtował się w ten sposób, że pewne derywaty z suf. *-esnis* (por. *kal̃besnis* 'rozmowa, pogawędka', żm. *mókesnis* 'podatek') wytworzyły warianty ze wstawnym *k*, po czym jeszcze *ks* zmieniło się w *kš* (por. *bakštýti* obok *ba-k-stýti* ⇐ *bastýti*). — Inne nazwy 'Evonymus' to *ùškakšnis* / *ùžkakšnis*, *vãškakšnis* a. *vaškãkšnis* (*Vaškãkšnis yra medis geltonas kaip vaškas, dirba iš jo skietus* 'Trzmielina to drzewo żółtawe jak wosk, wyrabiają z niego grzebienie tkackie [tzw. płochy]'). Nie są one przejrzyste.

ožỹs, acc.sg. *óžį* 3 p.a. 1. 'kozioł, samiec kozy', 2. przen. 'kaprys, zachcianka'. SD *ožys romytas* «kozieł czyszczony, hircus castratus', *ožys neromytas* «kozieł nieczyszczony, hædus'. Odpowiedniki bałt.: łot. *âzis* 'kozioł', stpr. *wāzis < *āzis w n.m. *Wosi-birgo, Wose-birgo, Wosis-pile, Wose-pille*, z glosą «Ciginburg», czyli 'Kozi Gród'; *Woze-kaym* (AON 209). Prócz tego jest drw. stpr. *wosux* EV 'kozioł, Bok [Bock]' < *vāzuk- < pb. *āž-uk- (etymologiczne zdrobn. na *-uk-*, por. lit. *ožùkas* ob. *ožiùkas* 'koźlę'). Z innym suf.: rcs. *jazĭno*, cs. *azĭno* n. 'skóra' < psł. *azĭno — znacz. etym. 'koźla skóra' (por. lit. *ožìnis* adi. 'koźlęcy')[359]. Zarówno wyrazy lit.-łot., jak i drw. słowiański pokazują wzdłużony wokalizm *ā*. Ten fakt przemawia za pbsł. derywacją typu vr̥ddhi: *āž-ii̯a- względnie *āž-ina- (por. sti. *ajínam* n. 'skóra zdarta ze zwierzęcia') od *ăž-a-, to ostatnie w kontynuacji pie. *h_2eǵ-ó- (inaczej Derksen 2008, 32: długość *āž- spowodowana tzw. prawem Wintera). Stan dawny w sti. *ajá-* m. 'kozioł', *ajā́-* f. 'koza', aw. *aza-* 'kozioł'; niejasny jest dyftong w gr. αἴξ, αἰγός f. 'koza'. Por. BSW 22, LEW 519, REW III, 485, ALEW 723. — W kwestii vr̥ddhi paralelą może być wyraz scs. *agnę*, *-ęte* n. 'jagnię' — drw. od psł. *ognŭ 'Lamm', odpowiednika łac. *agnus*, gr. ἀμνός (*abnós) < pie. *$h_2$eg^u-no-. Por. Schrijver 1991, 39; BSW 2: pbsł. *āgna-; REW III, 481. — Zapoż. bałtyckie w fiń. *vuohi* 'koza' (Stang 1966, 37). — Drw. *ožẽlis* 'koźlę, koziołek', *oželis paukštis* SD «koziełek ptak, baranek, capella», *ožiaĩ* m.pl. 'kozły, tj. drążki, belki zbite na skos, służące za stojak, podpórkę', SD «kozły, kobylice do tarcia drew, canterius», *ožíena* 'mięso koźle', *ožiena iždirbta* SD «kurdwan rzemień, skura, pellis hædi bene expolita & colorata», *ožìnis* m. 'wiatr z południowego wschodu', *ožiùkas* 'koziołek' (gw. *ožùkas*), *ožiū́kštis* 'koźlę', *ožkà* (zob.), *ožū́tis* ts. Cps. *ožiabar̃zdis* 'kozia bródka; diabeł' (por. *barzdà*), *ožiarãgis* 1. 'owad Cerambyx', 2. 'gwiazdozbiór Koziorożec' (por. *rãgas*). Vb. denom. *ožiúotis* 1. 'kocić się', 2. 'kaprysić, grymasić'. — N.m. od *ožỹs*: *Ožiónys* 3x, *Ožìškės* 2x, cps. *Óžnugariai*, *Óžnugaris*, *Ožtãkiai*. — N.m. od *ožel-*: *Ožẽliai* 4x, *Ožẽliškės*, n.rz. *Ožẽliškė* a. *Ožel ýtė*. — N.rz. *Ožáinis*, *Ožìškis*, cps. *Óžnugaris* (od n. góry *Ožnugarỹs*), *Óžragis*, *Óžupis*, *Ožiaraistỹs* (od nazwy bagna *Óžiaraistis*).

ožkà, acc.sg. *óžką* 3 p.a. 'koza, Capra' — femininum mocyjne na *-kā-* od *ožỹs* 'kozioł' (zob. s.v.). Inaczej BSW 22, postulujący synkopowanie plit. *āžikā, formacji rzekomo paralelnej z pbsł. *au̯ikā, psł. *ovĭca (zob. *avìs*). — Do *ožkà* może należeć refleks stpr. *wosee* EV 'koza, Czege [Ziege]', mianowicie o ile uznamy, że w tym odosobnionym zapisie tkwi

[359] Por. scs. *koža* f. 'skóra zwierzęca' — produkt substantywizacji przymiotnika *kozja 'kozia' (⇐ *koza* 'Ziege') występującego w grupie atrybutywnej *kozja skora 'kozia skóra' (REW I, 589).

błąd: <e> zam. <c>. Emendacja: <wosce>, lekcja [vōskə]. Inaczej PKEŽ 4, 263n., który odtwarza *vāzē ⇐ *āzē, czyli formę różniącą się od lit. *āž-kā sufiksem (*-ē-) oraz obecnością protetycznego *v*- w nagłosie. — Drw. *ožkẽlis* ʽmłode kozy, koźlę', *ožkenà* ʽkozia skóra', *ožkìnis* ʽkozi, uszyty z koziej skóry', *ožkinė punė* SD «koziarnia, caprile, caprilis casa, hædile», *ožkýtis* ʽkoźlę, koziołek' (m.in. SD), *ožkiùkas* gw. ʽkoźlę', *ožkùtis* gw. ʽkoźlę'. Cps. *ožkabar̃zdis* 1. ʽkozia bródka', 2. bot. ʽskrzyp, Equisetum arvense' (por. *barzdà*), *ožkakõjis* SD «kozionogi», sb. ʽdiabeł' (por. *kója*), *ožkamelžė̃* ʽlelek, nocny ptak przelotny', SD «kozodoy pastucha, caprimulgus» (por. *mélžti*), *ožkariẽtis* dosł. ʽkozie krocze' (por. *ríetai*) — mówi się tak o kimś chudym, na cienkich nogach. — N.jez. *Óžkabalis*, nazwa bagna *Ožkãbalis* 2x, n.rz. *Ožkãbalis*, *Ožkãklė* (*Ožk-kaklė, por. *kãklas*), *Óžkalaukis*, *Óžkupis*. N.m. *Ožkẽliškė*, *Ožkénai*, *Ožkýčiai*, *Ožkìniai* 4x, *Ožkiniaĩ* 2x, *Ožkìniškis*, cps. *Ožkabaliaĩ* 3x, *Ožkãmedinis*, *Ožkasviliaĩ* 2x (por. *svélti*).

õžti, *õžia*, *õžė* gw. 1. ʽbrzmieć, rozbrzmiewać (o dźwięku, jęku, płaczu)', 2. ʽgłośno śpiewać'. Dźwiękonaśladowcze. Paralele: *õšti*, *ū̃žti*.

P

pa- (1) prvb. złożeń czasownikowych, np. *panèšti* ʽponieść trochę', *padirbė́ti* ʽpopracować nieco', *palūkė́ti* ʽpoczekać trochę', *Jìs dár nepaeĩna* ʽOn jeszcze nie potrafi chodzić', *Ar̃ panèši tą̃ maĩšą?* ʽCzy uniesiesz ten worek?'. — (2) prefiks rzeczowników odczasownikowych, np. *pabaigà* ʽdokończenie, zakończenie' ⇐ *pabaĩgti*, *pabaidà* ʽpostrach' ⇐ *pabaidýti*. — (3) człon złożeń imiennych, np. *patìltė* ʽmiejsce pod mostem lub koło mostu' (por. *tìltas*), *papadė̃* ʽpodeszwa stopy' (por. *pãdas*), *pãmotė* ʽmacocha' (por. *mótė*). Zob. GJL III, §§ 743n. Lit. *pa-* wywodzi się wraz z odpowiednikami psł. *po ʽafter, on, by, at' (scs. *po*, ros. *po*) z pie. *h_2p-ó, co było derywatem od rzeczownika pierwiastkowego *$h_2$ép-s, gen.sg. *h_2p-ós. Odpowiedni stopień pełny, pie. *$h_2$ep-ó reprezentują: Hitt. *appā* adv. ʽbehind, afterwards; back, again, further', OInd. *ápa* adv. ʽaway, off', Av. *apa-* prefix ʽaway, from', Gr. ἀπό, ἄπο adv., prep. ʽfar away, away from', Lat. *ab* prep. ʽfrom, off' and PGm. *aba prep., adv. ʽ(away) from, off' (goc. *af*, stang. *of*, stwn. *aba*, *ab*), zob. Kroonen 2013, 1. Zob. *põ*.

pabarstaĩ, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. 1. ʽmąka do posypywania łopaty, na której się wsuwa chleb do pieca', 2. ʽrozsypane ziarno' — drw. od neoosn. *barst-*, wynikłej z reanalizy *barst-ýti* ⇐ *bar-stý-ti* (frq. od *ber̃ti*). Paralele: *glaĩstas* ⇐ *glaistýti*; *vaĩstas* ⇐ *pasivaistýti*. — Drw. *pabarstalaĩ* ʽmąka do posypywania łopaty chlebowej' (*Miltų reiks palikt pabarstalám*).

pabėgė́ti, *pabėgė́ju*, *pabėgė́jau* ʽpobiec, pobiec trochę, podbiec nieco', refl. *pasibėgė́ti* 1. ʽpobiec po coś dokądś', 2. ʽrozpędzić się' (*Pasibėgė́siu ir peršoksiu*) — tzw. vb. delimitativum (por. Ostrowski 2006, 163[360]) z prvb. *pa-* i suf. *-ėti* od *bė́gti* ʽbiec'. Pod względem sufiksu można zestawić z psł. *běg-ě-: scs. *běžati*, *běžǫ* ʽφεύγειν, uciekać', czes. *běžeti*, *běžím* ʽbiec, uciekać', ros. *bežátь*, *begú* ʽbiec, biegnąć; uciekać, czmychać, pierzchać; upływać (o czasie)'. — Drw. *pasibėgė́damas*, *pazbėgė́damas* adv. ʽw podskokach'. — Neoosn. *bėgė-*: *pabė́gėlis* ʽuciekinier, zbieg, dezerter' (synchronicznie ujmowane jako drw. na *-ėlis*).

pabósti, *pabóstu* (*bod-stu), *pabódau* ʽznudzić się, sprzykrzyć się, uprzykrzyć się, obmierznąć'. Z innymi prvb.: *įbosta man* SD «markotno mi, niemiło mi», *nubostu* SD «przykrzę się komu», *nubostu kam* SD «dokuczam komu» (syn. *varginu*), <nubastu> SD[1] «mierżę się, molestus, ingratus, odiosus sum», *nusibósti* ʽznudzić się, stać się nudnym'. Czas. inchoatywny z suf. *-sta-* do *bodė́tis* (zob.). — Neopwk. *bos-*: *bostus*, n. *bostu*: SD: «mierziony» (syn. *nuobodus*), *bostus esi man* «markotno mi, niemiło mi», *bostu mi unt tavįs* ts., *bosčiai* adv. «niechętnie» (syn. *be noro, su nuobodu, nenuoširdžiai*).

pabùrnis, *pabur̃nis*, *-io* 1. ʽdolna część twarzy', 2. ʽpodbródek, podgardle', 3. ʽczęść ogłowi końskiej przechodząca pod pyskiem', 4. ʽpokarm, posiłek' (*Geras pabùrnis, tai ir eina stipryn ligonis*), 5. ʽposiłek do podróży' (Šlapelis 1940, 288), 6. ʽczubek obuwia okrywający palce, nosek'. Od wyrażenia przyimkowego *po burnos albo *po burna ʽu dołu twarzy, pyska' (por. *burnà*). War. *pabùrnė*, *paburnė̃*. Paralele s.v. *pakáušis*.

pacùkas gw. ʽszczur, Rattus rattus', war. *bacùkas* — zapoż. z błr. *pacúk*, *-á* (brak w

[360] Według tego autora *verba delimitativa* oznaczają czynność o rozmiarze mniejszym niż normalny, przy czym ograniczenie może być czasowe (por. lit. *palūkė́ti* ʽpoczekać nieco') lub przestrzenne i czasowe (por. lit. *pakylė́ti* ʽpodnieść / podnosić nieco').

LEW). Por. ukr. *pacjuk*, *bocúk*, ros. gw. *pacjúk*, *pasjúk* ts. (ESBM 8, 242). Lit. war. *pãcas* ts. (*Į slastus įlindo pãcas*) wygląda jak drw. wsteczny, por. *barsùkas* ⇒ *bar̃sas*; *kapšùkas* ⇒ *kãpšas* (Niedermann 1956, 175). Drw. *pacõkas* ʽdość duży szczurʼ.

pačė̃tkas gw. ʽpoczątekʼ, *padarė pačė̃tkų* ʽzrobił początekʼ — zapoż. z błr. *pačátak*, *-tku* (ZS 37; brak w LKŽ). Obok tego jest forma hybrydalna *pračė̃tkas* ʽpoczątekʼ, z zastępstwem prefiksu *pa-* przez *pra-* jak w rodzimym syn. *pradžià* ʽpoczątekʼ.

padãčkas gw. ʽblacha stanowiąca okucie drewnianej osi kołaʼ. Ze zmiany rzadszego war. *padãškas*, to zaś z *padãskas* — zapoż. z błr. gw. *padósak*, *-ska* (TSBM 3, 551; odpowiednik pol. gw. *podosek*, *-ska* (SGP IV, 187). W kwestii zmiany *šk* > *čk* por. *čiškà* > *čičkà*; *dieškà* > *diečkà*. N.B. W LKŽ IX, 38, s.v *padãskas* figuruje *ghost-word* błr. *podoska*.

padálka, zwykle pl. *padálkos* gw. ʽdolny skraj płaszcza, kożucha, sukniʼ, np. *Kailinių padálkos nejerkotos, vilnos išlindę*. *Pasikelk sijoną, ba an rasą padálkas sušlapsi*. Zapoż. z pol. przest. *podołek*, *-łka* ʽdolny brzeg płaszcza, szaty, sukniʼ. Por. SLA 148, LEW 521. ZS 38 na pierwszym miejscu wymienia źródło błr. *padalók* (ale takiego wyrazu nie ma w TSBM 3, 551 ani w ESBM 8, 111, gdzie figuruje tylko *padól*, *-u*). War. m. *padálkas*, pl. *padálkai*. Co do akutu por. zapoż. *kaválkas*, *maršálka*.

pãdaras 1. ʽto, co zostało wytworzone, wytwórʼ, 2. ʽstworzenie, żywa istotaʼ, 3. ʽwytwór, narzędzieʼ, DP też ʽdzieło, skutek, uczynekʼ, SD «skutek» (syn. *daiktas*), «uczynek», *padaras namų* SD «budowanie», *padaraĩ ū́kio* m.pl. ʽnarzędzia gospodarskie: socha, brona, cepy, siekieraʼ (war. *padarà*). Rzeczownik postwerbalny od vb. cps. *padarýti* m.in. ʽzrobić, sprawićʼ, zob. *darýti*. Paralele: *prãdaras* II, *ùždaras* II. — Drw. *padarinỹs* ʽskutek, następstwoʼ, *padarùs* ʽtwórczy, wydajnyʼ, SD «powolny, tractabilis, promptus» (syn. *inteikiųs*), «skuteczny, efficax, operosus», «uczynny, officiosus» (syn. *darųs*), *nepadarus* SD «nieskuteczny; nieuczynny» (syn. *neveikus*).

padárgas ʽnarzędzie, przyrząd; narząd, część organizmuʼ, przest. ʽnarzędzie gospodarskie, rolnicze, orężʼ, *padárgai* m.pl. ʽuprząż końskaʼ. Formacja urobiona od czas. *padarýti* ʽczynić, robićʼ sufiksem *-kas*, z towarzyszącym udźwięcznieniem *padar-kas > *padárgas* (por. *viener-kis > *vienérgis*). Paralelne drw. z suf. *-k-*: *paspir̃kas*, *pridur̃kas*, *dubur̃kis*. Zmiana *r-k* > *r-g* jest jednym z przejawów perseweracyjnego asymilowania się obstruentu do poprzedzającego resonantu. Por. *lk* > *lg* (*vertélka* > *vertélga*), *nk* > *ng* (*lìnkė* > *lìngė*). — Drw. *padárginė* ʽmiejsce (szopa) do przechowywania narzędzi gospodarskichʼ.

pãdas I 1. ʽpodeszwa stopy, podeszwa butaʼ, 2. ʽklepisko (w stodole)ʼ, 3. ʽspód pieca chlebowegoʼ. SD *padas* «stopa w nodze; podeszwa u nogi; podeszwa u obowia». Odpowiada z jednej strony łot. *pads* ʽpodłoga z kamienia lub cegły, Estrichʼ, z drugiej strony psł. *podŭ ʽdolna część czegoś, znajdująca się nisko; spód, dół czegośʼ, por. ros. *pod*, *póda* ʽspód, dnoʼ, ukr. *pid*, *pódu* ʽdolna część stogu sianaʼ, błr. *pod* ʽdół, podnóże góryʼ, słń. *pòd*, *póda* ʽpodłogaʼ, czes. *půda* ʽgleba, gruntʼ, pol. *spód*, *spodu* ʽdolna część czegoʼ. Zob. BSW 209n., REW II, 382n., LEW 521. Drw. tematyczny

pbsł. *pad-a- < pie. *pod-o-, urobiony od rzeczownika apofonicznego pie. *pōd < *pod-s ʽstopa, nogaʼ, acc.sg. *pód-m̥, gen.sg. *ped-ós (Schindler 1972, 33n.); nalternatywna rekonstrukcja pie. pdg.: nom.sg. *pōd-s, acc.sg. *pod-m̥, gen.sg. *ped-s (Beekes 1995, 189). Por. gr. πούς, ποδός, orm. *otkʽ* pl. ʽstopyʼ, łac. *pēs*, *pedis* m. ʽnoga; stopa jako miara długościʼ, wed. *pā́t*, *pad-* ʽstopaʼ. Zob. NIL 526n., de Vaan 2008, 462. Znacz. etym. lit. *pãdas*: ʽto, co znajduje się pod stopamiʼ. Osobno zob. *pėdà*. — Drw. *padai iš medžio* SD «kośle, narty» [ʽnarty, łyżeʼ, L.], *papadė̃* ʽpodeszwa stopyʼ, cps. *pùspadis* ʽzelówkaʼ (dosł. ʽpół podeszwyʼ, por. *pùsė*).

pãdas II przest. ʽpodwalina, grunt; dno’, SD: *padas* «podwalina, podeszwa w budowaniu», *ažuguldžiu padų, pamatų* «zakładam budowanie, fundamenta iacio, pono fundamentum». Analiza: *pad-a-s*, drw. od neoosn. *pad-*, którą wyabstrahowano z formy *pad-ḗti*, będącej produktem reanalizy vb. cps. *pa-dḗ-ti* ʽpodłożyć pod co, położyć na spód’. Paralele na reanalizę: *ãpdas, iñdas, ìždas, priẽdas, ùždas*. — Drw. *pãdžiai* m.pl. ʽlegar, drewniany podkład kładziony pod ciężary, pod beczki’. — Tu pewnie też stpr. *paddis* EV ʽchomąto, Commot [Kummet, das Halsjoch der Zugtiere]’ — mianowicie przy założeniu, że wyraz ten oznaczał pierwotnie ʽmiękką część chomąta, filc opasujący chomąto’ i że następnie na zasadzie *pars pro toto* został odniesiony do ʽchomąta’ jako całości, por. PKEŽ 3, 204n. Zob. też *pavalkaĩ* I. Inaczej Trautmann 1910, 387 (łączy z *pãdas* ʽpodeszwa stopy’).

pãdažas 1. ʽsos jako przyprawa do potrawy’, 2. SD «musztarda, intinctus, embamma; omaczanie, intinctus» — sb. postvb. od vb. cps. *padažýti* m.in. ʽzamaczać chleb, blin w tłuszczu, śmietanie, miodzie’ (zob. *dažýti*). — Z innym suf.: *pãdažalas* ʽsos’. Por. syn. *pavìlgalas* ob. *pãvilgas* ⇐ *pavìlgyti*; *ùžtrinalas* ob. *ùžtrinas* ⇐ *užtrìnti*.

padėkà, gen.sg. *padė̃kos* 2 p.a. ʽpodziękowanie, wyrażenie wdzięczności’ — zapoż. z błr. *padzjáka, -i* (por. pol. *podzięka*). Osobno zob. *dėkà*.

padḗkdievs gw. interi. ʽSzczęść Boże!’ (formuła pozdrowienia). Ze ściągnięcia zwrotu *padḗk Diẽve* ʽDopomóż Bóg!’ (zob. *padḗti*). War. zredukowane: *padḗkdiev*, *padḗkdie*. Por. pol. gw. *pomagabóg*, dłuż. *pomgaj Bog*, ukr. *mahájbi* ʽdopomóż, Boże’. Por. Urbutis 1978, 295. Przyczyny takich skróceń wyjaśnia Mańczak 1977, 55n. Por. *diẽ, diedúok, diepadḗk, žegnódie* oraz *sveikamãrija*.

padėlỹs, *-io* 3 p.a., *padė̃lis, -io* 2 p.a. 1. ʽjajko podłożone kurze, żeby się niosła w tym, a nie innym miejscu’, 2. ʽrzecz gdzieś położona, schowana’, 3. ʽmiejsce do położenia, schowania czegoś’. Dewerbalny rzeczownik na *-lys* od neoosn. *padė-*, pochodzącej z reanalizy vb. cps. *padḗti* ʽpodłożyć’ (zob. GJL II, § 171). Por. *pasėlỹs* a. *pósėlis* ⇐ *pasḗti*. Nieuzasadniona jest rekonstrukcja pie. formy *-d^{h}eh$_{1}$-li̯o- w NIL 101. — Drw. wsteczny: *pãdis* ʽpadėlys’, rzadko *pãdė* ts. (inaczej BSW 48, s.v. *-da-).

padė̃lkas gw. ʽto, co się podkłada pod coś, np. jajo podłożone pod kurę’ — drw. na *-kas* od neoosn. *padėl-*, pochodzącej z reanalizy wyrazu *padėlỹs* (zob.). Sufiksem *-kas* derywowano również takie wyrazy, jak *praduõtkas, pridė̃tkas, sandė̃tkas*.n.B. Wywód *padė̃lkas* z praformy *padėt-kas (zob. GJL II, § 455) jest niemożliwy z uwagi na brak paraleli dla zmiany *tk w *lk*.

padḗti, *pàdedu, padḗjau* 1. ʽpołożyć, położyć na spód, podłożyć’, 2. ʽpomóc, dopomóc, poprzeć kogo’, 3. ʽznieść jajo’ — formacja prewerbialna do *dḗti* ʽkłaść’ (zob. s.v.). — Drw. *padėlỹs* (zob.), *padėtìs, -iẽs* f. ʽpołożenie, sytuacja’. Zob. też *padė̃klas* s.v. *dė̃klas*.

padkavà, *patkavà* 3 p.a. przest., gw. ʽpodkowa’ — zapoż. z błr. *padkóva*, pol. *podkowa* (SLA 149, 163, LEW 522). War. ze zmianą *tk* > *t^{s}k*: *packavà* (por. ZS 37, 92). Inaczej LEW 522: sekwencja *-ck-* ma być objawem wpływu synonimów *pãsagas, pasagà*. Drw. *packavótas* ʽo koniu: podkuty’.

padnãskos, *-ų* f.pl. gw. ʽzelówki’ — ze zmianą rodzaju zapoż. z błr. *padnóski* m.pl. (sg. *padnósak, -ska* ʽzelówka’). War. ze zmianą *sk* > *t^{s}k*: *padnãckos, padnãckai* m.pl. (ZS 38, 92); ze zmianą *dn* > *rn*: *parnãckos, parnãckai* (por. LEW 522).

padõnas, *-ė* stlit., gw. ʽpoddany, chłop pańszczyźniany’ — zapoż. z błr. *paddány, -aha* ⇐ pol. *poddany, -ego* ʽsubditus’ (por. SLA 149, LEW 523). War. *paduonas* (m.in. Bretkun), gdzie *uo* tłumaczy się adideacją do czas. *dúoti* ʽdać’ (SLA 150, Kabašinskaitė 83). Zob. też *véldamas*. — Drw. *padonasis, -oji* DP ʽpoddany; chłopski’, *padonis, -ė* ʽpoddany’ (m.in.

Bretkun).

padráikos 1 p.a. f.pl., *padraikaĩ* 3 p.a. m.pl. gw. ʽresztki zboża na polu po skoszeniu, resztki siana na łące (które się grabi i zabiera)’ — sb. postverbale od vb. cps. *padraikýti* ʽrozrzucić (gnój), roztrzepać (len), podesłać (słomę w oborze)’, zob. s.v. *draikýti*. Zapoż. lit. w pol. gw. *podrajki*, *pudrajki* ts. (Zdancewicz 346).

padvãrija 1 p.a., *padvarijà* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽgospoda, dom zajezdny’, DP ʽgospoda’, 2. ʽpodwórze’ (*Privarė pilną padvãriją gyvulių*) — zapoż. z błr. *padvórьe*, *-rja* n. ʽdom zajezdny; podwórze’ (SLA 150). SD: *padvarija* «gospoda, hospitium, diuersorium», *ažurašau padvarijų* «zapisuię komu gospodę, hospicium inscribo», *mokestis nuog stovėjimo padvarijoj* «gościnne, pretium mansionis» [dosł. ʽopłata za stanie w gospodzie’]. — Drw. *padvarnykas* (zob.), *vėzdų padvãrija* ʽwłóczęga’.

padvarnykas stlit. 1. ʽgospodarz’ (DP, SP), por. *vyresnieji Bažnyčios ir svietiškieji Ūkinykai, Padvarnykai namuose savo* SP II 54_{22} ʽstarszy kościelni i świeccy Gospodarze w domach swoich’), 2. ʽwłaściciel gospody, oberżysta’, SD «gospodarz, co goście przyimuie, hospes, stabularius». Według SLA 150 miałoby to być zapoż. ze stbłr. *podvornikъ*, zwraca jednakże uwagę brak śladów po takiej formacji w słownikach błr. (ros. *podvórnik* to ʽwłóczęga; komornik’). W tym stanie rzeczy lepiej jest przyjąć, że mamy tu drw. litewski na -*nykas* od osnowy *padvar*-, otrzymanej z reanalizy wyrazu *padvãrija* ʽgospoda, dom zajezdny’ (zob. s.v.). Por. też pol. przest. *podwornik* ʽwłaściciel, dzierżawca utrzymujący mały dworek’ (por. SW IV, 439). — Drw. *padvarnykė* SD «gospodyni, co goście przyimuie, hospita». N.m. *Padvárninkai* 7x, *Padvarniñkai* 12x. Nazw. *Padvariẽtis* LPŽ (suf. *-ietis* jest substytucją za obce *-nykas*). — Neoosn. *padvarn-*: *padvarningas* stlit. ʽprzyjazny dla gości, gościnny’ (Bretkun), syn. *svečių mylėtojas*.

pagadà, gen.sg. *pagãdos* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽpogoda jako przebieg zjawisk atmosferycznych’, 2. ʽdobra pogoda (słoneczna, bezdeszczowa)’, 3. przest. ʽrównowaga ducha; pokój, spokój’, 4. ʽsprzyjające okoliczności, pomyślna sytuacja, szczęśliwe zdarzenie, szczęście’, *nepagadà* ʽniepogoda, zła pogoda’ — zapoż. z pol. XVI w. *pogoda*, por. błr. *pahóda*, *-y*. Łot. *pagada* ʽdobra pogoda’ jest lituanizmem. Zob. SLA 140, 151, LEW 523. — Drw. *pagadningas* (zob.).

pagadlỹvas, *-à* gw. 1. ʽpogodny, nie dżdżysty (o lecie, o czasie żniw)’, 2. ʽzebrany w czasie bezdeszczowym (o sianie, zbożu)’ — zapoż. z błr. *pahódlivy*, *-aja*.

pagadningas, stlit. hapaks, por. *Lytaus pagadningo* [pisane <pagadniga> gen.sg.] *dovaną iš dangaus vandenų ročyk duoti dėl atgaivinimo žemės vaisiaus* MŽ 577_3 ʽDar pogodnego deszczu z wód niebiańskich racz dać dla ożywienia owocu ziemi’. Chodzi tu o przekład stpol. zwrotu *pogodny deszcz* ʽożywczy deszcz’. Taki zwrot ukazuje się w polskich tekstach religijnych z XVI w., por. np. *Aleś pogodnym deszczem swój grunt polubiony napoił, i ochłodził zamarłe zagony* (SPXVI XXVI, 170). LKŽ nie notuje adi. *pagadnas, ma tylko *pagadlỹvas* (⇐ błr. *pahódlivy*). Możliwa jest dwojaka analiza: 1° *pagadn-ingas*, drw. od zanikłego adi. *pagadnas, 2° *pagad-ningas*, drw. od *pagadà* ʽpogoda’ przy użyciu neosuf. -*ningas* (por. *padvarningas* ⇐ *padvarnykas* : *padvarijà*). N.B. LKŽ IX, 67 interpretuje <pagadniga> jako acc.sg. i ustala znaczenie jako ʽtinkamas, vertingas’, co jest błędem. Urbas 1996, 256 nie precyzuje formy przypadkowej, zaś jako znaczenie ustala ʽnaudingas’ (ze znakiem zapytania). SLA i LEW pominęli interesujący wyraz Mażwidowy.

pagaĩkštis, *-ščio* ʽniegruby patyk; pogrzebacz’ (SD «kosior, pociask; ożog»). Trudno oddzielać od *gáikštė* a. *gáikštis* gw. ʽtyczka chmielowa, pręt, żerdź’, łot. *dzeikste* ʽrózga, pręt’, *ģeikste* ʽtyczka chmielowa’ (por. Būga, RR I, 337, III, 841), ale dalsze szczegóły pozostają niejasne. — Z drugiej strony można wyjść od praformy *pakaikštis i powiązać ten

wyraz z *kaĩštis*, z insercją *k*: *kaĩkštis* ʻzatyczka, korek, zasuwa (drzwi)’, por. *pakaišýti* ʻposunąć dopalające się polana’ (s.v. *kaišýti*).

pagal̃ praep. z acc. ʻkoło, przy, według’: *Pagal̃ tvõrą važiãvo* ʻKoło płotu jechali’. *Plaũkti pagal̃ srõvę* ʻPłynąć z prądem’. *Pagal̃ sàvo pãprotį* ʻWedług swego zwyczaju’. — W DP pojawia się *pagaleĩ* < *pagaliaĩ* ʻwedług’, co mogło zostać przekształcone ze zwrotu przyimkowego *pa gãli, por. *iki gãli* przest. ʻ(aż) do końca’ i łot. *pagalam* adv. ʻaż do końca, zupełnie, bardzo’ (zob. *gãlas*). Por. GJL III, §§ 726 n.

pagalẽ 3 p.a. gw. 1. ʻkoniec, kres’, 2. ʻczęść stodoły, gdzie składa się słomę a. siano’ — drw. od zwrotu przyimkowego *po galu ʻpod koniec’ albo też drw. prefiksalny od *gãlas* ʻkoniec’ (por. GJL II, § 744). — Drw. *pagaliuĩ* adv. ʻkażdy w swojej części (domu)’, np. *Gyveno du broliai vienam name pagaliuĩ*. War. *pagalì* adv., np. *Pagalì nãmo pẽčiai* ʻW obu końcach domu [są] piece’.

pagalỹs, *-io* 3 p.a. 1. ʻkij, patyk’, SD «kiy, baculus, fustis, sparum» (syn. *vėzdas*), *pagaliu ištinku* SD «biję kijem» (syn. *vėzdu išmušu*), 2. ʻkawał drewna przeznaczony na opał, polano, szczapa’ (*Geros malkos — pagalỹs į pãgalį*), 3. ʻpień drzewa oczyszczony z gałęzi, bierwiono’. War. *pãgalis* 1 p.a. Stoi w jakimś związku z *gãlas* ʻkoniec’, ale trudno to sprecyzować. Znacz. etym. ʻrzecz o dwu końcach’? LEW 523: złożenie *pa-* i *gãlas*.

pagálvė I, *pãgalvė* 1. ʻpoduszka, miękka podkładka pod głowę’, 2. ʻmiejsce pod głową, miejsce pod poduszką’ (war. *pagálvis*, *-io*) — z substantywizacji zwrotu przyimkowego *po gálva* ʻpod głową’. Por. syn. *príegalvis*. — Drw. *pagalvỹs* ʻwezgłowie, podwyższenie pod głowę’ (*Pagalvỹs visada būna aukštesnis už pakojį*). Por. syn. *galvū̃galis* s.v. *galvà*.

pagálvė II 1. hist. ʻdanina, podatek płacony od głowy, tzw. pogłówne’, 2. ʻpodatek od bydła’ (war. *pagal̃vė*, *pagalvẽ*). Analiza: *pa-galv-ė* — kalka słowotwórcza z pol. przest. *po-głow-ie* n. ʻdanina na rzecz panującego płacona od głowy, tj. od osoby’ (SPXVI).

pagaugaĩ, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. ʻciarki, mrowie, dreszcze’ (*Kūnas pagaugaĩs eina*). War. *pagáugai* 1 p.a. Osnowa *gaug-* powraca w *gaũgaras* gw. ʻciarki’. Brak pwk. werbalnego *gaug-*, †giaug-. Jest alternant na SZ: *gugė́ti*, *gugù*, *-ė́jau* ʻdrżeć, trząść się, dygotać z zimna’ (*Jis gugė́jo visą naktį*. *Visas gùga*), *gugénti* ts. Dalszy wywód niepewny. LEW 524 odnotował, że lit. *gaug-* ma odpowiednik w ros. gw. *gug-*, *gúgatьsja* ʻhuśtać się’ (por. *gúgali* pl.t. ʻhuśtawka’). Tymczasem Berneker, SEW I, 361, a za nim Vasmer, REW I, 317 uznali leksem *gug-* za twór języka dziecięcego.

pagelà a. *pãgelas* 1. ʻwilgotne i zimne powietrze, przejmujące, przenikliwe zimno (wiosną, jesienią), słota jesienna, szaruga’, 2. gw. ʻprzymrozek’. Formacja postwerbalna od vb. cps. *pagélti* m.in. ʻzmarznąć aż do bólu’ (zob. *gélti*). — Z innymi suf.: *pagelatìs* f. ʻzimna, słotna pogoda; przejmująco zimne powietrze’, *pagelẽ* ts. (war. metatetyczny: *palegẽ*), *pagelnà* ts. (por. suf. w *drabnà*), *pageluõ* ts. War. na SW *gėl-*: *pagėlà*, *pagėlaĩ* m.pl. ʻprzejmujące zimno’, *pagėlẽ* ts., *pagėluõ* ts.

pagymaĩs adv. żm. 1. (zaprzęgać konie) ʻjeden za drugim, para za parą (w czwórki albo w szóstki)’, np. *Šešius ašvienius, šiaudų grįžtėmis papuoštus, pagymaĩs (ne gretomis) pakinkę, važiuoja* ʻJedzie, zaprzęgnąwszy «pagymais» sześć koni, ozdobionych słomianymi przewiąsłami’. *Pagymaĩs sukinkyti arkliai, minant linus* ʻJeden za drugim zaprzężone konie do międlenia lnu’, 2. ʻjeden po drugim, po kolei, w szeregu’. Leksem *gym-* jest prawdopodobnie identyczny z tym, który ukazuje się w wyrazie *pagỹmas* a. *pagỹmis* ʻpostawa, wygląd po kimś odziedziczony’ (zob. *gìmti*), ale powstanie przysłówka ʻjeden za drugum’ pozostaje na razie niejasne. Por. syn. *pratẽgui*.

pãgirios, *-ių̃* 3 p.a. f.pl. pot. ʻstan zatrucia po nadużyciu alkoholu, kac’ — sb. postvb.

od vb. cps. *pasigérti* ʽupić się'. Z innym suf.: *pãgiros, pãgirės* (por. *ùžgirės* ʽpijatyka' ⇐ *užgérti*), też *pagirỹs* ts. Por. SZ *gir-* ⇐ *ger-* s.v. *gìrdyti, girsnóti*. — Vb. denom. *pagiriáuti* ʽcierpieć na pochmiel, mieć kaca' (por. *pataikáuti* ⇐ *pataikà*), *pagirióti* ts.

pagónis, *-ies* 1 p.a. c. ʽpoganin' — zapoż. ze stbłr. *pogánъ* (SLA 151, Borowska 356, LEW 524, ALEW 728n.). War. *pagonìs, -iẽs* 3 p.a., *pãgonis* 1 p.a.; *pagónas* a. *pagõnas* (m.in. SD «poganin, pohaniec, paganus, gentilis, ethnicus»). F. *pagonkà* 2 p.a., SD *pagonka* «poganka, ethnica mulier» ⇐ błr. *pogánka*, *pahánka*. — W tekstach XVI-XVII w. ukazują się jeszcze war. *pahõnas* a. *pãhonis*, f. *pahonkà*, zachowujące błr. spirant [γ] (por. SLA 152) oraz *pagončius*, *pahončius* ⇐ błr. *pahánec, -nca*, pol. przest. *poganiec* (por. SLA 151; pominięte w LKŽ). — Słowiańskiego pochodzenia są też odpowiednie formy łot. *pagãns* ʽpoganin', przen. ʽbezbożnik, zły człowiek' (ME III, 28n.) oraz stpr. *poganans, poganens, pogūnans* acc.pl. ʽpoganie, Heiden'. — Drw. *pagonýbė* a. *pagonijà* ʽpogaństwo' — nowotwory literackie, które zastąpiły stlit. *pagonỹstė* (m.in. SD «pogaństwo, gentilitas») lub *pagonstvà* (m.in. DP), zapożyczone z pol. *pogaństwo*; *pagóniškas* a. *pagõniškas* ʽpogański', *pagóniškiai* adv. ʽpo pogańsku', SD adv. «pogańskie, ethnico more».

pãgrabas I przest., gw. ʽpiwnica', SD «piwnica; ziemianka» — zapoż. ze stbłr. *pogrobъ* (SLA 151, LEW 524, ALEW 729), por. błr. *póhrab, -a*. War. *pãgrebas*: *pilnus pagrebus vyno* PK 46_{20} acc.pl. ʽpełne piwnice wina'. — Drw. *pagrabìnis* ʽtrzymany w piwnicy', SD «piwniczny, cellaris», *pagrabnykas* SD «piwniczny, cellarius».

pãgrabas II przest., gw. ʽpogrzeb, składanie do grobu', *pãgrebas* ts. (Chyliński) — zapoż. ze stbłr. *pogrebъ* (SLA 151, LEW 524, brak w ALEW), por. błr. *póhrab* (ESBM 9, 259) . — Vb. denom. *pagrabáuti* ʽna pogrzebie modlić się lub śpiewać'.

pãgrindas ʽpodstawa, osnowa, zasada, uzasadnienie; podkład w malowaniu', gw. ʽpomost z żerdzi dla składania siana, zboża; podłoga z grubych desek w oborze' — sb. postvb. na *-as* od *pagrį̃sti* ʽnasłać, położyć nawierzchnię z desek', przen. ʽugruntować, uzasadnić' (zob. *grį̃sti*). — Drw. *iš pagrindų̃* adv. ʽzasadniczo, z zasady'.

pahona ʽpoganka' (hapaks), por. *Tùrime paváizdą anojè pahõnoje* DP 222_{13} ʽMamy przykład w onej pogance' (zob. ALEW 728) — drw. wsteczny od *pahonkà*, gen.sg. *pahõnkos* 2 p.a. ʽpoganka' (zob. s.v. *pagõnas*), gdzie segment °*ka* zinterpretowano jako formant deminutywny. Paralele: *smūtkà* ⇒ *smūta*; *pečiùrka* ⇒ *pečiūrà*.

paĩbelis, *-io* gw. 1. ʽzguba, nieszczęście' (*Eik pas jį, kad nori savo paĩbelio!*), 2. ʽzły duch, diabeł' (*Paibeliai žino, kaip te iš tikrųjų buvo*). Też w przekleństwie: *Kàd tavè paĩbelis!* War. z *ei* < *ai*: *peĩbelis*. Zapożyczone z błr. *pahíbelь* < *pogíbelь* ʽzguba, nieszczęście' (por. LEW 525). Dyftong lit. *ai* powstał drogą kontrakcji usuwającej hiatus, powstały po zaniku błr. spółgłoski szczelinowej [γ]: paγi- > *pa.i- > *pai̯*. W podobny sposób powstała forma *náika* (zob.). Zob. też *triũbnyčia*.

paĩkas, *-à* ʽniemądry, głupi, tępy; niedorzeczny' (SD «krnąbrny, ociętny, uporny, pertinax, obstinatus») — formacja dewerbalna na SO *paik-* do *peik-* / *pik-*, zob. *peĩkti*, *pìktas* (Lew 525, ALEW 730). — Drw. *paikybė* SD «krnąbrność, ociętność, upor», *páikša* a. *paĩkšas, paĩkšis* ʽgłuptas, dureń', *paikus* SD «dziwak, morosus, difficilis, intractabilis». — Vb. denom. 1. *paĩkti*, *paikstù*, *paikaũ* ʽgłupieć, durnieć, baranieć', *papaĩkti* ʽstracić głowę, oszaleć' (⇒ *papaĩkėlis* ʽszalony, obłąkany'), 2. *paikáuti*: *paikauju* SD «upieram się na co, uporem idę» (syn. *paiku esmi*), 3. *paikìnti* ʽogłupiać; rozpieszczać', 4. *páikstyti* a. *paikstýti* intr. ʽgrymasić, kaprysić, wybredzać', tr. ʽganić, łajać'. — Neoosn. *paikst-*: *paikstáuti* ʽkaprysić, wybredzać' (por. *vargstáuti* ⇐ *var̃gsta*; *trókštauti* ⇐ *trókšta*).

paĩlyti, *paĩliju*, *paĩlijau* gw. ʽuderzać, bić, tłuc kogo' — może być refleksem

innowacyjnego SO *pail-*, utworzonego od SZ *pil-* jak w *pìlti* ʽlać, sypać', przen. ʽbić kogo' (por. pol. pot. *lać / zlać kogo, przylać komu*). Por. *dáilyti, dáilinti* ⇐ *dìlti*; *káirinti* ⇐ *įkìrti*; *spairìnti* ⇐ *spìrti*. Inaczej LEW 525, 563, który uważał *pail-* za formę SO do pwk. *peil-* jak w *peĩlis* ʽnóż'. — War. *paĩvyti, -iju, -ijau* ʽuderzać, zadawać razy, bić, walić' należy tutaj na mocy oboczności spółgłoskowej *l* /*v*, por. *dalìnti* : *davìnti*; *talam̃pyti* : *tavam̃pyti* (zob. GJL I, § 461).

páinioti, *páinioju, páiniojau* ʽplątać, wikłać, mieszać; leźć pod nogi' — formacja iteratywna z suf. *-ioti* i innowacyjnym SO *pain-* ⇐ *pin-*, zob. *pinù*, *pìnti* ʽpleść, wiązać'. Paralele: *gáinioti* ⇐ *ginti*; *skáinioti* ⇐ *skìnti*; *tráinioti* ⇐ *trìnti*. — SD: *painioju* «machluię» [ʽpodrabiam, fałszuję'], «wiklę co, plątam», *įpainioju* «więznie co, kogo; wplatam» (syn. *įpinu*), *įpainiotas* «uwikłany», *išpainioju* SD[1] «odwikławam» (syn. *išraizgau*), *supainioju* SD[1] «gmatwam» (syn. *suraizgau*), «zawikływam». Refl. *įsipáinioti* ʽwplątać się', *páiniotis* DP ʽbawić się, parać się'. — Nomina postvb.: *páinia* ʽzamieszanie, kłopot', pl. *paĩnios* ʽpowikłania, komplikacje' (war. *páina*, m.in. u Donełajtisa), *páiniava* a. *painiavà* ʽprzeszkoda, niedogodność, kłopot, zawiłość' (por. *mãliava, pýliava*), przen. ʽzły duch, diabeł', *painùs* ʽzasupłany (węzeł), zawikłany, zawiły, zagmatwany; mylny (o drodze)'.

paisýti, *paisaũ, paisiaũ* ʽcepami otłukiwać łodygi lnu a. jęczmienia dla oczyszczenia ich z ości, kolców'. Odpowiednik łot. *pàisît* ʽmiędlić len, trzepać len; potrząsać kim'. Iterativum z suf. *-yti* i SO *pais-* ⇐ *pis-*, zob. *pìsti*. Paralele: *kaišýti* ⇐ *kìšti*; *raizgýti* ⇐ *rìgzti*. Nawiązanie słowiańskie: czes. *pěchovati* ʽtłuc w moździerzu, ubijać w stępie' — iter. do *pcháti* < psł. *pĭxati (por. BSW 220, REW II, 363, Rejzek 2001, 457). — Obok tego jest war. akc. *páisyti, -au, -iau*, używany w znacz. przenośnym: ʽzwracać na co uwagę, baczyć, reagować, dbać o co' (por. LEW 526). Osobno zob. *páistyti*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *pajsácь, pójsacь* ʽmłócić cepami jęczmień', pol. gw. *pejsować, pojsować* (*pojsać*) ʽmłócić powtórnie jęczmień dla oczyszczenia go z kolców czyli wąsów' (SW), zob. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 67, Lačjute 48.

páistyti, *páistau, páisčiau* ʽpleść bzdury, zmyślać, bredzić, bajdurzyć' : łot. *pàistît* ʽtłuc, otłukiwać w stępie' (*pàistît piestā kaņepes*). Rekonstrukcja: *pais-stī-, frequentativum z suf. *-styti* i SO *pais-* od *pis-*, zob. *pìsti*. Paralele: *dáigstyti* ⇐ *diegti*; *saistýti* ⇐ *siẽti*. Granicę morfologiczną zatarła degeminacja *s.s* > *s* (por. *áustyti* < *aus-sty- od *áusti*; *pustýti* < *pus-sty- od *pùsti*). Czas. łotewski zachował znaczenie bliskie etymologicznemu, podczas gdy użycie lit. *páistyti* zostało zawężone do znacz. przenośnego i pejoratywnego[361]. Akut wtórny, podobnie jak w *páisyti* (zob. *paisýti*). Na tym tle trudno się zgodzić z rekonstrukcją *páin-styti w LEW 526[362], gdzie *pain-* ma być formą na SO do *pin-* jak w *pìnti* m.in. ʽpleść' (autor powołuje się na idiom *niekùs pìnti* ʽpleść głupstwa'). — Neoosn. *paist-* (⇐ *páist-yti*): *páista* c. ʽkto plecie bzdury, pierdoła', *páistena* c. ts., *páistas* ʽbzdury, głupstwa', *páistalas* ts.

paišaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. ʽsadze' — formacja na SO *paiš-* ⇐ pbsł. *peiš- / *piš-, por. *piẽšti* m.in. ʽmazać sadzą' (IEW 794n., LEW 526n.). Z innym suf.: *paĩšos* f.pl. ʽsadze'. War. z niejasnym *ui*: *puĩšos* ʽsadze' (zob. Būga, RR I, 302; II, 263). Por. pie. SO *poi̯k̑- w gr. ποικίλος ʽpstry, barwny; rozmaity, różnorodny', sti. *péśa-* m. ʽornament, ozdoba', *puru-péśa-* ʽtrędowaty', aw. *paēsa-* ts., goc. *filu-faihs* ʽwielobarwny, pstry', stwn. *fēh* ts. Zob. Beekes

[361] Tu na pierwszym miejscu wskazano comparandum w postaci sti. *pāṇate* ʽtarguje się' < *paln-. Tymczasem EWAIA II, 69 wywodzi *pāṇate* z *pr̥-nā-, w nawiązaniu do gr. πέρνημι ʽwywieźć na sprzedaż, sprzedać; sprzedać za łapówkę (o politykach)', stir. *renim* ʽsprzedaję' (pwk. pie. *perh$_2$-, zob. LIV[2] 474).

[362] Por. *Buvo devynetas vaikų, peñketas numirė* ʽByło dziewięcioro dzieci, pięcioro umarło'. — *Yra čia vienas bernas, kursai turi pęketą duonos miežienės, ir dvi žuvi* DP 123$_{27}$ ʽJest tu jedno pacholę, ktore ma pięć chlebow jęczmiennych, i dwie rybie'. — Też w znaczeniu ʽokoło pięciu', np. *Atnešk penketą pagalių* ʽPrzynieś z pięć polan'.

2010, 1216n., Heidermanns 1993, 183, Kroonen 2013, 123. — Jest wariant z *-g- w wygłosie pierwiastka: cs. *pěgŭ* ʽróżnobarwny, pstry', ros. *pégij* ʽpstrokaty, srokaty', pol. *piegi* f.pl. ʽżółtobrunatne plamki na skórze', < pbsł. *pai̯ga- ⇐ pie. *pei̯g- (por. łac. *pingō*, *-ere* ʽkreślić, malować').

paišýti, *paišaũ*, *paišiaũ* 1. ʽrysować, malować', 2. ʽbrudzić sadzą; kalać', 3. ʽpisać list'. DP ʽmalować, kreślić'. *išpaišýti*: *išpaišau* SD «rysuię co wąglikiem, ołowem», *išpaišýtas* DP ʽpokreszony'. Iterativum z suf. *-yti* i SO *paiš-* ⇐ pbsł. *peiš- / *piš-, zob. *piẽšti*. Paralele: *laižýti* ⇐ *liežiù*; *sváidyti* ⇐ *svíedžiu*. Z innym suf.: *paĩšinti* ʽbrudzić sadzą' (war. *puĩšinti*). — Nomina: *paišaĩ* (zob.), *paĩšas* ʽplama od sadzy', *paišẽlis* ʽołówek' (syn. *pieštùkas*), *paĩšinas*, *-à* ʽumazany sadzą'. — Neoosn. *paišy-*: *paišýba* ʽrysowanie, nauka rysunku', *paĩšymas* ʽrysowanie', SD *išpaišymas* «rysowanie wąglikiem».

paĩtintis, tylko z prvb. *už-*: *užsipaĩtinti*, *-paĩtinu*, *-paĩtinau* ʽzachcieć się komu', np. *Boba kap užsipaĩtino namo, tai niekas negalėjo pertart*. *Jis užsipaĩtino į miestą važiuoti*. Niejasne. Brak alternantów †peit-, †pit-. Może łączyć się z *išpáitėti*, *-ju*, *-jau* ʽzgłupieć, dumm, töricht werden' (NDŽ) i *páitera* c. ʽgaduła, papla' (⇒ *išpáiterioti* ʽwypaplać'). — Sb. postvb. *paità* ʽchętka, zachcianka, np. u dziecka'.

páitvėti, *páitvėju*, *páitvėjau* żm. ʽo chorym: zmagać się, walczyć z chorobą', *išpáitvėti* ʽprzyjść do zdrowia, wyzdrowieć, wydobrzeć', refl. *išsipáitvėti* ʽwyzdrowieć; uniknąć śmierci, ocaleć (z wojny)'. Niejasne. Budowa wskazuje na denominativum od sb. *paitva lub adi. *paitvus, ale nomina takie nie są poświadczone. LEW 587, s.v *piẽtūs* sugerował związek *iš(si)páitvėti* z rodziną rzeczownika *piẽtūs* ʽpołudnie' (apofonia *pait-* : *piet-*).

pajaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. gw. ʽwosk pszczeli'. Trudne. Būga, RR II, 511 proponował zbliżenie z rodziną scs. *sŭ-poj-iti* ʽzłączyć', pol. *spoić*, co mało prawdopodobne, gdy się zważy, że *-pojiti* jest caus. do *piti* ʽpić' (zob. Boryś 2005, 426, 456, 569), i że taki czasownik nie występuje w językach bałtyckich. Inaczej LEW 527: do wed. *páyas-* n. ʽsok (życiowy), woda, mleko', aw. *payah-* ʽmleko'. Jeśli tak, to wyraz należy do czas. *pýti*, mianowicie jako drw. na SO *paj-V* od *pij-V* (zob. s.v.). — Vb. denom. *užsipajúoti* ʽzawoskować sobie': *Bitys žiemai aulį užsipajúoja* ʽPszczoły zaklejają sobie na zimę szczeliny ula woskiem'.

pãjamos, *-ų̃* f.pl. ʽwpływ, dochód, przychód brutto', *pajamà* ʽczas, gdy księżyc przybiera, dochodzi do pełni' < *pajam-ā- — abstractum dewerbalne na SO (*am- / *jam-) od prs. *pàjemu* do *pajim̃ti* < *pa-ĩm-ti* ʽwziąć, zagarnąć, zabrać'. Na temat *j* w roli wypełniacza hiatu zob. s.v. *im̃ti*. Podobna budowa w *sájama* a. *sąjamà* ʽsylaba' (neol.) ⇐ *sùjemu* ʽzbieram'. — Neoosn. *pajam-*: *pajamìngas* ʽdochodowy, zyskowny, intratny', vb. denom. *užpajamúoti* ʽzapisywać na poczet przychodu'.

pãjus, *-aus* ʽwkład do kapitału spółdzielni, udział członkowski', pl. *pãjai* — zapoż. z ros. *paj*, *-a* ʽudział' (por. LEW 527, REW II, 302). — Drw. *pãjinis kapitãlas* ʽkapitał udziałowy' (por. ros. *pajevój vznos* ʽwkład, udział').

pakabùčiai, *-ių* m.pl. gw. ʽobwisłe płatki skóry pod szczękami koguta a. kury, tzw. dzwonki' — pluralizacja wyrazu *pakabùtis* ʽcoś wiszącego, wisząca ozdoba, wisiorek', por. czas. *pakabìnti* ʽpowiesić' (s.v. *kabė́ti*). Por. syn. *burzdùklai*, *pakarũ̃klai*, *penaĩ*.

pakãjus I, *-aus* stlit., gw. ʽpokój; spokój'. DP ʽpokoj, spokojnie, bezpieczny, przymierze'. SD[1] «pokoy, pax, quies, requies, tranquillitas» — zapoż. z błr. gw. *pakój*, *-ja* (SLA 152, LEW 528), na co wskazuje m.in. miejsce akcentu (paralele: *prabãjus*, *razbãjus*). Inaczej Borowska 356 i LKŽ IX, 142: z pol. *pokoj*, później *pokój*. — Drw. *pakajìngas*, DP *pakãjingas* ʽspokojny; nie związany z niepokojem, troskami'. Vb. denom. *pakãjinti* ʽuspokoić, pojednać', *pakajúoti* ʽzachowywać spokój'. — Z pol. *pokoj* ʽpax' zapożyczono

stpr. *pakais, por. *packaien* acc.pl. ʽpokój, Friedenʼ. Drw. wstecznym od stpr. *pakaj- jest *pak-*, por. acc.pl. *packan*, *packun* ʽpokój, Friedenʼ. PKEŽ 3, 212 widział tu raczej skrót haplologiczny.

pakãjus II, *-aus* stlit., gw. ʽpokój mieszkalny, zwykle dobrze urządzony, komnataʼ. DP ʽpokojʼ. SD[1] «cella, conclave, abditum cubiculum» (syn. *kamara ypati*) — zapoż. z błr. *pakój*, *-ja* (SLA 152, ZS 38, LEW 528, na co wskazuje m.in. miejsce akcentu. Inaczej Borowska 356 i LKŽ IX, 142: zapoż. z pol. *pokoj*, *pokój*. Temat na *-i̯u-* też w zapoż. *aliẽjus*, *gõjus*, *rõjus*. — Drw. *pakãjai* m.pl. ʽładnie, okazale urządzone mieszkanie; komnaty; apartamentʼ.

pakalà 2, 3 p.a. gw. ʽtył ciała, grzbiet, plecyʼ. SD *pakala* «tył, tergum, dorsum» (syn. *nugara*). Odpowiednik łot. *pakaļa* ʽtył, zad, zadekʼ. Drw. dewerbalny od pwk. *kal-*, por. *atsikal̃ti* ʽoprzeć się o coś plecamiʼ (zob. s.v.). Podobnie LEW 528. — Z innym suf.: *pakalỹs* ʽtylna część, tył, zad, tyłek; kuper u ptakówʼ. — Drw. *ãtpakalias* ʽporuszający się tyłem, idący do tyłu, wsteczʼ (war. *atãpakalias*, *atópakalias*), *atpakaliõm* adv. ʽwstecz, do tyłuʼ, *atpakalióp* adv. ʽnazad, z powrotemʼ, *ažupakalis* SD[1] «tył, posterior pars», *iž ažupakalio* adv. SD «pozad, retro, a tergo», *ùžpakalis* ʽtył; tyłek, zadekʼ. Por. łot. *pakaļā* adv. ʽz tyłuʼ, *atpakaļ* adv. ʽz powrotemʼ, *nuo pakaļas* adv. ʽod tyłuʼ, *pakaļ*, *pakal* adv. ʽz tyłu, za kim, po kimʼ, *pakaļ* praep. z gen. ʽpo, za, w ślad zaʼ. — N.jez. *Pãkalas*, *Pakalỹs*.

pakalìkas I, *pakãlikas* gw. ʽklin z twardego drewna a. rogu, służący do unieruchomienia kosy na drzewcuʼ, por. *Pakalikas būva medinis arba raginis ir užsikala, kad dalgė nejudėt*. *Mano dalgės pakalìkas jau visai kliba — užkalsiu*. Zdrob. na *-ikas* od *pakalà* ʽklin do rozszczepiania drewna; podkówka na obcasie butaʼ (zob. *kálti*, LEW 528). Znacz. etym. ʽmały klin, klinekʼ. W związku z obecnością nomina instrumenti na *-ikas*, np. *karìkas*, *malìkas*, *stumìkas*, opisany tu wyraz jest pojmowany jako nazwa ʽnarzędzia do wbijaniaʼ, motywowana przez vb. cps. *pakálti* ʽpobić (młotkiem), podbijać (podeszwy)ʼ.

pakalìkas II przest. 1. ʽsługa, lokaj w domu szlacheckim, ziemiańskimʼ, 2. pogardl. ʽsługus, zausznik, poplecznikʼ — zapoż. z pol. gw. *pacholik* ʽsłużący chłopiec; sługa, parobekʼ (SGP IV, 3) albo też z pol. *pachołek* ʽsługa, parobekʼ (*ibidem*), bo można sobie wyobrazić zastępstwo suf. *-ek* przez lit. *-ikas*. Substytucja *x* przez lit. *k* jak w *griẽkas*, *lénkas*. Por. SLA 152, LEW 528. — War. stlit. *pakalka* WP c. ʽwłóczęgaʼ (nazw. *Pakálka* ob. *Pachálka*, LPŽ), *pakálkomis eĩti* / *išeĩti* 1. ʽpróżnować, obijać sięʼ, 2. ʽzejść na manowceʼ (*Išejo pakalkoms visi vaikai*). Akut w *pakálka* tłumaczy się chyba wzdłużeniem zastępczym po synkopowaniu wariantu o akcencie *pakãlika. Paralele: *támsta* < *tãmista*; *šálmas* < *šãlamas; *vélnas* < *vẽlinas*. LEW 528, za nim Kabašinskaitė 25 mówili tu raczej o zmianie spowodowanej adideacją *pakalìkas* do wyrazu *pakalà* ʽtył, plecyʼ.

pakamõrė, *-ės* hist. m. ʽpodkomorzy, zastępca komornika, zarządzający dworem księcia oraz gospodarką w dobrach panującegoʼ (m.in. Bretkun, Donełajtis). Lit. odmiana na *-ė-* dowodzi tego, że wyraz został zlitewszczony z postaci stpol. *podkomorze*, *-ego* n.[363] ʽurzędnik dworski zarządzający majątkiem i dochodami panującegoʼ, później ʽurzędnik ziemski sądzący sprawy graniczneʼ (por. *Słownik staropolski* VI, 243n., SLA 152). — Nazw. *Pãkamorė*, *Pãkamaris*, *Pãkamoris* (LPŽ), n.m. *Pakamoriaĩ* (rej. Klaĩpėda).

pakarãnas gw. ʽpogrzebʼ (*Ainam pakarãnan* ʽChodźmy na pogrzebʼ) — zapoż. z ros. *póxorony* pl. (ZS 38, LEW 528), ze zmianą liczby gramatycznej.

pãkaras gw. ʽrzemyk, którym przywiązuje się bat do biczyskaʼ — sb. postvb. od vb. cps. *pakárti* ʽpowiesić, zawiesićʼ (zob. *kárti* I). Wyraz ten ma nawiązanie z jednej strony w stpr. *paccaris* EV ʽrzemień do zasznurowania buta, Rime [Schuhriemen]ʼ, z drugiej strony w

[363] Tylko we wschodnio-litewskim, gdzie *péntis* fonetycznie spłynęło z *pìntis* ʽhubaʼ (zob. s.v.).

łot. gw. *pakars* ʻhak do wieszania'. Zob. PKEŽ 3, 213, ME III, 41, ALEW 459..

pakarpà 3 p.a. 1. ʻkołnierz, kark', *nutvérti ùž pakarpõs* ʻschwycić za kark, za kołnierz' (*Vyrai, imkit jį už pakarpõs ir meskit lauk!*), 2. gw. ʻpasmo wełny nie ścięte podczas strzyżenia owcy', 3. gw. ʻścinek krawiecki' (syn. *atkarpà*), 4. gw. ʻza wysoko ucięty przekos (przy koszeniu łąki)' — sb. postvb. od vb. cps. *pakir̃pti* ʻprzystrzyc, podstrzyc, podciąć' (zob. *kir̃pti*). — Drw. *pãkarpalas* ʻścinek krawiecki'.

pakarū̃klai m.pl. żm. ʻobwisłe płatki skóry pod szczękami koguta lub indyka, tzw. dzwonki' — od czas. *pakárti* ʻpowiesić', z rzadkim neosuf. *-ūklas* (por. *girtū̃klis* ʻpijak', *pakaruõklis* ʻwisielec'). Por. syn. *pakabùčiai*.

pakasỹnos f.pl. przest., gw. ʻpogrzeb'. SD: *pakasynos* «pogrzeb, funus, sepultura, humatio, iusta funebria» (syn. *išdėjimas*), *pakasynas darau* SD «pogrzeb sprawuię, celebro alicui funus», *maršalka pakasynų* SD «marszałek pogrzebny, designator, funerum arbiter», *puota pakasynų* SD «pogrzebny obiad, stypa, epulum funebre, parentalia», ⇒ *pakasỹninis* SD «pogrzebny, pogrzebowy». (Obok tego *pakasimas*: *išdėjimas aba pakasimas žmagaus numirusio* SD[1] «pogrzeb», syn. *pralydėjimas*). Dwuznaczne. Z jednej strony może to być abstractum na *-nos* od vb. cps. *pakasýti ʻgrzebać umarłego' (por. *pakasu* SD[1] «pogrzebiam, humo, sepelio»). Z drugiej strony *pakasỹnos* może należeć do jednego szeregu wraz z *krikštỹnos* ʻchrzciny', *palankỹnos* i *pranešynos* SD «przenosiny», gdzie zakończenie *-ynos* jest imitacją polskiego formantu z formacji hybrydalnych, będących kalkami polskich nazw czynności i uroczystości na *-iny* (por. GJL II, § 333). Z uwagi na fakt, że *-ynos* (w odróżnieniu od *-ynės*, np. *muštỹnės*) nie tworzy dewerbalnych nazw czynności, bardziej prawdopodobna wydaje się druga z wymienionych wersji.

pakáušis, *-io* 1. ʻpotylica, cervix, tylna część sklepienia czaszki' (SD[1]: *pakaušis* «tył głowy, occiput», *pakaušiai* m.pl. «karki, ceruix, iugulus & um»), 2. ʻczaszka' — od wyrażenia przyimkowego *po kaušo albo *po kaušu ʻu dołu czaszki' (por. *káušas* m.in. ʻczaszka'). Znacz. etym. ʻdolna część czaszki'. Odpowiednik łot. *pakaûsis* 1. ʻkark, tylna część szyi', 2. ʻczaszka' (por. *kaûss* ʻczaszka'). Paralele: *pabùrnis* (zob.), *pakaklẽ* a. *pakaklỹs* ʻprzednia część szyi pod gardłem, podgardle' (por. *kãklas*), *pasmakrẽ* a. *pasmakrỹs* ʻpodbródek' (por. *smãkras*).

pakélti, *pàkeliu*, *pakė́liau* 1. ʻpodnieść (kamień, kotwicę), unieść (głowę, pokrywę, czapkę, suknię), wznieść (oczy do nieba)', 2. ʻbyć w stanie podnieść' (*Daug rankų didžią naštą pàkelia* ʻWiele rąk może podnieść wielki ciężar'. *Jis jau didelis, jau pàkelia dalgį* ʻOn jest już duży, może machać kosą'), 3. ʻpodnieść (krzyk), wzbudzić (niepokój), wszcząć (hałas), wywołać (kłótnię, skandal), wzniecić (bunt)', 4. ʻwyprawić (wesele), wydać (ucztę)', 5. ʻznieść, znosić, wytrzymać co cierpliwie, przetrzymać', 5. ʻzbudzić ze snu'. Jedno z prewerbialnych złożeń czasownika *kélti* ʻpodnosić' (zob. s.v.). — Drw. *pàkeliamas, -à* ʻznośny', *nepàkeliamas, -à* 1. ʻbędący ponad siły, nadmierny, zbyt ciężki', 2. ʻnie do zniesienia, nieznośny, np. ból' — z leksykalizacji ptc. prs. pass. (por. *nepakeñčiamas* ʻnieznośny', *nepaleñkiamas* ʻnieugięty, nieustępliwy'), *pakeliamàsis tìltas* ʻmost zwodzony', SD *pakeliūnas* ʻzwodzony, podnoszony': <tiłtas pakielunas> «wzwod, pons mobilis, pons subductilis» (pominięte w LKŽ; wydawca SD w indeksie włączył *pakeliūnas* do hasła *pakelimas*; stało się tak na skutek na skutek pomylenia sekwencji <un> z <im>). Co do sufiksu por. *prakeliūnas* SD «przełożony, præfectus, præses, præpositus, superior».

pakylė́ti, prs. *-kyliù* (3 os. *-kỹli*) a. *-kylė́ju*, prt. *-kylė́jau* ʻpodnieść nieco, ostrożnie; dopomóc w podniesieniu się' — tzw. vb. delimitativum (por. Ostrowski 2006, 163), urobione suf. *-ėti* i wzdłużonym SZ *kyl-* ⇐ *kil-*, por. *pakìlti* ʻunieść się, podnieść się, wszcząć się' (por. *pagynė́ti* ⇐ *gin-* : *genù*, GJL II, § 616). — Nomina: *pakylà* ʻpodwyższenie, podium, np. dla

orkiestry’, *pókylis* ‘poruszenie wśród ludzi; czas wytężonej pracy; tarło u ryb’, też ‘uczta, bal’ (zastępstwo za slawizm *bãlius*), żm. *sū́kylis* ‘powstanie’ (*Sū́kylių y[ra] buvę, bet nepavyko nė vienas* ‘Powstania były, ale ani jedno się nie powiodło’). Por. łot. *cīlāt* przest. ‘podnosić’, *cīlavas* f.pl. ‘siatka do przenoszenia siana’.

pãklepas stlit. ‘potwarz, oszczerstwo, fałszywe oskarżenie’ — zapoż. ze stbłr. *poklëp* (por. SLA 153), por. błr. *paklëp, -a*. War. *pãklepa*, *pãklapa*.

paklõdas (*pãklodas*) 1. ‘podkład ze słomy, chrustu, żerdzi, desek, kładziony pod składanym w sąsieku zbożem a. sianem, aby nie gniło’ (też pl.t. *paklõdai*), 2. ‘pierwsza warstwa składanego w stodole zboża’, 3. ‘podściółka w oborze’, 4. ‘podstawa czego’, 5. ‘okucie płóz w saniach’, 6. ‘podbicie siodła’, 7. ‘kapa, narzuta na łóżko’, 8. ‘pościel’; *paklõdė* ‘prześcieradło; płachta do przenoszenia siana, słomy, wiórów; narzuta na łóżko; obrus; ściółka w oborze’. Rzeczowniki postwerbalne, oparte na neoosn. *paklod-*, wynikłej z metanalizy *paklod-ýti* ⇐ *paklo-dýti* ‘rozściełać coś na spodzie’, co było iteratywem na *-dyti* do *klóti* (zob.). — Podobnie ukształtowane formacje: *apklõdas* ‘okrycie (w łóżku); fornir, sklejka’, *įklõdas* a. *įklodas* ‘deski na spodzie wozu; deski przybite po bokach sań’, *įklõdė* ‘prześcieradło rozesłane w wozie przy zwózce zboża, zapobiegające wysypywaniu się ziarna’ (syn. *paklõdė*), *sánkloda* ‘ustrój (społeczny)’, *sánklodas* ‘wypleciona ze słomy pokrywa do kadzi; wkład pieniężny (w banku)’, *ùžklodas* a. *užklodas* ‘przykrycie śpiącego (koc, kołdra); pościel’ (war. *ùžklodė*). — Formacja deprefigowane: *klõdas* ‘warstwa zboża rozesłanego do młócenia; warstwa słomy, ziemi, gliny, piasku; miejsce do złożenia, np. siana, do rozesłania, np. lnu’ (syn. *klojà*), *klõdė* ‘przykrycie, kapa na łóżko’. Vb. denom. *kuodúoti* ‘układać warstwami’. — Mylne jest wysuwanięte w ŽD 99n. i GJL II, §§ 447-450 twierdzenie, jakoby język litewski rozporządzał odziedziczonymi sufiksami *-das, -da, -dė*. Według Ambrazasa 1993, § 133 segment składowy *-d-* miałby się wywodzić z pie. «determinatywu pierwiastka»: *-d- lub *-d^h-. Analizę *klõ-da-s* znajdujemy już u Būgi, RR II, 592. — Wbrew BSW 135n. nie widać bezpośredniego związku genetycznego między rzeczownikami *klõdas*, *paklõdas*, *paklõdė* i czasownikiem scs. *kladǫ, klasti* ‘kładę, kłaść’ (zob. analizę s.v. *klóti*). — LEW 275 wymienił s.v. *klóti* wyraz *paklõdė* jednym tchem z *klõstas* i *paklõtė*, *klõtas*. Dwa ostatnie wyrazy rzeczywiście pochodzą wprost od *klóti*, jednakże o pozostałych nie można tego powiedzieć; *klõstas* należy jako sb. postvb. do frq. *klóstyti* (struktura etym. *kló-styti*), zaś *paklõdė* należy jako sb. postvb. do iter. *paklodýti* (zob. wyżej).

paklojà 3 p.a. 1. ‘to, co jest zasłane na miejscu do spania, posłanie’ (war. *paklojė̃lis*), 2. ‘miejsce w stodole, gdzie rozkłada się torf do suszenia’ — drw. na *-ā- od neopwk. *pakloj-*, wyabstrahowanego z formy prs. *paklóju* ‘ścielę, kładę’ ⇐ *paklóti* (zob. hasła *klóti* oraz *kloj-*).

pakramtà 3 p.a. gw. 1. ‘gderanina, przytyki, docinki’ (*Amžinai nuo savo žmonos kenčiu pãkramtą*), 2. ‘zmartwienie, zgryzota’ (*Blogi vaikai tėvam tik pakramtà*) — sb. postvb. od vb. cps. *pakramýti* m.in. ‘być w stanie gryźć’ (zob. *kramtýti*). — N. agt. *pakrámta* c. ‘człowiek kłótliwy, zgryźliwy, kąśliwy’. — Tu pewnie też *pakramà* c. ‘kąśliwy pies, zły pies’, co wygląda jak drw. wsteczny od *pakramtà* (ŽD 447 nie komentuje braku *-t-*). Por. *prė́sas* ⇐ *prė́slas*; *ū̃tura* ⇐ *ū̃turka*.

pakrãvai, *-ų* 2 p.a. m.pl. gw. ‘pogrzeb’, por. *Eikim pakrãvuos giedot: girdėjau, kad jau mirė senelis*. *Pakrãvai tai ne veselia — šaipyteis nereikia*. War. *pakrõvai*, *pakrãvos*, *pakrõvos*. Rzecz. postwerbalny od *pakráuti* ‘nałożyć, naładować’ (por. *pakravà* ‘miejsce w stodole do składania siana, słomy’, *pakrovà* ‘ładunek’). Zdaniem Būgi, RR II, 195 wyraz *pakrãvai* mógł w przeszłości oznaczać stos pogrzebowy, tj. stertę drewna przeznaczoną do spalenia na niej ciała zmarłego. Przypuszczenie to podtrzymał LEW 529.

pãktorius, *-iaus* wsch.-lit. ‘pośrednik w handlu’ (*Anas su pãktoriais pirko* ‘On kupował

[konia] za pośrednictwem faktorów') — zapoż. z błr. gw. *páxtar, -a* (⇐ pol. *faktor*), por. ZS 38.

pãkulos, *-ų* f.pl. 'wyczeski lnu a. konopi, krótkie włókna lnu a. konopi, oddzielone od długich przez czesanie i trzepanie', SD «paczesi lniane, konopne, stupa lini, linum secundarium» (syn. *pašukos*), «zgrzebie lniane, konopne, stupa» (SD[1] «zgrzebi, stuppa»). Odpowiednik łot. *pakulas* f.pl. 'pakuły'. Sb. postvb. od vb. cps. *pakùlti* 'wymłócić (zboże); uzyskać plon z młócki; trochę, krótko pomłócić'. Budowa podobna do *sánkulas* ⇐ *sukùlti*. War. *pãkulas, pakulė̃* (sg.), *pãkulės*. War. synkopowane: *pãklos, pãklas*. — Zapoż. lit. w błr. *pákulle* 'pakuły, materiał do uszczelniania', pol. *pakuły* f.pl. ts., prus.-niem. *Pakullas* 'powróz z pakuł' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 66, Laučjute 18n.). Drw. pol. *pakulanka* 'przędza, nici z pakuł', *pakulak* 'powróz skręcony z pakuł', *pakulnica* 'płótno najgrubsze' (SW). — Drw. *pakulaĩnis* 'ktoś ociężały, powolny', *pakulingas* SD[1] «zgrzebny, stuppeus, leuis, leuidensis», *pakulìnis* 'pakułowy, np. worek', SD «zgrzebiany, zgrzebny, stupeus», cps. *pakulgal̃vis* 'kto nie może niczego spamiętać' (dosł. 'mający pakulaną głową', por. *galvà*). — N.m. *Pãkuliškės*.

pakū́nė, *pakūnỹs* gw. 'rodzaj twardego wrzodu' (*Pakūnỹs yra skaudulys, kietas, platus, su pasoda raudona, augąs ant raumenų*), *pakū́nė* 'naskórek opalanej świni; wierzchnia warstwa czego'. Drw. od *kū́nas* 'ciało' (zob. s.v.). Znacz. etym. 'to, co znajduje się na ciele' (por. LEW 529). — Drw. *ligi pakū́nės* adv. 'do cna': *Atėmė viską liki pakūnės*.

pãkunigės, *-ių̃* f.pl. gw. 1. 'poczęstunek dla sąsiadów po kolędzie i odjeździe księdza' (*Ateik rytoj pas mus ant pakunigių̃: liko dar daug valgymų ir gėrimų*), 2. 'biesiada na plebanii po odpuście' (*Vakar atlaidai buvo, šiandien pakunigių̃ atvažiavom*). War. *pãkunigiai, pãkunigis* a. *pakunigỹs*. Formacja utworzona prefiksem *pa-* od sb. *kùnigas* 'ksiądz', oznaczająca czas następujący po pewnej uroczystości z udziałem księdza. Wzorem dla niej był typ słowotwóczy *pa-* nazwa pewnego przedziału czasowego, zob. Urbutis, LKG I, § 743. W szczególności por. takie wyrazy, jak *pašventỹs*, gw. *pašventė̃* 'dzień następujący po święcie' i *pãpietuvė* 'czas po obiedzie'. Pominięte w LEW. Por. n.m. *Pãkunigė*.

pakūtà, gen.sg. *pakū̃tos* 2 p.a. 1. 'w kościele katolickim: pokuta, moralne zadośćuczynienie za grzech', 2. 'kara' (*Už pakūtą gausi tris išgerti*) — zapoż. z pol. *pokuta, -y* (LEW 529).

palà I 4, 2 p.a. gw. 'kawałek płótna, chustka na głowę, chusta do zawinięcia czegoś; pielucha; poła, dolna część jednej połowy ubioru rozpinającego się z przodu; płachta do przenoszenia zielska, drewna; ścierka do rąk, szmata'. Prawdopodobnie zapoż. z błr. *palá* 'kawałek płótna, płat tkaniny; poła płaszcza' (por. ros. *polá*, pol. *poła*). Inaczej LEW 529, który przyjmował pokrewieństwo *palà* z psł. *pol-t-ĭno 'tkanina lniana', por. ros. *polotnó*, czes. *plátno*, pol. *płótno*. — Cps. *tripãlis* 'złożony z trzech części, kawałków (o sukni, oknie, sieci rybackiej)'.

palà II 'poczekaj!' — z redukcji *paláu* < *paláuk*, formy 2 sg. imperativi do *paláukti* 'poczekać' (zob. *láukti*). Przykład nieregularnego rozwoju fonetycznego, spowodowanego częstością użycia. Paralele: *atadà, atstà*.

pãlaikas 'reszta, pozostałość', *palaikas valgyklų* SD «niedoiadki, reliquiæ ciborum» (por. *valgyklà*), *palaikas vyno* SD «stoczki, reliquiæ vini in dolio» (por. *vỹnas*). Pl. *palaikaĩ* 1. 'zwłoki, prochy; relikwie', 2. 'spadek po zmarłym', 3. 'zabytki; gruzy', SD «starzyzna, veteramenta, vetustas rerum». Odpowiednik łot. *palaĩki* 'ostatki, resztki'. Formacja prymarna z suf. *-a-* i SO *-laik-* ⇐ *lik-*, por. vb. cps. *palìkti* 'zostawić, zostać'. Osobno zob. *ãtlaikas*. — Drw. *palaĩkėlis* 'to, co stare, znoszone, zużyte', *palaĩkis* adi. 'nienowy, znoszony, zdarty; słaby, zmęczony, stary; marny, nie mający wartości; nieuczciwy', *palaikū̃lis* 'kto ostatni

przychodzi, ostatni kończy pracę’ (*Kas eina, dirba, pasilikęs nuo visų, tas palaikū̃lis*). — Użyte w II członie złożeń adi. *palaĩkis* wyraża nacechowanie ujemne, podobnie jak sufiks pejoratywny lub augmentatywny, np. *vaikãpalaikiai pasiléidę* m.pl. ‛dzieciska rozpuszczone’ (por. *vaĩkas*), *vìštapalaikė* ‛kurzysko’ (por. *vištà*), *arkliãpalaikis dìdelis* ‛konisko wielkie’ (por. *arklỹs*), zob. GJL II, § 20.

palatai stlit. pl.t. ‛pałac’ (hapaks z DP 505_{37}) — zapoż. ze strus. *polati* pl. ob. *polata* (⇐ gr. παλάτιον, zob. REW II, 391) albo z ros. *paláty* f.pl. ‛komnaty’. Pominięte w SLA i ALEW. Zob. też *palõcius*.

paldiẽnykas DP, SD stlit., gw. ‛poniedziałek’. Pochodzi ze zmiany *padiẽlnykas* przez metatezę spółgłosek *d-l* > *l-d* (ZS 39, 96). Postać *padiẽlnykas* była produktem nieregularnej kontrakcji, zaszłej w formie *panediẽlnykas ⇐ strus. *ponedě̄lnikŭ*. Osobno zob. *pãnedėlis*, *panedėlnykas*. Por. Borowska 356, GJL II, § 482, ALEW 694 i Mańczak 1977, 72 (o nieregularnym rozwoju fonetycznym). Na temat innych, ruskich z pochodzenia, nazw dni tygodnia zob. s.v. *nedḗlia*.

paleĩ, *pãlei* praep. z acc. ‛wzdłuż, obok’: *Eĩti paleĩ ùpę* ‛Iść wzdłuż rzeki’. *Jìs gyvẽna paleĩ ẽžerą* ‛On mieszka obok jeziora’. Pochodzenie niejasne. Albo przekształcone z *pagaliaĩ* (zob.), albo zapożyczone z błr. *podle* / *podli*, pol. *podle*. Zob. GJL III, § 728, LEW 532.

paleistùvas 1. ‛rozpustnik’ (*puota paleistuvų* SD «rozgardias, biesiada rospustna, heluatio, commessatio, intempestiuum conuiuium»), 2. ‛dziecko rozpuszczone’, SD[1] <pałaystuwas> «rospusny, samopas» — nomen agentis na *-tuvas*, utworzone od neoosn. *paleis-* ⇐ *paléisti* ‛popuścić, wypuścić, uwolnić; spuścić; roztrwonić’ (por. *ėstùvas* ⇐ *ḗsti*). Zob. *léisti* i *leis-*. — Z innymi suf.: *paleistùvis* ‛rozpustnik’, *paleistùvė* ‛nierządnica, prostytutka’, SD[1] <pałaystuwe> «kurwa, małpa, niecnotliwa, nierządnica, scortum, pollex, meretrix, prostibulum» (syn. *kurva*), SD <pałeystuwe> «cudzołożnica, adultera, pellex» (syn. *draugala*), «nałożnica, concubina, pellex» (syn. *padriaubėlė*), «nierządnica, lupa..., prostituta fæmina». — Drw. *paleistuvỹstė* ‛rozpusta, nierząd’. Vb. denom. *paleistuváuti* ‛prowadzić rozpustne życie’ (*Paleistuváuti yra gerti, vogti, kekšauti*), pot. ‛puszczać się — o kobiecie’.

palḗpė 1. ‛przestrzeń wewnętrzna pod dachem, poddasze, strych’, 2. ‛przestrzeń pomiędzy dachem i szczytem ściany widziana od zewnątrz’ (*Skregždė vis palḗpėj gū̃žtą suka* ‛Jaskółka zawsze w *palėpė* wije sobie gniazdo’), 3. wsch.-lit. ‛miejsce wzdłuż ścian chaty pod strzechą, gdzie składa się porąbane drewno’. War. *palḗpis*. Tu pewnie też *palėpas* b.z.a. gw. ‛beczkowate sklepienie’ (*Musaitė žiemą žiemavojo po palėpu* ‛M. w zimie zimowała pod *palėpas*’). Trudne. Wątpliwe jest ujęcie LEW 531, wedle którego *lėp-* ma być apofonicznym alternantem do *lap-* jak w *lãpas* ‛liść’. Bez związku z *lḗpė* ‛lilia wodna, grążel’ (zob. s.v.).

paliáuba ‛przerwanie, zaprzestanie, przerwa’, DP ‛przestanek, ulżenie, dokończenie’. SD *paliauba neilga nuog karionės* «fryszt, wytchnienie zmowne w potyczce» [‛rozejm, przerwa w walce’, SPXVI]. War. *paliaubà* 3 p.a. (*be paliaubõs* DP adv. ‛ustawicznie’), *pãliauba* 1 p.a. — Pl.t. *paliáubos* ‛zawieszenie broni, rozejm’ (*Duokit mums pusvalandį paliaubų*). — Wyjątkowe użycie suf. *-ba* w derywacji dewerbalnej, mianowicie dla wytworzenia nomen actionis od prymarnego czas. *paliáuti* ‛przestać, zaprzestać’ (zob. *liáutis*). Paralela: *svarbà* ⇐ *sveȓti* (por. ŽD 990, GJL II, § 380, ALEW 575). — Dawniej też *paliauga*: *Be paliaugos... garbinti* ‛Bez ustanku... czcić’.

paliáuka 3, 2 p.a. gw. 1. ‛zupa rybna’, 2. ‛zupa na krwi ptasiej a. wieprzowej’, 3. ‛licha, rzadka zupa’ — zapoż. z pol. *polewka* 1. ‛zupa jarzynowa lub owocowa’, 2. ‛polewanie, oblewanie’ (⇐ *polewać* ‛oblewać, moczyć’), por. Boryś 2005, 460. Brak w LEW. LKŽ IX, 255 błędnie wymienił ‛błr. *palivka*, ros. *polivka*’ jako wyraz źródłowy. Słowniki

(TSBM, ESBM, Dalь) nie znają takiego wyrazu, a gdyby nawet go znały, to zasadniczym problemem byłoby pogodzenie litewskiego [ľauC] z ruskim *livC*.

paliavóti, *paliavóju*, *paliavójau* gw. ʽpolowaćʼ — zapoż. z błr. *paljavácь*, *paljúju*, 3 sg. *paljúje*, włączone do klasy prezentalnej na *-avoju* (LKŽ IX, 257 podaje mylny wywód z pol. *polować*). — Pdg. wsch.-lit. *paliùiti* opiera się na formie prs. *paliùju*, zapożyczonej z błr. *paljúju* (zob. wyżej). Por. ZS 39, 114. — *paliavõnė* gw. ʽpolowanieʼ oddaje błr. *paljavánne*, gw. *paljavánnja* (a nie pol. *polowanie,* jak podaje LEW 532 i LKŽ, ibidem).

paliecavóti, *paliecavóju*, *paliecavójau* stlit., gw. ʽdać komu pod opiekę, powierzyć, poruczyć komuʼ (war. *palieċavóti*) — zapoż. z pol. *polecić*, *polecać* z dodaniem suf. *-avoti*. SLA 154 niepotrzebnie założył pol. †polecować jako źródło pożyczki. Por. LEW 532. — Drogą deprefigowania powstało vb. simplex stlit. *liecavóti* ʽpolecać (Bogu)ʼ, np. *Tam Dievui liecavosiu daiktus mano visus* ʽGott wil ich lassen rathen, denn er all Ding vernagʼ (zob. ALEW 578). Przypomina to takie wypadki, jak *pamãčyti* ʽpomagaćʼ ⇒ *mãčyti* ts.; *pažỹčyti* ʽpożyczaćʼ ⇒ *žỹčyti* ts.

palýčia gw. 1. ʽżelazna część sochy, odkładnica pługa', 2. ʽdeskaʼ — zapoż. z błr. *palíca*, *-y* (SLA 154, ZS 39, LEW 532). War. *palyčià* 2 p.a. Co do akutu por. zapoż. *bažnýčia*, *važnýčia*.

palikuõnis, *-ies* 2 p.a., *palikuonìs*, *-iẽs* 3 p.a. c. ʽpotomek, następcaʼ (DP *pãlikuonis* 1 p.a. ʽpotomek, potomstwo; sierotaʼ) — nazwa osoby na *-uonis*, pierwotnie na *-uo* (*palikuo), utworzona od vb. cps. *palìkti* ʽzostać, zostawićʼ (zob. *lìkti*). F. *palikuonė̃* ʽpotomkini, następczyniʼ. Znacz. etym. ʽten, który pozostajeʼ (scil. po rodzicach, po dziadkach). Paralele słowotwórcze: *atlikuonìs* ⇐ *atsilikti*; *skenduonìs* ⇐ *skend-* (GJL II, § 345). — Por. bg. *potómъk*, ros. *potómok*, pol. *potomek* < psł. *potomŭkŭ ʽten, który następuje po kimś w czasieʼ ⇐ *po tomĭ ʽpo tym, potemʼ (Boryś 2005, 470). — War. żm. *palikūnis*. Inne war.: *palikónis*, *palikuõlis*.

palýnas bot. gw. ʽbylica piołun, Artemisia absinthiumʼ (Zíetela, por. Vidugiris 1998, 451; brak w LKŽ) — zapoż. z błr. *palýn*, *-ú* (ESBM 8, 135). Por. liter. *pelýnas*.

paliõkas gw. ʽPolakʼ (*Visus sukilėlius vadinome paliokais* ʽWszystkich powstańców nazywaliśmy Polakamiʼ) — zapoż. z błr. *palják*, *-a*. Nazw. *Paliõkas*, *Paliõkus*, *Poliõkas* (LPŽ). — War. akcentowy *Pãliakas*, *Pòliakas* wskazuje na zapoż. z pol. *Polak*. — Wsch.-lit. *palẽ̃kas* ʽPolakʼ (por. *šimtẽ̃kas* ob. *šimtõkas* ʽsetkaʼ), zob. ZS 39, LEW 532. Nazw. *Palẽkas*, *Palekẽvičius* (LPŽ). Transpozycja *palẽ̃kas* przypomina zapoż. błr. *smalják* ⇒ lit. *smalẽ̃kas*.

pãlios, *-ių* f.pl. ʽwielkie bagno, trzęsawiskoʼ. Odpowiedniki łot.: *paļas*, zwykle *palas* f.pl. ʽbłotnisty brzeg jezioraʼ, *paļi* m.pl. ts. (*paleja* ʽnizinaʼ). Możliwe są dwa nawiązania etymologiczne (LEW 532n.). Albo do pwk. *pal-*, jak w nazwach barw *pálšas* ʽpopielatyʼ i *pal̃vas* ʽpłowyʼ (motywem znaczeniowym byłaby barwa roślinności bagiennej). Paralela: łac. *palus*, *-udis* f. ʽbagno, bagniskoʼ, sti. *palvala-* n. ʽkałuża, sadzawkaʼ. Albo do pwk. na st. *o*, *pal-*, należącego do *pìlti* ʽlaćʼ, *užpìlti* ʽzalaćʼ. W tym drugim wypadku lit. *pãlios*, łot. *paļas*, *palas* można by połączyć z łot. nazwą ʽpowodzi, wiosennego lub jesiennego wylewu rzekʼ: *paļi* m.pl. obok *palas* f.pl. Por. też ros. *pólaja vodá* — o bagnach nadrzecznych. Osobno zob. *am̃palas*, *príepalas*. — Zwracają uwagę liczne hydronimy z osnową *Pal-*, por. n.rz. *Palà* (łot. *Pala*)*, Palangà* (n.m. *Palangà*, pol. *Połąga*)*, Palė́ja, Palõnas, Palónis, Pãpalis, Užpãlė*, cps. *Kum̃palė* (*Kump-palė), n.jez. *Prapãlė* (gw. *Prapãla*). N.m. *Užpãliai* 2x (por. *Ùžpelkiai*). Osobno zob. *pólymas*.

palipai (stlit. hapaks) m.pl. ʽpodżogaʼ, por. *Nes jaig visos nuodžios žmonių... ne est niekas kito, tiektai kaip malkos nekokios ir palipai, kuriais ugnis... susikūrė ir įsidegino* DP

8_{35} ʽBo jeśliż wszytkie grzechy ludzkie... nie są nic inszego, jedno drwa niejakie i podżoga, ktorą się ogień... wzniecał i rospalał'. Rzeczownik postwerbalny od zanikłego vb. cps. *palipti ʽpodpalić'. Por. łot. *lipt*, *lìpu*, *lipu* ʽzapalać', *ìelipt* ʽpodpalić', *lipît* ʽzapalać światło'. Pwk. *lip-* przedstawia alternant apofoniczny na SZ do pb. *lāp-, o czym mowa s.v. *lópė*. Znacz. etym. ʽpodpałka'. Por. Būga, RR I, 286, III, 210. Inaczej LEW 367 (łączył z *lìpti* ʽlepnąć'), LKŽ IX, 265 rekonstruował sb. *pãlipas 3 p.a. ʽdrzazga, szczapa, podpałka'. — Nowy SE *liep-*: *liepsnà* (zob.).

paliū́šis, *-io* przest., gw. ʽfolusz, maszyna służąca do spilśniania tkanin, czyli do ich zgęszczania przez gniecenie, zbijanie, wałkowanie' — zapoż. z pol. *folusz*, *-a* (⇐ śrdn. *foll-hūs*, por. Bańkowski, ESJP I, 378), z upodobnieniem akcentuacji do syn. *veliùšis* (zob.) i zastąpieniem zakończenia pol. *-usz* całkiem rzadkim sufiksem *-ūšis* (GJL II, § 375 cytuje n.jez. *Gilū́šis* jako jedyny przykład; ŽD 319 wskazuje na war. *-uišis* w n.jez. *Gilùišis* oraz *-aušis* w n.jez. *Gilaũšis*). Por. SLA 154, LEW 533. Osobno zob. *veliùšis* i *kvalìšius*.

palivà 3, 2 p.a., *palyvà* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽpolewa glinianego naczynia, nadająca mu nieprzemakalność, glazura' (*Be palivõs puodas greit prateka* ʽGarnek bez polewy szybko przecieka'), 2. coll. ʽgliniane naczynia z polewą' (*Palỹvos kermošiuj daug buvo* ʽNa jarmarku było dużo polewy') — zapoż. z błr. *palíva*, *-y*, ros. *palíva* ʽpolewa, glazura'. Por. ZS 39, LEW 532 (s.v. *paliavà*). — *palìvonas* 1 p.a. ʽglazurowany garnek do przechowywania zapasu: większy — na kiszone ogórki, grzyby; mniejszy — na mleko, miód, masło a. inny tłuszcz' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z ros. *polívanec*, *polívanka* ʽglazurowane naczynie gliniane'. — War. *palivõnas*: miejsce akcentu wskazuje na źródło błr. *palivány* adi. ʽpokryty polewą, glazurowany'. Z kolei war. *paliavõnas* a. *paliavõnė* ʽglazurowane naczynie gliniane' stoi w związku z czas. *paliavóti* ʽglazurować gliniane naczynia', przy czym sekwencja <lia> wskazuje na zapożyczenie z pol. przest. *polewać*. Do tego *paliavà* a. *palevà* ⇐ pol. *polewa* ʽglazura'.

palivárkas hist. ʽfolwark, mały dwór, dworek' (war. *palìvarkas*) — zapoż. z błr. gw. *xvalivárak* (ZS 39, LEW 533). Por. błr. liter. *falьvárak*, *-rka* (⇐ pol. *folwark*, *-rku*, stpol. *forwark* ⇐ śrwn. *vorwërk* ʽzewnętrzne fortyfikacje', por. Sławski, SEJP I, 233n.). Insercja *i* służy rozwiązaniu obcej grupy *-lv-*. Podobnie np. w *Siliveĩstras* ʽimię Sylwester'. Zob. też *falvarkas*. — Drw. *palivárkinis* ʽfolwarczny'. — N.m. *Palivárkas* 2x, *Polivárkas*.

palõcius, *-iaus* przest., gw. ʽpałac', SD «gmach; pałac» (syn. *sėnis*), też pl.t. *palõciai* ʽpałac' (*Apgriuvę grapo palõciai*) — zapoż. z błr. *palác*, *-a* (⇐ pol. *pałac*), por. ZS 39. Zob. też *palatai*. — War. *palõčius*, m.in. DP ʽpałac, dwór' (por. *traĩčė* ob. *traĩcė*; *dvar̃čius* ob. *dvar̃cius*). Zob. SLA 154 i LEW 534, gdzie jako formę źródłową wskazano pol. *pałac*; temu przeczy akcent padający na suf. *-ocius*. Temat na *-i̯u-* też w zapoż. *liktõrius*, *rìcierius*, *rubẽžius*.

palósti, *palóstu* (*-lod-stu), *palódau* przest. ʽstać się rozwiązłym, żyć rozpustnie'. SD: *palostu* «rospuszczam się, roskosznikiem się staię, mollesco, emollior, diffluo otio», *palodau* «rospustnie żyię, insolesco...», *palodįs* «rospustny, swawolny, licentiosus, effusè petulans...», *palodusiai* adv. «rospustnie, swawolnie, licenter, petulanter, effrenatè». Por. objaśnienie s.v. *lósti*. — Sb. postvb. *palóda* a. *palodà* stlit. ʽnierząd, rozpusta', SD «porubstwo z wolną; rospusta, swawola; fornicatio; petulantia...». — Drw. *palodos namai* SD «nierządny dom, zamtuz, lupanar, geneum, ganea», *palodavietė* SD id., *palodininkė* b.z.a. ʽrozpustnica'. Vb. denom. *palodauti* b.z.a. ʽżyć rozpustnie, oddawać się rozpuście'.

pálšas, *-à* 3 p.a., *pal̃šas*, *-à* 4 p.a. 1. ʽpopielaty, szarobiały, siwy, płowy' (SD «płowy»), 2. ʽwyblakły, nieokreślonej barwy'. Odpowiednik łot. *pal̃ss* ʽpopielaty'. Są to formacje z suf. *-ša-* i SO *pal-* od pwk. pie. *pel- (zob. *pelẽ*, *pal̃vas*), stojące w alternacji ze SZ *pil-* (zob.

pìlkas). — Drw. *pálšis* a. *pálšė* ʽpłowy wół, płowa krowa'. Tu też *pálša* ʽleszcz, Abramis brama' (war. *palšà*). War. sufiksalny *pal̃š-vas*, z insercją *k*: *pal̃kšvas* ʽpłowy' (por. *bal̃kšvas* ob. *bal̃svas*). — N.rz. *Pálšis*, *Pal̃šupis*, n.jez. *Pálšinis*, *Palšìnis*.

páltas ʽpalto, płaszcz' — zapoż. z błr. *pálьta*, *palьtó* n. (⇐ ros. *palьtó*, pol. *palto*), por. ZS 39, LEW 534, ESBM 8, 136. Co do akutu por. zapoż. *kaválkas*, *stálčius*. Drw. *paltúotas* ʽw palcie, w płaszczu'. — Gw. *pãlitas* ʽpalto' oddaje błr. gw. *palitó* n. (por. ESBM 8, 130) i pokazuje wstawne *i*, służące oddaniu miękkiego *l'* w składzie pol.-błr. grupy spółgłoskowej. Nieco inaczej Zinkevičius 1966, § 150, który palatalizacji nie bierze pod uwagę.

páltis, *-ies* m. ʽpołeć, słonina z całego boku świńskiego' (*Dar liko pusė pálties lašinių ir du kumpiai*), SD «połeć, succidia, æ, tergum suis». Przekształcone synkopą z *pãlatis, to zapożyczone z błr. *pólacь* < *pólotь* (SLA 154, LEW 534). Akut sylaby początkowej jest objawem wzdłużenia zastępczego po synkopowaniu sylaby wewnętrznej (paralele: *álvas*, *šálmas*).

pal̃vas, *-à* 4 p.a. ʽpłowy, bladożółty, białożółty, myszaty'. War. *pálvas*, *-à* (3 p.a.). Analiza: *pal-u̯a- < pie. *pol-u̯o-. Odpowiednia formacja ukazuje się w słowiańskim i germańskim. Por. z jednej strony psł. *polvŭ, scs. *plavŭ* ʽżółtawy, złocisty, o barwie dojrzałego zboża', ros. *polóvyj* a. *polovój* ʽbladożółty', ukr. *polovýj* ʽkoloru dojrzałego zboża; jasnorudy (o maści)', czes. *plavý* ʽpłowy, blond, bułany (o maści)', pol. *płowy* ʽżółty z odcieniem szarym', z drugiej strony stisl. *fǫlr* ʽwyblakły, spłowiały', stang. *fealu*, stwn. *falo*, nwn. *fahl* ʽpłowy, szarobiały, blond' < pgerm. *fal-wa-. (Objaśnienie łac. *pallidus* ʽblady, bladozielony, żółtawy' nasuwa pewne trudności, tak że de Vaan 2008, 440n. dopuszcza możliwość zapożyczenia *palu̯o- do języka łacińskiego). Formacja dewerbalna na SO *pol- od pwk. *pel-, oznaczającego jakiś niezdecydowany kolor. Por. BSW 205, LEW 534, Boryś 2005, 446, IEW 804n., Heidermanns 1993, 189n., Beekes 2010, 1219. — Z inną budową: gr. πελιός ʽsiny, zsiniały' (πελιδνός ʽsiny') obok πολιός ʽszary, siwy, biały', sti. *palitá-* ʽszary, siwy'. Do rodziny *pel- / *pol- należą jeszcze *pelẽ*, *pálšas* i *pìlkas*.

pãmatas , też pl. *pamataĩ* 1. ʽpodwalina budowli, podstawa kamienna a. ceglana budynku, fundament', 2. ʽpierwsze belki wiązania, kładzione na podwalinie', 3. ʽmiejsce przy samej ścianie drewnianej budowli', 4. przen. ʽpodstawa, uzasadnienie czego'. SD: *pamatas* «grunt» (syn. *padas*, *fundamentas*), *pamatas stulpų* «podstawek abo stolec słupow»[364], *ažuguldžiu padų, pamatų* «zakładam budowanie». Odpowiedniki bałt.: łot. *pamats* ʽpodwalina, podpora; zrąb ściany', stpr. *pamatis* EV ʽpodeszwa, Vuessale [Fußsole]'. Jest to konkretyzowane nomen actionis z suf. *-a-* i SO *mat-* ⇐ *met-*, por. vb. cps. *pamèsti* ʽpodrzucić, rzucić na spód'. Paralele: *pãlaikas* ⇐ *palìkti*; *pãtalas* ⇐ *tel- / *til-; *añtpalas* ⇐ *antpìlti*. Z innym suf.: *pamatà* przest. ʽpodwalina' (SW *pãmotos* f.pl.). — Drw. *pamatìnė* ʽwypitka po zakończeniu roboty przy fundamentach'. Cps. *pamãtšliaužis* ʽdziecko raczkujące, chodzące na czworakach' (por. *šliaũžti*). Por. jeszcze *po pamataĩs kàstis* ʽkopać pod kim dołki'. Vb. denom. *pamatúoti* ʽkłaść podwaliny, stawiać, budować', przen. ʽuzasadniać'.

pamatìnė gw. ʽropucha, Bufo vulgaris' — pochodzi z substantywizacji przymiotnika *pamatìnis*, *-ė*, utworzonego od *pamataĩ* m.pl. ʽpodwaliny' (zob. *pãmatas*). Znacz. etym. ʽistota bytująca w podwalinach'. Przykłady: *Pamatìnės daugiausia po pamatais gyvena* ʽRopuchy żyją przeważnie w podwalinach'. *Da tik šįmet pasistatėm namą, o jau pamatìnių pilna* ʽLedwo w tym roku zbudowaliśmy sobie dom, a już ropuch pełno'. Wyraz ten jest

[364] REW I, 442 zauważa, że cs. *zaprŭtŭkŭ* ʽniezalężone jajo', ros. *záportok*, czes. *záprtek*, pol. *zapartek* ts. < psł. *za-pŭrt-ŭkŭ było w literaturze wiązane z litewskim pwk. *per-* jak w *perė́ti*. Inna ewentualność to wywód ros. *záportok* itp. od czas. *pórtitь* ʽpsuć', cs. *prŭtiti*. Obie te możliwości bierze teraz pod uwagę Snoj 2003, 847 w odniesieniu do słń. *zapȓtek*.

używany również jako obelga: *Eik tu, pamatìne!* (por. *rùpūžė*).

pamė́dėti, *-mė́džiu* (3 os. *-mė́di*), *-mė́dėjo* gw. ʽprzedrzeźniać kogo, naśladować (złośliwie) czyjeś gesty, ruchy, sposób mówienia'. Atematyczna forma prs. *pamėmi* w SD «kugluię, gesticulor, ago mimum» (syn. *niekabylauju*), «podrzeźniam komu, sermonem aut mores alicuius per iocum imitor», z *pamėd-mi. — Drw. *pamėdėjimas* SD[1] «podrzeźnianie, subsannatio, irrisio, sarcasmus», SD «kuglowanie, pl꧂sy, skoki, gesticulatio», *pamėdėtojas* SD[1] «podrzeźniacz, mimus, subsannator, cauillator», SD «kuglarz, figlarz, skoczek, ludio, ludois, gesticulator» (syn. *niekabylys*), «podrzeźniacz, mimus». Tu też nazwa ptaka: *pamėdulė* (zob.). — W SD[1] pojawia się prs. *pamėdau* «podrzeźniam, subsanno, illudo, irrideo, mores & gestus alicuius imitor» do inf. *pamėdyti*. Por. *mėdyti*, *-au* b.z.a. ʽszczebiotać, podrzeźniać' w ʽLitvanica' A. Kossarzewskiego. Do tego jest nawiązanie w łot. *mẽdît*, *-u* a. *-ĩju*, *-ĩju* ʽprzedrzeźniać, szydzić z kogoś', refl. *mẽdîtiês* ʽprzedrzeźniać, wyśmiewać', ⇒ *mẽdinât* iter. ʽdrwić, naśmiewać się' (*mẽdîšana* ʽprzedrzeźnianie, naigrawanie się'). — Prócz tego są osnowy: 1. na *-au-*: *pamė́dauti* ʽprzedrzeźniać', *pérmėdauti* ts., 2. na *-uo-*: *pamė́duoti* ts. (*pamėduolė* b.z.a. ʽmałpa', por. *Tu pamėgdžioji kaip pamėduolė* ʽTy przedrzeźniasz jak małpa') i 3. na *-o-*: *pamėdolė* b.z.a. ʽlekkomyślnie zachowująca się kobieta' (*Bėga, slapstosi — su ta pamėdole nesusišnekėsi* ʽUcieka, chowa się — z tą *pamėdolė* nie dogadasz się'), *pamėdonis* b.z.a. ʽptak zięba, Fringilla cœlebs' (por. *pamėdulė*). — Etymologii *mėd-* dotąd nie ustalono, zob. LEW 426, s.v. *mė́g(z)dyti*. To samo odnosi się do syn. *mė́gdžioti*, zob. *mė́gdyti*. W związku z obecnością syn. *pãmėtoti* (zob.) nasuwa się pytanie, czy *pamė́dėti* nie wymaga analizy *pa-mėd-dėti, to z *pa-mėt-dėti (neosuf. *-dėti*); *d* z degeminacji *d.d* < *t-d*, która zatarła granicę morfemową, podobnie jak to się stało w *siùndyti*.

pamėdulė przest., gw. ʽkos, Turdus merula'. Wyraz znany głównie ze słowników powstałych w Litwie pruskiej. Pochodzi od czas. *pamė́dėti* ʽprzedrzeźniać' (zob. s.v.). Urbutis 1981, 40n. przekonująco zetymologizował tę nazwę jako ʽptak naśladujący głosy innych ptaków', niejako ʽptak przedrzeźniający inne ptaki'. Podobną nazwą jest *pamėdolė* ʽzięba, Fringilla cœlebs'.

pamė́duolė gw. 1. ʽhalo wokół księżyca', 2. ʽtęcza'. Niejasne.

pamėklẽ, *pamẽklė* 1. ʽprzywidzenie, zjawa, mara, widmo', 2. ʽwypchana słomą kukła człowieka', 3. ʽczłowiek wychudzony, wycieńczony chorobą', war. *pómėklė* (por. zwrot pol. *chudy jak widmo*), 4. gw. ʽcoś nierealnego, urojenie, mrzonka', 5. gw. ʽszyderstwo, ironia'. Analiza: *mē-klē, nomen instr. z suf. *-kl-*. Budowa podobna do *mė́tra* ʽprzywidzenie, urojenie' (zob. s.v.). Por. suf. w *pastõklė* ⇐ *pasistóti* (GJL II, § 232). Pwk. *mė́-C* odpowiada prawdopodobnie pie. *meh$_1$- ʽmierzyć, szacować wielkość czego' (LIV[2] 424), por. sti. *mā́trā* ʽmiara', gr. μήτρα ʽmiara pola', μῆτις f. ʽmądrość, umiejętność; rada, plan, zamiar'. Punktem wyjścia w lit. rozwoju semantycznym było znacz. ʽmierzyć coś wzrokiem, oczyma', stąd ʽwidzieć oczyma wyobraźni, roić sobie'. Por. LEW 428.

pamė́nai, *-ų* m.pl. 1 p.a. gw. ʽmiejsca stratowane na polu, w zbożu' (Šlapelis 1940, 302). Tkwiący tu pwk. *mėn-* wygląda jak wzdłużony SE od *men-* zanikłego vb. *men-V < pie. *menH-V ʽnadepnąć', por. żmudzkie prs. *menù* (Kuršė́nai, LKŽ VIII, 232) do *mìnti* ʽdeptać, miąć'. Por. WSE pierwiastka seț w *gė́riau* (*gérti*), *lė́miau* (*lémti*), *nė́riau* (*nérti*). — Czy tu należy n.m. *Pamėniškis* (rej. Rõkiškis)?

pamẽnai, *-ų* m.pl. 2 p.a. 1. ʽpierścienie świetlne wokół księżyca', 2. ʽzorza polarna', 3. ʽchmury oświetlone czerwoną poświatą', 4. ʽłuna pożaru', 5. ʽwidmo, coś ukazującego się w niewyraźny sposób' (*Matos tik kaip pamẽnai*), 6. ʽdziwy, cuda' (*Didi dyvai, didi pamẽnai: vidui vasaros ežeras užšalo*). Wywód od czas. *menù*, *miñti* ʽpamiętać' (zob. Būga, RR II, 299, 521, LEW 455) jest trudny do zaakceptowania nie tylko ze względu na znaczenie, lecz

również z uwagi na brak alternantu †mėn-, czyli formy WSE do *men-*. Raczej mamy tu derywat od neoosn. *mėn-* jak w *mė́nas* ʽksiężyc’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽpoświata księżycowa’? Por. *mėnesíena*.

pamestìnis, *-ė* 1. ʽporzucony, podrzucony — o niemowlęciu’ (*kū̃dikis pamestìnis*), 2. ʽzgubiony’ (*pamestìniai pinigaĩ*). Drw. z suf. *-in-* od neoosn. *pamest-* ⇐ ptc. prt. pass. *pàmestas* ʽporzucony, podrzucony, zgubiony’ (zob. *mèsti*). Por. *pamestinùkas* ʽpodrzutek’. Zob. też *primestìnis*.

pãmėtoti, *pãmėtoju*, *pãmėtojau* żm. ʽprzedrzeźniać kogo, szydzić, kpić, drwić’, refl. *iššipãmėtoti* ʽnaśmiewać się, wyśmiewać się’, *pasipãmėtoti* ʽnaigrawać się, odnosić się do kogo z szyderstwem’. War. *pãmėčioti* ʽprzedrzeźniać’, *pãmėtloti* a. *pãmėtlioti* ʽzłośliwie naśladować, przedrzeźniać’, refl. ʽnaśmiewać się z czego’. — Niejasne jest *pãmekčioti* ts. (zam. *pamėg-čioti? zob. *mė́gdyti*), war. *pamekščioti* ob. *pamėkščioti*. — Taka paralela, jak pol. *natrząsać się z kogo, czego* ʽnaigrawać się’, zaleca analizę *pa-mėt-oti*, z *mėt-* jako WSE do *met-* ʽrzucać, miotać’. Por. *mėtóti*, *-ju*, *-jau* ʽrzucać, miotać’ : łot. *mẽtât*, *-ãju* ts. Zob. też *pamė́dėti*.

pãmotė 1. ʽmacocha’, 2. stlit. ʽnałożnica’ — zastępstwo za ogólnie w dawnych czasach rozpowszechniony slawizm *mõčeka* (zob. s.v.). SD proponował tu *pamomė* (por. *momà*), ale ten neologizm nie przyjął się. — Odpowiednik stpr. *pomatre* EV ʽmacocha, Stifmut′ [Stiefmutter]’ pokazuje nie znaną skądinąd w językach bałto-słowiańskich osnowę *mā-tr-, z sufiksem w st. zanikowym w porównaniu do *-ter-* litewskiej formy gen.sg. *mó-ter-es* (zob. *mótė*). Por. łac. *mātris* gen.sg. ʽmatka’ < *mā-tr-es, drw. *mātrōna* ʽniewiasta ogólnie szanowana ze względu na wysokie stanowisko społeczne; kobieta zamężna’. PKEŽ 3, 319 bez dostatecznego uzasadnienia wyprowadza *pomatre* z praformy *pàmāterē (przez synkopę?), a w charakterze paraleli cytuje całkiem izolowaną formację lit. *pamóterė* ʽmacocha’ (z Litwy Pruskiej). Jeśli zaś pruski hapaks miałby nie być słowotwórczym archaizmem, to warto rozważyć emendację <pomat**r**e> na <pomat**i**e>, czyt. [pomātī]. Wtedy mielibyśmy tu ścisły odpowiednik formy lit. *pãmotė*, ze zmianą *-ē w *-ī jak np. w stpr. *mūti*, *duckti*, *pelky* (por. lit. *mótė*, *duktė̃*, *pélkė*).

pam̃pti, *pam̃psta*, *pam̃po* 1. ʽnabrzmiewać, wzdymać się, pęcznieć, grubieć, tyć, puchnąć’, 2. wulg. ʽżłopać, chlać, żreć’; *išpam̃pti* ʽwzdąć się (np. o krowie, która nażarła się świeżej koniczyny)’, *nupam̃pti* ʽutyć; zdechnąć’. Odpowiednik łot. *pàmpt*, *pàmpstu*, *pàmpu* ʽnabrzmiewać, puchnąć’. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak *bam̃bti* (zob.) i łot. *paupt*, *-pstu*, *-pu* ʽnabrzmiewać’. Bałt. *pamp-* było porównywane z nomen psł. *pǫpŭ ʽnabrzmienie, wypukłość; pąk, pępek’. Zob. BSW 205, REW II, 465, LEW 535n., 667, Boryś 2005, 424 (s.v. *pępek*), ALEW 827. — Drw. *pampsóti* ʽleżeć do góry brzuchem, wylegiwać się; sterczeć, wystawać’, nomina: *pámpa* ʽguz, bąbel’, *pámpla* c. ʽczłowiek mały i brzuchaty; zwierzę z wielkim brzuchem’, *pamplỹs*, *-ė̃* ʽbrzuchacz, grubas; małe dziecko; kto potrafi dużo zjeść i wypić’. — SZ *pump-*: *pum̃pti*, *pum̃psta*, *pum̃po* ʽnabrzmiewać, pęcznieć’ (łot. *pumpt*, *pumpstu*, *pumpu* ts., *sapumpt* ʽspuchnąć’), *išpum̃pti* ʽnabrzmieć, napuchnąć’, *pumpsóti* ʽbyć wypchanym (o kieszeni)’. Nomina: *pumplỹs* ʽbrzuchacz, grubas’, *pumpùkas* ʽczłowiek małego wzrostu’, *pumpùlis* ʽcoś okrągłego, nabrzmiałego’ (por. łot. *pum̃pulis* ʽwybrzuszenie, zgrubienie w nici; człowiek mały a gruby’), *pum̃puras* 1. ʽpączek, zawiązek kwiatu’ (por. łot. *pum̃purs* ʽwzniesienie, wybrzuszenie, garb; pąk, pączek’ ob. *bum̃burs* ʽtwardy występ, narośl, garb; zmarzła gruda; kula, gałka’), 2. ʽropny wykwit na skórze, pryszcz, krosta’, 3. ʽkłak wełny a. pakuł, który podczas przędzenia powoduje pogrubienie nici’, 4. ʽmałe dziecko’. Tu też *pumpùrė* a. *pumpurė̃* ʽw żarnach: sztabka żelazna, na której opiera się górny kamień żaren; otwór w żarnach, do którego wsypuje się ziarno do mielenia’.

pamsta stlit. ʽzemsta’ (*Visada paskui grieką vaikščioja pamsta, o paskui pamstą gailėjimas*) — zapoż. z błr. *pómsta, -y* ʽzemsta’, pol. przest. *pomsta* ʽodwet za krzywdę, kara’. Por. SLA 155, LEW 536. Pominięte w ALEW. Zob. też *ãtakia*. — Vb. denom. *pamstytis, -ijuos, -ijaus* ʽzemścić się, pomścić co’ (<pamstiięsi> PK 4_{14}, 107_{18} ʽmszczący się za co’ < *pamstija-nt-si) wygląda wprawdzie jak rodzimy derywat od *pamsta* (por. *šir̃dytis* ʽzłościć się’ ⇐ *širdaĩ* m.pl. ʽzłość’), ale nie można tu wykluczyć przejęcia czas. błr. *pómscicca, pómščusja*, 3 sg. *pómscicca*. Neoosn. *pamstij-*: *pamstijimas* ʽzemsta’ (Bretkun). Neoosn. *pamsty-*: *pamstytojas* ʽmściciel’ (Chyliński). N.B. Kruopas 1970, 117 nie podaje wzoru koniugacyjnego dla *pamstyti(s)*. LKŽ IX, 316 pisze *pamstyti, -o, -ė*, co nie wydaje się słuszne.

pamūráuka gw. ʽmur, na którym coś zbudowano, fundament’ (*Pamūráuka jau padėta, pavasarį rūmą statysma*) — zapoż. z błr. *padmuróŭka, -i* (⇐ pol. *podmurówka*, zob. ESBM 8, 109), z substytucją lit. *pa-* za błr. *pad-*. Resegmentacja *pamūr-áuka* umożliwiła pojawienie się z jednej strony war. sufiksalnych *pamūránka* i *pamūrénka* ʽfundament’, z drugiej strony drw. wstecznych *pãmūra, pamū́rė, pamūrė̃* ʽfundament’ i *pamū́ras*. — Syn. *pamur̃kas* ʽfundament’ ⇐ błr. *padmúrak, -rka*. War. lit. *pamū́rka, pamùrka*.

pãmušalas 1. ʽpodszewka, tkanina podszyta pod jakąś część garderoby’, SD «podszewka», 2. SD «futro, pelles ferarum» (syn. *odos žvėrų*), 3. gw. ʽspodnia część kapelusza u grzyba’, 4. gw. ʽspodnia warstwa gontów na dachu’. Drw. na *-alas* od vb. cps. *pamùšti* ʽpodbić co czym’, SD *pamušu* «podszywam co» (zob. *mùšti*), znacz. etym. ʽpodszycie, podbicie’. — War. synkopowany: *pámšalas* ʽpodszewka’. Paralele dla akutu uwarunkowanego synkopowaniem samogłoski: *Némnas* < *Nẽmunas*; *támsta* < *tãmista*; *vélnas* < *vẽlinas*. N.B. LKŽ IX, 316 nie potwierdza obecności wariantu †pam̃šalas, który wymieniono w LEW 536. — Drw. wsteczny: *pãmušas* ʽpodszewka’ (por. *dẽgalas* ⇒ *dẽgas*).

panagė̃ 3 p.a. ʽmiejsce pod paznokciem’: *Darbininko visada juodos panagės. Panagẽn ažvarė pašinį*. Od zwrotu przyimkowego *po nagù* ʽpod paznokciem’, por. *nãgas*. — Drw. *iš panagių̃* adv. ʽdokładnie, skrupulatnie’, *ligi panagių̃* adv. ʽgruntownie, dogłębnie’.

panarãdai, *-ų* 2 p.a. gw. ʽwiększy, mocniejszy wóz do przewożenia drzewa, kamieni itp.’ (*Pasidirbau naujus panaradùs, galėsiu dabar medžius vežt*). Forma kolektywna na *-ai*, którą dotworzono do *panarãdas* — zapoż. z błr. gw. *panarád, -a* ʽszkielet wozu; krosna tkackie; wóz drabiniasty’. Por. ESBM 8, 147n. Brak w LEW.

panašùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽpodobny, zbliżony do kogo wyglądem, przypominający kogo’ (*Ans panašus į tėvą. Abi moteri panaši viena į antrą*), 2. ʽpodobający się, okazały’ (*Kur paršas panašėsnis, mokėjo šimtą dešimt*) — przymiotnik dewerbalny na *-us* z apofonią *neš-* ⇒ *naš-*, por. *panèšti į ką̃* ʽprzypominać kogoś, być do kogoś podobnym’ (zob. *nèšti*). Paralele: *patvarùs* ⇐ *patvérti*; *smarkùs* ⇐ *smer̃kti*; *tvanùs* ⇐ *tvìnti*. — Drw. *panašiaĩ* adv. ʽmniej więcej, podobnie’, *panašýbė* ʽpodobieństwo, zbieżność’, *panašùmas* ʽpodobieństwo’ (war. *panašà*). Vb. denom. *panašė́ti* ʽstawać się podobnym, upodabniać się’.

pancérka gw. ʽmęska kurtka’ (*Vyriškieji kamzoles liuob vadinti pancérkoms*) — ze zmiany *spancérka < *spencérka, zapoż. z pol. przest. *spencerka* 1. ʽkurtka, kaftan (jakby frak po odjęciu pół)’, 2. ʽsurdut’, war. *spancer, pencer* (SW VI, 288, od nazwiska lorda Spencera). — War. gw. *pancíerka* oraz *pancierius* b.z.a. (*Tėvo pancierius jau nuplyšo*; LKŽ IX, 328 błędnie umieścił to użycie s.v. *panciẽrius* ʽpancerz’).

pancierius, *-iaus* stlit. ʽpancerz, część zbroi rycerskiej osłaniająca piersi i plecy’ — zapoż. z pol. *pancerz*, stpol. *pancyrz* (⇐ czes. *pancieř, pancíř* ⇐ śrwn. *panzier*, por. Bańkowski, ESJP II, 491, Rejzek 2001, 444). War. gw. *páncierius, pañceris*; *pančierius*. N.B. Wątpliwa jest akcentuacja *panciẽrius* 2 p.a., przyjęta w LKŽ IX, 328. Por. miejsce akcentu w błr. *páncyr*, ros. *páncirь*.

pančẽkos, *-ų* f.pl. przest., gw. ʽpończochy’ (sg. *pančekà* 2 p.a., SD[1] *punčeka* «ponczocha, tibiale, soccus») — zapoż. z błr. *pančóxi*, *-čóx* (sg. *pančóxa*, *-i*). War. *pančẽkos* ob. *pančiõkos* (Vidugiris 1998, 454). Błr. wyraz został zapożyczony z pol. *pończochy* < *punczochy*, to z kolei z czes. *punčochy* ⇐ śrwn. *bunt-schuoch* ʽsięgający do kolana but sznurowany’ (zob. ESBM 8, 152, Bańkowski, ESJP II, 698, Rejzek 2001, 519). — Drw. *pančekõtas* 1. ʽw pończochach’, 2. ʽmający opierzone nogi’ (kogut, gołąb).

pánčioti, *-ju*, *-jau* ʽpętać, zakładać pęta na przednie nogi koni, bydła’, *punčioju kų* SD «pętam kogo», *atpánčioti* ʽrozpętać’, *įpunčioju* SD[1] «uwikławam» (syn. *įraizgau*), *išpunčioju* SD «rospętać» — vb. denominativum na *-oti* od *pántis*, *-čio* ʽpęto’, *pánčiai* ʽpęta’. Z innymi suf.: *pánčiauti*, *pánčiuoti* (DP). Osnowa palatalna jak np. w *medžióti* ⇐ *mẽdžias*; *pìnklioti* ⇐ *pìnklės*. Nawiązanie psł. *pǫtati ʽpętać, nakładać pęta’ ⇐ *pǫto ʽpęto’, por. sch. *putati* ʽnakładać pęta, zakładać kajdanki’, ros. *pútatь* ʽplątać, gmatwać, mącić w głowie; nakładać pęta’, czes. *poutat* ʽzwiązywać, nakładać pęta, kajdany, krępować, przywiązywać, łączyć’, pol. *pętać* ʽzakładać pęta’, *opętać* ʽogarnąć kogo swym wpływem, uzależnić’.

pãnedėlis, *-io* przest., gw. ʽponiedziałek’, m.in. w DP — przekształcenie zapożyczenia strus. *ponedělĭnikŭ* drogą odrzucenia suf. *-nyk-* (por. war. *panedėlnykas* DP, *paldiẽnykas*) i w nawiązaniu do wyrazu *nedḗlia* ʽniedziela, tydzień’ (⇐ rus. *nedělja*). War. *panedėlė* b.z.a. Por. stpr. *ponadele* EV ʽponiedziałek, Montag’ obok *nadele* EV ʽniedziela, Sontag [Sonntag]’ (zapożyczenia z języka polskiego). Osobno zob. *paldiẽnykas*, *panedėlnykas*. — Lit. n.m. *Pandėlỹs* pochodzi — w świetle dawnych zapisów *Ponedele* 1744, *Ponedel* 1784 (ros. *Ponedelь* 1881) oraz odpowiednika pol. *Ponedele* — z synkopowania samogłoski *e* w pierwotnej formie *Panedėlys. Ta ostatnia została utworzona od sb. *pãnedėlis* (por. synkopę w formie gw. *Panvėžỹs* < *Panevėžỹs*, pol. *Poniewież*). Nazwa miejscowości związana była z targiem, który kiedyś odbywał się tam w poniedziałki, por. Otrębski 1961, 56n., za nim Vanagas 2004, 154n. Paralelne pod względem motywacji nazwy miejscowe to *Serẽdžius* (zob. *seredà*) i *Subãčius* (zob. *subatà*). — Drw. *panedėliuĩ* (zob.).

panedėliuĩ adv. gw. ʽco drugi tydzień’, por. *Turḗtų panedėliuĩ mazgóti*: *vienà víeną nedḗlią, kità kìtą*. Drw. od *nedḗlia* ʽtydzień’ (zob. s.v.). Por. *pasavaičiuĩ* od *saváitė*. — Żmudzkimi wariantami tego przysłówka są 1. *panedėliuõ*: *Anidvi* [*aniẽdvi*] *panedėliuo kepa duoną*, 2. *panedėlesiuõ* (zakończenie niejasne): *Gyvolius ganiau panedėlesiuõ su broliu*: *aš vieną, jis kitą nedėlę*.

panedėlnykas DP 631_{59} ʽponiedziałek’ (LKŽ IX, 332, Kudzinowski 1977, II, 34, s.v. *paldienykas*) — zapoż. ze strus. *ponedělĭnikŭ*. Por. późniejsze przekształcenie tej pożyczki w *pãnedėlis*, *paldiẽnykas*.

paniáuga gw. ʽwypłukana przez prąd wody jama w brzegu rzeki, wyrwa’ (*Kai pabaidai, kuojos visos paniáugosna sulenda*), też *paniáugas* ts. (*Vanduo išplovė baisiausius paniáugus*). Analiza: *paniáuga-* ⇐ *paniáuti*, por. *niáuti* m.in. ʽryć, przewracać; porywać, kraść’ (zob. *niáutis*). Znacz. etym. ʽwydarcie, zabranie czego przez wodę’ ⇒ ʽmiejsce wyrwane, wyrwa’. Podobnym deverbativum z suf. *-ga* jest *paliauga* przest. ʽprzerwa, odpoczynek’ ⇐ *paliáuti* (syn. *paliáuba*, por. ŽD 102). LEW 537 nieprzekonująco łączył *paniáuga* z czas. *paniaũsti*, *-siu* ʽneigen, herabneigen’.

paniáuka stlit., gw. ʽnaczynie metalowe o formie głębokiej patelni’ (Chyliński *paneukoń*, *paneuką*) — zapoż. z błr. gw. *panjáŭka* (⇐ pol. *panewka*, *panew* przest. ʽnaczynie metalowe o formie kociołka płasko-wklęsłego do gotowania na gołym ogniu, brytwanna, patelnia’, por. SW). Zob. ESBM 8, 148; inne war. błr.: *panóŭka*, *pánevka*, *panjáva*. SLA 156 i LKŽ IX, 335 niesłusznie wskazują pol. *panewka* jako źródło zapożyczenia. Brak w ALEW.

panósė (war. *panõsė*, *pãnosė*, *panosẽ*) ʽmiejsce pod nosem’, por. *Jam ūsai it kuškiai iš*

panósės kyšojo. Panosė nuo tabokos buvo pajuodusi. Panósė tavo šlapia. Nomen loci utworzone od zwrotu przyimkowego *po nósimi* ʻpod nosemʼ. Nawiązanie w stpr. *ponasse* EV ʻgórna warga, Obirlippe [Oberlippe]ʼ, dosł. ʻto, co jest pod nosemʼ. — Adv. *panósėje* ʻbardzo blisko, pod nosem, tuż tużʼ, np. *Jiems miškas panósėje* ʻMają las pod nosemʼ. *Smertis panósė[je], o jis da žmonos ieško* ʻŚmierć tuż tuż, a on jeszcze żony szukaʼ.

pansõkas gw. ʻpęcak, kasza z obtłuczonego ziarna jęczmiennegoʼ — zapoż. z błr. gw. *pansák*, *-ú*, to z *pancák* ⇐ pol. *pęcak* (por. ESBM 8, 152). War. *pancõkas* oddaje błr. *pancák*.

pánta gw. ʻgrzęda w kurnikuʼ — zapoż. z pol. gw. *banty* m.pl. ʻpoprzeczne belki łączące ze sobą krokwieʼ (SGP I, 46n.), zob. LEW 537. Zob. *pántas*.

pantãpliai m.pl. przest., gw. 1. ʻpantofle, miękkie obuwie domoweʼ, 2. ʻznoszone, zdarte butyʼ — zapoż. z błr. *pantófli*, *-ljaŭ* (⇐ pol. *pantofle*, *-i*), por. LEW 537. War. z dysymilacją *p-p* > *p-k*: *pantãkliai*. War. z dysymilacją *p-p* > *k-p*: *kantãpliai* a. *kantõpliai* 1. ʻlekkie obuwie bez cholewek, półbutyʼ, 2. ʻobuwie z drewnianą podeszwą, drewniakiʼ. Por. ZS 22, LEW 216. — War. f. *pantaplia*: SD[1] <pantapla> «pantofla, crepida, sandalium» (brak w SLA) — zapoż. z pol. przest. *pantofla*. Pl. *pantaflios*: SD <pantaflos> «pantofla, gallicæ, arum, crepidæ» (SLA 156). Drw. *pantaflinykas* SD «pantoflarz, crepidarius sutor, diabathrarius» — kalka z pol. *pantoflarz*.

pántas gw. 1. ʻpoprzeczna belka łącząca krokwieʼ, 2. ʻprzęsło w płocieʼ, 3. ʻsieć rybacka złożona z dwu lub czterech połączonych więcierzyʼ, 4. przest. ʻgrzęda w kurnikuʼ (syn. *pánta*). Zapoż. z pol. gw. *bant* ʻpoprzeczna belka łącząca ze sobą krokwieʼ (SGP I, 46n.).

pantẽlis, *-io* gw. 1. ʻprzy cepach: wiązanie, zwykle skórzane, łączące bijak z dzierżakiem, tzw. gążwaʼ, 2. ʻsznurek, którym przywiązuje się bicz do biczyskaʼ, 3. ʻsznur łączący przednią oś z hołobląʼ, 4. ʻskobelʼ. Denominalny drw. na *-elis* od *pántis* ʻpęto, wiązadłoʼ (zob. s.v.) o funkcji nomen instrumenti. Z pochodzenia jest to deminutivum, por. *diržẽlis* ʻrzemykʼ ⇐ *dir̃žas*; *šikšnẽlė* ʻrzemyk; gążwaʼ ⇐ *šikšnà*.

pántis, *-čio* ʻpęto, wiązadło z powroza, nakładane na przednie nogi zwierzęciaʼ, zwykle pl. *pánčiai* ʻpęta, więzy na nogi lub ręce, okowy, kajdanyʼ < *pānt-i̯a-, drw. na SO *pān-t-, urobiony od *pīn-C jak w *pìnti* ʻsplatać, wiązaćʼ (zob. s.v.). Transponat ie. *(s)ponh$_1$-C- ⇐ *(s)penh$_1$- ʻnapiąć, naprężyćʼ (por. LIV[2] 578). Odpowiedniki bsł.: stpr. *panto* EV ʻpęto, Vesser [Fessel]ʼ (*pantā?) oraz psł. *pǫto ʻpętoʼ, por. sch. *pùto*, ros. *púty* pl. ʻpęta, więzyʼ, czes. *pouto*, pol. *pęto*, pl. *pęta* ʻwięzy, okowy, kajdanyʼ. SE nie pozostawił refleksów w czasowniku bsł. Zob. sb. *péntis*. — Drw. *pantẽlis* (zob.), cps. *pántpinigiai* a. *pántpiningiai* m.pl. ʻwykup za zwierzę zajęte w szkodzieʼ (por. *pìnigas*, dosł. ʻpieniądze za pętaʼ), *šalìpantis* (zob. *šalìs*). Vb. denom. *pánčioti* (zob.).

panúovolis, *-io* wsch.-lit. 1. ʻmiejsce na pagórku łąki przy samej roli (skąd zbiera się lepsze siano); wzniesiony skraj łąki przy bagnie, jeziorze a. rzeczceʼ, 2. ʻurwisko w dnie rzeki a. jeziora, głębinaʼ, 3. ʻpochyłośćʼ. Chodzi tu o drw. prefiksalny z *pa-* od *nuovolis, będącego sb. postverbale od *nuvolióti* ʻstoczyć się (w dół), potoczyć sięʼ. Znacz. etym. ʻstok, pochyłośćʼ. — Obok tego są dwa war. literackie z *-val-*: *panúovalis* ts., też ʻstromy brzeg jezioraʼ i *nuovalỹs* ʻpodłużne wzniesienie, wał na łące a. poluʼ. Ponieważ żaden z tych wyrazów nie ma oparcia w gwarach, zachodzi podejrzenie, że są to neologizmy. Por. *valýti* i *válstyti*, jak też syn. *panúovarta* (s.v. *ver̃sti*).

papar̃tis, *-čio* bot. ʻpaproć, Filix, Dryopteris filix masʼ. War. *papártis* m., też f. *papártis*, *-ies*. Odpowiednik łot. *papar̂de*, *papards* ʻpaproćʼ pokazuje perseweracyjną zmianę *rt* > *rd* (por. scs. *tvъrdъ* : lit. *tvìrtas*). Wyrazy bałtyckie odchylają się pod względem

wokalizmu od psł. *paportĭ f. (pbsł. *pāparti- f. ʽparoćʼ), por. ros. *páporotь*, sch. *pàprāt*, pol. *paproć*; formy wtórnie zmienione: słń. *práprot*, *prápraṭ*, czes. *kapradí* n. (zob. Machek 1968, 240n.). BSW 206 łączył z jednej strony ze stwn. *farn*, *farm* ʽparoćʼ, ir. *raith* ts. (*prati-), z drugiej strony ze sti. *parṇá*- n. ʽskrzydło; pióroʼ, aw. *parəna*- n. ʽskrzydłoʼ oraz via *s*-mobile z lit. *spar̃nas* ʽskrzydłoʼ (zob. s.v.). Znaczenie etymonu nie zostało sprecyzowane w sposób przekonujący. Por. np. rekonstrukcję ʽcoś podobnego (kształtem) do ptasiego skrzydłaʼ u Borysia 2005, 412. Zob. LEW 538, REW II, 213, PKEŽ 3, 221n. — Drw. *papartýnas* ʽmiejsce porosłe paprociamiʼ (SD «paprocina»), *papar̃tinis* ʽz paprociʼ (*dúona papar̃tinė* ʽchleb z domieszką paprociʼ). — N.m. *Papárčiai*, *Papar̃čiai*, *Paparčiaĩ* (por. stpr. *Paparthen* n.m. w Sambii, AON 114n.), *Papartẽliai* 2x, *Papartynaĩ* 2x, *Papartỹnė* 3x. N.rz. *Paparčià*, *Papar̃čius*.

pãpas 1. wulg. ʽpierś kobieca, sutek, cycekʼ (*Mama, duok vaikui pãpą*), 2. ʽdójka, brodawka sutkowa u samicy, zwł. u krowyʼ, 3. ʽsmoczekʼ, 4. ʽnierówność, wypukłośćʼ. Prawdopodobnie od interi. *pàpt* m.in. o ssaniu cycka (zob. też *papsė́ti*). Podobieństwo do łac. *papilla*, *-ae* ʽbrodawka piersiowa, pierśʼ jest przypadkowe. — Drw. *papìnga* ʽ(kobieta) o wielkich piersiach; (krowa) z wielkimi dójkami, brodawkami sutkowymiʼ, *papúota* ʽ(o maciorze) z wieloma sutkamiʼ, *papúotai* adv.: *papúotai ištintas dalgis* ʽkosa źle wyklepana, tj. mająca wypukłości na ostrzuʼ, *prýpapis* żm. ʽmały sutekʼ. Cps. *papžindỹs* a. *papažindỹs* ʽosesek, niemowlę lub małe zwierzęcia, odżywiające się mlekiem matkiʼ (por. *žį́sti*), *stačiapãpė* a. *statpãpė* ʽ(dziewczyna) ze sterczącymi piersiamiʼ (zob. s.v. *stãčias*; por. pol. gw. *wysadna panna* ⇐ *wysadzić*). Vb. denom. *pãpinti* ʽkarmić własnym mlekiem, np. o owcyʼ.

pãperas 1. ʽniezalężone jajo, zepsute jajo, tzw. zapartek, zbukʼ (*Kiaušis perėtas, o neužperėtas, bus pãperas*), 2. ʽwyrodek, człowiek, który się wyrodził od rodziny na jej hańbęʼ. Nomen prymarne z suf. *-a-* od vb. cps. *paperė́ti* (zob. *perė́ti*). — Wariant na SO: *pãparas* ʽniezalężone jajoʼ. Pl.t. *paperaĩ* ʽjaja pszczółʼ. Z innym suf.: *paperà* 3 p.a. ʽniezalężone jajoʼ (*Tavo kiaušiniai supuvo, paperõm išėjo*).

papiešti, *papiešiu*, *papiešiau* b.z.a. ʽszczując podburzyć; poduszczyć, podbechtaćʼ. Czasownik znany jedynie z SD: *papiešiu* «podszczuwam, instigo, concito, incito acuo aliquem, subdo faces» (syn. *pasiumdžiu*), SD[1] «pobłażam, indulgeo» (syn. *patariu*). — Drw. *papiešėjas* SD «podszczuwacz, naprawiacz na kogo zdradliwy» (syn. *užraišytojas*). Niejasny jest stosunek *papiešti* do *piẽšti* ʽrysować, kreślić linie, mazać sadząʼ.

papilvẽ 3 p.a. 1. ʽpodbrzusze, spodnia część tułowiaʼ, 2. ʽsłonina a. mięso z podbrzuszaʼ, 3. ʽrzemień do umocowania siodłaʼ, 4. ʽspód kapelusza u grzybaʼ — rzeczownik utworzony od zwrotu przyimkowego *po pilvù* ʽpod brzuchemʼ (zob. *pil̃vas*). — Drw. *pãpilvės* f.pl. ʽwełna z podbrzusza owcyʼ. Drw. wsteczny: *pil̃vės* ts. (por. *pãšaras* ⇒ *šãras*).

papiròsas ʽpapierosʼ — zapoż. z pol. przest. *papiros* ʽpapieros, wyrób tytoniowy z papierowym ustnikiemʼ (drw. od przest. *papir* ʽpapierʼ, zakończenie *-os* jak w pol. przest. *pachitos* ʽrodzaj papierosa z ustnikiem słomkowymʼ, zob. Bańkowski, ESJP II, 496). War. gw. *papirãsas*. Miejsce akcentu wzoruje się na formach ros. *papirósa*, błr. *papjarósa*, które również pochodzą z języka polskiego (zob. REW II, 312; w TSBM 4, 33 figuruje wywód błr. *papjarósa* z nwn. *Papier* ʽpapierʼ, co jest błędem, por. pol. *papieros* ⇐ *papier*). — Drw. *papiròsinė* ʽpapierośnicaʼ, *papiròsius* ʽpalacz papierosówʼ, cps. *papiròsgalis* ʽogarek papierosaʼ (por. *gãlas*).

papláiša 1. ʽdrzazga, szczapka ostro zakończonaʼ, 2. ʽwiór, heblowinaʼ, 3. gw. ʽkonar drzewaʼ, 4. gw. ʽlód, pod którym nie ma wodyʼ (*Ledo pãplaišos, arba sausledžiai, plinkledžiai*). War. *paplaišà*, *pãplaiša*. Rzeczownik prymarny z suf. *-ā-* i SO *plaiš-* ⇐ *plyš-*

od vb. cps. *paplýšti* ʽpęknąć, rozedrzeć się, podziurawićʼ (zob. *plýšti*). Znacz. etym. n. act. ʽpękanie, darcie sięʼ. Paralela apofoniczna: *pãraižos* (zob.) ⇐ *parýžti*. Zob. też *atplaišà, plaišìnti*.

paplótis, *-čio* ʽrodzaj płaskiego placka z ciasta chlebowego; blinʼ (war. *pãplotis*), pl. *paplóčiai* ʽgotowane kluski z ciasta chlebowegoʼ. Drw. na *-i̯a-* od osnowy *plot-*, którą można rozumieć dwojako: 1° jako neoosnowę, wyabstrahowaną np. z *paplótas* ʽspłaszczonyʼ, *suplótas* ʽzbity, spłaszczonyʼ (ptc. prt. pass. do *plóti*), 2° jako refleks st. wzdłużonego *plāt- od *plat-* jak w *platùs* ʽszerokiʼ (zob. *plótas*). War. *praplótis* ts. (m.in. Bretkun). Znacz. etym. ʽplacek z rozpłaszczonego ciastaʼ. Paralelny drw. od adi. *plónas* ʽcienkiʼ brzmi *pãplonis, paplónis*. — Drw. *paplotaĩnis* ʽpaplotisʼ (por. *lietaĩnis*), *paplotẽlis* ʽpłaski placek pieczony na rozżarzonych węglach, podpłomykʼ, *paplotìnis* ʽspłaszczony, płaski jak «paplotis»ʼ.

paprė́dnykas stlit. hapaks: SD[1] <paprednikas> «piernik, panis dulciarius» [ʽciasto z miodem i korzeniamiʼ, SPXVI], SD <paprednikas> «miodownik, libum & libus, dulciaria & dulcia, melitum». Zapoż. ze stbłr. *poprjanikъ* (SLA 156; brak w LEW). Por. błr. gw. *paprának* ʽpiernikʼ, a także ros. *prjánik* (ros. gw. *puprjánik, poprjálьnik*), ukr. *popranýk* ts. Osnową błr. wyrazu jest adi. *poprjany ʽz pieprzem, przyprawiony pieprzemʼ, por. ros. *prjányj* ʽpieprzny, przyprawiony pieprzemʼ < strus. *pĭpĭr-janŭ* ts.; drw. od strus. *pĭpĭrĭ* ʽpieprzʼ < psł. *pĭpĭrĭ (por. stpol. *pierz, pieprzu*, stczes. *peř, pepře*, drw. ros. *pér-ec, pérca*). Por. ESBM 8, 158, REW II, 341n., 456, Machek 1968, 444. Zob. też. *pipìras*. — Litewski refleks zawiera nieetymologiczne *-d-*. Z uwagi na taką paralelę jak *pavỹd.nas* ⇐ błr. *pavín.ny* (por. SLA 156), pokazującą rozpodobnienie geminaty na granicy morfologicznej, wydaje się koniecznym założenie dla *paprė̃d.nykas* praformy z geminatą *-n.n-*, *paprėn.nykas (a może nawet źródłowej formy błr. *poprján.nik). Kwestia ta wymaga dokładniejszego zbadania. Z pewnością nie chodzi tu o insercję *d* przed *n* w ujęciu SLA 156, ponieważ obok *pavỹd.nas* mamy też war. *pavil̃.nas* (por. *nevil̃nas*).

paprotỹs 3 p.a. (*pãprotis* 1 p.a.), *-čio* ʽzwyczaj, obyczajʼ, SD <papratis> «zwyczay, nałog», <papratis piktas> «nałog zły» — abstractum z suf. *-i̯a-* i SW *prāt- ⇐ *prat-* od vb. cps. *papràsti* ʽprzyzwyczaić się, przywyknąćʼ (zob. *pràsti, prõtas*). War. *paprotìs* f. — Drw. *paprotìnis* ʽzwyczajowyʼ.

paprūgà, gen.sg. *paprū̃gos* 2 p.a. gw. ʽprzytrzymujący siodło pas pod brzuchem konia, popręgʼ (*Priveržk geriau paprū̃gą, kad balnas nenukristų*) — zapoż. ze stbłr. *papruga*, por. błr. *paprúha, -i* (por. ZS 39). War. m. *paprū̃gas*. War. *papruñgas, paprungà* otrzymały *-n-* pod wpływem polskiego odpowiednika m. *popręg, popręgu* = [popreŋk, popreŋgu].

papsė́ti, *papsiù* (3 os. *pàpsi*), *papsė́jau* 1. ʽwydawać odgłos wargami, cmokaćʼ, 2. ʽgłośno całowaćʼ, 3. ʽcmokać fajkęʼ (war. *papšė́ti*), 4. ʽssać cycek, np. o cielęciuʼ, 5. ʽmamrotać pod nosem; odmawiać pacierzeʼ, 6. ʽzacinać się, jąkać sięʼ. Czas. z suf. *-sėti*, urobiony od interi. *pàpt* m.in. o cmokaniu, całowaniu, ssaniu, kapaniu kropli z dachu (por. LEW 539). Paralele: *čepsė́ti, miksė́ti, piepsė́ti*. — Drw. *papsà* ʽkto mamrocze pod nosem, kto gderaʼ, *pàpsalas* ʽzamiłowany palacz fajkiʼ, *pàpsikas* ʽsmoczekʼ.

pãpūras przest., gw. ʽfarfura, fajans, porcelanaʼ (Šlapelis 1940, 307; pominięte w LKŽ). Ze ze zmiany *parpūras przez dysymilacyjne uproszczenie sekwencji *r-r*. Zapoż. z ros., błr. *farfór, -a* ʽporcelanaʼ (por. ukr. *farfúr, -a*, pol. *farfura, -y*). Co do dysymilacji por. pol. przest. *faforka* z *farforka* ʽnaczynie fajansowe, talerz fajansowyʼ (SW I, 722).

pãpužas gw. ʽpęk złożonych razem liści (kapusty, tytoniu); pęk wysuszonych liści tytoniu; wiązka (lnu)ʼ. War. *papū̃žas*, f. *papužà, papūžà*. Zapoż. z błr. gw. *papúža < papúša* ʽpęk liści tytoniuʼ, por. ESBM 8, 158. LKŽ IX, 392 nie zaznaczył obcości lit. wyrazu.

par̃ gw. praep. z acc., odpowiadająca literackiemu *pàs* ʽu, do'. Por. np. *Buvaũ par jį̃* ʽByłem u niego'. *Aĩk par manì* ʽChodź do mnie!'. — Obok tego jest praeverbium *par*-, które oznacza: 1. ʽz powrotem (do domu)', np. *parbė́gti* ʽprzybiec (do domu)', *pareĩti* ʽwrócić (do domu)', *par̃gena kárves* ʽpędzi krowy do domu', stlit. *parnešti* ʽz powrotem odnieść', *parsiųsti* ʽodesłać, odprawić z powrotem dokądś', 2. ʽw dół, na ziemię', np. *Arklỹs ant lẽdo pargriùvo* ʽKoń zwalił się na lodzie'. *Tókį výrą pargrióvė* ʽTakiego mężczyznę powalił'. Zob. GJL III, §§ 729n. Por. *per̃*.

parà 4 p.a. ʽdoba, okres 24 godzin' — zapoż. z błr. *pará, -ý* (LEW 539). Stąd też gw. *parà* ʽpora, czas odpowiedni do czego' (*Jau parà kéltis* ʽJuż pora wstawać', *pačiaĩ paraĩ* adv. ʽakurat, prawie', dosł. ʽw samą porę'), por. Zs 39.

pãrabkas 3 p.a. gw. ʽparobek, ʽrobotnik najemny w gospodarstwie rolnym' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *párabak, -bka* (por. ESBM 8, 160). N.B. LKŽ IX, 394 niesłusznie podał pol. *parobek* jako formę źródłową. War. akcentowy *parãbkas* 2 p.a. — zapoż. z pol. *parobek, -bka*. — Drw. *parabkė̃* a. *parãbkė* ʽsłużąca' (war. *parabkà*), cps. *žỹdparapkė* ʽkobieta służąca u Żydów' (por. *žỹdas*). Vb. denom. *parabkáuti* ʽbyć u kogoś parobkiem'.

pãraižos a. *paráižos, -ų* 1 p.a. f.pl. ʽokres między pełnią księżyca i pierwszą kwadrą, ostatnia kwadra księżyca, schyłek księżyca'. War. *paraižaĩ* (m.pl.), sg. *pãraiža* [też ʽpełnia księżyca'], *pãraižis*. Rzeczownik prymarny z suf. *-ā-* i apofonią *raiž-* ⇐ *ryž-* od vb. cps. *parýžti* ʽzacząć ubywać, zmniejszać się — o tarczy księżyca' (właśc. ʽurzynać się', zob. *rė́žti, rýžti*), por. *Mėnuo parýžo, mėnesies paraiža*. Znacz. etym. n. act. ʽubywanie, zmniejszanie się'. Paralela apofoniczna: *papláiša* (zob.) ⇐ *paplýšti*. Niedokładnie LEW 539: «Gehören sämtlich zu *ráižas* ʽEinschnitt, Strich, Streifen'». Por. jeszcze zdania: *Beryžtąs mėnuo, kad su saule nesusieina*, t.y. *eina in tuštimą, dela, jau bilstelėja*. *Mėnesį paryžo, mėnesį paėmė delčia*. *Ka mėnuo gauna saulės, pradeda parýžti*. *Jau mėnuo paryžo, galima bulvės sėti*. Zob. też syn. *delčià*. — Drw. *paraižaĩs* adv. ʽna przemian, na zmianę' — skostniała forma instr.pl. od *paraižaĩ* (znacz. etym. ʽtak jak zmienia się księżyc'), *paraĩžiuo* adv. żm. ʽpo kolei, po porządku' (war. *pareĩžiuo*).

pãrakas ʽproch strzelniczy', SD «proch ruszniczy, puluis nitratus, tormentarius» — zapoż. z błr. *pórax, -u* (SLA 156, Zs 40, LEW 539).

parakaunyčia stlit. SD «prochownica, theca pulueris nitrosi» — zapoż. z pol. *prochownica*, dostosowane do brzmienia wyrazu *pãrakas*. — Obok tego *paraknyčià, -ỹčios* ts. (XVIII w.) — według SLA 156 zapożyczone z błr. *paraxníca*. Równie dobrze może to być litewski drw. na *-nyčia* od *pãrakas*.

parakvijà 2 p.a., *parãkvija* 1 p.a. żm. ʽparafia' (*Varnių parakvijos bažnyčia*) — zapoż. z błr. gw. *paráxvija* lub pol. przest. *parachwija* ʽparafia' (SPXVI). Por. częstsze *parãpija*.

pãramas a. *parãmas* stlit., gw. ʽprom na rzece, jeziorze', SD[1] *paramas* «prom, przewoz», SD «prum» — zapoż. z błr. *paróm, -a* (SLA 157, Zs 40, LEW 540).

parãpija ʽparafia' — zapoż. z błr. *paráfija* (⇐ pol. przest. *parafija*). Por. SLA 157, Zs 40, LEW 540. W SD s.v. *parafia* ukazuje się *plebonija* (zob.). — Stpr. *stai perōni* ʽdie Gemeinde, wspólnota wiernych' pochodzi prawdopodobnie z *par-ūn-ē, derywatu od *parē ⇐ śrdn. *parre* (śrwn. *pfarre*) ʽgmina parafialna, Pfarrgemeinde', zob. Smoczyński 2000, 64n.

parapijónis, **-ė** przest. ʽparafianin, mieszkaniec parafii, wierny należący do parafii', war. *parapijõnas, -ė* — zapoż. z pol. przest. *parafijan* 1. ʽparafianin', 2. ʽpleban, proboszcz' (SLA 156n., LEW 540). — Lit. liter. *parapijiẽtis, -ė*, żm. *parapiẽtis, -ė* pokazuje substytucję sufiksu *-onis* przez *-ietis*. — N.m. *Parapijõniškės*.

pardà 4 p.a. gw. ʽsprzedawanie (na targu), sprzedaż', por. *Vakar Druskinykosa buvo prasta pardà. Du paršu šeram: vieną ant pjovimo, antrą ant pardõs*. Drw. na -*ā*- od neoosn. *pard*-, którą wyabstrahowano z formy *pardúoti* w następstwie reanalizy vb. cps. *par-dúo-ti* ʽsprzedać', wzorującej się na klasie -*uoti*. Paralela: *atadà*.

pardúoti, *pardúodu*, *par̃daviau* ʽsprzedać, sprzedawać'. Jedno ze złożeń czas. *dúoti* ʽdać' (zob. s.v.). Budową odpowiada stpol. *przedać* (psł. *per-dati). — Drw. *parduotùvė* ʽsklep'. Neoosn. *pardav*-: *pardavinė́ti* iter. ʽsprzedawać', *pardavė́jas* ʽsprzedawca'. — Na temat *pardõsas* ʽsprzedaż' zob. s.v. *dosnùs*.

parė̃dkas, *parėtkas* 1. stlit. DP ʽporządek, obrzęd, zrządzenie', *parėtkų darau* SD[1] «porządzam, ordino, dispono» (syn. *eilių darau*, *sueiliju*), 2. gw. ʽporządek, następstwo rzeczy po sobie, ustalony porządek', 3. gw. ʽorszak weselny' — zapoż. ze stbłr. *porjádok*, por. błr. *parádak*, -*dku* ʽporządek' (SLA 157, ZS 40). War. *parėdkà*.

parė̃dnios f.pl. 1. gw. ʽubranie odświętne, świąteczne', 2. stlit. ʽstrój, ubior, obrzęd' (*nuėmė anas parėdnias ir lyčynas* DP 273_{38} ʽzłożył one stroje i maszkary'), War. *parednė̃* a. *pãrėdnė*, *pãrėdnis*. Zapoż. słowiańskie o kłopotliwej budowie. Prawdopodobnie z kontaminacji zapożyczeń błr. *parė̃dnas* (⇐ pol. *paradny* ʽprzeznaczony na jakąś uroczystość') i ros. *narjád* ʽstrój, ubiór', *narjádnyj* ʽszykowny, elegancki'. Zob. *rėdýti*. Por. ZS 40, który wymienia tylko ros. *narjád*, *narjádnyj*. SLA 157 postuluje wywód z błr. †porjádnja.

pareĩna adv. ʽnależy, trzeba, wypada' — skostniała forma 3 os. prs. do *pareĩti* ʽpójść, przyjść (do domu)'. — Neoosn. *parei*-: *pareigà* ʽobowiązek, powinność, pełniona funkcja' (por. *eigà*), ⇒ *pareigìngas* ʽobowiązkowy, sumienny, karny', *pareigū̃nas* ʽosoba urzędowa, funkcjonariusz', vb. denom. *įsipareigóti* ʽzobowiązać się' (⇒ *įsipareigójimas* ʽzobowiązanie').

pãreitai, -*ų̃* 3 p.a. m.pl. gw. ʽokrągłe sztuki drewna, które podkłada się pod ciężki przedmiot w celu jego przemieszczenia, przetoczenia; drewniane podkłady pod beczkę, legary'. Z uwagi na to, że w rodzinie *rit*- / *rait*- ʽtoczyć, przetaczać' nie ma alternantu *reit*-, trzeba *pãreitai* wywieść z *pãraitai* (zob. *pãraitas* s.v. *raitýti*). Zmiana *ai* > *ei* w pozycji nieakcentowej ma paralele w *kõleik* < *kõlaik*; *geišamà* < *gaišamà*; *skreidìnti* < *skraidìnti*. Rzeczownik postwerbalny od vb. cps. *paraitýti* m.in. ʽpotoczyć, przetoczyć' (zob. *raitýti*).

pareitùvė f.pl. gw. ʽmiejsce tymczasowego osiedlenia, schronienie, przytułek', np. *Nei būtuvės, nei pareitùvės, neturu nieko. Čia mano pareitùvė: aš dieną prie darbo, tik naktį pareinuos miegoti*. Obok tego *pareitùvės* pl. 1. ʽschronienie' (*Prie motinos turu pareituvės*), 2. ʽczyjś powrót do domu i biesiada z tej okazji' (*Pareituvėms Jonuko papjausim keletą paukščių, padarysim alaus*). Drw. na -*tuvė* od vb. cps. *pareĩti (namõ)* ʽprzyjść, wrócić (do domu)'.

pareĩžiui adv. 1. ʽpo kolei, po porządku', 2. ʽna zmianę, na przemian', *nepareĩžiui* adv. ʽniewygodnie, nieporęcznie' (NDŽ II, 519) — ze zmiany *paraižiui, por. syn. *paraižaĩs* ʽna zmianę', *paraĩžiuo* żm. ʽpo kolei'. Przysłówki te należą do sb. *pãraižos* f.pl. ʽostatnia kwadra księżyca; okres między pełnią i pierwszą kwadrą księżyca', o czym s.v. *ráižyti*. Zmiana *ai* > *ei* jak np. w *kraĩtis* > *kreĩtis*; *saĩlas* > *seĩlas*; *saĩtas* > *seĩtas*.

pareñdyti, *pareñdiju*, *pareñdijau* przest., gw. 1. ʽw kościele katolickim: spowiadać kogo, słuchać wyznania grzechów', 2. ʽprzygotowywać do komunii'. Trudne. Może ze zmiany *parandyti, co zapożyczone z pol. *porządzić* ʽurządzić, zarządzić, pokierować czym'. Stosunek znaczeń wyrazu zapożyczonego i wyrazu źródłowego pozostaje niejasny. Zob. też LEW 541. — Drw. postwerbalny: *pareñdas* przest. 1. ʽprzygotowanie do spowiedzi', 2.

ʽspowiedźʼ (war. *parendà*), 3. ʽprzygotowanie do komuniiʼ, 4. ʽkomuniaʼ[365].

párkos, *-ų* f.pl. gw. ʽparch, choroba skóry u zwierząt i ludziʼ, war. *párkai* m.pl. — zapoż. z błr. gw. *párxi* m.pl. (⇐ pol. *parchy*), por. LEW 541, ESBM 8, 171.

par̃pti, *parpiù*, *parpiaũ* 1. ʽwydawać wysoki monotonny dźwięk, warczeć (np. o silniku maszyny, motocykla), terkotaćʼ, 2. ʽbulgotać (o soku tytoniowym w cybuchu fajki)ʼ, 3. ʽpykać fajkęʼ, 4. ʽwydawać przytłumiony powtarzający się dźwięk (o ptakach)ʼ, 5. ʽparskać, prychać (o koniu)ʼ, 6. ʽmieć chrypę, chrypiećʼ, 7. ʽchrapaćʼ, 8. ʽrobić co powoli, guzdrać sięʼ. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *bar̃bti*. Por. interi. *párpt* — o parsknięciu, prychnięciu konia; o odgłosie kropli spadającej do pustego wiadra. — Drw. *parpčióti* o głosie dzięcioła, *parpė́ti*, *párpa*, *-ė́jo* ʽbulgotać (o gotujących się kartoflach)ʼ, *parpsė́ti* ʽprychać (o koniu)ʼ, *parpúoti* ʽmruczeć (o kocie); oddychać charcząc; chrapaćʼ. Nomina: *parpãlius* ʽkto mówi z zatkanym nosem; kto chrapie; kto mówi chrapliwym głosem; kto cmoka paląc fajkęʼ (⇒ vb. denom. *par̃paliuoti* ʽmówić głupstwa, paplać; chrapać; pociągać nosemʼ), *parplỹs* ʽkto chrapie, kto mamrocze; nicpońʼ (⇒ vb. denom. *parplinė́ti* ʽobijać się bez zajęciaʼ), *parplỹs* ʽturkuć podjadek, Gryllotalpa gryllotalpaʼ.

par̃šas 1. ʽwytrzebiony samiec świni, wieprz, tucznikʼ, 2. ʽprosię, młode świniʼ, 3. ʽsamiec świni, knurʼ (*Vežiau kiaulę prie par̃šo*), 4. przen. ʽniedojrzały, lekkomyślny człowiekʼ, 5. przen. ʽpewien błąd w tkaniuʼ. Refleks substantywizowanego przymiotnika pie. *pórḱ-o- ʽcętkowany, nakrapiany, pstryʼ ⇐ vb. *perḱ- ʽkropićʼ (por. IEW 820n., LEW 542). Znacz. etym. ʽzwierzę o cętkowanej skórzeʼ. Odpowiedniki ie.: aw. *parəsa-*, łac. *porcus*, *-ī* m. ʽwieprz, świnia; prosięʼ, przen. ʽorgany płciowe u kobietyʼ (⇒ *porca* ʽświnia, maciora', *porcellus* ʽprosiątko; warchlak, młody dzikʼ, *porcella* ʽświnkaʼ), ir. *orc* m. ʽświniaʼ, stwn. *farah* n. ʽprosięʼ (pgerm. *farhaz). Z inną budową: gr. πέρκος m. ʽgatunek sokołaʼ, πέρκη f. ʽokońʼ, περκνός m. ʽgatunek orłaʼ — obok przymiotnika περκνός ʽciemny, sinawyʼ < pie. *perḱ- (GEW II, 515, Beekes 2010, 1178), śrir. *erc* ʽnakrapiany, ciemnoczerwonyʼ, sb. ʽłosośʼ a. ʽpstrągʼ, też ʽkrowaʼ i ʽjaszczurkaʼ. — SZ pie. *pr̥ḱ- pokazuje wed. *pŕ̥śni-* ʽpstry, nakrapiany, łaciaty — o bydle, wężu, roślinieʼ (EWAIA II, 164), stwn. *forhana* ʽpstrągʼ, stang. *forn(e)* ts. — Nawiązanie psł. *porsę, porsęte n. przedstawia zdrobnienie na *-ent-* od niezachowanej osnowy *porsŭ (z pbsł. *paršas, BSW 207), por. sch. *prâse*, *pràseta*, błr. *parasjá*, ros. gw. *porosjá* (drw. *porosënok*, pl. *porosjáta*), czes. *prase*, *prasete*, pol. *prosię*, *-ęcia*. — Stpr. **parstian*, pis. <prastian> EV ʽprosię, Ferkelʼ, jest pod względem formantu niejasne. Analiza Mažiulisa, PKEŽ 3, 344n. wychodzi od rekonstrukcji *pars-isti̯a- (wzorowanej na lit. *par̃šiščias* ʽprosięʼ) i zakłada dysymilatywny zanik pierwszego z dwu *s* oraz synkopowanie samogłoski *i* w sufiksie. — Z powodu lit. zmiany głosowej pie. *rs > lit. *rš* (por. *gar̃šas*, *ver̃šis*, *vir̃šùs*) należy liczyć się ze zmieszaniem na gruncie litewskim refleksów pie. *perḱ- / *porḱ- (zob. wyżej) i pie. *pers- ʽpryskać, bryzgaćʼ, por. wed. *pr̥ṣánt-* ʽnakrapiany, cętkowany, z białymi plamamiʼ, *pŕ̥ṣatī-* f. ʽłaciate zwierzęʼ, *pr̥ṣatá-* m. ʽcętkowany samiec antylopyʼ (EWAIA, *l.c.*). — Drw. *paršė̃kas* ʽprosiakʼ, *paršìdė* ʽchlew dla prosiątʼ, *paršíena* ʽmięso prosięciaʼ, *paršìnga* a. *paršingà* ʽprośna — o świniʼ, *par̃šiščias* ʽprosięʼ (por. GJL II, § 401), *paršiùkas* ʽprosię, prosiaczek, prosiątkoʼ (⇒ zapoż. lit. w błr. gw. *parsjúk*, *paršúk*, pol. gw. *parsiuk*, *parszuk*, *porszuk*, *purszuk*, zob. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 66n., Zdancewicz 346). Cps. *par̃šakojis* peior. ʽnicpoń, niegodziwiec, hultajʼ (por.

[365] Z onomastyki staropruskiej przytacza się n.jez. *Perkune* ob. *Parkune*, ⇒ n. wsi *Perkunen* (AON 120, 234, Vanagas 1981, 254). Ale obecność nazw o osnowie *Park-* (*Parcken*, *Barken*, *Parkiten*) i nierzadka wymiana *e*/*a* w pozycji przed *r* każe liczyć się z ewentualnością, że *Perk-* jest wariantem *Park-*, niekoniecznie związanym z apelatywem *percunis* ʽpiorunʼ. Z suf. *-un-* AON 254 wymienił takie nazwy, jak *Labune* (łąka), *Raudune* (rzeczka), *Sirgun* (rzeczka), *Scalune* (las). Zdaniem Trautmanna 1924, 168 n. prymarną domeną suf. *-un-* były nazwy osobowe, por. np. *Assune*, *Aucktune*, *Clausune*, *Merune*, *Norune*, *Stalgune*.

kója), *paršãvedė* neol. ʽmaciora, locha' (por. *vèsti* m.in. ʽwydawać potomstwo'), *par̃škojis* peior. ʽniepokaźny człowiek, kurdupel' (por. *kója*), *pirmãparšė* ʽświnia, która się po raz pierwszy oprosiła' (por. *pìrmas*). Vb. denom. *apsiparšiúoti* ʽoprosić się'. — Zdrob. *paršẽlis* ʽprosiątko; niedojrzały człowiek' przypomina pod względem formantu stwn. *farheli*, nwn. *Ferkel* i łac. *porculus*. — N.m. *Paršeliaĩ*. N.jez. *Paršẽlis*, cps. *Par̃šežeris*. N.rz. *Par̃šupė*, *Par̃šupis*. — Nazwy terenowe *Par̃šgulis* (dolina), *Par̃špelkė* (bagno), *Par̃špievis* (łąka), *Par̃šravis* (źródło), *Paršùpjaunis* (łąka). Część tych nazw może stać w związku z osnową *perš-* < pie. *perḱ-, zob. *peršė́ti*. — Por. stpr. n.jez. *Parse*, n. lasu *Perses*, n.m. *Perselen* (AON 115, 120). Natomiast związek n.m. *Parst-lawke* z lemmatem *prastian* (zob. AON 115) nie jest pewny z uwagi na anomalijne cechy hapaksu z EV (zob. wyżej).

pãrūgos f.pl. ʽserwatka spod skisłej śmietany, używana m.in. do zabielania barszczu' (*Išrūgos iš po pieno surūgusio, o pãrūgos iš po smetono nurūgusio* JUŠK) — sb. postvb. z suf. *-ā-* od vb. cps. *parū́gti* ʽnieco skisnąć, lekko skwaśnieć' (*Parū́go biški smetonas, ir partraukiau, nedaviau rūgti*). Zob. *rū́gti*. Por. *ìšrūgos*.

pàs praep. z acc., oznacza (1) miejsce pobytu ʽu (kogo); pod (czym)', np. *Aš buvaũ pas dė̃dę* ʽByłem u wuja / stryja'. *Pas mùs sãko...* ʽU nas mówią...'. *Stóvi pas síeną / pas durìs* ʽStoi pod drzwiami', (2) kierunek, w którym zmierza czynność ʽdo', np. *Neeĩk pas árklius* ʽIdź do koni'. *Eĩkš pas manè!* ʽChodź tu do mnie!', (3) w gwarach m.in. ʽza', np. *Jìs sė́di pas stãlą* ʽOn siedzi za stołem' (liter. *ùž stãlo*), (4) w DP ʽpodle, wedle (czego)'. Lit. *pàs* porównuje się z takimi przysłówkami, jak scs. *pozdě* ʽpóźno' < *pos-dē, łac. *post* ʽpo, za' < *pos-ti oraz sti. *paścā́* ʽw tyle, w tył, z powrotem; później', *paścā́t* ʽz tyłu, do tyłu, wstecz', aw. *pasča* ʽpo, w tyle, później'. Praforma ie. *pos. Por. GJL III, §§ 732n., LEW 542, Beekes 1995, 221. Derksen 2008, 415 wywodzi *pozdě* od adi. *pozdŭ, a ten ostatni rekonstruuje jako pie. *pos-d^hh_1-o-. — Alternant na SW, *pōs, ukazuje się w słowiańskim jako *paz-* w cs. *paznogŭtĭ* ʽkopyto', ze zmianą *-sn- > *-zn-*. Derksen 2008, 393 odtwarza pie. *pōs-$h_3$nog^{uh}-ut-io-. — N.B. Nie należy tu gr. πός, myk. *po-si* ʽprzy czym', wywodzące się z pie. *poti, zob. Chantraine, DELG 932, Beekes 2010, 1224.

pasagà 3 p.a. 1. ʽpodkowa, okucie kopyta końskiego', 2. wsch.-lit. ʽpopręg, pas przytrzymujący siodło lub kulbakę', 3. gw. spódnica pod spód wkładana'. Obok *pãsagas* ʽpodkowa; popręg; drewniane podbicie płozy sań; spódnica; zapięcie przytrzymujące połę płaszcza'. Konkretyzowane abstractum z suf. *-ā-* lub *-a-* i SO *sag-* od *seg-*, por. vb. cps. *pasègti* ʽpodpiąć, podkuć' (zob. *sègti*). Paralele: *našà* ⇐ *nèšti*; *skalà* ⇐ *skélti*; *mãzgas* ⇐ *mezgù*. — Drw. *pasagótas* ʽpodkuty' (*Ratai maliavoti, žirgas pasagótas*). Cps. *pãsagvinė* ʽgwóźdź do podkowy, hufnal', II człon do *vinìs* (por. stpr. *sagis* EV ʽhufnal, Hufnagil [Hufnagel]').

pasàk a. *pãsak* praep. z gen. ʽwedług (kogo)', np. *Ir̃ Pẽtras, pasàk jõ, niẽko príešingo neturė́siąs* ʽI Piotr, jak on mówi, nie będzie miał nic przeciw temu'. Przyimek ten wywodzi się z apokopowanej formy instr.pl. *pãsaka* do sb. *pãsaka* ʽopowiadanie, opowieść' (zob. *sakýti*), por. GJL III, § 734n. Nieściśle LEW 543: «Gehört zu *sèkti* ʽfolgen', *pasèkti* ʽnachfolgen'».

pãsaka 1. ʽbajka, baśń' (*sèkti pãsaką* ʽopowiadać bajkę'), 2. ʽwymysł, nieprawda, kłamstwo. SD[1] *pasaka* 1. «powiastka, rumusculus» [ʽpogłoska', SPXVI], 2. «przypowieść, parabola, prouerbium», SD «bayka, fabula, neniæ aniles...» — sb. postvb. od vb. *pasakýti* ʽpowiedzieć, oznajmić', zob. *sakýti*. Odpowiednik łot. *pasaka* ʽbajka, powiastka; przysłowie' (war. *pàsaga*[2]), też n. agt. ʽplotkarz, -arka' ⇐ *pasacît*. — Drw. *pasakė́čia* neol. ʽbajka, zwykle wierszowana' (⇒ *pasakė́tininkas* ʽbajkopisarz'), *pãsakiškas* ʽbajeczny' (por. łot. *pasakaîns* ts.). Vb. denom. *pãsakoti*, *-ju*, *-jau* ʽopowiadać', *papãsakoti* ts. (⇒ *pasakõrius*

ʽgawędziarz, bajarz’, *pãsakotojas* ʽopowiadacz, narrator’), *pripãsakoti* ʽwiele opowiadać, naopowiadać’, refl. *pasipãsakoti* ʽopowiadać o sobie’, *iššipãsakoti* ʽopowiedzieć wszystko o sobie’.

pãsalos, *-ų̃* f.pl. ʽzasadzka, podstępne ukrycie się, zaczajenie się na kogoś’ — konkretyzowane abstractum z suf. *-ā-* i SO *sal-* ⇐ *sel-* jak w vb. cps. *paselė́ti* ʽczyhać, skradać się’ (zob. *selė́ti*). War. *pasalà*. — Drw. *pãsala* adv. ʽpo kryjomu, znienacka, bez uprzedzenia’ (war. *pasalaĩs*, *pasalomìs*, *pãsalu*, *iš pasalų̃*), *pasalùs* ʽnapadający znienacka, podstępny, działający z ukrycia’ (*pasaliaĩ nužudýtas* ʽskrytobójczo zamordowany’), *pasalū̃nas* ʽpies, kot, który napada i kąsa znienacka; człowiek, który działa po kryjomu, podstępnie’ (syn. *pasalū̃kas*, *pasaluonìs*, *pasalūnis*). Cps. *pasalkandà*, *pasálkanda* c. ʽpies, który kąsa znienacka’, też o nieszczerym, chytrze postępującym, człowieku (por. *ką́sti*). Vb. denom. *pasalúoti* ʽczaić się do podstępnego ukąszenia — o psie’ (*Šuo pasalūnis inkąsti iš pasalų pasalúoja*).

pasáulis, *-io* ʽświat’ (por. łot. *pasaũle* f. ts.), stlit. też ʽświat doczesny, żywot doczesny’. Drw. od zwrotu przyimkowego *po sáule* ʽpod słońcem’, oznaczający to, co istnieje w sferze słońca, dzięki słońcu. Por. *pasaulinis, po saulei essųs* SD «podsłoneczny, subsolanus, soli expositus». Pod względem etymologicznym należy do *sáulė* (zob.). Zob. też *svíetas*.

pasãvintinė stlit., gw. ʽnarzeczona, oblubienica’ (przen. też o Kościele) — pochodnik na *-inė* od imiesłowu stlit. *pasavinta* ʽnarzeczona, poślubiona’[366] ⇐ *pasisãvinti*. Znacz. etym. ʽta, z którą się zaręczam, której przyrzekam małżeństwo (*sãvinuosi*)’. Do formy żeńskiej dotworzono męską *pasãvintinis* ʽnarzeczony, oblubieniec’ (stlit. też o Bogu, Chrystusie). Por. syn. *apžadė́tinis*, *apžiedúotinis*, *sužadė́tinis*, *sužiedúotinis*.

pasidabóti, *-dabóju*, *-dabójau* stlit., gw. ʽpodobać się, być chcianym, wybieranym; dostarczać komu przyjemności’, DP ʽpodobać się’ — transpozycja czas. zwrotnego pol. *podobać się* = *po-dob-ać się*. N.B. W LKŽ II, 205 n. *pasidabóti* zostało niesłusznie umieszczone s.v. *dabóti*. — Z innymi prvb.: *įsidabóti* ʽzakochać się w kim’ (*Vaikis tą mergą įsidabójo ir susidorojo*), *susidabóti* ʽspodobać się sobie nawzajem, zakochać się w sobie’ (*Anys abu susdabójo*. *Vaikinas su mergina susidabójo*, t.y. *sutogo ir susižanijo*). — Wtórne simplex zwrotne *dabótis* 1. ʽpodobać się komu’, np. *Ta merga dabójas man*, t.y. *ana man tink*. *Man šitas tavo darbas visai nesidabója*, 2. ʽupodobać sobie kogo, polubić kogo’, np. *Jo sūnus mūsų Emiliją dabojas*. — Wtórne simplex niezwrotne: *dabóti* ʽpatrzeć na co z przyjemnością, z upodobaniem; kochać kogo’, np. *Ar dabóji tą mergą?*

pasikliáuti, *pasikliáuju* (war. *-kliáunu*), *pasiklióviau* 1. ʽufać komu, mieć do kogo zaufanie’ (*Jis buvo manim visai pasiklióvęs*), ʽwierzyć, dowierzać’ (*Reikia pasikliáuti savo jėgomis*), 2. gw. ʽprzywyknąć, przyzwyczaić się, polubić co’, 3. gw. ʽprzywiązać się do kogo’, 4. ʽudawać’ (*Ans pasikliovęs liga, o sveikas yra*). Forma prewerbialna od *kliáutis* m.in. ʽprzylegać, lgnąć’, zob. *kliáuti*.

paskalà 3 p.a., *pãskala* 1 p.a. ʽpogłoska, plotka’, war. *pãskalas* (*Paėjo paskalà, kad ji mirė*. *Ar kas būna, ar nebūna, bobos tuoj pãskalas paleidžia*). Z innym prefiksem: *ãpskala* ts. (por. *apskálba* ob. *paskálba* ts.). Znajduje nawiązanie z jednej strony w przymiotniku łot. *skaļš* ʽjasno brzmiący, głośny, dobrze słyszalny’ (*skaļa balss* a. *skaļa rīkle* ʽdonośny głos’), ʽprzejrzysty (o powietrzu), dokładny, wyraźny; szorstki, cierpki’, z drugiej strony w czasowniku słow. *skoliti ʽwydawać głos — o psie’, stpol. *skolić* ʽujadać — o psie’, później

[366] Wątpliwa analiza *pird-skus w ŽD 124. Ambrazas 1993, § 271 widział w *pir̃skus* suf. *-skus*, powstały rzekomo z ʽdeterminatywu *-k-’. GJL II, § 457 słusznie analizował *pirs-kus*, choć w kwestii osnowy na *-s-* nie zajął stanowiska.

ʻwydawać głos taki, jak pies łaszący się, albo rozchciwiony' (*Pies skoli, skuli, skomli, gdy się łasi*, L.). Dalsze objaśnienie niepewne, zob. LEW 544.

paskuĩ 1. adv. ʻw ślad za kimś, z tyłu; potem, późniejʼ. War. gw. *puskuĩ*. SD *paskui* «nawstecz, wzad; pozad, retro, a tergo» (syn. *iž ažupakalio*). War. *pãskum*, *paskum̃* (*Kàs pãskum bùs?* ʻCo się potem stanie?ʼ), *paskuñ, paskuñt*. 2. *paskuĩ* adv. ʻw tyle, z tyłu; późniejʼ, 3. *pãskui* praep. z acc. ʻ(w ślad) za, po kimʼ: *Eĩk pãskui manè* ʻIdź za mnąʼ. *Šuõ sẽka pãskui píemenį* ʻPies biegnie w ślad za pastuchemʼ (por. GJL III, § 785). *paskuĩ* wywodzi się przez synkopę z formy trójzgłoskowej *pasakuĩ*. Ta ostatnia została utworzona od sb. *pasaka ʻśledzenie, stąpanie po śladachʼ (⇐ *sèkti* ʻiść w ślad za kimśʼ), mianowicie na wzór zakończonych na *-ui* przysłówków *viduĩ*, *viršuĩ*, zob. ŽD 67. Por. oboczność form przysłówkowych *pãsku* i *pãsaku* ʻw ślad za kimś, z tyłuʼ oraz *iš paskõs* i *iš pasakõs* ts. (zob. Skardžius, RR 4, 381). Pod względem znaczeniowym nasuwa się tu porównanie z ros. *pósle* adv. ʻpoʼ, które powstało z *posledь* < *poslědi* < psł. *po slědje (dosł. ʻpo śladzie, ślademʼ) drogą nieregularnego skrócenia wyrazu często używanego (por. Mańczak 1977, 166). — Compar. *paskèsnis* ʻpóźniejszy, następny, kolejnyʼ. — Drw. przymiotnymi od *paskuĩ* są 1. *paskùjas* a. *paskùjis* gw. ʻostatniʼ (⇒ *paskū́jis* ts.) i 2. *paskuitìnis* (zob. *paskutìnis*). Do *paskùjis* należą cps. *paskuĩgalis* ʻtylna część (wozu, łodzi); pośladek, zadekʼ (por. *gãlas*, *pastùrgalis*) i *paskuĩlakos* f.pl. ʻpośladʼ (por. *lak-*, *pastùrlakos*). Sb. *pãskas* ʻtylna część wozu; tyłek w cieleʼ jest prawdopodobnie drw. wstecznym od równoznacznego *paskuĩgalis*. Por. *paskutìnis* ⇒ *pãskos*.

paskutìnis, *pãskutinis*, *-ė* ʻostatni, ostateczny, końcowy; pośledni, najgorszyʼ. SD[1] «ostatni, pośledny, zadni», SD «ostatni» (syn. *pastaras*). Formacja z suf. *-tinis* (por. *vidutìnis*, *viršutìnis*). Osnowa dwuznaczna: albo adv. *pãsku* ʻw ślad za kimś, z tyłuʼ, albo też adv. *paskuĩ* ts., o czym świadczy war. gw. *paskuĩtinis*, *paskuitìnis*; w tym drugim wypadku trzeba by przyjąć dysymilacyjny zanik *i̯*. Nieco inaczej GJL II, § 326. Drw. wsteczny: *pãskas* ʻostatniʼ, *pãskos* f.pl. ʻzakończenie, koniec (np. wesela)ʼ. — War. *paskučiausias* SD «napośledznieyszy, postremus, ultimus» (syn. *galiausias*), *paskutìnas*, *-à* ʻostatniʼ, sb. *paskutinà* ʻczas umieraniaʼ, *ant paskutinõs* adv. ʻkoniec końcówʼ, *iš paskutinõs* adv. ʻze wszystkich siłʼ, *lig paskutinõs* adv. ʻdo cna, całkiem, zupełnieʼ. — Drw. *paskutinióji* a. *paskutiniója* f. ʻnieszczęście, bieda, kłopoty; śmierćʼ — substantywizacja anaforyzowanej formy przymiotnika (podobnie ukształtowanym eufemizmem jest sb. *trumpóji*). Od tego adv. *iš paskutiniõsios* ʻze wszystkich sił; za wszelką cenęʼ, *ligì paskutiniõsios* ʻdo upadłegoʼ. — N.m. *Paskùtiškiai*. Jej osnowa *paskut-* świadczy o metanalizie adi. *paskut-ìnis*.

paslaptìs, *-iẽs* f. 3 p.a. ʻtajemnica, sekret, tajnik; rzecz niezbadana, tajemna, nadprzyrodzonaʼ — konkretyzowane nomen actionis z suf. *-ti-* i SO *slap-* ⇐ *slep-*, por. vb. cps. *pàslepiu*, *-slẽpti* ʻchować, skrywać, taićʼ. Znacz. etym. ʻzatajenie czegośʼ. — Młodsza formacja na *-tė*: *paslaptė̃* DP ʻtajemnica, sekretʼ (por. GJL II, § 404). — Drw. *paslapčià* adv. ʻw tajemnicy, potajemnie, skrycieʼ, *paslapčiomìs* ts., *paslaptìngas* ʻtajemniczyʼ, *paslaptìnis* ʻtajemny, utrzymywany w tajemnicy; (o pisklęciu) które się wykluło po kryjomuʼ, też o dziecku panny (*Mergos vaikas — benkarčiukas, paslaptinis kaip viščiukas*).

pãslas stlit., gw. ʻposeł, wysłannikʼ — zapoż. z błr. *pasól*, *-slá*, por. pol. *poseł*, *-sła* (SLA 159, LEW 545). — Drw. *paslystà* stlit. ʻnowina, wiadomośćʼ, *paslỹstė* gw. ʻmisja powuierzona posłowi, poselstwo; nowina, wiadomośćʼ — lituanizacja błr. *pasólьstva* n. za pomocą suf. *-ysta*, *-ystė*.

paslaugà 3 p.a., *pãslauga* 1 p.a. 1. ʻusługa, przysługaʼ, 2. ʻpomoc w pracyʼ (*Jis neturi ne jokios paslaugos*, t.y. *niekas jį nepaslaugo, neužvaduoja*), 3. ʻpomoc, wsparcie, np. świadczone rodzicom przez dzieciʼ (*Tėvai turi senatvėje pãslaugą iš vaikų*) — rzecz.

postwerbalny od *paslaugýti* ʽopiekować się chorym; pomagać w pracy’ (zob. *slaugýti*). — Drw. *paslaugùs* ʽuczynny, usłużny’. Przez deprefiksację ustaliły się: *slaugà* ʽpielęgnowanie, pielęgnacja’ (war. *sláuga*), *slaugùs* ʽusłużny’. — W słowiańskim stoi do porównania scs. *sluga* ʽὑπηρέτης, διάκονος, służący’, ros. *slugá*, pol. *sługa* < pbsł. *slau̯g-ā-. Od tego vb. denom. *služiti* ʽbyć sługą, służyć’, por. scs. *služǫ*, *služiti* ʽλατρεύω, διακονέω, posługiwać komu’, ros. *služú*, *služítь* ʽsłużyć’ i ʽodprawiać nabożeństwo’, czes. *sloužit* ʽsłużyć, usługiwać’, pol. *służę*, *służyć*. Jedyne comparandum znajduje się w celtyckim: stir. *slōg*, *slūag* m. ʽwojsko’, *teg-lach* ʽwielka rodzina’ (*tego-slou̯go-), walij. *llu* ʽwojsko’. Por. BSW 268n., LEW 827n.

pãslikas, *-à* 1. ʽleżący jak długi, na całej długości ciała’ (syn. *ìšdrikas*), np. *Arklys gulėjo pãslikas po ilgios kelionės*. *Šuo po medžioklės pãslikas guli*, 2. ʽbardzo słaby, ledwie żywy, z osłabienia nie mogący się ruszać’ (*Mūsų senelė išgulėjo tris metus paslikà patale*), 3. gw. ʽnieprzytomny z upicia’. Morfem *slik-* przedstawia SZ do *sliek-* / *slaik-*, por. *slíekas* ʽdżdżownica’ : łot. *slaîks* ʽwyciągnięty, szczupły, płaski’. W tymże znaczeniu ukazuje się *pãslinkas* ⇐ *pasliñkti* (zob. *sliñkti*). Por. też *pãsliaukas* ts. *sliaũgti*.

pãsnykas stlit. ʽpost, okres postu’ — według SLA 159 (LEW 547) ma to być zapoż. ze stbłr. †posnikъ. Trudność polega na tym, że błr. *pósnik* nie oznacza ʽpost’, lecz ʽten, kto ściśle przestrzega postu’. Wobec tego nasuwa się raczej pol. przest. *pośnik* ʽlekka wieczerza postna’ (SW) jako źródło zapożyczenia. — War. *pãsninkas* ʽpost’, z zastępstwem sufiksu *-yka-* przez *-inka-*. War. z dysymilacją *n-n* > *l-n*: *pãslinkas* (por. *seliū́nas* < *seniū́nas*), z zanikiem *n*: *pãslikas*. — Drw. *pasnykauti*: *pasnykauju* SD «poszczę», *pasnykautojas* SD «postnik». — Stpr. *pastenick* ʽpost’, *pastnygo* ts. jest zapożyczeniem ze stpol. *postnik*. Współistnieje ono z czas. *past-au-ton* ʽpościć’, pochodzącym ze śrwn. *fasten*. Sufiks *-au-* przypomina lit. *pasnyk-au-ti*. Por. LEW 547, PKEŽ 3, 229. Zob. syn. *gavḗnia*.

pasogà, gen.sg. *pasõgos* 2 p.a. przest., gw. ʽposag’ — zapoż. z błr. gw. *pasáha*, *-i* (SLA 159n., ZS 40, LEW 546). — War. m. *pasõgas* ʽposag’, SD[1] «posag, dos; wiano, dotalitium» ⇐ błr. *pasáh*, *-u*.

paspalstva stlit. ʽwspólnota, społeczeństwo, gmina; ubogie mieszczaństwo, lud wiejski; motłoch’ (LKŽ IX, 519: *paspálstva* 1 p.a.). Zapoż. z pol. *pospólstwo* (⇐ *pospołu* adv. ʽwspólnie, razem’ ⇐ *po społu* ʽrazem z innymi, wspólnie’, stpol. *społu*, zob. Boryś 2005, 467). Por. SLA 160. — Drw. *spalstva*: *Ir kalbėjo vyresnieji spalstvos* ʽI mówili starsi wspólnoty’ (Bretkun, z glosą *pulko*), por. SLA 204, LKŽ XIII, 314. Forma ta pochodzi z metanalizy *pa-spalstva*, uwarunkowanej obecnością litewskiej prepozycji *pa-*. Paralele: *spiẽčnas* ⇐ *bespiẽčnas*; *vãdas* ⇐ *nevãdas*.

pasparà 3 p.a. 1. ʽpodpora’, 2. przen. ʽoparcie materialne, np. dla rodziców’ — dewerbalne abstractum na SO *spar-* ⇐ *spir-*, por. vb. cps. *paspìrti* ʽpodeprzeć, wesprzeć, pomóc’ s.v. *spìrti*. Transponat ie. *°sp^{h}orH-eh$_2$-. Zob. też *atsparà*, *są́spara*.

pastaránka gw. 1. ʽpostronek, jeden z dwóch powrozów używanych do zaprzęgania konia, a łączących chomąto z orczykiem’, 2. ʽspleciony z kilku włókien bicz, przytwierdzany do biczyska’. Zapoż. z ros. gw. *postorónka* ʽpostronek’ (por. ros. liter. *postrómka*, pl. *postromkí*). Por. akut w zapoż. *varánka*. Zob. LEW 546, REW II, 416n. (s.v. *postrómka*). — War. gw. *pastrángas* ʽbicz’ polega na sonoryzacji formy *pastrankas (por. *strañgas* I), którą zapożyczono z błr. *pastrónak*, *-nka* lub z pol. *postronek*, *-nka*. Jest też war. f. *pastránka*.

pãstaras, *-à* ʽostatni, pośledni’, DP ʽostateczny, ostatni, sądny’. Odpowiednik łot. *pastars* ʽostatni’. Drw. *pastarìnis* ʽostatni, najpóźniejszy’, *pastaróji* f. ʽśmierć’ (przez substantywizację adi. ʽostateczna’), *pãstas* (zob.). Pochodzi ze zmiany formy *pãsteras* (por. *añtaras*, *vãkaras*). Pociągnęło to za sobą zatarcie cechy słowotwórczej *-ter-*. Formację

pãsteras można porównać do łac. *posterus* ʽnastępujący, przybywający' (⇒ *posterior* ʽtylny, późniejszy, następny, ostatni, młodszy, gorszy'), < *pos-ter-. Por. łac. *poste*, *post* adv. ʽz tyłu, przy końcu, następnie, potem, później' z *pos-ti (scs. *poz-dě* ʽpóźno'). Od pie. przysłówka *pos- ʽpotem, później', zob. wyżej *pàs*. — Drw. *pasterimai* m.pl. ʽpiwo gorszej jakości'. — Z innym suf.: *pãsturas* ʽostatni, pośledni'. Od tego cps. 1. *pastùrgalis* ʽtył, tylna część (wozu, łodzi); tyłek, pośladki, zad', por. *gãlas* (⇒ *pasturgalìnis* ʽtylny'), 2. *pastùrlakai* m.pl., *pastùrlakos* f.pl. ʽziarno gorszego gatunku, które przy wianiu pada w pobliżu plew, poślad' (syn. *paskuĩlakos*, por. *lak-*). Osobno zob. *pãstas*.

pãstas gw. ʽostatni' — drw. wsteczny od *pãstaras* ts. Paralele: *prãdas*, *prãdai* ⇐ *prãdaras*; *dẽgas* ⇐ *dẽgalas*. — Neoosn. *past-*: *pasčiũ̃kai* m.pl. ʽpiwo gorszej jakości', *pasčiũ̃kos* f.pl. ts., też ʽmęty, osad na dnie naczynia'. Znacz. etym. ʽostatki' (por. *pasterimai* ⇐ *pãsteras*). Inaczej Būga, RR I, 271, który wyprowadzał *pasčiũ̃kai* z zanikłego sb. *pasčias.

pasternõkas bot. ʽpasternak, roślina warzywna Pastinaca sativa', SD *pasternokai* m.pl. «pasternak, pastinaca, sicer» (syn. *burkantai*). Zapoż. z błr. gw. *pasternák*, *-u* (⇐ pol. *pasternak*), por. SLA 160, ESBM 8, 194. — War. *pastarnõkas* — zapoż. z błr. *pastarnák*, *-u*. Nieco inaczej LEW 546.

pašáiža, *pãšaiža* gw. ʽodłupany kawałek drewna, drzazga, zadra' (*Įsivariau pašáižą į ranką*. Z innym prefiksem: *atšáiža* ts. Fakt, że nomina na *-ža* są ujemnie nacechowanymi wariantami pewnych rzeczowników (por. ŽD 391) pozwala przyjąć tu pochodnik od rzeczownika *pašaja ʽdrzazga' ⇐ *pašiẽti* ʽwbić, wpędzić sobie drzazgę' (zob. *šiẽti*). War. *saižẽ* ʽzadra, drzazga' (*Įlindo saižẽ rankon*) wywodzi się przez dysymilację *š-ž z formy *šaižė. Ta ostatnia powstała prawdopodobnie drogą deprefigowania formy *pašaižė. Por. bliskoznaczny rzecz. *atšiáuža* z war. *šiáuža*. Inaczej Urbutis 2009, 239n., który wiąże *atšáiža*, *pašáiža* z czas. *šaižýti* ʽbić, smagać (zwierzę); siekać, szybko kroić' ⇐ *siežti, rzekomo z pie. *(s)ḱei̯-ǵ-. Warto dodać, że LKŽ XIV, 395 oznaczył formę *šaižýti* jako wariant do *čaižýti*, *čáižyti*, będącego iteratywem od *čiéžti* ʽbić, smagać; zacinać — o deszczu' (pochodzenie zapewne onomatopeicznego).

pãšalas 1. ʽzamarzła ziemia, zmarzlina; mróz który przeniknął w głąb ziemi', 2. ʽporanny przymrozek' — sb. postvb. na *-as* od vb. cps. *pašálti* ʽo mrozie: pojawić się, nastać' (*Šiãnakt pašãlo* ʽTej nocy był przymrozek'). Zob. *šálti*. Odpowiednik stpr. *passalis* EV ʽmróz, Vrost [Frost]' < *pasalas (por. PKEŽ 3, 223). Ostatnio NIL 416 wywodzi *pãšalas* wprost z praformy ie. *-ḱolH-o-. Wątpliwe.

pašalỹs, *-io* 3 p.a., *pãšalis*, *-io* 1 p.a. 1. ʽskraj (roli, łąki, lasu, drogi)', 2. ʽbrzeg (rzeki, jeziora, morza)', 3. ʽmiejsce z boku' (*Dėk tą puodą į pašalį, tegul nesipainioja po kojų*), 4. ʽzakątek, zakamarek', 5. ʽkraj; okolica', 6. ʽmiejsce wzdłuż ściany budynku od jego zewnętrznej strony, przy ziemi albo od ziemi do dachu'. Formacje utworzone od przysłówka *pašalỹ* (*pašãlyj* < *pašalyjè*) ʽna uboczu; obok, koło czego', związanego z sb. *šalìs* ʽbok, strona', loc.pl. *šalyjè*, *šalỹ* ʽobok czego, na stronie'. — Z innym suf.: *pašalẽ* 1. ʽbok czego, pobocze (drogi)', 2. ʽmiejsce pod tą częścią strzechy, która wystaje poza ściany budynku', 3. ʽustęp, ubikacja'. — Drw. *pašaliẽtis* 1. ʽosoba postronna, obcy' (*Pašaliẽčių visai nebuvo, vieni tik giminės*), 2. ʽniestały mieszkaniec, przybysz, przyjezdny', 3. ʽcudzoziemiec', *pašalaĩtis* ts., *pašaleĩtis* ʽnieproszony gość (na weselu)', *pãšalinė* ʽszopa, drewutnia', *pašalìnis* ʽboczny, z boku będący (np. koń, budynek, deska), nie swój, obcy, postronny; poboczny, uboczny; dodatkowy, zapasowy'. — Podobnie od adv. *prošál*, *prošãl* ʽmimo' (< *pro šãlį*) urobiono sb. *prašalaĩtis* ʽosoba postronna', *prašalietis* DP ʽcudzoziemiec', *prašalingas* DP ts. — *pašaliaũ* adv. ʽbliżej' (forma stopnia wyższego do ʽblisko' < ʽobok czego, przy czym'): *Eikit čia, pašaliaũ bus! Gal eisim pašaliaũ prie stalo?*; *pašalỹn* adv.

'bliżej': *Eik pašalỹn, nebijok, nieko nedarysim*. Formacja na *-n*, utworzona od adv. *pašalỹ*, wzoruje się na przysłówkach *artỹn* ⇐ *artì* 'blisko', *tolỹn* ⇐ *tolì* 'daleko'.

pašameñkas gw. 'nieproszony gość, np. na weselu; postronny człowiek'. Niejasne. War. *pačemeñkas, pašameñtas*.

pãšaras 3 p.a. 'pasza, furaż, zwł. sucha karma dla bydła (siano, koniczyna, słoma)'. Odpowiednik łot. *pasars* 'zimowy zapas paszy dla bydła'. Konkretyzowane nomen actionis, urobione suf. *-a-* i SO *šar-* ⇐ *šer-*, por. vb. cps. *pašérti* 'nakarmić zwierzęta' (zob. *šérti*). Znacz. etym. 'karmienie, sycenie'. Transponat ie. *ḱorh$_3$-o- (pwk. pie. *ḱerh$_3$- 'sycić, karmić', zob. LIV[2] 329). Paralele apofoniczne: *bãras* ⇐ *beřti*; *dãgas* ⇐ *dègti*; *šãpas* ⇐ *šèpti* (GJL II, §§ 35, 37). — Zapoż. lit. w błr. gw. *póšar* 'pasza, karma dla zwierząt', pol. gw. *poszor* / *paśzor*, *posor* ts., 'słoma z sianem; gorsza pasza', *poszar* 'podściółka' (por. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 67, Zdancewicz 346, Laučjute 49). — Drw. *pašaraĩ* m.pl. 'słoma zbóż jarych; źdźbła słomy wraz z ziarnem', *pašarèsnis* 'bardziej pożywny' (*Dobilai pašaresni už šieną*') — st. wyższy utworzony od rzeczownika; *pašarìnė* 'miejsce w stodole na paszę; plewnik', *pašarùdė* ts. (neosuf. *-udė*, por. *angludė, namùdė*). — Drw. deprefigowany: *šãras* 'karma, pasza' (por. *pil̃vės* ⇐ *pãpilvės*; *žãstas* ⇐ *pažastìs*). — Vb. denom. *pašarúotis* 'karmić, obrządzać bydło'.

pãšinas 1. 'drzazga w palcu, nodze, zadra', 2. 'ściosany kawałek drzewa, ścinek', SD[1] «sćios, fragmenta, segmenta, assulæ» (syn. *skiedas*). War. *pašinỹs*, f. *pašinà*. Deverbativum na *-a-* (*-i̯a-*, *-ā-*) od osnowy *pašin-* jak w vb. cps. *pàšiniau* (zob. *šiñti* s.v. *šiẽti*), np. *Pàšiniau piršt̨ą, šakalį pavariau po piršto nagu* 'Wbiłem sobie drzazgę w palec, wbiłem ją pod paznokieć palca'. Por. Urbutis, *Balt* 33:1, 1998, 50n. — Vb. denom. *pãšinti* a. *pãšyti*, zwykle z prvb. *pa-*, *už-* 'wbić sobie drzazgę'.

pašìnos, *-ų* f.pl. gw. 1. 'faszyna, wiązki chrustu i gałęzi, rzucane w grząskich miejscach dla umożliwienia przejazdu wozem' (*Į pelkę primeta pašìnų, kad neklimptų vežimas*)', 2. 'podkład z gałęzi kładziony pod kopkę siana'. Forma kolektywna od *pašinà*, gen.sg. *pašìnos* 2 p.a. — zapoż. z błr. *pašýna*, *-y* (⇐ pol. *faszyna* ⇐ nwn. *Faschine*). Por. ESBM 8, 264. LKŽ IX, 565 nie zaznaczył obcości tego wyrazu.

paširdẽ 3 p.a. 1. 'miejsce blisko serca, koło serca' (war. *pašìrdis, paširdžiaĩ*), 2. 'osierdzie, pericardium' (NDŽ) — drw. od zwrotu przyimkowego *po širdimì* 'pod sercem'. Por. *nuoširdžiaĩ* ⇐ *nuo širdiẽs* (s.v. *širdìs*).

pašýti, *pašaũ, pašiaũ* 1. 'skubać, targać (wełnę, pakuły)', 2. 'zwijać, skręcać len dla kądzieli', 3. 'tasować karty, nie wypuszczając ich z rąk', *išpašýti* m.in. 'wyplewić, powyrywać chwasty', *nupašýti* 'powydzierać', *supašýti* m.in. '(drewno) porąbać na drobne kawałki'. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *paš-* ⇐ *peš-*, por. *pèšti* 'rwać, skubać'. Z innymi suf.: *pašinė́ti* 'skubać wełnę', *pašióti* 'rwać (włosy, pióra, wełnę, odzienie), wyrywać, targać'. — Nomina: *núopašos* f.pl. 'włókniste odpadki lnu a. konopi, używane na powrozy' (ob. *núopešos* ts.), *pašaĩ* m.pl. 'nici wyskubane a. wyczesane z płótna'. Por. stszw. *fæt* 'runo, wełna', stang. *feht* ts., niderl. *vacht* 'wełna, futro' < pgerm. *fahti- < pie. *poḱ-ti- (Kroonen 2013, 123).

pašiū̃rė 'szopa dostawiona do budynku gospodarskiego, służąca do przechowywania narzędzi, drewna itp.'. Wyraz ten jest drw. prefiksalnym od germanizmu *šiū̃rė* 'szopa na narzędzia gospodarskie i drewno' (zob. s.v.). Stosunek *pašiū́rė* : *šiū̃rė* ukształtował się na wzór wzór bliskoznacznych wyrazów *pastógė* (zob. *stógas*) i *pašė́tra* (zob. *šė́tra*). Por. Kabašinskaitė 90. Zapoż. lit. w pol. gw. *paszura* 'szopa na paszę', ros. gw. *pašúra* ts. (Laučjute 58). — Z innym suf.: *pašiū́ris* 'drwalnia' (por. GL 97, Čepienė 106). — War. *pešiū́rė* tłumaczy się ludowo-etymologicznym nawiązaniem do czas. *pèšti* 'skubać, wyrywać'

(Zinkevičius, *Balt* XLV:2, 2010, 242).

pãštas ʽpoczta' — zapoż. z błr. *póšta* (LEW 549). Por. łot. *pasts*, *paste* z nwn. *Post*. — Drw. *pãštininkas* ʽlistonosz, pracownik poczty'.

pataikáuti, *pataikáuju*, *pataikavaũ* 1. ʽpobłażać, dogadzać, pochlebiać', 2. ʽspędzać bezczynnie czas, próżnować' (DP ʽproznować, być proznym; wdawać się') — vb. denominativum na *-auti* od *pataikà* m.in. ʽpobłażliwość, dogadzanie; pochlebstwo', DP ʽlenistwo' (por. *táikyti*). Paralele: *pagiriáuti*, *pãsninkauti*, *pavėsiáuti*. — Drw. *pataikáutojas* ʽpochlebca'.

pãtaisas bot. ʽwidłak, Lycopodium' — sb. postvb. od vb. cps. *pataisýti* m.in. ʽnaprawić, polepszyć — smak, samopoczucie, zdrowie', refl. *pasitaisýti* ʽwyleczyć się (np. ziołami), wyzdrowieć', DP ʽpoprawić się, naprawić się'. Zob. *taisýti*. Znacz. etym. ʽpoprawa' (⇒ concr. ʽto, co poprawia zdrowie'). Stoi ono w związku z leczniczym zastosowaniem kłosów zarodniowych widłaka. — Z innym suf.: *pataisà* ʽnaprawa (dachu); poprawienie (aktu prawnego); poprawka w szkole'.

pãtakas gw. 1. ʽrzadki miód otrzymany z plastrów przez wycieknięcie, patoka', 2. ʽtłuszcz wytopiony z sadła a. słoniny' — zapoż. z pol. *patoka*, ze zmianą rodzaju gramatycznego.

pãtalas ʽpościel, posłanie, łóżko' (*paklóti pãtalą* ʽpościelić łóżko'). SD[1] *patalas* «łoże; łożnica; pościel», SD «łoże do sypiania, łoszko», *lova, patalas kuriami svetimi nešdinasi, ir vežimas kuriami mūsiškiai važinėjo* SD «kareta, lektyka, lectica, vehiculum pensile». Pl. *pãatalai* a. *patalaĩ* pierzyna, przykrycie w postaci wsypy wypełnionej pierzem'. Analiza: *pa-tal-a-*, dewerbalne nomen ze SO *tal-* ⇐ *tel-* od vb. cps. *pa-tel-ti ʽposłać, pościelić' (por. *pãmatas* ⇐ *pamèsti*). Drw. *patalelis* SD[1] «łożysko, lectulus, culcitra», *svetimpatãlis* DP ʽcudzołożnik' (por. *svẽtimas*), cps. *patal̃myžis* ʽkto moczy się w łóżku' (por. *mỹžti*). SO *tal-* też w *talóti* ʽ(o lnie) leżeć w stanie rozesłanym'. Do tego w apofonii *til-*: łot. *tilât*, *-ãju* ts. (zob. *talóti*). Pwk. pbsł. *(s)tel- / *(s)til-, scs. *po-stel-jǫ*, *-stĭl-ati* ʽposłać, rozesłać', w kontynuacji pie. *(s)tel- / *(s)tḷ- ʽrozpościerać, płasko rozkładać', por. gr. στέλλω ʽprzygotować, zaopatrzyć; odziać, ubrać; odesłać, wysłać'. Zob. IEW 1018n., LIV[2] 594 (tu brak form bałt.), Būga, RR II, 318, BSW 321, LEW 549. Nieprawdopodobny jest wywód *pãtalas* wprost z pie. *$h_2$po-tolH-o-, co proponuje de Vaan 2008, 608.

patam̃kas stlit. ʽpotomek, następca (na tronie)' — zapoż. z błr. *patómak*, *-mka*, pol. *potomek*, *-mka* (SLA 161). Zob. też *palikuonìs*.

pãtapas 1. bibl. ʽpotop, zagłada świata przez zatopienie', 2. gw. ʽwielki rozlew wód, powódź' (*Tokio pãtapo nedaug kas atmena*) — zapoż. z pol. *potop* (por. SLA 161, ZS 40, LEW 549). Zob. też *tvãnas*, *pãtvanas*. — War. akcentowy *patãpas* wskazuje na zapoż. z błr. *patóp*. War. *padãpas (udźwięcznienie *t* > *d*) leży u podstawy deprefigowanego drw. *dãpas* ʽpowódź' (zob. s.v.).

pãtaškalas, *patãškalas* gw. ʽsos do zamaczania kartofli lub chleba' — drw. na *-alas* od czas. *pataškýti* ʽpokropić (wodą, octem, olejem), omaścić', *pasitaškýti* ʽrozprysnąć się na wszystkie strony, rozbryzgnąć się', zob. *tẽkšti*. — Od tego drogą niemorfologicznego skrótu powstały dwa drw. wsteczne: *patašỹnė* gw. ʽsos, omasta' i *pãtašas* gw. ʽpłynne odchody zwierzęce, gnojówka'. — N.m. *Patašiaĩ*, *Patãšinė* 3x, *Patašìnė* 2x, *Patãšiškė*, *Patašìškės*.

patėgà, gen.sg. *patẽgos* 2 p.a. przest., gw. ʽrzemień, którym szewc przypasuje sobie robotę do kolana, tzw. pocięgiel' — ze zmianą rodzaju zapoż. ze stbłr. *potjagъ, por. ros. *pótjag* ts., błr. gw. *pócjah* ts., *pócjaham* adv. ʽ(ciągnąć co) wlekąc po ziemi'. Por. ESBM, 9, 313, gdzie *pócjah* objaśniono jako sb. postvb. od *pacjahnúćь*

(psł. *po-tęgnǫti) i jako odpowiedniki wymieniono m.in. czes. *potěh* i pol. *pociągacz, pocięgiel*. Zob. też *pratėgà*. — Drw. *patẽgum* adv. ʽpara za parą’, por. *Kap pradės iš galo, tai ir varys patẽgum* (syn. *pratẽgui*, *pratẽgium*).

pateĩkti, *pateikiù*, *pàteikiau* ʽdostarczyć, zaopatrzyć w co; przedstawić, przedłożyć; udzielić, udostępnić; przygotować, zrobić (jedzenie)’, refl. *pasiteĩkti* ʽpostanowić; zdarzyć się; nadskakiwać, dogadzać komu’. DP ʽproznować’. SD *pateikiu* «prożnuię». Jedna z formacji prewerbialnych czas. *teĩkti* (zob.). Pod względem formy odpowiada łot. *patèikt* ʽpowiedzieć, opowiedzieć; pochwalić; dziękować’, refl. *patèiktiês* ʽpowiedzieć, podziękować’. — Sb. postvb. *pãteika* a. *pateikà* ʽbezczynność, czas wolny od pracy, odpoczynek’ (war. *pataikà*), SD *pateika* «prożnowanie, otium, desidia», ⇒ vb. denom. *pateikáuti* ʽmarnować czas przeznaczony na pracę, próżnować; strajkować’, *pateikauju* SD «prożnuię» (war. *pataikáuti*).

patì f., gen.pl. *pačiõs* 4 p.a. ʽżona, małżonka’ (*Pati su patim gražiai gyvena*. *Pats su pačià — šuo su kate*. *Kas jo dukterį nori gauti į pačiàs?*), SD *pati* «małżonka, żona, uxor, nupta» (syn. *vyro motė*, *motė*). Odpowiednik łot. *pati*, gen.sg. *pašas* ʽżona, gospodyni’. Rekonstrukcja: pb. *pat-ī-ø, gen.sg. *pat-i̯ā-s < pie. *pot-ih$_2$-ø, gen.sg. *pot-i̯eh$_2$-s. Por. analizę EWAIA II, 75 dla wed. *pátnī-*. Na osnowie przypadków zależnych *pač’-* (gen.pl., dat.pl., nom.pl. itp.) powstała nowa forma nom.sg. *pačià* gw. ʽżona’. Formacja ta przypomina *girià* ʽwielki las’ na miejscu pierwotnego brzmienia *girì < pie. *g^{u}r̥H-íh$_2$. Podobnie w języku łotewskim: *pašas* ⇒ nom.sg. *paša* ʽżona, gospodyni’. War. łot. *pate* ts. przypomina natomiast lit. *neptė̃* ʽwnuczka’ zam. *neptī < pie. *nept-ih$_2$. Pdg. *patì*, *pačiõs* ma paralelę w *martì*, *marčiõs*. Zob. jeszcze formy żeńskie °*pati* i °*patni* w złożeniach *viẽšpati*, *viẽšpatni*. — Zdrob.: *pačiùkė*, *pačiùlė*, *pačiùtė* (*pačiutėlė*), *patáitė*, *patýtė*. — Od osnowy *pat-* utworzono *pačiū́tė* ʽsamica (gołębica)’, *patẽlė* ʽsamica, samiczka’, *patélka* ʽsamica; żonka’, przen. ʽrowek wydrążony w desce; pętelka’, *patìkė* ʽsamica’, *patýtė* ʽsamica’. — Cps. *añtrapatė* ʽdruga żona’ (por. *añtras*, syn. *antrãvada*), *pačiaėdžiai* (zob. *ėd-*), *trečiãpatė* ʽtrzecia żona’ (por. *trẽčias*, syn. *trečiãvada*). — Vb. denom. 1. *pačiúotis*, *-úojuos*, *-avaũs* ʽżenić się, brać sobie za żonę’, *apipačiúoti* ʽożenić kogo z kim’, *apsipačiúoti* ʽożenić się’ (⇒ *apsipačiãvimas* ʽożenek’), 2. *pãtintis*, *-inuos*, *-inaus* ʽżenić się’.

patiekà, gen.sg. *patiẽkos* 2 p.a. stlit., gw. ʽpociecha, pokrzepienie ducha; zadowolenie, radość z czego; zapomnienie’ — zapoż. z pol. *pociecha* lub ze stbłr. *potěxa* (SLA 161, LEW 550, ALEW 1103), por. błr. *pacéxa*, *-i*. Dyftong *ie* jak np. w *aptiekà*, *dziẽgorius*. — War. stlit. *patiecha*. War. wsch.-lit. *paciekà* ʽuciecha, zadowolenie’ (*Tai padarė paciẽkų* ʽTo go ucieszył!’) ⇐ błr. *pacéxa* (Zs 37). — Stlit. *patiešà* 1. radość, przyjemność’, 2. ʽzemsta’ pochodzi ze zmiany *patiekà* drogą wyrównania do *patiešyti*, por. SLA 161n., Kabašinskaitė 91.

pãtinas ʽsamiec’ (SD «samiec, mas, masculus»). Opisowo: denominativum na *-ina-* od *pat-*, por. *patìs*, *-iẽs* ʽmąż, małżonek’, *pàts* ʽsam, samotny’. Historycznie: formacja z suf. posesywnym *-na-* od osnowy *pati-* (*patìs*), por. *ãvinas* ʽsamiec owcy, baran’ ⇐ *avi-* (*avìs*), *añtinas* ʽkaczor’ ⇐ *anti-* (*ántis*). Niewykluczona jest tu kalka stosunku słowotwórczego błr. *samés* ⇐ *sam*, pol. *samiec* ⇐ *sam*. Brak *pãtinas* w ŽD i Ambrazas 2000. — Drw. *patinà* przest. ʽsamica’ (dziś: *patẽlė*), *patinẽlis* stlit. ʽniemowlę płci męskiej’, *pãtiniškas* ʽtaki jak u samca’ (por. stpr. formację na *-isk-*: *pattiniskun lembtwey* ʽcudzołożyć, ehebrechen’), *patiniùkas* ʽhaftka, pętelka’.

patinka stlit. SD: *patinkos aukštos* f.pl. «muły, pantofle wysokie, mullei» — zapoż. ze stpol. *patynka* ʽlekkie obuwie, sandał’ (SPXVI). Por. SLA 162, LEW 550. Por. *kalbokė*.

patìs m., gen.pl. *patiẽs* 4 p.a. przest. ʽmąż, małżonek’. SD *patsai* «małżonek, maritus,

coniux». Odpowiednik łot. *pats*, gen.pl. *paša* ʻmąż, gospodarz, pan’. Pokrewne: wed. *pátiḥ* m. ʻpan, posiadacz; małżonek, mąż’ (acc. *pátim*, dat. *pátye*), aw. *paiti-* m. ʻpan, mąż’, gr. πόσις ʻmąż, małżonek’ (gen. πόσιος, dat. πόσει), toch. A *pats* ʻmałżonek’ (toch. B *petso*, obl.), pgerm. *fadi- ʻpan, lord’ w cps. goc. *brūþ-faþ* ʻpan młody’, *hunda-faþ* ʻleader of hundred’, łac. *possum* < *potis sum* ʻjestem panem, jestem w stanie, mogę’, *compos*, *-potis* adi. ʻposiadający coś w pełni, mający coś w swej mocy, władający czymś’ < *kon pots. Praforma ie. *pot-i-s. Zob. IEW 842, EWAIA II 73n., Weiss 2009, 428. Osobno zob. *patì*, *pàts*. — Drw. *pačiùjis* lub *pačiũjis* ʻswój człowiek, swojak’ (w odróżnieniu od *svẽtimas* ʻcudzy, obcy’), *pačiùkas* a. *pačiùlis* ʻmężyk’, cps. *viẽšpatis* (zob.), *žemė́patis* ʻopiekun siedziby ludzkiej’ (bóstwo pogańskie), por. *žẽmė*.

patóbelis, *-io* przest., gw. ʻposługujący w kościele ewangelickim, kościelny, zakrystian; dzwonnik’ — zapoż. z prus.-lit. *potabel* (GL 97, LEW 551, Čepienė 133n.). Zob. też *tõbelis*.

patogùs, *-ì* 4, 3 p.a. ʻporęczny, wygodny’, stlit. *patógus* 1 p.a. DP ʻpodobny, słuszny, godny’. SD[1] «godziły, godziwy; pogodny, porządny, potemny, sposobny, wczesny», SD «grzeczny; naraźny; porządny; potemny, przygodny, przydatny, sposobny do czego; wczesny, na czas padaiący», *nepatogus* SD «niegrzeczny; nieraźny» (*ant gyvenimo nepatogus* «nieosadny, inhabitabilis»), *patogus esmi* SD «godzę się na co» (syn. *paderu unt ko*, *susieimi*), *metas patogus* SD[1] «pogoda» (syn. *giedra*). Odpowiednik łot. *patāgs* gw. 1. ʻporęczny, wygodny, np. o narzędziu’ (*patāgs cirvis, grābeklis*), 2. ʻprzestronny, obszerny, np. pokój’ (*patāga istaba*). Najprawdopodobniej należy do czas. *tógti* (zob.). Znacz. etym. ʻdający się ująć, dobrze uchwycić’ vel sim. Inaczej LEW 551: *tog-* jest apofonicznym alternantem *tek-* jak w *tekė́ti* ʻciec, biec’. — Drw. *nepatogumas* PK ʻprzykrość’, *patogybė* SD «wczas, wczesność», *patogùmai* m.pl. ʻwygody’. Od tego odchyla się pod względem znaczeniowym adi. *atogùs* ʻodważny’ (*at-tāg-?). Vb. denom. *patõginti*: *patoginu* SD «sposabiam kogo, apto, comparo» (syn. *muntu darau*), refl. *prisipatogint* przest. ʻprzysposobić się’.

patosti, *-tosiu*, *-tosiau* stlit. DP ʻpochlebować, dudkować’ [ʻkłaniać się, okazywać komuś uniżoność, czapkować, pochlebiać, podlizywać się’, SPXVI]. Znane tylko z DP, por. *todrin dvarionis dvariep kiekvienam nori inteikt, patôsia, tarnauja* DP 211_{20} ʻdlatego dworzanin u dworu zabiega, dudkuje, usługuje’. *Dvasia Dievo teisi pasauliui ne patôsia, bei jį labiaus bara* DP 218_{51} ʻDuch Boży prawdziwy światu nie pochlebuje, ale go owszem karze’. *Valgydavo ir su Farizeušais savais priesakiais, ne idant jiemus patostũ, bet idant jų ligas išvaistytų* DP 477_{25} ʻJadał i z Faryzeuszami nieprzyjaciołmi swemi, nie aby im pochlebował, ale aby ich choroby uleczył’. Analiza: *pa-tos-ti*, pwk. *tās- < pie. *teh_2-s- (transponat). Nie widać nawiązań zewnętrznych. Pochodzenie niejasne. — Drw. *patosė́jas* DP ʻpochlebca, pochlebnik, postaw’, *patosìmas* DP ʻpochlebstwo’.

patrainykas SD «potroyny grosz, nummus triplaris» — zapoż. z pol. przest. *potrojny* sb. ʻmoneta trzygroszowa srebrna lub złota’ (SPXVI), z dodaniem suf. *-ykas*. Por. *pavadnykas*, *trainykas*.

patrẽtas gw. ʻportret’: *Atmušė patrẽtą* (scil. *an sniego* ʻOdbił (scil. na śniegu) własne wyobrażenie’ (ZS 40) — zapoż. z błr. gw. *patrét* (przez dysymilację z *partrét*). Pominięte w LKŽ.

patrotà, gen.sg. *patrõtos* 2 p.a. stlit., gw. ʻstrata, szkoda, ubytek’ — zapoż. z błr. *patráta*, *-y*, pol. przest. *potrata* (SLA 162). War. *patrõtas*.

patrovà, gen.sg. *patrõvos* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʻpotrawa, jadło’, 2. ʻjedno z dań składających się na posiłek’ — zapoż. z pol. *potrawa* (SLA 162, LEW 551).

patrūbõčius, *-iaus* stlit., gw. 1. ʽtrębacz’, 2. ʽtrąba’ — forma ta świadczy o skrzyżowaniu się zapożyczeń pochodzących z dwu języków: *pa-* jak w pol. przest. *potrębacz* ʽtrębacz’ oraz °*trūbočius* jak w błr. *trubáč, -á* ʽtrębacz’ (por. war. *triūbõčius*). SLA 162 niepotrzebnie sugerował błr. †potrubačъ jako źródło zapożyczenia.

pàts, f. *patì* ʽsam, sama, we własnej osobie’ — zaimkowa funkcja rzeczowników *patìs* ʽpan’, *patì* ʽpani’ (zob. s.v.). DP *patsai* [pat.saĩ] ʽsamże’. Niesynkopowana forma *patis-ai-g(i)* ukazuje się kilkakrotnie w DP (zob. Kudzinowski 1977, II, 81), por. np. *Nesa patisaĩg Povilas š. giria pasnykus ir liepia pasnikaut* DP 110_{47} ʽAbowiem samże Paweł ś. zaleca posty i każe się pościć’. — Inne zastosowania: (1) wzmocnienie zaimka dzierżawczego, por. *jõ patiẽs žõdžiai* ʽjego własne słowa’, (2) składnik peryfrastycznej formy stopnia najwyższego, np. *pàts geràsis* ʽnajlepszy’, f. *patì geróji* ʽnajlepsza’ — kalka rus. *sámyj xoróšij*, (3) złożone formy zaimkowe: *tas pàts* ʽten sam, to samo’, f. *ta patì* ʽta sama’; *toks páts* ʽtaki sam’, f. *tokia patì* ʽtaka sama’. — Nieodmiennej formy *pàt* ʽsamo’ używa się 1° z zaimkami *tasaĩ, tóji*, np. *Toji pàt moterìškė* ʽZupełnie ta sama kobieta’, 2° z zaimkami *tóks, tokià*: *toks pàt* ʽtaki sam’, f. *tokia pàt* ʽtaka sama’, 3° w zwrotach przysłówkowych: *taip pàt* ʽtak samo; również’ (war. *taipàt, tapàt*), *nuo pàt mažeñs* ʽod małego, od czasów dziecinnych’, *iš pàt pradžiõs* ʽod samego początku’.

patvarùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽniełatwy do zniszczenia, mocny, np. płot’, 2. ʽodporny na choroby’, 3. ʽzdolny do wysiłku, do znoszenia przeciwności, wytrzymały, krzepki’, 4. ʽstały, trwały’ (war. *tvarùs*) — przym. dewerbalny na *-us* z apofonią *tver-* ⇒ *tvar-*, por. *patvérti* ʽwytrwać, wytrzymać, przetrwać, ostać się’ (*Šitokių medžių troba bent ilgam patvertų*). Zob. *tvérti*. Paralele: *panašùs* ⇐ *panėšti*; *smarkùs* ⇐ *smer̃kti*; *tvanùs* ⇐ *tvìnti*. — Drw. *patvarùmas* ʽodporność, wytrzymałość, moc’ (war. *patvarà*).

paũkšti, *pauškiù, pauškiaũ* 1. ʽgryźć, jeść coś twardego, chrupać’, 2. ʽjeść głośno, z mlaskaniem, ciamkać’. Czas. *paukš-C-* / *paušk-V* pochodzi od interi. *páukš, paũkš* ʽbuch!, łup!, stuk!’ — Drw. *páukščioti* ʽchrupać, kruszyć zębami, np. orzechy; strzelać palcami, wywoływać krótkie urywane dźwięki przez pocieranie palca o palec’, *paukšė́ti* < *paukš-sėti, *páukšiu* (3 os. *páukši*), *-ė́jau* ʽtrzaskać, trzeszczeć’. Nomen: *papáuška* ʽsznureczek przywiązywany do bata, żeby głośniej strzelał; kto ciągle strzela z bata’. — Z kolei od interi. *páukšt*, *paũkšt* ʽbuch!, łup!, stuk!’ pochodzi czas. *paukštė́ti*, *páukšta*, *-ė́jo* ʽuderzać w dłonie, klaskać; trzaskać, strzelać z bata’.

paũkštis, *-čio* ʽptak’, war. *paũkštė*, *-ės*. Gdy się uwzględni fakt, że lit. grupa *kšt* nierzadko pochodzi z *kst < *st (insercja *k* przed *st*, fakultatywna welaryzacja *ks* > *kš*, por. *pūkšlẽ*, *svirkštìs*, *šáukštas*), to będzie można *paũkštis* wywieść z praformy *paukstis < *paustis. Sb. *paustis wygląda jak drw. postwerbalny od *paustytis ʽwykluwać się z jaja’ < *paus.styti < *paut-styti, co było vb. denominativum do *paũtas* ʽjajo’ (zob. s.v.). Znacz. etym. wyrazu *paustis: ʽto, co się wykluło z jaja’. Inaczej LEW 554 («Zu einer Basis *pu-, *pū-») oraz Casaretto 2004, 399, która przyjmuje podstawę *puk- tak dla germańskiego *fugla-, jak i dla *paũkštis*. — Drw. *paukščiùkas* ʽptaszek’ (war. *pauščiùkas*), *paukštė́nas* ʽptaszek’, *paukštìdė* neol. ʽkurnik; ferma ptasia’, *paukštýka* ts., *paukštinyčia*: *klėtelė, kurioj paukščius peni, paukštinyčia* SD «kociec ptaszy, klatka karmna», *paũkštiškas* ʽptasi’, *paukštýtis* ʽpisklę’, *paukštū́tis* ʽpisklę’. — War. z antycypacją palatalności *t'*: *paukštùitis* (por. *mergùitis* ob. *mergū́tis*). Od neoosn. *paukštui-* pochodzi *paukštùika* gw. ʽptaszek’[367]. — Cps. *paũkštlakis* ʽo koniu: równo, lekko biegnący’ (dosł. ʽjak ptak lecący’, por. *lak-*), *paũkštlekis* a. *paũkštlėkis* ʽczas przylotu lub odlotu ptaków’ (por. *lẽkti*), *paũkštvanagis* ʽkrogulec, Accipiter

[367] Vanagas 1981, 399 wymienia też *Žemė́-peršas*, mianowicie jako nazwę terenową, odnoszącą się do brzegu rzeki.

nisus, drapieżnik porywający drobne ptaszki' (por. *vãnagas*). Vb. denom. *paukščiáuti* 'łowić ptaki', rzadziej *paukštáuti*, *paukštauju* SD «łowię ptastwo, aucupor» (syn. *gaudau paukščius*), ⇒ *paukštavimas* SD «łowienie ptastwa, aucupatio». — N.m. *Paũkščiai*, *Paũkštės*, *Paukštỹnė*, *Paũkštiškės*.

paustìs, *-iẽs* f. 4 p.a. gw. 'włos na skórze zwierzęcia domowego (krowy, kozy, psa)'. Niejasne. Było zestawiane z germ. *fuhsa- 'lis' (stwn. *fuhs*, ags. *fohs*), sti. *púcchaḥ* 'ogon, ptasi kuper' (pie. *puḱ-sḱo-) oraz strus. *puxŭ* 'puch, miękkie włoski', por. Kluge-Seebold 235. LEW 554 jako jedyne comparandum wymienił słow. *puxŭ* 'puch'. Tymczasem Boryś 2005, 502 wywodzi psł. *puxŭ 'coś lotnego, lekkiego' od czas. *puxati 'chuchać, dmuchać...' i o lit. *paustìs* nie wspomina.

paũtas gw. 1. 'jajo, jajko', 2. 'jądro samca'. SD: «iaie, ouum», *sudėjo pautų* «zniosła kokosz iaie», *baltumas pauto* «białek w iaiu, albumen, album ovi». Odpowiedniki bałt.: łot. *pàuts* 'jajo', stpr. *paute*, *pawtte* 'jaja, Eier'. Pb. *paut-a-, drw. na SO *paut-* od *put-*, por. *pùsti* 'wzdymać się, puchnąć', *pũsti* 'dąć, dmuchać', *putà* 'piana'. Znacz. etym. 'coś wzdętego, wydętego'. Por. LEW 554, PKEŽ 3, 239n. — Z inną budową: *pãpautas* 1. 'odcisk, nagniotek' (war. *papáuta*, *papautė̃*), 2. 'pęcherz od natarcia', *papautis* b.z.a. 'odcisk; opuszka palca'. — Drw. *pautiẽnė* 'jajecznica' (m.in. SD «oua frixa»), *pautìnga vištà* 'kura, która złożyła jajo', *pautuõčius* 'byk zarodowy' (dosł. 'z jądrami, mający jądra'). N.rz. *Bepaũtis* (war. *Bekiaũšis*, por. *kiáušas*). Cps. *lakapaũtis* 'kto wypija surowe jajka' (por. *làkti*), *sliekpaũtis* (zob. *slíekas*), *šùnpautis* pogard. 'nieuk' (por. *šuõ*), *tẽkiapaučiai* (zob. *tẽkis*). Por. łot. *paut.turis*, *pàuturs* 'nie kastrowany byk', dosł. 'mający jądra' (por. lit. *ar̃žilas*). — Vb. denom. *paũsti*, *paũsta* (*paus.sta < *paut-sta), *paũto* 'o kurze: sadowić się do złożenia jaja' (*Mano višta paũsta, o tavo jau pripautusi, tuo dės*). Do tego caus. *paũtinti* 'sadzać kurę, by się niosła' (*Ana paũtina vištą, kad pripaustum*).

pavadà, *pãvada* gw. 'druga żona wdowca, macocha': *Našlys ėmė jauną mergaitę į pãvadas*. *Ana ten nuėj į pãvadas*. Dewerbalny drw. z suf. *-ā-* i SO *vad-* ⇐ *ved-* od vb. cps. *pavèsti* gw. 'wziąć za żonę', por. *Dabar penkis* [*šimtus*] *pridėsiu, tavi jauną pavesiu* (LKŽ XVIII, 962). — Drw. *pãvadas* 'drugi mąż wdowy' (syn. *preĩkšas*).

pavadnykas SD «koń podwodny, desultorius equus» — lituanizacja polegająca na substantywizowaniu za pomocą suf. *-nykas* staropolskiej syntagmy atrybutywnej *powodny koń* 'koń luzak, przeznaczony do wymiany w zaprzęgu lub do noszenia bagażu', por. *prowadzony na powodzie* : *powód* 'rzemień do prowadzenia konia' (SŁXVI XXIX, 211). Por. *patrainykas* ⇐ stpol. *potrojny* (*grosz*). SLA 163, za nim LEW 555 niesłusznie wskazywali na pol. †powodnik jako formę źródłową. SLA, *l.c.* dla porównania cytował nawet rzeczownik osobowy: *powodnik* 'Führer eines Handpferdes [Leitpferdes]'. To nie jest wyraz autentyczny. SŁXVI zna *powodnik* tylko w znacz. 'sprawca, stwórca czegoś; ten, od którego ktoś się wywodzi, przodek, protoplasta rodu'. — N.B. Kalką z pol. *powodny koń* jest lit. *pavadìnis arklỹs* (por. *pavãdis* 'wodza, rzemień do prowadzenia konia'). Forma *pavad-ininkas* 'koń luzak', figurująca w słowniku Nesselmanna (1851), jest papierową transpozycją Szyrwidowego *pavad-nykas*. Na to LKŽ nie daje żadnych zaświadczeń gwarowych.

pavainìkis, *pãvainikis*, *-ė* 'nieślubny — o dziecku' — drw. od zwrotu przyimkowego *po vainikù* 'pod wiankiem' (zob. *vainìkas*). Znacz. etym. 'dziecko spłodzone pod wiankiem', czyli w czasie, gdy matka nosiła jeszcze wianek na znak dziewictwa. War. *póvainikis*. — Drw. *póvainikė* 'panna z dzieckiem'. — Inne nazwy nieślubnego dziecka to *betė́vis*, *beñkartas*, *bõstras*, *ìšgamas*, *ìškekšinis*, *ìšmanginis*, *ìšmerginis*, *ìštarška*, *mergáutinis*, *pamergỹs*, *panáutasis*, *pasigautìnis*, *pavìržis*, *slapùkas*, *susigautìnis*, *šepšìnis*, cps. *devýntėvis*, *meĩgvaikis*, *šẽpgaudas*, *tribam̃bis*; grupy nominalne: *gývas kraĩtis*, *lãpės vaĩkas*.

pavalkaĩ I, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. ʻchomąto, uprząż wkładana na szyję koniowi pociągowemu’ (*Važúojami devynelì pavalkaĩ*). SD «chomąto, helcium». Dopóki w znaczeniu ʻchomąto’ był używany wyraz *kamañtai* (zob.), dopóty *pavalkaĩ* oznaczało tylko ʻmiękką część chomąta, podkład z miękkiego materiału, wsuwany pod chomąto’, por. *Užmauk pavalkùs, aš kamantus uždėsiu*. *Pasidariau kamantus, pinsiu pynę ir siūsiu pavalkus*. *Nauji pavalkaĩ, o seni kamañtai*. Formacja dewerbalna na SO *valk-* ⇐ *velk-* / *vilk-* od vb. cps. *pavil̃kti* m.in. ʻwłożyć, ubrać pod spód’. Znacz. etym. ʻto, co się kładzie pod spód’. Paralela: *pãvalkalas* ʻodzienie spodnie, bielizna’: *Drabužis, kurį pavelki po apačia, vadinas pãvalkalas*.

pavalkaĩ II, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. gw. ʻrodzaj sanek do włóczenia pługa’: *Plūgą ar tę žagrę tęsia pavalkaĩs*. Drw. na SO *valk-* ⇐ *velk-* / *vilk-*, por. *pavil̃kti* m.in. ʻprzeciągnąć, przewlec’. Zob. *vil̃kti*.

pavãsaris, *-io* ʻwiosna’ (żm. *pavãseris*) — jest to drw. od wyrazu *vãsara* ʻlato’ (żm. *vasẽris*) i oznacza porę roku poprzedzającą lato. Podobnie łot. *pavasaris* ⇐ *vasara* (war. *paũsaris*, *pàusaris*). Derywaty z prefiksem *pa-* oznaczają porę styczną z tą, którą oznacza osnowa, tylko nieco wcześniejszą albo nieco późniejszą, por. z jednej strony *parudenỹs* ʻczas pod jesień’ ⇐ *ruduõ* (paralela czes. *podzim* m. ʻjesień’ ⇐ *zima* ʻzima’, dosł. ʻczas przed zimą’), z drugiej strony *pašventỹs* ʻdzień następujący po święcie’ ⇐ *šveñtė* (zob. Urbutis, LKG I, § 743). Pie. nazwa ʻwiosny’ była rzeczownikiem heteroklitycznym: nom. *u̯ēs-r̥ : obl. *u̯es-n-, później nom. *u̯os-r̥ : obl. *u̯es-n-. Por. łac. *vēr*, *vēris* n. ʻwiosna’, gr. ἦρ (*u̯ēsar), potem ἔαρ n. (*u̯esar), ἔαρος ts., stnord. *vár* n., stfryz. *wars*, *wērs* m. (pgerm. *wasra- < *u̯osr-, por. Kroonen 2013, 575). Obok lit. *vas-ar-* stoi scs. *vesna* ʻwiosna’ < *u̯es-n-ā- (por. łac. *vernus* ʻwiosenny’ < *u̯esinos a. *u̯ērinos, por. de Vaan 2008, 663n.). Znacz. etym. ʻjasna pora roku’ (przychodząca po mrocznej zimie). Wyraz motywowany być może pierwiastkiem pie. *h_2u̯es- ʻrozjaśnić się, zaświtać’ (LIV[2] 292), por. wed. *uvā́sa* pf. ʻzaświtało’, *ucchási* prs. ʻświta’, ⇒ wed. *vasantá-* m. ʻwiosna’, *vasántā* ʻwiosną’. Zob. też LEW 1206. — Drw. *pavasarìngas* ʻo zwierzęciu domowym: który w zimie nie było dobrze karmione, jest słabe’, *pavãsariškas* ʻwiosenny (o nastroju, o ubiorze), ciepły (o deszczu)’.

pavéikslas 1. ʻobraz, wygląd’, 2. ʻobraz malarski’, 3. ʻscena, odsłona w sztuce teatralnej’, 4. ʻprzykład, wzór do naśladowania’. SD[1] «przykład, exemplum, paradigma», SD «kształt, forma, figura, wzor» (syn. *veidas*, *būdas*), «przykład, exemplum, paradigma», «wizerunk, archetypus, exemplar», *paveikslą sau darau iš ko* «konterfetuię co» [ʻmalować lub rzeźbić kogoś lub coś’, SPXVI] (syn. *išvaidau*, *išžinklinu*, *imu vaidų*). Forma zróżnicowana względem stlit. *paveislas* (zob.) za pomocą insercji *k*; to z *paveit-slas < *paveid-slas. Akut wtórny, podobnie jak w *véidas*. W kwestii insercji por. *váikstas* ob. *váistas*. Inaczej LEW 556 (za K. Būgą): rekonstrukcja *paveis(t)-klas, to ze zmiany *paveizd-klas; wyraz ma być spokrewniony z *pavéizdas* i *pavyzdỹs*. — Drw. *paveikslìngas* ʻwzorowy; malowniczy’, *pavéikslinis* ʻprzedstawieniowy, figuratywny (o malarstwie); (strona banknotu) na której jest obraz’, SD «wizerunkowy, exemplaris», *paveikslùs* ʻprzykładny, wzorowy’. Vb. denom. *paveikslúoti* ʻfotografować; obrazować na papierze, ilustrować’.

paveislas stlit. ʻprzykład’ (Postylla Morkūnasa z 1600 r.), SD[1] «postawa, habitus, gestus, forma, species» (syn. *pavaizda*), «sposob, modus, ratio, forma...» (syn. *būdas*), «wzor, forma, species, specimen». Pochodzi przez degeminację z *paveis-slas, to z *paveit-slas < *paveid-slas — drw. od rzecz. *véidas* m.in. ʻobraz’ (zob. s.v.). War. z insercją *k*: *pavéikslas* (zob.). Inaczej GJL II, § 173: *-veizd-slas, drw. od czas. *veizdė́ti* ʻpatrzeć’. — Drw. *paveislingas* SD[1] «przykładny, bonum exemplum præbens», *paveislus* SD ts.

pavė́nis, *-io* wsch.-lit. ʻmiejsce cieniste, zacienione’ (war. *pavė́nė*, *pavė́nia*). Formacja postwerbalna na *-ni-* od vb. cps. *pa-vė-ti, znacz. etym. ʻmiejsce osłonięte od wiatru’ (zob.

vė́ti). Odpowiednik łot. *pavẽnis* ʽcień, miejsce w cieniu; schronienie przed wiatrem’ (war. *pavēne*), też *àizvẽnis* ʽmiejsce cieniste’. Būga, RR I, 335 wspomniał o pokrewieństwie *pavė́nis* z adi. *vė́sus*, co powtórzył LEW 556n. Nie jest to ścisłe, ponieważ *vė́sus* / *vėsùs* nie jest derywatem od *vė́(ti)*, lecz od *vės(ti)*, które jest zresztą neopierwiastkiem, zob. *vė́sti*. — Rzeczowniki na *-ni-* rodzaju męskiego są wyjątkowe, por. np. *sváinis, -io* ʽbrat żony’ (drw. od zaimka, zob. s.v.). Gdy chodzi o deverbativa z suf. *-ni-*, to spotykane wśród nich masculina są zwykle wtórnego charakteru, mianowicie pochodzą z przekształcenia starych femininów na *-ni-*, por. np. *bar̃nis, -io* ʽkłótnia’ wobec stlit. *barnìs, -iẽs* f. DP ʽswar, spory, zwady’ (GJL II, § 294). Ta okoliczność w powiązaniu z faktem, że obok *pavė́nis* ukazują się warianty rodzaju żeńskiego *pavė́nia* i *pavė́nė*, skłaniają do hipotezy, że pierwotną formacją było tu f. *pavėnis, *pavėnies. Formy oboczne *pavė́nia* i *pavė́nė* tak się mają do *pavėnis jak stlit. *barnia, barnė* mają się do *barnìs*. — Nie przekonuje próba GJL (*l.c.*) wyprowadzenia *pavė́nis* z *pavėsnis, czyli z formacji o częstszym suf. *-snis*. Brak *pavė́nis* w rozważaniach Ambrazasa 1993, § 70 (ʽVediniai su *-*ni*-’). — Drw. *pavė́ninis, -ė* ʽleń, obibok’ (*Kai nuveisi už pavė́ninio, tai prisraudosi*). Vb. denom. *pavėniáuti* ʽodpoczywać siedząc w cienistym miejscu’ (por. *pavėsiáuti* ⇐ *pavė́sis*).

pavérmu adv. gw. ʽrzadkim ściegiem; gęsiego, jeden za drugim’ — formacja adwerbialna na *-mu* od czas. *pavérti* ʽnawlec, nanizać’ (zob. *vérti*). Por. GJL III, § 672. War. *pavérmui, paver̃miui*.

pavė́sis, *-io* ʽmiejsce cieniste, osłonięte; cień’, SD «ochłoda, refrigeratio» (syn. *vėsa*). Formacja postwerbalna na *-i̯a-* od vb. cps. *pa-vė́s-ti* ʽnieco się ochłodzić; nieco ostygnąć — o jedzeniu; przeziębić się’. Por. *Šiltà be galo, galėtų kiek i pavė́sti* ʽStrasznie ciepło, mogłoby się już trochę ochłodzić’. Osobno zob. *vė́sti*. — Drw. *pavėsìnė* ʽaltana’. Vb. denom. *pavėsiáuti* ʽodpoczywać a. próżnować, siedząc w cienistym, chłodnym miejscu’ (por. *pavėniáuti* ⇐ *pavė́nis*).

pavydė́ti, prs. *pàvydžiu* (war. *pavydžiù, pavýdžiu*, 3 os. *-výdi*, war. *-výdžia*), prt. *-vydė́jau* 1. ʽzazdrościć komu czego’, 2. ʽżałować komu czego, skąpić komu, na co’. SD *pavydžiu* «zayrzę komu, zazrzę, zazdroszczę komu czego». Odpowiada z jednej strony łot. *pavīdêt* 1. ʽzazdrościć’, 2. ʽmignąć, zamigotać’, z drugiej strony scs. *viždǫ, viděti* ʽwidzieć, spostrzegać’ (BSW 357, LEW 557). Pwk. *vyd-* jest formą WSZ do *vid-* / *veid-* ⇐ pie. *u̯id- / *u̯ei̯d- ʽwidzieć’ (LIV[2] 665), o czym dokładniej s.v. *véidas*. Paralele apofoniczne: *mylė́ti, žydė́ti*. Osobno zob. *nevýdoti*. — Drw. *pavỹdas* ʽzazdrość, zawiść’ (⇒ *pavydùs* ʽzazdrosny, zawistny’, *pavỹdžiai* adv. ʽzazdrośnie, zawistnie’), *pavydė́lninkas* ʽzazdrośnik’ (por. *mūčė́lninkas*), *pavydingas* SD[1] «zazdrościwy», *pavyduõlis* ʽzazdrośnik’ (⇒ *pavyduliáuti* ʽbyć zazdrosnym’, ⇒ *pavyduliáutojas* ʽzazdrośnik’). — Neoosn. *pavydėj-*: *pavydėjimas* SD «zazdrość».

paviẽtas stlit., hist. ʽjednostka administracyjna w Wielkim Księstwie Litewskim z samorządem szlacheckim (przed reformą z r. 1566)’ — zapoż. ze stbłr. *povětъ, povjatъ* ⇐ pol. *powiat* (SLA 164, LEW 557), por. błr. *pavét, -a* (ESBM 8, 89).

paviẽtis, *-čio* gw. 1. ʽwsparta na słupach szopa bez ścian, przewiewna szopa na narzędzia gospodarskie (pługi, brony), drewno, słomę’, 2. SD «chłodnik, umbraculum, topium, topiarium opus» [ʽnamiot, szałas lub szopa’ oraz ʽocienione roślinami pomieszczenie letnie stawiane w ogrodzie lub w polu’, SPXVI], 3. ʽaltana, weranda’, SD *pavietis unt namų esųs* «altana, tabulatum supremum, cænaculum super tectum», SD «alkierz, meniana, orum, podium» (syn. *kaladnykėlis*). Zapoż. ze stbłr. *povětь* (SLA 164, LEW 557), por. błr. *pavécь, -i* f. ʽszopa, drwalnia; przybudówka do domu’. War. *paviẽtė, pavíetis, pãvietis*. — *pavietkà* ʽprzewiewna szopa’ — zapoż. z błr. *pavétka, -i* (por. ESBM 8, 90). Zapoż. błr. w pol. *powieć*,

powiatka (zob. Smoczyński 2001, 457).

paviẽtrė stlit., gw. 1. ʻpowietrze przynoszące choroby, zaraza, epidemia' (war. *pavietra* b.z.a.), 2. ʻsmród', 3. ʻpowietrze, przestwór', 4. ʻmiejsce wystawione na wiatr', 5. ʻsilny wiatr, wichura'. Zapoż. ze stbłr. *povětrьje* (SLA 164, ZS 41, LEW 557), por. błr. *pavétra* ʻpowietrze'. War. *pavẽtrė, paviẽtris, paviẽtrius*.

pavilgà 3 p.a. ʻzaprawa do potraw, okrasa, omasta, przede wszystkim tłuszcz, ale też mięso, mleko, jajko, ser' (*Pavilga yra taukas, mėsa ir pienas*). Z innym suf.: *pãvilgas* a. *pavìlgas* 1. ʻzaprawa do potraw, sos', 2. ʻokład, kompres'. Dewerbalne abstractum z suf. *-ā-*, *-a-* i SZ *vilg-* ⇐ *velg-*, por. *pavìlgyti* ʻzwilżyć'. Znacz. etym. ʻto, co zapewnia zwilżenie'. — Drw. *pavìlgalas* ʻzaprawa do potraw' (syn. *pãdažalas*, *prãmetalas*, *ùžtrinalas*).

pavỹnas, *pavìnas*, *-à* stlit., gw. ʻpowinien, powinna': *Kožnas krikščionių žmogus pavinas ir kaltas esti mokėti* (MŽ). *Pavynas jis taip dirbti, kaip aš liepiu*. Zapoż. z błr. *pavín.ny* ʻpowinien' (*pavín.na bycь* ʻpowinno być'), z uproszczeniem geminaty *n.n* jak np. w *nevỹnas*. Por. SLA 164, LEW 558. Oprócz tego są refleksy gwarowe z dysymilacją geminaty, mianowicie dwojaką. Por. 1° *n.n* > *d.n*, *pavỹdnas*, *pavìdnas* (*Kur aš neleidžiu, nepavỹdnas eit*. *Pavỹdna jau atšilt, kuris jau laikas*), 2° *n.n.* > *l.n*, *pavil̃nas* (*Jam pavilna žinot* ʻOn powinien wiedzieć'. *Pavil̃na jam buvo ateit* ʻPowinien był przyjść'). Por. ZS 41, 97, który wskazuje paralelę w postaci *nevil̃nas* (zob.). — *pavỹnastis*, *-ies* f. 1. stlit. ʻobowiązek', 2. gw. ʻpodatek' ⇐ pol. *powinność*, błr. *pavínnascь* (SLA 164, ZS 41). War. *pavinystė* (Mażwid).

pavỹriku adv. gw. ʻjeden za drugim, rzędem, gęsiego', np. *Vaikai, eikit visi pavỹriku*. *Susikinkysme tris arklius pavyriku, skrisme kai mašina*. War. *pavỹrikui*: *Žąsys eina pavyrikui*. Zapewne z uniwerbizacji zwrotu *vyrikas po vyriko ʻmężczyzna po mężczyźnie / za mężczyzną', zob. *výras*. Zdrob. *vyrikas nie jest poświadczone.

pavirkùs, *-ì* gw. ʻdogodny, wygodny', np. *Pasnigo, ir pasidarė pavirkùs kelias*. *Nusisamdžiau pievą šaly, man labai pavirkù*. Izolowane, niejasne.

pãvirpas gw. ʻchłop bezrolny mieszkający kątem w cudzej chacie, komornik; folwarczny robotnik dniówkowy'. Pl. *pavirpaĩ* ʻprości ludzie, gemeines Volk'. Odpowiednik stpr. *powīrps* ʻwolny człowiek, der Freie' (obok tego *powiērpt* ʻporzucić — o małżonce'). Uchodzi za dewerbalne sb. na SZ *virp-* ⇐ *verp-*, por. *ver̃pti* ʻprząść' (zob. LEW 558, Trautmann 1910, 407). Trudne pod względem semazjologicznym.

pavìržis, *pãviržis* gw. 1. ʻnaddatek do umówionej zapłaty', 2. ʻdodatek w naturze wręczany zwalnianemu ze służby parobkowi lub słudze', 3. ʻzapas żywności dawany podróżnemu lub uczniowi wyjeżdżającemu do szkoły', 4. przen. ʻnieślubne dziecko' (*Paėmė mergę su paviržiu*). War. *pavìržė*, też pl.t. *pavìržiai*, *pavìržės*. Prawdopodobnie stoi w związku z czasownikiem stlit. *atviržti* a. *pavir̃žti* ʻdawać (jałmużnę)', DP ʻudzielać (ubogiemu)', zob. s.v. *vir̃žti* III. Zob. też LEW 558n.

pavýtkas gw. ʻzwitek z papieru, służący do zwijania nici w kłębek' (syn. *apvijà*, *pavijà*). Formacja na *-kas* od neosn. *pavyt-*, wyodrębnionej z formy *pavýtas* ʻnawinięty', ptc. prt. pass. do *výti*, *vejù* m.in. ʻzwijać (nici w kłębek), nawijać (na cewkę)', zob. *výti* II. Paralele słowotwórcze: *pridẽtkas* ⇐ *pridė́tas*; *sandẽtkas* ⇐ *sudė́tas*, żm. *sándėtas* (GJL II, § 455); *praduõtkas* ⇐ *pradúotas*.

pavyzdỹs, *-džio* 3 p.a. ʻprzykład, wzór, wzorzec; model; próbka; podobieństwo; wzgląd na co' (DP ʻwzor'). War. *pãvyzdis* 1 p.a. Jeden z rzeczowników postwerbalnych od *pavyzdė́ti* DP ʻwejźrzeć, wyźrzeć, pojźrzeć' (zob. *veizdė́ti*). — Drw. *pavyzdìngas* ʻprzykładny, wzorowy', *pavyzdìnis* ʻprzykładowy, wzorcowy, podawany za wzór'.

pavogà, gen.sg. *pavõgos* 2 p.a. stlit., gw. ʻpowaga, poważanie wśród otoczenia, uznanie, prestiż, znaczenie' — zapoż. z pol. *powaga, -i* (SLA 164, LEW 559). War. *pãvoga*. — Adi. *pavõžnas* stlit. ʻpoważny' ⇐ pol. *poważny*.

pavõjus, *-aus* 2 p.a. ʻniebezpieczeństwo, położenie grożące czymś złym'[368] — abstractum dewerbalne na *-us* od neoosn. *pavoj-*, którą wyabstrahowano z prs. *pavóju, prt. *pavójau[369] od zanikłego czas. *pavóti ʻbyć zdanym na siebie' (?), ʻbyć bezsilnym' (?). Pwk. lit.-łot. *u̯ā- < pie. *h_1u̯eh$_2$- (por. LIV^2 254 ʻverlassen, aufgeben; ablassen, aufhören'). Osobno zob. *vóję̃s*, *votìs*. — Drw. *pavojùs, -ì* ʻniebezpieczny' (*pavojù* adv. ʻniebezpiecznie'), *pavojìngas* ʻniebezpieczny'. — U Dowkonta ukazuje się decompositum *ojus* ʻniebezpieczeństwo' < *vojus ⇐ *pavõjus*. Por. *dãpas* ⇐ *pãtapas*. N.B. LKŽ nie rejestruje cytowanego w LEW 516 war. *ojis*: *oję̨ nu savęs remti* (z Dowkonta).

pãžagas gw. ʻkij od miotły, trzonek' — zapoż. z błr. *póžah, -a* ʻrożen do opiekania' (Urbutis 2009, 322 n., por. ros. *požóg*). Z tegoż źródła łot. gw. *pažags*.

pažastìs, *-iẽs* 3 p.a. f. 1. ʻpacha, wgłębienie pod ramieniem, pod stawem ramiennym; miejsce między ramieniem a bokiem klatki piersiowej', SD «pacha u człowieka, podpasze, ala, axilla»,] *laikýti põ pažastimì* ʻtrzymać pod pachą', 2. ʻpachwina, część podbrzusza między nasadą nogi a brzuchem'. Drw. *papažastẽ* ʻmiejsce pod pachą' (war. *pãpažastis* m.). — Segment *žas-* stoi w związku apofonicznym z *žes-, ukazującym się w indo-irańskiej nazwie ʻręki': sti. *hásta-*, aw. *zasta-*, stpers. *dasta-* < *ǵ^{h}és-to- m. (IEW 447, LEW 560). Por. też łac. *praestō* adv. ʻpod ręką, w pogotowiu', wywodzone z *prai ǵ^{h}estōt. Z innym suf.: pie. *ǵ^{h}és-r- ʻręka', por. gr. χείρ = [k^{h}ēr], gen. χειρός, orm. *jeṙn*, pl. *jeṙkʻ*, het. *kesri* loc. ʻw ręce', toch. A *tsar*, B *ṣar*. Werbalne *ǵ^{h}es- nie zachowało się. Lit. °*žas-ti-* kontynuuje formację na SO, pie. *ǵ^{h}os-ti-, znacz. etym. ʻmiejsce pod ręką'. — Neol. *žãstas* 1. ʻramię, przedramię, część kończyny od barku do łokcia', 2. ʻwyprostowana kiść ręki' — powstał przez odrzucenie prefiksu *pa-* (paralele: *pãšaras* ⇒ *šãras*; *pavojus* ⇒ *vojus*); *atžastis* b.z.a. f. ʻczęść ręki od łokcia do dłoni', *žastìkaulis* ʻkość przedramienia' (por. *káulas*).

pažintìs, *-iẽs* 3 p.a. f. 1. ʻznajomość, fakt, że się kogoś zna' (*Kas turi pažiñtį, tas gauna*), 2. ʻznajomość, fakt, że się jest z czymś obeznanym, biegłość w czym' (DP ʻpoznanie, znajomość, uznanie, rozsądek', SD «poznawanie; rozeznanie; znajomość»). War. *pažiñtis* 2 p.a. Abstractum na *-ti-* od *pažìnti* ʻpoznać, poznawać; znać, być znajomym' (zob. °*žìnti*). Budowa: *pa-žīn-ti-. Paralela: *atmintìs*. — Z innym suf.: *pažìntas* ptc. prt. pass. ʻpoznany', *pripažìntas* ʻuznany, akceptowany' < *pa-žīn-ta-. — Pwk. *žìn-C* przedstawia formę st. zanikowego do SE *žnúo-C < pbsł. *žnō-, po którym nie ma śladu w języku litewskim. Por. z jednej strony łot. *znuõts* ʻzięć', z drugiej strony scs. *znati, -ją* ʻznać' i ros. *znatь* f. ʻarystokracja, magnateria' (znacz. etym. ʻznajomi' < ʻznajomości', zob. REW I, 458) < pbsł. *žnō-ti-. Stosunek SZ *žìn-C* : SE *žnúo-C jest kontynuacją pie. *ǵn̥h$_3$- : *ǵneh$_3$- (por. LIV^2 168, BSW 370n.). — Abstractum na st. pełnym, pbsł. *žnō-ti-, ros. *znatь*, ma odpowiedniki w gr. γνῶσις, -εως f. ʻszukanie wiedzy, dociekanie, badanie; znajomość z kimś', wed. *prájñāti-* f. ʻpoznanie'.

pažį́stamas, *-à* 1. adi. ʻtaki, którego się zna, znajomy, nieobcy, znany' (*Taip man sakė vienas pažį́stamas žmogus. Čia visos vietos man pažį́stamos*), 2. sb. ʻznajomy, człowiek

[368] Poświadczone jako człon złożonych nazw miejscowych, por. za AON, s.v.: *Merga-pil, Merga-pel, Merga-pille* (por. stpr. *mergo* ʻpanna, dziewica'), *Sassen-pile* (zob. *Sasnà*), *Wosis-pile* ob. *Wose-pille* (por. stpr. *wosee* ʻkoza'), *Waistoten-pil* (od n.os. *Waystot*) oraz *Pille-kaym* (por. stpr. *caymis* ʻwieś'), *Pylawkin* przez degeminację z *Pil-lauk- (por. stpr. *laucks* ʻpole', lit. *laũkas* ts. oraz lit. n.m. *Pìlia-laukis*).

[369] Polską repliką tej nazwy jest wieś *Piłsudy* w płd. Żmudzi. Od niej sufiksem *-ski* urobiono tzw. nazwisko posesjonatywne *Piłsudzki*, dosł. ʻten, kto trzyma wieś Piłsudy'. Oboczna pisownia z <ds>, jak w nazwisku marszałka Polski: *Piłsudski*, nie jest polska, lecz rosyjska.

znany komu, pozostający z kim w stosunkach towarzyskich' (*Geras pažįstamas ir už gentį geresnis*), *senì pažį́stami* m.pl. 'starzy znajomi'). Wypadek leksykalizacji ptc. prs. pass. na -*ma*- od *pažį́sta* 'poznaje' < *pa-žin-sta (zob. °*žìnti*). Podobna substantywizacja: *véldamas* 'poddany'.

pažỹtkas, *pažìtkas* stlit., gw. 1. 'pożytek korzyść, korzystna sytuacja, pomyślny skutek, wynik; korzyść materialna, dochód, zysk', 2. gw. 'dobytek, majątek ruchomy i nieruchomy' (*Sudegė daug pažỹtko* 'Spaliło się wiele dobytku') — zapoż. z błr. *pažýtak, -tku* ⇐ pol. *pożytek, -tku*. Por. SLA 165, ZS 41, LEW 560. Ze zmianą rodzaju: gw. *pažytkà* 2 p.a.

pažỹvóti, *pažyvóju*, *pažyvójau* stlit., gw. 1. 'jeść, spożywać — o spożywaniu pokarmu a. napoju, o przyjmowaniu Eucharystii' — zapoż. z pol. przest. *pożywać, -am* (SLA 165). Drw. *pažyvojimas* 'sakramentalne spożywanie krwi i ciała Chrystusa'. — Z innymi prvb.: *sužyvóti* 'zjeść, spożyć, zużyć', *užžyvóti* 'spożyć, zażyć (lekarstwo), wypić (wódkę), zaznać; znieść, ścierpieć kogo' (por. pol. *zażywać, używać*, SLA 230).

pečénka, *pečiánka* stlit. 'pieczyste, pieczeń', wsch.-lit. *pečiùnka* (*Bus gera pečiùnka* 'Będzie dobre pieczyste') — zapoż. ze stbłr. *pečenka* (SLA 165, ZS 42, LEW 561), por. błr. *pjačónka, -i*. SD <pećinka> «pieczenia, assatura, assum vitulinum, bouinum» ['potrawa przyrządzona z kawałka mięsa upieczonego w całości', SPXVI]. Co do akutu por. zapoż. *katénka*, *gángos*, *varánka*.

pẽčėtis, *-ies* a. *pẽčėtė*, *-ės* stlit. 'pieczęć, kawałek wosku lub laku z wyciśniętym znakiem przymocowany dla uprawomocnienia dokumentu' — zapoż. ze stbłr. *pečatь* (SLA 165, ZS 42, LEW 561), por. błr. *pjačácь, -i*. War. *pẽčvietis, -vietė* (*pẽčvėtė, -vėtis*) tłumaczą się kontaminacją slawizmu z rodzimym wyrazem *vietà* 'miejsce', por. Kabašinskaitė 85. — Drw. *pečėtojas* SD «pieczętarz, signator, obsignator lit[t]erarum». Vb. denom. *pečẽtyti, -iju, -ijau* 'opatrywać pieczęcią, pieczętować', SD *pečėtiju* «pieczętuię list», *notpečėtytas* «nieodpieczętowany» (por. *not-*).

pečiaĩ, *-ių̃* 4 p.a. m.pl. 1. 'ramiona, barki, plecy', 2. 'wygięcie ostrza (u siekiery)', *nèšti añt pečių̃* 'nieść na plecach', *plačių̃ pečių̃ výras* 'barczysty mężczyzna', *iš pečių kų darau* SD «silę się, intendo neruos, contendo omnibus viribus», *iš pečių imimas* SD «silenie się», *sutraukiu pečius* SD «zżymam się, contraho humeros» [dosł. 'ściskam ramiona'], *už pečių̃* adv. 'za plecami, z tyłu', idiom *gálvą ant pečių̃ turė́ti* 'mieć głowę na karku', tj. 'być przedsiębiorczym, umieć sobie radzić w życiu'. Derywaty i objaśnienie etymologiczne s.v. *petỹs*.

pečialìnda 1. 'ptak piecuszek, Phyloscopus trochilus', 2. 'ptak jaskółka brzegówka, Riparia riparia'. Złożenie członów *pẽčius* 'piec' i *-linda* n. agt. 'leżący gdzie' (zob. *lendù, lį́sti*). War. metatetyczny: *čepelìnda*. Znacz. etym. 'ten, co włazi do pieca' (gniazdo piecuszka podobno przypomina piec). — War. *pečialánda* pokazuje w II członie refleks stopnia *o land-* (zob. *landýti*), porównywalny np. z *landà* a. *lánda* 'szpicel, szpieg'. Por. *krosnìlanda* s.v. *krósnis*.

pečiavýkštis, *-ščio* gw. 'drewniana podstawa glinianego pieca' — złożenie członów *pẽčius* 'piec' i niejasnego *-vykštis*. War. *pečiavýkštė*, *-výkščia*. Bez insercji welarnej: *pečiavýstas*, *-výstis*, *-výsčius*. Por. *Kai pečiavýkštis drūtas, tai pečius negrius*. *Pečiavýkštė plati, o pečius siauras*. *Sumūryk apačią pečiaus gerai, kad neažsidegtų pečiavýščius*. *Pečiai buvo žemėj suplūkti be pečiavýsčio*.

pečiùrka gw. 1. 'wnęka w boku pieca chlebowego', 2. 'część pieca kuchennego przeznaczona do przechowywania ciepłych potraw, duchówka', 3. 'miejsce do przechowywania żaru', 4. 'popielnik' — zapoż. z błr. *pjačúrka, -i*. War. *pečiùrkė*. Rodzimy

odpowiednik tego wyrazu brzmi *pečiõnė*. — Drw. wstecznym jest tu *pečiūrà*, war. *pečiū̃rė* ʽwnęka w boku pieca; duchówka' (w LKŽ IX, 732 błędnie oznaczone jako zapoż. z pol. †pieczura). Cf. *ū̃turka* ⇒ *ū̃tura*.

pẽčius, *-iaus* gw. ʽpiec', *mólinis pẽčius* ʽgliniany piec', *plytìnis pẽčius* ʽceglany piec' — zapoż. ze stbłr. *pečь*, *-i* f. (SLA 165, ZS 42, LEW 561), por. błr. *peč*, *-y*. Z powodu palatalnego wygłosu osnowy zostało włączone do deklinacji na *-i̯u-* (por. *krỹžius*, *õblius*, *añdlius*). SD: *kakta pečiaus* «czeluść pieca, præfurnium» (dosł. ʽczoło pieca'), *kuriu pečių* «palę w piecu» (syn. *kurinu*), *mielo pečius* «wapiennia, wapiennica, wapienny piec, calcaria fornax...», *pečius duonos* «piec chlebowy, furnus», *pečius trobos* «piec izdebny, fornax hypocausti». Wyraz *pẽčius* odnosi się w zasadzie do pieca ulepionego z gliny. Obok tego jest *krósnis* ʽpiec postawiony z kamienia polnego'. — Drw. *ažupečis* SD «zapiecek, locus retro fornacem», *pečẽlis* ʽmiejsce pod piecem, gdzie trzyma się drewno i kury', *pečinỹkas* ʽmurek przy piecu, służący do siedzenia lub leżenia', *pečiõnė* ʽwgłębienie w boku pieca, schowek; miejsce do przechowywania ciepłych potraw, duchówka', *pečiùkas* ʽduchówka'. Cps. *griñčpečis* (zob. *grinčià*), *pẽčangė* ʽotwór pieca chlebowego' (por. *angà*), *pečdirbỹs* ʽrzemieślnik stawiający piece, zdun' (por. *dìrbti*), *pečiadañgtė* ʽpokrywa pieca chlebowego', por. *dangýti* (war. *pečdañgtė*, z insercją *k*: *pekčdañgtė*), *pečiakurys* SD «piecuch, furnarius» [ʽpalacz'] (por. *kùrti*), *pečialìnda* (zob.), *pẽčiaplūkis* ʽzdun' (por. *plū̃kti*), *pečiavýkštis* (zob.), *viršùpečė* ʽwierzch pieca, miejsce do leżenia na piecu' (por. *viršùs*). — N.m. *Ažupiẽčiai* 2x (zam. *-pẽčiai*), *Pãpečiai*, *Papẽčiai*. N.rz. *Pečiupỹs*, *Peĩčiupis* (*ei̯č'* z *eč'*), *Pečùpė*, *Pẽčvieta* a. *Pẽčvietis* (dosł. ʽmiejsce po piecu smolarskim'), n.jez. *Pečkùltė* (por. *kùlti*).

pečkà 4 p.a. gw. 1. ʽpodpiecek, miejsce pod piecem, gdzie trzyma się drewno i kury', 2. ʽprzedpiecek, miejsce do zgarniania żaru i popiołu', 3. ʽwgłębienie w boku pieca, schowek', 4. ʽława do spania z boku pieca' — zapoż. z błr. *péčka* ʽpiec, piecyk'. — Drw. *pečkelė* SD «macloch, macloszek, murek, riscus» [ʽotwór, dziura, kryjówka', SPXVI] (syn. *unkšta vieta sienoj*).

pėdà, acc.pl. *pė́dą* 3 p.a. 1. ʽstopa', 2. ʽodciśnięty ślad stopy, trop zwierzęcy', 3. ʽmiara długości równa 12 calom'. SD «stopa wyrażona nogą, vestigium»; *pėdomìs* adv. ʽw ślad, śladem'. Odpowiednik łot. *pēda* ʽpodeszwa; ślad nogi, stopy; stopa jako miara długości', *pēdu mērs* ʽcalówka', *linu pēda* ʽwiązka, garść lnu', *arkla pēda* ʽdrewniana podstawa sochy', *masta pēda* ʽosada masztu'. Z innym suf.: *pė́das* 1. ʽślad stopy a. kopyta', SD «kopyto wyrażone na ziemi, stopa kopytna», 2. ʽsnop zboża'. Odpowiedniki bałt.: łot. *pēds* ʽślad stopy', stpr. *peadey* EV ʽskarpety, Sacken [Socken]'. — Drw. *į́pėdin* (zob.), *papė́dė* ʽpodnóże (góry); cokół, podstawa' (por. łot. *papêdis* ʽpięta; obcas w bucie'), *pė́dė* ʽluśnia, (okuty) drążek opierający się na końcu osi, na którym wspierają się drabiny wozu', *pėdelė* SD «soszka, canteriolus, furca» [ʽpodpórka'], *pėdelė kojos* SD «kula, na ktorey chory na nogi chodzi», *pė́dulas* ʽo białych nogach (np. koń)', *pėdžià* ʽrosochaty słup żurawia studziennego', SD «podpora; socha rosochata do podparcia» (n.m. *Pẽdžiai* 3x, *Pėdìškiai* 2x). — Cps. *kãtpėdės* (zob. *katẽ*), *lengvapẽdis* ʽlekkomyślny człowiek' (por. *leñgvas*), *pė́dsakas* ʽślad, trop' (do *sèkti*, por. łot. *pę̄dsaka* ʽtropienie', *pēdsaku darīt* ʽiść tropem'), *pė́dsakis* ʽpies tropiący', SD *pėdsakė* «pies łowczy, ogar, canis venaticus, sagax» (por. *sãkas*), *pėdsekỹs* ʽtropiciel; tropowiec' (por. *sèkti*), n.m. *Pūstapė́džiai* (por. *pū̃stas*), *rãtpėdis* (zob. *rãtas*), *tarpùpėdis* 1. ʽprzedział w stodole, gdzie składa się zżęte zboże, sąsiek', 2. ʽśrodek stodoły, boisko' (por. *tarpu°*). Vb. denom. *pẽdinti* pot. ʽkroczyć, sunąć' (*nupẽdinti* ʽodejść pomału'), *pėdúoti* ʽzostawiać ślady; dreptać, deptać'. — Wszystkie wymienione formacje mają za osnowę przymiotnik wytworzony techniką vṛddhi: *pēd-ó- ʽnależący do stopy, do nogi' (por. Nussbaum 1986, 278). Ten ostatni był drw. od formy słabej atematycznego rzecz. *pōd-s, acc.pl. *po/ed-m̥, por. het. *pāt-* / *pat-*, wed. *pā́t*, *pad-*, łac. *pēs*, *pedis* m., gr. πούς, dor. πώς,

ποδός m. (de Vaan 2008, 462). Zob. *pãdas*. Odnośnie do WSE *pēd-* por. gr. πηδόν n. ʽpióro wiosła' wobec πέδον n. ʽgrunt pod stopami, ląd', δάπεδον n. ʽpowierzchnia ziemi, grunt' oraz uwagi w NIL 537, przyp. 64. — Przysłówki stlit. *pėstomis ėjo* ʽszedł pieszo', gw. *pėstõms* a. *pė́stoms*, też *pėstõs* ʽpieszo, na piechotę' zakładają zanikłe sb. *pėsta o znaczeniu ʽtrop łowiecki' (adv. ʽpieszo' ⇐ ʽidąc po śladach stóp zwierzęcych'). Od tego rzeczownika pochodzą również nazwy ʽpieszego, idącego piechotą', zob. *pė́sčias*.

peĩkti, *peikiù*, *peikiaũ* ʽudzielać napomnienia, nagany, napominać, ganić kogo', SD «ganię, gardzę» (syn. *niekinu*), «lżę kogo, łaię sromotnie, szkaluię; przyganiam komu; strofuię o co kogo» (syn. *baru*), *peikiu su šauksmu* «krzykam przeciw komu», *išpeĩkti* ʽzganić, skrytykować', stlit. ʽzhańbić' (PK 191_{11}), *papeĩkti* ʽzganić, udzielić nagany', *papeikiu* SD «ponieważam kogo». SE *peik-* jest formą zapewne sekundarną na miejscu *piek- (podobnie *kreĩkti*, *smeĩgti*, *veĩkti*). Spokrewnione z goc. *bifaihon* ʽskrzywdzić, oszukać', stang. *fáh* ʽwrogi, wyjęty spod prawa' (ang. *foe* ʽwróg'), stfryz. *fāch* ʽguilty, outlawed', śrwn. *gevēch* ʽwrogi, nieprzyjazny', < pgerm. *faiha- < pie. *poik-o- (Kroonen 2013, 123). Mimo wywodów LEW 525 (s.v. *paĩkas*) dalsze związki pozostają niejasne. — Drw. [zmiana miejsca dla *papeikà*] *papeikìmas* ʽnagana, upomnienie', *peikėjas* SD «ganiciel; przyganiacz; strofuiący», *peikìmas* ʽnagana', *peiktinas* SD «przygany godny», *nepeĩktinas* ʽnienaganny', *peiktójas* ʽkto gani, krytykuje, potępia' (m.in. u Mażwida). — SZ *pik-*: *pìktas* (zob.), *pikùlas* (zob.). — WSZ *pyk-*: *pỹkti* (zob.). — SO *paik-*: *paĩkas* (zob.). Zdaniem Skardžiusa, RR 4, 375n. *papeikà* ʽnagana', SD «obyczaiow ganienie, satyra; pogardzanie; przygana, nagana» stoi na miejscu *papaika wskutek wyrównania wokalizmu do *peĩkti*.

peĩlis, *-io* ʽnóż', *dúoninis peĩlis* ʽnóż do chleba'. SD: *skutiklis peilis* «brzytwa, nouacula, culter tonsorius», *peilis kurpinykų* «gnyp, scalprum sutorium, crepidarius culter» [ʽnóż szewski'], *peilis čebatorių* ts., *briauna peilio* «tylec noża» [ʽtępa strona, grzbiet noża'], *makštis peilio* «nożenki» [ʽpochwa na nóż']. Odpowiedniki bałt.: łot. *peĩlis* ʽnóż', stpr. *peile* ts., *kalopeilis* EV ʽtasak do rąbania / siekania mięsa, Hackemesser' (może to być błąd odpisu zam. <ka**c**o-peilis>; kalka hybrydalna z *kako- oddającym śrwn. *hacke-*, por. Smoczyński 2000, 42, Larsson 2010, 45). Niewyjaśniony pozostaje brak zmiany podakcentowego *ei̯ w lit.-łot. *ie* (†pielis), por. *kreĩvas*, *leĩlas*. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 563. BSW 210 łączył *peĩlis* z *pielà* ʽpiła' i na tej podstawie postulował praformę bsł. *pei̯l-ā-. To nie jest możliwe z uwagi na fakt, że *pielà* (zob.) jest slawizmem. — Rzekomy alternant apofoniczny *pail-* ⇐ *peil-* (por. LEW 563) otrzymuje inne objaśnienie, zob. *paĩlyti*. — Drw. *peilelis* SD[1] «nożyk, cultellus», *peilelis rašytojų unt plūksnų darymo* SD «nożyk do piorek, skrypturał, scalper scriptorius, culter scriptorius».

pekarius, *pèkorius*, *-iaus* stlit. ʽpiekarz' — zapoż. ze stbłr. *pekarь*, pol. *piekarz*, por. błr. *pékar*, *-a*. — U Bretkuna obok *pekarius* ukazuje się neol. *pekarčius* ts. (SLA 165). Budowa: *pekar-čius*. Neosuf. *-čius* charakteryzuje m.in. nazwy osób, por. *im̃čius* ʽłapownik', *sùkčius* ʽkrętacz', *žiñčius* ʽkto wszystko wie' (por. GJL II, § 108). Błędne jest twierdzenie, jakoby *pekarčius* był zapożyczeniem pol. †piekarzec, *piekarczyk* lub błr. *pekarecь*, zob. SLA 165, LKŽ IX, 750.

peklà 2, 4 p.a. stlit., gw. 1. ʽpiekło', SD[1] «piekło, infernum, tartarus, styx, barat[h]rum» (syn. *pragaras*), też pl.t. *pẽklos*: *Nužengė peklosna* ʽZstąpił do piekieł'), 2. ʽniezgoda, wrogość', 3. ʽmiejsce bardzo odległe, zapadły kąt' (*Pasiek tu jį — gyvena užkampy, kokio te pẽklo* ʽZnajdź ty go — mieszka w jakimś zapadłym kącie'), 4. ʽjesienne bezdroże, grzęzawica', 5. ʽwielka ilość'. Zapoż. z błr. *pékla*, ze zmianą rodzaju na żeński. Inaczej SLA 167n. i LEW 564: z pol. *piekło* n. War. m. *peklas* (Bretkun, zob. SLA 166; brak w LKŽ). Zob. też *prãgaras*. — Drw. *peklìnis* ʽpiekielny, jak piekło; nieprzyzwoity (o słowach); wielki' (SD[1] «piekielny, infernalis, stygius»), *pẽkliškas* ʽpiekielny; surowy, okrutny, nie do zniesienia'. —

peklojė́jis DP ʻpiekielny’: *Tasaig yra vardas, ant kurio klaupia ir puola visokias kelis, dangujė́jų, žemė́jėjų, ir peklojė́jų* DP 56_{50} ʻToć jest imię, na ktore klęka i upada wszelkie kolano, niebieskich, ziemskich, i piekielnych’; drw. od formy loc.pl. *peklojè* (por. *dangujė́jis, dienojė́jis, pragarė́jis*; na temat neosuf. *-ė́jis* zob. *dienojė́jis*). — *príepeklai* m.pl. stlit. ʻotchłanie’ (*bet buvo tamsybėse ir priepekluose anuose pragaro* DP 538_{33} ʻale byli w ciemnościach i w odchłaniach onych piekielnych’), *príepeklis* 1. ʻprzedsionek piekła, przedpiekle’, 2. stlit. ʻotchłanie’ (*pavyzė́jęs ing priepeklį, girdė́jo balsus sopulio* DP 153_{5} ʻpojźrzawszy w otchłanie, słyszał głosy żałosne’). — Vb. denom. *pẽklyti, -iju, -ijau* 1. ʻwysilać się, ciężko pracować, mordować się (np. przy żniwach)’, 2. ʻpogrążać się w błocie’ (*Ratai pẽklija, pẽklija iki ašių*), 3. ʻpalić tytoń, dużo palić’, *išpẽklyti* ʻwyjeść do czysta’, *prapẽklyti* ʻzgubić, stracić’, refl. *pẽklytis* ʻzłościć się, awanturować się’ (kalka z pol. *pieklić się*).

pẽkus, *-aus* stlit., gw. coll. ʻbydło’. DP ʻbydło, bydlęta’. SD: *pekus* «bydlę, bydło, skot» (syn. *keltuva* «bydło robotne»), *ganau pekų* «pasę bydło», *gyliojimas pekaus* «gies, gżenie», *priganyt*, *pripenėt pekų* «napaść bydło». War. *pẽkas* (Zíetela). Wyraz znany z jednej strony z gwar wschodnich, z drugiej strony z autorów starolitewskich (Mażwid, Bretkun, Dauksza, Chyliński). Odpowiednik stpr. *peckan* acc.pl. ʻbydło, Vieh’, *stesmu pecku* dat.pl. Trudne. Jeśli *pẽkus* jest wyrazem odziedziczonym, to należy wraz ze *smãkras* i *akmuõ* do grupy form z nieoczekiwanym refleksem *k* zam. *š* (†pẽšus) na miejscu pie. *ḱ. Por. wed. *paśú-* m. ʻbydło’ (gen.pl. *paśvā́ḥ*, acc.pl. *paśvā́ḥ*), *páśu-* n., aw. *pasu-* m., łac. *pecus, -oris* n. ts. (*pecus, -udis* f. ʻsztuka bydła’), goc. *faíhu* ʻmajątek’, stwn. *feho, fihu* ʻbydło’, < pie. *peḱu-, *peḱu̯-és n. ʻbydło, dobro ruchome’. Zob. IEW 797, LEW 564, EWAIA II, 108n. Na temat oboczności lit. *š* i *k* zob. LEW, *l.c.*, GJL I, § 467, Stang 1966, 91n., LIV^2 291, przyp. 11. Jeśli natomiast *pẽkus* nie jest wyrazem odziedziczonym (por. brak odpowiednika łot. i słow.), to może być zinterpretowany jako prutenizm języka litewskiego. Z kolei staropruski wyraz *peckan* można uważać za germanizm, mianowicie za przejęcie formy śrwn. *vëhe* n. ʻbydło’, z substytucją *p* ⇐ *v*/*f*; *k* ⇐ *h* oraz *e* ⇐ *ë*, por. np. stpr. *kelmis* EV ʻkapelusz, Huet [Hut]’ ⇐ śrwn. *hëlme-huot*. Dla całej tej kwestii zob. Smoczyński 2000, § 26. Ostatnio Matasović 2005, 372 wyraził pogląd, że zarówno lit. *pẽkus*, jak i stpr. *pecku* jest pożyczką germańską, prawdopodobnie gocką (por. goc. *faíhu*).

pel̃čiai, *pẽlčiai* m.pl. przest., gw. 1. ʻrama (okna, obrazu)’, 2. ʻrozwidlone drewno do suszenia skóry’, 3. ʻszkielet kosza przygotowany do wyplatania’ — zapoż. z błr. *pjálьcy, -aŭ* m.pl. ʻrama do rozpięcia tkaniny do wyszywania, haftowania’ (SLA 166, LEW 565; por. ESBM 10, 296). — War. sg. *pel̃čius*. Tu też SD *pelčius* «rama abo listwy drzewiane do obrazow», *pelčius lungų* «rama, ramy okien». — Jest też war. z dyftongiem *ie* na miejscu błr. *(j)a*: *piẽlčiai*, *piẽlčius*. Osobno zob. *išpėlioti*.

peldė́ti, *példu*, *peldė́jau* stlit. ʻoszczędzać, żałować komu czego, wzbraniać czego, skąpić’. DP ʻżałować; litować się’. Niejasne. Powiązanie z *pìlti* ʻsypać, lać’ jest o tyle trudne, że stopniem *e* odnośnego pierwiastka jest *pleh$_1$- ʻnapełniać (się)’, nie zaś *pelH-. Można jednak założyć, że *példu* przedstawia sobą praesens na *-d-* od SE *pél-C*, formacji innowacyjnej, dotworzonej do SZ *pìl-C* (zob. *pìlti*). Por. formant *-d^h- w gr. πλήθω ʻbyć pełnym, napełnionym’, tr. ʻnapełnić’. Paralele: *mérda, -dėti* : *mir̃ti*; *skélda, -dėti* : *skìlti*; *skérda, -dėti* : *skìrti*. Przejście znaczeniowe do ʻoszczędzać, skąpić’ mogło nastąpić na podstawie formy zaprzeczonej *nepéldu ʻnie sypię, nie leję’. — Stpr. *ast peldīuns* ʻuzyskał, hat erworben’ (czyt. [peldí.jəns]) jest formą prt. peryfrastycznego od *peldīt, prs. *peldija, o funkcji zapewne kauzatywnej w stosunku do lit. *peldė́ti* (zob. Lav 255). — Również LEW 565 uważa *-d-* za formant werbalny i proponuje powiązanie *peldė́ti* z pwk. *pel-* jak w *pel̃nas* ʻzysk, zarobek’ (pie. *pel- ʻsprzedać, zarobić’). Akut lit. pozostawił on bez komentarza.

peldė́ti, *peldė̃ja* (war. *pelda*), *peldė̃jau* żm. ʽpłynąć, pływać’ (Dowkont) — zapoż. z łot. *peȋdêt*, *-du* (war. *-žu*), *-ēju* ʽpływać, kąpać się’ (Urbutis 2010, 301). LEW 565 uważał wyraz lit. za prapokrewny z łot.

pelė̃ 4 p.a. ʽmysz, Mus’. SD[1] też «szczurek, glis», *marių pelė* SD «popielica, mus ponticus» [ʽgryzoń o szaropopielatym, srebrzystym futerku i puszystym ogonie, Glis glis’, SPXVI]. Alternanty pierwiastka *pel-*, mianowicie SO *pal-*: *pálšas*, *pal̃vas* (zob.) oraz SZ *pil-* (zob. *pìlkas*) wskazują na to, że ʽmysz’ została nazwana według barwy owłosienia jako ʽistota płowa, popielata’. Sb. *pelė̃* jest wraz z łot. *pele*, stpr. *pele*° ʽmysz’ neologizmem na miejscu pbsł. *mūs-i- (BSW 191: pbsł. *mūṣi-*), widocznego w scs. *myšĭ*, *-i* ʽmysz’. Był to drw. tematyczny na *-i-* od rzecz. pierwiastkowego pie. *muH-s, gen.pl. *muH-és / -ós ʽmysz’, por. gr. μῦς, μυός m., łac. *mūs*, *mūris* m., sti. *mū́ṣ-* m.f. [ʽmysz, szczur’], orm. *mukn*, stwn. *mūs*. Zob. ESJS 509. — Drw. *pelė́kas* ʽmyszaty, popielaty — o koniu, krowie’ (por. łot. *pęlēks* ʽszary, popielaty’), *pelė́kis*, *-ė* ʽmyszate zwierzę; siwe zwierzę’, *pelė́nas* 1. ʽnornik, gryzoń z rodziny myszowatych, Arvicola, Microtus’, 2. ʽptak myszołów, Buteo’ (zwany też *pelių̃ vãnagas*), 3. bot. ʽgorczycznik, Barbaraea’. Zdrob. *pelýnas*, *peliùkas*, *pelýtis*, *peliū́kštis*, *pelùitis*, *pelū́kštis*, *pelū́tis*. — Cps. *pelė́da* (zob.), *pelė́gaudai* m.pl. ʽłapka na myszy a. szczury’ (por. *gáudyti*), *pelė́gaudis* ʽmyszołów’, też o kocie, SD «myszołow, mures capiens», *pelė́kautai* m.pl. ʽpułapka na myszy’, SD «łapica, łapka mysza, muscipula» (por. *káuti*), *pelė́sakalis* ʽsokół myszołów, Falco tinnunculus’ (por. *sãkalas*), *peliaaũsis* ʽkto ma uszy jak u myszy’ (por. *ausìs*), *pẽliatakis* i *peltakỹs* (zob. *pélšūdis*). Tu też stpr. *pelemaygis* EV ʽjastrząb myszołów, Rotilwye [Rötelweihe, Turmfalke, Falco tinnunculus]’ (Trautmann 1910, 393), znacz. etym. ʽdusiciel mysz’. — Vb. denom. *peliáuti* ʽłapać myszy’, *pelinė́ti* ts., *pelióti* ts.

pelė́da ʽsowa, Strix’ : łot. *pelêda* ts. Złożenie leksemów *pelė̃* ʽmysz’ i *ėd-*, *ė́sti* ʽżreć’, znacz. etym. ʽistota pożerająca myszy’ (por. LEW 566). Podobne pod względem budowy są wyrazy *bìčėda*, *mažė́da*, *žuvė́da*. — Drw. *pelėdìkė* ʽsowa pójdźka, Athene noctua’, *pelė́dūtis* ʽpisklę sowy’, *pelėdžiùkas* ts., cps. *pelė́dgalvis* ʽmotyl sówka’ (por. *galvà*). — Od neoosn. *pelėd-* utworzono drw. na *-rā-*: *pelė́dra* ʽsowa’. Paralela: *žuvė́dra* ⇐ *žuvė́da*.

pẽlekas 1. ʽpłetwa’ (pl. *pelekaĩ* ʽpłetwy’), 2. gw. ʽogon ryby’, 3. gw. ʽszyjka raka’, 4. gw. ʽpowieka’ (*Akių pelekaĩ ilgi*. *Šviesiais pelekaĩs*). War. *pelẽ̃kas* ʽpłetwa; powieka’. Też f.: *pelekà* ʽpłetwa; ogon ryby’, *pelė́ka* ʽszyjka raka’. Ze zmianą *le* > *la*: *pẽlakas* ʽpłetwa; ogon ryby’, SD <pelakas> «ogon węża, serpentis cauda». War. sonoryzowane: gw. *pẽlegas* ʽogon ryby’, *pẽlega* ts. (paralele s.v. *lenciũgas*). Formacja na *-ek-* od pwk. *pel- ʽpłynąć, pływać’, jaki można wywnioskować z takich form łotewskich, jak *peȋdêt* ʽpływać, kąpać się’ i *peȋdinât* ʽpławić (konie, bydło)’. Znacz. etym. ʽto, co służy do pływania’. Paralele: 1. psł. *ply-tva, stczes. *plýtva* ʽpłetwa; skrzela’, pol. przest. *płytwa* ʽpłetwa’ (XVII w.) ⇐ *plyti ʽpłynąć, pływać’ (ros. *plytь*, *plyvú*, stpol. *płyć*), 2. ros. *plavník* ʽpłetwa’ ⇐ *plávatь* ʽpływać’. Na temat suf. *-ek-* zob. GJL II, § 458. Zob. też LEW 566 (s.v. *pẽlega*).

pẽlenas żm. 1. ʽotwarty ogień, ognisko’ (syn. *pelẽnė*), 2. ʽpopielnik’, 3. ʽpłatek popiołu’. War. *pẽlinas* ʽognisko’. Odpowiedniki bałt.: łot. *pęlns* ʽognisko’, stpr. *pelanno* EV ʽHert [Feuerherd]’. — Pl.t. *pelenaĩ* ʽpopiół’ odpowiada łot. *pęlni* ts. i stpr. *pelanne* EV ʽAssche [Asche]’. War. *pelinaĩ* (*Ugnis pelinais užžerta*). — Drw. *pelenìnis* ʽpopielny, popiołowy’, *pelenai švę̃sti*, SD <pelenay ßwisty> «popielec, cinis consecratus», *pelenynos* f.pl. SD «popielec, dzień popielny» [ʽdzień będący początkiem Wielkiego postu’], *peleninykas* SD «popielnik co popioł robi» — kalka ze stpol. *popielnik* ʽtrudniący się wyrabianiem popiołu, uzyskiwaniem potażu z popiołu drzewnego’ (por. *pelenìnis* : stpol. *popielny* ʽpopiołowy’), *pelẽnius* ʽuwalany w popiele; nieokrzesaniec, grubianin’, SD *pelenius* «gruby, grobijan», cps. *pelenrūsà* ts. (por. *rū́sti*), *pelénvietė* ʽmiejsce, gdzie się zsypuje popiół’ (war. z epentezą *d*: żm. *peléndvietė*, por. *žiaudrùs*). N.m. *Pelẽnė*, *Pelẽniai* 8x,

Peleniaĩ, *Pelẽniškiai* 2x. — Dawniej porównywano pod względem pierwiastka z wyrazami *pelẽ* ʽmysz' (zob. s.v.) i łac. *pollen*, *-inis* n. ʽpył mączny, delikatna, doskonale zmielona mąka; proszek' (por. IEW 802, LEW 566). Raczej do pie. *pel- ʽzapłonąć, stanąć w płomieniach' (por. IEW 805; LIV² 469, bez wzmianki o bałt. *pel-*). Zdaniem LIV², *l.c.* osnowa reduplikowana pie. perfecti *pe-pol- pozwoliłaby nawiązać tu słow. osnowę *pol-*, por. scs. *polěti*, *poljǫ* ʽpalić się, płonąć', ros. *polétь*, stczes. *poleti*, *polí* ts. Tu też nomen psł. *polěno ʽto co się pali, co jest palone': strus. *polěno* ʽkrótki kawałek drewna', czes. *poleno* ʽpolano, szczapa'. (Pol. *polano* ʽkawał drewna, bierwiono', znane dopiero od XVIII w., może być rutenizmem, por. Boryś 2005, 459). Dalej por. psł. inchoat. *pol-ne-: scs. *vŭsplanǫti sę* ʽzapalić się, zapłonąć', czes. *planout* ʽpłonąć, palić się', stpol. *wspłonąć* ʽbuchnąć płomieniem', pol. *płonąć* ʽpalić się płomieniem; błyszczeć, jaśnieć' (por. Vaillant, GC III, 234). — Psł. *pol-men-: scs. *plamy*, acc.sg. *plamenĭ* ʽφλόξ', sch. *plàmên*, *-mena*, ros. gw. *pólomja*, pol. *płomień*, *-mienia*. — WSO *pōl- widać z jednej strony w scs. *paljǫ*, *paliti* ʽφλέγεσθαι, niecić ogień, palić' — causativum-iterativum do *polěti* (por. ros. *paljú*, *palítь*, pol. *palę*, *palić*, *opalić*, *spalić*), z drugiej strony w intensivum *palati < *pōl-ā-, por. stczes. *pálati* ʽpalić się, płonąć', pol. przest. *pałać* ʽgorzeć, palić się, płonąć; świecić się, błyszczeć; być w stanie zapalnym, mieć gorączkę' (przen. *pałać ogniem*, *gniewem*, *miłością*), por. Vaillant, GC III, 423.

pelẽsiai, *-ių* 2 p.a., *pelėsiaĩ*, *-ių̃* 3 p.a. m.pl. ʽpleśń, np. na kiszonej kapuście' (war. *pelẽsai*) — dewerbalny rzeczownik z suf. *-sia-*, *-sa-* od neoosn. *pelė-*, wyabstrahowanej z inf. *pelė́ti* ʽpokrywać się pleśnią' (zob. s.v.). Oboczność tematu fleksyjnego powtarza się w *degẽsiai* / *degẽsai* ⇐ *dègti*; *svilẽsiai* / *svilẽsai* ⇐ *svìlti*, por. GJL II, § 366. — Vb. denom. *pelėsiúoti* ʽpleśnieć'.

pelė́šas gw. ʽmyszatej maści konik miejscowego chowu, bardzo wytrzymały' — drw. od *pelẽ* ʽmysz', z rzadkim formantem *-ėša-* (por. *kevė́ša*, *kripėšà*).

pelė́ti, *pelė́ja* (war. *pẽli*, *pẽla*), *pelė́jo* ʽpokrywać się pleśnią, pleśnieć', *supelė́ti* ʽspleśnieć', *pelu* SD «pleśnieię», *supelė́ti* ʽspleśnieć', *supelu* SD¹ «pleśnieię; popleśnieię». Też o starej pannie: *supelė́jusi sénmergė*, i w złorzeczeniu: *Kad tu supelėtum!* dosł. ʽŻebyś spleśniał!'. Z pochodzenia jest to vb. denom. na *-ėti* od adi. *pel-a- ʽszary' (zob. *pelẽ*). Znacz. etym. ʽpokrywać się zielonkawoszarym nalotem'. — Drw. *pãpelos* f.pl. ʽpleśń na powierzchni piwa', *pelẽsiai* (zob.), *supelės* f.pl. «pleśń» (syn. *susenėjimas*). — Neoosn. *pelėj-* : *pelėjaĩ* m.pl. ʽpleśń', war. *pelė́jai*, *pelẽjai*, SD <peleiey> «pleśń», *pelė́jimai* ts. — Z innym suf.: *pelýti*, *-ìja*, *-ìjo* gw. ʽpleśnieć' — z formantem typowym raczej dla denominatiwów (typ *dalýti*). Caus. *pelýdyti* ʽdoprowadzać do spleśnienia, np. chleb, mąkę'. Osobno zob. syn. *plė́kti*. — Niejasna jest proweniencja osnowy *plēs- w psł. *plěsnĭ f. ʽpleśń', por. cs. *plěsnĭ*, ros. *plésenь*, czes. *plíseň*, *-sně*, pol. *pleśń*. Boryś 2005, 441 na podstawie stchorw. *plijes* ʽpleśń', chorw. gw. *plȋs* ʽwarstwa brudu na skórze; pleśń', słń. gw. *plês* ʽpleśń' i kasz. *ples* m. ʽpleśń' odtwarzał sb. psł. *plěsŭ < *plē-so-, znacz. etym. ʽszary, zielonkawoszary osad, nalot, pleśń'.

pelýnas gw. bot. ʽbylica piołun, Artemisia absinthium' — zapoż. z błr. przest. *pelýnъ* (SLA 166). Por. strus. *pelynŭ* ob. *pelynĭ*. War. *pelỹnas*, *pẽlynas*. Osobno zob. *palýnas*. — SD zaświadcza war. f. *pelynos* f.pl. «piołun, absynthium» (syn. *metėliai*); gw. *pelynà* ts. — Formy gwarowe z suf. *-ūnas*: *pelū̃nas*, *pelū́nas*, wzorują się prawdopodobnie na polskim odpowiedniku *piołun*. Por. rodzimy syn. *mẽtėlė*.

pélkė, pl. *pélkės* ʽbagno, trzęsawisko, błoto'. Odpowiedniki bałt.: łot. *pelce* a. *pelcis* ʽkałuża' (por. *pelcêt* ʽoddawać mocz, szczać'), stpr. *pelky* EV ʽbagno, Bruch [Sumpfboden, Sumpfwiese]' (Trautmann 1910, 393). SE *pelk-* może stać w apofonii ze SO *palk- (por. łot.

palce ʻpotok deszczowy’) i SZ *pilk-* (por. *pìlkas* ʻszary’). Znacz. etym. ʻmiejsce porosłe szarawą, szarzejącą roślinnością’. Por. z jednej strony *balà* ⇐ *bãlas*, *bálti*, z drugiej strony łac. *palūs*, *-ūdis* f. ʻstojąca woda, bagno, jezioro’ ⇐ *pall-*, por. *palleō*, *-ēre* ʻblednąć, być bladym, żółtym’, *pallidus* ʻblady, jasnoszary’, *pallor* ʻbladość’. Transponat ie. *pelHk- / *pl̥Hk-. Dalszy wywód niepewny. Zob. LEW 567, WH II, 243, Schrijver 1991, 210n., de Vaan 2008, 442. — Zapoż. lit. w błr. *pélьka* ʻokno w bagnie, przerębel’, gw. też ʻniezamarzające zimą miejsce na rzece lub jeziorze, tzw. płoń’ (drw. wsteczne *pélja* ʻgłębsze miejsce w wodzie’, *pelь* ʻparów, jar, owalne zagłębienie’), ros. gw. *pelьka* ʻprzerębel’ (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 67). — Drw. *pelkė́tas* ʻbagnisty’, *pelkýnas* ʻmiejsce bagniste, błota’, *pélkinis* ʻbłotny, żyjący na błotach’, *ùžpelkis* ʻmiejscowość leżąca za bagnem’, cps. *raĩstpelkė* (zob. *raĩstas*). Vb. denom. *pelkė́ti*, *-ja*, *-jo* ʻzabagniać się’. — N.m. *Pélkės* 2x, *Pelkỹnė*, *Papélkiai* 2x, *Ùžpelkiai* 12x, *Užpelkiaĩ*, *Ùžpelkis*, *Kum̃pelkė* (*Kump-pelkė), *Pušìnpelkis*. N.rz. *Gỹpelkis* (*Gyv-pelkis, dosł. ʻŻywe Bagno’), *Pélkupis* 7x, *Pel̃kupis*, *Pelkupỹs*. Por. stpr. n.m. *Bitpelkis*, *Ilgenpelke*, *Weispelke*, *Wytopelke*, *Pelkiten* (AON 21, 49, 118, 198, 203).

pel̃nas ʻzysk, zarobek, dochód’. Odpowiedniki bsł.: łot. *nuõpęlns* ʻzasługa, zysk’ (z innym suf. *pèl̦n̦a* f. ʻzarobek’), psł. *pelnŭ ʻzdobycz, zysk’, por. scs. *plěnŭ*, *-a* ʻλάφυρα, τα σκῦλα, łup, zdobycz wojenna’ i ʻαἰχμαλωσία, niewola’, sch. *plȉjen* ʻłup, zdobycz’, słń. *plén* ts., ros. przest. *polón* ʻniewola; jeńcy, niewolnicy’, czes. *plen* ʻłup, rabunek’, stpol. *plon* ʻłup, zdobycz wojenna’ (*dzielić plony* ʻdzielić łup’), XVI w. ʻniewola’, pol. *plon* ʻżniwo, to, co zebrano z pola’, gw. ʻprzyrost ziarna; obfitość zboża’. Zgodność słowotwórcza bsł., por. Būga, RR II, 512n., BSW 213, LEW 567n. Łączono z pie. *pel- ʻsprzedać, zarobić’, por. gr. πωλέω ʻsprzedawać, wydzierżawiać; zdradzić za pieniądze’ (IEW 804: 6. *pel-; LEW 568[370]). Brak jest hasła *pel- w LIV². — Drw. *núopelnas* ʻzasługa’, *pelnìngas* ʻdochodowy, zyskowny, przynoszący zysk, intratny’, *pelniniñkas* ʻszukający dużego zysku, spekulant’, cps. *diẽnpelnis* ʻwyrobnik, robotnik dniówkowy’, por. *dienà* (kalka z nwn. *Tagelöhner*), *rañkpelnis* ts. (por. *rankà*). Vb. denom. *pelnáuti* ʻzarabiać’. Osobno zob. *pelnýti*.

pelnýti, *pelnaũ*, *pelniaũ* ʻzyskiwać, pozyskiwać, zasługiwać; zapracować na co, zarobić’, DP ʻzasługiwać, odnosić, nabywać, zyskać, sprawować’, SD¹ *nupelnau* «korzystam; płużę; pozyskawam; skorzystawam; wysługuię; zasługuię». Refl. *nusipelnýti* ʻzasłużyć się, zasługiwać się’, *pasipelnýti* ʻosiągnąć zysk, dorobić się’. Poświadczona w gwarach fleksja na *-ijù*, *-ijaũ* (inf. *pel̃nyti*, drw. *nupel̃nijimas* ʻzasługa’) przemawia na rzecz denominatywnej genezy tego czasownika, zob. *pel̃nas*. Odpowiednik łot. *pèlnît*, *-u* (war. *-ĩju*), *-ĩju* ʻzarabiać, zyskiwać, zdobywać’. — Neoosn. *pelny-*: *įpelnymas* DP ʻdostanie’, *nupel̃nymas* ʻzasługa’, SD «wysługa, wysłużone», *pelnýtai* adv. ʻzasłużenie, według zasług’, *pelnýtojas* ʻkto zarabia’. — Neoosn. *peln-*: *pelnikáuti*, *pasipelnikáuti* ʻszukać łatwego zysku’ (brak ogniwa pośredniego w postaci n. agt. *pelnikas; por. *kūlikáuti* ⇐ *kūlìkas*).

pélšūdis, *-džio* gw. ʻmysie łajno’ — złożenie z *pelė̃* ʻmysz’ i *šū́das* ʻłajno’. Wziąwszy pod uwagę takie przykłady, jak *kélduobė* < *kẽlia-duobė, *žálgiris* < *žãlia-giris, wypada przyjąć praformę *pẽlia-šūdis, akcentowaną na I członie. Akut jest więc objawem wzdłużenia zastępczego, które zostało wywołane synkopowaniem samogłoski łącznikowej *-a-*. — Innym złożeniem z *pelė̃*, które pokazuje intonację, jest *péltakis* ʻścieg stebnowany’ (liter. *peltakỹs* 3 p.a.), dosł. ʻmysia dróżka, mysia ścieżka’. Tu szczęśliwym trafem utrzymał się war. czterozgłoskowy z akcentem na I członie, por. *pẽliatakis*, *-io*. Por. jeszcze gw. *pel̃takis*, *-io*, gdzie cyrkumfleks jest sprzeczny z trójzgłoskową strukturą wyrazu. W tym świetle również war. *peliãšūdis* 1 p.a. będzie miał innowacyjną akcentuację; możliwe, że wzoruje się ona na

---

[370] Tu na pierwszym miejscu wskazano comparandum w postaci sti. *páṇate* ʻtarguje się’ < *paln-. Tymczasem EWAIA II, 69 wywodzi *páṇate* z *pr̥-nā-, w nawiązaniu do gr. πέρνημι ʻwywieźć na sprzedaż, sprzedać; sprzedać za łapówkę (o politykach)’, stir. *renim* ʻsprzedaję’ (pwk. pie. *perh₂-, zob. LIV² 474).

war. *pelė́šūdis* 1 p.a.

pẽlūs, *-ų̃* m. f.pl. stlit. ʻplewy, łuski ziarna, odpadki pozostałe po wymłóceniu zboża i odwianiu ziarnaʼ (m.in. DP, SD) — forma pluralna od tematu na *-u-*, pbsł. *pelū-C / *peluu̯-V. Por. instr.pl.f. *pelumis*: *tomis pęłumis* DP, *molis su pelumis mintas* SD «oblepa ściany, lutum paleatum» : strus. *sŭ pelŭmi* ʻz plewamiʼ (Būga, RR II, 239). W języku literackim ustalił się nowy temat na *-a-*: *pelaĩ*, *-ų̃*: *grūdaĩ su pelaĩs* ʻziarno z plewamiʼ, *atskìrti pelùs nuo grūdų̃* ʻoddzielać ziarno od plewyʼ. — Odpowiednik łot. *pęlus* pl. ʻplewyʼ. Obok tego młodsza osnowa na *-ā-*: *pęlvas* — z *pęluvas* f.pl. ʻplewyʼ przez synkopę (drw. od neoosn. *peluv-*), z wtórnym zakończeniem: *pęlavas*. Również w słowiańskim widać innowację na miejscu odziedziczonego pdg. *pely, *pelŭve, mianowicie drw. na *-ā-*: psł. *pelu̯-ā- ʻplewaʼ, por. scs. *plěvy* f.pl. ʻἄχυρονʼ, sch. *pljȅva*, ros. *pelëva*, ukr. *polóva*, błr. *pljavá*, czes. *pleva* (przest. *pléva*), pol. *plewa*. Z tym zgadza się stpr. *pelwo* EV ʻplewa, Sprew [Spreu]ʼ. Por. BSW 213, REW II, 331, 394, LEW 568n. Pbsł. osnowa na *-u-* wywodzi się z pie. *(s)pelH-u- (zob. LIV[2] 576, Derksen 2008, 395) i przypomina wed. *palā́va-* m. ʻplewa, łuskaʼ < pie. *pelH-ōu̯- (zob. IEW 31, 803n.), jak też łac. *palea, -ae* ʻplewa; słomaʼ < *palei̯ā-, od pwk. pie. *pelh$_1$- ʻkołysać czym, potrząsaćʼ (por. de Vaan 2008, 440). Osobno zob. *spãliai*. — Drw. *pẽlinas* ʻpokryty plewami — o ubraniuʼ, *pelùdė* ʻplewnik, zasiek, miejsce w stodole, gdzie się przechowuje plewyʼ, SD «plewnik», war. *palùdė* (suf. *-dė* jak w *alùdė*, por. łot. *pęlūde*, gw. *pęlude* ʻplewnikʼ), ⇒ *pẽludis* ʻsito sznurkowe do oddzielania plewʼ; *pelùitas* ʻoblepiony plewami, np. worekʼ, *pelū́nė* ʻplewnikʼ (*Pelū́nėn pelùs sapildinė́ja*, por. Vidugiris 1998, 470), *pelúotas* ʻoblepiony plewamiʼ, SD «plewisty», *pelutìnis* ʻz plew, z plewami (o chlebie)ʼ. — Cps. *lìnpeliai* m.pl. ʻplewy lnianeʼ (por. *linaĩ*), *miẽžpeliai* m.pl. ʻplewy jęczmienneʼ (por. *miẽžiai*), *pélnešis* ʻpłachta do przenoszenia plewʼ (por. *nèšti*), *pelùkinė* ʻplewnikʼ (por. *kìnis*), *pelùsietis* ʻsito do przesiewania plewʼ (por. *síetas*).

pémpė ʻptak czajka, Vanellus vanellusʼ,SD *pimpė* «czayka, parrus». Odpowiednik stpr. *peempe* EV ʻczajka, Kriwittze [Kiebitz]ʼ. Niejasne. LEW 569 przywoływał porównanie z łot. *pempe* ʻkrótki ogon świni; obcięty ogon koński; krótki biczʼ. — Drw. *pempė́tas* ʻpstry jak jajo czajkiʼ, *pémpinas* ʻsamiec czajkiʼ, *pempỹnė* ʻmiejsce, gdzie czajki wysiadują jaja; podmokła, zarośnięta krzakami łąkaʼ. — N.m. *Pémpės* 3x, *Pémpiai*, *Pempiaĩ*, *Pempỹnė*, *Pémpiškiai* 2x.

penaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. gw. ʻobwisłe płatki skóry pod szczękami koguta, indyka lub kury, tzw. dzwonkiʼ. Niejasne. LEW 569 sugerował pokrewieństwo z sb. *pẽnas* ʻpokarm, pożywienieʼ (por. zdanie *Paukštis neša peną savo vaikams*). Synonimami *penaĩ* są *abrū̃sai*, *pakabùčiai*, *pakarū̃klai*.

pénděti, *péndi* (war. *péndėja*), *péndėjo*, zwykle z prvb. *iš-*, *su-* 1. ʻschnąć, usychać, twardniećʼ, 2. ʻpróchnieć, butwieć (o drzewie)ʼ, 3. ʻchudnąć, marnieć (ze starości, z choroby)ʼ. Niejasne. LEW 569n. sprowadzał do pie. *(s)pen- ʻnapinać, naprężaćʼ jak w *pìnti* (LIV[2] 578: *(s)penh$_1$-). Analiza: *pen-dėti*. Według ALEW 777 na st. zanikowym należy tu *pìntis* m.in. ʻhubka do rozniecania ognia przy użyciu krzesiwaʼ. — Nomina: *ìšpenda* c. ʻ(drzewo) suche, spróchniałeʼ (por. typ *ìšpera*), *pendìs*, *-iẽs* f. ʻczerw drzewny, kornikʼ (syn. *trandìs* f.). — Neoosn. *pendė-*: *péndėdinti* cur.: *Ana péndėdin duoną, kad mažai suvalgo*, t.y. *sendin* ʻOna doprowadza chleb do zeschnięcia, żeby go mniej zjadanoʼ. Obok tego *péndinti* (*pend-dinti): *Ana péndin duoną, kad neėstų daug*. — SZ *pind-* ⇐ *pend-*: *išpìndėti* ʻzeschnąć, zbutwieć; spróchniećʼ. Prs. ingress. *pį́sta* (*pind-sta), *piñdo*, *pį́sti* ʻuschnąć, stwardniećʼ; *pìnda* ʻwyschnięty przedmiot lub kawałek jedzenia; wychudłe, wynędzniałe zwierzęʼ.

penė́ti, prs. *penių̀* (3 os. *pẽni*, war. *pẽna*, *pẽnia*, *pénsta*, *penė́ja*), prt. *penė́jau* ʻkarmić, żywić, chować, tuczyćʼ, DP ʻkarmić, paść, wychowywać, żywić, wyżywićʼ. SD *peniu*

«chowam; częstuię» (syn. *girdžiu*, *priimu kų*), «karmię; strawuię kogo; żywię kogo, żywność daię», *atpenė́ti* ʽodkarmić (wychudłe zwierzę)’, *išpenė́ti* ʽwykarmić, wychować’ (*išpeniu* SD[1] «wychowuię, wychowam»), *papeniu arklį* SD «podpasam, podkarmiam konia» (syn. *paganau*), *pripenėt pekų* SD «napaść bydło» (syn. *priganyt*). Refl. *penė́tis* ʽżywić się’, DP ʽkarmić się, żywić się, pożywać, używać, wychowywać się’, *penisi žvėris* SD «żeruie zwierz», *įsipenė́ti* ʽroztuczyć się’, *nusipenė́ti* ʽukarmić sobie, utuczyć sobie’, *pasipeniu* SD «wyżywię się». Odpowiednik łot. *penêt* ʽrozpieścić, znarowić’. Zwraca uwagę brak form na SO †pan- oraz na SZ †pin-, †pun-. Na mocy zestawienia z łac. *penus*, *-oris* n. ʽżywność, zapasy żywności’ < *pen-os- (war. *penus*, *-ūs* a. *-ī* m.f.) odtwarza się pwk. werbalny pie. *pen- ʽkarmić’, por. LEW 569, LIV[2] 471, de Vaan 2008, 458n. — Drw. nominalne: *apýpenai* (zob.), *nẽpena* c. ʽniezdara’, *nenúopena* a. *núopena* c. ʽnienasycony, stale głodny, żarłok’, *pẽnalas* ʽpokarm, żarcie dla świń’, *pẽnas* ʽżywność, pokarm, pożywienie’ (*sužįstų penų ėsti* SD «papać, pappare, mansum cibum comedere» [ʽjeść, być karmionym papką’, SPXVI]), *penãtas* bot. ʽkarmnik, Sagina’ (o suf. *-atas* zob. GJL II, § 410), *penyba* SD «karmienie» (syn. *penėjimas*) i «żywność» (syn. *penukšlas*), *penìmis* (zob.), *peniùkšlas* (zob.), *penulỹs* ʽtucznik’, *penùs* ʽktóry dobrze się tuczy (o gęsi, prosięciu)’, *pę́slas* żm. ʽkarmna świnia’ (z *pen-slas, akut wtórny), *príepenas* ʽosoba będąca na czyimś utrzymaniu, wychowanek’ (⇐ *pripenė́ti*). Por. łot. *penesis* bot. ʽsporysz, Claviceps purpurea’. Cps. *pilvapenys* SD «pasorzyt, pasobrzuch, parasitus, parasitaster...» [ʽten, kto żyje cudzym kosztem’, SPXVI] (por. *pil̃vas*), ⇒ *mokslas pilvopenybos* SD «pasorzyctwo, parasitica ars» [ʽżycie cudzym kosztem’, SPXVI], *šiknapenỹs* ʽskąpiec’ (por. *šiknà*). — Neoosn. *penė-*: *penėtinis* SD «karmny, altilis, saginatus, fartilis» i «strawnik, alumnus, conuictor» [ʽco strawę u kogo za pieniądze ma’, L.], *meitėlis penėtinis* SD «wieprz karmny, porcus saginatus», *penėtojas* SD «karmiciel, nutritor, altor...» (por. *kalbė́tojas* ⇐ *kalbė́ti*), *penėtuvė* SD «karmnik» [ʽpomieszczenie dla świń, chlew’, SPXVI], *pavargusių penėtuvė* SD «szpital vbogich, ptochotrophium» (por. *negalėtuvė* SD «szpital chorych, nosocomium» ⇐ *negalė́ti*). — Od sb. *pẽnas* pochodzi vb. denom. *penáuti* ʽszukać pożywienia (o ptakach)’, *pasipenáuti* ʽszukać sobie pożywienia; pożywić się’. — Od zanikłego n. agt. *penikas a. *penikis ʽten, co się żywi’ pochodzi vb. denom. *penikáutis* ʽżywić się’ (*Tu dūmoji, kad aš penikáutis atejau*). Por. *kūlikáuti* ⇐ *kūlìkas*. Brak osnowy nominalnej z suf. *-ik-* stwierdza się również w wypadku *mainikáuti*, *pelnikáuti* i *samdikáuti*.

penìmis, *-ė* adi. ʽtuczony’ (o wieprzu, świni) — drw. od neoosn. *penim-* ⇐ *pẽnimas* ʽtuczony’, ptc. prs. pass. od prs. *pẽni* ʽkarmi, tuczy’ (zob. *penė́ti*). Por. *ariamìnis* ⇐ *ãriamas*. — War. zasymilowany: *penìnis* (*n-n* < *n-m*), np. *Peninès kiaules varydavo ligi Karaliaučiaus pėsčioms*. — Z substantywizacji ptc. prs. pass. pochodzi *penìmas*, *-o* ʽtucznik’, war. *pẽnimas*, *-o*. — Z substantywizacji adi. *penìmis* ʽtuczony’ pochodzi *penìmis*, *-io* ʽkarmny wieprzek a. świnia, tucznik’, *penìmė* ʽkarmna świnia’, por. *Meitėliai penimiai, paršai peniukšlai* ʽKarmne wieprzki, prosięta tuczone’.

peniùkšlas gw. ʽpokarm, karma’ — drw. z neosuf. *-ukšlas* od czas. *peniù*, *penė́ti* ʽkarmić, żywić’. Inaczej GJL II, § 235: drw. od sb. *pẽnas* ʽpokarm’. — War. *penùkšlas* ukazuje się m.in. w DP i SD. — Drw. *peniùkšlis* ʽtucznik’, war. *penùkšlis*.

penkerì, f. *peñkerios* 3 p.a. ʽpięcioro, pięć’, np. *Penkerì rãtai, peñkerios akė́čios* ʽPięć wozów, pięć bron’. Liczebnik zbiorowy, utworzony suf. *-er-* od liczebnika głównego *penkì* ʽpięć’. — War. suf.: gw. *penkelì*, *peñkelios*, np. *Pas juos buvo sūnus penkelių̃ a šešelių̃ metų* ʽMieli syna pięcio- czy sześcioletniego’. *Peñkelias bites turi* ʽMa pięć barci’. Por. też SD: *pinkeli metai* «pięcioletny czas», ⇒ *pinkeliopas* «pięcionasobny». — Drw. *penkérgė* ʽmoneta rosyjska z czasów carskich o wartości 25 kopiejek’ (war. *penkélgis*) — z *penker-kė (por. *ketvérgė*), *penkérgis* ʽpięcioletni — o zwierzęciu’, z *penker-kis (war. *penkélgis*), *peñkeria* (*tíek*) adv. ʽpięć razy (tyle)’, ⇒ *peñkerias* ʽpięć razy większy, pięciokrotny’; *penkeriópas*

(zob.).

penkeriópas, *-a* ʽpięcioraki, pięciu rodzajów' — drw. z suf. *-opas* od liczebnika zbiorowego *penkerì*, f. *peñkerios* ʽpięcioro, pięć'. Rzadki war. *penkeriókas* ts. ma zakończenie *-okas* jak *-aki* w pol. *pięcioraki*. GJL II, § 379: «Wzajemny stosunek przymiotników na *-opas* i *-okas*, słow. *-akъ* stanowi zagadnienie indoeuropeistyczne, dalekie jeszcze od rozwiązania». — Gdy *penkeriópas* zaczęto rozumieć jako derywat od liczebnika głównego *penkì* ʽpięć', doszło do metanalizy *penk-eriopas* i do ustalenia się neosufiksu *-eriopas*. Świadczą o tym takie neologizmy, jak *daugeriópas* ʽwieloraki', *tūleriópas* ʽróżnoraki', *visokeriópas* ʽwszelaki'.

penkì, f. *peñkios* 4 p.a. ʽpięć'. Forma męska *penkì* (łot. *pìeci*, f. *pìecas*) stoi na miejscu pb. *penke z pie. *penkᵘ̯e (indecl.). Odpowiedniki ie.: gr. πέντε (eol. -πεμπε), wed. *páñca*, orm. *hing*, łac. *quīnque* (zam. *quinque < *kᵘ̯enkᵘ̯e), stir. *cóic*, walij. *pymp*, goc. *fimf*. Zob. LEW 570, IEW 808, Lejeune 1972, § 35, de Vaan 2008, 509. Na temat formy scs. *pętĭ* zob. s.v. *peñktas*. — Zakończenie lit. *-i* zam. *-e* tłumaczy się wyrównaniem analogicznym do sąsiedniego liczebnika *keturì* ʽcztery'. Osobno zob. *peñktas*. — Drw. *penkerì* (zob.), *peñketas* 1. ʽpięcioro, pięć'[371], 2. ʽpiątka — ocena szkolna', *penkíese* adv. ʽw pięciu, w pięcioro, w piątkę' (war. *penkíesa*, *penkíesu*), *peñkus* ʽkarta piątka'. Tu też *pa-penk-ìnis* ʽmoneta o wartości pięciu groszy', SD *papinkinis* «piętak, grosz popiętny, quinarius nummus» — kalka ze stpol. *po-pięt-ny*. — Cps. *pempir̃ščiai* (zob. *pir̃štas*), *penkiãgubas* ʽpięciokrotny' (por. *gùbti*), *penkiapū́ris* (zob. *pū́ras*), *penkiólika* ʽpiętnaście' (por. °*lika*), *penkìskart*, *peñkis-* adv. ʽpięć razy' (por. *kar̃tas*). — Zredukowany temat *penk-* w I członie: *peñkakė* a. *-ãkė* ʽkarta z pięcioma oczkami' (por. *akìs*), *peñklitis* ʽpieniądz pięciolitowy' (por. *lìtas*), *peñkmetis* ʽpięciolecie' (por. *mẽtai*), *penkpir̃štis* ʽpalce dłoni' (por. *pir̃štas*).

peñktas ʽpiąty', liczebnik porządkowy do *penkì* ʽpięć'. Odpowiada z jednej strony łot. *pìekts*, *pìektaĩs* ʽpiąty', stpr. *penckts*, *pyienkts*, *piēncts* ts., z drugiej strony psł. *pęk.tŭ, scs. *pętŭ* ʽpiąty' (sch. *pêtî*, ros. *pjátyj*, czes. *pátý*, pol. *piąty*). Pie. *pénkᵘ̯-to- ʽpiąty', por. goc. *fimfta*, gr. πέμπτος (z *penptos), łac. *quīntus* (z *quinctus < *kᵘ̯enktos < *kᵘ̯enkᵘ̯-tos). Grupa lit. *-nkt-* jest uderzającym archaizmem, porównywalnym tylko z *-ṅkt-* w toch. B *piṅkte*. — W słowiańskim na podstawie ordinale *pętŭ* ʽpiąty' zbudowano nowe cardinale *pętĭ* ʽpięć'. Wyparło ono odziedziczony refleks †pęče ʽpięć' (z pbsł. *penke < pie. *penkᵘ̯e) jeszcze w epoce przedhistorycznej. — Drw. *penktùkas* ʽmoneta pięciocentowa; piąta część pola; pociąg przyjeżdżający o piątej godzinie', *pinktas liekas* SD «piętnasty», cps. *penktãdalis* ʽpiąta część' (por. *dalìs*), *penktãdienis* ʽpiątek' (por. *dienà*).

pentìnas 1. ʽostroga u koguta lub gęsi, tj. pazur wystający z tyłu nogi i ku tyłowi skierowany', 2. ʽostroga u buta, tj. kabłąk metalowy, służący jeźdźcom do pobudzania konia do biegu'. War. *péntinas*. Z tym zestawia się cs. *pętĭno* ʽostroga', zob. BSW 214, REW II, 477, LEW 571. Opisowo: denominativum na *-ina-* od *pent-* jak w *péntis*, *-ies* m.in. ʽpięta'. Historycznie: denominativum z suf. *-na-* od osnowy *penti-* ⇐ *péntis*, por. *ãkstinas* ⇐ *aksti-* (*akstìs*); *ãvinas* ⇐ *avi-* (*avìs*). — Z inną budową: łot. *piêši* m.pl. ʽostrogi' < *pentiai̯, *kaulu pieši* ʽostrogi na nogach koguta'.

péntis, *-ies* 1, 3 p.a. f., *pentìs*, *-iẽs* f. 4 p.a. 1. ʽobuch, tępa strona siekiery', SD[1], SD «obuch», *pinčiu kų mušt* SD «obuszkować» [ʽobuchem, czyli obuszkiem, na kształt czekana, bić', L.], 2. ʽpięta' (*Batas péntį graužia*), SD *pintis* «pięta, calx» (dziś w tym znaczeniu

[371] Por. *Buvo devynetas vaikų, peñketas numirė* ʽByło dziewięcioro dzieci, pięcioro umarło'. — *Yra čia vienas bernas, kursai turi pęketą duonos miežienės, ir dvi žuvi* DP 123_{27} ʽJest tu jedno pacholę, ktore ma pięć chlebow jęczmiennych, i dwie rybie'. — Też w znaczeniu ʽokoło pięciu', np. *Atnešk penketą pagalių* ʽPrzynieś z pięć polan'.

używa się wyrazu *kul̃nas*), 3. ʽpiętka kosy, część kosy przy uchu', 4. ʽgrubszy a. tępy koniec przedmiotu', 5. ʽspodnia część ula zrobionego z pnia', 6. ʽpłoza pługa', 7. gw. ʽhuba, grzyb na drzewie, Polyporus'[372]. *lig pénčiai* a. *lig pénties* adv. ʽdo ostatka', *péntis laižýti* ʽschlebiać, pochlebiać' (dosł. ʽpięty lizać'). Odpowiedniki bałt.: łot. *piêts*, *piêtis*, *piête* m.in. ʽobuch siekiery', stpr. *pentis* EV ʽpięta, Verse [Ferse]'. Z uwagi na intonację w łot. *piêtis* Būga, RR II, 513n. zrekonstruował pierwotny pdg. litewski jako nom.sg. *pentìs, acc.sg. *péntį. Pod względem semazjologicznym chodzi tu o przenośne użycie wyrazu, który pierwotnie oznaczał ʽpiętę, tylną część stopy'. Obok bałtyckiej formacji na *-ti-* stoi słowiańska na *-tā-*: scs. *pęta* ʽpięta, πτέρνα', pol. *pięta*, ros. *pjatá*, sch. *péta*, *pêtu*, < *pen-tā- a. *pin-tā-. Zob. BSW 214, LEW 571. Znacz. etym. ʽnaprężona część ciała' (Boryś 2005, 434). — Jeśli akut litewski jest odziedziczony, to przemawia on na rzecz pwk. sețowego, pb. *pēn-ti- < *penh$_1$-ti-, i za skróceniem — w słowiańskim — długości pochodzenia laryngalnego. Pie. *(s)penh$_1$- ʽciągnąć, napinać, naprężać' (LIV^2 578, Derksen 2008, 399). Zob. *pìnti*. Porównywalne przykłady z suf. *-ti-* sprzężonym ze st. pełnym wymieniono s.v. *kertìs*. — Drw. *atãpentė* a. *atãpentis* f. 1. ʽtylna część stopy, zapiętek', 2. ʽtylna część obuwia nad obcasem; obcas', 3. ʽzapiętek w łapciach', *papéntis* ʽpiętka, pierwsza kromka odkrojona z bochenka' (war. *pepéntis*), *pentẽlė* ʽobuszek do klepania kosy', *pentìnas* (zob.), *ùžpentis* a. *užùpentis* ʽtylna część stopy, zapiętek; ostroga koguta, gęsi); ustronie, zakątek'. Cps. *kirvãpentė* a. *kirviãpentė* ʽobuch siekiery' (por. *kir̃vis*). — N.m. *Pentìškės*, *Pentìškiai*, *Peñtupiai*, *Pentvir̃šiai*.

pẽpinti, *pẽpinu*, *pẽpinau* stlit. ʽpieścić' [ʽotaczać nadmierną opieką, troskliwością, dogadzać', SPXVI]: *jūsų kūnus, kuriuos teip labai pepinate ir gražinate... pelenuosn... apgręš* DP 580$_{51}$ ʽwasze ciała, ktore tak pieścicie i stroicie... w popioł... obroci'. *Jumus tad bylome dukteres Syono, dūšios švietiškos, silpnosios, pepintos dukteres, o ne sūnūs* DP 424$_{43}$ ʽWam tedy mowiemy corki Syońskie, dusze świeckie, mdłe, pieszczone corki, a nie synowie'. Refl. *pẽpintis* ʽpieścić się' [ʽokazywać czułość; postępować z czułością', SPXVI]: *Nežaiskite, nei juokitės, nei pepinkitės su jais* DP 65$_{31}$ ʽNie igrajcie, ani się śmiejcie, ani się pieśćcie z nimi [z dziećmi]'. Przypuszcza się dla *pep-* podstawę onomatopeiczną, por. LEW 571n. — Drw. *pẽpinimai* DP ʽpieszczoty'. — WSE *pėp-*: *pė́pis* ʽgapa, gamoń', ⇒ vb. denom. *pė̃pti*, *pė̃psta*, *pė̃po* ʽtracić siły, słabnąć, robić się powolnym' (*Kas tvermės netur, valnas prie darbo, tas pėpsta*). Tu też *pėpsóti*, *pė̃pso* ʽleżeć w niedbałej pozie, leżeć rozwalonym'.

pẽplė gw. ʽtopola, Pōpulus' — zapoż. z prus.-niem. *pępel* (GL 98, LEW 572), por. nwn. *Pappel* f.

per̃ praep. z acc. ʽprzez, poprzez, przez czas jakiś, z powodu', np. *Jìs pérbrido per ùpę* ʽOn przebrnął przez rzekę'. *Arklỹs šóka per tvõrą* ʽKoń skacze przez płot'. *Per vìsą nãktį budė́jau* ʽPrzez całą noc czuwałem'. *Per tókį vė́ją nelìs* ʽZ powodu takiego wiatru nie będzie deszczu'. *Kepùrė per dìdelė* ʽCzapka za duża'. War. gw. *par̃*. Odpowiedniki bałt.: łot. *par*, stpr. *per*. Wywodzi się przez apokopę z pie. *peri, por. wed. *pári* ʽw koło', gr. πέρι ʽw, przy' (GJL III, §§ 736n., Beekes 1995, 221).

pér- (1) prvb. złożeń czasownikowych, np. *pérbristi* ʽprzebrnąć', *pérplaukti* ʽprzepłynąć', *pérduoti* ʽoddać przez kogoś', *périmti* ʽschwytać i przejąć', *pérsenti* ʽstać się za starym', *pérsiėsti* ʽprzejeść się', *pérsitvarkyti* ʽuporządkować sobie wszystko na nowo', *pérvaryti* ʽprzepędzić (bydło)', *pėržydėti* ʽprzekwitnąć'. — (2) człon złożeń imiennych, np. *pérviršis* ʽnadwyżka', *péreiga* ʽprzejście'. — Prvb. *per-* ma odpowiedniki z jednej strony w stpr. *per-* (*perēit* ʽprzyjść'), *pēr-* (*pērgimmans* acc.pl. ʽstworzenia') oraz psł. *per- (scs. *prě-*, ros. *pere-*, pol. *prze-*), z drugiej strony w łac. *per-* (*percurrō* ʽprzebiegać', *perdō* ʽzgubić, zniszczyć', *peruertō* ʽprzewracać'). Zob. praep. *per̃*.

---

[372] Tylko we wschodnio-litewskim, gdzie *péntis* fonetycznie spłynęło z *pìntis* ʽhuba' (zob. s.v.).

perdẽm adv. 1. ʽna wskroś, na wylot, np. przebić’, 2. ʽzupełnie, całkowicie’ (*Medis perdẽm supuvęs*). Przysłówek z formantem -*m*- od neoosn. *perdė*-, wyabstrahowanej z vb. cps. *pérdėti* (= *per-dė-ti*) m.in. ʽkłaść na wskroś, kłaść (kładkę) na szerokość (rzeczki), zob. *dė́ti*. Paralele: *į́dėm, núodėm, prãdėm*.

perdiẽn adv. ʽprzez dzień, w ciągu dnia’ — ze zwrotu przyimkowego *per diẽną* (zob. *dienà*), który uległ ściągnięciu i apokopie. Por. *pernãkt* ⇐ *per nãktį, pervir̃š* ⇐ *per vir̃šų* (GJL III, § 641).

pereĩminos, -*ų* f.pl. gw. 1. ʽmiejsce, przez które wszyscy dla własnej wygody przechodzą, przejeżdżają lub przepędzają bydło’, por. *Kokios čia jumi pereĩminos per mano pievas! Čia tai pačios pereiminos, visi per čia ir važiuoja, ir gyvulius veda, ir pėsti eina*, 2. ʽprzesmyk, wąski pas ziemi oddzielający dwa jeziora’ (bez przykładów w LKŽ). Prawdopodobnie złożenie członów *perej*- i -*mina*, pl. -*minos*. Człon I do *perejaĩ* adv. ʽna wskroś’. Człon II porównywalny z wyrazami *ìšmina* ʽścieżka wygnieciona w zbożu przez zwierzęta’, *prieminà* ʽzadeptana rola a. grządki; stratowane miejsce na skraju wsi, gdzie spędza się bydło’ (zob. *mìnti*). Znacz. etym. ʽścieżka idąca na przełaj, najkrótszą drogą’.

perejaĩ adv. gw. ʽna wskroś, przez wnętrze czego, na wylot, przez całą długość a. szerokość czego; przez cały czas, wciąż, ciągle’. Pochodzi od dewerbalnego rzeczownika *pereja ʽprzejście, przechód’ ⇐ *pér-ei-ti* ʽprzejść, przeszyć na wskroś’. War. *parejaĩ*. Z innymi zakończeniami: *perejõ*, *perejõs* a. *parejõs* ʽna wskroś, na wylot, ciągle’ (skostniała forma gen.pl.f.). Krótkowokaliczny morfem -*ej*- jak w stlit. *ejamas kelias* SD[1] «gościniec, via regia, publica», *perejamas* SD «przebyty, przebytny» oraz w łot. *eja* ʽścieżka, chód, krok’, *ateja* ʽustęp’, *izeja* ʽwyjście’. Nieco inaczej LEW 540, s.v. *parejà*. Dalsze szczegóły s.v. *eĩti*. — Z czasem sb. *pereja zostało zluzowane przez *pérėja* ʽprzejście; przełęcz; przesieka w lesie’, urobione od neoosn. *perė̃j*- ⇐ *pérėjau* (zob. *ėjaũ*). — Drw. przymiotnym od *pereja było *perejìnis* ʽprzechodzący na wskroś (np. o dziurze, kluczu, belce), łączący wprost dwie miejscowości (o drodze)’, *perejìnis sienójis* ʽbelka w ścianie z jednego kawałka drzewa, nie zbijana z części’. Sb. m. *perejìnis* ʽbelka biegnąca przez całe pomieszczenie, na której spoczywają krokwie’ (syn. *ilgìnis*), por. *Per visą kluoną nuo sienos lig sienai perejinis, ė an jo kazlus stato*.

pérėskas gw. ʽsmakołyk’, np. *Riešutai ir vėžiai ne valgis, bet párėskas* ʽOrzechy i raki to nie jedzenie, lecz smakołyk(i)’. Analiza *per-ės-kas*. Drw. na -*kas* od neoosn. *perės*-, którą wyodrębniono z vb. cps. *pér-si-ėsti* ʽprzeżreć się’ (z pominięciem ptk. zwrotnej *si*). Paralele słowotwórcze: *pridur̃kas* ⇐ *pridùrti*; *ėskà* ⇐ *ė́sti*; *dvėskà* ⇐ *dvė̃sti*.

perė́ti, *periù* (3 os. *pẽri*, war. *pẽria*), *perė́jau* ʽ(o kwoce) siedzieć na jajach, ogrzewając sobą jaja wysiadywać pisklęta, wylęgać, wyprowadzać z jaja’, *sėdi višta, peri* SD «nasiada kokosz», *išperė́ti* ʽwysiadywać’, *išperiu* SD[1] «lęgę się, pario», *išperi paukštis* SD «wylęga ptak», *paperė́ti* ʽ(o kwoce) trochę, krótko wysiadywać; doczekać się wyklutych z jaj piskląt; wydawać na świat, rodzić (o krowie, świni), *užperė́ti* ʽzalęgnąć (o jaju)’. Refl. *išsiperėjo vištelis* SD «wylęgło się kurczę». Odpowiednik łot. *perêt*, *perē* (war. *per*), *perẽja* ʽwylęgać’, *zuobus perēt* ʽwyrzynać się (o zębach)’. Pwk. pie. *perh$_3$- ʽwystarać się, dostarczyć’ (LIV[2] 474, IEW 817). Z uwagi na sețowy charakter pierwiastka prs. *periù* musi być innowacją na miejscu *perù < pie. *perh$_3$-e- (jest więcej takich przykładów, por. *semiù* obok *semù* s.v. *sémti*). — W językach bałtyckich znajdujemy przeważnie antewokaliczny allomorf pwk. w SE pie. *perh$_3$- (brak refleksów SZ †pir-, †pur-[373]). Z innych języków por. SZ gr. ἔπορον

[373] REW I, 442 zauważa, że cs. *zaprŭtŭkŭ* ʽniezalężone jajo’, ros. *záportok*, czes. *záprtek*, pol. *zapartek* ts. < psł. *za-pŭrt-ŭkŭ było w literaturze wiązane z litewskim pwk. *per*- jak w *perė́ti*. Inna ewentualność to wywód ros.

ʽdostarczyłem, dałem’, wed. *pr̥ṇā́ti* ʽdaje, daruje, ofiarowuje’ (*pr̥-né-h$_3$-ti), łac. *parō, -āre* ʽprzygotować, załatwić; zamierzać, chcieć’ (*pr̥h$_3$-i̯é-), *pariō* ʽwyprowadzać, wydać, spłodzić, porodzić; nabyć, zyskać’, *pars, partis* f. ʽczęść, kawał, rodzaj, gatunek’ : wed. *pūrtí-* ʽdar, podarek’ < pie. *pr̥h$_3$-tí-). — SO *par-*: *pãparas* ʽniezalężone, złe jajo, zbuk’ (Šlapelis 1940, 178, s.v. *klùikis*; brak tego wyrazu w LKŽ IX, 348). — Drw. *pẽrinti* caus. ʽposadzić kurę na jaja, pozwalać wylęgać się’, *išpẽrinti* ʽwylęgnąć’. Por. łot. *perinât* ʽwylęgać; ogrzewać pod skrzydłami’, *zuobus perinât* ʽdostać zębów’. Nomina: *ìšpera* ʽniezalężone jajo, zbuk’ (syn. *pãparas*), przen. ʽwyrodek, łotr’, *nedãpera* c. ʽktoś upośledzony umysłowo, półgłówek’ (dosł. ʽtaki, którego niedość wysiadywano’), *pãperas* (zob.), *peraĩ* m.pl. ʽzarodki, larwy’ (łot. *pęri* ts., też *peres*), *pẽras* ʽpoczwarka, zarodek, larwa owada, pszczoły; rybie jaja, ikra’ (łot. *pęrs* ʽwyląg; więzienie’), *perẽklė* ʽkokosz, kwoka, kura wysiadująca jaja’ (łot. *perekle*), *perẽkšlė* ts., *vištà perẽkšlė* SD «kokosz nasiadła, gallina incubans» (n.m. *Perẽkšliai*), *pervė* b.z.a. ʽryba, która rzuciła ikrę’ (por. *gleivės* b.z.a., *gleĩvės* ⇐ *gliẽti*). Por. łot. *pere* ʽkokosz na jajach’. [oddzielnie: *perė-*:]. — Neoosn. *perė-*: *išperė́dinti* caus. ʽdoprowadzić do wyklucia się piskląt’ (zwraca uwagę krótkość *-e-* w war. *išper-ẽ-dinti*). Nomina: *perė́toja* ʽkokosz, kwoka’, *perė́tuvas* ʽinkubator’. Por. łot. *perêklis* a. *perēkle* ʽgniazdo ptasie; wylęgłe pisklęta’, synkopowane *pèrklis* ʽgniazdo, miejsce wylęgu’. — Neoosn. *perėj-*: *vištelių perėjimas* SD «kurcząt chowanie, lężenie, pullitio» (syn. *vištelių apyvaizda*).

pérgas 3 p.a., *peȓgas* 4 p.a. gw. ʽczółno, łódź wydrążona z jednego pnia’. Wyraz ten wywodzono dotąd z pie. *perg-o-, mianowicie przy założeniu prapokrewieństwa z psł. *porgŭ ʽpróg, dolna belka futryny drzwiowej’ (scs. *pragŭ*, sch. *prȁg*, ros. *poróg*, czes. *práh, prahu*, pol. *próg, progu*) i przy uwzględnieniu różnicy apofonicznej *perg- : *porg-. Inne comparanda: stisl. *forkr* ʽkij, pałka’, stsas. *ferkal* ʽrygiel, zasuwa’, łac. *pergula* ʽprzybudówka, ganek’. Zob. REW II, 407n., LEW 574, WH II, 228, Boryś 2005, 486, Derksen 2008, 413 (pbsł. *porʔgos), de Vaan 2008, 460 (na temat *pergula* stwierdził: «the meanings are so divergent that nothing definite can be said»). — Alternatywne tłumaczenie podsuwają tu takie nomina z *pér-C-*, które zostały urobione od czasowników złożonych z prvb. *pér-*, np. *péreiga* ʽprzejście’, *pérėja* ts. ⇐ *péreiti* ʽprzejść’; *pérkasa* ʽprzekop’ ⇐ *pérkasti* ʽprzekopać’. W ramach tego modelu można *pérgas* ująć jako drw. postwerbalny *pérg-a- od *pérg-oti, to z metanalizy złożenia *pér-goti (por. *góti* ʽiść szybkim krokiem’). Pod względem semantycznym nomen *pérg-a- mogło być z jednej strony abstractum (n. act.): ʽprzejście na drugą stronę’ (por. łot. *pãrgãjiêns* ʽprzejście’), z drugiej strony nomen instrumenti: ʽto, co służy do przeprawy przez wodę’. Przy takim ujęciu psł. *porgŭ itp. nie są spokrewnione z lit. *pérgas*, z kolei *peȓgas* jest wariantem akcentowym podobnym do *peȓlitas* obok *pérlitas* (zob.).

perynà, gen.sg. *perỹnos* 2 p.a. stlit., gw. ʽprzykrycie łoża w postaci wsypy wypełnionej pierzem, pierzyna’ — zapoż. z błr. *pjarýna, -y* (SLA 166, ZS 42, LEW 574), por. ESBM 10, 309. War. *pierỹnai* m.pl.

pérkolas wsch.-lit. ʽpleciony płot zastawiany na rzece dla połowu ryb, jaz’ — formacja postwerbalna na *-as* od vb. cps. *pérkalti* ʽprzebić’, ze wzdłużeniem samogłoski pierwiastkowej: *kal-* ⇒ *kāl- (zob. *kálti*). War. *perkolà, pérkola, peȓkola*. Znacz. etym. ʽto, czym rzekę przebito, tj. przegrodzono’. — War. gw. bez wzdłużenia: *pérkala* a. *pérkalas* ʽjaz’ (z innym suf.: *pérkalas* ʽgwóźdź’). War. synkopowane: *pérkla, pérklas* ʽjaz’.

perkū́nas ʽpiorun, uderzenie a. grzmot pioruna’ (*perkūnas muša* SD «piorun bije»). Też przekleństwo i złorzeczenie: *Po perkū́nais! Kad tave perkū́nas!* Bez ugruntowanej etymologii

záportok itp. od czas. *pórtitь* ʽpsuć’, cs. *prŭtiti*. Obie te możliwości bierze teraz pod uwagę Snoj 2003, 847 w odniesieniu do słń. *zapȓtek*.

bałtyckiej. Z uwagi na suf. *-ūn-* ruskiego pochodzenia (por. Leskien 1891, 395) może być przekształceniem — drogą wsunięcia *k* — wyrazu *perū́nas* gw. ʻpiorunʼ (LKŽ IX, 863), zapożyczonego z błr. *pjarún*, gen.sg. *peruná* ʻgrom, piorunʼ (por. ros. przest. *perún*, ukr. *perún*). Formy z *k* pozostałych języków bałtyckich: łot. *pērkūns* ʻpiorunʼ (war. *pērkuôns*, *pērkauns*), stpr. *percunis* EV ʻpiorun, Donnerʼ, mogą być lituanizmami. Inaczej LEW 575: rodzime, od czas. *periù*, *peȓti* ʻbić, chłostaćʼ, też ʻuderzać — o piorunieʼ. Podobnie REW II, 345n. Por. syn. *griaustìnis*, *griaũsmas*, *trenktìnis*. Przeciw wiązaniu *perkū́nas* z łac. *quercus* f. ʻoak-treeʼ wypowiedział się W.C. Jaskiewicz, *Studi baltici* IX, 1952, 92, zaś wątpliwości co do związków germańskich (goc. *fairguni* n. ʻmountainʼ < *fergunja- < *perkᵘuni̯eh₂- ʻobszar lesisty w górachʼ) zgłosił Kroonen 2013, 136. — Drw. *perkū́nija* ʻburza z piorunami, błyskawicami i silnym wiatrem, nawałnicaʼ, cps. *perkū́nračiai* m.pl. ʻniewielki wóz do wyjazdu w gościʼ (por. *rãtai*), *perkū́nsargis* ʻpiorunochronʼ (por. *sárgas*). Vb. denom. *perkūnúoti* 1. ʻbić piorunami, grzmiećʼ, 1. ʻłajać, strofować, kląć, przeklinaćʼ (kalka z pol. *piorunować*?). — N.rz. *Perkū́nravis*, *Perkū́nupis*, n. bagna *Perkū́naraistis*, n. błota *Perkū́n(a)balė*. N.m. *Perkūnaĩ*, *Perkū́niškė* 2x, *Perkū́niškis*. — Slawizm *perū́nas* jest osnową n.jez. *Perũnas* i n.m. *Perũnai* 2x[374].

peȓlitas, *pérlitas* gw. ʻprzekąska; pokarm dla dzieckaʼ — sb. postvb. od *pérlisti* ʻprzekąsić, zjeść trochę dla zaspokojenia głoduʼ. Por. refl. *atsilìsti* ʻnajeść się do sytaʼ, *užsilìsti* ʻprzekąsić, nieco zjeśćʼ (†per-si-listi nie jest zaświadczone). Dalsze szczegóły s.v. *liẽsti*. Błędne było odniesienie *peȓlitas* do czas. *líeti* ʻlaćʼ w LEW 576.

peȓnagis, *-io* gw. 1. ʻpożytek pszczeli, pyłek kwiatowy przynoszony przez pszczoły do ulaʼ (war. *peȓnagas*), 2. ʻzdobyczʼ, 3. ʻdochód, zyskʼ (por. *peȓnagė* ʻłapówkaʼ). Pochodzi z substantywizacji zwrotu przyimkowego *per nagą, którego znacz. etymologiczne pozostaje zagadką (zob. *nagà*, *nãgas*). Znacz. etym. rzeczownika: ʻtylna noga pszczoły z koszyczkiem wypełnionym pyłkiem kwiatowymʼ? Por. błr. *óbnaž* ʻpożytek pszczeliʼ < *ob-nog-ĭ (ESBM 8, 81). Zob. też *príešnagis* i *ratúota bìtė*.

pérnai adv. ʻzeszłego roku, łoniʼ. War. gw. *pérn*, *pérnaik* (*pernai-gi), *pérneik* (> *pérnak*, *pérnek*), *pérnais*, *pérnait* (> gw. *pérnot*), *pérnėje*, *pérniai*. Odpowiednik łot. *pḕrn*, przest. *pērni*; drw. *pḕrns*, *pḕrnājs* ʻzeszłorocznyʼ. Niejasne. Jeśli sufiksem jest *-ai*, to *pérn-* może być refleksem złożenia pie. *per-h₁n- ʻzeszłego rokuʼ, gdzie człon II jest alternantem pie. *h₁eno- w gr. ἔνος Hes. ʻrokʼ (por. δίενος ʻdwulatekʼ), zob. LEW 576, Beekes 2010, 426, s.v. ἐνιαυτός. Jeśli sufiksem jest *-nai*, to *pēr-C może kontynuować przysłówek pie. *perh₂-, por. goc. *fairra* ʻdalekoʼ < *perh₂-eh₂. Trzecia ewentualność: *pérn-ai* może być zapożyczeniem niemieckim, por. śrwn. *vërn* ʻzeszłorocznyʼ (wtedy akut byłby sekundarny). Zob. też Heidermanns 1993, 196. — Drw. *pernýkštis* (zob.). Cps. *pérnaimet* adv. ʻzeszłego roku, łońskiego rokuʼ, por. *mẽtai* (⇒ *pernaimẽtis* ʻzeszłorocznyʼ), *própernai* adv. ʻw zaprzeszłym roku, dwa lata temuʼ (por. *pro-*).

pernãkt adv. ʻprzez noc, w nocy, w ciągu nocyʼ — ze zwrotu przyimkowego *per nãktį* (zob. *naktìs*), który uległ ściągnięciu i apokopie. Por. *perdiẽn* ⇐ *per diẽną*; *perviȓš* ⇐ *per viȓšų* (GJL III, § 641).

pernelýg adv. ʻnazbyt, zbyt, zbytnio, zanadto, za dużoʼ, war. akc. *pernẽlyg* (np. *Pernelýg didelė kaina*. *Pernẽlyg girtis, didžiuotis*) — ze ściągnięcia i skrócenia zwrotu *per*

---

[374] Z onomastyki staropruskiej przytacza się n.jez. *Perkune* ob. *Parkune*, ⇒ n. wsi *Perkunen* (AON 120, 234, Vanagas 1981, 254). Ale obecność nazw o osnowie *Park-* (*Parcken, Barken, Parkiten*) i nierzadka wymiana *e*/*a* w pozycji przed *r* każe liczyć się z ewentualnością, że *Perk-* jest wariantem *Park-*, niekoniecznie związanym z apelatywem *percunis* ʻpiorunʼ. Z suf. *-un-* AON 254 wymienił takie nazwy, jak *Labune* (łąka), *Raudune* (rzeczka), *Sirgun* (rzeczka), *Scalune* (las). Zdaniem Trautmanna 1924, 168 n. prymarną domeną suf. *-un-* były nazwy osobowe, por. np. *Assune, Aucktune, Clausune, Merune, Norune, Stalgune*.

nelygiai (por. *per̃nevaliai* 'wbrew woli, pod przymusem'). Zob. *lýgus*. War. *pernelìg, pernél, perlýg, perlìk.*

pernie͂k adv. 'na darmo, na próżno, na marne' (*Tiekos metų darbas pernie͂k nuvėjo* 'Praca tylu lat poszła na marne') — ze zwrotu przyimkowego *per nieką 'za nic' (zob. *nie͂kas*), który uległ ściągnięciu i apokopie. Por. *perpùs* ⇐ *per pùsę, pervir̃š* ⇐ *per vir̃šų* (GJL III, § 641).

pernýkštis, *-tė* 'ubiegłoroczny, przeszłoroczny', w gwarach m.in. o koniu, który jedną zimę już był karmiony w stajni gospodarza (antonim do *šiųme͂tis*), por. Otrębski 1934, 278. Adi. z neosuf. *-ykštis* (por. *naminýkštis*) od adv. *pérnai* (q.v.). War. *pernýkščias*, *pernýščias*. — Neoosn. *pernykšt-*: *pernykštùkas* '(koń, dziecko) urodzony w ubiegłym roku', *pérnykštulis* a. *pérnykštūlis* ts. War. z perseweracyjnym *n* w sufiksie: *pérninkštis* 'ubiegłoroczny' (por. *bažnìnčia* ob. *bažnýčia*).

perpùs adv. 1. 'na wpół, na połowę' (*Perpjauk obuolį perpùs*), 2. 'dwa razy, w dwójnasób' (*perpùs mažiaũ*), 3. 'do połowy' (*Perpùs nuleisti vėliavą*) — ze zwrotu przyimkowego *per pùsę* 'na pół' (zob. *pùsė*), który uległ ściągnięciu i apokopie. Por. *pervir̃š* ⇐ *per vir̃šų* (GJL III, § 641).

persė́da, *pérsėda* gw. 1. 'spleciony z wikliny płot zastawiany na rzece w celu połowu ryb, jaz' (*Nukalė persė́dą per upę, sustatė varžas*), 2. 'tama, np. na młynówce' (*Kai persėda iširo, tai ir melnyčia nebemala*). Sb. postvb. od *pérsėsti* m.in. 'wsiąkając przedostawać się przez co, przesiąkać — o wodzie, krwi, farbie' (zob. *sė́sti*). Būga, RR II, 300 zestawiał lit. °*sė́da* z ros. *séža* 'jaz na rzece' < *sēd-i̯ā-. REW II, 602, s.v. *séža* wymienił jako odpowiednik wyrazu rosyjskiego lit. *sė́džia tiñklo* 'matnia niewodu'.

personà 2 p.a., *persóna* 1 p.a. stlit. 'osoba', np. *parodės V. Dievas trise persónose vyriškose* DP 259_{40} 'ukazał się Pan Bog w trzech osobach męskich'. Zapoż. z pol. *persona* (SLA 167). — War. sufiksalny u Szyrwida: <persuna> SD «osoba, persona». *Atsižvilgėjimas ant persunos daug gal ant sūdo žmonių* SP I, 11_{14} 'Wzgląd na osobę siła może na sądzie ludzkim'. LKŽ czyta *persuna*. SLA 167 czyta *persūna* i wywodzi z błr. *parsuna* (tymczasem ESBM 8, 167 wymienia błr. *parsúna* tylko w znacz. 'portret malarski osoby świeckiej' ⇐ ros. *parsúna*). Zob. też *asabà*, *asmuõ*.

perstekė͂ 3 p.a. gw. 'oścień do łowienia ryb' — według LEW 577 jest to przekształcenie zapożyczonego wyrazu nwn. *Stecken* m. 'kij', mianowicie przez dodanie prepozycji *per-*, nawiązującej do praeverbium czasowników *pérbadyti* 'przekłuć, przeszyć' i *pérdurti* ts. Przekształcenie sufiksalne: *persteklė͂* (por. typ *žūklė͂* 'łowienie ryb'). — Obok tego war. *perstikė͂* 'oścień', gdzie segment *-stik-* odzwierciedla nwn. *Stich* m. 'ukłucie, sztych'. Zob. rodzime *žuvérklas*.

pérsti, *pérdžiu*, *pérdžiau* pot. 'głośno wypuszczać gazy jelitowe, pierdzieć' : łot. *pir̂st, per̂du* ts. Akut wtórny. Do pie. *perd- / *pr̥d- '(laut) furzen' (IEW 819, LIV[2] 473), por. gr. πέρδομαι, pf. πέπορδα (w funkcji prs.), sti. *pardate*, stang. *feortan*, stwn. *ferzan*, alb. *pjerdh*. An onomatopoetic formation. — Drw. *ìšperda* (zob. niżej *ìšpirda*), *perdulỹs* 'pierdzenie' (n. act. typu *kosulỹs*, *raugulỹs*), cps. *perdãkaulis* gw. 'kość kończąca stos pacierzowy' (por. *káulas*). — SZ *pird-*: *pìrdžioti* iter. 'pierdzieć'. Nomina: *ìšpirda* c. wulg. 'ostatnie dziecko, zwł. niemłodych rodziców', war. *ìšperda* (por. pol. *wypierdek, wypiardek* ts. ⇐ *wypierdzieć* 'pierdząc wypuścić', SW), *sénpirda* c. wulg. 'stary pierdoła — o starcu' (por. *se͂nas*). Nawiązanie w psł. *pir̥děti, por. sch. *pŕdjeti*, ros. *perdétь*, *peržú*, czes. *prdět*, stpol. *pirdzieć*, pol. *pierdzieć*, < pbsł. *pird-ē-. Zob. BSW 219n., LEW 577, Vaillant, GC III, 386. — Neopwk. *pirs-* (od interi. *pìrst*, *pir̃st* — o krótkim pierdnięciu, albo też z reanalizy prs. *pirsta < *pirs-sta, do *pirsti 'zacząć pierdzieć'): *pìrsčioti* 'pierdzieć' (*Jei arklys pìrsčio*[*ja*], *viduriai sveiki*

'Jeśli koń pierdzi, [to znaczy, że ma] kiszki zdrowe'), *pirsnóti* 'pierdzieć; biec pomału', *pìrstelėti* 'pierdnąć krótko a cicho'. Nomina: *piȓskus* n. agt. 'pierdzioch, kto często i głośno pierdzi' (paralele: *smiȓskus* ⇐ *smìrsta*; *saũskis* ⇐ *saũsas*)[375], *pìrsla* a. *pirslà* 'tyłek, dupa', przen. 'pierdoła'. — Tu też *piȓznius* 'pierdzioch', z sonoryzacji *pirs-nius; suf. jak w *mìžnius*, *šìknius*; *sn* > *zn* jak w *trìznius*. Neopierwiastka na *-s-* nie uwzględniono w ŽD 226 (rekonstrukcja *pird-dnius, ze znakiem zapytania) ani w GJL II, § 298 (praforma *pirzdnius, rzekomo ze zmiany *pird-snius). Drw. wstecznym od *piȓznius* jest *pìrza* c. 'pierdzioch' (⇒ *pìrzius* ts.).

péršas przest. 'wiersz, wers Pisma św., wers pieśni; zwrotka utworu' — zapoż. z prus.-niem. *verš* (GL 99), por. nwn. *Vers*, stwn. *fers* ⇐ łac. *versus*. War. *féršas* 'linijka pisma lub druku'. Co do akutu por. zapoż. *čvértis*, *stérva*, *vérdėlis*. Osobno zob. *viršas*. — War. z suf. -*mas*: *péršmas* 'wiersz, wers' (LEW 575 z powodu zakończenia *-mas* dopuszcza zmieszanie *péršas* z syn. *põsmas* 'strofa, zwrotka'). — War. z insercją *k*: *pérkšmas* 'wiersz, wers' (por. insercję w *kaniũ̃kšnė* < *kaniũ̃šnė*), drw. *perkšmẽlis* 'wers pieśni; epitafium nagrobne' (por. Z. Šimenaitė, *Gimtoji kalba* 2011:3, 31n.). — Łot. *peȓša*, *pẽrša*, *pèrša* 'wiersz, wers' ⇐ dn. lub śrdn. *versch(e)* (por. ME III, 202, Jordan 81).

peršatìs 3 p.a. gw. 'przejmujący chłód, zimno' (*Peršatìs (vėjo) didelė*. *Peršatìs, vėjas — nė kur pasidėt*) — dewerbalne abstractum z suf. *-ati-* od *peršė́ti* m.in. 'palić, piec', por. *peršùs* 'przenikliwie zimny'. Paralele: *spragatìs* 'trzaskający mróz; upał' ⇐ *spragė́ti*; *kepatìs* 'upał' ⇐ *kèpti* (GJL II, § 412, Ambrazas 1993, § 51).

peršė́ti, *peȓši*, *peršė́jo* 1. 'swędzieć, odczuwać łechcące podrażnienie skóry', 2. 'palić, piec, np. o ranie' (*peȓši žaĩzdą*), 'szczypać (jak język po pieprzu)', 3. przen. 'odczuwać niepokój, trapić się, martwić się', *išperšė́ti* 'zepsuć się, zmarnować się' (*Visi rugiai išperšė́jo — neturėsime duonos*), *nuperšė́ti* 'zacząć swędzieć; zmarnować się'. War. prs.: *peȓša*, *peȓšia*, *peršė́ja* 'swędzi'. — Prócz tego jest prs. atem. *peȓšti* 'swędzi, pali, szczypie', z czasem zreinterpretowane jako prs. na *-i-* od neopwk. *peršt-*: *peȓšt-i*; tematyzacje: *peȓšt-a*, *peȓšč-ia*. Neopwk. *peȓšt-* dał początek paradygmatowi *perštė́ti*, prt. *perštė́jo* 'swędzieć' (paralele: *nerštė́ti*, *niežtė́ti*). War. z insercją *k*: *perkštė́ti*, *peȓkšti* (war. *peȓkščia*), *-ė́jo* ts. — Gdy się sparafrazuje znacz. 'swędzieć' na 'wywoływać chęć drapania', to jasny stanie się związek *perš-* z pwk. pie. *perḱ- 'drapać, ryć, kopać' (por. LIV[2] 475, IEW 821). Nominalne ślady tego pierwiastka widać w wed. *párśana-* m. 'zagłębienie, obniżenie terenu', na SZ: stang. *furh* 'bruzda służąca do odprowadzania wody z pól' (ang. *furrow*), stwn. *furuh* ts., nwn. *Furche* 'bruzda' (EWD 385), łac. *porca* 'skiba; bruzda do odprowadzania wody' < *pork-ā- < pie. *pr̥ḱ-eh$_2$- (de Vaan 2008, 481). — Wysunięto przypuszczenie, że do pwk. *perḱ- może również należeć *paȓšas* 'prosię' (*porḱ-o-), znacz. etym. 'zwierzę, które ryje ziemię, Wühler, Aufreißer', zob. Specht 1944, 34n., LEW 576. Przeciw temu Griepentrog 1995, 193n. — Drw. *ìsperša* 'głęboka koleina, zwykle w śniegu' (*Blogas kelias, daug ìsperšų*), *núoperša* 'nieurodzajny, jałowy kawałek gruntu; miejsce, gdzie nie wzeszło zboże', *peršatìs* (zob.), *peršulỹs* 'swędzenie, ból, palenie', *próperša* (zob.), *peršùs* 'przejmująco zimny — o wietrze, pogodzie'. N.jez. *Peȓšas*, *Péršaja*, *Peršokšnaĩ*, n.rz. *Peršė́kė*, *Peršokšnà*, cps. *Žemé̄perša*, *Žemóperša*[376] (w odniesieniu do znaczenia por. człon *-plėša* w n.rz. *Žemé̄plėša* s.v. *plė́šti*). — SO *parš-*: *praparšas* SD «row, fossa» (syn. *perkasas*). Jest to war. do *próperša* (zob.). Brak refleksów na SZ †pirš-, †purš-.

[375] Wątpliwa analiza *pird-skus w ŽD 124. Ambrazas 1993, § 271 widział w *piȓskus* suf. *-skus*, powstały rzekomo z 'determinatywu *-k-'. GJL II, § 457 słusznie analizował *pirs-kus*, choć w kwestii osnowy na *-s-* nie zajął stanowiska.

[376] Vanagas 1981, 399 wymienia też *Žemé-peršas*, mianowicie jako nazwę terenową, odnoszącą się do brzegu rzeki.

pẽrtis, *periúos, pėriaũs* ʽ(w łaźni) prać się, chłostać się wienikiem, chwostakiem; kąpać się'. SD *periuosi* «kąpię się» (syn. *maudausi*), «myję się» (syn. *mazgojuosi*, *prausiuosi*). Niezwrotne *pẽrti* a. *pérti* ʽbić, chłostać, smagać; kuć (żelazo); strzelać; uderzać (o piorunie); myć, kąpać (dziecko)'. Nomina: *perẽnė* 1. ʽchłostanie się wienikiem; kłótnia, bójka', 2. ʽłaźnia' (por. formant w *gulẽnė, virẽnė*), *pertuvẽ* ʽłaźnia'. Odpowiednik łot. *pèrtiês* ʽkąpać się w łaźni, smagać się wienikiem' obok *pèrt, peŗu, pèru* ʽbić, okładać, chłostać'. Refleks pie. *per- / *pr̥- ʽbić, uderzać' (IEW 819, LIV^2 473). Por. 1° scs. *perǫ, pĭrati* ʽdeptać, dławić, dusić; prać' (typ *berǫ, bĭrati*), *popĭrati* ʽzdeptać, stratować, gwałcić', *zapĭrati* ʽzdeptać', ros. *perú, pratь* ʽprać (bieliznę) kijanką', *poprátь* ʽzdeptać, stratować, pogwałcić', 2° scs. *peretŭ* ʽszybuje, unosi się w powietrzu', 3 pl. *perǫtŭ* (inf. *pĭrati?). Zob. BSW 215, LEW 578. — Z s-mobile należy tu prawdopodobnie lit. *spar̃nas* ʽskrzydło' (zob. s.v.). — SZ *pir-*: łot. *pirêtiês, -uos, -ējuos* ʽsprzeczać się, kłócić się' : scs. *pĭrěti, pĭrjǫ* ʽsprzeciwiać się, zaprzeczać', refl. *pĭrěti sę* ʽspierać się, dyskutować; walczyć', sch. *prèti se* ʽkłócić się, sprzeczać się', stpol. *przeć się o co* ʽbyć w sporze przed sądem', *przeć się czegoś* ʽwypierać się'. Łot. *pirinât* ʽchłostać wienikiem w łaźni'. — Nomen: *pirtìs* (zob.). Por. scs. *pĭrja, -ę* ʽsprzeciw, zastrzeżenie; spór, brak zgody; proces sądowy; pytanie, przypuszczenie; przeszkoda' (⇒ *pĭrĭcĭ, -a* ʽprawnik, jurysta'), stpol. *prza* ʽspór z kimś w sądzie', ros. *prja* ts. — WSZ *pīr-*: scs. *prěpirati* ʽdeptać, gwałcić', ros. *popirátь* ʽdeptać, tratować, łamać, poniżać, gwałcić, upokarzać' (por. °*birati* ⇐ *bĭrati* ʽbrać'). — WSO *pār- ⇐ *păr-: scs. *paritŭ, pariti* ʽlatać', ros. *parítь* ʽszybować, latać, bujać w powietrzu' — iterativum z suf. *-ī- i st. wzdłużonym, pozornie podobnym do typu *-laziti, -vraziti* (por. Vaillant, GC III, 411n.).

pervãzas ʽprzewóz promem a. łódką przez rzekę, jezioro' — zapoż. z błr. *peravóz, -u*, z substytucją lit. *per-* za błr. *pera-*. Por. SLA 167. War. *pervãžas, párvažas* zawierają segment *-važ-* jak w rodzimym odpowiedniku *pérvaža* ʽprzejazd przez bród, rów'. — Drw. *parvãznykas* (*-ninkas*) ʽprzewoźnik', n. agt. na *-nykas*, ukształtowane na wzór pol. *przewoźnik* (por. błr. *peravózčyk*). War. *pervãžnykas* (*-ninkas*).

pervir̃š adv. ʽza wiele, zanadto' — ze zwrotu przyimkowego *per vir̃šų* ʽprzez wierzch — o przepełnionym naczyniu' (zob. *viršùs*), przez ściągnięcie i apokopę. Por. *perdiẽn* ⇐ *per diẽną*; *pernãkt* ⇐ *per nãktį* (GJL III, § 641).

pė́sčias, *-ià* ʽpieszy', np. *Liga raita atjoja, pėsčià išeina* ʽChoroba przybywa konno, odchodzi pieszo'. *Jam reikėjo eiti pėsčiám* ʽOn musiał iść pieszo'. *Pėstíejai visi jau susirinko, o važiuotų da nėr* ʽPiesi już wszyscy się zeszli, a jadący wozami jeszcze nie'. Praforma *pēst-i̯as, drw. od zanikłego sb. *pėsta ʽtrop łowiecki'. Por. przest., gw. *pė́stas, -à* ʽpieszy' oraz gw. *pėstõs* adv. ʽpieszo', stlit. *pėstomis ėjo* ʽszedł pieszo' (s.v. *pėdà*). SD: *pėsčias* «pieszy, pedestris», *eimi pėsčias, pėstomis* «idę pieszo», *lakštanešys pėsčias, gromatanešys* «kursor, poseł listowny pieszy». Paralele słowotwórcze: *slãpčias* ob. *slãptas*; *stãčias* ob. *stãtas*. Inaczej Derksen 2008, 398: *pė́sčias* < pb. *peʔ(d)-ti̯o-, drw. od nomen pbsł. *pēd- ʽstopa', które pochodzi ze zmiany pie. *ped- ʽstopa' według tzw. prawa Wintera. Psł. *pěšĭ ʽpieszy' wyprowadza autor odpowiednio z pbsł. *peʔ(d)-si̯o-. — War. z insercją *k* i zmianą *ks* > *kš*: *pė́kščias* (por. *gul̃sčias* ʽleżący', do czego jest war. *gul̃kščias*). War. z wtórnym *ks*: *pė́ksčias*. — Inne drw. od osnowy *pėst-*: *pėstijà* coll. ʽpiechota jako rodzaj wojsk', *pėstinykas* SD «piechota, ieden z pieszych», też «hayduk, pedes» i «lokay, stafir, lecticarius», *pėstinykai* m.pl. SD «piechota, lud pieszy», *pulkas pėstinykų* SD «rota żołnierzow pieszych, centuria, cohors, phalanx», *pė́stininkas* ʽpieszy, piechur', *pėstìnis* ʽpieszy' (*Daug kareivių, raitų ir pėstìnių*). N.m. *Pesčiaĩ*. — Vb. denom. *pėsčiúoti* ʽiść pieszo', *pė̃stinti* ts. — Niejasne jest przenośne użycie zaprzeczonej formy *nepė́sčias, -ià* pot. ʽniczego sobie, niegłupi, roztropny, bystry, sprytny'.

pèsti gw.: *pripèsti, -pentù, -petaũ* ʽbardzo się zmęczyć, zmordować się' — słabo

udokumentowany czasownik, tylko z Panemunė̃lis, rej. Rõkiškis: *Jau pripetaũ*. Pwk. *pet-* odzwierciedla najprawdopodobniej pie. *peth₁- ʽpadać, upadaćʼ, por. wed. *pátati* ʽleci, lataʼ < *péth₁-e-, gr. πίπτω ʽupaść, paść, zginąć, polec; opaść, osłabnąć; wpaść, dostać się, zabrnąć w co; rzucić się, uderzyć, napaść na kogośʼ < pie. *pi-pth₁-e- (por. LIV² 477, brak wzmianki o lit. *pet-*; LEW 580). Zakładany dla *pèsti* rozwój znaczeniowy: ʽpadać (ze zmęczenia)ʼ ⇒ ʽbyć zmęczonymʼ. — Neopwk. *pes-*: 1° vb. *peslióti* ʽwolno pracować, marudzić, guzdrać sięʼ, *pesnóti* ʽrobić co powoli, nie spiesząc się, guzdrać się, pracować niewydajnie; znacz. etym. ʽbyć zmęczonym, wykonywać powolne ruchyʼ; 2° sb. *pèselis* a. *pẽselis* ʽktoś ociągający się, ospały, opieszały, guzdrała, marudaʼ, też *pèselė*, *pẽselė* c. ʽguzdrałaʼ, ⇒ vb. denom. *pẽseliotis* ʽguzdrać sięʼ. — WSE *pės-*: *pėslà* ʽopieszalec, guzdrałaʼ, *pė̃slinti* ʽiść powoli, wlec sięʼ.

pešl ỹs, *-io* 4 p.a. gw. ʽptak drapieżny kania, Milvusʼ. Analiza: *peš-lys*, drw. agentywny od vb. *pèšti* ʽskubać, drzećʼ, znacz. etym. ʽporywający (drobne ptaki i zwierzęta)ʼ. Por. fakt, że vb. *plùnkiu*, *plùnkti* ʽskubać (drób), rwać (pierze)ʼ w odniesieniu do jastrzębia oznacza ʽporywać dróbʼ. Budowa jak w *baublỹs* ⇐ *baũbti*, *kranklỹs* ⇐ *krañkti*, *šauklỹs* ⇐ *šaũkti*. Por. analizę wyrazu *vãnagas*. — Przez reinterpretację *peš- -slys (por. *patvárslės* ʽlejceʼ, *tìkslas* ʽcelʼ) pojawiła się postać literacka z *s*: *peslỹs* (tak już w DP). Niejasny jest dyftong w war. gw. *pieslỹs*. — N.m. *Pesliaĩ* 2x, *Peslìškės*. N.rz. *Pẽslupis* ob. *Pãslupis*.

pešt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *pèštas*, ptc. prt. pass. od *pèšti* ʽskubać, szarpaćʼ, *pèštis* ʽbić sięʼ. Drw. *peštỹnės* f.pl. ʽbójka, bijatyka, kłótniaʼ (syn. *muštỹnės* ob. *mušỹnė*, *pjūtỹnės*), *peštùkas* 1. n. instr. ʽzadzieracz do wyrywania sianaʼ, 2. n. agt. ʽzawadiaka, awanturnikʼ (por. *kirstùkas*, *muštùkas*), *peštū̃nas* ʽzawadiakaʼ, *peštùvas* ʽhak do sianaʼ, *peštùvės* f.pl. ʽbójka, bijatykaʼ. Paralele s.v. *būt-*, *girt-*, *imt-*, *mest-*, *vest-*.

pèšti, *pešù*, *pešiaũ* 1. ʽskubaćʼ, *pèšti vìštą* ʽskubać kuręʼ, 2. ʽszarpać, wyrywaćʼ, *pèšti pláukus* ʽszarpać za włosy, wyrywać włosyʼ, *pešu plaukus* SD «obrywam włosy», 3. ʽo kosie: źle ciąćʼ, 4. przen. ʽzdobyć, odnieść korzyśćʼ. Refl. *pèštis* ʽbić się, tłuc się; kłócić się; liniećʼ : łot. *pestiês*, *pešuôs*, *pesuôs* ʽzaczepiać słowami, prowokować do kłótniʼ. Pie. *peḱ- ʽrwać wełnę, włosy; szarpaćʼ (LIV² 467), por. gr. πέκω, ἔπεξα ʽczesać, gręplować, strzycʼ (SO πόκος ʽwełna, runoʼ). Gdy chodzi o czasownik łac. *pectō*, *-ere*, *pexī* ʽczesaćʼ, dotąd analizowany *peḱ-to- (prs. na *-te/o-), to van Vaan 2008, 453 wyprowadza *pekte/o- — za G.-J. Pinaultem — z praital. *petke/o-, gdzie pwk. pie. *petḱ- pochodzi z dysymilacji *pepḱ-; była to osnowa reduplikowana od pie. *peḱ- (zob. wyżej). — Drw. *peščióti* ʽposkubaćʼ, *pešióti* ʽskubać (wełnę, pióra), szczypać, szarpać, rwaćʼ. Nomina: *pešenà* c. ʽrozczochraniecʼ, *pešimas* SD «obrywanie» (syn. *raškimas* a. *raiškimas*), *pešẽklis* ʽhak do wyrywania sianaʼ, *pešlỹs* (zob.), *pešùklis* ʽhak do sianaʼ, *pešùs* ʽskłonny do bitkiʼ. Idiom *išeĩti niẽko nepẽšus* ʽOdejść z kwitkiemʼ (dosł. ʽodejść, nic nie uskubawszyʼ). Cps. *gaidãpešis* (zob. *gaidỹs*), *kálpešis* ʽgarbarzʼ (*Nunešk pas kálpešį kailius išdirbti*) < *káil-pešis, dosł. ʽzdzierający skóryʼ (zob. *káilis*), *skūrpešis* b.z.a. ʽgarbarzʼ (por. *skūrà*). Osobno zob. *pešt-*. — SO *paš-*: *pašýti* (zob., tam też nomina). — WSO *pōš-: *puõšti* (zob.). — SZ *piš-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*): *piša* bibl. ʽrana na cieleʼ: *Numazgojo jų ronas* (glosa *pišas*) u Bretkuna; LKŽ X, 36 odtwarza akcentuację *pišà*. — Nowy SO *paiš-* ⇐ *piš-*: *páišioti* ʽskubać, rwać, drzećʼ (syn. *pešióti*), *páišyti* ts. Paralele: *káišioti*, *kaišýti* ⇐ *kìšti* ⇐ *keš-; *šáikioti* ⇐ *šìkti* ⇐ *šek-.

petelìškė 1. ʽmotylʼ, 2. przen. ʽkrawat w kształcie kokardki, muszkaʼ, 3. przen. ʽstyl motylkowy w pływaniuʼ. SD *peteliškė* «motyl; mucha do lamp abo świec przylatuiąca; ognik owad, pyrausta, pyralis». Drw. na *-išk-* od neoosn. *petel-*, pochodzącej z reanalizy czas. *petelėti ʽwzlecieć, pofrunąćʼ. Ten ostatni stanowił punctivum o suf. *-elėti* od pwk. *pet- < pie. *peth₂- ʽbujać w powietrzu, lataćʼ (LIV² 479, LEW 581), por. gr. πέταμαι poet., πέτομαι klas. ʽbujać, latać, fruwać (o ptakach i owadach)ʼ, łac. *petō*, *-ere* ʽdążyć do czego, chodzić za czym, szukać czego; żądać, domagać sięʼ (znacz. etym. ʽlatać za czymʼ). — Zapoż. lit. w pol.

gw. *petyliszka*, *patyliszka* ʽmotyl’ (Zdancewicz 346). — War. metatetyczne: wsch.-lit. *tepeliškė*, *lepetiškė*. — W języku łotewskim od osnowy *petel-* utworzono adi. *petelîgs* ʽruchliwy, żywotny, żwawy’.

petỹs, *-io* 4 p.a. ʽbark, łopatka, ramię’ obok *petìs*, *petiẽs* 4 p.a. m.f. ts., *petỹs į pẽtį* ʽramię w ramię’, *petỹs prie petiẽs* ʽjeden przy drugim; zatłoczony (o izbie)’, *šáutuvus ant petiẽs!* ʽna ramię broń!’, *kir̃sti iš* (*vìso*) *petiẽs* ʽuderzyć z całej siły’. Osobno zob. *pečiaĩ*. Odpowiedniki stpr.: *pette* EV ʽbark, Schulder [Schulter]’, *pettis* EV 1. ʽłopatka, Schulderblat [Schulterblatt]’, 2. ʽłopata do wsuwania chleba do pieca, Ouenschufel [Ofenschaufel]’, *perpetta*[*n*]*s waitiāt* ʽmówić za plecami, obmawiać’. — Osnowa *pet-*, w bałtyckim ograniczona do nomen, jest z pochodzenia antewokalicznym allomorfem pierwiastka pie. *peth_2- ʽrozpościerać, rozwijać’ (LIV^2 478), por. gr. ἐπέτασα, aor. do πετάννυμι ʽrozpostrzeć, rozwinąć, otworzyć’, SZ πίτνημι ʽrozpościerać, rozciągać; podniecić, pobudzić’ (wtórny SP łac. *pat-* ⇐ *pt- w *pateō*, *-ēre* ʽstać otworem, rozciągać się, być wystawionym, być widocznym’, por. de Vaan 2008, 442, 449). Etymologicznym znaczeniem *petỹs* było ʽpłaska kość’. Przybliżone paralele znaczeniowe stanowią greckie wyrazy πέταλον ʽliść, płatek metalu, blaszka’, πέτασος m.in. ʽszeroki blaszkowaty liść; baldachim’ i πατάνη ʽrodzaj półmiska’. Por. też fakt, że wyraz scs. *plešte* n. ʽὦμος, νῶτον, bark, ramię’, ros. *plečó* ʽłopatka’, pol. *plece* ts. < psł. *plet-i̯a- jest derywatem od pwk. *pleth_2- ʽrozszerzać, rozwijać’ (zob. s.v. *platùs*). — Drw. *pãpetės* f.pl. ʽkrótka koszula kobieca’, *pečiū̃kas* żm. ʽbarczysty mężczyzna’ (por. *namū̃kas*, *valiū̃kas*), *per̃petė* ʽnaramiennik’, *petìngas* ʽbarczysty’, *petùkai* m.pl. ʽramiączko z haczykiem pośrodku do wieszania ubrania’, *petùkas* ʽramiączko (halki, sukni); poprzeczka w motowidle’. Cps. *pẽtnešos* f.pl. ʽszelki’ (por. *nèšti*), *tarpùpetė* ʽśrodek pleców, plecy między ramionami’ (por. *tárpas*), *viršùpetė* ʽgórna część pleców’ (por. *viršùs*).

pėtmẽ 4 p.a. gw. 1. ʽplama (na ubraniu), znamię (na skórze, sierści)’, 2. ʽpiętno, skaza, zmaza’. War. *pė́tmė*, *pėtmà* (*Marija be pėtmos* ʽMaryja niepokalana’). Drw. postwerbalny od czas. *pė̃tmyti*, *-iju*, *-ijau* ʽpiętnować, wypalać piętno — znak własności (na skórze konia, krowy), znaczyć, oznaczać’. Czas. ten został zapożyczony ze strus. *pjatniti* ʽpiętnować, opatrywać znakiem własności’ i przekształcony dysymilacją *tn* > *tm*. Stan sprzed tej zmiany zaświadczają formy Szyrwidowe, zob. *pėtnas*.

pėtnas b.z.a. stlit. ʽplama, znak szczególny’, SD «cecha, character, stigma» — zapoż. z błr. gw. *pjatnó* ʽpiętno, znak na skórze; plama na ubraniu’, por. SLA 167, LEW 583, ESBM 10, 317. — War. *pėtmas* ʽplama na sierści (krowy), łata’: *Karvė baltais pėtmais*. Zob. też *pėtmẽ*. — Vb. denom. 1. *pėtnavoti*: *pėtnavoju* SD^1 «cechuię, signo, noto» (syn. *žyminu*, *žinklinu*), 2. *pėtnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽwypalać piętno’, *pėtniju* SD «cechuię» (syn. *žyminu*, *žymiu*), *įpėtniju* SD^1 «napiątnuię».

pė̃tnyčia przest., gw. ʽpiątek’, SD «piątek, dies veneris» — zapoż. z błr. *pjátnica*, *-y* (SLA 167, ZS 42, Borowska 349, LEW 583). War. *pẽtnyčia*, *pẽtninčia*. — Z asymilacją *tn* > *rn*: *per̃nyčia* (LEW *l.c.*, Kabašinskaitė 33, 88); z asymilacją *tn* > *nn*: *pẽnyčia*. — Ze skrzyżowania wariantów *per̃nyčia* i *pẽtnyčia* powstało *per̃tnyčia* ʽpiątek’. Zinkevičius 1966, § 248 dopatrywał się tu raczej adideacji do czas. *per̃ti* ʽchłostać, smagać’. — Vb. denom. *pėtnyčióti*, *-ju*, *-jau* ʽpościć’, dosł. ʽpiątkować’ (por. *sabatyti* s.v. *sabatà*). — Stpr. *pentinx* EV ʽpiątek, Fritag [Freitag]’ stoi na miejscu <pentnix>, czyt. [pentnīks]. Ta formacja z suf. -*nīk(a)s* jest transpozycją pol. *piąt(ek)*. Por. PKEŽ 3, 255. Trautmann 1910, 393 niepotrzebnie suponował stpol. †pętnica jako formę źródłową.

petrãžolė bot. ʽpietruszka, Petroselinum sativum’. Analiza: *patrã-žolė*. Jest to kalka złożenia stpol. *piotru-ziele*, *pietru-* (war. *pietrużele*) ʽpietruszka’ (SPXVI), które było ludowo-etymologicznym przekształceniem wyrazu łac. *petroselinum* (⇐ gr. πετρο-σέλινον n.

'pietruszka'), mianowicie drogą nawiązania członu łac. *petro-* do imienia pol. *Piotr,* voc.pl. *Pietrze* (lit. *Pẽtras*). Por. typ złożeniowy *jonãžolė* 'ziele świętojańskie, Hypericum' od imienia *Jõnas* 'Jan'. Osobno zob. *petruškà*. Od neoosn. *petr-* pochodzi *petrẽlė* gw. 'pietruszka'. — Łot. *pētersīlis* ⇐ śrdn. *petersilie* (Jordan 81).

petrẽlis gw. 'biedronka, owad Coccinella septempunctata' — drw. na *-elis* od imienia *Pẽtras* 'Piotr'. Syn. *petrẽlė, petriùkas, petrutẽlė.* — Od imienia żeńskiego *Petronẽlė* 'Petronela' pochodzi syn. *petronẽlė* 'biedronka'. Por. syn. *borùžė.*

Petrìnės, *-ių* f.pl. 'święto św. Piotra i Pawła, 29.VI.' — drw. na *-inė-* od imienia *Pẽtras* 'Piotr'. Podobnie są zbudowane nazwy świąt *Jonìnės, Juozapìnės, Jurgìnės*. Por. pol. przest. *piotrowiny* 'imieniny Piotra'.

petruškà, gen.sg. *petrùškos* 2 p.a. stlit., gw., zwykle pl. *petrùškos* bot. 'pietruszka, warzywo Petroselinum sativum' — zapoż. z pol. *pietruszka* (SLA 168, LEW 583). W SD ukazuje się *petruška* «piotruszka, petroselinum», natomiast w SD[1] forma pluralis *petruškas* id. Por. *petrãžolė.*

petuoti: 1. stlit. *atpetuoti* 'zemścić się', np. *jam' atpetuot'* DP 37$_{15}$ 'nad nim się pomścić', 2. gw. *atpetúoti* (żm.) obok *atpėtúoti* (wsch.-lit.) — prawdopodobnie zapoż. z błr. gw. *pétacь* 'bić' lub *pétavacь* 'mocno bić; ciężko pracować', refl. *pétavacca* 'wykonywać ciężką pracę, męczyć się, harować' (por. ESBM 9, 106), ale semantyka lit. zapożyczenia wymaga dalszego badania ('ciężko odpracować' ⇒ 'zemścić się'?). Zob. też ALEW 66. LKŽ nie zaznacza obcości tego wyrazu. Brak w SLA i LEW. — Drw. *atpetavimas* DP 'pomsta', *atpetuojimas* ts. (Chyliński), *atpetuotojas* DP 'zemściciel, Rächer'.

pẽ̃žinti, *pėžinù*, *pėžinaũ* gw. 1. 'iść powoli, ostrożnie, m.in. o ptakach' (*Žąsis, višta, sparnus nuleidus, pẽ̃žin*), 2. 'iść z trudem, wlec się'. Z innymi suf.: *pẽ̃ženti* 'iść wolno, wlec się', *pė́žčioti* ts., *pẽ̃žyti* ts. Prawdopodobnie od interi. *pėžì* — o powolnym chodzie, o powłóczeniu nogami (*Pėžì, pėžì po trobą — vos papẽ̃žin*).

pẽ̃žti, *pėžtù* (*pėž-stu), *pėžaũ* gw., zwykle z prvb.: *papẽ̃žti* 'nastroszyć się (o włosach, piórach); źle wyglądać', *supẽ̃žti* 'zmarnieć, wynędznieć'. Drw. *papẽ̃žėlis* 'istota wątła, mizerna, chorowita, cherlak'. — Brak alternantu SO †paž-. — SZ *piž-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*): *pį̃žti, pį̃žta* (*pinž-sta), *pẽ̃žo* [!] 'nadymać się', *papį̃žti* 'rozdąć się' — notuje słownik Šlapelisa 1940, 350, 306. Niejasne. LEW 583 uważał za zapożyczone z ros. *pýžitь* 'nadymać, stroszyć sierść, pióra', *pýžitьsja* 'nadymać się, wytężać się, silić się', ale nie wytłumaczył różnicy w budowie ani wokalizmie odnośnych form.

pýdyti, *pýdau*, *pýdžiau* żm. 1. 'z trudem wlec, ciągnąć, nieść coś ciężkiego, taszczyć' (*Aš pýdau akmenį*, t.y. *sunkiai nešu, sunkiai ritu akmenį*), 2. 'gnać kogo, pędzić' (*Šuo zuikį išpydė į mišką*). Analiza: *pýdyti*, caus.-iter. na *-dyti* do niezachowanego czas. prymarnego *pýti. Paralele: *lýdyti* ⇐ *lýti*; *lódyti* ⇐ *lóti*; *pū́dyti* ⇐ *pū́ti* (por. GJL II, § 641). — Z obocznym suf. *-ā-: stpr. *pīdai* 'niesie, nosi' < *[pi:da:ja], inf. *[pi:da:t]. Por. stosunek stpr. *bandāt (*perbānda* 'versucht') : lit. *bandýti* 'próbować'. Oprócz tego jest quasiprymarny inf. *pijst* 'nieść', *preipīst* 'przyjąć' < *pīd-ti (ptc. *perpīsts* 'przyniesiony'). Utworzono go od neopwk. *pīd-, wyabstrahowanego z prs. na *-d-*, *pī-da 'niesie'. Zob. PKEŽ 3, 278, Lav 265 n. — Refleks lit. *py-C* pochodzi prawdopodobnie z pie. *pih$_2$-C : SE *pi̯eh$_2$- 'bić, uderzać', por. gr. παίω 'bić, uderzać, tłuc, walić, ranić; wbić coś w coś, wpędzić; odpędzać' < *pau̯i̯e-, to z dysymilacji *pi̯au̯i̯e- ⇐ *pi̯a(h$_2$)u- (LIV[2] 481 n.; nie uwzględnia czas. lit.). Inaczej LEW 584 i PKEŽ, *l.c.*, którzy operują stopniem wzdłużonym od pwk. pie. *ped- / *pod- 'chwycić, ująć, pomieścić'. Por. IEW 790, który zaliczył do tego pierwiastka m.in. nomina lit. *pė́das* 'snop zboża' i *púodas* 'garnek gliniany'.

pielà 4 p.a. gw. ʽpiła, narzędzie do tarcia drewna na deski'. SD: *trintinė piela* «piła do tarcia drzewa, serre, runcina», *piela sliesorių* «piła ślosarska, lima, scobina», *nutrint pielu* «popiłować czego, pogładzić»). Najprawdopodobniej jest to zapoż. z błr. *pilá*, *-ý* ʽpiła' (Būga, RR II, 514, SLA 168), a nie wyraz prapokrewny z *peĩlis* ʽnóż'. Inaczej BSW 210 (pbsł. *pei̯lā-), LEW 563n. — Scs. *pila* ʽπρίων', sch. *píla*, ros. *pilá*, pol. *piła* < psł. *pila ʽjakieś narzędzie do obróbki drewna' uchodzi za zapożyczenie z germ. *fīlō ʽpilnik' (nwn. *Feile*, ang. *file*), zob. Boryś 2005, 436. — Drw. *pielelė* SD[1] «piła, pila, lima, serra', *pielyčia* ʽpilnik, Feile' (LEX), cps. *kùšpielis* ʽmarny nóż, krótki nóż, nóż o ułamanym ostrzu' (I człon niejasny, zob. może *kùžas*). Vb. denom. 1. *pielavóti*, *-ju*, *-jau* ʽpiłować, rznąć, przecinać piłą', SD[1] «piłuię», przen. ʽnie dawać spokoju, niepokoić' (może być zapoż. z błr. *pilavácь*, *-úju*, por. SLA 168), 2. *piẽlyti*, *-iju*, *-ijau* ʽpiłować', przen. ʽmęczyć (np. konia) pracą ponad siły; nękać, drażnić, dokuczać', 3. *pielúoti* ʽpiłować' (m.in. LEX). Tymczasem wsch.-lit. pdg. *pielùiti*, *-ùju*, *-ùjau* ʽpiłować' opiera się na formie 3 os. prs. *pielùja*, którą zapożyczono z błr. *pilúje* ʽpiłuje' (zob. ZS 46). Paralele s.v. *kitrùiti*.

piemuõ, acc.pl. *píemenį* 3 p.a. m. ʽpasterz, pastuch'. Jest to refleks pb. *pāi̯.men- < *pai̯H.men-, formy wywodzącej się drogą metatezy spółgłoski lrg. z *pa.Hi.men- < pie. *po.h_2i.men-, por. Rasmussen 1989, 272. ALEW 765 przemilcza hipotezę metatezy. IEW 839 rekonstruował pie. *pōi̯-men-; Kuryłowicz 1958, 214 zakładał lit. metatonię akutową. LIV[2] 460: pwk. *peh₂(i̯)- ʽpaść, pilnować bydła'. Por. krótki dyftong w gr. ποιμήν, ποιμένα (*-men-* na miejscu *-mon-*, por. Peters 1980, 166). Paralela dla metatezy lrg.: *dieverìs*, *díeverį*. Paralele dla SO w pierwiastku: *aumuõ*, *šarmuõ*. — Zapož. bałtyckie w fiń. *paimen* ʽpastuch' (LEW 585, Stang 1966, 54). — War. gw. 1. *piemuõj* (por. *sesuõj*), 2. *piemuõn* (por. *sesuõn*), 3. *piemenìs* (por. *šunìs*, *seserìs*), 4. *piemenỹs* (por. *akmenỹs*, *vandenỹs*), 5. *píemenis* (por. *ãkmenis*, *vándenis*), 5. *piemuvà* ʽchłopiec — pastuch; wyrostek' (por. *sesuvà* ʽsiostra'). — Drw. *piemẽnė* ʽpasterka', *píemeniškas* ʽpastuszy; niedojrzały, niepoważny', *piemenùkas* ʽpastuszek', cps. *piemengalỹs* ʽmarny pastuch; niedojrzały młodzieniec' (por. *gãlas*). Vb. denom. *piemenáuti* ʽbyć pastuchem'. — N.m. *Píemenys*.

píenas ʽmleko' (łot. *piẽns* ts.). SD[1] *pienas, sūris, sviestas* «mleczno, lactarium» [ʽmleko, ser, masło'], SD *pienas tirštas rūgis* «kańpust, oxygala» [ʽkwaśne mleko']. Refleks pb. *pāi̯-na- lub *pēi̯-na-. Trudne. Są tu dwie możliwości. Po pierwsze: ʽmleko' jako ʽto, co wydojono'. Por. pwk. *py-* w *pýti* ʽo wymieniu: nabierać mleka, wzbierać mlekiem' (zob. s.v.) ⇐ pie. *pei̯H- / *piH- ʽwzbierać, nabrzmiewać' (por. LIV[2] 464, LEW 585, ALEW 766). Po drugie: ʽmleko' ⇐ ʽpicie, napój'. Por. *pāi̯-na- < ie. *pōi̯-no-, przy czym dalszy wywód może pójść dwojaką drogą: 1° z pie. *poh₃i̯-no- < *peh₃i̯-no- ⇐ pwk. *peh₃(i̯)- ʽpić' (por. LIV[2] 462), 2° z pie. *poi̯h₃-no-, drw. na SO od *pei̯h₃- (SE utworzony od SZ *pih₃-). W tym drugim wypadku *píenas* by nawiązywało do czas. słow. *piti* ʽpić' < *pih₃-tēi̯, gr. πῖθι ipv. ʽpij!' < *pih₃-d^hi (neopwk. *pih₃- z metatezy *ph₃i̯-, por. *sih₂- < *sh₂i̯- s.v. *siẽti*). — Drw. *piẽnė* (zob.), *píeninė* ʽmleczarnia', *pieninės valgyklos* SD «mleczno, nabiał», *pieninykas* SD «mlecznik, co robi koło mleka», *píenininkas* ʽmleczarz', *píeniškas valgis* ʽpotrawa mleczna', *píeniškas* sb. ʽmleczne jadło, nabiał' (por. typ *mẽsiškas*). Cps. *aguõnpienis* (zob. *aguonà*), *kisiẽlpienis* (zob. *kisiẽlius*), *píenburnis* ʽmłokos, smarkacz' (por. *burnà*), *píengrybis* bot. ʽgrzyb o mlecznym soku, mleczaj, Lactaria' (por. *grỹbas*), *píenligė* ʽpleśniawka, choroba jamy ustnej' (por. *ligà*), *senapiẽnė* ʽkrowa jałowica, która daje jeszcze trochę mleka' (dosł. ʽdająca stare mleko', por. *sẽnas*).

piẽnė 2 p.a., *pienẽ* 4 p.a. 1. bot. ʽmlecz, Sonchus' (łot. *pienis*), 2. ʽrybi samiec', 3. ʽjadalny grzyb gołąbek, Russula'. SD: *pienė* «mlecz w drzewach, medulla» [ʽmiękki rdzeń rośliny'], *pienė žuvų* SD «mlecz rybi, lactes piscium». Pl.t. *piẽniai* ʽpłyn nasienny u ryb samców, mlecz rybi' (⇒ *piẽnius* ʽrybi samiec'). Drw. od *píenas* ʽmleko' (zob. s.v.). — N.rz.

Pienà, *Piẽnė* a. *Pienià*, *Pienaujà*.

píepala stlit., gw. ʽprzepiórka, Coturnix communis' — wyraz urobiony od interi. *píept*, naśladującej głos wydawany przez przepiórkę. War. *píepalas*, *píepelė*, *píepolas*. Odpowiedniki bałt.: łot. *paîpala*, *paipule* ʽprzepiórka', stpr. *penpalo* EV ts. (z dysymilacji *pel-palā). W słowiańskim por. ros. *pérepel*, słc. *prepelica*, słń. *prepelíca*, bg. *prépelica* a. *préperica* ts., co wyprowadza się z psł. *pel-pelŭ (> *per-pelŭ), czyli reduplikowanego wykrzyknika, oddającego głos ptaka. Czes. *křepelka* ʽCoturnix' < *pře-pel- (dysymilacja spółgłosek na odległość) < psł. *per-pelŭ. Por. LEW 586, REW II, 339, Boryś 2005, 492n. — N.m. *Piepãliai* 3x, *Piepaliùkai*.

piepsėti, *píepsi*, *piepsėjo* ʽwołać cieniutkim, przenikliwym głosem, wydawać pisk — o kurczętach, kaczętach' — czas. pochodzenia dźwiękonaśladowczego, utworzony sufiksem -*sėti* od interi. *píept* — o pisku pisklęcia (*Piept, piept piepsi paukščiukas*). Paralela: *ciepsėti*. — Z inną budową: *piẽpti*, *-ia*, *-ė* ʽwydawać pisk; śpiewać cienkim, zbyt wysokim głosem', *nupiẽpti* ʽosłabnąć, opaść z ciała, zmizernieć — o pisklęciu, zwierzęciu, też o dziecku'.

piẽrnatas, *piẽrnotas* gw. 1. ʽrodzaj materaca wypełnionego pierzem' (*Na tik minkštai išsimiega — ant piẽrnatų guli*), 2. pl. *piẽrnatai* ʽpościel' (syn. *patalaĩ*). Zapoż. z pol. *piernat* (⇐ *piernatek*, zob. Bańkowski, ESJP II, 558). Por. LEW 574. War. f. *piẽrnata*. Zob. też *perynà*.

píesas żm. 1. ʽstado bydła, koni' (Dowkont), 2. ʽmajątek, mienie, dobytek', 3. ʽpokarm, pasza', 4. ʽwarunki życiowe, bytowe' (*Ans iš gero píeso*, t.y. *užlaikymo*), 5. ʽkupa śmieci, śmietnik'. Niejasne. Zdaniem LEW 586 należy jako *pie-sas do pwk. *pie*-, jak w *piemuõ*, *píenas*, *píeva*. — Jest też war. z *ei*: *peisas* b.z.a. ʽwarunki bytowe', por. *Marti iš gero peiso tekėjusi*, t.y. *iš ūkio, iš laisvės, iš gero užlaikymo*. Por. oboczności *sviẽkas* / *sveĩkas*, *rievẽ* / *reivẽ*, *pielà* / *peĩlis*.

pieskà 2 p.a., też pl. *piẽskos* gw. ʽpiasek; grunt piaszczysty, nieurodzajny' — zapoż. z błr. *pjasók*, *-skú* ʽpiasek' (ze zmianą rodzaju). War. *peskà*. War. m. *piẽskas*. Por. ZS 42, LEW 586. — Drw. *piẽskinė* ʽdół, z którego wydobywa się piasek', *pieskỹnė* ʽpiaszczyste miejsce na polu', *pieskùitė* ʽsito druciane do przesiewania piasku'.

piestà, acc.pl. *piẽstą* 2 p.a. ʽstępa, drewniany moździerz do tłuczenia jęczmienia i prosa'. Z innym suf.: *piẽstas* ʽtłuczek moździerzowy, ubijak, stępor', SD 1. «stąpor, pilum», 2. «wiercimak, pistillum ligneum» [ʽwałek do wiercenia czyli do rozcierania czego, np. maku w donicy', L.]. Odpowiednik łot. *pìesta*, z insercją *k*: *pìeksta* 1. ʽmoździerz, stępa', 2. ʽtłuczek, stępor'. Dyftong *ie* jest dwuznaczny: może pochodzić zarówno z *ei̯: pbsł. *pei̯s-tā-, jak i z *ai̯: pbsł. *pai̯s-tā-. Za drugą z tych możliwości przemawia z jednej strony refleks słow. *pěst- z pbsł. *pai̯s-tV- ʽmoździerz, stępa', przen. ʽpiasta, głowica koła obejmująca oś' (por. słń. *pésto*, ros. *pest*, łuż. *pěsta*, pol. *piasta*, czes. *píst* a. *písta*), z drugiej zaś strony paralele strukturalne z apofonicznym st. *o* przy suf. *-tā-*, mianowicie *gamtà* ⇐ *gemù*; *laktà* ⇐ *lekiù*; *slaptà* ⇐ *slepiù*. Z tego powodu przyjmiemy raczej rekonstrukcję *pai̯s-tā- ⇐ *pis- / *pei̯s- ʽtłuc, miażdżyć' (dalsze szczegóły s.v. *pìsti*). Znacz. etym. ʽprzyrząd do tłuczenia (ziarna)'. Zob. BSW 220n., LEW 586n., REW II, 348, 362, 472. — Drw. *piestelė skaistavarinė* SD «możderz, mortarium, pila» [dosł. ʽmoździerz spiżowy', por. *vãris*], *piestẽlė* ʽmłynek (do pieprzu), solnica; słupek, żeński organ rozmnażania u pewnych roślin', *piestelis* SD «tłuk do moździerza, pilum, pistillus», bot. ʽskrzyp, Equisetum arvense', *piẽstis* ʽmoździerz; górny kamień w żarnach', przen. ʽtępy człowiek', *prãpiestė* ʽwnętrze stępy; ilość ziarna mieszcząca się w stępie; otwór w żarnach do sypania ziarna' (war. *prapiestà*, *prapiesčià*, *prapiẽstis*). — Adv. *piestà*, *piestõ* lub *piestù* (w połączeniu z czas. *stótis*, *atsistóti*) ʽdęba stanąć, wspiąć się na tylne nogi — o koniu; stanąć na tylnych łapach — o niedźwiedziu', przenośnie o

człowieku: ʽstawić opór, sprzeciwić się, stanąć okoniemʼ (⇒ vb. denom. *piestótis* ʽstawać dębaʼ, *supiẽstyti* ʽzmusić do skakania, do stawania dębaʼ), *piestomìs* a. *piestõms* ʽ(stawać) na tylnych nogachʼ. — Cps. *piestakójis* ʽkto ma drewnianą nogęʼ (por. *kója*), *piestalaižỹs* ʽskąpiec, skneraʼ (por. *laižýti*), *piẽstkaulis* ʽręka bez palców, kikutʼ (por. *káulas*). — N.m. *Piesčiaĩ* 2x.

piešìmas gw. ʽrysowanie węglem, mazanie sadząʼ — dewerbalne abstractum na *-imas* od *piešiù*, *piẽšti* ʽrysować, mazaćʼ (zob. s.v.). Paralele: *arìmas* ⇐ *árti*; *degìmas* ⇐ *dègti*; *siuvìmas* ⇐ *siū́ti*. Odpowiednik psł. *pis-ĭmo- ʽpisanieʼ, por. cs. *pisĭmo*, bg. *pismó* ʽpisanie, listʼ, ros. *pisьmó* ʽlistʼ, pol. *pismo* ʽscriptumʼ (BSW 211). Obok tego jest formacja na *-men-*, scs. *pismę*, *-mene* ʽznak pisma, literaʼ, dla której brak jest nawiązania lit. (†piešmuo).

piẽšti, *piešiù*, *piešiaũ* 1. ʽrysować (ołówkiem, piórem), ciągnąć linie węglemʼ, 2. ʽmazać sadząʼ, *atpiẽšti* ʽnapisawszy wysłać (list)ʼ, *papiẽšti* ʽpodpisać (dokument), napisać (list)ʼ, *užpiẽšti* ʽpociągnąć linię węglem, np. na skórze, tkaninie; zapisać (notatkę)ʼ. Prapokrewny pdg. słowiański *pis- / pĭs-*, scs. *pišǫ*, *pĭsati* ʽγράφεινʼ, czes. *píši*, *psáti* ʽpisaćʼ każe założyć dla pralitewskiego pdg. *piešiù, *pišaũ, *pìšti. Opozycja apofoniczna pbsł. SE *pei̯š- / SZ *piš- została w rozwoju lit. zniesiona na korzyść SE *pei̯š-, lit. *pieš-*. Pozornie identyczną zmianę pokazują w późniejszej epoce języki słowiańskie, por. ros. *pisátь* jak *pišú*, pol. *pisać* jak *piszę* i sch. *písati* jak *pîšêm* (por. BSW 210n.). W gruncie rzeczy słow. *pis-a-* jest drw. na st. wzdłużonym: pbsł. *pīš-ā- ⇐ *piš-. Zob. paralele u Vaillanta, GC III, § 649. Pbsł. *pei̯š- / *piš- ʽmazać, robić znakiʼ jest kontynuacją pie. *pei̯ḱ- / *piḱ- ʽwycinać, zdobić nacięciamiʼ (LIV[2] 465), por. wed. *pim̐śati* ʽwycina (siekierą), przycina (drewno), ozdabiaʼ (*pi-n-ḱ-), *piśānā́-* ʽzdobiącyʼ, *piśā́* ipv. ʽwyrznij!ʼ, SO gr. ποικίλος ʽpstry, barwny, kolorowy, haftowany barwnie, wzorzysty, malowanyʼ (GEW II, 572n., Beekes 2010, 1216n.). — Drw. *piešà* ʽsadzaʼ, *piešìmas* (zob.), *piẽšinas* ʽuwalany w sadzyʼ (syn. *paĩšinas*), *piešinỹs* ʽrysunekʼ, *piẽšos* f.pl. ʽsadze; czarna farba; rdza zbożowa, grzyb wywołujący plamy na liściach i łodygach roślinʼ (por. *paĩšos*), *pieštùkas* ʽołówekʼ (neosuf. *-tuk-*). — SZ *piš-* jest słabo poświadczony, zob. hasło *piš-*. — SO *paiš-*: *paišýti* (zob.), *paišaĩ* (zob.).

pietū̃ninis, *-ė* gw. ʽpołudniowy — o mlekuʼ. Jest to drw. na *-inis* od formy gen.pl. *pietų̃*, używanej w znacz. przymiotnym: ʽpołudniowyʼ (zob. *piẽtūs*). Formacja ta została resegmentowana jako *piet-ū̃ninis*, co dało początek neosufiksowi, widocznemu w takich przymiotnikach, jak *saldū̃ninis* ʽsłodkiʼ (m.in. o mleku), *kartū̃ninis* ʽgorzkiʼ, *rūgštū̃ninis* ʽkwaśnyʼ. Następnie wskutek dysymilacji *n-n* > *d-n* ustaliła się oboczna postać neosufiksu: *-ūdinis*, por. *kartū̃dinis*, *kietū̃dinis*, *saldū̃dinis*.

piẽtūs, *-ų̃* 4, 2 p.a. m.pl. 1. ʽpołudnie jako połowa dnia, środek dniaʼ, 2. ʽpołudnie jako strona świataʼ, 3. ʽposiłek południowy, obiadʼ (por. *pietus valgau* SD «obiaduię, prandeo»). Młodszy temat na *-o-*: *pietaĩ* a. *piẽtai* ts. Z uwagi na dwojakie pochodzenie dyftongoidu *ie* praforma pozostaje dwuznaczna: pb. *pei̯-tu- lub pb. *pai̯-tu-. Najbliżej stoi osnowa *pei̯-tu-, kontynuowana w abstractum psł. *pitŭ ʽkarmienie, jedzenieʼ, od którego urobiono vb. denom. scs. *pitati* ʽżywić, karmićʼ (starsze *pitěti*), sch. *pȉtati* ʽkarmić bydłoʼ, ros. *pitátь* ʽkarmić, dawać jeśćʼ (*pitomŭ* ʽkarmiony, żywionyʼ). Dalej por. drw. psł. *pit-i̯ā-, ros. *píšča* ʽjedzenieʼ, słń. *píča* ts., stpol. *pica* ʽsucha pasza dla koni a. bydłaʼ. Do tego nawiązuje się germańską nazwę ʽrybyʼ: *fiska- < *pitsko-, zob. Kluge-Seebold 216, s.v. *Fisch*. Z uwagi na brak intonacji mniej jest prawdopodobne zbliżenie *piẽtūs* z seṭowym pwk. pie. *pei̯H- (zob. *píenas*, *píeva*), por. IEW 793; LEW 587n., gdzie rekonstrukcja pie. *pōi̯- / *pī- ʽpićʼ. ALEW 768 operuje pierwiastkiem *pei̯t-, powołując się na stir. *ithid* ʽje, isstʼ, *ith* ʽzbożeʼ. — Drw. *apýpietė* ʽpora południowa; odpoczynek poobiedni, drzemkaʼ, *ìšpiečiai* a. *ýšpiečiai* m.pl. ʽpora poobiednia, popołudnieʼ (war. *ìšpietis*), *per̃pietės* f.pl. ʽpora obiadowaʼ, *pietýkštis píenas* ʽmleko z południowego udojuʼ, *pietìnis*, *piẽtinis* ʽpołudniowy, przypadający, dziejący

się w południe; odnoszący się do południa — kierunku i strony świata', *pietỹs* 'wiatr południowy' (*pietys vėjas* SD «wiatr południowy, auster, notus»), *piẽtiškis* 'południowy (o mleku)', *pietū́kštis* SD «obiadowy, pransorius», *pietumìs* adv. 'w południe', *pietū̃ninis* (zob.), *pópiečiai* m.pl. 'podwieczorek', *popiẽt* adv. 'po obiedzie, po południu' (< *po pietų̃*), *pópietė* 'popołudnie, pora poobiednia; poobiedni odpoczynek' (⇒ *popietìnis* 'popołudniowy, poobiedni'), *príešpiečiai* m.pl. 'czas przed południem, przed obiadem; późny ranek; drugie śniadanie, podobiadek', *priešpiẽt* adv. 'przed obiadem' (formacja analogiczna do *popiẽt*, zob. GJL III, § 641). — Neoosn. *pietuv-* [przenoszę z góry]: *pãpietuvė* 'czas po obiedzie; przerwa obiadowa', *papietuvės* f.pl. SD «południe» (syn. *vidudienis*) i «odwieczerze» ['pora dnia od obiadu do wieczora', SPXVI], *papietuvis* SD «poobiedny», *pietùvis* adi. 'południowy', sb. 'wiatr z południa' (war. *pietuvỹs*), *pietuvnykas* SD «obiadnik, pransor» ['gość na obiad'], por. zakończenie w pol. przest. *obiednik* ts. — Cps. *naktìpiečiai* m.pl. 'bardzo późny obiad' (por. *naktìs*), *piẽtryčiai* m.pl. 'południowy wschód' (⇒ *piẽtrytis* 'wiatr z południowego wschodu', por. *rýtas*), *piẽtvakariai* m.pl. 'południowy zachód' (⇒ *piẽtvakaris* 'wiatr z południowego zachodu', por. *vãkaras*), *piẽtvėjis* (zob.), *vidùpietė* 'samo południe' (*Saulė pačioj vidùpietėj* 'Słońce w samym zenicie'), por. *vidùs*. Vb. denom. *pietáuti* 'jeść obiad', gw. *pietavóti, pietùiti*, *pietū́ti* ts.

piẽtvėjis 'wiatr z południa' — złożenie osnów *piẽtūs* 'południe' (zob. s.v.) i *vė́jas* 'wiatr' (zob. s.v.). Na skutek metanalizy *piẽtv-ėjis* pojawiła się neoosnowa *pietv-*, por. drw. *piẽtvis* a. *pietvỹs* 'wiatr z południa', *pietvìkė* bot. 'stokrotka pospolita, Bellis perennis'. W kwestii metanalizy złożenia por. przykład *šìla-gėlė* ⇒ *šilag-ėlė* ⇒ *šilagà*. Inaczej LEW 587, który widział w *piet-v-* raczej refleks starszej osnowy na *-u-*, *piet-u-*. Z kolei ŽD 387 ujmował *pietvỹs* jako synkopowany wariant formy *pietuvỹs* (zob. *piẽtūs*). ALEW 768 nic nie mówi o strukturze wyrazu *piẽtvis*. — Niejasny jest dyftong *ei* w wariantach stlit. *peitvėjas* (BRB) i gw. *peĩtvėjis* 'wiatr z południa', *peĩtvis* a. *peitvỹs* ts., *peitvùtė* 'pewna roślina o żółtych kwiatach'. Būga, RR III, 104 zestawiał oboczność *peit-* / *piet-* z *deivẽ* / *diẽvas* oraz *preikãlas* / *priekãlas*.

píeva 'łąka'. SD «łąka, sianożęć, pratum». Odpowiednik łot. gw. *piẽva* 'łąka' (LEW 588). Kontynuuje pb. *pāi̯u̯ā < *pai̯H.u̯aH. To ostatnie powstało w wyniku metatezy spółgłoski lrg. w praformie *paHi.u̯aH < pie. *po.h_2i.u̯eh_2. Wywód wzorowany na rekonstrukcji Rasmussena 1989, 55, 204, który zidentyfikował *píeva* z gr. dor. ποία, joń. ποίη, att. πόα 'trawa, ziele, roślina, murawa, czas koszenia traw' na podstawie laryngalistycznej. Zob. też LEW 588, Beekes 2010, 1214n. (*poi̯u̯ā- < *poi̯H-u̯eh_2-), ALEW 769. — Drw. *pievẽlė* a. *pievùlė* 'łączka', *pievíena* a. *pievenà* 'łąka, z której zebrano siano, skoszona łąka', *pievókšnis* 'niewielka łąka, zwykle między polami; licha łąka' (war. *pievókšlis*), *pievū́kštis* 'ptak świergotek łąkowy, Anthus pratensis', *pievū̃nė* bot. 'gencjana, goryczka, Gentiana'. Cps. *pievãgrybis* a. *píeva-* 'pieczarka, Psalliota' (por. *grỹbas*), *pievãžolė* a. *píeva-* 'trawa rosnąca na łąkach' (por. *žolẽ*). Vb. denom. *pievùiti, -ùju, -ùjau* gw. 'kosić łąkę, kosić siano'. — N.m. *Pieváičiai*, *Píevėnai*, *Pieviniñkai*, *Píeviškės*, *Papíeviai*, cps. *Píevagaliai*, *Daržiãpievė*, *Dvarapíevis* (por. *Dvaralaũkiai*), *Ìlgapievis*, *Naujãpieviai*, *Skerpieviaĩ* (por. *skeȓsas*), *Žaliãpieviai*. N.rz. *Pievỹs*, *Pievélupis*, *Píevupis* 2x, *Píevulupis* 2x.

piglius, *pyglius*, *-iaus* b.z.a. gw. 'żart; oszustwo' (JUŠK), stlit. *figlius* 'żart' — zapoż. z pol. *figiel, -gla* (SLA 71, ALEW 324, brak w LEW). Drw. *pigliõrius* gw. 'żartownik; oszust' ⇐ pol. *figlarz*. — Stlit. *figliavoti* 'żartować': *su tuo velnu taip norėjo figliavot* 'z tym diabłem tak chciał figlować' (Morkūnas) ⇐ pol. *figlować, -uję*.

pigùs, *-ì* 4 p.a. 'tani'. Stlit. *pìgas*, por. DP 'łacny, tani, snadny, łatwiutki, nietrudny, pośledni', SD «łacny, łatwy, snadny, spory, tani», *pigas pardavimas priekių* SD «odbyt kupi» ['sprzedaż za gotówkę'], *nepigas* SD[1] «trudny, arduus, occupatus, difficilis, obscurus». Brak

alternantów †peg-, †pieg-, †peig-, †paig-. Niejasne. LEW 588 łączył z rodziną *peĩkti* ʽganić, potępiać’, co mało przekonujące. ALEW 769 dopatruje się powiązania z *pìktas* ʽzły’, od czego rzekomo derywowano vb. denom. *pi-n-ka, stąd wtórnie *piñga* ʽtanieje’ (zmiana *nk* > *ng*). — Drw. *bepìgu* adv. ʽłatwo, dobrze’ (war. *bepìga*, *bepìg*), *nepigybė* SD[1] «trudność», *pigai* SD adv. «łacno, snadnie, tanie», dziś *pigiaĩ* ʽtanio’. Vb. denom. 1. *pigė́ti* ʽtanieć’, 2. *atpìgti*, *-piñga*, *-pìgo* ʽstanieć, potanieć’, *atpingu* SD «potanieię» (obok tego *atpigu* SD[1] «potanieię», *atpigstu* SD «tanieię»), 3. *papìginti* ʽobniżyć cenę; sprzedać trochę za tanio’, 4. *piginė́ti* ʽszukać okazji do taniego zakupu; tanio sprzedawać’. — SW *pyg-*: *pỹgis*, *-io* ʽtaniość’ (por. *dỹdis*, *gỹlis*, *slỹdis*).

pijõkas gw. ʽpijak, alkoholik’ — zapoż. z pol. *pijak*, *-a* (LEW 589), pod względem akcentowym dostosowane do białorutenizmów na *-õkas*.

pijõnyčia przest., gw. c. ʽpijak, alkoholik’ — zapoż. z błr. *pьjánica*, *-y* (SLA 168, LEW 589). War. *pjõnyčia*, *pjẽnyčia* (ZS 46).

pìkis, *-io* 1. ʽsmoła, szewska smoła’, 2. ʽwosk pszczeli’, 3. ʽodchody, np. kocie’, 4. przen. ʽdiabeł’ (w przekleństwach) — zapoż. z prus.-niem. *pick*, *pek* (GL 100, LEW 589), por. nwn. *Pech*, stwn. *peh* n. ⇐ łac. *pix*, *picis* ʽsmoła’. Łot. *piķis*, *piks* ʽsmoła’ ⇐ śrdn. *pik* (Jordan 81). De Vaan 2008, 469 błędnie określił wyrazy lit. i łot. jako spokrewnione z łac. *pix*.

pikliavóti, *pikliavóju*, *pikliavójau* gw. 1. ʽ(mąkę) pytlować, przepuszczać przez pytel’, 2. ʽmleć językiem, przeszkadzać’ — zapoż. z błr. gw. *pykljavácь*, *-ljúju* (< *pytljavácь*, to z pol. *pytlować*). Nieściśle LEW 582. — Pod wpływem tej formy czasownikowej grupa spółgłoskowa *-kl-* ustaliła się w rzeczowniku *pìklius*, *-iaus* 1. ʽpytel, worek lub sito z gazy metalowej a. jedwabnej, przez które przesiewa się zmieloną mąkę’, 2. ʽmąka pytlowa’ — zapoż. z błr. gw. *pýtalь*, *pýtelь*, *-lja*. Vb. denom. *pikliúoti* ʽ(mąkę) pytlować, przepuszczać przez pytel’, wsch.-lit. *pikliùiti* ts. (zob. ZS 46).

pìktas, *-à* ʽzły, niemiły, przykry, gniewny’ (łot. *pikts*). SD: *piktas daiktas* «złe, malum», *piktas noras* «niechęć, simultas, maleuolentia», *būdas geras, piktas* «obyczaie dobre, złe, mores, ingenium», *geidulys piktas* «pożądliwość, cupiditas, appetitus», *piktyn eit* «pogarsza się co». Przymiotnik odczasownikowy z suf. *-ta-* i SZ *pik-* od *peik-*, zob. *peikiù*, *peĩkti* ʽganić’. Znacz. etym. ʽganiony’. Paralele apofoniczne: *ãpskritas* ⇐ *skriẽti*; *pãšlitas* ⇐ *šliẽti(s)*. Zob. też ALEW 770. — Neoosn. *pikt-*: *panepìktas* ʽtaki, co niemal nigdy nie bywa zły’ (o koniu), *pìkčius* ʽzłośnik’ (por. *kur̃čius* ⇐ *kur̃tas*), nazw. *Pìkčius*, *Pikčiū́nas* (LPŽ), *pikčiùrna*, *piktaujà* przest. ʽrobactwo, szkodniki’, *piktéiva* ʽzłośnik’, żm. *piktùrna* c. ʽzłośnik’, nazw. *Pikčiùrna*, *Piktùrna* LPŽ (⇒ pol. nazw. *Pikczurno*, *Pikturno*, *Pikturna*), *piktúoju* adv. ʽze złością, w złych stosunkach z kimś’. Osobno zob. *kìpšas*. — Cps. *piktadar̃ys*, *piktãdaris* ʽzłoczyńca’ (por. *darýti*), *piktadė́jas* ʽzłoczyńca’, *piktadė́ja* c. DP ʽzłoczyńca, złośnik, krzyżownik, zdrajca’, SD «złoczyńca, maleficus» (kalka pol. *zło-dziej*, por. *geradė́jas*), *piktaliežùvis* ʽplotkarz’ (por. *liežùvis*), *piktažodžia* SD «bluźnierca», por. *žósti* (syn. *nežodžia*), ⇒ *piktžodžiavimas prieš Dievą* SD «bluźnierstwo», *pìktažolė* a. *pìktžolė*, *pìkžolė* ʽzielsko, chwast’ (por. *žolė̃*), *pìktvarlė*, *pìkvarlė* ʽropucha’ (por. *varlė̃*), *pìktvotė*, *pìkvotė* ʽczyrak, ropień’ (por. *votìs*). — Sb. *pỹktis*, *-čio* ʽzłość, gniew’ jest abstractum odprzymiotnikowym na st. wzdłużonym, jak np. *dỹdis* ⇐ *dìdis*, *gỹlis* ⇐ *gilùs*, *slỹdis* ⇐ *slidùs*. Jego bazą jest więc *pykt-*, derywowane od neoosn. *pikt-* (por. hasła *girt-*, *imt-*, *vest-*). — Vb. denom. 1. *piktė́ti* ʽzłościć się, stawać się coraz gorszym’, 2. *pìktinti* ʽgorszyć, siać zgorszenie; pobudzać do złości, podjudzać’, SD *piktinu* «gorszę», *papiktinu ką* «pogarszam co», *piktnaudžiáuti* (zob. *naudà*), refl. *pasipìktinti* ʽoburzyć się, rozgniewać się’ (⇒ *pasipìktinimas* ʽoburzenie, gniew’). — N.m. *Piktagalỹs* 2x, *Pìktakiemis*, *Pìktaraistis*, *Piktavýžis*, n.rz. *Pìktiltis* (*Pikt-tiltis).

pỹkti, *pykstù* (war. *pykiù*), *pykaũ* 1. ʽgniewać się, złościć się’, 2. ʽkłócić się’, *pyksta mi*

širdis SD[1] «krtanię się, krtuszę się, nauseo, fastidio, ructo, vomo» [ʽkrztusić się ze skłonnością do wymiotów’, SPXVI], SD «ckliwo mi, cknie mi się, nauseo», *papykstu* SD «gorszeię, deterior euado» (syn. *piktesnis tumpu*), refl. *įsipỹkti* ʽsprzykrzyć się, znudzić się’. Odpowiednik łot. *pîkt, pîkstu, pîku* ʽwpaść w złość’, refl. ʽzłościć się’. Leksem *pyk-* jest z pochodzenia neopierwiastkiem, wywodzi się z metanalizy formy prs. *pỹksta* < *pįksta ⇐ *pinkt-sta (odnowienie prs. infig. *pi-n-kta) — vb. denominativum od osnowy *pikt-*, zob. *pìktas*. Inne neopierwiastki z wtórną samogłoską *y* to *krỹpti, nỹkti, vỹkti*. — Drw. *pýkdyti* caus. ʽwywoływać złość, złościć, gniewać’, *pỹkinti* ts., też ʽzemdlić, pobudzić do wymiotów’, *papykinti* SD «zapsować co» (syn. *įžeistyti*). Nomina: *papykėlis* SD «ckliwy, fastidiosus», *papykimas* SD «skażenie, zepsowanie, corruptio, vitiositas» (syn. *pagadinimas*), *papyktis* SD «nakażenie, vitium» (syn. *papyktinimas, pagadas*), *pykà* ʽgniew, złość’ (por. nazw. *Pỹkas, Pýkis* LPŽ), *pỹkmė* ʽzłośnica, jędza’ (por. *pỹktis* s.v. *pìktas*), *supykį pakrutinu* SD «hidzę co komu, fastidium alicui affero...» [ʽczynić wstrętnym, zohydzać’]. — Z prs. *pỹksta* wyabstrahowano neopwk. *pykst-*, stąd *pýkstauti* ʽgniewać się, złościć się’ (paralele: *nerimstauti, vargstáuti*). Por. łot. *pĩkstinât* ʽwywoływać czyjąś złość, rozzłościć kogo’ ⇐ *pîkstu* (zob. J. Pakerys, *Balt* XLIV:1, 2009, 98).

pikùlas gw. ʽzły duch, diabeł’ (war. *pykùlas, pikùlus*), drw. *pikùlė* bot. ʽstulisz lekarski, Sisymbrium’. Odpowiedniki bałt.: stpr. *pickūls* ʽdiabeł’ (gen.sg. *pjckulas, pikullis*), łot. *Pīkals* ʽbóstwo pogańskie; zły człowiek, der Böse’. Formacja na *-ulas* od osnowy *pik-* jak w *pìktas, pỹkti* (zob.). Por. LEW 589.

pilagà 4 p.a. gw. ʽulewa, silny, nawalny deszcz’ — drw. od *pìlti* ʽlać’, utworzony neosufiksem *-aga* (por. ŽD 103, gdzie wymieniono *mẽdžiaga, šilagà* jako paralele).

pìldyti, *pìldau, pìldžiau* ʽsypać, nalewać, napełniać, wypełniać’ (łot. *pil̃dît, -u, -īju*). Analiza: *pil-dyti*, causativum do *pìlti* ʽsypać, lać’. Znacz. etym. ʽsprawić, że się sypie, leje’. N.B. Brak jest refleksu na SO †palýti (por. *valýti, varýti, darýti, manýti*), względnie †páldyti (por. *skáldyti, tárdyti, lámdyti*). Powtórzenie wokalizmu osnowy, czyli sztywność apofoniczna, znajduje paralele w takich kauzatywach, jak *kìldyti, gìrdyti* (anit: *gimdýti, guldýti*). — Dawne prs. *pìldžiu*, SD «pełnię». W stlit. pojawia się też znacz. ʽczynić, robić’, np. *katigi ne kursai klausa žodžia, est pagirtas, bataig kursai pildžia* PK $184_{14\text{-}15}$ ʽiż nie on sam jest błogosławiony, co słucha słow twoich, lecz co czyni’. Cps. *atpildyti* DP ʽnadgrodzić’, SD *atpildžiu* «czynię dość komu; nagradzam co komu», *išpìldžiu* SD «spełniam; wykonywam co», *papìldyti* 1. ʽdopełnić, uzupełnić’, 2. bibl. ʽnapełniać, zapełniać (ziemię)’, 3. bibl. ʽpopełnić (grzech)’: *Ne papildyk grieka bjauraus* PK 108_{25} ʽNie popełnisz [dosł. nie popełniaj] cudzołostwa’ — kalka z języka polskiego, SD[1] *papildžiu* «dolewam». Refl. *pìldytis* ʽnapełniać się’, przen. ʽspełniać się, ziszczać się, potwierdzać się’. — Neoosn. *pild-*: *pildinė́ti* iter. ʽnapełniać’, *pìldinti* ʽlać, dolewać, sypać, dosypywać’ (por. łot. *pildinât* iter. ʽnapełniać’), nomen: *ãtpildas* ʽzapłata, odpłacenie się’. — Neoosn. *pildy-*: *atpildymas* SD «nagroda, conpensatio, retributio», *pìldymas* ʽspełnienie (warunków, przykazań)’, *išpildymas* SD «wykonanie; wypełnienie», *papìldymas* ʽuzupełnienie’, przest. ʽspełnienie (życzeń)’, *pripildymas* SD «dopełnienie; napełnienie», *pildymas Viešpaties prisakymo* DP 236_{43} ʽpełnienie Pańskiego przykazania’, *pìldytojas* ʽkto przy stole napełnia kieliszki’, *pildytojas įsakymo* SD[1] «porucznik, mandatarius, commissarius, administrator, ordinum ductor». Neoosn. *pild-*: *pildavoti* stlit. ʽokazywać (posłuszeństwo)’, z rzadkim przy deverbativum suf. *-avoti* (por. *bandavoti, rūkavoti*). — Ciekawy jest rozwój znaczeniowy formy zwrotnej *pìldytis*: ʽkłaść sobie do głowy, zapamiętywać (piosenki, bajki, lekcję)’, *įsipìldyti* ʽzapamiętać, zachować w pamięci’, np. *Nesu įsipìldęs, kaip tą vadin* ʽNie zapamiętałem, jak go zwą’. *Neįsipildžiau, nieko neatsimenu* [*iš senovės*] ʽNie zapamiętałem, niczego sobie nie przypominam [z przeszłości]’, *pasipìldyti* ʽzauważyć, zwrócić na co uwagę’.

pỹlė žm. ʻkaczkaʼ : łot. *pīle* ts. War. *pýlė*, *pylė̃*, *pỹlis* f. Onomatopeiczne, od zawołania na kaczki *pýl pýl*, też *pil̃ pil̃*, *pìli pìli*. Zob. też *ántis*. — Drw. *pylẽlis* ʻkaczęʼ, *pylė́na* a. *pylėnà* ʻmięso kaczkiʼ, *pỹlinas* ʻkaczorʼ, *pylýtis* ʻkaczęʼ. Cps. *pỹlinosa* c. ʻczłowiek, którego nos przypomina kaczy dzióbʼ (por. *nósis*). Interi. *pilèkšt* a. *pylèkšt* — używana przy odpędzaniu kaczek.

piligrìmas ʻczłowiek wędrujący do miejsc kultu, pątnik, pielgrzymʼ — zapoż. z błr. *pilihrým*, *-a* ⇐ ros. *piligrìm* (tu pewnie z niemieckiego, zob. REW II, 356n.). Niemożliwy jest wywód formy białoruskiej z łac. *peregrinus* w TSBM 4, 255. — Stlit. *pelgrimas* PK ⇐ pol. *pielgrzym*. — Stlit. *peregrìnas* DP «pielgrzym; przychodzień» — albo wprost z łac. *peregrinus*, albo przez skrócenie z pol. przest. *peregrynant* ʻpodróżnik, pątnik, wędrownikʼ (SW). Przytoczona w SLA 166 forma pol. †peregryn nie jest poświadczona. Z kontaminacji *peregrìnas* i *pelgrimas* miał powstać war. *peregrimas* DP ʻpielgrzymʼ (zob. SLA 166).

pýlimas 1. ʻnasyp, wał, groblaʼ, 2. ʻporcja na jeden raz (wy)sypana, wkładana, np. do piecaʼ. SD: «grobla; tama; wał około miasta», *pylimas iš akmenų* «kamienny parkan, grobla». Konkretyzowane abstractum z suf. *-imas* i st. wzdłużonym od *pil-*, por. *pilù*, *pìlti* ʻsypać, laćʼ. Obok tego jest n. act. *pylìmas* 2 p.a. lub *pýlimas* 1 p.a. ʻsypanie, nalewanie, lanie deszczuʼ, SD «sypanie; tamowanie», *apsipylimas lūpų* SD «osypanie warg» [ʻwysypka na wargachʼ], *ažupylimas* SD «zasypowanie», *įpylimas* SD «wlanie, wlewanie», *išpylimas* SD «wylanie czego, wylewanie» (syn. *išlėjimas*). Paralele: *gė́rimas* ʻnapójʼ ob. *gėrìmas* n. act. ʻpicieʼ; *padė́jimas* ʻpomieszczenie, składʼ ob. *padėjìmas* n. act. ʻpołożenieʼ. — N.m. *Pýlimai* 2x, *Pylìmas*, n.rz. *Pýlimas*, *Pylimė̃lis*; nazwa ulicy w Wilnie: *Pýlimo* (pol. *Zawalna*).

pìlynė przest., gw. ʻpiłka do gry, wypchana sprężysta kula wykonana z płótna a. skóryʼ (war. *pìlinė*, *pỹlynė*, *pỹlinė*). SD <piliny źaydźiu> «piłę gram, pilam ludo, pila me exerceo». Analiza: *pil-ynė*. drw. od *pilà* 4 p.a. ʻpiłka, kula do gryʼ (war. *pìlė*, *pylà*), tj. od wyrazu zapożyczonego z pol. *piła* (⇐ łac. *pila*, *-ae*, zob. Bańkowski, ESJP II, 582). Zob. też SLA 168, LEW 590.

pýlioti, *pýlioju*, *pýliojau* ʻlać, przelewać, rozlewać; polewać wodą; przesypywać (ziarno)ʼ — iteratyw z suf. *-ioti* i SW od *pìlti* (zob.). War. *pỹlioti*, *pylióti*. Paralele: *pỹnioti* ⇐ *pìnti*; *trỹnioti* ⇐ *trìnti*. — Z innymi suf.: *papylė́ti* ʻ(trochę, jeszcze) nasypać, rozsypaćʼ, *pyláuti* ʻsypać, lać, rozlewaćʼ, *pylinė́ti* ʻnalewać po trochu; popadywać — o deszczu; przesypywać piasek — o dziecku; okopywać kartofleʼ, *pýlinti*: *įpýlinti* cur. ʻkazać nalać (wody)ʼ, *supýlinti* ʻzdzielić kogoʼ, *pylóti* ʻlać, sypaćʼ. — Nomina z *pyl-*: *pylà* 1. ʻsilny deszcz, ulewaʼ (por. *pilagà*), 2. ʻlanie, chłostaʼ, 3. ʻtama, grobla, nasyp, zsypʼ, 4. ʻdanina w zbożuʼ, 5. ʻodbytnica, rectumʼ (por. typ *bylà*, *vymà*), *pylė́jas* ʻkto nalewa, szynkarz, karczmarzʼ, SD[1] *pylėjas, kursai karaliui gėrimų paduost* «podczaszy, prægustator, pocillator, a poculis», SD *pylėjas* «nalewacz, cellarius, suppromus», *pỹliava* a. *pyliavà* ʻosep, danina w zbożu, podatek w postaci sypanego zbożaʼ, *pylìkas* ʻkto nalewa, rozlewa płynyʼ, *pýlimas* (zob.), *pỹlius* 1. ʻzsyp zboża na podatek dla państwaʼ, hist. ʻdanina w zbożuʼ, 2. ʻgrodziskoʼ (n. act. na *-ius*, por. *gỹrius*, *lỹkius*). Por. łot. *atpīle* a. *atpīlis* ʻna nowo zamarzły wylew wody na lodzieʼ, *atpīles* f.pl. ʻniezamarzłe miejsca na bagnie, tzw. płonieʼ. — N.rz. *Pylà* 2x, *Pỹl-upalis*.

pilìs, *-ies̃* 4 p.a. f. ʻgród, zamek obronny, twierdzaʼ. DP ʻzamek, ogródʼ, SD «twierdza, munitio, propugnaculum, præsidium» (syn. *apginklė*), «zamek dla obrony, arx, castrum». War. *pìlis*, *pilià*. Odpowiedniki: łot. *pils* ʻgród, zamekʼ, też f. *pile*, stpr. *-pil*, *-pile*, *-pille*[377]

[377] Poświadczone jako człon złożonych nazw miejscowych, por. za AON, s.v.: *Merga-pil*, *Merga-pel*, *Merga-pille* (por. stpr. *mergo* ʻpanna, dziewicaʼ), *Sassen-pile* (zob. *Sasnà*), *Wosis-pile* ob. *Wose-pille* (por. stpr. *wosee* ʻkozaʼ), *Waistoten-pil* (od n.os. *Waystot*) oraz *Pille-kaym* (por. stpr. *caymis* ʻwieśʼ), *Pylawkin* przez degeminację z *Pil-lauk- (por. stpr. *laucks* ʻpoleʼ, #lit. *laũkas* ts.# oraz lit. n.m. *Pìlia-laukis*).

(PKEŽ 3, 280n.). Formacja na SZ-V: *pil-i-* < pie. *pl̥h$_1$-i-, por. *pìlti* m.in. ʽsypać’ (pwk. *pleh$_1$- ʽnapełniać’, LIV^2 482). Znacz. etym. ʽnasyp, usypany z ziemi wał’ ⇒ ʽto, co się w obrębie takiego wału znajduje’ ⇒ ʽtwierdza’. Co do strony znaczeniowej por. z jednej strony *pýlimas* ob. *pylìmas* (zob.), z drugiej strony taką paralelę etymologiczną, jak ang. *town* ʽmiasto’ (znacz. etym. ʽmiejsce ogrodzone’) wobec nwn902nie. *Zaun* ʽogrodzenie, płot’ < pgerm. *tūna- (por. pol. przest. *tyn* ʽpłot, mur’, n.m. *Tyniec* pod Krakowem). — Tematyczna formacja *pil-i-* ma odpowiednik atematyczny w wed. *pū́r* f., acc.pl. *púram*, gen.pl. *puráḥ,* loc.pl. *pū́rṣu* ʽściana z kamieni scalona gliną, palisada, szaniec’. Temat samogłoskowy, który wyparł odziedziczony temat spółgłoskowy, tłumaczy się reanalizą formy acc.pl. *pìlį* < pb. *pil-in < pie. *pl̥h$_1$-m̥ (por. wed. *púram*) według wzoru rzeczowników o temacie na *-i-* (paralele: *bruvìs*, *žuvìs*). — W apofonii do lit. SZ *pil-* stoi grecki SO πόλις, -εος f. ʽmiasto’ < pie. *polh$_1$-i- (drw. od SE *pelh$_1$-, ukazującego się — w przeciwieństwie do *pleh$_1$- ʽnapełniać’ — w nominach, zob. LIV^2 482, przyp. 1), cps. ἀκρό-πολις, -εως f. ʽgród na szczycie góry, warownia, zamek’. Por. Beekes 2010, 1219n., który rekonstruuje pie. nomen pierwiastkowe w postaci *pélH-s, *pl̥H-és-os. — Drw. *piláitė* przest. ʽgrodzisko’, *piliẽtis* ʽobywatel’ (⇒ *pilietýbė* ʽobywatelstwo’, *piliẽtinis* ʽobywatelski’), *pilionis* BRB ʽstarosta, dowódca zamku, Hauptmann’ (sufiks jak w *miesčiónis* ʽmieszczanin’). Cps. *pìliakalnis* a. *piliãkalnis* ʽgóra o stożkowatym kształcie, góra zamkowa, grodzisko’ (dosł. ʽusypana góra’, por. *kálnas*), war. *pilãkalnis*, *pilė́kalnis*, *pilìkalnis*, *pìlkalnis*; *pìlkapis* ʽkurhan grobowy’ (por. *kãpas*). Por. łot. *pìlsę̃ta* ʽmiasto’ (*pils-sęta), *pìlskal̂ns* ʽgóra zamkowa’. — N.m. *Pilìs* 3x, *Pìlės*, *Piláitė*, *Pãpilalis*, *Papiliaĩ* 5x, *Papilỹs* 2x, cps. *Pilakáinys*, *Pìliakalniai*, *Piliakálniai*, *Piliakalniaĩ* 2x, *Piliãkalnis*, *Pìliakalnis* 10x, *Pìliakiemiai*, *Pìlialaukis*, *Piliãmantas*, *Pìlkalnis* 2x, *Pìlkapiai*, *Pil̃sūdai* 2x[378] (por. *Girsū̃dai*), *Pìltekai* oraz *Taurãpilis*. N.rz. *Pìlupis*, *Pilupỹs*, synkopowane: *Pìlpis*, *Pilpỹs*.

pìlkas, *-à* 3, 1 p.a. ʽszary, myszaty, siwy’ — formacja z suf. *-kas* od pwk. *pil-*, stojącego w alternacji z *pel-* (zob. *pélkė*) i SO *pal-* (zob. *pal̃vas*), tam też o etymologii. LEW 591 łączył tu jeszcze *pálšas* ʽpopielaty, siwy’ i *pal̃kšvas* ʽszarawy’. Por. alb. *plak* ʽstary człowiek’, też ʽgospodarz, Hausherr’ < *pl̥H-ko- ʽsiwy, posiwiały’ (zob. ALEW 772). — Drw. *pìlkis* ʽsiwek (koń), szarak (zając), wilk szary; część ubioru szarej barwy (spodnie, marynarka)’, *pilkū̀čiai* m.pl. ʽszary groch’ (por. *birū̀čiai*, *skubū̀čiai*), *lapės pilkos oda* SD «marmurek, pellis vulpina marmorei coloris» [ʽczarny lis, mający futro wpadające w niebieski kolor’, SŁPXVI]. Cps. *pilkasermẽgis* ʽkto chodzi w szarej siermiędze; chłop, wieśniak’, war. *pilksermẽgis* (por. *sermėgà*). Vb. denom. *pilkė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽszarzeć, przybierać szarą barwę’, przen. ʽstawać się monotonnym, bezbarwnym, nudnym’ (*Gyvenimas pradėjo pilkė́ti* ʽŻycie stawało się monotonne’), *pìlkti*, *-sta*, *-o* ʽszarzeć; dojrzewać (o ziarnie w kłosach)’. — War. *pìlkšvas*, *pil̃kšvas* ʽszarawy, wpadający w kolor szary, nieco szary’ pochodzi prawdopodobnie z proporcji analogicznej *pálšas* : *pal̃kšvas* = *pìlkas* : *x*. Vb. denom. *pilkšvė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽszarzeć, przybierać szarą barwę’.

pìlnas, *-à* 3 p.a. ʽpełny’ — prymarne adi. vb. z suf. *-na-* i SZ *pil-* jak w *pìlti* ʽsypać, lać’ (zob. s.v.). Odpowiedniki bsł.: łot. *pil̃ns* ʽpełny; pijany; gruby, otyły’, stpr. *pilnan* acc.pl. ʽpełny’ (*ni pilnan perdāisan dāuns* ʽpomniejszony towar dawałem’) oraz psł. *pĭlnŭ ʽpełny, napełniony’, por. scs. *plŭnŭ* ob. *plĭnŭ*, sch. *pȕn*, ros. *pólnyj*, czes. *plný*, pol. *pełny*. Praforma bsł. *pĩlna- (BSW 218, REW II, 394). Kontynuuje pie. *pl̥h$_1$-nó- ʽpełny’, adi. vb. od pwk. *pleh$_1$- ʽnapełniać się’ (LIV^2 482, IEW 799, LEW 592, ALEW 773), por. wed. *pūrṇá-* ʽnapełniony, pełny’, aw. *pərᵊna-* (piir. *pūlna-), goc. *fulls* (pgerm. *fulna-), stir. *lān* ts.

---

378 Polską repliką tej nazwy jest wieś *Piłsudy* w płd. Żmudzi. Od niej sufiksem *-ski* urobiono tzw. nazwisko posesjonatywne *Piłsudzki*, dosł. ʽten, kto trzyma wieś Piłsudy’. Oboczna pisownia z <ds>, jak w nazwisku marszałka Polski: *Piłsudski*, nie jest polska, lecz rosyjska.

Paralele sufiksalne: *sìlpnas*, *grýnas*, *plónas*, sb. *dùgnas*. — Drw. od neoosn. *piln-*: *apýpilnis* ʽprawie pełny', *pìlnatis*, *-ties* f. lub *pìlnatis*, *-čio* m. ʽpełnia księżyca': SD *mėnesio pilnatis* «plenilunium» (por. suf. w *jáunatis*), ⇒ *pìlnaties* adv. ʽw czasie pełni' (por. *gãladelčio*); *pilnãtvė* ʽpełnia czego, pełność', *pilnýbė* a. *pilnỹbė* ʽobfitość czego, urodzaj', SD[1] «doskonałość, perfectio, integritas» (syn. *visiškystė*, *tobulumas*), «pełność, plenitudo», *pìlnija* a. *pilnijà* ʽpełnia księżyca', *pìlninas* ʽpełny, zwarty, nie mający wewnątrz pustych przestrzeni', *pilnitelỹs* ʽpełniutki', *pilnitẽlis* ts., *pilnókas* ʽdosyć pełny', *príešpilnis* ʽksiężyc przed pełnią'. Cps. *pìčpilnas* a. *pìtpilnas* ʽcałkiem pełny, pełniuteńki' (zam. *pil-pilnas, por. *č* w *nìčniekas*, *vìčvienas*), *pilnakraũjis* ʽpełnokrwisty' (por. *kraũjas*), *pilnamẽtis* ʽpełnoletni' (por. *mẽtai*), *pilnapãdis* ʽpłaskostopy' (por. *pãdas* I), *pilnateĩsis* ʽpełnoprawny' (por. *téisė*), *pilpilnỹtelis* (zob.). Vb. denom. 1. *pilnéti*, *-ja*, *-jo* ʽnapełniać się, zapełniać się czym; zaokrąglać się, grubieć (o strąkach)', 2. *papìlninti* ʽnapełnić, zaczerpnąć (np. całą łyżkę)'. Por. psł. *pĭlniti ʽczynić pełnym, napełniać', sch. *pùniti*, ros. *pólnitь* (ʽpogrubiać'), czes. *plnit*, pol. *pełnić* (*na-*, *do-*).

pil̃nas, *-à* 4 p.a. stlit., gw. ʽzajmujący się czymś gorliwie, pilny, pracowity, staranny'. Obok tego przest., gw. *pil̃nias*, *-ià*, m.in. SD[1] «pilny, diligens, impiger, sedulus, accuratus» (syn. *rūpus*), adv. *pil̃niai* ʽpilnie'. Zapoż. z pol. *pilny* (adv. *pilnie*) albo błr. *pílьny* (por. SLA 169, LEW 591, ALEW 772). — Drw. *pil̃nastis* ʽpilność, dbałość, uwaga', DP, PK ʽpilność'[379], *pil̃niai* adv. ʽpilnie, z pilnością' — transpozycja wyrazów pol. *pilnie*, *pilność*. — Vb. denom. *pilnavóti* a. *pil̃navoti* ʽpilnować'. Od osnowy palatalizowanej *pilń-* (*pil̃nias*) urobiono denom. *pil̃niavoti* ʽpilnować' i *pil̃nioti* ts. (*Kožnas savo duonos pilnioja* ʽKażdy swego chleba pilnuje'). W obu wypadkach chodzi o odwzorowanie polskiego stosunku derywacji *pilnować* ⇐ *pilny*. — Na podstawie przejętego prs. gw. *pilniùja* ⇐ pol. *pilnuje* powstał inf. *pilniùiti*, prt. *pilniùjo* (*Mes einam pilniùit bites* ʽIdziemy pilnować pszczół'. *Kumpį kluone pakavojo i liepė pilniùit to kumpio* ʽSchowali szynkę w stodole i kazali jej pilnować'). Por. *dėkùiti* s.v. *dẽkui*.

pilpilnỹtelis, *-io* wsch.-lit. ʽpełniuteńki, pełniusieńki', przez uproszczenie grupy spółgłoskowej z *piln-pilnytelis — złożenie tautologiczne członów przymiotnikowych *pìlnas* ʽpełny' i *pilnitelỹs* ʽcałkiem pełny, pełniuteńki', war. *pilnytẽlis* (neosuf. *-itelis*, *ytėlis*). Paralela: *sausausỹtelis*. ŽD 23 nazywa te formacje reduplikacyjnymi. Podobnie GJL II, § 3, z uwagą: «swoistego rodzaju deminutiva».

pìlstyti, *pìlstau*, *pìlsčiau* ʽlać, rozlewać, przelewać, rozsypywać, wysypywać' — frequentativum na *-styti* od *pìlti* (zob.). Brak apofonii też w *skìrstyti*, *kùrstyti*, *imstýtis*. — Neoosn. *pilst-*: *pìlstalioti* 1. ʽrozlewać, przelewać, lać po kropli', 2. ʽ(o dziecku) przesypywać piasek' (w kwestii neosuf. *-alioti* zob. s.v. *sir̃gti*). Z wtórnym dyftongiem *ai*: *pìlstailioti* ʽprzesypywać' (o neosuf. *-ailioti* zob. s.v. *gỹvalioti*), *pìlstelėti* a. *pìlsterėti* ʽwlać nieco, kropelkę', *pilstinéti* ʽlać, nalewać'. — Neoosn. *pilsty-*: *pìlstymas* ʽrozlewanie, nalewanie (mleka, wina)', *pìlstytojas* ʽten, kto rozlewa, nalewa', *pilstytùvė* ʽrozlewnia'.

pìlti, *pilù* (war. *piliù*), *pýliau* (war. *pýlau*) ʽsypać, lać'. SD: *pilù* «leię co» (syn. *lejù*), «sypię co w co», *pilu pylimų* «tamuię», cps. *apipilu žemėmis medžių* «obsypuię drzewo», *ažupilu* «zasypuię co, abruo aliquid arena...», *nupilu* «ulewam czego, depleo», *pripilu* «nasypuię statek, impleo», *supilu* «zlewam co pospołu, confundo»; *užpìlti* ʽzalać, zasypać, zaparzyć (miętę, rumianek), wypić nieco'. Refl. *įsipìlti* ʽwlać sobie, nalać sobie', przen. *neįsipìlk* ʽnie przejmuj się, nie bierz sobie czego do serca' (*Neįsipilk, praslinks nelaimės*), zob. LEW 592. Odpowiednik łot. *pil̂t*[2], *pil̂stu*[2], *pilu* ʽkapać, ciec, sączyć się kroplami'. Lit. *pìl-*

---

379 Por. *Kur su didžia pilnasčia tie žodžiai nuog viernųjų turi būt vartoti* PK $245_{16\text{-}17}$ ʽGdzie z wielką pilnością i uważeniem te słowa od wiernych Pańskich mają być uważane i rozbierane'.

C, *pil-V* odzwierciedla odziedziczony SZ *pl̥h$_1$- do pie. *pleh$_1$- ʽnapełniać’ (LIV^2 482, BSW 218, LEW 592), por. gr. πλήθω, aor. intr. πλῆτο i tr. ἔπλησα (prs. πίμπλημι), wed. *pr̥ṇā́ti*, aor. *áprāt*, łac. *complēre* ʽwypełnić, napełnić, ukończyć’, prs. °*pleō* < *plē-i̯e- (drw. od osnowy aorystu, zob. de Vaan 2008, 473). — Zwraca uwagę brak refleksu lit. †plė-C. Zamiast tego jest nowy SE *pĕl-*, dotworzony do SZ-V *pĭl-* (lit. *pilù*). Por. łot. *pęldu*, *peȋdêt* ʽpływać, kąpać się’, caus. *peȋdinât* ʽpławić (konie, bydło)’, co przypomina *perkù* przy *piȓkti* i *peršù* przy *piȓšti*. Z języka litewskiego można tu przytoczyć tylko drw. nominalny: *pẽl-ekas* (zob.), które z kolei przypomina goc. *filu* ʽwiele, bardzo, much, very’ (*pel-u-). — Deverbativa na SZ-C: *pìldyti* (zob.), *pìlstyti* (zob.). — Nomina z *pil-C*: *pìlnas* (zob.), *pìlsena* ʽpadanie deszczu, długotrwały a. ulewny deszcz’ (neosuf., por. *ársena*, *snìgsena*), *pìlta* ʽczerpak do wylewania wody z dna łodzi’, *pìltas* ʽsypany, usypany’ (transponat ie. *pl̥h$_1$-tó- ʽnapełniony’, por. SP w wed. *prātá-*), *piltuvas* SD^1 «czerpadło, vrna, situla, haustrum», *piltùvas* a. *pìltuvas* ʽlejek’ (m.in. SD «lejek, infundibulum», syn. *varunka*), ⇒ *piltuvė̃lis* ʽlejek’; *piltùvė* ʽlejek; otwór w żarnach, do którego wsypuje się ziarno’, *pripiltinis* SD «nalewalny, ministratorius» [ʽdo nalewania służący’], *pìlvė* ʽobszar pokryty naniesionym przez wodę namułem, miejsce grząskie’. — N.rz. *Įpiltìs* (też n.m.). — SZ-V: *piláuti* ʽprzesypywać (piasek), nalewać (do dzbanka, do butelek)’, *pilóti* ʽprzesypywać (piasek)’. Nomina: *añtpila* ʽnasyp, ziemia naniesiona’, *añtpilas* a. *ántpilas* ʽnaddatek przy czubatym napełnieniu’, *ámpilas* ts. (z *anpilas przez asymilację *np* > *mp*), *antpilaĩ* m.pl. ʽczub, naddatek’, *su antpilaĩs* adv. ʽz czubem (nasypać, nalać’), gw. *ánčpilas* a. *ančpilaĩ* ʽczub, naddatek’, *añtpilas* ʽnalewka, napój z owoców zalanych spirytusem’, *atãpilos* f.pl. ʽpowtórne zalanie (kwasu) wodą’, *im̃pilas*, *į̃pilas* ʽwsypa na pierze’ (*in-pila-), *im̃pilos* f.pl. ʽzboże, które otrzymuje ksiądz przy kolędzie’ (*in-pilā-), *inpilas* BRB ʽnaczynie na wino, Schlauch’, *nepripilamas* SD «nienapełnisty, inexpletus, inexplebilis», *pãpilas* ʽmleko a. śmietana dodawane dla rozcieńczenia płynnego tłuszczu w kaszy’, *pilagà* (zob.), *pìlas* ʽnaczynie, pojemnik’ (neol.), *pìlynė* (zob.), *pilìs* (zob.), *sámpilas* (zob.), *ùžpilas* ʽnalewka’. — WSZ *pyl-*: *pýliau* (prt.), drw. *pýlioti* (zob., tam też nomina z *pyl-*). — SO *pal-* jest zaświadczony tylko w formach antewokalicznych, zob. *am̃palas*, *príepalas*. Osobno zob. *pãlios*. — WSO *pol-* < *pāl-: *pólymas* (zob.).

pil̃vas 1. ʽbrzuch’ (SD^1 «kałdun, ventriculus, aqualiculus», SD «brzuch, venter, aluus»), 2. ʽbrzusiec dzbana’. Praforma *pilu̯-a-. Jest to substantywizowana przy użyciu suf. *-a-* osnowa przymiotna na *-u-*, plit. *pil-ù-s z pie. *pl̥h$_1$-ú- ʽpełny, napełniony’. Por. wed. *purú-* ʽpełny, liczny, obfity’ (EWAIA II, 148n.)[380]. Paralele słowotwórcze: *puȓvas* ⇐ *pur-u-; *šaivà* ⇐ *šai̯-u-. Pwk. *pleh$_1$- / *pelh$_1$- ʽnapełniać’, zob. *pìlti*. Inaczej ŽD 376 (deverbativum na *-vas* od *pìlti*; tak też ALEW 775), LEW 593 (operuje neopierwiastkiem *pl-eu̯- ʽschwimmen, fließen’, pochodzącym od *pel-). — Drw. *papilvė̃* (zob.), *pil̃vainis* ʽbrzuchacz’, *pilvė̃lis* ʽżołądek; komora (serca); łydka; opuszka palca, brzusiec’, SD «brzuszek, uterculus», *pil̃vinė* ʽrozstrój żołądka’ (por. *gerklìnė*, *kaklìnė*), *pil̃viščias* a. *pil̃vištis* peior. ʽbrzuszysko’, *pilvõčius* ʽczłowiek brzuchaty’, SD «brzuchacz, ventrosus, ventre proiecto» (syn. *didžiapilvis*), *pilvótas* ʽbrzuchaty (człowiek, garnek’), *pilvãzas*, *pilvõzas* a. *pilvū̃zas* ʽbrzuchacz’. — Cps. *didžiapilvis* SD «brzuchacz, ventre proiecto» (por. *dìdis*), *gručpilvis* przest. ʽczyj brzuch jest wielki z powodu jedzenia grucy’ (por. *grùcė*; kalka z nwn. *Grütz-bauch*), *pilvaburỹs* ʽbrzuchomówca, człowiek umiejący mówić z zamkniętymi ustami’ (człon °*burys* niejasny), *pilvakalbỹs* ts. (por. *kalbė́ti*), *pilvakõjai* m.pl. ʽbrzuchonogi, Gastropoda’ (por. *kója*), *pilvapenỹs* ʽżarłok, darmozjad’, SD «pasorzyt, pasobrzuch, parasitus, parasitaster, assecla mensarum» (por. *penė́ti*), *pilvãplėvė* ʽotrzewna’ (por. *plėvė̃*), *pilvãryšis* ʽpas uprzęży przechodzący pod brzuchem konia’ (por. *rìšti*), *pilvãskaudė* ʽból brzucha’ (por. *skaudė́ti*),

[380] W apofonii do stwn. *filu* ʽliczny’, stir. *il* ts. < SE pie. *pélh$_1$-u i gr. πολύς ʽliczny, częsty’ < SO pie. *pólh$_1$-u-.

pilvãsopis ts. (por. *sopė́ti*). — Vb. denom. 1. *pil̃vinti* ʽchodzić z odkrytym brzuchem, z gołym brzuchem na wierzchu’, 2. *pil̃vyti*, *-iju*, *-ijau* ʽnapierać, przyciskać brzuchem’, 3. *pilvóti*, *-ju*, *-jau* ʽnabierać brzucha; cierpieć na biegunkę’, ⇒ neoosn. *pilvoj-*: *pilvójimas* ʽczerwonka, dyzenteria’ (por. *voliójimas* ⇐ *volióju*).

pinavijà 2 p.a. gw. bot. 1. ʽkwiat ogrodowy piwonia, Pæonia’, 2. ʽroślina lecznicza wrotycz, złocień balsamiczny, Tanacetum balsamita’ — zapoż. z pol. przest. *pinowija*, *pinowia* ʽgatunek wrotyczu, Tanacetum balsamita’ (L.). Był to war. metatetyczny wyrazu *piwoni(j)a*. War. *pinavìjas*, *pinavė̃ja*, *pinavė̃* b.z.a. oraz *panavijà*. Osobno zob. *bijū̃nas*. — Łot. *pujene* ʽpiwonia’ (war. *bujenīte*) pochodzi z dn. *pujenge*, *bujenge* (zob. LEW 43, s.v. *bijū́nas*; pominięte w monografii Jordan 1995).

pìnigas ʽpieniądz; moneta; banknot’, pl. *pinigaĩ* 3 p.a. ʽpieniądze’ — przez dysymilatywny zanik *n* z *pìningas*, pl. *piningaĩ*, to z kolei z *peningas*, *peningai*. Por. starsze war. *pẽnigas* MŽ, DP ʽpieniądz’ (zdrob. *penigėlis* DP ʽpieniążek’), *peningas*, *penįgas* DP ʽpieniądz, zapłata, koszt’. Zapożyczenie niemieckie, por. prus.-niem. *fenning*, *pfenning*, śrdn. *penning* — nazwa (najmniejszej) monety, setna część marki (zob. GL 100, LEW 594, Čepienė 185). Śrdn. *penninge* pl. ʽpieniądze’ ukazuje się w stpr. *penningans* acc.pl. ts. (Trautmann 1910, 393). — Z germańskiego źródła pochodzi również psł. *pěnęgŭ < *pēning-, po III palatalizacji: scs. *pěnędzĭ*, ros. *pénjazь*, czes. *peníz*, pol. *pieniądz*. — Drw. *bepinìgis* ʽkto nie ma pieniędzy, biedny’ (por. *beskatìkis*), *ìšpinigiai* m.pl. ʽdrobne, drobne pieniądze, moneta zdawkowa’ (w przeciwieństwie do banknotów), *pinigė̃lis* ʽpieniążek’, *pinigìnė* ʽportmonetka’, *pinigìngas* ʽprzy pieniądzach, bogaty’, *pinìgius* ʽkto ma dużo pieniędzy’, SD «pieniężny», *piniguõčius* ʽbogacz’. Por. też *mokė́ti grynaĩs pinigaĩs* ʽpłacić gotówką’, krócej: *mokė́ti grynaĩs* ts. Cps. *arbãtpinigiai* m.pl. ʽnapiwek’ (por. *arbatà*), *balvapinigiai* b.z.a. ʽłapówka’ (por. *balva*), *grýnpinigiai* ʽgotówka’ (por. *grýnas* oraz nwn. *Bargeld*), *ragpinigiai* b.z.a. ʽpodatek od rogacizny, tzw. rogowe’, por. *rãgas*, war. *ragpenig(i)ai*, *rãgpiningiai* (por. nwn. *Horngeld*), *sekmìnpinigiai* (zob. *Sekmìnės*), *tiltãpinigiai* (zob. *tìltas*), *žõlpinigiai* (zob. *žolė̃*). — N.m. *Pinigė̃liai* 2x, *Pinigìškė*. N.rz. *Piningius* b.z.a., n. łąk *Pinigė́kšta*, *Pinigýčia*, *Pinĩngė*.

pìnklės, *-ių* 1 p.a., *piñklės*, *-ių* 2 p.a. f.pl. 1. ʽsieci, sidła, zasadzka’, 2. ʽsieć pajęcza’, 3. przen. ʽzawiłości; intrygi; szyderstwa’, 4. przen. ʽżarty, figle’. Z innym suf.: *pinklai* DP m.pl. ʽzabawa, trudność’, *pinklas* SD «plecienie; plotka, plecionka», *materia pinklo* SD «koszałek, koszykow materia». Refleks pb. *pīn-tla-, nomen instrumenti od czas. *pìnti* ʽpleść, wiązać’. Por. formant w *árklas*, *giñklas*, *tiñklas*. — Nawiązanie w psł. *pę-dlo n. (⇐ scs. *pęti*, *pĭnǫ* ʽpiąć, pnę’), por. stpol. *piądła* n.pl. ʽdrabiny do tortur’, pol. gw. *piądła* n.pl. ʽrama do rozpinania i suszenia skór’, stczes. *padla* n.pl. ʽkrzyż jako narzędzie tortur’, słc. *piadlo* ʽkawałek drewna wsunięty do pyska zwierzęcia, by uniemożliwić mu ssanie, żarcie, kąsanie’, sch. *propélo* ʽrozpięcie na krzyżu; krucyfiks’, ros. *pjálo* lub pl. *pjála* ʽrama, na której rozciąga się skórę do suszenia’ (drw. *pjálьcy* ts.). Zob. BSW 219 (pbsł. *pin-dla-), Machek 1968, 425n. — Drw. *pìnklininkas* ʽintrygant’, *pinklùs* ʽzawiły, zagmatwany’. Vb. denom. *pìnklioti*, *-ju*, *-jau* ʽwikłać, plątać; robić zasadzkę’, refl. *pinkliotis* DP ʽbawić się’ [ʽzajmować się czym’].

pinóti, *pinóju*, *pinójau* 1. ʽpleść płot’, 2. ʽpodplatać podeszwy pod łapcie’, 3. ʽbić, tłuc’ — iteratyw z suf. *-oti* i pierwiastkiem w SZ, zob. *pìnti*. Por. typ *kilóti* (GJL II, § 564n.). — Neoosn. *pino-*: *pinõklis* ʽwielka drewniana lub kościana igła do podplatania łapci’ (*kapõklis* ⇐ *kapóti*), war. *pinõkšlis* ts.

pìnti, *pinù* (gw. *penù*), *pýniau* 1. ʽpleść, splatać, zaplatać (warkocz)’, 2. ʽwikłać, plątać, wić (wianek)’. SD: *pinu vainikų* «wiię abo plotę wieniec», *apipinu* «oplatam co» (syn. *aprezgiu*), *ažupinu* «zapleść chrostem», *įpinu* «wplatam» (syn. *įpainioju*), *perpinu* «przeplatam» (syn. *perrezgiu*), *kasos supintos* f.pl. «warkocz». Refl. *pìntis* ʽplątać się, motać

się, supłać się; słaniać się; mówić bezładnie, wikłać się’, *pìntis liežùviais* ʽplotkować’. Odpowiednik łot. *pît*, *pinu*, *pinu* ʽpleść, splatać’. — Lit. *pinù*, *pìnti* reprezentuje wraz ze scs. *pĭnǫ* ʽnapinam, naciągam’, aor. *pętŭ*, inf. *pęti* ʽpiąć’ (*sŭpęti* ʽzwiązać, spętać’, *zapęti* ʽzwalić z nóg, spętać’) refleks pbsł. stopnia zanikowego *pīn-C / *pin-V do pwk. pie. *(s)penh₁- ʽnapinać, naprężać’, SZ *(s)pn̥h₁- (LIV[2] 578, ALEW 776, BSW 219). Por. gr. πένομαι ʽtrudzić się, pracować, być zajętym’ (znacz. etym. ʽwysilać się’), SO gr. πονέομαι ʽpracować ciężko, trudzić się, starać się usilnie’, stwn. *spannan* ʽnapinać, naprężać’. — SE-C: *péntis* (zob.). SE-V: łot. *matpeniņa* ʽwstążka do włosów’. — Drw. na SZ: *pinóti* (zob.), *išpinà* ʽpodłużne pasmo łyka do wyplatania łapci’ (por. *išpìnti* ʽwyplatać’), *pinaĩ* m.pl. ʽgałęzie świerkowe do wyplatania płotu’, *pinãklis* ʽwielka drewniana lub kościana igła do podplatania łapci’, też *pinãkšlis* (war. *pinõklis*, *pinõkšlis*; por. łot. *pinękls* a. *pinakls* ʽpęto dla konia’), *pinùčiai* m.pl. 1. ʽpłot ze splecionych gałęzi’, 2. ʽkraty’. Cps. *kãspinas* ʽwstążka do włosów, do warkocza’ (por. *kasà*; łot. *matpina*), *vyžpinỹs* ʽkto wyplata łapcie’ (por. *výžos*). SZ-C: *pìnklės* (zob.). — Neoosn. *pint-* (⇐ *pìntas*): *pintìnė* a. *pìntinė* ʽkosz wyplatany, kobiałka, pudełko plecione, krobka, siatka do noszenia’, *pìntuvės* f.pl. ʽwieczór panieński, obrząd żegnania się panny młodej z młodzieżą’, *pìntuvių vãkaras* ts. — WSZ *pyn-*: prt. *pýniau* (zob.), drw. *pỹnioti* iter. ʽpleść po trochu, splatać’ (typ *trỹnioti*, *pỹlioti*), *pynễ* SD «kosz; mata z słomy, zielska, trzciny; plotka, plecionka; rogoża», *sámpyna* ʽsplot’ (⇐ *supìnti* ʽspleść’), cps. *vyžpynỹs* ʽkto wyplata łapcie’. Por. łot. *matpīne* ʽsplot włosów’. W słowiańskim por. *pin-V*: scs. *zapinati* ʽzapinać; zwalać z nóg; okłamywać’, pol. *rozpinać*, *spinać*, *zapinać*. — SO-C: *pánta* (zob.), *pántis* (zob.). — SO-V: *apipanoti* b.z.a. ʽowijać, zawijać w co’, *atpanoti* b.z.a. ʽodwijać, rozwijać’. Z innym suf.: łot. *paņât* ʽ(dziecko) grubo odziewać, opatulać’. Nomina: łot. *matpaniņa* cps. ʽwstążka do włosów’, w słowiańskim: scs. *opona* ʽzasłona’, *rasponŭ* ʽkrzyż’, *sŭpona* ʽprzeszkoda, zwłoka’, słń. *zapòn* ʽzapinka’, ros. *zapón* ʽprzykrycie, okrycie’, *záponka* ʽspinka’, ros. gw. *supónь*, *supónja* f. ʽrzemień do umocowania chomąta’ (REW III, 47). — Nowy SO *pain-* ⇐ *pin-*: *páinioti* (zob.).

pìntis, *-ies* f.m. 1. bot. ʽhuba, Fomes, grzyb z rodziny żagwiowatych, rosnący na próchniejących drzewach’, SD[1] «żagiew, fomes», 2. ʽhubka, przyrządzony z niektórych gatunków huby suchy miąższ, służący do rozniecania ognia za pomocą krzesiwa’, 3. bot. ʽgąbka, Spongia’ (SD[1] «gębka, spongia»). Odpowiedniki bałt.: łot. *pîte* ʽKlumpen, Kloß’, *pīšu maĵka* ʽdrewno ze smolnej jodły’ (ALEW 776n.), stpr. *pintys* EV ʽhubka do krzesiwa, Czunder [Zunder]’. Etymologia niepewna. Łączono z czas. *pinù*, *pìnti* ʽpleść, wiązać’ (zob. LEW 594; tam też o łot. *puoss*).

pipìras ʽpieprz, Piper’, zwykle pl. *pipìrai* — zapoż. ze strus. *pĭpĭrŭ*, war. do *pĭpĭrĭ*. Por. Būga, RR III, 765, SLA 169, ZS 46, LEW 594. Co do lit. *i* za strus. *ĭ* por. *krìkštyti*, *stìklas*, *šìl̃kas*. SD *pipirais ažudarytas* «pierny, opieprzony, piperatus» [dosł. ʽpieprzem przyprawiony’], *pipirais ažutrint* «opieprzyć, condire pipere edulium». Zob. też *paprėdnykas*. — Drw. *pipirễlis* 1. bot. ʽkopytnik, roślina o brunatnych dzwonkowatych kwiatach, Asarum europaeum’, 2. ʽtaniec ludowy’, *pipirìnė* 1. ʽpieprzniczka’, 2. ʽwódka pieprzówka’, *pipir̃nė* bot. ʽpieprzyca, Lepidium’ (por. suf. w *brùknės*). Cps. *pipìrgrūdis* 1. ʽziarnko pieprzu’ (por. *grū́das*, *grū́sti*), 2. ʽmoździerz do tarcia pieprzu’ (por. *grū́sti*), *pipìrlapė* bot. ʽkopytnik’ (por. *lãpas*), *pipìrmalė* ʽmłynek do pieprzu’ (por. *málti*), *pipìrmėtės* (zob. *mėtà*), *pipìrtrinė* ʽmłynek do pieprzu’ (por. *trìnti*). — Sb. *pipìras* przybiera też znacz. przenośne ʽmałe dziecko’, ⇒ zdrob. *pipiriū́kštis*. — Vb. denom. 1. *pipìrinti* ʽprzyprawiać pieprzem, pieprzyć; robić coś z mocą, gwałtownie’, 2. *pipìryti*: *atpipìryti* ʽzemścić się, odegrać się’, *užpipìryti* ʽzażądać, rozkazać’. — N.m. *Pipìrai*, *Pipiraĩ*, *Pipìriai*, *Pipirìškės*.

pýpkė ʽfajka’ — zapoż. z prus.-niem. *pīpke* (GL 101). Co do akutu por. zapoż. *šnýpkė*, *špýkėrė*, *týnė*. War. *pypkà*, *pýpka*, też m. *pýpkis*. Por. łot. *pĩpe* ʽfajka’ ⇐ śrdn. *pipe* (Jordan

82). N.B. LEW 595 i LKŽ IX, 1074 wymieniali na pierwszym miejscu błr. *pípka* 'fajka' jako źródło lit. zapożyczenia. — Drw. *pypkìnė* a. *pypkìnis* 'przerwa w robocie na zapalenie fajki', *pỹpkius* 'palacz fajki', *pypkõrius* ts., *prapypkà* 'wydatek na tytoń do fajki'. Cps. *pypkiãkotis* 'cybuch fajki' (por. *kótas*), *pypkãrūkis*, *pypkiã-* 'przerwa na zapalenie fajki' (por. *rūkýti*). Vb. denom. *pypkiúoti* 'palić fajkę, pykać fajkę', war. *pypkiáuti*, *pýpkinti*, *pỹpkioti*.

pỹpti, *pỹpia* (war. *pỹpsta*), *pỹpė* (war. *pỹpo*) 'wydawać pisk, odzywać się cienkim, ostrym głosem, piszczeć, kwilić (o ptakach); płakać cicho i żałośnie (o dziecku); gwizdać, świstać (o wietrze)' — czas. utworzony od interi. *pýpt* a. *pỹpt* — m.in. o pisku, kwileniu pisklęcia. — Z innymi suf.: *pýpčioti* a. *pýpinti* 'trąbić (klaksonem)', *pypsė́ti*, *pýpsi*, *-ė́jo* 'kwilić, piszczeć; wyć — o syrenie', też o sygnale zajętości w telefonie (*Telefonas pýpsi — užimtas*). Z krótką samogłoską pwk.: *pipsė́ti*, *pìpsi*, *-ė́jo* 'kwilić, popłakiwać; stękać, pojękiwać (o starcu)'. — Drw. *pypỹnė* a. *pỹpynė* 'piszczałka, fujarka; flet, klakson samochodu; kobieta o cienkim, przenikliwym głosie' (jest też nazw. *Pipỹnė*, LPŽ), SD *pypynė, kuriu skersai nasrump pridėtų pučia* «fletnia, fistula, canna» ['instrument muzyczny dęty', SPXVI], *pypynė* «piszczałka, fistula, arundo...» (syn. *sapelka*).

pyrãgas 'ciasto, bułka, wypiek z pszennej mąki' — zapoż. ze stbłr. *pirógъ* (SLA 169, ZS 46, LEW 595), por. błr. *piróh*, *pirahá*. Stąd też łot. *pìrãgs* 'Speckkuchen'. — Drw. *pyragáitis* 'ciastko, placek', *pyrãgius* 'amator ciast'. Vb. denom. *papyrãgyti*, *-iju*, *-ijau* 'dać łapówkę, przekupić'.

pirčià 2, 4 p.a. gw. 1. 'chłopska chata, zwł. kurna chata', 2. 'izba w kurnej chacie'. Analiza: *pirt̯i-ā- ⇐ *pirti-. Przekształcenie abstractum na *-ti-* (zob. *pirtìs* 'łaźnia; suszarnia zboża') w osnowę na *-ā-*. Por. oboczności *dėčià* / *dė́tis*;, *delčià* / *deltìs* (GJL II, § 404). O war. *pirkčià* zob. s.v. *pirkià*.

pirkià 2 p.a. gw. 1. 'chłopska chata z jedną izbą, kurna chata' (*Sena pirkia dūmais kvepia*), 2. 'izba w kurnej chacie', 3. SD «piekarnia, artoptæum, pistrinum», 4. 'strych' (*Užlip an pirkiõs ir pajieškai*). Drw. od neoosn. *pirk-*, którą wyabstrahowano z *pirkčià* 'chata, izba'. Samo *pirkčià* pochodzi z przekształcenia wyrazu *pirčià* (zob.) za pomocą insercji *k*, por. *pečdañgtė* > *pekčdañgtė*. Segment *k* pochodzenia epentetycznego ukazuje się również w neoosnowie *šlik-* wyrazu *šlìkė* ⇐ *šliktìs* (zob. *šlitìs*). Zob. Leskien 1891, 545, LEW 595n., ALEW 777. — Drw. *pirkáitė* 'ciemna izdebka w chacie, przeznaczona do składania warzyw na zimę; pokój gościnny'; war. metatetyczny: *prikáitė*; *papirkià* 'miejsce przy chacie, przy domu', *papirkỹs* ts., *papirkiai* adv. 'od chaty do chaty' — mówi się o pracy nauczyciela wiejskiego, któremu utrzymanie zapewniają kolejni goszczący go gospodarze, por. *Jumkytojas vaikus jumko papirkiai* (gw. *jùnkyti* 'uczyć').

pirklỹs, *-io* 4 p.a. 'kupiec' — nomen agentis na *-lys* od czas. *pir̃kti* 'kupować' (zob. s.v.). Paralele: *piršlỹs* ⇐ *pir̃šti*; *kvieslỹs* ⇐ *kviẽsti*; *vedlỹs* ⇐ *vèsti*. Z innym suf.: *pir̃klius* 'kupiec'. — Drw. *pir̃kliava* 'opłata pobierana przez miasto od kupców a. przekupniów' (por. *mẽzliava*). Vb. denom. *pirkliáuti* 'handlować', *pirklinė́ti* 'sprzedawać chodząc po domach'.

pirkšnìs, *-iẽs* 4 p.a., zwykle pl. *pir̃kšnys*, *-ių̃* f.pl. żm. 'żar przykryty popiołem, żar w popiele, gorący popiół' (*Žarijos tarp pelenų bus pir̃kšnys*). Z innym suf.: łot. *pìrkstis*, *pirkstes* (*pirgzdes*), *pirksti* 'żar w popiele'. Etymologia niezdecydowana. Przy założeniu bałt. insercji *k* do *pirš-n-, *pirš-t- było zestawiane z psł. *pь̆rstĭ, por. scs. *prŭstĭ* 'χοῦς, ziemia wykopana, kurz, proch', ros. *pérstь*, *-i*, stpol. *pierść*, *-i* 'sypka ziemia, proch' (BSW 206, REW II, 344, LEW 596). ALEW 778 wskazuje na związek z refleksami celtyckimi: stir. *richis*, bret. *reguez* f. 'żarzące się węgle', < pie. *pr̥ḱ-.

pir̃kti, *perkù* (war. *pirkù*), *pirkaũ* 'kupować', SD *pirku kų* «kupuię co, emo, mercor pretio, nundinor». Odpowiednik łot. *pìrkt*, *pērku* (war. *pirku*), *pìrku*. Związki pozabałtyckie

nie zostały sprecyzowane, zob. LEW 596n. Transponat ie. *prek$^{(u̯)}$- / *pr̥k$^{(u̯)}$-. IEW 817 umieścił *pir̃kti* s.v. *per-, *perə- ʻverkaufen, hinüberhandeln, zuteilenʼ. Według ALEW 779 warto rozważyć powiązanie z wed. *pr̥ṇákti* ʻnapełniaʼ < pie. *perk- / *pr̥k- (LIV^2 476). — Drw. *pirkióti* a. *pirkinė́ti* iter. ʻkupować, kupczyćʼ. Nomina: *ažupirkėjas* SD «arendarz, conductor», *ažupirkėjas tiesadarių* SD «zakupnik sędziow vrzędnych, sequester, largitor, corruptor» [ʻten, co przekupuje sędziówʼ], *papirkà* a. *pãpirkas* ʻłapówkaʼ, war. metatetyczne: *paprikà*, *pãprikas*; *perpirkėjas* SD «przekupień & przekupnik, institor, propola» (kalka słowotwórcza z polskiego odpowiednika), *pir̃kamas* SD «kupny», *pirkė́jas* ʻkupujący, klientʼ (łot. *pìrcẽjs*), *pir̃kingas* SD «kupuiący rad», ⇒ *pir̃kingystė* SD «kupowanie chciwe, emacitas» [ʻchciwość kupowaniaʼ], pis. <pirgingiste>; *pirkinỹs* ʻzakup, sprawunekʼ, *pir̃klas* SD «kupno warowne, res mancupi, vel mancipi, res mancupio accepta» [ʻkupno gwarantowaneʼ], *pirklỹs* (zob.), *prapirkos* b.z.a. ʻwydatkiʼ. Cps. *šventapirkis*: SD *švintapirkis* «świętokupiec, simoniacus» [ʻten, co kupczy rzeczami świętymiʼ] (por. *šveñtas*), *žąsiãpirkis* ʻkto skupuje gęsiʼ (por. *žąsìs*). — N.m. *Pirktìnė* 3x, cps. *Pirktãvietė*. — SO *park-*: *parkalióti* a. *parkailióti* gw. ʻkupowaćʼ (por. z jednej strony łot. *pirkaļât* ʻkupować drobiazgiʼ, z drugiej strony typ lit. *gỹvailioti*), *parkstýti* ʻkupowaćʼ. Nomen: *pãparkas* a. *paparkà* ʻprzekupstwo, łapówkaʼ, pl.t. *paparkaĩ* (por. ros. *podkup* ʻprzekupienieʼ). — Związane z *pir̃kti* rzeczowniki dewerbalne pokazują w st. *e* pierwiastek o postaci *prek-*, nie zaś *perk-*, jak to jest w prs. *perkù*, zob. hasła *prẽkė* i *prãkė*. Wynika z tego, że praesens do *pir̃kti* brzmiało kiedyś *prekù, i że sekwencja *erC* zam. *reC* pojawiła się dopiero na skutek wyrównania formy SE do sekwencji *irC* w formach prt. i inf. Zob. Stang 1942, 108. W taki sam sposób objaśnia się forma prs. *peršù* przy inf. *pir̃šti*. Zob. też *dérgiu* ⇐ *dìrgti*.

pirmadėlẽ 3 p.a. — złożenie z I członem *pirma-* ʻpierwszyʼ (zob. *pìrmas*) i II członem -*dėl-* jak w lit. *dėlẽ* ʻpijawkaʼ (zob. s.v.) i łot. *dêls* ʻsynʼ (por. też *dīle* ʻssące cielęʼ). Znacz. etym. ʻpierwszy osesekʼ. Rzeczownika *pirmadėlẽ* używa się w apozycji do nazwy zwierzęcia domowego, przede wszystkim krowy, ale też klaczy, świni i suki. Por. *kárvė pirmadėlẽ* ʻkrowa z pierwszym cielęciem, która się po raz pierwszy ocieliłaʼ. War. *pirmãdėlė*, *pìrmadėlė*, z synkopą *-a-*: *pirmdėlẽ*, z metatezą: *primdėlẽ*, z uproszczeniem *pirm* > *pim*: *pimdėlẽ*. Zdrob. gw. *pirmdėlìkė*, *pirmdėlùkė*. — ʻKrowa z drugim cielęciemʼ nazywa się *kárvė antrãdėlė* a. *antradėlẽ* (*Antradėlẽ karvė besiveršiuodama galą gavo*). — Człon -*dėlė* wymienia się z °*gimdė* (od *gimdýti* ʻrodzić, wydawać na światʼ) oraz °*veršė* (od *ver̃šis* ʻcielęʼ), por. *pirmagimdė* «pierwiastka krowa, owca etc., primipara», *pirmãveršė*, *antrãveršė*. — Drw. *pirmadėlỹs* ʻpierwsze cielę (prosię, źrebię)ʼ, *pirmadėliai* m.pl. SD «pierwiastki, pierwociny, primitiæ» (syn. *pirmuonės*).

pìrmai adv. ʻnajpierw, naprzód, dawniej, kiedyśʼ (war. *pir̃mai*, *pirmái*, *pirmaĩ*). — *pirmà* adv. ʻnajpierw, wcześniej; przodem; przed, przedeʼ, np. *Eĩk pirmà manę̃s*. *Vienas pirma bėgo, o antras paskui*; *visų̃ pirmà* ʻprzede wszystkimʼ. Urobienie od ord. *pìrmas* ʻpierwszyʼ (zob. s.v.). — Drw. *pirmiaũ* ʻwcześniej, najpierwʼ, *pirmiáusia* ʻnajwcześniej; przede wszystkimʼ. — Skrócenie przysłówka *pirma* prowadzi do *pir̃m*, używanego 1° jako adv. ʻnajpierw, zanimʼ, np. *pirm paragauju* SD «kosztuię wprzód», 2° jako przyimek z gen. ʻprzedʼ, np. *Aš čià buvaũ pirmà tavę̃s*. *Negìrk pir̃m rýto mer̃gą, neĩ pir̃m vãkaro diẽną*; *pir̃m laĩko* ʻprzed czasem, przedwcześnieʼ, *pirm aušros* SD «przede dniem», *pirm ko sėdžiu* SD «posiadam kogo». Zob. GJL III, § 786. — War. metatetyczny: *prim* adv. ʻdawniejʼ, praep. z gen. ʻprzedʼ (*Prim saulės reikėdavo keltis*).

pìrmas, -*à* ʻpierwszyʼ — liczebnik porządkowy do *víenas* ʻjedenʼ, niespokrewniony z cardinale. *pìrma* adv. ʻpo pierwszeʼ — skostniała forma rodzaju nijakiego. Odpowiedniki bałt.: łot. *pìrmaĩs*, f. *pìrmā*, stpr. *pirmas*, *pirmois* ʻersterʼ (drw. *pirmonnis* ts., acc.sg. *pirmannin*, *pirmannien*). Refleks pie. *pr̥H-mó- (*pr̥h_3-mo-, *pr̥H-mHo-), znacz. etym.

ʻprzedni, znajdujący się na przedzie, z przodu', por. goc. *fruma* ʻpierwszy', stang. *forma*, ags. *formo* ts., < pgerm. *fruman- < pie. *pr̥H-mH-on- (Kroonen 2013, 157, ALEW 780). Spodziewany refleks łac. *prāmus jest zawarty w formacji *prandium* n. ʻśniadanie' < cps. *prāmo-ed-i̯o- (zob. de Vaan 2008, 486)[381]. — Z innymi suf.: 1. psł. *pĭrvŭ, por. scs. *prĭvŭ* ʻpierwszy', rcs. *pĭrvŭ*, ros. *pérvyj*, stpol. *pirwy*, *pirzwy*, czes. *prvý* ts.; wed. *pū́rva-* ʻprzedni, poprzedzający, wcześniejszy', aw. *pauruua-* ʻpierwszy', toch. B *parwe* ts. < pie. *pr̥H-u̯ó- (por. EWAIA II, 157), 2. gr. dor. πρᾶτος ʻpierwszy' < pie. *pr̥H-tó- (zdaniem Rixa 1976, 73 gr. klas. πρῶτος ma *ō* zam. *ā* na skutek wyrównania do πρότερος ʻprzedni, z przodu będący'; zdaniem Beekesa 2010, 1245 πρᾶτος jest niejasne), 3. ang. *first* ʻpierwszy', stang. *fyrest* < pgerm. *furista- ʻprzedni' < pie. *pr̥H-isto- (Watkins 2011, 67). — Drw. od neoosn. *pirm-*: *pirmasis daiktas* SD «przednia rzecz, primum, caput, quod potissimum est», *pirmatis* SD «przodek, przednie miesce, principatus, us, primatus, us» (syn. *pirmystė*), *miltai kviečių pirmieji* SD «mąka pszeniczna przednia, flos tritici farinæ», *pirmenýbė* ʻpierwszeństwo' (neosuf. *-enybė*, zob. GJL II, § 384), *pirmenýbės* f.pl. ʻmistrzostwa, zawody', *pirmèsnis* ʻprzedni, pierwszy', SD «pierwszy ze dwu, prior», *pirmiáusias* ʻpierwszy, najwcześniejszy', *pirmýkštis* ʻpierwotny, początkowy' (DP *pirmykščias*), *pirmutìnis* ʻpierwszy, przedni', SD «przedni, celny» (*pirmutìnės kójos* f.pl. ʻprzednie nogi'), ⇒ *pirmučiáusias* ʻpierwszy, najwcześniejszy'). Vb. denom. *pirmáuti* ʻprzodować' (SD[1] *pirmauju* «przodkuię, primas teneo, anteeo»). — Cps. *pirmadėlẽ* (zob.), *pirmãdienis* (zob. *dienà*), *pirmagimdẽ* (zob. *gimdýti*), *pirmãgimis* ʻpierworodny', stlit. *pirmgimis* DK, SD ts. (por. *gìmti*), *pirmgimtinis* SD «pierworodny», *pìrmalakai* (zob. *lė̃kti*), *pirmãmiegis* (zob. *miegóti*), *pirmãmitis* (zob. *mìsti*), *pirmãparšė* (zob. *par̃šas*), *pirmaprãdis* ʻpierwotny, początkowy' (por. *pradžià*), *pirmarū̃šis* ʻpierwszorzędny, pierwszego gatunku' (por. *rū́šis*), *pìrmasyk* adv. ʻpo raz pierwszy' (por. *sỹkis*), *pirmašõkis* (zob. *šókti*), *pirmatakiaĩ* (zob. *tãkas*), *pirmãveršė* (zob. *ver̃šis*), *pìrmodė* (zob. *óda*), *pìrmtakas* (zob. *tãkas*).

pir̃pti, *pir̃pia*, *pir̃pė* ʻfurczeć, huczeć, warczeć — o odgłosie kołowrotka, maszyny, motoru; chlipać, beczeć (o dziecku)' — czas. pochodzenia dźwiękonaśladowczego, podobnie jak *bir̃bti*.

pìršys, *-ių* f.pl. 1. ʻpierś końska, klatka piersiowa konia', 2. żartobl. ʻpiersi kobiece'. War. *pìršės*, *pìršiai*, *-ių*, też sg. *piršìs* f. Pbsł. *pirš-i- < pie. *pr̥ḱ-. — Odpowiednik słow.: scs. *prŭsi* f.pl. ʻστῆθος', sch. *pȑsi* ʻpiersi, klatka piersiowa', ros. *pérsi*, ukr. *pérsy* ts., pol. *piersi* 1. ʻprzednia górna część tułowia', 2. ʻpiersi kobiece' (BSW 220). SZ również w paszto *puṣtaī* ʻżebro' < *pr̥su-. SO wed. *párśu-* f. ʻżebro', aw. *parəsu-* ts. < pie. *perḱ-u- (EWAIA II, 100n.). Bsł. znacz. etym. ʻokolica żeber'. — Drw. *pìršingas* ʻo koniu: o szerokich piersiach', *pìršinga mergà* ʻdziewczyna o wydatnych piersiach', *pìršininkas* ʻnapierśnik w uprzęży końskiej'.

piršlỹs, *-ẽ* 4 p.a. ʻswat, swatka', SD «dziewosłąb, swat, żerzec, pronubus, paranymphus» — nomen agentis na *-lys* od *pir̃šti* ʻswatać' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *pir̂slis*, *-e*. Paralele: *pirklỹs* ⇐ *pir̃kti*; *kvieslỹs* ⇐ *kviẽsti*; *vedlỹs* ⇐ *vèsti*. — War. z insercją *k*: *pirkšlỹs* gw. ʻswat'. — Por. jeszcze *pir̃šlės* f.pl. ʻswaty', *piršliaĩ* m.pl. 1. ʻnarzeczony wraz ze swatem', 2. ʻswatanie, swaty' (*Atvažiuos piršliúosna* ʻPrzyjadą w swaty'). — Drw. *piršlýbos* f.pl. ʻswatanie' (rzadka formacja odrzeczownikowa z suf. *-ybā-*, por. *draugyba* przest. ʻtowarzystwo; przyjaźń' ⇐ *draũgas*). Vb. denom. *piršláuti* ʻswatać', *piršliáuti* ʻbyć czyim swatem'.

pir̃štas ʻpalec u ręki'. Odpowiedniki bsł.: łot. *pìrksts* ʻpalec u ręki, palec u stopy'

[381] Łac. *prīmus* ʻpierwszy, najprzedniejszy' wyprowadza się dziś z formacji superlatiwu: *prismo < *pri-isemo, zob. Meiser 1998, 153. Inaczej LEW 597, który identyfikował sufiks lit. *-mas* z łac. *-mus*.

(insercja *k*, por. war. *pìrsts*), stpr. *pirsten* EV ʽpalec, Vinger [Finger]ʼ oraz psł. *pĭrstŭ, por. scs. *prĭstŭ* a. *prŭstŭ* ʽδάκτυλος, palecʼ, sch. *pȑst*, ros. gw. *perst*, czes. *prst*, pol. *parst ts. (por. *naparstek* ʽmetalowy ochraniacz na palec, używany podczas szyciaʼ). Praforma bsł. *piršta- (BSW 220), to ze zmiany *pirsta- (por. *rš* z *rs w *garšas, kar̃šti, viršùs*, Zinkevičius 1980, § 216). Prawdopodobnie chodzi tu o złożenie pie. *pr̥-sth$_2$-ó-, z prewerbialnym członem *pr̥- ʽwy-, przed-, na zewnątrzʼ i werbalnym członem *sth$_2$-ó- w funkcji n. agt. ʽstojącyʼ (SP *steh$_2$- ʽstanąćʼ, zob. *stóti*), znacz. etym. ʽwystający, sterczącyʼ. Formacja podobna do wed. *pr̥ṣṭhám* n. ʽplecy, grzbiet, sterczący grzbiet, wierzchołek góryʼ, aw. *paršta-* ʽgrzbietʼ (EWAIA II, 165 n., ALEW 780). Inne odpowiedniki ie.: aw. *paršti-* du. ʽgrzbietʼ, łac. *postis*, *-is* m. ʽodrzwia, podwoje drzwiʼ (*por-stis), stang. *fyrst* m. ʽkalenica dachu; prógʼ z pie. *pr̥-sth$_2$-i-; stwn. *first*, stang. *fierst* ʽprzykrycieʼ < pie. *per-sth$_2$-i- (LIV[2] 552). — W SD wymienia się s.v. *palec* następujące nazwy: *nykštys* «palec wielki u ręki», *smaguris* «palec wtóry u ręki» (por. *smègti*), *vidutinis* «palec trzeci» (por. *vidùs*), *žiedinis* «palec czwarty» (por. *žiedas*), *galinis* «palec mały» (por. *gãlas*). LKŽ I, 790 cytuje z pewnej gwary: *Pirštai vadinasi: nykštys, smilius* [zob. *smìlti*], *dičkis* [zob. *dìčkas*], *bevar̃dis* [dosł. ʽbezimiennyʼ, zob. *var̃das*] *i mažiukas* ʽPalce nazywają się: wielki (kciuk), wskazujący, środkowy, serdeczny i małyʼ. — Drw. *ámpirštė* ʽw chodakach: pas skóry, który osłania palce nógʼ < *an-pirštė (war. *añtpirštė* a. *ántpirštė* ts.), *añtpirštis* m.in. ʽnaparstekʼ, *im̃pirštė* ʽampirštėʼ < *in-pirštė, *pir̃štinė* ʽrękawicaʼ, zwykle pl. *pir̃štinės, pirštìkai* m.pl. ʽpalce w rękawiczceʼ, *pirštinė́tas* ʽw rękawiczkachʼ, *pirštukas* SD «naparstek, digitale», *pirštuõtė* bot. ʽpalusznik, Digitariaʼ. Cps. *gaidapirštis* b.z.a. bot. ʽjaskier ostry, Ranunculus acerʼ (dosł. ʽkoguci palecʼ, por. *gaidỹs* oraz odpowiednik nwn. *Hahnenfuß*), *penkpir̃štis* ʽpalce dłoni, dłońʼ, właśc. ʽpięć palcówʼ (por. *penkì*), ⇒ *penkpir̃ščiai* m.pl. bot. ʽłubin, Lupinusʼ, do czego dwa warianty: z asymilacją *ŋp* > *mp*: *pempir̃ščiai* ʽłubinʼ oraz z epentezą *k*: *pempir̃kščiai* ts. (por. łot. *pìrksts*). Nazw. *Bepir̃štis* (⇒ pol. *Bepierść*), dosł. ʽbezpalcyʼ.

pir̃šti, *peršù, piršaũ* ʽswatać, radzić komu małżeństwo z kim, pośredniczyć w zawieraniu małżeństwaʼ, refl. *įsipir̃šti* ʽpostarać się o czyjąś rękęʼ, *nusipir̃šti mer̃gą* ʽzaręczyć sięʼ (dosł. ʽzaręczyć sobie dziewczynęʼ). W SD[1] praesens brzmi *piršu* «dziewosłębię, pronubo» (syn. *sukalbu*), «naraiam, virum vel uxorem do...» (syn. *sukalbu kam moterį*), «raię, pronubum ago». Polega to na wyrównaniu wokalizmu praesentis *e(r)* do *i(r)* form praeteriti i infinitivi. — Pie. *preḱ- / *pr̥ḱ-, por. łac. *precor*, *-āri* ʽprosić, modlić sięʼ, *precēs*, *-um* f.pl. ʽprośby, błaganiaʼ, wed. *áprāṭ* aor. ʽzapytałʼ, goc. *fraíhnan* ʽpytać, zapytywaćʼ (*preḱ-ne-), toch. A, B *pärk-* ʽprosić, pytaćʼ (LIV[2] 490n., ALEW 781). — Drw. od SZ *pirš-*: *piršailióti* ʽswatać, raić kogo na współmałżonkaʼ (por. *gỹvailioti*), *piršáuti* ts., *piršinė́ti* ʽraićʼ. Nomina: *piršė́jas* ʽswatʼ, *piršìkas* ts., *piršlỹs* (zob.). — SO *praš-*: *prašýti* ʽprosićʼ (zob. s.v.). Taki stosunek derywacyjny, jak *kratýti* ⇐ *kret-* (nie †kert-) dowodzi, że iteratywna osnowa *praš-y-* opiera się o SE *preš-. Znaczy to, że historycznie dane prs. *peršù* nie jest formą odziedziczoną, lecz innowacyjną, wprowadzoną na miejsce *prešù < pie. *preḱ-oh$_2$ (por. łac. *precor*). Zmiana ta dokonała się przez zastąpienie *ReC* ⇒ *eRC* w formie praesens pod naciskiem form prt. i inf., które zawierały sekwencję *iRC* (*pirš-* < pie. *pr̥ḱ-), a więc z samogłoską, z pochodzenia anaptyktyczną, w pozycji *przed R*. Por. innowacyjne prs. *perkù* na miejscu *prekù przy inf. *pir̃kti*. Zob. Stang 1942, 108. — Lit. SZ *pirš-* ma paralele w wed. *pr̥c-* (*pr̥ccháti* ʽpytaʼ) i łac. *pork- (*poscō*, *-ere* ʽżądać, wymagać, badać, pytaćʼ < *pork-skō). Triada lit. *praš-* : *pirš-* : *preš- poucza nas, że i w prasłowiańskim obok *pros-* (iter. *prositi*) istniały alternanty *pĭrs- i *pres- (np. w prs. *presǫ ʽproszęʼ). Twierdzenie BSW 216, jakoby prs. *peršù* było zastępstwem za *piršù, rzekomo paralelnym do zastępstwa *minžù* ⇒ *męžù*, nie jest przekonujące.

pirtìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽłaźnia parowa z piecem kamiennymʼ (odpowiednik łot. *pìrts* ʽłaźnia, łaźnia parowaʼ), 2. ʽkąpiel w łaźni, chłostanie się, pranie się (brzozowymi

miotełkami)', 3. ʿsuszarnia lnu a. zbożaʾ, 4. ʿilość przeznaczonego do suszenia lnu, odpowiadająca jednemu wozowiʾ[382], 5. ʿpomieszczenie w stodole, przeznaczone do suszenia zboża przed młóceniem lub lnu przed międleniemʾ, 6. ʿlicha chata, kurna chataʾ. Dewerbalne abstractum z suf. *-ti-* i SZ od *pir-* ⇐ *per-*, por. *per̃tis* ʿchłostać się wienikiemʾ. Sb. *pirtìs* tak się ma do prs. *periúos* (*per̃tis*) jak *šlitìs* do *šlejúos* oraz *mintìs* do *menù* (por. GJL II, § 403). — War. z insercją *k*: *pirktìs*, por. *šlitìs* > *šliktìs* (por. Zinkevičius 1966, § 245; tymczasem Kabašinskaitė 73 widzi tu wypadek kontaminacji wyrazów *pirtìs* i *pirkià*). — Zapożyczenie bałtyckie w fiń. *pirtti* ʿkurna izbaʾ (LEW 578, ALEW 781). — Lit. *pirtìs* ma dokładny odpowiednik w słowiańskim, por. strus. *pĭrtĭ* f. ʿłaźniaʾ, ros. gw. *pertь* ts., drw. ros. *príperetok* ʿprzedsionek w łaźniʾ, *pápertь* f. ʿkruchta w cerkwiʾ (BSW 215, REW II, 312, 344, ALEW 782). — Drw. *pirčià* (zob.), *pirtelė* SD[1] «łazienka, balneolæ», *pirtikė̃* 1. ʿspiżarniaʾ, 2. ʿsień, przedsionekʾ, 3. ʿpomieszczenie dla żarenʾ, *pirtikia* SD «izba czarna, fumarium» (syn. *grinyčia*), *pir̃tininkas* ʿkto pali w łaźni i jej dogląda; kto często chodzi do łaźniʾ (*pirtinykas* SD[1] «łaziennik, balneator»), *pirtỹnė* ʿwędzarniaʾ, *pirtùkė* ʿchatkaʾ, *príepirtis* ʿprzedsionek w łaźni, przebieralnia; przedsionek w suszarni lnuʾ. Cps. *pir̃čkuris* ʿten, kto pali w łaźniʾ (por. *kùrti*). — N.rz. *Pir̃čiupis, Pir̃tupis,* n.jez. *Pirtìnis*, *Pir̃čežeris, Pirčiãkampis,* nazwa wyspy na jeziorze: *Pirčiãsalis*. N.m. *Papir̃čiai*, *Pir̃čiupiai, Šalpir̃čiai* (*Šalt-pirčiai, por. *šáltas*).

pisõrius, *-iaus* stlit. ʿpisarz, urzędnik pełniący funkcję sekretarzaʾ — zapoż. ze stbłr. *pisarь* (SLA 169, ZS 46), por. błr. *písar, -a*.

pìsti, *pisù*, *pisaũ* wulg. 1. ʿwykonywać czynności seksualne, pierdolićʾ (łot. *pist*, *pisu, pisu* ts.), 2. ʿmoczyć się, mimowolnie oddawać moczʾ. Znacz. seksualne jest przenośne, stoi w związku z obróbką ziarna w stępieʾ. Rekonstrukcja: ʿrytmicznie unosić i opuszczać stęporʾ. Nawiązanie w iteratywie pbsł. *pis-ā-, który jest kontynuowany w psł. *pĭxati, *pĭšǫ lub *pĭxajǫ, por. słń. *pháti* a. *peháti*, *pšèm* ʿpchać, popychaćʾ, ros. gw. *pxátь*, *-ju* ts., ukr. *pxáty* ts., stpol. *pchać, -am* ʿotłukiwać ziarno stęporem w stępieʾ. Innowacyjne iterativum ze st. wzdłużonym pwk., *pīs-ā-: ros. *pixátь*, *-áju* ʿpchać, szturchaćʾ, czes. *píchat*, *-ám* ʿkłuć, nakłuwaćʾ. Do psł. *pĭx-a- nawiązuje lit. *pis-o-*, zaświadczone w dewerbalnym sb. *pisó-klis* 1. ʿsamiec zwierzątʾ, 2. żartobl. ʿkochanekʾ, n. agt. *pisā-kli̯a- < *pisā-tli̯a-, od zanikłego iter. *pisāti (= psł. *pĭxati); znacz. etym. ʿpchacz, futūtorʾ. Lit. gw. *pìsulas* ʿkomarʾ może pochodzić od *piosti ʿkłućʾ, zob. wyżej czes. *píchat*. — Dalej por. scs. *pĭšenica* ʿσῖτοςʾ, drw. od adi. *pĭšenŭ < *pĭxenŭ < pbsł. *pis-ena- ʿotłuczony z łuskiʾ. Por. słń. *pšéno* ʿziarno (prosa) oczyszczone z łuski w stępieʾ, ros. *pšenó* ts., pol. *pszono* ts., ukr. *pšonó* ʿkasza jęczmiennaʾ. Por. stpr. *sompisinis* EV ʿchleb wypieczony z grubo mielonej mąki, razowiec, Gropbrotʾ, analiza *som-pis-inis* (składnik *som-* niejasny). PKEŽ 4, 140 rekonstruuje pb. *sam-pis-inīs, powołując się na lit. *są́malinis* ⇐ *są́malas*; trzeba jednak zauważyć, że nie ma drugiego wyrazu pruskiego, który byłby porównywalny z typem lit. *są́-mal-as*. — Pie. *pei̯s- / *pis-, por. SZ łac. *pīnsō, -ere*, *pistum* ʿtłuc, rozcierać; bić, chłostać; kłuć, dziobaćʾ, wed. *pináṣṭi,* 3 pl. *piṃṣánti* ʿtłucze, miażdżyʾ, *piṣṭá-* ʿpotłuczony, utartyʾ : gr. ἄπτιστος ʿgrubo zmielony **—** o ziarnieʾ (πτ- wtórne, niejasne). Zwraca uwagę brak refleksów SE. Zob. LIV[2] 466, de Vaan 2008, 466n., BSW 220n., LEW 586,n. (s.v. *piestà*), REW II, 362n. (s.v. *pixátь*), 472 (s.v. *pšeníca*), Boryś 2005, 420 (przemilczał comparandum w postaci lit. *pìsti*). — Drw. *pisà* wulg. ʿcunnusʾ, *pìselis* ʿkto guzdrze się z robotą, kto robi coś nieudolnieʾ (⇒ vb. denom. *pìselioti* ʿdługo i powoli coś robić, robić nieudolnie, niedbale, partaczyćʾ), *pisỹnė* wulg. ʿdłubanina, żmudna i nudna pracaʾ (por. pol. *pierdółki* ⇐ *pierdolić* ʿfutuereʾ), *pislùs* 1. ʿrozpustnyʾ, 2. ʿo

[382] Por. ze wsch.-lit. gwary tvereckiej: *Linų̃ bùvo dvì pir̃tes* ʿLnu było dwie łaźnieʾ. *Suzdarìs porà pirtų̃* ʿ(Lnu) zbierze się ze dwie łaźnieʾ (Otrębski 1934, 242). Formy nom. pl. *pir̃tes* i gen. pl. *pirtų̃* mają postać atematyczną. Otrębski, *l.c*. wymienił także atematyczną formę gen. sg. *pirtès*: *Pirtès nebùvo* ʿNie palono w łaźniʾ.

dziecku, które się moczy', *pìsnius, -ė* 'osoba rozwiązła, rozpustna'. — Cps. *lãppisas* — obelżywy epitet (dosł. 'kto spółkuje z lisicą, por. *lãpė* 'lisica', *lãpės vaĩkas* 'nieślubne dziecko'), *pūstpislys* przest. 'bezdzietny' (ukazuje się w 'Clavis Germanico-Lithuana' jako synonim *bebernis*), dosł. 'kto na próżno spółkuje', por. *pū̃stas*; *ubãgpisa* wulg. c. 'biedak, nędzarz' (por. *ùbagas*), *ubagpisė* wulg. 'nierządnica', *vilkpisỹnė* wulg. 'nieurodzajny grunt'. — Urbutis 2009, 262n. dodał do tego żm. *ratpisà* 1. 'kołek żelazny zatykany na końcu osi, zabezpieczający koło (*rãtas*) przed spadnięciem, tzw. lon' (syn. *rãtkaištis*), 2. przen. 'ryba głowacz, byczek, Cottus gobio', war. *rakpisà, ratisa*. Człon °*pisa* oznacza tu 'coś, co wbito, wetknięto, zakuto w pewnym miejscu'. Jest to odpowiednik członu °*kala* w równoznacznym złożeniu *rãtkala* (por. *rãtas* 'koło' i *kálti* 'bić, kuć'). — SE *pei̯s-: *piestà* (zob.). — SO *pais*-: *paisýti* (zob.), *páistyti* (zob.).

piš-, refleksy st. zanikowego od *pieš*-, por. *piešiù, piẽšti* 'rysować, mazać sadzą': 1. stlit. *piša* w zwrocie *be pišos* 'bez zmazy, bez skazy', por. *Idant tu tą prisakymą laikytumbei be pišos* 'Obyś bez przeszkód dotrzymał przyrzeczenia'[383], 2. stlit. *pišė* w zwrocie *nebuvo pišės ant jo* 'był bez zmazy' (oba cytaty pochodzą z BrB), 3. *pišaĩ* m.pl. 'płatki sadzy, sadza' (por. *pìšti*), 4. *pišùs* 'umazany sadzą'. N.B. Mylne informacje na temat osnowy nominalnej *piš*- figurują w Nil 548, przyp. 11. — Pbsł. adi. *piš-ra- przetrwało w cs. strus. *pĭstrŭ* 'ποικίλος, barwny, wielobarwny, rozmaity', słń. *péster*, ros. *pëstryj*, czes. *pestrý* (przest. *pester, pstrý*), pol. *pstry* — z insercją *t* z psł. *pĭsrŭ (por. *ostrŭ* s.v. *aštrùs*) < pie. *pik̑-ró-. Odpowiednik gr. πικρός 'zaostrzony, ostry, o smaku: ostry, gryzący; przenikliwy, przykry'. Obok tego toch. A *pśär* 'kolący, gorzki' < *pik̑-ero- (Nil 547).

pyškė́ti, *pýška* (war. *pỹška, pýškia, pýkšta*), *pyškė́jo*, też *piškė́ti, piška, -ė́jo* 1. 'trzaskać z bicza, strzelać z bicza; trzeszczeć, trzaskać na mrozie (o drzewach, o drewnianych płotach), pękać z trzaskiem (o lodzie)', 2. 'stukać — o krosnach', 3. 'o trzaskającym mrozie: trzymać, trwać' (*Apie speigą sako, kad yr tratąs, traškąs arba piškąs*), cps. *atpyškė́ti* 'przybyć z trzaskiem, z hałasem', *supyškė́ti* 'zadudnieć, zagrzmieć (o burzy); spłonąć, pójść z dymem (o wielkim pożarze całej wsi)'. Z innymi suf.: *pýškinti* 'trzaskać z bicza; strzelać, np. do ptaków; dudnić cepami; łomotać, dobijać się do drzwi (o pijanym); rżnąć (prawdę w oczy)', *pyškóti, -óju, -ójau* 'trzaskać (drzwiami); grzmocić, walić (kijem)'. Nomen: *pyškùs* 'który pęka z trzaskiem, paląc się wydaje trzask (o drewnie)'. *pyšk*- to osnowa onomatopeiczna, nazywająca odgłos głośnego pęknięcia, nagłego rozerwania się czegoś. Por. interi. *pìšku pàšku* — o odgłosie wystrzału; o gwałtownym a silnym uderzeniu, o szybkim ruchu. — Prócz tego są interi. *pikš, pìkšt* — o lekkim trzasku, *pýkš, pýkšt* — o mocnym trzasku (pęknięciu, złamaniu); o niespodziewanym ruchu lub zdarzeniu, *pikš pýkš* — o odgłosie wystrzału (por. pol. *pif paf*). Te dały początek takim czasownikom, jak *pikšė́ti, pìkši, -ė́jo* 'lekko, niegłośno pukać, stukać; trzaskać palcami', *pykšė́ti, pýkši* (war. *pýksia*), *-ė́jo* 'głośno trzaskać, stukać; strzelać; dobijać się (do drzwi); hałasować (o dzieciach)'. Por. Lew 589, 599. Paralele typologiczne: 1. łot. *pĩkstêt* ' piszczeć — o myszy', 2. psł. *piskati lub *piščati 'wydawać ostry, przenikliwy głos, dźwięk', por. pol. *piskać* i *piszczeć*, czes. *pištět*, ros. *piščátь*, 2. psł. *trěskati 'wydawać suchy trzask; mocno uderzać powodując trzask' (zob. Boryś 2005, 438, 647).

pìšti, *pỹšta* (*pį̇šta < *pinš-sta ⇐ *pinša), *pìšo* gw. 'zbierać się, nawarstwiać się — o sadzy w kominie' — vb. denominativum od *pišaĩ* 'płatki sadzy, sadza' (zob. *piš*-).

pýti, *pỹja* (*pį̇ja < *pi-n-ja; war. *pỹna, pýsta*), *pìjo* 1. 'stawać się mokrym, moknąć', 2.

[383] LKŽ X, 36 przez niedopatrzenie połączył w jednym lemmacie wyrazy *pišà* 'plama, skaza' (od *piẽšti*) i *pišà* 'rana' (co należy do *pė̃šti*). Tak samo postępuje teraz ALEW 782, który daje następującą hipotezę semantyczną: 'Die Bedeutung 'Wunde' entwickelte sich bei *piša* wohl sekundär über etwa 'Striemen, Narbe' aus 'Fleck'.

'zacząć dawać mleko — o krowie; nabierać mleka, wzbierać mlekiem — o wymieniu' (syn. *tẽšti*), *išpýti* 'przesiąknąć wilgocią, rozmoknąć — o gruncie, drodze, rozmięknąć', *papýti* 'rozmoknąć; (o krowie) odpuszczać mleko; (o człowieku) rozpić się', *pripýti* 'nabrać wilgoci — o ziemi'. Pdg. litewski został zbudowany na SZ *piH- do pie. *pei̯H- 'wzbierać, nabrzmiewać'. Por. wed. *pipā́ya* 'jest nabrzmiały, wypukły', *páyas*- n. 'sok, woda; mleko'. Na st. zanikowym: wed. *pī́van*- 'tłusty', f. *pī́varī*, gr. πῖαρ n. 'tłuszcz, łój' (pie. *piH-u̯r̥), πίων 'tłusty, tuczny', f. πίειρα (pie. *piH-u̯ōn, *piH-u̯er-ih₂). Zob. LIV[2] 464, Beekes 2010, 1188. — Antekonsonantyczne *pýti* < pie. *piH-C jest komplementarne z antewokalicznym *pìjo* < pie. *piH-V. Antewokaliczny alternant *pij*- stał się osnową innowacyjnego prs. infig. *pinja > *pỹja* (paralele: *gỹja*, *lỹja*, *rỹja* s.v. *gýti*, *lýti*, *rýti*). Oboczna forma prs. *pỹ-na* odnowiła *pỹja*, reanalizowane *pỹ-ja* (zob. objaśnienie s.v. *gýti*). Prs. *pýsta* utworzono od inf. *pýti*. — Pie. SE jest być może kontynuowany w drw. *píenas* 'mleko' (LEW 585, 599). — Neoosn. *pij*- (⇐ prt. *pìjo*[384]: żm. *pijóti*, *-ja*, *-jo*, zwykle *išpijóti* 'o krowie: odpuszczać mleko, dawać się doić', *papijóti* 'zacząć puszczać mleko', też tr. 'pomasować wymię, aby napłynęło doń mleko'. — Neoosn. *pijo*-: *papijódinti* 'sprawić, żeby krowa odpuściła mleko' (por. curativum typu *rašýdinti*). — Caus. *pýdyti*: *išpýdyti kárvę* 'rozmasować wymię, żeby napłynęło doń mleko', *papýdyti* intr. 'o wymieniu: wezbrać mlekiem' (*Karvė jau papydė — ko nemelži?*). Neoosn. *pyd*-: gw. *pýsti*, *pýsta* (*pyd-sta), *pýdo* 'o krowie: odpuszczać mleko' (*Karvė kitoji veikiai papyst, o kitoji neveikiai pieną teišduod*). — Derywatem na SO *paj-V* ⇐ *pij-V* może być *pajaĩ* m.pl. 'wosk pszczeli'; znacz. etym. 'sok'?

piupìtras 'pulpit, stolik z pochyłym blatem (do pisania, do czytania)' — zapoż. z ros. *pjupítr*, *-a* (⇐ franc. *pupitre* ⇐ łac. *pulpitum*, por. REW II, 476). Zob. *pulpitas*. N.B. Jest to jedyny wyjątek od zwykłej pisowni lit. *pju*-, por. *pjudýti*.

pỹvas przest., gw. 'piwo' — zapoż. z błr. *píva* n., pol. *piwo* n. (SLA 170, LEW 600). Por. stpr. *piwis* EV 'piwo, Bier', też *pewo* (Grunau) ⇐ pol. *piwo*. — Drw. *pỹvbačkė* a. *pývbačkė* 'beczka piwa' (por. *bačkà*). Stpr. temat na *-a*- zaświadcza cps. *piwamaltan* EV 'słód piwny, Malcz [Biermalz]'. Człon °*maltan* łatwiej objaśnia się jako zapożyczenie ze śrdn. *malt* n. 'słód' (por. stang. *mealt*, ang. *malt*), niżeli z psł. *molto (ukr. *molot*, pol. *młóto*, czes. *mláto*), jak to podał PKEŽ 3, 289, za nim bezkrytycznie Larsson 2010, 50. Wszystko wskazuje na to, że staropruski wyraz jest polsko-niemiecką hybrydą, zob. Smoczyński 2000, 55, 193. Zupełnie odosobniony i nieprawdopodobny jest pogląd Machka 1968, 369, jakoby cała stpr. struktura była pochodzenia słowiańskiego.

pyvõras przest. 'piwowar, ten co warzy piwo' — z *pyvāras, to ze skrótu haplologicznego w cps. *pyva-vāras (por. *tė́vardis* z *tė́vavardis*). Zapożyczenie z błr. *pivavár*, *-a* (SLA 170, LEW 600, s.v. *pỹvas*). — Drw. *pyvõrius* 'piwowar'. — Nazw. *Pyvõrius*, patron. *Pyvoriū̃nas* (LPŽ). N.m. *Pyvõrai*[385].

pjaulaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. 1. 'trociny, opiłki' (*Jeigu, medį pjaunant, pjaulai būva balti, tai medis sveikas*), 2. 'sieczka'. Drw. prymarny z suf. *-la*- od czas. *pjáuti* m.in. 'krajać, piłować piłą' (zob. s.v.). Paralela: *kraulaĩ* a. *kráulai* ⇐ *kráuti*. Kroonen 2013, 158 daje nieprawdopodobny wywód z pie. *peuH-l-io-.

pjaũlas 4 p.a. lub *pjáulas* 3 p.a. 1. 'przegniłe lub spróchniałe drzewo, pień drzewa, belka, deska', 2. 'kawałek próchna', 3. bot. 'huba, Polyporus'. Pl. *pjaulaĩ* 1. 'próchno używane do okurzania pszczół', 2. 'osad, męty na dnie beczki'. Odpowiednik łot. *praûls*

[384] Por. *rij*- w *rijū̃nas*, *rijìkas* (prt. *rìjo* do *rýti*); *spėj*- w *spėjóti* (prs. *spė́ju* do *spė́ti*).

[385] Od tego należy odróżnić n.m. *Pivõrai* (rej. Ignalinà), z krótkim *i* w osnowie, ponieważ nazwa ta pochodzi od nazw. *Pivõras* ⇐ błr. n.os. *Pivór* 'Pior' (inaczej LPŽ, s.v.). Tu należą też n.m. *Pivoráičiai* i *Pivõriškė*. Od patronimu *Pivoriū̃nas* 'syn Pivora' pochodzi n.m. *Pivoriū̃nai*.

ʽzbutwiała kłoda drewnaʼ — z dysymilacji *pļāuls, to z *pi̯āu̯las (ME III, 379, Endzelin 1922, § 108). Z uwagi na obecność w bałtyckim śladów po przymiotniku *pūla- < pie. *puH-lo- ʽgnijący, zgniłyʼ (zob. s.v. *pū́liai*, *pū́ti*) jest prawdopodobne, że *pjáulas* powstało jako drw. typu vr̥ddhi, mianowicie *puHlo- ⇒ *peu̯Hl-ó- ʽcoś zgniłego, spróchniałegoʼ, por. ALEW 782 (tu nieco inny schemat: *puH-lo- ⇒ *peu̯H-ló-). Zob. też LEW 584. N.B. LKŽ IX, 886 nie odróżnia *pjaulaĩ* ʽpróchnoʼ od homofonu *pjaulaĩ* ʽtrocinyʼ, który stoi w związku z czas. *pjáuti* ʽrznąć, ciąćʼ. — N.m. *Pjáulės*, *Pjauliaĩ*, n.rz. *Pjaujà* (*Pjaulia?).

pjaunỹs, *-io* 4 p.a. 1. ʽsianożęć na bagnie, trzęsawisku, porosła krzakami i małymi drzewkamiʼ (war. *pjaunė̃, pjaũnis*), 2. ʽnie mająca koryta rzeczułka przepływająca przez łąkęʼ (*Par jo lankas pjaunys bėga, ale nuotakumas mažas*). Dewerbalny drw. z suf. *-ni̯a-* od *pjáuti* m.in. ʽżąć, ścinaćʼ (zob. s.v.). Por. łot. *pļava* ʽłąka siennaʼ. — N.rz. *Pjaũnė*, *Pjaunỹs* 7x, *Pjauniaĩ*. N.m. *Papjaunỹs*, *Ùžpjauniai* 2x, *Bríedpjaunis*, *Paršùpjaunis*. Tu też stpr. n.jez. *Gerte-peawne* (por. n.m. *Gertlauken*, *Gertwaygen*, AON 40, 232).

pjáusdinti, *pjáusdinu*, *pjáusdinau* ʽkrajać, robić w drzewie przy użyciu piłyʼ, *ap(i)pjáusdinti* stlit. cur. ʽkazać obrzezać, dać do obrzezaniaʼ — drw. na *-dinti* od neoosnowy *pjaus-*, wyabstrahowanej z frq. *pjáustyti*. To ostatnie było na mocy prawa degeminacji interpretowane jako *pjaus- -sty-. Dalsze szczegóły s.v. *káusdinti*.

pjausnỹs, *-io* 4 p.a. ʽkotlet (cielęcy a. wieprzowy) bity lub siekanyʼ — neologizm na *-nys*, utworzony od neoosnowy *pjaus-*, wyabstrahowanej z frq. *pjáustyti* ʽkrajaćʼ (zob. s.v.). Zastępuje zapoż. *šnìcelis* (zob.).

pjáustyti, *pjáustau*, *pjáusčiau* ʽkrajać, przecinać; piłować; strugać, rzeźbić, wyrzynać ozdoby; zarzynać (koguta, owcę)ʼ — frequentativum na *-styti* od *pjau-*, por. *pjáuti* ʽrznąć, ciąćʼ. Odpowiednik łot. *pļaũstît*, *-u*, *-ĩju* ʽkosić po trochu, częstoʼ. Paralele: *džiáustyti* ⇐ *džiáuti*; *káustyti* ⇐ *káuti*; *máustyti* ⇐ *máuti*. Cps. *apipjáustyti* 1. ʽokroić w kołoʼ, 2. ʽstlit. ʽobrzezać, obrzezywaćʼ, *apipjaustau* SD «okrawam», *papjáustyti* ʽpowyrzynać (np. owce); pozagryzać (np. cielęta, o wilku)ʼ, *ing dalias papjaustau* SD «rozbieram na części», *smulkiai papjaustau* SD «drobię co, drobno dzielę abo robię» (syn. *sulaužau*), *Sienóji̧ supjáustė* ʽBelkę [na kawałki] popiłowaliʼ. — Neoosn. *pjausty-*: *apipjáustydinti* stlit. ʽkazać kogo obrzezaćʼ (war. *apipjáusdinti*), *nupjáustydinti* bibl. ʽkazać poobcinać (nosy, uszy)ʼ. Nomina: *apipjaustymas* SD «obrzezanie», *apipjaustytinis* SD «obrzezaniec», dziś *apipjáustytasis* ts.; *papjaustymas ing dalias* SD «rozbieranie na członki, anatomia», *mėsa pjaustytinė* SD «bigos, minutal, ferculum ex concisis carnibus» [ʽsiekanka, potrawa z siekanego mięsaʼ, SPXVI] (por. *šluostytinė skara* s.v. *šlúoti*), *pjaustytojas* SD[1] «krayczy, structor» [ʽsłużący krający i podający pokarmy przy stoleʼ, SPXVI] (syn. *raikytojas*). — Neoosn. *pjaust-* ⇐ *pjáustyti*: *apipjaustinėti* DP ʽobrzazowaćʼ, *pjaustinė́ti* ʽobcinać, strugać, krajać, wycinać, rzeźbićʼ (⇒ *pjaustinỹs* ʽsieczka; rzeźba w drzewieʼ), *pjaustyklà* ʽtartakʼ, *pjaustìklis* ʽgilotyna introligatora; nóż do rozcinania papieruʼ (neosuf. *-iklis*, zob. *šaudìklis*), *pjaustùkai* m.pl. ʽresztki niezgrabionej koniczyny; kartoflankaʼ, *pjaustùkas* ʽoderznięta część kartofla, przeznaczona do sadzeniaʼ.

pjáuti, *pjáunu* (war. *pjáuju*), *pjóviau* 1. ʽrznąć, ciąć, siec, krajaćʼ, SD *pjauju* «rzeżę, cokolwiek rznę, scindo aliquid», 2. ʽpiłować drzewoʼ, 3. ʽżąć żytoʼ, SD «żnę, meto, demeto fructus», 4. ʽścinać, kosić łąkę, trawęʼ, SD *pjauju pievų* «koszę łąkę, deseco prata, tondeo prata», 5. ʽzarzynać, szlachtować, kłuć (bydło, wieprze, drób)ʼ, 6. ʽciąć, kąsać (o owadach)ʼ. Odpowiednik łot. *pļaũt*, *pļaũju* a. *pļaũnu*, *pļãvu* ʽkosić (trawę, zboże); uderzać, wymierzać ciosʼ, przen. ʽmówić, opowiadaćʼ. Formacja praesens z pb. *pi̯āu̯-i̯e/a-. St. pełny jest najprawdopodobniej wtórny, dotworzony do SZ *pi̯ū-C < pie. *pi̯uh₂-C, to z kolei z metatezy *pi̯h₂u-C (por. SE pie. *pi̯eh₂u̯-, LIV[2] 481). Por. gr. πταίω ʽuderzyć, wpędzić na coś, rozbić o

coś' (*pi̯au̯-) obok παίω 'bić, uderzyć, tłuc, walić, ranić' (z dysymilacją nagłosu: *pau̯i̯e- < *pi̯au̯i̯e-), łac. *paviō, -īre* 'bić, ubijać'. — Cps. *apipjauju* SD «obrzezuię cokolwiek; obrzynam co», *įpjauju* SD «nacinam, karbuię», *įpjauju pirštų* «zarzynam się w palec», *papjaut* SD «zarzezać człowieka, owcę», *pripjáuti* 'naciąć, narznąć (nożem), nakosić (kosą), napiłować (piłą)', refl. *pjáutis* 'gryźć się, żreć się, żyć w niezgodzie, kłócić się', *susipjáuti* 'porżnąć się; pogryźć się — o psach'. — Cur. *pjáusdinti* (zob.), frq. *pjáustyti* (zob.). — Drw. nominalne: *apypjauklas* SD «obrzezek obrzezowania żydowskiego, præputium», *atpjauklas* SD ts., *išpjautinis* SD «trzebieniec, exsectus, castratus», *nopipjauklas* SD «nieobrzezka, præputium» ['nieobrzezanie, brak obrzezania', SPXVI] (por. *nop-*), *pjaulaĩ* (zob.), *pjaunỹs* (zob.). — *pjav-V*: *pãpjava* a. *papjavà* 'zarzynanie, kłucie, ubój (bydła, wieprzy, drobiu); mięso z uboju'. Por. łot. *pļava* 'łąka sienna, sianożęć' (*pļavmala* 'skraj łąki'), *pļavàuza* bot. 'konietlica łąkowa, Trisetum flavescens'. — Neoosn. *pjaut-* (⇐ *pjáutas*): *pjautỹnės* f.pl. 'rzeź, masakra', przen. 'waśnie, kłótnie', *pjautìnis*: *pjautìnė žaizdà* 'rana cięta', *pjáutuvas* 'sierp'. Por. łot. *pļautuve, pļautava* 'sierp', *pļautuvē* a. *pļautavā* 'dojrzały do żęcia, do koszenia'. — SZ pojawia się w dwu postaciach: *pjū-C, pjuv-V* (zob.). — WSO *pjov-* < *pi̯āu̯-: *pjóviau* (prt.), drw. wymieniono s.v. *pjov-*.

pjèsė 1. 'utwór dramatyczny, sztuka teatralna', 2. 'mały utwór muzyczny' — zapoż. z ros. *пьéса, -у* (⇐ nwn. *Piece* ⇐ franc. *pièce*, por. REW II, 476).

pjov-: refleks wzdłużonego SO *pi̯āu̯-V do *pjáuti* 'rznąć, krajać, żąć' (zob. s.v.). Drw. *papjovė́ti, -ju, -jau* 'porobić kosą, nieco pokosić; narąbać trochę drew'. Nomina: *papjovà* a. *pãpjova* 'zarzynanie, kłucie, ubój (bydła, wieprzy, drobiu); zwierzęta rzeźne; zapas mięsa z uboju' (war. *pãpjava*, *papjavà*), też 'zły człowiek; człowiek męczony, dręczony, chorowity', *pjovãtė* 'koszenie kosą' (por. *kū́latė, mėžãtė*), *pjovatìs, -iẽs* f. 'kolka, kłujący ból; rżnięcie, rzezie, mordy', *pjovė́jas* 'żniwiarz, kosiarz siana; rębacz (drewna); kto rozbija kamień, kamieniarz', przen. 'kto dokucza, męczy, dręczy', *pjóvelas* 'kto nieumiejętnie kosi kosą lub sierpem' (rzadki suf. *-elas* jest wariantem do *-alas, -alis*, zob. GJL II, § 181), *pjovìkas* 'żniwiarz; rzeźnik; morderca', *pjovyklà* 'rzeźnia; tartak', *pjovỹklė* 'sieczkarnia', *pjovìmas* 'krojenie, piłowanie, żęcie (zboża), koszenie (trawy), zarzynanie, ubój zwierząt', *pjovỹnė* 'mordowanie ludzi podczas walki, bitwy, rzeź', też 'spory, waśnie, intrygi', *pópjovis* 'zarznięcie', *sámpjova* 'zbiór zboża, siana; żniwo, plony, zbiory', war. *sánpjova* (⇒ *sampjovùs* 'o zbożu, sianie: takie, które się zbiera w obfitości', *ùžpjova* 'nacięcie, wcięcie, żłobek, rysa'. Por. łot. *pļāva, pļãve, pļàve²* 'plon, żniwo; czas żniw; zboże do zżęcia i zebrania'. — Cps. *arklãpjovis* (zob. *arklỹs*), *avìpjovis* (zob. *avìs*), *šienpjovỹs* (zob. *šiẽnas*).

pjū-C, **pjuv-V**: podwójny refleks st. zanikowego do *pjáuti* 'rznąć, krajać, żąć' (zob. s.v.), uwarunkowany obecnością spółgłoski lrg. Praformy: *pi̯ū-C < pie. *pi̯uh_2-C, *pi̯uu̯-V < pie. *pi̯uh_2-V. Pie. SZ *pi̯uh_2-C pochodzi z metatezy spółgłoski lrg. w sąsiedztwie *u*, < *pi̯h_2u-C (SE pie. *pi̯eh_2u̯-, zob. LIV² 481). Przykłady: 1. *pjū-C*: *pjū́dyti* gw. 'szczuć psami; męczyć, dręczyć'. War. *pjudýti* (zob.). Zwraca uwagę nieobecność czas. prymarnego na SZ *pjū-*. Nomina: *pjū́klas* 'piła, ostrze; sierp' (n.m. *Pjū́klai*) : stpr. *piuclan* EV 'sierp, Sychel [Sichel]'; *pjūmuõ* (zob.), *pjūtìs, -iẽs* a. *pjū́tis, -ies* f. 'czas żęcia, żniwa; miesiąc sierpień', *vidurių̃ pjūtìs* 'ostry ból brzucha, kolka', *pjū̃tys* f.pl. 'walka na noże'. Cps. *javapjū́tė* 'żniwa' (dosł. 'żęcie zbóż', por. *javaĩ*), *rugiapjū́tė* 'żniwa' (dosł. 'żęcie żyta', por. *rugỹs, rugiaĩ*), ⇒ *rugpjū́tis* 'miesiąc sierpień'; *šienapjūtė* SD «koszenie» (dosł. 'koszenie siana', por. *šiẽnas*). — 2. SZ *pjuv-V*: *pjùvenos* f.pl. 'opiłki drewniane, trociny, drzazgi; ostrze kosy', *pjuvėsaĩ* a. *pjuvẽsiai* m.pl. 'trociny'. — WSZ *pjūv-V* < *pi̯ūu̯-V: *papjūvė́ti* 'pożąć, pokosić, popiłować — trochę, przez pewien czas' (por. typ *pasiūvė́ti*, GJL II, § 616, Stang 1966, 322). Nomina: *apjūvos* b.z.a. f.pl. 'uroczystość z okazji rozpoczęcia żniw' (z *api-pjūvos?), *pjūvãtė* 'swary, niesnaski', *pjū́venos* f.pl. 'drzazgi; ostrze kosy', *pjū̃vės* f.pl. 'trociny', *pjū̃vis, -ies* f. przest.

'żęcie, żniwa', *pjū̃vis, -io* m. 'rznięcie, piłowanie; zboże dojrzałe do żęcia', też 'miesiąc sierpień' (por. Skardžius, RR 4, 31, 35). Cps. *šienãpjūvis* 'sianokosy' (por. *šiẽnas*), *šiẽnpjūvis* 'sianokosy; miesiąc lipiec; najjaśniejsza gwiazda na nieboskłonie, Syriusz', *šienpjūvỹs* 'kosiarz', SD «kosiarz, kośnik, feniseca, fenisector, falcarius», *veršãpjūvis* 'kto zarzyna cielęta' (por. *veȓšis*), n.m. *Vil̃kapjūviai* (por. *vil̃kas*).

pjudýti, *pjudaũ* (war. *pjudžiù*), *pjudžiaũ* 1. 'szczuć psa', 2. przen. 'podżegać, podburzać, judzić przeciw sobie', *užpjudýti šunimìs* 'zaszczuć psami'. War. ze zmianą *pju-* > *pliu-*: gw. *pliudýti* ts. Jest to causativum z suf. *-dyti* i SZ *pju-* / *pjū-* ⇐ *pjáu-C*, por. *pjáuti* 'rznąć, krajać'. Dawne prs. *pjudžiu* SD «szczuię kogo» (syn. *siundžiu*). War. sufiksalny: *pjudìnti* (*Pjudinte išpjudinti šunimi vagį*). War. z samogłoską *ū* w pwk.: gw. *pjū́dyti* ts. Niezwykły wokalizm *ŭ* można wytłumaczyć tym, że *pjud-* pojawiło się jako alternant na st. zanikowym do aniṭowej (neo)osnowy *pjaud-*, por. *atpjaudýti* 'odciąć, oderznąć', *papjaudýti* 'pokroić, pokrajać'. Neoosn. *pjaud-* ustaliła się w tym momencie, gdy akcent formacji etymologicznej *pjáu-dyti* został przeniesiony na sufiks, metanaliza: *pjaud-ýti*. W podobny sposób można objaśnić pojawienie się SZ *spjud-* (*spjudóti* 'spluwać') obok neoosn. *spjaud-*, zob. *spjáuti*. Por. też *kliudýti* : *kliáutis*. ALEW 784 tłumaczy krótkowokaliczne *pju-* wpływem *judýti* 'wprawiać w ruch', ale nie widać tu uzasadnienia dla analogicznego oddziaływania.

pjūmuõ, acc.pl. *pjū́menį* 3 p.a. m. 'żęcie, żniwo' — nomen actionis z suf. *-men-*, dołączonym do SZ *pjū-* (który nie zachował się w postaci vb. prymarnego)[386], por. *pjáuti* 'żąć'. — Neoosn. *pjūmen-*: *pjūmenė* a. *pjūmenis* stlit. 'żniwo, żęcie'. — Neoosn. *pjūm-*: *pjūmonė* a. *pjūmonis*: gw. *mėnuo pjūmonės* a. *mėnuo pjūmonies* 'sierpień' (też w SD), dosł. 'miesiąc żniw' (por. syn. *rugpjū́tis*, *pjūtis*, *pjū̃vės mėnuo*, Skardžius, RR 4, 31, 35). W kwestii suf. *-onė* zob. *múomonė* s.v. *momuõ*. — Jak drw. wsteczny wygląda hapaks *pjūmė* 'żniwo, żniwa', por. *Duok darbinykus ant pjūmės savo, topsako žodį tikrąjį tavo* KN 251$_{29\text{-}30}$ 'Daj robotników na żniwo swoje, niech głoszą prawdziwe słowo twoje'. Paralelne neoosnowy na *-m-* to *rė́mas* ⇐ *rėmen-*; *stúomas* ⇐ *stuomen-*; *tẽšmas* ⇐ *tešmen-*.

plãdas I 1. stlit. 'podpłomyk, placek pieczony na żarze a. w popiele', SD «podpłomyk, placenta flammam cocta, focarius panis», 2. gw. 'placek, ciasto z grubo zmielonej mąki pszennej', 3. 'chleb upieczony z dodatkiem kartofli'. War. *plãdė*. Zapoż. z prus.-niem. *flōde* (GL 101, LEW 600), por. nwn. *Fladen* m. Łot. *plada*, *plãda* 'placek' ⇐ średn. *vlāde* (Jordan 82). Zob. *plỹckas*.

plãdas II stlit. 'płód, zarodek ludzki lub zwierzęcy' — zapoż. z pol. *płód*, *płodu*, błr. *plod, -a* (SLA 170, LEW 600). — Vb. denom. *plãdytis* gw. 'płodzić się, powodować powstawanie istoty żywej' ⇐ pol. *płodzić się*, błr. *pladzícca* (ZS 42).

pladỹstai m.pl. stlit. 1. bot. 'pewna odmiana czosnku, Allium fistulosum', 2. bot. 'por, Allium porrum' (war. *bladỹstai*) — zapoż. z pol. przest. *płodzist* 'Allium fistulosum' (SW I, 397). Zob. SLA 170, LEW 600. SD: *pladystai* «łuczek, ziele łuk, porrus, um», *pladystinis* «łuczkowy, porraceus».

plaišìnti, *plaišinù*, *plaišinaũ* 'rozsadzać, rozrywać prochem, np. kamienie, lód', gw. 'szczepać drewno', *išplaišìnti* 'rozrywać; wysadzać, detonować (lód)' — causativum z suf. *-inti* i SO *plaiš-*, urobione od SZ *plyš-* (zob. *plýšti*) z udziałem innowacyjnej apofonii *y* ⇒ *ai*. Paralele apofoniczne: *bráižyti* ⇐ *briž-* (SZ od *brė́žti*), *ráižyti* ⇐ *ryž-* (SZ od *rė́žti*). St. *o* z wokalizmem *ai* (⇐ *ĭ*) wzoruje się w tym wypadku na pwk. aniṭowych, por. *braid-* (*braidýti*) ⇐ *brid-* / *bred-*; *glaiž-* (*glaižýti*) ⇐ *gliž-* / *glež-*; *raizg-* (*raizgýti*) ⇐ *rizg-* / *rezg-*. — Z innymi

[386] Warto dodać, że st. zanikowy przy suf. *-men-* jest rzadkością, por. *linkmuõ, -meñs* 'przegub' ⇐ *liñkti* 'giąć się' oraz rekonstrukcję *milmuõ 'mlon w żarnach' s.v. *liminỹs*.

suf.: *pláišyti* ʽrozrywać, rozsadzać’ (por. łot. *plaisîtîes, debeši plaisās* ʽchmury się rozchodzą, rozpraszają się’), *pláišioti* ʽpękać, rozpadać się’. — Nomina z *plaiš-*: *ãtplaiša* (zob.), *papláiša* (zob.), *plaišà* ʽszczelina; łyko lipowe’, *plaĩšas* ʽłyko’, *pláišena* ts., *plaišùs* ʽłatwo pękający, łupiący się (kamień)’. Por. łot. *plaîsa* ʽrysa, szczelina’ (⇒ vb. denom. *plaîsât* ʽpokrywać się rysami, pękać’), *plaîsna*^{2} ʽzdarte z drzewa łyko, służące do związania miotły’.

plãkanas, *-à* żm. ʽpłaski, równy’ — dewerbalne adi. na *-anas* od *plàkti* ʽbić, klepać’ (por. *álkanas* ⇐ *álkti*). Znacz. etym. ʽspłaszczony przez klepanie’. Nawiązanie łot. *plakans* ʽpłaski, gładki’. Por. też zwroty *plakans puisis* ʽżonaty parobek’ (dosł. ʽpłaski parobek’) : *apaļš puisis* ʽnieżonaty parobek’ (dosł. ʽokrągły parobek’). — Ze zmianą *pl-* > *bl-*: *blãkanas* ʽgładki — o powierzchni morza przy bezwietrznej pogodzie’, *blãkas* ʽgładki, równy’ (por. n.rz. *Blãkė*).

plãkas, *-a* gw. ʽzły, marny, lichy’, DP ʽpodły, prosty, sprośny, lekki, ubogi’ — zapoż. z błr. *plaxí* (por. ESBM 9, 180). Błędem jest wskazanie na wyraz pol. *płochy* jako źródło pożyczki w LEW 601 i LKŽ X, 55. — Drw. *plakùmas* DP ʽpodłość, nieudolność’.

plãkštas gw. ʽkij, pałka; bicie, lanie’ — pochodzi ze zmiany *plakst-as, formacji postwerbalnej od zanikłego frequentativum *plakstyti ʽuderzać, chłostać’ ⇐ *plàkti*. Paralele: *graĩbštas* (ob. *graibstas*) ⇐ *graibstýti*, *kãpstas* ⇐ *kapstýti*.

plakt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *plàktas* ʽbity, klepany, smagany’ itp., ptc. prt. pass. do *plàkti* (zob.). Drw. *plãktas* ʽduży, ciężki młot’ (⇒ *plaktùkas* ʽmłotek’), *plaktė* SD «bicie; chłosta», *plaktinas* SD «bicia godny» (syn. *klėstinas*), *plaktinis* SD «smaganiec» [ʽsmagany, wysmagany; kara smagania’, L.], *plaktùvai* m.pl. ʽmłotek z kowadełkiem do klepania kosy’, *plaktuvẽ* ʽtrzepaczka do lnu’. Paralele s.v. *degt-*, *imt-*, *lenkt-*.

plàkti, *plakù*, *plakiaũ* 1. ʽbić, tłuc, chłostać, biczować’, 2. ʽklepać (kosę)’, 3. ʽtrzepać (len)’, 4. ʽbełtać (mleko), chlustać, mieszać płyn’, 5. ʽmieszać mąkę z wodą, zarabiać ciasto’, 6. ʽo wietrze: targać, gwałtownie poruszać (spódnicą, chorągwią)’. DP ʽbiczować, karać, siec’. SD: *plaka mani* «biją mię» (syn. *muša mani*), *plaku* «biczuię» (syn. *baudžiu*, *genėju*, *klesčiu*), *plaku rykštėmis* «siekę kogo rozgą» (Borowska 325 zwraca uwagę na dostosowanie wyrazu *plàkti* do chrześcijańskiego pojęcia ʽbiczować’). Cps. *įplàkti* ʽwbić, wsypać; zaprawić (zupę mąką)’, *išplakti* SD «wezbrać kogo», *išplaku* «wybijam, wybić kogo» (syn. *išmušu*); *suplàkti* ʽzbić, wychłostać, zmiętosić, zmieszać, zbełtać (płyn), zaciąć (konia batem), zabić (o sercu)’. Refl. *plàktis*, *plãkasi*, *plãkėsi* ʽchłostać się, smagać się; powiewać, trzepotać (na wietrze)’, *prisiplàkti* ʽwkręcić się, wślizgnąć się, wejść gdzie mimo przeszkód’, *susiplàkti* ʽzmieszać się, zbić się (w jedno), zbełtać się’. Odpowiednik łot. *plakt*, *plùoku* (*plankō), *plaku* ʽspłaszczyć się, zmniejszyć się’. Osobno zob. *plèkti*. Pdg. litewski opiera się na *plăk-*, st. zanikowym, który został na gruncie bałtyckim dotworzony do SP *plāk- < pie. *plah$_2$k- < *pleh$_2$k-, czyli do etymologicznego st. *e*. Apofonia ilościowa pb. *ā* ⇒ *ă*. Por. z jednej strony scs. *plačǫ sę* ʽbić się w piersi, biadać, lamentować’, z drugiej strony lit. *plokas* przest. ʽklepisko z ubitej gliny; boisko do młócki w stodole’ (zob. ALEW 800), *plókė* ʽpowróz skręcony z włókien konopi’, *plõkis* ʽuderzenie, cios, smagnięcie rózgą’, łot. *plãcenis* ʽpłaski placek’ (por. *plakans* ʽpłaski’). Oparciem dla derywacji *plāk-* ⇒ *plăk-* była analogia do takich stosunków, jak np. *bād- (*bod-*) ⇒ *băd-*; *rād- (*rod-*) ⇒ *răd-*; *skrād- (*skrod-*) ⇒ *skrăd-*. Jest prawdopodobne, że stary SE *plāk- < *pleh$_2$-k- tkwi w adi. *plókščias* (zob.). Tylko bałto-słowiańskie, por. BSW 222 (cytowane tam gr. πλήσσω ʽbiję, uderzam, rażę, ranię’ < *plāk-i̯e- nie jest jednak odziedziczoną formą praesentis, lecz innowacją, zob. LIV^2 484, przyp. 6). Derksen 2015, 361 wypacza moją myśl, gdy przypisuje mi wywód *plak-* z pie. *pl̥h$_2$k-. ALEW 786 zupełnie ignoruje apofonię *plāk-* ⇒ *plăk-*. — Inne języki pokazują kontynuanty praformy ie. *pleh$_2$-g- ʽbić, uderzać’, por. łac. *plangō*, *-ere*, *plānxī*, *plānctum* ʽuderzać, zwł. bić się w

twarz i piersi na znak żałoby, bólu; opłakiwać kogoś a. coś’, gr. πέπληγμαι ʽotrzymałem cios’, śrir. *léssaim* ʽmocno uderzam’ (LIV[2] 484), goc. *flōkan* ʽopłakiwać’, ags. *flōcan* ʽbić komuś oklaski’, stwn. *fluohhōn*, *fluohhen* ʽprzeklinać’, nwn. *fluchen* ʽkląć, przeklinać’ (EWD 359). — Obecność bliskoznacznego pwk. *plā- (zob. *plóti*) pozwala ująć *pleh$_2$-g- i *pleh$_2$-k- jako rozszerzone formy elementarnego pwk. pie. *pleh$_2$-. — Drw. *plàkdinti* cur. ʽkazać, bić’, DP ʽbiczować’ (por. *áusdinti*, *máldinti*), *plakšnóti* ʽpoklepywać’ (por. *tapšnóti*). Nomina: *im̃plakalas* ʽmąka do zaprawienia zupy’ (⇐ *įplàkti*), *núoplakos* f.pl. ʽwłókniste odpadki lnu a. konopi, brane na powrozy, pęta’, *paplakaĩ* m.pl. ʽmąka do zaprawienia barszczu’ (⇐ *paplàkti*), *plãkanas* (zob.), *plãkas* 1. ʽzbita grabiami warstwa (naręcze) siana a. słomy, tzw. płast’, 2. ʽkłąb wełny’ (war. *plẽkas*, ⇒ *plekúoti* ʽzbijać siano w płasty’), *plakãtė* ʽpłynne jadło dla koni, mieszanina mąki i wody’ (suf. jak w *gerãtė*, *lakãtė*), *plakėjas, kuris plaka* SD «biczownik, co biczuie, flagellator», *plakìmas* ʽchłosta, smaganie batem’, *plakimasis, savįs paties plakimas* SD «dyscyplina, biczowanie się, disciplina, verberatio suijpsius spontanea», *plãkštas* (zob.), *plakumà* ʽta część ostrza kosy, którą się wyklepuje’, *plakùtis* ʽten, kto się umartwia biczowaniem, biczownik’ (por. łot. *plakts* ʽpluskwa’ z *plaktis < *plakutis), *príeplaka* c. ʽprzybłęda’, *prisiplãkėlis* ʽlizus, pochlebca’ (por. *prisiplàkti*), *rykštãplakis* (zob. *rýkštė*). Osobno zob. *plakt-*.

plasnóti, *plasnóju*, *plasnójau* 1. ʽ(o ptakach) machać skrzydłami’, 2. ʽunosić się w powietrzu, lecieć’, 3. ʽspieszyć się (z robotą)’, 4. ʽpowiewać na wietrze, łopotać’, 5. ʽpulsować’, 6. ʽmigać (o płomieniu), żarzyć się’, *atplasnóti* ʽprzyfrunąć’. Czasownik na *-noti*, oparty na wykrzykniku *plàs* lub *plàst* — o ptaku uderzającym skrzydłami. Por. *Tik plas plas plas jam iš panosės paukštė* ʽTylko «plas plas plas» i sprzed nosa czmychnął mu ptak’. *Sparnais plàst ir nuskrido varna* ʽSkrzydłami «plast» i poleciała wrona’. War. fonetyczne: *plesnóti*, *pleznóti* (*sn* > *zn* przez antycypację). Z wykrzykników wywodzą się również synonimiczne czas. *plastė́ti* (*plazdė́ti*), *plesténti* i *vasnóti*.

plãštaka 1. ʽpłaska dłoń, kiść ręki wyprostowana, nie ściśnięta w pięść’, (war. *plaštakà*, *plãštakas*), 2. stlit. ʽuderzenie w twarz (policzek), spoliczkowanie’ (*kentė jisai visas plaštakas* DP 147$_3$ ʽznosił on wszytkie policzkowanie’). Postać *plaštaka* wywodzi się z praformy *plašk-atā- przez metatezę na odległość *k-t* > *t-k* (paralela s.v. *vilkãtas*). Suf. jak w *lamatà*, *lamãtas*, *lùpata*. Osnowa plit. *plašk- ma nawiązanie z jednej strony w łot. *plasks* a. *plaskaîns* ʽpłaski i zarazem szeroki’, z drugiej strony w psł. *ploskŭ, por. scs. *ploskŭ* ʽπλατύς’, słń. *plôsk*, f. *plóska* ʽpłaski’ (sch. *plòsan*), ros. *plóskij* ʽpłaski, równy, poziomy’ (*plóskostь* ʽpłaszczyzna, pochylnia’, *plóščadь* ʽpłaszczyzna, powierzchnia, przestrzeń; miejsce o równej, płaskiej powierzchni, plac’), ukr. *plóskyj*, stczes. *ploský* ts., stpol. *płoski* ʽpłaski, gładki’ (pol. przest. *płoskun* ʽosobnik męski konopi’, gw. *płoszczyca* ʽpluskwa’). — N.m. *Antaplãštakis*, *Plaštakà*, *Plaštakiškės*. — Inaczej LEW 605: *plãštaka* z *plaškata, to zaś z *plakškata przez dysymilacyjny zanik pierwszego *k* (praformę z grupą *kšk* założono z uwagi na rzekomo prapokrewny przymiotnik lit. *plókščias* ʽpłaski’); ostatecznie od czas. *plàkti* ʽbić, tłuc’. Podobnie ALEW 787. — Dawniej *plãštaka* zestawiano z ros. *plast*, *-á* ʽwarstwa (ziemi), pokład; skiba’ (*plastátь* ʽkroić na płaty, patroszyć rybę’), czes. *plast* ʽplaster miodu; warstwa, pokład (w kopalni)’. Por. BSW 223: pbsł. oboczność sufiksalna *plaš-to- : *plaš-ko- i wokalizm apofoniczny *ă : *ā. Obecnie wydaje się, że słow. *plast-* lepiej wywodzi z pbsł. *plōšt-, ze wskazaniem na lit. *plúoštas* ʽwłókno, pęk’ jako drw. apofoniczny od *plė́šti*.

platùs, *-ì* 4 p.a. ʽszeroki’. Odpowiednik łot. *plats* ts. (drw. *plašs* ʽszeroki, przestronny, rozległy’, *plaši* adv. ʽszeroko, obszernie; często; obficie’). Przymiotnik dewerbalny na SO do pie. *pleth$_2$- ʽszerzyć się, rozszerzać się’. Odpowiednik pgerm. *flata- ʽpłaski, spłaszczony’: stisl. *flatr*, stwn. *flaz* (Kroonen 2013, 144). Transponat ie. *plóth$_2$-u-. Podobna struktura: 1. gr. πολύς ʽliczny, częsty’ < pie. *pólh$_1$-u-, 2. stir. *fó* ʽdobry’ < pie. *h$_1$u̯ós-u-. Odpowiedniki

ie., w szczególności refleksy SZ w gr. πλατύς ʽszeroki, płaski’ i wed. *pr̥thú-* ʽszeroki, obszerny, liczny, wielki’ < *pl̥th$_2$-ú-, świadczą o tym, że przymiotnik miał pdg. alternacyjny: *plóth$_2$-u-s (nom.sg.) : *pl̥th$_2$-éu̯-s (gen.sg.; refleks lit. brzmiałby †pilči-aũ-s) i że grecko-indyjska forma nominatiwu sg. jest — w przeciwieństwie do litewskiej — innowacją opartą na alternancie przypadków słabych. Por. wedycki SP w formach stopniowania *práthīyas-* ʽszerszy’, *práthiṣṭha-* ʽnajdalszy’. Inaczej LIV^2 564n. Zob. też ALEW 788n. — Drw. *platnùs* gw. ʽrozrastający się, rozkrzewiający się’ (neosuf. *-nus*, por. *laknùs*), cps. *sámplata* (zob.). Vb. denom. 1. *plàsti*, *plañta*, *plãto* ʽrozszerzyć się’, *nuplàsti* DP też ʽrozmnożyć się’, *praplàsti*: *Nèt ãkys praplãto iš džiaũgsmo*, 2. *plãtinti* ʽposzerzać, rozszerzać, rozprzestrzeniać’, DP ʽrosciągać, forytować, roznosić, rozmnażać’, refl. *plãtintis* ʽszerzyć się’, DP ʽrozszerzyć się, rozmnażać się’ (*idant mes... platintumbimėsi* PK ʽabyśmy się pomnażali’), *paplatinti* ʽpomnażać’ (*Dermę, pakaję, ir visas cnatas mūsp paplatina* PK 17$_{15}$ ʽZgodę, pokoj, i wszytki cnoty w nas pomnaża’). — N.m. *Plãčiuva*, *Plãteliai*, *Platùmai*, cps. *Platbarzdžiaĩ*, *Platkepùriai*. N.rz. *Plačióji*, *Plačiùkė*, *Plãčiuva*, *Plãtonė*, *Plãtonis*, *Platuõnė*, *Platumà*, *Platupỹs*, *Platùpis*, *Platvagẽ*. — Zakończenie formy żeńskiej lit. *platì* ʽszeroka’ < pb. *platu̯ī (SO zam. SZ *piltu̯ī) koresponduje z zakończeniem wed. *-vī* w *pr̥thvī́* ʽszeroka’ (sb. ʽziemia’), < pie. *pl̥th$_2$u̯-íh$_2$-. — Prasłowiańskim odpowiednikiem *platu̯ī było *plot(v)i. Prawdopodobnie jest ono kontynuowane w drw. na *-kā-: ros. *plot(v)íca* ʽryba Cyprinus idus’, ukr. *plotýcja*, pol. przest. *płocica* ʽryba Rutilus rutilus’ (pol. *płotka*, *płoć* ts.), czes. *plotice* ʽRutilus’, głuż. *płoćica* ts. (por. psł. *vĭlčica s.v. *vil̃kas*). Dalej por. ros. *plotvá* ʽCyprinus idus’, które wywodzi się z drw. na *-ū-, *ploty, *plotŭve < *plat-ū-. Zob. REW II, 374, Boryś 2005, 445. — WSO *plot-* < *plāt-: *paplotė́ti* gw. ʽnabrać ciała’ (*Žiurė̃k, kaip padrūtėjau, paplotėjau*), nomen: *plótas* (zob.). Por. łot. *plãtît* ʽrozszerzać, otwierać (usta, dziób), rozpościerać (ręce)’, refl. *plãtîtiês* ʽwymachiwać (rękami)’. — SE *plet-* / *plė̃t-*, SZ *plit-*, zob. *plẽsti*, *plìsti*.

plaũčiai, *-ių* m.pl. ʽpłuca’ (*linksmų̃ plaũčių* ʽczłowiek o wesołym usposobieniu, wesołek’). SD <skiłes płaućiose> «oskrzele, skrzele». Odpowiedniki bałt.: łot. *plàušas* a. *plaûšas*^{2}, z insercją *k*: *plaûkšas*^{2} f.pl. ʽpłuca’ (war. *pl̦aušas*, *plàuši* m.pl., *plàukšn̦i* m.pl.); stpr. *plauti* EV ʽLunge’ (coll. *plautē?). Słowotwórczo bliski refleks psł. *pli̯au̯-ti̯a- (pie. *pleu̯-ti̯o-), por. scs. *pljušta*, sch. *plûća*, strus. *pljuča*, stczes. *pliúcě* ʽpłuca’ skłania do przypuszczenia, że kontynuant bałtycki był pierwotnie identyczny ze słowiańskim, i że uległ on zmianie przez dysymilatywny zanik *i̯*: pbsł. *pli̯au̯ti̯a- > pb. *plauti̯a-. Taką samą dysymilacją tłumaczy się polskie brzmienie *płuce* (wtórnie *płuco*, pl. *płuca*) zamiast *pluce, co było refleksem psł. *pli̯uti̯e < pbsł. *pli̯au̯ti̯a- (por. czes. *plíce*, sch. *plûće*). Formant -ti̯a- / -ti̯ā- przekształcił pie. osnowę spółgłoskową na *-men-*, *pleu̯-mon- ʽpłuca’, por. gr. πλεύμων, -μονος m. i sti. *klomán-* m. (ʽprawe płuco’, pl. ʽpłuca’, z *ploman-) < pie. *pleu̯-mon-; łac. *pulmō*, *-ōnis* m. < *plu-mon-. Pwk. pie. *pleu̯- ʽunosić się na wodzie, pływać’. Zob. IEW 837n., LEW 607, de Vaan 2008, 497. ALEW 789 dopuszcza drw. typu vr̥ddhi od abstractum na *-ti-*: *pl-e-u̯-tii̯-o-. BSW 226 postulował oboczne postacie pbsł. *pleu̯ti̯a- i *plau̯ti̯ā-. — Drw. *plaũčninkas* a. *plaũtė* bot. ʽmiodunka plamista, Pulmonaria officinalis’, *plautìnė* ʽzapalenie płuc’, *platùžė plautìnė* bot. ʽgranicznik płucnik, Lobaria pulmonaria’, cps. *plaũčiažolė* bot. 1. ʽczermień błotna, Calla palustris’, 2. ʽgoryczka wąskolistna, Gentiana pneumonanthe’ (por. *žolẽ*), *plaũčkepeniai* m.pl. ʽpotrawa z płuc, wątroby i serca’, też o podartej książce (por. *kẽpenys*), *plaũtdegis* ʽzapalenie płuc’ (por. *dègti*). Vb. denom. *plaučiúoti* 1. ʽchorować na nosaciznę (o koniu)’, 2. ʽmieć katar’.

pláudyti, *pláudau*, *pláudžiau* gw. ʽpłukać’ (war. *plaudýti*), DP *plaudė* ʽpłukali’[387] —

[387] Por. *O žuklijei įšėję buvo ir plaudė tinklus* DP 287$_{40}$ ʽA rybitwi wystąpili byli, i płokali sieci’. W LKŽ X, 90, s.v. 1 *pláudyti* brak wzmianki o formie Daukszowej.

intensivum na -*dyti* do *pláuti* ʽmyć, płukać', SZ *plū́sti* ʽciec, wyciekać' (zob. s.v.). Paralele: *gáudyti* ⇐ *gáuti*; *spjáudyti* ⇐ *spjáuti*; *šáudyti* ⇐ *šáuti*. Nomina: *ìšplaudos* f.pl. ʽpomyje' (syn. *pãmazgos*), *ìšplauda* ʽdziwka, rozpustnica', cps. *upė̃plaudis* SD «podbieranie rzeki, alluuio, alluuies» (syn. *upė̃malis*, por. *ùpė*). — Z innymi suf.: *plaudinė́ti* iter. ʽpłukać, np. bieliznę, ranę', *pláudinti* cur. ʽdać komu do płukania' (*Pláudinti drabužius kitam indaviau*).

pláukas, pl. *plaukaĩ* 3 p.a. 1. ʽwłosy na skórze człowieka', 2. ʽwłosy na skórze zwierzęcia, wełna, sierść', 3. ʽbarwa sierści u zwierząt, maść'. SD «włosy na głowie; sierść», SD[1] też «kosmaciny», *paleisti plaukai* SD «roztarchane włosy», *susukti*, *ažuriesti plaukai* SD «kędzior, kędzierze, kędziorki», *rūbas iž plaukų oškų Asijos* «czamlet, vndulata toga» [ʽtkanina z sierści wielbłądziej lub koziej; strój z czamletu', SPXVI]. Odpowiednik łot. *plaûka*, *plaûkas* ʽmaść, np. końska' (znacz. etym. ʽwłosy na skórze zwierzęcia'), łot. gw. *plauki* m.pl. ʽto, co podczas tkania odpada od grzebienia; łupież; płatki śniegu'. Brak zewnętrznych odpowiedników. Może stać w związku z czas. *pláukti* ʽo zbożu: wytwarzać kłosy, kłosić się' (zob. s.v.). Podobnie ALEW 789: do łot. *plûkt* ʽwypuszczać pędy, pączki, wschodzić — o roślinach'. Inaczej LEW 607 i IEW 837 (do *plaũkti* ʽpłynąć', stwn. *fliogan* ʽlecieć'). — Drw. *plaukẽlis* ʽwłosek', DP ʽkosmek', *plaũkius* ʽktoś z długimi nieczesanymi włosami', *plaukuotas* SD[1] «włosaty, włosisty». Cps. *gyvã-plaukiai* a. *gývа-* m.pl. ʽcienkie włoski na skórze człowieka, puch', war. *gývplaukiai*, *gýplaukiai* (por. *gývas*), *linaplaũkis* (zob. *linaĩ*), *plaukgaurỹs* (zob.), *plaukãpalaikiai* m.pl. ʽwłosiska' (por. *pãlaikas*), *vienplaũkis* ʽbez czapki, z odkrytą głową' (por. *víenas*), *vilkaplaũkė* (zob. *vil̃kas*). — SZ *pluk*-: łot. *plùkt*, -*cu* ʽskubać (trawę), rwać (len, włosy), zrywać (liście)' — długość uogólniona z prs. intr. *plùku < *plunkō, inf. *plukt ʽodrywać się, rwać się'; lit. *plùnksna* (zob.).

plaukgaurỹs, -*io* 3 p.a. gw. ʽwłos (na rękach i nogach), zarost, pierwszy zarost', war. *pláukgauris* — złożenie synonimiczne, por. *pláukas* ʽwłos' i *gaũras* ʽkosmyk', *gauraĩ* pl. ʽkudły'. Paralela: *síetrėtis*.

plaukýti, *plaukaũ*, *plaukiaũ* 1. ʽpływać' (*naromis plaukau* SD «nurkiem pływam»), 2. dial. caus. ʽpławić w wodzie, np. konie'. Refl. *plaukýtis* ʽkąpać się'. Jest to iteratyw z suf. -*yti* i SO *plauk*- od zanikłego pwk. *pliauk- ʽpłynąć' < pie. *pleu̯k- (IEW 837). LIV[2] 488 interpretuje to jako rozszerzenie za pomocą *-k- elementarnego pwk. *pleu̯- ʽpływać' (por. *pláuti* i *plū́ti* jako świadectwo paralelnego rozszerzenia *pleu̯- przez *-H-). Osobno zob. *plaũkti*. — Neoosn. *plauky*-: *plaukytojas* SD[1] «pływacz, natator, vrinator». — SZ *pluk*-: *plùkti* (zob.).

pláukti, *pláukia*, *pláukė* gw. 1. ʽo zbożu: wytwarzać kłosy, rozwijać się w kłosy, kłosić się' (*Rugiai jau rasoja, o kviečiai dar tik plaũkia* ʽŻyto już kwitnie, a pszenica dopiero się kłosi'), 2. ʽo drzewach: wypuszczać pączki' (*Šiemet medžiai labai anksti plaũkė* ʽTego roku drzewa bardzo wcześnie puszczały pąki'). War. *plaũkti*. Do tego dur. *pláukėti*, -*ėja* a. -*i*, -*ėjo* ʽkłosić się; puszczać pąki', *pláukioti* ts. Odpowiednik łot. *plaûkt*, *plaûkstu*, *plaûku* ʽwypuszczać pędy, pączki, zielenić się'. Bez dobrej etymologii, por. LEW 608 (zakładał pokrewieństwo z *plauskà* ʽszczapa, drzazga'). — Kalkę znaczeniową z języka litewskiego stanowi czas. błr. *výplysci*, *vyplyvácь* w znacz. ʽwykłosić się' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 46, przyp. 14). Kalka ta świadczy o nieodróżnianiu przez Białorusinów czasowników lit. *pláukti* i *plaũkti*.

plaũkti, *plaukiù*, *plaukiaũ* 1. ʽpłynąć (o człowieku, o promie), toczyć swe wody (o rzece)', 2. ʽpodróżować łodzią', 3. ʽpływać (o przedmiotach)', 4. ʽbyć opływanym przez wodę'. Pdg. quasiprymarny, zbudowany na formie prs. *plaukiù*, która kiedyś należała do iteratywu na SO *plaukýti* (zob.). Paralele: *kaũpti*, *raũkti*, *raũsti*. — Caus. *plaũkdinti* ʽpławić (konie), spławiać (tratwy)', *pérplaukdinti* ʽprzeprawić wpław', *ãšaras plaũkdinti* ʽwylewać

łzy'. Iter. *pláukioti* ʽpływać, płynąć wodą', ⇒ *pláukiotojas* ʽpodróżnik morski'. Frq. *plaukstýti* ʽpływać, pływać tam i z powrotem'. — Nomina: *įplauka* a. *į̃plauka* ʽprzystań', *į̃plaukos* f.pl. ʽwpływy (pieniężne, bankowe)', *neplauktinas prūdas* SD «niepławny staw, innauigabilis, innabilis vnda», *plaukčiaĩ* m.pl. ʽprom', *plaukẽnė* 1. ʽkąpiel', 2. ʽmiejsce do kąpieli' (por. *gulẽnė*, *perẽnė*), *plaukiama upė* SD «spustny, nauium patiens flumen, nauigabile flumen» [ʽnadający się do żeglugi'], *plaukìkas* ʽpływak', *plaukmuõ* ʽpłetwa', pl. *plaũkmenys* ʽpłetwy', też przyrząd sportowy, *plaũksena* ʽsposób pływania' (por. *eĩsena*), *plaũksmas* ʽpływanie; prom; pomost do prania' (BRB ʽbród'), *plauktùvai* ʽpływaki z pęków sitowia, służące do nauki pływania' (syn. *plaũtai*), *plauktùvas* ʽprom', *prieplauka* SD «port, portus, us, cataplus». — SZ *pluk*-: *plùkti* (zob., tam też o WSZ *plūk*-).

pláusti, *pláudžiu*, *pláudžiau* gw. ʽpłukać (bieliznę, naczynia, sieci), płucząc zmyć' (*Ranka ranką pláudžia, kad abi būtų baltos* ʽRęka rękę myje, żeby obie były białe'), *plaudžiu* SD «płoczę co, perluo, eluo, lauo» (syn. *skalauju*, *skalbiu*), *nuplaust* SD «spłokać, diluere», *nuplaudžiu* SD «oczyśćam co, purifico, purgo...» (syn. *numazgoju*). Refl. *pasipláusti* ʽobmyć się; rozsypać się; rozbiec się (o ptakach)'. Nasuwają się dwa tłumaczenia. Po pierwsze może to być pdg. quasiprymarny, który powstał wokół prs. *pláudžiu*, należącego kiedyś do inf. *pláudyti* (tak w DP ʽpłukać', też gwarowe w ts. znaczeniu). Było to intensivum, urobione sufiksem *-dyti* od *pláuti* ʽpłukać' (zob. s.v.). Paralela: prs. *šáudžiu* (młodsze *šáudau*) przy inf. *šáudyti* ⇐ *šáuti*. Po drugie można *pláudžiu* rozumieć jako formację, którą zaopatrzono w suf. *-i̯a-* w tym momencie, gdy zaszła potrzeba tranzytywizacji dawnego prs. na *-d-*, *plau-da intr. ʽpływa, pławi się'. Paralele: *léidžiu*, *mérdžiu*, *skleidžiù*, *žeidžiù*. LIV[2] 488 umieścił *pláudžiu* s.v. pie. *pleu̯d- ʽschwimmen; fließen', ze znakiem zapytania i z uwagą, że rozszerzenie *-d- może pochodzić z prajęzykowego praesens na *-de- (por. stnord. *fjóta* ʽpłynąć, ciec'). Ta hipoteza powraca teraz w ALEW 790. — Drw. *nuplaudimas* SD «oczyśćianie, purificatio...», cps. *upėplaudis* SD «podbieranie rzeki» (por. *ùpė*). — Neopwk. *plaus-* (⇐ *pláusti*): *plaũsmas* przest. ʽprom, tratwa; pomost do prania nad wodą'. — Frq. *pláustyti* ʽpławić, płukać, prać, myć' — dwuznaczne: z *plau-sty- (por. *pláuti*) albo *plaus-sty- ⇐ *pláusti*, *plū́sti*. — Neoosn. *plaust-*: *pláustas* a. *plaũstas* ʽpomost do prania nad wodą; prom' (paralele: *dáigstas* ⇐ *dáigstyti*, *kaũstė* a. *kaustẽ* ⇐ *káustyti*). Por. też n.rz. *Plaũstupis*, *Plaũstupelis*. — Alternant apofoniczny z *uo*: *plaud-* ⇒ *pluod-* (zob. uwagę s.v. *duobẽ*): łot. *pluods* ʽFlottholz, drzazgownik, deseczka przy sieci dla płoszenia ryb'. Inaczej ME III, 364: «Mit *uo* aus **ō(u̯)* zu *plûst*». Autor odsyła do gr. πλωτός ʽpływający, unoszący się na wodzie; spławny' i goc. *flōdus* ʽpowódź', czyli sugeruje związek łot. *pluods* z pwk. pie. *plō- < *pleh₃- (segment *-d-* pozostawia bez objaśnienia). — WSZ *plūd-*: *plū́sti* (zob.).

plaũšas, zwykle pl. *plaušaĩ* 4 p.a. 1. ʽwłókno (lnu, konopi)', 2. ʽłyko lipowe, wierzbowe, łozowe' (syn. *plūšaĩ*), ʽwierzchnia część kory'. Drw. *ìšplaušos* f.pl. ʽkoniec bata a. powrozu, który wskutek długiego używania rozdzielił się na włókna' (⇒ *išplaušóti*, *-ju*, *-jau* ʽroztrzaskać, wystrzępić, rozdzielić na włókna'), *plaušìnė* ʽwłochata gąbka; zmywak, myjka', *plaušìngas* ʽwłóknisty, łykowaty', *plaušìnis* a. *plaušinỹs* ʽmata pleciona z łyka (rogoża), ze słomy, z trzciny', cps. *plaušagalỹs* ʽkoniec łyka' (por. *gãlas*, *karnagalỹs*). N.m. *Plaušaĩ* 2x, *Plaušiniaĩ* 2x, *Plaũšvariai*. — Pwk. *plauš-* jest alternantem na SO do SZ *pluš-* (zob. *plùšti*). Refleks SE nie zachował się, choć pozostawił ślad w palatalizowanym nagłosie pwk. *pliūš-* (zob. *pliū́šti* s.v. *plùšti*). Do pie. *pleu̯s-, *plou̯s-, *plus- ʽskubać, wyrywać po trochu, zrywać' (IEW 838, LEW 609), por. śrwn. *vlies*, *vlius* n. ʽkosmyk wełny; runo, wełna wyskubana z owcy; skóra owcza', stang. *flēos*, *flīes* n. ʽruno'[388]; śrdn. *vlūs* ʽskóra owcza wraz z wełną', nwn. *Flaus*, *Flausch* ʽmiękka tkanina wyrabiana z wełny czesanej, flausz'; łac.

[388] Paralele: łac. *vellus*, *-eris* n. ʽwełna' ⇐ *vellō* ʽskubię, wyrywam po trochu'; słow. *runo* ʽwełna' ⇐ *rŭvati* ʽrwać garścią'.

plūma ʽpuch ptasi' z *plus-ma. Nowszą literaturę cytuje ALEW 790n.

plaũtai, *-ų* m.pl. gw. 1. ʽpowiązane z sobą pęki trzciny a. tataraku, używane przy nauce pływania' (syn. *plauktùvai*), 2. ʽdeski nabite po bokach czółna dla zapewnienia mu równowagi', 3. ʽpływaki u sieci', sg. *plaũtas* ʽprom, tratwa' (por. n.rz. *Plaũtupis*). Drw. dewerbalny na SO, *plau-ta- < pie. *plou̯-to-, utworzony od pwk. *pleu̯- ʽunosić się na wodzie, pływać' (por. LIV[2] 487). Pwk. taki pozostawił po sobie pośredni ślad w czas. *pláuti* m.in. ʽ(o wodzie płynącej) podmywać, unosić ze sobą'.

plaũtas 1. ʽszeroka ławka w łaźni parowej, podwyższenie, półka' (por. łot. *plàuts* ʽpółka na ścianie', *plàukts* ts.), 2. ʽdrzwiczki w ulu zrobionym z pnia; pokrywa ula' (por. łot. *plàukts* ts.), 3. ʽpłaz siekiery, część między obuchem i ostrzem', 4. ʽklin mocujący kosę na drzewcu', 5. ʽrynienka do zbierania soku brzozowego'. Pięć wymienionych tu użyć stanowi wybór spośród wielu innych przytoczonych w LKŽ X, 112n., s.v. *plaũtas*. Wyraz pozostaje nieobjaśniony. Būga, RR II, 520n. uważał go za spokrewniony z psł. *polŭ ʽjedna z dwu części, połowa' i *polŭtĭ ʽpołowa tuszy zwierzęcej'. Z powodów głosowych nie można się z tym zgodzić. LEW 609, s.v. *plaũtas* ʽLiegebrett' umieścił odsyłacz do hasła *plauskà*, tam z kolei pojawia się sugestia, że lit. *pl(i)aũtas* i *plaũtai* pochodzą od bazy *plau(k)- ʽszeroki, płaski'. Również to tłumaczenie nie jest zadowalające, ponieważ pozostawia bez wyjaśnienia rzekome przejście *plauk- w *plaut-*. Zob. też ALEW 791. — Cps. *skersãplautis* ʽpoprzeczka w wozie' (zob. *skeřsas*).

pláuti, *pláunu* (war. *pláuju*), *plóviau* 1. ʽmyć, zmywać (naczynia)', 2. ʽpłukać bieliznę, prać', 3. ʽ(o wodzie płynącej) podmywać, unosić ze sobą', *išpláuti* ʽwyprać, wymyć (podłogę); wypłukać; (o wodzie płynącej) wyrzucić na brzeg (topielca)', *papláuti* ʽpodmyć, podmywać, np. brzeg rzeki', *pérplauti* ʽprzelać wodą, przepłukać; na nowo przepłukać', *supláuti* ʽzmyć (naczynia), zalać wodą; zużyć wodę (na płukanie), zużyć, zmydlić (kostkę mydła); nanieść (o prądzie rzeki)', *užpláuti* ʽzalać, zatopić (łąkę)'. Refleks SP *pláuti* w połączeniu z refleksami SZ-C *plū́ti* (zob.) i SZ-V *pluvė́ti* (zob.) nie pozostawiają wątpliwości co do tego, że bałtycki odziedziczył odpowiedni pierwiastek pie. w postaci setowej: *pleu̯-H-. Możliwe, że pierwotne praesens miało postać *pli̯āu̯-i̯ō < pie. *pleu̯H-i̯e/o- (lit. *pliáuju) i że zmieniło się w *pláuju* na skutek dysymilatywnego zaniku pierwszego z dwu ślizgów *i̯ (paralele s.v. *gáuti*, *šáuti*). — W pie. pwk. elementarny miał postać *pleu̯- / *plu- ʽpływać, unosić się na wodzie', por. gr. πλέω ʽpłynąć po morzu, żeglować', scs. *plovǫ*, *pluti* ts., wed. *plávate* ʽpłynie, unosi się na wodzie' (zob. LIV[2] 487, LEW 609). — Obok *pleu̯- istniały dwie sekundarne formy pierwiastkowe: 1° rozszerzona przez *-k-: *pleu̯-k- ʽpływać, unosić się w powietrzu' (por. LIV[2] 488, zob. lit. SO *plaukýti*), 2° rozszerzona przez *-H-: *pleu̯-H- ʽpływać': lit. *pláuti*, *plū́ti*, *pluvė́ti*. LIV[2] nie bierze pod uwagę prototypu *pleu̯-H-, zapewne dlatego, że w swym materiale nie uwzględnił czasowników lit. *plū́ti* i *pluvė́ti*, zaś *pláuti* niesłusznie postawił na równi ze scs. *pluti*, z uwagą «Der Akut ist unerklärt» (LIV[2] 487, przyp. 3; LEW 609n. pozostawił lit. akut bez komentarza). Inne interpretacje omawia ALEW 791. — Drw. od *plav-V*: *plavinė́ti* m.in. ʽobijać się, chodzić bez celu; iść chwiejnym krokiem' (⇒ *paplavū̃nas* ʽkto słania się po kątach, łazi bez potrzeby'), *plavióti* ʽobijać się, chodzić bez celu', *plãvoti* ʽczęsto prać, płukać'. Nomina: *ãpplavos* f.pl. ʽbelki przymocowane do boków tratwy', *pãplavos* f.pl. ʽpomyje, popłuczyny' (syn. *ìšplovos*), *plaviniaĩ* m.pl. ʽbielizna; pomyje', *plãvos* f.pl. ʽbiałe upławy, fluor albus' (choroba kobieca), *sùplavos* f.pl. ʽpomyje'. Por. n.jez. *Plavỹs*, *Plavẽlis*, n.rz. *Plavẽlė*, n. bagna *Plãvos*, n.m. *Plavėjaĩ*. — Drw. od *plau-C*: *pláudyti* (zob.), *plaujóti*, *-ju*, *-jau* ʽpływać — o rybach, kaczkach; błądzić, błąkać się, wałęsać się; brodzić w trawie, zbożu'. Nomina: *pláusena* ʽpłukanie' (por. neosuf. w *dúosena*), *plaũtas* (zob.). — WSO *plov-* < *plāu̯-: *plóviau* (prt.), drw. *plovinė́ti* ʽpłukać' (por. typ *krovinė́ti*). Odpowiedniki psł. *plav-i- i *plav-a-: *plaviti caus. ʽpławić (konie), spławiać (drewno)', sch.

plàviti, ros. *plávitь*, czes. *plaviti* obok scs. *plavati* iter. ʽpływać', ros. *plávatь*, *plávaju* ʽpływać, żeglować'. Nomina: *ìšplova* ʽrów wyryty przez wodę, wyrwa; rozmywanie, erozja wodna', *núoplova* ʽpomyje; muł, osad', *sámplovos* (zob.), *plovìmas* ʽpłukanie, zmywanie', *ploviniaĩ* m.pl. ʽbielizna'. Por. WSO *plōu̯- w gr. πλώω ʽpływać, żeglować' oraz stisl. *flóa*, stang. *flōwan* ʽunosić się na wodzie, pływać, flow'. — SZ ma dwojaką postać. 1. SZ *plu-*: łot. *pluts* ʽtratwa' wraz z odpowiednikiem psł. *plŭtŭ, por. ros. *plot*, *plotá* ʽtratwa, pomost z pni lub desek na wodzie', pol. przest. *płet*, *płta* ʽścięte pnie drzew, niekiedy połączone ze sobą, spławiane rzeką', również ʽrodzaj tratwy' (*Już się płetmi zakryła niemal wszytka Dźwina*, SPXVI) — z substantywizacji adi. vb. *pluta- < pie. *plu-tó-, por. sti. *plutá-* ʽpłynący', gr. πλυτός ʽmyty, płukany, czyszczony'. 2. SZ *pliu-* (z palatalnym *l'* na skutek wyrównania do alternantu na SE *pliau-): *pliùrė* ʽrzadka kasza; dżdżysta pogoda'. — WSZ *plū-: *plū́ti* (zob.). — WSZ *pliū-* (z *l'* jak w formie SZ *pliu-*): *pliūrà* ʽdżdżysta pogoda, słota', *pliū̃rė* ʽrozmokły grunt, błoto; wolny stolec, biegunka; kura znosząca miękkie jaja; dziwka' (⇒ vb. denom. *pliūrauti* b.z.a. ʽwypróżniać się'), *pliūrai* b.z.a. m.pl. ʽosad na dnie butelki', ⇒ *pliū̃roti* ʽpluskać się w sadzawce a. kałuży (o gęsiach, kaczkach)'. Por. łot. *pļūtas* f.pl. ʽrozwolnienie, biegunka (u ludzi i zwierząt)', ⇒ *pļūtît* ʽmieć biegunkę' : lit. *pliū̃tyti*, *-iju*, *-ijau* ʽjeść siorbiąc' i ʽcierpieć na biegunkę (o krowie)'. Gw. *pliutė* b.z.a. ʽbiegunka' (słownik Miežinisa, 1894) jest letonizmem.

plazdė́ti, *plãzda*, *plazdė́jo* 1. ʽbić, uderzać, machać skrzydłami, trzepotać', 2. ʽfruwać, latać, szybować', 3. ʽłopotać na wietrze — o chorągwi, fladze, żaglu', 4. ʽbić, kołatać — o sercu', 5. ʽdrgać, poruszać się — o liściach na drzewie', 6. ʽciężko dyszeć'. War. *s*-mobile: *splazdė́ti*. Por. łot. *plezdinât*, *-ãju* ʽuderzać skrzydłami'. Brzmienie *plazdė́ti* pochodzi przez udźwięcznienie *-st-* w *-zd-* ze starszego *plastė́ti*, *plãsta*, *-ė́jo*. Por. SD *plasta gyslos* «bije puls», *plastėjimas gyslų* «puls, pulsus venarum, rhytmus venarum» (por. *tvinksėjimas*). Czas. oparty na wykrzykniku *plàst*, por. *Sparnais plàst ir nuskrido varna* ʽSkrzydłami *plast* i poleciała wrona'. *Kai išsigąsti — plàst plàst širdis* ʽKiedy jesteś wystraszony, to serce *plast plast* łomocze'. *Plàst anšoko vanagas ant vištos ir užtūpė* ʽNagle *plast* spadł jastrząb na kurę i przykucnął'. ALEW 787 nie dostrzega derywacji od wykrzyknika i uznaje morfologię wymienionych czasowników za niejasną. — Drw. *plazdénti* ʽuderzać skrzydłami; trzepotać (na wietrze), powiewać; kołatać (o sercu)'. Derywacja *-enti* ⇐ *-ėti* jest widoczna też przy *kedénti*, *šiurénti*. — War. z nagłosem *bl-*: *blazdė́ti*, *blãzda*, *-ė́jo* (por. *blebė́ti* ob. *plepė́ti*). War. z samogłoską *-e-*: *plezdė́ti*. Od wykrzykników pochodzą również synonimiczne czas. *plasnóti* i *vasnóti*.

plebõnas stlit. ʽproboszcz, ksiądz zarządzający parafią', SD «pleban, curio, parochus», bibl. ʽkapłan' — zapoż. ze stbłr. *plebanъ*, błr. *pljabán* ʽproboszcz rzymsko-katolicki' (⇐ pol. *pleban*), por. SLA 170, Borowska 356, LEW 266n. — War. stlit. *plibonas*, gw. *klebõnas* (zob.). SD *namai plebono* «plebania, curionis domus», *vietinykas plebono* «komendarz, vicarius curionis». Zob. też *prãbarščius*, *prãbaščius*.

plebonijà 2 p.a. przest. ʽplebania, probostwo', SD «parafia, paræcia, æ, colarum conuentus, sacra vicinia», *rūpestis apie kieno plebonijų* SD «komenda, vicaria cura prarochiæ» — zapoż. z błr. *plebánija* (⇐ pol. przest. *plebanija*, dziś *plebania*), por. SLA 170, LEW 266n. War. *klebonijà* (zob.).

plẽcius, *pliãcius*, *-iaus* stlit., gw. ʽplac, przestrzeń otwarta, niezabudowana; działka budowlana' — zapoż. ze stbłr. *pljacъ* ⇐ pol. *plac* (⇐ nwn. *Platz*), por. błr. *pljac*, *-a*. War. *plẽčius*. Por. SLA 170, ZS 42, LEW 610, ESBM 9, 248.

pledẽkšnė gw. 1. ʽpłaski, niedojrzały strączek (grochu, bobu)', 2. ʽresztka mydła, zmydlony kawałek', 3. ʽpłaski kamień', 4. ʽryba podobna do płoci, Blicca bjoerkna'. War.

plėdẽkšnė. Wygląda na utworzone od interi. *pledèkš* (o upadku), a więc bez związku z neosuf. *-ekšnė* (zob. *ožẽkšnis*). Por. jeszcze *plėdúoti* ʽiść wymachując rękami; (o ubraniu) rozwiewać się na wietrze', *išsiplėdúoti* ʽrozkopać się — o niemowlęciu leżącym w rozwiniętych pieluchach', *plėdaruoti* — o łopotaniu rozwianego ubrania, też ʽpaplać, pleść', *plėderškuoti* ʽiść w rozwianym odzieniu'.

plėgà, *-õs* 4 p.a. 1. stlit. ʽklęska, nieszczęście, dopust Boży' (zob. SLA 170), 2. gw. ʽbaty, lanie' (*Išdykėliui vaikui reikia plėgõs*), 3. gw. ʽuderzenie, cios, raz' (*Gavo plẽgą per žandą*). Zapoż. z pol. *plaga* ʽnieszczęście', przest. *plagi* f.pl. ʽbaty, chłosta' (⇐ łac. *plāga*, zob. Bańkowski, ESJP II, 596). Por. LEW 610n.

pléišėti, prs. *pléišėja* (war. *pléiši*, *pléišia*, *pléišti*), prt. *pléišėjo* 1. ʽpękać — o skórze rąk, o desce, o drzewie, ziemi', 2. ʽrozrywać się, łupać się — o skale, kamieniu', 3. przen. ʽkrzyczeć, wrzeszczeć, drzeć się', *atpléišėti* ʽodłupywać się', *supléišėti* ʽpopękać, rozłupać się, rozlecieć się'. Z innym suf.: *pléišioti*, *-ja*, *-jo* ʽpękać — o deskach na słońcu, o skórze rąk, pięt', *pripleĩšinti* ʽnarąbać (drewna na zimę)'. Osnową tych czasowników jest neopwk. na SE *pleiš-*, urobiony od SZ *plyš-*, por. *plýšti* ʽpękać, rozrywać się' (stary SE: *plė́šti*). Paralele: *tréikėti* ⇐ *trìkti*; *tréiškėti* ⇐ *trìkšti*. Podobnie ALEW 792n. Osobno zob. SO *plaišìnti*. — Drw. *pléiša* ʽpęknięta deska', *pleĩšas* ʽklin do rozszczepiania drzewa' i ʽodłupana kłoda drewna' (⇒ vb. denom. *pleĩšyti*, *-iju*, *-ijau* ʽwbijać klin; nitować', SD *pleišiju* «nituię»), *pléišata* ʽkora, zwł. brzozowa', *pléišė* ʽwygolone kółko na głowie, tonsura; przedziałek', też pogardliwie o dziewczynie, kobiecie (z tym por. pol. *zdzira* ʽladacznica', przest. *zdziera* ⇐ *zdzierać*, SW), *pléišena* ʽpas zdartej kory, łub, łyko; odłamek (kamienia)', *pleĩškas* (zob.).

pleĩškas gw. ʽklin do rozszczepiania drzewa; nit z drewna' — drw. dewerbalny na *-kas* od *pleiš-*, por. *pléišėti* ʽpękać, łupać się'. Znacz. etym. n. instr. ʽkawałek drewna służący do rozszczepiania twardych materiałów'. Podobna budowa: *tãškas* II ⇐ *tašýti*. — Z innymi suf.: *pleĩškis* ʽklin, nit', *pleiškỹs* ʽskurcz', *pleĩškė* a. *pléiškė* ʽklin; dłuto', też bot. ʽżycica roczna, Lolium temulentum', *pleĩštas* ʽklin, nit', war. *pléištas*, *pleĩštis* (⇒ vb. denom. *pleištúoti* ʽwbijać klin, klinować').

plèkti, *pleñka* (war. *plẽka*), *suplẽko* gw. ʽspłaszczać się, zbijać się (o sianie), ścieśniać się'. Niejasne. Może ekspresywny wariant do *plàkti*? Por. wtórne *le* < *la* w *plekúoti* ʽzbijać siano w płasty' < *plakúoti* (vb. denom. od *plãkas*, *plẽkas* ʽpłast siana, słomy'), poza tym w *plezdė́ti*, *pašlemẽkas*. — St. zanikowego *pluk-* (typ *RuT* ⇐ *ReT*) można się dopatrywać w czas. *plùkti*, *plukù*, *plukaũ* ʽtłuc, bić, trzepać (len)'. Zob. też *plū̃kti* ʽtłuc, bić, ubijać'.

plė́kti, *plė́ksta*, *plė́ko* ʽpleśnieć, pokrywać się pleśnią — o zbożu, sianie, chlebie, mące, naczyniu', *paplė́kti* ʽzatęchnąć, stęchnąć', *priplė́kti* ʽprzytęchnąć' (*priplėkįs* SD[1] «wstęchły, putridus, rancidus, cariosus», *priplėkimas* SD[1] «wstęchlina, wstęchnienie, putredo, situs, caries»), *suplė́kti* ʽzapleśnieć'. Bez etymologii. LEW 614, 566 nieprzekonująco łączył z *pelė́ti*. — Drw. *plė́kinti* caus. ʽdoprowadzać do pleśnienia'. Nomina: *plėkaĩ* m.pl. ʽpleśń', *plėkesaĩ* m.pl. ʽpleśń' (por. *puvẽsis*). — N.B. Szyrwidowe formy *apiplėkstu* SD[1] «kopcę się, fumo, fumigo» (syn. *aprūkstu*), *apiplėkįs* «okopciały, fumosus, niger fuligine, fumidus...» (syn. *aprūkytas*), «ubrudzony, concrectatus manibus» (syn. *išvalkiotas*), SD *implėkįs* «brudny, squalidus, squaloris plenus», *implėkimas* «brud, illuuies, pedor, squalor», *apiplėkinu* «brudzę, inficio, sordido» (syn. *ištepu*), *ažuplėkinu* SD[1] «zamulam, limo & squalore obduco» mogą należeć do pwk. *plėk-* o znaczeniu innym niżeli ʽpleśnieć'.

plẽmas gw. ʽplama, zwykle na ubraniu' (*Šviesūs drabužiai greitai ima plėmùs* ʽJasne ubrania szybko się plamią') — ze zmianą rodzaju zapoż. z błr. *pljáma*, *-y*, pol. *plama*. War. *plėmà* 4 p.a., *plė́ma*. War. z wtórnym *t*, *plẽtmas*, jest objawem kontaminacji z syn. *pẽtnas* m.in. ʽplama' (zob. s.v.), por. LEW 614. Vb. denom. *suplėmúoti* ʽpoplamić, zaplamić',

išplėtmúoti ts.

plemẽ 4 p.a., *plẽmė* 2 p.a. stlit., gw. ʽród; rodzina’, SD *sena plemė* «starodawny dom, fundatissima familia, vetus prosapia» — zapoż. z błr. *plémja*, gw. *pljamjá*. Por. SLA 171, ZS 42, LEW 614.

plendė́ti, *pléndi* (war. *plénda*), *plendė́jo* gw. ʽpłonąć, palić się’. War. *s*-mobile: *splendėti, splendžia, -ėjo* b.z.a. ʽbłyszczeć, promienieć, świecić’. Może to być denominalne prs. na *-da-* od osnowy *plėn-* jak w *plė́nis*, *plė́nys* ʽzarzewie, gorący popiół; płomień’ (por. LEW 615). Por. złorzeczenia: *Kad tu suplendėtum!* ʽOby cię ogień pochłonął!’ *Tegu sùplenda!* ʽNiech go diabli!’ Drw. *plendė̃sai* m.pl. ʽzarzewie’. — Wyrazy *plendà* ʽpoduszka z małą ilością pierza’ i *pléndė* ʽobszar, połać’ pozostają niejasne z powodu różnicy znaczenia.

plė́nis, *-ies* f., zwykle pl. *plė́nys*, *-ių* ʽzarzewie, gorący popiół; płomień; zgliszcze’. SD *plėnys* «perzyna, fauilla». War. *plė́nė*. Odpowiedniki bałt.: łot. *plẽne* ʽbiały popiół na węglach’, *plēnes* f.pl. ʽpłatki popiołu’, stpr. *plieynis* EV ʽzarzewie, Stopassche’ [ʽStaubasche’]. Būga, RR I, 474 zaproponował powiązanie z pwk. pbsł. *plē- jak w ros. arch. *plě́tь, plěju* 1. ʽpalić się bez płomienia, tleć’, 2. ʽgnić, butwieć, rozkładać się’, drw. ros. arch. *plěnь* f. ʽrzecz zetlała, zbutwiała; zgniły owoc’. To zestawienie jest szeroko akceptowane, por. np. BSW 225, REW II, 369. PKEŽ 3, 294n. mówi o pwk. pb. *plē- o odmiennym znaczeniu ʽrozpadać się, drobić się’. Transponat ie. *pleh$_1$-ni-, por. ALEW 794. Łączeniu *plė́nis* z *pelenaĩ* ʽpopiół’ (tak robią IEW 802 i LEW 615n.) sprzeciwia się struktura pierwiastka. Por. jeszcze *plendė́ti*.

pléntas 1, 3 p.a., *pleñtas* 2, 4 p.a. ʽdroga o twardej nawierzchni, szosa’. War. *plénta*. Dwuznaczne. Po pierwsze może być rzeczownikiem postwerbalnym od *plentavóti*, *-ju*, *-jau* ʽwyrównywać powierzchnię gruntu, usuwając drzewa, pnie, krzaki, niwelować teren, aby przedstawiał równą płaszczyznę’, co zapożyczone z pol. *plantować* ts. (war. *plentúoti*). Po drugie *pléntas* mogłoby być zapożyczeniem wyrazu pol. *plant* m.in. ʽwierzchnia część nasypu kolejowego, służąca za podstawę dla toru, torowisko’ (SW). To pociąga za sobą przypuszczenie o zmianie znacz. ʽtorowisko’ (na to brak świadectwa lit.) na ʽszosa’. Inaczej LEW 616, który uważa wyraz za rodzimy i wiąże go z rodziną *plet-* / *plat-*, jak w *plė̃sti, platùs*. — Drw. *pléntininkas* ʽkto dogląda drogi, kto naprawia drogę’, *pléntkelis* cps. ʽszosa’, dosł. ʽplantowana droga’ (por. *kẽlias*). — Czy należy tu dołączyć *plénta* a. *plentà* ʽdno rzeki’ (*Čystas vandenėlis — visa plentà matyti*. *Šio upelio tokia lygi plenta*)?

plepė́ti, *plepù*, *plepė́jau* 1. ʽpleść głupstwa, mówić wiele i bez potrzeby, paplać’ (war. sonoryzowany: *blebė́ti*), 2. ʽbulgotać — o płynie’. Odpowiednik łot. *plepêt*, *plepinât*. Czas. oparty na interi. *ple ple, będącej wariantem do *ble ble* (*Blè-blè-blè kelis žodžius, tai kas čia do kalba!*). Por. pol. przest. *plaplać* ʽmówić dużo i bez potrzeby’ od interi. *pla pla*; w XVI w. *plapać*, dziś *paplać* (Zdancewicz 346 niesłusznie uznał pol. gw. *plapać* za lituanizm). — Z innymi suf.: *plepénti* ʽmówić, opowiadać; paplać’, *plẽpinti* ʽzagadywać kogo, wciągać w rozmowę’. — Drw. *plepà* 1. ʽpaplanina’, 2. c. ʽten, co papla’, *plepaĩ* m.pl. ʽplotki, słuchy’, *plepáila* c. ʽpapla’, *plẽpalas* ʽpaplanina; głupstwa, bzdury, brednie’, *plẽparas* c. ʽpapla’, *plepérza* c. ʽpapla’ (neosuf. jak w *kevérza*), *plèpeta* a. *plepẽtas* ʽpapla’ (⇒ *plepetū̃nas* ts.), *plepỹs* ʽpapla, pleciuga’ (łot. *plepis* ts.), *plèpkus* ts. (por. *trèpkus, tùpkus*), *plepūzà* ʽpapla, gaduła’ (por. *terliūzà*). — Złożenie synonimiczne: *plepetáuza* c. ʽpapla’ — przez degeminację z *plepet-tauza, por. *plẽpetas* ʽpapla’, *tauzà* ts. (por. *šalìgrečiai*, *vėtrãvėjis*).

plesténti, *plestẽna*, *plestẽno* gw. 1. ʽ(o ptakach) machać skrzydłami’, 2. ʽpowiewać, łopotać (np. o sztandarze)’, *plestenu sparnais* SD «trzepięcę się, quatio pennas, plaudo pennis» — drw. na *-enti* od interi. *plèst plèst* — o ptaku uderzającym skrzydłami (też *plė́st plė́st* ts.). Por. bliskoznaczne czas. *plasnóti* i *plazdė̃ti* (< *plastė́ti*). — Z innym suf.: *plestė́ti*,

plẽsta (war. *plẽsti*), *plestė́jo* 1. ʽbić, łopotać skrzydłami', 2. ʽbić — o pulsie' (*gysla plestinti* SD «żyła pulsowa, oddechowa, arteria, vena»), 3. ʽuderza dziobem (o pisklęciu w jaju)', 4. ʽmigać się': *plesta* SD «miga się co, migoce», 5. ʽzaświecić się — o oczach osoby czegoś pragnącej'.

plė̃sti, *plečiù*, *plėčiaũ* 1. ʽrobić szerszym, rozszerzać, poszerzać', 2. ʽrozpłaszczać (np. bochenek chleba na łopacie)', 3. ʽrozwijać'. Refl. *plė̃stis*, *plečiúos*, *plėčiaũs* ʽrozszerzać się, rozpościerać się, rozrastać się, rozwijać się'. War. *s*-mobile: *splė̃sti*, *splė̃stis* (zob. LEW 875). Odpowiednik łot. *plest* a. *plèst*, prs. *plešu* a. *plèšu*, prt. *plētu* a. *pletu* ʽrozszerzać, rozpościerać', refl. *plestiês*. Alternacja SE *plet-* i WSE *plėt-* w pdg. koniugacyjnym przypomina takie wypadki, jak *lek-* / *lėk-*, *slep-* / *slėp-* oraz *sreb-* / *srėb-*. Formacja prs. z suf. -*i̯a*- weszła zapewne na miejsce starszej *pletù, refl. *pletúos, por. wed. *práthate* ʽrozpościera się' < pie. *pleth₂-e- (por. LIV[2] 486). — W słowiańskim jest do odnotowania nomen *plet-i̯a-, por. scs. *plešte* n. ʽὦμος, νῶτον, bark, ramię', sch. *plèće* ʽłopatka, scapula', ros. *plečó* ts., pol. *plece* ts. (⇒ nom. du. *plecy* ʽobie łopatki'). W kwestii znaczenia por. lit. *petỹs*. Germański pokazuje drw. vr̥ddhi: stang. *feald* m. ʽpole, field', stwn. *feld* n. ts., < pgerm. *felþa- < pie. *pelth₂-o-. — Drw. *pletnùs* ʽtęgi', *pletnì mergà* ʽdziewczyna przy kości'. — WSE *plėt-*: *plėčiaũs* (prt.), drw. *plėtóti* ʽrozszerzać, rozwijać', *plėtótis* ʽrozpościerać się, rozkrzewiać się, rozkraczać się', *plėtnùs* ʽtęgi', *plėtnì mergà* ʽdziewczyna przy kości', *plėtrà* (zob.). War. *s*-mobile: *išsisplėčióti* ʽrozpościerać się', *splėsčioti* b.z.a. ʽwymachiwać (rękami, nogami)', *splėstas* b.z.a. ʽpłaski — o stopie'. — SO *plat-*: *platùs* (zob.), *samplatà* (zob.). — SZ ma postać *plit-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*), co jest innowacją zam. *pilt-, zob. *plìsti*.

plė́šyti, *plė́šau*, *plė́šiau* ʽłupić, drapać, targać, zrywać, skubać (pióra)', DP ʽłupić, rozdzierać, rostargiwać, drapać, szarpać, targać'. SD *plėšau* «drapię co, drę» (syn. *draskau*), «plondruię co» (syn. *išvežiu*), «szarpam co» (syn. *draskau*), *plėšau miestus, žmones* «łupię miasta, ludzie», *plėšau rūbų* «drapię szatę». Refl. *plė́šytis* ʽrozrywać się, dwoić się; drzeć się, wrzeszczeć'. Apofonicznie sztywny iteratyw na -*yti* od *plė́šti* (zob.). Paralela: *rė́žyti* ⇐ *rė́žti*. — Cps. *apiplėšau* «gołocę» (syn. *apdraskau*), *suplėšau* «rozszarpać co» (syn. *sudraskau*), *suplėšyt* SD «roztargać», *suplėšyt plaukus* SD «roztarchać włosy». — Neoosn. *plėšy*-: *plėšytojas* SD «drapieżca, łupieżca, spoliator, prædator, direptor», *išplėšytojas* SD «wydzieracz, wydzierca, ereptor, raptor, extortor».

plėškà 4 p.a. przest., gw. ʽflaszka', SD «flasza; łagiew, łagiewka, lagena, ampulla, laguncula», *plėška iš medžio* SD «bukłak, lagena lignea» [dosł. ʽnaczynie z drzewa do przechowywania płynu'] — zapoż. z błr. *pljáška*, -*i* (⇐ pol. *flaszka*, drw. od *flasza* ʽduża flaszka' ⇐ śrwn. *vlasche*). Zob. SLA 171, LEW 618, ALEW 274. War. *plėčkà* pokazuje zmianę *šk* > *čk* (paralele: *pūčkà*, *rėčkà*, *minyčkà*). — Stlit. *flė́ška* (Chyliński) pochodzi wprost z pol. *flaszka*. — Drw. *plėškelė* SD «flaszka, lagenula», *plėškinykas* SD «łagiewnik, ampullarius» [ʽwytwórca flaszek'].

plėškė̃ gw. ʽuprząż końska' (*Arkliui plė̃škę nuimti*), też pl. *plė̃škės* ʽszleje dla konia lub wołu'. War. żm. *plėskė̃* (z powodu -*s*- podejrzewany o pochodzenie kurońskie, por. Endzelīns 1943, 228, ze znakiem zapytania). Odpowiednik stpr. *pleske* ʽuprząż, Selen [Sielenzeug, Geschirr für Zugvieh]'. Niejasne. Próba etymologii podjęta przez Būgę, RR I, 313 zakładała pokrewieństwo pierwiastkowe z gr. πλέκω ʽsplatać, wić, kręcić', rozumianym jako refleks pwk. pie. *plek-. Prowadziło to do mało wiarygodnej rekonstrukcji pb. *plēk-skē (wątpliwy sufiks), skąd *plėk-škė na mocy perseweracyjnej asymilacji *k-s* > *k-š*, i wreszcie — po zaniku *k* w pierwiastku (dysymilacja) — historyczne *plėškė̃*. Główne zastrzeżenie budzi tutaj postulat pierwiastka pie. *plek-, zamiast ogólnie dziś przyjmowanego *pleḱ- (por. wed. *praśna*- m. ʽzawój na głowie, turban' < pie. *ploḱ-no-; stwn. *flahs* ʽlen' < pie. *ploḱ-so- : gr. πλόκος ʽsplot włosów; plecionka; wieniec; pleciona cięciwa łuku'). Zob. LIV[2] 486, Beekes

2010, 1206n. oraz LEW 605. Obecnie PKEŽ 3, 294 uwzględnia fakt, że pie. *plek̍- / *plok̍- każe się spodziewać refleksów pb. *pleš- / *plaš- i robi dwa kroki naprzód. Po pierwsze wciąga do dyskusji (słabo poświadczoną) formę gw. *plaškinis* b.z.a. ʽrodzaj sieci rybackiejʼ i analizuje ją jako drw. na *-inis* od neoosn. *plašk-*, pochodzącej z metanalizy form *plaš-ka- lub *plaš-kā- (LEW 605 wspomniał wprawdzie o *plaškinis*, ale nie opisał jego budowy). Te bałtyckie formacje na SO *plaš- są porównywalne ze wspomnianymi wyżej *praśna-*, *flahs* i πλόκος. Po drugie PKEŽ, *l.c.* zakłada dla bałtyckiego jeszcze inny typ derywacji dewerbalnej z sufiksami *-ka-, *-kā-, mianowicie od pierwiastka na wzdłużonym SE *plēš-, por. *plēška-, *plēškā-. Nie jest to niemożliwe, ale trzeba zauważyć, że podczas gdy rekonstrukcja *plaš-ka/ā- (ʽto, co spleciono, splotʼ) nie nasuwa większych trudności, to dla *plēš-ka/ā- nie widać oparcia porównawczego. W tym sensie *plėškė̃* otrzymuje objaśnienie bardziej spekulatywne niżeli *plaškinis*. Zob. też ALEW 794.

plė́šti, *plė́šiu* (war. *plešiù*), *plė́šiau* ʽrwać, drzeć, zdzierać, łupać; orać nowe pole; bezcześcićʼ. Synchroniczne funkcjonuje jako causativum do intr. *plýšti* ʽpękać, rozrywać sięʼ (zob. s.v.). Dawniej też ʽgrubo mleć, śrótowaćʼ, SD *plėšiu* «krupię; szrotuię». War. *plė̃šti*. Cps. *apiplė́šti* ʽograbić, obrabowaćʼ, *išplė́šti* ʽwyrwać, wydrzeć; ograbićʼ, *išplėšiu* SD «wyzuwam kogo z czegoʼ (syn. *ištraukiu*), *nuplė́šti* ʽzrywać, zdzierać, niszczyćʼ, *gar̃bę nuplė́šti* ʽzhańbić, pohańbićʼ, *praplė́šti* ʽprzerwać, przedrzeć, rozedrzećʼ. Odpowiednik łot. *plêst*, *plêšu*, *plêsu* ʽrwać, drzećʼ. Pb. *plēš- z pie. *$pleh_1\acute{k}$- ʽrwać, drzećʼ (LIV[2] 483n., ALEW 796), por. stang. *flēan* ʽzdzierać (skórę), oprawiaćʼ, stisl. *flá* ts., alb. *plas* ʽpękać, rozrywać sięʼ, *plasë* f. ʽszczelina, rysaʼ. — Drw. *plė́šyti* (zob.), nomina: *nuoplėša* SD «łup, spolium», *nuplėšėjas* DP ʽzłupiecʼ, *nuplėšimas* ʽzłupienie z czegoʼ, *plėšà* ʽłyko; wąska deska łupana z pnia, dranica; gontʼ, *plėšìkas* ʽrabuś, bandytaʼ, *plėšìmas* 1. ʽdarcie, zdzieranie (butów)ʼ, 2. ʽkarczowanie i oranie nieużytkówʼ (por. łot. *plêsums* ʽziemia orna, rolaʼ), 3. ʽzdzierstwo; rozbój, grabieżʼ (DP ʽdrapiestwo, łupiestwo, szarpanie, łupyʼ), *plėšimas javų* SD «szrotowanie, mielcie grubo, krupienie, molitura crassa», *plėšinỹs* ʽnowina, zorany odłógʼ, *plėštas* SD «szrotowany, na poły zmełty, fresus», *plėštìnis* a. *plė́štinis* ʽdarty, zdzieranyʼ (SD <płeßtine łynta> «dranica, asser fissilis, rudis» [ʽcienka, wąska deska łupana z pniaʼ], <kamanos płeßtines> «monsztuk koński»), *plėšū̃nas* ʽkto prędko zdziera ubranie lub obuwieʼ, *plėšùs* SD «łupieżny, prædatorius» (syn. *draskus*, *lupus*), *própléša* ʽrozdarte miejsce (w ubraniu), wyrwa, dziuraʼ (⇐ *praplė́šti*). Cps. *akìplėša* c. ʽktoś bezczelny, natrętny, arogenckiʼ (por. *plė́šti*), *išplėštaãkis* (zob.), n.rz. *Žemė́plėša* — znacz. etym. ʽrozdarcie ziemi, wyrwa w ziemiʼ (por. *Žemóperša* s.v. *peršė́ti*). — SO *pluoš-* < *plōš- ⇐ *plēš-: *plúoštas* (zob.). Brak czas. †plúošyti, por. łot. *pluôsît*, *-u*, *-ĩju* frq. ʽrwać, zrywać, rozrywać, zdzierać, targać, szarpaćʼ, *pluôsîtiês* ʽdrzeć się, wydzierać się, podnosić wrzask; szarpać się, brać się za łbyʼ, ⇒ *pluosa* ʽhałas, harmiderʼ, *pluosnis* ʽczłowiek niesforny, niegrzecznyʼ, *pluôss* ts. — SZ *plyš-*: *plýšti* (zob.). — Nowy SE *pleiš-* ⇐ *plyš-*: *plėišėti* (zob.). — Nowy SO *plaiš-* ⇐ *plyš-*: *plaišìnti* (zob.).

plę̃šti, *plęšiù*, *plęšiaũ* stlit. ʽweselić się, radować się, tańczyćʼ (Mażwid, Bretkun). Sporne. Większość badaczy utrzymuje, że osnowa lit. *plęš-* jest spokrewniona z psł. *pl̨ęs-, por. scs. *plęsati*, *plęšǫ* ʽtańczyćʼ, ros. *pljasátь*, *pljašú* ts., czes. *plesat*, *plesám* ʽradować się, wykrzykiwać radośnie; pląsaćʼ, pol. *pląsać*, *pląsam*, przest. *pląszę* ʽtańczyć, przebierać nogami, podrygiwać; weselić się, skakać z radości, klaskać w ręce; trzepotać skrzydłami (o ptaku)ʼ. Zob. Būga, RR II, 516n., BSW 225 (rekonstrukcja pbsł. prs. *plenši̯ō), REW II, 379, LEW 619n., Rejzek 2001, 475, Boryś 2005, 439. Zwraca uwagę brak hasła psł. *plęsati w słowniku Derksena 2008. — Nasuwają się dwa sposoby etymologizacji czas. *plę̃šti*. Po pierwsze, z formalnego punktu widzenia *plenš- może być infigowaną formą pierwiastka *plēš- jak w *plė́šti* ʽrwać, drzeć, rozrywać, zdzieraćʼ. Co do strony onomazjologicznej por. pol. *rozerwać się* 1. ʽrozedrzeć się, zostać rozerwanymʼ i 2. ʽznaleźć sobie rozrywkę, zabawić

się’. Po drugie, brak litewskich świadectw gwarowych oraz brak łotewskiego odpowiednika są zachętą do przypuszczenia, że *plęšiù* jest slawizmem, formą transponującą praruskie praesens *plęsi̯ǫ. Już Brückner 1927, 417 (s.v. *pląs*, *pięsy*, *pląsać*) pisał, że ʽ[lit.] dawne *plęszti* jest podejrzane co do rodzimości’. Vaillant, GC III, 325 suponował zapożyczenie z pol. *pląsać*, przest. *plęsać*. — Z dialektu żmudzkiego pochodzi homofoniczny czas. *plę̃šti*, *-iù*, *-iaũ* ʽdużo gadać, paplać; narzekać, złorzeczyć, przeklinać’. Būga, RR II, 517 łączył go etymologicznie z *plę̃šti* ʽweselić się, tańczyć’.

plẽtkai, *-ų* m.pl. gw. ʽplotki’ (*Eina tai pas vieną, tai pas kitą susiedą ir tik pletkus vedžioja*) — ze zmianą rodzaju zapoż. z błr. *plëtki* f.pl. lub pol. *plotki* (SLA 171, LEW 620). War. *plẽtkos* f.pl. — Vb. denom. *pletkáuti* ʽplotkować’. Obok tego *pletkavóti* ʽplotkować’ — zapoż. z błr. gw. *pljatkavácь*, *-úju*, por. błr. liter. *pljatkárycь*, *-ru* (ESBM 9, 246, TSBM 4, 282).

pletkõrius, *-iaus* gw. ʽplotkarz’ — zapoż. z błr. *pljatkár*, *pletkará* (TSBM 4, 282).

plėtrà 4 p.a. ʽrozwój, rozrost, rozpowszechnianie się czego, ekspansja’ — dewerbalne abstractum na *-rā-* od *plėt-*, por. *plečiù*, *plė̃sti* ʽrozszerzać’. Neologizm wzorowany na typie *aušrà* ⇐ *aũšti*, *kaitrà* ⇐ *kaĩsti*. — Drw. *plėtrùs* ʽszybko się rozprzestrzeniający (o ogniu, chorobie), dążący do ekspansji’, ⇒ vb. denom. *išplėtrė́ti* ʽwyrobić w sobie, np. wolę’ (*Valia išplėtrėti yra labai sunku*), ʽrozszerzać się’ (*Liga išplėtrėja iš įgimtinio polinkio*).

plėvẽ 4 p.a. 1. ʽbłona, błonka, skórka otaczająca organy wewnętrzne’, 2. ʽprzepona brzuszna’, 3. ʽnapletek pokrywający żołądź członka męskiego’, 4. przen. ʽcienka warstewka na powierzchni płynów, kożuch na gotowanym mleku a. kaszy’. Odpowiednik łot. *plêve* ts. Pokrewne psł. *plěva, słń. *pléva* ʽpowieka’, ukr. *plivá* ʽbłona, skórka; przepona’, błr. *pljavá* ʽbłona, błonka, skórka’, < pbsł. *plēu̯ā-. Zob. BSW 226, LEW 620, ALEW 797. — Drw. *plėvẽlė* ʽbłonka’, stlit. ʽnapletek’ (WP), *plėvė́tas* ʽbłoniasty, żylasty (o mięsie)’, *plėvìngas* ts., *plėvìnis* ʽmający cechy błony, rozpostarty jak błona (o skrzydłach, płetwach)’. — Z innym suf.: *plėmẽ* ʽbłona’, *plėnẽ* ʽbłona, cienka skórka; przepona; cienki ostatek czego’, SD *plėnė* «błona w ciele zwierząt, membrana»; kożuch na mleku warzonym, crassamentum lacti, innatans», *plėnė žarnas ažudingiunti* «kałdun, omentum» [ʽjama brzuszna z wnętrznościami’, SPXVI]. Por. stpr. *pleynis* EV ʽskóra na czaszce, Hirnuel [Hirnfell, Hirnhaut]’, łot. *plẽne* ʽcienka warstewka czegoś’. Pokrewne psł. *plěna, czes. *pléna* ʽcienka skórka’, słń. *pléna* ʽpielucha’, < pbsł. *plēn-. Obok tego psł. *pelena, ros. *pelená* ʽpielucha’, sch. *pelèna* ts. Osnowy *plē-u̯-, *plē-n- zakładają derywację od pwk. pie. *pleh$_1$-, jaki w znacz. ʽbłona, skóra’ nie ma oparcia poza bałtosłowiańskim. — W niektórych językach ie. ukazuje się pwk. *pel- ʽskóra’, por. gr. πέλμα n. ʽpodeszwa’ (*pel-mn̥-), łac. *pellis*, *-is* f. ʽskóra’ (*pel-ni-), stwn. *fell*, *-lles*, stisl. *fjall* n. ʽskóra’ (*fel-n-), zob. de Vaan 2008, 455, Beekes 2010, 1168.

plevénti, *plevẽna*, *plevẽno* 1. ʽuderzać skrzydłami’, 2. ʽfruwać, latać, szybować’, 3. ʽłopotać, powiewać na wietrze; szeleścić (o liściach)’, 4. ʽrozwiewać (włosy)’, 5. ʽlśnić, świecić się’. War. *plavénti*, *blavénti*. Z uwagi na brak odziedziczonej sekwencji *ev należy <pleventi> uznać za allofoniczny zapis brzmienia *pliavénti, por. *kẽvalas* ob. SD <kiawałay> : łot. *čavala*; *ševelỹs* ob. *šiavà*. Prawdopodobnie drw. od interi. *pliau — o uderzeniu skrzydłami. Por. interi. *pliáukšt*, *pliaũkšt* s.v. *pliaukšė́ti*.

pliaugà, *pliaugẽ* 4 p.a. gw. ʽdługotrwały deszcz, słota’. Urbutis 2010, 456 zaproponował powiązanie z pol. gw. *pluga* ʽrzęsisty deszcz’ [por. pol. *plucha* ʽdżdżysta pogoda, słota’], kaszub. *pluga* ʽśnieg z deszczem’ oraz ros. gw. *pljugá* ʽgrzęzawisko, bagno w lesie’. Wynika z tego możliwość rekonstrukcji wyrazu pbsł. *pli̯au̯g-ā-. Inaczej Boryś 2005, 442, s.v. *plugawy*, który nie znając wyrazu lit., zrekonstruował psł. gw. *pľuga ʽto, czym się pluje, ślina, plwocina’ i wywodził to od osnowy werbalnej *pľu- jak w prs. *pľujǫ do *plьvati ʽpluć’.

pliaukšė́ti, *pliáukši*, *pliaukšė́jo* ʽtrzaskać, klaskać; trzaskać batem; pluskać, chlustać; mlaskać, cmoktać’, *pliaukšiu* SD «biczem trzaskam», «klaskam abo kleszczę rękoma» (syn. *rankomis ploju*), «klepię czym płaskiem vderzając kogo» (syn. *plaukšteriu arklį*), «trzaskam czym» (syn. *brašku*). Czasownik utworzony od interi. *pliáukšt, pliaũkšt* — o uderzeniu dłonią, płetwą ogonową, o trzaśnięciu batem, o mlaśnięciu wargami. War. z metatezą *kš-C* > *šk-V*: *pliauškė́ti*, *pliáuška*, *-ė́jo* ʽpliaukšėti’, też ʽpaplać, trajkotać, pleść głupstwa’. — Drw. *pliauškà* ʽrzemyk umocowany na końcu bata; paplanina; ten, co papla’, *pliaũškalas* ʽpaplanina; brednie, plotki’, c. ʽpapla, gaduła’ (⇒ *pliauškãlius* ʽpleciuga, gaduła’), *pliaũškata* c. ʽgaduła’ (por. *barškatà*, *blàzgata*), *pliauškỹnė* ts.

pliaũkšti, *pliaũškia*, *pliaũškė* 1. ʽrozpryskiwać się z charakterystycznym odgłosem, pluskać’, 2. ʽplusnąć ogonem — o rybie’, 3. ʽiść po wodzie, błocie; brodzić z brodnią’, 4. ʽpaplać, bajdurzyć’, 5. ʽużywać plugawych słów’ — czas. utworzony od interi. *pliáukšt, pliaũkšt* — m.in. o uderzeniu płetwą o powierzchnię wody. Por. *pliaukšė́ti*.

Dźwiękonaśladowczy jest również odpowiedni czas. psł. *pljuskati ʽpluskać’, por. słń. *pljûskati*, ukr. *pljúskaty*, czes. *plískat*, pol. *pluskać*, zob. Boryś 2005, 442.

pliauskà 4 p.a. 1. ʽpolano, szczapa, kawał drewna opałowego odłupany z kloca, okrąglaka’, 2. ʽpolano, z którego odłupuje się szczapki na łuczywa’, 3. ʽłuczywo’, 4. ʽodłamek kamienia’. Sb. postvb. od *pliauskėti, czas. pochodzącego od interi. *pliausk, *pliauks(t) — o odgłosie trzeszczenia, trzaśnięcia, pęknięcia. Paralela: *pliauškà* s.v. *pliaukšė́ti*. Inaczej LEW 608, s.v. *plauskà*: do ros. *pljuská* ʽkielich kwiatu’, *pljusná* ʽśródstopie’ itp. REW II, 377n.: do ros. gw. *pljúskij* ʽpłaski’. Zob. też ALEW 798. — War. *pliaũskė*, m. *pliaũskas*. War. sonoryzowany: *pliauzgà* ʽszczapa’. War. z twardym *l*: *plauskà* ʽszczapa’, SD <płauska> «szczepa, fissile lignum».

plỹckas, *plỹskas* stlit., gw. ʽpłaskie ciasto, placek; podpłomyk; blin, racuch’ — zapoż. z prus.-niem. *plītske*, *plīske* (GL 102, LEW 622). War. *plyckà*, *plyska* b.z.a. Ukazuje się już w BRB, por. *imk... neraugintus karwoius* (glosa: *pliskas*). Zob. SLA 171, Skardžius, RR 4, 412, Kabašinskaitė 1998, 19.

pliẽksti, *plieskiù*, *plieskiaũ* ʽjasno świecić, razić oczy, oślepiać światłem’, *užsipliẽksti*, *-pliẽskia*, *-plieskė* ʽzapalić się, stanąć w ogniu’, iter. *plieskóti*, *-ja*, *-jo* ʽwybuchać płomieniem, buchać — o ogniu’, nomen: *plieskùs* ʽjasno oświetlony, błyszczący’. Od interi. *pliekst. Por. *plíekt* — o błysku błyskawicy, łot. *plaiksnîtiês* ʽzapalić się, zabłysnąć (o błyskawicy)’. Zob. *plýkst* s.v. *plyksė́ti*.

plíekti, *plíekiu*, *plíekiau* ʽmocno bić, smagać batem, chłostać, batożyć, tłuc, trzepać (odzież, len)’, DP ʽrysować’ [ʽuszkadzać’]. Cps. *suplíekti* ʽzdzielić batem, kijem; pobić, pokonać, zwyciężyć; zmęczyć, wycieńczyć’, *užpliekti* ʽzabić; mocno zbić; zgonić, zmęczyć (konia); zarobić pieniądze’, refl. *užsiplíekti* ʽzawalać się robotą, zamęczać się pracą’. War. *pliẽkti*. Pochodzi chyba od interi. *plíekt* — o uderzeniu, zdzieleniu czym; o błysku błyskawicy. Por. syn. *plèkti*. Nieco inaczej LEW 622: «Gehört zu der Familie von lit. *pleĩkė*, *pleĩkti*, *plìkas* usw.». Zob. też ALEW 798. Drw. *pliẽkis* ʽchłosta; cios’ (por. *siẽkis* ⇐ *síekti*). — SZ *plik-*: łot. *pliķis* ʽ(wymierzony komuś) policzek’, ⇒ vb. denom. *pliķêt*, *-eju* ʽpoliczkować’. — SO *plaik-*: *plaikstýti* ʽplątać, wikłać, wichrzyć, poruszać (jak wiatr chorągwią)’, refl. *plaikstýtis* ʽłopotać, powiewać (o chorągwi)’. Nomen: *sámplaika* (zob.). — Wtórny SE *pleik-* ⇐ *plik-*: *pléikti*, *-iu*, *-iau* ʽoprawiać, płatać rybę’. Paralele: *skleĩsti* ob. *skliẽsti*, *speĩsti* ob. *spiẽsti*.

pliẽkti, *pliekiù*, *pliekiaũ* gw. ʽłączyć (pasma, włókna, nici) przy splataniu; plątać, wikłać’, *pripliẽkti* ʽprzyłączyć, dołączyć, dodać’, refl. *pliẽktis* ʽrozpościerać się; lgnąć do kogo, garnąć się’, *susipliẽkti* ʽzejść się, związać się w parę’. Czas. ten może być wynikiem

dyferencjacji leksykalnej względem *pliékti* (zob.). — SO *plaik-*: *plaikstýti* (s.v. *pliékti*), refl. *plaikstýtis* ʽlgnąć do kogo, przestawać z kim, zadawać się’.

pliẽnas ʽstal’. Odpowiedniki bałt.: łot. *pliens*, stpr. *playnis* EV ʽstal, Stol [Stahl]’ wskazują na pb. *plainas. Por. korespondencje lit. *sniẽgas*, łot. *snìegs* : stpr. *snaygis*; lit. *slíekas*, łot. *sliêka* : stpr. *slayx* itp., dowodzące pochodzenia lit.-łot. *ie* z pb. *ai. Dalszy wywód niepewny, zob. LEW 623. PKEŽ 3, 289n. przyjmuje najpierw wywód fonetyczny *plainis z praformy *pleinas ʽcoś lśniącego, połyskującego’, następnie postuluje związek apofoniczny między *plein- i lit. *plýnas* ʽgoły, łysy’. Zob. też ALEW 798. N.B. Prócz tego jest zapożyczona nazwa stali: °*staclan* ⇐ śrwn. *stahel* m.n. (nwn. *Stahl*). Ukazuje się ona w cps. *panustaclan* ʽkrzesiwo ze stali, Vuerysen [Feuerstahl zum Feueranchlagen]’, por. Trautmann 1910, 389.

plìkas, *-à* ʽłysy; goły, nagi’ (łot. *pliks*), przen. ʽbiedny’. Bez dobrego objaśnienia, zob. LEW 623. BSW 226n. porównywał *plìkas* z cs. *plěšĭ* ʽgołe miejsce, łysina’ (*plaisi̯a-), ale nie wyjaśnił różnicy spółgłosek *-k- i *-s-. Derksen 2008, 405 posługuje się niesprawdzalnym transponatem *ploiḱh_2-o-. Kroonen 2013, 143 analizuje *pli-ko- w oparciu o porównanie z norw. *flein* ʽłysy, goły; płaski’ < *ploi̯-no-, ale nie wypowiada się na temat pierwiastka. — Drw. *apýplikis* ʽłysawy; lekko ubrany; bez śniegu (o drodze), bez trawy (o łące); biedny’, *plìkė* ʽłysina’, *plìkymė* ʽmiejsce bez drzew’, *plìkis* ʽubóstwo’, *plìkis* ʽłysy; golec, biedak’, *plikmà* ʽmarna, słabo zazieleniona łąka’, *plìksnos* f.pl. ʽgołe, wypalone słońcem łąki’, *plìkšas* ʽbiedak’. Cps. *plikagal̃vis* ʽktoś wyłysiały, łysy’ (łot. *plikgal̂vis* ts., por. *galvà*), *plikakãktis* ts. (por. *kaktà*), *plikarañkis* ʽz gołymi dłońmi, bez rękawiczek; z pustymi rękami’ (por. *rankà*), *plikarū̃ris* ʽz gołym tyłkiem — o dziecku; biedny, biedak’ (por. *rūrà*), *plìkbajoris* ʽzubożały szlachcic, szlachcianka’ (por. *bajõras*), *plìkbarščiai* m.pl. ʽbarszcz bez mięsa’ (por. *bar̃ščiai*), *plìkdirvė* ʽnieurodzajna gleba’ (por. *dirvà*), *plìkmartė* ʽsynowa ze skromnym wianem’ (por. *martì*), *plìknuogis* (zob.), *pliksubìnis* ʽz gołym tyłkiem — o dziecku’ (por. *sùbinė*), *plìkšala* ʽmróz bez śniegu; gołoledź’ (łot. *pliksala*, *pliksals*, por. *šálti*), war. *plìkšalai*. — Vb. denom. 1. *plìkti*, *plinkù*, *plikaũ*, zwykle *išplìkti* ʽwyłysieć, wylinieć, stać się gołym; oparzyć się’, *plinku* SD «łysieię, obłażą mi włosy» (syn. *nušuntu*), *praplìkti* ʽwyłysieć’ (⇒ *praplìkėlis* ʽktoś łysawy’), 2. *plikinė́ti* ʽchodzić niedość ciepło ubranym’, 3. *plikìnti* a. *plikýti* ʽoparzać, zaparzać; ogalać, ogałacać’, *apiplikýti* ʽoblać ukropem, sparzyć (kapustę)’, *užplikýti* ʽzalać wrzątkiem, zaparzyć (herbatę, zioła)’, refl. *nusiplìkinti* a. *nusiplikdýti* ʽoparzyć się’. — N.m. *Plikiaĩ* 3x, cps. *Plìkakalnis*, *Plìkšilis*. Por. stpr. n.m. *Plekebart*, *Plica Bartha*, *Plixlawken* (AON 124n.). — Nowy SE *pleik-* ⇐ *plik-*: *pléikė* a. *pleĩkė* ʽłyse miejsce w uprawie, zbożu; łysina (syn. *plìkė*); niekoszona łąka: plamka na skórze’ (por. łot. *pleiks* ʽłysy’), *prãpleikė* ʽłyse miejsce w uprawie; wyżej położone miejsce, gdzie wcześniej taje śnieg; polana w lesie’.

plìknuogis, *-ė* gw. 1. ʽgolutki, goluteńki’, 2. ʽcałkiem biedny, ubogi’ — złożenie synonimiczne, por. *plìkas* ʽłysy, nagi’, *núogas* ʽnagi’. Paralele: *aklìžabis*, *sénkaršis*. Por. wyrażenie łot. *pliks un kails* ʽgoły jak święty turecki, bardzo biedny’.

plyksė́ti, *plýksi*, *plyskė́jo* ʽbłyskać się, ukazywać się — o błyskawicach; błyszczeć — o oczach’, też z krótką samogłoską: *pliksė́ti*, *plìksi*, *-ė́jo* ʽbłyszczeć, pobłyskiwać’. Osnowę stanowi tu interi. *plýks* — o nagłym pojawieniu się czegoś, *plìks* — o nagłym rozjaśnieniu, rozświetleniu (*Kaip tik saulė plìks, ir eik pri bičių* ʽJak tylko zaświeci słońce, trzeba iść do pszczół’), *plýkst* — o nagłym pojawieniu się ognia, płomienia, blasku, światła; też o oblaniu się rumieńcem (*Tik plykst jos visas veidas kai bijūnas užkaito* ʽTylko «plykst» i cała jej twarz zarumieniła się jak piwonia’. *Tik plýkst veidai iš gėdos* ʽTylko «plykst» i twarze zarumieniły się ze wstydu’). — Drw. *plýkščioti* ʽrozbłysnąć — o błyskawicy, o płomieniu’, *plýkstelėti* ʽzapalić się — o błysku płomienia, rozjaśnić się; oblać się rumieńcem’, *plýkstelti* ts. (*Šiaudai plýkstels, ir užsidegs* ʽSłoma się zajmie i rozpali się’. *Palauk biskytį, plýkstels saulutė, ir*

eisim ‘Poczekaj troszeczkę, wzejdzie słoneczko, to pójdziemy’). — Z krótkim *i*: *plìksti, plýksta, suplìsko* ‘rozbłysnąć’. Z metatezą *ks-C* > *sk-V*: *pliskė́ti, plìska, -ė́jo* ‘palić się wielkim płomieniem; jasno świecić; błyszczeć, połyskiwać, świecić się, lśnić’, *supliskė́ti* ‘szybko spłonąć, spalić się’. Osobno zob. *blizgė́ti*.

plýnas, *-à* 1. ‘(o miejscu) gołe, nie porosłe drzewami, krzakami’, 2. ‘pozbawiony włosów (o ciele ludzkim)’, 3. ‘nieokryty, niezabudowany’, 4. ‘równy, gładki (o powierzchni wody, lodu), bez sęków (o drewnie)’, 5. ‘otwarty’ (*po plýnu dangumì* ‘pod gołym niebem’), 6. ‘czysty — o wodzie, powietrzu’. Odpowiednik łot. *plīns* ‘gładki, równy’. Brak osnownego czasownika (por. może *plýti*). Transponat ie. *pliH-nó-. Co do budowy por. pie. *ḱih$_1$-nó- > pbsł. *šīna- > scs. *sinŭ* ‘siny, niebieskawy’. Inaczej LEW 611 (s.v. *pleĩnė* 1). Zob. też ALEW 799. — Drw. *plýnė* a. *plýnia* ‘miejsce równe i gołe; bagno, trzęsawisko’ : łot. *plīns* ‘zarośnięta trzciną przestrzeń między brzegiem a głęboką wodą, płycizna’. Cps. *plýnabalė* ‘bagno niczym nie porosłe’ (por. *balà*), *plýn(a)kalnis* ‘płaskowyż’ (por. *kálnas*), *plýnledis* ‘goły nieośnieżony lód, świeży lód, trzeszczący lód, ślizgawica’ (por. *lẽdas*), *plýnšerė* ‘świnia pokryta równą, gładką szczecią’ (por. *šerỹs*). Vb. denom. *išplýninti* ‘wyrównać, ubić (klepisko z gliny)’. — N.m. *Plýniai, Plyniaĩ, Paplyniaĩ, Paplìmbalė* z *Pa-plynbalė (por. *plýnabalė*).

plìsti, *pliñta, plìto* ‘rozszerzać się, rozrastać się’. War. *s*-mobile: *splìsti* (zob. LEW 875). Formacja prs. z infiksem nosowym i SZ *plit-* ⇐ *plet-*, por. *plečiù, plẽsti* ‘rozszerzać, poszerzać’ < pie. *pleth$_2$- (LIV[2] 486). Z uwagi na SZ pie. *pl̥th$_2$- oczekuje się w języku litewskim refleksu *pilt-, nie *plit-*. Sekwencja *li* musiała się tu pojawić przez wyrównanie do sekwencji *le* w formie SE *plet-* (prs. *plečiù*). Por. proporcję analogiczną ***eR*** : ***iR*** = ***Re*** : *x* (*x* = ***Ri***). Taka sama proporcja tłumaczy pojawienie się *brid-* zam. *bird-* w pdg. *brìsti* (zob.). — Drw. *plita* b.z.a. ‘szerzenie się czego, ekspansja’ (neol., syn. *plėtrà*), *plitùs* ‘łatwo, szybko się rozszerzający’. — WSZ *plyt-*: *plytė́ti, plỹti, -ė́jo* ‘rozpościerać się’ (por. typ *paskrydė́ti*, GJL II, § 616n., LEW 625), *plytóti, -ju, -jau* pot. ‘szybko iść’. — Nowy SO *plait-* ⇐ *plit-*: *išplaitýti* ‘rozpostrzec’, refl. *plaitýtis* ‘wymachiwać rękami’, *atsiplaitýti* ‘wynosić się, chełpić się’. Paralele: *braid-* (*braidýti*) ⇐ *brid-* / *bred-*; *krait-* (*kráičioti*) ⇐ *krit-* / *kret-*; *šlaik-* (*šlaikštýti*) ⇐ *šlik-* / *šlek-*. Nomen: *plaitùkas* ‘niewielki kawałek drewna, drążek, np. wsunięty między deski’ (*Padėk plaitukùs, tai lentos gali geriau džiū̃ti*). — Nowy SE *pleit-* ⇐ *plit-*: *pleĩsti, pleičiù* (war. *pleitù*), *pleičiaũ* ‘rozszerzać, rozpościerać’, refl. ‘rozpościerać się, rozrastać się (o roślinach, krzakach)’. Paralele: *eĩžti* ⇐ *ìžti*; *smeĩgti* ⇐ *smìgti*; *speĩsti* ⇐ *spìsti*. War. *s*-mobile: *spleĩsti, -čiù, -čiaũ*, też z udźwięcznionym wygłosem pierwiastka, *spleid-*: *spleĩsti, -džiù, -džiaũ*.

plýšti, *plýštu, plýšau* ‘pękać, trzaskać (*leñtos plýšta*), rwać się, rozrywać się, drzeć się, zdzierać się, niszczyć się (o butach, odzieży)’, *širdìs plýšta* ‘serce się kraje’, *aũsys plýšta* ‘uszy puchną’. SD *plyštu* «padam się» [‘pękać, rozstępować się, rwać się’, SPXVI]. Odpowiada łot. *plîst, plîstu, plîsu* ‘pękać, rwać się, rozpadać się, trzaskać’. Iter. *plyšóti* ‘drzeć się, wrzeszczeć (na całe gardło)’. Nomina: *atóplyšis* 1. ‘odłamek (gałęzi); oderwany kawałek’, 2. ‘człowiek stroniący od ludzi, mizantrop’, *plyšỹs* ‘szczelina, szpara’ (por. *gylỹs, spyrỹs*). Morfem *plyš-* przedstawia st. zanikowy do pwk. *plė́š-* ‘rwać, drzeć’ < pie. *pleh$_1$ḱ- (zob. *plė́šti*). Ustalił się on na miejscu refleksu fonetycznego plit. *pìlš- a. *pùlš- < pie. *pl̥h$_1$ḱ-C drogą analogii do st. zanikowego pierwiastków krótkowokalicznych (por. regułę *RiT* ⇐ *ReT* s.v. *brìsti*). Paralele: *bryž-* ⇐ *brėž-* (zob. *brė́žti*), *ryž-* ⇐ *rėž-* (zob. *rė́žti*). Būga, RR II, 292 ujął to inaczej, mianowicie w proporcji analogicznej *krečiù* : *krìsti* = *plė́šti* : *x* (*x* = *plýšti*). Zob. też ALEW 799, który nazywa *plýšti* anticausativum do *plė́šti* (tu nieuzasadnione przypuszczenie, jakoby *plýštu* odnowiło formację infigowaną, *plinš-stu ⇐ *pli-n-šu). — Nowy SO *plaiš-* ⇐ *plyš-*: *plaišìnti* (zob., tam też nomina z *plaiš-*). — Nowy SE *pleiš-* ⇐ *plyš-*

: *pléišėti* (zob., tam też nomina z *pleiš-*).

plytà, gen.sg. *plỹtos* 2 p.a. 1. ʽcegła’, 2. ʽkuchenka, kaflowy piec kuchenny’ — zapoż. z błr. *plíta, -y* (SLA 171, LEW 625). — Drw. *plytẽlė* ʽtabliczka (czekolady); fliza’, *plỹtinė* ʽcegielnia’. SD: *plytų darymas* «strycharstwo», *plytinyčia* «cegielnia», *plytinykas* «strycharz, cegielnik» (gw. *plỹtininkas*), *namai plytiniai* «kamienica, domus lateritia». Stlit. *plỹtnyčia* ʽpiec strycharza; cegielnia’ (Bretkun) jest drw. z neosuf. *-nyčia*, a nie transpozycją fikcyjnego błr. *plitnica (SLA 171), zob. s.v. *lučnyčia*. Cps. *plytdirbỹs* ʽceglarz’ (por. *dìrbti*, *žemdirbỹs*), *plytlaižỹs* pogardl. ʽgorliwie wykonujący praktyki religijne, bogobojny, pobożny’ (dosł. ʽpolizywacz cegieł’, por. *laižýti*). — N.m. *Plỹtinė* 7x, *Plỹtnyčia* 3x, *Plỹtninkai*.

plýti, *plẽja*, *plìjo* gw. ʽleżeć plackiem, wylegiwać się’. Ma wygląd czasownika prymarnego, por. typ *výti*, *vẽja*, *vìjo*. Bez nawiązań, niejasne. Por. może *plýnas* m.in. ʽrówny, gładki’. — Od zanikłego nomen *plyva pochodzi vb. denom. *plývoti, -ju, -jau* ʽleżeć plackiem, wylegiwać się w łóżku’ (por. *galvóti* ⇐ *galvà*; *krūvóti* ⇐ *krūvà*; *klyvóti* ⇐ *klývas*).

pliukatà, gen.sg. *pliukãtos* 2 p.a. gw. ʽbrzydka, dżdżysta pogoda, słota, plucha’, 2. ʽrozmokła, błotnista droga’, 3. przen. ʽniepoważny człowiek’ — zapoż. z błr. *pljuxóta, -y* ʽdżdżysta pogoda, plucha’, pol. przest. *pluchota, -y* ts. — War. *pliukãtė*. Z sonoryzacją *pl’-* > *bl’-*: *bliùkata* ʽdżdżysta pogoda; rozmokła droga’.

pliū́mė gw. bot. ʽśliwa, Prunus domestica; owoc śliwy, śliwka’ — zapoż. z prus.-niem. *plūme* (GL 103, LEW 626), por. nwn. *Pflaume*. Łot. *plūme* ⇐ śrdn. *plūme, prūme*.

pliùpti, *plium̃pa, pliùpo* 1. ʽtryskać, lać się, ciec obficie — o wodzie, krwi’, 2. ʽrozluźniać się, tracić zwartość — o tkaninie na krosnach’, 3. ʽo świni: szukać knura, hukać się’’, *papliùpti* ʽlunąć — o deszczu; zostać zalanym — o łąkach; huknąć — o wystrzale; wybuchnąć; okazywać popęd płciowy (o świni, krowie, kobiecie)’, *prapliùpti* ʽlunąć; napłynąć, nadejść niespodzianie’. Czasownik pochodzenia onomatopeicznego, por. interj. *pliùpt* — o nagłym upadku, spadnięciu, rozlaniu się; o lekkim uderzeniu; o przedmiocie rzuconym lub wpadającym do wody (syn. *pliù*); o chluśnięciu wodą; o buchającym płomieniu (syn. *pliù*);; war. intensywny *pliū́pt* (por. LEW 621). — Neopwk. *pliump-*: *plium̃pti, -iù, -iaũ* ʽchciwie pić; chlać (wódkę); siorbać; iść z trudem, wlec się; paplać’. — Formacje z sufiksami sekundarnymi: *pliupčióti* ʽo świni: kiernozić się’, *pliupénti* ts., *pliupė́ti, -a, -ė́jo* ʽbulgotać w garnku — o odgłosie gotującego się płynu; brodzić w błocie (o świniach); pogrążać się w błocie (o kołach wozu); mówić dużo i szybko, trajkotać’ (*nupliupė́ti* a. *supliupė́ti* ʽprzytyć, utyć’), *pliùpinti* ʽlać — o obfitym deszczu, brnąć po błocie; nalewać dużo; hojnie karmić, tuczyć; dawać dużo, hojnie; trwonić’, *pliupsė́ti* ʽwpadać z pluskiem do wody; bulgotać, np. o kaszy w garnku; wyskakiwać — o słabym płomieniu na żarach’, tr. ʽtrwonić (pieniądze, majątek)’. — WSZ *pliūp-*: *pliū́pčioti* ʽobficie wylewać, lać (wodę wiadrami na ogień)’, *pliūpsė́ti* ʽlać się, płynąć strugą; bulgotać podczas wrzenia; grzmieć — o huku wystrzału’, *pliūpsóti* ʽbyć zalanym, stać w wodzie (o łące, pastwisku)’, *pliū́ptelėti* ʽwytrysnąć; buchnąć — o płomieniu’, nomen: *papliūpà* ʽsalwa’, *pliū̃psnis, pliū́psnis* ʽrozbłysk ognia, płomienia, wybuch’. — SO *pliaup-*: *pliaũpti, pliaupiù, pliaupiaũ* 1. ʽpadać — o długotrwałym deszczu’, 2. ʽlać się, ciec (o krwi, pocie, łzach)’, 3. tr. ʽlać, nalewać’ (*pripliaũpti* ʽnalać dużo, do pełna’), 4. ʽgłośno siorbać’, 5. tr. ʽgotować’, 6. ʽpalić się szybko, gwałtownie płonąć’, 7. ʽpaplać, bajdurzyć’, 8. ʽo świni: odczuwać pociąg płciowy, kiernozić się’ (refl. *apsipliaũpti* ʽoprosić się’).

pliur̃pti, *pliurpiù, pliurpiaũ* gw. 1. ʽjeść głośno, z mlaskaniem, ciamkać’, 2. ʽsiorbać’, 3. ʽpić dużo, łapczywie, chlać, żłopać’, 4. ʽgłośno nalewać, przelewać płyny, chlupotać’, 5. ʽwypróżniać się na rzadko’, 6. ʽwciągać nosem powietrze, gdy się ma katar, pociągać nosem’, 7. ʽo koniu: parskać, prychać’, 8. ʽo żabach; kumkać’, 9. ʽo deszczu: mżyć, siąpić’, 10. ʽpleść

bzdury, paplać jak małe dziecko'. Czasownik pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *pliùrpt*, *pliur̃pt* — o chlupotaniu, o odgłosach czynności fizjologicznych. — War. z dźwięcznym szkieletem spółgłoskowym: *bliur̃bti* 'pleść bzdury, paplać; mamrotać, szwargotać po żydowsku; beczeć jak dziecko; brudzić, zanieczyszczać', drw. *bliurbė́ti*, *bliùrba*, *-ė́jo* 'burczeć, mruczeć z niezadowolenia; mówić niewyraźnie; parkotać, bulgotać (o odgłosie gotowania się)', *bliùrbinti* 'drażnić (dziecko), doprowadzać do płaczu, krzyku', *bliùrba* peior. 'gęba', *bliurbõkas* ts.

pliūšė̃ 4 p.a., *pliū̃šė* 2 p.a. gw. bot. 'sit, sitowie, Phragmites communis'. LEW 628 dopuszczał związek z pie. *pleu- 'płynąć, pływać' (por. *pláuti*); znacz. etym. 'roślina wodna, Wasserpflanze'. Bardziej prawdopodobne wydaje się nawiązanie do pwk. *pliūš*-, zob. s.v. *plùšti*. — Drw. *pliū̃šės* f.pl. 'siano koszone na bagnie'.

plókščias, *-ià* (war. *-ia*) 1. 'płaski, pozbawiony wyniosłości i wgłębień, równy', 2. 'niewypełniony ziarnem (o strąku)', 3. 'który nie nażarł się do syta, nienapasiony' (*Jam gyvulius beganant, karvės niekados nepareidavo namo plokščios, nepriėdusios*), 4. przen. 'płytki, banalny, pospolity'. Analiza: *plokšt-i̯a-, drw. od neoosn. *plokšt- < *plokst-. Tę neoosnowę wyodrębniono z frq. *plókstyti < *plāk-stī- 'uderzać, ubijać, ubijając płaszczyć', które było pochodnikiem prymarnego *plókti < pie. *pleh$_2$k- (szczegóły s.v. *plàkti*). Por. budowę wyrazów *guL̃sčias*, *klùpsčias*, *kniū́psčias*. War. *plókštas* 'płaski, płytki (np. talerz)'. Co do znacz. 'płaski' por. *plónas* ⇐ *plóti* 'klepać, płaszczyć'. — War. *pliókščias*. Palatalizacja nagłosu według interi. *pliókšt* — m.in. o plaśnięciu dłonią (?). — Drw. *paplókščias* 'nieco spłaszczony', *plõkštė* (zob.), cps. *plokščiapãdis* 'płaskostopy'. Vb. denom. 1. *plokštė́ti*, *-ja*, *-jo* 'robić się (bardziej) płaskim; stawać się powierzchownym', 2. *plókšti*, *plókšta*, *plókšto* (war. *plóško*) 'robić się płaskim, cienkim', *suplókšti* 'spłaszczyć się (np. o serze); udusić się przez przygniecenie (o prosięciu)', 3. *plókštinti* caus. 'robić płaskim, cienkim'.

plõkštė, *plókštė* 1. 'płaski kawałek czegoś, płyta, blok (kamienia)', 2. 'płaz, strona płaska, szeroka broni siecznej', 3. 'niedojrzały płaski jeszcze strąk grochu' (por. łot. *plãkste* ts.) — sb. denominativum od adi. *plókščias* 'płaski' (zob. s.v.). Z innymi suf.: *plokšmė̃* 3 p.a. 'płaszczyzna', *plókštis* f. 'płaski kawał czego; płaska strona, płaz' (*plokščiu mušu* SD «płazuię, plano gladij vel plano gladio, affere, percutio», por. instr.sg. *plókščia* 'płazem'), 'płaski strąk' (*Žirnių dar tik plókštys*), łot. *plãksna* 'płaszczyzna; płyta; tablica'. — Drw. *plókštainis*, *-ė* 'rzecz spłaszczona; człowiek o płaskich piersiach; wychudłe zwierzę', *plokštaĩnis* 'płaskie, kruche ciasto, pieczone bez drożdży', *plokštẽlė* 'płytka; płyta gramofonowa; proteza zębowa; cienki kawałek czego', *plokštẽkė* 1. 'niedojrzały, płaski strąk', 2. 'płaski kamień', 3. 'zwierzę o płaskim brzuchu, zwł. świnia', *plokštumà* 'płaszczyzna' (*nuožulnióji plokštumà* 'równia pochyła'), *plokštùvas* 'maślnica'.

plónas, *-à* 1. 'cienki (o desce, tkaninie, skorupie, szkle)', 2. 'szczupły (o ciele), o małej objętości', 3. 'wysoki, cienki (o głosie)', 4. 'lekkostrawny (o jedzeniu)', 5. 'drobny, drobno mielony (o mące)', 6. 'lejki, nie stężały (o świeżej śmietanie)'. Wraz z łot. *plâns* 'płaski, równy; cienki, słaby' wywodzi się z pb. *plā-na- < pie. *pleh$_2$-no-. Por. pwk. *plā- w *plóti* 'klepać, spłaszczać' (zob. IEW 805n.). Znacz. etym. 'spłaszczony, zbity na płask'. SE przy suf. *-no-* powtarza się np. w adi. *lė́nas*. — N.B. Gw. *plónas* 'klepisko, dno pieca chlebowego', znane z płn.-wsch. Litwy, jest letonizmem, ⇐ łot. *plãns* 'klepisko, podłoga' (zob. Urbutis 2009, 324n., ALEW 801). — Neoosn. *plon*-: *pãplonis*, *paplónis* 'rodzaj płaskiego placka z ciasta chlebowego', *plonė* a. *plonis* BRB 'rodzaj placka, Aschenkuchen', *plónimas* (zob.), *ploninỹs* 'cienka tkanina', *plonmenà* 'najcieńsza część czegoś' (por. *ger̃mena* ⇐ *gẽras*), *plonumà* 'cienkie miejsce, np. w tkaninie', *plonumas* SD[1] «cienkość, tenuitas», cps. *plóngalis* 'cienki koniec' (por. *gãlas*). — Łac. *plānus* 'równy, płaski' z pie.

*pl̥h_2-nó- (por. de Vaan 2008, 470) sugeruje, że odpowiedni refleks litewski mógł brzmieć †pìlnas. Widocznie dla uniknięcia konfliktu homonimicznego z formą ʿpełnyʾ (zob. *pìlnas*) przymiotnik ʿcienkiʾ przejął wokalizm stopnia *e* z motywującego go czasownika. Pierwiastek na SZ widać też w het. *palḫi-* / *palḫai-* ʿszeroki, obszernyʾ < pie. *pl̥h_2-(e)i-, por. Kloekhorst 2008, 620.

plónimas a. *plonìmas* ʿskroń, boczna część czoła, czaszki; kość skroniowaʾ, war. *plonimà*, acc.sg. *plónimą* ts. — rzeczownik na *-ima-*/*-imā-*, derywowany od adi. *plónas* ʿpłaski, cienkiʾ. Znacz. etym. ʿpłaskość a. cienkośćʾ, stąd ʿpłaska a. cieńsza strona czaszkiʾ. Paralele: *siaurìmas* a. *siaurimà* ʿwąskośćʾ ⇐ *siaũras*; *storimà* ʿgrubsza warstwa czegośʾ ⇐ *stóras*; *šilimà* ʿciepłoʾ.

plostãkė przest., gw. 1. ʿodłamek (kamienia), drzazgaʾ, 2. ʿblacha, płytka blaszanaʾ. SD: «blacha, lamina», *plostakė aukso putu nudažyta* «pazłotka blaszana, bracteola inducta auro», *plostakės gelažinės* f.pl. «kirys, cataphracta, laminæ ferreæ aptatæ corporum flexibus» [ʿpancerz okrywający górną część tułowiaʾ, SPXVI]. Analiza: *plost-akė*. Por. suf. *-ak-* w *plãštaka* a. *pluoštãkė* ʿdłońʾ. Z innym suf.: *plostẽkė* ʿszczapa; płytka; plasterekʾ (por. *plokštẽkė* s.v. *plõkštė*). Obie formacje są oparte na neoosn. *plost-*, którą wyodrębniono drogą metanalizy z wyrazu *plõstas* (zob.). — Drw. *plostakius* a. *plostaknykas* SD «blacharz, bractearius».

plõstas gw. ʿwarstwa zgrabionego i ubitego na płask siana lub słomy, przeznaczona do przeniesienia, naręczeʾ — drw. od neoosn. *plost-*, wyodrębnionej z czas. *plostyti ʿpłaszczyć, robić płaskimʾ. Było to frequentativum na *-styti*, urobione od *plóti* (zob.). Paralele: *klõstas*, *pãklostas* ⇐ *klóstyti*; *dáigstas* ⇐ *dáigstyti*. Pod względem znaczeniowym por. *grúobstas* ʿgarść, naręcze (słomy, siana)ʾ ⇐ *gruobstyti. — Neoosn. *plost-* leży też u podstawy takich form werbalnych, jak *plóstelėti* ʿpoklepywać, opukiwać palcami tułów choregoʾ i *plóstelti* ʿprzez chwilę klaskać, bić brawoʾ. Por. *žióst-elėti* a. *žióst-erėti* ⇐ *žiostyti.

plõščius, *-iaus* stlit., gw. 1. ʿpłaszcz, wierzchnie długie okrycie, uszyte zwykle z sukna domowej robotyʾ, SD[1] <płaśćius> «płaszcz, palla, pallium, paludamentum» (syn. *skreitė*), 2. ʿchusta, płachta zarzucana na plecyʾ. Zapoż. z błr. *plašč*, *-á* lub pol. *płaszcz*, *-a* (SLA 171, LEW 629). Stąd też łot. *plašķis*, pl. *plašķi* ʿobszerny płaszcz; stara, znoszona sukmanaʾ. — Drw. *ploščiùkas* ʿmarynarkaʾ. Vb. denom. *plóščioti* ʿiść w rozpiętym ubraniu, z połami unoszącymi się na wietrzeʾ. — Z przekształcenia *plõščius* pochodzi zdaniem SLA, *l.c.* (popartym przez LEW, *l.c.*) rzeczownik *plõštė* ʿchusta jako część stroju kobiecego; kapa, narzuta (na łóżko); zasłona na twarz, kapturʾ. Prawdopodobnie można tu mówić o derywacji wstecznej z alternacją *č’* ⇒ *t* (por. *svẽčias* : *svetỹs*, *svetė̀*). — Stpr. *ploaste* EV ʿprześcieradło, Lylach [Betttuch]ʾ najłatwiej jest objaśnić — z uwagi tak na formę jak i znaczenie — jako prutenizację wyrazu lit. *plõštė*. Mało przekonująca jest hipoteza Mažiulisa (PKEŽ 3, 296) o *ploaste* jako formacji rodzimej: pb. *plā-stis, urobione od pwk. *plā- ʿpłaszczyć, robić płaskim, cienkimʾ (por. lit. *plóti*, łot. *plãt*). Chodzi o to, że *-stis* (*-stė*, *-sčia*) nie jest sufiksem prymarnym, lecz neosufiksem. W związku z tym z zasady nie łączy się on z pierwiastkami werbalnymi, a takim jest *plā-. Zwykłą sferą funkcjonowania *-stis* jest derywacja denominalna; tutaj ma on zastosowanie jako forma odnawiająca sufiks prymarny *-ti*, por. np. *svìrtis* ⇒ *svirstìs*; *vir̃ptis* ⇒ *vir̃pstis*: *šū́tis* ⇒ *šū́stis*.

plótas 1. ʿobszar, ograniczona część przestrzeni, terytorium (państwa)ʾ, 2. ʿpowierzchnia na coś przeznaczona, czemuś służącaʾ, 3. ʿwycinek przestrzeni, miejsceʾ (*Rugiai plótais išplikę*), 4. ʿokres czasuʾ (*Praėjo didelis metų plótas*), 5. ʿgłębia, najgłębsze miejsceʾ (*Ar nebijai pačiam plóte maudytis?*). Refleks pb. *plā-ta-, substantywizowane adi. vb. lub ptc. prt. pass. od *plóti* (zob.). Znacz. etym. ʿpłaszczyzna, płaska powierzchniaʾ ⇐ ʿto, co

spłaszczono’ ⇐ ‘spłaszczone, równe’. Transponat ie. *pleh$_2$-to-. Inaczej LEW 629. Paralele apofoniczne: *kóptai* ⇐ *kópti*, *káltas* ⇐ *kálti*. Por. też sb. *klõtas* ‘drewniana podłoga mostu’ (*klõ-* metatoniczne) obok ptc. pass. *klótas* ‘poziomy, pochyły’ ⇐ *klóti* ‘kłaść, rozściełać’. — Neoosn. *plot-*: *plõtis* ‘szerokość, rozległość’ (por. *grõžis, lõbis, skõnis*), *plotmà* ‘przestrzeń’, *plotmẽ* ‘płaszczyzna, plac, przestrzeń, poziom’, *plotmenà* ‘równina, płaskowzgórze’. — N.jez. *Plótas*, *Plotẽlis*, n. łąki *Plótai*, n.rz. *Plótupis*. N.m. *Plõtai* 5x, *Plotẽliai*.

plóti, *plóju*, *plójau* 1. ‘płaszczyć, zgniatać na płask’, 2. ‘kuć (żelazo w kuźni)’, 3. *per pečiùs plóti* ‘klepać po plecach’, 4. *plóti delnaĩs* ‘klaskać w dłonie, bić brawa’, *išplóti* ‘wyklepać, wyklepywać’, *priplóti* ‘spłaszczyć, przyklepać’. Odpowiednik łot. *plãt*, *plãju* ‘poszerzać, robić cienkim’ < pb. *plā-C. Transponat ie. *pleh$_2$- ‘bić, uderzać’. LIV[2] z niezrozumiałych powodów pominął lit.-łot. czasownik milczeniem; następstwem tego jest brak lemmatu *pleh$_2$-. W IEW 805n. *plóti* ukazuje się s.v. *pelə, *plā-. Por. synonimy pie. *pleh$_2$-g- ‘uderzać’ (gr. ἔπληξα ‘uderzyłem, trafiłem w cel’) oraz *pleh$_2$-k- ‘uderzać’ (s.v. *plàkti*). Prs. *plóju* należy do całej serii formacji tworzonych sufiksem *-i̯e/o-* od pwk. na *-eh$_2$-; wymieniono je s.v. *lóti*. — Neoosn. *ploj-*: *plojḗjas* a. *plojìkas* ‘walcownik’, *plojìmas* ‘spłaszczanie, walcowanie’ (por. *jojìmas, lojìmas*), *plojìmai* m.pl. ‘oklaski, głośna pochwała’, *plojinỹs* ‘spłaszczony przedmiot’. Osobno zob. *plónas*, *plõstas* i *plótas*.

plū́dyti, *plū́dau*, *plū́džiau* gw., zwykle z prvb.: *apiplū́dyti* ‘zalać wodą, np. pola’, *išplū́dyti* ‘wymoczyć, np. len w wodzie’, *užplū́dyti* ‘zalać, podtopić (o powodzi)’. Budowa dwuznaczna: 1° *plū́d-yti* = causativum na *-yti* do *plū́sti*, *-džia*, *-do* ‘ciec, rozlewać się’ (zob. s.v.); paralele formalne: *spándyti* ⇐ *spéndžia*; *sváidyti* ⇐ *sviedžia*. 2° *plū́-dyti* = causativum na *-dyti* do *plū́ti*, *paplū́ti* ‘rozlać się — o powodzi’ (zob. s.v.). War. °*plū́dinti*. Por. *pū́dyti* ob. *pū́dinti* ⇐ *pū́ti*.

pluduñgis, *-io* żm. ‘człowiek lubiący przebywać poza domem, włóczyć się, oddawać się przyjemnościom, hulankom, rozpuście’. War. *pluduñkis*, *pludum̃kis*. F. *pluduñgė*, *-ės* ‘latawica, kobieta goniąca za rozrywkami; kobieta prowadząca życie rozpustne, ladacznica’. GJL II, § 508 zestawił z czas. *plūdinė́ti* ‘pływać po powierzchni; włóczyć się bez celu, wędrować’. Sufiks wzorowany zapewne na *vienguñgis* ‘żyjący samotnie, w stanie bezżennym’. — Vb. denom. *plùdungauti*: *Kekšė plùdungauna su kožnu*, t.y. *plaikstos* ‘Ladacznica zadaje się z każdym’, *pludungúoti* ‘włóczyć się; żyć lekkomyślnie, niestatecznie’.

plū̃gas, *plū́gas* ‘pług’ — zapoż. z pol. *pług* (⇐ nwn. *Pflug*). Germanizmem jest łot. *pluogs* ⇐ śrdn. *plōch*, *plūch* (Jordan 82) i prawdopodobnie stpr. *plugis* EV ‘pług, Pflug’, por. śrdn. *plūch*, śrwn. *phlouc*. Por. Endzelīns 1943, 229 i LEW 631: zapoż. z pol. lub niem. War. z wtórną palatalizacją: *pliū̃gas* (por. *abriū̃sas* ob. *abrū̃sas*). — Drw. *plūgẽlis* ‘pług w zaprzęgu jednokonnym’, *plūgìnis arklỹs* ‘koń do orki’ (dosł. ‘pługowy, do pługa’). Vb. denom. *plūgúoti* ‘płużyć, orać pługiem’.

pluknùs, *-ì* 4 p.a. gw. 1. ‘pulchny (chleb), puszysty (śnieg), miękki (o plewach, piórach)’, 2. ‘grząski’, 3. ‘lekki, dobrze pływający (o spławiku)’. — Z innym suf.: *pluksnùs* ‘lekki; pulchny, miękki; żwawy, dziarski’. Niejasne. Może do *pliũkti* m.in. ‘trzepać’ (war. *plùkti*).

plùkti I, *pluñka*, *plùko* ‘płynąć (o rzece, o spławnym drewnie), płynąć, pływać (o człowieku)’, *išplùkti* ‘wylać (o rzece)’ — formacja z pochodzenia inchoatywna na SZ *pluk-* do *plauk-*, zob. *plaukýti*. Por. LEW 631. — Drw. *plukdénti* caus. ‘kąpać dziecko’, *plukdýti* caus. ‘pławić (konie); spławiać (drzewa), spuszczać z prądem wody’, *nuplukdýti* ‘zawieźć dokąd łodzią, statkiem’, *nuplukdýti sielius* ‘spławić tratwy’, *plukýti* a. *plùkinti* caus. ‘pławić w wodzie, rzece’, refl. *plukýtis* ‘kąpać się’. Nomen: *plukẽnė* ‘wanna do kąpieli; praca w błocie’,

plukẽnė ã̃šarose ʽzalewanie się łzami’. — WSZ *plūk-*: *paplūkė́ti*, *-plūkiù* ʽpopłynąć trochę’, *plū́kauti* ʽpływać, unosić się na wodzie; brnąć (przez wysoką trawę)’, przen. ʽopływać w dostatki’ (por. *išplukavóti* ʽroztrwonić’), *plūkinė́ti* ʽpływać — o kaczkach’, *plū́kioti*, *-ju*, *-jau* ʽpływać — o gęsiach’, nomen: *plū̃kis* ʽmiejsce zalane wodą wiosenną (o łące)’. — Tak jak przy *plū́ti* ʽrozlać się, rozpłynąć się’ jest war. palatalizowany *pliū-* (por. *pliūrà*, *pliū̃rė*), tak też obok *plūk-* jest war. *pliūk-, zaświadczony pośrednio przez udźwięcznione refleksy *bliū̃kas* i *bliū̃gas* bot. ʽrzęsa, Lemma’ < *pliūkas (por. *bluñka* < *pluñka*; *blẽba* < *plẽpa*, GJL I, § 453).

plùkti II, *pluñka*, *plùko* ʽtracić barwę, płowieć, blaknąć (o niciach, tkaninie, chuście, ubraniu)’, liter. *blùkti* (zob.), *išplùkti* tr. ʽwyparzyć’, *nuplùkti* tr. ʽsparzyć, oparzyć’, intr. ʽodpaść — o szczecinie (na oparzonym prosięciu)’. Odpowiednik łot. *plukt*, *plùku* (*plunkō), *pluku* 1. ʽsparzyć się (ukropem, ługiem)’, 2. ʽtracić barwę, płowieć, blaknąć’. Ma strukturę typową dla inchoativum na st. zanikowym, ale czas. prymarny o odpowiednim znaczeniu nie został jeszcze zidentyfikowany, por. LEW 632, ALEW 802. — Drw. *plukýti* ʽparzyć wrzątkiem’, *apiplukýti* ʽzaparzać (herbatę, kawę)’.

plū̃kti, *plūkiù*, *plūkiaũ* lub *plū́kti*, *plū́kiu*, *plū́kiau* 1. ʽubijać (glinę na klepisku, na piecu)’, 2. ʽtrzepać, międlić len, konopie’, 3. ʽtłuc, bić, okładać kijem’, 4. ʽciężko pracować’, 5. ʽz trudem pokonywać drogę, brnąć’. Cps. *apiplū̃kti* m.in. ʽokopać (kartofle, kapustę)’, *suplū̃kti* ʽubić (glinę na klepisku); położyć zboże, len (o deszczu, gradzie)’, *užplū̃kti* m.in. ʽzabić, zatłuc; ubić klepisko; dobrnąć, przybrnąć, przyjść z wielkim trudem’. Refl. *nusiplū̃kti* ʽzmęczyć się, zmordować się; odbić sobie (nogi od chodzenia)’. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak syn. *plíekti* (por. LEW 632). — Do tego z nową apofonią *ū* ⇒ *ŭ*: *plùkti*, *plukù*, *plukaũ* (war. *plukiaũ*) gw. ʽtłuc, bić, trzepać len’. — Nomina: *plūkà* ʽciężka praca, mordęga’, *plū̃kas* ʽubita glina a. ziemia’, *plūkiavà* ʽdługa, mozolna praca, np. przy lnie’, *núoplūkos* f.pl. ʽwłókniste odpadki lnu a. konopi’. Cps. *linplūkỹs* ʽkto trzepie len’ (por. *linaĩ*), *pẽčiaplūkis* ʽzdun, rzemieślnik stawiający piece (por. *pẽčius*) i je naprawiający’ (*Kai pečius iširs, reiks ir pečiaplūkiu pabūt*).

plùnksna 1. ʽpióro ptaka’, 2. ʽpióro do pisania, stalówka’, 3. ʽsprężyna zegarka’. War. *plū́ksna* ʽpióro’ < *plųksna. Pl. *plùnksnos* ʽpióra, pierze, upierzenie’, SD *plūksnos* «pierze, plumæ, pennæ».] War. bez *-k-*: *plū́sna*, *splū́sna*. SD[1] *plūksna* «kwap; perz; piorko, pioreczko», SD: *plūksna* «pioro ptasze», *plūksna rašytojų* «pioro pisarskie» (*indėtuvė plūksnų raštinykų* «pennal pisarski, calamaria theca»), *plūksna žųsies* «pioro gęsie nierobione ieszcze, caulis». Odpowiednik łot. *plūksnas*, *plūksnes* f.pl., *plūksni* m.pl. ʽto, co wyskubano, wyszarpano, pierze, puch; odpadki lnu, plewy; włókna; kora brzozy’. Abstractum na *-snā-* od osnowy prs. infig. *plunku (inf. *plukti) ʽrwać pierze’. Por. neoosnowę *plunk-* w czas. *plùnkti*, *plùnkiu*, *plùnkiau* m.in. ʽskubać drób, rwać pierze; porywać drób (o jastrzębiu)’, też ʽciężko pracować, mordować się; iść z trudem, brnąć po błocie, śniegu’. Odpowiednik łot. *plùkt*, *plùcu*, *plùcu* ʽskubać, drzeć, rwać, zrywać’, ⇒ *plũkât*, *-ãju* frq. ʽrwać, wyrywać, targać; trzeć, pocierać, masować’. Por. jeszcze lit. *plùkti* ʽtrzepać len’. Zob. ALEW 802n. — SZ *pluk- należy do *pláukas* ʽwłos’ (zob.). Dalszy wywód niepewny, por. LEW 632, ME III, 362. — Drw. *plūksnos* SD f.pl. «pierze, plumæ, pennæ» : łot. *plũksnas* ʽpuch ptasi’, *plunksnyčia* przest. ʽpiórnik, pudełko na przybory pisarskie’, *plūksninis* SD[1] «kwapowy, plumeus, plumosus», *plūksnotas* SD «pierzysty», *plùnksnos* f.pl. ʽpióra, upierzenie; pióra i puch, pierze’ (*plùnksnas plė́šyti* ʽskubać pierze’), *plunksnótas* ʽopierzony, pierzasty’, *plunksnúotas* ʽobsypany pierzem’ (⇒ *plunksnuõčiai* m.pl. ʽptactwo’, por. *sparnuõčiai*) oraz *plūsningas* SD[1] «pierzysty» (por. wyżej war. *plū́sna*). Vb. denom. *plūksnoju* SD «pierze puszczam, plumesco».

plùnta c. gw. ʽwałęsa, włóczęga’. War. *plùnda* ts. (por. *rándas* < *rántas*). Bez dobrej

etymologii, por. nieprzekonujące wywody LEW 626, s.v. *pliùndra*. Może stać w związku z czas. *plum̃pti* a. *plùmpti* ʽiść długo, z trudem, iść po bezdrożu’, od interi. *plum̃*, *plùmpt* — o ciężkim chodzie, o powolnym kroku. — Vb. denom. *plùntauti* ʽżyć rozwiąźle’, refl. ʽwałęsać się, włóczyć się’, *plùndauti* a. *plundavóti* ʽwałęsać się’, *plùntotis* ʽwałęsać się, włóczyć się’. Vb. *pluntarioti* b.z.a. ʽwałęsać się’ zakłada nomen *plunt-ara c. ʽwałęsa’.

plúostas gw. ʽprom na rzece’ — rzeczownik na *-as*, utworzony od neoosn. *pluost-*, wynikłej z metanalizy formy frq. *plúostyti, ⇐ *plúo- -styti. War. gw. z *št*: *plúoštas*. Podobna budowa w *pláustas* ⇐ *pláustyti* (od *pláuti*), *dáigstas* ⇐ *dáigstyti* (od *díegti*). Odpowiedniki łot.: *pluôsts* ʽtratwa’ (*pluostus siet* ʽbudować, wiązać tratwy’), *pluoste* ʽprom’, vb. denom. *pluôstuôt* ʽspławiać, flisować; wieźć się promem’. — Formacja na *-styti* była frequentativum do zanikłego czas. *plúoti ʽpłynąć’, prs. *plúoju < *plō-i̯e- < pie. *pléh$_3$-i̯e-, por. gr. joń. πλώω ʽpłynę, żegluję, odbywam podróż morską; unoszę się na wodzie’ (aor. hom. ἀπέπλω), stang. *flōwan* ʽpłynąć (o rzece), ciec (o wodzie)’ ⇐ pgerm. *flō-ja- (por. LIV^2 485, bez wzmianki o lit. *pluo-*)[389]. Frq. *plúo-sty mieści się w typie *dúostyti* ⇐ *dúoti*, *šlúostyti* ⇐ *šlúoti*. GJL I, § 246 i LEW 609 postulowali łączne traktowanie *plúostas* i *pláustas*, mianowicie w ramach apofonii *uo* : *au*. LEW, *l.c.* wychodził od pwk. *plau-d-, będącego rozszerzeniem *plau- jak w *pláuti*. — Hipoteza zanikłego czas. *pluoti umożliwia dołączenie do *plúostas* takich wyrazów łotewskich, jak *pluota*, *pluõte* ʽmasa lodu’ (war. *pluôts*$_2$), *zivju pluota* a. *pluõte* ʽławica ryb’, *vienā pluôtī*^{2} adv. ʽna jeden raz; w jednej wodzie’.

plúoštas ʽwłókno, pasmo; pęk, garść, naręcze (siana, słomy), garstka (lnu), kosmyk, kłak (włosów), plik (papierów), kupka (gazet)’ < *plōš-ta- — drw. na SO *pluoš-* ⇐ *plė̃š-*, por. *plė́šti* ʽrwać, drzeć’ (tam też o łot. *pluôsît* ʽrwać, targać’). Znacz. etym. ʽto, co zerwano, zdarto, wyszarpnięto’. Paralele apofoniczne: *rúožas* ⇐ *rė́ž-*, *slúogas* ⇐ *slė́g-*, *súodžiai* ⇐ *sė́d-*. Nieco inaczej LEW 632n. — War. z insercją *k*: *plúokštas* a. *plúokštė* ʽwłókno; pęk, garstka, kłak’, por. łot. *pluoksts* ʽstrup na głowie’. — Nawiązanie psł. *plastŭ, por. sch. bg. *plast* ʽpokos siana, kopka siana’, ros. *plast* ʽwarstwa (ziemi), pokład (węgla); skiba’ (*ležátь plastóm* ʽleżeć plackiem’), stpol. *płast* ʽplaster miodu’; vb. denom. ros. *plastátь* ʽkroić na płaty; patroszyć rybę’. Zob. REW II, 365n. — Drw. *plúoštaka* ʽwłókno; pęk, garstka (siana)’, *pluoštãkė* ʽdłoń’ (*Lašiniai per pluoštãkę* ʽSłonina na szerokość dłoni’).

plùskos f.pl. żm. 1. ʽdługie zlepione lub rozpuszczone włosy; pasemka wijących się włosów; kędziory’, 2. ʽgałąź pokryta gęstym listowiem’. Analiza: *plus-kā-* (por. *druskà*, *drùskos*). Osnowa niejasna. LEW 634 zaliczył do rodziny *plaũšas*, ale na to nie pozwala różnica *s* : *š*. — Drw. *plùskainis* ʽo brzozie: z bujnie rozrośniętymi gałęźmi’ (*Beržai plùskainiai*), *plùskena* ʽrozczochrana głowa; nieczesane, zlepione, zbite włosy’, *plùskis*, *-ė* ʽosoba z długimi włosami; dobrze uliściona gałąź drzewa’, *pluskótas* ʽkędzierzawy, kosmaty; rozgałęziony’.

plū́sti, *plū́sta* (war. *plū́džia*), *plū́do* (war. *plū́dė*) 1. ʽciec, wyciekać, broczyć, rozpływać się, podnosić się i rozlewać się, obficie płynąć, zalewać się (łzami)’, 2. ʽpochodzić skądś’ (*plūstu* SD «pochodzę stąd», syn. *išteku*), 3. ʽiść tłumnie, walić dokądś’ (*Žmonės plū́do į aikštę*), 4. ʽmajaczyć w gorączce, bredzić, mówić głupstwa’, 5. ʽwymyślać komu, łajać, besztać kogo’ (*Už ką tu jį taip plū́sti?*), *užplū́sti* ʽzalewać’. DP *plūsti* ʽpłynąć, sypać się, ciec, spływać, pochodzić, opływać’, *išplūsti* ʽwypłynąć, wylać się’, *nuplūsti* ʽspłynąć’, refl. *susiplū́sti* ʽpokłócić się’. Odpowiednik łot. *plûst*, *plûstu*, *plûdu* ʽlać się, rozlewać się (o wodzie powodziowej), rozpływać się’. Pwk. *plū́d-* jest innowacyjną formą st. zanikowego do *pláud-* (por. *pláusti*, *pláudyti* ⇐ *pláuti*). — Deverbativa: *plūdéti*, *plū̃di*, *-éjo* ʽpłynąć,

[389] Pwk. pie. *pleh$_3$- był synonimem aniṭowego pwk. *pleu̯- (zob. *pláuti*), podobnie jak np. pie. *dreh$_2$- ob. *dreu̯- ʽbiec, uciekać’ (zob. *drovė́tis*).

rozpływać się; tonąć’, *plūdinéti* iter. ‘pływać na powierzchni wody; szwendać się, wędrować’ : łot. gw. *plûdinât* caus. ‘rozlewać, wylewać wodę (o źródle), lać łzy’ (liter. *pludinât* pokazuje wtórną krótkość); *plū́dyti* (zob.), *plūdúoti* ‘płynąć, ciec, rozlewać się; być zalanym (o łące), tonąć w czym; brodzić; opływać w co, mieć czegoś pod dostatkiem; unosić się na wodzie; płynąć powoli (o łabędziu)’. Neoosn. *plūst-* (prs. *plū́st-a*): *plū̃sturti* ‘chlupać, chlupotać’. — Nomina: *plūdễ* a. *plū̃dė* ‘pływak u sieci, spławik u wędki’, *plūdenà* bot. ‘roślina wodna rzęsa, Lemma’, *plūdìmas* ‘rozlewanie się, przypływ, napływ’, przen. ‘napastowanie, wymyślanie komu, znieważanie słowami, lżenie’, *plūdìs, -iẽs* f. ‘kawałek kory a. drewna, przymocowany do krawędzi sieci w celu utrzymywania jej na powierzchni wody; spławik u wędki’, *póplūdis* ‘przybór wód, wezbranie’, *plū̃duras* ‘przedmiot, który pływa, pływak, boja, pława’ (por. *gùmuras, mùturas*), ⇒ vb. denom. 1. *plū̃durti* ‘kołysać się na powierzchni wody’, 2. *plū̃duriuoti* ‘unosić się na wodzie’ (por. ŽD 551). Cps. *kraujóplūdis* ‘krwotok’ (por. *kraũjas*), *upìplūdis* ‘wezbranie rzeki, powódź’ (por. *ùpė,* syn. *upėplaudis* SD «podbieranie rzeki»). Por. nomina łot. *plûdi* m.pl. ‘powódź; przypływ morza’, *plūdi un atplūdi* ‘przypływ i odpływ’, *plūds* ‘spławne drewno’, *plûdums* ‘prąd wody’ (gw. ‘brzeg’).

plùšti, *plũšta* (*plunš-sta, war. *pluñša*), *plùšo* gw. 1. ‘strzępić się, rozłazić się, rozrywać się, zdzierać się’, 2. przen. ‘szybko i ciężko pracować, uwijać się’[390]. Pwk. *pluš-* jest formą SZ do *pliauš- / *plauš-*, zob. *plaũšas*. Prawdopodobnie chodzi tu o refleks pie. *pleu̯s- / *plus- ‘skubać, wyrywać po trochu, zrywać’, zob. IEW 838, LEW 609. Drw. *plušéti, plùša, -ė́jo* ‘być w ciągłym ruchu, szybko coś robić, uwijać się przy czym’ (*Vyrai skuba pluša sėti vasarojų. Vasarą visi pievose plùša*). — Oboczny SZ *pliuš-* (nagłos wyrównany do SE *pliauš-): *pliùšyti, -iju, -ijau* ‘zdzielić batem, zbić kogo; chciwie spożywać; o deszczu: mocno padać’, *atpliùšyti* ‘oderwać się’. — WSZ *plūš-*: *plū̃šas*, pl. *plūšaĩ* ‘łyko lipowe, rogoża z łyka; znoszona chustka, strzęp’, war. *plūšà*, pl. *plū̃šos*; *atplūšà* ‘strzęp, odłamek’. Tu chyba też *plūšễ* bot. ‘turzyca zaostrzona, Carex gracilis’. Vb. denom. *plū́šautis* ‘strzępić się’, *plūšýti, -ìja, -ìjo* ‘strzępić się, rozłazić się, zdzierać się, rozpadać się, łuszczyć się’ (war. *plūšéti*), przen. ‘szybko, ciężko pracować’. — WSZ *pliūš-* (nagłos wyrównany do SE *pliauš-): *pliū́šinti* 1. caus. ‘powodować, że coś się strzępi, skubać, targać; wlec po ziemi’, 2. ‘bić, smagać batem’, 3. ‘o deszczu: lać, mocno padać’, *nupliū́šinti* ‘znosić ubranie, zedrzeć; zdzielić batem’, refl. *apsipliū́šinti* ‘wystrzępić się (o rękawach)’, sb. *pliū̃šis* ‘odłamek drewna, szczapka, drzazga; kromka chleba’. Tu pewnie też *pliūšễ* ‘sitowie’ (zob. s.v.).

plutà 2 p.a. 1. ‘twarda skórka (na chlebie, na wędzonej słoninie)’, SD «skorka na chlebie, crusta panis», 2. ‘warstwa lodu; warstwa rzęsy na powierzchni wody’, 3. ‘skórka na ranie’, 4. ‘tłusty kożuch (na wystygłej zupie)’, 5. ‘skorupa ziemska’. Etymologicznie należy do łot. *plutas* f.pl. ‘goła skóra, skóra na głowie, delikatna, cienka skóra; barwa skóry’, też ‘wnętrzności’, *pluta* ‘ciało; mięso’. Odpowiednikiem lit.-łot. *plu-tā- jest słowiański temat na *-ti-*, psł. *plŭtĭ, -ti f. ‘skóra na żywym ciele’, por. scs. *plŭtĭ* f. ‘σάρξ, mięso w żywym ciele, ciało ludzkie’, słń. *pôlt, poltî* ‘skóra na ciele, barwa skóry’, sch. *pȕt* ‘ciało, barwa skóry, cera’ (sch. *pòpût* ‘podobny do kogo’), ros. *plotь, plóti* ‘ciało ludzkie’ (*obléčь v plotь i krovь* ‘ucieleśnić, wcielić w życie’), stczes. *plet, plti* ‘ciało, skóra’, pol. przest. *płeć, płci* ‘natura, właściwości, skłonności; powierzchnia ciała ludzkiego, skóra (zwł. twarzy), wygląd i kolor skóry’, pol. przest. *płeć konieczna* ‘napletek, fałd skóry na końcu członka męskiego’, pol. przest. *ziemska płeć* ‘powierzchnia ziemi’ (z tym por. lit. *žẽmės plutà* ‘skorupa ziemska’), pol. *płeć* ‘sexus, zespół cech wyróżniających istoty męskie i żeńskie’. Por. BSW 227, LEW 635, Boryś 2005, 444. Związki ie. niejasne. LEW, *l.c.* odnosił *plutà* do pwk. *pleu̯- ‘płynąć’ i zestawiał z *pláuti*. Transponat ie. *pleu̯- / *plu- ‘okryć, osłonić’. Zob. też ALEW 804.

[390] Por. pol. *rozerwać się* ‘rozedrzeć się’, *nie rozerwę się / nie mogę się rozerwać* ‘nie jestem w stanie wykonywać naraz kilku prac, kilku poleceń’.

plū́ti, *plū̃na* (war. *plū̃va*), *plùvo* gw., zwykle *paplū́ti* 1. ʽrozlać się (o powodzi), rozpłynąć się; być w obfitości', 2. ʽpogrążyć się w wodzie', *ãšarose paplū́ti* ʽzalać się łzami'. Formacja inchoatywna z suf. *-na-* i SZ *plū-C*. Podobny pdg.: *bū́ti*, *bū̃na* (war. *bū̃va*), *bùvo*. Charakterystyczna dla st. zanikowego alternacja *ū-C* : *uv-V* przemawia za tym, że odnośny pwk. funkcjonował w bałtyckim (i słowiańskim, zob. niżej) jako seṭowy. Transponat ie. *pluH-C / *pluH-V ⇐ SE *pleu̯H- ʽpłynąć, pływać'. Szczegóły s.v. *pláuti*. Zob. też ALEW 804. — Słowiańskim odpowiednikiem *plū́ti* jest psł. *ply-C, por. ros. *plytь* (*plyvú*) ʽpłynąć, pływać; wykipieć', sch. przest., gw. *plȉti* (*plȉjêm*) ʽpływać, żeglować, płynąć statkiem', stpol. *płyć* ʽ(o płynie) lać się, płynąć; spuścić niby deszcz', prt. *płyło* ʽpłynęło'. — Drw. *plū́dyti* (zob.), nomen: *plū́tis* 1. ʽmiejsce na jeziorze, rzece a. bagnie, które w zimie nie zamarza, nie pokrywa się lodem, tzw. oparzelisko', 2. ʽpływak u sieci'. — Neopwk. *pluv-* (⇐ *plùvo*): *pluvė́ti* (zob.). — Drw. słowiańskie: sch. *plítak*, *plȉtak* ʽniegłęboki', słń. *plítek* ts., ukr. gw. *plytkýj* ʽniegłęboki', czes. *plytký* ʽpłytki, próżny, powierzchowny', pol. *płytki* przest. ʽ(o nurcie rzeki) gwałtowny, bystry; płaski i cienki (o ostrzu)', dziś ʽniegłęboki (o korycie rzeki, o studni, o naczyniu)', < psł. *plytŭ-kŭ (por. chorw. czak. *plit* ʽpłytki', kasz. *pliti* ʽcienki i płaski'). Inne: stczes. *plýtva* ʽpłetwa rybia', stpol. *płytwa* ts., słń. *plȋtva* ʽtratwa'. Por. Boryś 2005, 447, s.v. *płytki*.

pluvė́ti, *plùva*, *pluvė́jo* gw. 1. ʽbyć pogrążonym, tonąć w czymś', 2. ʽbłąkać się'. Durativum stanu na *-ėti* od neopwk. *pluv-*. Ten ostatni wyabstrahowano prawdopodobnie z takiej formy, jak *pa-plùv-o* impers. ʽrozlało się, rozpłynęło się', < pb. *plu.u̯ā- < pie. *pluH-eh_2- (transponat), będącej prt. do *plū́ti* (zob.). Segment *v* jest uwarunkowany tzw. hiatem lrg., podobnie jak w formach prt. *bùvo* (*bū́ti*), *atgùvo* (*atgū́ti*), *pùvo* (*pū́ti*) i *siùvo* (*siū́ti*). Allomorf *pluv-* jest antewokaliczną formą st. zanikowego (*pluH-V). Komplementarna forma antekonsonantyczna *pluH-C jest kontynuowana jako lit. *plū-C*, słow. *ply-C* (zob. *plū́ti*). — Lit. *pluvė́ti* ma dokładny odpowiednik formalny w psł. *plŭvěti, por. stczes. *plvěti*, *plvu* ʽciec, rozpływać się, rozpuszczać się; topić się (o wosku)', *plvúcí* ʽtopiący się, tający', stpol. *płwieć* lub *plwieć* ʽpłynąć', przen. ʽchwiać się, wahać się', *płwiących* gen.pl. ʽfluctuantium'. Tu też psł. *o(b)-plŭv-itŭ ʽopływający w co', por. stpol. *opłwity* ʽliczny, wielki, pełny, nadmierny; płodny, urodzajny', pol. *obfity* (gw. *okwity*, *okfity*) — drw. od vb. cps. *o(b)-plŭv-ěti ⇐ pie. *pluH-eh_1- (transponat). W szczegółach inaczej Boryś 2005, 371; autor przemilcza obecność lit. *pluvė́ti* i nie wyjaśnia, skąd się wziął segment *-v-*. — Z innymi suf.: *pluvénti* ʽciec pomału, płynąć' (por. *sruvénti* ob. *sruvė́ti*, *srùva*), *pluvinė́ti* ʽwłóczyć się; upijać się'. — Nomen: *pluvìnė* ʽsadz, drewniana skrzynia do przechowywania żywych ryb w wodzie'. Por. też n.jez. *Pluvijà*. — Tylko słowiański pokazuje WSZ *plūu̯-V ⇐ *pluu̯-V, por. psł. *plyv-a-ti, -ajǫ ʽpływać, poruszać się w wodzie, po wodzie' w roli intensivum do psł. *plyti ʽpłynąć' (zob. *plū́ti*), por. cs. *plyvati*, ukr. *plývaty*, *plyváty*, czes. *plývat* (stczes. *oplývati* ʽwystępować z brzegów'), pol. *pływać* (*pływać w czymś*, *opływać w coś* ʽmieć czego pod dostatkiem, mieć w obfitości'). Paralele apofoniczne: scs. *o-myv-ati* ʽobmywać' : *ne-o-mŭv-enŭ* ʽnieumyty'; scs. *za-byv-ati* ʽzapominać' : *za-bŭv-enŭ* ʽzapomniany'.

põ praep. z gen., dat., acc., instr. (1) ʽpo, za': *Jaũ po pietų̃* ʽJuż po obiedzie'. *Po mė́nesio kìto ir̃ pavãsaris* ʽZa miesiąc, za dwa i wiosna', (2) ʽpod': *Nesimaišýk po kójų* ʽNie plącz się pod nogami!', (3) ʽpo, według': *Po senóvei* ʽPo dawnemu'. *Eĩk po dẽšinei* ʽIdź po prawej stronie!', (4) ʽpo': *Váikščioja po píevą* ʽChodzi po łące'. *Padalìjo vaikáms po gãbalą sū́rio* ʽWydzieliła dzieciom po kawałku sera', (5) ʽpod': *Po stalù paliñdo* ʽPod stół polazł'. *Dobilaĩ po mẽtais užáuga* ʽKoniczyna co rok wyrasta'. Zob. GJL III, §§ 741n., LEW 635, ALEW 805.

pó- 1° człon złożeń imiennych wyrażających podobieństwo, np. *pódukra* ʽpasierbica' : *duktė̃* ʽcórka', *pókalbis* ʽrozmowa, obmowa' : *kalbà* ʽmowa', *pórytis* ʽporanek' : *rýtas*

ʻranek', 2° **pó-** < *pā-, prefiks rzeczowników derywowanych od złożeń czasownikowych z prvb. *pa-*, np. *pósakis* ʻpowiedzenie, sentencja' ⇐ *pasakýti* (por. *pra-* ⇒ *prā- > *pró-* w typie *prόskyna*). *po-* przedstawia st. wzdłużony do *pa-* (zob.).

põdė gw. 1. ʻchrzestny ojciec' (war. *põdis*), 2. ʻchrzestna matka' (war. *põdė*), 3. ʻchrzestny syn, córka, chrześniak' — zapoż. z prus.-lit. *pōde* (GL 103, Čepienė 134), por. nwn. *Pate*. Zob. też *põtas*. Por. łot. *pāde* ʻchrzestny ojciec' ⇐ śrdn. *pāde* (Jordan 80).

põderis, *-io* gw. 1. ʻdziadek', 2. ʻmąż, ojciec' (w zwrocie do osoby), 3. ʻżyjący z ekscepcji syna a. córki' (syn. *ìšimtininkas*) — zapoż. z prus.-lit. *fōdər* ʻojciec' (GL 103, Čepienė 134), por. nwn. *Vater*. — Nazw. *Póderis*, *Poderỹs*, *Poderaitis* (LPŽ).

póilsis, *-io* ʻwytchnienie, odpoczynek, wypoczynek' — abstractum dewerbalne na *-i̯a-* od vb. cps. *pai̇̃lsti*, zob. *ilsė́tis*. — War. *pãilsis* (por. syn. *ãtilsis*). Od tego przez elizję i wzdłużenie zastępcze: *pálsis* (*Daba nėra pálsio* ʻTeraz nie ma odpoczynku'), por. *vélnas* < *vẽlinas*. — Vb. denom. *poilsiáuti* ʻbyć na wczasach, być w uzdrowisku'.

pokim praep. z gen. stlit. ʻprzed, przed kim, wobec, w obecności kogo', np. *pokim tavęs* ʻprzed tobą', *pokim Pono* ʻprzed Panem', *pokim jų* ʻprzed nimi', *klūpau pokim ko* SD «klękam przed kiem». Ze zmiany *pākim, to z kontrakcji zwrotu przyimkowego *pā akim / *pā akimis (por. *verksmingai šaukiau... po akims tavo gerybės* PK 56_{24} ʻcom z płaczem wyznał... przed twarzą twej łaskawości'), później *põ akim̃* gen., dosł. ʻprzed oczyma, przed obliczem', np. *po akim Viešpaties Dievo* DP 121_{10} ʻprzed oblicznością Pana Boga'. *O Jėzus stojos po akim Storastos* DP 164_{3} ʻA Jezus stanął przed Starostą'. Forma wyjściowa: *po akima* (instr. du.). Zob. *akìs*. — Adv. *pokim* SD «ustnie, obecnie, coram», *pult pokim ko* «pokłon czynić komu», *statausi pokim* «występuię na widok». Wyjątkowo ʻna oko': *Jau tatai pokim reiškiai regiu* PK 58_{11} ʻJuż to na oko widzę jawnie'.

pokšė́ti, *pókši*, *pokšė́jo* 1. ʻuderzać czym z siłą, walić powodując powstanie silnego odgłosu (np. o rąbaniu drzew), trzaskać czym', 2. ʻwydawać głośny trzask (o drzewach, drewnianych ścianach podczas mrozu, o palącym się drewnie)' — czas. na *-ėti*, utworzony od interi. *pókš*, *pókšt* — o nagłym uderzeniu, zdzieleniu kogo, o pęknięciu, złamaniu się (np. drzewa), o trzaśnięciu z bicza; o wystrzale, wybuchu. Paralele: *poškė́ti*, *tratė́ti*, *treškė́ti*. — Z innymi suf.: *pókštelėti* a. *pókšterėti* ʻtrzasnąć (np. drzwiami), trzasnąć z bicza, wystrzelić, zerwać się, pęknąć (o sznurze), rozerwać się, pęknąć, rozbić się (o glinianym garnku)'.

pókštas ʻżart, dowcip, figiel' (*Tu kalbėk rimtai, aš šiandien pokštų nemėgstu*) — prawdopodobnie sb. postvb. od *pókštelėti*, por. zdanie *Buvo linksma, kad jis tokį pokštą tam pagyrų puodui pokštelėjo* (zob. *pokšė́ti*). Por. syn. *juõkas* i zwrot *juokùs krė̃sti* ʻstroić żarty, figle' (dosł. ʻtrząść', por. pol. *(trząsać się z kogo, czego* ʻwyśmiewać się'). Inaczej LEW 636, który dopatrzył się w *pókštas* przekształcenia wyrazu nwn. *Pokus* albo ros. *fókus* ʻsztuka, sztuczka kuglarska'. — Drw. *pókštauti* ʻżartować; pokazywać sztuczki', *pókštininkas* ʻżartowniś; kuglarz'.

pólymas gw. 1. ʻmiejsce nisko położone, podmokłe, grząskie, bagno', 2. ʻduża powierzchnia lasu a. pola'. W pierwszym znaczeniu nawiązuje do *pìlti* ʻlać', *užpìlti* ʻzalać, zalewać', ponieważ *pol-* z *pāl- daje się objaśnić jako wzdłużony SO *pal-*, jak np. w *pãlios* ʻwielkie bagno' (zob. s.v.) i w hydronimach *Palà, Palangà*. Neosuf. *-ym-* pochodzi z typu *pū́dymas* ʻugór' ⇐ *pū́dyti*. Por. drw. *júodymas* ʻczarne miejsce na ziemi (po skoszeniu siana)', *laũkymė* ʻrzadkie miejsce w gęstym lesie'. Zob. też s.v. *báltymas*. — N.jez. *Pólymas* 2x, *Polymė̃lis*, n. bagna *Pólymas* 3x, n. łąki 4x.

põmėtis, *-ies* f. stlit., gw. ʻpamięć', SD[1] «pamięć, pamiątka, memoria, recordatio» — zapoż. ze stbłr. *pámjatь* (SLA 172, ZS 41, LEW 637), por. błr. *pámjacь*, *-i*. War. *pómėtė*,

pómėtis, *põmetis*, *põmietis*, *pómietis*. — Drw. *pomėtlỹvas* a. *pometlỹvas* ʽkto ma dobrą pamięć'. Neoosn. *pomėtl-*: *pomėtlìngas* a. *pometlìngas* ʽodznaczający się dobrą pamięcią'. — Vb. denom. *pomẽtyti*, *-iju*, *-ijau* ʽpamiętać, przypominać sobie', *įsipomẽtyti* ʽzapamiętać', *pomẽtinti* ʽpamiętać'.

ponà 4 p.a. stlit., gw. ʽpanna', SD <ponna> «dziewka, panna, virgo» — zapoż. z pol. *panna* (SLA 173, LEW 637). War. *panà* ʽpanna'. — SD: *sveikinimai Ponnos Marios* «rożaniec abo rożany wianek, rosarium, salutationes Deiparæ» (syn. *rožių vainikas*), *vienavietė ponnų Dievui atsidavusių* «klasztor panieński, parthenon, gynecæum [recte: gynæceum] sacrum, cœnobium virginum». — Drw. *ponỹstė* ʽdziewictwo, panieństwo', SD <ponniste> «dziewictwo, panieństwo» (syn. *mergỹstė*). — Drw. od war. *panà*: *panẽlė* ʽpanna, panienka', *sénpanė* peior. ʽstara panna' (por. *sẽnas*). — Vb. denom. *panáuti* ʽbyć panną, kobietą niezamężną', ⇒ *panáutas*, *-a* ʽodnoszący się do stanu panieńskiego' (por. *našláutas*), ⇒ *panautíeji drabùžiai* m.pl. ʽodzież panieńska'; *kū̃dikis panáutas* ʽniemowlę urodzone przez pannę', *sūnùs panáutasis* ʽnieślubny syn' (syn. *pavainìkis*). Metanaliza *pan-áutas* : *panà* wytworzyła neosuf. *-autas*, widoczny np. w *gùrbautas* od *gūbrỹs*.

ponadiẽvas, *põnadievas*, też *põnedievas* gw. ʽPan Bóg' — z uniwerbizacji zwrotów *põnas diẽvas* i (voc.sg.) *põne diẽvas* (por. Niedermann 1956, 129). War. kontrahowane i/lub synkopowane na skutek częstego użycia: *põnediev*, *põnedie*, *põndievas*, *põndies*, *põndie*; *põndzievas*, *põndzius*, *põndžius* (por. pol. gw. *pambuk* < *Pan Bóg*). Osobno zob. *sudiẽ*.

põnas stlit., gw. ʽpan, właściciel ziemski', hist. ʽmożnowładca, władca' — zapoż. z błr. pol. *pan*, *-a* (SLA 172, LEW 637, ALEW 806). Na pograniczu polsko-litewskim *põnas* jest formą grzecznościową ʽPan'; pl. *põnai* ʽPaństwo' — w odniesieniu do pana i pani jako pary. Osobno zob. *ponì*, *ponià*. — Drw. *ponáitis* ʽsyn możnego pana, panicz', żm. *ponãlis* ts., *poniavà* coll. ʽpanowie', *ponijà* coll. ʽpanowie, wielmoże, szlachta', *ponystà* a. *ponỹstė* stlit. ʽczyjeś panowanie, państwo', war. *ponystva* (zob. SLA 173), *põniškas* 1. adi. ʽpański, wielkopański', 2. sb. ʽpan' (por. sb. *bérniškas*, *kùnigiškas*, *výriškas*), *põniškoji ligà* ʽsyfilis', *põniškai* adv. ʽpo pańsku, z pańska' (⇒ vb. denom. *poniškáuti* ʽbyć panem'), *poniū̃kštis* ʽpanek' (por. *vaikiū̃kštis*). Cps. *dvárponis* (zob. *dvãras*), *põnmetis* ʽczasy pańszczyźniane' (por. *mẽtas*), *põnubagis* ʽzubożały pan, szlachcic' (*Jis paliko ponubagis iš laidokystės*), *šùnponis*, *šùmponis* ʽzubożały pan; kto udaje pana, kto ubiera się jak pan', por. *šuõ* (war. *šùnaponis*, *šuniãponis*). — Vb. denom. *ponáuti* ʽbyć panem, panować, rządzić' (MŽ *panauti*), też ʽżyć po pańsku, próżnować', *põnyti* ʽudawać pana; chełpić się', *poniúoti* ʽnazywać kogo panem / panią, zwracać się do kogo per ʽPan, Pani'. — War. *ponavóti*, *-ju*, *-jau* ʽbyć panem, panować' (war. *poniavóti*) jest zapoż. ze stbłr. *panovátь* (SLA 172), por. błr. *panavácь*, *-núju*. Drw. *ponavonė* a. *ponavonia* stlit. ʽpanowanie, Herrschaft'.

ponì 4, 2 p.a. przest., gw. 1. ʽpani, ziemianka, arystokratka, dama', 2. ʽżona pana', 3. forma grzecznościowa ʽPani' — zapoż. z pol. *pani*. Transpozycja została dostosowana do rodzimych femininów na *-i*, por. *patì*, *martì*. Obok tego jest *ponià* (zob.).

ponià 4 p.a. 1. ʽpani, ziemianka, arystokratka, dama', 2. ʽżona pana', 3. stlit. ʽkobieta', 4. ʽkobieta leniwa, pędząca bezczynne, próżniacze życie', 5. ʽdama w kartach' — zapoż. z błr. *pánja*, *-i* (SLA 172n. niesłusznie wymienił pol. *pani* jako formę źródłową). War. *põnė*, *ponẽ*. Osobno zob. *ponì*.

põnskas, *-à* gw. 1. ʽpański, niechłopski', 2. ʽdobry, wygodny, przyjemny' — zapoż. z błr. *pánski*, *-aja*, *-aje* ʽpański' (por. ZS 41; pominięte w LKŽ). War. *pañskas* (ʽpański, niechłopski; wydelikacony, wybredny'), *pañckas*, *põnckas*. — Drw. *išponskìnis* ʽwyborny, pierwszorzędny; wyjściowy (o stroju)'.

ponstvà 2, 4 p.a. 1. przest. ʽwładcy, państwo, ludzie pochodzący z możnego rodu', 2.

gw. ʽpan i pani, państwo’ — zapoż. z błr. *pánstva, -a* n., pol. *państwo* (por. SLA 173). — Przez nawiązanie do równoznacznego *ponystà* (zob. *põnas*) powstała forma kontaminacyjna *ponyst-va* ʽpaństwo, czyjeś panowanie’ (por. SLA, *l.c.*).

popà 4 p.a., *pópa* 1 p.a. 1. ʽból; miejsce bolące; bolący wrzód, czyrak’ (war. *papà*), 2. c. ʽczłowiek przewrażliwiony, ciągle kwękający’ (war. *põpė, pópė*). Odpowiednik łot. *pâpa, pãpa* ʽbolący wrzód; rana’. Zapewne z języka dzieci i nianiek. Podstawa onomatopeiczna, por. *Popà, popà pirštukui, duok papūsiu, tai neskaudės* ʽBoli paluszek, daj podmucham, to nie będzie bolał’. — *pópa* 3 os. prs. ʽboli’ w języku dzieci: *Oi, man pirštuką popa!* ʽOj, paluszek mnie boli!’ *Ar popa galvelę, kad verki?* ʽCzy główka cię boli, że płaczesz?’ *Man labai pópa* ʽBardzo mnie boli’. ALEW 806n. dopatruje się tu złożenia *pa *opa, por. *opà* ʽwrzód, rana’. — Vb. denom. *supópinti* ʽsprawić ból, skaleczyć (palec)’. Osobno zob. *pópinti*.

pòpas ʽpop, duchowny prawosławny lub greckokatolicki’. War. *põpas*, *pópas*. Stlit. *pãpas*, SD *papas*, *gudų kunigas* «pop ruski, sacerdos Græci ritus». Zapoż. z błr. *pop*, gen.sg. *papá* albo ze stpol. *pop*, *-a* (SLA 156, LEW 538). Dwuznaczne jest też stpr. *paps* ʽproboszcz, Pfarherr’ — bądź ze śrdn. *pape*, bądź ze stpol. *pop*, zob. Trautmann 1910, 390, PKEŽ 3, 223. — Drw. *popáitis* ʽsyn popa’, *popénas* ts. — N.m. *Pãpiškės* 8x, *Pãpiškiai* 12x.

põpierius, *-iaus* 1. ʽpapier’, 2. ʽpismo urzędowe, dokument’ — zapoż. z pol. *papier* (SLA 173, ZS 41, LEW 638). War. *põpiera*, *põpera*, *põpėra*. SD: *popierius* «papier, charta, papyrus, i.f. philyra», *popierius didis* «papier regałowy, charta hieratica, augusta, regia», *popierius įgerių̨s* «papier przebiiaiący, charta bibula», *popierius storas* «papier gruby, charta emporetica». Łot. *papĩrs* ⇐ śrdn. *papîr* (Jordan 80). — Drw. *põpierai* m.pl. ʽtapety’, war. *põpieros*. SD: *popieriaus medžias* «papierowe drzewo, papyrus, papyrum, biblus», *popieriaus pardavėjas* «papiernik co przedaie, chartoprates, papyropola», *popierinė* «papiernia, officina chartacea», *popiernykas* «papiernik, chartarius». W użyciu przenośnym gw. *põpierai* to ʽpołożenie, sytuacja’, por. *Jam ne koki põpierai: pati mirė* ʽOn nie ma się dobrze: umarła mu żona’.

pópiežius, *-iaus* ʽpapież’, SD «papież, episcopus vniuersalis», — zapoż. z pol. *papież*, *-a* ⇐ stczes. *papež, -e*. Por. SLA 173, Borowska 355, LEW 638. War. *põpiežius*. Co do akutu por. zapoż. *jómarkas*, *jóvaras* (*Póvilas* ʽPaweł’). — Łot. *pãvęsts* ⇐ śrdn. *pawest*, *pauwst* (Jordan 81). — F. *pópiežė* stlit. ʽpapieżyna’, por. *kam Jezabel Anglijos Popiežė Evangelikų smarkiai novija*... DP 85_{43} ʽCzemu Jezabel Angielska, Papieżyna Ewangelikowska, okrutnie morduje...’ — Inne drw. *popiežỹstė* a. *pópiežystė* ʽpapiestwo, urząd, władza papieża’, *pópiežnykas* DP ʽpapista’, SD[1] «papieżnik, papista, pontificius» (zapoż. z pol. *papież-nik*).

pópinti, *pópinu*, *pópinau* pot. 1. ʽ(dziecko) rozpieszczać, psuć pieszczotami, rozpuszczać’, 2. ʽ(chorego) czule pielęgnować’. Por. też *Tegu mergos vysius auga, saugok ir popink* JUŠK. War. *põpinti*. Odpowiednik łot. *pâpinât* ʽrozpieszczać, narowić’. Vb. denominativum na *-inti*. Zapewne stoi w związku z interi. *popà* jak w zdaniu skierowanym do dziecka: *Popà, popà pirštukui, duok papūsiu, tai neskaudės* ʽBoli boli paluszek, daj podmucham (pochucham), to nie będzie boleć’ (zob. s.v. *popà*). Znacz. etym. ʽchuchać’, stąd przenośnie ʽ(dziecko) czule pielęgnować, pieścić’ i dalej ʽrozpieszczać, rozpuszczać’. Paralela: pol. *chuchać* ʽgrzać oddechem’, przen. ʽczule pielęgnować, pieścić’ (*Matka chuchała na swoje dzieci*).

porà, acc.sg. *pórą* 3 p.a. lub *põrą* 4 p.a. ʽpara, dwie jednakowe lub podobne sztuki czegoś’ (SD «para czego») — zapoż. z prus.-niem. *pōr* (GL 103, Čepienė 165n.) albo też z pol. *para*. War. gw. *póras* ʽpara’: *jáučių póras* ʽpara wołów’, *jaunàsis póras* ʽmłoda para, para młodych’. — Drw. *paporiuĩ* adv. ʽparami, w parach’, *poraĩnis* ʽczęść pary, od pary’,

pórąkart a. *pórąsyk* adv. ʽparę razy’, *pórinis* ʽzaprzężony w parę koni; parzysty, występujący parami’, sb. *pórinis* ʽwóz dwukonny, sanie dwukonne; chłopak w tańczącej parze’, *pórinė* ʽpółlitrowa butelka (wódki)’, ⇒ *poriniñkai* m.pl. ʽwóz dwukonny’. Vb. denom. *porúotis, -úojasi, -ãvosi* ʽłączyć się w pary, parzyć się’.

pósėti, *pósu, posė́jau* stlit. ʽchwalić, czcić, oddawać cześć (np. bożkom, wężom)’, war. *posė́ti, pósu, -ė́jau*. Por. *tad žinok tu karaliau, jog tavų dievų ne pósame ir stulpui auksinam, kurį tu pastatei, ne kloniosimės* DP 81_{40} ʽtedy wiedz ty Krolu, że twoich bogow nie chwalimy, i słupowi złotemu, ktoryś wystawił, kłaniać się nie będziemy’. Odpowiednik łot. gw. *pãsêt, pâsêt, -ẽju* ʽkarmić ponad miarę’, *pāst, pāšu, pāsu* ʽhodować, pielęgnować (drzewa owocowe); oszczędzać (pieniądze)’, zob. ME III, 190. Niejasne. Karaliūnas, *Balto-slavjanskij sbornik*, Moskva 1972, 281n. i Villanueva Svensson, *Balt* XLIV:1, 2009, 16 łączyli z het. *paḫḫs-* ʽchronić’ < pie. *peh$_2$-s-. Por. prymarne *peh$_2$- ʽchronić; paść’ w LIV^2 460 (tu brak wzmianki o lit. *pósėti*). ALEW 807 uznaje znaczenie ʽpielęgnować’ za punkt wyjścia dla przesuwki ku ʽchwalić, czcić’; opowiada się za pokrewieństwem ze scs. *pasti, pasǫ*, ros. *pastí, pasú* ʽpaść (bydło, owce)’. — Zdaniem LEW 640 morfem *pos-* jest alternantem morfemu *puos-*, jak w *púoselėti, -ju, -jau* ʽtroskliwie doglądać (słabego, chorego), pielęgnować, pieścić; hodować (zwierzęta, drzewa), piastować, wychowywać’ (ten czasownik nie ma zaświadczeń stlit.); war. *púosaloti* (vb. denom. od *púos-alas ʽdoglądanie, pielęgnacja’?). Jeśli zbliżenie *pos-* i *puos-* jest trafne, to pozostaje jeszcze wyjaśnić apofonię *ā : *ō (*pās- : *pōs-). — Drw. *stabų pósėjimas* DP ʽbałwochwalstwo’.

poskà, gen.sg. *põskos* 2 p.a. gw. 1. ʽdrewniane naczynie o prostych klepkach, szersze u góry, używane do przechowywania tłuszczu lub miodu, do kiszenia buraków’, 2. ʽnaczynie do bicia masła, maselnica’, war. *põskė* — zapoż. z błr. *fáska* ⇐ pol. *faska* (inaczej LEW 640: z pol.). — War. *s*-mobile: *sposkà*.

põsmas 1. ʽpasmo, motek nici’, 2. przen. ʽstrofa, zwrotka’, war. *põsmė* — zapoż. z błr. *pásmo, pásma* (SLA 174). Stąd też łot. *pāsma* a. *pãzma, pāsms* ʽpasmo nici w tkaninie’ (LEW 640). — Drw. *põsminis* ʽułożony w zwrotki (utwór)’. Vb. denom. *põsmikauti* ʽopowiadać, pleść, paplać’ — albo z neosuf. *-ikauti*, albo od zanikłego n. agt. *põsmikas. Por. *meilikáuti* ⇐ *meilìkis, tùpčikauti* ⇐ *tùpčikas*.

posnagà 2 p.a. gw. 1. ʽkopyto końskie’ (syn. *kanópa*), 2. ʽracica, tj. rozdwojone kopyto u bydła, kozy, owcy, świni’. War. *posnãgas*. Uchodzi za złożenie członów *pōs- (forma na wzdłużonym SO w stosunku do gr. arkad. πός ʽod, z, ku’, lit. *pàs* ʽu, przy’, łac. *post* ʽpo, za’) oraz *nagà* m.in. ʽkopyto’. Paralelne złożenie stanowi cs. *paz-nogŭtĭ* ʽὁπλή, kopyto, racica’ (*z-n* wskutek antycypacyjnej sonoryzacji *s-n*). Zob. LEW 640n. Jeśli tak, to trzeba uznać, że lit. *pos-* stoi na miejscu *puos- (podobnie jak prefiks *pró-* zam. *prúo- w *prósenis* itp.). — W części gwar w znaczeniu *posnagà* pojawia się forma *pusnagà* 2 p.a., war. *pùsnaga* a. *pùsnagė* 1 p.a. Jest to złożenie z *pus-* (do *pùsė* ʽpołowa’) i *nagà* ʽkopyto’. Określenie ʽpółkopyto’ odnosiło się z początku do ʽracicy’. — Gw. *snagà* ʽracica’, zwykle pl. *snãgos* przedstawia decompositum od *pus-nagà*, które zostało zinterpretowane na *pus-snaga.

postìlė 2 p.a. ʽpostylla, dzieło literackie zawierające objaśnienia i komentarze do Biblii; zbiór kazań tłumaczących ustępy z Ewangelii’ — zapoż. z nwn. *Postille* a. pol. *postylla* (⇐ łac. *post illa* [*verba*] ʽpo tych [słowach]’). — Stlit. *pastilia*: SD <pastila> «postyla, epistolarum sacrarum et euangeliorum liber» — zapoż. z pol. XVI w. *postylla, postyla*. SLA 160 niesłusznie odczytuje SD <pastila> jako [pastila]; por. SD <pantapla> ⇐ pol. *pantofla*. — Stlit. war. *postilà* 2 p.a., por. DP <postilla>, <postilloie> (Kudzinowski 1977, II, 128).

pòškėti, *póška, poškė́jo* ʽtrzeszczeć, trzaskać, grzmieć (o burzy); stukać, monotonnie uderzać, turkotać; strzelać’ — czas. na *-ėti* pochodzenia onomatopeicznego, por. interj. *pókš*,

pókšt — o odgłosie uderzenia, złamania, rozerwania; o wystrzale, wybuchu'. Paralele: *pokšéti* i *tratéti*, *treškéti*.

põtas przest. 'chrześniak' — zapoż. z prus.-lit. *pōt* (GL 104, Čepienė 143), por. nwn. *Pate* m. Zob. też *põdė*.

poterẽlius, *-iaus* SD «paciorki, na ktorych się modlą, koronka, precatirij globuli». Drw. na *-ėlius* od *põterius* (zob. *põteriai*). Kalkuje zdrobnienie stpol. *paciorki* m.pl. 'różaniec' ⇐ *pacierze* m.pl. ts. Por. *põteriai*.

põteriai, *-ių* m.pl. 1. 'pacierze, modlitwy mówione z pamięci' (*atkalbu poterius* SD «odmawiam pacierze»), 2. 'zapowiedzi, publiczne ogłoszenie w kościele o czyimś zamiarze zawarcia małżeństwa', 3. 'stypa z modlitwami za zmarłego', 4. 'różaniec; korale'. Stlit. war.: *põteris*, *-io* 'pacierz' (*Biau maki paterį bylati?* MŽ 10_{21} 'Czy umiesz mówić pacierz?'), *põterius* SD 1. «pacierz, oratio Dominica», 2. «korona, koronka, rożaniec abo rożany wianek, rosarium, salutationes Deiparæ». Zapoż. z pol. *pacierz*, *-a*, pl. *pacierze*, *-y* (SLA 174, LEW 641; ZS 41, 106 wskazywał jednak na błr. *pácery*, *-aŭ* jako formę źródłową). Slawizmem jest też łot. *pãtari* m.pl. 1. 'modlitwa' (war. *pātęri*), 2. 'nagana, reprymenda'. — Drw. *bepotẽris* 'bezbożnik' (dosł. 'ten, kto nie odmawia pacierza'), *bepotérninkas* ts. Vb. denom. *põteriauti* 'odmawiać pacierze, modlić się', też 'gderać, zrzędzić, utyskiwać', *užpõteriauti* 'zarabiać żebraniną'; *potẽryti*, *-iju*, *-ijau* 'mówić cicho, ledwo poruszając wargami', *užpotẽryti* 'zaplątać, zasupłać'; *põteriuoti* 'odmawiać pacierze'.

póti, *póju*, *pójau* gw. 'rozumieć, pojmować', *supóti* 'zrozumieć, pojąć', por. *Tu supojai jo kalbą, o aš nepóju*, t.y. *nesuprantu*. *Tamsta nesupósi, kur ana gyven*. Izolowane. Dotąd nie dyskutowane (brak w LEW). Z uwagi na prymarną strukturę chciałoby się widzieć tu czas. odziedziczony, należący do serii *góti*, *klóti*, *lóti*, *móti*, *stóti*, gdzie pierwiastkowe *o* < *ā wywodzi się z pie. $*ah_2C$ < $*eh_2C$. Warte rozważenia jest powiązanie z pwk. pie. $*(s)peh_2$- / $*(s)ph_2$- 'wyciągać', por. SZ gr. σπάω 'wyciągać, wydobywać; wciągać, wchłaniać, ssać; korzystać z czegoś, zaznać czegoś; pobierać, czerpać; brać, wywodzić, wyprowadzać coś z czegoś' < $*(s)ph_2$-i̯é-, SP orm. *hanem* 'wyciągam' < *pā-ne- (drw. od zanikłego aor. *pā-). Por. Beekes 2010, 1378. Znacz. etym. 'wyciągać' ⇒ przen. 'wyciągać wniosek' ⇒ 'zdawać sobie sprawę z czego, być świadomym czego' ⇒ 'rozumieć'.

póvas 'paw, Pavo cristatus' — zapoż. z pol. *paw* (LEW 642). War. gw. *póva* pochodzi natomiast z błr. *páva* (por. ZS 42). Co do akutu por. zapoż. *póras*, *rónas*, *špókas*. Łot. *pāvs*, *pāve* ⇐ śrdn. *pawe*, *pauwe* (Jordan 81).

põzas przest., gw. 'paz, wyżłobienie wzdłuż krawędzi (deski, belki), w które wchodzi kant drugiej części przedmiotu' — zapoż. z błr. *paz*, *-a*, pol. *paz*, *-u* (SLA 174, ZS 42, LEW 642). SD *pozas dėl suleidimo* «fuga, fugowanie w drzewie, w kamieniu dla spoienia». War. *bõzas*. — Vb. denom. *põzyti* a. *bõzyti* 'wyżłabiać, robić w czym pazy' ⇐ błr. *pázicь*. Por. SD: *poziju*, *ižpoziju*, *pozus darau* «fuguię, commissuras cauo», *ižpozytas* «laskowaty, lochowaty, striatus, canaliculatus».

pra- (1) prvb. złożeń czasownikowych, np. *võtį pradùrti* 'przekłuć wrzód', *dùrys pravìro* 'drzwi się rozwarły, otworzyły', *pro šãlį prabégti* 'przebiec mimo'. — (2) prefiks rzeczowników odczasownikowych, np. *prãkasas* 'przekop' ⇐ *prakàsti*, *prãnašas* 'prorok' ⇐ *pranèšti* (zob. też *pró-* I). — (3) prefiks intensyfikacji przymiotników, np. *pranaujỹs* 'całkiem nowy, nowiuteńki'. Prepozycja *pra-* ma odpowiednik w słowiańskim przyimku *pro* z acc. (strus. *pro*, czes. *pro*), jak też w praeverbium i prefiksie *pro-* (por. ros. *provestí* 'przeprowadzić', *provéritь* 'sprawdzić', *proróv* 'wyrwa', *prorók* 'prorok'). Praforma ie. *pro adv. 'naprzód, na przedzie, ku przodowi; przed', por. gr. πρό, myk. *po-ro* adv. 'z przody, naprzód', praep. 'przed czymś, przed (czasem)', łac. *pro* 'przed, wobec; za, zamiast, jako',

sti. *prá* ʻnaprzód, dalejʼ (z adi. ʻbardzo, wielceʼ); w roli prvb. lub prefiksu: łac. *pro-* (*profundō* ʻwylewać, rozlewaćʼ), scs. *pro-* (*proiti* ʻprzejść, przekroczyć; futuereʼ, *prozĭrěti* ʻprzejrzeć, przeniknąć wzrokiemʼ). Osobno zob. *pró-* I. Por. BSW 229, GJL III, § 755n., Derksen 2008, 420.

prabãjus, *-aus* SD «skobel, retinaculum forium» [ʻhaczyk u drzwi, o który wrzeciądz zakładająʼ, L.] — zapoż. z błr. *prabój, -ju* (SLA 174, LEW 642). Por. *pakãjus*, *razbãjus*.

prãbarščius, *-iaus* gw. ʻproboszcz, ksiądz (katolicki) zarządzający parafiąʼ — zapoż. z błr. gw. *próbaršč*, zob. LEW 642, ZS 95 (o wtórnym *-r-*), por. ESBM 10, 27. Por. zwrot *kai prãbarščius* ʻjak proboszczʼ — mówi się tak o kimś, kto wygląda grubo, będąc suto odzianym (ZS 43). Osobno zob. *prãbaščius*.

prãbaščius, *-iaus* gw. ʻproboszcz, ksiądz (katolicki) zarządzający parafiąʼ — zapoż. z błr. *próbašč, -a* ⇐ pol. *proboszcz, -a* (LEW 642). War. *prabõščius*. Łot. *pràvęsts* ʻproboszcz; najstarszy, zarządzającyʼ ⇐ śrdn. *pravest* (Jordan 83). Zob. też *prãbarščius* i *klebõnas*. — Drw. *prabaštẽlis*: *O senasis prabaštẽlis dar gyvas?* ʻA czy staruszek proboszcz jeszcze żyje?ʼ.

prãdai, *-ų* 2 p.a., *pradaĩ*, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. 1. ʻmąka a. ziarno służące doprawieniu pokarmu zwierzęcegoʼ (*Be pradų̃ kiaulių nenušersi*), 2. ʻomasta, okrasa, np. do kaszyʼ. Drw. na *-a-* od neoosn. *prad-*, która może mieć dwa źródła. Po pierwsze vb. cps. *pradúoti* ʻzaprawić potrawę, okrasićʼ (zob. *dúoti*), rozumiane *prad-úoti*, na wzór czasowników na *-uoti*. Po drugie sb. *prãdaras* ʻomastaʼ, rozumiane *prãd-aras*, na wzór rzeczowników o suf. *-aras* (*mãdaras*, *žãgaras*), por. *pãstas* ⇐ *pãstaras*.

pradalgė̃ 3 p.a. 1. ʻszerokość jednego zamachu kosy, pokosʼ, 2. ʻzboże, trawa leżące na polu wałem takiej szerokościʼ. War. *pradalgỹs* 3 p.a. Struktura *pra- -dalgė* (por. *dal̃gė* a. *dal̃gis* ʻkosaʼ) jest kalką rzeczownika błr. *pra-kós, -a* ʻpokos (zboża, trawy)ʼ, będącego sb. postvb. od *pra-kas-ícь* ʻskosić, ściąć kosąʼ. Język litewski nie zna utworzonego od *dalg-* ʻkosaʼ vb. denominativum †pra-dalg-yti, †pra-dalg-oti, które byłoby porównywalne ze słow. *kositi ⇐ *kosa, zwłaszcza zaś z błr. *prakasícь, -kašú*. — W gwarach wsch.-litewskich spotyka się zapożyczenie *prakãsas* ʻpokosʼ ⇐ błr. *prakós*, por. *Razmuša prakasùs ir, kaip pradžiūsta šienas, tai deda kupetosna* ʻRozrzucają pokosy [trawy], i jak siano przeschnie, to składają w kopkiʼ.

prãdaras I adi. ʻuchylony, niedomknięty, na wpół otwartyʼ (*prãdaras lángas*, *prãdaros dùrys*) — przymiotnik postwerbalny od vb. cps. *pradarýti* ʻuchylić (okno, drzwi)ʼ, zob. *darýti*. Paralela: *ùždaras* I.

prãdaras II sb. ʻokrasa, omasta, zaprawa do potrawyʼ — rzeczownik postwerbalny od vb. cps. *pradarýti* m.in. ʻzaprawić potrawęʼ, zob. *darýti*. Paralela: *ùždaras* II. Osobno zob. *prãdai* ʻokrasaʼ.

prãdėm adv. żm. ʻnatychmiast, z miejscaʼ, *tuo prãdėmu* adv. ʻciągle, bez ustankuʼ. Przysłówek z formantem *-m-* od neoosn. *pradė-*, wyabstrahowanej z vb. cps. *pradė́ti* ʻzacząć, począćʼ lub *prasidė́ti* ʻzacząć sięʼ. Paralele: *į́dėm*, *nuodėm(u)*, *perdẽm* oraz *ãpsukmu*.

pradė́ti, *prãdedu*, *pradė́jau* ʻrozpocząć, zacząć coʼ — jeden z drw. prewerbialnych czas. *dė́ti* ʻkłaśćʼ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʻkłaść naprzódʼ. Dawne prs. atematyczne, por. SD: *prademi* «poczynam co», *prademi kariaut* «harcuię» [ʻpotykać się, prowadzić utarczkę... w pojedynkę, odbywać harce przed bitwąʼ, SPXVI], *prademi vaidų* «zadzieram z kiem». Refl. *prasidė́ti*, *prasìdedu*, *prasidė́jau* 1. ʻzacząć się, rozpocząć sięʼ, 2. ʻzadawać się z kimśʼ, DP ʻpocząć się, zacząć się, dziać się, wszczynać sięʼ. Atematyczne: *prasidemi* SD[1] «zaczynam się, orior, procedo, concipior», SD «wynikam, erumpo, exorior, effloresco» (syn. *pasirodžiu*),

3 os. *pra-desti-si* MŽ ʽzaczyna się’, *Viena, jog visos žmonės nuodžiuose pradẽstis ir nuodžiuose gema* DP 461_{32} ʽJedna, iż się inni wszyscy ludzie w grzechach poczynają, i w grzechach się rodzą’, *pra-si-dest* SD «wszczyna się co». — Drw. *pradžià* (zob.). — Neoosn. *pradė-*: *pradėtìnis* ʽpoczątkowy, wykonywany na początku’, gram. ʽinchoatywny (o czasowniku)’, *pradė́tojas* przest. ʽinicjator, prekursor’, *pradėtojas karionės* SD «harcownik» [ʽwojownik walczący pojedynczo przed bitwą na oczach obu wojsk nieprzyjacielskich’, SPXVI], *pradėtùvės* f.pl. ʽpoczęstunek na rozpoczęcie prac polowych, np. żniw, kopania kartofli itp.; upominek wręczany przy tej okazji’. — Neoosn. *pradėj-*: *pradėjė́jas* ʽten, kto coś zapoczątkowuje, inicjator’ (NDŽ, brak w LKŽ), *pradėjimas* SD «początek; zaczęcie czego» (syn. *pradžia*). — Neoosn. *prasidėj-*: *prasidė́jimas* ʽrozpoczęcie, początek’, SD «poczęcie w żywocie» (por. *nusidė́jimas*).

pradievai, *-ų* m.pl. stlit. ʽjałmużna’: SD[1] *pradievų davimas* «jałmużna, stips, eleemosyna», *pradievų davėjas* «jałmużnik, eleemosynarius, benignus in egenes» [ʽrozdawca jałmużny’]. Z innych źródeł nieznane. Stoi w związku z *diẽvas* (zob.), ale szczegóły pozostają do wyjaśnienia.

prãdkai, *prãtkai, -ų* m.pl. stlit. ʽprzodkowie, praojcowie’ — zapoż. z pol. przest. *przodki, -ów,* sg. *przodek* (por. SLA 175, 177, LEW 643). — Stlit. *prẽdkai, -ų* m.pl. ʽprzodkowie’ ⇐ stbłr. *prédki* (por. ros. *prédok*, pl. *prédki*). Zob. ESBM 10, 28, 181. — N.B. W SD s.v. *przodek* figuruje *pirmasis giminėj* «auctor generis, sanguinis», zaś s.v. *przodkowie*: *senieji mūsų* «maiores, veteres, priores nostri».

praduõtkas przest., gw. ʽzadatek, zaliczka, zastaw dawany dla zabezpieczenia wykonania umowy’. SD <praduoktas>, recte <praduotkas> «zadatek, arrabo, arra, pignus». Por. *praduõtką dúoti* ʽdać zadatek na co’. *Sakramentas yra praduotkas garbingo prisikėlimo* ʽSakrament jest zadatkiem godnego zmartwychwstania’. Jest to drw. z suf. *-kas* od neoosn. *duot-*, którą wyabstrahowano z ptc. prt. pass. *pradúotas* od vb. cps. *pra-dúoti* m.in. ʽdać coś tytułem zadatku, zaliczki’. Paralele słowotwórcze: *pridẽtkas* ⇐ *pridė́tas*; *sandẽtkas* ⇐ *sudė́tas*, żm. *sándėtas* (GJL II, § 455); *pavýtkas* ⇐ *pavýtas*. — Pod wpływem odpowiednich form pol. *zadatek* i ros. *zadátok* doszło do zastąpienia członu °*duotkas* przez °*dotkas*, stąd war. *pradõtkas*, por. np. *Praduok slūginei pradotką* ʽDaj służącej zaliczkę’. Wariant ten jest zaświadczony od połowy XVIII w., por. *praduomi*, *duomi pradotką* w słowniku Ruhiga (1747). Nieco inaczej LEW 643. Zob. też *rañkpinigiai*.

pradžià 4, 2 p.a. ʽpoczątek, rozpoczęcie’, SD «początek; zaczęcie czego» (syn. *pradėjimas*). SD: *pradžia karionės* «harc» [ʽpotykanie się, starcie pojedynczych wojowników na oczach obu wojsk nieprzyjacielskich’, SPXVI], *pirma pradžia daiktų svieto* «żywioł, elementum» [ʽźródło, przyczyna każdej rzeczy’] (syn. *pirmapradė*). Drw. na *-i̯ā-* od neoosn. *prad-*, którą wyabstrahowano z formy *pradė́ti* w następstwie reanalizy vb. cps. *pra-dė́-ti* ʽzacząć’ lub *pra-si-dė́-ti* ʽzacząć się’, wzorującej się na czas. sekundarnych na *-ėti*. Paralele: *apýdžia*, *atidžià*, *nuodžià*. — Z innym suf.: *prãdas* ʽpoczątek, pierwocina, podstawa czego’. — Drw. *iš pàt pradžiõs* ʽod samego początku’, *iš pradžių̃* adv. ʽod początku, od nowa’, *pradìnis* ʽpoczątkowy’ (⇒ *pradìnė* ʽszkoła podstawowa’, ⇒ *pradinùkas* ʽuczeń pierwszych klas szkoły podstawowej, pierwszak’; *pradininkas* ʽten, który coś zapoczątkowuje, inicjator, prekursor’), *pradmẽ* neol. ʽstart, chwila lub miejsce rozpoczęcia wyścigów’, *pradmuõ* neol. ʽpierwiastek (chemiczny); zawiązek (rośliny); pierwociny czego, początek’ (*kalbótyros prãdmenys* ʽpodstawy językoznawstwa’), *pradžióvė* neol. ʽstan pierwotny’ (⇒ *pradžióvinis* ʽpierwotny’). — Cps. *pradžiãmokslis* ʽelementarz’ (por. *mókslas*), *pradžiaprãdis* ʽpierwotny, najbardziej pierwotny’ — złożenie tautologiczne (por. *sénsenis*), *pirmaprãdis* ʽpierwotny, początkowy’ (por. *pìrmas*); *pirmapradė* SD «żywioł, elementum», ⇒ *pirmapradis* SD «żywiołowy, elementalis, elementarius». Vb. denom. *pradáuti* stlit., gw. ʽzaczynać’. —

Nieuzasadniona jest hipoteza złożenia *pra-džià*, łącznie z rekonstrukcją II członu w postaci pie. *-d^hēh$_1$- (NIL 99) lub pie. *-d^hh$_1$-i̯ah$_2$ (Kabašinskaitė i Klingenschmitt, *Balt* XLI:2, 2006, 180). LEW 642n., s.v. *prãdas* nie odróżniał *prãdas* (*pradžià*), derywowanego od *pradė́ti*, od *prãdai* pochodzącego od *prãdaras* (zob. s.v.). To samo pomieszanie w ALEW 807.

prãgaras 1. ʿotchłań, głębina', 2. ʿpiekło', SD «otchłań piekielna, ostium orci; piekło, orcus, erebus, tartarus, infernus»[391], 3. ʿżarłok, nienasyceniec'. Stlit. *pragaraĩ* m.pl. ʿpiekło': *Nužengė ing pragarus* DK ʿZstąpił do piekieł'. War. *pragarà* 3 p.a. (por. *bõbštagara*, *žùgara*), *pregãras* 2 p.a. Osnowy lit. °*garas* i °*gara* przedstawiają alternanty na SO *gar-* ⇐ *ger-*, por. *gérti* ʿpić' (znacz. etym. ʿpochłaniać, połykać'). Model pie. *g^uorh$_3$-o- potwierdzają takie refleksy, jak gr. ἀνδροβόρος ʿpożerający ludzi', gr. hom. δημοβόρος ʿpożerający własność ludu' (epitet do βασιλεύς ʿkról'), wed. *ajagará-* m. ʿkozy pożerający — o wężu boa', aw. *aspōgara-* ʿjedzący konie', łac. *carnivorus* ʿmięsożerny'. Etymologiczne znaczenie wyrazu *prãgaras* można odtworzyć jako ʿrozdziawienie się do pożarcia (o zwierzęciu)'. Znacz. ʿotchłań piekielna, piekło' jest innowacją, jedną z wielu w zakresie terminologii chrześcijańskiej (por. Borowska 325 n.). Por. jeszcze rozwój znaczenia w *prarajà*. Zob. też LEW 148n., ALEW 808. — Drw. *pragarė́jis* (zob.), *pragarẽlė* 1. ʿmiejsce grząskie, błotniste, przez które trudno przejechać' (dosł. ʿpiekiełko'), 2. ʿkarczma' (n.m. *Pragarẽlė*), *pragarìnis* 1. ʿżarłoczny', 2. ʿpiekielny; trudny do zniesienia', sb. *pragarìnis* ʿdiabeł', *pragarinykai* m.pl. SD «piekielnicy, inferi» [ʿmieszkańcy piekła'], *pragariniñkas* ʿkto zamieszkuje w piekle; kto wszczyna piekło, kłótnik', *pragãris* 1. ʿżarłok', 2. ʿdiabeł' (por. *pragarìnis*), *prãgariškas* ʿpiekielny', *pragarmẽ* ʿprzepaść, głębia', *pragarùs* ʿżarłoczny'. Vb. denom. *pragarúoti* ʿwrzeszczeć, hałasować', *atpragarúoti* ʿodpokutować za winy'.

pragarė́jis DP ʿpiekielny', por. *Nesa man kloniosis visokias kelis, dangujėjų, žemėjėjų, ir pragarėjų arba pekl[oj]ėjų* DP 411$_{41}$ ʿAbowiem mnie się ukłoni wszelkie kolano, niebieskich, ziemskich, i piekielnych'. Przymiotnik ten został utworzony od formy loc.sg. *pragarè*, *prãgare* ʿw piekle' za pomocą neosuf. *-ėjis*, który wyabstrahowano w typie *dienojė́jis* (zob.). Paralele: *dangujė́jis*, *peklojė́jis*.

praìrkas gw. ʿrozporek w spodniach, sukni, płaszczu' (rozcięcie zrobione przez krawca dla wygody przy ubieraniu się) — dewerbalny rzeczownik na *-kas* od osnowy *prair-*, to od vb. cps. *pra-ìr-ti* ʿrozpruć się' (zob. *ìrti* II ʿpruć się, pękać, rozpadać się'). Paralele słowotwórcze: *pridur̃kas* ʿcoś dosztukowanego, coś doszytego' ⇐ *pri-dùr-ti*; *pérėskas* ʿsmakołyk' ⇐ *pér-si-ės-ti*. — War. sufiksalny: *prairìkas* ʿrozcięcie, rozporek' (m.in. u Chylińskiego). — LKŽ X, 504 wymienia ponadto warianty *praíerkas* (m.in. SD <praierkas> «rospor, scissura»), *praíerka* a. *praierkà* oraz *praiẽrškas*. Wspólny im wokalizm pierwiastkowy *-ier-* jest problematyczny w świetle faktu, że w rodzinie *ìrti* II alternant na st. pełnym przybiera formę *ar-* (zob. *ardýti*), nie zaś †ier-. Twierdzenie LEW 122 (s.v. *érkė*), jakoby *-ier-* pozostawało w ʿsekundarnej apofonii' z *-ir-* formy *ìrti* nie ma pokrycia w materiale; polega na bezkrytycznym powtórzeniu ujęcia Leskiena 1884, 329, który pierwszy zestawił *prajėrkà* [sic] z *ìrti*. Kwestia wariantów z *-ier-* (*-jėr-*) czeka więc nadal na wyjaśnienie. — Zapoż. lit. w błr. gw. *prajérx* ʿrozcięcie w koszuli, w bucie', *prajerak* ʿrozcięcie w koszuli albo spódnicy', stąd pol. gw. *przejerek* ts., por. Laučjute 49. Tymczasem ESBM 9, 335, 361 objaśnia błr. *prajérx* jako metatetyczny wariant do *praréx* ʿrozcięcie w odzieży' (por. strus. *prorěxa*), od *prarézacь* ʿprzeciąć, rozciąć'.

prajẽvas 1. stlit. ʿcud', por. *O jog nepažįsta nieko kito, tiektai falšų, o vylių, o melus,*

[391] Co do znaczenia ʿotchłań, piekło' por. *pragorẽ* (Borowska 325 n.), jak również pol. *czeluść* ʿwielki otwór, głębia' (*czeluście piekielne*) wobec stpol. *czeluść* ʿszczęka' i ʿprzestrzeń między szczękami, paszcza' (scs. *čeljustĭ* ʿszczęka').

todrinag bliuznija visus prajėvus, kuriuos Dievas daro per šventuosius savus DP 371$_{21}$ ʻA iż nie znają niczego inszego, jedno fałsz a zdradę, a kłamstwo, przetoż bluźnią wszytkie cuda, ktore Bog sprawuje przez święte swoje’, 2. gw. ʻzjawa, upiór, straszydło’ (*Vėlai važiuojant per miškąą, pasirodo prajė̃vai*). Ze zmianą rodzaju zapożyczone ze stbłr. *projáva*, błr. *prajáva*, *-y*, por. SLA 175, LEW 194 (s.v. *jévaidas*). Zob. też *jévaidas*, *jévytis*. — Forma rodzaju żeńskiego w SD *prajėvos* f.pl. «cud, miraculum, prodigium, portentum, monstrum» (syn. *žinklas*, *stebuklas*). — War. *prajõvas* m.in. DP, por. *Mes jiemus pigai parodyt galime, kaip patie žino, kokius Viešpats Dievas prajovus rodė Bažnyčioj Popiežiaus* DP 19$_{53}$ ʻMyć im łacno pokazać możemy, jako sami wiedzą, jakie P. Bog cuda okazował w Kościele Papieskim’. — Drw. *prajėvingas* SD «cudowny, monstrosus, prodigiosus, miraculosus» (syn. *stebuklingas*, *žinklingas*).

prãkaitas ʻpot’ — sb. postvb. od *prakaĩsti*, *-kaitaũ* ʻprzegrzać się, spocić się’ (zob. *kaĩsti*). Nawiązanie w stpr. *en prakāisnan* ʻw pocie’ < *prakais-snā-, drw. od vb. *prakaisti. — Vb. denom. *prakaitáuti* a. *prãkaitauti* ʻpocić się’ (*o kruvingai prakaitava* PK 160$_7$ ʻa krwawie się pocił’), *prakaitúoti* ʻpocić się, pracować w pocie czoła, ze wszystkich sił; skraplać na sobie wilgoć (o serze, ścianach, szybie)’ (⇒ *prakaitúotas* ʻspocony’), refl. *išsiprakaitaut* SD «wypocić się».

prakãpas gw. 1. ʻchciwiec’, 2. ʻchudzielec’. Niejasne. Może w związku z *kap-* jak w czas. *kàptelėti* ʻnagle chwycić, capnąć, porwać, ukraść; złapać dziobem, dziobnąć, ugodzić czym; zjeść trochę, przekąsić’, utworzonym od interi. *kàpt* ʻcap!’ — o nagłym schwytaniu kogo, czego’ (por. *Kàpt ir pagavo katinas pelę*. *Kàpt ir nutvėriau*).

prãkartas 1. ʻżłób, jasła’, SD «żłob», 2. gw. ʻwyciosane z okrąglaka koryto do pojenia zwierząt’, SD «koryto» (syn. *lovys*), 3. stlit. ʻdrewniana rynna wodociągu’. Nawiązanie stpr. *pracartis* EV ʻkoryto, Troc [Trog]’ (obok *pocorto* EV ʻpróg, Swelle [Schwelle]’ < *pa-karta). Dewerbalne abstractum z suf. *-a-* i SO *kart-* ⇐ *kert-* od vb. cps. *pràkertu*, *-kir̃sti* ʻrąbiąc zrobić wcięcie, dziurę; wyrąbać, np. przerębel; przedziobać’. Znacz. etym. ʻprzedmiot wyciosany z pnia’. Por. LEW 258. Zapoż. lit. w pol. gw. *przekort* ʻsąsiek do przechowywania zboża wydłubany w jednym pniu drzewa’ (Zdancewicz 347). — Drw. *prakartėlis* SD «korytko». — Z innymi suf.: *prakartė̃* ʻżłób, jasła’, *prakartìs* f. ts.

prãkė przest. ʻkupiectwo, handel’ (war. *prakė̃*, *prakia*) — formacja dewerbalna na SO *prak-* ⇐ *prek-*, por. *pir̃kti* ʻkupować’. War. *prẽkė* (zob.). Z innym suf.: *paprakaĩ* m.pl. ʻłapówki’ (war. *paparkaĩ*). — Drw. *prakìjas* a. *prakiejus* przest. ʻkupiec’ (⇒ adi. *prakìjiškas* ʻkupiecki’). Vb. denom. *prakáuti* przest. ʻkupczyć czym, handlować; targować się’, ⇒ *prakãvimas* ʻkupczenie’.

prakė̃ 4 p.a. gw. ʻpowód, okazja do czego’, np. *Važiuočia miestan, ale nėra prakė̃s* ʻPojechałbym do miasta, ale nie ma okazji’. *Anas tiktai prakė̃s ieško prie manęs priskabint* ʻOn tylko szuka powodu, żeby się do mnie przyczepić’. War. *prãkė*. Zapewne z dyferencjacji znaczeniowej względem *prãkė* ʻhandel’ (zob. s.v.), ale szczegóły wymagają badania.

prãkeršas, *-à* 3 p.a. ʻukośny, skośny’, *prakeršaĩ* adv. ʻnie po kolei, coś przeskakując; na krzyż; na ukos, ukośnie’, *prakeŕšiai* adv. ʻpochyło; na krzyż’, *prakeršuĩ* adv. ʻna wylot’, *prakeršùs* ʻpochyły’. Dotąd bez etymologii. Zapewne ze zmianą *rs* > *rš* (por. *kéršas*) i *s*-mobile do *ker̃sas* / *sker̃sas* ʻpoprzeczny’ (zob. s.v.).

prakiẽras c. gw. ʻktoś chytry, obłudny, podstępny’, por. *Prakieras pilnas kytrumo, iš kito vis išgaudinėja*. *Jau te yr kokia prakieras, turi kokią žolę* [*pritraukti berniokams*] — zapoż. z pol. przest. *przechera* m.in. ʻczłowiek przewrotny, krętacz, chytry; szalbierz, oszust, obłudnik’ (SW V, 30). Lit. *pra-* za pol. *prze-* może być wzorowane na *prakýra* c. ʻczłowiek natrętny, dokuczliwy, nieznośny’. Lit. *ie* ukazuje się na miejscu słow. *e* również w *aptiekà*,

kliẽrikas, *sliẽsorius*. Brak w LEW. LKŽ X, 515 nie zaznacza obcości tego wyrazu i uważa go za wariant apofoniczny do *prakirà* ʽten, co drwi, szydzi z kogo’, niby *kier-* ⇐ *kir-* (zob. *kìrinti*). Jednak różnica znaczenia staje temu na przeszkodzie.

prakléntas, *-a* 1 p.a., *prakleñtas*, *-à* 4 p.a. gw. ʽokropny, obmierzły, nie do zniesienia’ — zapoż. z pol. *przeklęty* ʽzasługujący na przekleństwa’. War. *praklémtas* (por. *šim̃tas* < *šintas). Drw. *praklentaĩ* adv. ʽbardzo’: *Praklentaĩ daug rugių šiemet* ʽBardzo dużo żyta w tym roku’. Por. *klė́tas* ⇐ *praklėtas (zapoż. z błr. *prakljáty*).

prakõpnė, *prakopnẽ* gw. 1. ʽmiejsce niezarosłe w zbożu’, 2. ʽmiejsce wyżej położone, gdzie wiosną śnieg najszybciej taje’, 3. ʽodstęp, odległość’, 4. ʽwolny czas’, 5. ʽdziura na drodze’. War. *prakopnià*. Z innym suf.: *prakõpė* ʽprześwit między chmurami; dziura na drodze’. Formalnie *kop-* przedstawia WSO *kāp- do *kap-*. Alternant *kap-* znajdujemy w syn. *prakapìmas* 1. ʽmiejsce wyżej położone na polu, gdzie najszybciej taje śnieg’, 2. ʽkawałek nieobsianego pola’ (*Šmotelis neužsėtas žemės tarp dirvos užsėtos vadinas prakapìmas, arba sėbiržė*), 3. ʽokazja do pobycia w gościnie’ (*Būk ramus, po Kalėdų atsiras prakapimų: vestuvės, kas...*). Dalszy wywód niejasny. Może do *kàpti* ʽpowoli rąbać (chrust, gałęzie)’. Znacz. etym. ʽodcinek’?

prakūda, *prakuda* stlit. ʽszkoda, strata, uszczerbek’ (*tau iš ta prakudas nebus* WP) — zapoż. ze stbłr. *prokuda*, por. błr. *prakúda*, *-y*. Zob. SLA 175, REW II, 440, ESBM 9, 345, ALEW 808.

prãmetalas gw. ʽtłuszcz, mleko, mak, cebula lub przyprawy korzenne dodawane do potraw, omasta, okrasa, zaprawa’, SD «okrasa; przyprawa potraw, condimentum cibi vilis» (syn. *ažutrinimas*) — dewerbalny rzeczownik na *-alas* od vb. cps. *pramèsti* m.in. ʽokrasić potrawę’ (zob. *mèsti*), SD *prametu*, *ažutrinu viralų* «okrasić potrawę, vngo, condio olus». War. gw. *prãmatalas* (*Aguonų pienas — pasnyko pramatalas*). Suf. *-alas* jest charakterystyczny dla nazw pożywienia, por. *mir̃kalas* ʽpolewka, sos’, *pãdažalas* ʽsos’, *riebalaĩ* ʽtłuszcz’ (GJL II, § 177). — Drw. *pramestas* SD «okraszony, vnctus», *nepramestas* SD «nieprzyprawny, inconditus» (syn. *neažutrintas*).

pramogà 3 p.a. ʽrozrywka, zabawa’ (war. *prãmoga* 1 p.a.) — dewerbalne abstractum na *-ā-* od vb. cps. *pra-si-mãginti* ʽzabawić się, rozerwać się’ (zob. *magė́ti*). WSO *mog-* < *māg- jak np. w *mãgmogis* ʽprzyjemność’. Zob. też *mógautis*. — Drw. *pramogẽlė* ʽuciecha’, *pramogìnis* ʽrozrywkowy’. Vb. denom. *pramogáuti* ʽbawić się, weselić się’.

prãmonė 1. ʽprzemysł, industria’, 2. ʽrzemiosło’ (*Namų pramonė verstis*), 3. ʽwymysł, bzdura’, 4. ʽnowa rzecz, wynalazek’, 5. ʽuciecha, zabawa, rozrywka’. Stlit. <pramania> DP ʽwymysł, wynalazek, zabobon’, SD «przemyślanie o czym; sztuka, fortel; sztuka żołnierska; wymysł, wymyślona rzecz» — abstractum z suf. *-ė-* i WSO *mān- ⇐ *man-* od vb. cps. *pra-manýti* ʽwymyślać, zmyślać’, DP ʽwymyślić, myślić, poczytać’. Zob. *manýti* i *príemonė*. Nie można wykluczyć kalki słowotwórczej z pol. *przemysł* przest. ʽpomysłowość, spryt, przemyślność’ ⇐ *przemyślić* ʽzastanowić się, rozważyć’. — Drw. *pramonẽlė* ʽzabawa, uciecha’ (syn. *pramogà*, *pramogẽlė*), *prãmonininkas* ʽprzemysłowiec’, *pramonìnis* ʽprzemysłowy’.

prãnašas ʽprorok, zwiastun’, SD «prorok», propheta, æ, vates sanctus»[392] — nomen agentis z suf. *-a-* i SO *naš-* ⇐ *neš-*, por. vb. cps. *pranèšti* stlit. ʽprzepowiedzieć, odsłonić przyszłość’, SD *pranešu* «przepowiadam co przyszłego, prorokuię» (znacz. prymarne ʽprzenoszę, przekładam’). Inne formacje z alternantem *naš-* wymieniono s.v. *našà*. Zob. też

[392] Nie jest jasne, dlaczego w SD wyraz *pranašas* ukazuje się również s.v. *przerwa, abruptum* [ʽprzepaść, otchłań’, SPXVI].

ALEW 809. Por. *prãrakas*. — Drw. *pranašaĩ* m.pl. gw. ʻswaty, swatanie’ (*atvažiúoja pranašuõsun* ʻprzyjeżdżają w swaty’), *pranašė́ja* SD «prorokini, prophetis, idis, vates fæminea» (SD[1] *pranašinė*), *pranašienė* BRB ts. (liter. *prãnašė*), *pranašìngas* ʻproroczy’, *pranašỹstė* ʻproroctwo, przepowiednia’, *prãnašiškas* ʻproroczy’ (*prãnašiški žõdžiai* m.pl. ʻprorocze słowa’). Vb. denom. *pranašáuti* ʻprorokować’, ⇒ *pranašãvimas* ʻprorokowanie, proroctwo’.

pranašùs, *-ì* 4 p.a. ʻgórujący nad kim, przewyższający’ — drw. na SO *-naš-* od vb. cps. *pranèšti* ʻprzewyższyć, prześcignąć’ (por. *nèšti*). — Drw. *pranašùmas* ʻprzewaga, wyższość’.

prantùs, *-ì* 4 p.a. ʻpojętny, bystry, inteligentny’ (zwykle o dziecku), war. z suf. *-nus*: *prantnùs* ts. Drw. od neopwk. *prant-*, wyabstrahowanego z prs. infig. *prantù* do *pràsti* m.in. ʻpojmować, rozumieć’ (por. syn. *praslùs*). Z innym suf.: *suprantingas*: SD[1] <supruntingas> «poradny, prudens, sapiens». — Vb. denom. *prántauti* ʻsnuć domysły, zgadywać’, *prantavóti* ʻwypytywać, wydobywać z kogoś informacje (natrętnie, podstępnie); badać, wypróbowywać’.

praparčius, *-iaus* stlit. ʻchorągiew, sztandar’ (Bretkun) — zapoż. ze stbłr. *praporecь, -rca*, pol. *proporzec, -rca* (SLA 175, LEW 645; pominięte w ALEW). — Gw. *paparÞtis*, *papártis*, *-čio* ʻchorągiew, zwykle kościelna’ pochodzi z dysymilacyjnego zaniku *r* w formie *prapartis, *-čio, por. LEW, *l.c.*

prarajà 3 p.a. 1. ʻotchłań, przepaść’, 2. żm. ʻbłotniste, grząskie miejsce’, 3. ʻokno na bagnie’ (*Arti prarajõs nei daeit negalima, ba labai siūbuoja, rodos, kad imsi ir nugarmėsi*). Nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *raj-V* ⇐ *rij-V*, por. *rýti* ʻłykać, chłonąć’, prt. *rijaũ*, zwł. *prarýti* ʻpołknąć, pochłonąć’. Znacz. etym. ʻpochłanianie, wciąganie w siebie’. Paralele apofoniczne: *atrajà* ʻżujka’ ⇐ *atrýti*; *ãtlaja* ʻmielizna’ ⇐ *atlýti*; *vajà* ʻwygon’ ⇐ *výti*.

prãrakas stlit. ʻprorok, zwiastun’ — zapoż. z pol. *prorok*. Fem. *prarakinė* ⇐ pol. *prorokini* (war. *prarakainė, prarakienė*). Zob. SLA 176, LEW 645, ALEW 809. — Drw. *prarakiškas* BRB ʻproroczy’. Vb. denom. *prarakáuti* ʻprzepowiadać przyszłość’ — zapoż. z pol. *prorokować*. Por. rodzimy syn. *prãnašas*.

prãskalas ʻkij z rozszczepionym i rozwartym końcem, używany do łapania żmij’, pl. *praskalaĩ* ʻdrzazgi na podpałkę’ — drw. na SO *-skal-* od vb. cps. *praskélti* ʻrozszczepić drewno’. Paralele s.v. *skalà*. W tymże znaczeniu formy na SZ *skil-*: *prãskilas, praskilà*.

prasmė̃ ʻsens, znaczenie, celowość’ — abstractum na *-mė* od neopwk. *pras-* ⇐ *pràsti* m.in. ʻusiłować pojąć, ogarnąć rozumem’, *supràsti* ʻzrozumieć, pojąć’. Paralele: *bausmė̃* ⇐ *baũs(ti)*; *drausmė̃* ⇐ *draũs(ti)*; *grėsmė̃* ⇐ *grė̃s(ti)*, por. Smoczyński, *ALL* 49, 2003, 114. — Drw. *prasmìngas* ʻsensowny, mający sens’, *prasmìnis* ʻznaczeniowy, semantyczny’.

prãstas, *-à* 1. ʻprosty, zwykły, zwyczajny, pospolity’, 2. ʻmarny, lichy, mizerny, podły’ — zapoż. z błr. *prósty*; stąd też łot. *prasts*. Zob. SLA 176, LEW 645, ALEW 810. Pod względem znaczeniowym weszło ono w styczność z derywatami od rodzimego czas. *pràsti*, takimi jak *į̃prastas* i *pàprastas* (zob.). — Drw. *apýprastis* ʻdość prosty, pospolity, mierny’, *póprastis* ʻdość marny’, *prãsčias, -ià* (war. do *prãstas*, por. *kur̃čias, slãpčias, stãčias*), ⇒ *prasčiõkas* ʻczłowiek prosty, niewykształcony, prostak’, *prasčiùkas* ts., *prasčiū̃gas, -ė* ʻzwykły, pospolity (o pszczołach, gruszach)’, *prastybė* SD[1] «prostość, prostota, simplicitas, inertia», *prastóvė* ʻmarne położenie; miejsce nieżyzne’, *prastuõlis* ʻprostak’, *prastúomenė* coll. ʻprości ludzie, lud’ (por. *didúomenė*). Cps. *prastýmetis*, *prãst-* ʻrok nieurodzaju’ (por. *mẽtai*), *prastnãgis* ʻniedołęga’ (por. *nagà*). Vb. denom. *prastė́ti* ʻpogarszać się, marnieć’, *suprãstinti* ʻuprościć; pogorszyć; skrócić’, *prastúoti* ʻmarnie jeść na przednówku (potrawy bez mięsa, tłuszczu)’.

pràsti, *prantù*, *prataũ* 1. ʽprzyzwyczajać się, nawykać’, 2. ʽusiłować pojąć, ogarnąć rozumem’, 3. ʽrozumieć; umieć co, potrafić’, 4. impers. ʽbyć widocznym’ (*Jis serga, bet ant jo nieko nepràst*). Cps. *įpràsti* ʽprzyzwyczaić się, przywyknąć’, *nupràsti* ʽodzwyczaić się, odwyknąć’, *papràsti* ʽprzystosować się do okoliczności, przyzwyczaić się’, *papruntu* SD «nakładam się czego, asuesco, consuesco» (syn. *pajunkstu*), *pripràsti* ʽprzywyknąć, przyzwyczaić się’, *supràsti* (zob.), *užpràsti* ʽodzwyczaić się’. Odpowiedniki bałt.: łot. *prast*, *prùotu*, *pratu* ʽrozumieć, pojąć, spostrzec’, stpr. *issprestun* ʽzrozumieć’ < *is-prast-, *poprestemmai* 1 pl. prs. ʽczujemy, poczuwamy się (do grzechu)’ < *pa-prasta-mai. — Z uwagi na wokalizm *a* prs. *pra-n-tù* może być formacją z pochodzenia denominatywną, od nomen na SO *prat-. Trudne. Może do pie. *pret- ʽpoznawać, rozumieć’, por. goc. *fraþjan* ʽrozumieć’, toch. B *eprete* ʽodważny’, toch. A *pratim* ʽpostanowienie, decyzja’. Por. BSW 230, LEW 646; LIV[2] 493 (zaopatruje *pret- ʽerkennen’ znakiem zapytania). Brak w bałtyckim form na SE przypomina takie wypadki, jak lit. *ràsti*, *tàpti*. Zob. też ALEW 811, gdzie dyskutuje się praformę *preh$_1$t-. — Drw. *prãtinti* (zob.), nomina: *pratýbos* f.pl. ʽćwiczenia’, *pratìmas* ʽćwiczenie’, *įpratìmas* ʽnawyk, zwyczaj’ (syn. *į́protis*), *pripratìmas* ʽnawyk, przyzwyczajenie’. — Neopwk. *pras-* (⇐ *pràsti*): *atprasdýti* ʽodzwyczaić się, odwyknąć’, *priprasdinė́ti* ʽprzyzwyczajać się, przywykać’, nomina: *į̃prastas* ʽzwykły, stały’, *nesuprastinas* SD «niepoiętny, niepoięty, incomprehensibilis, imperceptus...», *pàprastas* a. *pãprastas* ʽzwyczajny, zwykły, prosty, pospolity; łatwy’, *praslùs* ʽpojętny, bystry (o dziecku)’, *prasmà* ʽzdolność do czego, umiejętność’, *prasmė̃* (zob.), *prastìs* f. ʽrozum, rozsądek’. Por. stpr. *isspresnan* acc.sg. ʽrozum’ < *isprasnan < *isprat-snā-. — WSO *prot-* < *prāt-: *prõtas* (zob.), *paprotỹs* (zob.).

prastỹrė stlit. ʽprześcieradło’. Z innym suf.: *prastyrià* 2 p.a. stlit. ʽpłótno, prześcieradło; całun’, gw. ʽobrus’, SD «prześcieradło, linteum, sindon, linteamen». Zapoż. ze stbłr. *prostira* ‘kawał tkaniny, prześcieradło’ (SLA 176 podał błędnie †prostirja; powtórzył to LKŽ X, 559). Por. ESBM 10, 37, gdzie odnotowano brak refleksu błr. †prascira (por. błr. liter. *prasciná* ʽprześcieradło’, *prascirádla* ts.). War. *prastyrà* lub pl.t. *prastyros* (pl.), *prastyris* m.

prastotojas SD «grzesznik» — drw. od neoosn. *prasto-*, którą wyabstrahowano z vb. cps. *prastóti* m.in. ʽzgrzeszyć’. Jeden z rzadkich wypadków sufigowania *-tojas* wprost do pierwiastka (por. *artójas*, *užjotojas*). — Syn. *prastojėjas* SD[1] «grzesznik», od neoosn. *prastoj-* ⇐ *prastóju* SD «grzeszę». Zob. też *nusidė́ti*.

prašýti, *prašaũ*, *prašiaũ* 1. ʽprosić o co’ (*Prãšo nèt su ãšaromis*), 2. ʽzapraszać, np. na wesele’, 3. ʽzachęcać (do jedzenia, picia)’, 4. ʽżądać, np. zapłaty’, *atprašýti* ʽuprosić (żeby czegoś nie robiono)’, *įprašýti* ʽzaprosić do wejścia (do domu, pokoju)’, *suprašýti* ʽsprosić (wielu gości)’, *užprašýti* ʽzawczasu poprosić, zamówić, zaprosić; zachęcać (do jedzenia, picia)’. Refl. *atsiprašýti* ʽprzeprosić, prosić o wybaczenie’; war. dzukski *atiprašýti* (por. *tibùliai* s.v. *cibùlis*). Odpowiedniki bsł.: łot. *prasît*, *-u* (*-ĩju*), *-ĩju* ʽpytać, pytać się o co, żądać’ oraz psł. *prositi ʽprosić’, por. scs. *prositi*, *prošǫ* ʽprosić; żądać, wymagać’ (*isprositi* ʽwyprosić’, *vŭprositi* ʽspytać’, *vŭsprositi* ʽpoprosić’), ros. *prosítь*, *prošú* ʽprosić, zapraszać; żądać’, czes. *prosit*, *prosím* ʽprosić’, gw. ʽżebrać’, pol. *prosić*, *-szę*. Jest to refleks iteratywu pbsł. *praš-ī- ⇐ pie. *prok̑-éi̯e-. Por. BSW 216, LEW 647, REW II, 442n., LIV[2] 490, ALEW 812. Na temat form SE *preš-, SZ *pirš-* < pie. *prek̑-, *pr̥k̑- zob. *pir̃šti*. W zakresie stopnia *o*, pie. *prok̑-, por. łac. *prociō*, *-ere* ʽubiegać się o rękę kobiety’, *procus*, *-ī* m. ʽzalotnik’ (SE *precor*, *-āri* ʽprosić, modlić się’). — Drw. *prašinė́ti* iter. ʽprosić, zwracać się często z prośbą’, nomina: *prašinỹs* ʽrzecz (sprawa), o którą się prosi’, *prašnùs* a. *prašùs* ʽkto natrętnie prosi’. — Neoosn. *prašy-*: *prašýdintis* ʽdać się prosić’ (*Nereik prašýdintis — padaviau, ir valgyk!*), *prãšymas* ʽprośba, proszenie o co’, *malónės prãšymas* ʽprośba o ułaskawienie’, *prašýtinės* f.pl. ʽpoczęstunek, gościna tylko dla zaproszonych’. — WSO *prāš-: scs. *povŭprašati*

ʽzapytywać’, *vŭprašati* ʽrozpytywać się, badać’, *uprašanije* ʽpytanie się, zapytywanie’. Brak odpowiednika bałt. z *prāš-.

prãšmatas ʽobfitość, nadmiar, zbytek, przepych’. Bez dobrej etymologii. Sugerowano onomatopeiczną motywację osnowy *prašm-*, por. interi. *prašmė́kš(t)* — o szybkim przejściu, przemknięciu, śmignięciu, *prašmýkš(t)* ts., też o przekłuciu, przeszyciu (zob. LEW 647). — Drw. *prašmatnùs* ʽwytworny, szykowny, wykwintny; piękny, świetny, wspaniały’, *prãšmatu* adv. ʽza dużo, ponad miarę, bardzo, nader, zbyt’. — War. *-šmot-* w SD: *prašmotas* «nadmiarz, redundantia, superfluitas, exsuperatio» (syn. *prabingimas, prabunga, per daugi*), *su prašmotu* adv. «nazbyt» (syn. *prabinktai*), *prašmotingas* «zbyteczny, bezmierny» (syn. *prabingėtas*).

pratėgà 2 p.a. gw. 1. ʽrzemień, którym szewc przypasuje sobie robotę do kolana, tzw. pocięgiel’ (por. syn. *patėgà*), 2. ʽdwie pary koni, zaprzężone jedna za drugą’: *Seniau ponai važiuodavo pratẽgoj. Pratẽgo[je] pasikinkęs ketvertą arklių.* Zapoż. z błr. *pracjáh, -u* ʽrozciągnięcie’ (por. *pracjáhvacь* : ros. *protjagatь* ʽrozciągać’). Zob. też LEW 648. — Z inną budową: *pratẽgė* 1. ʽwolne miejsce wewnątrz czegoś, przedział, odstęp’, 2. ʽprześwit między chmurami’, 3. ʽpolana w lesie’. — *pratẽgis* ʽszereg, rząd’. — *pratẽgui* adv.: *arkliùs pratẽgui kinkýti* ʽzaprzęgać konie jeden za drugim, para za parą’ (w czwórki, w szóstki). War. *pratẽgiu, pratẽgiui, pratẽgium, pratẽgmai, pratẽgmais, pratẽgmu, pratẽgu, pratẽgui* a. *pratėguĩ*.

prãtiesas przest. ʽmaszt żagla’: SD *pratiesas eldijos vytinės* «maszt» [dosł. ʽmaszt na szkucie’], *vidus pratieso* «masztu srzodek», *viršus pratieso arba skylė* «masztowy wierzch abo dziura». Formacja postwerbalna od *pratiẽsti* ʽprzeciągnąć’ (zob. *tiẽsti*). — Drw. *prãtiesinė* ʽbom’, SD *pratiesinė skersa* «masztowy drąg poprzeczny». SLA 176, s.v. *pratesas* niesłusznie dopatrywał się tu slawizmu.

prãtinti, *prãtinu*, *prãtinau* ʽprzyzwyczajać kogo do czego, przyuczać’, DP ʽnakładać’ — causativum na *-inti* do *pràsti*, *į̇pràsti* ʽprzyzwyczaić się, przywyknąć’. Refl. *prãtintis* ʽprzyzwyczajać się’ (*Nesiprãtink rūkýti*), DP ʽzwyczaić się’, *į̇siprãtinti* ʽprzyuczyć się’. Por. *kãkinti*, *rãginti*, *žãdinti*. — Drw. *neišpratintas* SD «niećwiczony; niewyćwiczony; młodzik w czym niewprawny», *pratintojas* SD «ćwiczyciel, exercitator, exercitor», *pratintojas arklių, žirgų* SD «kawalkator, equiso, equorum domitor, exercitator» [ʽujeżdżacz koni’, SŁXVI].

praũsti, *prausiù*, *prausiaũ* 1. ʽmyć, obmywać (twarz, ciało), kąpać’ (*prausiu vaikų* SD «kąpię dziecię»), 2. ʽczyścić zgrzebłem (konia)’, 3. ʽganić, strofować’, cps. *apipraũsti* ʽobmyć’, *papraũsti* ʽumyć (ręce, nogi)’, *išpraũsti* m.in. ʽwyćwiczyć; odkarmić, odżywić’, *prapraũsti* ʽprzemyć (oczy)’, przen. ʽnabrać ogłady (o wieśniaku, który pobył trochę w mieście)’. Refl. *praũstis* ʽmyć się’, *prausiuosi* SD «myię się» (syn. *mazgojuosi*, *periuosi*), *pasipraũsti* ʽumyć się, umyć sobie (ręce, nogi)’. Odpowiednik łot. *praũstiês, -šuôs, -suôs* ʽrosnąć i mocnieć (o zwierzętach domowych i roślinach)’. Czas. quasiprymarny, oparty na prs. iter. *prausiu do *prausyti (pie. *prou̯s-éi̯e-). Formalnie *praus-* stanowi formę SO do zanikłego w bałtyckim alternantu na SE *pri̯au̯s- < pie. *preu̯s- ʽpolewać, spryskiwać wodą’ (IEW 809, LIV² 493n.). Por. lit. gw. *priaũstis* ʽmyć się’ (Karaliūnas 1987, 21), *priáusėti* ʽkichać’ oraz pgerm. *freus-a- ʽmarznąć, zamarzać’ ⇐ ʽspryskiwać (zimną) wodą’, por. stisl. *frjósa*, stang. *frēosan*, stwn. *friosan*, nwn. *frieren* (Kluge-Seebold 232, Kroonen 2013, 154). SZ wed. *pruṣṇuvánti* ʽpryskają, kropią’. — Drw. *praũsdinti* ʽumyć komu co, np. twarz dziecku’, *atprausdýti* ʽspowodować odmycie’ (*Anos* [tokios žolės] *labai atpraũsdo kojas*). Nomina: *prausà* ʽnagana’, *nepraus(ta)burñis* ʽniewybredny w mowie’ (por. *nẽpraustas* ʽniemyty’). — Neoosn. *prausy-* (*prausyti): *prausỹklė* ʽumywalka’, *prausylas, tepalas raudonas dėl veido* SD «barwiczka, rumienidło, pigmentum, purpurissimum», *prausỹnos* f.pl. ʽobrzęd mycia noworodka’. — Frq. *praustyti* (*praus-sty-) jest poświadczone formą

imiesłowu *apsipraustytas* w WP: *Apsipraustytais turime būti* ʽWinniśmy być umyci / obmyci'. — Neoosn. *praust-* (⇐ *praust-ýti*): *praustuvẽ* 1. ʽmiednica, umywalka, umywalnia', war. *praustùvas*, 2. SD «wanna, labrum» (⇒ *praustuvėlė* SD «wanienka, labellum, scaphula»), 3. DP ʽkąpiel'; *praustãkis* ʽczyścioszek' (nie wiadomo, czy jest to drw. z suf. *-ak-*, jak np. *marmãkas* ʽgaduła', czy też cps. z *-aki-* ʽoko'). — SZ *prus-*: *prùsti* (zob., tam też o WSZ *prūs-*).

Pravãdai, *-ų* m.pl. przest. i gw. ʽniedziela przewodnia, pierwsza niedziela po Wielkanocy', SD «przewodna niedziela, octaua dies Sacri Paschalis, Dominica in albis» — zapoż. z błr. przest. *pravódy, -aŭ* (SLA 177, ZS 44, Borowska 357, LEW 649), por. błr. *pravód*, *pravadý*, *pravódziny*, pol. przest. *przewody*. W tym samym znaczeniu używa się też wyrazu *Ãtvelykis* (zob.).

pravartùs, *-ì* 4 p.a. ʽprzydatny, potrzebny, niezbędny, korzystny', por. *Pravartùs dáiktas*. *Kailiniai pravartūs, kad šalta*. *Tas žodynas pravartu turėti kiekvienam*. Dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SO *vart-* ⇐ *vert-*, utworzony od vb. cps. *praver̃sti* m.in. ʽprzydać się, przydawać się' (*Šìs dáiktas mán praver̃s* ʽTa rzecz mi się przyda'). Nieco inaczej LEW 650: od vb. *pravertė́ti* ʽprzydawać się'.

prãvoras I 1. SD «browar, officina ceruisiaria», 2. gw. ʽgorzelnia; browar' — zapoż. z błr. gw. *próvar*, to ze zmiany *bróvar* (⇐ pol. *browar* ʽwytwórnia piwa') pod wpływem czas. *pravarýcь* ʽprzegotować', por. ESBM 10, 28. War. *prãvaras*, f. *pravarà* (*Kur pravaro alų, arelką, vadinas pravarà* JUŠK). War. z zanikiem *-v-*: *prãoras*, *prãoris* (Vidugiris 1998, 507). Zob. też *brãvoras*.

prãvoras II przest. ʽprzeor, przełożony klasztoru w niektórych zakonach' — zapoż. ze stpol. *przewor*, *-a* ʽprzeor' (⇐ czes. *převor*, por. łac. *prior* ʽpierwszy'). Zob. Bańkowski, ESJP II, 883.

prãžastis, *-čio* 1 p.a. DP ʽnazwisko, przezwisko' — przekształcenie abstractum z suf. *-ti-* (*pražastìs, -iẽs), utworzonego od vb. cps. *pražàsti* ʽnazwać kogo, przezwać, dać przezwisko' (zob. *žàsti*). Z innym prefiksem: *priežastìs* (zob.). — Drw. *pražasčius* SD «nazwisko, nomen, cognomen, ap[p]ellatio»)', por. *pražundu* SD «nazywam kogo».

preĩkšas 1. ʽkto poślubił wdowę i zamieszkał w jej domu', 2. ʽkochanek', 3. ʽnarzeczony, pan młody'. F. *preĩkšė* ʽkobieta, która wyszła za wdowca i zamieszkała w jego domu'. Formacja na *-šas* opiera się na pwk. hipokorystycznym *preik-*, pochodzącym ze skrócenia wyrazu *preikuras* (zob.; skrót niemorfologiczny). Por. nazw. *Preĩkšas*, *Préikša* (spolszczone nazw. *Prejksza*, *Prejkszo*), *Preĩkštas*, patron. *Preikšáitis*. N.rz. *Preĩkšupis*.

preikuras b.z.a. hist. ʽzięć przyjęty do domu teściów'. Jest to synonim wyrazu *užkurỹs* (zob.) i jak tamten stoi w związku z czas. *kùrtis* ʽosiedlać się, urządzać się na nowym miejscu'. Por. vb. cps. *prikùrti* ʽdołożyć drew do pieca; dorobić coś brakującego; dostawić, dobudować coś do innego budynku'. — N.m. *Preĩkurai*.

preĩleinė gw. ʽpanna' (war. *preĩlynė*) — zapoż. z prus.-niem. *freilein* (GL 104, LEW 651). Por. nwn. *Fräulein*.

prẽkė 2 p.a., *prekẽ* 4 p.a. ʽtowar', stlit. też ʽhandel, kupno; cena, szacunek rzeczy', DP ʽkupiectwo, handel, okup, kupia'. Formacja dewerbalna od *prek-* / *pirk-*, zob. *pir̃kti*. Odpowiednik łot. *prece* ʽtowar (*preces kŗaut*, *pirkt*, *pārduot* ʽtowary składać, kupować, sprzedawać')' i ʽstaranie się o rękę kobiety; ożenek'. SD: *prekė* a. *prekės* «kupia, merx, mercimonium» [ʽprzedmiot handlu, towar; transakcja handlowa, kupowanie, nabywanie', SPXVI], *prekė* «towar, merx», *klėtka prekės* «buda, taberna», *pigas pardavimas prekių* «odbyt kupi», *pinigai ažu prekes* [acc.pl.] «pieniądze za kupią, pretium». Jest war. apofoniczny

prãkė (zob.). — Drw. *prekė́jas* ʽkupiec', *prekýba* (zob.), *prekìjas* przest. ʽkupiec', SD «kupiec, mercator, negotiator» (war. gw. *prikėjus* ts., z *prekėjus?), *prekijas, kuris pinigais kaip prekėmis prekauja ir naudos iž to ieško* SD «bankierz, argentarius, mensarius, trapezita», *arklių prekijas* «koński kupiec, rostrucharz», *prekỹs* ʽkupiec, handlarz', *prekystà* a. *prekỹstė* ʽhandel, handlowanie', *prekystė* SD «kupiectwo, mercatura» (syn. *prekionė*), *prẽkius* ʽtargowanie się', cps. *prekiametė* SD «jarmark, mercatus, nundinæ» (por. *mẽtas*). — Vb. denom. 1. *prekáuti* ʽhandlować': *prekauju* SD «kupczę, handluię; przekupuię», refl. *prekaujuosi* SD «targuię się» (⇒ neoosn. *prekau-*: *prekautojas* SD «targownik, licitator, nundinator», *prekavimas* SD «kupczenie, handlowanie»), *prekavimas pinigais* SD «bank, kupczenie pieniędzmi, argentaria», *suprekaut* SD «stargować się», ⇒ *suprekavimas* SD «targ, zmowa o kupno, pretium, pactum» (syn. *supreka*), 2. *prekiáuti* ʽkupczyć, handlować', 3. *prekióti, -ju, -jau* ʽtrudnić się handlem, handlować; pytać o cenę, targować się' (⇒ neoosn. *prekio-*: *prekionė* SD «jarmark, mercatus, nundinæ» (syn. *prekiametė*) i «kupiectwo, mercatura» (syn. *prekystė*), 4. *prekiúoti* ʽmieć cenę, kosztować' (*Pasakyki man, mergelė, ką vainiks prekiúoja?*), ʽpytać o cenę' (*Prekiúoti daug kas prekiãvo, tik niekas nepirko*). Por. łot. *precêt, -ẽju* 1. przest. ʽhandlować', 2. ʽswatać', 3. ʽbrać za żonę'.

prekýba ʽhandel' — neologizm urobiony neosufiksem *-yba* od rzecz. *prẽkė* ʽtowar', dawniej też ʽhandel' (por. DP ʽkupiectwo, handel, okup, kupia'). Paralela: *tarnýba* ⇐ *tar̃nas*. — Neoosn. *preky-*, pochodząca z metanalizy *prekȳ-ba*, jest widoczna w kilku złożeniach, por. *prekýstalis* ʽlada, kontuar' (por. *stãlas*), *prekýmetis* ʽwielki targ odbywający się w pewnym miasteczku w stałym terminie, jarmark' (por. *mẽtas*), *prekývietė* ʽmiejsce, gdzie się odbywa targ, targowisko' (por. *vietà*).

prelãtas ʽwyższy duchowny katolicki, prałat' (war. stlit. *prelotas*) — zapoż. z błr. *prelát, -a* (⇐ stpol. *prełat, przełat* ⇐ czes. *prelát*, por. łac. *praelātus* ʽwyniesiony przed innych'). Por. SLA 177, LEW 644, Bańkowski, ESJP II, 759, 771. — Stlit. i gw. *prãlotas, pralõtas* — zapoż. z pol. *prałat*. Por. *Antri tėvai pagalei dvasią, tai yra kunigai, pralõtai ir mokytojai, arba mistrai* DK 82_{15}.

prė́skas, *-à* 1. ʽłagodny w smaku, niekwaśny, przaśny, niesłony, niesfermentowany', 2. ʽupieczony z niekwaszonego ciasta (o chlebie)', 3. ʽświeży, słodki (o mleku, śmietanie, wodzie)', 4. przen. ʽ(o mrozie) nie za silny, umiarkowany'. SD *prėska duona* «przaśnik, przasny chleb, azymus panis, non fermentatus». Zapoż. bałtyckie w fiń. *rieska* ʽświeży, niekwaszony' (LEW 652, Stang 1966, 46). Brak odpowiednika łot. i stpr. Odpowiednik słowiański ma postać drw. na *-n-*: pbsł. *prēsk-no- (BSW 231), stąd psł. *prě.snŭ, por. cs. *prěsĭnŭ* ʽniesfermentowany', słń. *présɛn* ʽświeży, niekwaszony, niegotowany', sch. *prijésan* ʽsurowy, niegotowany, bez zakwasu', ros. *présnyj* ʽprzaśny, bez omasty; niekwaśny, świeży' (*présnaja vodá* ʽsłodka woda'), czes. *přesný* ʽścisły, dokładny, punktualny' (przest. ʽniekwaszony'), stpol. *przasny* ʽ(o chlebie i cieście) niezakwaszony; świeży, o nie zmienionym jeszcze smaku; (o polu) wykarczowane i uprawiane' (wtórne *ś* w pol. liter. *przaśny*). — Z języka starocerkiewnego por. *oprěsnŭkŭ* ʽἄζυμος, chleb wypieczony z niekwaszonego ciasta' — drw. od *prěsnŭ, z nawiązaniem w stpol. *przasnek* ʽchleb z ciasta nie poddanego fermentacji', później *przasnik* ⇒ *przaśnik* ts. (⇒ *przaśnice* a. *prześnice* f.pl. ts., też ʽżydowskie święto Przaśników'). Wyraz bałto-słowiański. Związek z rodziną stwn. *frisc*, nwn. *frisch* ʽświeży, nieużywany, nowy; zimny' jest z powodu różnicy wokalizmu problematyczny (zob. LEW 652, Heidermanns 1993, 217). To samo dotyczy łac. *prīscus* ʽprastary, starodawny; surowy, pierwotny' < *prīs-ko-, zob. de Vaan 2008, 489. — Drw. *ãtprėskis* ʽustąpienie mrozu, odwilż', *prėskiẽnis* ʽz niekwaszonego ciasta', *prėskienė duona* f. SD[1] «przasnik», *prėskienos* f.pl. SD «przasnikow święto, Azyma» [ʽżydowskie święto Paschy'], *prėskinỹs* 1. ʽbezmięsna kartoflanka zabielana śmietaną', 2. ʽzelżenie mrozu,

odwilż’.

prė́slas, *prẽslas* gw. 1. ‘(w stodole) przedział, sąsiek wypełniony zbożem a. sianem’, 2. ‘kupa, stos, sterta’, 3. ‘część płotu między dwoma słupami’ — zapoż. ze strus. *prjaslo* ‘przestrzeń między dwiema podporami dachu’ (por. cs. *pręslo*, ros. *prjáslo*, pol. *przęsło*, czes. *přáslo*). Zob. LEW 652. Akutowane *ė* też w zapoż. *gavė́nia, nedė́lia*. — Drw. wsteczny: *prė́sas* ‘sąsiek’ (por. *ùblas* ⇒ *ùbas*; *krẽklai* ⇒ *krẽkai*). Od neoosn. *prės-* utworzono drw. *prė́smas* a. *prẽsmas* ts. (*Prėsmais krauja rugius klojime* ‘Sąsiekami składa zboże w stodole’).

pribū́ti, *priesù* a. *pribūnù*, *pribuvaũ* stlit. ‘być obecnym, być przytomnym’, por. 1. *daug jūsų čionai priesenčių* [<priesienczu>] *yra* MŽ 114_{17} ‘wielu z was jest tu obecnych, przytomnych’ (od ptc. prs. act. *priesąs* < *pri-es-ant-*), 2. *nepriesmi* SD «nieprzytomny iestem, absum» (obok tego *ne esųs* SD «nieprzytomny, absens» < *ne esąs* dosł. ‘nie będący’, jak też abstr. *nepribuitis* f. SD «nieprzytomność, absentia»). Drw. *pribuvìmas* SD[1] «obecność, przytomność, præesentia». Zob. *bū́ti*, *buv-*. — Cztery inne użycia czas. *pribū́ti*: 1. ‘urodzić, wydać potomstwo’ (por. *Pribū́sima kárvė*, t.y. *kuri pribus* ‘Krowa, która się ocieli’, zwrot z ptc. fut. pass.), 2. ‘powiększyć sobą liczbę lub ilość czego, zwiększać się’ (kalka z pol. *przybyć* gen., *przybywać* gen.), np. *Pribūna vandens į valtį* ‘Przybywa wody w łódce’, *Metų ne pri.est, bet visada nu.est žmogui* DP ‘Lat nie przybywa, lecz zawsze ubywa człowiekowi’, 3. ‘nadejść, przyjechać’ (kalka z pol. *przybyć* w ts. znaczeniu), np. *Ažu penkių dienų pribùs* ‘Przybędą za pięć dni’, 4. ‘przez dłuższy czas być, utrzymywać się, np. o dobrej pogodzie’: *Jau pribùvo gražu, dabar pradės lyti* ‘Już długo było ładnie, teraz zacznie padać’. — Z formy prt. wyabstrahowano neoosn. *pribuv-*, por. *pribuvė́ja* ‘starsza kobieta pomagająca przy porodach’.

pryčia b.z.a. przest. ‘ciężkie położenie, bieda’ — zapoż. ze stpol. *przytcza* ‘przygoda, przypadek, zdarzenie’, por. SLA 178 (nadaje znaki akcentowe: *pryčià*, *-iõs*), LEW 652; brak w ALEW. — Gw. *prìštas* ‘zaczepka’ (*Ar prìšto ieškai*? ‘Szukasz zaczepki?) i ‘powód do czego, pretekst’ (*Mums muštis nebuvo jokio prìšto* ‘Nie było powodu, byśmy się bili’) ⇐ ros. gw. *príčta* (LEW, *l.c.*).

priderė́ti, *prìdera*, *priderė́jo* ‘pasować, być odpowiednim; zależeć od czego’, *kaip prìdera* ‘jak należy, jak przystało’, *neprìdera* ‘nie godzi się, nie należy’, *nuo jõ vìskas prìdera* ‘od niego wszystko zależy’. Jedna z form prewerbialnych czas. *derė́ti* (zob.). Caus. *pridẽrinti* ‘dopasować’. — Nomina: *prìderamas* ‘należyty, stosowny, właściwy, dobry’ (zleksykalizowane ptc. prs. pass.), *prìderančiai* adv. ‘należycie’, DP ‘przystojnie’ (drw. od osn. *priderant-*, ptc. prs. act., por. *skaũdančiai*), *prideryste* SD «powinność, vrząd, munus, officium, partes» i «przystoyność, decentia, decorum», *príedermė* ‘obowiązek, powinność’ (= *prie-der-mė*, por. *nedermẽ*, *padermẽ*).

pridẽtkas gw. ‘dodatek, przydatek’ — drw. z suf. *-kas* od neoosn. *pridėt-* ⇐ ptc. prt. pass. *pridė́tas*, to od vb. cps. *pridė́ti* ‘dołożyć, dodać’ (por. *dė́ti*). Paralele: *sandẽtkas* ⇐ *sudė́tas*, *praduõtkas* ⇐ *pradúotas*. — Obecność formy gw. *pridõtkas* ‘dodatek; przybudówka’, która jest zapoż. z błr. *prydátak*, *-tka* / *-tku* lub pol. *przydatek* (SLA 178), skłania do przypuszczenia, że *pridẽtkas* jest raczej kalką ze słowiańskiego, niżeli spontaniczną derywacją litewską. — War. ze zmianą *t-k* > *č-k*: *pridẽčkas* ‘dodatek’ (podobną dysymilację zwartych widać w *užyčkas* b.z.a. przest. ‘pożytek’ < *użytkas ⇐ pol. *użytek*).

pridur̃kas 1. ‘coś dosztukowanego, coś doszytego u spodu ubrania’, 2. ‘dodatek do czegoś’ (syn. *prieduraĩ*, *príeduras*), 3. ‘kto podąża z tyłu; pomocnik’. Jest to drw. z suf. *-kas* od osnowy vb. cps. *pridùrti* ‘dodać, dosztukować’ (por. *dùrti*). Paralela: *paspir̃kas* ⇐ *paspìrti* [zamiast przypisu:]. Nie ma potrzeby rekonstruowania praformy *pridurt-kas, co postulował GJL II, § 455, ponieważ w *pridur̃-kas* — inaczej niż w *pridẽtkas*, *sandẽtkas* — osnowa była

równa pierwiastkowi (*dur*-).

priẽ praep. z gen. (1) ʽprzy’, np. *Mẽdis priẽ mẽdžio, kélmas priẽ kélmo* ʽDrzewo przy drzewie, pień przy pniu’. *Vaikaĩ áugo priẽ tėvų̃* ʽDzieci rosły przy rodzicach’, (2) ʽdo’, np. *Sė́du priẽ knỹgos* ʽSiadam do książki’. Odpowiednik łac. *prae* adv. ʽna przedzie, z przodu’, praep. ʽprzed’. Rekonstrukcja pbsł. *prai̯ < pie. *prah$_2$i < *preh$_2$-i adv. ʽna przedzie, przed’, skostniała forma loc.sg. (por. de Vaan 2008, 485n.; Beekes 1995, 221 niesłusznie zestawiał *prae* ze scs. *prědŭ* ʽprzed’, zob. *peȓ*). — Postać *pri* ʽprzy, w pobliżu’ przyimka słowiańskiego ʽprzy’ wywodzi się z formy pośredniej *pre̥i̯, gdzie dyftong *e̥i̯ powstał z *ai̯ przez nieregularną asymilację. Podobny rozwój fonetyczny w wypadku scs. *vlŭci* nom.pl. ʽwilki’ < *u̯ĭlk-ī, to z *u̯ĭlk-e̥i̯ < *u̯ĭlk-ai̯, por. lit. *vilkaĩ* ʽwilki’, gr. λύκοι. — W zapisach staropruskich normą jest pisownia *prei*, *prēi* ʽprzy, do’, choć dwa razy zdarza się *pray*. Jak to rozumieć? Wydaje się, że w części wypadków pisownia <prei> może oznaczać wymowę [prai̯], w części zaś może odzwierciedlać zmianę *ai̯ > *e̥i̯*, taką samą, jak przyjęta wyżej dla słowiańskiego. Inaczej Bsw 230, Gjl III, § 750 i Lew 652n., gdzie założono genetyczną zgodność bałtycko-słowiańską, stąd rekonstrukcja pbsł. *prei. Taką praformę przywołuje też de Vaan 2008, 489 jako paralelę przy objaśnieniu łac. *prior* ʽprzedni, starszy’ < *pri-i̯os- (SZ do *prei̯-).

príe- jest prefiksem nominów, które wyderywowano ze złożeń czasownikowych zaopatrzonych w praeverbium *pri*-. Przykłady z apofonią: *príepalas* ⇐ *pripìlti*; *príevarta* ⇐ *priveȓsti*; bez apofonii: *príespauda* ⇐ *prispáusti*; *príesakas* ⇐ *prisakýti*. Prvb. **pri**- przedstawia intrabałtycki st. zanikowy do *prie* (prepozycja ʽprzy’, zob. wyżej). — Intonacja prefiksu jest oznaką wzdłużenia wokalizmu widocznego w prepozycji *priẽ* ʽprzy’: *prai̯ (*priẽ*) ⇒ *prāi̯ > *príe*-. W dial. żmudzkim odpowiedni prefiks ma postać *prý*-, a polega to na wzdłużeniu SZ *pri*-, np. *prývarta* ⇐ *priveȓsti*. Wzdłużenie to jest objawem formalnej dyferencjacji prefiksu względem praeverbium, a koniec końców służy pogłębieniu różnicy między nomen dewerbalnym i leżącym u jego podstawy vb. compositum. Zob. Gjl III, §§ 746n. — Wtórnie prefiks *príe*- rozpowszechnia się w drw. denominalnych, w pierwszym rzędzie tam, gdzie wchodzi w grę motywacja przez zwroty przyimkowe z *priẽ*, np. *príekrosnis* ʽprzypiecek’, tj. ʽmiejsce przy piecu’ ⇐ *priẽ krósnies* ʽprzy piecu’. Inne wypadki: *príekelis* ʽdroga boczna’ ⇐ *kẽlias*; *príemotė* ʽnałożnica’ ⇐ *mótė*.

priẽdas ʽto, co się do czegoś dokłada; dopłata dawana przy sprzedaży, zamianie (np. koni); dodatek (np. do pensji); załącznik, dokument dołączony do głównego dokumentu’. Sd[1] *priedas* «przysada; przyczynek», Sd «przydatek, przyczynek; przyłożenie czego», *priedas dėl grażybės darbop pridėtas* «figiel snicerski, malarski». Odpowiednik łot. *priẽds* ʽdodatek przy handlowej transakcji’. Analiza: *pried-a-s*, drw. wsteczny od *príedėlis* (zob.). Paralele: *padėlỹs* ⇒ *pãdis*; *utėlẽ* ⇒ *utẽ*; *kumẽlė* ⇒ *kùmė*. Całkiem inaczej Nil 60, gdzie analizuje się *priẽ-das*, złożenie z praep. *prie* i II członem *-das* w postaci pie. tematu *-dh$_3$-ó- (SZ do *deh$_3$- ʽdać’). Podobnie Alew 815. Derksen 2008, 419: refleks pie. *prei-d^{h}h$_1$-o-m [pwk. *d^{h}eh$_1$- ʽkłaść’] lub *prei-dh$_3$-o-m. Derksen 2015, 371: pie. *prei-d^{h}h$_1$-o-m. Wcześniej podobnie analizowali Bsw 57 («*-da- als zweites Kompositionsglied») oraz Lew 112. — Zapoż. lit. w pol. gw. *przyd, -u* ʽdopłata pieniężna do gorszego konia, dawana przy zamianie koni’ (*dać / dostać ileś przydu*), por. Zdancewicz 347.

príedėlis, *-io* ʽdodatek, przydatek’ — drw. z suf. *-lis* od neoosn. *priedė*-. Ta ostatnia powstała na podstawie *pridė*-, wyabstrahowanego z vb. cps. *pri-dė́-ti* ʽdodać, dołożyć’. Paralela: *príestolis* ⇐ *pristo*- (*pristóti*). Co do prefiksu zob. *príe*-. Zakończone na *-dė*- neoosnowy tkwią również w *ìndėlis*, *ìšdėlis*, *sándėlis*, *ùždėlis*. Nie widać uzasadnienia dla rekonstrukcji pie. formy *-d^{h}eh$_1$-lii̯o- w Nil 101.

príegalvis, *-io* 1. ʽpoduszka pod głowę, wezgłowie’ (Sd «poduszka; wezgłowie»), 2. Sd

«materac, piernat spodni» (syn. *paklotuvė dėl sėdėjimo, gulėjimo*), «pierzyna spodnia». Pochodzi z substantywizacji zwrotu przyimkowego *prie galvõs* ʻprzy głowieʼ (por. *príeangis*, *prieklėtis*). — Znaczenie SD «wezgłowie» jest styczne ze znaczeniem ʻpoduszkaʼ (por. *pagalvỹs* ʻwezgłowieʼ s.v. *pagálvė*), pozostaje jeszcze zbadać, w jaki sposób ustaliły się poboczne znaczenia SD «piernat spodni» i «pierzyna spodnia».

príeglauda 1 p.a., *prieglaudà* 3 p.a. ʻschronienie; przytułek dla dzieci; dom starcówʼ (żm. *prýglauda*) — abstractum na *-ā-* od vb. cps. *priglaũsti* ʻprzytulić, przygarnąć, zaopiekować sięʼ, zob. *glaudžiù*, *glaũsti*. Paralela: *príegloba* ⇐ *priglóbti*.

príekaištas ʻzarzut, wyrzut, wymówkaʼ, żm. *prýkaištas* — z odnowienia sufiksem *-tas* starszego sb. *príekaišas*, *príekaiša* ts. Z innym suf.: *príekaištis* ts. Jest to sb. postvb. od vb. cps. *prikaišýti* a. *prikaišióti* ʻwytykać komu co, robić wymówkiʼ. — Vb. denom. *priekaištáuti* ʻwytykać komu co, robić wymówkiʼ (war. *príekaišauti*).

priekãlas 2 p.a. 1. ʻkowadłoʼ, 2. ʻprzybory do klepania kosyʼ — nomen instrumenti od vb. cps. *prikálti* ʻprzybić, przybijaćʼ (por. *kálti*). War. *príekalas, prakãlas*. — Anomalijny i niewyjaśniony wokalizm *ei* formy *preikalas* SD «nakowalnia, kowadło, incus, udis» znajduje odpowiednik w stpr. *preicalis* EV ʻkowadło, Aneboes [Amboß]ʼ.

príekis, *-io* ʻprzednia część czego, przód; fasada budynkuʼ, *príekyje* ʻna przedzieʼ, *príekin* adv. ʻnaprzód, do przoduʼ (skostniały ill.sg., por. *šaliñ* ⇐ *šalìs*), *į̃ príekį* ʻdo przodu, naprzódʼ, *ìš príekio* ʻz przodu, od przoduʼ. Formacja na *-k-* od przyimka *priẽ* (zob.). Akut wtórny, podobnie jak w adv. *príešais*. Drw. *príekinis* ʻprzedniʼ.

priemenė̃, acc.sg. *príemenę* 3 p.a. 1. ʻprzedsionek, tj. pomieszczenie przylegające z jednej strony do wyjścia z domu, z drugiej do jego wnętrzaʼ (żm. *preimenė̃*[393], *prymenė̃*), 2. ʻprzedpokójʼ. Prawdopodobnie chodzi tu o pierwotne brzmienie *prienamė, które zmieniło się najpierw przez metatezę spółgłosek *n-m* > *m-n* w *priemanė, następnie przez *a* > *e* w sylabie nieakcentowanej w *priemenė̃*, por. Balčikonis, *Balt* II:2, 1966, 192. Analiza morfemowa: *prie-nam-ė. Jest to nomen loci powstałe przez substantywizację zwrotu przyimkowego *prie nãmo* ʻprzy domuʼ. Znacz. etym. ʻpomieszczenie przylegające do domuʼ. Na boku pozostają hipoteza Būgi (RR II, 302) o drw. na *-enė* od przymiotnika pb. *prei̯ma- ʻprzedni, vordereʼ (znacz. etym. ʻto, co znajduje się na przedzie, scil. domuʼ, por. *príešinė*), i Fraenkla (LEW 653) analiza *prie-m(e)nė, wychodząca od przyimka *priẽ* ʻprzyʼ. N.B. Sufiks *-men-* nie występuje w rzeczownikach urabianych od prepozycji. ALEW 816 forsuje hipotezę o złożeniu *prie* ʻprzyʼ *men-* jak w 3 prs. *mẽna* (dial.) od *mìnti* ʻdeptaćʼ. — Od zwrotu przyimkowego *prie nãmo* zostały utworzone — najwidoczniej na nowo — sb. *príenamė* ʻprzedsionekʼ i *príenamis* 1. ʻmiejsce przy domuʼ, 2. ʻpomieszczenie między kuchnią i pokojem mieszkalnym, przedsionekʼ (*Prie namo pristatytas prienamis*), 3. ʻsieńʼ (*Prienamis ilgas, siauras, eina skersai viso namo*). Inne paralele: *príeangis* ʻsieńʼ ⇐ *prie angõs* (zob. *angà*), *priepirtis* a. *priepirtė̃* ʻprzedsionek w łaźni, przebieralniaʼ ⇐ *prie pirtiẽs* (zob. *pirtìs*), *príekrosnis* ʻprzypiecekʼ ⇐ *prie krósnies* (zob. *krósnis*). — Rozmaite war. gwarowe: *priemenà* a. *príemena*, *priemenià* (żm. *prymenià*), *prieminė̃* (żm. *priminė̃*), *prieminià* (żm. *pryminià*), też *príemenis*, *priemenỹs*, z niejasnym *-v-*: *prievenė̃* (żm. *pryvenė̃*). Z synkopą sufiksalnego *e*: *priemnė̃*, z uproszczeniem grupy *mn*: *priemė̃* a. *prienė̃*. Jest też forma deprefigowana: dzukskie *mẽnė* ʻspiżarnia; lepszy pokój, świetlicaʼ (por. *prakýra* ⇒ *kýra*). Synonimy zestawił Balčikonis, *l.c.* — Zapoż. lit. w błr. gw. *primn, prímenь* ʻbudowla gospodarczaʼ, *prýmenь* ʻsień, przedsionekʼ (war. *prýmjanь*, *prývjanь*), stąd pol. gw. *prymnia, przymnia* (por. Laučjute 38).

[393] Por. *preikãlas* ob. *priekãlas*; *deivė̃* ob. *diẽvas*; żm. *eilà* ob. łot. *iela*.

príemonė ʽnarzędzie, środek do czego; sposób, metoda’, przest. ʽsztuka, ars’, DP ʽdowcip’ [ʽrozum, inteligencja, bystrość umysłu’, SPXVI] — abstractum z suf. *-ė-* i WSO *mān- ⇐ *man-*, por. vb. cps. *primanýti* m.in. ʽumieć, potrafić, znać się na czym’. Zob. *príe-*, *manýti*. War. stlit. *priemonia*. — Z innymi prewerbiami: *ìšmonė* ʽpojętność, rozum; wymysł, zmyślenie’, DP ʽwyrozumienie, rozumienie, rozum, mnimanie, mądrość’, *išmonia* SD «baczenie, rozum» (syn. *sumanymas*), *nýšmona* (zob.), *núomonė* ʽmniemanie, opinia’, *nuomonia* SD «rozumienie o czym», *nenuomonia* SD «nieostrożność» (syn. *nesargyba*), *prãmonė* (zob.), *są́monė* (zob.).

príepalas gw. ʽworek na złowione ryby’ (*Laikyk príepalą, inpilsiu kelias rieškučias žuvų* ʽTrzymaj worek, wsypię [ci] parę garści ryb’) — konkretyzowane abstractum z suf. *-a-* i SO *-pal-* ⇐ *pil-*, por. vb. cps. *pripìlti* ʽnalać, nasypać’. Zob. *pìlti*, *príe-*. Znacz. etym. ʽwlewanie, wsypywanie’. Paralele dla alternantu *pal-* wymieniono s.v. *am̃palas*.

príepuolis, *-io* ʽatak choroby’, *širdiẽs príepuolis* ʽatak serca’ — dewerbalne abstractum na *-i̯a-* od vb. cps. *pripùlti* m.in. ʽzdarzyć się, zdarzyć się nagle, spaść — o chorobie, nieszczęściu’ (zob. *pùlti*, *príe-*). — SD: *priepuolis* «przypadek, przygoda; spadek maiętności; trefunek» (syn. *prietykis*), *nuliūdįs priepolis* «pokraka, tragicus euentus, tragœdia» [ʽcoś złego, godnego ubolewania’, SPXVI]. — Drw. *priepuoliu* adv. SD «trefunkiem» [ʽprzypadkiem’], *dėl priepuolio* adv. SD «od przygody».

prieras SD[1] «fryjerz, procus, amator», czyt. [príeras] — z kontrakcji *prìjeras, co było transpozycją z pol. przest. *fryjerz* ʽcudzołożnik’. Por. *nẽprietelis* z *nẽprijatelis ⇐ stbłr. *néprijatelь*. Obok tego jest forma żeńska *prierka* SD[1] «fryierka, amica, amasia», «gamratka, scortum, lupa», czyt. [príerka], z kontrakcji *prìjerka, zapoż. z pol. przest. *fryjerka* ʽcudzołożnica’. — Od neoosn. *prier-* pochodzą następujące drw. w SD[1]: *prierauju* «cudzołożę» (⇒ *prieraunykas* «cudzołożnik», *prieraunykė* «cudzołożnica»), *prieruoju* «gamratuię, amo, fornicor», *prierystė* «cudzołostwo» (syn. *su svetimu nusidėjimas*). — W zabytkach z XVI w. ukazują się nieskontrahowane postaci fonetyczne omawianego polonizmu względnie jego derywatów. Por. 1° u Bretkuna <priarka> ʽcudzołożnica’, czyt. [pri.jarka], ⇐ pol. *fryjarka*, 2° DK <pryieraut> ʽcudzołożyć’, czyt. [pri.jeráut], <Ne pryieráuk> ʽNie cudzołóż!’, czyt. [nepri.jeráuk].

príesakis, *-io* DP ʽnieprzyjaciel, morderz, prześladownik; kacerski’ — przez degeminację z *pries-sakis. Analiza: *prieš-sakis, znacz. etym. ʽten, co mówi coś przeciw komuś, sprzeciwiający się’, por. *priẽš*, *sakýti* i *príešas*. ALEW 816 niesłusznie dopuszcza vb. cps. *pri-sèkti* ʽverfolgen, aufspüren’ jako podstawę nominalizacji. — Od vb. denom. *priesakauti pochodzi sb. *priesakãvimas* ʽokrucieństwo’ (hapaks), por. *Vilkas vėl yra kiekvienas, kuris... priesakãvimu arba persakiojimu kelias prieš avis* DP 208_{35} ʽWilk zasię jest każdy, ktory... okrucieństwem i prześladowaniem powstaje przeciw owcam’.

priesénis, *priesėñ̃ys*, żm. *prysėñ̃ys* ʽsień, przedsionek’. SD: <priesenis> 1. «przedsionek, vestibulum, propylæum» (syn. *priemenė*), 2. «przysionek, atriolum», 3. «sień, atrium, impluuium», 4. <priesenis pas baźnićiu / wieta pas baźnićiu / kur pawargieley sedi ełgdamieśi> «babiniec, kruchta, proseucha». Drw. od zwrotu przyimkowego *prie sénių*, zob. *sényṡ*. Paralele s.v. *priemenẽ*.

príestoga gw. ʽmiejsce pobytu, zamieszkania’ — drw. na *-gā-* od neoosn. *pristo-*, wyabstrahowanej z vb. cps. *pristóti* ʽzamieszkać’ (por. *stóti*, *príe-*). W kwestii neosuf. *-gā-* por. *nespėgà* (s.v. *spėkà*). Zob. też *pristoka*.

príestolis, *-io* gw. ʽczłowiek przychylny komu, pomocny’ — drw. na *-lis* od neoosn. *priesto-* ⇐ *pristo-*, którą wyabstrahowano z vb. cps. *pristóti* m.in. ʽprzystać do kogoś, stanąć po czyjejś stronie’. Podobna budowa w *añtstolis*, *núostolis* i *ùžstolis*. W kwestii prefiksu por.

príe-, *príedėlis*.

priẽš praep. z acc. ʽprzed, wobec, przeciw, naprzeciw, do, na' (SD «naprzeciwko»), np. *Priẽš namùs áuga ą́žuolas* ʽPrzed domem rośnie dąb'. *Neĩk priẽš vãkarą* ʽNie idź przed wieczorem'. Pochodzi prawdopodobnie od adv. *príešais* ʽnaprzeciw', będącego skostniałą formą instr.pl. do sb. *príešas* ʽprzeciwnik' (zob. s.v.), por. np. *Anys gyveno príešais bažnyčios* ʽOni mieszkali naprzeciw kościoła'. Inne formy przysłówkowe: *príešiai* adv. ʽnaprzeciw; z przodu, na przedzie; do przodu, naprzód', *priešiaũ* adv. ʽnajpierw, bliżej', *príešpriešiais* adv. ʽjeden przed drugim, naprzeciw siebie'. Nieco inaczej GJL III, § 751 (od adv. *priešai). — Drw. *príešinis* a. *priešìnis* ʽbędący z przodu, przedni', SD «naprzeciwny, naprzeciwko będący» (syn. *prieš stovįs*, *priešingas*), ⇒ sb. *príešinė* ʽprzedsionek, przedpokój; lepszy pokój, świetlica; komora, spiżarnia'.

priešakỹs 3 p.a., *príešakis*, *-io* 1 p.a. ʽprzednia część czego, przód, przodek; miejsce na przedzie; przyszłość' — z uniwerbizacji zwrotu przyimkowego *priẽš akìs* ʽprzed oczyma' (por. *Prieš akis yra príešakis*)[394]. — Drw. *priešakìnis* ʽprzedni, znajdujący się z przodu', *priešakìnis* sb. m. ʽfartuch'. Zob. też *príeščia*.

príešas ʽprzeciwnik, nieprzyjaciel, wróg' (akut niejasny). Drw. z suf. *-ša-* od prepozycji *priẽ* ʽprzy, koło czego'. Por. stpr. *prēisiks* ʽwróg', co jest formacją pochodną z suf. *-ik-* od niezachowanego sb. *preisis ʽprzeciwnik'. Por. LEW 654, ALEW 817n., PKEŽ 3, 351n. — Drw. *príešingas* ʽprzeciwny, przeciwległy, przeciwstawny, odwrotny', SD «nieprzyiacielski, nieprzyjazny» (⇒ *príešingai* adv. ʽwbrew, przeciw, na przekór'), *príešininkas* ʽprzeciwnik, rywal w zawodach', *príešinis* ʽprzeciwny, np. wiatr, kierunek' (⇒ *priešinystė* «nieprzyiaźń», vb. denom. *príešintis* ʽsprzeciwiać się, przeciwstawiać się, stawiać opór', *pasipríešinti* ts.), *priešystė prigimta* SD «nieprzyiaźń wrodzona, antipathia», *príešiškas* ʽwrogi' (⇒ *priešiškùmas* ʽwrogość'). Vb. denom. *príešauti* ʽokazywać sprzeciw, sprzeciwiać się'.

príeščia, *prieščià* gw. ʽprzód, miejsce z przodu wozu, przodek' (*Aš sėsiuos príeščion, tu — užpakalin*. *Užvažiavo iš príeščios*). Z innym suf.: *príeščius* ʽprzód, przodek; przednia część ubrania' (*Andaroko príeščius ilgesnis, nei užpakalis*. *Visas príeščius taukais išteptas*). Wygląda jak formacja na *-čia*, *-čius*, utworzona od neoosn. *príeš-* względnie *prieš-*, wyabstrahowanej z sb. *príešakis* względnie *priešakỹs* ʽprzód, przednia część'. Brak w ŽD, LEW.

príešnagis, *-io* gw. 1. ʽprzednia część podkowy', 2. ʽostroga na nodze koguta, pazur wyrastający z tyłu nogi i ku tyłowi skierowany' — z substantywizacji zwrotu przyimkowego *prieš nagą ʽprzeciw pazurowi' (zob. *nagà*, *nãgas*). Por. *peřnagis*.

príeštarti, *príeštariu*, *príeštariau* ʽsprzeciwić się' — jedna z form prewerbialnych czas. *tar̃ti* (zob.). Iter. *prieštaryti* przest. ʽsprzeciwiać się, zaprzeczać'. — Drw. *nepríeštartinas* ʽniezaprzeczalny', *príeštara* ʽsprzeczność, przeciwieństwo, przeciwstawienie', *prieštariẽkas* ʽkto się stale sprzeciwia', *prieštarnykas* SD «odpornik, odganiacz, przeciwnik» (też w znacz. przymiotnym «uporny, krnąbrny, ociętny»), *prieštartė su kuo* SD «przegadywanie się z kiem, disputatio, disceptatio», *prieštartis* SD «przeczenie, contradictio», *prieštarùs* ʽsprzeciwiający się'. Zob. też *nuotartìs*. — Vb. denom. *prieštaráuti* ʽsprzeciwiać się, oponować, przeczyć czemu, sprzeciwiać się', SD[1] «disputuię, disputo, discepto, contendo» (syn. *prieškalbu*), SD «odpor daię komu; przeczę; sprzeciwiam się»; war. ze zmianą *a* > *e*: *priešterauju su kuo* SD «przegadywam się z kiem, dysputuię się», ⇒ *prieštarãvimas* ʽsprzeciw, sprzeczność', SD «sprzeciwianie się; upor, krnąbrność, ociętność».

[394] Paralele: *príešaudris* ʽczas przed burzą', *príešaušris* ʽprzedświt', *príešbrėkšmis* ʽczas przed zmierzchem', *príešpiečiai* m. pl. ʽczas przed południem, przed obiadem'.

príetaisas ʽprzyrząd, precyzyjne narzędzie, instrument (np. pomiarowy)', war. *príetaisa* — sb. postvb. od vb. cps. *pritaisýti* m.in. ʽnaprawić, naszykować, przygotować, zrobić' (zob. *taisýti*). — Z innym prvb.: *įtaisas* a. *į̃taisas* ʽprzyrząd, urządzenie, zwykle nieskomplikowane' ⇐ *įtaisýti* m.in. ʽurządzić, sprawić'.

príetelius, *-iaus* stlit., gw. ʽprzyjaciel'. War. *príetelis*, *-io*. Dyftong *i̯e* pochodzi ze ściągnięcia sekwencji *ije w praformie *príjeteli(u)s. Taka praforma była transpozycją zapożyczenia stbłr. *príjetelь* (zob. ESBM 10, 180). To z *príjatelь* przez perseweracyjną asymilację *-ija-* > *-ije-*. Por. błr. liter. *prýjacelь*, *-lja* (TSBM 4, 504). Gdyby wymienione zmiany nie zaszły, pożyczka litewska brzmiałaby †príetoli(u)s. Podobny rozwój fonetyczny przeszedł wyraz *nẽprietelis* (zob.). SLA 178 niesłusznie wskazał formę źródłową akcentowaną na sylabie wewnętrznej: stbłr. *prijátelь*. ZS 44 wskazał błr. *prýjacelь* jako źródło, z kolei LEW 654 błr. *prijatelь* (b.z.a.). ALEW 818 nie dyskutuje kwestii transpozycyjnych. — Drw. *prìetelė* ʽprzyjaciółka', *prietelỹstė* a. *príetelystė* ʽprzyjaźń' (*apylaida prietelystės* SD «ostąpienie przyjaciela, proditio amicitiarum, defectio», *perskirt prietelystė* «rozbracić się z kiem»), *príeteliškas* ʽprzyjazny, przyjacielski', *príetelka* stlit. i gw. ʽprzyjaciółka'.

prìevalgis, *-io* 1. ʽtreściwe, sytne jedzenie' (żm. *prývalga*), por. *Medus ne príevalgis, vanduo ne gėrimas* ʽMiód [to] nie jedzenie, woda [to] nie napój'. *Iš vėžio menka prývalga* ʽLiche z raka jedzenie', 2. ʽdodatek jedzenia, dokładka; deser'. Sb. postvb. od vb. cps. *pri-si-válgyti* ʽnajeść się do syta'.

príevarkas wsch.-lit. ʽzmielone ziarno, przeznaczone nie na chleb, lecz do przygotowania różnych potraw', por. *Sumalė du centneriu duonai ir vieną príevarko, tai bus buzai aba ir blynuko paskept*. Zapoż. z błr. *pryvárak*, *-rku* ʽjedzenie, gotowa potrawa; okrasa'. Zwraca uwagę lit. *prie-*, nie zaś *pri-* za błr. *pri-* (por. *primõkas* ⇐ błr. *prymák*; *prìsiega* ⇐ stbłr. *prisjaga*; *prìstavas* ⇐ błr. *prýstaŭ*).

príevarta ʽprzymus, gwałt' — abstractum z suf. *-ā-* i SO *vart-* ⇐ *vert-*, por. vb. cps. *priver̃sti* ʽzmusić, zmuszać'. Podobnie zbudowane sb.: *atóvarta*, *ìšvarta*, *núovarta*, *są́varta*, *ùžvarta*. Zob. *ver̃sti*. Co do apofonii por. *várža* ⇐ *veržiù*, *bradà* ⇐ *bredù*, *drabà* ⇐ *drebiù*. — Drw. *prievartìnis* ʽprzymusowy', *prievartùs* ʽskłonny do przemocy'. Vb. denom. *prievartáuti* ʽprzymuszać', *išprievartáuti* ʽzgwałcić', *prievartýti* ʽzmuszać do czego' (*Neisiu, mane prievartýsit gerti*).

príevolė 1. ʽobowiązek, powinność', 2. przest. bibl. ʽpotrzeba ciała, potrzeba życiowa' — dewerbalne abstractum z suf. *-ė-* i WSO *vāl- ⇐ *val-* od vb. cps. *privalė́ti* ʽmusieć, być zobowiązanym' lub *privalýti* ts. (zob. s.v.). Paralele apofoniczne: *orė̃* ⇐ *árti*; *srovė̃* ⇐ *sravė́ti*, *naktìgonė* ⇐ *ganýti*.

priežastìs, *-iẽs* 3 p.a. f. ʽpowód, przyczyna', SD[1] «powod, author» (syn. *pagundytojas*), «przyczyna, causa, instructio» — abstractum na *-ti-* od vb. cps. *pri-žas-ti, por. *žàsti*, *žandù* ʽpowiedzieć'. Niedokładnie LEW 654: «Gehört zu *žãdas*..., *žadė́ti*». War. *príežastis* 1 p.a., też m. *príežastis*, *-čio*. Z innym prefiksem: *prãžastis* (zob.).

priežidà 3 p.a. gw. 1. ʽmiejsce przed otworem pieca chlebowego', 2. ʽmurek wokół pieca, służący do siedzenia lub stawiania garnków, przypiecek'. Przeważają zaświadczenia bez samogłoski *i* w II członie (synkopa), por. *priežda̍* 4 p.a. (postać liter.), *príežda* 1 p.a. (w większości gwar auksztajckich). War. m. *príeždas*. Inne war.: *priežedà*, *príežeda*, żm. *pryžedà* (zmiana *i* > *e*). Analiza: *prie-žid-a*. Jest to jedno z nielicznych zaświadczeń dla st. zanikowego *žid-* od pwk. *žei̯d-, por. *žiedžiù*, *žiẽsti* ʽlepić z gliny' (inne przykłady s.v. *židinỹs*). Rzecz. *priežidà* wywodzi się z substantywizacji zwrotu przyimkowego *prie židinio ʽprzy ognisku, przy palenisku'. Osnowa pośrednia skrócona: *priežid-. Por. zdanie *Priežda iš*

priešakio, kur židinys, o priepečkis iš šalies, vis iš molio ʻ«Priežda» [jest] z przodu, gdzie palenisko, a przypiecek z boku, wszystko z gliny'. — Synchronicznie umotywowanym derywatem od zwrotu *prie žìdinio* (zob. *židinỹs*) jest sb. *príežidinis* ʻmiejsce przy palenisku'. — War. *priežiedà*, żm. *prýžieda* pokazują pwk. *žied-* na skutek wyrównania *-žid-* do osnowy czas. *žiedžiù*. Inaczej Karaliūnas, *Balt* XXVIII:1, 1994, 60, który za najstarszy uważa tu zwrot przyimkowy o formie *prie žiedo, a więc z rzeczownikiem w SE, *žiedas ʻpiec, palenisko', stojącym w alternacji z *žaĩdas* (zob.).

priežostus SD[1] «dotkliwy, palpabilis» (syn. *pasilyčiamas*, *nuobadus*, *nekantringas*) — prawdopodobnie przymiotnik na *-us* od zanikłego rzeczownika *priežosta [ʻprzymówka, złośliwa przymówka']. Ten ostatni miał strukturę *prie-žos-ta i był drw. na *-tā-* od neopwk. *žos-* ⇐ *žósti* ʻpowiedzieć' (zob. s.v.). Paralele: *žóstė* ʻmowa, sposób mówienia; odezwanie się'; *laktà* ⇐ *lẽkti*, *naštà* ⇐ *nèšti*. Znaczeniem etym. adi. *priežostus* było chyba ʻdokuczliwy w słowach, uszczypliwy'. Por. pol. przest. *język dotkliwy*, *dotkliwa przymowka, mowa, rzecz, słowo, przysłowie dotkliwe* (SPXVI s.v. *dotkliwy*).

priim̃čius, *-iaus* wsch.-lit. ʻmąż przyjęty do domu i na gospodarkę żony' (*Išėjo in priimčiùs*) — najprawdopodobniej zapoż. z błr. gw. *prýjmič* ʻzięć przyjęty do domu teścia' (war. *prýjmyš*, *prijmáč*, *pryjmák*) ⇐ vb. *prymácь*, *pryjmácь*, *-áju* ʻprzyjąć' (por. ESBM 10, 104). Lit. transpozycja słowotwórcza: *pri-im̃-tas* ʻprzyjęty' ⇒ *priimč-ius* (zob. *imt-*). Pożyczkę włączono do grupy nazw osób, w tym nazw wykonawców zawodów o zakończeniu *-čius*, por. *pìkčius*, *bìčius*, *rãčius*. Osobno zob. *primõkas*.

prìkis, *-io* gw. ʻbosak' — zapoż. z prus.-niem. *pricke* (GL 105, LEW 655, Čepienė 95). Zob. też *bùsokas*.

primestìnis, *-ė* 1. ʻ(o niemowlęciu) opuszczone przez rodziców, podrzucone obcym ludziom': *kū̃dikis primestìnis* ʻpodrzutek', 2. ʻprzemocą przyłączony', 3. ʻzakaźny (o chorobie)'. Drw. z suf. *-in-* od neoosn. *primest-*, wyodrębnionej z ptc. prt. pass. *primèstas* ʻpodrzucony' (zob. *mèsti*), ⇒ *primestinùkas* ʻpodrzutek, znajda'. Osobno zob. *pamestìnis*.

primieras BrB ʻprzymierze, sojusz, układ, Bündnis, Bund, Vertrag', war. *primierius* KN. Formy te oddają zapoż. ze stpol. *przymirze* n. ʻrozejm, pokój, układ, umowa', pol. *przymierze* ʻsojusz, alians', przy czym forma segmentu °*mieras* polega na wyrównaniu do sb. *mieras* ʻpokój, pax' (zob. s.v.). Por. scs. *primiriti sę* ʻpogodzić się z kim', strus. *primiriti* ʻzjednać; poskromić, ujarzmić'. Zob. też SLA 179 i ALEW 657n. (wskazują oni pol. *przymierze* jako formę źródłową), Boryś 2005, 498.

primõkas wsch.-lit. ʻmężczyzna, który ożeniwszy się, został przyjęty do domu i na gospodarkę żony', por. *Sesuva priėmė primõką*. *Insleidau namo primõką kap vilką urvan: nei būt, nei bėgt, geria ir skaunas*. Zapoż. z błr. *prymák*, *-á* ʻmąż przyjęty do domu żony, zięć zamieszkały u teścia' (ESBM 10, 104). Por. ros. gw. *primák*, pol. gw. *przyjmak* ts. Zob. syn. *priim̃čius*.

prìpečkas gw. ʻmiejsce z przodu pieca; przypiecek, mur lub drewniana ława wkoło pieca, służąca do stawiania garnków, a także do siedzenia i spania' — zapoż. z błr. *prýpečak*, *-čka* (ZS 44). War. *prìpečka*.

prireĩkus adv. ʻw razie potrzeby, gdy zajdzie potrzeba' — skostniała forma ptc. prt. act. do *prireĩkti*, *prìreikė* ʻbyć potrzebnym, stać się potrzebnym; odczuwać potrzebę' (GJL III, § 671). Zob. *reikė́ti*.

prìsiega, *prýsiega* 1 p.a. przest., gw. ʻprzysięga, uroczyste przyrzeczenie; słowa przysięgi' — zapoż. ze stbłr. *prisjaga*, błr. *prysjáha*, *-i*. Dyftong *-ie-* oraz akcent na sylabie początkowej polegają na dostosowaniu do rodzimego odpowiednika *prìsieka* a. *príesieka*

'przysięga', żm. *prýsieka* (zob. *prisíekti*). War. z bardziej regularnym *ė* za błr. *ja*: *prìsėga*, *prýsėga*. Por. SLA 179. Nieco inaczej Borowska 347 i LEW 655. — W przenośnym użyciu *prìsiega* c. oznacza 'męża lub żonę' (na wzór lit. *prìsieka*, *príesieka*), por. *Mano pirmoja prìsiega buvo dau geresnė, nekaip antroja*). — Vb. denom. *prisiegáuti* 'przysięgać', *prisiegavóti* ts.

prisiegóti, *prisiegóju*, *prisiegójau* przest., gw. 'przysięgać, poprzysięgać' (*Jei aš ją privadžiojau, idant kreivai prisiegotų* DP 523_{41} 'Jeślim ja ją podwodził, aby krzywo przysięgała') — zapoż. ze stbł. *prisjěgatь*, błr. *prysjahácь*, *-áju* (por. SLA 179). Por. rodzime *prisíekti*. — Drw. ***paprisiegoju*** SD «poprzysięgam kogo».

prisíekti, *prisíekiu*, *prisíekiau* 1. 'sięgać ręką ku górze lub przed siebie celem dosięgnięcia czego', 2. 'przysiąc, przysięgać' (war. ***prisiegti*** b.z.a.) — formacja prewerbialna od *síekti* 'sięgać, wyciągać po coś rękę' (zob. s.v.). U Szyrwida też bez prvb.: ***siekiu*** SD «przysięgam» (syn. ***prisiekiu***), ***kraivai, neteisiai siekiu*** SD «krzywoprzysięgam, peiero, periuro». Por. ***atsisiekiu*** SD «odprzysięgam się czego, eiuro, abiuro aliquid». — Drw. *prisíekdinti* 'zaprzysiąc, np. świadka' (caus. na *-dinti*), *prisíekęs* a. *prisíekusysis teisė́jas* 'sędzia przysięgły', *príesieka* 1. 'przysięga' (war. *prìsieka*, żm. *prýsieka*, *prýsyka*), 2. c. 'małżonek, mąż lub żona' (ten, kto złożył przysięgę małżeńską), por. *Imsiu Marytę sau už prisieką*. Por. jeszcze z SD: ***siekėjas*** «przysięgacz, przysiężnik, iurator», ***neteisus siekėjas*** «krzywoprzysiężca», ***prisiektinis*** SD «przysiężny, przysięgły, iuratus, Sacramento tenetur».

prisietis, *-čio* SD «bite, merces pro vapulando» ['odszkodowanie, grzywna za pobicie', SPXVI, SW], pl. *prisiečiai*[395]. Nie znany z innych źródeł termin prawniczy. Jest to drw. na *-i̯a-* od formy ptc. prt. pass. *prisiẽtas* (dosł. 'przywiązany'), należącej do vb. cps. *prisiẽti* (zob. *siẽti*). Wolno przypuszczać, że czas. *prisiẽti* obok prymarnego znacz. 'przywiązać, przywiązywać' miał znacz. specjalne 'wynagradzać za pobicie, płacić grzywnę za pobicie'. Jako paralela nasuwa się tu pol. termin prawniczy *nawiązka* (⇐ *nawiązać*) 'kara pieniężna stanowiąca rodzaj odszkodowania za wyrządzoną krzywdę moralną lub ból fizyczny; zadośćuczynienie'. SPXVI wymienia *nawiązkę* w dwóch znaczeniach: 1. 'to, czym się wiąże, sidła, pęta', przen. 'zasadzka, fortel', 2. 'kara prywatna za zranienie lub pobicie'.

prisimèsti, *prisìmetu*, *prisìmečiau* 1. 'skulić się, usiąść skulonym, przycupnąć, przypaść do ziemi', 2. 'zarazić się chorobą zakaźną', 3. 'udawać kogo' (syn. *apsimèsti*). W 2. znaczeniu może być kalką z pol. przest. *przymietać się* 'zarażać się'. Jedna z formacji prewerbialnych czas. *mèsti* (zob.). — SD: ***prisimeta liga*** SD «przyrzuca się choroba, inficit, adhæret, communicatur morbus», ***prisimeta manisp liga*** SD «zarażam się czym, inficio, concipio morbum» (syn. *ažusikrečiu*), ***prisimetinti liga*** SD «przyrzut, przyrzutna choroba, contagium, contagio». Por. pol. przest. *przymietająca się niemoc, przyrzucająca się od drugiego* L.

prìstavas hist., gw. 'naczelnik policji w Rosji carskiej' — zapoż. z ros. *prístav*, błr. *prýstaŭ*, *-stava* ts. Por. ZS 44, LEW 654 (s.v. *priestõvas*).

pristoka b.z.a. gw. 'brak, niedostatek czego' — dewerbalny drw. na *-kā-* od neoosn. *pristo-*, wyabstrahowanej z vb. cps. *pristóti* 'zabraknąć' (por. *stóti*). Formacja porównywalna ze *stokà* (zob.). Rzadkie użycie suf. *-kā-* w derywacji prymarnej, por. *spėkà*. Zwraca uwagę brak zastępstwa prvb. *pri-* prefiksem *prie-* (zob. *prie-*, *príestoga*).

pristotàsis, *pristótasis* stlit. i gw. 'opętany (przez diabła, złe duchy)', por. *Tavęsp eidavo... velino pristotieji* DK 153_5 'Do ciebie przychodzili... opętani'. *Piktų dvasių*

[395] Rzeczownik ten został wymieniony w SD razem z czas. *prisienu* [prs. do *prisieti*], z tym że przy tym ostatnim nie podano definicji znaczeniowej.

pristotiejie gw. ʻOpętani przez złe duchyʼ. Substantywizowana forma od ptc. prt. pass. *pristótas*, należącego do vb. cps. *pristóti* m.in. ʻopętaćʼ (zob., por. *stóti*). Por. *pristatas* SD «opętany od czarta, dæmoniacus, energumenus». *Teipajeg ir velinai rodės žmonėse pristotose* DP 196_{18} ʻTakże i diabli ukazowali się w ludziach opętanychʼ.

pristóti, *pristóju*, *pristójau* 1. ʻprzystanąć, przyszedłszy zatrzymać się przy czymʼ, 2. ʻpostawić stopę na ziemiʼ, 3. ʻ(o miejscu, placu) napełnić się przyjezdnymi, obstąpić coʼ (*Pristójo vyrų pilnas kiemas*), 4. ʻprzybyć, przyjechać; osiąść, zamieszkaćʼ (*Geri mano šeimininkai — čia pristójau, čia i būsiu*), 5. ʻprzystać do kogo[396], przystać do roboty, do służby, do majstraʼ, 6. ʻzaciągnąć się do wojskaʼ, 7. ʻprzyczepić się do kogoś; przestawać z kim, obcowaćʼ, 8. ʻogarnąć — o chorobie, bezsennościʼ (*Pristójo gripas, guliu lovoje*), 9. ʻogarnąć swym wpływem, opętać kogoʼ (*Jau ji turbūt velnio pristóta yra* ʻJą chyba diabeł opętałʼ), 10. ʻopiekować się kim, troszczyć się o kogo, doglądaćʼ, 11. ʻosłabnąć — o deszczu; zmęczyć się, utracić siłyʼ (*Kad jau pristójau, belipdama į kalną!*), 12. ʻzabraknąć, nie wystarczyćʼ (*Pristójo pinigų*). — Drw. *príestoga* (zob.), *pristoka* (zob.), *pristóję̨s* adv. ʻz uporem (pracować, prosić o co)ʼ, *pristótas* ʻopętanyʼ (por. *pristotàsis*).

pristõvas 1. hist., gw. ʻnadzorca robotników rolnych we dworze, prowadzący rejestr ich pracy, karbowyʼ (*Dirba po pristovù*), 2. przen. ʻniezżęta łodyga zboża pozostawiona na ściernisku'. Zapoż. z błr. *prýstaŭ*, *-stava* ʻnadzorcaʼ (⇐ ros. *prístav*). War. *prìstovas*, *priestõvas* (m.in. DP). Por. SLA 180, LEW 654.

prýštiekis, *-io* gw. 1. ʻśniadanieʼ, 2. ʻprzekąska dawana przed śniadaniem, obiadem lub kolacjąʼ — zapoż. z prus.-niem. *frīštek*. Obok tego *prýštikis*, *prỹštikis*, *prištikỹs* ts. — zapoż. z nwn. *Frühstück*. War. *prýštukis*. Por. GL 105, LEW 656. Co do akutu por. zapoż. *šlýpos*, *špýkėrė*.

privalė́ti, *privalaũ*, *privalė́jau* ʻmieć potrzebę, potrzebować, mieć powinność, mieć obowiązek, musiećʼ, DP ʻpotrzebować, używaćʼ, SD *privalau* «nie mam czego; potrzebuię czego». War. *privalýti*, *-aũ*, *-iaũ* (m.in. MŽ, DP, WP). Nie całkiem jasne. Zdaniem LEW 656 i ALEW 820 stoi w związku z *valià* ʻwola; władza, mocʼ, scs. *volja* ʻwolaʼ. — Drw. *privalà* ʻpotrzebaʼ, *privalos* DP ʻpotrzebyʼ, *privãlomas* ʻobowiązkowy, obowiązującyʼ, *privalu* impers. ʻpotrzebaʼ (*daugiasn' pinigų neg privalu* DP 55_{43} ʻwięcej pieniędzy niżeli potrzebaʼ), *privalùs* ʻpotrzebny, konieczny, nieodzowny, niezbędnyʼ (⇒ *privalùmas* ʻkonieczność; dodatnia cecha, zaletaʼ, DP ʻpotrzebaʼ), DP *privalingas* ʻpotrzebnyʼ. Vb. denom. *privaláuti* ʻpotrzebowaćʼ. — Neoosn. *privaly-*: *privalymas* DP ʻpotrzeba, niedostatek, doległośćʼ, SD «potrzeba». — Neosimplex *valomas*, od tego drw. *nevãlomas* DP ʻwzgardzony, małej wagiʼ (znacz. etym. ʻniepotrzebnyʼ). Osobno zob. *príevolė*.

priviliejus, *-aus* stlit. ʻprzywilejʼ, SD <priwilieius> «przywiley, priuilegium, immunitas, lex priuata» — zapoż. z pol. *przywilej*. Drw. <priwilieiawotas> «vprzywileiowany, priuilegiatus, immunis». W SD pisownia zakończenia waha się między <ie> i <e>, por. <duot kam priwileiu> «vprzywileiować kogo, priuilegium facere, dare immunitatem». W DP ukazują się warianty *privilijas* ʻprzywilejʼ (też f. *privilija*) i *privilijavotas* ʻuprzywilejowanyʼ (por. SLA 180). — We współczesnym języku literackim ustalił się rusycyzm *privilègija*, por. ros. *privilégija* (⇐ nwn. przest. *Privilegi(e)*, śrwn. *prīvilēgje*, zob. REW II, 431). Vb. denom. *privilegijúoti* ʻuprzywilejowaćʼ.

prõ praep. z acc. (1) ʻprzez, poprzezʼ: *Žiũri prõ dùrų plỹšį* ʻPatrzy przez szparę w

[396] Por. *Pametę̨s tikrąjį viešpatį savą, pristojai dergėtuvop ir smarkausp Tironop* DP 555_{32} ʻOpuściwszy prawdziwego Pana swego, przystałeś do sprosnego a okrutnego tyrannaʼ. — *Ką pristosi, tuo pastosi* ʻDo kogo przystaniesz, takim się staniesz'.

drzwiach’, (2) ‛mimo, koło’: *Ir̃ prõ mùs daũg važiãvo* ‛I koło nas wiele (wozów) jechało’. Zamiast *pruo, zob. *pró-* II. Nieco inaczej GJL III, § 756.

pró- I. Refleks *prā-, tj. st. wzdłużonego od *pra-* (zob.) ⇐ pie. *pro. Taki st. apofoniczny charakteryzuje niektóre rzeczowniki pochodzące od złożeń czasownikowych z prvb. *pra-*, np. *próskyna* ‛przesieka leśna’ ⇐ *praskìnti*, *próvėža* ‛koleina’ ⇐ *pravèžti*. W części wypadków praeverbium nie pokazuje wzdłużenia, np. *prãkasas* ‛przekop’ ⇐ *prakàsti, prãnašas* ‛prorok’ ⇐ *pranèšti*.

pró- II. Jako prefiks takich nominów, jak *prósenis* a. *prósenelis* ‛pradziad’, *próainis* ‛praprzodek’, *própernai* ‛przed dwoma laty’, jest z pochodzenia członem kompozycyjnym o charakterze przysłówka ‛przed’. Jego starszą postacią było jednak *pruo- ⇐ pb. *prō < pie. *proh$_1$, a świadczą o tym takie odpowiedniki, jak łac. *prō* ‛przed — o miejscu; za, zamiast’ (cps. *proavus* ‛pradziad’, *prōnepos* ‛prawnuk’), gr. πρώην ‛niedawno’, πρωΐ, πρῷί ‛wcześnie, rano’ (od zanikłego adv. *πρώ), stwn. *fruo* ‛wcześnie’, wed. *prātár* ‛wcześnie, o świcie’, scs. *pradědŭ* ‛pradziad’. Niektórzy analizują *prō jako pie. *pro-h$_1$ i uważają to za skostniałą formę instr.sg. do *pro (por. Schrijver 1991, 81). Untermann 2000, 582 odtwarza instr.sg. *pro-ə$_1$-ō (ze znakiem zapytania). Inne ewentualności omawia de Vaan 2008, 490. Zob. też ALEW 820. — Pierwotny refleks lit.-łot. *pruo może tkwić w łot. *pruôjâm* adv. ‛na bok, precz, z drogi’ (war. *pruôm*), choć segment *-jām* pozostaje niejasny. — Lit. *o* pojawia się na miejscu etymologicznego *uo* również gdzie indziej, por. 1. *pos-* zam. *puos- w złożeniu *posnagà* ‛kopyto, racica’, 2. *rópti* ‛obejmować’ obok *ruõptis* ‛gramolić się z trudem’ (*rōp- jest SO do *rèp-*, zob. *rḗpti*), 3. *glóbti* ‛okrywać, otulać; otaczać opieką’ zam. *glúob- < pb. *glōb-, SO do *glė́bti* (zob.).

probastvà, gen.sg. *probãstvos* 2 p.a. stlit. ‛probostwo, parafia podlegająca władzy proboszcza; stanowisko, urząd proboszcza’, por. *Tai visa duosiu, jei puolęs duosi man pagerbimą ir liaupsę, tatai yra, jei man duosi dūšią ir padarysi valią mana, įsipirkdamas ing Byskupystę, Probastvą, Plebonįją, Storastystą, Vaitystą* DP 383_{30} ‛Toć wszytko dam, jeśli upadszy dasz mi cześć i chwałę: to jest, jeśli mi dasz duszę, a uczynisz wolą moję, dokupując się Biskupstwa, Probostwa, Plebanijej, Starostwa, Wojewodztwa’. Zam. *prabastva — zapoż. z pol. *probostwo, -a* n. Por. *prãbaščius*.

próboba stlit., gw. ‛prababka’, SD <probaba> «prababa, proauia» — zapoż. ze stpol. *prababa* ‛matka dziada a. babki’ (SLA 175, LEW 642, Bańkowski, ESJP II, 756). War. *próbobė*, zdrob. *próbobutė*; *prãbobė*, *prãbobutė*. Por. *pródiedas*.

procèsija 1 p.a., *procesijà* 2 p.a. ‛procesja, obrzędowy pochód religijny ze śpiewami, chorągwiami i obrazami’. Starszy jest wokalizm *a* w przest., gw. *pracèsija*, *pracẽsija*, SD <pracessia> «processya kościelna, supplicatio euntium ad templa, per vrbem, per compita, processio sacra». Zapoż. z pol. przest. *procesyja* (inaczej SLA 175 i LKŽ X, 487: z pol. *procesja*). Gw. *pracesija* ma znaczenie poboczne ‛chorągiew kościelna’, por. *Pracesijas siuvo Kražių minyčkos* ‛Chorągwie szyły mniszki z Kroży’.

procià, gen.sg. *prõcios* 2 p.a. stlit., gw. ‛trud, mozół, wysiłek; praca’ — zapoż. ze stpol. *praca* (⇐ stczes. *prácě*), błr. *práca*. War. *procà*, *prõcė* oraz *pročià*, *prõčė*. Por. SLA 181, ZS 44, LEW 657.

pródiedas stlit., gw. ‛pradziad’ — zapoż. ze stbłr. *pradědъ* (SLA 175, LEW 643), por. błr. *prádzed, -a*. War. *prãdiedas*, *pradiẽdas*, *pradiẽdis*. SD^{1} <pradiedas> 1. «pradziad, proavus», 2. «prapradziad, abauus», SD <prodiedas> «pradziad, proauus». Por. *próboba*.

próga 1. ‛sprzyjająca okoliczność, odpowiednia chwila, sposobność, okazja do czego’ (*Atsitiko próga* ‛Trafiła się okazja’. *Buvo prógos ir su juo pasikalbėti* ‛Była sposobność i z

nim porozmawiać'), *ta próga* adv. 'przy (tej) okazji'), war. *prógas* przest. 'okazja', 2. gw. 'szpara, szczelina, luka', 3. gw. 'wolne, jasne miejsce w lesie', 4. 'wolna chwila, czas wolny od zajęć'. Gw. war. akc. *progà* (4 p.a.). — War. *s*-mobile: *spróga* 1 p.a. przest. 'sposobność, okazja': *sprógos ieškoti* 'szukać okazji', *sprogà* 4 p.a. 'szczelina, wyrwa, otwór; pączek, latorośl; iskra'. Chodzi tu prawdopodobnie o rzecz. postwerbalny od *sprógti* 'pękać, rozrywać się' (zob. s.v.). Nietrafne wydaje się stwierdzenie LEW 643, jakoby *próga* była alternantem apofonicznym do *pragà* 'otwór, dziura'. Sb. *pragà* jest wariantem *s*-mobile do *spragà* 'otwór, dziura, przerwa; brak'. To ostatnie przedstawia drw. postwerbalny od *sprageti* m.in. 'pękać' (zob. s.v.). — Drw. *prógymė* 'niewielka polana, łąka w lesie; rzadsze miejsce w lesie', *próguma* a. *progumà* ts., *prógumas* 'szczelina, otwór; rzadkie miejsce w lesie; prześwit w chmurach; wolny czas, sposobna chwila' (war. synkopowany: *prõgmas*, por. ŽD 203).

próperša 1. 'miejsce na jeziorze, rzece lub bagnie, które w zimie nie pokrywa się lodem, tzw. płoń' (war. *praperšà*), 2. 'przerębel', 3. 'prześwit między chmurami', 4. 'rzadsze miejsce w lesie, polana', 5. 'szpara, szczelina'. Z innym suf.: *próperšas* przest. 'bezdeń, otchłań'. Por. n.m. *Praperšà*. Sb. *próperša* jest formacją postwerbalną od vb. cps. *praperšėti 'przedrapać, przeryć', por. pwk. pie. *perḱ- 'drapać, ryć, kopać', wymieniony s.v. *peršéti*. Paralele: *próplėša* 'rozdarte miejsce (w ubraniu)' ⇐ *praplė́šti*; *prórėža* 'nacięcie, przecięcie, przekrój' ⇐ *prarė́žti*. — Drw. wsteczny: *perša* b.z.a. 'płoń'. — Z pwk. *parš-*: *praparšà* 'płoń', *praparšas*: SD «row, fossa» (syn. *perkasas*), SD[1] 1. «iaskinia, specus, antrum, cauerna...» (syn. *duobė gili, tumsi*), 2. «odchłań, vorago, abyssus, barathrum» (syn. *duobė gili*), 3. «przepaść, abyssus, vorago, barathrum» (syn. *prapultis*).

prõsas gw. 'żelazko do prasowania' — zapoż. z błr. *pras*, *-a* m. (⇐ pol. gw. *prasa* f. 'żelazko'). Por. LEW 658, ZS 44, ESBM 9, 361. — Vb. denom. *prõsyti*, *-iju*, *-ijau* 'gładzić bieliznę żelazkiem, prasować'. War. wsch.-lit. *prosùiti* 'prasować' powstał na bazie prs. *prosùja* 'prasuje', które przejęto z błr. *prasúje* (inf. *prasavácь*), por. ZS 114.

prõtas 'umysł, rozum, rozsądek'. Odpowiednik łot. *pràts* ts., też 'zmysł; wola, chęć'. Pb. *prāt-a-, drw. na st. wzdłużenia od *prat-*, por. *pràsti* 'przyzwyczajać się, nawykać'. Z inną budową: *į́protis* (zob.), *paprotỹs* (zob.). Por. stpr. *wargan prātin* acc.sg. 'zła rada'. Kroonen 2013, 156 zestawia *prõOtas* z przymiotnikiem pgerm. *frōda- 'mądry, doświadczony, wise, experienced' (goc. *froþs*, stisl. *fróðr*, stang. *frōd*, stwn. *fruot*) i twierdzi, że pb. *ā stoi na miejscu pb. *ō. — Drw. *beprõtis* 'szaleniec, wariat', *bẽprotis* 'kluski ze skwarkami', *nevìsprotis* 'ktoś niespełna rozumu, niezupełnie normalny', *protìngas* 'mądry, rozumny, rozsądny' (łot. *pràtîgs*), *protomeilė* SD «filozofia» (neol., por. *meilùs*), *sámprotis* 'rozumowanie, rozumienie, pojęcie, rozsądek', war. zdysymilowany: *sánprotis* (⇒ vb. denom. *sámprotauti* 'rozumować, myśleć, sądzić, przypuszczać').

provà, *-õs* 4 p.a. stlit., gw. 1. 'prawo, ogół norm prawnych', 2. 'uprawnienie, to, co komu przysługuje' (*Mes provą turim ir macį* MŽ), 3. gw. 'sprawa w sądzie, proces sądowy' (por. łot. *prāva* ts.), 4. gw. 'zwyczaj' (*Tai prie mūsų tokia provà*). Zapoż. z błr. *práva*, *-a* n., pol. *prawo*, *-a* (SLA 181, ZS 44, LEW 658). — Vb. denom. *provótis* a. *provavótis* 'procesować się z kim w sądzie; kłócić się' ⇐ pol. przest. *prawować się*.

prū̃das przest., gw. 'staw, sadzawka' — zapoż. z błr. *prud* ⇐ ros. *prud* 'sadzawka' (por. SLA 181, ZS 45, LEW 659, ESBM 10, 44). Por. łot. *pruods* 'sadzawka' ⇐ ros. *prud*. SD: *prūdas* «staw wodny», *iškuopiu prūdų* «szlamuię sadzawkę», *ištakas prūdo* «upust, spust w stawie», *neplauktinas prūdas* «niepławny staw». — N.jez. *Prū̃das* 7x (n.rz. 7x), *Prūdẽlis* 5x (n.rz. 15x). N.m. *Prū̃dai* 2x, *Prūdaĩ*, *Prū̃diškė*, *Antãprūdė*, *Ažùprūdis*, *Ažùprūdžiai*, *Paprū́džiai*, *Paprūdžiaĩ* 8x, *Užùprūdžiai* 2x, *Ùžprūdžiai* 2x, *Dìdžprūdžiai*, *Didžprūdė̃liai*.

pruñkšti, *pruñkščia* (war. *pruñkšta*), *pruñkštė* 1. 'o koniu: chrapać nozdrzami silnie

wypuszczając powietrze, parskać, prychać', 2. 'parskać śmiechem, wybuchać śmiechem', 3. 'prychać przy myciu się zimną wodą', 4. 'o kocie: fukać, prychać, będąc złym, zaniepokojonym', 5. 'pryskać (wodą)', 6. 'siąpić, mżyć' (*Nelyja, bet vis tiek kasdien pruñkščia — nėra džiovos*). Czas. utworzony od interi. *prùnkšt, pruñkšt* (też *pruñkst, prùnkš*), imitującej parskanie lub tłumiony śmiech. War. *pluñkšti* (interi. †plunkšt nie została poświadczona). Zob. syn. *puȓkšti* oraz *šnar̃pšti, šner̃kšti*. Por. psł. *pryxati s.v. *prùsti*. — Iter. *prùnkščioti, prùnkštauti*.

prū́sas, pl. *prū́sai* 1. 'Prusak, mieszkaniec średniowiecznych Prus' (por. łot. *prũsis*), 2. 'mieszkaniec b. Prus Wschodnich, tzw. Litwy pruskiej; mieszkaniec okręgu Kłajpedy', 3. 'Niemiec', 4. 'luteranin, członek kościoła ewangelicko-augsburskiego'. F. *prū́sė*, drw. gw. *prūsélka* (por. łot. *prũsene*, *prūsiẽte*). Nazwa kraju: *Prū́sai*, *Prū́sija*, stlit. *Prūsa* 1673 = *Prū́sa* (zob. Būga, RR II, 232 i III, 117, 247). Por. stpr. *en prūsiskan tautan* 'w kraju pruskim, im Land zu Preussen', *Mixkai bhe Prūsiskai* adv. 'po niemiecku i po prusku'; łot. *Prušmale* 'Prusy' (II człon *mala* 'kraj, skraj', por. ME III, 400). Etymologia nazwy etnicznej *prūs-* pozostaje niejasna (przegląd literatury daje LEW 659). W IX w. pojawia się ona w postaci *Bruzi* u tzw. Geografa bawarskiego i *B*[u]*rūs* u podróżnika hiszpańskiego Ibrahima-ibn-Jakuba. Formy latynizowane (uczone): *Prutheni*, *Pruzzi*, *Borussi*. Fakt, że Polacy, starzy sąsiedzi Prusów, nie nazywają ich †Prysy (pol. *y* < pbsł. *ū), lecz *Prusy*, dowodzi stosunkowo późnego zetknięcia się obu tych etnosów. Szczegółowe omówienie toponimii i hydronimii Prus w podziale na poszczególne prowincje dał Būga, RR III, 110n.

prùsnos f.pl. 'pysk zwierzęcia, morda, paszcza' (war. *prusnà*), wulg. 'twarz' (*Gausi į prusnàs / per prusnàs*). Odpowiedniki bałt.: łot. *prusnas* f.pl. 'wargi, usta', stpr. *prusnan* obl.sg. 'oblicze, twarz'. Zestawia się z czas. *prùsti* 'dobrze rosnąć itp.' (zob. LEW 648n., s.v. *praũsti*), ale związane z tym trudności znaczeniowe nie zostały dotąd przezwyciężone. — Drw. *ámprusnis* 'rzemień ogłowi końskiej' (por. *am̃palas*, *ámpirštė*), *im̃prusnis* 'kaganiec'.

prūsõkas, zwykle pl. *prūsõkai* 'owad z rzędu karaluchów, Blatella germanica' (war. *prusõkas*), por. *Pas juos pilni plyšiai prūsokų, net knibžda*. Zapoż. z błr. *prusák*, *-á*, pl. *prusakí*, *-óŭ* (ZS 45).

prùsti, *prūstù* (*prųstù < *pruns-stu, war. *prunsù*), *prusaũ* 1. 'dobrze rosnąć, rozwijać się', 2. 'dojrzewać umysłowo, kształcić się, zdobywać wiedzę', 3. 'nabierać ogłady, poloru'. Cps. *išprùsti* 'poprawić się na zdrowiu, ciele, rozwinąć się; nabrać ogłady, wykształcić się; wzbogacić się; stać się pysznym; stać się wybrednym', *praprùsti* 'podkształcić się nieco, nabrać ogłady'. Formacja inchoatywna z infiksem *-n-* względnie z suf. *-sta-* od SZ *prus-* ⇐ *praus-* (pie. *preu̯s- / *prus-), zob. *praũsti* 'myć, obmywać'. — Drw. *prùsinti* caus. 1. 'kształcić (dzieci)', 2. 'odkarmiać (prosię), sprawiać, żeby nabrało wagi'. Nomina: *prùsnos* (zob.), *prusuõlis* 'człowiek wykształcony, kulturalny'. — WSZ *prūs-*: *išprū́sti*, *-prū́stu*, *-prū́sau* 'rozpieścić się, rozpuścić się, wpaść w niesubordynację'. — W słowiańskim są dwie kontynuacje alternantu *prūs-: 1° psł. *pryxati < pbsł. *prūs-ā-, por. bg. gw. *príxam* 'sapać, dyszeć' (cs. *pryxanije* 'rżenie, chrząkanie'), ukr. *prýxaty* 'parskać, prychać', pol. *prychać*, 2° płn.-słow. *pryskati, por. ros. *prýskatь* 'pryskać, tryskać; padać drobnymi kroplami', czes. *prýskat* 'tryskać, strzykać' (refl. *prýskat se* 'trzaskać, pękać'), pol. *pryskać* 'rozpryskiwać co, zraszać kroplami; pękać na kawałki, rozlatywać się' — intensivum z suf. *-ka-* i WSZ *prūs- od *prŭsnǫti 'prysnąć, bryznąć' lub *prŭxati 'parskać' (słń. *pŕhati* 'sapać, parskać'). Inaczej Boryś 2005, 487, który wyodrębnia suf. *-ska-*. N.B. Pol. przest. *pryskać* 'prychać, parskać' pochodzi z metatezy *pyrskać*, por. ukr. *pýrskaty* (Bańkowski, ESJP II, 806).

psálmė 'psalm, uroczysta pieśń religijna' — zapoż. ze stbłr. *psálьma* (por. błr. *psalóm*, *-lmá*). W XVI w. używano polonizmu *psálmas*, np. MŽ, DP (por. SLA 182, LEW 660). —

Drw. *psalmýnas* ʽzbiór psalmów, psałterz’, *psálmininkas* ʽpsalmista’. N.B. W SD s.v. *żołtarz* figuruje *giesminės knygos* f.pl. «liber psalmorum sacrorum, psalterium» (por. *giesmė̃*). — Obca fonotaktyce litewskiej zbitka nagłosowa *ps-* stała się przyczyną przekształceń tego wyrazu, stąd następujące warianty gwarowe: 1. z protetycznym *a-*: *apsálmė, apsálma, apsálmas* (por. *akmỹnas* ob. *kmỹnai*), 2. z anaptyksą *a*: *pasálmė*, *pasálmas* a. *pasal̃mas* (por. *šãratas* ob. *šrãtas*, GJL I, § 340), 3. z uproszczeniem *ps-* > *s-*: *sálmė*.

pūčkà I, gen.sg. *pū̃čkos* 2 p.a. stlit. SD «działo», *pūčka kareivinė* SD «możderz woienny, mortarium, pila» — zapoż. z błr. *púška*, *-i* (SLA 182, LEW 660). Zawiera *čk* ze zmiany *šk*, jak w war. gw. *pūškà* ʽkarabin; działo’ (paralele: *plėčkà*, *pūčkà* II, *rėčkà*). Por. jeszcze z SD: *tiesiogiai statyt pūčkų* «narychtować działo» (syn. *taisyt*), *šaudau pūčkomis ing miestų* «biję z dział do miasta» (syn. *daužau mūrus*, *grauju*), *pūčkorius* SD[1] «puszkarz, faber tormentarius», cps. *pūčkašaudis* «puszkarz, co rychtuie strzelbę, librator». — N.m. *Pūčkõriai* 2x, *Pūčkõriškė*, *Pūčkõriškiai*.

pūčkà II, gen.sg. *pū̃čkos* 2 p.a. przest., gw. ʽgrubszy koniec jajka’ (też przenośnie o kobiecie ciężarnej: *Váikščioja kaĩ pūčkà* ʽChodzi jak «pūčka»’). Ze zmianą *šk* w *čk* zapoż. z błr. *púška*, zdrob. od *puxá*, por. ZS 45, ESBM 10, 248, 260. SLA 182, LEW 660 wymieniają błr. *pužka* jako formę źródłową.

pū́damas, *-à* ʽgnijący’. Analiza synchroniczna: *pū-dama-s*, tzw. ptc. contemporale na *-dama-* od *pū́ti* ʽgnić’. Analiza historyczna: *pūda-ma-s*, ptc. prs. pass. na *-ma-* od prs. intr. o sufiksie *-da-*, pb. *pūda ʽgnije’. Transponat ie. *puH-d^{h}e-, por. prs. *vérda* do *vìrti*. Dla *pūdamas jest odpowiednik w gr. ptc. πυθό-μενο-ς ʽgnijący’ (suf. *-mh$_{1}$no-, por. Klingenschmitt 1975, 161n.) ⇐ πύθομαι ʽbutwieć, gnić’, πύθω ʽobrócić w zgniliznę, zgnoić’. Por. Endzelin 1922, § 720, Smoczyński 2003b, 44n. Od intr. prs. *pūda pochodzi również caus. *pū́dyti* ʽpowodować gnicie’ (zob. s.v.). Zob. też analizę form partycypialnych *bū́damas*, *eĩdamas*, *jódamas*.

pū́das hist., gw. ʽpud, rosyjska miara wagi, równa 16,3 kg albo 40 funtom’ — zapoż. z błr. *pud*, *-a* (SLA 182, ZS 45, LEW 661). Z tego samego źródła łot. *puõds*. War. *pū̃das*, *pùdas*.

pū́dymas, *pūdýmas* 1. ʽpole nie uprawiane przez dłuższy czas, ugorujące, leżące odłogiem, ugór, odłóg’, 2. ʽpierwsze oranie po okresie ugorowania’, 3. przen. ʽtyłek’ — drw. na *-ma-* od neoosn. *pūdy-*, wyabstrahowanej z czas. *pū́dyti* (zob.). Paralele: *maĩšymas* ⇐ *maišýti*, *siùndymas* ⇐ *siùndyti*. — Drw. *pūdymė̃lis* 1. ʽptak siewka złota, Pluvialis apricaria’ (*Kartok pūdymą, jau pūdymeliai gieda*), 2. ʽptak kulik wielki, Numenius arquatus’, *pū́dymo mḗnuo* ʽczerwiec’ (zob. Skardžius, RR 4, 31n.). Vb. denom. *pūdymáuti* ʽleżeć odłogiem, ugorować’, *pūdymúoti* ʽugorować; orać ugór’.

pū́dyti, *pū́dau*, *pū́džiau* ʽpowodować gnicie, doprowadzać do gnicia, gnoić’, starsze prs. na *-i̯a-*: *pūdžiu* SD «gnoię, putrefacio», *supūdžiu* SD[1] «rozgnoiwam, putrefacio». Analiza synchroniczna: *pū́-dyti*, causativum na *-dyti* do vb. intr. *pū́ti* ʽgnić’ (zob. s.v.). Analiza historyczna: *pū́d-yti*, causativum na *-yti* od prs. intr. *pū́da ʽgnije’ (albo: caus. od neopwk. *pūd-*). Zob. analizę ptc. *pū́damas*. Odpowiednik łot. *pũdinât* ʽdoprowadzać do gnicia’ (drw. *pūdiņa* ʽugór’). — Neoosn. *pūd-* (z metanalizy *pūd-yti*): *pūdénti* caus. 1. ʽdoprowadzać do gnicia’, 2. ʽdoprowadzać mięso do tego, żeby podgniło, skruszało’ (por. *Põnaigi vìs pirmà pripūdẽna* ʽBo państwo zawsze wpierw [zająca] zostawiają na skruszenie’, Otrębski 1934, 329), *pū́dėti*, *-ja*, *-jo* ʽgnić, butwieć’. Nomina: *pūdìklis* ʽdeszcz przychodzący w porze żniw lub sianokosów’ (neosuf. *-iklis*, zob. *šaudìklis*), *pūdinỹs* ʽkompost, kompost przekładany torfem’, *pū̃drai* m.pl. ʽdrzewo zbutwiałe, spróchniałe’ (w kwestii budowy por. *sū́drus*, *sū́dras*).

pugvyčia SD 1. «guzik, nodulus, globulus», 2. «pągwica, nodulus, scorteus rhenonis»

— zapoż. z pol. przest. *pągwica* ʽguzik w kształcie ozdobnej kulki; skórzany guzik u kożucha'. Lit. *-u-* tłumaczy się interferencją odpowiednika błr. *púhavica* (por. ros. *púgovica* ʽokrągły guzik'). Inaczej SLA 182: z błr. *pugvica* (ESBM 10, 195 takiej formy nie potwierdza).

pūgžlỹs, *-io* 4 p.a. ʽnieduża ryba słodkowodna jazgarz, jażdż, jaszcz (Acerina cernua), odznaczająca się kolącymi płetwami', SD «jażdż, kolpierz, aurata fluuiatilis, porculus, porcellus». War. *paugžlỹs*. Trudne. W punkcie wyjścia można przyjąć za Būgą, RR I, 300, że mamy przed sobą brzmienie zmienione z *pūžlys wskutek insercji spółgłoski *g*. Por. *pūžlỹs* ʽktoś mały, gruby; słabe dziecko' (budowa *pūž-lys*). Co do insercji por. gw. *driegžlỹs* ʽjaszczurka' < *driežlỹs* (od *dríežas*), *druõgžlės* ʽheblowiny, strużyny' < *druõžlės*. Dalszy wywód niepewny. Synonimem jest tu krótkowokaliczne *pùžas*, które oznacza zarówno ʽjazgarza', jak też ʽnastroszone włosy' i ʽmałe dziecko' (zob. s.v.). W związku z *pùžas* ʽczub nastroszonych włosów' por. zdanie: *Ko gi pasišiaušei kai pūgžlys!* ʽCzemu się zjeżyłeś jak jazgarz!' (Urbutis 2009, 141 cytuje porównanie z inną nazwą jazgarza, mianowicie *ežegỹs*: *Pasipūtęs kaip ežegỹs* ʽNadęty jak jazgarz'). Zob. jeszcze *ežgẽ*. — LEW 553: *paugžlỹs*, *pūgžlỹs* pochodzą od osnowy onomatopeicznej pie. *peu̯-, *pou̯- ʽaufblasen, anschwellen'. — Vb. denom. *pūgžlóti* ʽchciwie żreć, pożerać (o krowie)'.

puikà, gen.sg. *puĩkos* 2 p.a. ʽpycha, wygórowane mniemanie o sobie, zarozumiałość, wyniosłość', SD[1] «pycha, superbia, arrogantia» (syn. *aukštybė širdies*, *pasikelimas*) — zapoż. z błr. *pýxa*, *-i*, pol. *pycha* (por. SLA 182, ALEW 823, ESBM 10, 279). War. *pùika*, *puĩkė*. Substytucja słow. *y* ⇒ lit. *ui* jak w *muĩlas*. Inaczej LEW 662, który dopatrywał się pokrewieństwa *puik-* z rodziną *paĩkas* ʽgłupi', *pìktas* ʽzły'. — Drw. *puikas* SD «pyszny; zuchwały», *puiku tumpu* SD «pysznieię, superbus, ferox, arrogans fio»). Dziś *puikùs*, *-ì* ʽpiękny, ładny, wspaniały, świetny; pyszny, zarozumiały, dumny' (odpowiada to zakresowi znaczeniowemu pol. adi. *pyszny*; por też błr. *pýšny* ʽmiękki, lekki, puszysty, pełny — o ciele, pulchny; wspaniały, przepyszny, bogaty'). Z lit. zapożyczono łot. gw. *puĩks* ʽładny, piękny' (ME III, 403). — Inne drw. od *puikà*: *puikýbė* ʽpiękno, uroda; pycha, zarozumiałość', SD «zuchwalstwo, audacia, petulantia...», *puikõrius* ʽpyszałek', *puikuõlis* ʽczłowiek zarozumiały, butny; zarozumialec, pyszałek'. — Vb. denom. 1. *puikáuti* ʽwywyższać się ponad innych, pysznić się; chodzić napuszonym, nadętym', *puikauju* SD «pysznię się, superbio, extollo me» (syn. *didžiauju*), 2. *puikavóti* ʽpysznić się, chełpić się czym', 3. *puĩkti*, *-sta*, *-o* ʽstawać się zarozumiałym, pysznym', 4. *puikúoti* ʽpięknie, okazale wyglądać' i ʽchełpić się' (*Merga puikúoja tėvo didžiais turtais*), *puikúotis* ʽwynosić się, pysznić się', też ʽkrępować się' (*Nesipuikúok, sėsk ir valgyk!*).

puinolas SD «puinał, pugio, sica, semispathia» — zapoż. z pol. przest. *puj(i)nał* < *puginał* ʽdługi obosieczny nóż, rodzaj sztyletu'. Por. SLA 182 (pominięte w ALEW).

puĩskoti, *puĩskoju*, *puĩskojau* (war. *pùiskoti*) wsch.-lit., z prvb. *iš-*, *nu-*, *su-* 1. ʽrozrzucić, roztargać (o wietrze), rozryć (o świni), rozproszyć, rozsypać', 2. *supuĩskoti* ʽrozszarpać (o jastrzębiu)', 3. ʽużywać nieoszczędnie, zużywać bez korzyści, bez potrzeby, trwonić', refl. *puĩskotis* ʽpuszyć się, wynosić się'. Vb. denominativum na *-oti* od niezachowanego sb. *puiska, które było drw. na *-skā-* od pwk. *pui-C* / *puj-V*, zob. *pujóti*. Neosufiks *-skā-* można było wyodrębnić w typie abstraktów na *-kā-*, utworzonych od osnów na *-s-*, por. *ėskà* ⇐ *ė́sti*, *dvėskà* ⇐ *dvė̃sti*.

pujóti, *pujóju*, *pujójau* żm. 1. ʽpotrząsając rozrzucać (np. siano), prósząc rozsypać dokoła, rozrzucać w różne strony', 2. ʽdmuchać, dąć — o wietrze', 3. ʽtrwonić (majątek)', refl. *pujótis* ʽgrzebać w ziemi — o kurze'; *išpujóti* ʽroztrzepać, przetrząsnąć (siano), żeby lepiej schło; rozdziobać grządki — o kurach; spulchnić (ziemię); rozwalić coś stojącego, zrównać z ziemią'. Zdaniem Urbutisa 2009, 93n. czasownik ten ma odpowiednik w łot.

pu(i)jât ʽburzyć, niszczyć, tępić, pustoszyć; wypędzać, wyganiać, wysiedlać’, refl. *pujâtiês* ʽszykować się (do wyjazdu)’, *àizpujât* ʽwygnać’, *izpujât* ʽznosić, zużyć, zedrzeć; wysiedlić; roztrwonić’, *sapujât* ʽzachęcić’ i z powodów znaczeniowych nie może być — wbrew LEW 663n. — uważany za żmudzkie zapożyczenie z języka łotewskiego. Urbutis, *o.c.*, 100 rekonstruuje opartą na pwk. pie. *peu̯- / *pu- ʽwiać, dmuchać’ lit.-łot. formację prs. *pu-i̯a- (por. *pū̃sti*). — Metanaliza *pui̯-a- doprowadziła do ustalenia się neopierwiastka o postaciach *puj-V* (*pujóti*) oraz *pui-C*, por. *išpuĩdyti* ʽwypędzić (z domu) z hałasem’, *pùistyti* ʽrozpraszać dym (o wietrze); zrzucać (ze stołu)’, *atpùistyti* ʽodzwyczajać od czego’. Zwraca uwagę brak formacji quasiprymarnej †puiti (por. *gùiti* ⇐ *gùja*; *ùiti* ⇐ *ùja*; *zùiti* ⇐ *zùja*).

pū̃kas ʽźdźbło puchu’. SD[1] «puch, pluma»,] SD «puch na gęsi, lana anserina». Zwykle pl. *pūkaĩ*, *-ų̃* 4 p.a. ʽpuch, miękkie piórka u ptaków; pierwszy zarost, meszek’; *žą́siẽs pūkaĩ* ʽgęsi puch’, *pūkų̃ pagálvė* ʽpoduszka puchowa’. Zapoż. z błr. *pux*, *-u* (SLA 182, ZS 45, LEW 664; pominięte w ALEW). — Drw. *pūkẽlis* ʽpuszek’, *pūkìnė* ʽpierzyna’, *kirmėlė pūkinė* SD «gąsienica, conuoluulus, voluox...» (syn. *žolinė*), *pū̃kis* ʽpisklę’, *pūkỹs*, *-ė̃* ʽktoś rozczochrany, z długimi włosami; smarkacz’, *pūksmė̃* ʽwiecha’, *abuolys pūkuotas* SD «pigwa owoc, malum cotoneum...», *pūkùtis* ʽto, czym się nakłada puder na nos i policzki’. Czy tutaj też *pūkùčiai* m.pl. 1. bot. ʽmniszek lekarski, Taraxacum officinale’, 2. ʽzrazy, potrawa z kawałków mięsa wołowego’? Vb. denom. *pūkúotis* ʽpokrywać się puchem, meszkiem’. — Starszym zapożyczeniem było żm. *puõkas*, zwykle pl. *puokaĩ* 4 p.a. ʽpuch’ (*Žąsų puokus reik į patalus pilti*) — ze strus. *puxŭ*, z substytucją *uo* za strus. *u* (zob. Būga, RR II, 365, 671). Z tegoż źródła łot. *puõkaiņš* ʽpuchowy, z puchu’ (ME III, 455).

pū̃kšti, *pūkščiù*, *pūkščiaũ* gw. 1. ʽdyszeć, sapać, stękać’, 2. ʽbrnąć z trudem (przez błoto, zaspy)’, 3. ʽpłynąć (o kaczkach, psie)’, 4. ʽwiać — o wietrze’. SD <pukśćiu> «pucham; sapię śpiąc», <pukśćiu vnt ko> «napuchać na kogo» [ʽmocno nań chuchać’]. Czas. utworzony od interi. *pū́kšt* m.in. o dmuchaniu, rozdmuchiwaniu żaru. — Inna budowa: *pū́kštauti* ʽdyszeć’, SD <pukßtauiu> «dąsam się» (syn. *pasipučiu*), «pucham» (syn. *pūkščiu*), *pū́kštelėti* ʽbuchnąć; plusnąć’, *pū́kštyti*, *-tau*, *-čiau* ʽzawiewać (o wietrze); chuchać, grzać oddechem (zgrabiałe palce)’, przen. ʽdoglądać, pielęgnować czule, pieczołowicie’, *pūkštúoti* ʽciężko oddychać, sapać; brnąć, brodzić’. — Z krótkim *u*: *pùkštinti* ʽchuchać, tchnąć, wydychać’, SD <appukßtinu> «otchnąć kogo», *išpùkštinti* DP ʽrozwiewać’ — od interi. *pùkšt* — o dmuchnięciu, zdmuchnięciu (np. płomienia). Tu też *pùkštas* a. *pūkštìs* f. ʽwiecha, pęk słomy zatknięty na żerdzi oznaczający granicę (pola, łąki), zakaz przejścia lub przejazdu’.

pū́kštulti, *pū́kštulu*, *pū́kštulau* gw. ʽjeść (wiśnie, śliwki) wypluwając pestki’ — od interi. *pū́kšt* m.in. o pęknięciu, rozerwaniu się, o nagłym rozwarciu (warg)’.

pùldyti, *pùldau*, *pùldžiau* stlit., gw. ʽsprawić, aby coś spadło, przepadło, znikło’, *prapùldyti* ʽzgubić, zapodziać, zaprzepaścić, roztrwonić’, bibl. ʽprzywieść kogo do upadku, do zguby’, DP ʽzatracić, strącić’, *užpùldyti* ʽnapadając otaczać, oblegać, opadać — o pszczołach, wilkach’. War. *puldýti*, *-aũ*, *-iaũ*. Causativum na *-dyti* od *pùlti* (zob.). Por. *guldýti* ⇐ *gul̃ti*, *klupdýti* ⇐ *klùpti*. — Neoosn. *puld-*: *puldinė́ti* 1. intr. ʽupadać, przewracać się’, SD[1] «padam», SD «upadam» (syn. *paklumpu*), por. *Pons pats... padesti tiems, kurie puldinėja* PK 101_{10} «Pan sam... podpiera tych, ktorzy upadaią», 2. tr. ʽnapadać, atakować’ (*užpuldinė́ti*).

pū́liai, *-ių* m.pl. ʽropa, wydzielina gnilna z rany’ (SD <puley> «ropa, otok, pus, puris»). Też sg. *pū́lis*, *-io* ʽropa’, SD «posoka, otok, sanies, tabum». Wraz z łot. *pūlis* ʽrana, która zaczyna ropieć’, *pûļi*[2] m.pl. ʽsczerniałe kłosy jęczmienia’ wywodzi się od przymiotnika pb. *pū́la- ʽgnijący’ < *puH-ló-, należącego do pie. pwk. *peu̯H- / *puH- ʽgnić’ (LIV[2] 480), zob. *pū́ti*. Znacz. etym. ʽzgnilizna’. Por. z jednej strony goc. *fūls*, stwn. *fūl*, nwn. *faul* ʽzgniły’, ang. *foul* (Heidermanns 1993, 219, Kroonen 2013, 158), z drugiej strony psł. dial. *pylŭ (znacz.

etym. 'próchno'), por. ukr. *pyl* 'kurz', błr. *pyl* 'pył, drobny kurz', pol. *pył* ts., ros. *pyl* 'zapał, żarliwość', ros. przest. 'żar, płomień' (zob. Boryś 2005, 506; jako etymon autor niesłusznie podał pie. *pū- 'dąć, dmuchać'). Paralele słowotwórcze: *siū́las, tū́las* oraz scs. *gnilŭ* 'zgniły' < *gniH-ló- ⇐ *gniti* 'gnić'. — Bałtyckiemu tematowi na *-i̯a- bliski jest rosyjski temat na *-i- w *pylь, -i* f. 'pył, kurz, proch; pyłek kwiatowy; zamieć śnieżna, kurzawa; piana morska'. — Drw. *pū́linas* 'ropny, zaropiały', *pūlinỹs* 'ropień'. Cps. *pū́lakis* 'kto ma zaropiałe oczy; śpioch' (por. *akìs, pū̃takis*), *pū́lianagis* 'krzemień, kamień używany do krzesania ognia', war. *pū́nagelis* (por. *nagà, nãgas*). — Vb. denom. 1. *pūlė́ti, -ja, -jo* 'ropieć' (*pūlė́jančios žaĩzdos* f.pl. 'ropiejące rany'), 2. *pū́liauti*: SD *pūliauja* «jątrzę, suppuro, vlcero», 3. *pūliúoti* 'ropieć', *pūliuoja* SD «ropi się» (⇒ *pūliúotas* 'ropny, zaropiały', SD «ropisty, purulentus, saniosus»).

pul̃kas 'gromada, grupa, tłum; pułk wojska' — zapoż. ze strus. *pŭlkŭ* 'gromada ludzi, tłum, lud' (SLA 183, ZS 45, LEW 665). Z tego samego źródła łot. *pùlks* 'gromada, stado, rój; mnóstwo; pułk wojska' (por. ME III, 407). Co do transpozycji por. *tul̃kas* ⇐ *tŭlkŭ*; *tur̃gus* ⇐ *tŭrgŭ*. — PK *pulkas* 'huf, poczet, zbór, stadło'. SD: *pulkas* 1. «assistentia, assistentes, corona, turba circumfusa» (syn. *daugybė aplink stovinti*), SD[1] «orszak», 2. «połk; stado bydła», *avių pulkas* «owiec stado», *pasakėjų pulkas* «fraucymer, persony, grex ancillarum», *pulkas pėstinykų* «rota żołnierzow pieszych», *pulkas raitinykų* «rota konnych, turma». [Przypis 12 wchodzi do tekstu głównego: Por. łot. *ganāms pulks* 'stado', *bišu pulks* 'rój pszczół', *jātnieku pulks* 'pułk kawalerii', *kājnieku pulks* 'pułk piechoty' (war. *pul̂ks*, też f. *pùlka*).] — Drw. *pulkais* adv. SD «rotami, turmatim, cuneatim, centuriatim», *pul̃kininkas* 'pułkownik', SD *pulkinykas* «połkownik, chiliarcha...», cps. *pulkavedys* (por. *ved-*): *pulkavedys pėstinykų arba raitinykų* SD «rotmistrz, centurio...». Vb. denom. *pulkúoti* 'gromadzić się, skupiać się'.

pulknùs, *-ì* gw. 'pulchny, mający budowę miękką, gąbczastą, porowatą (o chlebie, cieście, gruncie, śniegu)' — zapoż. z pol. *pulchny* (LKŽ X, 882 nie zaznaczył obcości tego wyrazu). Zakończenie *-nus* ukazuje się w rodzimym syn. *purtnùs* (zob. *purt-*). Szerzej znany jest wariant z uproszczoną zbitką *-lkn-*: *puknùs* ts. Z innym suf.: *puklùs* 'pulchny (o chlebie, o palcach); puszysty — o ogonie tchórza' (por. syn. *putlùs*), ⇒ *pùklius* 'grubas — o prosięciu'. — Drw. *puknė̃* 'pęcherz na skórze; wrzód' (m.in. BRB). LEW 664 sprowadza to do pie. *peu-, *pou-, *pu-/pū- 'nadymać, nadmuchiwać'; ALEW 824 podaje mało prawdopodobny wywód z zapożyczenia pol. *puchnienie* 'Schwellung'. Vb. denom. *puknýti, -ija, -ijo* 'o cieście: robić się porowatym, pulchnym, rosnąć'.

pùlokas przest. (m.in. u Donełajtisa), np. *Jis šaudo su pulokais. Bet ir Duraką puloks perplyšdams pagadino*. SLA 183 objaśnia ten wyraz jako 'Pistole', LKŽ 'pistoletas'. Zapoż. z pol. przest. *pułak* < *pułhak, półhak* 'gatunek muszkietu, rusznicy, *ein Doppelhacken, eine Art Feuerröhre*' L. (zapoż. niemieckie, niezetymologizowane). Zob. też LEW 666. Por. *ručinyčia*.

pulpitas stlit.: SD *pulpitas rašytojo* «pulpit pisarski na stole, pluteus», *pulpitas bažnyčios* «pulpit kościelny, pulpitum» — zapoż. z pol. *pulpit* (por. polonizm błr. *pulьpít, -u*). Zob. też SLA 183. Puryści wyrugowali *pulpitas* na korzyść rusycyzmu *piupìtras* (zob.).

pùlti, *púolu, púoliau* 1. 'paść, padać, przewracać się', 2. 'rzucać się, porywać się', 3. 'napadać, atakować, uderzać', 4. 'zelżeć (o mrozie)', 5. 'dobrze leżeć (o ubraniu)', *į ãšaras pùlti* 'zalać się łzami, wybuchnąć płaczem'. War. prs.: *pulù, punlu, pulnù, pùlstu*. War. prt. *púolau*. SD: *puolu* «padam, upadam, powalam się, lecę», *puolu unt veido* «upadam na twarz»; *puola ir unt manįs kasgi* «dostało mi się» (syn. *teko mi kas iž to*), refl. *puoluosi kitop* «uciekam się do kogo». Cps. *apipùlti* 'opadać, otaczać, oblegać (o psach, pszczołach)', *atpuolu* SD «odpadam w co znowu; odpadam, odstępuię», *įpùlti* 'wpaść, upaść, dopuścić się', *impuolu* SD «wpadam na co», *išpùlti* m.in. 'powyzdychać, paść (o całym stadzie)', *išpúola, išpúolė* 'wypada, wypadało (coś zrobić)', *išpuolu* SD «wyciekam, wycieka żołnierz;

wypadam», *nupuolu* SD[1] «lecę» (syn. *skrindu*), «osierocieię» (syn. *vargstu*), «spadam; ubywam», *parpuolu* SD[1] «obalam się» (syn. *pagriūstu*), «polegam» (syn. *pagulu*), «powalam się; upadam», *prapùlti* ʽzginąć, przepaść; zgubić się, zapodziać się', *prapuolu* SD «ginę» (syn. *žūstu*), *pripùlti* ʽprzybiec, -paść, -skoczyć; dorywczo coś robić; spaść — chorobie, nieszczęściu; zdarzyć się, zajść; przypomnieć sobie', *užpuolu unt ko* SD «napadam na co, popadam kogo». Odpowiednik łot. *pult*, *puolu*, *pulu* przest. ʽpaść, padać'. Stosunek wokalizmów *u* : *uo*, jedyny w swoim rodzaju, nie został dotąd należycie wyjaśniony. Zestawia się z orm. *pʽlanim* ʽupadam' i odtwarza pie. *peh$_3$lH- / *ph$_3$l̥H-. Por. LIV[2] 463, Klingenschmitt 1982, 165n.). Struktura pierwiastka nie jest wolna od zastrzeżeń. Klingenschmitt, *o.c.*, 171n. odtwarza pbsł. *pōla- < pie. *poh$_3$lH-. Słowiańskie prs. *padǫ*, *padeši* tłumaczy on zmieszaniem (kontaminacją) refleksu psł. *pōle/a- z synonimicznym pwk. *ped- ʽpadać'. Zob. też ALEW 826. — Drw. *pùldyti* (zob.), nomina: *prapultìs* f. ʽzguba, zniknięcie; nieszczęście, bieda', SD «zginienie», *pultis* SD «vcieczka, mieysce do ktorego vciekaią, refugium...» (syn. *nuoteka*, *prilinktuvė*), *pultis neprieteliump* SD «zbieżenie do nieprzyiacioł», *prapultinė* SD «niebeśpieczeństwo» (syn. *prapuolis*, *pražuva*), *užpultojas* SD «naiezdnik» (syn. *užjotojas*), *priepultė* SD «przymiot, przypadłość». — Drw. od *puol-*: *puoláuti* ʽzgodnie, dobrze współżyć, przyjaźnić się', *išpuolė́ti kam* ʽwypaść na kogo z kolei (o pewnym powtarzającym się obowiązku)', *puolinė́ti* ʽnapadać, napastować', *užpuolinėju* SD «szturmuię». Nomina: *ánčpuolis* a. *ántpuolis* ʽnapad, atak choroby', *atpuolis* SD «odbiianie się wiatru, wody etc.; odpadnienie» (syn. *atsispirimas*), «odpadnienie w chorobę», *nuopuolis* DP ʽwypadek; zgrzeszenie', *nupuolimas* SD[1] «upad, upadek, upadnienie», SD «spadnienie», *nupuolis* SD[1] «klęska» (syn. *pamušimas*), *puolenà* ʽpadlina', *prapúolėlis* ʽzaginiony', *prapuolingas* SD «niebeśpieczny (syn. *baisus*, *nedrųsus*, *nopginklus*), *prapuolis* SD «niebeśpieczeństwo» (syn. *prapultinė*, *pražuva*), *príepuolis* ʽatak' (zob. s.v.), *puõlis* ʽupadek', *užpuolimas* SD «naiazd; szturm», *ùžpuolis* ʽnapad', SD «naiazd, napadnienie na co». Cps. *saulopuolis* SD «podwieczor, subuesperum...» (dosł. ʽzapad słońca', por. *sáulė*).

pùmpa ʽpompa, np. strażacka' — zapoż. z nwn. *Pumpe* lub pol. przest. *pumpa*. Vb. denom. *pumpúoti* ʽpompować; iść z trudem', *pérpumpuoti* m.in. ʽprzetaczać krew'. — Gw. *pliùmpa* ʽpompa; pompa studzienna' (war. m. *plium̃pas*, *plum̃pas*) ⇐ prus.-niem. *plùmpe*, por. GL 103, 106, LEW 626. Łot. *pumpis* ʽpompa' ⇐ śrdn. *pumpe* (Jordan 83).

pùndas stlit. 1. ʽpud jako jednostka wagi', 2. SD «gwicht, waga szalna, pondus, sacoma» (syn. *svaras*), 3. SD «kamień waga, pondus triginta librarum» [ʽjednostka wagi w Polsce równa około 16 kg', SPXVI] — prawdopodobnie zapoż. z prus.-niem. *pund* ʽjednostka wagi', por. nwn. *Pfund* n. Szczegóły zob. GL 106n. — O próbie wyprowadzenia *pùndas* ze strus. *pǫdŭ (zaświadczone *pudŭ* ʽpud, jednostka wagi soli, miodu') zob. SLA 193, LEW 667. — N.B. Stlit. *puntas* ʽfunt' (Chyliński), gw. *pùntas* ts. jest zapoż. z pol. *funt* ʽjednostka wagi od 350 do 560 g' (inaczej LKŽ X, 919: z nwn. *Pfund*). — Drw. *pundẽlis* ʽpół puda, np. mąki, ziarna' (*Čia ne pūdas, o tik pundẽlis tèra* ʽTu jest tylko pół puda, a nie pud'), cps. *šimtapundis* SD «cetnar, centumpondium, centenarium pondus» (syn. *šimtas pundų*), ⇒ *šimtapundinis* SD «cetnarowy, centenarius». Osobno zob. *pū́das*.

pundẽlis, *-io* gw. 1. ʽwiązka, zwł. wiązka dwudziestu garści lnu', 2. ʽzwiązany pęk suchych gałęzi, chrustu', 3. bot. ʽkwiatostan' — zapoż. z prus.-niem. *pundel* (GL 107), por. nwn. *Bündel* n. — Vb. denom. *puñduliuoti* ʽowijać, zawijać, np. dziecko w pieluchę; czochrać, targać (przędzę)', refl. ʽdługo się pakować, wiążąc tłumoki; kłębić się — o dymie'. — Drw. wsteczny: *pùndas* ʽwiązka, pęk (chrustu, marchwi); tłumok, zawiniątko; stos (książek), kupa' (por. *erẽlis* ⇒ *ẽras*; *gizẽlis* ⇒ *gìzas*). Od *pund-* pochodzą *pùndulas* a. *puñdulas* ʽtobół, np. siana, ubrań', *pundulỹs* ʽpęk; pakunek owinięty w tkaninę, tłumok, tobół; kłąb dymu'.

pūnė̃ I 4 p.a., *pū̃nė* 2 p.a. gw. 1. ʽplewnik’, 2. ʽobora, chlew’, 3. ʽokólnik dla bydła’, 4. ʽbuda, szopa, szałas na polu lub pastwisku’, 5. ʽnora, pieczara’. SD *pūnė* «chlew, stabulum, caula» (syn. *gurbas*), «obora, stabulum, pecuaria loca» (syn. *namas*), *oškinė pūnė* «koziarnia, caprile, hædile». Cps. *šalìpūnis* ʽzadaszone miejsce przy stodole’ (por. *šalìs*). Odpowiednik łot. *pūne* a. *pūnis* ʽplewnik; szopa do przechowywania siana, słomy; szopa na narzędzia rolnicze’, stłot. *pūnis* ʽchlew, stabulum’ (Elger). Būga, RR II, 524n. wyprowadzał *pūnė̃* I i *pūnė̃* II (zob.) z jednego etymonu, założywszy znacz. etym. ʽkupa (plew, słomy, gnoju)’. Przesuwkę znaczeniową od ʽkupa’ do ʽszopa, obora’ zilustrował on takimi m.in. paralelami, jak łot. *gubenis* ʽkupa, sterta’ i ʽszopa na słomę’ oraz lit. *kū́gis* ʽstóg siana, słomy’ i *kūginỹs* ʽobora dla owiec, chlew świński’. Natomiast LEW 667 uważał wyraz litewski za slawizm. Podobnie ME III, 447 o wyrazie łot. Kierunek zapożyczenia pozostaje kwestią sporną, zob. Urbutis 2009, 327. — Zapoż. lit. w błr. ros. *púnja* ʽszopa na siano; plewnik, chlew; szopa’ (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 68), pol. gw. *punia* ʽszopa na siano’ (Laučjute 20). — N.m. *Punià, Puniaĩ, Papunė̃*[397].

pūnė̃ II 4 p.a. gw. ʽszerszy, grubszy koniec jaja’, por. *Kiaušinio du galai: laibagãlis ir pūnė̃*. LEW 667 zestawia to z łot. *puns, puna, pune, punis* ʽwzniesienie; guz, narośl (na drzewie), grzyb drzewny’ oraz *paûre* ʽwierzchołek, tył głowy, czaszka, czoło’. — Do łot. *pun-* jest obocznik *paun-*, por. łot. *pauna* ʽczaszka, czerep’ (war. *paûns₂*), ʽkość czołowa; głowa, łeb; gęba, pysk’ (ME III 128, Būga, RR II, 525). — Paralela semazjologiczna: *gùgas* ʽguz, garb’ i ʽszerszy, grubszy koniec jaja’ (zob. *káugė*).

púodas 1. ʽgarnek gliniany, wszelki garnek’, 2. ʽkafel’, 3. ʽsagan żeliwny’, 4. SD «dzban, garniec», 5. ʽgarniec jako miara objętości’ (*pusė puoda* SD «poł garca», *pus untro puodo* SD «połtora garnca»), 6. przen. ʽgłowa’ (peior.), 7. ʽrodzaj sieci rybackiej’. Odpowiedniki bałt.: łot. *puôds* ʽgarnek’, drw. stpr. *podalis* EV ʽBosetop [böser Topf]’, ʽstłuczony, bezużyteczny garnek’ (Trautmann 1910, 402). Rekonstruuje się pb. *pōd-a-, mianowicie przy założeniu, że jest to formacja na st. wzdłużonym (WSO) w stosunku do odpowiednika pgerm. *fata- n. ʽnaczynie’, por. ags. *fat*, śrdn. *vat*, ang. *vat*, stwn. *faʒ*, nwn. *Faß* ʽbeczka’ (LEW 668). Do pie. *ped- / *pod- ʽująć, objąć, pomieścić w sobie’. Zob. IEW 790, NIL 529, 537, przyp. 71. ALEW 827 tłumaczy wokalizm *uo* tzw. prawem Wintera. — Drw. *puodãlis* żm. ʽgarnuszek’, *puodẽlis* a. *puodė̃lis* ʽgarnuszek, kubek z uchem, filiżanka; główka grzyba, kapelusz’, *puodỹnė* ʽgliniany garnek (zwykle na mleko)’, *púodynė* ʽdrewniana misa do ucierania maku, konopi’, *púodininkas* ʽgarncarz’, *puõdžius* ts. Niejasna jest budowa *puočius* b.z.a. ʽniewypukły gliniany garnek’. — Cps. *púod(a)dangtis* ʽpokrywka’, z degeminacją *d.d*: *púodangtė*, żm. *puñdangtis* (por. *dañgtis*), *púodadegis* ʽkto wypala garnki’ (por. *dègti*), *púodagalvis* peior. ʽkto ma głowę wielką jak garnek’, por. *galvà* (war. *puodžiagal̃vis*, *púodžgalvis*), *púodakelis*, *-kelỹs* ʽszmata używana przy podnoszeniu garnka znad ognia’, war. *púodakilis*, *-kilỹs* (por. *kélti*, *kìlti*), *púodakilės šãkės* f.pl. ʽwidły do wyjmowania garnków z pieca’ (por. *kìlti*), *puodažiedys* ʽgarncarz’ (por. *žiẽsti*), *puodinktė* SD «pokrywka kuchenna» < *puod-dengtė (por. *deñgti*), *púodlaižis* ʽłasuch’ (dosł. ʽwylizywacz garnków’, por. *laižýti*), *púodlipis* ʽnaprawiacz garnków’ (por. *lipýti*, *lipìnti* ʽlepić’), *púodšakės* f.pl. ʽwidły do garnków’ (por. *šãkės*), *púodšukė* ʽskorupa garnka’ (por. *šùkė*), *púodvežis* ʽnicpoń, niezguła’ (por. *vèžti*), *púodžiedis* a. *puodžiedỹs* ʽgarncarz’, *puodžydis* DP ts. (por. *žiẽsti*, WSZ *žyd-*). N.B. Człon I *puoda*° ma warianty *puode*° i *puodi*°, por. *púodekelis*, *-kelė*; *púodikelis*, *-kėlė*. Zob. też *puodmentas* s.v. *fundameñtas*. — Nazw. *Puodỹs*, *Puõdžius* (LPŽ). N.m. *Puõdžiai* 7x, *Puodžiaĩ*, *Puõdžiškiai* 2x, *Puodžiãlaukė*.

puõšti, *puošiù*, *puošiaũ* ʽzdobić, ozdabiać, przystrajać, upiększać’ (war. *púošti*),

[397] Tu należy pol. n.m. *Puńsk* w Sejneńskiem, daw. *Puńsko*. Lit. replika tej nazwy brzmi *Pùnskas*, gw. *Pùnckas*. Prawdopodobnie ze slawizacji nazwy lit. *Pūn-išk-is, por. n.m. *Puniškiai*.

nupuõšti 'ozdobić, upiększyć', 'pozbawić czego, ograbić; poniżyć, upokorzyć'. Refl. *puõštis* 'stroić się (o dziewczętach), ubierać się odświętnie'. Odpowiada łot. *pùost*, *-šu*, *-su* 'czyścić, sprzątać, zamiatać, karczować; zdobić, upiększać; szybko iść, biec', refl. *pùostiês* 'stroić się; doprowadzać się do porządku, szykować się'. Czas. quasiprymarny, oparty na prs. iteratywno-kauzatywnym *puošiù* do inf. *puošyti, to z pb. *pōš-ī- ⇐ pie. *pōḱ-éi̯e- (?). Słuszne wydaje się ujęcie Jēgersa 1966, 14 (za nim LEW 669), że to język łotewski zachował tu prymarne znaczenie werbalne, mianowicie 'czyścić, oczyszczać (z krzaków, drzew), karczować' i że jest ono związane z pierwiastkiem pie. 1 *peḱ- 'rwać (wełnę, włosy), zrywać, szarpać' (zob. LIV^{2} 467), a nie z pie. 2 *peḱ- 'cieszyć się' (*ibidem*). Por. SE s.v. *pèšti*, *pešù*. Zwraca uwagę brak refleksu SO †paš-. Rozwój znaczeniowy da się odtworzyć następująco: 'wydrzeć, wykarczować' ⇒ 'sprzątnąć' ⇒ 'zrobić czystym' ⇒ 'zrobić ładnym dla oka'. — Drw. *pãpuošalas* 'ozdoba', *puošéiva* a. *puošeikà* c. 'kto lubi się stroić; strojnisia, modnisia', *puošmenà* 'ozdoba, ozdóbka', *puošnùs* 'ozdobny, piękny; wspaniały; strojny, wykwintny' (⇒ *puõšnius* 'kto lubi się stroić', *puošnéiva* c. ts.). — Z insercją *k* może tu należeć *púokštas* 'pęk, garść' (syn. *kúokštas*), *púokštė* a. *puõkštė* 'pęk, garść ziół, kłosów, kwiatów, piór; bukiet'.

puotà 4 p.a., *púota* 1 p.a. 'biesiada, uczta, bankiet'. SD *puota* «bankiet» (syn. *girtė*), «biesiada; kolacya», *puota pakasynų* «pogrzebny obiad, stypa», *puota paleistuvų* «rozgardias, biesiada rospustna, heluatio, ... intempestiuum conuiuium», *skalsi, gausi, apstinga puota, girtė* «hoyne częstowanie». Jeśli akcentuacja *púota* jest starsza niż *puotà*, to wyraz może kontynuować formację pie. *póh$_3$-teh$_2$-. Pwk. w SO widać również w gr. πῶμα 'napój' < pie. *póh$_3$-mn̥. SE: gr. eol. πώνω 'piję', πῶθι 'pij!', wed. *ápāt* aor. 'wypił', łac. *pōtus*, *-ūs* m. 'picie, napój' ⇐ pie. *peh$_3$- (por. LIV^{2} 462n.). Zob. też LEW 669n., ALEW 827n. N.B. Wyrażanie treści 'pić' formą lit. *gérti* polega na innowacji (zob. s.v.). — Vb. denom. *puotáuti* 'biesiadować, ucztować, bankietować', *puotauju* SD «biesiaduię, bankietuię», *tu juokies, gláudoji, puotáuji* DP 10_{25} 'ty się śmiejesz, żartujesz, biesiadujesz'. Uderza podobieństwo do *pū̃tauti* m.in. 'ucztować, używać, hulać' (zob. s.v.).

pupà 2 p.a., zwykle pl. *pùpos*, *-ų* 1. bot. 'bób, Vicia faba maior'[398] (por. łot. *cūku pupa*), 2. bot. 'biały łubin, Lupinus albus' (por. łot. *vilka pupa*), 3. bot. 'fasola, Phaseolus coccineus, Phaseolus vulgaris' (por. łot. *kāršu pupa*, *turku pupa*). Może być motywowane czasownikiem typu łot. *paupt*, *paupstu*, *paupu* m.in. 'nabrzmiewać, puchnąć', podobnie jak sb. łot. *pups* 'pierś kobieca', *pupulis* 'zgrubienie w nici' (ME III, 128, 414n., LEW 671). Por. też *pũmpti* 'nabrzmiewać, pęcznieć' (s.v. *pam̃pti*). — Drw. *pupẽlė* 'fasola, Phaseolus', *pupẽlės* f.pl. 1. 'fasola', 2. 'ziarno różnych roślin' (*pupẽlių kavà* 'kawa w ziarnach, ziarnista'), 3. DP 'pąkowie' ['pąki na gałęziach']; *pupíena* 'pole po bobie' (por. *žirníena*), *pupiẽnė* 'zupa z bobu', *pupienójai* m.pl. 'nać bobu', SD <pupinaiey> «bobowiny», *pupójas* a. *pupojỹs* 'łodyga bobowa' (por. łot. *pupāji* m.pl. ts.), *pupýtė* a. *pupùlis* 'bobek, bobiątko — o dziecku', *pupulẽlis* a. *pupuliùkas* 'bobeczek' (*Pupulėliau, ko verki?* 'Czemu płaczesz, bobeczku?'). Cps. *pùparaškis* (zob. *raškýti*). Vb. denom. *pupáuti* 'zrywać bób'. — N.m. *Pùpiai*, *Pupiaĩ*, *Pupìniai*, *Pùpiškiai*, *Pupójai*, cps. *Pùpkaimis*, *Pùpkuliai*, *Pùplaukiai*. Tu też stpr. n.m. *Pupayn*, *Pupekaymen*, *Pupkaym*, *Pubkaym* (AON 137, 232).

pũpė gw. 'kolebka, kołyska', np. *Eik, vaikuti, pūpėn, apklosiu šiltai ir čiučiuok* [*miegok*]. Nawiązanie w łot. *pũpas* f.pl. 'kołyska'. Wyraz z języka dzieci. LEW 671 wiązał z przenośnym użyciem wyrazu *pupà* 'bób' w pieszczotliwych zwrotach do dziecka, np. *Tai mano pupýtė* 'To moje bobiątko [dzieciątko]'. *Eik, pupùte, gult!* 'Idź, bobiątko, spać!'. Długość *ū* pozostaje niejasna.

---

398 *Pupa ne javas, ožka ne gyvolis, merga ne žmogus, marti ne šeimyna* 'Bób to nie zboże, koza nie zwierzę, dziewczyna nie człowiek, synowa nie rodzina'.

pūraĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. żm. ʽpszenica ozima, Triticum'. War. *pū̃ras* (4 p.a.), *pū̃rai* (2 p.a.). Odpowiedniki bałt.: łot. *pūŗi* ʽozimina', stpr. *pure* EV ʽstokłosa żytnia, Trespe [Getreidekraut, Bromus secalinus]' (Trautmann 1910, 412). Prawdopodobnie jest to drw. od pb. *pū́ra- < pie. *puH-ró- lub *pH-uró- ʽpszenica'. Brak akutu można tłumaczyć metatonią cyrkumfleksową. Por. z jednej strony gr. πῡροί m.pl. ʽpszenica', z drugiej strony rcs. *pyro* ʽchwast zbożowy', sch. *pȉr*, słń. *píra*, czes. *pýr*, drw. ros. *pyréj* ʽperz', stpol. *pyrz*, pol. *perz*, *-u* 1. ʽTriticum repens, pospolity, bardzo uciążliwy chwast', 2. ʽdzika pszenica', < psł. *pyrĭjĭ. Dalszy wywód niepewny. Zob. BSW 232, LEW 671. De Vaan 2008, 500n. ujął *pūraĩ* jako substantywizację przymiotnika *pūra- ʽczysty, oczyszczony (o ziarnie)' < pie. *puh$_2$-ro-, który odpowiada łac. *pūrus* ʽczysty, niezabrudzony', stir. *úr* ʽzielony, świeży'. Znacz. etym. ʽziarno oczyszczone z plew'. Beekes 2010, 1263 przychyla się do poglądu, że *pūro- to stary wyraz wędrowny (ʽWanderwort'). — Drw. *pūríena* a. *pūrienà* ʽrżysko pszeniczne'.

pū́ras 1. hist. ʽkorzec, miara zbożowa równa 24 garncom; miara zboża' (por. łot. *pũ̄rs* ʽskrzynka ziarna siewnego'), 2. przen. ʽmnóstwo'. Zapoż. z błr. gw. *pur* (zob. ESBM 10, 227), por. ros. *pur* ʽmiara zboża', pol. *pur*[399]. Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 68 opowiada się za odwrotnym kierunkiem zapożyczenia, czyli za lituanizmem w słowiańskim. Osobno zob. *pùrka*. — Drw. *pū́rininkas* ʽnajemny robotnik rolny, dla którego gospodarz wysiewał korzec lnu', cps. *penkiapū́ris* ʽkto potrafi podnieść pięć korcy' (por. *penkì*), *pū́ravietė* ʽpole zasiane korcem zboża' (por. *vietà*), *pùspūris* ʽpół korca, np. żyta' (por. *pùsė*).

pùrka gw. ʽmiara zbożowa'. *Berlýno pùrka* według standardu giełdy berlińskiej miara ta wynosiła 187 gramów dla pszenicy lub 178 gramów dla żyta — na ćwierć litra, por. NDŽ III, 457. Jest to zapoż. z ros. *púrka* (LEW 672, s.v. *pū́ras*). Por. wyżej *pū́ras*.

pur̃kšti, *purškiù* (war. *purkščiù*), *purškiaũ* (war. *purkščiaũ*) 1. ʽpryskać, spryskiwać', 2. ʽmżyć — o mżawce, deszczu', 3. ʽparskać, fukać (o kocie), prychać; kichać; wybuchać śmiechem', 4. ʽzapładniać — o kogucie' (syn. *minióti*), refl. *pur̃kštis* m.in. ʽparzyć się — o ptakach i zwierzętach'. Pochodzi od interi. *pùrkšt*, *pur̃kšt*. Wątpliwe jest stwierdzenie LIV[2] 492, jakoby *purškiù* było kontynuacją praformy ie. *pr̥s-sk̑e- (pwk. pie. *pres- ʽpryskać'). Por. syn. *pruñkšti*, *pluñkšti*. — Drw. *pùrkščioti* ʽfukać, parskać, prychać', *purkštáuti* ʽfukać, parskać', nomina: *purkšlỹs*, *-ẽ* ʽporywczy, popędliwy człowiek, gorączka', *purkšnà* 1. ʽmżawka, drobny deszcz' (por. *drabnà*, *murknà*), 2. ʽktoś porywczy, skory do gniewu' (por. *siusnà*, *skursnà*). — Obok tego *puršk-V*: *pùrškauti* ʽzłościć się, prychać, fukać w gniewie', nomina: *pur̃škalas* ʽmżawka; rozbryzg, bryzgi; płyn do spryskiwania czego; przyrząd do rozpryskiwania', *pur̃škė* 1. ʽmżawka', 2. ʽwoda gazowana', *pur̃škius* ʽczłowiek łatwo wpadający w gniew; płaksa, beksa (o dziecku)', *purškulỹs* ʽprzelotny deszcz'.

pur̃slas, *pùrslas*, zwykle pl.t. *pur̃slai*, *purslaĩ* 1. ʽrozbryzgi śliny, wody, błota', 2. ʽuderzenia fali o burtę łodzi'. Z innymi suf.: *pur̃slos* f.pl. ʽbryzgi, piana przyboju', *purslà* ʽszaruga, słota', *purslà* c. ʽkto mówiąc bryzga śliną', war. sonoryzowany: *purzlà* ʽrzadka kasza; człowiek niechlujny, zaśliniony'; *pur̃slės* (zob.). Ostateczną podstawą wymienionych wyrazów jest interi. *pùrst*, *pur̃st* — o szybkim ruchu, o chluśnięciu wodą, o rzuceniu ziarna kurom. W związku z tym niepewna wydaje się apofonia *purs-* : *pars- (łot. *pȁrsla* ʽpłatek śniegu'), rozważana w LEW 674. — Vb. denom. *purslóti* ʽbryzgać, rozpryskiwać się; mówić z pianą w kącikach ust; padać — o deszczu', *purzlóti* ʽpluskać się w wodzie, rozpryskując ją, chlapać się (zwykle o nieczystej wodzie); jeść niechlujnie', *pur̃zlinti* ʽrozpryskiwać wodę, mącić wodę (o kaczkach); brudzić (podłogę)'.

[399] Por. za SW V, 435: *Pur*, *-a*, lm. *-y* 1. ʽmiara zbożowa': Do pura wchodzi garncy 16, więc do beczki wileńskiej wchodzi purów 5; gdy zaś 45 purów wchodzi do łasztu rygskiego, zatym 8 beczek i jedna ośmina składają łaszt rygski. 2. ʽmiara zawierająca 24 garnce'.

pur̃slės f.pl. ʽnozdrza konia' — prawdopodobnie stoi w związku z zanikłym czasownikiem utworzonym od interi. *pùrst*, *pur̃st* m.in. o szybkim ruchu, o chluśnięciu wodą. Paralele: *šnìrpšlės* ʽnozdrza' ⇐ *šnir̃pšti* ʽparskać; smarkać' ⇐ *šnìrpš(t)*. Odpowiednik łot. *pur̃slas* f.pl. ʽgęba, morda, pysk' przedstawia metonimię na zasadzie pars pro toto (por. lit. *šnìrva* ʽpysk, morda' wobec *šnérvės* ʽnozdrza'). Zob. też *pur̃slas*. — Drw. *pur̃slius* ʽsmarkacz', *purzlỹs* ʽniechluj, brudas'.

purt-, neopierwiastek na *-t-*, wyabstrahowany z prs. *pùrsta* do *pùrti* (zob.), rozumianego jako *purt-sta (por. *kur̃sta* < *kurt-sta ⇐ *kur̃tas*). Drw. werbalne: *pur̃sti, pur̃sta, pur̃to* ʽtracić twardość, jędrność, mięknąć, porowacieć, parcieć; brzęknąć, nabrzmiewać, puchnąć; gnić, próchnieć', *purtė́ti*, *pùrtu*, *-ė́jau* ʽdrżeć, trząść się', *pùrtinti* ʽtrząść, potrząsać (jabłonią), trzepać, wytrzepywać na wietrze', *pùrtyti*, *pùrtau* (war. *pùrtiju*), *pùrčiau* (war. *pùrtijau*) ʽtrząść, potrząsać (drzewem, głową), trzepać (odzież), przewracać (siano); robić rewizję', *supùrtyti* ʽspulchnić ziemię', refl. *pùrtytis* ʽwzbraniać się przed czym, wymigiwać się, robić uniki', *pasipùrtyti* ʽotrząsnąć się, wzdrygnąć się'. — Drw. nominalne: *pùrtas* ʽdreszcz', *purtnùs* ʽsypki (o ziemi, śniegu); porowaty, pulchny, miękki; napuszony, puszysty (o włosach, o poduszce)' — przymiotnik utworzony neosuf. *-nus* (por. *glodnùs, lobnùs*)[400], *purtókšlis* ʽmiejsce wypróchniałe w drzewie; spróchniałe drzewo', *purtulỹs* a. *pur̃tulis* ʽdreszcz', *purtùs* ʽmiękki; spróchniały' (*Purčiù medžiu pečiaus neinšildysi*). — LEW 675 przytoczył za K. Būgą i V. Machkiem porównanie lit. *purt-* z psł. *pŭrt-, widocznym w takich czasownikach, jak strus. *ispŭrtiti* ʽzepsuć', ros. *pórtitь* ʽpsuć, uszkadzać, marnować' i pol. *parcieć* ʽtracić jędrność, soczystość — o owocach, warzywach'. Neoosnowa *pŭr-t-* powstała w obu grupach językowych najprawdopodobniej niezależnie, przy czym trzeba zauważyć, że psł. *pŭr-t- przedstawia drw. od prymarnego czasownika psł. *prěti ʽbutwieć pod wpływem wilgoci i ciepła' (o tym dokładniej s.v. *pùrti*).

pùrti, *pū̃ra* (*pųra < *pu-n-ra; war. *pùrsta*), *pùro* 1. ʽstroszyć się, jeżyć się, podnosić się do góry (o piórach, włosach, sierści), rozkudłać się, rozczochrać się', 2. ʽrobić się sypkim, puszystym, pulchnym (o cieście), miękkim (o ziemi, glebie), porowacieć (o lodzie)', 3. ʽpęcznieć, nabrzmiewać, brzęknąć, puchnąć; pokrywać się pączkami (o gałązce)'. Odpowiednik łot. *izpurt* ʽnastroszyć się', *purêt, -u, -ẽju* ʽpotrząsać (głową); drżeć, trząść się'. Wydaje się, że lit. znaczenia 1. i 2. pozwalają powiązać pwk. *pùr-C* z praformą pie. *pr̥h$_1$-C, będącą st. zanikowym do pwk. *preh$_1$- ʽanblasen, anfachen, rozdmuchiwać, dmuchając rozniecić przygasający ogień', por. gr. πίμπρημι, aor. ἔπρησα ʽspalić; rozdmuchać, rozdąć'. Zob. LIV^2 489. — Niewykluczone, że do tego samego pierwiastka należy psł. *prěti ʽbutwieć pod wpływem wilgoci i ciepła, odparzać się', por. ros. *pretь, préju* ʽbutwieć, gnić', pol. *przeć, przeję* ʽprzeć, gnić'[401]. Pwk. *prě- może być kontynuacją st. pełnego, < pie. *preh$_1$- (zob. wyżej). LIV^2, *l.c.* uważa, że *prě- jest z pochodzenia osnową aorystu (*prē(s)t); o lit. *pùrti* ten słownik nie wspomina. — Drw. *pùrenos* f.pl. ʽpulchna ziemia', *puríena* bot. ʽkaczeniec, Caltha palustris', war. *puríenas* (por. łot. *pur̃na, purins, purene* ʽDotterblume', LEW 672), *purū̃nas* a. *purūnė̃lis* ʽpączek na gałązce' (war. *puruonė̃lis*), *purùs* ʽsypki, miękki, niespójny, pulchny, gąbczasty', ⇒ vb. denom. *purénti* a. *pùrinti* ʽwzruszać ziemię, spulchniać; potrząsać (wygniecioną poduszką, pierzyną), żeby przywrócić jej puszystość; mierzwić, czochrać (włosy)'. — Neopwk. *purst-* (⇐ *pùrsta*): *pasipùrstinti* ʽnastroszyć się, nadąć się' (por. *bìrstinti* ⇐ *bìrsta*). — WSZ *pūr-*: łot. *pũrt, pūrstu, pūru* ʽrozczochrać się', *pũrinât* ʽrozgrzebywać, przewracać'. Būga, RR II, 527 wskazał tu odpowiednik psł. *pyr- w

[400] Formacja ta przypomina stpol. *puchl-ny* ʽpulchny', urobione od ptc. prt. act. *puchły* ts. (por. Boryś 2005, 503).

[401] Polski pdg. *przeć*, *przeję* pochodzi ze zmiany prapol. *przać, *przeję (wyrównanie formy inf. do formy prs.). Por. pol. *grzać, grzeję* wobec ros. *gretь*, *gréju* < psł. *grěti, *grějǫ < pie. *g^{uh}rē-. Inaczej Boryś 2005, 489, s.v. *przeć* II (autor nie bierze pod uwagę lit. *pùrti*; rekonstruuje on psł. *pьrěti, *pьrějǫ jako derywat od pwk. pie. *per(ə)-, *prē- ʽtryskać, pryskać, parskać, prychać').

ros. *pýritь* ʻstroszyć pióra, sierśćʼ. W apofonii do tego stoi czes. *puřeti*, *pouřiti se* ʻnadymać sięʼ, < pbsł. *pau̯r- (por. BSW 232). Osobno zob. *purt-*.

pur̃vas 1. ʻbłoto, błockoʼ, 2. ʻbłoto naniesione (do izby) na butach; nieczystości, brudʼ. SD[1] *purvas* «plugastwo, spurcities, squalor, sordes, cænum» (syn. *suodys*). Odpowiednik łot. *pùrvs* ʻbagno, moczarʼ (war. *purvis, purve*). Nie ma ustalonej etymologii, zob. LEW 675. Jeśli stoi w związku z przymiotnikiem gr. πυρρός ʻognistej barwy, płomienny, żółtoczerwony, rudy, rumiany, płowyʼ, to oznaczało pierwotnie — przez substantywizację — glinę żółtoczerwonej barwy. Jeśli zaś ma związek z adi. *purùs* ʻsypki, pulchny, gąbczastyʼ (zob. *pùrti*), to przedstawia sobą substantywizację za pomocą sufiksu *-a-*, *puru̯-a- ʻgrząski, taki w którym można ugrzęznąćʼ (paralela: *pil̃vas* ⇐ *pil-u-). ŽD 376 i ALEW 829 przyjmują sufigowanie *-va-*. — Drw. *pur̃vinas* ʻzabłocony, brudnyʼ, stlit. ʻbłotny, na błocie rosnącyʼ, *purvýnas* a. *purvỹnė* ʻbłoto, miejsce błotnisteʼ, *purvìngas* ʻbłotnistyʼ, SD «błocisty, błotny» (por. łot. *pùrvaîns* ts.). Cps. *purvãbridis* ʻczas, gdy drogi rozmokły i nie nadają się do jazdy wozemʼ, *purvabridỹs* ʻkto ciężko pracuje na roli, kto ima się najcięższej robotyʼ (dosł. ʻkto brodzi w błocieʼ, por. *brìsti*). — Vb. denom. *pur̃vinti* ʻbłocić, brudzić, walaćʼ, SD «błocę, kalam». — N.m. *Purvaĩ*, *Purviaĩ* 3x, *Purvẽliai* 4x, *Purvỹnė* 2x, *Pur̃viškės* 3x, *Ažpurviaĩ*, *Papur̃viai*, *Ùžpurviai*, cps. *Lãpurviai* i *Lãpurvis* (*Lap-purvis, por. *lãpė* ʻlisʼ), *Žagãtpurviai* (por. *žagatà*), *Žaliapur̃viai*. N.rz. *Pur̃vas*, *Pur̃vė* 4x, *Pur̃viai*, *Purvýnas* 2x, n.jez. *Pur̃vis* 2x, *Purvìnis*, *Purvýnas*.

pusañtro ʻpółtoraʼ, f. *pusantrõs* ʻpółtorejʼ, np. *pusañtro kilogrãmo* ʻpółtora kilogramaʼ, *pusantrõs valandõs* ʻpółtorej godzinyʼ. Złożenie z *pùsė* ʻpół, połowaʼ i *añtras* ʻdrugiʼ. Podobnie: *pustrẽčio*, *-iõs* ʻdwa i półʼ, *pusketvir̃to*, *-õs* ʻtrzy i półʼ, *puspeñkto*, *-õs* ʻcztery i półʼ, *pusšẽšto*, *-õs* ʻpięć i półʼ, *pusseptiñto*, *-õs* ʻsześć i półʼ, *pusaštuñto*, *-õs* ʻsiedem i półʼ, *pusdeviñto*, *-õs* ʻosiem i półʼ, *pusdešim̃to*, *-õs* ʻdziewięć i półʼ.

pùsė ʻpół, połowa; stronaʼ (war. *pusẽ*, *pusià*). Odpowiedniki bałt.: łot. *puse* ts., stpr. *pausan*, *pauson* obl.sg. ʻpołowaʼ < *pusən. Nie ma pewnej etymologii. Zob. LEW 676, gdzie jako comparandum wymieniono toch. AB *poṣi* ʻstrona, bok, żebroʼ, toch. A *posac*, *posaṃ* ʻobok, nebenʼ. — Drw. *pusė́tinas* ʻniezły, znośny, średniʼ (*Šįmet pusė́tini kviečiai*), SD *pusėtinai* «srzednie, medie» [ʻśrednioʼ], *pùsininkas* (zob.). — Człon złożeniowy *pus-*: *pùsamžis* ʻw średnim wiekuʼ, *pùsbačiai* m.pl. ʻpółbutyʼ, *pùsbadis* ʻna pół głodnyʼ (⇒ vb. denom. *pusbadžiáuti* ʻżyć nie dojadającʼ), *pùsbernis* ʻpodrostek, wyrostek, parobekʼ, *pùsbrolis* ʻkuzynʼ, *pùsdieniai* m.pl. ʻpodwieczorek; drugie śniadanieʼ, *pùsdykis* ʻna pół pusty, prawie wolnyʼ, *pùsdykiai* adv. ʻza pół darmo, za bezcenʼ, *pùsgyvis* ʻpółżywyʼ, *pùsilgis* ʻniezbyt długiʼ, *pùskiaulis* ʻwarchlak, młode prosię przeznaczone na tuczʼ, *pùslapis* ʻstrona, stronicaʼ, *pùsmėnulis* ʻpółksiężycʼ, *pùsmetis* ʻpółroczeʼ, *pùsnaktis* ʻpółnocʼ, *pùspadis* ʻzelówkaʼ, *pùsrūsis* ʻsuterenaʼ, *pùsseserė* ʻkuzynkaʼ, *pùstekis* (zob.), *pùsvakariai* (zob.), *pùsvyris* ʻchłopak, młodzieniecʼ (por. *výras*; dosł. ʻna pół mężczyznaʼ), *pùsžalis* ʻna wpół surowyʼ (por. *žãlias*), *pùsžemis* ʻchłop małorolnyʼ (por. *žẽmė*; *čielãžemis*). — N.m. *Pùsbaubliai*, *Pusdešriaĩ*, *Pusgudžiaĩ*, *Pùskelniai*, *Pùskepuriai*, *Pùslovis*, *Pùstilta*. — Alternant *-pusė*: *námpusė* ʻprzedział w stodoleʼ. — Alternant *pusia-*: *pusiabrolis* SD «połbrat, uterinus frater» (dziś *pùsbrolis*), *pusiadvynis* SD «bliźniak, alter è geminis» (syn. *dvynapusis*), *pusiãgirnis* ʻjeden z kamieni żarenʼ, *pusianaktinis* SD «połnocny», *pusiarytis* SD «śniadanie» (⇒ vb. denom. *pusiarytauju* SD «śniadam»), *pùsiasalis* ʻpółwysepʼ, *pusiavakaris* (zob. *vãkaras*), *pusiavaškis* SD «lotowy, semiuncialis». Por. złożenie stpr. *possi-sawaite* EV ʻśroda, Mittewocheʼ — kalka śrwn. *mitte-woche*, dosł. ʻśrodek tygodniaʼ (por. Trautmann 1910, 406). Osobno zob. *pusiáu*.

pusiáu, *pusiaũ* adv. ʻpo połowie, na pół, na wpółʼ (*Obuolį pérpjauti pusiáu* ʻPrzekroić jabłko na półʼ). DP ʻw połyʼ, SD «na poły, ex parte, dimidia parte». Odpowiednik łot. *pušu*

adv. ʽna dwojeʼ. Może to być zleksykalizowana forma gen.-loc. dualis z końcówką *-Hou̯, porównywalna lit. *dvíejau*, scs. *dŭvoju* ʽdwuʼ, por. LEW 676, ALEW 830, Weiss 2009, 210. — Drw. *pusiáujas* ʽpas, talia, lędźwie, krzyżeʼ (*ikì pusiáujo* adv. ʽdo pasa, po pasʼ), *žemės pusiáujas* ʽrównikʼ. Cps. *pusiáudienis* ʽpołudnieʼ (por. *dienà*), *pusiau gyvas* SD «na poły żywy, semimortuus», *pusiaugavėnis* (zob. *gavėnià*), *pusiáukelė, -kelis* ʽpołowa drogiʼ (por. *kẽlias*), *pusiáunaktis* ʽpółnocʼ (por. *naktìs*), *pusiáusvyra* ʽrównowagaʼ (por. *svìrti*), *pusiáužiemis* ʽśrodek zimyʼ (por. *žiemà*), adv. *pusiáumirka žiūrė́ti* ʽpatrzeć przez przymknięte powiekiʼ (por. *mérkti*).

pùsininkas, *pùsinykas* gw. 1. ʽkto dzierżawi ziemię i oddaje połowę plonów jej właścicielowiʼ (*Pùsininkais ėjom, savo žemės neturėjom*), 2. ʽwłaściciel połowy gruntów, pochodzących z podziału jednego gospodarstwaʼ (w odróżnieniu od *čielãžemis*, który jest właścicielem niepodzielonego gospodarstwaʼ), 3. ʽwspólnik, np. przy hodowli pszczółʼ. Drw. na *-ininkas* (*-inykas*) od *pùsė* ʽpołowaʼ.

pūslẽ, acc.sg. *pū̃slę* 4 p.a. 1. ʽbańka tworząca się na powierzchni cieczy, ciasta, bąbelʼ, 2. ʽpęcherz, wypukłość na skórze powstała wskutek jej odciśnięcia, zgniecenia lub oparzeniaʼ, 3. ʽnarząd w jamie brzusznej ludzi i zwierzątʼ: *šlapìmo pūslẽ* ʽpęcherz moczowyʼ, *tulžiẽs pūslẽ* ʽpęcherzyk żółciowy, woreczek żółciowyʼ, *plaũkomoji pūslẽ* ʽpęcherz pławny u rybʼ, 4. ʽżagiel sztormowyʼ, 5. ʽrozpieszczony człowiekʼ. SD: *pūslė* «macharzyna, pęcherz, vesica»; «pęcherz u ryb, folliculus», *plyšta pūslė* «puka się pęcherz». Odpowiednik łot. *pùslis* ʽpęcherzʼ. War. z insercją *k* i zmianą *ks* > *kš*: gw. *pūkšlẽ* ʽpęcherz, nabrzmienie, wypukłość na skórzeʼ. Analiza: *pūs-lė*, formacja dewerbalna od neopwk. *pūs-*, por. *pū̃sti* ʽwzdąć się, spuchnąćʼ. Znacz. etym. ʽwydęcieʼ. Paralelne drw. od neopwk. na *-s-*: *juslẽ* ⇐ *jùsti*; *krimslẽ* ⇐ *krim̃sti*; *mekslẽ* ⇐ *mègzti*[402]. — Drw. *pūslẽlė* bot. ʽlepnica rozdęta, Silene vulgaris vel cucubalusʼ, *pūslẽnis* bot. ʽpęcherznica, Physocarpusʼ, *pūslingas* SD[1] «pępelisty & pępelowaty, callosus» [ʽpełen odciskówʼ, SPXVI], por. łot. *pūslîgs* ʽpęcherzowaty, blasigʼ; *pū̃slius* I bot. ʽmoszenki, Coluteaʼ, *pū̃slius* II ʽczłowiek gruby; człowiek rozpieszczonyʼ, cps. *pūsliagal̃vis* peior. ʽmający wielką głowęʼ (por. *galvà*), sb. ʽpółgłówekʼ. Vb. denom. *pūslė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽpokrywać się pęcherzamiʼ, ⇒ *pūslė́tas* ʽw pęcherzach (dłonie)ʼ.

pùsryčiai m.pl. 1. ʽczas od wczesnego rana do pierwszego posiłkuʼ, 2. ʽśniadanieʼ (SD[1] *pusrytį imu* «śniadam»). Drw. z suf. *-i̯a-* od neoosn. *pusryt-* ⇐ cps. *pùsrytis* ʽpora ranna, przedpołudnieʼ (zob. *pùsė*, *rýtas*). Do tego *rytẽliai* ʽdrugie śniadanie, podobiadekʼ. — Vb. denom. *pusryčiáuti* ʽjeść śniadanieʼ, war. *pùsryčioti*, *pùsrytauti*, *pusrytúoti*.

pū̃stas, *-à* gw. ʽpusty, próżny; jałowy, daremnyʼ — zapoż. z błr. *pustý* (por. SLA 184, ZS 45, LEW 676, ALEW 831n.). — Cps. *pūstagal̃vis* ʽgłupiec, dureńʼ (por. *galvà*), *pūstakiáušis* ʽgłuptas, nieukʼ (por. *kiáušas*), *pū̃stdirvė* ʽniezasiane poleʼ (por. *dirvà*), *pūstpislys* (zob. *pìsti*). Vb. denom. *pūstyti* DP ʽpustoszyćʼ. — N.m. *Pūsčià*, *Pū́sčiai* 2x, cps. *Pū̃stagiris*, *Pūstãkiemis*, *Pūstãlaukiai*, *Pū̃stalaukis*, *Pūstapė́džiai*. Tu też *Pū̃sdvaris*, czyt. [pūzdvaris], to z *[pūzd.dvaris] < *[pūst.dvaris] < *Pūsta-dvaris. N.rz. *Pūstãšilė*, *Pū̃stežeris* (też n.jez.).

pūstáunyčia gw. ʽniezamieszkały, opuszczony domʼ, por. *Tame kieme yra daug pūstáunyčių*, t.y. *trobų pūstų* ʽW tej wsi jest dużo opuszczonych chałupʼ. Zapoż. z błr. gw. *pustóvnica*, *-y* (SLA 184 za Karskim; brak w TSBM, ESBM). — Z innym suf.: stlit. *pūstaunyčė* BRB ʽpustkowie, Wüste, Einödeʼ. War. kontrahowany: *pūstaučia* b.z.a. Zob. też LEW 677

[402] Dotąd *pūslẽ* wyprowadzano via *pus.slė z praformy *pūt-slė, por. ŽD 170, GJL II, § 173, ALEW 830 (*pūt-* jak w prt. *pūčiaũ* do *pū̃sti*). W ujęciu niniejszego słownika *-slė* nie jest odziedziczonym formantem, lecz neosufiksem, który pojawił się w rozwoju litewskim w wyniku metanalizy formacji z suf. *-lė*. — Dla porządku trzeba dodać, że Ambrazas 1993, 98 n. nie wymienił w swej monografii wyrazu *pūslẽ*, ani nie odniósł się do takich formacji, jak *dumslės* (stlit.), *juslẽ*, *krimslẽ*, *mekslẽ*, *sprauslẽ*, *uoslẽ*.

(s.v. *pū̃stas*), ALEW 831n..

pūstélnykas SD[1] «pustelnik, eremita, solitarius» (syn. *girioj gyvenųs*), też w DP i WP. Zapoż. z pol. *pustelnik*, por. SLA 184, ALEW 831n.. War. *pustélninkas*. LEW 677, s.v. *pū̃stas* wywodzi tę pożyczkę z błr. *pustélьnik* (⇐ pol.). — N.B. W SD s.v. *pustelnik* figuruje *girinykas* «eremita, anachoreta», które na pierwszy rzut oka wygląda jak wyraz swojski, w rzeczywistości jednak jest kalką stpol. *pustynnik*, zob. s.v. *pūstỹnė*.

pùsti, *puntù*, *putaũ*: *išpùsti* ʽwzdąć się, napuchnąć', *papùsti* ʽnadąć się, spuchnąć', *puntųs* SD «opuszaiący, nadymaiący», *supùsti* ʽspuchnąć, obrzęknąć', też ʽzeżreć', *užpuntu* SD «spucham». — Drw. *pùtinti* caus. ʽpowodować wzdęcia' (war. *puténti*), *putinu* SD «pienię co, spumam excito, spumo», *atpùtinti* ʽodkarmić (prosię)', *nupùtinti* ʽutuczyć'. Nomina: *ìšputas* ʽwypukły, wydęty', *išpùtėlis* ʽspuchnięty, wzdęty', *paputa* BRB ʽguz wywołany uderzeniem, Beule' (war. *paputis*), *paputimas* SD «opuszenie», *putà* (zob.), *pùtalas* ʽpotrawa, która powoduje wzdęcia', *putẽkšlis* ʽbąbel na wodzie, na cieście, pęcherz na skórze (po oparzeniu), pryszcz, wrzodzianka' (SD «pryszczel na ciele, pustula»), też ʽpędzel do golenia' (war. *pūtẽkšlis*), *putėlẽ* a. *pūtėlẽ* ʽodcisk; pęcherz', *putẽsiai* m.pl. ʽmus, rodzaj kremu z przetartych owoców i piany z białek; piana wybita z białek' (ewentualnie może to być drw. od sb. *putà* ʽpiana', por. *žalẽsiai* od *žãlias*), *pùtelis* ʽczłowiek tłusty, otyły', *pùtena* c. ʽistota żarłoczna (kura, człowiek)', *pùtinas* (zob.), *putlùs* ʽmiękki, pulchny, (o cieście) dobrze wyrosłe; nadęty, pyszny, (o wełnie) puszysty' (⇒ vb. denom. *putlauti* DP ʽpysznić się'), *putnùs* ʽpulchny (o twarzy, wargach, palcach; o ziemi, chlebie), puszysty, miękki (o kołdrze, pierzynie)', *putrà* I (zob.). — Morfem *put-* to st. zanikowy do pwk. *peu̯t-. Dalsze szczegóły s.v. *pū̃sti*. Możliwe nawiązanie w psł. *pŭťa, por. pol. przest. *pce* m.pl. ʽlegary pod beczkami', pol. gw. *peca* ʽbryła (gliny, błota, śniegu); bochen chleba', drw. psł. *pŭtjĭka, stpol. *pecka* ʽpestka owocu', czes. *pecka* ts., też ʽkamień w polu', ros. *póčka* ʽpączek, zarodek; nerka' (por. Boryś 2005, 421n.).

pū̃sti, *pučiù*, *pūčiaũ* 1. ʽdąć, wiać, dmuchać, zawiewać', 2. ʽzanosić deszczem, śniegiem'. SD: *pučia vėjas* «wieie wiatr, zawiewa wiatr», *apipučiu kų* «otchnąć kogo; owiewam kogo», *appučia* «opusza» [ʽnadyma'] (syn. *apputina*), *supučiu ugnį* «poddymam ogień; rozdymam ogień». Refl. *pū̃stis* ʽpuszyć się, kokoszyć się, nadymać się, pysznić się, zadzierać nosa', *atsipū̃sti* ʽodetchnąć, odsapnąć, odpocząć', *įsìpučiu* ʽrozdmuchuję sobie (żar), niecę (ogień)', *pasipučiu* SD «bucznieię» (syn. *didinuosi*), «dąsam się» (syn. *pūkštauju*), «kokoszę się» (syn. *didinuosi*, *didžiauju*), «nadymam się» (syn. *papuntu*). Odpowiednik łot. *pùst*, *pùšu* (war. *pušu*), *pùtu* ʽwiać, dąć; ciężko oddychać, stękać'. Pwk. *peu̯t-, *put- ʽdąć, nadymać', poza bałtyckim nieznany (por. LIV[2] 481, ALEW 833); może być pochodzenia onomatopeicznego. Co do krótkowokalicznego pdg. *put-* zob. *pùsti*. — Drw. *pustýti* (zob.), *puténti* ʽlekko wiać', refl. *prasiputénti* ʽorzeźwić się na wietrze, przewietrzyć się'. Por. łot. *putinât* ʽwiać; szaleć — o wichurze'. Nomina: *perpučiamas* SD «wiatrom otworzysty, perflabilis», *pasiputimas* PK ʽpycha' (*visokiame tylėjime ir mieroj, ne pasiputime, ne neganduose* PK 237_2 ʽwe wszelkiej cichości i trzeźwości, nie w pysze, nie w zbytku'), *pučiamíeji príebalsiai* gram. ʽspółgłoski szczelinowe, spiranty'. Por. stłot. *putenes* f.pl. ʽgwałtowna burza', łot. *putenis* ʽzamieć śnieżna'. — WSZ *pūt-*: *pūčiaũ* (prt.), drw. *pū́čioti* ʽpowiewać' (*pūt-i̯ā-), *pū́tauti* (zob.), *papūtė́ti* ʽnieco powiać' (por. *pasūpė́ti*). Nomina: *ãtpūtis* ʽodsapnięcie, odpoczynek', *pãpūta* ʽmiejsce, gdzie wieją wiatry' (*Kas gali gyventi ant tokios vėjo pãpūtos*), *prãpūta* ʽniezamarzające miejsce w morzu, na zatoce', *pūtà* ʽuderzenie, powiew wiatru', *pūtẽklis* ʽmiechy w kuźni; kurzydło do pszczół', *pūtenà* ʽwydma', *ū́žpūtis* ʽzawianie jako choroba'. Cps. *vė́japūtė* (zob. *vė́pūtė*). Por. łot. *sauspūta* ʽsuchy wiatr, sucha i wietrzna pogoda'. — Z inf. *pū́sti* wyabstrahowano neopwk. *pūs-*, stąd drw. *pū́sčioti* ʽpowiewać, łopotać; wypuszczać dym, parę; wzdymać, nadymać', *pū̃sdinti* ʽkazać dąć w

trąbę', *pūsdýti* 'wiać', *pūslỹs* 'kto dmie, dmucha' (⇒ vb. denom. *pū̃slioti, -ja, -jo* 'powiewać; dmuchać, dąć pomału'), *pūslė̃* (zob.), *pū́slos* f.pl. pot. 'wargi' (dosł. 'to, czym się chucha, dmucha'). — Z wtórnym *pŭs-*: *pusnìs, pùsnis* f. 'zawieja, zamieć; zaspa', SD «zamieć śniegow, piaskow, niualis tumulus, syrtis niualis», n.m. *Antãpusnė* 2x. — SO *paut-*: *paũtas* (zob.).

pūstỹnė, *pūstýnė* stlit., gw. 1. 'pustynia', 2. 'miejsce spustoszone, opuszczone przez mieszkańców' — zapoż. z błr. *pustýnja* (SLA 184, ZS 45, LEW 677, s.v. *pū̃stas*). N.B. W SD[1] i SD s.v. *pustynia, puszcza* figuruje *giria* «eremus, solitudo, desertum». Zob. też *pūstélnykas* i *pūščià*.

pùstis, *-sčio*: tylko SD <pustis> «luty, februarius» (syn. *pusis*) — rzeczownik utworzony od neoosn. *pust-*, pochodzącej z reanalizy czas. *pustýti* m.in. 'wiać, zanosić śniegiem' (zob. s.v.). Z innym suf.: *pùsčius* 'luty'. Znacz. etym. 'czas zamieci śnieżnych'. Por. Būga, RR II, 526, Skardžius, RR 4, 31n., LEW 676. Paralele: *sámstis* ⇐ *sámstyti*; *sklaĩstis* ⇐ *sklaistýti*; *var̃stis* ⇐ *varstýti*. — Drw. *pustinis* SD «lutniowy, lutnia miesiąca bywaiący» (syn. *pusinis*).

pustýti I, *pustaũ*, *pusčiaũ* '(o wietrze) dąć, dmuchać, wiać, podmuchiwać, zanosić (śniegiem, piaskiem)', *pusto vėjas* SD «powiewa», *apipustau* SD «odmuchnąć co z prochu». Z degeminacji formy *pus.sty-, to z *put-sty-, frequentativym od pwk. *put-*, por. *pučiù*, *pū̃sti* 'dąć, wiać'. Paralele: *bastýtis* < *bas.sty-, *švaistýti* < *švais.sty-, *sklaistýti* < *sklais.sty-. — Neoosn. *pust-*: *pùstis* (zob.). Neoosn. *pusty-*: *pustynas* LEX 'zaspa śnieżna' (syn. *pusnýnas*), *pustỹnė* 'zamieć śnieżna'.

pustýti II, *pustaũ*, *pusčiaũ* gw. 'ostrzyć kosę, brzytwę'. Niejasne. Uzasadnienie tożsamości z *pustýti* I 'dąć, dmuchać' nasuwa pewne problemy, zob. LEW 679. — Neoosn. *pust-*: *pùstas* 'rzemień do ostrzenia brzytwy; osełka', *pustẽklis* 'osełka', *pustìklis* ts. Neoosn. *pusty-*: *pustỹklė* 'osełka do kosy' (por. *mėtỹklė*, *svaidỹklė*), war. *pūstỹklė* ts., też nazwa pewnej rośliny o białych kwiatach; *pustỹnė* 'ostrzenie'.

pūščià, gen.sg. *pū̃ščios* 2 p.a. a. *pūščiõs* 4 p.a. stlit., gw. 'puszcza, miejsce bezludne, pustka', np. *Mozėšiaus uošvis ir jo sūnus, ir jo motė jopi atėjo pūščiona* — zapoż. z błr. *púšča*, *-y*, pol. *puszcza* (SLA 184, LEW 677). War. pisowniany *pūsčià*. Por. *pūstỹnė*. — Drw. *pūščáitis* bot. 'czartawa, Circæa alpina; czartawa pospolita, Circæa lutetiana'.

pušìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 'sosna, Pinus silvestris', SD «sosna borowa, pinaster, pinus». Pb. *puš-i- < pie. *puḱ-i-. War. gw. *pùšė*. Ślady odmiany atematycznej: przest. i gw. gen.sg. *pušès*, nom.pl. *pùšes*, gen.pl. *pušų̃*. Motywacja werbalna dla nazwy tego drzewa tkwi w pwk. pie. *peu̯ǵ- / *peu̯ḱ- 'kłuć', por. IEW 828, EWD 341, LIV[2] 480 (przyp. 1) oraz LEW 679. Znacz. etym. '(drzewo) o kłujących igłach'. — Refleks stpr. *peuse* EV 'sosna, Kynboem [Kiefer, Pinus silvestris]' (nazwa lasu *Pevs*, *Povs*, *Poys*, n.m. *Pewsen*, *Pewse-lauk*, *Peuse-balten*, AON 121, 128) dopuszcza dwie interpretacje, zależnie od tego, czy uzna się wyraz stpr. za bezpośredni refleks pie. formacji na st. pełnym, *peu̯ḱ-V, jak w gr. πεύκη 'sosna; pochodnia sosnowa' (*peu̯ḱā-), czy też raczej za pośredni (przekształcony) refleks formacji na st. zanikowym *puḱ-V, jak w lit. *puš-i-*[403]. Dziś przeważa pogląd pierwszy. Zgodnie z nim <peuse> uchodzi za zapis brzmienia stpr. [pi̯eu̯sē], ze zmiany starszego *[pi̯au̯sē], por. Trautmann 1910, 398, PKEŽ 3, 277[404]. Z drugiej strony pojawia się zastrzeżenie związane z

[403] N.B. W niektórych językach ukazuje się rozszerzenie pierwiastkowe *-t-* por. z jednej strony formację na SP w stwn. *fiuchta*, śrwn. *viehte* 'sosna' (nwn. *Fichte*) < *feuht(j)ōn, z drugiej strony formację na SZ w stir. *ochtach* 'krokiew' < *pukt-akō (Kluge-Seebold 213).
[404] Autor wskazuje jako paralelę pisownię stpr. <keuto> dla wyrazu EV 'skóra na ciele, Hewt [Haut]', odpowiadającego lit. *kiáutas* 'skorupa, łuska'.

digrafem <eu>, <ew>. Ma on dwie wartości: raz oznacza dyftong [eu̯] po [i̯], jak w [pi̯eu̯sē], kiedy indziej zaś dyftong [au̯] po spółgłosce zwartej, np. w n.m. *Pewstern*, później *Paustern*, utworzonej od stpr. *paustre* EV ʽpuszcza, Wiltnisse [Wildnis]'; n.rz. *Reude*, później *Rawde* : lit. *Raudà* (por. AON 121, 142). Wynika z tego możliwość odczytania <peuse> jako [pausə]. To z kolei otwiera drogę przypuszczeniu, że [pausə] przedstawia zdyftongizowany refleks pierwotnego *[pusə], które było odpowiednikiem lit. *pušìs* lub *pùšė*. Paralele: *dauris* EV ʽwrota, Grosthor' < *dūris (por. lit. *dùrys*), *enkausint* ʽdotknąć' < *enkūsint wobec lit. *kùšinti* ʽdotykać'; *preipaus* ʽdo, ku' z *prei-pūs (do lit. *pùsė* ʽstrona'). Jeśli tak, to mielibyśmy w bałtyckim do czynienia z apofonicznie sztywnym pwk. *puš-. — Drw. *pušýnas* ʽlas sosnowy, sośniak', SD «bor, sylua pinea, pinetum», «sośnina, pinetum, pinea silua», *pušìnė* ʽmiotła z gałązek sosnowych, pomiotło' (⇒ *pušiniã-kotis* ʽkij takiej miotły'), *pušìniai rą̃stai* m.pl. ʽbelki sosnowe'. — N.m. *Pùšalotai*, *Pušalótai*, *Pùšalotas* 2x (por. też nazwę lasu *Pušelótas*, ⇒ n.rz. *Pušelótų upẽlis*), *Pušýnai* (⇒ *Pušýniškės*), *Pušinavà* 2x, *Pušìnė* 2x, *Pušỹnė* 2x, *Pušiniaĩ*, *Papušiaĩ* 2x, cps. *Pū̃šiliai* (przez degeminację z *Puš-šiliai, długość wtórna), *Pušìnpelkis* (por. stpr. *Peuse-balten*), *Laukiãpušis*. N.jez. *Pušãragis* (od nazwy łąki o ts. nazwie).

pùškas, *pū̃škas* gw. 1. ʽpryszcz, krosta, ropny wykwit na skórze', 2. ʽbąbel, pęcherz', 3. ʽzgrubienie (na nici)' — rzeczownik postvb. od *puškė́ti* (zob.). War. *pùškis*, *pū̃škis*. — Drw. *pùškaras* ʽpryszcz' (war. *pùškuras*), *pùškinas* ʽkrostawy, pryszczaty', *puškulaĩ* m.pl. ʽpryszcze', *pùškulas* ʽkrosta; duży płatek śniegu', *puškulỹs* ʽkrosta, pęcherz na skórze'. — SO *paušk*-: *pauškė́ti*, *paũškia* (war. *pauškė́ja*), *-ė́jo* ʽpokrywać się wypryskami, bąblami, pęcherzami (o skórze, o cieście)'. Nomina: *pauškulẽ* a. *paũškulė* ʽbąbel, pęcherz na skórze' (war. *paũškulis*), *papáuška* ʽpęcherz, bąbel', *pãpauškas* a. *papáuškas* ʽpryszcz, krosta', SD *papauškas* «guz, tuber, nodus plagarum» (syn. *paukšlė*, *gumbas*), *papauškas medžių* «pąk na drzewie, gemma, oculi in arboribus», *papauškai* SD[1] «pępel, callus, callum» [ʽbąbel, pęcherz', SPXVI][405], syn. *pūslės*, *trynės*.

puškė́ti, *pùška*, *puškė́jo* 1. ʽtworzyć się — o bąblach, pęcherzach na powierzchni fermentującego a. wrzącego płynu, też w cieście', 2. ʽbulgotać, gulgotać', 3. ʽpluskać się w wodzie', 4. ʽstękać — o starcu, o chorym', 5. ʽwydawać sapiący odgłos — o parowcu, lokomotywie', 6. ʽtrzaskać — o palącym się drewnie', *atpuškė́ti* ʽprzyjść, przyjść z hałasem, przybrnąć po wodzie, śniegu', *nupuškė́ti* ʽdostać wyprysków na skórze, refl. *apipuškė́ti* ʽdostać wyprysków na skórze, obsypać się krostami'. War. *pūšk*-: *pūškė́ti*, *pū́ška*, *pūškė́jo* ts. Pwk. *pušk-/pūšk-* jest pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *pūškì* ob. *pūškù*, *pūškū̃* — o poruszaniu się w wodzie i rozpryskiwaniu jej (*Įkrito į plynią, tik pūškì pūškì ir išsirabždino*. *Pūšku pūšku po vandenį maudosi*), też *pùšku* — o ciężkim oddechu, sapaniu (*Ta kiaulė pùšku pùšku, pùšku pùšku — alsuo[ja] ir alsuo[ja] teip tankiai*). Dalej por. interi. *pùkšt* ʽtrzask!, prask!', *pū́kšt* ʽbuch!, plusk!' (⇒ *pukšė́ti* ʽchlupać, bulgotać'). Por. Būga, RR II, 527 (rekonstrukcja pie. *pous-k- ʽnadymać się'). Inaczej LEW 680: od osnowy onomatopeicznej *peu-, *pou- ʽanschwellen, aufblähen'. — Z innymi suf.: *pū́škauti* ʽwyskakiwać z wody — o rybach' (*Žuvys prieš lytų pūškauja*), *pūškénti* a. *puškénti* ʽbrnąć w śniegu', refl. ʽkąpać się rozpryskując wodę, pluskać się, np. o gęsiach', *nusipūškénti* ʽwymyć całe ciało, wykąpać się', *pùškinti* ʽuderzać; głośno jeść, kruszyć (orzech) w zębach', też ʽpodsycać ogień' (*Kam pùškini ugnį*, t.y. *dedi daug malkų*), *pū́škinti* ʽiść z trudem, brnąć; opryskiwać się wodą, pluskać się', *pūškúoti* a. *puškúoti* ʽbrnąć w wodzie, śniegu, błocie; ciężko oddychać, dyszeć, sapać; głęboko oddychać podczas snu; chrapać we śnie; bulgotać — o wodzie'. — Drw.

[405] LEW jest niezdecydowany: na s. 538, s.v. *pãpautas* wiąże *pãpauškas* z *paũtas* ʽjajo', z kolei na s. 554, s.v. *pauškulẽ* wskazuje na pokrewieństwo z czas. *pùsti* ʽnadymać się, puchnąć' i *pū̃sti* ʽdąć, dmuchać'. Zestawienia te nie są wiarygodne, ponieważ pozostawiają bez objaśnienia segment składowy -(*š*)*k*-.

pùškas (zob.), *pūškỹnė* ʽbłotnista droga’, *pūškùtė* a. *puškùtė* ʽmiejsce do kąpieli’. Tu też *puškatas — w vb. denom. *pùškatoti* ʽbrnąć przez wodę, śnieg’ (por. *bal̃batuoti* ⇐ *balbãtas*).

pùšnys, *-ų̃* f.pl. 1. ʽbuty z cholewami’, 2. ʽbuty rybackie z wysokimi cholewami’. Sg. *pušnìs*, *-iẽs* 4 p.a. Odpowiednik stpr. *pusne* EV ʽbut z cholewą, Stefel [Stiefel]’. Trudne. LEW 680 łączył z rodziną *puškéti* ʽbulgotać’, *puškúoti* ʽbrnąć’, zaś PKEŽ 3, 364 z pwk. *pus- ʽnadymać się’.

puštaliẽtas gw. ʽpistolet’ — ze zmiany *pistalietas, zapoż. z błr. *pistalét* (⇐ ros. *pistolét*), zob. ZS 45. Zmiana *pista° na *pušta°* przez skojarzenie z *pūškà* ʽkarabin; działo’ (zob. *pūčkà*).

putà, pl. *pùtos* 2 p.a. ʽpiana, piana na piwie, na wodzie deszczowej, piana morska’, *akmuo iš putos marių, kiauras, skylėtas* SD «kamień z piany morskiey dziurkowaty, pumex, saxum fistulosum», *arklys putose* ʽspieniony koń’ [ʽspocony, zmęczony’]. Odpowiednik łot. *putas* a. *putes* f.pl. ʽpiana’. Drw. postwerbalny do *puntù, pùsti* ʽwzdąć się’ (zob. s.v.), por. LEW 677n. Osobno zob. *pañtas*. — Drw. *putótas* ʽpienisty, pokryty pianą’ (*Šiandie ežeras putótas* ʽDziś jezioro spienione’). Vb. denom. 1. *pùtinti* ʽrobić pianę’, SD *putinu* «pienię co», 2. *putóti* ʽpienić się, pokrywać się pianą (o piwie, jeziorze), wydawać pianę (o mydle)’, przen. ʽpocić się; okazywać gniew’, SD *putoju* «pienię się» (por. łot. *putât* a. *putuôt* ʽzbierać piankę, szumowiny’). — Pozbawiony motywacji werbalnej jest odpowiednik psł. *pŭtja ʽcoś zaokrąglonego (pączek, bryła, grudka)’, por. pol. gw. *peca, -y* ʽbryła gliny, błota, śniegu; bochen chleba’ (zam. *pca, gen.pl. *pec), drw. *pecyna* ʽgruda gliny’; pol. przest. *pce* pl. ʽlegary, na których spoczywa beczka’. Por. jeszcze drw. psł. *pŭtjĭka: stpol. *pecka* ʽpestka owocu’, czes. *pecka* ts., też ʽkamień w polu’, ros. *póčka* ʽpączek, zarodek; nerka; okrągły kamień’, ukr. *póčka* ʽpestka dyni’. Zob. Boryś 2005, 421n., REW II, 420n.).

pū́tauti, *pū́tauju*, *pū́tavau* gw. 1. ʽciężko oddychać, sapać’ (*ãtpūtauti* a. *ãtpūtoti* ʽdyszeć, sapać’), 2. ʽgłęboko oddychać we śnie’, 3. ʽciężko pracować, harować’, 4. ʽuderzać podmuchami (o wietrze)’, 5. ʽużywać, hulać, żyć zbytkownie’ (m.in. Chyliński). Intensivum z suf. *-auti* i SW *pūt-* ⇐ *put-*, por. *pučiù, pũsti* ʽwiać, dąć’. Budowa jak w *dū́sauti* ʽwzdychać’ ⇐ *atsidùsti* ʽwestchnąć’, *krū́pauti* ʽlękać się’ ⇐ *krùpti* ʽwpaść w obawę’.

pùtė 1. ʽkura (w języku dzieci)’, 2. ʽlekkomyślna dziewczyna’, 3. przen. ʽcunnus’. Zdrob. *putýtis* ʽpisklę, ptaszę, kurczę’, w pieszczotliwym zwrocie *Mano putyt!* ʽPisklę ty moje!’. Od zawołania na kury (interi.) *put put* lub *put' put'*. — Wyrazy lit. były dotąd zestawiane ze słowiańskimi nazwami ptaka i pisklęcia, por. czes. *pták*, pol. *ptak* < *put-āk-; strus. *potka* < *put-uk- (rcs. *pŭta*); ros. *ptíca*, sch. *ptȉca* < *put-īk-; scs. *pŭtenĭcĭ, ptenéc* < *put-en- oraz scs. *pŭtištĭ* ʽpisklę, szczenię’, sch. *ptȉć* ʽpisklę’, słń. *ptìč* ts. < *put-īt-. Zob. LEW 554, s.v. *pañkštis*. Nie jest to pewne. — Gw. derywatem od *pùtė* jest *pùtinas* ʽkogut’, zbudowane na wzór *žą̃sinas* ⇐ *žąsìs*.

pū́ti, prs. *pũva* (*pųva < *pu-n-va; war. *pũna*, *pū́sta*), prt. *pùvo* (war. *pùvė*) 1. ʽgnić, butwieć’, 2. ʽpróchnieć, murszeć’, 3. ʽmarnieć’, 4. ʽdługo spać, zalegać w łóżku’. SD *pūstu* «gniję, putresco, marcesco». Odpowiednik łot. *pũt*, *pũstu*, *puvu* ʽgnić, butwieć; długo spać’. Lit.-łot. *pū-C* / *puv-V* to odziedziczone allomorfy st. zanikowego od pwk. *pi̯āu̯-C < pie. *peu̯H- / *puH- ʽgnić, cuchnąć’ (LIV[2] 480n.). Por. wed. *pū́yati* ʽgnije, śmierdnie, cuchnie’ < *puH-i̯e-, SO stisl. *feyja* ʽgnoić’ (caus. *pou̯H-éi̯e-); gr. πύθομαι ʽbutwieć, gnić’, πύθω ʽobrócić w zgniliznę, zgnoić’ < *puH-dʰe/o- (zob. s.v. *pū́damas*). Oczekiwany na podstawie stosunku *plū́ti* : *pláuti* lub *griū́ti* : *griáuti* refleks SE *pjáuti nie dochował się. Zob. jednak refleks *pjau-* w nomen *pjaũlas* ʽspróchniałe drzewo’. — Drw. na SZ-C *pū-*: *pū́dyti* (zob.), *pū́damas* (zob.). Nomina: *pũjas, -à* ʽzgniły’ (por. suf. w *kū́jos* f.pl. ʽszczudła, kule kaleki’, *kū́jis* ʽmłot’), *pū́liai* (zob.), *pū́rai* m.pl. ʽgalaretowata postać zrobaczywiałego mięsa lub

słoniny', z substantywizacji adi. vb. *pū́ra- (pie. *puH-ró- 'gnijący'?), *pū́tra* c. 'coś spróchniałego, zbutwiałego; człowiek niechlujny, brudny' (por. łac. *pūteō, -ēre* 'cuchnąć zgnilizną', vb. denominativum od *pūtus 'zgniły' < pie. *puH-tó-). Cps. *pū̃takis* 'śpioch' — I człon do *pū́ta-* 'zgniły' (adi. vb. lub ptc. prt. pass.), II człon *akìs* 'oko' (dosł. 'ktoś mający przymknięte, zaspane oczy'), por. *pū́lakis* 'śpioch' s.v. *pū́liai*. — Tu pewnie też łot. *pûņa*[2] 'wilgotny, bagnisty las; bagno porośnięte cienkimi sosenkami', *pūņu zeme* 'modriger Boden' (por. ME III, 447). — Drw. na SZ-V *puv-* (*puH-V). 1° Prt. *pùvo*: reanaliza *puv-o* dała osnowę dla prs. infig. *pu-n-va > *pųva. Jest ono kontynuowane w formie zdenazalizowanej o pisowni *pū̃va* (por. *bū̃va* ob. *bùvo*, *žū̃va* ob. *žùvo*). 2° Rzeczowniki oznaczające 'próchnicę, zgniliznę, przedmioty zmurszałe, zbutwiałe': *puvė̃kas* 'spróchniałe drzewo a. drewno', *puvė̃klis* ts., *puvė̃kšlas* ts., *pùveniai* m.pl. 'nawóz, gnój' (por. łot. *puveni*), *pùvenos* f.pl. 'przegniły nawóz, gnój; zgniłe kartofle, jabłka', *puvesỹs* (zob.). Cps. *miegpuvỹs* a. *miẽgpuvis* 'śpioch' (por. *miegóti*). Por. łot. *pìepuvis* 'zgniły', *puspuvis* 'na wpół zgniły'. — Neopwk. *pūv-* (⇐ *pū̃va*): *išpūvė́ti* 'zgnić do reszty', *sámpūva* 1. 'spróchniałe drzewo, próchno' (war. *sámpūvos*), 2. 'stary człowiek' (war. *sámpuvis* 'stary człowiek a. zwierzę'), cps. *pū̃važirniai* m.pl. 'powalony, gnijący groch' (por. *žìrniai*). Synchronicznie *pūv-* jest oceniane jako alternant na st. wzdłużenia do *puv-*.

pūtilai m.pl., hapaks stlit.: SD «pęca, peńca [n.pl.], lorum in pedibus auium venaticarum» ['rzemyki na nóżkach sokoła łowczego']. SLA 184 nieściśle oddaje znaczenie hapaksu jako 'Fessel' (LEW pominął ten wyraz). Najstarsze lit. slawizmy, np. *kùbilas* ⇐ strus. *kŭbĭlŭ*; *Póvilas* ⇐ strus. *Pavĭlŭ*; *pipìras* ⇐ strus. *pĭpĭrŭ* zalecają przyjąć, że *pūtilas, pl. *pūtilai* jest transpozycją formy strus. *pǫt-ĭlo. Jest to drw. od *pǫto 'pęto', scs. *pǫto* 'πέδη', strus. *puto*, pol. *pęto*. Refleksem *pǫtĭlo jest ros. *putló* 'pęto dla konia' (⇒ vb. denom. *putljátь* 'wikłać, plątać'), zob. REW II, 468. Z innym suf.: psł. *pǫt-ĭce, por. ros. *pútce, putcó*, pl. *púca* 'wiązanie w cepach; rzemyki na nogach ptaków łowczych', błr. *pútca* 'wiązanie w cepach', *púcca* 'pętelka' (ESBM 10, 247), pol. XVI w. *pęćca* (*pęca, peńca*) 'pętka sokolnicze' (Bańkowski, ESJP II, 535n.). — N.B. K. Būga posługiwał się odpowiednikiem ruskim najpierw o formie *putьló* (por. RR I, 341), później o formie *putilo* (por. RR III, 46; w związku z tym interpretował on wyraz Szyrwidowy jako *pūtylas*, z długą samogłoską sufiksu; za nim poszedł SLA 184). O ile mi wiadomo, żadna z przytoczonych przez K. Būgę form ruskich nie jest w źródłach poświadczona.

pùtinas bot. 'kalina, krzew o białych kwiatach i czerwonych owocach, Viburnum', gw. *pùtelis* ts. Niejasne. Było łączone z czas. *puntù, pùsti* 'wzdąć się, napuchnąć', zob. LEW 678.

putrà I, gen.sg. *pùtros* 2 p.a., też pl. *pùtros* 1. 'zupa z mąki żytniej lub jęczmiennej, ugotowana w postaci rzadkiej kaszy', 2. 'zaprawiona mąką polewka dla cieląt lub koni', 3. SD[1] <putras> f.pl. «słodziny, siliquæ» ['pozostałości słodu po warzonym piwie, używane jako pasza']. Odpowiednik łot. *putra* 'kasza' (war. sonoryzowany: *pudra* 'kupa, pryzma'). Drw. z suf. *-rā-* od pwk. *put-*, por. *pùsti, putaũ* 'wzdąć się'. Znacz. etym. 'potrawa powodująca wzdęcia' (por. syn. *pùtalas* ⇐ *pùsti*). St. zanikowy w połączeniu z suf. *-rā-* ukazuje się również w wyrazach *šutrà* 'parność' i *kuprà* 'garb'. — Zapoż. lit. w błr. gw. *pútra* 'zupa żytnia; kwaszona owsianka; owsianka z mlekiem', stąd pol. gw. *putra* ts. (Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 149, Laučjute 20). — Drw. *pùtrinas* 'uwalany *putra*', *putrỹnė* 'rozmiękła, grząska droga', *putrìnis* 'służący do przyrządzania *putra*; marny, zły', *pùtris* 'zarobione masło', *pùtrius* 'kto lubi jeść putrę', *putrùlis* a. *putrùlius* 'maślanka'. Por. nazw. *Putrà* [⇒ pol. *Putro, Putra*], *Putreikà, Pùtris, Putrỹs, Pùtrius* (LPŽ). — Cps. *kõšputrė* 'putra, która jest równie gęsta jak kasza' (por. *kõšė*), *pùtrabulvės* f.pl. 'wczesne kartofle' (por. *bùlvės*), *pùtralakė* wulg. 'morda, pysk, ryj' (por. *làkti* 'chłeptać, żłopać'), *putrameñtas* 'dziecko, które siorbiąc «putrę», brudzi nią ubranie', por. *menčiù, mę̃sti* (⇒ nazw.

Putramen̄tas, spolszczone *Putrament*). Vb. denom. *putróti* ʽjeść jak świnia; paprać się, brudzić jedzeniem', *atsiputróti* ʽubrudzić się, powalać się' (*Valgo net atsiputrójęs* ʽJe [z takim apetytem, że] aż się ubrudził'). — N.m. *Putriaĩ* 3x, *Pùtrinė*, *Pùtriškiai* 3x, *Putrìškis*.

putrà II, gen.sg. *pùtros* 2 p.a. gw. ʽfutro, długie okrycie wierzchnie podbite futrem' (*Žiemai naują pùtrą pasisiūdino* ʽNa zimę dał sobie uszyć nowe futro') — zapoż. z pol. *futro*, *-a* n. (⇐ nwn. *Futter*). Por. LEW 681.

puvė̃sis 1. ʽzgnilizna', 2. ʽcoś zgniłego, zgniłe drzewo' (war. *puvė̃sas*), 3. ʽpróchno; trociny', 4. ʽropa', 5. ʽsmarki, katar'. Ze wzdłużeniem wokalizmu sufiksalnego utworzone od *puv-es- (por. *debesìs* ⇐ *deb-es-). Obok tego gw. *puvesỹs* ʽcoś zgniłego' : łot. *puvesis*, zwykle pl. *puveši* (war. *puveži*) ʽwydzielina gnilna, ropa; gnijące wióry, trociny'. Neoosn. *puvės-*: *puvėsė́ti* ʽpróchnieć' (*Išpuvėsė́jęs visas medžio vidus* ʽSpróchniały cały środek drzewa'), *puvė̃slis* ʽspróchniałe drzewo', *puvė̃smas* ʽwoń zgnilizny'. Temat spółgłoskowy *puv-es- może być odziedziczony z pie. *puH-es- (por. *-uv-* w lit. *pùvo* s.v. *pū́ti*; st. pełny pie. *peu̯H-). Zob. Stüber 2002, 136n., 200. Odpowiedniki ie.: gr. πύος, -εος n. ʽropa' < *puu̯os < pie. *puH-os- (πύον n. ts.), πύος m. ʽsiara, pierwsze mleko po porodzie', σαρκόπυον ʽropiejące ciało', ἔμπυος adi. ʽropiejący, pokryty ropiejącymi wrzodami' (por. GEW II, 621, 627, Beekes 2010, 1255, 1259), łac. *pūs*, *pūris* n. ʽropa; jad' < *puu̯s < *puu̯os- < pie. *puH-os- (por. de Vaan 2008, 501).

pū̃zas gw. 1. ʽosad nikotynowy w fajce, fifce, cygarniczce' (war. *pùzas*, *pùžas*), 2. ʽosad, męty, muł (w sadzawce)', 3. ʽgnojówka' — zapoż. z pol. przest. *fuz*, *-a* (war. *fus*, *-a*) ʽosad, męty opadłe na dno naczynia po ustaniu się płynu, ustoiny' (SPXVI).

pū̃zdras, też pl. *pū̃zdrai* gw. ʽwypróchniały pień drzewa; dziupla, wygniły otwór w drzewie' (war. *pūzdrà*). Prawdopodobnie pochodzi z sonoryzacji *pū̃stra-, to z kolei przez insercję *t* z *pū̃sra-, i dalej z *pùves-ra-, mianowicie przez synkopę *e* w nieakcentowanym sufiksie *-es-* oraz kontrakcję *uu̯* > *ū*. Chodzi więc tutaj o derywat na *-ra-* od lit.-łot. osnowy *puv-es-*, omówionej s.v. *puvė̃sis*. Paralele słowotwórcze: *puvė̃slis* ʽspróchniałe drzewo', *puvė̃smas* ʽzapach zgnilizny'[406]. — Vb. denom. *pūzdrė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽpróchnieć, gnić', war. *pūzdroti* b.z.a. — Trudno powiedzieć, jak powstały warianty bez segmentu *d*, mianowicie *pū̃zras* a. *pū́zras* (pl. *pūzraĩ*) oraz *pū́zra* a. *pūzrà*. Czy przez udźwięcznienie *sr* > *zr* w fazie *pūsra-? (co do braku insercji por. typ *nasraĩ*, *gaĩsras* wobec *nastraĩ*, *gaĩstras* innych gwar). Czy też przez usunięcie *d* ze zbitki *zd*? Por. gw. *lìzas* z *lìzdas*; *veizė́ti* z *veizdė́ti*. — N.m. *Pū̃zraviečiai*.

pùžas gw. 1. ʽczub nastroszonych włosów', 2. ʽryba jazgarz' (war. *pūgžlỹs*), 3. ʽryba kleń', 4. ʽmałe dziecko a. bydlę', 5. ʽgruby człowiek; grubo odziany człowiek', 6. ʽnadęty człowiek, pyszałek'. Najprawdopodobniej jest to drw. na *-žas* (por. suf. w *baũžas*, GJL II, § 378), który utworzono od pwk. *pu- / *pū- (SE *peu̯-, *peu̯H-) o znaczeniu ʽdąć, dmuchać, wiać' (por. LEW 682). Pwk. ten nie utrzymał się w podanej postaci, lecz uległ rozmaitym rozszerzeniom[407]. Zdaniem Urbutisa 2009, 100n. ukazuje się on w takich czasownikach, jak *pū̃sti* (*pū-t-), *pùrti* (*pu-r-), *paũpti* (*pu-p-), *pū́koti* (*pū-k-). — Neoosn. *puž-*: *pùžinti* ʽpysznić się, chełpić się; chodzić grubo odzianym', *pužióti* 1. ʽpodnosić się na skutek fermentacji, rosnąć — o cieście' (war. *pužóti*), 2. ʽdąsać się, stroić fochy'. Tu pewnie też

[406] Transponat pie. *pūs-dʰro- (Būga, RR I, 288) nie da się utrzymać. Odwołanie do formy łacińskiej *pūs*, *pūris* n. ʽropa' nic nie daje, ponieważ pierwiastek łac. *pūs-* nie został odziedziczony z pie., lecz jest — podobnie jak lit.-łot. *pūs- — produktem kontrakcji, < płac. *puu̯s < *puu̯os- < pie. *puH-os- (zob. s.v. *puvė̃sis*). Nieuzasadnione wydaje się twierdzenie Bańkowskiego (ESJP II, 968), jakoby *pū̃zdras* zostało zapożyczone z pol. *puzdro* ʽpochwa kryjąca penis na podbrzuszu byka, capa, kozła, ogiera'.

[407] Por. za LIV² 480 n. rekonstrukcje pie. *peu̯H- ʽgnić, śmierdzieć' (lit. *pū́ti*), *peu̯k- ʽchuchać' oraz *peu̯t- ʽdąć, dmuchać' (lit. *pū̃sti*).

pùžti, *pūžù* (tj. *pųžu < *punžu, war. *pūžtù* < *punž-stu), *pužaũ*: *supùžti* ʽosłabnąć, rozchorować się, czuć się rozbitym'.

R

rabà, gen.sg. *rãbos* 2 p.a. stlit. ʽniewolnica', odpowiednik żeński do *vérgas* ʽniewolnik', por. *dirbt uždraudė vergamus ir rabomus* DP 340_{32} ʽpracować zabronił niewolnikom i niewolniczkom'. Zapożyczenie z błr. *rabá*, *-ý* ʽniewolnica' (SLA 185, ALEW 835, por. ESBM 11, 7). — W SD[1] *raba* ukazuje się 1° s.v. «gburka, rustica» jako żeński odpowiednik do *mužikas* (zob.), 2° s.v. «niewolnica, serua captiua» — jako żeński odpowiednik do *vergas* «niewolnik, seruus captiuus».

rabañtai m.pl. gw. ʽsznury umocowane przy dolnym brzegu żagla, za pomocą których zmniejsza się jego powierzchnię podczas gwałtownego wiatru' — zapoż. z prus.-niem. *reffband* (GL 108n., LEW 682), por. nwn. *reffen* ʽrefować żagle'. War. *ribañtai*: *Ribañtų vė̃jas* (o bardzo silnym wietrze). — Drw. wsteczny: *rãbos* f.pl. ts. (*Nūrišk rabàs — kilsta štormas* ʽPrzywiąż rabandy, idzie sztorm'). Powstał on w następstwie resegmentacji *rab-antai*. Paralela: *ùžlanda* ⇒ *ùžlos*.

rabárbaras bot. ʽrabarbar, Rheum' — zapoż. z pol. *rabarbar*. Por. akut w zapoż. *kamárnykas*. — War. *rubárbaras*, od czego drw. wsteczny *rubárbas* (por. *prãdaras* ⇒ *prãdas*; *pãstaras* ⇒ *pãstas*).

rabatà, gen.sg. *rabãtos* 2 p.a. stlit. 1. ʽpraca, trud', 2. ʽzmartwienie, troska, bieda, niedola' (*Ateis rabata ant jo galvos* MŽ 517_{12}) — zapoż. z błr. *rabóta*, *-y*, pol. *robota* (SLA 185, LEW 682n., ALEW 835). Por. łot. *rabata* ʽpraca; cło, czynsz, grzywna'.

rãbinas ʽrabin' — zapoż. z błr. *rábin*, pol. *rabin*. Por. ZS 46, LEW 683.

rabýtelis, *rabỹtelis*, *-io* gw. 1. ʽcienka żerdź, służąca np. do strącania jabłek', 2. ʽdługi kij' — zapoż. z błr. *hrabídla* ʽtrzonek grabi' (por. LEW 683). Z zastępstwem błr. *γ*- przez lit. ø- (por. gw. *rỹbas* ob. *grỹbas*; *riẽkas* ob. *griẽkas*, ZS 90) oraz z substytucją zakończenia *-idla* przez lit. *-ytelis*. Co do akutu w morfemie sufiksalnym por. zapoż. *bažnýčia*, *Velýkos*.

rabõkas gw. ʽrobak żerujący w mące lub w kaszy' — zapoż. z błr. *rabák*, *-á* (a nie z pol. *robak*, jak to podał LKŽ XI, 5). Niejasna jest samogłoska *u* w war. *rubõkas*, por. *Suarė tris lysvutes, išarė tris rubokėlius*.

radastà, gen.sg. *radãstos* 2 p.a. bot. ʽrdest, Polygonum; krzew Deutzia' (war. *radãstas*, *redẽstas*) — zapoż. z pol. *rdest*, z anaptyksą samogłoski dla rozwiązania obcej fonotaktycznie grupy *rd*-. Wokalizm *a-a-a* przypomina *vãkaras*. Por. SLA 185, LEW 683.

ragaĩšis, *-io* 1. ʽchleb z mąki pszennej a. jęczmiennej', 2. ʽpłaski placek, blin' (SD «placek, placenta, popanum, cocetum»), war. *ragaĩšius* — stoi w związku z *rãgas* ʽróg', podobnie jak *raguõlis* ʽrodzaj placka z tartych kartofli; podpłomyk'. Znacz. etym. ʽpieczywo o łukowatym kształcie, w kształcie rogu' (por. pol. *rogal* ts. ⇐ *róg*, *rogu*). Formant jak w *kepaĩšis*, *lepaĩšis*. Zob. LEW 684, ALEW 835. — Zapoż. lit. w błr. gw. *rahójš*, *rahójž* ʽduży okrągły placek; podpłomyk' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 149, Laučjute 49), pol. gw. *rogojsz* ʽpiróg weselny z mąki jęczmiennej w kształcie rogu' SW, ʽchleb a. bułka z pszennej lub jęczmiennej mąki' (GJL I, § 92). — Cps. *ragaĩšduonė* ʽbułka, placek z mąki na chleb' (dosł. ʽplacek jak chleb', por. *dúona*).

rãgana 1 p.a., *raganà* 3 p.a. 1. ʽwiedźma, czarownica', SD[1] «iędza, latawica, furia, saga, venefica, triuenefica», 2. w bajkach: ʽzła wróżka, kobieta mająca związek ze złymi

mocami', 3. pogardliwie o złej kobiecie: ʽbabsztyl', 4. o człowieku porywczym, popędliwym: *Jis toks rãgana!* ʽTo taki gorączka (raptus, choleryk)!'. War.: *rãgena* (por. *geršvà* < *garšvà*), *rãgina*, *ragýna*. Odpowiada łot. *ragana* ʽwiedźma', *paragana* ʽwieszczka'. Dewerbalna formacja z suf. *-anā- i SO *rag-* ⇐ *reg-*, por. *regė́ti* ʽwidzieć', refl. *regė́tis* ʽwydawać się'. Znacz. etym. ʽosoba widząca, jasnowidząca', to z konkretyzacji abstractum ʽwidzenie, jasnowidzenie'. Por. łot. *paredzêt* ʽprzewidzieć przyszłość, przepowiedzieć', *ragā* adv. ʽna widoku'. Zob. LEW 684. [zm.mca:Jēgers 1966, 144 wskazał paralelę semazjologiczną w postaci ros. *védьma* ʽwiedźma' ⇐ *vídetь* ʽwidzieć'.] Paralele słowotwórcze: *dárgana* ʽsłota' ⇐ *dérgti*; *gãbana* ʽwiązka, naręcze' ⇐ *geb-*; *drãpanos* ʽodzież' : łot. *drēbe*. Zob. też ALEW 835. — Zapoż. lit. w stbłr. *ragana* ʽwiedźma', pol. gw. *ragana* ts. (Laučjute 49). — Drw. *raganýnas* ʽczarownik', *ragãnius* ʽczarownik; zły człowiek' (⇒ f. *ragãniuvienė* ʽżona czarownika'). ʽCórka czarownicy' nazywa się *raganýčia*, *raganiùkė*, *raganiũkštė*, *raganiũtė*, *raganùitė*. Vb. denom. *raganáuti* ʽodprawiać czary, czarować' (łot. *raganuôt* ts.), *raganóti* ʽnazywać kogo wiedźmą'.

rãgas ʽróg'. Odpowiedniki bsł.: łot. *rags* ʽróg' (pl. *ragi* ʽrączki u pługa'), stpr. *ragis* EV ʽróg, Horn', scs. *rogŭ* ʽκέρας', < pbsł. *rag-a- (BSW 235). Transponat pie. *rog^{h}-o-. Do pwk. pie. *reg^{h}- a. *$h_2$reg^{h}- ʽwznosić się, sterczeć, wystawać' (LIV[2] 498, LEW 684, ALEW 635n., Karulis II, 99), zob. *regė́ti*. Chodzi tu o neologizm bsł., który zastąpił pie. tematy od pwk. *ḱer- i z suf. [3x gwiazdka: *-s-, *-n- lub *-h_2-,] zob. hasła *stìrna*, *širšuõ*. — Drw. *berãgis* ʽbezrogi (np. wół)', *ragaĩnė* ʽpałka z nabitym na nią rogiem' (por. łot. *ragaînis*, *-e* ʽzwierzę rogate; rodzaj pługa'), *ragaĩšis* (zob.), *ragãlis* ʽsmoczek' (według GJL II, § 182 suf. *-alis* oznacza tu podobieństwo dwu przedmiotów, por. *kurpãlis* ⇐ *kùrpė*), *ragẽlė* ʽrogalik; zakrzywiony kij do mieszania w garnkach znajdujących się w piecu; rożek na tabakę, tabakierka', *ragẽlis* ʽrożek; smoczek; rogalik; słuchawka telefoniczna', *ragenà* ʽrogówka oka', *rãgės* (zob. *rõgės*), *ragėsiaĩ* m.pl. ʽto, co zesztywniało na mrozie, np. rozwieszona bielizna', *ragìnė* ʽnóż z rogowym trzonkiem', *ragìnės* f.pl. ʽpodatek od rogacizny, tzw. rogowe' (zob. niżej *ragpinigiai*), *ragìngas* ʽz wielkimi rogami', *ragìngis* (zob.), *ragìnis* ʽz rogu, rogowy', też ʽskąpy' (por. nazw. *Ragìnis* LPŽ), *ràgis*, *-ė* ʽz rogami, rogaty', sb. ʽczłowiek pyszny, wyniosły', *ràgius* ts., *ragỹščiai* m.pl. peior. ʽrożyska', *ragõsas* ʽwielki róg, zwykle jelenia' (suf. jak w *galvõsas*), *ràgšė* ʽowca z wielkimi rogami', *raguõlis* (zob.), *ragúotas* ʽrogaty', SD <ragotas> «rogaty, cornutus» (⇒ *raguõtis* ʽzwierzę rogate', *raguõčiai* m.pl. ʽbydło rogate, rogacizna'), *ragùtis* ʽucięty róg, służący do napychania jelit mięsem kiełbasianym', też w nazwie dwóch miesięcy: *dìdelis ragùtis* przest. ʽstyczeń', *mãžas ragùtis* ʽluty' (prawdopodobnie kalka z śrwn. *hornunc*, nwn. *Hornung*, podobnie jak głuż. *mały róžk* ʽluty', zob. Skardžius, RR 4, 31n., 37), *raguvà* (zob.). Tu może jeszcze *raglaĩ* m.pl. ʽostrogi', przy czym trzeba się zastrzec, że denominativa z suf. *-la-* są rzadkością. — Z języka staropruskiego por. hapaks *ragusto* EV ʽnaczynie do upuszczania krwi, Loskop [ʽLaßkopf, Schröpfkopf]' < *rag-ūst- — z substantywizacji przymiotnika typu lit. *ligũstas* ⇐ *ligà* (nieco inaczej PKEŽ 4, 8). — Cps. *gývragis* ʽżywe mięso w rogu' (por. *gývas*), war. *gýbragis*, *gýragis*; *óžiaragis* a. *ožiarãgis*: SD[1] <aźiaragis> «koziorożec, capricornus» (por. *nosiaragis*), *ragpinigiai* (zob. *pinigaĩ*). — Vb. denom. 1. *ragáuti* (zob.), 2. *ragė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽrogowacieć; sztywnieć (na mrozie), kostnieć, drętwieć z zimna', 3. *rãginti* (zob.), 4. *ragóti*, *-ju*, *-jau* ʽrogacieć, dostawać rogów; drętwieć, kostnieć z zimna, grabieć (o palcach)'. — N.m. *Ragẽliai*, *Ragėnaĩ*, *Ragìnė*, *Ragìškė*, *Paragaĩ*, *Paragiaĩ*, cps. *Medragiaĩ*, *Tauragė̃* (*Taur-ragė < *Taura-ragė), *Vil̃karagis*. N.jez. *Ragãžius*, *Ragõžė*, *Ragõžis*, *Berãgis*, n.rz. *Rãgupis* 3x, *Ragupỹs*.

ragáuti, *ragáuju* a. *ragáunu*, *ragavaũ* ʽpróbować, smakować potrawę, kosztować'. SD: *ragauju* «kosztuię czego ukąszeniem», *paragaut* «zakusić czego, zasmakować», *duomi paragaut* «kosztować daię», *paragauju* «dotykam się kąsek», *pirm paragauju* «kosztuię w

przod», *ragavimas* «kosztowanie czego». Jest to vb. denominativum na *-auti* od *rãgas* ʻrógʼ, w sensie przenośnym ʻnaczynie do piciaʼ. Znacz. etym. ʻużywać rogu jako naczynia do piciaʼ ⇒ ʻkosztować pijąc z roguʼ. Por. łot. *raguôt* 1. ʻstawiać bańkiʼ ⇐ *ragi* m.pl. ʻbańkiʼ (dosł. ʻrogiʼ), 2. ʻzażywać tabakiʼ ⇐ *tabakas rags* ʻrożek na tabakę, tabakierka rogowaʼ. Podane objaśnienie pochodzi od B. Jēgersa 1966, 145n. (zob. też LEW 684, ALEW 836). Inaczej GJL II, § 659: *ragáuti* to deverbativum od *regéti* ʻwidziećʼ (wątpliwe, ponieważ suf. *-auti* w zasadzie nie pociąga za sobą apofonii *e* ⇒ *a*). — Drw. *paragautojas gerimo ir valgyklos* SD «podczaszy, pocillator..., pincerna» [ʻurzędnik nadworny, którego obowiązkiem było podawanie (a przedtem kosztowanie) napojów królowi lub panu...ʼ, SPXVI].

ragìngis, *-io* gw. ʻrenifer; zwierzę rogateʼ — z suf. *-i̯a-*, służącym substantywizacji adi. *ragìngas* ʻmający rogi, z wielkimi rogamiʼ (zob. *rãgas*). Odpowiednik stpr. *ragingis* EV ʻjeleń, Hircz [Hirsch]ʼ ⇐ *ragis* ʻrógʼ. Por. LEW 684, Trautmann 1910, 413, PKEŽ 4, 7 (lekcja *ragingīs). Stpr. n.w. *Reginge* (AON 140, 233).

rãginti, *rãginu*, *rãginau* ʻzachęcać, pobudzać (do pracy, nauki, kupna), nalegać, napominać; (gości) zachęcać do jedzenia i picia; popędzać (do pracy), przynaglać (do ruchu, do pośpiechu, do szybkiego robienia czego)ʼ. SD: *ragint* «przypilnować czego», *ragina kas mani* «napominaią mnie» (syn. *mini kas mani*), *raginu* «nalegam komu» (syn. *užgulu*; *lošiu unt ko*), «napominam kogo» (syn. *miniu kų*), *raginu arklius* «poganiam kogo» (syn. *varau arklius*), por. SD[1] *raginu* «donaglam; napieram; poganiam». Odpowiednik łot. *radzinât* ʻzachęcać do jedzenia i picia; popędzać, przynaglać (do pracy)ʼ[408]. Pod względem słowotwórczym jest *rãginti* causativum do *regėtis* ʻbyć widocznymʼ (por. łot. *ragā* adv. ʻna widokuʼ), zob. ALEW 836. Znacz. etym. ʻsprawić, że coś jest widoczneʼ, następnie w odniesieniu do (leżącego) bydła: ʻzmuszać je do powstaniaʼ, i dalej: ʻpilnować, żeby bydło się pasłoʼ ⇒ zmuszać bydło do ruchuʼ ⇒ ʻpopędzać, pobudzać, zachęcaćʼ. Inna ewentualność to powiązać *rãginti* z *ragáuti* ʻkosztować, smakować potrawęʼ, zob. LEW 685.

ragõčius, *-iaus* hist. ʻdyszel (grądziel) u sochy z dwiema rękojeściami, na którą wzięto młodą jodłę lub brzozę z odpowiednio ukierunkowanymi korzeniamiʼ (*Kokia žagrė, toks ir ragõčius* ʻJaka socha, taki grądzielʼ). Zapoż. ze stbłr. *rogáč* (SLA 185, LEW 685), por. błr. *raháč*, *-á*. Poboczne znaczenia wyrazu lit.: ʻsocha; motowidło; żerdź sękata do zawieszania garnków do suszeniaʼ. — War. z substytucyjnymi sufiksami *-až-* i *-ož-*: *ragãžius*, m.in. SD «grządziel», gw. *ragõžius*. Por. suf. *-ėž-* w *rekẽžas*, *keréža*.

ragótinė przest. ʻoszczep, włóczniaʼ[409]. SD: «darda» [ʻrodzaj broni kłującejʼ, SPXVI], «oszczep; włocznia», *ragotinė medžiotojų* «oszczep łowczy», *viršus ragotinės* «oszczepisko». Zapoż. ze stbłr. *rogatina*, por. błr. *rahácina*, *-y* (SLA 185, LEW 685, ALEW 836).

raguvà 3 p.a., *rãguva* 1 p.a. 1. ʻrów wyryty przez wodęʼ, 2. żm. ʻwąwóz o stromych zboczachʼ, 3. ʻzagłębienie wyjeżdżone przez wozyʼ, 4. ʻdroga biegnąca w rowieʼ (*Kelias ravu bus raguva*). War. *reguvà*. Z innym suf.: *ragavà*. Jest to najprawdopodobniej drw. od *rãgas* ʻrógʼ, ale motyw semazjologiczny nie jest oczywisty. Formalne odpowiedniki łot. *ragavas* i *raguvas* f.pl. odnoszą się do ʻpłaskich sani, flache Holzschlittenʼ (ME III, 465n., Karulis II, 99). Por. lit. *rõgės* ʻsanieʼ. — N.rz. *Raguvà* 3x, n.m. *Ragavà* 2x, *Raguvà* 4x, *Ragùvė* (⇒ *Raguvẽlė* 6x).

ráibas, *-à* 3 p.a., *raĩbas*, *-à* 4 p.a. ʻpstry, pstrokaty, różnobarwny, nakrapiany,

---

[408] Czas. *radzinât* o znaczeniu ʻstawiać bańkiʼ należy do rodziny lit. *rãgas*. Zob. wyżej *ragáuti*.

[409] Por. *kuriami* [rašti] *rasi paminėtus visokius ginklus karionės: šarvus, šalmų, ragatinį, skydų* SP I 13_9 ʻw ktorym [w piśmie] najdziesz wzmiankę wszelakiego oręża i broni wojennej: pancerza, przyłbice, szyszaka, włocznie, tarczeʼ. — *Žęklai paskui numirimą, šonas ragotine atvertas, ir palaidojimas* DP 178_{47} ʻCuda po śmierci, bok włócznią przebity, i pogrzebʼ.

cętkowany — o upierzeniu ptaków' (syn. *márgas*). War. *raibùs, reĩbas*. Dewerbalna formacja na SO *raib-* ⇐ *rib-*, por. *ribė́ti* 'błyszczeć, połyskiwać'. Paralela: *márgas* ⇐ *mirgė́ti*. — Z innymi suf.: *ráinas* (zob.), *ráimas*, *ráivas*. — Do *ráibas* nawiązują łot. *ràibs* 'pstry, plamisty' i stpr. *roaban* EV 'pasiasty, gestreift' (zob. PKEŽ 4, 30n.). Dalsze związki słabo są rozpoznane, zob. LEW 686 (pwk. *rai̯- < pie. *roi̯-). Kabašinskaitė i Klingenschmitt (*Balt* XXXIX:1, 2004, 97 n.) powracają do zbliżenia ze stir. *ríab* f. 'pręga, pasmo, pas' < *rei̯b^hā-, *ríabach* 'pręgowaty, pasiasty' < *rēbāko-. Inne próby referuje ALEW 837. — Drw. *ráibis*, *-ė* 'pstry ptak, pstra krowa', *raibuliaĩ* m.pl. 'migotanie w oczach'. — Vb. denom. *raĩbti*, *raĩbsta*, *raĩbo* 'mienić się w oczach, migotać (o złudzeniu barwnego migotania); kręcić się w głowie', war. *reĩbti* oraz *reĩpti*[410]. Odpowiednik łot. z wtórnym *ei* < *ai*: *rèibt*, *rèibstu*, *rèibu* 'mieć zawroty głowy, być zamroczonym, oszołomionym'. — N. n. *Reibiaĩ, Reibiniaĩ, Reibinìškės, Reĩb-kalnis*.

ráidyti, *ráidau*, *ráidžiau* gw. 'ładować drewno do pieca'. Dwuznaczne. Po pierwsze może to być iteratyw z suf. *-dyti* i SO *rái-C* ⇐ *ríe-C*, por. *ríeti* 'układać szczapy drewna w stos'. Paralele apofoniczne: *spárdyti* ⇐ *spìrti*; *tárdyti* ⇐ *tìrti*; *tvárdyti* ⇐ *tvérti*; wokalizm *ai* ukazuje się np. w *baidýti*, caus. do *bijóti*. Po drugie *ráidyti* może być iteratywem z suf. *-yti* i SO *raid-* od neopwk. *rid-, którego odpowiednik został przechowany w czas. łot. *rist*, *riedu* (*rendu), *ridu* 'porządkować, układać' (por. ME III, 532, LEW 687). Do tego drw. łot. *ridât*, *-ãju* 'sprzątać, usuwać na bok; porządkować' (war. *ridêt*, *-ẽju*), refl. *ridâtiês* 'szykować się (do podróży, do roboty)', *ridît* 'porządkować, stawiać na właściwym miejscu', sb. *ridas* a. *ridi* pl. 'graty, rupiecie' (ME III, 522n.). Paralelne iteratywy z dyftongicznym SO to *raitýti* ⇐ *rit-*; *kraikýti* ⇐ *krik-*; *skraidýti* ⇐ *skrid-*. — Neopwk. *rind-: *rindà* (zob.).

raidùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'wyraźny, rzucający się w oczy (o wzorze na tkaninie), przejrzysty, czytelny', 2. 'prosty, prosto rosnący (o życie), wyprostowany, niesplątany (o wełnie, niciach)', 3. 'poręczny, wygodny (do żęcia, pielenia)', 4. 'nierozgotowany, nieklejący się — o kaszy' (*raidì kõšė*), *raĩdžiai* adv. 'wyraźnie (widać), szybko (rośnie); porządnie, należycie, dobrze', *neraidù* adv. 'niewygodnie'. Niezbyt jasne. Może formacja na SO *raid-* od *ried-*, zob. *riedė́ti*. Por. LEW 687, gdzie wymieniono m.in. odpowiednik łot. *raids* 'gotowy'.

raikýti, *raikaũ*, *raikiaũ* 'krajać (chleb, ciasto, ser); orać ziemię', *apraikýti* 1. 'okrawać (bochenek z obu stron)', SD *apraikau* «okrawam, circumcido» (syn. *appjaustau*), SD[1] *apiraikau* «okrawam», 2. 'zastawić stół jedzeniem; położyć nakrojony chleb przy każdym jedzącym', *atraikýti* 'odkrawać', *atraikau* SD[1] «odkraiam» (syn. *atriekiu*, *atpjauju*). Odpowiednik łot. *ràicît*[2], *-ku*, *-cĩju* 'robić bruzdy; spulchniać ziemię'. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *raik-* ⇐ *rei̯k-, zob. *riẽkti*. Paralele: *maišýti* ⇐ *miešiù*; *sáikyti* ⇐ *siekiu*; *táikyti* ⇐ *teikiù*. Por. LEW 729, ALEW 837. — Nomina: *apýraika* 'odkrojony kawałek', SD «okrawek, segmen, prosectum», *ãpraikas* 'kromka z całej szerokości bochenka', *ãtraikas* 'okrajka, kawał, pajda' (por. łot. *ràika*[2] 'bruzda', *raĩks* 'kromka chleba'). Cps. *duonraikỹs* 'ten, kto kraje chleb, kto wydziela chleb' (por. *dúona*). — Neoosn. *raiky-*: *paraikymas* 'pokrojenie': SD *kuris menasi sųnarių paraikymo, sųnarių paraikytojas* «anatomik», *raikýdinti* cur. 'kazać kroić, dać (chleb) do pokrojenia', *raikytojas valgyklų* SD «krayczy» ['służący krający i podający pokarmy przy stole', SPXVI].

ráinas, *raĩnas* 'pręgowaty, prążkowany (o kocie, żmii)'. War. *rùinas* (zob. Būga, RR I, 302). Nie przekonuje próba powiązania tego przymiotnika z bliskoznacznymi formami *ráibas*, *raĩbas* oraz *ráimas*, *raĩmas*, mianowicie przy założeniu zmiennych rozszerzeń pierwiastka *rai̯- < pie. *roi̯- (zob. LEW 686n., ALEW 641). Może *rai̯-na-, drw. na SO od

[410] Por. *Man akys reĩpsta, reipo (ašaros teka, miego noriu, neįžiūriu)*, *nepaskaitau* 'Mieni mi się w oczach (napływają łzy, chce mi się spać, nie mogę dojrzeć), nie mogę przeczytać'.

pwk. *rei̯-* jak w *rejù, ríeti* ʽukładać szczapy drewna w stos'. Znacz. etym. ʽukładać pasmami, warstwami' (?). — Drw. *rainẽlė* ʽtęczówka oka', *ráinis* a. *raĩnis* ʽpręgowaty kot', *rainúotas* ʽpręgowaty, prążkowaty'.

ráipeta, *raipetà* 3 p.a. c. gw. 1. ʽczłowiek nie lubiący się spieszyć, ociągający się, wolno pracujący', 2. ʽpapla, gaduła'. Niejasne. Formalnie biorąc, *raip-* może być formą SO od *rip- ⇐ *rei̯p- lub *rep-, por. *klaip-* ⇐ *klip-* / *klep-*; *kraip-* ⇐ *krip-* / *kreip-*.

raĩstas 1. ʽmiejsce bagniste, grząskie, porośnięte krzakami i drzewami, tzw. rojst; las na bagnie' (war. *reĩstas*), 2. przen. ʽbałagan, nieporządek, rozgardiasz', 3. w złorzeczeniach: ʽdiabeł' (*Tegul jį raĩstas! O kad tu raĩstais!*; por. *líeknas*). SD *raistas* «bagnisko, bagno» (syn. *bala*), «trzęsawica» (syn. *bala, klumpa, liūnas*), SD[1] «ługowisko, palus, aquilegium», *grindžiu kelių raisti* SD «gacę, sterno viam palustrem» [ʽmoszczę drogę na bagnie']. Niejasne. Może od neopwk. *rais-*, który wyabstrahowano z prs. *rais-tu ʽpogrążam się, grzęznę, topię się (w bagnie)', etymologicznie: *rai-stu, do prt. *rajaũ, inf. *raĩti. Byłoby to vb. denom. od *rajùs* ʽchłonny, żarłoczny', zob. *rijaũ*, *rýti* ʽłykać, chłonąć, pożerać'. Paralela formalna: *baikštùs* < *baistùs od prs. *baĩsta (inf. *baĩti) ⇐ *bajùs* ʽbojaźliwy' (⇐ *bij-V*, zob. *bijóti*). Z onomazjologicznego punktu widzenia por. *prarajà* ʽotchłań, przepaść', *prarijà* ʽgrzęzawisko, topiel' ⇐ *prarýti*, *prarijìmas* ʽzapadlisko na drodze'; *prãgaras* ʽotchłań, piekło' ⇐ *gérti*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *rojst* ʽbłotniste miejsce, błoto porośnięte krzakami', też *rójsta*, *rójstva*, stąd pol. gw. *rojst* ts. (por. Laučjute 33). — Drw. *raistýnas* ʽwielkie bagno', *raistìngas* ʽbagnisty, pokryty bagnami (obszar)', SD «bagnisty» (syn. *balinis*), *raĩstinė* żartobl. ʽsamogon', *raĩstinis* euf. ʽdiabeł', *raistýtė* ʽbagienko', *ùžraistė*, *užùraistė* ʽmiejsce położone za rojstem'. Cps. *raĩstpelkė* ʽbagno' — złożenie synonimiczne (por. *pélkė*), podobne np. do *liū́nabalė*. Ma odpowiednik w stpr. n.m. *Raystopelk* (AON 138, 232, por. *pelky* ʽbłoto'). — N.m. *Raĩstai* 2x, *Raistẽliai*, *Raĩstiniai* 2x, *Reistiniaĩ* 2x, *Ažùraistis* 4x, *Paraĩsčiai* 3x, *Paraisčiaĩ* 3x, *Užúoraistis*, *Užùraistis* 3x, cps. *Raistalindžiaĩ*, *Ažúoraistis* (z *Ažúol-raistis? por. *ą́žuolas*), *Šiẽnraistis*, *Vil̃karaisčiai* 2x. N.rz. *Raĩstas*, *Raistìkis*, n.jez. *Raĩstinis* 3x.

raistýtis, *raĩstosi*, *raĩstėsi* ʽ(o psach, wilkach) łączyć się w pary, parzyć się'

— prawdopodobnie z *rais-sty-, frq. na st. *o* od neopwk. *ris-* (zob. *rìstas*). Paralela: *spaistýtis* < *spais-sty- ⇐ *spìsti*. Nieco inaczej LEW 689 (łączy z adv. *risčià*). — Drw. *raĩstas* żm. 1. ʽokres godowy u zwierząt, cieczka u psów', 2. ʽzgraja psów, wilków, zajęcy w okresie parzenia się', ⇒ vb. denom. *raistúotis* ʽparzyć się'. Odpowiednik łot. *riests* ʽBrunstzeit, Falzzeit der Vögel, Hasen' (ME III, 548).

ráišas, *-à* ʽchromy, kulawy'. War. *raĩšas, -à* 4 p.a. Formacja na SO *raiš-* ⇐ *riš-* (zob. *rìšti*). Odpowiednik gr. ῥοικός ʽkrzywy, zgięty' < pie. *u̯roi̯ḱ-o- (por. na SZ ῥικνός ʽskurczony, zdrętwiały; zgięty, skulony (ze starości a. choroby); zniekształcony, koślawy, skrzywiony'). Pwk. pie. *u̯rei̯ḱ- ʽkrzywić, zginać, kręcić, skręcać' (IEW 1158n., LIV[2] 699) w bałtyckim użyciu czasownikowym rozwinął się w zasadzie w kierunku ʽwiązać' (zob. *rìšti*), jednak przy *ráišas* zachował szczegół dawnej semantyki. Zob. LEW 690, ALEW 838. Akut sekundarny, zob. Derksen 1996, 222. Por. *riẽšas*. — Vb. denom. 1. *ráišti*, *ráištu* (*raiš-stu), *ráišau* ʽzacząć kuleć, utykać', 2. *ráišoti*, *raišóti* ʽkuleć, utykać' (*Anas kulščiojo, ráišojo*), 3. *raišúoti* ʽchromieć, kuleć, utykać', SD «chramię, nachramuię, claudico», 4. *ráiščioti* ts. — Ekspresywny war. z *ui*: *rùišas* ʽkulawy', *rùišis*, *-ė* ʽkulawiec', por. Būga, RR I, 302; II, 263, Stang, *Studi baltici* III, 1933, 168. Paralele: *luĩtas* ob. *laĩtas*; *muità* ob. *maità*; *puĩšos* ob. *paĩšos*.

raišýti, *raišaũ*, *raišiaũ* 1. ʽwiązać, zawiązywać', 2. ʽpatroszyć świnię', 3. ʽ(obmową, intrygą) udaremnić zamierzone przez kogoś małżeństwo', *apraišýti* DP ʽoskarżyć', *apraišau* SD «obwiniam kogo; skarżę na kogo», *užraišýti*: SD *užraišau kų unt ko* «naprawiam kogo na

kogo» [ʽpoduszczać, namawiać kogoś do czegoʼ]. Odpowiednik łot. *ràisît, -u, -ĩju* 1. ʽrwać, szarpaćʼ, 2. ʽrozwiązywać, uwalniaćʼ, 3. ʽwiązaćʼ, refl. *ràisîtiês* ʽrozpuszczać się w płynie; rozwijać się, np. o pąkach, liściach; rosnąć, wzrastaćʼ. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *raiš-* ⇐ *riš-*, por. *rìšti* ʽwiązaćʼ. Paralele: *kaišýti* ⇐ *kiš-*; *paisýti* ⇐ *pis-*; *raizgýti* ⇐ *rizg-*. Por. też aw. *uruuaēsaiieiti* ʽkręci, obracaʼ < caus.-iter. pie. *u̯roi̯ḱ-éi̯e- (LIV[2] 699). Zob. LEW 690, ALEW 838. — Z innymi suf.: *ráišioti, -ju, -jau* ʽwiązać, związywać; pętać nogiʼ, *nuráišioti* ʽpoodwiązywaćʼ, ⇒ *raišiotojas* SD «ceklarz, apparitor, stator, lorarius» [ʽpachołek miejski, pełniący funkcję kata, oprawcy, siepaczaʼ, SPXVI]; *ráiščioti* ʽwiązać po trochuʼ. — Neoosn. *raišy-*: *raišýtojas* ʽkto sprawia świnięʼ, *ráišytojas* ʽkto wiąże snopyʼ, *apraišytojas* SD «oskarżyciel, delator, accusator», *užraišytojas* SD «naprawiacz na kogo zdradliwy, subornator» [ʽkto szczuje, podjudza do złegoʼ] (syn. *papiešė́jas*). — Osnowa iter. *raiš-y-* ma nawiązanie w psł. *rěs-i-, prs. *rěšǫ, por. scs. *otrěšiti* ʽodwiązać, uwolnićʼ, *razdrěšiti* ʽuwolnić, oswobodzić kogoʼ, przen. ʽrozsądzić, zdecydowaćʼ, stpol. *roz(d)rzeszyć* ʽrozdzielić, odłączyć; uwolnić od odpowiedzialności, udzielić rozgrzeszeniaʼ. — Inne nomina: *pãraišalas* ʽpodwiązkaʼ, *prieraišùs* ʽprzywiązany, wierny, oddanyʼ, *raĩšalas* ʽpowrósło ze słomy do wiązania snopów; podwiązkaʼ (⇒ vb. denom. *ráišalioti* ʽzawiązywaćʼ), *sąraišùs* ʽspójny, koherentny (w sensie logicznym)ʼ.

raištýti, *raištaũ, raiščiaũ* gw. ʽwiązać, związywaćʼ — z *raiš-styti, frequentativum z suf. *-styti* i SO *raiš-* ⇐ *riš-*, por. *rìšti* ʽwiązaćʼ. Odpowiada łot. *raĩstît, -u, -ĩju* ʽirgendwie, zwecklos bindenʼ. Z innym suf.: *raišýti* (zob.). — Neoosn. *raišt-*: *raĩštai* m.pl. ʽrozswatanieʼ, *raĩščiai* m.pl. ʽwięzy, pętaʼ, *apraišiotas raiščiais* SD «bindami otoczony» [ʽbandażami owiniętyʼ]; *raĩštis* ʽwiązadło, sznurek, podwiązkaʼ, SD *raištis* «obwiązanie, obligatio; obowiązek, obligatio, auctoramentum, conditio», SD «uwiązek, ktorym uwięzuią, retinaculum», *raištis žiezdos* SD «binda do zawiązania rany, fascia, fasciola», *šunų raištis* SD «smycz, numella», *raištis unt pamazgojimo sūdų* SD «kiść pomywalna kuchenna, cento, penicillus, peniculus», *są́raištis* ʽzwiązek, powiązanie czegoś z czymʼ, SD <surayßtis> «swora, copula, vinculum» [ʽzwiązanie psów ogarów, smycz dla chartówʼ]. Cps. *galvaraištis* SD «binda do zawiązywania głowy» (por. *galvà*), *kaklãraištis* (zob. *kãklas*), *kẽliaraištis* ʽpodwiązkaʼ (por. *kẽlis*), *runkaraištis* SD «binda do noszenia ręki chorey, mitella» (por. *rankà*). — War. z insercją *k*: *raikštýti* ʽwiązać, związywaćʼ, *raĩkštis* ʽwiązanie, wiązadłoʼ. — Neoosn. *raikšt-*: *raikštelė* SD[1] «wstęga, ligula», *raikštinykas* SD[1] «wstęgarz, ligularius», cps. *keliaraikštė* SD «podwiązka, fascia, fasciola, periscelis, genualia vincula» (por. *kẽlis*), *šlejãraikštė* (zob. *šlejà*).

raĩtelis, *-io* ʽjeździec, kawalerzystaʼ — z *raiteris przez dysymilację *r-r* > *r-l*[411]. Zapożyczenie z nwn. *Reiter* ʽjeździecʼ (GL 109, Čepienė 134). War. *reitẽlis, reĩtelis*. — Dysymilacja wytworzyła formę wyglądającą jak rodzime zdrobnienie na *-elis*, w następstwie czego doszło do resegmentacji wydającej neoosnowę *rait-* (por. *kuõdas* ⇐ *kuodẽlis*; *kùmė* ⇐ *kumẽlė*; *dìlgė* ⇐ *dilgelė̃*). Od niej pochodzą takie drw., jak *raĩtas* ʽjeżdżący wierzchem, konnyʼ, SD «jeździec», *raitì, -ų̃* m.pl. ʽjazda, kawaleriaʼ, SD «jezda, equitatus», *raĩtininkas* ʽjeździec, kawalerzystaʼ, *raitinykas* SD «jeździec, eques», *raitinykai* SD «jezda, equitatus» (syn. *raiti*), *arklys raitinykas* SD «koń wierzchowy, veredus, celes, itis», *pulkas raitinykų* SD «rota konnych, turma», *raitójas* ʽjeździecʼ (zdrob. *raitojẽlis* w dajnach), *raitū̃nas* ʽjeździecʼ oraz przysłówki *raità* a. *raitomìs* ʽkonnoʼ, *raitai* SD «konno, wierzchem». Por. LEW 691, s.v. *raĩtas* 2. — Vb. denom. *reitýti* (z *raitýti), *reitaũ, reičiaũ* ʽjechać wierzchemʼ. —n.m. *Raičiaĩ*.

raitýti, *raitaũ, raičiaũ* ʽgiąć, zginać, skręcać, zwijać, podginać, pod-, zakasywaćʼ,

[411] Por. *eĩnelis* z *eineris, *rùsvelkis* z *rùsverkis*, *štỹrūdelis* ze *štyr-rūderis (s.v. *štỹras*), stlit. *verdelis* ʽwyspa na rzeceʼ z *verderis ⇐ niem. *Werder*.

raitýti kójas ʽwywijać nogamiʼ, *raitýti pláukus* ʽnakręcać włosy (na szpulkę, przy ondulacji)ʼ, *atraitýti* ʽ(rękawy) zakasać, podwinąć do góryʼ, *užraitýti* ts. (⇒ neoosn. *raity-*: *ataraitytas* SD «bramowany, fimbriatus, limbatus»). Refl. *raitýtis* ʽskręcać się, wywijać się, wić się — np. o rzeczceʼ. Formacja iteratywna z suf. *-yti* i SO *rait-* ⇐ *rit-*, por. *rìsti* ʽtoczyć, taczaćʼ. Paralele: *braidýti* ⇐ *brid-*, *bráižyti* ⇐ *brìž-*, *glaižýti* ⇐ *gliž-*. — Z innymi suf.: *ráičioti* ʽtoczyć (beczki, belki), taczać, tarzaćʼ (por. *bráidžioti* ob. *braidýti*), refl. *ráičiotis* ʽtoczyć się, kulić się, kurczyć się, wić się, tarzać sięʼ, *raitóti* ʽzakasywać (rękawy)ʼ, *paraitóti* ʽpodkasać, podkręcićʼ (war. *pareitóti*), *raistýti* ʽzwijać (tkaninę); wikłać, plątaćʼ, refl. *raistýtis* ʽplątać się pod nogamiʼ (z *rais.sty- < *rait-sty-). — Nomina na SO *rait-*: *apraità* 1. ʽbolące miejsce na podeszwie stopyʼ, 2. ʽczarny włochaty robakʼ, *ataraitė* SD «brama, u szaty listwa; wyłoga u szaty» (syn. *apsiuva*), *ãtraitas* ʽzakasany, podwinięty do góryʼ, *atraitaĩ* m.pl. ʽmankietyʼ, *kélnės su atraitaĩs* ʽspodnie z mankietamiʼ, *pãraitai* m.pl. 1. ʽzakasane rękawy a. nogawki; mankietyʼ, 2. ʽokrągłe sztuki drewna, które podkłada się pod ciężki przedmiot w celu jego przetoczeniaʼ, 3. ʽgrube polano podkładane pod dźwignięʼ. Osobno zob. *pãreitas*.

raivýtis, *raivaũs*, *raiviaũs* 1. ʽprzeciągać się po śnie, rozprostowywać się, wyprężać sięʼ (*Raivausi lovoje, nenoriu keltis*. *Raivosi kaip katinas ant pečiaus*), 2. ʽokazywać ruchem ciała brak chęci; wykręcać się (od roboty)ʼ, 3. ʽwstydzić się, krępować sięʼ (*Nesiraivýk, eik drąsiai, nebijok*), 4. ʽpełznąć jak wążʼ. War. *raĩvytis*. Osnowa *raiv-* jest izolowana i niejasna. Niezbyt jest przekonująca rekonstrukcja *raid-v- : *raidùs* m.in. ʽprosto stojący lub rosnącyʼ w LEW 691. Por. syn. *rą́žytis* s.v. *rę́žtis*. — Drw. *raivulỹs* ʽochota na przeciągnięcie sięʼ (*Tingiu, tik raivulỹs ima*), *raivùs* ʽociężały, leniwyʼ.

raizgýti, *raizgaũ*, *raizgiaũ* 1. ʽwiązać, pleść, wikłać, gmatwaćʼ, 2. ʽz trudem czytaćʼ (*Vos raĩzgo raides*), *apraizgýti* ʽoplątać, omotaćʼ, *ažuraizgau* SD «zapleść chrostem», *suraizgau* SD[1] «gmatwam, conuoluo, glomero» (syn. *supainioju*). Formacja iteratywna z suf. *-yti* i innowacyjnym SO *raizg-* od *rizg-*, będącego redukcją *rezg-*, zob. *règzti* (starym SO było *razgýti*). Paralele apofoniczne: *maizgýti* ⇐ *mizg-* ⇐ *mezgù* (s.v. *mègzti*), *draiskýti* ⇐ *drisk-* ⇐ *dresk-* (s.v. *drė̃ksti*). — Z innym suf.: *raizgióti* ʽwiązaćʼ. — Nomina: *raizgaĩ* 4, 3 p.a. lub *raĩzgai* 2 p.a. m.pl. ʽsidła na ptaki, pętle zrobione z włosia; splątane niciʼ, *raĩzgis* ʽkosz plecionyʼ (war. *reizgis*, *reizgė* BRB), *raizginỹs* ʽplecionka, plątaninaʼ, *raizgùs* ʽzaplątany, zawiłyʼ, *są́raizga* ʽsplot, plątanina niciʼ (⇐ *surìgzti*), SD <surayzga> «matanina, zamotanie», <surayzgitas> «powikłany». — N.m. *Raizgiaĩ* 2x, *Raizgỹnė*, *Reizgiaĩ*.

ráižyti, *ráižau*, *ráižiau* 1. ʽpłytko wyrzynać w drewnie, rzeźbić w drewnieʼ, 2. ʽrobić rysy, rytować, grawerować; rysami psuć wygląd czegośʼ, 3. ʽciąć, krajać na kawałki, na pasyʼ, 4. ʽprzechodzić wzdłuż i wszerz (o wojsku)ʼ, 5. ʽbić (kijem, pasem), zacinać batemʼ, 6. ʽprzeszywać — o bólu, bolećʼ, *suráižyti* ʽpociąć, pokroić; poprzecinać bruzdamiʼ (*Raukšlėmis suraižyta kakta* ʽCzoło pobrużdżone zmarszczkamiʼ). War. *raižýti*. Formacja iteratywna z suf. *-yti* i SO *raiž-*, który dotworzono do SZ *riž- / ryž-*, pierwotnie należącego do pwk. *rėž-* (zob. *rýžti*, *rė́žti*). Paralele: *pláišyti* ⇐ *plýšti* (*plė́šti*), *bráižyti* ⇐ *briž- / bryž-* (*brė́žti*). Inaczej Vaillant, GC III, 324, który zignorował *rýžti* i utrzymywał, że *ráižyti* jest formą analogiczną, wzorowaną na bliskoznacznym *gráižyti* ⇐ *griėžti*. — Neoosn. *raižy-*: *raižýtojas* ʽgrawer, rytownikʼ (por. *braižýtojas* ⇐ *bráižyti*). — Z innym suf.: *suráižioti* ʽzaciąć batemʼ (por. *ráišioti* ⇐ *rìšti*). — Nomina z *raiž-*: *atraižà* a. *ãtraiža* ʽodcięty kawałek (tkaniny, skóry, szkła), ścinekʼ, war. *ãtraižas*; *į́raiža* ʽryt, rysa; nacięcieʼ, *pãraižos* (zob.), *raižinỹs* ʽsztych, drzewarytʼ, *raižùs* (zob.). Tu też łot. *raîze*, *raĩze* ʽprzeszywający ból, cierpienie, zgryzotaʼ, zwykle pl. *raîzes*, *raĩzes*; *bęrnu raizes* ʽbóle porodoweʼ (znacz. etym. ʽrżnięcieʼ). — N.m. *Raižiaĩ*, *Raižavà*.

raižùs, *-ì* 4 p.a. ʽostry (o głosie), rażący (o świetle), przenikliwyʼ — formacja postwerbalna od *ráižyti* (zob.), znacz. etym. ʽrznącyʼ. Można ją porównać 1° z psł. *rězŭ-kŭ

(słń. *rézek* ʽostry, przenikliwy, nieprzychylny', ros. *rézkij* ʽostry, przenikliwy, gwałtowny', ukr. *rizkýj* ts., pol. *rzeźki* ʽczujący się świeżo, zdrowo'), 2° z psł. *rězvŭ, ros. *rézvyj* ʽruchliwy, żwawy, szybki, rączy', ukr. *rízvyj* gw. ʽdziarski, żwawy', pol. *rzeźwy* ʽdziarski, raźny, zdrowy, ruchliwy', mianowicie przy założeniu, że formacje te powstały w oparciu o starszą osnowę na *-u-*, psł. *rězŭ, gen.sg. *rězu < pbsł. *rai̯ž-u-, i że pokazują one derywację apofoniczną *riž- (por. scs. *rĭznǫti* ʽrznąć') ⇒ SO *raiž- (> słow. *rěz-*, które nie różni się od *rěz-* z pbsł. *rēž-, zob. *rė́žti*).

rakandà 2 p.a. gw. 1. ʽniewielki owalny koszyk bez kabłąka do przenoszenia mąki, ziarna, jajek' (*Atnešk pilną rakañdą miltų. Kiaušius sudėjau į rakañdą*), 2. ʽpewna miara zboża, mąki', 3. ʽpleciona klatka dla wiezionego na targ drobiu'. Niejasne. Przy założeniu dysymilacyjnego zaniku *n* analizowano *rank-anda, tj. jako drw. od *rankà* ʽręka' (zob. LEW 693). Por. suf. w *balánda*, *skalánda*, *valandà* (GJL II, § 450) oraz w *lùškandė* ʽwielkie naczynie drewniane o dwóch dnach, służące do przewożenia pożywienia'. W kwestii dysymilacji por. *ugnìs* z *ungnis, *griešingas* z *griešningas*.

rakañdai, *rakándai* m.pl. 1. ʽsprzęty kuchenne, naczynia', 2. ʽmeble, urządzenie mieszkania' (*Ir ne plika atėjai, gyvulių atsivarei, rakandų atsivežei*), 3. ʽgraty, rupiecie' (*Mesk tuos rakándus lauk iš kambario*). Stoi w związku z *rakandà* (zob.), znacz. etym. ʽpojemnik do przewożenia sprzętów kuchennych'. War. *rakamañdai* oznacza ʽnarzędzia (rolnicze), przybory'.

rãkas przest., gw. 1. ʽoznaczony czas, termin, data', 2. ʽoznaczona pora posiłku, karmienia zwierząt' (*Vaikam rãkais reikia duot valgyt*), 3. ʽraz': *Daug rãkų aš tau sakiau* ʽWiele razy ci mówiłem'. *Rãkais duoda valgyt* ʽRzadko daje jeść', 4. ʽtermin graniczny, ostateczny, np. kres życia' (*Nežino žmogus savo rako*), *rãko akmuõ* ʽkamień graniczny'. Zapoż. z błr. przest. *rok* ʽoznaczony czas', por. Brückner 1877, 124, SLA 185n., LEW 693, LKŽ XI, 100, ESBM 11, 178n. N.B. Czasem niesłusznie wymienia się *rãkas* jako wyraz prapokrewny ze słow. *rokŭ*, por. Būga, RR I, 315n. (który omyłkowo dołączył tu rodzimy wyraz *rãkas* ʽtermin wykluwania się piskląt', ⇐ *rankù*, *ràkti* ʽdłubać; wykluwać się'); ostatnio znów LIV[2] 506, przyp. 2. — Drw. *bernū́rakis* lub pl. *bernū́rakai* ʽpora, gdy kończy się okres pracy parobków' (por. *bérnas*).

rakštìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽzadra w ciele, 2. ʽdrzazga, kawałek drewna odstający od całości', 3. gw. ʽtrumna' (war. *rakštỹs*). SD «tarn, trzaska w ciele», też «grob; truna» (znacz. etym. ʽdół wyryty'), *ausių rakštelė* SD «uszka, auriscalpium, auricularium» [ʽdrewienko do dłubania w uchu']. Są to derywaty od neoosn. *rakšt-*, która została wyabstrahowana z vb. *rakštyti. Ta forma wywodzi się przez zmianę *ks* > *kš* z *rak-sty- ʽkopać, dłubać', frq. do *ràkti* m.in. ʽkopać, ryć' (por. niżej łot. *rakstît*). Osnowy frekwentatywnej na *-stī-* nie uwzględniają LEW 694 ani Urbutis, *Balt* 33:1, 1998, 53. — Od *rakštìs* ʽtrumna, grób' pochodzi adi. *rakštìnis*, por. *akmuo rakštinis* SD «kamień trunny, grobowy, sarcophagus...», *užrašas rakštinis* SD «nagrobek, epitaphium» (syn. *raštas unt rakšties*). Cps. *rakštikalis* SD «dłoto, dłotko, cælum, cæstrum, scalprum, tornus» (por. *kálti*). N.B. Na skutek wtórnego odniesienia wyrazu *rakštìs* do inf. *ràkti* wyodrębnił się neosuf. *-štis*, por. np. *lìkti* ⇒ *likštìs*. — Z języka łotewskiego por. *rakšķis* ʽdrzazga' (zam. *rakstis, por. Urbutis, *l.c.*), *raksts* ʽdrzazga', *raksti* pl.m. ʽznaki pisma, pismo, wzór, deseń', ⇒ vb. denom. *rakstît* ʽpisać, rysować, wyszywać', znacz. etym. ʽdłubać, żłobić ostrym narzędziem'. — Vb. denom. *parãkštinti* 1. ʽwbić sobie zadrę (pod paznokieć, w dłoń)', 2. ʽuwieść dziewczynę', *pasirakštýti* ʽzranić sobie (palec, dłoń)'. Czy tutaj również *ràkštinti* ʽkarmić, dawać żreć'?

rakštùs, *-ì* 4 p.a. ʽostry, kolący (o rżysku, o plewach), spiczasty, ościsty, szorstki, spierzchnięty (o skórze), chropowaty (o lodzie), gęsty (o lesie)', przen. ʽzawiły, nieczytelny

(o piśmie)’. Prawdopodobnie od interi. *ràkst* lub *ràkšt*, opisującej ruch przeszywający, przebijający. Por. vb. *rakséti*, *-iù*, *-ėjau* ‛szturchać, kuksać, kłuć’ od interi. *ràks*. — N.jez. *Rakštìnis*, n.m. *Rakščià*, też n. łąki i n. wyspy na jeziorze; n. łąki *Rakščiója*.

rãktas ‛klucz do drzwi’, *ùžraktas* ‛zamek, klucz’, *raktas vienaduntis* SD «wytrych, klucz iednozębny, vicaria clauis, clauis adulterina» — dewerbalne nomen instrumenti na *-tas* od *rak-*, por. *ràkti* ‛dłubać, wydłubywać’, *užràkti* ‛zatkać się’. Znacz. etym. ‛to, czym się dłubie (np. w zamku)’. Paralele: *káltas* ⇐ *kalù*; *plãktas* ⇐ *plakù*; *skãptas* ⇐ *skapiù*. — Drw. *raktẽliai* m.pl. bot. ‛pierwiosnek lekarski, Primula veris’, *rãktininkas* ‛klucznik’, cps. *raktãskylė* ‛dziurka od klucza’ (por. *skylė̃*).

ràkti, *rakù* (war. *rakiù*, *rankù*), *rakiaũ* (war. *rakaũ*) 1. ‛dłubać czymś ostro zakończonym, spiczastym; wydłubywać, np. drzazgę’, 2. ‛przekłuć (wrzód)’, 3. ‛zakłuć świnię’ (*Tutinu kiaulę rãka*), 4. ‛wykluwać się z jaja’ (*Žąsiukai, viščiukai ranka jau iš kiaušio*, t.y. *skilsta*), 5. ‛kopać, ryć ziemię’, 6. ‛wyrywać z ziemi z korzeniem, np. buraki, chrzan’, 7. ‛nieść, wieźć w dużej ilości’, 8. ‛oszukiwać, kraść’. Cps. *atràkti* ‛odkroić (kromkę chleba)’, *įràkti* ‛wbić (róg, nóż) w ciało, wbić kół’, *išràkti* ‛wyczyścić, wydłubać (drzazgę)’, *nuràkti* ‛przeszyć czym, przebić; wyrwać z korzeniem; oszukać, ukraść’, *praràkti* ‛przekłuć (wrzód, palec), przebić (dziobem skorupę jaja), przekopać (rów)’, *užràkti* ‛zatkać się, zapchać się, zakleić się’. Refl. *prasiràkti* ‛przedłubać się, wykluć się — o pisklęciu’, *prisiràkti* ‛zebrać się, przyjść zewsząd’. Odpowiednik łot. *rakt*, *rùoku* (por. lit. gw. *rankù*), *raku* ‛kopać’. — Brak form na SE i SZ (podobnie przy vb. *pràsti*, *ràsti*, *tàpti*). Etymologia niezdecydowana, por. LEW 694, IEW 335 (*erk-, *rek-, *rok- ‛aufreißen, spalten, schinden’). — Drw. *rakė́ti*, *-ju*, *-jau* ‛kłuć’, *rakénti* ‛kłuć; pleć, pielić’, *rakinė́ti* ‛zamykać; wiązać, przymocowywać; dłubać, nakłuwać, powoli kopać, pielić’, *rakìnti*: *atrakìnti* ‛otworzyć kluczem’, *užrakìnti* ‛zamknąć na klucz’ (⇒ *rakintùvas* ‛wytrych’), *surakìnti* ‛skuć, okuć’, *rakinė́ti* iter. ‛dłubać, kłuć, kopać, pielić; zamykać, odmykać’, przen. ‛badać, studiować’. Refl. *rakìntis* ‛wykluwać się — o pisklętach’, *susirakìnti* ‛złączyć się — o parzących się psach’. — Nomina: *ãtrakas* ‛niezamknięty na klucz’ (*ãtrakos dùrys* ‛drzwi niezamknięte’), *rãkas* 1. ‛termin wykluwania się piskląt’ (*Jau rãkas, o da cypimo vištalių negirdėti*), też ‛termin prosienia się świni’ (*Kiaulei jau rãkas paršelukus vesti*), 2. ‛okres wysiadywania jaj’ (*Žąsies rãkas ilgesnis neko vištos*)[412], *rakỹs* ‛kolec, cierń’, *rãktas* (zob.), *rakštìs* (zob.), *raktùvas* ‛wykałaczka do zębów, patyczek do czyszczenia fajki’). Cps. *nósirakas* (zob.), *vìsraktis* ‛wytrych’ (dosł. ‛klucz do wszystkiego’, por. *vìsas*).

rambùs, *-ì* 1. ‛gruboskórny, niewrażliwy na bicie (o koniu)’, 2. ‛nieruchawy, leniwy’. SD <rumbus> «gnuśny; leniwy» (syn. *tingus*, *tundus*) — formacja przymiotna z suf. *-u-* i SO *ramb-* ⇐ *remb-*, zob. *rémbėti*. Paralele: *stambùs* ⇐ *steñbti*; *stangùs* ⇐ *sténgtis*. — Vb. denom. 1. *rambė́ti*, *-ja*, *-jo* ‛twardnieć; stawać się niewrażliwym na bicie (o koniu), stawać się nieczułym, zatwardziałym (o człowieku)’, 2. *rañbti*, *rambstù*, *rambaũ* ‛rozleniwiać się, stawać się nieruchawym’ (war. *reñbti*, *rémbti* ts.).

rámdyti, *rámdau*, *rámdžiau* (war. *ramdýti*) ‛uspokajać, uśmierzać, łagodzić, tłumić (np. uczucia)’, *nurámdyti* ‛stłumić, uśmierzyć (bunt)’ — formacja kauzatywna z suf. *-dyti* i SO *ram-* ⇐ *rem-* / *rim-*, por. *rìmti* ‛uspokajać się, cichnąć’. Paralele apofoniczne: *ardýti* ⇐ *ìrti*; *baidýti* ⇐ *bijóti*. Akut metatoniczny, w odróżnieniu np. od *lámdyti* ⇐ *lìmti*, *tvárdyti* ⇐ *tvérti*. Odpowiednik łot. *ramdît* ‛okiełznać, poskromić; pogrzebać, pochować’, refl. *ramdîtiês* ‛uspokajać się’. — Z innymi suf.: 1. *ramìnti* caus. ‛uśmierzać, koić, uspokajać, pocieszać’, *raminu* SD[1] «koię, mitigo, cicuro, placo, mansuefacio», syn. *maldau* (⇒ *ramìnamas*

[412] LKŽ XI, 100 przez niedopatrzenie złączył ten wyraz w jednym haśle ze slawizmem *rãkas* ‛oznaczony czas, ustalony termin’.

'łagodzący, uśmierzający', *ramìnamieji váistai* m.pl. 'leki uspokajające'), war. gw. *ramýti*; 2. *raménti* 'raminti', 3. *suramdinti* stlit. 'powściągać (od pijaństwa)', 4. łot. *ramît* a. *ramêt*, *-e* (*-ẽju*), *-ẽju* 'chować, grzebać nieboszczyka' (⇒ *ramîšana* 'pogrzeb'). Por. wed. *rāmáyati* 'uspokaja kogo' jako causativum do intr. *rámate* 'uspokaja się'. Osobno zob. *ram̃sdinti*, *ramstýti*.

ram̃sdinti, *ramsdinù*, *ramsdinaũ* przest., gw. 'uspokajać, uśmierzać' — drw. na *-dinti* od neoosn. *rams-*, która została wyabstrahowana z frq. *ramstýti* (zob.), rozumianego jako *rams- -sty- (na mocy prawa degeminacji). Dalsze szczegóły morfologiczne s.v. *káusdinti*.

ramstýti I, *ramstaũ*, *ramsčiaũ* 'podpierać (gałęzie drzew)', *atramstau*: SD[1] *atrumstau* «odpieram» (syn. *ataremiu*), *paramstau*: SD[1] *parumstau* «podpieram» (syn. *paspiriu*), refl. *ramstýtis* 'podpierać się laską, szczudłem', *ramstýtis síenos* 'opierać się o ścianę'. Frequentativum z suf. *-styti* i SO *ram-* ⇐ *rem-*, por. *remiù*, *rem̃ti* 'podpierać' (zob. ALEW 840). Odpowiednik łot. *ràmstîtiês*[2], *-uôs*, *-ĩjuôs* 'uspokajać się, cichnąć'. — Neoosn. *ramsč'-*: *ramsčióti* a. *rámsčioti* 'podpierać'. — Neoosn. *ramst-*: *ramstinė́ti* ts., *ram̃stis* 'podpora, podpórka, szczudło, poręcz, balustrada'), SD[1] *atarumstis* «odpieranie, odpor, odparcie», *param̃stis* 'poręcz' (war. *parim̃stis*).

ramstýti II, *ramstaũ*, *ramsčiaũ* 'nacinać, robić karby; rąbać drzewo', *priramstýti* 'narąbać (drewna)'. Grupa *ms* jest tu wtórna, pochodzi z dysymilacji *ns (por. *ramtýti* < *rantýti* 'rąbać'). Praforma *ranstyti, to z *rans-sty-. Morfem *rans- jest formą stopnia *o* od neopwk. *rens-, por. *rę̃sti*, *renčiù* 'rąbać'. Odpowiedniki łot.: *ram̃stît*, *-ĩju* 'rąbać tępą siekierą; piłować tępą piłą' obok *rañstît*[2], *-ĩju* m.in. 'karbować, wiederholt kerben' (ME III, 476n.).

ramùnė bot. 'rumianek, Chamomilla' — prawdopodobnie zapoż. z ros. *romáška*, z suf. *-unė* transponującym ros. *-aška*. War. suf.: *ramùlė*, *ramuõlis*.

ramùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'nieruchomy; spokojny, łagodny, cichy, niehałaśliwy', 2. 'wolny od trosk, zmartwień; wesoły, radosny', 3. 'wygodny w użyciu', 4. 'letni, ciepławy' (*Jau ramùs vanduo, galima praustis*. *Šiltu vėju pūtė, ramia rasa laistė*). Formacja z suf. *-u-* i SO *ram-* ⇐ *rem-* / *rim-*, por. *rìmstu*, *rìmti* 'uspokajać się' (pie. *$h_1$rem-). Paralele apofoniczne: *alsùs* ⇐ *il̃sti*; *maršùs* ⇐ *pamir̃šti*; *sparùs* ⇐ *spìrti*. Por. bliskoznaczne, ale różniące się apofonią adi. *romùs*, *rumùs*. Por. LEW 695n., ALEW 840n. — Drw. *ramýbė* 'spokój, brak oznak niepokoju; zgoda, porozumienie, harmonia', war. *ramỹbė* (por. n.m. *Ramýbė*), *ramóvė* 'zacisze; kantyna oficerska', *ramùmas* 'spokój', SD «krotochwila, recreatio, oblectatio...» ['zabawa, rozrywka, biesiada', SPXVI]. Vb. denom. *ramė́ti*, *-ja* (war. *rãmi*), *-jo* 'robić się spokojnym', *apramė́ti* 'ogrzać się, ocieplić się'. N.B. Czas. *ramìnti* 'uśmierzać, uspokajać, pocieszać' nie jest denominatywem od *ramùs*, lecz raczej kauzatywem na SO od *rìmti* (zob. s.v. *rámdyti*).

randà, *rendà*, *-õs* 4 p.a. gw. 1. 'najem, dzierżawa, np. ziemi, karczmy', 2. 'opłata za dzierżawienie czego, czynsz dzierżawny'. Zapoż. z błr. *ránda* / *randá* i *rénda* 'arenda, najem, dzierżawa' (⇐ pol. *arenda*), por. LEW 16, 697, ALEW 54, 841, ESBM 11, 96. — Od war. błr. *rendà* pochodzi wsch.-lit. *rindà*, *-os* (Būga, RR II, 535). N.B. War. *arendà*, gen.sg. *areñdos* 2 p.a. 'dzierżawa' jest zapoż. z pol. *arenda*. — Vb. denom. *randavóti* a. *rendavóti* 'wynajmować, dzierżawić', też 'zalecać się do dziewczyny, adorować' (*Jis tą mergą randavójo trejus metus*). Osobno zob. *randõrius*, *randùiti*.

rándas, *rañdas* 1. 'ślad po zagojonej ranie, blizna, szrama', 2. gw. 'pręga na skórze od uderzenia (rózgą, batem)', 3. gw. 'pierścień na rogu krowim'. SD *rundas* «blizna; dęga, pręga; szram». Najprawdopodobniej pochodzi z *rantas przez asymilację perseweracyjną *nt* > *nd* (por. *kantãbyti* > *kandãpyti*; *°rentėti > *°rendėti*; *taranta > *taránda*). Jest to war. fonetyczny do *rántas* 1. 'wcięcie, nacięcie, karb', 2. 'pierścień na rogu krowim', 3. 'blizna,

szrama' — sb. postvb. od *rantýti* 'rąbać, ciąć'. Znacz. etym. 'blizna po ranie rąbanej a. ciętej'. Nieco inaczej LEW 697.

randõrius, *-iaus* gw. 'najemca, dzierżawca; karczmarz, szynkarz', f. *randorkà* 2 p.a. 'karczmarka, szynkująca trunki' — zapoż. z błr. *randár*, f. *randárka* (por. ESBM 11, 96). Z dysymilacją *r-r* > *r-l*: *randolius* (SLA 186). Osobno zob. *randà*. — Drw. *randorkė̃lė* zdrob. 'karczmareczka', por. *Šinkarkėle randorkė̃le, pilk arielkos kvortą* 'Szynkareczko, karczmareczko, nalej kwartę gorzałki' (dajna). — W pewnej gwarze zamiast *randorkė̃lė* ukazuje się *landorkė̃lė*, por. *Šinkorkėle landorkė̃le, prašau palaukėtie nor ik rudeneli* 'Szynkareczko, karczmareczko, proszę poczekać choć do jesieni' (dajna). Jest to zdrobnienie od *landorka — zapoż. z błr. gw. *landárka* 'karczmarka'; to od *landár* < *randár* 'karczmarz' (*l-r* z dysymilacji *r-r*).

randùiti, *randùju*, *randùjau* gw. 'wynajmować, dzierżawić' (war. *rendùiti*) — zapożyczenie formy praesens błr. *randúju*, *rendúju* (inf. *randavácь*, *rendavácь*). Por. *randavóti* s.v. *randà*. — Wsch.-lit. *rindùju*, *-ùiti* oddaje błr. gw. *ryndúju*, *-avácь* (ZS 48, 114 n.).

rangýti, *rangaũ*, *rangiaũ* 'kręcić, skręcać, zwijać, wywijać'. Refl. *rangýtis* 'zwijać się (o żmii), skręcać się; złazić (z łóżka), włazić, wdrapywać się gdzie', *įsirangýti* 'wywijając się wpełznąć gdzie', *pérsirangyti* 'przeleźć, przedostać się', *susirañgius* (*sedė́ti*, *gulė́ti*) 'skurczywszy się (siedzieć, leżeć)'. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *rang-* ⇐ *reng-*, por. *rengiù*, *reñgti* 'szykować'. Paralele: *dangýti* ⇐ *dengiù*; *žangýti* ⇐ *žengiù*. — Z innym suf.: *rangsóti* 'siedzieć a. leżeć w stanie wygiętym; wić się (o rzeczce)'. — SO też w *rángti*: *nurángti*, *-rángiu*, *-rángiau* 'odbić, pokonać (współzawodnika, rywala)', *rángtis* 'stawać do wyścigu, współzawodniczyć' — formacja quasiprymarna dotworzona do prs. iter. *rangiù, inf. *rangýti. Por. *ángiu* (*ángti*) obok inf. *ángyti* ⇐ *éngti*. — Nomina na SO: *aprangà* 'strój, ubiór; oporządzenie żołnierskie; uprząż', *nerangùs* 'nieruchawy, ociężały', *nesúoranga* c. 'ktoś nieruchawy a. niedbały', *rangà* 'przygotowywanie się' (n. act. typu *baldà*, *drabà*, *stangà*), *rángčia* DP 'kwapienie' ['pośpiech'], *rangčiomìs*, *rangčiõm* adv. 'na wyścigi' (por. *dėčià*, *pirčià*, *varčià*), *rangùs* 'giętki, zwinny, sprytny', *są́ranga* I 'budowa czego, struktura', *są́ranga* II 'skręcenie czego; krąg, krążek', SD <surunga> «kręgi powrozow, zwijania, koła» (syn. *vytulas*).

rankà 2 p.a. 'ręka'. Odpowiedniki bałt.: łot. *rùoka*, stpr. *rancko* (obl.sg. *rānkan*, obl.pl. *rānkans*) oraz psł. *rǫka, por. scs. *rǫka* 'χείρ', bg. *ръka*, sch. *rúka*, słń. *róka*, ros. *ruká*, pol. *ręka* (gen.pl. *rąk*). Praforma bsł. *rankā 'ręka' (pie. *u̯rónk-ā-) — abstractum na SO od vb. *renk- / *rink- < pie. *u̯renk- / *u̯r̥nk- (transponat; por. IEW 1155: z nazalizacji pwk. *u̯er-k- 'drehen, winden'). Por. czas. *riñktis*, *renkúos*, *rinkaũs* 'zbierać sobie, zbierać się, gromadzić się'. Abstractum uległo konkretyzacji jako n. instr. o znacz. 'to, co służy do zbierania, zgarniania'[413]. Por. BSW 237, LEW 697, ALEW 842. Paralele apofoniczne: *dangà* ⇐ *dengiù*, *klampà* ⇐ *klimpstù*, *lankà* ⇐ *lenkiù*. — Drw. *apýrankė* a. *apìrankė* 'ozdoba noszona na przegubie ręki, bransoletka', *apýrankis* 'zakończenie rękawa, mankiet', *berañkis* 'bezręki', nazw. *Berañkis* (⇐ *be rañkos*, por. *bevaĩkis*), *įrankis* (zob.), *parañkė* 'spodnia część ręki' (*eĩti už parañkės* 'iść z kim pod rękę'), też 'oparcie dla rąk, poręcz; trzonek, rączka narzędzia', *parañkis* 1. 'ktoś, kim można się wyręczyć, pomocnik, chłopiec na posyłki', 2. SD *pa dešinei sujungtas arklys, parunkis* «naręczny koń, iugalis dexter» ['koń idący z prawej strony dyszla w zaprzęgu złożonym z pary koni', SPXVI], *parankìnis* a. *parañkinis* 'chłopiec na posyłki;

[413] Paralele onomazjologiczne: 1. scs. *grŭstĭ* f. 'garść' ⇐ *gŭrtati (por. pol. *garść* f. ⇐ *garnąć*, stpol. *ogartać*) obok łot. *gùrste* 'przygarść lnu', sb. postvb. do iter. *gur-stīt 'zgarniać' < *h₂gr̥- ⇐ *h₂ger- (gr. hom. ἀγέροντο 'zebrali się', klas. ἀγείρω 'zbieram'), 2. lit. *grúobstas* 'garść, naręcze' — sb. postvb. od *gruob-styti, iter. na SO do *grė́bti* 'zbierać do kupy, zgrabiać'.

pomocnik, np. u kowala', *parankùs* 'poręczny, dogodny, wygodny w użyciu', *rankìnis* (zob.), *rañkiščia* wsch.-lit. 'rączka' (por. *kiaũliščia*), *rankẽlė* a. *rankùtė* 'trzonek, rączka (kosy, sierpa, pługa), uchwyt (piły, wideł), ucho, kabłąk (naczynia)', *rankenà* 'rękojeść', *rankóvė* 'rękaw' (co do suf. por. psł. *rǫkavŭ 'manica', bg. *ръкáв*, ros. *rukáv*, pol. *rękaw*; łot. *ruokāvs* 'Ärmel' jest neologizmem wzorowanym na odpowiedniku lit.), ⇒ *prierunkoviai auksini* m.pl. SD «manela» ['złote bransolety, naramienniki']. — Cps. *rankamaustė*: SD *runkamaustė* «manipularz kapłański, orarium, manuale» ['część stroju liturgicznego księdza odprawiającego mszę, rodzaj krótkiej stuły obejmującej lewą rękę', SPXVI] (por. *máustyti*), *rankarėdyklė*: SD *runkarėdyklė* «manela» ['drogocenna ozdoba noszona na ramieniu, bransoleta, naramiennik', SPXVI] (por. *rėdýti*), *rañkdarbis* (zob.), *rañkšluostis* 'ręcznik' (por. *šlúostyti*), *rañkpinigiai* (zob.), *rañkpelnis* 'wyrobnik, robotnik dniówkowy', war. *rankpelnỹs* (por. *pel̃nas*), *rañkraštis* (zob. *rãštas*), *rañktūris* 'uchwyt, rękojeść' (przekład złożenia ros. *ruko-játь*, *ruko-játka*, por. *turė́ti*; zob. też *rankavẽtas*).

rankavẽtas gw. 'uchwyt kosy (trzymany prawą ręką), rękojeść różnych narzędzi, rączka pługa' (war. *rankavẽtis*, *rankaviẽtas*, *rankaviẽtis*) — kalka hybrydalna złożenia błr. gw. *rukavjácь* (błr. liter. *rukajátka*), gdzie *ruka-* ⇒ lit. *ranka-*, *-vjacь* ⇒ lit. *-vėtas*. Por. *rañktūris* s.v. *rankà*.

rañkdarbis, *-io* 1. 'ręczna robota (robienie na drutach, hafciarstwo)', 2. gw. 'rzemiosło' — złożenie członów *rankà* 'ręka' i *dárbas* 'robota', będące kalką nwn. *Handwerk* (stąd też pol. *rękodzieło*, ros. *rukodélie*).

rañkinis, *-ė* 1 p.a., *rankìnis* 2 p.a. 'ręczny, wykonywany rękami, przystosowany do noszenia na ręku, do trzymania w ręku; poręczny, wygodny; nadający się na posyłki (o podrostku)', *rañkinis vaĩkas* 'dziecko w okresie, gdy nosi się je na ręku', *rankìnis arklỹs* 'koń zaprzęgany z prawej strony', sb. *rañkinis* 'drewniane lub gliniane naczynie z jednym uchem'. Formacja przymiotna z suf. *-in-* od *rankà* 'ręka' (zob.). Nawiązanie w psł. *rǫčĭnŭ 'ręczny' < pbsł. *rank-ina-: scs. *rǫčĭnŭ*, sch. *rùčnî*, ros. *ručnój*, pol. *ręczny* (por. BSW 237). — Podobnie można zestawiać zdrob. *rankìkė* 'rączka' z psł. *rǫčĭka ts., słń. *rôčka*, ros. *rúčka*, pol. *rączka*. — Neoosn. *rankin-*: *rañkinė* 'rączka, uchwyt; drewniane naczynie z rączką; rodzaj kosza; rękawica bez palców; chustka do nosa', *rankini javai* b.z.a. m.pl. 'zboże żęte ręcznie', *rankinùkas* 'torebka damska'.

ránkioti, *ránkioju*, *ránkiojau* 'zbierać, gromadzić; kraść, podkradać', *išrankióti* 1. 'wybierać (z wnętrza, ze środka, jedno po drugim), robić wybór', 2. 'wymierać' (*Po vieną, po vieną ir išránkios visus — tų senųjų mažai bėra*), *nuránkioti* 'pozdejmować, np. gąsienice z drzewa'. Jest to iteratyw z suf. *-ioti* i SO *rank-* ⇐ *renk-*, por. *renkù*, *riñkti* 'zbierać, wybierać'. Akut o charakterze metatonicznym. Paralele słowotwórcze: *krámčioti* ⇐ *kremtù*; *lándžioti* ⇐ *lendù*; *slánkioti* ⇐ *slenkù*. War. pozbawione apofonii na wskutek wyrównania analogicznego: *rinkióti*, *rénkioti*. Zob. też ALEW 842. — Z innymi suf.: *rankýti*, *-aũ*, *-iaũ* 'zbierać'; stpr. *[isrankint]: *isrankinna* 'wybawia, zbawia, erlöst' obok *[isranki:t]: *isrankīuns ast* 'wybawił, erloeset hat', *isrankīt* 'zbawieni, erloeset', *isrankeis mans* 'wybaw nas! erloese uns!'. — Nomina na SO *rank-*: *ìšrankos* a. *pãrankos* f.pl. 'rzeczy przebrane, resztki' (*Viską pasiėmė, mums tik ìšrankas paliko*), *išrankùs* 'wybredny, taki który wybredza, przebiera', *parankà* 'wybór', *rankà* (zob.), *rañkius* 'zbiórka pieniędzy na jakiś cel; zbiór, kolekcja; żniwa, zbieranie plonu', przest. 'podatek' (budowa jak w *lañdžius*, *lãkius*, *tãnius*).

rañkpinigiai, *-ių* m.pl. 'zadatek, pieniądze wręczane w celu zabezpieczenia wykonania umowy', por. *Jei darysi, daryk, o ne — grąžink rañkpinigius* 'Jeśli masz robić, to rób, a [jak] nie — zwróć zadatek'. War. *rañkpiningiai*. Jest to złożenie członów *rankà* 'ręka' i *pìnigas* (*piningas*) 'pieniądz', kalkujące strukturę nwn. *Handgeld*. Na ludowej etymologii polega

następująca definicja: *Pinigai duoti ant rankų, vadinas rañkpinigiai* ʽPieniądze dane na rękę nazywają się «rankpinigiai»ʼ (JUŠK). Starszą i swojską nazwą ʽzadatkuʼ było *praduõtkas* (zob.).

rantýti, *rantaũ*, *rančiaũ* ʽrąbać, ciąć, ranić; nacinać; rzeźbić w drewnie; kastrowaćʼ, *runtau* SD «rąbam, rąbię» (syn. *šakalu*), *runtau malkas* SD[1] «rąbię» [drwa], *runtau medžių* SD «knuię» [ʽrąbać, rozłupywać drzewoʼ] — iteratyw z suf. *-yti* i SO *rant-* ⇐ *rent-*, por. *renčiù, rę̃sti* ʽrąbaćʼ. Odpowiednik łot. *ruotît*, gw. kuroń. *rantît* ʽrąbać w poprzek, odrąbywać, obcinać; rąbać tępą siekierą; nacinać karbyʼ. Por. ALEW 842. — War. z dysymilacją *nt* > *mt*: *ramtýti* ʽrąbaćʼ. Paralele: *grándyti* > *grámdyti*; *krintù* > *krimtù*. Osobno zob. *ramstýti* II. — Neoosn. *ranty-*: *rantýdinti* ʽnacinać, haratać; rąbaćʼ, *į̇rañtymas* ʽnacięcieʼ, SD *runtymas* «rąbanie». — Nomina na SO: *rántas* 1. ʽwcięcie, nacięcie, karbʼ (⇒ *rañčius* LEX ts.), 2. ʽpierścień na rogu krowimʼ, 3. ʽblizna, szramaʼ, war. *rañtas*, *rándas* (zob.), *rámdas*. Por. łot. *rañta* ʽkarb, nacięcieʼ. Cps. *skíedranta* (zob.). — War. *rent-* (por. *renčiù*): *reñtis* 1. ʽpierścień na rogu krowimʼ (*Ta karvė jau penkių veršių: penki reñčiai rage yra* ʽTa krowa [miała] już pięcioro cieląt: pięć jest pierścieni na roguʼ), 2. ʽsłój drzewaʼ.

rãpnykas gw. ʽbicz spleciony z kilku rzemykówʼ — z aferezą zam. *arapnykas, zapoż. z błr. gw. *harápnik* (ZS 46, 90n.). W kwestii aferezy por. *barãgas* ⇐ błr. *abaróh*; *žañčius* < *ažañčius*.

rapùkė gw. ʽropucha, Bufo vulgarisʼ (*Toki rapùkė kap kepurė karvę žinda* ʽRopucha wielka jak czapka ssie krowęʼ) — zapoż. z błr. *rapúxa, -i*, pol. *ropucha, -y*, z lit. *k* za słow. *x*. War. *rapū́ga*, *rapū̃gė*. Zakończenia w war. *ràpūžė*, *rapùžė* i *ràpuža* zostały przejęte z rodzimych odpowiedników *rùpūžė* i *rùpūža*.

raragas stlit. ʽsęp, Geierʼ (Bretkun) — zapoż. z pol. *raróg*, *raroga* ʽsokół białozor, Falco gyrfalcoʼ (SLA 186, pominięte w LEW). Różnica znaczenia czeka na wyjaśnienie. Próbę zetymologizowania polskiego wyrazu podjął Bańkowski, ESJP III:1, 18.

rarõtai, *-ų* m.pl. przest., gw. ʽmsza odprawiana w adwencie o świcie lub wczesnym rankiem, rorатyʼ — zapoż. z błr. *raráty*, *-aŭ*, pol. *roraty* (SLA 186, ZS 46, LEW 15). SD <raratay> ts. War. f. *rarõtos*. War. z protetycznym *a-*: *ararõtai*. War. zdysymilowany: *arõtai*, *arõtos*[414]. — Drw. *rarõtinė* f. ʽroratyʼ — z substantywizacji zwrotu *rarõtinė mišià*.

rasà 4 p.a. ʽrosaʼ (*rasa krinta* SD «rosa pada, rorat, irrorat»). Wraz z łot. *rasa* ʽrosa, mżawkaʼ oraz scs. *rosa* ʽδρόσος, ὄμβροςʼ kontynuuje pbsł. *ras-ā- (BSW 237, LEW 699, ALEW 843, NIL 574n.). Transponat ie. *h_1r-os-eh_2-. Drw. od pie. nomen z suf. *-s-*, *h_1r-ōs-, *h_1r-os-. Por. łac. *rōs*, *rōris* m. ʽrosa, kropla rosy; ʽwilgoć, jakakolwiek ciecz, potʼ, wed. *rása-* m. ʽsok roślin, płyn, syrop, esencjaʼ. Do pie. *$h_1$ers- ʽpłynąćʼ, het. *ārszi*, wed. *árṣati* ʽpłynieʼ. Zob. EWAIA II, 441n., de Vaan 2008, 526n., Derksen 2008, 438. — Drw. *rasìngas* ʽrosistyʼ, *rasótas* ʽpokryty rosą, zroszonyʼ, przen. ʽzroszony potem, spoconyʼ. Cps. *rasabraukỹs* a. *-braũkis* ʽkto późno wraca do domu, nocny włóczęgaʼ (dosł. ʽkto zgarnia rosęʼ, por. *braũkti*), *rasakilė̃* bot. ʽprzywrotnik pospolity, Alchemilla vulgarisʼ (por. *kìlti, kélti*), war. *rasakilà*, *rasãkila*, *rasakilỹs*, *raskilà*, *rãskilas*; *rasãkrėtis* (por. *krė̃sti*), *rasãkrita* a. *-kritė* ts. (por. *krìsti*). Vb. denom. 1. *rasóti* ʽwydawać rosę; pokrywać się rosą; mżyć, popadywać; skraplać na sobie wilgoć — o mięsie, o szybie; pocić się; kwitnąć — o zbożuʼ, 2. *rasúoti* ʽwydawać rosęʼ, SD *rasuoja* «rosa pada» (syn. *rasa krinta*).

rasãlas 1. przest. ʽzalewa śledziowa, Heringslakeʼ, 2. przest. ʽosolona woda, solanka, Salzwasserʼ (war. *rasala* b.z.a.), SD[1] «rosoł, salsugo, salsilago, salsamentum», 3. gw. ʽkwas

[414] Por. dysymilatywny zanik *r* w *akrū́tas* < *rakrū́tas*, *jómarkas* < *jórmarkas*, *kim̃grauža* < *kir̃mgrauža*, łot. *uõdere* ʽsterʼ ⇐ śrdn. *roder*. Zob. też GJL I, § 541.

spod kiszonych buraków; barszcz na nim ugotowany', 4. ʽniesmaczny napój; liche piwo'. Zapoż. z błr. *rasól*, *-u* (SLA 186, ZS 47, LEW 699, ESBM 11, 126). Por. ros. *rassól* ʽsos od marynaty, słony płyn, zalewa do peklowania' (psł. *orz-solŭ ʽwoda nasycona solą'). — Drw. *rasaliẽnė* ʽzupa z kiszonych buraków', *rasalìnis* ʽkoloru barszczu, ciemnoczerwony'.

ràsi — forma 2 sg. fut. ʽznajdziesz' do inf. *ràsti* która funkcjonuje w roli adv. ʽbyć może, może', np. *Ràsi šiañdien nelìs* ʽByć może dzisiaj nie będzie padało'. *Nespjauk į vandenį, rasi pats gersi* ʽNie pluj do wody, może sam będziesz [ją] pił'. *Rasi rasoj rasi* ʽMoże w rosie znajdziesz'. Paralela: *tar̃si*. — Forma wzmocniona *ràsik* (z synkopowania *rasi-gi), np. *Ràsik nori pieno?* ʽMoże chcesz mleka?' *Ràsik i mirė, toks nesveikas juk buvo* ʽMoże on i umarł, taki był przecież niezdrów'. — Inne warianty: *ràsėk*, *ràsėt*, *ràsint*, *rãsintai(s)*, *ràst*, *rastái*, *ràstais*.

rãskašis, *-io* stlit. ʽrozkosz, uczucie przyjemności, upojenia; bogactwo, przepych, zbytek, luksus; dobrobyt, łatwe życie' — zapoż. z błr. *róskaš*, *-y* (⇐ pol. *rozkosz*). Por. SLA 186, LEW 699n., ALEW 843. — War. z asymilacją *s-š* > *š-š*: stlit. *raškašis*, *raškošis*, f. *raškašė*. War. sonoryzowane: gw. *rãskažis*, *rãskažius*. Z asymilacją *s-ž* > *š-ž*: *rãškažis*, *rãškažius*, f. *raškažė*. — W niektórych gwarach sekwencja *raškaš'*- dysymiluje się w *raškač'*-, por. gen.sg. *rãškačio*. Następnie na mocy alternacji *č'A* : *tE* powstaje nowa forma nom.sg. *rãškatis* (dzukskie *rãškacis*) ʽprzepych', zdrob. *raškatẽlė*, por. *Tai būsi raškatėlej, didelėj vigadėlėj* (zob. też LEW 700). Niejasne jest pochodzenie war. stlit. *raškažtis*: *Tu mylima raškažtyje*. — Adi. *raskãšnas* ʽzbytkowny, okazały; śliczny, ładny; radosny, wesoły' ⇐ błr. *raskóšny* (⇐ *rozkoszny*). War. *raskãžnas*, *raškãžnas*. — Vb. denom. *raškãžytis* ʽrozkoszować się, zażywać przyjemności, dobrobytu' — kalka z pol. *rozkoszować się* (*įsiraškãžyti* ʽo dzieciach: rozszaleć się, rozswawolić się').

rasodà, gen.sg. *rasõdos* 2 p.a. przest., gw. ʽrozsada, młode rośliny siane na rozsadniku i przeznaczone do wysadzenia w gruncie' — zapoż. z błr. *rasáda*, *-y* (SLA 186, ZS 47, LEW 700). War. *rasõdai* m.pl.

rą̃stas ʽzrąbany i ociosany z gałęzi pień grubego drzewa, kłoda, bierwiono, belka', SD <rustas> «kloc, sztuka kłodziny abo drewna grubego; tram, kłodzina, pień, pniak». Pl. *rąstai* LEX ʽbudulec, drewno budowlane, Bauholtz'. Odpowiednik łot.: *rañsts* kuroń. ʽwarstwa, Schicht' (ME III, 477). Analiza: *rąst-a-s*, drw. postwerbalny od *rąstyti, to z *rans.styti < *rant-sty- frq. ʽciosać'. Por. SE *rent- w *rę̃sti* ʽrąbać', SO *rant- w *ramstýti* II. Paralele: *spą́stai* ⇐ *spą́styti* (*spąs-sty-); *sprą́stis* a. *sprą́stas* ⇐ *sprąstyti (*sprąs-sty-, por. *sprę́sti*); *pláustas* ⇐ *pláustyti*. Por. LEW 700 (bez objaśnienia budowy), ALEW 843 (nietrafna analiza *rąs-tas*, drw. apofoniczny od vb. *rę̃sti*). Pominięte w ŽD. — Drw. *rą̃stinis miškas* ʽlas kłodowy, tj. z drzewami nadającymi się na kłody', *rąstìnis aulỹs* ʽul wydrążony w pniu drzewa', *rą̃stištis* ʽgruba kłoda' (por. suf. w *arklištis*). Cps. *rąstagalỹs* ʽkloc drzewa' (por. *gãlas*), SD <rustagalis> «kień, kłodziny sztuka, kloc, truncatus caudex, pars caudicis in orbem concisi», war. *rąstìgalis*, *rąstgalỹs*. Vb. denom. *rąstáuti* ʽszukać (w lesie) odpowiednich kłód'. — N.rz. *Rąskirstỹs* (*Rąst-kirstys), *Rąstupỹs*.

ràsti, *randù*, *radaũ* 1. ʽszukając znaleźć, odszukać coś zgubionego, zaginionego, ukrytego', 2. ʽwyszukać, wybrać, dobrać' (*Bėda žmogų pati rañda*. *Šneka šneką rañda*), 3. ʽnatknąć się, natrafić, zastać' (*Su sava duona visur stalą rasi*. *Jis su visais kalbą rañda*). SD *rundu* «nayduię co; wynayduię co» i «zastaię co» (syn. *nuseku*). Cps. *atràsti* ʽodnaleźć, np. zgubę', *išràsti* ʽwynaleźć, odkryć', *praràsti* ʽzgubić, stracić, roztrwonić', DP ʽprzemarnować, strawić', *suràsti* ʽznaleźć, odnaleźć'. Refl. *ràstis* ʽznajdować się, zdarzyć się, pojawić się' i ʽurodzić się' (*Ten aš radaũs ir augau*), *atsiràsti* ʽpojawić się, znaleźć się gdzieś' (*Iš kur tu čia atsiradaĩ?*), ʽurodzić się' (*Antrais* [1902] *aš atsirãdęs*), ʽstać się, zrobić się' (*Graži atsirado*

šiandien), ʻwrócić do domu’ (*Jau ji šiandien neatsiràs*), *prasiràsti* ʻprzewinić’. Odpowiednik łot. *rast*, *rùodu* (war. *ruonu*), *radu* 1. ʻznaleźć’, 2. ʻprzywyknąć, być przyzwyczajonym’ (przesuwka znaczeniowa, która wymaga zbadania), refl. *rastiês* ʻznajdować się’. — W bałtyckim brak jest form na SE (podobnie przy vb. *kàkti*, *pràsti*, *tàpti*). Etymologia sporna. IEW 1153 umieścił *ràsti* — za BSW 236 — s.v. *u̯(e)r-ed- ʻgiąć się, chylić się, chwiać się’ i zestawił m.in. z goc. *wratōn* ʻwędrować, podróżować’, stwn. *rāzi* ʻvagans, rapax’ i stnord. *rata* ʻodbywać podróż; natrafić na co, znaleźć’. — Według LEW 700 n. bardziej prawdopodobny jest związek lit.-łot. czasownika z rodziną łot. *radît* ʻwydawać na świat potomstwo, rodzić’ i słow. *roditi* ts. (zob. niżej). Za tym opowiada się również Stang 1970, 78 i Stang 1966, 347n.: w temacie *rad-* widzi on formę dawnego perfecto-praesens o znacz. ʻist hervorgewachsen, ist entstanden, ist erschienen’. Odpowiednie praesens miało jego zdaniem osnowę *red-*; widać ją w przekształconej postaci w słń. *redīti* ʻkarmić, hodować’ [głuż. *rjedźić* ʻprzygotowywać jedzenie, nalewać napój’]. Starym causativum do *red-* było *rad-ī-tei, widoczne z jednej strony w cs. *roditi* ʻrodzić, wydawać na świat potomstwo’, z drugiej strony w łot. *radît*, *-u*, *-ĩju* ts. (o ile nie jest to zapożyczenie słowiańskie). W ten sposób dochodzimy do hipotezy pie. *u̯red^{h}-, SO *u̯rod^{h}- (transponat). Por. Snoj 2003, 610 (s.v. *redīti*), który sądzi, że pwk. *u̯red^{h}- jest wariantem typu *Schwebeablaut* w stosunku do *u̯erd^{h}- (LIV^{2} 228: *Hu̯eRd^{h}- ʻgroß / stark werden’), poświadczonego głównie w indo-irańskim, por. *várdhate* ʻrośnie’, *várdhati* ʻmocnieje’, aw. *varədaiti* ts. — LIV^{2} 497 wywodzi pbsł. *rad- z formacji perfectum pie. *re-rod^{h}-, pwk. *red^{h}- ʻukazać się, pojawić się’ (stąd ʻznaleźć się’). Zob. też ALEW 884. — Zdaniem Stanga (1970, 77; 1966, 348) na podstawie pf. *rad- ʻwyrósł, powstał, pojawił się’ miała najpierw powstać forma prt. *rãdo*. Do niej miała zostać dotworzona forma intr. prs. *randa ʻwyrasta, powstaje, znajduje się’. Dopiero po pojawieniu się (pleonastycznej) formy zwrotnej *randasi miała się ustalić — przez opozycję — forma o znacz. przechodnim *rañda* ʻznajduje’. — Drw. *atradėjas*: *velinas mirimo atradėjas* DP 47_{16} ʻdiabeł śmierci wynalazca’, *atsiradìmas* ʻpojawienie się, powstanie; pochodzenie’, *praradìmas* ʻstrata, utrata, zguba’, *prasirastìs* f. stlit. ʻgrzech’ (por. wyżej *prasiràsti*), *radinỹs* ʻrzecz znaleziona’, *radýbos* f.pl. ʻznaleźne, pieniądze wypłacane osobie zwracającej znaleziony przedmiot’, SD *radyba* «należne, præmium indici datum» (neosuf. *-yba*, por. *dalýbos* ⇐ *dalýti*; *ganýba* ⇐ *ganýti*), *radimas* SD^{1} «wymysł, inuentum, figmentum». Cps. *radvilà* a. *rãdvilas* ʻznajda, podrzutek’ (por. nazw. *Radvilà*, *Rãdvila*, *Rãdvilas*, *Radvìlas* LPŽ; przeciw compositum Skardžius, RR 4, 714, który postuluje temat na *-u-*, *radu- suf. *-ila*). — Nawiązania łot.: *rads* ʻkrewny’ (*viņš man rada* ʻon jest moim krewnym’), *radi* m.pl. ʻkrewni; pokrewieństwo’, *raža* ʻobfity plon; liczna rodzina’ < *rad-i̯ā-. Z tym por. 1° psł. *rod-jajĭ ʻrodzenie’, sch. *rȍđāj* ʻporód, urodzenie; wschód słońca’, strus. *rožaj* ʻurodzenie; płód; natura, właściwość’, stpol. *rodzaj* ʻród, plemię, naród’, pol. ʻgatunek, odmiana; płeć’, 2° psł. *urod-jajĭ ʻto, co się urodziło’, ros. *urožáj* ʻplon’, pol. *urodzaj* ts. — Neopwk. *ras-* (⇐ *ràsti*): *rasdinė́ti* iter. ʻznajdować, natrafiać na co’ (*išrasdinėti* WP ʻwynajdywać’), *ràsdinti* caus. ʻznaleźć’, nomen *rasmẽ* ʻurodzaj’ (por. łot. *rasma* ʻobfitość, wydajność, urodzaj’). — Neoosn. *rast-* (⇐ ptc. *ràstas*): *išrastinis* SD «rozchodowy, sumptuarius» [ʻwymagający wydatku, nakładu’], *rastìnis* ʻznaleziony’ (⇒ *rastinỹs*, *rastinùkas* ʻznajda, podrzutek’), *rastìniai pinigaĩ* m.pl. ʻznalezione pieniądze’, *rastojas* SD^{1} «naleziciel, naleźca, inuentor & autor». — WSO *rod-* < *rād-: *ródyti* (zob.).

rastrikas, pl. *rastrikai* stlit. ʻspór, zwada’ — ze zmiany *rastirkas drogą metatezy *irC* > *riC*. Jest to zapoż. ze stpol. *roztyrk*, *rozcirk* ʻniezgoda, spór, zwada’, pl. *roztyrki*, *rozcirki* ʻzamieszki’, por. *Słownik staropolski* VIII, 15. Jako jedyne zaświadczenie przytacza się z Bretkuna: *iš tų rastrikų* (gen.pl.) ʻz tych zamieszek’, por. SLA 186: ʻGetümmel, Tumult’. N.B. LKŽ XI, 206 niesłusznie dał wyraz hasłowy w formie rodzaju żeńskiego *rastrika* i uznał to za zapoż. z pol. *rozterka*. SLA, *l.c.* podał jako formę źródłową [stpol.] *rozterk* m., z kolei LEW

701 pol. *rozterk(a)*. Pominięte w ALEW.

rašýti, *rašaũ, rašiaũ* ʽpisać (ołówkiem, atramentem)’, SD *aprašau* «okreszam co, circumscribo aliquid terminis, præscribo modum...» [ʽokreślam, ustalam’], «opisuię co, describo..., definitione exprimo», *aprašau kų, kam* «opisuię przez list, præscribo, do, mitto lit[t]eras de rebus gestis», *surašýti* ʽspisać, spisywać’. Refl. *rašýtis* ʽpodpisywać się’. Leksem *raš-* można ująć jako alternant na SO do zanikłego czas. *rešu, *rešti ʽrobić znaki’. Paralele apofoniczne: *prašýti* ⇐ *prešu; *sagýti* ⇐ *segù*; *maišýti* ⇐ *miešiù*. Wątpliwa wydaje się hipoteza o wtórnym zastępstwie *rakyti przez *rašýti* (zob. LEW 702), co by prowadziło do powiązania czas. ʽpisać’ z czas. *ràkti* ʽryć, dłubać’ (zob. *rakštìs*). Jeszcze inaczej GJL II, § 638: «*rašýti*, *rãšo* ʽpisać’ — czasownik ten łączy się w jakiś sposób z *rẽkšti*, *rẽškia* ʽzrywać (owoce)’ i znaczył początkowo ʽrobić rysy, kreski’». Zob. też ALEW 846. — Drw. *ìšrašas* ʽwyciąg, skrótowy wypis, np. z księgi parafialnej; odpis, kopia’, *rãšalas* ʽatrament’ (neol.), ⇒ *rašalìnė* ʽkałamarz’; *rašéiva* pogardl. ʽpismak, grafoman’, *rašė́jas* a. *rašẽjas* przest. ʽautor, pisarz’, *rašýbė* c. gw. ʽpiśmienny, kto umie czytać i pisać’ (*Senyboj, kai maža buvo rašybių, tai jie daug užkrutėdavo* ʽDawniej, kiedy mało było piśmiennych, to oni dużo zarabiali’), *rašmuõ*, *-meñs* m. ʽznak pisma’ (neol.), *rãšomasis dárbas* ʽpraca pisemna’, *rãšomasis stãlas* ʽbiurko’, *rãštas* (zob.), *sąrašas* ʽspis, lista’ (⇐ *surašýti*), SD *sųrašas* «formuła w prawie, w kontraktach; kronika; protokoł, spisek; reiestr, dobr spisek; spisanie, spisowanie», *sųrašėlis* SD «reiestrzyk, logarium, ratiuncula», *rãštas* (zob.). — Neoosn. *rašy-*: *rašýdinti* cur. ʽdać komu do napisania, do przepisania’ (por. °*valgydìnti* ⇐ *válgyti*). Nomina: *aprašymas* SD «opisanie», *aprašymas vaisto* SD «recepta», *rašýba* ʽpisownia, ortografia’ — neol. w stosunku do dawnego wyrazu *rašýbos* f.pl. o znaczeniu ʽtestament’ (zob. GJL II, § 382, por. *darýba* ⇐ *darýti*; *dalýbos* ⇐ *dalýti*), *rašýsena* ʽsposób pisania, charakter pisma’ (neosuf. -*sena*, por. *laikýsena* ⇐ *laikýti*), *rašýtinis* ʽpisany (zabytek), pisemny (dowód)’, *rašýtojas* ʽpisarz’, *darbų surašytojas* SD[1] «dziełopisek, chronographus, historiographus».

raškýti, *raškaũ, raškiaũ* ʽzrywać owoce z gałęzi (jabłka, śliwki, wiśnie), zrywać jagody, liście, strąki, orzechy, pomidory, ogórki; zrywać kwiaty’, SD *raškau* «obrywam owoc» (syn. *nureškiu*), «rwę» (syn. *rauju*), «szczypięs», *priraškýti* ʽnarwać, nazbierać (owoców)’, refl. *nusiraškýti* ʽzerwać sobie kilka (jabłek, gruszek)’. Iteratyw z suf. -*yti* i SO *rašk-* ⇐ *rešk-*, zob. *rẽkšti*. Paralele: *draskýti* ⇐ *drẽksti*; *šlakýti* ⇐ *šlẽkti*; *taškýti* ⇐ *tẽkšti*. Por. ALEW 846. — Z innymi suf.: *raškinė́ti* ʽzrywać (owoce)’, *raškìnti* ts., *raškióti* ts. — Drw. *raškẽlė* ʽmałe naczynie drewniane’ (znacz. etym. ʽkrobka na jagody’?), *rãškės* f.pl. 1. ʽtyczka do zrywania jabłek a. gruszek z wyższych gałęzi’, 2. bot. ʽbrodawnik, Leontodon’. Cps. *pùparaškis* ʽktoś bardzo stary’ (dosł. ʽten, kto zrywa bób’, por. *pupà*). — Neoosn. *rašky-*: *nuraškytojas* SD «obrywacz owocu», *rãškymas* ʽzrywanie (owoców, jagód, strąków)’.

raštántas, *raštañtas* gw. ʽaresztant’ — zapoż. z błr. gw. *raštánt* (war. *ryštánt*), por. ZS 47, 73, LEW 702, ESBM 1, 157. Co do akutu por. zapoż. *levánda*, *varánka*.

rãštas 1. ʽwzór w tkaninie a. hafcie, deseń, ozdoba’, 2. ʽpismo (np. ręczne, pochyłe), charakter pisma’, 3. ʽpapier z napisanym tekstem (list, akt, dokument)’, 4. przest. ʽczernidło, atrament’ (*be literų arba rašto* DP 589_1 ʽbez liter abo czernidła’), 5. gw. ʽtakt przy młóceniu, tempo według którego jedna z trzech osób uderza cepami’. Osnowa *raš-* stanowi alternant na SO do *reš-, podobnie jak w czas. *rašýti*, który jest z pochodzenia iteratywem od *rešti. Dalsze objaśnienie sporne. — Drw. *paraštẽ* ʽmargines (kartki, książki)’, *raštẽlis* ʽlist, liścik, pisemko’, *raštijà* ʽpiśmiennictwo, literatura’, *rãštinė* ʽkancelaria’, *raštìngas* 1. ʽpiśmienny, umiejący pisać i czytać’, 2. ʽwzorzysty (o tkaninie)’, *raštinyčia karališkė* SD «kancelaria, officina diplomatica, scribendorum & obsignandorum diplomatum...»), *raštinykas* SD[1] «pisarz, scriba, notarius», *varsna rašto* SD «paragraf, paragraphus», *vietinykas raštinykas* SD «podpisek, vicarius seu adiutor notarij publici». Cps. *rañkraštis* ʽrękopis’ (por. *rankà*),

sénraštis ʻstary rękopis a. druk, starodruk’ (dosł. ʻstare pismo’, por. *sẽnas*). Vb. denom. *raštúoti* ʻhaftować, wyszywać’ (⇒ *raštúotas* ʻhaftowany, wyszywany’).

ratãnas gw. 1. ʻkoło, krąg, przedmioty a. osoby ułożone w kształt koła’, 2. ʻświetlisty krąg, aureola (wokół księżyca, słońca), 3. ʻtaniec w kole’, 4. ʻgromada (kóz, dzieci)’, 5. bot. ʻczarcikęs łąkowy, Succisa pratensis’. Drw. na *-anas* utworzony od *rãtas* ʻkoło, krąg’ (zob. s.v.). Z pochodzenia może to być przymiotnik o znacz. ʻkolisty, taki jak koło’. Por. typ *ū́kanas* ʻmglisty’ ⇐ *ū̃kas* ʻmgła’ (GJL II, § 299). Trzeba dodać, że akcent padający na wewnętrzną sylabę jest w klasie na *-anas* czymś wyjątkowym, zob. ŽD 226n. Por. *štabãnas*. Są też nazwiska na *-ãnas*, np. *Bakštãnas* ⇐ *Bãkštas*; *Krikštãnas* ⇐ *Krìkštas* (zob. Skardžius, RR 4, 401).

rãtas ʻkoło, krąg’. Pl. *rãtai* ʻwóz, zwł. ʻwóz nienaładowany’ (w odróżnieniu od *vežìmas*). SD «woz chłopski, kolasa, plaustrum». Odpowiednik łot. *rats* ʻkoło’, pl. *rati* ʻwóz’. Pochodzi z pb. *rat-a- < pie. *rot-o-, por. stir. *roth* m. ʻkoło’ i pgerm. *raþa- n. ts. (ags. *rath*, stwn. *rad*), por. NIL 575, BSW 238, LEW 703, ALEW 652. Z inną budową: wed. *rátha-*, aw. *raθa-* m. ʻwóz, lekki wóz dwukołowy’ < pie. *rot-h_2-ó- (EWAIA II, 429). Zapoż. bałtyckie w fiń. *ratas* ʻkoło’ (LEW 703, Stang 1966, 23). — Forma pluralna lit. *rãtai*, łot. *rati* stoi prawdopodobnie na miejscu starszego collectivum, które było podobne do łac. *rota* ʻkoło, krąg; koło garncarskie; wóz; wir powietrzny, kurzawa’ < pie. *rot-eh_2, znacz. etym. ʻkoła’. Podstawą werbalną of an ablauting h_2-stem *rót-eh_2, gen.sg. *rot-h_2-ós jest pwk. pie. *ret- / *r̥t- ʻbiec’ (zob. LIV[2] 507), w języku litewskim reprezentowany przez czasownik na SZ *rit-*, zob. *rìsti*. — Drw. *račiùkai* m.pl. ʻwózek’, *rãčius* ʻrzemieślnik zajmujący się wyrobem kół i wozów, kołodziej, stelmach’ (nazw. *Rãčius*, *Račiū́nas* LPŽ), *ratãnas* (zob.), *ratẽliai* m.pl. ʻwózek dziecinny’, SD[1] «wozek, vehiculum» (syn. *vežimėlis*), *ratẽlis* ʻkółko, kołowrotek’, *rãtilas* ʻkrąg, okrąg, aureola’, *ratìnė* ʻwozownia’, *rãtininkas* ʻkołodziej’. — Cps. *dvirãtis* adi. ʻo dwóch kołach (o młynie, bryczce)’, sb. *dvìratis* ʻrower’ (gw. *dùratis* ʻwóz na dwóch kołach, dwukółka; rower’, por. łot. *duceles* ʻdwukółka’), por. *dù*, *dvì*; *ratadáila*, *rãtadailė* (m.in. SD) ʻkołodziej’, *ratadaĩlis* (por. *dailẽ*), *rãtadirbis* a. *ratdirbỹs* ʻkołodziej, stelmach’ (por. *dìrbti*), *rãtalankis* ʻobwód koła, obręcz, obłąk’, SD «obod, okrąg» (por. *lañkas*), liter. *rãtlankis* (war. metatetyczne: *lãtarankis*, *lãtrankis*), *rãtapėdis* ʻszprycha w kole wozowym’, liter. *rãtpėdis* (por. *pėdà*), *rãt(a)kaištis* ʻkołek żelazny zatykany na końcu osi, zabezpieczający koło przed spadnięciem, tzw. lon’ (por. *kaišýti*), ze zmiennym II członem: *ratkišỹs*, *rã(t)kyštis* ts. (por. *kìšti*), *rãtkala* ts. (zob. *kálti*), *šū́dračiai* m.pl. ʻlichy wóz, wóz do wożenia gnoju’ (por. *mė́šlas*). — Vb. denom. *ratyti*: SD[1] *ratau* «toczę, voluo, roto, torno», *ratúoti* 1. ʻlatać w koło, kołować — o pszczołach’, 3. ʻtkać koliste wzory’ (*Mergu skaros ratuotos, bernų kojos rainuotos*), 3. ʻklaskać w dłonie z radości’, 4. ʻpłakać, zwł. opłakiwać zmarłego’ (*Ka ans pamirė, bobos ratãvo*), ⇒ *ratúota* (zob.). — N.m. *Račiaĩ* 2x, *Rãtininkai*, *Radailiaĩ* (z *Rat-dailiai, to przez synkopę lub skrót haplologiczny z *Rata-dailiai, dosł. ʻkołodzieje’).

ratúota bìtė — mówi się o pszczole, która powraca do ula ze zbioru nektaru i ma (na tylnych nogach) koszyczki wypełnione pyłkiem kwiatowym. Por. *Bitis ratúota parlekia iš lauko*, t.y. *turi ratais apdėtas kojas peno, maisto, apsikrovusi kojas medumi*. *Pareina bitys ratúotos — ant kojelių vašką ar medų neša*. Epitet *ratúota*, dosł. ʻokolona, kolista’ (zob. s.v. *per̃nagis*), albo stoi w związku z kolistym kształtem koszyczka pszczelego, albo też jest umotywowany przez vb. denom. *ratúoti* ʻlatać w koło — o pszczołach’ (zob. *rãtas*). — W odniesieniu do człowieka adi. *ratúotas*, *-a* znaczy ʻ(wracający) z czymś, z podarunkiem, coś niosący’, np. *Ans visumet pareit ratúotas* ʻOn zawsze powraca [czymś] obdarowany’. *Bobelės visos iš krikštynų parejo ratuotos* ʻWszystkie kobiety wróciły z chrzcin z podarunkami’. W przenośni *ratúotas* to również ʻbogaty’ (*Tokių ratuotų mergos ir laukia*) i

'upity' (*Vakar buvai visai ratúotas*).

raudà 4 p.a. 1. 'głośny płacz, opłakiwanie, lament', 2. 'pieśń lamentowa, pieśń pogrzebowa' — rzeczownik postwerbalny od *raudóti* 'głośno płakać (zob. s.v.). War. *ráuda* 1 p.a. Odpowiednik łot. *raûda*$_2$, zwykle pl. *raûdas* 'płacz, lament'. — Drw. *raudãlius* 'płaksa, beksa', *raudìngas* 'płaczliwy; pełen żalu, żałosny; budzący współczucie' (*iśklausyk raudingą maldą mano* PK 77$_{13}$ 'wysłuchaj żałosne prośby moje'), *raudulỹs* 'płacz, szloch' (por. łot. *raûdulis* 'płaczliwy człowiek').

raũdas, *-à* 'rudy, czerwonożółty, (o koniu) kasztanowaty, lisiej maści'. Por. *Arklỹs raũdas, kárvė žalà, o šuõ rùdas* 'Koń [jest] gniady, krowa czerwona, a pies rudy'. Odpowiednik łot. *raũds* 'czerwony, czerwonobrązowy, gniady'. Przymiotnik pb. *rauda- jest refleksem pie. *h$_1$rou̯d^h-o-, formacji na SO od pwk. *h$_1$reu̯d^h-, por. gr. ἐρεύθω 'zaczerwienić', pass. 'czerwienić się' (IEW 872, LIV^2 508, ALEW 847). Por. z jednej strony psł. *rudŭ: sch. *rûd* 'czerwonawy', ros. *rudój*, czes. *rudý*, z drugiej strony goc. *rauþs* 'czerwony', stang. *rēad*, stwn. *rōt*, stir. *rúad* ts., łac. *rūfus* 'czerwonawy, rudy, ryży, rudowłosy' (*rou̯þo-, por. de Vaan 2008, 528) obok *rōbus* 'czerwony — o bydle', wed. *róhita-* 'czerwony, krwawy' (war. *lóhita-*), *lohá-* 'czerwonawy, barwy miedzi a. żelaza' (por. śrpers. *rōy* 'miedź, mosiądz'). Zob. NIL 580n. Osobno zob. *raudónas*. — Sb. *raudà* 1. 'czerwień, czerwoność, barwa czerwona', 2. 'nici czerwone', 3. 'łuna na niebie', 4. 'ryba płotka, Rutilus — o czerwonych płetwach', *raũdė* 1. 'farba czerwona', 2. 'ryba Rutilus rutilus' (używana jako przynęta na szczupaki). Drw. z suf. *-el-*: *raudẽlė* 'wielka dzika kaczka o różowawym upierzeniu, Anas penelope'. Pierwsza z wymienionych formacji ma odpowiednik w łot. *raũda*, *ràuda* 'ryba wzdręga, Leuciscus erythrophtalmus; ryba płoć, Leuciscus rutilus'. — Ze słowiańskiego por. pol. *ruda* 'ruda żelazna łąkowa, limonit (uwodniony tlenek żelaza)', potem 'każdy minerał, z którego wytapia się kruszec', scs. *ruda* 'μέταλλον', ros. *rudá* 'ruda', też 'krew', ukr. *rudá* 'bagno z żelazistą wodą; rdza'. — Od adi. *raũdas* pochodzi vb. denom. *raũsti* (zob.). — W apofonii do *raud-* stoją *rud-* i *rūd-*, zob. *rùdas*. — N.m. *Raũdiškė* 3x, *Raudžiaĩ* 3x, cps. *Raũdgiriai*, *Raũdgiris*, *Raũdsparnė*. — N.rz. *Raudà* 2x, *Raudỹs*, *Raudesà*, *Raũdupis*, n.jez. *Raudẽnis*, *Raudìnis*. Por. stpr. n.w. *Reude*, *Rawde*, *Raudune* (AON 139, 142).

raudónas, *-a* 'czerwony, rumiany'. SD «czerwony; karmazynowy; szarłatny». Analiza *raudā-na-, drw. od sb. *raudà* 'czerwień, czerwoność' < *raudā, por. *geltónas* ⇐ *geltà* (GJL II, § 335). — Drw. *paraudónas* gw. 'czerwonawy' (por. typ *paìlgas*), *raudonàsis* przest. 'moneta czerwona (złota), czerwoniec' (por. *auksinas raudonas* SD «złoty czerwony, aureus nummus»), *raudonìkis* 1. 'człowiek rumiany, o zaróżowionych policzkach', 2. 'odmiana borowika, Boletus versipellis, koźlarz' (war. *raudonìkas*, *raudonỹkas*), *raudõnis* 'rumieniec; czerwona łuna na niebie; rumień; czerwone jabłko', *raudonùkė* 'wysypka dziecięca'. Cps. *raudóndvaris* — o żeńskich organach płciowych' (dosł. 'czerwony dwór', por. *dvãras*), *raudonsparñė* a. *-sparñis* 'ryba płotka, Rutilus' (dosł. 'o czerwonych skrzydłach, płetwach', por. *sparñas*), *raudónžemis* 'czerwona gleba' (por. *žẽmė*). Vb. denom. *raudonýti*, *-iju*, *-ijau* 'czerwienieć — o pomidorze, o niebie wieczornym; rumienić się'. — N.rz. *Raudõnė* 5x, n.jez. *Raudõnis*. N.m. *Raudõnė* 10x, *Raudonìkiai* 2x, *Raudõniškės*, cps. *Raudónalaukis*, *Raudónbalė*, *Raudóndvaris* 7x, *Raudónpamūšė*, *Raudónplynis*, *Raudónupis* 2x.

raudóti, *ráudu* (war. *ráustu*, *ráusčiu*, *ráumu*), *raudójau* 'głośno płakać, łkać, szlochać, zawodzić; opłakiwać zmarłego'. Odpowiednik łot. *raûdât*, *raûdu* (gw. *raûžu*), *raûdãju* intr. 'głośno płakać', tr. 'opłakiwać kogo'. — W stlit. prs. atematyczne: 1 sg. *raumi* SD «krzyczę żałośnie, z płaczem» ob. *raumu* ts. (syn. *stūgauju*, *staugiu*), 3 os. *rausti* 'płacze' (gw. *ráusti*, Gervė̃čiai), *apraust* 'opłakuje'. Dawniej było w użyciu również prs. na *-oju*: *raudoju* SD «narzekam, lamentor, eiulo, plango», utworzone od osnowy infinitiwu *raudo-*. — Do pie.

*reu̯dH- / *rudH- ʽkrzyczeć, płakać’, por. wed. *rodiṣi* 2 sg. ʽpłaczesz’, 3 pl. *rudánti*, staw. *raostā* aor. ʽpłakał’, mław. *uruθən* ʽpłaczą’, łac. *rūdō* a. *rudō, -ere* ʽryczeć, rżeć’, stang. *rēotan* ʽwszczynać hałas; ryczeć, to make a noise, to cry’, stwn. *riozan* ʽwyć; płakać’, *roz* m. ʽpłacz’ (por. BSW 239n., LEW 704, LIV[2] 508, Kroonen 2013, 411, ALEW 848). De Vaan 2008, 528 dodaje tu gr. ὠρύομαι ʽwyć (o wilkach, psach), ryczeć (o lwach), huczeć (o morzu)’. Jego rekonstrukcja to pie. *h₃r(e)ud-H-. — Drw. *raudìnti* a. *ráudinti* caus. ʽdoprowadzić kogoś do płaczu’ (zam. *raudyti), DP *raudinti* ʽtrapić’. Por. psł. *rud-i- w stczes. *ruditi* ʽzasmucić’, głuż. *wurudźić* ʽbardzo kogo zmartwić’, < *raud-ī-. Nomina: *raudà* (zob.), *raũdė* ʽpłaczka’. — Neopwk. *raust-* (⇐ 3 prs. *ráusti*): *ráustėti, -ėju* ʽgłośno płakać’ (J. Pakerys, *Balt* XLII:3, 2007, 393). — Neoosn. *raudo-*: *raudótojas, -toja* ʽpłaczek, płaczka’, *raudótini pinigai* m.pl. ʽpieniądze zbierane przez pannę młodą podczas wesela’. — Neoosn. *raudoj-* (zob. prt.): *raudója* ʽpłaczka’, *raudójimas* ʽpłakanie, lamentowanie’, SD «krzyk żałosny». — Nie ma w bałtyckim refleksu SE *ri̯au̯d-. Refleks *raud-* współistniejący z suf. *-ā-* wypada uznać za st. *o*, właściwy dla formacji iteratywnej lub intensywnej. — SZ *rud-*: *rudis, rudulis* SD «biedny, miserandus» (syn. *vargulis, belaimis, nedienis*), *rudulis* DP ʽniebożę’, ⇒ vb. denom. *rùdulti, -u, -au* ʽpłakać’. Zob. ALEW 876. — WSZ *rūd-*: *rū́sti* (zob.).

ráugti, *ráugiu, ráugiau* ʽsprawić, aby kwaśniało, kisiło się; (skóry) zaprawić kwasami’. Co do etymologii zob. *riáugėti*. — Drw. *raugìnti* 1. ʽkwasić, kisić’, 2. ʽgarbować skóry, dębić’. Nomina: *paráuga* ʽpodmokła łąka, ziemia; błotniste, grząskie miejsce na drodze; dół wypełniony rdzawą wodą’ (war. *pariáuga*), *paraugaĩ* m.pl. ʽskisły płyn, kwaśne mleko’, *praráuga* ʽmiejsce, gdzie woda sączy się z ziemi, źródlisko’, *praraugas* ʽzakwas na chleb’ (Bretkun), *ráugas* ʽzakwas, zacier; zaczyn chlebowy’, ⇒ *raũgalas* ts. (por. łot. *raûgs, rauga* ts.), *ráugė* bot. ʽchwast zbożowy kąkol, Agrostemma githago’, *raugiẽnė* ʽkwas z żytniej mąki’, *raugìnė* ʽgarnek na zaczyn do chleba’. Cps. *káiliaraugis* ʽkwas garbarski, garbnik’ (por. *káilis*, syn. *káiliarūgštis*), *káužraugis* (zob. *kaužaĩ*). — SZ *rū́gti* (zob.). — N.m. *Raugaĩ, Raugalaĩ* (⇒ *Raũgališkis*).

raukšlẽ ʽzmarszczka: fałd skórny; zagięcie materiału w ubraniu’, SD «zmarsk» — ze zmianą *ks* > *kš* z *rauk-slė, *rauk-slas (por. *verkšlà*). War. *raũkšlas*. Drw. dewerbalny z suf. -*sl-* od *raũkti* (zob.). Podobnie jest zbudowane *rùkšlas* ʽzmarszczka’ < *ruk-slas. Paralele: *mókslas* ⇐ *pramókti*; *tìkslas* ⇐ *tìkti*. Do tego war. *raugžlẽ*, który tłumaczy się udźwięcznieniem grupy obstruentowej *kš* w otoczeniu sonorantów: *u̯-kš-l* > *u̯-gž-l*. Paralele: *u̯-z-l* z *u̯-s-l* w *skriaũzlas* < *skriauslas (zob. *skriaũsti*), *i̯-gz-l* z *i̯-ks-l* w *veigzlùs* < *veikslùs*. — Drw. *raukšlỹs* ʽkto się zmarszczył, zasępił’, war. *raugžlỹs*, ⇒ vb. denom. *raukšlétis* ʽmarszczyć się’, war. *raugžlétis*.

raũkti, *raukiù, raukiaũ* 1. ʽmarszczyć, fałdować’, 2. ʽzwierać materiał i zszywać (dziurawe miejsce)’, 3. ʽszyć byle jak’. Refl. *raũktis* ʽmarszczyć się, kurczyć się; (o ranie) zasklepiać się, goić się; (o niebie) zaciągać się, chmurzyć się’, przen. ʽkrzywić się, okazywać niezadowolenie, gniewać się, złościć się’, *susiraukt* SD «zasępić się», *susiraukiu* SD «marszczę się». Prawdopodobnie jest to czas. quasiprymarny, oparty na prs. iter. *raukiù*, kiedyś należącym do inf. *raukýti* ʽmarszczyć co, zmarszczać’ (*rou̯k-éi̯e-), por. *raukýti kãktą* ʽmarszczyć czoło’, *raukýti nósį* ʽkręcić nosem, mieć muchy w nosie’, refl. *raukýtis* ʽmarszczyć się, dąsać się, być niezadowolonym; kąsać (o koniu)’, *raukausi* SD «marszczę się». Prs. iter. *raukiù* stało kiedyś obok prymarnego prs. *riauku (transponat ie. *(H)reu̯k-e-, zob. IEW 869 *reu̯k- ʽrupfen’). Śladem po nim jest pdg. łot. *ŗaûkt, ŗaûcu* ʽzwęzić, zewrzeć, ściągnąć’ (⇒ iter. *ŗaũkât*). Paralelne prs.: *braukiù, daužiù, gaubiù*. Etymologia nieustalona, zob. referat w LEW 706 (s.v. *raũkas*) i ALEW 849. — Neoosn. *rauky-*: *raukylà* c. ʽosoba o ponurym wejrzeniu’, *raukỹlas* ʽfałda, plisa; zmarszczka’, *raũkymai* m.pl. ʽgrubszy koniec sera’. — Intens. *raukstýtis* ʽokazywać niezadowolenie, grymasić, kaprysić; kąsać — o

kobyle'. — Nomina: *raukaĩ* m.pl. 1. ʻpęk fałd składających się na zawiązanie worka', 2. ʻgrubszy koniec sera', 3. ʻzwieracze odbytu', 4. ʻtyłek, dupa', *raũkas* 1. ʻzmarszczka', 2. ʻczłowiek wiecznie posępny', *raũkčiai* m.pl. ʻfałdy (np. na spódnicy), zmarszczki', *raũketa* a. *rauketà* ʻktoś zasępiony', *raukẽtas* ʻzłośnik, złośnica', *raũkšlas* < *rauk-slas (zob.). — SZ *ruk-*: *rùkti, runkù, rukaũ* ʻmarszczyć się', *surùkti* DP ʻskurczyć się'. Nomina: *rùkė* a. *rukẽ* 1. ʻodbyt, odbytnica' (*Lįsk į rùkę ir užsirauk!*), 2. ʻcunnus', *rùkšlas* ʻzmarszczka, fałda' < *ruk-slas (zob. *raukšlẽ*). — SZ *riuk-: łot. *ŗukt, ŗùku, ŗuku* ʻzmarszczyć się, pofałdować się, skurczyć się, zmniejszyć się'. Por. wyżej *ŗ* w SE *ŗaûkt*. — WSZ *rūk-*: *rũkti, rūkstù, nurūkaũ* ʻskurczyć się; pomknąć w dal', *rūkšlà* a. *rūkšlẽ* ʻzmarszczka'. — N.B. Nie należy tu łot. *rūķêt* ʻniestrudzenie, pilnie pracować'. Jest to zapoż. ze śrdn. *rūken* ʻzajmować się, troszczyć się, dbać o co', por. LEW 706.

raumuõ, *-eñs*, acc.sg. *raũmenį* 3 p.a. m. 1. ʻmięsień, muskuł', 2. ʻchude mięso zwierząt, mięso bez kości i tłuszczu'. SD «mięsista część abo sztuka w zwierzęciu, pulpa, pulpamentum». Pl. *raũmens* lub *raũmenys* ʻmięśnie, muskulatura'. Łot. *raũmins* ʻgeräuchertes Muskelfleisch' jest lituanizmem, zob. ME III, 487. Praforma *raud-men-, przekształcona przez zmianę *d-m* > *m-m* > *m* na granicy morfemowej (por. *skiemuõ, skiemeñs* < *skied-men-). Formacja na *-men-* denominalna, oparta na sb. *raudà* ʻczerwień, czerwoność' (zob. *raũdas*). Por. LEW 707, ALEW 849n. Odpowiednik psł. *ru(d)-měn-, por. scs. *ruměnŭ* ʻπυρρός, czerwony', ros. *rumjányj* ʻmający rumieńce, czerwony, różowy', pol. *rumiany* ʻzaczerwieniony, zaróżowiony (o twarzy)', zob. BSW 239, Boryś 2005, 527. Inną apofonię pokazują refleksy germańskie: stisl. *rodmi* m., stwn. *rotamo* m. ʻczerwień, rumieniec' (pgerm. *rudman- < pie. *(h_1)rud^h-me/on-), zob. NIL 580. — Drw. *raumenìnis* ʻmięsisty; zrobiony z chudego mięsa', *dešra raumeninė* SD «kiełbasa, lucanica, botulus, botellus, farcimen».

raupaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. ʻospa'. SD wymienia ten wyraz w pięciu miejscach: 1. *raupai* «odra choroba», 2. *raupai balti* «ospice białe», 3. *raupai raudoni* «ospice czerwone», 4. *raupai iž karštinės* «petocie» [ʻchoroba objawiająca się gorączką i wysypką', SPXVI], 5. *raupai* «trąd choroba». Sg. *raũpas* ʻkrosta, pryszcz, pojedynczy pryszcz ospy'. Prawdopodobnie jest to sb. postvb. do *raupýti* (zob.). Znacz. etym. ʻpodrażnienie skóry, wywołujące odruch jej drapania'. Inaczej BSW 240 (s.v. *raupā-), gdzie zrównanie lit. *raup-a-* z sch. *rȕpa* ʻdziura, dół; dziurka od klucza', słń. *rúpa* ʻdziura w ziemi; rów odprowadzający wodę', ukr. *rúpa* ʻdół do przechowywania kartofli'. Mniej prawdopodobna wydaje się sugestia, jakoby *raupaĩ* łączyło się via *s*-mobile z psł. *srupŭ ʻskorupka tworząca się ze skrzepłej wydzieliny zapalnej na ranach i owrzodzeniach', pol. *strup* ts., scs. *strupŭ* ʻrana, zranienie' (pie. *sroup̯-o-) i dalej z gr. ῥύπος m. ʻbrud, błoto' (pie. *srup-o-). Zob. Derksen 2008, 470, Beekes 2010, 1294n., H. Bichlmeier, *Kratylos* 56, 2011, 122, ESJS 893, LEW 707n., ALEW 850. — Drw. *raupỹs, -ẽ* ʻczłowiek o ospowatej twarzy, zeszpeconej bliznami po ospie', *raũplės* f.pl. ʻospa' (⇒ vb. denom. *išraupléti* ʻo skórze: stracić gładkość, pokryć się krostami ospowymi', *rauplétas* ʻdziobaty, ospowaty', *rauplỹs* ʻczłowiek o ospowatej twarzy'), *raupsaĩ* m.pl. ʻtrąd'. Vb. denom. *raupéti* ʻpokrywać się wysypką, krostami'. — Nazw. *Raupỹs, Raũpis* (LPŽ), n.m. *Raupiaĩ, Raũpiškis* 2x.

raupýti, *raupaũ, raupiaũ* gw. 1. ʻpodkopywać kartofle gołymi palcami i wydobywać je spod krzaka', 2. żm. ʻwydrążać chleb i jeść po trosze' — iteratyw z suf. *-yti* i SO *raup-* od zanikłego pwk. *riaup- < pie. *reu̯p- ʻłamać; drzeć', por. stisl. *rjúfa* ʻłamać, rozrywać, to break open' (LIV[2] 510n.; brak wzmianki o formach lit.). Formalnie odpowiada wed. *ropayati* ʻsprawia ból' < pie. *rou̯p-éi̯e-. — Na prs. iteratywnym *raupiù*, należącym kiedyś do inf. *raupýti*, zbudowano quasiprymarny pdg. *raũpti, raupiaũ* ʻwykopywać kartofle, buraki'. Por. *rausiù, raũsti* ob. *rausýti*; *raukiù, raũkti* ob. *raukýti*. — Synonimem *raup-* jest *ruop-*, zob.

ruõpti. — SZ *rup*-: *rupùs* (zob.). — WSZ *rūp*: *rūpḗti* (zob.).

raũsis, *-io* gw. 1. ʽwygrzebany dół', 2. ʽziemia zryta przez świnie', 3. ʽkret' (Šlapelis 1940, 406), 4. bot. ʽgmatwek dębowy, Dædalea quercina'. Sb. postvb. od *raũsti* ʽryć' (zob. s.v.). War. gwarowe: *raũsas* ʽdół' (*Po lieti pilni rausai vandens*), *riaušẽ* ʽdół na kartofle' (*Užvirto riaušẽ — reiks nauja kast*) — ze zmianą *s* > *š* po *u̯* (por. *riáušės*). — Dalsze nomina z *raus*-: *rausìkas* ʽgrzebiący, ryjący', *rausìklis* ʽryj świński', *rauslỹs* ʽgrzebiący', *raustuvė* BRB ʽrysik do pisania, Griffel', *raũsvis* ʽkopczyk kreta, kretowina'. Cps. *kùrmiarausa* a. *-rausis* ʽkretowina', SD[1] *kurmarausas* «kretowizna & kretowisko, grumus talparum» (por. *kùrmis*). — Vb. denom. *išrausúoti* ʽwyryć (o kretach)', ⇒ *rausuotas* SD «lochowaty, iamisty, dolisty». — N.m. *Raũsiškės*, *Parausiaĩ*.

rausýti, *rausaũ*, *rausiaũ* ʽryć (o świniach), rozgrzebywać, rozkopywać'. Dwuznaczne. W stosunku do *raũsti* tr. ʽryć' (zob. s.v.) jest to iteratyw na *-yti*, zaś w stosunku do *rùsti* intr. ʽkruszyć się' (zob. s.v.) jest to kauzatyw na *-yti*. War. ze zmianą *u̯s* > *u̯š*: gw. *raušýti*, *-raušaũ* ʽrozkopywać, rozgrzebywać'. Dawne praesens brzmiało pewnie *rausiu (por. scs. *rušǫ* ʽburzę'), a wskazuje na to quasiprymarny pdg. *rausiù*, *raũsti* (zob.). — Lit. *rausýti* ma odpowiednik w scs. *rušiti*, *rušǫ* ʽburzyć, niszczyć, łamać', *razdrušiti* ʽzburzyć, zrujnować', ros. *rúšitь* ʽłamać, niszczyć' (*rúšitьsja* ʽrunąć, zawalić się'), pol. *ruszyć* m.in. ʽwprawić coś w ruch, poruszyć, dotknąć', < psł. *ruxiti z pbsł. *rau̯s-ī-. Znacz. etym. kauzatywno-iteratywne[415]. Transponat ie. *rou̯s-éi̯e-. Pwk. *reu̯s- / *rus- ʽryć, wywracać', por. toch. B *räss*$^{(ä)}$ ʽoderwać, zerwać'. LIV[2] 511 i ALEW 851 podają, że spoza bsł. należy tu nomen stnord. *reyrr* m. ʽkupa kamieni'. — Z obecności bliskoznacznych czas. *ráuti* ʽrwać, wyrywać' (pie. *reu̯H-), *raupýti* ʽwygrzebywać palcami' (pie. *reu̯p-) i *riaũžti* ʽzgarniać, zabierać' (pie. *reu̯ǵ$^{(h)}$-?) można wnosić, że elementarny pwk. pie. *reu̯- przybierał rozmaite rozszerzenia obstruentowe: *-H-, *-s-, *-p- i *-ǵ$^{(h)}$. — Rzeczownikiem postwerbalnym od psł. *ruxiti ʽwprawić w ruch' było *ruxŭ ʽruch, poruszanie się'. Inaczej BSW 240: *rušiti* to vb. denominativum od *ruxŭ ʽruch'. Ostrożniej Boryś 2005, 526, który dopuścił — na drugim miejscu — związek *ruxŭ z *rušiti. — SE pbsł. *ri̯au̯s- > *ri̯au̯š- pozostawił refleksy tylko nominalne, por. 1° *riáušės* f.pl. ʽzamęt' (zob. s.v.), 2° ros. *rjúxa* ʽwilcza jama' (REW II, 560). Osobno zob. *ruõštis*. — Neoosn. *rausy*-: *parausytas* SD «lochowaty, iamisty, dolisty» (syn. *parausytas*), *rausyklà* a. *rausỹklė* ʽmiejsce na polu lub łące zryte przez świnie' (SD «lochowanie, lochowatość»), *rausỹnė* ts., *rausytai* adv. SD «lochowato». — Inne iterativa: *rausióti* a. *ráusioti* ʽ(o krecie) rozkopywać, ryć ziemię', *rauslióti* ʽryć, grzebać', *rausinḗti* ʽryć, rozgrzebywać, rozkopywać', *raustýti* ʽgrzebać' < *raus-sty-, *apraustýti* ʽrozgrzebywać żary'. — Neoosn. *raust*- (od *raũstas* a. *raustýti*): *raustỹnės* ʽmiejsce zryte przez świnie' (por. *kraustỹnės*, *slapstỹnės*). — SZ *rus*-: *rusinḗti* (zob.). — WSZ *rūs*-: *rūsỹs* (zob.).

raũsti, *rausiù*, *rausiaũ* ʽryć, robić doły, grzebać, podkopywać', *įraũsti* ʽzakopać', *išraũsti* ʽzryć, np. ogród (o krecie); wyryć, wykopać, wygrzebać', SD «wyryć co z ziemie» (syn. *išknist*), *suraũsti* ʽzryć ziemię (o świniach, kretach); zgarnąć żar w jedno miejsce; uzbierać (pieniądze)'. Refl. *raũstis* ʽgrzebać się w czym, przetrząsać, szperać', *įsiraũsti* ʽwryć się (o krecie), zapuścić się w głąb', *pasirausiu* SD «szańcuię się» (syn. *pasikasu*). Odpowiednik łot. *ràust*, *ràušu*, *ràusu* ʽgarnąć, zgarniać do kupy, zmiatać', *pìeràust* ʽzgarniać do kupy, gromadzić'. Pdg. *raũsti* jest quasiprymarny, oparty na prs. iteratywnym w SO, *rausiù*, kiedyś należącym do inf. *rausýti* (zob.). Por. *raukiù*, *raũkti* ob. *raukýti*; *raupiù*, *raũpti* ob. *raupýti*. — Rzadkim wariantem do *raus*- jest *riaus*-, z nagłosem świadczącym o

[415] Kauzatywna wartość formacji psł. *ruxiti ʽburzyć' ukształtowała się w opozycji do innowacyjnej formy prs. intr. *ruxnǫti ʽporuszyć się' (*rau̯s-ne-), por. ros. *rúxnutь* ʽrunąć, zwalić się', stczes. *runúti* ʽupaść, zwalić się', pol. *runąć* ts. — Boryś 2005, 528 (s.v. *ruszyć*) nieprzekonująco wywodzi *ruxiti jako iterativum od prymarnego vb. †rusti ʽryć, kopać', rzekomo spokrewnionego z lit. *raũsti*.

ekspresywnej palatalizacji. Por. *Kiaulė riaũsia*. *Riaũsia apkasus*. Tu też *riaušẽ* ʽdół do przechowywania kartofli' Nomina od *raus*-: *raũsis* (zob.). — SZ *rus*-: *rusinė́ti* (zob.). — WSZ *rūs*-: *rūsỹs* (zob.).

raũsti, *raũsta* (*raud-sta), *raũdo* ʽbyć lub stawać się czerwonym, czerwienieć, rumienić się (z zimna, gorąca, gniewu, wstydu)' — vb. denominativum od adi. *raũdas* ʽrudy' (zob. s.v.). — Neoosn. *raus*-: *raũsvas* ʽczerwonawy, różowy', n.rz. *Raũsvė* (por. *rùsvas* ⇐ *rùsti* I), *raũzganas* ʽrudawy, różowawy' (o pochodzeniu suf. zob. s.v. *bal̃zganas*). — Reanaliza *raũsvas* wydaje neoosn. *rausv*-, por. *rausvókas* ʽczerwonawy', *rausvùkai obuoliai* ʽczerwonawe jabłka', *rausviùkas* ʽpewien kwiat łąkowy', *rausvumà* ʽrumieniec, różowe zabarwienie policzków', *rausvùtė* ʽróżowawy mech w borze sosnowym, Ceratodon purpureus', vb. denom. 1. *parausvė́ti* ʽpoczerwienieć', 2. *paraũsvinti* ʽzaczerwienić co, zrobić rumianym', 3. *rausvúoti* ʽczerwienieć (o dojrzewających wiśniach), różowieć (o niebie w porze brzasku)'.

ráuti, *ráunu* (war. *ráuju*), *róviau* 1. ʽrwać, mocno ciągnąć ku sobie, wyrywać z korzeniem (len, warzywa)', 2. ʽoczyszczać grunt z karczów po ściętych drzewach i krzewach, karczować', 3. ʽdźwigać, nieść z trudem, targać; wlec', 4. ʽciągnąć wóz (o koniu)', 5. przen. ʽszybko biec, jechać; bić, tłuc'. Refl. *ráutis* m.in. ʽbić się, mocować się; kłócić się; ciężko pracować'. SD: *samanas aprauju* «mech obrywam z drzewa», *išrauju* «wykorzeniam co, wyrywam» (syn. *ištraukiu*), *neižraujamas* «niewykorzeniony, inextirpabilis», *velėna su veju išrauta* «darn» [ʽdarń, gęsty splot traw wraz z ziemią']. Odpowiednik łot. *raût, raûju* (*raûnu*), *râvu* ʽrwać; porywać, zabierać, kraść'. Prs. lit. *ráuju* stoi prawdopodobnie na miejscu *riáuju (pie. *reu̯H-C), po dysymilatywnym zaniku pierwszego z dwu *i̯*, por. typ *gáuju* s.v. *gáuti* (tam też inne paralele). Pwk. pie. *reu̯H- / *ruH- ʽrwać, rozrywać, wywracać' (LIV² 510), por. wed. *rávat* ʽskaleczy, zrani', łac. *ruō, -ere, rūtum* intr. ʽ(o ludziach) pędzić, rzucać się, biec, (o rzeczach) uciekać, pierzchać, zapadać; toczyć się (o wodzie), spadać (o kamieniach); zapadać się, walić się, niszczeć, ginąć', tr. ʽrzucić na ziemię, powalić, obalić, wywrócić, przewrócić; wykopać, w pośpiechu zgarnąć', stnord. *rýja* ʽskubać wełnę', toch. A, B *ru*$^{(ā)}$- ʽwyrywać'. Zob. LEW 708n., ALEW 852. — Drw. *ráudinti* cur. ʽkazać rwać albo prosić, by ktoś rwał (len, konopie, rzodkiew)', *raulióti* ʽryć ziemię kopytami a. rogami, rozkopywać', *ráustyti* ʽwyrywać z korzeniami; wyrywać chwasty; zrywać liście; rwać włosy (z głowy)' : łot. *raûstît, -u, -ĩju* ʽrwać, szarpać, targać' (por. typ *káustyti*). Nomina: *ráutinė* ʽnaręcze związanych konopi', *rautùvas* ʽkarczownik', cps. *linãrautis* a. *lìnrautis* ʽczas rwania lnu' (por. *linaĩ*), *linravỹs* ʽkto rwie len'. — SZ-C *rū*-: *rūtìs* (zob.), cps. *linarū̃tė* ʽczas rwania lnu'. Por. psł. *ryti, *rŭjǫ, scs. *ryti, ryjǫ* ʽkopać, żłobić', ros. *rytь, róju* ʽryć, kopać, grzebać, żłobić', czes. *rýt, ryji* ʽkopać, ryć; rytować, żłobić', pol. *ryć, ryję* ʽżłobić, drążyć otwory', stpol. ʽkopać rydlem' (Boryś 2005, 529). Drw. ros. gw. *rýtva* ʽdół, rów, wyrwa wymyta przez wodę', głuż. *rytva* ʽrzeźba'. — SZ-V *ruu̯-: cs. *rŭvǫ, rŭvati* ʽrwać, wyrywać, drzeć' < pie. *ruH-e/o-, *ruH-eh$_2$- (-*v*- jest wypełniaczem tzw. hiatu lrg., zob. Smoczyński 2003a, 87n.), scs. *urŭvati sę* ʽoderwać się', drw. scs. *rŭvenikŭ* ʽjama, dół z wodą, studnia', *rŭvenica* ʽfosa', *rŭvatva* ʽrwanie, darcie', ros. *rvač* ʽzdzierca, wydrwigrosz', *rvóta* ʽwymioty', stpol. *zarwek* ʽstaw rybny z przerwaną groblą'. Brak refleksu lit. †ruv-V. WSZ *rūv-: słow. frq. °*ryvati*. — SO *rau̯-V ⇐ *ruu̯-V: *ravė́ti* (zob.). — WSO *rov*- < *rāu̯-V: *róviau* (prt.), drw. *parovė́ti, -roviù, -rovė́jau* ʽspędzić pewien krótki czas na rwaniu lnu, konopi' (por. *movė́ti* ⇐ *móviau*). Nomina: *są́rova*: *linų̃ są́rova* ʽzbiór lnu, pewna ilość zerwanego lnu' (por. *sánkrova, sámplovos*), ⇒ *sąrovùs* ʽtaki, którego się zrywa w dużej ilości': *są́rovūs linaĩ* m.pl. ʽobfity plon lnu'. Cps. *linãrovis* a. *lìnrovis* ʽczas rwania lnu' (por. *linaĩ*). Por. łot. *râviêns* ʽszarpnięcie, pociągnięcie', *ar vienu rāvienu* adv. ʽnagle, niespodzianie'. — N.m. *Paróvėja* 2x.

rãvas przest., gw. 1. ʻrówʼ (*Ravas, kur vanduo išrovė ir teka* ʻRów, [miejsce] gdzie woda wyryła i [którędy] płynieʼ), SD[1] *ravas* «row, alueus, fossa», 2. ʻrzeczułkaʼ, 3. ʻwgłębienie na plecach zwierzęciaʼ. Nawiązanie w stpr. *rawys* EV ʻrów, Grabe [Graben]ʼ. Nie ma pewności, czy *rãvas* to slawizm (por. LEW 709), czy też wyraz prapokrewny z psł. *rovŭ. Por. rekonstrukcję pbsł. *rau̯-a- w BSW 247 i REW II, 525 oraz refleksy scs. *rovŭ* ʻdół, λάκκοςʼ, ros. *rov*, *rva* ʻrów, przekopʼ, czes. *rov* ʻmogiła, gróbʼ, pol. *rów*, *rowu* ʻprzekopʼ, cs. *prěrovŭ* ʻprzekop, kanał, fosaʼ. Praforma ie. *rou̯H-o-, apofoniczny drw. od pie. *reu̯H- ʻrwać, rozrywaćʼ (LIV[2] 510), zob. *ráuti, ravė́ti*. — Drw. *įravė* b.z.a. ʻrzeczka wysychająca zimą i latem; płytki rówʼ, *ravelis* SD[1] «rowik, alueolus», *ravõkšlis* ʻrowekʼ, cps. *ravakasỹs* a. *ravkasỹs* ʻkopacz rowówʼ (por. *kàsti*). — N.m. *Ravaĩ* 2x, *Ravẽliai*, *Paravẽ*, cps. *Gùdravis*, *Taurãvas* (przez haplologię z *Taura-ravas). N.rz. *Rãvas* 6x, *Ravãlis*, *Ravẽlis*, *Ravìnis*, cps. *Ravupỹs*, *Raũpis* (*Rav-upis), *Šárkravis* (por. *šárka*), *Šveñtravis* (por. *šveñtas*), nazwa źródła *Pařšravis* (por. *paršas*).

ravė́ti, *raviù* (3 os. *rãvi*), *ravė́jau* ʻpleć, plewić, oczyszczać ziemię z chwastów, wyrywając je spośród roślin uprawnychʼ (łot. *ravêt*, *-ẽju* ts.) — z pochodzenia jest to durativum na *-ė-/-i-* do prymarnego prs. *ravù ʻwyrywamʼ < pie. *reu̯H-e- (zanik antewokalicznej lrg.), które ze swej strony zostało zastąpione przez *ráuju* (zob. *ráuti*). Por. wed. *rávat* coni. ʻskaleczy, zraniʼ, *rávitar-* m. ʻten kto rani, obraża, Verletzerʼ (EWAIA II, 440, ALEW 852). — Nomina z *rav-V*: *apýravos* f.pl. ʻwypielone zieliskoʼ, *ìšravos* ts., *paravà* a. *pãrava* ʻkrótszy, lichy len pozostawiony na poluʼ, *rãvalas* przest. ʻchwastʼ, *ravãtė* ʻpielenieʼ (por. suf. w *mėžãtė*, *pjovãtė*), *rãvas* ʻrówʼ (zob.), *sąravùs* ʻ(o lnie) urodzajny, obfityʼ.

razbáinykas stlit., gw. 1. ʻrozbójnik, mordercaʼ, 2. gw. ʻkto wywołuje bójkiʼ (war. *razbáininkas*) — zapoż. z błr. *razbójnik*, *-a*, por. SLA 187, ZS 47, LEW 709, ALEW 853.

razbãjus, *-aus* stlit., gw. ʻrozbój; zabójstwo, mord; bójkaʼ, też ʻzabójca, mordercaʼ (Bretkun) — zapoż. z błr. *razbój*, *-ju* ʻrozbójʼ, por. SLA 187, LEW 709, ALEW 853. Podobnie zasymilowane zapożyczenia: *pakãjus*, *prabãjus*. — Drw. *razbajỹstė* a. *razbajystà* przest. ʻmord, morderstwoʼ, *razbajystės* f.pl. DP ʻrozbojstwaʼ. Vb. denom. *razbajáuti* ʻmordowaćʼ.

razgýti, *razgaũ*, *razgiaũ* ʻwiązać, splatać, plątaćʼ : łot. *ražģît* ts. — iteratyw z suf. *-yti* i SO *razg-* ⇐ *rezg-*, zob. *rezgù*, *rẽgzti*. Paralele: *draskýti* ⇐ *dreskiù*, *drẽksti*; *taškýti* ⇐ *teškiù*, *tė̃kšti*. — Z innymi suf.: *razgìnti* a. *razgýti* ʻwiązać (sieć)ʼ, *razgióti* ʻwiązać sznurkiemʼ, *aprazgióti* ʻoplatać drutem (spękany garnek gliniany)ʼ. — Alternant *ragz-C*: *ragztýti* iter. ʻwiązać, wikłaćʼ — pisownia etymologiczna dla [rakstīti], to drogą degeminacji z *raks.sty- < *ragz-sty- (por. *magztýti* ⇐ *mègzti*). — Nomina na SO *razg-*: *razgaĩ* m.pl. ʻsidła, np. na kuropatwyʼ (znacz. etym. ʻrzecz wiązana, plecionaʼ) : łot. *razga* ʻstara miotłaʼ, słow. *rozga* ʻpręt, rózgaʼ, scs. ʻpęd, gałązka winorośliʼ (zob. BSW 245, REW II, 530n., Ostrowski 2006, 145n.), ⇒ vb. denom. *pasirazgáuti* ʻporóżnić się, pokłócić sięʼ; *razgìnės* f.pl. bot. ʻczosnek szczypiorek, Allium schoenoprasumʼ, *rãzginos* f.pl. ʻchodaki splecione ze słomy, trepyʼ.

rãzumas, *rãzūmas*, *-aus* stlit., gw. ʻrozumʼ — zapoż. z błr. *rózum*, *-u*, pol. *rozum*, *-u* (SLA 187n., ZS 47, LEW 710, ALEW 853). War. *rãzmas*. Problematyczny jest war. *rãzdumas* ʻrozumʼ. Przypomina on z jednej strony brzmienie błr. *rózdum*, *-u* ʻrozmyślanie nad czymʼ, z *rázdumam* adv. ʻz rozmysłemʼ, z drugiej strony — litewskie dublety ze zbitką *-zd-* na miejscu słowiańskiego *-z-*, por. np. *ãbrozdas* obok *ãbrozas*.

razum̃nas, *-à* stlit., gw. ʻrozumny, pojętnyʼ — zapoż. z błr. *razúmny*, pol. *rozumny* (SLA 188, ZS 47, LEW 710). — Vb. denom. *surazumnė́ti* ʻnabrać rozumu, zmądrzećʼ.

ražañčius, *-iaus* przest., gw. 1. ʻrodzaj modlitwy i nabożeństwa w religii katolickiejʼ, 2. ʻsznur paciorków, na których odlicza się odmawiane modlitwyʼ — zapoż. z błr. *ražánec*, *-nca*, pol. przest. *rożaniec*, *-ńca* ʻróżaniecʼ (ZS 47). — Na skutek wyrównania do wyrazu *rõžė*

ʻróżaʼ (zapoż. z błr.) pojawił się war. *rožañčius*, który uchodzi za literacki. Dziś zresztą wypiera go drw. *rõžinis*, *-io* ʻróżaniecʼ, zob. Vitkauskas, ALL LX, 2009, 133. Z innym suf.: gw. *rožiñčius*. — Drw. *ražañtinis* a. *rožañčinis* ʻróżańcowyʼ (war. *rožantìnis*).

rãžas 1. ʻrózga, pręt ogołocony z liści; rózga w miotleʼ, 2. ʻstara, zużyta miotłaʼ, 3. ʻdrewniany ząb widełʼ (*šãkė su trimìs ražaĩs* ʻWidły z trzema zębamiʼ), 4. ʻtkwiący w ziemi badyl uciętej słomy, ścierznieʼ, 5. ʻdolna część snopaʼ, 6. ʻw gumnie: pierwszy, spodni rząd ustawionych pionowo snopówʼ. SD: *ražas* «zdźbło, culmus geniculatus», *ražas sausas* «zdziebłko suche, knowie, stipula, festuca» (syn. *šiaudas*). Pl. *ražaĩ* ʻścierznieʼ. Nawiązanie łot. *razda* ʻzużyta miotłaʼ (zam. *raza, wtórna grupa *zd*). Formacja na SO *raž-* od pwk. *rež- / *riž- ʻrznąć, ucinaćʼ (aniṭowy wariant do *rėž-*, *rė́žti* ts. < pie. *u̯reh$_1$ǵ-). Znacz. etym. ʻto, co oderznięto, odcięto (od gałęzi)ʼ. Inaczej LEW 710: *rãžas* ma być spokrewnione z gr. ῥαχός, joń. ῥηχός f. ʻkrzak ciernisty; gałązka, prętʼ. Tymczasem Beekes 2010, 1278 przypisuje wyrazowi greckiemu pochodzenie nieindoeuropejskie. — Drw. *ãtražė* ʻpierwsza warstwa słomy w strzesze, równo ucięty spód strzechyʼ (war. *ãtražis*), *rãžis* ʻgałązka, prętʼ, pl. *rãžiai* ʻrózgi, prętyʼ (por. n.m. *Ražiaĩ*), *ražíena* a. *ražienà* ʻścierznisko, rżyskoʼ. Cps. *báltražis* ʻdojrzałe zboże jareʼ (por. *báltas*), *dvìražė* ʻwidły z dwoma zębamiʼ (por. *dvi*°), *kailìnražiai* m.pl. ʻzdarty kożuchʼ (por. *kailiniaĩ*), *šlúotražis* ʻstara miotłaʼ (por. *šlúota*), *trìražė* a. *trirãžė* ʻwidły z trzema zębamiʼ (por. *tri*°, syn. *trìšakė*), *žemỹnražiui* adv. żm. ʻłodygami w dół, kłosami w dółʼ (kłaść strzechę) (por. *žemỹn*, syn. *žemynvar̃piui*). — N.rz. *Ražupė̃lis*, n. łąki *Rãžai*, *Ražãpievė*.

rąžýtis, *rąžaũs*, *rąžiaũs* ʻwyprężać się, przeciągać się — po przebudzeniu, po zasiedzeniuʼ (gw. *rą́žytis*). Odpowiednik łot. *ruôzītiês* ts. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *rąž-* (*ranž-) od *ręž-* (*renž-), zob. *rę̃žtis* ʻnaprężać sięʼ. Paralele: *grąžýti* ⇐ *grę̃žti*; *tąsýti* ⇐ *tę̃sti*. Por. LEW 711, ALEW 853. — Nomina: *rąžulỹs* ʻdreszcze, ograżka; łamanie w kościachʼ, *rą̃žas* ʻusposobienie do przeciągania się, sennośćʼ. Odpowiedniki łot.: *ruôzītiês* ʻwyciągać się, przeciągać się, ziewać, wyginać się, odczuwać łamanie w kościachʼ, sb. *ruôza* m.in. ʻwzniesienie na równinie, wzgórze; kępa, suche miejsce na bagnieʼ < *ranž-ā-. N.B. Zwraca uwagę brak refleksów SO *raž- < pie. *h$_3$roǵ- (por. goc. *-rakjan* ʻrozciągać, wyciągaćʼ).

rėčkà, gen.sg. *rė̃čkos* 2 p.a. przest., gw. 1. ʻszerokie naczynie drewniane, zrobione z klepek, ceberʼ (*Rėčkà yra iš šulų, kaip i kibiras*), 2. ʻdrewniany kubek z uchwytemʼ, 3. ʻkosz, np. na kartofleʼ. Ze zmiany *rėška, a to zapożyczone z błr. *rjážka*, *rážka*, *-i* (SLA 188, LEW 711). Paralele: *minyčkà*, *plėčkà*, *pūčkà*. — N.rz. *Rė̃čkupis*.

rė̃das stlit., gw. 1. ʻrząd, szereg; porządek, następstwoʼ (*nerė̃das* DP ʻnierząd, nieporządek, wszeteczeństwoʼ), 2. ʻwładza, czyjeś rządyʼ, 3. ʻstan społecznyʼ, 4. ʻubranieʼ, 5. ʻozdobaʼ, 6. ʻucztaʼ — zapoż. ze strus., stbłr. *rjadъ* (SLA 188, LEW 711, ALEW 855), por. błr. *rad*, *-a*, pl. *radý*. — *Arklių̃ rė̃das* ʻrząd końskiʼ, *galvõs rė̃das* ʻkara śmierciʼ, *sàvo rėdù eĩti* ʻbyć niezawisłym, samodzielnymʼ, *be rėdo, be eilios* SD «nieuszykowany, imcompositus, inconditus». — Drw. *nerė̃dnas* ʻnieporządny; nierządny, wszeteczny, nieobyczajnyʼ, *parė̃dnas* DP ʻporządnyʼ — być może kalka pol. *po-rząd-ny* (w SLA 157 podano niemożliwy do przyjęcia wywód z błr. †porjádnyj), *neparė̃dnas* DP ʻnieporządnyʼ.

rėdýti, prs. *rėdaũ* (war. *rėdžiu*, *rėdiju*, *rėdyju*), prt. *rėdžiaũ* przest., gw. 1. ʻrządzić, kierowaćʼ, przest. ʻrządzić, sprawowaćʼ, DP też ʻroskazować, odprawowaćʼ, 2. ʻubierać, odziewać (dziecko), szykowaćʼ, 3. ʻozdabiać, upiększaćʼ. Zapoż. ze strus., stbłr. *rjaditь* (SLA 188, LEW 711, s.v. *rė̃das*, ALEW 855). — SD: *rėdau* «stroię, ubieram co», *rėdausi* «stroię się», *svodbu rėdau* «goduię, gody sprawuię, nuptias celebro, adorno», *nurėdau* «rozbieram ubior (iako w pałacu, w kościele)», *prirėdyti*: *lapuotos šakos, žolės su stumbais dėl prirėdymo altoriaus bažnyčios* «may, rozgi z liściem zielonym, abo zioła z łodygami» [dla

przyzdobienia ołtarza w kościele]. Refl. *rėdýtis* ʽubierać się, stroić się', przest. ʽsprawować się'. — Drw. *parẽdnios* (zob.). — Neoosn. *rėdy-* w SD: *įrėdytas* «stroyny, graphicus, graphicè exornatus», *išširėdymas unt karionės* «wyprawa woienna, expeditio, exercitus» (syn. *išširinkimas*), *kaktinė rėdykla, raištis brungus kaktos* «naczelnik» [ʽozdoba czoła, ozdoba czoła końskiego, część uprzęży'], *rėdyklės kelių* f.pl. «nakolanki, genualia...», *rėdyklos* f.pl. 1. «aparat; stroy; ubior; wyprawa corki», *rėdyklos brungios* «kleynot; noszenie drogie», *rėdyklos moterų* «naramiennik białogłowski», *rėdyklos žirgo* «halzbant koński, phaleræ», *rėdymasis* «stroienie się», *rėdytojas* «ubieracz».

regė́ti, *regiù* (3 os. *rẽgi*, war. *rẽgia*), *regė́jau* 1. ʽwidzieć; być w stanie widzieć, dojrzeć; być widocznym, widzianym; uważać, obserwować; rozumieć', *nei regė́ti, nei girdė́ti* ʽani widu ani słychu'. SD *regiu* «baczę» (syn. *veizdžiu*, *numanau*, *supruntu*), «widzę», *dažnai regiu* «widam, widywam», *nepriregiu* SD «nie doyrzę», *praregė́ti* 1. ʽprzejrzeć na oczy' (*Neregỹs praregė́jo* ʽNiewidomy przejrzał'), 2. ʽprzewidzieć' (kalka pol. *przewidzieć*). Refl. *regė́tis*: *rẽgisi* ʽwidać, wydaje się, jest widoczne', SD «zdaie mi się», SD[1] *regi-mi-si* «mniemam» (syn. *tariuosi*, *gerbiu*). Skostniała forma 3 os.: *rẽgis* adv. ʽzdaje się'. Odpowiednik łot. *redzêt, redzu, redzẽju* ʽpatrzeć, widzieć; doglądać, pilnować', refl. *redzêtiês* ʽzobaczyć, widzieć; stawać się widocznym', *man rędzas* ʽzdaje mi się'. — Do pie. *(h_2)reg^h- ʽpodnosić się, ukazywać się' (LIV[2] 498), por. śrwn. *regen*, nwn. *sich regen* ʽbudzić się, poruszyć się'. Zob. też LEW 712, ALEW 856. — Drw. *bèregint* (zob.), *neregỹs* ʽniewidomy', *pérregimas* ʽprzezroczysty, przejrzysty', *rẽgimas* SD «widoczny, widomy», dziś ʽpozorny, złudny', *rẽgimai* DP ʽjawnie, oczywiście, widomie', *regyklà* ʽscena, spektakl, widowisko, widok', *regyklė* SD «widok, dziwowisko krotofilne» (⇒ *regyklinis* SD «widokowy, theatralis»), *reginỹs* ʽwidowisko', *rẽginti* ʽkazać patrzeć, (ludziom) oczy na coś otwierać'. — Cps. *aiškiaregỹs, -ẽ* ʽjasnowidz' (por. *áiškus*), *aštraregis* SD «ostrowidz zwierzę» [ʽryś, Felix lynx', SPXVI] (por. *aštrùs*), *toliarẽgis* ʽtylko z daleka dobrze widoczny; dalekowzroczny' (por. *tolì*), *trumparẽgis* ʽkrótkowzroczny' (por. *trum̃pas*), sb. m. ʽkrótkowidz'. — Neoosn. *regė-*: *regė́tas* SD «widany, familiaris oculis meis», *regė́tojas* ʽwidz, świadek; wizjoner', *regėtinai* SD «jawnie; oczywiście, widomie». Neoosn. *regėj-*: *regė́jimas* ʽwidzenie', SD też «widzenie wzrok» (por. *judė́jimas*). — WSE *rēg-*: łot. *rẽguôtiês* a. *rẽgâtiês* ʽ(w ciemności) ukazywać się oczom, stawać przed oczami', 2. ʽgapić się, oglądać się za siebie', 3. ʽpłoszyć się (o zwierzętach)', nomen *rēgi* m.pl. ʽzjawa, widmo, urojenie' (*rēgai). — SO *rag-*: *rãgana* (zob.), *rãginti* (zob.), *ragùs* ʽmający dobre, bystre oczy, dokładnie widzący, przenikliwy'.

règzti, *rezgù* (war. *rezgiù*), *rezgiaũ* 1. ʽsplatać, wiązać (sieć, siatkę, łapcie)', 2. ʽrobić na drutach (pończochy, rękawice)', 3. przen. ʽmówić', *pãsakas rẽgzti* ʽopowiadać', *põterius rẽgzti* ʽodmawiać pacierze', 4. ʽczytać'. Dawne prs. *rezgiù*: *aprezgiu* SD «nawięzuię co; oplatam co» (syn. *appinu*), *įrezgiu* SD[1] «wsadzam» (syn. *įsadinu*, *abkalu*). Lit. *rezg-*, z antycypacyjnym udźwięcznieniem, jest refleksem pie. *resg- ʽwikłać, splatać' (LIV[2] 507), por. wed. *rájjuḥ* f. ʽsznur, lina' (*-jj-* wskazuje, że jest to sb. postvb. od prs. *rajjati ʽsplata' < pie. *resg-e-ti), łac. *restis*, *-is* f. ʽpowróz, lina, sznur' (z *resktis < pie. *Hresg-ti-, de Vaan 2008, 521), ags. *resc*, *risc*, śrdn. *risch* ʽsit, sitowie'. W sprawie grupy *zg* < *sg por. *mezgù*, *mègzti*. — Drw. od *rezg-*: *rezgė́ti* (zob.), *rẽzgė* a. *rezgẽ* ʽkosz spleciony z łyka, z pokrywą (do przenoszenia kartofli, mąki, do suszenia serów); wór siana' (war. *rèzgẽ*), *rẽzginės* (zob.). Por. łot. *režģît, -u, -ĩju* ʽplątać, przewracać, rozgrzebywać', *režģinât* ʽprzesiewać na przetaku, przewiewiać ziarno'. Zob. LEW 713, ALEW 857. — Drw. z *regz-C-*: *rẽgztis, regztỹs*, pl. *rẽgzčiai* 1. ʽzrobiony ze sznurka wór, umocowany na dwu drewnianych łękach, służący do

przenoszenia siana a. słomy’[416], też f. *rẽgztė*, *regzčià* ts. (syn. *rẽzginės*), 2. ʽsiatka na zakupy’ (syn. *regztùkas*), 3. ʽsieć, hamak’, 4. DP ʽkosz’. War. ze zmianą *ks* > *kš* (pisownia fonetyczna): *rẽkštė* ʽkosz, torba; siatka do łowienia raków’, *rẽkštis* ʽregztis’. — N.m. *Rẽzgiai*, *Rezgỹs*, *Parezgỹs*. — WSE *rėzg-V*: *rėzgà* ʽkto papla, mówi bzdury’ (por. *rezgḗti*), *rėzgẽ* (zob. *rẽzgė*), *rẽzgiai* m.pl. ʽsznurkowa siatka do przenoszenia siana a. słomy’. — WSE *rėgz-C*: *rḗgzčiai* m.pl. ʽsznurkowa siatka do przenoszenia siana a. słomy’ (war. zasymilowany: *rḗkščiai*, *rḗkščios*, pisownia fonetyczna). — SZ *rizg-*: *rìgzti* (zob.). — SO *razg-*: *razgýti* (zob., tam też nomina z *razg-*).

reĩkalas ʽsprawa’ (*be reĩkalo* ʽbez potrzeby’) — drw. dewerbalny z suf. *-alas* od *reikḗti* ʽbyć potrzebnym’ (zob. s.v.). Paralele: *smir̃dalas* ⇐ *smirdḗti*; *var̃valas* ⇐ *varvḗti*; *žìbalas* ⇐ *žibḗti*. — Drw. *reikaliausias* stlit. ʽnajpotrzebniejszy’, *reikalìngas* ʽpotrzebny’. Vb. denom. *reikaláuti* ʽwymagać, żądać’, ⇒ *reikalãvimas* ʽżądanie, wymaganie, potrzeba’.

reikḗti, *reĩkia*, *reikḗjo* ʽbyć potrzebnym’, *reĩkia* impers. ʽtrzeba, powinno się, należy, wypada’, SD «potrzeba iest, trzeba», *nereĩkia* ʽnie potrzeba, nie ma potrzeby’. Stlit., gw. *reikiù*, *-iaũ*, *-ti* ʽpotrzebować; musieć’. Vb. denominativum o pdg. zbudowanym wokół formy 3 os. prs. *reĩkia* ʽtrzeba’. Forma praesens powstała drogą opuszczenia łącznika w zwrocie *reikia yra* / *est(i)*, w skład którego wchodził rzecz. *reikia* ʽpotrzeba’. Por. stlit. *o tai kiek anas žinotų sant reikia ant garbos varda sava* PK 240_{25} ʽA to ileby on znał być potrzebno ku chwale imienia swego’. *jai jo reikia būtų* PK 220_{17} ʽgdyby go potrzebował’. Synonimem *reikia* jest sb. *reikà*, por. *reikà yrà* ʽjest potrzeba’. Etymologia nomen nie jest ustalona. Brak związków pozabałtyckich. Por. LEW 714, który rozważa związek *reik-* z czas. *riẽkti* ʽorać po raz pierwszy, kroić’. Podobnie ALEW 859. — Cps. *pérreikėti* ʽprzestać być potrzebnym’, *prireĩkti* ʽbyć potrzebnym, stać się potrzebnym; potrzebować, odczuwać potrzebę’ (*Man prìreikė šitos knygos*). — Nomina: *bereikiamai* DP adv. ʽdostatecznie’, *bereiktinaĩ* DP adv. ʽz umiarem, np. jeść’, *póreikis* ʽpotrzeba’, *reĩkalas* (zob.), *reĩkiamas* ʽpotrzebny, odpowiedni, właściwy’, SD «potrzebny» (*reikiami daiktai* m.pl. SD «potrzeby, rzeczy potrzebne», *nereikiamas daiktas* SD «niepotrzebna rzecz»), *reikingas* BRB ʽpotrzebny’, *reiklùs* ʽ(dużo) wymagający’, *reikmuõ* m. ʽnarzędzie, przybór’, *reĩkmenys* m.pl. ʽprzybory, przyrządy; sztućce; wyposażenie’ (⇒ neoosn. *reikm-*: *reikmẽ* ʽpotrzeba’, por. *retmẽ*, *smulkmẽ*; stlit. *reikmena* i *reikmenia* WP ts.). Cps. *reikiavietė* SD «prywet, wychod; wychod pospolity, latrina» [ʽustęp’], *reĩkvietė* ts. (por. *vietà*). — Od sb. *reikà* utworzono vb. denom. *reikóti* ʽużywać’, *išreikóti* ʽzużyć, spożytkować; roztrwonić (pieniądze, majątek)’.

reikšmẽ, acc.sg. *réikšmę* 3 p.a. ʽznaczenie, sens; waga, doniosłość, wartość’, *žõdžio reikšmẽ* gram. ʽznaczenie wyrazu’ (war. akc. *reĩkšmę* 4 p.a.) — dewerbalne abstractum z suf. *-mė* od neopwk. *reikš-* ⇐ *réikšti* m.in. ʽmieć znaczenie’ (zob. s.v.). Paralele: *drausmẽ* ⇐ *draũs(ti)*, *grėsmẽ* ⇐ *grẽs(ti)*. Por. też *reikmẽ* ⇐ *reĩkti*, *tvermẽ* ⇐ *tvérti*. — Drw. *reikšmìngas* ʽznaczący, ważny’ (⇒ *reikšmingùmas* ʽważność, doniosłość’). Vb. denom. *į-*, *suréikšminti* ʽnadać czemu znaczenie’.

réikšti, *réiškia*, *réiškė* 1. ʽznaczyć, mieć znaczenie, oznaczać co, wyrażać, przedstawiać’, 2. ʽwyrażać słowami (np. uczucia, przekonania), wypowiadać (pogląd, zdanie); okazywać, wyrażać (podziękowanie, współczucie, zaniepokojenie, pretensje, protest)’, 3. ʽwyznawać, wyjawiać, np. grzechy’ (*Kaltes mūsų visokias tau, viešpatie, reiškiam* PK 114_{16} ʽZłości nasze przed tobą wszytkie wyznawamy’), 4. ʽmieć wagę, znaczenie, ważyć’ (*Jam pareiga daugiau reiškia, nekaip žmonių nuomonė* ʽDla niego

[416] Por. *Kitą kartą rẽgztis buvo iš kanapių* ʽDawniej «regztis» robiło się z włókien konopi’. *Prisikimšk rẽgztį, kad visai dienai užtektum* ʽNapchaj sobie cały «regztis», żeby [ci] na cały dzień starczyło’. *Rẽgztis šieno trims arkliams mažai* ʽ«Regztis» siana [to] za mało dla trzech koni’.

obowiązek więcej znaczy niż opinia u ludzi’). Refl. *réikštis* ‛uwidaczniać się’. SD[1] *apreiškiu* «obiawiam; obwieszczam (syn. *apsakau*); rozgłaszam; roznoszę, roznaszam», SD «obiawiam, wyiawiam», *išréikšti* DP ‛wyrazić’, refl. *sapnas išsireiškia* SD «wyiawia się komu sen». Bez dobrej etymologii. Próba powiązania *reišk-* z przymiotnikiem scs. strus. *rěsnŭ* ‛prawdziwy’, słń. *résen* ‛poważny’ w praformie bsł. *raišk-na- (por. BSW 242, LEW 714) napotyka na trudności natury fonetycznej i morfologicznej. Zob. też s.v. *rýkšti*, gdzie wzmianka o próbie powiązania *reikšti* z czas. *rė́žti* ‛rznąć’. — Drw. *apréikšdinti* ‛objawić, wyjawić, ujawnić’, nomina: *reikšmė̃* (zob.), *reikštas* stlit. ‛ważny, poważny; jasny, wyraźny, oczywisty’. — SZ *ryšk-*: *rýkšti* (zob., tam też nomina z *ryšk-*). — SO *raišk-*: *ráiškytis* DP ‛pojawiać się, zjawiać się’. Nomina: *raiškà* ‛wyraz, wyrażenie’, *ráiškus* ‛jasny, wyraźny, wyrazisty’, DP ‛jawny’, *neraiškus* SD «nieokazały, inconspicuus», ⇒ *ráiškiai* adv. ‛jasno, wyraźnie’, DP ‛jawnie’, gw. *raikštus* b.z.a. ‛jasny (jak iskra)’, *raiškybė* SD «pozor, okazałość, species, ostentatio», cps. *savìraiška* ‛wyrażenie samego siebie, ekspresja’ (por. *sãvas*).

rek-: w pewnej grupie wyrazów pwk. *rek-* wywodzi się z *ker-* przez metatezę skrajnych spółgłosek leksemu. Por. następujące oboczności: *rekẽtis* ‛drzewo gałęziaste, rozkraczyste; motowidło; urządzenie do młócenia’, war. *reketỹs* (⇒ pol. gw. *rakieć* ‛przyrząd do zwijania nici’) : *kerétas* ‛który się rozrósł wszerz, rozkrzewił’, *kẽretas* ‛(stworzenie) małe, nie rosnące’; *rekẽžis* ‛drzewo niskie i gałęziaste; słup z obciętymi gałęziami, służący do suszenia garnków; motowidło’ : *kerė́ža* ‛krzew niski i rozgałęziony’. Chodzi tu o derywaty czas. *kerė́ti* ‛rosnąć wszerz, rozgałęziać się’ (zob. s.v.), które w następstwie metatezy uległy pewnemu zróżnicowaniu znaczeniowemu. W kwestii metatezy por. *ger̃bti*, *kèpti*, *žiẽsti*.

rẽkrùtas, *rekrū́tas* ‛rekrut’ — zapoż. z nwn. *Rekrut* (GL 24, 109, Čepienė 128). War. gw. *rakrū́tas*, z dysymilacją: *akrū́tas*, *ãkrūtas* (por. *arõtai* < *rarõtai*, GJL I, § 541).

rė̃kšti: *nurė̃kšti*, *nùreškiu*, *nùrėškiau* ‛zerwać, zrywać (owoce, kwiaty, liście, gałązki)’. SD: *žiedų nureškiu* «kwiat obrywam», *nureškiu*, *raškau* «obrywam owoc», *nureškiu obuolį* «urywam iabłko». Refl. *nusirė̃kšti* ‛zerwać sobie pojedynczy owoc’. — WSE *rėšk-*: *nùrėškiau* (prt.), drw. *nurė́škimas* SD «urywcza, urywka» [‛urywanie, rwanie’], *rėškùs* ‛wysoki, gęsty’ (np. o trawie). — SO *rašk-*: *raškýti* (zob., tam też nomina od *rašk-*). Bez jasnych związków zewnętrznych, por. LEW 716, ALEW 846, 859. — Do pwk. *rešk-* / *rašk-* należało kiedyś *rišk-, mianowicie jako forma SZ typu *RiT* ⇐ *ReT*. Por. z jednej strony drw. *riškẽlė* ‛chusta na szyję’, z drugiej strony prs. infig. *ri-ñ-ška ‛rwie się’, prt. *rìško, inf. *rìkšti[417]. Z chwilą, gdy praesens zostało odnowione w postaci *rinšk- -sta, to rozwój fonetyczny doprowadził przez fazy *rinkš-sta > *rinkš-šta > *riñkšta do historycznego refleksu *rį́kšta*, *rýkšta* ‛rwie się, strzępi się, obrywa się, rozłazi się (o tkaninie, odzieży, miotle)’[418]. Akut wtórny, uwarunkowany sufigowaniem *-sta-* w formie praesens (por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). Z kolei resegmentacja formy prs. jako *rýkš-ta* wytworzyła neopierwiastek, który stał się podstawą dla nowych form inf. *rýkšti* (zam. *rìkšti) i prt. *rýško* (zam. *rìško). Inne neopierwiastki z wtórną samogłoską *y*: *trýkšti*, *klỹpti*, *krỹpti*, *nỹkti*. — Tutaj mógłby ewentualnie należeć wyraz *rýkštė* ‛gałązka bez liści, rózga, witka’, analiza: *rykš-tė* (zob. s.v.). — Nowy SO *raišk-* ⇐ *rišk-*: *raiškyti iter. ‛obrywać’, o czym świadczy drw. *raiškymas* SD «obrywanie, vulsura» (dotąd emendowane na *raškymas*, chyba niesłusznie). Paralele: *brais-* ⇐ *brid-* (s.v. *brìsti*), *raiž-* ⇐ *riž-* (s.v. *rė́žti*). — Ukazujący się w dajnach war. *reiškyti* b.z.a. ‛zrywać owoce’, pokazuje zmianę *ai* w *ei* (podobnie w *geinióti*, *skreidìnti*).

[417] Paralele: 1. *drį̃ska* < *dri-n-ska ‛rwie się’, prt. *driskaũ*, inf. *drìksti*, sb. *ìšdriskos* f. pl. ‛łachy, szmaty’, 2. *mỹzga* < *mi-n-zga ‛splata się, plącze się’, *mìzgo*, *mìgzti*, 3. *rỹzga* < *ri-n-zga ‛plącze się, wikła się’, *rìzgo*, *rìgzti*.

[418] Por. *mỹšta* ‛miesza się’ z *mį̇šta < *minš-sta (⇐ *mi-n-ša, zob. *mìšti*); *(at)ū̃šta* ‛stygnie’ z *ųšta < *unš-sta (⇐ *u-n-ša, zob. *áušti*).

rèkti, tylko w cps. *surèkti*, *surenkù*, *surekaũ* 1. ʻwykrzyknąć, zacząć krzyczeć', 2. ʻwydać głos (o prosięciu)', 3. ʻzawołać, wezwać kogoś' (*Surek tėtę valgyti*). Drw. *rẽkinti* iter. ʻpokrzykiwać', *rekdýti* caus. ʻdoprowadzić do wybuchu krzyku a. płaczu'. Lit. *rek-* ma odpowiedniki z jednej strony w słow. *rek-* (scs. *rekǫ*, *rešti* ʻεἰπεῖν', strus. *reči*, pol. *rzec*), z drugiej strony w śrwalij. *reg-* ʻkląć, przeklinać', sti. *racayati* ʻszykuje, tworzy', goc. *ragin* n. ʻpostanowienie', toch. A *rake*, B *reki* ʻsłowo'. Pie. *rek- / *r̥k- lub *rekH- / *r̥kH- ʻporządkować; kazać' (LIV² 506). Por. IEW 863, BSW 243 (pbsł. *rekō), LEW 716n. — WSE *rėk-*: *rẽkti* (zob.). — SZ *rik-* ⇐ *rek-*: *rìkti* I (zob., tam też o WSZ *ryk-*). — SO *rak- jest poświadczony w nomen słowiańskim, por. scs. *rokŭ* ʻgranica', *narokŭ* ʻumówiony termin; głos, decyzja podjęta przy głosowaniu', *obrokŭ* ʻżołd', *prirokŭ* ʻprzezwisko, cognomen', *sŭrokŭ* ʻzarządzenie', ros. *porók* ʻprzywara, wada', pol. *rok* ʻczas roczny, annus', przest. *narok* ʻprzykazanie boskie; oszczerstwo' (*narokiem* adv. ʻpozornie, na pozór'). N.B. LIV² 506, przyp. 2 wymienił lit. *rãkas* ʻTermin, Grenze' jako genetyczny odpowiednik słow. *rokŭ* ʻTermin'. Nie jest to słuszne, ponieważ wyraz litewski jest slawizmem (zob. s.v.).

rẽkti, *rėkiù*, *rėkiaũ* 1. ʻkrzyczeć, wrzeszczeć' (*rẽkti visà gérkle* ʻkrzyczeć na całe gardło')', 2. ʻkrzyczeć na kogo, ganić, łajać kogo', 3. ʻgłośno płakać, szlochać; jęczeć, skarżyć się:, 4. ʻo bydle: ryczeć; o ptakach: wydawać głos'. SD *rėkiu* «mruczę» (syn. *urščiu*), «ryczę» (syn. *bliauju*), «wrzeszczę» (syn. *šaukiu*). Odpowiednik łot. *rèkt*, *rēcu*, *rēcu* ʻryczeć (o niedźwiedziu, lwie), głośno krzyczeć, wyć; głośno płakać, szlochać'. Formacja na st. wzdłużonym do *rek-* / *rik-* (pie. *rek- / *r̥k-), zob. *rèkti*, *rìkti* I. Być może jest to pdg. quasiprymarny, który ukształtował się wokół prs. iteratywnego na WSE: *rėkiu, inf. *rėkyti. Por. typ *mė́tyti* ⇐ *metù* obok scs. *-mětati* ⇐ *metǫ*. Suponowana osnowa iteratywna *rėk-y- ma paralelę w słow. *rěk-a-*, por. scs. *prěrěkati* ʻsprzeciwiać się', *prirěkati* ʻdopowiadać', stczes. *riekati*, czes. *říkati* ʻmówić, powiadać', pol. *narzekać* ʻutyskiwać, żalić się', ros. *nerekátь* ʻnazywać, nadawać imię; obwiniać, czynić zarzuty'; scs. *narěkovati*, *-rěkujǫ* ʻobwieszczać, oznajmiać'. Nieco inaczej LEW 716n., REW II, 508n., ALEW 859. — Drw. *surẽkti*, *-rėkstù*, *-rėkau* inchoat. ʻkrzyknąć', *užrẽkti* ts. Iter. *rė́kauti* ʻwrzeszczeć' (SD *rėkauju unt ko* «fukam». Z innymi suf.: *rė́kaloti*, *rė́kinti*, *rė́kčioti* ʻpopłakiwać, kwilić (o niemowlęciu)'. Caus. *rė́kdinti* a. *rė́kdyti* ʻdoprowadzać kogoś do krzyku, do płaczu'. Momentiva: *rė́ktelėti* ʻkrzyknąć', *rė́kterti* ts. Nomina: *rė́kla* c. ʻkrzykacz, płaksa', *rėklẽ* a. *rẽklė* ʻkrtań', pejor. ʻgardło', *rẽksmas* ʻkrzyk' (⇒ neoosn. *rėks-*: *rėksimas* DP ʻwrzask'[419]), *rėksnỹs* ʻkrzykacz', *rėkū̃nas* ʻkrzykacz', *rėkùs* ʻkrzykliwy; płaczliwy, mazgaj'. — Nawiązanie w psł. *rěk-: scs. *rěčĭ* ʻmowa, słowo' (por. scs. *žalĭ* : lit. *gėlà*), *siręčĭ* adv. ʻto znaczy', *narěčije* ʻrozstrzygnięcie, postanowienie, wyrok'. Aor. scs. *rěxŭ* z *rēk-s-om sugeruje, że lit. paradygmat ze WSE *rėk-* może mieć swe źródło w praeteritum pochodzenia aorystycznego. — Za refleks wzdłużonego SO *rōk- uchodzi czasownik scs. *račǫ*, *račiti* ʻmieć chęć, chcieć', czes. *ráčit* ʻżyczyć sobie, chcieć', stpol. *raczyć* ts., dziś ʻczęstować, ugaszczać', ironicznie ʻuczynić coś z łaski' (*Może raczysz wstać*). Por. LIV² 506, Boryś 2005, 508.

rémbėti, *rémbėja*, *rémbėjo* 1. ʻtwardnieć — o korze dębu, o skórze rąk, palców', 2. ʻzabliźniać się — o ranie', 3. ʻstawać się nieruchawym, gnuśnieć, kostnieć', 4. gw. ʻzatrzymywać się we wzroście — o dziecku'. Odpowiednik łot. *aprembêt* ʻopóźniać się w rozwoju; pokrywać się strupem'. — SO *ramb-*: *rambùs* (zob.). — Podwójny SZ *rimb-* / *rumb-* (por. Būga, RR II, 261). SZ *rimb-*: *rim̃bas* 1. ʻspleciony w pewien sposób bat na krótkim biczysku, szpicruta', 2. ʻuderzenie takim batem', 3. ʻpręga od uderzenia batem', 4. przen. ʻleń' (syn. *rìmba*), ⇒ vb. denom. *rìmbyti*, *-iju*, *-ijau* ʻbić, uderzać', *rimbsóti* ʻwidnieć — o prędze, szramie od uderzenia szpicrutą'. SZ *rumb-*: *rumbà* a. *rum̃bas* ʻblizna, szrama; wcięcie, nacięcie, karb', przen. ʻzaobrębienie brzegu tkaniny; szew'. — Do pie. *remb- /

---

[419] Por. *rėksimu ir pyškėjimu, verksmu ir lamentais* SD 527_9 ʻwrzaskiem i trzaskiem, płaczem i lamentami'.

*rm̥b- (IEW 864n., BSW 236). Por. z jednej strony SO psł. *rǫbiti, sch. *rúbiti* ʽrąbać, wycinać', ros. *rubítь* ʽrąbać, siekać, ścinać; stawiać z bierwion', stpol. *rębić* ʽwycinać las, rąbać drzewo na kawałki' (frq. *rǫbati, por. ros. *rubátь*, pol. *rąbać*), z drugiej strony SZ śrdn. *rump* ʽtułów', nwn. *Rumpf* ts. (znacz. etym. ʽucięty kloc drzewa'?).

remẽsnykas stlit., gw. ʽrzemieślnik', m.in. SD «rzemieślnik, rzemięśnik» — zapoż. ze stbłr. *remésnikъ* (SLA 189, LEW 717), por. błr. *ramésnik, -a* (ESBM 11, 91). War. *remẽsninkas*. War. akc. *remesnỹkas*, *remesniñkas* został dostosowany do odpowiednika błr. gw. *ramjasník*. — Drw. wsteczny: *remẽsas* ʽrzemieślnik, zwł. cieśla', m.in. BRB (por. *tróptinykas* ⇒ *tróptinis*). Tu też łot. *remesis* ʽcieśla', pl. *remeši* ʽrzemieślnicy'. Inaczej Būga, RR II, 304, 532: analiza *rem-ẽsas*; rzekomy drw. od *remiù, rem̃ti* ʽpodpierać', *tróbą rem̃ti* ʽbudować dom'.

remẽstas stlit. ʽrzemiosło' (m.in. BRB, SD «rzemiosło, opificium, artificium, ars mechanica») — przekształcenie formy *remestva* f. BRB, zapożyczonej ze stbłr. *remestvo* ʽrzemiosło', por. błr. *ramjastvó, -á*, pl. *ramëstvy, -aŭ*. Zob. SLA 189, LEW 717, ESBM 11, 94[420], ALEW 859n. Drw. *remestnykas* WP ʽrzemieślnik', *remẽstininkas* ts. (zakończenia analogiczne do *remẽsnykas, remẽsninkas*, zob. wyżej). — War. sonoryzowany: *remesdva* BRB (zob. wyżej). Būga, RR II, 533 niesłusznie dopatrywał się tutaj derywatu na *-va* od *remẽzdas, rzekomego wariantu do *remẽstas*. — Obok tego jest stlit., gw. *remẽslas* ʽrzemiosło' — zapoż. ze stbłr. *remjaslo* (SLA 188n.), por. błr. gw. *ramjasló*. N.B. Wyrazy *remẽstas* i *remẽslas* zostały z czasem wyparte przez pożyczkę niemiecką *ãmatas* (zob.).

rem̃ti, *remiù* (war. *remù*), *rėmiaũ* 1. ʽpodeprzeć podporą, np. płot' (*prie síenos rem̃ti* ʽprzypierać kogo do muru'), 2. ʽstawiać, budować, np. most, chatę', 3. ʽwywrócić coś zaparłszy się plecami', 4. ʽo obszarze: ciągnąć się, sięgać do pewnej granicy; spotykać się, stykać się (o polach)', 5. ʽwywierać wrażenie przenikliwego bólu, kłuć' (*Ak, sopuliai krūtinę remia, nuo skausmo plyšta net širdis*), 6. ʽwspierać kogo, dawać oparcie, pomagać komu', 7. ʽpopierać co, aprobować', 8. ʽuzasadniać, podawać motywy, dowody', 9. ʽzmuszać do czego', 10. ʽzaczynać' (*Rem̃sime dainuoti*). Bezosobowo używana forma 3 os. prs. *nèremia* ʽo nogach: nie utrzymują (ciała w pozycji pionowej)': *Žmogus taip nusilpnėjo, kad kojos nèremia*. Cps. *atrem̃ti* ʽpodeprzeć coś chylącego się', *ataremiu* SD[1] «odpieram» (syn. *atrumstau*), *įrem̃ti* ʽnapierać, naciskać', *šaknis įremiu* SD «korzenię się» (syn. *įleidžiu, šakninuosi*), *išrem̃ti* ʽwyprzeć, wypchnąć (drzwi z odrzwi), wysadzić', *parem̃ti* ʽpodeprzeć, podpierać', *surem̃ti* ʽpodeprzeć (płot), ścisnąć z obu stron; naprędce postawić, zbudować; wesprzeć, pomóc komu; chwycić (o bólu), zwalić z nóg (o chorobie)', *užremti* ʽzaprzeć (drzwi), zamknąć (na zasuwę); zmusić (do uczenia się)'. Refl. *rem̃tis* ʽpodpierać się (kijem, laską, kulą), opierać się, np. o stół' (*Remkis stalo, šliekis sienos*), ʽsprzeciwiać się, walczyć; przeciwstawiać się' (*Jis rẽmias prieš, nepasiduoda*), *įsirem̃ti* ʽwziąć się pod boki' (syn. *įsisprę́sti*), *susirem̃ti* ʽzetknąć się, zewrzeć się (w zapasach, w bójce), zderzyć się; pokłócić się; sklecić sobie (chatkę)', *užsirem̃ti* ʽoprzeć się łokciami'. — Drw. *remė́ga* c. ʽktoś wymagający wsparcia, podparcia' (np. o niemowlęciu: *Kūdikis vienmetis yra dar remė́ga*, t.y. *neštyvas*). — Lit.-łot. *rem-* należy do pie. *$h_1$rem- ʽuspokajać się' (LIV[2] 252n.), por. wed. *rámate* ʽuspokaja się', *rāmáyati* caus. ʽuspokaja, koi', gr. ἠρέμα adv. ʽłagodnie, delikatnie, ostrożnie, powoli, nieco', goc. *rimis* n. ʽspokój, quiet, tranquility' (*$h_1$rem-es-). W tym

[420] Zestawiany z lit. *remẽstas* wyraz stpr. *romestue* EV ʽtopór o szerokim ostrzu, Barte' pozostaje niejasny pod względem filologicznym. PKEŽ 4, 31 przyjął *ad hoc* wywód fonetyczny *o* < *a* < *e* i odtworzył wyraz *remest(u)vē. Miałby to być drw. z suf. *-tuvē* od sb. *remesa-. Nie można jednak przemilczać, że rzadki wyraz gw. *remẽsas* ʽrzemieślnik', stanowiący oparcie dla analizy Mažiulisa, nie jest formacją odziedziczoną, lecz zapożyczeniem, i to przekształconym w derywacji wstecznej (zob. wyżej). — Ostatnio również Boryś 2005, 532 twierdzi (zapewne za REW II, 511), że lit. wyraz *remẽsas* upoważnia do analizy psł. *remeslo ʽrzemiosło' jako *remes- + -lo albo *remes- + -slo.

świetle war. setowy gw. *rémti* (*remiù*, *rémiau*) wygląda na wtórny. Zob. LEW 718, ALEW 669. — Łot. *rèmdêt* ʻuspokoić, ukoić, złagodzić (ból)ʼ, *aprèmdêt* ʻostudzićʼ (iter. *rèmdinât*) z jednej strony oraz lit. *rámdyti* ʻuspokajać, uśmierzaćʼ (zob. s.v.) z drugiej strony mogą się opierać na praesens z suf. *-d-*, pb. *rem-da ʻuspokaja sięʼ (por. łot. *dzèmdêt* s.v. *gim̃ti*). — WSE *rėm-*: *rėmiaũ* (prt.), drw. *są́rėmiai* (zob.), *susirẽmėliai* m.pl. ʻbijący się ze sobą, mocujący sięʼ, *susirėmìmas*: *krùvinas susirėmìmas* ʻkrwawe starcieʼ. — Podwójny refleks SZ *rim-* / *rum-*. 1. SZ *rim-*: *rìmti* (zob.), *rìmdyti* ʻpodpierać co czymʼ, 2. SZ *rum-*: *rùmtas* gw. ʻpoważnyʼ, *rumtaĩ* ʻpoważnieʼ; też w pozycji przed samogłoską: *rumùs* ʻ(o koniu) spokojny, powolny, leniwy; ciężkiʼ, *rumiaĩ* adv. ʻspokojnieʼ. Por. Būga, RR II, 261, z paralelami na dwoistość *im* / *um*). — WSZ *rym-*: *rýmoti* a. *rymóti* (zob. *rìmti*). — SO *ram-*: *rámdyti* (zob.), *ramstýti* (zob.). Nomina: *atramà* ʻpodpora, poręczʼ, SD[1] *ažurumtis* «zapora, basis sustentæculum, fulcrum», *nenúorama* c. ʻczłowiek niespokojny, ciągle będący w ruchu, wiercipiętaʼ (por. syn. na SZ *nenúorima*), SD *parumtis* «podpora, adminiculum...», *rameñtas* a. *ramañtas* ʻkula, szczudłoʼ (suf. jak w *lamañtas*), *ram̃tis* ʻlaska do opierania się przy chodzeniuʼ, SD *rumtis* «kostur, kosturek, koścień; laska do podpierania się», *rumtis kaulinis* SD[1] «kościan» [ʻlaska, kij, kosturʼ, SPXVI], *ramùs* (zob.). — WSO *rom-* < *rām-: *romùs* (zob.).

rémuo, *-ens*, acc.sg. *rémenį* 1 p.a. ʻzgagaʼ, war. *rėmuõ*, *-eñs* 3 p.a. Odpowiednik łot. *rēmens*, *rēmins* ʻzgagaʼ. Dewerbalne abstractum z suf. *-muo* / *-men-* od zaginionego pwk. *rė- ʻpiec, palićʼ. Znacz. etym. n. act. ʻpieczenie, palenie (w przełyku)ʼ. Paralele: *sėmuõ* ⇐ *sė́ti*; *ė́dmenys* (drw. od *ėdmuo, *ėdmens) ⇐ *ė́sti*. Brak nawiązań ie. Transponat ie. *(H)reh$_1$- (pwk. paralelny do *h$_1$reh$_1$-, por. *ìrti*). — Niejasny jest wokalizm *ie* w war. gw. *riemuõ* ʻzgagaʼ. — Neoosn. *rėm-*: *rė́ma* a. *rė́mas* ʻzgagaʼ (por. *tẽšmas* ⇐ *tešmen-*, *pjūmė* ⇐ *pjūmen-*).

rémžti, *rémžiu*, *rémžiau* 1. ʻrąbać, żąć (żyto), kosić (siano)ʼ, 2. ʻbić, uderzaćʼ (*Rémžia nagais krūtinę*), 3. ʻłupać, obierać z łupinʼ, 4. ʻdrapać, skrobaćʼ, 5. ʻwygrzebywać, wykopywać (kartofle)ʼ, *užrémžti* ʻwymierzyć cios, uderzyćʼ, refl. *susirémžti* ʻpokłócić sięʼ. Morfem *rémž-* jest zapewne neopierwiastkiem. Mógł on powstać drogą dysymilacji *nC* > *mC* z *rē-n-ž-[421], tj. z tematu infigowanego od pwk. *rėž-* ʻrznąć, kroićʼ < pie. *u̯reh$_1$ǵ-, por. gr. ῥήγνυμι ʻłamać, rozbijać, druzgotać, szarpaćʼ (zob. *rė́žti*). Nieprawdopodobne zbliżenie z *rem̃ti* figuruje w LEW 718 (s.v. *rémžtis*). — Brak alternantów †ramž-, †rimž-. Jest za to forma SZ *rùmž-*, por. *rùmžti*, *rùmžiu*, *rùmžiau* ʻskrobać, obierać (kartofle); mocno skrobać; zbierać z pola, wykopywać (kartofle), kopać (doły, groby), rwać (trawę), drapać (skórę); zdzierać ubranieʼ, refl. *rùmžtis* ʻmocować się; kłócić sięʼ. Vitkauskas, ALL LX, 2009, 133 dopuszczał ewentualność, że *rumž-* jest gwarowym refleksem *ramž-* (st. *o* do *remž-*).

°**rendėti** (czasownik znany tylko z BRB): *nurendėti* a. *užrendėti* ʻo słońcu: zajść, zachodzićʼ, por. *tę jis apsinakvojo, nesa saulė buvo nurendėjusi* ʻtam przenocował, ponieważ zaszło słońceʼ. Dotąd nie miało dobrej etymologii, zob. LEW 718n. (porównania z cs. *izroniti* lub goc. *urinnan*), ALEW 860. Wydaje się, że należy leksem *rend-* zidentyfikować z tematem słabo poświadczonego prs. infigowanego *rendù* ʻtoczę — o kamieniuʼ (do *redaũ*, *rèsti*, zob. s.v.). Inna ewentualność to założenie *°rentėti, co derywowano od prs. infig. *rentù* (rzadkie) do *ritaũ*, *rìsti* m.in. intr. ʻtoczyć się, przesuwać się ruchem obrotowym (o kamieniu, kłębku, monecie)ʼ. Co do sonoryzacji *nt* >*nd* por. *rándas* < *rántas*; *taránda* < *taranta; *kandãpyti* < *kantãpyti*. Ruch słońca na nieboskłonie opisują pokrewne czasowniki *ridéntis*, *rìdinti* i *riedė́ti*, por. *Saulė ridenosi vis aukščiau* ʻSłońce toczyło się coraz wyżejʼ. *Saulė teka ridinà*

---

421 Paralele: 1. *kumštas* SD[1] «kunszt, lusus, facetiæ, iocus» < *kunštas* (zapoż. z pol. *kunszt*), 2. *siùmdyti* ʻszczuć, podszczuwaćʼ obok *siùndyti* ʻszczuć, judzić, podżegaćʼ, to z *siunt-dyti (do *siunčiù*, *sių̃sti* ʻsłać, posyłaćʼ). Gdyby do dysymilacji *nž > *mž* nie doszło, to mielibyśmy do czynienia z brzmieniem †rę́žti, por. *rę́žtis* < *renž-, *grę̃žti* < *grenž-.

ʽSłońce przetacza swój krąg’. *Saulė riedėjo pavakarėn* ʽSłońce staczało się ku zachodowi’.

reñgti, *rengiù*, *rengiaũ* ʽszykować, przygotowywać, organizować; knuć; ubierać (dziecko)’, *išreñgti* ʽrozebrać; wyprawić w drogę’. Refl. *reñgtis*, *-iúosi*, *-iaũsi* ʽszykować się, przygotowywać się; ubierać się’, *įsireñgti* ʽurządzić się, sobie’, *nusireñgti* ʽrozdziać się, rozebrać się’, *pasireñgti* ʽprzygotować się’. Należy do pwk. pie. *u̯reng^{h}- ʽwić, skręcać’ (LIV^{2} 700: tylko bałt. i germ.), por. stang. *wringan* ʽmocno skręcać, wyżymać’, nwn. *wringen* ʽwyżymać’, stwn. *ringan* ʽstarać się, usiłować, walczyć’. Zmiana *u̯r- > *r-* też w *ré̃žti*, *riñkti*, *rìšti*. Zob. LEW 719. Przynależność stpr. *rānctwei* ʽkraść’, *ranguns assei* ʽukradłeś, gestohlen hast’ nie jest pewna, zob. Lav 303n. — Podwójny refleks SZ *ring-* / *rung-*: 1. SZ *ring-*: *rìnga* c. ʽkto siedzi skurczony, zwinięty w kłębek’, *ringė̃* ʽskręt, zakręt’, *rìngė* ʽlinia falista, zygzak; pręga, szrama, blizna’. N.rz. *Ringà*, *Rìngė* 11x, *Ringỹs* 7x, *Ringuvà*, *Riñgupis* 4x. N.m. *Ùžringis*, *Ùžringuvis*. Vb. denom. *ringúoti* ʽwić się (o rzeczce), zwijać, skręcać (powróz); śpiewać z modulacją’. 2. SZ *rung-*: *rùngti* (zob.). Paralele: *dir-* / *dur-* przy prs. *derù*; *gir-* / *gur-* przy prs. *geriù*; *kirp-* / *kurp-* przy prs. *kerpù*. — SO *rang-*: *rangýti* (zob., tam też nomina na SO).

rėpà, *rė́pa* gw. ʽżelazna obręcz na drewnianym kole wozu’ — zapoż. z prus.-niem. *rēp(e)*. Por. łot. *rēpe* ʽżelazna obręcz koła’ ⇐ śrdn. *rēp(e)*, *repe* (Jordan 84). — War. z dyftongami *ie*, *ei*: *riepà*, *ríepa*, *riẽpas* i *reĩpas*, *reĩfas* — zapoż. z nwn. *Reif*, *Reifen* (por. GL 110, LEW 729).

rė́pla c. ʽpełzający na czworakach, pełzający raczkiem, tj. opierając się jednocześnie na rękach i nogach’ — nomen agentis na *-lā-* od *rė́pti* ʽchwytać’, *aprė́pti* ʽotoczyć ramionami, ochwycić’. Formant jak w (pejoratywnych) nazwach osób *krýpla* ʽkto chodzi jak kaczka’ ⇐ *krỹpti*; *rė́kla* ʽkrzykacz, płaksa’ ⇐ *rė̃kti*, por. GJL II, § 169. — Drw. *rėplà* adv. ʽna czworakach, raczkiem’ (*Vaikas po aslą rėplà rėplinėja*), *rėplomìs* a. *rėplõm(s)*, *rėplum̃s* ts. Z tymi formami alternują adv. *roplà*, *roplomìs* s.v. *rópti*. — Vb. denom. *rėplénti* ʽposuwać się powoli, pełznąć, czołgać się’, *rẽplinti* ʽpełznąć, pełznąć raczkiem’, iter. *rėplinė́ti*, *rėplióti* ʽchodzić na czworakach’.

rẽplės, *-ių* f.pl. 1. ʽszczypce kowalskie, kleszcze’, 2. ʽobcęgi do gwoździ’, 3. ʽszczypce raka’, 4. ʽtylne nogi pszczoły miodnej, w których znajdują się zagłębienia (koszyczki) do składania pyłku kwiatowego’, 5. ʽwidły do słomy’, 6. ʽwidły do wyciągania garnków z pieca’. Nomen instrumenti z suf. *-lė-* od czas. *repti (pie. *h$_1$rep-, por. gr. ἐρέπτομαι ʽskubać, żywić się’). Ten ostatni został z czasem wyparty przez formację pochodną ze WSE *rėp-*, zob. *rė́pti*. Podobnymi nazwami narzędzi są *dùmplės*, *stemplė̃*, *templė̃*. — Z uwagi na brak apofonii *e ⇒ *a przy dewerbalnej derywacji za pomocą sufiksów *-lė* i *-lys* trzeba uznać formę gw. *rãplės* za zmienioną z *rẽplės* i odpowiednio zinterpretować również jej odpowiednik stpr. *raples* EV ʽszczypce, Czange [Zange]’ (por. PKEŽ 4, 14, ALEW 861). — Drw. *replẽlės* f.pl. ʽprzyrząd do łupania orzechów’, SD *replelės* «kleszczki», «kleszczki do orzechow» (syn. *gnyblės*), «owcug» [ʽprzyrząd do wdziewania butów na nogi’, SPXVI].

rė́pti, *rė́piu*, *rė́piau* ʽchwytać, garnąć do siebie, ogarniać; gromadzić (majątek)’. Jest war. nieakutowany: *rẽpti*, *-iù*, *-iaũ*. Cps. *aprė́pti* ʽotoczyć ramionami, ochwycić, ogarnąć, objąć, pojąć (umysłem, wzrokiem); otoczyć ze wszystkich stron; zdołać zrobić, wykonać’, *išrė́pti* ʽroztrwonić, przepuścić’ (*Ką tėvas surėpė, tą sūnus ìšrėpė*), *prarė́pti* ts., *surė́pti* ʽzgromadzić (majątek)’. Pwk. *rėp-* przedstawia wzdłużenie SE *rep- < pie. *h$_1$rep- (zob. *rẽplės*). Odpowiedniki ie.: gr. ἐρέπτομαι ʽskubać, żywić się czym (o zwierzętach i ludziach)’, alb. *rjep* ʽzdziera, wyciąga’, SZ łac. *rapiō*, *-ere* ʽporwać, szybko chwycić, wyrwać, wydrzeć; odciąć, zdobyć, zabrać, uprowadzić; pospieszyć gdzie, udać się dokądś’ (*rap-i- ⇐ SE *rep-). Zob. LIV^{2} 507, IEW 865, de Vaan 2008, 514. W szczegółach inaczej LEW 721, ALEW 861. —

WSE *répiu* nasuwa myśl o prs. iteratywnym *rėpiu przy inf. *rėpyti, czyli o formacji równoległej do psł. *rěpjǫ, *rěpiti (zob. niżej). WSE w *mė́tyti* ⇐ *met-* (słow. *mětiti*), *slẽgyti* ⇐ *sleg-*. W takim razie pdg. *rė́pti*, gw. *rẽpti* można ująć jako quasiprymarny (w odróżnieniu od Friska, GEW I, 552n., który uznał lit. *aprė́piu* za odpowiednik gr. ἐρέπτομαι). — Drw. *rėpsóti* ʽbyć, siedzieć, leżeć bez zajęcia; sterczeć, zawadzać' (*Akmuo rẽpso vidury kelio* ʽKamień sterczy pośrodku drogi'. *Ko rėpsai kaip senas kelmas?* ʽCzemu tak sterczysz jak stary pień?'). Nomina: *aprėpnaĩ* DP ʽhojnie', *aprėpnas* DP ʽzupełny', *aprėpnùs* ʽpracowity, żwawy, obrotny', *berė́pa* c. ʽnienasyceniec', *neaprė́piamas* ʽnieogarniony, niezmierny, nieprzejrzany', *nerė́pa* 1. ʽbrak apetytu', 2. c. ʽżarłok, nienasyceniec, chciwiec', 3. ʽsobek, egoista', 4. ʽniezguła, niedołęga', *noprėptinai* SD «nieokreśnie, indefinitè, infinitè» < *ne-aprėp-tinai (syn. *nopeilytinai*, por. *nop-*), *rė́pla* (zob.). — SE *rep-*: *rẽplės* (zob.). — St. wzdłużenia *rēp- znajduje nawiązanie w czasowniku psł. *rěpiti, *rěpjǫ, por. czes. przest. *řepiti* ʽsprawiać, aby coś więzło, wtykać, wpychać', pol. przest. *wrzepić, -ię* ʽwbić, wsadzić, wetknąć' oraz reflexivum: słń. *vrépiti se* ʽprzyłączyć się, przygotować się, zabrać się (do czego)', czes. *řepiti se* ʽprzylepiać się, przyczepiać się', słc. gw. *repiťsa* ts., pol. *wrzepić się* ʽwcisnąć się, wniknąć'. Nomen scs. *rěpii* m.pl. ʽosty', *rěpije* n. ʽrzep, kwiat ostu okryty czepliwymi łuskami', bg. *répej*, ros. *repéj, -pjá* ʽłopian', stpol. *rzep* ʽłopian większy, Arctium lappa', pol. *rzep, -u* ʽkwiatostan łopianu lub ostu z haczykami czepnymi'. Zob. Boryś 2005, 533, s.v. *rzep,* 711, s.v. *wrzepić*. — Śladem apofonii *ē* ⇒ *ō* jest czas. gw. *ruõpti* (zob.). Innowacyjną apofonię *ē* ⇒ *ā* zaświadcza czas. gw. *rópti* (zob.).

rèsti, *rendù*, *redaũ* gw. ʽtoczyć, wytaczać, np. kamień'. LKŽ XI, 477 notuje tylko użycie z prvb. *iš-*: *Vagis išrenda akmenį iš pamato ir įlenda* JUŠK ʽZłodziej wydobywa (dosł. ʽwytacza') kamień z fundamentu i włazi (do domu)'. Leksem *red-* jest formą nowego st. pełnego, jaki dotworzono do neopwk. *rid-*, a nastąpiło to drogą odwrócenia stosunku apofonicznego *(T)ReT* ⇒ *(T)RiT*. Wypadki takie są stosunkowo rzadkie, por. *lip-* ⇒ *lep-*; *miž-* ⇒ *mež-*; *švit-* ⇒ *švet-*. Neopwk. *rid-* został wyabstrahowany z *rìdinti* ʽtoczyć' < *rit-dinti (zob. s.v.). — Z kolei z prs. *rendù* pochodzi neoosn. *rend-* sekundarnego czasownika na *-ėti*: °*rendėti* (zob.).

rę̃sti, *renčiù* (war. *rentù*), *renčiaũ* 1. ʽciosać, rąbać drewno, robić wręby, nacięcia', 2. ʽłączyć belki ze sobą, stawiać ściany z bierwion, (studnię) budować, cembrować' (*Iš rąstų renčia rentinį* ʽz bierwion budują zrąb studni'), *apirinčiu* SD[1] «obrąbam, præmunio» (syn. *apikertu*), *surę̃sti* ʽpostawić zrąb (ścian)'. Nomen: *rentinỹs* ʽzrąb studni, drewniana jej oprawa, cembrowina', SD <rintinis> «zrąb, cæsio arborum». Odpowiednik łot. *riest, -šu, -tu* ʽłączyć, zszywać, przyszywać', *apriest* ʽobciąć', *nùoriest* ʽuciąć, odciąć'. Etymologia nieustalona. Mimo różnicy spółgłoski *-t-* zestawiano ze sti. *rándhra-* ʽotwór, szczelina, wgłębienie', stang. *rendan* ʽrozerwać, uciąć', stwn. *rinta* ʽkora, skorupa', zob. LEW 722n., ALEW 861 odnotowuje brak nawiązań zewnętrznych. — SO *rant-*: *rantýti* (zob., tam też nomina z *rant-*). — Podwójny refleks SZ *rint- / runt-*: 1. SZ *rint-*: *riñtis* ʽnacięcie, karb; pierścień na rogu krowim; słój w drzewie; fałda, zmarszczka; plasterek (kiełbasy); oznaczony czas, pora (jedzenia)', *riñtė* ʽtarka do prania; gwint (śruby)', 2. SZ *runt-*: *rùntinti* 1. ʽkopać, wykopywać (kartofle)', 2. ʽrwać, rozrywać, rozszarpywać (o wilku)', *nurùntinti* ʽoskubać; zbić kogo'.

rėtà 4 p.a. przest., gw. 1. ʽzakrzywiony pień brzozy' (war. *rẽtas*), 2. SD «flader, crispans lignum, tuber, vitium arboris» [ʽsłój, słoje drzewa'] (syn. *rievė medžio*). Niejasne. Pominięte w ALEW.

rẽtas, *-à* 1. 'rzadki, niegęsty', 2. 'rzadki, nieczęsty, rzadko spotykany', 3. 'mało kto'[422], 4. 'powolny (w robocie, w mowie), ociężały'. Odpowiednik łot. *ręts* 'niegęsty — o życie'[423]. Etymologia niezdecydowana, zob. BSW 12 (s.v. *arei̯ō), LEW 723n. Nową hipotezę wysuwa ALEW 862: praforma *Hr-eto-, drw. od pie. *Her-, por. wed. *ṛté* 'bez, oprócz, z wyłączeniem czego' (za EWAIA I, 258). Z uwagi na oboczność *krẽsnas* : *rẽsnas* 'krępy, barczysty' (łot. *ręsns* ts.), *krẽtilas* : *rẽtilas* 'rzadkie sito' warto rozważyć wywód *rẽtas* z *krẽtas przez (nieregularne) uproszczenie nagłosu, znacz. etym. 'przerzedzony przez przesiewanie'. Zob. *krečiù*, *krẽsti*. — Drw. *apýretis* 'rzadki, niegęsty, rzadko rosnący', *ìšreta* 'rzadsze miejsce w lesie', *ìšretos* f.pl. 'plewy', *parẽtas* 1. 'rzadko rosnący' (*Šiemet rugiai parẽtūs*), 2. o człowieku 'powolny, ślamazarny', *prarečiuĩ* adv. 'od czasu do czasu, czasem' (por. *pramečiuĩ*), *próreta* 1. 'rzadsze, jaśniejsze miejsce w lesie', 2. 'dziura między zębami', 3. 'rzadszy pas wzdłuż tkaniny' (syn. *praũdė*), 4. 'puste miejsce w zbożu' (war. *prórėta*), ⇒ *próretis* 'dość rzadki, przerzedzony'; *retenà* 'rzadkość' (wyjątkowe użycie *-ena* w drw. odprzymiotnikowym, por. *iš mažeñs* ⇐ *mãžas*, ŽD 231); *retenýbė* 'rzadkość' — implikuje metanalizę *reten-à* (brak w ŽD i GJL II, § 384); *retìkai* m.pl. 'sieć o dużych okach', *rẽtilas* (zob.), *retumà* 'miejsce, gdzie jest rzadko (w lesie, we włosach)'. N.m. *Retỹnė*. Czy tu *retỹs* 'szrama, blizna'? Por. jeszcze *retmenà* 'miejsce bardzo rzadkie w zbożu', ⇒ neoosn. *retm-*: *retmẽ* ts. (por. *germenà* ⇒ *germẽ*). — Cps. *rẽtkarčiais* adv. 'czasami, z rzadka, niekiedy' (por. *kar̃tas*), *rẽtmiškis* 'rzadki las' (por. *mìškas*). — Vb. denom. *rèsti*, *rentù* (war. *restù* < *res-stu), *retaũ* 'rzednąć, rzednieć', *retė́ti* 'rzednąć, przerzedzać się, stawać się rzadkim' (łot. *retêt*), *rẽtinti* 'robić rzadszym, przerzedzać las'. — WSE *rėt-*: *prórėta* a. *prórėtmė* 'rzadsze, jaśniejsze miejsce w lesie', *rẽtis* 'nie uprawiane pole, odłóg; rzadkie miejsce w lesie'. — Neopwk. *res-* ⇐ *rèsti*: *rẽsvas* 'rzadki, niegęsty', *parẽsvis* 'rzadki, niegęsty — o zbożu', *próresvis* ts., ⇒ neoosn. *resv-*: vb. denom. *resvė́ti* 'rzednąć', *prarẽsvinti* caus. 'przerzedzić (rośliny)'. — WSE *rės-* ⇐ *res-*: *rėsmẽ* 'rzadki las' (inaczej ŽD 206: *rėt-smė), *parẽsvas* 'rzadko rosnący — o zbożu', *rẽsvas* 'rzadki; powolny, ślamazarny' (inaczej ŽD 377: *rėt-svas), ⇒ *apýrėsvis* 'rzadki, rzadko rosnący (o życie)'.

retẽžis, *-io* przest., gw. 1. 'łańcuch', 2. 'okowy, pęta'[424], 3. 'obroża dla psa' (war. *rẽtėžis*, *retẽžis*) — zapoż. ze stbłr. *retjazь* 'łańcuch' (SLA 189, LEW 724). Z innym suf.: *rẽtėžius*, *retẽžius*, *retẽžius* 'łańcuch'. SD <reteźius> «obroż» ['obroża, naszyjnik dla psów'].

rẽtilas 'rzadkie sito do przesiewania plew, rzeszoto' — drw. od adi. *rẽtas* 'rzadki' (zob. s.v.). — WSE *rėt-*: *rẽtis*, *-čio* 1. 'gęste sito do przesiewania ziarna i mąki na chleb; rzadkie sito', 2. gw. 'sieć grubooka otaczająca z dwu stron drobnooką sieć rybacką' (⇒ pol. gw. *rać* f. ts., por. Zdancewicz 347), 3. *rėtis kareivių* SD «kosz szańcowy, loricæ, loriculæ». — Drw. *rẽčius* 'rzemieślnik wykonujący sita' (⇒ *rẽčiuvienė* 'żona sitarza', z neosuf. *-iuvienė*, por. *sùkčiuvienė*), *rėtelis* SD 1. «koszyk, koszyczek, sportula...», 2. «pytlik, worek siatkowy, reticulum». Cps. *sietrėtis* (zob. *sýtas*), *sūdarėtis* SD[1] «kosz» (dosł. 'kosz na naczynia', por. *sū̃das* II), syn. *pintinis kraitis*.

rẽvòlveris 'rewolwer' — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z pol. *rewolwer*, *-u* (por. ros. *revolьvér*, błr. *revalьvér*). War. wsch.-lit. *livórveľtas* (ZS 31, 98) pokazuje zdysymilowaną sekwencję *l-r-l* oraz insercję *t* w pozycji po *ľ*.

rezgė́ti, *rezgù*, *rezgė́jau* gw. 'szybko mówić, trajkotać', *surezgẽjo poterius* 'szybko

---

[422] *Rẽtas žmogus tai darys* 'Mało kto to zrobi'. *Daba rẽtas katras negeria, tai paskaitytinas* 'Teraz mało kto nie pije, [na palcach] można policzyć'.

[423] Osobno stoi łot. *rę̃ds* 'niegęsty' wraz ze scs. *rědŭ-kŭ* 'pojedynczy, nieliczny, rzadki', < pbsł. *rēd-V. Bez ustalonej etymologii, por. ME III, 518, BSW 12 (s.v. *arei̯ō), REW II, 503 n.

[424] Por. *Todrin neižsiprašinėjo iž savo retežių, punčių, łynciūgų, idant kaip primanus* SP I, 38_9 'Dla tego nie wyprasza się z okow, z pęt, z łancuchow, aby się ile mogł'.

zmówiła pacierze' — durativum na *-ė-* od *rezgù, règzti* (zob.). — Drw. *rẽzgalas*, zwykle pl. *rezgalaĩ* 'mętne gadanie, bzdury' (*Nusibodo man jūsų rezgalų̃ klausyti*).

rẽzginės, *-ių̃* f.pl. 1. 'spleciona ze sznurków, umocowana na dwu drewnianych łękach siatka, służąca do przenoszenia siana, słomy a. plew na plecach; ilość mieszczącej się w takiej siatce paszy', 2. 'worek siana na drogę', 3. żm. 'trepy ze skórzanym wierzchem; łapcie wyplatane z łyka', 4. 'pończochy'. Substantywizowany przymiotnik na *-in-* od osnowy *rezg-* (por. *rezgù, règzti* 'splatać, wiązać'), oznaczający pojemnik według tego, z jakiego materiału lub w jaki sposób został wykonany (tu 'wiązany ze sznurków'). Por. *balãninė* 'kosz upleciony z łyka brzozy' ⇐ *balanà, skardìnė* 'pudełko lub naczynie z blachy' ⇐ *skardà* (GJL II, § 324). — Z innym suf.: *rezgelė* SD «koszałka» ['kosz trzcinowy, kobiałka', SPXVI]. — Zapoż. lit. w błr. *rézhiny* a. *rézhini* (por. wyżej 1. znacz. lit.), war. *rézviny, rózviny, réski(ny)*, pol. gw. *rezginy, rezginie* (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 150), też *razgini, rozgini, ruzgini* (Zdancewicz 347), ukr. *rézhyny, rézdyny* (Laučjute 22).

rẽžis, *-io* 1. 'nacięcie, rysa; wyrznięty znak', SD «karb, kreska narzniona, napisana» (syn. *įrėžimas, žymė*), 2. 'oderznięty podłużny kawałek, skrawek, resztka materiału', 3. 'pas ziemi a. lasu; sznur ziemi', 4. 'uderzenie, smagnięcie (batem), cięcie' (*víenu rėžiù* 'jednym cięciem'). Sb. postvb. z suf. *-i̯a-* od *rė́žti* 'rznąć, ciąć'.

rė́žyti, *rė́žau, rė́žiau* 1. 'kroić na kawałki, kroić nożycami, rznąć (szkło)', 2. wyrzynać, wycinać (znaki, ozdoby)', 3. 'robić nacięcie, karb, kaleczyć (ostrym narzędziem)', 4. 'orząc rolę robić bruzdy, bruzdować', 4. 'rżnąć — o ostrym, przeszywającym bólu'. Apofonicznie sztywny iteratyw na *-yti* od *rė́žti* (zob.). Paralela: *plė́šyti* ⇐ *plė́šti*. — Z innymi suf.: pbsł. *rēž-i̯e-, *rēž-ā- 'rżnąć, krajać', por. scs. *rěžǫ, rězati*, ros. *réžu, rézatь*, czes. *řežu, řezat*, pol. *rzeżę, rzezać* (stpol. *rzazać*). W słowiańskim brak jest czas. prymarnego, por. BSW 245, Vaillant, GC III, 324.

rė́žti, *rė́žiu, rė́žiau* 1. 'rznąć, kroić (tkaninę), ciąć, rozcinać (szkło)', 2. 'zarzynać (świnię)', 3. 'robić rysę, linię', 4. 'bardzo boleć', 5. 'razić (oczy)', 6. 'silnie uderzyć, rąbnąć, np. pięścią w stół', 7. 'rąbać (prawdę w oczy)'. SD *rėžiu* «ryię, rzeżę obrazy» (syn. *dróžiu*), *išrėžiu* «rysuię co na drzewie, kamieniu» (syn. *išpjaustau, iškalu unt akmenio*). Cps. *prarė́žti* 'rozciąć, przeciąć, przekroić', *surė́žti* 'zaciąć (konia biczem), uderzyć, zdzielić'. Pdg. lit. został zbudowany na aorystycznym temacie *(u̯)rēž- < pie. *u̯reh₁ǵ-, por. gr. ἔρρηξα aor. 'złamałem, rozdarłem' : prs. ῥήγνυμι 'łamać, rozbijać, druzgotać, szarpać; krajać, pruć', pf. ἔρρωγε. Zob. LIV[2] 698, BSW 245, LEW 725n., ALEW 862, Vaillant, GC III, 324). Uproszczenie pie. *u̯r- > pbsł. *r-* też w *reñgti, riñkti, rìšti*. — Drw. *rė́žauti* pot. 'bić, chłostać; męczyć', refl. 'kłócić się', *rė́žyti* (zob.). Nomina: *išrėžtas* SD «ryty, rzezany» (syn. *išpjautas*), *prórėža* 'nacięcie, przecięcie, przekrój' (⇐ *prarė́žti*), *rėžà* 'bicie, cięgi, lanie; żęcie zboża; rżnięcie w żołądku; ulewa', *rėžìklis* 'rylec, nóż tokarski', *rėžìmas* SD «rycie, rzezanie obrazow, pereł», *rėžinỹs* 'rzeźba w drewnie', *rẽžis* (zob.), *rėžtùvas* SD «rylec złotniczy, sznicerski». Cps. *kreivarėžà* (zob. *kreĩvas*). — SO *ruož-*: *rúožas* (zob.). — SZ *ryž-*: *rýžti* (zob., tam też o nowym SO *raiž-*). — N.B. Pewne okoliczności wskazują na obecność obocznego pierwiastka bez składnika laryngalnego, mianowicie *rež- / *riž- 'rznąć' ⇐ pie. *u̯reǵ-. Po pierwsze por. formę słowiańskiego prs. *rĭznǫ, -nǫti*, pol. *rznę, rznąć* < *riž-ne- (później *rżnę, rżnąć*). Po drugie por. lit. formę na st. *o*: *rãžas* 'rózga, pręt ogołocony z liści'.

rẽžti, *rẽžta* (*rėž-sta), *rẽžo* gw. 1. 'drętwieć, sztywnieć', 2. 'brzęknąć, puchnąć, nadymać się', *išrẽžti* 'zrobić się wydętym (o krowie); zdrętwieć, zesztywnieć', *parẽžti* 'nabrać ciała; zaokrąglić się (o kobiecie w ciąży); spuchnąć; wzdąć się po obfitym napiciu się; grubo się odziać; nadąć się, napuszyć się; zdrętwieć, zgrabieć (o palcach)'. Brak jasnych nawiązań. Jeśli wyraz jest odziedziczony, to brak intonacji przemawia raczej za praformą

*reǵ- niż *reh₁ǵ- (por. typ *rė̃žti*). Pb. *rež- ⇒ WSE *rēž-. Podobne pdg. to *kė̃žti, krė̃šti, vė̃pti*. — SZ *riž* ⇐ *rež-: *parìžti, -rỹža* (zam. *rį̇ža < *ri-n-ža), *-rìžo* gw. ʽzjeżyć się, nastroszyć się — o włosach’. N.B. LIV[2] 503 przypisał lit. *rìžti* do pwk. pie. *rei̯ǵ- ʽ(sich) strecken, recken’, jak się zdaje mylnie. Lit. *rė̃žti* nie ukazuje się w IEW, LEW ani LIV[2].

ręžtis, *ręžiuos, ręžiaus* ʽnaprężać się, napinać się, natężać się’, *atsirę́žti* ʽwyprężyć się’, *įsirę́žti* ʽwyprężyć się, naprężyć się, wytężyć siły (o koniu, wołu)’. Odpowiednik łot. *riêztiês, -žuôs, -zuôs* ʽwyginać się, paczyć się (o deskach)’. Pb. temat *renž- stoi na miejscu pb. *rež- < pie. *h₃reǵ- ʽwyprostować, naprężyć’ (LIV[2] 304). Por. gr. ὀρέγω, aor. ὤρεξα ʽwyciągnąć (rękę), podać, wręczyć’, med. ʽwyciągać się, sięgać po coś, zmierzać do czegoś’, łac. *regō, rēxī, rectum* ʽkierować, rządzić, panować; pouczyć kogo’, SW wed. *rā́ṣṭi* ʽpanuje’, *rā́jati* ʽpanuje; błyszczy’, SZ wed. *r̥ñjate* 3 pl. ʽposuwają się szybko na wprost’. Pb. *renž- mogło powstać bądź przez infigowanie SE starszej formacji prs. *režu < pie. *h₃reǵ-e/o-, por. gr. ὀρέγω ʽwyciągać rękę, sięgać’ (paralele s.v. *brìsti, brendù*), bądź przez innowację apofoniczną, mianowicie utworzenie nowego SP *renž- na podstawie SZ *rinž- ⇐ *riž- (typ *RiT* ⇐ *ReT*). Akut nie ma uzasadnienia historycznego. Por. LEW 711, ALEW 673. — War. gw. *réižtis* ʽnatężać się, wysilać się (o koniu, wole)’, też ʽkłócić się’ (*Marti su moša besireižia*, t.y. *besipjauna, baras*) — pokazuje zmianę struktury dyftongu: *énS* > *éi̯S*. Paralele: *spéisti* ob. *spę́sti, gyvéiti* ob. *gyvénti*, zob. Zinkevičius 1966, § 151). N.B. LIV[2] 503 chyba przez pomyłkę zaliczył lit. *réižti* do pwk. *rei̯ǵ- ʽ(sich) strecken, recken’. — WSE pb. *rēž- może tkwić w łot. *rèzêt, -ẽju* ʽ(o koniu) unosić głowę do góry’. — SZ *ryž-* (*rinž-): *rýžtis* (zob.). — SO *rąž-* < *ranž-: *rąžýtis* (zob.).

riáugėti, prs. *riáugėja* (war. *riáugi, riáugia, riáuga*), prt. *riáugėjo* gw. ʽodbijać się czym (o wydobywaniu się przez usta gazów z żołądka); czkać, mieć czkawkę’, *riáugčioti* ts., *riáugsėti* ts. Przytoczone formy pokazują refleks pie. pwk. *(h₁)reu̯g- ʽodbijać się; wyrzucać, wymiotować’ (zob. LIV[2] 509). Por. gr. ἐρεύγομαι ʽwymiotować, wyrzucać; zionąć (o wulkanie)’, SZ ἤρυγον ʽzwymiotowałem’ (pie. *é-h₁rug-o-m), łac. *ērūgō, -ere* ʽwydzielać się, wytryskać’, orm. *orcam* ʽwymiotuję’, stang. *edroc* m. ʽżujka’, stwn. *itarucken* ʽprzeżuwać na nowo’. Dalej por. germ. *reu̯k-a- ʽdymić’, stisl. *rjúka*, stang. *rēocan*, stwn. *riohhan*, nwn. *riechen* ʽwąchać; pachnieć, wonieć’. Akut lit. nie ma oparcia porównawczego, musi więc być wtórny. Inaczej LEW 726, który uznał *riáugėti* za wariant do *ráugėti*, zróżnicowany rzekomo fakultatywnym zmiękczeniem spółgłoski w nagłosie. — W słowiańskim nie ma wprawdzie refleksu SE *ri̯ug- < pbsł. *ri̯au̯g-, ale zachował się ślad po nagłosie *ri̯- w formie *rigati < pbsł. *ri̯ūg-ā-, por. scs. *otŭrigajetŭ* ʽἐρεύγεται, wyrzuca z siebie, wypluwa’, sch. *rìgati, rìgâm* ʽrzygać’, pol. *rzygać* ʽwymiotować’ (przest. też ʽczkać, bekać, odbijać się’) oraz czes. *říhati* ʽodbijać się’. Inne języki słowiańskie pokazują refleks psł. *rygati, czyli wzdłużony SZ *rūg-ā- (zob. niżej). Zob. Vaillant, GC III, § 496, ESJS 610. — SO *raug-*: *ráugėti, -ju, -jau* ʽodbijać się’, *išráugėti* ʽwymiotować, rzygać’, refl. *atsiráugėti* 1. ʽczknąć, beknąć’, 2. impers. *val̃gis atsiráugėja* ʽjedzenie się odbija’, *nusiráugėti* ʽrzygnąć’. Dawniej praesens miało formę atematyczną: *raugmi* SD «rzygam, ructo», *išraugmi* SD «wyrzygnąć, eructare». — Neoosn. *raugė-*: *raugėtojas* SD[1] «rzygacz, rzygawiec, ructator». Osobno zob. *ráugti*. — WSZ *rūg-* (przy braku †rŭg-): *atsirū́gti, -rū́gsta, -rū́go* ʽodbijać się’, przen. ʽdawać się we znaki’ (poza złożeniem *rū́gti* oznacza ʽkisnąć, kwaśnieć’, zob. s.v.), *rū́gauti* ʽodbijać się’. — W słowiańskim odpowiada temu osnowa *ryga-* < pbsł. *rūg-ā-, widoczna w cs. *otŭrygati* ʽeructare, wymiotować’, ros. *rygátь, -áju* ʽodbijać się’, *izrygátь* ʽwymiotować, wyrzucać, zionąć’. N.B. Pol. przest. *rygać* ʽrzygać’ to pożyczka ukraińska.

riáukė gw. 1. ʽszczelina w pniu drzewa, spowodowana uderzeniem pioruna’, 2. ʽwyrwa w ziemi’ (*Vanduo išrovė kalne didelę riáukę*). Założywszy, ża akut jest wtórny, można ten izolowany wyraz powiązać z pwk. pie. *h₃reu̯k- ʽkopać, ryć’ (LIV[2] 307), por. SZ gr. ὀρύσσω

'kopać, wykopać, ryć w ziemi; wydłubać, wyłupić, wybić' (att. ὀρύττω) < pie. *h₃ruk-i̯e-, aor. ep. ὄρυξα, klas. ὤρυξα. Temat infig.: sti. *luñcati* 'zrywać', łac. *runcō, -āre* 'wyrywać chwasty, pielić' < pie. *h₃ru-n-k- (bez odpowiednika bałt.). — Być może, że dałoby się tu podciągnąć jeszcze vb. lit. *riaũkti, -iù, -iaũ* 'pić chciwie, łapczywie, dużo, żłopać'. Trzeba by tylko przyjąć, że jego znaczenie jest przenośne i wywodzi się z 'kopać, ryć'. LIV², *l.c* nie wymienił lit. czasowników. Inaczej LEW 727, który operuje rozszerzeniem pierwiastkowym *-k-: «Lit. *riaũkti* verhält sich zu *ráuti* etwa wie lit. *plaũkti* zu *pláuti*».

riaumóti, *riaumóju, riaumójau* (rzadziej *riáumoti*) 1. 'ryczeć — o byku', wydawać przeciągły, niski i donośny głos', 2. 'krzyczeć, wrzeszczeć; głośno i ze złością wymyślać komu'. War. *raumóti*. Budowa wskazuje, że jest to vb. denominativum od nomen z suf. *-ma- / *-mā-: *riaumā / *riáumā 'ryk' lub *riaumas / *riáumas ts. Būga, RR I, 480 (za nim LEW 727) odnotował podobieństwo osnowy *riau-m-* do łac. *rūmor, -ōris* m. 'głuchy szmer; okrzyk zadowolenia' < *rou̯-mos-. Z uwagi na rekonstruowany obecnie pwk. pie. *h₃reu̯H- 'ryczeć' (zob. LIV² 306, de Vaan 2008, 529), wed. *rúvati* 'ryczy', scs. *rovǫ, rjuti* 'ryczeć', należy sądzić, że akutowane *riáumoti* (plit. *riáu-C < *ri̯au̯H-C) jest refleksem starszym niżeli *riaumóti*. Por. *ráuti* 'wyrywać z korzeniem' < pie. *rou̯H-C (refleks SE †riáu-C nie zachował się).

riáušės, *-ių* f.pl. 1. 'wzburzenie, zamęt, kłótnie, bójki' (*Prie Polščios bažnyčioj riaušes kėlė*), 2. 'nieporządek, rozgardiasz, nieład', 3. gw. 'szkody, straty spowodowane np. wichurą', 4. 'moc, mnóstwo' (*Šiemet grybų riáušės. Kai jauna buvo, tų kavalierių buvo riáušės*). Trudne. Jeśli *-au̯š-* pochodzi z *-au̯s- (por. *riaušẽ* s.v. *raũsis*), to można postulować praformę *riausės i wywód od pwk. pie. *reu̯s- / *rus- 'ryć, wywracać' (zob. LIV² 511). Akut byłby więc wtórny. Alternant na SO *raus- < pie. *rou̯s- zaświadczają czas. *rausýti* (zob.) ob. *raušýti* 'rozkopywać, rozgrzebywać', jak też rzecz. *ráušės* gw. 'kłótnie, niesnaski'. Być może, że należy tu jeszcze *ruõšti* 'szykować, przygotowywać'. Zob. Būga, RR II, 357, 542. Inaczej LEW 726, gdzie zbliżenie wprost z *ráuti, ráutis*.

riáušinas, *-à* gw. 'brudny, zabrudzony, ubłocony' (*Jei vaikai visai neprižiūrimi, visad riaušinì, purvini*). Pewnie stoi w związku z czas. gw. *riaũsti* 'ryć ryjem (o świni); kopać (dół, okop)'. Ten ostatni jest dubletem do *raũsti* (zob.). Charakteryzuje go ekspresywna palatalność nagłosu oraz zmiana *u̯-s* na *u̯-š* (paralela: *riáušės*). — N.B. LKŽ XI, 525, s.v. *riáušinas* wymienił jako drugie znacz. 'bardzo pijany' (*Jis parejo jau riáušinas namo*). Z uwagi na obecność czas. *riaũšti* 'dużo, chciwie pić' przym. *riáušinas* zasługuje chyba na osobne hasło.

riaũžti, *riaužiù, riaužiaũ* gw. 'zabierać, zagarniać, garnąć do siebie, chapać' (*Kožnas ka tik po savęs riaũžti*), *pariaũžti* 'zabrać, unieść, ukraść', *suriaũžti* 'znieść, zebrać, zgromadzić, np. zapasy zimowe w ziemiance, w piwnicy'. Izolowane, brak alternantów †raũž-, †ruž-. LEW 727 wysunął zestawienie z *ráuti* 'rwać, wyrywać'. Wziąwszy pod uwagę to, że *ráuti* (zob.) wymaga praformy *riáuti i wywodu z pwk. pie. *reu̯-H-, można dla *riauž-* przyjąć interpretamentum w postaci praformy ie. *reu̯-ǵ^(h)- (transponat). Por. *raupýti* 'wygrzebywać z ziemi palcami' od pie. *reu̯-p-.

ribà 4 p.a. 1. 'granica, miedza oddzielająca pola', 2. 'wydeptana w trawie ścieżka jako granica między łąkami dwu rolników', 3. 'dukt leśny, przesieka w lesie'. W ujęciu Būgi, RR II, 38 jest to sb. postverbale na *-ā-* od *ribė́ti* 'błyszczeć, jaśnieć' (zob. s.v.). Znacz. etym. 'prześwit w gęstym lesie' (por. *spiñdžius* ⇐ *spindė́ti*). Zob. też LEW 686, s.v. *ráibas*. Nie stoi w związku z *rubà* (zob.). — W war. *tribà* gw. 'granica, miedza; przecinka w lesie' początkowe *t-* ustaliło się w następstwie resegmentacji czasownika *at-ribóti* 'odgraniczyć' jako *at-tribóti*. Por. z jednej strony *ap-tribóti* 'ustalić granice (między polami)', z drugiej

strony brzmienie *vìštupis* jako następstwo degeminacji w etymologicznym złożeniu *višt-tupis (II człon do *tupė́ti*). Por. LEW 1121. — Drw. *berìbis* ʽbezgraniczny, bezkresny, bezmierny, ogromny', *ribìnis* ʽgraniczny (słup), pośredni, przejściowy', cps. *ribóženklis* ʽznak graniczny' (por. *žénklas*). Vb. denom. *apribóti* ʽograniczyć, pomniejszyć, zmniejszyć', *atribóti* ʽoddzielić, odgraniczyć'. — N.rz. *Ribà*.

ribė́ti, *rìba*, *ribė́jo* ʽbłyszczeć, jaśnieć, połyskiwać, migać, lśnić'. Obok tego rzadkie inchoat. *rìbti*, *rim̃ba* (war. *rỹbsta*), *rìbo* ʽmienić się w oczach, mieć złudzenie barwnego migotania' (*Aprim̃ba akes besiuvant*). Morfem *rib-* to alternant na SZ do *raib-*, zob. *ráibas* ʽpstry'.

rìcierius, *riciẽrius*, *-iaus* stlit. ʽrycerz' — zapoż. ze stbłr. *rycerъ*, *ricerъ* (⇐ pol. *rycerz*, *-a* ʽżołnierz konny stanu szlacheckiego' ⇐ stczes. *rycieř*, *rytieř* ⇐ śrwn. *rītære*, *ritter*, *riter*). Por. błr. *rýcar*, *-a*. Zob. też SLA 189, LEW 727. Temat na *-i̯u-* też w *kliõštorius*, *palõcius*. — War. *rìcerius*, *rìcieris*, *ričierius*. War. zdysymilowany: *rìcielius* przest., gw. ʽrycerz', ⇒ *rìcieliai* m.pl. ʽprzymrozki wiosenne' (*Jei kovo dešimto dieno iš nakties įšal, tai šals par keturias dešimtis naktų. Tus šalčius vadin ricieliais*). War. *rìdelis* BRB może być zapożyczeniem ze strus. *ridelь* (⇐ śrdn. *rider*) albo wprost ze śrdn. *rider*, zob. ALEW 863. Współcześnie używany termin historyczny brzmi *rìteris*, *-io* ʽrycerz' (⇐ nwn. *Ritter*).

ridìkas 1. ʽrzodkiew, Raphanus', 2. ʽrzodkiewka, Raphanus sativus', 3. ʽgłówny korzeń drzewa', 4. przen. ʽszpicbródka' — ze zmiany *redikas, zapoż. ze śrdn. *redik* (*redek*) ʽrzodkiew'. Inaczej Būga, RR III, 765, SLA 189, LEW 728: zapoż. ze strus. *rĭdĭkŭ*. — W języku łotewskim pochodzące z tego samego źródła zapożyczenie zostało przekształcone adideacją do adi. *ruds* ʽczerwonawy', stąd *ruduks > *rutks* (por. ME III, 565). Podobnie objaśnia się forma lit. gw. *rudìkas* ʽrzodkiew' (por. *rùdas*). — Drw. *ridikė̃lis* ʽrzodkiewka'. — N.m. *Ridìkai* (por. też *Rùdikai*, *Rudikiaĩ*), *Ridìkiškė*, n.rz. *Ridìkupė*, n. bagna *Ridìkbalė*.

rìdinti, *rìdinu*, *rìdinau* gw. 1. ʽtoczyć (kamień, beczkę)', 2. ʽzgarniać pokos w naręcze', *išrìdinti* ʽwytaczać (wóz z szopy); wygrać jajko w pewnej grze, polegającej na taczaniu jajek; ronić (łzy)'. War. *ridìnti*, *-inù*, *-inaũ* i *ridýti*, *-aũ*, *-iaũ*. Analiza etymologiczna: *rit-dinti, iterativum-causativum na *-dinti* od *rit-* jak w *ritù*, *rìsti* ʽtoczyć'. Granica między pierwiastkiem na *-t-* a sufiksem dentalnym uległa zatarciu na skutek asymilacji i degeminacji: *rit-dinti > *rid-dinti > *rìdinti* (paralela: *tvat-dinti > *tvãdinti*, s.v. *tvóti*). To otworzyło drogę dla metanalizy *rìd-inti* (wzorem był tu syn. *rìtinti*) i do wyodrębnienia neoosnowy *rid-*, por. drw. *ridénti* ʽtoczyć (koło, beczkę); taczać jaja po pochylni (zabawa wielkanocna); jechać wozem', refl. ʽposuwać się, toczyć się — o słońcu na nieboskłonie' (*Saulė ridenosi vis auksčiau* ʽSłońce było [dosł. ʽtoczyło się'] coraz wyżej'), ʽwykluwać się z jaja'; *ridinė́ti* ʽtoczyć, taczać'. [Zm.mca: Odmienne jest traktowanie słowotwórstwa i apofonii w LEW 728 (s.v. *ridà*). Brak *rìdinti* w ŽD, GJL II, § 686n. i ALEW.] — Nomina: *rìdinas*, *-à* ʽtocząc' (*Įėjo pilvu varinas, ridinas. Saulė teka ridinà*), *ridà* ʽtok, przebieg (auta), przejazd; przetaczanie się (fal)', *apridùs* ʽokrągły, owalny', *paridùs* ʽłatwo się toczący'. Innowacyjne formy st. pełnego: 1. *rid-* ⇒ *ried-* (zob. *riedė́ti*), 2. *rid-* ⇒ *red-* (zob. *rèsti*).

rýdyti I, *rýdau* (war. *rýdžiu*), *rýdžiau* gw. 1. ʽkarmić, dawać jeść; dawać żreć, np. świniom', 2. ʽdawać pić, częstować wódką, upijać kogo'. Analiza synchroniczna: *rý-dyti*, causativum z suf. *-dyti* od *rýti* ʽłykać, żreć' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽsprawiać, że ktoś łyka, je, pije'. Paralele: *gýdyti* ⇐ *gýti*; *lýdyti* ⇐ *lýti*; *pū́dyti* ⇐ *pū́ti*. — Analiza historyczna: *rýd-yti*, causativum na *-yti* od prs. intr. *ryda ʽłyka, pochłania', por. ptc. contemp. *rýdamas*. — Neopwk. *ryd-*: 1. *rydénti* ʽkarmić, dawać jeść, dawać żreć' (por. *pūdénti* ⇐ *pū́dyti*), 2. *rydinė́ti* ʽpożerać' (*Tas smakas vaikus prarydinė́davo*), 3. *rýdinti* ʽdawać żreć, karmić, tuczyć' (⇒ neoosn. *rydin-*: *rýdindinti* ʽkarmić'), 4. *rydelis* ʽten, kto zjada, pożera' (*Svoteliai rydeliai,*

jūsų pilvai dideli).

rýdyti II, *rýdau*, *rýdžiau* gw. 1. ʽszczućʼ, 2. przen. ʽjudzić, podburzaćʼ, *surýdyti* ʽskłócić, zwaśnićʼ (*Norėjo ana mumis surýdyti*). Odpowiada łot. *rîdît* ʽszczuć (psa, psem)ʼ, przen. ʽpodjudzać, podburzać, podżegiwaćʼ. Causativum na *-dyti* od zanikłego czas. *ryti. Zob. *ríeti* I ʽnapadać i kąsać (o psach)ʼ. Znacz. etym. ʽpowodować, że ktoś kąsaʼ ⇒ ʽzachęcać psa do napaduʼ. — SO *raid-* ⇐ *rīd-: łot. *raĩdît* ʽszczuć, podburzaćʼ. Paralele apofoniczne: *bráižyti* ⇐ *bryž-*; *pláišyti* ⇐ *plýšti*; *ráižyti* ⇐ *rýžti*. N.B. Szeroko jest rozpowszechniony aniţowy war. *ridýti* 1. ʽszczuć psa, psem; drażnić psa; podjudzaćʼ, 2. ʽprzynaglać (do wstania z łóżka), pędzić do roboty; przepędzać skądśʼ. Paralelne formacje z pwk. krótkowokalicznym: *kliudýti*, *pjudýti*, *žudýti*. Szczegół ten nie został dotąd wyjaśniony.

rìdlius, *-iaus* 1. gw. 1. ʽwąska łopata drewniana okuta żelazem, szpadelʼ, 2. ʽmotyka do kopania kartofliʼ, 3. ʽszufla do przesypywania ziarnaʼ — zapoż. ze stpol. *rydl*, pol. *rydel*. War. *rìdlis* ʽszpadelʼ. War. metatetyczny: *lìdrius* 1. ʽdrewniana łopata okuta żelazemʼ, 2. ʽszuflaʼ, 3. ʽwiadro; kabłąk wiadraʼ. — *ridliáuka*, *lidriáuka* ʽmała łopata okuta żelazemʼ — zapoż. z pol. przest. *rydlówka* ʽmały rydelʼ.

riebùs, *-ì* 3 p.a. 1. ʽtłusty, zawierający dużo tłuszczu (o mięsie, słoninie, potrawie)ʼ, 2. ʽotyły, tęgi, gruby, wypasiony, utuczonyʼ (*Kol riebùsis sulỹs, taĩ liesàsis padvẽs*), 3. ʽżyzny — o ziemi, o nawozieʼ, 4. ʽobfity, hojnyʼ, 5. ʽdorodny, bujny, plenny, wydający obfity plonʼ, 6. ʽtłusty, lipki, bez domieszki piasku (o glinie)ʼ, 7. ʽnieprzyzwoity, sprośny (o mowie)ʼ. SD *sūrelis riebus*, *avininis* «małdrzyk, caseolus pinguis» [ʽserek twarogowy z mleka słodkiegoʼ, SPXVI], *vaikiukas riebus* «pucek, pusio, puer pinguis, delicatus». War. *ríebas*, *-à* 3 p.a. Formalnie stoi w związku z czas. łot. *riêbt*, *riêbju*, *riêbu* ʽbrzydzić się, odczuwać wstręt; stać na przeszkodzie, przeszkadzać; okazywać złość; mścić sięʼ (*riêba* ʽwstręt, odrazaʼ, *riêbums* ts., też ʽwybuch gniewu; zemstaʼ), jednakże trzeba przyznać, że przejście do znaczeń lit. nasuwa trudności. LEW 728 sugeruje, że *riebùs* mogło kiedyś znaczyć ʽbrudnyʼ, stąd dopiero ʽbudzący wstrętʼ (podobnie już Leskien 1884, 280, ME III, 543). LEW, *l.c.* wskazywał na ewentualny związek *rieb-* z rodziną nwn. *reif* ʽdojrzały do zżęciaʼ (śrwn. *rīfe*, stang. *rīpe*), tymczasem EWD 1106 nie wymienia żadnych nawiązań bałtyckich. N.B. Kroonen 2013, 412 wywodzi pgerm. *rīfan- / *rīpan- ʽto tear; to reapʼ (stang. *rīpan*) z pie. *Hréip-e-. — Drw. *riebalaĩ* m.pl. ʽtłuszcz; maśćʼ (⇒ *riebalìngas* ʽbogaty w tłuszczʼ, *riebalúoti* ʽsmarować tłuszczemʼ), *riebuliaĩ* m.pl. ʽtłuszczʼ, *riebùlis* ʽtłuściochʼ, *riebùmas* ʽtłuszcz; miejsce tłuste (w mięsie)ʼ, *riebumýnai* m.pl. ʽtłuszczʼ (neosuf. *-umynas*, por. *saldumýnai*), *riebū̃zas* pot. ʽtłuściochʼ. Vb. denom. *riebė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽtyć, tłuściećʼ, *ríebinti* ʽtuczyć, dobrze karmić; tłuszczem zaprawiać potrawę; smarować tłuszczemʼ. — SO *raib-*: (?) łot. *raîba*, *raîbs* ʽwstręt, obrzydzenieʼ, *suoraibs* ʽrozterka, przykrość, zgryzotaʼ.

riečià, gen.sg. *riẽčios* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽrzecz, przedmiotʼ, 2. ʽpowód, przyczynaʼ — zapoż. z pol. *rzecz*, *-y* f. (SLA 189, LEW 728, ALEW 863). War. *riẽčė* 1. ʽrzeczʼ, 2. ʽkorzyść, pożytekʼ (*Iš tos karvės nieko riẽčės nėra* ʽZ tej krowy nie ma żadnego pożytkuʼ), *riečis* f. ʽrzeczʼ, *riẽčius* m. ts.

riedė́ti, *ríeda* (war. *riẽda*), *riedė́jo* 1. ʽtoczyć się — o kole, wozie, kamieniu, jabłku (*Obuolys nuo obelės netoli terieda* ʽNiedaleko pada jabłko od jabłoniʼ), o kłębku nici, o łzach, też o słońcu na nieboskłonieʼ, 2. ʽrozchodzić się — o głosieʼ, 3. ʽjechać wozem, autemʼ, 4. ʽiść szybko małymi krokamiʼ, 5. ʽwstawać z posłaniaʼ, 6. ʽwykluwać się z jajaʼ, *išriedė́ti* m.in. ʽwyjechać, wytoczyć się; wykluć się (z jaja)ʼ, przen. ʽpowstać, ukształtować się, pojawić sięʼ. Formacja ta opiera się na morfemie w st. *e*, *ried-*, który został dotworzony do st. zanikowego *rid-* (o tym dokładniej s.v. *rìdinti*). Inne czasowniki z innowacyjnym SE to *riẽsti*, *-čiù* ⇐ *rit-*; *skriẽsti*, *-džiù* ⇐ *skrid-*; *viẽpti* ⇐ *vip-*. Inne traktowanie apofonii w LEW

729 (ALEW nie notuje *riedė́ti* ani *rìdinti*). Kroonen 2013, 412 uważa lit. *ried-* za odziedziczony refleks stopnia *e*, pokrewny stir. *rédid* 'to ride' i pgerm. *rīdan ts., stisl. *ríða*, OHG *rītan*. — Drw. *riedulỹs* 'głaz narzutowy, (okrągły) kamień polny; krążek (hokejowy)', *rieduõlis* bot. — nazwa pewnej wijącej się rośliny. — SO *raid-* (od *ried-* albo też od *rid-*): *ráidyti, -o, -ė* 'szybko biegać (o zwierzętach domowych); szaleć, dokazywać'. Por. łot. *raĩdît* 'pilnie wysyłać'. Nomina: *raidà* 'stopniowa zmiana, rozwój, ewolucja' (neol.), *raĩdė* a. *raidė̃* 'litera' (neol., zastępujący obce *lìtera*), ⇒ *raidýnas* 'alfabet' (neol.). Osobno zob. *raidùs*.

riẽkti, *riekiù*, *riekiaũ* 1. 'kroić chleb', 2. 'orać po raz pierwszy, orać ugór', SD: *ažuriekiu* «zarzynam czego, zakrawam», *pariekiu žemį* «porzę ziemię», *perriekiu* «przekrawam co; rozkrawam co». Por. łot. *rìekt*[2], *rìecu* 'orać ugór; kroić chleb'. Pb. *rei̯k- przedstawia wariant z niepalatalnym *k* do pwk. pie. *$h_1$rei̯ḱ- 'rozrywać, rozcierać' (LIV[2] 504), por. gr. ἐρείκω 'rozdzierać (o orce), rozcierać, tłuc', ἐρεικόμενος 'przeszyty (włócznią)', ἐρηριγμένος 'zmielony, starty', wed. *riśáte* a. *liśáte* 'obrywa, zrywa'. Inaczej LEW 714 (s.v. *reikà*): do sti. *rikhati*, *likhati* 'drzeć, rwać, drapać'. LIV[2] 504 umieścił *riekiù* jako nowotwór s.v. *rei̯k[(u̯)]h_2- 'ritzen, kratzen'. Podobnie ALEW 674. — Drw. *apriekà* a. *ãpriekė* 'kromka z szerokości całego bochenka', *atãrieka* 'wielka kromka, pajda', *prariekà* 'przylepka', *riekė̃* 1. 'odcięty kawałek (chleba, ciasta), kromka, pajda', SD «skiba chleba», 2. 'skiba, odkrojony pługiem pas ziemi, bryła ziemi', SD *riekė žemės* «bryła» (⇒ drw. *riekelė duonos džiovintos* SD «grzanka», *riekiõtė* 'pajda'), *riekìmas* 'grunt świeżo wykarczowany; pierwsze oranie ugoru; pole zorane po raz pierwszy' (por. *arìmas*, *vertìmas*). Cps. *dúonriekis* 'nóż do krajania chleba' (por. *dúona*). Por. łot. *riekums* 'grunt orany po raz pierwszy', *rieciens* 'kromka, porcja odkrajanego chleba'. — SZ *rik-*: *rìkti* II (zob.), łot. *rika* 'wielka pajda chleba', *sniega rika* 'nabity przy podkowie lód ze śniegiem'. — SO *raik-*: *raikýti* (zob.).

ríepinti, *ríepinu*, *ríepinau* gw. 1. 'o koniu: z trudem ciągnąć wóz' (*Pridėjo vežimą — arkliai led ríepina. Arklys kaip tik užriepino vežimą prieš kalną*), 2. 'o człowieku: z trudem nieść coś ciężkiego, taszczyć' (*Maišą rugių ledva prarriepinau iš kluono*). Jest wariant na SZ *rip-*: *rìpinti* gw. 'o koniu: z trudem ciągnąć wóz' (*Prisidėjom didelį vežimą rugių — arkliai prieš kalną vos rìpina*). Są to jedyne poświadczenia dla pwk. *riep-* / *rip-*. Jeśli akut jest tu wtórny, to *riep-* może być kontynuacją pie. *$h_1$rei̯p- 'wywrócić, zburzyć', por. gr. ἐρείπω 'obalić, wywrócić, zburzyć, to throw down, dash down, fall down', śrir. *répaid* 'rwać, targać, szarpać, to tear, rend, break', stisl. *rífa* 'to tear', stang. *rīpan* 'zrywać, zbierać plon, to reap, to harvest'. Zob. LIV[2] 505, Kroonen 2013, 412 (nie ma wzmianki o lit. *ríepinti* w obu tych dziełach).

riẽsti, *riečiù*, *riečiaũ* 1. 'giąć, wyginać, pochylać, zadzierać', 2. 'zwijać, nawijać (na szpulę, wał)', 3. 'kręcić, podkręcać, krzywić', 4. 'przyciskać kogo, domagać się czego od kogoś' (*Visi jį ėmė riẽsti dėl skolų*). Cps. *įriesti audeklų* SD «osnować krosna», *išriẽsti* 'wytoczyć; wyrosnąć', *išriečiu* SD «wytaczam» (syn. *išritu*), *pririẽsti* 'nawinąć (na osnowę); rozszerzyć się rosnąc (np. o malinach)', *suriẽsti* 'skręcić, podwinąć, zwinąć tkaninę' (*į̃ õžio rãgą suriẽsti* 'zapędzić w kozi róg'), *suriečiu* SD «kurczę szyię, rękę» (syn. *sutraukiu*), «skurczam co», *užriečiu audaklų* SD «nawijam co, iako krosna, etc.», refl. *riẽstis* 'wyginać się, garbić się', *susiriečiu* SD «kurczę się». Odpowiednik łot. *riest*, *riešu*, *rietu* 'połączyć, przyszyć'. Morfem *riet-* jest dwuznaczny: z jednej strony może być refleksem pie. SE *u̯rei̯t- (por. stang. *wrīðan* 'kręcić, zwijać', LIV[2] 700), z drugiej strony może być innowacyjnym st. *e*, który dotworzono do pary *rit-* / *rait-* (od pie. *ret- 'biec', LIV[2] 507), zob. *ritù*, *rìsti*. Paralele: *skriẽsti*, *stiẽptis*, *viẽptis*. Jest war. *reit-*: *reĩtkus* 'kind of weaver's comb' (por. *šveit-* / *šviet-*, *teis-* / *ties-*). — Drw. *parietė̃* 'sękowate drzewo z pnia brzozy, czeczotka' (⇒ adi. *parietìngas*), *rietìmas* 'zwój, bela lnu, tkaniny' (*Suritinom rietìman drobę* 'Zwinęliśmy płótno w zwój, belę'), *rietimas popieriaus* SD «libra papieru», *rietimas gelumbės* SD «postaw

sukna». Zob. też *atúoriečiai*. — Neopwk. *ries-* (⇐ *riẽsti*): *ažuriestojas plaukų* SD «kędziornik, barwierz co włosy trafi, ciniflo, cincinnator capillorum» (syn. *ažurietėjas*), *riẽstas* ʽwygięty, zagięty, schylony, zwinięty, zadarty, kręty', *riẽsvas* ʽwygięty' (inaczej ŽD 377: analiza *riet-svas; Ambrazas 2011, 56 (suf. *-svas*). — Neoosn. *riest-*: *riestaĩnis* ʽobarzanek', *riestìnis* ʽzgięty, skręcony', *riestumà* ʽzagięte miejsce, krzywizna, skręt; najtrudniejsza sytuacja', *riestùvas* ʽnawój tkacki', SD «wał krosienny, iugum» (syn. *velanas*). Cps. *riestanõsis* ʽz zadartym nosem' (por. *nósis*), *riestarãgis* ʽz podwiniętymi rogami' (por. *rãgas*), *riestasprañdis* ʽo zgiętym karku' (por. *sprándas*). Osobno zob. *raitýti, rìsti*.

ríešas 1. ʽnadgarstek, kostki łączące rękę z przedramieniem', 2. gw. ʽstaw w nodze końskiej przy kopycie', 3. gw. ʽniedojrzałe ziarno w kłosie'. Akut wtórny, por. war. *riẽšas* 4 p.a. Z pb. *rei̯ša-, znacz. etym. ʽzgięcie, skręt'. Transponat ie. *u̯rei̯ḱ-o-, por. pwk. *u̯rei̯ḱ- / *u̯riḱ- ʽobracać, zginać, skręcać' (LIV[2] 699). Nawiązanie w stwn. *rīho* m. ʽpodbicie stopy, instep', nwn. *Reihen* ts., śrdn. *wrist* ʽkostka u nogi' (LEW 730, Kroonen 2013, 596). Osobno zob. SO *ráišas*, SZ *rìšti*. — Drw. *riešẽlis* ʽkostka u nogi; staw w nodze konia', *ríešinė* ʽrękawica z długim wzorzystym nadgarstkiem', *riešìnis* ʽzapinany na nadgarstku (np. zegarek)'. — N.rz. *Riešẽ* 2x, też n.jez., n.m. *Riešẽ* 2x.

rieškùčios, *-ių* f.pl. 1. ʽdwie zetknięte ze sobą garście', 2. ʽtyle, ile się zmieści w dwóch garściach', SD «przygarść, przygarśnie». War. *rieškùčiai, rieškùtės*. Formacja urobiona sufiksem *-ut-* od *ríeškės* f.pl. ʽdwie garście' (*Pasisėmė rieškes uogų*). To ostatnie pochodzi od *ríešas* ʽnadgarstek' (zob. s.v.). Struktura *ríeš-kė-s* stoi na równi z *ỹžkės, saũskė, vẽpskė*. — Z lit. *ríeškės* można połączyć łot. *rieškava* ʽgarść', mianowicie założywszy wtórność *š* w grupie *šk*. Rekonstrukcja: *ries-ke, od tego drw. na *-ava*: *rieskava. War. *rìekšava* można wytłumaczyć metatezą składników grupy *šk*.

ríešutas ʽorzech'. War. *riešutỹs* (m.in. u Donełajtisa). Odpowiednik łot. *riẽksts* ʽorzech' ma porównywalną strukturę, tylko że została ona przesłonięta przez synkopowanie *u* (*riesuts > *riests) i insercję *k* (por. historię formy *añkštas*). Stpr. °*reisis* ukazuje się tylko w cps. *bucca-reisis* EV ʽorzeszek bukowy, Buchecker' (kalka złożenia nwn.). — Drw. *riešutìnis* ʽorzechowy'. Drw. wsteczny: *ríešas* ʽorzech'. Vb. denom. *riešutáuti* ʽzrywać orzechy, chodzić po orzechy'. — Słow. odpowiednik z samogłoską *ě* (rcs. *orěxŭ* ʽκάρνυον', sch. *òrah*, słń. *óreh*, ros. *oréx*, pol. *orzech*), zaleca wyprowadzenie lit.-łot. *rieš-* z praformy bałt. *rai̯š- i tym samym uznanie, że stpr. °*reisis* pochodzi ze zmiany *°raisis. Pod względem sufiksu *ríešutas* stoi w jednym szeregu z *ãšutas* ʽwłos z końskiego ogona' i *lùkutas* ʽłachman, ścierka'. Pbsł. *rai̯š- można objaśnić jako alternant na SO do *rei̯š- < pie. *(h_1)rei̯ḱ- ʽrwać, drzeć, łamać' (LIV[2] 504). Por. gr. ἐρείκω ʽrozdzierać, przeszywać (włócznią); rozcierać, tłuc'. Rekonstrukcja znaczenia: ʽowoc orzecha' jako ʽcoś, co się otłukuje z twardej łupiny'. Inaczej BSW 241 (pbsł. *rēịša- a. *rōịša-), Zinkevičius 1980, § 216 (praforma *riesutas). LEW 731: wyraz wędrowny nieindoeuropejskiego pochodzenia.

rietas 1. ʽgórna część uda', 2. ʽnoga', 3. ʽwewnętrzna strona uda' (*Iš vidaus rietas, iš lauko šlaunìs*). Pl. *rìetai*, *-ų* 1. ʽkrocze, miejsce między odbytem a narządami płciowymi', 2. ʽnarządy płciowe; tyłek; lędźwie', 3. ʽczęść międlicy; część warsztatu tkackiego', 4. ʽkozły do suszenia siana'. SD *rietai žagrės* «kroy pługowy, dens aratri, vomeris». Odpowiedniki bsł.: łot. *riẽta* ʽnoga', z innym suf.: psł. *ritĭ f. ʽtyłek, podex', por. cs. *ritĭ*, sch. *rît, rȉti*, czes. *řiť*, stpol. *rzyć, -ci*. Pbsł. *rei̯t-a/ā-, *rei̯t-i- (por. BSW 242: pbsł. *rēi̯ta-, REW II, 524). Należy do rodziny czas. *riečiù, riẽsti* ʽgiąć, wyginać'. Znacz. etym. ʽzaokrąglona część ciała'. Akut metatoniczny. Zapożyczenie bałtyckie w fiń. *reisi* ʽudo, lędźwie' (LEW 732, Stang 1966, 54). Zob. też ALEW 865. — Drw. *parietẽ* ʽdolna część krocza', *rietelis* SD[1] «vdzik, armillus» [zdrob. ʽudko'], cps. *storariẽtis, -ė* ʽmający grube uda' (por. *stóras*), *tarpùrietis* ʽmiędzykrocze' (por. *tarpu°*).

ríeti I, *ríeju* (war. *rejù, rḗju, rijù*), *ríejau* 1. ʽ(o psach) napadać, obszczekiwać i kąsać’, 2. ʽ(o ludziach) gderać, strofować, łająć kogo, wymyślać komu, znieważać słowami, lżyć’, *apríeti* DP ʽpokąsać’. War. gw. *rieti, rejù, rḗjau*. Refl. *ríetis* ʽsprzeczać się, kłócić się, wymyślać sobie; o psach — oszczekiwać się’, *rejuosi* SD[1] «hadrunkuię; przeczam się» [ʽkłócić się, spierać się, wadzić się’] (syn. *baruosi, vaidinuosi*), *susiríeti* ʽposprzeczać się, pokłócić się’ (*Susiríejo anuodu kaip du šunys, o, rodos, taip gerai gyveno* ʽPożarli się ci dwaj jak dwa psy, a zdawało się, że tak zgodnie żyją’), <susireiu> SD[1] «poswarzam się» (syn. *susibaru*). Odpowiednik łot. *riêt, reju, rêju* ʽ(o psach) szczekać, kąsać’, drw. *riêteklis*[2] ʽkłótliwy człowiek, kłótnik’. Transponat ie. *rei̯H- / *riH-. Paralela: *líeti, lejù, lḗjau*, łot. *liêt, leju, lêju* (por. Stang 1966, 357). — SZ *rý-C*: *rýdyti* II ʽszczuć’ (zob. s.v.). — SZ *rij-V*: *rìjas* 3 os. prs. ʽkłóci się’. Formacja ta powstała na podstawie prt. refl. *rìjos < *riH-eh$_2$-, z *j* jako wypełniaczem tzw. hiatu lrg. Por. *vìjas* gw. ʽwije sobie (gniazdo)’ ⇐ prt. *vìjos* (inf. *výtis*). — Drw. od *rie-C*: *ríemenys* m.pl. ʽkłótnie, awantury, swary’ (⇒ *riemeniùs* ʽkłótnia’), *rietenos* f.pl. ʽkłótnie, swary’ (por. neosuf. *-tena*, wyodrębniony przez reanalizę *ùi-tena* ⇐ *ùit-ena*; to od ptc. pass. *ùitas* do *ùiti, ùja*), rzadziej *rietiẽnės* ts. — Neopwk. *riej-* (⇐ *ríeju*): *ríejenos* f.pl. ʽkłótnie’, *ríejesčiai* a. *ríejestys* ts., *riejìmas* ʽkłótnia’, *riejū̃nas* ʽczłowiek kłótliwy, swarliwy, kłótnik’ (por. *ryjū̃nas* ⇐ *ryjù*). — SO *raj-V* ⇐ *rij-V*: *rajà* ʽzgraja psów’ (*Ans prisitiekė cielą rają šunų*).

ríeti II, *ríeju* (war. *rejù*), *ríejau* ʽukładać w stos szczapy drewna; torf składać na stos’. Prs. gw. *rejù* przemawia za przynależnością tego czasownika do grupy *lejù, líeti*; *grejù, griẽti*; *šlejù, šliẽti* (por. Stang 1966, 357). Etymon nieustalony. Transponat ie. *rei̯H- / *riH-. ALEW 865: pwk. pie. *h$_2$rei̯H- ʽporządkować, ordnen’ (do gr. ἀριθμός m. ʽliczba’). — Drw. *ríeklė* a. *rieklẽ* 1. ʽstos drewna’ (por. suf. w *gerklẽ, pìnklės, žūklẽ*), często pl.t. np. *Suriek medžius į riekles* ʽZłóż drewno w stos’. *Prikrovė malkų kelias riekles* ʽUstawił (ułożył) kilka stosów drewna’, 2. ʽpiętro, poddasze’ (m.in. BRB), por. stpr. *riclis* EV ʽSuller [Söller, Dachboden], strych, poddasze’, 3. ʽotwór, drzwi w poddaszu’, *ríeklės* f.pl. ʽstawiane przy piecu żerdki do suszenia ubrania lub drewna’, *rietuvẽ* ʽsterta, stos (drewna, książek); wiązanka (obwarzanków)’. — SO *rai-*: *ráidyti* (zob.), może też *ráinas* (zob.).

rievẽ 4 p.a. ʽpojedynczy słój na poprzecznym przekroju drewna’. SD: *rievė medžio* «flader» (syn. *rėta*), *turįs rieves* «fladrowaty», *rieves turįs savim,ižsiūtas* «haftowany». Odpowiednik łot. *riêva, riêve* ʽszczelina, szpara; zagłębienie, zmarszczka, fałda, bruzda; szrama, blizna, rysa w drzewie; czeczotka’. — Alternant na SO: *raivẽ* ʽsłój w drewnie; pręga, pasmo; szczelina, pęknięcie w ziemi’. — Alternant na SZ: łot. *rīve, rīva* ʽein erhöhter Streifen’, *rîva* ʽeine linienartig eingedrückte Vertiefung auf einer glatten Fläche’ (ME III, 541, z uwagą ʽZu *rieva*?’). Bez dobrej etymologii, zob. LEW 691n. (s.v. *raivẽ*). Por. suf. *-vė-* w *vir̃vė, gleĩvės* (Ambrazas 1993, § 163). — Vb. denom. *rievéti* ʽrobić słoje, wzory; haftować, wyszywać’, *rievėju* SD «haftuię» (syn. *ižsiuvu*), *rievėtas* SD 1. «fladrowaty» (syn. *turįs rieves*), 2. «haftowany» (syn. *rieves turįs savim, ižsiūtas*), *ižrievėtas daiktas* SD «haftowanie, haftowanego co» (syn. *ižsiūtas daiktas*). — War. *reivẽ* 4 p.a. ʽsłój drzewa’. Paralele: *deivẽ* ob. *diẽvas*; *peĩlis* ob. *pielà*; *spéigas* ob. *spíegas*.

rìgzti, prs. *rỹzga* (*rįzga, war. *riñzga, rỹgzta* < *rygz-sta), prt. *rìzgo* 1. ʽczepiać się ubrania (o uczepie, ostach); przywierać do palców (o cieście)’, 2. ʽplątać się, wikłać się (o niciach)’, 3. ʽleżeć w stanie rozwichrzonym, splątanym (o zbożu)’, 4. ʽrozłazić się, strzępić się’, 5. ʽprzypadać do nóg (o psie)’, 6. *Niekas jam jau nerỹzga* ʽNic go już nie obchodzi’. Cps. *įrìgzti* ʽwetknąć (nić do kłębka)’, *išrìgzti* ʽwylec — o zbożu’, *prirìgzti* ʽprzyczepić się; wyrosnąć w obfitości’, *surìgzti* ʽsplątać; wylec i połamać się — o łodygach; zmieszać się, rozstroić się’. Inchoativum z infiksem nosowym i SZ *rizg-* ⇐ *rezg-*, zob. *règzti*. — Drw. *surìzgęs* ʽsplątany’, *rizgùs* ʽzaplątany, uwikłany’. — Nowy SO *raizg-* ⇐ *rizg-*: *raizgýti* (zob.).

— N.m. *Rizgiaĩ*, *Rizgónys* 2x, *Rizgū̃nai*.

rýkamas gw. ʽpłocha jako część warsztatu tkackiego'. Zam. *ryk.kamas, to z asymilacji w *ryt.kamas — transpozycja złożenia nwn. *Riet-kamm*. Por. LKŽ XI, 598. Brak w GL i LEW. Co do akutu por. zapoż. *ýpas*, *pýpkė*, *týnė*. N.B. W GJL II, § 276 *rýkamas* przez niedopatrzenie figuruje jako przykład ilustrujący użycie sufiksu *-amas*.

rỹkas stlit., gw. 1. ʽnaczynie kuchenne, statek' (*auksinykas padaro kokį ryką gražų* DP 396_{26} ʽzłotnik uczyni jaki statek piękny'), 2. ʽnarzędzie, przyrząd, instrument; oręż żołnierza; żagiel', 3. pl. *rỹkai* ʽnaczynia kuchenne; sprzęty domowe; narzędzia rzemieślnika; dobro ruchome, przenośne' (*Rykai panešami*), 4. przen. ʽpenis', 5. przen. ʽcunnus'. Odpowiednik łot. *rìks* ʽprzyrząd, narzędzie rzemieślnika', *kaŗa rīki* ʽoręż', *laivas rīki* ʽwyposażenie żeglarskie łodzi', *rīki* ʽuprząż końska; sprzęty domowe' (ME III, 537). — Drw. *rykū̃nė* (zob.)? — SZ *rik-: *rìkė* 1. ʽrząd snopów, zwł. podłużna kopa opartych o siebie snopów, od dwunastu do dwudziestu (*Paprūsėj rìkės turi po dvidešimt pėdų, mes statom tik iš dvylikos*); zapoż. lit. w pol. gw. *ryka* ts. (Zdancewicz 347), 2. ʽsterta snopów przygotowana do przewozu', *rikià* DP ʽporządek', vb. denom. *rikiúoti* ʽustawiać w szeregu, szeregować; porządkować' (⇒ *rikiuõtė* ʽrząd, szereg, szyk'). — Sądzi się, że do *rỹkas* ʽnarzędzie' należy vb. denom. *rykáuti* stlit. ʽrządzić, zarządzać; panować', zob. np. LEW 733. ALEW 865 uznaje etymologię *rỹkas* za niejasną. Ponieważ jednak rozwój znaczeniowy ʽnarzędzie' ⇒ ʽrządzić' nie jest całkiem oczywisty, nasuwa się pytanie, czy stlit. *rykáuti* nie jest zapożyczeniem ze stpr. *rīkauti (por. *rickawie* ʽrządzi, regiert' < *rīkauja, *rickaūsnan* ʽrząd, rządzenie, Regiment'). Stpr. czasownik jest umotywowany obecnością rzeczowników *rikijs* ʽpan, Herr' oraz *rijks* ʽpaństwo, Reich' (por. Trautmann 1910, 415, PKEŽ 4, 21n., LAV 306); sb. *rikijs* uchodzi za zapoż. z goc. *reiks* ʽwładca' (zob. Trautmann, *l.c.*), zaś na gruncie germańskim *rīk- jest zapoż. z celtyckiego, por. stir. *rí* ʽkról' (Casaretto 2004, 46). Inaczej Būga, RR II, 86, przyp. 1, który uważał *rykauti* b.z.a. za rodzimy czasownik. N.B. Używane przez Dowkonta wyrazy *rykỹs* a. *rỹkis* ʽwładca, król' oraz *rykė* b.z.a. ʽpaństwo, królestwo' to zlitewszczone formy odpowiedników staropruskich; autor zaczerpnął je z dzieła G.H.F. Nesselmanna *Die sprache der alten Preußen an ihrer überresten erläutert* (Berlin 1845). Zob. Būga, RR II, 85, przyp. 1.

rýkštė 1. ʽcienka gałązka bez liści, rózga, witka' (war. *rykštẽ* 4 p.a.), 2. ʽchłostanie rózgą', 3. przen. ʽkara (boska); nieszczęście', 4. ʽpręt mierniczy; miara pola', 5. ʽpiętnastu uczestników żywego różańca', *dangaũs rýkštė* ʽkometa', *diẽvo rýkštė* ʽtęcza', *óro rýkštė* ts., *vélnio rýkštė* ʽgałązki drzewa, które zrosły się w miotłę'. DP *rýkštė* ʽrozga, roszczka', SD[1] «rozga», SD «bijak u cep» (syn. *kultuvė, spragilinė*), *lazda arba rykštė įpjaustyta* SD «karbowa laska», *dirželiai, kuriais plakasi, rykštės, šniūreliai* SD «dyscyplina, ktorą się biczuią, flagellum, flagrum», *plaku rykštėmis* SD «siekę kogo rozgą». Z innymi suf.: *rýkščia* ʽrózga, witka', *rykštìs* (3 p.a.) a. *rýkštis, -ies* f. ts. Odpowiedniki łot. *rìste*[2] (słot. *rihste*) ob. *rĩkste* ʽrózga' z jednej strony i stpr. *riste* EV ʽwić, rózga, Rute' z drugiej strony przemawiają za wywodem *rýkštė* z *ryštė przy założeniu insercji *k* przed grupę *št*. Praforma *ryštė może być refleksem *ryž-tė, tj. dewerbalnego drw. na SZ *ryž-* od *rėž-* ʽrznąć, kroić', zob. *rė̃žti*, *rýžti*. Znacz. etym. ʽto, co urznięto' ⇒ ʽrózga, pręt'. O innej możliwości objaśnienia wyrazu *rýkštė* wspomniano s.v. *rė̃kšti*. Zob. też B. Gliwa, *ALL* LVII, 2007, 1-15. — Drw. *rykštẽlė* ʽrózeczka', *rýkštėnas* ʽkosz z wikliny do połowu ryb, więcierz' (war. *rýkštena, rýkštinas, rýkštinė*), *rykštýnas* ʽmiejsce porośnięte rozmaitymi krzakami', *rýkštinė* 1. ʽrózga, witka', 2. bot. ʽpigwowiec japoński, Cydonia japonica', *rýkštininkas* ʽten, co wycina krzewy wierzbowe na wiklinę; ten, co wymierza karę chłosty', *rykštìnis* ʽrózga; uderzenie rózgą'. Cps. *rýkštagalis* ʽkrótka rózga' (por. *gãlas*), *rykštãplakis* przest. ʽten, kto wymierza karę chłosty' (por. *plàkti*), *šakalrỹkštės* (zob. *šakalỹs*), *šlúotrykštė* ʽrózga do miotły' (por. *šlúota*). Vb.

denom. *rýkščiuoti* ʻchłostać rózgąʼ, *rýkščiotis* refl. ʻ(o szybie podczas mrozu) pokrywać się wzorami przypominającymi gałązkęʼ. — N.rz. *Rykštýnas*, *Rykštỹnė*.

rýkšti, *rýkšta*, *rýško* ʻstawać się widocznym, ukazywać sięʼ, *išrýkšti* ʻpękać — o pąkachʼ, DP ʻwyniknąć, wynurzyć się, objawić się, okazać sięʼ, *parýkšti* ʻukazać się, pojawić sięʼ. Pwk. *ryšk-V* / *rykš-C* jest najprawdopodobniej neoosnową, wyodrębnioną z formy prs. *rýkšta* drogą metanalizy *rykš-ta*. Chodzi tu o prs. na *-sta-*, *rykš-sta, które pojawiło się dla odnowienia starszej formacji *ryška, ściślej *rį̄ška < *ri-n-ška, a więc z *į(š)* poświadczającym infigowanie *rišk-, formy SZ od *reišk-*, zob. *réikšti*. Paralelny rozwój wytworzył taką formę, jak *trýkšti* ob. *trìkšti*. Inne neopwk. z samogłoską *y* to np. *klỹpti*, *krỹpti*, *nỹkti*. — Według nowej etymologizacji Ostrowskiego, *Balt* XXXIX:2, 2004, 196 vb. *réikšti* ma być innowacyjnym causativum na SE, opartym na neopwk. *rykš-*. Zamiast formuły *rýkšta* < *rykš-sta Ostrowski proponuje analizę *rý-k-šta* (insercja *k*) < *ryšta < *ryž-sta, gdzie *ryž- (zob. *rýžti*) jest st. zanikowym do *rėž-* jak w *rė́žti* ʻrznąć, kroić, rozcinaćʼ. Autor wychodzi od vb. cps. *išrýkšti* DP m.in. ʻwyniknąć, objawić sięʼ i wywodzi to znaczenie z pierwotnego ʻwyrzynać się (np. o zębach dziecka)ʼ. Można do tego dodać pol. *wyrazić* ʻoddać, objawić słowamiʼ i ros. *výrazitьsja* ʻuwidocznić się, przejawić sięʼ, gdzie °*raz*° (*raziti ⇐ *rězati) jest etymologicznie spokrewnione z lit. *rė́žti*. — Drw. *ryškė́ti*, *-ja*, *-jo* ʻstawać się widocznym, uwidaczniać sięʼ, *rỹškinti* ʻczynić jasnym, zrozumiałym, wyjaśniać; wywoływać (błonę fotograficzną)ʼ, *išrỹškinti* ʻujawnić, uwydatnićʼ, *parỹškinti* ʻuczynić wyraźniejszym, uwypuklićʼ. Nomen: *ryškùs* ʻwyraźnyʼ, *rỹškiai* adv. ʻwyraźnieʼ.

rìkti I, *rinkù*, *rikaũ*: *atrìkti* ʻodkrzyknąćʼ, *surìkti* ʻkrzyknąć, zakrzyknąć, zawołaćʼ, *užrìkti* ʻskrzyczeć kogo, zbesztać, złajać; głośno zaśpiewaćʼ. Formacja inchoatywna z prs. infigowanym i SZ *rik-* ⇐ *rek-*, zob. *rèkti*, *rė̃kti*. Forma SZ *rik-* jest analogiczna do SP *rek-*. Stoi na miejscu refleksu fonetycznego *irk- (pie. *r̥k- ⇐ *rek-). Zob. paralele s.v. *brìsti*. — Drw. *rikdýti* caus. ʻzmuszać do krzyku; doprowadzać do płaczuʼ, nomen: *rìksmas* ʻkrzyk, wołanieʼ. — Nawiązanie słowiańskie w scs. *rĭci* ipv. ʻpowiedzʼ, stpol. *rcy* ts. Dalej por. prs. stczes. *řku* do *řéci*, strus. *rku* do *reči* (BSW 243). Prs. na *-nǫ-*, *rīknǫ (czes. *zařknouti* ʻzakląć, zaczarowaćʼ, gw. *pořknút* ʻpomówić, obwinićʼ) tak się ma do lit. prs. infigowanego *rinkù* jak scs. *sŭxnǫ* ʻschnęʼ (*sus-nō) do lit. *sunsù* oraz jak psł. *brĭdnǫ (pol. *brnę*) do lit. *brindù*. — WSZ *ryk-*: *rýkauti* a. *rykáuti* ʻpokrzykiwać, nawoływaćʼ. Nawiązanie w scs. *naricati* ʻnazywać, nadawać imię, wzywać, oznaczać, ustanawiaćʼ (*naricajemŭ* ʻrzeczony, wymieniony, [tak] zwanyʼ), *priricati* ʻdodawać (słowami), dopowiadaćʼ, < psł. *rīkēti.

rìkti II, *rinkù*, *rikaũ* (z prvb. *ap-*, *pa-*, *su-*) 1. ʻmylić się (w liczeniu, w modlitwie), plątać sięʼ, 2. ʻkończyć się, rozpadać się (o małżeństwie, przyjaźni)ʼ, *parìkti* ʻzrobić błąd; pobłądzićʼ, *surìkti* ʻpomylić się; zepsuć się, rozstroić sięʼ. Refl. *apsirìkti* ʻomylić się, źle coś zrobićʼ, *apsirinku* SD[1] «omylam się» (syn. *apsiviliu*). Tu też *įrìkti*, *įrìksta*, *įrìko* 1. ʻwpaść w niesubordynację, rozpuścić się, rozswawolić sięʼ (*Ale inrikęs tavo vaikas, teip neklauso*), 2. ʻrozzłościć sięʼ (*Žmonės teip inrikę, kad brolis brolio neapkenčia*). Bez dobrego objaśnienia. Porównywano z pwk. *riek-* / *raik-* jak w *riẽkti*, *raikýti* ʻkroićʼ (LEW 734). — Może raczej do *trìkti*, *trinkù* m.in. ʻmylić się, zbijać się z tropu; rozstrajać sięʼ, mianowicie przy założeniu resegmentacji *at-rìkti* ⇐ *at-trìkti*. — Drw. *rikdýti* caus. ʻwprowadzać w błąd, mylić, przeszkadzać, rozstrajaćʼ (brak SO, podobnie jak w wypadku *likdýti*, *migdýti*), *rìkinti* caus. ʻmylićʼ. Nomina: *apriktinas* DP ʻomylnyʼ, *riklùs* ʻzawiły, zagmatwanyʼ, *rìklius* ʻbłąd, pomyłkaʼ, *rìktas* ts.

rykū̃nė 1. hist. ʻochmistrzyni na dworze magnackim, klucznica, szafarkaʼ, 2. stlit. ʻkochanka, nałożnicaʼ (syn. *prijarka*). — Z innym suf.: *rykūnija*, pisane <rikunia> SD «dworka, villica» [ʻkobieta doglądająca gospodarstwa na folwarku, gospodyni folwarczna, klucznicaʼ, SPXVI]. Dwuznaczne. Z jednej strony może być drw. denominalnym: *ryk-ūnė* od

rỹkai m.pl. ʽnaczynia kuchenne; sprzęty domowe; dobro ruchome; narzędzia rzemieślnika' (zob. *rỹkas*); znacz. etym. ʽkto zarządza gospodarstwem domowym, dobrem ruchomym'. Z drugiej strony może być derywatem od pwk. werbalnego *ryk-*, który widać w *rykáuti* stlit. ʽrządzić, zarządzać'; znacz. etym. ʽosoba czymś zarządzająca'.

rỹmis, *-io* przest. ʽposąg, statua' (Miežinis), ʽpomnik nagrobny' (*Rymius stato ant kapo* ʽ*Rymius* stawiają na grobie'). Zupełnie odosobnione. Figurująca w NDŽ, s.v. *rỹmis* definicja ʽHeiligenskulptur (mit aufgestütztem Kopf', tj. ʽfigura święta z podpartą głową', prowadzi do wniosku, że chodzi tu o sb. postverbale od *rymóti* a. *ryme̋ti* ʽstać lub siedzieć z podpartą rękami głową i dumać' (zob. s.v.). Būga, RR I, 145 rekonstruował swego czasu *ryd-mja- ʽposąg wyrzeźbiony w drewnie', mianowicie w nawiązaniu do stang. *wrītan* ʽżłobić, rzeźbić; pisać' (ang. *to write*). Ta rekonstrukcja ukazuje się nawet w LKŽ XI, 624. N.B. Kroonen 2013, 596 sprowadza *wrītan* do pwk. *u̯rei̯d-, który miał spłynąć z *rītan- ʽrwać, rozrywać' (niderl. *rijten*).

rìmorius, *-iaus* przest., gw. ʽrymarz, rzemieślnik wytwarzający wyroby ze skóry, szyjący uprząż' — zapoż. ze stbłr. *rymarъ*, *rimarъ* (*remarъ*), błr. *rýmar* (⇐ pol. *rymarz* ⇐ nwn. *Riemer*). War. *rìmoris*. — Drw. *rimorỹstė* ʽrzemiosło rymarskie' (kalka z pol. *rymarstwo*).

rìmti, *rìmstu*, *rimaũ* 1. ʽuspokajać się, przestać się ruszać', 2. ʽustawać (o zgiełku, hałasie), cichnąć', 3. ʽlubieć gdzieś przebywać (o zwierzętach, rybach, pszczołach)', 4. ʽwytrzymywać gdzieś', *nerìmti* ʽniepokoić się', *nerimstu* SD «tesknię sobie, tædet me». Cps. *aprìmti* ʽuspokoić się', też ʽocieplić się (o pogodzie)', DP ʽodpoczywać' *nurìmti* ʽucichnąć, uspokoić się; ustać (o bólu)', SD *nurimsta* «ucicha» (syn. *nutilsta*), *nenurìmstamai* adv. ʽbez ustanku' (*Vaikas nenurìmstamai verkia*), *surìmti* m.in. ʽzagrzać się (o wodzie)'. Odpowiednik łot. *rim̃t*, *rimstu*, *rimu* ʽuspokajać się, zadowalać się; przestawać, milknąć; zagrzać się (o wodzie)'. Formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i SZ *rim-* ⇐ *rem-*, zob. *rem̃ti*. Pie. *$h_1$rm̥- ⇐ *$h_1$rem- ʽruhig werden' (LIV[2] 252, ALEW 841, 865n.). Akut wzorowany na praesentiach z suf. *-sta-*, tworzonych od pwk. setowych (por. *gìmstu*, *mìrštu*, *vìrkstu*). — Drw. *rìmdyti* ʽuspokajać', *rimóti*: *nerimóti* ʽbyć niespokojnym, niepokoić sie', *rìmstyti*: *įrìmstyti* intr. ʽuspokoić się', *nurìmstyti* tr. ʽuspokoić kogo' (etymologicznie: *rimst-* *-yti*, tj. drw. od formy prs. *rìmstu*). — Neopwk. *rimst-*: *nerimstauti* DP ʽtesknić sobie' [ʽnudzić się'], *rimstùs* ʽspokojny' (⇒ *rimsčiaĩ* ʽspokojnie'), *parim̃stis* ʽporęcz' (syn. *param̃stis*). — Nomina od *rim-*: *nenúorima* c. ʽczłowiek niespokojny, ciągle będący w ruchu' (syn. *nenúorama*), *nenurimastis* SD «niepokoy, inquies, bellum» [ʽzamieszki, wojna'], *nerimastis* SD «teskność & tesknica, tædium, fastidium», *nerimstančiai* adv.: SD <nerimstunćiey> «teskliwie, cum tædio, morosè» [ʽz niepokojem'], *nurimimas* SD[1] «spokoyność, tranquilitas», *rìmša* c. ʽczłowiek cichy, spokojny' (⇒ vb. denom. *rìmšyti*, *-iju*, *-ijau* ʽpowstrzymywać, uspokajać'), *rìmtas* a. *rim̃tas* ʽpoważny, nielekkomyślny, odpowiedzialny; pewnie stojący (o stole), mocny, trwały (o drewnie)', *rimtaĩ* adv. ʽpoważnie, serio', *rimtìs* f. ʽspokój'. — Nomina od SZ *rum-* wymieniono s.v. *rem̃ti*. — Neoosn. *rimt-* (⇐ *rìmtas*): *rimtáuti* ʽudawać poważnego', *rimte̋ti*, *-ju*, *-jau* ʽpoważnieć, stawać się poważnym', *rimtéiva* c. ʽktoś poważny a. udający poważnego', *rimtýbė* ʽpowaga', *rimtuõlis* ʽktoś zbyt poważny, ważniak'. — WSZ *rym-*: *rýmoti* a. *rymóti* ʽstać lub siedzieć z podpartą rękami głową i dumać' (durativum-intensivum typu *dýroti*, *kýboti*, *stýroti*), przen. DP *rýmot* ʽwspierać się (na wierze, o Kościele)'. Rzadszy war. *ryme̋ti*, *rýmiu* (*-e̋ju*), *-e̋jau*, por. *Ko teip rými, sesutele, ant baltų rankelių?* Zob. też *rỹmis*.

rynà, *-õs* a. *-õs* 4, 2 p.a. stlit., gw. ʽrynna' — zapoż. z pol. *rynna* (⇐ śrwn. *rinne* f.). War. *rynė̃*. Por. SLA 190, LEW 735, ALEW 866. — War. *rinà* 4 p.a. ⇐ prus.-niem. *rine* (GL 111n.). Zob. też *rindà* II.

riñčvynis, *-io* przest. ʻwino reńskieʼ (m.in. u Donełajtisa). Ze zmianą *nš* > *nč* z cps. *riñš-vynis* — zapoż. z prus.-niem. *rīnscher wīn* (por. LEW 735, Kabašinskaitė 19). Warianty z *ns* > *nc*: *riñckas vỹnas*, *riñc-vynis* zakładają źródło polskie, por. pol. przest. *ryńskie wino*.

rindà I 4 p.a. żm. 1. ʻrząd, szeregʼ (*Stovi riñdos kareivių*. *Iš rindõs imk* [*kiaušinius*]), 2. ʻrząd mendli na poluʼ (*Stovi avižienoje penkios riñdos*). Konkretyzowane nomen actionis na -*ā*- od neopwk. *rind-*, wyabstrahowanego z prs. infig. *rindù ⇐ *rid-, por. łot. *rist*, *riedu* (*rendu), *ridu* ʻporządkować, układaćʼ (ME III, 532). Zob. też *ráidyti*. Inaczej LEW 735. — Vb. denom. *rindótis* ʻstawać w szereguʼ, *surindóti* ʻuszeregować, uszykować (żołnierzy)ʼ — tylko u Dowkonta. — N.B. Łot. *riñda*, *rinde* ʻrząd, szereg; zamknięty krągʼ uchodzi za kuronizm lub lituanizm, por. ME III, 527. Vb. denom. *riñdât*, *riñduôt* ʻporządkować, stawiać na miejsce, ustawiać w szykuʼ.

rindà II 4, 2 p.a., też pl.t. *riñdos* gw. 1. ʻjasła, żłób na paszę dla bydłaʼ (*Įpilk į riñdą avižų*), war. m. *rindaĩ*, 2. ʻkoryto do pojenia zwierzątʼ (*Įpilk į rindàs vandens*), 3. ʻwyżłobione z drzewa naczynie do przechowywania jedzenia, np. seraʼ, 4. *stogo rinda* ʻdrewniana rynna przy okapie dachuʼ. Zapoż. z prus.-niem. *rinde* ʻżłób, jasłaʼ (GL 111, LEW 735).

rinkà 2 p.a. 1. ʻrynek, plac targowy w środku miastaʼ (*Ana išvažiavo su višteliais ant rinkos del pardoso*), 2. ʻcałokształt stosunków handlowo-gospodarczychʼ (*vidaũs rinkà* ʻrynek wewnętrznyʼ, *riñkos káina* ʻcena rynkowaʼ). Ze zmianą rodzaju na żeński zapożyczone z błr. *rýnak*, *-nku* ⇐ pol. *rynek*, *-nku* (⇐ stczes, *rynk*, *ryňk*, śrwn. *rinc*, *ringes*). Por. Brückner 1887, 126, SLA 190, LEW 736, ALEW 867. Tylko w 2. znacz. jest dziś w użyciu literackim. W 1. znacz. zostało zastąpione przez *turgãvietė*, dosł. ʻplac targowyʼ (por. *tur̃gus*). — Rzadszym wariantem jest wsch.-lit. *riñkas*, *rìnkas* (*Nuvėžė ant rìnko meitelį*), por. ZS 48.

rìnkė, *riñkė*, też m. *rìnkis* gw. 1. ʻfajerka, jedna z żeliwnych obrączek zamykających otwór w płycie kuchennejʼ, 2. ʻżelazna obrączka u kosyʼ, 3. ʻkoło z paska metalu, obręcz (na kole, na beczce)ʼ, 4. ʻbransoletkaʼ, 5. *rinkė žmonių* ʻkrąg ludziʼ, 6. *rinkė baronkų* ʻwiązanka obwarzankówʼ — zapoż. z prus.-niem., śrdn. *rink* ʻobręcz, krąg, krążekʼ (GL 112, LEW 736). — Drw. *į rìnkę* adv. ʻw koło (się kręcić), naokoło (iść), *į rìnkę šìkti* a. *į rìnkę varýti* wulg. ʻbardzo się czegoś baćʼ.

riñkis, *-io* gw. ʻczęść stodoły zapełniona zbożem, sianem, słomąʼ, por. *Rinkį pradeda kriauti nu rejos kertės*. *Lipk ant riñkio, sukišim, sumurdysim dar ir tą vežimą*. Najprawdopodobniej jest to nomen loci wywodzące się przez konkretyzację z n. act. na *-i̯a-* od *riñkti* m.in. ʻzbierać do kupyʼ. Nie wykluczone, że temat na *-i̯a-* odnowił tu starszy temat na *-i-*, por. *grindìs* ⇐ *grį̃sti*; *plūdìs* ⇐ *plū́sti* (GJL II, § 65).

riñkti, *renkù* (war. *rinkù*), *rinkaũ* ʻzbierać, zbierać do kupy, gromadzić; pobierać (podatki); wybierać (posłów)ʼ. Cps. *aprinku* SD «obieram co», *doklį atrinku* SD «pobor odbieram», *parinka* SD «rozbieraią co, rozebrali księgi, etc.», *parinku* SD[1] «rozbieram» (syn. *mųstau*), SD «poprzątam co» (syn. *pakuopiu*), *parinkt kieno turtį iždan visotimės* SD «konfißkować kogo, zabrać do skarbu, abo na pana», *surinku* SD «gotuię» (syn. *dabinu*, *prirėdau*), «gromadzę» (syn. *sukrauju*, *sugaminu*), «sumuię co, zbieram co». Odpowiednik stpr. *senrīnka* ʻzbiera, gromadzi, sammeltʼ < *san-renka. (N.B. Łot. *rinkt*, *rinkstu* a. *rinku*, *rinku* ʻzbieraćʼ jest lituanizmem). Pie. *u̯renk- / *u̯r̥nk- (transponat) ⇐ *u̯er-k- ʻobracać, kręcić, wićʼ, por. IEW 1155, LEW 736; ALEW 868 stwierdza brak jasnych związków zewnętrznych. Co do typu pierwiastka por. *u̯reng- ʻwykrzywiaćʼ (scs. *ręgnǫ*), *u̯reng[h]- ʻzwijać, skręcaćʼ (lit. *reñgti*), *u̯rei̯ḱ- ʻobracać, owijaćʼ (lit. *rìšti*). Uproszczenie pie. *u̯r- > pbsł. *r-* też w *rė̃žti*. — Drw. *rinkdinė́ti*: *surinkdinė́ti* iter. ʻzbierać (zioła, pieniądze), zgarniać (zboże w snopy)ʼ, *rinkdýti*: *aprinkdýti* ʻwyplewićʼ, *išrinkdýti* ʻwybierać, wydobyć (z dołu), otworzyć (okno), wykupić (wszystko)ʼ, refl. *susirinkdýti* ʻschodzić się, zbierać się, spotykać

się'; *rinkinéti* 'zbierać (jeden po drugim), zrywać jagody, jabłka, orzechy; dziobać, wydziobywać; sprzątać zboże z pola', *rinkióti* 'zbierać, gromadzić' (ts. suf. w *ránkioti*). Nomina: *aprinkėjas ciesoriaus* SD «kurfirst, elector imperatoris, septemuir imperij» ['książę świecki lub duchowny w dawnej Rzeszy Niemieckiej, mający prawo obierania cesarza', SPXVI], *parinkimas turtės nuog visotimės* SD «konfißkowane rzeczy, grabież, publicata bona, bona sub hasta vendita», *parinkos* SD «pobierki, collectitia, analecta» ['ostatki pozbierane, pokłosie'], *rinkė́jas* 'wyborca; zecer', *rinkìmai* m.pl. 'wybory, głosowanie', *rinkinỹs* 'zbiór, kolekcja; wzór na tkaninie', *riñkis* (zob.), *rinkiùkas* 'żebrak', *riñkliava* 'zbieranie, zbiórka; podatek, opłata wnoszona częścią zmielonego zboża', hist. 'danina' (neosuf. *-liava*, por. *mė́šliava*), *sąrinkis*: SD <surinkis> «zbior, collectum, coactura», *surinktė* SD «zbierania, collecta & collectitia, collectanea» ['zbiórka']. Cps. *varparinktė* SD «kłosow zbieranie, pokłosie, pograbianie po żeńcach, spicilegium» (syn. *varpų rinkimas*), por. *várpa*; *vynrinkė* BRB 'zbiór winogron, Weinernte' (por. *vỹnas*). — SO *rank-*: *rankà* (zob.), *ránkioti* (zob.).

ripkà 2 p.a. gw. 'w pewnej zabawie dziecięcej: drewniany krążek do toczenia przed sobą przy pomocy uderzeń kija'. War. *ripà*, *rìpė*. Odpowiednik łot. *ripa*, *ripe* 'krążek', *ripu sist* a. *ripu kaut* 'toczyć przed sobą drewniany krążek'. Chyba dźwiękonaśladowcze, zob. LEW 737 (gdzie też inne hipotezy). Por. pol. *ryp* interi. 'łup, buch', *rypnąć* m.in. 'uderzyć, trzepnąć, strzelić, huknąć' (SW V, 795n.). Zob. też *kulipkà*.

risavóti gw. *risavóju*, *risavójau* gw. 1. 'rysować (ołówkiem, piórkiem); malować, ozdabiać', 2. przen. 'jechać nieprosto, zbaczając na strony' (*Ką gi čia risavoji iš vieno šono kitan — važiuok tiesiai!*). Zapoż. z błr. *rysavácь*, *-úju* (⇐ pol. *rysować*, *-uję*). — War. wsch.-lit. *risùiti*, *-ùja*, *-ùjo* 1. 'rysować', 2. 'chodzić zygzakami' ma za podstawę formę praesentis błr. *rysúje* 'rysuje' (por. ZS 48, 114). — *risuñkas* gw. 'rysunek, obraz' ⇐ błr. *rysúnak*, *-nka* (⇐ pol. *rysunek*, *-nku*).

risõkas gw. 'koń biegający rysią, kłusem wyciągniętym' (war. *risãkas*) — zapoż. z błr. *rysák*, *-á* (⇐ ros. *rysák*).

rìstas 'o koniu: rączy, cwałujący'. Analiza: *rìs-tas*. Ma w podstawie neopwk. *ris-*, wyabstrahowany z formy inf. *rìstis* 'toczyć się' (zob. *rìsti*). Inne drw. od *ris-*: *pãrislas* 'okrągły kawałek drewna, które spełnia rolę wałka ułatwiającego wsuwanie łopaty chlebowej do pieca' (war. *pãrėslas*), *ristójas* 'ten, kto toczy', *rìsvas* 'rączy — o koniu' oraz czas. *rìsdinti* 'potoczyć (beczkę, kamień)', *risnóti* 'biec truchtem, kłusować'. — Metanaliza *rìst-as* wytworzyła neoosn. *rist-*, widoczną w takich drw., jak sb. *risčià* 'kłus, bieg konia pośredni między stępem a galopem lub cwałem', adv. *risčià* 'kłusem — biec, jechać, wieźć się', gw. 'truchtem', SD «gręda» (war. *risčiõs*, *risčiomìs*, *risčiaĩs*) (⇒ vb. denom. *risčióti* a. *risčiúoti* 'kłusować'); obok tego *irsčià*, *irščià* (metateza *r*); *prórisčia* adv. 'powolnym kłusem'; *rìsčius* 'kłus' (⇒ *rìsčium* a. *risčiuñ* adv. 'kłusem'), *rìstė* a. *rìstis* f.m. 'kłus'; *ristìkas* 'zapaśnik', *ristìkė* 'lekki kłus', *ristỹnės* f.pl. 'zmaganie się, zapasy', *ristiniñkas* 'koń, który dobrze biega kłusem', *ristõkas* 'koń kłusak', *ristùkas* 'jajko do taczania w zabawie', *ristū̃nas* 'rączy koń a. kobyła', *ristùtė* 'lekki kłus' (⇒ adv. *ristutè*), *ristùvai* m.pl. 'dźwignia do podnoszenia ciężarów', *ristùvas* 'wałek, walec'. — SO *rais-* ⇐ *ris-*: *raistýtis* 'o psach: parzyć się' (zob. s.v.). Niejasny jest dyftong w adv. *raĩsčiais*: *Raĩsčiais jóti* NDŽ 'Jechać kłusem', które jest wariantem do *risčiaĩs* (zob. wyżej).

rìsti, prs. *ritù* (war. *rentù*), prt. *ritaũ* (war. *ričiaũ*) 'toczyć (np. koło), taczać, obracając co przesuwać (beczkę, belkę, kamień); przewracać, obalać; toczyć bałwana ze śniegu; przemieszczać coś na kołach, wałkach, rolkach'. Cps. *nurìsti* 'stoczyć (z góry na dół)', *parìsti* 'potoczyć, popychać tocząc, przetoczyć pod czymś, wtoczyć pod coś; podołać, zwalić kogoś z nóg'. SD: *ritu* «toczę co, taczam co», *apiritu* «obtaczam», *atritu* «odwalam co», syn.

atverčiu (SD[1] *ataritu* «odtaczam, odwalam»), *įritu* «wtaczam, wwalam», *išrìsti* ʽwytoczyć (beczkę, kamień); obudzić ze snu, spędzić z łóżka', *išritu* «wytaczam» (syn. *išriečiu*), *nuritu* «zwalam co», *paritu* «podwalam; powalam co pod co», *parrìsti* ʽprzytoczyć (beczkę); przynieść, przywlec', *priritu* «przywalam», *užrìsti* ʽwtoczyć (wielki kamień dla zasłonięcia otworu nory, jaskini)'. Refl. *rìstis* ʽtoczyć się (o kole, wozie, pociągu), zataczać krąg (o słońcu), staczać się (o wezbranej wodzie), kłębić się, wydobywać się kłębami (o dymie); upływać (o czasie); rozlegać się (o głosie, odgłosie); iść z trudem, leźć, gramolić się (przez próg, na piec); zmagać się, mocować się z kimś; spierać się, kłócić się', cps. *išširìsti* ʽ(o pisklętach) wykluwać się', dosł. ʽwytaczać się' (syn. *išriedéti*), *pérsiristi* ʽprzeleźć, przedostać się', *užsirìsti* ʽwgramolić się (na piec), wytoczyć się wzwyż (o słońcu w zenicie)'. — Pwk. *rit-* jest dwuznaczny. Może to być forma st. zanikowego 1° do pie. *ret- ʽbiec' (LIV[2] 507, por. stir. *rethid* ʽbiegnie', łac. *rotundus* ʽokrągły, kulisty', zam. *retundus ⇐ *retō ʽbiegnę'), 2° do pie. *u̯rei̯t- ʽkręcić, zwijać' (LIV[2] 700, por. stang. *wrīðan* ts.; tu wzmianka o lit. *rìsti*). LEW 729n. zakwalifikował *rit-* jako SZ od *riet-*, *riẽsti*. Raczej chodzi tu o pwk. pie. *ret-. — Jest oboczny refleks SZ *rut-*, zob. *rùntinti*, *rùtulas*. — SE *ret-* jest widoczny w formach gw. *suretéti* 1. ʽzwinąć się, skręcić się (o włosach)', 2. ʽzrosnąć się (o złamanej kości), pokryć się (naskórkiem), zasklepić się (o ranie)'. Infigowanie SE *ret-* zaświadcza prs. *rentù* gw. ʽtoczę' (por. *brendù* do *brìsti*; tam też inne paralele apofoniczne). — Drw. werbalne na SZ *rit-*: *riténti* ʽtaczać' (war. *ridénti*), *atriténti* ʽprzytoczyć beczkę, kamień', *ritinéti* ʽtaczać, turlać' (war. *ridinéti*), *paritinéju* SD[1] «potaczam, prouoluo», *rìtinti* ʽtoczyć (kamień, beczkę); rolować (len na łące), zwijać (tkaninę w zwój); przepędzać liście, wzbijać kurz, piasek — o wietrze; jeść, pić; szybko biec' (war. *rìdinti*), *parìtinti* caus. ʽpotoczyć (kłodę, kamień, beczkę)'. — Nomina: *pãritas* ʽdrąg, dźwignia do podważania i toczenia pnia, belki, kamienia; okrągłe drewno podkładane pod ciężar', *paritùs* ʽłatwo się toczący, potoczysty', też ʽprzysadzisty, krępej budowy' (*Toks paritus, toks pastačius*), *ričià* a. *rità* ʽdźwignia do podważania', *rìtė* ʽszpula, szpulka, cewka', *ritýbė* ʽzdolność do toczenia się', SD «potoczystość, volubilitas», *rìtinas* ʽtocząc, tocząc sobie' (*Vaikis pareit nū jaujo tekiniu rìtinas*), *ritinẽlis* ʽodkrojony plasterek, np. kiełbasy', *ritinỹs* ʽzwój, rulon', *ritùliai* (zob.). — N.jez. *Apiritỹs*, dosł. ʽOkrągłe' (por. *Apskritỹs*). — O neopwk. *ris-* (*rais-*) i o ich derywatach zob. s.v. *rìstas*. — W derywatach z suf. *-din-* granica morfologiczna uległa zatarciu na skutek asymilacji i degeminacji: *rit-din- > *rid-din- > *ridin-*, zob. *rìdinti*. — WSZ *ryt-*: gw. *išrytéti*, *ìšryta* ʽwytoczyć', *rytéti*, *ryčiù* (3 os. *rỹti* a. *rỹčia*), *rytéjau* ʽleżeć skulonym, zwiniętym w kłębek, siedzieć a. stać skulonym'. — Stary SO *rat-* ⇐ *ret-* reprezentują: 1. nomen *rãtas* (zob.), 2. vb. iter. *ratyti pod formą prs. *ratau* «toczę, veluo, roto, torno», która pojawia się jedynie w SD[1] na s. 181 (LKŽ XI, 244 przypisał czasownikowi *ratyti — wbrew świadectwu SD — formy prs. †ratija, prt. †ratijo). — Werbalny SO został odnowiony w postaci *rait-* ⇐ *rit-*: *raitýti* (zob., tam też nomina na SO). — Do pary *rit-* / *rait-* dotworzono nowy SE *riet-*: *riẽsti* (zob.). — N.B. ME III, 584 wysunął przypuszczenie, że pierwiastkiem czasownika łot. *ruõtât*, *-ãju* ʽbyć zręcznym, obracać się, kręcić się, skakać, biegać tu i tam' jest pie. *reth- ʽlaufen, rollen'. To nasuwa rekonstrukcję pb. *rōt-ā-, tj. osnowy na SO *rōt- od *rēt-, czyli od wzdłużonego alternantu SE *ret-. Apofonię *ē ⇒ *ō poświadczają np. łot. *suôdẽji* ʽsadze' i lit. *súodžiai* (zob.).

rìšti, *rišù*, *rišaũ* (war. *rišiaũ*) ʽwiązać, związywać, przywiązywać, krępować, spajać; oprawiać (książki)'. Odpowiedniki bałt.: łot. *rist*, *risu* (war. *ristu*, *rîstu*[2]), *risu* ʽwiązać', stpr. *per-rēist* ʽzawiązać, verbinden', *senrists* ʽzwiązany, verbunden'. Cps. *atrìšti* ʽrozwiązać, odwiązać', *įrìšti* ʽzawiązać, okręcić; oprawić (książkę)', SD *įrišu* «wwięzuię co», *įrišu turtėn* «wwięzuię kogo w maiętność» (syn. *įleidžiu turtėn*) [ʽw sposób prawny wprowadzam kogoś w posiadanie czegoś'], refl. *įsirišu* SD «wwięzuię się w maiętność» [ʽwchodzę w posiadanie czegoś']. — Pwk. *riš-* to refleks SZ *u̯rik̑- od pie. *u̯rei̯k̑- ʽkrzywić, zginać, kręcić', por.

mław. *uruusiieiti* ʽkręci się, obraca się’ < *u̯riḱ-i̯e-, SO mław. *uruuaēsaiieiti* ʽkręci, obraca’ < caus.-iter. *u̯roi̯ḱ-éi̯e- (LIV^2 699n., ALEW 869). Uproszczenie pie. *u̯r- > lit.-łot. *r-* widać też w *reñgti*, *réžti*, *riñkti*. ALEW, *l.c.* dopuszcza też sekundarny rozwój fonetyczny od pwk. pie. *rei̯ǵ- ʽwiązać, binden’. — SE: łot. gw. *riešu* ʽwiążę’ < *rei̯š-i̯ō, lit. *riešas* (zob.). Por. łac. *rīca* ʽchustka na głowę’ < *u̯rei̯kā- (de Vaan 2008, 522). — Nomina od *riš-*: *griekų atrišimas* PK ʽrozgrzeszenie’ (por. *griẽkas*), *įrišìmas* ʽoprawa książki’, *neišrišamas* SD «nieroziętyny, indissolubilis...», *rišė́jas* a. *rišìkas* ʽten, kto wiąże zboże w snopy’, też ʽintroligator’, cps. *rungrišà* (zob. *rùngas*). — WSZ *ryš-*: *ryšė́ti, -iù, -ė́jau* dur. ʽnosić chustkę zawiązaną na głowie’ (por. *jūsė́ti*, *mūvė́ti*), *paryšė́ti* ʽprzez pewien czas wiązać snopy’ (por. *pakylė́ti*, *papjūvė́ti*). Nomina: *ryšẽlis* ʽzawiniątko, pakuneczek; sznurowadło; węzeł’, SD «wiązanka, wiązka», *ryšelis siūlų* SD «motek nici», *ryšỹs* ʽpowrósło; węzełek, pakunek’, przen. ʽzwiązek, łączność, więź, stosunek’, *šieno ryšys* SD «wiązań siana» (por. *kỹšis* ⇐ *kìšti*), *ryštis* SD «obowiązek, obligatio, auctoramentum, conditio» (syn. *raištis*), *ryšulỹs* ʽtoboł, tłumok, pakunek’, cps. *pilvãryšis* (zob. *pil̃vas*). — SO *raiš-*: *raišýti* (zob., tam też nomina na SO).

rýtas ʽranek, rano’, SD «poranek, zaranie». *Lãbas rýtas!* a. *Lãbą rýtą!* ʽDzień dobry!’. Odpowiednik łot. *rîts* ʽranek’, *rît(u)*, *rîtâ* adv. ʽrano’. Bez ugruntowanej etymologii. Por. BSW 246 (nieprawdopodobne powiązanie ze scs. *rano* adv. ʽwcześnie, o świtaniu’ < pie. *u̯rōd^h-no-), LEW 738 (tu referat innych pomysłów). Można *rýtas* ująć jako formację na SZ: *rih$_1$-tó-, znacz. etym. 1° ʽwschód (słońca)’, 2° ʽpora wstawania (ze snu)’. Allomorf *rih$_1$-C pojawił się w następstwie metatezy spółgłoski lrg. w sekwencji *h$_1$ri-C, ze SZ od pwk. *h$_1$rei̯- ʽwstawać, podnosić się’ (LIV^2 252). Por. orm. *ari* ipv. ʽwstań!’, het. *arāi*, *ariyanzi* ʽpodnosić się, wstawać’. Paralele dla samogłoski *y* z *iHC: *rýti*, *sýti*. Inaczej ALEW 870, który łączy *rýtas* raczej z pwk. pie. *h$_3$rei̯H- ʽfalować, burzyć się, wallen’ (por. LIV^2 305n.). — Drw. *apýrytis* ʽprzedświt, wczesny ranek’, *įryčiaũ* adv. ʽbardziej na wschód’, *išgrýto* (zob.), *nuorýt* adv. ʽz rana; od jutra’ (war. *norýt*), *nūrýtas* ʽranek, rano’ (*Nūrýtais buvo graži* ʽRanki były ładne / pogodne’), *parytỹs* ʽpora przed świtem’: *Jis pačių pãryčiu grįžo* (por. *pavakarỹs* ⇐ *vãkaras*), *porýt* adv. ʽpojutrze’ (łot. *parîtâ*, *parîtu*, *parît*), *rýt* adv. ʽjutro’, *rytaĩ* m.pl. ʽwschód jako strona świata’ (łot. *rîti*), *rytẽliai* m.pl. ʽdrugie śniadanie, podobiadek’, *rytẽlis* ʽzaganianie bydła do obory na czas południowego upału’ (*Kai karšta, tai ir mūsų gyvulius gena namo rytẽlio*), *rýto* adv. ʽrano, z rana’ (skostniała forma gen.sg.), *rýto vãkaro* adv. ʽbezustannie, bez przerwy’ (o płaczącym dziecku), *rytýkštis* (zob.), *rytìnis* ʽranny, poranny’, *rytójas* (zob.), *rytuosè* adv. ʽna wschodzie’, *užporýt* adv. ʽpozajutrze, za trzy dni’. — Cps. *kakorýt* (zob.), *pirmãryčiai* m.pl. 1. ʽnoc poślubna’, 2. ʽobrzęd budzenia pary młodej po weselu’, 3. ʽpierwszy ranek po weselu’ (por. *pìrmas*), *príešryčiai* m.pl. ʽpółnocny wschód’ (*Aušta diena priešpusryčiuos*), *pùsrytis* ʽpora ranna’, SD[1] «śniadanie» (por. *pùsė*, *pùsryčiai*), *rytãgonė* ʽpasienie bydła wczesnym rankiem’ (por. *gon-*), *rýtdiena* ʽdzień jutrzejszy’ (por. *dienà*), *rytmetỹs* ʽporanek, wczesny ranek’ (por. *mẽtas*), war. *rykmetỹs* (por. *tìknagas* < *tìtnagas*), *rytorýtą* adv. ʽjutro rano’.

rìteris, *-io* hist. ʽrycerz’ — zapoż. z nwn. *Ritter* (Čepienė 159). Starszą pożyczką jest *rìcierius* (zob.). — Drw. *riterijà* hist. ʽrycerstwo, stan rycerski’, *riterỹstė* ts.

rýti, prs. *ryjù* (*rįju < *ri-n-ju; war. *rynù*, *rijù*, *rejù*), prt. *rijaũ* 1. ʽłykać, przełykać, chłonąć, żreć, pożerać’, 2. ʽjeść wielkimi kęsami, jeść łapczywie’, 3. wulg. ʽchlać (wódkę)’. SD <riju> «chlapam, chlam; łykam; żrę, łoczę». Jest też pdg. gw. *rỹti*, *ryjù*, *ryjaũ*, zbudowany na innowacyjnym prs. *ryjù* < *rįju (zob. wyżej). Cps. *atrýti* ʽzwrócić (jedzenie), zwymiotować’, *nurýti* ʽpołknąć, przełknąć’, *prarýti* ʽprzełknąć, pożreć’, refl. *apsirýti* ʽobeżreć się’ (*apsiryju* SD «obżeram się»), *užsirýti* ʽzadławić się’. — Oboczna forma prs. *ry-nù* odnowiła *ryjù*, które uległo reanalizie jako *ry-jù* (por. objaśnienie s.v. *gýti*). Prs. *rij-ù* zostało utworzone na podstawie formy prt. *rijaũ* (por. *lijù* do *lijaũ* s.v. *lýti*, jak też *vijù* do

vijaũ s.v. *výti*). Zaskakująca forma prs. *rejù* jest produktem proporcji analogicznej, por. *výti* : *vejù* = *rýti* : *x* (*x* = *rejù*). — Odpowiednik łot. *rĩt*, *riju* (war. *rīnu*), *riju* ʽłykać, żreć', refl. *rĩtiês*, *rijas* ʽżreć się między sobą, ustawicznie się kłócić'. Alternacja *rī-C* : *rii̯-V* wskazuje na pwk. zawierający spółgłoskę lrg.: pie. *rih₂-, z metatezy w *r̥h₂i̯-, tj. w st. zanikowym od pwk. *reh₂i̯- ⇐ (metanaliza) prs. *reh₂-i̯e- ⇐ pie. *reh₂-. Por. LIV[2] 501: *reh₂(i̯)- ʽkrzyczeć, ryczeć' (ze znakiem zapytania); tak też ALEW 871. Refleksem prs. *reh₂-i̯e- jest łot. prs. *rãju* przy inf. *rãt* ʽłajać, wymyślać, ganić, besztać', *pãrrãt* ʽnapomnieć, skarcić', refl. *rãtiês* ʽkłócić się'. W kwestii apofonii zob. Smoczyński 2003a, 36n. Zob. też *gýti, lýti, pýti*. — Drw. *rýdyti* I (zob.), łot. *rĩstît*, *-u*, *-ĩju* frq. ʽłapczywie, szybko pożerać', *rĩstîtiês* ʽdławić się'. — Nomina od SZ-C *ry-*: *prarytìs* f. ʽprzepaść na bagnie; śliska gliniasta droga', *ryklà* c. ʽpijak', *ryklẽ* ʽgardziel, przełyk', *ryklỹs* ʽrekin; żarłok, nienasyceniec' (znacz. etym. ʽpożeracz, pochłaniacz'), *rysnùs* ʽżarłoczny, niewybredny' (por. neosuf. w *laksnùs*, *trupsnùs*). Por. łot. *rĩkle* ʽprzełyk, gęba, głos', *rĩklis* ʽżarłok, nienasyceniec', *rĩma* c. ts. — Nomina od SZ-V *rij-*: *aprijìmas* ʽobżarstwo' (*aprijimą užsakė* PK ʽobżarstwa zakazał'), *apsirìjėlis* ʽżarłok' (⇐ *apsirìjęs* ʽkto się obżarł', por. *pagìjėlis*), *atãrija* ʽżujka u krowy, połknięty pokarm powracający z żołądka do jamy gębowej' (syn. *atrajà*), *prarijà* ʽgrzęzawisko, topiel' (syn. *prarajà*), [zm.mca:*prarijìmas* ʽdziura na drodze', SD «łokanie» [ʽobżarstwo'],] *rìjalas* ʽprzynęta na ryby', *rijìmas* ʽżarcie, pożeranie' (*šnapso rijìmas* ʽopilstwo'), *rijìkas* ʽżarłok, obżartuch', *rijokas* BRB ts., *rijõtas* ʽżarłok', *rijū̃nas* ts., *rijuõklis* ts., *rijùs* ʽżarłoczny', cps. *badrijà* c. ʽgłodomór' (por. *bãdas*). — N.m. *Parijà* 4x. — Neopwk. *ryj-* (⇐ *ryjù*): *ryjìmas* ʽobżarstwo', [zm.mca:*ryjinė́ti* ʽpożerać', *ryjū̃nas* ʽżarłok' (por. *riejū̃nas* ⇐ *ríeju*).] — SO *raj-V* ⇐ *rij-V*: *atrajà* (zob.), *į̃rajis* a. *įrajis* 1. ʽrzecz przełknięta', 2. ʽrybka — przynęta, którą znajduje się we wnętrznościach innej ryby, np. szczupaka' (war. *įrajas*, *įrajỹs*), *rajùs* ʽżarłoczny' (por. *bajùs*, *gajùs*, *atvajùs*), *rajū̃nas* ʽżarłok', *rãjus* 1. ʽprzynęta na ryby', 2. SD «kśieniec, ventriculus quorundam piscium» [ʽżołądek niektórych ryb lub wieloryba, wnętrzności', SPXVI], *prarajà* (zob.), *rajomis* adv. ʽpożerając coś w pośpiechu i dławiąc się przy tym' (skostniała forma instr.pl. do *raja). — SO *rai-C*: łot. *raĩdît* ʽszybko jeść' (ME III, 470). Tu może też lit. *raĩstas* (zob.).

rytýkštis, *rýtykštis*, *-ė* ʽranny, poranny, rano ugotowany', SD «porankowy, zaranny» (syn. *unkstyvas*), *rýtykštis píenas* ʽmleko z rannego udoju', *rytýkštė dienà* ʽdzień jutrzejszy'. Formacja urobiona przymiotnikowym neosuf. *-ykštis* (zob. *naminýkštis*) od *rýtas* ʽranek, rano'. Paralele: *dabarýkštis*, *pernýkštis*, *vakarýkštis*. — Drw. *rytýkščias* a. *rýtykščias* przest., gw. ʽporanny', *Malda Rytykščia* PK 25₉ ʽModlitwa Poranna'. War. metatetyczny: *rýkštyčias* (*ty-kš* > *kš-ty*).

rytójas, *-ójo* ʽjutro, dzień jutrzejszy' — drw. z suf. *-ojas* od sb. *rýtas* ʽrano'. Por. *vasarójas* / *vasarójus* ⇐ *vãsara*. Otrębski (GJL II, § 95) był zdania, że *rytójas* urobiono raczej od sb. *rytaĩ* coll. ʽwschód' i że derywat miał znacz. etym. ʽsam wschód, ranek'. Zdaniem tegoż autora na podstawie zwrotu *ik rytojui* DP ʽdo jutra' miał się ustalić war. fleksyjny *rytójus* ʽjutro; przyszłość', por. *atidė́ti rytójaus diẽnai* ʽodłożyć na jutro'. — Drw. *rytój* adv. ʽjutro, nazajutrz' — z apokopowania *rytóje* ts. (przest., gw.), skostniałej formy loc.sg. od *rytójas*; *rytój rýto* ʽjutro rano'. War. *rytó*, *rytõ* ʽjutro', też *rytóju* ts.; *antrytojinis*: SD <vntritoinis> «nazaiutrzny, posterus».

ritùliai, *-ių* m.pl. 1. ʽtaczki' (m.in. SD), 2. ʽpłocha w warsztacie tkackim' (ŽD 188) — nomen instrumenti na *-ul-* od *rit-*, por. *ritù*, *rìsti* m.in. ʽprzesuwać coś na kołach, rolkach, taczać'. War. z osnową niepalatalną: *ritulaĩ* 3 p.a. ʽtaczki'. Budowa tego deverbativum przypomina pol. *taczka*, pl. *taczki* ⇐ *taczać* (psł. *tač-īka ⇐ *tačati). — Sg. *ritulỹs* ʽkrążek hokejowy', *lẽdo ritulỹs* ʽhokej na lodzie'.

rizénti I, *rizenù*, *rizenaũ* 1. ʽśmiać się cichym, tłumionym śmiechem, chichotać', 2.

ʽwyśmiewać się z kogoʼ — od interi. *rizì rizì* — o chichocie (*Mergos rizì rizì tvaks tvaks ir ėmė juoktis*). Por. syn. *kikénti*, *krizénti*. — Drw. *rizà* c. lub *rìzas* c. ʽczłowiek lubiący się śmiać, śmieszekʼ (*Jų bobutė tokia rìzas buvo*), *rìzata* c. ʽkto wciąż się śmieje, chichoczeʼ (⇒ vb. denom. *rìzatuoti* ʽchichotaćʼ), *rizẽklis* ts., *rìzius* ʽczłowiek lubiący się śmiaćʼ.

rizénti II, *rizenù, rizenaũ* gw. 1. ʽstawiać małe, drobne kroki, dreptaćʼ, 2. ʽpowoli ciec, ciurkaćʼ — od interi. *rizì rizì* lub *rìzi rìzi* — o chodzeniu drobnym krokiem (*Rizikė rizi rizi rizena*, t.y. *eina smulkiais žingsniais*). — Drw. *rìzas* ʽkto chodzi szybko drobnym krokiemʼ (*Kurs greitai smulkiu žingsniu rizena, vadinas rìzas*).

ryžė́ti, *ryžiù* (3 os. *rỹži*, war. *ryžù*, *ryžė́ju*), *ryžė́jau* gw. 1. ʽuchylać się od działania, od pomocy, nie mieć ochoty, lenić sięʼ (*Jis neryžėjo ateiti linų minti į talką*), 2. ʽżałować komu czego, skąpićʼ. Rzadszym wariantem jest *rýžti*, *rýžu*, *rýžau* ʽunikać czego, nie mieć ochotyʼ, por. *Aš rýžu eiti lažą*, t.y. *liepia, aš nenoriu, nepaslenku dirbti, neukvatnas esmi dirbti* (JUŠK). Pochodzenie niezupełnie rozpoznane. LEW 741 łączył z *rė́žti* ʽrznąć, kroićʼ.

rỹžis, *-io* gw. ʽumocowana na dwóch żerdziach sieć rybacka, ciągniona z łodzi przez dwóch a. kilku rybakówʼ. War. *rỹžius*. Niejasne.

rýžti, *rýžta* (*ryž-sta), *rýžo* gw. 1. ʽdać należną część (np. w posagu), wyposażyć przy ożenkuʼ (znacz. etym. ʽoderżnąć, odkroićʼ), por. *Tėvas rýžo savo dukrą, ale kaip išryžo, yra ką pažiūrėti*. *Jo dalis atryžta, kaip riekė atriekta nuo kepalo*. *Atrýžau vaikus nuo savęs*, t.y. *atidalinau*, 2. *išrýžti* ʽwyprawić w podróżʼ, 3. *parýžti* żm. ʽzacząć ubywać, zmniejszać się — o tarczy księżycaʼ (znacz. etym. ʽurzynać sięʼ), por. *Mėnuo parýžo, mėnesies paraiža*. *Jau mėnuo paryžo, galima bulvės sėti*. — Nomina: *ryžẽ* ʽwąski pas w tkaninie, pasmoʼ, *ryžẽlis* ʽścinek, skrawek (tkaniny, płótna)ʼ. Osobno zob. *rýkštė*. — Morfem *rýž-C* przedstawia sobą innowacyjną formę st. zanikowego do *rė́ž-C*, por. *rė́žti* ʽrżnąć, kroić, ciąćʼ. Zastąpił on refleks fonetyczny †irž- < pbsł. *(u̯)īrž- < pie. *u̯r̥h$_1$ǵ- ⇐ *u̯reh$_1$ǵ-. Ten nowy SZ został urobiony przez analogię do SZ pierwiastków krótkowokalicznych, stosujących się do reguły *RiT* ⇐ *ReT* (por. *brìsti*, *krìsti*, *trìsti*). Paralele: *bryž-* ⇐ *brėž-*, *plyš-* ⇐ *plėš-*. — Nowy SO *raiž-* ⇐ *riž-/ryž-*: *ráižyti* (zob.), *pãraižos* (zob.). — Nowy SE *reiž- (⇐ *riž-* / *raiž-*): łot. *riẽzt*, *riẽžu*, *riẽzu* ʽciąć, ucinaćʼ, *ìerieztiês* ʽwcinać się, wrzynać sięʼ, *riezis* ʽwymierzona część pola a. łąki jako przydział pracy najemnejʼ, *rieža* ʽwielkie prace polowe z udziałem obcych parobkówʼ. Paralele: *briezg-* ⇐ *brizg-* (pwk. *brezg-*), *kieb-* ⇐ *kib-* (pwk. *keb-*), *riet-* ⇐ *rit-* (pwk. *ret-*).

rýžtis, *rýžiuos*, *rýžaus* ʽpostanawiać, zamierzaćʼ, *pasirýžti*, *-rýžtu*, *-rýžau* ʽzdecydować się, postanowićʼ — drw. na SZ *ryž-* ⇐ *ręž-*, por. *rę́žtis* ʽnaprężać się, natężać sięʼ. — Drw. *pasirýžėlis*, *-ė* ʽczłowiek zdecydowany na wszystko; desperatʼ.

rodà 2, 4 p.a., *róda* 1 p.a. stlit., gw. 1. ʽto, co się komu doradza, rada, poradaʼ, 2. ʽzespół ludzi radzących, zebranie, radaʼ, 3. gw. ʽwyjścieʼ (*Ė sakau, nėr jaugi rodõs* ʽPowiadam, nie ma już wyjściaʼ. *Bus bėda, bus ir rodà* ʽBędzie bieda, będzie też wyjścieʼ). Zapoż. z błr. *ráda*, *-y* (⇐ pol. *rada*, od *radzić* ⇐ śrdn. *raden* ʽradzićʼ). Por. SLA 158, 190, LEW 541, 741, ALEW 871. — Drw. *rodingas* SD «poradny, consultus, consiliarius vir», *rodnas* Mž ʽnależący do rady, radnyʼ (kalka z pol. *radny*). — Vb. denom. *rõdyti*, *-iju*, *-ijau* ʽdawać radę, radzić komuʼ, ⇒ *rodytojas* SD «poradnik, consiliarius, consiliorum socius, dux, moderator». Neoosn. *rodij-*: *rodijimas* WP ʽradzenie, radaʼ.

rõdas, *-à* stlit., gw. ʽrad, zadowolony, ucieszonyʼ — zapoż. z błr. *rad*, pol. *rad* (w roli orzecznika), zob. SLA 190, LEW 741., ALEW 872. Np. *Jis rõdas pauliavoti* ʽLubi pohulać / Lubi się zabawićʼ. *Anas nerõdas apsiženiję̄s* ʽOn niechętnie się ożeniłʼ. War. *rodùs* 4 p.a. Drw. *rodingas* ʽchętny, skłonny, gotówʼ, *rodniaus* adv. ʽraczej, lepiejʼ (transpozycja pol. przest. *radniej* ʽchętniejʼ ⇐ *radny* ʽrad, chętnyʼ). — Vb. denom. *rodė́ti*, *ródu* (war. *ródžiu*), *rodė́jau* ʽchcieć, pragnąćʼ, zwykle impers. *róda* ʽchce się (komu)ʼ, np. *Jam baisiai roda an*

miestą nuvažiuot ʽJemu bardzo się chce pojechać do miasta'. *Man bulbės ravėt róda labiau, ne ką tos uogos rinkt* ʽMnie bardziej się podoba pielenie kartofli niż zbieranie jagód'. *Taip da rodėtų pabūt namie!* ʽTak chciałoby się jeszcze [dłużej] pobyć w domu!' Też w formie zwrotnej: *Nesródžia niekam te* ʽNie podoba się tam nikomu'. *Visiem rodė́jos pamatyt, kaip čia vėjas melnyčia suks* ʽWszyscy chcieli [dosł. ʽwszystkim się chciało'] zobaczyć, jak wiatr będzie napędzał młyn'.

ródyti, *ródau* (war. *ródžiu*, *rodiju*), *ródžiau* ʽpokazywać, okazywać', cps. *apródyti* ʽpokazać wszystko', *paródyti* ʽpokazywać, okazywać', też ʽświadczyć przeciw komuś' (kalka ros. *pokazátь*, *-kažú*). Refl. *ródytis* ʽpokazywać się, zdawać się, wydawać się', *ródytis protìngam* ʽudawać mądrego'. Dawne prs. *rodžiu* SD[1] «okazuię, ukazuię», *parodžiu* SD «pokazuię co», refl. *rodžiuosi* SD[1] «okazuię się», *sapny rodžiuosi* SD[1] «przysnywam się», *rodžiuosi kų darųs* SD «czaię się». Odpowiednik łot. *rãdît*, *-u*, *-ĩju* ʽpokazywać, wskazywać', *rãdîtiês* ʽpokazywać się, meldować się komu'. Niejasne. Stang 1942, 148 ujmował *ródyti* < *rād-ī- jako causativum do *rad-* (*randù*, *ràsti* ʽznaleźć'), co zaakceptował LEW 741n. Zob. też ALEW 873. Tymczasem Kroonen 2013, 415 stawia *ródyti* obok pgerm. *rōdjan- ʽmówić, to speak' (Go. *rodjan*, OIc. *rœða*), stir. *rádid* ʽto talk' oraz ORu. *raditi* ʽto care (about)' jako refleks pie. *$h_2roh_1d^h$-ei̯e- i uznaje to za causativum do pwk. *h_2reh_1-d^h-, zaświadczonego głównie w germańskim: Go. *garedan* ʽto plan, intend', OIc. *ráða* ʽto advice, councel; to plan', OE *rædan* ʽto councel, decide, interpret', MoE *to read*, MoHG *raten* ʽto advice'. Cf. also OInd. *rādhnóti* ʽto succeed, to be successful' < *$h_2reh_1d^h$-neu̯-. Jeśli ten wywód jest trafny, to konieczne jest zaznaczenie, że lit. *ródyti* ukazuje się na miejscu starszego refleksu *rúodyti < pbsł. *rōd- < pie. *$h_2roh_1d^h$-. Podobne wypadki to *bogìnti* (obok łot. *buôdzinât*), *sodìnti* (obok *svadìnti* i *súodžiai*) oraz *slogìnti* (obok *slúogas*). Wszystkie te przykłady poświadczają bałtycką neoapofonię *ē ⇒ *ā, która szerzy się kosztem odziedziczonej apofonii *ē ⇒ *ō. — Drw. od *rod-*: *apsirodinėti*: SD <apsiradineiu> «okazuię się, ostento, iacto, vendito». Nomina: *parodà* ʽwystawa, wystawienie na pokaz', *rodìklis* 1. ʽdyszel wozu', 2. ʽwskaźnik, strzałka' (por. łot. *rãdîtãjs* ʽwskazówka zegara, drogowskaz'), 3. gram. ʽrodzajnik'. — Neoosn. *rody-*: [zm.mca:*parodybė* SD «pozor, okazałość, species, ostentatio»,] *rodỹklė* ʽwskazówka (zegara); drogowskaz; indeks, skorowidz w książce', SD 1. «okaska, monstra, armilustrium...» [ʽprzegląd gotowości bojowej wojska', SPXVI], 2. «potwora, monstrum, prodigium, portentum», 3. «reiestr w księgach, elenchus...», *rodytinė*: SD *sūdynė marinykų, žvaizdės rodytinė* «kompas morski, pixis nautica» (syn. *adata marinykų*), *rodytojasis* SD[1] «wystawny, pomposus, arrogans, iactabundus». — Apokopowana forma 3 os. prs. *ródosi* > *rõds* ukazuje się w roli adv. lub ptk. ʽzdaje się', *berõds* ts., *beróds* ʽchyba, zdaje się' (*Beróds, jis namiẽ* ʽOn chyba jest w domu'), *mán rõdos* ʽzdaje mi się' (war. kontrahowane: *maróds*, *maród* oraz *márdos*, *mar̃dos*).

rõgės, *-ių* f.pl. ʽsanie', gw. *rõgos*, *-ų* f.pl. ʽwielkie sanie'. War. z krótką samogłoską: *rãgės*, *-ių* gw. ʽsanie; sanki do wleczenia pługa; sanki dziecinne' (*rãgių kẽlias* ʽsanna') — z nawiązaniem w łot. [zm.mca:*ragus*,] *ragavas*, *raguvas* f.pl. ʽpłaskie sanie'. Morfem *rog-* < *rāg- przedstawia st. wzdłużony do *rag-* jak w nazwie ʽrogu', zob. *rãgas*. Pierwotnie wyraz oznaczał pewnie ʽpłozy sań wygięte jak rogi' albo ʽzrobione z rogów zakończenia płóz sań'. Por. słow. *sani* m.pl. ʽsanie', co wywodzi się od pbsł. wyrazu *šāna-, oznaczającego ʽżebra, kości z boku ciała' (zob. *šónas*). Por. LEW 684n., ALEW 837 i 873. — Drw. od *rog-*: *rõgė* ʽpłoza sań', przen. ʽkochanka', *rogìnis kẽlias* ʽdroga usłana śniegiem, droga dla sań, sanna' (cps. *rõgiakelis* ts., por. *kẽlias*), *rogùtės* f.pl. ʽmałe sanie, sanki' (war. *roguĩtės*, por. typ *buitìs*). — Drw. od *rag-*: *ragùilos* f.pl. ʽsanki dziecinne; marne sanie', *raguĩtės* a. *ragùitės* f.pl. ʽsanie', *rãgutės* ts., SD «sanie, traha, vehiculum» (por. łot. *ragutas* ts.), ⇒ *ragutẽliai* m.pl. ʽmałe sanie, sanki', *ragutáitės* f.pl. ts. (por. łot. *ragutiņas* ts.). Cps. *striùbragės* f.pl. ʽsanki, na których spoczywają cieńsze końce wywożonych z lasu kłód' (por. *striùbas*).

rogsóti, *rogsaũ*, *rogsójau* 1. ʻsterczeć, wystawać ponad cośʼ, 2. ʻstać a. siedzieć długo i bezczynnieʼ. War. *riogsóti* ts. Jeśli znacz. ʻsterczećʼ wywodzi się z ʻwystawać jak róg wystaje ze łbaʼ, to można tu mówić o durativum stanu[425], które derywowano od sb. *rogsa ʻten, kto sterczyʼ < *rāg-sā- ⇐ *rãgas* ʻrógʼ (por. Jēgers 1966, 150). SW *rāg- ukazuje się poza tym w *rõgės*, zob. s.v. Paralela słowotwórcza: *vėpsóti* ʻstać z rozdziawioną gębąʼ ⇐ *vėpsà* ʻgapaʼ (zob. s.v. *vèpti*). — War. *riogsóti* pokazuje ekspresywną palatalizację (podobne zjawisko np. w *kioksóti* ʻsterczeć gdziesʼ ob. *kėksóti* ts.). — Czas. *rogsóti* ukazuje się w SD z odmiennymi znaczeniami, por. <roksau> «nalegam komu» [ʻdomagam się, natarczywie żądamʼ, SPXVI], <roksa mi kas> «ochapia mi się kto abo co» [ʻwydaje mi się podobnym do czegoś już widzianego, znanego; przypomina mi cośʼ, SPXVI].

rojóti, *rojóju*, *rojójau* gw. ʻo kogucie: piać, wydawać charakterystyczny głos, kukurykuʼ (*Gaidys per naktį rojoja*). War. *rojuoti* b.z.a. Analiza *roj-oti* — intensivum na *-oti* od neopwk. *roj-, wyabstrahowanego z prs. *roju. Takie praesens było odpowiednikiem łot. *rãju* od *rãt* ʻganić, strofować, besztaćʼ, *râtiês* ʻkłócić sięʼ (por. ME III, 498). Porównywalną budowę pokazuje lit. *lójoti* ⇐ *lóju* i jego odpowiednik scs. *lajati* ⇐ *lajǫ* (zob. *lóti*). Inaczej LEW 732 (s.v. *rieti* 2): *rojóti* ma być st. wzdłużonym od pwk. *rei̯-. — To samo odnosi się do odpowiednika słowiańskiego: ros. przest., gw. *rájatь*, *ráju* ʻhuczeć, brzmiećʼ (⇒ *raj* ʻodgłos, echoʼ), por. BSW 243, REW II, 486, 498n. Wymienione dzieła wspominają jeszcze o drw. odpierwiastkowym, jakim jest scs. *rarŭ* ʻdźwięk, hałasʼ < pbsł. *rā-ra-. Od neoosn. *rar-* pochodzi nazwa drapieżnego ptaka: płn.-słow. *rar-ogŭ ʻFalco cherrugʼ, por. pol. *raróg* (gen. *raroga*), czes. *raroh*, ukr. *rárih* (gen. *raróha*). Zob. też Boryś 2005, 510, gdzie jako jako osnowę *rarogŭ przyjęto vb. denom. *rarati ʻwydawać głośne, ostre dźwiękiʼ, chyba niepotrzebnie.

rõjus, *-aus* ʻrajʼ — zapoż. z pol. błr. *raj*, *-u* (SLA 191, LEW 742). Temat na *-i̯u-* też w zapoż. *gõjus*, *mõjus*, *õblius*. — Drw. *rõjinis* ʻrajski — o jabłkachʼ (⇒ *rojinùkai* m.pl. ʻrajskie jabłuszka, drobne owoce z rajskiej jabłoni, Malus pumilla paradisiacaʼ), *rõjiškas* ʻrajski, np. żywotʼ (*rõjiškai* adv. ʻjak w rajuʼ).

rokùnda stlit., gw. 1. ʻrachunekʼ, 2. ʻrachowanie, rachunkiʼ, 3. ʻobrachunek, rozliczenie się z czego, sprawozdanieʼ (stlit. *rokunda sielos* ʻrachunek sumieniaʼ), 4. ʻspis, rejestrʼ, 5. ʻsprawa, to, co dotyczy kogoʼ (*Nesikišk į mūsų rokùndą* ʻNie wtrącaj się w nasze sprawyʼ). War. *rokùndas*, *rokuñdas* ts., też ʻnarada; przemyślenie, obmyślenie czegoʼ. Wyraz ten uchodzi za derywat z suf. *-unda*, *-undas* od czas. *rokúoti* ʻliczyć, rachowaćʼ (zob. s.v.). Por. LEW 742, gdzie wskazano *kekùnda* ʻgromadaʼ i *lijunda* ʻżłódź; gołoledźʼ jako paralele słowotwórcze (w ŽD 102 wymieniono *kekùnda* i *lijunda*, lecz *rokùnda* pominięto). Podobnie ALEW 873. — Inne objaśnienie nasuwa obecność wariantu z *-ch-*, stlit. *rochunda* ʻrachunekʼ. Być może mamy tu do czynienia z zapożyczeniem wyrazu błr. *raxúnak*, *-nka* / *-nku* (⇐ pol. *rachunek*, *-nku*). Hipoteza ta wymaga założenia dwóch zmian dźwiękowych na gruncie litewskim: *ŋk* > *ŋg* (perseweracyjna sonoryzacja *k* > *g*) oraz *ŋg* > *nd* (dysymilacja): *rokunga(s) > *rokùnda(s)*. W końcu nie można wykluczyć, że *rokùnda* uległo metanalizie, i że jej produktem jest neosufiks *-unda*, który znalazł zastosowanie w derywacji takich form, jak *kekùnda* od *kẽkė* i *lijunda* od *lìjo* (zob. s.v.). — Drw. *rokundorystė* LEX ʻsztuka rachunku, Rechenkunstʼ (brak w LKŽ), formacja z neosuf. *-orystė*, który wyabstrahowano z abstraktów na *-ystė*, tworzonych od nomina agentis na *-orius*, np. *čebatorỹstė*, *gaspadorỹstė*, *makliorỹstė*.

rokúoti, *rokúoju*, *rokavaũ* stlit., gw. ʻliczyć, obliczać; wyznaczać cenę, żądać zapłaty;

[425] Stanu przez ogół źle widzianego, jak zauważa GJL II, § 576. Por. np. *dilbsóti* ʻstać patrząc spode łbaʼ, *klaksóti* ʻleżeć nieruchomo, będąc zesztywniałym; stać — o rozlanej wodzieʼ, *pampsóti* ob. *bambsóti* ʻleżeć wydętym od przejedzenia lub przeżarcia sięʼ, *žiopsóti* ʻstać z rozdziawioną gębąʼ.

spodziewać się, przypuszczać, myśleć', refl. *rokúotis* 'robić z kim rachunki, rozliczać się; nazywać się'. Zastępstwo sufiksalne na *-uoti* za starszą formację *rokavóti(s)*, która była zapożyczeniem z błr. *raxavácь*, *-úju*, refl. *raxavácca*, *-újusja* (⇐ pol. *rachować*, *rachować się*). Por. SLA 191, ZS 46, LEW 742, ALEW 873. Osobno zob. *rokùnda*.

rómyti, *rómiju*, *rómijau* 'kastrować', SD[1] *romiju* «kapłunię; kleśnię; wałaszę», często z prvb. *iš-*. Vb. denominativum od adi. *romùs* 'cichy, łagodny' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *rãmît*, *-ĩju* 'kastrować' ⇐ *rãms* 'cichy, spokojny'. Znacz. etym. 'robić łagodnym'. Paralele formalne: *nuõdyti* ⇐ *nuodaĩ*, *viẽnyti* ⇐ *víenas*. — Drw. *romìkas* 'kastrator' (łot. gw. *rãmiķis* ts.), *romìklis* 1. 'kastrator' (war. *romẽklis*), 2. 'nóż kastratora'. Neoosn. *romy-*: *rómytas* 'kastrowany': *arklys romytas* SD «wałach» ['kastrowany ogier'], *gaidys romytas* SD «kapłun», *ožys romytas* SD «kozieł czyszczony»; *išromytas* SD[1] sb. «kles[z]czyniec» ['eunuch', SPXVI], ⇒ *rómytinis* m. 'kastrowane zwierzę; eunuch', *rómytojas* 'kastrator' (łot. *rãmîtãjs* ts.), cps. *varlãromis*, *varliã-* 'nóż tępy, ułamany lub za mały' (dosł. 'nóż służący do trzebienia żab', por. *varlẽ*, *var̃las*).

romùs, *-ì* 4 p.a. 'cichy, spokojny, cierpliwy'. SD też «łagodny» (syn. *meilus*), «skromny w obyczaiach». War. *rómus*, *rõmus*; *rõmas*. Odpowiedniki bałt.: łot. *rãms* 'cichy, spokojny, opanowany, (o zwierzęciu) kastrowany'[426], stpr. *rāms* 'obyczajny, sittig'. Formacja oparta na WSO *rām- ⇐ *ram-* (zob. *ramùs*), por. LEW 742, ALEW 874. — Drw. *rõmiai* adv. 'spokojnie', *romýbė* 'spokój', SD «cichość», *romùmas* 'spokój', SD «cichość, łagodność; skromność w obyczaiach; spokoyność». Vb. denom. *rométi*, *pa-*, *su-* 'zrobić się spokojnym', *rominti* MŽ 'uspokoić' (por. łot. *rãminât* 'uspokajać'), też 'kastrować', *rómyti* (zob.), refl. *pasirométi* 'spodobać się' (*Kaip pasromėjo par jus, tai visą vakarą prasėdėjau*').

ronà, *-õs* 4 p.a. stlit., gw. 'rana', SD[1] *rana* ts. (syn. *pažeizda*) — zapoż. z pol. *rana*, błr. *rána*, *-y* (SLA 191, LEW 742, ALEW 686). — Vb. denom. *rõnyti*, *-iju*, *-ijau* 'ranić', SD[1] «ranię», war. *rónyti*. Por. pol. *ranić*, *-nię*, błr. *ránicь*, *-nju*.

rónas gw. 'kłoda przeznaczona do piłowania na deski', por. *Atėjo dročiai ronų pjauti* 'Przyszli tracze piłować kłody'. *Roną pjauti reik diktų vyrų* 'Do piłowania kłody trzeba silnych mężczyzn'. Zapoż. z prus.-niem. *ron*, *rōne* (GL 112, LEW 743), por. nwn. *Rahn*. Co do akutu por. zapoż. *póras*, *póvas*, *špókas*. — Cps. *ronpjovỹs* a. *ronpjuvỹs* 'robotnik, który piłuje kłody na deski, tracz', war. *ronãpjovis* (por. *pjov-*, *pjuv-*).

rópė 1 p.a. 'rzepa, Brassica rapa', war. *ropẽ* 3 p.a. SD «rzepa okrągła, rapa, rapum» (por. Niedermann 1956, 92 n.). Odpowiednik łot. *rãcenis* 'rzepa; kapusta; kartofel' — pochodzi z kontaminacji *rāp- (lit. *rópė*) i osnowy dewerbalnej *rac-* (od *rakt* 'grzebać, ryć'). Por. ME III, 494: «*raciņi waren wohl ursprünglich... aus dem Boden zu scharrende Knollenfrüchte, vgl. etwa *zemes rāciņi* 'kleine, wilde Erdäpfel, die in den Wäldern wachsen». — Innowacyjny SZ *răp-* (⇐ *rāp-): gw. *rapùkas*, pl. *rapùkai* 1. 'kartofel' (*Apie mus senieji žmonės visi tik rapùkais bulves vadina* 'W naszych stronach wszyscy starzy ludzie nazywają kartofle *rapukai*'), 2. 'rzepa, Brassica rapa', 3. 'brukiew, Brassica napus'. Paralele apofoniczne: *plok-* ⇒ *plak-*; *šok-* ⇒ *šak-*; *vog-* ⇒ *vag-*. Zob. też ALEW 875. — Praforma *rāp- jest odzwierciedlona w trzech grupach: bałtyckiej, italskiej (por. łac. *rāpum* a. *rāpa* 'rzepa') i germańskiej (por. śrniderl. *rove*, stwn. *ruoba* 'burak, rzepa', nwn. *Rübe* ts.). Z tym *rāp- alternuje *rēp- kontynuantu słowiańskiego, por. rcs. *rěpa*, ros. *répa* 'rzepa', sch. *rèpa* 'burak, marchew, rzepa' (gw. 'ziemniak'), pol. *rzepa*. Różnica *ā : *ē jest jedyna w swoim rodzaju, jeśli abstrahować od stosunku lit. *vókas* (zob.) : słow. *věko*. BSW 237 odtwarza pbsł.

---

[426] W tekstach XVI-XVII w. *rāms* ukazuje się jeszcze znacz. 'pobożny, pius'. Tłumaczy się to tym, że formę śrdn. *vrāme* 'fromm' podstawy niemieckiej zidentyfikowano pod względem dźwiękowym z rodzimym przymiotnikiem *rāms* (por. P. Vanags, *Linguistica Baltica* 7, 1998, 199 n.).

alternację *rāpi̯ā- : *rēpā-. N.B. Gr. ῥάφυς, -υος f. ʽrzepa' (war. ῥάπυς) pokazuje nie tylko krótkie *a, lecz jeszcze wahanie p^h / *p*. Tego rodzaju rozbieżności formalne przemawiają za zapożyczeniem wyrazu z jakiegoś nieznanego źródła, por. LEW 743 («Ein altes Wanderwort»), de Vaan 2008, 514, ALEW 687. — Drw. *ropẽlė* ʽgłówka czosnku; tabletka', też nazwa kilku roślin: 1. ʽślaz okrągłolistny, Malva rotundifolia', 2. ʽślaz zaniedbany, Malva neglecta', 3. ʽrojnik, Sempervivum', 4. ʽdzwonek jednostronny, Campanula rapunculoides', *ropiẽnė* ʽzupa z rzepy', *ropienójai* m.pl. ʽliście rzepy', *ropýnas* ʽpole rzepy' (*Kur ropės pasėtos, ten ropýnas*), SD «rzepisko, rapina» [ʽziemia, gdzie rzepę siewają', L.], *ropỹnė* ʽzupa z rzepy', *ropùčiai* m.pl. ʽliście rzepy', *ropùkai* m.pl. gw. ʽkartofle' (var. *rapùkai*), *ropùtės* f.pl. 1. ʽkartofle', 2. ʽpole kartofli, kartoflisko'. Cps. *durnãropė* a. *dur̃na-* bot. ʽbieluń, Datura' (por. *dur̃nas*), *róplapis* ʽliść rzepy' (por. *lãpas*). — N.m. *Rópiškė* 3x, (⇒ *Ropiškẽlė*), *Roputénai* 2x, cps. *Rópkepiai*, *Ropkojaĩ* (por. *Sauskójai*), *Róplaukiai*, *Šaltrópiai* 2x.

rópti: *aprópti*, *-rópiu*, *-rópiau* gw. ʽotoczyć ramionami, objąć rękami, objąć pyskiem' (*Vienas neapropiu* ʽSam nie mogę objąć'). Pb. *rāp-, przez derywację apofoniczną *ē ⇒ *ā od *rēp- jak w *rė́pti* ʽchwytać' (zob. s.v.), *aprė́pti* ʽobjąć, ochwycić'. Innowacyjny SO z samogłoską *ā ma oparcie w takich paralelach, jak *bróžti* ⇐ *brė́žti*; *glóbti* ⇐ *glė́bti*; *slógti* ⇐ *slė́gti*. Osobno zob. *ruõpti*. — Nomina: *ropà* adv. ʽna czworakach, raczkując' (*ropomìs* ts.), *roplà* ʽraczkowanie', *roplà* adv. ʽna czworakach, raczkiem', *roplomìs* ts. (syn. *rė́pla*, *rėplomìs*), *roplỹs* ʽkto pełznie, kto raczkuje; płaz'. War. *roblà*, *roblomìs*. — Od *ropà* pochodzi vb. denom. żm. *ropóti*, *-ju*, *-jau* 1. ʽpowoli poruszać się, pełzać — o owadach, płazach, gadach', 2. ʽchodzić na czworakach, raczkować', 3. ʽchodzić powoli, z trudem, np. o starcu'. Nawiązuje do niego łot. *rãpâtiês*, *rãpãjuôs* ʽpełzać' : *rãpu iêt* ʽchodzić na czworakach' (w BSW 246 umieszczone pod błędnie zrekonstruowaną praformą *rōpō). — Neoosn. *ropl-* (⇐ *roplà*): vb. denom. *roplóti* ʽpełzać, czołgać się' (war. *roblóti*), *roplióti* ts. (syn. *rėplióti*), *roplinė́ti* ts. (syn. *rėplinė́ti*), *rõplinti* ʽiść z trudem, powoli'.

róti, *róju*, *rójau* gw. 1. ʽzdążać, nadążać za kimś idącym' (*Aš tau neróju*, tj. *aš nesuskumbu, tu greitesnis*), ʽnadążać za kimś, kto kosi żyto' (*Aš neróju tau griebt rugių, nekirsk tep greitai*), 2. ʽlubić, bardzo chcieć', *suróti* ʽzdążyć, nie spóźnić się z czym; pojąć, zrozumieć'. Odpowiednik łot. *rãt*, *rãju* ʽkarczować; sprzątać zboże z pola a. siano z łąki'. Mamy tu chyba refleks neopierwiastka pie. *h_3r-eh_2- > *HraH- > pb. *rā-, drw. od prymarnego pwk. *$h_3$er- ʽporuszać się' itp. (LIV^2 299n.). Por. gr. ὦρτο ʽpodniósł się, wyruszył', SZ wed. *íyarti* ʽwprawia w ruch', łac. *orior*, *-īrī*, *ortus sum* ʽpodnosić się, wstawać; wschodzić; wypływać (o rzece), wytryskać; wznosić się (o górze); wzrastać (o roślinach); urodzić się, wywodzić się, zaczynać się; brać początek, wypływać, wynikać'. Co do budowy por. 1° *góti* ⇐ pie. *$g^{u̯}$-eh_2-, 2° *jóti* ⇐ pie. *h_1i̯-eh_2-, 3° łot. *slāt* ⇐ pie. *sl-eh_2- (s.v. *slãtyti*). Są to praesentia urobione sufiksem *-i̯e/o- od pwk. zakończonych na *-eh_2- (zob. s.v. *lóti*). Całkiem inaczej LEW 743n., który wiąże *róti* z czas. *ríeti* ʽukładać (szczapy drewna) w stos', mianowicie przy założeniu trudnej do zaakceptowania apofonii *rā- : *rēi̯-.

rõtušė ʽratusz, dom zarządu miasta, siedziba miejskiego samorządu' — z uwagi na zakończenie rodzaju żeńskiego *-ė* trzeba tu uznać zapożyczenie z błr. *rátuša*, *-y* (por. ESBM 11, 148), nie zaś z pol. *ratusz*, *-a* m., jak to podawali SLA 191 i LEW 744. War. <ratuśia> SD, *rõtušia* (m.in. DP). — War. m. *rõtušis* (m.in. Chyliński) i *rotušius* oddają zapoż. z pol. *ratusz* (⇐ śrwn. *rāthus* n.). Zob. też *rõtūžė*.

rõtūžė przest. ʽratusz, dom zarządu miasta' — zapoż. z prus.-niem. *rōthūs* n. (GL 112, LEW 744, Čepienė 109), por. nwn. *Rathaus*. War. *rõtū̃žė*, *rõtužė*, *rótūžė*. Por. zakończenie w *bakū̃žė*. Odpowiednik łot. *rãtũzis* ʽratusz'. Zob. też *rõtušė*.

rõzvalnios, *-ių* f.pl. gw. ʽszerokie sanie chłopskie, sanie ciężarowe' — zapoż. z błr.

rózvalьni, *-njaŭ* (ZS 48).

rõžė ʻroślina i kwiat róża, Rosaʼ — zapoż. z błr. *róža*, *-y* (SLA 192, LEW 744). SD: *rožė* «roża», *rožių vainikas, sveikinimai Ponnos Marios* «rożaniec abo rożany wianek, rosarium, Salutationes Deiparæ», *krūmas rožių* «rożany chrost, drzewko, frutex rosarum». — Drw. *rõžavas* gw. ʻróżowyʼ, *rožẽlis* ʻwianek różany; różaniecʼ, *rõžinas* ʻróżowyʼ, *rožynas* SD «rożany ogrodek», *rõžinės* pl. ʻodmiana wczesnych ziemniaków różowej barwy; odmiana wiśniʼ, *rõžinis* ʻróżowyʼ (SD «rożaney maści»), *rõžinis* m. ʻróżaniecʼ (war. *rožinỹs*, *rožiñčius* ts.), *rõžiškas* ʻpodobny do różyʼ, *rožýtė* ʻkwiat malwaʼ, cps. *rõžmedis* ʻróżany krzewʼ (por. *mẽdis*).

rū̃bas, pl. *rū̃bai* przest., gw. 1. ʻodzież, szataʼ, 2. ʻubranie (męskie, damskie)ʼ, 3. ʻbielizna, np. w praniuʼ. Zapoż. ze stbłr. *rubъ*, *-a* (por. SLA 192, LEW 744, ALEW 875). SD: *rūbas* «odzienie» (syn. *dungalas*), «szata», *rūbas ilgas* «szata długa», *minykų rūbas* «kapica», *rūbas kunigų lininis trumpas* «komża kapłańska», *nusišerįs rūbas* «oblazły, deflocatus», *apysiuvos rūbų* «pasaman, *tūlas išsiuvimas unt rūbų* «wzor na szacie». — Drw. *rūbẽlis* ʻwielka chusta zarzucana na plecyʼ (DP ʻsukienkaʼ), *rū̃bėnas* ʻtkanina lniana; nici lniane; chustaʼ, *rūbýnas* ʻstare, marne odzienie, szmatyʼ, *rū̃binė* ʻszatnia, garderobaʼ, *rūbỹnė* ʻszafa na ubraniaʼ, *rūbinykas* SD «szatny, vestiarius», dziś *rū̃bininkas* ʻszatniarzʼ. Cps. *baltarūbis* SD «białą suknią noszący, w bieli, albatus, candidė vestitus» (por. *báltas*, syn. *baltajupis*), *baltarūbis kunigas* SD «komżą noszący na sobie, w komżą ubrany» (syn. *baltais rūbais apvilktas*), *rū̃bapusė* ʻkawałek tkaniny do odsączania twarogu; szmatka do nakrycia lub związania czegośʼ (por. *pùsė*). Vb. denom. *rūbáuti* ʻzbierać odzież chodząc po ludziachʼ.

rubẽžius, *-iaus* przest., gw. ʻgranica (terytorium, pola); miedzaʼ, war. *rubẽžis* f. SD[1] *rubežius* «granica; kopiec; ograniczenie». Pl. *rubẽžiai* ʻgraniceʼ. Zapoż. ze strus. *rubežь*, błr. *rubéž*, gen.sg. *rubjažá* m. (por. SLA 192, LEW 744, ESBM 11, 201). Stąd też łot. *rùobeža* ʻgranicaʼ. Temat na *-i̯u-* też w *kliõštorius*, *krỹžius*, *rìcierius*. — Drw. *rubẽžinis* a. *rubežìnis* ʻgraniczny; oddzielający polaʼ, *rubẽžinykas* a. *rubẽžininkas* ʻmieszkaniec pogranicza; przemytnikʼ, *rubežytojas* SD «granicznik» [ʻktóry graniczy z kim, sąsiadʼ]. Zob. też *gronyčià*. — Drw. wsteczny: *rubà* 4 p.a. ʻprzesieka w lesieʼ (syn. *ribà*): *Par girią ruba iškirsta*, t.y. *spindžius* (JUŠK). Por. *gegà* ⇐ *gegužẽ*. — N.rz. *Rubẽžius* 2x, *Rubẽždaubis* 2x, *Rubẽžupis* 8x. N.m. *Rubẽžiai*, *Rubẽžius* 2x, *Tar̃prubežiai* (por. *Tar̃pežerė*). — Vb. denom. 1. *aprubežyti*: *aprubežiju* SD[1] «ograniczam» (syn. *rubežių darau*), 2. *rubežioju* SD «graniczę» [ʻoznaczam graniceʼ] (syn. *sienų darau*), 3. *rubežiúoti* ʻprzekraczać granicę z kontrabandąʼ, refl. *rubežiúotis* ʻgraniczyć, stykać się granicamiʼ.

rùblis, *-io* ʻrubel, pieniądz rosyjskiʼ, war. *rublỹs*, *rùblius* — zapoż. z błr. *rubélь*, *-bljá* lub ros. *rublь*, *-ljá*. — Drw. *rublìnė* ʻmoneta a. banknot o wartości jednego rublaʼ, *rublìnis* ʻrublowyʼ. Zob. też *siklis, siklius* s.v. °*sekti*.

rubul̃lis, *-io* żm. ʻkiełb, mała ryba słodkowodna Gobio gobioʼ. Zdaniem Urbutisa 2009, 160n. jest to dewerbalna formacja z suf. *-uilis* od *rub-* jak w gw. *rùbti*, *-ù*, *-iaũ* ʻkopać, grzebaćʼ, *parùbti* ʻgrzebiąc palcami pod krzakiem kartofli, sprawdzać, czy pojawiły się już bulwyʼ (*Bulbes pàrubiau, patirdama, ar užaugo*). W tymże znaczeniu spotyka się czas. *ruõbti* ʻdłubać, grzebać, ryćʼ: *Su piršteliu ruobu bulves iš šalies kero*. Według Urbutisa (*o.c.*, 161) wynika z tego, że ʻkiełbiemʼ nazwano istotę grzebiącą w piasku dna rzecznegoʼ. N.B. Motywację werbalną ma też auksztajcki odpowiednik *grùžė* ʻkiełbʼ (zob. s.v.).

rùbulti, *rùbulu*, *rùbulau* gw. ʻ(ciasto) rolować w dłoniach, zwijać w gałki, zawijać (w papier, pieluchę), zbijać siano w kłębyʼ (war. *rū̃bulti*) — vb. denom. od *rùbulas* ʻgałka ugnieciona w ręku, bryłka; siano zbite w kłąbʼ (ŽD 551; inaczej LEW 744n.). — Z innym suf.: *rùbulioti* ʻobtaczać (w mące), np. kluski, płaty ryby; zawijaćʼ). — Nacechowany

ekspresywnie wariant z dyftongiem *ui* w sufiksie: *rubuĩlis* ʽtłusty, krągły’, sb. m. ʽtłuścioch, (o dziecku) tłuścioszek’ (paralela: *kabùilos* ob. *kabùlos* ⇐ *kabė́ti*). Osobno zob. *rubuĩlis* ʽkiełb’.

ručinyčia, *rūčinyčia* stlit.: SD <ruczynićia> «muszkiet, pułhak, rusznica, pistolet, arkabuz», <primußu rućinićiu> «nabijam mußkiet». War. *ručnyčia*, *rūčnyčia*: SD <gaydelis rućnićios> «kurek v rusznice». Zapoż. ze stpol. *rucznica* ʽręczna broń palna’ (*Słownik staropolski* VIII, 49), co zdaniem Brücknera (1927, 469) jest bohemizmem. Jak widać, zakończenie pol. *-nica* raz zostało oddane litewskim *-nyčia* (<rućnićios>, zob. też s.v. *lučnyčia*), ale poza tym zostało zastąpione neosufiksem *-inyčia* (zob. s.v. *medinýčia*). Por. SLA 192; pominięte w LEW. LKŽ XI, 859 mylnie wskazał na pol. *rusznica* jako wyraz źródłowy. Zob. też *pùlokas*. — Drw. SD <szauditoiay rućinikinikay> «muszkietnicy, fistulatores», tj. *šaudytojai ručinyk-inyk-ai*; podwójnie użyty sufiks *-inyk-* polega chyba na błędzie druku.

rùčytis, *rùčijuos*, *rùčijaus* gw. ʽręczyć za co, za kogo’, *pasirùčyti* ʽporęczyć’ — temat na *-ija-* oraz miejsce lit. akcentu przemawiają za tym, że formą źródłową nie było tu vb. simplex w postaci infinitiwu błr. gw. *ručýcca*, jak chciał ZS 40, 48, lecz raczej vb. compositum, mianowicie formy praesentis 2 i 3 sg. błr. *za-rúčyš-sja*, *za-rúčyc-ca* ʽzapewnia(sz), ręczy(sz)’ (por. inf. *za-ručýc-ca*).

rū́delis, *-io* 1 p.a., *rūdelỹs* 3 p.a. stlit., gw. ʽster łodzi, statku’, SD «ster, clauus, gubernaculum» — zapoż. z pol. XVI w. *rudel* ts. (⇐ śrwn. *rudel* < *ruder*, por. nwn. *Ruder* n.). W gwarach zachodnio-litewskich może być zapożyczeniem z prus.-niem. *rudel* ʽster’ (GL 113). Por. SLA 192, LEW 745. Zob. też *stỹras* i *styrnykas*.

rūdà 4, 2 p.a. ʽruda, surowiec mineralny’, też pl.t. *rū̃dos* ʽruda’, SD «kruszec, metallum» — zapoż. z błr. *rudá*, *-ý* (SLA 192, LEW 745). Stąd też łot. *rûda*$_2$ ʽruda, kruszec’. — Drw. *rūdìnis* SD «kruszcowy, metallicus», *rūdų kasėjas* SD «kruszcowy kopacz, scrutator auri» (syn. *rūdakasys*). — N.m. *Rūdà* 4x, *Rū̃diškės* 4x, *Rūdỹnė* 2x, cps. *Rū́dabestis* (por. *mólbestis*), *Kárčrūdė* (por. *Kar̃čiai*). Ze skróconą samogłoską: *Rudakãsiai* (por. *Kuolakãsiai*), *Rùdakasos* (II człon należy d czas. *kàsti* ʽkopać’).

rùdas, *-à* ʽryży, rudy, brązowozłoty (tytoń), brązoworudy (samodział), bury (pies), ciemnoszary z brunatnym odcieniem, brunatny (węgiel)’. SD «ceglasty, lisowaty, lisawy, rusy; szary», *rudas krosylas* SD «cisawa farba» [ʽciemnokasztanowata’]. Odpowiednik łot. *ruds* ʽczerwonawy’. Adi. *rùdas* wywodzi się przez dysymilacyjny zanik *r* z pbsł. *rud-ra- < pie. *$h_1$rud^h-ró- (por. gr. ἀργός ʽbłyszczący’ z *ἀργ-ρός < pie. *h_2r̥ǵ-ró-; łac. *prōcērus* ʽsmukły, wysoki’ z *prō-krēros). Prapokrewne z jednej strony z psł. *rŭdrŭ, rcs. *rodrŭ* a. *rĭdrŭ*, ros. gw. *rёdryj* ʽrudy, ryży, ciemnobrązowy — o bydle’, czak. *ȑdar* ʽczerwony’, z drugiej strony z gr. ἐρυθρός, łac. *ruber*, umbr. *rufrer* (gen.sg.m.), wed. *rudhirá-* ʽczerwony’, toch. A *rtär*, toch. B *ratre* ʽczerwony’. Nie uwzględniają dysymilacji BSW 238 (pbsł. *rud-a-) ani LEW 745, ALEW 875n. — Drw. *rudìnė* ʽsiermięga, wierzchnie ubranie uszyte z grubego samodziału, z sukna domowej roboty’, SD «sukmana» (nazwana według brązoworudej barwy sukna; por. suf. w *milìnė* ⇐ *mìlas*), *rudùkas* 1. ʽbury pies’, 2. ʽrydz, Lactarius rufus’, *rudùkė* ʽwiewiórka’, *rudulỹs* ʽczerwona plamka na skórze’, *ruduõkė* ʽrydz’, SD «rydz, boletus» (por. suf. w *veliúoka*), *ruduõlis* ʽstworzenie rude; ptak o rudym podgardlu lub podbrzuszu; wiewiórka’, *ruduõtė* ʽkarmazynka — o maści kury’ (zob. GJL II, § 428). Cps. *rudakepùris baravỹkas* ʽpodgrzybek brunatny’ (dosł. ʽmający brunatny kapelusz’). — Vb. denom. 1. *rùsti* I (zob.), 2. *rudė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽrudzieć, pokrywać się rdzą, rdzewieć’ (*ažurudu* SD «zardzewiam», *surudu* SD «rdzewieię») — odpowiednik w rcs. *rŭděti sja* ʽczerwienieć, rumienić się ze wstydu’, czes. *rdíti se* ts., ros. *rdetь* ʽczerwienieć’, 3. *rudúoti* ʽ(o liściach,

strąkach bobu, o trawie) tracić zieleń, rudzieć, brązowieć', zob. *ruduõ* 'jesień'. Por. formant -*ē*- w łac. *rubēre* 'być czerwonym, czerwienieć' ⇐ *ruber*. — Nie ma bałtyckiego odpowiednika dla wyrazu scs. *rŭžda* 'rdza na metalu', sch. *rđa*, ros. *rža*, pol. *rdza*, < pbsł. *rud-i̯ā-, znacz. etym. 'czerwień, substancja czerwonobrunatna'. — WSZ *rūd*-: *rū̃dys* (zob.). Ze słowiańskiego por. cs. *ryždĭ* 'πυρρός, rudy', bg. *rižd* 'rudy', sch. *rîđ* 'rudy, lisowaty', ros. *rýžij* 'ryży, rudy', czes. *ryzí* 'złocistobrązowy, czerwonożółty', pol. przest. *rydzy* 'rudy, czerwonożółty' (*rydzy koń*, *rydze złoto*), sb. *rydz* bot. 'grzyb Lactarius' (por. wyżej *rudùkas*, *ruduõkė*), < psł. *rydjĭ < pbsł. *rūd-i̯a-. Osobno zob. *raũdas*, *raudónas*, *ruduõ*.

rūdỹlai, -*ų* 2 p.a. m.pl. gw. 'wędzidło, będący częścią uprzęży pręt wkładany koniowi do pyska', por. *Arklys rūdylùs kremta*. War. *rūdìliai*, por. *Rūdìliais inžabot reikia arklį*. Niejasne. Zob. syn. *žą́slai*.

rū̃dys, -*džių̃* 4 p.a. f.pl. 1. 'rdza' (war. *rū̃dės*; też sg. *rūdìs*, -*iẽs*), 2. gw. 'roztwór rudy łąkowej, żelazista woda na bagnie', 3. 'grzyb pasożytujący na liściach i łodygach roślin', 4. gw. 'błyskawica bez grzmotu' (*Rūdìms pliekant, nežegnojuos, netrenka*). Rzeczownik o temacie na -*i*- / -*i̯a*-, utworzony od nomen *rūd-, scharakteryzowanego st. wzdłużonym od *rud*-, por. *rùdas* m.in. 'ryży, rudy'. W derywacji denominalnej nie spodziewamy się st. wzdłużonego'. Zewnętrznie biorąc, *rū̃dys* przypomina dewerbalne nomina actionis typu *súodys*, -*džių* f.pl. 'sadze', por. GJL II, § 65. ALEW 876 nie mówi o st. wzdłużonym, lecz o *rūd*- jako zastępstwie za st. pełny *(h_1)reu̯d^h-, mianowicie w paradygmacie nomen pierwiastkowego, gdzie alternantem *eu̯ było *u (*(h_1)rud^h-). — Drw. *rūdėsiaĩ* m.pl. 'rdza', *rūdėsỹnė* 'bagno z rudą żelazną łąkową, z wodą żelazistą', *rūdijà* ts., też 'torfowisko' (n.m. *Rūdijà*), *rūdymaĩ* m.pl. 'rdzawa, żelazista woda na bagnie' (*Rūdymaĩs aplipau kojas, brisdama par balą*), *rūdýnas* a. *rūdỹnė* 'mokradło, na którego powierzchni zbiera się ruda żelazna; źródło żelazistej wody; nieurodzajny grunt' (*Kur virdulys rūdžių, kur rūdys iš žemės kinla, vadinas rūdýnas*). Por. n.m. *Rūdỹnė* 2x, *Rū̃diškės* 4x. Vb. denom. 1. *rūdė́ti*, -*ja*, -*jo* 'rdzewieć, pokrywać się rdzą; psuć się; cierpieć' (war. prs. *rū̃di*, *rū̃da*, *rū̃džia*; SD *ažurūdu* «zardzewiam», *surūdu* «rdzewieię»), 2. *rūdýti*, -*ija*, -*ijo* 'rdzewieć, pokrywać się rdzą', 3. *rū̃sti*, *rū̃sta*, *rū̃do* 'rdzewieć' (w dajnach), 4. *rū̃dinti* caus. 'doprowadzać do rdzewienia' (*Kam rū̃dini peilį, dalgį šlapmė[je] laikydamas* 'Czemu wystawiasz na zardzewienie nóż, kosę, trzymając je w mokrym miejscu').

rùdmėsė bot. 'rydz, Lactarius deliciosus' — z *rùda-mėsė* (gw.) przez synkopę nieakcentowanej samogłoski łącznikowej *a*. Złożenie członów *rùdas* 'ryży, rudy' i *mėsà* 'mięso', znacz. etym. 'rudawe mięso' (?). Por. syn. *žel̃vė* 'rydz' ⇐ *žel̃vas* 'zielonkawy, żółtawy'. — W replice żm. *rùdmeisė* widać temat *meis(a)* 'mięso'. War. *rudamėsė̃*, *rùdmėsa*, też *rùdmesė*. Zob. jeszcze *rudùkas*, *ruduõkė* s.v. *rùdas*.

ruduõ, gen.sg. *rudeñs*, acc.sg. *rùdenį* 3 p.a. m. 'jesień'. Odpowiednik łot. *rudens*, -*s* (*rudens mēnesis* 'wrzesień' lub 'październik', dosł. 'miesiąc jesienny'). Nazwa pory roku stoi w związku z przym. *rùdas* 'ryży, rudy, czerwonawy' (zob. s.v.) i czas. *rudė́ti* 'rudzieć, rdzewieć', *rudúoti* 'tracić zieloną barwę', więc oznacza czas, kiedy rudzieje, brązowieje to, co wcześniej było zielone. Wyraz bałtycki jest innowacją w porównaniu ze słow. *jesenĭ* / *osenĭ* f., które kontynuuje pie. *(h_1)os-r̥, obl. *(h_1)es-n-, por. gr. ὀπώρα f. 'koniec lata, pora żniw' < *opoharā < *op-osar-ā, goc. *asans* 'upał', stwn. *aran* 'żniwa', stisl. *ǫnn* 'roboty polowe'. — Gdyby było pewne, że stpr. *assanis* EV 'jesień, Herbist [Herbst]' jest wyrazem odziedziczonym (a nie polonizmem, o formie zmienionej z *esenis, por. *addle* ⇐ pol. *jodła*), to byłaby podstawa do założenia praformy o postaci *asenis, *-ei̯s. Būga, RR I, 593 i niedawno PKEŽ 1, 103n. postulowali formację wspólną pbsł. *esenis 'jesień'. — Drw. *apýrudenis* 'wczesna jesień', *parudenỹs* 'czas pod jesień' (por. *pavãsaris* ⇐ *vãsara*, Urbutis, LKG I, 424), *rudenìnis* 'jesienny' (por. łot. *rudeņaîns* ts.), *rudenióp* adv. 'pod jesień',

rùdeniškas ʽjesiennyʼ (*Dienà bùvo rùdeniška* ʽDzień był jesiennyʼ).

rugìnis, *-ė* ʽżytniʼ, *rugìnė dúona* ʽchleb żytni, razowyʼ — przymiotnik na *-in-*, urobiony od sb. *rugiaĩ* ʽżytoʼ. Ma odpowiednik słowotwórczy w psł. *rŭž-īnŭ ʽżytniʼ, por. bg. *ръжен*, sch. *ȑžan*, czes. *režný* (zob. BSW 246). N.m. *Rugìniai*, *Ruginiaĩ*. — Z innymi suf.: łot. *rudzãjs*, *rugãjs* ʽżytniʼ; rcs. *rŭžanŭ*, ros. *ržanój* (gw. *oržanój*), błr. *iržaný*, pol. przest. *rżany* ts. (*słoma rżana albo żytna*, SW) < psł. *rŭž-ěnŭ.

rugỹs, *-io* 4 p.a., zwykle pl. *rugiaĩ*, *-ių̃* ʽżyto, Secale; ziarno tej roślinyʼ. Odpowiedniki bałt.: łot. *rudzi* pl., stpr. *rugis* EV ʽżyto, Rocke [Roggen]ʼ, *ruggis*, *roggis* (Grunau). Pb. *rug-i̯a- < pie. *u̯rug^h-i̯o- (IEW 1183). Pokrewne wyrazy występują w słowiańskim i germańskim, por. strus. *rŭžĭ* f. ʽżytoʼ, ros. *rožь*, *rži*, błr. *iržá*, sch. *râž*, *ràži*, stpol. *reż*, *rży* (*rżysko* ʽpole po zżętym życie, żytniskoʼ) < psł. *rŭg-i̯o- oraz stisl. *rugr* ʽżytoʼ, stang. *ryge* < *rugi-; stwn. as. *roggo*, śrwn. *rocke*, *rogge*, nwn. *Roggen* < *rug-ōn. Por. BSW 246, LEW 746, ALEW 877, Boryś 2005, 537 (s.v. *rżysko*), EWD 1134, Kluge-Seebold 603. Inaczej Witczak 2003, 110, który sądzi, że *rug^h- jest rdzeniem nominalnym, «być może odziedziczonym ze wspólnoty nostratyckiej». — Drw. *rugíena* a. *rugienà* 1. ʽpole po życie, żytniskoʼ (war. *rugiẽnė*), 2. ʽściernisko', 3. ʽsłoma żytniaʼ, 4. ʽpora koszenia żytaʼ, 5. ʽwełna ze strzyży jesiennejʼ, SD *rugienos* f.pl. «rżysko» (por. łot. *rugaine* ts.), *rugienaĩ* m.pl. ʽścierń, przyziemne części źdźbeł zboża, pozostałe po zżęciuʼ (*Neik basas, rugienaĩ duria*), *rugiẽniai* m.pl. ʽsłoma żytniaʼ, *rugiẽnis*, *-ė* ʽżytni, rżanyʼ, *rugiẽnė dúona* ʽżytni chlebʼ (m.in. SD), *rugienójai* ʽsłoma żytnia; żytniskoʼ, *rugìnis* (zob.), *rugojaĩ* m.pl. ʽsłoma żytniaʼ (por. łot. *rugãji* a. *rudzãji* ts.). Cps. *naujãrugis* ʽtegoroczne świeżo zżęte żytoʼ (por. *naũjas*), *rùgiagėlė* bot. ʽchaber, bławatek, Centaurea cyanusʼ (dosł. ʽkwiat żytni, rosnący w życieʼ, por. *gėlė̃*), *rugiapjū́tė* (zob. *pjū-C*), *rugpjū́tis* ʽmiesiąc sierpieńʼ (dosł. ʽpora żęcia żytaʼ, por. *pjáuti*), *rugsė́jis* ʽmiesiąc wrzesieńʼ (dosł. ʽpora siania żyta, mianowicie ozimegoʼ, por. *sė́ti*). — N.m. *Rūgiaĩ*, *Rugenìškis*, *Rugieniaĩ*, *Rugíenos*, cps. *Rugiagė́liai*.

rūgóti, *rūgóju*, *rūgójau* stlit., gw. ʽurągać, złorzeczyć, wygadywać na kogo, łajać, wymyślać, wyrzucać co komuʼ — zapoż. ze stbłr. *rugátь* (SLA 192, LEW 746), por. błr. gw. *ruhácь*, *-áju*. — SD[1] *rūgoju* «gniewam się» (syn. *rūstuoju*), «urągam», SD *išrūgoju ing akis kam* «urągam się, natrząsam się z kogo», «wyrzucam na oczy» (syn. *išmetinėju*). Z innym suf.: *išrūguoju* SD «wymawiam komu, exprobro». — Drw. *rūgojimas* SD[1] «narzekanie; urąganie».

rū́gti, *rū́gsta*, *rū́go* 1. ʽkisnąć, kwaśnieć, zsiadać się (o mleku), fermentować (o cieście chlebowym, o piwie)ʼ, 2. ʽnabierać wilgoci, gnić, psuć sięʼ, 3. ʽchorowaćʼ, 4. ʽzłościć sięʼ, 5. ʽdługo spać, kisnąć w łóżkuʼ. SD *rūgstu* a. *surūgstu* «kisam, kisnę, kwaśnieię». Odpowiednik łot. *rûgt*, *rûgstu*, *rûgu* ʽkisnąć, fermentować; podnosić się (o dymie)ʼ. Morfem *rūg-* przedstawia WSZ do *riaug-* (zob. *riáugėti*) i *raug-* (zob. *ráugti*). — Z uwagi na aniṭowy charakter pierwiastka pie. *(h_1)reu̯g- (por. LIV[2] 509) wypada postulować SZ *rug- i pdg. w postaci *rùgti, *ruñga (por. gw. *ruñga* ʽkiśnieʼ), *rùgo. Po odnowieniu prs. *ruñga* przez *rung-sta > *rū́gsta* (por. *bū́gsta* < *bung-sta do *bū́gti*) pojawił się neopwk. *rūg-* jako rezultat metanalizy *rūg-sta*. — Drw. *rūgìnti* a. *rūgénti* caus. ʽkwasićʼ, przest. *rūgýti*, SD *rūgiu* «kwaszę, kwaśno czynię», *rūgė́ti*, *-ja*, *-ja* dur. ʽkisnąć, kwaśnieć (o mleku, kwasie, kapuście, ogórkach); rozmakać, butwieć (o drewnie)ʼ. Nomina: *ántrūgos* f.pl. ʽwoda, która podczas odwilży napłynęła na lód i potem zamarzłaʼ, znacz. etym. ʽnawilżenie loduʼ (? por. *am̃palas*, *im̃palas*, *ùžpalas*), *ántrūgotas lẽdas* ʽwierzchni lód o nierównej powierzchniʼ, *ìšrūgos* (zob.), *nerūgėlis* SD «gruby, grobijan, agrestis, barbarus...» (syn. *mužikiškas*, *netikėlis*), *pãrūgos* (zob.), *rūgà* a. *rũgalas* ʽdługotrwały deszcz, dżdżysta pogodaʼ, *rũgė* ʽściek na gnojówkę w chlewieʼ, *rū́gelis* ʽzsiadłe mlekoʼ, *rūgìmas* ʽkiśnięcieʼ, SD «kisanie, fermentatio», *nerūgimas duonas* SD «zakał» [ʽniekisiałość ciasta, nierośnienieʼ, L.]. Cps. *miegrū́gtis* ʽśpioch, leńʼ,

dosł. ʽkto kiśnie w pościeli' (paralele s.v. *miegóti*). — W praesens obok *rū́gsta* istniał war. *rū́gšta*, ze zmianą *ks* > *kš*. Dowodzi tego z jednej strony pdg. *rū̃gšti* a. *rū́gšti, -ta, -to* ʽkisnąć, kwaśnieć', który jest oparty na neopwk. *rūgšt-* (⇐ prs. *rū́gšt-a*), z drugiej zaś strony liczne drw. postwerbalne, por. *rū́gštas* a. *rūgštùs* ʽkwaśny' (dotąd objaśniane raczej jako *rūg-stas), ⇒ *rūgštuõlis* ʽkwaśne jabłko', *rūgštìs, -iẽs* f. ʽkwas, zakwas', SD «kwas, kwasek, kwaśność, kwas na ciasta», *rū́gštimas* ʽcoś kwaśnego', *rūgštymaĩ* m.pl. bot. ʽszczaw, Rumex', *rūgštỹnė* ts., *rū́gštinė* ʽdzieża, naczynie do rozczyniania i zagniatania chleba', *rūgštokus* SD «kwaskowaty, przykwaśnieyszy, acidulus, acescens», *rūgštū̃ninis*: *rūgštū̃niniai obuoliaĩ* m.pl. ʽkwaśne jabłka' (o neosuf. *-ūninis* zob. s.v. *pietū̃ninis*). Cps. *káiliarūgštis* ʽkwas garbarski, garbnik' (por. *káilis*). Vb. denom. *rū́gštinti* ʽkwasić, robić kwaśnym' (dublet do *rūgìnti*, zob.). — Gdy adi. *rū́gštas* a. *rūgštùs* zostało pojęte jako formacja na *-tas* a. *-tus*, pojawiła się neoosn. *rūkš-C* / *rūšk-V*, por. *rūškynė arklių* SD[1] «kobyli szczaw, ru[m]ex». Tu też *rū̃škanas* ʽzachmurzony, pochmurny (o niebie), mroczny (o dniu)', przen. ʽponury, posępny, zły (o człowieku)'. Znacz. etym. ʽkwaśny, (o człowieku) z kwaśną miną, niezadowolony'.

rùimas a. *ruĩmas* gw. ʽwolne miejsce, wolna przestrzeń, plac; pomieszczenie, pokój', np. *Kiek čia to ruĩmo: galėsim keturias lovas pastatyt* ʽIleż tu miejsca: będziemy mogli cztery łóżka postawić'. *Ankštas ruĩmas* ʽCiasny pokój'. Zapożyczone z prus.-niem. *ruəm* ʽprzestrzeń, wolne miejsce' (LEW 748, Čepienė 113), por. nwn. *Raum*. — Drw. *rùimingas* ʽprzestronny, obszerny, szeroki'. Osobno zob. *rū́mai*.

rujà, *-õs* 4 p.a., też pl.t. *rùjos* 1. ʽruja, okres aktywności rozrodczej u ssaków (psów, wilków, zajęcy, kotów)', 2. ʽstado, gromada psów, wilków (zwykle w porze rui)', 3. pogardl. ʽo ludziach: zgraja'. Zapoż. z pol. *ruja* (ZS 48, LEW 747). Z innym suf.: *rùjis, -o*. Odpowiednik łot. *rūja*, wsch.-łot. *rùoja* ʽruja' ma być zapożyczeniem ze staroruskiego (tak LEW 747). ME III, 568, BSW 241: zapoż. słowiańskie. — Drw. *rujos mėnuo* przest. ʽmiesiąc jesienny; miesiąc wrzesień', dosł. ʽmiesiąc rui' (Skardžius, RR 4, 32). Vb. denom. *ruĩti*, *rùja* (war. *rũja*), *aprùjo*, zwykle z prvb. *ap-* ʽotoczyć jak wilki; obstąpić kogo', *rujóti* ʽbyć w rui, parzyć się', refl. *rujótis* wulg. ʽoddawać się rozpuście; dokazywać, swawolić'.

rūkýti, *rūkaũ* (war. *rūkiù*), *rūkiaũ* 1. ʽsprawiać, żeby się dymiło, kurzyło; odymiać (pszczoły, bydło)', 2. ʽtrzymać w dymie, wędzić (mięso, wędliny, rybę)', 3. ʽpalić kadzidło, kadzić' (neosemantyzm, por. Borowska 326), 4. ʽpalić tytoń, papierosy', 5. ʽwzbijać kurz, kurzyć'. War. *rūkýti, -iju, -ijau* (z innymi suf.: *rūkìnti, rūkinė́ti*). Dawne prs. *rūkiu* SD[1] «kadzę; kurzę», *aprūkiu* SD «kopcę; kurzę; przykurzam», *parūkiu* SD «podkurzam co», *užrūkýti* ʽnadymić, zadymić; zapalić papierosa'. Formacja na *-yti* o funkcji causativum-iterativum względem intranzytywnego prs. *rũksta, rũkti* ʽo dymie: podnosić się' (zob. s.v.). Brak apofonii przypomina takie wypadki, jak *spìrgyti, vìlgyti, žìndyti*. — Drw. *rūkìklis* ʽpodkurzacz do pszczół' (por. *kratìklis* ⇐ *kratýti*, *rodìklis* ⇐ *ródyti*), *rūklỹs* ts. — Neoosn. *rūky-*: *rūkỹlas* a. *rūkỹlai* ʽkadzidło'[427], też ʽtytoń' i ʽaromatyczne zioła używane do wędzenia mięsa', *rūkylas* SD «kadzenia materya», *rūkylas vienas* «trociczka» (⇒ *rūkylinė eldijė́lė* SD «czółnek do kadzidła, acerra», *rūkyklà* ʽwędzarnia (mięsa, ryb); palarnia (tytoniu)', *rũkymas* ʽwędzenie', SD «kadzenie», *rūkỹnė* ʽwędzarnia; kurna chata', *rūkýtojas* ʽkto wędzi mięso a. ryby; palacz tytoniu', SD «kadziciel, suffitor». — Neoosn. *rūkyl-* (*rūkỹlas*): *rūkylnyčia* SD «kadzidlnica» — kalka z pol. *kadzidl-nica* (Borowska 362). LKŽ XI, 920 pisze *rūkìlnyčia*, mimo że dla osnowy *rūkil-* nie widać oparcia.

rùklė́džiai, *-ių* m.pl. stlit., gw. 1. ʽprzedmioty gospodarstwa domowego, które wyszły z użycia (stare meble, narzędzia, naczynia)', 2. ʽdrobiazgi (np. trzymane w szufladzie)'. Z

[427] Zdaniem Borowskiej 363 wyraz *rūkỹlas* został utworzony według wzoru zapożyczonego wyrazu *kodỹlas* ʽkadzidło' (z błr. *kadíla*).

pluralizacji stlit. formy *ruklėdis* SD «sprzęt wszelaki, apparatus, supellex» — zapoż. ze stbłr. *rúxljadь* (SLA 193), por. błr. gw. *rúxljadzь*. War. *rùklėžiai*, *rùkliežiai*, *rukleidžiai* (b.z.a.).

rū̃kti, *rū̃ksta*, *rū̃ko* 1. ʽo dymie: pojawiać się, unosić się; dymić się' (*Dūmai rū̃ksta, kad pečių pakuria*), 2. ʽo kurzu: podnosić się; kurzyć się' (*Šiandie labai rū̃ko*), ʽpokrywać się kurzem', 3. ʽbyć w dymie, czernieć, pokrywać się sadzą — o garnkach', 4. *išrū̃kti* ʽuwędzić się w dymie', 5. *surū̃kti* ʽpoczernieć od dymu; uwędzić się', 6. ʽparować — o spoconych koniach', 7. *užrū̃kti* ʽo deszczu: zacząć mżyć, siąpić' (por. *atrū̃kti* ʽnadejść — o deszczu', *parū̃kti* ʽkrótko popadać'). Też tr. ʽwydzielać kopeć, kopcić, dymić (o piecu, kuchni, lampie naftowej)'. Bez zdecydowanej etymologii. LEW 747 proponował nawiązanie do czas. *raũkti* ʽmarszczyć' (*rùkti* ʽmarszczyć się, kurczyć się'), którego używa się m.in. w odniesieniu do nieba: ʽzaciągać się, chmurzyć się'. Formalnie *rūk-* stanowi wzdłużony st. zanikowy od pie. *reu̯k- / *ruk- (transponat). — W 7. znaczeniu ukazują się też warianty dyftongiczne, por. 1. *ruõkti*, *-ia*, *-ė* ʽo drobnym deszczu: mżyć, siąpić' (*ruoknà* ʽmżawka, mgła'), 2. *ruõgti*, *-ia*, *-ė* ts. Tymczasem według ALEW 878n. rodzina *rū̃kti* ma być zapożyczeniem germańskim, por. stnord. *riúka* ʽdymić', stang. *rēocan* ʽdymić, kurzyć, parować', stwn. *riohhan* ts., śrdn. *rūken, ruken* ʽdymić'. — Drw. *rūkénti* ʽdymić się', tr. ʽwędzić; palić ognisko', *rūkýti* (zob.). Nomina: *núorūka* ʽogarek, niedopałek papierosa', *rūkalaĩ* m.pl. ʽtytoń, wyroby tytoniowe' (neol.), *rūkãlas* ʽprzyrząd do okadzania pszczół', *rūkãlius* ʽpalacz, palący', *rū̃kas* ʽmgła', SD[1] «mgła, nebula», SD «kopeć, vapor flammæ» (syn. *gãras*), pl. *rūkai* SD[1] «kurzawa, fumus, pulvis, vapor» (syn. *dulkės*), ⇒ *rū̃kanas* ʽmglisty'; *rūkė́jas* ʽpalacz tytoniu', *rūkẽščius* ts. (*Anys* [broliai] *nei gėrėjai, nei rūkẽščiai — tai gerai ir atrodo* ʽOni [bracia] [są] niepijący i niepalący, to i dobrze wyglądają'), *rūkingas* SD[1] «mglany», *rūkinýčia* ʽwędzarnia; kadzielnica', *rūkinỹs* ʽkłąb dymu'. — Prs. *rū̃ksta* uległo dwojakiej metanalizie, por. 1. neopwk. *rūks-* (⇐ *rū̃ks-ta*): *rū̃ksmas* ʽdymienie, kurzenie, mżawka', *rūksnóti* ʽdymić się trochę, mżyć — o deszczu', 2. neopwk. *rūkst-* (⇐ *rū̃kst-a*): *rūkstė́ti* ʽdymić' (*kãminas rūkstė́ja*), *rūksténti* ʽledwie się dymić' (*rūkstẽna pirtìs*, por. *birsténti, blėsténti*), *rū́kstotas* ʽmglisty, zamglony' (*dienà rū́kstota*).

rùlis a. *rulỹs*, *-io* gw. ʽwalec, przepiłowany kawał drzewa w kształcie walca (używany do ugniatania ziemi); przyrząd do młócenia zboża; ul kłodowy' — zapoż. z prus.-niem. *rul* (GL 113, LEW 748, Čepienė 98). Por. łot. *rul̃lis*, *rul̃le* ʽmagiel, wałek, na który się nawija bieliznę do maglowania, walec, rolka (papieru)' ⇐ dn. *rulle* (Jordan 85).

rū́mai, *-ų* m.pl. 1. ʽpałac' (*kultū̃ros rū́mai* ʽpałac kultury'), 2. ʽgmach' (*universitèto rū́mai* ʽgmach uniwersytetu'), 3. ʽjedna z izb w parlamencie' — zapoż. ze śrdn. *rūm* ʽprzestrzeń, wolne miejsce' (GL 113, Čepienė 109, 116). Z tegoż źródła łot. *rũme* ʽprzestrzeń' (Jordan 86). Por. nwn. *Raum*. — War. palatalizowany: gw. *riū́mai* ʽpałac, gmach'. Gwarowe formy sg.: *rū́mas* 1. ʽpałac', 2. ʽdom mieszkalny'[428], *rūmẽ* a. *rū̃mė* ʽwolna przestrzeń, miejsce na co' (*Užteks visiems čia rū̃mės*. *Klojime nebėra rū̃mės vežimams*). Osobno zob. *rùimas*.

rùngas a. *ruñgas* ʽkłonica, jeden z czterech drążków umocowanych na osiach i przytrzymujących skrzynię lub drabiny wozu' — zapoż. z prus.-niem. *runge* (GL 114, LEW 748n., Čepienė 92), por. nwn. *Runge*, *Wagenrunge*. Odpowiednik łot. *ruñga* ʽkłonica' ⇐ śrdn. *runge* (Jordan 86). — Drw. *rungrišà* ʽumocowany na kłonicach powróz, służący do ściśnięcia siana na wozie' (por. *rìšti*), *rùngvirvė* ts. (por. *vir̃vė*).

rùngti, *rùngiu*, *rùngiau* (war. *ruñgti*): *aprùngti* ʽprześcignąć, wyprzedzić (w ruchu, w

[428] Por. *Pastatė gražų rū́mą, tik da neintaisė* ʽPostawili piękny dom, tylko jeszcze (go) nie urządzili'. *Senam rū́me tėvai gyvena* ʽW starym domu rodzice mieszkają'. — Wsch.-lit. *rū́mas* oznacza 1. ʽobejście znajdujące się pod jednym dachem (chata, chlew i stodoła na siano)' i 2. ʽbudynek bez stropów i dachu' (*Rū́mas seniai jau pastatyta, ale nėra kam gynėt* ʽBudynek dawno już postawiony, ale nie ma komu skończyć').

robocie)', cps. *išrùngti* 'odzyskać; wygnać (do roboty)', *nurùngti* 'odbić (komu dziewczynę); pokonać, zwyciężyć (w zawodach)', *parùngti* 'ubiec kogo, zrobić co wcześniej a. szybciej od kogo', SD *parungiu* «uprzedzam kogo, poprzedzam» (syn. *pralinkiu*), *parungiu kų sau* «ozionąć» ['ogarnąć chciwym wzrokiem, zapragnąć chciwie, pożądać', SW] (syn. *apžioju daiktų, kurį vilėju*). Refl. *rùngtis* 'ubiegać się o zwycięstwo, współzawodniczyć, walczyć', *pasirùngti* 'zmierzyć się z kimś, powalczyć', *susirùngti* 'pójść w zapasy, bić się'. Alternant *rung-* stanowi oboczny do *ring-* refleks st. zanikowego do *reng-*, zob. *reñgti*. — Drw. *rùngčios* f.pl. 'wyścigi, zapasy', *rungčiomìs* adv. 'na wyścigi, jeden przez drugiego', *rungtìs, -iẽs* f. 'zawody, mecz; dyscyplina sportowa', ⇒ *rungtỹnės* f.pl. 'zawody, zapasy, mecz'.

rùntinti, *rùntinu*, *rùntinau* gw. 1. 'toczyć (ciężki przedmiot)', 2. 'kopać, np. kartofle', 3. 'rozszarpywać (o wilku)', 4. 'chciwie jeść, żreć' (war. *rùntyti*), refl. *rùntintis* 'szarpać się, mocować się' — czas. pochodny od prs. infig. *runta 'toczy' ⇐ *rusti, który był obocznikiem *rìsti* (zob. s.v., tam też o syn. *rìtinti*). Oboczność *rit-* / *rut-* przypomina *krit-* / *krut-* (zob. *krutė́ti*). — Drw. *runtìklis* 'drąg do podważania i toczenia kłody', *runtùlis* 'człowiek krępy, przysadzisty'.

rúonis, *-io* 'foka, Phoca vitulina' : łot. *ruônis*, *ruõnis* ts. Dotąd uważane za ciemne, zob. LEW 746 (s.v. *rùinis*). Z formalnego punktu widzenia nasuwa się analiza pb. *rō-ni̯a- ⇐ *rō-ni-. Pwk. *rō- można ująć jako refleks pie. *h_1roh_1-, tj. SO od *h_1re_1- 'wiosłować' (por. LIV^2 251). Refleks SZ pie. *$h_1r̥h_1$- ukazuje się w *ìrti* (zob.). Znacz. etym. 'wioślarz', to z konkretyzacji n. act. 'wiosłowanie'. Por. *bar̃nis, -io* 'kłótnia, sprzeczka', starsze f. *bar-nì-s* ts. ⇐ *bártis* 'kłócić się'. Lit. *uo* pochodzące z pie. *oHC ukazuje się np. w *brúožas*, *klúonas*, *rúožas*. — Dyftong *ui* w war. gw. *rùinis* 'foka' objaśnił Būga, RR II, 304 antycypacją miękkości spółgłoski *n'*: *ruonis* > *ruon'is* > *ruinis*.

ruõpti, *ruopiù*, *ruopiaũ* 1. 'palcami wygrzebywać kartofle spod ziemi, nie naruszając krzaka; niegłęboko kopać, ryć; wydobywać kartofle', 2. 'wydrążać (łyżki, kłumpie), dłubać' (por. Šlapelis 1940, 417). LKŽ XI, 967 notuje w tym samym znaczeniu war. *ruõbti*, *-biù*, *-biaũ*. Nomina: *ruopà* 'żłób, ściek, koryto, rynna, rynsztok', *ruoplỹs* 'czeczotka, sękowate, rzemieniste drzewo z pnia brzozy a. topoli' (Šlapelis, *l.c.*), por. *ruplė́tas mẽdis* s.v. *rupùs*. Refl. *ruõptis*: *išširuõpti* 'z trudem wydostać się, wyleźć; wydostać się, wyjechać': *Lauk, kol ruopte išširuops ligonis iš vežimo*, t.y. *išlips* 'Czekaj nim chory wygramoli się z wozu'. *Išširuopėm iš Žemaičių žemės* 'Wydostaliśmy się ze Żmudzi'. Drw. *rúopdyti*: *atrúopdyti* 'przyjść powoli, z trudem': *Tik daboju — ažna atruopdo mūs kaimynėlis, in šalis šlaistydamas*. — Nomen: *rúopis* 1. 'usypany kopiec kartofli lub warzyw na zimę, przykryta słomą i ziemią' (*Rūsiai yr iškasti, o ruopiai yr supilti* 'Ziemianki są wykopane, a kopce usypane'), war. *rū́pis*, 2. 'stos drewna opałowego', *ruopšči̇as*, *-a* b.z.a. 'idący na czworakach'. Formy o pwk. *ruop-* < pb. *rōp- poświadczają szczątkową apofonię *ē ⇒ *ō, zastosowaną przy derywacji od osnowy *rėp-*, por. *rė́pti* 'chwytać, garnąć do siebie', *aprė́pti* 'objąć, ochwycić'. Paralele wymieniono s.v. *súodžiai*. ŽD 479 i LEW 750 ujmowali *ruop-* jak apofoniczny alternant do *raup-* (zob. *raũpti*), por. *kuõpti* ob. *kaũpti*; *šliuõžti* ob. *šliaũžti*. — Obok *ruõpti* jest *rópti* 'objąć' jako przejaw młodszej apofonii *ē ⇒ *ā. — Na tle alternacji *au* : *uo* (zob. s.v. *duobė̃*) czas. *ruõpti* wszedł w styczność z czas. *raupýti* (zob.), należącym do pwk. pie. *reu̯p-.

ruõštis, *ruošiúos*, *ruošiaũs* 1. 'zajmować się pracą domową, krzątać się', 2. 'szykować się (do podróży)', *pasiruõšti* 'przygotowywać się'. Niezwrotne *ruõšti*, *-iù*, *-iaũ* 'szykować, przygotowywać; knuć; przyrządzać (jedzenie)', *ruõšti pãmokas* 'odrabiać lekcje'. SD *ruošiu* «sprawuię co» (syn. *nudirbu*). Odpowiednik łot. *rùost*^{2} 'ozdabiać, stroić' (iter. *rùosât*). Prawdopodobnie *ruoš-* ustaliło się jako innowacyjny alternant do *rauš-*, por. takie pary, jak *dauž-* / *duož-*; *gauž-* / *guož-*; *raup-* / *ruop-* oraz uwagi s.v. *duobė̃*. Jeśli *riáušės* f.pl. 'bunt,

zamieszki’ powstało z *riausės (por. pie. *reu̯s-, LIV[2] 511) przez zmianę u̯s > u̯š, to możliwe jest nawiązanie *ruoš-* do pwk. *rauš-* w takich formach na SO, jak *ráušės* gw. ‘kłótnie, niesnaski’ oraz *raušýti* gw. ‘rozkopywać, rozgrzebywać’ (liter. *rausýti*). Zob. Būga, RR II, 357, 542. Częściowo inaczej LEW 750. — Drw. łot. *rùosîtiês* ‘być zajętym, krzątać się, zabiegać, uwijać się’. Nomina: *ruošà* ‘sprzątanie, obrządzanie’, *ruošùs* ‘pracowity; porządny’, SD «sprawny, industrius, nauus, strenuus» (por. łot. *rùoss*[2] ‘czynny, aktywny, żywy’, war. *ruošs*; drw. *rùosîgs* ts.). — SZ *ruš-*: *rušė́ti, rùši, -ė́jo* ‘tętnić ruchem, życiem (np. o targowisku)’, *rušùs* ‘pracowity, czynny, zajęty’ (por. Leskien 1884, 308, LEW 752), ⇒ vb. denom. *rušáuti* ‘być zajętym, uwijać się’. — WSZ *rūš-*: *rūšė́ti* (war. do *rušė́ti*).

rúožas 1. ‘linia wyrznięta, wyżłobiona; rysa, pręga, pasmo, smuga (światła)’, 2. ‘pas ziemi, zagon’, 3. ‘szlak kolejowy’, 4. ‘odcinek drogi, część przebywanej trasy, etap’, 5. ‘pas nadgraniczny’. War. *ruõžas* 2, 4 p.a. Odpowiednik łot. o formie f.: *ruôza* m.in. ‘wąski pas ziemi; rząd, warstwa; nizina, wąwóz, zagłębienie terenu’. Dewerbalne nomen, utworzone od pwk. *rėž-* (por. *rė́žti* ‘rznąć, kroić’) z udziałem archaicznej apofonii lit. *uo* ⇐ *ė* < pb. *ō ⇐ *ē (pie. *u̯roh$_1$ǵ- ⇐ *u̯reh$_1$ǵ-). Paralele: *brúožas* ⇐ *brė́žiu*; *slúogas* ⇐ *slė́giu*, por. Stang 1966, 40. — W słowiańskim taka sama apofonia jest cechą charakterystyczną drw. iteratywnego na *-iti*, utworzonego od *rězati* ‘rzezać, rżnąć, krajać’, por. psł. *raziti, *ražǫ, scs. *poraziti* ‘uderzyć, trafić’, sch. *raziti* ‘siec, ciąć, zbijać, zwalać’, ros. *razítь* ‘uderzać, zadawać ciosy’, stpol. *razić* ‘bić, uderzać’. Rekonstrukcja pbsł.: *rōž-ī-, *rōž-i̯e/o- ⇐ *rēž- (zob. *rė́žti*, por. BSW 245). Z uwagi na tę okoliczność należy psł. *razŭ ‘uderzenie, cios, cięcie’[429] oznaczyć jako sb. postverbale od *raziti i traktować je jako formację pod względem genetycznym niezależną od lit. *rúožas*. Prapokrewieństwo *rúožas* i *razŭ* forsują BSW, *l.c.*, Būga, RR II, 340, LEW 750 i Vaillant, GC III, 324. — Drw. *rúožtas* ‘rys, rysa; zagon; pasmo, odcinek’, *rúožtais* adv. ‘miejscami, w niektórych miejscach, gdzieniegdzie’, *sàvo rúožtu* adv. ‘swoją drogą; z kolei, ze swej strony’, *víenu rúožtu* adv. ‘jednocześnie, razem, naraz’. — Vb. denom. *ruožúoti* ‘robić, żłobić rysy; tkać w pasy; bijąc robić pręgi (na skórze); dzielić ziemię na pasy, zagony’, ⇒ *ruožúotas* ‘w pasy, pasiasty, kreskowany, prążkowany’.

rūpė́ti, *rūpiù* (3 os. *rū̃pi*), *rūpė́jau* ‘niepokoić, martwić; obchodzić, interesować’ (*Niẽkas jám nerū̃pi* ‘Nic go nie obchodzi’). Por. łot. *rūpêt*, *rūp*, *rūpēja* ‘troszczyć się’. Inchoat. *parū̃pti*, *-rū̃psta*, *-rū̃po* ‘zatroszczyć się, zaciekawić się’ (*mán parū̃po* ‘mnie zaciekawiło’). Refl. *rū́pintis* ‘troszczyć się o co, przejmować się, opiekować się’ (*Jis niẽkuo nesirū́pina*), ⇒ *rūpintojė̃lis* ‘Chrystus frasobliwy’ (rzeźba w drewnie). SD[1] *rūpinuosi* «domagam się» (syn. *geidžiu*), SD: «dbam o co, stoię o co; staram się o co; usiłuię», *nesirūpinu* SD «nie dbam», *įgyt rūpinuosi* «domagam się czego». — Morfem *rūp-* stanowi wzdłużony SZ do *rup-*, zob. *rupùs* m.in. ‘grubo zmielony, *raupýti* ‘podkopywać, wydrążać’. Litewski rozwój znaczeniowy w kierunku ‘troszczyć się’ polega na przenośni. Paralelę semazjologiczną podsuwa tu psł. wyraz *troska, por. pol. *troska* ‘kłopot, zmartwienie’ wobec czes. *trosky* pl. ‘rozwaliny, ruiny’, stpol. *troski* pl. ‘opiłki metalu’, co jest sb. postverbale do *troskati ‘trzaskać, pękać, rozpadać się’. Por. LEW 750: w apofonii do *raũpti*, *ruõpti*; ALEW 880: bez jasnych nawiązań zewnętrznych. — Drw. *rū̃pestis* ‘troska, frasunek, niepokój, zmartwienie, zgryzota; pilność’, SD «staranie», war. *rū̃pesnis* (⇒ *rūpestìngas* ‘troskliwy, staranny, dbały, pilny’), *rūpùs* ‘troskliwy, dbały’, SD[1] <rupus> «dbały, diligens, industrius...», SD «pieczołowity, frasowliwy, pilny; pilny w czym; usilny».

[429] Por. sch. *râz* ‘deseczka do wyrównania powierzchni mierzonej substancji; poziom’, ros. *raz* ‘jeden (w liczeniu)’, *rázy* pl. ‘ilość, liczba; wypadki, zdarzenia’, czes. *ráz* ‘uderzenie, cios, cięcie’, daw. ‘obraz wybity na monecie’, pol. *raz* ‘uderzenie, cios, sztych; wypadek, zdarzenie’, w liczeniu: ‘jeden’ (stpol. też f. *raza*), stpol. *obraz* ‘rzeźba, posąg’, *obraza* m.in. ‘rana, uszkodzenie’, pol. *uraz* ‘uszkodzenie’, *uraza* ‘żal odczuwany w stosunku do kogoś, kto czymś obraził, dotknął, dokuczył’, zob. Boryś 2005, 511, 375.

rupis, *-io* stlit. ʽskała’ (hapaks), por. *Tu esi Cephas. O Cephas žydiškai ir syriškai ižguldžias rupis arba uola* DP 467_{54} ʽTyś jest Cephas, a Cephas po żydowsku i po syriacku wykłada się skała, abo opoka’. Wydaje się, że IEW 870, s.v. *reu̯p- słusznie powiązał *rupis* ʽFels’ z rodziną *rupùs* m.in. ʽgrubo zmielony’. Znacz. etym. ʽodłupany kawał kamienia, bryła skalna, wielki głaz’. Por. psł. *skala ʽbryła skalna’ ⇐ *skoliti ʽrozłupywać, rozszczepiać’, ros. gw. *oskolítь* ʽobłupać, ociosać dokoła’ (Boryś 2005, 550). Zob. też LEW 750 (tu wzmianka o zestawieniu *rupis* z łac. *rūpēs* ʽskała, urwisko’) i ALEW 880 (przypuszcza, że *rupis* jest glosą łacińską).

rupùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽniedrobny, gruby, grubo zmielony (o mące, słodzie, soli), grubo krojony (o jabłkach), gruboziarnisty (piasek, żwir)’, [zm.mca:*rùpūs miltai* m.pl. ʽgrubo zmielona mąka’], 2. ʽmający niegładką powierzchnię, szorstki, chropowaty’, SD «chropawy, asper, scabrosus, fragosus, horridus» (syn. *skriaudus, kraupus*), 3. przen. ʽprzykry w obejściu, opryskliwy’. Formacja z suf. *-u-* i SZ *rup-* ⇐ *raup-*, zob. *raupýti*. Odpowiednik łot. *rupjš, rups* ʽgruboziarnisty; dziobaty (o skórze twarzy)’. Pie. *rup- ⇐ *reu̯p- ʽłamać, drzeć, rozrywać’ (LIV[2] 510n.; nie wymienia odpowiedników lit.). Por. SZ w łac. *rumpō, -ere* (*rūpī*) ʽrozerwać, zerwać, rozedrzeć; łamać, przełamywać, rozbijać, torować (drogę)’, przen. ʽniszczyć, usuwać, przerywać, przeszkadzać’ (*rūpēs, -is* f. ʽskała, urwisko’), wed. *lumpáti* ʽtłucze, rozbija’, *rúpyati* ʽma kolkę’, stisl. *reyfa* ʽprzewiercić, rozedrzeć’. Osobno zob. *rupis*. — Vb. denom. *rùpti, rum̃pa, nurùpo* ʽstawać się nierównym, chropowatym, owrzodziałym (o skórze), grubym, przerośniętym (o korze)’. War. *rum̃ba* (*rùbti*) objaśnia się perseweracyjną sonoryzacją *mp* > *mb* (por. *klum̃pa* > *klum̃ba*). Inaczej LEW 750: *rumpù* to prs. prymarne (jak łac. *rumpō*), stojące w apofonii z *raũpti*. — Z innymi suf.: *rùpenos* f.pl. ʽźle zmielone grubsze grudki ziarna, powracające na żarna do powtórnego mielenia’, *rùpūžė* (zob.), *ruplẽ* a. *rùplė* ʽgruba, chropowata kora drzewa, zwłaszcza brzozy; obrzęk skóry oparzonej pokrzywą’, *ruplétas* ʽszorstki, chropowaty, sękowaty, rzemienisty, z wypukłościami, zgrubieniami; zgrubiały (o skórze dłoni)’, *ruplétas mẽdis* ʽdrzewo sękowate, rzemieniste (z pnia brzozy a. topoli), które ledwo daje się rąbać’ (*Šitas beržas sunku tašyti, jis ruplétas*), syn. *ruoplùs mẽdis*. Por. *rauplétas* s.v. *raupaĩ*.

rùpūžė ʽropucha, Bufo vulgaris’ (używane też jako wyzwisko i przekleństwo). Odpowiednik łot. *rupucis* m. ts. Wariant dyftongiczny, wywołany antycypacją miękkości *ž’*, brzmi *rùpuižė* (m.in. u Donełajtisa). Inne war.: *rupū̃žė, rùpužė, rukpūžė, rùpūža*, SD[1] *rupuožė* «żaba ziemna odrodna, parchata, bufo». Analiza: *rup-ūžė*, drw. od adi. *rupùs* m.in. ʽmający niegładką powierzchnię, szorstki, chropawy, chropowaty’. Znacz. etym. ʽistota pokryta chropowatą, brodawkowatą skórą’, por. *Rupūžės rupuĩtas kailis. Rupūžei nugara nelygi, rupléta. Nurupęs kaip rupūžės kailis. Krupota rupū̃žė*. Zob. LEW 751, ALEW 850n., 880. Paralele znaczeniowe: *krùpė, krùpis* (s.v. *krùpti*), łot. *kaũpiņš* (s.v. *kaũpti*). W danym przykładzie długowokaliczny suf. *-ūž-* jest wariantem zwykłego *-už-*, por. *rùpužė, bernùžis, mergùžė* (zob. GJL II, § 377). Zapoż. lit. w pol. gw. *ropuże* ʽropucha jako wyzwisko lub przekleństwo’ (Zdancewicz 347). — [zm.mca:Skrót eufemiczny: *ūžė* (*Nenorėdami keikti, sako ne rupūžė, bet ūžė* ʽGdy nie chcą kląć, mówią nie *rupūžė*, lecz *ūžė*’), *pū́žė*, też *nùžė, nū́žė*.] Są też rozmaite derywaty wsteczne o osnowie *rup-* ⇐ *rùpūžė*, por. *rup-éika, rup-ė́ka, rùp-ena, rùp-kė* (*-kis, -kỹs, -kus*), *rùp-šė* (*-šas*). Metanaliza *rùpkė* wytwarza drw. *rùpk-ena, rupk-ina* i *rupk-ė̃ža*. Metanaliza *rùpšė* daje drw. *rùpš-ena, rùpš-ina, rùpš-ius, rùpš-kė* i *rupš-nà*. — Z innym wokalizmem pwk.: przest. *raupėžė* b.z.a. ʽropucha’, SD 1. «żaba wielka krostawa, bufo», 2. «ślimak, cochlea» i 3. «żółw, testudo», ⇒ *raupėžinis* SD «żołwi, testudineus»). Analiza: *raupė-žė* ʽistota krostawa’, drw. od neoosn. *raupė-* ⇐ *raupéti* ʽpokrywać się wysypką, krostami’ (vb. denom. od *raupaĩ*, zob.). Paralela słowotwórcza: *keréža* ⇐ *keréti* ⇐ *kẽras*. Z tego powodu wątpliwa wydaje się lekcja z zakończeniem *-ežė* (*raupežė*) w LKŽ. — Osnowa *rop-* w war. *ropùžė, ropū̃žė* jest skutkiem ludowo-

etymologicznej adideacji do czas. *ropóti, -ju, -jau* 1. ʽpowoli poruszać się, pełzać — o owadach, płazach, gadach' (zob. *rópti*). Podobnie *repẽžė*, *repùžė* ʽropucha' dostosowało swój wokalizm do sb. *rẽpežis* ʽkto pełza, raczkuje', *rẽpežioti*, *repežióti* ʽpełzać, chodzić na czworakach', z kolei *repèčkė* ʽropucha' do sb. *repečkà* ʽraczkujące dziecko', por. *repečkóti* ʽchodzić na czworakach' (zob. Kabašinskaitė 26). Niejasny jest wokalizm *rimpùžė*. Zob. też *rapùkė*.

rūrà 4 p.a. gw. 1. ʽrura', 2. ʽtyłek', wulg. ʽdupa' — zapoż. z błr. *rúra, -y* ⇐ pol. *rura* (SLA 193, ZS 48, LEW 751). — Cps. *atstumtarū̃ris* ʽktoś o wielkim wystającym tyłku' (por. *atstùmtas* ʽodepchnięty'), *kárvarūrė* wulg. o kobiecie ʽktóra ma tyłek (wielki) jak krowa' (por. *kárvė*), *plikarū̃ris* (zob. *plìkas*). Vb. denom. *rū̃rinti* 1. ʽpracować powoli, ospale; iść powoli', 2. ʽfutuere'.

rusinė́ti, *rusinė́ju*, *rusinė́jau* gw. ʽryć, kopać — o krecie' (*O žemės apačioj kurmiai rusinė́ja*), refl. ʽguzdrać się z robotą, dłubać przy czym' (*Jis rusinėjas kiauras dienas prie varstoto*) — iteratyw na *-inėti* od *rus-*, st. zanikowego do *raus-*, zob. *rausýti*.

rūsỹs, *-io* 4 p.a. 1. ʽprzykryty dół do przechowywania kartofli i warzyw', 2. ʽpiwnica pod domem, w domu'. SD «lochowanie, lochowatość, cauum, cauamen recessus». Starszy jest tu temat na *-i-*: *rūsìs, -iẽs* f. gw. ʽdół na kartofle; piwnica'. Formacja na *-i̯a-*, urobiona od wzdłużonego SZ *rus-* do *rausýti* ʽryć, rozkopywać' (pwk. pie. *reu̯s- / *rus-). [zm.mca: Znacz. etym. n. act. ʽrycie w ziemi', konkretyzacja: ʽdół wyryty' (por. GJL II, § 65, z paralelami).] Por. LEW 751, ALEW 880n. — Z innym suf.: łot. *rūsa* (*rũsa, rûsa*[2]) ʽkupa; usypany na polu kopiec kartofli, przykryty słomą i ziemią; jama do przechowywania kartofli; wysypisko odpadków, śmieci; przegniły gnój'. — Drw. *rūslỹs* ʽdół na kartofle; piwnica', *rūsnìs* ʽjama z ogniem do suszenia lnu' (z Akielewicza, por. Būga, RR I, 480; LKŽ XI, 1019 pisze *rusnis*). Cps. *pùsrūsis* ʽsuterena' (por. *pùsė*). Vb. denom. *rūsiúoti* ʽzakopywać, np. kartofle na zimę'. — W słowiańskim formalnie bliskie jest adi. *ryxlŭ*, stpol. *rychły* ʽruchliwy, szybki, porywczy; wczesny', czes. *rychlý* ʽprędki, zręczny, zwinny', ros. *rýxlyj* ʽpulchny, miękki, kruchy', gw. ʽchory', < pbsł. *rūs-la- (w BSW 240n. wymienione s.v. *rauṣa- ʽBewegung'). Perseweracyjną zmianę *u̯-s w *u̯-š* pokazuje lit. gw. *riaušẽ̃* ʽdół na kartofle' (zob. *raũsis*).

rùsti I, prs. *ruñda* (war. *ruñta, rùsta, rū̃sta* < *rund-sta), prt. *rùdo* 1. ʽtracić zieloną barwę, żółknąć (o liściach, trawie, sianie)', 2. ʽrudzieć, płowieć od słońca — o tkaninie, o części ubioru', *į̇rùsti* a. *surùsti* ʽopalić się (na słońcu)', *nurùsti*, *surùsti* ʽpodniszczyć się, znosić się — o części ubioru'. Infigowane vb. denominativum od osnowy *rud-* jak w *rùdas* ʽryży, rudy'. Osobno zob. *srùsti*. — Neoosn. *rus-*: *rùstas* ʽbrązowawy', *rùsvas* ʽjasno brązowy; brunatny', war. sonoryzowany: *rùzvas*; *rùsvosios añglys* pl.t. ʽwęgiel brunatny' (inaczej ŽD 377: *rud-svas), *rusnùs* ʽpstry, pasiasty'. Por. łot. *rusls* ʽbrązowy, czerwonawy, popielaty', *ruslans* ʽczerwonobrązowy'. — Neoosn. *rusv-*: *rùsvainas* ʽbrązowawy', *rusvė* bot. ʽwronóg grzebieniasty, Coronopus procumbens', *rusvẽnė* bot. ʽrdest plamisty, Polygonum persicaria', vb. denom. *rusvė́ti* ʽbrązowieć (o liściach, ziarnach)'.

rùsti II, *rū̃sa* (war. *ruñsa*), *rùso* gw. ʽpowoli się palić': *Ugnis ką tik ruñsa*, t.y. *dega, kruta*. Prawdopodobnie jest to inchoativum z infiksem nosowym i SZ *rus-* od *raus-* jak w *raũsti, -sta* ʽczerwienieć, robić się czerwonym' (zob. s.v.). — Dur. na *-ė-*: *rusė́ti*, *rùsa* (war. *rùsi, rusė́ja*), *rusė́jo* ʽpalić się słabym ogniem; palić się bez płomienia, tleć, tlić się' (*Malkos šlapios — degt nedega, tik rùsa kaip pintys*), *įrusė́ti* ʽzacząć się palić, rozpalić się, zapłonąć' (*Iš kibirkšties į̃rusa didelė ugnis*), *prarusė́ti* przen. ʽprzebyć, przeczekać'; *rusénti* ʽpowoli się palić, tlić się'. — Caus. na *-inti*: *rùsinti* 1. ʽniecić, rozpalać ogień', 2. ʽgrzebać w ogniu, poruszać żar, garnąć żar' (*Ugnį žarstau, prižeriu, prikurstau, rusinu*. *Išrùsinai ugnį, dabar*

nedega). Inaczej LEW 751 (s.v. *rùsinti*): *rus-* stoi w apofonii do *raus-* jak w *raũsti* ʽryć, grzebać'.

rùsti III, prs. *rùsa* (war. *rũsta* < *runs-sta ⇐ *runsa), prt. *rùso* (war. *rùsė*) gw. 1. intr. ʽkruszyć się, rozpadać się, np. o klepisku, glinianym piecu' (*Asla rũsta, yra. Mūsų krosnis visai išrùso*), 2. tr. ʽfutuere' (*Va, šuo kalę rùsa*). Pwk. *rus-* należy jako SZ do *raus-* jak w *rausýti* ʽryć, rozkopywać' (zob. s.v.).

rū́sti, prs. *rū́stu* (*rūd-stu, war. *rū́du)*, prt. *rū́dau* gw. 1. ʽwpadać w przygnębienie, zasmucać się', *surū́sti* ʽrozpłakać się, wybuchnąć płaczem, zaszlochać', 2. ʽrobić się złym, gniewnym', *įrū́sti* a. *surū́sti* ʽrozgniewać się, wpaść w gniew'. Morfem *rūd-* stanowi st. wzdłużony do SZ *rud-* (por. *rudis*, *rudulis*, *rùdulti*), stojącego w alternacji z *raud-*, zob. *raudóti*, *ráudu*. Takie jest tradycyjne tłumaczenie, zob. Leskien 1884, 307, LEW 752. Jednakże z uwagi na strukturę pie. pierwiastka *reu̯dH-, *rudH- ʽgłośno płakać' należy się liczyć z ewentualnością metatezy spółgłoski lrg. w st. zanikowym: *rudH- > *ruHd-, skąd lit. *rūd-*, scs. *ryd-* jako refleksy fonetyczne, a nie uwarunkowane apofonią. ALEW 876, 881 nie bierze tego pod uwagę. — Forma łot. *(pa)rūdinât* ʽdoprowadzić do płaczu' wraz z psł. *rūd-ā-: scs. *rydati*, *-ajǫ* ʽθρηνέω, κλαίω', sch. *rȉdati* ʽlamentować, biadać', ros. *rydátь* ʽgłośno płakać', czes. *rydati* ts. pozwala postulować praformę bsł. *rūd- (por. BSW 239n., ESJS 786). — Drw. *rūdýti*, *rūdaũ*, *rūdžiaũ* caus. ʽkrzywdzić, drażnić', *išrūdýti* ʽwygnać, wypędzić', *nurūdýti* ʽskrzywdzić'. Nomen: *rū́dalis* ʽbieda, nędza' (*Rū́dali, vargali, bulveles verdu, mirkalelį pjaustau*). — Neopwk. *rūs-* (⇐ *rū́sti*): *rū́stas* a. *rū́stus* przest. ʽsmutny, gniewliwy, zły', SD *rūstus* «gniewliwy, ziadły; koleryczny», dziś *rūstùs* ʽsurowy, srogi, gniewny', *rū́sčiai* adv. ʽgniewnie, niegrzecznie, surowo' (war. *ur̃ščiai*). Tu chyba też *pelen-rūsà* c. ʽczłowiek nieokrzesany, grubianin' (por. *pelenaĩ* ʽpopiół'), *pelenrũsis* ts., war. *pelenrũžis* (wtórne *-ž-*). — Neopwk. *rūst-* (⇐ *rū́stu*, *rū́stas*): *rū́stauti* a. *rūstáuti* ʽgniewać się, DP też ʽsrożyć się', refl. *apsirū́stauti* ʽrozgniewać się'; *įrū́stinti* ʽrozgniewać, rozzłościć', *rūstinu kų* SD «gniewam kogo», *neįrūstinamas* SD «nieobruszny, æquanimus, imperturbatus», przest. *įrū́styti* ʽrozgniewać'. Nomina: *rūstéika* ʽczłowiek skory do gniewu' (por. *nevaléika*), *rūstýbė* a. *rūstỹbė* DP ʽgniew, niełaska, ciężkość', SD *nuleist rūstybį* «opłonąć» [ʽochłonąć, opamiętać się'], *rũstis* ʽgniew', *rūstókas* ʽdość srogi', *rūstùmas* a. *rū́stumas* ʽzłość, gniew, surowość'.

rùsvelkis, *-io* gw. 'kierat konny' — przez dysymilację *r-l* < *r-r* z *rùsverkis*, co było zapożyczeniem cps. nwn. *Roßwerk* n. (por. *raĩtelis* < *raiteris). GL 114 zakładał raczej adideację do czas. lit. *vil̃kti* ʽwlec, ciągnąć'. War. *rùzvelkis*, *rùzvertis* (por. *rùsvas* > *rùzvas*).

rùšioti, *rùšioju*, *rùšiojau* gw. ʽruszać, dotykać', zwykle z przeczeniem *ne* w zdaniach zakazujących, np. *Nerùšiok, kas ne tavo* 'Nie ruszaj [niczego], co nie twoje'. *Nerùšiok viščiukų, ba višta kirs* ʽNie dotykaj piskląt, bo kwoka [cię] dziobnie'. Zapoż. z pol. *nie ruszać czego* ʽnie dotykać, nie brać, nie używać czego', z substytucją pol. *-ać* ⇒ lit. *-ioti* (LKŽ XI, 1030 niesłusznie podał pol. *ruszyć* jako wyraz źródłowy). Rzadki jest war. *rùšyti*, *-iju*, *-ijau* ⇐ pol. *ruszyć*, *-am*. — Drw. *rùšinti* ʽruszać, dotykać', np. *Kiek kartų buvo sakyta, kad nerùšintum degtukų* ʽIleż to razy mówiłem [dosł. ʽmówiono'], żebyś nie ruszał zapałek'.

rū́šis, *-ies* 1 p.a., *rūšìs* 3, 4 p.a. f. 1. ʽgatunek, rodzaj, jakość, odmiana', 2. ʽrodzaj, grupa obejmująca gatunki w systematyce roślin i zwierząt', 3. gram. ʽstrona czasownika (czynna, bierna)'. War. *rū́šė*. Niejasne. Przy założeniu apofonii *rūš-* : *ruoš-* może do *ruõšti* ʽszykować, przygotowywać'. — Vb. denom. *rūšiúoti* ʽdzielić według jakości, sortować, gatunkować'.

rūtà 2, 4 p.a. bot. ʽruta, Ruta graveolens', SD «ruta» — zapoż. z błr. *rúta*, *-y*, pol. *ruta*, *-y* (SLA 193, ZS 48, LEW 752; pominięte w ALEW).

rũtas gw. ʽszyba w oknie; jedna z sześciu, rzadziej ośmiu szybek, tworzących okno': *Langai dalijami į šešias, rečiau aštuonias dalis, vadinamas rūtais* — zapoż. z prus.-niem. *rūt*,

por. nwn. *Raute* f. (GL 114, LEW 752).

rūtìs, *-tiẽs* 4 p.a. f. gw. ʽjama; piwnica’ — konkretyzowane abstractum pbsł. *rū-ti- (pie. *ruH-tí-?), urobione od SZ *rū-C* do *ráu-C*, zob. *ráuti*. Znacz. etym. ʽrycie, żłobienie (w ziemi)’. Paralele: *grūžtìs* ⇐ *gráužti*; *pjūtìs* ⇐ *pjáuti*. Odpowiednik słowotwórczy w słowiańskim: inf. scs. *ryti*, ros. *rytь*, pol. *ryć*, < pbsł. *rūte̯i (por. BSW 248). — War. *rūtỹs* ʽpiwnica’ ma taki sam sufiks, jak jego synonim *rūsỹs* (zob.).

rùtulas ʽzwój; garstka (grochu, koniczyny); kulka, gałka’, *rutulỹs* ʽkula (ziemska, bilardowa), gałka’. Odpowiednik łot. *rutulis* ʽokrągły kawałek drewna’. Jest to drw. dewerbalny na *-ul-* od SZ *rut-* ⇐ *ret-*, por. *rìsti* ʽtoczyć’. — Vb. denom. *rùtulioti*, *-ju*, *-jau* ʽtoczyć; rozwijać, doskonalić’.

ruzgė́ti, *ruzgù*, *ruzgė́jau* 1. przest. ʽwyrażać cicho swoje niezadowolenie, sarkać, gderać, szemrać, narzekać’, 2. gw. ʽporuszać się; tlić się’, *rùzga brū̃zga* ʽucztują i hałasują’. Refl. *rùzgintis* ʽniespokojnie siedzieć’, *pasirùzginti* ʽporuszyć się’, *prasirùzginti* ʽprzecisnąć się (przez tłum)’. Dźwiękonaśladowcze? Por. interi. *rùzge rùzge* — o ciężkim chodzie. Nieco inaczej LEW 753. Pominięte w ALEW. — Drw. *ruzgà* ʽbryza, wiatr wiejący od morza’ (⇒ vb. denom. *ruzgóti* ʽlekko falować — o morzu’), *ruzgė́tojas* DP ʽszemracz’, *rùzgis* DP ts., dziś ʽgrubas, tłuścioch’ (syn. *rū́zla*), *ruzgùs* ʽgderliwy, burkliwy’. — N.m. *Ruzgaĩ* 3x, *Rùzgiškės* 3x.

rū̃žios, *-ių* f.pl.: SD <ruźios> 1. «naczynie» (syn. *sūdai*, *indai*), «narzędzie», 2. *rūžios karionės* «rynsztunek woienny, armatura, arma bellica» (syn. *šarvai*), 3. *rūžios kunčios Viešpaties* «męki Pańskiey narzędzie». Pluralizacja formy *rūžià*, która była transpozycją stbłr. *ružьe* n. ʽoręż, broń’ (SLA 193), por. błr. *ružžó*, *-á* n., ros. *ružьë* n. Brak w LEW i ALEW.

rùžti, prs. *rūž̄ù* (*ru-n-žu, war. *rūžtù*), prt. *ružaũ* (war. *ružiaũ*) gw. 1. intr. ʽbyć sennym, być rozespanym’, 2. intr. ʽbyć niezadowolonym, złym’, 3. tr. ʽbudzić śpiącego, rozespanego’ (*Aš rūžù nenorintį kelti*), *surùžti* ʽpoczuć się sennym; poczuć się chorym’ (*Kaži ko esu toks surùžęs, must, jau liga artinas*). Niejasne. Brak w LEW. — Drw. *rùžintis* ʽstawać się sennym’. Neopwk. *rūž-* (⇐ *rūžù*): *rū̃žauti* ʽzłościć się, gniewać się’ (*Nerū̃žauk, kaimyne, dėl niekų*), *rū̃žyti*, *-iju*, *-ijau* ts., *susirū̃žavoti* ʽpokłócić się’.

S

sãbalas ʽsoból, ssak drapieżny Martes zibellina' — zapoż. ze strus. *sobolĭ, -lja* lub z błr. *sóbalь, -lja* m. (SLA 193, LEW 754, ALEW 882). LKŽ XII, 2 niesłusznie sugeruje rodzimość tego wyrazu. Por. akcent w *sãkalas, pãrakas, žãlabas*. Ruski temat miękki odzwierciedlił się w stlit. wariancie *sabalius, -iaus* SD[1] «sobol, zobela», drw. *sabalių* SD[1] «soboli, zobelinus». — Drw. *sabalà* przest. ʽsobol', *sabaláitis* a. *sabaliùkas* ʽmałe sobola', *sãbalenos* f.pl. ʽfutro z soboli', *sabalìnė* sb. ʽczapka sobolowa' (ob. *sabalìnė kepùrė* ts.). — W języku łotewskim odpowiednie zapożyczenie ruskie przybrało formy *sabulis, *sabalis, jak świadczą zdrobn. *sabulĩtis, sabalĩtis*, mianowicie w roli epitetów kierowanych do psa, np. *Sunīt manu, sabulīti*. Por. jeszcze *sabulis* ʽospały, senny człowiek', też nazwa własna psa. — N.jez. *Sãbala* a. *Sabalà* (też n.rz.), n. łąki *Sabaliaĩ*. N.m. *Sabãliai, Sabaliaĩ, Sabãliškė* 2x, *Sabalìškiai*.

sabatà 3 p.a. przest., gw. ʽsobota' (m.in. Dauksza, Bretkun) — zapoż. z pol. *sobota* (SLA 193, LEW 754). Osobno zob. *subatà*. — Vb. denom. *sabatyti, -iju, -ijau* b.z.a. ʽpościć w soboty' (por. *pėtnyčióti* ⇐ *pė̃tnyčia*).

sabotãžas ʽsabotaż' — zapoż. z błr. *sabatáž, -u* (⇐ ros. *sabotáž, -a*). — N. agt. *sabotãžininkas* ʽsabotażysta' ⇐ błr. *sabatážnik, -a* (⇐ ros. *sabotážnik, -a*). — Vb. denom. *sabotúoju, -úoti* ʽsabotować, uprawiać sabotaż' ⇐ błr. *sabatúju, sabatavácь* (⇐ pol. *sabotuję, -ować*, por. ros. *sabotíruju, -ovacь*).

sagýti, *sagaũ, sagiaũ* stlit., gw. ʽzapinać, odpinać, przypinać', *nusagýti* ʽpoodpinać' (war. *nusagìnti*), *prisagýti* DP ʽprzybijać' — iteratyw z suf. *-yti* i SO *sag-* ⇐ *seg-*, zob. *segù, sègti*. Paralele: *badýti* ⇐ *bedù*; *sakýti* ⇐ *sekù*; *tapýti* ⇐ *tepù*. — Z innymi suf.: *sagìnti* ʽzacinać — o deszczu', *įsagìnti* ʽzaciąć konia', refl. *prisisagìnti* ʽprzyczepić się', *sagióti, -ju, -jau* ʽzapinać' (zob. też *segióti* s.v. *sègti*), *persagioti* DP ʽprzebić' (*kūnas... vinimis pérsagiotas, ant medžio pakabintas* DP 177$_{10}$ ʽciało... gwoździami przebite, na drzewie zawieszone'), *prisagioti* DP ʽprzybić' (por. *sakióti, vadžióti*), *sagstýti* ʽzapinać', *nusagstýti* ʽpoodpinać', refl. *atsisagstýti* ʽrozpinać się', ⇒ neoosn. *sagst-*: *sagstinė́ti* ʽzapinać', neoosn. *sagsty-*: *sãgstymas* ʽspinanie, zapinanie', *užsãgstymas* ʽobszycie dziurki do guzika'. — Nomina ze SO *sag-*: *ãpsagalas* ʽspódnica', *ãpsagas* ʽobręcz koła' (znacz. etym. ʽopięcie', por. *lañkas* ⇐ *leñkti*), *pasagà* (zob.), *pãsagalas* ʽspódnica pod spód innej wkładana', *príesaga* a. *priesagà* 1. ʽto, czym się coś przypina' (por. *prisègti*), 2. gram. ʽprzyrostek, sufiks', *sagà* ʽhaftka, pętelka, guzik' (*sagótas* ʽz wieloma (drogimi) guzikami — o ubiorze, o osobie noszącej ubiór'), *sagė̃* ʽbroszka, spinka', *sąsaga* ʽspinka', *sagtìs* f. 1. ʽsprzączka u pasa a. buta', SD «przęcka, fibula», 2. ʽczęści rodne u kobyły'. Nawiązanie stpr. *sagis* EV 1. ʽsprzączka, klamra, Rincke [Schnalle an einem Gürtel, Spange]', 2. ʽpodkowiak, Hufnagil [Hufnagel]' (por. lit. *pasagà* a. *pãsagas* ʽpodkowa'). — WSO *sāg-: scs. *posagati* ʽγαμεῖν, wychodzić za mąż', strus. *posagati* ʽwychodzić za mąż, nawiązywać stosunki seksualne' (por. *vŭprašati* ʽrozpytywać się' ⇐ *prositi* : *prašýti*). Sb. postvb. cs. strus. *posagŭ* ʽmałżeństwo', ros. gw. *poság* ʽzawarcie związku małżeńskiego; posag' — według Brücknera 1927, 432 od obrządku weselnego, kiedy to panna *sięgała* za rękę pana młodego.

sagõnas gw. ʽsagan, duże naczynie żeliwne a. żelazne o dwu uchach lub bez uch' — zapoż. z błr. *sahán, -á* (⇐ ros. gw. *sagán, -á*). Zob. REW II, 567, ESBM 11, 286, LEW 755. — War. *zagõnas* (por. *sãvitas* > *zãvitas*). War. z insercją *t*: *stagõnas* (ZS 48, 98); jako paralelę autor przytoczył *livórvel'tas* ⇐ błr. gw. *livórver* ʽrewolwer'.

saidrà, *sáidra* bot. ʽroślina bagienna przygiełka, Rhynchospora’, *saĩdras* bot. ʽżycica trwała, Lolium perenne’, *saidrė* b.z.a. bot. ʽsitowiec nadmorski, Bolboschoenus maritimus’, *saĩdris* (*saĩdis*, *saĩdė*) bot. ʽturzyca, Carex’ (syn. *viksvà*). Niejasne. Dla pwk. *said*- nie widać alternantów †sied-, †seid-, †sid-. LEW 755 wymienił pewne zestawienia ie., ale nie budzą one zaufania.

saĩkas 1. ʽmiara ciał sypkich lub płynów; norma’, 2. ʽnaczynie służące do mierzenia ciał sypkich’, 3. hist. ʽnaczynie o objętości sześciu garncy’, 4. przest. ʽdanina w zbożu’, 5. ʽmiara, umiar w czym’ (*be saĩko* ʽbez umiaru’) — sb. postvb. od *sáikyti* ʽsięgać’, co było iteratywem do *síekti* (zob.). Por. *síekas*. — Drw. *saikìngas* ʽumiarkowany’, *saikùs* ts.

sáikyti, *sáikau*, *sáikiau* ʽsięgać’, DP ʽchwytać się, dosięgnąć, doświadczać’, SD *saikau* «chwytam» (syn. *gaudau*, *grėbstau*). Z akcentem suf.: *saikýti* ʽmierzyć objętość zboża a. płynu’ (*Saikomas stiklinis indas*). Chodzi tu o iteratyw z suf. *-yti* i SO *saik*- ⇐ *sei̯k-, por. *síekti* ʽsięgać, wyciągać rękę, aby dostać się do czego’. Paralele apofoniczne: *dáigyti* ⇐ *díegti*; *gráižyti* ⇐ *griéžti*; *láidyti* ⇐ *léisti*. — Z innymi suf.: *saikdìnti* ʽzmusić do przysięgi, zaprzysiąc’ (por. *prisíekdinti* s.v. *prisíekti*), *saikìnti* ʽkazać przysięgać, odbierać od kogoś przysięgę; siłą zmuszać do przyznania się’ (war. *saiginti* b.z.a.), *sáikioti* ʽsięgać po co’ (*Sáikiok obalį, bene prisieksi nuskinti* ʽSięgnij po jabłko, może zdołasz zerwać’), refl. *sáikiotis* ʽidąc po bagnie, przestępować z jednej kępy na drugą’, *sáikstyti* ʽsięgać po co; przysięgać’. — Nomina: *príesaika* 1. ʽprzysięga’, 2. c. ʽmałżonek, mąż lub żona’ (⇐ *prisíekti* ʽprzysiąc’; jest też war. *príesieka* c. ʽmałżonek’), *saĩkas* (zob.), *saikìklis* ʽnaczynie z podziałką, dozownik’ (war. *seikìklis*).

saĩlas gw. ʽpowerek, drąg do przesadzania przez kabłąk wiadra i noszenia wody; kabłąk u wiadra’ (war. *seĩlas*) — formacja dewerbalna z suf. *-la-* i SO *sai-* ⇐ *sei-*, por. prs. gw. *sejù* ʽwiążę’ do *siẽti*. Obok tego *pãsailas* a. *pasaĩlas* 1. ʽkabłąk, trzymadło u wiadra’ (dawniej zrobione z powroza a. sznurka), 2. ʽucho torby, kosza’, 3. ʽpowrósło, postronek’ (war. *pãseilas*, *paseĩlas*). — Z innymi suf.: *pãsaitas* a. *pasaĩtas* ʽkabłąk u wiadra’[430] (war. *pãseitas*, *paseĩtas*), *saĩtai* (zob.), *saĩtas* ʽkabłąk u wiadra’, *sąsaika* ʽpołączenie, komunikacja (między częściami miasta)’.

saĩsti, *saičiù*, *saičiaũ* gw. ʽprzypuszczać; prorokować; wróżyć’. W LKŽ bez ilustracji tekstowej. Pwk. *sait*-. Niejasne. Por. *seĩsti* ʽwiązać’ s.v. *siẽsti*.

saistýti, *saistaũ*, *saisčiaũ* 1. gw. ʽzawiązywać, owijać, kutać, otulać (niemowlę)’, 2. ʽrozwieszać sznury do suszenia bielizny’, 3. przen. ʽzobowiązywać kogo do czego’ — frequentativum z suf. *-sty-* i SO *sai-* ⇐ *sei-*, por. prs. *sejù* gw. ʽwiążę’ do *siẽti*. Odpowiednik łot. *sàistît*, *-stu* ʽwiązać, pętać’ ⇐ *sìet*. Paralele: *glaistýti* ⇐ *glejù* (gw.), *gliẽti*; *graistýti* ⇐ *grejù* (gw.), *griẽti*; *skraistýtis* ⇐ *skrejù* (gw.), *skriẽti*. Cps. *nusaistýti* 1. ʽrozwinąć, rozebrać, rozpiąć odzież na niemowlęciu, dziecku’, 2. ʽpomóc dziecku załatwić się, wysadzić dziecko’, *pasaistýti* ʽwysadzić dziecko’, *susaistýti* ʽzwiązać kogo, skrępować; powiązać, połączyć; zobowiązać’, *užsaistýti* ʽzasnuwać pajęczynami (o pająkach)’. Zob. też *systýti*. — Neoosn. *saisty*-: *susaĩstymas* ʽskrępowanie, ograniczenie’. — Neoosn. *saist*-: *saĩstas* 1. ʽzobowiązanie się do czegoś’, 2. ʽpowróz, postronek (do uwiązywania bydła w oborze)’. Por. *glaĩstas* ⇐ *glaistýti*; *laĩstas* ⇐ *laistýti*.

saĩtai, *-ų* m.pl. 1. ʽtroki, rzemienie, pęta, więzy, kajdany, okowy’ (war. gw. *seĩtai*), SD «więzy», 2. stlit. DP ʽwięzienie, ciemnica, wieża’, SD «więzienie» (syn. *kalinė*).

[430] Por. *Seniau viedrai būdavo mediniai, o pasaĩtai virveliniai* ʽDawniej wiadra były drewniane, a trzymadła sznurkowe’. *Viedrą paseju ant pasaito* ʽWiadro przywiązuję na (sznurkowym) trzymadle’. *Jau po viedrui — nutrūko pasaĩlas* ʽJuż po wiadrze, pękło trzymadło’. — War. akcentowy *pasaĩtas* ukazuje się jako zapożyczenie w błr. gw. *pasójta* ʽkabłąk wiadra’, war. *posajka* (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 67).

Odpowiednik łot. *saĩte* ʽpęto, sznur', łot. przest. *saitis* ʽwiązanie, pęto'. Formacja dewerbalna z suf. *-ta-* i SO *sai-* ⇐ *sei-*, por. *sejù* gw. ʽwiążę' (pwk. pie. *sei̯h$_2$- ʽwiązać, pętać' ⇐ *sih$_2$-, zob. *siẽti*). Do bałtyckiego *sai-t-* nawiązuje psł. *sětĭ < pbsł. *sai̯-ti- ʽwiązanie' (n.act.) ⇒ ʽrodzaj plecionki zrobionej ze sznurka', por. scs. *sětĭ* f. ʽsieć, siatka', ros. *сеть*, czes. *síť*, stpol. *sieć* a. *siecia* (Bsw 253). W dalszym związku stoi łac. *saeta* f. ʽtwardy włos zwierzęcy, szczeć; sierść' < *sai̯tā-, o znaczeniu rozwiniętym prawdopodobnie z ʽpowróz, sznur'. Zdaniem de Vaana 2008, 533n. wyraz ten dopuszcza dwie rekonstrukcje pie., *sh$_2$ei̯-t- lub *sei̯h$_2$-t-[431]. — Drw. *saitinỹs* Dp ʽwięzień, wsadzony', cps. *balnãsaitis* ʽpas przytrzymujący siodło, popręg' (por. *bal̃nas*), *kìlpsaitis* ʽrzemień od strzemienia, puślisko'(zob. *kìlpa*).

sájūdis, *-džio* 1. ʽruch społeczny, polityczny', 2. ʽporuszenie, podniecenie': *Visame sodžiuje didžiausias sájūdis*, 3. ʽprzemieszczanie się ludów, migracja' — nomen actionis z suf. *-i̯a-* i st. wzdłużonym *jūd-* ⇐ *jud-*, por. vb. cps. *su-jud-aũ* prt. ʽporuszyłem się', inf. *sujùsti* (zob. *jùsti* I). Znacz. etym. ʽwspólne poruszenie się; wspólny ruch' (prefiks *są-* ma tutaj wartość komitatywną, por. *sąsėdais sėdė́ti* ʽsiedzieć jeden obok drugiego'). Zob. *jùsti* I, *judė́ti*, *sán-*. Stopień apofoniczny *jūd-* jest wyjątkowy. Do porównania stoi jedynie łot. *jũdît*, *-u*, *-ĩju* ʽpędzić (bydło) bez pośpiechu; niepokoić; rozdzielać skłóconych'. Paralele dla wzdłużonego st. zanikowego: *sájūkis* ⇐ *sujùkti*; *sángūlis* ⇐ *sugul̃ti*; *sąsūka* ⇐ *susùkti*. — Drw. *sájūdininkas* ʽuczestnik ruchu społecznego'.

sájūkis, *-io* gw. ʽzamęt, chaos' — nomen actionis z suf. *-i̯a-* i st. wzdłużonym *jūk-* ⇐ *juk-*, urobione od vb. cps. *su-jùk-ti* ʽzmieszać się, np. o ziarnie i plewach'. Zob. *jaũkti*, *sán-*. Znacz. etym. ʽzamieszanie'. Paralele: *sájūdis* ⇐ *sujudaũ*; *sámyšis* ⇐ *sumìšti*.

sájunga 1. ʽzwiązek, przymierze (narodów, państw), sojusz' (*Tarýbų Sájunga* ʽZwiązek Sowiecki'), 2. ʽw cepach: skórzane wiązanie, tzw. gążwa', 3. gram. ʽspójnik, coniunctio'. Sd <suiunga> «sklep, fornix, testudo», <suiunga apskryta> «kupuła, sklep okrągły, tholus» [ʽokrągłe sklepienie, kopuła'], <suiungos arkliu> f.pl. «rząd koński, subiuga, orum» [ʽuprząż końska']. Nomen actionis z suf. *-ā-*, derywowane od vb. cps. *su-jùng-ti* ʽzłączyć, sprząc'. Zob. *jùngti*, *sán-*. Znacz. etym. ʽzłączenie w jedno, sprzężenie'.

sajùs, *-ì* 4 p.a. gw. 1. ʽo ziarnie: takie, którym można zasiać znaczny obszar pola' (war. *atsajùs*, *įsajùs*), 2. ʽo kartoflach: takie, którymi można obsadzić sporo gruntu'. Z powodu bliskoznacznego *sėjùs* adi. *sajùs* było dotąd wstawiane w związek etymologiczny z czas. *sė́ti* ʽsiać' (por. Gjl II, § 73; Lew 756: «Hier ist die Tiefstufe von *sė́ti* erhalten»), a to na przekór faktowi, że apofonia typu *a* : *ė* nie znajduje oparcia w materiale. Wydaje się, że *sajùs* należy etymologicznie do czas. *sijóti* ʽprzesiewać na sicie', ponieważ morfem *saj-V* objaśnia się najłatwiej jako alternant na st. *o* do pwk. *sij-V*. Forma SO *saj-* tak się ma do SZ *sij-* jak 1° *gaj-* do *gij-* (por. *gajùs* / *gijaũ* s.v. *gýti*), 2° *kraj-* do *krij-* (por. *krãjus* / *krijà*, łot. *krijât* s.v. *krýtis*) oraz 3° *raj-* do *rij-* (por. *rajùs* / *rijaũ* s.v. *rýti*). Paralelny stosunek apofoniczny łączy formy *sparùs* ⇐ *spìrti* i *varùs* ⇐ *vìrti*. — Z synchronicznego punktu widzenia *sajùs* jest niemotywowane i jako takie ustępuje pod naporem neologizmu *sėjùs* (*insėjùs*), który urobiono od czas. *sė́ti* ʽsiać' przy użyciu neosufiksu *-jus*. — Vb. denom. *sãjinti* ʽsiać, rozsiewać' (*Sėmenys — sajūs grūdai, todėl sãjink šmotą dirvos, nesupilk į vieną vietą*, Jušk). Por. *užgãjinti* ⇐ *gajùs*.

sakaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. ʽsok drzew iglastych lub wiśni, żywica, smoła'. Sd[1] *sakai* «smoła, pix, axungia». Sd: 1. «kley, bitumen, glutinum, colla», 2. «kley z drzew ciekący» (syn. *lipikai medžio*), 3. «smoła; żywica», *sakais laša medžias* «kley puszcza drzewo» (syn. *sakuoja*), *sakai skysti* «kley ognisty, mokry, rzadki, naphtha, oleum viuum, maltha» [ʽropa naftowa'].

[431] N.B. Z powodu sekwencji pie. *sh$_2$ei̯-, która prowadzi do pbsł. *sai̯-, trzeba oddalić rekonstrukcję pierwiastka pie. *sei̯- ʽwiązać', którą operuje Boryś 2005, 544 n., s.v. *sieć* i *sidło*.

Odpowiedniki bałt.: łot. gw. *saki* m.pl. ʽżywica', stpr. *sackis* EV ʽżywica, Harcz [Harz]'. Z grupą nagłosową *sv*-: łot. przest. *svakas* a. *svaki* ʽdie Milch vor der Geburt' (ME III, 1142), łot. liter. *sveķi* m.pl. ʽżywica, smoła' (*e* wtórne). Razem z psł. *sokŭ < *su̯okŭ, cs. *sokŭ* ʽὀπός', sch. *sôk, sȍka*, ros. *sok, sóka* ʽsok owoców; sok drzew', pol. *sok* ʽpłyn otrzymywany z owoców, warzyw' wywodzi się przez pbsł. *su̯ak-a- z pie. *su̯okᵘ̯-o- (zob. IEW 1044, LEW 756n., ALEW 884). Zanik -*u̯*- jak w *sãpnas, sesuõ* (scs. *sestra*), *šẽšuras*. Dokładny odpowiednik gr. ὀπός m. ʽmleczny sok roślinny, sok drzewa figowego (ścinający mleko na twaróg), ostry, kwaśny sok' — zam. *ὁπός (psyloza) < *sopos < *su̯opos (por. Beekes 2010, 1093). Nie należy tu łac. *sūcus, -ī* ʽsok; gęsta ciecz; smak' < pie. *sou̯ḱ-o- lub *seu̯ḱ-o-, od pwk. *seu̯ḱ- ʽssać' (por. de Vaan 2008, 596). — Drw. *sakìngas* ʽmający dużo żywicy, żywiczny', SD «smolny, pinguis arbor, gummosa, resinosa» (syn. *darvingas, dervė*), *sakinỹkas* SD «smolarz, picis coctor», *sakìnis* ʽżywiczny, smolny' (SD «smolany, piceus»), *sakùitas*: *sakùita pušìs* gw. ʽsosna żywiczna', *sakùs* ʽżywiczny, nasycony smołą'. Cps. *gývasakiai* m.pl. ʽżywica' (por. *gývas*), war. *gyvãsakiai, -sakiaĩ*. — Vb. denom. 1. *sakáuti* ʽzbierać żywicę', *sakauju* SD «nasmalam», 2. *sãkinti* ʽspuszczać żywicę; smarować (bat) żywicą', 3. *sãkyti, -iju, -ijau* ʽsmarować żywicą, zalepiać (dziurę) żywicą', *įsakýti* ʽzanurzyć, namoczyć w żywicy', 4. *sakúoti* ʽsmarować, pokrywać żywicą', *sakuoja* SD «kley puszcza drzewo» (syn. *sakais laša medžias*), *apsakuoju* SD «osmalam», *ažusakuoju* SD «nasmalam, zasmalam co, pico, lino pice, oppico» (⇒ SD *ažusakuojimas* «nasmalanie», *sakuotas* «smolony, picatus, piceatus», «żywicą napuszczany, resinatus»). — WSO *sok*- < *sāk-: *soklỹs* 1. ʽsmolny wierzchołek sosny', 2. ʽszczapa smolna' (por. *šoklỹs* ⇐ *šókti*). Neoosn. *sokl*-: *soklìnis* a. *sõklinis* ʽnasycony żywicą (o sośnie, o drwach)', war. *soklìngas*.

sãkalas ʽsokół, Falco' — zapoż. z błr. *sókal, -a* (SLA 193, LEW 757). Por. miejsce akcentu w *sãbalas*. — Drw. *sãkal(i)ninkas* ʽsokolnik', *sakalìnis* ʽsokoli', *sãkališkas* ʽjak u sokoła'. Cps. *pelė́sakalis* ʽsokół myszołów, Falco tinnunculus' (zob. *pelė̃*). — N.m. *Sakalaĩ* 8x, *Sakalìškė* 3x, *Sakalùpis*. N.rz. *Sãkalas, Sakalùpis* 3x.

sãkas gw. 1. ʽtropiciel', 2. ʽ(koń) który trzyma się drogi', 3. ʽten, co idzie w ślad za kimś', 4. ʽszereg' — nomen agentis z suf. -*a*- i SO *sak*- ⇐ *sek*-, por. *sèkti* ʽiść w ślad za kim' (być może pie. *sokᵘ̯-o- ⇐ *sekᵘ̯-, por. LIV² 525). Paralele: *gãnas* ⇐ *genù*; *nãras* ⇐ *neriù*; *vãdas* ⇐ *vedù*. Formacja lit. ma nawiązanie w psł. *sokŭ ʽoskarżyciel', por. cs. *sokŭ* ʽoskarżyciel', stpol. *sok* ʽpotwarca, oszczerca, oskarżyciel', vb. denom. *sočiti, stpol. *osoczyć* ʽoskarżyć, obwinić (przeważnie niesłusznie)', w XVI w. ʽosaczyć', tj. ʽwytropić zwierzynę i nagnać ją w sieci, sidła lub na ustawionych strzelców' (dziś tylko iter. *osaczyć*), ros. *sočítь, sočú* ʽścigać, tropić', ukr. *sočýty* ʽczyhać, dybać', sch. *sòčiti* ʽchwytać złodzieja', też ʽswatać'. — Cps. *pė́dsakas* ʽślad, trop', *pėdsakė* SD «pies łowczy, canis venaticus, sagax», «ogar, canis ferarum odorator, vestigator canis, leporarius» (por. *pėdà* m.in. ʽtrop zwierzęcy'), *pė́dsakis* ʽpies tropiący, idący tropem'. — Z innymi suf.: *sakùs* ʽktóry potrafi odnaleźć ślady i wrócić do domu (o psie, koniu)', *saklùs* ʽzdolny do tropienia — o psie' (*Tas šuo saklùs, kurs suseka pėdsakų žvėrį*).

saky-, neoosnowa wyabstrahowana z inf. *sakýti* ʽmówić' (zob. s.v.). Drw. *sakýdinėti*: *at*- ʽodpowiadać', *už*- ʽzamawiać', *sakýdinti* cur. ʽkazać komu mówić, kazać opowiadać (jak było)', *sakýdyti*: *at*- ʽodpowiadać' (*Tas jau žmogus atsakýdo, kas tau per reikalas*). Nomina: *apsakýtojas* ʽapostoł', *atsakytojas* (zob. *atsakýti*), *ažusakymas įstojunčių moterystėn* SD «zapowiedź małżeństwa», *ažusakytas* SD «zapowiedziany», *įsãkymas* ʽrozkaz, rozporządzenie; przykazanie (boże)', SD «mandat krolewski; nakazanie czego; roskazanie; wskazanie; wyrok zwierzchności» (*pildytojas įsakymo* SD¹ «porucznik, mandatarius»), *pasakymas kaltės* SD «odniesienie sprawy, relatio criminis, indicatio notaria», *numanymo pasakymas* SD «wotowanie, suffragatio, sententiæ dictio», *prisakymas* SD¹ «polecenie»,

sakyklà ʽkazalnica, ambona’, *sakymas* SD «kazanie, concio, dictio», *sakýtojas* ʽmówca, orator’, SD «kaznodzieia; powiadacz» (syn. *mokytojas Dievo žodžio*), *užsakýtinis* ʽzrobiony na zamówienie’. — N.B. Na podstawie reanalizy *sakyt-ojas* Szyrwid utworzył neologizm *sakytinyčia Dievo žodžio* SD «kazalnica, suggestum..., superior locus, rostra» (por. *mokslinyčia* SD «kazalnica» ⇐ *mókslas*).

sakióti, *sakióju*, *sakiójau* stlit., gw. 1. ʽiść w ślad za kimś, tropić’ (*Pėdus sakioti*), 2. ʽśledzić, szpiegować’, 3. ʽnaśladować kogo’, *pérsakioti* ʽprześladować; przedrzeźniać’. Refl. *sakiótis* ʽtropić’ (*Labai sugeba vagius sakiótis* ʽDobrze potrafi tropić złodziei’), *iššisakióti* ʽszukać (drogi), chodząc, biegając wszędzie’ (*Iššisakiójau visur ir negalėjau atsekti kelį*). Iterativum z suf. *-ioti* i SO *sak-* ⇐ *sek-*, por. *sekù*, *sèkti* ʽiść za kim’. Paralele: *vadžióti* ⇐ *vedù*; *lakióti* ⇐ *lekiù*; *trasióti* ⇐ *tresiù*. Bez apofonii na skutek wyrównania do *sèkti*: *sekióti* (zob. Skardžius, RR 4, 374). Z innym suf.: *sakstýtis* ʽtropić’. — Nomina na SO *sak-*: *pasakėja* SD[1] «dziewka, ancilla, famula, pedisequa», SD «służebnica, famula, pedisequa» — znacz. etym. ʽchodząca w ślad za kimś’, por. wed. *sákhāy-* m.f. ʽtowarzysz, przyjaciel’ < pie. *sokᵘ-h_2-oi̯-, łac. *socius*, *-ī* ʽtowarzysz, wspólnik’ < pie. *sokᵘ-h_2-i̯o- (EWAIA II, 685); *pasakėjas* SD[1] «frauzimer, gynecæum», *pasakėjų pulkas* SD «fraucmer, persony, grex ancillarum» [ʽpoczet kobiet stanowiący najbliższe otoczenie, dwór królowej lub innej możnej pani, panny dworskie, dwórki’, SPXVI]. Inne: *sãkas* (zob.), *saklùs* ʽumiejący iść śladem’ (war. *seklùs*), *sakùs* ʽpowolny, ustępliwy’.

sakýti, *sakaũ*, *sakiaũ* 1. ʽpowiedzieć, mówić’, 2. ʽtwierdzić’, 3. ʽprzepowiadać; głosić kazania’, 4. ʽkazać komu, wydawać polecenie’. DP też ʽzeznawać, wyznawać, świadczyć, spowiadać się, dawać znać, dawać sprawę, zalecać, mienić, czynić’. SD *sakau* «powiadam co; każę, kazanie czynię», *sako* SD «powiadaią». Odpowiednik łot. *sacît*, *saku*, *sacĩju* ʽpowiedzieć, powiadać’. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *sak-* ⇐ *sek-*, por. *sekù*, *sèkti* ʽciągnąć opowieść’ (zob. *sèkti* I). Paralele: *sagýti* ⇐ *segù*; *badýti* ⇐ *bedù*; *šlakýti* ⇐ *šlekiù*. Odpowiednik germański *sagjan- ʽpowiedzieć, opowiadać’ (stnord. *segja*, stang. *secgan*, ang. *to say*, stwn. *sagēn*) upoważnia do wywodu *sakýti* z pie. *sokᵘ-éi̯e- ⇐ *sekᵘ-, por. Kroonen 2013, XXXII i 420, Derksen 2015, 387, ALEW 886. — WSE *sėk-*: *sė́kčioti* a. *sėkčióti* ʽpodpowiadać’ (⇒ *sė́kčiotojas* ʽsufler’). — Cps. *apsakýti* ʽopowiedzieć’ (*neapsãkomas* ʽniewypowiedziany, niewysłowiony, wielki, ogromny’), *atsakýti* (zob.), *ažusakau* SD «arestuię; zakazuię komu czego», *ažusakau bylas* SD «sądy zapowiedzieć, edico fori diem, denuncio iudicia» [ʽpodać do publicznej wiadomości’], *ažusakau tiesos darymų* SD «gaię sąd, indico ex formula iudicia» [ʽsprawować sąd’], *įsakýti* ʽrozkazać, nakazać, rozporządzić’, *įsakau* SD[1] «każę, poruczam, mando, jubeo, præcipio» (syn. *liepiu*) (⇒ *įsãkančiai* adv. ʽrozkazująco’, por. typ *prìderančiai*), *pasakýti* ʽpowiedzieć, oznajmić; wygłosić mowę’, *prisakau* SD «poruczam co komu; przykazuię co komu; zalecam co, kogo», *susakýti* ʽopowiedzieć, zeznać, wyjaśnić, opowiedzieć ze wszystkimi szczegółami; szybko powiedzieć; złożyć parę słów’ (*Šiaip taip moka susakyti kelis žodžius lietuviškai* ʽJako tako potrafi złożyć parę słów po litewsku’), *užsakýti* ʽogłosić co w kościele; zamówić, obstalować, zlecić wykonanie czego’. Refl. *apsisakau* SD «oświadczam się, testor, testificor, protestor», «spowiadam się, edo nomen, loquor nomen» [ʽwymieniam swoje imię’], *apsisakau prieš kų* SD «protestuię się przeciw komu, reclamo alicui» [ʽsprzeciwiać się komu’], *nesisakýti* ʽnie przyznawać się’, *pasisakýti* ʽprzyznać się do czego; zabrać głos (na zebraniu)’, *nusisakýti* ʽopowiedzieć o sobie’, *pasisakau kam* SD «otwarzam się komu, patefacio...» [ʽodkrywać się przed kim’, SPXVI], ⇒ *pasisakymas* SD[1] «spowiedź, confessio» (syn. *ižpažinimas*, *spaviedis*). — Ptk. *sakýkime* ʽprzypuśćmy, załóżmy’, znacz. etym. ʽpowiedzmy’. — Drw. werbalne: *sakinė́ti* ʽmawiać, często powtarzać; głosić kazania’, *pasakinė́ti* 1. ʽmawiać, powiadać’, 2. ʽpodpowiadać’, *sakìnti* ʽzmuszać do powiedzenia (prawdy), wymuszać zeznania torturami’ (⇒ *sakìntoja* ʽława tortur’, *sakìntojas* ʽśledczy’). — Nomina: *ãtsakas* (zob. *atsakýti*), *įsakmu*

a. *įsakmù* adv. ʽjasno, wyraźnie, stanowczo' (⇒ *įsakmùs* ʽstanowczy, rozkazujący'), *pãsaka* (zob.), *príesakas* ʽnakaz, polecenie', *príesakis* (zob.), *sãkalas* ʽto, co się mówi; mowa, gadanie; opowieść' (por. suf. w *plẽpalas*, *šnẽkalas*; war. *sãkelas*, GJL II, § 181), ⇒ *sãkalioti* gw. ʽmówić, gadać ʽ (por. *sargãlius* ⇒ *sárgalioti*); *sakmẽ* ʽbaśń, opowieść' (por. *tarmẽ*), *sakùtis* ʽposłaniec, umyślny' (por. typ *šnekùtis*, *tauškùtis*), *ùžsakai* m.pl. ʽzapowiedzi, publiczne ogłoszenie w kościele o zamiarze zawarcia małżeństwa', *užsakõvas* ʽklient, zamawiający'. Osobno zob. neoosn. *saky*-.

sakóti, *sakóju*, *sakójau* gw. ʽmówić, opowiadać', *apsakóti* ʽopowiedzieć', *atsakóti* ʽodpowiedzieć' — vb. denominativum od n. act. typu *pãsaka* (por. *bylóti* ⇐ *bylà*). — Neoosn. *sako*-: *sakõvas* ʽopowiadacz epicki' (neol.).

salà I 4 p.a. wsch.-lit. ʽwieś' : łot. *sala* ts. N.m. *Salà* 4x, *Sãlos* 12x. Łączy się ze stwn. *sal* ʽmieszkanie, izba' i łac. *solum* n. ʽziemia, grunt', przen. ʽpodstawa, podłoże, podeszwa' jako derywatami na SO do pwk. pie. *sel- ʽzatrzymać się gdzie, osiedlić się w jakimś miejscu' (zob. LIV[2] 528; brak wzmianki o lit. *salà*). Por. werbalny SO w łac. *soleō*, *-ēre* ʽmieć zwyczaj, być przyzwyczajonym, zazwyczaj coś czynić', goc. *saljan* ʽzatrzymywać się, bawić gdzie, przebywać' < pie. *sol-éi̯e- (por. LIV[2], *l.c.*). Wynika z tego, że etymologicznym znaczeniem *salà* było ʽprzebywanie gdzie, pobyt', stąd ʽmiejsce pobytu' oraz ʽmiejsce zasiedlone, zagospodarowane'. Por. WSO: toch. B *sāle* ʽgrunt, gleba' < *sōl-o-. — Comparandum słowiańskie: scs. *selo* n. ʽἀγρός, pole, ziemia uprawna', ros. *seló* ʽwieś' i ʽziemia uprawna', czes. *selo* ʽpastwisko' (pol. *sioło* ʽwieś' jest rusycyzmem). Wokalizm *e* stanowi tu problem, ponieważ nie ma dlań paraleli ie. Możliwe, że psł. *solo ʽwieś' < pie. *sol-o-m zmieniło wokalizm *o* pod wpływem synonimu *sedlo ʽosiedle', utworzonego od pie. *sed- ʽsiedzieć, być osiedlonym' (LIV[2] 513). Por. goc. *sitls* ʽsiedzenie'. Z drugiej strony por. łac. *sella* ʽstołek, krzesło', orm. *etł* ʽmiejsce, przestrzeń' z pie. *sed-leh$_2$-. Refleksy zach.-słowiańskie: stczes. *sedlo* ʽosada, siedziba', *sedlák* ʽchłop, wieśniak', pol. przest. *siadło* ʽgniazdo, siedlisko' (zam. *siodło, por. stpol. *osiedle* ʽsiedziba, zagroda' < *ob sedlě adv. ʽprzy wsi', *przysiodłek* ʽgrupa domów'), *siodłak* ʽchłop' (por. Boryś 2005, 548). Refleksy płd.- i wsch.-słow. ze zmianą *dl* > *l*: scs. *selo* ʽσκηνή, namiot, buda, chata; σκήνωμα, mieszkanie, dom', bg. *seló* ʽwieś', sch. *sèlo*, pl. *sèla*, ros. *seló*, gen. *sëla* ʽwieś' (por. REW II, 606). — Drw. *salìnis* ʽwiejski, ze wsi' (*salìnis žmogùs* ʽwieśniak'). — N.m. *Pasaliaĩ*, *Pãsalis*, *Užùsaliai*, cps. *Salagalỹs*, *Didžiãsalis* 3x, *Naujãsalis* (por. *Naujãsodis*), *Júodasalės*, *Sẽnasalis*, *Var̃nasalis*, *Vil̃kasalė* (część tych toponimów może mieć *salà* II jako osnowę).

salà II 4 p.a. wsch.-lit. 1. ʽwyspa (na rzece, jeziorze, morzu)', SD «ostrow, kępa na rzece, terra circumflua graminosa», 2. ʽsuche wzniesienie na bagnie', 3. ʽbłotnisty brzeg rzeki', 4. ʽdziałka ziemi, zagon' (*Da dvi sãlos rugių liko kirst*), 5. ʽkawałek ziemi ornej wśród łąk', 6. ʽpolana w lesie' (*Visa salẽlė eglynė išknista šernų*). Odpowiednik łot. *sala* ʽwyspa; wzniesienie na bagnie', *bērzu sala* ʽlasek brzozowy w wielkim lesie', drw. *saliņa* ʽlasek świerkowy a. sosnowy'. W tym związku wymienia się również stpr. hapaks *salus* EV ʽpotok deszczowy, Reynflis [Regenbach]' wraz z n.m. *Rangesalus*, *Wuskewisalus* (AON 138, 211). Por. LEW 758. Niezupełnie jasne. Wychodząc od takiego derywatu, jak *ãtsala*, można dopatrywać się w *salà* formacji deprefigowanej, kiedyś należącej do czas. złożonego *at-selti ʽodpływać' lub *ap-selti ʽopływać'. Paralele: *taikà* ⇐ *sántaika*; *šlaĩmas* ⇐ *atšlaĩmas*. Gdy chodzi o pwk. *sel-, to w SE jest on zaświadczony ze znacz. ʽpodchodzić chyłkiem, skradać się', zob. *selė́ti*. Natomiast przy SO *sal*- ukazuje się znacz. ʽciec, rozlewać się', por. *Vanduo atsãlo iki vartų* ʽWoda doszła do wrót' (LKŽ XII, 86, s.v. 2 *sálti*, *są̃la*, *sãlo*). W tym kontekście wydaje się możliwe powiązanie *salà* z jednej strony z gr. ἕλος, -εος n. ʽbłonie, wilgotna łąka; błota, trzęsawisko; łacha na rzece', z drugiej strony ze sti. *sáras*- n. ʽstaw', < pie. *selos-. Por. Beekes 2010, 415, bez wzmianki o *salà*. — Drw. *ãtsala* ʽmiejsce, gdzie

rzeka wrzyna się w ląd, zatoka rzeczna, buchta; płycizna, mielizna w rzece’, *pasalỹs* ‘brzeg rzeki przeciwległy do wyspy’, *salavà* ‘piaszczysta łacha lub wyspa na rzece’, *salijà* ‘łąka nadrzeczna’. Czy tu należy *salãtis, -čio* ‘ryba boleń, Aspius aspius’? — Zapoż. lit. w błr. *salá* ‘wyspa na rzece a. jeziorze; skalisty próg w nurcie rzeki; wzniesienie na bagnie’ (Laučjute 72, ESBM 11, 297). — N.jez. *Salà* 2x (⇒ n.m. *Sãlos*, rej. *Rõkiškis*), *Saláičiai, Sãlakas* a. *Salakaĩ, Sãlantas, Salìnis* 9x, *Salinẽlis*, cps. *Salapéraugis*. N.rz. *Salà, Saliẽtis, Salìnė*, cps. *Ùpsala* (war. *Ùpstala*), *Sãlupis, Salùpis* oraz *Salipỹs* (ze zmiany *Sali.upys > *Salʼupys, por. *žiùpsnis > žìpsnis*, n. wyspy na jeziorze: *Pirčiãsalis* (por. *pirtìs*). N.m. *Salãmiestis* (por. *miẽstas*).

saladỹnai, *-ų* m.pl. gw. 1. ‘słodziny, pozostałość ze słodu, z którego wydobyto wszystkie części potrzebne do wyrobu piwa’, 2. ‘męty w naczyniu z piwem, kwasem do picia’ — zapoż. ze stbłr. *solodiny* ‘Biertreber’, por. błr. *saladzíny, -dzín* f.pl. (SLA 193, LEW 758, ALEW 886). — War. stlit. *saladỹnos* f.pl. ‘słodziny’ (m.in. Bretkun, DP, SD).

są́laja przest. ‘zlanie się w jedno, spłynięcie dwu rzek’ — nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *laj-V* ⇐ *lej-V*, utworzone od vb. cps. *su-si-líe-ti* ‘zlać się, spłynąć w jedno’, prs. gw. *susìleju* ‘zlewam się’. Zob. *líeti, sán-*. — W słowiańskim stoi do porównania psł. *sŭ-loj-ĭ ‘coś, co zlano w jedno’ ⇐ *sŭ-li-ti, por. słń. *slȍj* ‘kałuża’, sch. *slȏj* ‘warstwa, ławica’, ros. *sloj* ‘słój, warstwa, pokład’, pol. *słój* ‘słój w poprzecznym przekroju drzewa, pierścień rocznego przyrostu drewna; naczynie szklane’.

salamãkas gw. 1. ‘niewyrośnięte, zakalcowate ciasto lub chleb’, 2. ‘słodka kasza’ — ze zmianą rodzaju zapożyczone z błr. gw. *salamáxa, -i*. War. *salamẽkas, salamõkas*. Por. LEW 758n., ESBM 11, 299.

salanka przest. ‘solniczka’ (SD *salunka* «solnica, salinum») — zapoż. z błr. gw. *salánka, -i* (ESBM 11, 301, por. błr. liter. *saljánka, -i*). N.B. SLA 193, LEW 759 podawali błr. †solónka jako źródło zapożyczenia.

saldùs, *-ì* 4 p.a. ‘słodki’ : łot. *sal̂ds* ts. < pbsł. *sald-u-. *saldù* a. *sal̃du* n. ‘słodko’ (*Kàs saldù, taĩ gardù*). W słowiańskim temat na *-u-*, *saldŭ, został przesłonięty ma skutek sufigowania *-ko-, por. scs. *sladŭkŭ* ‘ἁλικός, słodki’, słń. *sládek, -dka*, sch. *slàdak*, ukr. *solódkyj* (ros. *sládkij* jest pożyczką cerkiewną), czes. *sladký*, pol. *słodki*. Paralela lit.: *saldùkai obuoliaĩ* m.pl. ‘słodkie jabłka’. — Od osnowy pie. acc. sg. *sh_2-él-, *sal- ‘sól’ (o tym zob. s.v. *sólymas*) utworzono w języku łacińskim vb. denom. *sallō, -ere* ‘solić, konserwować w roztworze soli’ < *sal-de/o- wraz z ptc. pf. *salsus* ‘posolony’ < *sald-to- (por. de Vaan 2008, 535). W germańskim taki sam formant dentalny utworzył vb. denom. *sal-ta- ‘solić (goc. *saltan*, stang. *sealten*, stwn. *salzan*). Od niego urobiono następnie sb. postvb. *salta- n. ‘sól’ (goc. stisl. *salt*, as. *salt*, stwn. *salz*), które wyparło odziedziczoną nazwę soli, por. Kluge-Seebold 616, EWD 1162. Odpowiednie denominativum na *-de/o- musiało być znane również bałto-słowiańskiemu. Dowodzą tego w pierwszym rzędzie dwa derywaty od osnowy czasownikowej zakończonej na *-d-*: 1° adi. *sald-u-, znacz. etym. ‘posolony, przyprawiony’, 2° factitivum *sald-ī-, znacz. etym. ‘przyprawiać do smaku’. Specyfika rozwoju przymiotnika bsł. polegała na przesuwce znaczeniowej od ‘przyprawiony solą’ via ‘smaczny’ do ‘słodki’. Inne objaśnienie dają NIL 586, ALEW 887: *saldùs* < pie. *sal-dh_3-u- (złożenie członów *sal- ‘sól’ i SZ *dH_3- ⇐ *deH_3- ‘dać, dawać’) i Kroonen 2013, 425 (rekonstrukcja pie. *s$h_2$el-d-u-, gdzie sufiks *-d- jest paralelny do tego, który występuje w syn. *su̯eh_2d-u- ‘słodki’). — Vb. denom. 1. *sal̃sti, sal̃sta* (*sald-sta), *pasal̃do* (war. *sãlo*) ‘stawać się słodkim’ (inf. *sal̃sti* po resegmentacji stał się źródłem neoosn. *sals-*, por. *sal̃svas* ‘słodkawy — o piwie, jabłku’), 2. *saldė́ti, -ja, -jo* ‘stawać się słodkim’, 3. *sáldinti, sal̃dinti* a. *sáldyti* ‘słodzić, osładzać’ (por. łot. *saldinât* obok cs. *sladiti*, ros. *solodítь* ‘słodzić’; prs. cs. *slaždǫ* ma

odpowiednik w lit. gw. *sáldžiu*). — Drw. nominalne: *saldaĩnis* ʻcukierekʼ, *sal̃dė* ʻsłód; chleb razowyʼ, *saldė̃sis* ʻsłodyczʼ, *saldìnis* ʻsłodkiʼ (*saldìniai obuoliaĩ* m.pl. ʻsłodkie jabłkaʼ), *saldókas* ʻsłodkawyʼ, *saldokus* SD «przysłodszy, subdulcis», *saldumýnai* m.pl. ʻsłodyczeʼ (neosuf. *-umynas*, por. *gardumýnai*), *saldū̃ninis*: *saldū̃niniai obuoliaĩ* m.pl. ʻsłodkie jabłkaʼ, war. *saldū̃dinis*: *saldū̃diniai obuoliaĩ* ts. (na temat neosuf. *-ūninis*, *-ūdinis* zob. s.v. *pietū̃ninis*). Cps. *saldãturgis* ʻtarg poprzedzający większe święta, zwł. Boże Narodzenieʼ (por. *tur̃gus*), *saldymėsės* f.pl. b.z.a ʻmięso nie nadające się do solenia, np. serce, płucaʼ (dosł. ʻsłodkie mięsoʼ, por. *mėsà*), war. żm. *sal̃dmeisės*. Zob. też *sálti*.

są́lyga ʻwarunek, zastrzeżenieʼ, pl. *są́lygos* ʻwarunki, okoliczności czemuś towarzysząceʼ. Analiza: *są-lyg-a*, neologizm stworzony na podstawie vb. cps. *su-lýg-ti* ʻzgodzić się co do pewnych składników umowy, uzgodnić cenę, zapłatęʼ. Zob. s.v. *lýgtis*, *sán-*. — Drw. *sąlygìnis* a. *są́lyginis* ʻwarunkowyʼ, *są́lygiškas* ʻumowny, symboliczny, nierealistycznyʼ. Vb. denom. *są́lygoti* ʻuzależniać od warunku, uwarunkowywaćʼ.

salýklas ʻsłód, wysuszone skiełkowane ziarno zboża, zwł. jęczmienia, stosowane przy wyrobie piwaʼ. War. *salýkla*. Z dysymilacją *l-l* > *n-l*: *sanýklas*. Z wtórnym *e*: *selýklas*, *selýkla*, SD *džiavinu selyklų* «ożdżę słod» [ʻsuszyć kiełkujące ziarna w słodowni; sporządzać słódʼ, SPXVI]. Co do *e* < *a* por. *serbentà* < *sarbentà*; *servalaĩ* < *sarvalaĩ*; *sejõnas* < *sajõnas*. Akut sufiksalny zagadkowy. Formacja dewerbalna utworzona neosuf. *-ykla-* od osnowy *sal-*, por. *sálti* ʻstawać się słodkimʼ, *sãlinti* ʻsłodzićʼ. Paralele: *džiovyklà* ʻsuszarnia (ryb, lnu)ʼ ⇐ *džióvė*; *stovyklà* ʻobózʼ ⇐ *stovė́ti* (GJL II, § 225). Z języka łotewskiego por. *ìesals* ʻsłódʼ (wsch.-lit. *į̃salas* ts.), vb. denom. *ìesalinât* ʻmieszać słódʼ.

są́lytis, *-čio* ʻstyczność, kontaktʼ — neologizm stworzony na podstawie vb. cps. *su-si-lyt-ė́ti* ʻstykać się z czymʼ. Por. *susiliẽsti* s.v. *liẽsti*.

salotà, gen.sg. *salõtos* 2 p.a. bot. ʻsałata, Lactucaʼ — zapoż. z błr. *saláta*, *-y* lub pol. *sałata*, *-y* (LEW 760, ZS 49). War. *salóta*, *salótė*, *salõtė*. — Drw. *salõtos* f.pl. ʻsałatka, surówka z warzyw przyrządzona jak sałataʼ.

sal̃pas 1. ʻmała zatoka, buchta na rzece lub jeziorzeʼ, 2. gw. ʻmielizna otaczająca wyspęʼ, 3. gw. ʻkępa na rzece lub jeziorzeʼ. N.rz. *Sálpas* a. *Sal̃pas*, n. łąki *Salpaĩ* (por. łot. *Salpene*). Nawiązanie słowiańskie: psł. *solpŭ, por. rcs. *slapŭ* ʻfala, wir wodnyʼ, słń. sch. *slâp* ʻwodospadʼ (przest., gw. ʻfalaʼ), czes. *slap* ʻskalny próg na rzeceʼ (por. IEW 899, Snoj 2003, 667). Z innym suf.: *salpà* ʻteren zalewowy rzeki; zatoka rzeczna; mielizna otaczająca wyspęʼ, n.rz. *Salpà*. Formacje na SO *salp-* od niezachowanego w bałtyckim pwk. *selp- ʻciec, tryskać; być w ruchuʼ. Por. rcs. *vŭslěpati* ʻwyciekać — o strumieniuʼ, SZ *slĭpati* ʻbić — o źródleʼ. Tu może też ros. *Solpa* (nazwa progu skalnego na rzece Msta; też nazwa kilku rzek), zob. REW II, 693. Pwk. *selp- uchodzi za rozszerzenie przez *-p-* takiego pwk. prymarnego, który widać w lit. *selė́ti* ʻskradać sięʼ, *sálti* ʻpłynąćʼ oraz *salà* ʻwyspaʼ (pie. *sel-), zob. IEW 899, Būga, RR I, 333; II, 305, 584, LEW 760. W LIV^2 brak jest lemmatu *selp-.

sal̃pti, *salpstù*, *salpaũ* gw. 1. ʻmdleć, słabnąć, tracić przytomnośćʼ, 2. ʻulatniać się, wietrzeć, np. o wódceʼ (*Alutis karsta, brangvynas salpsta*). Wariant do *al̃pti* (zob.). Pojawił się w wyniku metanalizy formy *apsal̃pti* ⇒ *sal̃pti*. Ta ostatnia powstała przez elidowanie przedakcentowego *i* w formacji zwrotnej *ap-si-al̃pti. Paralele: *sìlgti*, *silsė́ti* oraz *skáutis*, *stvérti*, *zgrìbti*. — War. *sel̃pti*, *-stù*, *-aũ* ʻsłabnąćʼ, *sel̃pti*, *-ia*, *-ė* ʻboleć, pobolewać, np. o zębie; pragnąć; syczeć z bóluʼ, *sel̃bti*, *-iù*, *-iaũ* ʻsmucić się, martwić się; czuć się słabymʼ. — Drw. *sálpėti*, *-ju*, *-jau* ʻomdlewać, mdlećʼ, %*sélpėti*, *-ju*, *-jau* ʻopadać z sił, słabnąćʼ, *selpė́ti* ʻpobolewać (o sercu, zębie); bardzo chcieć, pragnąćʼ, *sel̃pinėti* ʻchodzić głodnym, przymierać głodemʼ, *sel̃pinti* ʻiść powoliʼ, *sel̃pis*, *-ė* ʻczłowiek niechlujny, niedbały; niedołęga, niezdaraʼ.%

sálti, *są̃la* (ob. *sálsta*), *sãlo* 1. ʽstawać się słodkim a. słodszym' (SD *salstu* «słodnę»), 2. ʽbardzo chcieć, pragnąć', 3. ʽprzygasać — o ogniu', 4. ʽpoczuć się sennym, poczuć osłabienie, mdleć'. Chodzi tu o neopwk. *sal-*, który wyabstrahowano z prs. *sal-sta*, będącego refleksem *sald-sta (prt. *saldo, inf. *salsti), czyli formacji denominatywnej od *saldùs* ʽsłodki'. War. prs. *są̃la*, *saL̃na* i *sãla* są z pewnością młodsze od *sálsta* (akut uwarunkowany sufigowaniem -*sta*- w formie praesens, por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). — Drw. *salė́ti* ʽstawać się słodkim; bardzo chcieć; źle się palić', *sãlinti* ʽsłodzić, zwł. o słodzie'. Nomina: *salià* ʽsłodkość', *salýklas* (zob.), *sãlymas* ʽwoda słodzona', *sálkanas* a. *saL̃kanas* ʽsłodkawy' (o neosuf. -*kanas* zob. s.v. *sárkanas*). — Gdy *sálsta* uległo metanalizie na *sáls-ta*, pojawiły się drw. *sálstelėti* a. *sálstelti* ʽnabrać słodkawego smaku', *saL̃zganas* ʽsłodkawy, ledwo słodki, za mało słodki' (o neosuf. -*ganas* zob. s.v. *baL̃zganas*).

salvė́ti, *saL̃va*, *salvė́jo* ʽpowoli ciec, cieknąć, spływać małą strugą, sączyć się', też o smarkach wypływających z nosa. Np. *Iš beržo pavasarį salva sula* ʽWiosną z [naciętej] brzozy wycieka oskoła'. *Iš kopūstų bačkos salva* ʽCieknie z beczki kapusty'. *Šalta, net iš nosies saL̃va* ʽZimno, nawet z nosa się sączy'. Prawdopodobnie jest to durativum stanu na -*ėti,* utworzone od zanikłego nomen *salvas ʽpłyn, ciecz'. Por. *sálti, są̃la, sãlo* ʽciec' s.v. *salà* II oraz n.rz. *Sálva, Salvùkas*. Paralelne denominativa: *varvė́ti* ⇐ *vaR̃vas*; *šalvė́ti* ⇐ *šalvas.

są́malas gw. 1. ʽmąka grubo zmielona', 2. ʽzapas mąki, mający wystarczyć do przyszłorocznych żniw' — deverbativum od vb. cps. *su-mál-ti* ʽzemleć, umleć', *su-si-mál-ti* ʽzemleć sobie, dla siebie' (por. niżej *sánkalas*). War. *są́malos*, *są́malmas*. Por. *málti*, *sán-*. — Drw. *są́malinis* sb. 1. ʽzapas mąki mielonej zimą', 2. ʽto, co się zmełło za jednym razem, mlewo', *są́malinis* adi. ʽgrubo zmielony' (*mìltai są́maliniai*, t.y. *nepitliavoti* ʽmąka niepytlowana, tj. nieprzesiewana na pytlu'), *sąmalinỹs* ʽzimowy zapas mąki'.

sãmanos, -*ų*/-*ų̃* f.pl. 1. bot. ʽmech, Bryophyta', 2. bot. ʽkrótki mech na korze drzew, na kamieniach, Lichenes', 3. ʽcienka skórka okrywająca jądro (dojrzałego) orzecha'. SD: *samanos* «mech drzewny», *samanas aprauju* «mech obrywam z drzewa», *samanos, žolė marių* «porost wodny, morski», *samanomis apaugįs, samanuotas* «mchem obrosły, mszysty». Analiza: *sam-anā-*. Budowa jak w *gárbanos*, *plãskanos*, *strãzdanos*. Etymologia nieustalona, zob. przegląd hipotez w LEW 761. — Drw. *samãnė* 1. ʽdzika pszczoła, trzmiel, Bombus', 2. ʽtorfowiec, Sphagnum', 3. ʽsamogon', *samanỹnė* ʽmiejsce porośnięte mchem', *samãnius* ʽkto zbiera mech; kto chodzi zaniedbany, zarosły włosami' (por. suf. w *skarmãlius*, *skrañdžius*), *samanójai* m.pl. ʽkłaki mchu służące do uszczelniania drewnianych ścian domu', *samanõkai* m.pl. ʽkępki mchu na dachu, strzesze'. Vb. denom. *samanóti* intr. ʽpokrywać się mchem', ʽzaniedbywać się, opuszczać się', tr. ʽwtykać mech między belki domu' (war. *samanúoti*). — N.m. *Samanaĩ, Samãnė, Samãniai, Samanỹnė* 2x, *Pasamãnė* 2x.

są́matas wsch.-lit. ʽrzemień lub sznur służący do ściągania chomąta' (war. *są́mata*), np. *Są́matas yrà apatìnis ir viršutìnis* ʽ«Sąmatas» jest spodni i wierzchni'. Prymarne deverbativum na SO i z suf. -*a*-: *sam-mata- < *san-mata-, urobione od vb. cps. *su-met-*, *sumèsti* ʽ(o sznurze, rzemieniu) ściągnąć, ciasno opasać, mocno związać', *susimèsti* ʽściągnąć sobie'. Paralela: *pãmatas* ⇐ *pamèsti*. Por. użycie *sumèsti* w zdaniach: *Kiečiau sumesk są́matą* ʽMocniej ściągnij rzemień chomątowy'. *Palaidai sumetei są́matą — išsikinkis* ʽLuźno opasałeś rzemień — [koń] się rozprzęgnie'. *Atleisk są́matą, kad arklys atsigertų* ʽPoluzuj rzemień, aby koń mógł się napić'. — Tu także: *są́mata* ʽkosztorys', *są́matos* f.pl. ʽkupa śmieci' ⇐ *sumèsti* ʽrzucić na kupę, złożyć do kupy'. Paralele: *są́malas, są́malos* ⇐ *su(si)málti*; *są́našos* ⇐ *sunèšti*.

samavõras gw. ʽsamowar, metalowy grzejnik na węgiel drzewny, służący do gotowania wody na herbatę' — zapoż. z błr. *samavár, -a* (⇐ ros. *samovár, -a*, zob. REW II,

574). War. *samovãras*. Por. ZS 49, LEW 761. — NDŽ II, 676 dał wzmiankę o lituanizacji tego slawizmu w dwu formach: 1. *pãtverdis*, *-džio* (przest.), co jest złożeniem członów *pat-* ʽsam' i *vérda* prs. ʽwrze, gotuje się', 2. *virtùvas*, co jest neologizmem, opartym na vb. *vìrti* ʽgotować (się)'. Obecnie DLKŽ 939 zaleca *virdulỹs* w znacz. ʽsamowar' (zob. jeszcze s.v. *verd-*).

sámbaris, *-io* gw. 1. ʽzebranie ze składkowym przyjęciem, zwł. po zakończeniu siewów lub po żniwach', 2. ʽpoczęstunek z darów zebranych u gospodarzy, urządzany przez pasterzy na Zielone Świątki (w Auksztocie) lub na Boże Ciało (na Żmudzi)'. Konkretyzowane nomen actionis z suf. *-i̯a-* i SO *bar-* ⇐ *ber-* od vb. cps. *su-ber̃-ti* ʽzsypać, nasypać'. Znacz. etym. ʽskładka'. — Z innymi suf.: *sambaras* stlit. ʽdanina, podatek', *sambarės* DP ʽskłady', *sámbarios* f.pl.: SD[1] <sumbarias> «skład, symbolum item commercium...», SD <subarios pinigu> «skład, składane pieniądze, collecta, collatio». Odpowiedniki łot. *suõbara* ʽdanina kościelna', *suõbari* m.pl. ʽodpadki wełny'. Pod względem formalnym nasuwa się paralela w postaci scs. *sŭborŭ* ʽzebranie, zgromadzenie, rada; święto', pol. *zbór*, *zboru* ʽprotestancka społeczność religijna'.

sámbėgis, *-io* ʽzbiegowisko, zgromadzenie', 2. ʽzbieg dwu dróg, dwu torów kolejowych', 3. ʽzbieg okoliczności' — nomen actionis na *-i̯a-* od vb. cps. *su-si-bė́g-ti* ʽzbiegać się, zlewać się'. War. *sánbėgis* (por. *sánbrolis* ob. *sámbrolis*). Zob. *bė́gti*, *san-*. — Z innym suf.: gw. *są́bėgos* f.pl. ʽuchodźcy' (*Dabar mūsų Ignalina iš są́bėgų*). Por. *sámbūris* ⇐ *susibùrti*.

samdà 4 p.a. ʽnajem, wynajem', przest. *sam̃das* ts. — drw. postwerbalny od czas. *samdýti* ʽnajmować do pracy' (zob. s.v.), rozumianego jako formacja na *-yti*. Opacznie NIL 100 i ALEW 889: złożenie *sam̃-das* i wywód *-das* z pie. tematu *-d^hh_1-ó- (rzekomy refleks SZ od pwk. *d^heh_1- ʽkłaść'). Tak już BSW 47 i LEW 761. Krytyka tego wywodu w Smoczyński 2003b, 147n. — Drw. *samdiniñkas* a. *samdinỹkas* ʽparobek', SD[1] *sumdinykas* «naymit, naiemnik, mercenarius, item manceps» (⇒ *samdininkáuti* ʽbyć parobkiem'), *samdinỹs* ʽnajmita, parobek, wyrobnik', SD *sumdinys* «naiemnik» (⇒ *samdiniáuti* ʽbyć parobkiem').

samdikáuti, *samdikáuju*, *samdikavaũ* gw. ʽgodzić się, umawiać się o pracę'. Nomen agentis †samdikas nie jest zaświadczone, wobec czego trzeba uznać, że czasownik został utworzony od neoosn. *samd-* (⇐ *samdýti*) przy użyciu neosuf. *-ikauti*. Ten ostatni został wyodrębniony z bliskoznacznych vb. denominativa typu *kūlikáuti* ʽnajmować się do młócenia' ⇐ *kūlìkas* ʽmłocarz'. Taki sam neosufiks ukazuje się w vb. denom. *mainikáuti* i *pelnikáuti* (n. agt. †mainikas, †pelnikas nie zostały zaświadczone).

samdýti, *samdaũ*, *samdžiaũ* 1. ʽnajmować kogoś do pracy', 2. ʽwerbować najemników do wojska', 3. ʽwynajmować (u kogoś pokój)' — formacja iteratywna z suf. *-dyti* i SO *sam-* ⇐ *sem-*, por. *sémti* ʽczerpać, nabierać'. Budowa i apofonia jak w *trámdyti* ⇐ *trémti*; *tvárdyti* ⇐ *tvérti*; *rámdyti* ⇐ *rìmti*. Zatrata intonacji (†sámdyti) niewyjaśniona. War. gw. z *e*: *sémdyti*, *sem̃dyti*, *semdýti* (wyrównanie do prymarnego czas. *sémti*). Ptc. prs. pass. *sam̃domas* ʽnajemny': *sam̃domas darbiniñkas* ʽrobotnik najemny', *laisvaĩ sam̃domas dárbas* ʽpraca na akord', *sam̃domoji kariúomenė* ʽwojsko najemne, najemnicy'. Cps. *pasumdau* SD «naymuię czego u kogo; przenaymuię kogo na co», *pasumdyti namai* SD «komora naiemna», *melúoja kaĩp pasamdýtas* ʽkłamie jak najęty'. Refl. *pasisamdýti* ʽnająć sobie', *lója kaĩp pasisam̃dęs* ʽniejasno się wyraża' (dosł. ʽszczeka jak najęty'), *parsisamdýti* ʽnajmować się (do roboty)'. — Neoosn. *samd-* (⇐ *samd-ýti*): *samdinė́ti* ʽnajmować', nomina: *pasumdytas* SD[1] «naiemny, meritorius, conductitius», «jurgieltnik, stipendiarius», *samdà* (zob.). — Neoosn. *samdy-*: *pasamdýtojas*: SD *pasumdytojas* «arendarz, conductor» (syn. *ažupirkėjas*), «naymacz, locator, conductor» (syn. *ažuduotojas*), *samdytinis*: SD *samdytiniai* [m.pl.] «jurgieltnik, salariarius»

(syn. *alginykai*), SD *sumdytinis* «naiemnik, mercenarius, conductæ operæ, conductitius» (syn. *sumdinys*), *samdýtojas* ʻkto najmuje kogoś do pracy; kto wynajmuje (mieszkanie)ʼ, SD[1] *sumdytojas* «naymacz, locator».

sąmyšis, *-io* 1. ʻzamieszanie, zamęt, popłochʼ, 2. ʻpomieszanie materiiʼ (war. *sąmyšỹs*) — nomen actionis z suf. *-i̯a-* i st. wzdłużonym *myš-* ⇐ *miš-* od vb. cps. *su-si-mìš-ti* ʻzmieszać sięʼ, zob. *mìšti*, *sán-*. Znacz. etym. ʻzmieszanie, zamieszanieʼ. Paralele: *sąlytis*, *sąjūkis*. WSZ *myš-* ma nawiązanie w łot. *mīstît* ʻmieszaćʼ < pb. *mīš-stī-, *mīstelêt* ʻmieszaćʼ.

sąmojis, *-jo* 1. ʻpolot w sposobie rozumowania, wyrażania się, dowcipʼ, 2. ʻdowcip, powiedzenie pobudzające do śmiechu, żartʼ (*sąmojus krė̃sti* ʻstroić żartyʼ, *sąmojus kir̃sti* ts.) — nomen actionis z suf. *-i̯a-* od vb. cps. *su-mó-ju*, *-mójau* ʻodzyskuję orientację, pojmujęʼ (NDŽ IV, 286), zob. *móti*, *sán-*. Znacz. etym. ʻrozumienie, orientacjaʼ. — Drw. *sąmojìngas* ʻdowcipny; zmyślnyʼ. Vb. denom. *sąmojáuti* ʻzdradzać polot; opowiadać dowcipyʼ.

sąmonė ʻświadomość; przytomność, pełnia władz psychicznych i fizycznychʼ, *nesąmonė* ʻniedorzeczność, absurdʼ — nomen actionis z suf. *-ė-* i WSO *mān- od *man-*, por. vb. cps. *sumanýti* m.in. ʻzorientować się, zrozumieć, pojąćʼ. Por. *manýti*, *sán-*. Inne podobnie zbudowane rzeczowniki wymieniono s.v. *príemonė*. — Z innym suf.: *sąmonia* bibl. ʻrozum, roztropność; to, co się doradza, radaʼ. — Drw. *sąmonìngas* ʻświadomy, rozmyślny, uświadomionyʼ. Vb. denom. *įsąmonė́ti* ʻprzekonywać się; odzyskiwać przytomnośćʼ, *įsąmoninti* ʻuświadamiać kogoʼ.

sámpilas 1. ʻzapas mąki lub zboża zsypany do beczek, przeznaczony na zimę i przednówekʼ, 2. hist. ʻdanina w zbożuʼ, 3. ʻkopiec, kupa kamieniʼ. War. *sánpilas* ʻzapas ziarna; miejsce na ziarno; plewnikʼ. Rekonstrukcja: *san-pil-as ⇐ vb. cps. *su-pìl-ti* ʻzsypać w jedno miejsceʼ. Co do asymilacji *np > *mp* por. *im̃pilas, sán-*. — Drw. *sampilìnis* ʻdotyczący zapasu zimowegoʼ, np. *sámpilinis píenas* ʻzapas kwaszonego mleka przeznaczony na dni postneʼ.

sámplaika ʻcoś zespolonego w całość, połączenie, powiązanie, zespółʼ, *žõdžių sámplaika* gram. ʻpołączenie wyrazoweʼ — neologizm z dewerbalnym SO *plaik-*, o dwuznacznej motywacji słowotwórczej, por. vb. cps. 1° *su-plíek-ti* ʻzbić, zdzielić (batem), pobić, pokonaćʼ, 2° *su-plaik-stýti* ʻsplątaćʼ (zob. *plíekti*).

samplatà 3 p.a. ʻnagromadzenie czego; płaszczyzna, powierzchniaʼ. Adverbia: *vienojè samplatojè* ʻna całej powierzchniʼ, *sámplata*, *samplatà* 1. ʻpo / na całej powierzchni, szerokościʼ, 2. ʻrówno z brzegiem rzekiʼ (*Upė samplatà eina*. *Sámplata sužėlę javai*), *samplatõs, samplatõ, samplàt* ts. Do tego niejasny war. *tamplatõs* (*Par tvaną vanduo bėga tamplatõs* ʻPodczas powodzi woda płynie równo z brzegiem [rzeki]ʼ). Brak vb. cps. †su-plet- (inf. †suplėsti, zob. *plė̃sti*) skłania do przypuszczenia, że *sámplata* zostało utworzone przez analogię, drogą prefigowania *san-* / *sam-* przy osnowie nominalnej *plat-* jak w *platùs* ʻszerokiʼ (zob. s.v.). Paralele: *sántaupos* (s.v. *taupýti*), *sántausa* (s.v. *tausóti*).

sámplovos, *-ų* f.pl. 1. ʻpomyje, woda po myciu naczyń, zwykle z resztkami jedzeniaʼ, 2. ʻnamuł, osad naniesiony przez wodę powodziowąʼ — konkretyzowane abstractum z suf. *-ā-* i WSO *plov-* (*plāv-V), utworzone od vb. cps. *su-plóv-ė,* prt. do *supláuti* 1. ʻzmyć naczyniaʼ, 2. ʻznieść, nanieść co (o prądzie rzeki)ʼ. War. *sánplovos* ʻpomyjeʼ. Sg. *sámplova* ʻnamulisko, obszar pokryty namułemʼ (syn. *sąnašos*). Paralele dla st. wzdłużonego: *sánkrova* ⇐ *sukráuti*; *sánpjova* ⇐ *supjáuti*; *sąrova* ⇐ *suráuti*. — Oprócz tego jest syn. *sùplavos* ʻpomyjeʼ (*Sùplavos tokios tinka kiaulėms*), zaświadczający niewzdłużony SP *plav-V*. — Z innym prefiksem: *ìšplovos* ʻwypłuczyny, pomyjeʼ ⇐ *išpláuti* ʻwypłukaćʼ.

sámstyti, *sámstau*, *sámsčiau* ʻczerpać, wyczerpywać (wodę z łodzi); zbierać

szumowiny z rosołu’ — frequentativum z suf. *-styti* i SO *sam-* ⇐ *sem-*, por. *sémti* ‘czerpać’. War. *sémstyti*. Paralele apofoniczne: *tvárstyti* ⇐ *tvérti*; *vángstyti* ⇐ *véngti*; *dáigstyti* ⇐ *diegti*. — Neoosn. *samsč’-*: *sámsči-oti* ‘czerpać jedno po drugim’ (war. morfologiczny: *sém-sčioti* ⇐ *sémti*, por. *bесčióti* ⇐ *bèsti*). — Neoosn. *samst-*: *sámsterti* ‘nieco zaczerpnąć’, *samstinė́ti* ‘szumować, zbierać szumowiny’, nomen postvb.: *sámstis* ‘warząchew, chochla’. — Neoosn. *samsty-*: *sámstymas* ‘czerpanie, *sámstytojas* ‘kto czerpie wodę’.

sámtis, *-čio* 1. ‘czerpak, warząchew, chochla, łyżka wazowa’, SD <sumtis> «warzecha, trua, tudicula», 2. SD <sumtis muroriu> «kielnia murarska, trulla», 3. ‘łopata do wsuwania pieczywa do pieca’, 4. ‘sieć na ryby a. raki w kształcie worka rozpiętego na kabłąkach, sak’, SD <sumtis> «sak, sieć, retiaculum», 5. SD <sumtis megztas del źuwu> «kaszerz, haustrum reticulatum, quo pisces ex viuario extrahuntur» [‘sieć workowata na drobne ryby’, SPXVI]. War. z asymilacją *mt* > *nt*: *sántis* ‘sak na ryby’. War. sufiksalny: *sámtė*. — Pewne rzeczowniki rodzaju męskiego na *-tis*, *-čio* mają obok siebie warianty rodzaju żeńskiego na *-tis*, *-ties*, por. *dañgtis* m. ‘przykrycie, pokrywa’ obok stlit. *dangtis* f. ‘okrycie (ciała)’; *svir̃tis* m. ‘żuraw u studni’ obok *svirtìs* f. ts. (zob. GJL II, § 404). War. żeńskie są tu starsze i przedstawiają sobą dewerbalne abstracta z suf. *-ti-* i apofonicznym SO lub SZ, por. *deñgti* ‘pokrywać; odziewać’, *sver̃ti* ‘ważyć’. Na tym tle wydaje się więc prawdopodobne, że m. *sámtis*, *-čio* powstało drogą dołączenia samogłoski tematycznej *-a-* do starszej formacji f. *samti-, n. act. ‘czerpanie’ (⇒ samti̯-a-). Por. *sémti* ‘czerpać’. — N.jez. *Samtẽlis*, n.rz. *Samtùkė*.

sán-. Praeverbium *su-* złożeń czasownikowych ma odpowiednik w prefiksie *sán-*, *sám-* lub *są́-* utworzonych od tych złożeń nominów. Zróżnicowana forma prefiksu pochodzi z jego dostosowania do początkowej spółgłoski (lub samogłoski) leksemu, mianowicie w następujący sposób: 1. **sám-** staje przed zwartą wargową *p*, *b*, 2. **sán-** przed zwartą zębową i tylnojęzykową, 3. **są́-** (a) przed szczelinowymi *s*, *š*, *ž*, (b) przed resonantami *r*, *l*, *m*, *n*, *j*, *v* oraz (c) przed samogłoskami. Przykłady: 1. *sám-plaika* ‘skojarzenie, połączenie’, *sám-pūva* ‘zgnilizna, próchno’, *sám-brė̃škis* ‘zmrok’, *sám-bėgis* ‘zbiegowisko’, 2. *sán-taka* ‘ściek, spływ, zbieg (dwu rzek)’, *sán-dūra* ‘zetknięcie się, styk’, *sán-kalba* ‘zmowa, spisek’, *sán-grūdis* ‘ścisk, ciżba’, 3 a. *są́-spara* ‘węgieł domu’, *są́-šlavos* f.pl. ‘śmieci’, *są́-žinė* ‘sumienie’, 3 b. *są́-raizga* ‘splot’, *są́-lyga* ‘warunek, okoliczność’, *są́-malas* ‘zapas mąki na lato’, *są́-našos* f.pl. ‘osad naniesiony przez wodę, namulisko’, *są́-jūdis* ‘ruch społeczny’, *są́-voka* ‘pojęcie’ oraz 3 c. *są́-auga* ‘zrost, zrośnięcie się (kości)’. — Słowiański odpowiednik lit. prefiksu również ukazuje się w trzech allomorfach, por. 1. scs. *sǫ-* przed spółgłoską zwartą lub szczelinową, 2. scs. *sŭn-* przed samogłoską i 3. scs. *sŭ-* przed spółgłoską nosową (co tłumaczy się asymilacją i degeminacją w pierwotnych sekwencjach *sŭm-n., *sŭn-n.). Przykłady: 1. *sǫpĭrĭ* ‘przeciwnik’ (stpol. *sąpierz*, gen.sg. *sąprza* ‘pozwany a. powód w procesie sądowym; przeciwnik’) ⇐ *sŭpĭrěti* ‘sprzeczać się’; *sǫprǫgŭ* ‘zaprząg’ ⇐ *sŭpręšti ‘sprząc, złączyć’ (w jednym jarzmie, w jednym zaprzęgu); *sǫsědŭ* ‘sąsiad’, dosł. ‘razem, obok siedzący’ ⇐ *sŭsěsti* ‘siąść razem’, 2. *sŭn-ěsti* ‘zjeść, spożyć’, *sŭn-ęti* ‘zdjąć’, *sŭn-ęti sę* ‘zgromadzić się’, *sŭn-iti sę* ‘zejść się, spotkać się’ oraz 3. *sŭ-měsiti* ‘zmieszać’, *sŭ-nesti* ‘odnieść’. — Prepozycja *san-, SZ *sun wywodzi się od liczebnika ‘jeden’, pie. *sem / *som / *sm̥ (IEW 902; inaczej Beekes 1995, 221: od adv. ‘razem’). Rekonstrukcja: 1° pbsł. SP *san < *sam < pie. SO *som adv. ‘razem, wespół’ (zob. BSW 249n., GJL III, § 756, LEW 935). Por. wed. *sám* prvb. i praep. ‘razem, z, jednocześnie’, w złożeniach *sam-V* obok *sa-C*, np. *sámiti-* f. ‘zejście się, spotkanie’, *sapátnī-* f. ‘współżona, Mitfrau’, staw. *hə̄m* ‘razem’, mław. *hąm* ts. — 2° pbsł. SZ *sun < *sum < pie. SZ *sm̥ (zob. *sù*). Paralele: gr. ἀδελφός m. ‘rodzony brat’, starsze ἀδελφεός ts. z *hadelp^{h}ei̯os < pie. *sm̥-g^{u}elb^{h}-ei̯os ‘pochodzący z jednego (*sem-) łona’, sti. *ságarbhyaḥ* ‘eodem utero natus’ (*gárbha-* m. ‘łono’ < pie. *g^{u}olb^{h}-o-). Osobno zob. *súo-*.

sąnarỹs, *-io* 3 p.a. 1. ʻpołączenie kości, staw, przegub’, 2. ʻczłonek ciała, część ciała, organ’, 3. przen. ʻczłowiek należący do jakiejś organizacji’, 4. przen. ʻparagraf w książce; artykuł (dogmat wiary)’, 5. gram. ʻrodzajnik’. Pierwotnie zapewne abstractum z suf. *-i̯a-* i SO *nar-* od vb. cps. *su-nér-ti* ʻspleść, sczepić, złączyć’ (zob. *nérti* II, *sán-*). Znacz. etym. ʻzłączenie, powiązanie’. Paralele z suf. *-i̯a-*: *sąjūdis* ⇐ *sujudaũ*; *sángulis* ⇐ *sugul̃ti*; *sąrėmiai* ⇐ *susirem̃ti*. W kwestii stopnia *o* por. *sąlaja*, *sąmatas*, *sąspara*, *sąvarta*. Zob. też ALEW 889. — War. *sąnaris* 1 p.a., gw. *sáinaris* (por. wtórne *ai* w *sáispara*, *šáinošai*, zob. Zinkevičius 1966, § 151). — Z innymi suf.: *sąnara* ʻzbieg, styk’, *kampų̃ sąnara* ʻstyk kątów’ (por. *sąspara*, *sąvarta*); *sąnariùs*, acc.pl. *sąnarius* 3 p.a. DP ʻczłonek’, SD[1] <sunariu sopulis> «scyatyka, ischias, morbus coxarius» [ʻkulszowy ból, denna boleść, biedrzna choroba’, L.].

sąnašos, *-ų* f.pl. ʻmateriał naniesiony przez wodę, wiatr, zwł. gałęzie i namuł naniesione przez wodę powodziową’ (*Sąnašos rodo, kolek upis buvo užtvinęs*) — konkretyzowane nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *naš-* ⇐ *neš-* od vb. cps. *su-nèš-ti* ʻznieść w jedno miejsce’. Rzadsze war.: *sąnašỹs, sąnašùs*. — Drw. *sąnašliùs* ʻnamuł powodziowy’ (por. *skaĩtlius* ⇐ *skait-*). — Godny uwagi jest rzadki refleks *noš-* < WSO *nāš- w gw. *sąnošos* ʻsąnašos’ lub *sąnošai* m.pl. ts. (war. *šąnošos, šąnošai, šáinošai*).

sándara 1. ʻbudowla, struktura’, 2. ʻpokój’, 3. stlit. ʻprzymierze w sensie religijnym’ — abstractum z suf. *-ā-* i SO *dar-* od vb. cps. *su-der-ė́ti* ʻzgodzić się, ułożyć się, zawrzeć umowę’ (zob. *derė́ti*, *sán-*). Paralele: *sántaika* ⇐ *suteĩkti*; *sąjunga* ⇐ *sujùngti*. — Forma zaprzeczona *nesándara*: SD *nesundara* «niesnaska, simultas, inimicitiæ tacitæ; niezgoda, discordia, dissensio, dissidium», *nesundarus* SD[1] «niestworny, discors, contumax, rebellis»); *nesūdara*: SD *nesudara* «rozrożnienie, rozerwanie, distractio animorum diuortium, factio», *nesudarų darau* SD «rozrażniam drugich, dissocio aliquem ab aliquo, inimicitias concio» (syn. *perskiriu*). — Stlit. też *sandaria* ʻzgoda, przymierze’, np. *kad juos vedu sandarion, kalavijus siekia* PK 90_{23} ʻgdy zgodę wspomionę, mieczow pomykają’ [ʻgdy wiodę ich do zgody, sięgają po miecze’]. *kaip ypačia pečėtis sandarios Dieva su mumus* PK 197_{25} ʻjako osobliwa pieczęć przymierza Boskiego z nami’. — Drw. *sandarùs* 1. ʻściśle przylegający, bez szczelin, szczelny’ (⇒ *sandariaĩ* adv. ʻszczelnie’, *sandãrinti* ʻuszczelniać’), 2. ʻprzylegający, lepki’, 3. ʻzgodny’ (m.in. DP), SD «jednomyślny, vnanimus» (syn. *vienaširdis*), 4. ʻoszczędny’. — WSO *dor-* < *dār-: *sándora* 1. ʻpokój, brak wojny’, 2. ʻtraktat pokojowy’, 3. ʻrokowania’, 4. ʻtestament jako część Pisma św.’

sándėlis, *-io* 1. ʻskład, magazyn’, 2. gw. ʻzłożony na zimę zapas serów i masła’ — nomen loci na *-lis* od neoosn. *sudė-* ⇐ vb. cps. *su-dė́-ti* ʻzłożyć w jedno miejsce’, *su-si-dė́ti* ʻzłożyć sobie jako zapas’. Paralelne deverbativa na *-lis*: *ìndėlis*, *ìšdėlis*, *ùždėlis*. — Vb. denom. *sandėliúoti* ʻmagazynować; robić zapasy’.

sandẽtkas gw. ʻmleko, masło od krów trzymanych na obcym pastwisku’ — drw. z suf. *-kas* od neoosn. *sandėt-* ⇐ ptc. prt. pass. *sudė́tas* ⇐ *su-dė́-ti* ʻzłożyć w jedno miejsce’. Por. żm. *sándėtas* ʻto, co złożone zostało na zapas’ (GJL II, § 455). Paralele słowotwórcze: *praduõtkas* ⇐ *pradúotas*; *pridẽtkas* ⇐ *pridė́tas*; *pavýtkas* ⇐ *pavýtas*. Zob. też *sándėlis*.

sángrūda 1. ʻto, co się nagromadziło w jednym miejscu i stanowi przeszkodę’, zwł. *ledų̃ sángrūda* ʻzator lodowy’, 2. ʻtłok, ścisk’ (*Ant tiltų buvo neapsakoma sangrūda*). Z innym suf.: *sángrūdis*, *-džio* 1. *ledų̃ sángrūdis* ʻzator lodowy’, 2. ʻtłok, ścisk’ (*Žmonių sángrūdis salėje*). Konkretyzowane nomen actionis na *-ā-*, *-i̯a-* od vb. cps. *su-si-grū́d-u*, *-grū́sti* ʻstłoczyć się’ (zob. *grū́sti* I). Paralela: *sąnašos* ⇐ *sunèšti*. — N.m. *Sangrūdà* (por. *Santakà*).

sángulas, *-ė* gw. ʻkochanek, -nka’ — nomen agentis z suf. *-a-* od vb. cps. *su-gul̃-ti* ʻpołożyć się razem’. Z innym suf.: *sángulis* (zob.). — Drw. *sángulovas* ʻkto sypia z kimś na

jednym posłaniu' (por. *sugulõvas* 'kochanek'). Vb. denom. *sanguliáuti* 'mieć kochanka lub kochankę, cudzołożyć, oddawać się rozpuście', ⇒ *sanguliãvimas* 'cudzołóstwo'.

sángulis, *-io* 1. 'pora, gdy wszyscy idą spać lub poszli spać', 2. 'akt spółkowania' — nomen actionis z suf. *-i̯a-* od vb. cps. *su-gul̃-ti* 'położyć się (spać), położyć się razem'. Por. *gul̃ti* oraz *sánkirdis* 'pora, gdy wszyscy się budzą, wstają z łóżek' (s.v. *kird-*). — War. na SW *gūl-*: *sángūlis* 'ogólne kładzenie się spać' (paralele: *sájūkis* ⇐ *sujùkti*; *sąsūka* ⇐ *susùkti*).

sánkaba, *sąkaba* 'złącze, klamra, skobel u drzwi', SD *sųkaba* «ankra, fibula murorum, ædificiorum» ['klamra żelazna do spajania, wiązania ze sobą części budowli, belek lub muru', SW] (syn. *sųvara mūro*) — konkretyzowane nomen actionis na *-ā-* od vb. cps. *su-kab-ìnti* 'sczepić, złączyć' (zob. *kabė́ti*, *sán-*). Znacz. etym. 'sczepienie, złączenie'. Paralele: *sájunga*, *sąspara*. Człon °*kaba* ukazuje się też w stlit. *ažukaba* 'zawiasa', *užkaba* 'zasłona'.

sánkalas żm. 1. 'poprzeczka łącząca boczne drewna krosien', 2. 'śnica, złożona z dwu drążków osada dyszla' — konkretyzowane nomen actionis na *-a-* od vb. cps. *su-kál-ti* 'zbić razem'. Zob. *kálti*, *sán-*. Paralela: *sąmalas*.

sánklomas gw. 'rodzaj szwu: mocny szew z nawrótką, używany np. przy szyciu worków', *sánklomu siū́ti* adv. 'szyć z nawrótką'. Budowa niejasna.

sant-, stlit. osnowa ptc. prs. act. 'będący'. Pdg. męski: nom.sg. *sąs < pb. *sants < pie. *h_1s-ónt-s (por. wed. *sán* 'będący') — niezachowane, zastąpione przez *esą̃s*, formę analogiczną do prs. *esù* 'jestem'. Formy poświadczone: sg. acc. *sañtį*, gen. *sañčio*, dat. *sañčiam* a. *sañčiui*, instr. *sančiù*, loc. *sañčiame* (pl. nom. *sañtys*, zam. *są). Pdg. żeński: sg. nom. *santì*, acc. *sañčią*, gen. *sañčios*, dat. *sañčiai*, instr. *sančià*, loc. *sañčioje*, pl. nom. *sañčios*. Zob. Zinkevičius 1981, § 615. Odpowiedniki ie.: scs. *sǫt-*, nom.sg. *sy* 'będący', gen.sg. *sǫšta*, łac. *sons*, *sontis* 'winien, zasługujący na karę', wed. *sán*, *satáḥ* 'będący', < pie. *h_1s-ónt-, gen.sg. *h_1s-n̥t-és. Zob. NIL 235, LIV^2 241, de Vaan 2008, 574. — Forma nom.sg.f. *santì* 'będąca', dostosowana do osnowy *sant-* przypadków zależnych, weszła pewnie na miejsce pb. *sintī a. *suntī jako refleksu pie. *h_1s-n̥t-ih_2, por. wed. *satī́* 'będąca'. — Odnowiona forma ptc. prs. act. ma postać *es-ant-* (zob. *esù*). Jest to formacja na st. pełnym pierwiastka *$h_1$es-, porównywalna z takim refleksem, jak np. gr. joń. ἐών, ἐ-όντ-ος 'będący' < *$h_1$es-ont- (gr. att. ὤν, ὄντος w następstwie kontrakcji). Osobno zob. *esą̃*. — Drw. *sančius*, *-iaus*: SD <sunćius> 1. «bytność rzeczy, existentia, subsistentia» (syn. *buitis*, *būtybė*, *esybė*, *būklė*), 2. «jestestwo, existentia» (syn. *esybė*, *buitis*), *vieno sunčiaus* «jednoistny, eiusdem essentiae» (syn. *vienos esybės*) — prawdopodobnie neologizmy Szyrwida. Jak neologizmy wyglądają też cps. *víensantis* 1. 'żyjący w samotności', 2. 'leżący na uboczu, ustronny, odosobniony' (por. *víenas*), *víensanti* f. 'samotna kobieta'.

sántaika 'zgoda, pokój' — abstractum z suf. *-ā-* i SO *-taik-* ⇐ *teik-*, por. vb. cps. *su-teĩk-ti* 'zgadzać się ze sobą; żyć w zgodzie'. *nesántaika* 'niezgoda, niesnaski, wrogość' ⇐ *nesuteĩkti* 'nie zgadzać się ze sobą'. Paralele: *sándara* ⇐ *suderė́ti*; *sántara* ⇐ *sutar̃ti*. — Drw. *santaikùs* 'zgodny, niekłótliwy', *santaikìngas* ts. Osobno zob. *taikà*.

sántaka 1 p.a., *santakà* 3 p.a. 'miejsce spłynięcia dwu rzek; delta rzeki' — rzeczownik dewerbalny z suf. *-ā-* i SO *tak-* ⇐ *tek-* od vb. cps. *su-tek-ė́ti* 'zbiegać się, zlewać się' (zob. *tekė́ti*). Nomen loci wywodzi się z nomen actionis o znacz. 'zbieganie się, spływanie w jedno'. Z innymi suf.: *santakỹs*, *sántakis*, *sántakas*. Nawiązanie słowiańskie: strus. *sutokŭ* 'zbieg dwu strumieni' < psł. *sǫtokŭ 'ścieknięcie w jedno' (por. REW III, 52). Inne podobnie zbudowane rzeczowniki zebrano s.v. *tãkas*. — Por jeszcze łot. *satakas* f.pl. 'miejsce, gdzie się schodzą dwie drogi, rozdroże' ⇐ *satecêt* 'spłynąć w jedno'. Bez apofonii: *satęka* 'zbieg dwu rzek; rozdroże; miejsce spotkania', *satękas* pl. 'dopływy, źródła'. — N.rz. *Santakà* 2x, *Sántakas*, *Sañtakis*, *Santakỹs*. N.m. *Sántaka* 2x, *Santakà* 7x, *Santakaĩ* 3x, *Sántakis* (por. pol.

n.m. *Sątok, Santok*, wieś przy ujściu Noteci do Warty). — War. ze SE *tek-*: *sántekis, sánteklis*. Por. też *sutekmẽ* s.v. *tek-*. — War. ze WSE *tėk-*: *sántėkis, sántėklius* ʽmiejsce spłynięcia dwu rzek’.

sántara 1 p.a., *santarà* 3 p.a. ʽzgoda, zgodność, harmonia’ — abstractum z suf. *-ā-* od vb. cps. *su-tar̃-ti* ʽzgadzać się ze sobą, żyć w zgodzie’ (zob. *tar̃ti*). Pl.t. *santaraĩ* ʽumawianie się co do wesela (między kawalerem i rodzicami panny młodej)’. — Neoosn. *santar-*: *sántaryba* neol. ʽsobór (powszechny, ekumeniczny)’, *sántarios* a. *sántaros* f.pl. ʽumawianie się co do wesela’, *sántaris* ʽumowa, transakcja (pieniężna)’, *sántarmė* ʽzgoda; umowa, porozumienie’, *sántartis* f. ʽzgoda; umowa’, *santarùs* ʽzgodny’, *sántarvė* ʽzgoda, zgodność, jedność; porozumienie, umowa’ (war. *sántervė*).

sántykis, *-io* ʽstosunek, związek, zależność; odnoszenie się do kogo a. czego’, pl. *sántykiai* ʽstosunki (społeczne, gospodarcze, dyplomatyczne)’ — rzeczownik dewerbalny z suf. *-i̯a-* i SW *tyk-* ⇐ *tik-*, urobiony od vb. cps. *su-tìk-ti* ʽspotkać się; zgodzić się’ lub refl. *su-si-tìkti* ʽspotkać się’. Podobny SW widać w *núotykis* (zob.). — Drw. *sántykinis* ʽwzględny, wyrażający stosunek’, vb. denom. *sántykiauti* ʽwspółżyć, być w kontakcie, utrzymywać stosunki’, też ʽwspółżyć seksualnie’ (war. *sántykiuoti*).

sántuoka ʽmałżeństwo, związek małżeński’ — deverbativum z suf. *-ā-* od vb. cps. *su-si-tuõk-ti* ʽpobrać się, zawrzeć małżeństwo’, zob. *tuõkti* I. Leksem *tuok-* nie został dotąd wyjaśniony. Nawiązanie do *tekḗti*, *tãkas* (LEW 1141) nie wydaje się prawdopodobne. Warto zauważyć, że obok *sutuõkti* ʽpołączyć węzłem małżeńskim’ istnieje bliskoznaczny czas. *sutógti*, *-stu*, *-au* ʽzawrzeć znajomość, koleżeństwo, przyjaźń, zaprzyjaźnić się; spowinowacić się’ (związany z łac. *con-tāg-ēs* ʽzetknięcie się’ < pie. *teh$_2$g-, zob. *tógti*) i że ten ostatni jest poświadczony również w war. z *-k-*: prt. *sutókau* do prs. *sutókstu*, inf. *sutókti* (LKŽ XVI, 482). Z tego spostrzeżenia wynika pytanie, czy *tuok-* w *sántuoka* nie ustaliło się na miejscu starszego *tuog-? Nomina deverbativa z prefiksem *sán-* pokazują nieraz st. *o* jako nacechowanie apofoniczne względem osnowy, por. np. *sántaka* ⇐ *sùteku*, *są́matas* ⇐ *sùmetu*. Następnie trzeba zapytać, czy *sántuoka* nie zluzowało takiego *sántuoga, gdzie leksem miał postać SO, *tuog-* < pb. *tōg- < pie. *toh$_2$g-, w stosunku do osnowy werbalnej na SE, mianowicie *tog-* < pb. *tāg- < pie. *teh$_2$g- (ʽdotknąć, ująć’, zob. *tógti*). Stosunek apofoniczny SE *o* ⇒ SO *uo* znajduje paralelę w *klóti* ⇒ *klúonas*. W konsekwencji tego należałoby podaną na wstępie formułę derywacyjną zmodyfikować następująco: *sántuoka* — deverbativum na SO od vb. cps. *sutókti*. To zam. starszego *sántuoga ⇐ *sutógti*. Prajęzykowe *san-tōg-ā ⇐ *su-tāg-ti. Wynikałoby z tego, że *tuok-* nie jest leksemem prymarnym, lecz neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z drw. nominalnego *sántuoka*. — Drw. *sántuokinis* a. *santuokìnis* ʽmałżeński’. Vb. denom. *sántokauti* gw. ʽprzyjaźnić się, kochać się’, gdzie -*tok-* różni się apofonią od *-tuok-* (por. *sutókti* ob. *sutuõkti*). Zob. też *sutuoktùvės*.

sapelkà 2 p.a. przest., gw. ʽpiszczałka, fujarka’ (war. *sapélka* 1 p.a.). SD *sapelka* «piszczałka, fistula, arundo, calamus, canna poëticè» (syn. *pypynė*), «surma, tibia», *sapelka didė* «szrot, tibia magna», *sapelka ilga* «pomort, bombyces» [ʽpiszczałka najgrubsza basem oddająca, sztort’, L.], *sapelka raginė* «kornet, cornu». Zapożyczenie ze stbłr. *sopëlka* (SLA 194), por. błr. gw. *sapëlka*, *-i* (zob. ESBM 11, 313). — Drw. *sapelkinykas* SD «piszczek, fistulator, choraules, æ» [ʽco na piszczałce piska’, L.], *sapelnykas* SD «surmacz, auletes, tubicen, flator» [ʽco na surmie gra’, L.].

sãpnas 1. ʽwidzenie senne, majaczenie’, 2. ʽmarzenie, przedmiot pragnień i dążeń’. War. *sapnỹs*, *sãpnis*, f. *sapnìs*. SD *sapnas* «spanie, sen, to co się śni», *sapnas iššireiškia* «wyiawia się komu sen». Odpowiednik łot. *sapnis* ʽsen’ (war. *sapns*, *sapenis*, *sapans*, *sapins*), *sapni redzēt* ʽmieć sen, śnić’. Pochodzi z pb. *su̯apna- ʽspanie, sen’ przez

uproszczenie zbitki nagłosowej *su̯-, podobnie jak w *sakaĩ* i *sesuõ, sir̃gti, šẽšuras*. Por. LEW 762, ALEW 890. Formacja dewerbalna na SO, pie. *su̯óp-no- ʽsen', wywodząca się ze starszego temat na *-n- (*sȗep-n-), por. stir. *súan*, walij. *hun*, orm. *kʽun* ʽsen'; nie ma odpowiednika słow. †s(v)onŭ. War. apofoniczne: 1. pie. *su̯ép-no- ʽsen': stisl. *svefn*, toch. A *ṣpäṃ*, toch. B *ṣpane*, 2. pie. *sup-nó-: gr. ὕπνος ʽsen, drzemka', alb. *gjumë* ʽsen', scs. *sŭnŭ* ʽsen' (*sŭpnŭ). Natomiast refleksy wed. *svápna-*, aw. *xvafna-* oraz łac. *somnus* ʽsen' są pod względem fonetycznym dwuznaczne: mogą odzwierciedlać zarówno pie. *su̯epno-, jak i pie. *su̯opno-. Zob. NIL 676, de Vaan 2008, 573, Beekes 2010, 1535. Ostateczną podstawą formacji tematycznej na *-no- była osnowa *supn- heteroklitycznego genetiwu sg. *sup-n-ós, stojącego przy nom.sg. *su̯óp-r̥, por. Kloekhorst 2008, 789. — Pwk. pie. *su̯ep- / *sup- ʽusnąć' (LIV^2 612), por. wed. *svapánt-* ʽktóry usnął', scs. *usŭpe* aor. ʽusnął'. Werbalny SO: wed. *svāpáyati* ʽusypia kogoś', stisl. *svaf* ʽusnął'; WSO łac. *sōpiō, -īre* ʽuśpić; ogłuszyć', stisl. *søfa* ʽzabijać' (*su̯ōp-i̯e-). — Słowiański pokazuje uogólniony st. zanikowy typu saṃpras. *sup-, por. scs. *usŭpe* aor., *sŭpati* inf. ʽspać' (prs. *sŭpitŭ* wtórne, analogiczne do *ležitŭ* ʽleży', *bŭditŭ* ʽczuwa, nie śpi', por. ESJS 930), inchoat. *usŭnǫti* ʽusnąć; umrzeć', caus. *usŭpiti* ʽuśpić' (⇒ WSZ *usypati* ʽusypiać'). N.B. W języku litewskim treść ʽspać' wyraża się neologizmem *miegóti* (zob.). — Drw. *sapniniñkas* 1. ʽkto objaśnia sny', 2. ʽsennik', *sapnỹs, -ẽ* ʽktoś senny, ospały, niewyspany', *sãpnius* ʽkto śni, marzy; marzyciel; człowiek roztargniony'. Vb. denom. *sapnúoti* (zob.).

sapnúoti, *sapnúoju*, *sapnavaũ* 1. ʽśnić, mieć widzenie senne', 2. ʽmarzyć, roić o czym', *sapnavaũ sãpną* ʽmiałem sen, śnił mi się sen', SD: *sapnuoju* «plotę; sni mi się», *sapnavau* «przyśniło mi się co». Vb. denom. na *-uoti* od *sãpnas* ʽmarzenie senne' (zob. s.v.). — Neoosn. *sapnuo-*: *sapnuõklis* ʽkomu się coś przywiduje; kto przez sen mówi lub we śnie chodzi; kto mówi głupstwa', *sapnúotojas* ʽkto śni; marzyciel, fantasta', przest. ʽjasnowidz, prorok' (por. *apmeluotojas*), cps. *sapnúomirša* c. ʽktoś roztargniony' (por. *mir̃šti, užúomarša*). Na skutek wtórnego odniesienia wyrazu *sapnuõklis* do *sãpnas* ustaliła się nowa segmentacja *sapn-uoklis*. Neosuf. *-uoklis* widać np. w *vaiduõklis* ʽwidmo, zjawa'.

są́rėmiai, *-ių* m.pl. ʽskurcze, kurczenie się mięśni, zwł. macicy' (neol.), *gim̃dymo są́rėmiai* ʽbóle porodowe' — drw. na WSE *rėm-* ⇐ *rem-* od vb. cps. *su-si-rem̃-ti* ʽzewrzeć się', prs. 3 os. *susìremia*, prt. *susìrėmė* (zob. *rem̃ti, sán-*). Znacz. etym. ʽzwieranie się, zaciskanie się — o mięśniach'. Paralele dla st. wzdłużonego: *sánkrėkos, sántėkis, są́vėla*. — Drw. *są́rėminis* ʽkurczowy, konwulsyjny, spazmatyczny'.

sargãlius, *-iaus* gw. ʽkto stale niedomaga, ktoś chorowity, cherlak' (war. *sargãlis* ts.) — pejoratywna nazwa osoby utworzona suf. *-ius* (*-is*) od neoosn. *sargal-* ⇐ *sar̃galas* ʽchoroba, niedomaganie' (analiza etym.: *sarg-alas* ⇐ *sir̃gti* ʽbyć chorym'). Prawdopodobna jest tu derywacja przez analogię, oparta np. na proporcji *spjaũdalas* ʽplwocina' : *spjaudãlius* ʽkto ma zwyczaj pluć, plwacz' = *sar̃galas* : *x* (*x* = *sargãlius*). Co do ujemnie nacechowanych nazw osób na *-(al)ius* zob. GJL II, § 180. — Vb. denom. *sárgalioti* a. *sar̃galioti* ʽzapadać na zdrowiu, niedomagać'. W tymże znaczeniu używa się vb. *sárgaloti*, utworzonego wprost od *sar̃galas*. — Z resegmentacji *sárg-alioti* pochodzi neosufiks takich czasowników, jak *gỹvalioti, kaĩpalioti, káišalioti, pìlstalioti, vartalióti*.

sárgas ʽstróż, dozorca'[432], pl. *sargaĩ* 3 p.a. SD «stroż, custos, vigil», *anielas sargas* SD «anyoł stroż, angelus custos, tutelaris» (syn. *priveizdėtojas, apginėjas žmogaus*), *namykštis sargas* SD «parobek, stroż domowy». Odpowiedniki bałt.: łot. *sar̃gs* ʽstróż' (pl. *sargi* ʽklocki

---

[432] W użyciu przenośnym *sárgas* oznacza m.in. ʽcelownik karabinu', ʽpióro klucza' (*Nulaužiau rakto sárgą* ʽZłamałem pióro klucza') oraz ʽizbicę, konstrukcję zabezpieczającą filar mostu od uderzeń kry' (*Kad nebūt sargų, būt tiltą išnešę* ʽGdyby nie było izbic, zniosłoby most').

drewnianego zamka'), stpr. *but-sargs* 'gospodarz' (kalka nwn. *Haushalter*), por. lit. *námsargas* 'kto pilnuje domu pod nieobecność domowników'. Nomen agentis z suf. *-a-* i SO *sarg-* ⇐ *serg-*, por. *sérgiu, sérgėti* 'strzec, pilnować'. Paralele: *nãras* ⇐ *neriù*; *gãnas* ⇐ *genù*; *vãdas* ⇐ *vedù*. — Z innymi suf.: *sargà* 'straż, straż przyboczna; strzeżenie kogoś lub czegoś, wartowanie', też 'pańszczyzna' (war. *sar̃gos* f.pl.), *sárgė* przest. 'służąca we dworze', *sar̃gis* 'pies podwórzowy' (⇒ *sargùtis* ts.). — Drw. *be sargo* adv. SD «samopas, sine custode», *sárgaitis* 'dziecko stróża', *sargýba* 'straż, warta, strzeżenie, wartowanie; czaty; areszt, więzienie; pańszczyzna' (wtórne *e*: *sergýba*), SD «straż, strzeżenie, wachta, vigilia, custodia, excubiæ», *sargýbė* ts. (⇒ *sargýbinis* 'wartownik, strażnik, stróż'), *sargyklà* 'strażnica, punkt obserwacyjny; stróżówka', *sargyklė* SD «strażnica, specula statio», *sargìnė* 'stróżówka', *sarginykas* SD «strażnik, excubitor, speculator». Cps. *námsargas* (zob. *namaĩ*), *sárgšulis* 'słupek przydrożny' (por. *šùlas*). — Vb. denom. 1. *sargáuti* 'być stróżem, stróżować, strzec' (*Angelams savo liepė tavę lankaut, kur tiktai žengsi, įsakė jiems sargaut* KN 80 'Aniołom swoim kazał cię odwiedzać, gdzie tylko pójdziesz, przykazał im czuwać'), 2. *sárgoti, -ju, -jau* 'strzec, pilnować' : łot. *sar̂gât, -u* a. *-ãju, -ãju* (⇒ *sargõvas* 'stróż', por. budowę *žinõvas*). — N.m. *Laũksargis* 2x, *Laũksargiai*. N.rz. *Sargū̃tė, Sar̃gupė*, n. gór *Sárgiškis, Sárgakalnis, Sargékalnis, Sargùkalnis*.

Sárgautas gw. 'święto Matki Boskiej Anielskiej, 2.X.' Dwuznaczne. Drw. na *-tas* od neoosn. *sargau-* ⇐ *sargáuti* m.in. 'strzec' albo drw. od *sárgas* 'stróż', utworzony neosufiksem *-autas* (por. *gùrbautas, móliautas*).

sárginti, *sárginu, sárginau* 'doglądać chorego, pielęgnować w chorobie' (war. *sargìnti*). Akut skłania do przypuszczenia, że chodzi tu o vb. denominativum od *sárgas* 'stróż' (por. *sárgoti* 'strzec' ⇐ *sárgas*). N.B. Czym innym jest *sargìnti* jako causativum do *sir̃gti* (zob. s.v.). — Neoosn. *sargin-*: *sárgintojas* 'kto dogląda chorego'.

sargìnti, *sarginù, sarginaũ* 'doprowadzać do choroby; zarażać chorobą; sprowadzać na kogo chorobę przy użyciu czarów' (war. *sárginti*) — causativum z suf. *-inti* i SO *sarg-* ⇐ *serg- / sirg-*, por. *sergù, sir̃gti* 'być chorym, chorować'. Paralele apofoniczne: *kankìnti* 'męczyć' ⇐ *keñkti*; *marìnti* 'morzyć' ⇐ *mir̃ti*; *nartìnti* 'doprowadzać do gniewu' ⇐ *nir̃sti*. Z innym suf.: *sargdìnti* (*Peršalimai sargdìna žmogų* 'Przeziębienia doprowadzają człowieka do choroby'). — Refl. *apsisargìnti* 'udawać chorego, stwarzać pozory choroby', ⇒ *sargìntojas* 'kto udaje chorego, symulant'.

sárkanas, *-à* gw. 1. 'różowy, rumiany, o zdrowym wyglądzie', 2. 'przezroczysty, wyraźny'. N.rz. *Sárkainis* (może stać zam. *Sarkanis, zob. Vanagas 1981, 291). Odpowiednik łot. *sar̂kans* 'czerwony, rumiany' (⇒ *sarkanis* 'jasnobrązowy koń, lis'), n.rz. *Sarkanā upe, Sarkane, Sarkan-valks*. Etymologicznie biorąc, jest to drw. na *-ana-* od nomen *sar-ka- 'czerwień' lub *sar-kas 'czerwony'. Por. sufiks w *dárganas* 'słotny' ⇐ *dargà*; *rū̃kanas* 'mglisty' ⇐ *rū̃kas*; *ū̃kanas* 'mglisty, pochmurny' ⇐ *ū̃kas*. O budowie inaczej LEW 763. — Od neoosn. *sark-* pochodzi vb. denom. *nusarkti, -sarksta, -sarko* b.z.a. 'poczerwienieć', łot. *sar̂kt, -kstu, -ku* 'czerwienieć'. Pwk. *ser- / *sor- 'czerwony' ukazuje się w alternancie *sar̃tas* (zob.), por. Būga, RR I, 342, LEW, *l.c.* — Gdy na wzór *sar-tas* dokonano segmentacji *sar-kanas*, pojawił się neosuf. *-kanas*. Widać go np. w adi. *sálkanas* (zob. *sálti*).

sarmatà, gen.sg. *sarmãtos* 2 p.a. 'wstyd', SD[1] «sromota, dedecus, infamia...» (syn. *gėda*). War. *sarmotà, sermatà*. Zmienione z *šarmata pod wpływem odpowiednika słowiańskiego z początkowym *s-* (zob. niżej). Jest to pochodnik z suf. *-ata* od zanikłego nomen *šarmas lub *šarma < pie. *ḱór-mo-, *ḱór-mā- (IEW 615). Por. suf. w *gyvatà, sveikatà, válkata*. Również odpowiednik słowiański, sch. *sramòta*, ros. *soromotá*, pol. *sromota* < psł. *sormota 'uczucie wstydu', wywodzi się z odziedziczonego nomen *sormŭ

ʻwstydʼ. Por. scs. *sramŭ* ʻαἰσχύνη, ἐντροπή, wstyd, hańbaʼ (war. *stramŭ*), sch. słń. *srâm, srâma*, ros. gw. *sórom, -a*, stpol. *srom* ʻwstyd, gorszące postępowanieʼ (dziś: ʻzewnętrzna część narządów płciowych u kobiet i samic ssakówʼ). Odpowiedniki w germańskim: stisl. *harmr* ʻsmutek, zmartwienie, troskaʼ, śrdn. *har(a)m* ʻzmartwienie; wstyd, hańbaʼ, nwn. *Harm* ʻzmartwienie; ciężka obrazaʼ (por. EWD 509n., Heidermanns 1993, 282)[433]. — Z intralitewskiego punktu widzenia za rekonstrukcją *sarmas lub *sarma przemawia vb. denom. *sarmóti, -óju, -ójau* ʻzawstydzaćʼ, refl. *sarmótis* gw. ʻwstydzić sięʼ. — Młodszym denominatywem jest tu *sarmãtytis, -juos, -jaus* ʻwstydzić sięʼ, *sarmãtyti* tr. ʻzawstydzać, wywoływać w kim uczucie wstyduʼ (*Nereikia sarmãtytis, jei niekas nesarmãtija*). SD *sarmatiju* występuje s.v. «lżę kogo, łaję sromotnie, szkaluię» w jednej grupie z czas. *kolioju, ižgėdinu, gėdų darau kam, lojoju, sarmatiju, peikiu*. Do tego n. agt. *sarmatytojas* SD «lżyciel, conuiciator, contaminator» (syn. *koliotojas*, por. typ *rašýtojas*). — Inne drw.: *besarmãtis* ʻbezwstydnikʼ (⇒ *besarmãčius* ts.), *sarmačiaũ* adv. ʻwiększy wstydʼ, *sarmačiáusia* adv. ʻnajwiększy wstydʼ (*Kad ir sarmačiáusia bū̃tų, eik, prašyk, — o ką daugiau darysi!* ʻChoćbyś odczuwał największy wstyd, idź, proś, bo cóż możesz więcej zrobić!ʼ), *sarmatìngas* ʻwstydliwyʼ, *sarmatlỹvas* ts. — Pie. *ḱór-mo- opiera się na pwk. *ḱer-. Do niego jest drw. na WSE *ḱēr- w wyrazie łot. *sērmelis* ʻdreszcz, przerażenie, odrazaʼ. Formacja na *-el-* od *sēr-m-?

sar̃pti, *sarpiù*, *sarpiaũ* gw. ʻdmuchając rozniecać przygasający żar, rozdmuchiwać ogieńʼ, np. *Ką čia sarpì — nosį nusvilsi!* (Kazlų̃ Rūdà). Niejasne. Może należy do rodziny *sir̃pti* m.in. ʻpoczerwienieć podczas dojrzewania (o jagodzie)ʼ, *ser̃pti* ʻpoczerwienieć od wódkiʼ (zob. s.v.). Wtedy można by odtworzyć znacz. etym. ʻpowodować żarzenie się węgli, tj. świecenie czerwonawym blaskiem (bez płomienia)ʼ.

sar̃tas ʻjasnogniady, czerwonożółty, płowy, żółtawy, bułany (koń, łoś)ʼ. Odpowiednik łot. *sãrts* ʻ(o człowieku) czerwony na twarzy, rumiany, zarumieniony, zdrowo wyglądającyʼ. Analiza: *sar-tas*. Pb. *ser- / *sar- ʻczerwony, czerwonawyʼ (zob. LEW 764, ALEW 891). Por. pwk. *sar-* 1. w czas. *sárti, sąra* (*sa-n-ra, war. *sársta*), *sãro*, zwykle z prvb. *į-*, *nu-* ʻstawać się brązowym, ciemnym, brudnymʼ, *įsárti* ʻpoczernieć (o skórze rąk)ʼ, *prisárti* ʻnabrać nieprzyjemnego smaku (o wodzie w drewnianym wiadrze)ʼ, 2. w sb. *sarùlis* ʻkto się czerwieni, rumieniʼ. — Drw. *sartelė̃* ʻczerwono-ruda mrówka, boleśnie gryząca, żyjąca najczęściej na łąkach, Formica rufaʼ (⇒ pol. gw. *sertel* m. ts., por. Zdancewicz 348), *sar̃tis* ʻbułany końʼ. Cps. *sar̃tamyžė* a. *sar̃tmyžė* ʻruda mrówka, Formica rufaʼ (por. *mỹžti*), niejasny war. *šal̃tmyžė*; *sar̃tširvis* ʻkoń mieszanej maściʼ (por. *šìrvas*). Vb. denom. *pasar̃sti, -sar̃sta, -sar̃to* ʻpożółknąć — o dojrzałym zbożuʼ (*Jau vasarojus pasar̃tęs — galima pjauti*). Osobno zob. *sárkanas*. — N.jez. *Sartaĩ*, n.rz. *Sartà, Sar̃tė, Sartãlė*, cps. *Sar̃tupis* 8x ob. *Ser̃tupis, Sartvalkỹs, Siesartìs* 3x (por. I człon w n.jez. *Síesikas*, n.rz. *Siẽsrautas, Siẽstruvas*), war. *Sesertìs*. N.m. *Pasarčiaĩ, Pasartė̃, Sar̃tininkai, Sar̃tupis*.

sarvalaĩ, *-ų̃* 3 p.a. m.pl. 1. ʻzanieczyszczona, brudna ciecz', 2. ʻropna wydzielina z ranyʼ, 3. ʻciekły osad w fajceʼ. Pochodzi ze *srav-alai (metateza *r*), to do *sravė́ti* ʻciec, płynąćʼ (zob. s.v.). Suf. *-ala-* jak w *bezdalaĩ, myžalaĩ, vėmalaĩ*. Drw. *sarvaliaĩ* m.pl. ʻropa z ranyʼ. Tu też n.rz. *Sárva*. — War. ze zmianą *a* > *e*: *servalaĩ* ʻciekły osad w fajceʼ. Przypomina to czas. *servénti* gw. ʻciec, powoli płynąćʼ < *sarventi jako wariant do *sravénti* ʻpłynąćʼ. Wtórne *serv-* widać również w n.jez. *Ser̃vas* (por. n.rz. *Sárva*), wtórnie *Ster̃vas*.

sąsėdos, *-ų* f.pl. gw. ʻostatnia przed ślubem narada rodziców nowożeńcówʼ (war.

[433] Formy irańskie, aw. *fšarəma* ʻwstyd, uczucie wstyduʼ, pers. *šarm* ts., oset. *fsarm* ʻwstyd, wstydliwośćʼ, dotąd wiązane z bsł., mają inną filiację. Z uwagi na to, że aw. *fš-* pochodzi z *ps-, szuka się tu raczej związku z gr. πτύρομαι ʻbyć przestraszonym, spłoszyć sięʼ.

sąsėdžiai m.pl.) — drw. od vb. cps. *su-sėd-*, *susė́sti* ʽrazem usiąść, np. na naradę' (zob. *sė́sti*). Pod względem budowy przypomina psł. *sǫ-sěd-ŭ m. ʽrazem z kimś siedzący' ⇒ ʽsąsiad', por. scs. *sǫsědŭ* ʽsąsiad' (*sŭsěsti sę* ʽrazem usiąść'), sch. *sús(j)ed*, słń. *sósed*, ros. *soséd*, ukr. *susíd*, czes. *soused*, pol. *sąsiad*. Por. BSW 249n. — Drw. *sąsėdais* adv.: *sąsėdais sėdė́ti* ʽsiedzieć jeden obok drugiego', *sąsėdybos* f.pl. ʽposiedzenie, sesja'.

Sasnà 4 p.a. — nazwa rzeki w rej. Marijámpolė. Drw. *Sasnavà* — nazwa miasteczka w tymże rejonie. Dwie te nazwy zawierają temat *sasn-*, który może być spokrewniony ze staropruską nazwą ʽzająca', mianowicie *sasins* EV ʽHase' (Trautmann 1910, 420; PKEŽ 4, 67 czyta [sasnis]), cps. *sasin-tinklo* EV ʽsieć do łowienia zajęcy, Hasengarn'. Do pie. *ḱas- ʽszary; szarak, zając', por. wed. *śaśá-* m. ʽzając' < pie. *ḱas-ó-, stwn. ags. *haso* ʽzając' < pgerm. *hazan-, łac. *cānus* ʽszary, popielaty' < pie. *ḱas-no-', stisl. *hǫss*, stang. *hasu* ʽszary' < pgerm. *haswa- < pie. *ḱas-u̯o-' (NIL 410). Nazwa *Sasnà* jest wiązana z substratem pruskim (Būga, RR III, 118) względnie jaćwięskim (Vanagas 1981, 291) na obszarze płd. Litwy. Por. stpr. n.m. *Sassen-pile* (II człon do lit. *pilìs*), zniemczone na *Hasenberg* (AON 152, 233). Replika polska brzmi *Zajączkowo*. Tu może też stpr. n.jez. *Sassyn*, n.m. *Sasne*, *Sassenen* oraz *Sasniten* < *Sasiniten (AON 152).

sąspara 1 p.a., *sąsparà* 3 p.a. 1. ʽwęgieł domu, krawędź pionowa zrębu, róg, narożnik' (*sąsparos akmuõ* ʽkamień węgielny'), 2. ʽzamek na węgle zrębu; sprzężenie, złącze', 3. ʽkąt w pomieszczeniu'. Por. *Kur susispiria sienos, ten bus sąsparà*. *Iš lauko sąspara, pirkioj tai kampas*. *Sąspara — kai du rąstus suleidžia*. *Sąspara — ryšys namų*. SD[1] <suspara> «grań, angulus» (syn. *skumpas*), «węgieł, angulus», SD <suspara> «węgieł w budowaniu, versura, angulus concurrentium parietum». War. *sąsparas* ʽwęgieł; krokiew'. Drw. prymarny z suf. -*ā-* / -*a-* i SO *spar-* ⇐ *spir-* / *sper-, por. vb. cps. *su-spìr-ti* m.in. ʽzetknąć ze sobą, złączyć' (por. *Nė vienas dailidė nemokės be manęs sparų suspirt*), *susispìrti* m.in. ʽzetknąć się, złączyć się' (zob. *spìrti*). Paralele apofoniczne: *atsparà pasparà*. — War. ze zmianą *ánS* > *ái̯S*: *sáispara* gw. ʽwęgieł' (por. *sáišlavos*). Zob. Zinkevičius 1966, § 151, który wymienia m.in. *káisti*, *sláistai*, *áižuols* (z nietrafnym objaśnieniem dyftongu *ai* za pomocą epentezy samogłoskowej). — Drw. *sąsparinis* ʽnarożny, węgielny' (SD <susparinis>), stlit. *sąsparnykas* ʽkamień węgielny' (Bretkun, por. suf. w *pagalbnykas*). — N.m. *Besąspãriai*.

sąsūka 1. ʽ(nagły) skręt, zakręt drogi, rzeki', 2. ʽpapieros skręcony w palcach, skręt', 3. ʽplątanina', 4. ʽzwyrodnienie stawów', 4. pl. ʽwykręty': SD <sukimas, susukos> «wykręcanie, wykręty, argutiae, sophismata, cauillationes» [ʽsofistyczne rozumowanie, mędrkowanie']. Nomen actionis z suf. -*ā-* i st. wzdłużonym *sūk-* ⇐ *suk-*, por. vb. cps. *su-sùk-ti* ʽskręcić, skręcać', sb. *sąsuka* ʽzakręt drogi'. Znacz. etym. n. act. ʽkręcenie, skręcanie' ⇒ n. concr. ʽskręt, zakręt'. Zob. *sán-*, *sùkti*. Paralele dla st. wzdłużonego: *są́jūkis* ⇐ *sujùkti*; *sángūlis* ⇐ *sugul̃ti*.

sáugoti, *sáugau* (przest. *saugmi*), *sáugojau* 1. ʽchronić przed niebezpieczeństwem, ochraniać, zabezpieczać, zachowywać', 2. ʽstrzec, dozorować, pilnować czego; warować (o psie)', 3. ʽczekać na kogoś w ukryciu, czyhać, np. na złodzieja', 4. ʽzachowywać jakiś kierunek drogi; dochowywać, przestrzegać (tajemnicy)'. War. *sáugoti, -ju, -jau, saugóti*. SD: <Diebesaugay> «Boże uchoway, avertat Deus» = *Die, besaugai* (por. *die*), *apsaugau* «obwarować co, munire, communire...» (syn. *apginu*). Refl. *saugausi* SD[1] «ostrzegam się; wiaruię się; wystrzegam się», *nepasaugomas* SD «niepostrzegły, niepostrzeżony, improuisus, inobseruatus». Por. łot. *saũdzêt* ʽzauważać; szanować, zachowywać, przechowywać' < *saug-ē-. Niejasne, zob. LEW 764, z liter. Czasownik ma wygląd formacji duratywnej z suf. -*ā-* i SO *saug-* od pb. *si̯au̯g- < PIE *seu̯g- (transponat). Brak refleksów SZ †sug-, †sūg- (jeśli abstrahować od odległego pod względem znaczeniowym czas. *sùgti, -ia, -ė* ʽwyć', zob. *svagė́ti*). — Drw. *saũgas* neol. ʽpiłkarz grający w pomocy, pomocnik', *saugyklà*

ʽprzechowalnia (bagażu); magazyn (książek); skarbiec w bankuʼ, *saugùs* 1. ʽbezpiecznyʼ, 2. ʽczujny — o psieʼ (⇒ *saugà*: *saugõs jaũsmas* ʽpoczucie bezpieczeństwaʼ, *saugùmas*: *dárbo saugùmas* ʽbezpieczeństwo pracyʼ.

sáuja 1. ʽgarść, tj. dłoń zwarta, złożona w sposób umożliwiający uchwycenie, objęcie, utrzymanie czegośʼ, 2. ʽtyle, ile garścią objąć możnaʼ (*Visa sáuja peša plaukus* ʽCałą garścią rwie wełnę (sierść)ʼ), *sáuja mìltų* ʽgarść mąkiʼ), 3. ʽpęk, wiązka; tyle zboża (lnu), ile się chwyta garścią do zżęcia, dla podcięcia sierpemʼ, 4. ʽgarstka, niewielka ilośćʼ, 5. ʽmiara długościʼ (*Nusipirkau dalgį devynių sáujų* ʽKupiłem sobie kosę długą na dziewięć garściʼ). Odpowiednik łot. *saũja* 1. ʽotwarta dłoń, dłoń wyciągnięta do pozdrowieniaʼ, 2. ʽzwinięta dłoń, garśćʼ, 3. ʽzawartość garści, tyle, ile się mieści w garściʼ, *sauja miltu*, *zirņu* ʽgarść mąki, grochuʼ, *rīkšču sauja* ʽpęk rózegʼ. Obecność intonacji zachęca do powiązania tego wyrazu z pwk. seṭowym. Po pierwsze por. rekonstrukcję *sou̯h$_3$-i̯eh$_2$- — abstractum ʽnapełnienieʼ od pie. *seu̯h$_3$- ʽnapełniać sięʼ (LIV^2 539, por. het. *suu-* ʽpełnyʼ, *sunnai* ʽnapełniaʼ)[434]. Zob. też *sū́drus*. Po drugie, gdyby znacz. ʽgarśćʼ wywodziło się ze znacz. ʽpięść, kułak (dłoń mocno zaciśnięta)ʼ, to można by rozważyć związek *sáuja* z pwk. *seu̯h$_1$- ʽpchać, trącać, popędzaćʼ (LIV^2 538), por. het. *suu̯ezzi* ʽpchaʼ, wed. *suváti* ʽpopędza, poganiaʼ. Zob. też ALEW 892. Starsze hipotezy referuje LEW 765. — Drw. *saujáitė* ʽgarstkaʼ, *saujýka* ts., *sáujinis* ʽmieszczący się w garści, np. kamieńʼ. Vb. denom. *saujúoti* ʽbrać, czerpać garściamiʼ.

sauklė́ti, *sauklė́ju*, *sauklė́jau* gw. ʽowijać (onucami) golenie nógʼ. Wariant do *auklė́ti* ⇐ *aũklė* (zob.). Powstał on na skutek metanalizy formy złożonej z prvb.: *ap-sauklėti. Ta z kolei pojawiła się drogą synkopowania *i* w formacji zwrotnej *ap-si-auklėti ʽowinąć sobie (golenie nóg)ʼ. Paralele s.v. *stvérti*.

sáulė ʽsłońceʼ. Odpowiedniki bałt.: łot. *saũle*, stpr. *saule* EV ʽSunne [Sonne]ʼ. Wyraz *sáulė* jest podobnie jak *žẽmė* ʽziemiaʼ substantywizowanym przymiotnikiem z suf. *-i̯ā-*. Ze względu na akut odtwarza się osnowę z dyftongiem długim *sāu̯l-, *sāu̯li̯ā, por. LEW 765, Petit 2010, 109. Dalsza analiza jest sporna, ponieważ jedynymi językami ie., które poza bałtyckim dopuszczają rekonstrukcję osnowy z długością są gocki (*sauil*) i grecki, por. kret. ἀβέλιος, dor. eol. arkad. ἀέλιος, ep. ἠέλιος m., < pgr. *hāu̯el-i̯o-. To wywodzi się z pie. *seh$_2$-u̯el- (por. goc. *sauil*), mianowicie przy założeniu, 1° że osnowa taka została przekształcona z pie. formy nom.sg. *seh$_2$-u̯l̥ (obl. *sh$_2$-u̯en-) i 2° że zanik lrg. pociągnął za sobą wzdłużenie zastępcze *ah$_2$ > *ā*. Problem lit. dyftongu akutowanego ma rzekomo rozwiązać rekonstrukcja *seh$_2$-u̯l̥ (por. *seh$_2$u̯-l-i̯- u Petita, *l.c.*). Skoro zanik spółgłosek laryngalnych datuje się po wokalizacji sonantów sylabicznych, to trzeba powiedzieć, że z praformy *seh$_2$-u̯l̥(s) oczekiwałoby się jakiegoś plit. †sāu̯il (lit. †sóvil), nie zaś *sāu̯l. W tej sytuacji są dla *sául-* dwie możliwości: albo trzymać się rekonstrukcji sugerowanej przez rozwój grecki, albo przyjąć, że rozwój bałtycki był niezależny od greckiego. W pierwszym wypadku przejście od †sāu̯il do *sául-* dałoby się usprawiedliwić tylko synkopą *i* w segmencie należącym do pierwotnego sufiksu *-u̯il- < *-u̯l̥-. Jako paralelę można tu wykorzystać akutowane *áu* w wyrazie lit. *šiáuras* (zob.). Por. rekonstrukcję *sáh$_2$ul-i̯ah$_2$- w NIL 606. Zob. też ALEW 892. — Gdy chodzi o scs. *slŭnĭce*, *-a* n., to formacja ta ma budowę *sulni-kă- (por. psł. *sĭrdĭce ʽserceʼ < *širdi-kă- s.v. *širdìs*). Osnową tego drw. było *sulni- = *sul-ni- (suf. *-ni-* wzorowany na wyrazie *ognĭ* ʽogieńʼ?), przy czym *sul- było refleksem pie. *sh$_2$-ul-,

[434] W związku z obecnością form lit., które świadczą o dysymilatywnym zaniku pierwiastkowego *i̯* w pozycji przed segmentem *i̯* sylaby sufiksalnej, np. *naũjas* ʽnowyʼ < *niaũjas, *kraũjas* ʽkrewʼ < *kriaũjas, a także *šáuju* ʽsunęʼ < *šiáuju (łot. *šaũju*) < pie. *ḱeu̯H-i̯e-, można w wypadku *sáuja* wysunąć alternatywne tłumaczenie: formacja na stopniu *e*, *siáuja < pie. *seu̯h$_3$-i̯eh$_2$-, która przybrała postać *sáuja* na skutek dysymilacji. — Nieco inaczej Kabašinskaitė i Klingenschmitt (2006, 178, przyp. 29): wywód *sáuja* z pie. *seu̯h$_1$-i̯ah$_2$, z przywołaniem het. *šuu-* ʽpełnyʼ < *suh$_1$-u- oraz goc. *swinþs*, stang. *swīð* ʽmocnyʼ < *su̯inþa- < pie. *su̯eh$_1$-n̥to- (to z zastrzeżeniem «galimai»).

słabego alternantu do *seh$_2$-u̯l̥. Strukturalnie najbliżej stoi wed. *sū́r-(i)ya-* m. ʻsłońce' < *sūl-, bo gdy się uwzględni, że długość została spowodowana metatezą spółgłoski lrg. (*sh$_2$-ul- > *suh$_2$l-, por. wed. *svar-* z *su̯el- < *sh$_2$-u̯el-), to punkt wyjścia będzie tu identyczny z prasłowiańskim. Inaczej NIL 606: *suh$_2$l-n- (ze znakiem zapytania). Alternant *suu̯(en)-, pochodzący z pie. formy gen.sg. *suh$_2$ens < *sh$_2$-u̯en-s (por. aw. *x^{w}ə̄ŋg* z *huwanh), nie pozostawił śladów w językach bałto-słowiańskich. — Drw. *pasáulis* (zob.), *pasaũliui* adv. ʻw kierunku, jak się słońce posuwa po niebie', *sáulyka* a. *saulýka* ʻsłoneczko', ʻmiejsce słoneczne, na słońcu', *saulìngas* ʻobfitujący w słońce, słoneczny (dzień, jesień)', *saulinė žolė* SD «słonecznik ziele, heliotropium, solaris herba», *adynykas saulinis nešiojamas* SD «kompas, horoscopum vas, scaphium...», *vė́jas saulinis* SD[1] «wiatr wschodny albo od wschodu, eurus, subsolanus» (por. SD *vė́jas rytinis* ts.), *sáuliškas* ʻsłoneczny; jasny, wspaniały (we wspomnieniu)', *saulùtė* bot. ʻstokrotka, Bellis', *ùžsaulis* ʻmiejsce zacienione'. — W złożeniach ukazuje się przeważnie osnowa na *-ė-*, por. *saulė́grąža* ʻprzesilenie dnia z nocą' i ʻsłonecznik, Helianthus' (por. *grę̃žti*), *saulė́kaita* ʻspiekota, skwar; miejsce nasłonecznione' (por. *kaĩsti*), *saulėleidis* SD «zachod słońca, miesce gdzie słońce zapada», *saulė́lydis* ʻzachód słońca' (por. *nusiléisti*), *saulė́sėdis* ʻzachód słońca' (por. *sė́sti*), *saulė́tekis* ʻwschód słońca' (por. *užtekė́ti*). Poza tym ukazują się jeszcze cztery inne osnowy, por. 1. *-a-*: *sáulabrolis* a. *saulãbrolis* żm. ʻksiężyc', *sáulažolė* bot. ʻsłonecznik, Helianthus', n.m. *Sáulažoliai*, 2. *-i̯a-*: *sauliãbrolis* ʻksiężyc', *sáuliažolis* bot. ʻsłonecznik, Helianthus', 3. *-o-*: *saulólaidis* ʻzachód słońca', *saulólydis* ts., *saulopuolis* SD «podwieczor», *saulótekis* a. *-tekiai* ʻwschód słońca' (w SD jeden raz zaświadczono gen.sg. na *-os*: *ažusileidimas saulos* «zachod słońca»), 4. *-y-*: *saulýleidis* ʻzachód słońca'. Brak jest samogłoski łącznikowej w war. *sáulleidis*, *sáultekis*, *sáulžolė*.

saũpti, *saupiù*, *saupiaũ* gw., zwykle z prvb. *ap-* ʻokryć, owinąć, otulić (dziecko, chorego)' — czas. quasiprymarny na SO *saup-* od *sup-* (zob. *sùpti*). Jego paradygmat rozwinął się wokół formy iteratywnego prs. *saupiù*, kiedyś należącego do inf. *saupyti. Por. *laupiù* ob. *laupýti*; *rausiù* ob. *rausýti* itp. Por. młodsze *saupstýti* frq. ʻokrywać, otulać'. — Odpowiednik psł. *sup-, por. scs. *suti* ʻsypać' < *supti, stpol. *suć*, *sują*, *suł* ʻtworzyć, wznosić, formować coś przez narzucenie ziemi'; nomen *sutŭ ʻ(na)sypany' < pbsł. *sau̯p-ta-: ukr. *sútyj* ʻbogaty, obfity', czes. *sutý* ʻzsypany — o ziarnie; pełny, sowity', pol. *suty* ʻobfity, hojny, obszerny', przest. ʻobsypany, usypany', adv. *suto* ʻw dużej ilości, obficie' (por. BSW 293, Boryś 2005, 588). — W gwarach ukazuje się morfem *siaup-*, który wygląda jak refleks SE pie. *seu̯p- ʻrzucać, sypać' (zob. LIV^2 540), por. *apsiaupiù*, *-siaupiau*, *-siaũpti* 1. ʻowinąć się, otulić się (chustą)', 2. ʻotoczyć, oblec, oblegać (o wojsku), otoczyć (murem, drzewami)', refl. *apsisiaũpti* ʻokryć się, owinąć się', iter. *siaupstýti*. War. z dźwięcznym wygłosem pierwiastka: *siaũbtis*, *siaubiúos*, *siaubiaũs* (zob.). — W języku łotewskim nie ma wprawdzie SE *šaup-, ale jest uwarunkowany przezeń WSZ o nagłosie *š-*: *šũpât* ʻkołysać, huśtać', frq. *šũpinât*, nomen *šũpulis* ʻkołyska' (por. lit. *siū́bčioti* s.v. *siaũbtis*).

saũsas, *-à* ʻsuchy'. Odpowiedniki bałt.: łot. *sàuss* ʻsuchy', stpr. *sausai* adv. ʻsuchą stopą' (zob. też stpr. n.m.). Razem z scs. *suchŭ* oraz zach.-germ. *sauza- (stang. *sēar*, śrdn. *sōr*, nwn. *sohr* ʻwyschły, wysuszony', norw. *søyr* ʻsuchy, spróchniały') kontynuują ie. *sau̯so- < pie. *h$_2$sou̯s-o-, por. NIL 345, Heidermanns 1993, 471. Wywód gr. αὖος a. αὖος ʻsuchy' z pierwiastka na SO pozostaje sporny, zob. NIL 346, przyp. 2. — SZ *sus-* < *h$_2$sus-: *sùsti* (zob.). — Drw. *pósausis* ʻsuchawy', *sausaĩnis* ʻsucharek' (por. *saldaĩnis*), *sausatìs*, *-iẽs* f. ʻposucha' (por. *bjauratìs* ⇐ *bjaũras*), *saũsis* ʻmiesiąc styczeń' (dawniej też ʻgrudzień'), *sausitelỹs* a. *sausỹtelis* ʻsuchutki, suchuteńki' (neosuf. *-itelỹs*, *-ytelis*), *saũskė* (zob.), *saũskis* (zob.), *sausos dienos* SD «suche dni, quat[t]uor tempora» [ʻcztery kroć do roku, post trzydzienny w tydzień kościelny', L.], *sausrà* (zob.), *sausumà* 1. ʻposucha' (*Dabar̃gi patì sausumà* ʻPrzecież teraz największa posucha'), 2. ʻmiejsce suche, ląd' (w przeciwieństwie do

morza). Cps. *sausausỹtelis* (zob.), *saũsgėla* (zob. *gėlà*), *saũsgyslė* ʽścięgno' (por. *gýsla*), *saũskarvė* ʽkrowa nie dająca mleka' (por. *kárvė*), *saũskulas* (zob. *kùlti*), *saũsledis* ʽcienki lód' (dosł. ʽsuchy lód', por. *lẽdas* i syn. *traškùtis*, dosł. ʽto, co trzeszczy'), *saũsligė* (zob. *ligà*), *saũsmedis* ʽuschłe, suche drzewo' (por. *mẽdis*), *saũsmetis* ʽsusza, posucha' (por. *mẽtas*), *saũsupė* ʽzanikająca, wysychająca rzeczka, suche koryto rzeki' (por. *ùpė*). — Vb. denom. 1. *sausė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽschnąć, wysychać', 2. *saũsti*, *saũsta*, *saũso* ʽschnąć, wysychać'. Zob. też *suõsti*. — Dwuznaczne jest vb. *saũsinti* ʽosuszać, wysuszać'. Po pierwsze może to być vb. denominativum od *saũsas* (por. *áukštinti* ʽwywyższać' ⇐ *áukštas*, *atnaũjinti* ʽodnawiać' ⇐ *naũjas*). Po drugie może to być vb. causativum o znacz. ʽsprawiać, żeby schło, wysychało'. W tym drugim wypadku trzeba by założyć, że *saũsinti* rozpowszechniło się kosztem *saũsyti* (gw.), formacji na SO pochodzącej od *sus-* (*sùsti* ʽschnąć'), a będącej genetycznym odpowiednikiem scs. *sušiti*, *sušǫ* ʽsuszyć', ros. *sušítь*, czes. *sušit* ts., < pie. *$h_2$sou̯s-éi̯e-, por. wed. *śoṣáyati* ʽsuszy' (LIV[2] 285). — N.m. *Saũsalaukė*, *Saũsaraistis*, *Sausãraistis*, *Sausdravaĩ* (por. *drevẽ*), *Sausgiriaĩ*, *Saũslaukis*, *Saũšilis* (*Saus-šilis, por. *šìlas*). N.rz. *Saũsupis*. Por. stpr. n.m. *Sawseyne*, *Sausekert*, *Sausilas* < *Saus-silas (AON 153).

sausausỹtelis, *-io* wsch.-lit. ʽsuchuteńki, suchutki', przez degeminację z *saus-sausytelis — złożenie tautologiczne członów przymiotnikowych *saũsas* ʽsuchy' i *sausỹtelis* ʽcałkiem suchy — o sianie, gruncie' (neosuf. *-ytelis*). Paralela: *pil-pilnỹtelis* ʽpełniuteńki, pełniusieńki' < *piln-pilnytelis (do *pìlnas*). ŽD 23 nazywał te formacje reduplikacyjnymi. Podobnie GJL II, § 3, z uwagą: «swoistego rodzaju deminutiva»..

saũskė gw. 1. ʽbezdzietna kobieta', 2. ʽjałowa krowa, owca', 3. ʽkobieta krótko piersią karmiąca' — drw. na *-kė* od adi. *saũsas* ʽsuchy' (zob. s.v.). Por. *tálžkė* ⇐ *talžùs* (s.v. *tálžyti*), *dvėskà* ⇐ *dvėsà* (s.v. *dvė̃sti*). Cps. *saũskekšis* wulg. ʽosoba bezdzietna' < *sausk-kekšė (por. *kẽkšė*).

saũskis, *-io* 1. ʽchudzielec, chuderlak', 2. ʽsuchy wiatr', 3. ʽsucharek' — drw. na *-kis* od adi. *saũsas* ʽsuchy' (zob. s.v.). Por. *drū̃čkis* ʽczłowiek gruby i niski' ⇐ *drū́tas* ʽgruby, mocny'. — Drw. od neoosn. *sausk-*: *saũskarda* c. ʽktoś bardzo chudy; ktoś bezdzietny', *saũskardas* ʽcałkiem suche drzewo', *sauskar̃dis* ʽktoś bardzo chudy; ktoś bezdzietny' — formacje ekspresywne z rzadkim suf. *-ard-*, por. *kabárda* ʽniezdara' ⇐ *kabė́ti*; obok tego *-erd-*, por. *skabérda* ʽdrzazga' ⇐ *skabýti* (GJL II, §§ 450n.).

sausrà 4 p.a. 1. ʽdługotrwały brak deszczu, susza, posucha' (*Žiemą šalčiai, vasarą saũsros žmogų vargina* ʽZimą mrozy, latem susze dokuczają człowiekowi'), 2. ʽwyjątkowo suchy rok'. Formacja denominalna na *-rā-* od *saus-* (*saũsas* ʽsuchy') o funkcji abstractum. Paralele: *šutrà* ʽparność' ⇐ *šùtas*; *kantrà* ʽcierpliwość' ⇐ *kančià*.

są́vada c. gw. 1. ʽoszczerca, intrygant', 2. ʽstręczyciel' — nomen agentis pochodzące z konkretyzacji nomen actionis z suf. *-ā-* i SO *vad-* od vb. cps. *su-ved-*, *suvèsti* ʽsprowadzić w jedno miejsce'. Znacz. etym. ʽskojarzenie, złączenie'. — Vb. denom. *są́vadauti* a. *sąvadáuti* ʽstręczyć, nakłaniać do nierządu', ⇒ *są́vadautojas* ʽstręczyciel, sutener'.

saváime adv. ʽsamo przez się; dobrowolnie' — słowotwórczo nieprzejrzysty drw. od adi. *sãvas* ʽswój' (zob. s.v.). Brak w ŽD. Por. *savaĩp* adv. ʽswoiście'. War. *saváimais*, *saváimi*, *saváimiais*, *savaimù*. — Drw. *saváimis* ʽsamorzutny, spontaniczny', *savaimìngas* ʽsamoistny; swoisty, jedyny w swoim rodzaju; samodzielny, niezależny', *savaimìnis* ʽsamoistny, samorzutny'.

saváitė ʽtydzień' — prawdopodobnie zapoż. ze stpr. *sawayte* EV ʽWoche', które w dialekcie zachodnio-auksztajckim wyparło slawizm *nedė́lia* (por. LEW 767). Forma stpr. kontynuuje ze zmianą *v* < *b* starsze *[sabaiťē], to z *[sabaťē] — zapoż. z pol. *sobota* ʽSonnabend'. Dyftong *ai̯* jest objawem antycypowania miękkości w spółgłosce *ť*. Trautmann

1910, 420 ujmował rzecz zbyt ogólnikowo: «umgebildet aus p. *sobota* ʻSamstag'». — Drw. *pasavaičiuĩ* adv. ʻco drugi tydzień', *savâitinis* ʻtygodniowy', cps. *savâitgalis* ʻkoniec tygodnia, weekend' (por. *gãlas*), *savâitraštis* ʻtygodnik' (por. *rãštas*). — Drw. wsteczny *vaĩtė* ʻtydzień' (*Vos prašoka kelios vaitės, ir jau visa užmiršta*) świadczy o tym, że segment *sa-* został utożsamiony z rodzimym prefiksem *są-* (zob. hasło *sán-*). Paralela: *sántaika* ⇒ *taikà*.

saváitis, *-čio* gw. ʻkrewny' — drw. na *-aitis* od posesywnego zaimka / przymiotnika *sàvo*, *sãvas* ʻswój'. Znacz. etym. ʻktoś ze swoich' (por. pol. *swojak* ʻswój człowiek' ⇐ *swój*). Paralele słowotwórcze: *gimináitis* ʻkrewny' ⇐ *giminė̃*; *sūnáitis* ʻwnuk' ⇐ *sūnùs* (zob. GJL II, § 437, LEW 767). — Drw. *saváitinis* ʻdalszy krewny, swojak'.

są́varta 1. ʻrzeczy zrzucone na kupę, stos, kupa', 2. ʻnieporządek, bałagan', 3. gw. ʻfaza księżyca' ⇐ vb. cps. *suver̃sti* ʻ(bezładnie) zwalić na kupę'. Z innym suf.: *są́vartas* ʻgrzęda, zagon' (*Tėvas padalijo arimą į penkis są́vartus*) ⇐ *suver̃sti* ʻzaorać', SD <suwartas> «nagroda; oddanie czegokolwiek; wracanie, wrocenie czego» ⇐ *suverčiu* SD «nagradzam co komu; przywracam». Pl. *sąvartaĩ* ʻodmiany księżyca' ⇐ *susiver̃čia* ʻobraca się'. Derywaty z prefiksem *są́-* (zob. *sán-*) i SO *vart-* ⇐ *vert-* od vb. cps. *suver̃sti*. Zob. *ver̃sti*.

sãvas, gen.sg. *sãvo* — przymiotnik dzierżawczy ʻswój' (łot. *savs*), sb. ʻkrewny'. Por. *mãnas*, *tãvas*. To samo *sav-* w zaimku dzierżawczym *sàvo* ʻswój' (war. *sãvo*) i w zaimku zwrotnym, por. sg. gen. *savę̃s* ʻsiebie', dat. *sáu* ʻsobie' (stlit. *sãvi*), acc. *savè* ʻsię', instr. *savimì* ʻsobą', loc. *savyjè* ʻw sobie'. Praforma *seu̯a- < pie. *seu̯-o-, drw. od formy gen.sg. pie. *seu̯e ⇐ *se ʻsam dla siebie, się'. Zmiana *seu̯o- na *sou̯o-, pb. *sau̯a- ma paralelę z jednej strony w łac. *suus* ʻswój' < *souos* (inskr.) < *seu̯-o-s (por. gr. ἑός), z drugiej strony w refleksie lit. *tãvas* ʻtwój' < *teu̯-o-. — Adv. *savaĩp* ʻswoiście, na swój sposób; dziwnie'. — W złożeniach w roli I członu ukazuje się częścią *sava-* (zob. *savadar̃bis*, *savanõris*, *savamõkslis*) lub *savi-* (zob. *savìvalė*, *savìšalpa*, *savìžudis*), a częścią *sau-* (zob. *sáugira*, *saunorà*, *sáuskira*). — Drw. 1. *nesãvas* ʻnieswój', *nesavóji* f. ʻnagła śmierć' (w złorzeczeniu *Kad taũ nesavoja!*), *nesavą́ja* adv. ʻnieludzkim głosem (ryczy, wrzeszczy); przedwcześnie (umarł)' — skostniała forma instr.sg. do *nesavóji*; *núosavas* ʻwłasny', *pasaviaĩ* adv. ʻkażdy sobie, z osobna, oddzielnie od innych', *savàsis* ʻukochany; mąż', *savė̃kas* ʻkrewny' (dosł. ʻswojak'), *savóji* f. ʻukochana; żona', *savíeji* m.pl. ʻkrewni, swoi' (*Mes su juom savíeji* ʻMy z nim jesteśmy krewnymi'). Por. łot. *savâds* ʻswoisty, osobliwy', z suf. *-ād- jak w lit. *vienódas*. — 2. *sãviškas*, *-a* ʻswój, swojski, własny; swoisty, osobliwy, oryginalny'. — 3. *savìškis* m. ʻswój człowiek', *savìškiai* m.pl. ʻswoi, krewni'. — 4. *saváitis* ʻkrewny' (zob. s.v.). — 5. *savýbė* ʻwłaściwość, cecha; pokrewieństwo' (⇒ *savybìngas* ʻswoisty, specyficzny', *savýbinis* ʻ(zaimek) dzierżawczy'). — 6. *savýbė* coll. ʻkrewni, ogół krewnych' (*Vienas iš mūsų savýbės mokosi Vilniuj* ʻJeden z naszych krewnych uczy się w Wilnie'). — 7. *savýbė* ʻkrewny' (*Tavo tėvas man savýbė* ʻTwój ojciec jest moim krewnym'). — 8. *sãvitas* (zob.). — 9. *savùmas* ʻwłaściwość, to, co jest charakterystyczne dla danej osoby lub rzeczy' (*Klysti yra žmogaus savùmas*), ʻcharakter swojski' (*Žodžio savumą ar svetimumą rodo garsai* ʻRodzimość lub obcość wyrazu zdradza jego skład dźwiękowy'). — 10. *atsavõn* (zob.). — Vb. denom. 1. *sãvinti* ʻczynić swoim, przywłaszczać sobie', DP ʻprzyczytać sobie', *nusãvinti* ʻwywłaszczyć', *pasãvinti* ʻprzywłaszczać; przejmować od innych, zapożyczać; przysposobić, uznać cudzego syna za swego; zaręczyć, przyrzec małżeństwo', refl. *sãvintis* ʻprzyswajać sobie, uznać za swoje; rozpoznać, np. po głosie' (⇒ *saviniñkas* ʻwłaściciel'), *apsisãvinti* ʻoswoić się z czym', 2. *savótis*: *apsisavóti* gw. ʻoswajać się (o zwierzęciu), uważać za swoje, (o młodzieńcu) wybierać sobie dziewczynę na żonę', 3. *savúotis* gw. ʻspokrewniać się' (⇒ *savuõtė* coll. ʻkrewni, ród', ⇒ *savúotinis* ʻkrewniak', drw. singulatywny). Osobno zob. *pasãvintinė*.

są́vėla 1. ʻkłąb zbitej wełny lub pakuł', 2. gw. ʻkołtun na głowie', 3. gw. ʻodcisk na

nodze, nagniotek'. Z innym suf.: *sąvėlẽ* a. *są́vėlė* 'płat brudu, który po odmoczeniu odstaje od skóry; odcisk, nagniotek'. Analiza: *są-vėl-a*. Z pochodzenia nomen actionis na *-ā-* od vb. cps. *su-si-vél-ti*, *-vė́lė* 'rozczochrać się, splątać się; zgnieść się, spilśnić się'. Paralele dla st. wzdłużonego: *są́rėmiai*, *sámplovos*. Zob. *sán-*, *vélti* II.

sãvitas I, *-à* 1. 'swoisty, osobliwy, oryginalny', 2. gw. 'samodzielny'. Przymiotnik utworzony sufiksem *-it-* od osnowy zaimkowej *sav-*, por. *savè* acc.sg. 'siebie', *sãvas* 'swój'. Rzadkie paralele: *mažitỹs*, *dabità* (por. GJL II, § 429). — Drw. *savitaĩ* adv. 'na swój sposób', *atsavitai* b.z.a. adv. 'oddzielnie, osobno' (syn. *atsavõn*).

sãvitas II, *-à* gw. 1. 'dwa razy większy, dwa razy tyle wynoszący, podwójny', 2. 'dubeltowe — o oknie' (*Įstatyk langus savitus*, t.y. *dvejus*), 3. 'wystarczający, dostateczny'. War. *zãvitas* (por. *sagõnas* > *zagõnas*). Zapoż. z błr. *savíty* 'podwójny; dwa razy droższy' ⇐ pol. przest. *sowity* 'podwójny, dwa razy większy' (por. ESBM 11, 285). N.B. LKŽ XII, 261 nie dostrzegł tego slawizmu, w następstwie tego złączył go w jednym lemmacie z *sãvitas* I. — Drw. *savitaĩ* adv. 'dwa razy tyle, dwa razy więcej, w dwójnasób, podwójnie' (war. *zavitaĩ*), por. *Savitaĩ didesnis i drūktesnis* 'Dwa razy większy i silniejszy'. *Ans savitaĩ daugiau už mune suvalgo* 'On dużo więcej ode mnie zjadł'. *Pažyčiok javų, aš rudenį savitaĩ atduosiu* 'Pożycz [mi] zboża, jesienią zwrócę ci w dwojnasób'; *zavitìnis lángas* 'dubeltowe okno, okno z podwójną szybą'.

savìvalė 'samowola, nieliczenie się z nikim i niczym', przest. *savãvalia* (m.in. DP), *savavalià* 2 p.a. 'samowola, swawola'. Przekształcenie zapożyczenia *svavãlė* a. *svavalià* ⇐ pol. *swa-wola* drogą zastąpienia członu *sva-* rodzimym odpowiednikiem *sava-*, obecnie liter. *savi-* (por. *savìgarba*, *savìjauta*, *savìvalda*). Zob. *valià*. — Drw. *savavãlis* 'samowolny', DP 'swawolny, wszeteczny'. Obok tego przest. *savavalnas*, z II członem *-valnas* naśladującym pol. *swawolny*. Vb. denom. *savavaliáuti* a. *savivaliáuti* 'postępować samowolnie, swawolić'. — Jak decompositum wygląda czas. *võliuotis* a. *vóliuotis* 1. 'swawolić, dokazywać, szaleć (np. o dzieciach)', 2. 'dokuczać — o bólu, pobolewać (np. o nodze)'. Czym jednak wytłumaczyć SW *vāl- wobec *val-* w *valià*?

są́voka 'pojęcie, Begriff' (neol.) — drw. postwerbalny od vb. cps. *su-vók-ti* 'pojąć, zrozumieć', refl. *su-si-vókti* 'pojąć, połapać się, zorientować się', por. LEW 1272. Paralela: *núovoka* ⇐ *nuvókti*. Zob. *sán-*, *vókti*. — Drw. *są́vokinis* 'pojęciowy, dotyczący pojęć', *sąvokùs* 'pojętny; zrozumiały; chłonny'. Vb. denom. *są́vokoti*, *-ju*, *-jau* 'definiować, określać pod względem pojęciowym'.

savótiškas, *-a* 1. 'osobliwy, swoisty, oryginalny', 2. 'dziwny, dziwaczny' — drw. na *-iška-* od neoosn. *savot-*, wyabstrahowanej drogą metanalizy z ptc. necessitatis *savótinas* 'taki, którego trzeba sobie oswoić' (etymologicznie: *savó-tinas*). Por. *apsisavóti* s.v. *sãvas*.

są́žinė 'sumienie' (*švarì są́žinė* 'czyste sumienie') — złożenie członów *są-* i *žinià*, *žìnė* (zob.), będące kalką łac. *cōnscientia* (⇐ gr. συνείδησις 'świadomość, sumienie'). Podobną kalką jest nwn. *Gewissen*. Por. LEW 768, EWD 446n. Por. jeszcze *vagių̃ są́žinė* 'zmowa między złodziejami'.

sẽbinti, *sẽbinu*, *sẽbinau* gw. 'oszczędnie używać, oszczędzać; skąpić' — vb. denominativum na *-inti* od zanikłej osnowy zaimkowej *seb- 'swój' (por. stpr. *sebbei* dat.sg. 'sobie' : *swais* 'swój', słow. *sebě* ob. *sobě* 'sobie'), która była kontynuacją pie. *seb^h- / *sob^h-. Znacz. etym. 'robić coś dla siebie, w swoim interesie'. Por. Būga, RR II, 305n., 582, który wskazał jako paralelę ros. gw. *sóbitь* 'gromadzić sobie, dla siebie, robić zapasy', *sobь* a. *sóbina* 'mienie, wszystko, co się ma, co się posiada'. Za nim BSW 251, ŽD 545 i LEW 768.

sė́biržė żm. 'zagon zasiewany za jednym zachodem siewcy' — ze zmiany *sėja-biržė,

cps. o I członie *sėjà* ʽsiew, siejba’ i II członie *bir̃žė* ʽwiecha oznaczająca granicę zasiewu’. Zanik nieakcentowanej sylaby *-ja-* jak w *vė́pūtė* < *vė́ja-pūtė*. Inne paralele w GJL I, § 561.

sẽbras pot. 1. ʽdobry kolega, kumpel, kompan, towarzysz’ (war. *sė́bras*, *cẽbras*), 2. stlit. SD «towarzysz, socius, comes, familiaris» (syn. *drauginykas*). Zapoż. ze stbłr. *sjabrъ* ʽkrewny, brat; towarzysz’ (błr. *sjábar*, *-bra*, war. *sjábra* m.), pl. stbłr. *sebry* ʽludzie w Wielkim Księstwie Litewskim, którzy wspólnie korzystali z ziemi’, błr. *sjabrý*, *-óŭ* (SLA 195, ZS 53, LEW 768n., ALEW 895). Por. ros. *sjabër*, *-brá* ʽsąsiad, towarzysz, wspólnik, uczestnik’, strus. *sębrŭ* ʽsąsiad, członek wspólnoty’. — Drw. *sėbrà* ʽgrupa przestępców, szajka’, *sėbravimas* SD[1] «obec, obcowanie, conversatio» (syn. *apsiėjimas*), «pospolitowanie, communio, conuersatio», «społkowanie, commertium», *sẽbrinas* ʽwspólny, własny w połowie’, *sėbrinaĩ* adv. ʽwspólnie (hodować)’, np. *Laiko bites sėbrinaĩ* ʽTrzymają wspólnie pszczoły’, *sėbrỹstė* ʽbycie towarzyszem, wspólnikiem; złe towarzystwo’, SD «towarzystwo, societas, sodalitas, familiaritas» (war. *draugystė*), *sẽbriškas* ʽkoleżeński’, SD «towarzyski» (syn. *draugingas*). Vb. denom. *sėbráuti* ʽmieć coś do spółki z kimś, dzielić coś z kimś’, *sėbrauju* SD «społkuię z kiem, commercium habeo cum aliquo, est mihi communicatio cum aliquo; towarzyszę s kiem, familiaris sum alicui, vtor aliquo familiariter» (syn. *draugį turiu su kuo*), SD[1] «obcuię, conversor, conuiuo» (syn. *apsieimi*, *su kitu gyvenu*), «pospolituię, conuersor», *susėbrinu* SD[1] «stowarzyszam, associo, coniungo, copulo» (⇒ *susėbrinimas* «stowarzyszenie»).

sėd-, derywaty nominalne od czas. *sė́du*, *sė́sti* ʽsiąść, usiąść’: *apsėdaĩ* (zob.), *apìsėdos* f.pl. ʽrama, ramy’, *apsėstas* SD «opętał go czart, est fanaticus, a malo genio agitatur» (por. *pristótas*), *ãtsėda* a. *ãtsėdis* ʽmiejsce zalewowe w zakolu rzeki’ (*Upės ãtsėdžiuose neršt žuvys*), *nenúosėda* c. ʽkto nie może usiedzieć na jednym miejscu’, *nepasė́da* c. ts., *núosėdos* f.pl. ʽosad na dnie naczynia’ (war. *núosėdai*, żm. *nū́sėdai*), *pasėdà* ʽgoście siedzący przy stole, biesiada; czyhanie na zwierza’ (por. ŽD 449), *pasẽdas* a. *pasẽdai* pl. ʽworek nabity słomą a. sianem, służący do siedzenia na wozie’ (syn. *pasẽstai*, por. Būga, RR II, 557), *persė́da* (zob.), *pérsėdis* ʽprzesiadka’ (*Važiuoja be pérsėdžio* ʽJedzie bez przesiadki’), war. *pérsėdimas*, *pósėdis* ʽposiedzenie’, *są́sėdos* (zob.), *sėdà* ʽzachód słońca’ (syn. *sėdìmas*), *sėdãklė* ʽprzegroda w poprzek rzeki, jaz’ (syn. *persė́da*), też ʽsiedzenie na wozie; część koła’ (rzadki suf. n. instr. *-aklė*), *sė́dala* żartobl. ʽwięzienie’, *sėdeikà* a. *sėdéika* ʽdziecko, które długo siedzi, nie zaczyna chodzić; domator’, *sėdẽklė* ʽsiedzenie przy warsztacie tkackim’, *sėdelės* f.pl. SD «kurnik, szopa abo sadz szeroki na kury» (syn. *vištinyčia*, *vištų grėda*), *sėdẽlis* ʽmendel złożony z dziesięciu snopów’, *sėdẽnė* ʽmiejsce do siedzenia na wozie lub saniach; krzesło; tyłek; siedziba, np. biskupia’ (por. *gulẽnė*, *perẽnė*), *sėdyklà* ʽareszt’, *sė́dymas* ʽwąskie pole oddalone od obejścia’, *sėdomìs* adv. ʽna siedząco (np. spać)’, *sė́džia* a. *sėdžià* ʽsiedzenie, pośladek; jaz na rzece’, *sėdžia tiñklo* ʽmatnia niewodu’ (SD «matnia, sinus, sagena, nassa»). — Cps. *dvìsėda* a. *dvisėdà*, *dvisė́da* adv. ʽwe dwóch, we dwoje, np. jechać na koniu’ (por. *dvi*°), ⇒ *dvìsėdais* a. *dvìsėdomis*, *dvìsėdoms* ts.; *dvisẽdžiai* m.pl. ʽdwaj gospodarze sąsiadujący ze sobą, zwykle w lesie’, *mẽdsėdžiai* m.pl. ʽoderwane od wsi osiedle pod lasem’ (por. *mẽdžias*), *namìsėda* c. ʽten, kto dużo przebywa w domu, domator’ (por. *namaĩ*), *naujasėdỹs* ʽnowy osadnik, nowy mieszkaniec’ (por. *naũjas*), *saulė́sėdis* ʽzachód słońca’ (por. *sáulė*), *senasẽdis* ʽzasiedziały mieszkaniec, stary mieszkaniec’ (por. *sẽnas*), *šalìsėdom* (zob. *šalìs*), *trìsėda* adv. ʽwe trójkę — o jechaniu na jednym koniu’ (por. *tri*°), *vienasė́dis* ʽzaścianek, kolonia’ (por. *víenas*). — N.m. *Medsė́džiai*, *Naujãsėdis*, *Naujãsėdžiai*, *Traksė́dis*, *Trãksėdžiai*, *Vienasė́džiai*.

sėdė́ti, prs. *sė́džiu* (3 os. *sė́di*, war. *sė́džia*), prt. *sėdė́jau* 1. ʽsiedzieć (na krześle, za stołem, okrakiem)’, 2. ʽsiedzieć w domu, być bezczynnym, nie pracować’, 3. ʽstale gdzieś mieszkać’, 4. ʽo samicy ptaka: ogrzewając sobą jaja wysiadywać pisklęta’ (*Višta sė́di*

viščiukus mažus. *Žąses pačios sėdi kiaušinius*), 5. ʽbyć aresztowanym, być pozbawionym wolnościʼ. SD: *sėdžiu ažu stalo* «siedzę u stołu», *sėdžiu pas kų* «siedzę podle kogo», *pirm ko sėdžiu* «posiadam kogo». Jest to durativum stanu z suf. *-ė-* / *-i-* do *sėd-*, por. *sė́sti* ʽusiąśćʼ. Paralele: *mérdėti* ⇐ *mir̃ti*; *sérgėti* ⇐ *sir̃gti*. Odpowiednik łot. *sêdu, sêdêt* ʽsiedziećʼ ⇐ *sêžu, sêdu, sêst* ʽsiąśćʼ. Odpowiednik scs. *sěždǫ, sěděti* ʽsiedziećʼ ⇐ *sędǫ, sěsti* ʽsiąśćʼ, ros. *sižú, sidétь* ⇐ *sjádu, séstь*. — Drw. nominalne: *apsėdimas* stlit. ʽopętanieʼ (*reikia sergėtis apsėdimo nuog velino* SP II, 51_{12} ʽtrzeba strzec się opętania od czartaʼ), *sėdimà* a. *sėdimóji* ʽsiedzenie, tyłekʼ[435] (eufemizm zam. *šiknà* ʽdupaʼ), *sė́dmenys* m.pl. ʽsiedzenie tyłek, pośladkiʼ (war. *sė́dmens*). — Neopwk. *sėdė-*: *sėdė́sena* ʽsposób siedzenia; (długie) siedzenieʼ (por. *stovė́sena*), *sėdė́tuvai* pot. ʽtyłekʼ, *sėdė́tuvės* f.pl. ʽdługie siedzenie; siedzenie razem; rekolekcje; aresztʼ, bibl. ʽsiedziba, domostwoʼ. — Neoosn. *sėdėj-*: *sėdė́jimas* ʽsiedzenieʼ, *pasėdėjimas* SD[1] «posiedzenie» (kalka z pol. *po-siedz-enie*), *prisėdė́jas, -a* ʽkto się do kogoś przysiadaʼ.

sėdū̃nas, *-ė* (war. *sedū̃nas*) gw. 1. ʽkto dużo siedzi, nie rusza sięʼ, 2. ʽdziecko, które długo siedzi, tj. nie chodziʼ (GJL II, § 340), 3. ʽdziecko dotknięte krzywicąʼ. Prawdopodobnie jest to zapoż. z błr. *sjadún, seduná* ʽten, kto dużo przebywa w domu, rzadko dom opuszczaʼ (por. TSBM 5, 446), dostosowane w pierwiastku *sėd-* do lit. czasownika *sėdė́ti* ʽsiedziećʼ. Por. *šlėktū̃nas* ⇐ błr. *šljaxtún*.

sègti, *segù, segiaũ* ʽzapinać, zaszpilać, przypinać, rozpinać, przyczepiać, nakładaćʼ, *apsegu* SD «opinam co, ociągam, obtendo circumcirca aliquid», *nusègti* ʽodpiąć i zdjąćʼ, *pasègti* ʽpodszpilić, podpiąć; podkuć (kopyto)ʼ, *persegu* SD[1] «przenikam, penetro» (syn. *persėdu*), *užsègti* ʽzapiąćʼ. Refl. *atsisègti* ʽrozpiąć sięʼ, *įsisègti* ʽwpiąć sobieʼ, *nusisègti* ʽzdjąć z siebie (spódnicę)ʼ, *užsisègti* ʽzapiąć się, zapiąć sobieʼ. Odpowiednik łot. *segt, sędzu* a. *sęgu, sedzu* 1. ʽprzykryć, pokryć, zakryćʼ, 2. ʽzaszpilić, zapiąć (na guzik)ʼ. — Drw. *segė́ti, segiù* (war. *segė́ju*), *segė́jau* ʽnosić ubranie, być w co ubranym; nosić coś przypiętego lub przypasanegoʼ, *segióti* ʽzapinać, przypinaćʼ (por. *sagióti* s.v. *sagýti*). Nomina: *apsegimas, apsega* SD «obciąganie, obtentus», *sẽgė* ʽspinka, agrafka, klamra; broszkaʼ, *segtùkas* ʽspinka do włosów; szpilkaʼ, *segùtė* ʽsiermięgaʼ (syn. *rudìnė*), *segtùvas* ʽspinacz do papierówʼ, *segùčiai* m.pl. ʽspinki do mankietówʼ, *užsegtùvė* (zob. *užsegtas*). Cps. *vainìksegė* ʽstarsza druhnaʼ, dosł. ʽta, co przypina wianekʼ (por. *vainìkas*). — Pie. *seg-, por. wed. *sájati* ʽprzylega, przywieraʼ, *āsájati* ʽprzypinaʼ (LIV[2] 516, NIL 604). — W słowiańskim widać neopwk. *sęg-*: scs. *dosęgnǫti* ʽwyciągnąć rękę, aby się dostać do czegoʼ, pol. *dosięgnąć czego*, ros. *sjagnútь*; scs. *prisęgǫ, -sęšti* ʽprzysiąc, przysięgnąć, zaręczyć co pod przysięgąʼ. Pierwotnie był to temat prs. infig.: albo *sĭ-n-g- od SZ *sĭg-, albo *se-n-g- od SE *seg-. — SZ *sig-* ⇐ *seg-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*): *sigà* gw. ʽzapinka, spinkaʼ (por. *dignà*, vb. *gìsti, kìsti*). Brak drw. na SO †saig- ⇐ *sig-*. — SO *sag-*: *sagýti* (zob., tam też nomina z *sag-*).

seikė́ti, *seikiù* (3 os. *seĩki*, war. *seĩkia, seĩka, seikė́ja*), *seikė́jau* ʽmierzyć objętość (np. zboża), odmierzać coʼ. War. *séikėti*. SD: *seiku* «mierzę co; mierzę abo miarkuię co czym» (syn. *mestuoju, mieruoju*) obok *atseikiu* «odmierzam». SE *seik-* przedstawia innowacyjny alternant do *siek-* (por. *síekti* ʽsięgaćʼ), związany z derywacją specjalnego znacz. ʽmierzyć pewną miarąʼ. Zob. też *saĩkas, síeksnis*. — Drw. *seikybė* SD «mierność w życiu, skromność, obeszłość, temperantia, parsimonia» (syn. *mestybė*), *seikìklis* ʽmiara, skala, podziałka, dozownikʼ (war. *saikìklis*), *seikus* SD «mierny, wczesny, skromny» (syn. *mesčias*). — Uogólnienie suf. *-ė-* na praesens: *seikė́ti, -ė́ju, -ė́jau* ʽmierzyćʼ. Neoosn. *seikė-*: *seikė́sena* ʽsposób mierzeniaʼ (por. *kalbė́sena* ⇐ *kalbė̃ti*).

séilės, *-ių* f.pl. ʽślinaʼ (war. *seĩlės* 4 p.a.). LEW 771 wskazywał na pwk. pie. *sē(i)- ʽciec,

[435] Z substantywizacji ptc. prs. pass. Paralele: *srebiamóji, šikamóji, verdamóji*.

płynąć'. Niejasne. Na tle zjawiska tzw. 'Schwebeablautu' (por. Anttila 1969) można by ująć lit. *seil-* jako alternant pie. *slei- > wsch.-bałt. *slie-*, por. łot. *sliẽnas* f.pl. 'ślina, lepki śluz' (obok *sliẽkas* ts., o czym zob. s.v. *slíekas*), psł. *slina, ros. *slína* a. *sliná* przest. 'ślina' (dziś *sljuná*), scs. *slina*, pl. *sliny* ts. Por. REW II, 661n. ALEW 897 dopuszcza drw. na *-l-* od pwk. *sei̯H-, ale nie precyzuje jego znaczenia (brak w LIV[2]). — Drw. *seiliũ̃gas* 'kto się ślini, kto bywa zaśliniony' (por. *smaliũ̃gas*), *seilũ̃nas* 'śliniące się dziecko', cps. *seilė́takis* 'ślinotok' (por. *tãkas*), war. *seilė́tekis*. Vb. denom. *seilė́ti* a. *seilė́tis* 1. 'ślinić się', 2. 'ślinić, zwilżać (nić)', 3. 'całować', 4. 'cienko prząść', 5. 'mówić głupstwa' (war. *séilioti*, *seiliúoti*, *séiloti*), *séilinti* 'ślinić (palec, nić)', ⇒ *seilinùkas* 'śliniak'.

seĩmas hist. 'sejm, najwyższy organ ustawodawczy w Rzeczypospolitej, składający się z króla, senatu i izby poselskiej' (od czasów Unii Lubelskiej), dziś 'najwyższy organ władzy państwowej w Litwie'. Zapoż. z pol. *sejm*, zaświadczone od DP. Por. zwroty *Ginčijasi kaip seime*. *Kai seimas susėda, visus pinigus suėda*. Zob. LEW 755, Zinkevičius 2003, 633n. — War. *saĩmas* opiera się na temacie stbłr. *sojm-* od *sjom* < *съемъ* (por. *na sojme*, *съ sojmu*, *do sojmu*), zob. Būga, RR III, 770. — Drw. *seimẽlis* 'sejmik', *seĩmininkas* 'poseł na sejm, członek sejmu'. Vb. denom. *seimavóti* 1. 'obradować, radzić', 2. 'liczyć' (*Išseimavok, kiek išeina už kiaušinius*), *seimúoti* 'obradować — o sejmie; zebrawszy się, radzić, naradzać się'. — N.B. Na gruncie etymologii ludowej próbowano zastąpić polonizm *seĩmas* swojską formą *su.eimas* (por. LKŽ XIV, 47). Ta ostatnia przedstawia sobą wykolejenie wyrazu *suėjìmas* 'zejście się' (od *suẽjo* 'zeszli się' ⇐ *su-eĩ-ti*). Do tego war. *sueimė* przest. 'sejm'.

seĩnyti, *seĩnija*, *seĩnijo* gw. 'schodzić się, stykać się; dorównać komu, czemu; być podobnym' — vb. denominativum od *seinà* 'dostatek, miara'. Nie do końca jasne, por. rozważania Otrębskiego, *Balt* V:1, 1969, 77 oraz LEW 771.

sėj-, neopierwiastek pochodzący z metanalizy *sė́j-u* ⇐ *sė́ju* w formie prs. do *sė́ti* 'siać' (zob. s.v.). Paralele: *dėj-*, *spėj-*. Drw. *sėjinė́ti* 'siać po trochu', *sėjìnti* 'hodować, doprowadzać do dojrzałości' (⇒ *sėjinùkas* 'rozsada, sadzonka, młode drzewko przeznaczone do przesadzenia'), *sėjóti* 'siać po trochu', *sėjótis* '(o roślinach) wysypywać, rozsiewać nasiona'. Nomina: *atãsėja* 'odsiew' (⇐ *atasė́ti* 'odsiać, odsiewać'), *insėjùs* '(o ziarnie) takie, którym można sporo zasiać', *pérsėja* 'zagon pominięty podczas siania' (por. *pérsėti* 'na nowo zasiać'), *sėjà* 'siew; czas siewu zboża' (por. *užúovėja*, *klojà*), *sėjė́jas* a. *sėjikas* 'siewca' (por. *klojìkas*), *sėjìmas* 'sianie', *Sėjìnė* (zob.), *sėjynià* gw. 'zasiew, zasiane pole' (neosuf. *-ynia*, por. *kasýnia* ⇐ *kasýti*), *sėjùs* '(o ziarnie) takie, którym można sporo zasiać'. — W słowiańskim odpowiednim neopierwiastkiem jest *sěj-* (⇐ *sěją*), mianowicie jako osnowa iter. *sějati*, por. scs. *sějati* 'siać', ros. *séjatь*, *séju*, sch. *sȉjati*, *sȉjem*, pol. *siać*, *sieję* (gw. *siejać*, *sieję*), czes. *sít*, *seji*. Por. wyżej lit. *sėjóti*.

Sėjìnė gw. 'święto Narodzenia Panny Marii, święto Matki Boskiej Siewnej, 8.IX.' — substantywizacja adi. *sėjìnė* 'siewna', drw. od neopwk. *sėj-* ⇐ *sė́ju* 'sieję' (zob. *sė́ti*). Por. SW, s.v. *siewny*: 'Od wigilji Panny Marji Narodzenia ozimy siew poczynają, a dlatego tę uroczystość mianują dniem siewnym'. — Inne nazwy tego święta: *Sėmẽnė* a. *Sė́menė* (zob. *sė́menys*), *Šilìnė*, *Špažiùkė*, *Trãkinė*.

sek-, wybór nominów należących do czas. *sekù*, *sèkti* 'iść w ślad za kimś': *apsekųs* SD «okrążaiący, circumfluus» (syn. *apėjųs*), *nenusekamas* SD «niepoślakowany, indeprehensibilis» (syn. *nenutiktinas*), *neprisekamas* SD 1. «nieczuły, co go nie czuć» (syn. *nepamatamas*, *nepajaučiamas*, *nesusekamas*), 2. «niedowodny» (por. *priseka*), *nesusekamas* SD «nieczuły, co go nie czuć» (por. *neprisekamas*), *pasekė́jas* 'naśladowca, zwolennik, stronnik, następca; sługa', *pasekmė̃* 'skutek, wynik, rezultat, następstwo czego', *pasekomìs* adv. 'w ślad' (por. *pasalomìs*, *apgraibomìs*), *priesekis* SD[1] «dowod» (syn. *parodymas*), ⇒ adi.

priesekingas SD[1] «dowodny, euidens, accuratus, demonstratiuus»; *priseka* SD «dowod, argumentum, ratio, probatio, documentum» (syn. *parodymas*), ⇒ adi. *prisekimas* SD «dowodny» (syn. *davedamas daiktas*); *sẽkantis* ʽnastępny, który przyjdzie', *sekė́jas* ʽidący w ślad, tropiciel, wywiadowca; naśladowca', *sekyklà* ʽpunkt obserwacyjny', *seklỹs* ʽtropiciel, wywiadowca, detektyw, tajniak, szpicel', *seklùs* ʽ(o psie) umiejący iść śladami, (o koniu) taki, co nie błądzi w drodze do domu', *sekmuõ*, *-eñs* neol. ʽwniosek, wynik rozumowania, to, co z czegoś wynika' (por. nwn. *Folgerung*), *sèktinas* ʽgodny naśladowania'. Cps. *pėdsekỹs* ʽtropiciel; pies tropowiec' (por. *pėdà*).

sė́kla 1. ʽnasienie, siemię', 2. ʽnasienie samca, sperma', 3. ʽodmiana (roślin, zwierząt)'. War. *sėklà* 3 p.a. DP ʽnasienie, siemię', przen. ʽpotomek, potomstwo; pokolenie', SD «nasienie, siemię, semen, satus, us». Odpowiednik łot. *sẽ̦kla* ʽnasienie'. Pb. *sētlā-, drw. kolektywny *seh$_1$tl-eh$_2$- od pie. *seh$_1$-tlo- ʽnasienie' (zob. *sė́ti*). Znacz. etym. ʽto, czym się zasiewa rolę'. Paralele: *bū́kla* ⇐ *bū́ti*; *pjū́klas* ⇐ *pjū́ti*. Z innym suf.: *sė́menys* (zob.). — Drw. *seklìdė* ʽmęski gruczoł płciowy, jądro' (neol.), *sėklýnas* ʽuprawa nasienna', *sėklìnis* ʽnasienny'.

seklyčià, gen.sg. *seklỹčios* 2 p.a. gw. ʽlepsza izba w chacie chłopskiej, izba dla gości' (*Seklyčią dar vadina šviesoji trioba, svečių trioba, svečių suėjimas*). Z fonetycznego przekształcenia stlit. *sveklyčià*, zapoż. z błr. gw. *svjaklíca*, *-y* ʽświetlica' (por. błr. przest. *svjatlíca*). War. *saklyčià*, *seklýčia*, *sėklýčia*. Zob. Būga, RR I, 104 (przyp. 1), SLA 211, LEW 772, 951, 952, ESBM 12, 42.

seklùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽpłytki, niegłęboki' (por. łot. *sę̄kls* ts.), SD «miałki, nie głęboki» (syn. *negilus*), 2. ʽpołożony w dole, bardziej wilgotny — o gruncie', 3. ʽpłytki, płaski — o talerzu', 4. ʽsuchy, bezdeszczowy (rok)', 5. przen. ʽpowierzchowny, niewnikliwy (człowiek)' — dewerbalne adi. na *-lus* od *sèkti*, *señka* ʽo wodzie: opadać, ubywać, wysychać'. Paralele: *kuklùs* ⇐ *kùkti*; *patrauklùs* ⇐ *tráukti*; *veržlùs* ⇐ *veržti*. — Neoosn. *sekl-*: *seklė̃* ʽpłycizna, mielizna', *sekliavà* a. *seklumà* ts. N.jez. *Sẽklė*, *Seklỹs*, *Sẽklinas*. Vb. denom. *seklė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽstawać się płytkim — o rzece, jeziorze'. — WSE *sėk-*: *sė̃klis* ʽmielizna' : łot. *sēklis* ts. (por. SW w *gė̃ris* ⇐ *gẽras*; *rė̃tis* ⇐ *rẽtas*), *sė̃klius* ʽmielizna', SD «miałkość» (syn. *negiluma*).

sẽkmas, *-à* stlit. ʽsiódmy'. Liczebnik porządkowy do *septynì* ʽsiedem'. Jest kontynuacją jednej z dwu praform: *setmas[436] lub *sepmas. Poprzedzające fazy rozwojowe: 1. plit. *septmas; na zbitkę *pt.m* wskazuje stpr. *septmas* ob. *sepmas* ʽsiódmy', 2. pbsł. *septimas < pie. *septm̥-h$_2$ó- (sekwencja *imC jako refleks pie. *m̥C). Zob. Smoczyński 1989, 78n., ALEW 898. Z tego samego prototypu pie. wywodzą się formy łac. *septimus* (płac. *septemo-), sti. *saptamáḥ*, jak również ἕβδομος (zam. *heptamos, z pgr. *septamo-). Por. Meiser 1998, 175. Weiss 2009, 273 tymczasem rekonstruuje pie. *septm̥m-os. Osobno zob. *septiñtas*. — Odpowiednik słowiański brzmi *sedmŭ* scs. ʽsiódmy' i ma formę zmienioną z *setmŭ na skutek antycypacyjnej sonoryzacji *tm* > *dm*. Praforma *septmas, to z synkopowania formy pbsł. *septimas (zob. wyżej). Do *sedmŭ* dotworzono nowe cardinale o postaci scs. *sedmĭ*. Zastąpiło ono psł. *setĭ lub *setę z pbsł. *septin. Zob. Smoczyński 1989, 83. — Drw. *Sekmìnės* (zob.), cps. *sekmãdienis* ʽniedziela' (dosł. ʽsiódmy dzień', por. *dienà*).

Sekmìnės, *-ių* f.pl. ʽZielone Świątki', przypadające na siódmą niedzielę (czterdziestego i czterdziestego pierwszego dnia) po Wielkanocy. Dawniej też sg.: *Sekmìnė* SD «świątki, Pentecoste». Jest to formacja z suf. *-in-* od stlit. liczebnika *sẽkmas* ʽsiódmy'. Por. nazwy

---

[436] Grupa *t.m*, stanowiąca zbieg dwu morfemów, zmieniła się przez asymilację w *k.m* (ʽjasna — ciemna' > ʽciemna — ciemna') w takich wyrazach gwarowych, jak *rykmetỹs* ʽranek' < *ryt-metỹs* i *šálkmėtės* f.pl. ʽmięta pieprzowa' < *šált-mėtės*. N.B. Wymienione formy figurują u Zinkevičiusa 1966, § 197 jako przykłady na dysymilację. Zob. też LEW 772: «*sẽkmas* beruht auf Kontaktdissimilation aus *sep(t)mas».

świąt *Deviñtinės, Šeštìnės*, a także *Žolìnės*. — Drw. *ãtsekminis* ʽpierwsza niedziela po Zielonych Świątkach', war. *ãtsekminės* f.pl. (por. *ãtkalėdis*, *ãtvelykis*, Būga, RR II, 132), *sekmináitis* ʽupominek wręczany pastuchowi na Zielone Świątki', cps. *sekmìnpinigiai* m.pl. ʽpieniądze wręczane pastuchowi na Zielone Świątki' (por. *pinigaĩ*).

sèkti I, *sekù* (war. *senkù*), *sekiaũ* ʽiść w ślad za kimś, obserwować, naśladować', *seku* SD «następuię» (syn. *įstoju*, *paskui eimi*), *nusèkti* 1. ʽudać się w ślad za kimś, pójść, dojść; wyśledzić, wytropić (złodzieja), znaleźć', 2. ʽpojąć, zrozumieć', 3. ʽudać się', 4. ʽbyć do kogo podobnym', *nuseku* SD[1] «nazdybam, offendo, incido, deprehendo» (syn. *suselu*), *nuseku* SD «poślakować; schodzę kogo na czym złym; zastaię co», *nusekmi* SD «łacno mi, vacuus sum ad aliquid, vaco» (*nenusekamas* SD «niepoślakowany, indeprehensibilis»), *susèkti* ʽwytropić, np. złodzieja', *nesusekamas* SD «nieczuły, co go nie czuć» (syn. *neprisekamas*, *nepajaučiamas*, *nepamatamas*), *nẽseka* adv. ʽnie wypada, nie można' (skostniała forma 3 os. prs.). — Refl. *sèktis* ʽpowodzić się', *sekuosi* SD «płużę, floreo, vigeo in re aliqua, valeo, regno» [ʽdobrze się mieć, mieć powodzenie'], gw. *senkúos(i)* ʽrozumiem; przypominam sobie', *nusisèkti* ʽudać się, poszczęścić się, powodzić się', *pasisèkti* ts. (⇒ *pasisekìmas* ʽpowodzenie, sukces'). — Do pie. *sekᵘ̯- ʽprzyłączyć się, towarzyszyć' (LIV[2] 525), por. gr. ἕπομαι, łac. *sequor*, SZ wed. *sáścati* 3 pl. ʽtowarzyszą' (zam. *saskati < pie. *se-skᵘ̯-n̥ti). — Użycie przenośne: *sèkti pãsaką* (*sekù*, *sekiaũ*) ʽciągnąć opowieść, opowiadać', SD *sekmį seku* lub *sekmį sakau* «baię, bayki powiadam» (syn. *niekus kalbu*). Drw. *sekmės* f.pl. SD «baśń, bajka» (ob. *sakmẽ*), *sekmius* a. *sekminykas* SD «baia, fabulator» [ʽbajacz, bajkarz, plotkarz', L.]. Pie. *sekᵘ̯- ʽpowiedzieć' (LIV[2] 526, ALEW 900), por. stłac. *īnseque* ʽopowiedz!', gr. ἐννέπω ʽopowiadam' (*en-sep-), stwn. *sagēn*, nwn. *sagen* ʽpowiedzieć'. Osobno zob. *sakýti*. — Drw. na SE: *pérsekdinėti* przest. ʽprześladować', *sekinė́ti* ʽchodzić za kimś i szpiegować, ścigać, tropić', *sekióti* ʽiść czyimś śladem, śledzić', SD «naśladuię kogo, imitor, sequor, æmulor» (⇒ neoosn. *sekio*-: *sekionė* «naśladowanie», *sekiotojas* «naśladowca»). Por. łot. *sękuôt* ʽiść w ślad'. Nomina zebrano s.v. *sek*-. — WSE *sėk*-: *pasėkė́ti* ʽpójść nieco w ślad za kim' (por. *paėjė́ti*), *sė́kčioti* ʽpodpowiadać' (por. *sakýti*), nomina: *pasẽkui* adv. ʽpo kolei, kolejno' (por. *pakeliuĩ* ʽpo drodze'), *sėkmẽ* ʽpowodzenie, sukces, pomyślność' (⇒ *sėkmìngas* ʽpomyślny, udany'). — SO *sak*-: *sakióti* (zob., tam też nomina z *sak*-). — Bałtyckim st. zanikowym do *sek*- było *sik*-, derywowane według modelu *TiT* ⇐ *TeT*, por. łot. *sikât*, *-āju* ʽporuszać się z trudem, iść drobnym krokiem', może też *sigît* ʽiść szybko drobnym krokiem' (ME III, 836n.). Zob. SZ *sik*- s.v. *sèkti* II.

sèkti II, *señka* (war. *sẽka*), *sẽko* (war. *sẽkė*) 1. ʽo wodzie: ubywać, opadać, wsiąkać', 2. ʽstawać się płytkim, miałkim', 3. ʽschnąć, wysychać, np. o sianie', 4. ʽo człowieku: opadać z sił, słabnąć, niknąć, marnieć', *išsèkti* ʽopadać — o wodzie, wysychać — o rzece, jeziorze, błocie; wyparować, np. o garnku zupy', *išseku* SD[1] «osycham, areo, aresco» (syn. *apdžiūstu*), *nusẽkus vandenìms* ʽgdy opadły wody'. Refleks pie. *sek- ʽopadać, wysychać' (LIV[2] 523n., ALEW 899n.), por. wed. *ásaścant*- ʽniewysychający'. — Nomina: *apsekà* ʽwoda popowodziowa', *apsekỹs* ʽpłycizna, bród', *seklùs* (zob.). — WSE *sėk*-: *sė́kis* ʽpłycizna, mielizna' (syn. *sẽklis*, zob. *seklùs*), *sėklùs* ʽpłytki, niegłęboki'. Por. sch. *ȍsjeka* ʽodpływ morza', sch. gw. *sȉka* ʽpłycizna' < psł. *sěka. — SO *sak*-: *apsakà* a. *ãpsaka* ʽwoda zalegająca w dolinach i zagłębieniach po powodzi'. — SZ *sik*- (typ *TiT* ⇐ *TeT*). Por. łot. *sikt*, prs. *sìeku* (*senkō), *sìku* (*sinkō) a. *sìkstu* (*sinkstō), prt. *siku* ʽo wodzie — opadać, ubywać', *izsikt* ʽopaść — o wodzie, wyschnąć — o źródle, strumieniu', nomen: *siklis* ʽmałe bagno w lesie, kałuża na wyschłym bagnie'. W języku litewskim ukazuje się tylko neopwk. *sink*-, wyabstrahowany z prs. *si-n-ka ʽsączy się' do *sikti (por. łot. *sìku*): *išsiñkti* tr. ʽwysączyć, odsączyć', intr. *nusiñkti*: *Nùsinkė vandenys* ʽWody opadły'. — Tu pewnie też *sik*- jako II człon złożenia w nazwie jez. *Síe-sikas* (⇒ n.m. *Síesikai*). Paraleli dla I członu dostarczają n.rz. *Sie-sartìs* 3x, *Siẽ-srautas*, *Siẽ-struvas*. Dalsze szczegóły s.v. *sietuvà*. — Łot. prs. *sìku* <

*sinkō wskazuje na to, że oparta na SP *sek-* forma lit. *señka* może być nowotworem, który wyparł *sinka (por. *breñda* zastępujące *briñda* s.v. *brìsti*). Innego zdania był Endzelin 1922, 575n., suponujący skrzyżowanie pierwiastków pie. *sek- i *seik-. — Cs. *sęk-*, cs. *isęknǫti* ʽwysączyć się', *isęčetъ* ʽwysycha (o źródle)' jest dwuznaczne: albo z *sink- (jak w łot. *sìku*) albo z *senk- (jak w lit. *señka*). — SO *sank- (⇐ *sink-): psł. *sǫk-, por. scs. *isǫčiti*, *isǫčǫ* caus. ʽwysuszyć, usunąć wilgoć' (znacz. etym. ʽsprawić, żeby wyciekło'), *prěsǫčiti* ʽdać wyschnąć, wysuszyć', cs. *sǫčiti* ʽsuszyć', pol. *nasączyć, przesączyć, wysączyć*. Zob. Boryś 2005, 539 (s.v. *sączyć*), 544 (s.v. *siąkać*).

°**sekti**, °**sė̇kti**: *į́sekti* ʽnaciąć, wciąć'. — WSE *sė̇k-*: stlit. *įsė̇kti* ʽwyryć', *išsė̇kti* ʽwyrżnąć, wyciąć, wyrzeźbić', do czego jest odpowiednik w scs. *sěkǫ*, *sěšti* ʽsiec, ciąć na kawałki', sch. *sjȅći* ʽsiec, siekać, rąbać, krajać, wyrzynać'. Pbsł. pdg. *sēk- opiera się na prs. akrodynamicznym *sēkH- (zob. niżej). Nomina: *pasė́kelis* gw. ʽwielki młot kowalski'. Por. łot. *sēks* ʽsierp, piła' (bez otoczenia werbalnego) i scs. *sěčivo* ʽπέλεκυς, siekiera', sch. *sjȅčīvo* ʽrodzaj młota'. Do pie. *sekH- / *skH- ʽciąć: oddzielać, odróżniać' (LIV[2] 524), por. łac. *secō, -āre* ʽciąć, odcinać', *secula* ʽsierp', *secūris, -is* f. ʽtopór, siekiera; cios; rana'. Por. scs. *sekyra* ʽsiekiera', ros. *sekíra* przest. ʽtopór' < *sekūrā, które może być pożyczką, zob. ESJS 798 (gdzie zresztą przemilczano refleksy litewskie). — W formie st. zanikowego oczekuje się refleksu *sik-* ⇐ *sek-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*), por. *sig-* ⇐ *seg-* s.v. *sègti*; *kis-* ⇐ *kes-* s.v. *kàsti*. Do porównania stoją dwa wypadki. 1° *sìklas* a. *siklis*, *siklius* stlit. ʽsrebrna moneta', znacz. etym. ʽodrzezany, odrąbany kawałek kruszcu' (por. strus. *rězana* ʽmoneta' obok *rězanĭ* ʽkawałek' ⇐ *rězati* ʽrzezać, krajać'; ros. *rublь* ʽrubel' ⇐ *rubítь* ʽrąbać'; gr. κέρμα ʽcoin' ⇐ κείρω ʽto shear, cut'); vb. denom. *sìklyti, -iju, -ijau* ʽrąbać' (*Vyrų kap ažuolų, o aš, moteriška, malkas sìkliju* ʽ[Jest tu dość] mężczyzn jak dęby, a ja, kobieta, [muszę] rąbać drewno'). 2° Temat infigowany *sink-* z pierwotnego pdg. *sinkù, *sikaũ, *sìkti, zob. s.v. *sìnkus*.

sė́lenos, *-ų/-ũ* 1, 3 p.a. f.pl. ʽotręby, łuski ziaren zboża pozostałe po zmieleniu'. Z innym suf.: *sė́lynos*, m.in. SD «otręby od mąki, furfur, canicæ». Są to derywaty na *-en-* względnie *-yn-* od niezachowanej formacji prymarnej na *-l-*, np. *sē-la- ʽwysiany, odsiany' < *seh$_1$-lo-, od pwk. *seh$_1$- (zob. *sė́ti*). Paralela słowotwórcza: *mė́lenas* (żm.) obok *mė́lynas* ʽsiny, niebieski, modry' od osnowy *mė́las* o ts. znaczeniu. — Odpowiednik łot. *sẽnalas* f.pl. ʽłuski ziaren, otręby' zawdzięcza swą postać metatezie *l-n* > *n-l* w praformie *sēlanas (por. *īlans* > *īnals* ʽszydło'). Różnica wokalizmu sufiksalnego powtarza się w *dovenà* : *dovanà*, *gálvena* : *galvanà* (Skardžius, RR 4, 382).

selė́ti, *selù* (war. *seliù, selė́ju*), *selė́jau* gw. ʽczyhać, dybać, skradać się, zbliżać się do czego chyłkiem, po cichu, czołgać się', *selu* SD «czyham; dybię, dybkiem idę» (syn. *selomis eimi*), *įselė́ti* ʽwkraść się, zakraść się', *nuselu* SD[1] «zdybiam, inopinante inuado» (syn. *nuseku, sutikau*), *paselė́ti* ʽczyhać, skradać się', *priselė́ti* ʽdostosować się do czego; przymilać się', *suselu* SD[1] «nazdybam», syn. *nuseku* [ʽniespodziewanie kogoś lub coś spotykać, znajdować', SPXVI]. Z innymi suf.: *selìnti* a. *selénti* ʽpodkradać się, iść wolno'. Do pie. *sel- ʽpełzać', por. wed. *tsárati* ʽpełznie (do)' < *Hd-sar-, aor. *atsār*, stir. *selige* m. ʽżółw; ślimak' (LIV[2] 528, przyp. 1, ALEW 900)[437]. — WSE *sė̇l-*: *sė̃linti* ʽskradać się, podkradać się', *nusė́linti* ʽpójść chyłkiem, ukradkiem'. — SO *sal-*: *pãsalos* (zob.). Zob. też *slãtyti*.

selezẽnius, *-iaus* przest., gw. ʽkaczor', SD <seleźianius> «kaczor, Anas mas» — zapoż. z błr. gw. *seljazénь* lub *seljazën(ь)* (por. ESBM 12, 52; SLA 195 i LEW 774 cytowali błr.

[437] Uważany czasem za spokrewniony z *selė́ti* czasownik psł. *sŭlati, scs. *isŭlati* ʽwysłać', *posŭlati* ʽposłać', iter. *posylati* ʽposyłać' (zob. referat dawnych objaśnień w ESJS 924), lepiej jest zaliczyć do pwk. pie. 1. *sel- ʽszybko wyruszyć, skoczyć' (por. LIV[2] 527, zresztą bez wzmianki o scs. *-sŭlati*). Analiza: *sul-ā- ⇐ pie. *sl̥-h$_2$-. Refleks st. zanikowego jak w strus. *mŭlzu*, *mŭlsti* ʽubijać śmietanę na masło', rcs. *mŭlzu, mlěsti* ʽdoić' wobec SE lit. *mélžiu* ʽdoję'.

selezenь). War. *salazãnius*. — Przez opuszczenie segmentu *sa-* (por. *vaĩtė* ⇐ *saváitė*) powstał war. *lazãnius; z tego przez metatezę *l-z* > *z-l*: *zalãnius* ʽkaczorʼ. — War. kontrahowany *zel̃zinas* (*zal̃zinas*) każe założyć *zelezinas, powstałe z *selezinas przez asymilację *s-z* > *z-z*. Obce zakończenie *-enius* zastąpiono sufiksem *-inas*, jak w rodzimym syn. *añtinas*.

sė́menys, *-ų* / *-ų̃* 1, 3 p.a. m./f.pl. ʽnasiona lnu, siemię lniane; nasiona, ziarno siewneʼ. War. *sė́menes* f. (końc. atemat. *-es*), *sė́mens* f. m., *sėmenaĩ*, *sėminiaĩ*, *sė́menės*. SD[1] *sėmenes* «siemię, semen», *sėmenis* «siemienie, semen canabinum», SD *sėmenes* «sianie, siew». O singulativum *sėmuõ* zob. niżej. Odpowiednik stpr. *semen* EV ʽnasiona, Somen [Samen]ʼ. Zapoż. bałtyckie w fiń. *siemen* ʽnasienieʼ (LEW 774, Stang 1966, 46). Z innym suf. *sė́kla* (zob.). — Wraz z psł. *sěmen- ʽnasienie, siemięʼ (scs. *sěmę*, *-mene*, ros. *sémja*, *-meni*, stczes. *siemě*, *sěmene*, pol. *siemię*, *-mienia*) odzwierciedla konkretyzację znaczeniową odziedziczonego abstractum pbsł. *sē-m(e)n- < pie. *seh$_1$-m(e)n- ʽsianie, siewʼ, należącego do pwk. pie. *seh$_1$- ʽsiaćʼ (zob. *sė́ti*). Por. łac. *sēmen*, *-inis* n. ʽnasienie, sadzonka; pień, ródʼ, stwn. *sāmo*, śrwn. *sām(e)* ʽnasienie, nasiono, nasienie męskieʼ, nwn. *Samen* m. ts. (pgerm. *sēman-). Z innym suf.: goc. *mana-sēþs* ʽludzkość, światʼ (dosł. ʽludzkie nasienieʼ). Por. IEW 890, BSW 253n., LEW 774, WH II, 512, EWD 1162. — Na podstawie dawnej formy nom.sg. *sėmuõ* < *sē-mō(n) ustalił się pdg. rodzaju męskiego: *sėmuõ* (3 p.a.), acc.sg. *sė́menį*, gen.sg. *sė́menio* 1. ʽsiemię lnianeʼ, 2. ʽziarno siewneʼ, 3. ʽsiew, czas siewuʼ, 4. przest. ʽpotomekʼ, 5. ʽnasienie męskie, spermaʼ. — Drw. od *sėmen-*: *sėmenà* ʽptak kulik, Numeniusʼ, *Sėmẽnė* a. *Sė́menė* ʽświęto Matki Boskiej Siewnej, 8.IX.ʼ (por. syn. *Sėjìnė*, *Šilìnė*), *sė́menija* ʽpora dogodna do siewu; miesiąc czerwiec; czas wzrastania grzybówʼ (war. *sėmenijà*), *sė́menis* ʽmiesiąc maj; miesiąc czerwiec; czas siewuʼ, *sėmenójai* m.pl. ʽwymłócone główki lnuʼ (por. suf. w *aguonójai*, *avižójai*).

sémti, *semiù* (war. *semù*), *sė́miau* 1. ʽczerpać, wydobywać (wodę ze studni, ziarno z worka), SD «czerpam», 2. ʽo wodzie: zalewać, zatapiać (łąkę, okolicę, most)ʼ, 3. gw. ʽbić, uderzaćʼ, 4. gw. ʽkroićʼ (*Mano peilis gerai duoną sẽmia* ʽMój nóż dobrze kroi chlebʼ). Cps. *apsémti* ʽobjąć, zalać (o wodzie powodziowej)ʼ, *atsémti* ʽodlać, odsypać pewną częśćʼ, *išsémti* ʽwyczerpać; wykorzystać, zużyćʼ, *susémti* ʽotoczywszy ująć wszystkich (o obławie na ludzi)ʼ, *užsémti* ʽpopić trochę płynu po posiłkuʼ. Pie. *semH- ʽczerpać, zaczerpywaćʼ (LIV[2] 531, ALEW 901), por. gr. ἄμη a. ἅμη ʽwiadroʼ (*samā < *sam.HaH < pie. *sm̥H-eh$_2$-), łac. *sentīna* ʽdno łodzi; woda i nieczystości, które spływają na dno łodziʼ. Zob. też LEW 774, de Vaan 2008, 554, 565. — Drw. *semióti* iter. ʽczerpaćʼ, *semlióti* a. *sémlioti* ts. (z insercją *b*: *sémblioti*; z dysymilacją *mb* > *mg*: *sémglioti*). Nomina: *apsemà* ʽmiejsce zalewane przez rzekęʼ, *neišsemamas* SD «nieprzebrany, inexhaustus, indeficiens», *semtùvas* a. *semtuvẽ* ʽczerpakʼ, cps. *sémkaušis* ʽczerpakʼ (por. *káušas*). — WSE *sėm-*: *sė́miau* (prt.), drw. *sėminė́ti* iter. ʽczerpaćʼ, nomina: *ìssėmos* (*ìssemos*) ʽresztki żarcia (pozostałe w korycie świń)ʼ, *pa(si)sėmìmas* ʽzaczerpnięcie (sobie)ʼ, *sėmė́jas* ʽkto czerpie (ziarno, wodę)ʼ, *sėmyklẽ* ʽmiejsce nad rzeką, gdzie czerpie się wodę, poi się bydłoʼ, *sėmys* BRB ʽkto czerpie wodęʼ. — SZ-V *sim-*: *išsimóti* ʽwyczerpywać wodęʼ < pie. *sm̥H-eh$_2$- (por. *ištviróti* ⇐ *tvérti*, GJL II, § 565). Brak formy na SZ-C. — SO *sam-*: *samáuti* ʽczerpać wodę ze studni; łowić ryby sakiemʼ (por. SO w *pasirazgáuti*, *tairáutis*), *samdýti* (zob.), *sámstyti* (zob.). Nomina: *atsamaĩ* m.pl. ʽto, co się odczerpuje z garnka podczas gotowania, szumowinyʼ, *išsamùs* ʽwyczerpujący, dogłębny, szczegółowyʼ, *nuosamaĩ* m.pl. ʽszumowinyʼ, *núosamos* f.pl. ts. (⇐ *nusémti* ʽodczerpnąćʼ), *pasamà* a. *pãsama* ʽzaczerpnięcieʼ, *pasámtė* ʽmiejsce nad rzeką, gdzie czerpie się wodę, gdzie poi się zwierzętaʼ, *sámtis* (zob.), *samùs* ʽpojemny — o wiadrze; taki, którym się wygodnie czerpieʼ.

sẽnas, *-à* 1. ʽstary, niemłodyʼ, 2. ʽnienowy, podniszczony, przestarzałyʼ, 3. ʽdawny, miniony, były (np. dyrektor)ʼ, 4. ʽnieświeży, zepsuty, zjełczałyʼ. SD[1] «podstarzały, grandæus

prouectæ ætatis», SD «dawny, antiquus, vetus, pristinus, veteranus» (syn. *vetušas*), «letny, podeszły w leciech, annosus, affecta ætate» (syn. *vetušas*). Odpowiednik łot. *sęns* ʽdawny, starożytny'. Pb. *sen-a-. Wraz z wed. *sánaḥ*, aw. *hana*-, gr. ἕνος, orm. *hin*, stir. *sen*, walij. *hen* kontynuuje pie. *sén-o- ʽstary'. Por. jeszcze drw. łac. *senex* (*sen-ek-), gen.sg. *senis* ʽstary, podeszły' (*sen-i-), m.f. ʽstarzec, staruszka', goc. *sineigs* m. ʽstarzec' (*sen-iHko-), *sinista* m. ʽnajstarszy' (*sen-isth$_2$o-). Zob. LEW 775, NIL 613, de Vaan 2008, 553n. — W słowiańskim adi. *senŭ zostało wyparte przez neologizm *starŭ* (zob. *stóras*). — Lit. comparativus *senèsnis* ʽstarszy' < *sen-i̯es-ni̯o- jest przekształceniem praformy odzwierciedlonej w wed. *sányas*-, łac. *senior*, stir. *siniu*, < pie. *sen-i̯es-. — Inne drw.: *apýsenis* ʽpodstarzały', *prósenis*, *-ė* adj.: *sẽnas prósenis* ʽbardzo stary, prastary', *prósenis* sb. ʽpradziad' (⇒ *prósenelis* ʽprzodek', *senẽliai próseneliai* lub *senẽlių próseneliai* pl.m. ʽprzodkowie, pradziadowie'), *sẽnatos* f.pl. ʽstarzy ludzie, starcy', *senatìs* f. neol. ʽprzedawnienie', ⇒ neoosn. *senat*-: *senãtvė* ʽstarość', *suláukti senãtvės* ʽdoczekać starości' (war. *senatvà*), *senatvià* gw. ʽstarość' (por. *šienatvià* ob. *šienãtvė*); *senieji mūsų* m.pl. SD «przodkowie, maiores, veteres, priores nostri», *senìmas* coll. ʽstarzy ludzie', *sẽnimas*, *-à* adi. ʽdosyć stary, w podeszłym wieku', *seninà* a. *sẽnina* wsch. ʽstarość' (suf. *-inā*- na oznaczenie abstr.), *sẽnis*, *-ė* ʽstarzec', *seniū̃nas* a. *seniū́nas* ʽstarosta, sołtys' (⇒ *seniūnijà* ʽstarostwo', *seniūnỹstė* ts.), %war. *seliū́nas* (dysymilacja *n-n* > *l-n*);% *senývas* ʽstarszy, w podeszłym wieku', war. *senỹvas* (⇒ *nuog senývo* adv. ʽod dawien dawna'), *senõlis* ʽojciec ojca a. matki', *senõliai* m.pl. ʽprzodkowie, pradziadowie', *senóvė* ʽdawne czasy; zamierzchłe czasy, starożytność' (war. *senóbė*). — Cps. *senagalỹs* a. *séngalis* 1. ʽksiężyc w ostatniej fazie', war. *senùgalis*, 2. ʽgrubszy koniec drzewa' (por. *gãlas*), *senãmiestis* ʽstara dzielnica miasta, stare miasto' (neol., por. *miẽstas*), *senapiẽnė* (zob. *píenas*), *sénbernis* ʽstary kawaler' (por. *bérnas*), *sénbuvis* ʽstary, dawny mieszkaniec' (por. *buv*-), *séngūžis* ʽstarzec' (por. *gužė́ti*), *sénkaršis* ʽbardzo stary, zgrzybiały' (por. *káršti*), *sénmergė* ʽstara panna' (por. *mergà*), *séntėviai* m.pl. ʽprzodkowie' : łot. *sęntēvi* (por. *tėvaĩ*), *séntikis* ʽstarowierca' (kalka błr. *stara-vér*, por. *tikė́ti*), *sénupė* ʽdawne koryto rzeki' (por. *ùpė*). — Złożenia tautologiczne: *sén-senis* ʽbardzo stary, prastary' (paralela: *skán-skanis*), *sén-senovė* ʽzamierzchła przeszłość'. Por. łot. *sęnvęcs* ʽprastary' : lit. *vẽčas*, *vẽtušas*). — Vb. denom. *sénti* (zob.). — N.m. *Senãbūdis*, *Senãdvaris* 4x, *Senãlaukis*, *Senãmiestis* 2x, *Sẽnasalis*, *Senã.ūtis* (por. *ūtìs* s.v. *aũti*), *Sendvariaĩ*, *Séndvaris* 2x, *Sénkaimis*, *Sénlaukis*, *Sénmiestė*. — N.rz. *Senà ùpė*, *Senã.upis* 4x, *Senó.upis*, *Sẽnupis*, *Sẽnupė*[438] (por. *Vórupė* s.v. *võras*), *Sénakmenis*, *Sén.namunė*, n.jez. *Sénprūdis* (por. akut w typie *sénbernis*).

sė́nys, *-ių* f.pl., wyraz stlit., SD <senis>: 1. «dwor, aula» (syn. *didžianamė*, *gyvenimas didžiūnų*), 2. «gmach, palatium» (syn. *palocius*), 3. «pałac, palatium, basilica, regia» (syn. *palocius*). Dalej por. takie formy, jak (1) nom.pl. *sė́nys* ʽpałace': *ne intilpsta aukšti namai, sėnys, plačios žemės, valsčius, dvarai, turmės ir kiti tos žemės niekai* SP I 301$_{20\text{-}24}$ ʽnie zmieszczają się domy, pałace, szerokie ziemie, włości, dwory, majętności, i inne tego świata marności', (2) loc.pl. *sė́nyse* ʽw pałacach': *ypačiai sėnyse didžiūnų to svieto* SP II 16$_{14}$ ʽosobliwie w pałacach Książąt tego świata', (3) gen.pl. *sė́nių*: *maršalka sėnių karaliaus* SD «marszałek nadworny, prætor comitatus augustalis, vulgo marescalcus curiæ», *ažuveizdėtojas namadarystės pilies, sėnių, miesto, bažnyčios* SD «budowniczy, ædilis, sartorum tectorum curator». Najprawdopodobniej jest to zapożyczenie ze strus. *sěni* f.pl. ʽprzejście wewnątrz domu, prowadzące ze dworu do mieszkań, zewnętrzne schody'. Znaczenia ʽgmach, pałac'

[438] Gw. forma *San-upė ʽStara Rzeka' uległa synkopie w *Sanpė, skąd po asymilacji *Sam̃pė*, n.jez. w Gìrkalnis (rej. Raséiniai). Objaśnienie *Sam̃pė* dane u Vanagasa 1981, 290 w paraleli do typu *San-takà* nie jest przekonujące. — N.rz. *Santakà* pochodzi od apelatywu *santakà* ʽzbieg dwu rzek', derywowanego od czas. złożonego z praeverbium, por. *sùteku*, *sutekė́ti* ʽzbiegać się, zlewać się'. Nominalny charakter członu *up*- wyklucza derywację †San-up- ⇐ †su-up-.

ustaliły się widocznie na gruncie litewskim (paralela: *rū́mai*). Osobno zob. *priesénis* oraz *siẽnis*. Inaczej LEW 775, s.v. *senis* 2 (nie odróżnia *sénys* od polonizmu *siẽnis*) i Balčikonis, *Balt* II:2, 1966, 192 (zapoż. z pol. *sień*). LKŽ XII, 393 nie zaznaczył obcości tego wyrazu.

sénkietis, *-ė* gw. ʽstary i twardy’ — złożenie synonimiczne, por. adi. *sẽnas* i *kíetas*. Paralele: *aklìžabis, plìknuogis*. Co do akutu por. *sénstu, sénti*.

sénti, *sénstu* (war. *senù*), *senaũ* ʽstarzeć się; psuć się, jełczeć; wychodzić z użycia’, *pasenstu* SD «wietszeię, obsolesco, veterasco», *pasenu* SD[1] «podstarzeię się, inueterasco». Vb. denominativum (factitivum) na *-sta* od *sẽnas* ʽstary’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽrobić się, stawać się starym’. Z innymi suf.: 1. *séndinti* caus. ʽpostarzać, nadawać pozory starości’, *séndinti dùkterį* ʽnie pozwalać córce wyjść za mąż’ (ʽrobić z córki starą pannę’), refl. *séndintis* ʽdodawać sobie lat, wieku’ (*Séndintis mažai kas séndinas, dažniau jaunimas*), *suséndinti* ʽo żywności: nie zużyć na czas i doprowadzić do zepsucia (np. ser, jaja), do zeschnięcia się (chleb)’, 2. *sẽninti* ʽo brodzie: dodawać starości’ (*Barzdà sẽnina* ʽBroda postarza’), ʽo żywności: doprowadzić do stanu nieświeżości’, 3. *senė́ti*, *-ju* (war. *senù, seniù*), *-jau* ʽstarzeć się; (o chorobie) wzmagać się, nasilać się; tracić świeżość, jełczeć (o maśle), czerstwieć (o chlebie)’, *įsenėti* a. *pasenėti* SD «zastarzeć się, inueterascere», *susenėt* SD «zstarzeć się na czym» (syn. *iškaršt*), 4. *senáuti* ʽmówić jak stary (o dziecku); mówić powoli’.

septynì, f. *septýnios* 3 p.a. ʽsiedem’ : łot. *septiņi* a. *septîņi*, f. *septîņas*. Przekształcone z *septinī ⇐ *septin *-ī ⇐ pb. *septin < pie. *septm̥ (o genezie zakończenia *-(n)i* zob. Smoczyński 1989, 79n. Refleksy ie.: łac. *septem* ʽsiedem’, gr. ἑπτά, wed. *saptá*, aw. *hapta-* ts., drw. het. *šiptimii̯a-* n. ʽnapój sporządzony z siedmiu substancji’ < *septm-i̯o-. Por. IEW 909, BSW 257, LEW 776. — Drw. *septynerì*, f. *septýnerios* ʽsiedmioro’, *septyníese* adv. ʽw siedmioro’ (por. *šešíese, aštuoníese*). Osobno zob. *sẽkmas, septiñtas*.

septiñtas — liczebnik porządkowy do card. *septynì* ʽsiedem’. Forma innowacyjna na miejscu stlit. *sẽkmas* (zob.). Powstała na mocy proporcji analogicznej *devynì* ʽdziewięć’ : *deviñtas* ʽdziewiąty’ = *septynì* : *x* (*x* = *septiñtas*), por. Smoczyński 1989, 91 (LEW 776 nie zajmuje stanowiska). Sąsiedni liczebnik *aštuonì* ʽosiem’ (ord. *aštuñtas* ʽósmy’) nie mógł stać się osnową proporcji analogicznej z powodu dyftongu *uo* poprzedzającego zakończenie *-ni* (wspólne dla szeregu *septynì*, *aštuonì* i *devynì*).

serbentà a. *serbeñtas* bot. ʽporzeczka, Ribes’. War. *sarbentà* a. *sárbentas*, nom.pl. *sarbentaĩ* ʽporzeczki’; *serpentà* a. *serpeñtas*; *zerbentà* (por. *sãvitas* > *zãvitas*). Najprawdopodobniej *serb-* jest wtórnym wariantem do *sarb-* (por. gw. *sergýba* < *sargýba*, gw. *servalaĩ* < *sarvalaĩ*). Formacja dewerbalna z suf. *-ent-* i SO *sarb-* ⇐ *serp-* / *sirp-*, por. *sir̃pti* / *sir̃bti* ʽdojrzewać’. LEW 776 odsyła do *sir̃bti*, ale też twierdzi, że pierwiastkiem jest pie. *ser- / *sor- / *sr̥- ʽczerwony, czerwonawy’, jak w lit. *sar̃tas*). — War. metatetyczny: *sember̃tas*, *sémbertas*, *sem̃bertas*. — N.rz. *Serbentà* a. *Serbeñtas, Sérbentas, Serbentìnė, Serbentójus*, *Serbeñtupė*, *Serbeñtupis* 4x.

serdẽčnykas przest., gw. ʽsworzeń w wozie’ (SD «sworzeń, cardo currulis»)[439] — zapoż. z błr. *sardéčnik*, pol. gw. *serdecznik* ʽsworzeń w wozie’ (por. SLA 196, LEW 776). War. *serdẽšnykas* (*tšn* > *šn*). — Na skutek adideacji do wyrazu *šerdìs* ʽrdzeń w drzewie’ (rzadziej do *širdìs* ʽserce’) pojawiły się warianty gwarowe z nagłosem *š*-: *šerdẽšnykas*, *širdẽšnykas* (por. LEW 973, Kabašinskaitė 28). Te zostały następnie przekształcone insercją *k*

[439] Por. definicję w SW VI, 530: *Sworzeń*, *rznia* a. *rnia* ʽdługi, gruby gwóźdź żelazny, który przechodzi przez obartel, nasad, koniec rozwory i oś, łącząc w ten sposób przodek wozu z jego tyłem i służąc za oś przy skręcaniu wozem’.

w *šerdẽkšnykas*, *širdẽkšnykas*[440] (*Vežimo pirmagalį su pasturgaliu jungia šerdẽkšnykas*). Po tych zmianach doszło do resegmentacji *šerdekšn-ykas*, *širdekšn-ykas*, czego objawem są war. *šerdẽkšnis*, *širdẽkšnis* oraz *šerdẽksnis*, *širdẽksnis* (*-s-* po *k* dowodzi włączenia pożyczki do grupy wyrazów na *-snis*). Por. odpowiednik łot. *serdeksnis* ʽsworzeń'. — W niektórych gwarach zaszła reanaliza *šerd-ẽkšnis*, *šird-ẽkšnis*, indukowana skojarzeniem z *šerdìs*, *širdìs* (zob. wyżej). Świadczą o tym takie drw., jak *šerdẽsas* ob. *širdẽsas* ʽsworzeń' (por. suf. w *žãlesas*). Inne war.: *šerdãsas* i *šerdãšas*, *šerdãšis*, *šerdẽšas*, *šerdẽšius*.

serdõkas stlit., gw. 1. ʽwierzchnie ubranie bez rękawów, serdak', 2. SD «kabat, kaftan, thorax, pectoralis tunica texta sine manici» (syn. *jupa berunkovinė*), «serdak, subucula, tunica intima», 3. *serdokas gelažinis*, *srieguotas* SD «karacena, lorica squamata, plumata», «pancerz, lorica, thorax nexilis, tunica ex annulis ferrea», *ūsos serdoko* «kolca abo ogniwa w pancerzu, hami loricæ, *serdoku gelažiniu apvilktas* SD «pancerznik». War. *šerdõkas geležinis* ʽpancerz'. Zapoż. z pol. przest. *serdak* ʽkaftan wkładany pod pancerz; ciasny kaftan nakładany na kolczugę; pancerz, kirys, zbroja' (L., SW). Pol. *serdak* jest zapożyczeniem wyrazu śrdn. *sar-dôk* ʽkaftan wkładany pod pancerz' (por. *sar, sarwes* n. ʽzbroja', *dōk* n. ʽsukno, okrycie'). Inaczej Brückner 1927, 485, s.v. *serdak*: «Łączą dowolnie z *sercem*; jest chyba ruskie». Wyraz pominięty w słowniku Borysia 2005.

seredà 3 p.a. przest., gw. ʽśroda' (*Kas sẽredą būna Klaipėdoj turgus*. *Seredos vakarėlį sesė pynė vainikėlį*), DP *sereda* ʽśrzoda', SD «srzoda, dies Mercurij, feria quarta». Zapoż. z błr. *seradá*, *-ý* (SLA 196, ZS 49, LEW 776, ALEW 904). War. *seradà*, *saradà*. Por. jeszcze SD *ažugavėtinė sereda* «wstępna środa, feria quarta cinerium» [ʽpierwszy dzień wielkiego postu'], *pelenių sereda* ʽśroda popielcowa'. — N.m. *Serẽdžius* (*sered-i̯u-) — jest derywatem od nazwy dnia, w którym odbywał się targ (por. pol. n.m. *Środa*). Podobnie umotywowane nazwy miejscowe to *Ketvergiaĩ*, *Pandėlỹs*, *Subãčius*. — N.B. Polskim odpowiednikiem nazwy miasteczka *Serẽdžius* są *Średniki*. Pol. nazwa oddaje lit. *Serednykai, tj. formację na *-nyk-*, oznaczającą mieszkańców miejca zwanego *Sereda ʽŚroda'. Podobną dwoistość ilustruje nazwa wsi *Kar̃klė* ob. *Karkliniñkai*. Por. Otrębski 1961, 53.

serednykas SD[1] «cienkusz, ceruisia secundaria» [ʽsłaby trunek'] — zapoż. ze stbłr. *seredьnikъ, por. ros. gw. *serédnik* ʽprzedmiot lub towar średniej jakości' (por. ALEW 904).

sérgėti, prs. *sérgiu* (3 os. *sérgi*, war. *sérgia*, *sérgėja*, *sérgsta*), prt. *sérgėjau* 1. ʽstrzec, pilnować, doglądać dzieci, chorego, dozorować' (SD *sergiu* «straż trzymam, vigilias ago, excubo pro portis», «strzegę czego, asseruo, custodio»), 2. ʽstrzec przed czym' (por. *Teikis mane sergėt nuog smūtka* PK 57_{18} ʽRaczże mię strzec od zasmucenia'), 3. ʽstarać się coś utrzymać, zachować', 4. ʽczyhać, czekać na kogo w ukryciu z zamiarem napaści', 5. stlit. ʽprzestrzegać (słowa Bożego, przykazań, prawa)'. War. akc. *sergė́ti*. War. analogiczny *sárgėti* (*a* według sb. *sárgas*). Refl. *sergė́tis* ʽwystrzegać się, mieć się na baczności, unikać kogo, czego', *serg*[*i*]*uosi* SD «chronię się» (syn. *linkiuosi*, *saugausi*). Durativum stanu na *-ėti* do *sergù*, *sir̃gti* ʽchorować, być chorym' (zob. s.v.). Paralele: *mérdėti* ⇐ *mir̃ti*; *sėdė́ti* ⇐ *sė́sti*. Znacz. etym. ʽdoglądać kogo w chorobie' (por. syn. *sárginti*). Nawiązanie stpr. *absergīsnan* acc.sg. ʽopieka, ochrona' ⇐ *sergīt ʽstrzec' (ze zmiany *sergēt). — Stlit. prs. atematyczne *sergmi*, 3 os. *sergti* (*Pons... serkti ir keleivius* PK 101_{11} «Pan... strzeże też pielgrzymow»). — Na podstawie neopwk. *sergst-* (⇐ *sérgsta*) powstała quasiatematyczna forma gw. *sérgsti* ʽstrzeże, pilnuje' = *sérgst-i* (Sim̃nas, Léipalingis, zob. Zinkevičius 1966, § 636). Por. też drw. *prisérgstėti*, *-ju*, *-jau* gw. ʽpilnować, strzec' (*Kol buvom turgun, tai aš vežimą prisérgstėjau* ʽDopóki byliśmy na targu, to ja pilnowałem wozu').] — SO *sarg-*: *sargìnti* (zob.), *sárgioti*

[440] Paralele dla pozycji przed grupą *šn*: zapożyczenia *čerẽkšnė* ob. *čerẽšnė*; *kaniũkšnė* ob. *kaniũšnė*; *makšnà* ob. *mašnà*; wyrazy rodzime *šerkšnà* ob. *šeršnà*; *kalkšnóti* ob. *kalsnóti*.

ʻstrzec, pilnować’ (rzadkie), *sargýti* ʻczuwać przy kim’ (rzadkie), *sárgstyti* ʻstrzec, pilnować’ (rzadkie). Nomina: *atsargà* 1. ʻzapas czego’, 2. ʻostrożność, przezorność’ (⇒ *atsargìnis* ʻzapasowy’, sb. m. ʻżołnierz należący do rezerwy, rezerwista’), *atsargùs* ʻostrożny, przezorny’, *pasarga* SD «ostrożność» (syn. *apýdaira*), *prasargà* a. *prasárga* ʻprzestroga’ ⇐ *prasergu*, SD <prasiargu> «przestrzegam kogo, præcaueo, præmoneo»; *sárgas* (zob.), *sargùs* ʻczujny, np. pies’, SD «ostrożny, cautus, consideratus...» (syn. *apvaizdus*, *apydairus*).

sermėgà, gen.sg. *sermė̃gos* 2 p.a. gw. ʻsiermięga, wierzchnie ubranie z grubego samodziału, z sukna domowej roboty’ (war. *sarmėgà*) — zapoż. ze stbłr. *sermjága* (SLA 196, ZS 49, LEW 777), por. błr. *sjarmjáha*, *-i*. Co do lit. *ė* za błr. *ʼa* por. *dė̃dė*, *lė̃lė*, *klė̃štarius*. — Drw. *sermė̃ginis* adi. ʻ(samodział) na siermięgę’, 2. sb. ʻkto nosi siermięgę’, *sermėgiõtė* ʻwytarta, poszarpana, licha siermięga’, *sermė̃gius* ʻkto chodzi w siermiędze’, cps. *pilkasermė̃gis* (zob. *pìlkas*).

seȓpė gw. bot. 1. ʻsierpik barwierski, Serratula tinctoria’ (war. *seȓpas*), 2. bot. ʻdąbrówka rozłogowa, Ajuga’. Bez etymologii. Por. *seȓpti*.

seȓpti, *serpiù*, *serpiaũ* gw., zwykle z prvb. *įseȓpti* ʻpoczerwienieć — o pijących wódkę’ (*O, jau jūs inseȓpę!*), *pérserpti* ʻprzepić się, przekroczyć zwykłą miarę wypitej wódki’. Czasownik o pierwiastku *serp-*, alternującym ze SZ *sirp-*. por. *siȓpti* m.in. ʻzarumienić się, poczerwienieć — o policzkach, o nosie’. Zob. też *serpentà* ʻporzeczka’ jako wariant do *serbentà*.

sės-, neopierwiastek wyabstrahowany z formy inf. *sė́sti* do *sė́du*, *sė́dau* ʻsiąść, usiąść’ (zob. s.v.). Drw. werbalne: *sėsdinė́tis* ʻsadowić się za stołem’, *sė́stelėti* a. *-terėti* ʻusiąść na chwilę; (o wodzie) nieco opaść’, *sė́stelti* a. *-terti* ʻsiąść, usiąść’. — Obok tego war. krótkowokaliczny *sės-telti* a. *-terti* ʻusiąść’, który objaśnia się wyrównaniem do interi. *sėst* (por. *Tik sėst ir atsisėdo* ʻNagle «sest» i usiadł’). — Drw. nominalne: *pasė̃stai* m.pl. ʻnabite słomą a. sianem worki, służące do siedzenia w wozie’ (syn. *pasė̃dai*, por. Būga, RR II, 557), *sėslỹs* ʻczłowiek osiadły’, *sėslùs* ʻ(od dawna) osiadły w jakimś miejscu’, *sė́sna* a. *sėsnà* c. ʻczłowiek osiadły’, *susėstùvės* f.pl. ʻpanieński wieczór’ ⇐ vb. cps. *susė́sti* ʻusiąść razem’.

sẽsė 2 p.a. ʻsiostra’. Z pochodzenia jest to forma voc.sg. ʻsiostro!’ do *sesuõ*. Utworzono ją przez analogię do rzeczownika ʻcórka’ (pokrewny temat na *-er-*), mianowicie według proporcji: acc.sg. *dùkterį* : *sẽserį* = nom.sg. *duktė̃* : *sesuõ* = voc.sg. *dùktė* : X (X = *sẽsė*). Następnie na mocy proporcji *dùktė* (voc.sg.) : *duktė̃* (nom.sg.) = *sẽesė* : X pojawiła się innowacyjna forma nom.sg. *sesė̃* (4 p.a.). Por. Petit 2004, 81, przyp. 129. Mniej prawdopodobna wydaje się hipoteza Otrębskiego (GJL III, § 151) o skrócie haplologicznym *seserelė > *sesẽlė* i o dotworzeniu *sẽsė* drogą derywacji wstecznej. — Drw. od neoosn. *ses-*: *sesẽlė* ʻsiostrzyczka; ʻsiostra zakonna, zakonnica; siostra szpitalna, pielęgniarka’, *sesuvà* 1. ʻsiostra’, 2. coll. ʻwszystkie dzieci sióstr’ (*Seserų tai mes buvom keturios, o sesuvõs jau visas pilkas*), *sesiuvà* coll. ʻwszystkie siostry razem’ (*Susrinko visa sesiuvà*). — N.B. Forma gw. *sesvà* ʻsiostra’ może pochodzić z fonetycznego przekształcenia *sesuõ* < *sesu̯ā (spirantyzacja ślizgu *u̯* > *v*). — Zdrobnienia o znacz. ʻsiostrzyczka’: *sesáitė*, *sesìkė*, *sesýtė*, *sesiùlė*, *sesùika* (zob.), *sesùkė*, *sesùlė* (⇒ *sesuláitė*), *sesùtė* (⇒ *sesutė́lė*), *sesùžė*. Od neoosn. *sesyt-*: *sesytẽlė*, *sesýtėlė*, *sesytùžė*, *sesyčiùkė*, *sesyčiùtė*. — Cps. *pirmãsesė* ʻkuzynka w pierwszym pokoleniu’ (syn. *sesuõ pirmakaȓtė*), *sesėbrolė* bot. ʻfiołek trójbarwny, Viola tricolor; sporek, Spergula’, war. *sẽsiabrolis* ts. (por. *brólis*).

seserė́čia 1. ʻcórka siostry, siostrzenica’, 2. ʻsiostra cioteczna’ (SD[1] «siestrzanka, sororis filia, neptis ex sorore»). 1° Synchronicznie jest to drw. utworzony neosufiksem *-ėčia* od osnowy *seser-* ʻsiostra’, zob. *sesuõ*, acc.sg. *sẽserį* (por. *brolė́čia*, *dukterė́čia*). 2° Diachronicznie jest to drw. na *-įā-* od neoosnowy *seserėt-* jak w *seserė́tis* ʻsiostrzeniec’,

seserétė ʽcórka ciotki, siostra cioteczna'. — Odpowiednio do tego syn. *seserýčia* ʽcórka siostry' (m.in. LEX) zakłada *seserýt-ė jako bezpośrednią osnowę (por. *seseriū́tė* ʽsiostra, siostrzyczka'). Z kolei *seserýčiai* m.pl. ʽdzieci siostry' (m.in. LEX) ma za podstawę *seserýt-is ʽsiostrzeniec', por. *brolýčios* f.pl. ʽcórki brata' : *brolýtis* ʽbraciszek'. Tym szczegółom ALEW 905n., s.v. *sesuõ* nie udziela uwagi.

seserénas ʽsyn siostry, siostrzeniec' (SD «siestrzanek, siestrzeniec, nepos ex sorore, sororis filius») — drw. na *-ėnas* od osnowy *seser-* ʽsiostra', zob. *sesuõ*, acc.sg. *sẽserį*. Por. *brolénas* i gwarowe zdrobnienia, jak np. *paukšténas* ʽptaszek', *varlénas* ʽżabka', *varnénas* ʽmłoda wrona; szpak'. Z innym suf.: *seserýnas* ʽsiostrzeniec' (por. *avýnas, brolynas*).

seser̃kopiai, *-ių* m.pl. gw. ʽszwagrowie, którzy mają za żony dwie siostry'. Starsza postać cps.: *seser-kuopiaĩ* ts. Człon I do *sesuõ* ʽsiostra', człon II do *kúopa* ʽgromada' (przygodna monoftongizacja *uo* > *o*).

sė́sti, prs. *sė́du* (war. *sė́džiu, sė́stu*), prt. *sė́dau* (war. *sė́džiau*) 1. ʽsiąść, usiąść', 2. ʽwleźć (na konia) i usiąść', 3. ʽwsiąść (do wozu, sań, łodzi)', 4. ʽosiedlić się, zamieszkać', 5. ʽzachodzić — o słońcu' (*sė́danti sáulė*), 6. ʽpogrążać się, iść na dno; opadać (o wodzie, mgle), osiadać (o gruncie)', 7. ʽosadzać się (o sadzy, parze, kurzu, osadzie dennym)', 8. ʽwpływać gdzie (o rzece)'. Rzadki war. inf. *sė̃sti*. W gwarze Zíetela zanotowano atematyczną formę 3 os. prs. °*sė́sti* (*sėd-ti): *bėginė́dami jė́sti anàs, nesė́sti* ʽBiegnąc je on, nie siada' (Vidugiris 1998, 586). Żmudzkim jej odpowiednikiem jest *nusė́st* ʽo wodzie: opada' (Būga, RR II, 239). Refl. *sė́stis, sė́duos, sė́daus* ʽusiąść, usadowić się' (*Sė́skis!* ʽUsiądź! *Prašaũ sė́stis!* ʽProszę usiąść!' *Kad tu sėstáis akmeniu!* ʽObyś zamienił się w kamień!'), *atsisė́sti* ʽusiąść, usiąść sobie'. Cps. *apsė́sti* ʽobsiąść, siąść dookoła, gromadnie; zasiedlić; uspokoić się, przestać; otaczać, oblegać, nie dawać spokoju'; opętać — o diable' (por. *apsė́stas*); stracić siły, osłabnąć', *nusė́sti* ʽgromadnie zająć miejsca siedzące' (*Viena šikna visų suolų nenusėsi*), *nusėdu* SD[1] «siadam, sodo, sedere, soleo», *nusėdu iž̃g arklio* SD «zsiadam z konia», *pérsėsti* ʽprzesiąść się; wsiąkając przedostać się przez co, przesiąkać; obsunąć się w dół, zapaść się (o grobie)', też ʽprzesiadać się (do innego pociągu)', *prisė́sti* 1. ʽusiąść obok siedzącego, przysiąść się', 2. ʽo krześle: być zajętym przez siedzącego' (*Krėslai visi prisėdę, dar ir pasieniais eilės stačiųjų*), 3. ʽzostać opętanym, owładniętym czym' (*Prisė́stas svetimõs dvãsios* ʽOpętany przez złego ducha'), *susė́sti* ʽusiąść razem, zasiąść (do stołu); (razem) dosiąść (koni); zająć miejsce siedzące, usadowić się (na wozie, łodzi, w autobusie)', *užsė́sti* ʽdosiąść (konia), wsiąść (na rower); zająć miejsce siedzące; usiąść, kucnąć (o ptaku); osiąść na mieliźnie (o statku)'. — Odpowiednik łot. *sêst, sêžu, sêdu* ʽsiąść', *atsêstiês* ʽusiąść'. Odpowiednik scs. *sěsti* ʽsiąść'. — Prs. infig. scs. *sędǫ* (por. ros. *sjádu* do *séstь*, stczes. *sadu* do *siesti*, stpol. *siędę* do *sieść*) jest prawdopodobnie refleksem *si-n-d-e/o-, formacji zbudowanej na SZ *sid- ⇐ *sed-, por. stprus. *syndens, sindats* ptc. prs. act. ʽsiedzący' (*sindants), SE stczes. *sezi* ʽsiedzi', *seděti*. Zob. Stang 1942, 53, Smoczyński 2001, 392[441]. — Pbsł. *sēd- jest formą na st. wzdłużonym w stosunku do pie. *sĕd- ʽusiąść' (LIV[2] 513), por. wed. *ásadat* ʽusiadł', SO *sasā́da* ʽsiedzi', łac. *sedeō, -ēre* ʽsiedzieć; usiąść' (*sed-eh$_1$-). — Drw. werbalne: *sėdė́ti* (zob.), *sėdinė́ti* iter. ʽsiadać, siadywać', *sėdinėju* SD «siadam, sessito», *prisėdinėju* SD[1] «przysiadam, asideo», *pérsėdinėti* ʽprzesiadać się, np. z pociągu na autobus'. Drw. nominalne zebrano s.v. *sėd-*. — SO *suod-* < *sōd-: plit. *suodyti caus. ʽsadzać, sadzić (rośliny)' ⇐ pbsł. *sōd-éi̯e- (scs. *saditi, saždǫ* ʽsadzić') zostało odnowione pod względem apofonicznym, co widać w *sodìnti* (zob.) ⇐ *sād-ī-. Spodziewany refleks SO *suod-* jest

[441] Nieprawdopodobna praforma *sēnde- u Vaillanta, GC III, § 446 (infiks wsunięty rzekomo do osnowy na WSE *sēd-). — Trudno się też zgodzić z Klingenschmittem 1982, 129 n., który rekonstruuje pbsł. *sī́nde/o- i twierdzi, że forma ta powstała z przekształcenia pierwotnego prs. reduplikowanego *sī́de/o- < pie. *si-sd-e/o-, mianowicie drogą analogii do prezentiów infigowanych.

widoczny w sb. *súodžiai* (zob.).

sesùika wsch.-lit. ʽsiostrzyczka’ (m.in. Zíetela) — zdrobnienie na *-kā-*, utworzone od *sesūj, gwarowej wersji formy *sesuõj* ʽsiostra’ (zob. *sesuõ*). Co do monoftongizacji *uo* > *ū* zob. Vidugiris 1998, 28, Zinkevičius 1966, § 85). Na skutek resegmentacji *ses-ùika* (zob. *sẽsė, sesuõ*) rozpowszechnił się we wschodnio-litewskim neosuf. *-ùika* jako wykładnik zdrobnień, najpierw od rzeczowników osobowych (np. *duktùika*), później też od nieosobowych (np. *avùika*, *akmùikas*, *skylùika*). Pogląd, jakoby *-uika(s)* było produktem kontaminacji sufiksów *-ukas* i *-ykas* (tak Skardžius, RR 4, 402) wydaje się trudniejszy do zaakceptowania. GJL II, § 474 poprzestaje na stwierdzeniu, że deminutiva na *-uika(s)* «są jakby wariantami deminutiwów na *-ukas*».

sesuõ 3 p.a. f. ʽsiostra’, gen.sg. *ses-er̃-s*, acc.sg. *sẽs-er-į*. W języku łotewskim *seser- zostało wyparte przez neol. *māsa*. Rekonstrukcja pb.: nom.sg. *sesō, acc.sg. *ses-er-in, to z pie. *su̯es-ōr, acc.sg. *su̯es-er-m̥, gen.sg. *su̯es-r-ós. Odpowiedniki ie.: wed. *svásar-*: voc. *svásar*, sg.nom. *svásā*, acc. *svásāram* ⇐ *svásaram, loc. *svásari*, dat. *svásre*, instr. *svásrā*, abl.-gen. *svásuḥ* (*su̯es-r-s); pl.nom. *svásaraḥ*, du.nom. *svásārau*), aw. *x^{v}aŋhar-*, orm. *kʿoyr*, łac. *soror*, stir. *siur*, por. NIL 680n. — Resztki form atematycznych w odmianie lit.: gen.sg. *seser̃s* < przest., gw. *seserès*, dat.sg. *sẽserie* (końcówka *-ei̯, por. wed. *svásre*, scs. *materi*), instr.sg. *sesermì*; nom.pl. *sẽsers* < przest., gw. *sẽseres* (liter. *sẽserys*). — War. gwarowe: 1. *sesuõj* (zob. też *sesùika*) 2. *sesuõn* (por. *piemuõn*), 3. *sẽserė* (por. *dukterẽ*), 4. *seserìs* (por. *dukterìs*), 5. *seserà*. — Odmienność formy słowiańskiej, scs. nom.sg. *sestra*, gen.sg. *sestry* (ros. *sestrá*, *-ý*, pol. *siostra*, *-y*) polega na dwóch szczegółach: 1° sufiks jest w SZ *-r-*, stąd zmiana *su̯es-r- w *sestr-* w przypadkach zależnych (epenteza *t* do grupy *s-r*), 2° osnowa atematyczna (por. stlit. gen.sg. *seseres*, nom.pl. *seseres*, gen.pl. *seserų*) została przekształcona przez sufigowanie *-ā-*, por. lit. gw. *seserà*, psł. *mater-a ʽmatka; samica zwierząt’ (stczes. *matera*, pol. *maciora*). Dalsze zmiany to zastąpienie nom. *sesa (< *su̯esōr, por. *sesuõ*) najpierw przez *sesra, później przez *sestra* (segment *t* został wprowadzony do formy nom.sg. przez analogię do gen.sg. *sestry* < *sesry; z nominatiwu rozpowszechnił się na cały pdg.). Uproszczenie pie. *su̯- > *s-* jest tak słowiańskie jak litewskie, por. *sakaĩ, sãpnas, šẽšuras*. — Obecność tematu słabego *su̯es-r- i jego zmiana przez insercję *t* ma paralelę w germańskim, z tym tylko zastrzeżeniem, że tutaj *su̯estr- pod wpływem wyrazów ʽbrat’ (ʽmatka’, ʽojciec’) zmieniło zakończenie na *-ter-, stąd goc. *swistar*, gen.sg. *swistrs* ʽsiostra’, śrwn. *swester*, śrdn. *süster*, stisl. *systir* ts. (stąd zapożyczone stang. *swyster*, ang. *sister* ʽsiostra’). — Drw. od *seser-*: *seserė́čia* (zob.), *seserė́nas* a. *seserýnas* (zob.), *seserė́tė* ʽsiostra cioteczna’, *seserià* ʽsiostra’ (por. *sẽsė*), *seseriẽtė* ʽsiostrzenica’, *seserijà* coll. ʽwszystkie siostry razem’, *seserýčia* 1. ʽsiostrzenica’, 2. ʽsiostra cioteczna’ (syn. *seserė́čia*), *sẽseriškas* ʽsiostrzany’. Cps. *seser̃kopiai* (zob.), *sesérsūnis* ʽsiostrzeniec’ (por. *sūnùs*), *sesérvaikiai* m.pl. ʽdzieci dwu sióstr’ (por. *vaĩkas*).

sė́ti, *sė́ju*, *sė́jau* ʽsiać, rzucać ziarna w ziemię’. Odpowiada łot. *sẽt*, *sẽju* ʽsiać’ i scs. *sěti*, *sějǫ* ts. < pbsł. *sē-i̯e-. To prs. na *-i̯e-* / *-i̯o-* zostało zapewne dotworzone do aor. *sē-, por. scs. *vŭsě* ʽzasiał’. Pwk. *seh$_1$- ʽsiać, sadzić’, por. łac. pf. *sē-uī* obok prs. *serō* < *sisō- < *si-sh$_1$-e- (LIV^2 517n., Stang 1966, 357, LEW 778). — Drw. *sė́kla* (zob.), przest. *sėmuo* ʽsiew, siejba’ < *sēmō < *sē-mōn-ø (por. łac. *Sēmō*, *-mōn-is* ʽbóg siewu’); *sė́menys* (zob.), *sėmẽnė* a. *sė́menė* 1. ʽsiew’, SD *sėmenės metas* «siew, seminatio, satus, sementis» (dosł. ʽczas siewu’), 2. ʽziarno siewne’, 3. ʽświęto Matki Boskiej Siewnej, 8.IX.’, *sė́sena* ʽsiew, sianie’. Cps. *sė́biržė* (zob.). — Drw. od neoosnów: 1. *atsė-*: *ãtsėlis* a. *atsėlỹs* ʽpowtórny posiew, sianie ziarna na gruncie, gdzie był siew jesienny’ ⇐ *atsė́ti* ʽsiać powtórnie’, 2. *pasė-*: *pósėlis* ʽposiew, zasiew’ ob. *pasėlỹs* ts. ⇐ *pasė́ti* ʽposiać’ (por. *padėlỹs* ⇐ *padė́ti*), 3. *prisė-*: *príesėlis* ʽziarno siewne zmieszane z innym’ ⇐ *prisė́ti* m.in. ʽdużo wysiać, zasiać’, 4. *sėt-* (⇐ *sė́tas*):

sėtinỹs bot. ʻbrukiew, Brassica napus rapiferaʼ, *sė́tuvė* a. *sėtuvẽ* ʻkosz ze słomy, z którego sieje się żytoʼ. Osobno zob. *sė̃j-*.

siaũbtis, *siaubiúos*, *siaubiaũs*, *siaũbtis* gw. ʻokrywać się, otulać sięʼ — war. z wygłosem *-b-* do *siaup-*, zob. *saũpti*. — Tr. *siaũbti*, *siaubiù*, *siaubiaũ* 1. ʻpustoszyć, niszczyć, rujnowaćʼ, 2. ʻo dzieciach — hałasować, swawolićʼ. Dalsze szczegóły s.v. *sùpti*. — Drw. *siaũbas* ʻprzerażenie, groza, strachʼ (⇒ *siaubìngas* ʻprzerażający, strasznyʼ), *siaubìkas* ʻawanturnik, zawadiakaʼ, *siaubū̃nas* ʻistota budząca grozę; smokʼ.

siaũras, *-à* ʻwąski, ciasny, obcisłyʼ. Odpowiednik łot. *šàurs* ʻwąskiʼ. Z pb. *si̯au̯-ra- < pie. *seu̯-ro-, znacz. etym. ʻściśnięty, ścieśniony, stłoczonyʼ. Pwk. *seu̯- ʻścisnąć, wywrzeć uciskʼ (IEW 914), który w indo-irańskim wyspecjalizował się w znacz. ʻzgnieść, wycisnąć sok z roślin, wytłoczyćʼ. Por. wed. *sunóti* ʻwyciska (somę)ʼ, aw. *hunaoiti* ts. < *su-né-u̯-ti (por. LIV[2] 537). St. zanikowy odpowiedniego pierwiastka tkwi w lit. *sulà* (zob.). — Drw. *siaurimà* ʻwąskość, zwężenieʼ (por. *plonimà*, *storimà*), *siaurókas* ʻnieco za wąskiʼ, *siaurumà* ʻwąskość, zwężenieʼ. Cps. *siaurakãktis* ʻo wąskim czoleʼ, przen. ʻtępy, ograniczonyʼ (por. *kaktà*), *siauraprõtis* ʻtępy, ograniczonyʼ (por. *prõtas*). Vb. denom. *siaurė́ti*, *-ja*, *-jo* ʻzwężać sięʼ, *siaũrinti* ʻzwężaćʼ. — N.m. *Siaũrkampis* (por. *kam̃pas*).

siaũsti I, *siaučiù*, *siaučiaũ* 1. ʻokrywać, chować (dziecko) pod przykryciem, owijać czym, otulaćʼ, 2. ʻnarzucać lub zdejmować komuś okrycie z plecówʼ (*siaũsti pečiùs skarà* ʻnarzucać chustę na ramionaʼ, *nusiaũsti skãrą nuõ pečių̃* ʻzdjąć chustę z ramionʼ), 3. ʻobstępować ze wszystkich stron, okrążaćʼ (*kariúomenė príešą siaũčia*), 4. ʻprzesiewać ziarno na sicie, wiać ziarno na wietrzeʼ, 4. ʻrzucać, ciskaćʼ, 5. ʻzwijać się w główkę (o kapuście)ʼ, 6. ʻgromadzić się, garnąć się do czego, ruszać w pewnym kierunkuʼ (*Kur pasogą jaučia, ant tę ir siaučia* ʻGdzie przeczuwają [dobry, spory] posag, tam też ciągną / zmierzająʼ), 7. ʻo dzieciach: dokazywać, swawolić; o burzy: szalećʼ (*audrà siaũčia* ʻburza szalejeʼ), SD: *siaučia marios* «burzy się morze», *nakty siaučiu, daužausi* «gachuię po nocy, chodzę szaleiąc, furor, bachor nocte, comessantium modo ago aliquid»). Cps. *apsiaũsti* DP ʻogarnąć, otoczyć, odziaćʼ, refl. *nusisiaũsti* ʻzdjąć, zrzucić z siebie okrycieʼ, *pasisiaũsti* ʻprzykryć się, schować się pod osłonąʼ. Odpowiednik łot. *šàust*, *šàušu*, *šàutu* ʻsiec rózgami, chłostać, biczowaćʼ (por. *siū̃tis*), refl. *àizšaũstiês* ʻzasłonić się, okryć sięʼ. — Lit. *siaut-* wraz z łot. *šaut-* jest refleksem pb. *si̯au̯t- < pie. *$h_2$seu̯t- ʻburzyć się, kipiećʼ (LIV[2] 285), por. stang. *sēoðan*, stwn. *siodan*, nwn. *sieden* ʻwrzeć, kipieć, gotować sięʼ (pgerm. *seuþa-), SO goc. *sauþs* ʻofiarowanieʼ. Co do *h_2- por. gr. ἀϋτμή ʻdech, oddech (pl. o płomieniach, o miechach); powiew; woń, zapachʼ < *ahutmā < *h_2^asutmah$_2$ < pie. *$h_2$sut-meh$_2$- (LIV[2], *l.c.*, Beekes 2010, 172). — Deverbativum: *siáutėti*, *-ju* (gw. *siáutu*), *-jau* ʻhałasować, dokazywać, swarzyć sięʼ. Z innym suf.: łot. *šàustît* frq. ʻchłostać, siec rózgami, biczowaćʼ. Nomina od *siaut-*: *ãtsiauta* (zob.), *ãtsiautos* f.pl. ʻdrobne i nieoczyszczone ziarno (dla konia)ʼ, *núosiautos* f.pl. ʻgorsze ziarnoʼ, *pasiautà* ʻpochyłość, spadzistość obmarzłej drogiʼ, *są́siautos* f.pl. ʻodsiewki, osłony ziarnʼ, *siautimas marių* SD «burzenie morza, nawałność». — Neopwk. *siaus-* (⇐ *siaũsti*): *siaustýti* (*siaus-sty-) frq. ʻokrywać czym, otulać; rzucać, miotaćʼ, refl. *siaustýtis* ʻrzucać się, wściekać się, kłócić sięʼ, nomina: *siaustuvẽ* 1. ʻpowijak, pieluchaʼ, 2. ʻcepisko, dzierżak u cepówʼ, *siaũsmas* ʻszał, huk wiatru, *siaũstas* ʻswawolny, porywczy, narwany; nieposłuszny, narowisty (o koniu)ʼ. — SZ *siut-* (zam. *sut-): *siùsti* (zob.). — WSZ *siūt-*: *siū̃tis* (zob.).

siaũsti II, *siaũdžia*, *siaũdė* wsch.-lit. 1. ʻszumieć, szeleścićʼ (*mìškas siaũdžia* ʻlas szumiʼ), 2. ʻbrzęczećʼ (*bìtės siaũdžia* ʻpszczoły brzcząʼ). Niejasne. Albo dźwięko-naśladowcze albo wariant do *siaũsti*, *siaučiù* (wtedy: z sonoryzacją wygłosu pierwiastkowego *t* > *d* w pozycji po *u̯*).

sidãbras ʻsrebroʼ. Pochodzi z dysymilacji formy *sirãbras (*r-r* > *d-r*), to zaś z jeszcze

starszego *sirebras. Wyraz ten jest zapożyczeniem ze strus. *sĭrebro* ʽsrebro’ (nie odnotowane w SLA). Pożyczką słowiańską jest też odpowiednik łot. *sidrabs* ts.; brzmienie to pochodzi z metatezy formy *sidabrs (por. ME III, 835n.). Podobną zmianę widać w stlit. *sidrabas* ʽsrebro’. Inaczej LEW 780n., który mówi o wspólnym bsł. i germańskim (goc. *silubr*) zapożyczeniu z jakiegoś języka nieindoeuropejskiego. Przyjmowany niekiedy związek między gr. σίδηρος, dor. σίδᾱρος m. ʽżelazo, stal’ a lit. *sidãbras* jest nieprawdopodobny; pochodzenie wyrazu greckiego pozostaje zresztą nieustalone, zob. Beekes 2010, 1329. Zwraca uwagę fakt, że ʽzłoto’ ma nazwę rodzimą, odziedziczoną z pie., zob. *áuksas*. — War. gw. *cidãbras*. War. *sudãbras* ob. *sudẽbras* : łot. *sudrabs*, *sudabrs*. Oboczność *i/u* jest zdaniem Urbutisa 1981, 126, przyp. 8 niejasna. Būga, RR II, 563n. zwrócił w tym kontekście uwagę na dwoistość form scs. *sĭrebro* i *sŭrebro* i wyraził pogląd, że oboczność *i/u* była właściwością fonetyczną nieznanego języka substratowego, z którego Bałtowie wraz ze Słowianami zapożyczyli nazwę ʽsrebra’. — Dysymilację *r-r* > *r-l* widać w stpr. *siraplis* EV ʽsrebro, Silber’, acc.sg. *sirablan* < *sirabra-. Wyraz ten został prawdopodobnie zapożyczony ze stpol. *śrzebro* ʽsrebro’. Inaczej PKEŽ 4, 112n., który rozważa równoległe zapożyczenie do bałtyckiego, słowiańskiego i germańskiego z jakiegoś języka kaukaskiego. — Drw. *sidabrìnis* ʽsrebrny’ (war. *sudabrìnis*). Vb. denom. *sidabrúoti* ʽposrebrzać’, ⇒ *sidabrúotas šáukštas* ʽposrebrzana łyżka’ (por. łot. *sidrabuôt* ʽposrebrzać, ozdabiać srebrem’). — N.rz. *Sidabrà, Sidãbrinė, Sidabrìnis, Sidãbr-upis*, n.jez. *Sidabrináitis*. N.m. *Sidãbriai, Sidãbrinė* 4x, *Sidabrỹnė* 2x, *Sidãbriškiai*.

siečkà, gen.sg. *siẽčkos* 2, 4 p.a. gw. 1. ʽsieczka, drobno pocięta słoma, służąca jako dodatek do paszy’, 2. ʽnarzędzie do sieczenia, do obcinania liści warzyw, do wycinania kapusty’. Zapoż. z błr. *séčka, -i* ʽsieczka’ (por. *sjačý, sjakú* ʽsiec, siekać’). War. z asymilacją *s-č* > *š-č*: *šiečkà*. War. z asymilacją *š-č* > *č-č*: *čiečkà* (por. *šiškà* > *čičkà*). Zob. też LEW 72 (s.v. *čekóti*).

síekas, *siẽkas* przest. 1. ʽmiara zboża; naczynie o objętości sześciu garncy’, syn. *saĩkas* (por. łot. *sìeks* ʽmiara zboża, Külmit, Getreidemaß’), 2. ʽnaczynie, z którego wysiewa się ziarno’, 3. ʽsznurkowa siatka do przenoszenia siana’, 4. ʽmiara’: *valgo be sieko* ʽje bez miary, za dużo’. SD *su sieku* adv. «pomiernie, w miarę» (syn. *su mestu*). Drw. od czas. *síekti* m.in. ʽogarniać, obejmować’ (por. LEW 781, ALEW 909). Znacz. etym. ʽto, co się obejmuje’ ⇒ ʽobjęcie czego, objętość’. Paralela: *síeksnis* (zob.). Inaczej Būga, RR II, 561, który wiązał lit.-łot. *siek- z pwk. pie. *sei̯k$^{u̯}$- ʽwylewać; urynować, szczać’, por. sti. *siñcáti*, cs. *sĭčǫ, sĭcati*, ros. *scu, scatь* (iter. *síkatь*).

síeksnis, *-io* hist. 1. ʽsążeń, zasięg rozpostartych rąk, liczony od końca palców jednej dłoni do końca palców drugiej’ (*Mano sieksnỹs pusantro metro*. *Kartis nuo penkių síeksnių ilgumo*), SD «sążeń, orgya», 2. ʽsąg drewna’, 3. ʽwielki liniał stolarski’ (war. *sieksnỹs*), 4. ʽcyrkiel do pomiaru długości gruntu’. Drw. z neosuf. *-sni-* od czas. *síekti* m.in. ʽsięgać, mierzyć rozpiętością ramion’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽrozpostarcie ramion’[442]. Paralele: *laĩpsnis* ⇐ *lìpti*; *dỹgsnis* ⇐ *díegti*, *dýgti*; *žiñgsnis* ⇐ *žeñgti*. — Drw. *síeksnininkas* ʽcoś o długości lub grubości sążnia’. Vb. denom. *sieksniúoti* 1. ʽmierzyć sążniami’, 2. ʽukładać drewno w sągi’, 3. ʽiść długimi krokami’.

síekti, *síekiu*, *síekiau* 1. ʽsięgać, wyciągać rękę, aby dostać się do czego, aby wziąć co, aby dotknąć czego’ (SD *siekiu, pasiekiu* «sięgam czego»), 2. ʽdążyć do osiągnięcia czego’, 3.

[442] Słowiański odpowiednik znaczeniowy, *sęg-ĭnĭ, stoi natomiast w związku z lit. *segù, sègti* (zob.). Por. cs. *sęžĭnĭ* m.f. ʽsążeń’, słń. *séženj*, sch. gw. *sȅžanj*, ros. *sážеnь* ts. < psł. *sęg-ĭnĭ, drw. od czas. *sęgti ʽsięgać po co’, strus. *sęšti, sęgu* ʽwyciągać rękę po coś, dotknąć, pochwycić’, stpol. *siąc* ts. Podobnie gr. ὄργυια ʽsążeń’ należy do ὀρέγειν ʽwyciągać rękę, sięgać’, zaś niem. *Klafter* m.n. ʽsążeń’ do stang. *clyppan* (ang. *to clip*), stfryz. *kleppa* ʽobejmować ramionami, brać w ramiona’.

ʽogarniać, obejmowaćʼ, 4. ʽmierzyć rozpiętością ramion, sążniemʼ, 5. ʽdorównywać komu, czemuʼ (*Kaunas tolie nesíekia Vilniaus*), 6. stlit. ʽdobywać (miecza)ʼ[443]. War. *siẽkti*, *siekiù*, *siekiaũ*. Osobno zob. *prisíekti* ʽprzysiąc, przysięgaćʼ. Dwuznaczne. Jeśli akut lit. jest wtórny, to do pwk. pie. *sei̯k- / *sik-, por. gr. ἵκω < *si-sik- ʽ(o osobach) przyjść, przybyć, (o rzeczach) dojść, zbliżyć się, nastać; dosięgnąć czegoś; ogarniać, nawiedzaćʼ, ἱκνέομαι ʽprzychodzić; dosięgnąć, osiągnąćʼ (*sik-neu̯-), ἱκανός m.in. ʽwystarczający, odpowiedniʼ. Liv^2 522 uzasadnia akut stopniem wzdłużonym (*sē̆i̯k-) jako charakterystyką pewnych formacji praesentis. Z drugiej strony, jeśli akut lit. jest odziedziczony, to daje powód do przyjęcia laryngalizowanego wariantu pwk., mianowicie *sei̯Hk- / *siHk-, zob. Beekes 2010, 1236, s.v. προίξ. Zob. jeszcze Alew 910. — Nomina: *nesíekas* ʽmiejsce w tkaninie, gdzie nie przybito wątkuʼ, *síekas* (zob.), *siekėjas* Sd «przysięgacz, przysiężnik, iurator», *siẽkis* a. *síekis* ʽdążenie, sięganie, cel, rozpiętość, zasięgʼ (por. *pliẽkis*), też nazwa miesiąca ʽgrudniaʼ a. ʽstyczniaʼ (to bez dobrej etymologii, zob. Lew 781), *síeksnis* (zob.). — SO *saik-*: *sáikyti* (zob.). — WSZ *syk-*: *sỹkas* ʽmiara objętościʼ, *sykẽlis* ʽczwarta część miary zwanej «pūras»ʼ, *sỹkis* ʽrazʼ (zob. s.v.). — Oboczny SE *seik-*: *seikė́ti* (zob.).

síela 1. ʽwładze duchowe człowieka, świadomość, psychikaʼ (Dp ʽsumienieʼ), 2. ʽw znacz. religijnym: dusza, niematerialny pierwiastek w człowieku, ożywiający ciałoʼ, 3. ʽistota czegoʼ (*Muzika yra šokio síela*). Ma odpowiedniki bałto-słowiańskie, por. z jednej strony stpr. *naseilis*, *nosēilis*, *noseilis* ʽduch, Geistʼ (*seilins* acc.pl. ʽzmysły, Sinnʼ, *sen seilin* obl.sg. ʽz pilnością, pilnie, mit Fleißʼ), z drugiej strony psł. *sila ʽzdolność do wysiłku, do działania, energiaʼ, por. scs. *sila* ʽmoc, potęgaʼ (pl. *sily* ʽgromadyʼ), ros. *síla* ʽmoc, potęga, energia; mnóstwo, wielka ilośćʼ, czes. *síla* ts., pol. *siła* ʽzdolność do wysiłku, możność podołania czemu, energia, mocʼ, stpol. m.in. ʽgwałt, przemoc; mnóstwoʼ. Por. Bsw 252 n.: pbsł. *sēilā- (z uwagą, że dalsze związki wyrazu pozostają niejasne); Lew 782 (referuje zbliżenia z łac. *sileō*, *-ēre* ʽbyć cicho, milczećʼ i goc. *anasilan* ʽucichać — o wietrze; ustać, przestaćʼ)[444]. Tytułem próby wysuniemy tu przypuszczenie o związku *síela* z pie. pwk. *seh$_1$-i̯- ʽwypuścić, wysłać, rzucićʼ (por. Liv^2 518). SZ *sh$_1$i-C, zmieniony przez metatezę spółgłoski lrg. w *sih$_1$-C > *sī-C. Lit. *síela*, stpr. *seil-V* byłyby derywatami typu *vr̥ddhi* od SZ *sih$_1$- (por. *síetas* ⇐ *sih$_1$-). Rekonstrukcja: *sē̆i̯-lā- < *sei̯h$_1$-leh$_2$-. Co do sufiksacji por. *aslà*, *miglà*, *sulà*. Zob. też Alew 911. — Psł. *sila jest z powodu *i* dwuznaczne. Może być refleksem zarówno SE pbsł. *sē̆i̯-lā-, jak i SZ pbsł. *sī-lā- < *sih$_1$-leh$_2$-. — Cps. *síelvartas* (zob.). Vb. denom. *sielótis* Dp ʽdbać, pieczołować się, frasować się, starać się, troszczyć sięʼ, neoosn. *sieloj-*: *sielójimas* Dp ʽstaranie, pieczołowanie, troska, piecza, frasunekʼ; *sielúotis*: *liūdžiu, sieluosi* Sd «smęcę się, smucę się».

síelis, *-io* ʽtratwaʼ (*Síelius kitą kartą Nemunu plukdydavo link Karaliaučiaus*). Sd *sielis* «trafta, ratis». War. *siẽlis*, *síela*, *síelė*, *síelius*. Ponieważ chodzi o pnie drzew, ułożone obok siebie i powiązane linami w jedną taflę, nasuwa się przypuszczenie o związku osnowy *síe-C* z pwk. setowym *sý-C* jak w czas. *susýti* ʽzwiązaćʼ, *užsýti* ʽzawiązać, np. bat na biczyskuʼ. Praforma *síe-li̯a-. Byłaby to formacja vr̥ddhi, *sē̆i̯-li̯o-, od *sī- < pie. *sih$_2$-C, pwk. *sh$_2$ei̯- ʽpętać, wiązaćʼ (zob. *sýti*). Potwierdza to (anitowy) odpowiednik łot. *sielājs*, *sielējs*, który oznacza ʽtaflę powiązanych ze sobą pniʼ, por. *sielejus laist* ʽspławiać tratwyʼ. Por. jeszcze łot.

[443] *Kad juos vedu sandarion, kalavijus siekia* Pk 90$_{23\text{-}24}$ ʽA gdy zgodę wspomnionę, [zbojcy] mieczow pomykająʼ. Por. pol. *korda*, *miecza*, *rohatyny pomykać* ʽokazywać chęć walkiʼ (SpXVI).

[444] Iew 889 umieścił lit. *síela* przy pwk. *sē(i)- : *səi- : *sī- ʽentsenden, werfen, fallen lassen, säen...ʼ, andrerseits ʽdie Hand wonach ausstrecken, Anspannung, Kraftʼ. Zakłada się tu rozwój znaczeniowy w kierunku ʽwyciągać rękęʼ, skąd dalej ʽnatężać się, wysilać sięʼ. Znaczenie ʽsiła, Kraftʼ «vermutlich aus der Anschauung der kraftvoll zum Wurfe gereckten Hand». — Dla porządku trzeba odnotować, że Būga, Rr I, 107 rozważał pokrewieństwo *síela* z niem. *Seele* ʽduszaʼ. Dziś uważa się *Seele* za wyraz nieznanego pochodzenia. Ani Kluge-Seebold 663 ani Ewd 1268 nie wspominają o związku *Seele* z wyrazem litewskim.

sielains ʽmała tratwa; drewniany pomost do prania’ oraz *siẽl(ūt)is* ʽmały prom’. Nieco inaczej LEW 782 (s.v. *siela* 2), który jako etymon wskazał lit. *siẽti* ʽwiązać’. Zob. też *tróptas*. — Drw. *síelininkas* ʽczłowiek trudniący się spławianiem drzewa, flisak’, SD *sielinykas* «traftarz, ratiarius».

síelvartas ʽzmartwienie, strapienie’, DP ʽkłopot, frasunek, rospacz, troska’, SD «frasunek». War. *síelavartas*, *sielvartà*. Złożenie członów *síela* ʽdusza’ (zob. s.v.) i *-vartas* od *vartýti* ʽobracać’ (zob. *vart-*). Znacz. dosł. ʽprzewracanie duszy’. LEW 782: «Hin- und Herwenden, Umstürzen, außer Fassung bringen der Seele». — War. stlit. *sýlvartas* PK ʽkłopot, trudność, smutek, frasunek, teskliwość’, *sylvartuose* PK ʽw teskliwości’, *sylvartūsu* MŽ ʽw smutkach’. — Drw. *sielvartìngas* ʽsmutny, żałosny’ (SD *sielavartingas* «frasobliwy»), *sylvartingas* PK ʽsmutny, troskliwy’. Vb. denom. *sielvartáuti* ʽmartwić się, smucić się, rozpaczać’, *sylvartuoti* PK ʽfrasować się’.

síena 1. ʽściana, mur’, 2. ʽmiedza, granica’, 3. gw. ʽoznaczona na ścianie domu miara długości dla snutej przędzy albo dla tkaniny’ (kalka znaczeniowa wyrazu pol. gw. *ściana* ʽdługość 5 łokci’? Por. SGP V, 337). SD[1] «granica» (syn. *rubežius*), «kopiec; pogranicze; ściana». Najprawdopodobniej jest to formacja utworzona sufiksem *-ā-* od neopwk. *sien-*, który wyabstrahowano z prs. *sienù* gw. ʽwiążę, łączę’ (zob. *siẽti*), por. *grien-* ⇐ *grienù* s.v. *griẽti*. Odpowiednik łot. *siêna* (prs. *sìenu*). Inaczej LEW 782n. i Urbutis 1981, 13: drw. na *-nā- od *siẽti* ʽwiązać’. — Drw. *sienójas* (zob.), *ùžsienis* ʽzagranica’ (odpowiada strukturze wyrazu pol. *zagranica*, por. *ùž* ʽza’, *síena* ʽgranica’), ⇒ *užsieniẽtis* ʽcudzoziemiec’. — N.m. *Síena*, *Ažùsieniai* 2x, *Ažùsienis* 5x, *Pasíeniai* 2x, *Ùžsieniai* 6x, *Užùsieniai* 2x, *Užùsienis* 6x. N.jez. *Siẽnis*, n.rz. *Síenyčia*, *Síen-grabis*. Obok tego *sein-*: n.rz. *Seinà*, ⇒ n.m. *Seinaĩ* (pol. *Sejny* w Suwalskiem), którą niektórzy — ze względu na *ei* — uważają za relikt jaćwięski, zob. Vanagas 1981, 293n.

siẽnis, *-io* gw. ʽsień, pomieszczenie przylegające do wyjścia z domu’ — zapoż. z pol. *sień*, *-i* f. (por. LKŽ XII, 527). N.B. LEW 775, s.v. *senis* 2 nie odróżnia *sẽnys* (zob.) od *siẽnis*. — War. *siẽnius*, *-iaus* (*Į gerąją trobą yra du įėjimai: iš gerosios priemenės, vadinamojo sieniaus, ir iš virtuvės* ʽSą dwa wejścia do domu mieszkalnego: [jedno] z sieni i [drugie] z kuchni’). War. z wsuniętym *d* niejasnego pochodzenia: *siẽdnius* a. *siẽdnis* (*Įėjau į siẽdnių i iš siẽdniaus į trobą* ʽWszedłem do sieni, z sieni do izby (pokoju)’. *Į vidų įejęs, atsisėda siedny, kol išeis ponas* ʽWszedłszy do środka, siada w sieni [i czeka] aż wyjdzie pan’.

sienójas ʽpółokrąglak w ścianie drewnianego domu, belka, kłoda’. SD[1] «tram, trabs, tignus, & um», SD «balka, tram, trabs, tignum» (syn. *sija*). Formacja denominalna od *síena* ʽściana’; znacz. etym. ʽnależący do ściany, ścienny’. Paralela: *šilójas* ⇐ *šìlas*. War. *sienójis*, *sienójus*. — Drw. *sienójinis* ʽbelkowy’, SD «balkowy, trabalis clavus».

sierà I 4 p.a. gw. 1. ʽproso’, 2. ʽziarno chmielu’. Niejasne.

sierà II 4 p.a. 1. ʽsiarka’, 2. ʽwoskowina, żółta wydzielina zbierająca się w uchu’ — zapoż. ze strus. *sěra* lub błr. *séra*, *-y* ʽsiarka’ (SLA 196, LEW 783, ALEW 903). Też m. *sieras* WP ʽsiarka’. War. *sėra* DP. War. z nagłosowym t^s-: gw. *cierà*. Por. *sėtà* z pol. *cetno* [t^setno]. — Stlit. *sierka* ʽsiarka’ (Bretkun) ⇐ błr. *sérka*, *-i*. — Drw. *sierìngas* ʽzawierający dużo siarki’, *sėringas* SD[1] «siarczysty & siarczany, sulphureus», *sierìnis* ʽsiarkowy; z siarki zrobiony; koloru siarki’, *sėrotas* SD «siarczysty, sulfuratus», cps. *sierãrūgštė* ʽkwas siarkowy’ (syn. *sierõs rūgštìs*, por. *rūgštìs*).

siẽras, *-à* stlit., gw. ʽszary — o kamieniu, tkaninie, upierzeniu’. SD[1] «szary, rauus, cæsius». Też u Morkūnasa (1600): *sierose drapanose* ʽw szarych szatach’. Zapoż. ze stbłr. *sěryi*, por. błr. *séry* (SLA 196, LEW 783, ALEW 911). LEW zauważa, że w dajnach litewskich zwrot *sieróji žẽmė* nie znaczy ʽszara ziemia’, lecz ʽwilgotna ziemia’, a to dlatego, że jest on

tłumaczeniem ruskiego *syrája zemljá* (pomieszanie *sier-* z *syr-*). Por. *Vai žeme, žeme, žeme sieroji, atėmei tėvą ir motinėlę* ʽOj ziemio, ziemio, ziemio wilgotna, zabrałaś [mi] ojca i mamusię'.

siẽsti, *siečiù, siečiaũ* gw. ʽwiązać' (*Siẽsčia lynelį par Nemunėlį ant savo tėvutėlį*), *pasiẽsti* ʽzawiązać na czym, zawiesić na czym' (*Reik pasiẽsti ant šniūruko tą maišą*). Pdg. oparty na neopwk. na *-t-*, pochodzącym z metanalizy ptc. prt. pass. *siẽtas* ʽwiązany' (zob. s.v. *siẽti*). — War. z dyftongiem *ei*: *seičiù, seičiaũ, seĩsti* gw. ʽwiązać', *suseĩsti* ʽspętać, nałożyć kajdany' (Dowkont). Por. *striẽgti* ob. *streĩgti*; *driẽkti* ob. *dreĩkti*.

síetas ʽsito, drobne sito', *sijóti mìltus síetu* ʽprzesiewać mąkę przez sito', *riẽtas kaĩp síetas* ʽrzadki jak sito'. SD *sietas* «sito, rzeszoto; pytel», *sietas mielo* «krata mularska, drociana», *sietas drobinis smulkų miltų* «pytel», *tunkus sietas* «sito gęste». Odpowiednik łot. *siêts* ʽsito; grzebień tkacki'. Prawdopodobnie jest to refleks pb. *sēi̯-ta- < pie. *sei̯h$_1$-to-. Odzwierciedla formację typu vr̥ddhi, utworzoną od SZ *sih$_1$- (zob. *sijóti*), wywodzącego się z pie. *sh$_1$i- ⇐ *seh$_1$i̯- drogą metatezy spółgłoski lrg. Por. wtórny dyftong w *diẽvas, dienà, žiemà*. Inaczej LIV^2 519, przyp. 1, gdzie lit. *síetas* sprowadzono wraz z sch. *sȉto* ʽsito' do pie. *séh$_1$i-to-. Podobnie Derksen 2008, 451: praforma *seh$_1$i-tó(d). — Cps. *pelùsietis* (zob. *pẽlūs*); *síetrėtis* ʽgęste sito' — złożenie synonimiczne (por. *rẽtis* ʽsito, przetak' i typ *raĩstpelkė*). — Gdy chodzi o psł. *sito ʽnarzędzie do przesiewania' (sch. *sȉto*, ros. *síto*, czes. *síto*, pol. *sito*), to nie sposób zdecydować, czy jest to refleks pie. *sih$_1$-to-, czy raczej młodszej formacji na SE *sei̯h$_1$-to-. Trzecią możliwość, mianowicie pie. *séh$_1$i-to-, rozważa LIV^2, *l.c.*

siẽti, prs. *siejù* (war. *sienù, sejù, sinù*), prt. *siejaũ* (war. *siniaũ*) 1. ʽwiązać, wiązać snopy', 2. ʽłączyć końce ze sobą', 3. ʽmocować, zawiązywać'. Odpowiednik łot. *sìet, sìenu, sèju* ʽwiązać, robić węzły', *sluotas siet* ʽrobić miotły', *sieru siet* ʽrobić ser' (dosł. ʽzawiązywać w worku'), sb. *sìenamais* ʽpowrósło, sznur'. Cps. *atsiẽti* ʽodwiązać, oddzielić', *nusiẽti* ʽodwiązać, przywiązać, powiesić u góry', przen. ʽodzwyczaić kogo (od alkoholu, tytoniu)', *pasiẽti* 1. ʽpowiesić, zawiesić coś, np. na pasie, sznurze', 2. ʽnadążać z wiązaniem zboża w snopy' (*Siena, siena sienėjeliai, nepasiẽna*), *prisiẽti* ʽprzywiązać (konia, krowę)', *susiẽti* ʽzwiązać, powiązać, połączyć'. Drw. *siẽdinti* ʽwiązać, łączyć z czym', iter. *siedinė́ti* ts., nomina: *neatsiejamaĩ* ʽnierozerwalnie (związany)', *prisietis* (zob.), *siẽtas* ʽwiązadło, postronek do uwiązywania krowy w oborze'. Osobno zob. *siẽsti*. — Paradygmaty gw.: 1. *siẽti, sejù*[445], *sė̀jaũ*, 2. *siẽti, sienù, siniaũ*. Literacka postać czasownika, odznaczająca się uogólnieniem wokalizmu *ie* (z inf.), jest stosunkowo młoda. Odziedziczone stosunki odzwierciedlają, jak się zdaje, trzy formy gwarowe na SZ, por. 1. inf. *sýti* ʽwiązać, łączyć' < pie. *sih$_2$-C (zob. s.v.), 2. prt. *sijaũ* ⇐ pie. *sih$_2$-C (zob. *sýti*), 3. prs. *sinù* < pie. *si-n-h$_2$-e/o- (zob. *siñti*). — Na podstawie SZ *sih$_2$- (z metatezy *sh$_2$i- ⇐ SE *sh$_2$ei̯-, por. LIV^2 544) bałtycki wytworzył nowy SE *sei̯h$_2$- (vr̥ddhi). Świadectwem tego jest forma prs. gw. *sejù* ʽwiążę' < *sei̯h$_2$-e- (pierwotne *sh$_2$ei̯-e- wydałoby lit. †sajù). Mniej prawdopodobny jest wywód *siẽ(ti)* z pie. *sh$_2$-oi- u Kloekhorsta 2008, 393. — Od osnowy *sej-* pochodzą następujące formacje: 1. prt. *sė̀jaũ* (WSE), drw. *atãsėja* (zob. *ãtsija*), 2. inf. *siẽti* (alternacja *ei̯V / i̯eC*), 3. prs. *sienù* gw. ʽwiążę', łot. *sìenu* ts. (por. *lienù* ob. *lejù*; *glienù* ob. *glejù*); neopwk. *sien-*: *sienė́jas* ʽten, kto wiąże zżęte zboże w snopy' (por. syn. *sinė́jas* s.v. *siñti*); osobno zob. *síena, sienójas*, 4. SO *saj-V* ⇐ *sej-V*: *atsajóti* gw. ʽrozwiązać pęta, rozpętać (owcę)', por. typ *skrajóti* ⇐ *skrejù*; *vajóti* ⇐ *vejù*. Sb. postvb.: *atsajà* (zob.), *atsainùs* ʽbeztroski, niedbały', *są́saja* ʽpowiązanie, więź, łączność', 5. SO *sai-C*: *saistýti* (zob.), *saĩlas* (zob.).

445 Por. prs. *lejù* do *líeti*, *grejù* do *griẽti*, *vejù* do *výti* itp. Zob. też Stang 1966, 357.

sietýnas ʽskupisko gwiazd w gwiazdozbiorze Byka’ (SD «baby gwiazdy, Pleiades, Vergiliæ»). Obok tego gw. *sytẽlis* ʽsietynas’. Są to denominativa na *-ynas*, *-elis* od *síetas* ʽsito’ (zob. s.v.) i *sýtas* ʽwielkie sito’ (zob. s.v.).

sietuvà, acc.sg. *síetuvą* 3 p.a. ʽszerokie i głębokie miejsce w rzece, głębia na jeziorze, odmęt, topielisko’, gw. *siẽtuva, siẽtuvas*. War. synkopowany: *sietvà* (ŽD 387). N.rz. *Sietuvà* 2x, *Siẽtuvos, Sietuvė̃lės*, n.jez. *Sietuvìškis*. — Z innym suf.: łot. *sietava* ʽgłębia w rzece’. Por. oboczność lit. *keltuvà* ʽbydło’ : żm., wsch.-lit. *kéltava* ts. Analiza: *sie-tuva*, *sie-tava*. W języku łotewskim ukazuje się jeszcze *siets*, *sietus* ʽgłębia w rzece’ (*sie-tū-s). Do tego zdaje się nawiązywać stpr. n.rz. *Seyte* (por. AON 154, 233). — Leksem *sie-* (pb. *sei̯- a. *sai̯-), etymologicznie wciąż jeszcze niejednoznaczny (zob. LEW 783n.), powraca w hydronimii, por. n.jez. *Síe-sikas* (zob. *sèkti* II), n.rz. *Sie-sartis* 3x (zob. *sar̃tas*), *Siẽ-srautas, Siẽ-struvas* (por. *sravė́ti, sruvùs*). — SZ *sī-*: łot. *sĩtava* ʽgłębsze miejsce w zakolu potoku’.

sijà 4 p.a. ʽbelka wiążąca konstrukcję, więź’ (SD «balka, tram, trabs, tignum») — z plit. *si.i̯ā- < pie. *sih$_2$-eh$_2$- (wtórne *i̯* w tzw. hiacie lrg.). Odpowiednik łot. *sija* ʽbelka nośna (w moście, w powale), belka poprzeczna’. War. *sijs* ts., *sijas* f.pl. ʽOberlage’. ALEW 911 ignoruje hiat lrg. i mówi o ʽnominalizacji na st. zanikowym od *siẽti*’. Na temat formy pierwiastkowej *sij-V* por. *sijaũ* s.v. *sýti*. Paralela: *krijà, krìjas* : *kriẽti, krýtis*. — Z tymże wokalizmem: gw. *atãsija* ʽpręt lub sznur łączący osie przednich kół z hołoblą’, liter. *ãtsija* ts., *są́sija* ʽzwiązek, powiązanie’ (por. SW *sąsyjis* ts.).

sijõnas ʽspódnica’ — zmienione ze stlit. *sejõnas* SD «letnik, mulieribus stola» < *sajõnas* gw. ʽspódnica’, to zapożyczone ze stbłr. *sajanъ* (⇐ pol. *sajan* XVI w. ʽkrótka suknia żołnierska, przewiązywana w pasie’). Por. błr. gw. *saján, -a* ʽspódnica; ciepła spódnica wełniana, sukienna; lniana spódnica’ (SLA 195, LEW 756, ESBM 11, 332). Zmiana *a.j* > *e.j* też w *dvejì* (zob. s.v.). Por. zapoż. *andarõkas* i *spadnyčià*. — Drw. *sijonúotis* ʽwkładać spódnicę’, ⇒ *sijonúota* f. ʽmająca na sobie spódnicę, w spódnicy’.

sijóti, *sijóju*, *sijójau* 1. ʽprzesiewać, przesiewać mąkę przez pytel, pytlować’, 2. ʽo wietrze: rozwiewać, roznosić, np. liście’, *atsijóti* ʽodsiewać’. SD: *smulkiai sijoju* «przesiewam; pytluię», *persijotas* «przesiewany». Odpowiednik łot. *sijât*, *-āju* ʽprzesiewać, pytlować’. Iterativum pb. *sii̯-ā- < pie. *sih$_1$-eh$_2$- (por. SZ-C *sy-* s.v. *sýtas*). Czasownik ten należy do klasy *kilóti* (zob. GJL II, § 565n.), mianowicie razem z *pijóti* ʽdawać mleko’ od *pýti* i *vijótis* ʽwić się’ od *výtis*. ALEW 911, który programowo ignoruje zjawiska hiatu lrg., opisuje *sijóti* jako denominativum utworzone od niejasnej osnowy. Nomina: *atãsijos, ãtsijos* a. *ìšsijos* f.pl. ʽwysiewki, odsiewki; otręby’, *núosijos* ts. Por. łot. *izsijas* a. *sijas* f.pl. ʽwysiewki, otręby’, *pasijas* ʽto, co odsiano’. — SO *saj-V* ⇐ *sij-V*: *ãtsajos* f.pl. ʽplewy pozostałe na sicie po przesianiu mąki’, *atsajùs* ʽo ziarnie: takie, którym można obsiać dużo pola’ (*Sėmenys labai atsãjūs*). Osobno zob. *sajùs*. — Allomorf *sij-V* opiera się na metatetycznym st. zanikowym *sih$_1$- < *sh$_1$i̯-, należącym do pwk. *seh$_1$i̯- ʽprzesiewać’. Formę SE wyabstrahowano prawdopodobnie z prs. na *-i̯e-*, pie. *seh$_1$-i̯e- (por. scs. *sějǫ*, *sějati* ʽprzesiewać’), które miało za podstawę pwk. aorystyczny pie. *seh$_1$- ʽwysiać, zasiać’ (zob. LIV^2 517, 519).

sỹkis, *-io* ʽraz; uderzenie’. Osnowa *syk-* przedstawia WSZ do *siek-*, por. *síekti* ʽsięgać, dążyć’. — Skostniała forma acc.sg. *sỹkį* ukazuje się w składzie różnych przysłówków, por. *į̃ pãtį sỹkį* ʽw sam raz’, *kìtą sỹkį* ʽinnym razem, kiedy indziej’, *pìrmą sỹkį* ʽpo raz pierwszy’. Z uniwerbizacją i apokopą końcowego *-į*: *aną̃syk* ʽtamtym razem, wtedy’ (war. *anaĩsyk, anáisyk*[446]), *añtrąsyk* ʽpo raz drugi, powtórnie’, *šį̃syk* < *šį̃ sỹkį* ʽtym razem’, *tą̃syk* ʽwtedy’ < *tą̃*

[446] Chodzi tu o zmianę dyftongu nosowego *an w dyftong glajdowy *ai̯ w pozycji przed spirantem, na co są paralele m.in. w dialekcie kowieńskim, np. *káisnis*, *žáislas*, *pageláisk* (zob. Zinkevičius 1966, § 151).

sỹkį ʻwtedy, tamtego razu’, *viénąsyk* adv. ʻpewnego razu’. Poza tym *anuõsyk* ʻtamtego razu’ < instr.sg. *anuo sykiu, *susỹk* ʻod razu’ < *sù sykiù*.

sylà 4 p.a. stlit., gw. ʻsiła, moc’, DP ʻsiła, mocność, męstwo’ (później m.in. u Donełajtisa). Zapoż. z błr. *síla, -y* (SLA 197, ZS 53, LEW 785). — Drw. *sylìngas* ʻsilny, mocny’, DP ʻmocny, mężny, możny, mocarz, potężny’, SD «gwałtowny, violentus, impetuosus» (syn. *užpuolųs*). Zob. też *sỹlyti*.

sìlė żm. 1. ʻdzieża na ciasto’, 2. ʻjasła, żłób’, 3. ʻkoryto do solenia mięsa’ (war. *sìlis*) — zapoż. z łot. *sile* ʻżłób; kołyska’ (LEW 785).

sìlgis, *-io* gw. ʻzasuwa u drzwi’, np. *Sìlgis išlenda iš jutrynos durų darant*. War. *sìlkis*: *Uždaryk duris ir silkį užstumk*. Niejasne.

sìlgti, *sìlgsta, sìlgo* gw. ʻtęsknić za czym, odczuwać tęsknotę’ (*Ji jo ilgisi ir silgsta*) — z dekompozycji czas. *pasìlgti* ʻtęsknić’, to przez elidowanie formy zwrotnej *pa-si-ìlgti* (zob. *ìlgti*). Nowe reflexivum brzmi *pasisìlgti*. Paralelne decomposita to *saĩpti, seĩti* i *silsė́ti*.

sỹlyti, *sỹliju, sỹlijau* przest., gw. ʻsiłą zmuszać do czego’, *pasỹlyti* 1. ʻużyć przemocy, zgwałcić’, *pasyliju* SD «gwałcę, violo profano, fædo» (syn. *gadinu, ižbjaurinu*), *nepasylytas* SD «niezgwałcony, inuiolatus, intemeratus», 2. ʻposilić kogo, nakarmić’, *prisỹlyti* ʻprzymusić’. Refl. *sỹlytis* ʻsilić się, wytężać siły’ (*Kamgi tau sỹlyties?*). Vb. denominativum od *sylà* (zob.).

sil̃kė ʻśledź, ryba morska Clupea harengus’ (war. *sil̃kis, -io*). SD *silkė* «śledź, chalcis». Odpowiedniki bałt.: łot. *siļķe* ʻśledź; ryba solona w ogóle’ (zapoż. z lit.?, zob. Būga, RR I, 482), stpr. *sylecke* EV ʻśledź, Hering’. Prawdopodobnie zapożyczenie z rodziny stisl. *sild* a. *síld*, stszw. *sildi* ʻśledź’, szw. *sill*, ze zmianą grupy *lt na *lk*. Por. LEW 785, REW II, 606n., ALEW 912n. — PKEŽ 4, 107 wywodzi stpr. *sylecke* = *silikē z *sildikē, tj. od derywatu, któremu osnowę miało dać zapoż. germańskie *sildi. — Z tego samego skandynawskiego źródła miał zostać zapożyczony płn.-słow. wyraz *seldĭ, por. śrrus. *selьdь*, ros. *selьdь, -i* f., zdrob. *selёdka*, ukr. gw. *(o)selédecь*, błr. *seljadzéc, -dcá*, pol. *śledź, -ia*, czes. słc. *sleď* (por. REW II, 606n., Boryś 2005, 615). Būga, RR I, 482, II, 562 był zdania, że Bałtowie i Słowianie zapożyczyli nazwę śledzia z języków zachodnio-fińskich, por. fiń. *salakka* ʻWeissfisch’, *silakka* ʻStrömling’. — Drw. *silkáitė* ʻryba z rodziny śledziowatych, Melotta vulgaris’ (war. *silkẽlė, silkẽlis*), *sil̃kinis* ʻśledziowy, na śledzie’: *sil̃kinė bačkà* ʻbeczka na śledzie’, *sil̃kinė statìnė* ts.), *sil̃kinė* sb. ʻbeczka na śledzie; półmisek na śledzie’ (por. łot. *siļķene* ʻbeczka po śledziach’), cps. *sil̃ksultė* ʻsos spod śledzi, rosół śledziowy’ (por. *sùltys*). Vb. denom. *silkiúoti* ʻbrudzić (nóż, talerz, palce) przez zetknięcie ze śledziem’.

sil̃pnas ʻsłaby, bez siły’. SD[1] «krewki, mdły, mgły, imbecillus, infirmus, debilis» (syn. *lėtas, negalįs*), «słaby, debilis, languidus, flaccidus, remissus» (syn. *alsus*). Starsza jest tu chyba postać gwarowa z akutem, *sìlpnas* 3, 1 p.a. W świetle analizy czas. *slópti* m.in. ʻsłabnąć’ (zob. s.v.) w kontekście pie. *sleh$_1$b- (LIV[2] 565) spodziewamy się w formie st. zanikowego refleksu *sīlb-na- < pie. *sl̥h$_1$b-nó- (por. budowę *pìlnas* < pie. *pl̥h$_1$-nó-, jak też syn. *al̃pnas* ʻłatwo omdlewający’, *drùžnas* ʻniedowidzący’). Postać z *p* zam. *b* mogła się ustalić pod wpływem vb. denom. *silpstù, silpaũ, sil̃pti* ʻsłabieć, słabnąć, wątleć, maleć, pogarszać się, robić się słabym’, SD[1] «słabieię; wątleię» (war. *sìlpti*) ⇐ *silbstu, *silbau, *silbti. — Gw. war. *sim̃plas* 4 p.a., *sìmplas* 3 p.a. ʻsłaby’ tłumaczy się 1° metatezą *silpnas* w *sinplas, 2° asymilacją *np* > *mp*. — Drw. *silpnýbė* ʻsłabość; niedostatek, brak, wada’, *silpnókas* ʻza słaby, zbyt słaby’ (*Tokiam darbui jis silpnókas*), SD «przysłabszy, subdebilis»; *silpnùmas* ʻsłabość’. Vb. denom. 1. *silpnė́ti* a. *sìlpnėti* ʻsłabnąć, wątleć’, 2. *sil̃pninti* a. *sìlpninti* ʻosłabiać’ (SD *pasilpninu* «osłabywam co, kogo», *pasilpnintas* «naruszony», *pasilpninimas* «zwątlenie»), 3. *silpnúoti* ʻnie mieć sił, niedomagać’ (⇒ *silpnuõlis* ʻktoś

słabowity, chorowity, wątły; słabeusz'). — Neoosn. *silp-* (zob. *sil̃pti*): *sìlpdinti* 'silpninti', *silpénti* 'silpinti', *silpḗti* 'silpnėti', *sìlpinti* 'silpninti', nomen: *susil̃pėlis* a. *susìlpėlis* 'ktoś bardzo słaby, cherlak'.

silsė́ti, *sìlsiu* (3 os. *sìlsi* (war. *sìlsia, sil̃si*) gw. 'znużyć się i zaprzestać wysiłku, odpoczywać' — formacja powstała przez zdekomponowanie złożenia *atsilsėti lub *pasilsėti; to z kolei było produktem elidowania formy zwrotnej *atsi.ilsėti*, *pasi.ilsėti* (zob. *ilsė́tis*). Wtórny nagłos *s-* ukazuje się również w czas. *sal̃pti*, *seĩti* i *sìlgti*. — Nowe refl. *atsiilsė́ti, pasiilsė́ti* 'odpocząć sobie'. %War. *sélsėti* (prs. *sélsiu, sélstu, sélsėju*) 'odpoczywać', refl. *pasisélsėti* 'odpocząć sobie' (*Nepulk tei, pasisélsėk!*). Wokalizm pełny przypomina łot. *èlst, èlšu, èlsu* 'sapać, dyszeć, ziajać; mieć zadyszkę'. — Drw. *sil̃sinti* cur. 'dać, pozwolić komu odpocząć', *sìlstelėti* 'nieco odpocząć, odetchnąć'.

sìnkus, *-i*, też *sinkùs, -ì* wsch.-lit. 1. 'złożony z licznych małych cząstek, drobny, drobno mielony (o mące), drobny (o ziarnach kaszy, cukru)', *sìnkūs mìltai* 'mąka drobno zmielona', *sìnki dúona* 'chleb z takiej mąki', 2. 'o małych okach, gęsty (o sicie, sieci)', 3. 'drobny, delikatny, wątły (o starcu)', 4. 'mało znaczący'. Odpowiednik łot. *sîks* 'drobny, mały, cienki, delikatny, wysoki — o głosie' (zob. Būga, RR II, 339). LEW 786 nie podał etymologii. Jest prawdopodobne, że osnowa *sink-* pochodzi z prs. infigowanego *sinkù, należącego do pdg. *sinkù, *sikaũ, *sìkti. Pwk. *sik- można ująć jako refleks SZ od *sek- 'ciąć, ucinać' < pie. *sekH-, zob. °*sekti*. Por. typ apofoniczny *TiT* ⇐ *TeT* w *šìkti* (pie. *ḱek$^{u̯}$-), *tìkti* (pie. *tek$^{u̯}$-). — Drw. *sìnkiai* adv. 'drobno (mleć, siekać); wyczerpująco, dokładnie', *sinkìnė* 'niewielka sieć rybacka o małych okach', *sinkliaĩ* m.pl. 'paprochy siana, słomy; ziółka lecznicze', *sinkumà* 'drobiazg', *sìnkumos* f.pl. 'drobiny (mąki, cukru, tytoniu); drobne resztki', cps. *sìnkamilčiai* m.pl. 'mąka drobno zmielona' (por. *mìltai*). Vb. denom. *sìnkinti* 'dzielić na mniejsze kawałki, szczepać (drewno)'. — Od *sìnkumos* urobiono vb. denom. *susisinkumóti* 'rozkruszyć się, pokruszyć się — o przesuszonych liściach tytoniu' (*Taboka perdžiuvo, labai susisinkumójo*).

siñti, *sinù, siniaũ* gw. 'wiązać, łączyć', *pasiñti* 'zawiązać, uwiązać, zawiesić (np. kołyskę, rękę na temblaku)', refl. *pasisiñti* 'powiesić się', *susisiñti* 'zejść się z kim, zwąchać się z kim'. Pdg. ten zbudowano na neopwk. *sin-*, wyabstrahowanym z formy prs. *sinù*, która była refleksem pie. formacji infigowanej *si-n-h$_2$-e/o- ⇐ pie. *sih$_2$-, to z metatezy w SZ *sh$_2$i- ⇐ *sh$_2$ei̯- (por. LIV^2 544, EWAIA II, 720n.). Rekonstrukcja pdg.: *sinù, *sijaũ, inf. *sýti (zob. *sýti*). Infiksacja według odziedziczonego modelu dla pie. form non-singularis. Podobnie do *sinù* są zbudowane formy *glinù* (s.v. *gliñti*), *grinù* (s.v. *grìnti*), *trinù* (s.v. *trìnti*). Por. jeszcze łot. *vinu* s.v. *vynióti*. — Jest też pdg. gw. *sìnti, sinù, sýniau* 'wiązać', z akutem jak w synonimicznym czas. *pìnti* (por. LEW 786). — Drw. *sinė́jas* 'kto wiąże zżęte zboże w snopy' (syn. *sienė́jas*), *pasinà* a. *pãsinas* 'rzemień lub sznurek, którym przywiązuje się bicz do bata, bijak do cepów' (war. *pãšinas*; w LKŽ IX, 565 został niesłusznie włączony do lemmatu *pãšinas* 'drzazga').

sintìs, *-iẽs* f. 4 p.a. żm. 'dychawica, astma'. Według LEW 786 może być refleksem praformy *sn̥-ti-, gdzie *sin-* jest SZ do *sen-* jak w *sẽnas* 'stary' (zob. s.v.), *sénti* 'starzeć się, *senescere*'. Znacz. etym. 'starzenie się, starość'. — Drw. *sintulỹs* żm. 'dychawica, astma' (sufiks jak w syn. *dusulỹs*). Vb. denom. *sintė́ti, -ju* (war. *sintù*), *-jau* żm. 'ciężko oddychać, dyszeć', *įsintė́ti* żm. 'o chorobie: wzmóc się, nasilić się' (por. syn. *senė́ti*), też 'dawać się komu we znaki, sprawiać komu kłopot'.

siratà, gen.sg. *sirãtos* 2 p.a. przest., gw. 'sierota' (war. *sìrata*) — zapoż. z błr. *siratá, -ý* (SLA 197, ZS 53, LEW 786, ALEW 914). — Zdrob. *siračiùkė, siratė̃lis, sìratėlytis, siratùitis, siratū́tis, siratužė̃lis*. Vb. denom. *apsirãtinti* 'osierocić' (war. *apsirãtyti*), *nusirãtyti* ts.

sirénti, *sirẽna*, *sirẽno* gw. 1. ʽciec, powoli płynąć' (*Pamažiuku upelis sirẽna*), 2. ʽkapać, np. z dachu' (*Sirẽna vanduo nuo stogo*), 3. ʽpowoli się gotować, bulgotać' (*Puodas jau sirẽna, tuoj užvirs*)[447]. Jest możliwe, że *sir-* stanowi refleks st. zanikowego od pwk. *ser- < pie. *ser- / *sr̥- ʽpłynąć strumieniem; szybko się poruszać' (IEW 909; inaczej LIV[2] 527: *sel-). Por. sti. *sísarti* ʽzmusza do biegu, prześladuje', *sar-* ʽpotok, rzeka', *sará-* ʽciekły, płynny', *sásri-* ʽbiegnący, spieszący się', łac. *serum* ʽserwatka' < *ser-o- (de Vaan 2008, 558), SO sti. *sárma-* m. ʽpłynięcie, das Fließen', gr. ὀρός m. ʽserwatka; surowica krwi; wodnista część smoły' (*sor-o-). Zwykle tu porównywane gr. ὁρμή ʽszybki ruch, poruszenie; napaść, atak' może mieć inne objaśnienie, zob. Beekes 2010, 1104n. (praformy ie. *sor-meh₂- lub *h₃(o)r-sm-).

sir̃gti, *sergù* (war. *sirgù*, *sirgstù*, *sergstù*), *sirgaũ* ʽchorować, być chorym', *apsir̃gti* a. *susir̃gti* ʽzachorować', *atsir̃gti* ʽprzez pewien czas być chorym; przestać chorować', *ažusirgt* SD «zachorzeć», *į̨sir̃gti* ʽzachorować na poważną, ciężką chorobę', SD *į̨sirgt* «rozchorzeć się», *iššir̃gti* m.in. ʽpowrócić do zdrowia, wyzdrowieć; poronić', *prasir̃gti* m.in. ʽprzezwyciężyć chorobę, wracać do zdrowia'. Refl. *į̨sisir̃gti* ʽrozchorować się — o poważnej chorobie', por. *Taip į̨sisir̃gęs negreit atsigaus*. Pdg. apofoniczny, z praesens na SE i non-praesens na SZ. Paralele: *kerpù*, *kir̃pti*; *kertù*, *kir̃sti*; *telpù*, *til̃pti* (Stang 1942, 105, GJL II, § 524). Zanik apofonii w pdg. łot. *sìrgt*, prs. *sirgstu* (war. *sęrgu*), prt. *sirgu*. Do pie. *su̯ergʰ- albo *sergʰ- ʽmartwić się czym, być chorym', por. sti. *sūrkṣati* ʽtroszczy się o co', toch. A *särk* ʽchoroba', goc. *saúrga* ʽtroska, zmartwienie', stwn. *sorga*, nwn. *Sorge* f. ts., stir. *serg* f. ʽwyniszczająca choroba' (nir. *sergaim* ʽusycham'). Uproszczenie nagłosowej grupy *su̯- jak w *sakaĩ*, *sãpnas*, *sesuõ*, *šẽšuras*. Zob. BSW 258, IEW 1051, LIV[2] 613, ALEW 914. — Niewykluczone, że należy tu jeszcze *sur̃gti* ʽutyskiwać, narzekać' (zob. s.v.), ponieważ można w *surg-* widzieć refleks st. zanikowego typu saṃpras. od *su̯erg-. — Drw. na SZ: *sirgnė́ti* ʽczęsto zapadać na zdrowiu, często niedomagać', *sirgãlius* ʽczłowiek chorowity, słabowity'. Forma *sirguliúoti* ʽczuć się chorym, źle się czuć, niedomagać' wskazuje na vb. denominativum na *-uoti* od *sirgulys ʽkto czuje się chorym' (por. *sirguõlis* ʽkto często choruje'). Drw. na SE: *sérgėti* (zob.), nomina: *sergą̃s* ʽchory', *ser̃ganti* ʽchora'. — WSE *sērg-*: łot. *sērga* ʽchoroba, choroba zakaźna'. — SO *sarg-*: *sárginti* (zob.), *sargìnti* (zob.). Nomina na SO *sarg-*: *pãsarga* ʽchoroba, grypa', *pérsargos* f.pl. ʽlekka choroba, katar', *pósargos* f.pl. ʽniedomaganie, lekka choroba, grypa', *sar̃galas* ʽchoroba, niedomaganie' (⇒ *sargãlius*, zob.), *sar̃ganas* ʽniedomagający, chory' (por. suf. w *álkanas*). — Dyskusyjne jest comparandum słowiańskie w postaci psł. *sorgŭ, cs. *sragŭ* ʽstraszny', ros. *strógij* ʽsrogi, surowy, ostry, ścisły', ros. gw. *soróga* ʽczłowiek mrukliwy, nieprzystępny', pol. *srogi* ʽsurowy, okrutny, budzący postrach' (gw. ʽolbrzymi, wielki'). Zob. BSW 258, LEW 787, Boryś 2005, 573, Derksen 2015, 399, ALEW 914.

sìrmėtė a. *sìrmėtis* f. gw. 1. ʽskóra surowa, niewyprawiona', 2. ʽskóra w mocnym gatunku, nadająca się do szycia uprzęży' — zapoż. z rus. *syromjátь*, *-i* f. ʽsurowa skóra' (por. ZS 53; brak w LEW i ALEW). Wzgląd na akcentuację ruskiego odpowiednika prowadzi do założenia pośredniej formy lit. *siramẽtė. W chwili, gdy forma lit. (z nieznanej przyczyny) przybrała akcent na I członie złożeniowym (*sìramėtė), powstała możliwość synkopowania łącznikowego *-a-*. To doprowadziło do wzdłużenia zastępczego, czego objawem jest akutowa intonacja wyrazu. Paralele: *lìnmarka* z *lìnamarka*; *pámšalas* z *pãmušalas*. Osobno zob. *sirmėtnykas*. — Obok sb. f. *sìrmėtis* ustaliły się sb. m. *sū́rmėtis* lub *sū́rmietis*, *-čio* ʽskóra wyprawiona domowym sposobem, przeznaczona na pasy uprzęży'. Postać tych ostatnich jest

[447] Od tego należy oddzielić homofoniczne czasowniki 1. *sirénti* ʽbiec drobnym krokiem — o koniu' (od interi. *sir* nazywającej taki ruch) i 2. ʽwydawać słaby głos' (od inter. *sir* naśladującej cykanie świerszcza). W LKŽ XII, 571 niesłusznie złączono te czasowniki w jednym lemmacie z *sirénti* ʽciec, powoli płynąć'.

pochodną faktu, że zapożyczenie *sìrmėtis* zostało zinterpretowane jako złożenie *sir-* *-mėtis*. W następstwie tego *sir-* zostało zastąpione przez *sūr-* (ponieważ lit. *sū́ras*, *sūrùs* odpowiada rus. *syr* ʽsurowy’, zob. s.v.), zaś *-mėt-* zastąpiono członem *-miet-*. Dlaczego? Tego na razie nie wiadomo.

sirmėtnykas SD «białoskornik, coriarius» [ʽgarbarz wyprawiający jasne skóry na kożuszki i rękawiczki’] — z synkopowania formy *siramě̃tnykas, zapożyczonej z rus. *syromjátnik* (SLA 197; pominięte w LEW i ALEW). Por. syn. *baltùšnykas* i *kažemẽkas*. Osobno zob. *sìrmėtė*.

sir̃pti, *sir̃psta*, *sir̃po* 1. ʽdojrzewać (o jagodzie, śliwce)’, 2. ʽzarumienić się, poczerwienieć (o policzkach, nosie)’, *įsir̃pti* a. *iššir̃pti* ʽdojrzeć; poczerwienieć, zarumienić się’. War. z wygłosem *-b-*: *sir̃bo* (*sir̃bti*, *-sta*). War. ze zmianą *si* > *s’u*: *siur̃pti*, *-sta*, *-o*. Bez dobrej etymologii. LEW 787 wiązał z rodziną *sar̃tas* (zob.) i przyjmował znacz. etym. ʽzaczerwienić się’ (por. *ser̃pti*). Inna ewentualność to zbliżenie z pie. *serp- / *sr̥p- ʽpełzać, wlec się’, por. sti. *sárpati* ʽpełznie’, gr. ἕρπω ʽpełzać; iść, chodzić, przychodzić’. Por. stosunek znaczeń lit. *nókti* ʽdojrzewać’ : łot. *nãkt* ʽprzyjść’. — Drw. *sirpìnti* caus. ʽdoprowadzać (jagody, pomidory) do dojrzałości’, war. *siurpìnti* ts., *sirpsóti* ʽbyć dojrzałym, uwydatniać swoją dojrzałość (o jagodzie, śliwce)’, *sirpùs* ʽdojrzały’. — SE *serb-*: *serbentà* (zob.). — SO *sarb-* / *sarp-*: *sarpìnti* caus. ʽczekać nim dojrzeje (jagoda, śliwka); suszyć (siano), zostawić do schnięcia’, *prasarpìnti* ʽprzesuszyć (siano)’, *prasisarpìnti* ʽwyhodować sobie (prosię)’, *sárpė* ʽrumiana dziewczynka’, *sarpùs* ʽw pełni dojrzały’. Osobno zob. *sar̃pti*.

sìrti, *sỹra* (*sįra < *si-n-ra), *sìro* gw., zwykle z prvb.: *apsìrti* DP ʽogarnąć (o ciemnościach); obstąpić, otoczyć, okrążyć’. Nomina: łot. *siṛi* m.pl. lub *siṛas* f.pl. ʽobce, wrogie wojsko’, *siṛa* c. ʽwłóczęga, wędrowny żebrak’ (⇒ vb. denom. *apsiruôt* ʽprzemierzać okolicę jako żebrak’). — SE-V *ser-*: znany tylko z hapaksu *serojimas* SD «czata, excursio, prætentura»; drw. od czas. *seróti, -ju, -jau. Formy bałtyckie mają prawdopodobnie związek z pie. pwk. *serh₃- ʽnachodzić we wrogich zamiarach’ (LIV² 535), por. het. *sarḫieddu* ʽwinien napaść’, gr. ῥώομαι ʽruszać się szybko a. gwałtownie, uwijać się, krzątać się, tańczyć’, SO ὁρμή f. ʽszybki ruch, napaść, atak; zapał, żądza’ (*sorh₃-meh₂-). Pb. SZ *sīr-C < pie. *sr̥h₃-C, por. łac. *sariō*, *-īre* ʽokopywać, plewić’. Inaczej IEW 909n., LEW 787: *sìrti* należy do pie. *ser- jak w sti. *sísarti* ʽfließt, eilt, jagt wornach, verfolgt’. — W języku łotewskim rozpowszechniła się w pozycji przed spółgłoską aniṭowa postać pierwiastka, por. *sirt* (prs. *siŗu*, prt. *sīru*) ʽurządzać grabieżcze wypady, pustoszyć (o napadach wojska lub rabusiów); polować; odwiedzać; żyć cudzym kosztem’. — WSZ *sīr-*: łot. *sīrât* a. *sīrêt* ʽciągnąć (o nieprzyjacielu, o maruderach), plądrować’, *sīrãji* m.pl. ʽmaruderzy, włóczący się żołnierze nieprzyjaciela’. — SO *sar-*: lit. *sarióti* 1. ʽpustoszyć, grabić, plądrować’, też ʽpanoszyć się’ (*Vilkai sario[ja] po girę*), 2. ʽwłóczyć się’ (*Ko sarióji visą dieną, ar numų nežinai?*), *nusarióti* ʽspustoszyć, ograbić’ (*Visus pašalius nusariojusys ir visokių gėrybių prisilupusys, su daugybe imtinių numon pargrįžo*). — Z onomastyki lit. por. alternanty: 1. *Sir-*: n.rz. *Sirijà*, 2. *Ser-*: n.rz. *Serẽ*, *Serentà* (tu może też n.rz. *Seirà* < *Seria, od niej n.jez. *Seirìjis*, ⇒ n.m. *Seirìjai*), 3. SO *Sar-*: n.rz. *Sarià*, n.m. *Sariaĩ*, n. łąki *Saraĩ*; łot. n.rz. *Sarija*, n.m. *Sarupe*.

systýti, *systaũ*, *sysčiaũ*: *nusystýti* a. *pasystýti* gw. ʽpomóc dziecku załatwić się, wysadzić dziecko’ (*Pasystýk vaiką, matai, kad lauku prašos*). Analiza: *sy-stý-*, formacja frq. do *sýti* gw. ʽwiązać’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽrozwiązywać becik dziecinny, rozdziewać dziecko’. Potwierdza to drw. apofoniczny *nusaistýti*, którego używa się w dwóch znaczeniach: 1. ʽ(o niemowlęciu lub małym dziecku) rozwinąć, rozebrać, rozpiąć (ubranie)’, 2. ʽpomóc dziecku załatwić się’, *pasaistýti* ʽwysadzić dziecko’. — Neoosn. *systy-*: *systýdinti* ʽwysadzić dziecko’. — Neoosn. *sys-*: *sỹsti*, *sỹsia* (war. *siñsa*), *sỹsė* intr. ʽsikać, szczać’, tr. *įsỹsti* ʽnalać (np. mleka)’, *nusỹsti* ʽpomóc dziecku przy sikaniu’.

sýtas gw. 1. ʽwielkie sito do przesiewania ziarna, przetak’, 2. ʽsiatka pszczelarza’ < pb. *sī́-ta-. Pwk. *sý-* przedstawia antekonsonantyczny SZ *sih$_1$-C, komplementarny z *sih$_1$-V (o czym mowa s.v. *sijóti*). *sih$_1$-C pochodzi z metatezy spółgłoski lrg. w formie SZ *sh$_1$i-C od pwk. *seh$_1$i̯- ʽprzesiewać’. Por. LIV[2] 519, gdzie nie uwzględniono metatezy lrg., zaś refleks *sýtas* przemilczano. Osobno zob. *síetas*.

sýti, *syjù*, *sijaũ* gw. ʽwiązać, łączyć’, *atsýti* ʽodwiązać, uwolnić’, intr. ʽoderwać się od czego’, *susýti* ʽzwiązać z czym’, *užsýti* ʽzawiązać, np. bat na biczysku’. Drw. *sýstyti* (zob.), *atsýtė* gw. ʽpewna część krosien tkackich, do której przywiązuje się nici’, ⇒ *atsytùvė* ts. Inf. *sýti* kontynuuje prawdopodobnie postać pierwiastka na SZ, pie. *sih$_2$-C, pochodzącą ze zmiany *sh$_2$i-C drogą metatezy spółgłoski lrg.: *h$_2$iC > *ih$_2$C (por. *rýtas*, *rýti*, *kū́jis*, *pjū́-*), zob. Smoczyński 2003a, 40n. Pwk. pie. *sh$_2$ei̯- ʽpętać nogi, wiązać’, por. wed. *sévate* ʽbawi, zatrzymuje się gdzie’ (znacz. etym. ʽjest przywiązany do jakiegoś miejsca’), SO *ā́ siṣāya* pf. ʽtrzyma spętane (zwierzęta)’ < pie. *se-sh$_2$ói̯-e, SZ het. *isḫiyanzi* ʽwiążą, pętają’. Zob. LIV[2] 544 (brak wzmianki o lit. *sýti*). Metatetyczny SZ: wed. *sinā́ti* ʽnakłada pęta na przednie nogi’ < pie. *si-né-h$_2$-ti ⇐ *sih$_2$- (LIV[2] 544, przyp. 3). — Do lit. *sý-C* nawiązuje słow. *si-C* 1° w psł. *sidlo, nomen instrumenti o znacz. ʽzawiązana pętla’, por. pol. *sidło* ʽpętla z włosia końskiego, sznura lub drutu do chwytania zwierzyny’, czes. *sídlo* ʽsidło’, scs. *silo* a. *osilo* ts. (drw. ros. *silók* ʽsidło’), 2° w psł. *sitŭ lub *sita bot. ʽroślina błotna Scirpus a. Juncus’, por. stczes. *sít* ʽJuncus’, pol. przest. *sit* ts., drw. *sitowie* ʽScirpus’, słń. *sîtovje*, ros. gw. *sitovьë* ts. — znacz. etym. ʽroślina, której wąskich liści używano do wiązania, wyplatania różnych przedmiotów’ (por. Boryś 2005, 549; bez wzmianki o lit. *sýti*, *sýtas*). — SZ *sij-V*: *sijaũ* prt. ʽwiązałem’ < pie. *sih$_2$-V. Segment *j* wypełnił hiat wywołany zanikiem antewokalicznej spółgłoski lrg. w pozycji po *i*, por. *išgijaũ* (*gýti*), *įsilìjo* (*lýti*), *rijaũ* (*rýti*). Drw. *ãtsija* (zob.), *sijà* (zob.), *atsìjusi są́voka* ʽpojęcie oderwane’, *atsìjusiai* adv. ʽw sposób oderwany, abstrakcyjnie’. — Prs. *syjù* ʽwiążę’ jest zdenazalizowanym refleksem *sįju < *si-n-ju, to z infigowania neopwk. *sij-* (⇐ *sijaũ*). Paralele: *gyjù* < *gįju : prt. *gijaũ*; *ryjù* < *rįju : prt. *rijaũ*. — Z metanalizy *syj-ù* pochodzi neopierwiastek zawarty w czas. *syjė́ti*, *sỹji*, *-ė́jo* ʽtrwać w stanie związanym’ (paralele: *pagynė́ti*, *palyjė́ti*, *pavyjė́ti*), ⇒ *sąsyjis* ʽzwiązek, powiązanie’.

siūbúoti, *siūbúoju*, *siūbúojau* 1. ʽkołysać się (o zbożu, drzewach, o łódce na wodzie), falować (o morzu), chybotać się (na wietrze), huśtać się’, 2. ʽo człowieku: tracić równowagę, słaniać się, chwiać się’ (*siūbuoju* SD[1] «chwieię się», *siūbuoju runkomis* SD «kiwam ręką chodząc, cholebię rękoma idąc, abo nogami siedząc»). Drw. na *-uoti* od interi. *siū́bt* — o nagłym uderzeniu wiatru, deszczu, fali. Por. pol. *huśtać* ʽbujać, kołysać, kolebać’ od interi. *huś huś* — przy kołysaniu, podrzucaniu (Boryś 2005, 196n.). Ze względów znaczeniowych nieprawdopodobne jest powiązanie — rzekomo apofoniczne — *siūb-* z *siaub-* (por. *siaũbtis* ʽokrywać się, otulać się’) u Būgi, RR I, 317n., powtórzone w LEW 787. — Z innymi suf.: *siū́bčioti* ʽkołysać się, falować’, *siū́btelėti* ʽuderzyć (o krwi do głowy, o deszczu, fali)’. Nomina: *atsiūbà* ʽporyw, gwałtowny prąd wiatru’, *atsiūbaĩs* adv. ʽw porywach’, *siūbùtė* ʽchoroba koni polegająca na utracie równowagi’. — Neoosn. *siūbuo-*: *siūbuõklė* ʽhuśtawka; wahadło’.

siū́las 1. ʽnić kręcona’ (w odróżnieniu od *gijà*), 2. ʽnić, nitka’ (*įveriu siūlų* SD «przetykam nić, igłę, traijcio filum per aliquid»). Odpowiednik łot. *šûla*[2] a. *šūle* m.in. ʽnić, pasmo’. Pochodzi z substantywizacji adi. vb. *si̯ū-la- ʽsłużący do szycia’ < pie. *si̯uH-lo-, por. czas. *siū́ti* ʽszyć’. Paralele słowotwórcze: *tū́las*, *pū́liai*. Poza tym por. wed. *śū́la-* ʽdzida, włócznia; rożen’ < pie. *ḱuH-ló- (SE *ḱeu̯H- ʽciskać, miotać’, por. łot. *šaũt* s.v. *šáuti*), gr. στῦλος m. ʽsłup, filar, pal’ < pie. *stuh$_2$-ló-. — Drw. *siūlẽ* ʽszew w tkaninie, na skórze; spaw na rurze’, *siū́linis* ʽniciany’. %Cps. *dervãsiūlis* neol. ʽdratwa szewska’, tj. nić konopna nasycona smołą (por. *dervà*; zob. też *šerỹs*).% Vb. denom. *siūlė́ti* ʽobrębiać, obszywać’,

siū́loti ʽnieudolnie zszywać, cerować’. — Z innymi suf.: 1. stpr. *schumeno* EV ʽdratwa szewska, Drot [Schusterdraht]’ < *si̯ū-men- < pie. *si̯uH-men- (por. sti. *syū́man-* ʽszew, nić’), 2. psł. *šidlo ʽszydło, narzędzie do szycia’ < pbsł. *si̯ū-dla- n. (BSW 261; tu dziwi brak wzmianki o *siū́las*) < pie. *si̯uH-d^hlo-m, por. sch. *šȉlo* ʽgruba igła z trzonkiem służąca do przekłuwania skóry przy jej zszywaniu’, słń. *šílo* ʽszydło, igła drzewa’, ros. *šílo*, czes. *šídlo*, pol. *szydło* (REW III, 398). Budową odpowiada wyrazowi łac. *sūbula* f. ʽigła’ < płac. *si̯ūd^hlā- < pie. *si̯uH-d^hl-eh₂-, por. Olsen 1988, 16.

siū́lyti, *siū́lau*, *siū́liau* ʽproponować, nakłaniać kogo do wzięcia, do spożycia, do skorzystania z czego, do kupna’ — zapoż. ze stbłr. *sulitь* (SLA 197), por. błr. gw. *sulícь*, też *siulícь* (ESBM 13, 36), z niejasną przesuwką akcentową. Gw. *siū̃linti*. Obok tego łot. *sùolît* ⇐ strus. *suliti*. Zob. ZS 54, LEW 788. Odwrotny kierunek zapożyczenia, z litewskiego do wsch.-słowiańskiego przyjęła Laučjute 59. — Drw. *siūlinė́ti* iter. ʽnakłaniać do kupna (konia, krowy)’, *pasiū́lymas* ʽpropozycja, oferta’.

siùlkinti, *siùlkinu*, *siùlkinau* gw. 1. ʽprzesiewać (mąkę)’, 2. ʽsypać się’, 3. ʽpowoli sypać, nalewać’, 4. ʽpopadywać, kropić — o deszczu’. Odosobnione, niejasne.

siul̃pti, *siulpiù*, *siulpiaũ* gw. 1. ʽjedząc płynną potrawę, głośno wciągać ją ustami, siorbać’, 2. ʽwciągać powietrze przez zaciśnięte zęby, syczeć z bólu’. SD *siulpiu* «sarkam gębą, sorbeo, suctu bibo» (syn. *čiulpiu*). — Drw. *siulpė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽssać’, *siùlpstyti* ʽpowoli pić, wsysać (o krowie); syczeć; syczeć z bólu’. Neoosn. *siulpst-*: *siulpstáuti* ʽsiorbać, wsysać; przełykać ślinę (na widok czegoś smacznego); płakać, biadolić nad utratą czego’ (por. *kùrstauti* ⇐ *kùrstyti*). Prawdopodobnie *siul̃pti* przedstawia dyferencjację formalną czas. *čiul̃pti* (zob.) i jest jak tamten pochodzenia dźwiękonaśladowczego. Zob. też *siur̃bti*. — War. z niepalatalnym nagłosem: *sul̃pti* ʽsiorbać; wysysać (szpik z kości, miód z plastra)’, SD[1] «sarkam, sorbeo» (syn. *čiulpiu*), ⇒ *sulpimas* SD «sarkanie, sorbitio». Drw. *sulpė́ti* (prs. *sulpù*, *-iù*, *-ė́ju*) a. *sùlpėti* ʽssać, siorbać, smoktać, cmoktać’, *sùlpyti*, *-au*, *-iau* ts. (por. łot. *sul̂pît²*, *šul̂pît²* ʽwsysać płyn’), *sulpsė́ti* ts. (⇒ neoosn. *sulps-*: *sùlpsčioti* ʽpociągać z kieliszka, sączyć, wypijać wolno, po trochu’, *sulpsnóti* ʽsiorbać’), frq. *sùlpstyti* ts. (⇒ neoosn. *sulpst-*: *sùlpstauti* ʽsiorbać (gorącą zupę); posykiwać z bólu’, por. typ *kùrstauti*).

siùndyti, *siùndau* (war. *siùndžiu*), *siùndžiau* ʽszczuć psa, szczuć psem’, przen. ʽpodjudzać, podżegać’. SD[1] *siundau*, *pasiundau* «podszczuwam, irrito, instigo», SD *išsiundyt* «wyszczwać kogo, canibus incitatis fugare». Ze zmiany *siunt-dyti > *siund.dyti. Granica morfologiczna została zatarta w następstwie degeminacji. Jest to intensivum na *-dyti* od pwk. *siunt-*, por. *sių̃sti* ʽsłać, posyłać’. Znacz. etym. ʽposyłać, nasyłać na kogo (psa)’. Podobnie zbudowane intensiva to *grùmdyti* ⇐ *grùmti* i *stùmdyti* ⇐ *stùmti*. Starsza formacja prs.: *siundžiu* SD «szczuię kogo, immitto, concito in aliquem canes», *pasiundžiu* SD[1] «podburzam» (syn. *kibinu*), SD «namawiam kogo na co» (syn. *perkalbu*, *privedu*), «napomykam kogo, powod daię» (syn. *parodžiu būdų*), «poduszczam do czego». Refl. *pasisiundžiu unt ko* SD «kuszę się o co, tento aliquid, attento, molior» (syn. *gundži[u]osi ape kų*). — Neoosn. *siundy-*: *pasiundymas* Sd «napomknienie, inuitamentum, inuitatus», «pobudka, podnieta, incitamentum, irritamentum, inuitamentum», *siundymas* SD «szczwanie, incitatio, immissio canum» (syn. *pjudymas*), por. *pū́dymas* ⇐ *pū́dyti*. — Dysymilacja *nd* > *md* wytworzyła war. *siumd-*, por. *siùmdyti* ʽszczuć, podszczuwać’, SD *pasiumdžiu* «podszczuwam, instigo, concito...» (syn. *papešiu*). W kwestii dysymilacji por. *grándyti* > *grámdyti* (s.v. *grę́sti*) i *krintù* > *krimtù* (s.v. *krìsti*). — Neoosn. *siumdy-*: *pasiumdytojai* DP m.pl. ʽpodszczuwacze’ (por. *žudýti* ⇒ *žudýtojas*). ALEW 915 uznaje rzadki war. *sium-* za genetycznie starszy i sprowadza go do praformy *si̯m̥(H)-; z tego dedukuje pwk. pie. *si̯em(H)-, dla którego jednak brak odpowiedników w materiale. Również LEW 788 był zdania, że *siùndyti* jest młodsze od siùmdyti (asymilacja *md* > *nd*).

siur̃bti, *siurbiù*, *siurbiaũ* ʽssać, wysysać; sączyć, popijać; pompowaćʼ, refl. ʽwpijać się, wsysać sobieʼ, *įsisiur̃bti* ʽwpić się (o kleszczu)ʼ, *prisisiur̃bti* ts., też ʽupić sięʼ. Leksem *siurb-* stanowi jeden z czterech kontynuantów st. zanikowego od pwk. *sreb-* / *srab-* < pie. *sreb^h- / *srob^h- (LIV^2 587), zob. *srẽbti*. Cechą wyróżniającą danego wariantu jest palatalizacja nagłosu w porównaniu z *surb-* (zob. niżej), co było regularną refleksacją pie. SZ *sr̥b^h-. Por. *siul̃pti* ob. *sul̃pti* ʽsiorbaćʼ. — Drw. *siùrbčioti* ʽpowoli popijaćʼ, *siurbsė́ti* ʽpić małymi łykamiʼ. Nomina: *siur̃balas* ʽnapójʼ (⇒ *siurbalióti* ʽpopijaćʼ), *siurbėlẽ* ʽpijawka, Hirudoʼ, przen. ʽwyzyskiwaczʼ, *siurblỹs* ʽkto pije siorbiąc; pijak; pompaʼ, *dùlkių siurblỹs* ʽodkurzaczʼ, *siùrbsnis* ʽłyk, łyczekʼ (⇒ *siurbsnóti* ʽpopijaćʼ), cps. *kraũsiurba* a. *krausiurbỹs*, *kraujasiurbỹs* ʽkrwiopijca, wyzyskiwaczʼ (por. *kraũjas*). — SZ **surb**- (refleks fonetyczny pie. *sr̥b^h-, por. łac. *sorbeō, -ēre*): gw. *sur̃bti, -iù, -iaũ* ʽsiorbaćʼ, *apsur̃bti* ʽnieco siorbnąć; obsięknąć wodą, błotemʼ, *iššur̃bti* ʽwyssaćʼ. Por. odpowiednik łot. *surbt, surbju, surbu* ʽsiorbaćʼ. Nomina: *surbelẽ* ʽpijawka, Hirudoʼ, cps. *kraũsurba* a. *krausurbỹs* ʽkrwiopijca, wampirʼ (por. *kraũjas*). Tu też psł. *sŭrb- / *sĭrb-, por. cs. *srŭbati* ʽsiorbaćʼ (scs. *srŭbanije* ʽpolewka, zupaʼ), słń. *sŕbati* ʽchłeptać, siorbaćʼ, ros. gw. *serbátь, -áju* ʽsiorbaćʼ (war. *sërbatь, sterbátь*), ukr. *serbáty* ts., pol. przest. *sarbać* ʽsiorbać; cedzić przez zębyʼ, później *sorbać, siorbać*. — SZ **srub**-, kontynuacja zakłócona przez analogię, mianowicie dostosowanie odziedziczonej sekwencji *ur* (zob. *surb-*) do sekwencji *re* w st. pełnym *sreb-* < *sreb^h-[448]. Por. *srubà* ʽpolewka, zupaʼ : łot. *struba* ʽpotrawa, którą się siorbieʼ (*sruba). Vb. denom. *srubýti*: *srubýti vaĩką* ʽdać dziecku (jedzenie) do siorbania, dać żeby siorbałoʼ. — SZ **sriub**-, z palatalizacją nagłosu analogiczną do SE *sriaũbti*. Por. *sriubčióti* ʽsiorbać powoliʼ, *sriubsnóti* ʽpopijać, np. piwoʼ, *sriubà* ʽzupaʼ (war. *striubà, srubà, struba* b.z.a.), *sriùbsnis* ʽłykʼ; n.rz. *Sriubà, Sriùbupis*. Ze zmianą *r'u* > *ri*: n.rz. *Srìbulis*. — SO *sriaub-* ⇐ *sriub-*: *sriaũbti* (zob.). — WSZ *srūb-* ob. *sriūb-*: *sr(i)ū́bčioti, striū́bčioti* a. *sriūbsė́ti* ʽpowoli siorbać zupę, po trosze łykać zupęʼ, *sriū́bauti* a. *striū́bauti* ʽszlochać połykając łzy; siorbać gorącą zupęʼ.

siùrti, prs. *siũra* (*sių̃ra < *siu-n-ra; war. *siùrsta*), prt. *siùro* gw., zwykle z prvb. *pa-* ʽwyciec, rozlać się (o wodzie powodziowej, o krwi); zalać się (łzami)ʼ, drw. *siurénti* intr. ʽpowoli ciecʼ, tr. ʽwypuszczać strugę, sikaćʼ. Etymologia niejasna. Z faktu, że *siurénti* ma odpowiednik w war. *šiurénti* (zob. s.v. *šiùrti*), można wyprowadzić przypuszczenie, że *siùrti* wywodzi się z *šiurti, mianowicie na skutek gwarowego pomieszania palatalnych spółgłosek *š'* i *s'*. — WSZ *siūr-*: *siū̃rinti* ʽiść powoli, z trudem, iść powłócząc nogamiʼ, *siūrinė́ti* ʽiść kołysząc się; chodzić z kąta w kąt, bez zajęciaʼ, *siūrúoti* ʽkołysać się, chwiać się (o słabym człowieku a. zwierzęciu); kołysać się na falachʼ, *nusiūrúoti* ʽumrzeć z osłabieniaʼ (*Siūravo, siūravo ir nusiūrãvo šį pavasarį*), *siū̃rinti* ʽiść kołysząc się, słaniać się, zataczać sięʼ. Sporna jest lekcja dwu zapisów z SD: 1. <siurwoju> intr. «chwieię się, labo, vacillo, fluctuo» (syn. *sverdu*), 2. <siurwoju> tr. «chełbam, fluctuo» [ʽkołysać naczyniem z płynemʼ] (syn. *supu*). Wydawca SD odczytał to jako *siūruoju*, zaś LKŽ XII, 618 jako *siurvoju*.

siùsti, *siuntù*, *siutaũ* 1. ʽwpaść w szał, rozszaleć się, wściec się; o psie: zachorować na wściekliznęʼ, 2. ʽulegać popędowi płciowemuʼ, 3. ʽmocno rozbolećʼ, 4. ʽwpaść w złośćʼ, 5. ʽzabierać się do czegoʼ, *nusiùsti* ʽzdechnąćʼ, tr. ʽrozszastać, przehulaćʼ, *pasiùsti* m.in. ʽwściec się, rozszaleć się — o wietrze, burzyʼ, *užsiùsti* ʽrozgniewać się, wybuchnąć gniewemʼ. Odpowiednik łot. *šust, šùtu* (*si̯untu), *šutu* ʽrozzłościć się, wybuchnąć gniewemʼ. Formacja inchoatywna z infiksem i SZ *siut-* ⇐ *siaut-*, por. *siaũsti* ʽszalećʼ. SZ *siut-* nie jest refleksem fonetycznym, lecz kontynuantem zakłóconym przez analogię: pochodzi z wyrównania *sut- (pie. *$h_2$sut-) do st. pełnego *si̯au̯t- (pie. *$h_2$seu̯t- ʽburzyć się, kipiećʼ, LIV^2 285), z charakterystyczną dla niego spółgłoską palatalną w nagłosie. Zob. LEW 789. — Drw.

[448] Odwrotne zjawisko — wyrównanie formy SP typu *Re* do formy SZ typu *iR* — widać w formach prs. *perkù* zam. *prekù (inf. *pir̃kti*) i *peršù* zam. *prešù (inf. *pir̃šti*).

pasiùtėlis ʽwściekły, szalony' ⇐ *pasiùtęs* ʽwściekły' (por. *pavar̃gėlis, suìrėlis*), *pasiùtusiai* adv. ʽwściekle', DP ʽupornie', *siùtas* ʽszał, wściekłość, napad złości; wścieklizna; ktoś szybko we wściekłość wpadający', *siutilmė̃* (zob.), *siutinykas* DP ʽwartogłowa' [ʽczłowiek szalony'], *siutulỹs* ʽwściekanie się, szał'. — Neopwk. *sius-* (⇐ *siùsti*): *siùsena* ʽszaleństwo' (por. *keĩsena* ⇐ *keĩsti*, *meĩsena* ⇐ *meĩsti*), *siùsmas* ʽszał, wielka radość', *siusnà* ʽszaleniec' (por. *dulksnà*, *skursnà*), *siùstas* 1. ʽnapad złości, wściekłości', 2. ʽatak choroby', 3. ʽwielki pociąg do czego', 4. ʽszaleniec'. — WSZ *siūt-*: *siū̃tis* (zob.).

sių̃sti, *siunčiù*, *siunčiaũ* ʽsłać, posyłać, wyprawiać dokądś', *nusiunčiu* SD «zasyłam co precz, ablego, amando, relego», *parsių̃sti* ʽposłać, posyłać do domu'. Dane porównawcze wskazują na to, że nagłos palatalny [s'unt-] ustalił się w języku litewskim wtórnie, mianowicie jako forma kompromisowa między *sint-* i *sunt-*. Takie były alternatywne refleksy st. zanikowego *sn̥t- od pwk. *sent-. Por. 1° *sintė́ti*, *sinčiù*, *sintė́jau* żm. ʽmyśleć, sądzić', 2° *sùndyti* < *sunt-dyti jako war. do *siùndyti* (zob.). Z tym por. *sunt- w łot. *sùtu*, *sùtīju*, *sùtît* ʽsłać, posyłać', *izsùtît* ʽwysłać, wywieźć (np. na Syberię)'. Pwk. pie. *sent- ʽiść, podążać' (LIV[2] 533) ukazuje się m.in. w goc. *sandjan* ʽposyłać' (caus. do *senþnan, por. stwn. stang. *sinnan* ʽiść, wędrować'), stir. *sét* m. ʽdroga', toch. A *ṣont* m. ʽulica', poza tym w użyciu przenośnym: łac. *sentiō, -īre* ʽwidzieć, słyszeć, czuć, spostrzegać coś; odczuwać, doznawać, doświadczać; uświadamiać sobie, pojmować, myśleć, sądzić' (tu też scs. *sęštĭ* ʽwrażliwy, mądry'? por. de Vaan 2008, 554). Zob. też BSW 292, LEW 789. — Drw. *siuntinė́ti* iter. ʽposyłać, wysyłać, przesyłać', SD «syłam, missito, sæpe mitto», *siunčióti* ts. Nomina: *nusiuntinys* SD «poseł, «posłaniec, legatus, nuntius, orator», *pasiuntinỹs* ʽwysłannik, poseł, ambasador', SD «apostoł, apostolus» (syn. *apaštalas*), *pasiuntinys graitas* SD «goniec, veredarius, pegasarius», *pasiuntinys apie sundarų kalbųs* SD «herold, fecialis» [ʽwysłannik, pełnomocnik, poseł, parlamentariusz', SPXVI]. — Neopwk. *siųs-*: *siųsdinė́ti* iter. ʽposyłać, wysyłać', *siũsdinti* cur. ʽtroszczyć się, aby coś lub kogoś wysłano', *siųsdýti* iter. ʽposyłać', *siųstýti* ts. (*siųs-sty-), *atsiųstójas* ʽten, kto coś przysyła', *siųslỹs* ʽposłaniec', *užsiųstas* SD «naprawiony na kogo, submissus, subornatus». — Neoosn. *siųst-* (⇐ *siųstýti*): *siųstinė́ti* ʽposyłać', *siųstìnis* ʽposłaniec, poseł', *siųstùvas* ʽnadajnik radiowy' (neol.).

siū́ti, *siuvù* (war. *siūnù*), *siuvaũ* (war. *siuviaũ*) 1. ʽszyć, przeszywać', 2. ʽbyć krawcem, szwaczką', 3. ʽwyszywać ozdoby', 4. ʽlepić plastry — o pszczołach' (*Bitės korius siùva*), 5. ʽchodzić tu i tam, łazić bez celu'. Odpowiednik łot. *šũt*, *šuvu* (war. *šuju*, *šūnu*), *šuvu*. W zakresie infinitiwu jest dokładne nawiązanie słowiańskie: scs. *šiti* ʽszyć, przeszywać', sch. *šìti*, ros. *šitь*, ukr. *šýty*, czes. *šít*, pol. *szyć*, < psł. *si̯i-ti < pbsł. *si̯ū-tei̯. Na podstawie inf. *šiti* (*si̯iti) stworzono nową formę praesentis: psł. *šiję < *si̯i-i̯ę < pbsł. *si̯ū-i̯e/a- (transponat). Por. scs. *šiję*, czes. *šiji*, pol. *szyję*, błr. ukr. *šýju* (wtórne jest ros. *šьju*, zam. *šiju). Prs. *šiję* wyparło formację psł. *šĭvę < pbsł. *si̯uu̯-ō, która była odpowiednikiem lit. *siuvù*. Ślad po niej został utrwalony w drw. cs. *šĭvĭcĭ* ʽszewc' (zob. *siuvìkas*). Na gruncie bałtyckim innowację podobną do słowiańskiej dokumentują formy prs. lit. *siūnù* i łot. *šūnu* ⇐ *si̯ū-. Zob. BSW 261, LEW 789, REW III, 402. — N.B. W BSW, *l.c.* niepotrzebnie postuluje się prs. *si̯ū-i̯ō już dla epoki pbsł. Rekonstrukcja psł. *šьję, podana przez Borysia 2005, 610, jest nieporozumieniem; nigdy nie było pierwiastka †šь- ani †šьj-. — Alternacja pbsł. *si̯uu̯-V : *si̯ū-C jest następstwem traktowania spółgłoski lrg. w formach st. zanikowego, mianowicie pie. *si̯uH-V : *si̯uH-C (segment wtórny *-u̯-* pełni rolę wypełniacza hiatu, wynikłego z zaniku spółgłoski lrg., zob. Smoczyński 2003a, 91n.). SE pie. *si̯eu̯H- albo *si̯eHu̯- nie zostawił śladów, zob. LIV[2] 545, ALEW 918. Refleksy w innych językach ie.: goc. *siujan* ʽszyć' < *si̯uH-i̯é-; z uproszczeniem *si̯- > *s- w nagłosie: łac. *suō, -ere* ʽłączyć, zszywać' < *si̯uu̯ō < *si̯uH-e/o- (inaczej de Vaan 2008, 600: *si̯uH-i̯e/o-). Zanik *i̯ zaświadcza też drw. het. *šūil-* n. ʽnić, nitka' < pie. *s(i̯)euh$_1$-el-, zob. Kloekhorst 2008, 777. Gdy chodzi o niezwykłą sekwencję *ī(v)* w odpowiedniku wed. *sī́vyati* ʽszyje', to tłumaczy się ona metatezą spółgłoski

lrg. w pozycji przed sufiksem praesentis: *si̯uH-i̯é-ti > *siHu̯-i̯é-ti. Por. Eichner 1988, 135, Rasmussen 1989, 118, 309, EWAIA II, 734, LIV[2] 545, przyp. 3. Błędna rekonstrukcja u Babika 2009, 19: wed. *sīv-* z pie. *si̯əu̯-. — Drw. od SZ *siū-C*: *siū́dyti* a. *siū́dinti* cur. ʻdać uszyć, dać do uszycia' : łot. *šũdît* a. *šũdinât* ts., refl. *siū́dintis* cur. ʻszyć sobie u kogoś ubranie'. Nomina: *siū́las* (zob.), *siū́tas* coll. ʻubrania, odzież' (*Jau žiema artinas, o neturiu siū́to*), ⇒ vb. denom. *siūtéti, siū̃ti, -éjo* ʻmieć na sobie ubranie; być opasanym'. — Drw. od SZ *siuv-V*: *siuvinéti* iter. ʻhaftować, wyszywać ozdoby w tkaninie', przen. ʻbiegać z jednego miejsca w drugie'. Nomina: *są́siuva* ʻmiejsce zszycia dwu kawałków', *są́siuvinis* ʻzeszyt' (war. *są́siuvas*), *siuvė́jas* (zob.), *siùvelas* ʻszycie, przedmiot szycia' (*Kokia siuvėja, tokis ir siùvelas*), *siuvelė̃* ʻszew, miejsce zszycia dwu części tkaniny', *siùvena* 1. ʻwesz bydlęca' (war. *siùvana*), 2. ʻczłowiek niespokojny, wiercipięta', *siuvìkas* (zob.), *siuvinỹs* ʻszycie, przedmiot szycia', cps. *maišãsiuvis* ʻkto szyje worki' (por. *maĩšas*). — WSZ-V *siūv-* ⇐ *siuv-*: *pasiūvéti* ʻzajmować się szyciem przez jakiś czas lub od czasu do czasu', np. *Aš vo itą nedėlią pasiūvéjau* ʻja ot przez ten tydzień poszyłam' (por. Otrębski 1934, 296; paralele: *papjūvéti, patrūkéti*), nomen: *siū̃vis* ʻszycie; ucho igielne'.

siutilmẽ 3 p.a. stlit., wyraz znany tylko z DP, por. 1. ʻszaleństwo': *o galigu būt didesnė siutilmẽ, kuryji ant tos* DP 101_{16} ʻA może być ktore szaleństwo więtsze nad to'. — 2. ʻchluba': *Palaimintas vyras, kurio vardas Viešpaties padūksis jo, ir ne veizdėjo ant niekaniekių ir ant siutilmių falšyvų* DP 81_{50} ʻBłogosławiony mąż, ktorego imię Pańskie nadzieja jego, a nie pojrzał na marności, i na prożne chluby'. — 3. ʻszaleniec': *Kas, tieg, tarys artimam savam siùtilme, kaltas bus ugnies pragaro* DP 295_1 ʻKto, prawi, rzecze bliźniemu swemu Szaleńcze, będzie winien ognia piekielnego'. Formacja utworzona suf. *-mė* od neoosn. *siutil-. Tę ostatnią wyabstrahowano z (zanikłego) rzeczownika *siut-ila ʻszał' lub *siut-yla ʻszaleniec' (na temat formantu *-il-* zob. GJL II, § 202n.). Pwk. werbalny *siut-* (por. *siùsti* ʻwpaść w szał') stanowi st. zanikowy do *siaut-* jak w *siaučiù, siaũsti* ʻszaleć'.

siū̃tis, *-čio* gw. 1. ʻjedno uderzenie, cięcie (kosą, sierpem, siekierą)', 2. ʻpasmo pola, łąki zajmowane przez jednego żniwiarza a. kosiarza', 3. ʻpasmo pola zasiewane za jednym zamachem', 4. ʻgarść ziarna wsypywana do żaren', 5. ʻjednorazowe wyciągnięcie sieci', 6. ʻzamachnięcie się, uderzenie, raz' (*víenu siūčiù* adv. ʻjednym zamachem'), 7. ʻślad po uderzeniu'. War. *siūtìs, -čio* 4 p.a. Rozmaite konkretyzacje znaczeniowe nomen actionis z suf. *-i̯a-* i WSZ *siūt-* ⇐ *siut-* / *siaut-*, por. *siùsti* ʻwpaść w szał', *siaũsti* ʻszaleć', por. LEW 790. Paralele: *dū̃žis, lū̃žis, trū̃kis*. — Gwarowo poświadczone jest femininum na *-i-*: *siūtìs, -iẽs* 4 p.a. ʻjedno uderzenie, cięcie' — n. act., porównywalne z *snūdìs, -iẽs* ʻsenność', *pjū̃vis, -ies* ʻżęcie'.

siuvė́jas ʻkrawiec', f. *siuvė́ja* ʻkrawcowa' (SD «szwaczka, sartrix») — nomen agentis na *-ėjas*, utworzone od neopwk. *siuv-*, wyabstrahowanego z prs. *siuvù* ʻszyję' (zob. *siū́ti*). Znacz. etym. ʻten, kto szyje'. Odpowiedniki bsł.: łot. *šuvẽjs* ʻkrawiec' oraz psł. *šĭv-ějĭ < *si̯uu̯-ēi̯a-, strus. *švejĭ* ʻszwacz' (por. nazw. pol. *Szwej*). Paralele: *buvė́jas, davė́jas* (GJL II, § 97). Osobno zob. *siuvìkas*. — Neoosn. *siuvė́j-*: *siuvėjáuti* ʻtrudnić się szyciem, być krawcem', *siuvė́jinis* ʻzwiązany z krawiectwem', *siuvė́jiškas* ʻkrawiecki'.

siuvìkas stlit. ʻkrawiec' — nomen agentis na *-ikas* od neopwk. *siuv-*, który wyabstrahowano z prs. *siuvù* ʻszyję' (zob. *siū́ti*). Suf. jak w *plėšìkas, lopìkas, romìkas* (GJL II, § 462). — Drw. *siuvìkis* a. *siùvikis* ʻkrawiec' (*O kiti vėl kokius norint lėtus, ir čebatorius ir siuvukiùs, budelius ant galo... daro ministrais* DP 378_{21} ʻA drudzy lepak leda prostaki i szewce i krawce, i katy na koniec... czynią Ministrami'). Nawiązanie z jednej strony w stpr. *schuwikis* EV ʻszewc, Schuwert [Schuhmacher]', z drugiej strony w psł. *šĭvĭcĭ < *si̯i̯u̯ika- ʻten, kto szyje', por. cs. *šĭvĭcĭ, šĭvĭca* ʻszewc', sch. *šávac, šávca* ʻkrawiec', ros. przest. *švec, švecá* ʻkrawiec', czes. *švec, ševce* ʻszewc', stpol. *szwiec, szewca* ʻkrawiec, szewc' (⇒ pol.

szewc, szewca). Rekonstrukcja pbsł. *si̯uu̯-ika- (BSW 261); przedsufiksalny segment *u̯* jest uwarunkowany tzw. hiatem lrg., zob. Smoczyński 2003a, 91. — Osnowa psł. *šīv- < *si̯iu̯- < *si̯uu̯-V ukazuje się poza tym w wyrazach *šīvŭ ʽszew, ścieg' (sch. *šȁv*, ros. *šov*, czes. *šev*, pol. *szew*) oraz *šīvačĭ ʽkrawiec' (pol. gw. *szwacz*) i *pošīva ʽposzwa, poszewka; futerał' (czes. słc. *pošva*, pol. *poszwa*); dwie ostatnie formacje pochodzą od zanikłego iteratywu psł. *šīvati ʽszyć, zszywać' (por. lit. *siuvinė́ti*). N.B. Wadliwe wydaje się objaśnienie formy *szewc* podane przez Borysia 2005, 603: «z pierwotnego *si̯ū-ĭko- z regularnym rozwojem w *si̯ŭu̯ĭko- (rozłożenie *ū > *ŭu̯ przed samogłoską)».

sývai, *-ų* m.pl., też sg. *sývas* 1. ʽsok roślinny, żywica', 2. ʽsyrop, młody miód, lejki miód', gw. 3. ʽoleista ciecz w fajce', 4. gw. ʽsoki trawienne', 5. gw. ʽcuchnąca wydzielina z ust trupa'. SD *syvas* «miod wyborny, treść miodu, patoka, acæton mel». Z wtórnym *š-*: *šỹvas* 2 p.a. ʽkwas chlebowy domowej roboty; cienkie piwo' (por. LEW 996). Odpowiednik łot. *sīvs* ʽgnojówka; olej konopny; garbnik'. Z pb. *sī-u̯a- < pie. *sih$_1$-u̯ó-. Substantywizacja adi. vb. na *-u̯o-*, por. typ *gývas* ⇐ *gýti, gijaũ*. Pwk. taki, jak w *sijóti* ʽprzesiewać' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽto, co się wysączyło lub przecedziło'. Objaśnienie to bierze za punkt wyjścia przypuszczenie, że znaczenia ʽcedzić' i ʽprzesiewać' wywodzą się z ogólniejszego znacz. ʽoczyszczać z niepożądanych domieszek, z osadu'. Inaczej LEW 791: do pie. *sēi-, jak w *séilė* (zob.). — Drw. *syvẽlis* 1. ʽzacier z lepszej mąki', 2. ʽpłyn wyciśnięty ze świeżo ugotowanych, nieodparowanych kartofli', 3. ʽsos' (zdrob. *syvelùkas*).

skabà 4 p.a. przest., gw. 1. ʽskobel, złącze', 2. ʽdruciane okucie buta z drewnianą podeszwą' (war. *skãbė*), 3. ʽ(metalowa) haftka, zapinka', 4. SD «podkowa, solea». Zapoż. z błr. *skabá, -ý* (SLA 197, ZS 49, LEW 790, ESBM 12, 97). Por. ros. *skobá, -ý* ʽskobel, rygiel, zasuwa, klamra'.

skabýti, *skabaũ, skabiaũ* 1. ʽskubać, lekko pociągać, szarpać, szczypać, zrywać (owoce, strąki, liście), obrywać, zrywać po trochu (o skubiącym zwierzęciu), 2. ʽzdzierać (korę, łupinę)', 3. ʽtargać tkaninę, rozrywać na kawałki, na strzępy'. Odpowiednik łot. *skabît* ʽobcinać gałęzie'. Formacja iteratywna na *-yti* od pwk. *skab-* < pie. *skab^h- ʽskrobać, drapać' (LIV^2 549, de Vaan 2008, 541), por. łac. *scabō, -ere* ʽdrapać, skrobać' (*scabiēs, -ēi* f. ʽchropowatość, szorstki osad, brud, wysypka, świąd'), goc. *skaban* ʽskubać wełnę', stwn. *scaban* ʽskrobać, zeskrobywać' (stwn. *schaba*, stang. *scafa* ʽskrobak'), gr. σκάπτω ʽkopać, podkopywać, okopywać' (zam. *σκάφτω), σκάφη ʽkoryto, dzieża; wanna; miska', σκαφετός ʽdół, jama, rów'. Zdaniem Beekesa 2010, 1343 pwk. *skab^h- jest «a loan from a European substrate language». — Z innymi suf.: *skabénti* ʽskubać, szczypać', *skabė́ti* (zob. *skõbti*), *skabóti* ʽzrywać (liście), ociosywać drzewo z gałęzi, krzesać', *skabstýti* ʽskubać, zrywać'. — Quasiprymarny charakter ma pdg. *skàbti, skabiù, skabiaũ* ʽskubać (trawę), zrywać (liście)' — od prs. *skabiù*, które pierwotnie należało do inf. iter. *skabýti*[449]. — WSO *skob-* < *skāb-: *skõbti* m.in. ʽzrywać owoce' (zob. s.v.). — Drw. *apskabarùs* JUŠK ʽrześki, wesoły', *ìšskaptė* ʽmała kosa (do siana)', *skabérda* a. *skabérla* ʽdrzazga', *skablỹs* ʽhak do wyciągania siana', *skabrùs* 1. ʽprędki, żwawy, zwinny, obrotny, zaradny, chętny do roboty' (war. *skãbras, skebrùs*), 2. ʽostry — o kosie, sierpie, pile' (por. łac. *scaber* ʽszorstki, chropowaty; niechlujny, brudny' < pie. *skab^h-ró-; inaczej de Vaan 2008, 541: *skb^h-ro-), *skabtùvas* ʽdłuto', *skabùklas* ʽporęba, miejsce wytrzebione', *skãbtas* a. *skãptas* ʽdłuto, rylec' (⇒ *skaptúoti* ʽwydłubywać co z drewna, dłutować, drążyć; gryźć coś twardego, co powoduje charakterystyczny odgłos, chrupać'), *skabùs* ʽostry, dobrze tnący (o ostrzu)'.

skáidyti, *skáidau, skáidžiau* ʽdzielić na części, grupy, odłączać, rozpraszać (o wietrze i chmurach); drobić; analizować', refl. *skáidytis* ʽrozdzielać się, rozłączać się, rozchodzić się'.

[449] N.B. Przytoczony w LIV^2 548 pdg. *skabù, skàbti* ʽabpflücken' nie jest notowany w LKŽ.

Odpowiednik łot. *skaidît* ʽrozcieńczać’. Formacja kauzatywna z suf. *-yti* i SO *skaid-* ⇐ *skid-*, por. *skindù*, *skìsti* m.in. ʽrzednąć, rozpraszać się’ (pwk. pie. *sḱʰei̯d- / *sḱʰid-, zob. LIV[2] 547n.). — Przy założeniu *s*-mobile można *skaid-y-* powiązać z pbsł. *(s)kaid-ī- w psł. *cěd-i-ti ʽcedzić, oddzielać części stałe od płynu’, por. rcs. *cěditi* ʽδιυλίζειν’, słń. *cedíti, cedím,* ros. *cedítь, cežú,* ukr. *cidýty, cidžú,* błr. *cúdzicь, cúdžu,* czes. *cedit, cedím,* pol. *cedzić, -dzę* (stpol. też *cadzić*), z pbsł. *(s)kai̯d-ī-, znacz. etym. caus. ʽsprawić, że coś się od czegoś oddziela, odłącza’. Zob. BSW 263n., REW III, 286n., Vaillant, GC III, 418. — Nomina: *atóskaida* ʽdrzazga; pęknięcie w kłodzie drzewa’, *ìsskaida* ʽrozłąka, rozwód’, *skaidrùs* (zob.), *skaistùs* (zob.)

skaidrùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽjasny, jaskrawy (o blasku), pogodny (o niebie, dniu), słoneczny’, 2. ʽprzezroczysty, niezmącony’, 3. ʽdźwięczny, czysto brzmiący’, 4. przen. ʽwesoły, miły, o pogodnym usposobieniu’. Gw. *saidrùs*. Obecność wariantów *skaĩdras*, *skáidras* sugeruje wtórność tematu na *-u-*, podobnie jak w *skaistùs* ob. *skaĩstas, skáistas*. Praforma *skaid-ra-, drw. dewerbalny od *skáidyti* (zob.). — Drw. *skaĩdriai* adv. ʽjasno, klarownie’, *skaidrióji* sb. f. ʽwódka czysta’. — N.m. *Skáidriai*.

skáinioti, *skáinioju*, *skáiniojau* 1. ʽzrywać (kwiaty, liście buraków, wiśnie)’, 2. ʽchwytając pyskiem zrywać i jeść, szczypać, skubać (o koniu, owcy)’, 3. ʽwyrąbywać, trzebić (np. krzaki na łące)’. Iteratyw z suf. *-ioti* i innowacyjnym SO *skain-* od SZ *skin-*, pochodzącego z redukcji *sken-*, por. *skenù* s.v. *skìnti*. Stary SO *skan- nie zachował się. W obrębie pierwiastków typu *TeR*/*TiR* najbliższą paralelą dla *skáinioti* będzie *gáinioti* ʽpędzać, ganiać’ od *gin-* ⇐ *gen-* (*genù, giñti*). SO *gain-* stoi obok starego *gan-*, por. *ganýti* ʽpędzać po pastwisku, paść’. Inne paralele: *gaimìnti* ⇐ *gim-* ⇐ *gem-* (*gemù, gim̃ti*); *dáilinti* ⇐ *dil-* ⇐ *del-* (*dẽla, dìlti*).

skairùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽhojny, szczodry (o ofiarodawcy)’, ⇒ *skairiaĩ* adv. ʽhojnie’. Osnowa *skair-* przedstawia alternant na SO, który utworzono od *skir-* jak w *skìrti* m.in. ʽprzeznaczyć na co’ (zob. s.v.). Innowacyjna apofonia *skair-* ⇐ *skir-* ma oparcie w takich paralelach, jak *káirinti* ⇐ *kìrti*; *žairà* ⇐ *žìrti*; *tairáutis* ⇐ *tìrti*.

skaistùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽjasny, czysty, przejrzysty, przezroczysty, klarowny’, 2. przen. ʽniewinny, niepokalany’, 3. ʽładny, piękny, śliczny’. DP ʽgładki, świetny, śliczny’. SD «błyszczący się; lsknący się, lśniący się; oświecony; świetny; zacny». War. *skaĩstas* 4 p.a., *skáistas* 1 p.a. Temat na *-u-* wszedł w miejsce starszego tematu na *-o-*. Praforma *skaid-ta-, drw. do *skáidyti* ʽdzielić, drobić, rozpraszać’, które było kauzatywem do *skýsta*, *skýsti* (zob.). Akut uogólniony z osnowy (*sta*-prs. *skýsta*). — Drw. *skaisčias* b.z.a. żm. ʽpiękny’, *skaistẽnis* bot. ʽbertram, pierściennik, Pyrethrum’ (roślina ozdobna i lecznicza), *skaistybė* SD «świetność» (syn. *svidybė*), «zacność» (syn. *aiškybė*), *skaistyklà* ʽczyściec, miejsce okresowej kary pozagrobowej’, m.in. DP (neol. dla zastąpienia polonizmu *čỹščius* ⇐ pol. *czyściec*), *skaistuõlis* ʽdorodny, piękny, śliczny’. Cps. *skaistãturgis* ʽostatni targ przed Bożym Narodzeniem, większy od innych’ (*Skaistaturgin suvažiuodavo visi bernai ir mergos* ʽNa «skaistaturgis» zjeżdżali się wszyscy kawalerowie i panny [parobkowie i służące]’. Por. *šeškãturgis* ʽpierwszy targ po Bożym Narodzeniu’ (s.v. *šẽškas*). — N.rz. *Skáistė* (n.jez. 2x), *Skáistis*, *Skáistupis* 7x. N.m. *Skáisčiai*, *Skaistãkaimis*, *Skaistgiriaĩ* 2x, *Skaistùpis*. — Vb. denom. 1. *skaistė́ti, -ja, -jo* ʽprzejaśniać się, rozjaśniać się (o niebie), wypięknieć (o twarzy)’, 2. *skaĩstinti* ʽrozjaśniać, klarować; zrobić czerwonym, zarumienić’, *atskaĩstinti* ʽodnowić (obraz), odświeżyć kolory’, refl. *skaistinuosi* SD «lsknę się». — N.B. Formy *įskaistė́ti* ʽzaczerwienić się’ oraz *skaĩstinti* w znacz. ʽrobić czerwonym, rumienić’, *paskaĩstinti* ʽzarumienić, opalić, (twarz) oblać rumieńcem, zaczerwienić’ należą jako warianty *s*-mobile do czas. *kaičiù*, *kaĩsti* ʽogrzać, zagrzać’.

skaitýti, *skaitaũ*, *skaičiaũ* 1. ʻczytać (książkę)', 2. ʻodmawiać modlitwy', 3. ʻwykładać, np. w uniwersytecie' (*skaitýti pãskaitą* ʻmieć wykład'), 4. ʻliczyć, rachować; określać cenę sprzedaży'. SD[1] *skaitau* «czytam; liczę», «obrachuię» (syn. *skaičių darau*), *įskaitýti* ʻmóc przeczytać; wliczyć do rachunku', *paskaitýti* m.in. ʻbyć w stanie czytać' (*Be akinių nebepaskaitaũ* ʻBez okularów już nie przeczytam'), ʻwykładać słowami', ***priskaitau*** SD «przyczytam, attribuo, adscribo, assigno» [policzyć komu, przyznać komu coś'], kalka z pol. *przy-czytam*. Refl. *skaitýtis* ʻliczyć się z czym; rozliczać się', *prisiskaitýti* ʻnaczytać się'. Odpowiednik łot. *skàitît* ʻliczyć; odmawiać (modlitwy, różaniec); czytać', *apskàitît* ʻoglądać'. Formacja iteratywno-kauzatywna na SO *skai̯t-ī- od *skeu̯t- / *ski̯et-, por. łot. prs. *šķìetu* do *šķist*, *šķitu* ʻsądzić, uważać, mniemać, przypuszczać', bezosobowo: ʻzdawać się, wydawać się', *šķìetams* ʻpozorny' (w języku litewskim nie ma refleksów SE *skei̯t- ani SZ *skit-). Pb. *skei̯t- / *skit- łączy się przez *s*-mobile z pie. *kᵘei̯t- ʻzauważać, poznawać' (LIV[2] 382n., BSW 135, LEW 792, ALEW 920), SO wed. *cetáyati* ʻpokazuje, ukazuje co komu' (zam. *ketáyati < pie. *kᵘoi̯t-éi̯e-), pf. *cikéta* ʻzauważa, zna, rozumie' (zam. *cakéta < *kᵘe-kᵘói̯t-e), por. LIV[2] *l.c.* — Drw.: *paskaità* ʻwykład, odczyt', *prisiskaĩtėlis* ʻpożeracz książek' (por. *prisiskaitýti*), *są́skaita* ʻrachunek, konto w banku; koszt, koszty' ⇐ *suskaitýti* ʻzliczyć, policzyć' (*suvèsti są́skaitas* ʻzałatwić porachunki, odpłacić komu za wyrządzoną krzywdę'), *skaĩčius* ʻliczba, ilość' : łot. *skàits* ʻliczba' (⇒ vb. denom. *skaičiúoti* ʻliczyć, wyliczać, podliczać'), *bè skaĩčiaus* adv. ʻbez miary, bez liku'; *skaĩtalas* ʻczytadło', *skaitìklis* ʻlicznik', ***skaitikliai*** SD pl. «liczmany, abaculi, calculi supputatorij» [ʻżetony'], *skaitìnė* ʻliczydła' (SD «rachownicza tablica, abacus, mensa pythagoræ»), *skaitìngas* 1. ʻlubiący czytać', 2. ʻdający się czytać' (SD[1] «czytelny», syn. ***skaitytinas***), *skaitiniaĩ* m.pl. ʻczytanki, tekst szkolny przeznaczony do czytania, wybór tekstów', *skaĩtlius* ʻliczba, ilość' (⇒ *neskaitlìngas* ʻnieliczny'; vb. denom. *skaitliúoti* ʻliczyć; wyliczać po kolei', refl. ʻrozliczać się'), gram. ʻliczba gramatyczna', *be skaĩtliaus* adv. ʻbez liku'; *skaitlùs* ʻczytelny, łatwy do odczytania' (⇒ *skaitlìngas* ʻłatwy do czytania, czytelny'), *skaitmẽ̃* ʻtarcza zegara, cyferblat', *skaitmuõ* ʻcyfra' (neol., por. *dalmuõ*, *daugmuõ*, *skersmuõ*), ⇒ *skaitmenìnis* ʻcyfrowy, z cyframi'; *skaitõvas* ʻrecytator, deklamator; rachmistrz'. Cps. *skaĩtvardis* gram. ʻliczebnik' (neol., por. *var̃das*). — Neoosn. *skaity-*: *skaityklà* ʻczytelnia', *skaĩtymas* ʻczytanie', *skaitýsena* ʻsposób czytania; czytanka, lektura' (por. *rašýsena*), ***skaitytinai*** SD «czytelno», *skaitýtinė* przest. ʻlitera', SD «czytanie, lectio» (*skaitytinė giedamoji* przest. ʻnuta'), *skaitýtojas* ʻczytelnik', SD też «rachmistrz», ***suskaitytojas*** SD «rachownik, ratiocinator, supputator», *skaitýtuvai* a. *skaitytùvai* m.pl. ʻliczydła'. — SZ *skit-: łot. *šķitu* prt. ʻsądziłem, myślałem', *šķitums* ʻpozór, przypuszczenie'. Przez *s*-mobile ma nawiązanie w psł. *kĭt-, por. scs. *čĭtǫ*, *čisti* ʻliczyć, czytać, czcić, szanować', ros. *počtú*, *počéstь* ʻuważać za, szanować, czcić', stpol. *cztę*, *czciesz*, *czyść* ʻczytać, rozumieć', czes. *čtu*, *čísti* ʻczytać, liczyć' (BSW 135, Boryś 2005, 105). Nomen: scs. *čĭstĭ* ʻcześć, szacunek; stopień, godność; uroczystość, święto', ros. *čéstь* ʻszacunek, poważanie, zaszczyt' < psł. *kĭt-tĭ- < pie. *(s)kᵘit-ti- (por. sti. *cítti-* f. ʻzamiar, rozsądek'). — WSZ *(s)kīt-: scs. *počitati* ʻczytać', sch. *čìtati*, ros. *čitátь* ts., czes. *počítati* ʻliczyć, uważać za', ros. *počitátь* ʻuważać za', < pbsł. *(s)kīt-ā-.

skalà 4 p.a. 1. ʻodłupany kawałek drewna a. kamienia, szczapa, szczapka; łuczywo', 2. ʻglinka, skała zawierająca materiały ilaste', 3. ʻwapień, kamień wapienny' (syn. *klintìs*). Nomen prymarne na SO *skal-* ⇐ *skel-*, por. *skélti* ʻszczepać, rozszczepiać, łupać'. Odpowiednik łot. *skals* a. *skala* ʻdrzazga; łuczywo'. Znacz. etym. n. act. ʻszczepanie, łupanie', tu konkretyzowane w postaci rzeczownika oznaczającego wynik czynności. Paralele: *skarà* ⇐ *skérti*; *sagà* ⇐ *sègti*; *lakà* ⇐ *lèkti*. Możliwe, że pwk. na SO tkwi również w łac. *culter*, *-trī* m. ʻnóż, nożyczki' < pie. *(s)kolh$_{2/3}$-tro- (por. de Vaan 2008, 151). — Drw. *skalánda* ʻdrzazga, szczapa' (war. *skilánda*, *skelénda*), *skalū̃nas* ʻłupek, skała dzieląca się łatwo na cienkie płytki' (neol.), *skalùs* ʻdający się łupać, szczepać' (SD «łupny, szczepny»).

Cps. *skalãmedis* ʽbierwiono, z którego łupie się szczapy' (por. *mẽdis, šakal̃medis*), *skálskelis* ʽnóż służący do łupania szczapek na łuczywa' (por. *skélti*). Por. łot. drw. *skaliņš* ʽszczapka, zapałka', cps. *skal̂gans*[2] a. *skàngals* ʽszczapa, gont' < *skal-gals* (*l-n* lub *n-l* z dysymilacji *l-l*). Osobno zob. *prãskalas*.

skaláuti, *skaláuju, skalavaũ* 1. ʽo rzece, fali: uderzać o brzeg, pluskać; o wodzie: wypłukiwać grunt z brzegu' (*Upio vanduo skaláuja krantus*), 2. ʽobmywać przez zanurzanie w cieczy, płukać, płukać bieliznę; płukać gardło poruszając płynem, gulgocząc', 3. gw. ʽbić, prać kogo; mieć rozwolnienie; plotkować, obmawiać', 4. gw. ʽburczeć w brzuchu', *paskaláuti* ʽobtoknąć', SD *skalauju* «płoczę co» (syn. *skalbiu, plaudžiu*). Suf. *-auti* wskazuje na vb. denominativum od *skala lub *skalas (por. *ìšskalos* f.pl. ʽwoda, którą wypłukano jakieś naczynie, popłuczyny'). Dalszy wywód niepewny, zob. LEW 793. Mało jest prawdopodobny związek apofoniczny z rodziną *skeliù, skélti* m.in. ʽłupać, rąbać'. — Z innym suf.: *skalúoti* ʽpłukać', co ma nawiązanie w łot. *skaluôt* tr. ʽpłukać', intr. ʽchlupotać (o odgłosie wody uderzającej o łódź)', ⇒ iter. *skalinât* ʽpłukać' (ME III, 869 zestawiał to ze stisl. *skola* ʽobmywać, płukać', norw. *skvala* ʽpluskać'). — Drw. *skaláutoja* ʽpraczka', *skalãvimas* ʽprzybój, głośne uderzanie fal o brzeg (morza); płukanie (bielizny, gardła)'. — Tu też *skalandà* ʽmiejsce wypłukiwane przez wodę' (w LKŽ XII, 689 cytowane z jednego tylko źródła). Od tego pochodzi szeroko rozpowszechnione vb. denom. *skalandúoti* tr. ʽporuszać cieczą w naczyniu, w wiadrze, wzburzać ciecz, bełtać; obmywać naczynie wprawiając w ruch zawartą w nim wodę, byle jak myć', intr. ʽo cieczy': chlupać, chlupotać, przelewać się wydając charakterystyczny odgłos, np. o wiezionej na wozie niepełnej beczce piwa; burczeć w brzuchu'. Z innym suf.: *skalañdinti* ʽporuszać cieczą w naczyniu, w wiadrze'. *suskalañdinti* ʽkołysząc naczyniem zbełtać mleko ze śmietaną'.

skalbyti, *skalbiju, skalbijau* b.z.a. przest., gw. ʽbielić'. SD *skalbiju veidų* «bielę twarz, in genis mentior colorem fuco» (syn. *baltinu veidų*). Z innym suf.: *skal̃binti* 1. ʽprać bieliznę, uderzając ją kijanką', 2. ʽmalować, bielić'. Drw. od *skal̃bti* (zob.). N.B. Nie należy tu łot. *skalbît* ʽusuwać włosie ze skóry zwierzęcej', ponieważ jest to metatetyczny wariant do *skablît* ʽskrobać, zeskrobywać', czasownika zapożyczonego z ros. *skoblítь*, por. ME III, 863, 868.

skal̃bti, *skalbiù, skalbiaũ* 1. ʽprać bieliznę kijanką (*žlùgtą skal̃bti*), 2. ʽmocno uderzać, bić, tłuc', 3. przen. ʽzachłannie jeść; szybko iść, biec'. Ma wygląd czas. quasiprymarnego, zbudowanego na prs. *skalbiù* do iter. *skalbyti. Osnowne *skelbti nie zachowało się. Por. np. *ángti* obok *ángyti* ⇐ *éngti*. — Drw. *skalbė́jas, -ė́ja* ʽpracz, praczka', *skalbyklà* ʽpralnia', *skalbỹnė* ʽpomost nad wodą, służący do prania, płukania', *skalbiniaĩ* m.pl. ʽpranie; bielizna', *lóvos skalbiniaĩ* ʽbielizna pościelowa'.

skáldyti, *skáldau* (war. *skáldiju*), *skáldžiau* (war. *skáldijau*) 1. ʽszczepać, łupać, rozłupywać, rąbać (drewno)', SD[1] «szczepam, findo», 2. ʽrozbijać na kawałki, łupać (kamień, orzechy), szczepać (drzazgi na łuczywa)', 3. ʽobijać, tłuc, kruszyć (kamień)', 4. ʽkroić na kawałki (kartofle, jabłka)', 5. ʽrozkrawać warstwami, płatać', 6. ʽsilnie uderzać, walić', 7. ʽdzielić, rozdrabniać grunty orne', 8. ʽmocno kaszleć', 9. ʽpocierać (zapałkę)'. War. gw. *skéldyti*. Analiza synchroniczna: *skál-dyti*, iterativum na *-dyti* do *skélti* ʽszczepać, łupać' (zob. s.v.). Analiza diachroniczna: *skáld-yti*, causativum na *-yti* do *skéldėti* ʽpękać, rozpadać się' (zob. s.v.). — Drw. *skaldà* ʽtłuczeń, drobno tłuczony kamień; szczapa, łuczywo', *skal̃dė* ʽłuczywo', *skaldinỹs* ʽpokruszone kamienie, gruby żwir'. — Neoosn. *skaldy-*: *skaldyklà* ʽkamieniołom; tartak' (por. *daryklà* ⇐ *darýti*), *skaldytùvas* ʽmłot kamieniarski'.

skãlyti, *skãlija, skãlijo* ʽprzeciągle szczekać; szczekając gonić zająca; skomleć, skowytać', *skaliju* SD «skomlę, skomli pies» (syn. *unkščiu*) — zapoż. ze stpol. *skolić* ʽujadać — o psie', później ʽwydawać głos taki, jak pies łaszący się, albo rozzchciwiony' (*Pies skoli,*

skuli, skomli, gdy się łasi, L.). Na gruncie litewskim rozwinęły się dodatkowe znaczenia: ʽdokuczać nieustannym mówieniem, paplaniem; wrzeszczeć, drzeć się (podczas kłótni)', *apskãlyti* ʽobmawiać kogo, opowiadać o kimś coś złego'. — Neoosn. *skal-*: *skãlinti* ʽszczekać, skomleć; kwilić (o dziecku)', *skalióti, -ju, -jau* ʽobmawiać kogo, szerzyć plotki' oraz nomen *skalìkas* ʽpies gończy, myśliwski, ogar, używany zwł. do polowania na zające'[450], *skalìkas* ʽgaduła, papla' (por. *kratikas* ⇐ *kratýti*).

skalsà 4 p.a. 1. ʽdostatek, obfitość', SD «obfitość» (syn. *gausybė*), «przybywanie; przymnożenie», 2. gw. ʽwielka ilość, zapas', 3. gw. ʽbogactwo, majątek', 4. gw. ʽpowodzenie', 5. gw. ʽzrośnięte ze sobą dwa owoce'. Abstractum z suf. *-ā-* i SO *skals-* ⇐ *skels-*, por. *skelsė́ti* ʽstarczać, wystarczać' (s.v. *skel̃sti*). — Drw. *skalsùs, -ì* ʽobfity, sowity, dostateczny, długo trwający, sytny (o pożywieniu), na długo wystarczający, ekonomiczny', *skalsùs dárbas* ʽpracochłonna robota, której nie można szybko wykonać', *skalsus* DP ʽspory, długo trwający', SD «dostatni; obfity; sowity» (syn. *gausus*), *nemiskalsu* SD «niesporo mi, parum vel nihil proficio» (syn. *nemiskelsa*), ⇒ *skal̃siai* adv. ʽoszczędnie, wydajnie; obficie, hojnie', SD «obficie» (syn. *gausiai*), «sowicie, sowito»; *skalsýbė* a. *skalsỹbė* ʽdostatek, dostateczna ilość'. Osobno zob. *skal̃sė*. Cps. *skalsadar̃bis* ʽkto pracując oszczędnie używa materiału' (por. *dárbas*).

skalsà! gw. interi. Gdy spotyka się jedzących, mówi się *Skalsà!* War. *Skal̃są! Skalsą valgant! Duok dieve skalsos!* W roli wykrzyknika występuje tu sb. *skalsà* ʽdostatek, obfitość' (zob. s.v.). — *Skalsù!* lub *Skal̃su!* mówi się, gdy w domu, do którego się wchodzi, ludzie siedzą przy jedzeniu albo pieką chleb; wyraża się przez to życzenie, aby jedzenia / chleba było sporo, aby go prędko nie ubywało'. Por. Otrębski 1934, 426.

skal̃sė, *skálsė* bot. ʽsporysz, grzyb pasożytujący na kłosach żyta, Claviceps'. Dawniej był używany jako środek leczniczy, por. *Seniau skálses moterys rinkdavos vaistam*. War. *skalsà*: *Juodas didelis grūdas yra skalsà*. *Kūlė nuo kviečių, o skalsà nuo rugių*. Zdaniem LEW 794 *skal̃sė* należy do *skalsà* ʽdostatek, obfitość' (zob. s.v.). Por. Brückner 1927, 510 (s.v. *spory*), który objaśnił pol. *sporysz* ʽClaviceps' jako ʽroślinę sporo (rychło) rosnącą', por. pol. przest. *sporzyć się* ʽprzyrastać, przybywać, mnożyć się'. Cps. *skal̃sagrūdis* a. *skal̃sgrūdis* ʽsporysz' (por. *grū̃das*), *skal̃srugiai* m.pl. ʽżyto ze sporyszem' (por. *rugỹs*).

skálti, *ską̃la*, *skãlo* gw. ʽo roślinie: kiełkować, wydobywać się z ziemi, wschodzić' (*Žolė truputį ską̃la*) — neosimplex pochodzące z metanalizy formy *praskálti*. Ta ostatnia powstała drogą synkopowania formacji zwrotnej *pra-si-kálti* m.in. ʽwzejść, wykiełkować', dosł. ʽprzebić się', zob. *kálti*. Paralelne neosimplicia to *skáutis*, *stvérti* i *zgrìbti*. — Drw. *praskálti* ʽprzetrzeć się' (*Megztinio rankovės praskãlo*).

skalū̃nas gw. ʽsiekiera o wielkim ostrzu' (*Paskolink skalū̃ną, malkas skaldysiu*) — zapoż. z błr. *kalún, -á* ʽciężka siekiera o klinowatym ostrzu, służąca do łupania drewna' (por. ESBM 4, 201). Zmiana nagłosu została spowodowana adideacją do czas. *skáldyti* ʽłupać na szczapy' i do nomen *skalà* ʽszczapa'.

skambė́ti, *skam̃ba* (war. *skámba*), *skambė́jo* ʽwydawać dźwięk, brzmienie, dźwięczeć, brzęczeć'. DP ʽbrzmieć'. SD *skumba / atsiliepia balsas* «rozlega się głos», *skumbu* «brzmię,

---

[450] Wbrew LEW 794 (s.v. *skãlyti*) nie należy tu zapis stpr. *scalenix* EV ʽlegawiec, Vorlauf' [ʽVorstehhund']. Ten hapaks zawiera błędną literę <c> zam. <t>. Gdy się przyjmie lekcję [staleniks], stanie się jasne, że chodzi tu o drw. na *-enik-* od czas. *stallit* ʽstać'. Znacz. etym. ʽtaki, co stoi, stacz'. Niem. *Vorstehhund*, pol. *legawiec* (*pies legawy*) oznaczają psa, który zwietrzywszy zwierzynę nie goni jej, lecz kładzie się i czeka na przybycie myśliwego. Por. przytoczenie z J.K. Haura w słowniku Lindego: ʽ[*Legawiec*] ułożony jest na to, aby blisko już mając przed sobą kuropatwy, abo inne ptastwo, położył się na ziemi, abo warował, z miejsca tego dalej nie postępując dla spłoszenia, a na swego pana się oglądając, ogonem mardując, pana ostrzegał' (L. II, 611).

resono, tinnio». Pochodzi od interi. *skam̃bt, skámbt* oznaczającej m.in. dzwonienie, granie na instrumencie smyczkowym. Por. syn. *skìmbtelėti* od interi. *skìmbt*. Inaczej LEW 795, który suponuje zmianę pierwotnego pwk. *skan- (por. łot. *skanêt* ʽbrzmieć, dźwięczećʼ, *skaņa* ʽdźwięk, tonʼ) na *skan-b- i *skam-b-. Problem stanowi *-b-*, którego nie można uznać za formant tematu werbalnego (por. ALEW 922). — Drw. *skam̃binti* caus. ʽwywoływać dźwięk, brzęk, dzwonić, dawać znak dzwonkiem, brząkać, grać na fortepianie, kanklach, gitarze; telefonowaćʼ (SD *skumbinu* «brząkam we dzwonek», *skumbinu unt striūnų* «brząkam na stronach»). Nomina: *skam̃balas* ʽcoś, co wydaje dźwięk, dzwoneczek; dzwon; dzwonienie dzwonem lub dzwonkiem; członek męskiʼ, *skambùs* ʽdźwięczny, głośny, donośnyʼ, *skambùtis* ʽdzwonekʼ.

skamrãkas przest., gw. ʽgrajek, dudarz, wędrowny muzykantʼ — z synkopowania formy *skamarãkas* ts., to zapożyczone ze stbłr. *skomoróxъ* (SLA 197, LEW 794n., ESBM 12, 108), por. błr. *skamaróx*, *-a*. War. sufiksalny *skamrõkas* (por. *sarmotà* ob. *sarmatà*). Por. synkopę w zapoż. *karvõjus*, *knãpės*.

skandìnti, *skandinù, skandinaũ* 1. ʽtopić, zanurzać, pogrążaćʼ (*Pàts skę̃sta ir̃ kìtą skandìna*), 2. ʽkrzywdzić kogo, szkodzić komuʼ (*Skandìnt žmogaus aš nenoriu*), 3. bibl. ʽpiętnować, potępiać, skazywać na piekłoʼ. Causativum z suf. *-inti* i SO *skand-* ⇐ *skend-*, por. *skéndėti* ʽtonąćʼ. Paralele: *brandìnti* ⇐ *brę́sti*; *gramzdìnti* ⇐ *grim̃zti*; *gadìnti* ⇐ *gèsti*. — *nuskandìnti* ʽutopić, pogrążyćʼ (SD *nuskundinu* «pogrążam»), *paskandìnti* ʽutopić, zatopićʼ (SD *paskundinu* «posądzam kogo, potępiam, condemno aliquem inertiæ, etc.»), ⇒ *paskandìnimas* DP ʽpotępienie, potop, zatracenieʼ, SD «potępienie». Refl. *nusiskandìnti* ʽutopić sięʼ. — Odpowiednik stpr. *-skandin-* występuje w peryfrazie z imiesłowem: *assai... auskandinnons* ʽpogrążyłeś, du hast ersäuftʼ. — Drw. *paskandà* 1. ʽwezbranie rzeki; potop, zagłada świata (SD[1] *paskunda* «potop, diluuium, inundatio»), 2. ʽpotępienie, utrata zbawienia; piekłoʼ.

skánskonis, *-io* ʽcoś bardzo smacznego do jedzenia a. piciа, smakołykʼ, war. *skanskonas, skánskonė*. Złożenie tautologiczne, które łączy w sobie alternanty *skan-* (SO) i *skon-* (WSO) przymiotnika ʽsmacznyʼ, zob. *skanùs*. Paralele: *mãžmožis*, *gérgėris*.

skanùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽsmaczny, mający dobry smak (o potrawach, napojach)ʼ, 2. przen. ʽsprawiający przyjemność, przyjemny (zapach, sen)ʼ, 3. przen. ʽmiły, pociągający, sympatycznyʼ, 4. przen. ʽchętny, skłonny do czegoʼ, 5. przen. ʽo głosie: dźwięczny, donośny, głośnyʼ (por. łot. *skaņêt* ʽbrzmieć, dźwięczećʼ, *skaņa* ʽdźwiękʼ), 6. przen. ʽmocny, silnyʼ. Leskien 1884, 373, za nim ME III, 879 i LEW 795 zestawiali lit. *skan-* ze st. wzdłużonym *skān- w odpowiedniku łot. *skāns* (*skãņš*) ʽnienaturalnie kwaśny, kwaskowaty, słodkokwaśnyʼ (⇒ *skānêt* ʽkwaśniećʼ). Brak refleksów SE †sken-. Dalsza etymologizacja niepewna, zob. LEW, *l.c.*, ALEW 922. — Drw. *skanẽsis* ʽsmakołykʼ, *skanulỹs* ʽsmaczny kąsekʼ, *skanumýnai* m.pl. ʽsmaczne rzeczy, potrawyʼ. Cps. *skanẽstas* ʽprzysmak, smakołykʼ (por. *ésti*), *skánliža* c. ʽsmakoszʼ (por. *liẽžti*). Złożenie tautologiczne: *skán-skanis* ʽbardzo smacznyʼ (por. typ *sén-senis*). Vb. denom. *skanáuti* ʽsmakować, próbować smaku (potrawy, napoju), kosztowaćʼ, *skãninti* ʽpoprawiać smak, zaprawiać jedzenie okrasą; słodzić (herbatę)ʼ, *skãnintis* 1. ʽchwalić smak jedzenia, rozkoszować się smakiemʼ (3 os. *skãninas* ʽmówi, że mu smakujeʼ), 2. ʽzachwycać się, np. końmiʼ, 3. ʽcieszyć się z cudzego nieszczęściaʼ (*Skãninas, bjaurybė, iš kito bėdos*). — WSO *skon-* < *skān-: *skánskonis* (zob.), *skõnis* (zob.), vb. denom. *skonéti* ʽmieć jakiś smak, smakować, kosztowaćʼ. — Niejasny jest żmudzki war. z *-m-*: *skõmas* ʽsmak, zapach, woń, kolorʼ (⇒ *skométi* ʽskonėtiʼ).

skãpas gw. 1. ʽkastrowane zwierzę, zwykle baranʼ (*Skapą pjauk, ne baroną — bus riebesnis*), 2. ʽeunuchʼ. Zapoż. z pol. *skop* ʽkastrowany baranʼ (LEW 795). War. *skãbas*,

škãpas. — Drw. *skãpčius* ʽkastrowany baran’. Vb. denom. *skãpinti* a. *skãpyti* ʽtrzebić, kastrować’ (por. pol. *skopić* ts. ⇐ *skop*), ⇒ *skãpintojas* ʽkastrator’. — N.m. *Skãpiškiai* 3x, *Skãpiškis* 4x.

skãpė gw. ʽszafa dwudrzwiowa (na ubrania, na naczynia)’, war. m. *skãpas, skãpis* — zapoż. ze śrdn. *skap* n. ʽszafa; naczynie’, por. niderl. gw. *schap* ʽpółka w szafie naściennej’ (nwn. gw. *Schaff* n. ʽszafa’). Tu też łot. *skapis, skaps* ⇐ śrdn. *schap* (Jordan 87). Zob. też *šėpà* i *spìnta*.

skarà 4 p.a. 1. ʽchusta wełniana zarzucana na plecy a. głowę’, 2. ʽ(cienka) chustka na głowę’, 3. ʽstrzęp, frędzla, gałgan’, 4. ʽwłókno lnu, konopi’. Pl. *skãros* 1. ʽpieluchy’, 2. ʽodzież, suknia, bielizna’, 3. SD[1] *skaras* f.pl. «kudła, vellus, coma», *skaros šaknių* SD «kosmaciny, włochaciny, fibræ, capillamenta, villi, lanugo». Odpowiednik łot. *skara* ʽkędzierzawa wełna, kudły, sukno, oderwany kawałek, strzęp’. Pb. *skar-ā-, dewerbalne abstractum typu τομή od pwk. *skér-C*, zostającego w alternacji ze SZ *skìr-C* / *skùr-C* < pie. *(s)kerH- / *(s)kr̥H- ʽoddzielać, odrywać’ (LIV[2] 558). Znacz. etym. ʽto, co oderwano, urwano’ ⇒ ʽurwany kawałek’ (por. Būga, RR III, 950). Zob. też *skérti, skìrti, skùrti*. Odpowiedniki i.e.: psł. *skora ob. *kora, por. ros. przest. *skóra* ʽskóra na ciele’ ob. *korá* ʽkora, skorupa’, pol. *skóra* ob. *kora*, czes. przest. *skora* ʽkora drzew’ ob. *kůra* ʽkora, skórka, skorupa’; stwn. *scara* ʽoddział wojska’, nwn. *Schar* f. ʽgromada, tłum; zastęp, hufiec’, ang. *share* ʽudział w czymś’ (znacz. etym. ʽto, co komuś wydzielono’). Por. jeszcze stwn. *scaro*, nwn. *Schar* f.n. ʽlemiesz, krój pługa’, ang. *share* ts. — Drw. *ãtskaras* ʽstrzęp wiszący, frędzla’, *beskãris* ʽbez dobrych włókien (o lnie)’, *beskãrės ãvižos* f.pl. ʽowies z małą ilością ziarna’, *paskarỹs* ʽpodstrzesze, miejsce pod częścią strzechy wystającą poza ściany budynku’, *skaraĩnis* ʽkędzierzawy (o psie)’, *skarotas* SD «kosmaty, włochaty; kudłaty, kudła, impexus», *šuo skarotas* SD «kudła, pies kudłaty», *skarẽlė* 1. ʽchustka na głowę a. na szyję’, 2. ʽchustka do nosa’, 3. ʽpielucha’, *skarelė nosiesp* SD «chustka do nosa», *skarẽlis* ʽstrzęp, szmatka’, *skarìnės* f.pl. ʽmiesiączka’ (znacz. etym. ʽto, co plami bieliznę’, por. *añdrapanės*), *skarìnis* ʽręcznik’, *skarulỹs* ʽścierka, strzęp, szmata’. — Cps. *skaradrìskis* ʽoberwaniec’ (por. *drìksti*), *skarãmedis* bot. ʽkrzew trzmielina, Evonymus’ (por. *mẽdis*), *skárgaliai* m.pl. ʽłachmany, szmaty’ (por. *gãlas*), *skar̃malas* (zob.), *skãrmatas* (zob.). Por. łot. *skarums* ʽprzyprawa’ (znacz. etym. ʽcoś ostrego, tnącego’). — Vb. denom. *skárti*, *skársta* a. *ską̃ra*, *atskãro* ʽdrzeć się, obrywać się, strzępić się (o dolnej części odzieży)’. — *apskarlóti* ʽubrać w łachmany; nieładnie ubrać’ — od zanikłego nomen *skar-la, *skar-lys. Neoosn. *skarl-*: *skarliū̃tas* ʽłachman, stare, nędzne, podarte ubranie, strzęp tkaniny’, *skarlū̃tas* 1. ʽłachman’, 2. ʽłachmaniarz; człowiek nie budzący zaufania’ (por. pol. *łachmyta*). — Warianty z ekspresywnie nacechowanym nagłosem *skv-* (*v*-mobile): *skvarliū̃tas, skvarlū̃tas, skvarlỹs* ʽstrzęp; postrzępione ubranie’ (por. oboczność *skver̃bti* : *sker̃bti*).

skarãbnas, *-à* gw. ʽniepostny, zawierający tłuszcz, okrasę’: *skarãbnas šáukštas* ʽłyżka, której używano do mleka albo do mięsnej potrawy’ (ZS 49). Z dysymilacji w pierwotnym *skaramnas — zapoż. z błr. *skarómny* ʽniepostny’. Por. błr. *skarómicь* ʽzaprawiać tłuszczem, krasić’ (ESBM 12, 120).

skarbas, *skorbas* stlit. ʽskarb’ — zapoż. z pol. *skarb* (SLA 198n., ALEW 923).

skarbỹlas gw. ʽkrochmal’ — zapoż. z ros. *skorbílo* n. (SLA 198 n., ZS 49, LEW 796). War. *skorbỹlas, skróbylas*. Zob. też *krakmõlas*. — Czas. *skõrbyti, -iju, -ijau* ʽkrochmalić’ wygląda jak zapoż. z ros. *skorbítь* ʽusztywniać, czynić sztywnym za pomocą krochmalu’ (ZS 49). — Vb. denom. *skarbỹlinti* ʽkrochmalić, usztywniać’. — Nie wiadomo, co począć ze stlit. <skarubas> SD 1. «krochmal, amylum», 2. «bielidło, cerussa, melinum, lomentum» (syn. *baltis, -ies*). SLA 198 czyta *skarūbas* i uznaje ten wyraz za slawizm, ale nie wskazuje formy

źródłowej. Również LEW 796, s.v. *skarbỹlas* nie daje objaśnienia dla Szyrwidowego wyrazu. LKŽ XII, 762 podał dwie lekcje: *skarùbas* i *skarūbas* b.z.a.

skarbinyčià stlit., gw. ʽskarbiec, skarbnica'. Lituanizacja za pomocą neosufiksu *-inyčia* starszej formy stlit. *skarbnyčia* ts. — zapoż. z pol. *skarbnica* ʽmiejsce przechowywania rzeczy drogocennych'. Paralele: *medinýčia* ⇐ *mednýčia* (pol. *miednica*); *teminyčià* ⇐ *temnyčià*, *temnýčia* (błr. *cjamníca*). Zob. też SLA 198, LEW 796.

skarbyti, *-iju*, *-ijau* stlit., gw. ʽzbierać, gromadzić cenne rzeczy, gromadzić majątek' — zapoż. ze stpol. *skarbić* (SLA 198). War. gw. *skárbinti* ts., *apsiskárbinti* ʽwzbogacić się'.

skárda 1 p.a., *skardà* 4 p.a. 1. ʽblacha, blacha miedziana', 2. ʽblacha do pieczenia'. War. *skárdas* ʽblacha; cyna'. Wyraz z pochodzenia żmudzki, będący prawdopodobnie zapożyczeniem łot. *skā̃rds* ʽblacha', war. *skârda*[2], *skārde*. To z kolei jest zapożyczeniem z liwijskiego *karda*, por. ME III, 880, LEW 797. — Drw. *skardìnė* ʽpudełko z blachy, puszka, naczynie blaszane', *skárdininkas* a. *skar̃džius* ʽblacharz' (por. nazw. *Skar̃džius*), cps. *skardagalỹs* ʽkawałek blachy' (por. *gãlas*).

skar̃das 1. ʽecho, odgłos', 2. ʽbrzmienie, dźwięk (trąbki)', 3. gw. ʽsłuch, pogłoska' — wariant *s*-mobile do *kar̃das* ts., omówionego s.v. *kird-*. Powodem pojawienia się tego wariantu mogło być skojarzenie *kar̃das* z przym. *skardùs*, który obok prymarnego znacz. ʽstromy, urwisty' (zob. *skardýti*) ma sekundarne znacz. ʽgłośno brzmiący, donośny, dźwięczny; o dźwięcznym tonie (dzwon, organy)', gram. ʽo spółgłosce: dźwięczny (w przeciwieństwie do *duslùs*)'. Por. łot. *skârdît*[2] ʽgłośno mówić, dużo mówić'. — Vb. denom. *skardė́ti*, *skar̃di* (war. *skar̃da*, *skar̃džia*), *-ė́jo* ʽbrzmieć, rozbrzmiewać, dźwięczeć; być pełnym dźwięków', *atskardė́ti* ʽodbić się echem', *skardénti* ʽnapełniać co dźwiękiem' (*Vaikai skardeno plačius laukus linksmais savo balsais*).

skar̃dis, *-džio* 1. ʽstromy, urwisty brzeg rzeki; strome, urwiste zbocze góry', 2. ʽprzylądek, cypel'. War. *skardỹs*, f. *skardìs*. Z innym suf.: *skar̃džius* 1. ʽstromy, urwisty brzeg, zbocze', 2. ʽzagłębienie, zapadlisko'. Pochodzi od przym. *skardùs* ʽspadzisty, stromy, urwisty', który jest z kolei derywatem na SO od pwk. *skerd-* / *skird-* jak w czas. *sker̃sti*, *skir̃sti* (zob.). Znacz. etym. ʽtaki, co został rozerwany, co oddzielił się'. — Drw. *skardìngas* ʽo urwistych brzegach': *skardingà ùpė*. — N.rz. *Skar̃dis* 2x, *Skar̃džius* 24 x, z anaptyksą *a*: *Skarãdžius*; *Skardẽnis*, *Skar̃dupis*, *Skar̃džiupė*. N.m. *Skar̃džiai* 2x, *Skar̃dupiai* 6x, *Sker̃dupis*.

skardýti, *skardaũ*, *skardžiaũ* (war. *skárdyti*) iter. 1. ʽzarzynać (prosięta), kłuć, zakłuwać', 2. ʽrozszarpywać zębami (o psie)', 3. ʽdepcząc niszczyć, gnieść, tratować kopytami', 4. ʽmleć z grubsza, grubo', 5. ʽrozgryzać w zębach, drobić, kruszyć' (*Kąsnį pirm paskardýk burno[je], pasku kramtyk ir pagaliom ryk*), 6. ʽrozdzierać drzewo (o piorunie)', 7. ʽkrajać na kawałki, szatkować'. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *skard-* ⇐ *skerd-* / *skird-*, zob. *sker̃sti*, *skir̃sti*. Paralele: *karpýti* ⇐ *kerpù*; *varžýti* ⇐ *veržiù*. Odpowiednik łot. *skārdît*, *-u*, *-ĩju* ʽrozdrabniać, rozbijać, rozdzielać'. Por. też użycie przenośne: *skârdît*[2] ʽgłośno mówić, dużo mówić', z czym wiąże się lit. *skar̃das* ʽecho'. Nawiązanie w psł. *skorditi, por. ros. *skorožú*, *skorodítь* ʽbronować, spulchniać rolę' (⇒ *skorodá* ʽbrona'). — Nomina: *ãpskarda*, *ãpskardas*, *ãpskardis* ʽżłódź, pora, gdy deszcz pada i zamarza, gołoledź' (por. *apskir̃sti* ʽo ziemi: obmarznąć po deszczu, pokryć się lodem'), *skardaĩlis* ʽszmata, ścierka' (znacz. etym. ʽkawałek oddarty, z poszarpanymi brzegami, strzęp'), *skar̃dis* (zob.), *skardýtas* ⇒ *skardýtinis* ʽgrubo mielony', *skardùs* (zob. *skar̃dis*).

skar̃malas 1. ʽstrzęp tkaniny, szmata, ścierka, gałgan', 2. ʽłach, podarte ubranie'. Pl. *skarmalaĩ* 3 p.a. ʽstare podarte ubranie, łachmany'. Jest to złożenie członów *skar-* jak w *skarà* m.in. ʽstrzęp; odzienie' (zob. s.v.) i *mala-* ʽskraj, brzeg' (zob. *lýgmalas*). Znacz. etym. ʽkawał odzieży (tkaniny) o poszarpanych brzegach'. War. *škar̃malas* oraz *skur̃malas* (s.v. *skùrti*).

Por. *skárgaliai* ʽłachmany, szmatyʼ (II człon do *gãlas* ʽskrajʼ). — Drw. *skarmãlius* ʽobszarpaniec, obdartusʼ, też ʽczłowiek trudniący się zbieraniem szmat, szmaciarzʼ. Vb. denom. *skarmaliáuti* ʽzbierać szmatyʼ (war. *skarmaláuti*), *skarmãlinti*: *apsiskarmãlinti* refl. 1. ʽubrać się w łachmany (o żebraku)ʼ, 2. ʽobmawiać, opowiadać o kimś coś złegoʼ (*Jy mėgsta apskarmãlyt kožną*), *skarmaliúoti* ʽchodzić w podartym ubraniu, nosić łachmanyʼ.

skar̃matas, pl. *skarmataĩ* 3 p.a. gw. ʽonuca, onuceʼ (*Skarmataĩs kojas austo*). Wyraz ten należy do serii rzeczowników na *-atas* o znacz. ʽłachman, szmataʼ, np. *lãkatas, lãskatas, lùskatas, maskãtas, skẽpatas* (zob. GJL II, § 410). Analiza: *skarm-atas*, drw. od neoosnowy, którą wyabstrahowano z cps. *skar̃malas* (zob.) w następstwie metanalizy *skarm-alas*. Paralela: *lýgmenas* od neoosn. *lygm-*, ⇐ *lýg-malas*.

skàsti, *skantù*, *skataũ* ʽzabrać się do czego z ochotą; rzucić się, poruszyć się, zacząć się ruszaćʼ, *įskàsti* ʽwziąć się z ochotą, żarliwie (do pracy)ʼ, *suskàsti*: *Visi vyrai suskãto dirbti* ʽWszyscy mężczyźni zabrali się z ochotą do robotyʼ. *Kai karvė paspringo, visi suskãto gelbėti* ʽJak krowa się zadławiła, wszyscy rzucili się [ją] ratowaćʼ. Oboczny pdg. gwarowy pokazuje prs. *skastù* < *skas.stu < *skat-stu. Brak pokrewnych form na SE, podobnie jak w wypadku vb. *kàkti, pràsti, ràsti, tàpti*. Etymologia pierwiastkowa zestawia lit. *skat-* z łac. *scat-* w *scatō, -ere* ʽwytryskaćʼ, drw. *scateō, -ēre* ʽwytryskać, tryskać czymś; roić się, być pełnym czegośʼ, por. BSW 262, LEW 798, teraz też LIV^2 551 (pie. *skeHt- / *skHt- ʽhervorspringenʼ, ze znakiem zapytania) i de Vaan 2008, 543[451]. Alternatywnym ujęciem będzie postulat odrębnego od *skeHt- pierwiastka pie. *sket- / *skot-. Por. orm. *cʿaytem* ʽto sprinkle, spray, strew, splash, splash onʼ (Martirosyan 2009, 623). — Mało prawdopodobny wydaje się związek lit. *skat-* z psł. *skok-, *skočiti* ʽskoczyćʼ (pie. *skek-), przyjmowany na podstawie hipotezy J. Otrębskiego o paralelnych rozszerzeniach pierwiastkowych *-t-* i *-k-*, zob. przegląd dotychczasowej literatury w ESJS 822. — Drw. *skatė́ti, skãta* (war. *skãti*), *-ė́jo* impers. ʽobchodzić, korcićʼ (*Durniaus neima miegas, jam skãti valgyt*), *skatėntis* ʽodczuwać wielką chęćʼ, *skãtinti* ʽzachęcać, pobudzać; ponaglać, popędzaćʼ, *skãtytis* a. *skatýtis, -osi, -ėsi* ʽszukać czego wzrokiem', np. o głodnych prosiętach (por. łot. *skatît, -u, -ĩju* ʽuważnie spoglądać, rozglądać sięʼ), *skastýtis* ʽniespokojnie rozglądać się za czymʼ (*skat-sty- albo *skas-sty-). Nomina: *paskatà* ʽbodziec, zachętaʼ, *skatulỹs* ʽzachęta, podnietaʼ.

skatìkas 1. ʽgrosz; drobny pieniądzʼ (*Jis liko be skatìko* ʽZostał bez groszaʼ. *Jis neturi nė skatìko* ʽNie ma ani groszaʼ), 2. coll. ʽfunduszeʼ (*Pritruko skatìko* ʽZabrakło funduszyʼ), 3. hist. SD «osmak litewski, octo nummi». Zapoż. ze stpol. *skociec, -ćca* (war. *skojec, -jca*) ʽjednostka pieniężna o wartości 1/24 grzywny; jednostka wagiʼ (prawdopodobnie drw. od *skot ⇐ śrdn. *schat* m.in. ʽmoneta, pieniądzʼ). Litewski suf. deminutywny *-ikas* (ŽD 127) zastępuje tu polski suf. *-iec*, jest to więc formacja hybrydalna. Niedokładnie SLA 198. LEW 798 mówił o zapożyczeniu germańskim przy słowiańskim pośrednictwie. N.B. Pol. *skojec* zapożyczono do czeskiego jako gw. *škeják, škej* ʽdrobna monetaʼ (Machek 1968, 611). — Drw. *beskatìkis* ʽkto nie ma pieniędzy, biednyʼ (dosł. ʽnie mający ani groszaʼ, por. *bepinìgis*), *galvõs skatìkai* m.pl. ʽpodatek kościelnyʼ (dosł. ʽpogłówneʼ), *šìlingė skatikũnė* bot. ʽtojeść rozesłana, Lysimachia nummulariaʼ (roślina o owalnych, pieniążkowatych liściach).

skaudė́ti, *skaũda* (war. *skaũdi, skaũdžia, skaũsta, skaũsti*), *skaudė́jo* ʽboleć, doznawać bóluʼ, *pil̃vą skaũda* ʽboli brzuchʼ, żm. *gálvą skaũda-m* ʽboli mnie głowaʼ, żm. *ar pil̃vą skaũda-t?* ʽczy boli cię brzuch?ʼ. Jest to durativum stanu na *-ėti*, związane z czas. *skaũsti, skaudžiù, skaudžiaũ* ʽzadawać ból, krzywdzić, obrażaćʼ, refl. *skaudžiuosi* SD «skarżę się na

[451] Autor uważa, że pie. *skHt- wydało nie tylko łac. *skat-*, lecz również lit. *skat-*. Z tym ostatnim nie można się zgodzić, por. np. traktowanie *dùkterį*, nie †duk**a**terį < pie. *dukHter- < *d^{h}ugh$_2$-ter- ʽcórkaʼ. W przeciwieństwie do łaciny i innych języków ie. bałto-słowiański nie zna zjawiska anaptyksy samogłoskowej do grup spółgłoskowych z laryngalną. Regułą jest tu uproszczenie grupy przez zanik spłgłoski lrg.

kogo, conqueror de aliquo». Pdg. *skaũsti* wygląda na quasiprymarny, zbudowany wokół prs. *skaudžiù* o pochodzeniu kauzatywno-iteratywnym (inf. *skaudyti, zob. niżej *skaũdinti*). Paralele: *maũsti, -džiù; pláusti, -džiu*. Inchoat. *skaũsta* (*skaud-sta), *skaũdo, skaũsti* 1. ʽzacząć boleć; znosić ból', 2. ʽprzypiekać się, przypalać się'. Caus. *skaũdinti* a. *skaudìnti* ʽsprawiać ból; obrażać; drażnić (nos, ucho); przysparzać kłopotów, zmartwień; krzywdzić'. Nieco inny rozwój znaczenia przy łot. *skàust, -žu, -du* ʽbyć nieżyczliwym, szkodzić z zazdrości', *skàudêt*[2] a. *skàudît*[2] ʽnienawidzieć'. Czasownik lit.-łot. z uogólnionym stopniem *o* (brak *skiaud-). Brak jasnych nawiązań zewnętrznych, zob. LEW 798. Formalnie podpada — w formie SO *(s)koud- — pod pwk. pie. *(s)keud- ʽpopędzać, poganiać', por. wed. *codāmi* ʽpędzę', stisl. *skjóta* ʽwystrzelić, posunąć' (LIV[2] 560; bez wzmianki o lit. *skaud-*). — SZ *skud-*: *suskùsti, -skuñda, -skùdo* ʽzacząć boleć, zaboleć, ścisnąć (o sercu)', *skùdinti* caus. ʽpowodować ból', *skudrùs* (zob.). Por. też neopwk. *skund-* w *skùndžiuos* (s.v. *skį́stis*). — Drw. *skaũdančiai* adv. ʽboleśnie' (drw. od ptc. prs. act. *skaudant-*, por. *įsãkančiai, prìderančiai*), *skaudulỹs* ʽból; wrzód', *skaudùs* (zob.), cps. *pilvãskaudė* ʽból brzucha' (por. *pil̃vas*). — Neoosn. *skaudėj-*: *skaudė́jimas* ʽból' (por. *stenė́jimas* ⇐ *stenė́jau*). — Neopwk. *skaus-* (⇐ *skaũsti*): *skaũsmas* ʽból', ⇒ *skausmìngas* ʽbolesny'. — SZ *skud-*: *suskùsti, -skuñda, -skùdo* ʽzacząć boleć, zaboleć, ścisnąć (o sercu)', *skùdinti* caus. ʽpowodować ból', *skudrùs* (zob.). Por. też neopwk. *skund-* w *skùndžiuos* (s.v. *skį́stis*).]

skaudùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽbolący, bolesny' (por. *skaudė́ti*), 2. ʽsilny, mocny (o wietrze), rzęsisty (o deszczu), gwałtowny, przenikliwy, przejmujący zimnem', 3. ʽskory, szybki, prędki, energiczny, gwałtowny, okrutny', 4. ʽbystry, wartki (o nurcie)', 5. ʽstromy (o zboczu)', 6. ʽmający ostry smak a. zapach', 7. ʽgorący, rozgrzany (o piecu)', 8. ʽkruchy, łamliwy (o drzewie)'. SD *skaudus* «niełagodny, asper, inhumanus». — Drw. na *-rus*: *skaudrùs* a. *skaũdrus* ʽbystry, wartki (o wodzie), gwałtowny (deszcz, wiatr), stromy (o wzniesieniu), ostry (o kosie), surowy (charakter), zapalczywy, krewki; prędki, szybki; głośny, donośny; podpieczony, chrupiący (o placku, blinie)'. Por. *skabrùs* ob. *skabùs; skubrùs* ob. *skubùs* (GJL II, § 74). — Odpowiednik łot. *skaũds* ʽo wietrze: ostry, zimny, przenikliwy', ⇒ drw. *skaudrs* ʽostry, nieprzyjemny'. Przymiotnik ten należy do vb. *skaudė́ti* (zob.). — W trzecim z wymienionych wyżej znaczeń do *skaudùs* nawiązuje alternant *skuod-*, por. czas. *skúosti, skuódžiu, skúodžiau* ʽszybko iść, biec, mknąć, pędzić' (war. *skuõsti*), *nuskúosti* ʽpopędzić, pomknąć, pospieszyć' (*Nùskuodė kaip kiškis išbadytas*). W kwestii alternacji *au* : *uo* por. pary *kaup- / kuop-, raup- / ruop-, saup- / suop-*. — SZ *skud-*: *skudrùs* (zob.).

skáugė 1 p.a., *skaugė̃* 3 p.a. żm. 1. ʽzazdrość, zawiść', 2. ʽchciwość, żądza czego', 3. c. ʽskąpiec, sknera'. Nawiązanie łot. *skàuģis* ʽzazdrośnik, ktoś nieżyczliwy, wrogo nastawiony; kto szkodzi za pomocą czarów', *skauģu kukulis* ʽskąpiec, sknera'. Brak alternantów †skiaug-, †skug-. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 799. ME III, 876 nawiązywał do *skaud-* w łot. *skàust, -žu, -du* ʽzazdrościć; być wrogo usposobionym, szkodzić'. — Drw. *skaugùs* ʽzazdrosny; skąpy' (*skáugis* żm. ʽskąpiec, sknera'),] cps. *skaugãširdis* ʽzazdrośnik; skąpiec' (por. *širdìs*). Vb. denom. *skáugėti, -u, -ė́jau* ʽzazdrościć; skąpić', war. *skaugė́ti, skáugiu* (3 os. *skáugi*), *-ė́jau*.

skáuja 1 p.a. c. gw. ʽskąpiec, sknera' (syn. *skáugė*). Izolowane, niejasne.

skáuka gw. 1. ʽkrzemień', 2. ʽiskra' — zapoż. z błr. gw. *skaŭka*, pol. *skałka* ʽodłupek krzemienia, służący do krzesania ognia' (dawniej używany przy broni palnej). War. z aferezą: *káuka* ʽkrzemień'. — Cps. *skáuka-spenis* ʽstrzałka piorunowa, pręt kwarcowy utworzony z piasku stopionego przez piorun; skamieniała skorupa mięczaka, belemnit'. Dosłowne tłumaczenie tego złożenia to ʽkrzemienny cycek', por. *spenỹs* ʽcycek, sutek'. — Synonimiczne wyrażenie *laũmės pãpas* ʽstrzałka piorunowa' lub *laumė́-papis* ts. znaczy dosłownie ʽcycek istoty mitycznej, zwanej «laumė»' (por. *laũmė, pãpas*). War.

kontrahowane: *skaũspenas*, *skaũspenis*. Jeszcze bardziej przekształcone: *skaũspinis*, *skaũsmenis*. — Forma literacka *kaũka-spenis* pokazuje dysymilatywny zanik *s*- w I członie. Por. *Kaũkaspeniai randami dirvoje, jie yra geltonos spalvos, panašūs į karvės spenį* ʽStrzałki piorunowe znajduje się w roli, są one żółtej barwy, podobne do krowiego cycka'. Bez samogłoski łącznikowej: *kaũkspenis*.

skauradà, gen.sg. *skaurãdos* 2, 3 p.a. stlit., gw. 1. ʽpatelnia', 2. ʽgliniana misa w kształcie patelni' — zapoż. z rus.-cerk. *skovrada* (por. scs. *skovrada* ʽἐσχάρα, τήγανον', błr. *skavaradá*, ros. *skovoróda*). Por. SLA 199, LEW 796. War. *skaurãgas*, *skauragė* b.z.a. Cytowany w LEW (*l.c.*) war. *skaradà* nie został potwierdzony przez LKŽ. — Drw. *skauradka* stlit. ʽgliniana patelnia' (*Liepė skauradkoj kepinti*, por. SLA 199). N.m. *Skaurãdai*. — War. metatetyczne: 1. *skarvadà* ʽpatelnia, gliniana patelnia', SD «brytfanna, sartago; rynka, tygiel, frixorium, tripus testaceus» (SLA 198 uważał za zapoż. z pol. *skowroda*, co mało prawdopodobne), n.m. *Skarvãdiškės*, 2. *skavardà* ʽgliniana patelnia' (por. ZS 49, Zinkevičius 1966, § 200).

skáutis, *skáunasi*, *skóvėsi* gw. ʽbić się': *Testa skáunas, ką tu lendi! Regėjau du bernu skáunančiuos*. Wariant do *káutis* (zob. *káuti*). Wynikł on z metanalizy formy *suskáutis*. Ta powstała przez synkopowanie przedakcentowego *i* w formacji zwrotnej *su-si-káuti-s* ʽpobić się' (wypadek podwójnie wyrażonego zaimka zwrotnego). Paralele: *stvérti*, *zgrìbti*. Nowa formacja zwrotna brzmi *su-si-skáuti*.

skedérva a. *skedervà* gw. ʽdrzazga, zadra; szczapka na podpałkę; strzęp; łuska, łupina' (war. *skedérvė*) — formacja dewerbalna z neosuf. *-erva* od pwk. *(s)ked-*. Por. war. *s*-mobile *kedė́ti* ʽrwać się, pękać', SO *kãdaras* ʽstrzęp, łachman, szmata', SZ *skùduras* ʽścierka'. Por. LEW 799. Do pie. *(s)kedh$_2$- ʽdruzgotać, rozpraszać' (LIV^2 550; nie wymienia refleksów lit. *sked-*). — Z innymi suf.: *skẽderis* ʽłachman, szmata', *skedérla* a. *skederlà* ʽdrzazga'. Por. łot. *šķędērns* ʽczęść oddzielona od całości, kawałek; szczapka drewna', *šķędęns* ʽtrzecia a. czwarta część z rozłupanego klocka drewna, *maizes šķędēns* ʽ(wielka) pajda chleba'.

skélbti, *skélbiu*, *skélbiau* (war. *skel̃bti*) ʽgłosić, ogłaszać, rozpowszechniać; szerzyć plotki; wypowiadać (wojnę)', DP ʽwysławiać, osławiać, rozsławiać, sławić, chwalić, objaśniać, przepowiadać', *iššskélbti* ʽrozgłosić'. Refl. *skelbtis* stlit. ʽsławić się' (⇒ *skelbimas* DP ʽsława'). Przez *s*-mobile łączy się z *kalbù*, *kalbė́ti* ʽmówić' (zob. s.v.). Akut niejasny. Brak nawiązań zewnętrznych. Geneza zapewne onomatopeiczna. Por. LEW 799. — Drw. *skelbáuti* żm. ʽrozpowiadać, rozgłaszać (nowiny, plotki)', *skélbčioti* ʽpuszczać plotki', *skelbénti* ts., *skélbdinti* cur. ʽsprawić, żeby głosił', *paskélbdinti* ʽogłosić, powiadomić o czym', nomen: *skelbìmas* ʽogłoszenie', *skelbinỹs* ʽwywieszone ogłoszenie urzędowe, afisz; coś wydrukowanego, publikacja'. — Podwójny refleks SZ *skilb-* / *skulb-*. 1. SZ *skilb-*: *paskìlbti*, *-skìlbsta*, *-skìlbo* ʽrozejść się — o pogłosce', *skìlbčioti* ʽstopniowo, po trochu rozgłaszać' (war. *skìbsčioti*), *skìlbterėti* ʽwygadać się, zdradzić się z czym przez gadulstwo' (por. Leskien 1884, 383), 2. SZ *skulb-*: łot. *skulbêt*, *-ẽju* ʽbrzmieć, dźwięczeć', *skul̃binât* ts., *skul̃benis* ʽdzwon' (por. Būga, RR II, 261, z paralelami na dwoistość *iR* / *uR*). — SO *skalb-*: *apskálba* ʽobmowa, plotka, pomówienie' (war. *apskélba*), *paskálba* ʽpogłoska, wieść, plotka' (war. *paskélba*), też ʽczyjeś dobre imię, reputacja; tradycja'. Odpowiednik łot. *skalbs* m.in. ʽgłośny, donośny — o głosie', *skalbi* adv. ʽgłośno i wyraźnie'. Por. nomina z *kalb-* s.v. *kalbė́ti*.

skéldėti, *skéldėja* (war. *skélda*, *skéldi*), *skéldėjo* ʽpękać, łupać się, rozpadać się — o kamieniu, ziemi, drzewie, skórze'. Analiza synchroniczna: *skél-dėti*, durativum do *skìlti* intr. ʽpękać, łupać się' (por. tr. *skélti* ʽszczepać, łupać'). Analiza diachroniczna: durativum na *-ėti* od neopwk. *skeld-*, który został wyabstrahowany z prs. *skélda ʽpęka, łupie się' < pie.

*skelH-d[h]e- (transponat, por. *skelH- ʽaufschlitzen, spaltenʼ, LIV[2] 553), kiedyś należącego do inf. *skìlti* I (zob.). Por. prs. *vérda* ʽwrze, gotuje sięʼ do *vìrti*. Paralele: *érdėti* : *ìrti*; *mérdėti* : *mir̃ti*; *svérdėti* : *svìrti*. Nomen: łot. *šķelda* ʽszczapa drewnaʼ. — SO *skald-*: *skáldyti* (zob.).

skelė́ti, *skeliù* (3 os. *skẽli*, war. *skẽlia*, *skẽla*), *skelė́jau* 1. ʽbyć dłużnym komu za coʼ, 2. ʽbyć winnym czegoʼ. Dawniej praesens miało formację z suf. *-a-*, por. DP *skẽla*, *skẽlame*, ptc. prs. act. *skelą̃s*, f. *skelanti*. Z tym stanem rzeczy zgadza się imiesłów stpr. *skellānts* 1. ʽwinien, taki który zawiniłʼ, 2. ʽpowinien, jest obowiązanyʼ, czyt. [skelánts], < pb. *skela-nt-. Do pie. *(s)kel-, por. goc., stnord. *skal* ʽjest winien, jest dłużnyʼ, stang. *sceal*, stwn. *scal* ts. (por. LIV[2] 552). — SZ *skil-*: przest. *skìlti*, *skylù* (*skįlu < *ski-n-lu), *skilaũ* DP ʽwpaść w długi, zadłużyć się; być winnym czegoʼ, *apskìlti* stlit. ʽbyć zobowiązanym do czegoʼ, *praskìlti* ʽzadłużyć sięʼ. Por. nwn. *Schuld*, stnord. *skyld* < *skuldi- f. ʽdługʼ. — SO *skal-*: *skal̃nas* ʽdłużnyʼ (suf. jak w *dãžnas*, *trãknas*). Z *s*-mobile i suf. *-tas* należy tu też *kal̃tas* ʽwinien, dłużnyʼ (zob. s.v.). — W języku staropruskim hapaks *skallīsnan* (*ains antersmu laikūt*) acc.sg. ʽzobowiązanie (okazać sobie nawzajem)ʼ może być oparciem dla rekonstrukcji czas. *skalīt, mianowicie intensivum o suf. *-ī-* i SO *skal-*. Ze zmianą *ka* > *ku*: stpr. *paskulīton*, *poskulīt* ʽnapominać; zachęcać do czegoʼ. Zob. Endzelīns 1943, 232. Inaczej PKEŽ 4, 328: *skālētvei, WSO typu lit. *skol-*. — WSO *skol-* < *skāl-: *skolà* ʽdług, pożyczkaʼ (*atsėdžiu skolą kalinėj* SD «odsiedzieć w wieży dług, in carcere pœnas luere, exsoluere, etc.»), ⇒ vb. denom. *skõlinti* ʽpożyczać komuʼ, *skõlintis* ʽzadłużać sięʼ (*apsiskolinu* SD «dłużę się»), *skolìngas* ʽdłużnyʼ (SD «dłużen, dłużnik, dłużny»).

skel̃sti, prs. *skel̃sia* (war. *skel̃sa*, *skel̃si*, *skel̃sta*), prt. *skel̃sė* (war. *skel̃so*) 1. intr. ʽnie brakować, być pod dostatkiem, wystarczać na długoʼ (*Jam niekas neskel̃sia* ʽJemu niczego nie brakujeʼ), 2. tr. ʽoszczędzaćʼ, 3. tr. ʽmieć pod dostatkiemʼ, 4. tr. ʽhojnie dawać, udzielaćʼ. — Durativum na *-ėti*: *skelsė́ti*, *skel̃si*, *-ė́jo* ʽstarczać, wystarczaćʼ, war. *skélsėti*, *skélsi* a. *skélsa*, *skélsėjo* (np. *Skélsi jam šienas, kad moka gerai šerti*, t.y. *yra skalsus*), *skelsiu* SD «obfituię», *ne-mi-skelsa* SD «niesporo mi, parum vel nihil proficio» (syn. *nemiskalsu*), *praskelsia* SD «zbywa, na zbyt iest». — SO *skals-*: *skalsė́ti*, prs. *skal̃si* (war. *skal̃sia*, *skalsė́ja*), prt. *skalsė́jo* ʽbyć sporym, starczać na długoʼ, *ne-mi-skalsu* SD «niesporo mi» (syn. *nemiskelsa*), *skálsinti* caus. ʽprzydawać czego, pomnażać, przysparzać; oszczędzaćʼ, *skalsinu* SD «obfito czynię» (syn. *gausinu*). Nomina: *skalsà* (zob.), *skálsintojas* ʽten, który przysparza, bógʼ. — Zwraca uwagę brak refleksów na SZ †skils-, †skuls-. Bez dobrej etymologii. Proponowane połączenie *skels-* / *skals-* z czas. *skaláuti* ʽpłukaćʼ (zob. LEW 794) nie wydaje się wiarygodne.

skélti, *skeliù*, *skė́liau* 1. ʽ(drewno) szczepać, łupać na szczapy, rozłupywaćʼ, 2. ʽrąbać; rąbnąć, uderzyć kogo (*skélti per̃ aũsį* ʽrąbnąć w uchoʼ), 3. ʽkrzesać ogieńʼ. Cps. *atskélti* ʽodłupać (szczapę, drzazgę)ʼ, *atskeliu* SD «odszczepiam», *įskeliu* SD «naszczepiam drewna» (syn. *įkalinėju*), *ižskeliu ugnį* SD «krzeszę ogień», *perskeliu* SD «rozłupuię», *praskélti* ʽrozszczepić drewnoʼ. Refl. *atsiskélti* ʽodłupać sobie, np. szczapkęʼ, *atsiskélti nuo bažnyčios* ʽwystąpić z kościołaʼ. Odpowiednik łot. *šķel̂t*, *šķeļu*, *šķêlu* ʽszczepać drewno, dzielić je wzdłuż; krzesać ogieńʼ. Do pie. *skelH- / *skl̥H- (LIV[2] 553, de Vaan 2008, 151), por. orm. *ecʿel* ʽrozłupałʼ, stisl. *skilja* ʽoddzielić, odróżnićʼ, SO het. *iskallari* ʽpruje, łupie, płataʼ, łac. *culter*, *-trī* m. ʽnóż, nożyczkiʼ (*s)kolH-tro-), SZ gr. σκάλλω ʽkopać, dłubać; szukać, badaćʼ (*skl̥H-i̯e-, por. lit. *skiliù*, *skìlti* ʽkrzesać ogieńʼ). — Drw. na SE: *skéldėti* (zob.), nomina: *atskeltas* — z emendacji SD <atikiałtas> «odszczepieniec od kościoła, schismaticus», ⇒ *atskeltinis* SD[1] ts. (syn. *atskaluo*, *atsiskelįs*), *skelénda* ʽdrzazga, szczapaʼ (ob. *skalánda*), *skeliáuda* ʽdrzazga, odłamek; wszelki mały kawałekʼ (⇒ *skeliáud-ra* ʽdrzazgaʼ), *skeltìnė* a. *skéltinė* ʽdrzazga; (trójkątna) chustka na głowęʼ, *skeltìnis* ʽszczepany, łupanyʼ, *skéltuvas* ʽkrzesiwoʼ. Cps. *skálskelis* ʽnóż służący do łupania szczapek na łuczywaʼ (por. *skalà*),

šakal̃skelis ʽnóż do szczepania drewna’ (*Jau ir šakal̃skelis sudilo šakalius beskaldant*, por. *šakalỹs*). Ze słowiańskiego, gdzie prymarny czas. *ščelti nie zachował się, por. nomen *ščelĭ ʽszczelina, szpara’: ros. *ščelь* ʽszczelina, rozpadlina, szpara’, błr. gw. *ščélь* ʽszczelina’, drw. pol. *szczelina* ʽwąski, długi otwór, rysa, rozpadlina’, pol. przest. ʽkawałek odszczepiony od czegoś’, *szczelny* ʽbez szczelin, szpar’ (⇒ vb. denom. *uszczelnić*), ukr. *ščílьnyj* ʽściśle przylegający’; vb. denom. *ščeliti: pol. *uszczelka* (por. Boryś 2005, 596). — WSE *skėl-*: *skė́liau* (prt.), drw. *atsiskėlimas* SD «odszczepieństwo, schisma», *išsiskėlė vištelis* SD «wykluło się kurczę» (syn. *išsikalo*), *skėlióti* ʽrozszczepiać, dzielić (zapałkę na części)’, *skėlis* b.z.a. ʽpęknięcie w drzewie’, *skėlìmas* ʽrozszczepienie (drzewa), rozszczep; gra w karty’ (SD «łupanie»), *praskėlìmas* ʽrozcięcie, miejsce rozcięte; wycięcie w ubraniu’, cps. *uõlaskėlė* bot. ʽskalnica, Saxifraga’ (por. *uolà*). Ze słowiańskiego por. słń. gw. *ščálja* ʽdrzazga, odłamek’ ⇐ psł. *ščalĭ < *skēl-i-. — SO *skal-*: *skalà* (zob.). — SZ *skil-*: *skìlti* I (zob.).

skė́mai m.pl. gw. 1. ʽresztki, szczątki’, 2. ʽstrzępy’ (*Sudraskė skarelę ant skė́mus, dabar nei su kuo užsirišt*), *paskẽmai* m.pl. ʽresztki, szczątki’. Bez etymologii.

skéndėti, *skéndžiu* (3 os. *skéndi*), *skéndėjau* ʽtonąć, topić się, pogrążać się w czym’. Nomina: *paskindimas* SD «potop, cataclysmus, diluuium vniuersale», *skendẽnis* ʽtopielec’ (por. suf. w *girdẽnis*), *skenduonìs*, *-iẽs* ʽtopielec’, *skenduõlis* ts. — Ingressivum na *-sta-*: *skę̃sti*, *skęstù* (*skend-stu), *skendaũ* ʽtonąć’, SD *skį́stu* «grążę się; potonę» (syn. *grimstu*), *skę̃stantysis*, *-čioji* ʽtonący, -ąca’. — SO *skand-*: *skandìnti* (zob.). — Dawniej łączono bałt. *skend-* z gr. σκινθός m. ʽnurek; rozbitek na morzu’ (por. BSW 265, LEW 803), ale grecyści uważają ten wyraz za niejasny, zob. Beekes 2010, 1354. Może byłoby lepiej wyjść od pie. *skend- ʽskoczyć, wyskoczyć’ (LIV² 554, por. wed. *skándati* ʽskacze’, zam. †ścándati < *skénd-e-, śrir. *scendid*, *scennid* ʽskacze’, łac. *scandere* ʽwejść na co, wstąpić na co’) i przyjąć zwężenie znaczenia etymologicznego: ʽskoczyć do wody’ > ʽpogrążyć się w wodzie’ (?). — N.rz. *Skeñdė*, *Skendinỹs*, *Skindinỹs*.

skẽpeta 1 p.a., *skepetà* 3 p.a. ʽchusta do okrywania się, zarzucana na plecy; chustka, ścierka; kawałek płótna; kawałek ziemi’ (por. suf. w *šérpeta* ʽzadra, drzazga’). Z innymi suf.: *skẽpatas* ʽchustka, ścierka’ (por. *skẽvatas* ob. *skẽvetas*), *skẽpsnė* ʽkawałek (mięsa, słoniny), skrawek (tkaniny, skóry); drzazga’, *skẽpšė* ʽścierka’. Odpowiednik łot. *šķeps* ʽdzida, oszczep’, *šķepsne* ʽgarść czego’, *šķepste* ʽszczypta’. Refleks pie. *(s)kep- ʽrąbać, łupać, ryć ziemię’ (LIV² 555, LEW 240, Urbutis 2009, 122), por. z jednej strony gr. κόπτω ʽbić, uderzyć, odciąć, odrąbać, rozbić’, z drugiej strony gr. σκέπαρνος, -ον m.n. ʽdwusieczny topór, siekiera’. Na gruncie bsł. werbalny SE *skep- utrzymał się w psł. *ščepati (iter. na *-ā-*, *skep-ā-), por. ros. *ščepátь* ʽrozszczepiać, łupać’ (⇒ *ščepá* ʽodłupany z kloca kawałek drewna, szczapa’, pl. ʽwióry, dranice’), pol. *szczepać* ʽrozłupywać drewno’ (obok *szczepić* drzewko przez rozszczepienie i włożenie zaszczepki)’. Por. homofoniczny pwk. pie. *(s)kep- ʽokrywać, przykrywać, zasłaniać’ (LIV² 555) w refleksie lit. *kepùrė* ʽczapka’ (zob. s.v.). — War. *s*-mobile: *kepérsas* ʽkawałek, kawał’, *kepérsis* ʽkawał (mięsa, słoniny, ziemi), pajda (chleba)’, *kepérza* ʽktoś małego wzrostu, przy tym niezdarny, nieruchawy’. — WSE *skēp-: łot. *šķẽpele* ʽodłupany kawałek, szczapa’. Nawiązanie psł. *ščapŭ, *ščapa, por. serbsko-cs. *štapŭ* ʽbaculum’, sch. *štâp*, *štápa* ʽpałka, kij’, słń. *ščáp* ʽpałka, kij, laska’, ros. *ščap* ʽnacięcie, karb’, dłuż. *šćap* ʽkij pastucha’, słc. gw. *ščap*, *štap* ʽpręt, rózga’, pol. *szczapa* ʽkawałek odłupany z kloca drewna’, por. Boryś 2005, 594. — SO *skap-: scs. *skopiti*, *skopljǫ* ʽkastrować’ (pierwotnie przez zbijanie jąder umieszczonych między dwiema deszczułkami), ⇒ sb. *skopŭ* ʽwykastrowany baran’, *skopĭčĭ* ʽeunuch’. Lit. *skãpas* jest slawizmem (zob.). Bsł. war. bez *s-* ukazuje się w czas. *kàpti*, *kapóti* (zob.), słow. *kopati* ʽkopać’. — Tu może jeszcze lit. *skap-* w *išskàpti* a. *nuskàpti* ʽwydrążyć, wyrznąć z drewna (łyżkę, warząchew)’, *skapóti*, *-ju*, *-jau* ʽskrobać, wyskrobywać, drążyć’, łot. *skapsna*, *-e* ʽgarstka czego; szczypta’ (por.

Urbutis 2009, 122) — o ile to *skap-* nie należy do pwk. *skab-* < pie. *skab^h- (zob. *skabýti*).

sker̃bti I, *sker̃bsta*, *sker̃bo* gw. ʽkurczyć się’. *Kadugys skerbst*, t.y. *neaug į aukštumą, aug į drūktumą* ʽJałowiec nie rośnie wzwyż, rośnie w grubość’. Do pie. *(s)kerb- ʽkurczyć się’ (LIV^2 557), por. stwn. *rimpfan* ʽskurczyć się, zmarszczyć się’, śrwn. *schrimpfen* ʽkurczyć się’, stisl. *skreppa* ʽwyśliznąć się, usunąć się’. — SZ *skirb-* < *skr̥b-: *apskir̃bti* ʽzmarnieć, wychudnąć (o prosięciu)’, *suskir̃busi žievė* ʽkora, która wysychając skurczyła się’.

sker̃bti II, *skerbiù*, *skerbiaũ* gw. ʽgłęboko nacinać, wrzynać, robić karby’, *pérskerbti* ʽprzeniknąć’. Do pie. *(s)kerb^h- ʽrobić ostrym narzędziem; być ostrym’ (LIV^2 557), por. stang. *sceorfan* ʽobgryzać, kąsać’, stir. *cerb* ʽostry’. Z germańskiego por. stwn. *scirbī(n)* f. ʽczerep, skorupa’, nwn. *Scherbe* f. ʽskorupa, ułamek stłuczonego naczynia z gliny’ < *skerp-. Zob. BSW 266, LEW 801. Na gruncie bałtyckim mieszają się refleksy pie. *(s)kerb^h- i *(s)kerb-, zob. *sker̃bti* I. Osobno zob. war. *v*-mobile: *skver̃bti* ʽdrążyć, wiercić’ itd. W języku łotewskim nawiązuje do tego *šķerp-*, stojące na miejscu pierwotnego *šķerb-*: *šķērpêt* ʽwykrawać darń’, *šķērpele* ʽdrzazga’ (*Kur malku skalda, tur atlęc šķērpeles*). Zmiana *rb* na *rp* dokonała się pod naciskiem czas. *šķērpêt* ʽostrzyć ostrze’, zapożyczonego z dn. *scherpen* (por. ME IV, 35, Jordan 101). — Podwójny refleks SZ *skirb-* / *skurb-* (paralele s.v. *kir̃pti*): 1. *skirb-*: *skir̃bti* (zob.), 2. *skurb-*: *skur̃bti* (zob.). — SO *skarb-*: łot. *skarbît* ʽrozłupywać (drewno); szorstko komuś odpowiadać’ (*skar̂ba* ʽdrzazga’), *skar̂bs* ʽostry’, przen. ʽprzykry, dokuczliwy, kłótliwy, nieznośny’, *skar̂bans* ʽskwaśniały, kwaśny’.

skeryčióti, *skeryčióju*, *skeryčiójo* ʽmachać, wymachiwać rękami; iść machając rękami; szaleć, hałasować, sprzeciwiać się’. War. *skėryčióti*, *skerėčióti*, *skerečióti*. LEW 802 sądził, że jest to vb. denominativum od *skėr̃ys* / *sker̃ys* ʽszarańcza’ (neosuf. -*yčioti*?). Lepiej jest przyjąć analizę *skeryč-ióti* — vb. denom. od *skerýčia* c. ʽprzedmiot niezgrabny, rozłożysty, zajmujący dużo miejsca, zawalidroga’, to od czas. *skerėti, por. *skėrėti* ʽrosnąć wszerz, rozgałęziać się’ (war. *s*-mobile do *keréti* I).

skėr̃ys, -*io* 4 p.a., rzadziej *skėrẽ* 4 p.a. 1. ʽowad podobny do konika polnego, szarańcza, Schistocerca gregaria, Locusta migratoria’ (war. *skė̃ris*), 2. ʽważka, żagnica’, 3. stlit. ʽbaran’ (Bretkun). Odpowiednik łot. *šķēris* ʽbaran’. Obok tego są refleksy z krótką samogłoską w pierwiastku: *sker̃ys*, *skeris* b.z.a. SD <skieriey> m.pl. «szarancza, locusta». Formacja dewerbalna, odpowiednio na WSE i na SE, od pwk. pie. *(s)ker- ʽskakać, szybko się poruszać’, por. gr. σκαίρω ʽskakać, tańczyć, brykać (o cielętach); drgać, podrygiwać’, stisl. *skāri* ʽmłoda mewa’, stang. *secge-scēre* ʽszarańcza’, śrdn. *holt-schere* ʽptak sójka’. Zob. IEW 933n., LIV^2 556, LEW 801n., ALEW 926. Znacz. etym. ʽistota szybko się poruszająca’. — SO *skar- < pie. *(s)kor-, por. scs. *skorŭ* ʽszybki, prędki; łatwy’, sch. *skòrī* ʽniedawny’, ros. *skóryj* ʽszybki, prędki; rychły; wykonany bez zwłoki’, czes. gw. *skorý* ʽwczesny, szybki’, pol. *skory* ʽszybki, rychły’ (BSW 263, REW II, 648, ESJS 823). — SZ *skir-: tu może należeć I człon złożenia łot. *šķìrgaîlis*, *šķirgalis* ʽjaszczurka’, por. ME IV, 43n., LEW, *l.c.*

skernãgis, -*io* ʽostroga u koguta, mały pazur z tyłu nogi ptaka’ (war. *skar̃nagas*) — ze zmiany *skers-nagis. Złożenie członów *sker̃sas* ʽpoprzeczny, krzywy’ i *nãgas* ʽpazur, szpon’. Por. syn. *skérda*. — Obok tego *skersnãgis* ʽzwierzę drapieżne, drapieżnik’, znacz. etym. ʽzwierzę z pazurami, ze szponami’.

skersaĩ 1. adv. ʽw poprzek, poprzecznie’, *skersaĩ ir išilgaĩ* ʽwzdłuż i wszerz; na oścież, na całą szerokość’, 2. praep. z gen. i acc., np. *Gùli skersaĩ lóvos* ʽLeży w poprzek łóżka’. *Skersaĩ kẽlią kìškis pérbėgo* ʽDrogę przebiegł zając’ (GJL III, § 787). Pochodzi od adi. *sker̃sas* (zob.).

sker̃sas, -*à* 1. ʽpoprzeczny, idący w poprzek; w pozycji bocznej, bokiem; krzywy’, 2. ʽobżarty; upity, zataczający się, na chwiejnych nogach’, 3. ʽsprzeciwiający się, krnąbrny’, 4.

ʽpyszny, nadętyʼ. War. *s*-mobile: *keȓsas, -à* ʽpoprzecznyʼ (*kersì plyšẽliai* m.pl. ʽpoprzeczne szczelinyʼ, NDŽ). Spokrewnione z łot. *šķērs* ʽpoprzeczny, opaczny, złyʼ i przez *s*-mobile ze stpr. *kērschan, kerscha, kirscha(n)* praep. ʽnad, ponadʼ. Nawiązanie w psł. *kersŭ: cs. *črěsŭ, črězŭ* praep. ʽprzez, na wskrośʼ, bg. *črez*, sch. *črȅs*, strus. *čeres*, ros. *čérez* ts. Dalej pewnie do *kertù, kiȓsti* ʽciąć, rąbaćʼ, cs. *črěsti* ʽciąćʼ < pie. *(s)kert-. Por. BSW 129n., REW III, 320, LEW 802n., LIV² 559n. Osobno zob. *prãkeršas*. — Drw. *skersaĩ* (zob.), *skersìnis* ʽpoprzecznyʼ, *skersmuõ* ʽśrednicaʼ (neol.), *skersomìs* adv. ʽw poprzek, krzywo (patrzeć)ʼ. Cps. *skernãgis* (zob.), *skersãkis* ʽzezowatyʼ (por. *akìs*), *skersãplautis* ʽpoprzeczka w wozieʼ (por. *plaũtas*), *skersarãgis* ʽz krzywo rosnącymi rogamiʼ (por. *rãgas*), *skeȓsgatvis* ʽzaułekʼ (dosł. ʽkrzywa ulicaʼ, por. *gãtvė*), *skeȓskelė* a. *-kelis* ʽrozdrożeʼ (por. *kẽlias*), *skeȓskryžiais* (zob. *krỹžius*), *skersnãgis* (zob. *nagà*), *skeȓslatvis* ʽmieszkaniec pogranicza łotewskiego, złotewszczony Litwinʼ (por. *lãtvis* ʽŁotyszʼ), *skeȓsvagė* ʽpoprzeczna bruzdaʼ (por. *vagà*), *skeȓsvėjis* ʽprzeciągʼ (por. *vė́jas*). — N.m. *Skeȓsabaliai* 3x, *Skeȓsviečiai*, *Skerpieviaĩ* (*Skers-pieviai). N.rz. *Skeȓsė* 2x, *Skersìnė*, *Skersùtis*, *Skeȓsravis*, n.jez. *Skersãbalis*.

skeȓsti, *skerdžiù* (war. *skerstù*), *skerdžiaũ* (war. *skerdaũ*) 1. ʽkłuć, zakłuwać, zarzynać (świnię, owcę), szlachtowaćʼ, 2. ʽrozszarpywać zębami (o psie)ʼ, 3. ʽmleć gruboʼ. Odpowiednik łot. *šķērst*, *šķēržu*, *šķērdu* ʽpłatać zabite zwierzę, rozcinać na kawałki; robić sekcję zwłokʼ. Osnowa *skerd-* jest dwuznaczna. Po pierwsze może być refleksem pie. *skerdʰ- ʽuciąćʼ, jak w stir. *sceirtid* ʽskrobie, zdrapujeʼ, wed. *kṛdhú-* ʽokaleczony, małyʼ (tak LIV² 558). Po drugie może to być osnowa wyabstrahowana z pb. prs. intr. *sker-de- < *sker-dʰe-, które urobiono od pwk. pie. *(s)ker- ʽstrzyc, ucinaćʼ, jak np. w gr. κείρω ʽobciąć, ostrzyc; ścinać, wycinaćʼ, aor. ἔκερσε (LIV² 556). Por. prs. *skérda* (war. *skérdi*, *skérdėja*) ⇒ inf. *skérdėti* ʽrozpadać się, pękać — o skórze, pniu drzewa, ziemi, kamieniuʼ. — Drw. *skérda* ʽostroga u kogutaʼ (syn. *skernãgis*), *skerdenà* ʽzwierzę świeżo ubite; bydło bite wypatroszoneʼ, *skerdíena* ʽświeże mięso z ubojuʼ, *skerdìkas* ʽrzeźnik; człowiek krwiożerczyʼ (por. n.m. *Skerdìkai*), *skerdyklà* ʽrzeźniaʼ (neosuf. *-ykla*, por. *kepyklà*), *skerdìklis* ʽnóż do zarzynania świniʼ (por. n. instr. *adìklis*, *kasìklis*), *skerdìmas* 1. ʽrzeź, ubójʼ, 2. ʽpolana wykarczowana w lesieʼ (por. n.m. *Skerdìmai* 5x), *skerdỹnės* f.pl. ʽrzeź, pogrom, zbrodniaʼ, *skerdinỹs* ʽzwierzę przeznaczone na rzeź; zarżnięte zwierzęʼ (por. n.m. *Skerdýnai*), *skerdžiõklis* ʽnóż do zarzynaniaʼ, *skeȓdžius* ʽrzeźnikʼ. — Neoosn. *skers(t)-*: *skerstójas* ʽrzeźnikʼ, *skerstùvės* f.pl. ʽzakłucie wieprza; poczęstunek ze świeżego mięsa dla rzeźnika i sąsiadówʼ (por. błr. gw. *skvjarstá*, *skvjarstúlja*, pl. *skarstúli* ts.; pol. gw. *skierstuny*, *kierstuny* ts., zapoż. z wymianą sufiksu; zob. też Laučjute 84). — Podwójny refleks SZ: 1. *skird-*: *skiȓsti* (zob.), 2. *skurd-*: *skurdùs* (zob.). — SO *skard-*: *skardýti* (zob.).

skérti I, *skẽra*, *skẽro* gw. ʽdrzeć się, rozdzierać się, strzępić się (o ubraniu)ʼ, *apskérti* ʽwystrzępić sięʼ (*Jo apsiaustas suplyšęs, o ir drabužiai yra apskẽrę*), *atskérti* ʽrozerwać się (o ubraniu), otworzyć się (o ranie)ʼ. Obok tego są warianty *s*-mobile, *apkérti*, *atkérti*, zob. *kérti*. Czasowniki te stanowią zapewne kontynuację pie. *(s)kerH- ʽoddzielaćʼ (LIV² 558), tj. pwk. setowego, różnego od *(s)ker-, który wymieniono s.v. *kiȓvis*. Nawiązanie w psł. *čerti, *čĭrǫ ʽciąć, nacinaćʼ, ukr. gw. *čru*, *čérty* (*čérsty*) ʽzdzierać korę drzewʼ, jak też w stwn. *skerran* ʽskrobaćʼ < *skerH- (*rr* z *rH). — SZ-C *skìr-*: *skìrti* (zob.). — SO *skar-*: *skarà* (zob.). — SO *kar-* (war. *s*-mobile): *ãtkaras* ʽodchylony, odgiętyʼ (zob. s.v.), *karnà* ʽkora, łykoʼ (zob. s.v.).

skérti II, *skẽra*, *skẽro* gw.: *apskérti* ʽbyć czym oblepionymʼ, por. *Koriai bičių apskẽrę* ʽPlastry miodu oblepione pszczołamiʼ. *Šįmet visi medžiai apskẽrę obuoliais* ʽW tym roku wszystkie drzewa [są] obsypane jabłkamiʼ, *nuskérti* ʽpokryć się (owocami), pochylić się, zwisnąć pod ciężarem czegoʼ (*Serbentai uogom nuskẽrę* ʽPorzeczki uginają się pod ciężarem jagódʼ. *Avižos nuskerę* ʽOwies się pochyliłʼ). Pdg. nie różni się tu od *skérti* I. Chodzi zapewne o dyferencjację znaczeniową, wychodzącą od *skérti* I ʽrozdzierać sięʼ. Ogniwa pośrednie

ʽzwisać po rozdarciu' ⇒ ʽopadać ku dołowi swoim ciężarem'. LKŽ XII, 840n. umieścił te czasowniki w osobnych lemmatach.

skė̃stis, *skečiúos*, *skė̃čiaũs* refl. ʽrozwierać się, rozkraczać się', tr. *skė̃sti* ʽrozpościerać (gałęzie, skrzydła), stawiać (żagiel), otwierać (parasol), rozkładać (ręce)', cps. *apskė̃sti* ʽobjąć, ogarnąć', *išskė̃sti* ʽrozpostrzec, rozewrzeć (ręce, parasol), rozstawiać, rozczapierzyć (palce), rozkraczyć (nogi), szeroko otworzyć (oczy)', *užskė̃sti* ʽzasłonić, zagłuszyć (roślinę)', *užsiskė̃sti* ʽzamierzyć się, podnieść rękę na kogo, chcieć uderzyć'. Bez dobrej etymologii. LEW 246 przyjmował kontaminację synonimicznych pwk. *ked- (*kedė́ti* ʽrwać się', *kėdóti* ʽrozrzucać, machać') i *plet- (*plė̃sti* ʽrozszerzać'). Zob. war. *s*-mobile *kė̃stis*. — Drw. z pwk. *sket-*: *sketénti* ʽ(o dziecku) machać rączkami', *sketerà* (zob.). N.rz. *Skė̃tupis*, *Sketupỹs*. — WSE *skėt-*: *paskė̃tras* ʽnarowisty, trudny do opanowania (o koniu)', *skėtė̃* ʽważka, Libellula', *skė̃tis* ʽparasol; baldachim', *skėtrùs* (zob.). — Neopwk. *skės-*: *skė́sčioti* ʽrozwierać i zamykać, rozkładać (ręce), wymachiwać (rękami)', *skėsnóti* ts., *skė́stelėti* a. *-terėti* ʽnieco rozewrzeć, rozłożyć (ręce)', *skėstùvas* ʽprzyrząd do rozwierania'. — Po zmianie formy *iš-skė̃sti* na *iškė̃sti* (perseweracja) i reanalizie *iš-kė̃s-ti* ustalił się neopwk. *kės-*, por. pdg. *kėsiù, kėsiaũ, kėsė́ti* ʽzamierzać się na kogo, podnosząc rękę', z *kės-sėti (por. *versė́ti* < *vers-sė- od *ver̃sti*).

sketerà 3 p.a. 1. ʽ(u zwierząt) szyja, kark, grzbiet', 2. ʽwłosie na grzbiecie, grzywa', 3. ʽszczecina', 4. ʽ(u ryb) płetwa grzbietowa', 5. przen. ʽgrzbiet dachu dwuspadowego, kalenica'; *skė̃terą statýti* ʽnajeżać się, stroszyć się', przen. ʽsrożyć się'. War. *sketerė̃, skė̃teras, sketarà, sketaras*. War. *s*-mobile: *keterà*. Jest to dewerbalny drw. na *-er-* od pwk. *sket-* jak w *skečiù*, *skė̃sti* (zob.). Znacz. etym. ʽto, co się najeża'. Por. LEW 803 n. W tym samym kontekście etymologizuje się psł. *ščetĭ / *četĭ ʽstercząca sierść, sztywne włosy, szczecina', zob. Boryś 2005, 595, s.v. *szczeć*.

skėtrùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽłatwo rozszerzający się; szeroko coś obejmujący; rozciągliwy', 2. ʽwyniosły, butny', 3. ʽlubieżny, jurny', przest. *skė́trus* ʽzłośliwy, zły', DP ʽzuchwały' [ʽzarozumiały, arogancki, bezczelny']. War. *skė̃tras* ʽarogancki, agresywny' (*paskė̃tras* ʽnarowisty — o koniu'). Formalnie jest to przym. na *-u-*, *-a-* od rzecz. oderwanego *skėt-rā- ʽrozwarcie, rozpostarcie', zob. *skė̃sti*. Nieco odmiennie LEW 804. Por. *plėtrùs* ⇐ *plėtrà*, *tamprùs* ⇐ *tamprà*. Formacja na *-rā-* ukazuje się w dwojakim użyciu, por. 1° *šakų̃ skėtrà* ʽrozpostarcie gałęzi', *skėtrà* bot. ʽszakłak pospolity, Rhamnus cathartica', 2° *skė́tra* c. ʽten, kto wszędzie chodzi, którego wszędzie pełno; osoba zuchwała, bezczelna'. — Vb. denom. *skė́trauti* ʽzłościć się, gniewać się', *skėtrióti* ʽwymachiwać rękami, iść wymachując rękami; szukać zaczepki'.

skẽvetas gw. ʽłupina, skorupa' < *skiav-eta-, zob. *skiáutas*. Pisownia <ev> oddaje antewokaliczną sekwencję ['av], podobnie jak w *kẽvalas* wobec SD <kiawałay>; *ševelỹs* < *šiavelys (zob. *šiavà*); *blevyzgà* < *bliavyzga (od *bliáuti*). — War. *s*-mobile: *kẽvetas* ʽskorupa, łupina'. — War. suf. *skẽvatas* (por. *skẽpatas* ob. *skẽpeta*, GJL II, § 410). — Z innymi suf.: *skẽvalas* (zob. *kẽvalas*), *skeveinà* ʽdrzazga, trzaska', *skevélda* (⇒ *skevéldra*) ʽdrzazga; odłamek (kamienia, szkła)'.

skiaũbras, *-à* gw. ʽo wąskim grzbiecie (koń, świnia). Niejasne. Transponat pie. *skeu̯b^{h}-ro-. Odpowiednikiem na st. zanikowym może być *skub-*, zob. *skubė́ti*. Por. bliskoznaczne *skiaũbsčias* i *skiaũsčias*. — Drw. *skiauberìs* f. ʽpierwsza kromka odcięta z bochenka, piętka, przylepka', *skiauburỹs* ts., *skiaubrumà* ʽszczyt, wierzch'. Cps. *skiaubraburñis* ʽo pociągłej twarzy' (por. *burnà*), *skiaubranugãris* ʽ(zwierzę) o wąskim grzbiecie' (por. *nùgara*).

skiaũbsčias, *-ià* gw. ʽskierowany wąskim końcem w dół albo w górę'. Niejasne. Por. bliskoznaczne *skiaũsčias*. Czy *-b-* dostało się tu w nawiązaniu do wyrazu *skiaũbras*?

skiaũrė 2 p.a., *skiaurė̃* 4 p.a. ʽsadz, skrzynia z przedziurawionymi bokami, z przodu węższa, z tyłu szersza, służąca do przechowywania żywych ryb w wodzie' — przedstawia obocznik z *s*-mobile, związany etymologicznie z przym. *kiáuras* ʽdziurawy' (por. LEW 249). Ponieważ ten ostatni ma strukturę *(s)kiáu-ra- < pie. *(s)keu̯h_2-ro-, wskazującą na odziedziczony charakter akutu, wypada formę *skiaũrė* traktować jako drw. scharakteryzowany metatonią cyrkumfleksową. Znacz. etym. ʽprzedmiot z dziurami'. — Drw. *skiauriniñkas* ʽkto sprzedaje ryby (wprost) z sadza'.

skiaũsčias, *-ià* ʽskierowany wąskim końcem (lub ostrzem) w dół albo w górę; kosaty, sierpowaty; cienki, wąski; chudy, wychudzony (o świni)' < *ski̯aust-i̯a-. Drw. od neoosn. *skiaust-* ⇐ *skiaustyti, co było frq. do *skiaũsti*, *skiaučiù*, *skiaučiaũ* ʽzetknąć ze sobą bokami', *paskiaũsti* ʽpołożyć na boku', *suskiaũsti* ʽzewrzeć bokami' (*Suskiaustom rankom kūjagalvius gaudėm*). Dalej niejasne. Inaczej LEW 804: do *skiáutė*, *skùsti*. — Drw. *skiausčiomìs* a. *skiausčiõm* adv. ʽwęższą stroną, węższym bokiem', *skiaustumà* ʽostra krawędź, np. kamienia' (*Kaip lėkiau nugara ant pačios akmenio skiaustumõs* ʽJak poleciałem plecami wprost na ostrą krawędź kamienia').

skiáusti, *skiáučiu*, *skiáučiau* ʽłupać, rąbać (drzewo)': *Jis malkas skiáučia*. Niejasne. Vb. denom. od *skiáutas*?

skiáutas gw. ʽskorupa (jaja), łuska (ziarna), strzęp, szmata'. Z innym suf.: *skiáutė* ʽskrawek, odkrawek, obcinek tkaniny; część ucięta, ułamana; skrawek pola' : łot. *šķàute*[2] ʽkant, ostry skraj'. Jeśli akut jest następstwem wzdłużenia wynikłego z zaniku spółgłoski lrg., to *skiáutas* stoi w związku z pwk. pie. *(s)keu̯h_2- ʽrobić ostrym narzędziem, dziurawić' (LIV[2] 561). Por. *skiaũrė* obok *kiáuras*. Refleks SZ *(s)kuh_2- widać w łot. *skūt*, prs. *skuju* / *skuvu* / *skūnu*, prt. *skuvu* ʽgolić'. Refleks SO *(s)koi̯h_2- może tkwić w łot. *skaût*, prs. *skauju* / *skaunu*, prt. *skāvu* / *skavu* ʽobejmować, brać w objęcia, umarmen' (ALEW 487, 927). Inaczej IEW 954, gdzie *skiáutas* wyprowadzono z pie. *skēu̯-t- ʽucinać, oddzielać'. LEW 804 analizuje *skeu-t- i łączy z czas. *skùsti*. Tutaj pewnie też *paskiaunė̃* ʽkryjówka' (por. Būga, RR I, 364). — Drw. *skiauterìs* a. *skiauterė̃* ʽgrzebień u koguta' (war. *skiautarė̃*, *skiauturė̃*). Por. łot. *šķauteris* ʽostra krawędź kamienia'. — War. *s*-mobile: *kiáutas* (zob.).

skỹdas 2 p.a. ʽtarcza; pancerz (żółwia)'. Stlit. *skydà* 4 p.a., m.in. SD «pawęza, scutum; puklerz, clypeus», «tarcza, cetra, scutum, pelta». Zdaniem GL 116 i LEW 804n. jest to zapożyczenie germańskie z bliżej nieustalonego źródła, por. stwn. *scīt* (nwn. *Scheit* m.), fryzyj. *skīd*, stisl. *skið* ʽpolano, drewno'. Od strony semazjologicznej por. stosunek lit. *skiẽtas* : scs. *štitŭ*[452]. — Drw. *skỹdinis* ʽpodobny do tarczy, tarczowy', *skỹdinė liaukà* ʽtarczyca', cps. *skỹdliaukė* ts. — termin anatomiczny utworzony na wzór pol. *tarczyca* ⇐ *tarcza*; *skydnešỹs* hist. ʽgiermek, noszący tarczę za rycerzem', SD *skydanešys* «giermek, armiger, telifer» (por. *nèšti*).

skiedrà 3 p.a. 1. ʽodłupany kawałek drewna, szczapa, drzazga' (*Kur medį kerta, ten ir skiedros lekia* ʽGdzie drwa rąbią, tam drzazgi lecą'), 2. ʽwiór, cienkie pasemko drewna powstające przy heblowaniu', 3. ʽgont, cienka deseczka do pokrycia dachu'. Dwuznaczne. Po pierwsze może to być deverbativum na *-rā-* do *skíedžiu*, *skíesti* (zob.), znacz. etym. ʽto, co rozszczepiono, odłupano', por. *kaitrà* ⇐ *kaitaũ* (*kaĩsti*), *kauprà* ⇐ *kaũpti*. Po drugie może to być denominativum na *-rā-* od *skiedà* ʽszczapa, drzazga', por. *šutrà* ⇐ *šùtas*; *žagrà* ⇐ *žãgas*. — Drw. *skiedrýnas* ʽdrewutnia; kupa wiórów', *skiedrìnis stógas* ʽdach gontowy'. — Cps.

[452] Z uwagi na sb. *skied-rà* ʽodłupany kawałek drewna', które należy do czas. *skíedžiu*, *skíesti*, chciałoby się sądzić, że *skyd-* to alternant w st. zanikowym do *skied-* / *skáid-* (znacz. etym. ʽodłupywać, drzeć z pnia'). Paralele apofoniczne: *lýti* ob. *líeti*; *rýdyti* ob. *rieti*; łot. *smîdît* ʽrozśmieszać' ob. *smiêtiês* ʽśmiać się'. Niestety, sprzeciwia się temu etymologia czas. *skíesti* (zob.).

skíedranta (zob.), *skíedravinė* ʽgwóźdź do przybijania gontów' (por. *vinìs*), war. *skíedvinė* (*skiedr-vinė). Vb. denom. *skíedrinti* ʽzaśmiecać drzazgami, wiórami', *skiedrúoti* ʽrobić gonty; śmiecić drzazgami, wiórami; kryć dach gontem'. — N.m. *Skiedrỹnė*. — War. metatetyczny: *skriedà* (⇒ *skriedlà* a. *skríedla* ʽdrzazga, wiór'). Niejasny jest war. *švḗdra* ʽdrzazga'.

skíedranta gw. ʽszczapa powstająca przy ciosaniu pnia w poprzek', war. *skíedrantas*. Por. *Skersai medį renčiant, pasidaro skíedrantos, išilgai — skiedros*. *Skiedra — kur tašo, o skiedranta — kur ranto medžius*. Chodzi tu o złożenie członów *skiedà* ʽszczapa, drzazga' (zob. *skíesti*) i *-ranta* (por. *rántas* ʽwcięcie, nacięcie' s.v. *rantýti*). War. *skiedrañtė, skiẽdrantė, skíedrantė, skiedreñtė* (wtórne *rent-*) oraz *skíedrintė* (por. SZ *riñtė* s.v. *rantýti*).

skiemuõ, acc.sg. *skíemenį* 3 p.a. m. 1. ʽotwór pomiędzy dwoma pasmami osnowy, przez który przechodzi czółenko z wątkiem', 2. gram. ʽzgłoska, sylaba' (neol.) — ze *skied-men-, drw. dewerbalny od *skíedžiu, skíesti* (zob.). Zmiana *d-m* > *m-m* > *m* na granicy morfemowej (paralela: *raumuõ*). — Neoosn. *skiemen-*: *skíemenys* m.pl. ʽskiemuo' (por. łot. *šķiemele* ts.). W tymże znaczeniu pojawiają się formy z restytuowaną spółgłoską *-d-* w pozycji przedsufiksalnej: gw. *skiedmuõ, skiedmenys* b.z.a.

skiẽpti, *skiepiù, skiepiaũ* 1. ʽpruć, rozszczepiać, rozrywać', 2. ʽrobić otwór, dziurę, dziurawić', 3. ʽszczepić drzewa'. Szerzej jest znany war. *skieb-*: *skiẽbti* ʽcienko kroić; kroić w poprzek', *atskiẽbti* ʽoddzielić; odkroić (cienką kromkę), *praskiẽbti* ʽrozszczepić (drewno)'. Pwk. *skiep-* wywodzi się z pbsł. *skei̯p- (LEW 805, Urbutis 2009, 122, 126). Odpowiednik psł. *ščip- ukazuje się w iter. *ščipati, ros. *ščipátь*, pol. *szczypać* ʽboleśnie ściskać, skubać, zrywać co' ʽszczypać, skubać'. Brak refleksów SO †skaip-. — Drw. *prãskiepas* ʽszpara, szczelina, otwór (w płocie); rozcięcie w odzieży, rozporek' (war. *praskiẽbas*), *skiẽpas* ʽjednoroczny pęd rośliny drzewiastej, używanej do szczepienia, zraz, zaszczepka', ⇒ vb. denom. *skiẽpyti, -iju, -ijau* ʽszczepić rośliny; szczepić ludzi' (war. *skiẽpinti*), znacz. etym. ʽwkładać zaszczepkę w rozszczepione drzewko'. War. *skiẽbas* ʽszczelina' odpowiada łot. *šķiêba*[2] ʽszczelina, szpara' (por. niżej *šķīpsts*). — SZ *skip-*: *skipstýti* ʽdzielić na części, np. jabłko', *apskipstýti* ʽoblać po trochu i niepotrzebnie (wszystkie brzegi naczynia), por. *Nepilstyk be reikalo smetonos — visus puodelio kraštus apskipstýsi*. Z innymi suf.: łot. *šķibît* a. *šķibêt* ʽobcinać gałęzie na zrąbanym pniu, krzesać' (por. Urbutis 2009, 124). Nomina: *skìparas* ʽstrzęp, skrawek' : łot. *šķipsna, -is* ʽkosmyk, pasmo, włókno; kłak', *šķipsta* ʽkosmyk; szczypta'. Do tego *šķibene* ʽgrubsza rózga, koniec gałęzi'. — WSZ *skyp-*: *skỹpas* ʽskrawek materiału', *skỹpata* a. *skýpata* ʽskrawek, strzęp, szmata; odłamek, ułomek, kawałek rozbitego naczynia, skorupa'. Por. łot. *šķīpsts* ʽszczelina, szpara'. Czy tutaj *skýpas* ʽukośny, skośny' (war. do *į̃kypas*)?

skíesti, *skíedžiu, skíedžiau* ʽrozcieńczać, rozrzedzać; rozmiękczać drogę (o deszczu)', przen. ʽmówić głupstwa', *skystai praskiest* SD «rzadko rozczynić», *nepraskiestas medus, alus* SD «nieprzebrany miód, piwo» [ʽniezbyt rozcieńczony wodą']. Refl. *atsiskíesti* ʽoddzielić się, odosobnić się'. Odpowiednik łot. *šķiêst, šķiêžu, šķiêdu* ʽrozsypać, rozproszyć, roztrwonić'. Najprawdopodobniej *skied-* jest młodym drw. od SZ *skid-* (zob. *skìsti*), odnawiającym st. pełny *skeid- < pie. *skei̯d-. Dalsze szczegóły s.v. *skìsti*. Zob. też LEW 805. Paralele apofoniczne: *riẽsti* ⇐ *rit-*; *skriẽsti* ⇐ *skrid-*. Intonacja wtórna, podobnie jak w prs. *skýsta* do *skýsti*. — Nomina od *skied-*: *skiedà* ʽszczapa, drzazga', SD «trzaska, wior, schidia, assula» (⇒ vb. denom. *skiedóti* ʽzaśmiecać drzazgami, szczapkami'), *skiẽdalas* a. *skiedinỹs* ʽroztwór', *skiedarà* ʽdrzazga, trzaska, wiór', *skiedelė* SD[1] «drewienko, festuca, assula» (syn. *rakštis*), *skiedrà* (zob.), *skiemuõ* (zob.), cps. *skíedranta* (zob.).

skiẽtas 1. ʽw krosnach: ruchoma deseczka do przybijania wątku, tzw. płocha', 2.

ʻpoprzecznik w wozie lub saniach do zawieszenia orczykówʼ, 3. gw. ʻpoprzecznik w bronieʼ. War. *skíetas*. Brak alternantów †skit-, †skait-. Wraz z łot. *šķiets* ʻpłocha tkacka; trzepaczka do czyszczenia lnuʼ było wyprowadzane z pbsł. *skei̯ta- i zestawiane z psł. *ščitŭ ʻtarcza, osłonaʼ, por. scs. *štitŭ* ʻὅπλον, θυρεόςʼ, sch. *štȋt, štȋta,* ros. *ščit, ščitá,* czes. *štít* ʻtarcza, ochrona, osłonaʼ, pol. *szczyt* ʻpunkt najwyższy, wierzchołekʼ, stpol. ʻtarcza, puklerz, herbʼ (zob. BSW 264, Boryś 2005, 600). — Jeśli stpr. <staytan> EV ʻtarcza, Schilt [Schild]ʼ jest błędem odpisu zam. *<scaytan>, czyt. [skaitən], to wyraz ten odzwierciedla pb. alternant na st. *o*, podobny do łac. *scūtum*. Por. PKEŽ 4, 148. — Odpowiedniki ie.: stir. *scíath*, gen.sg. *scéith* ʻtarczaʼ, łac. *scūtum*, *-ī* n. ʻpodłużna tarczaʼ. Refleksy słowiański i celtycki wskazują na praformę pie. *skei̯to-, natomiast refleksy staropruski i łaciński na pie. *skoi̯to-. Lit.-łot. *ie* jest dwuznaczne, ponieważ może kontynuować zarówno pb. *ei̯ (pie. *ei̯), jak i pb. *ai̯ (pie. *oi̯). Pie. *sk(H)e/oi̯-to- ma wygląd derywatu dewerbalnego, od osnowy *skHei̯-e-, pochodzącej z metanalizy iteratywu *skH-ei̯e- ʻodcinać, oddzielaćʼ[453]. Pwk. *sekH- ʻabtrennen: ʻschneidenʼ, ʻunterscheidenʼ, zob. LIV^2 524. Znacz. etym. ʻto, co odcięto, np. deska; to, co odkrojono, np. płat skóryʼ. — Drw. *skiẽčius* ʻrzemieślnik wyrabiający płochy tkackieʼ (⇒ *skiẽčiuvienė* ʻjego żonaʼ), *skiẽtininkas* ts., *skietùkas* ʻmała płochaʼ.

skilándis, *-džio* nazwa wędliny, salcesonu: ʻwędzony żołądek wieprzowy a. barani nadziany tłuszczem i krajanym mięsemʼ, por. *Skrandis arba drūktas grobas, prikimštas mėsos ant vasaros, vadinas skilándis*. Formacja dewerbalna z neosuf. *-and-* od *skìlti* I m.in. ʻłupać się, pękaćʼ. Co do formantu por. *skilánda* ʻdrzazga, szczapkaʼ, *skalánda* ʻdrzazgaʼ (od SO *skal-* jak w *skalà* ʻszczapka, łuczywoʼ), *skelénda* ʻdrzazgaʼ (od *skélti* ʻszczepaćʼ). Zob. też LEW 806. — Zapoż. lit. w błr. gw. *škiłéndzja* ʻjelito grube u świni, wnętrznościʼ, *skilúndzi* a. *škilundzja* ʻżołądek napchany siekanym mięsemʼ (poe. wsch.-lit. *skilùndis* ʻskilandisʼ), stbłr. *skilondь*, *skilondzь* ʻwędzony żołądek wieprzowyʼ, pol. gw. *skiłądź*, *skiłandź*, *szkiłądź* ʻwędzony żołądek wieprzowy; jelito grube u świniʼ (por. Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 156, Laučjute 34n.). Zob. też *kindziùkas*.

skylė̃ 4 p.a. ʻdziura, otwórʼ, przen. ʻschronienieʼ (*Neranda skylė̃s, kur pasidėti*), ʻliche pomieszczenie do życia lub pracy; więzienie; niedola, nieszczęścieʼ. SD: *iškalt skylę* «wykować mur, perforare murum, cauare, excauare», *skylės plaučiuose* «oskrzele, skrzele, branchiæ foramina in pulmonibus». Konkretyzowane nomen actionis ze wzdłużoną samogłoską pwk. od *skìlti* I m.in. ʻłupać się, pękaćʼ. Por. *pynė̃* ʻplecionkaʼ ⇐ *pìnti*; *trynė̃* ʻodciskʼ ⇐ *trìnti* (GJL II, § 54). Znacz. etym. ʻpęknięcieʼ ⇒ ʻszczelinaʼ. — Cps. *girnãskylė* ʻotwór w dolnym kamieniu żarenʼ (por. *gìrnos*), *skỹlmuša* ʻdziurkacz biurowyʼ, *skylmušỹs* ʻprzebijak kowalskiʼ (por. *mùšti*). Vb. denom. *skylė́ti*, *-ja*, *-jo* ʻdziurawić, przedziurawiaćʼ, intr. ʻdziurawieć, robić się dziurawymʼ (⇒ *skylė́tas* ʻdziurawyʼ).

skìlti I, prs. *skỹla* (*skįla < *ski-n-la, war. *skil̃na*, *skỹlna*[454], *skìlsta*), prt. *skìlo* 1. ʻłupać się — o drewnie, pękać, rozdzielać się, rozpadać sięʼ (por. łot. *šķil̃t*, *šķiļu*, *šķīlu* ts.), 2. ʻwykluwać się, wydobywać się z jaja — o pisklętachʼ, 3. ʻrozpadać się, rozszczepiać się, oddzielać sięʼ, 4. ʻwyskakiwać, pojawiać się — o iskrach przy krzesaniu ogniaʼ. Cps. *atskìlti* ʻodłupać się, oddzielić sięʼ, *išskìlti* ʻwypaść — o zębach; wykluć się z jajaʼ, *suskìlti* ʻpopękać w wielu miejscach, rozpaść się na części, podzielić sięʼ. Allomorf *skil-* to forma st. zanikowego do *skel-*, por. *skélti* ʻszczepać drewno, rąbaćʼ < pie. *skelH-. Zob. LEW 806, LIV^2

[453] Inaczej de Vaan 2008, 549: pwk. *ski- jest nierozszerzonym wariantem pwk. *ski-d- ʻoddzielaćʼ, ukazującego się w łac. *scindō* ʻrozciąć, rozerżnąć, rozłamać, oddzielićʼ. Podobnie LEW 806: lit. *skiẽtas* należy do rodziny czas. *skíesti* ʻrozcieńczać, rozrzedzaćʼ, *skìsti* m.in. ʻoddzielać sięʼ.

[454] Postać *skil̃na* wynikła z metatezy *nl* > *ln* w *skinla. Z kolei *skỹlna* powstało ze skrzyżowania innowacyjnej formy *skil̃na* ze starszą *skỹla*. Paralele: *svil̃na* i *svỹlna* obok *svỹla* < *svi-n-la (*svìlti*); *svir̃na* i *svỹrna* obok *svỹra* < *svi-n-ra (*svìrti*); *šil̃na* i *šỹlna* obok *šỹla* < *ši-n-la (*šìlti*).

553. — Nomina: *ãtskilas* ʽoddzielny, osobny’ (⇒ *atskìlėlis* ʽodstępca’), *prãskilas* a. *praskilà* ʽkij z rozszczepionym końcem, używany do łapania żmij’ (por. *prãskalas*), *skilà* ʽdrzazga, szczapka, *skilánda* ts., *skilándis* (zob.), *skìltas perė́tas* ʽktokolwiek, każdy, wszyscy’ (dosł. ʽwykluty, wylęgły’), *skìltis*, *-ies* f. ʽczęść naturalnie się wydzielająca (np. ząbek czosnku, płat płuc, płat wątroby), część składowa czegoś, odkrojona część (jabłka, buraka), działka, pasmo, szpalta; gatunek, rodzaj’, SD «głowka czosnku, cebule, bulbus, caput, capitellum» (syn. *galvelė*), *skiltuvas* SD «kolce w łańcuchu, ogniwo łancuchow, circulus catenæ» (por. n.m. *Skiltuvaĩ*), *skilvỹs* (zob.). — WSZ *skyl-*: *skýliau* (prt.), drw. *skylẽ* (zob.). — SO *skal-*: *skalà* (zob.). — Nowy SO *skail-* ⇐ *skil-*: *káilis* (zob.).

skìlti II, *skiliù*, *skýliau* 1. ʽkrzesać ogień, wydobywać iskry przez uderzanie stalowym narzędziem o krzemień’ (*ižskilt ugnį* SD «wykrzesać ogień z kamienia»), 2. ʽuderzać, bić’, 3. ʽszybko iść, biec, jechać; mówić prosto w oczy’, 4. ʽzaiskrzyć, ukazać się — o iskrze’. Transitivum na *-i̯a-*, które dotworzono do *skìlti* I (zob.). — Drw. *skìltuvas* ʽkrzesiwo, narzędzie do krzesania ognia; mechanizm kurkowy w broni palnej dawnego typu’, SD *skiltuvas* 1. «krzesiwo, igniarium, ignitabulum», 2. «musat, chalybs» [ʽstalka do ostrzenia, wecowania u rzeźnika’, L.].

skilvỹs 4 p.a., *skil̃vis* 2 p.a. 1. ʽżołądek u ptaka’ (por. łot. *šķilva* ʽżołądek kury’), 2. ʽwole u ptaka’, 3. gw. ʽżołądek u ludzi’ — drw. od sb. *skil-va lub *skil-vas. Razem ze *skìltis* (zob.) należy do czas. *skel-* / *skil-*, zob. *skìlti* I ʽłupać się, rozdzielać się’. Zob. też *skrañdis* ⇐ *skrend-*. Zapoż. lit. w pol. gw. *skilwis* ʽżołądek u ptaka’ (Zdancewicz 348). — Drw. *skilvẽlis* ʽkomora (w sercu)’.

skìmbtelėti, *skìmbtelėja* (war. *skìmbteli*), *skìmbtelėjo* ʽupaść z dźwiękiem, krótko zadzwonić, np. o łyżce padającej na podłogę’, *skìmbterėti* o odgłosie pękającego szkła, *skìmbčioti* o odgłosie uderzającego o coś wiadra, o odgłosie szklanych naczyń. Czasowniki te pochodzą od interi. *skìmbt*, *skim̃bt*, oznaczającej krótkotrwały dźwięk, por. *Skimbt ir sprogo butelis nuo karšto vandens*. *Rytą anksteinyčiais skim̃bt skim̃bt kala gelžį kalvis*. Inaczej LEW 795, 807, który mówił o pwk. *skimb-* stojącym w alternacji apofonicznej ze *skamb-* (zob. *skambė́ti*).

skiñdelis, *-io* gw. ʽgont, cienka deseczka do pokrywania dachu’ — zapoż. ze śrdn. *schindele* (⇐ śrłac. *scindula*, por. EWD 1201), stąd też łot. *šķindele* ts. Por. GL 116, LEW 807. War. sufiksalny: *skindelius* SD «gont, scandula» (pominięte w ALEW). — Młodszym germanizmem jest *šiñdelis* ʽgont’ ⇐ prus.-niem. *šindel*, por. nwn. *Schindel*, *Dachschindel* (GL 125). Zob. też *gõntas*, *skiedrà*.

skiñkis, *-io* gw. 1. ʽsłabe, kwaśne piwo’ (m.in. u Donełajtisa), 2. ʽlicha, wodnista zupa; rzadka potrawa’, 3. ʽocet’ (*Rūgštas kaip skiñkis*). Drw. *skiñkalas* ts. Prawdopodobnie jest to zapożyczenie ze staropruskiego, a to z uwagi na charakterystyczną dla tego języka zmianę fonetyczną *enC > *inC* (zob. Smoczyński 2000, 15n.). Por. stpr. *scinkis* EV ʽsłabe piwo, cienkusz, Schenkbier’, co pochodzi ze zmiany *skenk-is ⇐ śrdn. *schenke-bēr* (II człon złożenia został zastąpiony stpr. sufiksem *-is*; paralele na to podał Smoczyński, *l.c.*). Zob. Trautmann 1910, 429, Endzelīns 1943, 249 i PKEŽ 4, 121, którzy zresztą nie zajmują się kwestią lit. i stpr. *inC* na miejscu śrdn. *enC*. N.B. LKŽ XII, 900 przez niedopatrzenie nie zaznaczył obcości formy *skiñkis*. — Vb. denom. *įskinkiúoti* ʽwlać, wmieszać (do barszczu trochę mleka zamiast śmietany)’: *Nė tę smetonos dėta, biskį tik pieno įskiniúota į tuos barščius, i gana*; *skìnkioti* ʽprzelewać z jednego naczynia w drugie (o dzieciach)’.

skìnti, *skinù*[455], *skýniau* 1. ʽzrywać (owoce, gałązki, kwiaty, liście, korę)’, 2. ʽrąbiąc

[455] Do tego niejasny war. *skimù*. Por. *skõmas* ob. *skõnis* s.v. *skanùs*.

trzebić, karczować las', 3. 'torować sobie drogę' (*skìnti kẽlią* 'dążyć do celu'), 4. 'zabijać (wroga)'. Cps. *nuskìnti* 'zerwać (liść), wyrąbać (las)', *perskinu* SD «przerzedzam sad, las», *praskìnti* 'przerzedzić las, wycinając niektóre drzewa; utorować drogę', *praskinu* SD «przerębuię las, aperio viam, iter per siluam». — Tylko w gwarach pojawia się prs. na SE *skenù*, por. *Medžius skẽna* 'Wycina drzewa'. *Skenu mišką* 'Wycinam las'. *Du bėga, du gena, du kelią skẽna* 'Dwaj biegną, dwaj gonią, dwaj drogę torują'. — Odpowiednik łot. *šķīt*, *šķinu*, prt. *šķinu* a. *šķīnu* 'zrywać (liście, korę); karczować krzaki', *mežu šķīt* 'karczować las'. Transponat pie. *sken(H)- 'oderwać, zedrzeć'. Zwraca uwagę rozpowszechnienie się w bałtyckim alternantu setowego na st. zanikowym, *skīn-C < *skn̥H-C. Brak refleksów SO *skon(H)-. Por. formy germańskie z rozszerzeniem dentalnym w pwk.: stwn. *skinten*, śrwn. *schinden* 'zdzierać skórę a. korę, skorupę, obierać ze skóry, ogołocić; znęcać się, maltretować', nwn. *schint* 'skórka owocu', śrdn. *schinne* 'łupież', stisl. *skinn* 'zdarta skóra', szw. *skinn* 'skóra, futro' < *sken-t-, w apofonii stisl. *skān* 'kora', szw. *skān* 'strup'. Zob. IEW 929n., s.v. *(s)ken(d)-; autor z niewiadomego powodu pominął formy bałtyckie. — Drw. *skináuti* 'zrywać po trochu (liście)', *apskináuti* 'oczyszczać (łąkę) z zarośli, z suchych gałęzi', *skìndyti* 'zrywać', nomen *nuoskinà*, *núoskina* 'wyrąb (lasu), miejsce wykarczowane'. Tu może jako wariant *s*-mobile: *kìnis* (zob.). — WSZ *skyn-*: *skýniau* (prt.), drw. *skỹnioti* iter. 'zrywać liście, kwiaty' (por. *pỹnioti*, *trỹnioti*), nomina: *próskyna* 'przesieka w lesie' (por. *praskìnti*), *skynìmas* 'zrywanie (owoców), torowanie, trzebież leśna', *skýnimas* 'miejsce w lesie oczyszczone z krzaków, wytrzebione; ziema uprawna po wykarczowanym lesie' (war. *skýnymas*, *skynýmas*), SD «nowina, rola abo pole nowo kopane, nouale» (syn. *lýdimas*). — n.m. *Pãskynai*, *Paskynaĩ*, *Skýnimai*, *Skynimaĩ* 9x, *Skynimiẽčiai*, *Skynimìškiai*. — Nowy SO *skain-* ⇐ *skin-*: *skáinioti* (zob.).

skir̃bti, *skir̃bsta*, *skir̃bo* żm. 'kwaśnieć, kisnąć — o mleku, piwie' (znacz. etym. 'robić się ostrym w smaku' albo 'ścinać się'). Drw. *skir̃bis* 'szpara (w ścianie stodoły)' : łot. *šķir̃ba* 'szpara, rysa, szczelina'. Odpowiednik nominalny psł. *ščìrba 'szczerba, miejsce wyszczerbione', słń. *ščŕba* 'szczelina, szpara, szpara między zębami; czerep, skorupa', ros. gw. *ščerbá* 'puste miejsce po zębie', czes. *štěrba* 'szczelina, szpara', pol. *szczerba* 'wyłom, wyrwa, luka', przest. 'ślad po cięciu szablą, mieczem, blizna, szrama' (stpol. *szczyrbina* 'zagłębienie w ostrzu miecza; uszczerbek, strata'). Zob. BSW 266, LEW 807, Boryś 2005, 596 n., Vaillant, GC III, 387. Pbsł. SZ *skirb- / *skurb- ⇐ *skerb-, pie. *(s)kr̥b^h- ⇐ *(s)kerb^h- 'robić ostrym narzędziem; być ostrym' (IEW 943). Osobno zob. *sker̃bti*, *skur̃bti*.

skỹrius, *-iaus* 1. 'dział, wydział, oddział', 2. 'oddział żołnierzy', 3. 'klasa szkolna', 4. 'rozdział w książce', 5. 'różnica'. SD *skyrius* «rożność, rożnica» (syn. *kitokybė*, *nelygybė*), *skyrius gimimo* «rodzay, rożnica, iednego abo rożnego rodzaiu rzeczy» (syn. *gimimas*). Konkretyzowane nomen actionis z suf. *-ius* i WSZ *skyr-* ⇐ *skir-* od *skìrti* m.in. 'oddzielać, rozłączać' (por. *daĩgius*, *lãkius*, *rañkius*, GJL II, § 108).

skir̃pstas 1. bot. 'wiąz, Ulmus', 2. gw. bot. 'krzew kruszyna, Frangula', 3. gw. bot. 'grab, Carpinus', 4. gw. bot. 'wiciokrzew, Lonicera', 5. gw. bot. 'buk, Fagus'. Z innymi suf.: *skirpstà* 4, 2 p.a. bot. 'krzew kruszyna, Frangula; szakłak pospolity, Rhamnus cathartica', *skirpstìs*, *-iẽs* f. bot. 'buk, Fagus', *skirpstùs* bot. 'buk zwyczajny, Fagus silvatica'. Jedyne nawiązanie: stpr. *skerptus* EV 'wiąz polny, Rustere [Rüster, Ulmus campestris']. Trudne, m.in. dlatego, że lit. nazwy drzew nie doczekały się jeszcze monografii. Czy wynika coś z podobieństwa formy do *skir̃pstas* 'grzbiet dachu' i *skir̃pstis* 'krokiew'? Zakończenia *-stas*, *-sta*, *-stis*, *-stus* zachęcają do założenia neoosn. na *-st-*, *skirpst-*, pochodzącej z metanalizy czas. *skirpstyti, będącego frequentativum na *-sty-* do *(s)kirp- albo *(s)kirb-. LEW 807 widział tu rozszerzenia pwk. pie. *(s)ker- 'ciąć, ścinać'. Por. *kir̃pti*.

skir̃pstis, *-sčio* gw. 'krokiew', *skirpsčiai* SD pl. «krokwy, kozły, cantherii, deliquiæ» —

drw. od pwk. *skirp-*, będącego wariantem *s*-mobile do *kirp-*, por. *kir̃pti* ʽstrzyc, obcinać, kroić'. Neosuf. *-stis* jak np. w *svirstìs* ʽżuraw u studni', *šū́stis* ʽkupa, stos' (GJL II, § 405). Z innymi suf.: *skir̃pstas* ʽgrzbiet dachu, kalenica', *skir̃psčius* ts. (war. *skir̃pčius*). — Drw. *tarpe skirpsčių, terpuskirpstis* SD «międzybalcze, intertignium, metopa» [ʽmiejsce między belkami'].

skir̃sti, *skir̃sta* (*skird-sta), *skir̃do* 1. ʽpękać — o chlebie, ziemi', 2. ʽpękać — o skórze rąk, nóg, sutek', 3. ʽ(o skórze) pierzchnąć, stawać się szorstką, chropowatą'. Cps. *apskir̃sti* ʽpopękać — o skórze; obmarznąć po deszczu, pokryć się lodem — o ziemi', *įskir̃sti* ʽpopękać — o ziemi, glinie, jabłkach; popękać i poczernieć — o skórze rąk, nóg; pokryć się brudem — o garnku, fartuchu', *įskir̃dusi žemė* ʽziemia stwardniała, dawno nie uprawiana', *pienas suskir̃dęs* ʽmocno zsiadłe mleko, które oddziela się płatami'. Allomorf *skird-* stanowi formę SZ od pwk. *skerd-*, zob. *skerdžiù, sker̃sti*. Zob. też oboczny refleks SZ *skurd-* s.v. *skurdùs*. — Drw. od *skird-*: *skirdìkės* f.pl. ts., *skir̃dskės* ts.[456]; *skirdėlìkės* f.pl. 1. ʽodmiana gruszy, której owoce szybko pękają' (war. *skirdėnìkės*), 2. ʽodmiana kartofli «skirdikės»', cps. *skir̃dbulvės* f.pl. ʽpewna odmiana kartofli o popękanej skórce' (por. *bùlvės*).

skìrti, *skiriù, skýriau* ʽdzielić, rozdzielać, rozłączać; odróżniać; przydzielać, przeznaczać, wyznaczać, mianować'. Cps. *atskìrti* ʽoddzielić, odłączyć, odróżnić', DP też ʽodłożyć; oddalić, odwieść', *išskìrti* ʽudzielić komu rozwodu', *paskìrti* ʽnaznaczyć, przeznaczyć, mianować, przydzielić, przyznać (nagrodę), poświęcać (siły)', *perskiriu* SD[1] «rozwodzę, seiungo, separo, repudio». Refl. *skìrtis* 1. ʽróżnić się, odróżniać się, wyróżniać się', 2. ʽrozstawać się, żegnać się z kim' (SD: *sveikinu skirdamasis* «żegnam kogo, żegnam się z kiem», *sveikinimas skiriuntis su kuo* «żegnanie kogo odchodząc»), 3. ʽrozwodzić się' (*žmonà su výru skìriasi*), *atsiskìrti* ʽoddzielić się, odłączyć się, rozstać się', *pérsiskirti* ʽrozłączyć się; rozwieść się'. Odpowiednik łot. *šķir̃t, šķiŗu, šķĩru* ʽucinać, oddzielać, rozdzielać, kawałkować'. Formacja na SZ *skīr-C < pie. *(s)kr̥H- do *skér-C* < pie. *(s)kerH- ʽdzielić, oddzielać' (LIV[2] 558). Osobno zob. SZ *skùr-C*: *skùrti* i SE *skérti* I. — Drw. *skirdýti* ʽoddzielać' (nie †skardyti; co do braku apofonii por. *pìldyti, stùmdyti*), *skìrstyti* ʽdzielić, rozdzielać, przeznaczać, wyznaczać' : łot. *šķir̃stît* ʽrozdzielać, wertować (książkę)', *skirstau* SD[1] «rozwadzam, placo, paco, litem compono, dirimo» (syn. *suderinu*), *paskirstau* SD[1] «rozprawuię, absoluo, ago, tracto, decerno...» (syn. *parskirdinėju*), «rozrządzam, procuro, ordino, dispono», refl. *skìrstytis* ʽoddzielać się, rozpraszać się, rozchodzić się'. — Neoosn. *skird-*: *skirdinė́ti*: *atskirdinė́ti* DP ʽoddalać', *parskirdinėju* SD[1] «rozprawuię» (syn. *paskirstau*), *skìrdinti*: *išskìrdinti* cur. ʽkazać wydzielić'. — Nomina: *ãtskiras* ʽoddzielny, osobny; pojedynczy; odmienny, różny (np. o gwarze)', *atskirtìnis* ʽodróżniający, diakrytyczny (znak)', *ìšskiriant* a. *išškýrus* adv. ʽwyjąwszy, z wyjątkiem, oprócz' — skostniała forma ptc. prs. act. względnie ptc. prt. act. do *išskìrti* ʽwydzielić'; *pãskiras* ʽosobny, pojedyczy, poszczególny', *paskirmaĩs* adv. ʽwedług wyboru, do wyboru' (por. *pakrikmaĩs*), *perskirimas* SD «rozwod małżeństwa, diuortium, repudium», *skirmaĩ* a. *skirmuĩ* adv. ʽoddzielnie, osobno', *skirtìngas* ʽodmienny, różny', *skìrtumas* ʽróżnica'. — War. *s*-mobile: *kìrna*, pl. *kìrnos* ʽzwalone drzewa, pnie w bagnie; ostry karcz pozostały po zrąbaniu łozy, wierzby' (zob. *kẽras*). — Cps. *sáuskira* adv. ʽoddzielnie, osobno' (dosł. ʽbiorąc każdy składnik sam dla siebie'), *sáuskiras, -à* ʽoddzielny; osamotniony', ⇒ *sauskỹris* a. *-skỹrius* ʽodludek'. Na SZ też umbr. *karu-* ʽczęść', łac. *carō, carnis* f. ʽmięso' (znacz. etym. ʽkawałek mięsa' ⇐ ʽsztuka, kawałek'). — WSZ *skyr-*: *skýriau* (prt.), drw. *atsiskýrėlis* ʽczłowiek stroniący od ludzi, odludek, samotnik; pustelnik', *atskyrìmas* ʽoddzielenie', *ìšskyros* f.pl.

---

[456] Według LKŽ XII 909 zaświadczone w jednym tylko miejscu (Luõkė na Żmudzi). Zachodzi podejrzenie, że forma została skonstruowana przez redakcję LKŽ na podstawie ptc. prt. act. *įskir̃dęs*. Zam. *skirskės, to ze *skirs-skės, drw. od neopwk. *skirs-*. Co do neosuf. *-sk-* por. *gir̃čkus* < *girt-skus. Zob. też *meĩčkus*.

ʽwydzielinaʼ, *pérsiskyrėlis* ʽrozwodnikʼ, *skyrýbos* f.pl. ʽrozwódʼ, *skyrìmas* ʽdzielenie, rozróżnianie, przydzielanieʼ, *skýrimas* ʽprzedziałek we włosachʼ, *skỹrius* (zob.), *skyrùs* ʽżyjący w samotności; samolubnyʼ, cps. *sáuskyra* adv. ʽoddzielnie, osobnoʼ (zob. wyżej *sáuskira*). — Nowy SO *skair-* ⇐ *skir-*: *skairùs* (zob.).

skýstas, *-à* 3 p.a., *skỹstas* 4 p.a. 1. ʽrzadki (o płynie, potrawie)ʼ, 2. ʽrzadko rosnący (o zbożu, włosach)ʼ, 3. ʽpłynny, ciekły, lejki, wodnisty (miód, piwo, mleko), przeźroczystyʼ, 4. ʽcienki, niedonośny (o głosie)ʼ, 5. ʽlekki, słaby (o wietrze)ʼ, 6. ʽmiękki, łatwy do piłowania (o drzewie)ʼ, 7. ʽsłaby, nie wytrzymałyʼ, 8. ʽmłody, niedojrzały; lekkomyślny, niemądryʼ. SD: *skystas* «rzadki, o miękkich abo mokrych rzeczach, liquidus, rarus, tenuis», *sakai skysti* m.pl. «kley ognisty, mokry, rzadki, naphtha, oleum viuum, maltha» [ʽropa naftowaʼ]. Odpowiedniki bałt.: łot. *šķîsts* ʽrzadki (o kaszy, zupie), cienki (o tkaninie), przejrzysty, klarowny; czysty, nieskalany, obyczajnyʼ, stpr. *skijstan* acc.sg. ʽczysty, nieskalany, niewinny, rein, keuschʼ, *skīstai* adv. ʽskromnie, niewinnie, züchtigʼ. Ocena nie jest jednoznaczna. Z jednej strony może to być refleks praformy *skīd-ta-, utworzonej od WSZ *skīd- ⇐ *skid-*, por. *skìsti*, *skìdo*. Z drugiej strony może to być adi. postvb. na *-a-* od neopwk. *skyst-*, który wyabstrahowano z prs. *skýsta* ʽrzednie, staje się rzadkimʼ (pb. *skind-sta), zob. *skìsti*. Z tego powodu identyfikacja *skýstas* via *s*-mobile z przymiotnikiem psł. *kīstŭ ʽczystyʼ, scs. *čistŭ* ʽκαθαρόςʼ, sch. *čȉst*, ros. *čist*, pol. *czysty* (por. Leskien 1884, 282, BSW 263 n., REW III, 342 n., LEW 808, PKEŽ 4, 122) nie jest całkiem pewna. — Drw. *skỹsčius*, f. *skỹstė* ʽniepoważny człowiek; człowiek krewki, popędliwyʼ, *skystaĩ* adv. ʽrzadkoʼ (*skystai praskiest* SD «rzadko rozczynić», *skýstainis* ʽrzadki (o kaszy), wodnisty (o śmietanie)ʼ, *skỹstis* ʽpłyn; sok, syrop; płynne jadłoʼ (war. *skýstis*), *skystóji žarnà* ʽjelito cienkieʼ, *skystókas* ʽdość rzadki, niezbyt gęstyʼ. Cps. *skystapiẽnė* — o krowie, której mleko nie jest tłuste (por. *píenas*), *skystaprõtis* ʽniespełna rozumuʼ (por. *prõtas*), *skystgróbis* ʽjelito cienkie; nieoczyszczona kiszkaʼ, przen. ʽgłupiecʼ (por. *gróbas*). Por. stpr. *en skīstieskan* ʽw czystości (żyć), in Reinigkeit (leben)ʼ. — Vb. denom. *skystė́ti* ʽrzednąć, robić się lejkim; przeświecać na skutek wytarcia się (o tkaninie, spodniach)ʼ, *skýstinti* ʽzrobić płynnym, lejkim, rozcieńczyćʼ (⇒ *skystìmas* ʽsok, np. owoców, buraków, cebuli; płynny składnik potrawy; płynna gnojówkaʼ). Por. stpr. *ast tennan skijstinnons* ʽoczyścił go [Kościół], hat sie [die Gemeine] gereinigetʼ od *skīstint ʽczyścić, oczyścićʼ.

skìsti, *skiñda*, *skìdo* 1. ʽrzednąć, zdzierać się, strzępić się, rozłazić się (o odzieży)ʼ, 2. ʽrozchodzić się (po lesie), oddzielać się od grupy, rozłączać się, zrywać związekʼ. Do pie. *skei̯d- / *skid-, por. łac. *scindō*, *scicidī*, *scissum* ʽrozciąć, rozerwać, rozdzielić, rozłamaćʼ, wed. *chinátti* ʽodcina, rozbija, tłuczeʼ, gr. σχίζω ʽrozszczepić, rozłupać, rozedrzeć; rozdzielać, rozłączaćʼ < *skid-i̯e- (zdaniem Beekesa 2010, 1437 pochodzenie aspiraty χ pozostaje niewyjaśnione). Inaczej LIV² 547 i NIL 619: *sḱʰei̯d- / *sḱʰid-; Villanueva Svensson, *Balt* XLIV:1, 2009, 7: *sḱeid-. — Drw. *ãtskidas* ʽoddzielny, osobnyʼ, war. *atskidùs*, ⇒ *atskidaĩ* adv. ʽoddzielnie, osobno — siedzieć, mieszkaćʼ, *atskidù* a. *ãtskidu* ts., też ʽna uboczu, z dala od innychʼ, *pãskidas* ʽrozrzucony, rozproszony, osobny, pojedynczy, nie w kupieʼ (np. *paskidì namaĩ*), war. *paskidùs*; *paskidaĩ* adv. ʽosobno, oddzielnie, w rozproszeniuʼ (war. *paskidaĩs*, *paskidù*, *paskiduĩ*), ⇒ *paskidriaĩ* adv. ts. — Po odnowieniu formacji infigowanej *ski-n-d- sufiksem *-sta-* pojawiło się nowe prs. *skýsta* (= *skį́sta < *skind-sta) obok prt. *skìdo*, inf. *skìsti* (paralele s.v. *blìsti*). Akut tego prs. był analogiczny, wzorowany na takich prezentiach z suf. *-sta-*, które były tworzone od pierwiastków seṭ. — Z chwilą, gdy prs. *skýsta* uległo reanalizie jako *skyd-sta (długie *y* wywodzi się z denazalizacji *į*), pojawiła się neoosn. *skyd-* i zbudowany wokół niej pdg. intranzytywny *skýsti*, *skýsta*, *skýdo* ʽstać się miękkim, grząskim (o gruncie), rzadkim (o płynie), cienkim lub przezroczystym (o płótnie); oddzielić się (od stada, gromady), rozejść się (o małżonkach, o kolegach); stracić panowanie nad sobąʼ. Paralela łot.: *šķîst*, *šķîstu*, *šķîdu* ʽrozpaść się, rozejść się, rozproszyć się na wszystkie stronyʼ.

Drw. od *skyd-*: *atskyduõlis* ʽodludek, samotnik’ (war. *ãtskydūlis, atskydū̃lis*), *skýstas* (zob.), cps. *výrskydė* bot. ʽnaradka, Androsace’ (por. *výras*). — SO *skaid-* ⇐ *skid-*: *skáidyti* (zob.). — SE *skied-*: *skíesti* (zob.).

skývė, *skývis* ʽpłaski talerz’ — zapoż. z śrdn. *schīve* (GL 116), skąd też łot. *šķīvis, -e* talerz; krążek’ (Jordan 102), zob. też LEW 996. Osobno zob. *šývė*.

sklandýti, *sklandaũ, sklandžiaũ* 1. ʽszybować w powietrzu — o ptakach’, 2. ʽpływać w wodzie’, 3. ʽślizgać się, zjeżdżać na boki — o saniach’ (syn. *sklándžioti*), 4. ʽzasuwać i odsuwać zasuwę drzwi’ — iteratyw z suf. *-yti* i SO *skland-* ⇐ *sklend-*, zob. *sklę̃sti*. War. *sklándyti*. — Nomina na SO *skland-*: *atsklandà* ʽwybój na drodze; zasuwa’, *pasklánda* a. *pãsklanda* ʽwyślizgana po jednej stronie droga zimowa, pochyłość obmarzłej drogi’ (syn. *pasklámba*, *paskliùnda*, *paskliùndra*), *sklandà* ʽzasuwa’, żm. ʽżerdź w płocie’, *sklandùs* ʽgładki, śliski — o lodzie; płynny — o mowie; zgodny, harmonijny’ (por. typ *slapùs* ⇐ *slapýti*). Stosunek *sklandà* ⇐ *sklę̃sti* odpowiada *blandà* ⇐ *blę̃sti*; *brandà* ⇐ *bręsti*; *grąžà* ⇐ *grę̃žti*. Osobno zob. *sklą̃stis*.

sklą̃stis, *-sčio* ʽzamknięcie zasuwane, drewniana a. żelazna zasuwa (drzwi, bramy), rygiel; zawór’ (war. akc. *sklą́stis*). Z innymi suf.: *sklą́sta* ʽzasuwa’, *sklą̃stas* ʽzasuwa, rygiel’, *sklą̃stai* m.pl. ʽsidła’. Formacje na *-ā-*, *-i̯a-*, *-a-*, utworzone od neoosn. *skląst-*, która została wyabstrahowana z czas. *skląstyti < *skląs-sty-, frq. na SO od *sklęs-*, zob. *sklę̃sti*. Paralele: *sprą́stis* a. *sprą́stas* ⇐ *sprąs-sty- (od *spręsti*); *spą́stai* ⇐ *spą́styti* (*spąs-sty-, od *spę́sti*); *ląstà* a. *lą̃stas* ⇐ *ląs-sty- (od *lį̃sti*). Inaczej ŽD 330: *skland-stis lub *skland-tis.

skleĩsti, *skleidžiù, skleidžiaũ* ʽrozpościerać cienką warstwą, np. len do bielenia, rozgarniać (rękoma); szerzyć, rozpowszechniać; rozpraszać, trwonić (pieniądze)’. War. *skléisti*. *atskleĩsti* ʽoddzielić, rozdzielić (włosy na głowie), otworzyć (książkę)’, ujawnić (podstęp)’, *išskleĩsti skė̃tį* ʽrozłożyć parasol’. Refl. *skleĩstis* ʽrozpościerać się, krzewić się; rozwijać się (o liściach)’, *atsiskleĩsti* ʽroztworzyć się, rozkryć się — o odzieniu’. Nomen: *lãpskleidis* ʽpora rozwijania się liści’ (por. *lãpas*). — Z *s*-mobile należy tu żm. *kléisti, kléidžiu*, *kléidžiau* ʽtrwonić, rozpraszać’. — Obecność obocznego stopnia *e* z dyftongiem *ie* w *skliẽsti, skliedžiù, skliedžiaũ* ʽsłać, rozpościerać’ (por. *griẽbti* ob. *greĩbti*, *spiẽstis* ob. *speĩsti*) nasuwa przypuszczenie, że *skleid-* jest młodszą formą SE, mianowicie utworzoną na podstawie SZ *sklid-* (zob. *sklìsti* I). — Neopwk. *skleis-*: *skléisčioti* ʽrozpościerać’, *(pra)skleisdinė́ti* ts., *skleĩstas* ʽprzedziałek we włosach’, *skleistìnis* ʽ(o lnie) ścielony, rozpostarty’. SO *sklais-*: *sklaistýti* ʽrozpościerać, rozgarniać, przewracać (siano)’, *išsisklaistýti* ʽrozproszyć się, rozbiec się w różne strony’ przez degeminację ze *sklais-sty-. — Neoosn. *sklaist-* (⇐ *sklaist-ýti*): *sklaĩstas* a. *sklaĩstis* ʽprzedziałek we włosach’ (por. *sklãstas* ob. *sklãstė* s.v. *sklė̃sti*). — SZ *sklid-*: *sklìsti* I (zob.). — SO *sklaid-*: *sklaidýti* ʽrozdzielać, rozrzucać, rozpraszać’, *ãtsklaidas* ʽotworzenie (książki)’. — Pwk. *skleid-* nie ma nawiązań zewnętrznych. Z uwagi na obecność vb. *skliẽti* o bliskim znacz. ʽsłać, rozściełać, np. słomę’ (zob. s.v.) można postulować pojawienie się obok prs. *sklejù do *sklieti (por. *skrejù* przy inf. *skriẽti*) formacji prezentalnej z suf. *-d-*, mianowicie *sklei̯-de-. Jest prawdopodobne, że prs. intr. *skleĩda ʽrozprasza się’ uległo tranzytywizacji przez sufigowanie *-i̯a-*: *skleĩdžia*, *skliẽdžia* (paralele: *léidžia*, *mérdžia*, *žeĩdžia*). Przy takim ujęciu *sklaidýti* może być derywatem na SO i z suf. *-yti* od neopwk. *skleid-.

sklem̃bti, *sklembiù* (war. *sklembstù*), *sklembiaũ* (war. *sklambaũ*) 1. ʽukośnie rąbać, ciosać, kroić, piłować, kopać (np. rów o skośnych ścianach), strzyc na ukos’, 2. żm. *nusklem̃bti* ʽześlizgnąć się z drogi (o saniach, wozie)’, 3. gw. ʽnie dać dość, oddawać ująwszy część, skrzywdzić kogo’. War. *sklem̃pti*. Formalnie: uogólniony temat prs. infigowanego *skle-m-bu od niezachowanego pwk. *skleb- / *sklab- (por. *klembù, išklèbti* ʽrozchwiać się’;

stembù, *nustèbti* ʽwpaść w podziw'). Dalszy wywód niejasny. LEW 811 uważał *sklemb-* za rozszerzenie pwk. *(s)kel- jak w *skélti* ʽrozłupywać'. IEW 926 umieścił *sklemb-* w rubryce ʽWurzelerweiterung' *skel(e)-p-, razem z łac. *scalpō*, *-ere* ʽdrapać, skubać; ryć, wycinać, zwł. w kamieniu' i lit. *kálpa* ʽpoprzecznik w saniach' (zob. *kìlpa*). Do zestawienia *scalpō* ze *sklem̃bti* powrócił teraz de Vaan 2008, 542 (pie. *sk(e)lp- ʽto split off'?). — SO *sklamb-*: *sklambýti* ʽociosywać', *apsklambýti* ʽ(drewno) ociosać, (drewniaki) z grubsza obrobić'. — SZ *sklimb-*: *sklim̃bė* ʽodkrajany z bochenka duży kawał chleba, pajda; kawałek gruntu, pola', *sklim̃bis* a. *sklimbỹs* ʽoddzielony kawałek (chleba, słoniny, sera); dachówka z płytki kamiennej', *sklimbis* b.z.a. ʽurwisko (góry)', *sklim̃pis* ʽkawałek gruntu'. Co zrobić z *išsklim̃bti* ʽwystąpić z brzegów, rozlać się (o rzece)'? Osobno zob. *sklỹpas*.

sklėnyčià, gen.sg. *sklėnỹčios* 2 p.a. stlit., gw. ʽszklanica, szklanka' (*Nedrįso prašyt sklenyčios vandenes* DP 271_{47} ʽNie śmiał prosić o ślenicę wody'. *Mano gryčia kap sklėnyčia* ʽMoja chata jak szklanka' [tj. czysta, piękna]). Zapoż. ze stbłr. *sklenica* ⇐ pol. przest. *ślenica*, *śklanica* (SLA 199, LEW 810), por. błr. *skljanica*. — War. *sklėnýčia* 1 p.a., *sklẽnyčia* 1 p.a., też z krótkim *e*: *sklenyčià* 2 p.a., *sklenýčia* 1 p.a. — War. *skleinyčià* pokazuje wtórny dyftong, powstały na skutek antycypowania miękkości spółgłoski *n'*: *en'* > *ei̯n* lub *ėn'* > *ei̯n* (paralele: *veséilia*, *lãšleidis*). War. *sklainyčià*.

sklẽpas gw. ʽpiwnica' (*Šalta kaip sklepè* ʽZimno jak w piwnicy') — zapoż. z błr. *sklep*, *-a* ʽpiwnica, ziemianka', por. ZS 49. — Stlit. *sklẽpas* 1. ʽsklepienie', 2, ʽloch więzienny', 3. ʽpokój, komnata' — zapoż. ze stpol. *sklep* ʽsklepienie', później ʽpomieszczenie zasklepione z wierzchu, loch, piwnica'. Zob. też SLA 199, LEW 810.

sklę̃sti, *sklendžiù*, *sklendžiaũ* 1. ʽszybować, latać nie poruszając skrzydłami, np. o bocianie', 2. ʽlecieć w powietrzu, np. o kamieniu', 3. ʽo saniach: ślizgać się, suwać się na strony', 4. ʽsuwać zasuwą (u drzwi), zasuwać, odsuwać', 5. pot. ʽszybko iść, biec, jechać' (por. pol. pot. *zasuwać* ts.), 6. gw. ʽstawiać sidła'. Refl. *užsisklę̃sti* ʽzamknąć sobie drzwi na zasuwę'. Odpowiednik łot. *skleñst*, *sklenžu*, *sklendu* ʽsunąć się w bok'. Nie do końca jasne, zob. LEW 810. Być może, że *sklend-* zostało dotworzone jako allomorf na SE do infigowanej osnowy *sklind-*, por. *sklìñda* do *sklìdo*, *sklìsti* I ʽrozchodzić się, rozpływać się, rozpraszać się; oddzielać się od kupy, gromady'. Paralele: *drę̃sti* ⇐ *drį̃sti*; *trenéti* ⇐ *trìnti*. — SO *skland-*: *sklandýti* (zob.). — SZ *sklind-*: *skliñdas* ʽzasuwa'.

sklė̃sti, *sklečiù*, *sklėčiaũ* gw. ʽkrzewić, rozpościerać, rozkładać', intr. ʽrozrastać się wszerz' — dublet *s*-mobile do czas. *klė̃sti* I (zob.). War. *sklėd-*: *sklė̃sti*, *sklėdžiù*, *sklėdžiaũ*. — SO *sklat-*: *sklastýti* 1. ʽrobić przedziałek', 2. ʽrozwierać, otwierać na oścież', 3. ʽrozrzucać, targać (o wietrze)' < *sklas.sty- < *sklat-sty- (por. *klastýti*). Refl. *atsisklastýti* ʽrozpiąć sobie guziki (na piersiach), rozchełstać się', ⇒ *atsisklãstęs* ʽrozpięty, rozchełstany'. — Neoosn. *sklast-*: *ãtsklastas* ʽrozchełstany, w rozpiętej na piersiach odzieży' (*Ar nešalta tau, kad tokiame šaltyje ãtsklasta krūtine vaikščioji?*), *sklãstas* a. *sklãstė* ʽprzedziałek we włosach' (por. *klãstas* s.v. *klastýti*). — Neoosn. *sklasty-*: *sklãstymas* ʽprzedziałek' (war. *klãstymas* ⇐ *klastýti*).

skliaũsti, *skliaučiù*, *skliaučiaũ* 1. ʽzewrzeć, stulić; stulać uszy a. strzyc uszami (o zaniepokojonym psie, koniu, świni)', 2. ʽwykonać sklepienie, np. w piwnicy', 3. przen. ʽpisząc wziąć co w nawiasy', *apskliaũsti* ʽnieco ociosać, wyrównać; wziąć w nawiasy', *nuskliaũsti* ʽzasklepić, zaokrąglić, zrobić skośnym', *priskliaũsti ausìs* ʽstulić uszy', *priskliaũsti durìs* ʽprzymknąć, domknąć drzwi'. War. *skliaud-*: *skliaũsti*, *-džiù*, *-džiaũ*. Por. łot. *sklaûst*[2], *-žu*, *-du* ʽukośnie ciąć, rąbać'. Niejasne, zob. LEW 810 n. Transponat pie. *skleu̯t- / *skleu̯d-. — Drw. *skliaũtas* ʽsklepienie nad pomieszczeniem' — znacz. etym. ʽto, co zwarto, zetknięto ze sobą' (*rū̃sio skliaũtas* ʽsklepienie piwniczne'), ⇒ *skliaũtinis* lub

skliautótas ʽsklepiony'. — Iter. *skliautýti* ʽstrzyc uszami (o koniu, psie)', *skliaustýti* ts. < *skliaus-sty- (w tym samym znaczeniu spotyka się też *skliaudýti*, ze *skliaut-dýti?). — Neopwk. *skliaus-*: *skliaũsmas* ʽsklepienie, widnokrąg, horyzont, firmament nieba', *skliaũstas* ʽnawias; sklepienie', adi. *skliaũstas* ʽsklepiony, pochyły, ukośny'. — SZ *skliut-*: *skliùtas* (zob.).

skliẽti, *skliejù*, *skliejaũ* gw. ʽsłać, rozściełać, np. słomę', refl. *skliẽtis* ʽrozwijać się — o liściach'. Fakt, że dawny pdg. *skrejù*, *skrėjaũ* przy inf. *skriẽti* (zob.) zmienił się z czasem w *skriejù*, *skriejaũ* stanowi zachętę do rekonstrukcji starszych form prs. *sklejù i prt. *sklėjaũ przy inf. *skliẽti*. Postulowany SE *sklej-V znajduje oparcie w derywatach na SO, por. *pãsklajas* ʽrozścielony, rozrzucony do suszenia — o sianie', *pasklajùs* ts. (por. *ãpskrajus* ⇐ *skrejù*), *pasklajù* a. *pãsklaju* adv. ʽw stanie rozrzuconym, rozproszonym; oddzielnie, osobno'. Szerzej rozpowszechniona jest formacja z suf. *-d-*, zob. *skleĩsti*.

sklỹpas 1. ʽkawał pola, szmat ziemi' (*Buvom gavę sklỹpą, reikėjo arklio*. *Dirvos nėr nei sklypo*), 2. gw. ʽodcięty kawałek, skrawek (tkaniny, skóry, papieru)', 3. gw. ʽułamek, kawałek (szkła, żelaza)', 4. gw. ʽkromka, plasterek'. Būga, RR I, 366 wskazał krótko, że *sklỹpas* jest etymologicznie związane ze *sklim̃pas* ʽkawałek gruntu' i *sklim̃bė* ts. (powtórzył to LEW 811). Z tego wypada wnosić, że autor uważał *sklyp-* za zdenazalizowaną wersję formy *sklįp-, rozwiniętej fonetycznie ze *sklimp-. Sekwencja *im(p)* zmieniła się w samogłoskę nosową *į(p)*, następnie w *y(p)* również w takich formach, jak *gybstù*, *klypstù*, *krypstù* (zob. *gỹbti*, *klỹpti*, *krỹpti*). Dalej por. *įbuvỹs* ob. *imbuvỹs*; *įbrìsti* ob. *im̃bradas*. Wyraz *sklỹpas* (*sklimpas) ma formację dewerbalną, umotywowaną czasownikiem *sklem̃pti* / *sklem̃bti* m.in. ʽukośnie rąbać, ciosać, kroić'. Znacz. etym. ʽto, co ucięto'.

sklìsti I, *sklìñda*, *sklìdo* intr. ʽrozchodzić się, rozpraszać się; rozpływać się, rozlewać się; posuwać się powoli; oddzielać się od gromady; szerzyć się, rozpowszechniać się (np. o wynalazku, o piosence, o plotce)', *išsklìsti* ʽrozrosnąć się, rozgałęzić się, rozejść się, rozpierzchnąć się, rozproszyć się, rozsypać się (o czymś luźno powiązanym); wziąć rozwód', *nusklìsti* ʽwylać się, wypłynąć; ześlizgnąć się z drogi (o saniach); pojechać saniami'. Formacja intranzytywna z infiksem nosowym i SZ *sklid-* od *sklied-* / *skleid-*, por. *skliẽsti* ʽsłać, rozpościerać', *skleĩsti* ʽrozpościerać, rozgarniać'. — Drw. *sklìdinas* ʽwypełniony po brzegi, czubaty' (war. *skliùdinas*; zmiana *li* > *l'u* jak np. w *klium̃pt* ʽklimpti', por. Zinkevičius 1966, § 66). — Gdy prs. *sklìñda* zostało odnowione sufiksem *-sta-*, powstało *sklýsta* (*sklind-sta). W wyniku reinterpretacji *sklyd-sta pojawiła się neoosn. *sklyd-*, stąd prt. *sklýdo* (zam. *sklìdo*) i inf. *sklýsti* (zam. *sklìsti*). Nomen: *sklỹdis* ʽprzedział'. Paralele s.v. *blìsti*.

sklìsti II, *sklìñta*, *sklìto* gw. tr. ʽrozpościerać, rozgarniać; pchać, garnąć do kupy; roztrącać na boki', *atsklìsti* ʽodwrócić, przewrócić (kartę książki)', refl. *atsisklìsti* ʽodgarnąć sobie, np. włosy z czoła, z oczu', *nusklìsti* ʽodgarnąć, np. śmietanę', *pasklìsti* ʽrozrzucić, rozsypać, rozproszyć', *susklìsti* ʽzgarnąć do kupy'. Z uwagi na pokrewieństwo znaczeniowe można *sklit-*, *sklìñta* uznać za wariant do *sklid-*, *sklìñda* (zob. *sklìsti* I).

sklìsti III, *sklìñta*, *sklìto* gw. intr. ʽkląć, przeklinać', *išsklìsti* tr. ʽzwyzywać kogo'. Chyba przenośne użycie *sklìsti* I, ale szczegóły wymagają badania. Por. dwoistość znaczeniową czas. *plū́sti*: ʽciec, wyciekać' i ʽkląć, miotać przekleństwa'.

skliùtas ʽtopór z szerokim ostrzem, siekiera ciesielska, tzw. sklut' (Šlapelis 1940, 445: ʽcioska'). SD *skliutas* «topor, ascia». War. *skliutà*, *šklìùtas*. War. *s*-mobile: żm. *kliùtas*, wsch.-lit. *kliùčiai* (Urbutis, *Balt* XXXI:1, 1996, 88n.). War. sufiksalny: *skliùstas*. Łot. formy gwarowe *skļuts*, *šķļuts* z Latgalii są prawdopodobnie lituanizmami, zob. Urbutis, *o.c.*, 87. Z formalnego punktu widzenia *skliut-* może być formą SZ do *skliaut-* jak w czas. *skliaũsti*, *-čiù*, *-čiaũ* ʽzewrzeć, stulić', *apskliaũsti* ʽnieco ociosać' (por. LEW 811n.). Ale pozostają trudności

w zakresie znaczeniowym. Urbutis, *o.c.*, 87 zwrócił uwagę na obecność równoznacznej formy litewskiej z dyftongiem *au*: gw. *skliaũtas* ʽskliutas’, war. *skliaũstas*. — Tenże autor oddzielił od *skliùtas* łotewskie formy *slute*, *šļute* ʽsiekiera ciesielska’ i powiązał je z czas. *šļàut*$_2$ ʽuderzyć, zdzielić kogo’. Jako odpowiednik łot. *slute* wskazał on lit. gw. *šliùtas* ʽsiekiera ciesielska’, rzeczownik urobiony od czas. *šliáuti*, *-na*, *šlióvė* ʽuderzyć, zdzielić kogo’ (Urbutis, *o.c.*, 89n.; zob. też s.v. *šlúoti*). — Drw. *skliutelis* SD «toporek, asciola». Vb. denom. *skliutúoti* ʽrobić siekierą’. — Zapoż. lit. w błr. gw. *skljud*, *škljud* ʽtopór z szerokim ostrzem do ścinania drzewa’, ⇒ *skljutavácь* ʽrobić sklutem’; pol. gw. *sklut*, *-a* ʽtopór obcios’ (SW), war. *sklud*, *schlud* ʽtopór z szerokim ostrzem, z toporzyskiem małym, na jedną stronę odgiętym’ (SW). Por. Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 153n., Laučjute 22n.

skóbas, *-à* żm. ʽkwaśny’. War. *skobùs*. Odpowiednik łot. *skâbs* ts. Niejasne. LEW 812 łączył z czas. *skõbti* m.in. ʽwyrzynać’ przy założeniu dlań znaczenia etym. ʽrobić ostrym narzędziem’ (LEW 812). Zmiana znaczeniowa ʽostry’ ⇒ ʽkwaśny’ jak np. w łot. *skar̂bs*, *skar̂bans*, zob. *sker̃bti* II. — Vb. denom. *skóbti*, *skóbsta*, *skóbo* ʽkwaśnieć’ : łot. *skâbt*, *skâbstu*, *skâbu* ts.

skõbti, prs. *skobiù* (war. *skabiù*, *skabù*[457]), prt. *skobiaũ* 1. ʽżłobić, drążyć rylcem, wyrzynać dłutem (łyżki, niecki, trepy), rzeźbić w drewnie’, 2. gw. ʽzrywać owoce, kwiaty, liście’. Morfem *skob-* < *skāb- przedstawia wzdłużenie st. pełnego *skab-* < pie. *skab^h- ʽkratzen, schaben’ (por. LIV^2 549, LEW 812). Zob. *skabýti*. — Drw. *skobìklis* ʽnarzędzie do robienia wcięć w drewnie’, *skobinỹs* ʽrzeźba w drewnie’, *skobtùvas* ʽnarzędzie do żłobienia, dłuto’. — Od osnowy *skab-* pochodzą czas. sekundarne *skabė́ti*, *-ù*, *-ė́jau* ʽrznąć, ucinać’ oraz *skabstýti* ʽżłobić, wyrzynać dłutem’. — War. z wtórnym *-p-*: *skõpti*, *skopiù* (war. *skapiù*), *skopiaũ* ʽżłobić, drążyć rylcem’, *skoptìnė* ʽdrewniane naczynie na masło’.

skomià, *-õs* 4, 2 p.a. przest. ʽstół’, SD «stoł, mensa» — zapoż. z rusko-cerk. *skamĭja* (ros. *skamьjá*). War. *skomẽ*. Por. SLA 199, LEW 812. SD: *skomia prekijo pinigais prekaujunčio* «bankierski kram, stoł, argentaria taberna, mensa», *sūdai skomiosp priderų* «służba stołowa, abacus, vasa abaci mensale argentum», *ažuveizdėtojas sūdų sidabrinių skomios* «kredencerz śrebrowy, ab argento seruus, seruus ad argentum potorium & escarium» [ʽkrajczy, podczaszy’, SPXVI]. — Dziś gw. *skõmas* ʽstół’, *skõmija* ʽblat stołu’, por. *Išneškim stalą laukan: tu imk kojas, o aš skõmiją*. — *skomià* zmieniło się w *skomnià, skąd przez dysymilację *mn* > *bn* gw. *skobnià* ʽstół’ (por. *mn* > *pn* w gw. *pritam̃nas* > *pritãpnas* ʽprzytomny, świadomy; winny’). Następnie *skobnià* zostało skojarzone z czas. *skobiù*, *skõbti* ʽżłobić, rzeźbić’ i przybrało formę gw. *skobnìs*, *-iẽs* f. ʽstół’ (brak tego przykładu w monografii Kabašinskaitė 1998).

skõnis, *-io* 1. ʽsmak, właściwość rzeczy jadalnej’, 2. przen. ʽgust, poczucie piękna, elegancji; upodobanie’ < *skānis (war. *skonìs*, *-iẽs* f.). Abstractum od adi. *skanùs* ʽsmaczny’, derywowane z udziałem st. wzdłużonego (paralele: *grõžis*, *lõbis*, *plõtis*). Por. LEW 795, który wspomina o odpowiedniku apofonicznym w postaci łot. *skāns* ʽnienaturalnie kwaśny; kwaskowaty; słodko-kwaśny’. — Drw. *príeskonis* ʽprzyprawa; posmak’, *skonìngas* ʽgustowny’ (war. z dysymilacją *n-n* > *m-n*: *skomìngas* ʽsmaczny’). Vb. denom. *skonė́ti*, *skõni* (war. *-ė́ja*), *-ė́jo* ʽmieć jakiś smak, smakować; kosztować, dochodzić smaku czego; być do smaku, być w smak, podobać się’.

skõtertis, *-ies* f. przest., gw. ʽobrus, serweta na stół’ (SD «obrus, mappa, mensale linteum»). War. *skõtertė*. Zapoż. ze strus. *skatertь*, por. ros. *skátertь*, błr. gw. *skácercь* (ESBM 12, 124). SLA 199 i LEW 812 jako źródłową formę wymienili stbłr. *skatertь*, z kolei Otrębski

[457] Por. alternację *a* : *o* (*ā) w paradygmatach *blašk-* / *blošk-*, *kar-* /*kor-*, *smag-* /*smog-*, *vag-* /*vog-*.

ros. *skáterť* (1932, 49).

skrabė́ti, *skrãba, skrabė́jo* gw. 'chrobotać, chrzęścić, skrzypieć' — formacja intensywna na SO *skrab-* ⇐ *skreb-* do *skrebė́ti* 'wydawać chrobot, chrzęst, chrupot' i do *skrèbti* m.in. 'chrobotać, chrzęścić' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *skrabêt, -ẽju* tr. 'skrobać, drapać', frq. *skrabstît*. Nawiązanie słowiańskie z suf. *-ā-: psł. *skrobati 'zdrapywać, zdzierać wierzchnią warstwę', słń. *škróbati* 'drapać; chrupać', błr. *skróbacь* 'drapać, szurać', czes. gw. *škrobat* 'strugać, obierać kartofle', pol. *oskrobać*, *wyskrobać*, *zeskrobać* (por. BSW 267, LEW 815n.). IEW 943, LIV^2 562 i de Vaan 2008, 547 łączyli tu stang. *screpan* 'drapać, skrobać', nwn. *schröpfen* 'stawiać cięte bańki' oraz łac. *scrobis, -is* m.f. 'dół, jama w ziemi, zwł. grób' (pie. *skrob^h-i-). — Inchoat. *skràbti, skrañba, skrãbo* 'schnąć, wysychać, obsychać (o bagnie, drodze); sztywnieć na mrozie (o bieliźnie, kożuchu); podmarzać (o gruncie)'. Nomina: *ãpskraba* a. *ãpskrabas* 'żłódź, czas kiedy pada deszcz ze śniegiem i zamarza na drzewach, na drodze; gołoledź; ziemia a. błoto pokryte skorupą lodową', *atskrabaĩ* m.pl. 'strzępy odzieży; zaschłe resztki jedzenia' (syn. *atskrebaĩ*), *skrãbalas* 'brzękadło zawieszane na szyi krowy', *skrãbis* 'wycieńczony człowiek, zdechlak; nędzny, stary koń', *skrabùčiai* m.pl. 'stary i znoszony kożuch'. Cps. *kailìnskrabiai* m.pl. 'znoszony kożuch' (por. *kailiniaĩ*).

skradžióti, *skradžióju*, *skradžiójau* stlit., gw. 'latać, fruwać'. Stanowi wariant do *skráidžioti* i *skraidýti*, równoznacznych formacji iteratywnych z pwk. na SO *skraid-* ⇐ *skrid-* (zob. *skrìsti*). Z innym suf.: *skradìnti* caus. 'pędzać konia w koło' (syn. *skraidìnti*). Z uwagi na to, że monoftongizacja *skraid-* > *skrad-* nie wchodzi w grę, trzeba alternant *skrad-* oznaczyć jako formę stopnia *o* od pwk. *skred-* (por. *lakióti* ⇐ *lekiù*; *trasióti* ⇐ *tresiù*). Pwk. *skred-* znajdujemy z jednej strony w prs. infig. *skrendù* do *skrìsti* (zob.), z drugiej strony w iter. *skredžióti* 'latać', SD *skredžioju* «latam, volo, volito, peruolito, meo» (syn. *skrindu*), który — w przeciwieństwie do *skradžióti* — jest apofonicznie sztywny (paralele: *bedžióti*, *nešióti*, *vedžióti*). — Drw. *skradžià* 'otchłań', w złorzeczeniach, np. *Tave perkūnas į skradžią, į dugnus įmuštų už tai* (JUŠK), *eik skrãdzion!* (przekleństwo), *skrãdžiai* adv. 'na wskroś, na wylot' (war. *skradžià*, *skrãdžiais*, *skrãdžiomis*). — WSO *skrod-* < *skrād-: *skródžiai* adv. 'na wskroś, na wylot' (war. *skródžiais*, *skródžium*).

skraidýti, *skraidaũ*, *skraidžiaũ* 1. iter. 'latać, fruwać, szybować, zataczać koła w powietrzu (o jastrzębiu); biegać (o dzieciach), biegać w koło, np. z koniem' (syn. *skrajóti*), 2. caus. 'zmuszać kogo do ruchu, biegu; odpędzać (od koryta)'. Drw. *skraidė̃* 'jaskółka, Hirundo'. Odpowiednik łot. *skràidît* 'biegać, latać'. Jest to formacja iter.-caus. z suf. *-yti* i SO *skraid-* ⇐ *skrid-*, por. *skrìsti* 'lecieć'. Mniej jest prawdopodobna analiza: *skrai-dyti* (GJL II, § 644), intensivum na *-dyti* od *skrejù*, *skriẽti* (por. apofonię *tveriù* ⇒ *tvárdyti*). — Refl. *apsiskraidýti* 'o pszczołach: wylecieć z ula po przerwie zimowej' (dosł. 'oblatać się'), *nusiskraidýti* 'nabiegać się do woli, wybiegać się (o dzieciach)'. — Z innymi suf.: *skraidinė́ti* iter. 'latać, fruwać', *skraidìnti* caus. 'popędzać, naglić, przynaglać' (war. *skreidìnti*), też 'wozić samolotem', *skráidžioti* a. *skraidžióti* iter. 'latać, fruwać' (LEW 813 oznaczył to za K. Būgą jako produkt kontaminacji form *skradžióti* i *skraidýti*, por. *skrãždė* 'jaskółka, Hirundo' ob. *skraidė̃* i *skraĩždė* ts. w Zíetela, Vidugiris 1998, 600).

skraĩstė 1. 'wielka chusta narzucana na plecy' (*Su skraiste skreĩsk, su apsiaustu siausk*), 2. stlit. *skraistė kunigų, bažnytinė* SD «kapa kościelna, kapłańska, impluuia, penula sacra, cappa». War. z wtórnym *ei*: *skreĩstė* m.in. DP 'płaszcz'. Rzeczownik na *-ė* utworzony od neoosn. *skraist-*, wyabstrahowanej z vb. frequentativum *skraistýtis* m.in. 'okrywać się chustą, płaszczem'. Paralele: *smaĩgstė* ⇐ *smaigstýti*; *saĩstas* ⇐ *saistýti*. Niedokładnie LEW 814: «zur Familie von lit. *skriẽsti, skrìsti*». — Do *skreĩstė* 'płaszcz' należy war. *skreitė* SD[1] «płaszcz, palla, pallium, paludamentum» (syn. *ploščius*). W SD s.v. *płaszcz* figuruje *mantelis*

i nie ma obok siebie żadnego synonimu (zob. s.v.). — Drw. *skreistẽlė* DP ʻpłaszczykʼ. Vb. denom. *skraistúoti* ʻchodzić a. biegać zawiniętym w chustęʼ, *apsiskraistúoti* ʻowinąć się chustą; ubrać się byle jakʼ, *nuskraistúoti* ʻbiegać gdzie bez potrzeby, latać po wieczorkach (o dziewczętach)ʼ.

skraistýtis, *skraĩstosi*, *skraĩstėsi* gw. 1. ʻpowiewać, rozwiewać się (o niezapiętej części ubrania)ʼ, 2. ʻokrywać się chustą, płaszczemʼ, 3. ʻlatać, biegaćʼ (*Tiktai per kuokinèm skraĩstos*). Forma niezwrotna nie jest zaświadczona. Osnowa *skraisty-* dopuszcza dwie analizy. Po pierwsze *skrai-sty-*, frq. na SO *skrai-* od *skrei-*, por. prs. *skrejù* (gw.) do *skriẽti* ʻkrążyć, szybować w powietrzu, wykonywać ruch kołowyʼ (paralela: *saistýti* ⇐ *sejù, siẽti*). Po drugie: *skrais-sty-, frq. na SO *skrais-* od neopwk. *skris-*, który wyabstrahowano z inf. *skrìsti*, por. *raistýtis* m.in. ʻplątać się pod nogamiʼ < *rais-sty-, od *rìsti*; *spaistýtis* ʻrozpraszać sięʼ < *spais-sty-, od *spìsti*. — Neoosn. *skraist-*: *skraĩstas* I ʻpłachta do przenoszenia zielska, ziarna itp.ʼ, *skraĩstas* II bibl. ʻptakʼ, gw. ʻwiercipiętaʼ, *skraĩstė* (zob.).

skraĩtas (gw. *skreĩtas*) 1. ʻpodołek, wgłębienie tworzące się w sukni a. fartuchu przy unoszeniu brzegów albo siadaniuʼ, 2. ʻmiejsce na przyjęcie ciężaru w podniesionym fartuchuʼ (*Pakišk skraĩtą, įpilsiu*), 3. ʻto, co się mieści w podołkuʼ (*Kiaušinių atnešė visą skraĩtą*), 4. ʻmiejsce na nogach siedzącegoʼ (*Vienas vaikas nuo skraĩto, kitas ant skraĩto* ʻJedno dziecko z podołka, drugie na podołkuʼ — o często rodzącej kobiecie). Formacja dewerbalna z suf. *-ta-* i SO *skrai-* ⇐ *skrie-* (*skrei-), por. *suskríeti* ʻunieść dolną część sukni lub fartucha celem zrobienia podołka, miejsca na przyjęcie ciężaruʼ (*Drabužį suskrieja, ir pasidaro skraitas*). Zob. *skríeti*. Tu też stlit. *apskraitas*: *Apskraitas žemės, ir kas ant jos gyvena* ʻDer Erdboden, und was drauf istʼ (Bretkun). Przypomina to pol. *okrąg ziemi*, *okrąg ziemski* ʻkula ziemskaʼ ⇐ *okrążyć* ʻwykonać ruch kołowyʼ. Paralele apofoniczne: *laĩtas* ⇐ *liẽti*; *saĩtas* ⇐ *siẽti* (GJL II, § 390).

skrajóti, *skrajóju*, *skrajójau* 1. ʻbujać w powietrzu, latać, fruwaćʼ, 2. ʻunosić się w powietrzu (o kurzu, liściach)ʼ, 3. ʻszybko biec, jechać, wieźć sięʼ. Intensivum z suf. *-oti* i SO *skraj-V* ⇐ *skrej-V*, utworzone od formy prs. *skrejù*, zob. *skriẽti*. Paralele apofoniczne: *grajóti* ⇐ *grejù*; *vajóti* ⇐ *vejù*. Znacz. etym. ʻwykonywać ruch kołowy, krążyć, zataczać kręgiʼ. Błędna analiza *skrai-joti (rzekome iter. z suf. *-ioti*) figuruje w GJL II, § 587. — Nomina: *ãpskrajus* ʻokolica, okręg administracyjnyʼ (por. *pãsklajas* s.v. *skliẽti*), *skrajà* ʻkrążenie; krąg zatoczonyʼ, *skrajū̃nas* ʻlatacz — o jastrzębiu, orle; latawiec; kto często zmienia pracęʼ, cps. *pìrmskrajai* m.pl. ʻziarno przednie, najlepszy gatunek ziarnaʼ (por. *pìrmas*, syn. *pìrmlakai*).

skrañdis, *-džio* ʻżołądek (ludzki lub zwierzęcy)ʼ. Kierując się faktem, że syn. *skilvỹs* ʻżołądekʼ stoi w związku z czas. *skìlti* ʻrozszczepiać się, rozpadać się, rozdzielać sięʼ, można *skrañdis* zestawić z derywatami od pwk. *skrend-*, mianowicie: *skrañdas* ʻbierwiono, z którego łupie się szczapyʼ, *skrañdas* ʻpoła płaszczaʼ. Pierwotnie mogło chodzić o żołądek krowy, wołu, składający się z fałdów błony śluzowej, przypominających karty księgi (por. niem. *Blättermagen*). — Inne formacje ze *skrand-*: *skránda*, gw. *skrándas* ʻfutro, kożuch stary, kożuch bez pokrycia; stary, znoszony kożuchʼ, *skrándai* m.pl. ʻkożuch, znoszony kożuchʼ (⇒ *skrañdžius* ʻkto nosi stary kożuchʼ) oraz łot. *skrandas* f.pl. ʻstare ubrania, łachy, szmatyʼ (kuronizm, por. rodzime *nùoskrendis* ʻobdarty, postrzępionyʼ). Por. lit. *skrę̃sti*, *skrę̃sta* a. *skreñdžia*, *skreñdo* w znacz. ʻznosić się, zużyć się przez używanieʼ. Czas. ten przeważnie jednak oznacza ʻbrudzić się, pokrywać się brudem, błotem; przylepiać się, przywierać (do dna garnka); sztywnieć pod warstwą, skorupą brudu — o odzieży i butachʼ. Zob. też *skrèsti*. — N.m. *Skrandžiaĩ*, *Skrandìnė*.

skrèbti, *skreñba*, *skrẽbo* 1. ʻzastygać, tężeć (na mrozie), kostniećʼ, 2. ʻprzypalać się na patelniʼ, 3. ʻchrupieć, chrzęścić, chrobotaćʼ (SD *skrebiu* «chrobocę, strepo»), *apskrèbti*

ʻpokryć się skorupą, strupemʼ. Do pie. *(s)kreb- lub *(s)kreb^h- ʻzdrapywać, zdzieraćʼ, por. ros. *skrebú*, *skrestí* ʻdrapać, zdrapywaćʼ (Būga, RR II, 568n., BSW 267) oraz stang. *screpan* ʻskrobać, drapaćʼ (LIV^2 562). Ostatecznie dźwiękonaśladowcze, por. LEW 815n. — Dur. na -*ė*-: *skrebė́ti*, *skrẽba* (war. *skrẽbi*), -*ė́jo* ʻwydawać chrobot, chrzęst, chrupot, chrobotać (o myszach), chrzęścić (o śniegu pod nogami), szeleścićʼ, przen. ʻz trudem, ledwo się poruszaćʼ; caus. *skrẽbinti* ʻprzypiekać na patelni tak, aby przy gryzieniu było chrupkie (o plackach, kartoflach); obierać kartofle; trącać garnkamiʼ. Nomina: *atskrebaĩ* m.pl. ʻzaschłe resztki jedzenia, np. kaszyʼ, *skrybėlės atskrebaĩ* ʻrondo kapeluszaʼ, *skrẽbai* a. *skrebaĩ* m.pl. ʻstary, znoszony kożuch; łachmany; rondo kapelusza; otok czapkiʼ (⇒ *skrebẽliai* ʻkożuszek, futerkoʼ, *skrebùčiai* ʻkożuszek; grzankiʼ), *skreblỹs* ʻfilc, pilśń; kapeluszʼ. Por. łot. *skreblis* ʻstarzec odziany w łachmanyʼ. — SO *skrab*-: *skrabė́ti* (zob.), *atskrabà* a. *ãtskrabas* ʻodkrawek, skrawek; szczapa drewna, drzazga; kawałek (chleba)ʼ, *skrybėlės atskrabaĩ* m.pl. ʻrondo kapeluszaʼ. — SZ *skrib*- (typ *RiT* ⇐ *ReT*-): *skribùčiai* ʻkrótki niepodbity kożuszek; znoszone ubranieʼ, *skribulė* b.z.a. ʻwarstewka złuszczonej kory brzozowejʼ (*Kai vėjas pučia, tai beržo skribulės plevena* ʻGdy wieje wiatr, to szeleszczą łuski brzozoweʼ), *skrìbelis* itp. (zob. *skrybėlẽ*). — WSZ *skryb*-: *skrybėlẽ* (zob.).

skrepliaĩ, -*ių̃* 4 p.a. m.pl. 1. ʻflegma, charkocinyʼ, 2. ʻsmarkiʼ. Przez *s*-mobile łączy się z *krẽplės* f.pl. ʻflegmaʼ (por. *Koso, skrepliuoja, krẽplės kuokštais eina*) oraz łot. *krẹpas* a. *krẹpučas* f.pl., *krepeči* a. *krẹpuči* m.pl. ʻflegma, wypluta flegmaʼ. Sporne. LEW 294, s.v. *(s)krẽplės* sugerował związek etymologiczny via SO *krap- ze scs. *kropljǫ*, *kropiti* ʻpryskać, polewać kroplami, skrapiaćʼ (lit. *krãpyti* ʻkropićʼ jest zapożyczeniem polskim). Pierwiastek może być onomatopeiczny, podobnie jak np. w wypadku scs. *kapljǫ*, *kapati* ʻpadać kroplami, kapaćʼ. Por. też lit. interi. *krèp* — o głosie kaczki, drw. *krepẽšius* ʻjąkałaʼ. — Vb. denom. *skreplióti* ʻwypluwać flegmęʼ, *krepliótis* ts. (por. łot. *krẹpučât* ts.).

skrèsti, *skrentù*, *skretaũ* (war. *skrečiaũ*) ʻbrudzić się, pokrywać się brudem; zasychać — o błocie, łajnie, resztkach; robić się sztywnym, skorupieć — o zabłoconym ubraniu lub butach podczas schnięciaʼ. Cps. *apskrèsti* 1. ʻpokryć się brudemʼ, 2. ʻobeschnąć i stwardnieć (o kromce chleba), zaskorupieć (o kaszy)ʼ, 3. ʻpokryć się owocamiʼ (*Obelė obuoliais apskrẽtus*), *įskrèsti* ʻmocno się zabrudzićʼ, *nuskrèsti* ʻpokryć się wysypką; obsypać się kwiatami (np. o wiśni)ʼ, *priskrèsti* ʻprzyschnąć do czego (o błocie); przywrzeć do dna podczas gotowania (np. o kaszy)ʼ, przen. ʻprzywyknąć; przystać do kogoʼ. Paralele na infigowanie SE: *breñda*, *geñda*, *señka*. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 816. Może via *s*-mobile do *kret*-: *krečiù*, *krẽsti* m.in. ʻobrzucać mokrą gliną; nawozić ziemię gnojemʼ. — Drw. *skrẽtenos* f.pl. ʻnieczystości zaschłe na skórze zwierzęciaʼ (*Karvės skrẽtenomis aplipusios*), *skretalaĩ* m.pl. ts., *skretnà* c. ʻbrudas, flejtuchʼ, *skrẽtnas* ʻubrudzonyʼ. — Temat infigowany *skrent*- ma niejasny war. *skrend*- (zmiana *nt* > *nd*?). Na nim opiera się pdg. *skrę̃sti*, *skrę̃sta* (war. *skreñdžia*), *skreñdo* (war. *skreñdė*) ʻ(o ubraniu) brudzić się, pokrywać się brudem; (o naczyniu) zawierać resztki jedzenia, coś co przywarło podczas gotowaniaʼ (*Skrę̃sta dugnas katilo, kad, košę virdama, nemaišo*). LEW 816 łączył *skrend*- ze *skerdžiù*, *skeȓsti* ʻkłuć, zakłuwaćʼ, ale nie wyjaśnił, na jakiej zasadzie miałyby tu alternować formy pwk. *skred*- i *skerd*-.

skriaũsti, *skriaudžiù*, *skriaudžiaũ* ʻkrzywdzićʼ, *nuskriaũsti* ʻskrzywdzićʼ, refl. *nusiskriaũsti* ʻzrobić sobie krzywdęʼ. War. gw. *skraũsti* (Karaliūnas 1987, 21). Alternant *skrud*- (zob. *skrùsti*) sugeruje znacz. etym. ʻprzypalać, poddawać próbie ogniaʼ. — Nomina: *skriaudà* 4 p.a. ʻkrzywda, szkoda (moralna, fizyczna, materialna)ʼ, *skriaudė́jas* a. *skriaudìkas* ʻkrzywdzicielʼ, *skriaudùs* 1. ʻkrzywdzący, wyrządzający krzywdę, przykryʼ, 2. ʻkruchy, łamliwyʼ, 3. ʻstromy (brzeg), rwący (potok)ʼ, 4. ʻprzejmujący (o zimnie, wietrze), srogiʼ, SD «chropawy, asper, scabrosus, fragosus, horridus». — Neopwk. *skriaus*-: *skriaũsmas*

ʽkrzywda’, *skriaustójas* ʽkrzywdziciel’. Z antycypacyjną sonoryzacją 1. *sl* > *zl*: *skriaũzlas, -à* ʽwysoki i chudy’, *skriauzlà* c. ʽchudzielec’ (brak war. *skriausl-, por. *kremzlė̃* ob. *kremslė̃*), 2. *sn* > *zn*: *skriaũznas* ʽchudy, wątły, cherlawy, marnego zdrowia’ (rzadki war. *skriaũsnas*, por. *graũzmas* z *graũsmas*). — SO *skraud-*: *skraudà* ʽkrzywda’, *skraudùs* 1. ʽbolesny, bolący; przejmujący (ziąb), srogi (los)’, 2. ʽchropowaty’, SD *skraudu, rupu tampu* «chropowacieię». Por. łot. *skràustêt*², *-u, -ẽju* ʽzgrzytać, skrzypieć, szczękać, trzaskać’. — Alternacja *skriaud-* / *skraud-* może odzwierciedlać apofonię pie. *skreu̯d$^{(h)}$- : *skrou̯d$^{(h)}$- (transponat). Brak nawiązań zewnętrznych. — St. zanikowy ukazuje się w dwu postaciach, starszej *skrud-* i młodszej *skriud-*; tę ostatnią dostosowano do SE *skriaud-*, zob. *skrùsti*.

skrybėlė̃ 3 p.a. ʽkapelusz słomiany, filcowy’ (war. *skrybelė̃*). W gwarach zachodzi oboczność SZ *skrib-* i WSZ *skryb-*, por. *skrìbelis* ob. *skrýbelis*, *skrybelỹs* ʽkapelusz’; *skrìblius* ob. *skrỹblius* ts. Alternant *skrib-* stoi w apofonii do SE *skreb-*: *skrẽbai* m.in. ʽbrzeg kapelusza okalający jego główkę, rondo’ (*skrybėlės atskrebaĩ* a. *atskrabaĩ* m.pl. ʽrondo kapelusza’), *skreblỹs* ʽfilc, pilśń; kapelusz’. Ostatecznie chyba do czas. *skrèbti* (zob.). Pierwotne znacz. ʽskorupa’? Odniesienie *skrybėlė̃* do *skrìbti* ʽumierać, zdychać’ w LEW 816 nie wydaje się przekonujące. Zapoż. lit. w pol. gw. *skryblis, skryblus, skryblusz* ʽkapelusz’, por. Zdancewicz 348.

skriẽsti, *skriedžiù*, *skriedžiaũ* gw. 1. ʽobwodzić kołem, wykonywać ruch kolisty’, 2. ʽlatać (o ptakach), lecieć (o rzuconym kamieniu)’, 3. ʽprzesuwać się, rozchodzić się (o chmurach), rozpraszać się, opadać (o kurzu)’, *atskriẽsti* 1. ʽprzylecieć (o bocianie)’, 2. ʽokrasić, dodać tłuszczu, mleka do jedzenia’, *išskriẽsti* ʽwyrznąć, wykroić coś okrągłego, owalnego’, *perskriesti* ʽrozproszyć’. Czasownik ten opiera się na neopwk. *skried-*, który przedstawia innowacyjną postać SE od *skrid-*, por. *skrìsti* ʽlecieć, latać’. Paralele: *kieb-* ⇐ *kib-* (*kiẽbti*); *riet-* ⇐ *rit-* (*riẽsti*); *stieb-* ⇐ *stib-* (*stiẽbti*). — Neopwk. *skries-*: *skriestùvas* neol. ʽcyrkiel’. — War. z ubezdźwięcznionym wygłosem: *skriečiù*, *skriečiaũ*, *skriẽsti*, *apskriẽsti* ʽobwieść kołem, okrążyć; określić, zdefiniować’, *apiskriestinas* SD «okreśny, facilis terminatu, qui definiri facile potest» [ʽmogący być określonym, dający się ograniczyć’, SW]. — N.B. LIV² 563 wymienił s.v. *skrei̯t- «im Kreis gehen» nie istniejące lit. *skríečiu*, *skríesti* (z uwagą «Akutierung unklar») i porównał stang. *scrīðan* ʽkroczyć, ślizgać się’.

skríeti, *skríeju*, *skríejau* 1. ʽkrążyć, szybując zataczać kręgi (np. o orle), wykonywać ruch kołowy, kręcić się, obracać się w koło’, 2. ʽlecieć, latać (o pszczołach, ptakach)’, 3. ʽprędko iść, biec, jechać’, 4. tr. *apskriẽti* ʽobwodzić kołem, wyrzynać w koło, rznąć zaokrąglając’, 5. *įskríeti* tr. ʽwstawić coś, co wypadło, zwł. coś okrągłego, np. denko w drewnianym wiadrze’, 6. *suskríeti* intr. ʽpokryć się cienkim lodem; słabo stężeć (o jajku gotowanym na miękko)’, tr. ʽunieść dolną część sukni lub fartucha celem zrobienia miejsca (podołka) na przyjęcie ciężaru’ (por. *skraĩtas*). Akut wtórny (być może analogiczny do *skrýti* ʽlecieć, latać’). Starszy jest pdg. gw. *skriẽti*, *skrejù*, *skrėjaũ*, odpowiadający łot. *skrìet, skreju, skrèju* ʽbiec, lecieć’ (por. Stang 1966, 357). Drw. *skrielė̃* ʽiskra’, *skrieliai* m.pl. stlit. ʽskrzydła’ (Bretkun), zob. Žulys, *Balt* I:2, 1965, 157n. — Czasownik tylko bałtycki. Transponat pie. *(s)krei̯-. LIV² 562: *(s)k$^{(u̯)}$rei̯- ʽzataczać krąg’ (ze znakiem zapytania). — SE *skrej-V*, prs. *skrej-ù*, prt. *skrėj-aũ* stoi w alternacji ze *skrie-C*, inf. *skriẽti* (*skrei̯-C). Por. via *s*-mobile *kreĩvas* ʽkrzywy, zatoczysty’ : psł. *krivŭ ʽkrzywy’ (BSW 140n.) — drw. od osnowy prezentalnej *krej-V*, por. *šleĩvas* ⇐ *šlejù*. — Na podstawie infinitiwu ustaliło się prs. na *-nu, apiskrienu* SD¹ «okrążam», *apskrienu* SD¹ «okrężam, okrysam», SD «okrągło co czynię» (syn. *apvalinu*), «okreszam co» (syn. *aprašau*), *apskrienamas* SD «okreśny» [ʽmogący być określonym, dający się ograniczyć’, SW]. — W sprawie prs. na *-d-*, *skrei̯-de-, które dało początek neopierwiastkowi *skreid-* / *skrid-*, zob. *skrìsti*. — SZ *skri-*: *ãpskritas* (zob.), *skrìtas* ʽdzwono, człon drewnianego obwodu koła’ (war. *skrità*, *skritė̃*). — Neoosn. *skrit-*:

apskritaĩnis ʽowalny’, sb. m. ʽowal; kluska’, *skritė̃* (zob.), *skritỹnė* ʽdysk’, *skritinỹs* ʽkrąg, krążek; plasterek; wałek do ciasta’, *skritìs*, *-iẽs* f. ʽkoło garncarskie’, *skritùlis* a. *skritulỹs* ʽkrąg, krążek’, SD: 1. «kołko bez szpic, całkowate, rota non radiata» (syn. *ratas be stipinų*), 2. *skritulys viduj tuščias* «koło, figura okrągła, circulus, orbis, ambitus rotundus», 3. «krąg, circulus orbis» (syn. *apskritumas*), 4. «okrąg, globus, sphæra» (syn. *apvala*), 4. *skritulys žaislinis* «warcab, petteuma, calculus aleatorius», *žaislas skritulių* «warcabow gra, calculorum ludus». Vb. denom. *skrìtinti* ʽrobić okrągłym’. — Złożenie *skrita-dáila ʽrzemieślnik wyrabiający dzwona’ po synkopowaniu (*skrit-dáila > *skrid-daila) i degeminacji przybiera brzmienie *Skridáila* (nazw., paralele s.v. *dáilinti*). SZ *skri-C* tak się ma do SE *skrej-V* jak *šli-C* (*pãšlitas*) do *šlej-V* (*šlejúos*), zob. *šliẽtis*. — SZ-V: *skrijà* ʽobwód sita zrobiony z łyka; koło; sklepienie mostu’ (por. *krijà* s.v. *krýtis*). — WSZ *skry-C*: *skrýti* (zob.). — SO *skraj-V* ⇐ *skrej-V*: *skrajóti* (zob.). — SO *skrai-C* ⇐ SZ *skry-C*: *skraidýti*, *skraidìnti* (zob. *skrýti*). Nomen: *skraĩtas* (zob.). Tu też łot. *skrajš* ʽgorliwy, prędki, zwinny’.

skrynià, gen.sg. *skrỹnios* 2 p.a. stlit., gw. ʽskrzynia z wiekiem do przechowywania odzieży; skrzynia posażna’. SD^1 1. «korab, arca, lectica», 2. «lada, arca, cista» [ʽskrzynia’, SPXVI], 3. SD «skrzynia, cista, scrinium, arca». Zapoż. z błr. *skrýnja*, *-ni* (SLA 199, ZS 49, LEW 818). War. *skrynė̃*, *skrỹnė*. N.B. Łot. *skrìne^2*, *skrìnis^2* ʽskrzynia na ubrania’ wywodzi się raczej ze śrdn. *schrīn*, por. Jordan 87. — Drw. *skrynẽlė* ʽskrzynka, skrzyneczka; ul w formie skrzyni; tornister; miara masła; skrzynka u żaren, do której sypie się mąka’, SD «szkatuła, loculi, loculi lignei; szuflada, cistule», *skrynelė balbieriaus skutiklinė* «barwierska szkatuła do brzytew, theca tonsoris», *skrỹninykas* ʽkto robi skrzynie lub je sprzedaje’ (SD^1 «skrzynnik, arcularius»), *skrynùkė* a. *skrynùtė* ʽskrzynka’.

skripyčià, gen.sg. *skripỹčios* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽskrzypce’, SD^1, SD «skrzypice, lyra, fidicula» (*trintuvas skripyčios* SD «smyczek, plectrum, pecten»), 2. gw. ʽtrzeszczące drzewo’. Zapoż. z pol. przest. *skrzypica*, zwykle pl. *skrzypice*. — Drw. *skripyčinykas* SD^1 «skrzypek, lyricen, fidicen».

skripkà, gen.sg. *skrìpkos* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽskrzypce’, 2. ʽczęść sochy’, 3. ʽwychudłe zwierzę’ — zapoż. z błr. *skrýpka*, *-i* (SLA 200, ZS 49, LEW 818). — Drw. *skripkenykas* ʽskrzypek’ (tylko u Bretkuna), *skripkõrius* ʽskrzypek’. Vb. denom. *skripkúoti* 1. ʽgrać na skrzypcach’, 2. ʽgrać na jakimkolwiek instrumencie’. Zob. też *skripyčià*, *smuĩkas*.

skrìpti, *skrimpù*, *skripaũ* gw. ʽumierać’, *nuskrìpti* ʽumrzeć’ (*Seniui nuskrìpus, vaikai turtą išsidalijo*). Vb. simplex wynikłe z reanalizy formacji *nu-skrip-ti. To z synkopowania *i* w formie zwrotnej od *krìpti*: *nu-si-kripti, znacz. etym. ʽpochylić się (do ziemi), zachwiać się’. Por. z jednej strony osnowę infigowaną *krim̃pa* (s.v. *krìpti*), z drugiej strony *krỹpsta* (*krimpsta) w znacz. przen. ʽpsuje się, zapada na zdrowiu’, *nukrỹpsta* ʽumiera’ (s.v. *krỹpti*). Paralele: *sal̃pti*, *skáutis*, *stvérti*. — Przez perseweracyjną sonoryzację *mp* > *mb* powstał war. *skrimbù* ʽumieram, zdycham’. Do tego dotworzono prt. *skribaũ* i inf. *skrìbti*, por. *Boba nuskribo, ir senis jau skrimba*. *Skrimba arkliai nu blogo pašaro*. — Drw. *pãskripas* ʽnieprosty, chylący się, pochyły (o płocie)’, *skriblà* c. ʽzdechlak, cherlak, ktoś bliski śmierci’ (*skripla).

skrìsti, *skrendù*, *skridaũ* ʽlatać w powietrzu uderzając skrzydłami; poruszać się w powietrzu (o samolocie)’, przen. ʽszybko biec, lecieć’. SD: *skrindu* 1. «lecę, volo, labor» (syn. *puolu*), 2. «latam, volo, volito, peruolito» (syn. *skredžioju*), *nuskrindu* SD «ulatam, auolo, abeo», *perskrindu* SD^1 «przelatam, peruolo, transuolo» (syn. *perskredžioju*), *užskrindu* SD «wzlatam, podlatam, subuolo, pennis efferor». Gw. warianty prs.: *skrindù*, *skridù*, *skrýstu* (*skrind-stu). War. prt. *skrydaũ*. Morfem *skrid-* wygląda jak alternant na SZ od neopwk. *skreid-*. Ten ostatni stoi w związku z formacją prs. na *-d-*, plit. *skrei̯-da ʽbuja w powietrzu’,

którą utworzono od pwk. *skrej-V- / skrie-C*, zob. *skriẽti*. — Drw. *skridinė́ti* iter. ʽlatać, przelatywać, biegać'. Nomina: *ãpskridas* ʽokolica' (por. syn. *ãpskrajus*), *skridė́jas* ʽkto lata', *skridìmas* ʽlatanie, lot; szybki ruch', *skridìnė* ʽrzepka kolanowa', *skridinỹs* ʽkrążek', *į skrìdinį* adv. ʽw koło, wokół', *skrìdulas* ʽkoło garncarskie' (syn. *skritìs*), *skridulỹs* ʽkrąg, okrąg, tarcza, krążek', *skrydùlis* ts. — Neopwk. *skris-* (⇐ *skrìsti*): *skrisdinė́ti* iter. ʽlatać', *skrìstelėti* ʽulecieć, polecieć nieco (o ptaku)'. N.B. W odróżnieniu od tego czas. *skrýst-elėti* ʽnagle się poruszyć, podskoczyć' urobiono od interi. *skrýst* — o nagłym wzniesieniu się, wzbiciu się w powietrze. — SO *skrais-* ⇐ *skris-*: *skraistýtis* (zob.). — WSZ *skryd-*: prs. gw. *skrýstu* do *skrìsti*, *skridaũ* — pochodzi z odnowienia prs. infigowanego, < *skrind-stu (akut dostosowany do interi. *skrýst*?), *skrýdauti* ʽszybko się poruszać (o żarnach)', *skrydė́ti* ʽbujać w powietrzu, latać, biegać'. Nomen: *skrỹdis* ʽlot, przelot; rejs samolotu'. — SO *skraid-* ⇐ *skrid-*: *skraidýti* (zob.). — Nowy SE *skried-* ⇐ *skrid-*: *skriẽsti* (zob.).

skritẽ 4 p.a., *skrìtė* 2 p.a. wsch.-lit. ʽucięty w formie krążka kawałek drewna; kółko drewniane do zabawy' (*Atpjaudavom šykštesnio beržo skritẽlę ir eidavom an kelio ritės mušt* ʽOdcinaliśmy krążek z twardszej brzozy i szliśmy na ulicę [by go toczyć] uderzeniami kija (*ritė*)'). Rzeczownik na *-ė-* utworzony od neoosn. *skrit-* (⇐ *skrìtas, ãpskritas*), omówionej s.v. *skríeti*. — Zwraca uwagę równoznaczna ze *skritẽ* forma *skratẽ*, *skrãtė*. Czy świadczy ona o derywacji apofonicznej *skrit-* ⇒ *skrat-*? Por. *liñksta* ⇒ *lankst(ýti)*.

skrýti, *skrejù*, *skrijaũ* gw. 1. ʽlecieć, latać' (*Ore kaszin kokia paukštė su paskubiu nuskrijo*. *Parskrijo iš tolimų kraštų kregždelė*), 2. ʽrozchodzić się, rozlegać się, np. o krzykach' (*Nuskrìjo linksmi šū́ksmai*). Jest to nowy pdg., który ukształtował się wokół prs. *skrejù* (zob. *skriẽti*) z udziałem innowacyjnych form inf.-prt., takich mianowicie, które wzorowały się na typie seṭ, por. np. *výti* : *vijaũ* i obok tego prs. *vejù*. — Drw. *skrytìs*, *-iẽs* f. 4 p.a. ʽdzwono, człon drewnianego obwodu koła; obręcz koła; bochenek chleba', war. *skrýtis, -ies* f.

skrõblas bot. ʽgrab, Carpinus betulus'. War. *skróblas* i *škróblas*, *skrobl(i)ùs*, *skrúoblas*, też f. *skroblà*. Od tego odchylają się odpowiedniki bałt.: łot. *skābardis*, *skabarda* ʽbuk czerwony' oraz stpr. **scoberwis*, pis. <stoberwis> EV ʽgrab, Haynbuche [Hainbuche]'. Trudne, zob. LEW 818. PKEŽ 4, 158 analizuje *skāb-erv-īs; pwk. jak w lit. *skõbti* ʽżłobić, wyrzynać', sufiks jak w lit. *skerérva* ʽszczapka, drzazga'. Trautmann 1910, 439 wychodził od praformy pb. *skrābar-. — Drw. *skroblýnas* ʽlas grabowy', *skroblìnis* ʽz drzewa grabowego'. Zob. jeszcze *skir̃pstas* s.v. *kir̃pti*. — N.m. *Skróblai*, *Skroblùs* 2x, *Skroblýnai* 2x, *Skróblis*. N.rz. *Skrõblė*, *Skrõblis*, *Skroblùs*, *Skróblupis* 2x, *Skróblupalis*. — Zagadkowa jest słowiańska nazwa ʽgrabu': psł. *grab-rŭ, por. słń. *grâber, gáber*, sch. *gràbar, gàbar*, bg. *gábъr*, stczes. *hrabr*, czes. *habr*, pol. *grab* (Boryś 2005, 176).

skrósti, *skródžiu*, *skródžiau* 1. ʽciąć, przecinać', 2. ʽpłatać zabite zwierzę a. rybę, wyjmować wnętrzności', 3. ʽrobić sekcję zwłok', 4. ʽczyścić, skrobać (rybę, jelita)', cps. *iššskrodžiu žuvį* SD «płatam rybę, exentero piscem», *pérskrosti* ʽprzeciąć, przebić', *perskrodžiu* SD[1] «przekałam, perfodio, transfodio; rozpłatam, exentero». Czasownik tzw. quasiprymarny. Jego pdg. został zbudowany wokół prs. iter. *skródžiu* do *skródyti* ʽpłatać, sprawiać (wieprze, ryby); rozrywać na kawałki; ranić rogami', < pb. *skrād-ī-. Dalszy wywód niepewny. LEW 810 zaliczył *skrósti* do rodziny czas. *sker̃sti*, ale nie wyjaśnił stosunku osnów *skrād- i *skerd- (iteratyw do *skerdžiù* brzmi *skardýti*, nie †skrādyti). Zob. też ALEW 935. — Drw. *ĩskroda* a. *skrodà* ʽrowek wydrążony, wyżłobienie, żłobek', *skrõdas* ʽszpara (w desce), szczelina (w piecu), *skrodẽ* a. *skrõdė* ʽrów wypłukany przez wodę; głęboka koleina', *skrodė́jas* ʽkto sprawia (zwierzę, rybę, ptaka); kto kraje zwłoki', *skrodìmas* ʽsekcja zwłok', *skrodinė́ti* ʽpatroszyć ryby', *skrodinỹs* ʽprzecięta, otwarta rana', *skrõdis* ʽnacięcie, cięcie chirurgiczne', cps. *varlãskrodis* ʽo nożu: tępy lub za mały' (dosł. ʽ[nadający się] do

płatania żaby', por. *varlẽ*, *var̃las*). — Neopwk. *skros-* (⇐ *skrósti*): *skrósdinti* 'rozcinać, robić sekcję zwłok', *skrostìnis* 'z wyżłobieniami, żłobkami (o cierlicy do lnu)', *skrostójas* 'kto żłobi rowki, rzeźbiarz', *skrostùvas* 'dłuto do rowków; nóż do skrobania skóry; strug' (por. *skustójas*, *skustùvas*).

skrumnùs, *-ì*, *skrum̃nas*, *-à* gw. 1. 'oszczędny', 2. 'niewielki, niepokaźny', 3. 'ciasny, za mały (o bucie, ubraniu)', 4. 'chudy, słaby (o dziecku)' — zapoż. z pol. *skromny* (co do dyferencjacji znaczeniowej zob. Boryś 2005, 554). Bliższe oryginałowi war. *skram̃nùs*, *skram̃nas* zalecają uwzględnienie wsch.-lit. zmiany *amC* > *umC*. Paralele: *karùnka*, *kumpãnija*, por. ZS 79.

skrúostas, zwykle pl. *skruostaĩ* 3, 1 p.a. 1. 'policzki', 2. gw. 'brwi; powieki'. Odpowiada łot. *skruõste* 'łuk brwiowy'. Z innym suf.: *skruoslaĩ* 'rzęsy'. War. *s*-mobile: *krúostos* 'powieki', *kruoslai* ts. (Bretkun). Wyrazy te porównywano z czas. łot. *skruõstît*, *-u*, *-ĩju* 'nacinać (np. karby), zginać, załamywać', lit. *skródžiu*, *skrósti* 'rozcinać, płatać' (zob. LEW 819), ale szczegóły tego porównania pozostają nadal niejasne. Zob. też ALEW 529, s.v. *krúostas*.

skrupsė́ti, *skrupsiù*, *skrupsė́jau* 1. 'chrupać, chrzęścić, wydawać charakterystyczny odgłos przy gryzieniu, kruszeniu czegoś twardego', 2. 'gryźć (orzech), jeść coś twardego (kapustę, burak, owies) — drw. na *-(s)ėti* od interi. *skrùp* a. *skrùps* — o chrupaniu. Por. syn. *grikšė́ti* ⇐ *grìkšt*.

skrùsti, *skruñda* (war. *skrū̃sta* < *skrund-sta), *skrùdo* 'palić się bez płomienia, tlić się, opiekać się nad żarem', *apskrùsti* 'podpiec się, zarumienić się' — formacja na SZ *skrud-* do *skriaud-* (zob. *skriaũsti*). Obok tego SZ *skriud-*, gdzie sekwencja *riu* pochodzi z wyrównania *ru* do *riau* formy st. pełnego, por. *paskriùsti*, *-skriuñda*, *-skriùdo* 'przypiec się, przypalić się', drw. *skriùdesai* m.pl. 'przypalone resztki jedzenia na dnie naczynia'. — WSZ *skriū́d-* ⇐ *skriud-*: *skriūdė́ti*, *skriū̃di*, *-ė́jo* 'przypalać się, przywierać do dna, prażyć się'. — WSZ *skrūd-*: pdg. o znacz. przenośnym: *skrū̃sti*, *skrū̃sta*, *skrū̃do* 'smucić się, martwić się, żałować'. Właściwie jest to neopwk., wyodrębniony z formy prs. *skrū̃sta* (zob. wyżej), zreinterpretowanej jako *skrūd-sta. Por. *sklyd-* ⇐ *sklyd-sta s.v. *sklìsti*.

skruzdėlẽ 3 p.a. 'mrówka, Formica'. War. *skruzdẽ* oraz *skruzdìs* ob. *skruzìs* f. Odpowiednik łot. *skruzda*, *skruzde* 'mrówka czerwona' (war. *skudra* ts., ze *skrud-ra?). Niejasne. Grupa *-zd-* zapewne wtórna, co sugerują starsze zaświadczenia bez z: SD[1] *skrudėlė* «mrowka, formica», gen.pl. *skrudėlių*, SD[1] «mrowczany, formicinus», jak też wsch.-lit. *skrudėlẽ* ob. *skrùdė*, *skrudẽ*; n.rz. *Skrudupis* ob. *Skrūdupis* b.z.a. Formalnie stoi blisko osnowy czas. *skrud-* (zob. *skrùsti* 'tlić się'), ale trudności znaczeniowe uniemożliwiają na razie dalszą etymologizację. LEW 820 rozważał wywód od pwk. *skriaud- / *skrud- (o szybkim ruchu). — Drw. *skruzdėlýnas* 'mrowisko' (ob. *skrudėlýnas*, m.in. SD[1] «mrowisko, grumus formicarum»), *skruzdýnas* ts. — N.m. *Skrùzdėlės*, *Skruzdėlỹnė* 3x, *Skruzdìnė*, *Skruzdỹnė*, *Skrùzdžiai*. N.rz. *Skruzdupỹs* (n. łąk *Skrùzdės*, *Skruzdìnė*), *Skrùzbalė* (też n. błota) < *Skruzd-balė.

skubė́ti, *skubù*, *skubė́jau* 'śpieszyć się' — durativum z suf. *-ė-* i SZ *skub-* ⇐ *skiaub- (por. typ *judė́ti*, *krutė́ti*). Inchoat. *skùbti*, *skumbù*, *skubaũ*, z prvb. *pa-*, *su-* 'zdążyć na czas, nadążyć (za kimś), pośpieszyć się, przyspieszyć'. SZ *skub-* należało kiedyś do SE *skiaub- < pie. *(s)kub^h- / *(s)keu̯b^h- 'pchać, sunąć' (LIV[2] 560), por. goc. *afskiuban* 'odepchnąć', stwn. *scioban* 'posuwać, popychać' (nwn. *schieben*). Co do ewentualnego refleksu stopnia *e* zob. *skiaũbras*. — Drw. *skùbinti* caus. 'naglić, nakłaniać do pośpiechu', refl. *skubinuosi* SD «skwapiam się, præcipito, festino, propero». Nomina: *skùbinas* 'pilny' (*Bė́k skùbinas* 'Biegnij szybko', por. GJL II, § 316), *skubomìs* adv. 'w pośpiechu', *skubùčiai* m.pl. 'szybko rosnący

groch' (por. *pilkùčiai* 'szary groch'), *skubrùs* 'zręczny, zwinny', *skubùs* 'spieszny, prędki, pilny', SD «skwapliwy; spieszny». — SO *skaub- jest kontynuowany w słowiańskim *skub-*, por. sch. *skúbem*, *skúpsti* 'wyskubywać', ukr. *skubú*, *skúbty* (*skúbsty*) 'odrywać, wyrywać; szarpać, targać', pol. przest. *skubę*, *skuść* 'wyrywać, wyskubywać', < psł. *skubǫ, *skubti (iter. *skubati, ukr. *skubáty*, pol. *skubać*, czes. *škubat*). Zob. BSW 263, REW II, 653, LEW 820, Boryś 2005, 555n.

skudrùs, *-ì* 4 p.a., starsze *skùdras*, *-à* gw. 1. 'obrotny, energiczny, skory, żwawy, prędki i wydajny w robocie', 2. 'szybko, dobrze rosnący (o drzewie, prosięciu)', 3. 'bardzo ostry, dobrze tnący (nóż, sierp, siekiera)', 4. 'szorstki, dokuczliwy'. SD *skudrus* «ostry, acutus, præacutus» (syn. *aštras*). Prymarne adi. vb. na *-ra-*, *skud-ra-. Podstawa derywacji niepewna. Według LEW 820, 823 (s.v. *skùsti* 2) należy do pwk. *skud-*, por. *suskùsti*, *-skuñda*, *-skùdo* 'zacząć boleć, zaboleć' (s.v. *skaudė́ti*). Znacz. etym. 'ostry — o bólu'. Paralele apofoniczne: *sùkras* (*sukrùs*) ⇐ *sùkti*; *gùdras* (*gudrùs*) ⇐ *gùsti*; *stìpras* (*stiprùs*) ⇐ *stìpti*. — Vb. denom. *skùdrinti* 'naglić, pobudzać do pośpiechu, popędzać; zachęcać; ostrzyć'.

skùduras 'ścierka, szmata, łachman, gałgan', pl. *skuduraĩ* 'znoszone, wystrzępione odzienie' (war. *škùduras*, *-aĩ*) — formacja z suf. *-ura-* i SZ *(s)kud-* ⇐ *(s)ked-* < pie. *(s)kedh$_2$- 'druzgotać, rozpraszać' (LIV[2] 550). Zob. *kedė́ti* 'rwać się, strzępić się', gdzie też mowa o refleksach SZ *kid-* i *kiud-*. Por. suf. w *mùturas*, *gùburas*. Inaczej GJL II, § 262: «Od pwk. *skeud- 'rwać, szarpać' w *skaudùs* m.in. 'kruchy (o drzewie); bolesny'». Zapoż. lit. w pol. gw. *skudry* m.pl. 'podarte ubranie, pooddzierane strzępy wiszące przy ubraniu' (Zdancewicz 348). — Drw. *skudurininkas* 'szmaciarz', *skudùrius* 'oberwaniec, obdartus'.

skujà 2 p.a. 1. 'igła, szpilka na drzewie iglastym', 2. 'szyszka na drzewie żywicznym', 3. gw. 'gałąź sosnowa' (war. *skùjė*), 4. gw. 'rybia łuska'. War. m. *skùjas*, *skùjis*, *skujỹs*. Odpowiednik łot. *skuja* 'igła jodłowa a. sosnowa', pl. *skujas* 'igliwie; gałązki jodły'. — Drw. *skujìnė* 'gałązka jodłowa służąca do wymiatania pieca chlebowego' (war. synkopowany: *skùinė*, ⇒ *skuinià*), n.m. *Skujìnė*; *skujìnė šlúota* 'miotła jodłowa', *skujótas miškas* 'las iglasty'. — Zapoż. lit. w pol. gw. *skujowy*, *schujowy* 'sosnowy': *skujowa miotła do pieca* 'pomiotło do pieca z zielonych gałęzi sosnowych' (Zdancewicz 348). — Allomorf *skui-C*: *skuĩstas* 1. 'krzak, krzew' (*Kadugiai auga skuĩstais*), 2. 'las sosnowy' (*Skuiste labai gražios kvajelės auga: tankios, aukštos, lygios kaip žvakės*), *skuĩstis* 'gęsty las, zwł. świerkowy'. — War. *s*-mobile: *kuĩtas* 'młody las, gaj', *kuĩtis* 'młody, gęsty las szpilkowy; gęste krzaki; pastwisko otoczone jałowcami i niskimi krzakami'. Por. Būga, RR I, 297. Bez dobrej etymologii. Dotychczasowe zestawienie genetyczne *skujà* z psł. *xvoja, ros. *xvója* a. *xvojá* 'gałęzie drzew iglastych' itp. (por. BSW 268: pbsł. *kṣu̯ai̯ā- 'Nadel der Nadelhölzer'; LEW 821, REW III, 238, Sławski, SEJP I, 74, Boryś 2005, 64) nie da się utrzymać z dwóch względów. Po pierwsze dlatego, że nagłosowe słow. *x-* nie może być odpowiednikiem lit. grupy *sk-*. Lit. grupie nagłosowej *sk-* z reguły odpowiada grupa słow. *sk-*, nie zaś spirant *x-*, por. *skabiù* : ros. *skóbelь*; lit. *skẽpeta* : ros. *ščepatь*; lit. *skiẽtas* : psł. *ščitŭ, scs. *štitŭ*; lit. *skrebù* : ros. *skrebù*, pol. *skrobię*. Wynika z tego, że w odpowiedniości do *skujà* spodziewalibyśmy się raczej psł. †skoja. Po drugie dlatego, że lit. wokalizm *u* nie daje się w zrozumiały sposób powiązać ze słow. *o* (to zakłada pbsł. *a).

skũkis, *-io* gw. 1. 'wystająca kość, zwykle w końskim zadzie, Steißbein', 2. 'pagórek', 3. 'wierzchołek', 4. 'czub, kok'. War. *skùkis*. Niejasne.

skūlẽ 4 p.a. gw. 'wrzód' (Zíetela). Drw. *skūlė́tas* 'owrzodziały'. Niejasne.

skultas a. *škultas* hist. 'dawna łódź wiosłowa, służąca do transportu towarów Niemnem'. W źródłach ruskich XV-XVI w. nagłos wyrazu waha się między *s-* i *š-*, zob. Zinkevičius, *Balt* XXIX:2, 1988, 184. Pochodzenie niejasne. — Cps. *skultadailyda* cps.

ʽbudowniczy łodzi zwanej «skultas»’ (por. *dailìdė*).

skùlti, *skū̃la, skùlo* gw. ʽo ubraniu: wycierać się, strzępić się’. Niejasne.

skū̃nė gw. 1. ʽstodoła’, 2. ʽszopa na wóz, wozownia’ (war. *skūnià*) — zapoż. ze śrdn. *schū̂ne* (GL 116, Čepienė 106, LEW 821), por. nwn. *Scheune*. Odpowiedniki łot. *šķūnis, šķūna, šķūne, skūnis, skūna* ʽstodoła’ ⇐ śrdn. *schū̂ne* (Jordan 102).

skū̃pas, *-à* stlit., gw. ʽskąpy, nadmiernie oszczędny, żałujący wszystkiego sobie lub innym’, war. *skū̃pus, skūpùs* — zapoż. z błr. *skupý*, por. ros. *skupój* (SLA 200, ZS 49, LEW 822, ALEW 936). — Drw. *skūpaĩ* a. *skūpiaĩ* adv. ʽskąpo’, *skūpuõlis* ʽskąpiec, sknera’. Vb. denom. *skūpė́ti* ʽbyć skąpym’, *skūpúoti* ʽoszczędzać, skąpić’ (war. *skūpáuti*).

skūrà 4, 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽskóra na ciele’, 2. ʽzdarta a. wyprawiona skóra; kożuch, baranica’, 3. ʽkora drzew, łyko’, 4. przen. ʽmarny koń’, 5. ʽskąpy człowiek, sknera’ — zapoż. z błr. *skúra, -y* (SLA 200, ZS 50). Stąd też łot. *skura* ʽłuska, łupina, powłoka, muszla’ (LEW 822). — Drw. *skūrìnė* ʽskórzana pochwa, np. na nóż’, *skūrìnę išmùšti* a. *išpìlti* ʽzlać, złoić komu skórę’, *skūrìnis* a. *skū̃rinis* ʽlichy, słaby koń’, *skūrõtas* ʽnietoperz’ (por. *šikšnósparnis*), cps. *skūrpešis* żm. ʽgarbarz’ (por. *pèšti*), *storskū̃ris* ʽgruboskórny; nieczuły, zawzięty, bezlitosny’ (por. *stóras*). Vb. denom. *skū̃ryti, -iju, -ijau* ʽzdzierać skórę, skórować zwierzę; łoić komu skórę; natrętnie prosić’.

skur̃bti, *skur̃bsta, skur̃bo* gw. ʽmartwić się, smucić się’, łot. *(ap)skùrbt, -skurbstu, -skurbu* ʽdostać zawrotu głowy, zamroczyć się, zemdleć’. Odpowiednik psł. *skŭrběti, por. scs. *skrŭběti, skrŭbljǫ*, 3 sg. *skrŭbitŭ* ʽmartwić się, trapić się, smucić się’, ros. *skorbétь* ʽopłakiwać kogoś, ubolewać, boleć; martwić się, smucić się’, gw. ʽchorować’ (*skorbь* f. ʽból, strapienie, zgryzota’). Zob. BSW 266, REW II, 645, LEW 807, Vaillant, GC III, 387, ESJS 828. Pwk. na st. zanikowym *skurb-* jest alternantem *skirb-*, zob. *skir̃bti*. Pbsł. *skurb- / *skirb- ⇐ *skerb-, pie. *(s)kr̥b^h- ⇐ *(s)kerb^h- ʽrobić ostrym narzędziem; być ostrym’ (por. *sker̃bti* II ʽgłęboko nacinać’). Znacz. etym. *skur̃bti*: ʽdoznawać przykrych wrażeń’.

skurdùs, *-ì* 4 p.a. ʽbiedny, nędzny, marny, żałosny (widok)’. Morfem *skurd-* jest zapewne dubletem do *skird-* (zob. *skir̃sti*), czyli st. zanikowego od pwk. *skerd-*, zob. *sker̃sti* (BSW 265). Z innym suf.: *skur̃das* ʽbieda, nędza’. Nawiązanie w psł. *o(b)skŭrdŭ ʽnarzędzie do łupania’, por. scs. *oskŭrdŭ* ʽnarzędzie do ciosania kamienia, dłuto’, ros. *oskórd* ʽnarzędzie do nacinania kamienia młyńskiego, siekiera, topór’, pol. *oskard* ʽrodzaj kilofa z jednym ostrzem spiczastym i ostrym, drugim spłaszczonym’ (BSW 265n., Boryś 2005, 399). — Drw. *skurdéiva* c. ʽbiedak, nędzarz’, *skur̃džius, -dė* ʽbiedak; liche, słabe zwierzę’. — Vb. denom. 1. *skur̃sti, skurstù, skurdaũ* ʽklepać biedę, żyć w nędzy, cherlać; marnieć (o roślinach)’, 2. *skur̃dinti* ʽdoprowadzać do nędzy’, *nuskurdinu* SD[1] «udręczam, ango». — Neopwk. *skurs-*: *skursnà* ʽbieda, nędza; biedak, nędzarz’ (inaczej GJL II, § 290 i LEW 823: *skurd-snā-), ⇒ adi. *skur̃snas* ʽnędzny’, *skursnùs* ts.

skùrti, prs. *skū̃ra* (*skųra < *sku-n-ra; war. *skuñra, skur̃na*[458], *skùrsta*), prt. *skùro* ʽdrzeć się, rwać się, obdzierać się, łachmanić się’, *nuskùrti* ʽoberwać się, osunąć się, odpaść; zmarnieć (o roślinie, zwierzęciu)’, też ʽzbiednieć, popaść w nędzę’ (*Mirė visų pamirštas ir nuskuręs*) — formacja inchoatywna z infiksem względnie suf. *-sta-* i SZ *skùr-C* ⇐ *skér-C* < pie. *(s)kerH-, por. *skérti* ʽodstawać’. Por. oboczny SZ *skìr-C* s.v. *skìrti*. — Drw. *skur̃lis* ʽkawał tkaniny, szmata, strzęp; znoszone ubranie, łachmany’, *skur̃lius* ʽoberwaniec, łachmaniarz’, cps. *skur̃malas* ʽstrzęp, podarte odzienie’ (por. *skar̃malas*).

skustà, gen.sg. *skùstos* 2 p.a. gw. 1. ʽchustka na głowę’, chustka do nosa’ —

[458] To z metatezy w grupie *n-r*, por. *šiur̃na* < *šiunra (*šiùrti*); *šliur̃na* < *šliunra (*šliùrti*); *svir̃na* < *svinra (*svìrti*).

przekształcone zapożyczenie *kustà* 'chustka' ⇐ pol. *chusta*. Zmiana nagłosu *k*- na *sk*- polega na upodobnieniu pożyczki do rodzimych synonimów *skarà* i *skẽpeta* (por. war. *skuskà* s.v. *kuskà*).

skùsti, *skutù*, *skutaũ* (war. *skučiaũ*) 1. 'golić (brodę, głowę)', 2. 'drzeć, obierać, skrobać (kartofle, ryby z łuski), obłupiać z kory', 3. 'ścierać (gumką coś napisanego)', 4. 'płytko orać, podorywać', 5. gw. 'kosić trawę', 6. przen. 'zdzierać, brać więcej pieniędzy, niż się należy'. SD *skutu* «golę; skrobię ryby, czeszę». Refl. *apsiskùsti* 'ogolić się'. Odpowiednik łot. *skust*, prs. *skutu* a. *skušu*, prt. *skutu* 'skrobać, golić, strzyc krótko włosy; łupać'. Formacja na SZ *skut*- do pb. *ski̯au̯t- < pie. *skeu̯t- (por. LIV² 561: tylko bałt. i śrir. *scothaid* 'ucina'). Trafny wydaje się pogląd ALEW 937, że *skeu̯-t- / *sku-t- jest neopierwiastkiem wywodzącym się z anițowego wariantu *(s)keu̯- do pie. *(s)keu̯h₂-, por. łot. *skũt* 'golić kogo', prt. *skuvu*; *skūstîtiês* 'golić się; myć się' (ME III, 908). Mało jest prawdopodobne, żeby *skeu̯(t)- było metatetycznym refleksem pwk. pie. *kseu̯- (tak np. BSW 268, Stang 1966, 14, LEW 823n.), występującego w gr. ξύω 'skrobać, krajać, wyrzynać, strzyc', ξυρόν 'brzytwa' : wed. *kṣurá*- ts. (por. LIV² 372). — Drw. *apyskutos* SD f.pl. «oskrobiny, ramentum, proiectitium, purgamentum», *pãskutos* f.pl. 'obierki, obierzyny (z kartofli)', *praskutà* 'wygolone kółko na głowie duchownego katolickiego, tonsura', *skutà* 'skóra cienko wyprawiona, pergamin; strzęp', *skutaĩ* m.pl. 'podarte ubranie; kłaki; wyskrobki' (war. *skūtaĩ*), *skùtas* 'skrawek, kawałek, strzęp; obierzyna, resztka', *skutė́jas* 'golibroda', *skùtena* a. *skutenà* 'łupina, obierzyna, łuska, strzęp', *skutmenà* ts., *skutiklis peilis* SD «brzytwa, nouacula, culter tonsorius», *skutnà* 'wygolone miejsce na głowie, tonsura; łysy człowiek', *sùskutos* f.pl. 'łupiny, obierzyny', SD *suskutos iž drobės* «fleytuch» ['zwitek szarpi, służący do opatrywania ran, tampon', SPXVI]. Tu też łot. *skutele* a. *skutul(i)s* 'wesz bydlęca, owcza'? Cps. *bar̃zdskutis* a. *barzdskutỹs* 'brzytwa' (por. *barzdà*). Vb. denom. *skutóti* a. *skūtóti*, *-ja*, *-jo* 'obrywać się, strzępić się', *skūtýti*, *-ìja*, *-ìjo* ts. — Neopwk. *skus*-: *nuskùsdinti* 'oskrobać, ogolić'. — Neoosn. *skust*- (⇐ *skùstas*): *skustójas* 'golarz', *skustùkas* 'obierak do ziemniaków', *skustùvas* 'brzytwa; przyrząd do zdzierania kory; rodzaj dłuta', cps. *praskustgal̃vis* pogardl. 'ksiądz katolicki', dosł. 'mający wygoloną głowę' (por. *galvà*), stlit. *praskustpleĩšis* 'noszący tonsurę' (por. *plė́išė* s.v. *plė́išėti*). — WSZ *skūt*-: zob. wyżej *skūtóti*, *skūtýti*, nomen *skūtaĩ*. — SO *skaut*-: psł. *skutŭ, por. scs. *skutŭ* m. 'wierzchnie okrycie', rcs. *skutŭ* ts. (war. *skudŭ* ts.), też 'kawał materiału; rąbek, skraj szaty', bg. *skut* 'skraj szaty; podołek', ros. gw. *skúty* m.pl. 'onuce', błr. gw. *skut* 'wielki kawał płótna'. Por. ESJS 829, gdzie też dyskusja hipotezy o zapoż. germańskim do słowiańskiego. Nie ma odpowiednika lit. †skautas.

skų́stis, *skùndžiuosi*, *skùndžiausi* 'skarżyć się na co, użalać się', SD «uskarżam się», *apsiskų́sti* 'poskarżyć się', *nusiskų́sti* 'uskarżać się, narzekać'. Niezwrotne: *skų́sti*, *skùndžiu*, *skùndžiau* 'oskarżać', *apskų́sti* a. *įskų́sti* 'donieść na kogo, zadenuncjować'. Osnowa *skund*- jest neopierwiastkiem, który wyodrębniono z prs. infig. *suskuñda*, należącego do pdg. *suskùsti*, *-skùdo* 'zacząć boleć, zaboleć' ⇐ SP *skaud*-, por. *skaudė́ti* 'boleć', *skaudžiuosi* SD «skarżę się na kogo». — Drw. *skundė́ti*, *skundžiù* a. *skundė́ju*, *-ė́jau* 'skarżyć się' (łot. kuroń. *skundêt*, *-u* a. *-ẽju* 'sarkać, szemrać, narzekać', por. Būga, RR II, 568). Nomina: *skuñdas* 'skarga', *skundéiva* c. a. *skundìkas* 'zausznik, donosiciel, skarżypyta', *skundimasis* SD «uskarżanie się». — Neopwk. *skųs*-: *apskų́sdinti* 'oskarżyć', *skųsmas* b.z.a. 'skarga', *skų́stis* 'skarga', *skų́stojas* 'oskarżyciel' (por. typ *žáistojas* ⇐ *žaĩsti*).

skutùlė gw. 1. 'okrągłe naczynie drewniane z pokrywką, służące do przechowywania sera, masła, śmietany; podobne naczynie do noszenia jedzenia na pastwisko' (war. *skùtulas*, *skučiùlė*), 2. 'drewniane naczynie na pieprz a. na sól'; *skutulà* 'miska z drewna'. Zapoż. ze śrdn. *schuttel* (stąd też łot. *skutuls* 'misa'), por. GL 117, ME III, 908, LEW 824. — Od war. *skučiùlė* pochodzą drw. wsteczne *skučià* a. *skùčė* 1. 'gliniana donica, makutra', 2. 'podłużne

naczynie gliniane do pieczenia’.

skver̃bti, *skverbiù*, *skverbiaũ* 1. ‘drążyć, wiercić, wpijać się, wnikać, przenikać’, 2. ‘wykrawać (np. darń szpadlem), ciąć’, 3. ‘rznąć coś twardego, zeschłego’, 4. ‘robić karby’, 5. przen. ‘żądać, domagać się, pędzić (do roboty)’. Cps. *pérskverbti* ‘przeszyć (o kuli), przebóść, przebić (np. widłami), przepołowić (np. szpadlem)’, *priskver̃bti* ‘przebóść; przycisnąć, przymusić’. Refl. *skver̃btis* ‘cisnąć się, wciskać się gdzie, przedostawać się; rwać się do czego’, *įsiskver̃bti* ‘przeniknąć, przedostać się’, *prasiskver̃bti* ts. Czas. *skverb-* stanowi dublet z *v*-mobile do *skerb-* < pie. *(s)kerb^h- ‘robić ostrym narzędziem; być ostrym’, zob. *sker̃bti* II. Paralele dla *v*-mobile: *sk(v)arliũtas*, *skver̃nas* (*skernas), *sk(v)ider̃lis*, *sk(v)ū̃kis*. N.B. Z powodu *v*-mobile pod znakiem zapytania stoi zbliżenie *skver̃bti* z psł. *svьrběti ‘świerzbieć’ (por. np. ESJS 915). — SZ *skvirb-*: *skvìrbinti* ‘drążyć, wydrążać, świdrować, wiercić’, przen. ‘nalegać’. Por. *skirb-* s.v. *sker̃bti* II. — SO *skvarb-*: *skvarbýti* ‘świdrować, wyrzynać, dziurawić’, *skvar̃bas* ‘dziura wyświdrowana’, *skvarbùs* ‘przenikający, przenikliwy’. Por. *skarb-* s.v. *sker̃bti* II.

skver̃nas 1. ‘poła, jedna z dwóch przednich części zapinanego ubioru’, 2. gw. ‘strzęp, kawałek’, 3. gw. ‘szmata’, 4. gw. ‘płat (tkaniny, płuca), połać (łąki), 5. gw. ‘klin w koszuli’. War. *skvernà*, *skvar̃nas*, *skver̃mas*, *skvar̃mas*. Odpowiednik łot. *skvęr̃na* ‘strzęp tkaniny’. Prawdopodobnie jeden z wypadków zmiany nagłosu *sk-* na *skv-* (*v*-mobile), por. paralele s.v. *skver̃bti*. Rekonstrukcja: *sker-nas, *skar-nas. Pochodnik czas. *skérti* ‘odstawać; odrywać się, strzępić się’. Znacz. etym. ‘odstająca część ubioru’ ⇒ ‘oderwana część ubioru’. — Drw. *skverneliaĩ* m.pl. ‘podarte ubrania, łachmany’, *skvernis* ‘czyje ubranie odznacza się długimi połami’. Od war. *skver̃mas* pochodzi drw. *skvermólas* ‘strzęp, szmata’. Cps. *ilgaskver̃nis* ‘mający na sobie okrycie z długimi połami’ (por. *ìlgas*), przen. ‘duchowny, klecha’, *skvernãgalis* ‘skraj poły’ (por. *gãlas*), *skvernãpusė* ‘jedna z pół’ (por. *pùsė*). Vb. denom. *skvernióti* ‘iść rozpiętym, rozpuściwszy poły’, war. *skvernóti*, *skvernúoti*.

skvẽtas stlit., gw. ‘kawał materiału, strzęp, łata (przyszyta, oderwana), szmata, podarte ubranie, łachman’. SD 1. «łata w sukni, frustu panni assutum», 2. «płat, płatek sukna, panniculus, pannulus», *skvetas mostimis inteptas* «plastr lekarski, splenium». Prawdopodobnie jest to synkopowany wariant formy *skevẽtas (por. *skẽvetas*), stojącej w związku ze *skiáutas* (zob.). Nieco inaczej LEW 825: do rodziny *skùtas*, *skùsti*. — Drw. *skvetúotas* ‘z niezałatanymi dziurami w ubraniu’, cps. *skvetabar̃zdis* ‘ktoś z rozczochraną brodą’ (por. *barzdà*). Vb. denom. *skvèsti*, *skveñta*, *skvẽto*, zwykle z prvb. *ap-* ‘obedrzeć się, zedrzeć się (o ubraniu); zaniedbać się, opuścić się’.

slánka 1 p.a. ‘ptak łowny słonka, Scolopax rusticola’ (war. *slankà* 4 p.a., *slañkė* 2 p.a.) — refleks wyrazu bsł. Por. z jednej strony łot. *slùoka* ‘Waldschnepfe’, stpr. *slanke* Ev ‘słonka wielka, Groseneppe [große Schnepfe]’, z drugiej strony psł. *slǫka ‘słonka, bekas’, sch. *slȕka*, słń. *slóka*, ros. *slúka* (ukr. *slúkva*), pol. *słonka* (war. *słąka*, *słomka*). Dewerbalna formacja na SO *slank- ⇐ *slenk-, prawdopodobnie do lit. *slenkù*, *sliñkti* ‘sunąć się, pełznąć’, łot. *slìkstu*, *slìkt* m.in. ‘zapadać się, pogrążać się’. Według Brücknera 1927, 500 «ptak przezwany od ‘ślęczenia’, ‘skrzypienia’». Zob. BSW 268, REW II, 666, LEW 826, Derksen 2008, 454 (s.v. *slǫka).

slánkioti, *slánkioju*, *slánkiojau* ‘suwać się, ślizgać się (o zasuwie); chodzić bez celu, bez zajęcia, wałęsać się; snuć się, kręcić się (koło dziewczyny); pełznąć, sunąć — o chmurze, dymie; zachodzić w odwiedziny’, *nuslánkioti* ‘zadeptać (trawę, zboże)’, *paslánkioti* ‘pochodzić — nieco, z wolna’, tr. ‘popychać coś, by ruszyło z miejsca’. Iterativum z suf. *-ioti* i SO *slank-* ⇐ *slenk-* / *slink-*, por. *slenkù*, *sliñkti* ‘sunąć się’. Akut metatoniczny, por. *lándžioti* ⇐ *lendù*; *ránkioti* ⇐ *renkù*. — Z innymi suf.: *slankýti* ‘łazić, wałęsać się’, SD[1] *slunkau* «łażę,

repo, serpo» (syn. *lindu*), *slankstýti* ʻchodzić bez celu'. — Nomina od *slank-*: *paslankùs* ʻżwawy, ruchliwy; ruchomy', *nepaslankà* 1. ʻnieruchawość', 2. c. ʻosoba nieruchawa', *slañkius* a. *slankiùs* ʻosuwający się brzeg, obryw ziemi, urwisko', *slankùs* ʻruchomy, ruchliwy'. Cps. *žemaslanka* ʻpłaz': SD *žemaslunka* «gadzina, reptile», syn. *ydai* (por. *žẽmė, žẽmas*). — Nawiązanie słowiańskie: scs. *slǫkŭ* ʻzgięty, krzywy', sch. przest. *sluk* a. *slùkav* ʻkrzywy, zgięty, garbaty', słń. *slôk* ts., por. ESJS 841. Inaczej LEW 832: forma prefigowana *sŭ-lǫkŭ (brak wzmianki o *slǫkŭ* w BSW 269). Osobno zob. *slánka*.

slapýti, *slapaũ*, *slapiaũ* gw. ʻchować, ukrywać, taić' — iterativum z suf. *-yti-* i SO *slap-* ⇐ *slep-*, zob. *slẽpti*. Paralele: *kratýti* ⇐ *krẽsti*; *šlakýti* ⇐ *šlẽkti*. Osobno zob. *slapstýti*. Refl. *slapýtis* ʻukrywać się' (*Brolis užmušo brolį, slaposi, bėga toli*), DP «taić się, tułać się», *slapausi* SD «kryię się, nie ukazuię się na świat, delitesco, lateo, oblitesco, tego me latibulis», SD[1] «kryię się» i «lasuię» [ʻchowam się do lasu']. War. *slapìntis*. Zob. też *slapstýti*. — Nomina: *slapùkas* ʻpisklę, które się wykluło po kryjomu; nieślubne dziecko; samotnik, odludek; konspirator; człowiek ukrywający się; zwiadowca w wojsku; kłusownik', *slapũkas* ʻczłowiek, który lubi się ukrywać', *slapùs* ʻskryty, zamknięty w sobie', DP ʻpotajemny', SD «taiemny» (syn. *paslėptas*), cps. *slapývardis* ʻpseudonim' (por. *var̃das*).

slapstýti, *slapstaũ, slapsčiaũ* ʻchować, ukrywać, taić', refl. *slapstýtis* ʻchować się, ukrywać się' — frequentativum z suf. *-styti* i SO *slap-* ⇐ *slep-*, zob. *slẽpti*, *slapýti*. — Neoosn. *slapst-*: *slapstinė́ti* ʻchować, ukrywać', *iššislapstinė́ti* ʻprzechować się, przetrwać w ukryciu'. — Neoosn. *slapsty-*: *slapstýdinti* ʻukrywać', *slãpstymas* ʻukrywanie', *slapstỹnės* f.pl. ʻzabawa w chowanego'. — Neoosn. *slapstyt-*: *slapstytỹnės* f.pl. ʻzabawa w chowanego' (por. *badytỹnės* ⇐ *badýtas*), *slapstýtojas* ʻten, kto kogoś lub coś ukrywa'.

slaptà 4 p.a. 1. ʻtajemnica, tajnik', SD «taiemnica», 2. ʻkryjówka, skrytka', 3. bot. ʻgniazdko nasienne' — abstractum z suf. *-tā-* od SO *slap-* ⇐ *slep-*, zob. *slẽpti*. Paralele: *gamtà* ⇐ *gemù*; *laktà* ⇐ *lekiù*; *naštà* ⇐ *nešù*. — Skostniałe formy przypadkowe: *slaptà* adv. ʻpo kryjomu, potajemnie' (instr.sg.), *slaptomìs* ts. (instr.pl.). — Z innymi suf.: *paslaptìs* (zob.), *slapčià* a. *slapčiomìs* adv. ʻpotajemnie, po kryjomu, ukradkiem', *slãptas* ʻtajny, potajemny, skryty, poufny' (⇒ *slãpčias* ts.), *slaptė* SD «potaiemność, skrytość; skrytość, skryte miejsce», *slaptėmis* adv. SD «kryiomo; potaiemnie, skrycie», cps. *slaptãžodis* ʻhasło, umówiony wyraz lub wyrażenie, używane przez straże' (por. *žõdis*).

slãstai, *-ų* 2 p.a., *slastaĩ, -ũ* 4 p.a. m.pl. przest., gw. 1. ʻpułapka, łapka na myszy, szczury' (SD[1] «łapka, łapica»), 2. ʻprzyrząd do wyciskania serów', 3. ʻprasa do tłoczenia oleju'. Odpowiednik łot. *slasts* lub pl. *slasti* ʻłapka na myszy, sidła na ptaki' (war. *slazds, slazdi*). Drw. dewerbalny od neoosn. *slast-*, należącej do zanikłego vb. frq. *slastyti ʻściskać, dusić (w pułapce)'. Paralela: *spą́stai* ʻpotrzask, sidła' ⇐ *spą́styti* < *spą́s-sty-, drw. od neopwk. *spęs-* (zob. *spę́sti*). Z uwagi na zanik spółgłoski pierwiastkowej (*s*? *t*? *d*?) w pozycji przed suf. *-sty-* dalsze objaśnienie pozostaje niepewne. Niejasne pozostają również takie warianty, jak *slãsnos*, *slą́snos* f.pl. ʻłapka na myszy, szczury'. Zob. ME III, 917 (porównanie ze stir. *slat* ʻrózga, pręt'), LEW 827. — Cps. *sū́rslasčiai* m.pl. ʻprzyrząd do wyciskania serów' (por. syn. *sū́rliečiai*, *sū́rslėgis*, *sū́rspaudis* s.v. *sū́ris*). — N.m. *Vil̃kaslastis* (por. *vil̃kas*). — War. nazalizowane: *slą́stai* m., *slą́stos* f. ʻłapka na myszy, szczury'. Ze zmianą *ánS* > *ái̯S*: gw. *sláistai*, *sláistos* (por. Zinkevičius 1966, § 151). Zapoż. lit. w pol. gw. *słosta* ʻłapka na szczury i myszy' (Zdancewicz 348).

slãtyti, *slãtiju*, *slãtijau* stlit., gw. ʻbyć gnuśnym, niedbałym', obok *slatýti*, *slataũ*, *slačiaũ* gw. ʻwymigiwać się, wykręcać się'. Drw. *slãtijimas* DP ʻgnuśność, niedbalstwo', *slačiùkas* DP ʻgnuśny, leniwiec'. Mamy tu czasownik o osnowie *slat-*, która pochodzi z resegmentacji nomen *slata-. Odwołując się do historii derywacyjnej vb. denom. *statýti* ⇐

stata- < pie. *sth$_2$-etó-, przyjmiemy dla *slatyti* wywód od *slat-*, które było neopwk. wyabstrahowanym z adi. vb. *slãtas ʽpowolny w ruchach' < pie. *slh$_2$-ató- < *slh$_2$-etó-. Pwk. na SP, pie. *sleh$_2$-, jest poświadczony w języku łotewskim, por. *slāt*, *slāju* ʽpełzać, wlec się, iść powoli', drw. *slāna* c. ʽobibok'. Jego litewskim odpowiednikiem byłoby †slóti, †slóju (por. Skardžius, RR 4, 382). Z etymologicznego punktu widzenia chodzi tu o pwk. sekundarny *sl-eh$_2$-, który powstał drogą sufigowania elementarnego pwk. *sel- / *sl- ʽpełzać' (LIV^2 528), por. lit. *selė́ti* ʽskradać się, czołgać się'. Pie. suf. *-eh$_2$- tkwi również w litewskich neopierwiastkach *jo-*, *ro-*, zob. *jóti*, *róti*.

slaugýti, *slaugaũ*, *slaugiaũ* 1. ʽotaczać opieką chorego, doglądać, pielęgnować (ojca, matkę)', 2. gw. ʽbyć pomocnikiem, służyć pomocą, pomagać', 3. gw. ʽzastępować kogo w robocie'. War. *slaugìnti*. Refl. *slaugýtis* ʽukrywać się; obijać się bez zajęcia, kręcić się gdzie' (por. też *slaugstýtis* ʽwykręcać się od roboty'). Dziś izolowane. Kiedyś było to intensivum z suf. *-yti* i SO *slaug-* ⇐ *sliaug-*, por. *sliaũgti* ʽpiąć się w górę' itd. Nieco inaczej LEW 827n. — Innowacją jest tu czas. *slaũgti*, *-iù*, *-iaũ* ʽdoglądać chorego; chować, ukrywać', *užslaũgti* ʽzastępować w robocie' — pdg. quasiprymarny, zbudowany wokół prs. *slaugiù*, pochodzenia iteratywnego (inf. *slaugýti*). Por. *laupiù* (*laũpti*) ⇐ *laupýti*; *rausiù* (*raũsti*) ⇐ *rausýti*; *smáugiu* (*smáugti*) ⇐ *smáugyti*. — Drw. *paslaugà* (zob.). — Neoosn. *slaugy-*: *slaũgymas* ʽpielęgnowanie (chorego), usługiwanie', *paslaũgymas* ts.

slė̃gti, *slegiù*, *slėgiaũ*, war. *slė́gti*, *slė́giu*, *slė́giau* ʽprzygniatać, cisnąć, naciskać, uciskać, dusić; ciążyć komu (np. o myślach)', SD *slėgiu* «tłumię co, obruo, opprimo, deprimo; uciskam kogo, premo, opprimo, in augustias redigo» (syn. *sloginu*, *prispaudžiu*), *apslė̃gti* ʽprzycisnąć kamieniami szatkowaną kapustę', *prislė̃gti* ʽprzygnieść, przywalić (nogę); przygnębić', *suslė̃gti* ʽścisnąć, stłoczyć' (SD *suslėgt* «zadłabić kogo, elisere»), *užslė̃gti* ʽzamknąć'[459]. Odpowiednik łot. *slêgt*, *slę̂dzu*, *slêdzu* ʽzamknąć, zamykać' (por. wyżej *užslė̃gti*), przen. ʽwyciągnąć wniosek'. Czas. specyficznie bałtycki. Bez ustalonej etymologii, zob. LEW 828. Transponat pie. *sleh$_1$g^u- (lit. *slė́g-*), SO *sloh$_1$g^u- (lit. *slúog-*). IEW 960: rekonstruuje na podstawie bałtyckiej pwk. pie. *slēg^u- ʽdrücken, bedrücken, mißhandeln' i jako jedyne comparandum wskazuje gr. homer. λώβη ʽhańba, zniewaga', później też ʽokaleczenie'. Z formalnego punktu widzenia może to pochodzić z pie. *slōbā < *sloh$_1$g^u-eh$_2$- (zob. *slúogas*). Ponieważ jednak poza bałtyckim brak jest oparcia dla takiej formacji, Beekes 2010, 882 jest skłonny ująć λώβη za Ragotem, *Revue de philologie, de litterature et d'histoire anciennes* 76, 2002 jako refleks pie. *sloh$_2$g^u-eh$_2$- i powiązać je z rodziną czas. λάζομαι ʽwziąć, ująć, schwycić'; znacz. etym. ʽseizure'. — Drw. *príeslėgis* ʽprzygnębienie', *slėgà* a. *slė̃gis* ʽciśnienie', *slėgtùvas* ʽprasa'. Por. łot. *slę̃ga*, *slêgs* ʽbieda, cierpienie, ciężar', *slêgtuve* ʽzamek do zamykania'. — Stary SO *slēg- ⇒ *slōg-: *slúogas* (zob.). — Nowy SO *slēg- ⇒ *slāg-: *slógti* (zob.).

slėnỹs, *-io* 4 p.a. ʽwąwóz, parów, jar'. War. *slẽnis*, *slė́nis*; f. *slėnė̃*, *slėnìs*, *slėnià*, *slė́na*. Odpowiednik łot. *slêne* ʽtrawiaste pasmo między lasami; dolina, miejsce nisko położone', *slēns* ʽnisko położone podmokłe pole'. — Z innymi suf.: *slėnùs* a. *slẽnas* ʽpochyły, niski; położony nisko, w dole'. N.rz. *Slėnė̃*. — Niejasne. Brak nawiązań poza bałtyckim, por. LEW 828. Może łączy się z bliskoznacznymi przymiotnikami *slẽdnas* a. *slėdnùs* ʽnisko położony; spadzisty, pochyły', *slėdnus laukas* ʽein abträgiger Acker', gdzie *-d-* może być sekundarne (por. dysymilację *pavỹd.nas* ⇐ pol. *powin.ny*, war. *pavỹnas*; LEW, *l.c.* wstawił *slėd-* w apofonię z norw. *slad(e)* ʽsanft geneigt, Tal', dn. *slade*, *sledde* ʽTal, Schlucht') oraz *slẽsnas* a. *slė̃snas* 1. ʽpochyły, nisko położony', 2. ʽniegłęboki, płytki (np. talerz)', 3. ʽłagodnie

[459] Por. stlit. *užuslėgti* ʽprzesłonić, stłumić': *To idant mūsimp nevienas daiktas neužuslėktų večerios Pona mūsų Jėzusa Chrystusa* PK 213$_3$ ʽTego, aby w nas żadna rzecz nie zatłumiła Wieczerzy Pana naszego Jezusa Chrystusa'.

opadający (o zboczu góry)'. Dalsze war.: *slesnùs* ob. *slėsnùs*. Zob. jeszcze Būga, RR II, 555.

sleñkstis, *-sčio* 1. 'próg, poprzeczna dolna część futryny drzwiowej', SD <slinkstis wirßutinis> «nadprożek, superliminare», 2. 'stopień skalny w nurcie rzeki; rodzaj przegrody skalnej'. War. apofoniczny *slañkstis* 'próg; stopień', m.in. w DP: <słąkstis>, acc.pl. <słąkszczius>. Praformy *sleng-stis, *slang-stis. Dewerbalne rzeczowniki utworzone neosuf. *-stis* od SE *sleng- względnie SO *slang-. Można za Vasmerem postulować pwk. pbsł. *sleng-, mianowicie w oparciu o porównanie z wyrazami ros. *sljagá* a. *sljága* 'długa, cienka żerdź; dźwignia', *sljag* 'prom, łódź', oddającymi psł. *slęg- (zob. REW II, 668; dalsze nawiązanie w nwn. *schlank* 'smukły, szczupły', zob. EWD 1207). Z uwagi na rozbieżność znaczenia trudno zdecydować, czy należy tu wspomniany w LEW 829 refleks pol. *śląg-*. Ukazuje się on w dwóch XVI-wiecznych formach: *prześlągły* 'o koniu: mający zapadły grzbiet' (SPXVI) i *prześlągwa* bot. 'wawrzynek główkowy, niska krzewinka z rodziny wawrzynkowatych, Thymelaeaceae, Cneorum theophrasti' (SPXVI); Bańkowski, ESJP II, 913 uznał je za «całkiem niejasne». LEW 829 odniósł się krytycznie do Leskiena wywodu *sleñkstis* od czas. *sleñkti* 'posuwać się powoli, pełzać'. — Drw. *slenkstéta ùpė* 'rzeka z licznymi (skalnymi) progami', n.rz. *Sleñkstupis*. — Z innym suf.: *sleñksnis, -io* 'próg', SD <slynksnis> «prog, limen» — odpowiednik łot. *slìeksnis* 'próg'.

slė́psna, zwykle pl.t. *slė́psnos, -ų* 1. 'pachwina, zagłębienie między dolną częścią brzucha i nasadą nogi (u człowieka i czworonożnych)', 2. 'lędźwie' (syn. *strė́nos*), SD *slėpsna* «słabizna, hypochondrion» ['ściany boczne brzucha między żebrami i biodrem', SW]. Konkretyzowane abstractum dewerbalne na *-snā-* od WSE *slėp-* jak w prt. *pàslėpiau* 'schowałem, ukryłem' (zob. *slė̃pti*). Znacz. etym. 'schowanie', od tego 'schowana, zasłonięta część ciała w okolicy części rodnych'. War. *slėpsnià*, m. *slė́psnas, slė́psnis*, ze zmianą *ps* > *ks*: *slė́ksna*. — Drw. *paslė́psnis* 1. 'podbrzusze, okolica pachwin u zwierzęcia' (war. *paslė́psna, paslė́psnė*), 2. przen. 'rola odległa od domu', 3. przen. 'górna część stajni, chlewu, gdzie składa się siano'. Por. łot. *slêpenes* f.pl. 'pachwiny u konia', *slêpsna* 'kawałek, który zawiera więcej ścięgien niż mięsa', *paslêpene(s)* 'pachwiny'. — N.m. *Slė́psniai* 2x.

slė̃pti, *slepiù, slėpiaũ* 'chować, ukrywać, taić, trzymać w tajemnicy', SD *slepiu* «taię czego», cps. *apslė̃pti* 'zataić', *ažuslepiu* SD «kryię co», *nuslepiu* SD «kryię», *paslė̃pti* 'schować, ukryć' (*Ýlos maišè nepaslė̃psi*). Refl. *slepiuosi* SD «kryię się, wchodzę w kąt; taię się», *nusislepiu* SD^1 «schraniam się, detrecto, subterfugio, subduco me, surripio me; ukradam się, aufugio, elabor, euado». Odpowiednik łot. *slèpt, slèpju* (*slepju*), *slèpu* 'chować, ukrywać', intr. 'skradać się'. Lit.-łot. *slep-* przeciwstawia się pie. *klep- 'brać ukradkiem, kraść; chować, ukrywać', por. gr. κλέπτω (*klepō), łac. *clepō, -ere*, goc. *hlifan* (LIV^2 363, LEW 829). Dla uzgodnienia *slep-* z *klep- trzeba chyba wyjść od wariantu *s*-mobile, *sklep- (por. LIV^2 363, przyp. 4) i założyć dysymilatywny zanik *k*, np. w formie lit. imperatiwu *nu-si-sklėp-ki > *nusislė̃pk* 'schowaj się! ukryj się!'. — Zwraca uwagę niemal zupełny brak derywatów od SE *slep-*. LKŽ wymienił tylko dwa pochodniki, oba o charakterze terminów botanicznych: *slepìšerė* 'roślina wodna Isoëtes', *slepišerìniai* 'rodzina poryblinowatych, Isoëtaceae' (por. *šérti* II), *slepkùtė* 'niezapominajka, Myosotis'. Za to z języka łotewskiego można przytoczyć *slepêt, -u, -ẽju* 'chować w tajemnicy, zatajać', refl. *slepêtiês* 'ukrywać się', *slepinât* 'tuszować, zacierać jakąś sprawę, aby o niej zapomniano' oraz nomina: *slęps* a. *slępęns* 'potajemny, ukryty', *slępstu* adv. 'po kryjomu, w tajemnicy' (war. *slepšu* a. *slępu*), *slępuks* 'kryjówka', cps. *slępkava*, przest. *slępkavs* 'skrytobójca, morderca, bandyta' (por. *káuti*), ⇒ *slępkavîgs* 'morderczy', vb. denom. *slępkavuôt* 'mordować'. — WSE *slėp-*: *slėpiaũ* (prt.), drw. *slėpyklà* a. *slėpỹnė* 'kryjówka', *slėpinỹs* 'tajemnica', *slė́psna* (zob.), *slėptùvė* 'schron'. — SZ *slip-*: *slìpti* (zob.). — SO *slap-*: *slapýti* (zob.), *slapstýti* (zob.), *slaptà* (zob., tam też inne nomina ze *slap-*).

slḗsna ʽgórna część stopy między palcami a kostką, podbicie'. Z innym suf.: *slḗsnas* ʽkostka u nogi' (syn. *kulkšnìs*). Analiza: *slė-sna(s)*. Trudno oddzielać od adj. *slė̃snas* m.in. ʽniestromy, łagodnie opadający — o zboczu góry, rowu', por. *Šitas kalnas iš antros pusės ne status, kaip čia, bet slėsnas*. *Toks slė̃snas krantas, galima nepavirtus išvažiuoti*. Znacz. etym. ʽłagodny stok, zbocze' ⇒ ʽpodbicie stopy'. Dalsze związki niejasne, zob. *slėnỹs*. Nieco inaczej LEW 829n.: *slėd-sna(s), drw. od *slė̃dnas* ʽnisko położony; spadzisty, pochyły'.

sliaũgti, *sliaugiù*, *sliaugiaũ* gw. 1. ʽpiąć się w górę, wspinać się na drzewo', 2. ʽpełzać', 3. ʽchodzić, spacerować'. War. *sliauk*-: *sliaũkti*, *-iù*, *-iaũ*, drw. *pãsliaukas* ʽleżący jak długi, wyciągnięty'. Ma wygląd formacji prymarnej na SE. Por. pie. *sleu̯g- ʽślizgać się, pełzać' (IEW 962, LEW 830; brak w LIV[2]). — SO *slaug*-: *slaugýtis* ʽkryć się, chować się, aby nie być widzianym; obijać się bez zajęcia', *slaugstýtis* ʽwymigiwać się od roboty, kryć się'. Nomina: *slaugū̃nas* ʽzbieg, uciekinier', *slaugùs* ʽskryty'. Osobno zob. *slaugýti*, *paslaugà*. — WSZ *slūg*-: *slū́gti* (zob.). — Apofonia *au* ⇒ *uo*: *sliuõgti* (zob.).

slìbinas ʽsmok, istota mityczna pod postacią latającego gada', DP ʽsmok', *tulžis smakų aba slibinų vynas jų* SP I, 321_{22} ʽŻołć smokow wino ich'. N.m. *Slibinaĩ*. Izolowane. Zdaniem Būgi, RR II, 309 *slib*- można ująć jako refleks st. zanikowego do pie. *(s)lei̯b- ʽpełzać, ślizgać się; gładzić, ścierać' (por. IEW 663, 960, LIV[2] 566), stwn. *slīfan* ʽścierać się, ustępować, przechodzić', śrdn. *slīpen* ʽszlifować; pełznąć', *slibber* ʽśliski', stisl. *sleipr* ʽśliski, gładki'. Znacz. etym. ʽistota pełzająca'? LEW 831 łączył *slìbinas* ze żm. *slykū̃nas* ʽsmok' na podstawie hipotezy o paralelnych rozszerzeniach *-b- i *-k- przy pwk. pie. *slei̯- / *sli-.

slidùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽśliski, o gładkiej powierzchni (lód, posadzka)', 2. ʽo rybie: wyślizgujący się z rąk, sieci'. Odpowiednik łot. *slids* ts., też ʽukośny, pochyły'. War. *slydùs* (wyrównanie do czas. *slýsti*), *sklidùs* (Zinkevičius 1966, § 245). Lit.-łot. *slid*- to refleks st. zanikowego do *slei̯d- < pie. *$h_3$slei̯d^h- (por. LIV[2] 307, ALEW 942). — Refleks na SO *slai̯d-: łot. *sliẽde* ʽodcisk kół lub płóz sań; ślad wygnieciony w zbożu a. trawie; *sliẽdes*, *sliêdes*[2] f.pl. ʽtory kolejowe, szyny' (ME III 937n.)[460]. Nie wiadomo, czy należy tu również wsch.-lit. *sliẽdas* ʽślad, odcisk stopy' (war. *šliẽdas*), zob. LEW 1003. Būga, RR II, 161 widział tu raczej zapożyczenie z błr. *sled*. — Odpowiednik psł. *slědŭ ʽodcisk stóp, nóg, kół; trop', por. scs. *slědŭ* ʽἴχνος', sch. *slȉjed*, ros. *sled*, *-á*, ukr. *slid*, czes. przest. *sled*, pol. *ślad*, < pbsł. *slai̯d-a- < pie. *$h_3$sloi̯d^h-o-. W kwestii *ě* < *ai̯ por. scs. *sněgŭ*, lit. *sniẽgas* ʽśnieg' < pbsł. *snai̯g-a- (pie. *snoi̯g^{uh}-o-). Dalej por. wed. *srédhati* ʽślizga się, ześlizguje się, błąka się' (*slai̯d^h-), stang. *slīdan* ʽślizgać się', śrwn. *slīten* ts. (SZ nwn. *Schlitten* m. ʽsanie' < *slidōn; vb. denom. *schlittern* ʽpośliznąć się na lodzie'), SZ gr. ὀλισθάνω ʽpośliznąć się, upaść na śliskiej drodze; zwichnąć kończynę przez pośliznięcie się'. Zob. IEW 960. — Drw. *slidžiaĩ* adv. ʽślisko', *slìdės* f.pl. ʽnarty' (zapoż. lit. w błr. gw. *zlýdki* pl. ʽniewygodne sanie', Laučjute 111, ESBM 3, 336), *slidumà* ʽczas, kiedy jest ślisko, ślizgawica' (por. *sausumà*, *tamsumà*). Vb. denom. *slidinḗti* ʽślizgać się, jeździć na nartach', *slìdinti*, *ap*-, *iš*-, *nu*- ʽwyślizgać (drogę), wygładzić, wypolerować'. Por. łot. *slidêt*, *slidu* ʽślizgać się na lodzie', *slidinât* ʽjeździć na łyżwach', nomina: *slidas* f.pl. ʽłyżwy' (war. *slīdas*), *slidęns* ʽgładki jak lód, śliski' (war. *slidaîns*, *slidans*). — WSZ *slyd*- ⇐ *slid*- charakteryzuje abstractum *slỹdis*, *-džio* ʽśliskość' (por. *dỹdis* ⇐ *dìdis*, *žỹlis* ⇐ *žìlas*), *slydà* ʽczas, kiedy jest ślisko, ślizgawica'. Iter. *slydailióti* a. *slýdailioti* ʽślizgać się (na gołoledzi, na ślizgawce)', *paslydḗti* ʽpośliznąć się'. Por. łot. *slîdêt* ʽślizgać się', *slîdens* ʽgładki, śliski'. N.B. Od WSZ *slyd*- trzeba odróżnić neopwk. *slyd*-, który się ustalił w pdg. denominatywnym *slýstu* (*slyd-stu), *slýdau*, *slýsti* ʽpośliznąć się', *nuslýsti* ʽześliznąć się'. Pierwotny pdg. opierał się na SZ *slid*- i brzmiał *slind-stu (starsze *sli-n-du), *slidau, *slisti. — Neopwk. *slys*-: *slýsčioti* intens. ʽślizgać się'. PKEŽ 4, 131 objaśnił stpr.

460 Por. jeszcze łot. *slìedne* ʽślad, koleina', vb. denom. *sliedêt* a. *sliedât* ʽdepcząc niszczyć zasiew, trawę, tratować', *sliednêt* ts.

slidenikis EV ʽtropiący pies myśliwski, Leethund [Leithund]', czyt. [slīdenīkis], jako drw. od pwk. *slīd- ʽślizgać się', co nie jest przekonujące pod względem semazjologicznym. W klasycznym ujęciu *slidenikis* jest zapoż. z pol. *ślednik* ʽtropowiec' (od adi. *śledny* ʽdo śledzenia używany, tropiący, gończy'), por. Trautmann 1910, 431. — SO *slaid-* ⇐ *slid-*: *sláidžioti* ʽślizgać się'. Por. łot. *slaîds* m.in. ʽskośny, ukośny, stromy, spadzisty; gładki, ładny'.

slíekas 3 p.a. 1. ʽdżdżownica, glista ziemna, Lumbricus terrestris' (war. *sliẽkas* 4 p.a.), 2. ʽślimak', 3. ʽczłowiek chudy, chudzielec', 4. ʽpodłużny kłąb czesanej wełny', 5. ʽczerwiec kaktusowy, Dactylopius coccus'. Z innym suf.: *slíeka* ʽdżdżownica' : łot. *sliêka* ts. Odpowiednik stpr. *slayx* EV ʽdżdżownica, Regenworm [Regenwurm]' wskazuje na praformę z dyftongiem *ai̯, bałt. *slai̯ka- (por. lit. *sniẽgas*, łot. *snìegs* wobec stpr. *snaygis*). — SP *sliek-* stoi w apofonii do SZ *slik-*, por. 1° lit. *pãslikas* ʽleżący jak długi' (zob.), 2° łot. *slaîks* ʽwyciągnięty, szczupły, płaski'. Związek ze znacz. ʽposuwać się po śliskiej powierzchni, ślizgać się' jest widoczny w drw. łot. *slaika* ʽrodzaj nart' i *slìece* ʽpłoza sań'. Dalej por. vb. denom. *slaikstîtiês* ʽpowoli sunąć, z trudem się poruszać (po przebytej chorobie)', ⇒ *slaikstuoņa* ʽpróżniak, nierób'. Podstawa etymologiczna nieustalona. Stwn. *slīhhan* ʽpełzać' różni się spółgłoską w wygłosie pierwiastka (*-g-). Ze względu na wyrazy łot. *sliẽkas* f.pl. ʽślina, lepki śluz' i *sliẽnas* f.pl. ts. łączono lit. *slíekas* z jednej strony z psł. *slina ʽślina', z drugiej strony z psł. *slimakŭ ʽCochlea' (ros. *slimák*, czes. *slimák*), gr. λείμαξ, -ακος f. ʽślimak bez skorupy', jak też ze śrwn. *slīm* ʽśluz, Schleim', łac. *līmus* m. ʽmuł, szlam; kał' < *(s)le/oi̯-mo-. Zob. BSW 269, LEW 830n., EWD 1211, de Vaan 2008, 342. — Drw. *sliekìnis*, *slíekinis* ʽcienki, podłużny, przypominający glistę', cps. *sliekpaũtis* ʽcoś bardzo cienkiego' (por. *paũtas*). — Tu też *sliekalas, zaświadczone pośrednio przez zdysymilowaną formę *siẽkalas* ʽktoś zaśliniony' (*Siẽkale, neapseiliok munęs!*). Nawiązanie w łot. *siẽkalas* f.pl. ʽślina, piana na ustach'. Por. LEW 831, ME III, 857[461]. — Vb. denom. *sliekáuti* ʽzbierać dżdżownice (o ptakach, o rybaku)', *sliekinė́ti* ts.

slíekti, *slíekiu*, *slíekiau* gw. ʽcienko prząść, tj. snuć włókno na nici', *pérsliekti* ʽzrobić przerwę'. War. *sliẽkti*. Niejasne. Do *slíekas*? — Drw. *sliekė̃* ʽbardzo cienka nić przędzy', *pérsliekė* a. *pérsliekas* 1. ʽnadzwyczaj zcieńczone miejsce nici w przędzy' (Šlapelis 1940, 341), 2. ʽzwężenie na łące, cieśnina na jeziorze', 3. ʽprzerwa'.

sliẽsorius, *-iaus* przest., gw. ʽślusarz' (SD «slosarz, claustrarius artifex») — zapoż. ze stbłr. *slesarь* (SLA 200, ZS 54, LEW 831). War. *šliẽsorius*. Por. błr. *slésar, -a*, war. *slësar, slósar, -a* (⇐ stpol. *ślosarz, ślosar* ⇐ śrwn. *sloȝȝer*, nwn. *Schlosser*), zob. ESBM 12, 181. Lit. dyftong *ie* ukazuje się na miejscu słow. *e* również w *kiẽlikas*, *kliẽrikas*, *kumiẽtis* (SLA, *l.c.*). — Nazw. *Sliesoráitis*, war. *Sles-*: *Slesarãvičius*, *Slesariū́nas* (LPŽ), z wokalizmem *e* pochodzącym z wyrównania do apelatywu błr. *slésar*.

slykū̃nas żm. ʽsmok, istota mityczna pod postacią latającego gada' (Dowkont) — dewerbalne nomen agentis na *-ūnas* od *slyk-*. Osnowę tę można ująć jako alternant na WSZ od *slik-, por. *pãslikas* ʽleżący jak długi'. Pwk. pb. *slei̯k-, zob. *slíekas*. LEW 831 analizował *sly-k-*, mianowicie na podstawie hipotezy o rozszerzeniu przez *-k- pierwiastka pie. *slei̯- / *sli-; paralelne rozszerzenie *-b- ma zawierać pwk. *sli-b-* wyrazu *slìbinas* (zob.).

sliminỹs, *-io* 3 p.a. gw. ʽpadalec, Anguis fragilis'. Odosobnione. Analiza: *slim-inys* pozostawia nas z leksemem, który nie zostawił innych śladów. Brak alternantów †slem-, †slam-. Być może, że *sliminỹs* pochodzi z (nieregularnej) zmiany *slimp-inys, co od czas. *slim̃pinti* ʽsunąć' (zob. s.v.).

[461] Paralele na dysymilacyjny zanik *l*: *kãklas* < *kalklas, *séilė* < *sleilė, *žãbalas* < *žlabalas.

slimõkas gw. ʽślimak bez skorupy; ślimak w skorupie' — akcent sufiksalny wskazuje na zapoż. z błr. *slimák*, *-á* ʽślimak; mięczak' (a nie z pol. *ślimak*, jak podał LKŽ XIII, 16). War. *šlimõkas, šlemõkas*.

slim̃pinti, *slim̃pinu*, *slim̃pinau* pot. ʽsunąć, iść powoli, po cichu, ze spuszczonym nosem', *įslim̃pinti* ʽwśliznąć się, wsunąć się', *išslim̃pinti* ʽwyśliznąć się, wymknąć się'. Drw. na *-inti* od neopwk. *slimp-*, wyodrębnionego z prs. infig. *slimpù* ʽznikam z oczu, przepadam', zob. *slìpti*. — Z innymi suf.: *slimpinė́ti* ʽchodzić bez zajęcia, szwendać się', *slìmpsoti* ʽstać w ukryciu'. — Trudno powiedzieć, w jaki sposób ukształtowały się quasiprymarne pdg. *slim̃pti*, *slimpù* (war. *slempù*), *slimpaũ* ʽchodzić bez celu, włóczyć się; wolno jechać' (⇒ sb. postvb. *slìmpa* ʽobibok, leń') oraz *slim̃pti*, *slimpstù*, *slimpaũ* ʽsmutnieć, posępnieć, stawać się ponurym'. Odpowiednik łot. *slîpt*, *slīpstu*, *slīpu* ʽślizgać się, krzywić się, opuszczać się'. Zob. LEW 831n.. — SO *slamp-*: *slampinė́ti* ʽchodzić z kąta w kąt, obijać się bez zajęcia, włóczyć się, szwendać się', *slam̃pinti* ʽiść powoli, wlec się', war. sonoryzowany: *slam̃binti* ts., *slambýtis* ʽwałęsać się bez zajęcia'. Paralele: *klampìnti* ⇐ *klimp-*; *grambýti* ⇐ *grimb-*.

sliñkis, *-io* I 1. ʽosuwisko, urwisko', 2. ʽstwardnienie wymion u krów', 3. ʽlenistwo, niechęć do pracy, gnuśność' (*Muni sliñkis apniko: nieko nebepaslenku dirbti*), 4. żm. ʽślimak' (*Kartu ir sliñkį išvirė su grybais*), 5. ʽpoprzeczka w krosnach', 6. ʽprzyrząd służący do ściągania butów z cholewami'; *sliñkis* II ʽleń' (*Sliñkis nepaslenka dirbti*, t.y. *nenusiveža, nenora, tingi* ʽLeń nie garnie się do roboty, tj. nie zabiera się, nie chce, leni się'). Derywaty postwerbalne od *sliñkti* (zob.).

sliñkti, prs. *slenkù* (war. *slinkù, slinkstù, slenkiu*), prt. *slinkaũ* (war. *slenkiaũ*) 1. ʽsunąć się, posuwać się powoli (też o chmurach, słońcu, księżycu)', DP ʽpomykać', 2. ʽpełzać, posuwać się na brzuchu', 3. ʽwolno iść, jechać, płynąć, ciec', 4. ʽosuwać się (o ziemi, o brzegu), przesuwać się w dół, opadać' 5. ʽprzybliżać się, przysuwać się, podchodzić (bliżej stołu)', 6. ʽz wolna upływać, przemijać (o czasie)', 7. ʽwypadać (o włosach)', 8. ʽmieć ochotę na coś'. Cps. *apsliñkti* ʽogarnąć, otoczyć; osunąć się (o zboczu)', też ʽrozleniwić się' (*Apslinkaũ ir aš į senatvę*), *nusliñkti* ʽwypełznąć, popełznąć, spełznąć, osunąć się, przejść', *prasliñkti* ʽprzesunąć się, upłynąć (o czasie)'. Refl. *sliñktis* ʽsunąć się, pełznąć, zbliżać się, ruszać się powoli, upływać', *pasisliñkti* ʽposunąć się, przesunąć się (ze swego miejsca)', *pasislinkiu* SD «podmykam się, promoueo me sub, vel versus aliquid». Odpowiednik łot. *slìkt, slìkstu, slìku* ʽzginać się, chylić się, zapadać się, ginąć, pogrążać się, tonąć'. Do pie. *slenkᵘ̯- / *sl̥nkᵘ̯- ʽślizgać się, gleiten', por. stisl. *slyngva* ʽwymachiwać, ciskać', śrwn. *slingen* ʽwić się; pełzać, czołgać się', SO stwn. *slango*, nwn. *Schlange* ʽwąż, żmija' (znacz. etym. ʽwijące się stworzenie'). Por. LIV^2 567, LEW 832, EWD 1207, 1214, ALEW 941n. — Machek 1968, 671 nawiązał stczes. *usléci* ʽumrzeć, zdechnąć' (psł. *slękti) do łot. *slìkt* m.in. ʽpogrążać się'. Tenże autor na s. 551, s.v. *-sľáknút* powiązał czes. gw. *osľáknúť* ʽrozleniwić się, opuścić się' z lit. *apsliñkti*. Obecnie Boryś 2005, 615 odtwarza psł. *slękǫ, *slękti jako odpowiednik lit. *slenkù, sliñkti*, por. pol. *ślęczeć* ʽoddawać się przez dłuższy czas jakiemuś mozolnemu zajęciu', słń. *sléčati* ʽsiedzieć bez ruchu, leniuchować', dłuż. *slěku, sleč* ʽzdychać', głuż. *slakaś* ʽzdychać; być żądnym czego, dążyć do czego'. Uderza fakt pominięcia pbsł. czasownika w BSW 269, s.v. *slenkō ʽschleiche, pełznę, czołgam się'. — Drw. na SE *slenk-*: łot. *slìece* ʽpłoza sań' < *slenkē, znacz. etym. ʽto, co pełznie, suwa się' (por. ros. *póloz* ⇐ *polzú*). — Drw. na SZ *slink-*: *slìnkčioti* ʽpełzać', DP ʽpomykać się' (por. *lìnkčioti*, *tvìnkčioti*), *slinkinė́ti* ʽwałęsać się, błąkać się bez zajęcia', *slinksóti* ʽleżeć, wylegiwać się, lenić się, próżnować' (por. łot. *sliñkûot* ʽlenić się, próżnować'). Nomina: *pãslinkas* I ʽleżący jak długi' (por. bliskoznaczne *pãslikas*), *pasliñkas* II ʽunikający roboty, leniwy' (⇒ *paslinkỹs* ʽleń, nierób'), *paslinkimas* SD «pomknienie, pomykanie», *nepasliñkšis* żm. ʽktoś nieruchawy, leniwy, leniuch' (por. suf. w *nẽkakšis*), *póslinkis* ʽzmiana, postęp,

skok', *slìnka* c. 'włóczęga, wałęsa' (łot. *slìnka*), *sliñkas*, *-à* 'leniwy, opieszały, gnuśny' (por. łot. *sliñks* 'leniwy'), ⇒ żm. *slìnkainis* 'próżniak'; *sliñkis* (zob.), *sliñkius* 'włóczęga, obibok, hultaj', ⇒ *slinkáuti* 'lenić się, ociągać się, próżnować'. — Oboczny refleks SZ *slunk-*: *sluñkinti* 'wlec się', nomina: *sluñkis*, *-ė* 'wszędobylski, który wszędzie zajdzie i zajrzy', *sluñkius* 'kto chodzi powoli, wlecze się; kto się leni'. Por. oboczności *ìngis* / *ùnginas*, *sink-* / *sunk-*. — SO *slank-*: *slánkioti* (zob.).

slìpti, *slimpù*, *slipaũ* gw. 'przepadać, znikać z oczu', *atslìpti* 'powrócić (do pracy na chwilę porzuconej)', *nuslìpti* 'oddalić się chyłkiem, niepostrzeżenie, nikomu nic nie mówiąc, ulotnić się'[462], *praslìpti* 'przepaść, zniknąć' (*Jis man iš akių praslìpo*). Jest to czas. inchoatywny na SZ *slip-* ⇐ *slep-*, por. *slepiù*, *slė̃pti* 'chować, ukrywać'. ALEW 942 nazywa *slìpti* 'anticausativum' w stosunku do *slė̃pti*. Osnowę *slip-* utworzono zgodnie z regułą *RiT* ⇐ *ReT*, por. *plit-* (*plìsti*), *gliž-* (*glìžti*), *grib-* (*grìbti*), *trik-* (*trìkti*). — Z lit. formacją infigowaną *slimpù* < *sli-n-pō koresponduje słow. formacja sufigowana *slīp-nǫ-ti, por. cs. *oslĭnǫti* 'oślepnąć' (z restytucją *p*: *oslĭpnǫti*), stczes. *oslnúti*, czes. *oslnouti*, stpol. *ośląć* (war. *olsnąć*). — Drw. *slìptelėti* 1. 'stanąć na krótko, zrobić przerwę (w pracy, chodzie), odpocząć', 2. 'ustać, przestać, np. o deszczu' (*Lietus sliptelia ir vėl ima lyt*). Neopwk. *slimp-*: *sliñpinti* (zob.). — WSZ *slyp-*: *slypė́ti*, *slypiù* (3 os. *slỹpi*), *-ė́jau* dur. 1. 'być gdzieś schowanym, ukrytym', 2. 'kryć się w czym, być w czym zawartym, znajdować się', *praslypė́ti* 'przebyć czas jakiś w ukryciu'; *atslỹpinti* 'nadejść skradając się (o lisie)'. Od tego WSZ trzeba ze stanowiska etymologicznego oddzielić *slyp-* tkwiące w *slỹpti* (zob.). — Silnie reprezentowany typ iteratywno-kauzatywny na SO z dyftongiem *ai* (por. *braidýti*, *laipìnti*) pozwalałby spodziewać się †slaipyti od *slìpti*. Język litewski przypadkiem nie zna takiej formacji, ma ją za to słowiański, por. cs. *zaslěpiti* 'zamknąć otwór, zaślepić go' < *-slaip-ī-. Paralela: lit. *láipioti* ⇐ *lìpti* wobec scs. *prilěpiti* 'przylepić' ⇐ *prilĭnǫti*.

slỹpti, *slỹpsta*, *nuslỹpo* gw. 'znikać, ustawać (o pogłoskach), cichnąć (o rozmowie)' — pdg. zbudowany na neopwk. *slyp-*, wyodrębnionym z formy prs. *slỹpsta*. Ta ostatnia była kontynuacją praformy *slį̃psta < *slim̃p-sta, czyli prs. infigowanego *sliñpa*, które zostało odnowione za pomocą suf. *-sta-* (zob. *slìpti*). Neopierwiastki z wtórną samogłoską *y* tkwią też w *klỹpti*, *nỹkti*, *slýsti*.

slìstis, *-ies* ob. *šlìstis*, *-iẽs* gw., zwykle w zwrocie *dėl slìsties* / *šlìsties* '(robić coś) na pozór, na zewnątrz, żeby się zdawało'. Būga, RR III, 280, 576 uznał, że *slìstis*, znane z Litwy północno-wschodniej, jest selońskim wariantem w stosunku do *šlìstis*. Budowa i pochodzenie niejasne. Nie zadowala podjęta w LEW 1005 próba powiązania z czas. *šlýti*, *šliẽti*.

sliuõgti, *sliuogiù*, *sliuogiaũ* 1. 'piąć się w górę, wspinać się, leźć (na drzewo bez gałęzi, na dach), 2. gw. 'pełzać (o wężu), czołgać się', 3. gw. 'ślizgać się', 4. gw. 'wolno iść, wlec się', 5. gw. 'ciec, wyciekać'. War. *sliúogti*, *sluõgti*. Wariant równoznacznej formy *sliaũgti* (zob.), wytworzony apofonią *au* ⇒ *uo*. — Drw. *sliúogas* 'osuwisko ziemne; żwirowisko' (war. *slúogas*), *sliuogìkas* 'pewien ptak'.

slyvà, gen.sg. *slỹvos* 2, 4 p.a. 'śliwa, Prunus' — zapoż. ze strus. *sliva* lub błr. *slíva* (por. SLA 200, ZS 54, LEW 833). War. *slỹvas*. — Drw. *slyvaĩnis* 'potrawa ze śliwkami, placek ze śliwkami', *slyvýnas* 'sad śliwkowy', *slỹvinis* a. *slyvìnis* 'śliwkowy', *slyvùkės* f.pl. 'wzór na wełnie robionej na drutach', cps. *slyvanõsis* a. *slỹvanosis* 'czyj nos jest koloru śliwkowego — o pijaku' (por. *nósis*), *slỹvplaukis* '(o koniu) ciemnogniady' (por. *plaukaĩ*). Vb. denom. *slyváuti* 'zbierać śliwki'. Por. *grūšià*, *vyšnià*.

---

462 Por. *Slipte nuslìpo vyrai į karčemą*, t.y. *nuėjo slapta* 'Mężczyźni wymknęli się do karczmy'. *Jis nuslìpęs eina žvejoti* 'Niepostrzeżenie wyszedłszy [z domu], idzie na ryby'.

sližìkai, *-ų* m.pl. gw. 'kluski z makiem' (*Sližikùs valgo per kučias su aguonų pienu*), war. *šližìkai* — zapoż. z pol. gw. *śliżyki* 'kluski krajane z makiem i miodem na Litwie' (SGP V, 347).

slyžỹs 4 p.a., *slỹžis* 2 p.a. gw. 'śliz pospolity, Noemacheilus barbatulus' (*Slyžio niekap rankom nepagausi, bo anas išsliduoja iš rankų*) — zapoż. z pol. *śliz, -u*. SD *sližis* «sliż, cobitis fluuiatilis». War. *slỹžius* oraz *slìžis, sližỹs*. Por. SLA 200, LEW 833.

slõbnas, *-à* 'słaby', 'przy śmierci' (*Jau suvisu slõbnas* 'Już zupełnie przy śmierci') — zapoż. z błr. *slábу, -aja* z dostosowaniem do klasy litewskich przymiotników na *-nas* (por. *stal̃nas, trival̃nas*, ZS 50, 108, LEW 833).

slógti, *slógiu, slógiau* gw. 'przyciskać, przygniatać, np. len w moczydle' (*Linus slógia*); obciążać bronę kamieniem; wyciskać ser'. Czasownik ten jest produktem dyferencjacji formalnej względem syn. *slė́gti* 'przygniatać, cisnąć' (zob. s.v.). Osiągnięto to przy pomocy innowacyjnej apofonii *slēg- ⇒ *slāg-, zob. Kazlauskas 1968, 114n., ALEW 943. Paralele: *brė́žti* ⇒ *bróžti*; *glė́bti* ⇒ *glóbti*; *rė́pti* ⇒ *rópti*. — Drw. *slogìnti* 'uciskać, naciskać, trapić, męczyć (o koszmarze sennym)', SD *sloginu ką* «ciemiężę; dolegam» (syn. *sunkinu*),; «gnąbię» (syn. *sunkinu, spaudžiu*), «obciążam kogo (syn. *apsunkinu ką*), «przebarszczam[463], przewodzę na kiem» (syn. *abydiju*), «uciskam kogo» (syn. *slegiu, prispaudžiu*), *apslogìnti* 'obciążyć', *slógyti* 'kłaść ciężary', *apslógstyti* 'przyciskać ciężarem, przygniatać (zamoczony len)'. — Nomina: *slogà* 1. 'ciśnienie, nacisk', 2. 'katar' (⇒ *slogúoti* 'mieć katar'), SD «doległość; klęska» (syn. *vargas*), «przeciwność» (syn. *vargas*), *slógas* 'ciężar' (starsza apofonia w *slúogas*, zob.), *slógtis* f. lub *slogtìs* f. 'ciężki przedmiot służący do przygniatania; głębia, odmęt; odcinek rzeki ograniczony dwoma zakolami', *slógtys* f.pl. 'przyrząd do wyciskania sera', *slogùs* 'ciężki, duszny, przygnębiający', ⇒ *slogùtis* 'koszmarny, ciężki sen; męka, udręka'. Neoosn. *slogst-* (⇐ *slógstyti*): *slógstis* m. lub *slogstìs* f. 'jeden z krzyżaków przytrzymujących (dociskających) grzbiet strzechy; ciężar do przyciśnięcia czego' (por. *sámstis* ⇐ *sámstyti*; *svar̃stis* ⇐ *svarstýti*). Z języka łotewskiego por. łot. *slāga* a. *slāgs* 'szkoda, dolegliwość, choroba, plaga'. Wątpliwe jest zrównanie *slogà* (*slāgā) z gr. λώβη 'hańba, zniewaga' u Beekesa 2010, 882 (autor nie wspomina o lit. *slúogas*).

slópti, *slópstu, slópo* 1. 'słabnąć, mdleć, dusić się', 2. 'gasnąć, wygasać', 3. 'cichnąć, ucichać', *užslópti* 'zadusić się, zatchnąć się (o rybach)'. Caus. *slopìnti* 'dusić' (*Manè dusulỹs slopìna* 'Dusi mnie astma'), 'tłumić ogień, dźwięk, zagłuszać' (*slopintùvas* 'tłumik'), *nuslopìnti* 'stłumić, zdławić, zniweczyć, zniszczyć'. Nomina: *slopulỹs* 'ból, ciężar, mdłości', *slopùs* 'mdły, duszny, ciężki, przygniatający; przytłumiony'. Odpowiednik łot. *slãbt, slābstu, slābu* 'słabnąć, dusić się' obok *slâpt, slâpstu, slâpu* 'mieć pragnienie, dusić się, być bliskim omdlenia; zmięknąć (o obrzęku); słabnąć, ustawać (o bólu)', *slâpes* f.pl. 'pragnienie, uczucie suchości w ustach'. Czasownik lit.-łot. ma wtórną postać *slāp-, wprowadzoną zamiast *slāb-, z ubezdźwięcznieniem *b* > *p* przed sufiksami *-stu, -ti*. Por. łot. *slãbs* 'słabowity, osłabiony, znużony, wątły; mały, niewielki'[464] (⇒ vb. denom. *slãbêt* intr. 'słabnąć', tr. 'osłabiać'), *slãbans* 'zmęczony, znużony'. Od dawna się przyjmuje, że lit.-łot. *slāb- stoi w związku z czasownikami goc. *slēpan*, stwn. *slāfan* 'spać' oraz z przymiotnikami nwn. *schlaff* 'obwisły, wiotki, słaby' i scs. *slabŭ* 'słaby', por. IEW 656, LEW 834. Dzisiaj rekonstruuje się pwk. pie. w postaci *sleh$_1$b- 'luźno zawisać, wiotczeć', por. LIV^2 565 (z uwagą: tylko germ. i bsł.). Dla pogodzenia samogłosek form germ. i bałt. przyjmiemy, że w bałtyckim czas. prymarny typu lit. *slė̃bti ustąpił miejsca neologizmowi wytworzonemu z pomocą apofonii *slēb- ⇒ *slāb-. Paralele dla takiego procesu wymieniono s.v. *slógti* (por. też objaśnienie łot.

463 'Przesadzać, pozwalać sobie na wiele' (SPXVI).

464 ME III, 921, za nim BSW 270 niesłusznie dopatrywali się w łotewskim wyrazie pożyczki słowiańskiej.

snāt s.v. *nýtys*). — Gdy chodzi o słow. *slabŭ* ʽsłaby, niemocny, bez sił’ (scs. *slabŭ* ʽsłaby’, sch. *slàb*, ros. *slábyj*, czes. *slabý*, pol. *słaby*, stpol. też ʽnieskory do wysiłku, opieszały’), to wziąwszy pod uwagę brak w słowiańskim apofonii typu *ē ⇒ *ā, należy w tej formie upatrywać rozwój niezależny od bałtyckiego, mianowicie odziedziczoną apofonię *eh$_1$C ⇒ *oh$_1$C, wydającą psł. *ěC : *aC (nie uwzględniają tego Snoj 2003, 665n., Boryś 2005, 557 ani ESJS 833). Praforma ie. *sloh$_1$b-o-s, por. LIV^2 565, przyp. 1. Odpowiedni refleks lit. brzmiałby †slúobas. Osobno zob. *sil̃pnas*.

slūgà, gen.sg. *slū̃gos* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽkto służy, posługuje za wynagrodzeniem, sługa, służący’ (*Kas slūžija, tas slūga: vyriškas, motriška* ʽKto służy, to sługa: mężczyzna, kobieta’), 2. ʽposługiwanie, służba’. Zapoż. ze stbłr. *sluga* (SLA 201, ZS 50, LEW 834, ALEW 943), por. błr. *sluhá*, *-í*. War. m. *slū̃gas*. — Drw. *slū́ginis*, *-ė* ʽsłużący, służąca’ (*Merga yra gaspadoriaus duktė, o slū̃ginė — pasamdyta pas svetimą* ʽDziewczyna to córka gospodarza, a służąca to najęta u obcego’. *Tarnaitės tai mieste, o šiaip slū̃ginė* ʽSłużące to w mieście, a tak [a na wsi] to sługi’), *slūgináitis*, *-ė* ʽmłody służący, młoda służąca’. — Vb. denom. *slūgavóti* stlit. ʽsłużyć, usługiwać’ jest dwuznaczne: może być rodzimym drw. na *-avoti*, ale też może być zapoż. z błr. *sluhavácь*, *-úju*. — *paslūgorius* ʽsługa, parobek’ (Chyliński) wygląda na kalkę hybrydalną z pol. *posługacz* (⇐ *posługiwać*, *-ować*).

slū́gti, *slū́gsta* (*slųgsta, war. *sluñga*), *nuslū́go* 1. ʽopadać (o rzece, o cieście)’, 2. ʽubyć, zmniejszyć się (o zapasie)’, 3. ʽłagodnieć, ustępować (o mrozie, bólu)’, 4. ʽtęchnąć, stawać się mniej nabrzmiałym (o obrzęku)’, *atslūgstu* SD «tęchnę», *atslū́go* SD «utęchło», *įslū́gti* ʽwpaść, zapaść, wklęsnąć’ (*žẽmė įslū̃go* ʽziemia zapadła’), *nuslū́gti* ʽopaść’ (*Nuslū́go vanduo upio* ʽOpadła woda w rzece’), *suslū́gti* ʽopadać (o wodzie), tajać (o śniegu), zapadać się w wielu miejscach (o ziemi), osuwać się; schudnąć, zmizernieć’. — War. *sluk-*: *suslùkti*, *-sluñka*, *-slùko* ʽ(o obrzęku) zmniejszyć się, stęchnąć’. — Gw. prs. *sluñga* ʽopada, ubywa’ pozwala odtworzyć pierwotny pdg. anitowy, oparty na SZ *slug- do *sli̯au̯g- (zob. *sliaũgti*): *slunga, *slugo, *slugti. Dopiero odnowienie praesens przy użyciu suf. *-sta-* (*slung-sta > *slųksta > *slūksta) pociągnęło za sobą długowokaliczny neopwk. *slūg-* / *slūk-* oraz innowację akcentową w postaci akutu. Wzoruje się ona na prezentiach o suf. *-sta-*, które urabiano od pwk. sẹtowych. Pwk. pie. *sleu̯g- ʽślizgać się, pełzać’ (IEW 962, LEW 835), zob. *sliaũgti*. Dla *slū́gti* można odtworzyć znacz. etym. ʽześlizgiwać się, spadać’, por. Būga, RR II, 578. — Z wyrównania SZ *slūg-* do SE *sliaug-* pochodzi war. gw. *sliūg-*: *sliū́gti*, *-sta*, *nusliū́go* (por. *sriū́bčioti* ob. *srū́bčioti*). — Drw. *slūgsóti* ʽstać (o wodzie powodziowej), zalegać (np. o pokładach kopalin)’, *slū́gtelėti* ʽopaść nieco; ustąpić nieco (o bólu)’. — Neopwk. *slūgst-*: *slū́gstyti* ʽsprawiać, żeby zmniejszył się obrzęk, opuchlizna’ (*Ana slū́gstė, kol atslūgino spaugą, votį* JUŠK), por. J. Pakerys, *Balt* XLII:3, 2007, 396. — Nomina: *atóslūgis* ʽodpływ morza’ (*pótvynis ir atóslūgis* ʽprzypływ i odpływ’), *atslūgimas* SD «utęchnienie», *núoslūgis* ʽopadanie (rzeki, wody powodziowej)’, *slūgýnas* ʽgrząskie miejsce na łące’, *slū̃gis* ʽspadek (wody)’.

slúogas 1. ʽżerdź, drąg lub kamień do przyciskania, przygniatania (np. lnu w moczydle, kiszonej kapusty)’, 2. gw. ʽduży ładunek (na łodzi)’, 3. gw. ʽosuwisko ziemne’ (war. *sliúogas*), 4. gw. ʽkoszmar senny, zmora’. War. *sluõgas*, *slúoga*. Odpowiednik łot. *sluôgs* (*sluôga*) ʽciężar służący do przyciśnięcia czego; kamień obciążający sieć’. Pochodnik od czas. *slẽgti* ʽprzygniatać, przyciskać, cisnąć’, utworzony przy udziale rzadkiej apofonii *ē* ⇒ *ō* (lit.-łot. *uo*). Paralele: *brúožas*, *lúomas*, *rúožas*. Por. Fraenkel 1950, 76. — Drw. *slúogtis* ʽciężar do przygniatania czego’ (*Slúogčiais linus, kanapes mirkydami prislėgia*), *slúoksnis* (zob.). Vb. denom. *sluogúoti* ʽprzygniatać ciężarem; kłaść jedno na drugim’ (por. łot. *sluôdzît* a. *sluôdzêt* ʽobciążyć, przygnieść ciężarem, np. len w moczydle’).

slúoksnis, *-io* 1. ʽwarstwa, pasmo, włókno, słój w drzewie, żyła’ (war. *slúogsnis*), 2.

przen. ʽwarstwa społeczna’, 3. gw. ʽcienkie włókno (lipowe, wierzbowe), używane do wyplatania łapci, koszyków itp.’, 4. gw. ʽkosmyk włosów’. Wziąwszy pod uwagę okoliczność, że nie ma osnowy werbalnej *sluog-* / *sluok-*, trzeba przyjąć drw. denominatywny *sluog-snis od *slúogas* ʽciężar, balast’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽwarstwa (lnu) przygnieciona w moczydle ciężarem’? — Z innym suf.: *slúoksna*, *slúogsna* ʽwłókno (lnu, konopi), pasmo łyka, pasmo (w biczu, sznurze)’. Por. łot. *sluõksne* a. *sluogsne* ʽwąskie pasmo’. Brak jasnego stanowiska w LEW 835n. — Vb. denom. *sluoksniúoti* ʽnawarstwiać, układać warstwami’.

slūžánka wsch.-lit. ʽsłużąca’ NDŽ (*Ne tik slūžánkos, bet ir pačios ponios seilę rijo*) — zapoż. z błr. *služánka*, *-i* (brak w LEW, ALEW). W kwestii akutu por. zapoż. *balánka*, *pastaránka*, *varánka*. Por. syn. *slūžáuninkė*, *slūžauniñkė*.

slūžbà, gen.sg. *slū̃žbos* 2 p.a. stlit., gw. ʽusługiwanie, służenie, praca, posada, zarobek’ — zapoż. z błr. *slúžba*, *-y*, pol. *służba* (SLA 201, LEW 836, ALEW 944n.). War. *šlūžbà*, też m. *slū̃žbas* / *šlū̃žbas*. — War. z substytucją sufiksalną *-ma* / *-mas*: *slūžmà* / *šlūžmà*, *slū̃žmas* / *šlū̃žmas*, por. rodzime typy *gaišmà*, *skaũsmas*. Od neoosn. *slūžm-* utworzono gwarowy neologizm *slūžmélninkas*, *šlūžmélninkas* ʽsługa, służący’ (por. Kabašinskaitė 48). Zob. też *slūžélninkas* s.v. *slū̃žyti*.

slū̃žyti, *slū̃žiju*, *slū̃žijau* stlit., gw. ʽsłużyć, usługiwać, pełnić służbę; odprawiać nabożeństwo’. SD[1] *slūžiju* «służę, seruio, ministro» (syn. *tarnauju*). Miejsce akcentu przemawia na rzecz zapoż. z pol. *służyć*, nie zaś z błr. *služícь*, *služú* (co brali pod uwagę SLA 201 i LEW 836). Z asymilacją *s-ž* > *š-ž*: *šlū̃žyti*. Z innym suf.: *slū̃žinti*, *-inu*, *-inau*. Zob. też ALEW 944. — Drw. *slūžélninkas* gw. ʽsługa, służący’ (por. *mūčélninkas* ⇐ *mū̃čyti* s.v. *mūčélnykas*), *slūžijimas* SD[1] «służba, seruitium, seruitus». — Z pol. *służyć* pochodzi też zapożyczenie stpr. *schlūsitwei* ʽsłużyć, dienen’, czyt. [šlūzit-]. Trautmann 1910, 422 uważał to za pożyczkę z lit. *šlū̃žyti*. — *slū̃žyti* mogło zostać zlitewszczone na *slūžauti, mianowicie przy użyciu takiego sufiksu, jaki miał równoznaczny a swojski czas. *tarnáuti* ʽsłużyć, usługiwać’. Wnosimy o tym z obecności derywatów od neoosn. *slūžau-*, por. 1. *slūžáunykas* stlit. ʽsługa, służący’, gw. ʽrobotnik najemny, parobek’, war. *slūžáuninkas* (inaczej SLA 201: z błr. †služovnik, za nim LEW 836; LKŽ: z pol. *służebnik*), 2. *slūžaũnas*, *-à* ʽsłużący, służąca’, ⇒ *slūžaunis*, *-ė* b.z.a. ts. (inaczej SLA 201: zapoż. z błr. †služovnyj; LKŽ: zapoż. z pol. *służebny*).

smagùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽprzytulny (o pokoju, miejscu), sprawiający przyjemne wrażenie’ 2. ʽw dobrym nastroju, wesoły, miły’, 3. ʽszybko idący a. biegnący, rączy (koń)’, 4. ʽsilny, krzepki’, 5. ʽobrotny, zaradny, energiczny, zręczny, zdolny’, 6. ʽsilny, gwałtowny (deszcz, wiatr)’, 7. ʽsilnie działający, intensywny, mocny (o trunku, zapachu); smaczny’, 8. ʽgłośny, donośny (o śpiewie, huku)’, 9. ʽniebiedny, zamożny’, 10. ʽporęczny (o narzędziu), wygodny (o bucie)’, 11. ʽciężki, o dużej wadze’, 12. ʽtrudny, niełatwy, uciążliwy’, 13. ʽnędzny, marny (żywot, los)’. Osnowa *smag-* jak w prs. *smagiù* do *smõgti* ʽuderzyć, zadać cios’ (zob. s.v.). — Drw. *smagiaĩ* adv. ʽmiło, przyjemnie, wesoło, sympatycznie; szybko, mocno, gwałtownie; wygodnie; bardzo; ciężko, z trudem’, *smagiája* adv. ʽnaprędce, na poczekaniu’ (*Smagiája negaliu nieko sugalvot*), war. *smagája* ts., cps. *smãgratis* ʽkoło zamachowe’ (por. *rãtas*). — Vb. denom. *smagáuti*: *pasmagáuti* ʽwypróbować, np. kosę, czy dobrze tnie’, *smagė́ti*: *įsmagė́ti* ʽpoweseleć; zrobić się ciężkim, ociężałym’, *smãgintis* ʽweselić się; wzmagać się’, *įsismãginti*: *kaip įsismãgino* ʽjak się nie zawziął...’ (Otrębski 1934, 332), *pasismãginti* ʽzabawić się, rozerwać się’.

smaigýti, *smaigaũ*, *smaigiaũ* 1. ʽwtykać (żerdzie, tyczki), wbijać (pale, koły), wsadzać’, 2. ʽkłuć ościeniem, nakłuwać, przekłuwać’, 3. ʽnadziewać, np. pieczeń kawałkami słoniny’, *apsmaigýti* ʽobtykać tyczkami, np. fasolę, chmiel, pomidory’, *nusmaigýti* m.in. ʽzabić przeszywając, np. widłami’, *prismaigýti* m.in. ʽszpilką przypiąć (kosmyk włosów,

warkocz, wianek)', refl. *apsismaigýti* 'pokaleczyć się (w bójce nożami)'. Causativum z suf. -*yti* i innowacyjnym SO *smaig-* ⇐ *smig-*, por. *įsmìgti* 'utkwić' (s.v. *smìgti*). Paralele: *braidýti* ⇐ *brid-*; *draiskýti* ⇐ *drisk-*; *gnaibýti* ⇐ *gnib-*. War. ze zmianą *ai* > *ei*: *smeigýti*. — Z innymi suf.: *smaigstýti* 'wtykać, wbijać, nakłuwać' (war. *smeigstýti*), *apsmaigstýti* 'obtykać głowę kwiatami, rutą', refl. *smaigstýtis* 'wciskać się, włazić'; *smáigčioti* 'wtykać, wbijać'. — Drw. *pasmaigà* 'wybujała łodyga (kartofla)', *smaĩgas* a. *smaigà* 'pręt, żerdź, tyka, drąg', *smaĩgas* też 'cierń; ząb ościenia do kłucia ryb; bagnet', *smaigùs* 'spiczasty, dobrze zaostrzony (kół); przenikliwy (wzrok); łasy, łakomy'. Cps. *smaĩgalis* a. *smaigalỹs* 'ostry, spiczasty koniec' — przez skrót haplologiczny ze *smaĩga-galis* dosł. 'koniec żerdzi' (por. *gãlas*). — Neoosn. *smaigst-* (⇐ *smaigst-ýti*): *smaĩgstas* a. *smaĩgstė* 'tyka, żerdź', *smaĩgstis* 'pręt, tyka, żerdź, drąg, dzida; kołek do uwiązania krowy'; ze zmianą *ks* > *kš*: *smaĩgštis* 'tyka, żerdź; rożen', war. *šmaĩgštis* 'tyka, tyczka', *šmaĩkštis* 'rózga, witka'. Paralele: *slañkstis* ⇐ *slankstýtis*; *skraĩstė* ⇐ *skraistýtis*.

smailùs, *-ì* 1. 'ostro zakończony, spiczasty, kłujący', 2. 'ostry, przenikliwy (o wzroku)', 3. 'złośliwy, zjadliwy', 4. 'wysoki, cienki (o głosie)', 5. 'łakomy, łasy', 6. 'przymilny, pochlebiający', 7. 'kuszący, wabiący (o wzroku, o spojrzeniu)', 8. 'pożądliwy, lubieżny, pełen chuci' (*Siutęs vyras — an bobų smailùs*), 9. 'wścibski'. Przest. *smaĩlas*, *-à* 'spiczasty', SD[1] «kończasty, kończysty», SD «kończaty», *smailas tuinas* SD «koł ostry, zaciosany abo żelazem nasadzony». Odpowiednik łot. *smaĩls* 'spiczasty' (*smails* 'pożądliwy, lubieżny' jest lituanizmem, por. ME III, 950). Dwuznaczne. Po pierwsze lit.-łot. formacja na stopniu *o* może należeć do pwk. pie. *smei̯- / *smi- 'obrabiać drewno lub metal' (IEW 968), por. stwn. *smid* 'kowal', śrdn. *smit*, *smet*, ang. *smith* ts. (pgerm. *smi-þa- m. 'kowal, cieśla'). Z suf. *-l-* por. gr. σμίλη f. 'nóż, dłuto rzeźbiarza, lancet chirurga, nóż szewski, scyzoryk' (*-ī-* analogiczne) < *smi-lā-, por. drw. σμιλίον n. 'lancet, skalpel' (GEW II, 750; z rezerwą Beekes 2010, 1368, który nie wyklucza pregreckiego pochodzenia wyrazu). Po drugie *smail-* może być drw. apofonicznym od *smil-*, por. *smìlti* 'nabrać chęci, apetytu, rozsmakować się' (zob. s.v.). — Drw. *smailẽ* 'wierzchołek, ostrze' (łot. *smaile* ts.), *smaĩlius* 'zalotnik, amator (dziewcząt)', *smailìžis* a. *smailìžius* 'łakomczuch, łasuch'. Vb. denom. *smaĩlinti* 'ociosywać, ostrzyć, robić spiczastym'.

smãkas stlit. 'smok' (syn. *drãkas*), gw. 'w wierzeniach ludowych: groźny potwór o wielu głowach (czasem rogaty), skrzydlaty, z ogonem węża' — zapoż. z pol. błr. *smok* (SLA 201, LEW 839). Zob. też *slìbinas*.

smãkras 1. 'broda jako dolna część twarzy' (SD «broda, mentum»), 2. 'podbródek, mięsista część twarzy pod szczęką dolną, podgardle'. War. *smakrà* 4 p.a.. Odpowiedniki łot.: *smakrs*, *smakris* 'podbródek'; *smakurs* 'szczęka, zwł. dolna', pl. *smakri* 'szczęki'. Z opisowego punktu widzenia *smãkras* wygląda jak formacja z suf. *-r-*, por. *gauraĩ*, *nasraĩ* oraz przymiotniki w rodzaju *stóras*, *sū́ras*. Etymologizację wyrazu *smãkras* komplikuje sekwencja *s...k*, nie znana w innych językach. Z jednej strony może ona pochodzić z dysymilacji plit. *s...š* w praformie *smašra- < pie. *smoḱ- (zob. niżej). Z drugiej strony nasuwa się przypuszczenie, że *kr* może być wynikiem uproszczenia grupy *kšr* w formie pośredniej *smakšras, powstałej przez insercję *k* do pb. *smašra- (paralele: *mìkšras* < *mìšras*; *dekšrà* < *dešrà*)[465]. Inaczej Matasović 2005, 372, który zakłada bsł. depalatalizację pie. *ḱ > *k* w pozycji przed *r*. Tak czy inaczej postać *smakra-* musi pochodzić z przekształcenia tematu na *-u-*, pb. *smakru- / *smašru-, jak to zaświadcza sti. *śmáśru* n. 'broda jako zarost' — przez asymilację ze *smaśru < pie. *smóḱ-ru- (Mayrhofer 1986, 162). Por. stir. *smech* m. 'podbródek', orm. *mawrow-k'* 'broda', alb. *mjekër*, *-ra* f. 'podbródek, broda jako część

[465] N.B. Łot. *smek- w *smecere* a. *smecele* 'ryj świński' nie jest alternantem na SE do pwk. *smoḱ-, lecz pochodzi ze zmiany pierwotnej formy *smak- pod wpływem czas. *smecêt* 'ryć ryjem'.

twarzy'. Zob. IEW 968, EWAIA II, 660, NIL 673, ALEW 945. Temat na *-u-* nie jest pierwotny, lecz jest pochodną metatezy spółgłoski *r* w sufiksie **-ur-*, por. het. *zama(n)kur* n. 'broda' < pie. *smóḱ-ur (suf. apofoniczny *-u̯er- / -ur-*), por. Mayrhofer, *l.c.*, Kloekhorst 2008, 1029. Podobną dysymilację spirantów oraz metatezę spotyka się w wyrazie scs. *svekry* f. 'świekra, teściowa' (zam. *svesry < *su̯eḱru-h_2 ⇐ pie. *su̯eḱu̥r), por. sti. *śvaśrū́* 'świekra' (*svaśrū́-), łac. *socrūs, -ūs* f. ts. — Osobno stoi łac. *māla*, pl. *malae* 'szczęka, żuchwa, paszcza (zwierząt); policzki, twarz' < *smaksla- < pie. *sm̥ḱ-sleh$_2$- (por. de Vaan 2008, 359). — Drw. *pãsmakris* a. *pasmakrỹs* 'podbródek, mięsista część twarzy pod szczęką dolną; rzemień ogłowi końskiej', *smakrõnė* 'szpicbródka', cps. *tarpùsmakrė* 'wgłębienie na brodzie, dołek' (por. *tarpu°*, syn. *duobẽlė smakrė̀*). Vb. denom. *smakrúoti* 'zawiązywać pod brodą (chustkę, tasiemkę, rzemień)'.

smãkrės f.pl. gw. 'szpik kostny'. Obok łot. *smecele* 'mózg' (war. do *smedzene*). Por. *smẽgenys*. Stosunek *smãkrės* do *smãkras* 'dolna część twarzy, broda' pozostaje niejasny.

smaksóti, *smãkso*, *smaksójo* 1. 'przyglądać się czemu bezmyślnie, gapić się', 2. 'patrzeć z pożądaniem na jedzenie, przysmaki (o dzieciach)'. Po oddzieleniu suf. *-so-* jako cechy duratiwów stanu pozostaje pwk. *smak-*. Prawdopodobnie jest on identyczny z tym, który ukazuje się w czas. *smaksė́ti*, *smàksi*, *-ė́jo* 'jeść lub pić szybko, chciwie, łapczywie' oraz *smàkti*, *smañka*, *smãko* 'jeść lub żreć szybko, chciwie' (*Nu, paršai galų gale jau, matyt, bus pasmãkę, ka nebegirdėt žviegiant*). Podstawa onomatopeiczna, por. interi. *smàkt* - o szybkim pożarciu, połknięciu, por. *Šuva nutverė duonos šmotą, tik smàkt ir nebėr*. Paralele: *spaksė́ti* ⇐ *spàkt*; *straksė́ti* ⇐ *stràkt*.

smalà, gen.sg. *smalõs* 4 p.a. stlit., gw. 1. 'smoła, oleista czarna ciecz, dziegieć', 2. 'żywica', 3. 'asfalt' — zapoż. z błr. *smalá*, *-ý* (SLA 201, ZS 50, LEW 839). — Drw. *prãsmalės* f.pl. 'stężała a. wyschła smoła' (*Čia kažin kokios prãsmalės, o ne pikis*), cps. *smaldegỹs* a. *smaldagỹs* 'smolarz, dziegciarz' (por. *dègti*), *smáldegis* a. *smáldegė* 'piec do wypalania smoły'. — *smalẽkas* 'smolny pień; smolne polano, łuczywo' ⇐ błr. *smalják*. Zob. też *smelà*.

smalkà I 4 p.a. 1. żm. 'miejsce, do którego nie dochodzi słońce, cień; gąszcz leśny, w którym drzewa nawzajem się zagłuszają', 2. przen. 'tłok, ścisk, np. na weselu' — drw. z suf. *-ā-* i SO *smalk-* ⇐ *smelk-*, por. *smel̃ktis* m.in. 'cisnąć się, tłoczyć się', *smel̃kti* m.in. 'zagłuszać rośliny'. Paralele: *skalà* ⇐ *skélti*; *bradà* ⇐ *bred-*. Drw. *smal̃ktas* 'młody, gęsty las'. Nawiązanie łot. *smal̂ce* 'młody las', *smal̂ksne* 'młody, gęsty las'. LEW 839n. niesłusznie sprowadzał *smalkà* do *smulkùs* 'drobny'.

smalkà II 4 p.a. 1. 'smółka, czarny wosk służący dawniej do zalepiania korków butelek, do lakowania korków', 2. bot. 'lak, Cheiranthus' — zapoż. z błr. *smólka, -i* lub pol. *smołka*, później *smółka* (drw. od *smoła*). N.B. LKŽ XIII, 106, s.v. *smalkà* 3 nie zaznaczył obcości tego wyrazu.

smal̃kės, *-ių* f.pl. 'czad; woń spalenizny, swąd' (war. *smálkės*) — nomen actionis z suf. *-ė-* i SO *smalk-* ⇐ *smilk-*, por. *smil̃kti* 'palić się bez płomienia, tlić się' (dalsze szczegóły s.v. *smel̃ktis*). W abstraktach na *-ė-* stopień *o* jest czymś wyjątkowym, jako paralelę można wskazać tylko *garbẽ* ⇐ *ger̃bti* (por. ŽD 71n., GJL II, § 54). — Z innymi suf.: *smal̃kiai* m.pl. 'czad', *smal̃ktis* ts.

smalsùs, *-ì* 1. 'ciekawy, ciekawski, dociekliwy', 2. 'łakomy, łasy (na przysmaki, słodycze)' — przymiotnik na *-u-* urobiony od neopwk. *smals-*, który wyabstrahowano z prs. *smálstu* do *įsmálti* 'rozłakomić się'. — Drw. *smalsuõlis* 'ktoś ciekawski; łakomczuch', *smalsýbė* 'ciekawość, zaciekawienie', vb. denom. *pasmalsáuti* 'zaciekawić się, zainteresować się', *susmalsė́ti* 'bardzo się zaciekawić', *smalstýti* 'budzić chęć, kusić, wabić' (*smals-sty-).

smálti, *smąlù* (war. *smálstu*), *smalaũ* (war. *smalstaũ*) gw., zwykle z prvb. *į*-, *pa*- ʽrozłakomić się, nie móc się powstrzymać (przed jedzeniem, przed piciem wódki)', *prismálti* ʽprzyzwyczaić się, np. do palenia tytoniu; przywiązać się do kogoś'. Czas. denominatywny od *smalùs* ʽłakomy', zob. *smìlti*. Caus. *pasmãlinti* ʽprzyzwyczajać kogo do jedzenia przysmaków'. — Drw. *smalìžius* ʽłakomczuch, łasuch' (⇒ *smaližiáuti* ʽdelektować się, raczyć się'). — Neopwk. *smals*- ⇐ *smálstu*: *smalsùs* (zob.). — W następstwie reanalizy *smalst-u* powstał neopwk. *smalst*-, por. prt. *smalstaũ*, drw. *smalstùs* ʽciekawy, łasy' (por. *birstùs* ⇐ *bìrsta*), z insercją *k*: *smalkstùs* ʽkto lubi dobrze i smacznie zjeść; wścibski, ciekawski'. Dalej por. *smal̃stas* stlit. ʽskąpiec, chciwiec', *smalstỹnė* ʽciekawska, wścibska dziewczynka', vb. denom. *smalstáuti* ʽłasować, być łakomczuchem'. — Dwuznaczne jest sb. *smal̃sčius* ʽłakomczuch, łasuch', SD «łakotliwy, łakotka, łakotnik» — od neopwk. *smalst*- (suf. -*i̯us*), albo od neopwk. *smals*- (suf. -*čius*).

smardìnti, *smardinù*, *smardinaũ* 1. ʽsmrodzić, napełniać smrodem, przykrym zapachem (np. o dymie machorkowym)', 2. ʽtrzymać tak długo, aż zacznie śmierdzieć, doprowadzić do zaśmierdnięcia' (war. *smárdinti*) — formacja kauzatywna z suf. -*inti* i SO *smard*- ⇐ *smird*-, zob. *smirdė́ti*. Z etymologicznego punktu widzenia jest to zastępstwo za *smardýti* gw. ʽsmrodzić'. Odpowiednik psł. *smorditi ʽpowodować, że coś śmierdzi, napełniać smrodem' (⇐ psł. *smṛděti ʽśmierdzieć'), por. słń. *smráditi*, sch. *smr̀aditi*, czes. *smradit*, pol. *smrodzić*. — Nomina na SO *smard*-: *smárdas* ʽsmród, zły zapach' (por. łot. *smar̂ds*), *smardà* 1. f. ʽcunnus', 2. c. ʽkto smrodzi, puszczając wiatry' (por. łot. *smar̃ža* ʽsmród, fetor'), *smardùs* ʽśmierdzący, np. o gnoju, kiszkach', DP ʽsmrodliwy (o chałupie)'. Odpowiednikiem *smárdas* jest psł. *smordŭ ʽsmród': scs. *smradŭ*, sch. *smrâd*, ros. gw. *smórod*, czes. *smrad*, pol. *smród*, por. Boryś 2005, 563.

smarkùs, -*ì* 4 p.a., *smar̃kus* 2, 4 p.a. 1. ʽprędki, porywczy, gwałtowny; srogi', 2. ʽtęgi (mróz), ulewny (deszcz), silny (wiatr)', 3. ʽmocny (alkohol)'. DP ʽsrogi, okrutny, mocny, groźny, przykry, dotkliwy, straszny, straszliwy'. SD *smarkus* «okrutny, haniebny, crudelis, truculentus...» (syn. *gailas*, *baisus*), «surowy w obyczaiach, seuerus, durus homo, rigidus», *smarki valdžia* «okrutne panowanie, tyrannis, idis, dominatus crudelis» (syn. *tiranystė*). Odpowiednik formalny, łot. *smārks* ʽdzielny, porządny, należyty', odchyla się pod względem znaczenia. Dewerbalny przymiotnik z suf. -*u*- i SO *smark*- ⇐ *smerk*-, por. *smer̃kti* ʽosądzać, potępiać' (stosunki semantyczne wymagają zbadania). Paralele apofoniczne: *marùs* ⇐ *mir̃ti*; *maršùs* ⇐ *pamir̃šti*; *sparùs* ⇐ *spìrti*. — Drw. *smarkà* ʽimpet, rozmach; zgiełk, wrzawa', *smar̃kiai* adv. ʽmocno, silnie', *smarkinykas* stlit. ʽokrutnik, tyran', *smar̃kštas* ʽostry w smaku - o chrzanie' (neosuf. -*štas*), *smarkštùs* ʽdobrze smagający - o bacie; łatwy do zrobienia' (neosuf. -*štus*), *smarkumà* ʽpasja, porywczość, popędliwość', *smarkumas* DP ʽsrogość, okrucieństwo', *smarkuõlis* ʽczłowiek energiczny, porywczy, srogi'. Vb. denom. 1. *smárkauti* ʽbyć prędkim; gorączkować się, złościć się, wpadać w szał, furię, srożyć się, dopuszczać się gwałtów' (war. *smarkýti*), 2. *smarkė́ti* ʽwzmagać się, nasilać się (o wietrze, chorobie, dźwięku)', 3. *smar̃kinti*, *smárkinti* ʽwzmagać (tempo), przyspieszać, powiększać, wzmacniać, zaostrzać (smak)', refl. *smarkinuosi* SD[1] «grożę się» [ʽzapowiadać, że się komuś wyrządzi coś złego', SPXVI].

smársas 1 p.a., *smar̃sas* 2 p.a. 1. gw. ʽtłuszcz jako okrasa, omasta, np. do kaszy, kapusty', 2. ʽzapach przypalonego mięsa a. słoniny', 3. ʽprzykry zapach, smród', 4. ʽcuchnąca przynęta używana do łowienia raków, wilków' (por. *smérdė, smérsė*). Formacja na SO *smars*-, derywowanym od neopwk. *smirs*-, który wyodrębniono z inf. *smìrsti* ʽzacząć śmierdzieć' (zob. *smirdė́ti*). Z innymi suf.: *smarsa* stlit. ʽtłuszcz', *smarsė* stlit. ʽsmród' (por. łot. *smar̂ša* ʽzapach, smród'), *smárstas* m.in. ʽzły zapach'. Paralele apofoniczne: *gar̃sas* ⇐ *girs*- (*gir̃sti*); *nar̃sas*, *narsà* ⇐ *nirs*- (*įnir̃sti*); *lañksmas* ⇐ *links*- (*liñksta*). Inaczej ŽD 310, LEW 841, GJL I, § 524: *smard-sas. — Drw. *smársinas* ʽzatłuszczony, tłusty', *smárstvas*

ʽzaśmierdziała słonina' (paralele s.v. *brastà*), cps. *smarsãkotis* ʽżerdka do zawieszenia cuchnącej przynęty na raki' (por. *kótas*). Vb. denom. *smarsinė́ti* ʽwąchać tłuszcz (podczas postu)', por. *Nenoriu smarsinė́ti posninke*, t.y. *uostyti taukus*; *smársinti* ʽwalać tłuszczem'. — Neoosn. *smar-* (⇐ *smár-sas*): *smãras* ʽsmród' (por. *šnãpsas* ⇒ *šnãbis*; *makšnà* ⇒ *mãkas*), ⇒ *smárvė* a. *smarvė̃* ʽsmród; rzecz cuchnąca; gnój, gnojówka; wódka', por. łot. *smarve* ʽsmród' (inaczej ŽD 379: praforma *smard-vė, por. *smárdas* ʽsmród'). Z czasem *smárvė* zmieniło się w *smárdvė* w następstwie restytucji segmentu *d* na wzór wyrazu *smárdas* ʽsmród'. Hipoteza starszeństwa *smárdvė* i jego późniejszej zmiany w *smárvė* (tak GJL I, § 524) jest mniej prawdopodobna, mianowicie z uwagi na brak paraleli dla zmiany *rdv* > *rv*.

smáugti, *smáugiu*, *smáugiau* 1. ʽdławić, dusić; ściskać, gnieść', SD[1] *smaugiu* «dawię; dłabię, dławię» (syn. *spaudžiu*), «duszę» (syn. *troškinu*), SD *smaugiu* «dawię kogo, zadawiam» (syn. *nudžiovinu*), 2. przen. ʽmęczyć, dręczyć, domagać się czego'. Refl. *smáugtis* ʽciężko pracować, harować', też ʽkłócić się, wadzić się', *smaugiuosi* SD[1] «dawię się, suffocor, strangulor» (syn. *paspringstu*). Cps. *nusmáugti* ʽudusić' (*nusmaugiu* SD[1] «udawiam, suffoco, strangulo»), *pérsmaugti* ʽścisnąć w pasie', refl. *susismáugti* ʽściskać się pasem'. Prs. *smáugiu* należało kiedyś do inf. *smáugyti* i miało charakter iteratywny (⇐ pie. *smou̯g$^{(h)}$-ei̯e-). Do niego dotworzono quasiprymarny inf. *smáugti*, podobnie jak np. *láužti* dotworzono do *láužiu*, *láužyti* oraz *pláusti* do *pláudžiu*, *pláudyti*. Geneza intonacji pozostaje jasna. — SZ *smūg-*: *smū̃gis* (zob.). — Brak form ze SE *smi̯au̯g- < pie. *smeu̯g$^{(h)}$- (por. IEW 971). Odpowiedniki w pgerm. *smeukan- ʽto smoke, fumigate, dymić się, kurzyć się, kopcić' (stang. *smēocan*, śrniderl. *smieken*, *smuken*), orm. *mux*, gen.sg. *mxoy* ʽdym, smoke', stir. *múch* f. ʽogień' oraz w gr. σμύχω ʽto cause to carbonize, be slowly consumed in a fire, smolder away' (Beekes 2010, 1371; Kroonen 2013, 458 postuluje pwk. ze spółgłoską lrg.: *smeu̯Hg^{h}-; podobnie ALEW 947). LEW 841 zestawiał *smáugti* z czas. stang. *smúgan* ʽtulić się' i śrwn. *sich smougen* ʽcisnąć się, ścieśniać się'. Wspomniał też o ʽkontaminacji' czasowników *smáugti* i *smõgti* (ʽuderzyć'). Por. synonimię sb. *smū̃gis* i *smõgis* ʽuderzenie, cios'. — Ze słowiańskiego przychodzi tu nominalna formacja na SO: psł. *smuga (pbsł. *smau̯g-ā-), por. ros. *smúga* ʽpręga, pasmo', ukr. *smúha* ts., pol. *smuga* ʽwąski pas czegoś', stpol. ʽdolina, wydłużone obniżenie terenu; wąski pas pola, łąki; kotlinka między polami lub wzniesieniami' (por. *są́smauga*), słń. *smúga* ʽsmuga, pasmo', czes. *šmouha* ʽsmuga, pas brudu', gw. *smuha* ʽsuche pastwisko'. Są również refleksy masculinum psł. *smugŭ, por. stpol. *smug* ʽobniżenie terenu', pol. gw. *smug* ʽpas twardej ziemi nad wodą', czes. gw. *smuh* ʽpasmo, pręga'. Por. REW II, 677, Boryś 2005, 563. — Drw. *į̃smauga* ʽzwężenie, miejsce zwężone (w ubraniu)', *są́smauga* ʽprzesmyk, cieśnina, wąski pas wody między dwoma obszarami lądu; wąski pas lasu, łąki; część pola ściśnięta przez rzekę' (⇐ *susmáugti* ʽścisnąć, zwęzić'), *smaugaĩ* m.pl. ʽostra choroba zakaźna, w której występuje duszność z powodu zwężenia głośni, błonica, dyfteryt' (por. pol. *dławiec* ʽbłonica' ⇐ *dławić* ʽpowodować zatamowanie oddechu'), *smaugė́jas* ʽciemiężca', SD «dawiciel, dusiciel, strangulator» (syn. *smaugtojas*), *smaugìkas* ʽdusiciel', *smaugulỹs* ʽuczucie duszności; błonica, dyfteryt', *smaugùs* ʽduszny - o powietrzu; zduszony, stłumiony - o głosie', cps. *smáugvirvė* ʽsznur z pętlą na końcu do zaciągania, stryczek' (por. *vir̃vė*), *žą́sūsmaugis*: SD[1] <źususmaugis> «dławigąska, qui anseres hominibus surripit» [ʽzłodziej gęsi'] (pominięte w LKŽ). Tu też łot. *smaugs* ʽsmukły, szczupły'.

smaũkti, *smaukiù* (war. *smaukù*), *smaukiaũ* 1. ʽzrywać całą garścią (liście, jagody, orzechy)', 2. ʽnasuwać a. zsuwać (pierścień z palca); zawijać a. odwijać (rękawy); zdejmować (czapkę)', 3. ʽwtykać, pchać (do dziury)', 4. przen. ʽoszukiwać, wyzyskiwać'. Cps. *apsmaũkti* ʽzmieść z grubsza, powierzchownie; oszukać kogoś', *atsmaũkti* ʽzakasać sobie rękawy', *nusmaũkti* ʽściągnąć, zsunąć, zdjąć; zedrzeć (skórę, korę); pojechać gdzie', *pasmaũkti* ʽzerwać nieco (liści, owoców), szarpnąć, podciągnąć (spodnie)', *užsmaũkti*

ʻzsunąć (czapkę na oczy)ʼ. Refl. *prasismaũkti* ʻprzeleźć, przecisnąć sięʼ. — Drw. *smáukčioti* 1. ʻ(o kurze) nieść się z przerwamiʼ, 2. ʻchodzić pojedynczo, dawać po trochuʼ, *smaukénti* ʻgładzić, wyrównywaćʼ. Nomen: *sąsmauka* ʻprzesmykʼ. — Z *s*-mobile dołącza tu alternant *maũkti* (zob.). N.B. Czas. łot. *šmaũkšêt* lub *šmaukstêt* ʻtrzaskać z biczaʼ, do których LEW 849 nawiązywał lit. *smaũkti*, są raczej pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *šmauks* - o odgłosie uderzenia dłonią (ME IV, 82). — Formacja na SO *smauk-* < pie. *(s)mou̯k- do *(s)muk-, por. *smùkti* ob. *mùkti*. Brak refleksów SE *smi̯au̯k- < pie. *smeu̯k- (LIV[2] 571). — Pdg. *smaukiù, -iaũ, smaũkti* ma charakter quasiprymarny. Formacja prs. jest z pochodzenia iteratywna, kiedyś należała do inf. *smaukyti. Jest on zresztą utrzymany, dzięki dyferencjacji znaczeniowej względem *smaũkti,* por. *smaukýti, -aũ, -iaũ* ʻpocierać, masować, wyciskać (wymię); zbierać porzeczki (całą dłonią), zdejmować (pajęczynę)ʼ, refl. ʻprzeciskać się, ocierać się (o ikrzących się rybach)ʼ, war. *s*-mobile: *maukýti* ts. Może być refleksem pie. *(s)mou̯k-éi̯e-, por. stisl. *smeygja* ʻtulić się, przytulać sięʼ (LIV[2] 571). Dalej por. *apsmaukýti* ʻwymasować wymię; zetrzeć (podłogę szmatą), obetrzeć, wyrównać (grządkę); zapłodnićʼ, *susmaukýti* ʻmasować (szyję), zrywać (pokrzywy)ʼ, *užsmaukýti* ʻzasłonić (okna)ʼ. — Nawiązanie słowiańskie: psł. *smuk-ī- < pbsł. *smau̯k-ī-, por. rcs. *smuču, smučiti* ʻpełzaćʼ. Z innym suf.: słń. *smúkati* ʻskubać, obrywać, zrywaćʼ, *smúkati se* ʻprzemykać się; łazićʼ, błr. *smúkacь* ʻskubać, wyrywać; narywać, o wrzodzie: przechodzić w ropienie; szybko ciecʼ, pol. przest. *smukać* ʻgładzić dłonią, muskać; zażywać (tabakę)ʼ, gw. ʻpocierając między palcami wykruszać nasiona, ziarnaʼ, *smuknąć* ʻpogładzić, musnąćʼ (tu też *smukły* ʻwysoki i szczupłyʼ, przest. ʻwymuskany, gładkiʼ), por. Boryś 2005, 563n. — Na temat WSZ *smūk- (scs. *smykati sę*) zob. *smùkti*.

smẽgenys, *-ų̃* f.pl. 1. ʻmózgʼ, 2. *kaulų smẽgenys* ʻszpik w kościachʼ, 3. *stuburo smẽgenys* ʻrdzeń pacierzowyʼ, 4. *dantų smẽgenys* ʻdziąsłaʼ. War. *smegeniaĩ,* z wokalizmem pwk. *a*: *smagenaĩ, smãgenės, smaginaĩ, smãginės, smaginiaĩ, smãginys*. Starsza osnowa miała postać *smagen-*, por. *smãgenys* m.pl., *smãgenes* f.pl. ʻmózgʼ, *smagenys kauluosa* SD «śpik w kościach» (por. *buvau spaustas taip, kad seko smagenes kaulų* PK $56_{19\text{-}20}$ ʻbyłem strapion tak, iże też we mnie schnęły kościʼ), *smãgenos* f.pl. ʻmózgʼ, SD «ciemię; dzięsła; mozg». Odpowiednik łot. *smadzenes* ʻmózgʼ, war. *smedzene* i *smadzeņi, smadziņi*. Zmiana lit. *a* > *e* jak np. w *sejõnas, serbentà*. Postać *smagen-* wywodzi się przez metatezę z pb. *mazg-en-, por. stpr. *musgeno* EV ʻszpik kostny, Marg [Mark]ʼ, co spokrewnione ze cs. *mozgŭ* ʻmózgʼ (zob. *mãzgas*), pie. *mosg[h]-en-, *mosg[h]-o-. Zob. LEW 837, ME III, 947. Būga, RR I, 103 tłumaczył zmianę *smagen-* w *smegen-* adideacją do czas. *smègti* ʻzapadać się, wklęsaćʼ. — Drw. *besmagẽnis* ʻpółgłówek, głupiecʼ, *sẽnis besmagẽnis* ʻbałwan ze śnieguʼ, *smagenius* SD «mozgowiec, szumiłeb, cerebrosus» [pol. *mozgowiec* ʻczłowiek, który uparcie i głupio trzyma się tego, co sam wymyślił, szaleniecʼ, SPXVI]. Zob. jeszcze *smãkrės*.

smègti, *smeñga* (war. *smẽgsta*), *smẽgo* 1. ʻzapadać się pod własnym ciężarem, zagłębiać się w czymś grząskim, grzęznąć, pogrążać sięʼ, 2. ʻwklęsać, zsiadać się; stawać się zakalcowatym, niewyrośniętym (o chlebie, cieście)ʼ, 3. ʻwbijać się w ciało (o drzazdze, igle, gwoździu), wnikać (o ostrzu)ʼ, 4. ʻzapodziać się, przepaść, zginąćʼ. War. *zmèkti, zmeñka, zmẽko* (*suzmèkęs* ʻzakalcowatyʼ). Cps. *įsmègti* ʻutkwić w czym, ugrzęznąćʼ, *nusmègti* ʻzaginąć, przepaść, zawieruszyć sięʼ, *prasmègti* ʻprzepaść, zginąćʼ (*kiauraĩ žẽmę prasmègti* ʻzapaść się pod ziemięʼ). Adv. *smegčià* ʻwierzchołkiem a. ostrzem w dół (o spadającym nożu); głową w dółʼ. Infigowana formacja praesentis, utworzona od SE *smeg-*, ma paralele w *breñda, deñga, geñda*). Obok tego jest pdg. tr. *smègti, smegiù, smegiaũ* 1. ʻkłuć, przeszywaćʼ, 2. ʻrzucać, ciskać (kamieniem)ʼ, *įsmegiu* SD «utykam nożem, włócznią w co, fgo, infigo gladium» (syn. *įduriu*), *šaudyklė įsmegta* SD «postrzał, adacta sagitta, defixum spiculum», *persmegiu* SD «przebiiam co, kogo» (syn. *perduriu*), «przerażam», *persmegiųs* SD «przeraźliwy», *persmegtinai* «przeraźliwie». Bez nawiązań zewnętrznych i bez dobrej

etymologii (por. LEW 836n., 842). — SZ *smig-*: *smìgti* (zob.). — SO *smag-*: *smagìnti* ob. *smagýti* ʽwbijać, wkłuwać; pogrążać, zatapiać', *smagýti* ʽbić, chłostać, uderzać', *smagióti* ʽkłuć, nakłuwać', *prismagiójau rankàs* ʽpokłułem sobie ręce'. Nomina: *pasmagà* ʽwierzchołek drzewa; koniec kija; cienki, spiczasty koniec', *smaguriai* «papinki, tenuis et delicatus cibus» [ʽłakome kąski, frykasy, delikatesy'], *smagùris* ʽpalec wskazujący', SD «palec wtory u ręki, index, demonstratorius, silentii digitus». Por. łot. *smadze* ʽkleszcz, Ixodes; robak', też ʽpewien chwast', *smadzis* a. *smadzītis* ʽkleszcz', *smadži* m.pl. ʽdrobne owady różnego rodzaju'. — Nowy SO *smaig-* ⇐ *smig-*: *smaigýti* (zob.). Po stabilizacji pary *smig-* / *smaig-* pojawiła się innowacyjna formacja na SE *smeig-*: *smeĩgti* (zob.).

smeĩgti, *smeigiù*, *smeigiaũ* 1. ʽwetknąć ostrym końcem, wpić, wrazić, wbić (zaostrzony kół, pal w ziemię), wkłuć (igłę do kłąbka)', 2. ʽbóść, przeszywać (szydłem)', 3. ʽwlepić, wbić (wzrok)'. Cps. *įsmeĩgti* ʽwetknąć, wbić', SD *įsme[i]giu* «utykam nożem, włocznią, figo, infigo gladium» (syn. *įduriu*), *nusmeĩgti* ʽpchnąć, dźgnąć kogo (nożem)', *prismeĩgti* ʽprzywiązać (krowę) do wbitego kołka', *susmeĩgti* ʽspiąć (włosy) szpilką'. Refl. *smeĩgtis* ʽwdzierać się w szkodę (o bydle); wtykać się, przenikać do wnętrza czego; sięgać po co; starać się, dążyć do czego', *įsismeĩgti* ʽutkwić, wbić się; wryć się (w pamięć)', *stovė́ti kaĩp įsmeigtas* ʽstać jak wryty, bez ruchu'. Formacja na SE *smeig-*, która została dotworzona — jako prs. transitivum o suf. *-i̯a-* — do SZ *smig-*, por. *smìgti* ʽwpijać się'. Historycznie *smig-* należało do SE *smeg-*, por. *smègti, smeñga* m.in. ʽwnikać (o ostrzu), zagłębiać się w czym'. Stosunek apofoniczny *smeig-* ⇐ *smig-* / *smeg-* ma paralelę np. w *pleit-* ⇐ *plit-* (dawny SE *plet-*), zob. *pleĩsti*. — Drw. *sméiginti* ʽwtykać, wbijać (kół)', nomina: *smeigà* ʽtyka, tyczka', *smeigė̃* ʽszpilka', *smeigenà* ʽoszczep', *smeĩgtas* ʽszpilka jako ozdoba (kapelusza, ubrania); długa tyka; pręt, np. ze stali', *smeigtùkas* ʽpinezka'. — SO *smaig-* ⇐ *smig-*: *smaigýti* (zob.).

smelà 4 p.a. wsch.-lit. ʽsmoła otrzymywana przez wypalanie drewna, dziegieć'. Vb. denom. *smélti* ʽpokrywać się brudem', *įsmélti, -smélsta, -smẽlo* ʽusmolić się, ubrudzić się'. Odpowiednik łot. *smęli* m.pl. ʽsmolne szczapy; łuczywo; żywica' (ME III, 957). Lit.-łot. *smel-* stoi w apofonii do pbsł. SO *smal-, por. psł. *smola ʽsmoła, żywica': sch. *smòla*, ros. *smolá*, czes. *smůla*, pol. *smoła* (pokrewieństwo nie odnotowane w BSW). Por. Būga, RR II, 579n., REW II, 657. — SO *smal- widać również w łot. *smal̂sts* ʽzanieczyszczony, brudny - o wodzie, napoju' (por. Būga, *l.c.*). — LEW 844 wymienił jako pokrewne formy dn. *smelen* ʽpalić się powoli i z dymem', niderl. *smeulen* ʽtlić się, żarzyć się' i śrang. *smolder* ʽdym'. — WSE *smėl-* (por. Būga, *l.c.*): *smė̃lti, smė̃lsta, pasmė̃lo* 1. ʽo twarzy: zsinieć, pociemnieć, poszarzeć, sczernieć, zblednąć', 2. ʽo oczach: stracić blask, zmętnieć', 3. ʽo niebie: pociemnieć', 4. ʽniknąć, marnieć (o roślinach w cieniu)', *smėlùs* ʽsmagły, śniady, opalony (o skórze, cerze)', *smėlė́ti, smė̃la, -ė́jo* 1. ʽmajaczyć, ukazywać się niewyraźnie, mgliście', 2. ʽpalić się słabym ogniem'. — W słowiańskim ukazuje się oprócz *smola także WSO *smōl-, psł. *smaliti ʽopalać, przypiekać coś ogniem', por. ros. gw. *smalítь*, ukr. *smalýty*, pol. *smalić* (Boryś 2005, 561).

smė̃lis a. *smėlỹs*, *-io* ʽpiasek' : łot. *smēlis* ʽdrobny piasek' — formacja na WSE od *(s)mel-. SZ *(s)mil-: *smiltìs* (zob.). Por. LEW 842n., Derksen 2008, 310n. — Drw. *apýsmėlis* ʽrola przy piasku', *príesmėlis* ʽgliniasty piasek', *smėlė́tas* ʽpiaszczysty', *smėlýnas* ʽpiaski, miejsce piaszczyste, grunt piaszczysty', cps. *smė̃liakalnis* ʽwydma piaszczysta, góra piasku' (por. *kálnas*). Vb. denom. *smėliúoti* ʽposypywać piaskiem'. — N.m. *Smėliaĩ* 3x, *Smėlỹnė* 4x. — SE-C: *smélta* ʽziemia piaszczysta, czarnoziem zmieszany z piaskiem' (war. *sméltas, sméltė*), *smel̃tys* f.pl. ʽdrobny piasek'.

smel̃kti, *smel̃kia*, *smel̃kė* (war. *smélkti*), zwykle impers. *smel̃kia* ʽboli (ucho, ząb, głowa), kłuje (w boku), łamie (w kościach, w łokciu)', *nusmel̃kti* ʽsilnie zaboleć; przeniknąć, ogarnąć, tknąć (o wrażeniu, uczuciu, myśli), por. *Nẽrimas manè nùsmelkė*. *Baisì mintìs jį̃*

nùsmelkė; *pérsmelkti* 'przeniknąć, przeszyć - o ostrym, kłującym bólu'. Wygląda na dyferencjację znaczeniową względem *smel̃ktis* 'cisnąć się' (zob. s.v.), ale kwestia ta wymaga zbadania. War. *smel̃gti, smel̃gia*. — SZ *smilk-*: *smil̃kti, smil̃ksta, smil̃ko* 'zaczynać boleć, łamać w kościach; cierpnąć - o ręce, nodze' (war. *smil̃gti*), *smilksė́ti, smìlksi, smilksė́jo* 'kłuć z wolna, często, dolegać częstym kłuciem', *smìlkterėti* 'kolnąć, ukłuć'. Por. interi. *smìlkt* - o wrażeniu ukłucia, o pojawieniu się bólu'.

smel̃ktis, *smel̃kiasi, smel̃kėsi* refl. 'cisnąć się, leźć przeciskając się, wtłaczać się; przenikać, np. o dymie', *prasismel̃kti* 'przecisnąć się (w tłumie)'. — Tr. *smel̃kti, -ia, -ė* 1. 'o gęsto rosnących roślinach, drzewach: zagłuszać, zasłaniać, zabierać światło słońca' (*Žolę žolės, medį medžiai smelkia, kad tankiai auga*), 2. 'cisnąć, dręczyć, ciemiężyć', 3. 'puszczać dym, palić tytoń', *nusmel̃kti* 'zagłuszyć roślinę', też intr. 'zwiędnąć' (*Šienai padžiūsta ir žolės nusmelk*). Bez dobrej etymologii, zob. LEW 843. — SZ *smilk-*: *smil̃kti* m.in. 'kopcić się, dymić się' (zob. s.v.). — SO *smalk-*: *smalkìnti* 1. 'zagłuszać rośliny', 2. 'zaczadzać; palić tytoń; palić dymiącym drewnem', *smalkýti* 'puszczać dym, zadymiać; wędzić, np. mięso; palić tytoń'. Nomina: *smalkà* (zob. *smalkà* I), *smal̃kės* (zob.), *smalkùmas* 'czad, zaczadzenie', *smalkùs* 'zakopcony, zaczadzony'.

smérdė gw. 'odarta ze skóry żaba używana jako przynęta przez łowiących raki': *Su smérde vėžius gaudo*. *Pula kaip vėžiai ant smérdės*. Odpowiednik łot. *smer̂de* 1. 'cuchnące mięso; przynęta na raki', 2. 'smród, fetor'. Izolowana w jęz. litewskim formacja na SE, stojącym w alternacji ze *smird-* / *smard-*, por. *smirdė́ti* 'śmierdzieć', *smardìnti* 'smrodzić, napełniać smrodem'. Akut przemawia za tym, że *smérdė* pojawiło się jako drw. apofoniczny od prs. *smìrdi* / *smìrda* 'śmierdzi', i podobnie łot. *smer̂de* od *smir̂du* (*smir̂dêt*). Znacz. etym. 'coś cuchnącego, smrodliwego'. Por. *smársas* m.in. 'cuchnąca przynęta na wilki, raki'. War. *smérsė, smérlė*. — Inne przykłady łot.: *smer̂dêt* 'napełniać smrodem', *smerdinât* ts., nomina: *smęrdakli* 'ludzkie odchody', *smer̂deklis* 'śmierdziel', *smer̂dekļi* 'cuchnące odchody', *smer̃dele* 'brudna, niechlujna kobieta' (też jako obelga), *smer̂delis* 'ktoś brudny, cuchnący, śmierdziel', *smer̂ža* ts.

smer̃kti, *smerkiù, smerkiaũ* 'osądzać, potępiać, piętnować', *pasmer̃kti* 'potępić (postępek), skazać (na karę, na nędzę)', drw. *pasmerkimas* DP 'potępienie, sąd, zatracenie'. Refl. *smer̃ktis* 'wciskać się, wtłaczać się', *įsismer̃kti* 'wedrzeć się, wtargnąć gdzie'. Bez wyraźnych nawiązań. Wskazano tylko na związek z dn. gw. *schmorgen* 'głodować, biedować, klepać biedę' (LEW 845). Być może istnieje via *s*-mobile połączenie z czas. *merkiù, mer̃kti* 'zamaczać, moczyć' (zob. s.v.). — SO *smark-*: *smarkùs* (zob.). — Zwraca uwagę brak refleksów na SZ †smirk-, †smurk-.

smertel̃nas, *smertélnas* stlit., gw. 'śmiertelny, podlegający śmierci; powodujący śmierć, zabójczy; (o grzechu) zagrożony utratą zbawienia' — zapoż. z pol. *śmiertelny* (SLA 202, LEW 844). Por. błr. *smértny* ts. — Drw. *nesmertelningas* KN 'nieśmiertelny', *smertelnybė* a. *smertelnystė* 'śmiertelność', *smertelnumas* DP ts. — *smertelnastis* DP ⇐ pol. *śmiertelność*.

smer̃tis, *-ies* 2 p.a. f.m. stlit., gw. 'śmierć' — zapoż. z błr. *smercь, -i* f. (SLA 202, ZS 50, Borowska 360, LEW 844, ALEW 947n.). War. m. *smer̃tis, -čio* (m.in. u Mažvydasa).

smetonà, gen.sg. *smetõnos* 2 p.a. stlit., gw. 'śmietana, tłuszcz zbierający się na powierzchni mleka', SD «śmiotana, flos lactis» — zapoż. z błr. *smjatána, -y*, pol. *śmietana* (SLA 202, LEW 845). War. *smetõnė*, też m. *smetõnas* (por. ZS 50). — Drw. *smetõninas* 'powalany śmietaną', *smetonìnga* - mówi się o krowie, dającej tłuste mleko', *smetonúotas* 'powalany śmietaną; siwowłosy'. Cps. *smetongal̃vė* bot. 'pełnik, Trollius', *smetongal̃vis, -ė* 'jasnowłosy' (dosł. 'śmietanogłowy' (por. *galvà*), *smetõnžolė* 'pełnik, Trollius' (por. *žolė̃*).

— Nazw. *Smetonà* LPŽ (m.in. nazwisko dwukrotnego prezydenta Republiki Litewskiej Antanasa Smetony), ⇒ n.m. *Smetõniškės*, n.rz. *Smetõnupis*, n. góry *Smetõnakalnis*.

smìdras, *smỹdras* bot. 1. ʻroślina ozdobna Asparagus', 2. ʻjadalna łodyga tej rośliny' — stoi w związku z przymiotnikiem łot. *smidrs*, *smīdrs* (*smuĩdrs*) ʻsmukły, strzelisty (o drzewie), szczupły; giętki, gibki'. Formacja na *-ra-* od osnowy *smid-* / *smyd-*, która pozostaje niejasna. Por. LEW 845, ME III, 967. — Cps. gw. *smìdramedis* ʻmodrzew, Larix' (por. *mẽdis*), *smìdraeglė* ts. (por. *ẽglė*).

smìgti, *smiñga*, *smìgo* 1. ʻzagłębiać się, wpijać się, zatapiać się (o ostrym, spiczastym przedmiocie)', 2. gw. ʻpogrążać się (w bagnie), zapadać się w głąb, wklęsać', 3. gw. ʻprzenikać przez ubranie (o wietrze)', *įsmìgti* ʻwbić się w co, utkwić w czym', przen. ʻwryć się (w pamięć)'. Czas. inchoatywny z infiksem nosowym od SZ *smig-* ⇐ *smeg-*, por. *smègti* ʻzapadać się, wklęsać'. Paralele: *trìkti* ⇐ *trek-*; *trìsti* ⇐ *tres-*. — Drw. *smìgė* ʻlanca; zabawa polegająca na rzucaniu ostrzem noża w ziemię', *smiglùs* a. *smigùs* ʻprzenikliwy, przeszywający (o wzroku, spojrzeniu)'. — WSZ *smyg-*: *smygsóti* ʻbyć utkwionym, tkwić; zapaść w pamięci i trwać; mieć wzrok w czym utkwiony'.

smìlga 1. bot. ʻmietlica, roślina z rodziny traw, Agrostis', 2. przen. ʻktoś chudy i wysoki'. War. *smilgà* 4, 3 p.a., *smìlgas* 1 p.a. Odpowiada łot. *smil̂ga*, *smil̃ga* ʻmietlica'. Nie ma pewnej etymologii, zob. LEW 846. Jeśli *smìlga* pochodzi z sonoryzacji *smilka[466], to jest to drw. dewerbalny od czas. *smelkiù*, *smel̃kti* m.in. ʻzagłuszać rośliny' (zob. s.v.). Akut niejasny. — Drw. *smilgáitė* bot. ʻbrodobrzanka, Catabrosa', *smil̃gė* ʻmiotła z mietlicy', *smilgẽnė* bot. ʻśmiałka, Aira' lub ʻśmiałek, Deschampsia', *smilgýnas* ʻmiejsce zarośnięte mietlicą', *smìlginė* 1. ʻmiotła z mietlicy', 2. ʻwódka pędzona z żyta zmieszanego z mietlicą'. Vb. denom. *nusmilgéti* ʻpokryć się, zarosnąć mietlicą' (⇒ *smilgétas* ʻzarośnięty, zachwaszczony mietlicą'), *nusmil̃gti*, *-smil̃gsta*, *-smil̃go* ʻzarosnąć mietlicą'. — N.m. *Smil̃giai* 17x (z metatezą *l*: *Smigliaĩ*), *Smilgẽliai* 4x, *Smilgýnai*, *Smilgỹnė* (⇒ *Smilgìniškė* 4x), *Smil̃giškis*.

smilkinỹs, *-io* 3 p.a. ʻskroń, boczna część czoła'. War. ze zmianą *lk* > *lg*: gw. *smilginỹs*. Może do czas. *smil̃kti* m.in. ʻzaczynać boleć; cierpnąć' (zob. *smel̃kti*), znacz. etym. ʻból w skroniach'. Por. *smil̃kinį skaũda* ʻczuję ból w skroniach', *smilkulỹs* ʻuciskający, przenikliwy ból' (*Šone mano dieglys diegia, smilkulỹs smelkia, verulys veria*).

smil̃kti, *smil̃ksta*, *smil̃ko* 1. ʻpalić się bez płomienia, tlić się' (SD <smiłgstu> «tłam, tła, crematur sine flammis»), 2. ʻkopcić się, dymić się; wędzić się', *nusmil̃kti* ʻokadzić się, zakopcić się', *prismil̃kti* ʻnapełnić się dymem, czadem'. Formacja z prs. na *-sta-* i SZ *smilk-* ⇐ *smelk-*, zob. *smel̃ktis*. Neopwk. *smilkst-*: *smilkstéti* ʻtlić się' (por. *rūkstéti* ⇐ *rũksta*). — Caus.-iter. *smilkýti* a. *smilkìnti* ʻkadzić, okadzać; palić (tani) tytoń'. Neoosn. *smilky-*: *smilkỹklė* ʻkadzielnica', *smilkýtuvas* ts. Neoosn. *smilkin-*: *smilkinýčia* ʻpodkurzacz pszczelarza'. — Nomina: *smilkalaĩ* m.pl. ʻaromatyczne zioła do spalania w kadzidle; dym z kadzidła', *smil̃kalas* ʻkadzidło'. Tu może też *smìlga* (zob.).

smìlti, *smylù* (war. *smilstù*), *smilaũ*, z prvb. *į-*, *pa-*, *pra-* ʻpo skosztowaniu czego nabrać chęci, apetytu, rozsmakować się, rozłakomić się' (*Gavęs medaus ragauti, pasmìlsta medų valgyti ir smailauja prie medaus*), *įsmìlti* ʻzacząć lubić smak czego, zasmakować w czym' (*Vyras įsmìlo į arielka*. *Įsmìlo kaip kiaulė į bulves*), ʻrozsmakować się, upodobać sobie co'. Jest to vb. denom. do *smilùs* ʻłasy, łakomy; ciekawski, wścibski; palący się do czego'. — Drw. *nesmìlis* ʻktoś wybredny', *smìlius* ʻpalec wskazujący' (znacz. etym. ʻsłużący do

[466] Por. *smilginỹs* < *smilkinỹs*; *spilgà* < *spilkà*. Ponadto: *gul̃bė* z *kulpė+;+ *velbẽsas* ʻkto szepleni' ob. *švelpẽsas*; *vertélga* ob. *vertélka* ʻhandlarz' (s.v. *ver̃sti*). Z jęz. łotewskiego por. np. *smulgans* < *smul̃kans* ʻszczupły'. HYPERLINK \l "XFN2"

kosztowania', por. *laĩžius*). — SO *smal-*: *smalùs* 'ciekawy, łakomy', ⇒ *smaliũgas* 'łakomy, łasy, ciekawy' (co do suf. zob. GJL II, § 501). Częściej niż *smalùs* używa się form *smalsùs* a. *smalstùs* (zob. *smalsùs*, *smálti*). — Drogą derywacji apofonicznej *CiC* ⇒ *CaiC* (por. *mil-* ⇒ *maĩlius*) pojawił się w tej rodzinie st. *o* o postaci dyftongicznej *smail-*, por. *smailùs* m.in. 'łakomy na przysmaki, pożądliwy' (inaczej LEW 839). — Etymologia opisanej rodziny nie jest zdecydowana. Może do SE *smel-* jak w łot. *smel̂t*, *smeļu*, *smêlu* 'czerpać, zaczerpywać (płyn), uderzać, ciąć (ostrym nożem)', iter. *smal̃stît* 'czerpać; chłostać'. Litewski refleks SE: *smelnùs* 'ten co wszędzie wlezie, zajrzy, wścibski; szybki (koń), bystry (strumień), silny (wiatr), celnie rzucający; (kamień) wygodny do rzucania', war. *smel̃nas*.

smiltìs, acc.sg. *smil̃tį* a. *smìltį* f. 4, 3 p.a. 'piasek' — wariant *s*-mobile do SZ *mìl-C* jak w *mìltai* 'mąka' (zob. też *málti*). Oboczniki: *smìlta*, *smìltė*, *smiltė̃* i *smìltai* 'piasek'. Odpowiednik łot. *smìlts* 'piasek' (drw. *smìltaîns* 'piaszczysty'); war. z insercją *k*: *smil̂kts*[2], *smìlkts*[2] 'piasek' (⇒ *smilkšaîns* 'piaszczysty') — może pod wpływem adi. *smal̂ks* 'drobny, miałki'. Por. LEW 847, Derksen 2008, 310n. — Drw. *smiltaĩnis* 'kamień piaskowiec', *smiltė́tas* 'piaszczysty, zapiaszczony', *smiltýnas* 'piaski, ziemia piaszczysta, grunty nieurodzajne', *smiltininkas* 'piaskarz, kto kopie lub wozi piasek', *smil̃tys* f.pl. 'drobnoziarnisty piasek' (*smilčių̃ laĩkrodis* 'zegar piaskowy, klepsydra'), też 'piasek nerkowy, pęcherzowy; płatki popiołu'. Cps. *dỹksmiltė* 'piaszczysta gleba' (por. *dỹkas*), *smil̃tkalnis* 'piaskowa góra' (por. *kálnas*), *trýdsmiltė* (por. *trydà* s.v. *tríesti*). — N.m. *Smiltýnai*, *Smiltìnė* 3x, *Smiltỹnė* 6x, *Smiltiniaĩ*. Zob. *smė̃lis*.

smir̃das 1. stlit. 'chłop pańszczyźniany' (SLA 202), 2. gw. 'niegodziwiec, łajdak' — zapoż. ze strus. *smĭrdŭ* 'chłop, poddany' (por. ros. *smerd*, błr. *smerd*, pol. przest. *smard*), znacz. etym. 'ktoś cuchnący, śmierdziel' (zob. Būga, RR II, 578n., który używa w definicji znaczeniowej wyrazów ros. *smerdjuk*, *vonjučka* i porównuje je z lit. gw. *smìrda*). Stąd też łot. *smirds* 'chłop, poddany'. Jako termin feudalny *smirdas* stał w opozycji do *bajõras* 'szlachcic' (por. wzmiankę z 1362 r.: Algard similiter cum suis *bayoribus* et *smyrdens*, zob. Būga, *ibidem*). Por. LEW 847, REW II, 671. Młodszy jest war. *smer̃das* 'chłop pańszczyźniany' ⇐ ros. błr. *smerd*.

smirdė́ti, prs. *smirdžiù* (3 os. *smìrdi*, war. *smìrda*, *smìrdžia*, *smìrsti*), prt. *smirdė́jau* 'wydzielać przykrą woń, śmierdzieć, cuchnąć'. Odpowiedniki bsł.: łot. *smir̂dêt*, *-u*, *-ẽju* ts. oraz psł. *smĭrděti, *smĭrždǫ 'śmierdzieć', por. scs. *smrŭděti*, *smrŭždǫ* 'ὄζειν', ros. *smerdét'*, *-žú*, czes. *smrdět*, *-ím*, pol. *śmierdzieć*, *-dzę* (BSW 271, LEW 847n., Derksen 2008, 457). Zwraca uwagę fakt, że pierwiastkowi bsł. *smird- nie towarzyszy werbalna forma na SE *smerd- (zob. jednak nomen *smérdė*). Nawiązanie zewnętrzne stanowi łac. *merda* f. 'odchody, kał, nieczystości' < *(s)merd-eh$_2$-, znacz. etym. 'to, co śmierdzi, cuchnie', por. de Vaan 2008, 374. Prowadzi to do rekonstrukcji praformy z *s*-mobile od pie. *(s)merd- 'śmierdzieć, (übel) riechen', por. IEW 970, LIV[2] 570. — Inchoativum na *-sta-*: *smìrsti*, *smìrsta* (*smird-sta), *susmìrdo* 'zacząć śmierdzieć, zaśmierdzieć się', *pasmirstu* SD «wśmiardnąć się, pureo, putesco» (*pasmirdįs* SD «wśmiardły, stęchły, putidus»). Odpowiednik łot. *smir̂st*, *smir̂stu*, *smir̂du* ts. — Analiza formy infinitiwu jako *smìrs-ti* prowadzi do neopwk. *smirs-*, por. *smìrsdinti* 'doprowadzić do zaśmierdnięcia', *smirsnóti* 'stęchnąć, zacząć śmierdzieć - o mięsie', *smir̃skus* 'śmierdziel - o kimś brudnym, cuchnącym' (por. *pir̃skus*). Do *smirs-* dotworzono SO *smars-*, zob. *smársas*. — Nomina od *smird-*: *smirdà* 'smród', *smìrda* c. 'śmierdziel', *smir̃dalas* 'smród, fetor; śmierdzący przedmiot' (⇒ *smirdãlis* 'śmierdziel', *smirdãlius* ts.), *smir̃das* 'smród; coś cuchnącego; śmierdziel, brudas; gamoń', *smirdėlė̃* a. *smirdė̃lė* bot. 'bez hebd, dziki bez, Sambucus ebulus', 2. 'pluskwa, Cimex', 3. 'ktoś brudny, cuchnący', *smirdė̃lis* bot. 'świerząbek, Chaerophyllum', *smirduõklė* bot. 'krwawnik, Achillea millefolium' (neosuf. *-uoklė*, por. *girtuõklės*), *smirduõlė* bot. 'czarna porzeczka, Ribes' (por. suf. w *spañguolė*; co do znaczenia

por. ros. *smoródina*, nwn. *Stinkbaum* ts.). — SO *smard-*: *smardìnti* (zob., tam też nomina z osnową *smard-*).

smõgti, *smogiù* (gw. *smagiù*), *smogiaũ* ʽuderzyć, zadać cios, rzucić (coś ciężkiego)', *įsmõgti* ʽchlasnąć, smagnąć czym', *nusmõgti* ʽporazić, zabić', *susmõgti* ʽzdzielić, wymierzyć cios'. Nomina dewerbalne: *smõgis* ʽcios, raz, silne uderzenie', *sùsmoga laukų̃* ʽzbieg dwu pól, granica między polami'. Dawny pdg. łączył w sobie temat prs. na SO *smag-* i temat non-prs. o formie WSO *smāg-, podobnie jak np. w wypadku *vagiù, võgti*. Osobno zob. *smagùs*. — WSO *smog-* ma odpowiednik w słow. *smag-* < pbsł. *smāg-, por. ros. gw. *smagátь* ʽbić, uderzać, chłostać', ukr. *smaháty* ts. (ros. *smága* ʽżar, płomień; uczucie suchości w ustach, pragnienie'), pol. *smagać* ʽuderzać biczem, rzemieniem', gw. ʽ(o wietrze, deszczu) wiać z siłą, mocno padać, zacinać'. Dalsze związki niepewne, por. LEW 848, Boryś 2005, 561. Może łączyć ze *smègti*, SO *smagýti*?

smõkas stlit. ʽsmak', gw. ʽsmak; zapach, smród' — zapoż. z błr. *smak* ⇐ pol. *smak* (⇐ śrwn. *smak, smacke*, por. nwn. *Geschmack*). Zob. SLA 202, ZS 50, ALEW 949. War. *šmõkas* (Litwa pruska). — *smõčnas* a. *smočnùs* ʽsmaczny' ⇐ pol. *smaczny* (war. *šmočnus*). — *smokavóti* ʽsmakować' ⇐ pol. *smakować* (war. *smakuoti*, m.in. Bretkūnas).

smū̃gis, *-io* 1. ʽnagłe, mocne uderzenie, cios komuś zadany, raz', 2. ʽuderzenie (wiatru, pioruna)', 3. ʽnagły napad, atak', 4. ʽudar mózgu, apopleksja', *baudõs smū̃gis* ʽrzut karny (w piłce nożnej)'. Konkretyzowane nomen actionis z suf. *-i̯a-* i WSZ *smūg-* ⇐ *smug-, por. *smáugti* ʽdławić, dusić'. Podobna budowa w *ū̃gis* ʽwzrost' ⇐ *áugti*, *šū̃vis* ʽstrzał' ⇐ *šáuti*. — Od tego nieco odchyla się łot. *smūģis* ʽkiełzno do zaciśnięcia pyska zarzynanej świni' (por. lit. *smáugti* ʽściskać', *susmáugti* ʽścisnąć, zewrzeć). Wyraz ten uchodzi za lituanizm (por. ME III, 970n.), trzeba jednak zauważyć, że lit. *smū̃gis* nie ukazuje się w podobnym do łotewskiego znaczeniu. — Vb. denom. *smūgiúoti* ʽzadawać ciosy, uderzać'.

smuĩkas 1. ʽskrzypce', 2. ʽbrona zrobiona z gałęzi' — zapoż. ze strus. *smykъ*. War. *smùikas*, f. *smùika* (pl. *smuikos*), *smuĩkė, smùikė*. Lit. *ui* za rus. *y* też w *muĩlas, tuĩnas*. Por. SLA 203, LEW 849. — Drw. *smuĩkininkas* ʽskrzypek', *smuĩkius* ts., gw. *smuikõrius* ts. Vb. denom. *smuĩkyti, -iju, -ijau* ʽgrać na skrzypcach', *smuikúoti* ts.

smùklė 1. przest. ʽszynk na wsi, gospoda', 2. hist. ʽkarczma'. Przenośne, początkowo zapewne żartobliwe użycie wyrazu *smùklė*, który oznaczał ʽgrząskie miejsce, grzęzawisko', por. *Neįleiskiat gyvolių į smùklę. Nevažiuok par pievą — didelė ten smùklė*. Formacja na *-ė* została utworzona od neopwk. *smukl-* pochodzenia przymiotnikowego, por. *smuklùs, -ì* ʽgrząski - o gruncie, w którym można się zapaść, ugrzęznąć' (*smuklì vietà* ʽgrząskie miejsce' ob. *smukì vietà* ts.). Analiza: *smuk-lùs*, dewerbalny drw. na *-lus* od *smùkti* m.in. ʽzapadać się, grzęznąć' (zob. s.v.). Paralele: *kiblùs* ⇐ *kìbti*; *kuklùs* ⇐ *kùkti*; *putlùs* ⇐ *pùsti* (GJL II, § 166n.). Por. LEW 849. — Drw. *smuklýnas* a. *smuklỹnė* ʽgrzęzawisko'. — Inne użycia wyrazu *smùklė* (*smuklė̃*): 1. ʽsidła, wnyki' (*Darė žmonės smuklès — vilkus gaudė, prigaudinėjo*), war. *smùklis*, 2. ʽpętla, stryczek' (drw. *smùklinė* ts.), 3. bot. ʽsitowie, Scirpus', 4. bot. ʽsitowie igłowate, Eleocharis', 5. bot. ʽtrzcina pospolita, Phragmites communis'.

smùkti, *smunkù* (war. *smūkstù, smunkstù*), *smukaũ* 1. ʽspełzać, spadać, zsuwać się, złazić, obłazić (o skórze), wypadać (o włosach)', 2. ʽopadać, zapadać się (np. o chacie), grzęznąć (w błocie)', 3. ʽblaknąć (o kolorach)', 4. ʽsłabnąć (o mrozie)', 5. ʽtracić na wartości (o pieniądzu)', 6. ʽbiednieć, ubożeć, mizernieć', 7. ʽbiec prędko, umykać'. Cps. *įsmùkti* ʽwsunąć się, osunąć się, zapaść się, uwięznąć', *išsmùkti* m.in. ʽwygłodnieć; wychudnąć, zmarnieć; stopnieć (o lodzie)', *nusmùkti* ʽzsunąć się; wypadać (o włosach); zbiednieć, zubożeć', *pasmùkti* ʽuciec, podbiec i podleźć pod coś, zanurzyć się (pod lód)', *prasmùkti* ʽprześlizgnąć się, przekraść się'. Odpowiednik łot. *šmukt, šmùku, šmuku* ʽspełznąć, wymknąć się' (*š-* wtórne, por. rzadki war. *smukt* ts.). Nagłosowe *s-* alternuje z *ø-* (*s*-mobile), zob.

osobno *mùkti*. Oboczna forma prs. *smū́kstù* (= *smųkstu) polega na dołączeniu suf. *-sta-* do osnowy pierwotnie infigowanej, *smunk-stu (por. *dų́stù* ⇐ *dùsti*). Brak lit.-łot. refleksów SE *smi̯au̯k- < pie. *smeu̯k-, por. stang. *smūgan* ʻpełzać, tulić sięʼ, stisl. *smiúga* ʻwcisnąć się, wśliznąć sięʼ, *smuga* ʻciasny otwórʼ (BSW 271, LEW 418, 849, LIV[2] 571). — Drw. *smukčióti* ʻnie przylegać ściśle, zsuwać się, ześlizgiwać się, spadać (np. o butach)ʼ, *smukdýti* caus. ʻdoprowadzać do upadku, rujnować, niszczyćʼ, *smukinė́ti* ʻspadać, opadaćʼ, *smùkinti* m.in. ʻwiać (o zimnym wietrze); bić, chłostać, smagać (konia)ʼ, *apsmùkinti* ʻoblać, sparzyć wrzątkiem, np. kurę po oskubaniuʼ, *užsmùkinti* ʻzalewać wrzątkiem, zaparzać, np. ziołaʼ. Nomina: *smukỹnė* ʻgrząska łąkaʼ, *smùklė* (zob.), *smuklùs* ʻgrząskiʼ (war. *muklùs*), *smukùs* ʻgrząskiʼ (war. *mukùs*). — Nawiązanie psł. *smŭk-: *smŭknǫti > ppol. *smknąć > *msknąć (metateza), por. pol. *omsknąć się* ʻześlizgnąć sięʼ, *wymsknąć się* ʻwyślizgnąć sięʼ (Boryś 2005, 390). — SO *smauk-*: *smaukýti* (zob. *smaũkti*). — WSZ *smūk-: scs. *smykati sę* ʻσύρεσθαιʼ, strus. *smykati sja* ʻpełzać, sunąć po ziemiʼ, ros. *presmykátьsja* ʻprzemykać sięʼ, *smýkatь* ʻtargać, szarpać, pociągaćʼ, czes. *smýkat* ʻwlec, ciągnąćʼ, pol. przest. *smykać się* ʻwyślizgiwać się, wymykać się; ciągnąć sanki; pociągać smyczkiem po strunachʼ, pol. *przesmyknąć się* ʻprzedostać się gdzie szybko, zwinnie, ukradkiem, prześliznąć sięʼ.

smùlkus, *-ì* 3 p.a. 1. ʻdrobny, szczupły, miałkiʼ (SD «drobny, miałki, drobniuchny»), 2. przen. ʻdokładny, drobiazgowyʼ. War. *smulkùs* 3 p.a. Adv. *smùlkiai* a. *smùlku* ʻdrobno (mleć, przesiewać)ʼ. Por. łot. *smùlki mal̃t* ʻdrobno mlećʼ. Z innymi suf.: łot. *smul̃kans* ʻszczupły; cienki - o drzewieʼ (war. *smulgans* ʻchudy, wątły, chuderlawyʼ), łot. kuroń. *smilkts* ʻpiasekʼ (Būga, RR II, 261). Formy te stoją obok SO *smal̂ks* ʻdrobny, rozdrobniony, delikatny, subtelnyʼ, adv. *smal̂ci*, wtórnie *smal̃ki* ʻdrobnoʼ (ME III, 952), z czego wniosek, że *smulk-* / *smilk-* są refleksami SZ *smḷk- ⇐ *smelk-. Dalszy wywód niepewny. Por. może *smel̃ktis* ʻcisnąć się, leźć przeciskając się; przenikać, np. o dymieʼ. — Vb. denom. 1. *smulkė́ti* ʻdrobnieć, malećʼ, 2. *smùlkinti* ʻdrobić, rozdrabiać, kruszyćʼ, *iššmùlkinti* ʻrozmieniać pieniądze na drobneʼ, *susmulkinu* SD[1] «pokruszam» (syn. *sutrupinu*, *sugurinu*), refl. *smùlkintis* ʻprzejawiać małostkowośćʼ, gw. ʻrodzićʼ, 3. *smùlkti*, *-sta*, *-o* ʻdrobnieć, malećʼ, *susmùlkti* ʻschudnąć, zmizerniećʼ. — Nomina: *smùlkmena* ʻdrobiazg, drobnostkaʼ (⇒ *smùlkmeniškas* ʻdrobiazgowyʼ), *smùlkūs*, *-ių̃* m.pl. ʻdrobne (pieniądze)ʼ. Od *smùlkmena* pochodzi neoosn. *smulkm-*, por. *smulkmẽ* coll. ʻmałe dzieci; małe zwierzęta domowe; małe przedmioty; drobne pieniądzeʼ (por. typ *germẽ* ⇐ *ger̃mena*, *retmẽ* ⇐ *retmenà*). Cps. *smulkiagrū̃dis* ʻdrobnoziarnistyʼ (por. *grū́das*), *smùlkbajoris* ʻdrobny, zubożały szlachcicʼ (por. *bajõras*).

smùrgas żm. 1. ʻśluz z nosa, smark, sopel u nosaʼ (*smurgaĩ* 3 p.a. ʻsmarkiʼ), 2. ʻsopel loduʼ, 3. ʻpysk (owcy)ʼ. Odpowiednik łot. *smur̃ga* ʻbrudas, niechlujʼ. Pochodzenie prawdopodobnie onomatopeiczne, podobnie jak w wypadku psł. *smṛkati ʻpociągać nosem, czyścić nos, smarkaćʼ, por. strus. *smŭrkati*, ros. *smorkátь* (gw. *smorgátь*), ukr. *smorkáty*, słń. *smŕkati*, sch. *šmr̀kati*, czes. *smrkat*, pol. *smarkać*. Zob. BSW 272, REW II, 676, LEW 850. N.B. Ani IEW ani LIV[2] nie notują pierwiastka pie. *smerk- / *smerg- ʻsmarkaćʼ, na który powołuje się Boryś 2005, 562. Por. syn. *snarglỹs*. — Drw. *smurgáinis*, *-ies* m. ʻtwarz, ustaʼ, *smur̃gius* a. *smùrgius* ʻkto chodzi zasmarkanyʼ, przen. ʻniedojrzały człowiek, smarkaczʼ, *smurglỹs* a. *smùrglis* ts. (⇒ pol. gw. *smurgiel* ʻmały chłopak, smarkaczʼ, por. Zdancewicz 349), *smùrglės* f.pl. ʻnozdrza końskieʼ (syn. *sner̃glės* a. *snérglės*), peior. ʻnos; ustaʼ.

smùrgti, *smùrgstu*, *smùrgau* gw., zwykle z prvb. *ap-*, *nu-* 1. ʻo roślinach: zatrzymać się we wzroście, zmarnować sięʼ, 2. ʻposmutniećʼ, 3. ʻźle, nędznie wyglądaćʼ, 4. ʻpopaść w biedę, zubożećʼ. Brak alternantów †smirg-, †smerg-, †smarg-. Bez etymologii.

smur̃sti, *smur̃sta*, *smur̃do* gw. ʻbyć zrozpaczonym, zasmuconymʼ, *nusmur̃sti* 1. ʻwpaść w rozpaczʼ, 2. ʻzmarnieć, zatrzymać się w rozwoju, uschnąć (o drzewie)ʼ. Izolowana i

niejasna osnowa werbalna *smurd-*. Por. bliskoznaczne *smurg-*: *smùrgti* (zob.), *smūr-*: *smūrinė́ti* ʽchodzić markotnym, osowiałym'.

smùrtas a. *smur̃tas* 1. ʽprzemoc, gwałt' (*smùrto mirtìs* ʽgwałtowna śmierć'), 2. ʽucisk', 3. ʽniebezpieczeństwo' (m.in. DP *smur̃tas* ukazuje się jako syn. *pavõjus*), War. f. *smurta* (*Anys buvo smerties smurtoje* ʽOni byli w śmiertelnym niebezpieczeństwie'). Z jęz. łotewskiego nawiązywano tu vb. denom. *apsmur̃st*, *-smur̃stu*, *-smur̃tu* ʽbyć wycieńczonym, wyczerpanym' (por. ME I, 124). Wyraz *smùrtas* był dotąd łączony z rodziną *smerkiù, smer̃kti*, zob. LEW 851. Jest to wątpliwe już choćby ze względu na segment *-k-*, rozszerzający osnowę, jak i z uwagi na aniṭowy charakter pwk. *smerk-*. — Proponuje się analizę przy założeniu prajęzykowego *s*-mobile: *smū́r-ta- < *smr̥h$_2$-tó- — adi. verbale na *-to-* od pie. *(s)merh$_2$- (ʽgwałtownie chwytać, cisnąć, gnieść'), które na gruncie lit. uległo substantywizacji. Por. wed. *mr̥ṇā́ti* ʽchwyta; gniecie, miażdży', gr. μάρναμαι ʽwalczyć z kimś, kłócić się, ubiegać się o coś', μαραίνω ʽgasić, wycieńczać, stępiać, łagodzić'. Por. LIV^2 440, s.v. *merh$_2$-. Brak śladu SE *smér-C. Refleks *ùrC* < *r̥HC też w *bùrtai, dùrti, gùrklį*. — Drw. *smurtìngas* ʽgwałtowny, niebezpieczny', *smùrtininkas* ʽciemiężca, gwałciciel', *smur̃tnas* ʽśmiertelny, grożący śmiercią; zimny (o dniu)', *smurtùs* ʽgwałtowny, waleczny, dzielny, odważny; energiczny', DP *smur̃tus* 4 p.a. ʽniebezpieczny'. — Vb. denom. 1. *smurtáuti* ʽdopuszczać się przemocy, dokonywać gwałtów, ciemiężyć' (⇒ *smurtãvimas* ʽprzemoc', DP ʽniebeśpieczeństwo'), 2. *smurtúoti* DP ʽważyć [wystawiać na niebezpieczeństwo]', np. *todrin žalnierius sveikata sava smurtuoja* DP 211$_{20}$ ʽdlatego żołnierz zdrowie swoje waży'.

smū̃tytis, *smū̃tijuos, smū̃tijaus* stlit., gw. ʽsmucić się' (*Tu, žmogau, nesismūtyki* MŽ 416$_1$ ʽTy, człowiecze, nie smuć się!') ⇐ błr. *smucícca, smučúsja*, 3 sg. *smúcicca*. Neoosn. *smūt-*: *nusmū̃sti, -smūstù, -smūtaũ* ʽposmutnieć', *smūtė́ti* ʽbyć pogrążonym w smutku'.

smū̃tkas stlit., gw. ʽsmutek, przygnębienie' — zapoż. z błr. *smútak, -tku* (⇐ pol. *smutek* ⇐ czes. *smutek*). War. f. *smūtkà, -õs* 4 p.a. (m.in. Bretkūnas). Por. SLA 203. — Drw. wsteczny *smūtkà* ⇒ *smūta* WP ʽsmutek', por. *ū̃turka* ⇒ *ū̃tura*; *pečiùrka* ⇒ *pečiūrà*. N.B. ALEW 949n. uważa *smūta* za zapożyczenie ruskie, lekceważąc przy tym różnicę znaczeniową, jaka dzieli lit. ʽsmutek' od strus. *smuta* ʽniepokój, bunt, rozruchy, zamieszki; spór, kłótnia', błr. *smúta* ʽniepokój, zamieszki'.

smū̃tnas, *-à* stlit., gw. ʽsmutny, przybity' — zapoż. z błr. *smútny* (⇐ pol. *smutny* ⇐ czes. *smutný*). Vb. denom. *smū̃tnytis, -ijuos, -ijaus* ʽsmucić się'.

snaĩgė ʽpłatek śniegu' — sb. postvb. od *snaigýti* ʽo śniegu: padać powoli'. Ten czasownik jest intralitewskim drw. apofonicznym *snig-* ⇒ *snaig-* od *snìgti* (zob.). Inaczej NIL 623, gdzie dla *snaĩgė* założono praformę w postaci SO pie. *snoi̯g^{uh}-. Czy słusznie? — Z innymi suf.: *į́snaigas* a. *į́snaigos* f.pl. ʽśnieg spoczywający na gałęziach drzew', *snaĩgala* ʽpłatek śniegu' (⇒ vb. denom. *snaĩgalioti* ʽśnieżyć'), *snaĩguolė* ʽpłatek śniegu'.

snãpas 1. ʽdziób, szczęki ptaka' (łot. *snaps* ts.), 2. ʽryj (świni), pysk (konia, krowy, psa)', 3. ʽdziobek dzbanka', 4. ʽwydłużone a. spiczaste zakończenie pewnych przedmiotów', 5. ʽdaszek u czapki', 6. gw. ʽmlon, drążek w żarnach', 7. bot. ʽciemiężyk, Vincetoxicum hirundinaria'. Wygląda jak dewerbalne nomen instrumenti z suf. *-a-* i SO od *snep- / *snip-. Paralele: *svãras* ⇐ *sveriù*; *spãras* ⇐ *spiriù*; *vãlas* ⇐ *veliù*. Wskazano na pokrewieństwo z wyrazem germańskim: stwn. *snabul*, śrwn. *snabel*, nwn. *Schnabel* ʽdziób', por. ME III, 974, s.v. *snāpis*; zwraca jednak uwagę brak wzmianki o *snãpas* w IEW, jak też w EWD 1226, s.v. *Schnabel*. Dalszy wywód, zwł. z praformy bałt. *sknap- (por. LEW 852, za K. Būgą), nie jest pewny. — Drw. *snàpkis*, *-kė* ʽgapa' (*Ji tik nosį pakabinus, snàpkė tokia*), por. sufiks w *saũs-kė, vẽps-kė*; *snapúotas* ʽz dziobem; zakończony szpicem'. Do tego *snaplỹs* ʽdziób' —

odnowienie formy *snãpas* charakterystycznym dla nomina instrumenti suf. *-lys* (por. *kablỹs* ʽhak' ⇐ *kabỹs* ts.; *dyglỹs* ʽkolec, cierń' ⇐ *dỹgis* ts.; *knysỹs* ʽryj' : *knỹsis, -io* ʽrycie'). — Vb. denom. *snapinéti* ʽo ptaku: chodzić w poszukiwaniu pożywienia, dziobać', ʽo człowieku: poszukiwać, myszkować', *snapsóti, snàpso, -ójo* ʽstać ze zwieszonym dziobem lub pyskiem' (*Arklys, kalakutas, gaidys snapso,* t.y. *stovi snapą nuleidęs*), ʽo człowieku: stać z nosem na kwintę; siedzieć lub stać jakby drzemiąc' — czas. na *-soti* stojący w związku z idiomem *snãpą nuléisti* ʽposmutnieć, stać się osowiałym' (dosł. ʽopuścić, zwiesić dziób'); *snàptelėti* ʽzdrzemnąć się'. — WSO *snop-* < *snāp-: *snopsóti* ʽstać jakby drzemiąc' (zob. s.v.). Tu też łot. *snāpis* ʽnos' (ME III, 974 tłumaczył długość *ā* raczej upodobnieniem do syn. *knābis, knāpis* ʽdziób'). Por. oboczność apofoniczną *knabsóti* / *knopsóti* s.v. *knèbti*.

snarglỹs, *-io*, pl. *snargliaĩ, -ių̃* 3 p.a. ʽsmark, sopel u nosa; smarki, wydzielina śluzowa z nosa'. War. *snerg-* w SD: *snerglys* «smark», *snerglius* «smarkacz». Formacja na *-lys* od osnowy onomatopeicznej *snark- / *snerk-, oddającej odgłos smarkania. Por. LEW 852. Zob. *smùrgas*. — Drw. *snarglà* ʽnosacizna', *snarglìnė* ʽkatar', *snar̃glius* ʽkto chodzi zasmarkany', przen. ʽchłopiec, młody niedojrzały człowiek'. Vb. denom. *snargliúoti* ʽsmarkać, oczyszczać nos z wydzieliny śluzowej', war. *snargléti, snarglióti* ts., SD <snergłoiu> «smarkam». — Od *snerg-* pochodzą gw. *sner̃glės* a. *snérglės* f.pl. 1. ʽnozdrza końskie' (syn. *smùrglės, šnérplės, šnérvės*), 2. wulg. ʽnos' oraz *snérglos* ts. Do tego dołączają się łot. *snerglis* ʽślina', *snerdze* ʽsmark' (*šņargļi* ʽsmarki').

snastis f. SD[1] «rupieci, vtensilia, supellex» [ʽsprzęty domowe'] — zapoż. z błr. *snascь, -i* ʽnarzędzia, przybory'. Brak w SLA, LEW, ALEW. Por. ESBM 12, 233.

snatlybas stlit. ʽcnotliwy': *snatlybas vyras* ʽcnotliwy mąż' (Bretkūnas). Ze zmiany *snatlyvas < *cnatlyvas — zapoż. z pol. *cnotliwy*, drw. od *cnota* (SLA 203; pominięte w LKŽ). War. fonotaktycznie obcy: gw. *cnatlỹvas*. — Adv. *snatlyvai gyventi* ʽżyć cnotliwie' (Bretkūnas). Oboczność *v* / *b* jak np. *senývas* / *senýbas*.

snáusti, *snáudžiu*, *snáudžiau* 1. ʽdrzemać, zasypiać, być w półśnie', SD *snaudžiu* «drzemię, napadł mię sen, dormito, soporor»), 2. przen. ʽzwlekać, marudzić'. Odpowiednik łot. *snaũst, snaũžu, snaũdu* ʽdrzemać, zasypiać', war. *naũst* ts. Drw. *snaũdelėti* ʽdrzemać' (por. łot. *snaũdelêt* ʽchwilami wpadać w drzemkę'), *snaudénti* ts., *snaudìnti* caus. ʽwprawiać kogo w drzemkę'. Por. łot. *snaũdêt, snaũdu, snaũdẽju* dur. ʽdrzemać, zasypiać'. — Neopwk. *snaus-*: *snausdinéti* ʽdrzemać', *ap-* ʽwpadać w drzemkę'. — Nomina: *snaũčas* c. ʽkogo senność ogarnia; ktoś powolny, nieudolny' < *snaud-šas (por. *snùčas, gùčas, krùčas*), *snaudà* c. ʽdrzemała, śpioch', *snaudùs* ʽskłonny do snu, ospały', *snaudãlius* ʽospalec' (por. łot. *naũdaļa* ts.), *snauduõlis* ts., *snaudulỹs* ʽdrzemka; ospałość'. — SZ *snūd-*: *snū́sti* (zob.). — Czas. *snaud-* / *snūd-* jest zapewne innowacją bałtycką. Z powodu akutowanej długości (*snū́d-*) problematyczne wydaje się zbliżenie z gr. czas. νυσ-τάζω ʽdrzemać, zasypiać; zwiesić głowę' (drw. ten może zresztą należeć do vb. νεύω ʽskinąć, kiwnąć; pochylać się, upadać, obniżać się'), zob. LEW 853, Beekes 2010, 1028n., ALEW 950n. Karaliūnas 1987, 124, wychodząc od ruchomości *s* w nagłosie form łot. *snaũst* / *naũst*, szukał powiązania *snáudžiu* z czas. *niausiù, niaũsti* ʽspuścić głowę' (zob. s.v.), mianowicie na gruncie hipotezy o rozszerzeniu pierwiastkowym *-d-.

sniẽgas ʽśnieg' (war. *sniegùs, -aũs*). Odpowiedniki bałt.: łot. *snìegs*, pl. *snìegi*, stpr. *snaygis* EV ʽSne [Schnee]'. N.B. Zapisy w słowniczku Grunaua: *schneko, sneko* mogą oddawać zapożyczony z polskiego wyraz *śnieg*. Rekonstrukcja pbsł. *snai̯g-a-, por. drw. lit. *snaĩgala* ʽpłatek śniegu', *į́snaigas* a. *į́snaigos* f.pl. ʽśnieg leżący na gałęziach drzew' (zob. Skardžius, RR 4, 375, 720). Prajęzykowy dyftong *ai̯ potwierdza psł. *ě w odpowiedniku scs. *sněgŭ* (sch. *snȉjeg, snêg*, ros. *sneg*, czes. *sníh*, pol. *śnieg*), por. BSW 273. Twierdzenie LEW 853, jakoby dyftong lit.-łot. *ie* wywodził się jedynie z pbsł. *ei i jakoby *sniẽgas*

kontynuowało formację na SE *sneįgas, nie da się utrzymać (por. wyżej stosunek lit. *slíekas*, łot. *sliêka* : stpr. *slayx*). — Pbsł. formacja tematyczna na SO pochodzi z przekształcenia pie. osnowy atematycznej z apofonią: pie. *snoįg^uh^- / *snig^uh^- ʽśnieg', wywodzącej się od pwk. pie. *sneįg^uh^- ʽlepnąć, lgnąć do czego' (zob. LIV² 573, IEW 974, de Vaan 2008, 409n.). Odpowiedniki ie.: goc. *snaiws* ʽśnieg', stisl. *snjár*, *snjór*, stang. *snāw*, stwn. *snē(o)* ts. (pgerm. *snaiwa- < *snaigu̯a-), wed. *snéha-* m. ʽśluz, lepkość', aw. *snaēža-* ʽpadać - o śniegu'; SZ: wed. *sníhyati* ʽlgnie, lepi się, robi się wilgotny', przen. ʽodczuwa pociąg do kogo, czego', *snīhán-* m. ʽsmark', z *s*-mobile: łac. *nix* (*sniks), gen.sg. *nivis* (*sniχ^u^es) f. ʽśnieg', gr. τήν νίφα acc.sg. do *νίψ ʽpadający śnieg' (drw. νιφάς, -άδος f. ʽpłatek śnieżny; śnieżyca, ulewa, grad', νιφετός m. ʽśnieżyca, deszcz'), νιφόβολος ʽpokryty śniegiem, ośnieżony'. Znacz. etym. ʽsubstancja lepka, lgnąca do czego'. — Drw. *sniẽgala* ʽśnieżynka', *sniẽgana* ts., też ʽgłęboki śnieg', *sniẽgena* ʽgil, Carpodacus erythrinus', *snieguõlė* ʽśnieżynka'. Cps. *sniẽgdraba* ʽdeszcz ze śniegiem, plucha' (por. *drabà*), *sniẽgdriba* ts. (por. *drìbti*), *sniẽglaša* ts., por. *lašė́ti* (*Snieglaša yr, kad sninga ir tirpsta*), *sniẽgvartos* (zob. *vart-*). — Obok sb. *sniẽgas* jest tematyczne prs. *sniẽga* ʽpada śnieg' (inf. *sniẽgti*). Wprawdzie budową przypomina ono gr. νείφει ts. (pie. *sneįg^uh^-e-ti? por. GEW II, 298), ale równie dobrze może to być młode vb. denominativum od *sniẽgas*, por. przest., gw. *miegti* ⇐ *miẽgas*. — Praesens z atematyczną końcówką *-ti figuruje w SD: <sniekt> «snieg pada, ningit», w obecnej pisowni *sniegt*. — SZ *snig-*: *snìgti* (zob., tam też o *snaigýti*). — Na tym tle warta jest odnotowania izolacja apofoniczna formy *sněgŭ* w materiale słowiańskim.

snìgti, *sniñga*, *snìgo* ʽpadać - o śniegu', np. *Sninga, drimba, rasa krimta ant muno žirgelio* ʽPada, pada mokry śnieg, rosa spada na mego konika'. *Rytą atsikėlę pamatėme nusnigtus laukus* ʽWstawszy rano, zobaczyliśmy pola zasypane śniegiem'. *Kelius sniñga* ʽDrogi zasypane śniegiem'. Pdg. denominatywny, oparty na słabym alternancie pierwotnego rzeczownika apofonicznego *snaįg- / *snig- ʽśnieg', zob. *sniẽgas*. Odpowiednik łot. *snigt*, prs. *snìeg* (war. *snìg*, *snigst*), prt. *sniga* ts. Por. stir. *snigid* ʽkapie, pada deszcz'. Formacja infigowana ma paralelę w prs. łac. *ninguit* ʽpada śnieg' < pie. *(s)ni-n-g^uh^-é-ti (por. *nix, nivis* f. ʽśnieg'). — Oboczne gw. formy prs: *sneñga* (ze zmiany *sniñga*), *sniẽga* i *sniẽgsta* (*ie* jak w sb. *sniẽgas*), *snìga* (dotworzone do prt. *snìgo*). — Na infigowaniu osnowy *snieg-* polega żm. *sniẽ-n-ga* ʽpada śnieg' (por. *miẽnga* gw. ʽśpi' przy inf. *miegóti*). Od tego sb. postvb. żm. *sniẽngas* ʽśnieg' (*Pryverta sniẽngo sulig torums* ʽŚniegu nasypało aż do [wysokości] płotów', por. Vitkauskas 1976, 340), żm. *sniẽnglaša* cps. ʽdeszcz ze śniegiem, plucha' (por. *lãšas*). — Drw. *snigčióti* ʽ(o śniegu) padać od czasu do czasu, po trochu, popadywać', *snigdýti* ʽzostawiać lub trzymać coś na śniegu' (*Geras ūkininkas padargų nesnìgdo, nelydo lauke* ʽDobry gospodarz nie zostawia swych narzędzi w polu na łasce śniegu lub deszczu'), *snigénti* ʽśnieżyć po trochu', *sniginė́ti* ts. (*Šiandie visą dieną sniginė́ja* ʽDzisiaj cały dzień po trochu śnieżyło'), *snìginti*: *prisnìginti* ʽczekać (z kopaniem kartofli), aż spadnie śnieg', *snignóti* ʽ(o śniegu) popadywać', nomen: *snìgsena* ʽśnieżyca' (neosuf., por. *pìlsena*). — WSZ *snyg-*: *snỹgurti*, *-a*, *-o* ʽpadać - o śniegu' (o neosuf. *-urti* zob. *knỹburti*), ⇒ *snỹguriuoti* ʽśnieżyć po trosze'. Nomen *snỹgis* ʽśnieżyca, opad śniegu'. — Nowy SO *snaig-* ⇐ *snig-*: *snaigýti*, *-o*, *-ė* ʽo śniegu: padać powoli', *snaĩgė* (zob.). — Nowy SE *sneig-* ⇐ *snig-*: *snéigėti*, *snéigi*, *-ėjo* ʽprószyć śniegiem, śnieżyć'. Paralele: *géižėti* ⇐ *gìžti*; *éižėti* ⇐ *ìžti*.

snóba c. gw. peior. ʽgapa, człowiek nierozgarnięty, tępo się czemu przyglądający', *snópa* ʽgapa; ktoś zaspany'. Osnowa *snob-* / *snop-* jak w czas. *snopsóti* (zob.). — Drw. *snóbelis* ʽgapa', *snópelis* ʽzaspaniec', *snóbis* ʽgapa', *snõpšas* ts., *snópšis* ts., *snopulỹs* ʽktoś ospały, gnuśny'. Vb. denom. *snobinė́ti* a. *snóbinėti* ʽgapić się', *snõpinėti* ʽchodzić jak nieprzytomny, zaspany', *snóblinti* ʽchodzić sennym a. zaspanym'.

snopsóti, *snõpso*, *-ójo* ʽstać jakby drzemiąc; gapić się bezmyślnie, jakby drzemiąc' (war. *snobsóti*), *pasnopsóti* ʽposiedzieć nic nie robiąc'. Pwk. *snop-* można ująć jako

wzdłużony SO *snāp- od *snap-*, zob. *snãpas, snapsóti*. Por. oboczność *knopsóti* / *knabsóti* s.v. *knèbti*. Dalszy wywód niepewny, zob. LEW 854. Neoosn. *snops-*: *snópsa* c. ʽgapa'. — War. *snob-*: *snõbti, snobstù, snobaũ,* zwykle z prvb. *nu-* ʽposmutnieć; zdrzemnąć się'; *snõburti* ʽdrzemać, ociągać się, zwlekać z robotą', *snõburiuoti* ts.

snùkis, *-io* ʽpysk, morda', też wulg. o twarzy ludzkiej. SD «dziubas, rostrum», «nos u zwierząt, nasus», «pysk, rostrum, proboscis ericij», *snukis paukščių* SD «nos ptaszy, rostrum auium». War. gw. *sniùkis* (ekspresywna palatalizacja?). Por. łot. *snucis, snuķis* ʽpysk' ob. *šnucis, šņucis* (nagłos *sn-* mógł zostać zmieniony na *šn-* pod wpływem odpowiednika nwn. *Schnauze*). Bez pewnej etymologii, por. LEW 854. — Drw. *añtsnukis* a. *ántsnukis* ʽnamordnik zakładany źrebakowi a. cielęciu, uniemożliwiający mu ssanie matki; kaganiec' (war. *añsnukis*), *apýsnukis* a. *apìsnukis* ʽuzda na pysk zwierzęcia', *apsnukỹs* ʽrzemień poprzeczny u uzdy', *snukìnis* ts., *snukelis* SD «pyszczek, rostellum». Vb. denom. *snukiúoti* wulg. ʽwalić po pysku'.

snū́sti, *snū́stu, snū́dau* ʽzapadać w drzemkę, zaczynać drzemać', *apsnū́sti* ʽzadrzemać', SD *apsnūstu* «mży mi się, somnus me occupat, dormiens vigilo, aut vigilans dormio», *nusnū́sti* ʽzdrzemnąć się', *susnū́sti* ts. Prs. ingressivum z suf. *-sta-* i SZ *snūd-* ⇐ *snáud-C*, por. *snáusti* ʽdrzemać'. — Drw. *snū̃durti, -u, -au* ʽbyć w sennym stanie, zapadać w drzemkę' (formant *-urti* jak w *kỹburti, lūkurti*). Nomina: *snū̃dis* ʽsenność, apatia', *snūdulỹs* a. *snūdurỹs* ʽnapad senności' (⇒ *snū̃duriuoti* ʽdrzemać, być w półśnie'), *snūdùs* ʽsenny - o nastroju'. Formy inf. i/lub prs. stały się źródłem dwu neopierwiastków. Por. 1° *snūs-*: *snū́skis* ʽsenność, drzemka' (por. *džiū̃skis* ⇐ *džiū́sta*); z ekspresywnym skróceniem samogłoski: *snùsčius* ʽktoś senny, ospały', *snùskis* ts., *snùstelėti* ʽzdrzemnąć się (na krótko)', 2° *snūst-*: *snū́sč-ioti* ʽco chwila zasypiać' (albo: *snū́s-čioti*), *snūstinė́ti* ʽchodzić zaspanym' (por. *kilstinė́ti* ⇐ *kilst-*, *kìlsta*). — Z wtórną krótkością *snud-*: *snùčas* ʽkto łatwo, szybko zasypia; zaspaniec' < *snut.šas < *snud-šas (por. *gùčas, krùčas*), *snùdis* ʽśpioch', *snùdžius* ʽospalec, człowiek gnuśny, apatyczny'.

snū́ti, *snujù, snujaũ* gw. ʽbiegać w poszukiwaniu czegoś, kogoś'. Drw. *snujinė́ti* ʽwszędzie włazić, rozglądając się', *snujóti* ts. Niejasne. Dziwi brak dyftongu w formie infinitiwu, por. bliskoznaczne *zùiti* : *zujù, zujaũ*. Trudno oddzielać *snujù* od syn. *znujù, znuĩti* ʽszukać po kątach'.

sõdas 1. ʽsad, ogród owocowy', 2. ʽpark, ogród botaniczny' — zapoż. słowiańskie, por. błr. pol. *sad* (LEW 854). Slawizmem jest też łot. *sàds*[2] ʽsad'. — Drw. *sõdininkas* ʽogrodnik, sadownik', *sõdinis* ʽogrodowy'.

sodýba 1. ʽzagroda, obejście, dom wiejski z podwórzem i zabudowaniami gospodarskimi', *valstiẽčio sodýba* ʽzagroda chłopska', SD[1] *sodyba* «siedlisko, sedes, area» (syn. *apidamė*), 2. ʽopuszczone obejście', SD «plac prożny, interuallum, spatium, area». Sporne. Teoretycznie może to być denominativum z neosuf. *-yba* od rzecz. *sõdžius, sodžià* ʽwieś', por. Ambrazas 2000, 15. Paralele: *tarnýba* ⇐ *tar̃nas*; *piršlýbos* ⇐ *piršlỹs*. Brak wyrazu w ŽD i GJL II nasuwa przypuszczenie, że podejrzewano w nim zapożyczenie słowiańskie, por. błr. *sadzíba* ʽdziałka ziemi wraz z domem wiejskim i zabudowaniami gospodarskimi', ukr. *sadýba* ʽsiedlisko, siedziba'. — N.m. *Sodýba, Sodýbos* 3x.

sodìnti, *sodinù, sodinaũ* 1. ʽsadzać, sadowić, usadzać', 2. ʽsadzić rośliny', 3. ʽwsadzać (chleb do pieca)', 4. ʽsadzać kwokę' (tj. wkładać jaja pod kwokę), 5. ʽozdabiać' (*sodintas* SD «sadzony, sadzoną robotą robiony»). SD[1] *sodinu* «sadzę, sadzam», SD «sadzę płonki, kapustę etc., flancuię, planto, sero, pono surculos». Cps. *apsodinu pilį* SD «osadzam zamek, munio, firmo aliquid præsidiis...», *apsodinu žemį, šalį žmonėmis* SD «osadzam pusty kray, colloco colonos, ..., occupo regionem colonis», *apsodinu žimčiūgais* SD «osadzam co perłami, distinguo gemmis», *nusodinu* SD «zsadzam kogo, depono aliquem de sede», *pasodìnti*

ʽposadzić; pomóc komu usiąść; wsadzić, wsadzić do więzienia’, *pasodinu* SD «posadzam kogo, sedere facio aliquem...». Dawny akcent na pierwiastku poświadcza DP *sódint* ʽsadzać’ (por. Skardžius 1935, 234, 237). Chodzi tu o formację kauzatywną do *sėd-*, *sė́sti(s)* ʽusiąść’, *sėdė́ti* ʽsiedzieć’, którą charakteryzuje innowacyjna apofonia *ē* ⇒ *ā*, *sēd- ⇒ *sād-[467]. Odziedziczona apofonia jakościowa miałaby postać *ē* ⇒ *ō*, *sēd- ⇒ *sōd-, skąd lit.-łot. *suodīti. Pozostał po niej ślad z jednej strony w żm. *svadìnti*, *-inù* caus. ʽsadzać, sadzić’, gdzie *svad-* pochodzi ze zmiany *suod-[468], z drugiej strony w nomen *súodžiai* ʽsadze’ (zob. s.v.). — Innowacyjny wokalizm *o* (pbsł. *ā) zam. *uo* (pbsł. *ō) pokazują również takie wyrazy, jak *į̨sõdas* ʽzięć przyjęty do domu teściów’, *sóstas* ʽtron’ (zob. s.v.), *sõdžius* ʽosada’ (zob. s.v.). Paralele apofoniczne: *bog-* zam. *buog-* (s.v. *bė́gti*), *brož-* zam. *bruož-* (s.v. *brė́žti*), *rop-* ob. *ruop-* (s.v. *rópti*, *rúoptis*), *slog-* zam. *sluog-* (s.v. *slė́gti*). — Suf. *-inti* alternuje jak zwykle z *-yti*, por. gw. *sodýti* ʽsadzić itd.’, prs. *sodaũ* a. *sodžiù*, prt. *sodžiaũ*. W świetle odpowiednika słowiańskiego, scs. *saditi* ʽφυτεύειν, sadzić rośliny’ < *sōd-ī- (ros. *sadítь*, czes. *sadit*, pol. *sadzić*), sufiksalne *-y-* jest starsze od *-in-*. Jeszcze inny sufiks w łot. *sâdinât* ʽsadzić’. — Prs. gw. *sodžiù* ʽsadzę’ ma nawiązanie w psł. *sōd-i̯e- (scs. *saždǫ*, ros. *sažú*, pol. *sadzę*), może więc być formacją starszą od *sodaũ* (suf. *-ā-). — Drw. *ažusodinėti*: SD[1] *ažusodinėju* «zasadzam, surrogo, ..., planto, confero» (⇒ *ažusodinėjimas* SD[1] «zasadzka, copiæ in insidijs positæ»).

sódrus, *-i* 1. ʽbujny, szybko rozrastający się, dorodny’, 2. gw. ʽdobrze zbudowany, tęgi, przy kości, krępy, krzepki’, 3. ʽobfity, rzęsisty (deszcz)’, 4. gw. ʽpożywny, sycący (posiłek)’, 5. ʽdźwięczny, donośny (głos)’, 6. ʽjaskrawy (kolor)’. War. *sodrùs* 4 p.a. Osnowa *sód-* jest całkiem izolowana. Budowa bliskoznacznego przym. *sū́drus*, *sū́dras* (zob.) podsuwa analizę *sā́d-ru-, starsze *sā́d-ra-. Byłby to przymiotnik dewerbalny na *-r-*, utworzony od neoosn. *sād-, którą wyabstrahowano z prs. intr. *sā́-da ʽsyci się, karmi się, je’ < pie. *seh$_2$-d^{h}e/o- (transponat). To prs. tematyczne na *d^{h}e/o- utworzono od osnowy aorystycznej pie. *seh$_2$- / *sh$_2$- ʽsycić (się), być nasyconym’ (por. LIV[2] 520; comparandum lit. zostało tu przeoczone). Por. SE gr. ἄεται ʽżywi się, karmi się’ < *seh$_2$-i̯e/o-, lit. *sótis* f. ʽsytość, uczucie sytości’ < *sāti- < *seh$_2$-ti-, SZ goc. *saþs* ʽsyty’, stisl. *saðr* ts. < *sh$_2$-tó-. Przy sufigowaniu *-r-* do osnowy intranzytywnej przymiotnik mógł przybierać znacz. etym. bądź pasywne: ʽsytny, taki którym się łatwo zaspokaja głód’, bądź aktywne: ʽsycący się, karmiący się’. Trudno to rozstrzygnąć. Inny wywód w LEW 855: w *sódrus* tkwi pwk. *sėd-* / *sod-* jak w *sė́sti* ʽsiąść’, *sodìnti* ʽsadzać, sadzić’. — Drw. *sódrėti*, *-ja*, *-jo* 1. ʽudawać się, dobrze wyrastać (o zbożu)’, 2. ʽobficie padać’.

sõdžius, *-iaus* ʽwieś, osada’, *naujas sodžius* SD «osada nowa pustego kraiu, colonia». Z innymi suf.: wsch.-lit. *sodžià*, *-õs* ʽwieś’, żm. *sodà*, *-õs* ts. (por. ŽD 70, GJL III, § 66). Osnowa *sod-* (*sād-) jest prawdopodobnie wtórna, zam. *suod-* (*sōd-), chodzi bowiem o derywaty na st. *o* od pwk. *sėd-* ʽsiedzieć’, zob. *sėdė́ti*. Paralele: *sõstas* (zob.) zam. *suostas; *bogìnti* obok łot. *buôdzinât*; *glóbiu* zam. *glúobiu. N.B. Wyrazy łot. *sãdža*, *sàdža*[2] ʽwieś, osada’, też m. *sãdžus*, pl. *sãdži* ts. są lituanizmami (ME III, 801). — Drw. *sodýba* (zob.), *sodiẽtis* ʽwieśniak, chłop, mieszkaniec wsi’, *sodžionìs* ts. (por. *kiemionìs*). — N.m. *Sõdai*, *Sodãlė* 9x, *Sodẽliai* 4x, *Sodė́nai* 3x, *Sodỹnė*, *Sodžiaĩ*, *Sodžiū́nai*, *Pasóda* 2x, cps. *Mẽdsodžiai* (por. *Medsė́džiai*, znacz. etym. ʽosada leśna), *Šìlsodis*.

sokoras b.z.a. stlit. ʽcukier’. DP <sókoras>, acc.sg. <sókorą>, instr.sg. <sókoru>, gen.pl. <sókorų>. Być może wyraz ten był akutowany, por. pisownię DP <pópieźius> =

[467] Jęz. staropruski poświadcza odpowiednie causativum bez wzdłużenia samogłoski pierwiastkowej, por. *saddinna* ʽstawia’ (czyt. [sădina]), *sien prīki sedinna* ʽsprzeciwia się, przeciwstawia się’. HYPERLINK \l "XFN3"

[468] Paralela: n.rz. *Vaks-ùpė* z *Uoks-upė, n.jez. *Vastalis* b.z.a. z *Uostalis, zob. s.v. *úoksas*. HYPERLINK \l "XFN4"

pópiežius ʻpapież’ oraz DP <Põwiłas> = *Póvilas* ʻPaweł’. Zapoż. z błr. *sáxar* ʻcukier’ ⇐ ros. *sáxar, -a*. Zob. SLA 203, ALEW 952, Skardžius 1935, 48, 51, ESBM 11, 328. Por. syn. *cùkrus*.

sólymas gw. ʻroztwór soli do konserwowania artykułów żywnościowych’. War. *sõlymis*. Drw. na *-ma-* od neoosn. *soly- ⇐ *sólyti ʻsolić, posypywać solą, zalewać roztworem soli"[469]. Czas. *sólyti został zastąpiony przez *sū́dyti*, o czym zob. s.v. *sū́ras*. Taką analizę dyktuje odpowiednik łot. *sālīms* ʻrozczyn soli’ (war. *sālims*) < *sālijums* ts., utworzony od czas. *sàlît, -u* a. *-ĩju, -ĩju* ʻsolić (mięso, rybę), nacierać solą; bić, uderzać"[470] (inne drw. to *sālijs* ʻsolny, słony’, *sàlîgs* ʻsłony’, *sàlîts* ʻsolony, słony, przyprawiony; drogi’). Łot. *sàlît* jest denominatywem utworzonym od sb. *sà̀ls, -s* f.m. ʻsól’, pl. *sàļi* ʻsole, np. chemiczne’. Litewski odpowiednik tego wyrazu został wyparty przez neol. *drùskos*. Drw. łot. *sà̀ļš* ʻsolny, słony’, przen. ʻdrogi, teuer’ (*sāl-i̯a-), *sà̀lsgraûds* ʻziarnko soli’ (kalka z nwn. *Salzkorn*), *sà̀lnīca* ʻsolnica, naczynie do przechowywania soli’ (suf. słowiański, por. stlit. *druskinyčia* ʻsolnica’). — Pdg. pbsł. nom.sg. *sāls ʻsól’ : acc.sg. *salin przedstawia redukcję trójdzielnego pie. pdg. apofonicznego, por. nom.sg. *séh$_2$-l-s : acc.sg. *sh$_2$-él-m : gen.sg. *sh$_2$-l-ós. Odpowiedniki ie.: łac. *sāl, sălis* n., gr. ἅλς, ἁλός m., umbr. *śálu* acc.sg. ʻsól’. Słowiański nom.sg. scs. *solĭ* f. jest z pochodzenia formą acc.sg.; jego struktura to *s-ol-ĭ* < pbsł. *s-al-in. Stosunek łot. *sà̀ls* : scs. *solĭ* jest paralelny do łac. *sāl* : *sălis*. Zob. Kortlandt 1985, 119, de Vaan 2008, 535, Derksen 2008, 461. Osobno zob. *saldùs*. — Liukkonen 1999, 133n. przypuszcza, że fiń. *suola* ʻsól’ zostało zapożyczone z bałtyckiej formacji kolektywnej *sālā. Por. fiń. *terva* ʻsmoła, dziegieć’ : lit. *dervà*.

sóma, zwykle pl.t. *sómos* gw. ʻjakiś instrument dęty’, por. *Bus dūdos, sómos, ožragiai, dambros, kanklės jaunemsiems broleliams*. Praforma *sāmā. Niejasne z powodu braku alternantów. Jeśli *sā-mā jest odziedziczone, to dopuszcza rekonstrukcję pie. *seh$_2$-meh$_2$-. Por. może het. *šāizi* ʻstaje się ponurym, gniewnym’ < pie. *seh$_2$i-ti (Kloekhorst 2008, 692n.). LIV^2 521 rekonstruuje pie. *seh$_2$(i̯)- ʻgniewać się, wściekać się’ jako pierwiastek sekundarny, wyabstrahowany z formacji *seh$_2$-i̯e-. LEW 856 zestawia *sómos* z wyrazami *sóma* c. 1. ʻkto chodzi jak ogłupiały; kto chodzi bez zajęcia, bez celu’, 2. ʻgapa, gamoń’ (war. *besómis*) oraz z *sõminis* (zob. s.v.). Pod względem semazjologicznym można porównać stosunek pol. *fujara* 1. ʻduża fujarka’ i 2. ʻczłowiek niezaradny, gapowaty’.

sõminis a. *sóminis, -io* ʻwiatr z północnego zachodu’. War. *sómenis*. Odpowiednik łot. *sãmenis* ts. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 856. ME III, 803: ʻEigentlich: der Wind aus *sāmu zeme*’ [ʻwiatr z Finlandii’]. Por. łot. *sāms* ʻFin’.

sopãgas przest., gw. ʻbut z cholewą; but do jazdy konnej’, zwykle pl. *sopãgai* — zapoż. ze stbłr. *sapóg*, pl. *sapagí* (por. LEW 856). War. *šopãgas*, *zopãgas* (zob.). — Drw. *sopagáitis* bot. ʻtojad, Aconitum’ (roślina silnie trująca), cps. *sopãgbernis* ʻlichy parobek’ (por. *bérnas*). Vb. denom. *sopagúoti* ʻobuwać cholewy’.

sopė́ti, *sópa* (war. *sõpi*, *sópti*), *sopė́jo* ʻboleć’. Zwykle bezosobowo: *Sópa galva, rankos sópa nuo darbo* ʻBoli głowa, ręce bolą od roboty’. *Manę visą sópa* ʻMnie całego boli, tj. wszystko mię boli’. Obok tego: *Aš visas sópu* ʻMnie całego boli’. SD *Atmisopėjo kas* «odbolałem, odbolało mi co». War. *sópėti, -ėja, -ėjo*. Odpowiednik łot. *sâpêt, -u, -ẽju* 1. ʻboleć’, 2. ʻzadawać ból’, *apsâpêt* a. *apsâpt* 1. ʻrozchorować się’, 2. (z zależnym inf.) ʻprzerwać, przestać coś robić’, *atsâpêt* a. *atsâpt* ʻstracić zdatność z powodu bólu’. Nie widać

[469] Paralele słowotwórcze: *pū́dymas* ʻgnojenie; ugór’ ⇐ *pū́dyti* ʻdoprowadzać do gnicia’; *kiñkymai* m. pl. ʻuprząż’ ⇐ *kinkýti* ʻzaprzęgać’; *maĩšymas* ʻzakwaszone, lecz jeszcze nie wyrobione ciasto’ ⇐ *maišýti* ʻmieszać’. — Z sufiksem *-ma-* wymienionych formacji nie należy mieszać neosufiksu *-yma-*, który ukazuje się w takich derywatach, jak *báltymas* ʻbiałko; biel drzewa’ ⇐ *báltas*; *pýlymas* a. *pylýmas* ʻnasyp, grobla’ ⇐ *pìlti*. HYPERLINK \l "XFN5"

[470] Būga, RR II, 584 nie wykluczał ewentualności zapożyczenia *sólymas* z łot. *sālıms*. HYPERLINK \l "XFN6"

nawiązań ie. Transponat ie. *seh$_2$p-. — Inchoat. *sõpti*, *sõpsta*, *sõpo* ʽzaczynać boleć' (war. *sópti*), *į̃sõpti* ʽrozboleć', caus. *sópinti* a. *sõpinti* ʽpowodować ból, krzywdzić, dręczyć' (łot. *sâpinât*). — Nomina: *sópė* a. *sópa* ʽból; bolący wrzód, czyrak' (łot. *sâpes* a. *sâpas*[2] f.pl. ʽból'), *sopulỹs* ʽból, bolenie; miejsce, gdzie boli' (n. act. na *-ulys*), DP ʽboleść, bol, męka , utrapienie, żałość, smętek, kłopot', SD *apima mani sopulys* «zeymuie mię boleść» (⇒ *sopulìngas* ʽbolesny'), *sųnarių sopulys* SD[1] «scyatyka, ischias, morbus coxarius». Rzadsze synonimy: *sõpčius* a. *sopčiùs* ʽból', *sõpstas*, *sõpsčius* ts. Cps. *akìsopas* ʽból oczu, zapalenie spojówek' (por. *akìs*), war. *akìsopis*, *akìsopstas*; *pilvãsopis* ʽból brzucha' (por. *pil̃vas*). Osobno zob. *opà*.

sóra 1 p.a., *sorà* 3 p.a., zwykle pl. *sóros*, *-ų* bot. ʽproso, Panicum miliaceum', SD *soros* «jagły, milium», *soros neižsišakoji̧* «ber, panicum» [ʽroślina zbożowa w rodzaju prosa, Lithospermum officinale', SPXVI]. Poboczne znacz. botaniczne: 1. ʽpalusznik, Digitaria', 2. ʽchwastnica, Echinochloa', 3. ʽgorczyca, Sinapis', 4. ʽwiechlina roczna, Poa', 5. ʽmanna jadalna, Glyceria fluitans'. War. *sorės* LEX. Odpowiednik słot. *sāre* ʽproso, jagły' (Elger); war. z niejasnym *ū*: gw. *sûra*[2] ts. Bez dobrej etymologii, por. przegląd liter. w LEW 857. Może z pb. *sār-ā- — jako drw. z pochodzenia abstrakcyjny (znacz. etym. ʽsytość' ⇒ ʽto, co daje syci, daje uczucie sytości') od przymiotnika dewerbalnego na *-ro-*: *sā́-ro- < *séh$_2$-ro- ʽsytny, sycący'. Wtedy pwk. byłby wspólny z lit. *só-* w *sótis* (zob.). Co do strony znaczeniowej por. pol. *syta* ʽwoda miodowa, wywar miodowy' : *syty* ʽsatiatus, saturatus'. Inaczej Witczak 2003, 80n. oraz NIL 45n., gdzie wskazano dwie możliwości: 1° *sóra* z pb. *psārā- < pie. *b^hsáh$_2$-rah$_2$- (nawiązanie do neopwk. *psā- < pie. *b^hs-eh$_2$- ʽżuć, rozdrabniać przez ścieranie' ⇐ *b^hes- ʽścierać, zamiatać' (LIV[2] 82), por. sti. *psātá-* ʽprzeżuty, połknięty', gr. ψηνός ʽłysy'; paralele słowotwórcze: *jóti*, *róti*), 2° *sóra* z pie. *sóh$_1$-reh$_2$- (od *seh$_1$- ʽwtykać, sadzić, siać', LIV[2] 517). Zob. też ALEW 952n. N.B. Starą nazwę ʽprosa' kontynuuje w jęz. litewskim wyraz *málnos* (zob.). — Drw. *sórinis* a. *sorìnis* ʽjaglany', *sorõkė* a. *sorókė* bot. 1. ʽprosak, Milium', 2. ʽprosownica rozpierzchła, Milium effusum'.

sóstas 1 p.a. 1. ʽtron, stolec', 2. ʽsiedzenie na wozie, w saniach; ławka w łodzi', SD «zedel, sedes vel sedile», 3. ʽport'. War. *sõstas* (2 p.a.) i *sósta*. Odpowiednik stpr. *sosto* EV ʽławka, Bank'. Morfem *sos-* stanowi alternant na SO *sās- do neopwk. *sės-*, por. *sė́sti* ʽusiąść'. W kwestii nowej apofonii *ē ⇒ *ā por. *sodìnti*. Nieco inaczej PKEŽ 4, 140 i ALEW 953: *sād-ta-, *sād-tā-. — Starszy wokalizm *uo* tkwi może w n.m. *Súostas* (miasteczko na płn. od Bìržiai), mianowicie przy założeniu derywacji *sēs-* ⇒ *sōs-. — Drw. *pasõstė* a. *pãsostė* ʽsiedzenie na wozie, kozioł; ławeczka do siedzenia; tyłek', *sostelis* SD «zedelek na iednego, sedicula», *sóstinė* ʽstolica, miasto stołeczne'. N.B. Neologizmy *sostãpilis* a. *-pilė* ʽstolica' (por. *pilìs*), *sostãmiestis* (por. *miẽstas*), *sostãvietė* ts. (por. *vietà*) nie przyjęły się. W SD s.v. *stołeczne miasto* figuruje wyrażenie *miestas pirmiausias*, dosł. ʽmiasto najpierwsze'. — Ukazujący się w DP *sóstinykas* ʽnaczelnik, Oberhaupt' (*su sóstinyka[i]s ir Viešpatystėmis* DP 542$_{14}$ ʽz Stołecznikami y z Państwy') jest drw. na *-ykas* od *sostìnis* adi. ʽstołeczny' (lub *sóstinė* sb. ʽstolica') i przedstawia kalkę ze stpol. *stołecznik* ⇐ *stołeczny*.

sótinti, *sótinu*, *sótinau* ʽsycić, nasycać', *sotinu* SD «pasę się, pasę oczy», *Sótink Diẽve!* ʽSmacznego!' (dosł. ʽSyć Boże!'). Refl. *sotinuosi* SD «nasycam się», *prisisotinu* SD ts. Vb. denominativum na *-inti* od *sótus* ʽsyty' (zob. s.v.). Odpowiedniki bałt.: słot. *sātināt* ʽżywić, sycić', łot. *sãtinât* ʽzapewnić pomyślność, błogosławić, żegnać krzyżem', refl. *sãtinâtiês* ʽzadowalać się czym', stpr. **sātinnei*, pis. <sātuinei> 2 sg. prs. ʽsycisz, nasycasz' od inf. *[sa:tina:t]. — Drw. *nepasótinamas* ʽnienasycony' (ptc. prs. pass.), *pasótinimas* DP ʽnasycenie, posilenie, nakarmienie', *nepasotintas* SD[1] «nienasycony, insatiabilis, insaturabilis, inexplebilis» (syn. *be saties*). — N.B. Dwa zakończone na *-ymas* abstracta,

sotymas PK 'żywienie' i *pasotymas* PK 'posilenie"[471], mogą świadczyć o zanikłym vb. denom. *sotyti, -iju, -ijau.

sótis, *-ies* f. 'sytość, uczucie sytości'. SD *sotis* «nasycenie, satietas, saturitas» (syn. *pasotinimas*), *be saties* SD[1] «nienasycony» (syn. *nepasotintas*), *miegmi, valgau, geriu iki soti* SD «dosypiam, doiadam, dopijam». Dewerbalne abstractum pb. *sā-ti- < pie. *séh$_2$-ti-. Por. budowę sb. *stotìs* / *stótis, votìs* / *vótis*. War. sufiksalne: *sótė, sotà, sótas* 'sytość'. Odpowiedniki łot. *sãta, sāte* 'uczucie sytości; umiar w jedzeniu', *Dievs, duod sãtu!* — formułka wypowiadana przy napoczynaniu bochenka chleba. Pie. *seh$_2$- / *sh$_2$- ob. *seh$_2$i̯- / *sh$_2$i̯- 'sycić' (LIV[2] 520n.), por. gr. ἄμεναι 'nasycić się czym', wed. *ásinvant-* 'nienasycony', goc. *saþs* 'syty', stisl. *saðr* ts. (*sh$_2$-tó-), łac. *satis* adv. 'dosyć, dostatecznie' (od sb. *sa-ti- < *sh$_2$-tí- 'sytość'), gr. hom. ἄατος 'nienasycony' (*ahato- < *a-s-ato- < *n̥-sh$_2$-etó-, Vine 1998, 25). Odpowiednik het. *šāḫ-ⁱ* < pie. *sóh$_2$-ei zaświadcza starsze znaczenie 'napchać, zapchać, zatkać', zob. Kloekhorst 2008, 9, 690n. — Drw. *besótis* a. *besõtis, -čio* 'nienasyceniec'. Osobno zob. *sódrus, sótus*.

sótus, *-i* 'syty' (*Sótus álkano neužjaũčia* 'Syty nie współczuje głodnemu'). War. *sotùs, sótas*. SD *sotus* «nasycony» (syn. *prisotintas*). Odpowiednik łot. *sãts, -a* 'syty, wystarczający, umiarkowany' (⇒ *sātns* 'pożywny, szybko sycący'). Praforma bałt. *sā-ta- < pie. *séh$_2$-to-. Drw. od pwk. *seh$_2$-, *seh$_2$-i̯- 'być nasyconym, sycić' (LIV[2] 520n., ALEW 953n.). Osobno zob. *sótis, sódrus*. — Drw. *nẽsotas* c. 'nienasyceniec', *sótinas* 'syty'. Vb. denom. *sótinti* (zob.). — N.B. Wbrew BSW 250 lit. *sótus* nie jest spokrewnione ze scs. *sytŭ* 'satiatus, saturatus', ros. *sytój*, czes. *sytý*, pol. *syty* 'taki, który zaspokoił swój głód'. Wyraz słow. jest refleksem adi. vb. *sū-ta- < pie. *suH-tó- 'pełny, napełniony'. Taka analiza jest uzasadniona porównaniem z czas. het. *šunna-ⁱ* 'napełnia' < pie. *su-nó-H-ei (prs. infig.), urobionym od pwk. pie. *seu̯h$_{1/3}$- 'napełniać' (por. Kloekhorst 2008, 785, 794). Zob. też LIV[2] 539 (rekonstrukcja *seu̯h$_3$-; brak wzmianki o scs. *sytŭ*). — Ostatnio H. Bichlmeier, *Kratylos* 56, 2011, 125 próbował pogodzić słow. *sytŭ* z lit. *sótus* za pomocą formy pierwiastkowej *seh$_2$-u̯- 'być nasyconym, sycić', SZ *sh$_2$u-tó-. Z powodu braku oparcia porównawczego ta rekonstrukcja zawisa w próżni.

sõželka przest., gw. 'sadzawka, staw rybny' — zapoż. z błr. gw. *sáželka, -i*, błr. liter. *sážalka* (SLA 203n., LEW 855, por. ESBM 11, 291). — Inne war.: *sõžiauka* (m.in. DP, SD), *šẽžauka* (*š-ž* z asymilacji *s-ž*, zob. ZS 56, 95) — zapoż. z błr. gw. *sážaŭka* (por. ESBM, *l.c.*); *sõdžialka* obok *sõdžiauka*, SD[1] <saǯiauka> «sadzawka, piscina» — zapoż. z błr. gw. *sádžalka* (por. ESBM, *l.c.*). Dyftong *au̯* na miejscu połączenia tautosylabicznego *al* jest objawem dostosowania do częstszego typu fonotaktycznego. — War. z afrykatą *-ʒ-*, *sõdzauka*, polega na zapożyczeniu pol. *sadzawka*. — War. *kõželka* tłumaczy się kontaminacją *sõželka* z rodzimym syn. *kū́dra* (por. Kabašinskaitė 74).

spadnyčià, gen.sg. *spadnỹčios* 2 p.a. gw. 1. 'spodnia suknia kobieca kładziona pod wierzchnią; halka', 2. '(wierzchnia) spódnica' — zapoż. z błr. *spadníca, -y* (⇐ pol. przest. *spodnica*, por. ESBM 12, 258). Por. *Andarokas buvo namie austas, ė spadnyčià krominė* '*Andarokas* był w domu utkany, a *spadnyčia* kupiona (kupna)'. *Ašiai neisiu par seklyčią be trijų spadnyčių, aš nesėsiu užu stalo be trijų sklenyčių* 'Nie pójdę do świetlicy bez trzech spódnic, nie siądę za stołem bez trzech szklanic'. Por. zapoż. *andarõkas* i *sijõnas*. — War. *spadninčià* (por. *bažnìnčia* ob. *bažnýčia*). War. *spanyčià, -ios* odpowiada błr. gw. *spaníca, -y,* pol. gw. *sponica* (por. ESBM, *l.c.*).

[471] Por. *o kaip davei duoną kūnui penu ant sotyma, taip pastiprink žodžiu*... PK 35$_{16}$ 'a jakoś dał powszedny chleb ciału ku żywności, tak posilaj słowem...' — *ant pasotyma kūnų duok duonos visų dienų* PK 116$_{14}$ 'Ciałom zaś k posileniu nasz ten [chleb daj] powszedni ziemski'. HYPERLINK \l "XFN7"

spagė́ti, *spagù*, *spagė́jau* gw. ʽpłakać, szlochać', *spagčióti* a. *spakčióti* ʽkropić kroplami - o deszczu' (*Biškį pradėjo spagčióti ir nustojo* ʽZaczęło trochę padać i przestało'), *spagnóti* ʽkropić', *spaksė́ti*, *spàksi*, *-sė́jo* ʽlać się - o łzach' (*Ašaros spàksi* ʽŁzy się leją'). Nomina: *spãgas* żm. ʽkropla', przen. ʽmała ilość, odrobina', *spãkas* ʽkropla', *spãksnis* ts., stlit. *spaksnelis* ʽkropeczka'. Podstawą tej grupy form jest interi. *spàkt* ʽkrop!' - o spadającej kropli, por. *Spakt spakt ir lyn* ʽ*Spakt spakt* i leje'. *Aplei pietus spàkt spàkt pradėjo lyti* ʽKoło południa *spakt spakt* zaczęło padać'. Formy z *-g-* są wobec tego wtórne. Paralele: *smaksė́ti* ⇐ *smàkt*; *straksė́ti* ⇐ *stràkt*; *kriuksė́ti* ⇐ *kriùkt*. N.B. Wobec onomatopeicznej genezy pwk. *spak-* nawiązanie lit. *spãkas* do gr. ψακάς, -άδος f. ʽkropla deszczu' (por. Beekes 2010, 1658) wydaje się wątpliwe.

spáinė gw. ʽpiana na spienionej wodzie, na fali"[472] — prawdopodobnie stoi na miejscu *spáina. Odpowiedniki bsł.: stpr. *spoayno* EV ʽpiana na piwie, Gest' (ʽSchaum des gährenden Bieres', Trautmann 1910, 434) oraz psł. *pěna ʽpiana', por. scs. *pěna*, sch. *pjȅna*, ros. *péna*, ukr. *pína* a. *piná*, pol. *piana*. Refleks pbsł. *(s)pāi̯nā- (BSW 227: *pōi̯nā-; REW II, 334). To z pie. *(s)poi̯Hnah$_2$- < *(s)poHi-neh$_2$- (por. Derksen 2008, 397) albo też *(s)peh$_3$i-mn- (*(s)poHi-mn-?), por. Derksen 2015, 418. Założenia metatezy *oHi > *oi̯H wymaga obecność długiego dyftongu w refleksie litewskim noszącym akut (por. Derksen 1996, 208). Różnicę *s*-mobile *spáinė* : *pěna* można porównać do łac. *spūma* : *pūmex* (zob. niżej). Zwraca uwagę brak derywatów od *spáinė*. — Poza bałto-słowiańskim suf. *-n-* ukazuje się jeszcze w wed. *phéna-* m.n. ʽpiana'. Tymczasem formy łacińska i germańska mają suf. *-m-*, por. łac. *spūma* < pital. *spoi̯mā- (obok *pūmex*, *-icis* m. ʽpumeks') oraz stang. *fām*n., stwn. *feim* m. ʽpiana' < pgerm. *fai̯ma-, < pie. *poHi-meh$_2$- / *-mo-. Zob. Schrijver 1991, 270, de Vaan 2008, 583.

spairìnti, *spairinù*, *spairinaũ* acc.pl. *akìs* gw. ʽwytrzeszczać oczy, wybałuszać oczy', np. *Kam akis spairinì veizdėdamas* ʽCzemu wytrzeszczasz oczy?'; *paspairìnti akis* ʽwytrzeszczyć oczy', np. *Paspairìnęs akis į mane veizdi* ʽPatrzy na mnie wytrzeszczonymi oczami'. Allomorf *spair-* funkcjonuje jako innowacyjny st. *o* do *spir-* jak w *spìrti* m.in. ʽpopychać, sunąć'. Paralele apofoniczne: *gáirinti* ⇐ *gir-; *káirinti* ⇐ *kir-*; *dairýtis* ⇐ *dyr-*; *skairùs* ⇐ *skir-*. — Drw. *spairãkis*, *-ė* ʽczłowiek o wyłupiastych oczach' < cps. *spaira-akis (por. *išplėštãkis*, *išsprógtakis*). Vb. denom. *spairakiúoti* ʽpatrzeć wytrzeszczonymi oczyma'.

spakaĩnas, *-à* stlit., gw. 1. ʽspokojny, nie związany z kłopotami, troskami' (*Nėra čia buities spakainos* KN ʽNie ma tu spokojnego życia'), 2. ʽnieruchomy, cichy', 3. ʽmający łagodne usposobienie, zrównoważony (o człowieku, koniu)' — zapoż. z błr. *spakójny*, pol. *spokojny*, por. ZS 50 (SLA 204 i LEW 858: zapoż. z pol.). Drw. *spakajingas* ʽspokojny', *spakajingai* adv. ʽspokojnie' (m.in. Mažvydas).

spãliai, *-ių* m.pl. 1. ʽpaździerze, wewnętrzne części łodygi lnu a. konopi, odpadające przy międleniu', SD «paklepie, lini reiectanea» [ʽzgrzebie lniane albo konopne', SPXVI], «paździor, cortices lino decussi» [ʽsucha cząsteczka rośliny, źdźbło', SPXVI], 2. gw. ʽdrobne ości rybie'. Odpowiednik łot. *spaļi* m.pl. ʽpaździerze'. Dwuznaczne. Z jednej strony może to być denominativum na *-i̯a-* od adi. *spalas, por. drw. *žãlias* ⇐ *žãlas*. Z drugiej strony może to być deverbativum na SO *spal-* od zanikłego iteratywu *spalyti albo też od prymarnego vb. *spélti ʽrozszczepiać, rozłączać, oddzielać"[473]. Łączy się z pwk. pie. *(s)pelH- ʽodłupywać, oddzielać' (LIV^2 576, ze znakiem zapytania), por. wed. *phalati* ʽpęka, rozdwaja się' (?), scs. *plěti*, *plěvǫ* ʽpleć, wykorzeniać, wyrywać chwasty' (*pelH- / *pelH-u-), SO łac. *spolium*

[472] N.B. Ukazująca się w pracach językoznawczych forma cyrkumflektowana *spaĩnė* (por. np. LEW 858, Boryś 2005, 425) nie znajduje potwierdzenia w LKŽ. HYPERLINK \l "XFN8"

[473] W kwestii stopnia *o*, który towarzyszy sufigowaniu *-i̯a-* por. formy *kãrias* ʽwojsko; wojna', *vãrias* ʽmiedź', *šlãpias* ʽmokry'. HYPERLINK \l "XFN9"

ʽzdarta skóra zwierzęcaʼ, *spolia* n.pl. ʽzbroja zdarta z nieprzyjacielaʼ, gr. σπολάς, -άδος f. ʽodzienie ze skóryʼ, σπόλια Hes. ʽwełna z nóg owcyʼ. Zob. IEW 986, LEW 859, de Vaan 2008, 582, Beekes 2010, 1386. Przez *s*-mobile *spãliai* może być spokrewnione z pbsł. *pelu̯ā- ʽplewaʼ (zob. *pẽlūs*). — Drw. *spãlinas* ʽpokryty paździerzami (worek, ubranie)ʼ, *spalýnas* ʽkupa paździerzyʼ, *spãlis* ʽmiesiąc październikʼ.

spalvà 4 p.a. ʽbarwa, kolorʼ. Odpowiednik łot. *spal̃va* ʽpióro, barwa upierzenia u ptaków; sierść zwierząt, barwa sierści, maśćʼ. LEW 859 nie zajął jasnego stanowiska. Zdaniem Urbutisa, *Balt* XXXIII:1, 1998, 114 *spalvà* należy do *spãliai* ʽpaździerzeʼ. Autor podnosi fakt, że znacz. ʽbarwaʼ łączy się z wyrazami opisującymi powierzchnię skóry, włosy, sierść itp., następnie wskazuje na to, że łotewski odpowiednik wyrazu *plaukaĩ* ʽwłosy, sierśćʼ, mianowicie *plaũkas* f.pl. oznacza z jednej strony ʽwłókna, kłaki, kosmyki (wełny), łuski, łupieżʼ, z drugiej zaś ʽbarwę, kolorʼ (por. *uolas dažādās plaukās*, ME III, 324). S. Ambrazas, *Balt* XXXI:1, 1996, 8 wystąpił z hipotezą o przymiotniku z *s*-mobile, *(s)palvas, z którego drogą substantywizacji rozwinęło się z jednej strony łot. *spalva* ʽpióroʼ, z drugiej zaś strony lit. *spalvà* ʽbarwaʼ (obok adi. *pal̃vas*). — Drw. *spalvótas* ʽbarwny, kolorowyʼ. Vb. denom. *spal̃vinti* ʽbarwić, malowaćʼ.

spándyti, *spándau*, *spándžiau* 1. ʽzastawiać sidła, oka, wnyki, łapać w sidłaʼ, 2. gw. ʽpodpieraćʼ, 3. gw. ʽpopychać, ściskać, zgniataćʼ, 4. przest. ʽnapinać cięciwę łukuʼ — iterativum z suf. *-yti* i SO *spand-* ⇐ *spend-*, zob. *spéndžiu*, *spę́sti*. Znacz. etym. ʽnapinać, naprężaćʼ. Paralele: *grándyti* ⇐ *grę́sti*; *tampýti* ⇐ *tem̃pti*. — Nomina na SO: *paspánda* ʽpodporaʼ, *paspandà* ʽsidłaʼ, *spandà* ʽrosocha u studni, podpora, słupʼ (por. łot. kuroń. *spanda* ʽpostronek przy pługuʼ), *spañdžiai* m.pl. ʽrodzaj plecionego płotu, który się wpuszcza pod lód na rzece dla połowu rybʼ (n.m. *Spandžiaĩ*). — Z bałtyckim SO *spand-* łączy się przez *s*-mobile cs. *pǫditi*, *pǫždǫ* ʽpędzę, pędzićʼ, sch. *púditi* ʽgnać, wypędzać, płoszyćʼ, ros. *púditь*, *púžu* lub *pudítь*, *pužú* ʽpłoszyć, straszyć, wypędzaćʼ, czes. *pudit* ʽpobudzać, skłaniać do czegoʼ, pol. *pędzić*, *pędzę* ʽpobudzać do biegu, ponaglać, wyganiać, wypędzaćʼ. Znacz. etym. ʽściągać wodze, naprężać wodzeʼ ⇒ ʽpobudzać do bieguʼ, por. LIV[2] 578. Według NIL 628 i ALEW 954 ma tu również należeć nomen scs. *spǫdŭ* ʽμόδιος, miara zboża, korzec; naczynieʼ, rcs. *spudŭ*, ros. *pod spúdom* adv. ʽw ukryciu, pod korcemʼ, pol. przest. *spąd* ʽmiara zbożaʼ, < pie. *(s)pond-o-.

spañgas, *-à* gw. ʽniedowidzący, ślepyʼ, *spañgės* f.pl. ʽślepia zwierzęciaʼ. Dwuznaczne. Z jednej strony mogą to być drw. postwerbalne od *spañginti* ʽoślepiać, razić oczyʼ ⇐ *sping-* (zob. *spingė́ti*). Z drugiej strony mogą zawierać w sobie neopwk. *spa-n-g-*, wyabstrahowany z prs. infig. *spangù* do *spagaũ*, *spàgti* ʽwytrzeszczać oczyʼ; to w apofonii do *spógti* (zob.). — Drw. *spañgis* a. *spangỹs* ʽczłowiek niedowidzącyʼ. Może też *spañguolė* ʽżurawinaʼ (zob. s.v.). Vb. denom. *spanginė́ti* ʽchodzić po ciemkuʼ, *spangióti* ʽniedowidziećʼ, *spañgti*, *-stù*, *-aũ* ʽniedowidzieć, widzieć źle, ślepnąćʼ (*Apspangaũ, nė grybo neį̃žiūriu*. *Vaikštai kaip apspañgęs*).

spañguolė bot. ʽżurawina, Oxycoccusʼ — prawdopodobnie stoi w związku z adi. *spañgas* ʽniedowidzący, ślepyʼ (zob. s.v.). Suf. jak w *smirduõlė* ʽczarna porzeczkaʼ. Znacz. etym. ʽkrzew zagłuszany przez drzewaʼ (por. syn. *spal̃gena* ⇐ *spel̃gti*). Nawiązanie łot. kuroń. *spęnguole* ʽżurawinaʼ, *spangaļi* m.pl. ʽSteinmoos-Beerenʼ (ME III, 985). — Drw. wsteczny: *spañgė* ʽżurawinaʼ, cps. *spañg-uogė* ts. (por. *úoga*).

spãras gw. ʽkrokiew, belka w wiązaniu dachowym podtrzymująca pokrycie dachuʼ — zapoż. z prus.-niem. *spār*, *spare* (GL 117, LEW 860). Zapożyczeniami niemieckimi są też łot. *spāre* ʽkrokiewʼ ⇐ śrdn. *spāre* (Jordan 92) i stpr. *sparis* EV ʽkrokiew, Sparreʼ ⇐ śrwn. *sparre* (Trautmann, ASD 433). — N.B. Podobieństwo *spãras* do rodzimych wyrazów *paspará*

ʽpodpora' i *sąspara* ʽwęgieł' (zob. s.v.) jest przypadkowe. Inaczej GJL II, § 37: *spãras* jest umotywowane przez łot. *spert(ies)* ʽopierać się, sprzeciwiać się; wierzgać' (zob. *spìrti*).

spárdyti, *spárdau*, *spárdžiau* ʽwierzgać, kopać (nogami, kopytami), brykać, podrygiwać', SD *spardau* «biję nogą; brykam», (syn. *murmu, vumburoju*), «wierzgam, calcitro, calce ferio». Odpowiednik łot. *spãrdît* ʽwierzgać'. Intensivum z suf. *-dyti* i SO *spar-* do *spir-* / *sper-, por. *spìrti* m.in. ʽkopać nogą, kopytem'. Paralele: *tárdyti* ⇐ *tìrti*; *tvárdyti* ⇐ *tvérti*. Cps. *apspárdyti* ʽ(o psie) zagrzebać tylnymi łapami', *atspardau* SD «odwierzgam, recalcitro...», *nuspárdyti* ʽ(o koniu) brykając, wierzgając zrzucić z siebie', *nusispárdyti* ʽwyciągnąć nogi'. — Drw. <arklis spardus> SD «koń bijący nogami, calcitro, calcitrosus equus», *spardymas* SD «wierzganie, calcitratus». Osobno zob. nomina *atsparà*, *pasparà*, *sąspara*, *sparùs* i *spartà*.

spar̃nas 1. ʽskrzydło ptaka a. owada', przen. ʽskrzydło wiatraka', 2. ʽpłetwa' (*sparnas žuvies* SD «pletwa, u ryby pioro, pinna, brachium, pinnula»), 3. ʽboczna, zwykle szersza część przedmiotu', 4. ʽbok sieci rybackiej', 5. ʽbłotnik nad kołem', 6. ʽstopień u sań'. Odpowiednik łot. *spā̀rns* ʽskrzydło'. Refleks pie. *(s)por-no-. Przez *s*-mobile łączy się z wed. *parṇá-* n. ʽpióro; liść', aw. *parəna-* n. ʽpióro; skrzydło', ags. stwn. *farn* ʽpaproć'. Por. EWAIA II, 97. Pwk. pie. *(s)per- ʽlecieć, latać' (LIV^2 579n., przyp. 1) albo też *per- ʽbić, uderzać' (LIV^2 473), znacz. etym. ʽto, czym uderza się (powietrze, wodę)'. Suf. *-no- w połączeniu ze stopniem *o* ukazuje się też w *sãpnas* i *klúonas*. Nieco inaczej LEW 861: hipoteza o zmieszaniu pierwiastków *per- i *sp$^{(h)}$er-. — Z inną budową: scs. *pero* ʽpióro' : *perǫtŭ* 3 pl. ʽuderzają, biją' (BSW 215n.) oraz het. *partāu̯ar* / *partaun-* n. ʽskrzydło, pióro' (*prT-ó-u̯r / *prT-ó-un-), por. Kloekhorst 2008, 646n., ALEW 955n. — Drw. *sparnúotas* ʽskrzydlaty' : łot. *spā̀rnuôts* ts., *sparnuõčiai* m.pl. ʽptaki, ptactwo' (por. *plunksnuõčiai*), cps. *šikšnósparnis* (zob.). Vb. denom. łot. *spārnuôt* ʽlatać' ⇐ *spā̀rns*.

spartà 4 p.a. ʽprędkość, żwawość, bystrość, zwł. prędkość ruchów przy pracy, prędkość ruchu konia' (*Dirbu jau, bet nėr spartõs, rankos neklauso*. *Spartõs neturi senas žmogus*. *Tas arklys be spartõs*) — prawdopodobnie pochodnik dewerbalny z suf. *-tā-* i SO *spar-* ⇐ *sper-, por. *spìrti* m.in. ʽnaglić'. Transponat pie. *sp^{h}orH-teh$_2$-. Brak intonacji (†spárta) można wytłumaczyć zanikiem spółgłoski lrg. w drw. apofonicznym na SO (tzw. efekt de Saussure'a). Inna ewentualność to włączenie do pwk. *(s)per- ʽlecieć, latać' (LIV^2 579), zob. *spar̃nas*. — Nawiązanie w stpr. *spartin* acc.sg. ʽmoc, siła, Kraft'. Zdaniem Mažiulisa PKEŽ 4, 143 jest to sb. na *-i-*, derywowane od adi. *sparta- ʽsilny, mocny', podobnie jak np. lit. *drūtìs*, *-iẽs* ʽmoc, siła' od *drū́tas* ʽmocny, silny'. — Z innym suf.: łot. *spars* ʽenergia, rozmach, impet' (zob. *sparùs*).

spartùs, *-ì* 4 p.a., *spar̃tus*, *-i* 4 p.a. 1. ʽprędki, żwawy, szybki, zwł. o robocie', 2. ʽo narzędziu: takie, którym się szybko i łatwo robi (kosa, pług, kołowrotek)' — przym. na *-u-*, utworzony od rzecz. *spartà* (zob.). Nawiązanie stpr. *sparts* 1. adi. ʽmocny, potężny, mächtig', 2. adv. ʽbardzo, sehr'. — Drw. *spartuõlis* ʽprzodownik pracy'. Por. drw. stpr. *spartisku* ʽmoc, siła, Stärke' < *spartiska (typ *labbisku* ʽdobro' ⇐ *labs* ʽdobry', por. PKEŽ 4, 143). Vb. denom. 1. *spartė́ti* ʽstawać się szybszym, przyspieszać', 2. *spar̃tinti* ʽprzyspieszać, wzmagać tempo; popędzać (konia)' — odpowiednik stpr. *spartint* ʽwzmocnić, umocnić, stärken'.

sparùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽszybki' (*Sparùs darbas, kur veikiai gal nudirbti*). 2. ʽo narzędziu: takie, którym się szybko i łatwo robi', 3. ʽsztywny, niegiętki' — przym. dewerbalny z suf. *-u-* i SO *spar-* ⇐ *sper-, por. *spìrti* m.in. ʽnaglić'. Transponat pie. *sp^{h}orH-u-. Paralele apofoniczne: *marùs* ⇐ *mir̃ti*; *smarkùs* ⇐ *smer̃kti*; *tvanùs* ⇐ *tvìnti*. — Z innym suf.: łot. *spars* ʽenergia, rozmach, werwa', ⇒ vb. denom. *sparuôtiês* ʽtrudzić się gorliwue, energicznie'. — Drw. *spariaĩ* adv. ʽszybko': *Kai dirba, tai spariaĩ jis dirba, bet kai nustoja, tai keliom savaitėm* ʽJak pracuje, to pracuje szybko, ale jak przestaje, to na kilka tygodni'.

sparvà 4 p.a. 1. ʽgiez, ślep, Oestrus' (war. *spárva*), SD *sparva* «gzik, oestrum» (syn. *gylys*), *įkundimas sparvų* «gżenie się», 2. SD *sparva* «bąk robak, Tabanus». Dawniej też m. *spar̃vas* LEX. Odpowiednik łot. *sparvs*, *spãrs* ʽbąk, Bremse', *spãrve*, *spãre* ʽważka'. Analiza: *spar-và* (ŽD 377, LEW 862) — dewerbalna formacja na SO *spar-* ⇐ *spir-*, por. *įspìrti* ʽwkłuć się, użądlić'. Co do apofonii por. *kalvà* ⇐ *kélti*; *narvà* ⇐ *nérti* I, *panìrti*. ALEW 956 dopuszcza też wywód od pwk. *sper- ʽlecieć, latać' (por. LIV^2 579), z wokalizmem *spor-jak w *spar̃nas* ʽskrzydło'. Znacz. etym. ʽlatacz'. — N.m. *Sparvìniai*, por. nawiązanie stpr. *Sparwynen* (AON 170, 233).

spą́stai, *-ų* m.pl. 1. ʽpotrzask, sidła, pułapka', 2. gw. ʽprzyrząd do wyciskania serów'. War. *spą́stas* ʽpułapka', SD <spustas> «łapaczka, samołowka» (syn. *gaudyklė*), «sidło na ptaki» (syn. *žabangai*). Odpowiedniki bałt.: łot. *spuôsts* ʽpotrzask; klatka' (*spanst-a-), może też stpr. *spanstan* EV ʽMolspille [Mühlenspindel], pewna część mechanizmu, który wprawia w ruch górny kamień młyński', mianowicie jako forma emendowana z <spaustan> (tak ALEW 956, ale Trautmann 1910, 434 łączy to raczej z vb. *spáusti* ʽcisnąć'). Jest to drw. na -*a*- od neoosn. *spąst-* < *spanst-. Ta ostatnia została wyabstrahowana z czas. *spą́styti* ʽstawiać sidła' (zob. s.v.). Paralele: *ląstà*, *lą̃stas* ⇐ *ląstyti (por. *lį̃sti*), *sprą́stas* ⇐ *sprąstyti (por. *sprę́sti*). Całkiem inaczej ŽD 325: *spand-stai; za nim bezkrytycznie LEW 862. Ambrazas 1993, 187 widział w *spą́stai* sufiks *-ta-*. — Z innymi suf.: *spą́sčiai* ʽpotrzask, sidła', *spąstuviai* b.z.a. ts. — N.m. *Pãspąstis*.

spą́styti, *spą́stau*, *spą́sčiau* gw. ʽstawi(a)ć, napinać sidła' — jest refleksem *spąs-sty-ti, tj. formacji na SO *spąs-*, który stoi w apofonii do neopwk. *spęs-* < *spens- (zob. *spę́sti*). Powiązanie stopnia *o*, urobionego od neopwk. na *-s-*, z suf. *-sty-* zachodzi również w takich wypadkach, jak *mąstýti*, *kramstýti*, *láistyti*, *spaistýtis*, *švaistýti*. — Reanaliza *spą́st-yti* wytworzyła neoosn. *spąst-*, zob. *spą́stai*. — Wydaje się, że takie war. sufiksalne, jak *spą́s-lai* ʽsidła' i *spą́s-nos* ts., każą liczyć się z neoosn. *spąs-*, wyabstrahowaną ze struktury *spąs-sty- (inaczej ŽD 164 oraz GJL II, § 173: praforma *spand-slai).

spáudyti, *spáudžiu*, *spáudžiau* ʽcisnąć, gnieść, tłoczyć'. SD: *įspaudžiu* «wtłaczam co» (syn. *įkumšau*), *išspaudžiu raštų, knygas* «drukuię», *prispaudžiu* «dogrzewam komu» (syn. *prispiriu*, *primugu*), *suspaudžiu* «sciskam, stłaczam», *suspaudžiu nastrus* «stulam gębę». Akut wtórny. Temat na SO *spaud-y-* stanowi drw. iteratywny od prs. *spjaudu < pie. *spéu̯d-e/o- (por. pie. *speu̯d- ʽspieszyć się', LIV^2 581). To ostatnie jest dane w sposób pośredni w formacji inf. <spiausti> ʽdrücken', <ißspiausti> ʽdrucken', którą zapisano jedynie w *Lexicon Lithuanicum*, na s. 25 (lekcja *spjaũsti). Odpowiednik gr. σπεύδω ʽprzyspieszać coś, ponaglać; załatwiać, spełniać natychmiast', intr. ʽspieszyć się, pędzić co tchu; starać się usilnie'. Zob. LEW 862 (s.v. *spaudà*), Beekes 2010, 1381n. Osobno zob. *spáusti*. — SZ *spud-*: *spudénti* ʽlekko, trochę przycisnąć' (*spùstelėti* ts., od neoosn. *spus-*). — WSZ *spūd-*: *spūdė́ti*, *spūdžiù* (3 os. *spū̃di*), *-ė́jau* ʽbyć ściśniętym, przyciśniętym', impers. ʽtrochę boleć, pobolewać (o zębie); kłuć w boku'. LIV^2 581 tłumaczy tę długość nie apofonią, lecz fonetyką: obecnością spółgłoski lrg. w praformie *spud-h_1i̯é-. Jest to wątpliwe, jeśli się zważy pozostałe drw. ze *spūd-*. Por. *spū̃dinti* ʽwlec się, iść powoli - w zamyśleniu, w zawstydzeniu', *spū́doti*, *-ju*, *-jau* ʽmieszkać w ciasnocie; czuć się skrępowanym, czuć się nieswojo'. Nomina: *įspūdis* (zob.), *spūdà* ʽnacisk; ścisk, tłok', *spū̃dis* ʽciśnienie', gram. ʽprzycisk wyrazowy'. — Neoosn. *spūs-* (z interi. *spū́st*, *spū̃st* - o nagłym ściśnięciu, przyciśnięciu): *spū́sčioti* iter. ʽściskać', *spū́stelėti* ʽnacisnąć, uścisnąć (rękę), ścisnąć (boki konia)', *spū̃snis* a. *spū́snis* ʽnacisk, naciśnięcie, odcisk', *spūstìs*, *-iẽs* a. *spū́stis*, *-ies* f. ʽścisk, tłok' (syn. *grūstìs*, *sprūstìs*).

spáusti, *spáudžiu*, *spáudžiau* 1. ʽgnieść, cisnąć', 2. ʽściskać w dłoni, w garści', 3. ʽdrukować', 4. ʽwyciskać (sok, ropę z wrzodu)', 5. ʽuciskać kogo, gnębić, ciemiężyć'. Cps.

apspáusti 'obcisnąć, wyżąć nieco (bieliznę)', *įspáusti* 'wcisnąć, wycisnąć piętno (na skórze)', *pérspausti* 'gniotąc zmiażdżyć (orzech w dłoniach); wygiąć drewno', *prispáusti* 'przycisnąć, przygnieść; zmusić do czego; chwycić - o mrozie', *suspáusti* 'ścisnąć', *užspáusti* 'zacisnąć', refl. *dasispaust* SD «docisnąć się», *įsispaust* SD «wtłoczyć się», *prasispáusti* 'przecisnąć się (w tłoku)'. Pdg. quasiprymarny, zbudowany wokół formy prs. *spáudžiu*, pierwotnie należącej do iteratywnego inf. *spáudyti* (zob.). Akut wtórny. Paralele: *plaũkti* ⇐ prs. *plaukiù* : *plaukýti*; *tráukti* ⇐ prs. *tráukiu* : *tráukyti*. — Nomina: *įspaudas* 'piętno, znak wyciśnięty na skórze zwierzęcia' (⇐ *įspáusti* 'wcisnąć; oznaczyć piętnem'), *ìšspaudos* f.pl. 'wytłoki, np. z siemienia; wysłodki buraczane' (⇐ *išspáusti* 'wycisnąć, wytłoczyć'), *núospauda* 'odcisk, nagniotek' (⇐ *nuspáusti* 'odcisnąć'), *príespauda* 'ucisk, gnębienie przez ograniczanie wolności' (⇐ *prispáusti* 'przycisnąć'), *spaũdas* 'odcisk, np. w glinie, skórze; pieczęć, stempel', *spaudinỹs* 'rzecz wydrukowana, druk'. Cps. *sū́rspaudis* 'przyrząd do wyciskania serów' (por. *sū́ris*), *vynspauda* LEX 'prasa do winogron'. — Sb. *spaudà* 'nacisk, ciśnienie (wody, krwi); drukowanie (książek); ogół rzeczy drukowanych, prasa' może być neologizmem, powstałym drogą deprefigowania formacji typu *núospauda*, *príespauda* (zob. wyżej). Z tego względu nie jest wskazane utożsamiać *spaudà* z gr. σπουδή 'pośpiech, szybkość; gorliwość; wysiłek, trud, praca, ważne zajęcie' pod względem genetycznym (jak to robi Beekes 2010, 1382). — Neopwk. *spaus-* (⇐ *spáusti*): *spáusdinti* 'drukować - książki, tkaniny' (*spáusdintos raidės* 'drukowane litery'), *spausdinė́ti* przest. 'drukować'; *spáustai* a. *spaũstai* m.pl. 'przyrząd do wyciskania sera', też 'sidła; pułapka na myszy' (*Užspęsk spáustus pelėm gaudyt*), *spaũstė* 'pieczęć, stempel'. — Frq. *spáustyti* 'ściskać, np. czyjeś ręce' < *spaus-sty- (paralele: *glóstyti*, *júostyti*, *úostyti*). Neoosn. *spaust-*: *išspaustuvė rašto, literų* SD «drukarnia», *spáustojas* przest. 'drukarz', *spaustùkai* m.pl. 'przyrząd do łupania orzechów; przyrząd do wyciskania sera', *spaustùvai* m.pl. 'przyrząd do wyciskania sera lub soku, do wydobywania miodu z plastrów' (por. *mastùvai* ⇐ *mastýti*), *spaustuvaĩ* m.pl. 'imadło', *spaustuvas* SD[1] «prasa, prælum, torcular», *spaustùvė* a. *spaustuvė̃* 'tłocznia; drukarnia', cps. *sū́rspaustis* 'przyrząd do wyciskania serów' (por. *sū́ris*).

spãviedis, *spaviẽdis*, *-ies* f. stlit., gw. 'spowiedź' — zapoż. z pol. *spowiedź*, *-dzi* f. (SLA 204, ZS 50, LEW 863). War. stlit. *spãviednis* oraz gw. *spãviedė*, *spãviednė*, *spãvienė* (femininum jak w syn. *išpažintìs*). — Inne polonizmy: *spaviedóti(s)* 'spowiadać (się)' ⇐ pol. *spowiadać* (*się*). — *spaviednykas* 'spowiednik' ⇐ pol. *spowiednik* (war. *spaviedniñkas*). — *spaviednyčià* 2 p.a., *spaviednýčia* gw. 'spowiednica' ⇐ pol. *spowiednica*.

spėdénti, *spėdenù*, *spėdenaũ* gw. 'dawać dojrzeć, pobudzać do dojrzewania', np. *Spėdenù dóbilus* 'Pozwalam wyrosnąć koniczynie, nie koszę jej'. *Spėdenù jurginiùs* 'Nie zrywam georginii'. Z uwagi na brak formacji pośredniej †spė-dyti trzeba analizować *spė-denti*, causativum do vb. intr. *spė́ti* 'dojrzewać' (zob. s.v.). W roli formantu pojawia się tu neosuf. *-denti*, który mógł zostać wyabstrahowany np. w typie *ry-dénti*, to zamiast *ryd-énti*, gdzie *ryd-* z *rý-dyti* ⇐ *rýti*. Por. bliskoznaczne *spėjénti* s.v. *spėj-*. — Analogia do czasowników klasy *-enti* spowodowała wyodrębnienie *spėd-* jako neoosnowy. Dowodzą tego drw. *spėdinė́ti*: *atspėdinė́ti* 'odgadywać, domyślać się', *pérspėdinėti* 'przestrzegać, ostrzegać' oraz *spė́dlioti*: *pérspėdlioti* 'ostrzegać, robić wymówki'.

spéigas, pl. *spéigai* 'tęgi mróz, trzaskający mróz'. Rzadszy war. *spíegas*, pl. *spíegai* ts., por. *Spéigas spìgino*. *Ištiko didi speigai*. *Vėjas pučia: šalti spiegai*. Formacja na st. pełnym w stosunku do SZ *spig-* w *spìginti* m.in. 'chwytać - o mrozie' (zob. s.v.). Oboczność *ei* / *ie* przypomina takie wypadki, jak *peĩlis* ob. *pielà*, *reivė̃* i *rievė̃*, *sveĩkas* i *sviẽkas*. — Drw. *speigúotas* 'mroźny' (*Vasara kaitrota, žiema speiguota*), cps. *speigìratis* 'koło podbiegunowe' (neol., por. *rãtas*). Vb. denom. *spéigėti*, *-ja*, *-jo* 'trzymać - o mrozie, mrozić'.

speĩsti, *speičiù, speičiaũ* 1. ʽobstępować, otaczać ze wszystkich stron; zapędzać kogoś w kąt, przyciskać do muru' (*Jį speĩčia kampe*), 2. ʽzmuszać do czego, domagać się', *prispeĩsti* ʽzapędzić w kąt, przyprzeć do ściany, płotu' (*Prispeĩsk į kertę, kad negautum išeiti* ʽZapędź [go] w kąt, żeby nie mógł wyjść'). Pdg. zbudowany na podstawie innowacyjnego SE *speit-*, utworzonego od SZ *spit-*, por. *spintù, spìsti* ʽotaczać, oblegać'. Paralele: *pleĩsti* ⇐ *plìsti*; *šveĩsti* ⇐ *švìsti*.

spėj-, neopierwiastek pochodzący z metanalizy formy prs. *spė́ju* od *spė́ti* (zob.). Paralele: *dėj-*, *kloj-*, *stoj-*. Verba: *spėjénti* caus. ʽsprzyjać dojrzewaniu (zboża, owoców)' (*Saulė ir saulė — kaip bematant javus prispejẽno* ʽSłońce i słońce [dłuższy okres słonecznej pogody] - jak szybko doprowadziło zboże do dojrzałości'.), *spė́jinti* caus. ʽsprzyjać dojrzewaniu (zboża, owoców)"[474], *spėjóti, -ju, -jau* ʽdomyślać się, przypuszczać, zgadywać' (por. *jaujóti*, *sėjóti*). Nomina: *atspė́jamas* ʽ(o czasie) wolny, nie zajęty, pozostający do dyspozycji', *atspėjis žodžiais* SD «odpor słowny, infirmatio rei, refutatio, confutatio, dissolutio criminis» [ʽodpowiedź, replica'], *įspėjamas* SD «domyślny» (syn. *dasigodojamas*), *įspėjėjas* SD[1] «praktykarz» [ʽwróżbita, przepowiadacz przyszłości, prorok', SPXVI] (por. *padėjė́jas*), *įspėjìmas* ʽostrzeżenie, przestroga', *pérspėjimas* ts., *spėjà* ʽczas dojrzewania zbóż lub owoców' (por. łot. *spẽja* ʽsiła, moc, zdolność'), *spėjėsnis* ʽbardziej dojrzały - o owocach', *spėjìkas* ʽczłowiek umiejący odgadywać' (por. *sėjìkas*), *spėjìmas* ʽzgadywanie', *spėjinỹs* ʽdomysł, przypuszczenie' (⇒ vb. denom. *atspėjinė́ti* ʽodgadywać zagadkę, czyjeś życzenie', *pérspėjinė́ti* ʽostrzegać, przestrzegać'). — Tutaj też *nespéiga* ʽbrak czasu' (neologizm A. Baranauskasa) — z suf. *-gā-* dodanym do *spėj-*, por. *nespė́ju* ʽnie zdążam', *nespėgà* ʽbrak czasu'. Odpowiednik łot. *nespẽjniẽks* ʽczłowiek bezsilny'.

spėkà 4, 2 p.a. ʽsiła, moc, krzepa' (*Pasenau, spẽkos nebeturiu*). War. *spẽkė*, też m. *spẽkas*. Odpowiednik łot. *spēks* ʽsiła, moc; wielka ilość, mnóstwo, moc' (LEW 864). War. sonoryzowany: *nespėgà* ʽbrak czasu' < *nespėka[475]. Z uwagi na to, że czasownikiem motywującym jest tu złożenie *su-spė́ti* m.in. ʽzdołać, podołać' (zob. *spė́ti*), trzeba się liczyć z pierwotnym rzeczownikiem przedrostkowym (*suspėka, *suospėka), który uległ deprefiksacji. Por. formacje *spėmẽ*, *spẽtas* s.v. *spė́ti*. — Rzadki wypadek użycia suf. *-kā-* (*-ka-*) w derywacji odpierwiastkowej, z towarzyszeniem metatonii cyrkumfleksowej. Paralele: *stokà* ⇐ *stóti*; *pristoka* ⇐ *pristoti*; *trìnka* ⇐ *trìnti*. Odnośnie do sufiksu por. w słowiańskim *rěka* ʽrzeka' ⇐ *rějǫ, rějati* ʽszybko się poruszać' (znacz. etym. ʽrwący nurt wody') oraz *znakŭ* ʽoznaka' ⇐ *znajǫ, znati* ʽznać, wiedzieć'. — Inaczej BSW 274, gdzie pbsł. *spēka- m. ʽKraft' uznano za formację odziedziczoną z pie., mianowicie na mocy zestawienia ze sti. *pīvaḥ-sphāka-* ʽtryskający tłuszczem, von Fett strotzend'. — Drw. *devyn-spė́kė* bot. ʽdziewanna, Verbascum' (por. łot. *deviņvīru spēks* ʽNeunmannskraft'). Vb. denom. *spėkáuti*, *spė́kauti* ʽdomyślać się, zgadywać, spekulować'.

spel̃gti, *spel̃gia* (war. *spel̃ga*), *spel̃gė* gw. 1. ʽo roślinach: tłumić, hamować wzrost, zagłuszać inne rośliny' (*Medis diegus spel̃gia*, t.y. *užgožia*, *smelkia*), 2. ʽmarnieć w cieniu, usychać', 3. ʽo kolce: kłuć w boku' (*Dieglys šone spelgia*, t.y. *duria*). — SZ *spilg-*: *spil̃gti*, *-sta, -o* ʽo roślinach: niknąć, marnieć - z braku światła, w cieniu wyższych roślin'. — SO *spalg-*: *spalgìnti* ʽzaciemniać, zasłaniać (o drzewach)'. Nomen: *spal̃gena* bot. ʽżurawina, Oxycoccus', war. *spal̃genas*, *spal̃ginas* (znacz. etym. ʽkrzew rosnący w cieniu drzew', zob. syn. *spañguolė*). Drw. wsteczny: *spal̃gė* ʽżurawina' (por. *šìršė* ⇐ *šìršen-*). Bez dobrej

---

[474] Por. cztery synonimiczne czasowniki, ukazujące się w zdaniu *Spė́jinu vasaroję, nokinu varpas, brandinu grūdus, sirpinu uogas* 'Doprowadzam do dojrzałości ozimine, kłosy, ziarno, jagody'. HYPERLINK \l "XFN10"

[475] Por. *núostogė* ob. *stokà*; *lenciū̃gas* z *lenciūkas. Z drugiej strony por. fakt, że zapożyczenie ros. *nebréga* przybrało litewską postać z *-k-*: *nebrė́ka* c. ʽniedołęga'. HYPERLINK \l "XFN11"

etymologii. LEW 870 (s.v. *spil̃gti*) wychodził od przypuszczenia, że *spelg-* kontynuuje pwk. pie. *(s)p$^{(h)}$el- ʽrozszczepiać’ (por. *spãliai*), rozszerzony przez *-g-.

spėlióti, *spėlióju*, *spėliójau* ʽzgadywać, snuć przypuszczenia, domyślać się, przypuszczać’ (war. *spė́lioti*) — drw. iteratywny z neosuf. *-lioti* od *spė́ti* m.in. ʽzgadywać’ (LEW 864). Cps. *įspėlióti* ʽostrzegać; podejrzewać’ (*Pristavas liepė įspėliojamąją pristatyti* ʽPolicjant kazał przyprowadzić podejrzanego’), *pérspėlioti* ʽostrzegać’. Paralele: *dėlióti* ⇐ *dė́ti*; *raulióti* ⇐ *ráuti*. — Neoosn. *spėlio-*: *speliõnė* ʽdomysł’. Neoosn. *spėlioj-*: *spėliójimas* ʽprzypuszczenie; przewidywanie’.

speñceris, *-io* gw. ʽwełniany kaftan, wełniany sweter, zwykle bez rękawów’ — zapoż. z pol. przest. *spencer*, *spancer* (SW VI, 288, od nazwiska lorda Spencera). War. *spánceris*. — *spancierkà* a. *spancérka* ʽdamski kaftan, kamizelka’ — zapoż. z pol. przest. *spencerka* (SW), błr. gw. *spancýrka* (ESBM 12, 260). Zob. też *pancérka*.

speñgti, *speñgia* (war. *speñga*), *speñgė* 1. intr. ʽdzwonić w uszach’ (*Man ausyse speñgia*), ʽhuczeć w głowie’ (*Galvą man speñgia*), 2. tr. ʽpiszczeć, wydawać ostry, cienki, przenikliwy głos’, 3. ʽbzyczeć - o owadach, pszczołach’. Odpowiednik łot. *spìegt*, *spìegt*[2], *spiedzu* ʽpiszczeć jak mysz’ (też o głosie sikorki), war. gw. *spengt*, *spędzu* (ME III, 1005n.). Pochodzenie prawdopodobnie onomatopeiczne, por. bliskoznaczne *spiẽgti* ʽpiszczeć, kwilić’ (LEW 864n.). Ze względów znaczeniowych nie przekonuje zestawienie *speñgia* z gr. φέγγω ʽświecić, błyszczeć’ w LIV^2 512 (pie. *(s)b^{h}eng-). — SZ *sping-*: *spiñgti*, *-ia*, *-ė* ʽspengti’, *spingsė́ti*, *spìngsi* (war. *spiñgsi*), *-ė́jo* ʽchwilami (słabo) dzwonić w uszach; pobolewać - o bólu głowy’.

spenỹs, *-io* 4 p.a., *spẽnis*, *-io* 2 p.a. 1. ʽcycek, sutek u samicy zwierzęcej’, SD «cyc u zwierząt», 2. gw. ʽsmoczek’, 3. ʽwyrostek na szyi świni, kozy’, 4. gw. ʽjęzyczek, uvula’, 5. gw. ʽlejkowate zakończenie dzbanka, dzióbek’. Odpowiedniki bałt.: stpr. *spenis* EV ʽsutek, Citczce [Zitze]’, łot. *spenis* ʽpypeć na języku’. Pb. *spen-i̯a- jest odziedziczoną nazwą ʽsutka, brodawki, w której znajdują się ujścia przewodów mlecznych’, por. ir. *sine* (*speni̯o-), stisl. *spene* (*spenan-), SO ags. *spanu* (⇒ *spanan* ʽodstawić od piersi’), SZ stwn. *spunne*. Zob. IEW 990 (oboczność pie. *speno- i *steno-), BSW 275, LEW 865. — Drw. *spenẽlis* ʽcycuszek; wszelki wyrostek; smoczek’, *spenùčiai* m.pl. bot. ʽstorczyk, lipiennik Loesela, Liparis loeselii’. Zob. też *penė́ti*.

spę́sti, *spéndžiu*, *spéndžiau* ʽzastawiać sidła, oka, wnyki’, SD: *paspindžiu* «sidlę, irretio, illaqueo», *paspindžiu tinklų* «zastawiam sieć, tendo rete, prætendo retia», *spįstas* a. *paspįstas* «usidlony». War. gw. *spéisti* ʽsidlić’ (zmiana *énS* > *éiS*, zob. Zinkevičius 1966, § 151). Odpowiednik łot. *spiêst*, *spiêžu*, *spiêdu* ʽcisnąć, uciskać, zmuszać; łowić, polować’. Lit-łot. *spend- jest refleksem pie. *(s)pend- ʽnapinać, naprężać’ (LIV^2 578, LEW 865). Por. łac. *pendō*, *-ere* ʽważyć, odważać; płacić, wypłacać (właśc. odważać pieniądze)’, psł. *pędĭ, *-i* f. ʽpiędź, miara długości równa odległości od końca kciuka do końca środkowego palca rozpostartej dłoni’ (scs. *pędĭ*, sch. *pêd*, ros. *pjadь*, czes. *píď*, pol. *piędź*), znacz. etym. n.act. ʽrozciągnięcie, rozwarcie’ (por. lit. *sprìndis*, nwn. *Spanne*), SO cs. *pǫždǫ*, *pǫditi* ʽpędzić’, znacz. etym. ʽściągać wodze, naprężać wodze’. Akut lit. wtórny, może wzorowany na bliskoznacznym czas. *pìnti* ʽpleść, wiązać’ (pie. *spenh$_1$-C). — SO *spándyti* (zob., tam też nomina ze *spand-*). Osobno zob. *spą́styti*, od neopwk. *spąs-* ⇐ *spęs-*. W jęz. łotewskim do SE *spied-* dotworzono nową formę SO *spaid-*, por. *spaîdît* ʽgnieść, uciskać, dręczyć, gnębić’, nomina: *spaîds* ʽucisk, przymus; prasa, tłocznia’, *spaidi* m.pl. ʽtortury, katusze’. — SZ *spind-*: *spiñdis* ʽrewir leśny zastrzeżony do polowań’.

spė́ti, *spė́ju*, *spė́jau* 1. ʽzgadywać, domyślać się; przypuszczać’, 2. ʽprzepowiadać (przyszłość)’, 3. ʽmniemać, myśleć, sądzić’, 4. ʽzdążyć, wykonać coś na czas, mieć dość czasu, nie spóźnić się’, 5. ʽbyć niezajętym, mieć wolny czas’, 6. ʽdojrzewać (o zbożu, o

owocach)', 7. 'udawać się'. Cps. *apspė́ti* 'zdążyć na czas', *atspė́ti* 'odgadnąć zagadkę; wrodzić się, wdać się w kogo, być podobnym; mieć (wolny) czas', *įspė́ti* 'zgadnąć, odgadnąć; uprzedzić, ostrzec przed czym; wspomnieć, napomknąć, nazwać po imieniu; upomnieć kogo', SD *įspėju* «domyślać się czego» (syn. *dasigodau, numanau, supruntu*), *vardù įspė́ti* DP 'imieniem nazwać', *nuspė́ti* 'zgadnąć, przepowiedzieć', *paspė́ti* 'zdążyć, np. na pociąg', *pérspėti* 'ostrzec, przestrzec kogo przed czym; przejrzeć, stać się zbyt dojrzałym', *suspė́ti* 'zdążyć na czas, nadążyć za kim (idącym, wykonującym jakąś czynność), zdołać, podołać', *užspė́ti* 'zastać, zaskoczyć, przyłapać na gorącym uczynku'. Odpowiedniki bsł.: łot. *spẽt, spẽju* 'zdołać', *izspẽt* 'móc, być w stanie', *pìespẽt* 'złapać (na gorącym uczynku)' oraz psł. *spěti, scs. *spěti, spějǫ* 'zdążyć, mieć powodzenie', *spěti sę* 'udawać się', *prispěti* 'przyjść, przychodzić', ros. *spetь, spéju* 'dojrzewać', czes. *spět, spěji* 'pośpieszać, zdążać; mijać - o czasie', stpol. *śpiać, śpieję* 'podążać dokądś; mieć czas', < pbsł. prs. *spē-i̯e/o- (por. BSW 274, LEW 866). Pwk. pie. *speh$_1$- 'powodzić się'. Odpowiedniki ie.: het. *išpai- / išpi-* 'najeść się, nasycić się' wraz z wed. *sphā́vate* 'przybiera na ciele' (z pie. *sph$_1$-ói-, por. Kloekhorst 2008, 403n.), łac. *spēs, spēī, spērem* f. 'nadzieja, oczekiwanie' (pie. *speh$_1$-s), SZ wed. *sphirá-* 'tłusty; żwawy', łac. *prosperus* 'pomyślny, szczęśliwy' < *pro-sparo- (pie. *sph$_1$-ro-). Zob. IEW 983, de Vaan 2008, 580 (LIV^2 584 odtwarza *sp$^{(h)}$eh$_1$-). Bsł. czasownik jest apofonicznie sztywny, podobnie jak *dė́ti, sė́ti, vė́ti*. — Drw. *spėdénti* (zob.), *spėlióti* (zob.). — Nomina od *spė-*: *spėkà* (zob.), *spėmẽ* 'pośpiech', ⇒ *nespė́mė* 'brak czasu'; *spė́rus* a. *spėrùs* 'szybki, prędki, (o robocie) pilny, niezwłoczny; szybko pracujący, szybko biegnący (koń)', *spė́ta* a. *spė̃tas* 'wolny czas' (*Aš spė̃to neturiu*), ⇒ *nespė́ta* 'brak czasu'. W słowiańskim por. scs. *spěxŭ* 'pośpiech, pilność' (pbsł. *spē-sa-), też *pospěxŭ* 'spieszenie się', ros. *pospéx* ts. (*uspéx* 'sukces, powodzenie, osiągnięcie'), pol. *pośpiech* 'szybkie działanie' (stpol. 'pomyślność, powodzenie'). Osobno zob. *spėj-*.

spiẽčius, *-iaus* 'rój pszczół, oddzielna rodzina pszczela', SD «roy pszczoł, examen apum», 2. przen. 'chmara, gromada - owadów, ptaków, dzieci' — drw. dewerbalny na *-i̯us* od *spiẽstis* 'roić się', *įsispiẽsti* 'wejść, zamieszkać - o pszczołach' (LEW 868). War. *spiečiùs* 4 p.a.] Znacz. 'rój' wywodzi się z konkretyzacji nomen actionis 'rojenie się, poruszanie się'. Por. abstracta *gỹrius* 'chwalba' ⇐ *gìrti*; *pỹlius* 'sypanie zboża' ⇐ *pìlti* obok konkretów jak *skaĩčius* 'liczba, ilość', *vaĩsius* 'owoc' (GJL II, § 108). Osobno zob. SZ *spìsti*. — Z innymi suf.: *atãspietis* 'drugi rój umieszczony w tym samym ulu', *spietìkė* 'brzęcząca pszczoła', *spiẽtinė* 'skrzynka lub sito, służące do zebrania roju' (⇒ *spietinýčia* ts.), też 'skrzynka do wabienia roju', *spiẽtis* a. *spietỹs* 'rój', *spietlỹs, spiẽtlius* a. *spietliùs* ts. Por. łot. *spìets*^{2} 'rój', *spiêtls*^{2}, *spiẽtls* ts. — Vb. denom. *spiečiúotis* 'roić się' (*Bitės kap spiečiúojasi, tai išeido ir sėdasi in medžiagos*).

spiẽgti, *spiegiù, spiegiaũ* 'wydawać wysoki, przenikliwy głos, przeraźliwie piszczeć; odzywać się piskliwym głosem; kwilić (o niemowlęciu, o prosięciu); krzyczeć, wrzeszczeć', *ausyse spiẽgia* 'dzwoni w uszach, huczy w uszach' (por. *speñgti*). Odpowiednik łot. *spìegt, spiedzu* 'gwizdać; piszczeć, kwilić' (*spiedze* 'fujarka'). Prawdopodobnie czas. pochodzenia onomatopeicznego (paralele cytuje LEW 867). Drw. *spiegesỹs* 'pisk, skowyt'. — SO *spaig-*: *spaiglė́ti, -ju, -jau* 'dokuczać odzywając się piskliwym głosem' (*Nespaiglė́k in visos gryčios — teip sopa galvą*) — vb. denom. od zanikłego n. agt. *spaig-lys. — SZ *spig-*: *suspìgti, -spingù, -spigaũ* 'wydać przeraźliwy pisk; zagwizdać'. — WSZ *spyg-*: *spýgauti* 'piszczeć, wrzeszczeć (o pastuchach), gwizdać, jazgotać', *spýgčioti* 'popiskiwać; głośno trzeszczeć'.

spiẽstis, *spiẽčiasi, spiẽtėsi* 1. o pszczołach: 'roić się, porzucać stare gniazdo celem założenia nowego' (*spiečiasi bitės* SD «roią się pszczoły»), 2. przen. o ludziach: 'skupiać się, schodzić się, gromadzić się, zrzeszać się', cps. *įsispiẽsti* 'wejść, zamieszkać - o pszczołach', *susispiẽsti* 'skupić się w jednym miejscu, zebrać się', *suspiẽsti* 'zebrać w jedno miejsce, skupić, zgromadzić, skoncentrować'. Odpowiednik łot. *spiêst, spiešu, spietu* 'roić się - o

pszczołach'. Czas. specyficznie bałtycki *spei̯t- / *spit-, bez jasnych związków zewnętrznych. Inaczej LEW 868 (do gr. σπιδνόν Hes. 'długi, odległy' i łac. *spissus* 'gęsty, wypełniony, szczelny' < *spid-to-). Podobnie de Vaan 2008, 580. Osobno zob. *spìsti*. — Drw. *spiẽčius* (zob.). Czy tutaj *spietà* gw. 'upał' (*Buvo pati saulės spietà*)? — SZ *spit-*: *spìsti* (zob., tam też o *spaistýti*).

spievõkas stlit. 'śpiewak, kantor w kościele' — zapoż. ze stbłr. *spěvakъ* (SLA 204), por. błr. *spjavák*, *spevaká*.

spìginti, *spìgina*, *spìgino* 1. 'chwytać, szczypać - o mrozie' (*Žvirbliui bėda tik tuomet, kada ima baisiai šalti, kada speigai spìgina*), 2. 'doskwierać, piec - o upale' (*Žiemą speigas, o vasarą saulė spìgina*), 3. przen. 'mówić prosto w oczy'. Znacz. etym. 'sprawiać wrażenie czegoś kłującego (o mrozie) lub czegoś piekącego (o upale)'. — Z innym suf.: *spigė́ti*, *spìga*, *-ė́jo* 1. 'świecić (o gwiazdach)', 2. 'przygrzewać, piec (o słońcu)', 3. 'silnie mrozić' (*Mėnesiena spiganti šią naktį*, t.y. *šąlanti*. *Šiandien spigė́jo labai*, t.y. *šalo*). Bez sprecyzowanej etymologii, por. rozważania semazjologiczne w LEW 869, s.v. *spìgti*. — Podwójny refleks SE: *speig-* / *spieg-*, zob. *spéigas*. — SO *spaig-*: *spaiglỹs* 1. 'igła, liść drzewa iglastego' (war. *speiglỹs*), 2. 'kolec, np. u jeża', 3. 'formująca się stosina ptasiego pióra' (*Vieni spaigliaĩ tėr, plūksnų da nėr*), 4. 'część dęta pióra, dutka', 5. 'ość rybia' (*Lydako mėsa spaiglių̃ pilna*), 6. przen. 'młokos, wyrostek'. Vb. denom. *spaigliúoti* 'porastać pierzem, opierzać się; pokrywać się zarostem (o brodzie chłopca)'. De Vaan 2008, 580 łączy lit. *speigliaĩ* 'igły na gałęzi' z łac. *spīca* 'kłos; pęd rośliny'. — WSZ *spyg-*: *spyglỹs* 'igła (świerku, sosny); kolec, cierń', cps. *trispỹglis* (zob. *dỹglė*).

spynà 4 p.a. 'kłódka, zamek; futryna. SD «kłotka żelazna; zamek u drzwi», *atmušu spynų* «odbijam zamek». Odpowiada łot. *spīne* 'skobel do zawieszania łańcucha'. Trudne. LEW 870 połączył z łot. *spĩna* 'długa, cienka rózga' (ME III, 1004) i łac. *spīna* 'kłos; pęd rośliny'. Rekonstrukcja pie. *spiH-n-? Por. de Vaan 2008, 580.

spindė́ti, prs. *spiñdi* (war. *spìndi*, *spìndžia*, *spìnda*), prt. *spindė́jo* (war. *spindė*) 'lśnić, promienieć, błyszczeć, iskrzyć się, świecić, jasno świecić' . Odpowiednik łot. *spîdêt* a. *spĩdêt*, *-u*, *-ẽju* 'lśnić, błyszczeć, świecić', refl. *spîdêtiês* ts. Inchoat. *spį́sti* (zob.), caus. *spiñdinti* 'doprowadzać do połysku, glansować'. Obecność czas. *spiẽsti*, *spiẽdžia*, *spiẽdė* 'świecić - o słońcu' pozwala odtworzyć alternację pb. *spei̯d- / *spid- i zakwalifikować *spind-* jako neopierwiastek, który został wyabstrahowany z prs. infig. *spi-n-d-e- (por. gw. *spìnda* 'lśni'). Bez jasnych nawiązań zewnętrznych, por. BSW 275, LEW 870n. O trudnościach związanych z dołączeniem tu gr. σπινθήρ 'iskra' zob. Beekes 2010, 1383n. Por. bliskoznaczny czas. *spingė́ti*. — Nomina: *próspindis* 'prześwit', *spindalỹs* 'blask świecy', *spindesỹs* 'blask (słońca, oczu)', *spiñdis* 'prześwit, odblask, światło; dukt, droga leśna powstała przez wyrąbanie drzew', *spindulìnė ligà* 'choroba popromienna', *spindulỹs* 'promień światła' (⇒ vb. denom. *spinduliúoti* 'promieniować, świecić się, błyszczeć'), *spiñdžius* 'dukt leśny' (znacz. etym. 'prześwit w lesie'), n.jez. *Spindžiùs*. Cps. *spindãkis* 'mający błyszczące oczy', por. *akìs* (⇒ vb. denom. *spindakiúoti* 'patrzeć błyszczącymi oczyma'). — Neoosn. *spindėj-*: *spindė́jimas* 'lśnienie, blask'. — SO *spand-*: *atspandà* 'odbicie (w szybie)'. Por. łot. *spuôds* 'błyszczący, świecący, jasny', *spuõžs* ts. (*spand-i̯a-), *spuôdrs* 'błyszczący, przezroczysty, blady, jasny' (*spand-ra-).

spingė́ti, prs. *spiñgi* (war. *spìngi*, *spìnga*), prt. *spingė́jo* gw. 'lśnić, błyszczeć, świecić słabym światłem'. Drw. *spìngčioti* 'pobłyskiwać', *spingsė́ti* a. *spingsóti* 'wydawać słaby blask, słabo świecić', *spingulỹs* 'iskra, słabe światło'. Por. łot. *spĩgana*, *spìgana*[2] 1. 'błędny ognik na bagnie', 2. 'przywidzenie, miraż', *spĩgulis* 'coś, co się świeci, błyszczy'. — Neoosn. *spings-*: *spingsùlė* 'lampka słabo świecąca', gw. *spingsùkė* a. *spiñgsė* ts. — Lit.-łot. *sping-* było wcześniej zaliczane do pwk. pie. *sp$^{(h)}$eng-, por. stang. *spincan* 'iskrzyć,

wydawać z siebie iskry', ang. *spunk* 'iskra; huba, żagiew' (IEW 989n., LEW 871). LIV[2] 512 wymienił *sping-* s.v. *(s)b$^{(h)}$eng- 'leuchten, glänzen' wraz z comparandum gr. φέγγω 'świecić, błyszczeć' (przytoczone tam lit. *speñgti* jest odmiennego pochodzenia, zob. s.v.). W świetle pdg. *spìgti, spiñga, įspìgo* 'oślepiać, razić oczy (o słońcu)' osnowa *sping-* wygląda jak neopierwiastek wyodrębniony — na gruncie rozwoju lit. — z formy infigowanego praesens, por. *klimp-* ⇐ *klip-*; *krint-* ⇐ *krit-*; *slimp-* ⇐ *slip-*. Podobny rozwój morfologiczny w syn. *spindė́ti* (zob.). — SO *spang-*: *spañginti* caus. 'oślepiać (o silnym świetle); starać się dojrzeć, zaglądać (w karty); iść jak ślepy', *spangsóti* '(pilnie, natrętnie) wpatrywać się, wytrzeszczać oczy, wybałuszać oczy; połyskiwać (o żarze)', por. łot. *spuogât* a. *spuoguôt* 'lśnić, błyszczeć'. Nomina: *spañgas, spañgės* (zob.). Osobno zob. *spañgas*. — Z praesens na *-sta-*, *spygsta (to ze *sping-sta, zob. wyżej *spiñga*) 'rozbłyskuje', wyabstrahowano neoosn. *spygs-* (*spyks-*), por. drw. *spygsė́ti* a. *spygsóti* 'słabo się świecić, połyskiwać', *spỹgsė* 'lampka (naftowa)', *spygsỹnė* a. *spygsõtė* 'mała lampka naftowa (bez klosza)', *spygsulỹs* 'słabe światło widoczne w oddali', *spygsùtis* 'świecidełko'. Gdy formacje *spygs-ė́ti* i *spygs-óti* uległy resegmentacji na *spyg-sė́ti* i *spyg-sóti*, pojawiła się neoosn. *spyg-*, por. drw. *spýgtelėti* a. *spýgterėti* 'o słońcu - wyjrzeć spoza chmur, zaświecić', *spygulỹs* 'promień światła, słabe światło, ognik', *spygùtė* bot. 'fiołek; niezapominajka'.

spìnta 'szafa (na ubrania, na książki)' — szerzej rozpowszechniona odmianka wyrazu *spìnda*, zapożyczonego z prus.-niem. *spind*, por. śrwn. *spint*, *-des* n. 'szafa' (GL 118, LEW 870, Čepienė 75). Zob. też *skãpė*.

spirgė́ti, *spìrga, spirgė́jo* 'smażyć się, skwarzyć się, piec się' (*Lašiniai jau suspirgė́jo* 'Słonina już się wysmażyła'), przen. 'denerwować się'. Inchoat. *spìrgti, spìrgsta, spìrgo* 'smażyć się, prażyć się', przen. 'unosić się zapałem, gorączkować się', *nuspìrgti* 'uprażyć się, spalić się' (por. odległe znaczeniowo łot. *spir̃gt, -stu, -u* 'stać się rzeźkim, żwawym, okrzepnąć, wyzdrowieć'). Z etymologicznego punktu widzenia jest *spìrg-* refleksem *spirHg- < pie. *sp$^{(h)}$r̥h$_2$g- (transponat) i przedstawia st. zanikowy do *sprog-* < *sprāg- < *spraHg- < pie. *sp^{h}reh$_2$g-, por. *sprógti* 'pękać, rozrywać się (z hukiem), wybuchać; rozwijać się z pąków'. Por. LIV[2] 586, LEW 873, ALEW 960. Stosunek morfemów *spìrg-* : *spróg-*, nieregularny z opisowego punktu widzenia, znajduje wytłumaczenie w kontekście oddziaływania antekonsonantycznej spółgłoski lrg. w zróżnicowanych warunkach apofonicznych: z jednej strony w st. zanikowym, z drugiej strony w st. pełnym tego samego pwk. Zanik lrg. w pozycji po *ir < *r̥ pociągnął za sobą wzdłużenie *ir(H) w *īr, czego objawem jest lit. akut. Zanik lrg. w pozycji po *a* (*aHC < *eh$_2$C) został skompensowany wzdłużeniem poprzedzającej samogłoski, stąd *ā, lit. *o*. — Drw. *spìrgyti* caus. 'smażyć, prażyć' (m.in. DP), dawne prs. *spirgiu* SD[1] «prażę; skwarzę, smażę», *prispirgiu* SD «przysmażam» (co do SZ por. *mirkýti, vìlgyti, žìndyti*), dziś *spìrginti* (zob.). Nomina: *ižspirgos* f.pl. SD «skwarki, cremium», *spirgà* 'upał, skwar', *spìrgas* 'skwarek', *spirgùtis* 'skwarek'. Cps. *žiemóspirgis* 1. 'trzaskający, tęgi mróz; mroźny okres zimy' (por. *žiemà*), 2. 'spowodowane przez mróz pęknięcie w drzewie', 3. 'choroba skóry u koni'. — Obocznym do *spirg-* st. zanikowym jest *spurg-* (por. *dùrti* ob. *dìrti*): zob. *spùrgas*. — SO *sparg-*: *spargýti* 'oparzać wrzątkiem', *spargìnti* 'piec, prażyć, smażyć' (zwraca uwagę brak intonacji, por. *spìrginti*).

spìrginti, *spìrginu, spìrginau* 1. 'skwarzyć, wytapiać (słoninę)', 2. 'przypiekać (o słońcu)', 3. przen. 'doskwierać (o mrozie)', 4. przen. 'przeszywać wzrokiem', 5. przen. 'zdzielić (batem), zbić', 6. przen. 'naglić, ponaglać kogo' — causativum na *-inti* do intr. *spirgė́ti* (zob., tam też o starszym caus. *spìrgyti*). Refl. *spìrgintis* 'skwarzyć się, smalić się, piec się; doskwierać (o słońcu, mrozie)'. — Drw. *spirginiaĩ* m.pl. 'skwarki' (⇒ łot. gw. *spirgiņi* ts.), *spirgintùvė* 'patelnia' (SD «tygiel, frixorium, farreum»).

spìros, *-ų̃* 4 p.a. f.pl. ʻbobki, odchody owiec, kóz, zwierzyny płowej i myszy’ (*Avis šika spiroms*), SD *spira* «bobek kozi, owczy» (syn. *spirelė*), *spiros* «owcze bobki» — zapewne z deprefiksacji starszej formy *iš-spiros (por. *dukrà* ⇐ *ìšdukra*; *šiáuža* ⇐ *atšiáuža*). Odpowiednik łot. *spiras* f.pl. ʻodchody owiec, kóz, zajęcy’. Konkretyzowane abstractum na -*ā*- od *spir*- jak w *iššpìrti* ʻwyprzeć, wypędzić’ (zob. *spìrti*), por. Leskien 1884, 345n. Znacz. etym. n. act. ʻwypieranie’ ⇒ concr. ʻto, co wyparto’ (scil. na zewnątrz ciała). Paralele semazjologiczne: *ìšmatos* ʻodchody’ ⇐ *išmèsti* ʻwyrzucić’; ros. *pomët* ʻkał, łajno, nawóz’ ⇐ *pometátь* ʻrzucać, miotać’; ang. *droppings* ʻodchody małych zwierząt, łajno’ ⇐ *to drop* m.in. ʻnalać, nakapać’. Wbrew LEW 872 i ALEW 959 lit. *spìros* nie jest spokrewnione z gr. σπυράς, σπύραθοι m.pl. ʻbobki owcze, kozie’, zob. Beekes 2010, 1386n. W ALEW, *l.c.* zasugerowano alternatywne powiązanie *spìros* z pwk. *sper- ʻrozrzucać, rozsiewać, ausstreuen’ (LIV^2 580), nie dając jednak bliższego uzasadnienia. — Drw. *spirelė* SD «bobek kozi, owczy», *spirelė iž aptiekos* SD «kołaczek aptekarski, pigułka, trochiscus, pastillus», *spirelė vaistytinė* SD «pigułka, pilula, catapocium», *spiruõklė avìs, ožkà* ʻowca, koza, której odchody mają postać bobków’. Cps. *avìspira* a. *-spiris* ʻowczy bobek’ (por. *avìs*), *žiógspiros* f.pl. ʻtrociny, wióry’ (syn. *žiógpjaujai*, por. *žiógė*).

spìrti, *spiriù* (zam. *spiru), *spýriau* 1. ʻkopać nogą, wierzgać kopytem’, 2. ʻpopychać, sunąć nogą’, 3. ʻwsuwać nogę (do buta, do strzemienia)’, 4. ʻnapierać na co - o lodzie’ (*Ledai tiltą spiria*), 5. ʻpodpierać czym’, 6. ʻwywierać wrażenie ostrego bólu, kłuć w boku’ (*Jau degliai spìria pašoniais*), 7. ʻuderzyć - o piorunie’, 8. ʻżądlić, gryźć (o owadach)’, 9. ʻszybko iść, biec’, 10. ʻcisnąć, naciskać; zmuszać, naglić’, 11. ʻgnać, pędzić’. Cps. *atspìrti* ʻodkopywać, odbijać nogą; podeprzeć (płot); zatrzymać, spiętrzyć (wodę), odsunąć (zasuwę), otworzyć (drzwi), odeprzeć (wroga)’, *įspìrti* ʻkopnąć, (nogę) wsunąć do buta, w strzemię; utkwić (wzrok, spojrzenie); użądlić, ukąsić, ugryźć’, *iššpìrti* ʻwykopać nogą; wyprzeć, wygnać, wypędzić; wybiec; zmusić do czego’, *nuspìrti* ʻkopiąc, brykając zrzucić, odrzucić; uderzyć, zabić (o piorunie)’, *paspìrti* ʻkopnąć, odrzucić nogą; podeprzeć co’, *paspiriu* SD «podpieram czego, kogo», *perspiriu* SD «przepieram», *prispiriu* SD «dogrzewam komu» (syn. *primygu*, *prispaudžiu*, *įveikiu*), «nacieram na kogo» (syn. *užpuolu*, *užgriųvu*), «popieram czego» (syn. *primygu*), «przypieram co, kogo», *suspìrti* ʻścisnąć (boki konia) nogami; ścisnąć ze wszystkich stron (o łodzi, która utkwiła w lodzie); obstąpić; podeprzeć (płot, jabłoń); przyspieszyć kroku’, *užspìrti* ʻzamknąć, zasunąć (drzwi); zastawić czym, uniemożliwić swobodne przejście’ (*ažuspiriu* SD «tarasuię, claudo, obfirmo ianuam», syn. *ažumetu*), ʻzabić uderzeniem kopyta’. Refl. *spìrtis* ʻupierać się, sprzeciwiać się, przymuszać się; starać się, usiłować’, *atsispiriu* SD «opieram się komu», *atsispiriu kieno žodžiamus* SD «zbiiam czyy dowod, mowę, odpor daię słowy, refello, redarguo aliquem, confuto», *įsispìrti* 1. ʻzaprzeć się nogami’, 2. ʻwsunąć nogi (w drewniaki, chodaki)’, *pasispiriu unt to* SD «funduię się na czym, pono fundamenta in aliqua re» (syn. *guldžiuosi*), «wspieram się na czym», *pasispiriu* SD «podpieram się» (syn. *pasiremiu*, *užsilošiu*), *susispìrti* ʻzetknąć się ze sobą, złączyć się; zgromadzić się, spiętrzyć się (o lodzie, o pracach)’, *užsispìrti* ʻuprzeć się’. — Nomina: *atãspiras* ʻnogi łóżka (przeciwieństwo wezgłowia); podpora, wsparcie’, *atspirtìs*, *-iẽs* f. ʻoparcie, opora’, *paspir̃kas* ʻpodpora, podpórka; pomoc’ (por. *pridur̃kas* ⇐ *pridùrti*[476]), *paspirtìs*, *-iẽs* f. ʻpodpora’, *spìros* (zob.). Cps. *avìspira* a. *-spiris* ʻowczy bobek’ (por. *spìros*), *bãsspiras* (zob. *bãsas*). — SE *sper*-: łot. *spert̂*, *speŗu*, *spêru* ʻ(o koniu) bić kopytami, wierzgać, zrzucać’, *sperties* ʻopierać się, zapierać się (nogami); wierzgać’. Słabo poświadczony jest litewski refleks *spér-C*, por. gw. *suspérti* ʻzłączyć, powiązać krokwie’, np. *Sparus jau suspériau — galit jau statyt*. *Sparai jau suspérti*. Tu też psł. scs. *oprěti sę*, *opĭretŭ sę* ʻoprzeć się o co’, pol. *oprzeć się*, *uprzeć się*, *zaprzeć się* (nogami, kopytami). Do pie.

476 Nie ma potrzeby odtwarzania *paspirt-kas (GJL II, § 455), bo w *paspir̃-kas* i *pridur̃-kas* — inaczej niż w wypadku *pridẽtkas*, *sandẽtkas* — osnowa była równa pierwiastkowi. HYPERLINK \l "XFN12"

*(s)p^h^erH- / *(s)p^h^r̥H- 'uderzać nogą, bić kopytem, wierzgać' (LIV[2] 585), por. stisl. *sperna* ts., stwn. *spornōn* 'uderzać piętą, ostrogą', het. *isparranzi* 'depczą, rozdeptują' (*spr̥Hénti), łac. *spernō, sprēvī, sprētum* 'oddalić, oddzielić; odrzucać, lekceważyć, gardzić' (ze zmiany płac. *spera- / *sprā-). Lit. prs. *spiriù* stoi na miejscu *spiru, jak na to wskazuje zgodne świadectwo wed. *sphuráti* 'kopie nogą' i cs. °*pĭrǫ* 'prę, przeć', ros. *pru* (*perétь*) < pie. *(s)p^h^r̥H-e/o-. Por. paralele w Stang 1942, 31, 34. — SZ: podwójny refleks *spir-* / *spur-*, por. 1° *spir-* jak wyżej, 2° *spur-*: *spurdė́ti* 'miotać się, trzepotać się' (zob. s.v.), *spùrti* 'strzępić się' (zob. s.v.). — WSZ *spyr-*: *paspyrė́ti* 'posunąć, przesunąć nieco kopnięciem', *pasispyrė́ti* 'podpierać się (kijem, laską)', *spỹriotis* 'opierać się, sprzeciwiać się' ob. *spyriuoti(s)* DP 'wierzgać' (por. oboczność sufiksów w *dýroti* / *dyrúoti*, *klejóti* / *klejuoti*). Nomina: *ãtspyris* 'podpora, filar', *paspyris* SD «wsparcie, wspieranie, fultura, fulerum», *sąspyris* 'sprzeczka; zderzenie się, starcie się' (por. *sąsyjis, sąmyšis*), *spỹris* 'kopnięcie', *spyrỹs* 'podpórka', SD «szczebel u drabiny, scandula, gradus scalarum», *spyruõklė* (zob.). — SO *spar-*: zob. *spárdyti* oraz nomina *atsparà, sąspara, spãras*. — Nowy SO *spair-* ⇐ *spir-*: *spairìnti* (zob.).

spyruõklė 'sprężyna' — nomen instrumenti z neosuf. *-uoklė* (por. *sūpuõklės* ⇐ *sūpúoti*) oraz WSZ *spyr-*, por. *spìrti* m.in. 'cisnąć, naciskać'. — Vb. denom. *spyruokliúoti* 'prężyć się, poruszać się sprężyście'.

spìsti, *spintù, spitaũ* 'otaczać ze wszystkich stron, okrążać, osaczać', *apspìsti* 'obstąpić, oblec, otoczyć ze wszystkich stron, zgromadzić się wokół' (*Visi spiste apspito manę* 'Wszyscy mnie obstąpili'), *atspìsti* 'wylewać, rozlewać się (o rzece, o rosnącym cieście); roić się, rojem wylecieć lub przylecieć (o pszczołach); przyjść, przyjechać', *paspìsti* 'rozproszyć się, porozłazić się (o bydle na pastwisku); wziąć się do roboty', *prispìsti* 'zlecieć się (o pszczołach); zejść się, zgromadzić się (o ludziach)'. Infigowana formacja inchoatywna na SZ *spit-* od *spei̯t-, por. *spiẽstis* 'roić się' (LEW 874n., ALEW 50, 959). — Nomina: *spìtas* 'rój', *spìtė* (zob.), *spìtras* a. *spitrùs* 'o krótkim wzroku, niedowidzący' (⇒ *spìtrius* 'krótkowidz, człowiek niedowidzący', ⇒ vb. denom. *spitrė́ti, -ju, -jau* 'wytężać wzrok, śledzić', *spitrióti* 'chodzić po omacku', refl. *pasispitrė́ti* 'wypatrzyć sobie, upatrzyć sobie'). Cps. *spìtrakis* 'krótkowidz, niedowidzący' (por. *akìs*). Osobno zob. *spiẽčius*. — WSZ *spīt-*: łot. gw. *spītenis* 'rój', *spĩtls* ts. (syn. *spìets*[2], *spiêtls*[2], *spiẽtls*). — SO *spait-* ⇐ *spit-*: *spaitýti, spaitaũ* 'rozpędzać, rozpraszać', refl. *spaitýtis* 'rozglądać się (po domu)', *iššispaitýti* 'rozproszyć się, rozbiec się na strony'. — SO od neopwk. *spis-* (*spìsti*) brzmi *spais-*, por. *iššpaistýti* 'rozpraszać, rozrzucać, rozpędzać, płoszyć (kury)' < *spais-sty-. Paralele: *raistýti* < *rais-sty- ⇐ *rìsti*; *švaistýti* < *švais-sty- ⇐ *švis-*. — Nowy SE *speit-* ⇐ *spit-*: *speĩsti* (zob.).

spį́sti, *spį́sta* (*spind-sta), *spìndo*, zwykle z prvb. *į-*, *pa-* 'rozbłysnąć, zacząć świecić - o słońcu, księżycu, gwiazdach', *suspį́sti* 'zalśnić, zabłysnąć'. War. gw. *spį̃sti, spį̃sta, spiñdo*. Formacja inchoatywna na *-sta-* do *spindė́ti* 'błyszczeć, lśnić, promienieć' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *spīst, spīstu, spīdu* 'lśnić, błyszczeć'. — Neopwk. *spįs-*: *spįstelė̀ti* a. *spįsterė̀ti* 'o słońcu: zaświecić nieco, krótko'.

spìtė 2 p.a., *spitė̃* 4 p.a. pot. 1. 'sprzączka, klamra u pasa', 2. 'znaczek przypinany do czapki, gwiazdka', 3. 'broszka', 4. gw. 'dziurka od klucza', 5. gw. 'cunnus'. Nie do końca jasne. Wygląda jak formacja postwerbalna do *spìsti* 'oblegać, okrążać' (zob. s.v.). LEW 875 analizuje *spi-t- i mówi o rozszerzeniu *-t-* przy pwk. *spei- / *spēi- 'błyszczeć'. IEW 981n. zestawia *spìtė* ze stang. *spitu* f. 'rożen', stwn. *spizza* f. 'szpic, kolec'. ALEW 961 nie wyklucza zapożyczenia z germańskiego. — Drw. *spitula* stlit. 'złoty znaczek u czapki; złota lub srebrna cętka nabita jako ozdoba na pas; kolczyk; ozdobna opaska na głowę', lit. *spìtulas* 'czerwona plama na twarzy; pieg; iskra', *spitulỹs* 'jasna plama na łbie zwierzęcia; iskra'.

spjaũdalas a. *spjáudalas*, też pl. *spjaudalaĩ, -ų̃* 3 p.a. 'ślina splunięta, wypluta, plwocina, flegma' — drw. na *-ala-* od neoosn. *spjaud-*, którą wyabstrahowano ze *spjáudyti*

(zob.). Suf. *-ala-* jest formantem całej grupy wyrazów oznaczających wydzieliny z żywego organizmu, por. *bezdalaĩ, kosalaĩ, vemalaĩ* (GJL II, § 176). — Drw. *spjaudalis* SD «plwacz», *spjaudãlius* ʽkto ma zwyczaj pluć, spluwać' (por. *bezdãlius*), *spjaudėlis* SD «spluwacz».

spjáudyti, *spjáudau, spjáudžiau* ʽpluć, spluwać' (DP *nuspjaudyti* ʽuplwać'). Dawne prs. *spjáudžiu*. Odpowiednik łot. *spļaũdît, -u, -ĩju* ʽpluć, spluwać'. Iteratyw na *-dyti* od *spjáuti* (zob.). Paralele: *pláudyti* ⇐ *pláuti*; *šáudyti* ⇐ *šáuti*. — Neoosn. *spjaud-*: *spjaudinė́ti* iter. ʽpluć, -pluwać', *spjaũdalas* (zob.). Neoosn. *spjaudy-*: *spjaudỹklė* a. *spjaudyklà* ʽspluwaczka, naczynie przeznaczone do spluwania', *spjáudymas* DP ʽplwanie'. — Ciekawą innowacją apofoniczną było dotworzenie do neoosn. *spjaud-* alternantu w st. zanikowym *spjud-*, por. *spjudóti, -ju, -jau* ʽspluwać' (por. *pjudýti* ob. *pjū́dyti*), *spjudà* a. *spjùdas* ʽplwacz', *spjùdelis* ts., *spjudõnas* ts. — WSZ *spjūd-*: *spjūdáuti* ʽspluwać; wymiotować', *spjū̃das* ʽsplunięcie'. — Od interi. *spjùkt* - o splunięciu (*Senis spjùkt nusispjovė ir išėjo*) pochodzą czas. *spjùktelėti* ʽsplunąć' i *spjuksė́ti, spjùksi, -ė́jo* ʽspluwać po trochu'.

spjáuti, *spjáunu* (war. *spjáuju*), *spjóviau* ʽplunąć, pluć', *krauju spjauju* SD «krwią pluię», *nuspjáuti* ʽdoplunąć, dosięgnąć śliną', refl. *nusispjáuti* ʽsplunąć (sobie)'. Iter. *spjáudyti* (zob.). Odpowiednik łot. *spļaũt, spļaũju, spļãvu* ʽpluć'. W słowiańskim do lit. prs. *spjáuju* nawiązuje scs. *pljujǫ*, czes. *pliji* (gw. *pľuju*), pol. *pluję* < *pi̯ui̯e/o-, < pbsł. *(s)pi̯āu̯-i̯e/o- (por. BSW 276, Vaillant, GC III, 294). Odpowiedniki ie.: łac. *spuō, -ere* ʽpluć, wypluć' < *spi̯ū-i̯e/o- (por. de Vaan 2008, 583), goc. *speiwan* ʽspeien' obok gr. πτύω ʽpluć', wed. *ní ṣṭhīvati* ʽpluje, wypluwa'. Pwk. pochodzenia onomatopeicznego, pie. *spi̯eu̯H- ob. *pti̯eu̯H- ʽpluć' (LIV^2 583). Por. też ALEW 961: *spti̯eu̯H-; Derksen 2008, 402: *(s)pieHu-. — SZ-V: scs. *pljĭvati* ʽpluć, spluwać' z psł. *pljŭvati < *pjŭvati < *pi̯u.u̯ā- < pie. *(s)pi̯uH-eh$_2$-, por. stpol. *plwać* (prs. *pluję*), stczes. *pľváti* (*pľuju*, czes. *pliji*), ros. *plevátь* (*pljujú*). Segment *u̯* jest z pochodzenia wypełniaczem tzw. hiatu lrg., zob. Smoczyński 2003, 95n. Podobną budowę mają infinitiwy scs. *bljĭvati* ʽwymiotować', zam. *blŭvati, to z *blu.u̯ā- < pie. *b^{h}luH-eh$_2$-; scs. *žĭvati* ʽżuć' < *zjĭvati < *zjŭvati < pbsł. *ži̯u.u̯ā- < pie. *ǵi̯uH-eh$_2$-. — SZ-C: scs. *plinǫti* ʽplunąć' < *pi̯ū-ne-. — WSZ-V *spjūv-*: *spjū̃vis* ʽsplunięcie' (por. *pjū̃vis* ⇐ *pjáuti*). W słowiańskim por. scs. *oplivati* iter. ʽopluwać' < *pljiva- < pbsł. *pi̯ūu̯-ā-. — WSO *spjov-* < *spi̯āu̯- (albo też neoosn. *spjov-*, wyabstrahowana z prt. *spjóviau*): drw. *spjovìmas* a. *spjóvimas* ʽplucie, spluwanie' (por. *pjovìmas* s.v. *pjáuti*), *kraujo spjavimas* SD «krwią plwanie», *nusispjovìmas* ʽsplunięcie', *spjóva* c. ʽkto często spluwa', *spjovė́jas* ts.

spógti, *spógstu, spógau* gw. ʽwytrzeszczyć oczy, wlepić wzrok', *paspógti* 1. ʽzapaść się, wklęsnąć (o oczach)', 2. ʽposinieć (od zimna, mrozu)', 3. ʽbyć wycieńczonym przez chorobę' (*paspógęs vaikas*). War. *špógti* ts., *sušpógti* ʽzmarnieć, zmizernieć w chorobie'. Bez dobrej etymologii. LEW 876 przyjmuje apofonię *spag-* ⇒ *spāg- (zob. *spagė́ti*). — Drw. *spógčioti* ʽpiszczeć zduszonym głosem; mówić niewyraźnie, szeptać', *nuspógčioti* ʽpaść przez udławienie się - o ptaku, zwierzęciu', *įspogìnti* ʽwbić, wlepić wzrok', *spogsóti* 1. ʽwytrzeszczać oczy, gapić się' (war. *spoksóti*), 2. ʽsterczeć', *įspoksóti* ʽniedowidzieć'. — SZ *spăg* ⇐ *spāg-: *spàgti, spangù, spagaũ* ʽwytrzeszczyć oczy' (*Akys iš kaktos spañga*). Osobno zob. *spañgas*.

spragà 4 p.a. 1. ʽotwór, dziura (w płocie), szczelina, przerwa (między zębami)', 2. ʽbrak, niedostatek, strata', 3. ʽrozporek w ubraniu' — sb. postverbale od *spragė́ti* (zob.). Znacz. etym. ʽpęknięcie', stąd ʽszczelina' *vel sim.* War. *spragė̃* a. *sprãgė*, war. *s*-mobile: *pragà*. Odpowiednik łot. *spraga* ʽdziura w płocie, odstęp między domami'.

spragė́ti, *sprãga, spragė́jo* 1. ʽtrzeszczeć, trzaskać, pękać (pod wpływem gorąca lub mrozu', 2. ʽgrzać się na słońcu; prażyć się, piec się', 3. ʽbłyszczeć, świecić się', 4. przen. ʽpalić się do czego, niecierpliwić się'. Z innymi suf.: *spragčióti* ʽtrzaskać', *spragióti* ʽspadać powodując odgłos; pokapywać; lśnić, błyszczeć', *spragsė́ti, spràgsi* ʽtrzeszczeć' (war.

sprakséti, *spràksi* a. *sprãksia*). Caus. *sprãginti* ʽprażyć, podpiekać; (o mrozie) doskwierać'. Por. bliskoznaczne *spráigyti* (s.v. *spríegti*). — Pwk. *sprăg-* prawdopodobnie przedstawia sobą alternant na SZ, który dotworzono do SP *sprāg- (zob. *sprógti*). Paralele: *plāk- ⇒ *plăk-* (*plok-* : *plàkti*); *spāg- ⇒ *spăg-* (*spógti* : *spàgti*). Inaczej BSW 276: *spragė́ti* ⇒ WSO *sprógti*. Jeszcze inaczej LEW 877: *spragė́ti* to vb. denominativum od *spragà*, *sprãgė*. — Drw. *spragà* (zob.), *spragatìs*, *-iẽs* f. ʽtęgi mróz, trzaskający mróz; upał letni' (por. *peršatìs* ⇐ *peršė́ti*, *degatìs* ⇐ *dègti*), *sprãgė* ʽmszyca, pchła ziemna' (szkodnik roślin), *sprãgės* f.pl. ʽtruskawki, Fragaria' : łot. *sprâdzene* ʽpewien gatunek truskawki' (por. *brãškės* ⇐ *braškė́ti*), *sprãgilas* (zob.), *sprãgtas* a. *sprãktas* ʽszczutek', *spragulys* SD[1] «szczudłek, talitrum» [ʽprztyczek, szczutek'], *spragumà* ʽtęgi mróz', *spragùs* ʽtrzaskający z gorąca - o drewnie; głośny', ⇒ *spràgti* (zob.); *spragùtė* bot. ʽrojnik pospolity, Sempervivum soboliferum'. — Są w tej rodzinie również dublety z *s*-mobile, por. *pragà* ʽotwór, dziura' (*Kieno praga, to ir iškada*), *pragumà* ʽprzerwa, rozstęp', *pragumaĩ* m.pl. ʽpodstawy czego, początki', *prãgumas* a. *pragùmas* ʽokazja, sposobna chwila, sposobność, możliwość', też ʽsposób postępowania, podstawa'. Osobno zob. *próga*.

sprãgilas 1. ʽcep do młócenia', zwykle pl. *spragilaĩ* 3 p.a. ʽcepy', 2. gw. ʽbijak w cepach' — dewerbalny rzeczownik na *-ilas* od osnowy *sprag-*, por. *spragė́ti* m.in. ʽtrzeszczeć', *spragčióti* ʽtrzaskać' (por. LEW 877). Znacz. etym. ʽnarzędzie, którym się trzaska; to, czym uderza się z mocą, powodując powstanie silnego odgłosu, trzasku'. Por. formant w *brìzgilas*, *stìbilas*. Z innymi suf.: *sprãgelas* ʽcep', pl. *spragelaĩ* ʽcepy', *spragėlẽ* ʽbijak, krótszy kij u cepa'. — Drw. *spragilìnė* ʽdługa rączka cepa', SD «bijak u cep, verber flagelli frumentarij» (syn. *rykštė kultuvė*). — N.m. *Spragilaĩ*, *Spragilìniai*.

spràgti, *sprañga*, *sprãgo* gw.: *apspràgti* ʽnieco zaczerwienić się pod wpływem gorąca', *nuspràgti* ʽopalić się na słońcu', *paspràgti* ʽprażyć się, przypiekać się (o ziarnie, kartoflach)'. Budowa wskazuje na vb. denominativum od *spragùs* ʽtrzaskający pod wpływem ciepła, gorąca' (zob. *spragė́ti*). Do tego gwarowe prs. tr. *spragiù* ʽprażę na patelni' (*spragiaũ*, *spràgti*).

sprándas 1. ʽkark, tylna część szyi granicząca z grzbietem' (*nusisùkti sprándą* ʽskręcić sobie kark'), SD *sprundas* «kark, krczyca, ceruix», 2. przen. ʽciągło, żelazna część pługa łącząca go z orczykiem', 3. przen. ʽwygięta część kosy'. Dewerbalny drw. na SO *sprand-* ⇐ *sprend-*, por. *spréndžiu*, *sprę́sti* m.in. ʽnapinać, naprężać'. Znacz. etym. ʽnapięcie, naprężenie' ⇒ ʽmięśnie, które się napręża przy wysiłku (przy ciągnięciu, przy oraniu)'. Por. zdania *Jaučiai stiprūs, jie sprándu i traukia* ʽWoły [są] silne, one właśnie karkiem ciągną'. *Avies visa syla spránde* ʽCała siła owcy w karku', jak też użycie wyrazu *sprándas* jako nazwy narzędzia ʽciągło'. Zob. BSW 278, LEW 877n. — Drw. *sprandìnė* ʽkarkówka', cps. *sprandagal̃vis* ʽczłowiek o krótkim a grubym karku' (por. *galvà*), *sprandìkaulis* ʽkrąg szyjny' (por. *káulas*).

sprangìnti, *spranginù*, *spranginaũ* 1. ʽjeść suche jedzenie (chleb, kartofle, ser), dławiąc się przy tym', 2. ʽnapychać kogo dając mu dużo jeść', 3. ʽdusić - o kaszlu', *užsprangìnti* ʽzatkać dziurę', DP 110_{44} ʽrozsadzić kogo (o jedzeniu)'. Causativum z suf. *-inti* i SO *sprang-* ⇐ *spring-* / *spreng-*, por. *spriñgti* ʽnie móc przełknąć, dławić się', *spreñgti* m.in. ʽutkwić, uwięznąć' (zob. LEW 878). Rzadszy war. *sprangýti*. — Z innymi suf.: *sprángčioti* ʽdławiąc się kaszleć; niewyraźnie mówić', *spránglioti* a. *spranglióti* ʽpożerać, chciwie jeść, opychać się, jeść krztusząc się', *sprangstýti* ʽwtykając zaplatać, pleść; ciasno zapiąć ubranie na sobie' (⇒ neoosn. *sprangst-*: *sprangstìs*, *-iẽs* f. ʽkołeczek do zapinania odzieży'). Odpowiednik łot. *sprañgât* ʽściągnąć sznurem, skrępować'. — Nomina: *príespranga* ʽciasne miejsce, gdzie się zatyka siekiery' (*Užkišk kirvį už príesprangos*), *sprangùs* ʽtrudny do przełknięcia, nie dający się połknąć', *sprangulỹs* ʽduszenie się przy przełykaniu'. Por. łot. kuroń. *sprànga* a.

sprañgas, *spràngas*[2] ʽzakłopotanie, kłopot, tarapaty', *saspranga* ʽrzemień u chomąta'. — Ze słowiańskiego por. odpowiednik bez *s*-mobile, psł. *prǫžiti ʽczynić napiętym, naprężonym' (pbsł. *(s)prang-ī-): cs. *prǫžiti*, sch. *prȕžiti*, ros. *prúžitь*, pol. *prężyć* ʽnapinać, wyprężać (pierś, mięśnie, grzbiet)', *naprężyć* ʽnapiąć, natężyć' — causativum do *pręgǫ, *pręgti, scs. *pręgǫ, pręšti* ʽnapiąć, naprężyć' (zob. *spreñgti*). Nomina: scs. *prǫgŭ* ʽskoczek, konik polny', pol. *popręg, -pręgu* ʽpas, rzemień przytrzymujący siodło a. kulbakę'; scs. *sǫprǫgŭ* ʽζεῦγος', rcs. *suprugŭ* ʽpara małżeńska; małżonek', f. *supruga* ʽmałżonka'; *prǫga, sch. *prúga* ʽpasmo', pol. *pręga* ʽkrwawa smuga na skórze od uderzenia rózgą, biczem; pasmo odmiennej barwy na sierści zwierząt', *sprężyna* ʽpręt, pasek ze sprężystego materiału' : ros. *pružína* ʽsprężyna; pawąz, drąg do przyciskania siana a. snopów na wozie'. Por. REW II, 454 i III, 47, Boryś 2005, 482n.

sprą́stis, *-sčio* 1. ʽkołeczek do zapinania odzieży' (syn. *sprangstìs*), 2. ʽkołek do rozwierania, do podnoszenia kamienia żaren', 3. ʽwieszak (na ubranie)', 4. gw. ʽpoprzecznie położony drąg do zawieszenia sprawianej świni lub owcy', 5. gw. ʽdeseczka do naciągania płótna', 6. gw. ʽrozwidlone drewno do suszenia skóry', *atósprąstis* ʽnaciąg w warsztacie tkackim'. Derywat na *-i̯a-* od neoosn. *sprąst-*, wyabstrahowanej drogą metanalizy z frq. *sprą́styti, etymologicznie: *sprąs-sty-, SO do *sprę́sti* m.in. ʽnapinać, rozwierać' (por. łot. *spruostît* ʽzamykać - w klatce, w więzieniu' < *spranstīt, ⇐ *sprend-). Podobnie zbudowane formacje: *sámstis* ⇐ *sámstyti*; *sklaĩstis* ⇐ *sklaistýti*; *var̃stis* ⇐ *várstyti*. Inaczej ŽD 330 i GJL § 405 (suf. *-sti̯a-). — Vb. denom. *susprąstýti* ʽzapiąć na kołek, zwany «sprąstis»' (*Kailiniai su sprąsčiu susprąstyti*).

spráusti, *spráudžiu*, *spráudžiau* ʽwtykać, wpychać, wciskać, wtłaczać, wbijać (klin)', *paspráusti* ʽpodwinąć, wtulić (ogon)', refl. *įsispráusti* ʽwcisnąć się, wtłoczyć się'; drw. *spraudìklis* ʽdrewno służące do rozparcia nóg zwierzęcia podczas zdzierania zeń skóry'. Odpowiednik łot. *spraûst* a. *spràust*[2], *-žu*, *-du* tr. ʽwtykać, wsadzać', intr. ʽbyć wetkniętym, tkwić'. Osnowa *spraud-* jest quasiprymarna, podobnie jak np. *smaug-* (*smáugti* ob. *smáugyti*), *spaud-* (*spáusti* ob. *spáudyti*), *raus-* (*raũsti* ob. *rausýti*). Prs. *spráudžiu* należało kiedyś do inf. *spráudyti* ʽwtykać, wciskać, wplatać; rozpierać, rozwierać; szczepić rośliny', refl. ʽtłoczyć się; żyć w ciasnocie'. Forma aniṭowa *spraũdyti było kiedyś iteratywem na SO *spraud-* ⇐ *spriaud-, por. gw. pdg. *spriáusti*, *spriáudžiu*, *spriáudžiau* ʽwtykać, wpychać', *prispriáusti* ʽprzycinąć, przydusić', *suspriáusti* ʽścisnąć, stłoczyć' (do tego innowacyjne iterativum w postaci *spriáudyti* ʽspraudyti'). Transponat pie. *spreu̯d-, *sprou̯d- ʽspritzen, schnell hervorkommen, sprießen', por. IEW 994n., LEW 879 (tu rekonstrukcje pie. *sprēu(d)-, *sprōu(d)-). — Neoosn. *spraudy-*: *spraudyklė̃* ʽproca' (por. *vėtyklė̃* ⇐ *vė́tyti*). — Neopwk. *spraus-*: *spráustas* ʽdrewniany przedmiot służący do rozpierania', *spraustùkas* ʽdrewniany guzik, klin, zatyczka', *spraustùvai* m.pl. ʽkleszcze'. Por. łot. *spraûstît* frq. ʽwtykać, zatykać' (*spraus-stī-), *spraûslis* ʽklin; przedmiot do rozpierania; miejsce, gdzie się zatyka płonące łuczywo'. — SZ *sprud-*: *sprudùklas* ʽdrewno, pręt do rozpierania płótna przy tkaniu' (o neosuf. *-uklas* jest mowa s.v. *kabùklas*), *sprudùklis* ʽzasuwka', *sprùdulas* ʽdrewniana zatyczka'. — WSZ *sprūd-*: *sprū́sti* (zob.).

sprė́dika lub *sprė́dikis*, *sprìdikis*, *-io* 1. ʽkazanie w kościele protestanckim', 2. przen. ʽstrofowanie, perora moralizatorska' — zapoż. ze śrdn. *predikie* (GL 118, LEW 879; por. stwn. *prediga*). Stąd też łot. *(s)prediķis* ʽkazanie' (Jordan 83). Por. nwn. *Predigt* f.

spreñgti, *sprengiù*, *sprengiaũ* 1. tr. ʽpchać, wpychać w ciasne miejsce', 2. ʽrozpinać (żagiel)', 3. intr. ʽutkwić (w gardle), utknąć (o wozie we wrotach)'. Cps. *įspreñgti* ʽwetknąć, wepchnąć; zaprząc (konia do wozu)', *paspreñgti* ʽcoś czymś podeprzeć, rozpiąć (żagiel, sidła), zaprząc (konia do wozu)', intr. ʽutkwić, uwięznąć w czym' (*Pasprengė paršas į tvorą* ʽProsię utkwiło w płocie'). Refl. *spreñgtis* ʽwpychać się, wciskać się; kłócić się', *įsispreñgti*

'utkwić, utknąć (o ości w gardle, o wozie w wąskich wrotach'), *rankàs įsisprẽngus stovė́ti* a. *įsisprẽngęs stovė́ti* 'stać, trzymając się za boki, wziąwszy się za boki'. Drw. *spréngsėti, spréngsiu* (3 os. *spréngsi*), *spréngsėjau* 'krztusić się przy zadławieniu, kasłać, kaszleć' (akut wtórny). — Odpowiednik łot. *sprengt, spreñdzu* 'mocno zawiązać, zasznurować; wcisnąć, wsadzić'. Z *s*-mobile do pie. *(s)preng^h- 'naprężyć się; skoczyć' (LIV[2] 583 rekonstruuje znaczenie jako 'springen', zaś BSW 278, s.v. *sprengō jako 'spannen'). Zob. też LEW 879n., ALEW 962n. Z germańskiego por. stisl. *springa* 'pęknąć, zerspringen', stang. *springan* 'pękać'. Odpowiednik psł. na SE *pręgǫ, *pręgti, por. scs. *pręgǫ*, 3 os. *prężetŭ*, *pręšti* 'napiąć, naprężyć', *pripręšti* 'przyłączyć, złączyć' (*sŭpręgnǫti sę* 'ożenić się'), ros. *sprjagú, sprjačь* 'sprzęgnąć', sch. *sprêgnêm, spréći* 'sprzęgnąć, zaprzęgnąć', czes. *spřáhnout* ts., stpol. *sprzegę*, 3 os. *sprzęże*, *sprząc* (*do*-, *prze*-, *s*-, *w*-, *wy*-, *za*-, dziś *zaprzęgnę*, *zaprząc* 'nałożyć koniowi, wołowi uprząż i połączyć ją z pługiem a. wozem'; iter. *pręgati, pol. *sprzęgać, zaprzęgać, wyprzęgać* (konie). Zob. REW II, 454, Boryś 2005, 571n. — SZ *spring*-: *spriñgti* (zob.). — SO *sprang*-: *sprangìnti* (zob.).

sprę́sti, *spréndžiu* (zam. *sprendu?), *spréndžiau* 1. 'cisnąć, rozpierać, pchać', 2. 'napinać, rozciągać (tkaninę)', 3. 'rozwierać (palce dłoni), mierzyć piędzią', 4. 'zaprzęgać (konie)', 5. 'utkwić (wzrok)', 6. przen. 'rozpatrywać, rozważać, osądzać, rozwiązywać (zadanie), wnioskować, decydować', *nusprę́sti* 'postanowić, zawyrokować, uchwalić', *susprę́sti* 'ściągnąć, ścisnąć czym, mocno opasać'. Refl. *sprę́stis* 'wciskać się', *įsisprę́sti* 'wziąć się pod boki' (syn. *įsirem̃ti*). War. nieakutowy *sprę̃sti*. Odpowiednik łot. *spriêst, spriêžu, spriêdu* 'rozewrzeć, rozciągnąć; mierzyć, oceniać, rozważać'. Pbsł. *(s)prend- < pie. *(s)prend- 'napinać, naprężać' (LIV[2] 582, BSW 278, LEW 880). Akut lit. niejasny. — Drw. *sprendìmas* 'decyzja, stwierdzenie, rozwiązanie', *sprendinỹs* 'uchwała, decyzja', *sprendžiamàsis bal̃sas* 'decydujący głos'. — Neopwk. *spręs*-: *sprę́sdinti* 'mierzyć piędzią', nomina: *pasprę́stė* 'popręg siodła; strzemię', *sprę́sena* 'sposób wnioskowania', *sprę̃smas* 'wniosek, rozstrzygnięcie (w rozumowaniu)', *spręstùvai* m.pl. 'rama do rozpięcia tkaniny przy szyciu', *spręstùvas* 'część krosien', *sprę́zlis* (*Sprę́zlis, kad netrauktų audeklas*) — ze *spręslis przez udźwięcznienie *sl* > *zl* (por. *mẽsliava* > *mẽzliava* s.v. *mèsti*). — SZ *sprind*-: *sprìndis* (zob.). — SO *sprand*-: *sprándyti* 'koziołkować, skakać', nomina: *sprándas* (zob.), *sprą́stis* (zob.). — Lit. gniazdo *sprend*-, *sprind*-, *sprand*- przez *s*-mobile znajduje nawiązanie w słowiańskim. Por. SE *pręd*- < *(s)prend- lub *(s)prind- (Stang 1942, 34): scs. *prędǫ, pręsti* 'νήθω, prząść', ros. *prjadú, prjastь*, czes. *předu, příst*i, pol. *przędę, prząść* 'wysnuwać i skręcać nitkę z przędziwa, przerabiać włókno na nici' (znacz. etym. 'ścieśniać pasmo włókien w celu skręcenia go w nić'), ros. *prjádatь, prjánutь* 'skakać, podskakiwać'. Nomen: *prędi̯a, cs. *prężda*, ros. *prjáža*, pol. *przędza* (⇒ *przędziwo* 'materiał, z którego wyrabia się przędzę'). — SO *prǫd- < *(s)prand-: psł. *prǫdŭ-kŭ, por. słń. *pródek* 'gorliwy, odważny', ukr. *prudkýj* 'szybki, porywczy, gwałtowny', czes. *prudký* 'szybki, silny; ostry, nagły, porywczy', pol. *prędki* 'odbywający się w krótkim czasie, w szybkim tempie, szybki, zwinny'; nierozszerzone *prǫdŭ ukazuje się m.in. w bg. gw. *prъd* 'szybki, niecierpliwy, porywczy', serb. gw. *prûd* 'zaniepokojony, niespokojny; gniewny, dziki', zob. Boryś 2005, 482.

spríegti, *spríegiu*, *spríegiau* 1. 'prztyknąć, dać prztyka', 2. 'zepchnąć', 3. 'odskoczyć, odprężyć się (o czymś wcześniej przygniecionym)', 4. 'skoczyć, wyskoczyć (o świerszczu, rybie)'. Drw. *spríegura* 'szumowina zbierająca się na powierzchni zupy podczas gotowania; kożuch na mleku' (z rzadkim suf. *-ura*, zob. GJL II, § 263). — SO *spraig*-: *spráigyti* 'podskakiwać, brykać (o cielętach, kozach, prosiętach); pękać z gorąca, trzaskać (o szczapie w ognisku); prztykać' (por. łot. *spraĩgât* 'pękać, trzaskać, trzeszczeć', ⇒ *spraĩga* 'szczelina, szpara, luka'), *paspráigyti* 'szybko skądś wrócić', *spraigstýti* 'prztykając usuwać, np. okruchy ze stołu'. — SZ *sprig*-: *sprìgti, sprigù, sprigãu* 'dać prztyka, prztyknąć, lekko trącić,

uderzyć; odskoczyć po przyciśnięciu; trysnąć (o krwi); energicznie rzucić', *sprigčióti, -ju, -jau* 'skakać, podskakiwać'. Odpowiednik łot. *spridzêt, -u, -ẽju* 'tryskać, bryzgać'. Jest prawdopodobne, że rodzina apofoniczna *sprieg- / spraig- / sprig-* ukształtowała się na podstawie interi. *sprìgt* - np. o ruchu konika polnego, *sprýgt* - o skoku, nagłym upadku, wypadnięciu skądś. Bez etymologizacji w LEW 881 i 877 (s.v. *spráigyti*). — Drw. *sprìginti* 'przztyknąć w butelkę' (dla sprawdzenia oddźwięku szkła), *nusprìginti* 'pobiec, polecieć', *sprìgsas* a. *sprìgtas* 'prztyk, szczutek' (z metatezą *kt* > *tk*: *spritkà* ts.), *sprìgis* ts.

sprìndis, *-džio* 1. 'piędź, dawna miara długości równa odległości od końca kciuka do końca środkowego palca rozpostartej dłoni' (war. *sprindỹs*), SD[1] «piędź, palmus, spithama», 2. 'krótki odcinek czasu', 3. 'krok' (*Jis išlipo, tokiais sprindžiùkais i nusprindžiavo*), 4. 'motyl witalnik naostrzak, Semiothisa clathrata', też 'Hipparchus papilionaria' i 'poproch cetyniak, Bupalus piniarius'. Odpowiednik łot. *sprîdis* 'piędź'. Dewerbalny drw. z suf. *-i̯a-* i SZ *sprind-* ⇐ *sprend-*, por. *spréndžiu, sprę́sti* m.in. 'rozciągać, rozwierać palce dłoni'. Znacz. etym. n. act. 'rozwarcie' (por. psł. *pędĭ 'piędź' s.v. *spę́sti*. Paralela: *vìngis* 'skręt, zakręt' ⇐ *véngti*. Zob. GJL II, § 83, LEW 881, Karulis II, 274, ALEW 963. — Drw. *sprìndinis* adi. 'o szerokości piędzi', *sprìndiniai lašiniaĩ* m.pl. 'słonina na piędź szeroka'. Por. łot. *sprīdītis* 'paluch w rękawicy'.

spriñgti, *springstù, springaũ* 1. 'nie móc przełknąć, dławić się, więznąć w gardle', 2. 'krztusić się, kaszlać uporczywie', 3. 'chciwie jeść, pochłaniać', 4. 'bez umiaru pić wódkę, chlać', *įspriñgti* 'uwięznąć, utkwić, stanąć w gardle' (syn. *įsmìgti, įsrìgti, įstrìgti*), *nuspriñgti* 'zadławić się, udławić się' (*Jis nuspriñgo*, t.y. *numirė*), *paspriñgti* 'udławić się czym' (*paspringo nuog tų ašakų* SP II, 85_1 'udawili się temi ościami'), *pasprinkt* SD «zachłystnąć się», *paspringstu* SD[1] «dawię się» (syn. *smaugiuosi*). Formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i SZ *spring-* ⇐ *spreng-* / *sprang-*, zob. *spreñgti, sprangìnti*. Odpowiednik łot. kuroń. *springt, springstu, springu* 'wyprężać się; wystawać, sterczeć', *spriñgt* 'cisnąć się, tłoczyć się; jeść po kryjomu; napychać się, obżerać się'. Por. LEW 881. — Drw. *sprìngčioti* 'dławiąc się kaszleć, krztusić się' (*Kad į gerklę šapas, ašakas įspringsta, tada sprìngčio[ja]* 'Jeśli do gardła dostanie się źdźbło, ość, to się kaszle'), *sprìngėti* a. *springė́ti* 'krztusić się; kasłać, pokasływać', *sprìngsėti* a. *springsė́ti* 'chrząkać; dławić się', *springsóti* 'być utkwionym, wystawać, sterczeć'. Nomina: *springinỹs* 'zator, przeszkoda (z lodu, drzew)', *sprìngla* peior. 'chciwiec', *springùs* 'nie dający się połknąć, dławiący' (syn. *sprangùs*), *sprinklẽ* peior. 'żarłok, nienasyceniec' (*spring-klė). — SO *sprang-*: *sprangìnti* (zob.).

sprógti, *sprógsta, sprógo* 1. 'pękać, rozrywać się, wybuchać', 2. 'wypuszczać pączki', 3. wulg. 'zdychać', 4. wulg. 'żreć, chlać', *įsprógti* 'nadpęknąć', *išsprógti* 'wystąpić na wierzch, wyłupić się; pęknąć, rozwinąć się (o pączkach, liściach)', *nusprógti* 'rozpęknąć się; zdechnąć', *prisisprógti* 'nażreć się, nażłopać się', *sprógsta mẽdžias* SD «pąkowie puszcza drzewo, germinat planta, turgent gemmæ in arbore». Odpowiednik łot. *sprâgt, sprâgstu, sprâgu* 'trzeszczeć, pękać, rozrywać się; rozwijać się - o pąkach; wypalić - o strzelbie'. Pb. *sprāg- przedstawia intensivum od *sprēg- (transponat pie. *spreh_1g-?), utworzone z udziałem nowej apofonii *ē ⇒ *ā. Paralele: *glóbti* ⇐ *glė́bti*; *gróbti* ⇐ *grė́bti* (zob. Kuryłowicz 1956a, 210). Nie ma śladu po †spruog- < *sprōg- < *sproh_1g-. Formy na SE *sprēg- przetrwały w jęz. łotewskim, por. *sprēgt* 'trzeszczeć, pękać', iter. *sprẽgât* 'pękać, trzaskać (o drzewie w ognisku); kropić wielkimi kroplami, pryskać, tryskać', *sprēdzinât* 'mżyć' (*sprēdzināma viela* 'materiał wybuchowy'), nomina: *sprēga* 'iskra; kropla; rysa, pęknięcie', *sprēgains* 'popękany, z rysami; tęgi - o mrozie', *sprēgaiņi laiki* m.pl. 'przejmujące zimno', *sprēgans* 'kruchy, łomki; bardzo zimny; tryskający', *sprēguonis* a. *sprēguoņa laiks* 'tęgi mróz'. Rekonstrukcja pie. *(s)$\text{p}^\text{h}\text{reh}_2\text{g}$- 'rozerwać się (z hukiem)' w ALEW 964 pozostawia bez wyjaśnienia łotewski refleks *sprēg-*. — Pb. *sprāg- łączy się via *s*-mobile z psł. *prag-, por. pol. *pragnąć* 'chcieć pić; usilnie chcieć czego', sch. *zàpragnêm*,

zapràći ʽo krowie: przestać dawać mleko'. Caus. cs. *pražiti*, sch. *prȁžiti* ʽsmażyć, piec' (też intr. ʽpękać, trzaskać, wybuchać', por. lit. *sprógti*), ukr. *prážyty* ʽsmażyć', czes. *pražit* ʽwysuszać przez przypiekanie, wypalać; piec - o słońcu; szybko strzelać', pol. *prażyć* ʽoddziaływać gorącem, piec, przypiekać; strzelać, razić pociskami'. Zob. BSW 276n., LEW 882, Boryś 2005, 481. — Drw. *sproginė́ti* iter. ʽpękać, wybuchać, eksplodować', *sprogìnti* a. *sprogdìnti* caus. ʽwysadzać w powietrze, rozsadzać (wybuchem); powodować pękanie pąków', stlit. ʽprażyć', SD *sproginu* «prażę, frigo, torrefacio» (*sproginti žirniai* m.pl. SD[1] «groch prażony, pisum suffocatum»). Nomina: *núosproga* ʽzdechlak, cherlak', *sprogà* ʽszczelina, szpara, wyrwa, otwór; pączek, pęd, latorośl; iskra' (osobno zob. *próga*), *spróga* przest. ʽsposobność, okazja do czego', *sprogė́jas* peior. ʽpijak', *sprogėlà* a. *sprõgela* ʽpęknięcie, szczelina (w drzewie); rozcięcie (w ubraniu); iskra', też ʽpąk' (*Jau sprogėlà leidžia lapus*), SD[1] *sprogėlė* «pąk, gemma, germen, oculus arboris», *sprogėlẽ* ʽszczapka, która odskoczyła od palącego się polana', *sprógena* a. *sprõgena* ʽpadlina, ścierwo; wychudłe zwierzę, zdechlak' (por. *nusprógti*), też ʽiskra' (*Sprõgenos sproginėja*), *sprogilà* ʽskacząca iskra' (por. suf. w *augilà*), *sprogìmas* ʽwybuch, eksplozja', SD «pąkowia puszczanie, germinatio», *sprógymė* ʽszczelina, szpara', *sproklẽ* (zob.). Cps. *išsprógtakis* ʽmający wyłupiaste oczy' — przez elizję z *išsprogta-akis. — Neopwk. *sprogs-* (⇐ *sprógsta*): *sprõgsmas* a. *sprógsmas* ʽwybuch' (por. *rũksmas* ⇐ *rũksta*; *vỹksmas* ⇐ *vỹksta*), *sprógsena* ʽpadnięcie zwierzęcia' (*Jau pri pat sprógsenos buvo tas paršelis*), war. *sprógšena* (zmiana *ks* > *kš* jak np. w *bė́gšena*), *sproksnelė* b.z.a. ʽpęd, latorośl'. Por. łot. *sprāgstinât* caus. ʽsprawiać, że pęka, rozrywa się'. — Podwójny refleks SZ *spirg-* / *spurg-* (por. *spìrti* / *spùrti*, *skir̃bti* / *skur̃bti*): 1° *nuspìrgti*, *-spìrgsta*, *-spìrgo* ʽuprażyć się, spalić się', *spirgė́ti* ʽsmażyć się, skwarzyć się' (zob. s.v.), 2° *spùrgas* ʽpączek, szyszka chmielu' (zob.). Nawiązanie sti. *sphū́rjati* ʽpęka, rozrywa się; pojawia się'. — Na gruncie intrabałtyckiej apofonii SP *ā* ⇒ SZ *ă* powstał neopwk. *sprag-*, zob. *spragė́ti*.

sproklẽ 4 p.a., *sprõklė* 2 p.a.[477] 1. ʽpodłużna rysa, podłużny wąski otwór, szpara, szczelina, rozpadlina', 2. ʽodstęp między zębami', 3. peior. ʽpaszcza, pysk', 4. gw. ʽtyłek' (war. *sprókla*), 5. gw. ʽczęści płciowe kobiety' (por. łot. *sprãkle* ʽtyłek; narządy płciowe'). Sb. c. ʽżarłok'. Przez degeminację z *sprok-klė, to z *sprog-klė — nomen deverbativum od *sprógti* ʽpękać, rozrywać się' (zob. s.v.). Znacz. etym. n. act. ʽpęknięcie', ⇒ ʽszczelina, szpara'. Por. *būklẽ* ⇐ *bū́ti*; *gerklẽ* ⇐ *gérti*. Paralele na degeminację: *áuklė*, *kar̃klas*, *žìrklės*. — Cps. *sprokladañtis* ʽczyje zęby są rzadko rozstawione' (por. *dantìs*). — Neoosn. *sprokl-*: *spróklena* c. ʽchudzielec, mizerak', *sproklỹs* ʽnienasyceniec', *sproklùs* ʽżarłoczny - o zwierzęciu'.

sprovà, *-õs* 4 p.a. stlit. 1. ʽsprawa, kwestia; zajęcie, obowiązek', 2. gw. ʽsprawa sądowa' — zapoż. z pol. *sprawa, -y*, błr. *správa, -y*. — *sprovavóti, -ju, -jau* stlit. ʽczynić, robić, uskuteczniać, wykonywać, postępować, zajmować się czym' — zapoż. z pol. przest. *sprawować*. Zob. SLA 205, LEW 883.

sprùkti, *sprunkù* (war. *sprū́kstu*), *sprukaũ* ʽuciekać, umykać', *įsprùkti* ʽwbiec, wleźć gdzie', *išsprùkti* ʽwybiec, wyrwać się, wydostać się, uciec, umknąć', *pasprùkti* ʽujść, uciec, zbiec, umknąć'. Starszy war. *sprùgti, sprungù, sprugaũ*. Odpowiedniki łot.: *sprukt, sprùku, spruku* ʽuwolnić się, uciec' obok *sprudzinâtiês* ʽprzepychać się, przeciskać się'. Odpowiednik psł. *prŭg-: serbsko-cs. *isprŭgnǫti* ʽwystąpić, wyskoczyć'. Zob. LEW 883 (w BSW brak jest odpowiedniego hasła). — SO *spraug-: łot. *spraũgt* ʽgrubo mleć, mleć na śrutę', *spraũga* ʽszczelina, szpara, rysa; dziura w płocie'. — WSZ *(s)prūg- zostawił ślad w

[477] Wymieniony przez Būgę, RR II, 409 i cytowany w LEW 883 typ akcentowy *sprõklė* nie został przez LKŽ potwierdzony. HYPERLINK \l "XFN13"

słowiańskim, por. ros. *prýgatь, -aju* ʽskakać', *prýgnutь* ʽskoczyć', *pryžók* ʽskok, podskok' (REW II, 452; IEW 846: pie. *preu-g-).

sprū́sti, *sprū́sta, sprū́do* 1. ʽześlizgiwać się, spadać z trzonka, np. o siekierze' (*Kirvis sprū́sta nuo koto*), 2. ʽwymykać się z rąk (o ojcowiźnie)', 3. ʽpoślizgnąć się, np. na mokrej glinie', 4. ʽcisnąć się, tłoczyć się (w wąskim, ciasnym, miejscu)', *įsprū́sti* ʽwpaść (w ciasne miejsce), wcisnąć się; wbiec, wskoczyć', *išsprū́sti* ʽwypaść, wysunąć się (z rąk); usunąć się spod nóg (o ziemi, lodzie); wypaść (z zawiasów), wyrwać się (z rąk), wydostać się, wydobyć się, wymknąć się, wyskoczyć, wybiec', *nusprū́sti* ʽześlizgnąć się (i upaść w dół); umrzeć', *pasprū́sti* ʽwymknąć się, uciec'. Formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i WSZ *sprūd-* ⇐ *spraud-*, por. *spráusti* ʽwtykać, wciskać'. Odpowiednik łot. *sprûst, sprûstu* (war. *sprûžu*), *sprûdu* tr. ʽwciskać, wsadzać', intr. ʽbyć wciśniętym, tkwić'. — Drw. *sprūdinė́ti* ʽosuwać się, ześlizgiwać się (z trzonka)', nomina: *sprūdà* ʽurwisko; ślizg', *sprū̃dis* ʽuskok'. — Neopwk. *sprūs-*: *sprū́sčioti* ʽześlizgiwać się, ślizgać się' (war. *sprus-*: *spruсčióti* ʽiść ślizgając się - o kurach na lodzie'), *sprū́stelėti* ʽpośliznąć się mocniej', nomina: *sprūstìs*, acc. *sprū̃stį* ʽmnóstwo stłoczonych ludzi, tłok, ścisk, tłum' (war. *sprū̃stas, sprū́stė*), *sprūstójas* ʽkto umyka, zbieg', *sprūstùvas* ʽczęść krosien tkackich'. Tu też interi. *sprū́st* - o poślizgnięciu się, o wymknięciu się skądś (war. *sprùst*).

spùgti, *spungù, spugaũ* gw. ʽpryszczyć się, pokrywać się pryszczami'. War. *s*-mobile: *pùgti, pungù, pugaũ*. Formacja na SZ *spug-* od *spaug-* (zob. niżej). Por. LEW 863, bez jasnej etymologii. — Neoowk. *spung-*: *spungė̃* ʽropny wykwit na skórze, pryszcz, krosta'. LEW 884 (s.v. *spungė̃*) za K. Būgą postulował pwk. pb. *speng-, z refleksem SO w postaci łot. kuroń. *spanga* ʽpęcherz na ręce, nodze; oparzelina'. Przywoływał dawne nawiązanie ie. do gr. σπόγγος ʽgąbka; migdały w gardle' i łac. *fungus* ʽgrzyb'. Oba te wyrazy — wraz z orm. *sownk/g* ʽgrzyb; drzewo korkowe' — uważa się dziś za zapożyczenie ze źródła nieindoeuropejskiego, zob. Beekes 2010, 1385, de Vaan 2008, 250 (*sp^{h}ong- *vel sim.*). — SO *spaug-*: *spáugas* ʽpryszcz, krosta', ⇒ vb. denom. *spaugúoti* ʽpokrywać się krostami'. — War. *spuog-*: *spúogas* ʽpryszcz, krosta; plamka, kropka, pieg; bąbel na powierzchni wody' (war. *špúogas*), ⇒ *spuogúotas* ʽpryszczaty, krostowaty; nakrapiany, plamisty', vb. denom. *spuogúoti* ʽpokrywać się krostami'. Por. takie oboczności, jak *daub-* / *duob-*, *kaup-* / *kuop-*.

spurdė́ti, *spùrdu, spurdė́jau* 1. ʽmiotać się, szamotać się, trzepotać się, wyrywać się (o schwytanym ptaku, rybie w sieci, prosięciu w worku)', 2. ʽruszać się, być w ruchu', 3. ʽporuszać (skrzydłami, liśćmi na drzewie)', 4. ʽszybko iść, spieszyć', 5. ʽsprzeciwiać się, okazywać niezadowolenie, kaprysić'. Formacja duratywna na *-ė-* od neopwk. *spurd-*, który został wyodrębniony z formacji prs. intr. *spùr-da ʽmiota się'. Ta ostatnia mogła być refleksem pie. *(s)p^{h}r̥H-d^{h}e-. Por. oboczny refleks SZ w postaci *spir-*: *spìrti* (zob.). Formant -*d-* powraca w dwu innych formacjach: 1° caus.-iter. *spìrdyti, -au, -iau*: *įspìrdyti* ʽnapierać, naciskać', *nuspirdyti* DP ʽwkorzenić, zasadzić', *paspìrdyti* ʽpodeprzeć (ścianę, wrota, chatę)', DP ʽpodeprzeć', *prispìrdyti* ʽprzyprzeć, zmusić do czego', *užspìrdyti* ʽzaprzeć (drzwi)'; drw. *atspirdinė́ti* ʽotwierać, odmykać (drzwi)', *atsispirdinė́ti* ʽpodpierać się, wspierać się na kiju'; *paspirdinė́ti* ʽpodpierać (gałęzie drzew owocowych)', 2° iter. *spárdyti* ʽwierzgać' (zob. s.v.). — Na podstawie prs. inchoat. *spurd-stu, które zmieniło się w *spùrstu*, powstał pdg. *spùrsti, spùrstu, spùrdau* ʽbić skrzydłami, trzepotać; sprzeciwiać się, buntować się'. Neopwk. *spurst-* stał się osnową pdg. *spurstė́ti, spùrstu, -ė́jau* ʽszamotać się, wyrywać się; grymasić, okazywać niezadowolenie' (por. *rūkstė́ti, smilkstė́ti*). — Udźwięcznienie *r-st* > *r-zd* zamieniło prs. *spùrstu* w *spùrzdu* (por. *žvir̃zdas* < *žvirstas), w następstwie czego pdg. przybrał postać *spùrsti, spùrzdu, spùrzdau* (prt. dotworzone do prs.). Z drugiej strony, gdy prs. *spùrstu* zostało pojęte jako *spurt-stu (por. *kurstù* ʽgłuchnę' < *kurs.stu < *kurt-stu, prt. *kurtaũ*), to pojawiło się prt. *spurtaũ* (inf. *spur̃sti*).

spùrgas, pl. *spurgaĩ, -ų̃* 3 p.a. 1. ʽszyszka chmieluʼ, 2. ʽpączek liściowy roślinyʼ, 3. ʽpączek kwiatowyʼ, 4. ʽbazia, kotka (wierzby, olchy, brzozy) - o kwiatach nie okrytych płatkamiʼ, 5. ʽfrędzlaʼ (SD[1] *spurgai* «fręzla»), 6. ʽowalny, okrągły wisiorekʼ, 7. ʽwyprysk na skórze, pryszczʼ, 8. ʽgarstka włosów, wełny, kłakʼ, 9. ʽpłetwaʼ, 10. ʽpióro kluczaʼ, 11. ʽżerdź z grubszym końcem do płoszenia, pędzenia rybʼ (syn. *spurkstà*). War. *spùrga, spurgà*. Nawiązania łot.: *spur̃ga* ʽwłókno, strzępʼ, *spurgas* f.pl. ʽszyszki chmieluʼ, *spurdze* ʽszyszka chmielu; bazia, kotkaʼ, *spurguls* ʽmałe żywe dzieckoʼ. Akutowany morfem lit.-łot. *spurg-* jest refleksem pie. *sp$^{(h)}$r̥h$_2$g- jako st. zanikowego do pie. *sp^{h}reh$_2$g- (transponat), por. *sprógti* ʽpękać, rozrywać się; wypuszczać pączki, liścieʼ (*Jau išsprogo spurgaĩ*). Por. LEW 886. — Oboczny refleks SZ *spirg-* widać w *spìrgti*, zob. *spirgė́ti*. — Drw. *spùrganos* f.pl. 1. ʽszyszki chmieloweʼ, 2. ʽbazie, kotki na gałęzi brzozy, wierzbyʼ, 3. ʽkłakiʼ, też o zmierzwionej, zlepionej wełnie na owcy, ⇒ *spùrganelis, -ė*: *Spùrganele mano!* ʽPączuszku ty mój!ʼ (w zwrocie do dziecka’). — Wyrazy o pisowni fonetycznej *spurk-*: *spurkstà* ʽżerdź do pędzenia rybʼ, *spur̃ktas* ʽsiatka na kiju do podchwytywania ryby, kasarʼ, *spurktus* ʽsieć na ryby w kształcie worka rozpiętego na kabłąkach, sakʼ (por. LEW 886). — Vb. denom. 1. *spurgáuti* ʽzbierać szyszki chmieloweʼ, 2. *spùrginti* ʽnapędzać ryby do sieci przy pomocy «spurgas»ʼ, 3. *spurgúoti* ʽwypuszczać pąki; obszywać (chustę) frędzlamiʼ, *apspurgúoti* ʽobedrzeć się, wystrzępić sięʼ (*apspùrgėlis* ʽobszarpaniec, obdartusʼ), 4. *spur̃gti, spur̃gsta, spur̃go*: *apspur̃gti* ʽpokryć się pączkamiʼ, *atspur̃gti* ʽwystrzępić sięʼ, *suspur̃gti* ʽzmizernieć, zmarniećʼ. — Wciąż słabo ugruntowane jest nawiązanie do tej rodziny stpr. wyrazu *spurglis* EV ʽwróbel, Sperlingʼ (zob. Būga, RR II, 129, PKEŽ 4, 146). Beekes 2010, 1386 wymienił *spurglis* wraz ze stwn. *sperke* w kontekście gr. σποργ-ίλος m. ʽjakiś ptakʼ (prawdopodobnie ʽwróbelʼ) i wyraził przypuszczenie, że jest to wyraz substratowy lub wędrowna nazwa ptaka.

spùrti, *spū̃ra* (war. *spuñra, spùrsta*), *spùro* ʽstrzępić się - o brzegach tkaninyʼ. Pwk. *spur-* może być obocznym do *spir-* refleksem pie. SZ *(s)p^{h}r̥H- : *(s)p^{h}erH- (zob. *spìrti, spurdė́ti*). Paralele: *dùrti* ob. *dìrti*; *tul̃žti* ob. *til̃žti*. Odpowiednik łot. *spurt, spurstu, spuru* ʽrozłazić się, strzępić sięʼ. — Drw. *spuraĩ* m.pl. ʽstrzępy odzieży; frędzleʼ. Tu pewnie też WSZ *spūr- w postaci war. *špū̃ras* coll. ʽźdźbła, drobne gałązki; drobne bezwartościowe rzeczy; małe rybki; małe dzieciʼ (⇒ pol. gw. *szpur* ʽrzeczy drobne; małe dzieciʼ, drw. *szpuruk* ʽmałe dzieckoʼ, por. Zdancewicz 350).

spurzdė́ti, *spùrzdu, spurzdė́jau* ʽwyrywać się, trzepotać się (o schwytanym ptaku, rybie, o trzymanej pod pachą kurze); machać, bić skrzydłamiʼ — drw. duratywny od neopwk. *spurzd-*, wyabstrahowanego z prs. *spùrzdu*, to ostatnie z sonoryzacji w *spùrstu*, zob. inf. *spùrsti* s.v. *spurdė́ti*. War. *spurzė́ti, spùrzu, -ė́jau* (por. *veizė́ti* < *veizdė́ti*).

sráigyti, *sráigau, sráigiau* 1. ʽwtykać, obtykać zielonymi gałązkami (ściany domu) dla ozdoby; ciskać, rzucaćʼ, 2. ʽnarzynać śrubę, gwintowaćʼ (war. akc. *sraigýti*), *nusraigýti* ʽnaciąć, narznąć (gwinty); poutykać, pooznaczać miejsce zasiewu zatkniętymi gałęziamiʼ, refl. *pasisraigýti* ʽuchylić (sukni), podkasać sięʼ. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *sraig-* ⇐ *sreig-, por. *sríegti* ʽnacinać gwintʼ. — Drw. *sráigas* ʽzatknięta wiecha jako znak granicznyʼ, *sráigtas* ʽśruba, gwintʼ (⇒ *sráigtinis* ʽkręty, kręconyʼ, *sráigtiniai láiptai* m.pl. ʽkręte schodyʼ), cps. *sraigtãsparnis* neol. ʽśmigłowiec, helikopterʼ (dosł. ʽtaki, co ma śrubę zamiast skrzydłaʼ, por. *spar̃nas*). Tu też *sráigė* a. *sraĩgė* ʽślimak, Gastropodaʼ, n.rz. *Sraĩgė* a. *Straĩgė*.

sraujà 4 p.a. 1. ʽprąd w rzece, nurt wodyʼ, 2. przen. ʽpowiew wiatruʼ — formacja na -*i̯ā-* od *srau̯-* jak w *sravė́ti* ʽciec, płynąćʼ (zob. s.v.). Odpowiedniki bsł. ze wstawnym *t*: łot. *strauja* ʽsilny prąd wodyʼ, scs. *struja* ʽprąd wody, strumieńʼ, ros. *strujá* ʽstruga, nurt; powiew (powietrza)ʼ, *bitь strujëj* ʽtryskaćʼ. Por. BSW 279, REW III, 32n. — Drw. *sraũjas* a. *sraujùs* ʽbystry - o wodzie, prądzie, nurcie; silny - o wietrzeʼ, *sraujà ùpė* ʽbystra rzekaʼ. Por. łot.

stràujš, f. *stràuja* 'wartko płynący, prędki, szybki, spieszny, (o koniu) porywczy, (o wietrze) przenikliwy, (o zboczu) strome'. — N.rz. *Straujà*, *Pastraujà*.

sraumuõ, acc.sg. *sraũmenį* 3 p.a. m. 'prąd rzeki, nurt' (gw. *straumuõ*) < pbsł. *srau̯-men- < pie. *srou̯-men-. Odpowiednik na SE: gr. ῥεῦμα n. 'prąd, strumień; nurt rzeki, wody; potok lawy; zalew, powódź' < pie. *sreu̯-mn̥. Zob. BSW 280, LEW 888n., Beekes 2010, 1281n. W kwestii pierwiastka zob. *sravė́ti*. Z innymi suf.: *sravà*, *straujà* (zob.). — Z przekształcenia pie. formacji na *-men- / *-mn- pochodzą: lit. *sraumẽ* 'prąd rzeki', łot. *stràume* 'prąd', psł. *strumenĭ acc.sg. (por. słń. *strúmen* 'prąd wody, ramię rzeki', pol. *strumień* 'potok, struga', ros. *strúmenь* ts.), jak też stisl. *straumr* m. 'prąd, strumień' (*srou̯-mo-). — War. z palatalizowanym nagłosem: *sriaumuõ*, *sriaumẽ*, vb. denom. *sriaumė́ti* 'płynąć - o rzece'. Formalnie można *sriau-C* wywodzić z pie. *sreu̯-C, ale trzeba też brać pod uwagę możliwość sekundarnego pojawienia się *sriau-C,* mianowicie jako ekspresywnego wariantu do *srau-C*. Na temat ekspresywnej palatalizacji spółgłoski *r* zob. GJL I, § 437. — Z innymi suf.: *sraũnas* ob. *sriaũnas* 'bystry - o wodzie' (*straũnas*), *sraunùs* a. *sriaunùs* ts. (*straunùs*, *striaunùs*); *sraũtas* 'strumień górski, nurt rzeki' (*straũtas*), przen. 'potok (słów, ludzi)' : łot. *straũts* 'nurt w strumieniu, deszczowy potok'. Do tego n.rz. *Sraũtas, Sriaũtas, Straũtas, Striaũnė, Striaũtas*.

sravà 4 p.a. 1. 'pęd wody', 2. przest. 'miesiączka'. Odpowiednik łot. *strava* 'prąd' < pb. *srau̯ā-. Prymarne abstractum z suf. *-ā-* i SO *srau̯-* od pie. *sreu̯- 'ciec, płynąć' (LIV[2] 588). Odpowiednik gr. ῥοή f. 'ciek, tok' < *srou̯ā- < pie. *srou̯-eh$_2$-. Paralelne abstracta lit. na SO: *našà* ⇐ *nèšti*; *dangà* ⇐ *deñgti*; *tvankà* ⇐ *tveñkti*. Dalsze szczegóły s.v. *sravė́ti*. — Podobnie zbudowane: *prasravà* a. *prãsravas* 'przerębel; źródło wody'; war. z insercją *t*: *próstravas* 'niezamarzające zimą miejsce na rzece a. jeziorze, tzw. płoń'. Osobno zob. *nósrava*, *srãvažolė*. Młodszą formacją na st. wzdłużenia jest *srovẽ* (zob.). — Nawiązanie słowiańskie: scs. *ostrovŭ* 'wyspa; strumień', sch. *ȍstrvo* 'wyspa', ros. *óstrov*, *-va* 'wyspa, miejsce różniące się od otoczenia' (gw. 'wzniesienie na bagnie; niewielki las, kępa drzew'), ukr. *óstriv* 'wyspa', stpol. *ostrów*, *-wu* 'wyspa na rzece lub jeziorze; kawałek pola między łąkami a. rowami', zdrob. *ostrowiec* 'wysepka', *ostrowek* ts. (n.m. *Ostrów*, *Ostrówek*), < psł. *ostrovŭ, z insercją *t* z *op-srovŭ < pbsł. *ap-srau̯-a-, znacz. etym. 'to, co jest oblane wodą, miejsce otoczone wodą'. Zob. REW II, 287, Bańkowski, ESJP II, 452, Boryś 2005, 401n. Paralela: gr. ῥόος, cypr. ῥόϜος m. 'prąd, nurt, fale, strumień; upływ, wyciek (o miesiączce)' < pie. *srou̯o- (Beekes 2010, 1281n.). Osobno zob. *sarvalaĩ*.

srãvažolė bot. 'krwawnik, Achillea millefolium', war. *sravãžolė* — złożenie członów *srav-V* 'tok' (zob. *sravà*, *sravė́ti*) i *žolẽ* 'ziele'. Znacz. etym. 'ziele na krwotok, ziele powstrzymujące wypływ krwi, krwotok'. Por. syn. *kraujãžolė* s.v. *kraũjas* i *sravanósis* s.v. *nósis*. War. synkopowany: *sraũžolė* a. *sráužolė* (akut ze wzdłużenia zastępczego). — Derywatem wstecznym o charakterze decompositum jest *sravaĩ* m.pl. 'krwawnik, Achillea' (por. *krikštãlangis* ⇒ *krìkštas*).

sravė́ti, prs. *srãvi* (war. *srãva, sravė́ja*), prt. *sravė́jo* (war. *srãvo*) 'sączyć się, wyciekać, ciec; płynąć (o rzece); upływać (o czasie)', *apsravė́ti* 'opłynąć, spłynąć (krwią)', *susravė́ti* 'spłynąć, zbiec się (w jednym punkcie)'. Odziedziczone prs. z osnową *-a-* zaświadcza stlit. participium prs. act. *srava-nt-* 'ciekący', por. *Ir tapęs est prakaitas jo kaip šlakai kraujo sravančio žemen* DP 149$_{13\text{-}14}$ 'I sstał się pot jego jako kropie krwie ciekącej na ziemię'. War. ze zmianą *a* > *e*: *srevė́ti*. War. z insercją *t*: *stravė́ti*, ze zmianą *a* > *e*: *strevė́ti*. War. z niejasnym wzdłużeniem: *strėvė́ti*. Z innym suf.: *sravénti* 'płynąć, ciec', war. *srevénti*, z metatezą *r*: *servénti*. — Do pie. *sreu̯- / *sru- (LIV[2] 588, ALEW 965), por. wed. *srávati* 'płynie, ciecze', gr. ῥέω 'spływać, ściekać, płynąć, tryskać; być ciągle płynnym'. Z uwagi na brak refleksu SE *sriava wypada pwk. lit. *srav-* uznać za wieloznaczny: 1° może on być

refleksem SO pie. *sroṷ-, 2° może on być refleksem SE pie. *sreṷ-, który zmienił się w *sroṷ- przez asymilację antycypacyjną (por. scs. *novŭ* ʽnowy', łac. *novus* ts. wobec gr. νέος < pie. *neṷ-ó-), 3° może on być osnową nominalną (jak np. w *sravà*, *prasravà*), zaś formacja na *-ėti* denominatywną (por. *varvė́ti* ⇐ *var̃vas*; *drevė́ti* ⇐ *drevė̃*). — Nominalne *srav-V-*: *sravà* (zob.), *sravùs* (zob.). Nominalne *srau-C-*: *sraujà* (zob.), *sraumuõ* (zob.). — SZ *sruv-V* / *srū-C*: zob. *srū́ti*. — WSO *srov-* < *srāv-: *srovė̃* (zob.).

sravùs, *-ì* 4 p.a. ʽwartki, bystry, rwący - o nurcie płynącej wody' — dewerbalne adi. na *-u-* od *srav-* jak w *sravė́ti* m.in. ʽciec, płynąć'. War. z insercją *t*: *stravùs*. War. z wtórną samogłoską *e*: *srevùs* (por. *srevénti* < *sravénti*), z insercją *t*: *strevùs*. — Osobliwy jest war. *strėvùs*, ponieważ pokazuje wzdłużenie samogłoski *e*, pochodzącej ze zmiany *a*. Wzdłużenie widać też w drw. *prostrėvỹs* ʽniezamarzające miejsce na środku rzeki' (war. *próstravas* ts.), por. *strėvė́ti* ob. *strevė́ti*. — N.rz. *Strėvà*, n.jez. *Strėvỹs*, n.m. *Strėviniñkai*.

srė̃bti, *srebiù*, *srėbiaũ* 1. ʽsiorbać, pić płyn lub spożywać płynną potrawę, głośno wciągając ją ustami', 2. ʽbez umiaru pić wódkę, upijać się'. Odpowiednik łot. *strèbt*, prs. *strebju* a. *strèbju*, prt. *strèbu* ʽsiorbać'. — Drw. *srebóti* iter. ʽprzez pewien czas głośno jeść zupę' (por. *šlejóti* ⇐ *šlejù*, *vejóti* ⇐ *vejù*), *srė̃balas* ʽpolewka, zupa' (war. *srebà*), *srebiamóji* f. pot. ʽusta, gęba' (*srė̃biamąją áušyti* ʽpaplać', dosł. ʽstudzić gębę')[478]. — Pwk. pochodzenia dźwiękonaśladowczego, pie. *srebʰ- / *sr̥bʰ- (IEW 1001), por. SZ łac. *sorbeō*, *-ēre* ʽpołykać, chłeptać, wysysać, wciągać w siebie, wchłaniać' (*sr̥bʰ-), SO gr. ῥοφέω ʽchłeptać, siorbać, łykać, żłopać; żywić się zupami, papką' (*hropʰ-éi̯e- < pie. *srobʰ-), het. *šarāpi* ʽpopija małymi łykami', 3 pl. *šaripanzi* (pie. *sróbʰei, *sr̥bhénti). Zob. LIV² 587, Kloekhorst 2008, 731, Beekes 2010, 1291n. — Słowiański pokazuje w SE pwk. o postaci *serbʰ-, por. strus. *sereblju* ʽsiorbię', słń. *srébljem*; jest to innowacja oparta na st. zanikowym *sr̥bʰ-. Por. Vaillant, GC III, 312. Podobne zjawisko w alb. *gjerb* ʽsiorbie' < *gjarb-i- < *sorbʰ-éi̯e- (por. LIV² 587, przyp. 5). — WSE *srėb-*: *srėbiaũ* (prt.), drw. *srė́bčioti* ʽsiorbać', Nomina: *srė̃balas* ʽpolewka, licha, rzadka zupa; rzadka zupa na śledziu; płynne jadło, żarcie' (por. *bė̃ralas*), *srėbtinà* ʽpolewka, kasza' (substantywizacja ptc. necessitatis z suf. *-tinā-*). Tu też łot. *strēba* ʽkasza' (insercja *t*). — SO *srab-*: *srabùs* - o jedzeniu, które się siorbie, por. *srabùs valgis*, *srabì strova*, *srãbūs barščiai*. Por. wyżej gr. i het. refleksy pie. SO. — St. zanikowy reprezentują cztery kontynuanty o zróżnicowanej chronologii: *surb-*, *siurb-* oraz *srub-* i *sriub-* (nie uwzględnia tego BSW 294). Szczegóły s.v. *siur̃bti*.

sriaũbti, *sriaubiù*, *sriaubiaũ* pot. ʽwysysać płynne jadło, wciągać ustami, głośno pić', *sriaubiu* SD «połykam co rzadkiego, sorbeo, exsorbeo», *apsriaũbti* ʽ(o wodzie) ociekać, podchodzić pod stopy (na bagnie)', *iššurbt*, *iššriaubt* SD «wyłknąć, exsorbere» [ʽwycmoktać, wypić do kropli', L.] , refl. *sriaũbtis* ʽwpijać się'. Jest możliwe, że *sriaub-* przedstawia innowacyjny st. pełny, który dotworzono do SZ *sriub-* (zob. *siur̃bti*, *srė̃bti*). — War. z insercją *t* do grupy *sr-*: *striaũbti* ʽgłośno pić, pić cmoktając; połykać coś rzadkiego', *striaublỹs* ʽtrąba słonia; tęcza'. — Drw. *sriaubimas* SD «połykanie, haustus, sorbitio», *sriaublė̃* ʽtrąba u słonia; pysk, pyszczek'. — Jak *sriub-* alternuje ze *srub-* (por. *srubà*, *srubýti* s.v. *srė̃bti*), tak też *sriaub-* jest alternantem *sraub-*, por. *sraũbti* ʽpić wysysając, cmoktając; wysysać - o pijawce', *apsraubti* DP ʽogarnąć'. Nomina: *sraublė̃* 1. ʽtęcza' (*Graži sraublė̃ iš marių tęsia vandenį* ʽPiękna tęcza wysysa wodę z morza'), 2. ʽgęba, pysk', *sraubulė̃* gw. ʽtęcza' (*Sraubulė̃ semia vandenį iž marių* ʽTęcza czerpie wodę z morza'). War. z insercją *t*: *straũbti* (ob. *striaũbti*, zob. wyżej), *straublė̃* ʽtęcza' (*Žmonės sako, kad toj straublė vandenį traukia iš marių ir iš Nemuno* ʽLudzie mówią, że ta tęcza wyciąga wodę z morza i z Niemna'), *straublỹs* ʽtrąba słonia; pysk zwierzęcia; przyssawka u owadów; tęcza'. — Innowacyjna apofonia *au* ⇒ *uo* wytworzyła war. *sriuõbti* ʽgłośno wsysać płynne jadło,

[478] Z substantywizacji ptc. prs. pass. Paralele: *sėdimóji*, *šikamóji*, *verdamóji*. HYPERLINK \l "XFN14"

siorbać’ (paralele na to s.v. *duobẽ*). Drw. *sriúobstyti* ‘siorbać’, *sriuõbsnis* a. *sriúobsnis* ‘łyk, haust’.

sríegti, *sríegiu, sríegiau* (war. *sriẽgti*) 1. ‘nacinać gwint, gwintować’, 2. ‘wtykać, np. igłę, wbijać, np. kół w ziemię’, 3. impers. ‘męczyć, dręczyć - o głodzie’. Refl. *sriẽgtis* ‘schylać się, np. przy żęciu lnu; pochylać się nisko, np. dla zaczerpnięcia wody ze stawu; przyssać się’. — Obok tego jest war. *sreig-* (nieakutowany), por. *įsreĩgti* ‘wetknąć, wbić (np. igłę), nabić na co, nasadzić, osadzić (kosę, siekierę) na trzonku’, *užsreĩgti* ‘zatknąć, np. tyczkę’, refl. *pasisreĩgti* ‘podkasać sobie (spódnicę)’. War. *sreig-* może być innowacyjną formą SE, dotworzoną do SZ *srig-* (zob. *srìgti*). — Pwk. *srieg-* wygląda jak wariant do *strieg-* / *streig-* (zob. *striẽgti* i *streĩgti*, pie. *streįg-), który został pozbawiony segmentu *-t-*. Może to być forma hiperpoprawna, powstała na gruncie dialektu, odznaczającego się epentezą *t* do zbitki *sr-*, np. *srẽbti* > *strẽbti*; *sravéti* > *stravéti* (zob. Zinkevičius 1966, § 241). — Drw. *sríegas* 1. ‘łuska rybia’ (⇒ *srieguotas* SD «łuskowaty, łuskawy»), 2. ‘zrzucona skóra żmii’, 3. ‘śluz pokrywający skórę ryby’, 4. ‘warstewka tłuszczu na powierzchni zupy’; war. *stríegas* ‘łuska rybia; płetwa grzbietowa’; *sriẽgis* ‘gwint, nacięcie’, *sriegtùvas* ‘gwintownica’. — SZ *srig-*: *srìgti* (zob.). — SO *sraig-*: *sráigyti* (zob.).

srìgti, *sringù, srigaũ,* zwykle z prvb. *į-*: *įsrìgti* ‘wbić się (w ziemię), utkwić’, przen. ‘wpaść w nałóg, np. karciany’, refl. *įsistrìgti* ‘przyssać się, wpić się w co; uprzeć się, zawziąć się’. Intransitivum z infiksem nosowym i SZ *srig-* ⇐ *srieg-*, por. *sríegti* m.in. ‘wtykać, wbijać’. — Drw. *srìginti* caus. ‘zmuszać do schylenia się’.

srijà 2 p.a. żm. ‘obszar, okolica, kraj’. — **sritìs**, *-iẽs* 4, 2 p.a. f. ‘pas ziemi; obszar, kraj; dziedzina, sfera; pasmo, pas (zboża); miara tkaniny; stos drew’. War. *srìtė*. Takie paralele dla SZ-V, jak formy *skrijà*, *ĩšlijas*, które alternują ze SZ-C *skrìtas*, *pãšlitas* przy stopniu *e* o formie *skrej-V*, *šlej-V* (zob. *skriti*, *šliẽtis*) nasuwają wniosek, że *srij-V* i *sri-C* są formami st. zanikowego do SE *srej-V. To prowadzi do hipotezy o prs. *srejù, które było refleksem formacji pie. *sr-éįe- (typ scs. *stoją* < *staįe- < pie. *sth₂-éįe-). Por. SE pie. *ser- ‘nanizywać, związywać, aneinander reihen, verknüpfen’ (LIV[2] 534) w łac. *serō, -ere, sertum* ‘spajać (z drobnych części), splatać; tworzyć coś, sprawiać, że trwa’, gr. εἴρω ‘związywać, łączyć kolejno, nanizywać’ (zam. *heirō < *her-įō, to z *ser-įe/o-).

srovẽ 4 p.a. 1. ‘bieg wody; prąd wody, nurt’, 2. przest. ‘rzeczka, rzeka’, 3. ‘strumień (powietrza, światła)’, 4. przen. ‘potok idących ludzi’, 5. przen. ‘nurt polityczny, kierunek’. War. *sróvė* 1 p.a. SD *srovė* «nurt, impetus fluminis, profundum fluuij», *srovė upės* «bystrość rzeki». Por. jeszcze *elèktros srovẽ* ‘prąd elektryczny’ (war. palatalizowany: *sriovẽ* ‘prąd’). Praforma *srāvė — dewerbalne abstractum z suf. *-ė-* i SW *srāv- ⇐ *srav-*, por. *sravéti* i *sravà*. Nawiązanie łot. *strȃva* ‘prąd’ (*srāvā, *t* wstawne). Paralele apofoniczne: *mõlė* ⇐ *málti*; *orẽ* ⇐ *árti*; *príevolė* ⇐ *privaléti*. — Drw. *priešsrove* adv. SD «wzwodę, aduerso flumine, contra aquam» [‘pod prąd, w górę rzeki’] (brak w LKŽ), por. *priešvañdeniui* ts., *pasroviuĩ* adv. ‘z prądem’, *srovìngas* ‘wartki, bystry, rwący (o nurcie)’, *srovùs* ‘wartki’, DP ‘bystry’ (⇒ *srõvnas, srovnùs* ts.). Vb. denom. *srovénti* ‘ciec, płynąć’ (syn. *sruvénti*), *srovéti, srõvi, -éjo* ‘ciec, lać się strugą; toczyć się’, war. *strovéti* (por. łot. *strãvêt* ‘ciec, płynąć’, war. *strãvuôt*).

srū́dinti, *srū́dinu, srū́dinau* gw. 1. ‘sprawiać, że się leje, że płynie’, 2. stlit. ‘rozrzewniać’ (PK 59_{20}), tj. ‘poruszać do łez’. War. *sriū́dinti*. Synchronicznie biorąc, jest to causativum na *-dinti* do *srū́ti* ‘ciec, lać się, płynąć’ (zob. s.v.). Ale z historycznego punktu widzenia jest to odnowienie za pomocą sufiksu *-inti* starszej formacji na *-dyti*, por. stlit. *įsrūdyti*: SD *įsrūdžiu* «rozkrwawić, cruento, sanguino», stlit. *prasrūdyti*: DP *prasrūdytą širdį* acc.sg. ‘zakrwawione serce’ (znacz. etym. ‘sprawić, że leje się krew’). Paralele: *plū́dyti* ob.

plū́dinti ⇐ *plū́ti*; *pū́dyti* ob. *pū́dinti* ⇐ *pū́ti*. Nieściśle brzmi stwierdzenie ALEW 966, że *srūdyti* jest causativum ʽdo rodziny *sravė́ti*ʼ.

srúoga 1 p.a., *sruogà* 4 p.a. 1. ʽpasmo (włosów, wełny, lnu), kosmykʼ, 2. ʽmotek niciʼ, 3. ʽ(w lesie) pas wyciętych drzew, (na niebie) pasmo deszczuʼ, 4. ʽmała rzeczka, potoczekʼ. Stlit. *sruoga* DP ʽrunoʼ, SD «kosm, kosmek wełny» (syn. *varsa*), *sruoga suriesta* SD «kutner na szacie, villus velus vestis crispatus» [ʽkosmatość na suknie, szacieʼ]. War. ze wstawnym *t*: *strúoga*. War. z miękkim *r'*: *sriúoga*, *striúoga* (zob. GJL I, § 437). Zestawia się z łot. *strùoga*[2] ʽwąski przesmyk między dwoma domami; przecinka między dwoma lasamiʼ. Dla plit.-łot. *srōg- nie znaleziono na razie pewnego nawiązania ie. (por. LEW 928). Synonimami *srúoga* są zapożyczenia *maknà* i *varsà*. — Drw. *jupa sruoginė, pilna sruogų, sruoguota* SD «barwista, kosmata suknia».

srùsti, *srum̃ta*, *srùto* ʽnabierać rudego odcienia pod wpływem słońca, rudzieć, płowiećʼ, *apsrùsti* a. *nusrùsti* ʽpodniszczyć się, znosić się - o odzieżyʼ (*Apsrùtusi jupa, nudėvėta*). Drw. od neopwk. *srut-*, wyabstrahowanego z formy prs. *nusrusta ʽrudziejeʼ. Ta ostatnia wynikła z synkopowania formy zwrotnej *nu-si-rusta, por. *stir̃pti* ⇐ *atstir̃pti* < *at-si-tirpti (inne paralele s.v. *stvérti*). Rekonstrukcja *nu-si-rud-sta ʽrudziejeʼ, por. *rùsti* I ʽżółknąć, rudziećʼ.

srū́ti ʽciec, lać się, płynąćʼ, prs. *srū̃va* (war. *srū́sta*, *srū̃ja*, *srū̃na*), prt. *srùvo* (war. *srùjo*). Cps. *išsrū́ti* ʽwyciec strugą, wypłynąćʼ, *pasrū́ti* ʽzalać się wodą (o ziemi, łące), wezbrać (o rzece), napełnić się, nabiegnąć (o krwi, łzach)ʼ, *prasrū́ti* ʽpociec, zacząć płynąćʼ (*Prasrùvo man nósis* ʽKrew puściła mi się z nosaʼ). Odziedziczony pwk. był aniṭowy: pie. *sreu̯- / *sru- ʽciec, płynąćʼ (LIV[2] 588), zob. też *sravė́ti*. Z tego wynika, że komplementarne formy pierwiastkowe *srū-C* (tu prs., inf.) ob. *sruv-V* (prt.), które skądinąd są charakterystyczne dla pwk. seṭowych (zob. Smoczyński 2003a), w danym paradygmacie nie mogą być odziedziczone. Punktem wyjścia innowacji była prawdopodobnie forma praeteriti. Segment *v* formy *srùvo*, którego nie można wytłumaczyć hiatem lrg., pojawił się zapewne na mocy proporcji analogicznej *plū́ti* ʽrozlać sięʼ : *plùvo* = *srū́ti* : *x* (*x* = *srùvo*). Następnie do formy prt. *srùvo* dotworzono 1° praesens o postaci *sru-n-va, skąd *srųva > *srū̃va*, 2° infinitivus *srū́ti*, zam. †srū̃ti (z akutem wzorowanym na pwk. seṭowych). Paralela: *bū̃va* ʽzwykle jestʼ (z *bųva < *bu-n-va) przy prt. *bùvo* i inf. *bū́ti* ʽbyćʼ. — Neopwk. *sruv-*: *sruvénti* ʽciec małym strumieniemʼ, przen. ʽrozchodzić się - o głosie, świetleʼ (por. *plazdénti*, *šalénti*), *sruvė́ti*, *srùva*, *-ė́jo* ʽciec, lać się strugą, strumieniemʼ, *nusruvė́ti* ʽwsiąknąć w ziemięʼ, *sruvùs* ʽwartko płynący (potok)ʼ. Por. n.rz. *Siẽ-struvas* < *Sie-sruvas (I człon jak w n.m. *Síe-sikas*, n.rz. *Sie-sartìs*, *Siẽ-srautas*). — War. z palatalizowanym *r'*, *sriuv-V*: *sriuvénti* ʽciec małym strumieniemʼ, *prasriuvà* ʽprzerębel, dziura w lodzieʼ (zob. GJL I, § 437). Formalnie biorąc, nagłos *sr'*- może polegać na uogólnieniu palatalności z formy SE *sriau-C < *sreu̯-C (por. *bliū́ti* jak *bliáuti*). — WSZ *srūv-*: *pasrūvỹs* ʽmiejsce stale wilgotneʼ, *srū́vis* ʽstruga, strumień; powiew wiatruʼ. — Drw. od SZ *srū-C*: *srū́dinti* (zob.). Nomina: *srūklỹs* ʽstruga, strumieńʼ, warianty: 1. z sonoryzacją *kl* > *gl*: *srūglỹs* ʽstruga, strumieńʼ (por. *eiglùs* < *eiklùs*), 2. z insercją *t*: *strūklỹs* a. *strūklẽ* ts. (*lyja strūklėmis* ʽleje się strumieniamiʼ) < *srū-kl-, 3. z wtórnie palatalnym *r'*: *striūklỹs* a. *striūklẽ* (por. łot. *strūkla* ʽstruga wody, żyła wodonośna, sopel lodowyʼ, też ʽpromień światłaʼ). — Reanaliza sb. *srūglỹs* jako *srūg-lys* dała początek neoosnowie, którą widać w vb. denom. *srū́gti*, *-sta*, *-o* ʽmoknąć, moczyć sięʼ, *nusrū́gti* ʽprzemoknąćʼ; war. ze wstawnym *t*: *nustrū́gti* ʽprzemoknąćʼ, war. z wtórnym *r'*: *nusriūgti* ʽtarzać się w gnoju (o świniach)ʼ.

srùtos, *-ų*/*-ų̃* f.pl. 1. ʽpłynne odchody zwierzęce, gnojówkaʼ, 2. ʽmocz, urynaʼ, 3. ʽciecz niejasnej barwy, mętna ciecz', 4. gw. ʽnieczystości, pomyjeʼ. War. z insercją *t*: *strùtos*. Sg. *srutà* 2, 4 p.a. ʽgnojówka; mocz; ropa z wrzodu; wywar z ziółʼ. Odpowiednik łot. *strutas* f.pl. 1. ʽropa z ranyʼ, 2. ʽszumowiny powstające przy gotowaniu mięsaʼ, 3. ʽgnojówkaʼ.

Rzeczownik ten pochodzi z substantywizacji adi. vb. *sru-tā-, należącego do pwk. pie. *sreu̯- / *sru- ʽciec, płynąć’, zob. BSW 280, LEW 890, LIV[2] 588. Paralele słowotwórcze: sti. *srutá-* ʽpłynący, ciekły’, gr. ῥυτός ʽpłynący’, ῥυτόν n. ʽryton, róg do picia’. Z innymi suf.: gr. ῥύσις f. ʽpłynienie, przypływ, upływ; bieg rzeki, prąd’ : wed. *srutí-* f. ʽdroga, ulica’; iryj. *sruth* ʽrzeka’ (*sru-tu-); gr. ῥυθμός ʽregularnie powtarzający się ruch, rytm, takt’ (*sru-d[h]mo-). Dalsze szczegóły s.v. *sravė́ti*. — Nagłos wtórnie palatalizowany: *sriùtos* (por. *sriuvénti* ob. *sruvénti*, GJL I, § 437). War. metatetyczny: *sùtros* (por. *šatraĩ* < *šrataĩ*). — Drw. *srùčius, -tė* ʽbrudas, niechluj’ (⇒ *srùčiuvienė* ʽniechlujna kobieta’, por. *mė̃šliuvienė*), *srùtė* ʽmocz, uryna’, *srùtkis, -ė* ʽbyle co’. Vb. denom. 1. *susisrùtinti* ʽpowalać się gnojem, gnojówką’, 2. *srùsti, sruntù, srutaũ* ts. (*Nusrùtęs žiurstas, visas šlapias*), 3. *prisrutė́ti, -ja, -jo* ʽmocno się zabrudzić, poczernieć od brudu’ (*Kaip tų delnų išplaut negali — kaip jie prisrutė́ję*), 4. *strutóti, -ja, -jo* ʽpowoli lać się, broczyć’ (*Žaizda krauju strutoja*). — N.rz. *Srùtupė, Sriùtupis* (*Striùtupis*). — Osnowa metatetyczna *sutr-*: n.rz. *Sùtrė*, n.jez. *Sutrìnis, Sutrùkas*, n.m. *Sùtrė* 3x, *Sutrė́nai, Sutrùkas*.

stãbaras ʽsucha łodyga, badyl’ (war. *štãbaras*) — dewerbalny drw. z suf. *-aras* i SO *stab-* ⇐ *steb-*, por. *stebė́tis* ʽzdumiewać się’, *stabdýti* ʽzatrzymać, powstrzymać’, *stãbas* ʽposąg’. Zob. Būga, RR II, 311, LEW 890n. Por. bliskoznaczne *žãbaras* ob. *žãbas*, *žãgaras* ob. *žãgas*. — War. z wtórnym *e*: *stẽbaras*. Por. łot. *stebere* ʽogon, ogon krowy; zużyta miotła; krępy, silny człowiek; wychudła podczas zimy krowa’, *steberes* f.pl. ʽsztywne nogi’. — Budową przypomina cs. *stoborŭ* ʽkolumna’ (⇒ rcs., strus. *stoborije* n. ʽrząd kolumn, sala kolumnowa’), sch. *stȍbôr* ʽpodwórze’ (zob. BSW 280, REW III, 16). Z inną apofonią: *stìbiras* (zob. *stib-*).

stãbas 1. ʽbałwan, posąg bożka pogańskiego’ (*akmenìnis stãbas* ʽkamienny posąg’, *stabús gárbinti* DP 89_{39} ʽbałwany chwalić’), 2. ʽstatua’, 3. ʽsłup’, 4. ʽporażenie, paraliż’ (*stabu ištiktas* SD «paraliżem zarażony», *stãbo reñtas* ʽdotknięty paraliżem’), 5. ʽpodagra’, 6. ʽtężec’, 7. ʽprzerwa’ (*Lietus lijo visą dieną be stabo* ʽDeszcz padał cały dzień bez przerwy’), 8. ʽczłowiek nieruchawy’. Odpowiedniki bałt.: łot. *stabs* ʽsłup, pal, pręgierz’ (obok *stebe* ʽmaszt’), stpr. *stabis* EV ʽkamień, Steyn [Stein]’ (rozwój znaczenia od ʽsztywnieć, drewnieć’ do ʽkamienieć’), drw. *stabni* EV ʽpiec, Ouen [Ofen]’, błąd odpisu zam. *<stabin->, znacz. etym. ʽpostawiony z kamienia’, por. n.m. *Stabyno-tilte*, z glosą «lapideus pons», tj. ʽkamienny most’ (Trautmann 1910, 435, AON 172). — Sb. *stãbas* przedstawia dewerbalne nomen z suf. *-a-* i SO *stab-* ⇐ *steb-*, por. *stebė́tis* ʽzdumiewać się’ (pierotne znaczenie ʽnieruchomieć, zamierać w bezruchu’). Paralele: *bãras* ⇐ *beriù*; *mãtas* ⇐ *metù*; *tãkas* ⇐ *tekù*. Pwk. pie. *steb[h]- ʽerstarren, drewnieć, kostnieć, sztywnieć’, por. stisl. *stafr* ʽpręt, kij, pałka’, stwn. *stab* ts., też ʽznak pisma, litera’ (LIV[2] 588, LEW 891, Casaretto 2004, 189) oraz na SZ: łot. *stiba* ʽkij, pałka, pręt’, lit. *stìbis* ʽgoleń’ (zob. s.v. *stib-*). Zob. też LEW 891, ALEW 967, PKEŽ 4, 146n. — Drw. *stabrùs* (zob.), *stabulẽ* ʽpiasta w kole’ (war. *stebulẽ*). Cps. *stãbligė* ʽtężec’ (por. *ligà*), *stabmeldỹs* ʽbałwochwalca, poganin’, DP ʽbałwochwalca, bałwochwał’ (por. *meldìstis*). — Tu też cps. stpr. *malunastabis* EV ʽkamień młyński, Moelsteyn [Mühlstein]’ (por. *malū̃nas*), n.m. *Sarguttinstabs, Stabelauken* (dosł. ʽKamieniste Pole’, por. n. łąki lit. *Stãbo laũkas*), *Stabobrast* (dosł. ʽKamienny Bród’, por. *brastà*), zob. AON 171n. — Z onomastyki litewskiej por. n. kamienia *Stãbo kū̃lis*, n.rz. *Stãbė* ob. *Stẽbė*, n.jez. *Stabìngis* (por. stpr. n.jez. *Stabynk*, n.m. *Stabingen* ob. *Stabynden*, AON 172), nazwy łąk *Stabìnė, Stãbiškė, Stabavìskas*, cps. *Stãbalkis* (por. *alkà* ʽbagienko, mokradło’), n.m. *Stabìnė*, cps. *Stabulañkiai*. Por. stpr. n.m. *Stabayen* a. *Stobayn*, cps. *Gildestabs* a. *Gildistabe* (AON 41, 171).

stabdýti, *stabdaũ* (war. *stabdžiù*), *stabdžiaũ* ʽzmuszać do stanięcia w miejscu, wstrzymywać, zatrzymywać, hamować’ (*nustabdau* SD[1] «uskramniam, lenio, mitigo, domo,

cicuro, compesco») — causativum z suf. *-dyti* i SO *stab-* ⇐ *steb-*, por. *stebė́tis* ʽzdumiewać się' (zob. s.v.), *stabčióti* ʽidąc zatrzymywać się, stawać; robić co z przerwami'. Paralele: *nárdyti* ⇐ *nértis*; *skáldyti* ⇐ *skìlti*. Z innymi suf.: *stabčióti* ʽidąc zatrzymywać się od czasu do czasu', DP ʽstawać, zatrzymywać się na ulicach (o niezamężnych kobietach)', *stabýti, -aũ, -iaũ* ʽzatrzymywać, powstrzymywać' (war. stlit. *stebyti*), DP ʽhamować kogo lub co', *stabýtis* ʽzatrzymywać się'. Osobno zob. *stobúotis*. — Drw. *ažustabdymas* SD «hamowanie, cohibitio, refrenatio...», *neažustabdytinai* adv. SD «nieuhamowanie, inextinctus», *stabdìklis* ʽhamulec', *stabdỹs* ts., *stãbdymas* ʽhamowanie'. Tu też interi. *stàbt* a. *stàpt* — o nagłym stanięciu, zatrzymaniu się, ⇒ *stàbtelėti* a. *stàptelėti* ʽprzystanąć na chwilę'.

stabrùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽwysoki, mocnej budowy, silny' — przymiotnik na *-rus*, prawdopodobnie denominalny, por. *stãbas* w kontekście odpowiednika stpr. *stabis* EV ʽkamień, Steyn [Stein]'. — Drw. *stàbris, -ė* ʽczłowiek postawny'. Por. nazw. *Stabráuskas* LPŽ (spolszczone *Stabrowski*).

stãcija 1. SD <stacia> «stacya żołnierska, præbenda, præbitiones» [ʽpowinność żywienia żołnierzy w podróży'], 2. ʽstacja męki Pańskiej', SD *stacija bažnyčios* «stacya kościelna, statio Ecclesiæ», pl. *stãcijos* ʽdroga krzyżowa na Kalwarię, przedstawiona w czternastu obrazach lub rzeźbach' (*vaikščioti stacijas*), 3. gw. ʽstacja kolejowa'. Zapoż. z pol. XVI w. *stacyja*. N.B. SLA 205, LEW 891 i LKŽ XIII, 614 podają błędną formę źródłową *stacja*.

stãčias, *-à* 1. ʽstojący prosto, wyprostowany', SD «nastorzony, arrectus», [ʽwynoszący się, chełpliwy', SPXVI], 2. ʽpionowy', 3. ʽprosty, niekrzywy', 4. gw. ʽrosnący, nie ścięty (o zbożu, trawie, drzewie)', 5. gw. ʽsztywny, nie wiotki (o tkaninie)', 6. gw. ʽgotowany z łupinami (o kartoflach)'. Praforma *stat-i̯as. Osnowa *stat-* pochodzi z resegmentacji formy *stãtas* (zob.). Paralele słowotwórcze: *kur̃čias* ⇐ *kur̃tas*; *prãsčias* ⇐ *prãstas*; *slãpčias* ⇐ *slãptas*. — Drw. *stačià gálva* adv. ʽna łeb na szyję', *stačiaĩ* adv. ʽwprost, na wprost', *stačiõkas* ʽprostak, grubianin, cham' (⇒ *stačiõkiškai* adv. ʽpo chamsku'), *stačiõkė* ʽjajka sadzone' (dosł. ʽstojące, nierozlane'; z substantywizacji wyrażenia *stačiõkė pautiẽnė*), *stačiomìs* (*važiúoja*) adv. ʽna stojąco, nie siadając (jedzie wozem)'. Cps. *stačiabur̃nis* a. *stačiakal̃bis* ʽniewybredny w mowie, pyskacz, grubianin' (por. *burnà*, *kalbà*), *stačiapãpė* a. *stãtpapė* ʽ(dziewczyna) ze sterczącymi piersiami' (por. *pãpai*), *stačiašìkė* a. *stãtšika* żartobl. ʽnatłok pilnych prac polowych' (dosł. ʽwypróżnianie się na stojąco', por. *šìkti*), *stačiãtikis* a. *stačiatìkis* ʽwyznawca prawosławia' (por. *tikė́ti*).

stadalà I 2 p.a. 1. stlit. DP, SD[1] ʽgościniec, diuersorium' [ʽzajazd, karczma', SPXVI], 2. gw. ʽstajnia i wozownia przy karczmie' — zapoż. z prus.-niem. *stadall* ʽstajnia przy karczmie' (Čepienė 106).

stadalà II 2 p.a. 1. stlit. SD[1] «stodoła» (syn. *kluonas*), 2. gw. ʽchlew' — zapoż. z błr. *stadóla*, pol. *stodoła* (por. SLA 205, LEW 891).

stãgaras 1. ʽłodyga, zwł. sucha łodyga' (war. *štãgaras*), 2. ʽgałąź bez liści, zwykle sucha', 3. ʽdutka pióra ptasiego', 4. gw. ʽnasada ogona' (war. *stagarỹs*). Odpowiada z jednej strony łot. *stagars* ʽdługi pręt, żerdź, kij', z drugiej strony psł. *stožerŭ, bg. *stóžer*, *stóžar* ʽsłup w stodole', sch. *stȍžêr* ts., też ʽzawias drzwiowy', ros. *stožár* ʽsłup w stogu, ogrodzenie wokół stogu' (BSW 285, ESJS 879). — Temat *stag-ar-* ma obocznik *steg-er-*, por. *stegerỹs* ʽwyschnięta łodyga, sucha bezlistna gałąź, chrust; dutka; nasada ogona' (war. *stẽgeras*). Z tym koresponduje scs. *stežerŭ* ʽpal, słup', bg. *stéžer* ʽsłup w stajni do uwiązania konia; drąg w stogu' (BSW 285). — Osnowa *stag-* powraca w *stagìnė* ʽtylna część więcierza, matnia', *stagùtė* ʽsocha, radło' (zob. s.v.), jak również w łot. *stagi* m.pl. ʽtrawa o jadalnych łodygach' (ME III, 1038, Būga, RR II, 599). — Lit. *stag-* ma nawiązanie w psł. *stogŭ, scs. *stogŭ*

ʻθημών, stóg’, ros. *stog, stóga*, pol. *stóg, stogu* ʻułożona w kształcie stożka większa ilość zboża, siana, słomy’. Znacz. etym. 1° ʻsłup, wokół którego układa się stóg siana, zboża, słomy’, o ile stoi w związku ze stisl. *stakkr* ʻstóg siana’, *staki* ʻdrąg, żerdź; kopia jako broń kłująca’, śrdn. *stak* ʻjaz na rzece’ (por. Kroonen 2013, 472), 2° ʻdaszek przykrywający stóg’, o ile łączy się z łac. *toga* ʻokrycie’ < *(s)tog-eh$_2$-, stir. *étach* n. ʻubranie’, stwn. *dah* ʻdach’ (pgerm. *þaka-), pwk. pie. *(s)teg- ʻprzykryć, okryć’. Beekes 2010, 1410 wciągnął do porównania jeszcze gr. στόχος m. ʻerected pillar, post, mark, fixed target’ i odtworzył nomen pie. *stog^h-o-, należące do pwk. *steg^h- ʻkłuć, przekłuwać’. — WSO *stāg- tkwi być może w lit. *stógas* (zob.).

stagùtė gw. ʻsocha, radło; radełko, rodzaj małego pługa’ (war. *stagùtas*, *stagùtis*) — formacja z suf. *-ut-* od osnowy *stag-*, widocznej w *stãgaras* m.in. ʻgałąź bez liści, zwykle sucha’ (Būga, RR I, 133, przyp. 1). Chodzi tu o przyrząd do orania, wykonany z rozwidlonego drzewa, gałęzi. Podobną motywację stwierdza się przy syn. *žãgrė* (zob. *žãgaras*).

staigà 4 p.a. ʻwysiłek, staranie się’ — abstractum z suf. *-ā-* i SO *staig-* ⇐ *steig-*, zob. *steĩgti*. Paralele apofoniczne: *paĩšos* ⇐ *piẽšti*; *į́maišas* ⇐ *miẽšti*; *vaĩkas* ⇐ *veĩkti*. — Drw. *staigà* adv. ʻnagle, raptem, niespodziewanie; prędko, mocno’ (skostniała forma instr.sg. od sb. *staigà*), ⇒ *staigùs* ʻnagły, niespodziany, zapalczywy, gwałtowny; stromy’, DP ʻprędki, nagły’. — Drw. od *staigùs*: *staĩgiai* ts., DP *staĩgiai* adv. ʻsprędka, z prędkością, z kwapieniem, spieszno’, *staĩgiosios* f.pl. ʻpośpiech’, vb. denom. *staĩginti* ʻponaglać, przyspieszać’.

staigýti, *staigaũ*, *staigiaũ* gw. 1. ʻbyć trwałym (o odzieży); być oszczędnym (o człowieku)’, 2. ʻtrzymać się pewnego miejsca, nie oddalać się (o zwierzętach)’, *nustaigýti* ʻuspokajać się’ — intensivum z suf. *-yti* i SO *staig-* ⇐ *steig-* / *stig-*, zob. *steĩgti*, *stìgti*. — Z innymi suf.: łot. *staĩgât*, *-ãju* ʻiść, chodzić, spacerować’, refl. *staĩgâtiês* ʻodwiedzać się nawzajem’; lit. *stáikstyti* ʻkręcić się celem zwrócenia na siebie uwagi’ < *staig-sty- (por. *steĩgtis* ʻstarać się’). — Nomina na SO *staig-*: *staigà* sb. (zob.), *į̃staiga* (zob.), *staigmenà* neol. ʻniespodzianka’. Por. łot. *staiga* ʻchód, spacer; grzęzawisko, błoto’, *stàigs* ʻbłotnisty, grząski’. Z drugiej strony por. refleksy stopnia *o* w gr. στοῖχος ʻrząd, warstwa (kamieni), szereg (żołnierzy, okrętów), rząd tyczek do rozpinania sieci’ oraz goc. *staiga* ʻścieżka, droga’ (por. s.v. *stìgti* nazwę ʻścieżki’ w słow. i germ.).

staĩnė gw. ʻpomieszczenie dla koni, stajnia’ — zapoż. z błr. *stájnja*, *-i* (por. ESBM 12, 281n.). War. *stainẽ*, *stáinė* i *stainià*, *stáinia*. War. ze zmianą *ai̯* > *au̯*: *staunià*. — Drw. *staininis* a. *staĩninis* ʻo koniu: wyjazdowy, cugowy, nieroboczy’, dosł. ʻstajenny’ (*Dviem staĩniniais arkliais važinėdavo*), przenośnie też o zdrowym, silnym parobku.

staipýtis, *staipaũs*, *staipiaũs* 1. ʻprzeciągać się, wyprężać się (po śnie, po zasiedzeniu), rozprostowywać się’, 2. ʻstawać na palcach nóg chcąc czegoś dosięgnąć; chodzić cicho na palcach’, 3. ʻ(o chorym) wyprężać się i znów się kulić’, 4. ʻo dziewczynie: kręcić tyłkiem; kręcić się przed lustrem’, 5. ʻobijać się bez zajęcia’, 6. ʻbyć złożonym chorobą, leżeć w chorobie’, *išsistaipýti* ʻ(o kobiecie) wystroić się kokieteryjnie, wysztafirować się’, *nusistaipýti* ʻprzeciągnąć się po śnie; zdechnąć (wulg. też o człowieku)’. Odpowiednik łot. *stàipît*, *-u*, *-ĩju* ʻprostować, wyciągać, wyprężać’. Iteratyw na SO *staip-* ⇐ *stiep-* od *stiẽptis* (zob.). Por. *graibýti* ⇐ *griẽbti*; *sáikyti* ⇐ *síekti*. — Drw. *staipulỹs* ʻochota na przeciągnięcie się’ (por. łot. *staipeklis* ʻprzeciąganie się, prostowanie członków’).

stãklės, *-ių* f.pl. 1. ʻwarsztat tkacki, krosna’ (war. *tãklės*), 2. ʻwarsztat do wykonywania różnego rodzaju prac’, 3. ʻobrabiarka, tokarka’, *stãklos* f.pl. ʻstojak, kojec dla małych dzieci’, *staklà* ʻstojak, kojec; spelunka, melina pijacka’. Odpowiedniki bałt.: łot. *stakle* a. *staklis*

ʽrozwidlona gałąź’, *stakles* f.pl. ʽrusztowanie, podpory; warsztat tkacki’, stpr. *stacle* Ev ʽpodpora domu, Stuccze [Stütze, beim Hause]’. Są to derywaty z suf. *-kl-* od neoosn. *sta-*, wyodrębnionej z nomen *stãtas* (zob.). Inaczej PKEŽ 4, 149: *stat-l- (do lit. *statýti*). NIL 642: rekonstrukcja praformy ie. *sth$_2$-tlah$_2$-; ALEW 968: *sth$_2$-tlo-; wywód *sta-C* z pie. *sth$_2$-C jest nie do przyjęcia, ponieważ bałto-słowiański, w odróżnieniu od greckiego (por. στατός) i łacińskiego (por. *status*), nie zna anaptyksy *a do zbitek spółgłoskowych typu *Ch$_2$C, zob. Smoczyński 2006, 187n. — Neoosn. *stak-* (⇐ *stãk-lės*): *staktà*, pl. *stãktos* ʽfutryna (drzwi, okna); kół, drąg w płocie’. Paralela: *dókšė* ʽkosz’ ⇐ *dók-las*.

stãlas ʽstół’. Fakt, że wyraz ten oznacza wyłącznie ʽmensa’, nigdy zaś ʽsprzęt do siedzenia, sella’ — jak to jest w starszych fazach słowiańskiego — skłania do przypuszczenia, że mamy tu do czynienia z zapożyczeniem z błr. *stol, stalá* ʽsprzęt domowy, służący do spożywania na nim posiłków’. Por. scs. *stolŭ* ʽθρόνος, καθέδρα’, bg. *stol* ʽkrzesło, krzesło władcy, tron’, stpol. *stoł* ʽtron królewski, sella regia’ (⇒ *stolec* ʽkrzesło, stołek, krzesło władcy a. sędziego’, *stolica* ʽkrzesło, stołek, krzesło władcy’), później *stoł* używa się też w znacz. ʽmensa’. Psł. *stolŭ odzwierciedla *st-ala- z pie. *sth$_2$-eló-, drw. od pwk. *steh$_2$-, jak w *stóti* ʽstanąć’ (por. paralelę słowotwórczą w postaci lit. *stãtas*). Z inną apofonią pgerm. *stō-la- ʽsprzęt do siedzenia’ < pie. *stóh$_2$-lo-, por. goc. *stōls* ʽkrzesło, tron’, stwn. *stuol* ʽkrzesło’, nwn. *Stuhl* ts., stang. *stōl*, ang. *stool* ʽstołek, taboret’. Mniej prawdopodobne wydaje się nawiązanie do pwk. pie. *stel- ʽstawiać, urządzać’, por. scs. *steljǫ, stĭlati* ʽścielić, słać’, gr. στέλλω— ʽprzygotować’. Por. Vaillant, GC III, 311, NIL 662 (lit. *stãlas*, scs. *stolŭ* z pie. *stol-o-), ALEW 969. — Drw. *stálčius* ʽszuflada’, *stalinykas* stlit. ʽstolarz; cieśla’ (m.in. BrB), *stãlius* ʽstolarz’, *užùstalė* a. *ùžstalė* ʽmiejsce za stołem’. Cps. *pirmãstaliai* m.pl. ʽci, którzy pierwsi zasiadają do stołu’ (goście lub ci, co ciężko pracowali), por. *pìrmas*; *stãlatiesė* a. *stáltiesė* ʽserweta, obrus’ (por. *tiẽsti*), *stãladengė* a. *stáldengtė* ts. (por. *deñgti*), *staludailis* SD «stolarz» (por. *dailẽ*).

stálčius, *-iaus* stlit. 1. ʽkrzesło sędziego’, 2. ʽkrzesło władcy, tron’ — zapoż. z pol. *stolec, -lca* (SLA 205, LEW 894). War. *stolčius*. Por. akut w zapoż. *gálgės, válnas, maršálka*. Odpowiednik białoruski różni się nie tylko znaczeniem, lecz i miejscem akcentu: stbłr. *stolécъ* ʽkrzesło’ (tak SLA, *l.c.*; brak w TSBM i ESBM).

stal̃das a. *stáldas* przest., gw. ʽobora, stajnia’ — zapoż. z nwn. gw. *stall, staldes* m. (LEW 894, Čepienė 106). Z tegoż źródła stpr. *staldis* Ev ʽstajnia, Stal [Stall]’ (Trautmann 1910, 435); łot. *stal̃lis, stalis* ʽobora, zwł. stajnia’ ⇐ śrdn. *stal* (Jordan 94). War. *stal̃dis, stáldis*, też f. *staldà, stálda, stal̃dė*; *stal̃nas*. — Drw. *staldãlis* ʽobórka’, *staldìkas* ts., *stal̃dininkas* ʽparobek zatrudniony w oborze’.

stalgùs, *-ì* 4 p.a. wsch.-lit. 1. ʽłasy, łakomy’, 2. ʽłapczywy, zachłanny, chciwy, żądny’, 3. ʽuparty, zawzięty’, 4. stlit. ʽmocny, potężny’ — dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SO *stalg-* ⇐ *stelg-*, por. *stel̃gti* ʽstarać się, troszczyć się o co’. Paralele: *alsùs* ⇐ *il̃sti*; *smarkùs* ⇐ *smer̃kti*; *stambùs* ⇐ *stem̃bti*. — Drw. *stal̃gius* ʽłasuch, łakomczuch’, *stalgtìs, -iẽs* f. ʽochota, chęć’, *stalgū̃nas* ʽłasuch’. Vb. denom. *stal̃gti, -sta, -o*, zwykle z prvb. *pa-* ʽrozłakomić się, rozsmakować się, polubić co’, *įstal̃gti* ʽzacząć lubić smak czego, zasmakować w czym’ (*Įstal̃go gyvulys javuosna*), caus. *stalgìnti* ʽrozłakomić (krowę, konia), dając mu lepsze żarcie’ (*Nestalgink karvės šienu, ba paskui šiaudų nebeės*), *sustalgìnti* ʽwzbudzić w kimś ochotę, apetyt na co’.

stalinykas hist. ʽstolnik, dygnitarz dworski usługujący panującemu przy stole podczas uczty’, SD «stolnik krolewski, structor mensæ, dapifer» — zapoż. z pol. *stolnik*, por. SLA 205. N.B. ALEW 969 niesłusznie zakwalifikował ten wyraz jako jeden z lit. derywatów od *stãlas*. LKŽ XIII, 643 niesłusznie dołączył tu homofon *stalinykas* ʽstolarz, cieśla’ (należący do *stãlas*

ʻstółʼ).

staliõrius, *-iaus* stlit., gw. ʻstolarzʼ — miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *staljár, -á* (a nie z pol. *stolarz,* jak podali SLA 205 i LEW 894). War. gw. *stalẽrius* (ZS 51). Polskiemu *stolarz* odpowiada pod względem akcentowym war. gw. *stãliorius*. — Drw. *staliorijà* ʻwarsztat stolarski, stolarniaʼ, *staliorỹstė* ʻzajęcie stolarza, stolarstwoʼ. Vb. denom. *stalioriáuti* ʻtrudnić się stolarstwemʼ, wsch.-lit. *staliorùiti* ts.

stamañtas c. gw. ʻktoś nieruchawy, ociężały, niezgrabnyʼ — dewerbalny drw. na *-antas* od *staménti* (zob.). Por. suf. w *gramañtas* m.in. ʻczłowiek wielki, niezgrabnyʼ, *lamañtas* ʻułamek, kawałekʼ (por. GJL II, § 446). Sb. *stūmà* c. ʻczłowiek ociężały, leniwyʼ przemawia za powiązaniem osnowy *stam-* ze *stūm-* na podstawie apofonicznej, zob. więc *stū́mti*. Inaczej LEW 894, gdzie rozważa się raczej związek z nwn. *stammeln* ʻjąkać sięʼ i *stemmen* ʻopierać się, sprzeciwiać sięʼ. Tam też o próbie połączenia lit. *stam-* ze scs. *tomiti* ʻmęczyćʼ. Būga, RR II, 311 operował rekonstrukcją pie. *st$^{(h)}$em-, *st$^{(h)}$om-. — Drw. *stamantrùs* (zob.). Vb. denom. *sustamantė́ti* ʻstężeć, zesztywnieć; ściąć się (o kisielu); skamienieć (o sercu)ʼ, *stamančióti* ʻbyć upartym, zawziętym, nieustępliwymʼ.

stamantrùs, *-ì* 4 p.a. ʻsprężysty, giętki, elastyczny; masywny, o mocnej konstrukcji; dobrze zbudowany, postawny, mocny, krzepki; odporny, nieugięty, nieustępliwyʼ. Rzadszy war. *stamantùs*. Przymiotniki na *-rus, -us,* urobione od osnowy rzeczownika *stamañtas* (zob.). Zob. też *staménti*.

stámbas a. *stam̃bas* 1. ʻłodygaʼ, 2. ʻrózga, kijʼ, 3. ʻogonek liściaʼ, 4. ʻogonʼ, SD *stumbas* «głąb, caulis brassicæ» (syn. *kotas*), «łodyga, kłącze, na ktorym liście, iagody, strącze roście, scapus caulis» — formacja z suf. *-a-* i SO *stamb-* ⇐ *stemb-*, por. *stem̃bti* ʻdrewnieć, wyrastać w łodygęʼ. — Drw. *stam̃binas* ʻzłamane drzewo bez gałęzi, pień; łodygaʼ, *stambìnė* ʻdługa rózgaʼ, *stamblỹs* ʻłodygaʼ, *stámbras* ʻłodyga; ogonek jabłkaʼ, stlit. *stambrai* b.z.a. ʻściernisko, rżyskoʼ (por. łot. *stùobrs* ʻźdźbło, trzcinaʼ). — Vb. denom. *stambė́ti, -ja, -jo* ʻdrewnieć, wyrastać w łodygęʼ.

stambùs, *-ì* 4 p.a. ʻduży, tęgi, gruby, wielki, okazały, potężnyʼ, SD *stumbus* «leniwy» (syn. *tingus, rumbus, tinginys*) — dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SO *stamb-* ⇐ *stemb-*, por. *stem̃bti* m.in. ʻrozrastać się, mocnieć, grubiećʼ (zob. *stemb-*). Paralele: *klampùs* ⇐ *klim̃pti*; *stangùs* ⇐ *sténgtis*. — Drw. *stambókas* ʻdość dużyʼ, cps. *stambiagrū̃dis* ʻgruboziarnistyʼ (por. *grū́das*). Vb. denom. *stambė́ti, -ja, -jo* ʻrosnąć, mocnieć, grubieć, tłuścieć; zwiększać się, rozszerzać sięʼ, *stam̃binti* caus. ʻzwiększać, powiększać; umacniaćʼ.

staménti, *stamenù*, *stamenaũ* gw.: *užstaménti durìs* ʻzapierać drzwi, zamykać drzwi na zasuwęʼ, *atstaménti* ʻotwierać (drzwi, okna)ʼ, refl. *staméntis* ʻcisnąć się, pchać sięʼ (*Kogi anys šičia stamẽnas?*). Z innym suf.: *užstamìnti* ʻzgasić, zdusićʼ. Są to formacje na SO *stam-V* < pie. *stomH-V od *stemH- ʻpchać, sunąć, trącać, przesuwaćʼ (transponat). Spokrewnione z czas. *stùmti* ʻpchać, sunąć, trącaćʼ, *užstùmti durìs* ʻzamknąć drzwiʼ, gdzie *stùm-C* jest refleksem SZ pie. *stm̥H-C. Brak form na SE †stem-. Zob. też *stamañtas*.

stangrùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻnie ulegający deformacji, sprężysty, prężny, elastycznyʼ, 2. ʻmocnej budowy ciałaʼ, 3. ʻmocno ściśnięty, gęsty; ściśle przylegający, nie dający się poruszyćʼ. Dwuznaczne. Albo drw. na *-rus* od adi. *stangùs* (por. typ *standrùs* ⇐ *standùs*), albo drw. na *-us* od sb. *stangra (por. typ *tamprùs* ʻsprężystyʼ ⇐ *tamprà* ʻsprężystośćʼ). Pwk. *steng-*, zob. *sténgtis*. — Vb. denom. *stangrė́ti* ʻtwardnieć, mocnieć, sztywniećʼ.

stangùs, *-ì* 4 p.a. gw. 1. ʻniegiętki, twardy, sztywnyʼ, 2. ʻgęsto utkany a. spleciony, zbity; ściśle związany, przylegający do czegoʼ, 3. ʻgęsto rosnący (o włosach, wełnie)ʼ, 4. ʻuparty, nieustępliwy, nieugiętyʼ, 5. ʻwytrwały, gorliwy, pilny, staranny, troskliwyʼ.

Dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SO *stang-* ⇐ *steng-*, por. *sténgtis* ʽstarać się, wytężać się’ (LEW 895n.). War. *štangùs*. War. akc. *stángus* (3 p.a.). Paralele apofoniczne: *bangùs* ⇐ *biñgti*; *rambùs* ⇐ *rémbėti*; *stambùs* ⇐ *stem̃bti*. — Drw. *stangrùs* (zob.). — Do *stangùs* jest war. *s*-mobile: *tangùs* ʽtwardy (o drewnie, filcu), tęgi, mocnej budowy’, *tañgiai* adv. ʽmocno (zwinąć nici, przywiązać konia’).

stãpas ʽpodpora pękającej belki; podpora mostu, filar’ (*tilto stapaĩ*). Starszy i lepiej udokumentowany war. *pãstapas* ʽsłup do podparcia, wspornik, podpora, filar’, DP ʽpodpora’ zaleca, by ująć *stãpas* jako drw. wsteczny deprefigowany (por. *pãšaras* ⇒ *šãras*; *pažastìs* ⇒ *žãstas*). Samo *pãstapas* jest vb. postverbale od *pastapinti ʽuczynić sztywnym, nieruchomym’, zob. *stapìnti*. W kwestii semazjologii por. gr. στῦλος ʽkolumna, podpora, słup drewniany’ ⇐ στύω ʽrobić sztywnym, wyprostowanym’. — Drw. *stapùkas* ʽdźwignia służąca do podnoszenia wozu’. — LEW 896 sądził, że *stãpas* jest spokrewnione ze scs. *stopa* ʽślad, trop; krok’, ros. *stopá* ʽstopa nogi, ślad stopy’, czes. *stopa* ʽślad, trop; miara długości’, stpol. *stopa* ʽdolna część czegoś’. Teraz podobnie ESJS 884. Por. SE *step-* w scs. *stepenĭ* ʽβαθμός, stopień, schód’, ros. *stépenь* ʽstopień’, pol. *stopień* ʽschód; stan natężenia’ (zam. †ściepień). Tak dla *stepenĭ*, jak i dla *stopa* przyjmuje się derywację dewerbalną od psł. *stepti ʽstąpnąć, stanąć’, zob. Boryś 2005, 578.

stapìnti, *stapinù*, *stapinaũ* 1. ʽgłodzić; wykańczać, doprowadzać do śmierci’ (*badù stapìnti* ʽmorzyć głodem’), 2. gw. ʽpowodować krzepnięcie, marznięcie’ 3. gw. ʽdoprowadzać do usztywnienia, np. członek męski’ (*bỹbį stapìnti* ʽpenem erigere’, syn. *starìnti*, por. Būga, RR II, 311, 598), 4. gw. ʽpowodować odrętwienie’, 5. gw. ʽchwytać — o skurczach’, *sustapìnti* ʽuczynić sztywnym, nieruchomym’. Refl. *pasistapìnti* ʽrozciągnąć się w pozycji leżącej’. Causativum z suf. *-inti* i SO *stap-* ⇐ *step-*, por. *stẽpinti* oraz *stìpti* m.in. ʽkostnieć, sztywnieć’. Paralele apofoniczne: *marìnti* ⇐ *mir̃ti*; *nartìnti* ⇐ *nir̃sti*. — Z innym suf.: *stapýti* ʽzatrzymywać’, refl. *stapýtis*: SD *stapausi* «krzepię się, nixurio, firmo gradum» (syn. *drūtinuosi*). — Iter. *stapinė́ti* ʽchodzić powłócząc nogami’ (*Seni žmonės ne vaikščioja, bet stapinė́ja* ʽStarzy ludzie nie chodzą, lecz powłóczą nogami’), war. *štapinė́ti*. — Nomen: *stãpas* (zob.). Por. łot. *stapars* ʽzamarzłe łajno (końskie, kozie, owcze)’. Vb. *stapỹkoti*, *-ju*, *-jau* ʽoczekiwać, wystawać gdzie; włóczyć się’ zakłada jako denominativum zanikłe sb. *stapykas ʽkto tkwi, stoi w miejscu’ ⇐ *stapýtis* (por. *stovikiúoti* s.v. *stõvis*).

stãras ʽsuseł, Citellus’ (zwierzę z rodziny wiewiórek). Bez ustalonej etymologii. Od czasów Bernekera (SEW I, 395) porównywano *stãras* z II członem złożenia strus. *xomě-storъ* (war. *xomě-starъ*) ʽsuseł’, por. ros. *xomják* ts. Z chwilą, kiedy REW III, 259n. uznał wyraz staroruski za iranizm (por. aw. *hamaēstar* ʽFeind, der zu Boden wirft’) kombinacja Bernekera doznała falsyfikacji. LEW 896 i ALEW 970 przypominają pomysł J. Zubatego (*Studie a články*, 1945, 157), by *stãras* powiązać na gruncie apofonii z czas. *stìrti* m.in. ʽstawać się sztywnym; drętwieć, martwieć (na zimnie)’. Motywem tej nazwy byłaby obserwacja, że suseł staje słupka (drętwieje, pręży się) w sytuacji zagrożenia. Por. *starỹs* ʽkto się napręża’ s.v. *starìnti*; SE *pastérti* ʽzesztywnieć, zdrętwieć, znieruchomieć’.

starìnti, *starinù*, *starinaũ* gw. 1. ʽwlec, ciągnąć z trudem, taszczyć’, 2. ʽnapinać, naprężać, usztywniać (kark), wyprężać (ciało), robić sztywnym, usztywniać’ (m.in. o wzwodzie członka, por. Būga, RR II, 598), 3. ʽwytrzeszczać (oczy)’. War. *sterìnti*. Cps. *parstarìnti* ʽprzytaszczyć’, *sustarìnti* ʽwyprężyć ciało’, refl. *įsistarìnti* ʽwyprężyć się, natężyć — siły, kark’ (*Jautis, įsistarìnęs galvą, eina, traukdamas jungą. Eina įsistarìnęs kaip mietą prarijęs*). Causativum z suf. *-inti* i SO *star-* ⇐ *ster-* / *stir-*, zob. *stérti*, *stìrti*. — Z uwagi na to, że formacja na *-inti* stoi zwykle na miejscu starszej z suf. *-yti* (por. gw. *starýti* ʽnaprężać’), trzeba tu wymienić odpowiednik psł. *storiti ʽnaprężać, prostować’, por. pol. przest. *storzyć* ʽsztorcem stawiać, stawiać tak, żeby sterczało’, refl. *storzyć się* ʽwynosić się, chełpić się’,

drw. *storzywąs* ʽten, co nastrosza wąsa, kręciwąs’, *storzyszek* bot. ʽziele Clinopodium’ [«od storzenia męzkiego członka nam rzeczone» L.], bot. *storzysz*, *storczyk* «(także *stojak*, i *wstawacz* albo *wzwód*, ʽorchis’), od skutku mniemanego» (Brückner 1927, 517). — Sb. postvb. *starỹs*, *-ẽ* ʽkto się wypręża, napręża, np. o orzącym wole’ (*Jautis starỹs vis įsistarinęs eina ardamas*, t.y. *galvą užvertęs*), war. *starinỹs* ts.

stařkas gw. ʽbocian, Ciconia’ — zapewne zapoż. z łot. *stārķis*, gw. *stārks* (tu zapoż. ze śrdn. *stork(e)* ʽbocian’, por. Jordan 94). War. *stařkus*, SD *starkus* «bocian, ciconia», *steřkus*. — Drw. *starkáitis* ʽbocianię’ (m.in. SD «pullus ciconiæ»). Cps. *starkakõjis* bot. ʽbodziszek błotny, Geranium palustre; bodziszek łąkowy, Geranium pratense; ostróżka polna, Delphinium consolida’ (dosł. ʽbociania noga’, por. *kója*), *stařkalizdis* ʽbocianie gniazdo’ (por. *lìzdas*), *starkasnãpis* bot. ʽiglica pospolita, Erodium cicutarium; bodziszek, Geranium’ (dosł. ʽbociani dziób’, por. *snãpas*). — N.rz. *Stařkė*, *Stařkalizdis*, *Stařkupis*, n. łąki *Stařkė*, *Stařklizdis*. N.m. *Starkaĩ* 3x, *Stařkiškė*, *Stařkakampis*, *Stařklizdis*. War. *Sterk-*: n.m. *Stérkiškis*, *Stérkonys*.

stárta ʽptak trznadel, Emberiza’, SD «trznadl, passer flauescens» (war. *stérta*). Przypomina łot. *stārsta* ob. *stẽrste* ʽtrznadel’. Etymologia niepewna, zob. LEW 897. Z czysto formalnego punktu widzenia możliwa jest analiza: *stár-ta*, formacja na SO do *stér-C*, por. *stérti* m.in. ʽnieruchomieć’ (paralela: *stãras* ʽsuseł’).

stat-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *stãtas* (zob.). Drw.: *nèpastatis*, *-ies* c. ʽktoś ruchliwy, kto nigdzie nie zagrzewa miejsca’, *stãčias* (zob.), *statìkas* ʽkto ustawia snopki zboża na polu’ (⇒ *statikúoti* ʽiść i zatrzymywać się; wystawać w miejscu’), *statìnė* ʽbeczka’ (⇒ *statìnius* ʽbednarz’), *stãtinas* ʽpionowy’, *statiniaĩ* m.pl. ʽpłot z gałęzi jodłowych’, *statìniai* m.pl. ʽsłupki na zrębie domu, na których spoczywa belka zwana «ilginis»’ (por. łot. *statiņi* m.pl. ʽżerdzie a. sztachety w płocie; rząd snopów na polu, sterta snopów’), *statìnis* ʽpionowy’, *statinỹs* ʽczęstokół, palisada; budowla’, *statmuõ* 1. ʽprostopadła’, 2. ʽzenit’ (⇒ *stãtmenas* ʽpionowy’, *statmenìnis* ʽpionowy’), *statùkas* 1. ʽstojak dla dziecka’, 2. ʽktoś wyprostowany, niepochylony; ktoś impertynencki’, *statùs* (zob.). — Cps. *statakỹs* ʽktoś z wytrzeszczonymi oczyma’ (por. *akìs*), *statmalà* (zob.), *stãtmergė* ʽdziewczyna wykonująca ciężkie prace fizyczne’, *statpãpė* ʽdziewczyna o sterczących piersiach’ (por. *pãpai*), *stãtšika* żartobl. ʽnatłok pilnych prac polowych’ (por. *šìkti*). — N.rz. *Stãtasis*, *Statùpis*, *Stãtupelis*, n.jez. *Statikáitis*, n.m. *Stãtikai*, *Stãtiškė*.

stãtas gw. 1. ʽrząd ustawionych w mendle snopów’ (*Dešims dvylika gubų sudarydavo stãtą*. *Statyk gubas į statùs*), 2. ʽmendel’ (*Stataĩ buvo par dvi eilias*), 3. ʽkół w płocie; żerdź’ (*Pritašyk statų̃ tvorom*), 4. ʽczęść ubrania okrywająca tułów, kibić’, 5. *raĩdžių stãtas* ʽskład drukarski’ (kalka z nwn. *Satz*). War. f. *statà* ʽrząd mendli na polu’ (*Tris statàs miežių pati viena sustačiau*). Vb. denom. *statýti* (zob.). Odpowiednik łot. *stats* ʽpal, słup’. Pochodzi z substantywizacji adi. vb. *stata- ʽpostawiony, stojący’ (por. *stãčias*). Analiza etymologiczna: *st-ata- < *sth$_2$-ató- < pie. *sth$_2$-etó-. Od pwk. *steh$_2$-, zob. *stóti*[479]. — Formacja lit.-łot. nie może być uważana za odpowiednik form gr. στατός ʽstojący, ustawiony’, łac. *status* ʽpostawiony’ i wed. *sthitáḥ* ʽstojący’, jak podają np. BSW 282n. i LEW 897. Wymienione formy wed., gr. i łac. są w świetle teorii laryngalnych refleksami pie. *sth$_2$-tó-, czyli praformy z sufiksem innym niż *-to-*. Dołączenie sufiksu o nagłosie spółgłoskowym pociąga za sobą sekwencję *Ch$_2$C, która w kontynuacji greckiej i łacińskiej jest rozbijana samogłoską anaptyktyczną *a*, zaś w wedyckim *i*. Takiego rozwoju na gruncie bałtyckim nigdy się nie

---

[479] Co do suf. *-eto- w połączeniu z pierwiastkiem na SZ por. z jednej strony gr. ἄατος ʽnienasycony’ z *ahatos < *asatos < *ash$_2$atos z pie. *n̥-sh$_2$-eto- (wobec goc. *saþs* ʽsyty’, stisl. *saðr* ts. z pie. *sh$_2$-tó-, łac. *satis* ʽdosyć, dostatecznie’ < pie. *sh$_2$-tí-), gr. hom. ἄσπετος ʽniewypowiedziany, nie dający się wypowiedzieć’ < pie. *n̥-sk$^{u̯}$-eto- (Vine 1998, 25, 43), z drugiej strony lit. *grẽtas*, *mẽtas*.

spotyka. Grupa typu *Ch$_2$C upraszcza się tu drogą zaniku spółgłoski lrg., zob. Smoczyński 2006, 187n. Ten fakt ignorują m.in. LEW 897, Stang 1966, 22 oraz NIL 641, ALEW 972, przy czym wszyscy forsują wywód *stãtas* z pie. *sth$_2$-tó-. Zob. jeszcze *stãklės, stat-*.

statinė́ti, *statinė́ju*, *statinė́jau* 1. ʽstawiać, ustawiać np. snopy w mendle', 2. stlit. ʽbudować' (DP ʽstanowić'), *atstatinė́ti* ʽodbudowywać (miasto)', *įstatinė́ti* DP ʽustawować' [ʽustanawiać'], SD[1] «postanawiam; ustawuię, ustawiam», *išstatinė́ti* DP ʽwystawować' [ʽwystawiać, ukazywać'], *nósį statinė́ti* ʽzadzierać nosa' — intensivum na *-inėti* od czas. *statýti* (zob.). Paralele: *varinė́ti* ⇐ *varýti*; *skaitinė́ti* ⇐ *skaitýti* (por. GJL II, § 690). — Drw. *statinė́tojas* 1. ʽkto ustawia snopy' (*Vienas statinė́tojas negali spėti palei tris dalgius statinėti*), 2. *tinklų statinėtojai* ʽnaprawiacze sieci', 3. ʽzecer w drukarni'.

statýti, *stataũ* (war. *stačiù*), *stačiaũ* 1. ʽstawiać pionowo, stawiać (dom, stodołę), wznosić, budować', 2. ʽstawiać, umieszczać (jedno na drugim, na stole), ustawiać (w rzędy)', 3. ʽdostarczać (mleko, mięso dla miasta)'. SD *statau* «buduię; nastawiam; stawiam co; ustawiam», *tiesiogiai statyt pūčkų* SD «narychtować działo, dirigere, intendere, collimare tela, etc.». Odpowiednik łot. *statît*, *-u*, *-ĩju* ʽstawiać, ustawiać (snopki), sadzić', *atstatît* ʽodstawić, np. krzesło'. Jest to czas. denominatywny na *-yti* od neoosn. *stat-* ⇐ *stãtas* (zob.)[480]. Podobny model derywacyjny: *slãtyti* ⇐ *slatas. — Stpr. *preistattinimai* 1 pl. prs. ʽprzedstawiamy' wskazuje na paralelne vb. denom. z suf. *-in-*, *statint ʽstawiać'. Osobno zob. *statinė́ti*. — Cps. *atstatýti* ʽodbudować', *atstatýti krūtìnę* ʽwypiąć pierś', *atstatau kų* SD «odsadzam kogo od czego», *ažustatyti* SD «arendować komu; zastawiać», *pastatýti* ʽpostawić, wznieść budowlę', SD *pastatyt ausis* «nastorzyć, aures surrigere», *pastatau* «odważam sobie szkodę», *čėtrų ištiesiu, pastatau* «rozbijam namiot woienny», *pastatau tavorų* «zakładam warstat»; *pristatýti* ʽprzystawić, dobudować, wybudować; dostarczyć; przedstawić kogo', *pristatyt kų namump* SD «przybudować co», *sustatýti* ʽustawić, poustawiać'. Refl. *nusistatýti* ʽzdecydować się, być zdecydowanym na co', *prisistatýti* ʽprzedstawić się komu; pojawić się, przybyć', *statausi* SD[1] «stawiam się» (syn. *pasirodžiu*), *statausi pokim* SD «występuię na widok, procedo, prodeo, in medium descendo». — Drw. *ažustata* SD «stawidło u młyna, obiectaculum, cataracta», *pãstatas* ʽbudowla, gmach', *są́stata* ʽsystem', *są́statas* ʽzestaw, skład (np. pociągu)' ⇐ *sustatýti*. — Neoosn. *staty-*: *statýdinti* cur. ʽkazać zbudować; troszczyć się, aby zbudowano' (por. *rašýdinti* ⇐ *rašýti*). Nomina: *atstatymas tarno* SD «odprawa sługi», *įstãtymas* ʽprawo, ustawa, przepis', SD «stanowienie czego, latio legum, sanctio fœderis», *įstatytojas* SD «stanowiciel, constitutor, condictor» (⇐ *įstatýti* ʽwstawić; stanowić co', sb. postvb. *į́statai* m.pl. ʽstatut, regulamin'), *pastatýtojas* ʽbudowniczy', SD[1] «ustawca, author, legis lator, institutor», *statýba* ʽbudowa, budownictwo', *statyklà* ʽstocznia', *statýsena* ʽsposób budowania' (por. *laikýsena*, *rašýsena*), *statýtinės* f.pl. ʽwzajemne częstowanie się piwem lub wódką' (⇐ *pastatýti* m.in. ʽpostawić do picia piwo a. wódkę'), *statýtinis* ʽprotegowany; figurant', *statýtojas* ʽkto ustawia snopy w mendle; budowniczy; rolnik, który dostarcza mleko a. żywiec na podstawie kontraktu'.

statmalà 3 p.s., *stãtmala* 1 p.a. gw. ʽgrubo zmielona mąka' (*O kas pusę miltų supitliavos, su stãtmala sumaišo, tai tas jau bagotas*) — złożenie członów *stat-* (zob. *stãtas*, *statùs*) i *mal-* (por. *málti* ʽmleć'). Znacz. etym. ʽ(ziarno) z grubsza zmielone'. — Drw. *stãtmala* adv. ʽgrubo (mleć)', por. *Vieną maišą supitliavok i tris stãtmala sumalk*; *stãtmalas*, *-à* ʽgrubo zmielony, gruboziarnisty' (⇒ *statmalaĩ* adv., *statmalìnis* ʽgrubo mielony').

statulà 3 p.a. 1. ʽstatua, rzeźba przedstawiająca postać ludzką a. zwierzęcą', 2. ʽposąg

---

[480] Paralela grecka: στατίζω ʽumieścić, postawić' ⇐ στατός ʽstojący, ustawiony'. — Mało prawdopodobna jest wysunięta przez F. Kortlandta (*Balt* XXV:2, 1989, 104-112) hipoteza, w myśl której prs. *stãto* polegałoby na przekształceniu pb. prs. reduplikowanego *stastāti (zam. pie. *sti-steh$_2$-ti).

bożka pogańskiego, bałwan' — zapoż. z pol. *statua*, czyt. [sta.tu.u̯a], z substytucją lit. *l* za pol. *u̯* (por. lit. *kakavà*, błr. *kakáva* ⇐ pol. *kakao*). Też w formie m. *stãtulas* 'statua, figura; osada, statyw na łuczywo'. War. *statuja* b.z.a. Dotąd niesłusznie uważane za wyraz rodzimy, mianowicie drw. na *-ula* od neoosn. *stat-* (zob. *stãtas*), zob. BSW 283, LEW 898. LKŽ XIII, 716 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. — Drw. *statulė̃lė* 'statuetka, posążek'.

statùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'wznoszący się prawie pionowo, stromy — o zboczu, brzegu', 2. 'wyprostowany', 3. 'pionowy', 4. 'sztywny', 5. 'prosty' (*statùs kẽlias* 'prosta droga'), 6. 'szorstki, surowy', 7. 'uparty', 8. 'pyszny, dumny'. Przymiotnik utworzony od neoosn. *stat-*, wyodrębnionej ze *stãtas* (zob.). — Drw. *stačiaĩ* adv. 'stromo; wprost, na wprost; bezczelnie'.

stáugti, *stáugiu*, *stáugiau* 'o psie: wyć, skowyczeć, wydawać urywane, żałosne dźwięki', też o głośnym płaczu, o wietrze, refl. *į̇sistáugti* 'rozwyć się', *nusistáugti* 'zawyć'. War. *staũgti*. SD *staugiu* «krzyczę żałośnie, z płaczem» (syn. *stūgauju, raumi, raumu*), «skowyczę, skowyczy pies». Brak †sčiaug-, †ščiaug- (< *steu̯g-). Chyba dźwiękonaśladowcze, por. interi. *stū́gt*, *stū̃gt*: *Stū́gt sustaugė vilkas*. Inaczej LEW 898, gdzie wymieniono pewne porównania germańskie. — Drw. *staugesỹs* a. *staugliavà* 'wycie', *staugū̃nas* 'wrzaskliwie płaczący, wyjący'. — SZ *stug-*: *sustungù, -stugaũ, -stùgti* 'zawyć', młodsze *sustū́gstu, -stū́gau, -stū́gti* ts. — WSZ *stūg-*: *stū́gauti* intens. 'wyć — o wilkach' (*Susibėgo vilkų ruja ir stū́gauja*), SD *stūgauju* «krzyczę żałośnie z płaczem» (por. typ *dū́sauti, šū́kauti*), *stūgsė́ti* 'wyć — o wietrze', nomen: *pastū́gos* f.pl. 'wycie psa na wilka'.

staunià 4 p.a. gw. 'wielka beczka do kiszenia warzyw, do przechowywania ziarna a. mąki' (war. *staũnė, staunė̃*) — zapoż. z pol. przest. *stawnia, -i* 'beczka, fasa, służąca do składania warzywa na zimę' (SW VI, 410), zdrob. *stawienka, -i* 'niewielka beczka a. kubeł do trzymania w nich wody w domu na użytek podręczny' (*ibid.*). Osobno zob. *staunyčià* i *stovinyčia*.

staunyčià I 2 p.a., *staunýčia* 1 p.a. gw. 'beczka do kiszenia kapusty a. buraków' — zapoż. z pol. przest. *stawnica* 'beczka spora, stojąca bez dna górnego, do kwaszenia w niej kapusty lub buraków' (SW VI, 410). Zob. też *stovinyčia*.

staunyčia II b.z.a. gw. 1. 'świecznik' (*Žvakių staunyčios buvo medinės*), 2. 'wielka świeca woskowa'. Analiza: *staun-nyčia, drw. na *-nyčia*, utworzony od neoosn. *staun-* ⇐ *staunìnis* 'o świecy: zrobiona przez pionowe zanurzenie w wosku' (*Iš vaško dirba staunines žvakes. Suktinė žvakė ir stauninė*). War. *stauninčia* b.z.a. 'wielka świeca' < *staun-ninčia (por. neosufiks w *spad-ninčià* ob. *spad-nyčià*). Ostateczną podstawą był tu zapożyczony przymiotnik *staunùs* (zob. s.v.). N.B. LKŽ XIII, 724 przez niedopatrzenie włączył *staunyčia* II do lemmatu *staunyčià* I.

staunùs, *-ì* 4 p.a. gw. 'stały, niezmienny, ustawiczny', 2. 'poważny — o człowieku' — zapoż. z pol. przest. *ustawny* 'ustawiczny, powtarzający się, ciągły'. Pominięcie pol. prepozycji *u-* znajduje paralelę w *stavìčnas* (zob.). Drw. *stauniaĩ* adv. 'stale, ustawicznie, często' (por. pol. przest. *ustawnie*).

stavarỹs, *-io* 3 p.a., *stavãris, -io* 2 p.a. wsch.-lit. 1. 'sęk, dolna część uschniętej gałęzi wrośniętej w pień drzewa', SD «sęk, nodus» (war. *stãvaras*), 2. 'pozostałość po odciętej gałęzi na powierzchni deski', 3. 'otwór w desce po wypadłym sęku', 4. 'gruba zdrewniała łodyga' (war. *stãvaras*), 5. 'odgałęzienie rogu'; *be stavarių* SD «bez kolankow, enodis»[usuwam przypis], drw. *stavariótas* 'z sękami, sękaty', *stavariuotas* SD «sękowaty, nodatus, stipes». Zapoż. lit. w błr. gw. *stavarúk* 'sucha gałąź' (Laučjute 73, ESBM 12, 278). — War. z samogłoską *e*: *steverỹs* 'sęk; stosina pióra', *stẽveras* 'sucha bezlistna gałąź, badyl'. — Zapewne przez zmianę *b* > *v* z bliskoznacznego *stabarys, *stabaras (zob. *stãbaras*, war. *stẽbaras*). W kwestii form zawierających wtórne *v* zob. *ankstývas*. Nieprawdopodobna

wydaje się hipoteza LEW 898: «Vermutlich *u*-Erweiterung der Tiefstufe von *sthā [recte *stā-], Hochstufe in *stovė́ti*». Struktura w rodzaju *sta-v-* nie znajduje oparcia w materiale apofonicznym (*stavóti* jest slawizmem), z kolei *stovė́ti* nie jest czas. prymarnym, lecz denominatywem, przy czym jego segment składowy *-v-* jest z pochodzenia formantem osnowy nominalnej (zob. s.v.), a nie rozszerzeniem prajęzykowego pierwiastka.

stavìčnas, *-à* 4 p.a. przest. ʽstały, pozostający niezmiennie w jednym miejscu’: *Vaiskas nestavòčnas, ne vienoj vietoj stovįs, šen ir ten traukiąsis* — zapoż. z pol. *ustawiczny*, z pominięciem prepozycji *u-*, na co jest paralela w postaci *staunùs* ⇐ pol. przest. *ustawny*.

stavóti, *stavóju*, *stavójau* gw. 1. ʽwytrzymać, wycierpieć, znieść’ (*Arkliai tokiam kelė[je] be avižų nestavós*), 2. ʽmieć dość sił, by podołać czemu’ (*A stãvosi nueiti?*), 3. ʽmieć czego dosyć, starczać’. W znaczeniach 2 i 3 *stavóti* koresponduje z błr. *stavácь*, *stajé* (por. TSBM), może więc być uznane za zapożyczenie tego ostatniego. Użycie w znaczeniu ʽwytrzymać, znieść’ może stać w związku z formacją prewerbialną *iš-stavóti*, mianowicie o ile ta jest kalką z błr. *vý-stajacь* ʽwytrzymać, nie poddać się’. LKŽ XIII, 726 nie zaznaczył obcości formy *stavóti*.

stebeĩlyti, *stebeĩliju*, *stebeĩlijau* pot. ʽwpatrywać się, wbić wzrok, wlepić oczy w kogo, w co’ — vb. denominativum od zanikłego sb. *stebeila ʽten kto się uporczywie wpatruje, kto się gapi’, n. agt. na *-eila* od *stebė́ti* (zob.). Paralele: *gudréila* ʽmądrala’, *mainéila* ʽkto trudni się handlem wymiennym’, *mandréila* ʽstrojniś’. Por. GJL II, § 222, gdzie uwaga, że gw. suf. *-eila*, charakteryzujący pejoratywne nazwy osób, ma w języku literackim odpowiednik *-eiva*, por. *gudréiva*, *mainéiva*.

stebė́ti, *stebiù* (3 os. *stẽbi*, war. *stẽbia*), *stebė́jau* ʽwpatrywać się, spostrzegać, obserwować, śledzić wzrokiem (np. lot ptaków); okazywać zdziwienie’, *įstebė́ti* ʽdostrzec, zaobserwować’. Refl. *stebė́tis* ʽzdumiewać się, dziwić się’, *stebiuosi* SD «dziwuię się, dziwno mi; zdumiewam się» (łot. *stebêtiês* ʽbyć zdumionym, dziwić się’), *atsistebė́ti* ʽnacieszyć się widokiem’, *iššistebėt ne galiu* SD «wydziwić się nie mogę», *nusistebė́ti* ʽzdumieć się, zdziwić się’. Jest to durativum stanu na *-ėti* do inchoat. *stèbti* ʽwpaść w podziw’ (zob. s.v.), SZ *stib-* (zob.). Pwk. lit.-łot. *steb-* / *stib-* jest kontynuacją pwk. pie. *steb^h- ʽdrętwieć, kostnieć, sztywnieć, (o roślinach) drewnieć’, który jest trudno odgraniczyć od pie. *stemb^{h}H- ʽopierać się, stawiać opór’, por. wed. *stabhnā́ti* ʽpodpiera, umacnia’ (zob. LIV^2 588, 594, LEW 891, 899, ALEW 973). — Drw. *stẽbinti* caus. ʽwprawiać w zdumienie, zdumiewać, zadziwiać’, *nustebinu* SD «zdumiałym czynię, obstupefacio...». Nomina: *nuosteba* SD «zdumiewanie się, zdumienie się» (por. *núostaba*), *stẽbaras* gw. ʽsucha łodyga, badyl’ (war. *stãbaras*), *stebyklà* ʽobserwatorium’ (neol.), *stebùklas* (zob.), *stẽbulas* przest. ʽdziwny, osobliwy’ (por. suf. w *gẽdulas* DP ʽżałosny’, *tóbulas* DP ʽdoskonały’), *stebulẽ* ʽpiasta w kole’, SD^1 «piasta, modiolus rotæ», war. *stabulẽ* (por. łot. *stębule, stabule* ʽfujarka, flet’). — Neoosn. *stebė-*: *stebė́tinas* ʽgodny podziwu’, *stebė̀tinai* adv. SD «zdumiale, attonitè», *stebė́tojas* ʽobserwator’ (por. *kalbė́tojas*). — SO *stab-*: *stabčióti* ʽidąc zatrzymywać się, stawać’ (DP ʽustawać, stawać’), war. *stapčióti*; *stabdýti* (zob.), *stabýti* ʽzatrzymywać, powstrzymywać, hamować; podziwiać, zadziwiać’, refl. *stabytis* DP ʽkarać się, zatrzymać się’, *stàbtelė̀ti* ʽzatrzymać się nagle’, *stàbterė̀ti* ʽprzystanąć’. Nomina: *įstabùs* ʽzwracający na siebie uwagę, zadziwiający, niezwykły’ (war. gw. *izdabùs*, pewnie zam. *yzdabus < *insdabus), *núostaba* ʽzdziwienie, zdumienie, podziw’ (⇒ *nuostabùs* ʽzdumiewający, zadziwiający, wspaniały’), *pastabà* ʽuwaga, spostrzeżenie’ (⇒ *pastabùs* ʽspostrzegawczy’), *stãbaras* (zob.), *stãbas* (zob.), *stabỹs* ʽhamulec’. Cps. *savìstaba* neol. ʽsamoobserwacja, introspekcja’ (por. *sãvas*). — SZ *stib-* ⇐ *steb-*: *stìbilas*, *stìbiras* (zob. s.v. *stib-*). Alternatywnym do *stib-* st. zanikowym było *stub-*, zob. *stùburas*.

stèbti, *stembù*, *nustebaũ* ʻwpaść w podziw, zacząć się dziwić, zdumieć sięʼ, *nustèbti* ʻzdumieć sięʼ, DP ʻzadziwić się, zdumieć się; dziwować sięʼ (*nustēbęs*: *nustebįs* SD «zdumiały, zdrętwiały») — formacja inchoatywna z infiksem nosowym od pwk. *steb-*, zob. *stebė́ti*. Paralele na infigowanie SE: *gendù* (*gèsti*), *senkù* (*sèkti*), *tenkù* (*tèkti*). Zob. też *stemb-*.

stebùklas ʻcud (w sensie religijnym)ʼ, DP ʻdziw, dziwowisko, podziwienieʼ, SD «dziw, mirum» (syn. *žinklas*, *prajėvos*). Dewerbalny drw. na *-uklas* od *stebė́tis* ʻdziwić się, zdumiewać sięʼ (LEW 899). War. *stebū́klas*, *stebũklas*. Odpowiednik łot. *stebeklis* ʻdziw, cudʼ. — Formant *-uklas* jest neosufiksem, który powstał drogą nawarstwienia się sufiksu *-las* na starszy suf. *-uk-* prymarnego deverbativum *stebukas (GJL II, § 224); zob. o tym s.v. *kabùklas*. — Drw. *stebuklìngas* ʻcudowny, zadziwiający, niezwykłyʼ, SD «cudowny, monstrosus, prodigiosus, miraculosus» (syn. *prajėvingas*, *žinklingas*), «dziwny, mirus, mirabilis, mirificus», *stebuklynė* SD «dziwowisko, teatrum». Cps. *stebùkladaris* ʻcudotwórcaʼ (por. *darýti*, syn. SD *žinkladaris*), *stebùklavaikis* ʻcudowne dzieckoʼ (kalka nwn. *Wunderkind*, por. *vaĩkas*).

steĩgti, *steigiù*, *steigiaũ* 1. ʻurządzać, tworzyć, zakładać, organizowaćʼ, 2. ʻdostarczać czegoʼ, 3. intr. ʻstarać się o co, troszczyć się, dążyć do czegoʼ, 4. żm. ʻchcieć, pragnąćʼ, 5. żm. ʻspieszyć sięʼ, też stlit. (MŽ, BRB). Cps. *įsteĩgti* ʻzałożyć, powołać do istnieniaʼ (znacz. etym. ʻwprawić w ruchʼ?), ʻufundować (stypendium); nabyć co; sprawić sobie (np. ubranie)ʼ, *į̃steigti vaĩką mergìnai* ʻzrobić dziecko panniʼ, *pérsteigti* ʻwyprzedzić, ubiecʼ, *susteĩgti* ʻzdziałać, zrobić; zdążyć, zdołać; postarać się o coʼ. Refl. *steĩgtis*, *steigiúos*, *steigiaũs* ʻspieszyć się, dążyć do czego, starać się, wysilać się, usiłowaćʼ, *įsisteĩgti* ʻsporządzić sobie, sprawić sobie, np. ubranieʼ. Odpowiednik łot. *stèigt*, *stèidzu* intr. ʻspieszyć sięʼ, tr. ʻponaglać, przyspieszaćʼ, refl. *stèigtiês* ʻspieszyć sięʼ. Lit.-łot. *steig-* razem ze słow. *stig-* pochodzi z pbsł. *stei̯g- (BSW 285n., LEW 899). Pwk. pie. *stei̯g^h- / *stig^h- ʻstąpać, kroczyćʼ (LIV^2 593), por. gr. στείχω ʻkroczyć, przychodzić, udawać się dokądś, zbliżać się dokądś, przychodzić skądśʼ (aor. ἔστιχον), stir. *tíagu* ʻkroczę, idęʼ], goc. *steigan* ʻstąpaćʼ, stisl. *stíga* ts., stwn. *stīgan*, nwn. *steigen* ʻiść pod górę, wspinać sięʼ. Odpowiedniki słowiańskie: scs. *stignǫ*, *stignǫti* ʻφθάνειν, prześcignąć, wyprzedzićʼ i ʻὑποφθάνειν, wyprzedzić, uprzedzićʼ, sch. *stìgnêm*, *stȉći* ʻprzyjść, zdążyćʼ, ros. *dostígnu*, *dostíčь* a. *dostígnutь* ʻdotrzeć do jakiegoś miejsca, dopiąć (celu), osiągnąć, doczekać (dożyć, dojść do) sędziwego wiekuʼ, *postíčь* ʻpojąć, zrozumieć; spotkaćʼ (*postižímyj* ʻzrozumiały, poznawalnyʼ), czes. *stíhat* ʻścigać, gonić, śledzićʼ, *stihnout* ʻzłapać, schwycić, zdążyć; dotknąć (o nieszczęściu)ʼ, stpol. *ścignąć* ʻnadążyć za czyimś krokiem, dotrzymywać krokuʼ (caus.-iter. *ścigać*), *poścignąć* ʻdopędzić, dogonić; osiągnąć, otrzymać, uzyskać coʼ, *uścignąć* ʻdopędzić, dogonićʼ, pol. *doścignąć* ʻdogonićʼ, *prześcignąć* ʻwyprzedzić w ruchuʼ. — SZ *stig-*, WSZ *styg-*, zob. *stìgti* I. — SO *staig-*: *staigýti* (zob.).

stė̃kis, *stėkỹs*, *-io* żm. ʻryba ciernik, Gasterosteus aculeatusʼ — drw. wsteczny od *stėkelis, co było zapożyczeniem ze śrdn. *stekele* ʻmała ciernista ryba, Stichlingʼ (LEW 900). Paralele: *gizẽlis* ⇒ *gìzas*; *pundẽlis* ⇒ *pùndas*. War. *stẽgis*, *stėgỹs* i *stėgė̃*. Odpowiednik łot. *stẽķis* ʻciernikʼ również zakłada starsze *steķelis. War. *stẽgis* i *stẽrķis*. Inaczej Urbutis 1981, 151n.: *stė̃kis* jest zapożyczeniem z łot. kuroń. *stẽķis*.

stel̃bti, *stel̃bia*, *stel̃bė*, zwykle z prvb. *nu-*, *už-* ʻzagłuszać, tłumić wzrost — o roślinach, chwastachʼ (*Piktžolės stel̃bia daržóves*). Intr. *stel̃bti*, *stelbsta*, *stel̃bo* ʻwietrzeć, ulatniać się (o trunkach)ʼ. Bez dobrej etymologii. Próbowano łączyć ze *stul̃bas* ʻsłupʼ, zob. LEW 900. — SO *stalb-*: *stal̃bti*, *stal̃bsta* (war. *stal̃bia*), *stal̃bo* (war. *stal̃bė*) ʻwietrzeć, ulatniać się, tracić moc — o trunkachʼ, *pasistal̃bęs alùs* ʻzwietrzałe piwoʼ, przen. *apstal̃bti* ʻo człowieku: opaść z sił, osłabnąćʼ. Por. łot. *stalbacis* cps. ʻniewidomy, ślepiecʼ. — SZ *stilb-*: *stil̃bti*, *stil̃bsta*, *stil̃bo* intr. 1. ʻbyć zagłuszanym — o roślinachʼ (*Stil̃bsta žolė ir neauga*), 2. ʻwietrzećʼ; *nustil̃bti* ʻo

roślinie: zmarnieć, uschnąć (z braku deszczu, nawozu); o piwie: wywietrzeć', *stìlbinti* 'zwlekać, ociągać się; żałować czego, dawać mało', *stilbùs* '(o drzewie) rosnące w cieniu, wysokie i cienkie'. — War. *stil̃p-*: *išstil̃pti* 'wyrosnąć wysokim i chudym', *užstil̃pti* 'być zagłuszanym' (*Užstil̃psta daržai po medžiais*).

stel̃gti, *stelgiù, stelgiaũ* gw. 1. 'starać się, wysilać się, troszczyć się o co', 2. 'dążyć do czego' (*Muno vaikai stelgia į mokslą*), 3. 'patrzeć z uwagą, wpatrywać się', 4. 'chełpić się', *įstel̃gti* 'zauważyć, zobaczyć', *pastel̃gti* 'postarać się; spostrzec, zauważyć'. Prawdopodobnie neologizm bałtycki. Inaczej LEW 900; NIL 666: pie. *stelg- 'hervorstehen(d), starr (aufragen)', łączy ze stang. *stealc* 'sterczący, stromy'. LIV^2 595 odtwarza tylko pie. *stelg- / *stelǵ- 'glattstreichen, wygładzać', z refleksami ograniczonymi do języka hetyckiego. — SO *stalg-*: *stalgùs* (zob.). — Podwójny refleks SZ: *stilg-* / *stulg-*: 1. SZ *stilg-*: *stilgė́tis*, *stil̃gisi* (war. *stil̃giasi*), *-ė́josi* refl. 'mieć ochotę, starać się, usiłować, wysilać się'. Por. n.m. *Silgiónys* w rej. Alytùs < *Stilgionys (pol. *Stylgiany* XVII w.) — od n. os. *Stilgys (zob. Palionis, *Balt* XLIII:2, 2008, 291n.). 2. SZ *stulg-*: *stulgùs* (zob.).

stemb-: neopierwiastek wyabstrahowany z prs. infig. *stembù* do *stèbti* 'wpaść w podziw' (zob. s.v.). Dał on osnowę trzem czasownikom, por. 1. *stémbti, -iu, -iau* 'sprzeciwiać się', DP też 'być przeciwnym, spierać się'[481] (znacz. etym. 'nieruchomieć wobec współrozmówcy'?), 2. *stem̃bti, -iù, -iaũ* 'ociągać się, zwlekać, zmuszać do czekania' (rozwój znacz.: 'nie zgadzać się' ⇒ 'opierać się' ⇒ 'ociągać się, zwlekać'), 3. *stem̃bti, -ia, -ė* 'drewnieć, wyrastać w łodygę; nabierać ciała, grubieć', *išstem̃bti* 'przerosnąć i stwardnieć — o trawie' (*Pjauk žolė pakol neišstembė, ir karvė geriaus ės*), *sustem̃bti* 'zrobić się nieruchawym; dorosnąć, dojrzeć'; do tego dur. *stembė́ti, -ja, -jo* 'drewnieć, mocnieć, grubieć'.— Nomina od *stemb-*: *stémbas* 'łodyga', *stémbras* a. *stem̃bras* 'nasada ogona; łodyga' (łot. *stìebris* ts., por. *stę̀mbrs* 'gruby kij'). — Derywaty apofoniczne: SO *stamb-*: *stámbas* (zob.), *stambùs* (zob.), SZ *stimb-*: *stim̃bti* (zob.), SZ *stumb-*: *stum̃bras* I 'nasada ogona' (zob. s.v.).

stemplė̃ 4 p.a. 1. 'przewód pokarmowy', 2. 'przełyk', 3. przen. 'krater (wulkanu)', 4. przen. 'chudy człowiek a. zwierzę'. SD <stimpłe> «krtań, gardziel, rura do płuc oddechowa, głosowa, aspera arteria, trachea, canalis animæ, arteria, orum» (syn. *gerklė̃*). Odpowiednik łot. *stemple* 'Luftröhre'. Formacja dewerbalna z suf. *-lė-* o znaczeniu nomen instrumenti: 'część ciała służąca przełykaniu'. Paralele: *templė̃* ⇐ *tem̃pti*; *dùmplės* ⇐ *dùmti*; *rẽplės* ⇐ *rep-. — Do tego jest war. sufiksalny *stem̃pelis* stlit. 'przełyk'. — Osnowa *stemp-* została wyodrębniona z prs. infigowanego do *step- 'łykać, przełykać'[482]. Pierwiastek taki nie pozostawił po sobie śladów. Por. LEW 901, gdzie wzmianka o propozycji J. Zubatego powiązania *stemplė̃* ze *stam̃bas* 'łodyga'. Por. jeszcze *stémpėti*, *stémpi*, *stempė́jo* 'leżeć plackiem, leżeć bezczynnie, wylegiwać się'. — Do *stemp-* dotworzono SO *stamp-*: *stampìnti* 'nakarmić kogo do syta' (*Bent sykį tą besotį pristampinaũ*). Por. *glamž-* ⇐ *glemž-* (*glež-*), *kamš-* ⇐ *kemš-* (*keš-*), *stamb-* ⇐ *stemb-* (*steb-*). — Drw. od neoosn. *stempl-*: *stemplíena* 'marne, żylaste mięso'. Vb. denom. *stemplė́ti* a. *stemplióti* 'z dużym wysiłkiem nieść, podnosić, ciągnąć', *stem̃plinti* 'napychać do pełna; karmić' (por. wyżej *stampìnti*).

stenė́ti, *stenù* (war. *steniù*), *stenė́jau* 1. 'stękać, jęczeć, wydawać przeciągłe żałosne dźwięki; z trudem chodzić, iść stękając', 2. 'mówić nieudolnie, niewyraźnie, dukać'. Odpowiedniki bałt.: łot. *stenêt, stęnu, stenu* (war. *stenẽju*) 'stękać', stpr. *stenuns* a. *stīnons*

---

[481] Por. *Nes kiekvienas, kuris daros Karaliumi, stembia prieš Ciesorių* DP 167_9 'Bo każdy ktory się krolem czyni, sprzeciwia się Cesarzowi'. *Stémbkite prieš veliną, ir pabėgs nuog jūsų* DP 110_{16} 'Sprzeciwcie się diabłu, a uciecze od was'.

[482] Paralele na infigowanie pierwiastka w stopniu *e*: *brendù* ob. *bredù* (*brìsti*); *glemb-* ⇐ *gleb- (*glė́bti*); *glemž-* ⇐ *glèžti*; *kemp-* ⇐ *kèpti*; *klemb-* ⇐ *klèbti*; *stemb-* ⇐ *stèbti*.

ptc. prt. ʽktóry wycierpiał, gelittenʼ (w kwestii wtórnego wokalizmu <ī>, zob. LAV 354n.). Rzuca się w oczy sztywność apofoniczna: brak SO †stan-, SZ †stin-, †stun-. Należy do pwk. pie. *sten- (LIV² 596, LEW 901, ALEW 975), por. scs. *stenjǫ, stenati* ʽstękać, στένειν, στενάζειν', ros. *stenáju, stenátь* ts., gr. στένω intr. ʽjęczeć, wzdychać', tr. ʽopłakiwać', στείνω ʽścisnąć, otoczyć tłumnie' (podobna budowa w lit. gw. *steniù*, scs. *stenjǫ*), pass. ʽstać się ciasnym, wąskim; napełnić się, być obciążonym', sti. *stanant-* ʽstękający', stang. *stenan*, śrdn. *stenen* ʽstękać', nwn. *stöhnen* ts., SO gr. στόνος m. ʽjęczenie, jęk, wzdychanie', SZ stang. *stunian*, stisl. *stynja* ʽjęczeć'. — Drw. *stenẽklis* ʽkto stęka; kto jąka się, jąkała', SD «szepluń; zaiąkliwy, zaiąkaiący» (łot. odpowiednik funkcjonuje tylko jako obelga: *Tu vęcās mātes steneklis!*), ⇒ vb. denom. *stenẽkliju, -ijau, -yti* ʽjąkać się', SD «zaiąkam się; blekocę; szeplunię», *stenekloju* SD «zacinam się w mowie, hæreo, hæsito». Neoosn. *stenėj-*: *stenė́jimas* ʽstękanie, jęczenie, jęk' (por. *drebė́jimas* ⇐ *drebė́jau*; *gedė́jimas* ⇐ *gedė́jau*). — WSE *stėn-*: *stė́na* c. ʽkto opowiada wolno i nudno, kto ględzi', ⇒ vb. denom. *stė́náuti* ʽględzić, opowiadać jak starzec'. — SO *stan-: strus. *stonati, stonju*, czes. *stonati, stůňu* ʽjęczeć, wzdychać' — vb. denom. od rzeczownika typu ros. *ston* ʽjęk' (por. np. ESJS 878). Inaczej Stang 1942, 41 (*stonati* ma być iteratywem od *stenati*).

sténgtis, *sténgiuos, sténgiaus* ʽstarać się, wysilać się, wytężać się; usiłować coś zrobić, wkładając w to pewien wysiłek; podołać, zdołać, potrafić; sprzeciwiać się, spierać się; mocować się', DP ʽusiłować, kwapić się', *įsisténgti* ʽsporządzić sobie, sprawić sobie, np. ubranie'; niezwrotne *įsténgti* a. *išsténgti* ʽpotrafić, móc, być w stanie, mieć dość siły, by coś zrobić' (*Jìs dìrba kíek įsténgia*). Pokrewne nomina łot. *stęngs* a. *stęngrs* ʽmocny, silny, napięty, surowy, krnąbrny, uparty'. Etymologia niezdecydowana: *steng-* można łączyć z trzema pierwiastkami: pie. *$steng^{u̯}$- ʽuderzać, trącać', pie. *$steng^{h}$- ʽkłuć, wtykać' oraz (s)$teng^{h}$- ʽciągnąć, naprężać'. Por. 1° refleksy *$steng^{u̯}$- w goc. *stigqan* ʽzderzać, uderzać, potrącać', łac. *distinguō, -ere* ʽrozróżnić, wyłączyć, wydzielić', *extinguō* ʽzgasić, zgładzić', *restinguō* ʽprzytłumić, uśmierzyć, stłumić' (por. LIV² 596, bez form bałtyckich). Por. 2° refleksy *$steng^{h}$- w ags. *stingan* ʽwetknąć, wtykać', stisl. *stinga* ts., stwn. *stungen* ʽukłuć, żgnąć' i gr. σταχύς m. ʽkłos' (IEW 1014 n.). Por. 3° *(s)$teng^{h}$- ʽciągnąć, naprężać': scs. *tęgnǫ, tęgnǫti* ʽciągnąć', toch. B *taṇkṣäm* ʽhamuje, powściąga', SO aw. *-θaṇjaiieiti* ʽciągnie' (zob. LIV² 657, bez wzmianki o *sténgtis*). Anitowy charakter wymienionych pierwiastków pie. nasuwa przypuszczenie, że lit. akut pojawił się wtórnie. ALEW 975 tłumaczy to tzw. prawem Wintera. — Podwójny refleks SZ *sting-* / *stung-*, zob. *stìngti*. — SO *stang-*: *stangìntis* ʽnapinać mięśnie brzucha', *pasistangìnti* ʽnapiąć mięśnie (przy porodzie)', por. łot. *stàngât²* ʽmiesić glinę'. Nomina: *įstanga* ʽwytężenie sił, wysiłek', *pãstangos* f.pl. ʽwysiłki', *stangà* a. *stánga* ʽnatężenie, usiłowanie, wysiłek; zaparcie stolca, zatwardzenie', *stangùs* (zob.).

stẽpinti, *stẽpinu, stẽpinau* stlit., gw. ʽtwierdzić, utrzymywać' (syn. *teĩgti*), DP ʽchwalić, wysławiać', *išstẽpinti* DP ʽwysłowić', *nustẽpinti* ʽzdumiewać się' (gw. *nustẽpo* ʽwpadł w zdumienie', dosł. ʽstanął prosto, scil. ze zdumienia, por. GJL II, § 679). Por. alternant *steb-*, *stẽbinti*, s.v. *stebė́ti*. Co do ewentualnych nawiązań ie. zob. IEW 1013. Brak hasła *step- w BSW. LEW 902 uważał *stẽp-* za wariant *stẽb-*. — Podwójny refleks SZ *stip-* / *stup-* (typ *TiT* lub *TuT* ⇐ *TeT*). SZ *stip-*: *stìpti* m.in. ʽmarznąć, sztywnieć' (zob. s.v.). SZ *stup-*: *stùplas* gw. ʽzdrętwiały, sztywny', ⇒ vb. denom. *stuplénti* ʽledwie suwać się, słaniać się'; łot. *stupe* m.in. ʽrózga z ułamanym końcem, zużyta miotła'. Pwk. *step- ma wariant *s*-mobile, zob. *tãpinti*. — Nowy stopień pełny, tworzony od stopnia zanikowego, przybiera formę dyftongiczną, mianowicie dwojaką: 1° *stiep-* ⇐ *stip-*: *stiẽptis* ʽpiąć się w górę, wspinać się' (zob. s.v.), 2° *steip-* ⇐ *stip-*: *stéipėti*, prs. *-ėja* (war. *-i, -a*), prt. *-ėjo* ʽczuć się niezdrowym, niedomagać, odczuwać dolegliwości; uskarżać się na co, utyskiwać, kwękać; chodzić na czubkach palców; zdychać', *išsistéipėti* ʽprzyjść do zdrowia, wydobrzeć', ⇒ *stéipa* c. ʽkto często niedomaga'; *steipalėti* b.z.a. ʽniedomagać' (wygląda jak vb. denom. od †steipala). — Nową formą stopnia

o jest *staip-*: *staipýtis* (zob. *stiẽptis*).

sterblė̃ 4 p.a., *ster̃blė* 2 p.a. 1. ʽpodołek, wklęsłość, wgłębienie tworzące się w sukni a. fartuchu przy unoszeniu brzegów lub siadaniu', 2. ʽpoła, połowa dolnej części ubrania rozpinającego się z przodu', SD «kray szaty, brzeg szaty» (syn. *kraštas rūbo*), «łono u szaty, podołek» (⇒ *sterblė́tas* «łonisty»), 3. ʽmiejsce na nogach siedzącego' (*Vienas vaikas ant rankų, kitas sterblė̃j*). War. z samogłoską *a*: *star̃blė*. Odpowiednik łot. *stêrbele*[2] ʽpodołek', war. *starbele* (anaptyksa *e* do grupy *b-l*). Niezbyt jasne, zob. LEW 902. Może ze zmiany *sterp-lė. Drw. od czas. *stir̃pti* ʽrosnąć, wzrastać, mocnieć'? Por. syn. *skraĩtas* ⇐ *suskríeti*.

stérti, *stérstu*, *stérau* (z prvb. *nu-*, *pa-*) gw. ʽzesztywnieć, zdrętwieć, osłupieć (ze zdumienia, przerażenia), znieruchomieć, przerazić się; zgrabieć (z zimna i wilgoci)'. War. z wokalizmem *ė*: *stė̃rti*, *stėrstù*, *stėraũ* (z prvb. *ap-*, *nu-*, *už-*) ʽznieruchomieć, zdrętwieć, osłupieć'. St. pełny *stēr-C w połączeniu z sufiksacją *-sta-* przemawia za innowacją litewską. Por. SZ *stìrti*, SO *starìnti*. LEW 902n. wiązał *stérti* ze śrwn. *stërre*, nwn. *starr* ʽsztywny, zdrętwiały, nieruchomy', gr. στερεός ʽtwardy, hartowny, solidny; mocny, silny; okrutny' (Beekes 2010, 1400n.: pie. *ster-). Transponat pie. *ster(h_1)- ʽsztywnieć, drętwieć'.

stérva stlit., gw. 1. ʽpadlina, ścierwo', 2. ʽleniwe zwierzę domowe', 3. ʽpodły człowiek', też obelżywe wyzwisko — zapoż. ze stbłr. *stervo* n. (SLA 206, LEW 903), por. błr. *scérva*, *-y*. War. m. *stérvas*. Akut przypadkowy, podobnie jak w zapoż. *čvértis*, *zérkolas*. — Drw. *stervenà* ʽpadlina', war. *stervinà*, *stervíena*. Vb. denom. *stervė́ti*, *-i* (*-ia*), *-ė́jo* lub *stérvėti*, *-i* (*-ėja*), *-ėjo* wulg. ʽdługo, bezczynnie leżeć, wylegiwać się', 2. ʽstarzeć się' (*Merga neištekėjusi stérvė[ja]*, t.y. *sensta*. *Seni bernai, jau sustervėję*), *stervinė́ti* ʽuprzątać padlinę'.

stib- gw.: *stìbilas* ʽłodyga, sucha łodyga, pręt', *stibýna* ʽkość goleniowa, piszczel; łydka', *stibýnos* f.pl. ʽnogi, łydki' (*stibýnas pakratýti* ʽwyciągnąć nogi, umrzeć'), ⇒ vb. denom. *stibýnoti* ʽchodzić z gołymi łydkami'; *stìbiras* ʽsucha gałąź, pręt, łodyga', *stìbis* ʽgoleń', żartobl. ʽpenis'. Cps. *stibìkaulis* ʽkość goleniowa; kość pacierzowa' (por. *káulas*). Osnowa *stib-* przedstawia SZ typu *TiT* ⇐ *TeT* od pwk. *steb-* (pie. *$steb^h$-), zob. *stebė́ti*, SO *stabdýti*. Odpowiedniki bałt.: łot. *stiba* ʽkij, pałka, pręt, rózga, wędzisko' (⇒ *stibât* ʽbić, chłostać, sprawiać lanie), *stibis* ʽmały, suchy pręt' oraz stpr. **stibinis*, pis. <scibinis> EV ʽSletebeyn' — prawdopodobnie ʽbelka łącząca płozy sań z siedziskiem' (Trautmann 1910, 429; PKEŽ 4, 121: *stibinas). Por. intralitewski alternant *stip-* s.v. *stìpinas*, *stìpti*. Alternatywnym do *stib-* st. zanikowym jest *stub-*, zob. *stùburas*. Inaczej LIV[2] 592, gdzie przy uwzględnieniu gr. στείβω ʽdeptać (o koniach), iść, kroczyć' postuluje się wywód z pwk. pie. *stei̯b- ʽsteif / fest machen' (ze znakiem zapytania). — Z bałtyckim pwk. *stib-* są spokrewnione: 1° scs. *stĭblo* ʽłodyga' ob. *stĭblĭ*, *-i* m. ts. (*stĭblije* ʽźdźbła słomy, słoma'), stpol. *śćbło*, *ściebła*, pol. *źdźbło*, *źdźbła* ʽucięta część łodygi', ros. *stebló*, 2° łac. *tībia*, *-ae* ʽgoleń; flet, piszczałka' (*s*-mobile). — Nowy SO *staib-* ⇐ *stib-*: *stáibis* ʽgoleń, piszczel, łydka', też ʽprzedramię, kość przedramienia'[483], *staibùklis* ʽnadgarstek', *stáibulas* ʽprzedramię', *staibùs* ʽwybujały (o roślinach); silny, odważny', cps. *staibìkaulis* a. *staibùkaulis* ʽkość goleniowa' (por. *káulas*). Paralele: *braid-* ⇐ *brid-*; *kvaip-* ⇐ *kvip-*. — Nowy SE *stieb-* ⇐ *stib-*: *stiẽbti*, *stiẽbia*, *stiẽbė* ʽpiąć się, rosnąć w górę', *stiẽbtis* ʽwyciągać się ku górze, rosnąć (o dzieciach)', *pasistiẽbti* ʽstając na palcach wyprostować się, unieść się do góry', nomen: *stíebas* (zob.). War. *stiẽptis* (zob.).

stìčas żm. 1. ʽupór, zawziętość', 2. c. ʽczłowiek uparty' — zapoż. z prus.-niem. *stietš* ʽeigensinniger Mensch' (GL 119). Nie przekonuje próba LEW 903, 1087 nawiązania do rodzimego adv. *týčia* ʽnaumyślnie'. — Vb. denom. *stìčyti*, *-iju*, *-ijau* ʽz uporem zaprzeczać

[483] Z uwagi na wtórny charakter litewskiej apofonii *i* ⇒ *ai* łączenie *stáibis* z gr. στοιβή f. m.in. ʽsnop zboża' i czas. στείβω ʽdeptać (o koniach); iść, kroczyć' (zob. Beekes 2010, 1393 n.) nie wydaje się prawdopodobne.

czemu, z uporem twierdzić co, zaciąć się w uporze', *užsistìčyti* 'upierać się, obstawać przy swoim', gw. *stičúotis* 'upierać się'.

stidénti, *stidenù, stidenaũ* gw. 'trząść się z zimna, drżeć' (*Stidena kaip drugio krečiamas* 'Trzęsie się jak w gorączce'), SD *stidenu* «drgam, palpito, mico». Interi. *stidỹ*: *Visa mėlyna kaip geivaras ir stidỹ stidỹ stidẽna*. Brak alternantów †stied-, †staid-. Niejasne. — WSZ *stydinéti* 'chodzić, obijać się (bez zajęcia)'.

stíebas 1. 'łodyga' (*ing stiebų išaugu* SD «chwaściecię, stirpesco, herbesco, sylvesco», syn. *stimbiuosi*), 2. 'pień drzewa', 3. 'wysoki słup, maszt' (DP 'filar, słup', SD «słup wspieraiący budowanie», syn. *stul̃pas*), 4. 'drzewce sztandaru'. Formacja postwerbalna do *stiẽbtis* 'wyciągać się ku górze, rosnąć', zob. *stib-* (tam też o SO *staib-*). Akut metatoniczny? — Drw. *stiebẽlis* 'grdyka', *stiebỹnė* 'zupa z łodyg buraczanych', *stieblỹs* 'łodyga', *stíebras* ts. Cps. *stiebãgumbis* 'bulwa, zgrubiała podziemna część łodygi' (por. *gum̃bas*), *stiebãlūžė* 'choroba dotykająca łodygi lnu' (por. *lū̃žti*), *stíebnaris* 'międzywęźle, odcinek łodygi między dwoma kolankami' (por. *narỹs*).

stiegarà 3 p.a., *stiẽgara* 1 p.a. 1. 'formujące się z puszku pióro ptasie', 2. 'twarda część pióra ptasiego, dutka ze stosiną', 3. 'główna żyła w liściu'. Jest to prawdopodobnie odmianka wyrazu *stẽgeras, stegerỹs* m.in. 'dutka pióra ptasiego' (SO *stãgaras*), w którym pwk. *steg-* został zastąpiony przez *stieg-* na skutek adideacji do czas. *stíegti* 'kryć dach strzechą'. Por. suf. w *kaukarà*, *skiedarà*, *nugarà*.

stíegti, *stíegiu*, *stíegiau* 'kryć dach luźną, niewiązaną słomą; kłaść strzechę', *įstíegti* 'zużyć na pokrycie dachu (o dużych snopach słomy)', *pérstiegti* 'pokryć dach na nowo'. Nawiązanie łot. *stiedzêt* 'kiełkować, puszczać pędy, piąć się — o chmielu, dzikim winie'. Pwk. pb. *stei̯g- < pie. *(s)tei̯g- / *(s)tig- 'kłuć, przekłuwać; być spiczastym' (LIV^2 592), por. wed. *téjate* 'jest ostry, przeszywa'. Jako znacz. etym. trzeba chyba przyjąć dla *stíegti* 'wtykać słomę'. Pochodzenie intonacji nieznane. Inaczej LEW 904, gdzie postuluje się powiązanie *stíegti* ze *steĩgti* (zob.). — SZ *stig-: ślad w formach na st. wzdłużonym, por. łot. *stīdzêt*, *-ẽju* '(o roślinach) piąć się, kiełkować; wyciągać się na długość', *stîga* 'pęd czepny u chmielu', *stîga* 'ozdoby wyszywane' (dosł. wykłuwane igłą). Por. gr. στίζω < *stig-i̯ō 'nakłuwać, tatuować, piętnować, wypalać znak na czole; powodować kłujące bóle', στίγμα n. 'wytatuowany na skórze znak, piętno; cętka, plama na skórze', στιγμός m. 'ukłucie, żgnięcie', στικτόπους 'o cętkowanych nogach', goc. *stiks*, stwn. *stih* 'ukłucie, sztych', łac. *īnstīgō, -āre* 'podżegać, podniecać, poduszczać', *īnstinguō, -ere* 'podniecać, pobudzać', *distinguō -ere* 'barwić, malować; rozróżniać, wyłączać'. — Co do znaczenia 'kryć dach' por. scs. *strěxa*, ros. *strexá* 'strzecha, dach słomiany' wobec czasownika lit. *streĩgti* 'wetknąć, wsadzić'. — Drw. *stiegė̃* 'dachówka; gont' (war. *stiegėlė̃*, *stieglė̃*), *stiẽgius* a. *stiegìkas* 'kto się zajmuje kryciem dachów, strzecharz', *stíegtas* ⇒ *stiegtìnis stógas* 'dach kryty strzechą'.

stiẽptis, *stiepiúos*, *stiepiaũs* 'wyciągać się, piąć się w górę (o gałęzi), wyprężać się, prostować się, stawać na palcach nóg', DP 'wynosić się', SD «pnę się; sadzę się; wsadzam się na co; kaszę się na co» , *atsisitiẽpti* 'wspiąć się na palcach nóg'. Niezwrotne *atstiẽpti* 'wyprostować (nogi), postawić pionowo; zadrzeć (ogon)'. Por. łot. *stìept*, *-ju*, *-u* 'rozciągać, wydłużać; z trudem nieść, taszczyć'. Dwuznaczne. Po pierwsze *stiep-* może być wariantem do *stieb-* jak w *stiẽbtis* 'piąć się ku górze, rosnąć' (zob. *stib-*, *stíebas*). Po drugie można widzieć w *stiep-* innowacyjną formę st. pełnego, którą dotworzono do SZ *stip-* (zob. *stìpti*), pochodzącego z redukcji pwk. *step-* (zob. *stẽpinti*). Ciąg derywacyjny *stiep-* ⇐ *stip-* ⇐ *step-* ma paralelę w formach *líegti*, *viẽpti*. Osobno zob. *tiẽpti*. LIV^2 594 i ALEW 976 rekonstruują pie. *stei̯p-, mianowicie przy uwzględnieniu comparandum łac. *stīpes*, *-itis* m. 'kół, pień drzewa; kloc'. LEW 904n. bez jasnego stanowiska. — SO *staip-*: *staipýtis* (zob.).

stygà 2, 4 p.a. ʽstruna’ (por. łot. *stîga* ʽdrut metalowy, struna’). Niejasne. Podejrzewa się zapożyczenie (zob. RR II, 395). ME III, 1075 wskazał na ukr. *styh* ʽstruna’. Por. syn. *striūnà*. — Vb. denom. *stygóti* ʽgrać na instrumencie strunowym’, *stygúoti* ʽstroić, np. skrzypce’.

stìgti I, *stingù, stigaũ* gw. ʽspokojnie pozostawać w pewnym miejscu’ — formacja na SZ *stig-* do *steig-*, zob. *steĩgti*. War. *stýgti* (zob.). Odpowiednik łot. *stigt, stìegu, stigu* ʽgrzęznąć, zapadać się (w bagnie, błocie)’; dalej por. *stigât, -ãju* ʽiść na przełaj, brnąć przez zboże a. wysoką trawę’ (war. *stiguôt*); nomina: *stiga* ʽścieżka; przesieka w lesie’, *stigznis* ʽgrząskie miejsce na łące lub na bagnie’, *stigums* ʽkałuża’. — Do łot. *stiga* nawiązuje z jednej strony stwn. *steg*, nwn. *Steg* m. ʽkładka, wąska ścieżka’ (pgerm. *stigaz), z drugiej strony słowiańska nazwa ʽścieżki’: psł. *stĭga, scs. *stĭdza* ʽτρίβους, τροχιά’, sch. *stàza*, stpol. *stdza* a. *sdza*, gen.sg. *stdze* ʽścieżka’ (zdrob. *stedzka*, *stecka*). Zob. BSW 285n., REW III, 8n., LEW 905, EWD 1350, 1353. — Drw. strus. *stĭzja*, ros. *stezjá* ʽścieżka, dróżka’; psł. *stĭgna: scs. *stĭgna* ʽulica; rynek’, strus. *stĭgna*, ros. *stógna* ʽplac, ulica’, bg. *stŭgdá* ʽrynek, plac targowy’, słń. *stegnȅ*, *-gȅn* f.pl. ʽogrodzony wygon dla bydła’, stchorw. *stagna* ʽścieżka’, stpol. *ściegna* a. *stegna* ʽścieżka, zwł. droga do wypędzania bydła na pastwisko’. Por. jeszcze SZ gr. στίχος m. ʽrząd, szereg żołnierzy’, SP goc. *staiga* ʽścieżka, droga’. — WSZ *styg-*: *stýgti* (zob.).

stìgti II, *stingù* (war. *stengù, stigstù*), *stigaũ* ʽbrakować, nie wystarczać’, *nustìgti* ʽustać, przestać’, *pristìgti* ʽzabraknąć, nie wystarczyć’ (*Pristigom grūdų duonai. Man pristigo pinigų*) — formacja infigowana na SZ *stig-* ⇐ *steig-*, zob. *steĩgti*. 3 os. prs. impers. *stiñga* ʽjest brak, brakuje, nie starcza’. Drw. *stìglius* ʽbrak czego’ (por. neosuf. *-lius* w *ìšteklius*, *spiẽtlius*), *stigù* ʽjest brak, brakuje’ (*Jam visko stigù: ir duonos, ir pinigo, ir proto*). — WSZ *styg-*: *stygáuti* ʽnie mieć czego, odczuwać brak, niedostatek’, *stýgoti, -ju, -jau* ʽbrakować czego’, nomen: *príestygis* ʽbrak czego, niedostatek’ (⇐ *pristìgti*), *stỹgius* ts. — Ciekawą innowacją jest dotworzenie formy SE *steng-* do neopwk. *sting-*, por. *Pavasarį, būdavo, vis pristeñgam visų galų* ʽWiosną, bywało, wszystkiego nam brak’. *Aš tai greit pristengù kantrybės su vaikais* ʽJa to szybko tracę cierpliwość do dzieci’. Paralele: *mężù* ⇐ *mįžù*; *stempù* ⇐ *stimpù*; *sklendžiù* ⇐ *sklindù*.

stìgti III, *stingù*, *stigaũ*, zwykle *įstìgti* 1. ʽzawziąć się, uprzeć się coś zrobić’ (*Aš įstigaũ padaryti pagal savo norą*), 2. ʽwpatrywać się’, refl. *įsistìgti* ʽuparcie twierdzić’. Dyferencjacja znaczeniowa czasowników *stìgti* I, II, III nie została jeszcze wyjaśniona.

stýgti, *stýgstu*, *stýgau* ʽstać, siedzieć w jakimś miejscu, spokojnie zachowywać się’, *apstýgti* ʽucichać — o wietrze’, *nustýgti* ʽuspokoić się, opanować się; powstrzymać się’, *pastýgti* ʽpobyć w stanie spokoju’ — pdg. oparty na neopwk. *styg-*, wyabstrahowanym z formy prs. *stýgstu*. Ta ostatnia powstała ze *stįgstu < *sting-stu, czyli z nawarstwienia się suf. *-sta-* na temat infigowany, por. prs. *stingù* do *stìgti* I (zob.). Paralele: *drỹkti* ob. *drìkti*; *nỹkti* ob. *nìkti*; *slỹpti* ob. *slìpti*. — Drw. *stýgoti, -ju, -jau* ʽtrwać w pewnym miejscu, znosić co, wytrzymywać, np. na mrozie’, *iššstýgoti* ʽwytrwać jakiś czas bez ruchu’ (por. łot. *stigt* ʽutkwić, ugrzęznąć, np. w błocie’), *stygsóti* ʽwystawać ponad jakąś płaszczyznę, sterczeć’.

stìklas 1. ʽszkło’, SD «skło, vitrum», 2. ʽszyba’, 3. ʽklosz w lampie naftowej’ — zapoż. ze strus. *stĭklo* ʽszkło’ (zob. Būga, RR III, 765, SLA 206, ZS 53, LEW 905n.). Z tego samego źródła łot. *stikls* (war. *stikla, stiklis*). Por. ros. *stekló* (gw. *sklo*), stpol. *śćkło, śkło, skło*, < psł. *stĭklo, zapożyczone z goc. *stikls* m. ʽpuchar, kielich’. BSW 286 niesłusznie cofa czas zapożyczenia aż do epoki pbsł. — Drw. *stiklaĩnis* ʽsłoik’, *stiklẽlis* ʽkieliszek’, *stiklìnė* ʽszklanka’ (SD «sklenica, vitreus calix, vitreum vas»), *stiklinýčia* 1. ʽduża szklanka’, 2. ʽpółka na szkła’, 3. ʽhuta szkła’ (SD «huta sklana, officina vitriarij»), *stiklinyčia didė* SD «kurowa sklenica, poculum immane, maximum poculum, heracleum», *stiklinykas* SD[1] «śklarz,

vitriarius», *stikliõrius* 'szklarz' (por. sufiks w błr. *škljar*), *stikliùkas* 1. 'kieliszek', 2. 'słój, słoik, np. na ogórki', 3. *stikliùkai* m.pl. 'kraciasty wzór na tkaninie', *stìklius* 'szklarz'. Vb. denom. *stìklinti* 'wprawiać szyby, szklić', *stiklúoti* 'szklić; oprawiać w szkło'.

stim̃bti, *stim̃bsta*, *stim̃bo* 'drewnieć, wyrastać w łodygę', *stimbstu* SD «kołowacieię, w koł rostę, głąbieię, lignosus fio», refl. *stimbiuosi* SD «chwaścieię, stirpesco, herbesco...» (syn. *ing stiebu išaugu*). Temat *stimb-* jest prawdopodobnie formą SZ, którą dotworzono do neopwk. *stemb-* (zob.). Gdyby osnową czasownika był pwk. *stib-*, to paradygmat brzmiałby *stìbti, *stim̃ba, *stìbo. Drw. *stìmbas* 'łodyga' (por. syn. *stémbas*, *stam̃bas*), *stimburỹs* 'nasada ogona'. — Oboczną formą st. zanikowego jest tu *stumb-*, zob. *stum̃bras*. — Z uwagi na możliwość fonetycznego rozwoju *stim̃bsta* > *stįpsta > *stỹpsta* (pisane też *stỹbsta*) trzeba tu dołączyć pdg. oparty na neopwk. *styp-* / *styb-*: *stỹpti*, *stỹpsta*, *stỹpo* 'rosnąć, piąć się w górę, wyciągać się ku górze', *nustỹbti* 'rosnąć cienko, marnie', *stypsóti* 'wystawać, sterczeć, np. o roślinie w wodzie'; *stỹbti*, *stỹbsta*, *stỹbo* 'piąć się w górę, rozwijać się', *išstỹbti* 'wyrosnąć cienkim i wysokim', *nustỹbti* 'zmarnieć, schudnąć; przestać rosnąć (o zagłuszanej roślinie)'. N.B. Z opisowego punktu widzenia można morfem *styb-* traktować jak WSZ do *stib-* (zob. s.v.). Nomina: *styblỹs* 'łodyga, bezlistna gałąź; trzon pióra ptasiego, stosina', cps. *stybakõjis* 'kto ma długie i cienkie nogi' (też o bocianie), por. *kója*; *stỹbinti* 'chodzić wielkimi krokami'.

stimpsóti, *stim̃pso*, *stimpsójo* gw. 'sterczeć, wystawać; tkwić; leżeć; siedzieć a. stać bez zajęcia' — durativum na *-soti* od neopwk. *stimp-*, wyodrębnionego z prs. *stimpù* do *stìpti* (zob.). — Z innymi suf.: *stim̃pinti* 'odchodzić po zganieniu, odchodzić zawstydzonym', *nustim̃pinti* 'odejść powoli, leniwie', *stimpinė́ti* 'chodzić bez celu', *stìmplioti* a. *stimplióti* 'z trudem unosić, dźwigać; iść wolno, wlec się'.

stìmti, *stìmstu*, *stìmau* gw. 'rosnąć, dorastać' (*Merga trisdešimties metų jau yra sustimusi*, t.y. *sumitusi*, *suaugusi*). Drw. *sustimė́ti*, *-ju*, *-jau* 'wzmocnić się (o powracającym do zdrowia)', *perstiminė́ti* 'bezczynnie spędzić czas, przeleniuchować'. Niejasne. Przy założeniu, że *stim-* jest obocznym do *stum-* refleksem st. zanikowego (pwk. *stem-), możliwe byłoby zbliżenie ze *stumiù*, *stùmti* 'pchać, trącać' (zob. s.v.), ale na przeszkodzie stoi rozbieżność znaczeń obu czasowników. Bardziej prawdopodobne wydaje się przypuszczenie, że *stìmti* jest uproszczonym wariantem do *stimpti, zob. *stim̃bti*.

stìngti, *stìngstu*, *stìngau* 1. 'krzepnąć, zastygać (o wosku, tłuszczu)', 2. 'tracić czucie, drętwieć, cierpnąć (z zimna)' : łot. *stiñgt*, *stingstu*, *stingu* 'krzepnąć, sztywnieć' — inchoativum z suf. *-sta-* od SZ *sting-* ⇐ *steng-*, por. *sténgtis* m.in. 'wysilać się, wytężać się'. Cps. *nustìngti* 'ustać, przestać', SD <sustinksta> = *sustìngsta* «zsiada się mleko', *sustingįs pienas* SD «zsiadłe mleko». — Drw. *stingìnti* caus. 'doprowadzać do krzepnięcia', łot. *stiñdzinât* 'robić sztywnym'. Nomina:: *į́stinga* 'natężenie, naprężenie sił', *stingìmas* 'drętwienie, twardnienie', *sustingimas* SD «zsiadanie mleka», łot. *stings* 'sztywny'; lit. *stingrùs* 'prężny, sprężysty' : łot. *stiñgrs* 'naprężony, wyprężony, sztywny, surowy; srogi (o mrozie)'; *stingulỹs* 'odrętwienie, apatia', łot. *stiñdzenis* 'wielkie zimno'. — Obocznym do *sting-* refleksem st. zanikowego było *stung-*, por. *stungỹs* 'nieudolny człowiek', *stùngis* 'stary, tępy nóż; nóż szewski; ostrze noża', SD «kozik, vilis cultellus».. Zob. Būga, RR II, 261 (z paralelami na dwoistość *in* / *un* < *n̥), LEW 932, ALEW 984.

stìpinas 1. 'szprycha w kole wozowym, pręt łączący piastę z obręczą koła', 2. gw. 'poprzeczny drążek, szczebel w drabinie'. SD «szpica u koła, radius», *ratas be stipinų* SD «kołko bez szpic, całkowate, iako v skrziń, v taczek, cantus vel canthus, rota non radiata». Pl. *stipinaĩ* 'słupki wpuszczone w płozy sań, tzw. słupice, stramy'. Analiza: *stip-ina-*, substantywizowany przymiotnik, urobiony od czas. *stìpti* m.in. 'kostnieć, sztywnieć' (por.

BSW 287). Paralele: *kùpinas*, *mìšinas*, *sklìdinas*. Z innym suf.: łot. *stipęns* ʽpalik, słupek wpuszczony w płozę sań, tzw. stram’ (LEW 907). Por. bliskoznaczne *stìbilas* s.v. *stib-*. — Wyrazowi litewskiemu odpowiada w słowiańskim pwk. *stĭp-*, por. strus. *stĭpica* ʽdrewniana szprycha’ (war. *stŭpica*), ros. *spíca* ʽszprycha w kole’, gw. ʽpręt do robót ręcznych, drzazga’, ukr. *spýća*, błr. *spíca* ʽszprycha’, sch. *spȉca*, stczes. *stpicě* (⇒ czes. *špice*), głuż. *stpica* a. *stvica*, pol. przest. *śpica* ts. Por. REW II, 708, ALEW 976. — Morfem *stip-* stanowi st. zanikowy typu *TiT* ⇐ *TeT* od pwk. *step-* / *steb-*, zob. *stib-*, *stẽpinti*. Oboczny refleks SZ z samogłoską *u*, *stup-*: *stùplas* ʽzdrętwiały, sztywny’, łot. *stupe* m.in. ʽrózga z ułamanym końcem; zużyta miotła’, *stupurs* ʽmały kawałek drewna; zużyta miotła’. Tu też ros. *stópka* ʽdrewniany gwóźdź’, gw. ʽszprycha; drzazga’ < psł. *stŭpŭka (zob. REW III, 19)[484].

stiprùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽmocny, silny’, 2. ʽzdrowy, wydolny (o sercu), odporny (organizm), 3. ʽtwardy, sztywny, trwały, należyty, pożądanej jakości’, 4. ʽsilnie się objawiający, mocny (w smaku), duży (np. mróz)’, 5. gw. ʽmajętny, bogaty’, 6. gw. ʽdobrze ubity (o drodze)’, 7. gw. ʽciężki (o glebie), gliniasty’. Z odnowienia starszej formy *stipras* SD «krzepki, robustus, stabilis», przen. «mężny, męski, fortis, virilis...» : łot. *stiprs* ʽkrzepki’. Prymarne adi. vb. *stip-ra- od SZ *stip-*, por. *stìpti* m.in. ʽtężeć, sztywnieć’. Paralele: *tìkras* ⇐ *tìkti*; *mìšras* ⇐ *mìšti*. Znacz. etym. ʽzakrzepły’, stąd ʽzwarty, sztywny’ ⇒ ʽtwardy’ ⇒ ʽmocny’. — Z inną budową: stpr. *postippin* ʽcały, ganz’, *postippan* adv. ʽcałkiem, gar’ (por. Trautmann 1910, 406, PKEŽ 3, 332n., LAV 287n.). — Drw. *stipréiva* c. ʽsiłacz’, *stiprýbė* ʽmoc, siła, potęga’, SD «męstwo» (syn. *vyriškystė*). Vb. denom. *stiprė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽwzmacniać się nasilać się’, *stìprinti* ʽwzmacniać, nasilać, potęgować’.

stìpti, prs. *stimpù* (war. *stempù*, *stimpstù*, *stypstu* < *stįpstu), prt. *stipaũ* 1. ʽzdychać (o psie, kurze, świni)’, 2. przen. ʽcierpieć głód’ (*Stim̃pa nevalgęs*), 3. przen. ʽcierpieć zimno, marznąć’, 4. ʽkostnieć, sztywnieć’ (SD *stimpu, kietu tumpu* «drętwieię, twardnieię»), *įstìpti* ʽskostnieć z zimna, stężeć, zesztywnieć’, *išstìpti* ʽzdechnąć, wyzdychać’, też ʽzgłodnieć’ (*Išstipau kaip šuo valgyti*), *pastimpu* SD «martwieię, nie czuię się, obrigesco, rigeo, emorior, obtorpeo» (syn. *apmirštu*, *nesijaučiu*). Odpowiednik łot. *stipt*, *stipstu* (war. *stīpu*), *stipu* ʽsztywnieć, wyciągać się, prostować się’. — Neopwk. *stimp-*: *stimpsóti* (zob.). — Morfem *stip-* to refleks st. zanikowego typu *TiT* ⇐ *TeT* do pwk. *step-*, zob. *stẽpinti*, *stiẽptis*. Również w słowiańskim widać infigowanie pwk. *stip- lub *step-, por. osnowę prs. *stęp- do inf. *stepti (znacz. etym. jest trudne do sprecyzowania). Ta osnowa leży u podstawy drw. na SO *stǫp-i-, por. scs. *stǫpiti*, *stǫpljǫ* ʽiść, kroczyć’ (⇒ *stǫpati*), ros. *stupítь*, *stupljú* ʽstąpnąć’, *stupitь čérez poróg* ʽprzestąpić próg’ (⇒ *stupátь*), czes. przest. *stoupit* ʽwstąpić’, stpol. *stępić* ʽwejść, postawić nogę’, pol. *nastąpić, postąpić* (⇒ *stąpać*). Nieco inaczej BSW 287 (*stimpō). Zob. też Boryś 2005, 577, s.v. *stąpić*. — Drw. *stìpena* ʽpadlina’, *stipìmas* ʽdrętwienie z zimna, zdychanie’, *stìpinas* (zob.), *stiprùs* (zob.), *sùstipa* a. *sū́stipa* ʽktoś zmarznięty; leń’, *sustìpėlis* ʽzmarźluch; gamoń, niedołęga’. Nawiązanie w łac. *stīpō*, *-āre* ʽskładać razem; napchać, stłoczyć; otoczyć gromadnie’, *stīpes*, *-itis* m. ʽkół, pień drzewa, kloc’ (< *steip-, por. de Vaan 2008, 588) oraz w śrwn. *stīf* ʽsztywny, wyprostowany’. — WSZ *styp-* / *styb-*: *stỹbti*, *stỹbsta* (*stįbsta < *stimbsta), *stỹbo* ʽmarznąć, drętwieć, twardnieć; zamarzać — o wodzie’. Obok tego *stỹpti*, *stỹpsta*, *stỹpo* ʽrosnąć, wyciągać się ku górze’ jako wariant do *stỹbti* (zob. *stib-*). Nomina: *stypỹnės* f.pl. ʽszczudła’, cps. *vienstỹpis* (zob.).

stỹras gw. ʽster łodzi, statku’ — zapoż. z prus.-niem. *štīər* (GL 120, LEW 908, Čepienė

[484] N.B. 1. Gr. στύπος, -εος n. ʽpień, łodyga’ nie powinno być w tym związku wspominane, ponieważ gr. *stup-* nie stanowi st. zanikowego do pwk. *step- (zob. *stẽpinti*). — N.B. 2. Z uwagi na to, że *stip-* ⇐ *step-* jest specyficznie bałtycką innowacją apofoniczną w zakresie SZ, nie można w kontekście *stìpinas* wciągać do porównania genetycznego łacińskich form *stipula* ʽźdźbło, słoma’ ani tym bardziej *stīpes*, *-itis* m. ʽkół, pień drzewa, kloc’.

135), por. nwn. *Steuer*. — Stlit. *styrius* ʽster’ — zapoż. ze stpol. *styr* (⇐ śrwn. *stiur*), por. *O ištraukę katvyčias, leidėsi marioms atrišdami podraug styriaus ryšius*. Por. SLA 206. Vb. denom. *styriúoti* ʽsterować’. War. *štyr-* tylko w drw. Osobno zob. *rūdelis*. — Drw. *stỹrinykas, stỹrininkas* (war. *štỹrininkas*) ʽsternik’. N.B. Starsze od tego *styrnykas* PK ʽsternik’, SD «sternik, gubernator nauis» (syn. *yrėjas*) jest zapożyczeniem ze stpol. *styrnik* (⇐ *styr*). Vb. denom. *stỹryti, -iju, -ijau* ʽsterować łodzią, statkiem’ (⇒ *stỹrytojas* ʽsternik’), war. *štỹryti, stỹrinti*. W SD s.v. *steruię* figuruje *iriu eldijų* «guberno, moderor nauigium, clauum teneo». — Złożenie *štỹrūdelis* ʽuchwyt steru’ jest refleksem zdysymilowanym ze *štyr.rūderis, ⇐ prus.-niem. *štīr.ruder*, por. nwn. *Steuerruder*. W kwestii dysymilacji por. *raĩtelis*.

stìrna ʽsarna, Cervus capreolus’. SD 1. «koza dzika, skalna, dama, rupicapra, capra syluestris», 2. «sarna, dorcas, caprea». Odpowiednik łot. *stir̃na* ʽsarna’. Obok tego stłot. *sirna (ME III, 1074), co zgadza się z psł. *sĭrna, strus. *sĭrna* ʽδορκάς’, sch. *sŕna*, ros. *sérna*, ukr. *serná*, czes. *srna*, głuż. *sorna*, pol. *sarna*, gw. *siarna*, < pbsł. *širnā. Akut w lit. *stìrna* ⇐ *šìrna wskazuje na formację vṛddhi, *šīrn-ā, dla której punktem wyjścia mogła być osnowa męska *širna- < pie. *ḱr̥-no- (por. stosunek *vìlkė* ʽwilczyca’ ⇐ *vil̃kas* ʽwilk’). Pierwiastkowa spółgłoska *h_2 w rekonstrukcji *ḱr̥h_2-neh_2- (por. Derksen 2008, 485: *śírʔnaʔ) nie ma dobrego oparcia w materiale porównawczym. BSW 260 wahał się między rekonstrukcją pbsł. *sirnā- i *širnā-. Zmiana nagłosu *š- na *st-* stanowi niewyjaśnioną kwestię. Werner, *Balt* XXVI:1, 1990, 54n. rekonstruował *sr̥-nó- jako drw. od pwk. *ser- ʽczerwony’. Por. referat dotychczasowej literatury w ESJS 872 i ALEW 977. Czy stoi w związku z tabu myśliwych (por. *lū́šis* wobec słow. *rysĭ* ʽryś’)? Praforma ie. *ḱr̥n-o-, a to z uwagi na pwk. *ḱr̥- : *ḱer- (IEW 574n.), który jest dobrze poświadczony w nazwach ʽrogu’ i — przez metonimię — w nazwach zwierząt rogatych. Z suf. *-n-* mamy tu germ. *hurna- ʽróg’ (goc. *haurn*, stang. *horn*, nwn. *Horn*), łac. *cornu, -ūs* n. ʽróg’ (starsza osnowa na *-o-, zob. de Vaan 2008, 136 .), gr. κάρνος < *ḱr̥no- w glosie κάρνος·βόσκημα·πρόβατον Hes., κραγγών n. ʽkrewetka’ (znacz. etym. ʽistota rogata’?). Z innymi suf.: łac. *cervus, -ī* ʽjeleń’ (*ḱr̥-u̯o-), stpr. *sirwis* EV ʽsarna, Ree [Reh]’ (*ḱr̥u̯-i̯o-), sti. *śŕ̥ṅga-* m. ʽróg’ < *ḱr̥n-go-. Dla pbsł. *širnā- odtwarza się znacz. etym. ʽzwierzę rogate’, z substantywizacji adi. ʽrogaty, z rogami’. Paralele: *ragìngis* ʽrenifer; zwierzę rogate’ ⇐ *rãgas* ʽróg’; stpr. *ragingis* EV ʽjeleń, Hircz [Hirsch]’. — Drw. *stirnelė* SD[1] «sarnka, capreolus», *stir̃ninas* ʽsamiec sarny, kozioł’. — N.m. *Stìrniai* 2x, *Stirniaĩ, Stirnìnė* 2x, *Stìrniškiai* 4x.

stýroti, *stýro, stýrojo* ʽsterczeć, wystawać ponad jakąś powierzchnię; być w stanie wyschniętym, zesztywniałym, skostniałym’[485]. War. *styróti, stỹro, -ójo*. Obok tego *styrė́ti, stỹri* (war. *styrė́ja*), *styrė́jo* ts., stlit. ʽtkwić w czym’ (*Tavimp nodieja, tavimp dūmos mano styri visos* PK 103_{25} ʽW tobie nadzieja, w tobie myśli moje tkwią wszytki’). Może to być vb. denom. od zanikłego adi. vb. *stýras < *stiH-ró- ʽzakrzepły’. Pwk. *sti̯eH- ʽtężeć, sztywnieć’ (LIV[2] 602): wed. *styā́yate* ʽkrzepnie, zastyga’, gr. σῶμα n. ʽciało’ (*sti̯ōma, znacz. etym. ʽciało stężałe, martwe’). Rasmussen 1989, 167 odtwarzał pwk. pie. *stei̯h_3-. Paralela formalna: *dyróti* ob. *dyrė́ti*. — Alternatywne objaśnienie: *styr-* przedstawia wzdłużony SZ do *stir-* jak w *stìrti* ʽsztywnieć, skorupieć’. Paralela: *tvýroti* ⇐ *tvìrti*.

stir̃pti, *stirpstù, stirpaũ* gw. 1. ʽrosnąć, wzrastać, nabierać ciała, mocnieć’ (*Tavo sūnus stir̃psta greitai*), 2. ʽzdrowieć, odzyskiwać siły witalne’ (*Ans stir̃psta jau iš po ligos*, t.y. *gyja, pratinka*), 3. ʽwzbogacać się’, cps. *atstir̃pti* ʽpodnieść się z choroby, wyzdrowieć’, *pastir̃pti* ʽpodrosnąć — o dziecku; umocnić się (w prawdzie, w wierze)’, *prastir̃pti* ʽpodrosnąć’ (*Nepaskubo prastir̃pti kūdikis, tuo prie darbo varo*) ʽozdrowieć; wzbogacić się’, *sustir̃pti* ʽdojrzeć, wzmocnić się’. Simplex *stir̃pti* pochodzi z resegmentacji form *at-stir̃pti*, *pa-stir̃pti*

---

485 W innym znaczeniu SD *styri* «ochapia mi się kto abo co» [ʽwydaje mi się podobnym do czegoś już widzianego, znanego’, SPXVI], do czego synonimem jest *rogso* (zob. *rogsóti*).

itd. Te ostatnie były synkopowanymi wariantami złożeń prewerbialnych z udziałem pwk. *tirpti* i ptk. zwrotnej, mianowicie *at-si-tirpti, *pa-si-tirpti itd. Zob. paralele s.v. *stvérti*. — Proste vb. *tirpti wyszło z użycia, za to odpowiedni alternant na SO jest zaświadczony, zob. *tar̃pti*. Alternanty *tirp-* / *tarp-* są kontynuacją pwk. pie. *terp- / *tр̥p- ʽsycić sięʼ, por. LIV^2 636 (bez wzmianki o lit. *stirp-*, *starp-*), LEW 897 (bez wyjaśnienia *s*-mobile). Możliwe, że trzeba za LEW, *l.c.* liczyć się z obecnością alternantu *sturp-* do *stirp-*, zob. *stùrplis*. — SO *starp-* ⇐ *stirp-*: *star̃pti*, *starpstù*, *starpaũ* 1. ʽzdrowieć, wracać do siłʼ (*Starpte pastarpo ligonis*, t.y. *pagijo*), 2. ʽbujnie rosnąć, rozrastać sięʼ (syn. *tar̃pti*, *vešė́ti*), *pastar̃pti* 1. ʽwyzdrowiećʼ (*Pastarpaũ ben kiek*), 2. ʽpodrosnąć — o prosiętachʼ, 3. ʽwzmóc się — o cieple słońcaʼ (*Jau saulelė pastar̃po, aštrų sniegą pakirpo*). Drw. *starpìnti* ʽpomagać do wzrostuʼ.

stìrta 1. ʽstóg, stos ułożony z siana, snopów zboża, słomyʼ, 2. ʽzłożony z trzech żerdzi stojak do suszenia słomy, siana, koniczynyʼ, 3. gw. ʽrząd snopów na polu, mendelʼ, 4. gw. ʽstos drewna ułożony wzdłuż ściany domuʼ. DP *stirtose* ʽw brogachʼ, SD *stirta* «brog, acervus manipulorum frumenti» (syn. *kūgis*). Odpowiednik łot. *stir̃ta* ʽkupa siana a. słomyʼ (war. *stirts*). Bałt. formacja na *-tā-* koresponduje z ie. refleksami o sufiksie *-to-*, por. scs. *prostrĭtŭ* ʽrozpostartyʼ (do *prostĭrǫ*), gr. στρωτός ʽrozesłany, rozpostartyʼ (do στόρνυμι), łac. *strātus* ʽrozesłany, wygładzonyʼ (do *sternō*), por. Būga, RR II, 312, ALEW 977n. Rekonstrukcja: pb. *stīrtā- < *stirh$_2$-tah$_2$ ⇐ pie. *stр̥h$_3$-tó- ʽrozpostartyʼ, adi. vb. do pwk. *sterh$_3$- ʽrozpościeraćʼ, rozścielaćʼ (LIV^2 599). — SE *stēr-C: psł. *sterti ʽrozpościerać, rozściełaćʼ, por. scs. *prostrěti*, *-stĭrǫ*, ros. *prosterétь*, *prostrú*, czes. *rozpostřít*, pol. *rozpostrzeć* (por. BSW 287n.). Tu też gr. στέρνον n. ʽpierś męskaʼ, znacz. etym. ʽmiejsce płaskieʼ (w przeciwieństwie do szyi), stwn. *stirna* ʽczołoʼ. — SO *star-: psł. *stor-, *prostorŭ, por. ros. *prostór* ʽprzestrzeń, przestwórʼ, bg. *prostór* ts. W tym kontekście wymieniano także wyrazy łot. *stara* ʽpas, odcinek (lasu); strzęp, gałgan; konar, gałąźʼ i *stars* ʽpasmo, pasemko; promień (słońca)ʼ, por. ME III, 1045 n. — SO *star-C*: psł. *stor-nā- ʽstrona, przestrzeń przylegająca do czegoś, co dzieliʼ, por. scs. *strana* ʽstrona, kraj, (obca) okolica; obce krajeʼ, sch. *strána* (acc.sg. *strânu*) ros. *storoná* (acc.sg. *stóronu*) ʽstrona, bok, okolica, krajʼ, czes. *strana* ʽstrona, bok; stronica w książceʼ, pol. *strona* ts. Zob. Boryś 2005, 581. — Zapoż. lit. w błr. *scírta* ʽstóg, sterta, stosʼ (ze wsch.-lit. *scìrta*), war. *scírda* / *scirdá*, *skírta* / *skírda*, *skirt* / *skird*, błr. przest. *stirta* / *styrta* (1450), ukr. *stýrta*, *skírta*. Por. Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 153, Laučjute 23, Bednarczuk 1999, 155. Pol. *sterta* ʽstos ułożony ze słomy, ze snopów zboża, z sianaʼ pochodzi ze zmiany *styrta* (1547), to zapożyczone z błr. przest. *stýrta*.

stìrti, *styrù* (*stįrù < *sti-n-ru; war. *stìrstu*), *stiraũ* 1. ʽcierpieć, drętwieć, martwieć (na zimnie), tracić czucieʼ, 2. ʽstawać się sztywnym, niegiętkim, skorupieć, skoruznąćʼ, 3. ʽpokrywać się warstwą bruduʼ. Formacja na SZ *stīrC od *stērC (zob. *stérti*). War. *stỹrti*, *styrstù* (war. *styrnù*), *styraũ* — nowy pdg. zbudowany na prs. *styrù*. — Drw. *stirénti* ʽdrżeć z zimna, bólu, podrygiwaćʼ. Nomina: *ãtstiras* ʽsztywny, niewiotki (o liściu kapusty)ʼ, przen. ʽprzekorny, krnąbrny, upartyʼ, *pãstiras* m.in. ʽrozciągniętyʼ (*linaĩ pastirì* m.pl. — o źle wymiędlonym lnieʼ), *sustį̃ręs* a. *sustỹręs* ʽzdrętwiały, sztywnyʼ, ⇒ *sustìrėlis* a. *sustỹrėlis* ʽktoś zdrętwiały, skostniały, zmarzniętyʼ. Por. łot. *stirinât* ʽporuszać czym, potrząsaćʼ, *stirājs* ʽstercząca łodygaʼ, *stirāji* m.pl. ʽściernisko, sterczące części źdźbeł po zżęciu zbożaʼ. — SO *star-*: *starìnti* (zob.).

stývas, *-à* gw. ʽsztywny, zesztywniały, zdrętwiały; wyprężony, wyprostowany; leniwy; silny, krzepki — o koniuʼ — zapoż. z prus.-niem. *stīw* (GL 137, LEW 1028n.). War. *styvùs*, *štývas*, *štyvùs*. Por. łot. *stĩvs* ʽsztywny, zdrętwiały; pełnyʼ ⇐ śrdn. *stīf* (Jordan 96). Urbutis 2009, 296 uważa lit. *stývas* za zapożyczenie łotewskie. — Drw. *štyvaĩ* ʽsztywno; mocno, bardzoʼ, też ʽdużoʼ (*Šiemet yra žolės štyvai*), *stỹviai* a. *štỹviai*: *Stovė́k stỹviai / štỹviai* ʽStój prosto!ʼ. Vb. denom. *sustyvė́ti* ʽzesztywniećʼ, *išstývinti* ʽzrobić sztywnym, nakrochmalić (np.

kołnierzyk)’, *štyvúoti* ‘iść kulejąc, wlekąc za sobą nogę’.

sto-, dewerbalne nomina od pwk. *sto*- jak w *stóju*, *stóti* ‘stanąć, stawać’: *pastõklė* ‘przecznica do opierania nóg przy stole; niższa półka w łaźni’ (⇐ *pasistóti*), *stalo pastõkliai* m.pl. ‘przecznice między nogami stołu’, *pastõlis* ‘podstawa czego; podpora; oparcie dla nóg, podnóżek’, *pastõliai* m.pl. ‘rusztowanie’, *pãstotė* a. *pastõtė* ‘podwoda, furmanka z zaprzęgiem; obowiązek dawania podwody’, przest. ‘stacja koni pocztowych’, *stógas* II (zob.), *stokà* (zob.), *stomuõ* (zob. *stuomuõ*), *stóras* (zob.), *stótas*: *stotà dienà* ‘dzień stawienia się (do wojska)’, *stõtas* ‘wzrost, budowa ciała (człowieka, konia)’, *stotìs* (zob.), *ùžstolis* (zob.), *užstõvas* 1. ‘orędownik, obrońca; starszy pastuch, opłacany przez całą wieś’ (por. *atstõvas* ⇐ *atstóti*). — Ze słowiańskiego por. scs. *stado* ‘gromada zwierząt’, pokrewne germ. *stōda- n. ‘stadnina, stado koni’ (stisl. *stóð*, stang. *stōd*, stwn. *stuot*), < pie. *steh$_2$-d^{h}h$_1$o- (NIL 637, Kroonen 2013, 481). — Osobno zob. derywaty zawierające neoosnowy *antsto*-, *atasto*-, *atosto*-, *atsto*-, *nuosto*-, *prasto*-, *priesto*-, *pristo*-.

stobúotis, *stobúojuos*, *stobavaũs* gw. ‘przestawać, ustawać (o deszczu, wietrze), kończyć się; powstrzymywać się, pozostawać na miejscu, nie wyjeżdżać’, *nusistobúoti* a. *nusistobóti* ‘o płynach: ustać się, przez stanie sklarować się’. DP *stobuoti* ‘miarkować; ułożyć’. Por. *nustóti* ‘przestać, zatrzymać się’, *nustovė́ti* ‘ustać’, *nusistovė́ti* ‘ustać się, przez stanie sklarować się’. Pomimo sufiksu -*uoti* denominatywne pochodzenie czas. *stobúotis* stoi pod znakiem zapytania, zob. GJL II, § 667, gdzie też inne podobne wypadki. Pwk. *stob*- przedstawia refleks WSO *stāb- ⇐ *stăb*-, por. *stabýtis* ‘zatrzymywać się’, *stabdýti* ‘zatrzymać, unieruchomić’. Paralele apofoniczne: *ródyti* ⇐ *ràsti*; *korė́ti* ⇐ *kárti*; *troškìnti* ⇐ *traškė́ti*.

stõdas stlit., gw. 1. ‘stado (koni, bydła, świń, owiec)’, SD *stodas arklių* «końskie stado» (*pravis ir nuplas stodai ir kaimenės tavos* DP 290$_{40}$ ‘rozmnożą się stada i trzody twoje’), 2. ‘zgraja wilków’, 3. ‘obora’ (*Prisistovėjo mė̃šlo pilnas stodas, nei gyvuliai nelenda* ‘Obora pełna gnoju, tak że zwierzęta nie włażą’). Zapoż. ze stbłr. *stado* ‘stado koni’ (SLA 205, LEW 910), por. błr. *stáda*, -*a* n., pol. *stado*. War. f. *stodà* ‘stado (krów), zgraja (wilków)’. Zob. też *bandà*, *guõtas*, *kaĩmenė*, *pẽkus*. — Kroonen 2013, 481 przytoczył wyraz litewski z błędnym akcentem akutowym (†stódas) i niesłusznie uznał go za prapokrewny z pgerm. *stōda- n. ‘flock’ < pie. *steh$_2$-d^{h}h$_1$-o.

stódyti, zwykle w 3 os. *stódo*, *stódė* gw. 1. ‘sprawiać, że coś stoi’, 2. ‘zostawiać, aby się ustało, np. o miodzie’ (*medų stódyti*). Cps. *atstódyti* ‘odstępować, cofać się’, *nustódyti* a. *sustódyti* ‘przestawać, ustawać — o deszczu’, *užstódyti* ‘ujmować się za kimś, stawać w czyjejś obronie’. Causativum na -*dyti* do *stóti* ‘stać’ (zob. s.v.). War. *stodýti*, *stõdo*, *stõdė*. Odpowiednik łot. *stâdît* ‘stawiać; sadzić; zatrzymywać w miejscu’. Paralele: *jódyti* ⇐ *jóti*; *lódyti* ⇐ *lóti*; *lýdyti* ⇐ *lýti* (GJL II, § 641). Z historycznego punktu widzenia formacja *stódyti* może być interpretowana jako caus.-iter. na -*yti* od zanikłego prs. intransitivum *sto-da ‘stoi’, por. *jódyti* ⇐ *joda (odpowiednik scs. *jadǫ* ‘jadę’). — Neoosn. *stod*-: *atstodinė́ti* DP ‘odstępować, ustępować’, *pastodinė́ti* ‘zastępować komuś drogę’, *pérstodinėti* ‘przestawać — o deszczu’, *stodinė́ti* ‘stawać, zatrzymywać się gdzie; najmować się na parobka’, refl. *į̇sistodinė́ti* DP ‘przyczyniać się’, tj. ‘wstawiać się za kimś’ (GJL II, § 691 mówi raczej o suf. -*dinėti*, derywującym od *stóti*); *pastódinti* ‘postawić prosto, postawić, żeby stało’.

stógas I 1 p.a. ‘dach, nakrycie chaty, budynku’, SD «dach, przykrycie» (syn. *dungtis*), *skiedrìnis stógas* ‘dach gontowy’, *stiegtìnis stógas* ‘dach kryty strzechą’, *apikalu stogų* SD «pobijam dach». War. *stogùs* 3 p.a. Odpowiedniki bałt.: łot. *stâgs*^{2} (rzadkie), stpr. *stogis* EV ‘Dach’. Wyraz izolowany i pod względem etymologicznym sporny. Są tu dwie możliwości. Po pierwsze: pb. *stāg-a- to drw. typu vr̥ddhi, na wzdłużonym st. *o* w stosunku do pbsł.

*stăg- (por. NIL 636, przyp. 12), por. psł. *stogŭ, ros. *stog, stóga*, pol. *stóg, stogu* ʽułożona w kształcie stożka większa ilość zboża, siana, słomy’ (por. *stãgaras*), to od pie. *(s)teg- ʽokryć, przykryć’ (LIV[2] 589, ALEW 978; w językach bsł. czas. prymarny nie zachował się). Por. gr. στέγω ʽzatrzymywać, nie przepuszczać; zasłaniać przed czym, ochraniać; zataić, ukryć’, drw. στέγος n. ʽdach, dom, grób’, στέγη ʽdach, strop, piętro’ oraz łac. *tegō, -ere* ʽkryć, pokrywać, ubierać’, stir. *teg, tige* n. ʽdom’ (*teg-os-), SO łac. *toga* ʽokrycie, szata wierzchnia’, stwn. *dah*, stisl. *þak* n. ʽdach’. Po drugie: pb. *stāga- to refleks pie. *stéh$_2$g-o-, znacz. etym. ʽokap służący do odprowadzania wody deszczowej’. Por. z jednej strony gr. στάζω, aor. ἔσταξα ʽspadać kroplami, ściekać, sączyć się, kapać, ciec’ < *sth$_2$g-i̯é-, z drugiej strony nomen łac. *stāgnum* ʽwoda stojąca, staw, kałuża, bagno’ < *stéh$_2$g-no- (rekonstrukcje według LIV[2] 592). Zob. też LEW 911. — Drw. *pastógė* ʽpoddasze; szopa’, *pastoginė* LEX ʽszopa’, *pastogis* SD «strzecha, subtegulaneus locus», *stogẽlinis krỹžius* ʽkrzyż przydrożny z daszkiem’, *stóginė* a. *stoginẽ* ʽdaszek na czterech słupach chroniący od deszczu złożone pod nim siano lub zboże; szopa na siano, odryna; drewutnia; okap’ (por. łot. *stāģene* ʽmała szopa’), *stõgius* ʽdekarz’. Cps. *stogadengỹs* ʽdekarz’ (por. *deñgti*), *stogãstulpis* ʽosłonięty daszkiem słup ze świątkiem’ (por. *stul̃pas*), *stogdažẽ* ʽsopel lodu zwisający z dachu’ (zob. *dažýti*), *stogklojỹs* ʽdekarz’ (por. *kloj-*), *stóglazdė* ʽżerdź a. listwa umacniająca grzbiet strzechy, tzw. lemiąż’ (por. *lazdà*), *stógžvakė* ʽsopel’ (por. *žvãkė*).

stógas II gw. 1. ʽwzrost, postawa, postura’ (*Žmogus mažo stogo*. *Jis vyras aukšto stógo*), 2. ʽłodyga zbożowa’. War. *stõgas* (2 p.a.). Formacja na *-ga-* od czas. *stóti* ʽstanąć’ (zob. s.v.), paralelna do *stõtas* ʽwzrost, figura’. Na temat formantu *-g-*, tworzącego m.in. nomina actionis (*eigà*, *ìšeiga*, *prìimga*, *nespėgà*) zob. GJL II, § 498.

stoj-, neopierwiastek pochodzący z metanalizy *stój-u-* ⇐ *stóju* w formie praesentis do *stóti* ʽstanąć’ (zob. s.v.). Paralele: *kloj-*, *dėj-*, *spėj-*. Drw. werbalne: *stojinė́ti* iter. ʽbrać w obronę, stawać po czyjejś stronie’, *apstojinė́ti* ʽobstępować, oblegać, opadać — o owadach’, *nustojinė́ti* 1. ʽtracić’ (*Aš atminties nustojinė́ju* ʽTracę pamięć’), 2. ʽzwalniać, zmniejszać prędkość przed stacją — o pociągu’, *užstojinė́ti* ʽzastępować komu drogę (celem ograbienia)’. Nomina: *atstojėjas* SD[1] «odstępca, apostata», *atstójimas* DP ʽodeszcie, odstąpienie’, *įstojėjas* SD «następca, successor», *ažustojėjas* SD[1] «zastępca, mediator, aduocatus, patronus» (syn. *ažutarytojas*), SD «iściec, auctor, manceps» [ʽporęczyciel’], *pérstojas* ʽprzerwa, odpoczynek’, war. *pérstoja*, *pérstojis* (*be pérstojo* adv. ʽbez przerwy, bez ustanku’), *prastojėjas* SD[1] «grzesznik» (brak w LKŽ), *užstojė́jas* DP ʽobrońca; zastępca’, *ùžstojis* 1. ʽosłona (od wiatru), 2. ʽobrońca, kto się za kimś ujmuje’ (por. *ùžstolis*).

stojus, *stojas*, *stajus* stlit. 1. ʽdawna miara odległości’, 2. ʽdawna miara długości gruntu’ — zapoż. ze stpol. *staje* n. (SLA 206, LEW 911).

stokà 4 p.a. ʽbrak, niedostatek’ (*stokà pinigų̃* ʽbrak pieniędzy’). Jest refleksem pb. *stā-kā-, derywatu z metatonią cyrkumfleksową od *nustóti* m.in. ʽstracić, utracić’ (*Nustóti didelės dalies savo turto*). Zob. *stóti*. Znacz. etym. ʽstrata, uszczerbek’. Rzadkie użycie suf. *-kā-* w derywacji prymarnej (por. *spėkà*). — Takie wypadki, jak *pristoka* ʽbrak, niedostatek’ ⇐ *pristo-* (od vb. cps. *pristóti*) lub bliskoznaczne *núostolis* ʽstrata, szkoda’ ⇐ *nusto-* (od vb. cps. *nustóti*) dowodzą, że w toku nominalizacji praeverbium jest przekształcane w prefiks. One więc skłaniają do przypuszczenia, że *stokà* nie jest formacją pierwotną, że powstało dopiero w wyniku deprefigowania sb. *nuo-sto-ka (⇐ *nustóti*). To samo odnosi się np. do sb. *spėkà* ⇐ *suspė́ti*. — War. *-stog-*, pochodzący z sonoryzacji *-stok-* (por. *nespėgà* ob. *spėkà*), ukazuje się w dwu rzeczownikach, które zgodnie z oczekiwaniem pokazują prefiksy na miejscu praeverbiów, por. *núostoga* lub *núostogė* ʽzaprzestanie, przerwa’ (*Be núostogės negali gi žmogus dirbt*) ⇐ *nusto-* od vb. cps. *nustóti* ʽprzestać, przerwać jakąś czynność’ oraz *pérstogė* ʽprzerwa; nieobsiane miejsce na polu’ (*Žmonės be pérstogės kruta* ʽLudzie bez ustanku się

krzątają') ⇐ *persto-* od vb. cps. *pérstoti* ʽprzestać, przerwać jakąś czynność'. — Vb. denom. *stokóti*, *-ju*, *-jau* 1. ʽbrakować komu czego', 2. ʽodczuwać brak; cierpieć głód, biedę', DP ʽzejść, schodzić na czym, ustawać' [ʽbraknąć'], inchoat. *stõkti*, *stokstù*, *stokaũ* ʽzaczynam odczuwać brak czegoś' (*Jie maisto nustõkę*. *Jie javų pristõkę*). — Pod względem słowotwórczym można pociągnąć paralelę między czas. lit. *stokóti* i cs. *čakati* ʽczekać', bg. *čákam*, sch. *čàkati*, stczes. *čakati*, stpol. *czakać* ts. Tak jak *stokóti* opiera się na sb. *stokà*, tak też *čakati* implikuje sb. *čakŭ a. *čaka ʽczekanie, czyhanie w zasadzce' jako osnowę; rzeczownik ten utworzono formantem *-k-* od vb. *čajǫ*, *čajati* scs. ʽoczekiwać, spodziewać się' (analiza: *ča-jǫ*).

stõlnas, *-à* gw. ʽdojrzały, w pełni lat', np. *Jaũ stõlnas arklỹs* ʽKoń już w pełni sił' [pięciolatek lub sześciolatek], por. ZS 51. War. *stal̃nas*: *Arklys šešelius kaip turi, tai stal̃nas*. Zapoż z błr. *stály* ʽdojrzały', z dostosowaniem do klasy litewskich przymiotników na *-nas* (por. *slõbnas*, *trival̃nas*, Otrębski, *o.c.*, 108, LEW 912).

stónas I, war. *stõnas* stlit., gw. 1. ʽstan, warunki, w jakich ktoś a. coś się znajduje; okoliczności, położenie', 2. ʽstan rodzinny (stan małżeński, stan odmienny, stan sieroctwa)', 3. ʽwarstwa społeczna (stan szlachecki, stan duchowny, stan niski, wysoki)', 4. ʽmiara długości lnianej tkaniny' (*Aš apieravojau stõną drobės, o sūnus davė pinigais*), 5. ʽwcięcie w pasie, talia, pas; część tułowia od ramion po biodra, kibić', 6. ʽczęść sukni od ramion do pasa; część sukni przypadająca na okolicę talii', 7. ʽcztery koła wozu, komplet kół' (pol. przest. *stan*). Zapoż. z pol. *stan*, *-u*, zob. ewidencję pol. znaczeń w SW VI, 387n. Por. SLA 207, LEW 912. W kwestii akutu por. zapoż. *stórasta*, *špókas*.

stónas II stlit. ʽmieszkanie', por. *Kaip gražus yra... tavo gyvenimas* BRB (glosa nadpisana: *troba*, glosa podpisana: *stonas*). Zapoż. ze stpol. *stan*, co oznacza m.in. ʽnaturalne lub sztuczne pomieszczenie służące za mieszkanie, tymczasowe miejsce schronienia, najczęściej będące namiotem; szałas myśliwski' (*Słownik staropolski* VIII, 411n.). Nie uwzględnione w SLA; bez objaśnienia w LEW 912.

stonavyčia stlit. ʽnamiot; obóz' (Bretkun), por. *Padarykim tris šėtrus* (glosa: *stonavyčias*) ʽRozbijmy trzy namioty'. *Liepė jį nuvesti ing stonavyčią* ʽKazał wprowadzić go do namiotu'). SLA 207 domyślał się tu zapożyczenia z nieistniejącego błr. †stanovica (ze znakiem zapytania). Powtórzył to bez komentarza LEW 912, s.v. *stónas* (ALEW pominął *stonavyčia*). Inne próby objaśnienia nie są piszącemu znane. Podczas gdy *šẽtras* ʽnamiot' jest łatwym do objaśnienia rutenizmem (zob. s.v.), to *stonavyčia* nasuwa trudności z powodu dziwacznej budowy. Analiza: *ston-avyčia*. Damy tu dwa tłumaczenia. Po pierwsze może to być wyraz pochodny od zapożyczonego *stonas ⇐ stpol. *stan* ʽnamiot' (zob. *stónas* II, jak też hasło *stonià*). Zakończenie *-avyčia* wygląda na neosufiks. Takie zakończenie można było wyabstrahować ze slawizmów typu *turgavyčia* ⇐ *targavyčia ⇐ pol. przest. *targowica* (m.in. u Bretkuna); *mokavyčia* ⇐ pol. przest. *makowica* (u Bretkuna pojawia się war. *mokavyčė*, zob. s.v.). — To, że teksty starolitewskie nie przekazały nam polonizmu *stonas ʽnamiot' pochodzi najwidoczniej stąd, że ich autorzy dawali pierwszeństwo rutenizmom (por. *čẽtras*, *šẽtras*, *šėtrà*, *šãtras*). Nie znajdziemy tu też śladu po innych staropolskich nazwach ʽnamiotu', takich jak *stanek*, *stanowiszcze* czy *stanowisko* (zob. *Słownik staropolski* VIII, 413n.). Choć z pewnym ograniczeniem: jest pewna poszlaka wskazująca na możliwość zlitewszczenia stpol. formy *stanowisko*. Otóż w SD s.v. «targowisko, forum, locus negotiationis» figuruje odpowiednik litewski o formie *turgavyčios* pl.t., a nie *turgaviškas. Fakt ów dowodzi tego, że polski wyraz na *-owisko* można było zastąpić odpowiednikiem litewskim na *-avyčia*. Skoro tak, to wolno dopatrywać się w *ston-avyčia* transpozycji ze stpol. *stan-owisko* ʽnamiot'.

stonià, gen.sg. *stõnios* 2 p.a. gw. ʽpomieszczenie dla zwierząt domowych, stajnia’: *Dviem arkliais dirba, o trečią laiko ant stoniõs*. Zapoż. ze stpol. *stanie, -ia* n. m.in. ʽtrwanie w pozycji stojącej; miejsce postoju, schronienia (zwłaszcza dla zwierząt)’, por. *Słownik staropolski* VIII, 413 (tam też wymieniono *stanica* ʽpomieszczenie dla zwierząt domowych’). War. *stónia* 1 p.a.: *Kumelį laiko an stónios*. Inne war.: *stõnė* 2 p.a., *stónė* 1 p.a., *stona* b.z.a. W kwestii akutu por. zapoż. *stónas*, *stórasta*. Por. ZS 51. LEW 912 znał tylko *stõnė* ʽmiejsce w stajni’ i niesłusznie umieścił je s.v. *stónas* ⇐ pol., błr. *stan*. N.B. Kroonen 2013, 481 (s.v. *stōda-) niepotrzebnie wyprowadza lit. *stónė* z pie. *steh$_2$-no/eh$_2$-. — Drw. *stõninis* a. *stóninis* ʽo koniu: stajenny, nie roboczy, używany np. do wyjazdów i do jazdy wierzchem’, por. *Turiu vieną stõninį, o du dirbamus arklius*. *Ana atvažiuoja stóniniais arkliais*.

stóras, *-à* 1. ʽgruby, niecienki (o desce, powrozie, lodzie, słoninie, papierze, książce)’, 2. ʽo dużym obwodzie (pień, kobieta)’, 3. ʽniski (o głosie)’. SD: «miąższy, gruby», *storu tumpu*, *storyn eymi* «grubieię». War. *storùs* 4 p.a. Wraz ze scs. *starŭ* ʽγέρων, πρεσβύτερος’, sch. *stȁr*, *stàra*, ros. *stáryj*, pol. *stary* kontynuuje pbsł. *stā-ra- ʽmający wiele lat’ z pie. *steh$_2$-ro-. Por. stisl. *stórr*, stang. *stōr* ʽwielki’. Z pochodzenia jest to adi. vb. od pwk. *stā- ʽstanąć, zatrzymać się’, zob. *stóti*. Stopień *e* przy sufiksie *-ro-* pokazują również przymiotniki *ãštras* i *kiáuras*. Poza tym por. łot. *kãrs* ʽżądny, ciekawy’ : łac. *cārus* ʽdrogi, miły, cenny’ < pie. *kéh$_2$-ro- oraz scs. *sěrŭ* ʽszary’ < pie. *ḱi̯éh$_1$-ro-. Zob. Stang 1972, 55, NIL 641, LEW 913, ALEW 979. — Drw. *storimà* 1. ʽgrubsza warstwa, np. siana’ (*Išvartyk gerai stórimas, kad lig vakaro išdžiūtų šienas* ʽPrzewróć grubsze warstwy, żeby siano do wieczora wyschło’), 2. ʽgrubszy koniec, np. bierwiona’ (por. *plonimà*, *siaurimà*), *stórymė* ʽgrubość’, *stõris* ts., *storiū̃kas* a. *storiū̃gas* ʽtęgi, gruby człowiek’, *stõrkus* ʽgrubas’ (f. *stõrkuvienė*), *storùlis* ʽgrubas’, *storumà* ʽgrubość, tęgość; nierówność, zgrubienie; ciąża’. Cps. *storagãlis* a. *stóragalis* ʽgrubszy, mocniejszy koniec’ (por. *gãlas*), *storager̃klis* ʽbogacz’ (por. *gerklẽ*), *storakãklis* ʽo grubej szyi’, sb. m. ʽbogacz’ (por. *kãklas*), *storapil̃vis* ʽbrzuchaty’ (por. *pil̃vas*), *storgrõbis* ʽchudy koń, który mimo dobrego karmienia nie przybiera na ciele’ (por. *gróbas* ʽkiszka; żołądek’), *storšìkis* wulg. obelga (por. *šìkti*), *storšū̃dis* wulg. ʽosoba o wielkim brzuchu’ (por. *šū́das*), *storžiẽvis* a. *stóržievis* ʽgrubianin’ (dosł. ʽmający grubą korę, gruboskórny’, por. *žievẽ*, syn. *storskū̃ris*), ⇒ *storžiẽviškas* ʽgrubiański’. Vb. denom. *storéti*, *-ja*, *-jo* ʽgrubieć, tyć’, *stórinti* ʽpogrubiać’, refl. *storinuosi* SD «grubieię, crassesco».

stórasta stlit., gw. 1. ʽstarosta wiejski; sołtys wybierany przez mieszkańców wsi’, 2. hist. ʽwybierany przez bojarów naczelnik powiatu’, 3. bibl. ʽstarosta, namiestnik królewski’, np. DP 164$_3$ (war. *stórastas*) — zapoż. z błr. *stárasta* (SLA 207, LEW 913, ALEW 979). Dla akutowanego *o* są paralele w takich zapożyczeniach, jak *pópiežius*, *Póvilas* i *jómarkas*, *jóvaras*. War. *stãrasta* ʽsołtys’ (ZS 51). — W SD^1 s.v. *starosta* stoi wprawdzie *ažuveizdėtojas*, ale zaraz potem następuje lemma *starostwo* z odpowiednikiem lit. *storastystė* (syn. *ažuveizdystė*), czyli drw. na *-ystė*. Obok tego *stórastysta* DP ʽstarostwo’ (por. cytat z DP 383$_{30}$ umieszczony s.v. *probastvà*). Vb. denom. *stórastauti* DP ʽbyć starostą’ (por. pol. *starostować*).

storótis, *storójuos*, *storójaus* wsch.-lit. ʽstarać się, zabiegać o co, dążyć do otrzymania czego; troszczyć się o co’ — zapoż. z błr. *starácca*, *-ájusja*, 3 sg. *-ájecca* (ZS 51). Np. *Peržiem storójos arklio* ʽPrzez całą zimę starał się o konia’ (właśc. zarabiał na kupno konia, zob. Otrębski, *l.c.*). *Pasistorok ir padirbsi gerai* ʽPostaraj się a zrobisz dobrze’. *Sustorójo pinigų* ʽPostarał się o pieniądze’.

stóti, *stóju*, *stójau* ʽstanąć, stawać; wstępować, wspinać się’. Cps. *antstóti* m.in. ʽnastawać, domagać się czego usilnie’ (por. *añtstolis*), *apstóti* ʽotoczyć, obleźć, obsiąść kogo, co, stanąć dokoła, oblegać (miasto); przestać, ustać (np. o bólu)’, *atstóti* ʽstanąć, postawić nogę; odstawać, oddzielić się częściowo od całości, odłączyć się; oddalić się, odejść,

odczepić się (od kogoś), porzucić (robotę); zastąpić, zastępować kogo'[486] (por. łot. *atstât* 'odstąpić, oddalić się, oddzielić się; zdechnąć; zostawić, pozostawić'), *ažustoju* SD[1] «zastępuię, intercedo» (syn. *ažutariu*), *įstóti* 'wstąpić, wsunąć stopę (do buta, strzemienia), podjąć (pracę, obowiązki), nastać (o porze roku, o pogodzie)', *įstoja kas* SD «nastaie co, nastawa, incessit mos, increbescit, exoritur quippiam», *nustóti* 'źle stąpnąć; przestać (iść, biec, jechać) i stanąć; ustać, przestać (o deszczu, śniegu, wietrze, bólu); ustalić się (o pogodzie)', też 'stracić, utracić' (zob. *núostolis*), *pastóti* 1. 'stanąć na drodze, zagrodzić drogę', 2. 'zacząć się, nastać' (*Pastójo pìlnatis* 'Nastała pełnia'), 3. 'zajść w ciążę' (*pastójusi* 'ciężarna'), *prastóti* 'nie trafić stopą na kładkę (i wpaść do wody); odejść, odstępować, porzucić kogo, opuścić kogo (w potrzebie), zaniedbać, zgubić, stracić (konia)', przest. 'odrzucić, nie uznawać; zgrzeszyć', *prastóju* SD «grzeszę» (syn. *nusidemi*, *pražingiu*), *pristóti* (zob.), *užstóti* 'zasłonić, osłonić', przen. 'ująć się za kim, wziąć kogo w obronę'. Refl. *stótis* 'wstać, wstawać, stanąć na nogi', DP 'stać się, nastąpić' (*piestù stótis* 'stanąć okoniem', por. pol. *postawić się*), *apsistóti* 'zatrzymać się (na nocleg); zastanowić się', *atsistóti* 'powstać, wstać (z miejsca, z łóżka); przyjść i stanąć; stąpnąć, nastąpić na co; utkwić, stanąć w gardle', *atsistoju* SD «ustępuię komu, daię mieysce», *įsistóti* DP 'przyczynić się, wszczynać się', *nusistóti* 'o cieczach: odstać się, ustać się, oczyścić się z domieszek', *pasistóti* 'stanąć na czymś, by czegoś dosięgnąć', *užsistóti* 'ująć się za kim, wziąć kogo w obronę'. Odpowiedniki bałt.: łot. *stât, stâju* 'stanąć, zatrzymać się; ustać, przestać', refl. *stâtiês* 'ustać, przestać, uspokoić się', stpr. *postāt* 'stać się, zostać kim, werden', *postātwei* ts. Prs. *stóju* należy do całej serii formacji z suf. *-i̯e-*, utworzonych od pwk. na *-eh$_2$- (zob. s.v. *lóti*). Pdg. bałt. opiera się na osnowie *stā- < pie. *steh$_2$-, która pierwotnie charakteryzowała temat aoristi, por. wed. *ásthāt* 'stanął' (zam. *á-stā-t), gr. ἔστην 'wstąpiłem, stanąłem'. Podobnie w słowiańskim: scs. *stati*, prs. *stanǫ*, aor. *sta* 'stanąć, wstać, powstać, podnieść się, ukazać się' (*sŭstati sę* 'zejść się, zgromadzić się; wystarczyć'), sch. *stàti, stȁnem*, ros. *stánu*, *státь*, stczes. *státi*, *stanu*. Por. LEW 914n., ALEW 981, REW III, 5n. — Słow. imperfectivum *stojati* 'stać, trwać, znajdować się, być, istnieć' = *stoj-a-* jest zbudowane na neopwk. *stoj-*, wyabstrahowanym z formy prs. *stojǫ* < *st-ăi̯e- < pie. *sth$_2$-éi̯e-. Inaczej Vaillant, GC III, 392, który wiązał pojawienie się osnowy *sto-* z oddziaływaniem pwk. *stol-* (*stel-) jak w sb. *stolŭ* 'stół'. Ostatnio ESJS 883 powraca do tradycyjnej rekonstrukcji pie. *sth$_2$-i̯e/o- (por. też IEW 1005: *stojati* < pie. *stəi̯ēti). Oparciem dla niej jest hipoteza o tzw. 'wokalizacji spółgłoski lrg.': pie. *Ch$_2$C > pbsł. *CaC. — St. wzdłużonym do słow. *stoj-* jest *staj-*, por. scs. *pristajati* 'przystawać na coś, godzić się; obstawać przy czymś', *vŭstajati na kogo* 'powstawać przeciw komuś'. Analiza: *stāi̯-ā-. — Drw. od *sto-*: *stódyti* (zob.). Nomina zebrano s.v. *sto-*. Zob. też neopwk. *stoj-*. W kwestii st. zanikowego do *sto-* zob. hasła *stãtas, statýti*. — Segmenty *-sta-* i *-stu-*, które w dotychczasowej literaturze były postulowane jako składniki wyrazów *ãpstas* i *atstùs*, nie są członami złożeń ani nie mają nic wspólnego z rzekomo 'słabą' formą pierwiastkową -*st-* 'stać' od pie. *sth$_2$-V. Są to produkty resegmentacji czasowników złożonych, odpowiednio *apstóti* i *atstóti* (zob. s.v.).

stotìs, *-iẽs* f. 4 p.a. 1. 'miejsce postoju podczas podróży, przystanek (autobusu), stacja (kolejowa)', 2. gw. 'w kościele: stacja męki Pańskiej', 3. hist. 'stacja, tj. obowiązek włościan żywienia i utrzymywania dworu książęcego w dobrach, przez które książę przejeżdżał'. War. *stótis* 1 p.a. Odpowiedniki formalne: łot. *stātis* pl. 'punkt zwrotny', por. *Saule stāv stātīs* (lub *uz stātīm)* 'Słońce stoi w zenicie' oraz psł. *sta-tĭ w strus. *postatĭ* f. 'strona, część', ukr. *póstatь* 'figura', błr. *póstacь* 'figura, postawa, postać; twarz, lico', stpol. *postać* 'wygląd zewnętrzny człowieka, sylwetka; forma istnienia', pol. gw. *postać* 'rząd żniwiarzy, kosiarzy

[486] Ipv. *atstók* zmienia się w gw. dzukskich w *atsók* 'odejdź! odczep się!' — dysymilatywny zanik jednego z dwu *t* (*Atsók nuo manęs, ko lendi!* 'Odczep się ode mnie, czemu tu leziesz!'). LKŽ I, 431 niesłusznie odtwarza — na podstawie tego rozkaźnika — pdg. †*atsóti, -ja, -jo*. Zob. jeszcze *atstà, atsistà*.

na polu'. Należy do rodziny czas. *stóti* ʽstanąć'. Odzwierciedla pbsł. *stā-ti- < pie. *$steh_2$-ti-, tj. abstractum o znacz. etym. ʽzatrzymanie się, stanie'. Powiązany z sufiksem *-ti-* st. apofoniczny *e* widać też w wyrazach *lotìs* / *lótis*, *sótis*, *votìs* / *vótis*[487].

stõtkas stlit. 1. ʽnaczynie kuchenne (drewniane, gliniane)', 2. ʽsprzęt domowy, wyposażenie mieszkania', 3. ʽbydło domowe, żywy inwentarz' — zapoż. z pol. *statek, -tku* (SLA 207, LEW 915). Por. *sū̃das* II.

stovė́ti, prs. *stóviu* (3 os. *stóvi*, gw. *stóvia*, *stóvna*, *stáuna*, *stovė́ja*), prt. *stovė́jau* 1. ʽbyć wyprostowanym, stać, trzymać się na nogach, nie ruszać się z miejsca', 2. ʽstać w pozycji pionowej, np. o drzewach', 3. ʽbyć postawionym — o budynku, o przedmiocie, np. o świecy, miotle', 4. ʽprzebywać w jakimś pomieszczeniu — o zwierzętach domowych, ptactwie, pszczołach', 5. ʽbyć niezebranym (o zbożu na polu); leżeć odłogiem', 6. ʽo krowie: nie dawać mleka'. Cps. *pristovė́ti* ʽnastać się (do woli); (o zwierzętach) udeptywać gnój w stajni, oborze', *sustovė́ti* ʽ(o zwierzętach) udeptywać gnój'. Refl. *nusistovi alus* SD «dostaie się piwo» [ʽklaruje się'] (syn. *nugula mielės alaus*), *susistovė́ti* ʽustać się, odleżeć się, stwardnieć', *užsistovė́ti* ʽ(o koniu) zastać się, znieruchomieć od dłuższego stania'. Odpowiednik łot. *stãvêt, -u, -ẽju* ʽstać; pozostawać, być, istnieć, trwać w czasie; przebywać gdzie, mieszkać', *atstãvêt* ʽbronić, np. zamku; wypełnić, zakończyć', *atstãvêtiês* ʽzmęczyć się staniem'. Pod względem znaczeniowym *stovė́ti* funkcjonuje jako durativum stanu na *-ėti* (pie. *-eh_1-) do *stóti* ʽstanąć'. Forma pierwiastkowa *stov-* jest dwuznaczna. Z jednej strony *stovė́ti* może być vb. denom. od nomen z suf. *-va-*, *stóvas ʽstojący' < pie. *$steh_2$-u̯o-. Por. łot. *stãvs* ʽstojący, wyprostowany, stromy; krnąbrny', *stãvu* adv. ʽna stojąco', bądź rzeczownikiem o znacz. ʽstanie', por. 1. łot. *stàvs* ʽwzrost, postawa, postura; dom bez dachu; piętro w budowli; cholewa', 2. lit. *stõvas* ʽstojak, statyw', 3. słow. *stavŭ: (a) pol. *staw* ʽprzegub', czes. *stav* ts., bg. *stava* ts., (b) pol. *staw* ʽwoda stojąca', znacz. etym. ʽzastawienie wody, tama', (c) stpol. *staw małżeński* ʽstan małżeński'. Por. objaśnienia takich czasowników na *-(v)ėti*, jak *dėvė́ti*, *drovė́tis*, *šalvė́ti*, *varvė́ti*. — Z drugiej strony można dopatrywać się w *stov-V* < *stāu̯-V refleksu pie. osnowy werbalnej na *-u-*, *$steh_2$-u̯-V, por. (z suf. spółgłoskowym) gr. σταυρός m. ʽsłup, pal, kół' = stisl. *staurr* m. ʽsłup' < pie. *$steh_2$u-ro- i gr. στυλός m. ʽkolumna, podpora, słup drewniany' < pie. *$stuh_2$-lo- < *sth_2u-lo- (Beekes 2010, 1391, 1417). Ten sam dylemat dotyczy słowiańskiej osnowy *stav-V*, por. scs. *staviti*, *stavljǫ* ʽzatrzymać, powstrzymać, zabronić', sch. *stàviti* ʽpostawić, położyć', ros. *stávitь* ʽstawiać, ustawiać', pol. *stawić* ʽumieścić, położyć; budować, stawiać'[488]. Jeszcze inny pogląd wyraził Kortlandt, *Balt* XXV:2, 1989, 111, wywodząc *stovė́ti* od formy 3 sg. perfecti *stāu < pie. *sth_2-ēu (fonetyczna trudność tej rekonstrukcji polega na rzekomym przebarwieniu *ēu ze strony *h_2). Powtórzył to Derksen 2008, 466. Zob. teraz NIL 639 i ALEW 982. — Z pdg. *stovė́ti* wyabstrahowano trzy neoosnowy: *stov-*, *stovė-* i *stovėj-*. Por. 1. *stov-*: *stovinė́ti* ʽstawać, zatrzymywać się; stawać na nogi (o chorym), być w pozycji stojącej; zachodzić, zastępować komu drogę' (*Stovinė́jo an kelio, pinigus atiminėjo*), *pastovinė́ti* ʽiść lub jechać przystając', SD «postawam idąc» (neoosn. *stovinėj-*: *įsistovinė́jimai* DP ʽprzyczyny' [ʽwstawiennictwo'], *pastovinėjimas* SD «postawanie w drodze»), *stoviniúoti* ʽstać gdzie długo, wystawać gdzie,

487 W innych językach widać refleksy pie. SZ *sth_2-tí-: gr. στάσις f. ʽustawianie, słup, filar; stanie, nieruchomość; miejsce postoju, stanowisko; stan, sytuacja; bunt, rozruchy', łac. *statiō*, *stati-ōn-* f. ʽstanie, zatrzymanie się; miejsce zatrzymania się; kwatera, przystań, port' (*statim* adv. ʽsilnie stojąc; natychmiast, wnet, zaraz'), wed. *úpasti-* m. ʽsługa' (ze zmiany *upa-st-ti-), stwn. *stat* f. ʽmiejsce'.

488 Prócz tego jest neologizm psł. *stavati, powstały obok *-stajati* (*pri-*, *vŭ-*) ⇐ *stoju̯*. Por. cs. *stavati* ʽstawać, ustawiać się', ukr. *stavátу(sja)* ʽstawać się, robić się; wystarczać', stpol. *stawać, -am* ʽbywać, przebywać', *ustawać* ʽtracić siły, tracić moc'). Segment *-v-* nie stoi tu w związku z formantem wyrazu *stavŭ, lecz należy do neosuf. *-vati*. Por. resegmentację *by-vati* w miejsce *byv-ati* (= SW od *bŭvati), pwk. *bū-C / *buu̯-V, zob. *bū́ti*.

spędzać czas na staniu', *stóvinti* (war. *stõvinti, stovìnti*) 'trzymać (bydło) na stojąco, zmuszać do stania w miejscu; pozostawić coś w pozycji stojącej; trzymać, żeby się odstało (o lnie, mleku, ługu), trzymać, żeby dojrzało (o zbożu, owocach); zastawić, przegrodzić (rzekę)'. Nomina od *stov-*: zob. *stõvis*. — 2. *stovė-*: *stovė́sena* 'sposób stania, (długie) stanie w miejscu' (por. *sėdė́sena*). — 3. *stovėj-*: *įsistovė́jas* DP 'przyczyńca' ['ten, co się za kim przyczynia, orędownik', SW], *nenusistovė́jimas* 'zmęczenie, znużenie, zaniepokojenie' (por. *nustovė́ti* 'ustać [w jednym miejscu]', *kójas nustovė́ti* 'zmęczyć nogi staniem'), *stovėjė̃lis* '(na pastwisku) miejsce wyższe i suche, w którym odpoczywa bydło; stojak dla dzieci; stacz, długo w miejscu stojący', *stovė́jimas* 'stanie (w rzędzie, na jednej nodze)', *mokestis nuog stovėjimo padvarijoj* SD «gościnne, pretium mansionis...» ['opłata za stanie w gospodzie'], *užstovė́jas* 'kto się za kimś wstawia, kogoś chroni, broni', DP 'zastępca, przyczyńca'.

stovyklà 2 p.a. 1. 'obóz wojskowy', 2. 'tymczasowe miejsce pobytu, zamieszkania', 3. 'miejsce postoju, wypoczynku bydła na pastwisku', 4. 'kojec dla dzieci ułatwiający im stanie i chodzenie', 4. 'miejsce przymusowej izolacji (obóz pracy, obóz jeniecki)'. War. *stovỹklė* 'miejsce postoju bydła a. koni na pastwisku' (*Karvės stovi i stovi stovyklėj dien diena*), *stovyklė kareivių* SD «stanowisko żołnierskie, statiua, statio». Nomen loci utworzone neosufiksem *-ykla, -yklė* od czas. *stovė́ti* 'stać'. Paralela: *tupyklà* 'miejsce siedzenia ptactwa' ⇐ *tupė́ti*. Neosufiks wyodrębniono w formacjach typu *ganyklà* 'pastwisko' ⇐ *ganýti*, *maudyklà* 'miejsce do kąpania się' ⇐ *máudytis* (por. GJL II, § 225). — Drw. *stovyklãvietė* 'miejsce stałego pobytu wojska, garnizon (w czasach carskich); obozowisko, miejsce na obóz, pole namiotowe' (por. *vietà*), war. kontrahowany: *stoklã-vietė*. Vb. denom. *stovykláuti* 'stać obozem, obozować'.

stovinyčia SD «fasa, dolium» ['naczynie drewniane, najczęściej w kształcie beczki, służące do przechowywania artykułów spożywczych, płynów...', SPXVI], *indemi, inkrauju kų stovinyčion* SD «fasuię» ['ładuję, napełniam']. War. gw. *stovinýčia* 1 p.a., *stovinyčià* 2 p.a. 'beczka'. Rzeczownik ten utworzono neosufiksem *-inyčia* od osnowy *stov-* (por. *stovė́ti*, *stõvis*) celem zlitewszczenia formacji pol. *stawnica*, rozumianej jako *staw-nica* (zob. *staunyčià*). Paralele s.v. *medinýčia*. Według SW VI, 410 *stawnica* to 'beczka spora, stojąca bez dna górnego, do kwaszenia w niej kapusty lub buraków'. Jest to derywat od pol. przest. *stawnia* 'beczka, fasa, służąca do składania warzywa na zimę' (zob. *staunià*). Brak w SLA i LEW. W ALEW 982, s.v. *stovė́ti* wyrazowi *stovinyčia* nie poświęcono komentarza.

stõvis, *-io* 1. 'stan rzeczy, położenie, sytuacja', 2. przest. 'stan społeczny' (SD «stan, ordo, conditio, constitutum vitæ»), 3. hist. 'stacja a. stacyjne, obowiązek włościan do żywienia i utrzymywania dworu książęcego we wszystkich dobrach ziemiańskich, przez które książę przejeżdżał' (łac. *hospitatio principum*), *kãro stõvis* 'stan wojenny', *póstovis* 'postój, popas'. Jeden z drw. postwerbalnych od neoosn. *stov-* ⇐ *stovė̃ti* (zob.). — Z innymi suf.: *pastovà* 'schodek przy wozie, wagonie; podnóżek', *pastõvai* m.pl. 'krokwie; budynki gospodarskie; krosna tkackie; rusztowanie' (war. *pastõlai* 'rusztowanie', por. *atvašà* > *atlašà*), *pastõvas* 'schodek u wozu, stopień; podwyższenie, postument; boczna deska krosien; stojak, statyw', *pastovùs* 'stały, niezmienny, trwały', *stovà* 'miejsce zatrzymania się, miejsce postoju', *stõvai* m.pl. 'krosna' : łot. *stāvi* ts. (zapoż. z błr. *stavy*?), *stovė̃* 'stójka, dolna część kołnierzyka, stojąca, przylegająca do szyi', *stovéika* a. *stovùkas* 'pewna zabawa z figurką, która nie może się przewrócić', *stovyklà* (zob.), *stovỹnė* 'miejsce, zwykle wyżej położone, gdzie stoi bydło na pastwisku; stojak dla dzieci, kojec', *stovỹnės* f.pl. 'poczęstunek z tańcami, urządzany po weselu przez swatkę', *stovinyčia* (zob.). — Z vb. denom. *stovikiúoti* 'wystawać gdzie, spędzać czas na staniu' można wyprowadzić zanikłe n. agt. *stovikas lub *stovikis 'ten, co stoi, stacz'. Por. *stapỹkoti* s.v. *stẽpinti*.

strainùs, *straĩnas* 4 p.a. gw. 'dobrze zbudowany, zgrabny (o koniu, o kobiecie);

energiczny, dziarski, szybki' — zapoż. z błr. *strójny, -aja* (por. ZS 51, SLA 207, LEW 916).

stráipsnis, *-io* 1 p.a., *straĩpsnis* 2 p.a. gw. 1. 'stopień schodów (m.in. DP); szczebel w drabinie', 2. 'część płotu między dwoma słupami, przęsło; odstęp', 3. 'pasmo drzew (w lesie)', 4. 'przedział w stodole, sąsiek', 5. liter. 'odcinek; artykuł', 6. przest. 'członek ciała' (odpowiednik stpr. *wissans streipstans* acc.pl. 'wszystkie członki, alle Glieder'), 7. przest. 'pokolenie'. War. sufiksalny: *stráipstis*. Formacja dewerbalna na *-snis, -stis*. Tu też *pastráipa* 'ustęp, akapit (w tekście)'. Pwk. *straip-* jest prawdopodobnie formą innowacyjnego SO od *(s)trip-* ⇐ *(s)trep-*, zob. *trepénti*. Akut wtórny. Por. z jednej strony SZ *strip-*: *stripénti* 'biec drobnym krokiem (o koniu)', *stripinė́ti* 'dreptać, chodzić w koło małymi krokami', z drugiej strony (dawny) SO *strap-*: *strapinė́ti* 'zataczać się; deptać, tupać'. Inaczej LEW 917. — Jest też alternant z dyftongiem *ie*: *stríepsnė* bot. 'perłówka, Melica; perłówka zwisła, Melica nutans' (war. *stríepsnis*), *stríepsnis* 'szczebel w drabinie; pasmo, odcinek'. Może to być innowacyjna forma SE, utworzonego od SZ *strip-*, por. *skriẽsti* ⇐ *skrid-*; *stiẽptis* ⇐ *stip-*; *viẽpti* ⇐ *vip-*.

strãjyti, *strãjija, strãjijo* stlit., gw. 'upiększać, przystrajać, zdobić; szykować; stroić (skrzypce)' — zapoż. z pol. *stroić, stroję* (SLA 207, LEW 917n.).

strãjus stlit., gw. 'upiększenie; ubiór bogaty, elegancki' — zapoż. z pol. *strój, stroju* (SLA 207, LEW 918).

straksė́ti, *stràksi, straksė́jo* 'podskakiwać, skakać — o wróblu, zającu, koniku polnym, pchle' — drw. na *-sėti* od interi. *stràk*, częściej *stràkt* — o nagłym, szybkim skoku, susie, też o nagłym zatrzymaniu się (*Tai išgirdęs, jis stràkt ir atsistojo* 'To usłyszawszy, *strakt* i stanął'). Paralele: *smaksė́ti* ⇐ *smàkt*; *spaksė́ti* ⇐ *spàkt*. Z innymi suf.: *strakčióti* 'podskakiwać', *strakinė́ti* ts. — LEW 918, 920, 923 sugeruje apofonię *strak-* : *strek-* (*streksė́ti* 'skakać') : *strik-* (*striksė́ti* 'wykonywać krótkie skoki'). — Drw. *stràkalas, strãkalas* 'kto nie może ustać na miejscu, wiercipięta' ⇒ vb. denom. *stràkalioti* 'podskakiwać, wiercić się' (war. *stràkaliuoti*), też 'postępować lekkomyślnie, gorączkować się'; *strakùs* 'skoczny, żwawy'.

strm̃pas 1. 'gruby kij, pałka', 2. 'część odcięta z pnia, kloc drzewa' (*Į strampùs sukapoti medžiai*), 3. 'duży kawał drzewa, kłoda' (*Ligonis guli kai stram̃pas*), 4. 'pień ściętego drzewa, karpa', 5. 'kikut ręki lub nogi'. Wyraz lit. ma dwojakie nawiązanie w języku łotewskim: 1° *strampul(i)s* 'kawałek drzewa, pieniek', *strę̃mpulis* 'końskie łajno', *stram̃pals* 'harter Pferdekot', 2° *struops* 'ul zrobiony z pnia drzewnego; pusta wewnątrz łodyga' — refleks prałot. wariantu *stranp-, który wynikł z dysymilacji *mp > *np (por. ME III, 1081, 1086, 1098, LEW 919). Dalsza analiza niepewna. ŽD 468 i GJL II, § 37 wywodzili *stramp-* drogą apofonii ze *strimp-*, por. *strim̃pti, -iù, -iaũ* 1. 'posuwać się o kiju (o starcu)', 2. 'trzymać się jako tako, być w stanie poruszać się' (*Prastai jau bestrimpiù, tik apie namus. Strim̃pėm iki šiol, strimpsma ir toliau, jegu sveiki busma*), *pastrim̃pti* 'zachowywać resztki sił życiowych'. Zob. jednak *trim̃pti* 'posuwać się o kiju' s.v. *trem̃pti*. — Są też warianty z dźwięczną grupą wygłosową *-mb-*: *strimb-*, *stramb-*, por. *strim̃bilas* 'kawał drewna, kloc; gęsie odchody', *strimbõkas* 'podłużny kawałek czegoś' oraz *stramblỹs* 'łodyga' (*Vieni strambliaĩ ant lauko bestypso*).

strañgas I gw. 1. 'postronek, jeden z dwóch powrozów używanych do zaprzęgania konia (łączy chomąto z orczykiem)', 2. 'gruby powróz, np. u dzwonu; stryczek na szubienicy' — zapoż. ze śrwn. *strank, strange* (GL 120, LEW 919). Por. *pastrángas* s.v. *pastaránka*.

strañgas II gw. 'pstrąg, Salmo fario' — zapoż. z pol. *pstrąg*, z uproszczeniem obcej fonotaktycznie grupy *pstr-*. War. *strangỹs* (*Strangiaĩ panašūs į lydekas*).

strapáila c. pot. ʽkto idąc słania się, upada; kto niezgrabnie się porusza; kto nie może ustać na miejscu, wiercipięta' — drw. na *-aila* od interi. *stràp* — o zachwianiu się (*Stovi ir stràp stràp strapalioja*). — Vb. denom. *strapailióti* ʽiść chwiejnym krokiem, zataczać się, słaniać się, np. o pijanym; podskakiwać; tupać'. War. *stràpalioti, strãpalioti*.

strapė̃kas gw. 1. ʽkawałek drewna, patyk, polano' (*Sukrauk strapėkùs, tegul išdžiūsta*), 2. ʽkij, pałka' (*Strapė̃ką paėmęs, kad duos!*) — formacja z suf. *-ėkas* od osnowy *strap-*. Od niej utworzono jeszcze trzy inne, bliskoznaczne wyrazy, oznaczające ʽkawałek drewna, patyk, kij', por. *strapãnas, strapañkas* (war. *strapañgas*) i *strapõkas*. Są też warianty ze zmiennym wokalizmem *strep-*, *strip-* i *stryp-*, por. *strepė̃kas, strepõkas, stripìnis, strỹpas*. Niewykluczona jest derywacja od wykrzykników. — Būga, RR II, 222, za nim ŽD 126 i LEW 920 identyfikowali lit. *strap-* z psł. *s(t)ropŭ ʽdach, poddasze'. Tego nie da się utrzymać z uwagi na fakt, że psł. *s(t)ropŭ wywodzi się z praformy *šrapa-, nie zaś †srapa-, < pie. *ḱrop-o- lub *ḱrap-o- (zob. IEW 616, BSW 309, REW III, 30). Na st. wzdłużonym należą tutaj stisl. *hrōf* n. ʽdach; szopa', stang. *hrōf* ʽdach; górny pokład statku' (ang. *roof* ʽdach') i śrdn. *rōf* ʽdaszek; pokrywa, wieko' (IEW 616).

stràptelėti, *stràptelėja* (war. *stràpteli, stràptelia*), *stràptelė́jo* gw. ʽnagle stanąć, zatrzymać się; na krótko przerwać jakąś czynność' — drw. na *-telėti* od interi. *stràpt* — o nagłym przystanięciu, zatrzymaniu się'. Paralele: *strakséti* ⇐ *stràkt*; *spakséti* ⇐ *spàkt*. — Z innymi suf.: *strapčióti* ʽidąc zataczać się; podskakiwać; tupać', *strapinéti* ʽzataczać się; deptać, tupać; krzątać się (w kuchni)', *strapséti* ʽskakać, podskakiwać; tupać, przytupywać; tańczyć przytupując'. — Drw. *strapùtis* ʽkto drepcze, chodzi małymi krokami'. [reszta przechodzi do nowego hasła *strapáila*]

straũsas, *stráusas* gw. ʽstruś, duży ptak biegający, Struthio camelus' — zapoż. z nwn. *Strauß*. Osobno zob. *strùsas*.

strãzdas ʽptak drozd, Turdus'. SD *strazdas* «jemiołucha ptak, turdus». War. *zdrãzdas, strãzas*, f. *strazdà, strazà*. Odpowiedniki bałt.: łot. *strazds* ʽdrozd' (war. zdysymilowany: *strads*), stpr. *tresde* EV ʽDrosele [Drossel]'. Przez *s*-mobile łączy się z psł. *trozdŭ, gdzie z czasem zaszła sonoryzacja *tr-* > *dr-*[489], por. sch. *drôzd, dròzda*, ros. *drozd, drozdá*, czes. *drozd*, pol. *drozd*, < pbsł. *trazda-. Zob. BSW 327, LEW 920, Specht 1944, 229, 245. Do tego nawiązują germańskie nazwy ʽdrozda' w stisl. *þrọstr*, szw. *trast*, stang. *ðrostle*, śrwn. *drossel*. Por. też łac. *turdus, -ī* m. ʽkwiczoł, Turdus pilaris; paszkot, Turdus viscivorus' (z *torzdo- < *tr̥zdo-). De Vaan 2008, 634 odtworzył praformę ie. *(s)trosd^{h}o-. Pożyczką bałtycką jest fiń. *rastas*, est. *rästas* ʽdrozd'. Wyraz pochodzenia dźwiękonaśladowczego, por. np. Boryś 2005, 127. — Drw. *strãzdana*, zwykle pl. *strãzdanos* ʽbrunatne plamki na skórze, piegi', war. *strãzdenos* (analogia do nakrapianych jaj drozda), *strazdinis* b.z.a. przest. nazwa miesiąca ʽwrześnia', *strazdúotas véidas* ʽpiegowata twarz', cps. *strazdãpilvis* ʽczłowiek mały i brzuchaty' (por. *pil̃vas*). ʽMałe drozda': *strazdẽlis, strazdýnas, strazdùkas, strazdū̃tis, strazdžiùkas*. Vb. denom. *strazdinéti* ʽłapać drozdy'. — N.m. *Strazdaĩ* 6x, *Strazdẽliai* 2x, *Strãzdės, Strazdỹnė, Strazdìškiai* 2x, *Strazdžiaĩ*, cps. *Strãzdakalnis*. N.rz. *Strãzdupis, Strazdùpis*.

streĩgti, *streigiù, streigiaũ* gw. 1. ʽwetknąć, wsadzić, wbić, przeszyć', 2. ʽcisnąć, rzucić (kamień)', 3. ʽprzestać (coś robić), porzucić co', 4. ʽmachnąć na co ręką, nie zwracać na co uwagi', *pastreĩgti* ʽpokryć dach cienką warstwą słomy'. Obok tego jest bliskoznaczne *striẽgti* (zob.). Por. oboczności *dreik-* / *driek-*, *greib-* / *grieb-*. — SZ *strig-*: *strìgti* (zob.). Do pie. *strei̯g- ʽwetknąć, utkwić, eindringen, stecken bleiben' (LIV² 604), por. scs. *strigǫ, strišti*

[489] Por. scs. *nozdri* m. pl. ʽnozdrze' < psł. *nostri, co odpowiada wsch.-lit. *nastraĩ* (zob. *nasraĩ*). Z materiału litewskiego por. sonoryzację w *dribnóti* < *tripnóti* ʽbiec drobnym truchtem'.

ʽκείρειν, strzyc włosy' (ros. *strigú*, *stričь*, stczes. *střihu*, *stříci*), stwn. *strīhhan* ʽpociągać, pocierać, kreślić' (nwn. *streichen*). Zob. słowiański refleks pbsł. *stri-n-g- s.v. *strìgti*. — SO *straig-*: *straigýti* a. *stráigyti* iter. ʽwtykać (tyczki); rzucać, ciskać (kamieniami); chodzić, łazić bez celu', *straĩgas* a. *stráigas* ʽtyczka, gruby kij, kół, pręt jodłowy w płocie, słupek w płocie', łot. *straignis* ʽbłoto, bagno'. Są tu dwa nawiązania słowiańskie: 1° rcs. *strěgŭ* ʽκουρά, strzyżenie', ⇒ rcs. *strěžьcь* ʽten, kto strzyże', 2° scs. *strěxa* ʽdach', ros. *strexá* ts., pol. *strzecha* ʽstrzecha, dach słomiany; trzcinowe pokrycie dachu', stpol. też ʽbuda, szałas', < psł. *strěxa < pbsł. *straiksā- < *straig-sā- < pie. *stroi̯g-seh$_2$-. Por. Būga, RR II, 222, 604 (co do znaczenia zob. *striẽgti*), Boryś 2005, 583.

strėlė̃ 4 p.a. 1. ʽstrzała, pocisk do łuku, kuszy', 2. ʽmłody pęd, latorośl'. War. *strė́la* 1 p.a., *strėlà* 4 p.a. SD[1] *strėla* «strzała, telum, sagitta» (syn. *vylyčia*). Wraz z łot. *strēla* ʽstrzała, pocisk, smuga, pręga, strumień wody' jest spokrewnione z jednej strony ze scs. strus. *strěla* ʽβέλος', ros. *strelá* ʽstrzała', ukr. *strilá*, czes. *střela*, pol. *strzała* oraz z norw. gw. *strīl*, *strīla* ʽpromień, żyła, pasmo' (szw. *strila* ʽpryskać, kropić, zraszać'), z drugiej strony ze stwn. *strāla* f. ʽstrzała, błyskawica' (nwn. *Strahl* m. ʽpromień, promyk; struga wody', ze zmianą rodzaju według syn. *Pfeil*), śrdn. *strāle* f.m. ʽstrzała, żądło'. Dalszy wywód sporny, zob. Būga, RR II, 161, 604n., LEW 920 (w BSW 289, s.v. *strēlā- nie ma form lit.-łot.). EWD 1372n. wywodził od pwk. *ster(ə)- ʽrozściełać, rozpościerać' = *sterh$_3$- (LIV^2 599). H. Bichlmeier, *Kratylos* 56, 2011, 121: «Das Etymon erfordert eine Vorform uridg. *streh$_1$-l- bzw. *strēh$_{1/3}$-l-, wobei letzteres weniger wahrscheinlich ist». Zob. też *strielà*. — Drw. *strėlìnė* ʽpochwa na strzały, kołczan, sajdak', *strėlìnis* a. *strė̃liškas* ʽpodobny do strzały', *strėlùkė* ʽszczapka drzewa'.

strė́nos, *-ų* f.pl. 1. ʽkrzyż, lędźwie, okolica lędźwiowa grzbietu' (*skausmaĩ strė́nose* ʽbóle w krzyżu'. *Sùjema strėnas, linus beraunant*), 2. SD «biodra, lumbi», 3. gw. ʽkość krzyżowa', 4. gw. ʽgrzbiet ryby, płetwa grzbietowa ryby' (NDŽ). War. gw. *srė́nos* (*Munie, linus raunant, dikčiai srė́nas pjauna*). Odpowiednik stpr. *strannay* EV ʽlędźwie, Lenden' — z emendacji zapisu <straunay>, por. PKEŽ 4, 159. N.B. Łot. *striena*, pl. *striênas* ʽkrzyż, lędźwie' jest zapożyczeniem formy żmudzkiej *strienos* (ME III, 1093). LEW 921 podał, że etymologia nie jest pewna. IEW 1002 uznał starszeństwo lit. formy gw. *srė́nos*, pozbawionej wstawnego *t*, i zestawił ją z aw. *rāna-* m. ʽzewnętrzna część uda', śrpers. *rān* ʽudo'; rekonstrukcja pie. *srēn-o-. Według Zinkevičiusa 1966, § 210 *srė́nos* jest młodsze od *strė́nos*, podobnie jak *ašrùs* < *aštrùs*). Mastrelli, *Incontri linguistici* 5, 1979, 37-42 powiązał lit. *strė̃nos* nie tylko z aw. *rāna-*, lecz również z łac. *rēnēs*, *-ium* m.pl. ʽnerki; lędźwie', o czym teraz pisze de Vaan 2008, 519 (dla *rēnēs* przyjmuje de Vaan alternatywny wywód z pie. *h$_2$r-ēn- ʽnerka'). — Drw. *bestrė̃nis* ʽmający wąskie lędźwie (koń, krowa); ktoś powolny, ociężały', cps. *nuleistastrėnis* SD «koń na poślednie vpadaiący, włogawy, equus suffraginosus» [ʽkoń kulejący, upadający na tylne nogi'], por. *muléisti*; *strė́ngalis* ʽpośladek, tyłek' (por. *gãlas*), *strė́nkaulis* ʽkość krzyżowa' (por. *káulas*), *šeškastrė́nis* ʽistota o wąskich biodrach' (por. *šẽškas*), *varlastrė́nis* ʽmający wąskie lędźwie — o koniu' (por. *varlė̃*, *var̃las*).

striẽgti, *striegiù*, *striegiaũ* gw. 1. ʽnabijać, nasadzać przynętę na haczyk wędki', 2. ʽkryć dach luźną słomą' (war. *stríegti*), 3. przen. ʽszybko iść', refl. *striẽgtis* ʽrwać się do czego, dążyć', *prasistriẽgti* ʽprzecisnąć się (np. przez wąskie drzwi)'. Odpowiednik łot. *striegt*, *striedzu* ʽnasadzać przynętę na haczyk'. Jest to war. bliskoznacznego czas. *streĩgti* ʽwetknąć, wsadzić' (zob. s.v.). Zob. Būga, RR II, 604, który postuluje znacz. etym. ʽobrzucać, [ros. *obmetatь*]' (scil. słomą). — Drw. *striẽgė* ʽkrycie dachu słomą luźno układaną (nie w snopkach)', *striẽgalas* ʽprzynęta na ryby', *striẽgtas* ʽstrzecha, której słoma jest ułożona kłosami w dół' (⇒ *striegtìnis stógas*), cps. *striẽglazdė* ʽżerdź umacniająca grzbiet strzechy, tzw. lemiąż' (por. *lazdà*, syn. *stóglazdė*). — SZ *strig-*: *strìgti* (zob.).

striẽkas gw. 1. ʽdach słomiany, strzecha’, 2. ʽpodstrzesze’ — zapoż. z błr. gw. *stréxa, -i* (por. błr. liter. *straxá, -í*), ze zwykłą substytucją lit. *k* za błr. *x*. Rodzaj gramatyczny dostosowany do rodzimego odpowiednika *stógas*. N.B. LKŽ XIII, 957 podał mylnie pol. *strzecha* i ros. *strexa* jako źródło zapożyczenia. — War. akcentowy *striekà, -os* 2 p.a. może odpowiadać błr. gw. (i ros. gw.) *strexá*, zob. ESBM 12, 320. — Drw. *pastriekė* ʽmiejsce pod częścią strzechy, która wystaje poza ściany budynku’ (por. pol. *pod-strzesze* ʽmiejsce pod strzechą’).

strielà 4 p.a. przest., gw. 1. ʽstrzała, pocisk do łuku, kuszy’, 2. ʽmłody pęd, latorośl’, 3. ʽsplot w bacie’, 4. ʽstrzałka piorunowa’. Wokalizm *ie* — w odróżnieniu od *ė* w *strėlẽ* (zob.) — przemawia za pożyczką słowiańską, zapewne ze strus. *strěla* ʽstrzała’. Por. ros. *strelá*, błr. *stralá*, ukr. *strilá*. Por. Būga, RR II, 494, LEW 922. Brak w SLA. Por. też zapoż. *vỹlyčia*.

strielbà, gen.sg. *striẽlbos* 2 p.a. 1. gw. ʽstrzelba’, 2. stlit. ʽdziało, armata’ (Bretkun) — zapoż. z błr. *strélьba, -y* (ZS 51, SLA 207, LEW 922, s.v. *strielà*). War. *strelbà, strėlbà*.

striẽlčius, *-iaus* przest., gw. 1. ʽstrzelec’, 2. ʽmyśliwy’, 3. ʽleśniczy’, 4. ʽżagnica, ważka, Libellula’ — zapoż. ze stbłr. *strělecъ* (SLA 207, LEW 922), por. błr. *straléc, -ьcá*. Brak dyftongu w war. *strel̃čius* (ZS 52). — Vb. denom. *strielčiáuti* ʽpolować’ (war. *strielčiúoti*), też ʽstrzelać’.

strielióti, *-ióju, -iójau* przest., gw. 1. ʽstrzelać z łuku’ (*Intempė kilpinį... idant strieliatų* MŽ 526_{14} ʽNapiął cięciwę..., aby strzelać’), 2. ʽstrzelać ze strzelby’, 3. ʽpolować’. Zapoż. ze strus. lub stbłr. *strěljati*, por. ros. *streljátь*, ukr. *striljáty*, błr. *straljácь* ʽstrzelać’. War. sufiksalne: *strieliáuti, strieliúoti*.

strìgti, *striñga* (war. *streñga*), *strìgo* ʽwtykać się, wbijać się tak, aby coś utkwiło w czymś’, *įstrìgti* ʽwbić się, utkwić — o ości w gardle, o kuli; zapaść (w pamięć); uwięznąć, utknąć, nie móc ruszyć z miejsca — o wozie, który utknął we wrotach’ (war. *įsrìgti* ʽwbić się, utkwić’), *sustrìgti* ʽuwięznąć, ugrzęznąć (w błocie, w rowie); splątać się (o niciach); zepsuć się’. Odpowiada łot. *strigt, striêgu*[2], *strigu* ʽzapaść się, ugrzęznąć (w błocie)’. Allomorf *strig-* reprezentuje st. zanikowy do *streig- / strieg-*, *straig-*, zob. *streĩgti*, *straigýti*. — Nawiązania do prs. infig. *stringù*: 1. łac. *stringō, -ere, strictum* ʽściągnąć, ścisnąć, związać, zasznurować; dotknąć, ściąć, skrócić; drasnąć, musnąć’, 2. psł. *stręgti, por. pol. *zastrząc gdzieś*, *ustrząc* ʽutkwić, uwięznąć’ (Brückner 1927, 522), *zastrzęgnąć* ʽuwięznąć’ (SGP VI, 323), ros. *zastrjátь*, *zastrjánutь* ʽugrzęznąć, utkwić (np. o kuli w ciele)’, ukr. *zastrjáty*, błr. *zastrjácь;* iter. ros. *zastrevátь* ʽgrzęznąć, brnąć, zostawać (w tyle), przepadać’. Zob. też BSW 290, REW I, 444, LEW 922. — Dalsze powiązanie z jednej strony ze stpr. *strigeno* EV ʽszpik kostny, Gehirne’, z drugiej strony z psł. *strĭženĭ, *strĭžĭnĭ (ros. *stéržеnь* ʽsworzeń, trzon, rdzeń’, ukr. *strýžeń* ʽmiąższ między korą a drewnem drzewa’, stpol. *zdrzeń*, pol. *rdzeń* ʽśrodek pnia’) pozostaje niepewne, zob. REW III, 12n. — Drw. *įstrigdýti* caus. ʽwetknąć, wrazić, wbić’ (por. łot. *stridzinât* ʽpogrążać, zanurzać’), *sustriginė́ti* ʽzacząć kiełkować’. Nomina: *į̃strigas* ʽukośny, skośny’, *įstrigaĩ* adv. ʽna ukos’ (por. *į̃strižas*), *strìgtas* ʽścierwo, padlina, przynęta’ (znacz. etym. ʽto, co w jakimś miejscu zatknięto na kiju’ a. haku), *strìgtinis* ʽrodzaj sieci’ (dosł. ʽtaka sieć, w której ryby więzną’). Por. łot. *strigts* ʽpadlina, przynęta na ryby’, *strigals* a. *strigulis* ʽdrzazga’. — WSZ *stryg-*: *strygsóti* ʽbyć utkwionym, tkwić; sterczeć (o nieskoszonym zbożu)’, przen. ʽtkwić w pamięci’ (war. *strygóti*).

strỹkas, *strýkas* gw. 1. ʽdeseczka do wyrównania rzeczy sypkich równo z brzegiem naczynia, miary, tzw. strychulec’, 2. ʽdeseczka służąca do wygładzania gliny nabitej do skrzynki ceglarskiej’, 3. ʽforma na cegłę torfową’, 4. ʽsmyczek do skrzypiec’ — zapoż. z prus.-niem. *strīk* (por. nwn. *Streichholz*). — *strykúoti*, *-ju*, *-avaũ* 1. ʽmiarę zboża wyrównywać strychulcem’, 2. ʽformować cegły, torf’, 3. ʽo koniu: kaleczyć sobie pęciny

zadnich nóg podczas biegu' — zapoż. z prus.-niem. *strīken* (GL 120, LEW 923), por. nwn. *streichen*. W znaczeniach 1, 2 może być vb. denominativum od *strỹkas*. Wreszcie, nie można wykluczać pol. przest. *strychować* (⇐ śrwn. *strīchen*) jako dodatkowej formy źródłowej. Jest ona zaświadczona we wszystkich trzech wymienionych wyżej znaczeniach (zob. SW VI, 469).

strìmagalviais, *strimagal̃viais* adv. 'na łeb na szyję, na złamanie karku, głową w dół' — połowiczny przekład zwrotu błr. *strymjá halavú* 'głową w dół, na łeb na szyję' (por. ESBM 12, 342), z zastępstwem błr. *strymjá* przez *strima-* i błr. *halavú* przez *-galviais* (por. *galvà* 'głowa'). — War. gw. *strìm-galviais*, *strim-gal̃viais* przypomina war. błr. *strym-halóŭ*. War. *strìngalvas* i *strìngalvom* pokazują dwuznaczną grupę *-ŋg-*. Można tu widzieć bądź fonetyczną asymilację *-mg-* > *-ŋg-*, bądź adideację, mianowicie skojarzenie obcego członu złożeniowego *strim-* z osnową czasownikową *string-* jak w *stringù*, *strìgti* m.in. 'wbijać się w coś'; rekonstrukcja: *string-galvas, dosł. 'z głową w coś się wbijającą'. Od *strìngalvas* urobiono *strìnagalviais*. Bardzo zmieniony jest war. *strìgaliais*. Zob. też LEW 923, gdzie niesłusznie wychodzi się od ros. *stremgláv*, które jest cerkiewizmem (zob. REW III, 25, s.v. *stremgláv*).

striõkas a. *strõkas* stlit., gw. 1. 'strach', 2. 'bieda, niedola' (*Jis tai iš to striõko neišeina*), 3. 'pośpiech', 4. 'straszydło' — zapoż. z błr. *strax*, *-u*, z wtórną palatalizacją nagłosu (SLA 207, ZS 51). War. stlit. *strachas*, *strochas*. Por. oboczność *striũ̃gas* / *strũ̃gas*; *striūnà* / *strūnà*. — Drw. *striokaũnas* 'spieszny, szybki', *striokìnis* ts. Vb. denom. *striokavóti* 'z obawą troszczyć się o co', refl. 'spieszyć się'.

striùbas a. *strùbas*, *-à* gw. 1. 'krótki (o rzeczy, ogonie, o części ciała)', 2. 'małego wzrostu' (⇒ *strùbis*, *strùbkis* 'człowiek niski, mały, kurdupel'), 3. 'tępy, nieostry (o igle, o zakończeniu)', 4. 'krótko trwający'. Por. łot. *strube* 'żużyta miotła', *strubiķis* 'duża rózga; gruba pałka; obcięty ogon'. Bez dobrej etymologii. Zob. LEW 925 n., gdzie wciąga się do rozważań syn. *striùkas* (zob.) i ujmuje oboczność *striùbas* / *striùkas* w terminach zróżnicowanych rozszerzeń pwk. *streu̯- ('Labial-, Gutturalerweiterung'). Alternacja *-r'-* / *-r-* powraca w synonimach *striùkas* ob. *strùkas*; *striùgas* ob. *strùgas*. — Cps. *striubnosà* c. 'o krótkim nosie, (świnia) o krótkim ryju' (por. *nósis*), *striùbragės* 'sanki, na których spoczywają cieńsze końce wywożonych z lasu kłód', syn. *kalaĩtės* (por. *rãgės*, *rõgės*), *striubuodẽgis* '(wilk) o krótkim ogonie' (por. *uodegà*).

striũ̃gas, rzadziej *strũ̃gas* gw. 1. 'narzędzie stolarskie o dwóch rączkach, służące do wyrównywania i wygładzania powierzchni drewna' (*Kol abliaus neturėjom, su strugù viską nudailindavom*), 2. 'zakrzywiony nóż do obrzynania końskiego kopyta', 3. 'skórzany pas na pieniądze, trzos' (syn. *čerẽslas*). Zapoż. z pol. *strug*, błr. *struh*, *-a*, z wtórną palatalizacją nagłosu (por. *striõkas* ob. *strõkas*). Zob. SLA 208, ZS 52, LEW 926.

striùkas, *-à* 1. 'krótki, kusy (o rzeczy, o części ciała)', 2. 'małego wzrostu', 3. 'krótko trwający (o dniu, o nocy)', 4. 'łatwo ulegający kruszeniu (o chlebie)', 5. 'marny, lichy, słaby, niedostateczny'. SD[1] «kęsy, curtus, mutilus». War. *strùkas*, *striùgas*, rzadziej *strùgas*. Być może stoi w związku z interi. *striùkt* a. *striṹkt* — o nagłym skoku, *striùku* a. *striùku triùku* — o biegu zająca. Por. syn. *striùbas*. — Drw. *striùkė* 1. 'kurtka; bluza', 2. 'wierzchnie okrycie kobiece przypominające kamizelkę', 3. 'mlon w żarnach', 4. przen. 'sytuacja bez wyjścia', *striùkis* 'diabeł' (por. *bìznius* 'diabeł' ⇐ *bìznas* 'krótki', Urbutis 1981, 96, 104n.). Vb. denom. 1. *striukė́ti* 'skracać się (o dniu)', war. *striugė́ti*, 2. *striùkinti* 'zrobić krótszym, skrócić', war. *striùginti*.

striũ̃kas stlit., gw. 1. 'kawał drzewa, kłoda, kloc', 2. 'część obwodu koła umocowana na szprychach, tzw. dzwono', SD <striukas> «dzwono v koła, pars canthi lignei», 3. 'zagon,

pasmo do żęcia'. Formacja na st. wzdłużenia do *striuk-*. Niejasne. Do *striùkas* 'krótki'? — Drw. *ratas striūkinis* SD «dzwono koła» (dosł. 'koło złożone z dzwon').

striūnà, gen.sg. *striū̃nos* 2 p.a. (rzadziej *strūnà*) stlit., gw. 'struna w skrzypcach, lutni' — zapoż. z błr. *struná, -ý*, z wtórną palatalizacją nagłosu (SLA 208, ZS 52). Por. *striõkas* / *strõkas*, *striū̃gas* / *strū̃gas*. SD: *striūna* «strona do lutniey, chorda, fides, is», [pl. *striū̃nos* 'instrument strunowy, skrzypce'] *žaidėjas striūnomis* «skrzypek, lyricen», *skumbinu unt striūnų* «brząkam na stronach, elicio sonos neruorum, chordas pulso, tango».

strìžas gw. 'kawał drzewa, z którego łupie się szczapy, drzazgi na łuczywa' (syn. *skalãmedis*). Niejasne. Brak w LEW. Czy *striž-* pochodzi ze zmiany *striuž-* (por. gw. *krỹžis* < *krỹžius*, Zinkevičius 1966, § 65)? Pwk. *striuž-* widać w *striùžti*, *striū̃žta*, *apstriùžo* 'kruszyć się, wykruszać się; strzępić się', *striùžis* 'przedmiot odznaczający się krótkością (np. nóż)'. — Drw. *strižỹnė* 'miejsce na piecu do suszenia bierwion na szczapki'. Jest też war. *strãžas*: *Paėmęs strãžą, balanų priskaldytum*.

stropùs, *-ì* 4 p.a. 'pilny, gorliwie się czymś zajmujący, pracowity'. War. *strõpus*. Zwraca uwagę różnica znaczenia względem SD *stropus*, por. 1. «porywczy, promptus, tumultuosus, celer...» (syn. *sunkus*), 2. «prętki, celer, citus, pernix» (syn. *graitas*, *veikus*, *ūmas*), 3. «rzeski, rzeźwy, strenuus, impiger» (syn. *sukrus*); *nestropus* «nieprętki», *stropyn eimi* «czerstwieię» (syn. *gaivinuosi*). DP 'roztropny, czerstwy'. Odpowiednik łot. *stràps*[2] 'prędki, szybki', ⇒ vb. denom. *stràpât*[2] 'spieszyć się'. — Drw. *stropà* 'pilność, gorliwość' (*Jam stropõs netrūksta*), *stropýbė* 'pilna krzątanina', SD «porywczość», *nestropybė* SD «nierączość, tarditas», *stropnùs* gw. 'dobrze wyrosły, dorodny (o cielęciu)', *stropùmas* 'pilność, gorliwość'. — Vb. denom. 1. *strõpti*, *stropstù*, *stropaũ* 'mocnieć, wracać do sił, poprawiać się (po chorobie)', SD «czerstwieię» (syn. *stropyn eimi*, *drūtinuosi*), 2. *stropė́ti* 'stać się pilnym, pracowitym', 3. *stropúoti* 'ochoczo zabierać się do roboty, pracować szybko, pilnie' (⇒ *stropuõlis* 'ktoś pilny, pracowity'). Bez dobrej etymologii. Próbowano powiązać z ros. *toropítь* 'przynaglać, popędzać' i stisl. *sterf* 'ciężka robota', zob. REW III, 126, LEW 925. — Jest alternant z samogłoską krótką: *strap-*, zob. *stràptelėti* wraz z derywatami. — Nasuwają się dwa przypuszczenia: 1° że *strop-* jest wzdłużonym SO *strāp- ⇐ *străp-, 2° że *strap-* zostaje w związku ze st. zanikowym *strip-*, jak w czas. *stripinė́ti* 'dreptać, chodzić w koło małymi krokami' (też 'iść chwiejnym krokiem, tańczyć'), *stripénti* 'biec drobnym krokiem (o koniu), utykać, kusztykać'. Alternanty *strap-* / *strip-* dadzą się zakwalifikować jako warianty *s*-mobile do pwk. pie. *trep- / *tr̥p- 'stąpać, deptać' (LIV[2] 650), zob. *trepénti*, war. *strepénti*. Wynika z tego, że znacz. 'pilny, zajmujący się czymś gorliwie' może się wywodzić ze 'żwawo poruszający się przy wykonywaniu jakiejś pracy, krzątający się'. Por. pol. przymiotniki *zabiegany* 'pochłonięty czymś, co wymaga biegania' (od *biegać*), *zalatany* ts. (od *latać*).

strovà, *-õs* 4 p.a. stlit., gw. 1. 'pożywienie, pokarm, jedzenie', 2. 'danie, potrawa podana na stół' (*Kad priviešėjom, ta priviešėjom: vieni pietai iš penkių strovų*), 3. gw. 'płynny pokarm, zupa' (*Srėbkit šiltos strovõs, sušilste*). Zapoż. z błr. *stráva, -y*, pol. przest. *strawa* (SLA 208, LEW 925). War. *stróva*, m. *strovas* (stlit.). Osobno zob. *išstrova*, *strõvyti*.

strõvyti, *strõviju*, *strõvijau* stlit., gw. 'zjeść, spożyć, strawić' (war. *stróvyti*) — zapoż. z błr. *stravícь*, *straŭljú*, 3 sg. *strávicь*, pol. *strawić* (SLA 208, LEW 925). Por. *krõsyti*, *prõsyti*.

strùgas 'łódź używana na Niemnie' — zapoż. z ros. *strug*. Od wariantu ros. *strúga* pochodzi łot. *strũga* 'duża płaskodenna barka używana na Dźwinie'. Zob. LEW 926, ME III, 1097. Od formy loc.sg. strus. *na struzě* pochodzi zapożyczenie niem. gw. [baltisches Deutch] *Struse* 'Flußfahrzeug' (por. REW III, 30). Wyraz rosyjski należy do czas. *stružú*, *strogátь* 'strugać, ścinać podłużne wióry'.

strùjus, *-aus* 1. stlit. ʽojciec ojca, ojciec matki, dziadek’, 2. gw. ʽstary człowiek’. Pl. *strùjai* gw. ʽprzodkowie’, por. *Ka dabar tie mūsų strùjai atsikeltų, jie mirt turetų*. Buivydienė, *Balt* XXII:2, 1986, 13 podaje, że wyraz ten jest używany w gwarach południowo-żmudzkich oraz w okolicach Šilãlė i Jùrbarkas, wszędzie z krótką samogłoską pierwiastkową *u* i ze znaczeniem ʽojciec ojca, dziadek’. W SD[1] s.v. «dziad, avus, patris pater» wymieniono *diedas* i *struius* jako synonimy. W SD s.v. «dziad, ...» ukazuje się tylko slawizm *diedas*. — Niepewna jest interpretacja samogłoski <û> w hapaksie DK 82_{13} <strûius> nom.pl. ʽdziadowie’, por. *Kelerópi têwai rądaś? Ketwerôpî. Pirmiêus prigimtiêii / kurie mus pagîmde / têipaiêg ir strûius* DK 82_{9} ʽA iako rożni oycowie się náyduią? Cżworácy. Naprzod oycowie przyrodzeni / ktorzy nas zrodźili / takież y dźiadowie’. Būga, RR I, 486 czytał <strûius> z długością jako *strūjus*, ale przemilczał przy tym fakt, że w DK znak akcentowy <^> ukazuje się nie tylko nad samogłoskami długimi, lecz również nad samogłoskami krótkimi. Por. krótkości w takich zapisach, jak *kûnigiszko* 147_{6}, *apsûnkintas* 149_{12}, *iaunûmo* $6_{10\text{-}11}$, *ne bûwo* 166_{11}, *pagûndos* $169_{15\text{-}16}$ oraz *sugrîżo* 121_{10}, *pastîprink* 136_{2}, *êssme* 50_{8}, *êst* 69_{20}, *szirdiiê* 85_{1}. Fakt, że nie ma drugiego rzeczownika, który by miał zakończenie *-ujus*, jak też okoliczność, że wyrazy zakończone na *-Vjus* są w języku litewskim przeważnie zapożyczeniami (por. *aliẽjus*, *gènijus*, *gõjus*, *rõjus*, *licẽjus*, *obòjus*, *strãjus*, *tramvãjus*), zalecają sceptycyzm wobec przyjętego dotąd zrównania etymologicznego lit. *strūjus* ʽdziadek’ = psł. *stryjĭ ʽbrat ojca’ (cs. *stryjĭ*, ros. pol. *stryj*, itd.), zob. BSW 290, Būga, *l.c.*, Specht 1944, 190, REW III, 29, LEW 926. Zob. też ALEW 983, który czyta *strùjus*. — Zdaniem Otrębskiego (*Lingua Posnaniensis* VIII, 1960, 187, przyp. 3) z uwagi na odpowiedniość lit. *ui̯* : słow. *y* w wyrazach zapożyczonych typu *muĩlas* ʽmydło’, *muĩtas* ʽmyto’ nie można wykluczyć, że *strùjus* polega na transpozycji formy błr. pol. *stryj*. Ale jest i druga ewentualność. Z uwagi na wariant strus. *strŭjĭ* ʽbrat ojca’ i jego kontynuację w ros. gw. *stroj* ʽstryj; kaleka, żebrak’ (zob. REW III, 29), jak też w strus. nazwie osobowej *Strojь*, nazw. *Strójev* (*ibidem*, zob. też Unbegaun 1995, 147), nie można wykluczyć zapożyczenia strus. *strŭjĭ* ⇒ lit. *strùjus*. Trzeba tu podnieść dwa fakty: to, że inne języki słowiańskie nie znają wariantu krótkowokalicznego typu *strŭjĭ i to, że pozostałe języki bałtyckie nie pokazują form porównywalnych ze *strùjus*. Inaczej LEW 926 i Buivydienė, *o.c.*, s. 16, którzy mówią o prapokrewieństwie *strùjus* i *strŭjĭ*. Dla Buivydienė ważnym argumentem przeciw pożyczce ma być fakt dialektologiczny, mianowicie ograniczenie *strùjus* do obszaru południowo-żmudzkiego. Nie można jednak zapominać, że sytuacja taka powstała dopiero w XX w. W wiekach XVI i XVII wyraz był znany na dużo szerszym obszarze, a wynika to ze świadectwa DK i SD. Jak widać, drogę do obu wysuniętych tu hipotez utorowała interpretacja grafemu DK <û> jako /ŭ/, nie zaś /ū/. Na przyszłość pozostaje jeszcze wyjaśnić, jak powstała rozbieżność znaczeniowa między wyrazem litewskim (ʽdziadek’) i słowiańskim (ʽstryj’). N.B. Przypisywane *strùjus* znaczenie ʽwuj, wujek’ (zob. LEW 926, NDŽ IV, 121) nie ma pokrycia w materiale, zob. Buivydienė, *o.c.*, s. 14, 17.

strùngas, *striùngas* gw. 1. ʽgłąb, zwł. w białej kapuście’, 2. ʽnasada ogona’ (syn. *stimburỹs*) — zapoż. z prus.-niem. *strung* (GL 120), por. nwn. *Strunk*.

strùsas, *strũsas* stlit. ʽstruś, duży ptak biegający, Struthio camelus’ (SD *strusai* [pl.] «strus naski, struthio») — zapoż. ze stbłr. *strusъ* (⇐ stpol. *strus* ⇐ śrdn. *strūs(e)*). Por. ESBM 12, 318, 334, EWD 1376. — War. stlit. *strùsis, strũsis, -io* (Chyliński) jest zapoż. z pol. *struś, -ia* (por. SLA 208). War. *s*-mobile: *trũsas*. — Lit. liter. *strùtis* polega na ucieczce od slawizmu i zwrocie ku późno-łac. *strūthio* (podobnie np. stang. *strȳta*). Osobno zob. *straũsas*.

strustìs, *-iẽs* f. gw. ʽjeden z drewnianych szczebelków, z których składa się płocha w krosnach’. War. *srustìs, srūstìs*. Wziąwszy pod uwagę to, że polski gwarowy odpowiednik danego wyrazu brzmi *treść* (por. SGP V, 419n.) i że pol. *treść* oznacza prymarnie ʽtrzcinę

pospolitą, Phragmites communis', jak też przedmiot zrobiony z łodygi trzciny (por. Boryś 2005, 641), kuszące jest szukanie powiązania *strustìs* z *trušìs* 'trzcina, Phragmites communis'. Pol. *treść,* stpol. *trześć* wywodzi się wraz ze stczes. *tresť*, ros. *trostь* i scs. *trŭstĭ* z psł. *trŭs-tĭ. Abstrahując od *s*-mobile, zachodzi zgodność słowotwórcza między *(s)trus-tìs* i *trŭs-tĭ. Lit. *trušìs* pochodzi z *trus-i- (zob. s.v.), a więc różni się sufiksem. Por. Būga, RR I, 489 (rekonstrukcja pie. *(s)tru-s-, podtrzymana w LEW 928). — Zapoż. lit. w pol. gw. *truść* 'jedno drewienko w grzebieniu tkackim (w płosze); przestrzeń między dwoma takimi drewienkami' (Zdancewicz 350). — Łot. *strastis* 'zęby grzebienia tkackiego' ma być zapoż. z ros. *trostь* 'trzcina', zmienionym pod wpływem formy lit. *strustìs* (ME III, 1081, ze znakiem zapytania).

stubà 4 p.a. gw. 1. 'chałupa chłopska', 2. 'jednoizbowa chata', 3. 'pomieszczenie w chałupie, izba', 4. 'pokój, pokój w mieszkaniu', pl. *stùbos* 'duży, okazały dom mieszkalny'. Zapoż. z nwn. śrwn. *stube* (GL 121, Čepienė 110, LEW 928). Z tegoż źródła stpr. *stubo* EV 'izba, Stobe [Stube]'. — Drw. *stubélka* 'licha chata'.

stùburas 1. 'kręgosłup' (war. *stùbaras*), 2. 'pień drzewa bez gałęzi, kłoda' (syn. *stuobrỹs*), 3. 'łodyga rośliny' (syn. *kamblỹs*), 4. 'pień tkwiący w ziemi, karcz' (syn. *kélmas*), 5. 'słup umieszczony przy piecu dymnej chaty', 6. 'wierzch pieca', 7. 'ul kłodny'. Odpowiednik łot. *stuburs* '(wysoki) pień; słup; zużyta miotła'; drw. wsteczny: *stubs* 'koniec złamanego przedmiotu, kikut; zużyta miotła'. Dewerbalny drw. na *-ur-* od pwk. *stub-*, będącego st. zanikowym do *steb-*, zob. *stebẽti*. Prapokrewne psł. *stŭbŭrŭ, por. słń. *stebȅr* 'słup', chorw. *stàbar* 'pień drzewa'. Z inną budową: lit. *stùbras* 'łodyga; słup przy piecu; wierzch pieca'; stisl. *stubbi* 'pień', śrdn. *stubbe* ts. Zob. BSW 290, LEW 928, Snoj 2003, 696. — Alternatywny SZ *stib-* ⇐ *steb-* ukazuje się w *stìbilas*, *stìbiras*, *stibýna*. — Drw. *stuburìnis* 'grzbietowy', *stuburìniai* m.pl. 'kręgowce, Vertebrata', cps. *stubùrgalis* 'kość ogonowa', też 'tyłek, zad; dolna część pnia, odziomek', war. *stupùrgalis*, *stubárgalis*, *stubérgalis* (por. *gãlas*); *stubùrkaulis* 'kość grzbietowa, pacierzowa', war. *stubarãkaulis, stubìrkaulis* (por. *káulas*), *stubùrnaris* 'kość grzbietowa' (por. *narỹs*). — N.m. *Stuburaĩ*, *Stubriaĩ*. — WSZ *stūb-*: *stūbrỹs* 'tyłek, zad', ⇒ *stū̃brinti* 'iść pochylonym, wypinając tyłek'. — Alternant *stuob-* ⇐ *stub-*: *stuobrỹs* 'pień' (zob.).

stūčkà, gen.sg. *stū̃čkos* 2 p.a. (war. *stučkà*) gw. 'wstążka, utkany pasek materii używany do wiązania włosów i jako ozdoba ubrania', por. *Mano kaselės gražios geltonos, šilkų stū̃čkoms pinamos*. *Apsisiuvo stūčką apie padalkas*. Ze zmiany *stūška — zapoż. z błr. gw. *stúžka*, *-i* (błr. liter. *istúžka*, TSBM). Por. strus. *sъtuga* 'zacisk, klamra', pol. *wstęga* 'pas materiału, służący m.in. do wiązania'. Zob. ZS 52, 92, LEW 895, 928. Zob. też *stūgà*, *išstūgos*. — War. *stánčka* 'wstążka' ⇐ pol. *wstążka* [fstonška]. Zmiana *šk* > *t͡šk* jak w *šiškà* > *šičkà* (*čičkà*).

stūgà, gen.sg. *stū̃gos* 2 p.a. 'wstęga, utkany pas ozdobny' — zapoż. z błr. gw. *stúha*. Zob. też *išstūgos*.

stùgti, *stungù*, *stugaũ* gw., zwykle z prvb. *pa-*, *su-* 'zesztywnieć, stwardnieć, stężeć, zdrętwieć'. Formalnie *stug-* przedstawia refleks SZ do pie. *(s)teu̯g- 'poruszać się gwałtownie', por. IEW 1032n., LEW 928n., LIV² 602 (bez wzmianki o czas. lit.). Odpowiedniki ie.: wed. *tuñjánti* prs. 3 pl. 'uderzają, napierają' (*tu-n-g-énti), *tujáyant-* 'pędzący', gr. ἔστυγον 'znienawidziłem', στυγέω 'nienawidzieć, mieć wstręt, brzydzić się czym', śrniderl. *stūken* 'trącać, uderzać'. Tu też śrwn. *stoc* 'pień, kloc, kij', ang. *stock,* stisl. *stokkr* (pgerm. *stukka-), por. EWD 1366n. — Drw. *stùguras* 'pień', *stugurỹs* 'pień; łodyga; laska', *stugùtis* 'radło, socha', drw. wsteczne *stùgė*, *stùgis* (paralela: *gužùtis* ⇒ *gùžas*). Por. stosunek form *stagùtė* 'radełko' : *stãgaras* 'łodyga, sucha gałąź'.

stukséti, *stuksiù, stuksė́jau* ʽstukać, stukać w szybę, pukać do drzwi, stukać butem w podłogę'. Drw. na *-sėti* od pwk. *stuk-*, który widać również w łot. *stukât, -ãju* ʽiść drobnym krokiem (też o dziecku), dreptać'. Via *s*-mobile można nawiązać z jednej strony do łot. *tukstêt* ʽbić, uderzać; głośno dyszeć, sapać', *tucinât* ʽhuczeć — o burzy' (war. *ducinât* ʽgrzmieć, uderzać z hukiem — o piorunie'), z drugiej strony do scs. *tŭkǫ, tŭkati* 1. ʽdotykać, popychać, stukać', 2. ʽtkać, robić tkaninę na krosnach' (znacz. etym. ʽprzetykać nici wątku między nićmi osnowy; uderzać grzebieniem tkackim'), *tŭknǫti* ʽdotknąć, popchnąć, stuknąć' (por. pol. *wetknąć, zatknąć, zetknąć*). — Pbsł. *(s)tuk- należy do pie. *(s)teu̯-k- ⇐ *(s)teu̯- ʽuderzać, pchać' (IEW 1032), por. gr. ἔτευξα aor. ʽzrobiłem, przygotowałem', SZ τύκος m. ʽmłot kamieniarski, kilof, topór wojenny' (⇒ τυκίζω ʽobrabiać, ociosywać'). BSW 331 nie uwzględnia *s*-mobile. LEW 930 był zdania, że formy lit.-łot. są pochodzenia onomatopeicznego. — WSZ *tūk-*: łot. *tūcît, -u, -ĩju* ʽgnieść, ściskać, wyżymać, pchać, wpychać, napychać', *tūkât, -ãju* ʽgnieść, zagniatać (ciasto), napychać, nabijać (fajkę)'. Odpowiada słowiańskiemu iter. *tyk-a-* ⇐ *tŭk-*, por. ros. *týkatь* ʽwtykać, wsuwać', czes. *týkat se* ʽdotyczyć, odnosić się', pol. *dotykać, stykać, wtykać, spotykać*. — SO *tauk-*: łot. *taucêt, -ẽju* ʽtłuc w stępie, moździerzu'.

stul̃bas gw. ʽsłup, belka wkopana w ziemię' (syn. *stul̃pas*, zob.). Zwykle jednak ten wyraz jest używany przenośnie, por. następujące zwroty z *ãkys* ʽoczy': *ãkys stulbè* ʽoczy w słup', *ãkys stulbù atsistójo* ʽoczy stanęły w słup', *ãkys pašóko į stul̃bą* ts. — o nieruchomym, utkwionym wzroku człowieka przerażonego a. umierającego, który tak obrócił gałki oczne, że widać tylko białka. Dwojaki odpowiednik łotewski: z *ul* i *il*, por. 1° *stulbs* ʽsłup; goleń, łydka; cholewa'[490], drw. *stulbis* ʽstary dom (bez dachu)', 2° *stil̃bs* ʽprzedramię; goleń, kość strzałkowa; część nogi zwierzęcej; cholewa buta' (war. *stìlbs*[2], *stìlps*[2], *stilbs*, też f. *stil̃ba*)[491]. Nawiązanie w psł. *stŭlbŭ, por. ros. *stolb, stolbá* ʽpal, słup', bg. *stъlb* ts. Rekonstrukcja pbsł. *stulb-a- (por. BSW 290). Należy do pie. *stelb- / *stl̥b- ʽsłup, pal', por. stisl. *stolpi* m., śrang. *stulpe* ʽbelka, słup' < pgerm. *stulpan- (IEW 1020, NIL 665). Osobno zob. *stul̃pas*. — Vb. denom. od *stul̃bas*: *apstul̃bti, -stul̃bsta, -stul̃bo* ʽosłupieć, zostać oszołomionym, struchleć (ze strachu, przerażenia)', *sustulbė́ti* ʽosłupieć', *stul̃binti* caus. ʽoszałamiać, zadziwiać'. — Adi. postvb. *stulbùs* ʽzdumiony, osłupiały'. Ma nawiązanie w łot. *stùlbs* ʽślepy, ogłuszony, zaskoczony, zdumiony', ⇒ *stùlbt, stulbstu, stulbu* ʽślepnąć; zostać ogłuszonym, zaskoczonym'.

stulgùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽpodłużny i zaokrąglony, owalny, jajowaty' (war. *stul̃gas*), 2. stlit. ʽdumny, wyniosły': SD[1] *stulgus* «hardy, præfractus, peruicax, pertinax...». Formacja na SZ *stulg-* ⇐ *stelg-*, por. *stel̃gti(s)* ʽstarać się, wysilać się'. Zdaniem Urbutisa 1981, 117 *stulgùs* w znacz. ʽdumny, wyniosły' stoi w związku z syn. *stalgùs* ʽuparty, zawzięty'. Znacz. etym. ʽwyprężony, napięty'. — Drw. *stulgỹn eiti* ʽrosnąć wzwyż', *stulgìnis* ʽowalny (o jabłkach, gruszkach)', *stulgė̃* ʽrzecz cienka z grubym zakończeniem' (też o grubym nosie), *stulgỹs* ʽkół, tyczka' (Urbutis, *l.c.*), *stùlgis* a. *stul̃gis* przest. ʽsztylet, kindżał'. Vb. denom. *apstul̃gti* ʽzdumieć się, osłupieć' (Urbutis, *l.c.*).

stul̃pas ʽsłup, kolumna'. SD *stulpas* «filar, columna, pila», *stulpas akmeninis* SD «słup kamienny w budowaniu, columna», *stulpas pagoniško Dievo* SD «bałwan, obraz rzezany pogański, simulacrum, idolum, signum, statua» (syn. *veidas, žinklas pagonų Dievo*), *stulpus aplinkui turinčios viškos* SD «filary w koło maiący ganek, peristylium», *pamatas stulpų* SD «podstawek abo stolec słupow, basis statuæ, spira, æ», *tarpe stulpų* SD «miedzyfilarze, intercolumnium», *aguona unt stulpų* SD «kapitela, słupow śnicerskich nagłowek, capitulum, capitellum» [ʽgłowica kolumny, makowica', SPXVI]. War. *stulpà* ʽsłup' (m.in. Bretkun),

490 Zdaniem ME III, 1103 *stulbs* w znacz. ʽpal' może być pożyczką ze strus. *stŭlbŭ*.
491 Lit. *stìlba* ʽgoleń, podudzie', pl. *stìlbos* ʽgolenie; nogi' jest pożyczką łotewską, zob. Urbutis 2009, 295.

štul̃pas (*st-* > *št-*), *stū̃pas* ts. (zmiana *ulC* > *uu̯C* > *ūC*). Odpowiednik łot. *stùlps* 1. ʽsłup, kolumna', 2. ʽkość goleniowa, łydka'. Trudno rozstrzygnąć, czy jest to wyraz prapokrewny z psł. *stŭlpŭ, por. strus. *stŭlpŭ* ʽsłup, pal', scs. *stlŭpŭ* ʽsłup, kolumna; wieża', sch. *stûp*, *stúpa*, ros. *stolp*, *stolpá*, czes. *sloup* ʽsłup' (por. pbsł. *stulba-, *stulpa- w BSW 290, REW III, 18), czy raczej zapożyczenie lit.-łot. ze strus. *stŭlpŭ* (zob. SLA 208, ALEW 983). Por. przegląd literatury w LEW 931. — Drw. *stulpinykas* SD «słupnik, stylites» [ʽna słupie mieszkający', L.], cps. *koplỹtstulpis* ʽkapliczka umieszczona na słupie' (zob. *koplyčià*), *stogãstulpis* (zob. *stógas*). — Obok tego jest war. z dźwięcznym wygłosem pierwiastka: *stul̃bas* — najprawdopodobniej wyraz odziedziczony (zob. s.v.).

stum̃bras I gw. ʽnasada ogona, ogon bez włosów', *stum̃buras* ʽkwiatostan', *stumburỹs* ʽnasada ogona' (syn. *stimburỹs*). Tu też łot. gw. *stum̃burs* ʽczęść drzewa pozostała po ścięciu pnia, pniak; głąb w kapuście', *sluotas stum̃burs* ʽzużyta miotła'. Alternant *stumb-* jest oboczną do *stimb-* (zob. *stim̃bti*) formą st. zanikowego, utworzoną od neopwk. *stemb-* (zob.). Por. oboczności typu *rim̃bas* / *rum̃bas*, *rìmtas* / *rùmtas*. N.B. LEW 931 mylnie zestawił łot. *stum̃burs* z gwarowym wyrazem lit. *stùmbas* ʽłodyga; głąb w kapuście'; w tym ostatnim *umC* nie jest pierwotne, lecz pochodzi ze zmiany *amC, zmiany charakterystycznej dla dialektu wschodniolitewskiego (zob. *stámbas*).

stum̃bras II ʽżubr, Bison bonasus', SD «bawół, bubalus, syluestris bos» (jego synonimem w SD jest *medinis jaučias*, dosł. ʽleśny, dziki wół'). War. *stumbris* SD «tur, urus». Odpowiednik łot. *stumbrs*, dawniej *sumbrs*, też *subrs*, *sūbrs*. Niejasne. Segment *t* uchodzi za wtórny, wprowadzony pod wpływem bliskoznacznego wyrazu *taũras* ʽtur' albo też czasowników takich, jak *stùmti* ʽpchać, popychać' lub *stémbti* m.in. ʽsprzeciwiać się', zob. LEW 932, Kabašinskaitė 85. — Nie do końca jasny jest też przypuszczalny odpowiednik psł. *zǫbrĭ, por. pol. przest. *ząbrz* ʽBison bonasus' (wtórnie pol. *żubr, -a*), strus. *zubrĭ*, ros. *zubr*, *zúbra* (por. Boryś 2005, 757)[492]. Derksen 2008, 549 nie wyklucza związku *zǫbrĭ z pwk. *ǵombʰ- jak w *zǫbŭ* ʽząb', choć ostatecznie skłania się do przypuszczenia, że może tu chodzić o wędrowną nazwę zwierzęcia («a migratory term»). — N.m. *Stumbraĩ*, *Stumbrė̃*, *Stum̃brės*, *Stumbriaĩ*, *Stum̃brinė*, *Stum̃briškė*, *Stum̃briškis* 3x, cps. *Stumbrãgiriai*, *Naũstubriai* (*Nau-stumbriai). N.jez. *Stumbrỹs*, *Stum̃brinė*, n.rz. *Strum̃bagalvės upẽlis* (forma metatetyczna od cps. *Stumbra-galvė, dosł. ʽłeb żubra').

stùmdyti, *stùmdau*, *stùmdžiau* ʽpchać, popychać, szturchać', *stumdau* SD «popycham, potrącam, trącam» (war. akcentowy *stumdýti*) — intensivum na *-dyti* od *stùmti* ʽpchać, trącać' (zob. GJL II, § 643). Paralela: *grùmdyti* ⇐ *grùmti*. Odpowiednik łot. *stum̃dît* ʽpchać' (ob. *stùmstît²*). — Neoosn. *stumd-*: *stumdinė́ti* iter. ʽpopychać, trącać', *stumdãlis* ʽnieruchawy, leniwy człowiek', *stumdẽklis* ʽmałe narzędzie do popychania; sprężynka'. — Neoosn. *stumdy-*: *stumdỹklė* ʽzasuwa; narzędzie do zgarniania gnoju'.

stùmplis przest. ʽnarzędzie z drewna, służące do wpychania naboju w lufę i do czyszczenia lufy', SD *stumplis* «stępel do muszkietu, embolium». Zapoż. z pol. *stempel* (*stępel*), ze zmianą samogłoski na skutek ludowo-etymologicznego wyrównania do czas. *stùmti* ʽpchać, popychać'. Brak w LEW i SLA. ALEW 984 niesłusznie uznał wyraz za rodzimy.

stumplỹs 4 p.a. gw. 1. ʽkość ogonowa', 2. ʽkuper, dolna część tułowia u ptaka, z której wyrastają pióra ogonowe'. Z innym suf.: *stùmplė* ʽkura bez piór ogonowych'. Niejasne. Jeśli -

492 Nie należy tu hapaks stpr. *wissambs'* EV ʽżubr, Wesant'. Zapis z <s'> ma charakter abrewiacyjny i oddaje prawdopodobnie brzmienie [wizamp(ti)s]. Rozwinęło się ono z *vizamtis < *vizantis, mianowicie przez typowo pruskie zmiany konsonantyzmu: 1. *nt* > *mt* (dysymilacja, por. *tūsimt-*, zapoż. ze śrwn. *tūsent* ʽtysiąc' oraz paralele lit. s.v. *krìsti*) i 2. *mt* > *mpt* (epenteza *p*). Wyraz pruski jest zapożyczeniem ze śrwn. *wisant* ʽWisent, Bisonochse'. Por. Smoczyński 2000, 106 n. Inaczej Mažiulis, PKEŽ 4, 250.

p- jest spółgłoską epentetyczną (zob. Zinkevičius 1966, § 240), to por. stlit. *nustumpt* ʽstrącić’ (s.v. *stùmti*). Por. syn. *stùrplis*, *stūplỹs*.

stùmti, *stumiù* (war. *stumù*), *stū́miau* 1. ʽpchać, popychać, trącać, szturchać’, 2. ʽsunąć, suwać, zwł. odsuwać zasuwę drzwi’, 3. ʽwtłaczać, wypychać’, 4. ʽnaglić, napierać, nacierać’, *atstumiu* SD «odmykam czego; odpycham kogo; odtrącam», *įstumiu* SD «napędzam, impello» (syn. *užvarau*, *įvarau*), «wtrącam, intrudo, detrudo», *užstumiu* SD «natrącam kogo na co, obijcio aliquem telis». War. z epentezą *p* do grupy *m.t*: *nustumpt* DP ʽstrącić’, *nustumptas* DP ʽstrącony’. Odpowiednik łot. *stùmt*, *stumju*, *stūmu* ʽpchać, sunąć’. Jeśli *um* jest refleksem prajęzykowego sonantu nosowego, to wolno postulować pie. *stm̥H- jako formę SZ od pie. *stemH- ʽpchać, sunąć, tłoczyć’ (transponat). Brak w LIV[2]. Por. IEW 1021, gdzie zrekonstruowano anitowe *stem-. Podobnie zbudowane są pierwiastki pie. *temH- ʽsłabnąć, męczyć się’, *temh$_1$- ʽciąć, ucinać’ i *stenh$_2$- ʽgrzmieć’. Niejasne jest stanowisko LEW 932. ALEW 984 wskazuje na możliwy związek ze stisl. *stemma* ʽsprzeciwiać się, hamować, przeszkadzać’. — Brak form na SE †stem-. SO: *stam-V-*: *stamañtas* (zob.), *staménti* (zob.). — Gw. prs. *stumù* może ewentualnie uchodzić za ślad po pie. *stm̥H-é-. Por. typ wed. *tudáti* ʽbije, uderza’. — Drw. *stùmčioti* ʽpopychać’, *stùmdyti* (zob.), *stùmlioti* ʽpopychać’, z insercją *b*: *stùmblioti* ts. Nomina: *stumìkas* ʽdrewniana zasuwka u drzwi’; *stuñkis* ʽleniwy, nieudolny człowiek’ wygląda jak drw. denominalny od *stūmà* (zob. niżej), por. *srùtkis* ⇐ *srùtos*, *vẽpskis* ⇐ *vepsà*. Tu też łot. *stumdeklis* ʽkolba, rękojeść; koło zamachowe’. — WSZ-V: *stūmė́ti*, *stūmiù*, *-ė́jau* ʽ(nieco) posunąć naprzód’, *pastūmė́ti* ʽodsunąć (nieco)’, przen. ʽpopchnąć do czego, skłonić do czego’. Nomina: *stūmà* ʽzasuwa; deseczka na trzonku, służąca do zgarniania ziarna; drąg do popychania łodzi’ (budowa jak *pynà* ⇐ *pinù*), też c. ʽpowolny koń; nieruchawy, leniwy człowiek; popychadło’, *stū̃mas*, *stū́mas* m.in. ʽzasuwa; pogrzebacz; przyrząd do napychania kiełbas’, *stūmìkas* ʽkto pcha, popycha’, *stūmìklis* ts., *stūmõklis* ʽzasuwa u drzwi’. Por. łot. *stūmiêns* ʽpchnięcie’.

stùnda lub *stùndas* gw. ʽgodzina’ — zapoż. z prus.-niem. *stund* (GL 121, LEW 932, Čepienė 174), por. nwn. *Stunde* f. War. zdysymilowany: *stumda* b.z.a., *stùmdas* (por. *gréndymas* > *grémdymas*). Łot. *stuñda*, *stunde* (*stumda*, *stunds*) ⇐ śrdn. *stunde* (Jordan 98). — Drw. *stundẽlis* a. *stundùžis* ʽgodzinka’, *stùndininkas* ʽzegar’.

stùnkla a. *stùnklas* gw. ʽręka lub noga bez palców, kikut’. Niejasne. Może jako *stung-kl- do *stùngis* ʽstary, tępy nóż; nóż szewski; ostrze noża’ (SD «kozik, vilis cultellus»). Por. *stìngti*.

stuobrỹs 4 p.a., *stúobris* 1 p.a. 1. ʽpień, nadziemna pozbawiona gałęzi a. czubka część drzewa’, 2. ʽdrzewo suche, spróchniałe’, 3. ʽwypróchniały otwór w pniu drzewa, dziupla’, 4. ʽtułów człowieka lub zwierzęcia’, 5. ʽul do umieszczenia na drzewie’, 6. ʽnaczynie wydłubane z drewna’. War. *stuõbras*. Odpowiednik łot. *stùobrs* ob. *stùobris* ʽrurkowata łodyga, trzcina; lufa strzelby’, też obelżywe określenie starego człowieka. Rzeczownik urobiony sufiksem *-r-* (*-ra-*, *-ri̯a-*) od pwk. *stuob-*, który stoi w apofonii do *stub-*, zob. *stùburas*. — Drw. *stuobrìnė* ʽwyżłobiony w drewnie kubek do picia’, *stuobrìnis* ʽzrobiony z pnia (o ulu)’. Drw. wsteczny: *stúobas* wsch.-lit. ʽtułów człowieka, talia; pień drzewa; szkielet łodzi’[493] (inaczej GJL II, § 40 i LEW 933, którzy podają ten wyraz za prymarny). — Ze skrzyżowania form *stuobrỹs* i *stùburas* wywodzą się gw. wyrazy *stuoburỹs* ʽsuche, wypróchniałe drzewo’ i *stúoburas* ts.

stuogas SD[1] «stan, status, sors, conditio, ordo, vocatio» [ʽstan społeczny, pozycja społeczna’] (syn. *stonas*). Wyraz nieznany z innych źródeł. W SD został on zastąpiony przez

493 Por. 1. *prãdas* ʽomasta, okrasa, zaprawa’ z reanalizy *prãd-aras* ʽzaprawa, nabiał’ (pierwotnie *prãdar-as* ⇐ *pradarýti*), 2. *stúomas* ⇐ *stúomenį*.

stovis «stan, ordo, conditio, constitutum vitæ». Prawdopodobnie pierwotne było *sto-gas, drw. od *stóti* ʽstać, stanąć’, por. *stógas*, *stõgas* ʽwzrost, postawa, postura’. Zob. Urbutis 1981, 118 n. Wtórny dyftong *uo* zam. *o* (pb. *ā) ukazuje się również w wyrazach *búožė*, *kuõlas* oraz *stuomuõ*.

stuomuõ, acc.sg. *stúomenį* 3 p.a. m. 1. ʽpostawa, wzrost’, 2. ʽczęść tułowia od ramion po biodra, stan, kibić’, 3. ʽkawał płótna, np. na koszulę’, 4. gw. ʽsążeń jako miara głębokości’ (*Atkasė kokį stuomens gilumą ir rado didelį katilą*), 5. ʽpień drzewa’, 6. ʽnadziemna część rośliny’, 7. gw. ʽpomnik nagrobny’. War.: *stuomuõj*, *stuomuõn*. Uznana dziś za literacką forma *stuomuõ* weszła na miejsce starszego *stomuõ*, acc.sg. *stómenį* (stlit., m.in. DP, też gwarowe), < plit. *stā-men- (zob. GJL I, § 246; II, § 302). Wokalizm formy *stomuõ* jest zgodny z refleksami w językach pokrewnych, por. z jednej strony łot. *stāmen* ʽtułów’ (*krękla stāmen* ʽkoszula bez rękawów’), z drugiej strony łac. *stāmen*, *-inis* n. ʽosnowa, nici na krosnach tkackich; tkanina, przepaska’, gr. στήμων, -μονος, dor. στάμων m. ʽosnowa tkacka’, goc. *stoma* ʽpodstawa, materiał’ (*stō-man-), sti. *sthāman-* n. ʽmiejsce stania, postoju’ (zam. *stāman-), ⇐ pie. *stāmen- < *steh$_2$-men- (por. Casaretto 2004, 274, de Vaan 2008, 589 n., Beekes 2010, 1404, Derksen 2015, 433). Litewski dyftong *uo* jest hiperpoprawną substytucją monoftongu *o*. Ta substytucja stoi w związku z procesem usuwania odziedziczonej apofonii *ē* ⇒ *ō* (lit. *ė* ⇒ *uo*) na korzyść innowacyjnej *ē* ⇒ *ā* (lit. *ė* ⇒ *o*). Wtórny dyftong *uo* ukazuje się również w takich wyrazach, jak *búožė, kuõlas* i *stuogas*. Nie widać wiarygodnego oparcia porównawczego dla twierdzenia Petita (2010, 105, przyp. 45) o starszeństwie formy *stuomuõ*, ani tym bardziej dla jej wywodu z pie. *stoh$_2$-men-. Nie można też ignorować faktu, że pie. sufiks *-men- z reguły łączy się z pierwiastkami na st. *e* lub st. zanikowym, a nie na st. *o*. Zob. też LAV 363, przyp. 823, NIL 640, 654, przyp. 101. — Neoosn. *stuomen-* (⇐ acc.sg. *stúomenį*): *stúomenis*, *-io* ʽwzrost, postawa; tułów, talia w figurze; kadłub kołowrotka’ (war. *stúomenas*). — Drw. wsteczne: *stúomas* ʽwzrost, postawa’ (m.in. DP; ALEW 985 mylnie sprowadza to do pie. *stoh$_2$-mó-), *stuomỹs* gw. ʽdłoń pozbawiona palców, kikut’. Por. *rė́men-* ⇒ *rė́mas*; *tešmen-* ⇒ *tẽšmas*. — Neoosn. *stomen-* (⇐ *stómenį*): *stomenìs*, *stómenis* ʽtułów, stan, wzrost’ (m.in. Bretkun, Chyliński), SD <stamenis> «wzrost, statura, status» (syn. *užaugimas*), *stómenys* m.pl. ʽpłat płótna na koszule’ (*Atsikirpau stómenis, reiks marškiniai siūt*).

stúopa gw. 1. ʽmiara objętości cieczy, równa mniej więcej jednemu litrowi’ (war. *stúopis*), 2. ʽkielich, kufel’, 3. ʽnaczynie do mierzenia objętości ziarna’ — zapoż. z prus.-niem. *stōp* (GL 121, LEW 913). Por. *úo* w zapoż. *liúosas*. — Drw. *stúopka* 1. ʽnaczynie do picia’, 2. ʽwydrążone z drzewa naczynie (na masło, mąkę)’, 3. ʽstępa do miażdżenia ziarna’, SD^{1}: *stuopka* «konew, cantharus, congius», *stuopkelė* «konewka, koneweczka».

stúopta gw. 1. ʽpieniek do rąbania drzewa’, 2. ʽkloc drewna jako podstawa kowadła’ (war. *stúoptė*, *stúoptas*). Niejasne.

sturỹs 4 p.a., *stūrỹs* 4 p.a. ʽjesiotr, Acipenser sturio’ — zapoż. z dn. *stur*. War. gw. *stóras* i *stuõras* (*stuõrė*) oddają prus.-niem. *stor* (GL 120, LEW 934), por. nwn. *Stör*.

stūrỹs 4 p.a., *stū́ris* 2 p.a. gw. 1. ʽkąt w izbie; róg domu’ (war. *stùris*), 2. ʽzakręt drogi’. Odpowiednik łot. *stùris* ʽkąt, róg; okolica’. Niejasne. LEW 934 n. nawiązywał do wed. *sthūrá-* ʽwielki, mocny, potężny’ < pie. *stuh$_2$-ró- (pwk. *sth$_2$-u-) i nazw ʽsłupa, pala’ (wed. *sthū́ṇā-*, aw. *stūna-*, gr. στύλος). Przy takiej interpretacji dziwi nas brak akutu w formie lit. Warto odnotować, że EWAIA II, 768, s.v. *sthūrá-* nie wymienił lit. *stūrỹs* w roli comparandum.

sturlùkas gw. ʽzając’ (m.in. u Donełajtisa). Niejasne.

stùrplis a. *sturplỹs*, *-io* žm. 1. ʽzad koński’ (*Šitas arklys plačio stùrplio*), 2. ʽtyłek, pośladki’ (*Dailiaus stùrplio motriška rust rust eina*), 3. ʽkuper, tylna część tułowia u ptaka, z

której wyrastają pióra ogonowe'. War. *stùrplas*, *stùrplės*. Prawdopodobne wydaje się wysunięte w LEW 897, 935 przypuszczenie, że pwk. *sturp-* jest oboczną do *stirp-* formą st. zanikowego (SP *starp-* / *tarp-*). Paralele: *spùrti* ob. *spìrti*; *tur̃šti* ob. *tir̃šti*; *tùlpinti* ob. *til̃pti*. To prowadzi do ujęcia *stùrplis* jako derywatu na *-lis* od czas. *stir̃pti* ʽrosnąć, powiększać się' (zob. s.v.). Znacz. ʽzad, kuper' można rozumieć jako wywodzące się ze znacz. etym. ʽwydatna, rozrośnięta część ciała'. Por. słow. *tylŭ* ʽtył ciała, tyłek', motywowane czasownikiem *tyti* ʽtyć, stawać się tęgim, grubym' (s.v. *tū́las*). W kwestii formantu por. *auglỹs* ʽpęd, latorośl; nowotwór' ⇐ *áugti* ʽrosnąć'. — Trudno powiedzieć, jak doszło do powstania wariantu bez *r*, *stūplỹs* a. *stū́plis* ʽkość ogonowa; zad, tyłek'. Jest odpowiednik łot. *stuplis* a. *stūplis* ʽkuper'. Jest też wariant *stump-*: *stumplỹs* (zob.).

stvérti, *stveriù*, *stvė́riau* 1. ʽchwycić, uchwycić, ująć; aresztować', 2. ʽodczuć: o nagle pojawiającym się bólu, chorobie', refl. *stvértis giñklo* ʽchwycić za broń, tj. rozpocząć walkę' (syn. *im̃tis*). Wariant do *tvérti* (zob.). Powstał on na skutek metanalizy formy złożonej z prvb.: *nustvérti* ⇐ *nu-s-tvérti*. Ta ostatnia pojawiła się w wyniku synkopowania *i* w partykule *-si-* reflexivum *nu-si-tvérti* ʽchwycić się, chwycić sobie' (nieco inaczej GJL III, § 523). Paralele: *sauklė́ti, skálti, skáutis, skrìpti, smagztýti, stir̃pti, zgèsti, zgrìbti, zgur̃sti*. — Drw. na SO: *stvárstyti* frq. ʽchwytać', *stvárstytis* ʽchwytać się czego', *prisistvárstyti* ʽnagrabić sobie, przywłaszczyć sobie'. — Neoosn. *stvarsč'-*: *stvársčiotis* ʽchwytać się czego'. Neoosn. *stvarst-*: *stvar̃kstis* ʽżerdź do zawieszania wiadra przy żurawiu studziennym' (z insercją *k* ze *stvarstis).

sù praep. z instr. ʽz', np. *Tė́vas su sūnumì* ʽOjciec z synem'. *Su sáule atsikė́liau* ʽWstałem ze słońcem / o brzasku'. *Válgyk su šáukštu!* ʽJedz łyżką!' *Su kailiniaĩs šil̃ta* ʽW kożuchu [jest] ciepło'. Brzmienie *su* tłumaczy się skróceniem w warunkach proklizy formy *sū, która pochodziła z denazalizacji *sų. Forma *sų była realizacją morfemu *sun (pie. *sm̥ ʽrazem, wraz z') w pozycji przed spółgłoską szczelinową i płynną. Słowiańskim odpowiednikiem jest przyimek scs. *sŭ* obok *sŭn* ʽz'. Zob. BSW 249n., GJL III, § 756, LEW 935. Dalsze objaśnienie s.v. *sán-*.

subatà 3, 4 p.a. przest., gw. ʽsobota', SD *subata* «sobota, sabbata, dies saturni, Sabbathum» — zapoż. z błr. *subóta*, *-y* (SLA 208, ZS 52, LEW 754). War. *sùbata* 1 p.a. Osobno zob. *sabatà*. — Drw. *subatė̃lė* ʽtaniec ludowy', *subatìnė* ʽWielka Sobota', cps. *sùbatvakaris* ʽsobotni wieczór; sobotnia zabawa' (por. *vãkaras*). — N.m. *Subãčiai*, *Sùbačiai*, *Subãčius* 3x — drw. od wyrazu nazywającego dzień, w którym odbywał się targ w danej miejscowości (paralele: *Seredžius* oraz *Ketvergiaĩ*, *Pandėlỹs*), por. Otrębski 1961, 56n. Inne n.m.: *Subãčiškės, Subatìškė*, *Subãtiškės*, *Subatìškis*, *Pãsubatė*, *Pasubatė̃*.

sùbinė gw. 1. ʽtyłek, zadek', wulg. ʽdupa', 2. ʽspód czego', 3. ʽucho igielne'. War. *subinė̃*, *subìnė*. Łot. *subene* ob. *subine* ʽtyłek, zadek' jest lituanizmem (por. ME III, 1113). Prawdopodobnie z substantywizacji adi. na *-in-*, które zostało utworzone od *subas ʽtyłek, garb', wyrazu odpowiadającego gr. ὕβος m. ʽgarb wielbłąda', ὑβός ʽgarbaty' (Petersson 1918, 74). Porównanie lit.-gr. nie zostało zakwestionowane przez Fraenkla (LEW 936) ani Friska (GEW II, 953), ale Chantraine, DELG 1150 go nie podtrzymuje (ʽPas d'étymologie'). Beekes 2010, 1524 podejrzewa pregrecki charakter ὕβος. Analiza *su- ʽz' *binė ʽjeden z pośladków' (Karaliūnas, *Balt* XXXIV:1, 1999, 81n.) nie budzi zaufania. — Drw. *subìnius* ʽosoba z wielkim tyłkiem'. Cps. *pliksubìnis* ʽz gołym tyłkiem — o dziecku' (por. *plìkas*), *subìnakis* ʽbezwstydnik' (por. *akìs*), *subindė̃šrė* ʽodbytnica świni lub innego zwierzęcia' (por. *dešrà* w znacz. ʽkiszka'), *subìngrobis* ʽodbytnica, jelito proste' (por. *gróbas*), *subiñkaulis* ʽkość ogonowa' (por. *káulas*), *subìnlaiža* c. ʽlizus, pochlebca', *subìnlaižis* ts. (dosł. ʽkto czyjś tyłek liże', por. *laižýti*), *subìntauza* ʽpapla, gaduła' (por. *taũzyti*), *subìnvaža* adv. ʽna tyłku' (np. zjeżdżać z góry), por. *vãžas*; *subìnvežis* ʽmarny, lichy — o wozie' (por. *vèžti*). Vb. denom. 1.

subinė́ti ʻmacać kurę dla sprawdzenia, czy będzie się niosła’, 2. *subinúoti* ʻmacać kury; chodzić za czym, doglądać czego’, też ʻspółkować’ (por. pol. *dupczyć* ʻcoire’ ⇐ *dupa* ʻanus; pudendum muliebre’), refl. *subinúotis* ʻleniuchować; przyjaźnić się; kłócić się, lżyć się’.

sudarùs, *-ì* 4 p.a. gw. 1. ʻdobrze zbudowany, postawny, tęgi’, o kobiecie: ʻo zgrabnej figurze’ (*Ta žmona labai sudari motriška*), 2. ʻgospodarny, zapobiegliwy, oszczędny’, 3. ʻdobry, posłuszny, miły (o dziecku)’. Dewerbalny przymiotnik na *-us* od vb. cps. *sudarýti* ʻstworzyć, dokonać, zorganizować’.

sū̃das I stlit., gw. ʻsąd; wyrok’, *bajorinis raštinykas sūdas* SD [sąd] «grodzki, castrensis» — zapoż. z błr. *sud, -á* (SLA 209, ZS 53, LEW 936, ALEW 986n.). Stąd też łot. *sùods* ʻkara’ (⇒ vb. denom. *sùodît* ʻkarać’). — Stpr. *sūndan*, *sūndin* acc.sg. ʻkara, Strafe’ < *sandan — zapoż. z pol. *sąd*. Vb. denom. *sūndintwei* ʻkarać, strafen’. Osobno zob. *sū̃dyti, sūdžià*.

sū̃das II przest., gw. 1. ʻnaczynie kuchenne, statek’, 2. ʻbeczka’ (SD[1] «fasa, vas, dolium, cadus»), pl. *sū̃dai* ʻnaczynia kuchenne’ — zapoż. ze stbłr. *sudъ* (SLA 209, LEW 936n., ALEW 987). Por. *stõtkas*. — SD: *sūdas vyno* «kufa, dolium, culeus, vas vinarium» [ʻbeczka’], *uksusinis sūdas* «octowy statek, vas in vsum aceti, acetabulum», *pabaltintas sūdas* «pobielany statek, incoctilia, ium, gyptata, incocta stanno», *perdžiuvo sūdas* «rozsycha się, rozsechł się statek, præ siccitate fatiscit, dissoluitur», pl. *sūdai* «naczynie, vas, vasa, orum» (syn. *rūžios*, *indai*), *sūdai skomiosp priderų* «służba stołowa, abacus, vasa abaci mensale argentum». — Drw. *sūdẽlis* ʻnaczynie, garnczek’ (ZS 53 porównywał to z błr. *sudziná*). SD: *sūdelis iž kurio vynų ir vundenį kielikan pila prieg mišiai* «ampułka, ampulla, gutturnium», cps. *sūdarėtis* SD[1] «kosz, sporta, canistrum» (por. *rẽtis*).

sudiẽ, starsze *sudiẽu* — formuła pożegnania ʻz Bogiem! do widzenia!’. Z przekształcenia często używanego zwrotu *su dievù* ʻz Bogiem’ przez nieregularne cofnięcie akcentu, apokopowanie *-u* i zmianę *ev* > *eu̯* (LEW 94, Mańczak 1977, 55). Por. *diẽvas*, *diẽ, diedúok*, *žegnódie*, jak też *atsisudievóti* (s.v. *dievótis*).

sūdyna stlit. ʻłódź’ (hapaks), por. *idant jis patis potam vaikščiodamas ant marių, ir įėjęs jų sūdynon, nuramintų audrą* DP 79_{17} ʻaby on sam potym chodząc po morzu, i wszedszy do ich łodzi, uśmierzył niepogodę’. Zapoż. ze stbłr. *sudina* (SLA 209, LEW 937), por. błr. *sudzína*, *-y* ʻniewielka łódź rzeczna lub morska’.

sūdynė SD «olstro, puzdro, capsa, theca vasorum» (syn. *indėtuvė*)» — drw. utworzony od *sū̃das* ʻnaczynie’ (zob. *sū̃das* II) sufiksem n. instr. *-ynė* (por. GJL II, § 334). — Inne zaświadczenia w SD: *sūdynė gydytojų* «klistera, naczynie lekarskie», *sūdynė iždrožta iž medžio vieno* «kadłub, vas, vrna, doliolum ex uno ligno cauatum», *sūdynė iž molio unt pinigų laikymo* «puszka pieniężna, capsella fictilis pro asseruandis pecunijs», *sūdynė marinykų, žvaizdės rodytinė* «kompas morski, pixis nautica» (syn. *adata marinykų*), *sūdynė rašymo* «kałamarz, atramentarium» (syn. *juodilinyčia*), *sūdynė rašytojų* «pisarska szkatułka, theca calamaria, graphiarium», *sūdynė unt mosties* «słoiek, pyxis, myrothæcium».

sū́dyti, *sū́dau*, *sū́džiau* 1. ʻsolić, posypywać solą, konserwować za pomocą soli, przyprawiać do smaku’, 2. ʻmaczać w sosie, tłuszczu (podczas jedzenia)’, 3. gw. ʻrozrzucać gnój na polu’. War. *sū́dinti*. Dawne prs. *sū́džiu*, por. SD *sūdžiu* «solę co, salio», *persūdžiu* SD «przesalam co, vltra modum salio», *prisūdžiu* SD «nasalam co, salio, sale condio». — W gwarach *sū́dyti* ukazuje się również jako czas. nieprzechodni o znacz. ʻpadać przeciągle — o drobnym deszczu’ (*Pradėjo sū́dyti nū pat ryto ir lys per kiaurą dieną*), *pérsūdyti* ʻprzelać — o deszczu’, *užsū́dyti* ʻobficie popadać’. Prawdopodobnie jest to formacja kauzatywno-intensywna na *-yti*, urobiona od prs. intr. na *-d-*, *sū-da- (inf. *sū́ti) 1. ʻsypie się, leje się’, 2. ʻnabiera smaku dzięki przyprawie’ < pie. $*suh_2\text{-}d^he\text{-}$ (por. drw. *sūrùs*). Allomorf $*suh_2$-C

objaśnia się metatezą spółgłoski lrg. w formie SZ *sh$_2$u-C. Pie. SE *sh$_2$eu̯- ʽsypać, lać; padać — o deszczu’, por. het. *suḫḫai* ʽsypie, wysypuje; leje’ (*šēḫur* ʽmocz’), gr. ὕει ʽdeszcz pada’, toch. B *suwaṃ* ts. (por. LIV[2] 545, Nikolaev 2010, 54, ALEW 987n.). Paralele: *pū́dyti* ⇐ *pū́ti*; *plū́dyti* ⇐ *plū́ti*; *žū́dyti* ⇐ *žū́ti*. Inaczej LIV[2] 606: *sū́dyti* ⇐ pie. *suh$_2$d-éi̯e- (pwk. *su̯eh$_2$d- ʽstawać się smacznym, schmackhaft werden’). LEW 944: analiza *sū́-dyti*, pwk. jak w *sū́ras*, *sūrùs* ʽsłony’. — Drw. *sūdìkai* a. *sūdùkai* m.pl. ʽgrzyby mleczaje, Lactaria’ (dosł. ʽnadające się do solenia’), *sūdiniaĩ* m.pl. ʽsolone produkty spożywcze’. — Neoosn. *sūdy-*: *sū́dymas* ʽsolenie; to, w czym się soli, solanka’, SD *sūdymas* «solenie, salitura», *sūdytas* «solony, sale conspersus, salitus».

sū̃dyti, *sū̃diju*, *sū̃dijau* przest., gw. ʽsądzić, rozpoznawać czyjąś sprawę celem wydania wyroku’, DP *sūdyti* ʽsądzić, szacować, osądzić, posądzać, pobudzać’, *sūdiju* SD[1] «sądzę, judico, existimo», SD «sądzę urzędownie, iudico, ius dico, exerceo iudicium». Zapoż. ze stbłr. *sudítь* (SLA 209, LEW 936). ZS 53 wywodzi wsch.-lit. *sū̃ʒ'yc'* ʽsądzić, refl. *sū̃ʒ'yc'ies* sądzić się’ z błr. *sudzícь*, *sudžú*, refl. *sudzícca*, *sudžúsja*. Osobno zob. *sū̃das*, *sūdžià*. — Drw. *sū̃dos* f.pl. ʽmiejsce chłosty, kaźni, egzekucji’ (*Alsėdžių sū̃dose pliekdavo ir kardavo*).

sū́drus, *-i* 3, 1 p.a. 1. ʽgęsty, obficie rozrastający się, bujny’, 2. ʽdorodny — o zbożu, obfity’ (*Javai yra šįmet tanki, tiršti ir sūdri*), 3. ʽsoczysty’, 4. ʽtęgi, gruby’, 5. ʽgęsty, ścisły (np. o tkaninie)’. War. akc. *sūdrùs*, *-ì* 3 p.a. War. suf. *sū́dras*. Analiza etym.: *sūdr-u-* ⇐ *sūdr-a-* < *sūd-ro-, dewerbalny przymiotnik od osnowy prs. intr. *sū́-da ʽnapełnia się’ < *suh$_{1/3}$-d^{h}e- (transponat). Do pie. *seu̯h$_{1/3}$- / *suh$_{1/3}$- ʽnapełniać’, por. het. *šunna-^{i}* ʽnapełnia’ < pie. *su-nó-H-ei (zob. Kloekhorst 2008, 785 i LIV[2] 539, gdzie zresztą brak wzmianki o wyrazie lit.). Znacz. etym. ʽnapełniony, pełny’. Podobny typ słowotwórczy ilustruje adi. *sódrus* (zob.). Inaczej LEW 937: analiza *sūdrùs* i zbliżenie ze scs. *sŭdravŭ* ʽzdrowy’ < psł. *sŭdorvŭ. Należy zauważyć, że długa samogłoska lit. *sū-* stoi w sprzeczności z krótkością członu słow. *sŭ-* (pie. *h$_1$su-d^{h}or-u̯o-). N.B. Cytowana przez ESJS 920 forma *sudrùs* nie istnieje w języku litewskim. — Drw. *sūdrė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽgęstnieć’, *pasū́drinti* ʽzgęścić, stłoczyć’, *pósūdrus* ʽdość gęsty utkany (o płótnie)’, *sūdrùmas* ʽobfitość (np. jagód)’.

sūdžià, gen.sg. *sū̃džios* 2 p.a. m. przest., gw. ʽsędzia’, SD[1] «sędzia, judex» — zapoż. z błr. *suddzjá*, *-í* (SLA 209, ZS 53, LEW 936), por. ros. *sudьjá*. Osobno zob. *sū̃das*, *sū̃dyti*. — Drw. *pasūdžia* SD «podsędek, vicarius iudicis, subiudex» (syn. *vietinykas sūdžios*) [ʽzastępca sędziego ziemskiego’, SPXVI]. Obok tego: *sūdžia mažesnis* SD[1] «podsędek, subiudex, subdelegatus iudex», dosł. ʽsędzia mniejszy’.

sùeiga 1. ʽniewielkie zebranie, spotkanie w niewielkim gronie’ (*Kaimo sùeiga*), 2. ʽbycie ze znajomymi, bycie w gościach, gościna’ (*Jis mė̃gsta sùeigas*). Dewerbalne abstractum z rzadkim suf. *-gā-* od vb. cps. *su-si-eĩti* ʽzejść się, schodzić się’. Zob. *eigà*, *eĩti*. — SD[1] *sueiga* «seym, comitia, conuentus, corona», SD *sueiga*: 1. «bractwo, societas, sodalitas, sodalitium» (syn. *brolystė*, *draugė*), 2. «bunt, spiknienie, factio, rebellio» (syn. *maištas piktųjų*), 3. «cech, sodalitium, conuentus» (syn. *draugė*), 4. «schadzka, conuenticulum»; *sueiga, visotinė Totorių* «horda Tatarska», *sueiga kanonykų* «kapituła, kanonikow zgromadzenie», *sueiga minykų* «kapituła mniska», *mužikų sueiga* «chłopstwo, turba agrestium, agrestes» (syn. *mužikystė*).

suìrėlis, *-io* przest., gw. 1. ʽczłowiek nieporadny, pozbawiony energii, stanowczości, ciamajda’, 2. ʽgłupiec’, 3. ʽrzecz rozklekotana, rozchwiana (np. wóz, most)’. SD <suirelis> «ciastoch» [ʽprawdopodobnie człowiek zniewieściały, miękki, nie mający swego zdania; może też głupiec, błazen’, SPXVI] (syn. *tinginys*). Dewerbalny rzeczownik na *-ėlis* od vb. cps. *suìrti* m.in. ʽrunąć, rozpaść się, rozsypać się, zepsuć się’, zob. *ìrti*. Podobna budowa w *sudrìbėlis*, *numìrėlis*, *pasiùtėlis*. — Z innymi suf.: *sùiros* f.pl. ʽruiny, gruzy’ (syn. *ìros*),

suirùtė ʽnieporządek, nieład, bałagan, anarchia; niepokoje, zamieszki’.

suitus, *-i* b.z.a. żm. ʽobfity’ (Dowkont). War. *suitis, -ė* b.z.a. Drw. *suičiai* adv. ʽobficie’. LKŽ XI, 54 oznaczył ten wyraz jako pożyczkę łotewską, ⇐ łot. *suits* ʽzbędny, zbyteczny’. Natomiast LEW 937n. uważał wyraz żmudzki za slawizm, transpozycję z *sytũ* ʽtaki, który zaspokoił głód, najadł się’, ze zwykłym zastępstwem słow. *y* przez dyftong lit. *ui* (por. *muĩlas*, *smuĩkas*, *tuĩnas*). Refleks łotewski *suits*, jak też stpr. *zuit* ʽdość, genug’ byłyby — zdaniem LEW (*l.c.*) — niezależnymi od żmudzkiego zapożyczeniami ze słowiańskiego.

sùkata, *sukatà* gw. 1. ʽkołowacizna, choroba owiec objawiająca się kręceniem się chorego zwierzęcia w koło’, 2. ʽpewna choroba koni’, 3. ʽrozwolnienie’, 4. ʽzabawka dziecinna wprawiana w ruch wirowy, bąk’, 5. ʽkrętacz, oszust’. Dewerbalne abstractum na -*atā*- od *sùkti* ʽobracać, skręcać’, por. *barškatà*, *blàzgata* (GJL II, § 411).

sùkatnykas, *sukãtnykas* gw. ʽgruźlik’ — zapoż. z błr. *suxótnik, -a*, pol. *suchotnik*. War. *sùkatninkas, sukãtninkas*. Por. *sùkatos*.

sùkatos, *-ų* 1 p.a., *sukãtos, -ų* 2 p.a. f.pl. gw. ʽgruźlica’, por. *Jo tėvas turėjo sukatàs. Visa jų pamilija sùkatom išmirė*. Zapoż. z błr. *suxóty, -aŭ*, pol. *suchoty* ʽgruźlica’. War. *sùkata, sukatà*. Por. LEW 936, s.v. *suchatos*. — Drw. *sùkatinis* a. *sukãtinis, -ė* 1. ʽchory na gruźlicę, gruźlik’, 2. ʽjabłko białawej barwy’ (*Sukatiniai man gardesni už alyvinius*), ⇒ *sùkatininkas* ʽchory na gruźlicę’.

sukaviẽlas (rzadko *sukavíelas*) gw. 1. ʽczop, wałek obrotowy u drzwi, biegun’, 2. ʽzaszczepka, kawałek drewna do zapierania drzwi’ (syn. *sukùtis*), 3. ʽprzyrząd do skręcania powrozów’. Złożenie synonimicznych członów pochodzenia odczasownikowego. Por. *-suka-* w *są́suka* ʽzakręt drogi’, *ìšsukos* f.pl. ʽsmar spływający z osi koła wozowego’ (od vb. *sùkti* ʽkręcić, skręcać’) oraz *-viela-* w *viẽlà* ʽpojedyncze włókno do skręcenia z innymi (syn. *vijà*), sznureczek skręconego włókna, nić’, liter. ʽdrut’ (od vb. *vejù*, *výti* ʽzwijać, skręcać’). War. *sukavỹlas* m.in. ʽwirówka do miodu’ (por. *výti* II). Paralele: *plepe(t)táuza, síetrėtis*.

sùkčius, *-iaus* 1. ʽkrętacz, oszust’, SD «kłamca, łgarz, matacz» (syn. *malagis*), 2. gw. ʽrodzaj tańca kręconego’. War. *sukčias* SD «wykrętacz». Nomen agentis z synchronicznym suf. *-čius* (*-čias*) od pwk. *suk-*, por. *sùkti* ʽkręcić’, *nusùkti* ʽoszukać’. Formant *-čius* jest neosufiksem. Został on wyabstrahowany z formacji na *-i̯us*, które tworzono od osnów partycypialnych zakończonych spółgłoską *-t-*, np. *kir̃pčius* ⇐ *kir̃ptas*, *pìkčius* ⇐ *pìktas*, *smal̃sčius* ⇐ *smalstùs*. Analiza diachroniczna: *sùk-tas* ʽkręcony’ (ptc. prt. pass. od *sùkti*) ⇒ neoosn. *sukt-* ⇒ drw. *sukt-i̯us. Paralele: *im̃tas* ⇒ *im̃čius*; *kir̃ptas* ⇒ *kir̃pčius*; *lìktas* ⇒ *lìkčiai* (GJL II, § 108). — Drw. *sukčiaus* gen.sg. SD «szalbierski», *sùkčiuvienė* ʽoszustka’. War. z neosuf. *-sčius*: SD <sukścius> «szalbierz» (syn. *vilaklis*). Vb. denom. *sukčiáuti* ʽoszukiwać’.

suklomìs, *suklõm* adv. gw. 1. ʽjeden po drugim, bez przerw między nimi, z rzędu, po kolei’ (*Tris dienas suklõm lijo* ʽPadało trzy dni z rzędu’), 2. adv. ʽciągle, wciąż’. War. *sùklom, sùklam, suklam̃*. Skostniała forma instr.pl. od zanikłego rzeczownika *suk-la lub suk-kla, urobionego od *sùkti* ʽobracać, kręcić’ (por. LEW 938, s.v. *suklam̃*). Znacz. etym. ʽkoło, obrót, zwrot’ vel sim. (por. *apsukuĩ* ʽwokół, dookoła’). Paralela: *rėplomìs, rėplõm* ʽna czworakach, raczkiem’ ⇐ *rė́p-la* ⇐ *rė́pti* (por. GJL III, § 635).

suknìsti, *sukniñda, suknìdo* gw. ʽporuszyć się, zabrać się do czego’, por. *Jie sukrito, suknìdo rugių pjauti. Suknìdo į darbą*. Synonimy: *sujùsti, -juñda*; *sukrùsti, -kruñta*. Vb. simplex nie zostało poświadczone. Izolowane, brak alternantów †knied-, †knaid-. Ma odpowiednik w łot. *knidêt* ʽpełzać, poruszać się’ (ME II, 246, Skardžius, RR 4, 337). Pominięte w LEW.

sukrùs, *-ì* 4 p.a. ʽmocno skręcony, kręty, żwawy’. SD *sukrus* «chybki, obrotny; obrotny

wzad; pochopny; wartki», *sukrus aplinkomis* SD «obrotny w koło, rotabilis flexus». Z odnowienia starszej formy *sùkras*. Por. łot. *sukrs* ʽmocny, energiczny, prędki'. Pb. *suk-ra-, prymarne adi. vb. od SZ *suk*-, por. *sùkti* m.in. ʽkręcić, skręcać'. Paralele: *bùdras* (*budrùs*) ⇐ *bùsti*; *gùdras* (*gudrùs*) ⇐ *gùsti*, por. GJL II, § 237. — Wsch.-lit. *sū́surkė* ʽnierówno skręcone miejsce w niciach, nić z węzełkami powstałymi od gwałtownego kręcenia kołowrotka' — przez metatezę *r* z °*sukrė*, to od vb. cps. *susùkti* ʽskręcić razem' (zob. Otrębski 1934, 201).

sùkti, *sukù*, *sukaũ* 1. ʽobracać coś wokół własnej osi, kręcić', 2. ʽskręcać (nici, powróz)', 3. ʽzbaczać z drogi', 4. ʽwić (gniazdo)', 5. ʽubijać śmietanę na masło'[494], 6. przen. ʽkręcić, nie mówić prawdy, oszukiwać' (SD *suku* «kłamam, łgę, matam, szalbieruię»). Odpowiednik łot. *sukt* ʽkręcić, skręcać', *sukt*, *sùku*, *suku* ʽumknąć, uciec' (znacz. etym. ʽwykręcić się, wywinąć się'). Pb. prs. *suk-e/a- ma dokładny odpowiednik w psł. *sŭkǫ (wtórny inf. *sŭkati), por. strus. *sŭku*, *sŭkati* ʽskręcać', ros. gw. *sku*, *skatь* ʽskręcać nić; wałkować ciasto', czes. *skám*, *skáti* ʽskręcać razem kilka nitek'. Temat inf. *sŭk-a- < pbsł. *suk-ā- ma odpowiednik w praeteritum lit. *sùk-o* ʽobracał, kręcił'. Zob. BSW 291, REW II, 634, Vaillant, GC III, 315, ALEW 989. Pie. *seu̯k- / *suk- ʽkręcić, skręcać' (LIV^2 540, z uwagą ʽtylko bsł.'). Brak refleksów st. pełnego lit. †siauk-, †sauk-. — Cps. *apsùkti* ʽobrócić; obwiązać, owinąć; oszukać' (*gálvą kám apsùkti* ʽzawrócić komu głowę'), *apsuku aplinkui* SD «otrącam co około czego», *atsùkti* ʽodkręcić (śrubę), włączyć (aparat)', *atsùkti nùgarą* ʽodwrócić się (od kogoś) plecami', *išsùkti* ʽwykręcić, skręcić (rękę), zboczyć (z drogi), wyplątać', *nusùkti* ʽskręcić' i ʽoszukać', *susùkti* ʽskręcić, skręcić jedno z drugim, skręcić (powróz, pęto); zbić (o śmietanie, o maśle); wykrzywić (o członkach); narwać (o wrzodzie); zawinąć w co; uwić (gniazdo); marszczyć (czoło)'. Refl. *sukúosi* SD «uwijam się, obracam się», *sùkasi kas* SD «nawija się co», *apsisùkti* ʽobrócić się, okręcić się' (*galvà mán apsisùko* ʽzakręciło mi się w głowie'), *nusisùkti* ʽodwrócić się (od kogo)', *nusisùkti sprándą* ʽskręcić sobie kark', *susisùkti* ʽwykręcić się, wykrzywić się; opaść z ciała, schudnąć'. — Drw. *sukinė́ti* iter. ʽkręcić, obracać, wiercić', *sùkinti* ts., *sukióti* ts., *sukýti* ʽbronować w koło'; *sùktelėti* ʽpokręcić nieco'. Nomina: *apsùk* a. *apsukuĩ* (zob.), *apsukalas* SD «kołowrót, na którym się co obraca», *ãpsukmu* (*siùvamas*) adv. ʽszyty na okrętkę', *apsukmaĩ* adv. ts. (por. GJL II, § 271), *apsukõ* adv. ʽna okrętkę (szyć)', *apsukrùs* ʽzręczny, zgrabny, zwinny' (SD «obrotny dobrze, prędko»), *apsukus* SD «okolny, circularis» (syn. *apiskritas*), *ìšsukos* f.pl. 1. ʽsmar spływający z osi koła wozowego', 2. ʽpiasek spadający z koła szlifierskiego', 3. SD «maślanka, oxygala, lac serorum», *pasukõ* adv. ʽbardzo często, wciąż; jeden po drugim', *są́suka* ʽzakręt drogi, zakole rzeki' (obok *są́sūka*, zob.), <susukos> SD «wykręcanie, wykręty», *sùkalas* ʽzasuwa u drzwi' (⇒ vb. denom. *sùkalioti* ʽkręcić, przekręcać (kran), wykręcać (śrubę)', refl. ʽkręcić się'), *sùkančioji* f. ʽreumatyzm', *sukar̃nis* ʽwir wodny' (por. suf. w *šakar̃nis*, GJL II, § 352), *sùkata* (zob.), *sùkčius* I ʽkrętacz', *sùkčius* II ʽludowy taniec litewski', *sukẽtė* a. *suketė̃* 1. ʽzatknięty na kiju pęk skręconej słomy a. gałęzi, oznaczający granicę gruntu lub zakaz wjazdu', 2. ʽpasmo lnu uczesanego do przędzenia' (por. suf. w *eketė̃*, *lankẽtas*), *sukytà* c. ʽktoś skurczony, niezgrabny, pokurcz' (por. suf. w *klibytà*), *suklomìs* (zob.), *sukmà* a. *suknà* c. ʽkrętacz, oszust' (por. *garmà*, *šleimà*), *sukrùs* (zob.), *suktinai* adv. SD «wykrętnie, captiosè», *suktìniai siū́lai* pl. ʽnici kręcone', *sukùtis* ʽzaszczepka do zaparcia drzwi; mlon w żarnach', *susisùkėlis* ʽktoś bardzo chudy; drzewo krzywo rosnące; ktoś wiecznie naburmuszony' (por. *susisùkti* ʽskręcić się'). Od *sùkinti* pochodzi *sukintuvė* SD «kluba, abo kloba budownicza, trochlea» [ʽkrążek linowy w urządzeniu podnoszącym']. Cps. *mẽdsukis* ʽwirówka do miodu' (por. *medùs*), n.m. *Bliū́dsukiaĩ* 3x (por. *bliū̃das*). Osobno zob. *sukaviẽlas*. — WSZ *sūk*-: *sū́kyti* gw. iter. ʽkręcić', *pasū̃kioti* ʽmocno skręcać'. Nomina:

[494] Por. zwrot łot. *sviestu nīt* ʽubijać masło'. Prymarnym znaczeniem czas. *nīt*, *niju* jest ʽkrążyć, zataczać kręgi' (brak odpowiednika lit.).

núosūkis ʽskręt, zakręt’, *pósūkis* ʽzakręt, skręt’, przen. ʽzwrot, przełom, istotna zmiana’, *prasũkas* ʽgłęboka koleina; wyżłobienie w kamieniu’, *prasūkúotas kẽlias* ʽdroga pełna kolein, wybojów’, *sąsūka* (zob.), *sũkis* ʽobrót’, *sūkurỹs* ʽwir w wodzie, w powietrzu, zawirowanie; kłąb (kurzu, dymu, śniegu)’ (n.m. *Sūkuriaĩ* 2x), cps. *galvósūkis* ʽłamigłówka’ (por. *galvà*). — SO pbsł. *sau̯k- jest zaświadczony tylko w słowiańskim, por. 1. *sau̯k-ā-: cs. *sukati* ʽskręcać’, ros. *sukátь* ʽskręcać, zwijać’, czes. *soukati* ʽnawijać na cewkę, szpulę; zajadać’, stpol. *sukać* ʽskręcać razem kilka nitek’, pol. gw. *sukać* ʽskręcać nici w dłoniach, nawijać na cewki’ — iterativum do *sŭkǫ (zob. wyżej), 2. *sau̯k-ī-: ros. *sučítь* ʽskręcać nić’, *zasučítь* ʽzawinąć, zakasać (rękawy)’. Tu też nomen psł. *sukŭno ʽsukno, tkanina ze zgrzebnej wełny’, por. scs. *sukno*, sch. *súkno*, strus. *sukŭno*, ros. *suknó*, pol. *sukno*. Por. BSW 291, REW III, 42n., 54, Boryś 2005, 586.

sulà 4 p.a. ʽoskoła, słodkawy sok drzewny wydzielający się wiosną po nacięciu kory brzozy a. klonu’. SD «miazga, oskoła». War. *sùlos* f.pl., *sulẽ*. Odpowiedniki bałt.: łot. *sula* ʽsok drzew, zwł. brzozy’, stpr. *sulo* EV ʽzsiadłe mleko, Matte [die Matte, d.i. geronnene Milch]’ (Trautmann 1910, 441). Praforma *su-lā- (co do budowy por. *miglà*). Drw. na SZ od pwk. pie. *seu̯- ʽtłoczyć, wyciskać sok’ (LIV[2] 537), por. wed. *sunóti* ʽtłoczy, wyciska somę’, aw. *hunaoiti* ts. < *su-neu̯-. SO *sou̯o-: sti. *savá-* ʽsok’, stang. *sēaw*, stwn. *sou* ts. Brak jest werbalnych refleksów pb. *si̯au̯- / *sau̯- / *su- (por. może nominalne *siau-* w *siaũras*). — Drw. *suliẽnė* ʽzupa z oskoły’, *sulìngas* 1. ʽzawierający dużo oskoły’ (*Beržas sulìngas, bet klevo sula saldesnė*), 2. ʽsoczysty (o trawie, sianie)’. Cps. *sùlašikis* wulg. ʽczłowiek przesadnie oszczędny, liczykrupa’ (por. *šìkti*), *sùltekis* 1. ʽczas, kiedy wydziela się oskoła’ (por. *tek-*), 2. ʽmiesiąc kwiecień; miesiąc maj’ (zob. Skardžius, RR 4, 35), 3. ʽdrewniana rynienka do spuszczania oskoły’, ⇒ adi. *sùltekis* ʽ(o brzozie, klonie) taki, z którego toczy się oskołę’. Vb. denom. *sulóti* ʽspuszczać sok z brzozy’ (war. *sū́loti*, *sulúoti*). Por. łot. *sulât* intr. ʽwydzielać sok, sączyć się, spadać kroplami’. Zob. też *sùltys*.

sulìg praep. z instr. (1) ʽrówno z’ — w odniesieniu do wysokości, np. *Vandeñs ùpėje sulìg krantaĩs* ʽWody w rzece równo z brzegami’, (2) ʽrówno z’ — w wyrażeniach temporalnych, np. *Atsikė́lė sulìg sáulės tekė́jimu* ʽWstał równo ze wschodem słońca’, (3) przybliżone określenie wielkości, np. *Žolẽ sulìg rugiaĩs* ʽTrawa wielkości żyta’. Praep. *sulìg* jest niekiedy wzmacniana pleonastycznym *sù*, np. *Sulìg su sùtemomis bū́sime namiẽ* ʽRówno ze zmrokiem będziemy w domu’. Zob. GJL III, §§ 762n. Starszą postacią prepozycji było *sulýg* (gw.). Zdaniem GJL, *l.c.* forma *sulýg* powstała w wyniku kontaminacji zwrotów z przyimkiem *sù* i zwrotów z przysłówkiem *lýg* ʽjakby, jak gdyby’ (zob. *lýgus*).

suliūbyti, *suliūbiju*, *suliūbijau* stlit., gw. ʽślubować, składać uroczyste przyrzeczenie’, DP ʽślubować, ślubić’ (*suliūbiju, jog tave paimsiu, ir aš tave* DP 69_{21} ʽślubuję, że cię pojmę, i ja ciebie’). Zapoż. z pol. przest. *ślubić* m.in. ʽślubować, ślub brać, ślubem małżeńskim się związać, żenić się, iść za mąż’ (L.). Obecność starszego zapożyczenia *liũbyti* ʽlubić’ (zob. s.v.) i złożenia *paliũbyti* ʽpolubić’ zdecydowała o tym, że forma pol. *ślubić* została przy zapożyczeniu transponowana na lit. złożenie z prvb. *su-*, mianowicie *su-liūbyti*. Od tego na gruncie litewskim derywowano sb. postvb. *suliūbas* DP ʽślub’, *sulaužimai suliūbų* DP ʽzłomiśluby’. Por. SLA 210, ALEW 597. — Neoosn. *suliūbij-*: *suliūbijimas* DP ʽślub’. — Na gruncie lit. derywacji dewerbalnej utworzono od *suliūbyti* nomen actionis / nomen acti z prefiksem *są-*: *sąliūbas* stlit. ʽślub, przyrzeczenie małżeńskie, zawarcie związku małżeńskiego’. Por. model *susilíeti* ⇒ *sąlaja*; *sumanýti* ⇒ *sąmonė*. Tej okoliczności nie bierze pod uwagę LEW 760. Tenże autor, wychodząc od stlit. formy *saliūbas* (z wtórnym prefiksem *sa-*), wysuwa przypuszczenie, jakoby wyrazy *saliūbas* i *sąliūbas* były zapożyczeniami stpr. wyrazu *sal(l)ūban* ʽślub; małżeństwo’. Nie jest to prawdopodobne. Osobno zob. *šliũbas*.

sùltys, *-čių* f.pl. 1. ʽsok roślin i drzew, sok owoców; płyn otrzymywany z owoców i warzyw, sok pitny’, 2. ʽwydzielina gruczołów trawiennych’. War. sg. *sùltis* f., *sùltė*. Uchodzi za drw. od sb. *sulà* ʽsok drzewa’ (zob. LEW 940), ale trudność sprawia tu założenie *-ti-* w roli formantu denominalnego (*sul-ti-). Akut bez historycznego uzasadnienia? Według ALEW 990 *sùltis* wymaga założenia pwk. pie. *su̯elH-, SZ *sulH-; *sulà* ma być refleksem praformy *sulH-eh$_2$-. — Drw. *sul̃čius*, *-tė* ʽsknera, skąpiec’, *sultinỹs* ʽrosół, bulion’.

sumà 4 p.a. ʽw kościele katolickim: suma, uroczysta msza z kazaniem, odprawiana w niedziele i święta’ — zapoż. z pol. *suma* (SLA 210, ZS 52, LEW 941).

sumlenià 2 p.a., *sumlẽnija* 1 p.a. gw. ʽsumienie’ — zapoż. z błr. *sumlénne, -nja* n. (ZS 52, LEW 941). — War. gw. *sumléinia* pochodzi ze zmiany *sumlenià* (por. *sumẽnia* > *suméinia*). Por. wtórny dyftong *ei* w *večéiria*, *veséilia*. Osobno zob. *sumnẽnė*.

sumnẽnė stlit. ʽsumienie’, gw. *sumnẽnija* ts. — zapoż. z pol. gw. *sumnienie, -ia* n. — War. gw. *sumẽnė, sumẽnia* (> *suméinia*) oraz *sumẽnija* oddają pol. *sumienie*. Por. LEW 941. Osobno zob. *sumlenià*.

sùniekė gw. 1. ʽbrak jedzenia; liche jedzenie; postne jedzenie’, 2. ʽbieda, nędza’ (war. *sū́niekė*, *suniẽkė*). Prawdopodobnie drw. na *-ė-* od zwrotu przyimkowego *su niekù* ʽz niczym’. Por. *niẽkas* ʽnikt, nic’.

sunkà 4 p.a. 1. ʽpłyn, ciecz’, 2. ʽsok, syrop’ (*vyšnių sunkà* ʽsok wiśniowy’), 3. *žuvų̃ sunkà* gw. ʽzupa rybna’ — sb. postvb. do *suñktis* ʽsączyć się, ciec, wyciekać’ (zob. s.v.), *suñkti* m.in. ʽwyciskać sok’. SD: *sunka medelio syrios* «galbanowy sok» [ʽżywica z rośliny galbanum, używana w medycynie i obrzędach sakralnych’, SPXVI], *sunka mirtinė* «mirtowy oleiek», *sunka myros* «mirowy oleiek», *sunka tekunti iš medelio balsamo* «balsam oleiek, sok balsamowy», *sunka tiršta slyvų, vyšnių* «powidła» [ʽgęsty, zwykle słodki przetwór owocowy’, SPXVI], *sunka unt vaisto* «dryiakiew, sok zyprawny», *sunka iš rūdų juoda, raudona, žalia* «koperwas» [ʽsiarczan żelaza’, SPXVI], *alyva sunka* «oliwa sok», *iš yzapo sunka*, *yzapinis vynas* «izopek wino» [ʽwino zrobione z izopku’, SPXVI]. — Drw. *suñkalas* ʽpłyn zlany do naczynia; wódka’, *sunkiẽnė* ʽgęsty syrop owocowy; kisiel’, *sunkótas* ʽsoczysty’ (*sunkótas obuolỹs*).

sunkẽmė gw. 1. ʽciężar, brzemię’, 2. ʽciąża, okres ciąży’ (*Moteriškė devynis mėnus būsta sunkẽmėj*) — denominalne abstractum od *sunkùs* ʽciężki’ z osobliwym zakończeniem *-emė*. War. akc. *sunkemė̃* (3 p.a.). Sufiksy na *-m-* występują z poprzedzającymi samogłoskami *-a-*, *-i-/-y-* i *-u-*, zaś war. *-em-* nie jest znany. Por. brak wzmianki o *sunkẽmė* i w ogóle o suf. *-em-* w ŽD i GJL II. Należy przypuszczać, ża *sunkẽmė* jest fonetycznym wariantem synonimu *sunkẽnė* ʽciąża’, powstałym drogą dysymilacji *n-n* > *n-m* (jest jeszcze war. akcentowy *sunkenià* 2 p.a.). Abstracta na *-enė* / *-enia*, tak denominalne jak i dewerbalne, są dobrze znane, por. np. *karẽnė* ʽwojna’ ⇐ *kãras*, *kãrias*; *kepẽnė* / *kepenià* ʽpieczenie; żar słoneczny’ ⇐ *kèpti* (GJL II, § 309). Inaczej Ambrazas 2000, § 42, który uznał oboczność *sunkẽmė* / *sunkẽnė* za paralelną do *raímas* / *ráinas*; *kurmỹs* / *kurnỹs*, czyli za związaną z alternowaniem sonantów *m* i *n* w składzie sufiksów. — Taką samą budowę ma adi. *sunkẽmė* ʽciężarna, w ciąży’ (*Kaip moteris sunkẽmė, jos svočiosen neima*).

sunkì, *-iõs* 4 p.a. sb. f. stlit. ʽkobieta brzemienna, ciężarna’, np. *Sunki tu pastosi, sūnų pagimdysi* MŽ 165$_9$ ʽBrzemienną będziesz, urodzisz syna’. Z substantywizacji zwrotu *sunkì moterìškė* (zob. *sunkùs*). Osobno zob. *sunkẽmė*. — Też o zwierzętach, np. *Mano kumelė jau sunkì — greitai turės kumeliuką* ʽMoja kobyła już źrebna, wkrótce będzie miała źrebaka’. — Drw. *sunkinga* MŽ ʽbrzemienna, ciężarna’ (*Motriškes vaisiu su*[*n*]*kingas, saugak ir vaikus žindančias* MŽ 572$_1$ ʽKobiety płodem brzemienne, chroń i dzieci karmiące’), cps. *sunkianešys* SD «ciężarowy» (por. *nèšti*).

suñktis, *suñkiasi*, *suñkėsi* refl. 1. ʽsączyć się, wyciekać powoli (o żywicy, serwatce, pocie, krwi, łzach)’, 2. ʽwyciekać małym strumieniem (o rzeczce wypływającej z bagna)’, 3. ʽprzesiąkać, przeciekać gdzie, wsączać się’. Transitivum *suñkti*, *sunkiù*, *sunkiaũ* ʽsączyć, cedzić; wyciskać sok’, *iššuñkti* ʽwysączyć, wycisnąć sok’, *nusuñkti* ʽodsączyć, odcedzić, odlać wodę (po ugotowaniu czego)’, *prasuñkti* ʽprzesączyć’. Pdg. zbudowany na neopwk. *sunk-*, który wyabstrahowano z prs. infig. *su-n-ka ʽsączy się’ zanikłego czas. *sukti. Paralelne neopwk. z *-n-* to np. *jùngti*, *jùnkti*. Odpowiednik łot. *sùkt*, *sùcu* 1. ʽssać — o pijawce’, 2. ʽodsączać, przesączać, cedzić’. Neopwk. *sūk-*: *sũkât* ʽssać, wysysać, oblizywać palce; żuć tytoń’, *sũkstît* ʽssać’. Neopwk. *sūc-*: *sùcinât* ʽodsączać, odcedzać, np. kartofle’. Języki pokrewne wskazują na pwk. pie. *seu̯ḱ- / *suḱ- ʽssać; wyciskać sok, sączyć’ (LIV[2] 539), por. scs. *sъsǫ*, *sъsati* ʽssać’, łac. *sūgō*, *-ere* ts., *sūcus* ʽsok’ (*sou̯ḱo-). To, że zamiast spodziewanego refleksu †suš- mamy lit.-łot. *suk-*, można tłumaczyć dwoma czynnikami. Po pierwsze — dysymilacją spirantów: *s-š* > *s-k*. Po drugie — zmieszaniem pwk. *suš- z bliskoznacznym pwk. *suk- = SZ od *sèkti* m.in. ʽwsiąkać, opadać — o wodzie’ (zob. *sèkti* II). — Drw. *sunkstýtis* frq. ʽsączyć się’ (⇒ *suñkstymas* ʽprzesączanie, odsączanie’). Nomen: *sunkà* (zob.), *varškė́sunktė* (zob. *varškė̃*).

sunkùs, *-ì* 4 p.a. ʽdużo ważący, ciężki; niełatwy, trudny do wykonania, uskutecznienia; nieprzyjemny, nieznośny, uciążliwy, dolegliwy, bolesny; surowy, srogi, straszliwy; niebezpieczny, zagrażający życiu’, w SD też «obciążliwy, ociężały, porywczy», *sunku mi daryt* SD «lenię się, ciężko mi co czynić». Etymologicznie ciemne (LEW 941 łączył z *suñktis* ʽsączyć się’, pwk. *sek-, co mało przekonujące). Formalnie biorąc, jest to drw. na *-u-* od tematu infigowanego *su-n-k-. Powiązać z czas. *sukù*, *sùkti* ʽkręcić, skręcać’? Znacz. etym. ʽskręcony’, stąd ʽzawiły’ ⇒ ʽtrudny, ciężki’? ALEW 991 rekonstruuje za IEW 1048 pwk. *su̯enk- / *sunk- ʽociężały, powolny, schwerfällig’ i widzi (wraz ze Stangiem 1972, 56) powiązanie z przymiotnikami stang. *swangor* ʽociężały, leniwy’ oraz stwn. *swangar* ʽciężarna’. — Drw. *sunkẽmė* (zob.), *sunkẽnė* a. *sunkenià* ʽciąża’, ⇒ neoosn. *sunken-*: *sunkenýbė* ʽciężar, trudność; dychawica, astma’ (wbrew Ambrazasowi 2000, 14 wyraz ten nie zawiera neosuf. *-enybė*), *sunkì* (zob.), *suñkiai* adv. ʽciężko; bardzo, mocno, strasznie’, *sunkýbė* ʽwielki ciężar; ciężki przedmiot; trudność; ciężki los, nędza, ucisk’, *sunkìmai* m.pl. ʽbalast, ciężary’, *sunkùlis*, *-ė* ʽcoś ciężkiego’, *sunkulỹs* ʽciężar, brzemię; dychawica; ciężar na duszy, utrapienie’ (por. *kartulỹs* ⇐ *kartùs*), *sunkumà* ʽciężar, trudność; ciąża’, *sunkùmas* ʽciężar, trudność’. Cps. *suñkmetis* ʽciężkie czasy, kryzys’ (por. *mẽtas*), *suñkvežimis* ʽsamochód ciężarowy’ (por. *vežìmas*). — Vb. denom. 1. *sunkė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽstawać się ciężkim’, 2. *suñkinti* ʽobciążać, utrudniać’, SD *sunkinu* «ciężę, dolegam», 3. *suñkti*, *sunkstù*, *sunkaũ* ʽrobić się ciężkim, ociężałym, znużonym, zmęczonym’, *sunkstu* SD «ciężkim się staię», *apsunkstu* SD «ociężeć».

sūnùs 3 p.a. ʽsyn’, voc.sg. *sūnaũ*, gen.sg. *sūnaũs*, acc.sg. *sū́nų*, nom.pl. *sū́nūs* (gw. *sūnaĩ*). War. *sū́nus* 1 p.a. Odpowiednik stpr. *soūns* ʽsyn’, gen.sg. *soūnas*, *saūnas*, *sunos*, acc.sg. *soūnan*, *saūnan*, *sunun* (dyftongizacja *ū w *ou*/*au*). W języku łotewskim odpowiedni wyraz został wyparty przez neologizm *dêls* (Fraenkel 1950, 45, zob. też s.v. *dėlẽ*). — Zaświadczona jest również lit. forma nom. du. *dù sū́nu* ʽdwaj synowie’ < pbsł. *sūnū, por. scs. *syny*, wed. *sū́nū* < pie. *-u-h_1. Zob. GJL III, § 214, Zinkevičius 1980, § 382, Kazlauskas 1968, 132. — Lit. *sūnu-* to refleks pb. formacji dewerbalnej *sū-nu- < pie. *suH-nu- m. Jako pochodząca od pwk. pie. *seu̯H-, SZ *suH- ʽrodzić, wydawać na świat’ (LIV[2] 538, NIL 686n.) miała ona znacz. etym. ʽzrodzony, wydany na świat’, por. wed. *sū́te* ʽrodzi’ (*sū́tu-* m. ʽciąża’), aw. *hunāmi* ʽrodzę’ (*su-né-H-mi). Odpowiedniki ie.: wed. *sūnúḥ* ʽsyn, potomek’ (gen. *sūnóḥ*, dat. *sūnáve*, loc. *sūnávi*, nom. du. *sū́nū*, nom.pl. *sūnávas*), aw. *hunu-* ts., goc. *sunus*, *-aus* ʽsyn’, scs. *synъ* ts. (voc.sg. *synu*, gen. *synu*, dat. *synovi*, nom. du. *syny*, nom.pl. *synove*, sch. *sîn*, pl. *sȉnovi*. Zob. BSW 292, LEW 941n. — Z innymi suf.: gr. υἱός ʽsyn’; gr. gw. υἱύς

ʽsyn’ oraz toch. A *se*, *seyo*, toch. B *soy*, *seyi* ts. (z *soi̯us < *sui̯us) < pie. *suH-i̯u- (NIL 686, 690, przyp. 23). — Drw. *ìšsūnis* ʽprzybrany syn’ (syn. *į́sūnis*), *pósūnis* ʽpasierb, syn męża lub żony z poprzedniego małżeństwa’ (odpowiednik stpr. *passons* EV ʽpasierb, Stifson [Stiefsohn]’) różni się krótkim wokalizmem prefiksu, por. typ lit. *pãmotė* ʽmacocha’), *sūnáitis* ʽwnuk’ (dosł. ʽsyn syna’, por. *gimináitis*), *sūnẽlis* ʽsynuś’ (SD «synaczek, filiolus»), *sūnė́nas* ʽsyn brata a. siostry’ (war. *sūnaũčius*), *sū́nienė* ʽżona syna, synowa’, *sū́niškas* ʽsynowski’, *sūniùkštis* ʽsyn w wieku wyrostka’. — Hapaks stpr. *sunaybis* EV ʽbratanek, Brud´kint [Bruderkind]’ < *sūnaiv’is < *sūnav’is jest w ujęciu klasycznym zapożyczeniem ze stpol. *synowiec* ʽsyn brata’ (por. Trautmann 1910, 441, LEW, *l.c.*, Smoczyński 2000, 202). Zgłoszono jednak hipotezę o pokrewieństwie *sunaybis* ze scs. *synovŭ* ʽsyn brata a. siostry’ (por. Endzelin 1943, 258, PKEŽ 4, 167). — Vb. denom. *į̃sū́nyti*, *-iju*, *-ijau* ʽusynowić’ (por. *į́sūnis*), SD *ažusūnij*[*u*] «przysposabiam kogo, za syna przywłaszczam».

súo-: prefiks gwarowych nominów dewerbalnych, pozostających w związku etymologicznym z czasownikami złożonymi z prvb. *su*-. Jest wytworem proporcji analogicznej *nu*- : *nuo*- = *su*- : x (x = *suo*-). Pod względem funkcjonalnym *súo*- jest dubletem prefiksów *sán*- (zob.) oraz *su*- / *sū*- (zob. *sù*). Oboczność *súo*- / *sán*-: *súokalbis* ʽzmowa’ ob. *sánkalba* ts. ⇐ *susikalbė́ti* ʽzmówić się, dogadać się’; *súorašas* ob. *są́rašas* ʽspis’ ⇐ *surašýti* ʽspisać’. W pewnych wypadkach formacja ze *súo*- nie ma odpowiednika z prefiksem *sán*-, np. *súožeida* c. ʽkaleka’ ⇐ *sužeĩsti* ʽzranić, okaleczyć’. — Oboczność *súo*- / *su*-, *sū́*-: *súotema* a. *súotėmis* ʽzmierzch, zmrok’ ob. *sutemà*, *sū́tema* ts. ⇐ *sutémti* ʽzmierzchnąć się’; *súovaros* f.pl. ʽpiana na powierzchni gotującej się zupy, szumowiny’ ob. *sùviros* ts. ⇐ *suvìrti* ʽprzegotować się’.

súodžiai, *-ių* m.pl. 1. ʽsadze, sadza, kopeć, osad z dymu’ (*súodžiai sė́da* ʽsadze osiadają, osadzają się’), 2. bot. ʽgłownia, grzyb pasożytujący w zbożu’. Refleks plit. *sōd-i̯a-, formacji na SO *sōd- od *sėd*- ʽsiąść, usiąść’, zob. *sė́sti*. Znacz. etym. ʽto, co osiadło, osadziło się’ (w kominie, w piecu podczas spalania). Por. ang. *soot* ʽsadza’ (WSO *sōd-) ⇐ *sat* ʽusiadł’ (SO *sod-). Paralele apofoniczne: *lúomas* ⇐ *lė́mė*; *plúoštas* ⇐ *plė́šti*; *slúogas* ⇐ *slė́gti*; *žúolis* ⇐ *žė́lė*. — War. f.: *súodys*, *-džių* (m.in. SD[1] «sadza; zakał», abstr. na *-i*- jak np. *pjū̃vis*, *-ies*), *súodės* (żm. *sū́dės*), *súodžios* (m.in. Bretkun). — Odpowiednik scs. *sažda* ʽἄσβολος, sadza’, ros. błr. ukr. *sáža*, słń. *sája*, stczes. *sázě*, czes. *saze*, pol. *sadza* jest refleksem pbsł. *sōd-i̯ā-, z czego wynika, że formacja psł. znajduje paralelę w war. lit. *súodžios*. — Inna budowa w łot. *suôdēji* m.pl. ʽciekły osad tytoniowy w fajce’ (⇒ *suôdrẽji* ts., też ʽsadze’), jak też w stisl. *sót*, śrwn. *sōt*, ang. *soot* ʽsadza’ < pgerm. *sōta- < pie. *sōd-o- (por. NIL 592, LEW 942, ALEW 992). — Drw. *súodena* c. ʽktoś ubrudzony sadzą’, *súodinas* ʽubrudzony sadzą, cały w sadzy’, *suõdskus* ʽczłowiek brudny, ubrudzony sadzą’ (neosuf. jak w *gir̃skus*)[495], *suõdžius* ʽubrudzony sadzą, umorusany’. Cps. *súodligė* bot. ʽrdza, grzyb wywołujący plamy na liściach i łodygach roślin’ (por. *ligà*), *súodpela* c. ʽbrudas’ (por. *pelė̃*), *súodžemė* ʽsypki czarnoziem na miejscu wypalonego lasu’ (por. *žẽmė*), *súodžialaižis* ʽbrudas’ (dosł. ʽkto liże sadzę’, por. *laižýti*). — Vb. denom. *súodėti*, *pri*- ʽpokrywać się sadzą, nabierać sadzy (o kominie)’, *súodinti* ʽbrudzić sadzą, smarować sadzą’. Osobno zob. *sodìnti*.

súolas ʽława do siedzenia’ : łot. *suôls* ts. Z pb. *su̯ōla-, z zanikiem *u̯* jak w wypadku *šuõ* ʽpies’ < *šu̯ō(n). Cps. *vidùsuolė* ʽśrodek ławy’ (por. *vidùs*). Akut niejasnego pochodzenia. Temat *su̯ōl-a- zawiera wzdłużony SO, drw. apofoniczny od pwk. *su̯el-, który ukazuje się w germańskiej nazwie ʽbelki, kłody’, por. stwn. *swelli*, śrwn. *swelle* n. ʽbelka, belka nośna; próg’ < *su̯ali̯a-. Dalsze nawiązanie do gr. σέλμα, -ατος n. ʽgórny pokład statku,

[495] Zwraca uwagę fakt, że LKŽ nie zanotował brzmienia *suõckus, które by odzwierciedlało naturalną kontrakcję grupy *t.s* > *c* przed spółgłoską. Por. z jednej strony *gir̃ckus* ob. *gir̃skus*, *meĩčkus* zam. *meickus < *meit.skus, z drugiej strony *giñčas* < *gint.šas, *gùčas* < *gut.šas.

pomost; ławki, rzędy wioślarzy; siedzenie, tron; rusztowanie; kłoda, belka' (por. LEW 942) pozostaje niepewne, ponieważ gr. σελ- może pochodzić również z pie. *tu̯el-, zob. GEW II, 691n. N.B. Hipotezę wzdłużonego SO osłabia fakt, że w bałtyckim nie ma refleksów odpowiedniego SO ani SE. — Būga, RR I, 602; II, 363, za nim LEW 942 porównywali *súolas* z łac. *solium* 'siedzenie na podwyższeniu, tron; krzesło urzędników; wanna kąpielowa; sarkofag'. Tego nie da się utrzymać, ponieważ obecnie *solium* wywodzi się z *sod-i̯o- przez zmianę *d > *l* między samogłoskami (por. stir. *suide* n. 'siedzenie'), zob. de Vaan 2008, 571.

súopis 1. 'myszołów, Buteo buteo, 2. 'kania, Milvus'. Jeśli akut jest pochodzenia metatonicznego, to możliwy wydaje się związek z interi. *suop! i czas. *suõpti* m.in. 'hukać, pohukiwać — o głosie sowy'. Por. fakt. że syn. *klýkis* 'kania, Milvus' wiąże się z czas. *klỹkti*, pochodzącym od interi. *klýkt* (zob. s.v.). Mniej prawdopodobne jest wiązanie *súopis* z czas. *suopúoti* 'kołysać kołyską' i — przez apofonię — z czas. *sùpti* 'owijać, otulać; kołysać' (zob. BSW 293, LEW 943).

suõpti, *suopiù*, *suopiaũ* 1. 'mówić głupstwa, pleść', 2. 'hukać — o głosie sowy', 3. 'skarżyć się, biadolić', 4. 'majaczyć w gorączce' (iter. *súopauti*). Drw. *súopa* c. a. *suopáila* c. 'kto mówi głupstwa; głuptas'. Niejasne. LEW 943 łączył z rodziną *sùpti* 'owijać, otulać; kołysać'.

suõsti, *suosiù*, *suosiaũ* pot. 'naprzykrzać się, niepokoić kogoś, dokuczać (prośbami, gadaniem), męczyć', refl. *suõstis*, *suosiúos*, *suosiaũs* 'martwić się, trapić się, gryźć się czym', *įsisuõsti* 'nakłopotać się, nafrasować się'. Pwk. *suos*- może polegać na dyferencjacji apofonicznej względem *saus*- jak w *saũsas* 'suchy'. Por. zwrot pol. *suszyć głowę* 'naprzykrzać się'. Zob. GJL I, § 246, LEW 943. W kwestii apofonii *au* ⇒ *uo* por. *čiaũžti* / *čiuõžti*, *saũkti* / *suõkti*. Zob. też uwagi s.v. *duobẽ*. — Ostatnio NIL 347 postuluje związek *suos*- z pwk. pie. *ses- 'spać' (por. LIV[2] 536). Pod względem apofonicznym jest to mało prawdopodobne. — Drw. *suosà* a. *suõsas* 'przykra sytuacja, kłopot, zmartwienie', *suõsis* ts., *suoslà* a. *suoslỹs* 'natręt, dokuczliwa osoba'. Vb. denom. *suõsinti* a. *suõsyti* 'sprawiać kłopot, kłopotać'. Por. n.m. *Pasuõsiai*, *Pasuõsis*.

súova c. gw. 'ktoś chorowity, ten co jeszcze nie wyzdrowiał' (*Kurs dar neišsisuovėjęs, tas súova*). Analiza: *suo-va*? Bez etymologii. — Vb. denom. *iššisuovė́ti*, *iššìsuovi*, *-ė́jo* 'o chorobie: skończyć się, przejść' (*Iššisuovėjo liga*, t.y. *iššibengė*).

supràsti, *suprantù*, *supratаũ* 'zrozumieć, pojąć', DP też 'domyślić się, pojąć', *supruntu* SD[1] «domyślam się» (syn. *nugodau*), «poymuię» (syn. *permanau*), «porozumiewam; rozumiem» (syn. *manau*). Refl. *susipruntu* SD «obaczam się, reflecto animum, facio reflectionem». Odpowiednik łot. *saprast*, *saprùotu*, *sapratu* 'pojąć, zrozumieć'. Jedna z form prewerbialnych czas. *pràsti* (zob.). — Drw. *nesupratìmas* 'nieporozumienie', *sámprata* 'rozumowanie, koncepcja' (por. łot. *saprata* 'zrozumienie', *sapraša* 'rozum, rozsądek'), *supratybė* SD «poiętność rozumu, captus, docilitas». — Neopwk. *prast*-: *nesuprastinas* SD «niepoiętny, niepoięty» (syn. *neapimamas*), *nesuprastinai* adv. SD «bez porady, sine consilio...» (*be nuomonios*, *nemųstytinai*, *nesugodytinai kų daryti*). — Neoosn. *suprant*-: *suprañtamas* 'zrozumiały'] *suprantingas*, por. *būkite supruntingais kaip žalčiai* SP I, 16_{29} 'Bądźcie rostropnemi jako wężowie'.

sùpti, *supù*, *supaũ* 1. 'okrążać, owijać, otulać (okryciem), opatulać', 2. 'kolebać, kołysać (dziecko)', *apsùpti* 'owijać, otulać' i 'okrążać idąc ze wszystkich stron, otaczać; obstępować' (syn. *apnìkti*, *apspìsti*), *nusùpti* 'odkryć, zdjąć okrycie, np. płaszcz; poruszyć kołyską', *susùpti* 'zawinąć (np. niemowlę w pieluchę)', refl. *apsisupu* SD «ocisnąć się suknią», *įsisùpti* a. *susisùpti* 'owinąć się, otulić się, okutać się'. Pbsł. *sup- / *si̯au̯p- ⇐ pie. *sup- / *seu̯p- 'rzucać, sypać' (LIV[2] 540). Odpowiednik psł. *sъpǫ / *suti: strus. *sъ-sъpu*

ʽzsypujęʼ (inf. *sŭsuti*), nomen scs. *isŭpŭ* ʽwyspaʼ, stpol. *isep*, stczes. *jesep* ts. Spoza bałto-słowiańskiego por. stłac. *supāre* ʽrzucaćʼ, łac. *dissipāre* ʽrozrzucać, rozpraszać, rozsiewać; zniszczyć, zmarnowaćʼ, *īnsipiō*, *-ere* ʽwrzucać, wsypywaćʼ, *obsipō*, *-āre* ʽprysnąćʼ. Por. BSW 293, LEW 943n., ALEW 993, de Vaan 2008, 601. Zob. też *svem̃bti*. — Drw. *supstýti* frq. ʽowijać, kutaćʼ, nomina: *apsuptìs*, *-iẽs* f. ʽoblężenieʼ, *pasupõ* adv. ʽjeden po drugim z rzęduʼ, *suptìnė* ʽkołyskaʼ. Tu też stpr. *suppis* EV ʽtama na młynówce, Tham [Damm am Mühlenteich]ʼ, znacz. etym. ʽnasypʼ (por. Trautmann 1910, 441, PKEŽ 4, 168). — SO *saup-*: *saũpti* (zob.). — WSZ *sūp-*: *pasūpė́ti* ʽpokołysać trochęʼ (por. GJL II, § 616, Stang 1966, 322), *sū́poti* a. *sūpúoti* ʽkołysaćʼ, ⇒ *sūpuõklės* a. *sū́puoklės* f.pl. ʽkołyska; huśtawkaʼ; *sūpỹnė* ʽhuśtawkaʼ. Por. słowiański WSZ *syp-a-* < *sūp-ā-: scs. *sypati* ʽsypać, rzucać czymś sypkimʼ, ros. *sýplju*, *sýpatь* (z tym formalnie zgadza się lit. *sū́poti*).

sur̃gti, *surgiù* (war. *surgù*), *surgiaũ* (war. *surgaũ*) przest., gw. 1. ʽutyskiwać, biadolić, narzekać, żalić sięʼ, 2. ʽskomleć, skowyczećʼ. SD[1] *surgu* «skwierczę, eiulo, quiritor, lamentor». Bliskoznaczne czas. *zur̃gti*, *zir̃zti* i *zỹzti* sugerują pochodzenie onomatopeiczne. Nie można jednakże wykluczyć apofonicznego pokrewieństwa pierwiastka *surg-* z *sirg-* jak w *sir̃gti* ʽbyć chorym, chorowaćʼ (zob. s.v.). Skoro *sergù* pochodzi z pie. *su̯erg^{h}ō, to *surg-* może być dawną formą st. zanikowego typu *saṃprasāraṇa*, por. *ur̃kti* : *ver̃kti*; *ur̃pti* : *ver̃pti*; *turė́ti* : *tvérti*. *sirg-* wygląda jak nowa postać st. zanikowego, dotworzona do SP *serg-* < *sverg-. Przesunięcie znaczeniowe od ʽbyć chorymʼ do ʽnarzekać, biadolićʼ nie nasuwa trudności. — Drw. *sùrginti* 1. ʽnucić, śpiewać półgłosem, bez słówʼ, 2. ʽnatrętnie prosić (o dziecku); popłakiwać, pochlipywaćʼ, 3. ʽskomleć, kwilić, beczećʼ. Nomina: *surgà* ʽuporczywe biadolenie; nucenieʼ, *sùrgata* c. ʽkto nuci; kto natrętnie prosiʼ (por. suf. w *blàzgata*, *barškatà*), *surgùlis* ʽkto biadoli, popłakujeʼ, SD[1] «skwierczek, rabula» [ʽczłowiek ciągle utyskujący, żalący sięʼ], *surgulỹstė* ʽnarzekanie, biadolenieʼ, SD[1] «skwierk», *surgùtis* ʽdziecko wciąż popłakujące, czegoś uporczywie się domagająceʼ.

sū́ris, *-io* ʽserʼ — drw. z suf. *-i̯a-* od adi. *sūrùs* ʽsłonyʼ (zob. s.v.). Paralele: *drūtìs* ʽgrubośćʼ ⇐ *drū́tas*; *sótis* ʽsytośćʼ ⇐ *sotùs* (ŽD 66). Odpowiednik stpr. *suris* EV ʽser, kese [Käse]ʼ, *sur* ts. (Grunau). O słow. *syrŭ* zob. s.v. *sūrùs*. Znacz. etym.: abstractum ʽsłonośćʼ ⇒ konkretyzacja: ʽsłone pożywienieʼ. Synchroniczne abstractum ma formę *sū̃ris*, *-io* ʽsłony smak, słonośćʼ, por. *Kas to sū́rio sū̃ris!* ʽCo za słoność w tym serze!ʼ Zob. LEW 944, ALEW 994. — Drw. *sūrelis apvalus* SD «gomołka, formula, formago», *sūrelis riebus, avininis* SD «małdrzyk, caseolus pinguis» [ʽserek twarogowy z mleka słodkiegoʼ, SPXVI], *sū́rinė* ʽserownia, przechowalnia serów; worek do wyciskania seraʼ, *sūrinyčia* SD «sernik, caseale, caseana taberna» [ʽkoszyk do suszenia serówʼ], *sū́rininkas* ʽkto wyrabia sery albo je sprzedajeʼ. Por. jeszcze SD *sūris sudėtas* «podpuszczany ser, caseus ex lacte puro coagulatus». — Cps. *sūragróbis* ʽpodpuszczka do sera, serzyskoʼ, war. *sū́rgrobis*, *-gróbis* (por. *gróbai*), *sū́rdėtė* a. *-dėtis* ʽprzyrząd do wyciskania serów; klinowaty worek do wyciskania seraʼ (por. *dė́tas* od *dė́ti*), *sū́rdžiautė* ʽkosz do suszenia serówʼ (por. *džiáuti*), *sūrė́da* a. *-ė́da* ʽroztocz a. rozkruszek, molik serowy, Tyroglyphus siroʼ, *sū́riaraugė* ʽworek do wyciskania serówʼ (por. *ráugti*), *sū́rlejis* ʽworek, do którego się wlewa ścięte mleko przy wyrobie seraʼ (por. *lejù* s.v. *lieti*), *sū́rliečiai* (zob. *lietuvė̃*), *sū́ramaišis* a. *sū́r-* ʽworek do wyciskania serówʼ, war. *sū́ria-*, *sūrió-* (por. *maĩšas*), *sū́rsenis* ʽbardzo stary, zgrzybiałyʼ (dosł. ʽjak ser staryʼ, por. *sẽnas*), sb. *sū́rsenis* ʽstary kawalerʼ, *sū́rslasčiai* (zob. *slãstai*), *sū́rslėgis* ʽprzyrząd do wyciskania seraʼ (por. *slė́gti*), *sū́rspaudis* a. *sū́rspaustis* ts. (por. *spáudyti*, *spáustyti*).

sūrùs, *-ì* 3 p.a., przest. *sū́ras*, *-à* 3 p.a. 1. ʽsłony, mający smak soliʼ (*sūrùs skõnis* ʽsłony smakʼ), 2. ʽposolonyʼ (*sūrù* n. ʽsłonoʼ), 3. ʽtrudny, ciężkiʼ, 4. ʽszorstki; nieprzyzwoity — o słowachʼ, 5. ʽsurowy — o człowiekuʼ, 6. ʽdrogiʼ (por. pol. *słone ceny*). SD[1] *sūras* «słony,

sallitus, sale aspersus, sale conditus», SD *sūrus* «rosołowy, nasolony, salitus», «słony, salsus». Odpowiednik łot. *sũrs* ʽsłony, gorzki, cierpki'. Pbsł. *sū-ra- < pie. *suh$_2$-ró-. Bałt. przymiotnik ma odpowiedniki z jednej strony w scs. *syrŭ* ʽὑγρός', strus. *syrŭ* ʽwilgotny, surowy, niegotowany', z drugiej strony w stwn. *sūr* ʽkwaśny', stisl. *súrr* ʽociekający, mokry, kwaśny'. Zob. BSW 293, LEW 944n., ALEW 994, REW III, 49, 58. — Substantywizacja: scs. *syrŭ* ʽτυρός, ser, twaróg', sch. *sȉr*, *sȉra*, ros. *syr*, *sýra*, czes. *sýr*, stpol. *syr*, pol. *ser* ʽser'. Pwk. werbalny *sū-* widać w czas. *sū́dyti* ʽsolić, przyprawiać' (zob. s.v.). — Vb. denom. 1. *sū́rti, sū́rsta, sū́ro* ʽstawać się słonym', 2. *sūrė́ti, sũri* (war. *sūrė́ja*), *-ė́jo* ʽwchłaniać sól, robić się słonym — o mięsie, słoninie a. rybie w roztworze solnym; kwaśnieć — o barszczu; być słonym', 3. *sū́rinti* caus. ʽsolić', 4. caus. *sū́rdyti, -dau, -džiau* ʽsolić, konserwować przez przesypywanie solą a. zalewanie roztworem soli' [dopisek zam. przypisu:(*Sūrdau, kad sūrėtų mėsa*. *Aš pasū́rdžiau mėsas, grybus*. *Prisū́rdė ana mėsos daug puodų*),] 5. z wtórną krótkością: *apsurnóti* ʽnieco osolić, posolić' (por. niżej *sursnóti*). — Nomina od *sūr-*: *sūrẽliai* a. *sūrùčiai* m.pl. bot. ʽślaz, Malva', *sūrẽnis* ʽkto lubi słone jadło', *sūrybė* SD «rosoł warzonych rzeczy, eliquamen salsamentorum, iusculum salsum», *sūrýmas* ʽwoda osolona, rosół', *sū́rinas* ʽsłony, posolony', *sū́rinė* ʽniecka do solenia mięsa, słoniny'. — Neopwk. *sūrs-* (⇐ *sūrs-ta*): *sũ̃rsvas* ʽsłonawy', z wtórną krótkością: *sursnóti* ʽnieco posolić'. — Neopwk. *sūrst-* (⇐ *sūrst-a*): *sū́rstelėti* a. *sū́rsterėti* ʽbyć nieco za słonym, słonawym', z wtórną krótkością: *sùrstelėti* a. *sùrsterėti* ʽbyć odrobinę za słonym'; *sū́rsterti* ʽ(o mleku) kisnąć, zsiadać się'.

sùsas 4 p.a. ʽparch, świerzb, choroba skóry u zwierząt i ludzi; choroba roślin'. Sb. postvb. od *sùsti* ʽschnąć' (por. LEW 945). Nieprawdopodobny jest wywód wprost z nomen pie. *h$_2$sus-o- w NIL 345. — Drw. *sùskis* 1. ʽparch', 2. ʽzarażony parchem', 3. ʽmizerak, chudzielec; niedołęga' (co do suf. por. *drũ̃čkis* ⇐ *drū́tas, srùtkis* ⇐ *srùtos*, *vẽpskis* ⇐ *vepsà*), ⇒ *sùskius* ʽzarażony parchem, oparszywiały'; *susnà* ʽparch', też *sùsnos* ts. ⇒ *sùsnius* ʽktoś oparszywiały'. Vb. denom. *sùsti, sūstù* (= *sųstù* < *suns-stu, gw. *sunsù*), *susaũ* ʽpokrywać się parchami, krostami, parszywieć', *įsùsti* ʽpokryć się krostami': *įsūsu* SD «parszywieję, lepra infestor» [ʽdostawać parchu, być zarażonym parchem', SPXVI].

susiẽdas przest., gw. ʽsąsiad' — zapoż. ze stbłr. *susěd* (SLA 210, ZS 52, LEW 945), por. błr. *suséd*, *-a*. Zob. też *kaimýnas*. — Drw. *susiẽdė* ʽsąsiadka' (m.in. DP), *susiedėsnis* ʽ(o sąsiedzie) bliższy, bliżej mieszkający': *Tas mano susiedas susiedėsnis*, t.y. *artimesnis* (suf. komparatiwu przy osnowie rzeczownikowej); *susiedijà* ʽsąsiedztwo', *susiedýstė* ʽsąsiedztwo', SD[1] «sąsiectwo», war. *susiedystà*; *susiẽdiškas* ʽsąsiedzki, gotów do pomocy', SD[1] «sąśiecki». Vb. denom. *susiedáuti* 1. ʽbyć sąsiadem, sąsiadować', 2. ʽodnajmować część mieszkania od kogoś, być u kogoś lokatorem'. — N.jez. *Susiẽdas,* nazwa pola *Susiẽdiškis*.

susiedkà, gen.sg. *susiẽdkos* 2 p.a. przest., gw. ʽsąsiadka' — zapoż. ze stbłr. *susědka* (SLA 211, LEW 945), por. błr. *susédka*, *-i*. Zob. *susiẽdas*.

susimẽtėliai m.pl. gw. ʽmężczyzna i kobieta żyjący w konkubinacie' — drw. na *-ėl̯ia-* od vb. cps. *susimèsti* 1. ʽzbić się w gromadę, chmarę, rój', 2. ʽzejść się, zgromadzić się', 3. ʽrozpocząć pożycie w konkubinacie' (*Susimeta neženoti i gyvena*. *Bobą pametė, su merga susìmetė*). Paralela: *pérsimetėlis* ʽzdrajca' ⇐ *pérsimesti* (zob. *met-*).

sùsti, prs. *sūstù* (*sųstù, war. *sunstù*, *sunsù*, *sūsù*), prt. *susaũ* 1. ʽschnąć, usychać (o roślinach), obumierać, marnieć, nędznieć', 2. ʽtracić wilgoć, wysychać, np. o błocie', 3. ʽpłowieć, blaknąć — o tkaninie, czapce', 4. *apsùsti* ʽzbiednieć, zubożeć; obeschnąć, wyschnąć'. (Niejasna pozostaje gwarowa forma prs. *suntu* b.z.a.; ze zmiany *sunstù*?). Odpowiednik łot. *sust*, *susu* (zam. *sūsu < *sunsō), *susu* ʽschnąć, wysychać'. Pb. formacja infigowana *suns-e/a- < pie. *h$_2$su-n-s-e/o- opiera się na SZ do pie. *h$_2$seu̯s- / *h$_2$sou̯s- (LIV[2]

285), zob. *saũsas*. Od tego odchyla się formacja sufigowana w scs. *sŭchnǫti* ʽξηραίνεσθαι, stawać się suchym, schnąć', sch. *sàhnuti*, ros. *sóxnutь*, czes. *schnout*, pol. *schnąć* ts., < pbsł. *sus-ne/a-. Por. Vaillant, GC III, 238, z paralelami. — Drw. *sùsas* (zob.). Por. łot. *susêt* ʽschnąć', *susinât* ʽsuszyć', *susenis* ʽsuchy wiatr z południowego wschodu'.

sutanà, gen.sg. *sutãnos* 2 p.a. ʽwierzchni ubiór katolickiego duchownego' — zapoż. z błr. *sutána, -y* lub pol. *sutanna, -y*. — War. m. *suptõnas* ma pochodzić z kontaminacji wyrazów *sutanà* ʽsutanna' i *kaptõnas* ʽkaftan' (zob. Zinkevičius 1980, 166, Kabašinskaitė 85).

sutar̃ti, *sùtariu*, *sùtariau* 1. ʽumówić się, uzgodnić co', 2. ʽdopasować się (w grze a. śpiewie), śpiewać zgodnie, harmonijnie', 3. ʽżyć w zgodzie' — jedna z formacji prewerbialnych do *tar̃ti* (zob.). Refl. *susitar̃ti* ʽumówić się, uzgodnić co', SD «spiknąć się, conspirare in unum» (syn. *susikalbėt*). — Drw. *sutarmė* SD «kontraktowy sposob, zmowa, stipulatio, stipulatus» (*sutarmį darau* «kontraktuię, kontrakt czynię»), *sùtartas* ʽuzgodniony, umówiony (np. znak)', *sutartinaĩ* adv. ʽzgodnie', *sutartìnė* ʽlitewska pieśń chóralna', *sutartìs, -tiẽs* f. ʽumowa, zgoda', *sutartùvės* f.pl. 1. ʽzaręczyny' (syn. *sužadė́tuvės*), 2. ʽuczta dla uczczenia zawartej umowy'.

sutemà 3 p.a. ʽzmierzch, zmrok' (war. *sùtema*, *sū́tema*, *sūtemà*), *lig sutemõs* ʽdo zmierzchu, do wieczora', *lig sùtemai*, *ik sū́temai* ts. Też pl.t. *sùtemos*, war. *sū́temos*. Rzeczownik postvb. od vb. cps. *sutémti* ʽzmierzchnąć się' (zob. *témti*).

sutìkti, *sutinkù* (war. *-tenkù*), *sutikaũ* 1. ʽspotkać, natknąć się na kogo lub co; wychodzić na spotkanie', *sutinku unt kelio* SD «potykam się z kiem» [na drodze], 2. ʽbyć zgodnym, zgadzać się, zbiegać się (o poglądach)', 3. ʽżyć w zgodzie, zgodnie współżyć' (*Iš karto gerai gyvenom, labai sutìkom*). Jedna z formacji prewerbialnych rodziny *tìkti* (zob.). — Refl. *susitìkti* 1. ʽspotykać się', SD *susitinku* «nagadzam się» (syn. *prisitinku*), 2. ʽścierać się w boju, potykać się', *susitinku su neprieteliu* SD «potykam się z nieprzyiacielem». — Drw. *susitikinė́ti* iter. ʽspotykać się', nomina: *susitìkėlis* ʽczłowiek spotkany na drodze', *susitiktùvės* f.pl. ʽuroczyste spotkanie', *sutikė́jas* ʽkto wychodzi komu naprzeciw, ten co spotyka' (*Neturiu aš nei laukėjų, nei sutikė́jų*), *sutiktė* SD «potkanie się z kiem; potyczka, bitwa».

sutuoktùvės, *-ių* f.pl. 1. ʽceremonia ślubna, ślub', 2. ʽwesele' — drw. z suf. *-uvės* od neoosn. *sutuokt-* ⇐ *sùtuoktas* ʽpołączony węzłem małżeńskim', por. *susituõkti* ʽpobrać się, zawrzeć małżeństwo'. Paralele słowotwórcze: *vestùvės* ⇐ *vèstas*; *priimtùvės* ⇐ *prìimtas*. Osobno zob. *sántuoka*. — Od *sutuokt-* pochodzą również *sutuoktìnis, -ė* ʽmałżonek, -nka', *sutuoktìniai* m.pl. ʽmąż i żona, małżonkowie'.

svagė́ti, *svagiù*, *svagė́jau* gw. ʽbrzmieć, dźwięczeć'. Odpowiednik łot. *svadzêt* ʽpobrzękiwać, szczękać (o kawałku żelaza na jadącym wozie)'. Niejasne. LEW 946n. łączył ten czasownik z jednej strony z *saũgti* / *saũkti* ʽśpiewać przeciągle wysokim głosem' (hipoteza *v*-mobile?), z drugiej strony ze *suõkti* ʽśpiewać, szczebiotać (o słowiku), kląskać' (apofonia *au* ⇒ *uo*). Karaliūnas 1987, 109 wymienia *saũgti* ʽto sing a *saugė̃*, a certain type of harmonized multi-voice folk song'. Por. jeszcze *sùgti*, *-iù*, *-iaũ* przest. ʽwyć', co można zakwalifikować jako SZ typu saṃpras. *sug-* ⇐ *su̯eg- (por. *supù*, *sùpti* ⇐ *su̯ep-; *dunsù*, *dùsti* ⇐ *dves-*).

sváidyti, *sváidau*, *sváidžiau* ʽmiotać, ciskać, rzucać', *įsváidyti* ʽpowrzucać'. Odpowiednik łot. *svaĩdît* 1. ʽmiotać, rzucać, rozrzucać', 2. ʽsmarować' (por. lit. *svíesti ratùs* ʽsmarować dziegciem osie kół')[496]. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *svaid-* ⇐ *su̯ei̯d-, zob. *svíedžiu*,

[496] W kwestii stosunku znaczeń ʽbić, uderzać' i ʽsmarować' por. *tèpti* 1. ʽsmarować', 2. ʽbić, uderzać' (odpowiednik scs. *teti* ʽbić, tłuc').

svíesti. Paralele apofoniczne: *dáigyti* ⇐ *díegti*; *gráižyti* ⇐ *griẽžti*; *laižýti* ⇐ *liẽžti*. — Drw. *svaidrùs* ʽszybki, rzutki, bystry’, *svaidū̃nas* ʽkto szasta pieniędzmi’. — Neoosn. *svaidy-*: *svaidỹklė* ʽrozszczepiony patyk służący do miotania kamieni’. — Takie derywaty, jak *svaisčioti* b.z.a. ʽrzucać’ ⇐ *svaist-* z jednej strony oraz sb. *svaistỹklė* ʽproca’ (syn. *švaistỹklė*) i *svaistýtojas* ʽmiotacz’ ⇐ *svaisty-* z drugiej strony wskazują na zanikłe frequentativum o suf. -*sty*-: *svaistyti < *svaid-sty- a. *svais-sty- (por. inf. *svíesti*). Zob. *švaistýti* II.

svaigùs, *-ì* 4 p.a. ʽodurzający (zapach, napój), upajający, zwalający z nóg’. Prawdopodobnie ze *svai-kus przez perseweracyjną zmianę *i̯k* > *i̯g* (paralele: *kraĩgas*, *tváigas*, *vertéiga*). Osnowa werbalna *svai-* jak w *svajóti* m.in. ʽroić sobie, bredzić; błąkać się’; sufiks jak w *plèpkus*, *tùpkus*. Inaczej LEW 947: drw. apofoniczny od czas. *svíegti* ʽrzucać’. — Vb. denom. *svaĩgti*, *svaigstù* (war. *svaikstù*), *svaigaũ* ʽodurzać się, upajać się, tracić przytomność’, *galvà svaĩgsta* ʽkręci się w głowie’, *svaigstu* SD «zapamiętywam się, odchodzę od rozumu, alienor mente, discedo à mente», *pasvaigstu* SD «głupieię, amens fio» (syn. *padūkstu*), *pasvaigįs* SD «głupi, stultus» (syn. *durnas*, *padūkįs*). Od tego caus. *svaigìnti* ʽpowodować chwilową utratę świadomości, odurzać, zamraczać’, *pasvaiginu kų* SD «głupiem czynię, infatuo aliquem» (syn. *padūksinu*). Nomina postvb.: *pasvaigėlis* SD «głupiec», *pasvaigimas* SD 1. «zapamiętywane się, abalienatio mentis..., stupor hominis», 2. «głupstwo, stultitia, fatuitas...» (syn. *durnybė*, *padūkimas*), *svaigalaĩ* m.pl. ʽnapoje wyskokowe, alkoholowe’, *svaigesỹs* ʽodurzenie, upojenie’, *svaigulỹs* ʽodurzenie, zamroczenie’.

sváinis, *-io* 1. ʽbrat żony a. męża’, 2. ʽmąż siostry żony, szwagier’. Odpowiednik łot. *svaĩnis* a. *svains* ʽbrat żony; mąż siostry’. Forma żeńska *sváinė* ʽsiostra żony, szwagierka’, łot. *svaîne* (zob. Buivydienė 1997, 129, 178n.). Prawdopodobnie *sváinis* nie jest formą pierwotną, lecz powstało z *sav-aĩnis przez synkopowanie przedakcentowego *a*. Co do sufiksu por. *gentaĩnis* ⇐ *géntis* a. *gentìs*; *tė́vainis* a. *tėvaĩnis* ⇐ *tė́vas*. Akut jest tu objawem kompensacyjnego wzdłużenia po zatracie sąsiedniej sylaby. Paralele: *dvẽjetas* > *dvéitas*; *jãvija > *jáuja*; *pa-imiau > *páimiau* (zob. Zinkevičius 1966, § 127; 1981, § 511). Mamy tu więc drw. od zaimka dzierżawczego *sãvas*, *sãvo* ʽswój’ (zob. s.v.); jego znaczeniem etymologicznym było ʽswojak, der Eigene, należący do rodziny’. Būga, RR III, 318 wychodzi od adi. *sváinas ʽswój’ jako rzekomego refleksu pie. *su̯oi̯-no- ⇐ *seu-, *se- (por., stwn. *swein* ʽsługa, pastuch’ oraz stpr. *swais* ʽswój, der Seine’, scs. *svojь* ts.), ale pozostawia lit. akut bez wyjaśnienia. Podobnie LEW 947n., który za Būgą (*l.c.*) poprawia zapis Kurschata †svaĩnis na *sváinis* i który wychodzi od praformy *su̯oi̯-ni-. BSW 294n. daje rekonstrukcję *su̯ai̯ni̯a- i akutu nie komentuje; do stwn. *swein* dołącza paralelę nordycką: stisl. *sveinn* ʽchłopiec, sługa’ (zob. też Falk-Torp 1911, 1213n., Bjorvand-Lindeman 2007, 1095n.). Do lit. akutu odniósł się teraz ALEW 995n., pisząc że można ten szczegół objaśnić dwoma czynnikami: po pierwsze obecnością spółgłoski laryngalnej w strukturze derywatu (np. *su̯oi̯-h_3n-ii̯eh_2-), po drugie intrabałtycką derywacją typu *vr̥ddhi* od osnowy, którą należy dopiero rozpoznać. Dla sufiksu *-h_3n- wskazano tu paralelę w postaci orm. *kkʽeni* ʽsiostra męża’.

sváitėti, *sváičiu* (war. *sváitėju*), *sváitėjau* ʽmajaczyć w gorączce, bredzić, mówić głupstwa; błąkać się’ — vb. denom. do zanikłego sb. *svaita = svai̯-ta ʽmarzenie, majak’. Jego osnową był ten sam pierwiastek, co w *svajóti* (zob.). Inaczej LEW 947: rekonstrukcja pie. *su̯oi̯-t- (pwk. z rozszerzeniem *-t-). — Z innym suf.: *sváičioti, -ju, -jau* ʽmajaczyć, fantazjować, bredzić’ < *su̯ai̯ti̯ā-. Z uproszczonym nagłosem: gw. *sáičioti*.

svajóti, *svajóju*, *svajójau* 1. ʽmarzyć, roić sobie; mówić głupstwa’, 2. ʽbłąkać się’ : łot. *svajât* ʽmówić głupstwa, pleść, zmyślać’. Niejasne. *svaj-V* może być alternantem na SO do prymarnego pdg. *su̯ei̯- (prs. *svejù), SZ-V *su̯ii̯- (prt. *svijaũ), SZ-C *su̯ī- (inf. *svýti) z pie. *su̯ei̯H- / *su̯iH-; transponat wzorowany na typie lit. *vejù, vijaũ, výti* < *u̯ei̯h_1- / *u̯ih_1-. LEW 948 na podstawie paraleleli *grajóti* ⇐ *griti* postuluje raczej derywację od zanikłego

czas. *svieti. — Drw. *svajà* ʽmarzenie' (⇒ *svajìngas* ʽrozmarzony'). — Neoosn. *svajo-*: *svajõkas* ʽwłóczęga, obibok, leń', *svajõklis* ʽmarzyciel; kto mówi głupstwa' (por. *klajõklis* ⇐ *klajóti*), *svajõnė* ʽmarzenie' (por. *vajóti* ⇒ *vajõnė*), *svajótojas* ʽmarzyciel' (por. *galvóti* ⇒ *galvótojas*). Osobno zob. *svaigùs*.

svarbà 4 p.a. 1. ʽważność, waga, znaczenie, doniosłość czego' (*didelės svarbõs reikalas* ʽsprawa wielkiej wagi'), 2. gw. ʽciężar; przedmiot ciężki' (*Medis savo svarbà linksta*). Przykład wyjątkowego użycia suf. *-ba* w derywacji dewerbalnej, mianowicie dla wytworzenia abstractum od prymarnego czas. *sver̃ti* intr. tr. ʽważyć'. Znacz. etym. ʽważenie' lub ʽbycie ważkim, ciężkim'. Paralela: *paliáuba* ⇐ *paliáuti*. Zob. GJL II, § 380. — Drw. *svarbùs*, *-ì* (war. *svárbus*, *-i*) 1. ʽważny, ważki', np. *svar̃bios žìnios* ʽważne wiadomości', 2. gw. ʽciężki' (*Rugių varpos svar̃bios*). Od *svarbùs* pochodzi vb. denom. *svarbė́ti* ʽstawać się ważnym, zyskiwać na znaczeniu; robić się cięższym', *svárbinti* 1. ʽważyć w ręku, sprawdzać, czy coś jest ciężkie', 2. ʽuważać za ważne'.

svarstýti, *svarstaũ*, *svarsčiaũ* 1. ʽważyć na wadze', 2. przen. ʽzastanawiać się, rozważać, rozpatrywać (prośbę), omawiać, oceniać (rozprawę)', SD *išmoniu kų svarstau* «dyszkuruię, ratiocinor, discurro» [ʽrozprawiać'], *svarstau širdij* «rozważam», 3. ʽcoś ciężkiego podważać dźwignią, podważywszy wyrwać, ruszyć z miejsca coś ciężkiego', 4. ʽkarczować', 5. ʽrozwieszać, np. pranie na płocie', 6. ʽhuśtać, kołysać czym'. Analiza synchroniczna: *svar-stýti*, frequentativum z suf. *-styti* i SO *svar-* ⇐ *sver-*, por. *sver̃ti* ʽważyć ciężar'. Analiza etymologiczna: *svarst-ýti*, causativum z suf. *-yti* i SO *svarst-*, utworzonym od neopwk. *svirst-* ⇐ prs. intr. *svìrsta* ʽzawisa, zwisa, scil. na wadze'. Por. jeszcze intr. *svérdėti* ʽchwiać się, kołysać się'. Znacz. etym. ʽzawieszać w celu zważenia czego'. Paralele s.v. *dangstýti*, *lankstýti*, *tvárstyti*. Refl. *svarstýtis* ʽchwiać się, kiwać się; być w chwiejnym położeniu, stanie (o pogodzie, zdrowiu)', *svarstausi* SD[1] «zawieszam się, pendeo» (syn. *karstausi*), SD «uważam się, degrauor, deprimor» [ʽprzechylić się, wyjść z równowagi'] (syn. *nusisveriu*). Odpowiednik łot. *svȁrstît* ʽważyć w ręce; podważać dźwignią'. Z innym suf.: *svãrîtiês* ʽwahać się'. — Neoosn. *svarsty-*: *svarstyklė* SD «waga, naczynie do ważenia, libra» (syn. *svaras*), *svarstỹklės* f.pl. ts., *svar̃stymas* ʽomawianie, rozpatrywanie (sprawy)', *svarstytùvai* m.pl. ʽbezmian, waga bez szal'. Por. łot. *svārstība* ʽchwiejność, niestałość, zmienność'. — Neoosn. *svarst-*: *svar̃stis*, *-sčio* m. ʽodważnik; ciężarek u sieci, grąz; obciążnik w zegarze stojącym lub ściennym' (syn. *svar̃tis*), *svarstìs* a. *svar̃stis*, *-ies* f. ʽżuraw studzienny' (syn. *svìrtis*, *-ies*), *svar̃stys* f.pl. ʽszale wagi, waga'.

svẽčias, *-ià* adi. ʽcudzy, obcy'. Sb. m. *svẽčias*, *-io* 1. ʽgość, osoba przybyła w gościnę, w odwiedziny', 2. ʽczłowiek obcy, postronny', 3. gw. ʽpierwszy a. ostatni snop skoszonego żyta'. Odpowiednik łot. *svešs* adi. ʽobcy', sb. m. ʽgość'. Jest to drw. na *-i̯a-* od formy *svetỹs* ʽgość' (4 p.a.), gen.sg. *svẽčio*, voc.sg. *svetỹ* (gw. *svetè* < *sveti̯e), nom.pl. *svečiaĩ*. F. *svečià* gw. ʽgość — kobieta'. Dotąd było analizowane jako *su̯e-t-i̯o-, czyli jako drw. od osnowy zaimkowej *su̯e- ʽswój', znacz. etym. ʽosobliwy, szczególny'. Por. gr. ἔτης m. ʽkrewniak, powinowaty, swojak' (*su̯e-tās), WSO scs. *svatŭ* ʽpośrednik przy zawieraniu małżeństwa' (*su̯ō-to-). Zob. LEW 950, 952 (znacz. etym. ʽbędący sam dla siebie, für sich seiend'), ALEW 999. Dla wywodu lit. *sve-* z pie. *su̯e- brak jest jednak oparcia, ponieważ odnośna osnowa nie ma kontynuacji w bałtyckim zaimku, zob. *sãvas*. Punktem wyjścia dla nowego tłumaczenia niech będzie założenie, że *svetỹs* pochodzi ze zmiany *svatỹs, czyli że ma takie *-e-* z *-a-*, jak np. wyrazy *dvejì*, *kremzl̃ė*, *želektỹs*. Osnowę pb. *su̯at- można objaśnić jako refleks cps. *su-at- (usunięcie hiatu przez konsonantyzację *u* > *u̯*), to z ie. *su.at- < pie. *h₁su.át- < (zanik lrg. w II członie złożenia) *h₁su-h₂át- < *h₁su-h₂ét-, znacz. etym. ʽten, kto przychodzi w dobrych zamiarach' (w odróżnieniu np. od wroga), por. wed. *su-kṛ́t-* ʽdobrze czyniący', *su-mánas-* ʽmający dobre zamiary'. Człon werbalny do pwk. pie. *h₂et(H)- ʽiść, podążać', por. wed.

atasi ʽwędrujesz' (LIV[2] 273), łac. *annus* m. ʽokres roczny' < *at-no- (oskij. umbr. *akno-*), goc. *aþnam* dat.pl. ʽannis'. Jako tertium comparationis nasuwa się tu wed. *átithi-* m. ʽgość' = aw. *asti-* m. ts., drw. na *-i-* od *atitā- f. < pie. *$h_2$eth$_1$-teh$_2$- ʽwstąpienie, wejście, das Hineingehen' (EWAIA I, 58). — Drw. *svetaĩnė* ʽpokój gościnny, salon', *svẽtimas* (zob.), *svetìngas* ʽgościnny, lubiący gości' (⇒ *svetingùmas* ʽgościnność'), *svetystà* gw. ʽpokrewieństwo', *svetur̃* adv. ʽpoza domem, wśród obcych, na obczyźnie, za granicą' (por. adv. *kur̃* oraz formant *-ur* w *kitur̃*). Cps. *svetnaudà* c. ʽegoista' (por. *naudà*), *svetnorà* ʽchciwiec' (dosł. ʽpożądający cudzego', por. *noréti*, syn. *svetimnõris*). — Vb. denom. 1. *svečiáuti* ʽprzyjmować gości; być gościem, być w gościnie', 2. *svečiúoti* a. *svečiúotis* ʽbyć gościem u kogoś, gościć', 3. *pasisvetinéti* ʽpobyć czas jakiś w gościach'.

sveĩkas I, *-à* 1. ʽzdrowy, odznaczający się zdrowiem', 2. ʽkorzystny dla zdrowia', 3. ʽcały, wszystek, zupełny, w całości, niepokawałkowany', 4. ʽnietknięty, ocalały', 5. ʽnie zepsuty, nie spróchniały', 6. ʽrozsądny, trzeźwy, rozumny'. DP ʽzdrowy; oczyściony; witaj, pozdrowion; sprawiedliwy'. SD też «zbawienny, salutaris» (syn. *ižganus*), *geras, sveikas kūnas iš prigimimo* SD «kompleksia, temperatio, habitudo corporis». *sveikų̃ sveĩkas* ʽbardzo zdrowy, całkiem zdrowy'. Odpowiednik łot. *svèiks, sveĩks* ʽzdrowy, nietknięty'. — Oboczny dyftong *ie* ukazuje się w war. gw. *sviẽkas, -à* (Zíetela). Por. *šievà* ob. *šeivà*. — Brak jest alternantów apofonicznych †svik-, †svaik-. W ujęciu LEW 950 *sveĩkas* jest refleksem złożenia *su- *eikas, dosł. ʽtaki, któremu dobrze idzie, dobrze się wiedzie' (por. *eĩti*). Rekonstrukcja laryngalistyczna: *$h_1$su.ei̯ko- z *$h_1$su-$h_1$ei̯-ko- (por. NIL 222 i 241, przyp. 11, ALEW 997). Petit 2010, 16 dopuszcza rekonstrukcję *$h_1$su-u̯ei̯k-, czyli z *u̯ei̯k- ʽsiła, moc, Stärke' (por. *veĩkti*) w II członie. Brak refleksu †su.vei.kas (por. *-v-* uwarunkowane tzw. hiatem lrg. w formie *bùvo*) można wytłumaczyć zanikiem spółgłoski lrg. w warunkach kompozycji (II człon złożenia). Odnośnie do tego szczegółu zob. *svẽčias*. — Również scs. *sŭdravŭ* ʽzdrów' < psł. *sŭ-dorvŭ uchodzi za złożenie z członem pie. *$h_1$su- ʽdobry, dobrze' (etymologia Baudouina de Courtenay, zob. REW I, 450). — Drw. *bẽsveikas* (zob.), *nesveĩkas* ʽniezdrów' (DP ʽszkodliwy'), *sùsveikas* gw. ʽcałkiem zdrów', *sveikatà* (zob.). Cps. *sveikamãrija* ʽzdrowaśka, modlitwa zaczynająca się od słów; Zdrowaś Maria' (*Visa bažnyčia giedojo sveikamariją* ʽCały kościół śpiewał Zdrowaś Maria'), ze zrostu *sveika, Marija!* (por. Urbutis 1978, 295). — Vb. denom. 1. *sveikéti, -éju* (war. *sveikiù*, 3 os. *sveĩki* a. *sveĩkia*), *-éjau* ʽzdrowieć, być zdrowym', refl. *nesisveikéti* ʽnie czuć się zdrowym, nie czuć się dobrze' (zwykle w formie impers. 3 os.: *Atsikėliau, ale nesisveĩkia: galva sopa* ʽWstałem, ale nie czuję się dobrze, glowa boli'), 2. *sveĩkti, sveikstù, sveikaũ* ʽzdrowieć, wracać do zdrowia', SD *sveikstu* a. *pasveikstu* «wzmagam», 3. *sveikúoti* ʽbyć zdrowym, czuć się zdrowym' (*Kaip besveikúoji?*), *nesveikúoti* ʽczuć się niezdrowym, niedomagać', refl. *sveikúotis* ʽwychodzić na zdrowie — o spożywanych potrawach' (*Gal tau bulbės ir svaikãvos, kad tep pariebėjai* ʽTobie chyba kartofle wyszły na zdrowie, skoro tak przytyłeś'). Por. jeszcze gw. *pasviẽkti, -sviekstù, -sviekaũ* ʽwyzdrowieć' (Zíetela).

sveĩkas II, *-à* ʽWitaj! Bądź zdrów! Bywaj zdrów!' — pozdrowienie wypowiadane przy powitaniu i przy pożegnaniu, por. *Sveikas atėjęs / atvykęs!* ʽWitaj!' *Sveikas drūtas, brolau!* ʽWitaj bracie! Cześć bracie!' *Sveikì!* ʽWitajcie!' *Lik / pasilik sveikas!* ʽBądź zdrów!' Zob. etymologię s.v. *sveĩkas* I. — Vb. denom. *atsisvéikinti* ʽpożegnać się', *pasisvéikinti* ʽprzywitać się', *svéikinti* ʽpozdrawiać; witać; gratulować czego', refl. *svéikintis* ʽwitać się' (⇒ *svéikinimai* m.pl. ʽpozdrowienia, gratulacje'). Do tego stlit. *sveikinoti, -ju, -jau* ʽpozdrawiać': *Jobą gentys sveikinoja, avis ir auksą jam dovanoja* MŽ 439$_9$ ʽJoba wracającego do zdrowia krewni pozdrawiali, owce i złoto mu przynosili w darze'.

sveĩkas III, *-à* zaimek 2 os. ʽty', por. *O sveikas kur važiuosi?* ʽA ty dokąd jedziesz?' *Kas sveikas per vienas, kad taip kalbi?* ʽKim ty jesteś, że tak mówisz?' (dosł. ʽKtoś ty za

jeden'). *Aš sveiką pirmą sykį matau* 'Ja widzę cię po raz pierwszy'. Por. *bẽsveikas*. Zob. etymologię s.v. *sveĩkas* I.

sveikatà 2 p.a. 'zdrowie' — abstractum na *-atā-* od przymiotnika *sveĩkas* 'zdrowy'. Por. *gyvatà* ⇐ *gývas*. War. gw. *sveikãtė* i *sviekatà* (Zíetela). — Od zwrotu przyimkowego *be sveikãtos* 'bez zdrowia' pochodzi sb. *besveikãtis, -čio* 'człowiek wątły, chorowity' (⇒ *besveikãtė* 'brak zdrowia, niedomaganie'). Inne drw.: *sveikatìngas* 'zdrowy, odznaczający się dobrym zdrowiem', *sveikãtnamis* neol. 'sanatorium' (dosł. 'dom zdrowia', por. *namaĩ*). — Vb. denom. 1. *sveikãtytis* refl. 'zdrowieć; czuć się zdrowym', *prisisveikãtyti* 'stracić zdrowie', 2. *sveikatúoti* 'zdrowieć', refl. *sveikatúotis* 'mieć się, czuć się' (*Kaip gerai sveikatúojies?*), 'pracować ze wszystkich sił, wysilać się; wymiotować; psuć powietrze'.

svélti, *svelù, sviliaũ* gw. 1. intr. 'palić się bez płomienia, tlić się', 2. tr. 'opalać, osmalać (ubitą świnię nad ogniem)'. Odpowiada łot. *svel̂t*[2], *sveļu, svēlu* tr. 'opalać, osmalać', intr. 'żarzyć się'. Do pie. *su̯elH- / *su̯l̥H- 'tlić się, palić się', por. stang. *swelan* 'ropieć, obierać', SO stwn. *swellen* intens. 'palić się, płonąć' (*su̯ol-éi̯e-), gr. εἵλη obok ἕλη 'ciepło słoneczne' (*su̯el-ā-). Zob. LEW 951, IEW 1045, Stang 1972, 57, LIV[2] 609 (pie. *su̯el-), GEW I, 458n., Beekes 2010, 385 (pie. *suel(H)-). — Zwraca uwagę brak lit. drw. o osnowie *svel-*. Por. za to łot. *svel̃me* 'żar (węgli); para; spalenizna' (zapoż. łot. w lit. *svelmė* b.z.a. 'gorąco, upał'), ⇒ *svęl̃maîns* 'żarzączy się, rozżarzony; siarczysty — o mrozie'), *sveļš* 'gorący, palący', *svęlu gaiss* 'siarczysty mróz', *svęluoņa* 'gorąco, żar; wielki upał; silny mróz; wielki pośpiech; gwałtowny wybuch żywiołowych uczuć', *svęluôšs* 'gorący, kipiący; ostry, przenikliwy' (*svęluoši* adv. 'mocno, silnie'), *svęluôts* 'gorący; żarliwy; nagły' (*svęluôt(i)* adv. 'gorąco; nagle, prędko; bardzo, silnie'). — WSE *svēl-: łot. *svèle*[2] 'żar, ciepło' (*saules svēle, krāsns svēle*), war. *svēls,* ⇒ *svēluôt* 'żarzyć się'); *svēļaîns* 'rozżarzony, gorący'. — SZ *svil-*: *svìlti* (zob.). — SO *sval-*: brak refleksów werbalnych. Nomina: łot. *svala* a. *svals* 'para, dym', *svaluots* 'gorący, wrzący', *svaluoti* a. *svaluoši* adv. 'nagle, prędko; bardzo'. Tu może lit. nazwy rzeczne o osnowie *Sval-*: *Svalẽ, Svalià* (por. Vanagas 1981, 323), ⇒ n.m. *Pasvalỹs*, pol. *Poswol* (Būga, RR III, 929).

svem̃bti, *svem̃bia* (war. *svem̃ba*), *svem̃bė* żm. 1. 'boleć — ciągle, w tym samym natężeniu — o zębach, stawach' (*Dañtį svem̃bia*), war. *svem̃pti* (*Są́narius svem̃pa — bus oro atmaina*), 2. 'natrętnie prosić, pochlipując'. Osnowa *svemb-* wygląda jak neopwk. wyodrębniony z prs. infig. *sve-m-ba od *svebti. Paralele: *glem̃bti, kem̃pti, stem̃bti*. — Drw. *svem̃bė* 1. 'długotrwały dokuczliwy ból (zwykle zębów)', war. *svem̃pė,* 2. 'pleśniawka, choroba błony śluzowej w jamie ustnej oseska'. — SO *svamb-*: *svam̃balas* 'pion, ciężarek zawieszony na sznurku, służący do ustalania kierunku prostopadłego; ciężarek u sieci, grąz', ⇒ vb. denom. *svambaliúoti* 'kołysać się, powiewać; merdać ogonem'; *svambùs* 'ciężki' (*Ą́žuolas svambèsnis už uosį, o skroblas iš visų svambiáusias*), cps. *svambabam̃bis* peior. 'kto ma wielki brzuch' (por. *bámba*). — *svimb-*: *svimbúoti* 'rozkołysać (np. kamień w ręku); zataczać się — o pijanym', *svim̃burti* 'kołysać się, kiwać czym, zwisać, dyndać, machać (ręką)'. Nomina: *svimba* 'pewna roślina', *svim̃balas* żartobl. 'prącie, penis', ⇒ *svim̃baliuoti* 'svambaliuoti' (zob. wyżej). Ze względu na brak alternantów †sveb-, †svab- dalsze objaśnienie pozostaje niepewne. Wziąwszy pod uwagę składnik znaczeniowy 'rzucać, machać, kołysać', widoczny przy formach na SO, można szukać powiązania z pwk. pie. *su̯ep- / *sup- 'rzucać, miotać' (zob. IEW 1049. Zob. hasło *sùpti*. Inaczej LEW 948 (s.v. *svambùs*), który — za ME III, 1150 — zestawiał lit. *svemb- / svemp-* z łot. *svempt, -pju, -pu* 'iść ociężale, nieporadnie, z trudem się poruszać; nieporadnie uderzać', *svèmpis* 'człowiek krępy i tęgi' i dalej — przy założeniu rozszerzenia *-p- — z pie. *su̯em- 'poruszać się'. Por. IEW 1046: *su̯em- 'sich bewegen' (z uwagą: w germańskim przeważnie 'pływać', por. stwn. ags. *swimman*).

svėpúoti, *svėpúoju, svėpavaũ* gw. ʽciężko oddychać, dyszeć' — za Būgą, RR II, 467 uważa się za spokrewnione z łot. *svêpêt* ʽokadzać, wędzić', *svêpinât* ʽdezynfekować przez okadzanie' (*svêpji* ʽsadze w kominie', *svêplis* ʽkawałek smolnego drewna'), por. LEW 951. Dalszy wywód niepewny. Mało przekonujące jest nawiązanie *svėpúoti* do psł. *sopěti ʽgłośno oddychać' i *sapati ʽciężko oddychać' (słń. *sápati*, pol. *sapać*) u Borysia 2005, 538. Zob. REW II, 695, s.v. *sopétь*.

svėrẽ 4 p.a. gw. bot. ʽrzodkiew świrzepa, Raphanus raphanistrum' (chwast o żółtych kwiatach, rosnący w jęczmieniu, owsie, lnie). W gwarach *svėrẽ* oznacza też inne, zewnętrznie podobne rośliny, por. za LKŽ: 1. ʽgorczyca polna, ognicha, Sinapis arvensis', 2. ʽlnicznik, Camelina', 3. ʽpszonak drobnokwiatowy, Erysimum cheirathoides', 4. ʽgorczycznik, Barbaraea', 5. ʽkapusta rzepak, Brassica napus', 6. ʽrzepik, Agrimonia'. Odpowiednik łot. *svẽres* f.pl. ʽstulisz lekarski, Erysimum officinale'. Całkiem odosobnione, niejasne. Bez objaśnienia tak w LEW 951, jak i w ME III, 1153.

sver̃ti, *sveriù, svėriaũ* 1. tr. ʽważyć ciężar' (SD «ważę co wagą»), 2. tr. ʽwieszać na żerdzi do schnięcia', 3. tr. ʽpodważać dźwignią, wyważać co' (*Sver̃ti ãkmenį*), 4. intr. ʽważyć, mieć ciężar, mieć wagę', 5. przen. ʽbyć ważnym, istotnym, coś znaczyć'. War. *svérti, sveriù, svė́riau*. Cps. *nusver̃ti* ʽprzeważyć (na wadze)', przen. ʽzdecydować', *pasver̃ti* ʽzważyć, ustalić wagę; podważyć (dźwignią), podnieść i osadzić (np. na belkach); powiesić (na płocie, kołku)', *pérsverti* ʽprzeważyć', *persveriu kitų* SD «przeważam co, kogo», *užsver̃ti* ʽzawiesić przerzuciwszy, zarzucić (ubranie na żerdź), przewiesić (płaszcz, buty) przez ramię'. Refl. *nusisver̃ti* ʽprzechylić się, wychylić się, schylić się', *užsisver̃ti* ʽzawiesić sobie przerzuciwszy (przez ramię, przez plecy); wesprzeć się, oprzeć się o co', *užsisveriu unt ko* SD «polegam na kiem, pendeo ex aliquo, nitor...». Odpowiednik łot. *svērt, sveŗu, svēru* ʽunosić za pomocą dźwigni, podważać, ważyć', też intr. ʽmieć wagę, ważyć'. Do pie. *(s)u̯er- m.in. ʽzawieszać do zważenia' (IEW 1150, s.v. 1 *u̯er-*) lub *h_2u̯er- intr. ʽwisieć, zwisać' (LIV[2], 290), por. goc. *swers* ʽpoważany', stwn. *swār* ʽważki, ciężki' (? łac. *sērius* ʽpoważny, surowy'). Zob. też LEW 949, 951, ALEW 998, de Vaan 2008, 556. — Formacja prs. z suf. *-d-*: *sverdu* SD «chwieię się, labo, labasco, vacillo...» (syn. *siūruoju*), «potaczam się, titubo, vacillo à vino, morbo, vento» (syn. *sverdinėju*), < *su̯er-d^he-, w postaci odnowionej: gw. *sverdžiù* (3 os. *sver̃di* a. *sver̃džia*). Por. *érdėti, mérdėti, skéldėti*. — Neoosn. *sverd-*: *svérdėti* ʽchwiać się, tracić równowagę, słaniać się, chylić się na stronę, kołysać się' (3 os. prs. *svérdi*, war. *svérda, svérdėja*), war. *sverdė́ti* ts. (3 os. prs. *sver̃di*, war. *sver̃da, sver̃džia, sverdė́ja*); *sverdinė́ti* ʽzataczać się, słaniać się (o pijanym)', *sverdinėju* SD[1] «chlustam się» [ʽbiczować się, chłostać się', SPXVI], ⇒ *sverdinėjimas* SD[1] «zachwienie, motus, commotio»; *svérdyti* ʽpodważać (np. kamień), refl. *iššisvérdyti* ʽwychylić się (z okna)'. — WSE *svėr-*: *svėriaũ* (prt.), drw. łot. *svēre* ʽżuraw studzienny w formie dwuramiennego drąga', *svēriêns* ʽcios, raz'. — SZ *svir-*: *svìrti* (zob.). — SO *svar-*: *svarstýti* (zob.), nomina: *svarà* a. *svãras* ʽciężar, odważnik kładziony na szalę wagi', SD *svaras* «waga, naczynie do ważenia» (syn. *svarstyklė*), SD «gwicht, waga szalna», *pir̃kti po svãrą* a. *pir̃kti svãrais* ʽkupować co na wagę', *svarbà* (zob.), *svar̃čiai* m.pl. 1. ʽramiona u wagi', 2. ʽciężarki obciążające sieć rybacką, grązy', *svarliaĩ* m.pl. ʽgrązy', *svar̃tis* ʽdrąg do podważania, dźwignia; żuraw studzienny; ciężarek, grąz u sieci; jednostka wagi', *svarùs* ʽciężki; ważny, znaczący, doniosły', SD «ważny, wagę dobrą maiący» (⇒ *svariaĩ* adv. ʽznacznie, znacząco'). — WSO *svor-* < *su̯ār-: *svõris* ʽwaga', *svoraĩ* m.pl. ʽciężarki u wagi'.

svẽtastis, *-ies* przest. ʽsakrament; rzecz święta, świętość' — zapoż. z błr. *svjátascь, -i* (SLA 211, LEW 951). W tym samym znaczeniu używa się polonizmu *šveñtastis* (zob.).

svẽtimas, *-à* ʽcudzy, obcy, postronny', DP też ʽpospolity, daleki', SD[1] «cudzy; nieznajomy; obcy», *su svetimu nusidemi* SD[1] «cudzołożę», *su svetimu nusidėjimas* SD[1]

«cudzołostwo». Formacja z neosuf. *-ima-* od *svet-*, zob. *svẽčias*. W kwestii neosufiksu por. z jednej strony *artimas* ʽbliski' ⇐ adv. *artì*, z drugiej strony typ *tìkimas* ⇐ prs. *tìki* s.v. *ìštikimas*. — Sb. *svẽtimas* 1. ʽczłowiek obcy, nieznajomy, nie swój' (syn. *svetimàsis*, *-óji*), 2. ʽcudze, rzecz należąca do kogo innego' — z substantywizacji przymiotnika (zob. wyżej). — Drw. *svetimýbė* gram. ʽwyraz zapożyczony'. — Cps. *svetìmkūnis* ʽciało obce' (por. *kū̃nas*), *svetimotẽris* ʽcudzołożnik' < *svetim.motẽris* (taka pisownia m.in. w DP, por. *móteris*), ⇒ vb. denom. *svetimoteriáuti* ʽ(o mężczyźnie) cudzołożyć, zdradzać żonę'; *svetimnaũdis* ʽkto żyje na cudzy koszt, darmozjad, pasożyt' (por. *naudà*), *svetimnõris* ʽpożądający cudzego dobra' (por. *norė́ti*), *svetimpatãlis* DP ʽcudzołożnik' (por. *pãtalas*), *svetimšãlis* ʽcudzoziemiec', SD «barbarzyniec, rożnego y grubego ięzyka, barbarus» (por. *šalìs*), *svetimtaũtis* ts. (dosł. ʽobcego narodu', por. *tautà*), *svetimvỹrė* DP ʽcudzołożnica, nierządnica' (por. *výras*), ⇒ *svetimvyráuti* ʽ(o kobiecie) cudzołożyć, zdradzać męża' (⇒ *svetimvyrãvimas* DP ʽcudzołostwo'), *svetìmžodis* gram. ʽwyraz obcy, zapożyczenie' (pewnie kalka z nwn. *Fremdwort*, por. *žõdis*). Vb. denom. *svetimáuti* ʽcudzołożyć, zdradzać męża, żonę', *svetimė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽstawać się obcym'.

svidė́ti, *svìda*, *svidė́jo* ʽbłyszczeć, lśnić, świecić się'. SD *svidu* «jaśnieię, clareo, fulgeo...» (syn. *žibu*, *šviečiuosi*, *tvasku*), «lsknę się, corusco, niteo...» (syn. *skaistinuosi*), *svida* «połyskuie się, błyska się» (syn. *žiba*). Do tego inchoativum z infiksem nosowym: *svìsti*, *sviñda* (war. *svỹsta* < *svind-sta), *svìdo* ʽzacząć świecić, błyszczeć', *nusvìsti* ʽrozbłysnąć, rozświecić się'. Caus. *svìdinti* ʽdoprowadzać do połysku, polerować', SD *svidunti darau*, *svidinu* «glancuię; lsknąco co czynię». Nomen *svidùs* ʽbłyszczący, lśniący', SD «glancowny; lsknący się; świetny». Odpowiednik łot. *svîst*, *svîstu*, *svîdu* 1. ʽrozwidniać się, świtać, dnieć', 2. ʽpotnieć (o szybie)', 3. ʽpocić się' — pdg. został zbudowany na neopwk. *svīd-*, wyabstrahowanym z prs. *svīdu < *svindu. Caus. *svîdêt*, *-ẽju* ʽdoprowadzić do potnienia, zgonić, spocić (konia)', refl. *svîdêtiês* ʽoblewać się potem'. Nomina: *svîdums* 1. ʽbrzask', 2. ʽpocenie się, pot' (*rīta pirmais svīdums* ʽbrzask dnia'), *svĩšana* ʽbrzask, świt' (*gaismas svīšana*), *luogu svīšana* ʽpotnienie szyb'. — Lit.-łot. morfem *svid-* < *su̯id- przedstawia st. zanikowy do pie. *su̯ei̯d- ʽspocić się, lśnić od potu' (LIV[2] 607n.), por. wed. *svedate* ʽpoci się' (*svéda-* m. ʽpot'), aw. *xᵛīsaṯ* ʽoblewa się potem', stwn. *swizzen* ʽpocić się', stang. *switol* ʽjasny, widniejący'. Zob. też LEW 952n., ALEW 1002. — SE *svied-* < *su̯ei̯d-: łot. *sviedêt* a. *sviedinât* caus. ʽdoprowadzać do potnienia', *sviedinât* ʽspawać, lutować' (kalka znaczeniowa z nwn. *schweißen*). N.B. Z uwagi na kauzatywne znaczenie nie można wykluczyć, że *svied-* jest refleksem praformy na SO, *svaidēt, *svaidināt. — WSZ *svyd-* ⇐ *svid-*: *svýsti*, *svýsta*, *prasvýdo* ʽświtać, dnieć'. — SO *svaid-* < *su̯oi̯d-: łot. *svaĩdît*, *svaĩdu* (a. *-ĩju*), *-ĩju* ʽsmarować maścią, namaszczać' (znacz. etym. ʽnadawać połysk, sprawiać, że lśni'). Por. stwn. *sweizzan* ʽprażyć' < pie. *su̯oi̯d-éi̯e- jako caus. do *swizzen* ʽpocić się'. — Nomen *sviêdri* m.pl. ʽpot; zapotnienie szyby', *ausu sviedri* ʽwoskowina'[497] zawiera dwuznaczny dyftong *ie*: praforma *su̯ei̯d-r- lub *su̯ai̯d-r-. Na rzecz stopnia *o* przemawia odpowiednik łac. *sūdor*, *-ōris* m. ʽpot; wszelka ciecz spływająca kroplami; trud, znój, mozół' < pie. *su̯oi̯d-ōs-. Suf. *-r-* ukazuje się również w orm. *kʽirtn* ʽpot' (*su̯id-r-) i gr. ἱδρώς, -ῶτος m.f. ʽpot; wydzielina drzew, żywica'. Zob. de Vaan 2008, 596.

sviẽčyti, *sviẽčiju*, *sviẽčijau* przest., gw. ʽbyć świadkiem, zeznawać' — zapoż. z błr. *svédčycь*, *svédču*, 3 sg. *svédčycь* (SLA 212, ZS 54, LEW 953). Osobno zob. *sviẽtkas*. N.B. Również literacki odpowiednik *liùdyti* ʽświadczyć' jest slawizmem (zob. s.v.).

svíegti, *svíegiu*, *svíegiau* żm. 1. ʽrzucać, ciskać, miotać', 2. ʽbić, uderzać', *nusvíegti*

---

[497] Drw. *sviêdraîns* ʽprzepocony, który na wskroś przeszedł potem', *sviedrîgs* ʽpotliwy, łatwo się pocący', vb. denom. *sviêdrêt*, *-ẽju* ʽdoprowadzać do potnienia' (war. *sviedruôt*, *sviedrât*, *sviedrinât*), *sviedruot* euf. ʽbroczyć krwią, farbować — o zwierzynie' (kalka z niem. *schweißen*).

ʻodrzucić (daleko); zabić (prosię) uderzeniem pałkiʼ. Lit. *svieg-* < pb. *su̯ei̯g- może być spokrewnione z psł. *svig-, por. pol. gw. *świgać* ʻrzucać, ciskać, śmigaćʼ (do tego ze zmianą *sv-* > *sm-*: pol. *śmigać* ʻwykonywać szybki ruch czymś trzymanym w ręce; ciąć, uderzać z rozmachem, smagać, machać; posuwać się szybko, przelatywać, pędzićʼ, zob. Boryś 2005, 618), słc. *švihať* ʻsmagać, śmigać, machaćʼ, słń. *švîgati* ʻszybko się poruszać, śmigać, umykaćʼ. Pod względem znaczeniowym odchyla się ros. przest., gw. *svigátь* ʻwłóczyć się, błąkać się; uciekać, niepostrzeżenie umykać, czmychaćʼ. Zob. Boryś, *l.c.*, REW II, 591. Natomiast LEW 953 łączył nieprzekonująco z lit. *svaĩgti* ʻodurzać się, upajać sięʼ; nie jest to deverbativum, lecz denominativum od *svaigùs* (zob. s.v.). Dalszy wywód niepewny. IEW 1042 s.v. pie. *su̯eig- połączył ros. *svigátь* i lit. *svaĩgti* z szeregiem refleksów germańskich o znaczeniu ʻmachać, błądzićʼ i ʻoszukiwaćʼ. Z kolei LIV[2] 608 odtworzył ze znakiem zapytania pie. *su̯ei̯g^u̯- ʻausweichen; im Stich lassenʼ na podstawie stnord. *sýkva, svikja* ʻtäuschen, betrügenʼ i stang. *swīcan* ʻentgleiten; im Stich lassenʼ oraz dodał uwagę, że przynależność lit. *svaĩgti* nie jest w tym kontekście pewna. (Zwraca uwagę fakt, że ani IEW ani LIV[2] nie znają formy lit. *sviegti*). — SZ *svig-*: *svìgti, svingù, svigaũ*, tylko z prvb.: gw. *įsvìgti* ʻnabrać chęci, ochoty na coʼ (*Įsvigo žydas į karves, nora būtinai pirkti*). — N.B. Lit. gw. *sviẽgas* / *sveĩgas* ʻświeży — o powietrzuʼ jest prawdopodobnie letonizmem, por. łot. *svaigs* ʻświeżyʼ.

svíestas ʻmasłoʼ (SD[1] *pienas, sūris, sviestas* «mleczno, lactarium»), w gwarach też pl. *svíestai* a. *sviestaĩ* ʻmasłoʼ. Odpowiednik łot. *sviêsts, svìests*[2] ʻmasłoʼ. Jest to drw. na *-ta-* od neopwk. *svies-*, jak w inf. *svíesti* do *svíedžiu* ʻrzucać, bićʼ. Znacz. etym. ʻto, co zostało ubite; ubita śmietanaʼ (por. zwrot łot. *sviestu kult* ʻbić, ubijać masłoʼ : lit. *kùlti*). Zob. GJL II, § 399. Inaczej Skardžius, RR 4, 849, który widzi tu raczej związek ze *svíesti* ʻsmarowaćʼ (por. *svíesti ratùs* ʻsmarować dziegciem osie kółʼ) i łot. *svaĩdīt* ʻsalben, schmierenʼ. Zob. też ALEW 1000. — Drw. *sviestaĩnis* ʻkromka chleba a. bułka posmarowana masłem, z dodatkiem kiełbasy, sera itp., kanapkaʼ (por. łot. *sviêstaîns* ʻtaki jak masło; posmarowany masłemʼ), *svíestinė* ʻmaselnica; maślnica do bicia masłaʼ (por. łot. *sviêstene* ʻmaselnica; grzyb maślakʼ), *sviestinýčia* gw., przest. ʻmaślnicaʼ (por. sufiks w odpowiedniku pol. *maślnica*). Cps. *dìdžiasviestis* ʻzarobione masłoʼ (dosł. ʻwielkie masłoʼ, por. *dìdis*), *svíestmušė* ʻmaślnicaʼ (por. *mùšti*), *svíestpuodis* ʻgarnek do przechowywania masłaʼ (por. *púodas*), *svíestvarškė* ʻtwaróg z masłemʼ (por. *varškė̃*). Por. też zwroty *kaĩp per svíestą* adv. ʻjak po maśleʼ, tj. ʻbez zakłóceń, pomyślnieʼ, *lãšinius tèpti svíestu* ʻprzesadzaćʼ (dosł. ʻsłoninę masłem smarowaćʼ). — Vb. denom. 1. *sviestáuti* ʻszukać masła, prosić o masłoʼ (*Vokiečiai vaikščioja po sodžius sviestáudami, lašiniaudami, sūriaudami* ʻNiemcy chodzą po wsiach, szukając masła, słoniny, seraʼ), 2. *svíestinti* ʻtłuścić, walać masłemʼ, 3. *sviestúoti* ʻtłuścić masłem, mazać masłem; smażyć na maśleʼ.

svíesti, *svíedžiu, svíedžiau* 1. ʻrzucać, ciskać, np. kamieniemʼ, 2. ʻbić, uderzać batemʼ, 3. *svíesti ratùs* ʻsmarować dziegciem osie kółʼ. SD: *sviedžiu ing veidų* «biję kogo, verbero..., ferio, pulso aliquem» (syn. *mušu, ištinku*), *šok unt jo, sviesk jį* «nuż go, nuż weń». Cps. *įsvíesti* ʻwrzucić; zamknąć w więzieniuʼ, *išsvíesti* ʻwyrzucić; wykopać (piwnicę)ʼ, *nusvíesti* ʻrzucić na pożarcie, zadać pokarmʼ. Refl. *nusisvíesti* ʻzadziać się, przepaśćʼ, *susisvíesti* ʻwykrzywić się, np. o wozieʼ. Drw. *sviedė́ti, sviedžiù, -ė́jau*: *pasviedė́ti* ʻrzucić na niedaleką odległość, rzucić nieco, podrzucić; rzucając trafić w cośʼ, *atsviedinė́ti* ʻodrzucać (dalej od siebie)ʼ. Nomina na SE: *atsviedimas* SD «odmach» (syn. *atmojimas*), *sviedìmas* ʻrzucenie, miotanie, rzutʼ, *sviedinỹs* ʻpiłka; pociskʼ. Odpowiednik łot. *sviêst, sviêžu* (3 os. *pasvied*), *sviêdu* ʻrzucać, miotaćʼ. Z obecności prymarnego czas. *svíeti, -ju, -jau*: *nusvíeti* ʻzarzucić, zapodziaćʼ, *pasvíeti* ʻpodrzucićʼ (LKŽ XIV, 349) można wyprowadzić hipotezę, że *svíedžiu* jest formacją urobioną suf. *-i̯e-/-i̯o-* od neopwk. *svied-*. Ten ostatni został wyabstrahowany z tematu prezentalnego na *-d-*, *svíe-du < *su̯ẽi̯-dō < pie. *su̯ei̯H-d^he- (transponat). Forma pierwiastkowa *su̯ei̯H- / *su̯iH- (zob. *svajóti*) nie ma poza bałtyckim oparcia. Inaczej LEW

953: «Mit Dentalformans von der Wz. *s(e)u̯ei- abgeleitet». LIV^2 608 odtwarza aniṭowy pwk. *su̯ei̯d- 'werfen', z uwagą 'Tylko bałtyckie'. Przy takim ujęciu akut lit. musi być wtórnego pochodzenia. Porównywalne przekształcenia dawnego prs. na *-d-* zaszły w wypadku czasowników *žéldžia* (zob. *žélti*) i *žíedi* (zob. *žíedėti*). — Neopwk. *svies-* (⇐ *svíesti*): *sviesdýti* 'rzucić, cisnąć', *svíestelėti* 'rzucić nieco', *svíestas* (zob.). — SZ *svid-*: *svidiñ̃ys* 'pocisk'. — WSZ *svyd-*: *svýsti*, *svýsta*, *svýdo* 'lecieć — o rzuconym przedmiocie', interi. *svýst* — o rzuceniu, o smagnięciu rózgą; *svỹdis* 'rzut, strzał', *víenu svydžiù* adv. 'za jednym zamachem, jednym machnięciem'. Z etymologicznego punktu widzenia *svyd-* jest neopierwiastkiem, który wyodrębniono z formy prs. *svýsta*, rozumianej jako *svyd-sta (por. prt. *svýdo*). Samogłoska *y* w *svyd-sta kontynuuje samogłoskę nosową *į*: *svįsta < *svind-sta. Suf. *-sta* odnowił starsze prs. infig. *svi-n-da. Podobne neopwk. z wtórną samogłoską *y* to *dýgti*, *trýkšti* i *slỹpti*, *vỹkti*. — SO *svaid-*: *sváidyti* (zob.).

svíetas stlit. 1. 'świat, ziemia jako miejsce bytowania człowieka; wszyscy ludzie, lud Boży', 2. coll. 'ludzie' (*Pono žemę dalino svietui* 'Pańską ziemię dzielili między ludzi'. *Vaikštau po svíetą su siuvimu* 'Chodzę po ludziach i szyję'), 3. 'moc ludzi' (*Šiandien Alytuje macis sviẽto buvo*). SD *svietas* «świat, mundus» (syn. *pasaulis*), *sutvėrimas svieto* «stworzenie świata». War. *sviẽtas* 2 p.a. Zapoż. ze strus. *světŭ* 'świat, ludzkość; ludzie', por. błr. *svet*, *-u*, por. SLA 212, ZS 54, Borowska 360, LEW 953, ALEW 1000. Akut widać też w zapoż. *bíesas*, *príetelius*. — Ze słowiańskiego pochodzi również stpr. *swetan* EV 'świat, Werld [Welt]', obl. *switai*, *swītan* ts., ale szczegóły transpozycji pozostają tu niejasne, zob. PKEŽ 4, 173n. Zob. też *pasáulis*. — Drw. *svietinis* DP 'świecki', *svíetiškas* 'świecki, laicki, nie związany z religią' (DP 'świecki, doczesny, pospolity'), *nesvietinykas* KN 'diabeł', *nesvíetiškas* 'niesamowity, nieludzki', cps. *svíetkaris* 'wojna światowa' (por. *kãras*). — N.B. Hapaks SD <swießkas> «świecki, mundanus, cosmicus» nie musi być błędem druku. Może odzwierciedlać formę *svíeškas, zmienioną ze *svíet^{š}kas / *svíečkas (por. *dìčkas*, *drũčkis*), to z kolei z synkopowania sufiksalnego *i* w formie wyjściowej *svíet-iškas*. Paralela: *sviečkas* 'świecki' < *sviet^{š}kas obok zapożyczenia *sviet^{s}kas* ⇐ pol. *świecki*, por. *Urėdai sviečkieji* MŽ 31_{15} 'Urzędy świeckie, officia civilia'; *Tarp smutka ir dziauksma svietska* MŽ 259_6 'Między smutkiem i świecką radością'.

sviẽtkas, *sviẽdkas* przest., gw. 'świadek' — zapoż. z błr. *svédka*, *-i* m., pol. *świadek*, *-dka* (SLA 212, ZS 54, LEW 953). Osobno zob. *sviẽčyti*. N.B. Literacki odpowiednik *liùdytojas* ma również osnowę słowiańską (zob. *liùdininkas*).

svygnà 4 p.a. c. gw. 'kto natrętnie o coś prosi, zwł. o dzieciach' (NDŽ), 'kto się skarży, popłakuje, pochlipuje' (LKŽ). Formant *-na* jak w dewerbalnych nazwach osób *lakną̀*, *purkšnà*, *siusnà*. Osnowa niejasna. Por. może *įsvìgti* 'nabrać chęci na co' s.v. *svíegti*. — Vb. denom. *svygnóti*, *-ju*, *-jau* 'popłakiwać, skarżyć się', war. *svigznóti* ts. (brak sb. †svigzna).

svìklas przest., gw. 1. 'ćwikła, gatunek buraka, Beta cicla' (SD «ćwikła»), 2. 'burak czerwony, Beta vulgaris' — zapoż. z pol. *ćwikła*, ze zmianą *t^{s}v-* (zob. *cvìklas*) w *sv-*. Por. LEW 954.

svìlkstyti, *svìlkstau*, *svìlksčiau* gw. 'rzucać, miotać'. Najprawdopodobniej wariant *s*-mobile do *vilkstýti*, por. *vil̃kti* 'wlec, ciągnąć' (LEW 954, s.v. *svìlksnė*). Akut niejasny. — Neoosn. *svilkst-*: *svìlkstinis* 'proca' (por. *vilkstỹnė* 'proca' ⇐ *vilkstýti*). — Neoosn. *svilk-*: *svìlksnė* 'proca', war. *svìlksna*, *svìlksnis* (f.m.).

svìlti, prs. *svỹla* (*svįla < *svi-n-la; war. *svil̃na*, *svỹlna*[498], *svìlsta*, *svìla*), prt. *svìlo* ʽpalić się bez płomienia, tlić się’. Jest też pdg. gw. *svil̃ti*, *svẽla*, *svìlo*. Cps. *apsvìlti* ʽosmalić się nad ogniem, opiec się’, *įsvìlti* ʽprzysmalić się’, *nusvìlti* ʽspalić się, spłonąć; nadpalić, opalić sobie (włosy, wąsy)’, *prisvìlti* ʽprzysmalić się, przypalić się, przywrzeć do dna garnka; przywrzeć — o płozach sań; wpaść na mieliznę — o łodzi; zasiedzieć się gdzie’. Por. łot. *svil̃t*, prs. *svilstu* (war. *sviļu*, *svęl*), prt. *svilu* ʽżarzyć się, palić się jasnym płomieniem’. Refleks st. zanikowego do lit.-łot. *svēl-C ⇐ pie. *su̯elH- / *su̯l̥H- ʽtlić się, palić się’. LIV[2] 609 odtwarzał raczej pwk. aniṭowy *su̯el-. Można się zgodzić z ALEW 1001, że formy akutowane dadzą się objaśnić przy założeniu metatonii jako charakterystyki praesens na *-sta-* (por. *svìlsta*), z kolei formy cyrkumflektowane — drogą uogólnienia antewokalicznej postaci pierwiastka (su̯(e)lH-V). Zob. *svélti*, tam też o SO *sval-*. — Drw. *svìldyti* a. *svildýti* caus. ʽosmalać, przypalać’ (brak SO †sváldyti przywodzi na myśl takie wypadki, jak *gìrdyti*, *šìldyti* i *tìldyti*, por. gw. *táldyti*); w tymże znaczeniu *svìlinti*, *apsvìlinti* ʽosmalić, opalić co nad ogniem’, *išsvilinti* DP ʽwyżegać’ [ʽwypalać’], *prisvilint valgyklas* SD «przyswędzić potrawę». Nomina: *prisvilos* f.pl. SD «przywara, crusta pultis quæ vt corium exuritur», *priesvilis* SD «przyswędlina, adustio», *svìlas* ʽ(o koniu) podpalany, mający barwę ciemnożółtą, brązowawą’, *svìlė* ʽsamogon; grzyb zbożowy’, *svilẽsiai* a. *svilẽsai* m.pl. ʽcoś, co się przypaliło, przysmaliło’ (por. *degẽsiai*, *pelẽsiai*), ⇒ drw. wsteczny *svilaĩ* ʽprażone ziarno; wypalone drzewa w lesie’; *svìlius* ʽkto dużo pali (tytoniu)’; *svìltai* m.pl. ʽsmalenizna, spalenizna; swąd, zapach spalenizny’, *svìltos* f.pl. ts., *svìltenos* f.pl. ts. Cps. *svìlarožė* bot. ʽprawoślaz, Altaea; malwa, Alcea’ (por. *rõžė*). Por. łot. *svìlta*[2] ʽwypalone miejsce w lesie’, *svìltene*[2] ʽsucha łąka z twardą trawą’, *svilis* ʽmarnie palące się drewno’. — N.rz. *Svìlė*, też n. góry, lasu, łąki, bagna (Vanagas 1981, 322, s.v. *Svalẽ*). N.m. *Ožkasviliaĩ* 2x. — WSZ *svyl-*: *svylà* I bot. ʽgłownia, grzyb pasożytniczy, wywołujący choroby roślin, zwł. zbóż’, *svylà* II ʽ(mocny, nagły) podmuch wiatru’, *svyliaĩ* m.pl. bot. ʽgłownia’, *svylỹs* ʽziarno dojrzewające w kłosie’ (war. *svỹlis*). N.rz. *Svylà*. Cps. *svylãgrybis* bot. ʽgłownia’ (por. *grỹbas*), *svylãrūdė* bot. ʽgrzyb Melampsora’ (por. *rūdìs*).

svir̃nas ʽspichlerz, budynek do składania i przechowywania zapasów zboża, a także odzieży i niektórych narzędzi’ (*Svirne sudėti javai, drabužiai, gelžis*), też ʽmiejsce do spania’. War. *svìrna*, *svirnà*, *svìrnė*, *svìrnus*. Formacja z suf. *-na-* i SZ pierwiastka, podobna do adi. *sil̃pnas*, *pìlnas* i *kìrna*. Bez pewnej etymologii. Zestawiano ze sti. *sváru-* m. ʽsłup ofiarny; pal’ < pie. *su̯er-u-, śrwn. *swir* m. ʽpal, pal umacniający brzeg’, śrwn. *schwir(r)en* m.f. ʽpal’, stang. *sweor* m. ʽsłup’, łac. *sūrus*, *-ī* m. ʽgałąź, drąg’ (por. LEW 955; GJL II, § 288: znacz. etym. ʽmiejsce ogrodzone’). Może początkowo *svir̃nas* był konstrukcją wznoszoną na palach na bagnie, a służąca przede wszystkim do przechowywania zebranego tam siana’? Skardžius, RR 4, 693 przytacza następujące cytaty z XVI-wiecznych inwentarzy: ʽ*Swiren* na słupach niskich, gdzie urzędnik swoje rzeczy chowa, dranicami nakryty’ (1554 r.), ʽ*sviron* odin na stolpax, dranicami pokrytyj’ (1584). — Zapoż. lit. w błr. *svíran*, *-rna* ʽśpichlerz’ (zdrob. *svirónak*), błr. przest. *sverenъ*, *svirenъ*, gw. *sṮvíran*, *sṮvíranь*, *svéran*, *svéranь*, ros. gw. *svíren*, *svirén*, *svírna*, ukr. gw. *svíron*, pol. gw. *świron* (*świronek*, *świeronek*), *świren*, *świreń* ts. (zob. Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 152, Laučjute 22, Bednarczuk 1999, 154). — Drw. *svirnẽlis* ʽmały spichlerz’, *svirnýnas* ʽstary, marny spichlerz’, *svirniniñkas* ʽten, kto dogląda spichrzów dworskich’, cps. *svirnãvietė* ʽmiejsce, gdzie stał spichlerz’ (por. *vietà*). — N.m. *Svirniaĩ*, *Svirnẽliai*, *Svir̃niškės*, cps. *Svirnaviẽčiai*.

svir̃pti, *svir̃pia*, *svir̃pė* ʽcykać, grać — o świerszczu’ — od interi. *svìrpt* — o dźwięku

---

[498] Postać *svil̃na* pochodzi chyba z metatezy *n* w *svinla, z kolei *svỹlna* ze skrzyżowania form *svil̃na* i *svỹla*. Paralele: *skil̃na* i *skỹlna* obok *skỹla* < *ski-n-la (zob. *skìlti*); *svir̃na* i *svỹrna* obok *svỹra* < *svi-n-ra (zob. *svirti*). A może należy liczyć się tu z oddziaływaniem wzoru praesentiów z suf. *-na-* (typ *gáuna*)?

wydawanym przez świerszcza'. War. *v*-mobile: *sir̃pti*: *Ar čia paukštelis, ar svirplys sir̃pia?* — Drw. *svirplỹs* 'świerszcz, Gryllus' (por. *cyplỹs* od *cỹpti*, *kurklỹs* od *kur̃kti*), ⇒ vb. denom. *svir̃plinti* 'nieudolnie grać na skrzypcach', *svirpliúoti* 'grać — o świerszczu'. — N.m. *Svirpliaĩ* 2x, *Svirplìškiai*.

svìrti, prs. *svyrù* (właśc. *svi̯ru < *svi-n-ru; war. *svirnù*, *svyrnù*, *svìrstu*[499]), prt. *sviraũ* 'nachylać się, zwisać; pochylać się, przechylać się na bok, na stronę', przen. 'chylić się ku końcowi', cps. *įsvìrti* 'obwisnąć, zwisnąć, opaść', *nusvìrti* 'zwisnąć, przechylić się', *pasvìrti* 'zachwiać się, pochylić się, przechylić się', *užsvìrti* 'zawisnąć'. *svir-* to alternant w st. zanikowym do *sver-*, por. *sver̃ti* 'ważyć ciężar, mieć wagę' < pie. *su̯er- m.in. 'zawieszać do zważenia' (zob. IEW 1150, s.v. 1 *u̯er-*; brak w LIV[2]). Akut został uogólniony z formacji prs. na *-sta-*. — Zwraca uwagę brak formy SZ typu saṃpras. †sur- (por. *tur-* ob. *tvir-* ⇐ *tver-*; *žul-* ob. *žvil-* ⇐ *žvel-*). — Caus. *svìrinti* 'ważyć'. Por. łot. *svirât* 'podnosić za pomocą dźwigni, spuszczać i wyciągać (wiadro studzienne za pomocą żurawia)'. — Drw. *pãsviras* 'pochyły, pochylony', *svirtės* f.pl. SD «szale», *svìrtis* (zob.), *svirùs* 'chwiejny'. Por. łot. *svira* 'dźwignia, drąg do podważania; żuraw u studni' (war. *svīra*). — Neopwk. *svirst-* (⇐ prs. *svìrsta*): *svirstìs*, *-ies̃* f. a. *svir̃stė* 'żuraw u studni', z insercją *k*: *svirkstìs* ts., ze zmianą *ks* > *kš*: *svirkštìs* ts. Por. łot. *svir̂kstenis* a. *svirkstene* 'rozwidlony słup, socha żurawia studziennego' < *svirst-en-. — Neopwk. *svirs-* (⇐ prs. *svìrsta*): *svirsnìs* f. a. *svir̃snis* 'żuraw studzienny', z insercją *k*: *svirksnìs* f., *svirksnỹs* ts. (por. *vỹks-nis* ⇐ *vỹksta*). — WSZ *svyr-*: *svyrḗti*, *svỹri*, *-ḗjo* 'o gałęziach: zwisać, pochylać się, uginać się (pod ciężarem owoców)', *svyrinḗti* 'chodzić słaniając się, zataczać się; iść jak kaczka; wahać się, mieć wątpliwości', *svýroti*, *-o* a. *-oja*, *-ojo* 'zwisać, zwieszać się w dół', *svyrúoti* 'chwiać się, kołysać się, zataczać się; wahać się', *svyruoju* SD «taczam się, volutor» (⇒ *svyruõklė* 'wahadło', *svyravimas* SD «taczanie się»), cps. *pusiáusvyra* 'równowaga' (por. *pusiáu*). Por. łot. *svīrât*, *-ãju*, *svìrêt*, *-ẽju* 'coś ciężkiego podważać dźwignią', *svīra* 'dźwignia' (war. *svira*). Synonimem *svyrúoti* jest *siūrúoti* wsch.-lit. 'chwiać się, kołysać się', *siū̃rinti* 'iść kołysząc się, słaniać się, zataczać się', ale stosunek *svyr-* : *siūr-* nie jest jasny. St. zanikowy *svir-*, *svyr-* mógłby mieć wariant typu saṃpras. †sur-, nie widać jednak paraleli, która mogłaby uprawdopodobnić zastępstwo †sur- ⇒ *siur-* ⇒ *siūr-*. Nie przekonuje analiza *siū-r-úoti* u Būgi, RR I, 317n. i jego hipoteza o pwk. *siū-*, rzekomo alternującym z *siau-* takich form, jak *siaũ-b-ti* i *siaũ-č-ia*. Segmentacje morfemowe, na których się to opiera, wydają się dowolne. Zob. *siùrti*.

svìrtis, *-ies* 1 p.a., *svirtìs*, *-ies̃* 4 p.a. f. 1. 'żuraw u studni' (SD «żoraw u studzień»), 2. 'dźwig, żuraw; suwnica do podnoszenia ciężarów w fabryce', 3. SD «szala, lanx altera libræ» ['część wagi'], pl. *svirtės* «szale, libra cum lancibus, bilanx statera». Konkretyzowane nomen actionis na *-ti-* od *svìrti* 'nachylać się, zwisać'. Odpowiednik łot. *svìrts* 'żuraw u studni'. Por. LEW 955, ALEW 1001. — War. *svir̃tis*, *-čio* pokazuje młodszą osnowę na *-(i̯)a-*, podobnie jak np. *lañktis*, *-čio* ⇐ *lanktìs*, *-ies̃* (zob. GJL II, § 403n.). — Z neosuf. *-stis*: *svirstìs* (por. *sámstis* ob. *sámtis*), war. z insercją *k*: *svirkstìs*, ze zmianą *ks* > *kš*: *svirkštìs* (por. *válkštis* ob. *válstis*). Zob. jeszcze *svirksnìs* ob. *svirsnìs* s.v. *svìrti*.

svočià 4, 2 p.a. przest., gw. 'swatka' — zapoż. z błr. *sváccja*, *-i*; stąd też łot. *svāča*. Por. SLA 212, LEW 956, ZS 53. Zob. też *svõtas*. — War. *v*-mobile: *sočià* (por. *sõtas* ob. *svõtas*; *šypsóti* ob. *švypsóti*). — Drw. *svočẽlas* 'swat', *svočiõlas* 'mąż swatki', *svočiùkštas* a. *svočiū́kštis* 'syn swatki'. Vb. denom. *svočiáuti* a. *svočióti* 'być swatką, swatać'. — W gwarach płd.-litewskich pojawia się war. *svokà* 4 p.a. — zapoż. z błr. gw. *sváxa* (por. ESBM 12, 12).

[499] Prs. *svyrù* tworzy grupę wraz z *byrù* (*bìrti*) i *yrù* (*ìrti*). — *svirnù* pochodzi z metatezy grupy *n-r* w *svinru, zaś *svyrnù* ze skrzyżowania *svirnù* ze *svyrù*. — *svìrsta* dotworzono do inf. *svìrti*. Por. przypisy do form *skìlti* i *svìlti*.

svodbà, gen.sg. *svõdbos* 2 p.a. przest., gw. ʻweseleʼ — zapoż. ze stbłr. *svadьba* (SLA 212, ZS 53, LEW 956, ALEW 1002). Por. błr. *svádzьba*, *-y*, rcs. *svátьba*, ros. *svádьba* ʻweseleʼ. Rzadkie war. *svodvà*, *sodvà* pokazują zmianę *b* > *v* (por. *výskupas*). Tylko u Chylińskiego ukazuje się war. *svodzba* ⇐ stpol. *swadźba* (pominięty w LKŽ). — SD: *svodba* «gody», *svodboj esmi* «na weselu iestem» (SD[1] *svodbaj esmi* «goduię, nuptias celebro...», syn. *linksminuosi*), *svodbų rėdau* «goduię, gody sprawuię, nuptias celebro, adorno». — Drw. *ãtsvodbis* ʻprzyjęcie wydawane przez rodziców panny młodej w tydzień po weseluʼ, war. *ãtsvodbė* (por. Būga, RR II, 132), *svõdbinykas* (m.in. BRB) lub *svõdbininkas* ʻuczestnik wesela, weselnikʼ, *svodbìnis* ʻweselnyʼ (SD «godowy, swadziebny»), *svõdbiškas* ʻweselny, godowy (o szacie)ʼ. Vb. denom. *svodbauti*: *svodbauju* SD «goduię, na weselu iestem», *svodbavoti* BRB ʻuczestniczyć w weseluʼ.

svogū̃nas bot. 1. ʻcebula, Allium cepaʼ, 2. gw. ʻczosnek, Allium sativumʼ. SD *laiškas svāgunų* «pioro abo pierze u cybule, stylus, thallus cæparum». War. *zvogū̃nas*, *svogūnà*, *svagū̃nas* oraz *sogū̃nas*. LEW 956: bez etymologii. Zjawisko *v*-mobile (por. *sõtas* ob. *svõtas*, *šypsóti* ob. *švypsóti*) pozwala przypuszczać, że chodzi tu o zapożyczenie karaimskiego wyrazu *sugan*, *suγan* ʻcebulaʼ (por. LKŽ XIX, 381). Zapożyczenie to zostało początkowo zasymilowane w formie lit. *sugū̃nas* [ʻgłówka cebuliʼ], następnie *sogū̃nas*, wreszcie z dodaniem *v*: *svogū̃nas*. — Drw. *svogūnáitis* bot. ʻpor, Allium schoenoprasumʼ, cps. *svogū̃nlaiškis* ʻszczypiorʼ (por. *láiškas*).

svõtas przest., gw. ʻpośrednik w zawieraniu małżeństwa, swatʼ, SD[1] «godownik; swat» (brak w SD) — zapoż. z błr. *svat*, *-a* (SLA 212, ZS 53, LEW 956; pominięte w ALEW), stąd też łot. *svāts*. War. *v*-mobile: *sõtas*. Zob. też *svočià*. — Drw. *svõtai* m.pl. ʻswaty, kojarzenie czyjegoś małżeństwaʼ, *svotíenė* ʻżona swata; swatkaʼ, *svotijà* 1. ʻorszak weselnyʼ, 2. ʻswatyʼ, 3. ʻdom rodzinny panny młodej lub pana młodegoʼ. Vb. denom. *svotáuti* ʻswatać, raić kogo na współmałżonkaʼ. Osobno zob. *svõtoti*.

svóti, *svóju*, *svójau* gw. 1. ʻpchać, wpychać, wsadzaćʼ (*Nesvók po tiek daug, greit neteksi* ʻNie pchaj tak dużo, [bo] szybko ci zabraknieʼ), 2. *įsvóti* ʻwcisnąć komu coś (wbrew jego woli), wmusićʼ (*Įsvójo man arklį žvairą* ʻWcisnął mi zezowatego koniaʼ). Ma wygląd prymarnego czasownika, ale jego pochodzenie pozostaje zagadką.

svõtoti, *svõtoju*, *svõtojau* gw. ʻswatać, raić kogo na współmałżonkaʼ, refl. *svõtotis* ʻstarać się o względy panny; brać ślubʼ — zapoż. z *svátacь*, *-aju*, refl. *svátacca*, *-ajusja* (ZS 53). Por. *svotáuti* s.v. *svõtas*.

Š

šabakštýnas gw. 1. ʻmiejsce (np. łąka) otoczone gęstymi krzakami', 2. pl. ʻgęste krzaki, zarośla' — drw. na *-ynas*, utworzony od interi. *šabàkšt* — o wejściu w gąszcz, z którego trudno się wydostać, por. *Šabàkšt čia, šabàkšt čia, o pro kur išeiti, ir neranda* ʻ*Šabakšt* tu, *šabakšt* tam, a wyjścia nie znajduje'.

šabalbõnai, *šebelbõnai* m.pl. gw. bot. ʻfasola, Phaseolus coccineus, Phaseolus vulgaris; jej strąki i nasiona (ziarna)' — zapoż. z prus.-niem. *šabalbōne* ʻmłoda zielona fasola, junge grüne Bohne, Schneidebohnen' (GL 121, LEW 956). Jako drugie źródło pożyczki należy uwzględnić pol. przest. *szabalbony, szabelbony* (SW VI, 547n.). — Drw. *šabùkai* m.pl. ʻfasola' utworzono od uciętej podstawy *šab-*.

šãbas ʻżydowski dzień świąteczny, sabat' — zapoż. z jid. *šabas, šabes* (*Schabbes*). War. *šẽbas, šõbasas*. — Drw. *šabìnė* 1. ʻwódka używana przez Żydów podczas szabasu, szabasówka', 2. ʻświeca szabasowa'. Vb. denom. *šabóti* a. *šabúoti* ʻobchodzić szabas, szabasować', *šabavóti* ʻniczym się nie zajmować, próżnować'.

šabàs, *šabãs* gw. ʻkoniec! basta!' interi. kładąca kres jakiejś czynności (*Priė̃jo, tikt kilst kilst vieną, kitą galą — ir šabàs, nė iš vietos nejuda* ʻPodszedł, próbuje podnieść jeden, drugi koniec — i *šabas*, nawet z miejsca nie rusza'). Zapoż. z pol. przest. *szabas!, szabasz!* (por. SW VI, 548).

šacavóti, *šacevóti, šėcavóti, -ju, -jau* 1. stlit. ʻszanować, wysoko cenić, poważać; sądzić, oceniać', 2. gw. ʻoceniać wartość materialną, szacować, wyznaczać cenę'. Zapoż. z pol. *szacować, -uję* (⇐ wczesno-nwn. *schatzen*, por. nwn. *schätzen*). Por. SLA 213, LEW 957, ALEW 1003. — War. gw. *šacúoti, šecúoti* ʻwyznaczać cenę, szacować' jest zapoż. z prus.-niem. *šazen, šezen* (GL 121, LEW, *l.c.*).

šaipýtis, *šaipaũs, šaipiaũs* ʻszydzić, wyśmiewać się z kogo, drwić' (*šaipausi* SD «oszczerzam się») — iterativum na SO *šaip-* ⇐ *šeip- do *šiẽptis* II ʻszczerzyć zęby; pokazywać zęby w uśmiechu; śmiać się z kogo, wyśmiewać, szydzić' (zob. s.v.). War. *v*-mobile: *švaipýtis*. Forma niezwrotna: *šaipýti* ʻkrzywić, wykrzywiać usta, twarz'. Por. LEW 957. — Nomina na SO *šaip-*: *pašaipà* ʻurąganie, szyderstwo, drwiny', *pašaipū̃nas* ʻszyderca, kpiarz', *pašaipuõlis* ts., *šáipa* c. ts., *šaipõkas* ʻuśmiech', *šaipõkai* m.pl. ʻżarty', *šaipū̃nas* ts., *šaipùs* ʻironiczny, szyderczy'. War. *v*-mobile: *šváipa* c. ʻkto nieustannie się śmieje', *šváipata* c. ʻczłowiek łatwo zapominający', *šváipos* f.pl. ʻniewybredne, niestosowne żarty'.

šakà 4 p.a. 1. ʻgałąź, konar; odrośl, pęd', 2. ʻsęk', 3. ʻodnoga rzeki' (por. n.rz. *Šakà* 11x). DP też ʻgałązka, rózga'. Z innym suf.: *šãkė* ʻrozwidlona gałąź służąca do suszenia skóry owczej' (por. n.rz. *Šãkė* 5x), pl. *šãkės* (zob.). Odpowiednik łot. *saka* ʻrozgałęzienie (drzewa, strumienia, rzeki)', *sakas* f.pl. ʻdwa kawałki drewna tworzące chomąto'. Etymologia niejasna. Wysuwane dotąd powiązanie wyrazu *šakà* z psł. *soxa ʻsocha, prymitywne narzędzie orne', por. rcs. *soxa*, ros. *soxá*, pol. *socha* (BSW 297, LEW 957n., REW II, 703) wydaje się niemożliwe z powodów fonetycznych: antewokaliczne słow. *x* koresponduje z pb. *š* lub *s*, nie zaś z pb. *k* (zob. s.v. *ašìs, saũsas*). Derksen 2008, 458 za Lubotskym daje praformę pie. *ḱok-(e)h_2- i utrzymuje, że *šakà* to refleks *ḱok-eh_2, tymczasem *soxa* zawiera *x* wywodzące się z grupy spółgłoskowej pie. *kh_2, która ukazywała się w formach przypadkowych o sufiksie w SZ, np. gen.sg. *ḱok-h_2-os. Jest to możliwe, ale niesprawdzalne.

Zob. też ALEW 1004n. — Drw. *ãpšakis* ʽmiejsce, łąka w zakolu rzeki’, *atóšaka* ʽodgałęzienie’, *atšakà* a. *ãtšaka* ʽwielka gałąź wyrastająca z pnia, konar; zatoka; ustronie’, *šakaĩnis* a. *šãkainis* ʽdrzewo bardzo rozgałęzione’, *šakalỹs* (zob.), *šakaráinis* ʽdrzewo gałęziaste’ — drw. na *-ain-* od nomen *šak-ar- (por. *šakãras* ʽjakiekolwiek narzędzie’, *šakar̃galis* ʽszczapka, drzazga’); *šakar̃nis* ʽrozgałęziony’, sb. m. ʽrozgałęzione drzewo; karpa, karcz’ (n.rz. *Šakárnė*, *Šakarnìs*, też *Šakarvà*, n.m. *Šakar̃niai* 2x,, *Pãšakarnis* 2x, *Pãšakarniai*) — z odpowiednikiem łot. *sakārnis* ʽobalony pień drzewa wraz z korzeniami’ (war. *sakārznis, sakarns*), por. GJL II, § 352; *šakenius* SD[1] «gałęźnik, furcifer» [ʽzasługujący na śmierć przez powieszenie, łotr’, SPXVI], «obieś, furcifer, suspendio dignus, laqueo dignus» [ʽten, kto został powieszony, wisielec’, SPXVI], *šakìniai* m.pl. ʽdługa słoma’, *šakìnis* ʽpleciony z gałęzi (płot)’, *šakinỹs* ʽsłup w płocie’, *šakỹs* bot. ʽjałowiec sabiński, Juniperus sabina’ (przest. *šãkė* ts.), *šaknìs* (zob.), *šãkumas* 1. ʽrozwidlone drzewo, rosocha’, 2. ʽmiejsce między dolnymi kończynami, krocze; krok w spodniach’ (*Tavo šãkumas per siauras arkliuo apžergti*), też ʽrozporek’ (por. łot. *sakums* ʽodgałęzienie, rozwidlenie’, *sakumi* m.pl. ʽrozwidlone drzewo; widły do gnoju’). — Cps. *šakìntarpis* ʽkrocze’ (por. *iñtarpas*, *tárpas*), *šãktarpis* 1. ʽrosocha; krocze; rozgałęzienie dróg’, 2. ʽczas wiosną a. jesienią, gdy drogi są nieprzejezdne’, *tar̃pšakis* a. *tarpùšakis* ʽmiejsce wśród gałęzi; krocze; krok w spodniach’ (por. *tarpu*°), *trìšakas* ʽroztrojony, z trzech części złożony, o trzech odgałęzieniach’. — Vb. denom. *šakótis, -jasi, -josi* ʽrozgałęziać się, rozwidlać się, krzewić się; rozchodzić się; sprzeciwiać się’. Neoosn. *šako-*: *šakõnė* ʽrozgałęzienie’, *šakótas* ʽrozgałęziony, gałęziasty’, SD[1] «gaisty, frondens; gałęzisty, ramosus» (⇒ *šakõtis* ʽsękacz’), *šakota tvora*, *aštra* SD «ostrożenie, ostrog, septum cancellatum, sudetum prætenturæ» [ʽogrodzenie z ostrokołu, tj. z zaostrzonych pali’, SPXVI]. — N.m. *Šakiaĩ* 8x, *Šãkiai* 2x, *Pašakiaĩ* 2x, cps. *Šãkaraistis*, *Šãkmušis*, *Šãkupis*, *Šãkvietis*. N.rz. *Šãktiltis*.

šakalỹs, *-io* 3 p.a. 1. ʽpatyk, niewielka szczapa drewna, drzazga; kawałek drobno szczepanego polana’, 2. ʽszczapa smolna służąca za łuczywo’, 3. gw. ʽmlon w żarnach’, 4. gw. nazwa pewnego skocznego tańca ludowego. Pl. *šakaliaĩ* ʽpatyki, drzazgi, szczapki’, SD[1] <ßakaliei>, SD <ßakaley> «łuczywo, tæda». Odpowiednik łot. *sakaļi* m.pl. ʽłuczywa; żywiczne polana sosnowe przeznaczone do wypalania smoły’. Sporne. Zdaniem LEW 958 miałby to być drw. od *šakà* ʽgałąź’, z rzadkim w derywatach denominalnych sufiksem *-al-*. Ale związek semantyczny między ʽszczapą drewna’ i ʽgałęzią’ nie wydaje się oczywisty. Alternatywnie można zaproponować analizę *šakal-ys*, mianowicie przyjąwszy, że mamy tu do czynienia z deverbativum na *-ys* od *šakálti*, *šakalù*, *šakaliaũ* gw. ʽrąbać drzewo’ (SD *šakalu* «rąbam, rąbię»), por. *kaulỹs* ⇐ *káuti(s)*. Czas. *šakálti* może pochodzić przez degeminację *k-k* ze zrostu *šak-kálti, to z kolei z uniwerbizacji zwrotu *šakàs kálti ʽrąbać gałęzie’ (por. *šakàs kapóti* ts.). — Zapoż. lit. w błr. gw. *šakalí* ʽszczapki drewna, drzazgi na podpałkę’ (Laučjute 34), pol. gw. *szakal, szakalik* ʽszczapa niewielka, kawałek poszczepanego na drobno polana’ (SGP V, 280n.), ʽpolanko, sucha drzazga, suche drewienko na rozpałkę’ (Zdancewicz 349). — Drw. *šakáltuvė* ʽpieniek do rąbania drewna; drwalnia’. Cps. *šakal̃medis* żm. ʽpolano, z którego odłupuje się szczapy na podpałkę, na łuczywa’ (por. *mẽdis*, *skalãmedis*), *šakalrỹkštės* f.pl. ʽsanki do wyciągania siana z podmokłej łąki lub bagna’ (złożenie synonimiczne? por. *rýkštė* m.in. ʽrózga, witka’). N.m. *Šakaliaĩ* 4x, *Šakalìnė*, *Šakalỹnė*, *Šakalìškiai* 3x. Vb. denom. *šakaliáuti* ʽzbierać kawałki drewna, szukać drzewa na opał’.

šãkės f.pl. 1. ʽwidły o dwóch lub więcej zębach’ (SD «widły oracze, furca, furcilla»), 2. *púodakilės šãkės* ʽwidły do wydostawania garnków z pieca’ (zob. *kìlti*, *púodas*). Nazwa ʽwideł’ pochodzi od rozdwojonej gałęzi i polega na pluralizacji formy *šãkė*, por. *šãkė* ʽrozwidlona gałąź służąca do suszenia skóry owczej’, *šakà* ʽgałąź’. Podobnie w języku łotewskim: *sakumi* m.pl. ʽwidły do gnoju’ : *sakums* ʽrozgałęzienie, rozwidlenie’. Būga, RR II,

241 zwraca uwagę na alternant apofoniczny *šek- w łot. *sekumi*. — Drw. *šakelės* f.pl. SD[1] «widełki, furcella», SD «widelca widełki, fuscinula», *šakùtės* f.pl. ʽwidelce stołowe; widelce w rowerzeʼ, cps. *púodšakės* f.pl. ʽwidły do garnkówʼ (por. *púodas*), *šãkiakotis*, *šakiã-* ʽstylisko u wideł' (por. *kótas*), war. *šakìkotis*, *šakýkotis*, *šãkkotis*, po degeminacji: *šãkotis*; *šãkė trìšaka* ʽwidły o trzech zębachʼ (por. *tri*°).

šaknìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽkorzeń rośliny, drzewaʼ, 2. ʽkorzeń zębaʼ, 3. ʽdolna część jakiegoś narządu, części ciała, nasadaʼ, 4. ʽnarząd kopulacyjny, penisʼ, 5. przen. ʽpokolenie, ród, początek roduʼ, 6. przen. ʽsam początek czego, pierwociny, źródło czegoʼ (*blõgio šãknys* ʽkorzenie złaʼ), 7. gram. ʽrdzeń wyrazu, pierwiastekʼ. SD «korzeń, radix, stirps», «macica winna, vitis, viticula». War. *šaknẽ̇*. DP *šãknis* 2 p.a., gen.sg. *šãknies* ob. *šakniẽs*, gen.pl. *šãknių* (por. Skardžius 1935, 117). Odosobnione formy odmiany atematycznej: gen.sg. *šaknès*, gen.pl. *šaknų̃*. Odpowiedniki bałt.: łot. *sakne* a. *saknis* ʽkorzeń, głąb w kapuścieʼ, *saknes* f.pl. ʽwarzywaʼ, stpr. *sagnis* EV ʽkorzeń, Wurczele [Wurzel]ʼ < *saknis. Prawdopodobnie jest to rzeczownik sekundarny, urobiony sufiksem *-ni-* od *šakà* ʽgałąź, pędʼ (zob. s.v.). Por. zakończone na *-nis* feminina *ugnìs*, *ašnìs*, *usnìs*, *šlaunìs* (GJL II, § 291). Podobnie BSW 297 (s.v. *šakā-). Inaczej Specht 1944, 55, LEW 958 i ostatnio PKEŽ 4, 36n., którzy odtwarzają pdg. heteroklityczny pb. *šaker- / *šakn-, na wzór np. pb. *u̯eser- / *u̯esn- ʽwiosnaʼ. — Drw. *šaknẽlė* ʽkorzonekʼ, *šaknìngas* ʽmający dużo korzeniʼ, SD «korzenisty; korzenny, aromaticus», *šaknìnis krepšỹs* ʽkoszyk spleciony z korzeniʼ. Cps. *bùtšaknis* ʽsyn dziedziczący gospodarstwo po ojcuʼ (por. *bùtas*, semantyka wymaga badania), *šakniãgumbis* ʽbulwa, kłączeʼ (por. *gum̃bas*), *šakniãstiebis* ʽkłączeʼ (por. *stíebas*), *šakniãvaisis* ʽłodyga a. liść rośliny okopowej, np. buraka, ziemniakaʼ (por. *vaĩsius*). Vb. denom. 1. *šakniáuti* ʽzbierać korzenie (ziół leczniczych)ʼ, 2. *šaknýti*, *-ìja*, *-ìjo* ʽpuszczać korzenie, zakorzeniać sięʼ.

šalavìjas a. *šalavìjai* m.pl. 1. bot. ʽszałwia, Salvia pratensisʼ, 2. ʽnapar z liści szałwi lekarskiejʼ, 3. bot. ʽkosaciec, irys, Irisʼ. War. f. *šalavijà* (SD <sʒaławia> «saluia»), pl. *šalavìjos*. Zapoż. z pol. przest. *szałwija* ʽSalviaʼ, por. ALEW 1005. Forma transpozycyjna *šalvija została przekształcona w *šalavijà* na gruncie etymologii ludowej. LEW 959 przyjmował dostosowanie fonetyczne do wyrazu *kalavijà* bot. ʽkosaciec, Irisʼ, *kalavijẽ̇lis* bot. ʽmieczyk, Gladiolusʼ; tak samo Kabašinskaitė 70. Rodzaj męski wyrazu *šalavìjas* polega na upodobnieniu do wyrazu *kalavìjas* ʽmieczʼ (zob.). — W Litwie Pruskiej używało się germanizmu *salvijà* a. *zalvijà* ʽszałwiaʼ (też pl. *salvìjos*, *zalvìjos* ts.), ⇐ prus.-niem. *salwī* a. *zalwī* (GL 149, LEW 959), por. nwn. *Salbei*. ALEW 1275 notuje jeszcze m. *zalvìjas* ts.

šalbiẽrius, *-aus* stlit., gw. ʽoszust, krętaczʼ — zapoż. z błr. *šalbér* ⇐ pol. *szalbierz* (⇐ stczes. *šalbíř*, por. Boryś 2005, 591). Zob. SLA 213, LEW 959 i ALEW 1005, gdzie jako podstawę formy staroczeskiej wskazano zapożyczone stwn. *salbāri* ʽSalber, Arztʼ. — Drw. *šalbierkà* oznacza zarówno ʽoszustkęʼ, jak i ʽrodzaj damskiej kamizelkiʼ.

šal̃čias, *-čio* gw. ʽchomik, Cricetus cricetusʼ. Niejasne. Od *šalt-* jak w *šal̃tas* ʽzimnyʼ, *šal̃čiai* m.pl. ʽmrozyʼ? ALEW 1005 sądzi, że pierwotnie była to nazwa pewnego zwierzątka (*Waldlemming*) nie zapadającego w sen zimowyʼ. Por. syn. *žiurkė́nas*.

šáldyti, *šáldau* (war. *šáldžiu*), *šáldžiau* 1. ʽstudzić, ziębićʼ, 2. ʽmrozić, zamrażaćʼ, 3. ʽo mrozie: warzyć roślinyʼ (*Per dvi žiemas šáldė sodus* ʽMróz warzył sady przez dwie zimyʼ), *įšáldyti* ʽzamrozićʼ, *sušáldyti* ʽoziębić, zamrozić, np. mięsoʼ, *užšáldyti* ʽzamrozićʼ. Causativum na *-dyti* od *šálti* ʽmarznąćʼ (zob. s.v.). Paralele: *skáldyti* ⇐ *skìlti*; *táldyti* ⇐ *tìlti*. War. na *-dinti*: *šáldinti*. — Dawne prs. na *-i̯a-*: *atšaldžiu* SD «odziębić ręce» [ʽodmrozićʼ], *ažušaldžiu* SD «zamrażam co», *nušaldžiu* SD[1] «oziębiam; uziębiam», *sušaldžiu* SD «ziębię». — Neoosn. *šaldy-*: *šaldyklà* ʽzamrażalniaʼ, *šáldymas* ʽchłodzenieʼ, *šáldyta mėsà* ʽmrożone mięsoʼ, *šáldytos daržóvės* f.pl. ʽmrożone warzywaʼ, *šaldytùvas* ʽlodówkaʼ. — Neoosn. *šald-*:

šaldénti ʽmrozić’, *šaldinė́ti* ʽlekko mrozić przez pewien czas’.

šalià 1. adv. ʽobok, koło, przy’, 2. praep. z gen. ʽkoło, przy’: *Sė́sk šalià manę̃s* ʽUsiądź przy mnie’. *Mū́sų mokyklà yrà šalià plénto* ʽNasza szkoła jest przy szosie’. Skostniała forma instr.sg. do *šalìs* ʽstrona’ (zob. s.v.). Por. GJL III, §§ 775, 788.

šalìnė 1. ʽboczna część stodoły, gdzie składa się zboże, siano, słomę, plewy’ (por. *šóninė* ⇐ *šónas*), 2. ʽporęcze mostu’, 3. ʽboczna deska w wozie’, 4. ʽboczna część krosien’, 5. ʽpołowa ubitego i rozkrojonego wzdłuż wieprza, połeć’, 6. gw. ʽboczna izdebka w chacie wiejskiej, tzw. bokówka’. Formacja z suf. *-inė* oznaczającym miejsce, gdzie się coś znajduje, przechowuje, składa’, por. *pašarìnė*, *pelùdinė*, *šóninė* (GJL II, § 324). Z substantywizacji adi. *šalìnis*, *-ė* ʽboczny, znajdujący się na boku’, zob. *šalìs*.

šalìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽbok ciała’, 2. ʽbok, prawa a. lewa strona określonej przestrzeni’ (*padėti į šãlį* ʽodłożyć na bok’, *žiūrint per šãlį* / *iš šaliẽs* ʽpatrząc z boku’, *pro šãlį* ʽobok, mimo, bokiem, z boku’), 3. ʽkraj, terytorium’, 4. ʽpaństwo’ (*Neutraliosios šalys*), 5. ʽstrona w sądzie’. DP ʽstrona, kraina, cząstka’. SD: 1. «dziedzina; kraina, kray» (*šalis tunki žmonėmis* «nasiadły kray, frequens municipium, etc.», *negyvenama vieta*, *šalis* «nieosadzony, gdzie osady nie masz», *šalis nesuderunti, perskirta* «sekta, strona rozrożniona, factio, pars, secta, hæresis»), 2. «powiat, prouincia, districtus» (*šalis nuo vyskupo valdžiama, priveizdžiama* «biskupstwo, powiat duchowny, diecezya, diœcesis»), 3. «strona iakiey rzeczy, pars, latus» (*šalis lovos*, *patalo* «krawądź łoszka»), 4. «strona, pagina, paginula, pagella» (*viena šalis kortos rašytos* «karty pisaney iedna strona»). Odpowiednik łot. *sals*, *salis* a. *sallis* ʽpołeć słoniny’, *sala* ts., też ʽtusza świńska’. Niedość jasne. Jako pie. *ḱol-i- (transponat) było zestawiane z pwk. pie. *ḱel- ʽpochylać się, przechylać się na bok’ (zob. IEW 552, LEW 959 n.). Por. pgerm. *halþa-: OIc. *hallr* ʽleaning to one side, lying over, sloping; biased, partial’, OE *heald* ʽinclined’, OHG *hald* ʽsloping’, < pie. *ḱol-ti- (Kroonen 2013, 205). Natomiast Kluge-Seebold 288 ostrożnie postulował jako odpowiednik stwn. *halb*, śrwn. *halp*, ags. *half* ʽpół’ < pgerm. *halba- < pie. *ḱol-b^{h}o-. Zob. też ALEW 1007. — Drw. *atšalùs* ʽoddalony, ustronny; stroniący od ludzi’ (⇒ *atšaliaĩ* adv. ʽna uboczu’), *bešãlis* ʽbezstronny’ (*Bùvo kelì ir bešãliai žmónės*), *núošalis* ʽustronie, ubocze, zakątek’ (*laikýtis núošalyje* ʽtrzymać się na uboczu’, ⇒ *nuošalùs* ʽustronny, zaciszny; stroniący od ludzi, nietowarzyski’), *pašalỹs* (zob.), *šalỹ* adv. ʽobok, koło’ — z apokopowania formy loc.sg. *šalyjè* ʽna stronie’; *šalìdė* ʽsąsiek w stodole; plewnik; szopa na narzędzia przy stodole’ (por. *avìdė*, *veršìdė*), *šãlimas* ʽsąsiedni, znajdujący się obok’, *šaliñ* adv. ʽprecz, na bok’ (*eik šalin* SD «precz z tąd», *szálina* ob. *szálin’* DP ʽna stronę’) — skostniała forma ill.sg., *šalìnė* (zob.), *šalìnis* ʽboczny’: *šalìnis arklỹs* ʽkoń zaprzęgany z boku’, *šalìp* 1. adv. ʽobok, z boku, koło’ (*Aš aiškiai mačiau, šalìp stovėjau* ʽJa dobrze widziałem, stałem z boku’), 2. praep. z gen. ʽobok’ (*Šalìp kẽlio pérkasai* ʽObok drogi [są] rowy’), *šalutìnis* ʽboczny, poboczny, podrzędny; postronny’ (⇒ *šalutìnė* ʽboczna izdebka w chacie wiejskiej, tzw. bokówka; bariera mostu, poręcz mostu’, *šalutaĩnis* ʽosoba postronna; nieproszony gość na weselu’). Idiom: *sàvo šalìs* ʽmiesiączka’ (*Ana jauna ištekėjo, da sàvo šaliẽs neturėjo* ʽOna bardzo młodo wyszła za mąż, nim jeszcze zaczęła miesiączkować’). — Cps. *abìšalė* ʽduża kromka chleba okrojona naokoło bochenka’, *abišãlis* ʽobustronny, obopólny, wzajemny’ (por. *abù*, *abì*), *šalìbraukas* (zob. *braũkti*), *šalìgatvis* ʽchodnik dla pieszych’ (por. *gãtvė*), *šalìpantis* ʽdługi powróz, którym pęta się nogi dwu koni’ (por. *pántis*), *šalìpūnis* ʽmiejsce zadaszone obok stodoły, szopa do przechowywania plew, sań’ (por. *pūnė̃* I), *šalìsėdom* adv. ʽ(wieźć) mając kogoś na siedzeniu obok woźnicy’ (por. *sėd-*), *šalìtakis* ʽboczna ścieżka’ (por. *tãkas*), *šalìtempė* ʽ(w saniach) część łącząca nos płozy z nasadą’ (por. *tem̃pti*), *šalìtvorė* ʽmiejsce koło płotu, parkanu’ (por. *tvorà*), *šalìvagė* (zob. *vagà*), *vienašãlis* ʽjednostronny’, por. *víenas* (⇒ *vienašãliškas* ts.). — Złożenie synonimiczne: *šalì-grečiai* adv. ʽobok, koło, jeden obok drugiego, rzędem’ (por. *šalià*, *gretà* oraz typ *plìknuogis*). — Złożenie

tautologiczne: *šalì-šalės* f.pl. ʽosoby postronne; dalecy krewni’ (por. *niẽkniekis, sénsenis*). — Vb. denom. *šãlinti* ʽusuwać’, *šãlintis* ʽusuwać się, unikać’ (por. ros. *ustranjátь* ʽusuwać, oddalać’, *ustranjátьsja* ʽusuwać się’ : *straná* ʽstrona’). —n.rz. *Ùpiašalis*.

šálmas 1. ʽhełm, ochronne nakrycie głowy metalu a. skóry; kask’, 2. hist. ʽhełm z przyłbicą’. DP ʽprzyłbica’, SD «przyłbica, galea» [ʽhełm, szyszak; blaszana lub stalowa osłona głowy’]. War. *šal̃mas* 4 p.a. Trudne. Nasuwają się dwie możliwości. Po pierwsze może to być slawizm, mianowicie forma przekształcona synkopą i wzdłużeniem zastępczym z *šãlamas, to z kolei z pierwotnego *šẽlamas ⇐ strus. *šelomŭ* ʽhełm’. Por. ros. *šelóm* obok *šólomja* ʽwzgórek; szczyt dachu’. W kwestii synkopy i akutu zob. *álvas, páltis, ćérpė*. Odpowiedni wyraz stpr. *salmis* EV ʽhełm, Helm’ mógł zostać przekształcony metatezą *l* w formie pierwotnej *[slamis], która była spruszczeniem wyrazu stpol. *szłom* ʽhełm’. Inaczej PKEŽ 4, 46n., który przyjął, że stpr. *salmis* jest zapożyczeniem z psł. zach. *šolmŭ, z kolei lit. *šálmas* — ʽdość starym’ zapożyczeniem z języka staropruskiego. — Druga ewentualność to ujęcie wyrazów *šálmas* i *salmis* jako refleksów pie. *ḱol-mo- ʽokrycie, pokrywa’ ⇐ pie. *ḱel- ʽukryć, zasłonić’ (zob. LIV[2] 322). Por. wed. *śárman-* m. ʽobrona, ochrona; strop’. Akut lit. niejasny. Inaczej LEW 960 i ALEW 1008: *šálmas* to pożyczka ze słow. *šolmъ < *šelmъ. Podobnie REW III, 388: zapoż. z psł. *šelmъ. — Drw. *pašálmė* ʽczapeczka noszona pod hełmem’.

šalnà 4 p.a. ʽnocny przymrozek wiosną lub jesienią’, acc.sg. *šal̃ną* — zapewne zamiast *šálną 1, 3 p.a., por. *pašalnà* 3 p.a. ʽprzymrozek nocny, ranny’. Odpowiednik łot. *sal̂na* ʽmróz, przymrozek’. Wyraz bsł., por. psł. *sāl-nā, scs. *slana* ʽprzymrozek’, sch. *slána*, acc.sg. *slânu*, słń. *slána*, czes. *slána* ts. Pbsł. *šāl-nā < pie. *ḱolH-neh$_2$- (por. BSW 297n., LEW 960, NIL 416, ALEW 1008n.). Pwk. *ḱelH- ʽmarznąć, mrozić’ (LIV[2] 323), zob. *šálti, šáltas*. Paralela: *žárna* < pie. *ǵ^{h}orH-neh$_2$-. — Zapoż. bałtyckie w fiń. *halla* ʽnocny przymrozek’ (LEW, *l.c.*, Stang 1966, 23). — Vb. denom. *šalnóti, -ja, -jo* ʽz lekka mrozić (o nocnym przymrozku), pokrywać się szronem’. — N.m. *Šalnà, Šálnos, Šalnakañdžiai*. N.rz. *Šalnà, Šalnáitė*, n.jez. *Šalnáitis*.

šaltanõsiai, *šaltanósiai* m.pl. 1. ʽpierożki z mąki gryczanej, nadziewane twarogiem, grzybami lub jagodami’, 2. ʽpierożki z mąki gryczanej lub tartych kartofli, nadziewane makiem lub konopiami. War. *šaltanõsai*. Nazwa postnej potrawy. Stanowi złożenie członów *šáltas* ʽzimny’ i *nósis, -ies* ʽnos’, dosł. ʽzimne nosy’. — Zapoż. lit. w pol. gw. *szałtonosy, szałtanosy*, ros. gw. *šaltanósy* ʽpierożki nadziewane gotowanymi kartoflami i mięsem’ (por. Laučjute 34).

šáltas, *-à* ʽzimny, chłodny, mroźny’. Odpowiedniki bałt.: łot. *saĵts* ʽzimny’, przen. ʽgoły, nagi, czysty’ (*salti męli* m.pl. ʽwierutne kłamstwa’), stpr. *salta* ʽkalth’. Z pochodzenia jest to adiectivum verbale z suf. *-to-* i pwk. w SO: *šāl-ta- < pie. *ḱolH-to- (por. NIL 416, gdzie też o problemie aw. *sarəta-*). Paralele: *báltas, kárštas*. — Drw. *šaltẽkšnis* bot. ʽkrzew kruszyna, Frangula’ (por. neosuf. w *ožẽkšnis*), *šaltẽsiai* m.pl. ʽzimne potrawy’, *šaltỹn* adv.: *šaltỹn eĩna* ʽrobi się (coraz) zimniej’, *šaltìnis* (zob.), *šaltóji, -õsios* f. ʽzimna, nie opalana izba’, pot. ʽareszt, paka, ciupa’ (substantywizacja zwrotu *šaltóji stubà*). — Cps. *šaltagariaĩ* m.pl. ʽczad’, dosł. ʽzimna para’ (por. *gãras*), *šaltanõsiai* (zob.), *šaltapinìgis* ʽskąpiec, sknera’ (por. *pinigaĩ*), *šaltãrūsis* ʽchłodna piwnica, lodownia’ (por. *rūsỹs*), *šaltãžemis* ʽgleba z przewagą piasku a. gliny’ (por. *žẽmė*), *šaltìbarščiai* (zob.), *šaltýmetis* ʽzimna pora roku; zima’ (por. *mẽtas*), *šaltỹžius* ʽzmarźlak’ — z degeminacji *šalt.tyžius (por. *tìžti*), *šáltkalvis* (zob.), *šal̃tligė* ʽgrypa’ (por. *ligà*), *šáltmėtės* (zob. *mėtà*), *šáltmetis* ʽpora chłodów; zimny rok’ (por. *mẽtas*), *šaltmirỹs* ʽzmarźlak’, war. *šaltmerys* (por. *mir̃ti*), *šáltrūgis pienas* ʽmleko, które zsiadało się w chłodzie’ (por. *rū̃gti*), *šáltupis* ʽwypływająca ze źródła rzeczka z bardzo zimną wodą’ (por. *ùpė*, n.rz. *Šal̃tupis* 11x, *Šaltupỹs* 10x, *Šáltupis* 8x), *šálvėjai* a. *šalvėjaĩ* m.pl.

ʽzimny wiatr; chłodna wilgoć wychodząca ze ścian' < *šalt-vėj- (por. *vė́jas*). — Vb. denom. *šaltė́ti*: *įšaltė́ti* ʽwyziębić się (o izbie)', *pašaltė́ti* ʽoziębić się', *šáltinti* ʽstudzić, chłodzić'. — N.rz. *Šalčià* (formacja na *-i̯ā-* typu *Bálčia* ⇐ *báltas*; *kalčià* ⇐ *kaltas*), *Šaltója* 3x, *Šaltuonà*, *Pãšaltuonė*. N.m. *Šalpir̃čiai* (*Šalt-pirčiai), *Šaltabar̃ščiai*, *Šaltakỹnė*, *Šaltamal̃kiai* 2x, *Šaltmiriaĩ*, *Šaltrópiai* 2x.

šálti, prs. *šą̃la* (war. *šañla*, *šal̃na*, *šãla*, *šálsta*), prt. *šãlo* (war. *šãlė*) 1. ʽrobić się zimno; marznąć, ziębnąć, ostygać, zamarzać', SD *šųlu* «marznę; ziębnę, zimno mi», 2. tr. ʽdoprowadzać do zamarznięcia'; *pradė́jo šálti* ʽnastał mróz' (dosł. ʽzaczęło ziębnąć'), *apšálti* ʽzamarznąć', *atšálti* ʽostygnąć; odmrozić', *pašálti* ʽo mrozie: pojawić się, nastać'. Czas. denominatywny z prs. infigowanym od rzecz. *šalas ʽmróz' (por. *pãšalas*). Odpowiednik łot. *salt*, *salstu* (gw. *saļu*), *salu* ʽmarznąć' ⇐ *sals* ʽmróz'. — Drw. werbalne: *šáldyti* (zob.), *šalė́ti*, *šãli*, *-ė́jo* ʽmrozić, chwytać — o mrozie' (*Šiąnakt truputį pašalė́jo* ʽTej nocy był lekki mróz'), *šalénti* ʽchwytać — o mrozie' (por. *šilénti*, *sruvénti*), *šãlurti* ʽz lekka mrozić'. — Od prs. *šą̃la* pochodzi neopwk. *šąl-* w drw. *šą́lauti* ʽz lekka mrozić', *šąlióti* ts. — Od prs. *šálsta* pochodzi neopwk. *šals-* albo *šalst-*, por. *šálstelėti* ʽoziębić się nieco; chwycić — o mrozie', *šálsterti*: *Kai kada rytais dar šálsterna* ʽRankiem niekiedy jeszcze chwyta przymrozek'. — Drw. nominalne: *ãpšalas* ʽżłódź, gołoledź', *atašalaĩ* m.pl. ʽmróz przychodzący po odwilży' (⇐ *ata-šalti ʽna nowo zamarznąć'), *atãšalas* ʽoziębienie przychodzące wiosną po kilku ciepłych dniach', *atšãlėlis* ʽktoś wrażliwy na zimno, zmarźlak', *pãšalas* (zob.), *sušãlėlis* ʽzmarźlak', *šą́ląs*: SD *šųlųs* «mroźny, gelidus, glacians», *šalẽsis* ʽrzecz zamrożona', *šalìmas* ʽmarznięcie', *šálmenys* m.pl. ʽprzymrozek', *šalmuõ* ʽpłoń, nie zamarzające zimą miejsce na rzece a. jeziorze', *šalnà* (zob.), *šáltas* (zob.). — Cps. *grynašalaĩ* m.pl. ʽgołoledź', *grynašaliaĩ* m.pl. ʽmróz, któremu nie towarzyszy opad śniegu' (por. *grýnas*), *grúodšala* (zob. *grúodas*), *pirmašalaĩ* m.pl. ʽpierwsze przymrozki' (por. *pìrmas*), *plìkšala* ʽmróz bez śniegu', *plìkšalai* m.pl. ʽgołoledź' (por. *plìkas*), *rýtšaliai* m.pl. ʽprzymrozki' (dosł. ʽranne przymrozki', por. *rýtas*). — Lit. allomorfy *šal-V* i *šál-C* są refleksami stopnia *o* pie. *ḱolH- od pwk. *ḱelH- ʽmarznąć, mrozić', por. aw. *sarəta-* ʽchłodny, zimny', wed. *śíśira-* ts., oset. *sælin* ʽmarznąć', stisl. *héla* ʽprzymrozek' (LIV[2] 323). Usztywnienie apofoniczne jest w bsł. wtórne. Nieobecność form na SZ (†šìl-C < pie. *ḱl̥H-C) może stać w związku z ewentualnością konfliktu homonimicznego z vb. *šìlti* ʽciepleć, nagrzewać się'. — WSO *šāl-: zob. *šol-*.

šaltìbarščiai m.pl. ʽchłodnik' — zrost syntagmy złożonej z *šaltì* (nom.pl.m. do *šáltas* ʽzimny') i *bar̃ščiai* m.pl. ʽbarszcz'. Dosł. ʽzimny barszcz, barszcz na zimno'. I człon przybiera również formy *šaltý-*, *šaltã-*, *šált-*. — War. *šalbar̃ščiai*; z insercją *k*: *šalbar̃kščiai*, *šálbarkščiai* (por. *ãtvirščias* > *ãtvirkščias*).

šaltíena 1. ʽnóżki w galarecie' (war. *šaltiẽnė*), 2. ʽpotrawa z gotowanego mięsa zwiniętego w rulon, rolada'. Ta nazwa potrawy została utworzona sufiksem *-iena*, *-ienė* bądź od sb. *šal̃tis* ʽzimno, chłód', bądź od adi. *šáltas* ʽzimny, chłodny'. Por. *avíena* ʽbaranina', *bulviẽnė* ʽkartoflanka'. Motywem nazwy było studzenie galarety z rozgotowanych nóg cielęcych, wieprzowych a. wołowych (por. pol. *zimne nogi* / *nóżki* ʽnóżki w galarecie' : *zimny*).

šaltìnis, *-io* 1. ʽźródło, wypływ wody podziemnej', 2. ʽdreszcze, febra, gorączka' (por. *šal̃tis*), 3. przen. ʽpunkt wyjścia, miejsce z którego coś pochodzi', 4. przen. ʽdokument, np. historyczny'. War. *šaltinỹs*. Z substantywizacji pochodzącego od *šáltas* ʽzimny' przymiotnika na *-inis*, który był określnikiem do *vanduõ* ʽwoda': *šaltinis vanduo ʽzimna woda'. Por. *aukštìnis* ʽdziura w dachu kurnej chaty' ⇐ *aukštinė anga ʽgórny otwór' ⇐ adi. *áukštas* ʽwysoki' (dalsze paralele w GJL II, § 324). — Z innymi suf.: *šaltẽnis* ʽźródło' (por. *verdẽnė*), *šaltìnė* 1. ʽźródło', 2. ʽfebra' (SD[1] *šaltinį turiu* «febrę mam, febrio, febricito»). — Nawiązanie semazjologiczne: scs. *studenĭcĭ* ʽźródło', słń. *studénec* (war. *zdénec*), sch. *studénac*, ros.

studenéc ts. — drw. od adi. *studenŭ* ʽchłodny, zimny’, ⇐ *studiti* ʽstudzić, chłodzić, oziębiać’. — Drw. *pãšaltinis* ʽmiejsce przy źródle; miejsce grząskie’, *šaltiniúotos píevos* f.pl. ʽłąki, na których znajdują się liczne źródła’. — N.rz. *Pãšaltenis* 2x, *Pašaltenys*, *Pãšaltinis*, *Šaltìniai* 3x, *Šaltìnis* 20x.

šal̃tis, *-čio* 1. ʽmróz’, 2. ʽzimno, chłód, ziąb’, 3. ʽdreszcze, uczucie gwałtownego zimna, przy którym występuje wstrząsanie całego ciała i szczękanie zębów’, 4. przen. ʽchłód, brak życzliwości, sztywność w obejściu’ — abstractum przymiotne na *-i̯a-* od *šáltas* ʽzimny’ (zob. s.v.). Metatonia jak np. w *kar̃štis* ʽgorąco’ ⇐ *kárštas*; *aũkštis* ʽwysokość’ ⇐ *áukštas*. — Drw. *šaltíena* (zob.), cps. *júodšaltis* ʽsilny mróz bez śniegu’ (por. *júodas*), *plìkšaltis* ts. (por. *plìkas*), *saũsšaltis* ts. (por. *saũsas*), *šalčmirỹs* ʽzmarźlak’ (por. *mir̃ti*). Vb. denom. *šalčiúoti* a. *šálčiuoti* 1. ʽchwytać — o mrozie’, 2. ʽmieć dreszcze w gorączce, dygotać, być wstrząsanym’.

šaltỹšius, *-iaus* hist. ʽsołtys, zwierzchnik administracji wiejskiej, mianowany przez pana wsi’ — zapoż. ze stpol. *szołtysz*, *szołtys* (⇐ śrwn. *schultheiȝe*, por. nwn. *Schultheiß*). War. z dysymilacją *š-š* > *š-ž*: *šaltỹžius*. — Vb. denom. *šaltyšiáuti* ʽbyć sołtysem’.

šáltkalvis, *-io* ʽślusarz’ — kalka złożenia nwn. *Kaltschmied*, dosł. ʽkowal pracujący na zimno, bez ognia’ (por. *šáltas* ʽzimny’, *kálvis* ʽkowal’). — War. *šaltkálvis*, *šaltkalvỹs*. Z uproszczeniem zbitki *lt.k*: *šálkalvis* (Zinkevičius 1966, § 210).

šalvė́ti, prs. *šal̃vi* (war. *šal̃va*, *šalvė́ja*), prt. *šalvė́jo* 1. ʽz lekka mrozić’, 2. ʽo praniu: schnąć na mrozie’, *įšalvė́ti* ʽwyziębić się (o pomieszczeniu); ostygnąć (o piecu); stwardnieć od mrozu (o gruncie)’. Jest to durativum stanu na *-ėti*, utworzone od nomen *šálvas ʽmróz’ < pie. *ḱolH-u̯o-. Zob. *šáltas*. Paralelne denominativa: *gyvė́ti* ⇐ *gývas*, *salvė́ti* ⇐ *salvas. — Drw. *šalvénti* ʽz lekka mrozić’ (syn. *šalénti*), nomina: *apšalviaĩ* m.pl. ʽwiosenne przymrozki’, *apšalvỹs* ʽżłódź, gołoledź’.

šalvìs, *-iẽs* 4 p.a. f. Wyraz ten oznacza cztery gatunki ryb: 1. ʽpstrąg potokowy, Salmo trutta fario’, 2. ʽpstrąg źródlany, Salvelinus fontinalis’, 3. ʽsieja, sielawa, Coregonus’, 4. ʽlipień pospolity, Thymallus thymallus’. War. m. *šal̃vas*, *šalvỹs*. Było zestawiane z psł. *solvŭ, ros. *solovój* ʽo maści konia: bułany, płowy, żółtawy’, ros. *solovéj* ʽsłowik’ oraz niem.-szwajc. *helw* ʽpochmurny — o niebie’ (zob. Bsw 249, Specht 1944, 122, Lew 961, Rew II, 690 n., Alew 1009), z czego można wysnuć przypuszczenie, że nazwy wymienionych ryb nawiązują do ich ubarwienia. Transponat ie. *ḱol-u̯o-.

šãmas ʽsum, Silurus glanis’, łot. *sams* ts. Wraz z psł. *somŭ (słń. *sòm*, ros. *som*, stczes. *som*, czes. *sumec*, *sumík*, stpol. *som*, pol. *sum*) kontynuuje pbsł. *šama- (Bsw 298). Możliwe jest nawiązanie do pie. *ḱamo-, mianowicie przy uwzględnieniu wyrazów gr. καμασήν, -ῆνος m. ʽgatunek ryby; ryba w ogóle’ i κάμαξ, -ακος f. ʽtyka, żerdź, kołek, pal, drzewce włóczni, trzon wiosła’. Znacz. etym. ʽryba długa jak tyka’? Wokalizm *a* przemawia za pożyczką z jakiegoś substratu przedindoeropejskiego. Por. Lew 962, Alew 1009, Rew II, 694, Gew I, 771. — Drw. *šamýnas* ʽniewielki sum’, cps. *šamaũsis* ʽz sumiastymi wąsami’, war. *šamū̃sis* (por. *ū̃sai*), *šamauõstis* ts. (por. *uõstai*).

šañdrai m.pl. żm. ʽmateriał naniesiony przez wodę powodziową, wyrzucony na brzeg: gałęzie, krzaki, trawa, słoma’. War. *šeñdrai*, *šéndros*. Niejasne. Zdaniem Leskiena 1891, 436 ma to być zniekształcenie («eine Entstellung») wyrazu *šveñdrai* ʽtrzcina; sitowie’. Takie ujęcie podtrzymał Lew 962. — War. *šandros* f.pl. b.z.a. ʽgałązki znoszone przez bociana budującego gniazdo’. Por. jeszcze *šundrai* b.z.a. ʽśmieci’ (Būga, Rr III, 185).

šankùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽskoczny (o koniu)’, 2. ʽszybki, żwawy; porywczy, śmiały, zuchwały’ (war. *šánkus*). Sd <ßunkus> «chybki, agilis, leuis ad cursum, flexibilis» (syn. *sukrus*, *į̇lunkus*), «porywczy, promptus, tumultuosus...», sb. <ßunkus> «śmiałek, audaculus,

feroculus». Z prefiksem *pa-*: *pašankùs* ʽskoczny, dobrze skaczący (o koniu); dobrze tańczący; zręczny, zwinny’. Przymiotnik dewerbalny, utworzony od neopwk. *šank-*. Ten ostatni został wyodrębniony z prs. infig. *ša-n-kù, opartego na *šak-[500], tj. na pierwiastku w st. zanikowym od *šāk- (por. *šókti* ʽskoczyć, skakać’). Por. apofonię *plāk- ⇒ *plăk- s.v. *plàkti*. Dla prs. *šankù można przyjąć znacz. etym. ʽwyskakuję’ lub ʽszykuję się do skoku’. Osnowę *šak-* widać też w adi. *ãtšakas* ʽkrnąbrny, przekorny’ (znacz. etym. ʽodskakujący w bok’). — Inne nomina od neopwk. *šank-*: *atšankė̃* a. *ãtšankė* 1. ʽhak’ (znacz. etym. ʽto, co wystaje, sterczy poza obręb czego’), 2. ʽbosak do wciągania sieci’[501], *atšanklės* b.z.a. f.pl. ʽsznurki, za pomocą których zwiera się workowatą sieć z rybami’, *pašánkinė* ʽpułapka, potrzask, sidła; rozpięty na tyczkach sznurek, służący do przeskakiwania, do skoku wzwyż’, *pašánklė* ʽpewien błąd w tkaniu, skaza w tkaninie’ (dosł. ʽprzeskok’), *šankybė, šankumas*: SD <ßunkibe> «śmiałość zła, audacia ad omne facinus, licentia, proiecta audacia», syn. <ßunkumas>, *šankỹklė* ʽprzeszkoda do przeskakiwania, np. przez konie’, *šankỹnė* ts., też ʽtrampolina’ (syn. *tramplìnas*). — Vb. denom. *šankìnti* a. *šañkinti*, zwykle z prvb. *pa-* 1. ʽzmuszać konia do skoku, do szybszego biegu’, 2. ʽbrać do tańca’, 3. ʽ(ogiera) dopuścić do klaczy’, 4. ʽszybko nieść, wieźć; przyprowadzić pomoc’, 5. ʽ(dziecko) kołysać na ręku, podrzucać na kolanie’, *įšankìnti* ʽzmusić konia do skoku; pozwolić koniowi rozskakać się’. Wywód *šankìnti* od prs. *šañka figuruje już u Kazlauskasa 1968, 326.

šãpalas 1. ʽryba kleń, Leuciscus cephalus’, 2. ʽryba jaź, Leuciscus idus’ (SD «jaź, rubellio, erythrinus»), 3. ʽryba płoć, płotka, Rutilus rutilus’. Odpowiednik łot. *sapal(i)s* ʽDünakarpfen, Alant, Alantsbleyer’. Bez dobrej etymologii. Może do *šãpai* ʽości rybie’? Zob. s.v. *šãpas*. — BSW 299, IEW 614, LEW 963 i ALEW 1010 przytaczali zestawienie ze sti. *śáphara-* m. ʽgatunek karpia, Cyprinus sophore’. Tymczasem wyraz sti. nie jest odziedziczony, nie ukazuje się w EWAIA. To samo odnosi się do gr. κυπρῖνος m. ʽkarp’, zob. GEW II, 51 (Beekes 2010, 805 z uwagi na suf. *-īn-* uważa wyraz za pregrecki). Niepewne pozostaje również porównanie z ros. *sápa* ʽsapa, klepiec, Cyprinus ballerus’, zob. REW II, 578. — N.m. *Šapalaĩ* 4x.

šãpas ʽtrawka, źdźbło, słomka, gałązka; drobinka, kruszynka’ — drw. z suf. *-a-* i SO *šap-* ⇐ *šep-*, por. *šèpti* m.in. ʽrosnąć w nieładzie — o włosach, brodzie’. Znacz. etym. ʽwłos, kłaczek’. Paralele apofoniczne: *šlãkas* ⇐ *šlė̃kti*; *vãlas* ⇐ *vélti*. Por. ALEW 1010. — Pl.t. *šãpai* 1. ʽgałęzie i trawy, które naniosła na pola woda powodziowa’, 2. ʽpodściółka dla zwierząt w oborze’, 3. ʽości rybie’. — Drw. *šãpalas* ʽźdźbło, gałązka’, *šãparas* ʽźdźbło, gałązka’ (war. *žãbaras*), ʽtrzon pióra ptaka, stosina’, *šapė́ka* ʽżyjątko, pasożyt, pchła’, też o wychudłym, nędznym zwierzęciu’ (por. suf. w *paršė̃kas* oraz *bernė̃kas*, *žmogė̃kas*), *šapìnė* ʽsiennik’. — Vb. denom. *šàpti*, *šam̃pa*, *apšãpo* ʽo ubraniu: pokrywać się źdźbłami’.

šapénti I, *šapenù*, *šapenaũ* ʽmówić po cichu, szeptać do ucha’, *sušapénti* ʽwyszeptać bezzębnymi ustami’. Z innymi suf.: *šapė́ti*, *-a*, *-ė́jo* ʽszeptać’, *šapsė́ti* ʽmówić niewyraźnie, seplenić; krakać; głośno gryźć’, też ʽzamawiać chorobę’, *šapšė́ti* ʽszeptać’ (*ps* > *pš* przez persewerację). Osnową tych czasowników była interi. *šàp* — o szeptaniu do ucha, por. *Prilenda prie jo: šàp šàp į ausį* ʽPodchodzi do niego i *šap šap* do ucha’. Por. *švepė́ti*, *švepsė́ti* ⇐ *švèpt*. — Drw. *šãpana* c. ʽnie mający zębów; ktoś nadąsany, wiecznie niezadowolony’, *šaplỹs*, *-ė̃* ʽktoś bezzębny, ktoś sepleniący; niedojda’, ⇒ vb. denom. *šaplénti* m.in. ʽseplenić; mamrotać pod nosem, szeptać modlitwy’.

šapénti II, *šapenù*, *šapenaũ* ʽskubać i żuć trawę (o owcy, kozie, koniu)’, *sušapénti*

[500] Por. *prantù* ⇐ *prat-* (*pràsti*); *randù* ⇐ *rad-* (*ràsti*); *tampù* ⇐ *tap-* (*tàpti*).
[501] Mniej prawdopodobny wydaje się wywód °*šank*° z odziedziczonej osnowy pbsł. *šank-V- < pie. *ḱonk-V-, mianowicie w nawiązaniu do psł. *sǫkŭ ʽsęk’ i sti. *śaṇkú-* ʽspiczasty kołek, klin’, zob. BSW 298 n., LEW 962, Boryś 2005, 542, Derksen 2008, 463 n.

ʽzjeść, zeżreć bez reszty' — czasownik na *-enti*, utworzony od interi. *šàp*, por. *Avelės teip gardžiai žolę šapena šap šap šap* ʽOwieczki z apetytem skubią trawę *šap šap šap*'. — Drw. *šàptelėti* ʽzjeść, zeżreć mały kawałek', *šapúoti* ʽżreć głośno, w pośpiechu', *prišapúoti* ʽnajeść się do syta'.

šàpti gw.: *nušàpti, -šam̃pa, -šãpo* ʽoddalić się, usunąć się, zniknąć z oczu, przepaść', *apšàpti* a. *nušàpti* ʽpopaść w biedę, zbiednieć', *prašàpti* ʽoddalić się, zniknąć na jakiś czas; zaginąć bez wieści', *prišàpti* ʽodczuwać brak czego, nie mieć czego; zbiednieć' (*Prišapaũ duonos* ʽZabrakło mi chleba'. *Teip buvau miego prišãpęs, kad įkritau į lovą i tujau kaip negyvas*) ʽTak brakowało mi snu, że upadłem na łóżko i od razu jak martwy [zasnąłem]'). Niejasne.

šarãgai, *-ų* m.pl. gw. 1. ʽdwa drewna prostopadłe z poprzecznym w górze, służące do wieszania odzieży', 2. ʽrosochaty słup do zawieszania garnków' — zapoż. z pol. przest. *szaragi, -ów* (⇐ nwn. *Schragen*, SW). War. *šerãgai*. — Z uwagi na nierzadkie wahanie nagłosowych spółgłosek *š-/č-* może tu należeć również wyraz *čerãgis, šerãgis*, nazwa pewnej zabawy dziecięcej, podczas której wylicza się rozmaite słowa, a pierwszym z nich jest *čeragi*.

šárka ʽsroka, Pica pica'. Wraz ze stpr. *sarke* EV ʽAlester [Elster]' < pb. *šārkā- i psł. *sārkā (sch. *sràka* ob. *svràka*, ros. *soróka*, czes. *straka*, pol. *sroka*) kontynuuje wyraz pbsł. *šārk-ā- (BSW 299, LEW 964). Drw. od pwk. pie. *ḱorh₂-k-. Z inną sufiksacją: łac. *corvus, -ī* m. ʽkruk' (*ḱor(h₂)u̯o-), *cornīx, -is* f. ʽwrona' (*ḱor-n-), gr. κόραξ, -ακος m. ʽkruk' (*kor-n̥-k-). Por. Beekes 1969, 196, Schrijver 1991, 149, de Vaan 2008, 136, 139. Do tego ALEW 1010 dodaje porównanie z wed. *śā́ri-* f., ʽnazwa pewnego ptaka, być może *Predigerkrähe*'. Tymczasem PKEŽ 4, 63n. przyjmował derywację od interi. pie. *ḱā́rk. — Drw. *šar̃kinas* ʽsamiec sroki', *mẽdšarkė* (zob.). Zob. też *žagatà*. — N.m. *Šárkė, Šárkiškės* 7x, *Šárkiškiai* 4x, cps. *Žaliašarkiaĩ*. N.jez. *Šar̃kis*, n.rz. *Šarkýčia, Šarkýtė*, cps. *Šárkravis, Šárkupė, Šárkupis* 6x (por. *Gar̃nupis, Várnupis*), *Šar̃kvedis*.

šar̃kas gw. ʽsztuka ubioru, okrycie wierzchnie, siermięga, surdut; kapota na deszcz', też pl.t. *šar̃kai, šarkaĩ*. Odpowiada psł. *sorka ʽkoszula', sch. *sràka*, cs. *sraka* a. *sraky, -ŭve*, drw. scs. *sračica* ʽχιτών', strus. *soróčĭka*, ros. *soróčka* ʽkoszula chłopska' (REW II, 700). Bsł. innowacja leksykalna. BSW 299: pbsł. *šarka- m. ʽRock'. Związki zewnętrzne niezupełnie jasne, por. LEW 964, REW, *l.c.* (z liter.). — Wariant z grupą nagłosową *šv-*, słow. *sv-* (*v-* mobile?): lit. *švar̃kas*, łot. *svãrks*, zwykle pl. *svãrki* ʽokrycie wierzchnie, ubranie w ogóle', sch. *svràka*, bg. *svráka* ʽkoszula'. — Cps. *dróbšarkis* ʽrodzaj lnianej tkaniny z dodatkiem wełny' (por. *dróbė*).

šarmà 4 p.a. ʽszron, szadź; przymrozek nocny, poranny' (war. *šar̃mas*). Odpowiednik łot. *sar̂ma*, gw. *sārms* ʽszron'. Pb. *šarmā- < pie. *ḱor-m- (IEW 574, BSW 303, LEW 965, ALEW 1010n.). Zapoż. bałtyckie w fiń. *härmä* ʽszron' (Stang 1966, 31). Z innym sufiksem i apofonią: *šer̃kšnas* (zob.). — Od tejże osnowy *šarmuõ* ʽgronostaj' (zob. *šermuõ*). — Vb. denom. *šarmóti* ʽpokrywać się szadzią, szronem', *šarmúoti* ts. (⇒ *šarmótas* a. *šarmúotas* ʽoszroniony'). — Podwójny refleks st. zanikowego (pie. *ḱr̥-), por. 1° *šir-*: *šìrmas, šir̃mas* (zob.), 2° *šur-*: *šurmaĩ* m.pl. ʽszadź, szron', *šur̃mas* ʽo wietrze: przenikliwy, zimny'.

šármas ʽług, roztwór sodowy a. potasowy, używany do prania jako środek bielący'. SD *šarmas muilinykų* «kałkusz, ług mocny, ostry, lixivium saponariorum...». Odpowiednik łot. *sārms* ʽług'. Akut lit. niejasny. Do pie. *ḱor-mo- ʽżrący płyn'. Podobna formacja w stwn. *harm* m. ʽmocz' (wtórnie *harn* m., śrwn. *harn*), vb. denom. śrwn. *hurmen* ʽpole gnoić, nawozić'. Zob. IEW 615, Stang 1972, 57, LEW 965. To pokrewieństwo leksykalne jest świadectwem stosowania moczu zwierząt domowych jako środka piorącego (ALEW 1011). Por. też stosunek wed. *mū́tra-* n. ʽmocz, uryna', staw. *mūθra-* n. ʽbiegunka' i psł. *mydlo

'środek piorący' (ros. *mýlo*, czes. *mýdlo*, pol. *mydło*), od (scs.) *myti*, *myjǫ* 'myć', pwk. *muh₁-C < *mi̯uh₁-C, zob. Rasmussen 1989, 117, LIV[2] 445n., przyp. 1. War. *s*-mobile: stnord. *skarn* 'gnój, nawóz', stang. *scearn*, śrdn. śrnid. *scharn* ts. (EWD 510 łączy to z pwk. pie. *(s)kerə- 'ciąć, krajać, schneiden'). — Gdy chodzi o stpr. *sirmes* EV 'ług, Louge [Lauge]', to trzeba uwzględnić, że w braku kontrolnych zapisów nie ma pewności, czy wokalizm *sir-C* jest autentyczny i odzwierciedla pb. SZ *šīr-C. BSW 300 i LEW 965 przyjmują różnicę apofoniczną *šarma- : *sirmes* (LEW, *l.c.* wskazał jako paralelę stosunek lit. *kálnas* : *kilnùs*). Nieco inaczej PKEŽ 4, 114n., który odtwarzał dwie praformy: wsch.-pb. *śarmas i zach.-pb. *śirmas. Stosunek wzajemny tych praform jest — zdaniem tego autora — porównywalny z parą wyrazów lit. *var̃das* 'imię' i stpr. *wīrds* 'słowo, wyraz'. — Drw. *pãšarmės* a. *pašármės* f.pl. 'zużyta woda ługowa; popiół pozostały po zlaniu ługu', *pašarmiaĩ* m.pl. ts., *šarmìnis* 'ługowy, zasadowy', *koštuvis šarminis* SD «łużnik» ['cedzidło, kosz do cedzenia ługu', L.], *šarmuõ* 'ług'. Vb. denom. *šarmúoti* 'ługować, tj. gotować w wodzie zaprawionej ługiem; zanieczyszczać ługiem'.

šarpùs, *-ì* 4 p.a. gw. 1. 'ostry (o kosie, nożycach)', 2. 'szorstki; szybki, energiczny, nagły', 3. 'pilny, pracowity' (war. *šárpus*). Zapoż. z prus.-niem. *šarp* (LEW 965), por. nwn. *scharf*. — Vb. denom. *šarpúoti* 1. 'szybko, pilnie pracować; szybko iść; szybko jeść', 2. 'ostrzyć, np. siekierę'.

šarvaĩ, *-ų̃* 3 p.a., *šárvai*, *-ų* 1 p.a. m.pl. gw. 1. 'łożysko płodu', 2. 'krwawienie macicy, miesiączka', 3. 'wydzielina z ust i nosa nieboszczyka' (syn. *almẽ*, *tãnės*). Vb. denom. *šarvóti*, *-ju*, *-jau* 'szykować nieboszczyka do pogrzebu', *numìrusį apšarvóti* 'obmyć trupa'. Odpowiedniki o odmiennej budowie: łot. *sãrņi* m.pl. 1. 'szlaka, żużel', 2. 'osad denny', 3. *auss sārņi* 'woskowina uszna', 4. 'miesiączka', 5. 'kał', ros. *sór*, *-a* 'śmieć, śmieci' (loc.sg. *v sorú*). Prawdopodobnie refleks SO pie. *k̑or(H)- od pwk. *k̑er(H)- 'wydalać kał, scheissen' (LIV[2] 327). Por. pbsł. *šir- / *šer- 'wydalać kał', psł. *sĭrati, *serǫ, sch. *sràti*, *sèrēm*, ros. *sratь*, *serú* (*serjú*, *sru*), czes. *srát*, *seru*, stpol. *srać*, *siorę*, *sierzesz*. Por. BSW 303, ME III, 806n., LEW 966, REW II, 696n., 711, ALEW 1011.

šárvas, też pl. *šarvaĩ*, *-ų̃* 3 p.a. 1. 'pancerz, uzbrojenie' (DP 'zbroja, oręż', SD *šarvas* a. *šarvai* «broń, oręże; rynsztunek woienny; zbroia»), war. *v*-mobile: *švarvas* (Bretkun), 2. 'posag, majątek wnoszony mężowi przez żonę' (SD *šarvas mergos nutekunčios* «posag, dos», *duomi šarvų* «wyposażam, doto, largior dotem»). Zapoż. ze śrwn. *sar*, *sarwes* n. 'rynsztunek wojenny, Kriegsrüstung'. Stąd też stpr. *sarwis* EV 'broń, Wofen [Waffen]'. Inaczej GL 20 i LEW 965: zapoż. z goc. *sarwa* 'Waffen'. Jeszcze inaczej PKEŽ 4, 65n., który uznał wyrazy lit. i stpr. za rodzime, kontynuujące pb. *śarvas 'okrycie ciała' itp. (ostatecznie pokrewne czasownikowi lit. *šérti* w znacz. 'uderzyć'). — Drw. *šarvingai* adv. SD «zbroyno, in armis», *šarvinykas* DP 'uzbrojony, zbrojny', *šarvinis* SD «posagowy, posażny, dotalis», cps. *šarvadarys* SD «płatnerz, armorum artifex, polio, onis» (por. *darýti*). Vb. denom. *šarvóti*: *šarvoju kų* SD «zbroię kogo, vbieram we zbroię, armo» obok *įšarvuoti*: *įšarvuoju* SD[1] «vzbraiam, armo, arma induo», *šarvúoti* 'pokrywać pancerzem, opancerzać', ⇒ *šarvúotas* 'opancerzony (samochód, pociąg)', *šarvúotlaivis* neol. 'pancernik' (por. *laĩvas*).

šasẽ 4 p.a. gw. 'droga bita, o twardej nawierzchni, szosa' — zapoż. z błr. *šasé* (indecl., por. ros. *šossé* n.). Inne gwarowe nazwy 'szosy' to 1. *šašijà* — drw. na *-ija* od *šaša, będącego zapoż. z błr. *šašá*, *-ý* (war. *šasijà*, *šacijà*, *šasìjė*), 2. *šašiẽjus* — zapoż. z błr. gw. *šašéj*. Por. TSBM 5, 358, 361.

šãšas 1. 'strup na ranie lub owrzodzeniu', 2. 'wykwit na skórze zawierający ropę, krosta, pryszcz' (SD «krosta, parch, strup»). Pl. *šašaĩ* 4 p.a. 1. 'świerzb, zakaźna choroba skórna zwierząt i ludzi', 2. 'krosty' (SD *šašai* «strupy ciekące w głowie, manantia capitis

ulcera», 3. SD *šašai* «liszay, mentagra, impetigo, lichen» (syn. *niežai*), 4. ʽniedojrzałe wcześnie spadające owoce, zrobaczywiałe owoce'. Odpowiednik łot. *sasi* m.pl. ʽmałe wrzody, zwł. na karku; ropiejące gruczoły'. Obok tego *sass* adi. ʽniedojrzały'; sb. ʽniedojrzały a. karłowaty owoc, jagoda; łodyga bez kłosa', też ʽżółtodziób', por. ME III, 744. — SZ *šiš*-: *šìšti* ʽpokrywać się krostami' (zob. s.v.). — Nie ma pewnej etymologii. Próbowano łączyć ze słow. *sosna* ʽdrzewo Pinus silvestris', co jednak nie zyskało uznania, zob. LEW 966. Por. wywód *sosna* z pie. *ḱas-no- ʽszary' (REW II, 701n., Boryś 2005, 567, ALEW 1013). — ʽOsoba mająca skórę pokrytą strupami' jest nazywana *šãšius*, *šašnà*, *šašnỹs*, *šašùika*, *nušãšėlis*. Inne drw. *šašùika* bot. ʽrumian żółty a. barwierski, Anthemis tinctoria', *šašùikos* f.pl. ʽowoce (jabłka) pokryte liszajem'. — Cps. *piktãšašiai* m.pl. ʽstrupy trudne do wyleczenia' (dosł. ʽzłe strupy', por. *pìktas*), *šãšdanga* ʽjarmułka' (dosł. ʽprzykrycie strupów, parchów', por. *deñgti*), ⇒ decompositum *šašõkas* ts. Niejasne jest *šašbaudà* ʽjarmułka' (II człon do *baudà* ʽkara'?). — Vb. denom. 1. *šàšti*, prs. *šą̃štù* < *šanš-stu (war. *šąšù*, *šanšù*, *šanštù*, *šanstù*), prt. *šašaũ* ʽkrostawieć, pokrywać się krostami', SD <szußu> «krostawieię, pustulæ mihi corpore surgunt», 2. *šašúoti* ʽpokrywać się strupami', *šašuotas* SD «krostawy; liszayowaty; parchaty».

šãtas 1. stlit. ʽSzkot', SD *šatas* «Szot, Scotus» (*šatų žemė* «szocka ziemia, Scotia»), 2. gw. ʽSzkot handlujący', stąd ʽprzekupień, handlarz' (Litwa Pruska). Zapoż. z pol. przest. 1. *Szot* ʽSzkot', 2. *szot* ʽprzekupień' (por. *Szotowie, którzy na sobie noszą swoje rzeczy ku przedaniu, płacą po złotemu*, L.). Inaczej GL 123 i LEW 967, którzy utrzymują, że *šãtas* w znacz. ʽprzekupień' nie jest polonizmem, lecz germanizmem, por. prus.-niem. *schotte* ʽein hausierender Krämer' (nwn. *der Schotte*). Czy tutaj *šãtija* ʽgrupa (łobuzów, przestępców), szajka, gang'?

šatõnas stlit. ʽszatan': *Taip vėl tikrai šatõnas, kurį vieną kartą pavilsta, to jau nepaleidžia* DP 121_5 ʽTak też prawie szatan kogo raz opanuje, tego już nie puści'. Zapoż. z pol. *szatan*, które zostało pod względem akcentowym dostosowane do białoruskiego zapożyczenia *šėtõnas* (zob.). Nieco inaczej LEW 967. Por. też SLA 213. Pominięte w ALEW.

šatrà 4 p.a. 1. ʽdługa cienka żerdź, tyczka', 2. ʽłata do przyciskania słomy przy kryciu dachu strzechą', 3. gw. ʽrozwora, drąg łączący przednią i tylną część wozu' (syn. *įšautis*, *pértraukas*), 4. gw. ʽdrążek do suszenia odzieży', 5. gw. ʽsucha gałąź'. Z innym suf.: *šãtras* ʽsucha gałąź, patyk', *šatraĩ* m.pl. ʽchrust'. Wygląda jak drw. na SO *šat*- od pwk. *šet- (por. *žabrà*, *žãbras* ⇐ *žeb*-). Odpowiedni czasownik nie został poświadczony. Būga, RR I, 599 napomknął o związku *šat*- z pie. *kset- (zob. też LEW 967), jednak IEW takiego pierwiastka nie notuje. — Drw. *šatrijà* żm. ʽkobieta rozgniewana, wściekła, nieznośna, zła', *šatrìnė* ʽdłuższy kij, tyczka, rózga; szopa na drewno', *šatrùs* ʽżywy, żwawy, energiczny' (war. *šadrùs* ts., też ʽuparty, zawzięty'). Cps. *šatrakõjis* ʽktoś o długich i cienkich nogach' (por. *kója*), *šatravarỹs* (zob. *varýti*), *šãtraviržė* ʽpawąz, drąg przyciskający wiezione na wozie zboże lub siano' (por. *vir̃žti* I). Vb. denom. *šatráuti* ʽzbierać chrust w lesie'. — N.rz. *Šatrijà* 2x, *Šatraslýnas* (war. *Šatralýnas*).

šaudìklis, *-io* gw. ʽstrzelec' — drw. denominalny na *-lis* od neoosn. *šaudik*-, pochodzącej z metanalizy wyrazu *šaudìkas* ʽstrzelec' (n. agt. od *šáudyti* ʽstrzelać'). Paralela: *kabìklis* ʽhak do wieszania' ⇐ *kabìkas* ʽkołek do wieszania; wieszak przy kołnierzu'. — Na skutek wtórnego odniesienia *šaudìklis* do czas. *šáudau* ʽstrzelam' doszło do emancypacji -*iklis* jako neosufiksu. W podobny sposób, odkąd *kirtìklis* ʽkilof, oskard' (etymologicznie: *kirtik-lis*) zaczęło być kojarzone z czas. *kirtaũ*, *kir̃sti* ʽciąć, rąbać', rozluźniła się jego więź słowotwórcza z pierwotną osnową na *-ik*-, por. n. instr. *kirtìkas* ʽkilof, piesznia do lodu' i n. agt. *kirtìkas* ʽrębacz, kosiarz'. — Neosuf. *-iklis* znajdujemy w roli formantu nomina instrumenti, por. *badìklis*, *kasìklis*, *pjaustìklis*, czasem też w nazwach osób, por. *jaunìklis*,

kamšìklis[502]. Synonimicznym formantem jest tu -*uklas*, pochodzący z fuzji -*uk*- -*la*-, zob. *kabùklas*.

šáudyti, *šáudau* (war. *šáudžiu*), *šáudžiau* 1. ʽstrzelać (z łuku, karabinu), bić (z działa); razić, uderzać (o piorunie)ʼ, 2. ʽzabijać strzałamiʼ, 3. ʽpękać wydając odgłos, trzaskać (o drewnie)ʼ, 4. ʽsunąć na łopacie (chleb do pieca)ʼ, *várnas šáudyti* ʽgapić sięʼ. SD: *šaudau* «strzelam z łuku», *šaudau pūčkomis ing miestų* «biję z dział do miasta», *sušaudyt* «rozstrzelać kogo». Odpowiednik łot. *saũdît*, *saudît* ʽstrzelaćʼ, też *šaũdît* ts. Intensivum z suf. -*dyti* od SO *šáu-C* ⇐ SE *šiáu-C, zob. *šáuti*. Paralele: *gáudyti* ⇐ *gáuti*; *pláudyti* ⇐ *pláuti*; *spjáudyti* ⇐ *spjáuti*. — Neoosn. *šaud*- (⇐ *šáudyti*): *šáudalas* ʽnabój, pociskʼ, *šaudalaĩ* m.pl. ʽamunicjaʼ, *šaudìkas* ʽstrzelecʼ (⇒ *šaudìklis* zob.), *šaudmuõ*, -*meñs* m. ʽpociskʼ, *šáudmenys* m.pl. ʽamunicjaʼ (neol.)[503], *šaudomieji daiktai, šaudymop priderų* m.pl. SD «ładunek do strzelby, missilia bombardarum». Cps. *pūčkašaudis* SD «puszkarz, co rychtuie strzelbę, librator» (por. *pūčkà*). — Neoosn. *šaudy*-: *šaudýba* ʽnauka strzelania, strzelectwoʼ (por. *tapýba* ⇐ *tapýti*), *šaudyklà* ʽstrzelnicaʼ (por. *skaldyklà* ⇐ *skaldýti*), *šaudỹklė* a. *šaudyklẽ* 1. ʽstrzelba, fuzjaʼ, 2. ʽstrzałaʼ, SD «bełt, pilum catapultarium, spiculum ballistæ», «strzała, sagitta, spiculum», 3. ʽczółenko tkackieʼ, SD «czołnek tkacki, radius» (por. łot. *saudīkla, sàudekle* ʽczółenko tkackieʼ), *šaudỹklis* ʽstrzelecʼ (war. do *šaudìklis*), *šáudytojas* przest. ʽstrzelec, łucznikʼ, SD «strzelec kulny, fistulator, sagittarius iaculator», *šaudytojai* m.pl. SD «kuszni strzelcy, ballistarij, catapultarij...» (por. *daužýtojas*).

šaũksmas ʽkrzyk, wrzask, wołanieʼ, DP też ʽzawołanie, zgiełkʼ — dewerbalna formacja z neosuf. -*smas* od *šaũkti* ʽwołać, krzyczećʼ (zob. s.v.). Paralele: *kaũksmas* ʽwycieʼ ⇐ *kaũkti*; *klỹksmas* ʽkrzykʼ ⇐ *klỹkti*; *veřksmas* ʽpłaczʼ ⇐ *veřkti*. SD: *pagiriu kų su šauksmu* «krzykam pochwalaiąc, acclamo, plausu & clamore aliquid approbo, applaudo...», *peikiu su šauksmu* «krzykam przeciw komu, ganię», *šauksmas kareivių* «krzyk żołnierski, barbaricum, barritus, celeusma», *linksmas šauksmas klausytojų* «krzyk słuchaczow przyiazny, acclamatio populi, applausus...», *šauksmas priešingas* «krzyk słuchaczow przeciwny, acclamatio aduersa populi, reclamatio». — Drw. *šauksmininkas* gram. ʽwołaczʼ.

šáukštas 1. ʽłyżka drewniana, łyżkaʼ (*šáukštai po pietų̃* ʽmusztarda po obiedzieʼ, *šáukštą padė́ti* ʽumrzećʼ), 2. przest. ʽkielnia murarskaʼ. War. *šáuštas* ʽłyżkaʼ (Zíetela). Wywodzi się z *šaust-as przez dwie zmiany fonetyczne: insercję *k* oraz perseweracyjną asymilację *ks* > *kš* (paralele: *paũkštis*, *svirkštìs*). Chodzi tu o nomen postvb. od neoosn. *šaust*- ⇐ *šaust-yti (metanaliza pierwotnego frq. *šau-sty- lub *šaud-sty-) ʽsunąć na łopacie (chleb do pieca)ʼ. Por. *šáudyti* i *šáuti*. Wydaje się prawdopodobne, że pierwotnym znaczeniem wyrazu *šáukštas* było ʽłopata chlebowaʼ. Podane objaśnienie nawiązuje do etymologii Sabaliauskasa, *Balt* I:1, 1965, 83n. i Hampa, *Balt* III:2, 1967, 107n., ale różni się od nich tym, że nie zakłada derywacji prymarnej przy użyciu sufiksu -*sta* (*šau-stas). Zob. też ALEW 1013. — Inaczej Karaliūnas, *Balt* XXX:1, 1995, 34n. (związek z lit. *šùkė* ʽodłamek, skorupa; szczerbaʼ i *šùkos* ʽgrzebieńʼ) oraz Būga, RR I, 275 (za nim LEW 968): hipoteza pie. *ḱou̯ḱ-o-, formacji na SO w stosunku do SZ *ḱuḱ- w gr. κυκάω ʽzmieszać, zamieszać, zamącićʼ i w n. instr. κύκηθρον ʽwarząchewʼ (przen. ʽmącicielʼ). IEW 597, s.v. *ḱeu̯ḱ-, *ḱuḱ- oznaczył to zestawienie etymologiczne jako bardzo niepewne («sehr unsicher»). Beekes 2010, 798 opisał κυκάω jako intensivum na -άω, nie mające etymologii. — Drw. *šaũkščius* ʽkto wyrabia łyżkiʼ

[502] Ambrazas 2000, § 419 (ʽVediniai su *-tlo-ʼ) sugeruje wywód -*iklis* wprost z prajęzykowego suf. *-itlis. Autor nie liczy się zupełnie z fuzją formantów -*ik*- i -*lis* na gruncie litewskim, inaczej mówiąc, z odnowieniem -*ik*- za pomocą izofunkcyjnego -*lis*. Pary typu *kabìklis* : *kabìkas*; *kirtìklis* : *kirtìkas*; *šaudìklis* : *šaudìkas* nie pojawiają się w jego monografii.

[503] Gdyby formacja z suf. -*men*- była stara, to brzmiałaby dziś †šaumuõ, †šáumenys, por. *raumuõ*, *raũmenys* albo *skiemuõ*, *skíemenys*.

(por. *šìkšnius* ⇐ *šikšnà*), *šáukštai* a. *šaukštaĩ* m.pl. ʽnaczynia stołowe, statki’ (*Susplauk šáukštus, ba musios ės* ʽZmyj naczynia, bo muchy będą jadły’), *šaukštẽlis* ʽłyżeczka (do cukru, herbaty)’, *šáukštinė* ʽłyżnik na ścianie’ (por. *kir̃vinė* ⇐ *kir̃vis*), *šaukštùkas* ts., *šáukštininkas* ʽkto wyrabia łyżki’, cps. *šáukštdėtė* (zob. *dė-*). — N.jez. *Pėršaukštis, Šaukščiùkas*, n. bagna *Šáukštas, Šaukštìnis*, n. lasu *Šáukštpelkė*.

šaũkti, *šaukiù*, *šaukiaũ* ʽwołać, wzywać, krzyczeć, wrzeszczeć (o dziecku)’. SD *šaukiu* «kraczę na kogo; krzyczę, wykrzykam» (syn. *šūkauju, klykauju*), «wołam; wrzeszczę» (syn. *rėkiu*), *šaukiu mūšiop, karionėsp* «krzykam do potrzeby» [ʽwzywam do bitwy, do walki’], *iššaukiu* «wyganiam, na wygnanie posyłam» (⇒ *iššaukimas iš tėvykščios* «wygnanie z oyczyzny», *iššauktas* «wygnaniec»). Odpowiednik łot. *sàukt*, *-cu* ʽwołać, wzywać; ogłosić (w kościele); wybrać kogo, np. na sędziego; głośno śpiewać’, *palīgā saukt* ʽwzywać pomocy’, *vārdā saukt* ʽwołać kogo po imieniu’. Niejasne. Postać pwk. *šauk-* mogła zostać uogólniona z formy prs. *šaukiù*, powstałej przez dysymilację z *šiaukiù < *ḱeu̯k- (LIV^2 331 zestawia lit. *šauk-* jedynie z toch. B *śauśäṃ* ʽwoła, ruft’, tak samo ALEW 1014). Bardziej jest jednak prawdopodobne, że praesens *šaukiù* jest z pochodzenia iteratywne (inf. *šaukýti), < *ḱou̯k-éi̯e-. Paralele: *braũkti, laũpti, raũkti*. ALEW, *l.c.* odnotowuje podobieństwo formalne i znaczeniowe *šaũkti*, łot. *sàukt* do *kaũkti* ʽwyć’ (nie †káukti!), łot. *kàukt* ʽwyć, beczeć’ i nie wyklucza tu ʽdubletu kentumowego’. — Drw. *šaũkdinti* ʽrozgłaszać wiadomość, ogłaszać z ambony, zwoływać (zebranie)’, też ʽparzyć ptaki, łączyć do parzenia’ (*Vištą su gaidžiu sušaũkdinti*), *šaũkinti* ʽwołać, aby ktoś odpowiedział, odezwał się (w lesie), aby przyszedł; rozgłaszać wiadomość na targu (np. o zgubie, o kradzieży)’, *šaukóti* ʽpokrzykiwać’ : łot. *saũkât*, ⇒ *šaukõnas* ʽkrzykacz’. Nomina: *są́šauka* ʽkrótka narada’, *šaukãlius* ʽkrzykacz’, *šaukė́jas* SD «wołacz, clamator, proclamator», *šaukìmas* ʽwołanie’, *šauklỹs* przest. ʽherold, woźny rozgłaszający wiadomości urzędowe’ (por. n.m. *Šaukliaĩ* 5x), dziś przen. ʽgłosiciel (prawdy)’, *šaukolas kario* SD «woyski, præco exercitus», *šaukolas miesto* SD «woźny mieyski, woytowski sługa, podwoyski, præco, proclamator», obok *šauk-uolas*: *šaukuolas kario* SD «woźny woienny, præco exercitus», *šaukuolas bajorų* SD «woźny ziemski, ministerialis terrestris, præco equestris fori», *šaũksmas* (zob.), *šauktùkas* gram. ʽwykrzyknik’ (neol.), *šaukū̃nas* DP ʽwoźny’ (por. *šauklỹs*). Por. n.rz. *Šaũkupis*, n. bagna *Šaũkbalė*. — SZ *šuk-*: *šùkti*, *šunkù*, *šukaũ*, *prašùkti* DP ʽzawołać’, *sušùkti* DP ʽzakrzyknąć’, *sušukt* SD «okrzyk uczynić» (⇒ *sušukimas* SD «okrzyk»). — WSZ *šūk-*: *šū́kauti* (zob., tam też nomina z *šūk-*).

šaunùs, *-ì* 4 p.a. ʽwspaniały, dzielny, dobry, poczciwy, wyborowy’ (war. *šaũnas, -à*), *šaũniai* adv. ʽwspaniale, świetnie’. Należy do rodziny *šáuti* m.in. ʽmiotać, strzelać’ (LEW 968). Znacz. etym. ʽcelny, trafny’ — najpierw o miotaniu, strzelaniu; potem przeniesione na ludzi wykonujących takie czynności. Neosuf. *-nus*, por. *laknùs, platnùs*.

šaũtas gw. 1. ʽzupa z warzyw liściastych; kapuśniak’, 2. ʽwoń wilgoci, stęchlizny, potu; zaduch’ (syn. *šùtas*). Odpowiedniki łot. *saute* ʽFrühlingsgericht von Nesseln, pewna potrawa z pokrzywy’ i *saũtēlis* ʽnagrzane, duszne powietrze, zaduch’. Por. łot. *sàutêt*, *-ẽju* m.in. ʽtrzymać w cieple, dusić potrawę’. Pwk. *šaut-*, łot. *saut-* jest alternantem na stopniu *o* do *šut-*, zob. *šùsti*, *šuñta* ʽprzeć, ulegać rozkładowi na skutek działania ciepła i wilgoci’. Zob. też LEW 968n.

šáuti, *šáunu* (war. *šáuju*), *šóviau* (war. *šavaũ*) 1. ʽsunąć, np. chleb do pieca, suwać jak czółenko przy tkaniu’, 2. ʽzasuwać rygiel’, 3. ʽtrzasnąć, uderzać — o piorunie’, 4. ʽciskać, miotać’, 5. ʽstrzelać, wypuszczać pociski, strzały’. Cps. *apšáuti* ʽzwilżyć, oblać (potem); oszukać; prześcignąć’, *atšáuti* ʽodryglować drzwi’, przen. ʽodciąć się komu’, *įšáuti* ʽstrzelając trafić w coś, do wewnątrz; uderzyć w co — o piorunie; wsunąć do pieca; szybko wbiec, wjechać’, *nušáuti* ʽzastrzelić, zabić; wystrzelić (strzałę, pocisk); wsunąć chleb do pieca; wyrównać, wygładzić; pójść, oddalić się, dojść’, *paršáuti* ʽprzybiec, przylecieć do

domu (jak strzała)', *prašáuti* 'chybić strzelając', *sušáuti* 'wsuwając bochny chleba do pieca zetknąć je ze sobą; ściągnąć, zepchnąć, zewrzeć', *užšáuti* 'zastrzelić; trzasnąć, uderzyć (o piorunie); zamknąć w środku; wsunąć do pieca; wypalić prosto w oczy'. Refl. *šáutis* 'zamykać [sobie] drzwi na zasuwę', *įsišaúti* 'upić się', *nusišáuti* 'zastrzelić się; udać się (np. o cieście)', *pasišáuti* 'udać się'. Brak odpowiednika łot. †saũt. — Drw. *ìšautis* (zob.), *šaulỹs* 4 p.a. 'strzelec, myśliwy', n.jez. *Šaulỹs*. — W odróżnieniu od lit. *šáuti* odpowiedni czasownik łot. *šaũt, šaũju* (war. *šaũnu*), *šãvu* 'wykonać szybki ruch w pewnym kierunku, posunąć, pchnąć, wymierzyć cios, zadać cios, rzucić się na co, pobiec' pokazuje formację na SE: płot. *si̯au̯-C < pb. *śi̯āu̯-C < pie. *ḱeu̯H-C. Do pwk. pie. *ḱeu̯H- / *ḱuH- 'sunąć, pchać' (por. LIV[2] 330, tylko bsł.). Inaczej IEW 954: *sḱeu̯-, *sḱēu̯-. Obecność refleksu łot. *šaũt* skłania nas do odtworzenia pendant litewskiego w postaci *šiáuti, prs. *šiáuju i do wysunięcia przypuszczenia, że forma praesentis uległa zmianie fonetycznej, mianowicie depalatalizacji nagłosu. Nastąpiło to drogą dysymilatywnego zaniku pierwiastkowego segmentu *i̯ w pozycji przed *i̯ należącym do formantu fleksyjnego *-i̯e/a-: pb. *śi̯āu̯-i̯ō > plit. *šāu̯-i̯ō > lit. *šáuju*. Por. typ *gáuju* s.v. *gáuti* (tam też inne paralele). Trudno powiedzieć, czy zachodziło przy tym jakieś oddziaływanie ze strony iteratywu na SO *šáudyti*. — Ślady po palatalizowanym nagłosie *š'*- utrzymały się w języku litewskim wyłącznie w nominach (Būga, RR II, 588), por. 1. *šiaudỹklė* 'czółenko tkackie', 2. *šiáutuvas* ts., 3. *šiaulỹs* 'strzelec, myśliwy', n.m. *Šiauliaĩ* 6x (por. pol. n.m. *Strzelce* ⇐ *strzelec*), *Šiaulė́nai, Šiaulìškės, Šiaulìškiai*, 4. *šiáuža*, zwykle *atšiáuža* 'drzazga' (zob. s.v.). — Poszlaką prs. infigowanego *šunù < pie. *ḱu-n-H-e- może być zakończenie *-nu*, które ukazuje się w formie prs. *šáunu* (por. niżej scs. *isunǫti*). — SO-V: *šav*-: wsch.-lit. *šavaũ* prt. 'sunąłem' zawiera allomorf pozbawiony wzdłużenia (por. *gavaũ* do *gáuti*; *kavaũ* do *káuti*). Drw. *pašavà* 'część bochenka zanieczyszczona popiołem; spód bochenka' (por. *pašáuti* 'wsunąć chleb do pieca'), *są́šava* 'dwa bochenki, które się zlepiły ze sobą po wsunięciu do pieca' (zob. wyżej *sušáuti*). — Dla słowiańskiego wolno odtworzyć prymarny czas. psł. *sovǫ (*šau̯-e/a- < pie. *ḱeu̯H-e/o-, inf. *suti[504]), mianowicie w oparciu o drw. iteratywny z suf. *-ā*-: strus. *sovati* 'miotać (dzidę)', ros. *sovátь, sujú* 'suwać, wtrącać'; do tego nomina: scs. *zasovŭ* 'zasuwa, rygiel', pol. *sowity* 'obfity, suty', stpol. 'podwójny, szeroki' (znacz. etym. 'zgromadzony, skupiony przez zsunięcie razem'). Por. prymarne czas. scs. *isunǫti* 'wysunąć, obnażyć (miecz)', ros. *súnutь* 'sunąć', *súnutьsja* 'wtrącać się'). — WSO *šov*- < *šāu̯-: *šóviau* (prt.), drw. *šovà* (zob.). — SZ *šū-C* < pie. *ḱuH-C: *šū́tis* (zob.). — SZ *šuv-V* < pie. *ḱuH-V (*v* wsunięte w tzw. hiacie lrg.): *šuvùs* 'zręczny, zwinny, szybki w robocie' (⇒ *šū̃viai* adv. 'celnie, trafnie'). — WSZ *šūv-V*: *šūvà* 'warstwa nierówno położonego zboża do młócenia', *šūvinė* b.z.a. 'ładownica, pas do noszenia ładunków broni ręcznej', *šū̃vis* 'strzał, wystrzał; nabój; błyskawica; uderzenie, raz', *tuo šūviù* adv. 'od razu', *šūvùs* (war. do *šuvùs*, zob. wyżej). War. z nagłosowym *š'*-: *šiūvis* b.z.a. 'strzał, wystrzał'. — Tu może też *šyvulỹs* 'ułamek, odłamek, drzazga' — ze zmiany *šiūvulỹs (por. *šìveris* jako war. do *šiuverỹs* 'lewy uchwyt kosy'). Zob. Smoczyński 2003a, 99.

šažė́ti, *šãža, šažė́jo* 'cicho trzeszczeć, szeleścić, np. o rakach w worku'. Onomatopeiczne. Por. syn. *čežė́ti, šežė́ti*.

ščėslỹvas, *-à* gw. 'szczęśliwy' (war. *čėslỹvas*), *neščėslỹvas* gw. 'nieszczęśliwy' — zapoż. z błr. *ščaslívy, neščaslívy*. Por. ZS 36, TSBM 5, 417.

ščẽstis, *-ies* f. gw. 'pomyślny los, szczęście; powodzenie' — zapoż. z błr. *ščásce, -scja* n. (por. ros. *sčástьe, -stja*). Zob. ZS 55, LEW 73, 188, 969. Obca grupa nagłosowa *šč*- jest usuwana albo drogą uproszczenia: war. *čẽstis*, albo przez dołączenie samogłoski protetycznej, co skutkuje zmianą sylabacji: war. *iš.čẽstis*. Por. GJL I, § 340.

---

504 Por. *plovǫ* : *pluti*; *slovǫ* : *sluti*; *trovǫ* : *truti*.

ščilnùs, *-ì*, *ščil̃nas*, *-à* gw. ʽszczelny, bez szczelin, szpar, nie przepuszczający powietrza' — zapoż. z błr. *ščýlьny*. LKŽ XIV, 598 podał błędny wywód z pol. *szczelny*. — War. *ščiulnùs*: *Jagu avilys ščiulnùs, paržiem gali ore stovėt — bitės nesušals* ʽJeśli ul jest szczelny, może stać przez zimę na dworze, pszczoły nie zamarzną'. Por. zmianę *č'i* > *č'u* w oboczności *čỹstyti* / *čiùstyti*. — Drw. *ščil̃niai* adv. ʽszczelnie' (*Ščil̃niai ažsidaro durys* ʽDrzwi zamknęły się szczelnie').

ščỹras, *-à* stlit., gw. 1. ʽprawdziwy (o grzybie jadalnym)', 2. ʽpracowity, pilny', 3. ʽserdeczny, życzliwy', 4. ʽprzyzwoity, uczciwy' — zapoż. z błr. *ščýry*, stpol. *szczyry* (SLA 214, ZS 55, LEW 75). Obca grupa nagłosowa *šč-* jest usuwana albo drogą uproszczenia: war. *čỹras*, albo przez dołączenie samogłoski protetycznej, czyli przez zmianę sylabacji: war. *iš.čỹras*. Paralela: *ščė̃stis* obok *čė̃stis*, *iščė̃stis*. Dalsze paralele w GJL I, § 340.

ščiū́ti, *ščiūvù* (*ščiųvu < *ščiu-n-vu), *ščiuvaũ*, zwykle z prvb. *nu-* ʽprzestać, ustać, uciszyć się **—** o wietrze, umilknąć **—** o gwarze, przygasnąć **—** o płomieniu'. War. *sčiū́ti*, *sčiùiti* (co do dyftonu zob. s.v. *buitìs*). War. *s*-mobile: *čiū́ti*, *čiūvù* (war. *čiūnù*), *čiuvaũ*. Struktura wymienionych form wskazuje na pwk. pb. *sti̯āu̯-C, SZ *sti̯ū-C. Może to być kontynuacja pwk. laryngalizowanego pie. *sti̯eu̯H-, SZ *sti̯uH- (transponat). Brak odpowiedników ie. Pod względem struktury por. pwk. pie. *ǵi̯eu̯H- ʽżuć', *mi̯eu̯h$_1$- ʽporuszać', *sp(t)i̯eu̯H- ʽpluć', *si̯eu̯H- ʽszyć'. — Drw. *ščiuñklas* a. *ščiùnklas* 1. ʽręka bez dłoni, kikut; kikut palca', 2. ʽczłowiek z kikutem' (SD *sčiunklas* «kikut, trunca manus, truncus digitus») — od neopwk. *ščiun-*, wyodrębnionego z prs. infig. *ščiuna < *sčiuna < pie. *sti̯u-n-H-e/o- ʽucina' (?). Por. *liáutis* ʽprzestawać, ucichać', stojące w związku z pie. *leu̯H- ʽuciąć, zerwać, uwolnić'. Nieprawdopodobne jest przypuszczenie, jakoby chodziło tu o zapożyczenie wyrazu pol. *szczątek* ʽ(Über)rest', zob. LEW 969, LKŽ XIV, 599. — Z prt. *čiuvaũ* pochodzi osnowa *čiuv-* takich derywatów, jak *nučiuvė́ti* ʽustać, przeminąć' (*Ta liga kol tik nučiuvė̃s, turi gulėti* ʽDopóki choroba nie minie, musisz leżeć'), *čiuvótis* refl. ʽpowstrzymywać się; przestać (pić wódkę); wystrzegać się', *čiūvõšius* ʽpowolny, nieudolny człowiek'. — Nie można wykluczyć, że do *ščiū-* należy jeszcze *sčiūrỹs* a. *ščiūrỹs* 1. ʽwęgieł, tj. słup narożny w drewnianej chacie', 2. ʽpółwysep na rzece lub jeziorze, cypel', *pasčiūrỹs* ʽmiejsce, gdzie rzeka spotyka się ze skrajem lasu' — drw. od adi. vb. *sčiū́-ra-. Rozwój znaczeniowy tego wyrazu wymaga jednak zbadania.

šè, *šẽ* ptk. ʽna, bierz, masz', np. *Šè tau tuos pinigus!* ʽNa tobie te pieniądze!'. *Šẽ, imk, kad duodu!* ʽNa, bierz, kiedy daję!'. Wsch.-lit. *šì* ʽdaj tu!', pl. *šìte* ʽdajcie tu!' przemawia za związkiem partykuły *šè* z przysłówkiem *šę̃* / *šeñ* ʽtu, do tego miejsca'. Por. syn. *tè* < *teñ*. — Z sufiksem imperatiwu i końcówką 2 os.pl. *šè-ki-t*: *Šèkit, vaikai, po obuolį!* ʽBierzcie, dzieci, po jabłku!'.

šedèvras ʽarcydzieło, dzieło wyróżniające się doskonałością, zwykle literackie' — zapoż. z ros. *šedévr*, *-a* (⇐ franc. *chef-d'œvre*, por. REW III, 386).

šefavóti, *šefavóju*, *šefavójau* lub *šėf°* stlit. ʽrozdawać, wydzielać co komu' — zapoż. ze stpol. *szafować*, *szafuję* (⇐ śrwn. *schaffen*), z zastępstwem zakończenia pol. *-ować* przez lit. *-avoti*. Por. SLA 214: tu pisownia *šėfavoti*; LEW 970, ALEW 1015n. — *šė̃forius* stlit. ʽszafarz' — zapoż. ze stpol. *szafarz* ʽten kto czymś dysponuje, kto coś rozdziela, rozdaje' (por. SLA 214: tu pisownia *šėforius*; LEW 970). War. gw. *šė̃porius*, *šėpõrius*.

šeimà 4 p.a. 1. ʽrodzina', 2. przen. ʽpszczoły zamieszkujące jeden ul'. Odpowiedniki bsł.: łot. *sàime* ʽczeladź domowa, rodzina w szerokim znaczeniu (swoi i obcy)', rcs. strus. *sěmĭja* ʽrodzina, czeladź, niewolnicy' (słow. *ě* implikuje pbsł. dyftong *ai̯, nie *ei̯), ros. *semьjá* ʽrodzina', ukr. *simjá* ts. (por. REW II, 609, Specht 1944, 182). Przemawiają one za rekonstrukcją formacji na SO, pbsł. *šai̯-mā < pie. *ḱoi̯-meh$_2$-. Z innymi suf.: łac. *cūnae* f.pl.

ʽkołyska’ (płac. *koi̯nā- < pie. *ḱoi̯-neh₂-), gr. κοῖτος m. ʽmiejsce odpoczynku, łoże; chlew, stajnia; sen, spoczynek’ (pie. *ḱoi̯-to-), zob. de Vaan 2008, 153. Pwk. pie. *ḱei̯- / *ḱi- ʽleżeć’, por. gr. κεῖμαι ʽleżę’, wed. *śáye, śére* ʽleży, leżą’, aw. *saēte, sōire* ts. (LIV[2] 320). — Zgodność łotewsko-słowiańska co do pierwotnego dyftongu *ai̯ skłania do tego, by podejrzewać wtórność refleksu lit. *ei* (tak też Derksen 2015, 441). Wtórne *ei* zaświadczają takie przykłady, jak *šeivà* < *šaivà*; *neivà* < *naivà*; *kreĩtis* < *kraĩtis*. To samo odnosi się do bałtyckiej pożyczki w fiń. *heimo* ʽród, pokrewieństwo, rodzina’. Inaczej BSW 300n., gdzie bez słowa uzasadnienia postuluje się dwie praformy bsł.: *šei̯mā- i *šai̯mi̯ā- (*šai̯mii̯ā-). Również LEW 970 nie zajmuje stanowiska wobec rozbieżności form lit. *šeimà* i łot. *sàime*. — Z inną budową: łot. *siẽva* ʽkobieta, żona’ (pb. *šei̯-u̯ā- lub *šai̯-u̯ā-) oraz łac. *cīvis, -is* m.f. ʽobywatel’, zwł. ʽobywatel rzymski; współobywatel, rodak; poddany’ (pie. *ḱei̯-u̯o-), goc. *heiwa-frauja* ʽοἰκοδεσπότης, gospodarz’, stwn. *hīwo* ʽmąż’, *hīwa* ʽżona’, *hīwiski* ʽwielka rodzina, Hausgemeinschaft’. — Drw. *šeimatìs, -iẽs* 1. coll. ʽpowinowaci’ (m.in. DP), 2. ʽwieś zamieszkała przez szlachtę’ (rzadki wypadek użycia suf. *-atis* w derywacji odrzeczownikowej, por. GJL II, § 412), *šeimýna* (zob.), *šeimìnis* ʽrodzinny’, sb. m. SD «czeladnik, famulus». — N.m. *Šeimatìs*.

šeimýna 1. ʽrodzina wraz z domownikami, czeladzią: swoi i obcy mieszkający pod jednym dachem’, SD «czeladź, familia, famulitium», 2. hist. ʽparobki, najęci robotnicy’, 3. gw. ʽrodzina’ (*Šeimýna tai visi: tėvas su motina, vaikai* ʽRodzina to wszyscy [razem wzięci]: ojciec z matką, dzieci’). War. stlit. *šaimyna* (WP; pominięte w LKŽ). Pochodnik z suf. *-īnā-* od *šeimà* ʽrodzina’ < *šaima (zob.). Pokrewny sufiks w stpr. *seimīns* ʽczeladź, Gesinde’ < *saimīns, jak i w rcs. *sěminŭ* m. ʽjeniec wojenny zamieniony w niewolnika’ (por. REW II, 609). Praforma bsł. *šai̯m-īn-. — Drw. *šeimýninis* ʽrodzinny’, SD «czeladny, famularis», *darbinykas iš šeimynos, šeiminis* SD «czeladnik, famulus», *šeimynìškiai* m.pl. ʽczeladź, domownicy’, *šeimýnystis* ʽktoś z czeladzi’, war. z insercją *k*: *šeimýnykštis* ʽczłonek wielkiej rodziny; ktoś z czeladzi, parobek’ (por. *naminýkštis*), *šeimininñkas* ʽgospodarz’ (⇒ *šeimininkáuti* ʽgospodarować’, por. łot. *sàimeniẽks* ʽgospodarz’), *šeimýniškas* ʽrodzinny, silnie z rodziną związany, dbający o rodzinę’, *šeimyniškis* ʽktoś z czeladzi, parobek’, *šeimynójas* ʽdomownik’. — N.m. *Šeimynìškiai* 7x (⇒ *Šeimyniškė̃liai*), cps. *Šeimýlaukis* — z denazalizacji w *Šeimį-laukis < *Šeimyn-laukis.

šeĩnis, *-io* gw. ʽszybki taniec litewski, wykonywany przez cztery pary’. War. *šéinis, šéinas, šeĩnius*. Niejasne. Formalnym comparandum może tu być *šainýtis, -aũs, -iaũs* ʽzagłębiać się w czym, być czym pochłoniętym’ (zob. s.v. *šiẽti*).

šeirỹs, *-io* 4 p.a., *šeĩris, -io* 2 p.a. gw. ʽwdowiec’ (⇒ f. *šeirẽ, šeĩrė* ʽwdowa’). Substantivum na *-i̯a-, utworzone od adi. *šei̯ra- ʽosierocony, pozbawiony rodziców, rodziny’. Przymiotnikowi pb. *šei̯-ra- odpowiada psł. *si-rŭ, por. scs. *sirŭ* ʽosierocony, ὀρφανός’, też ʽopuszczony, porzucony, pusty, próżny’ (⇒ vb. denom. scs. *osirěti* ʽzostać osieroconym’, czes. *osiřeti* ts.), ros. *síryj* ʽosierociały, osierocony’, stczes. *sirý* ʽosierocony, opuszczony’, czes. *sirý* ʽopuszczony, samotny, bezdzietny’. Por. BSW 301, REW II, 628n., LEW 970. Drw. denominalnym z suf. *-ota* jest scs. *sirota* c. ʽὀρφανός’, bg. *sírota*, sch. *siròta*, słń. *sirôta*, ros. *sirotá*, pol. *sierota*, czes. *sirota* ts. Znacz. etym.: abstr. ʽosierocenie, bycie sierotą’, potem konkretyzacja: ʽczłowiek osierocony’, por. Boryś 2005, 546n. Paralela w postaci wed. *śayú-* m. ʽsierota; pozbawiony ojca’, mław. *saē* ts. z pie. *ḱei̯-ú- (EWAIA II, 615, ALEW 1017) wskazuje na to, że pbsł. *šei̯ra- jest refleksem struktury pie. *ḱei̯-ro-. W językach ie. brak jest werbalnych refleksów pwk. *ḱei̯-. N.B. Litewską nazwą ʽsieroty’ jest *našláitis* (zob.). — N.m. *Šeiriaĩ, Šéiriškės*.

šeivà 4 p.a. 1. ʽcewka ʽcewka tkacka, rodzaj szpuli do nawijania nici’, SD «cewka nici, panus, tramæ inuolucrum», 2. gw. ʽwątek tkacki’, SD «wątek u tkaczow, subtegmen, trama,

licium», 3. gw. ʽczółenko służące do wiązania sieci’, 4. gw. ʽpodudzie, goleń; kość goleniowa’, 5. gw. ʽprzedramię’, 6. gw. peior. ʽcienka noga’, 7. gw. ʽcybuch fajki’, 8. gw. ʽrynienka do spuszczania żywicy z drzew’. Ze zmiany *šaivà* (gw.). O starszeństwie formy z dyftongiem *ai* przesądzają odpowiedniki łot. *saiva* ʽczółenko tkackie; cewka tkacka’ oraz psł. *cěva (*ě z pbsł. *ai, *kai̯u̯ā). Paralela: *šeimà* : łot. *sàime* : rcs. *sěmĭja*. W kwestii *ei* z *ai* por. jeszcze *neivà* < *naivà*; *seĩtas* < *saĩtas*. — Wtórny jest również dyftong *ie* w war. gw. *sievà* ʽcewka’ ze Zíetela (paralela: *sviẽkas* ʽsveĩkas’), por. Vidugiris 1998, 645, 660. Wtórne są samogłoski *ė, e* w war. gw. *šėvà, ševà*. — Przynależność etymologiczna wyrazu *šeivà* / *šaivà* pozostaje sporna, zob. LEW 957, 970, BSW 301 (tu hipoteza o alternacji apofonicznej *šei-* / *šai-*). Zestawienie z psł. *cěva / *cěvĭ (stczes. *cěva*, stpol. *cew* ʽrurka’, pol. *cewa* ts.), *cěvŭka ʽrurka, szpulka’ (słń. *cêvka*, ros. *cévka*, czes. *cívka*, pol. *cewka*) jest obciążone różnicą nagłosowej spółgłoski: bałt. *š-* < *ḱ-, ale słow. *c-* < *k-. BSW 301 odtwarzał pbsł. *šei̯u̯ā- obok *kai̯u̯ā- f. ʽSpule’. Beekes 2010, 707 (s.v. κίων) widzi tu wyraz, którym pierwotnie nazywano ʽkość goleniową’, na co przytacza świadectwo z jednej strony indo-irańskie, z drugiej strony germańskie, por. wed. *aṣṭīvánt-* m. ʽgoleń’, mław. *ascuua-* m. ts., ze złożenia *ast-(s)čiHu̯a- < pie. *$h_3$est-(s)ḱiHu- ʽshin-bone’ oraz stang. *scia* m. ʽgoleń; noga’, *scinu* f. ʽgoleń’, stwn. *skena, skina* ʽsłup’, < pgerm. *skīnō, *skinaz. Rozwój znaczeniowy w kierunku ʽsłup, kolumna’ zaszedł też w gr. κίων, -ονος m.f. ʽkolumna, słup do chłosty’ i orm. *siwn* ʽkolumna’ < pie. *ḱīu̯ōn-. Wymienionym refleksom na st. zanikowym pie. *(s)ḱiH-u- bałto-słowiański ma przeciwstawiać formację na st. *o*, *šau̯u- < pie. *(s)ḱoi̯H-u-, tematyzowaną sufiksem (> pb. *šai̯u̯-ā-). Odchylenie refleksu słowiańskiego (*cěva < *kēu̯ā < *kai̯u̯ā-) tłumaczy Beekes, *l.c.* depalatalizacją *ḱ- > *k- w pozycji po *s*-mobile. Podobnie ALEW 1017. — W kwestii znaczenia ʽkość goleniowa’, poświadczonego w gwarach litewskich, należy dodać, że ros. *cévka* ma poboczne znaczenia ʽkość w nodze ptaka między golenią a palcami’, ʽpęcina’ i ʽkość promieniowa’. W polskich gwarach *cewka* to m.in. ʽnoga zwierzęcia’ i ʽłydka’, zob. Boryś 2005, 54n. — Cps. *šeivakõjis* 1. ʽkto ma długie, cienkie nogi, laskonogi’ (*Kas iš tų šeivakõjų mergų — visai į gaspadines netinka*), 2. ʽkto ma krzywe nogi’, *šeivãmedis* bot. 1. ʽczarny bez, Sambucus’, 2. ʽlilak pospolity, Syringa vulgaris’.

šėkaĩ 4 p.a. m.pl. gw. ʽlicha, ostra trawa (mietlica, turzyca)’, drw. *šėký́nas* 1. ʽłąka porośnięta «šėkai»’, 2. ʽporośnięty trzciną brzeg jeziora’. Pewna specjalizacja leksykalna w stosunku do *šė́kas* ʽtrawa świeżo skoszona’ (zob. s.v.). Niejasny jest dyftong w *šeikas* b.z.a. ʽliche siano’ (Gervė́čiai). Zob. też *šẽkštė*.

šė́kas 1, 3 p.a. 1. ʽtrawa świeżo skoszona (dla krowy, konia); niezwiędłe, zielone siano’ (war. *šė́ka*, *šẽkas* 4 p.a.), 2. gw. bot. ʽroślina bagienna wełnianka, Eriophorum’. Odpowiednik łot. *sêks* a. *sêka*[2] ʽświeżo skoszona trawa, koniczyna, wyka na karmę dla zwierząt’. Hapaks stpr. *schokis* EV ʽtrawa, Gras’ pozostaje formą niejasną z powodu pisowni <sch> zam. <s> oraz wokalizmu <o>. Mimo tego PKEŽ 4, 87 rekonstruuje praformę *šākas i dopuszcza zróżnicowanie apofoniczne pb. *šēk- : *šāk- (*ē ⇒ *ā). Dalszy wywód niepewny. Transponat pie. *ḱeH-ko-, *ḱē-ko- (IEW 544), *$\acute{k}\acute{e}h_1k^{(u̯)}$o- (ALEW 1017). Por. sti. *śā́kam* n. ʽtrawa jadalna, warzywo’, goc. *hawi* n. ʽsiano’, stfryz. *hā, hē* ʽpotraw, otawa’, stwn. *hewi, hou(wi)* ʽsiano’, het. *kikla-* ʽziele, warzywo’ (EWAIA II, 628; het. *kikla-* nie ukazuje się u Kloekhorsta 2008). Zob. też BSW 301, LEW 970n. Casaretto 2004, 124 łączy wyrazy germańskie z czas. *hawwa- ʽrąbać, kosić’ ⇐ pie. *keh_2u̯- ʽschlagen, spalten’. — Drw. *šė́kinis* ʽjajko zabarwione w wywarze ze świeżej trawy’. Vb. denom. *šėkáuti* a. *šė́kauti* ʽkosić i grabić świeżą trawę’. N.jez. *Šė́kìnis*, n.rz. *Šėkỹnė*.

šekštar̃nė gw. ʽkoło zębate (we młynie, w kieracie)’ — zmienione z *šeštar̃nė, šestar̃nė,* to zaś z insercją *k* i zmianą *ks* > *kš* z *šesternė — zapoż. z ros. *šesternjá*, błr. *šascjarnjá* (por. ŽD 291, LEW 977). War. *šeštérna, šešternià, šešter̃nis*. Paralelny rozwój fonetyczny zaszedł

w wyrazie *šẽkštis*. Por. rodzimy syn. *dañtratis*.

šẽkštė gw. 1. ʽlicha, marna trawa', 2. ʽchleb z grubo zmielonej mąki'. Niejasne. Por. *šėkaĩ* ʽlicha, ostra trawa'.

šèkšti, *šẽkšta* (war. *šeñkšta*), *šẽkšto* gw. ʽz lekka mrozić, chwytać — o mrozie; pokrywać się cienkim lodem — o bagnie, błocie na drodze'. Pdg. oparty na neopwk. *šekšt-*, który wyabstrahowano z prs. *šẽkšta*. Jeśli *k* pochodzi z insercji welarnej przed grupą *-št-, to można przyjąć praformę *še-k-šta, to z *šešta < *šeš-sta. Pwk. o postaci *šeš- może pochodzić z perseweracyjnej asymilacji na odległość: *šes- > *šeš-, samo zaś *šes- z pie. *ḱes- ʽciąć, ucinać' (por. IEW 586, LIV[2] 329). Por. sti. *śásati* ʽtnie', wed. *śástra-* n. ʽnóż'. Możliwe, że alternant na st. zanikowym, pb. *šis- ⇐ *šes-, tkwi w wyrazie *šikšnà* (zob.). Brak refleksu SO *šas-.

šẽkštis, *-čio* gw. 1. ʽdrewniane widły do plew', 2. ʽrozwidlony drąg do podparcia czego', 3. ʽsękaty kij'. War. *šekštìs, -iẽs* f., *šẽkštė*. Pl. *šẽkščiai* ʽżerdzie umocowane pionowo w boku wozu lub sań, a umożliwiające powiększenie przewożonego ładunku (siana, słomy)'. Ze zmiany *šẽ-k-stis. To przekształcone insercją *k* z *šẽstis, co było zapożyczeniem z ros. *šest, -á* m. ʽdrąg' lub błr. *šost, šastá* ts. Podobne zmiany fonetyczne zaszły w zapoż. *šekštar̃nė* (zob.). Całkiem inaczej Būga, RR I, 599, który łączył *šẽkštis* ze stpr. *saxto* EV ʽociosana kłoda, Rone [abgehauener Baumstamm, Knüttel]' i postulował praformy ie. *ksek-sti- i *ksek-stā-. Za nim LEW 971. Również PKEŽ 4, 40n. widzi w stpr. *saxto* (praforma *sakstā) krewniaka wyrazu *šẽkštis*. Wychodzi on od pwk. pie. *sek- ʽciąć, ucinać' (por. rekonstrukcję pie. *sekH- / *skH- ʽabtrennen: 1. ʽschneiden', 2. ʽunterscheiden' w LIV[2] 524), nie tłumaczy jednak w sposób przekonujący, jak można by pogodzić pie. *sek- z lit. *šek-*. — War. sonoryzowane: *šegždìs* ʽtyczka do rozwieszenia sieci rybackiej', *šẽgždė* ʽłata do przyciskania słomy na strzesze' (por. *kugždė́ti* ob. *kuštė́ti*; *kregždẽ* ob. *krykštẽ*). — N.jez. *Šẽkštis*, n.rz. *Šėkštỹs* a. *Šẽkštis*, n. łąki *Šekštìjos*. N.m. *Pašẽkštis* 2x.

šėlióti, *šėlióju*, *šėliójau* 1. ʽszaleć, wyżywać się, bawić się (o dzieciach, młodzieży, o zwierzętach)', 2. ʽwściekać się; rzucać się na kogo, zamierzać się', 3. impers. ʽszaleć, przejawiać się bardzo silnie (o wietrze, burzy, o wzburzonym morzu)'. Też refl. *šėliótis, -juos, -jaus* ts. Chodzi tu o sufiksalne przekształcenie slawizmu (gw.) *šėlýtis, -ìjuos, -ìjaus* ʽszaleć' ⇐ błr. *šalécь, -éju*. Praesens 3 sg. błr. *šal-éje* zostało przetransponowane na lit. *šėl-ìja(s)*, po czym do sekwencji *-ij-V* dotworzono alternant *-y-C*, właściwy dla formy infinitiwu. Zastępstwo lit. *šė* za błr. *ša* też w *šėpà, šėprõnas* i *šėtõnas*. Zob. jeszcze LEW 971, ZS 55. — Neopwk. *šėl-* posłużył jako baza dla inchoativum na *-sta-*: *šėlstù, šėlaũ, šė̃lti*, zwykle *pašė̃lti* ʽoszaleć, zwariować; wpaść w złość; dostać wścieklizny (o psie); poszaleć, wyżyć się (o dzieciach); rozszaleć się (o burzy, pożarze)'. — Nomina: *pašė̃lėlis* ʽszaleniec', *pašė̃liškas* ʽszalony; niesłychany, wielki', *šė̃las* ʽszał, szaleństwo'.

šelmuõ, acc.sg. *šélmenį* 3 p.a. ʽgrzbiet dwuspadowego dachu, kalenica' (*Šelmenį stogo spaliais užpila* ʽGrzbiet dachu wypełniają plewami'). Też pl.t. *šélmenys* lub *šelmenaĩ* ts. War. z udźwięcznionym nagłosem: *želmuõ*. Wyraz spokrewniony z psł. *selmę, *-mene, rcs. *slěmę, -mene* n. ʽbelka', ros. *slemja* ʽbelka, belka poprzecznie umocowana' (drw. *solomina* XVI w.), sch. *šljȅme* ʽbelka stropowa', słń. *sléme, -mena* ts., czes. *slémě* ʽpoprzeczna belka; kalenica', pol. gw. *ślemię* a. *szlemię* ʽtramik poziomy na grzbiecie dachu położony, który służy za osadę wierzchołkom krokwi; belka łącząca jarzmo mostu, na którą kładą deski' (SW). Por. BSW 301n.: rekonstrukcja pbsł. *šēl-men-. Dalszy wywód niepewny, por. LEW 971. Może do pie. *ḱel- ʽschować, ukryć', por. łac. *celō* ʽkryć, taić', *occulō, -ere* ʽzakryć, zasłonić, schować; zataić', goc. *huljan* ʽokrywać całunem'. Zob. REW II, 659, LIV[2] 322, de Vaan 2008, 423n. Pod względem budowy *šelmuõ* ma odpowiednik w wed. *śárman-* n.

ʻosłona, przykrycieʼ, < pie. *ḱel-men-. — Drw. *šélmenas* ʻgrzbiet dachuʼ, *šelmeñ̃ys* a. *šélmenis* ts. (*Visi šiaudinių stogų šélmeniai mūsų kieme būdavo spaliais apipilti* ʻWszystkie grzbiety słomianych dachów w naszej wsi były obsypane paździerzamiʼ). Zapożyczone do języka łotewskiego jako *šalmene* ʻprzygniatająca strzechę łata, przymocowana do krokwiʼ oraz *zelminis* ʻder Giebel, die spitze Giebelwand am Hausbodenʼ (ME IV, 704). — N.jez. *Šel̃mentas*, n.rz. *Šelmuõ, Šelmentà*.

šel̃pti, *šelpiù* (3 os. *šel̃pia*, war. *šel̃pi*), *šelpiaũ* ʻwspierać materialnie, okazywać pomocʼ, *pašelpti* DP ʻwspomagać, założyć, dopomagać, poratowaćʼ, *sušel̃pti ką pinigais, javais, maistu* ʻwesprzeć kogo pieniędzmi, zbożem, pożywieniemʼ. Z pie. *ḱelp- a. *ḱelb-, por. goc. *hilpan*, stwn. *helfan*, stisl. *hjalpa* ʻpomagać, ratowaćʼ (IEW 554, BSW 302, EWD 528n., ALEW 1018; brak w LIV^2). Brak jest refleksów SZ lit. †šilp-, †šulp-. — Drw. *šelpė* stlit. ʻpomocʼ, *šelpė́jas* ʻkto wspiera, pomagaʼ, bibl. ʻwspomożycielʼ, *šelpìmas* ʻwspomaganieʼ, *šelptìnis* ʻpotrzebujący pomocyʼ. — SO *šalp-*: *pašalpà* ʻzapomoga, datek, wsparcieʼ, DP m.in. ʻpomoc, ratunekʼ, SD «pomoc, ratunek; posiłek wojenny», *šalpà* ʻpomoc, zapomogaʼ, *šalpė* KN, PK ʻpomocʼ (war. <ßulpę> KN $34b_{23}$ jest błędem druku), cps. *savìšalpa* ʻsamopomocʼ (por. *sãvas*). N.B. Niejasny jest stosunek wzajemny form werbalnych *šelp-* i *gelb-* (zob. s.v. *gelbė́ti*).

šė́mas, *-à* 1. ʻpopielaty, szary, niebieskawyʼ, 2. ʻmysiej maści (koń, krowa)ʼ.

Odpowiednik łot. gw. *sàms*^{2} ʻpstryʼ, drw. *sẽmala* a. *sēmalis* ʻptak czajka, Vanellus cristatusʼ. Wywodzi się z pb. *ši̯ēma- (zanik *i̯* przed samogłoską przednią), to z pie. *ḱi̯eh$_1$-mo-. Odpowiedniki: wed. *śyāmá-* ʻczarny, ciemnej barwyʼ, aw. *sāma-* ʻczarnyʼ. Por. Specht 1944, 120, 179, 248, LEW 972, EWAIA II, 661, ALEW 1018. — Z innym suf.: scs. *sěrŭ* ʻszaryʼ, ros. *séryj*, stcz. *šerý*, pol. *szary*, < pbsł. *ši̯ē-ra- < pie. *ḱi̯eh$_1$-ro-. — St. zanikowy typu sam̥pras., *ḱih$_1$-, tkwi w łac. *cīmex*, *-icis* m. ʻpluskwaʼ, co jest drw. *kīm-iko- od adi. *cīmus ʻciemnej barwyʼ < pie. *ḱih$_1$-mó-. Na gruncie bałto-słowiańskim refleksem SZ *ḱih$_1$-C jest lit. *šývas* (zob.). — Drw. *šė́mis* a. *šėmỹs*, f. *šėmė̃* ʻwół, krowa mysiej maściʼ. Cps. *šė́margas* ʻszaropstryʼ — przez haplologię z *šėma-margas (⇒ *šė́margis* ʻszaropstry wół, krowaʼ). — N.rz. *Šė́mė* a. *Šė́mis*, n.jez. *Šemùkas* (skrócenie *ė*), n. bagna *Šėmó-raistis*.

šem̃šti, *šemšiù*, *šemšiaũ* gw., zwykle z prvb. *nušem̃šti* ʻukraśćʼ (*Nùšemšė gabalą audeklo, ir gana* ʻUkradł kawał tkaniny i tyleʼ). Bez etymologii. — Drw. *šemšióti* ʻgryźć, jeśćʼ.

šeñ, *šę̃* adv. ʻtu, do tego miejscaʼ, np. *Eik šeñ! / Eik šę̃!* ʻChodź tu!ʼ *Šeñ atvažiuok* ʻPrzyjedź do tego miejscaʼ. *Dieną šen padirbėja, dieną ten* ʻDzień tu popracuje, dzień tamʼ. *Aš da išeinu ir tę̃, ir šę̃, kitiem da blogiau yra* ʻJa zdołam jeszcze wyjść, to tam to tu, inni mają się jeszcze gorzejʼ. Formacja związana z osnową zaimka wskazującego *šìs* ʻten tu, ten przy mnieʼ (pie. *ḱi-). Szczegóły derywacji nie zostały zbadane. War. *šenaĩ, šenái, šẽnai* oraz *šęnaĩ, šęnái*. — Drw. *neĩ iš šeñ, neĩ iš teñ* adv. ʻni stąd, ni zowądʼ (nieoczekiwanie, nagle), *šeñ-link* ʻdotąd, do tego miejscaʼ (*iš ten šenlink* ʻstamtąd dotądʼ, *šenlinkiaũ* ʻbardziej w tę stronęʼ), *šeñlink bei teñlink* adv. ʻna wszystkie strony, we wszystkich kierunkachʼ. Zob. też *teñ*.

šėnavóti, *šėnavóju*, *šėnavójau* stlit., gw. 1. ʻszanować, okazywać szacunek, cześćʼ, 2. ʻdoglądać, troszczyć się, mieć staranie o kogo (o gościach, o koniu), 3. ʻchronić przed zniszczeniem a. utratą; oszczędnie używaćʼ. Zapoż. z błr. *šanavácь, šanúje* (⇐ pol. *szanować*, *-uje*), z substytucją lit. *-avóti* za błr. *-avácь* (por. GJL II, § 601, LEW 972). Por. *andliavóti*, *žėlavóti*. — Wsch.-lit. *šenùiti* opiera się na formie 3 os. prs. *šenùja* ʻoszczędza (konia)ʼ, która oddaje błr. *šanúje* (por. ZS 55, 114 n.). Paralele: *dėkùiti*, *kitrùiti*, *pielùiti*.

šė́nis, *-ies* f. gw. 1. ʻobręcz żelazna na kołoʼ, 2. ʻżelazne okucie płozy u sańʼ — zapoż. z

prus.-niem. *šēn(e)* (GL 124, LEW 973), por. nwn. *Schiene*. Osobno zob. *šynà*. — Vb. denom. *šényti*, *-iju*, *-ijau* ʽnabijać obręcze, podkuwać płozy sań' (odwzorowuje prus.-niem. *šēnen*).

šėpà, gen.sg. *šė̃pos* 2 p.a. przest., gw. 1. ʽszafa, skrzynia na ubrania', SD «szafa, armarium, promptuarium», 2. ʽmłockarnia'. Zapož. z błr. *šápa*, *-y* (⇐ pol. *szafa*), por. SLA 214, ZS 56, LEW 972. War. *šė́pa*, *šė̃pas*. Zob. też *skãpė* i *spìnta*. — Drw. *šėpẽlė* 1. ʽszafka', 2. ʽul ramowy', 3. ʽmłockarnia', *šėpẽlis* ʽskrzynia na naczynia kuchenne'.

šėpavalas (hapaks) SD[1] «gręplownik, carminarius» [ʽrzemieślnik zajmujący się czesaniem i drapaniem wełny', SPXVI] — zapož. z błr. *šapavál*, *-a* (por. TSBM 5, 348). Brak w SLA i LEW. Lit. *šė* za błr. *ša* też w zapož. *šėpà*, *šėtõnas*, *šė̃tras*. Zob. też *tūbavėlỹs*.

šepetỹs, *-čio* 3 p.a. 1. ʽszczotka do ubrania, do butów' (SD[1] «sczotka, setaceum»), 2. ʽumocowana na trzonku szczotka do zamiatania, miotła' (*Šẽpečiu šluoti* ʽZamiatać miotłą'), 3. ʽpędzel do malowania', 4. ʽszczotka do włosów', 5. ʽmetalowe a. drewniane zgrzebło do rozczesywania lnu i wełny', 6. ʽmetalowe zgrzebło do czyszczenia koni i bydła'. Drw. na *-i̯a-* od nomen z suf. *-et-* (*šepetas, *šepeta), które było umotywowane czasownikiem *šèpti* ʽobrastać włosami'. Paralela: *kupetỹs* ʽkopa siana' ⇐ *kupetà* ts. ⇐ *kùpti* ʽskładać na kupę'. Znacz. etym. ʽszczecina' (por. pol. *szczotka* ʽpeniculus' ⇐ *szczeć* ʽszczecina'). Derywację dewerbalną sufiksem *-eti̯a-* wprost od *šep-* przyjmują ŽD 341 i ALEW 1018. Zob. też LEW 963 (s.v. *šãpas*). — Z innym suf.: *šẽpatas* ʽzgrzebło końskie'. — Drw. *šepetė̃lis* 1. ʽszczoteczka (do zębów); pędzel malarza' (*šepetėlis tėplėtoją* SD «pęzel malarski, penicilus»), 2. ʽwłoski na odnóżach pszczoły', 3. bot. ʽpięciornik kurze ziele, Potentilla erecta'. Cps. *šepetkõjis* euf. ʽdiabeł', dosł. ʽkto ma nogi jak szczotki' (por. *kója*). Vb. denom. *šepetáuti* ʽszczotkować', *šepetúoti(s)* ʽszczotkować (się, sobie)'. — N.rz. *Šepetà* 2x, *Šepetỹs* (też n.jez.). N.m. *Šepečiaĩ*.

šė́pis, *-io* gw. ʽstatek' — zapož. z prus.-niem. *šēp* (GL 124, LEW 973), por. nwn. *Schiff*. War. *šė́pis*, *-ies* m.f. Co do akutu por. zapož. *fė́lė*. Łot. *šēpis* ʽstatek' ⇐ śrdn. *schep* (Jordan 99).

šėprõnas gw. 1. bot. ʽszafran, Crocus; nasturcja, Tropaeolum', 2. ʽciemnopomarańczowy proszek stosowany w lecznictwie, 3. ʽprzyprawa i barwnik do barwienia na żółto'. Pl. *šėprõnai*: SD <śiepronay> «szafran, crocus». Akcent na sufiksie -*õnas* przemawia za błr. *šafrán*, *-u* (gw. *šaprán*) jako źródłem zapożyczenia, por. *balvõnas*, *barõnas*, *žiupõnas*. Inaczej SLA 215, LEW 973, gdzie przyjęto zapož. z pol. *szafran*. Lit. *šė* oddaje błr. *ša* również w zapož. *šėpà*, *šėtõnas*. — War. ze zmianą *š* > $\text{t}^{\text{š}}$: *čėprõnas* (por. *šiškà* > *šičkà* > *čičkà*). — Vb. denom. *šėprõnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽzaprawiać szafranem' (SD <śieproniju> «szafranię co, croco tingo») jest kalką z pol. przest. *szafranić*.

šepsė́ti, *šèpsi*, *šepsė́jo* gw. ʽmówić na ucho, szeptać' — czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *šèp šèp* — o szeptaniu (*Mergaitės jau šèp šèp ir kuždasi* ʽDziewczęta już *šep šep* i szepczą sobie na ucho'), też o seplenieniu (*Bedantė ana — šèp šèp šèp* ʽTa bezzębna *šep šep šep*'). War. z asymilacją *š-s* > *š-š*: *šepšė́ti*. Por. syn. *kuždė́ti*, *šnibždė́ti*.

šẽpšė 1. bot. ʽmech szurpek, Orthotrichum' (porasta korę drzew, dachy, kamienie), 2. bot. ʽmech bagienny, Leskea', 3. ʽzarost łonowy' (⇒ *šẽpšis* ʽcunnus'), *šẽpšė* c. ʽktoś zarośnięty, nieostrzyżony'. Dewerbalne sb. na *-šė* od *(ap)šèpti* ʽobrastać włosami'. — Neoosn. *šepš-*: *šèpšelis* 1. ʽktoś zarośnięty', 2. ʽzaniedbana broda', 3. ʽzmierzwione, rozczochrane włosy, kudły', 4. ʽzaniedbane, marne zwierzę', 5. ʽpenis', *šepšìnis*, *-ė* ʽnieślubny — o dziecku' (syn. *šẽpgaudas*), *šèpškis* ʽkłak włosów, sierści', też o marnej trawie na łące (por. suf. w *lopškis* ⇐ *lopšis*; *sùskis* ⇐ *sùsas*).

šèpti, *šeñpa*, *apšẽpo* ʽ(o włosach, brodzie) rosnąć nierówno, w nieładzie', *apšèpti* 1. ʽobrastać włosami, zwł. brodą, nie golić się', 2. ʽpokryć się czym, np. pajęczyną,

paprochami', 3. 'zaniedbać się', 4. 'posunąć się w lata, zniedołężnieć, skapcanieć', *prišèpti* 'zanieczyścić się sierścią, włosami'. Bez wyraźnych nawiązań ie., zob. LEW 963 (s.v. *šãpas*). Transponat ie. *ḱep-. W IEW brak pwk. *ḱep-. LIV[2] 327 wymienia *ḱep- tylko w znaczeniu 'kląć, przeklinać' (por. wed. *śápati* 'klnie', *śápate* 'przysięga'). — Drw. *šepà* 'broda', *šepetà* c. 'ktoś zarośnięty, zaniedbany', *šepetà* f. 'miejsce podmokłe, bagno' (*Šepetõj niekas dorai neauga, kęra ant vietos*), *šepetỹs* (zob.), *šẽpšė* (zob.). Cps. *šẽpgaudas* żartobl. 'nieślubne dziecko' (por. *gáudyti*), war. *šẽpgaudis*), ⇒ *šepgaudalė* b.z.a. 'dziewczyna mająca nieślubne dziecko'; *šepgaudỹs* 'oszust, szalbierz' (por. *ãpgaudas* 'oszustwo'). — N.m. *Šepetà, Šepẽtiškis*, *Pašẽpetis*. — WSE *šėp-*: *šėpsóti*, *šė̃pso*, *-ójo* 'sterczeć i usychać' (por. SW w *krėšė́ti*, *nėrė́ti*), nomen: *šėpšas* b.z.a. 'ucięta, stercząca łodyga'. — SO *šap-*: *šãpas* (zob.). — SZ *šip-*: *šìpti* (zob.).

šerdìs, *-iẽs* 4, 3 p.a. f. 1. 'rdzeń w drzewie, roślinie, piórze', SD[1] «drzeń, medulla arborum» (por. zwrot gr. καρδία δένδρου 'rdzeń drzewa'), 2. 'środek mendla, tj. trzy lub cztery związane ze sobą snopy', 3. 'wrzeciono w żarnach', 4. 'serce dzwonu, ruchomy metalowy drążek, który uderza w kielich dzwonu', 5. 'czerwień w kartach, kier', 6. przen. 'podstawa czego, rdzeń, ośrodek, centrum'. Gen.sg. *šerdiẽs*, acc.sg. *šérdį*, gen.pl. *šerdų̃* a. *šerdžių̃*. Ten pdg. z pierwiastkiem w stopniu *e* pochodzi z rozszczepienia pbsł. pdg. apofonicznego *šērd / *šerd- / *šird- < pie. *ḱērd / *ḱerd- / *ḱr̥d-e/os (dalsze szczegóły s.v. *širdìs*). Odpowiedniki ie.: scs. *srěda* 1. 'środek', *srědě* 'w środku', 2. 'środa' (dosł. 'środkowy dzień tygodnia', kalka śrłac. *media hebdomas* lub stwn. *mitta-wecha*] < *serdā, cs. *srědi* 'w środku, wśród' < *serdi; ags. *herta*, stang. *heorte*, stwn. *herza*, goc. *haírto*, stisl. *hjarta* z pgerm. *hertōn n. 'serce'. Akut lit. *šérdį* można objaśnić jako uogólnienie formy i akcentuacji starego nom.sg. *šērd-ø < pie. *ḱērd-ø. WSE towarzyszy końcówce *-ø. Podobne zjawisko w gr. hom. κῆρ (κῆρος, κῆρι) 'serce', het. *kēr* (gen.sg. *kardii̯as*), orm. *sirt*, wed. *hā́rdi* (segment *d pochodzi z restytucji na podstawie przypadków zależnych). Zob. BSW 302, LEW 986n., ALEW 1019, REW II, 614. — Drw. *šerdẽ* (4, 3 p.a.), acc.sg. *šérdę* 'rdzeń w drzewie' : łot. *ser̂de* 'rdzeń w drzewie, roślinie, pestka owocu', przen. 'środek, wnętrze, najważniejszy punkt, centrum czego'; *šerdẽlė* neol. 'grafit w ołówku', *šerdingas* SD[1] «drzenisty, medullosus» ['zawierający dużą ilość tkanki wypełniającej łodygę lub pień', SPXVI].

šerỹs, *-io* 4 p.a. 1. 'szczecina, tj. sztywne włosy świni lub dzika', SD «szczecina, seta, spina» (łot. gw. *seris* ts.), 2. 'dratwa, nić konopna nasycona smołą, używana przez szewców i rymarzy' (SD[1] «dratwa, cheleuma»). Pl. *šeriaĩ* 'szczecina; sierść'. Zdaniem LEW 973 należy do vb. *šértis* m.in. 'zrzucać sierść, pióra, pancerz chitynowy' (zob. s.v.). — Drw. *ìššeros* f.pl. 'zrzucone pióra, zrzucona sierść' (por. syn. *ìšnara*), *šėrìklis* 'kto zrzuca sierść w porze linienia', *šerìngas* 'z cienką, dużą szczeciną', *šeruotas* SD «szczecisty, setosus», cps. *šeriavil̃nė* 'wełna szorstka jak sierść' (por. *vìlnos*). N.m. *Šeriaĩ*, *Šėriaĩ*. N.rz. *Šẽrinė*, *Šerūnà*, *Šẽrupis*, n.jez. *Šerìnis*. — Pwk. pie. *ḱer- lub *ḱers- , por. stwn. śrdn. *hār* (nwn. *Haar*), ang. *hair* 'włos' < pgerm. *hēra-. Zob. IEW 583, EWD 490, Stang 1972, 58, ALEW 1021 (powód germańskiego wzdłużenia nie jest znany). — W językach bałto-słowiańskich są poświadczone jeszcze dwa inne alternanty apofoniczne, mianowicie *šir- i *šar-. SZ *šir-: stlit. *širys* 'włos' (por. LEW 973). Do tego nawiązuje drw. psł. *sĭrs-tĭ, por. cs. *sĭrstĭ* f. 'sierść, owłosienie ciała zwierząt; wełna', ros. *šerstь*, *-sti*, czes. *srtst*, *-sti*, pol. *sierść*, *sierści* (zob. lit. *šeȓstis*). Germański SZ *hur- tkwi w stwn. *hursti* acc.pl. 'czub włosów, czupryna' (IEW, *l.c.*). — SO *šar-: łot. *sari* a. *sar̦i* m.pl. 1. 'szczecina', 2. 'włosie, tj. sztywne włosy z końskiego ogona lub grzywy', 3. 'gatunek twardej, sztywnej trawy', *pasari* m.pl. 'rzadka, drobna szczecina' (z *pasar̦i). W słowiańskim por. kontynuację pbsł. tematu *šar-s- w strus. *vŭsorošiti* 'uczynić sterczącym, nastroszyć (o włosach)', cs. *vŭsrašiti* 'podnieść, wyprostować', < psł. *vŭz-soršiti (por. BSW 305, Boryś 2005, 581). — Pb. *šarja 'szczecina'

zostało odzwierciedlone w zapożyczeniu fiń. *harja*, est. *hari* ʽszczotka', por. Būga, RR III, 494, LEW, *l.c.*

šeȓkšnas 1. ʽszron' (SD «srzon, pruina»), 2. ʽprzymrozek; szadź, osad lodowy', 3. ʽwarstwa zlodowaciałego śniegu', 4. ʽdreszcz' (*Net man šeȓkšnas per skūrą eina* ʽAż dreszcz przenika mi skórę'). War. *šerkšnà, šérkšnis* f. Obok tego jest adi. *šeȓkšnas, -à* ʽszarawy, siwawy, w barwie szronu'. Praforma bałt. *šersna-. Została ona zmieniona przez insercję *k* i asymilację *ks* > *kš*. Odpowiednik łot. *sērsns*, pl. *sērsni* ʽszadź, szron'. Z innym suf.: *sērsna* ʽszron, szreń na powierzchni śniegu, nocny przymrozek na wiosnę'; z insercją *k*: *sērksna* ʽtwarda skorupka na powierzchni śniegu po krótkotrwałej odwilży'. Drw. *šerkšnìngas* ʽoszroniony' (SD «srzonisty, pruinosus»). N.rz. *Šerkšnà*, *Šeȓkšnė*, *Šerkšnỹs*, *Šerkšnià*, *Šeȓkšnupis*. Vb. denom. *šerkšnýti*, *-ìja*, *-ìjo* ʽpokryć się szronem; o śniegu: pokryć się lodową skorupą' (war. *šerkšnóti*). Transponat ie. *ḱer-sno-. — Odpowiednik psł. *sernŭ ʽszron, szadź' < pbsł. *šer-na- (?): rcs. *srěnŭ* ʽποικίλος', strus. *serenyj* ʽbiaławy — o koniach', ros. *séren*, *serën* ʽzamarznięta, twarda skorupa na powierzchni śniegu', słń. *srên*, *srênj* ʽszron, skorupa na śniegu', czes. *střín*, *stříň* ʽpierwszy lód, cienki lód', stpol. *śrzon* (zam. *srzon < *srenŭ), też *śron*, pol. *szron* ʽszron', gw. ʽzamarznięta skorupa śniegu; przymrozek', kasz. *šron* ʽrdza a. przedmiot pokryty rdzą'. Zob. BSW 303, REW II, 614n., LEW 973n., Boryś 2005, 607, Derksen 2008, 444n., ALEW 1019. Dalej por. orm. *sarn* ʽlód', stisl. *hjarn* ʽzmarzły śnieg' (IEW 574). — Podwójny refleks SZ, por. 1° *šir*-: *šiȓkšnis* ʽszron', *širkšnýti*, *-ija*, *-ijo* ʽpokrywać się szadzią, szronem', 2° *šur*-: *šurmaĩ* m.pl. ʽosad lodowy, szadź, szron'. — SO *šar*- < *ḱor-: *šarmà* (zob.).

šeȓmenys, *-ų̃* 3 p.a. f.pl. 1. ʽprzedpogrzebowe czuwanie przy nieboszczyku', 2. gw. ʽpogrzeb', 3. ʽstypa, uczta pogrzebowa' (SD «stypa, parentalia, orum, epulum funebre»), 4. gw. ʽdzień Zaduszny'. Drw. z suf. *-i̯a-* od osnowy spółgłoskowej *šer-men-, należącej do zanikłego n. act. *šermuo ⇐ *šérti* ʽżywić, karmić', pie. *ḱerh₃- ʽkarmić' (zob. LEW 974, ALEW 1021). Znacz. etym. ʽkarmienie, żywienie' (por. *šermẽnė* gw. ʽpożywienie, żarcie dla świń'). Znaczenie ʽstypa' jest prawdopodobnie starsze od pozostałych. Zob. też Gliwa, *ALL* 53, 2005, 10-16. Paralele: *ármenys* ⇐ *armuõ*; *ãšmenys* ⇐ *ašmuõ*; *tẽšmenys* ⇐ *tešmuõ*. War. *šeȓmenės*, *šerminės* b.z.a., *šeȓminys* m.pl., też *šeȓmens* f., *šermenes* f.pl. — Drw. *šermenáitės* f.pl. ʽprzedpogrzebowe czuwanie przy zmarłym dziecku'. Vb. denom. *šermenóti* ʽbyć na stypie'.

šermùkšnis, *-io* bot. ʽjarzębina, Sorbus aucuparia' (SD[1] «iarzębina, sorbus»). War. żm. *šermùkšlis*, *šermùkšlė*. Odpowiedniki łot. *sērmûkšs*, *sērmûkša*, *sērmaûksis*, *sērmûkslis*. Z insercją *k* z *šermušnis ⇐ *šerm-us-. Stoi zapewne w związku z *kermušẽ* ʽdziki czosnek' (zob. s.v.) i stanowi jeden z wypadków wahania spółgłosek *š* / *k*, por. *šlùbas* ʽkulawy' : *klùpti* ʽpadać na kolana'; *šum̃pis* (żm.) : *kum̃pis* ʽszynka'; *šleĩvas* : *kleĩvas* ʽo krzywych nogach'. Zob. GJL I, § 467, LEW 243, ALEW 1020 (rozpatruje także ros. *čeremšá*, pol. *trzemucha* ʽdziki czosnek' oraz ros. *čerëmuxa* ʽczeremcha'). Zdaniem Matasovicia 2005, 369 chodzi raczej o dwa różne wyrazy pbsł., jeden nazywający ʽdrzewo jarzębiny' (*ḱermus-), drugi nazywający ʽczosnek' (*kermusi̯o-). — Drw. *šermukšnýnas* ʽzarośla jarzębiny', *šermukšnìnė* ʽjarzębiak (nalewka)'. — N.jez. *Šermukšnýnas*.

šermuõ, gen.sg. *šermeñs* (war. *šermuoniẽs*) 3 p.a. m. 1. stlit., gw. ʽgronostaj, Mustela erminea', 2. gw. ʽżbik, Felis silvestris'. Obok tego *šarmuõ, -meñs* ʽgronostaj' (m.in. Bretkun), gdzie wokalizm *o* wydaje się starszy od *e*[505]. Por. odpowiedniki łot. *saȓmulis* ʽgronostaj' (war. *sęȓmulis*, *šęȓmulis*) i stwn. *harmo* ʽgronostaj; łasica', zdrob. *harmilo*, nwn. *Hermelin* n. Zob. BSW 300, Specht 1944, 119, 179, LEW 965, Stang 1972, 57, ALEW 1020 (zauważa, że

[505] Wtórne *e* w sylabie nieakcentowanej ukazuje się też w *serbentà*, *servalaĩ*, *terpù*.

paralela słowotwórcza z germańskim nie musi wynikać z dziedzictwa, ponieważ w germańskim wiele nazw zwierząt przybiera wtórny temat na *-n-*). Rekonstrukcja: pb. *šar-men- < pie. *ḱor-men-. Paralele na SO: *aumuõ, piemuõ*. Z uwagi na utworzone od pwk. *ḱor-nazwy ʽszronu, szadzi' (zob. *šarmà*) jest prawdopodobne, że nazwa drapieżnika stoi w związku z określeniem jego futra (ogona) jako ʽpopielatego, przypominającego szadź'. Por. war. *širmuonẽlis* ʽgronostaj' s.v. *širm̃as* ʽsiwy, popielaty'. — Nom.sg. *šarmuõ* odzwieciedla pb. *šar-mōn < pie. *ḱor-mōn-ø. Taki wariant, jak *šarmuonìs* 3 p.a. (obok *šarmuõnis* 2 p.a.), świadczy o tym, że na podstawie starej formy nominatiwu *šar-muon — zanim jeszcze ten stracił wygłosowe *-n* — powstał temat samogłoskowy na *-i-*: *šarmuon-ì-s*, gen.sg. *šarmuon-iẽ-s*. War. *šarmuonỹs* 3 p.a. mówi z kolei o tym, że temat na *-i-* został odnowiony przez temat na *-i̯a-*. Paralela: *múomuonis* ⇐ *muomuõ* ʽciemię'. — Literacka forma *šermuonẽ̃lis* 1. ʽgronostaj', 2. ʽłasica, Mustela nivalis' jest z pochodzenia zdrobnieniem, utworzonym od neoosn. *šermuon-*. War. *šermunẽ̃lis, šermūnẽ̃lis* ʽgronostaj' pokazują wtórne samogłoski *u, ū* na miejscu dyftongu *uo*. — N.rz. *Šármaupelis, Šermuõkė, Šermùtas*, n.jez. *Šer̃mis, Šermùkas* (są to derywaty od neoosn. *šerm-*, powstałej ze skrócenia *šermen-* lub *šermuon-*, por. *rė́ma* a. *rė́mas* od *rė̀men-*).

šérnas ʽdzik, Sus scrofa', SD «wieprz dziki, aper». Powstało z *šẽrinas na skutek synkopowania nieakcentowanego *i*. Synkopa pociągnęła za sobą wzdłużenie zastępcze (*šẽrinas > *šēr.nas), czego objawem jest akutowa intonacja. Paralele: *kélnės, vélnas*. Brak wzdłużenia w war. *šer̃nas* 4 p.a. Podstawą derywacji było sb. *šerỹs* ʽszczecina' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽzwierzę pokryte szczeciną'. Paralele: węg. *sertés* ʽświnia' ⇐ *serte* ʽszczecina'; słc. *ošipiná* ʽświnia' : *šip* ʽsztywny włos, kolec'. Por. Sabaliauskas, *Balt* I:2, 1966, 162n., który przypomina, że zestawienie *šérnas* z *šerỹs* pochodzi od A. Ficka (ʽVergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen', Bd. II, 1876, 695). Inaczej LEW 974: *šérnas* ma być spokrewnione z *šer̃kšnas* i *šar̃mas*; nazwa zwierzęcia ma pochodzić od szarej barwy jego szczeciny. Zob. też ALEW 1020, który dopuszcza związek z *šerỹs*. — N.rz. *Šérnupis* 5x. N.m. *Šernaĩ* 3x, *Šernų̃ Būdà, Šernìnė, Šérniškiai, Šernùpė, Šernupỹs*.

šérpė 1. ʽpęknięcie skóry przy paznokciu', 2. ʽpłatek łuszczącego się naskórka', 3. gw. ʽstrzęp', 4. gw. ʽwiór, drzazga, odstający od całości kawałek drewna'. Bez dobrej etymologii. Būga, RR I, 599 uważał *š-* za refleks pie. *ks-, więc wychodził od pie. *kser-p-, zakładając rozszerzenie pierwiastkowe *-p-* przy pwk. pie. *(s)ker- ʽstrzyc, drapać, ucinać'. Zob. też LEW 974. — Drw.: *šérpės, -ių* f.pl. ʽpleśniawki, choroba błony śluzowej jamy ustnej, objawiająca się białoszarymi nalotami', *šérpeta* 1. ʽzadra, naderwana skórka koło paznokcia', 2. ʽwiór, drzazga' (por. suf. w *skẽpeta, válketa*), *šérpetos* f.pl. bot. ʽchaber łąkowy, Centaurea jacea; mech porastający dach', *šerplà* ʽzadra przy paznokciu' (ŽD 165, GJL II, § 168). — Vb. denom. *šérpėti* 1. ʽpękać — o skórze palców, o skórze przy paznokciech', 2. ʽłuszczyć się — o skórze na twarzy, na ciele', 3. ʽo skórze: stawać się szorstką, chropowatą, pierzchnąć', 4. ʽstrzępić się — o odzieniu', *šérpetoti, -ja, -jo* ʽłuszczyć się' (⇒ *šérpetotas* ʽpokryty zadrami, niegładki — o drewnie').

šer̃pti, *šer̃pia, šer̃pė* gw.: *atšer̃pti* ʽwyszczerbić się, stępić się (o ostrzu)', *nušer̃pti* ʽpoobrywać się, wystrzępić się (o strzesze)', *pašer̃pti*: *Stogas vėjo pašerptas* ʽDach potargany przez wiatr'. Transponat ie. *ḱerp- / *ḱr̥p-. Inaczej LEW 974, który za Būgą, RR I, 599 wychodził od pie. *(s)ker- i zakładał rozszerzenie pierwiastkowe *-p-*. — Nomina: *šérpė* (zob.), *šérpės* (zob.). — SO *šarp-*: *šárpos* f.pl. ʽstrzępy rwane z lnianej tkaniny', drw. *šárpanos* ts. (por. suf. w *drãpanos*). — SZ *šurp-*: *šurpùs* ʽszorstki, ostry' (osobno zob. *šiurpùs*).

šer̃stis, *-ies* f. 1. ʽsierść', 2. ʽbarwa sierści u zwierząt, maść' — zapoż. z błr. *šérscь, -i* (ZS 55, LEW 974n.). War. *šerstìs* 4 p.a., *šérstis* 1 p.a. War. z insercją *k* i zmianą *ks* > *kš*:

šer̃kštis, šerkštìs. — Drw. *priešššerščiuĩ* adv. ʽpod włos (głaskać kota)ʼ.

šérti I, *šeriù, šériau* 1. ʽbić, uderzać, tłuc, walićʼ, 2. przen. ʽszybko iść, jechaćʼ, *nušérti* ʽzdzielić kijem, batem; zatłuc, zabićʼ, *sušérti* ʽuderzyć, zaciąć, smagnąć, chłosnąć; zacinać — o deszczu, tłuc — o gradzieʼ. Do pie. *ḱerh$_2$- ʽzłamać się, pęknąć; stłuc sięʼ (LIV^2 327), por. gr. κερα-: ἀκέραιος ʽnietknięty, nienaruszony, niespustoszonyʼ, wed. *śīryate* ʽpęka, roztrzaskuje sięʼ, *śaśré* ʽjest pękniętyʼ. W następstwie zaniku spółgłoski lrg. w wygłosie pierwiastka czasownik ten nie różni się od czas. *šérti* ʽdawać żreć, karmićʼ, który jest kontynuantem pie. *ḱerh$_3$- (zob. *šérti* II). — Czy tutaj drw. *šérmenos* f.pl. gw. ʽtrocinyʼ? — Stary SO *šar-* < *ḱorh$_2$-V: *šarà* ʽpośpiech; uderzenie (wiatru, deszczu); bieda, nieszczęścieʼ < pie. *ḱorh$_2$-eh$_2$, *šãras* ʽpośpiech, szybki ruchʼ (*šaraĩs eĩti* ʽo dzieciach: dokazywać, szalećʼ) < pie. *ḱorh$_2$-o-, drw. *šarùs* ʽprędki, szybkiʼ, *šariaĩ* adv. ʽprędko, szybkoʼ. — Nowy SO *šėr-* ⇒ *šōr-: *šúoras* ʽsilny podmuch, uderzenie (wiatru, deszczu)ʼ (zob. s.v.). Stosunek morfologiczny *šēr- ⇒ *šōr- odnawia się w bałtyckim pod formą *šēr- ⇒ *šār- (*ē* ⇒ *ā* na wzór *ĕ* ⇒ *ă*) i tym się tłumaczy pojawienie synonimicznego derywatu z samogłoską *o* i metatonią cyrkumfleksową: *šõras* ʽnapad choroby, bóluʼ (zob. s.v.).

šérti II, *šeriù, šériau* ʽzadać karmę zwierzęciu, dawać żreć, żywić, karmićʼ, też o ludziach: ʽkarmić kogoʼ (*Ligonis neima valgyt, tai aš turiu jį šert, penė́t* ʽChory nie ma ochoty jeść, to ja muszę go karmić, żywićʼ), *įšérti* ʽdobrze odkarmić, odpaść, utuczyćʼ, *nušérti* ʽodkarmić, utuczyćʼ, *pašérti* 1. ʽnakarmić zwierzętaʼ, 2. ʽpokarmić przez jakiś czas, podtuczyćʼ (*Ligi rudens pašersiu karvę ir parduosiu* ʽDo jesieni podtuczę krowę i sprzedamʼ), 3. ʽnakarmić (dzieci, gości)ʼ, 4. ʽwysuszyć zboże na żerdziach w *jauja*ʼ. Odpowiednik łot. *sẽrt, seŗu, sẽru* ʽkarmić; doglądać, dbaćʼ. Do pie. *ḱerh$_3$- ʽkarmić, sycićʼ, por. orm. *serem* ʽkarmię, żywięʼ, gr. ἐκόρεσ(σ)α aor. ʽnakarmiłemʼ (zam. *e-kero-s-a) do prs. κορέννυμι (LIV^2 329, Beekes 2010, 751n.). Tu też łac. *Cerēs* f. ʽbogini zboża i owocówʼ < *ḱerh$_3$-ēs ʽwith nourishmentʼ i stwn. *hirso,* nwn. *Hirse* f. ʽprosoʼ z pgerm. *χersja- < *pie. ḱerh$_3$-s-i̯o-. Zob. BSW 303, LEW 975, Kluge-Seebold 311, EWD 546, de Vaan 2008, 109n. — Zapoż. lit. w pol. gw. *szarzyć* ʽkarmić bydło przez zimęʼ, ros. gw. *šaritь* b.z.a. ʽjeśćʼ (Laučjute 59). — Drw. *šérdinti* a. *šérdyti* ʽkarmić, żywić (bydło, dzieci)ʼ. Nomina: *šẽras* ʽkarma dla bydła, jadłoʼ (⇒ vb. denom. *šẽrinti* ʽzadawać karmę, dawać żrećʼ), *šerẽnė* ʽkarmienie bydłaʼ, *šerýba* ts., *šer̃menys* (zob.), cps. *arklãšeris* ʽkto karmi konieʼ (por. *arklỹs*). — WSE *šėr-*: *pašėrė́ti, -šėriù* (3 os. *-šė́ri*), *-šėrė́jau* ʽpokarmić przez jakiś czas; podtuczyć (przez zimę)ʼ, por. typ *panėšė́ti, pavėžė́ti*. Nomina: *pė́ršėra* ʽodkarmianie cudzego cielakaʼ, *šėralaĩ* m.pl. ʽkarma, paszaʼ, *šėrė̃* a. *šẽrė* ʽkarmienie bydła, czas karmienia bydłaʼ, *šėrýbos* f.pl. ts., też ʽchowanie cudzego zwierzęcia, oddanego na wykarmienieʼ, *šėrìkas* ʽkarmiciel bydła, skotarzʼ (por. n.m. *Šėrikai*), *šėrìmas* ʽkarmienie zwierząt domowych; karmaʼ, *šėrỹnė* ʽmiejsce karmienia zwierzątʼ, przen. ʽnieład, bałagan w mieszkaniuʼ. Por. łot. *sērs* ʽzapas siana i słomy na zimęʼ. — Neoosn. *šėrė-*: *šėrė́jas* ʽkto karmi bydłoʼ. — SZ-C *šir-*: stlit. *širdyti* BRB ʽpoić (mlekiem)ʼ, gw. *atsiširdyti* b.z.a. ʽodkarmić się, odżywić sięʼ. Nomen: *šìrtas* (zob.). — SO *šar-*: *pãšaras* (zob.), *šarũnas* ʽkoń, który się dobrze pasieʼ.

šértis, *šẽriasi, šė́rėsi* refl. 1. ʽlinieć, zrzucać włosy, pióra, skórę (o wężu), pancerz chitynowyʼ, 2. ʽzmieniać barwę, maść; tracić barwę, płowieć, blaknąćʼ, *nusišérti* ʽzrzucić z siebie sierść; zmienić swoją barwę, maśćʼ. SD *šeriuosi, nusišeriu* «linieię, verno». Odpowiednik łot. *sẽrtiês, seŗuôs, sẽruôs*. Nie całkiem jasne, zob. LEW 973, ALEW 1021.. Może do *šérti* I ʽbić, uderzać, tłuc, walićʼ? — Drw. *šerỹs* ʽszczecinaʼ (zob. s.v.).

šešẽ, *šė́šė̃* 4 p.a. gw. ʽptak kos, Turdus merulaʼ. Oboczna osnowa z sekwencją *š-ž*: *šežẽ, šė́žė* a. *šėžẽ* (*šė́žis*). Wyraz znany głównie ze słowników powstałych w Litwie pruskiej. Odpowiednik stpr. *seese* EV ʽkos, Amsele [ʽAmselʼ]ʼ. Digraf <ee>, który oznacza samogłoskę długą [ē] (por. z EV jeszcze *steege* ʽszopaʼ i *peempe* ʽptak czajkaʼ), prowadzi do

lekcji *sēse (tak Urbutis, *Balt* 2, 1966, 78, Urbutis 1981, 46) lub *sēze (tak Endzelīns 1943, 245, PKEŽ 4, 90). Zdaniem Urbutisa, *l.c.* wymienione lit. warianty są derywatami od wykrzykników imitujących głos kosa. Są to wykrzykniki dwuzgłoskowe (reduplikowanwe), różniące się zarówno samogłoską, jak i spółgłoską, por. *še-še, šė-še, še-žė, šė-žė*. Jako paralele autor wymienił *lélė, lélis* ʽlelek' (zob. s.v. *lėlỹs*), *čyčỹs* ʽświerszcz', *ciùcius* ʽpies' i *mėmẽ* ʽmałomówny człowiek; głupek'. Dawne próby etymologiczne referuje LEW 977 (powiązanie z ros. *sízyj* ʽszaroniebieski' albo z rodziną lit. *šémas* ʽpopielaty, niebieskawy'). Zob. też ALEW 1021n. — Drw. SD[1] <śieśiete> «kos, merula» (co można czytać *šėšėtė* lub *šešėtė*). N.m. *Šė́šėliai*, n.rz. *Šėšupis* b.z.a. (por. nazwy rzeczne z nazwą ptaka w I członie: *Gar̃nupis*, *Kė́kštupis*, *Strãzdupis*, *Šárkupis*).

šešė́lis, *-io* 1. ʽcień padający od drzewa a. człowieka', SD <śieśielis> «cień» (syn. *unksna*); *be šešė́lio* ʽbez cienia, bez najmniejszego śladu', 2. ʽprzestrzeń zasłonięta od światła, zwłaszcza od słońca; półmrok', DP ʽciemność', 3. *mirtiẽs šešė́lis* ʽwidmo śmierci', DP ʽcień śmierci'. War. *šešẽlis*, *šešė́lius* oraz *šašė́lis*. Z innym suf.: *šešuolė*, *šešuolis* stlit. ʽcień' (Bretkun, Mażwid, Willent). Drw. *šešėlaitis* stlit. ʽwidmo, zjawa, upiór', *šešuolėtis* stlit. ʽcień', vb. denom. *šešėliúoti* ʽrzucać cień, cieniem coś zasłaniać; cieniować (w malarstwie, grafice)'. Bez odpowiedników zewnętrznych. Bez etymologii. Twierdzenia LEW 976, że *-šėl-*, *-šuol-* są pierwiastkami (spokrewnionymi z *šálti* ʽmarznąć, zamarzać'), zaś *še-* sylabą reduplikacyjną, wydają się bezpodstawne, ponieważ materiał onomastyczny zaleca raczej analizę z sufiksami *-ėl-* i *-uol-*, mianowicie *šeš-ėl-*, *šeš-uol-*. Por. n.rz. *Šešẽvė*, *Šešėvìs*, *Šešuvà*, *Šešuvìs*, ze zmianą *še* > *ša*: *Šašulỹs*, *Šašuolà* (n. łąki *Šašė́ja*), cps. *Šešùpė* 2x. *Šešupỹs* (por. Vanagas 1981, 329, 326). N.m. *Šešuõliai* 3x, *Šešuolẽliai* 2x, *Šešuvà*[506]. Hipotezę LEW (*l.c.*) powtarza z pewnymi zastrzeżeniami NIL 417, przyp. 10; rekonstrukcja: pie. *ḱe-ḱē/ōlH-. Zob. też ALEW 1022.

šešerì, f. *šẽšerios* 3 p.a. ʽsześcioro' — liczebnik zbiorowy, utworzony suf. *-er-* od liczebnika głównego *šešì* ʽsześć'. — War. suf.: *šešelì*, f. *šẽšelios* ʽsześcioro', *šešeli arkliai* SD «poszostne konie, seiuges equi». — Drw. *šešérgis* a. *šešélgis* ʽsześciolatek — o koniu, wołu' (por. *vienérgis*), *šešélgė* 1. ʽszósta część kopy', 2. ʽszóstka w kartach'; *šẽšeria* adv. ʽsześć razy' (*Šẽšeria tiek* ʽSześć razy tyle'), *šešeriópas* ʽsześcioraki', war. *šešeliópas*: SD <ßieśialopas> «sześcioraki, sesduplex», war. *šereriókas* (m.in. DP), *šešerókas* (por. zakończenie *-aki* w pol. *sześcioraki*).

šešì, f. *šẽšios* 4 p.a. ʽsześć' : łot. *seši*, f. *sešas*. Forma pwk. *šeš-* pochodzi z asymilacji *seš-, to zaś ze zmiany pbsł. *s(u̯)eš < pie. *su̯eḱs (IEW 1044, LEW 976)[507]. Por. gr. ἕξ, dor. Fέξ, łac. *sex* (*su̯eks), goc. *saíhs*, stwn. *sehs*, orm. *vecʽ*, aw. *xšuuaš* (wed. *ṣaṣ-*, *ṣaṭ* zostało wyrównane do ord. *ṣaṣṭhá-*), toch. A *ṣäk*, toch. B *ṣkas*. Lit. *š* z pie. *ḱs ukazuje się również w *ašìs*, *iẽšmas*, *lašišà*. Co do uproszczenia grupy nagłosowej i asymilacji *s-š* > *š-š* por. *šẽšuras*. — Drw. *šešíese*, adv. ʽw grupie sześciu osób', war. *šešíesu* ts., *šešiuosè*, *šešiuõs* ts. (skostniałe formy loc.pl.), *šešíesna* ʽw sześciu', *šešerì* (zob.), *šẽšetas* ʽszóstka, grupa złożona z sześciu' (war. *šẽšeta*), ʽzaprząg z sześciu koni' (war. *šešė́tas*), *šẽšios* (zob.). Cps. *šẽšakė*, *šešãkė* a. *šešiãkė* ʽkarta do gry o sześciu oczkach' (por. *akìs*), *šešiadiẽnis*, *-ė* ʽchłop pańszczyźniany, zobowiązany do sześciodniowej pracy', war. *šešdiẽnis* (por. *dienà*), przen. ʽczłowiek guzdrzący się', *šẽšiasdešimt* (zob. *dešimtìs*), *šešiólika* ʽszesnaście', gw. *šešióleka*, *šešióľka* (por. °*lika*), *šešìskart* a. *šešìssyk* adv. ʽsześciokrotnie' (por. *kar̃tas*, *sỹkis*).

šẽšios, *-ių̃* 4 p.a. f.pl. gw. ʽtrwający sześć tygodni okres połogu' (*Šešiosè da gulia*.

[506] Inne tłumaczenie stosuje się do n.m. *Šė́šėliai* i n.rz. *Šėš-upis* (b.z.a.). Długowokaliczna osnowa *šėš-* związana jest z apelatywem *šėšẽ* ʽkos' (zob. s.v.).

[507] BSW 144 rekonstruował pbsł. *kšeš ʽsześć'. — Praformę bsł. *sekš, z *-kš jako rzekomym refleksem pie. *-ḱs postuluje Weiss 2009, 370, przyp. 29.

Sergalinga buvo iš šešių), *į šešiàs pareĩti* ʽurodzić' (*Ji į šešiàs parėjusi mirė*). Odpowiednik łot. *sešas*. Substantywizacja żeńskiej formy liczebnika ʽsześć', występującego w zwrocie *šẽšios savâitės* ʽsześć tygodni' (zob. *šešì*). Zob. również *ušios*. — Drw. *šešáunykė* ʽkobieta w okresie połogu, położnica' (m.in. Bretkun), war. *šešáuninkė*, *šešiáuninkė*. Por. pol. przest. *sześciniedziałka* ʽniewiasta w połogu, położnica' (Sw) ⇐ *sześć niedziel*.

šẽškas 1. ʽtchórz, Mustela putorius', przen. 2. gw. ʽzły, złośliwy człowiek', 3. gw. ʽrzecz ukradziona rodzicom', 4. gw. ʽcunnus'. War. *šeškùs*, *šẽškus*, SD <śiaßkus>, też f. *šeškà*. Odpowiednik łot. *sęsks* ʽtchórz' (war. *sęskus*, *seska*). Bez etymologii, zob. LEW 976n. (tu m.in. o próbie K. Būgi zbliżenia z *šìkti* ʽcacare'). Obecnie ALEW 1023 przyjmuje zapożyczenie z prauralskiego *šäškä ʽwydra', por. czerem. *šaške* ʽnorka; wydra', fiń. gw. *häähkä* ts., wepskie *hähk* ʽwydra'. — Zapoż. lit. w błr. *šašók*, *-šká* ʽtchórz' (gw. *sašók*, *šašúk*), ros. gw. *šešók*, *šašók*, pol. gw. *szeszek*, *szaszek* ts. (Laučjute 25). — Drw. *šeškenà* ʽskórka z tchórza', *šeškìnė* ts., *šẽškenos* f.pl. ʽfutro z tchórzy'. Cps. *šeškastrénis* ʽktoś o wąskich biodrach' (por. *strénos*), *šeškãturgis* ʽpierwszy targ po Bożym Narodzeniu', war. *šãšturgis* (*šašk-turgis): *Šãšturgy samdydavo pusbernius* ʽPodczas «šeškaturgis» najmowano parobków' (por. *tur̃gus*, *skaistãturgis*). — Reanaliza *šeš-kas* wydała osnowę widoczną w wyrazie *šešiūrà* ʽwielki szczur'. — N.rz. *Šeškìnė*, *Šeškỹnė*, *Šẽškabrastis*, *Šeškùpė*, *Šẽškupis*.

šẽštas ʽszósty' — liczebnik porządkowy do *šešì* ʽsześć'. Odpowiada z jednej strony łot. *sestaĩs*, scs. *šestŭ* ʽszósty', z drugiej strony gr. ἕκτος (kret. Ϝέκτος), łac. *sextus*, goc. *saíhsta* ʽszósty' < pie. *s(u̯)eḱs-to- (wed. *ṣaṣṭhá-* zostało przekształcone z *ṣuṣṭhá- według *pakthá-* ʽpiąty'). — W słowiańskim do ord. *šestŭ* dotworzono nowe card. *šestĭ*. Zastąpiło ono psł. *ses z pbsł. *su̯eš, zob. Smoczyński 1989, 73n. (tam też o problemie stpr. *usts*, *uschts*). — Drw. *pašeštinis* SD «poszostny woz, seiugis currus» [ʽwóz zaprzężony w sześć koni'], *Šeštìnės* (zob.), *šeštìnis traukinỹs* ʽpociąg odchodzący lub przyjeżdżający o szóstej godzinie' (war. *šeštùkas*), *šeštõkas*, *-ė* ʽuczeń szóstej klasy', *šeštùkas* ʽautobus oznaczony numerem 6'.

Šeštìnės, *-ių* f.pl. ʽświęto Wniebowstąpienia Pańskiego' — pluralizacja formy *šeštìnis*, *-ė* gw. ʽszósty czwartek po Wielkanocy'. W formie sg.: SD *Šeštinis* «Wniebowstąpienie Pańskie, Ascensio Domini». Drw. z pochodzenia przymiotny od ordinale *šẽštas* ʽszósty'. Por. nazwy świąt *Deviñtinės* ⇐ *deviñtas*; *Sekmìnės* ⇐ *sẽkmas*, a także *Jonìnės*, *Žolìnės*.

šeštõkas hist. ʽpieniądz złożony z sześciu jednostek; nazwa monety obejmującej 6 groszy srebrnych lub 12 groszy miedzianych'. Forma transpozycyjna zapożyczenia z błr. *šasták*, *-á* (⇐ pol. *szostak*, *-a*), dostosowana do liczebnika porządkowego *šẽštas* ʽszósty'. — N.m. *Šeštokaĩ*, *Šeštõkai* (pol. *Szostaków*).

šẽšuras 1. ʽojciec męża, świekier' (SD[1] <śießuras> «świekier, socer»), 2. ʽojciec żony, teść' (*Màno duktẽs šešuraĩ už Némno* ʽTeściowie mojej córki [mieszkają] za Niemnem'), 3. stlit. ʽszwagier' (por. *ir antra kekšė Rahab; trečia, kuri nusidėjo su šešuru savuoju Tamara* DP 505_{45} ʽdruga nierządnica Rachaba(trzecia, ktora zgrzeszyła z szwagrem swym, Thamara' (to użycie zostało w LKŽ XIV, 699 błędnie zaliczone do znacz. 1 ʽojciec męża, świekier'). War. *šẽšuris*, *šešùris* (też nazwa pewnego tańca). Z wtórną palatalnością przed suf. *-ur-*: *šẽšiuras*, *šeriùras*, *šešiũras*. War. z innymi suf.: gw. *šẽšeras* (*šãšeras*, *šẽšaras*, *šãšaras*), przest. *šẽšuoras*, *šešũras* (por. Buivydienė 1997, 90n.). Brzmienie *šẽšuras* powstało z plit. *sešuras przez antycypacyjną asymilację na odległość: *s...š* > *š...š* (podobne wypadki: *šešì*, *šą̃šlavos*, *šliaũžti*). Z kolei *sešuras wynikło z uproszczenia nagłosu *su̯- w pb. *su̯ešura- (por. *sesuõ* z pie. *su̯esōr, *sãpnas* z pie. *su̯opno-). Zob. BSW 295, LEW 977, GJL I, § 538. Pb. *su̯ešura- było kontynuacją pie. *su̯éḱur-o- ʽświekier', por. wed. *śváśura-* (*sváśura-), aw. *x^vasura-*, gr. ἑκυρός, stłac. *socerus* (*su̯okuro-), łac. *socer*, *-erī*, stwn. *swehur* (*swehura-). Por. NIL 672, Kluge-Seebold 657, de Vaan 2008, 569, ALEW 1024. — W słowiańskim

zamiast †svesŭrŭ mamy cs. *svekŭrŭ* ʽświekier' (sch. *svȅkar, -kra*, ros. *svёkor, -kra*, pol. *świekier, -kra*). REW II, 588: «Befremdend ist das slav. *k*, da idg. *sveḱuros anzusetzen ist. Eine Entlehnung aus dem Germ. ist aus lautlichen Gründen abzulehnen». Najprostszym wytłumaczeniem tej różnicy wydaje się dysymilacja na odległość *s...s* > *s...k* po stronie słowiańskiego, por. w tej kwestii literaturę zreferowaną w ESJS 906n. (tam też o ewentualnościach innych niż dysymilacja). Inaczej Derksen 2008, 475: *sweśur- zostało zastąpione przez *swekr- drogą analogii do f. *svekry ʽświekra' (pochodzenia *k w tym wyrazie autor nie tłumaczy). Matasović 2005, 372 dopuszcza dwie możliwości: 1° depalatalizację *ḱ > *k* w pozycji przed *r*, 2° dysymilację na odległość jako ewentualność bardziej prawdopodobną, niż zapożyczenie z nieznanego źródła. — N.B. W bałtyckim brak jest drw. żeńskiego typu wed. *śvá́śrū́ṣ*, łac. *socrus, -ūs*, goc. *swaihro*, stwn. *swigar*, scs. *svekry, -ŭve*, ros. *svekróvь, -óvi*, gw. *svekrý* ʽświekra, matka męża' (BSW 296), < pie. *su̯eḱ-ru-h_2 < *su̯eḱ-u̯r̥-h_2 (metateza *ur* > *ru*, por. Mayrhofer 1986, 162). W języku litewskim formę tę wyparł neologizm *anýta* (zob.). — Drw. *šešuraĩ* m.pl. ʽrodzice męża' (por. łac. *socerī* ʽświekrowie'), *šešurỹnė* ʽdom świekrów'.

šėtõnas ʽzły duch, szatan, diabeł' — zapoż. z błr. *šatán, -a* (SLA 213, ZS 56, LEW 967). Por. *šėprõnas* ⇐ błr. *šafrán*. — War. z krótkim *e*: *šetõnas*. War. z wtórnym dyftongiem *ei*: *šeitãnas, šeitõnas*. War. z wtórnym *r*: *šetrãnas, šatrãnas*. Osobno zob. *šatõnas*. — Z war. *šetõnas* wyodrębniła się neoosn. *šet-*, por. *šetõklė* (przekleństwo), *šetõklis* ʽdiabeł, nicpoń, szaleniec'.

šėtrà 2 p.a. stlit., gw. ʽnamiot'. War. m. *šė̃tras*, SD[1] <śietras> «namiot, scena, tentorium, tabernaculum». Zapoż. ze stbłr. *šatër, -tra*, błr. *šacër, -trá* (SLA 213, LEW 977, ALEW 1024). War. *šãtras*. Osobno zob. *čẽtras*. — Drw. *šėtros* f.pl. ʽpłótno rozpięte na skrzydłach wiatraka', *pašė́tra* ʽszopa zbita z desek; prowizoryczne zadaszenie dla bydła; buda jarmarczna', *pašė́trė* a. *pašė̃trė* ʽszopa; namiot cyrkowy; namiot cygański'.

šežė́ti, *šẽža, šežė́jo* gw. ʽskrzypieć, trzeszczeć — o lodzie pod nogami'. Dźwiękonaśladowcze. Por. *čežė́ti* ʽszeleścić, szemrać; ćwierkać'.

šė̀žti, *šẽža* (war. *šęža*), *šẽžo* gw. ʽzanieczyszczać się, stawać się zaśmieconym — o podwórzu', por. *Apšẽžęs kiemas*, t.y. *apšnerkštas*. Niejasne. Drw. na st. wzdłużonym *šėž-*: *šė̃gžmas* coll. ʽśmiecie; źdźbła, paprochy; drobny chrust' — z insercją *g* z *šėž-mas (por. łot. *slàugzna* ʽskorupa lodowa na powierzchni śniegu' z pb. *slauž-nā-). Vb. denom. *šė̃gžmyti, -iju, -ijau* ʽśmiecić, rozrzucać śmiecie'. — Niejasny jest też bliskoznaczny czas. *šeĩkšti, -čia, -tė* gw. ʽśmiecić, zaśmiecać izbę' (*Tik iššlaviau, o tu ir vėl šeikšti. Užšeikštà visa troba*).

šià adv. stlit. ʽtu, tutaj', SD «owdzie, hicce» (syn. *šionai*), por. *Šia nu jisai gul ėdziosu* MŽ 195_4 ʽTu on teraz w jasłach leży'. *Piktųjų pulks šia randase* MŽ 351_2 ʽBezbożnych zastęp się tu znajduje' (Urbas 1996, 78 niesłusznie wciągnął przysłówek *šia* do hasła *čia*). Formacja pb. *ši̯ā ʽtu, teraz', urobiona od zaimka wskazującego *šìs* ʽten tu, przy mnie'. Też w złożeniach, por. 1. *šì-šia* (zob.), 2. *štai šia* SD «owędy, ow tędy, hac ecce». — Złożenie z ptk. *-jau*: *šiajau*, SD[1] <śieiau> «onędy, illac» (syn. *šinai*). Por. *taipjaũ, tuojaũ*. — Złożenie z ptk. *-nai*: *šionaĩ* ʽtu', DP ʽdziś', SD[1] <śianai> «owdzie, ibi, illic» (por. *čionaĩ* obok *čià* ʽtu'), np. *Tas kūdikis, kursai mumus šionai est atneštas* MŽ 120_9 ʽTo dziecię, które nam tu przyniesiono'. Por. Būga, RR I, 354.

šiaĩsmet adv. gw. ʽw tym roku' — ze ściągnięcia i apokopowania zwrotu *šiaĩs mẽtais*, instr.pl. do *šiẽ mẽtai* ʽten rok'. Por. *šį̃met*.

šiãmet adv. gw. ʽw tym roku' — z denazalizacji *šiąmet*, to ze ściągnięcia zwrotu *šią̃ mẽtą, acc.sg. do *šìs mẽtas* gw. ʽten rok'. Por. *šį̃met*.

šią̃nakt adv. ʽtej nocy (która była lub będzie), dziś w nocy' — z apokopowania *šią̃ nãktį*, acc. temporis do *šì naktìs* ʽta noc'. War. *šiąnãkt*, *šią́nakt*. Odpowiednik łot. *šùonakt*. Por. *šiañdien* < *šiandiẽną*. Zob. też *tą̃nakt*.

šiañdien, *šiandiẽn* adv. ʽdziś, dzisiaj' — z apokopowania *šiañdieną*, *šiandiẽną*, to zaś ze ściągnięcia zwrotu *šian dienan, acc. temporis do *šì dienà* ʽten dzień'. Por. DP *šią dieną* ʽdziś'. Podobnie łot. *šùodìen* ʽdziś'. Dalsze redukcje: *šią̃dien*, *šiañdie*, *šiañde*, *šiañd*, *šiàna*, *šiañ*. Tryftong *i̯ei̯* w gw. *šiañdiej* pochodzi ze zmiany *-i̯en* (por. *sáispara*, *sáišlavos*). Zob. *šìs*, *dienà*. Jako paralele formalne por. z jednej strony ros. *segódnja* adv. ʽdziś' wobec strus. *sego dĭne* ʽtego dnia', gen. temporis do *sĭ dĭnĭ ʽten dzień', ros. *sej denь* (REW II, 601), z drugiej strony stwn. *hiutu* adv. ʽdziś' (nwn. *heute*) z *hiu tagu instr.sg. ʽtego oto dnia' (EWD 538). — Drw. *šiandienìnis* a. *šiandienýkštis* ʽdzisiejszy', gw. *šiandýkštis* (por. *šiañd*).

šiaũčius, *-iaus* przest., gw. ʽszewc' (war. *šaũčius*) — zapoż. z błr. *šavéc*, *šaŭcá* (ZS 55). Por. *čebatõrius*, *kriaũčius*.

šiáudas 3 p.a. ʽźdźbło słomy', SD «zdziebłko suche, knowie» (syn. *ražas sausas*). Pl. *šiaudaĩ* 3 p.a. ʽsłoma', SD[1] «gardlina; słoma», SD «słoma; wiecheć», *šiaudai sukapoti* SD «sieczka, stramen sectum», «wiecheć, stramentum calceorum rusticanorum», *ilgìniai šiaudaĩ* ʽdługa słoma', *stógo šiaudaĩ* ʽstrzecha', *stógas àpdengtas šiaudaĩs* ʽdach kryty słomą', *šiaudų dungtis* SD «poszycie na domie, stramentum, stramen», *padingiu šiaudais* SD «poszywam chałupę, pertego domum». Brak odpowiedników łot. i stpr. Niejasne, por. przegląd literatury w LEW 978. Może z perseweracyjnego udźwięcznienia *u̯t* > *u̯d* w praformie *siáutas, która ze swej strony wynikła z synkopowania samogłoski sufiksalnej w wyjściowej formie *šẽv-etas? Por. *skiáutas* ob. *skẽvetas*. — Drw. *šiaudýnas* a. *šiaudỹnė* ʽstos słomy', *šiaudìnė* sb. 1. ʽspleciony ze słomy pojemnik na mąkę', 2. ʽsiennik', 3. ʽstrzechą kryta chata', *šiaudìnis stógas*, *aulỹs* ʽsłomiany dach, ul', cps. *šiaudagalỹs* ʽsłomka, źdźbło słomy; licha słoma' (por. *gãlas*). — N.rz. *Šiaũdė*, *Šiáudupis*, *Šiaudupỹs*. N.m. *Šiaudìškiai*, *Pãšiaudis*, *Šiaudìnė* 12x, *Šiaudìniai* 4x, *Šiaudìniškiai*, *Šiaudadũšė*.

šiaurùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽo wietrze: zimny, przenikliwy' (*Šiaurùs vė́jis pučia*, t.y. *šaltas*. *Vė́jis šiaurùs šiurena, kad pučia smarkiai, gausiai* JUŠK), war. *šiaũras*, *šiáuras*, *žiaurùs*, 2. przen. ʽo człowieku: srogi, surowy, szorstki' (war. *žiaurùs*). Drw. *šiaurỹs*, acc.sg. *šiáurį* ʽwiatr północny', *šiáurė* ʽpółnoc jako strona świata' (war. *šiáura*, *šiaurễ*). Z uwagi na trójzgłoskową postać odpowiednika słowiańskiego *sěverŭ (por. scs. *sěverŭ* ʽwiatr z północy; północ', sch. *sjȅvêr*, ros. *séver*, *sévera*, stczes. *sěver*, pol. n.m. *Siewierz*) wypada przypuszczać, że pbsł. *šē.u̯e.ras (tak w BSW 303) uległo na gruncie pralitewskim synkopie w *šēu̯.ras, skąd następnie *ši̯ā́u̯.ras. Przy tym założeniu forma akutowana *šiáuras* byłaby starsza od nieakutowanych. N.B. BSW, *l.c.* nie zajmuje stanowiska w kwestii różnicy dzielącej formę słowiańską od litewskiej. — Pbsł. *šēu̯era- wskazuje na pie. *ḱē-u̯er-o-, gdzie wzdłużona samogłoska pierwiastka tłumaczy się bądź formacją vr̥ddhi (SW), bądź obecnością spółgłoski lrg. w składzie pierwiastka. Transponat ie. *ḱeH-u̯er-o-. Derksen 2008, 449: pbsł. *śeʔwer-, *śjóʔur-, pie. *ḱe$_1$u̯er-o-. Por. łac. *caurus* ʽnazwa wiatru północno-zachodniego' < *kau̯ero- < pie. *ḱh$_1$-u̯er-o-, znacz. etym. ʽwiatr północny' (por. de Vaan 2008, 100). — Forma nieakutowana typu *šiaũras* może pochodzić z pie. *ḱeH-ur-o- (zanik spółgłoski lrg. w pozycji przed samogłoską). Dalsza analiza niepewna. LEW 978 operował transponatami pie. z *s*-mobile: *(s)ḱēu-, *(s)ḱəu-. — SZ *šiur-*: *šiurùs* ʽsrogi' (zam. *šiuras < pie. *ḱH-ur-o-?). — WSZ *šiūr-*: *šiūrùs* a. *šiũras* ʽo wietrze: ostry, zimny, przenikliwy; o zapachu: ostry, przykry'. Może pie. *ḱuHr-o- z *ḱH-ur-o- (metateza spółgłoski lrg.)?

šiáuštis, *šiáušias*, *šiáušės* ʽpodnosić się (o włosach, piórach), stroszyć się, jeżyć się, jeżyć się', przen. ʽsprzeciwiać się komu'. Niezwrotne: *šiáušti* ʽstroszyć (pióra), najeżać;

tapirować (włosy)'. Odpowiednik łot. *šaustiês* 'stroszyć się'. Formacja na SO *šiauš-* ⇐ *šiuš-*, zob. *šiùšti* m.in. 'stroszyć się, jeżyć się' (tam też dalsze objaśnienie). — Drw. *šiáušinti plùnksnas* 'stroszyć pióra', *šiaũšalas* a. *šiáušalas* 'dreszcz, drżenie mięśni', *šiáušė* c. 'ktoś z rozczochranymi włosami; złośnik', *pašiáušė* gw. 'łuska rybia', *pašiáušėlė* bot. 'mech szurpek, Orthotrichum' (porastający drzewa, dachy, kamienie), *pašiáušėlis* bot. 'wyczyniec, Alopecurus', *pašiaušomìs* adv. 'dreszczem (przeniknąć); dęba stanąć (o włosach)'. Por. łot. *šaũsmas* pl.t. 'dreszcz, ciarki, mrowie', *šaũšalas* pl.t. 'ciarki; przerażenie, zgroza'. — N.m. *Pašiáušė, Pašiaušiùkas*.

šiavà 4 p.a. gw. 'pęknięcie w drewnie, szczelina': *Šiava dūryje pasiliekta* (Būga, RR II, 588). Odpowiednik łot. *piẽšava* 'miejsce zetknięcia się dwu bochenków w piecu'. Analiza: pb. *ši̯au̯-ā-, formacja na SO *ši̯au̯-V ⇐ *ši̯uu̯-V (zob. Smoczyński 2003a, 100). Alternant *ši̯uu̯- przedstawia st. zanikowy do *ši̯āu̯-C 'sunąć, trącać, uderzać' (zob. łot. *šaũt* s.v. *šáuti*). Por. *šiū̃vis* 'strzał, wystrzał' jako wariant do *šū̃vis* ts. — Z *šiavà* łączą się wyrazy o pisowni <ev> dla ['av], mianowicie *ševelỹs* a. *šẽvelis* 'odłamek, drzazga; skrawek, strzęp' < *šiav-el- (por. *blevyzgà* : *bliáuti*, *skẽvetas* : *skiáutas*). Są też warianty ze wzdłużonym *ė*: *šė́velis, šėvelỹs*, też *šė́vulis*. Innego zdania był Būga, RR II, 589, który sądził, że prymarnym wariantem było tu *šėv-*, neoosnowa wyabstrahowana z formy *šė́vė — prt. do *šjáuja 'sunie, trąca' (por. lit. *šáuja* do *šáuti*). — St. wzdłużony: *šovà* m.in. 'pęknięcie w pniu drzewa' (zob. s.v.).

šibà, *-õs* 4 p.a. gw. 'szyba; jedna z szybek w kwaterze okna' — zapoż. z błr. *šýba, -y* (⇐ pol. *szyba* ⇐ śrwn. *schībe*). War. *šybà*, ze zmianą *ši* > *š'u*: *šiubà*.

šýberis, *-io* gw. 'blaszana zasuwa w kominie' (*Užkišk šýberį, kad neišeitų šilima* 'Zasuń szyber, żeby nie uciekało ciepło') — zapoż. z błr. *šýber, -a* (⇐ pol. *szyber, -bra* ⇐ nwn. *Schieber*). War. *šýbaris, šìberis, šìbaras*. Por. *juškà*.

šìčia adv. 1. 'tu, tutaj, w tym miejscu', 2. 'oto' (pokazując na co) — złożenie osnowy zaimkowej *ši-* 'ten tu' (zob. *šìs*) z przysłówkiem *čià* 'tu' (zob. s.v.). War. *šìšia* (zob.). War. z asymilacją *š-č* > *č-č*: *čìčia*, z dysymilatywnym zanikiem *č-*: *ìčia* (*ìč*). War. stlit. *šikčia* może pochodzić z synkopowania formy *ši-gi-čia. — Drw. *šìčionai* 'tu, tutaj' (już u MŽ), war. *šìčion, šìčionais*.

šỹdas 1. 'woal, tiul, rodzaj miękkiej, przezroczystej tkaniny', 2. 'woalka, używana przez kobiety przezroczysta tkanina, wiązana na kapeluszu i okrywająca twarz', 3. gw. 'cienka tkanina lniana', 4. gw. 'zasłona w oknie, firanka'. Zapoż. z dn. *sīde* (por. nwn. *Seide*); stąd też łot. *zīds, zīde* 'woal, tiul', zob. LEW 979. — We wszystkich wymienionych znaczeniach używa się również syn. *šỹdras*. LKŽ XIV, 734 oznaczył ten wyraz jako zapoż. z pol. [przest.] *szyderz, -u*. U L. *szyderz* jest opisany jako 'materya, ein Zeug' (*Towary cudzoziemskie, muchajery, czamlety, szyderze*). Jego pochodzenie nie zostało dotąd wyjaśnione. U Brücknera 1927, 560 znajduje się hasło *szyderz* następującej treści: «'sukno pospolite', w 16. i 17. wieku; por. czes. *szída*, 'siwula', o krowie (?)». Boryś 2005 nie uwzględnił tego wyrazu.

šìdyti, *šìdiju, šìdijau* gw. 1. 'boleśnie żartować, wyśmiewać się z kogo, natrząsać się', 2. 'przezywać kogo', 3. 'oszukiwać' (war. *šìdinti*) — zapoż. z pol. *szydzić*, zob. SLA 215, Zs 56, LEW 979.

šiékštas a. *šiékšta* 1. 'drzewo przewrócone wraz z korzeniem, leżące od dawna w ziemi, bagnie lub w wodzie', por. *Ne suvisu supuvęs pavirtęs medis bus šiekšta, o kad jau supuvęs, tai šlė́ma* (war. *šiékštras*), 2. 'złamane drzewo bez gałęzi', 3. hist. 'dyby' (SD «kłoda do sadzania ludzi»), gw. 'więzienie', 4. stlit. 'posąg bożka pogańskiego, bałwan' (*šiekšta arba stulpas* «truncus aut statua» (Margarita Theologica, 68), 5. gw. 'długa żerdź do przyciskania

strzechy’, 6. gw. ʽosada zębów w drewnianych grabiach’. Odpowiednik łot. *siêksta* a. *siêksts* ʽpień wywróconego drzewa; kloc, kłoda; dyby’ (*siekstā likt* ʽzamknąć w dybach’). Na podstawie porównania z *šeĩkštis* gw. ʽcienka tyczka’ (*Iškirsk šeĩkštį, tai aš tau nudursiu obuolį*) wolno analizować *šiekš-tas*, *šeikš-tis*. Jeśli spółgłoska *-k-* przed grupą *-št-* pochodzi z sekundarnej insercji, wolno mówić o *šieš- i *šeiš- jako dwu alternujących formach stopnia pełnego. Dalszą analizę uniemożliwia brak zaświadczeń dla serii *šieš- / *šeiš-, *šiš-, *šaiš- w znaczeniach porównywalnych z *šíekštas*.

Wcześniej próbowano powiązać *šíekštas* z ros. *šest*, *-á* m. ʽdrąg, żerdź, tyka’ (zam. *šëst, por. ros. gw. *šost*, błr. *šost*) < psł. *šĭstŭ, mianowicie przy założeniu różnicy apofonicznej oraz litewskiej insercji *k* przed grupę *st*/*št* (†šiestas). Por. REW III, 394, LEW 980. Do porównania wciągano nawet hapaks stpr. *saxto* EV ʽociosana kłoda, Rone [abgehauener Baumstamm, Knüttel]’, postulując lekcję <saixto> (Trautmann 1910, 420), zob. przegląd literatury u Mažiulisa, PKEŽ 4, 40n. — N.jez. *Šíekštas*, *Šiekštỹs* 3x, *Šiekštẽlis*, n.rz. *Šiekštẽ*. N.m. *Šiekštẽliai*, *Šíekštinės*, *Ažùšiekštis*, *Pašiekštabalis*, *Pašíekštupis*.

šiẽmet adv. ʽw tym roku’. Z apokopowania formy *šiẽmetai (por. adv. *šiemẽtai*: *Šiemẽtai gėryba brangi* ʽW tym roku zboże drogie’), to zaś z uniwerbizacji grupy *šiẽ mẽtai* nom.pl. m. ʽten rok’, użytej w roli przysłówka. War. *šiemẽt*, *šiemèt*. W tym samym znaczeniu *šiaĩsmet* (zob.), *šiãmet* (zob.), *šį̃met* (zob.).

šiẽnas ʽsiano’, SD *glėbys šieno* «wiecheć siana, lacinia». Pl. *šienaĩ* ʽokres koszenia traw na siano, sianokosy’. Odpowiednik łot. *sìens*. Odpowiednik scs. *sěno* n. ʽχόρτος, trawa, siano’, sch. *sȉjeno*, ros. *séno*, pol. *siano* < psł. *sěno wymaga zrekonstruowania praformy bałto-słowiańskiej w apofonicznym stopniu *o*, czyli *šai̯na- (por. scs. *sněgŭ* : lit. *sniẽgas* < pbsł. *snai̯ga-). Zob. BSW 297, REW II, 609. Do porównania indoeuropejskiego stoi jedynie glosa gr. κοινάˑχόρτος Hes. Transponat ie. *k̑oi̯-no-. — Zapożyczenie fiń. *heinä* ʽsiano, trawa, ziele’, wepskie *hein* ts. pochodzi z takiego dialektu pb., w którym *šai̯na- zmieniło się w *šei̯na- przez antycypacyjną asymilację (por. lit. *šeimà* z *šaima; zapoż. fiń. *heimo*). Zob. Būga, RR III, 494, LEW 980, Stang 1966, 54, Petit 2010, 196. — Drw. *šienaĩnis* ʽkiszone siano, kiszonka’ (neol.), *šienãtvė* ʽsianokosy’, gw. *šienatvià* (neosuf. *-atvė* jak w typie *mėžãtvė* ⇐ *mėžãtė*), *šiẽnuolės* f.pl. ʽźdźbła siana’, *šienuoliaĩ* m.pl. ts., *šienúotas* ʽpokryty sianem, źdźbłami siana’. Cps. *bešiẽnė* ʽczas, kiedy brakuje siana na karmę’ (⇒ *bešiẽnis* ʽten, któremu zabrakło siana’), *šiẽn(a)kartė* ʽpawąz, drąg do przyciskania siana lub snopów na wozie’ (por. *kártis*), *šiẽngrėblis* ʽgrabie do siana’ (por. *grėblỹs*), *šienapjū̃tė* ʽczas koszenia siana’ (por. *pjū-C*), *šiẽnpjūvis* ts., też ʽmiesiąc lipiec’ (syn. *šiẽnpjūtis*) i ʽnajjaśniejsza gwiazda na nieboskłonie, Syriusz’ (war. *šienpjū̃vis*, *šienpjūvỹs*), *šienpjūvỹs* a. *-pjovỹs* ʽkosiarz siana’ (por. *pjov-*), *šiẽnveržė* a. *-viržis* ʽpawąz’ (por. *vir̃žti* I), *šiẽnvežimis* ʽwóz do zwożenia siana’ (por. *vežìmas*), *vovéršienis* ʽmarne siano z przegniłymi pasmami brązowawej barwy’ (dosł. ʽwiewiórcze siano’, por. *voverẽ*). Vb. denom. *šienáuti* ʽsiano kosić, grabić, zbierać’ (*Pieva buvo dukart per̃ metus šienáujama*), ⇒ gw. *šienaujà* ʽsianokosy’, *šienaũtė* ts. — N.m. *Šiẽnlaukis* 2x, *Šiẽnraistis*.

šiẽptis I, *šiẽpiasi*, *šiẽpėsi* gw. ʽpękać — o pąkach drzew; rozwijać się — o liściach, kwiatach’ (syn. *skleĩstis*, *sprógti*). Por. *Kad medis sprogsta, šiẽpiasi lapai*. *Tuoj pradės šiẽptis obelės*. *Iš dirvos diegelis šiepiasi*. Cps. *iššišiẽpti* 1. ʽrozwinąć pąki — o drzewach’ (*Sušilo, medžiai iššìšiepė*), 2. ʽrozpęknąć się, pojawić się — o szczelinie w drewnie’ (*Da anądien keli loveliai padirbti, ale iššišiẽpę*), *prasišiẽpti* ʽrozkwitnąć’ (*Du žiedai jau buvo prasišiẽpę*). — SZ *šip-*: *šipė́ti*, *šìpa*, *-ė́jo* ʽkruszyć się; pękać, łuszczyć się — o skórze na dłoniach’ (war. *šiup-*: *šiupė́ti*, *šìupa*, *-ė́jo* ts., *apšiupė́ti* ʽukruszyć się; zedrzeć się — o ubraniu’), *šipìnti* ʽszczepać, rąbać drewno na drobne szczapki’, refl. *nusišìpinti* ʽodłupać sobie szczapkę’. Nomen: *šipulỹs* (zob.). — SO *šaip-*: *šaipýtis*, *šaĩpasi*, *šaĩposi* ʽpękać, rozszczepiać się — o

desce' (*Prastos lentos — šaĩpos, šonai kliūva*). — Pwk. *šiep-* jest kontynuantem pb. *šei̯p- < pie. *ḱei̯p- 'rozszczepiać się — o drewnie' (transponat). IEW 543 wymienił pie. *ḱei̯p-o-, *ḱoi̯p-o- 'pal, zaostrzone drewno albo kamień', odzwierciedlone w takich refleksach, jak sti. *śépa-* a. *śépha-* 'ogon; penis', łac. *cippus, -ī* 'szpiczasto zakończony słup z kamienia lub drzewa' (*kei̯po-), alb. *thep* m. 'ostry wierzchołek skalny, turnia'. — SO pbsł. *šai̯p- < pie. *ḱoi̯p- został odzwierciedlony w psł. *sěpati, por. bg. *sepna* 'obudzić ze snu; oprzytomnieć', ros. gw. *sípatь* 'szarpać, targać; ciągnąć, wlec', ukr. *sípaty* ts., czes. przest. *sepati* 'trząść', dłuż. *sepaś* 'stukać, pukać, uderzać (o pulsie)', przest. 'dziobać ziarno', pol. *siepać, siepam* (dziś *siepię*) 'szarpać, targać; narywać (o wrzodzie)', *siepać się* 'strzępić się, rozciągać się (o tkaninie)'. Zob. Boryś 2005, 546, Urbutis 2009, 125. Brak jest wzmianki o *šaipýtis* w REW II, 627, s.v. *sípatь* (odesłanie do sti. *kṣipáti* 'miota'). W BSW nie ma rekonstrukcji pbsł. *šai̯p-ā- / *šai̯p-ī-.

šiẽptis II, *šiepiúos, šiepiaũs* 1. 'szczerzyć zęby, tj. pokazywać zęby, odsłaniać zęby przez odchylenie warg; pokazywać zęby w uśmiechu; rozdziawiać się', 2. 'śmiać się z kogo, wyśmiewać, szydzić', cps. *nusišiẽpti* 'wykrzywieniem twarzy okazywać niezadowolenie, stroić fochy' (war. *v*-mobile: *nusišviẽpti*), *prasišiẽpti* 'uśmiechnąć się, wyszczerzyć zęby' (war. *prasišviẽpti*). Odpowiednik łot. *atsìept*[2] *zuobus* 'wyszczerzyć zęby'. Obok tego jest lituanizm *šìept, -ju, -u* 'szczerzyć się; wyśmiewać kogo'. Pod względem semazjologicznym chodzi tu o specjalizację znaczeniową formy *šiẽptis* I 'pękać — o pąku liścia; rozszczepiać się — o drewnie'. — Drw. *iššieptadañtis* (zob.). — SZ *šip-*: *ìššipas* 'wyszczerzony, zawzięty', *šìpata* c. 'kto się wciąż śmieje; kto się z kogoś naśmiewa' (⇒ vb. denom. *šìpatauti* 'naśmiewać się'), *šipytà* c. 'kto szczerzy zęby, śmieje się' (⇒ *šìpitauti* 'naśmiewać się'). Osobno zob. *šìpti* 'tępieć', co Būga, RR I, 600 łączył z *šiẽptis*. — WSZ *šyp-*: *šýpa* c. 'ktoś skłonny do kpin, żartów', *šyplà* a. *šýpla* 1. 'śmiech', 2. c. 'ktoś skłonny do śmiechu, do żartów', 3. c. 'kto się z kogoś naśmiewa' (por. suf. w *rė́kla, vė́pla*), war. *v*-mobile: *švýpla* 'szczerba w zębach', *šypsóti* ob. *švypsóti* (zob.). — SO *šaip-*: *šaipýtis* ob. *švaipýtis* (zob.).

šiẽti, *šiejù* (war. *šienù*), *šiejaũ* (war. *šieniaũ*) gw., zwykle z prvb. *pa-*, *nu-*, *už-* 'wbić, wpędzić sobie drzazgę'. Oboczny pdg. *šiẽti, šienù, šieniaũ*. Etymologia nieustalona, por. LEW 981. Wydaje się, że jako pierwotny należałoby przyjąć pdg. z alternacją *ei̯-V : *ii̯-V : *ī-C, por. *šejù, *šijaũ, *šyti. Wokalizm *ie-C* (*ei̯-C) infinitiwu wywodzi się koniec końców z praesens na SE *šei̯-V, por. *grejù* ⇒ *griẽti*, *šlejù* ⇒ *šliẽti*. Obok prs. *šejù istniała kiedyś formacja inchoatywna z infiksem lub sufiksem nosowym, *šinù (por. *šlinù* ob. *šlejù* przy *šliẽti*; *glinù* ob. *glejù* przy *gliẽti*). Resegmentacja *šin-ù wytworzyła neopwk. *šin-* i otworzyła drogę dla pdg. (gw.) *šinù, šiniaũ, šiñti* 'wbić sobie drzazgę' (*Pàšiniau pir̃štą, šakalį pavariau po piršto nagu. Ažùšiniau koją*) lub *šinù, šýniau, šìnti* ts. Niewyjaśnioną kwestią pozostaje pojawienie się praesens z monoftongicznym SE: *šenù*. Por. gw. *skenù* ob. *skinù* (*skìnti*), gw. *šlenúos* ob. *šlinúos* (*šliñtis*). — Nomen: *pãšinas* (zob.). — SO *šai-* (?): *pašáiža* (zob.). — Nowy SO *šain-* ⇐ *šin-*: *šainýtis*: *įsišainýti* przen. 'zagłębić się, pogrążyć się, np. w pracy'. Paralele: *tvaĩnyti* ⇐ *tvìnti*; *skáinioti* ⇐ *skìnti*.

šìgi adv. gw. 'do siebie, na lewo': *Šìgi kur̃ sukì!?* 'K sobie, gdzie kręcisz!?' — tak woła się na konia podczas orki (Otrębski 1934, 428). *šì*, wariant przysłówka *šià* (zob.), ukazuje się tu w zroście z ptk. *-gi*. Z inną partykułą: *šì-ga* adv. 'teraz, dopiero co' (*Trys kunigai šìga mirė* 'Trzej księża teraz oto umarli').

šį̃kart adv. 'tym razem' — z apokopowania formy *šį̃kartą ⇐ *šį̃ kar̃tą* 'tego razu', acc. temporis do *šìs kar̃tas* 'ten raz'. Por. *kar̃tas*, *tą̃syk*.

šiknà 4 p.a. 1. wulg. 'dupa, zad' (syn. *šikìnė*), 2. gw. 'spód, dno garnka', 3. gw. 'dolna część snopa'. Dewerbalny drw. na *-nā-* od *šìkti* 'wypróżniać się' (zob. s.v.). Zapoż. lit. w pol.

gw. *szykna* ʻtyłek, dupa' (Zdancewicz 350). — Drw. *šìknius* ʻkto często się wypróżnia, kto często psuje powietrze; ktoś nieudolnie pracujący; smarkacz, gówniarz'. Cps. *šìknalaižis* ʻlizus, pochlebca' (por. *laižýti*), *šiknapeñ̃ys* ʻskąpiec' (por. *penė́ti*), *šiknasubìnis* wulgarne wyzwisko (NDŽ: ʻArschloch'), II człon do *sùbinė* (zob.); formalnie: złożenie synonimiczne typu *plìknuogis*, *sénkaršis*. Vb. denom. *šiknióti* ʻrobić co niestarannie, w pośpiechu; chodzić bez zajęcia, obijać się'.

šikšnà 4 p.a. 1. ʻskóra garbowana, bez włosów', 2. ʻwąski pasek skóry, rzemień', 3. ʻpas z grubo wyprawionej skóry'. SD: *šikšna* «rzemień», *kaklinė šikšna* «naszelnik» [ʻczęść uprzęży końskiej zakładana na szyję']. Odpowiada łot. *siksna* a. *siksns* ʻrzemień'. Bez dobrego objaśnienia, zob. LEW 981. Nasuwa się analiza *ši-k-snā- ⇐ *šis-nā- / *šis-snā-. Konkretyzowane abstractum z suf. *-(s)nā- i SZ *šis- ⇐ *šes-, tj. od refleksu pwk. pie. *ḱes- ʻciąć, ucinać, odcinać' (IEW 586, LIV[2] 329), por. sti. *śásati* ʻtnie', wed. *śástra-* n. ʻnóż'. Znacz. etym. ʻcięcie, wycinek' ⇒ ʻpasmo wycięte ze skóry'. St. zanikowy typu *TiT* ⇐ *TeT* jak np. w *sigà* ⇐ *segù*, *pišà* ⇐ *pešù*. Insercja *k*, pociągająca za sobą zmianę *ks > *kš*, jak np. w *gìrkšnoti* < *girsnoti. Zob. Smoczyński 2001, 381. — Zapożyczenie z bałtyckiego do fiń. *hihna* ʻrzemień, pas', est. *ihn* ʻrzemień, pas ze skóry' (LEW 981). — Drw. *šikšnẽlė* ʻrzemienne wiązanie w cepach, tzw. gążwa', SD «rzemyk, rzemyczek», *šikšnelė raištinė* SD «wstęga, wstążka», *šikšninykas* SD «rymarz», później *šikšniniñkas* ʻgarbarz, rymarz' (łot. *siksnenieks* ʻrymarz'), *šìkšnius* ʻgarbarz, rymarz; sknera' (por. *šaũkščius* ⇐ *šáukštas*), *šikšnótas*: *Šikšnóti arkliai* ʻKonie w rzemiennej uprzęży'. Cps. *šikšnógalis* ʻkawałek, skrawek rzemienia' (por. *gãlas*), *šikšnósparnis* (zob.). Vb. denom. *šikšninti* ʻgarbować skóry' (łot. *siksnât* ʻłoić skórę pasem, spuszczać lanie'). — N.m. *Šikšniaĩ* 8x, *Šikšnẽliškiai*, *Šìkšniškės*, *Pašikšniaĩ*, cps. *Šikšnalaukỹs*.

šikšnósparnis, *-io* ʻnietoperz, Chiroptera' — złożenie członów *šikšnà* ʻskóra garbowana' i *spar̃nas* ʻskrzydło', znacz. etym. ʻistota o skrzydłach ze skóry'. Por. LEW 981, GJL II, § 26. Odpowiednik łot. *sikspãrnis*. War. zdysymilowany: *šiknósparnis*. Inne war.: *šikšnýsparnis* (stlit. *šikšnisparnis*), *šikšnótsparnis*.

šykštùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻprzesadnie oszczędny, skąpy', 2. ʻ(o glebie) nieżyzny, nieurodzajny', 3. gw. ʻ(o drewnie) z trudem dający się łupać', 4. gw. ʻtwardy (o lodzie jesiennym, o mięsie, o grzybach)'. War. *šýkštas*. SD[1] *šykštus* «ścisły, strictus, angustus, arctus...» (syn. *siauras*), «skąpy, tenax, parcus, sordidus». Odpowiednik łot. *sîksts* ʻtwardy, wytrzymały, giętki, niełatwy do złamania', przen. ʻskąpy'. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 981n.. ALEW 1027. Może stać w związku z sb. *šikšnà* (zob.). — Drw. *šykštẽnis* ʻskąpiec, sknera', *šykštybė* SD[1] «skąpość, skępstwo», *šykštumas* SD «żminda, sordes, illiberalitas», *šykštuõlis* ʻskąpiec', *šykštū̃nas* ts. Vb. denom. *šykštáuti* ʻskąpić', SD «oszczędzam czego; skępo się obchodzę», *šykštė́ti*, *šỹkšti*, *-ė́jo* ʻżałować, skąpić'.

šìkti, *šikù* (war. *šinkù*), *šikaũ* (war. *šikiaũ*) wulg. ʻwypróżniać się, srać'. Pdg. opiera się na bałtyckim st. zanikowym typu *TiT* ⇐ *TeT* od pwk. *šek-. Paralele: *šìpti* ob. *šèpti*, *šãpas*; *stìpti* ob. *stẽpinti*, *stapìnti*; *žibìkas* ob. *žẽbti*. Pwk. pie. rekonstruuje się w postaci *ḱek$^{u̯}$- (zob. IEW 544, ALEW 1028; brak w LIV[2]), jakkolwiek jego ślady znajduje się — poza języku litewskim — tylko w formach nominalnych. Por. gr. κόπρος f. ʻgnój, łajno, mierzwa' < *ḱok$^{u̯}$-ro- (GEW I, 914), wed. *śákar-* n. ʻłajno, ekskrementy', nom. *śákr̥t*, gen. *śaknáḥ*, ⇐ pie. *ḱok$^{u̯}$-r/n-. Zob. LEW 982, EWAIA II 602, NIL 413 n. (tu trudne do przyjęcia objaśnienie wokalizmu *i* w lit. *šik-*). — W bałtyckim pdg. werbalnym uogólniono SZ *šik-* kosztem alternantów *šek- i *šak-. Śladem po SE pb. *šek- może być sb. łot. *sekša* c. ʻbrudas, niechluj' (drw. *sekšķis* ts.), ⇒ vb. denom. *sekšêt*, *-ēju* tr. ʻbrudzić, zanieczyszczać', intr. ʻbrudzić się, być niechlujnym' (*sekšķēt*, *-ēju* ts.). — Drw. *šikčióti* ʻo dziecku: wypróżniać się po trochu' (*Šikčió[ja] kūdikis, eidamas par aslą*), *šìkdinti* a. *šikdýti* ʻwysadzić (dziecko),

pomóc mu wypróżnić się', *šikinė́ti* 'srać, -srywać; rozrzucać, rzucać bezładnie', *šìkinti* 'wysadzać dziecko', *iššìkinti* 'przetrzymać (zwierzę) długo bez pokarmu'. Łot. *šikât*, *-ãju* 'wypróżniać się' jest drw. iteratywnym od *šikt*, zapożyczonego czas. litewskiego (por. ME IV, 18). — Nomina: *įšiktùvės* f.pl. żartobl. 'pierwsze zanieczyszczenie nowego ustępu' (osnowa *įšikt-* pochodzi z ptc. prt. pass. *įšiktas*; por. *įkurtùvės*), *iššika* wulg. 1. 'łajno, nawóz', 2. 'potomek' (⇐ *iššišìkti* 'wypróżnić się'), *pašikinỹs* 'kto sprząta wychodki; pielucha', *susišìkėlis* wulg. 'zasraniec; tchórz; marny robotnik', *šìkalas* wulg. 1. 'odchody, gówno', 2. 'tyłek', 3. 'gówniarz' (⇒ *šìkalioti* 'wypróżniać się', *šìkaliuoti* 'nieudolnie pracować'), *šikamóji* 'odbytnica, rectum' — z elipsy rzeczownika w zwrocie *žarnà šikamóji* 'jelito proste' (osnowa *šikam-* pochodzi z ptc. prs. pass., por. *sėdimóji*), ⇒ drw. *šikamója* 'odbytnica' a. *šikamìnė* ts.; *šìkatas* a. *šìketa* 'srajda, gówniarz; ktoś nieudolny, niezguła, niedołęga' (por. ros. *zasérja* 'niezguła'), *šikìnė* 'pośladek, tyłek; otwór odbytnicy', też 'dno garnka; ucho igielne', *šikiniñkas* 'ustęp, wychodek', *šikytà* 'tyłek', *šiknà* (zob.), *šikornià* wulg. 'ustęp'. — Cps. *apšìktkulnis* wulg. 'zasraniec' (dosł. 'kto ma zafajdane pięty', por. *kul̃nas*), *pašiktanõsis* 'taki, któremu smarki zaschły pod nosem' (por. *nósis*, war. *pašiknosà*), *pašiktsubìnis* 'taki, którego tyłek jest zanieczyszczony zaschłymi odchodami' (por. *sùbinė*), *šikìbizda* c. wulg. 'srajda' (dosł. 'kto sra i zarazem pierdzi', por. *bezdė́ti*, *subìzti*), *tróbšikis* 1. 'kto zanieczyszcza mieszkanie (np. pies, kot, dziecko)', 2. 'kto stale siedzi w domu, nie wychodzi z domu' (por. *trobà*). — Nowy SO *šaik-* ⇐ *šik-*: *šáikioti* 'wypróżniać się, zanieczyszczać odchodami (podwórze, ścieżkę, drogę); rozrzucać, rozsiewać, szastać (pieniędzmi)'. Paralele: *páišioti* ⇐ *piš-* ⇐ *pešù*; *káišioti* ⇐ *kìšti* ⇐ *keš-. W sprawie akutu zob. Būga, RR II, 475n.

šilagà 3 p.a. gw. bot. 'sasanka, Pulsatilla' — drw. wsteczny od *šìlagėlė* ts., formacji zinterpretowanej jako zdrobnienie o sufiksie *-ėlė*. Segmentacja *šìlag-ėlė* była następstwem metanalizy wyrazu złożonego *šìla-gėlė* 'Pulsatilla', dosł. 'roślina borowa, rosnąca w borze', por. *šìlas*, *gėlė̃* I. Wzorem dla segmentacji *šìlag-ėlė* były pewne nazwy roślin na *-ėlė*, por. *dilgėlė̃* 'pokrzywa', *smirdėlė̃* 'bez hebd'. — Gdy z kolei *šilagà* została odniesiona do *šìlas* 'bór' jako wyrazu motywującego, to pojawiła się segmentacja *šil-agà*. Dało to początek neosufiksowi *-aga*. ŽD 103 zakwalifikował *šilagà* do serii wyrazów na *-aga*, takich jak *pilagà*, *medžiagà*, *vydraga*. Jest to słuszne tylko z synchroniczego punktu widzenia.

šìlas 1. 'bór, las iglasty rosnący na piaskach' (SD «bor, silua pinea, pinetum», syn. *pušynas*), 2. bot. 'wrzos, Calluna vulgaris, Erica vulgaris'. War. *šìlė*, *šilià*. Odpowiedniki bałt.: stpr. *sylo* EV 'Heyde [Heide]', tj. 'miejsce nieuprawne na suchym, piaszczystym gruncie, wrzosowisko', łot. *sils* 'las iglasty; wielki las', *sils* a. *sila* 'wrzosowisko', *sila zeme* 'piaszczysty grunt' (drw. *siliņas* f.pl. bot. 'wrzos', *siliņi* a. *Māŗas sils* bot. 'macierzanka piaskowa, Thymus serpyllum', *zemes siliņš* bot. 'świetlik łąkowy, Euphrasia officinalis'). Tylko bałtyckie. Objaśnienie sporne, zob. ALEW 1028. Spośród różnych wersji etymologicznych, które zreferował LEW 982n.[508] atrakcyjna wydaje się ta, która zakłada związek *šìlas* 'bór' z pwk. pie. *ḱel- 'ukryć, zasłonić' (por. LIV² 322), znacz. etym. 'osłona, schronienie' itp. Por. wed. *śárman-* m. 'obrona, ochrona; strop', szwajcar.-niem. *helw* 'pokryty chmurami, zachmurzony', bawarskie *gehilb* 'chmura' (IEW 547, LEW 961n.). Zob. też *šálmas*. — Drw. *šilaĩnė* 'wrzosowisko, grunt piaszczysty, czarny piasek', *šilià* 'martwy las iglasty na podmokłym gruncie', *šilýnas* 'las iglasty; wrzosowisko', *Šilìnė* (zob.), *šilingė skatikū̃nė* (zob. *skatìkas*), *šilójas* bot. 'wrzos' (por. łot. *silãjs* 'wrzosowisko; las świerkowy a. sosnowy'), *šilójai* m.pl. 'licha, lekka gleba', *šilójis* bot. 'wrzosiec bagienny, Erica tetralix', *šilóvė* 'pewna roślina leśna' (por. *daržóvė* ⇐ *dar̃žas*), *užùšilė* 'miejsce za lasem sosnowym'.

[508] LEW, *l.c.* opowiadał się za powiązaniem *šìlas* z czas. gr. σκέλλω 'wysuszyć' [gr. att. σκέλλομαι 'wyschnąć'], mianowicie na podstawie hipotezy, że lit. *š-* z jednej strony, a gr. σκ- z drugiej strony wywodzą się z pie. *ks-. Późniejsze badania podważyły tę hipotezę. Obecnie gr. σκέλλ° wywodzi się z pie. *(s)kelh$_1$-, zob. LIV² 553.

Por. łot. *silava* ʻlas świerkowy a. sosnowy; młody las; mały las; łąka leśna; wrzosowisko’. — Cps. *šìlabudė* bot. ʻborowik, grzyb biały, Boletus edulis’ (por. *budė̃*), *šìlagėlė* bot. ʻsasanka, Pulsatilla’, war. *šìlgėlė* (por. *gėlė̃*; osobno zob. *šilagà*), *šìlagrybis* bot. ʻgrzyb koźlarz, koźlak, Suillus granulatus’ (por. *grỹbas*). — N.m. *Šilà, Šilaĩ* 19x[509], *Šiliaĩ, Šilẽliai* 9x, *Šilẽlis* 8x, *Šiléṅai* 18x, *Šilìnė* 13x, *Šilìniai* 5x, *Ažùšiliai* 3x, *Pašilė̃* lub *Pašiliaĩ* (obie bardzo częste), *Užùšiliai* 3x, cps. *Šìlagala* (por. *Líeknagala*), *Šilagalỹs* 5x, *Šilgaliaĩ* 7x (por. *gãlas*), *Šìlkalnis* (por. *kálnas*), *Šìlsodis* (por. *sõdas, sõdžius*), *Šìlvietė* (por. *vietà*); *Didžiãšilis* (por. *dìdis*), *Ìlgašilis* (por. *ìlgas*), *Saũšilis* (*Saus-šilis, por. *saũsas*), *Šlãpiašilis*, *Šlãpšilė* (por. *šlãpias*), *Uogšilỹs* (por. *úoga*), *Var̃našilis* (por. *várna*), *Žaliãšilis*, *Žãliašilis* 2x (por. *žãlias*). — N.rz. *Šilià* 2x, *Šiliñgė*, cps. *Šìlialieknis* (por. *líeknas*), *Šilvadà* (por. *vadà, vãdė*), *Šìlupė*, *Šilùpė* (por. *ùpė*). Do tego *Šilaũpė* z kontrakcji *Šila.upė oraz *Šilaũpis* z *Šila.upis. — Z onomastyki stpr. por. n.m. *Sillen*, *Siellen*, *Siln*, *Silleniken*, cps. *Ilgasil* (por. lit. *Ìlgašilis*), *Silinkaym* (*Siling-kaim), *Sillikaym* oraz *Sausilas* (*Saus-silas, por. lit. *Saũšilis*), n.m. *Schilen*, *Schilien*, *Schyligen*, n.rz. *Schilling* (AON 153, 156, 161, 232).

šìldyti, *šìldau* (war. *šìldžiu*), *šìldžiau* 1. ʻgrzać, podgrzewać (wodę, mleko)’, 2. ʻo słońcu: grzać, przygrzewać’ — apofonicznie sztywne causativum z suf. *-dyti* od *šil-*, por. *šìlti* ʻciepleć’. Paralele: *kìldyti* ⇐ *kìlti*; *tìldyti* ⇐ *tìlti*. War. na *-dinti*: *šìldinti* ʻogrzewać’ (por. łot. *sildinât* ts.). Refl. *šìldytis* ʻgrzać się (przy piecu, ognisku)’. — Dawne prs. *šildžiu* ʻgrzeję’, SD «zagrzewam, calefacio, foueo», *sušildžiu* SD[1] ts., *truputį sušildžiu* SD «przygrzewam czego, modice vel iterum calefacio», refl. *šildžiuosi* SD «zagrzewam się, calesco». — Neoosn. *šildy-*: *šildỹklė* ʻgrzałka’, *šildymas* ʻogrzewanie (domu)’, *šildytùvas* ʻgrzejnik’. — Neoosn. *šild-*: *pãšildas* ʻciepłe przykrycie dla nocującego w spichrzu’, syn. *pãšilas* (*Žiemą, klėtin gultų eidamas, aš vis nešuos pãšildą, kad ne taip šalta būtų iš karto*), por. *paklõdas* ⇐ *paklódyti*; *pastum̃das* ⇐ *pastumdýti*.

Šilìnė ʻświęto Narodzenia Panny Marii, święto Matki Boskiej Siewnej, przypadające 8.IX.’ — z substantywizacji adi. f. *šilìnė* m.in. ʻwrzosowa’, drw. na *-inė* od *šìlas* (zob.). Syn. *Sėjìnė*, *Špažiùkė*, *Trãkinė*.

šil̃kas 1. ʻjedwab’, też pl. *šilkaĩ* ts. (*audaklas iž šilkų* SD «aksamit, sericum»), 2. ʻnajcieńsza struna skrzypiec’. Zapoż. ze strus. *šĭlkŭ* (zob. SLA 215, ZS 56, LEW 983, Būga, RR III, 765, ALEW 1029), por. ros. *šëlk*, błr. *šoŭk*, *-u*. — Slawizmem jest też stpr. *silka-*, ukazujące się w cps. *silkasdrûb’* EV ʻjedwabne okrycie, Sydenslewir [Seidenschleier]’. I człon *silkas*° ma formę gen.sg. na *-as* (por. Trautmann 1910, 426, Larsson 2010, 68 n.). — War. żm. *sil̃kas*, pl. *silkaĩ* ʻjedwab; bawełna’ (forma z *s-* pochodzi, zdaniem Būgi, RR II, 652, z języka kurońskiego). — War. ze zmianą *ši* > *š’u*: gw. *šiulkaĩ* (por. *šim̃tas* > *šium̃tas*, Zinkevičius 1966, § 66). — Drw. *austuvas šilkinis plonas* SD «kitayka, tela serici subtilissimi» [ʻlekka, gładka tkanina jedwabna o splocie płóciennym’, SPXVI]. Cps. *šilkãverpis* ʻjedwabnik, Bombyx mori’ (por. *ver̃pti*), *šil̃kmedis* ʻmorwa, Morus, drzewo, którego liście są karmą dla jedwabników’ (por. *mẽdis*).

šil̃tas, *-à* ʻciepły’ : łot. *sìlts* ts. Dewerbalny przymiotnik z suf. *-ta-* od *šìlti* ʻciepleć, ocieplać się’ (zob. s.v.). *šilta mi* SD[1] «ciepło mi, caleo». Podobnie zbudowane adi. to *pìktas*, *kìltas*, *rìmtas*. Inaczej NIL 414, który widzi w formie lit. refleks pie. formacji *ḱl̥-tó-, rzekomo paralelny do wed. *śṛtá-* ʻugotowany’. Ze zmianą *ši* > *š’u*: gw. *šiul̃tas* ʻciepły’ (por. *šiupulỹs* ob. *šipulỹs*). — Drw. *pašil̃tas* ʻdość ciepły (o wodzie, o pogodzie)’, przen. ʻdość zamożny’, *šiltìmas* ʻciepły posiłek’ (por. typ *plonìmas*), *šil̃tinė* ʻtyfus, dur’, *šiltinės* f.pl. SD «cieplice, thermæ» (por. *krėstìnė* ⇐ *krė̃stas*), *šiltinyčios*: <śiltinićias> f.pl. SD[1] «cieplice»,

---

[509] Mieszkaniec miasteczka *Šilaĩ* (rej. Panevėžỹs) nazywa się *šiláivis* lub *šiláibis* (*v* > *b*). Bardzo rzadki suf. *-aiv-* nawiązuje do suf. *-eiv-* w typie pejoratywów *gudréiva* ʻmądrala’, *nevaléiva* ʻbrudas’, zob. GJL II, § 161.

šiltókas ʽciepławy’, cps. *šil̃tlysvė* ʽinspekt’ (por. *lýsvė*), *šil̃tnamis* ʽcieplarnia’ (por. *namaĩ*), *vasarašiltis* (zob. *vãsara*). Vb. denom. *šiltė́ti, -ja, -jo* ʽstawać się ciepłym, ogrzewać się’.

šìlti I, prs. *šỹla* (*šįla < *ši-n-la; war. *šinla*, *šil̃na*, *šỹlna*, *šìlsta*), prt. *šìlo* 1. ʽciepleć, ocieplać się, ogrzewać się’ (SD *šilstu* «ciepło mi, caleo»), *atšìlti* ʽocieplić się, zwł. o odwilży’ (SD *atšilo* «rozmarznąć, rozmarzło co»), 2. ʽgrzać się (przy piecu, ognisku)’, 3. ʽpocić się (z wysiłku, z gorączki)’, 4. ʽo śniegu: topnieć, roztapiać się’, 5. ʽbyć, przebywać, mieszkać’ (*Aš tenai neilgai šilaũ, mane išprašė*). Odpowiednik łot. *sil̃t*, *sil̃stu*, *silu* ʽocieplać się’. Lit.-łot. *šil-C* < *ḱl̥-C przedstawia SZ do pie. *ḱel- ʽstawać się gorącym’, por. łac. *caleō, -ēre* ʽbyć zagrzanym, gorącym’, stwn. *lāo* ʽletni, nie gorący’. Zob. LIV^2 323, BSW 304n., LEW 984, ALEW 1029. Akut *šil-C* jest chyba wzorowany na intonacji antonimicznego czas. *šálti* ʽmarznąć’. — Drw. *šìldyti* (zob.), *atšildinė́ti* iter. ʽocieplać się’, *šilénti* ʽdawać ciepło; palić się powoli; lśnić się, połyskiwać’, tr. ʽpodtrzymywać słaby ogień’. — Neopwk. *šilst-*: *šìlstelėti* ʽogrzać się nieco’. — Nomina: *atãšilas* ʽodwilż, ocieplenie’ (war. *atãšila*), *atãšilis* a. *atšiliaĩ* ts.), *šilimà* ʽciepło’ (m.in. DP), SD^1 «ciepłość» (syn. *šiltis*), *šilmà* ʽciepło’ (ze zmianą *ši* > *š'u*: *šiulmà*), *šil̃tas* (zob.), *šilumà* ʽciepło; ciepłota, temperatura czego’ (⇒ *šilumìnis* ʽcieplny’). — SO *šal-*: *šalimà* ʽciepło’. — WSZ *šyl-*: *šýlautis* ʽwygrzewać się, np. na piecu’, *šýlavotis* ts., *šylénti* ʽgrzać się, ogrzewać się’ (*Pavalgęs ir šylẽna apie piečių*), *šylė́ti*: *sušylė́ti* ʽnieco ociepleć, zagrzać się’ (*Kad sušylės miltai, ir apkars putra*), nomina: *ãtšylis* ʽodwilż’, *įšylis* ʽpora dnia, kiedy jest najcieplej, skwar’.

šìlti II, prs. *šiliù* (war. *šilù*, *šelù*), prt. *šýliau* żm. 1. ʽdać, zapłacić (należnośći, podatki)’, 2. ʽzadać komu cios, uderzyć, zdzielić’. Refl. *šìltis*, *šiliúos* (war. *šelúos*), *šýliaus* 1. ʽtroszczyć się o co, starać się’, 2. ʽzadowalać się czym’ (*Aš šeluos tais pačiais daiktais, kurius radau,* t.y. *tęsiu, neperku*), *išsišìlti* 1. ʽuiścić się, wywiązać się z zobowiązania płatniczego’, 2. ʽroztrwonić (pieniądze, majątek)’, 3. ʽwycieńczyć się, osłabnąć’. Niejasne. Wbrew LEW 984 nie widać podstaw onomazjologicznych do identyfikacji *šìlti* II z *šìlti* I. — Jako derywat kauzatywny na *-inti* może tu należeć *šiùlinti* (zob.).

šį̃met adv. ʽw tym roku’, to ze zwrotu *šį̃ mẽtą* — acc.sg. w funkcji przysłówka (por. *šiẽmet*). Por. łot. *šùogad* ts. — Drw. *šįmẽtis* ʽtegoroczny’ (*Šįmẽtis teliukas daug geresnis ažu pernykštį* ʽTegoroczny cielak [jest] dużo lepszy od zeszłorocznego’), ⇒ *šįmetùkas* ʽtegoroczniak’, por. *Šįmetùką kaimynų veršį vilkai papjovė* ʽU sąsiadów wilki rozszarpały cielaka w tym roku urodzonego’.

šim̃tas ʽsto’, łot. *sìmts* < pb. *šinta- < pie. *ḱm̥tóm, to z pie. *dḱm̥tóm. Por. Mayrhofer 1986, 117, de Vaan 2008, 108 (ALEW 1030: pie. *h_1ḱm̥tó-). War. ze zmianą *ši* > *š'u*: *šium̃tas* (zob. Zinkevičius 1966, § 99). Lit.-łot. grupa *-mt-* nie jest archaizmem fonetycznym, jak się to czasem podaje, lecz pochodzi z okazjonalnej dysymilacji starszej grupy *-nt-[510]. Por. gr. ἑκατόν ʽsto’, wed. *śatám*, łac. *centum* (*kemtom), stir. *cét* (*kent), śrwalij. *cant*, goc. *hund*, toch. A *känt*, toch. B *kante*[511]. — Drw. *núošimtis* ʽodsetek, procent’, *šimtaĩ* a. *šim̃tai* m.pl. ʽduże pieniądze, majątek’, *šimtaĩnis* ʽsetny’ (*šimtaĩnė dalìs* ʽsetna część’), *šimtẽkas* a. *šimtõkas* gw. ʽsto (rubli, litów), setka, stówka’, *šimteliokai[512] SD «stokrotnie», *šimtérgis*

---

[510] Paralele: *krimtù* < *krintù*; *kemšù* < *kenšu. Inne zdysymilowane formy lit. wymieniono s.v. *krìsti*.

[511] Scs. *sъto*, pol. *sto* itd. stoi na miejscu psł. *sęto < pbsł. *šinta-. Historyczna forma słow. jest według jednych zapożyczeniem z jakiegoś języka zach.-irańskiego (por. Shevelov 1964, 90, który zauważa, że wyprowadzana ze *sъto* forma irańska †sutəm nie jest nigdzie zaświadczona; ostatnio Fortson 2005, 368: *sъto* ⇐ irańskie *sata(m)). Według innych *sъto* stoi na miejscu *sьto (por. Vaillant, GC I, 136). Z kolei Mańczak 1977, 119 n. sądzi, że *sъto* ma *ŭ* zamiast *ę* i że jest to następstwem nieregularnej redukcji wokalizmu w często używanym wyrazie.

[512] Jest to emendacja hapaksu SD <śimteluokai>. Przypuszczenie o błędzie druku, <uo> zam. <io>, nasuwa okoliczność, że w derywatach odliczebnikowych nie spotyka się sufiksu *-iuok-*. Sufiks taki ukazuje się natomiast w expressivach, por. np. *veliúoka* s.v. *velẽ*.

'stuletni' (Dowkont), *šim̃teria* (zob.), *šimteriópas* 'stokrotny' (neosuf. *-eriopas*, por. *penkeriópas* s.v. *penkerì*), *šimtìnė* 'setka (banknot, grupa, setna część hektara)', *šimtìnės* f.pl. hist. 'obowiązek odpracowania stu dni w roku na rzecz dworu' (*Buvau dvare šimtinėse, sau dirbti neturėjau nė valandelės laiko*). — Cps. *šimtadar̃bis* 'kto się ima kilku prac na raz i mało co robi' (por. *dárbas*), *šim̃tąkart* adv. 'sto razy, stokrotnie' (por. *kar̃tas*), *šimtakõjė* 'wesz łonowa, Phthirus pubis', SD «stonog robak, multipeda» (por. *kója*), *šimtakõjis* 'stonoga, krocionóg', *šimtamẽtis* 'stuletni' (por. *mẽtai*), *šim̃tąsyk* adv. 'sto razy, stokrotnie' (por. *sỹkis*), *šim̃tmetis* 'stulecie' (por. *mẽtai*). — Liczebniki oznaczające setki mają postać grup składniowych złożonych z liczebnika jednostkowego i formy pl. *šimtaĩ*, por. *dù šimtaĩ* 'dwieście', *trỹs šimtaĩ* 'trzysta', *keturì šimtaĩ* 'czterysta' itd.

šim̃teria gw.: *šim̃teria tíek* adv. 'sto razy tyle' — formacja analogiczna do *peñkeria tíek* 'pięć razy tyle' ⇐ *penkerì*, f. *peñkerios* 'pięcioro'. — Neoosn. *šimter-*: *šimteriókas* przest., gw. 'stokrotny' (m.in. DP), *šimterókas* ts., *šimterū̃nis* bot. 'chaber, Centaurea' (kalka nazwy łac.).

šim̃tininkas, *šimtiniñkas* hist. 'setnik, dowódca setki żołnierzy', starsze *šimtinykas* SD «rotmistrz, setnik, primipilus, centurio...» (syn. *pulkinykas*). Analiza: *šimt-inykas* — kalka z pol. *set-nik* ⇐ *sto*. Por. łot. *sìmt-niẽks* ⇐ strus. *sót-nikŭ*. — *vietinykas šimtinyko* SD «porucznik, subcenturio, vicarius centurionis».

šynà, *-õs* 4 p.a. gw. 1. 'obręcz żelazna na koło', 2. 'żelazne okucie płozy u sań', 3. 'szyna kolejowa' — zapoż. z błr. *šýna*, pol. *szyna* (ZS 56, LEW 985). Zob. też *šė́nis*.

šiñkas a. *šiñkius* przest., gw. 'szynk, karczma' — zapoż. z pol. *szynk*, *-u* (LEW 985, ALEW 1031), por. błr. *šynók*, *-nká*. — War. f. *šinkà* 4 p.a. (por. łot. gw. *šinka*). War. z dysymilacją *nk* [ŋ] > *mk*: *šimkà* (2 p.a.); por. *šinkõrius* > *šimkõrius*. — Drw. *šinkius* SD[1] «karczmarz, caupo» (syn. *karčemnykas*). Vb. denom. *šinkáuti* a. *šinkúoti*, *šimkúoti* 'sprzedawać trunki w szynku' (por. pol. *szynkować*, łot. gw. *šinkât*). — N.m. *Šiñkalaukis* (por. *Vaĩtakarčmis*), *Naujãšinkis*.

šinkaunà, gen.sg. *šinkaũnos* 2 p.a. przest. 'szynk, karczma' — zapoż. z pol. przest. *szynkownia*.

šinkavóti, *šinkavóju*, *šinkavójau* gw. 'sprzedawać trunki w szynku, nalewać trunki; handlować', SD *šinkavoju* «szynkuię» — zapoż. z błr. gw. *šynkavácь*, *-úju* ⇐ pol. *szynkować* (LEW 985). Por. *šinkáuti* s.v. *šiñkas*. — Wsch.-lit. *šinkùju* — zapożyczenie formy praesens błr. *šynkúju*, stało się osnową inf. *šinkùiti* (ZS 56, 114).

šiñkorius, *-iaus* gw. 'szynkarz', f. *šiñkorka* 'szynkarka' (war. *šinkorkà*, *šiñkarka*, *šinkárka*) — zapoż. z pol. *szynkarz* 'ten, co utrzymuje szynk', f. *szynkarka*. N.m. *Šiñkariškė*. — Miejsce akcentu w war. *šinkõrius* wskazuje, że jest to zapoż. z błr. *šynkár*, *-á* (f. *šynkárka*). — War. z dysymilacją *nk* [ŋk] > *mk*: *šimkõrius*, *šiñkorka*, *šimkorkà*, *šimkarkà*, *šimkárka*. Zob. *šiñkas*.

šìntis, *šìnasi* (war. *šẽnasi*), *šýnėsi* żm. 1. 'drapać się, skrobać się; ocierać się o co (o świni)', 2. 'garnąć się, tulić się (do matki)', 3. 'obijać się, plątać się pod nogami'. — SW *šyn-*: *šýnėsi* (prt.), drw. *šỹniotis* 'ocierać się, np. o ścianę, o płot', *pasišỹnioti*: *Pasišỹniojo į torą kiaulė — i sugruvo* [*tvora*] 'Pocierała się świnia o płot i [ten] zwalił się'. — Formalnie bliskie czasownikowi *šiñti* 'wbić drzazgę' ⇐ prs. *ši-nù* (zob. *šiẽti*), ale trudne do uzasadnienia w zakresie znaczeniowym. Paralela: pdg. *sìnti*, *sinù*, *sýniau* 'wiązać' obok *siñti*, *-ù*, *-iaũ* ts., oparte na neopwk. *sin-*, który wyabstrahowano z prs. infigowanego do *siẽti* (zob.). — Tu chyba też stlit. *šintys* f.pl. 'sidła', por. *Ir padest šintis* [glosa: *spąstus*] *ant kelio* BRB 'I stawia sidła na drodze'.

šióks, f. *šiokià* (gw. *šioki*) 1. ʽtaki oto (z gestem wskazującym), taki jak widać', 2. ʽtaki sobie; o dniu: zwykły, nieświąteczny' (war. *šiõks*, *-ià*). Pb. *ši̯-āk-, zaimek jakościowy należący do demonstrativum *ši̯a-* ʽten tu' (zob. *šìs*, *šià*). Por. *tóks* ⇐ *tàs*, *anóks* ⇐ *anàs*, *kóks* ⇐ *kàs*. — Drw. *šióks tóks* ʽdość marny, nienadzwyczajny', *šiókiądien* adv. ʽw dzień powszedni' — ze ściągnięcia zwrotu *šiókią diẽną* ts. (acc. temporis), ⇒ *šiokiãdienis* ʽdzień powszedni' (⇒ adi. *šiokiadiẽnis* ʽpowszedni, używany na codzień, np. o ubiorze'); *šì-šioks* ʽtaki oto'.

šiõptis gw.: *nusišiõpti*, *-ia*, *-ė* ʽzasmucić się, zmartwić się'. Jeśli *šiõp-* weszło na miejsce akutowanego *šióp- < *ḱi̯āp-, to nasuwa się porównanie z czasownikiem gr. σήπεται ʽpsuje się, gnije (o drzewie), rozkłada się (o żywym ciele)' < pgr. *ki̯āp-e- (pf. σέσηπα), adi. σηπτικός ʽwywołujący gnicie; rozkładający, trawiący'), od pwk. pie. *ḱi̯eh$_2$-p- ʽpsuć się, gnić' (por. LIV[2] 361; bez wzmianki o lit. *šiop-*).

šióšė wsch.-lit. 1. ʽskorupa, łupina (orzecha)', 2. ʽłuska (ziarna, cebuli)', 3. przen. ʽczłowiek słaby, mizerny, wycieńczony chorobą', też ʽprzedmiot nietrwały, nie nadający się do użycia'. Z innymi suf.: *šióšis*, *-ies* f. ʽspękana, odstająca kora drzewa' (*Nulupk nuo beržo šióšies pakurui* ʽZedrzyj z brzozy trochę kory na podpałkę'), *šióškė* ʽmarna kobyła'. Izolowane. Z uwagi na akutowaną długość *ši̯āš- warto rozważyć ie. transponat o formie *ḱi̯eh$_2$-ḱ- (por. ie. *ḱi̯eh$_2$-p- s.v. *šiõptis*). — Możliwym alternantem na st. *o* jest czas. *šiúošti*, *-u*, *-iau* ʽganić, mieć za złe, potępiać', < pb. *šiōš- < transponat ie. *ḱi̯oh$_2$-ḱ-. Zob. też *šiùšiametis*. — Drw. *šiuošlỹs* ʽkto wszystko gani, krytykuje'.

šypsóti, *šypsaũ*, *šypsójau* ʽuśmiechać się', też refl. *šypsótis* ts. — formacja duratywna z suf. *-so-* i WSZ *šyp-* ⇐ *šip-*, por. *šiẽptis* II ʽszczerzyć zęby'. Paralele: *stypsóti* ⇐ *stìpti*; *drybsóti* ⇐ *drìbti*. — War. *v*-mobile: *švypsóti* ʽuśmiechać się' (por. *svočià* ob. *sočià*; *skver̃bti* ob. *sker̃bti*). — Neoosn. *šyps-* (⇐ *šyps-óti*): *šypsà* 1. ʽuśmiech', 2. ʽkto stale się śmieje', 3. ʽszyderca, kpiarz', *šỹpsena* ʽuśmiechnięcie się, uśmiech' (synchronicznie: *šyp-sena*), *šypsnỹs* ts., *šypsulỹs* ts.

šìpti, *šim̃pa*, *šìpo* 1. ʽtępieć, tracić ostrość' (*šimpu* SD «tępieię»), 2. ʽo zębach: cierpnąć, doznawać oskomy' (*dantes šimpa* DP ʽzęby cierpną'), 3. ʽsłabnąć — o wzroku, pamięci'. Formacja infigowana na SZ typu *TiT* ⇐ *TeT*, zob. *šèpti*. Paralele: *žib-* ⇐ *žeb-* (*žẽbti*); *piš-* ⇐ *peš-* (*pèšti*). Inaczej Būga, RR I, 600, który łączył *šìpti* z *šiẽptis* ʽszczerzyć zęby'; za nim LEW 986. Związek znaczeń ʽtępieć' i ʽszczerzyć zęby' nie został jeszcze uzasadniony. Zob. też ALEW 1032. — Do *šip-* jest alternant *šiup-*, pochodzący ze zmiany *ši* > *š'u*, zob. *šiùpti*. — Drw. *šìpinti* ʽtępić, czynić tępym, nieostrym' (war. *šiùpinti*), SD *šipinu* «tępię», *atšipinu* «stępiam».

šipulỹs, *-io* 3 p.a. 1. ʽodłupany kawałek drewna, szczapa, szczapka, drzazga na podpałkę' (*Sudraskė tą kelmą į šipulius*), 2. ʽdrewienko do dłubania w zębach, wykałaczka', 3. ʽdrzazga w ciele'. Pl. *šipuliaĩ* ʽdrzazgi, odłamki, szczątki jako skutek roztrzaskania, rozbicia czegoś' (*Kad pasibaidė arklys, tai visą vežimą į šipulius sukūlė*). Rzeczownik dewerbalny, umotywowany czas. *šipìnti* ʽodszczepiać od pnia, rąbać drewno na drobne szczapki', por. *nušìpinau šipulẽlį* ʽodszczepiłem drzazgę' (Būga, RR I, 600, Urbutis 2009, 115). Podstawą caus. *šipìnti* było pewnie vb. intr. *šipti ʽodłupywać się, odszczepiać się'. SZ *šip-* alternuje ze SP *šiep-*, por. *šiẽptis* I ʽpękać, rozwijać się — o pąkach liści'. Wyrazowi *šipulỹs* specjalny artykuł poświęcił Urbutis 2009, 113n. — Z innym suf.: *šìparas* ʽsucha gałązka, chrust' (por. *skìparas* ʽskrawek'). War. ze zmianą *ši* > *š'u*: gw. *šiupulỹs* ʽdrzazga' (por. *šilkaĩ* > *šiulkaĩ*; *šìpti* > *šiùpti*). War. *šup-*: *šupulỹs* ʽszczapka, drzazga; wykałaczka'. Zapoż. lit. w pol. gw. *szypul* ʽpodłużny kawałek odszczepionego drewna, drzaga, patyk' (Zdancewicz 350). — Drw. *šipulùkai* m.pl. ʽzapałki'. Vb. denom. *šipuliáuti* ʽzbierać drzazgi,

chrust w lesie', *šipuliúoti* 'rąbać na szczapy, szczapki'. Nawiązanie w łot. *sipsna* 'gruba rózga' (zob. Endzelīns, DI II, 390). Bez ugruntowanej etymologii. Būga, RR I, 599n. postulował praformę ie. *ksei̯p-, zakładając rozwój pie. *ks- > lit. *š-*. Por. gr. σκίπων 'kij, laska', łac. *cippus, -ī* 'szpiczasto zakończony czworograniasty słup z kamienia lub drzewa'. Zob. też LEW 986, Urbutis 2009, 120n. N.B. De Vaan 2008, 115 wywodzi *cippus* nie z pie. *ksei̯p-o-, lecz z pie. *(s)ḱei̯po- i nie napomyka przy tym o lit. *šiep- / šip-*. Również Beekes 2010, 1354, który określa σκῑ́πων, -ωνος 'kij, laska' jako joński wyraz poetycki, nie wspomina o ewentualnych litewskich krewniakach.

širdìs, *-iẽs*, acc.sg. *šìrdį* 3 p.a. f. 'serce'. Odpowiedniki bałt.: łot. *sȋrds*, stpr. *sīr-*: *iousai sīras* 'waszego serca' (gen.sg. do *sīrs < *sirts < *sirds < *sirdis), acc.sg. *sīran*, *sijran*; hapaks *seyr* EV 'serce, Hercze [Herz]' pozostaje niejasny pod względem paleograficznym (*sēr? *sīr? *sei̯r?). Drogą rozszczepienia pdg. atematycznego z apofonią *šērd / *šerd- / *šird- < pie. *ḱē̂rd / *ḱr̥d-o/es 'serce' ustaliły się w języku litewskim dwa wyrazy o zróżnicowanych samogłoskach. Wokalizm SE został uogólniony w *šerdìs*, *šérdį* (zob.). Wokalizm SZ właściwy jest dla pdg. *širdìs*, gen.sg. *širdiẽs* (przest. *širdès*), acc.sg. *šìrdį*. Akut w formie *šìrdį* jest pochodzenia analogicznego, por. proporcję nom.sg. *šerdìs* : *širdìs* = acc.sg. *šérdį* : *x*. — Również w słowiańskim mamy z jednej strony refleksy SE *šerdā, por. scs. *srěda* 'μέσον, środkowy dzień tygodnia; środek', sch. *srijèda*, acc.sg. *srȉjedu*, ros. *seredá*, acc.sg. *séredu*, stpol. *śrzoda*, pol. *środa*, z drugiej strony refleksy SZ *šird-, por. psł. *sĭrdĭce 'serce'[513], strus. *sĭrdĭce*, scs. *srŭdĭce* 'καρδία', sch. *sȑce*, ros. *sérdce, serdcá*, czes. *srdce*, stpol. *sierce* (wtórnie *serce*). — SZ *šird-* < pie. *ḱr̥d- ma odpowiedniki w gr. ep. κραδίη, att. καρδία 'serce' (gr. hom. κῆρ), łac. *cor, cordis* n., wed. *hr̥d-* (*suhā́rd-* 'o dobrym sercu', por. nom.sg. *hā́rdi*), het. *ker* (*kēr), gen.sg. *kardiaš*, palaj. *kārt-*, luwij. *zārt(i)-*. Inne formy pokrewne wymieniono s.v. *šerdìs*. Zob. BSW 302, LEW 986n., ALEW 1034, REW II, 614, Kloekhorst 2008, 469 n. — Drw. ze SZ *šird-*: *bešir̃dis*, *-šìrdis* 'bezduszny', *nuoširdžiaĩ* adv. 'serdecznie', SD «chętnie, dusznie, serdecznie, uprzejmie» (⇐ *nuo širdiẽs* 'od serca'), *paširdė̃* (zob.), *šìrdininkas* 'sercowiec, człowiek chory na serce', *šìrdiškas* 'w kształcie serca, sercowaty'. Vb. denom. *šir̃sti* (zob.). — Cps. *širdãlašiai* m.pl. 'krople nasercowe' (por. *lãšas*), *širdãžolė* bot. 'roślina łąkowa tysiącznik, Centaurium' (por. *žolė̃*), *šìrdgėla* 'ból serca, żal, zmartwienie', por. *gélti* (*išlíeti šìrdgėlą* 'wylać żal'), *vienšir̃dis* 'jednomyślny, zgodny' (por. *víenas*), ⇒ *vienaširdžiai* DP 'jednomyślnie'.

šį̃ryt adv. 'dziś rano' — ze ściągnięcia zwrotu *šį̃ rýtą*, acc. temporis do *šìs rýtas*. Por. *šį̃met*.

šìrmas, *-à* 3 p.a. 'o maści konia: siwy, dereszowaty; o człowieku: szpakowaty, siwiejący'. War. *šir̃mas*, *-à* 4 p.a. (por. *šir̃vas* ob. *šìrvas*). Odpowiednik łot. *sir̃ms* 'siwy, szary, srebrzysty'. Formacja z suf. *-ma-* i SZ *šir-* ⇐ *šer- / šar-* < pie. *ḱer- / *ḱor- 'szary' (IEW 573n.). Z innym suf.: *šìrvas* (zob.). Akut może pod wpływem formy prs. *šìrmsta* (zob. niżej). Co do apofonii por. *šarmà*, *šer̃mas*. Zob. LEW 989, ALEW 1035. — Drw. *šìrmis* 'siwek — o koniu a. wołu' (łot. *sir̃mis*), *širmū̃nė* (zob). Vb. denom. *šìrmti*, *šìrmsta*, *šìrmo* '(o drzewach) okrywać się szadzią', *pašìrmti* 'posiwieć, osiwieć'. — Od formy nom.sg. *širm-uon < *šir-mōn-ø (sb. z suf. *-men-/-mon-*) wywodzi się drw. *širmuon-ẽlis* 'gronostaj, Mustela erminea' (znacz. etym. 'istota o futrze popielatej barwy'). War. *širmunė̃lis*, *širmūnė̃lis*. Paralele: *šarmuõ*, *šermuonė̃lis* (zob. *šermuõ*). — N.rz. *Šìrnupis, Širnupỹs* (sekwencja *n-p* z dysymilacji *m-p*, *Širm-upis).

širmū̃nė bot. 'mech skalniczek siwy, Rhacomitrium' — drw. na *-ūnė* od adi. *šìrmas*

513 Psł. *sĭrdĭce n. pochodzi z pbsł. *širdika- i polega na rozszerzeniu pbsł. tematu na *-i-* (psł. *sĭrdĭ, gen. sg. *sĭrdi) formantem *-kā-. Paralela: scs. *slŭnĭce*, *-a* n. 'słońce' < *sulni-kā- ⇐ *sul-ni- (zob. *sáulė*).

ʽsiwy, popielatyʼ. Wydaje się prawdopodobne, że nazwa tego mchu dała początek nazwie rzeki *Širmūna a. *Širmūnė, i że ta następnie zmieniła się fonetycznie w *Žirmūnà* a. *Žirmū́nė*. — Od nazwy rzeki pochodzi nazwa miasteczka *Žirmū́nai* (błr. *Žyrmúny*, pol. *Żyrmuny*) w rej. Werenowa, lit. *Varanãvas*, dziś na terytorium Białorusi. Por. jeszcze *Žirmū́nai* jako nazwę dzielnicy Wilna. W kwestii antycypacyjnej sonoryzacji na odległość por. takie przykłady, jak *š-r* > *ž-r*: *šiurkė > *žiùrkė* i *š-gžd* > *ž-gžd*: *šiugždė́ti* > *žiugždė́ti*. Por. też wskazane w GJL I, § 454 wahanie dźwięczności między *šãpas* / *žãbas*, *šnaĩlras* / *žnaĩras* oraz *šviesà* / *žvaigždė̃*.

šir̃sti, *širstù* (*šird-stu), *širdaũ* ʽzłościć się, gniewać się, wściekać sięʼ, *įšir̃sti* ʽwybuchnąć gniewemʼ — vb. denom. do *širdìs* ʽserceʼ (zob. s.v.). War. *šir̃šti*, *-tù*, *-aũ*. Paralele: ros. *serdítьsja* ʽgniewać się, złościć sięʼ (por. *sérdce*), pol. *sierdzić się* ʽwybuchać gniewem, gniewać się, złościć sięʼ (por. *serce*), orm. *srtnim* ʽrozgniewać sięʼ (por. *sirt*). — Caus. *įšir̃dinti* ʽrozzłościćʼ, SD *iširdinu* «roziątrzam» (syn. *įnartinu*), *įšir̃dyti*, *-iju*, *-ijau* ʽrozsierdzić, rozgniewać kogoʼ (⇒ *įširdijimas* SD[1] «roziątrzenie»). Drw. postwerbalny *širdaĩ* m.pl. ʽkłótnia, niesnaskiʼ, np. *Anas be širdų̃ su kaimynais neapseina* ʽU niego nie obejdzie się bez kłótni z sąsiadamiʼ. *Pas mus nėr nei širdų̃, nei pletkų* ʽU nas nie ma ni kłótni, ni plotekʼ.

širšuõ, acc.sg. *šìršenį* 3 p.a. stlit. m. ʽszerszeń, Vespa crabroʼ, SD «osa, vespa; sierszeń, crabro». Odpowiednik łot. *sìrsenis*. Dziś w użyciu jest forma liter. *šìršė* (gw. *širšė̃*) 1. ʽszerszeń, Vespa crabroʼ, 2. ʽosa, Vespa vulgarisʼ, 3. przen. ʽktoś rozgniewany, złyʼ (por. łot. *sirsis* ʽszerszeń; gniewny człowiekʼ). Jest to drw. wsteczny od tematu stlit. *širšen-* (por. *pjūmenė* ⇒ *pjūmė*; *tešmuõ*, *-menį* ⇒ *tẽšmas*). Inne drw. wsteczne to gw. *šìrša*, *šìršas*, *šìršis* a. *širšỹs*. — Zagadkowa jest samogłoska pwk. *a* w stlit. hapaksie *šaršas* ʽszerszeńʼ (Bretkun, por. LKŽ XIV, 527). — Pb. *šīršen- odzwierciedla osnowę pie. *ḱr̥h$_2$s-(e)n- (transponat). Nawiązanie słowiańskie: *sr̥šen- ʽVespa crabroʼ, por. sch. *stȓšljen*, gw. *sȑšljen*, *sȑšēn*, rcs. *sĭršenĭ*, czes. *sršeň*, pol. *szerszeń*, przest. *sirszeń*, *sierszeń*). Por. BSW 305n., LEW 988, ALEW 1035, Derksen 2008, 485, de Vaan 2008, 140. — Drw. *šìršalas* szerszeń; osaʼ, *šìršilas* a. *šir̃šilas* ts. (odpowiednik stpr. *sirsilis* EV ʽszerszeń, Horlitcze [Hornisse]ʼ), *šir̃šinas* ʽwielki szerszeńʼ, *širšlỹs* ʽszerszeńʼ, *šìršonas* ts., *šìršūnas* ts. Pochodniki *šìršuolas*, gw. *šìršuolis* ʽszerszeńʼ i *šìršuonas* a. *šìršuonė* ts., przest. *širšuonis* ts. pokazują nawarstwienie się sufiksów *-las* (*-lis*), *-nas* (*-nis*) na formę dawnego nominatiwu sg. *širšuõ*. Nawiązanie łot. *sir̂suonis* ʽszerszeńʼ. Paralele: *mėnuõlis* ⇐ *mė́nuo*; *momuõlis* ⇐ *momuõ*. — Wokalizm pierwiastkowy *u* w war. *šuršulỹs* tłumaczy się chyba antycypowaniem samogłoski sufiksu. — Vb. denom. *širšė́ti*, *šìrša*, *-ė́jo* ʽbrzęczeć, bzyczećʼ, *šìršinti* ʽzłościć, gniewaćʼ, *šir̃šti*, *-ia*, *-ė* ʽbrzęczeć, brzmiećʼ. — Formacja pbsł. *šīršen- jest pokrewna z jednej strony łac. *crābrō*, *-ōnis* m. ʽszerszeńʼ < *krāsrōn- < *ḱr̥h$_2$s-r-ōn-, z drugiej strony stwn. *hornuz*, nwn. *Hornisse*, ang. *hornet* < *ḱr̥h$_2$s-n-. Nazwa owada została prawdopodobnie przeniesiona z nazwy rogatego zwierzęcia. Paralela: łot. *tàurs* ʽmotylʼ, zdrob. *tàuriņš* ts., właśc. ʽturekʼ — obok lit. *taũras* ʽturʼ. Zdaniem de Vaana 2008, 140 formacja pie. *ḱr̥h$_2$-s-ró- oznaczała pierwotnie ʽto, co znajduje się na głowieʼ; stąd ʽczułki owadaʼ albo ʽrogi zwierzęciaʼ. Temat pie. *ḱr̥h$_2$-s- pojawia się w nazwie ʽgłowy, łbaʼ z jednej strony i w nazwie ʽroguʼ z drugiej. Por. 1. wed. *śíras-* n. ʽgłowaʼ, aw. *sarah-* ts. < *ḱ(e)rh$_2$-es- (gen.sg. wed. *śīrṣ-ṇ-áḥ* < *ḱr̥h$_2$s-n-ós), gr. κάρα [-ā] n. ʽgłowa, szczytʼ, z *kárasa < *ḱr̥h$_2$s-n̥, 2. gr. κέρας, -αος n. ʽrógʼ < *ḱr̥h$_2$-s. Zob. Peters 1980, 234n., Kluge-Seebold 316n. (s.v. *Hornisse*), EWAIA II, 638n. Inaczej Boryś 2005, 602: od pie. *(s)ker- ʽciąć, kłuć, żgaćʼ; znacz. etym. ʽkłujący, żądlący owadʼ.

šìrtas, też pl. *šìrtai* gw. 1. ʽleże dzikiego zwierzęcia, m.in. niedźwiedziaʼ, 2. ʽgniazdo lęgowe ptakówʼ. War. metatetyczny: *irštvà*, acc.sg. *ìrštvą* (zob.). Z innym suf.: *širta* (*Širto gulia ežis, barsiukas, meška*). Pochodzi z substantywizacji adi. vb. *šīr-ta- ʽroszczony, karmionyʼ < pie. *ḱr̥h$_3$-to-. Ten st. zanikowy należy do SE pie. *ḱerh$_3$- ʽkarmić, sycićʼ, jak np. w lit. *šérti* ʽkarmić, żywić zwierzę domoweʼ (zob. s.v.). Por. refleks SZ w łac. *crēscō*, *-ere*

ʽróść, wyrastać; przybierać, wzrastać’ < *krāske- < pie. *ḱṛh₃-sḱe- (LIV[2] 329, przyp. 3). Chodzi tu o gniazdo lub leże jako to miejsce, w którym karmi się, rości się potomstwo (por. łot. *perêklis* ʽgniazdo ptasie’ : lit. *perė́ti* ʽwysiadywać jaja, wylęgać’). Inaczej LEW 988n., który przyjmował związek *šìrtas* z wyrazami nazywającymi ʽbrud, kał, błoto’. — Od *šìrtas* sufiksem *-va* urobiono drw. *šìrtva* ʽzimowe leże niedźwiedzia’ (por. *brastà* ⇒ *brastvà*; *ląstà* ⇒ *ląstvà*). Metatetycznym wariantem do *šìrtva* jest prawdopodobnie *irštvà* ts. (see s.v.).

šìrvas, *-à* 3 p.a. ʽsiwy, szary’, *širvas arklys* SD «szpakowaty koń, sturninus». War. *šir̃vas, -à* 4 p.a. (por. *šir̃mas* ob. *šìrmas*). Formacja z suf. *-va-* i SZ *šir-* do *šer-* / *šar-* < pie. *ḱer- / *ḱor- ʽszary’ (IEW 573n.). — Drw. *šìrvis* 1. ʽkoń siwek’, 2. stlit. ʽzając’ (znacz. etym. ʽzwierzę o szarej sierści’, por. pol. *szarak* ʽzając’ ⇐ *szary*; zob. też *pìlkis* ⇐ *pìlkas*). — Za LEW 989 można tu dołączyć stpr. *sirwis* EV ʽsarna, Ree [Reh]’, które wcześniej łączono raczej z adi. pie. *ḱ(e)rh₂-u̯o- ʽmający rogi, rogaty’, zob. IEW 576, Beekes 2010, 676, s.v. κεραός. Por. zapożyczenie bałt. w fiń. *hirwi* ʽłoś; jeleń’ (LEW, *l.c.*). Zob. też ALEW 1036. — Vb. denom. *prašir̃vti*, *prašir̃vo* ʽosiwieć’. — N.jez. *Šìrva*, *Šírvỹs*, *Širvinà*, n.rz. *Širvintà*, *Širvintója* (⇒ n.m. *Šìrvintos*), n.m. *Širviaĩ*, *Šir̃viškiai*, *Širvùčiai*. Z onomastyki stpr.: n.rz. *Sirwis*, n.jez. *Syrwentin* a. *Syrwynthen*, n.m. *Sirweniken* (AON 158).

šìs, *šiõ*, f. *šì*, *šiõs* — zaimek wskazujący ʽten przy mnie, ten tu i teraz’, np. *Šis kelias, kur stovi, o tas, kur toliau yra* ʽTa droga [jest tu], gdzie ty stoisz, zaś tamta gdzieś dalej’. War. ze zmianą *ši* > *š’u*: *šiùs* (zob. Zinkevičius 1966, § 66). Odpowiedniki bałt.: łot. *šis*, f. *šĩ* (zam. *sis, gen. *šà*, f. *sī, gen. *šàs*), stpr. *schis*, *sis* ʽdieser’, obl.sg. *schien*, *sien*, obl.pl. *schins*, *schiens* ob. *schans* (adv. *schai* ʽtutaj’). Wraz ze scs. *sĭ*, f. *si*, n. *se* ʽοὗτος, αὐτός, ὅδε’, ros. *sej*, *sijá*, *sijé* kontynuuje osnowę zaimkową pie. *ḱi- / *ḱe- ʽten tu’. Por. het. *kā-* / *kū-* / *ki-* ʽten, ten tu’ (pie. *ḱo-, *ḱi-), łac. *cis* adv. ʽz tej strony, z mojej strony’, *citrā* adv. ʽbliżej, z tej strony’, *citrō* adv. ʽw tę stronę’, gr. ἐκεῖ ʽtam’ (*h₁e-ḱei̯), goc. *himma* dat. ʽtemu’, *hidrē* ʽdotąd’, stwn. *hiutu* ʽdziś’ (z *hiu-tagu ʽtego oto dnia’). Zob. LEW 990, ALEW 1037, de Vaan 2008, 115 (s.v. *cis*), Kloekhorst 2008, 425n. — Formy złożone: *šìsai* (*šìsai*, *šisaĩ*), f. *šióji*. War. DP <szii> = *šý-ji*; długość samogłoski w I członie tego złożenia świadczy o tym, że nom.sg.f. *šì* pochodzi z pb. *šī < pie. *ḱi-h₂. — *šìt* ʽoto’ (*Šìt kur jìs!* ʽOto gdzie on jest!’), z apokopy w formie *šìtai. — *štaĩ* ʽoto, ot, ach’ (*Štaĩ kaĩp!* ʽAch tak!’), SD «owo, ecce» — z synkopowania formy *ši-taĩ*, por. SD[1] *šitai* «owo». — *šiaĩp* adv. ʽtak, tak oto, w taki sposób; inaczej; w ogóle’ (por. *taĩp* ⇐ *tàs*; *kaĩp* ⇐ *kàs*). Osobno zob. *šià*, *šìtas*.

šìskat stlit. ptk. ʽoto’ (war. *šìska*, *šiskate*) — z uniwerbizacji zwrotu *šis-ka t(i) ʽten tu ci (ten tu dla ciebie)’, zawierającego enklityczną formę dat.sg. *ti* ʽci’. Paralele: *añskat*, *tàskat*. — War. z ptk. *-ga-*: gw. *šìsga* ʽoto’, *šìsgatės*, *šìsgaties*, *šìsgatis* ts.

šyšà 4 p.a. gw. 1. ʽgromada dzieci’, 2. ʽwielka rodzina’, 3. ʽgęstwina, mnogość gałęzi’. — Drw. *šyšýnas* ʽgromada ludzi’, por. *Tę jų visas šyšýnas gyvena: i marčios, i žentai, i abudu seniai, o vaikų da pulkas* ʽTam ich cała gromada mieszka: i synowie, i zięciowie, i oboje staruszków, a dzieci jeszcze [cały] zastęp’. — War. z krótkim *i*: *šìšas* 1. ʽszał; natchnienie twórcze’, 2. ʽrozpuszczone dziecko, łobuz’, *šìšýnas* ʽgęste zarośla złożone z karłowatych krzaków i drzewek’, też o drobnych i małych dzieciach: *Vaikų̃ kaip šišýno* (Otrębski 1934, 143), *šišavà* ʽgromadka małych dzieci’; niejasny jest wokalizm *a* w war. *šašavà* ts. Czy należy tu *šìšelė* ʽkobieta-gość’? Z onomastyki por. n.rz. *Šyšà*, *Šyšãlė*, n.jez. *Šìšinis*. — Niejasne. Spotykana czasem alternacja *ši* / *š’u* otwiera możliwość powiązania *šiš-*/ *šyš-* z *šiuš-* czasownika *šiùšti* (zob.). Por. zwłaszcza sb. *šiùšiametis* m.in. ʽpospólstwo, motłoch’. — LEW 990n. rozważał zapożyczenie wyrazu ros. *šiš* ʽwłóczęga, rabuś’ (⇒ pol. przest. *szysz* ts.), podobnie jak to jest w wypadku łot. *sisis* 1. ʽmorderca, bandyta, rabuś’, 2. ʽmałe dziecko’. Temu sprzeciwił się Karaliūnas, *LKK* XII, 1970, 186, który ukazał związek tej grupy wyrazów z jednej strony z gwarowym czas. *šìšti*, *šį̃šta* / *šį̃ša*, *šìšo* b.z.a. ʽwpadać w złość,

wpadać w szał' (Taurãgnai), *šešti* b.z.a. 'złościć się bez powodu, szukać zaczepki' (Taurãgnai), z drugiej strony z *šìšti*, *šỹšta*, *šìšo* 'pokrywać się krostami'. Poszukiwania w tym kierunku poparł Urbutis 2010, 175.

šìšia adv. stlit., gw. 'tu, tutaj, w tym miejscu' — wariant przysłówków *šià* i *šìčia* (zob.). Por. *Atneštas est šišia mumus vaikelis* MŽ $95_{5\text{-}6}$ 'Przyniesiono nam tu dziecię'. Gw. *Tenai ir šišia* 'Tam i tu'. *Prašom šìšia sėsti* 'Proszę tu usiąść'. War. *šìšiai, šìšio, šìšios*. — Drw. *šìšen* 'tu, tędy' (*Šìšen jie neeina* 'Tędy oni nie chodzą'), *šìšion* 'do tego miejsca, tędy' (*Šìšion suvežė visą naudą* 'Tu zwieźli cały dobytek'. *Eik šišion tu, teeit tičion ana* 'Ty idź tędy, tamtędy niech idzie ona'), ⇒ *šišioniškis* b.z.a. 'tu mieszkający, tutejszy'; *šišiuo* b.z.a. 'tędy' (*Eik šišiuo, ten juo yra šlapi eiti* 'Idź tędy, tam jest już mokro'), *šišiur* 'w tym miejscu, tędy' (*Šišiur eik, ten neišeisi* 'Tędy idź, tam nie przejdziesz'). War. *šìšenais*, *šìšionais*, *šìšiontai*, *šìšiontais* (*šỹšiontais*), *šìšiontės*.

šiškà, gen.sg. *šìškos* 2 p.a. gw. 1. 'szyszka świerkowa, sosnowa', 2. 'igła sosnowa' (war. *šyškà*) — zapoż. z błr. *šýška*, *-i* (pol. *szyszka*). War. ze zmianą *š* > *t*[š]: *čiškà*, *čyškà* (por. *šẽtras* > *čẽtras*). War. z asymilacją *š-č* > *č-č*: *čičkà*, *čyčkà* (por. *šiečkà* > *čiečkà*). Zob. też LEW 72, s.v. *čečkà*.

šìšti, *šyštù* (*šįštu < *šinš-stu ⇐ *ši-n-šu), *nušišaũ* gw. 'pokrywać się krostami', *nušìšęs* 'krostowaty, parszywy'. Pwk. *šiš-* przedstawia st. zanikowy typu *TiT* ⇐ *TeT* od *šeš- / *šaš-, zob. *šãšas*. Paralele apofoniczne: *pišà* : *pešù*; *sigà* : *segù*. — Nomen: *šìšas* 'jarmułka' (*Žydo šìšas*), por. syn. *šašbaudà*, *šãšdanga*.

šìtas, f. *šìta* — zaimek wskazujący 'ten oto', złożenie form zaimkowych *šìs* i *tàs* (zob.). Paralele: pol. *ten* < psł. *tŭ-nŭ (por. *on*), ros. *tot* 'tamten' < psł. *tŭ-tŭ. — Drw. *šìtaip* 'tak oto, takim sposobem' (por. *kaĩp*), *šìtiek* 'tyle, tak dużo' (por. *tíek*), *šìtoks*, *-ia* 'taki jak ten oto' (tzw. zaimek jakościowy, por. *šióks* ⇐ *šìs*, *tóks* ⇐ *tàs*).

šiūbà, gen.sg. *šiū̃bos* 2 p.a. gw. 1. 'wierzchnie okrycie z sukna podbitego futrem, szuba' (war. *šiū̃bas*), 2. 'kożuch, wielki kożuch' (SD «szuba, mastruca»), 3. 'suknia kobieca z drogiego materiału, np. z jedwabiu; futro kobiece' (war. *šiū̃bai*) — zapoż. z błr. *šúba*, *-y*. Por. ZS 57, SLA 216, LEW 991. — Vb. denom. *šiūbė́ti* 'wdziewać szubę, chodzić w szubie', war. *šiūbyti* b.z.a., *šiūbuoti* b.z.a.

šiugždė́ti, *šiùgžda*, *žiugždė́jo* 1. 'cicho trzeszczeć, szeleścić, m.in. o słomie lub suchych liściach pod stopami' (*Šiugžda lapai po einančio kojom* 'Szeleszczą liście pod nogami idącego'), 2. 'szumieć — o gałęziach drzew, o zbożu' (*Vėjelis javą šiuruoja, o javas šu šu šu šiugžda* 'Wiatr porusza zbożem, a zboże wydaje odgłos *šu šu šu*'), 3. o odgłosie poruszających się (w słomie, sianie) myszy, owadów, robaków (*Šiauduos pelės tik šiùgžda* 'W słomie myszy tylko szeleszczą'). Analiza: *šiukš-dėti. Czasownik na *-dėti*, utworzony od interi. *šiùkš* — o czyimś ruchu rozpoznawanym po szeleście, np. *Klausaus ir girdu, kaip kažkas šiùkš šiùkš šiùkš bėga par medžių viršūnes* 'Nasłuchuję i słyszę jak ktoś *šiukš šiukš šiukš* biega w koronach drzew'. Do tego *šiùkšt*: *Aplink ramu, niekur nė šiùkšt* 'W koło cicho, [nie słychać] najmniejszego szelestu'. Jest wariant z dźwięcznym nagłosem: *žiugždė́ti* 'cicho trzeszczeć, szeleścić', por. *Medžiai sugirgždėjo, lapai sužiugždėjo, o kiškelis nabagėlis in girią nurūko* 'Drzewa zaskrzypiały, liście zaszeleściły, a zając biedaczek pomknął do lasu'. — Neoosn. *šiugžd-*: *šiugždénti* 'o wietrze: wprawić liście / gałęzie drzew w drganie, spowodować szelest, szum', *šiùgždinti* ts., nomen *šiugždesỹs* 'szelest; szuranie nogami'. LEW 991 rozważał apofonię *šiugžd-* : *švagžd-*, por. *švagždė́ti* 'szemrzeć, szeleścić; szeptać'.

šiùkšlės, *-ių* f.pl. 1. 'śmieci, drobne odpadki, pozostałości po czymś zużytym', 2. 'plewy'. Sporne. Według F. Spechta (apud LEW 992) ze zmiany *šliùkšlės* wsch.-lit. 'śmieci', mianowicie drogą dysymilatywnego zaniku pierwszego z dwóch *l'* (paralele: *kãklas*, *žãbalas*).

War. *čiùkšlės*, *šiū̃kšlės*. Być może, że dysymilacyjna zmiana była następstwem nawiązania związku motywacyjnego między *šliùkšlės* i czas. *šiugždė́ti* ʽcicho trzeszczeć, szeleścić, m.in. o słomie, suchych liściach'. — Analiza *šliuk-šlės* wyodrębnia pwk. *šliuk-* jako postać st. zanikowego do *šliauk-*, z nagłosem *šl'-* dostosowanym do st. pełnego, por. *šliaũkti* ʽzmiatać'. Spodziewany refleks SZ *šluk-* poświadcza gw. *šlukšlė* b.z.a. ʽśmieci'. Znacz. etym. ʽto, co zmieciono, zmiotki'. Por. łot. *saslaukas* ʽzmiotki, śmieci' ⇐ *slaũcît* ʽmieść, zamiatać' (pwk. w stopniu *o*: pb. *slauk-). Zob. ALEW 1038. Inaczej LEW 991n. (operuje pierwiastkiem *šiuk-*). — Drw. *šiùkšlė* 1. ʽśmieć, słomka, gałązka', 2. bibl. ʽźdźbło', 3. ʽschorowany człowiek', 4. ʽczłowiek bezwartościowy', *šiukšlýnas* (ob. *šliukšlýnas*) ʽmiejsce do gromadzenia śmieci, śmietnik; kupa śmieci; drobne zarośla; nieurodzajna ziemia'. — Neoosn. *šiukš-*: *šiùkšmės* f.pl. ʽśmieci, drobne odpadki', *šiukšmẽ* coll. 1. ʽmałe dzieci' (*Iš kur ta visa šiukšmẽ pas jus?*), 2. ʽgromada (ludzi, bydła)', 3. ʽzgraja, szajka'. War. udźwięczniony *šiugž-* / *šiūgž-*: *šiùgžmės* a. *šiùgžmos* f.pl. ʽmarne ziarno, marna mąka; zmiotki, śmieci', *šiugžmà* ʽliche, nędzne zwierzę; człowiek nic niewarty, nicpoń', *šiū̃gžmas* ʽźdźbła, słomki, gałązki, np. na podłodze' (⇒ *šiūgžmẽlė* ʽniewielka ilość czego, garstka'). Do tego *žiùgžmas* ʽźdźbła, słomki; pęk, kłak czego'. — Drw. wsteczny: *šiūkaĩ* a. *šiū̃kai* m.pl. ʽzanieczyszczone ziarno; źdźbła, słomki, paprochy; cienkie gałązki' (por. długość w war. *šiū̃kšlės*). Paralele: *makšnà* ⇒ *mãkas*; *smar̃sas* ⇒ *smãras*.

šiū́lė przest., gw. 1. ʽszkoła', 2. ʽsynagoga'. War. *šiùilė* (w sprawie wtórnego dyftongu *ui* zob. s.v. *buitìs*). Zapoż. z prus.-niem. *schūl* (GL 126, LEW 992, Čepienė 110), por. nwn. *Schule*. — War. *šuõlė, šólė* — zapoż. z prus.-niem. *šōl* (LEW, *l.c.*). — Cps. *šiū́lmistras* przest. ʽnauczyciel', war. *šiùilmistras* — zapoż. z nwn. *Schulmeister*, z dostosowaniem II członu do lit. *mìstras* ʽmistrz' (⇐ pol. *mistrz*).

šiùlinti, *šiùlinu*, *šiùlinau* gw. ʽo hodowanym zwierzęciu: otaczać specjalną opieką, lepiej karmić; tuczyć', *atšiùlinti* ʽodkarmić chude, słabe zwierzę', *nušiùlinti* ʽutuczyć, np. prosię'. Zdaniem LEW 992 może pochodzić z *šilinti (*š'u* z *ši*) i stać w związku etymologicznym z *šìltis* ʽtroszczyć się o co, starać się' (zob. *šìlti* II). Paralele na zmianę *ši* > *š'u*: *šiul̃tas*, *šiùpti*, *šiupulỹs* (por. Urbutis 1981, 126, przyp. 8). War. *šiulénti*, *šiùlvinti* obok *šiùrvinti* (neosuf. *-vinti*).

šiųmẽtis, *-ė* ʽtegoroczny'. W gwarach określa się tym przymiotnikiem zwierzę domowe, które jeszcze nie przezimowało żadnej zimy, np. *Ar šiųmẽtis telukas, ar pernykščias* ʽCzy [ten] cielak tegoroczny, czy zeszłoroczny?'. Zob. Otrębski 1934, 278. Drw. na *-is*, *-ė* od zwrotu *šių̃ mẽtų* gen.pl. ʽtego roku'. Por. *šįmẽtis*.

šiuõlaik adv. ʽteraz, współcześnie' — ze ściągnięcia wyrażenia *šiuõ laiku < *šiuõ laikù*, instr.sg., dosł. ʽtym czasem, w tym czasie' (por. *laĩkas*). — Drw. *šiuolaikìnis* ʽwspółczesny'.

šiuõmet, *šiuomèt* adv. ʽteraz, obecnie' — ze ściągnięcia *šiuõ metu < *šiuõ metù* instr.sg., dosł. ʽtym czasem, w tym czasie' (por. *mẽtas*). Drw. *šiuometìnis* ʽteraźniejszy, obecny, współczesny', *šiuomẽtis* ts. — Gw. *šiuõsmet* gw. adv. ʽw tym roku' — z uniwerbizacji zwrotu *šiuõse mẽtuose* loc.pl. Drw. *šiuõsmetinis* ʽteraźniejszy, obecny'.

šiū́pas, *šiùpas* gw. ʽprzenośny daszek nad kopką siana; szopa' — zapoż. z prus.-niem. *šöpe šope* (GL 127, LEW 992), por. nwn. *Heuschoppen*.

šiū́pelė gw. 1. ʽszufla do wiania zboża', 2. ʽszufla do przesypywania ziarna', 3. ʽwklęsła łopata do przerzucania ziemi, gnoju, węgla', 4. ʽczerpak do wylewania wody z łodzi'. Zapoż. z prus.-niem. *šufel*, *šüfel* (GL 127, LEW 992n.), por. nwn. *Schaufel*. War. *šiūpelẽ*, też m. *šiū́pelis*. Osobno zob. *šiùplius*.

šiupséti, *šiupsiù* (3 os. *šiùpsi*), *šiupsė́jau* (war. *siùpsėti*) ʽsypać po trochu, po garstce,

nie na raz (o ziarnie, mące); szeleścić' — czas. na *-sėti* od interj. *šiùp*, opisującej odgłos sypania, rozsypywania, rozlewania, war. *šiùpt* o posypaniu czegoś szczyptą (soli). — *šiūpsė́ti, šiūpsiù* (3 os. *šiū́psi*), *-ė́jau* 'sypać, rozsypywać co obficie, energicznie; szastać pieniędzmi' — czas. na *-sėti* od interj. *šiū́p*, opisującej zbiorowe sypanie, rzucanie (np. ziemi na trumnę), war. *šiū́pt* o obfitym wysypie, o sypaniu pełną garścią, szuflą, o chluśnięciu wodą przez drzwi, o chwilowym pojawieniu się płomienia. Z innym suf.: *šiū́pčioti* 'sypać po trochu, np. ziarno dla kur'.

šiùpti, *šium̃pa* (war. *šiùpa*), *šiùpo* 1. '(o włosach, o słomie w strzesze) kruszyć się, wypadać, rzednąć', 2. gw. 'o skórze: łuszczyć się; o rękawie: strzępić się', 3. gw. 'o drzewie: próchnieć, butwieć, gnić', 4. gw. 'o zębach: cierpnąć, np. po zjedzeniu kwaśnego jabłka'. Pwk. *šiup-* jest fonetycznym alternantem do *šip-* (zob. *šìpti*), pochodzącym ze zmiany *ši* > *š'u*, zob. Zinkevičius 1966, § 66. Podobne przykłady wymienił Urbutis 1981, 126, przyp. 8. Zob. też LEW 993. — Drw. *šiupė́ti, -a, -ė́jo* 'kruszyć się, drobić się, łuszczyć się (o skórze), przecierać się, strzępić się (o skraju tkaniny)', *nušiupė́ti* 'wytrzeć się (o ubraniu, o polewie naczynia), przerzedzić się (o brodzie)', *šiùpinti* 'drobić, dzielić na drobne części (drewno, mięso), kruszyć (chleb)', *pãšiupos* f.pl. 'przegniły spód w kopce siana'. — Tu też *šiupinỹs* 'potrawa z kaszy jęczmiennej z dodatkiem grochu, kartofli i mięsa wieprzowego; zupa grochowa z dodatkiem kapusty i kartofli, zaprawiona skwarkami', przen. 'mieszanina, składanka (program mieszany); bezładne nagromadzenie różnych rzeczy, bałagan', por. LEW 993. Zapoż. lit. w pol. gw. *szupienia* a. *szupienie* 'potrawa z pęczaku, grochu i ogonków świńskich' (SGP V, 327 n.).

šiùrė 1. bot. 'gatunek porostu chrobotek, Cladonia', zwł. 'Cladonia rangiferina', 'Cladonia crispata', 2. bot. 'skrzyp zimowy, Equisetum hiemale'. Nawiązanie w łot. *šuriens* 'krzaki, zarośla'. Etymologia niezdecydowana, zob. przegląd literatury w LEW 993. Być może od czas. *šiùrti* m.in. 'o skórze: stawać się szorstką, chropowatą, pierzchnąć'.

šiū̃rė, *šiū́rė* gw. 1. 'zbita z desek szopa, służąca do rąbania i składania drew, drwalnia', 2. 'pomieszczenie na narzędzia gospodarskie' — zapoż. z prus.-niem. *šūr, šūer* (GL 127, LEW 993, Čepienė 117), por. nwn. *Schauer*. — Cps. *dùrpšiūrė* 'szopa do składania i przechowywania torfu' (por. *dùrpės*). Osobno zob. *pašiū́rė*.

šiurkštùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'szorstki, chropowaty, niegładki (o tkaninie, o skórze rąk)', 2. 'zimny, przenikliwy (o wietrze), surowy (o klimacie)', 3. 'ostry, chrypliwy (o głosie)', 4. 'przykry w obejściu, opryskliwy, grubiański, ordynarny'. SD «ostry, acutus, acris, acer, sagax, dentatus, aculeatus» (syn. *dygus*), *duona šiu[r]kšti, bėralienė* SD «chleb gruby, panis acerosus» (syn. *bėralienė*). War. *šiur̃kštas*. Rekonstrukcja: *šiurštus, *šiurštas, dewerbalne drw. z neosuf. *-štus, -štas*, utworzone od *šiùrti, šiū̃ra* m.in. 'o skórze: stawać się szorstką, chropowatą' (zob. s.v.) i fonetycznie zmienione przez insercję *k*. Por. *der̃gštas* ⇐ *dérgti* (GJL II, § 398). Inna ewentualność: *šiurkštùs, šiur̃kštas* to postwerbalny przymiotnik od *šiurkštyti, to z kolei z insercją *k* z *šiur-sty-ti (frq. do *šiùrti*, albo do prs. gw. *šiùrsta*). Inaczej BSW 305: do rcs. *srъxъkъ* 'szorstki', czes. *srhký* 'szorstki, surowy'. Būga, RR II, 612 postulował pwk. plit. *šiurk- i neosuf. *-stus*: *šiurk-stus (co mało prawdopodobne). LEW 994 wychodził od pb. *širs-, gdzie segment *-s-* miał być rozszerzeniem pwk. pie. *k̑er- / *k̑r̥- (por. *šer̃kšnas*). Zob. też ALEW 1039. Mało jest też prawdopodobne powiązanie *šiurkštùs* z sb. *šerỹs* 'szczecina' (IEW 583), co bezkrytycznie powtórzono w Boryś 2005, 547 i ESJS 873. — War. z perseweracyjną sonoryzacją ze strony *r*: *šiurgždùs* 'szorstki'. Przypomina to *gar̃gždas* 'żwir' z *garkštas (< *garštas). — Drw. *šiurkštókas* 'dość szorstki, twardy; dość zimny, ostry (o powietrzu)', sb. *austuvas šilkinis tunkiai austas ir šiurkštokas* SD «kanawac» ['bliżej nieokreślona tkanina jedwabna w typie tafty', SPXVI]. Vb. denom. *šiurkštė́ti* 'stawać się szorstkim', *šiur̃kštinti* 'czynić szorstkim, niegładkim'.

šiurpùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽostry, szorstkiʼ, 2. przen. ʽwstrząsający, okropny, straszny, np. wypadekʼ (war. *šurpùs*). Sb. *šiur̃pas* ʽdreszcz, ciarkiʼ (⇒ *šiurpulỹs* ts., war. *šurpulỹs*, *žiurpulỹs*). Jeśli uznamy, że *šurp-* jest starsze od *šiurp-* (ekspresywna palatalizacja?, por. *šupulỹs* ob. *šiupulỹs*), to otworzy się możliwość powiązania st. zanikowego *šurp-* (pie. *ḱr̥p-) ze st. pełnym *šerp-* (pie. *ḱerp-), który ukazuje się w czas. *šer̃pti* ʽwyszczerbić sięʼ (zob. s.v.). Inaczej LEW 994: segment *-p-* jest rozszerzeniem pwk. *šiur-* jak w *šiùrti* (zob.). — Vb. denom. *šiur̃pti*, *šiur̃psta*, *šiur̃po* ʽstawać się szorstkim; jeżyć się — o włosach; dostawać gęsiej skórkiʼ (war. *žiur̃pti*, por. *žiaurùs* ob. *šiaurùs*), *šiur̃pinti* 1. ʽwywoływać dreszczeʼ, 2. ʽrozwiewać (włosy), jeżyć, stroszyć (pióra)ʼ, *šiurpsóti* ʽstrzępić się; być / stać najeżonymʼ. Sb. postvb. *šiùrpa* ʽkura lub gęś o nastroszonych piórachʼ. — Zapoż. lit. w błr. *šurpáty* ʽszorstki, chropawy; nastroszony, najeżonyʼ (Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 156n.), błr. gw. *šúrpa* ʽkędzierzawa głowa; rozczochrana dziewczyna; nastroszona kuraʼ, ros. gw. *šúrpa* ʽnastroszony kogutʼ (Laučjute 25).

šiùrštas gw. ʽfartuchʼ — uchodzi za transpozycję wyrazu prus.-niem. *šoršt*, zob. GL 127, LEW 995. Por. stlit. *šiurčtukas* ʽfartuchʼ (Bretkun), co oddaje złożenie prus.-niem. *šorš-tuch* (por. nwn. *Schürztuch*). Sekwencja *-čt-* ze zmiany *-št-*, por. war. gw. *šiurštõkas* a. *žiurštõkas* ʽfartuch skórzanyʼ. — Krótsza forma *šiurčas* ʽfartuchʼ (Bretkun) jest innowacją morfologiczną, polegającą na odrzuceniu II członu złożenia (°*tukas*) i sufigowaniu *-a-*: *šiurč--as*. W konsekwencji ujęcia *šiurčas* jako decompositum wypada przypuszczać, że również *šiùrštas* nie jest formą pierwotną, lecz derywatem wstecznym. Punktem wyjścia mogło tu być złożenie *šiurš-tukas ⇐ prus.-niem. *šorš-tuch*, które zostało zinterpretowane jako simplex: *šiuršt-ukas. Do formacji rozumianej jako zdrobnienie dotworzono neoosnowę *šiuršt-* drogą odrzucenia sufiksu *-ukas*. Paralela: *šìla-gėlė* (cps.) ⇒ *šìlag-ėlė* (demin.) ⇒ *šilag-à*. — Mało prawdopodobny jest wywód form *žiùrštas*, *žiùrstas* ʽfartuchʼ wprost z oryginału prus.-niem. *šoršt* (zob. GL 150, LEW 1316, Čepienė 65). Raczej chodzi tu o litewską zmianę fonetyczną, mianowicie udźwięcznienie nagłosowej spółgłoski: *šiùrštas* > *žiùrštas* jak np. *šiur̃pti* > *žiur̃pti*; *šiaurùs* > *žiaurùs*; *šiupsnis > *žiùpsnis*. War. z insercją *k*: *šiùrkštas* ʽfartuchʼ, war. *žiùrkštas*.

šiur̃šti, *šiuršiù*, *šiuršiaũ* gw. 1. ʽo dzieciach: szaleć, swawolić, dokazywaćʼ (syn. *šiū̃rti*), 2. ʽruszać się, biegać, krzątać się w podnieceniu, ekscytacjiʼ (syn. *šiū̃rti*), 3. ʽszeleścić; szeptaćʼ, 4. ʽjeżyć się, być nieprzystępnym, nieufnymʼ. Czasownik utworzony od interi. *šiurš. Ta sama osnowa ukazuje się również w *šiuršéti*, *šiùrši*, *-éjo* ʽszeleścić, poruszać się w słomie, sianie (o owadach)ʼ, *šiuršénti* ʽszeleścić, cicho szumieć, wydawać szmer (o wodzie)ʼ i *šiùršauti* ʽdługo ze sobą rozmawiać (o kobietach), paplaćʼ.

šiùrštynas gw. ʽkominʼ — zapoż. z prus.-niem. *šorštēn* (GL 127, LEW 995, Čepienė 117). Zakończenie *-ynas* wskazuje na oddziaływanie polskiego germanizmu *szorsztyn* ts. — War. z insercją *k*: *šiùrkštynė* ʽkominʼ. — War. *šiùrkštainis* a. *šiurkštainỹs* ʽkominʼ ⇐ prus.-niem. *šorštain* (GL, *l.c.*), por. nwn. *Schornstein*.

šiùrti, prs. *šiū̃ra* (*šiųra < *šiu-n-ra; war. *siur̃na*[514], *šiùrsta*), prt. *šiùro* 1. ʽo włosach, piórach: kruszyć się, wypadać, rzednąć; łysiećʼ, 2. ʽzmieniać upierzenie, sierść, liniećʼ, 3. ʽstrzępić sięʼ, 4. ʽo skórze: stawać się szorstką, chropowatą, pierzchnąćʼ, 5. ʽpękać — o skórze palcówʼ, 6. przen. ʽmarnieć, nędzniećʼ. Bez związków zewnętrznych. Może być onomatopeicznego pochodzenia, por. interi. *šiur̃* — o odgłosie rozsypywania się drobnych, miałkich rzeczy (*Iš po karklo smiltys šiur šiur šiur byra* ʽSpod wierzby sypie się piasekʼ), o szeleście (*Šiur šiur šiur — šnabžda kažkas šiauduose* ʽSzeleści coś w słomieʼ). Inaczej LEW

[514] Z metatezy *nr* > *rn*. Podobnymi wariantami są *skur̃na* < *skunra (*skū̃ra*, zob. *skùrti*); *šliur̃na* < *šliunra (*šliū̃ra*, zob. *šliùrti*). Zob. też przypisy do *skìlti* I, *skỹla* oraz *svìlti*, *svỹla*.

995, który wstawił *šiur*- w alternację apofoniczną z *šer*- (por. *šerỹs* ʽszczecina') i *šir*- (por. stlit. *širỹs* ʽwłos'). — Drw. *šiurénti* 1. ʽ(o wietrze) lekko wiać, powiewać, poruszać czubkami drzew; rozwiewać włosy' (war. *šiurvénti*), 2. ʽszeleścić', 3. ʽpalić się słabym ogniem', 4. ʽciec, ciurkać, wyciekać, wypływać z jeziora — o rzeczce' (por. *siurénti* s.v. *siùrti*), 5. ʽkropić, padać — o deszczu', 6. ʽchwytać, przenikać — o dreszczu' (*Šiurẽna jam po visą kūną toks drebulỹs* ʽTaki dreszcz przenika całe jego ciało'), *šiùrinti* ʽczochrać, mierzwić; o wietrze: rozwiewać włosy'. Nomina: *gaidys šiùris* ʽnastroszony kogut', syn. *gaidys šiùrpis* (Būga, RR II, 612), *šiurkštùs* (zob.), *šiur̃lės* a. *šiur̃l(i)ai* ʽziarno gorszego gatunku, poślad', *šiur̃mos* a. *šiùrmos* f.pl. ʽźdźbła, paprochy słomy; szczapki, drzazgi, chrust; odwiewki zbożowe', *šiurnùs* ʽnadęty, pyszniący się; czupurny, skory do zaczepki', cps. *gaidašiùris* ʽgapa, gamoń' (por. *gaidys*). — WSZ *šiūr*-: *šiūrė́ti*, *šiū̃ri*, *-ė́jo* ʽbyć rozczochranym', *šiū́rauti* ʽpowiewać' (*Jis plikis, jo tik keli žili plaukeliai ant galvos šiū́rauna* ʽOn [jest] łysy, tylko parę siwych włosków na jego głowie powiewa'), *pašiū̃ręs* ʽnastroszony, zjeżony'.

šiūrúoti, *šiūrúoju*, *šiūravaũ* 1. ʽczyścić przez pocieranie, szorować (wiadro, podłogę)', 2. gw. ʽtrzeć ostrze pilnikiem', 3. gw. ʽszurać nogami', 4. gw. ʽniespiesznie pracować' — zapoż. z prus.-niem. *šüre* ʽscheuern' (GL 128) albo z pol. przest. *szurować* (Brückner 1877, 143). Refl. *šiūrúotis* ʽwałęsać się, włóczyć się', *apsišiūrúoti* ʽobrządzić się, wykonać codzienne prace w gospodarstwie'. — Drw. *šiūruõklė* ʽpęk słomy, służący do szorowania (stołu, ławy); twarda szczotka do szorowania podłogi'.

šiū̃šai m.pl. gw. ʽpara lichych butów, para kapci' (*Nuplyšo šiūšai, nelaiko padai*). Niejasne.

šiùšiametis, *šiùšiamėtis* gw. 1. ʽskorupa, łupina', 2. ʽmarne zwierzę, marny owoc', 3. ʽłobuz', 4. ʽgromada wyrostków, zgraja'. War. z samogłoską łącznikową *-ė-*: *šiušė́metis*, *šiūšė́metis* ʽludzie z najniższych warstw społecznych'. Tu też SD <śiußiemetis> «chałastra, fex vilium hominum, colluuies, quisquiliæ» [ʽpospólstwo, motłoch, hołota', SPXVI], <śiuśiemetis> «motłoch, numerus, vulgus». SD[1] «chałastra; hultaystwo; motłoch». Złożenie z II członem *-metis*, *-mėtis* od *metù*, *mèsti* ʽrzucać'. I człon niejasny, por. może vb. *šiùšti* (ALEW 1039). Z uwagi na alternowanie *š'u* z *ši* (por. *šiùpti* / *šìpti*; *šiùs* / *šìs*) można rozważać powiązanie *šiuš*- z *šyšà* ʽgromada dzieci' (zob. s.v.).

šiùšti, *šiū̃šta* (*šiųšta < *šiunš-sta), *šiùšo* gw. 1. ʽo włosach: jeżyć się', 2. ʽwzdrygać się; chwytać, przenikać (o dreszczu, ciarkach)', np. *Man kūnas šiū̃šta, kai pamatau kraują* ʽCiarki przechodzą mi po ciele, kiedy widzę krew', 3. ʽpękać (o skórze na dłoniach)', 4. ʽstrzępić się (o odzieży)', 5. ʽsprzeciwiać się', *sušiùsti* ʽnachmurzyć się, okazać niezadowolenie, rozzłościć się'. Z inną budową: *šiušė́ti*, *šiùša*, *-ė́jo*, np. *Kai pagalvoji, tai net plaukai šiùša* ʽJak pomyślisz, to aż włosy się jeżą na głowie'. Czasowniki utworzone od interi. *šiùš*, *šiùšt* (*šiùst*), *šiū́št* (*šiū́st*), opisujących wrażenie zimna, mrowienia, ciarek, dreszczy. Por. *Šaltis par kailį šiuš, šiuš, šiuš*. *Šiušt par kūną lyg šaltis*. *Šaltis per nugarą šiūšt, šiūšt!* — *šiùšinti* caus. ʽwichrzyć, podnosić (włosy), stroszyć', np. *Vėjas plaukus šiùšina, taršo*. — Nomina: *šiùšas* a. *šiušà* ʽlekki dreszcz, ciarki; strach' (war. *šiū̃šas*, *šiūšà*), *šiušẽlė* bot. ʽprzymiotno, Erigeron; przymiotno ostre, Erigeron acris' (war. *šiuišẽlė*), *šiùšelis* ʽlicha czapka', *šiùšeros* f.pl. ʽbezwartościowe resztki (łupiny, łuski, odpadki)', *šiušùs* ʽpowodujący wzdrygnięcie (o zimnie), budzący strach, straszny; wielki' (*šiušù* adv. ʽstrasznie'), cps. *šiùšvalai* m.pl. ʽpoślad, gorsze ziarno' (por. *valýti*). — SO *šiauš*- ⇐ *šiuš*-: *šiáuštis* (zob.). — WSZ *šiūš*-: *šiū́ščioti* ʽwzdragać się, drżeć ze strachu; jeżyć się — o włosach'[515], *šiū́šelėti* ʽdrżeć, dygotać z zimna', *šiū́štelėti* ʽ(o nagłym dreszczu) przeniknąć, przeszyć', też o

[515] W świetle przytoczonego materiału nieuzasadniona jest pisownia z *s*, *šiū́sčioti*, stanowiona przez LKŽ XIV, 972.

mocniejszym powiewie wiatru, *šiū́šterėti* ts. Tu pewnie też *šiū̃šelis* ʻmężczyzna o niechlujnym wyglądzie, brudny, nieogolonyʼ. — W wypadku wyrazu *šiū̃stis* ʻdreszczʼ (*Šiū̃stis pareina per kūną* ʻDreszcz przenika ciałoʼ) punktem wyjścia derywacji nie był pwk. *šiūš-*, lecz interi. *šiū́st, šiū̃st* — o uczuciu silnego dreszczu, o jeżących się włosach, o nagłym powiewie (zimnego) wiatru.

šývas, *-à* 1. ʻo maści końskiej: siwy, białoszaryʼ (*Turėjo vieną šývą arklį, o kitą sartą* ʻMiał jednego konia siwego, a drugiego bułanegoʼ), 2. gw. ʻo człowieku: siwowłosyʼ (syn. *žìlas*), 3. gw. ʻo zającu, rybie, wełnie: szaryʼ. War. *šỹvas*. Wraz ze stpr. *sywan* EV ʻszary, grow [grau]ʼ oraz strus. *sivŭ* ʻsiwy, białoszaryʼ, ros. *sívyj*, sch. *sȋv*, słń. *sìv*, czes. *sivý*, pol. *siwy* kontynuuje pbsł. *šī-u̯a-. Por. BSW 306, LEW 996, ALEW 1039, PKEŽ 4, 117. Rekonstrukcja pie. *ḱih$_1$-u̯ó- (IEW 541: *ḱī̆u̯o-). Alternant *ḱih$_1$- to forma st. zanikowego typu saṃpras. od pie. pwk. *ḱi̯eh$_1$- (paralela: *gývas* < pie. *g^{u}ih$_3$-u̯ó-). St. pełny jest poświadczony z jednej strony przez wed. *śyāvá-* ʻciemnobrązowy, gniadyʼ, aw. *syāva-* ʻczarnyʼ < pie. *ḱi̯eh$_1$-u̯o- (por. EWAIA II, 661, Derksen 2008, 452), z drugiej strony przez lit. *šė́mas* (zob.) < pbsł. *ši̯ē-ma-. — Drw. *šývis* a. *šỹvis* ʻsiwy końʼ, *šyvóji* ʻsiwa kobyłaʼ. — N.rz. *Šývinis* a. *Šývinė*, n. łąki *Šỹvė* (⇒ n.rz. *Pašỹvis*).

šývė ʻpłaski talerzʼ — zapoż. z prus.-niem. *šīv* (GL 128, LEW 996). W kwestii akutu por. zapoż. *ćýžė*, *pýpkė, týnė*. Osobno zob. *skývė*.

šìžti, prs. *šyžtù* (*šį̃žtù < *šinž-stu, war. *šinžù*, *šyžù*), prt. *šižaũ* żm. ʻrozdrażnić się, zirytować się, wpaść w złośćʼ, zwykle z prvb. *į-*, *su-*; *užšìžti* ʻrozszaleć się — o wezbranej rzece, która występuje z brzegów i znosi mostyʼ. Caus. *šìžinti* ʻdrażnić (osy, pszczoły, dzieci), pobudzać do gniewu, wprawiać w złośćʼ (war. *šýžinti*). Nomen *šìžė* ʻbicie, lanieʼ (*Gausi šižės*). Brak refleksów SE †šež-, †šiež-. Bez dobrej etymologii, zob. LEW 957, s.v. *šaižùs*. Por. interi. *šìž* — używaną przy poganianiu koni (*Šiž tu, kumeliukai, aš tau dukart tesakysiu* ʻ*Šiž* ty, źrebaku, ja tobie dwa razy nie będę powtarzałʼ). — Neopwk. *šyž-* (⇐ *šyžtù*): inf. *šýžti* a. *šỹžti* ʻrozdrażnić sięʼ, *šýžinti* ʻšižintiʼ, *šyždùs* ʻktórego łatwo rozdrażnićʼ (zakończenie *-dus* wymaga, by jako osnowę postulować zanikłe caus. na *-dinti*, *sušyždinti ʻrozdrażnićʼ). — SO *šaiž-* ⇐ *šiž-*: *šaižýti* ʻchłostać, smagać batemʼ (syn. *čaižýti*), ʻszybko kroić, siekaćʼ. Nomen: *šaižùs* ʻzimny, ostry, przenikliwy, dojmujący, dokuczliwy, przykry (np. o wietrze, deszczu), chropawy, szorstki; przykry w obejściu, opryskliwyʼ. Osobno zob. *pašáiža*. Vb. denom. *šáižoti*, *-ju*, *-jau* ʻo drewnie: tracić gładkość, chropawiećʼ.

škadà, gen.sg. *škãdos* 2 p.a. stlit., gw. ʻszkodaʼ — zapoż. z błr. *škóda* (⇐ pol. *szkoda* ⇐ stczes. *škoda* ⇐ stwn. *scado* f.), por. SLA 216, ZS 20, LEW 996, ALEW 1040. — War. *iškadà* ts. zawiera protetyczne *i-*, służące rozwiązaniu obcej zbitki nagłosowej *šk-* (paralele: *iškalà* ob. *škalà*; *iščė̃stis* ob. *ščė̃stis*, zob. GJL I, § 340). — Ze śrdn. *schade* ze zmianą *ka > *ku* pochodzi stpr. *schkūdan*, *skūdan* ʻszkoda, Schadenʼ (por. PKEŽ 4, 126). Inaczej Trautmann 1910, 421: z pol. *szkoda*. Por. łot. *skāde* ʻszkodaʼ ⇐ śrdn. *schade* (Jordan 87). Zob. też *žalà*.

škalà, gen.sg. *škãlos* 2 p.a. stlit., gw. ʻszkołaʼ — zapoż. z błr. *škóla*, pol. *szkoła* (SLA 216, ZS 21, ALEW 1040; LEW 996: zapoż. pol.). SD *paliekmi škalų* «wystaię ze szkoły» [ʻporzucam naukę szkolnąʼ]. Por. łot. *skuola*, *škuola* ʻszkołaʼ ⇐ śrdn. *schōle* (Jordan 88). — War. przest., gw. *iškalà*, *ìškala* a. *uškalà*, *ùškala* ʻszkoła; szkółka żydowska; dom modlitwy, bożnicaʼ, z protetycznym *i-* lub *u-* dla rozwiązania obcej zbitki nagłosowej *šk-* (zob. wyżej *škadà* i *iškadà*). — Drw. *škalinis* SD «żak, scholasticus, scholaris», *škalinis maistras* SD «mistrz szkolny, ludimagister, magister lit[t]erarius» (syn. *mokytojas*).

škapà, gen.sg. *škapõs* 4 p.a. gw. ʻlichy, chudy koń a. kobyła, chabetaʼ — zapoż. z błr. gw. *škápa*, *-y* (pol. *szkapa*). War. *škabà* (*Karvė kap škabà* ʻKrowa jak szkapaʼ), m. *škãpas*, *škãbas*. — Drw. *škãpana* ʻliche zwierzę, zwł. koń; człowiek stary, wychudły, zgrzybiałyʼ,

seneliai škapẽliai m.pl. ʽzgrzybiali staruszkowie', *škãpatas* ʽlichy koń; zużyty przedmiot', *škãpkė* c. ʽlichy koń a. kobyła'. Vb. denom. *pérškabti, -škambu, -škabau* ʽschudnąć, wychudnąć — o koniu i człowieku'.

škãplieriai m.pl. ʽszkaplerz, dwa kawałki poświęconego sukna z wyszytym wizerunkiem Matki Boskiej, połączone ze sobą tasiemkami i noszone przez niektórych katolików na szyi'. War. *škõplieriai*. Forma *plurale tantum* przemawia za błr. *škáplery* jako źródłem zapożyczenia, por. *põteriai* ⇐ błr. *pácery* (⇐ pol. *pacierz*), zob. ZS 106. — Forma sg. *škãplierius* ʽpas płócienny, wkładany przez głowę, noszony przez zakonników na habicie' jest zapoż. z pol. *szkaplerz* (starsze *skaplerz* ⇐ śrłac. *scapularium*). Por. LEW 996n. — Drw. *Škaplierìnė* gw. ʽkatolickie święto Najświętszej Panny Szkaplerznej, przypadające 16.VII.', war. *Škapliernà*.

škaplỹs 4 p.a. gw. ʽprzedni ząb, siekacz'. Jest to wariant wyrazu *kaplỹs* (zob.), jedno ze znaczeń którego zostało przyporządkowane innowacyjnej formie z *š*-mobile. Por. *škárka* ob. *kárka*; *škė̃blas* ob. *kė̃blas*. — Drw. *škãplas, -à* ʽkto stracił ząb', *škaplỹs, -ė̃* ʽosoba z zębami wielkimi, krzywymi lub rzadkimi; ktoś, kto ma już mało zębów', *škàplius, -ė* ʽktoś, kto ma szparę między zębami'. Cps. *škapl(i)adañtis* ʽczłowiek, który już mało posiada zębów lub u którego bardzo wystają przednie zęby' (por. *dantìs*). — Neoosn. *škap-*: *škàpkė* ʽbezzębna staruszka', *škàpkis* ʽząb', cps. *škapadañtis, -ė* ʽbezzębny człowiek' (por. *dantìs*). Por. drw. wsteczny *stúobas* ⇐ *stuobrỹs*.

šklãbai m.pl. gw. ʽrzeczy zużyte, niepotrzebne, graty, rupiecie'. Jest to wariant *š*-mobile do *klabai — sb. postvb. do *klabė́ti* m.in. ʽchwiać się, chwiejąc się klekotać (o zużytej części przedmiotu zrobionego z drewna)'. Por. *klabùkas* a. *klabũkas* ʽzużyty, bezużyteczny przedmiot, gruchot, rupieć'. Dalsze objaśnienie s.v. *klèbti*.

škùlas, *-à* żm. 1. ʽbez rogów, bezrogi (wół, krowa, baran, koza)', 2. ʽbardzo krótko ostrzyżony', 3. ʽgładki (o włosach)', 4. ʽo równych brzegach, bez zdobienia (o tkaninie, sukni)'. Niejasne. Nie przekonuje zbliżenie z syn. *šmùlas* w LEW 997. Może raczej do czas. *škùlti, škùla* (war. *škul̃na*), *škùlo* ʽźle, zbyt wolno rosnąć, marnieć'. — Drw. *škulìnis* ʽbez rogów; bez palców — o rękawicy', *škulìnės pir̃štinės* f.pl. ʽrękawice bez palców'.

šlainùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽpochyły, spadzisty', drw. *atšlaĩnė* ʽzbocze góry', *atšlaĩnis* ʽprzybudówka; boczny pokój'. Odpowiednik łot. *slains* ʽchwiejny, ruchomy', (*slàins purvs* ʽtrzęsawisko'). Pb. *šlai-n-, drw. na SO *šlai-* ⇐ *šlei-, zob. *šlejúos*, *šlietis*. Transponat ie. *ḱloi̯-n-, por. stir. *clōin, clōen* ʽukośny, krzywy, zezowaty', stisl. *hleinn* ʽturnia skalna'. Osobno zob. *šlaĩtas*.

šlaistýtis, *šlaistaũs, šlaisčiaũs* 1. ʽsłaniać się ze zmęczenia, zataczać się', 2. ʽobijać się bez zajęcia, wałęsać się', 3. ʽtulić się, łasić się (o kocie)', 4. ʽzalecać się do dziewcząt'. Analiza: *šlai-sty-*, frequentativum na SO *šlai-* ⇐ *šlei̯-, zob. *šlejúos, šliẽtis*. War. z insercją *k*: *šlaikstýtis*. Odpowiednik łot. *slàistît, -u, -ĩju* ʽpodnosić do góry, rozciągać, wyciągać', refl. ʽlenić się, obijać się bez zajęcia'. — Neoosn. *šlaist-*: *šlaistũnas* ʽobibok, włóczęga' (por. *bastýtis* ⇒ *bastũnas*), łot. *slàists* ʽobibok, bumelant'.

šlaĩtas 1. ʽzbocze, stok, pochyłość, porośnięte zbocze', 2. ʽbrzeg (rzeki), urwisty brzeg', 3. ʽkawałek ziemi na równinie', *šlaĩtė* ʽdolina, kotlina' — formacje dewerbalne z suf. *-t-* i SO *šlai-* ⇐ *šlei- (por. *šlejúos, šliẽtis* ʽopierać się o co'). Nie można wykluczyć derywacji od zanikłego iter. *šlajyti (por. typ *maĩštas* ⇐ *maišýti*; *rãštas* ⇐ *rašýti*). Z nieco inną budową: *ãtšlaitė* a. *atšlaĩtė* ʽzbocze, stok; stromy brzeg w wodzie' (war. *atšleĩtė*), *atšlaitỹs* ʽrównina pod górą, zarosła lasem', *ìššlaitė* a. *ýššlaitė* ʽprzełęcz', *pašlaĩtė* ʽmiejsce spadziste'. Osobno zob. *šlainùs*. — Tu też *šlaĩtė* zool. ʽpłaszczka, Raja L.' — neologizm kalkujący 1. ros. *skat, -a* ʽpochylnia (statku), pochyłość, spad (dachu), stok, zbocze', 2. ros. *skat, -a* zool. ʽpłaszczka'

(zapoż. z norw. *skata*, gw. *skat*), zob. Urbutis, *Balt* XXXIII:1, 1998, 80. — Drw. *šlaitìnis* ʽrosnący na stokach', cps. *ùbašlaitė* (zob. *ùblas*). — N.m. *Šlaĩtai* 4x, *Šlaĩtkalnis*, n.rz. *Šlaĩtas* 2x, *Šlaĩto ùpė*, n.jez. *Šlaĩtežeris*, *Ežerė́tšlaitis* (zam. *Ežer-atšlaitis). — War. z obocznym dyftongiem *ui*: *šluĩtas* ʽudo, biodro; goleń' (por. *luĩtas* ob. *laĩtas*, *puĩšos* ob. *paĩšos*; *rùišis* ob. *ráišis*). Būga, RR II, 263 uważał *ui* za refleks st. zanikowego do *ai* (pie. *oi̯); tego nie da się obronić. Zdaniem Stanga, *Studi baltici* III, 1933, 167n. dyftong *ui* jest właściwością wyrazów oznaczających jakiś defekt fizyczny lub moralny. LEW 1010 powiązał *šluĩtas* z łot. *sluĩnas* f.pl. ʽnogi ludzi a. zwierząt' (*sluinât* ʽiść powłócząc nogami', *sluînât* ʽchodzić niezgrabnie').

šlãjos, *-ų* f.pl. 1. ʽduże, zwykle dwudyszlowe sanie robocze, używane do wywozu drzewa z lasu' (*Sutaisyk šlajàs, reiks rąstus vežti* ʽPrzygotuj *šlajos*, trzeba kłody zwozić'), 2. ʽmałe sanie do przewożenia brony'. War. *šlãjai*, *šlãjės*, rzadko sg. *šlajà* 2 p.a. ʽsanie'. Są to formacje dewerbalne na SO *šlaj-* od *šlej-* jak w *šlejúos* ʽopieram się', zob. *šliẽtis*. Znacz. etym. ʽpłozy' ⇐ ʽto, na czym wspiera się ciężar, ładunek'. Por. też LEW 998, ALEW 1041. — Odpowiednik stpr. *slayo* EV ʽsanie, Slete [Schlitten]', obok *slayan* EV ʽpłoza u sań, Sletekuffe [Schlittenkufe]' (Trautmann 1910, 431). Endzelīns 1943, 250 oznaczył *slayo* jako formę nom.pl. rodzaju nijakiego (ze znakiem zapytania). PKEŽ 4, 126 zinterpretował *slayo* jako collectivum *slajā o znaczeniu ʽpłozy'. N.B. Wbrew PKEŽ, *l.c.* nie należy tu lit. *šlajaĩ* ʽszleje'; jest to gwarowy wariant zapożyczenia *šlejaĩ* (zob. s.v. *šlejà*). — Zdrob. *šlajẽlės*, *šlajìkės*, *šlajùkai*, *šlajùkės* ʽsanki'.

šlãjus, *-aus* ʽsłoń' — neologizm utworzony od osnowy czasownikowej *šlaj-V* ⇐ *šliẽtis* m.in. ʽprzechylać się, chylić się na stronę' nie bez wpływu wyrazów pol. *słoń* i ros. *slon*, które były na gruncie etymologii ludowej kojarzone z czas. pol. *słaniać się* ʽiść krokiem niepewnym, chwiejnym' i ros. *slónitьsja* ts. Etymologicznym znaczeniem *šlãjus* byłoby ʽzwierzę słaniające się, poruszające się chwiejnym krokiem' (Skardžius, RR 4, 691). Por. *šlajùs arklỹs* ʽkoń trudny do prowadzenia, narowisty'. Zob. Būga, RR II, 317 i 574, LEW 998. — Neologizmem jest też *dramblỹs* (zob. s.v. *dramb-*). N.B. W SD s.v. *słoń, elephas, elephantus* figuruje lit. *elefantas*.

šlãkas 1. ʽkropla, spora kropla', 2. ʽcętka, plama w sierści zwierzęcia, cętka na rybiej skórze', 3. ʽpieg na skórze człowieka', 4. przen. ʽtrochę, nieco, odrobinę' (*nė šlãko* ʽani trochę'). SD: *šlakas* «kapka, kropla», pl. *šlakai* «piega» (syn. *margai*), *šlakai puola iš dungčio* «kapie z dachu». Z innym suf.: łot. *slaka* ʽkropla'. Dwuznaczne: albo nomen prymarne na SO *šlak-* ⇐ *šlek-* (por. *šlẽkti* ʽpolewać, kropić') albo sb. postvb. do *šlakýti* ʽkropić, skrapiać' (zob. s.v.). Podobna niejasność dotyczy syn. *tãškas*. Zob. też ALEW 1042. — Vb. denom.: *šlakúoti* ʽrobić plamy, kropki, nakrapiać; skrapiać tkaninę podczas tkania', ⇒ *šlakúotas* ʽpokryty piegami, piegowaty; cętkowany' (DP ʽkropisty'), ⇒ *šlakúota vištà* ʽkura o nakrapianych piórach', skąd przez substantywizację i metatonię *šlakuõtė* ts. (zob. GJL II, § 428), war. *šlakùtė* ts.

šlakỹs a. *šlãkis* ʽpstrąg morski, Salmo trutta' (*Šlakis labai panašus į paprastą lašišą* ʽPstrąg morski jest bardzo podobny do łososia'). Denominalny drw. na *-i̯a-* od *šlãkas* ʽcętka na rybiej skórze'. Znacz. etym. ʽryba ubarwiona, cętkowana, pstra'. Paralela: psł. *pĭstrǫgŭ ʽpstrąg' ⇐ psł. *pĭstrŭ ʽpstry' (por. Boryś 2005, 501, s.v. *pstrąg*).

šlakýti, *šlakaũ*, *šlakiaũ* przest. ʽkropić, skrapiać, pryskać', *apšlakyti* DP ʽpokropić'. Odpowiednik łot. *slacît*, *-ku*, *-cĩju* ts., też ʽdrobno padać — o mżawce'. Iterativum z suf. *-yti* i SO *šlak-* ⇐ *šlek-*, por. *šlẽkti* ʽpolewać wodą, kropić'. Paralele apofoniczne: *slapýti* ⇐ *slẽpti*; *raškýti* ⇐ *rẽkšti*; *taškýti* ⇐ *tẽkšti*. Drw. *šlakýtas* ʽnakrapiany, cętkowany', *taškais margais pašlakytas, pažymėtas* SD «nakrapiany farbą». — Z innymi suf.: *šlakė́ti*, *šlãka*, *-ė́jo* ʽciec ciurkiem, kapać', *šlãkinti* ʽkropić, skrapiać', *šlaknóti* ʽsiąpić, mżyć' (syn. *lynóti*), *šlakstýti*

ʻkropić, zwilżać; lać po trochu, rozlewać’, war. *šlakštýti*, refl. *šlakstýtis* ʻprzelewać się poza brzegi naczynia’ (por. łot. *slakstît* ʻkropić’). — Neoosn. *šlaksč’*- (⇐ *šlaksčiaũ*): *šlaksčióti* ʻlać po trochu, lać po kropli’, war. *šlakščióti* ʻkropić — o deszczu’. Neoosn. *šlakst*-: *šlakstinėti* ʻskrapiać, zwilżać, polewać wodą’. — Neoosn. *šlaksty*-: *šlakstyklà* ʻnaczynie do wody święconej, kropielnica’, *šlakstỹklė* ʻkropidło’ (por. *pustỹklė, šaudỹklė*), *šlakstýtuvas* ts. — Nomina na SO *šlak*-: *šlãkas* (zob.), *šlakỹs* (zob.).

šlãmas 1. ʻszlam, osad na dnie wód, muł’, 2. ʻśluz, flegma w ustach’ — zapoż. z prus.-niem. *šlam* (GL 128, LEW 998), por. nwn. *Schlamm*. — Formy *šliãmas* i *šlẽmas*, uchodzące za warianty do *šlãmas* (zob. LEW, *l.c.*), są prawdopodobnie zapożyczeniami z pol. *szlam*.

šlaméti, *šlãma, šlamė́jo* ʻszeleścić, cicho trzeszczeć, szumieć’, *šlãminti* ʻpowodować szelest — o wietrze’. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *šlàmu šlàmu* lub *šlamù šlamù* — o szeleście liści, o czymś poruszającym się w zbożu, o odgłosie kroków w trawie. — Drw. *šlãmas* ʻśmieć; rzecz niepotrzebna, rupieć, grat’, *šlãmai* m.pl. 1. ʻresztki siana lub słomy, źdźbła, paprochy, gałązki, chrust; śmieci’ (war. *žlãmai*, zmiana *šl*- > *žl*-), 2. ʻzanieczyszczone ziarno, ziarno gorszego gatunku, poślad’, *šlamesỹs* ʻszelest, cichy szmer’, *šlam̃štas* ʻśmieć; rupieć, grat; szmata’, przen. ʻbzdura’. — Tu też *pašlamai*, *pašlemai* m.pl. ʻśmieci’, od czego urobiono *pašlemė̃kas* ʻbezwartościowy człowiek, nicpoń, hultaj, wyrzutek’ (suf. *-ėkas*), znacz. etym. ʻśmiecie ludzkie’. Starsza jest tu postać gw. *pašlamė̃kas*. Nieakcentowane *a* > *e* jak w *apìnesris*, *serbentà*, *želektỹs*. W tym samym znaczeniu jeszcze *pašlamañtas* (neosuf. -*antas*, por. *gramañtas*, *lamañtas*).

šlam̃šti, *šlamščiù*, *šlamščiaũ* 1. ʻszumieć — o drzewach, liściach, zbożu, wietrze’ (war. *šlem̃šti*), 2. ʻbyć zajętym, pogrążonym w pracy’, 3. ʻiść z trudem, ledwie wlec nogi za sobą’, 4. ʻgryźć pokarm szczękami, żreć (trawę, siano) chciwie, pełną gębą; jeść chciwie, wcinać, wtrajać’ (war. *šlem̃šti*, *šlem̃žti*), 5. ʻzagarniać, zabierać, chapać’, *sušlam̃šti* ʻznosić (ubranie); złożyć byle jak; zagarnąć czyjąś własność’. Oparciem dla tego pdg. był wykrzyknik *šlámšt*, *šlam̃št*, opisujący szelest spowodowany przez wiatr albo ruch człowieka. Zob. też *šlaméti*.

šlañkas, *šlánkas* stlit., gw. ʻczęść ciała, członek ciała’, war. *šluñkas* — ze zmiany *člañkas*, *čluñkas*, zapoż. z pol. *członek*, *-nka*. Zastępstwo obcej grupy *tˇšl*- przez lit. *šl*- ma paralelę w *šmùtas* < *čmutas. Zob. też LEW 999.

šlapà adv. gw. ʻo chodzie konia: szybkim stępem’. Zleksykalizowana forma instr.sg. od sb. *šlapā ʻstęp, najpowolniejszy, miarowy chód konia’. Por. *slaptà* adv. ʻpo kryjomu’ : *slaptà*, *-õs* ʻkryjówka; tajemnica’ oraz *risčià* adv. ʻkłusem’; *šúoliais* adv. ʻcwałem, galopem’ : *šúolis* ʻskok’ (por. GJL III, §§ 631, 633). *šlap*- jest alternantem na SO do pwk. *šlep*- jak w czas. *šlepsė́ti* ʻczłapać, iść powolnym krokiem, iść z trudem wlokąc nogi’ (zob. s.v.). — Drw. *šlapõkas* ʻkoń biegnący szybkim stępem’.

šlãpias, *-ià* ʻmokry, zmoczony, namoknięty’. SD[1] «mokry» (syn. *sumirkįs*), SD «iłowaty, vliginosus» [ʻmający konsystencję iłu, błotnisty’] (syn. *drėgnus*), «mokry, humidus, madens, madidus». War. *šlapùs*, *-ì*. Odpowiednik łot. *slapjš* ʻmokry’. Transponat ie. *ḱlop-i̯o-. Do porównania ie. stoi tylko gr. κλεπ- w glosie κλέπας·νοτερόν Hes. [ʻmokrość’], por. BSW 306, LEW 999n., ALEW 1042. Języki bałtyckie nie pokazują refleksów SE *šlep- ani SZ *šlip-, *šlup-. — Vb. denom. *šlàpti* (zob.), *šlapė́ti*, *-ja*, *-jo* ʻmoknąć (np. o sianie na łące); być mokrym’, *įšlapė́ti* nasiąkać wilgocią — o ubraniu’ (por. łot. *slapêt* ʻmoczyć’), *šlãpinti* (zob.), *šlapiúoti* ʻnabierać wilgoci, nasiąkać wilgocią (o ścianie, murze, łące); potnieć (o ścianach kuchni, o nodze w bucie); ciec, ściekać (o żywicy)’, *šlapnóti* ʻmżyć, siąpić’, *šlapóti* ʻchodzić po błocie, mokradle’. — Drw. nominalne: *šlapà* ʻdeszczowa pogoda, słota’, *šlãpalas* ʻciecz, mocz, uryna’, *šlãpė* ʻpodmokła łąka, podmokła rola’, *šlãpie* żm. adv. ʻ(w czasie) gdy jest mokro, gdy pada deszcz’, *šlapimas* SD «mokrość», *šlapė̃kas* ʻmokre, zawilgłe polano’

(por. *smalẽkas*), *šlàpkus* ʽktoś na wskroś przemoknięty’, *šlapnà* ʽpijak’, *šlapókas* ʽdość mokry, mokrawy, np. o drodze, lesie’, *šlapókšnis* ʽmokra łąka’, *šlapū́kšnis* ʽmiejsce podmokłe’, *šlapuma* SD «mokrzyny, mokre mieysca» (por. łot. *slapjums* ʽwilgoć’). Cps. *šlãpdraba* ʽplucha, deszcz ze śniegiem’ : łot. *sladrabs* (por. *drabà*), *šlãpdriba* ts., *šlãpgaris* ʽgęsta para, np. w łaźni’ (por. *gãras*), *šlapiagal̃vis* ʽczłowiek tępy, ciężko myślący, matoł’, *šlapýmetis* ʽpora dżdżysta, słota’, por. *mẽtas* (*Šlapýmetis suėda visą darbýmetį* ʽDżdżysta pogoda niweczy [dosł. ʽzżera’] całą robotę’), *šlapjùrgis*, rzadziej *šlapùs Jùrgis* ʽdeszcz i zimno w dzień św. Jerzego, 23.IV.’, dosł. ʽmokry Jerzy’ (por. imię *Jùrgis* ʽJerzy’), przenośnie też ʽpijak’ i ʽniezdara, niedołęga’; *šlap.pjū́tė* ʽżniwa w deszczu’ (por. *pjū-C*), *šlaptrydà* 1. ʽrozwolnienie, biegunka’ (por. *tríesti*), 2. ʽzrzęda’, 3. ʽczłowiek roztargniony, roztrzepany’. — Do *šlãpdraba* nawiązuje pod względem znaczeniowym psł. *slota < pbsł. *šlap-tā- ʽniepogoda, pora dżdżysta, słota’. Por. sch. *slȍta* ʽmżawka ze śniegiem’, rcs. *slota* ʽplucha, niepogoda’, ros. gw. *slotá* ʽdeszcz ze śniegiem’, czes. *slota* ʽniepogoda, gradobicie’, pol. *słota* ʽniepogoda, długotrwały deszcz, szaruga’. Zob. Boryś 2005, 559, który zestawia psł. *slota z lit. *šlapà* ʽdeszczowa pogoda’. — N.m. *Šlãpės* 4x, *Šlapiaĩ*, *Šlãpios* 2x, *Šlapẽliai*, cps. *Šlapãbalė*, *Šlapãberžė*, *Šlãpgirė*, *Šlãpiašilis*, *Šlãpšilė* (por. *Saũšilis* s.v. *šìlas*). — WSO *šlop-* < *šlāp-: *šlopmẽ* ʽmokry grunt, miejsce mokre na łące, mokrość’, rzadziej *šlõpė* ts. (por. *plotmẽ* ⇐ *platùs*).

šlãpinti, *šlãpinu*, *šlãpinau* 1. ʽmoczyć, wilżyć, czynić mokrym, polewać wodą; zalewać (pola, łąki) — o deszczu’ (por. łot. *slapinât*), 2. ʽzamaczać, np. tkaninę’, 3. ʽoddawać mocz’, 4. ʽdawać pić, poić’, *pašlãpinti* ʽzmoczyć; okrasić jedzenie’, intr. ʽpopadać — o przelotnym deszczu’, SD *pašlapinu* «namaczam co» (syn. *pamirkstu*). Dwuznaczne. Albo vb. denominativum na *-inti* od adi. *šlãpias* ʽmokry’ (zob. s.v.) albo vb. causativum na *-inti* od intr. *šlàpti* ʽmoknąć’ (zob. s.v.). Refl. *šlãpintis* ʽmoczyć się, mimowolnie oddawać mocz’, *išsišlãpinti* ʽoddać mocz, wysikać się’, *nusi-*, *susi-* ʽzsikać się, zmoczyć się’. — Drw. *šlapìnimas* ʽoddawanie moczu, urynowanie’, SD «vryna, mocz, vrina, lotium».

šlàpti, *šlampù*, *šlapaũ* ʽstawać się mokrym, moknąć, moczyć się (stojąc na deszczu); pocić się, oblewać się potem’. SD <szłumpu> «moczę się» (syn. *žlungu*), «moknę na deszczu» (syn. *sumirkstu*), *sušlumpu* SD[1] «moknę»[516]. Odpowiednik łot. *slapt*, *sluopu* (*šlampō), *slapu* ʽstawać się mokrym’. Vb. denominativum urobione infiksem nosowym od *šlap-*, zob. *šlãpias* ʽmokry’ (GJL II, § 528). Cps. *įšlàpti* ʽnamoknąć, nabrać wody, wilgoci’, przen. ʽupić się’, *péršlapti* ʽprzemoknąć’, tr. ʽprzepuszczać wodę, wilgoć’ (*Oda prasta, péršlampa* ʽLicha skóra, przepuszcza wodę’), *sušlàpti* ʽprzemoknąć na deszczu, zmoknąć do nitki; rozmoknąć (o drodze)’, tr. ʽprzemoczyć (nogi)’. Caus. *pašlapdýti* ʽnamoczyć, zamoczyć coś; skropić wodą’, refl. *šlapdýtis* ʽmoczyć się w nocy (o dziecku)’. — War. udźwięczniony *šlambù, *šlabaũ pozostawił ślad w gw. *apšlèbti*, *àpšlembu*, *àpšlebau* ʽupić się’. Por. *klumbù*, *klubaũ* obok *klumpù*, *klupaũ*. W kwestii znaczenia por. wyżej *įšlàpti* (*šlapnà* c. ʽpijak’). Zob. LEW 1000 (s.v. *šlãpias*).

šlaunìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. ʽgórna część nogi, udo’, SD «ud, udziec» (*Iš vidaus ríetas, iš lauko šlaunìs* ʽOd wewnątrz *rietas* [ʽwewnętrzna strona uda’], od zewnątrz [jest] *šlaunis*’, 2. przen. ʽgniazdo dyszla’, 3. przen. ʽrozwora, drąg łączący przednią i tylną część podwozia wozu konnego’, 4. przen. ʽboczna strona krosien’. Młodszy war. *šlaunẽ* 4 p.a. Pl. *šlaũnys* 1. ʽuda’, 2. ʽlędźwie, krzyż; pas, talia’. Formant *-ni-* jak w *kulnìs* ʽpięta’, *šaknìs* ʽkorzeń’ (GJL II, § 291). Odpowiedniki bałt.: łot. *slaũna*, *slaûne*[2] ʽbiodro’ lub *slauns* ts., stpr. *slaunis* EV ʽudo, Dy [Oberschenkel]’. Pb. *šlau-ni-. Wyraz spokrewniony z pie. nazwą ʽlędźwi, pośladka’, por. stisl. *hlaun* n. ʽpośladek’, sti. *śróṇi-* f. (adi. *śroṇá-*, *śloṇá-* ʽkulawy’), aw. *sraoni-* f.

[516] LEW 1007 niesłusznie zaliczył SD <szłumpu> do czas. *šliùpti*, *šliumpù* ʽupijać się’. Ten ostatni jest derywatem od wykrzyknika (zob. s.v.) i pewnie nie jest spokrewniony ze *šlãpias*.

ʻpośladekʼ, łac. *clūnis, -is* f. ʻpośladek, tyłek, zad u zwierzątʼ, < pie. *ḱlou̯-ni-. Zob. IEW 607n., Mayrhofer 1986, 173, BSW 306, Specht 1944, 162, LEW 1000, de Vaan 2008, 123, ALEW 1042n. (pominięte w NIL). Refleksy SE *ḱleu̯- (lit. *šliau-) ani SZ *ḱlu- (lit. *šliu-) nie zostały poświadczone. — Drw. *šlaunẽlė* a. *šlaunìkė* ʻrozworaʼ, *šlaunìngas* ʻmający grube udaʼ, cps. *šlaunìkaulis* ʻkość udowaʼ (por. *káulas*). — N.m. *Šlauniaĩ, Pãšlaunis*. N.rz. *Šlaunìs* 2x.

šlav-: neopierwiastek wyodrębniony ze *šlaviaũ*, formy prt. do *šlúoti* ʻzamiataćʼ (zob. s.v.). Paralele: *av-* ⇐ *aviaũ*; *dav-* ⇐ *daviaũ*. Drw. *šlavinė́ti* ʻzmiatać po troszeʼ, *šlavióti* ʻzamiataćʼ (por. *davióti*). Nomina: *atãšlavos* f.pl. ʻresztki, zmiotki po wianiu zboża, zwł. gorsze ziarno, plewyʼ (znacz. etym. ʻto, co odmiecionoʼ), *atšlavìmas* ʻpodwórze, dziedziniecʼ (znacz. etym. ʻmiejsce, gdzie się wieje zbożeʼ), *atšlavos* f.pl. stlit. ʻzmiotkiʼ, *ìššlavos* f.pl. ʻśmiecieʼ, SD <iźßlawas> «śmieci, quisquiliæ...», *núošlavos* f.pl. ʻzmieciny, śmiecie; odwiewki zbożaʼ, *sąšlavos* f.pl. ts. (m.in. BRB), war. *šą́šlavos* ʻzmieciny, śmiecieʼ[517] (⇒ *sąšlavýnas* a. *šąšlavýnas* ʻśmietnik; kupa śmieciʼ[518]), war. *sáišlavos* f.pl. ʻzmiotkiʼ (por. wtórny dyftong w *sáispara* < *sąspara*), *šlavė́jas* a. *šlavìkas* ʻzamiataczʼ, *šlavìmas* ʻzamiatanie, podmiatanieʼ, *šlavýnas* ʻśmietnikʼ, *šlaviniaĩ* m.pl. ʻzmieciny, śmiecieʼ. Cps. *klaĩmašlavė* ʻmiotła do zamiatania klepiskaʼ (por. *klojìmas*). Por. łot. *slàumi* a. *slaũmi* m.pl. ʻzmieciny, śmiecieʼ — ze *slavumi przez kontrakcję. — N.rz. *Šlavẽ, Šlavantà* (por. *Alantà*), n.jez. *Šlavañtas* (por. *Ãlantas*), *Šlavìnas, Ãpšlavas*, cps. *Šlavinãgalis*.

šlavẽ 4 p.a., *šlãvė* 2 p.a. gw. ʻcześć, chwała; dobre imię, reputacjaʼ. Synonim szerzej rozpowszechnionego sb. *šlovẽ* (zob.). Odpowiednik łot. *slava* a. *slave* ʻpogłoska, plotka; reputacja, dobra opinia, sława, chwałaʼ. — Vb. denom. *šlãvinti* stlit. ʻsławić (imię Boże), błogosławićʼ. Por. łot. *slavinât* ʻchwalić, wychwalaćʼ, *slavêt, -ẽju* ʻchwalićʼ. — Sekwencja -*av*- wywodzi się z pbsł. -*au̯*- < *-ou̯-, to zaś ze zmiany pie. *-eu̯- przez asymilację antycypacyjną. Por. formę praesentis scs. *slovǫ* (*sluti*) ʻbyć znanym, uchodzić za, nazywać sięʼ, strus. *slovu* ts., czes. *slovu* (*slouti*) ʻnazywać sięʼ, stpol. 3 sg. *słowie,* 3 pl. *słową* (inf. *słuć*) ʻzwać się, nazywać się, być nazywanymʼ, też tr. ʻnazywaćʼ, < pbsł. *šlau̯ō < pie. *ḱleu̯-e- (BSW 307, LIV² 334). Do niej nawiązuje — jak się zdaje — łot. *slavêt, -u, -ẽju* ʻ(o plotce) rozchodzić się, szerzyć się; słynąć, stawać się znanymʼ, drw. na *-ē-* od neopwk. *slav-* ⇐ *slavu* (brak wzmianki o formie łot. w LIV² 334). — Rzeczowniki lit.-łot. mimo wtórnego sufiksu samogłoskowego korespondują ze scs. *slovo, slov-es-e* n. ʻλογος, słowo, mowa, wypowiedźʼ < pbsł. *šlau̯-as- n. (czes. *dobré slovo* ʻdobre imięʼ, *zlé slovo* ʻwstyd, hańbaʼ). Odpowiednik ie. w postaci osnowy na SE z suf. *-es-* / *-os-*: gr. hom. κλέος, gen.sg. κλέους n. ʻpogłoska, wieść; rozgłos, sława, dobre imięʼ, wed. *śrávas-* n. ʻrozgłos, sława, poważanieʼ, aw. *srauuō* ʻsłowo, wyrazʼ < pie. *ḱleu̯-os- / *ḱleu̯-es- (BSW 308, IEW 606). — Vb. denominativa lit. *šlãvinti*, łot. *slavinât* można zestawiać ze scs. °*sloviti* ⇐ *slovo*: *blagosloviti* ʻbłogosławićʼ, *bogosloviti* ʻmówić o Bogu, chwalić Bogaʼ, *zŭlosloviti* ʻkląć, przeklinaćʼ. — Tylko w języku łotewskim utrzymały się refleksy SZ pb. *šlu- < pie. *ḱlu-, por. *sludêt, slud, sludẽja* ʻ(o pogłosce) szerzyć się, rozchodzić sięʼ, caus. *sludinât* ʻogłaszać, zawiadamiaćʼ (Karulis II, 232n.). Por. gr. κλυτός ʻsłynnyʼ, łac. *inclutus* ʻsławny, znanyʼ, sti. *śrutáḥ* ʻsłyszany, o którym słyszanoʼ. — WSZ *šlū-C: łot. *slūt* ʻ(o pogłosce) szerzyć się, stawać się wiadomymʼ. Przez analogię do pwk. setowych na mocy proporcji *bū-C* : *buv-V* = *slū-C* : *x* ustalił się allomorf antewokaliczny *sluv-*, widoczny w formie 3 os. prt. *sluva*. Dalej por. drw. *sluvêt, sluv, sluvēja*

[517] Co do asymilacji *s-š* > *š-š* por. z jednej strony *šušálti* < *su-šálti* ʻzmarznąćʼ; *šū́šolis* ʻzmarznięte łajno końskieʼ < *sū-šolis; *pašišìldyti* < *pa-si-šìldyti* ʻogrzać się; odgrzać sobie (jedzenie)ʼ, z drugiej strony — izolowane wyrazy *šeši*, *šẽšuras*.

[518] Przez metatezę *l* powstał z *šą́šlavos* war. *šlą́šavos*, z kolei ze skrzyżowania dwu ostatnich war. *šlą́šlavos*.

ʽszerzyć się — o pogłosce’[519]. WSZ *šlū- jest poświadczony również w słowiańskim, por. ros. *slytь*, *slyvú* ʽsłynąć (jako ktoś), uchodzić (za kogoś)’ obok pol. *zasłynąć* ʽdać się słyszeć, zyskać rozgłos’ < *sly-nǫ-ti. Por. ros. *plytь*, *plyvú* ʽpłynąć’ obok pol. *popłynąć* < *ply-nǫ-ti ʽzacząć płynąć’. — Reanaliza formy prt. jako *slu-va* otworzyła następnie drogę nowemu prs. na -*i̯a*-: *slu-ja, gw. *sluj* (por. prs. *skuju* przy *skuvu*, *skũt* ʽgolić’; prs. *šuju* przy *šuvu*, *šũt* ʽszyć’).

šlechtičius, -*iaus* stlit. ʽpan, szlachcic, bojar’ (Bretkun), *šlekčičius* ʽszlachcic’ (DP) — zapoż. z błr. *šljáxcic*, -*a* hist. ʽpolski szlachcic’ (SLA 216; por. TSBM 5, 376). Akcent padał zapewne na sylabę początkową: *šlẽch*-, *šlẽk*-. N.B. W odróżnieniu od LKŽ XIV, 1032, dającego zapisy z -*e*-, w LEW 1000 (s.v. *šlėchetnas*) figurują *šlėchtičius*, *šlėkčičius*. Osobno zob. *šlėkčiankà*, *šlėktà*, *šlėktū̃nas*.

šlė̃dės f.pl. gw. ʽsanie’ (*Atvažiavo tėvas su šlė̃dėms, su poru arklių* ʽPrzyjechał ojciec sańmi, parą koni’) — zapoż. z prus.-niem. *šlēde* (GL 128, LEW 1001), por. nwn. *die Schlitten*. Łot. *slẽdes* f.pl. ʽsanie dwukonne, zwł. do wywożenia drewna z lasu’ ⇐ śrdn. *slēde* (Jordan 89). Jest też lituanizm łot. *šlēdes* ʽpewien rodzaj sań’ (ME IV, 59). Zob. też *šlýpos*. — Drw. *šlėdìkės* f.pl. ʽsanki dziecinne’.

šleĩkšti, *šleikštù*, *šleikštaũ*: *apšleĩkšti* ʽdostać mdłości, nudności’, *atšleĩkšti* ʽsprzykrzyć się, obrzydnąć’. Deverbativa: *šleikštùs* ʽniesmaczny, bez smaku, mdły, wywołujący mdłości, budzący obrzydzenie’ (war. *šlaikštùs*), *šleikštulỹs* ʽmdłości, nudności, torsje’. Etymologia nieustalona. Wskazano na możliwość związku z czas. *šleĩkti*, -*iù*, -*iaũ* ʽostrzyć kosę, nóż’ (LEW 1001, za Leskienem 1891, 559). W takim razie trzeba by dla wytłumaczenia grupy -*št*- założyć praesens na -*sta*-, *šleik-sta, i uznać, że zmieniło się ono w *šleĩkšta*. Reanaliza *šleikšt-a* wydała neopwk. *šleikšt*-, por. prt. *šleĩkšt-o*. Pozostają jeszcze do pokonania trudności znaczeniowe. Zwraca uwagę brak alternantów z dyftongiem *ie*, †šliekšt-. — WSZ *šlykšt*-: *šlykštýnė* ʽpodłość, niegodziwość’, *šlykštulỹs* ʽuczucie obrzydzenia’, *šlykštuõlis* ʽczłowiek odpychający, odrażający’, *šlykštùs* ʽniesmaczny, mdły, wywołujący mdłości; budzący wstręt, obrzydzenie’. Vb. denom. *šlykštė́tis* ʽbrzydzić się, czuć wstręt, odrazę’ (*Šlykščiúos į burną dėti varlę* ʽBrzydzę się wziąć do ust żabę’), *pasišlykštė́ti* (3 os. *pasišlỹkšti*) ʽbrzydzić się czym, odczuwać wstręt, odrazę’.

šleĩkti, *šleikiù*, *šleikiaũ* ʽostrzyć (kosę, nóż) przy pomocy osełki’. Jeśli się założy, że znacz. ʽostrzyć’ wywodzi się ze znacz. etym. ʽzamaczać osełkę w wodzie’, to będzie można objaśnić *šleik*- jako innowacyjny SE, utworzony od SZ *šlik*- jak w *šlìkti*, *šliñka*, *šlìko* ʽo wrzątku: pryskać, rozpryskiwać się i parzyć; bryzgać, kropić’, *šliknóti* ʽkropić’. Pierwotnie *šlik*- należało do SE *šlek*-, zob. *šlekiù*, *šlẽkti* ʽkropić, skrapiać’.

šleĩvas, -*à* 1. ʽkrzywy, wygięty do środka — o nogach dziecka, zwierzęcia’, 2. ʽkrzywonogi’ (*Kokios čia kiaulės: kreivos, šleĩvos, nudribę pilvai* ʽCóż to za świnie, krzywonogie, z obwisłymi brzuchami’). Trudne. Na pierwszy rzut oka wygląda jak przymiotnik na -*va*-, utworzony od osnowy *šlei̯*- jak w prs. *šlejúos* do *šliẽtis* ʽopierać się o coś’ (zob. s.v.). Por. LEW 1002: «Im Ablaut mit *šliẽti*». Z drugiej strony obecność równoznacznej formy *kleĩvas* (*kreĩvas*) stawia nas przed pytaniem, czy *šleĩvas* nie zostało dotworzone do *kleĩvas* na tle widocznej w języku litewskim alternacji spółgłoskowej *š* / *k*, por. *šlùbas* ʽkulawy’ : *klùpti* ʽpadać na kolana’; *šum̃pis* ʽszynka’ : *kum̃pis* ts.; *šermùkšnis* ʽjarzębina’ : *kermušė̃* ʽdziki czosnek’. Por. GJL I, § 467, Fraenkel 1950, 15 n. Trudno powiedzieć, któremu z alternantów przysługuje tu starszeństwo. Niedawno de Vaan 2008,

[519] Nieuzasadniona wydaje się hipoteza ME III, 921 (s.v. *slavêt*) i 943 (s.v. *slũt*), jakoby zanikłą formą praesentis do *slũt* było *slav. Związana z inf. *slavêt* forma prs. *slav* należy najprawdopodobniej do odziedziczonej formacji na SP, pbsł. *šlau̯ō < pie. *ḱleu̯-e- (zob. wyżej).

122 użył formy *šleĩvas* — wraz ze stisl. *hlaiva* ʻkopiec grobowy, mogiłaʼ — jako argumentu na rzecz wywodu łac. *clīvus*, *-ī* ʻpochyłość, stokʼ z pie. *ḱloi̯-u̯o- lub *ḱlei̯-u̯o-. Być może jest to słuszne, ale trzeba zauważyć, że przy filiacji tego rodzaju spodziewalibyśmy się raczej refleksu litewskiego w postaci *šlievas (por. uwagę apofoniczną s.v. *šliẽtis*). — Drw. *šleivaĩ* ʻkrzywoʼ (*Šleivaĩ kojas stato* ʻKrzywo stawia nogiʼ), *šleivỹs*, *-ė̃* ʻkrzywonogi, o kołyszącym chodzie, chodzący jak kaczka; kulawyʼ, *šleivakõjis* ʻkrzywonogiʼ (por. *kója*). Vb. denom. *šleivóti* ʻiść krzywo stawiając nogi, zataczać się, kiwać się; wykrzywiać obuwieʼ. Do osnowy *šlei̯-* należy pewnie i *šleimà* c. ʻczłowiek nie dbający o swój wyglądʼ (por. suf. w *garmà*, *sukmà*). — Są też warianty monoftongiczne z samogłoskami *i*, *y* w pierwiastku. Por. 1° *šlìvas* ʻo krzywych nogachʼ (por. *pãšlivas* ʻukośnyʼ), ⇒ *šlìvis* a. *šlivỹs* ʻktoś krzywonogi, kulawiecʼ, *šlivúoti* ʻiść z trudem (na krzywych nogach); psuć się (o zdrowiu)ʼ, 2° *šlỹvas* ʻo krzywych nogachʼ, ⇒ vb. denom. *šlyvė́ti*, *-i*, *-ė́jo* ʻstać na niepewnych nogach, opierając się o cośʼ, *šlỹvinti* ʻiść niesporym krokiem, kołysząc sięʼ (*pasišlỹvinti* ʻpołożyć się dla wypoczynkuʼ), *šlỹvoti* ʻleżeć wyciągniętym; stać oparłszy się o cośʼ.

šlejà 4 p.a. gw. ʻszleja, jeden z pasów uprzęży końskiejʼ, war. *šlajà* — zapoż. z pol. *szleja*. Drw. *šlejỹs* 1. ʻszlejaʼ, 2. ʻwąski pas ziemiʼ. — Pl. *šlejaĩ* a. *šlajaĩ* 4 p.a. gw. ʻszleje, uprząż złożona z dwóch pasów parcianych lub rzemiennych z postronkami, zakładana na kark i pierś koniaʼ — zapoż. z pol. *szleje* f.pl.t. (lit. zmiana rodzaju na męski). Tu też SD <szłaiey> «szla, helcium sparteum». War. *šlẽjos* f.pl. ʻszlejeʼ. Por. LEW 997n. (s.v. *šlajai*). — Cps. *šlejãraikštė* a. *šlajãraikštė* ʻpostronek łączący chomąto z orczykiemʼ (por. *raĩkštis* s.v. *raištýti*). Vb. denom. *šlejúoti* ʻzaprzęgać w szlejeʼ (nie zaś w chomąto).

šlė̀kčiankà, gen.sg. *šlė̀kčiañkos* 2 p.a. gw. ʻkobieta należąca do stanu szlacheckiegoʼ — zapoż. z błr. *šljaxcjánka*, *-i* (⇐ pol. *szlachcianka*). Por. ZS 56. War. *šlekčiankà*, *šlė̀kčionkà*; z wyrównaniem osnowy do *šlė̀ktà*: *šlė̀ktonkà*.

šlė̀ktà 2 p.a. coll. f. hist. ʻszlachtaʼ — zapoż. z błr. *šljáxta*, *-y* (⇐ pol. *szlachta*), por. ZS 56, LEW 1000. — Pl. *šlė̃ktos* hist. ʻszlachtaʼ. Drw. singulatywny: *šlė̀ktà*, gen.sg. *šlė̃ktos* m. gw. ʻszlachcic; spolszczony Litwinʼ, por. *Nusigando kaip šlė̀kta kiškio* ʻWystraszył się jak szlachcic zającaʼ. *Pasipūtęs kaip šlė̀kta, rugius nupjovęs* ʻNadęty jak szlachcic, co żyto zżąłʼ. *Apie Pãbradę šlė̃ktos, te nemoka lietuviškai* ʻKoło Podbrodzia [mieszkają] spolszczeni Litwini, tam nie umieją [mówić] po litewskuʼ. — Inne drw.: *šlė̀ktinaĩ gimęs* ʻszlachetnie urodzonyʼ, *šlė̃ktiškas* ʻszlacheckiʼ, *šlė̃ktiškai* adv. ʻpo szlachecku, jak u szlachtyʼ. Vb. denom. *šlė̀ktė́ti* ʻnabierać manier szlacheckichʼ, *šlė̃ktelėti* ʻchcieć uchodzić za szlachcica, objawiać pewne szlacheckie manieryʼ. Osobno zob. *šlechtičius*, *šlė̀kčiankà*, *šlė̀ktū̃nas*.

šlẽktas, *šlė̀ktas*, *-à* gw. ʻzły, niekorzystny, lichy, marny, wadliwy; pozbawiony dobroci; gniewnyʼ — zapoż. z nwn. *schlecht* (GL 128). — Vb. denom. *šlektúoti* ʻo Żydach: uważać za nieczyste, niekoszerneʼ, *pašlektúoti* ʻzepsuć się, popsuć sięʼ.

šlė̃kti, *šlekiù*, *šlė̀kiaũ* 1. ʻpolewać wodą, skrapiać, kropić (np. wodą święconą)ʼ, 2. gw. ʻzmywać naczyniaʼ, *į̇šlė̃kti* ʻnieco wlać, kapnąć czym, nalać, polać (tłuszczem)ʼ, *prišlė̃kti* ʻzaprawić potrawę, np. mlekiemʼ, *užšlė̃kti* ʻobryzgać, np. gnojówkąʼ. Brak odpowiednika łot. †slek-. Pochodzenie onomatopeiczne? Por. *žlė̃gti*, *žlegiù* m.in. ʻrzucać coś mokregoʼ. Por. interi. *šlė̀k*: *Šlė̀k šlė̀k kojos šlekši, einant par sniegą putrinį* ʻ*Šlek šlek* wydają odgłos nogi brnące przez tający (mokry) śniegʼ. Zob. LEW 1002, gdzie rozważa się inne możliwości. ALEW 1043 podaje za IEW 957 rekonstrukcję pie. *sḱlek- ʻtryskać, kapać, spritzen, tropfenʼ. — Drw. *šlekė́ti*, *šlẽka*, *-ė́jo* dur. ʻciec, sączyć się, płynąć strużką; mówić niewyraźnie, seplenićʼ, *apšlẽkinti* ʻsparzyć (kaszę) wrzątkiemʼ, *sušlẽkinti* m.in. ʻzbić (jajko)ʼ, *šlẽkinti* ʻobficie padać — o deszczu; zacinać — o zimnym wietrzeʼ. Nomina: *šlekẽtas* ʻstruga, strumykʼ, *šleketỹs* bot. ʻmacierzanka piaskowa, Thymus serpyllumʼ, *šlẽkis* ʻzbite jajkoʼ, *šlẽkis*

ʽkto sepleni’, *šlekùtė* ʽkura o nakrapianych piórach’ (syn. *šlakùtė*). — WSE *šlėk-*: *šlėkiaũ* (prt.), drw. *šlėktùvas* ʽkropidło’. — SO *šlak-*: *šlakýti* (zob.), *šlãkas* (zob.). — SZ *šlik-*: *šlìkti* (zob.). Nowy SE *šleik-*: *šleĩkti* (zob.).

šlėktū̃nas gw. ʽszlachcic’ — zapoż. z błr. *šljaxtún, -á* pogardl. ʽszlachcic’ (por. TSBM 5, 376).

šlė́ma, *šlėmà* gw. 1. ʽkłoda leżąca w wodzie’, 2. ʽdrzewo wywrócone i zgniłe’ (*Ne suvisu supuvęs pavirtęs medis bus šiekšta, o kad jau supuvęs, tai šlėma* ʽPrzewrócone drzewo nie całkiem zgniłe to będzie *šiekšta*, a kiedy już zgniłe, to *šlėma*’), 3. przen. ʽczłowiek nieudolny, niezdatny do niczego’. War. *šlė́mė*. Bez etymologii. — Drw. *šlemẽkas* ʽšlėma’.

šlėpà, gen.sg. *šlė̃pos* 2 p.a. gw. ʽkapelusz niesłomiany’ — zapoż. z ros. *šljápa* (Zs 56, LEW 1002). Samogłoska *ė* jest substytucją za rus. *’a* również w *lėlė̃*, *mėsà*, *mėtà*.

šlepsė́ti, *šlepsiù* (3 os. *šlėpsi* a. *šlèpsia*), *šlepsė́jau* 1. ʽczłapać, iść powolnym krokiem (boso lub w miękkim obuwiu)’, 2. ʽiść ciężko, z trudem wlokąc nogi’, 3. ʽjeść, żreć głośno, mlaskając’ (war. *žlebsė́ti*), 4. gw. ʽwydawać głuchy odgłos’. Czasownik na *-sėti*, urobiony od interi. *šlèp* lub *šlèpt* — o odgłosie kroków idącego po błocie, idącego w kaloszach; też o chodzie gęsi[520]. Por. *šliuksė́ti*. Z innymi suf.: *šlepénti* ʽbrnąć przez błoto; iść powoli’, *šlepė́ti* ʽczłapać; tupać; seplenić’, *šlepinė́ti* ʽiść klapiąc obuwiem’, *sušlepinė́ti* ʽznosić, zedrzeć obuwie’, *šlepóti* ʽbrnąć po błocie (o koniu)’. Nomina: *šlẽpės* a. *šlepẽtės* f.pl. ʽmiękkie pantofle domowe, papucie’. Osobno zob. *šlapà*.

šlérti, *šlérstu*, *šleraũ* gw. ʽmoknąć na deszczu, taplać się w błocie’. Pochodzenie niejasne. Brak SO †šlar-. Jest alternant na SZ *šliur-*: *šliùrti* ʽmoknąć’, o podstawie prawdopodobnie onomatopeicznej (zob. s.v.). Alternant †šlur- nie został poświadczony. — Drw. *šlerinė́ti* ʽledwo chodzić (o starcu)’, *sušleróti* ʽzabrudzić, ubłocić’, *šlerótis* ʽbyć obszarpanym’, *nusišleróti* ʽprzemoknąć’. Nomina: *šlérka* obelżywe określenie osoby (*Aš tau parodysiu, tu šlérka!* ʽJa ci pokażę, ty *šlerka*!’), *šlérkos* f.pl. ʽobuwie liche, znoszone, wykrzywione’ (syn. *šlérvos*), *šlérva* (zob.).

šlérva 1 p.a., *šlervà* 4 p.a. c. peior. ʽktoś niepoważny, niegodziwy, nieuczciwy; nicpoń’ (war. *š*-mobile: *lérva*), *šlérva* f. ʽnierządnica’, *šlérvos* a. *šler̃vos* f.pl. ʽliche, znoszone obuwie’ (war. *š*-mobile: *lérvos*). Dewerbalna formacja z suf. *-vā-* od *šlérti* (zob.). — Vb. denom. *šler̃vinti* ʽiść leniwie, ciężko, wlec się’ (war. *š*-mobile: *ler̃vinti* ts., też ʽpełznąć’), *šlervinė́ti* ʽwałęsać się’, *šlervóti* ʽwałęsać się’, *nušlervóti* ʽznosić, zniszczyć obuwie’. War. *š*-mobile: *ler̃vóti* ʽpełzać; iść ciężko, niezgrabnie; deptać grządki, tratować zboże’; do tego interi. *ler̃vi ler̃vi* — o ociężałym chodzie przypominającym krowę, *lervì lervì* — o chodzie niedźwiedzia.

šležė́ti, *šlẽža*, *šležė́jo* gw. ʽlać się, ciec, tryskać — o krwi’ (*Dryksterėjau šaka kojon, daboju — tik šlẽža kraujas* ʽŁupnąłem gałęzią w nogę, patrzę — już tryska krew’), *šlẽžinti* ʽmoczyć, np. ubranie’, *šležióti*, *-ju*, *-jau* ʽwałęsać się, chodzić bez zajęcia’, *šlèžti*, *šlę́ža*, *šlẽžo* ʽmoknąć; błocić się, szargać się (o ubraniu)’, *apsišlèžti* ʽpowalać się błotem’. WSE *šlėž-*: *šlė̃žas* ʽczłowiek nie dbający o swoją powierzchowność; wałęsa, włóczęga’. Brak alternantów †šlaž-, †šliž-, †šluž-. Niejasne. Założenie *š*-mobile (por. *(š)lérva*, *(š)kárka*, *(š)kė̃blas*) pozwala wydobyć pwk. *šlež-* z izolacji. Możliwe, że *šlež-* jest spokrewnione z bliskoznacznym pwk. *lėž-* w vb. cps. *išlė̃žti* (*-ia*, *-o*/*-ė*) ʽzlać, zmoczyć — o deszczu’, *atlė̃žti* ʽzmiękczyć przez zmoczenie’ (*Lietus molį àtlėžė*, t.y. *atminkštino, kasti minkšta* ʽDeszcz zmiękczył glinę, łatwo się kopie’). To porównanie prowadzi następnie do powiązania *šlež-* z czas. *lė̃žti*, *lė̃žta* m.in.

[520] Oprócz tego jest interi. *šlèp*, która opisuje szept, szeptanie, por. *Poterius, išgirsi, šlèp šlèp lenkiškai* ʽPacierze, słyszysz, szepcze po polsku’. Od niej pochodzi czas. *šlepsė́ti* II ʽmówić, szeptać’, np. *Močia, būdavo, atvažiuoja, tai abudu ir šlèpsi lenkiškai* ʽJak przyjeżdża matka, to oboje szepczą po polsku’.

ʽzelżeć — o mrozie, ustąpić — o gniewieʼ (zob. s.v.).

šliaũkti, *šliaukiù, šliaukiaũ* 1. ʽzmiatać, np. plewy, zamiataćʼ, 2. ʽbić, uderzać mocno, walićʼ, 3. ʽchciwie pićʼ, 4. ʽlać — o obfitym, długotrwałym deszczuʼ, *apšliaũkti* ʽobić (batem)ʼ, iter. *šliaukýti* ʽzmiataćʼ. Transponat ie. *ḱleu̯k-[521]. — SO *šlauk-*: lit. *šlaukýti* ʽzmiatać na kupę (plewy przy wianiu zboża)ʼ, *pašlaukýti* ʽodmieść (kłosy od ziarna), zamieść; ręką pogładzić po głowie, pogłaskaćʼ. — Odpowiednik łot. *slaũcît* a. *slàucît, -ku, -cĩju* ʽtrzeć, ścierać, wycierać, ocierać (łzy); zamiataćʼ. Do prs. łot. *slàucu*, z pochodzenia iteratywnego (por. *šlau̯k-i̯ō), dotworzono quasiprymarny inf. *slàukt* o znacz. specjalnym ʽdoićʼ, tj. ʽściskać i pocierać dojkiʼ. Nowe iter. brzmi *slaũcinât* ʽdoićʼ. Nomina łot.: *saslaukas* f. pl. ʽzmiotkiʼ, *slaucama guovs* ʽdojna krowaʼ, *slaũcene* ʽnaczynie, do którego doi się mleko, dojnica, szkopekʼ, *slaucĩbas* f. pl. ʽdojenie, udójʼ, *slàuciêns* ʽjednokrotny udójʼ, *slaûktava*[2] ʽdojnicaʼ. — Drw. na SO: *šlaukstýti* ʽzmiatać plewy przy wianiu zbożaʼ, refl. *šlaukstýtis* ʽ(o kocie, psie) ocierać się pieszczotliwie, łasić sięʼ < *šlauk-sty-. Neoosn. *šlaukst- / šlaukšt-*: *šlaũkštės* f.pl. ʽpokarm świni; marna polewkaʼ (por. *kš* z *ks* w *šáukštas*). — SZ *šliuk-* (nagłos *šľ-* na wzór SE *šľauk-*): *šliùkšlės*, zob. s.v. *šiùkšlės*.

šliaũžti, *šliaužiù, šliaužiaũ* 1. ʽsuwać się, pełznąć; leźć na czworakachʼ, 2. ʽślizgać się na lodzie, śnieguʼ, 3. ʽbrnąć, powoli posuwać się do przoduʼ, *šliaužiu* SD «czołgam się; pnę się po ziemi», *keliãklupsčiais šliaũžti* ʽczołgać się na kolanachʼ, *šliauždamas rinku uogas, etc.* SD «ciułam, colligo tardè, ægrè» [dosł. ʽczołgając się zbieram jagodyʼ], *prišliaužiu* SD «przyłażę, adrepo, allabor». Brzmienie *šliaũžti* pochodzi ze *sliaũžti* (gw.), gdzie *sli̯au̯ž- było refleksem pie. *sleu̯ǵ- ʽślizgać sięʼ[522], por. niem.-szwajcar. *slūche* ʽiść powłócząc nogamiʼ, niderl. *sluiken* ʽskradać sięʼ, śrwn. *slūch* ʽ(zrzucona) skóra żmii; rękawʼ (BSW 306n., IEW 964, LEW 1003). Synonimem pie. *sleu̯-ǵ- było *sleu̯-b^h- ʽślizgać się, wymykać się, wyślizgiwać sięʼ, por. stang. *slūpan*, goc. *sliupan* ts. (IEW 963). — Drw. *pamãtšliaužis* ʽdziecko raczkująceʼ (por. *pãmatas*). — SO *slauž-: łot. *slàugzna*[2] ʽlodowa skorupa na powierzchni śnieguʼ, z insercją *g* z pb. *slauž-nā- < pie. *slou̯ǵ-neh$_2$-. Budowa jak w *kainà, šalnà*; co do insercji por. *blegzdinga* < *blezdingà*. Pb. *slauž- ma nawiązanie w psł. *sluzŭ, por. ros. *sluz* ʽcienka warstewka lodu, oblodzenie, śnieg z wierzchu zmarznięty, woda na lodzieʼ, *naslúz* ts., strus. *sluzŭ* ʽwydzielina gruczołów śluzowychʼ, scs. *sluzŭ* ʽχυμός, sok roślinny, ciecz ustrojowaʼ, sch. słń. *sluz* ʽśluzʼ, pol. *śluz*[523], pol. przest. *śluzem* adv. ʽna ukos, w poprzek, krzywoʼ. Zob. BSW 306n., REW II, 665. — Nowa apofonia *au* ⇒ *uo*: *šliuõžti* (zob.). — SZ *šluž- (pb. *služʼ-): łot. *služât, -ãju* ʽślizgać się; wlec się po ziemiʼ (war. *sļužât*), nomina: *sluzęns* ʽstromy, spadzistyʼ, *sluzns* ʽnisko położonyʼ (⇒ *služniski* adv. ʽwlokąc po ziemiʼ). — SZ *šliuž-* (*ľ* uogólnione z formy na SE): *šliužaĩ* m.pl. ʽłyżwyʼ, *šliùžas* ʽślimak, płazʼ (znacz. etym. ʽistota, która sunie, posuwa sięʼ), *šliùžės* f.pl. ʽsanki do wożenia bronyʼ, *šliužùs* ʽoślizgły (o rybie); powłóczący nogamiʼ. — WSZ *šliūž-*: *šliū́žti* (zob.).

šlìdinti, *šlìdinu, šlìdinau* wsch.-lit. ʽgłaszcząc uspokajać, koićʼ, refl. *šlìdintis* ʽlgnąć do kogo, zalecać się, łasić sięʼ (syn. *šliẽdintis*), *prisišlìdinti* ʽprzypodobać się komuʼ. Causativum z suf. *-dinti* i SZ *šli-* ⇐ *šlie-*, por. *šliẽtis* ʽopierać się o coʼ. Paralele: *mìsdinti* ⇐ *mìsti*; *mùšdinti* ⇐ *mùšti*; *vìrdinti* ⇐ *vìrti*.

šliẽtis, gw. *šlejúos, šlėjaũs* 1. ʽopierać się o coʼ (*Remkis stalo, šliẽkis sienos* ʽOprzyj

[521] Por. dwa bliskoznaczne pierwiastki pie., różniące się tylko wygłosową spółgłoską: *ḱleu̯-H-, lit. *šlavù, šlúoti* ʽzamiataćʼ i *ḱleu̯-d-, gr. κλύζω ʽopłukać, obryzgać, zmyć, oczyścićʼ.

[522] Asymilacja *s-š* > *š-š* ma paralele w *šą́šlavos, šešì, šẽšuras*. Nietrafna jest rekonstrukcja pbsł. *šlauža- w BSW 306.

[523] Zam. *słuz. Nagłos *śl-* ukształtował się pod wpływem synonimu *śliz* daw. ʽśluzʼ, czes. *sliz* ʽśluz, szlamʼ, ros. *slizь* f. ʽśluz, śliski nalotʼ, ukr. *slyz* < psł. *sliz- < pie. *slei̯ǵ- (por. Boryś 2005, 617). Por. stisl. *slīkr* ʽgładkiʼ, stwn. *slīh* ʽmułʼ.

[ręce] o stół, oprzyj się o ścianę'), 2. ʽprzechylać się, chylić się na stronę'. W języku literackim bez apofonii: *šliẽtis*, *šliejúos*, *šliejaũs*. Odpowiednik łot. *sliet*, *slìenu* a. *sleju*, prt. *slèju* ʽoprzeć, postawić kierując jeden z końców ku górze', refl. ʽopierać się, stawać dęba'. Cps. *sušliẽti* ʽzetknąć razem, postawić coś naprędce, byle jak', też intr. ʽo kobiecie: puszczać się, wdawać się w stosunki płciowe'. Refl. *prisišliẽti* ʽoprzeć się; przylgnąć, przywrzeć', SD *prisišleju* «przytulam się do czego». — SE *šlej-V*: *šlejúos* ʽopieram się o coś', *šlejù* ʽopieram coś o coś' < *šlei̯-e/a- należy do pwk. pie. *ḱlei̯- / *ḱli- ʽoprzeć się' (LIV[2] 332n., LEW 1004), por. wed. *śrā́yate* ʽopiera się' < *ḱléi̯-e-, aor. *áśret* ʽoparł o co', łac. *cliēns*, *-entis* m. ʽklient' (znacz. etym. ʽten, kto ma w kimś oparcie', por. de Vaan 2008, 120), SZ gr. κλίνω, lezb. κλίννω ʽskłonić, pochylić, obrócić, oprzeć o co', intr. ʽschylać się, zniżać się; położyć się, paść' (*klini̯e-, od neopwk. *klin- ⇐ prs. *ḱl̥-n-H-e-)[524]. — W gwarach znane są innowacyjne pdg. akutowane z wokalizmem *ie* lub *ė*, por. *šlíeti*, *šlíeju*, *šlíejau* oraz *šlḗti*, *šlejù*, *šlḗjau*. — Drw. typu *šlie-C*: *šliẽdintis* ʽprzybliżać się; łasić się, przymilać się', *pašliẽdinti* ʽskrzywić, wypaczyć', *pašliedinḗti* ʽpochylić do ziemi', prs. *šlienù* gw. ʽopieram o co', też *šlíenu* (por. łot. *slìenu*). — Neopwk. *šlej-* (⇐ *šlejúos*): *šlejóti*, *prišlejóti* ʽprzywiązać, przyprząc', refl. *įsišlejóti* ʽbardzo coś polubić'. — Neopwk. *šliej-* (⇐ *šliejúos*): *šliejẽjas* a. *šliejìkas* ʽten, co opiera, wspiera', *šliejìmas* gram. ʽzwiązek przynależności' (por. neopwk. *liej-*, *riej-* s.v. *líeti*, *ríeti*). — SZ *šli-C*: *šlìdinti* (zob.), nomina: *pãšlinas* ʽukośny, ukośnie postawiony' (por. *pãšlitas*), *pãšlivas* ʽukośny', *šlitìs* (zob.). Allomorf *šli-C* ukazywał się kiedyś również w prs. infig. *šli-n-u < *ḱli-n-e/o-. Odpowiednia formacja przetrwała w gwarach w formie rozszerzonej ptk. zwrotną *-si-*: *šlinúos* ʽopieram się', 3 os. *šlìnas*. Na neopwk. *šlin-* zbudowano pdg. *šliñtis*, *šlinúos* (war. *šlenúos*), *šlyniaũs* (war. *šliniaũs*, *šlinaũs*), cps. *atsišliñti* ʽoprzeć się o co', *nusišliñti* ʽwymknąć się', *susišliñti* ʽulepić sobie (np. domek z gliny)'. — SO *šlai̯-V*: *ãtšlaja* ʽzbocze, stok, wybój', *ãtšlajė* ʽukos, uskok na drodze sannej', *atšlajìmas* (zob. *atšlaĩmas*), *pašlajỹs* ʽzakalec', *šlãjos* (zob.), *šlajùs* ʽpochyły, ukośny; narowisty, trudny do prowadzenia (o koniu)', *šlãjus* ʽchata wieśniaka' (*Šlajui vardas praminta nuo «šliejimo»* ʽNazwa *šlajas* związana jest z «opieraniem się o co»', por. Būga, RR II, 316n.), *šlãjus* ʽsłoń' (zob. s.v.). — SO *šlai̯-C*: *šlaistýtis* (zob.), *šlaĩtas* (zob., tam też inne podobnie zbudowane nomina). — Odziedziczona alternacja *šlei̯-* / *šli-* uległa na gruncie litewskim rozszerzeniu o kilka członów. Były to: 1. WSE *šlē̃i̯-*: *šlėjaũs* (prt.), drw. *prisišlėjimas*: SD <prisißłeimas> «przytulenie, skłonienie» (por. *ėjìmas*, *grėjìmas*). 2. WSZ *šlī-C*: *šlýti* (zob.), 3. WSZ *šlii̯-V*: *šlijaũ* (prt. do *šlýti*, zob.). 4. Nowy SE *šlei̯-C*: *šleĩvas*; polega to na przeniesieniu allomorfu *šlej-V* do pozycji antekonsonantycznej (zob. s.v.).

šlìkas przest., gw. 1. ʽczapeczka futrzana, zwykle noszona przez Żydów, jarmułka' (war. *šlìkė*), 2. ʽczapka męska' (war. *šlìkė*, *šliktà*), 3. ʽczapeczka wkładana na czepiec panny młodej'. Zapoż. z błr. przest. *šlyk* lub pol. przest. *szłyk*[525] (LEW 1004). W języku polskim wyraz zaświadczony od 1574r.; w rosyjskim od 1731: *šlyk*, *-á*, gdzie powstał przez skrócenie *bašlýk* (XVI w.) — zapoż. z krymsko-tatarskiego *bašlyk*, osm.-tur. *başlık* ʽnakrycie głowy', por. Stachowski 2014, 556.

šlìktas gw. ʽklej tkacki, zrobiony z mąki żytniej i wody (z krochmalu), służący do pocierania osnowy, do wyrównywania i wzmacniania nici oraz do wygładzania i usztywniania tkaniny'. War. *šlìchtas*. Zapoż. z prus.-niem. *šlicht* (GL 128). Por. pol. przest.

---

[524] N.B. Łac. °*clīnō*, *inclīnō* ʽzginać, skłaniać, zwracać', pass. ʽnachylać się', *dēclīnō* ʽodgiąć, odwrócić' uchodzi za denominativum, por. LIV[2] 333, przyp. 7a.

[525] L. V, 597: «†*szłyk*, *słyk*, *a* m. ʽczapka futrzana coraz węższa ku górze, czapka okrągła w czub, z brzegami futrem obramowanemi'. *Pierwej królowie sami w baranich kożuchach i szłykach baranich chadzali*. Star. Ref. 40. *Panowie Litewscy, w niedźwiedzie kożuchy i wilcze szłyki z sajdakami świetno, (jak w on czas strój był 1325 r.), przyjechali do Krakowa*. Stryjk[owski].» — Brückner 1927, 550: «*szłyk*, ʽkołpak' (pod nim *jarmułka*, ʽczapeczka'); nazwa i strój moskiewski, u nas (na Wschodzie) dobrze znane w 16. i 17. wieku.»

szlichta, ślichta ts. (⇐ nwn. *Schlichte*). — Vb. denom. *šliktúoti* ʻmazać osnowę płótna klejem tkackim’, war. *šlichtúoti* (por. pol. *szlichtować, ślichtować* ts. ⇐ nwn. *schlichten*).

šlìkti, *šliñka*, *šlìko* gw. ʻ(o wrzącej wodzie) rozpryskiwać się i parzyć; bryzgać, kropić’ — inchoativum z infiksem nosowym i SZ *šlik-* od *šlek-* (typ *RiT* ⇐ *ReT*), zob. *šlẽkti*. N.B. Jest też interi. *šlìkt* — o pierwszych kroplach deszczu; o przedmiocie wypadającym z dziurawego koszyka. — Drw. *šlìkčioti* ʻkropić, padać — o deszczu’, *sušlìkčioti* ʻzlać (śmietanę)’, *šliknóti* ʻkropić — o deszczu’, *šlìkščioti* ʻkropić, padać’, *šlìkšterti* ʻchlusnąć, wylać trochę’. — Nowy SO *šlaik-* ⇐ *šlik-*: *šlaikštýti* ʻmżyć, kropić, siąpić’ < *šlaik-sty- (zmiana *ks* > *kš*). Paralela: *smaigstýti* ⇐ *smìgti*, drw. *smaĩgstis* ob. *smaĩgštis*. — Neoosn. *šlaikš-*: *šlaikšnóti* ʻmżyć, kropić’.

šlim̃pti, *šlimpiù*, *šlimpiaũ* gw. ʻwciągać w nos tabakę, niuchać; kichać’. Izolowane. Pewnie onomatopeiczne, podobnie jak syn. *šniaũkti* (por. też *šmaũkšti*).

šlýnas a. *šlýna* 1. ʻbiała glina garncarska, kaolin’, 2. ʻsiwa, niebieskawa glina; czarna glina’, 3. ʻtłusta, śliska glina’, 4. ʻglina w ogóle’, 5. ʻgleba z domieszką gliny’, 6. stlit. ʻmuł denny’ (m.in. BRB). Pod względem formalnym należy do czas. *šlýti* ʻpochylać się, osuwać się; lgnąć’ (LEW 1005, ALEW 1045). Znacz. etym. ʻsubstancja, która lgnie, przywiera, jest lepka’. — Drw. *ìšlynas* a. *ìšlyna* ʻsiwa glina’ (*iš-šlyna-), *šlynýnas* ʻmiejsce, gdzie się kopie glinę, glinianka’, *šlýnė* ʻglina; glinianka’ (war. *šlýmė* ʻbagno’), *šlynỹnė* ʻgliniasty grunt; glinianka’, *šlýninis* ʻgliniany, zrobiony z gliny; z dużą zawartością gliny’, *kaip šlýninis* — mówi się o ładnym, dorodnym człowieku a. koniu. Cps. *šlýnduobė* ʻglinianka’ (por. *duobė̃*), *šlýnmolis* ʻmieszanina białej i siwej gliny’ (por. *mólis*), *šlýnžemis* ʻ(nieurodzajna) ziemia zmieszana z gliną’ (por. *žẽmė*). — N.m. *Šlýnai*, *Šlynỹnė* 2x, cps. *Aukštãšlynis*. N.rz. *Šlýna*, *Šlynáitė*, *Ìšlynas*, cps. *Šlýnravis*, *Šlynupỹs*.

šliópti, *šliópstu*, *šliópau* gw. 1. ʻopadać z sił, mdleć’, 2. ʻspać’, 3. ʻzdychać, umierać’. Prawdopodobnie onomatopeiczne (LEW 1005), por. interi. *šliób(t)* — m.in. o łagodnym upadaniu, o wypadaniu czego (z kieszeni).

šlióti, *šlióju*, *šliójau* gw. 1. ʻchłostać, zacinać (konia batem)’, 2. ʻlać, nalewać, wylewać’, 3. ʻlać — o długotrwałym deszczu’, 4. ʻmoczyć się — o dziecku’. Onomatopeiczne, por. interi. *šliókš*, *šliókšt* — o wylewaniu, o chlustaniu wodą. Por. bliskoznaczne *šnióti*.

šliótis, *šliójuos*, *šliójaus* wsch.-lit. ʻwłóczyć się bez zajęcia, wałęsać się’: *Perdien šliójos* ʻPrzez cały dzień się wałęsał’. Zapoż. z ros. *šljátьsja*, *šljájusь* (ZS 56; pominięte w LEW). N.B. LKŽ XIV, 1078 przez niedopatrzenie umieścił *šliótis* ʻvalkiotis, bastytis’ w obrębie hasła *šlióti* ʻšerti, kirsti, pliekti, rėžti’.

šlýpos f.pl. gw. ʻniskie sanie towarowe na podkutych płozach’ (war. *šlýpa*) — zapoż. z prus.-niem. *šlīpe* (GL 129, LEW 1005), por. nwn. *die Schleife*. Zob. *šlẽdės*. Co do akutu por. zapoż. *ýpas*, *pýpkė*, *šnýpkė*. — Drw. *šlýpkės* a. *šlýpkos* ʻniskie sanie towarowe’.

šlìpsas gw. ʻkrawat męski’ — zapoż. z nwn. *Schlips* (GL 129) albo z pol. przest. *szlips*, *-u* ʻdługi wąski krawat męski’ (⇐ nwn. *Schlips*, por. SW VI, 635). War. *šlìpsis*.

šlỹpti, *šlỹpsta*, *šlỹpo* gw. ʻniszczeć, walić się, psuć się’, *nušlỹpti* ʻźle wyrosnąć (o zbożu); wydarzyć się’, *pašlỹpti* ʻprzechylić się; wplątać się w co’, *prašlỹpti* ʻprzepadnąć; wykoleić się moralnie; zdechnąć’. Pdg. zbudowano prawdopodobnie na formie prs. *šlỹpsta*, która jest zdenazalizowaną wersją *šlįpsta. To z *šlimp-sta, odnowionej formy prs. infigowanego od *šlip-* (paralele: *klỹpsta*, *krỹpsta* s.v. *klỹpti*, *krỹpti*). Por. bliskoznaczny czas. *šlìpti*, *šlim̃pa*, *šlìpo* ʻnie dawać urodzaju; psuć się, opuszczać się’, *nušlìpti* ʻzboczyć z drogi’, *prašlìpti* ʻźle wyrosnąć, nie wydać owoców’. Pochodzenie niejasne. Od wykrzyknika *šlip?

šlýti, prs. *šlyjù* (*šlįju, war. *šlynù, šlystù, šlyvù*), prt. *šlijaũ* ʽchylić się w dół, przechylać się na bok, osuwać się; opierać się (o drzewo, ścianę); lgnąć'. Ten paradygmat stanowi pewną mutację aniṭowego pdg. *šlejúos, šlėjaũs, šliẽtis* < pie. *ḱlei̯- / *ḱli-. Por. akutowany pdg. *šlė́ti, -ju, -jau* s.v. *šliẽtis*. Osnowa *šly-* to neopierwiastek, który wyabstrahowano z formy prs. *šlyjù*, pochodzącej z denazalizacji *šlįju. Ta ostatnia wywodzi się z *šli-n-j-u i polega na infigowaniu osnowy *šlij-. Osnowa *šlij-V, pierwotnie ograniczona do formy praeteriti (por. *šlijaũ*), nie jest odziedziczona. Nawiązuje ona do praeteritów typu seṭowego, takich jak *rijaũ* ⇐ *rýti*, *vijaũ* ⇐ *výti*. Por. proporcję *rýti* : *rijaũ* = *šlỹti : *x* (*x* = *šlijaũ*). Akut inf. *šlýti* nie ma historycznego uzasadnienia, imituje on intonację, właściwą dla typu seṭowego *rýti*, *výti*. Cps. *atšlýti* ʽodchylić się do tyłu, oprzeć się plecami', *nušlýti* ʽprzechylić się, przekrzywić się, osunąć się, opaść, zwalić się (o pijanym), zwisnąć (o kłosach); opuścić się, zaniedbać się', *pašlýti* ʽzachwiać się, przechylić się na bok; pogorszyć się (o zdrowiu)', *prišlýti* ʽoprzeć się (o coś, o kogoś); przytulić się, przylgnąć, przystać do kogo', *sušlýti* ʽpochylić się (o chacie, o zbożu); zejść się, połączyć się, np. w konkubinacie'. — Drw. od *šli̯i-V*: *ãtšlijas* ʽukośny, skośny', *į̃šlijas* ts., adv. ʽna ukos, w poprzek' (por. śrir. *clē*, walij. *cledd* ʽlewy' < *ḱlii̯o-, znacz. etym. ʽkrzywy, przechylony'), *pãšlijas* ʽpochyły', *pãšliju* adv.: *Pašliju gulėjau, bet išgijau* ʽLedwie żywy leżałem, ale wyzdrowiałem'. — Zmiana wokaliczna *ši* > *š'u* (por. *šìs* > *šiùs*; *šilkaĩ* > *šiulkaĩ*) jest odpowiedzialna za wariant gw. *šliū́ti* ʽchylić się ku ziemi, przechylać się', por. *Senas jau — šliū̃va kluonas* ʽStara już stodoła, przechyla się'. Do *šliū-C* dotworzono — na wzór pwk. seṭowych — *šliuv-V*: prt. *šliuvaũ* (por. *Pašliùvo jau kluonas, guli* ʽPrzechyliła się już stodoła, leży'). Z kolei neopwk. *šliuv-* doznał infigowania, stąd prs. *šliu-n-vu > *šliųvu > *šliūvù*.

šlìtinas, *-à* gw. ʽkto idzie chwiejnym krokiem, kto się zatacza'. Dwuznaczne. Albo drw. na *-tinas* od SZ *šli-* do *šlei̯-, jak w *šliẽtis* ʽprzechylać się, opierać się o co'. Albo drw. na *-inas* od neoosn. *šlit-*, wyabstrahowanej z ptc. prt. pass. *šlitas od pwk. *šli-*, por. *pãšlitas, -à* ʽukośny, ukośnie postawiony, oparty o co' (*pašlitaĩ* adv. ʽukośnie, skośnie'). — Neoosn. *šlit-*: *šlìtiniais* a. *šlìtine* żm. adv. ʽ(iść) chwiejąc się, zataczając się', vb. denom. *šlitinė́ti* ʽiść chwiejnym krokiem, zataczać się, kiwać się; o saniach: zarzucać, wypadać z kierunku jazdy na skutek poślizgu', *šlitiniúoti* ʽsłaniać się, zataczać się', *šlìtintis* ʽprzyciskać się, opierać się'. Od tego interi. *šlìti šlìti* — o chodzie zataczającego się człowieka (*Girtas žmogus eidamas šlìti šlìti šlitiniuo[ja]* ʽPijany człowiek *šliti šliti* zatacza się').

šlitìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽpodłużna kopa zboża, złożona z opartych o siebie snopów, zwykle dziesięciu' (*Sustatyk rugius į šlitìs* ʽZestaw snopy żyta w *šlitis*'). Odpowiednik łot. *slits* ʽpłot spleciony z jedliny'. Abstractum dewerbalne z suf. *-ti-* i SZ *šli-* ⇐ *šlei̯-, por. *šliẽtis* ʽopierać się o co', *pãšlitas* ʽoparty o co, ukośnie postawiony'. Wyraz lit. może być refleksem dewerbalnego nomen pie. *ḱli-tí-, por. gr. κλίσις, -εως f. ʽpochylenie, schylenie, zwrot, obrót, ułożenie', sti. *śrití-* ʽskłon'. Zob. IEW 602, ŽD 328n., LEW 1006. Podobna budowa w *mirtìs* ⇐ *mer-*; *pirtìs* ⇐ *per-*; *vìltis* ⇐ *vel-*. — War. z insercją *k*: *šliktìs* (por. *pirtìs* > *pirktìs*). Od tego drw. wsteczny: *šlìkė* ʽpodłużna kopa zboża' (por. *al̃katis* ⇒ *alkà*). Por. też *pirčià* ⇒ *pirkčià* ⇒ drw. wsteczny *pirkià*. — Z innymi suf.: *šlìtė* 1. ʽpodłużna kopa zboża' (war. *šliùtė*), 2. ʽrząd domów po jednej stronie ulicy' (*Nudegė visa šlìtė numų* ʽSpłonęła cała strona ulicy'), łot. *slita* a. *slite* ʽpłot zbity z poziomo ułożonych żerdzi, płot spleciony z jedliny'.

šliū̃bas stlit., gw. ʽzawarcie związku małżeńskiego' — zapoż. z błr. *šljub, -u*. Lit.-błr. zgodność co do początkowego *š-* wyklucza polską formę *ślub* jako źródło zapożyczenia. Nie dostrzegają tego SLA 216, LEW 1006 i LKŽ XIV, 1086. — Drw. *šliū̃biniai drabùžiai* pl. m. ʽubranie ślubne'. Vb. denom. *šliūbavóti* ʽpoślubiać w kościele', *apsišliūbavóti* ʽzwiązać się ślubem małżeńskim', *sušliūbavóti* ʽpoślubić w kościele', *šliūbúoti* ts. Osobno zob. *suliūbyti*.

šliùkarnyčia, *šliukernýčia* gw. ʽdrewniane a. blaszane naczynie z wodą u pasa kosiarza,

służące do moczenia osełki’. Budowa *šliukar-*, *šliuker-* + *-nyčia*. Zapożyczenie złożenia prus.-niem. *šluker-faß* (GL 129), z neosufiksem *-nyčia* jako zastępstwem II członu *-faß* (por. *šiurč-tukas* ⇒ *šiurč-as* s.v. *šiùrštas*). Wahanie akcentowe przypomina *cùkernyčia* ob. *cukernýčia*. Są też war. *šliuker-nia* b.z.a. i *šliùker-is*. — Drugim germanizmem o tym samym znaczeniu jest gw. *šliùternyčia* = *šliuter-* + *-nyčia* ⇐ prus.-niem. *schlotter-faß* (GL, *l.c.*). War. ze zmianą *l'u* > *li*: *šlìternyčia*. Zob. jeszcze LEW 1006. Na temat neosuf. *-nyčia* zob. GJL II, § 431 i SLA 84. — Drw. wsteczny *šliùtė* (war. *šliòtė*) zakłada resegmentację *šliùt-ernyčia*. — Z kontaminacji dwu synonimów powstał war. *šliùkternyčia*. Od tego drw. wsteczny *šliùkė, šliòkė* (⇒ pol. gw. *szlocha*, por. Zdancewicz 349).

šliuksė́ti, *šliùksi*, *šliuksė́jo* gw. 1. ʽciurkiem ciec’, 2. ʽchlustać, chlapać, rozchlapywać (wodę, mleko)’, 3. ʽchlupać — o wodzie w butach’, 4. ʽbrnąć w mokrych butach, człapać’, 5. ʽchlipać, cicho szlochać, popłakiwać’. Czasownik onomatopeiczny na *-sėti*, urobiony od interi. *šliùk* — o deszczu; o rzuceniu czegoś, *šliùkš(t)* — chlup, o odgłosie wylewanej wody, nalewanego płynu (mleka, zupy, piwa). Paralela: *šlepsė́ti*. Z innymi suf.: *šliukčióti* a. *šliukščióti* ts. — Nomina: *šliùkas* ʽrozmokła ziemia, błocko; płynny gnój, kałuża gnojówki’ (war. *šliukà*, *šliùkė*), *šliùkaras* ʽsamogon’, *šliùkata* ʽrozwiązła kobieta’ (⇒ vb. denom. *šliùkatoti* ʽbrnąć przez błoto’).

šliùndra 1. c. ʽczłowiek niechlujny, brudny, nieporządny’ (m. *šliuñdrius*), 2. c. ʽkto chodzi bez celu, wałęsa; włóczęga’, 3. f. ʽwyuzdana kobieta, rozpustnica’ (war. *pašliùndra*). Prawdopodobnie zapoż. z pol. przest. *szlądra, -y* ʽkobieta włócząca się po ulicy, ulicznica, bezwstydnica’; jest to sb. postverbale od pol. przest. *szlądrać się* ʽwłóczyć się, szwendać się, wałęsać się’ ⇐ nwn. *schlendern* ʽiść spacerkiem, połazić sobie’ (por. SW VI, 633). Inaczej LEW 1007, który przyjmował zapożyczenie wprost z niemieckiego. Por. łot. *slùnderêt* ʽchodzić bez potrzeby, obijać się bez zajęcia’ ⇐ dn. *slundern*, od czego łot. drw. *slunderis* ʽktoś nieudolny; włóczęga’ i *slundurs* ʽleń’ (ME III, 942). — Vb. denom. *šliuñdrinti* ʽchodzić brudnym, obdartym, jak włóczęga; iść powoli, chodzić bez celu’, *šliundrinė́ti* ʽchodzić brudnym, przemoczonym; szwendać się unikając pracy; o kobiecie: prowadzić rozwiązłe życie, puszczać się’.

šliuõžti, *šliuožiù*, *šliuožiaũ* 1. ʽślizgać się, ześlizgiwać się’, 2. ʽsuwać się, czołgać się, pełznąć’, 3. ʽwspinać się (na drzewo)’, 4. ʽiść powłócząc nogami’, 5. ʽskradać się (o złodzieju)’. Wariant do *šliaũžti* (zob.), wytworzony za pomocą innowacyjnej apofonii *au* ⇒ *uo*, stanowiącej pendant do apofonii *ei* ⇒ *ie*; dokładniej o tym s.v. *duobẽ*. Tymczasem ALEW 1045 mówi o niezrozumiałej z historycznego punktu widzenia wariacji wokalizmu *au* : *uo* i jako paralelne wypadki wymienia *čiuõžti* ob. *čiaũžti* oraz *sliuõgti* ob. *sliaũgti*. — Drw. *šliuožẽ* ʽślad wydeptany poprzez zboże lub łąkę’ (syn. *šliūžẽ, brydẽ*), *šliuožlỹs* ʽwłóczęga’.

šliùpti, *šliumpù*, *šliupaũ* gw. 1. ʽupijać się’, 2. ʽchciwie jeść, żreć’, 3. *nu-* ʽpośliznąć się, upaść, zwalić się’. Czasownik utworzony od interi. *šliùp* a. *šliū́pt* ʽchlup, chlust’ (o wylaniu, rozlaniu płynu, też o nagłym ruchu, uderzeniu). Inaczej LEW 1007, gdzie *šliup-* (war. do *šlup-?) ujęto jako refleks st. zanikowego od *šlap-* (zob. *šlãpias*). — Drw. *šliùpinti* 1. ʽchciwie jeść, żreć, pochłaniać’, intr. ʽmocno padać — o deszczu’, *šliùpterėti* 1. ʽłyknąć trochę wódki’, 2. intr. ʽchlusnąć’. Nomina: *šliùpinas* ʽupity, pijany’ (war. *šlùpinas*), *šliùpšnas* ʽcherlawy, słabego zdrowia, chory’, ⇒ cps. *šliupšnãgis* ʽniedomagający starzec, cherlak; ktoś nierozgarnięty; niechluj’ (z *šliupšn-nagis, por. *nagà*). — SW *šliūp-*: *šliū́pčioti* 1. intr. ʽwysypywać się’, 2. tr. ʽwsysać płyn, siorbać’, nomen: *šliū̃psnis* ʽduży łyk, haust’.

šliùrės f.pl. 1. ʽmiękkie pantofle domowe, papucie, kapcie’, 2. ʽobuwie bez pięty, z drewnianą podeszwą, drewniaki’. Zapoż. z prus.-niem. *šlore* (LEW 1007), por. nwn. *die Schlorren*. — Ze skrzyżowania *šliùrės* z syn. *kliùrės* (zob.) powstał neol. *škliū̃rai* m.pl.

ʽmiękkie pantofle domoweʼ (por. LEW 997, Kabašinskaitė 88).

šliùrti, prs. *šliūrù* (*šliųru < *šliu-n-ru; war. *šliurnù*[526], *šliùrstu*), prt. *nušliuraũ* gw. 1. ʽmoknąć na deszczu (np. o pastuchu)ʼ, 2. ʽ(o odzieży) tracić fason po zmoczeniu, niszczeć, dziurawieć, obedrzeć sięʼ, 3. ʽchodzić w poszarpanej odzieży, biednie wyglądaćʼ, 4. ʽzaniedbać się, opuścić sięʼ, 5. ʽzmarnieć (o roślinie), wyjałowieć (o ziemi)ʼ. Czasownik utworzony od interi. *šliur̃* ʽchlupʼ, por. *Purvai semiasi į batus, kai eini, tuojau šliur, šliur* ʽBłoto wlewa się do butów; jak idziesz, to zaraz [słychać] *šliur, šliur*ʼ. Por. LEW 1007. Osobno zob. *šlérti*. — Z innymi suf.: *šliurénti* ʽiść powoli, wlec się noga za nogąʼ, *šliū̃renti* ts., *šliurúoti* ʽchodzić zmoczonym; człapać w butach, które nabrały wodyʼ. Nomen: *šliùrinas* ʽwłóczęgaʼ. — N.B. Nie należy tu czas. łot. *šļurât* ʽpowłóczyć nogami, szurać; być dziwacznie ubranymʼ, ponieważ jest to zapożyczenie z nwn. *schlurren* ʽgeräuschvoll schleifend gehenʼ albo z dn. *slurren* ʽschlorfen, den Boden streifend gehenʼ (zob. LEW 1007).

šliū́žti, *šliū́žiu*, *šliū́žiau* gw. 1. ʽślizgać sięʼ, 2. ʽwieźć się sańmiʼ — formacja na wzdłużonym SZ *šliūž-* ⇐ *šliuž-* : *šliauž-*, por. *šliaũžti* m.in. ʽsuwać się, pełznąć, ślizgać sięʼ. — Drw. *šliū̃žinti* ʽiść z trudem, brnąć, iść powłócząc nogamiʼ, nomina: *šliū̃žas* ʽślimak, płazʼ, *šliūžẽ* ʽślad wydeptany poprzez zboże lub łąkęʼ, SD[1] «ślad, vestigium» (syn. *šliuožẽ*, zob. *šliuõžti*), *šliū̃žės* f.pl. ʽsanki do wożenia pługu, brony, worków, kamieni, kloców drewna; sanieʼ (war. *šliū́žės*, *sliūžai* b.z.a.), cps. *žemė́šliūža* ʽwłóczenie czego po ziemi nie pokrytej już śniegiemʼ (por. *žẽmė*, syn. *žemė́vilka*).

šlovẽ 3 p.a. 1. ʽchwała, sławaʼ, SD «sława», 2. ʽdobre imię, reputacjaʼ (*Nuplė̃šti kam šlóvę* ʽZniesławić kogoʼ. *Netekti šlovė̃s* ʽUtracić dobre imięʼ). War. *šlóvė* 1 p.a. (m.in. DP). Odpowiednik stłot. *slāve* ʽsławaʼ (Karulis II, 219). Z uwagi na długą samogłoskę *ā może być zapożyczeniem słowiańskim, por. strus. błr. *slava*. Lit. *š-* wobec słow. *s-* pochodzi z wyrównania do rodzimego syn. *šlavẽ* (zob.). Por. *šlõvnas* ʽsławnyʼ obok *slõvnas* i *slaũnas* ts. ⇐ błr. *sláŭny*. Inaczej BSW 307 i LEW 1008n.: *šlovẽ* jest spokrewnione ze scs. *slava* ʽδόξαʼ, sch. *slȁva*, czes. *sláva* itd. Podobnie Derksen 2008, 453 (praforma bsł. *ślōuʔ-). ALEW 1047 ujmuje *šlovẽ* jako drw. typu vr̥ddhi w stosunku do *šlavẽ* (zob.). — Drw. *nešlovus* SD «niesławny, ignobilis, obscurus, inglorius», *šlovingas* ʽsławny, godny chwałyʼ, SD <szlawu> adv. «błogo, belle, beate», <szlawus> «błogosławiony, beatus» (syn. *pagirtas*). Vb. denom. *šlóvinti* ʽchwalić, sławićʼ, *šlovinu* SD «sławię kogo, chwalę co», *šlovinu kam* SD «błogosławię komu, benedico, bene precor alicui» (syn. <szlawu kam>, *pašlovintas* SD «błogosławiony, beatus».

šlùbas, *-à* ʽkulawy, kulejący, chromy, utykający na nogęʼ. War. *šliùbas*. Sporne. LEW 1009 na tle wymienności spółgłosek *š* i *k* (zob. GJL I, § 467) rozważa związek *šlùbas* z rodziną *klùpti* ʽpadać na kolana, potykać sięʼ[527]. ALEW 1047 wciąga do porównania fakty germańskie (goc. *ushlaupan*, stisl. *hlaupa* ʽposkakiwać, skakaćʼ) i postuluje wspólny mianownik w postaci pie. *ḱleu̯b-. Lit. *šlùbas* byłoby więc kontynuacją st. zanikowego *ḱlub-. Brak w bałtyckim śladów po st. pełnym *šliaub-, wyjąwszy może zmianę nagłosu *šl-* na *šl'-* w war. *šliùbas*. — Drw. *šlùbis* ʽczłowiek kulawy, kuternogaʼ, *šlubuõlis* ts. Por. łot. *sluburs* ʽkto powłóczy nogamiʼ. Vb. denom. 1. *šlubčióti* ʽnieco kuleć, utykać; (o sercu) niedomagaćʼ, 2. *apšlùbinti* ʽokulawić (np. konia)ʼ, 3. *šlùbti*, *šlumbù*, *apšlubaũ* ʽstać się kulejącym, okuleć, okulawiećʼ, 4. *šlubúoti* ʽbyć kulawym, chromym; iść kulejąc; kuleć, źle działać, szwankowaćʼ. Por. łot. *slubît* ʽschlaff gehenʼ.

šlùnta 1 p.a. gw. 1. ʽbiodro; udoʼ, 2. ʽkawał mięsaʼ (*Šeiminykė davė šlùntą avienos*

[526] Metateza *nr* > *rn* jak w *šiur̃na* < *šiunra (*šiùrti*); *skur̃na* < *skunra (*skùrti*).
[527] LEW 1009 wymienia w tym związku jeszcze *klùbas* ʽokolica stawu biodrowegoʼ. To nie jest trafne, bo wyraz *klùbas* jest zapożyczeniem z błr. *klub* ʽkłąb u zwierzęciaʼ (zob. LKŽ VI, 161).

ʻGospodyni dała kawał baraniny’). War. *šlùntis*, *-ies* f. Niejasne, zob. LEW 1010 (s.v. *šlùina*). Por. 1° *šlùtas* ʻkto idąc kołysze się na boki’, 2° *šlutas* ʻudo, biodro, goleń’ (zob. *šlaĩtas*).

šlúostyti, *šlúostau*, *šlúosčiau* ʻwycierać, ścierać, podcierać’. SD *šluostau* «ucieram co», *apšluostau* «ocieram co», *nušluostau* «ścieram», *prašluostau akis* «przecieram oczy». Frequentativum na *-styti* od pwk. *šluo-* jak w *šlúoti* ʻzamiatać’ (zob. s.v.). Paralele: *dúostyti* ⇐ *dúoti*; *klóstyti* ⇐ *klóti*; *máustyti* ⇐ *máuti*. — Neoosn. *šluosty-*: *šluostytinė skara* SD «ścierka gruba, tela cruda» (por. *apipjaustytinis* s.v. *pjáuti*). — Neoosn. *šluost-*: *šluõstas* a. *šluõstė* ʻszmata, ścierka do wycierania, mycia’ (drw. z metatonią, por. *móstyti* ⇒ *mõstas*), *pašlúostė* ʻścierka, wycieraczka’ (por. *duostė*, *kaũstė*, *kraũstė*), *pašluõstos* a. *pašlúostos* f.pl. ʻzmiotki w postaci ziarna a. mąki’ (war. *pašluõstai*), też ʻśmiecie; okruchy ze stołu’, cps. *kamìnšluosta* ʻmiotła do czyszczenia komina’ (por. *kãminas*), *rañkšluostis* ʻręcznik’ (por. *rankà*).

šlúota 1. ʻmiotła, wiązka rózeg do zamiatania’, 2. gw. ʻmiotełka łaziebna z gałązek brzozowych’, 3. gw. ʻpęk, bukiet kwiatów’, 4. gw. ʻwiązka słomy zatknięta na kiju jako znak zakazu (wejścia, wjazdu)’, 5. gw. ʻogon komety, kometa; kula ognia, kłąb’. Odpowiednik łot. *sluôta* ʻmiotła’, *peŗamā sluota* a. *pirts sluota* ʻmiotełka łaziebna’. Dewerbalne nomen instrumenti z suf. *-tā-* od *šluo-* jak w *šlúoti* ʻmieść, zamiatać’ (zob. s.v.). Paralele: *kóptos* ⇐ *kópti*; *láiptos* ⇐ *lìpti*, *láipioti*. — Drw. *šluõčius* ʻkto robi miotły na sprzedaż’ (por. *šìkšnius* ⇐ *šikšnà*), *šluotẽlė* ʻmiotełka, miotełka kąpielowa; czub ptasi’, *šluotelė rūbų* SD «miotełka do szat». Cps. *šlúotkotis* ʻkij do miotły’ (por. *kótas*), *šlúotražis* ʻstara miotła’ (por. *rãžas*), *šlúotrykštės* f.pl. ʻrózgi na miotły’ (por. *rýkštė*).

šlúoti, *šlúoju*, *šlaviaũ* ʻmieść, zamiatać’, SD *šluoju* «garnę; umiatam». W dialekcie żmudzkim forma praesentis ma postać *šlavù* ʻzamiatam’. Można ją wyprowadzić z *ḱlou̯-e/o- < pie. *ḱleu̯H-e/o- (zob. LIV[2] 335). Por. łac. *cluō*, *-ere* ʻczyścić’ < *klou̯ō, *cloāca* ʻściek, kanał podziemny’ ⇐ *klou̯-ā-. Inne języki pokazują odmienny wokalizm oraz pierwiastek rozszerzony przez *-d-, por. gr. κλύζω ʻoblać, opłukać, zmyć, oczyścić’ < *ḱlu-d-i̯e-, goc. *hlutrs* ʻἁγνός’, stwn. *hlūt(t)ar* ʻczysty, przejrzysty’ < *hlūt-ra- < *ḱlū-d-ro- (por. nwn. *lauter* ʻczysty, szczery — o złocie’). Zob. IEW 607, BSW 307, LEW 1010n., ALEW 1048, EWD 775. Znacz. etym. dla *šlúoti*: ʻzamiatać ziarno podczas wiania zboża’. — Pwk. dyftongiczny rozszerzony laryngalną *ḱleu̯-H- ma w bałtyckim alternant w postaci *ḱleu̯-k-, zob. *šliaũkti*. — Seṭowy charakter lit. pierwiastka znajduje potwierdzenie w drw. *šlùvenos* f.pl. ʻto co zmieciono, zmieciny, śmiecie’, ponieważ jego składnik *v* mógł się pojawić jedynie w warunkach tzw. hiatu lrg., por. praformę *šluu̯en- < pie. *ḱluH-en- (Smoczyński 2003a, 97n.). Paralele: *pùvenos* do *pū́ti*; *pjùvenos* do *pjáuti*; *siùvena* do *siū́ti*. — WSZ: *šlū̃vis* ʻ(wgłębiony) ślad od pociągnięcia miotłą’. — W zakresie stopnia *e* jest do odnotowania czas. *šliáuti*, *šliáuna*, *šlióvė* ʻzadać cios, zdzielić, uderzyć’. Jego znaczenie można połączyć ze znacz. ʻuderzać miotłą’, odwołując się do takiej paraleli, jak np. pol. *zamiatać* ʻverrere’ : przest. *mieść* ʻrzucać, ciskać, zwłaszcza czymś miałkim, drobnym’. Co do strony semazjologicznej por. też *šliaũkti* (pie. *ḱleu̯k-), używane w dwu znaczeniach: 1. ʻzmiatać, ścierać’[528] i 2. ʻbić, silnie uderzać, walić’. Akutowany alternant *šliáu-* mógł się dostać do infinitiwu z zanikłego prs. atemat. *šliáumi < *ḱleu̯H-mi (inf. *šlū́ti). — Pojawienie się *šluo-* jako alternantu do *šlav-* jest innowacją morfonologiczną. Derywacja *av-V* ⇒ *uo-C* polega na odwróceniu stosunku *uo-C* ⇒ *av-V*, który się wytworzył w paradygmacie czasownika ʻdać’: *dúoti* ⇒ *daviaũ*. Zob. Stang 1966, 360. Przeciw temu objaśnieniu, które odwołuje się do analogii, wystąpił teraz Villanueva Svensson, *Balt* XLVIII:2, 2013, 233 f. Jego zdaniem

[528] Odpowiednik łot. *slàukt* znaczy ʻdoić’. Por. stosunek wed. *mā́rṣṭi* ʻwyciera, czyści’ (3 pl. *mr̥jánti*), aw. *marəzaiti* ʻpotrąca, lekko dotyka, muska’ i gr. ἀμέλγω ʻdoję’, scs. *mlěsti* ʻdoić’, lit. *mélž(i)u*, *mìlžti* ts. ⇐ pie. *$h_2$melǵ- ʻpocierać, ścierać’.

osnowy sprzężone w litewskim pdg. *šlúo-* : *šlav-* należą do dwóch genetycznie różnych baz werbalnych, w szczególności *šlúo-C* < pb. *šlō- wywodzi się z pie. aorystu *ḱléh$_3$-t, zaś *šlav-V-* z pie. praesens na *-u-*, pie. *ḱleH-u-. — Osnowę inf. pokazują *šlúostyti* (zob.) i *šlúota* (zob.). Osobno zob. neopwk. *šlav-*. — Neoosn. *šluoj-* (⇐ prs. *šlúoju*): *šluojė́jas* ʻzamiataczʼ, *šluojìkas* ts. Z nieregularnym uproszczeniem *uo* w *o*: *iššlojìmas* ʻśmiecieʼ (dosł. ʻwymiecenieʼ). Tu też SD[1] <ßłoimas> «dwor, aula, curia, basilica, atrium, area» (syn. *dvaras*), SD <atßłoimas> «siedlisko, plac, area», z synkopowania *šlojimas* (w LKŽ XV, 18 wyraz ten został przytoczony ze znakiem zapytania). Wyraz ten można wyprowadzić z *(at)šluoj-imas, formacji zbudowanej podobnie jak *atšlavìmas* ʻdziedziniec, podwórzeʼ (por. prt. *šlaviaũ* ʻzamiatałemʼ). Zakończenie *-uojimas* było wyjątkowe, podczas gdy *-ojimas* jest pospolite, por. takie przykłady, jak *jojìmas*, *lojìmas*, *mojìmas*.

šmaikštýti, *šmaikštaũ*, *šmaikščiaũ* gw. 1. ʻwymachiwać czymś giętkim, np. rózgą, biczemʼ, 2. ʻciąć, smagać rózgą, batemʼ, 3. ʻszybko przelatywać, śmigać — o jaskółkachʼ (war. *šmaikštýtis*). Pochodzenie dwuznaczne. Albo od interi. *šmáikšt* — o odgłosie zdzielenia batem (por. syn. *šmáukštyti* ⇐ *šmáukšt*), albo od sb. *šmaĩkštis* ʻrózga, witka; batʼ (zob. *smaigýti*). Z innym suf.: *šmaikštúoti* ʻciąć, smagać rózgą, batemʼ. — Drw. *šmaikštùs* ʻgiętki, gibki; smukły; spiczasty (o kołku)ʼ, przen. ʻzręczny, zwinny; dowcipny, celny (o słowach); wygodny w użyciuʼ.

šmaukšė́ti, *šmáuksiu*, *šmauksė́jau* (war. *šmáukšėti*) gw. ʻwymachiwać batem, rózgą; strzelać z biczaʼ. Czasownik z suf. *-sėti*, *šmaukš-sėti, urobiony od interi. *šmáukš*, *šmaũkš* m.in. o smagnięciu rózgą a. batem.

šmaũkšti, *šmaukščiù*, *šmaukščiaũ* obok *šmaũkšti*, *šmauškiù*, *šmauškiaũ* gw. 1. ʻwymachiwać batem, rózgą; strzelać z biczaʼ, 2. ʻniedbale zmiatać resztki (ze stołu, z ławy)ʼ, 3. ʻzdzierać, niszczyć (ubranie, obuwie) używaniemʼ, 4. ʻwciągać w nos tabakę, niuchaćʼ (syn. *šniaũkti*), 5. ʻszybko przelatywać, śmigać (o ptakach)ʼ. Czasownik urobiony od interi. *šmáukš(t)*, *šmaũkš(t)* m.in. o smagnięciu rózgą a. batem. Z innym suf.: *šmáukštyti* ʻwymachiwać batemʼ (por. syn. *šmaikštýti*). Zob. też LEW 1012.

šmeĩžti I, *šmeižiù*, *šmeižiaũ* 1. ʻbrudzić, zanieczyszczać, zaśmiecać, np. podwórzeʼ, 2. ʻoczerniać, rzucać oszczerstwa, szkalować kogoʼ (*Jie mane šmeĩžia* ʻOni mnie oczerniająʼ). Niejasne. LEW 1014n. postulował opozycję apofoniczną *šmeiž-* / *šmiž-* i łączył ze *šmìžti* m.in. ʻzepsuć sięʼ (zob. s.v.). — Drw. *šmeižà* ʻplama, zabrudzone miejsceʼ, *šmeižė́jas* ʻoszczercaʼ, *šmeižìkas* ts., *šmeĩžtas* ʻoszczerstwo, potwarzʼ (*léisti šmeižtùs* ʻrzucać oszczerstwaʼ). — SO *šmaiž-*: *šmáižioti*, *-ju*, *-jau* ʻobmawiać, oczerniaćʼ.

šmeĩžti II, *šmeižiù*, *šmeižiaũ* gw. 1. ʻbiegać tam i z powrotem, lataćʼ, 2. ʻłazić bez celu, kręcić się gdzieʼ, *pašmeĩžti* ʻporwać, ukraśćʼ, *péršmeižti* ʻsmagnąć rózgąʼ. Drw. *šméižlė* a. *šméižmė* ʻpłaz, żmijaʼ (por. metatonię akutową w *gléimė*, *báimė*). — SO *šmaiž-*: *šmáižioti*, *-ju*, *-jau* 1. ʻchodzić bez potrzeby, szwendać się po kątach, włóczyć sięʼ (war. *šmáižyti*), 2. ʻukazywać się niewyraźnie, mgliście i znikać; przemykaćʼ, 3. ʻszybko przelatywać, śmigać, np. o jaskółkach, nietoperzachʼ (syn. *šmaikštýti*), *šmaižýti* m.in. ʻchodzić tam i z powrotem, kręcić się; smagać batemʼ, refl. *šmaižýtis* ʻzwidywać sięʼ, *pasišmaižýti* ʻpokazać się gdzieś na krótko; pokręcić się w pewnym miejscuʼ. Nomen: *šmaižùs* ʻzimny, przenikliwy (o wietrze); odrażający, wstrętnyʼ. — SZ *šmiž-*: *šmižė́ti*, *šmìža*, *-ė́jo* ʻroić się (o pszczołach, mrówkach, kijankach)ʼ, przenośnie też o ludziach, *šmižinė́ti* ʻpełzać, leźć, przemykać się (też o myszach); latać, łazić bez zajęciaʼ, *įšmižiúoti* ʻwślizgnąć się, wpełznąć po kryjomuʼ. Nomina: *šmižinys* BRB ʻrobactwo (żerujące na drzewach)ʼ, *šmižū̃nas* ʻobibokʼ. — WSZ *šmyž-*: *šmýžauti* ʻprzechadzać się, szwendać sięʼ. Podstawą całej tej rodziny są prawdopodobnie interi. *šmìži šmìži* — o lataniu, bieganiu, łażeniu oraz *šmìžu šmìžu* — o krzątaniu się, ruszaniu się. Por.

šmùrkšėti ⇐ *šmùrkš, šmùrkšt.*

šmė́kla ʽprzywidzenie, widziadło, zmora; cień zmarłego, upiór'. Ten literacki wariant stoi obok gwarowego *šmė́kšla, šmė́kšlė* ts. i pokazuje zatratę drugiego segmentu *-š-*, właściwego dla osnowy czasownikowej *šmėkšóti* (zob.). — Vb. denom. *šmėklinė́ti* ʽo widziadle: chodzić, przesuwać się; majaczyć przed oczyma', *šmė́klotis* ʽzwidywać się; wyobrażać sobie coś, roić coś sobie' (war. *šmė́kliotis*).

šmėkšóti, *šmė̃kšo, šmėkšójo* ʽwidnieć z dala, pokazywać się, zarysowywać się niewyraźnie (we mgle, w ciemności)', też o czymś budzącym strach, o widziadle, upiorze. War. *šmėksóti* (i *šmėksė́ti*). Formacja na *-so-* (*šmėkš-sóti), oparta na interi. *šmė́kš, šmė́kšt* — o nagłym wrażeniu wzrokowym, krótkotrwałym i niejasnym; też o szybkim ruchu, skoku, machnięciu. W kwestii neosuf. *-šoti* na miejscu *-soti* zob. s.v. *kė̃kšė*. Osobno zob. *šmė́kla*. — Neoosn. *šmėkš-*: *šmė́kščioti* ʽukazywać się niewyraźnie, mgliście i szybko znikać, majaczyć' (war. *šmė́sčioti*), *šmė́kšla* ʽprzywidzenie, widziadło, zmora, upiór', war. *šmė́kšlė* ts.; *šmė̃kšlas* ʽciemniejsze miejsce, cień, np. na fotografii', ⇒ vb. denom. *šmėkšlinė́ti* ʽchodzić chyłkiem; o oczach: poruszać się niespokojnie'.

šmiẽžti, *šmiẽžia, šmiẽžė* gw. ʽlecieć w powietrzu — o kamieniu'. Stoi w alternacji *ie* : *ei* ze *šmeĩžti* II (zob.).

šmìkti, *šminkù, šmikaũ* gw., zwykle z prvb. *pa-* ʽpostradać zmysły, oszaleć, zwariować'. Bez etymologii.

šmìžti, prs. *šmỹžta* (*šminž-sta, war. *šmỹža* < *sminža), prt. *šmìžo* (war. *šmìžė*), z prvb. *ap-* gw. 1. ʽo roślinie: uschnąć, obeschnąć podczas suszy', 2. ʽpodgotować się (o kartoflach)', 3. ʽwystrzępić się', *péršmižti* ʽpodchmielić sobie', *sušmìžti* ʽstracić swoje właściwości, zepsuć się (o piwie, mięsie, potrawie)', 4. ʽpoczuć się sennym' (*šušmìžęs* ʽchcący spać, senny'). War. z insercją *k*: *šmỹkšti, šmỹkšta, šmỹško* ʽusychać, marnieć (o zbożu)'. Niejasne. LEW 1014n. przyjmował alternację apofoniczną ze *šmeiž-* jak w *šmeĩžti* I ʽbrudzić; oczerniać'.

šmõryti, *šmõriju, šmõrijau* gw. 1. ʽpić bez umiaru wódkę, chlać', 2. intr. ʽobficie padać — o deszczu', *sušmõryti* ʽzdzielić batem; szybko gdzieś pojechać i wrócić'. Zapoż. z prus.-niem. *šmōren* (GL 130, LEW 1015).

šmõtas gw. 1. ʽczęść jakiejś całości, kawał, kawałek', 2. ʽczęść jakiejś powierzchni, spłacheć' (*žẽmės šmõtas* ʽszmat ziemi'), 3. ʽniemała ilość, dość dużo, sporo, dużo' (*šmõtas žmonių̃* ʽdużo ludzi', *mẽtų šmõtas* ʽsporo lat, szmat czasu'), 4. *tìnginio šmõtas* ʽkawał lenia', tj. ʽwielki leń'. Zapoż. z pol. *szmat*, błr. *šmat* indecl. (bez przekonującej etymologii, zob. Boryś 2005, 604). Por. łot. *šmataks* ʽduży kawałek' ⇐ ros. *šmatók* ʽkawałek'; łot. *šmatkas* f.pl. ʽodpadki' ⇐ ros. *šmátki* ʽucięte, urwane kawałki'. Zob. też SLA 217, LEW 1015. — Drw. *šmõtais* adv. ʽmiejscami; czasami'.

šmùlas, *-à* żm. ʽbez rogów, bezrogi'. Trudne. Po pierwsze można założyć synkopowanie trójzgłoskowej formy plit. *šumùlas. Pwk. *šum- jest st. zanikowym do pb. *šem- < pie. *ḱem- ʽpozbawiony rogów'. Suf. *-ula-* jak w *tóbulas, mãgulas, stẽbulas* (oraz *gamulà* ʽbydlę bez rogów'). Przyjęte dotąd korespondencje ie. to sti. *śáma-* ʽbezrogi' (*ḱemos) oraz gr. κεμάς, -άδος f. ʽcielak jelenia', zob. IEW 556, LEW 1015. Z drugiej strony można dla refleksów sti. *śáma-* i gr. κεμάς ⇐ pgr. *κεμ-ο-ς przyjąć rekonstrukcję pie. *ḱemh$_2$-o- ʽbezrogi, hornlos' (Lubotsky apud Beekes 2010, 671). Aby umożliwić dołączenie tu refleksu litewskiego, przyjmiemy 1° że *šmùlas* pochodzi z metatezy w praformie *šùmlas, 2° że *šùmlas jest kontynuacją formacji o pierwiastku w st. zanikowym: *šūm-la-s < pie. *ḱm̥h$_2$-lo-s. Beekes, *l.c.* niesłusznie sądził, że sekwencja *-mu-* w *šmùlas* odzwierciedla pie. *m̥h$_2$-. — Inaczej ME III, 955, gdzie z uwagi na łot. *smàuls*[2] ʽbezrogi', *smaũle, smàule*[2]

ʽkrowa bez rogów; krowa z ułamanymi rogamiʼ postuluje się pb. apofonię *šmaul- : *šmul-. — Synonimami *šmùlas* są *baũžas*, *búolas*, *duõlas*, *glùmas*, *glum̃žas*, *škùlas*.

šmùrkšėti, *šmùrkši*, *šmùrkšėjo* gw. 1. ʽbiegać tam i z powrotem (o myszach); biegać, jeździćʼ, 2. ʽszybko połknąć, zwł. coś śliskiego (kluskę, grzyba, śliwkę)ʼ. Onomatopeiczne, por. interi. *šmùrkš(t)* — o szybkim ruchu myszy wyłażącej lub włażącej do nory; o nagłym, szybko następującym zdarzeniu. Por. *zùiti* ⇐ *zùi*.

šmùtas gw. ʽbłazen, ktoś niepoważny, bałamut; krętacz, oszust, kłamcaʼ. Ze zmiany *čmutas, co było zapożyczeniem z błr. *čmut, -a* (por. LEW 1016). Zastępstwo obcej grupy *t̑šm-* przez lit. *šm-* ma paralelę w *člañkas* > *šlañkas*.

šmùtyti, *šmùtiju*, *šmùtijau* gw. ʽbałamucić, kręcić, zwodzić, oszukiwaćʼ. Ze zmiany *čmutyti, co było zapożyczeniem z błr. *čmucícь*, *čmučú*. Zob. też *šmùtas*. — Z innymi suf.: *šmùtinti* ts., *šmutavóti* a. *šmùtauti* ʽżartować; natrząsać się z kogo, naigrawać sięʼ. Stary nagłos *čm-* poświadcza SD *čmutavoju* «figluię, iocor, obludo, scurror» (syn. *juokiuosi*).

šnabždė́ti, *šnãbžda*, *šnabždė́jo* 1. ʽszeleścić — o wyschniętych roślinachʼ, 2. ʽszeptaćʼ. Onomatopeiczne, por. interi. *šnàbždu šnàbždu* — o szeleście. Równoznaczne ze *šnibždė́ti* (zob.). Por. ALEW 1049. — Drw. *šnabždesỹs* ʽszeptʼ, *šnabždomìs* a. *šnabždõm* adv. ʽszeptemʼ.

šnairà, *šnairomìs*, *šnairõm* adv. ʽ(spoglądać, patrzeć) z ukosa, ukradkiem, z niechęcią, ze złościąʼ — skostniałe formy instr.sg., instr.pl. rzeczownika *šnair-ā- o nieznanym znaczeniu. Brak alternantów †šnir-, †šnier-, †šneir-. Pochodzenie niejasne, por. LEW 1016. — Drw. *šnaĩras*, *šnairùs* ʽskrzywiony, skierowany w bok; mający zeza, zezowaty; niechętny, niezadowolony, złyʼ (war. *žnaĩras*, *žnairùs*). Vb. denom. *šnairúoti* ʽpatrzeć zezem; spoglądać z niechęciąʼ. Do tego *šnair-akiúoti* ts. — przez analogię do syn. *skersakiúoti* (⇐ *skersãkis*, *skersa.ãkis*).

šnãpsas, *šnàpsas* gw. ʽwódkaʼ — zapoż. z nwn. *Schnaps* (GL 131, LEW 1016). War. *šnapsà*, *šnàpsė*, *šnàpsus*; z asymilacją *š-s* > *š-š*: *šnapšà*, *šnãpšaš*, *šnãpšė*. — Od neoosn. *šnapš-* utworzono drw. *šnapškė* b.z.a. ʽwódkaʼ (por. *saũskė*, *vẽpskė*) i *šnapštõkai* m.pl. ʽpieniądze na zakup wódkiʼ (*Gerčio burną — neturiu šnapštõkų* ʽZwilżyłbym usta, [lecz] nie mam *šnapštokai*ʼ). Neosuf. *-toka-* pochodzi zapewne z metanalizy wyrazu *šeštõkas* ʽdawna moneta o wartości sześciu groszyʼ (zob. s.v.). — Drw. wsteczne: *šnãbė*, *šnãbis* (por. łot. *šnabis*, *šņabis*). Od tego *šnãbaras* ʽwódkaʼ, z sufiksem przypominającym pejoratywne nazwy osób, jak np. *gaĩmaras*, *plẽparas*. Vb. denom. *šnapsúoti* ʽpić wódkęʼ, *apsišnapsúoti* ʽupijać sięʼ, też *šnapšiáuti* ʽpić wódkęʼ, *šnapšiúoti* ts.

šnarė́ti, *šnãra*, *šnarė́jo* 1. ʽszeleścić (o liściach), cicho trzeszczeć (o ogniu, gdy zaczyna się palić), chrzęścić, cicho szumieć (o kłosach dojrzałego zboża), szemrać (o rzeczce)ʼ, 2. ʽporuszać się wydając szelestʼ, 3. ʽrozmawiać szeptem; szeptać odmawiać modlitwyʼ. Dźwiękonaśladowcze, por. syn. *šlamė́ti*, *šnabždė́ti*, *šnibždė́ti*. — Drw. *šnarinė́ti* ʽposzukiwać, myszkować; obwąchując zbierać (o świni)ʼ. Inchoat. *sušnárti*, *-šnąrą* (*-šna-n-ra, war. -*šnársta*), *-šnãro* ʽzaszumieć; zacząć się ruszać (o gromadzie, tłumie); zacząć szeptaćʼ.

šnar̃pšti, *šnar̃pščia*, *šnar̃pštė* 1. ʽo koniach: chrapać, nozdrzami silnie wypuszczając powietrze, parskać, prychaćʼ, 2. ʽchrapać podczas snuʼ, 3. ʽgłośno smarkaćʼ, 4. ʽchciwie jeśćʼ. Dźwiękonaśladowcze, por. alternant *šnirp-* s.v. *šnir̃pšti*. Por. syn. *šner̃kšti*, *pruñkšti*.

šner̃kšti, *šner̃kščia* (war. *šner̃škia*), *šner̃kštė* (war. *šner̃škė*) 1. ʽo koniu, wołu: prychać, wydmuchiwać powietrze nozdrzamiʼ (syn. *pruñkšti*, *šnar̃pšti*), 2. ʽwydmuchiwać smarki z nosa; wciągać smarki do ustʼ, 3. ʽzapamiętale pracowaćʼ, 4. gw. ʽfukać będąc niezadowolonymʼ, 5. gw. ʽchciwie zjadać, siorbiąc przy tym lub mlaskającʼ, 6. ʽśmiecić, zaśmiecać (podłogę, podwórze)ʼ. Czasownik utworzony od interi. *šnérkšt*, *šner̃kšt*, opisującej

m.in. nagły lub szybki ruch. Por. syn. *šniur̃kšti*. — Drw. *šner̃kšlės* f.pl. ʽnozdrza', *šnerkšlỹs* ʽkto głośno wydmuchuje nos; kto zapamiętale pracuje, pracoholik; kto innych zmusza do pracy'.

šnekė́ti, *šnekù*, *šnekė́jau* ʽmówić' (*Vaikas jau šnẽka* ʽDziecko już mówi'), ʽrozmawiać, gadać', *atšnekė́ti* ʽodradzać komu co', *prišnekė́ti* ʽnagadać, naopowiadać czego; namówić kogo', refl. *šnekė́tis* ʽgawędzić', *nusišnekė́ti* ʽpleść od rzeczy, mówić bzdury', *pasišnekė́ti* ʽporozmawiać, pogadać'. Pochodzenie *šnek-* jest onomatopeiczne, podobnie jak w wypadku dn. *snaken*, *snakken* ʽgadać, paplać' (⇒ nwn. *schnacken* ʽgadać, gawędzić'), niderl. *snacken* ts., por. LEW 1018. Brak apofonii (†šnak-, †šnik-) zdaje się to potwierdzać. — Drw. *pašnẽkinti* ʽzagadnąć kogo', *prišnẽkinti* ʽnamówić, namawiać kogo do czego', *prašnèkti*, *-šnenkù*, *-šnekaũ* ʽprzemówić', refl. *įsišnèkti* ʽwdać się w rozmowę; zacząć mówić; wygadać się, zdradzić się z czym przez gadulstwo', *užsišnèkti* ʽzagadać się'. Nomina: *pašnekõvas* ʽrozmówca', *šnekà* ʽmowa, sposób mówienia; rozmowa, gawędzenie' (*be šnekõs* ʽbez przytomności, nieprzytomny'), *šnẽkalas* ʽpuste gadanie, niepoważna gadanina', *šnekesỹs* a. *pašnekesỹs* ʽrozmowa, pogawędka', *šnẽkos* f.pl. ʽplotki', *šnekõvas* ʽgaduła, gawędziarz', *šnektà* ʽmowa', gram. ʽnarzecze, gwara' (syn. *tarmė̃*), *šnekùs* ʽgadatliwy, rozmowny, wygadany', ⇒ *šnekùtis* ʽgawędziarz, gaduła' (⇒ vb. denom. *šnekučiúoti* ʽgawędzić').

šnérplės, *-ių* f.pl. ʽnozdrza, otwory zewnętrzne nosa' — drw. od bliżej niesprecyzowanej osnowy dźwiękonaśladowczej (zob. LEW 1018). Por. syn. *šnìrpšlės* obok interi. *šnìrpšt* s.v. *šnir̃pšti*. Zob. też *sner̃glės* s.v. *snarglỹs*.

šnérvės, *-ių* f.pl. ʽnozdrza, otwory zewnętrzne nosa'. SP *šnerv-* alternuje ze SZ *šnirv-*: *šnìrva* wulg. ʽpysk, morda' — metonimia na zasadzie *pars pro toto* (paralela: łot. *pur̃slas* ʽpysk, morda' wobec lit. *pur̃slės* f.pl. ʽnozdrza konia'). Z uwagi na syn. *šnìrpšlės* ʽnozdrza', który stoi w związku z interi. *šnìrpšt* (zob. *šnir̃pšti*), można i w tym wypadku postulować podstawę onomatopeiczną. — Vb. denom. *šnervė́ti*, *-a*, *-ė́jo* ʽoczyszczać nos, smarkać; mówić przez nos', *šnervinė́ti* ʽwałęsać się, łażąc szukać czegoś; wypytywać, ciekawić się' (znacz. etym. ʽwęszyć'), *šnérvinti nósį* ʽwydymać nozdrza na znak niezadowolenia', *pašnérvinti nósį* ʽwydmuchać nos', *šnervióti* ʽpykać fajkę'.

šniaũkti, *šniaukiù* (war. *šniaukù*), *šniaukiaũ* 1. ʽzażywać tabaki, niuchać', 2. ʽgłośno wciągać powietrze, posapywać', *pašniaũkti* ʽwciągnąć w nos niuch tabaki; zdrzemnąć się; trochę popadać — o deszczu'. Por. łot. *šņàukt*, *-cu* ʽparskać, chrapać; syczeć'. Onomatopeiczne, por. 1° interi. *šniáukš* — o zdzieleniu batem, *šniáukšt*, *šniaũkšt* — o nagłym cięciu, skaleczeniu się; o ucięciu (np. warkocza), zakłuciu (wieprza), o akcie kradzieży (*Šniaũkšt ir nušniauškė* ʽ*Šniaukšt* i ukradł'), 2° interi. *šniū́kt* — o wciąganiu tabaki (*Šniū́kt ant vieną nosį, šniū́kt an kitą* ʽ*Šniūkt* do jednej dziurki, *šniūkt* do drugiej'), *šniū́kšt* — o węszeniu, o wciąganiu tabaki, o parskaniu śmiechem. Por. LEW 1018, s.v. *šniaũkšti*. — Drw. *šniaukà* c. ʽkto zażywa tabaki', *šniaukaĩ* m.pl. ʽziarno gorszego gatunku oddzielone podczas czyszczenia zboża, tzw. poślad', *šniaũkas* ʽszczypta tabaki do zażycia, niuch; katar', *šniaukinỹs* ʽniuch'. — Z interi. *šniaukš(t)* wiążą się: *šniaũkšti* ʽzażywać tabaki; głośno pociągać nosem', też o odgłosie tnącej kosy', nomina: *šniaũkštas* ʽniuch', *šniaũgžlės* f.pl. ʽpoślad; plewy; drzazgi do palenia' — na skutek udźwięcznienia w formie *šniaukš-lės. Zob. też *šniū̃kis*.

šnibždė́ti, *šnibždù*, *šnibždė́jau* 1. ʽmówić po cichu, szeptać do ucha', 2. gw. ʽszeleścić'. Onomatopeiczne, por. interi. *šnìpšt*, *šnýpšt* m.in. o szeleście, o szepcie, *šnìbždu šnàbždu* — o szepcie przy konfesjonale (zob. LEW 1018). W znacz. ʽszeptać' używa się również form *knabždė́ti*, *kuštė́ti*, *kuždė́ti*, *šepsė́ti*, *šnabždė́ti*, *šnapšė́ti*, *šnarė́ti*, *švakšė́ti*, *švagždė́ti*. — Drw. *šnibždesỹs* ʽszept', *šnibždomìs* adv. ʽszeptem'.

šnìcelis, *-io* ʽkotlet cielęcy a. wieprzowy' — zapoż. z pol. *sznycel, -cla, sznycel po wiedeńsku* (⇐ nwn. *Schnitzel* n., *Wiener Schnitzel*). Por. syn. *pjausnỹs*.

šniõkšti, *šniokščiù* (war. *šniokštù*), *šniokščiaũ* 1. ʽhuczeć — o wietrze, szumieć — o drzewach, o ulewnym deszczu', 2. ʽsapać ze zmęczenia', SD <śniakściu> «sapam, fremo, musso». Czasownik utworzony od interi. *šniókšt* — o nagłym ruchu, uderzeniu, zacięciu batem, o wylewaniu płynu z naczynia. Por. syn. *šniõkti* i *švõkšti*. Zob. też LEW 1018n., ALEW 1049. — Drw. *šniokščiavimas* SD «sapanie» (od *šniokštauti), *šniokšlẽ* ʽnozdrze', *šniokšlỹs* ʽdychawiczne zwierzę', *šniokštulỹs* ʽnapady duszności, astma'. Vb. denom. *šniokštúoti* ʽsapać'.

šnióti, *šnióju*, *šniójau* gw. 1. ʽchłostać, ciąć batem', 2. ʽżąć, kosić; ścinać drzewo', 3. ʽszybko iść', 4. ʽpadać, lać — o długotrwałym deszczu'. Prawdopodobnie onomatopeiczne, por. bliskoznaczne *šlióti*. — Drw. *šniovóti* ʽwałęsać się' jest vb. denominativum od zanikłego sb. *šnio-va (por. *žiov-áuti* ⇐ *žio-và* ⇐ *žiótis*).

šnipáuti, *šnipaúju*, *šnipavaũ* gw. ʽwęszyć, szpiegować' — zapoż. z nwn. *schniffeln* a. *schnüffeln* ʽwęszyć'. Od tego urobiono sb. postvb. *šnìpas* ʽszpieg, szpicel', ⇒ vb. denom. *šnipinė́ti* ʽwęszyć, śledzić, łażąc szukać czegoś, podglądać; szpiegować, zajmować się szpiegostwem'. — Jak derywat na SO *šnaip-* ⇐ *šnip-* wygląda czas. *šnaipýti* ʽobwąchiwać żarcie i nie żreć (o świni)'. Por. *šnáipščioti* s.v. *šnỹpšti*.

šnìpis, *-io* gw. 1. ʽostry kąt, róg, kant', 2. ʽcoś wystającego, sterczącego, kanciaste zakończenie', 3. ʽwycięcie w kształcie dziobu; lejkowate zakończenie dzbanka, dzióbek', 4. ʽząb piły'. Zapożyczenie z nwn. *Schnippe* ʽszpic, czubek' (stąd też łot. *šņipis* ʽostry kąt; nos'), por. LEW 1019. — Być może, że od *šnìpis* derywowano wyraz *šnìpas* ʽryj świński, pysk, dziób', mianowicie jako formację ekspresywną względem *snùkis* ʽpysk, ryj'. Od tego vb. denom. *šnipáuti* ʽryć ryjem'.

šnýpkė gw. ʽtabaka, środek pobudzający do kichania' — zapoż. z prus.-niem. *šnīfke* (GL 131, LEW 1019), por. nwn. *Schnupf-tabak*. Co do akutu por. zapoż. *pýpkė*, *špýkėrė*, *týnė*. Vb. denom. *šnypkiúoti* ʽzażywać tabakę' (por. *pypkiúoti* ʽpykać fajkę').

šnỹpšti, *šnypščiù* (war. *šnypštù*), *šnypščiaũ* 1. ʽsyczeć, wydawać syk (o wężu, ropusze, gęsi, też o mokrym drewnie w ognisku)', 2. ʽwydmuchiwać nos, smarkać', 3. ʽsapać, prychać', 4. ʽszeptać, mówić szeptem', 5. ʽz pilnością wykonywać drobne prace, dłubać w czym; krzątać się'. SD *šnypštu* «świegocę» [ʽpaplać, pleść']. Czasownik utworzony od interi. *šnýpš*, *šnỹpš* — o pociąganiu nosem, o węszeniu, *šnýpšt*, *šnỹpšt* — o syczeniu, sapaniu, węszeniu. Syn. *šnir̃pšti*, *šnar̃pšti*, *šnõpšti*. — Drw. *šnypšlẽ* ʽnozdrze', *šnỹpšlės* f.pl. 1. ʽszczypce do obcinania upalonego knota świecy', 2. ʽpodmokła, bagnista łąka, grunt', *šnypštėlẽ* ʽżmija; gęś', *šnypštimas* SD «kszyk, kszykanie wężow» [ʽsyczenie węży'], *šnỹpštynė* wulg. ʽnos', też ʽodbyt'. — Ciekawym derywatem jest SO *šnaipš-* ⇐ *šnypš-*: *šnáipščioti* ʽod czasu do czasu pociągać nosem a. wydmuchiwać nos', *šnaipštýti* ts.

šnypštùkas, *šnìpštukas* gw. ʽchustka do nosa' — forma zmieniona ze *šnùpdūkas* a. *šnìpšdokas* drogą adideacji do czas. *šnỹpšti* ʽwydmuchiwać nos, smarkać' (por. LEW 1020, Kabašinskaitė 82). *šnùp-dūkas* to zapożyczenie z prus.-niem. *šnęp-dōk* (GL 131, LEW, *l.c.*), por. nwn. *Schnupf-tuch*. Odpowiedni germanizm łotewski brzmi *šnupdrāna*. Jest to hybryda, złożona ze *šnup°* i *°drāna* ʽtkanina, materiał', będącego przekładem z dn. *°dōk* (por. LEW, *l.c.*).

šnir̃pšti, *šnirpščiù*, *šnirpščiaũ* 1. ʽsyczeć, wydawać syk (o wężu, o palącym się drewnie)', 2. ʽpociągać nosem, wydmuchiwać nos, smarkać', 3. ʽparskać — o koniu', 4. ʽsapać we śnie', 5. ʽpopłakiwać, kwilić — o dziecku', 6. ʽbzyczeć — o muchach, owadach',

7. ʻo deszczu: mżyć, siąpićʼ. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *šnìrpš* — o świście, syku, *šnìrpšt* — o krótkotrwałym świście, o pociąganiu nosem. Por. *šnar̃pšti*, *šnỹpšti*. — Drw. *šnìrpšlės* a. *šnir̃pšlės* f.pl. ʻnozdrza, otwory zewnętrzne nosaʼ (war. *šnìrplės*), *šnìrpštas* ʻprzelotny deszczʼ.

šniũkis, *-io* ʻszczypta tabaki, niuchʼ — stoi prawdopodobnie na miejscu *niūkis, co było zapożyczeniem z pol. *niuch* ʻszczypta tabaki do zażyciaʼ. Forma oboczna do *niùkas* ʻszczypta (tabaki, pieprzu, mąki)ʼ ⇐ pol. *niuch*. Nagłos *šn'*- został dostosowany do rodzimego czas. *šniaũkti* ʻwciągać w nos tabakęʼ. Pominięte w LEW 1018 (s.v. *šniaũkšti*) i Kabašinskaitė 1998.

šniũ̃ras przest., gw. 1. ʻgruby sznurʼ, SD «sznur ciesielski, amussis» [ʻpionʼ], 2. ʻsznurekʼ, 3. ʻwąski a długi pas ziemiʼ, 4. ʻdawna miara mierniczaʼ [na morg ziemi przypadało 30 sznurów]. Zapoż. z błr. gw. *šnjur*, *-a*, zob. ZS 56. Por. błr. liter. *šnur*, *-á* ⇐ pol. *sznur* ⇐ nwn. *Schnur*. LEW 1020 za SLA 217 niesłusznie wymienił pol. *sznur* jako formę źródłową. Jeszcze inaczej Čepienė 174: zapoż. z nwn. *Schnur*. — Drw. *šniũ̃rai* m.pl. 1. ʻszoty, liny służące do stawiania żaglaʼ, 2. ʻprzyrząd rybacki złożony z kilkunastu sznurków z haczykami, przywiązanych do jednej długiej linkiʼ (ten termin techniczny może być kalką z pol. przest. *sznurki* ts.), *šniūreliai* SD m.pl. «dyscyplina, ktorą się biczuią, flagellum, flagrum» (syn. *dirželiai, kuriais plakasi*, *rykštės*). — N.m. *Šniũ̃rai* 5x, *Šniūráičiai*, *Šniũ̃riškis*.

šniur̃kšti, *šniurkščiù*, *šniurkščiaũ* 1. ʻgłośno wydmuchiwać nos, smarkaćʼ, 2. ʻwciągać wypływające z nosa smarkiʼ (*Kam tu šniurkštì*, t.y. *trauki smurglį į save, į nosį — iššnypšk, kad nevarvėtų*), 3. ʻcicho szlochać, chlipać, popłakiwaćʼ, 4. ʻzrzędzić pod nosem, gderaćʼ. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *šniùrkšt* m.in. o wydmuchiwaniu nosa, o chlipaniu dziecka, *šniur̃kš* — o wąchaniu, obwąchiwaniu; o parskaniu koni. Odpowiednik łot. *šņurgt*, *-stu*, *-gu* ʻmieć katar; o koniu: mieć nosaciznęʼ. Por. syn. *šnar̃pšti*, *šner̃kšti*, *šnir̃pšti*. Zob. też LEW 1020. — Drw. *šniur̃kšlės* f.pl. gw. ʻnozdrza konia, świni; pysk konia, świni; trąba słoniaʼ, *šniurkšlỹs* ʻktoś wiecznie zasmarkany; ktoś popłakujący, płaksaʼ.

šniùrti, *šniūrù* (war. *šniùrstu*), *šniuraũ* wsch.-lit., zwykle z prvb. *su*- 1. ʻrobić się sennym, wpadać w drzemkęʼ, 2. ʻbyć w złym nastroju, dąsać sięʼ, 3. ʻpodupaść na zdrowiuʼ. Prawdopodobnie dźwiękonaśladowcze, por. LEW 1020.

šnõpšti, *šnopščiù*, *šnopščiaũ* 1. ʻsapać, posapywać, głęboko oddychać przez nos, wydając charakterystyczny odgłosʼ, 2. ʻpociągać nosem, wciągać nosem powietrze, gdy ma się katarʼ, 3. ʻokazywać złość, złościć sięʼ, 4. ʻchciwie jeść, żrećʼ. Czasownik onomatopeiczny, utworzony od interi. *šnopšt, por. *šnàpšt* m.in. o chwyceniu czegoś, o pożarciu. Zob. bliskoznaczne *šner̃kšti*, *šniõkšti*, *šnỹpšti*.

šõblė 2 p.a., *šoblė̃* 4 p.a. 1. stlit. ʻszabla, broń ręczna o wygiętej jednosiecznej klindzeʼ, 2. gw. ʻwierzchnia, ruchoma część międlicyʼ — zapoż. z błr. *šáblja*, *-i*, pol. *szabla* (⇐ węg. *szablya*). War. *šoblià* (m.in. DP), *šiõblė*, też m. *šõblis*, *šiõblis*. Por. SLA 217, ZS 54, LEW 985.

šókti, *šóku* (war. *šókstu*), *šókau* 1. ʻskoczyć, skakaćʼ, 2. ʻszybko, nagle stanąć na nogiʼ, 3. ʻrzucić się (na kogo)ʼ, 4. ʻokazywać niezadowolenie, złość, kłócić sięʼ, 5. ʻzacząć płynąć, ciec, trysnąć (o krwi)ʼ, 6. ʻbuchać (o dymie, parze)ʼ, 7. ʻrzucić się (do pracy); nagle zacząć rosnąć; nagle pojawić się (o chorobie, wietrze, burzy)ʼ, 8. ʻplątać się, supłać się (o niciach)ʼ, 9. ʻrytmicznie się poruszać, poruszać się w takt muzyki, tańczyćʼ, 10. ʻbić, łomotać (o sercu, pulsie)ʼ. DP *šokti* ʻporwać sięʼ. Cps. *añtšokti* żm. ʻwskoczyć (na konia), trysnąć, wytrysnąć, wylać się (o krwi, ropie z przeciętego wrzodu), popłynąć (o łzach, pocie)ʼ, *apšókti* ʻobskoczyć, otoczyć (ze wszystkich stron), pokryć się (wysypką, strupami)ʼ, *atšókti* ʻodskoczyć (m.in. o skórce chleba, o korze), odbić się (po uderzeniu), odchylić się; zerwać z kim; zelżeć (o mrozie), ocieplić się; odpaść, odpadać (np. o tynku)ʼ, SD *atšoku* «odskakuię;

uskakuię», *ažušoku* SD «obskakuię kogo; zaskakuię komu», *pašókti* m.in. ʽzakrztusić się, zadławić się’, *pašoku* SD «podskakuię; naskakuię», *péršokti* m.in. ʽprzekroczyć (pewien wiek); minąć — o dniu’ (*šią peršokiusią dieną* PK 38_8 ʽtego przeszłego dnia’), *prašókti* ʽprzeskoczyć, prześcignąć; przetańczyć’, *sušókti* ʽo mleku: zsiąść się, skwaśnieć’ (por. trzy synonimy: *Pienas sušoka, sukreka, subėga* ʽMleko się zsiada’), ʽzbić się: w grudę, na masło (o bitej śmietanie); skręcić się, splątać się (o niciach)’, *užšókti* ʽprzebudziwszy się, szybko poderwać się, wstać’. Refl. *apsišókti* DP ʽrozgniewać się, zagniewać się’, *apsišokstu* SD «oburzam się na kogo, rebello alicui...» (syn. *apsirūstinu*), *iššišókti* ʽwymówić się; wtrącić się; wytańczyć się’, *nusišókti* ʽtańcząc zmęczyć się’, przen. ʽurodzić dziecko’ (*Boba nusišóko*, t.y. *gavo vaiką*), *susišókti*: *susišoka* SD «zstępuie się sukno, contrahitur, coit pannus» (syn. *surunka*). Odpowiednik łot. *sâkt*, *sâku* (war. *sācu*) różni się nieco uogólnionym znaczeniem: tr. i intr. ʽzacząć (się), wszcząć (się)’. Czasownik o pwk. pb. *šāk- z pie. *ḱeh$_2$k- ʽskakać, podskakiwać’ (LIV[2] 319, ALEW 1051), por. gr. κηκίς, -ῖδος f. ʽwytrysk (krwi), posoka (zwierząt ofiarnych)’, κηκίω ʽwyciekać, sączyć się, ciec’, tr. ʽwypuszczać coś, zionąć czym’. Por. LEW 1021n. Wbrew BSW 262 i REW II, 641 lit. *šókti* nie jest spokrewnione ze scs. *skočǫ*, *skočiti* (to ostatnie jest refleksem pie. *skek-, zob. teraz LIV[2] 551). Osobno zob. *šuok-* jako refleks SO pie. *ḱoh$_2$k-. — Drw. *šókčioti* ʽpodskakiwać, skakać’, *šokdìnti* ʽbrać do tańca, prowadzić do tańca; zmuszać do skoku’, *šokénti* a. *šokìnti* ʽbrać do tańca’, *šokinė́ti* ʽskakać (ze skakanką, przez sznurek)’, DP ʽskakać, tańcować’ (⇒ *šokinėtojas* SD «skoczek»), *šóktelėti* ʽpodskoczyć’. Nomina: *į́šokiais* adv. ʽkawałkami, urywkami, czasami’, *príešokiais* adv. ʽdorywczo, chwilami’ (por. pol. *z doskoku* adv. ʽdorywczo’), *príešokomis* adv. ʽdorywczo’, *šõkalas* ʽpotańcówka na wsi’, *šokdỹnė* a. *šokỹklė* ʽskakanka’, *šokė́jas* ʽtancerz’, *šokinomis* SD adv. «wskok, skokiem», *šokinomis teku* SD «bieżę wskok, lecę, pędzę, volo, cursu magno feror» (syn. *skubiai braukiu*, *skubinomis braukiu*, *tekinomis eimi*), *šõkis* ʽtaniec’, *šoklỹs* ʽskoczek’, *šokū̃nė* ʽtancerka’ (m.in. DP), *šokùs* ʽskoczny’, SD «skoczny, skokliwy, saltatorius», *šokùtė* ʽżaba’. Cps. *pirmašõkis* ʽprzednie, pierwsze piwo; najmocniejsze, najlepsze piwo’ (por. *pìrmas*; *šókti* ʽzacząć płynąć, puścić się’), *pirmãšokis* ʽnajlepszy, najmocniejszy — o piwie’ (por. *pirmatakiaĩ* s.v. *tãkas*). — N.rz. *Šókdaubis*, *Šóktakis*, *Šókupis*. — Nowy SZ *šăk-*, z apofonią ilościową od SP *šāk- (por. *plāk- ⇒ *plàkti*): *ãtšakas* ʽkrnąbrny, przekorny’ (*atšakaĩ* adv. ʽna przekór’), *atšakùs* ʽodległy, daleki; krnąbrny, przeciwny, zły; smutny, ponury’, *šakùs* ʽskoczny (koń), zwinny, żwawy’ (syn. *šokùs*), cps. *pirmãšakos* f.pl. ʽpierwsze, przednie piwo’ — war. do *pirmašõkis*. Osobno zob. *šankùs*.

šol-, nomina ze WSO *šāl- od *šal-*, por. *šálti* ʽmarznąć’: *atšolỹs* a. *atóšolis* ʽprzymrozek’ (war. *atóšūlis* ts. ma niejasne *ū*), *į́šolis* ʽzamróz, mróz wychodzący z ziemi’ (⇒ vb. denom. *įšolė́ti* ʽprzemarznąć’), *núošolis* a. *nuošolỹs* ʽprzemarznięta część ciała’, *pašolỹs* ʽprzymrozek, zamróz’, *péršolis* 1. ʽprzeziębienie’, 2. ʽprzymrozek’, *są́šolis* ʽktoś wrażliwy na zimno, zmarźlak’, war. *šū́šolis* gw. ʽzmarznięte łajno końskie’ — z asymilacji w *sū-šolis < *są-šolis (Otrębski 1934, 201; por. *są́šlavos* s.v. *šlav-*). Cps. *naũšolis* ʽpierwszy silny mróz’ < *nauja-šolis (por. *naũjas*), *rytšolỹs* żm. ʽprzymrozek’ (por. *rýtas*).

šónas 1. ʽbok ciała’, 2. ʽstrona, brzeg’. Odpowiednik łot. *sãns* ʽbok ciała; strona’, *cūkas sāns* ʽtusza wieprzowa’, pl. *sãni* ʽboki’ (*sãnis* adv. ʽobok, z boku’). Z pbsł. *šāna-, zapewne w znacz. etym. ʽżebro’ (LEW 1023). Łączy się z cs. *sanĭ* ʽgad, płaz’, strus., ros. *sáni* m.pl. ʽsanie’, ukr. *sány* ts., mianowicie przy założeniu, że dawniej na płozy sań były wykorzystywane kości żebrowe większych zwierząt. Por. łac. *costa* w znaczeniach 1. ʽżebro człowieka a. zwierzęcia’ i 2. ʽbok ciała’. Zastrzeżenia semantycznej natury zgłosił ALEW 1052. Tylko bsł., zob. BSW 298, REW II, 576n., Boryś 2005, 538. Transponat ie. *ḱéh$_2$-no-? *sḱéh$_2$-no-? — Drw. *añtšonė* ʽmięso z boku (z kością); boczek’, *įšonùs* ʽuboczny’, *pašónė* ʽbok’ (*kùmštelėti į̃ pašónę* ʽszturchnąć w bok’), przen. ʽsąsiedztwo’, *šoníena* ʽmięso z boku zwierzęcia’, *šóninė* 1. ʽmiejsce w stodole na siano, plewy’ (por. *šalìnė* ⇐ *šalìs*), 2. SD «schab,

petaso» [ʽmięso wieprzowe z żebramiʼ], 3. ʽmięso z boku wieprza, razem ze słoniną, boczekʼ, 4. *trìkampio šóninė* ʽbok trójkątaʼ. Cps. *šónkaulis* ʽżebroʼ : łot. *sãnkaũls*, dosł. ʽkość z boku ciałaʼ (por. *šono kaulas* SD «żebro, costa»). — N.rz. *Šonà*, n.jez. *Šonà* a. *Šoniùkas*. N.m. *Šonà* 2x, *Šoniaĩ*.

šópa gw. 1. ʽprowizoryczny budynek drewniany albo dach na słupach, służący do przechowywania słomy, siana, lnuʼ, 2. ʽprzybudówka przy stodole do przechowywania kieratuʼ — zapoż. z pol. *szopa, -y* (⇐ śrwn. *schopfe,* por. nwn. *Schuppen* ʽszopaʼ). War. *šiópa* (por. *šiõblė* ob. *šõblė*). W kwestii akutu por. zapoż. *šórai*, *špókas*, *tróptas*.

šórai, *šõrai*, *šòrai* m.pl. gw. 1. ʽszory, uprzęż końska, idąca od chomąta wzdłuż grzbietu i po bokach koniaʼ, 2. ʽklapy w uprzęży, służące do osłaniania oczu konia z bokuʼ. Zapoż. z błr. *šóry, -aŭ* m.pl. (⇐ pol. *szory, -ów*). Co do akutu por. zapoż. *póvas*, *rónas*, *šópa*. — Łot. *šaras* f.pl. ʽdeutscher Anspann, Geschirrʼ jest zapoż. z ros. *šóry* (⇐ pol. *szory*). Zob. LEW 1023, ME IV, 4, REW III, 422.

šõras gw. ʽnapad choroby, bóluʼ. Z innymi suf.: *šõris* a. *šorỹs* ʽuderzenie ulewnego deszczu; pasmo słomy na krytym strzechą dachuʼ, *šorà*, *-õs* ʽpośpiech; troska, zmartwienieʼ (*šõros lū̃žta* ʽludzie się tłoczą w wielkiej gromadzieʼ). Pwk. *šor-* jest produktem apofonii jakościowej *šēr- ⇒ *šār- (*ē* ⇒ *ā* na wzór stosunku *ĕ* ⇒ *ă*). Stan starszy pokazuje war. *šúoras* (zob.). Por. uwagę o *slógas* ob. *slúogas* s.v. *slógti*. — Drw. *šõriais* adv. ʽchwilami, czasami, na przemianʼ. Vb. denom. *šorúoti* ʽbez wytchnienia pracować, krzątać się, spieszyć sięʼ.

šovà 4 p.a. gw. 1. ʽzagłębienie w drzewie, w którego podstawie jest odcięty sęk, a którego boki stanowią późniejsze zgrubieniaʼ (Otrębski 1934, 4), 2. ʽpęknięcie w pniu drzewa, szczelinaʼ, 3. ʽwypróchniały otwór w pniu drzewa, dziuplaʼ (war. *šovė̃*, *šóvė*), 4. ʽdrewniana zasuwa u drzwi, wrótʼ, 5. ʽpolanka w lesieʼ. Odpowiednik łot. *sâva* ʽpodłużne pęknięcie w korze drzewa; podłużna szrama, blizna na skórzeʼ (war. *šâva* ʽpęknięcie w drzewie, szczelina; dziuplaʼ). Pb. *šāu̯-ā-, formacja dewerbalna na WSO *šāu̯- ⇐ *šau-* od *šáuti* ʽsunąć, suwać, strzelaćʼ (por. *šõvis* ʽwystrzałʼ). Apofonia taka sama jak w formacji prt. *šóviau*. Paralele: *kovà* jak *kóviau* (*káuti*), *krovà* jak *króviau* (*kráuti*). Zob. ŽD 48, LEW 1023, Smoczyński 2003a, 99n. Osobno zob. *šiavà*. — Drw. *pašovà* ʽskaza w tkaninieʼ, *šovótas* a. *šovė́tas* ʽspękany, ze skazamiʼ, *šovė́jas* ʽstrzelec; ten, kto sunie na łopacie chleb do piecaʼ, *šovìkas* ʽstrzelecʼ, *šovìmas* ʽstrzelenie, wystrzał; strzelanie, strzelaninaʼ, *šovinỹs* ʽnabój, pocisk; strzelbaʼ, też ʽrozstrzelanie ludziʼ.

špakùkas gw. ʽbułka z zapiekanym mięsem lub słoninąʼ — przez degeminację z *špak-kukas. Takie złożenie oddawało zapoż. nwn. *Speck-kuchen* (LKŽ XV, 267). Por. *špekė* b.z.a. ʽsłonina; mięsoʼ ⇐ nwn. *Speck* m. (GL 132; pominięte w LKŽ).

Špažiùkė wsch.-lit. ʽświęto Narodzenia Najświętszej Marii Panny, przypadające 8.IX.ʼ (*Trys dienos prieš Špažiùkę ir keturios dienos po Špažiùkės — pati rugių sėja* ʽTrzy dni przed i cztery dni po święcie «Špažiùkė» to pora siewu [ozimego] żytaʼ). Drw. na *-iukė* od *Špažà. To przez aferezę z *Ašpažà* (*Aspažà*) ʽświęto Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, 15.VIII.ʼ (zob. s.v.)[529]. Wyraz litewski jest kalką błr. formacji z suf. *-ka*, *Aspóžka* (por. ESBM 1, 180). Por. syn. *Aspažą̃lė* s.v. *Aspažà*. *Špažiùkė* to dosłownie ʽmała Ašpažaʼ; mała dlatego, że odnośne święto wrześniowe przypada po głównym święcie sierpniowym. Inne nazwy tego święta to *Sėjìnė*, *Šilìnė*, *Trãkinė*. Zob. też *Žolìnė*. Por. ros. *spožínki* pl. ʽdwutygodniowy post poprzedzający święto Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny, 15.VIII.ʼ, według REW II, 709 przekształcone z *gospožínki* (⇐ *gospožá*) pod wpływem wyrazu *spožín* ʽświęto plonów,

[529] Na temat nieregularnego rozwoju fonetycznego wyrazu *gospodja w językach słowiańskich pisał Mańczak 1977, 40.

dożynki' (psł. *sŭ-po-žinŭ).

špẽtnas, *špẽtnas*, *-à* gw. 1. 'brzydki, szkaradny, odrażający', 2. 'marny, lichy, zły', 3. 'zły, pozbawiony dobroci, niemoralny' — zapoż. z pol. *szpetny* (stpol. *szpatny*), por. LEW 1024. War. *špėtnùs*, *špetnùs*. — Vb. denom. *prišpėtnóti* 'zabrudzić, zaśmiecić'.

špygà, gen.sg. *špỹgos* 2 p.a. 1. 'figa, pięść z kciukiem umieszczonym między palcem wskazującym a środkowym jako gest oznaczający: «nie, nic z tego»' (*Parodė dvi špygì i liežuvį. Pradėjo Ryga, pabaigė špyga*), 2. 'przegrana, fiasko', 3. 'prztyk, szczutek', 4. 'ząb brony', 5. 'coś lichego, małego, niewyrosłego', *špỹgą ródyti* 'pokazywać komu figę', *špỹgą paúostyti* 'nic nie wskórać' (dosł. 'powąchać figę'), *ant špỹgų nueĩti* 'stać się przedmiotem drwin' (dosł. 'pójść na figach'), *špỹgomis užbadýti* 'wytykać palcami'. Wariant *š*-mobile przy starszej formie *pygà* (tak m.in. w słowniku Haacka, 1730)[530], zapożyczonej z pol. *figa*, z substytucją *f* ⇒ *p*. War. *špigà*, *špỹgas*, *špỹgis*. Osobno zob. *figà*. N.B. Gdyby źródłem zapożyczenia była forma błr. gw. *xvíga* (jak chciał ZS 56), to jej litewska replika brzmiałaby †kvyga, por. *kvãras* ⇐ błr. *xvóry*; *kvorbà* ⇐ błr. *xvárba* (ZS 28n.) Zob. też LEW 126, s.v. *fygà*. — Vb. denom. *špygavóti* 'wytykać palcami, naśmiewać się z kogo'.

špýkėrė, *špýkeris* gw. 'spichlerz, budynek do przechowywania zapasów zboża' — zapoż. z prus.-niem. *špīker* (GL 117, 133, LEW 869), por. nwn. *Speicher*. Co do akutu por. zapoż. *pýpkė*, *špýkis*. Łot. *spīķeris* 'spichlerz' ⇐ śrdn. *spīker* (Jordan 92). Por. syn. *špýklierius*.

špýkis, *špýkė* gw. 'szprycha, pręt w kole wozu, łączący piastę z dzwonem' — zapoż. z prus.-niem. *špīke*, *špēke* (GL 132, LEW 1024), por. nwn. *Speiche*. Co do akutu por. zapoż. *pýpkė*, *šnýpkė*. Łot. *spiẽķis* 'szprycha' ⇐ śrdn. *spēke* (Jordan 92).

špýklierius a. *špìklierius* stlit., gw. 'spichlerz' — zapoż. z pol. *spichlerz*, war. *śpichlerz*, *śpiklerz*, to ze zmiany stpol. *spichrz* (⇐ śrwn. *spīcher* ⇐ śrłac. *spīcārium*). Por. SLA 218, LEW 1024, EWD 1318n. Por. syn. *špýkėrė*.

špilkà 4, 2 p.a. gw. 'igła z główką, szpilka do spinania, przypinania, do włosów', 2. 'kolec, cierń', 3. stlit. 'gwóźdź' — zapoż. z pol. *szpilka*, błr. *špílьka*, *-i* (ZS 56, LEW 869). Zapożyczeniem polskim jest też łot. *spilka*, *spiļka* (ME III, 995). War. *spilkà*. War. sonoryzowane: *spilgà*, *špilgà* (*lk* > *lg* przez persewerację, por. *smìlga*, *maršélga*, *vertélga*; dalsze paralele podaje Urbutis 1981, 195n.).

špitõlė pot. 1. 'przykościelny przytułek dla starców i bezdomnych; przytułek przy plebanii dla sług kościelnych', gw. 2. 'zakład leczniczy, szpital'. War. *špitolià* (m.in. DP). Zapoż. z błr. przest. *špitálja* (por. SLA 218, ZS 56, LEW 1025). — War. *špitõlius* (m.in. DP) ⇐ błr. *špitálь*, *-lja* m. (⇐ pol. *szpital*, nwn. *Spital*).

špìžius, *-iaus* przest., gw. 1. 'żeliwo, lane żelazo', 2. 'brąz, stop miedzi z innymi metalami', 3. 'kocioł, sagan żeliwny'. Zapoż. z pol. przest. *śpiż*, *-u* m. 'spiż, stop miedzi, cyny i cynku' (⇐ śrwn. *spīse* f. 'spiż, spiż dzwonowy', por. nwn. *Glockenspeise*). War. *spýžius*, *špỹžius*; *špìžas*, *špýžas*, *špỹžas*. Por. LEW 1025. — Drw. *špìžiai* a. *špỹžiai* m.pl. 'żeliwna płyta z fajerkami nad kuchennym paleniskiem'. Vb. denom. *paspižiúoti* 'przejść, przeniknąć smakiem żeliwa (o potrawie)'.

špókas, *špõkas* pot. 'szpak, Sturnus vulgaris' — zapoż. z błr. *špak*, *-á*, pol. *szpak* (LEW 1025). War. gw. *špãkas*, *špãgas*, *špúokas*. Co do akutu por. zapoż. *jóvaras*, *pópiežius*, *stórasta*. — Drw. *špókinė* 'budka dla ptaków', *špokinýčia* ts.

[530] Por. *š*-mobile w formach *štalpà* ob. *talpà*; *štylà* ob. *tylà*; *štrãkas* ob. *trãkas*; *škẽblas* ob. *kẽblas*; *škèžti* ob. *kèžti*.

špósas, *špõsas* pot. ʽżart, dowcip' — zapoż. z prus.-niem. *špōs* (GL 134, LEW 1025), por. nwn. *Spaß*. W kwestii akutu por. np. zapoż. *špókas*. — Vb. denom. *špósyti*, *-iju*, *-ijau* ʽżartować', war. *šposáuti*, *šposúoti* (por. prus.-niem. *špōse* ʽspaßen', GL, *l.c.*).

šrãtas ʽśrut, kulki ołowiane używane do broni myśliwskiej', zwykle pl. *šrataĩ* 4 p.a., SD *šratas* «szrot do strzelby» — zapoż. z błr. *šrot*, *-u*, pol. przest. *szrot* (⇐ śrwn. *schrōt*, por. nwn. *Schrot* n.m.), zob. SLA 218, LEW 1026. — War. z anaptyksą: *šarãtas*. War. metatetyczny: *šãtras*, pl. *šatraĩ*. Oba warianty są objawami regulacji fonotaktycznej, wywołanej brakiem grupy *šr-* w nagłosie lit. wyrazów. Osobno zob. *šriū́tas*. — Vb. denom. *šratúoti* ʽgrubo mleć (zboże)' odpowiada pol. przest. *szrotować* ʽkrupić zboże, grubo mleć' (L.), dziś *śrutować*. War. *šatrúoti*, *šatravóti* ʽgrubo mleć'.

šriùbas, *šriū̃bas*, *šriū́bas* gw. 1. ʽśruba', 2. ʽśruba w kołowrotku', 3. ʽdrążek w żarnach, tzw. mlon', 4. ʽsworzeń, czop, kołek'. Zapoż z pol. *śruba* lub pol. przest. *szruba* (⇐ śrwn. *schrūbe* f., por. nwn. *Schraube*), zob. LEW 1026. War. *šrùbas*, *šrū́bas*. Zmiana rodzaju pod wpływem rodzimych syn. *sráigtas* i *var̃žtas*.

šriū́tas gw. ʽśrut, kulki ołowiane używane do broni myśliwskiej' (war. *šriū́ta*) — zapoż. z pol. przest. *szrót*, *szrut* albo pol. *śrut*. LEW 1026 niesłusznie widział tu germanizm. Osobno zob. *šrãtas*. — Drw. *šriū́tmilčiai* m.pl. ʽmąka grubo zmielona' (por. *mìltai*). Vb. denom. *šriūtúoti* ʽśrutować, grubo mleć ziarno, mleć ziarno na śrutę' (kalka z pol. *szrutować*?). W LKŽ XV, 288 *šriūtúoti* opisano jako zapoż. z nwn. *schroten*. — War. *šrúotas*, *šriúotas* pochodzą z prus.-niem. *šröut*, *šrōt* (por. GL 135).

štabãnas gw. 1. ʽstary koń, marny koń', 2. przen. ʽleniwy, nieruchawy człowiek'. Z innym suf.: *štãbaras* ʽmarny koń'. Prawdopodobnie jest to ekspresywne wykolejenie formy *stap-anas ʽlichy koń', por. *stapìnti* ʽmorzyć głodem', *stapinė́ti* a. *štapinė́ti* ʽpowłóczyć nogami (o starcu)'. Substantywizacja przymiotnika odczasownikowego. Suf. *-anas* jak w *álkanas*, *dárganas*, *rū̃kanas* (zob. GJL II, § 299). Akcentowany suf. *-anas* jest odosobniony, por. *ratãnas* ⇐ *rãtas*.

štakiẽtas gw. ʽsztacheta, zaostrzony u góry drewniany palik wchodzący w skład ogrodzenia' (war. *štakẽtas*, *štakė́tas*) — zapoż. z prus.-niem. *stakēt* (GL 135, LEW 1027, Čepienė 117) albo z pol. przest. *sztakiet*, *sztokiet*. War. *štankietà*, *štankiẽtas* przypominają łot. *staņķets* ⇐ dn. *stankett* (por. LEW, *l.c.*). — Drw. *štakiẽtai* m.pl. ʽpłot sztachetowy', *štakietìnė tvorà* ts.

štìkti, *štinkù*, *štikaũ* gw. ʽzgadywać', cps. *antštìkti* 1. ʽzgadnąć, odgadnąć', np. *Nebridęs neantštiksi, ar gilu* ʽNie wszedłszy do wody, nie odgadniesz, czy [jest tam] głęboko', 2. ʽnatrafić na co, napotkać, znaleźć', np. *Aš antštikaũ ant lyčiaus prapuolusių daiktų*, t.y. *atradau lyčių* ʽWpadłem na ślad zaginionych rzeczy, tj. znalazłem ślad [kradzieży]', 3. ʽdowiedzieć się', *praštìkti* ʽnie zgadnąć; stracić', *užštìkti* ʽodgadnąć'. Formę *štìkti* ma charakter neosimplex, ponieważ wywodzi się z fałszywej interpretacji prvb. *anč-* [ant^{š}-] w złożeniu *ančtìkti* (zob. *tìkti*), mianowicie jako *ant-štìkti* (LEW 1027 n.). Por. *-č-* z kontrahowania *-t-š-* w takich formach, jak *gùčas*, *krùčas*, *snùčas*.

štóltas gw. 1. ʽkamizelka, część ubrania bez rękawów', 2. ʽwzrost, postawa' (war. *štõltas*, *štáltis*). Z uproszczeniem grupy nagłosowej *kšt-* zapożyczone z pol. przest. *kształt* m.in. ʽkitlik, sznurówka'. Częstsze było zdrob. *kształcik* ʽstanik kobiecy do figury, sznurówka, gorset' (SW).

štukà, gen.sg. *štùkos* 2 p.a. gw. 1. ʽrzecz pojedyńczo wzięta, jednostka, egzemplarz', 2. ʽkawał czego, kawałek, część', 3. ʽrzecz zadziwiająca jako dowód zręczności, siły', 4. ʽkawał, figiel, psikus'. Zapoż. z pol. *sztuka* (⇐ śrwn. *stuck*, *stucke*, por. nwn. *Stück* n.). War.

m. *štùkas* i *štùkis* (m.in. u Donełajtisa). — Drw. *štukõrius* ʻczłowiek lubiący żartować, żartowniś, figlarz' (f. *štukorkà*). Vb. denom. *štukavóti* ʻstroić figle, żartować', wsch.-lit. *štukùiti* ts.

šū́das wulg. 1. ʻodchody ludzkie lub zwierzęce, kał, łajno, gówno' (SD[1] «łayno, stercus, excrementum»), 2. ʻgnój, nawóz' (*Be šū́do nebus ir grūdo*). Pl.t. *šū́dai* ʻnieczystości', *ausių šū́dai* gw. ʻwosk w uszach', *kalvės šū́dai* gw. ʻżużel z pieca kowalskiego' (por. łac. *stercus, -oris* n. ʻgnój, nawóz; szlaka, żużel'). Odpowiednik łot. *sũds* ʻodchody; gnój; ropa z rany'. Wciąż bez dobrego objaśnienia, zob. referat prób etymologicznych w LEW 1030. Wydaje się, że może to być sb. postverbale od iter.-caus. *šū́d-yti, formacji pochodzącej od prs. intr. na *-d-*, *šū́du ʻwyrzucam z siebie, wydalam' < pie. *ḱuH-d^{h}e- (transponat). Znacz. etym. ʻto, co wydalono z ciała'[531]. Paralela formalna: *grū́das, grūdaĩ* ʻziarno' ⇐ *grū́du* / *grū́džiu* ʻtłuc, ucierać' : *griū́ti* ʻupadać, zapadać się'. Pwk. lit.-łot. *šū-C przedstawia st. zanikowy do pie. *ḱu̯eH- / *ḱuH-„ por. aw. *spaiieiti* ʻrzuca, miota' < *ḱuH-éi̯e- (LIV[2] 339). ALEW 1052 odtwarza pie. *ḱuHd^{h}ó- ʻgnój, Mist'. — Drw. *šūdeĩkis* ʻniedołęga', *šū́dinas* ʻpowalany łajnem; nic nie warty' (por. pol. pot. *gówniany* m.in. ʻmałoznaczny, marny' : *gówno*), *šūdýnas* ʻkupa gnoju', *šūdỹnė* ʻmiejsce, gdzie się wyrzuca obornik, odchody zwierzęce zmieszane ze ściółką', *šū̃džius* ʻczłowiek brudny, niechlujny; powalany łajnem; srajda — o dziecku; ten, co zbiera odchody' (por. pol. *gówniarz*), ʻczłowiek niepoważny, bezwartościowy, nicpoń, hultaj' (⇒ *šū̃džiuvienė* — pogardliwie, ze złością o kobiecie; neosuf. *-iuvienė* jak w *rẽčiuvienė, sùkčiuvienė*). — Cps. *arkliãšūdis* ʻodchody końskie' (por. *arklỹs*; n.jez. *Arkliašū̃dis*), *kìškiašūdžiai* ʻłajno zająca' (por. *kìškis*), *pélšūdis* (zob.), *šūdagalỹs* ʻkawałek łajna' (⇒ vb. denom. *šūdagaliáuti*: *kiaũlės šūdagaliáuna* ʻświnie zbierają łajna po kątach'), *šūdė́da* c. ʻzżerający ludzkie łajno (o świni)', wulg. ʻskąpiec, sknera' (por. *ėd-*, *ė́sti*), *šū́dkabė* a. *-kabis* ʻdrewniane narzędzie do rozrzucania gnoju' (por. *kabė́ti*), *šū́dkapis* ʻkto wybiera gnój z obory' (por. *kàpti*), *šū́dlenkis* ʻkto udaje Polaka' (por. *lénkas*), *šū́dlesa* a. *šū́dlesis* ʻsknera', *šū́dleiterės* (zob. *léiterės*), *šū́dnagis* ʻkto kradnie drobiazgi' (⇒ *šū́dnagiúoti* ʻkraść rzeczy nic nie warte; partaczyć robotę, fuszerować'), *šū́dračiai* m.pl. ʻwóz do wożenia gnoju' (por. *rãtai*), *šuñšūdis* a. *šùnšūdis* ʻpsie łajno' (por. *šuõ*; niejasny jest war. *šañšūdis*), *vìštašūdis* ʻkurze łajno', war. *vìštšūdis*, *vìš.šūdis* (por. *vištà*). Złożenie iteratywne: *šū́d-šūdis* 1. ʻrzecz nic nie warta', 2. ʻwysiłek, który się obrócił wniwecz, poszedł na marne' (por. *šùn-šunis*). — Vb. denom. 1. *šū́dauti* ʻzbierać ludzkie łajno (w zimie, o świni)', 2. *šūdinė́ti* ʻwalać odchodami; rozrzucać gnój; szukać odchodów; szukać, węszyć, uparcie szukać', 3. *šūdeliáuti* ʻzbierać odchody (o świni, lisie); kupować mało potrzebne drobiazgi; obijać się bez zajęcia', 4. *šūdžióti* ʻzajmować się głupstwami', *sušūdžióti* ʻzrobić coś źle, nieudolnie'. Por. łot. *sũduôt* ʻgnoić, nawozić'. — N.rz. *Šūdausis, Šū́dkojis, Šū́dupis* 5x, n.jez. *Šūdẽlis, Šū́dežeris*.

šujà, *-õs* 4 p.a. gw. ʻzgraja psów, wilków', 2. przen. ʻzgraja łobuzów; szajka' — zapoż. z pol. przest. *szuja* coll. ʻmotłoch, hałastra' (SW).

šūk- w takich formach, jak 1. *šūkúoti* ʻskakać — jak żaba, zając, spętany koń', 2. *šū̃kis* ʻskok, sus' (*Voverė davė tris šūkius — ir į medį* ʻWiewiórka zrobiła trzy susy i na drzewo') nie jest — wbrew LEW 1032 — powiązane relacją apofoniczną z czas. *šókti* ʻskakać' (*ū* : *ā*?), *šúokoti* ts. (*ū* : *uo*?), lecz pochodzi od wykrzyknika *šū́kt* — o nagłym poruszeniu się, o skoku, por. *Einu — tik šū́kt vilkas iš patvorio!* ʻIdę a tu nagle «šūkt» wilk spod płotu'. Zob. też *šuok-*.

---

[531] Paralele semazjologiczne: 1. lit. *ìšmatos* f.pl. ʻodchody, kał, ekskrementy' ⇐ *išmèsti* ʻwypróżnić się — o zwierzęciu'; *ìšmata* ʻporonienie' ⇐ *išsimèsti* ʻporonić (o krowie, kobyle)', 2. łot. *izmẽtumi* m.pl. ʻkał, odchody' ⇐ *izmest* ʻwyrzucić', iter. *izmẽtât*, 3. ros. *pomët* ʻkał, łajno, nawóz' ⇐ *pometátь* ʻrzucać, miotać, rozrzucać', 4. ros. *živótnyj výkid* ʻodchody zwierzęce' ⇐ *výkidatь* ʻwyrzucać', por. pol. gw. *wykidać się* ʻwypróżnić się' ob. *wykidać* ʻwysypać, wylać', 5. łac. *ēiecta* n.pl. ʻodchody, kał' ⇐ *ēiciō, -ere, -iectum* ʻwyrzucić, wylać, wytrącić; urodzić potomstwo, poronić', 6. ang. *droppings* ʻłajno' ⇐ *to drop* m.in. ʻwypuścić, uronić', 7. ang. *rejections* ʻodchody' ⇐ *reject* ʻodrzucić, oddalić'.

— Drw. *šūkomìs*, *šūkõm* adv. ʽo biegu konia: galopem, cwałem; w pośpiechu’, *šū́ksnis* ʽskok, podskok’ (⇒ *šū́ksniais* adv. ʽszybko, prędko’), *pašūkė́ti* ʽpodskoczyć, podskakiwać’.

šū́kauti, *šū́kauju* (war. *šū́kaunu*), *šū́kavau* ʽgłośno krzyczeć, podnosić wrzawę, wykrzykiwać, pohukiwać w lesie, nawoływać się’ (⇒ *šū́kavimas* ʽpokrzykiwanie, krzyk, wrzask’). SD *šūkauju* «huczę, krzyczę, evo, inclamo, bacchor» (syn. *šneku, trinku*), «wykrzykam jako pijany, bacchor». Intensivum z suf. *-auti* i WSZ *šūk-* ⇐ *šauk-*, por. *šaũkti* ʽwołać, krzyczeć’. Paralele: *krū́pauti* ʽlękać się’ ⇐ *krùpti*; *stū́gauti* ʽwyć’ ⇐ *stáugti*. — Z innymi suf.: *šū́kaloti* ʽwykrzykiwać, pokrzykiwać’ (*Baloj nešūkalok, o tai velnią prisišauksi* ʽBędąc na bagnie nie pokrzykuj, bo jeszcze przywołasz diabła’), war. *šū́kalioti*; *šū́kčioti* ʽpokrzykiwać z przerwami’, *šū́kinti* ʽwywoływać’, *šū́ktelė́ti* ʽkrzyknąć, zakrzyknąć’. — Nomina z *šūk-*: *póšūkis* ʽkrzyk, wezwanie, hasło’, *šū̃kis* ʽhasło, apel’, *šū̃ksmas* ʽkrzyk, okrzyk’, *šū̃ksnis* ʽkrzyk, zew’.

šùkė 1. ʽskorupa stłuczonego naczynia’ (SD «skorupa gliniana, testa»)’, 2. ʽodłamek pocisku’, 3. ʽszczerba (w ostrzu, w zębach, wyłom), miejsce wyszczerbione, luka’ (SD «szczerbina, infractum orificium ollæ»), 4. ʽstary, otłuczony, wyszczerbiony garnek’. Prawdopodobnie stoi w związku z *šùkos* ʽgrzebień’, zob. LEW 1031. Łot. *šuķe*, *šuķis* ʽszczerba, wyłom, luka’ jest lituanizmem (ME IV, 105). — Drw. *šukė́tas púodas* ʽwyszczerbiony garnek’ (SD «szczerbaty garniec»), *šukỹs* SD «szczerbaty człowiek», od tego nazw. *Šukỹs*, *Šùkis* (LPŽ).

šùkos, *-ų*/*-ų̃* f.pl. ʽgrzebień’. Odpowiednik łot. *suka* ʽszczotka; zgrzebło końskie’, *sukas* f.pl. ʽzgrzebło do czesania lnu’. Z innym suf.: *šùkė* (zob.). Niezbyt jasne, zob. LEW 1031, ALEW 1053. Według IEW 629 *šuk-* jest refleksem pie. *ḱuk-, st. zanikowego typu saṃpras. od pwk. *ḱu̯ek- ʽklaffen, ziać, stać otworem’, por. sti. *śváñcate* ʽotwiera się’. Dawne porównanie *šuk-* z psł. *šŭk- w *šŭč-etĭ f. ʽszczeć, szczecina; szczotka’, por. ros. gw. *ščetь*, pol. *szczeć*, czes. *štěť*, głuż. *šćěc*, połab. *såcit* (zob. IEW, *l.c.*, BSW 310) zostało podważone przy pomocy argumentu, że refleksy słowiańskie słuszniej jest wyprowadzać z praformy *ščet- < *sket- (por. lit. *sketerà* m.in. ʽszczecina’), niż ze *šŭk-et-, por. REW III, 450n., Boryś 2005, 595. — Drw. *pãšukos* f.pl. 1. ʽpacześ, wyczoski lniane a. konopne (z drugiego, trzeciego czesania)’, 2. ʽpacześne płótno, zgrzebne płótno’, ⇒ *pašukìnis áudeklas* ʽpłótno z nici pacześnych’, ⇒ *apýpašukinis* ʽtkanina mocniejsza niż płótno, brana do szycia koszul, spodni’, *pašukẽlės* f.pl. ʽpacześ, cieńsze nici pacześne’. Vb. denom. *šukúoti* ʽczesać, zgrzeblić (len)’, ⇒ *nešukúotas* ʽnieczesany’, *šukúosena* ʽuczesanie, fryzura’ (neosuf. *-sena*, por. *dúosena* ⇐ *dúoti*). Por. łot. *sukât* ʽszczotkować, czyścić zgrzebłem, czesać (włosy, len); bić, tłuc’.

šùlas 1. ʽgruby pień zrąbanego drzewa bez gałęzi, kłoda’, 2. ʽpionowa belka w budowli, we wrotach, w moście, słup’, 3. ʽdrewniany słup w płocie’, 4. ʽbal w cembrowaniu studni’, 5. ʽwyrobiona, wygięta deszczułka z twardego drewna, przeznaczona na ściankę wyrobu bednarskiego, klepka w beczce, w kuble’, 6. przen. ʽpodpora, ostoja, ten, co nie zawiedzie, na kim można się oprzeć, autorytet; działacz’[532]. *šulas inkastas žemėn* SD «słup wkopany w ziemię, palus in sepibus», *bačkõs šulaĩ* ʽklepki w beczce’, *kùbilui šùlas* ʽklepka na kubeł drewniany’, *šùlnio šulaĩ* ʽcembrowina studni’, *dantiẽs šùlas* ʽkorona zęba’ (*Danties šùlas da tebėr, tik vidurys kiauras* ʽZąb ma jeszcze koronę, tylko środek wypróchniał’). Prawdopodobnie wyraz odziedziczony, pokrewny gr. ξύλον n. ʽdrzewo; belka, kłoda, drąg; ława, stół’ (Būga, RR II, 620n., zwł. 622, LEW 1032, ALEW 1054). Zdaniem Friska, GEW II, 339 zarówno gr. ξύλον, jak i lit. *šùlas* są kontynuacjami praformy ie. *ḱsulo-. Przykład *šùlas*

532 Por. *Mūsų jaunam universitetui Būga buvo didziausias šùlas* ʽDla naszego młodego uniwersytetu [w Kownie] [Kazimieras] Būga był największym oparciem’. *Kuršaitis ir Šleicheris mūsų rašomosios kalbos šulai* ʽKurschat i Schleicher [stanowią] fundament naszego języka literackiego’ (LKŽ XV, 343).

dowodzi, że nagłosowa grupa pie. *ḱs była w języku litewskim traktowana tak samo, jak śródgłosowe *ḱs, por. *ašìs*, *iẽšmas*, *lašišà*, *šešì*. — Drw. *pašulė̃* ʽmiejsce przy węgarze drzwi', *šuláitė* 1. ʽbalia do prania', 2. ʽbeczułka' (zdrob. do *šùlė*), *šùlė* ʽdrewniana beczka na piwo, wino' (⇒ *pašulė̃* ʽmiejsce pod beczką'), *šulìnis* 1. ʽzrobiony z klepek', 2. ʽuszyty z kilku kawałków' (np. o sukience: *šulìnis sijõnas*), *šulinỹs* (zob.). Cps. *sárgšulis* ʽsłupek przydrożny' (por. *sárgas*). — N.m. *Šulaĩ* 2x, *Šuláičiai* 2x, *Pašuliaĩ*. — Z języka litewskiego zapożyczono łot. *šuls* ʽbelka z wrębami', *šuli* m.pl. ʽsłupy' (ME IV, 106). — N.B. Pol. *szuło*, pl. *szuła* ʽsłup drewniany w ścianie lub parkanie, w który z obu stron wpuszczają się końcami dyle stanowiące przęsła' (SW) jest zapożyczeniem niemieckim, ⇐ stwn. *sūl* ʽsłup', por. nwn. *Säule*, gw. *Saul* (por. Brückner 1927, 557). — Stpr. *sulis* EV ʽsłup, Stender [Ständer]' z uwagi na znaczenie jest raczej pożyczką niemiecką (śrdn. *sūle*) niż wyrazem prapokrewnym z lit. *šùlas* (inaczej LEW 1032, PKEŽ 4, 167). — Błr. *šúla, -a* lub *šuló, -á* ʽpionowa, gruba belka z wrębami jako część budowli' może być polonizmem lub lituanizmem. Inaczej Būga, RR II, 622: pol. *szuło* i błr. *šula* mają być zapożyczeniami z języka litewskiego; tak też Laučjute 25.

šùlcas przest. ʽsołtys' (m.in. u Donełajtisa) — zapoż. z prus.-niem. *schulz* (GL 139, Čepienė 144), por. nwn. *Schulze, Dorfschulze*. Co do akutu por. zapoż. *tùlkas, tùlpė*.

šulgỹs, *-io* 4 p.a. gw. ʽmańkut, człowiek leworęczny', *šulgióji rankà* ʽlewa ręka' — zapoż. z ros. *šulьgá* ʽlewa ręka, mańka'. — Nazw. *Šùlga*, z wtórną palatalizacją: *Šiùlga* (LPŽ).

šulinỹs, *-io* 3 p.a. ʽstudnia', *rę̨stìnis šulinỹs* ʽstudnia cembrowana bierwionami'. War. *šulenỹs*, f. *šùlinė, šulìnė, šulinė̃, šùlinis*, stlit. f. *šulinìs, -iẽs*. Po synkopowaniu sufiksalnego *i*: *šulnỹs* a. *šulnìs* f., acc.sg. *šùlnį*, war. *šulnė̃*, acc.sg. *šùlnę*. SD *šulnys vandenio iš lytaus, iš rūros* «krynica, cisterna». Akut jest tu objawem wzdłużenia zastępczego po synkopie; paralelne wypadki to *kélnės, šérnas, vélnas*. Analiza: *šul-in-*, drw. z pochodzenia przymiotny od *šùlas* m.in. ʽsłup drewniany' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽto, co składa się z «šulai» (właśc. z czterech słupów), to, co stanowi drewnianą obudowę (dołu), cembrowinę', stąd następnie ʽcembrowane źródło' ⇒ ʽcembrowany szyb studzienny, studnia'[533]. — Drw. *pašulinỹs* ʽmiejsce przy studni', *šuliniñkas* ʽczłowiek kopiący studnie, studniarz', *šuliniùkas* ʽstos w kształcie czworoboku studziennego', dosł. ʽstudzienka' (*Durpes kraudavo į šulinikiùs* ʽTorf układano w tzw. studzienki'). Cps. *šulìnduobė* ʽszyb studzienny' (por. *duobė̃*), *šulinkasỹs* ʽstudniarz' (por. *kàsti*), *šulniakasỹs* ts., *šùlnialovis* ʽkoryto przy studni' (por. *lóva*), *šulniãmedis* ʽdrewno w obudowie, w cembrowinie studni' (por. *mẽdis*). — N.m. *Šuliniñkai*, *Šulnẽliai* 2x, *Pašùlniškės*, *Pašùlniškiai*. N.jez. *Šulnỹs*, n.rz. *Šulnéldaubis*.

šùltis, *-ies* f. gw. ʽkupa (ubrań), stos (chrustu, torfu)'. Połączenie suf. *-ti-* z pierwiastkiem na st. zanikowym (*šùl-C*) sugeruje możliwość odziedziczonej formacji, jednakże dla pierwiastka nie widać wiarygodnych nawiązań, ani wewnętrznych ani zewnętrznych. Obecność synonimu *šū̃tis* (zob.) nasuwa myśl o ewentualnym rozwoju fonetycznym *šū̃tis* > 1. *šūt'is > *šùitis > 2. *šùltis*. Stadium 1. polega na wyodrębnieniu się miękkości spółgłoski *t'* w postaci ślizgu *i̯* i na pojawieniu się dyftongu *ui* na miejscu *ū* (paralela: *būtìs* > *buitìs*). Stadium 2. można nazwać konwersją dyftongu *ui̯* w *ul* (por. *liùika* ob. *liùlka*; *náižytis* ob. *náržytis*).

šùmyti, *šùmiju, šùmijau* gw. 1. ʽhałasować, krzyczeć, głośno się zachowywać, awanturować się (o pijanym)', 2. ʽłajać, wymyślać komu', 3. ʽszumieć (o lesie, morzu)', 4. ʽo piwie: pienić się, fermentować' — zapoż. z błr. *šumécь*, 3 sg. *šumícь*. War. *šùminti*.

---

[533] Por. fakt, że wyraz stpol. *studnia* jest zaświadczony w dwóch znaczeniach: 1. ʽotwór wykopany w ziemi i zabezpieczony, służący do wydobywania wody, *puteus*' (młodsze) i 2. ʽnaturalne źródło, *fons*' (starsze), por. *Słownik staropolski* VIII, 491.

šum̃nas, *-à* przest., gw. 1. ʻbogaty, pokaźny, okazały, wystawny, wspaniały; pyszny, dumnyʼ, 2. ʻpiękny, urodziwy, dorodny, szykowny, zgrabnyʼ, 3. ʻskoczny — o koniuʼ. Zapoż. z pol. przest. *szumny*. Dawne polskie znaczenia, które odzwierciedliły się w pożyczce litewskiej, zostały wyszczególnione w SW VI, 686. War. z dysymilacją *mn* > *ln*: *šul̃nas*. Z innym suf.: *šumnùs*, *šulnùs*. Leskien 1891, 357 niesłusznie wskazał ukr. *šumnyj* jako źródło pożyczki: «*szumnas* ist klru. *šumnyj* eigentlich ʻbrausendʼ, dann ʻprächtigʼ, auch ʻstolzʼ». Zob. też LEW 1033, Skardžius, RR 4, 691n.

šuõ 4 p.a. m. ʻpies, Canisʼ, voc.sg. *šuniẽ*, gen.sg. *šuñs*, acc.sg. *šùnį*, nom.pl. *šùnys*, gen.pl. *šunų̃*, acc.pl. *šunìs*. Odpowiedniki bałt.: łot. *suns* (pl. *sunis*), stpr. *sunis* EV ʻHunt [Hund]ʼ — wtórne formacje tematyczne z suf. *-i̯a-*. Według communis opinio nom.sg. *šuõ* wywodzi się przez zanik *v* z praformy *švuo < *šu̯ōn < pie. *ḱu̯ōn. Pdg. pie. rekonstruuje się jak następuje: nom.sg. *ḱu̯ōn lub *ḱuu̯ōn (tzw. wariant Lindemana), voc.sg. *ḱu̯on, acc.sg. *ḱu̯ón-m̥, gen.sg. *ḱun-é/ós. Por. wed. nom.sg. *śvā* ob. *śuvā́*, voc.sg. *śvan*, acc.sg. *śvā́nam*, gen.sg. *śúnaḥ*, instr.pl. *śvábhiḥ* (*ḱu̯n̥-bʰis). Inne refleksy: gr. κύων, voc.sg. κύον, acc.sg. κύνα, gen.sg. κυνός; orm. *šown* (*š-* < *ḱu̯-), het. *kuu̯an-* / *kun-* [ʻhound-manʼ], luw.-hier. *suu̯an(i)-*, toch. AB *ku*, obl. toch. A *koṃ*, toch. B *kweṃ*. Zob. IEW 632n., EWAIA II, 674n., Kloekhorst 2008, 505n. — Z uwagi na obecność formacji *šuvà* ʻpiesʼ < *ḱuu̯-ā- (zob.) nasuwa się dla *šuõ* alternatywny wywód z plit. *šuvuõ < pb. *šuu̯ōn < pie. *ḱuu̯ōn, mianowicie z uwzględnieniem synkopowania nieakcentowanego *u* w sylabie początkowej. — Pie. *ḱu̯ōn może być przekształceniem formy nom.sg. *pḱu̯-ōn (starsze *peḱu̯-ōn?), która powstała na bazie st. zanikowego przypadków słabych, jak np. gen.sg. *pḱun-és. U podstawy drw. z suf. *-on-* / *-n-* leżało prawdopodobnie nomen pierwiastkowe *peḱu- / *pḱu- ʻbydłoʼ[534]. Wyraz ʻpiesʼ jako derywat od nazwy bydła mógł pierwotnie znaczyć ʻten, co pilnuje stada bydłaʼ (por. Osthoff 1901, 230). — Lit. pdg. jest dwutematowy (dytematyczny): nom. *šuõ*, obl. *šun-*. Stało się tak na wskutek zastąpienia formy acc.sg. *švanį (< pie. *ḱu̯ón-m̥, por. wed. *śvā́nam*, łac. *canem* < *ku̯onem, het. *kuu̯anam*) przez *šùnį*, tj. formę utworzoną od tematu słabego *šun-. Forma gen.sg. *šuñs* pochodzi z synkopowania *šunès* (przest., gw.). Jest ona odziedziczona i odpowiada gr. κυνός, wed. *śúnaḥ* < pie. *ḱu-n-és / -ós. Również forma nom.pl. *šùnes* (przest., gw.) ma odpowiednik w gr. κύνες. War. *šùns* ʻpsyʼ jest natomiast bardzo rzadki (w przeciwieństwie do form nom.pl. *ãkmens*, *sẽsers*, *dùkters*). Dat.sg. *šùniui* ʻpsuʼ jest formą młodą, wzorowaną na tematach na *-i̯a-* (por. *svẽčiui*, *vãgiui*). Starsze zaświadczenia dla dat.sg. to 1. *šùnie* z pb. *šunei̯ (pie. *ḱun-ei̯, por. wed. *śúne*) i 2. *šùni* (pochodzenie *-i* jest sporne), apokopowane: *šùn* ʻpsuʼ (por. dat.sg. *ãkmen*, *sẽser*, *viešpat Christui*). Por. Zinkevičius 1980, § 396, z liter. — W części gwar auksztajckich nom.sg. przybiera postać *šuõj* ʻpiesʼ (por. *akmuõj*, *sesuõj*, *žmuõj*). Pochodzenie epitetycznego *j* nie zostało dotąd wyjaśnione[535]. — Pochodniki od osnowy *šun-*: *šunà* ʻsukaʼ, *šunãlis* żm. ʻpiesekʼ, *šunaujà* ʻzgraja psów, psiarnia', przen. ʻmęty społeczne, hołotaʼ, *šunavà*, *šuniavà* a. *šunijà* ʻzgraja psówʼ, *šuneikà* ʻurwis, psotnikʼ, *šunẽkas* ʻpsiskoʼ (por. *arklẽkas*), *šunenà* ʻskóra z psaʼ, *šùnenos* f.pl. ʻokrycie uszyte z psich skórʼ, *šunýbė* ʻpodłośćʼ, *šunìdė* ʻpsiarniaʼ, *šuniena* ʻmięso psaʼ, *šunìkas* ʻłotr, podlecʼ, też wyzwisko ʻpsi synʼ, *šunýkštis* ʻpiesekʼ (na temat suf. zob. *bandýkštis*), *šùninas* ʻwielki piesʼ, *šùniškas* ʻpsiʼ, *šunýtis* ʻszczeniakʼ (SD[1] «szczenię», SD «piesek; szczenię»), *šuniùkas* ts., *šuniū̃kštis* ʻmłody pies, piesek; szczenięʼ (por. *kiauliū̃kštis*), *šùnius* ʻpiesʼ. Vb. denom. *sušunė́ti* ʻzejść na psyʼ. Do *šun-* należy jeszcze adv. *šuniaũ* ʻgorzej, podlejʼ (*Šuniaũ man niekas nebūtų padaręs, kap tu padarei* ʻGorzej nikt mi by nie zrobił, niż ty zrobiłeśʼ). — Cps. *šùnbajoris* (zob. *bajõras*), *šùndantis* (zob. *dantìs*),

[534] Por. wed. *paśú-* m. ʻbydło, zwierzęʼ, SZ *pśu- w *kṣonī́-* f. ʻkrzykʼ < *pśaunī- ʻryk bydłaʼ, aw. *fšaoni-* ʻstado drobnego bydłaʼ, *fšūmant-* ʻtrzymający bydłoʼ, łac. *pecū* n., stwn. *fihu* n. ʻbydłoʼ.

[535] Por. jeszcze n.rz. *Šuojà* w rej. Panevėžỹs. Jest to drw. na *-ā-* od neoosn. *šuoj-*, a nie pożyczka ugro-fińska, jak to podawał Vanagas 1981, 336.

šùndraika (zob. *driẽkti*), *šùngalis* ʽnicpońʼ (por. *gãlas*), *šùngalvis* ʽłotr, niegodziwiecʼ (por. *galvà*), *šungaudỹs* ʽrakarz, hycelʼ (por. *gáudyti*), *šùngrybis* ʽgrzyb niejadalnyʼ (dosł. ʽpsi grzybʼ, por. *grỹbas*), *šùnjoda* ʽrozwiązła kobieta, arcyrozpustnica, eine Erzhureʼ, syn. *šunų̀ ìšjoda* (Būga, RR I, 219, zob. *jóda*), por. *Kas kuliasi, jodosi — vaikis, motriška — vadinas šùnjoda* ʽKto żyje rozwiąźle, mężczyzna czy kobieta, jest nazywany *šunjoda*ʼ; *šùnkara* (zob. *kárti* I), *šùnkelis* ʽzła, zepsuta droga, boczna droga, błędna drogaʼ (por. *kẽlias*), *šùnlupa* a. *šunlupỹs* ʽkto łupi skórę z psówʼ (por. *lùpti*), *šùnobelė* ʽdzika jabłońʼ (por. *obelìs, obelẽ*), *šùnponis* ʽzubożały pan; kto udaje pana, kto ubiorem naśladuje panaʼ, war. *šùmponis* (por. *põnas*), *šùnsnukis* ʽdrań, łobuzʼ (por. *snùkis*), *šuñšūdis* a. *šùnšūdis* ʽpsie łajnoʼ (por. *šū́das*; niejasny jest war. *šañšūdis*, z dysymilacji *u-u* > *a-u*?), *šùntakis* ʽwąska ścieżka; fałszywy tropʼ (por. *tãkas*), *šunuodẽgis* ʽpochlebca, lizusʼ (por. *uodegà*; vb. denom. *šunuodegiáuti* ʽschlebiać komu, podlizywać sięʼ, dosł. ʽjak pies merdać ogonemʼ), *šùnvotė* ʽwrzódʼ (por. *vótis*). W funkcji I członu oprócz *šun*° ukazują się *šuna*° i *šunia*°, np. *šùnagrybis* i *šùniagrybis*; *šunakarỹs* i *šuniakarỹs*; *šùnaponis* i *šuniãponis*. Wyjątkowe jest *šuni*°: *šunìmalas* ʽmarny, wynędzniały piesʼ (człon II chyba do *málti* ʽmlećʼ, zob. *mal*-). — Złożenie iteratywne: *šùn-šunis* ʽnicpoń, niedołęgaʼ (por. *niekaniekis*). — N.rz. *Šunijà, Šunykštà, Šuna.ùpė, Šùnupė, Šùnupis* 4x.

šuok- w takich formach, jak 1. *šúokčioti, -ja, -jo* ʽskakać — o żabie, podskakiwać — o wróblu, o spętanym koniuʼ (*Žvirblys ne bėga, bet šúokčioja* ʽWróbel nie biega, lecz podskakujeʼ), 2. *pasišuokė́ti* ʽpodskoczyćʼ (*Pasišuokė́jęs pasiekčia* ʽGdybym podskoczył, to bym dosięgnąłʼ), 3. *šúokoti, -ja, -jo* ʽposuwać się w podskokach, podskakiwaćʼ, 4. adv. *šuokiai* SD[1] «wskok, celeriter, cursim, curriculo», *šúokiais* ʽw podskokachʼ, 5. sb. *šuoklỹs* ʽkonik polny, Tettigonia viridissimaʼ (dosł. ʽskoczekʼ) jest prawdopodobnie powiązane apofonią z czas. *šókti* ʽskakaćʼ (*šāk- < pie. *ḱeh$_2$k-), mianowicie stanowi refleks SO pb. *šōk- < pie. *ḱoh$_2$k- (paralele: *klúonas* ob. *klóti*; *druožlẽ* ob. *dróžti*). Por. LEW 1035, Stang 1966, 43, LIV[2] 319 (tu brak wzmianki o lit. *šuok*-). Należy tu również interi. *šúokt* — o poruszaniu się w podskokach (*Varlė šuokt šuokt šúokčioja po slenkščiu* ʽŻaba kic kic skacze pod progiemʼ), por. Otrębski 1934, 460. Gdyby hipoteza apofonii *oh$_2$ ⇐ *eh$_2$ nie znalazła uznania, można wyrazy z *šuok*- sprowadzić do wykrzyknika *šúokt* i tym samym oddzielić je od rodziny *šókti*. — Drw. *šúokterti*: *Kiškis tik šúokterė[jo] per kelią ir pragaišo* ʽZając tylko skoczył (śmignął) przez drogę i zniknąłʼ.

šúolis, *-io* ʽskok, susʼ (war. *šuõlis* 2 p.a., *šuolỹs* 4 p.a.). Adv. *šúoliais* a. *šuoliaĩs* adv. ʽskokiem, skacząc; galopem, cwałemʼ, SD <szuoleys einu> «pędem idę; kroczę, sporo idę». Etymologia tego wyrazu pozostaje zagadką. Wysuwana na podstawie porównania ze *šúokoti* ʽpodskakiwaćʼ hipoteza rozszerzeń pierwiastkowych *-k- lub *-l- (zob. LEW 1035) nie posuwa nas naprzód. Pierwiastek o postaci *šuo- nie ma nawiązań zewnętrznych. Z kolei przypuszczenie, że *šúolis* mogło powstać ze *šuoklis, falsyfikuje taki przykład, jak *šuoklỹs* ʽkonik polnyʼ, gdzie grupa *-kl-* nie uległa uproszczeniu. — Drw. *pašúolis* ʽurwisty brzeg rzeki a. jezioraʼ, *šuolikas* b.z.a. ʽzającʼ (znacz. etym. ʽskoczekʼ), cps. *trìšuolis* ʽtrójskokʼ (por. *tri*°). Vb. denom. *šuoliúoti* ʽgalopowaćʼ.

šúoras 1. ʽnagły, silny podmuch, uderzenie (o wietrze, deszczu, zamieci śnieżnej)ʼ, 2. ʽwrażenie nagle się pojawiające i przemijające, przelotny nastrójʼ (war. *šuorỹs* 3 p.a.). Refleks pb. *šōr-a-; drw. apofoniczny od *šėr*- jak w *šérti, šė́rė* ʽuderzać, bićʼ (zob. s.v.). Paralele: *lúomas* ⇐ *lė́mė*; *plúoštas* ⇐ *plė́šė*. Osobno zob. *šõras*. — Drw. *šúorais* adv. ʽchwilami, przelotnie (o deszczu); nierówno, smugami (malować)ʼ, *šúoru* adv. ʽw pośpiechuʼ. Vb. denom. *šuorúoti* ʽuderzać, smagać (o wietrze z deszczem)ʼ.

šuplė̃dà 2 p.a. gw. 1. ʽszuflada, wysuwana część stołu, komody, szafyʼ, 2. ʽprzegródka wewnątrz skrzyniʼ, 3. ʽframuga, rama okiennaʼ — zapoż. z pol. *szuflada* (⇐ nwn. *Schublade*).

War. *šiuplėdà, šiùpliodė*, też *šuplėtà*. Por. *stálčius*.

šuplià 2, 4 p.a. gw. 1. ʽprzerwa między zębami, szczerba w zębach', 2. przen. ʽbezzębny człowiek' (syn. *šùplius*). Niejasne. Por. *švarplẽ*.

šùplius, *šiùplius, -iaus* gw. ʽwklęsła łopata, szufla' — zapoż. z pol. przest. *szufel, -fla*. — Stlit. *šuflia* (Chyliński) ⇐ pol. *szufla*. Por. SLA 218, LEW 992n. (brak w LKŽ). Zob. też *šiū́pelė*.

šusnià 4 p.a. gw. 1. ʽpomieszczenie przeznaczone do suszenia lnu a. zboża, czasem też do międlenia lnu' (war. *šùsnė*), 2. ʽpomieszczenie wypełnione rozgrzanym, dusznym powietrzem' (*Aš šitoj šùsnioj negaliu pabūt* ʽJa w tym gorącu nie mogę wytrzymać'). Budowa: *šus-nia*, drw. od neopwk. *šus-*, por. *šùsti* ʽprzeć, zaparzać się' (paralela: *krùsnas* ⇐ *krùsti*). Sufiks jak w *šutnià* ʽparność, duchota'. Synonimami *šùsnià* są *jáuja* i *pirtìs*, por. powiedzenie *Pirtis jaują aptaria, ir abi šùsnios* ʽ*Pirtis* obgaduje *jauja*, a obie są *šusnios*, tj. suszarnie'.

šùsti, *šuñta, šùto* 1. ʽprzeć, ulegać rozkładowi na skutek działania ciepła i wilgoci; zaparzać się (o skórze)', 2. ʽgnić, butwieć', 3. ʽpróchnieć', 4. ʽblaknąć, płowieć (o barwie tkaniny)', 5. ʽdusić się pod przykryciem (o mięsie, kartoflach)'. SD *šuntu* «pram, prę» (syn. *kaistu nuog karščio*). Odpowiednik łot. *sust, sùtu* (war. *sùstu*), *sutu* ʽprzeć, zaparzać się; wylegiwać się w pościeli'. Wywód etymologiczny pozostaje niepewny z powodu braku comparandów dla pie. *ḱeu̯t- lub *ḱseu̯t-, zob. przegląd literatury w LEW 1036n. i ALEW 1056[536]. Osobno zob. *tùšti*. Cps. *apšùsti* ʽsparzyć wrzątkiem; oszukać', *atšùsti* ʽodparzyć się; stopnieć, stajać (o śniegu, lodzie); mięknąć, odstawać (o korze drzew)', *įšùsti* m.in. ʽrozgniewać się; nabrać się, zostać oszukanym' (*insišutaũ* ʽnabrałem się'), *iššùsti* ʽzaparzyć się (o skórze między palcami, w pachwinach)', *nušùsti* ʽzaśmierdzieć się (o mięsie), zgnić (o warzywach)', *sušùsti* ʽzgnić, spróchnieć, zmarnować się; zamienić się (np. na konie)'. — Drw. *šùtinti* caus. ʽdusić, gotować na wolnym ogniu pod przykryciem; grzać, prażyć, piec (o słońcu); moczyć (np. nogi) w gorącej wodzie; parzyć wrzątkiem, oparzyć (rękę)', *šutinu* SD «parzę», *iššutinu* SD «naparzam». Por. łot. *sutêt, -ẽju* ʽprażyć, zaparzać; trzymać w gorącym popiele', *sutinât* ts., refl. *sutinâtiês* ʽgrzać się, ogrzewać się (np. przy ognisku)'. — Nomina: *atšutis* b.z.a. bot. ʽstokłosa, Bromus secalinus', *núošuta*, żm. *nū́šuta* c. ʽczłowiek, który się niczym nie brzydzi; niedołęga', *sánšuta* c. ʽniedołęga, gamoń', *šùtas* ʽparność, sparek, wilgoć; pot; ciężkie, duszne powietrze, zaduch; smród stęchlizny', *šutinis* (zob.), *šutinỹs* ʽduszone kartofle, duszone mięso', *šutnà* ʽparność, duchota, powietrze gorące i wilgotne, np. przed burzą' (war. *šutnià*), ⇒ *šùtnas* a. *šutnùs* ʽparny, duszny — o dniu', *šùtnius* ʽkto się zbyt ciepło ubiera', *šutrà* (zob.), *šùtulis* ʽkto się miota, komu brak stałości, wytrwałości' (por. *mùkulis, murmùlis*). Cps. *atšùtakis* ʽkto ma zaczerwienione oczy; płaksa' (por. *akìs*), *pašùt(a)nosis* a. *pašutanósis* ʽżółtodziób, smarkacz' (dosł. ʽz oparzeniami (od smarków) pod nosem', por. *nósis*), *šùtbulvės* f.pl. ʽpotrawa z kartofli duszonych w łupinach' (por. *bùlvės*). — Neopwk. *šus-* ⇐ *šùs(ti)*: *šusnià* (zob.), *šùstinas* ʽparzony, duszony', *šustìnis* ʽzrobiony z parzonego ziarna', *šustìnis* a. *šustìniai* pl. ʽtłokno, postna potrawa z mąki owsianej, na którą ziarna były zaparzane gorącą wodą i suszone przed mieleniem' (por. *maltìniai, talaknà*). — SO *šaut-: łot. *sàutêt, -ẽju* ʽtrzymać w cieple, dusić (potrawę), polewać wrzątkiem, moczyć (nogi w ciepłej wodzie)', też ʽbić, chłostać, okładać (kijem)', *saũtēlis* ʽnagrzane, duszne powietrze, zaduch'.

šū̃tas stlit., gw. ʽczłowiek lubiący żartować, dowcipniś' — zapoż. z błr. *šut, które było

[536] Lit. *šut-* było porównywane ze stwn. *siodan*, niem. *sieden* ʽwrzeć, kipieć, gotować się' (por. BSW 310, LEW 1037). Nie jest to słuszne. Czas. germański zawiera pwk. pie. *seu̯t- ʽporuszać się gwałtownie', a temu w jęz. litewskim odpowiada *siaut-*, zob. *siaũsti*.

odpowiednikiem ros. *šut*, *-á* ʻżartowniśʼ (por. SLA 218, LEW 1037). ZS 57: z ros. *šut*. SD *šūtas* «błazen, morio, sannio, scurra» (syn. *juokdarys*), «figlarz, scurra, morio, ludio», «frant, sycophanta, nugator» (syn. *gerdinykas, bružas*). — Gdy chodzi o czas. *šū̃tyti*, *šū̃tiju*, *šū̃tijau* przest., gw. ʻżartowaćʼ, DP ʻbłaznowaćʼ (SD[1] *šūtiju* «kugluię, żartuię»), to wydaje się, że sposób jego akcentowania wskazuje na rodzime vb. denominativum. Inaczej SLA 219, LEW 1037, ZS 57, którzy widzieli tu zapożyczenie słowiańskie, por. ros. *šutítь, šučú* ʻżartowaćʼ. — Drw. *šūtijimas* SD[1] «kuglarstwo, scurrilitas», *šūtystė* SD[1] «żart, iocus, facetiæ».

šutinis SD[1] «marzec, martius» — zapewne przez elipsę członu określanego w syntagmie *šutinis mėnuo (por. *gruodinis mėnuo* SD[1] «grudzień, december»). Substantywizowany przym. na *-inis*, pochodzący od czas. *atšùsti* ʻtopnieć, tającʼ — o śniegu, lodzieʼ (por. Urbutis 1981, 118n.). Por. łot. gw. *sutins* ʻpora upałówʼ. Zob. *šùsti*.

šū́tis, *-ies* f. gw. 1. ʻkupa (kamieni, śniegu)ʼ, 2. ʻstos (drew, chrustu)ʼ, 3. przen. ʻkupa ludziʼ. SD[1]: *šūtis* «kupa, moles, strues», *šūtis malkų* «stos, strues, rogus...» (syn. *laužas*). Abstractum na *-ti-* od st. zanikowego *šū-C* ⇐ *ši̯āu̯-C, por. łot. *šaũt* s.v. *šáuti*. Znacz. etym. n.act. ʻrzucanie na kupęʼ. Paralele: *džiūtìs* ⇐ *džiū́ti*; *pjūtìs* ⇐ *pjáuti*. Zob. też *šùltis*. — War. *šiūtìs*, *-iẽs* f. ʻkupa, stos; pęk; mnóstwoʼ pokazuje wtórny nagłos *š'-*, pochodzący z wyrównania SZ *šū-* do SE *šiau-* (por. łot. *šaũt*, lit. *šiáutuvas* s.v. *šáuti*). — Młodsze formacje z neosuf. *-snis* i *-stis*: *šū́snis*, *-ies* f. ʻkupa, stos drewna, chrustuʼ (por. *krū́snis* ob. *krū́tis*), war. *šū́šnis*, *šū́snė*; *šū́stis*, *-ies* f. ts.[537] — Reanaliza *šū́t-is* dała osnowę drw. *šū́t-vė* ʻkupa, stosʼ (*Aš turu anų cielą šū́tvę* ʻMam ich całą kupęʼ). Przypomina to *brastvà* od *brast-* ⇐ *brastà*. Z czasem z wymienionych rzeczowników wyodrębniono neosuf. *-tvė*, *-tva*.

šutrà 4 p.a. 1. ʻparność, dusznośćʼ (*Jei toki šutrà, būs audra* ʻJeśli tak parno, to będzie burzaʼ), 2. ʻgęsta para (w izbie), zaduch; smród z zanieczyszczonych pieluchʼ. Dewerbalne abstractum z suf. *-rā-* od *šut-*, zob. *šùsti*. Odpowiednik łot. *sutra* ʻpara, oparʼ. Paralele: *kaitrà* ⇐ *kaĩsti*; *skiedrà* ⇐ *skíesti*. Z innym suf.: *šutnà* ʻparnośćʼ. — Drw. *šutrùs* ʻgorący; parny — o dniuʼ. Vb. denom. *šùtryti*, *-iju*, *-ijau* ʻchciwie jeśćʼ, *šutrúoti* ʻszybko pracowaćʼ. Idiom: *šùtrą varýti* ʻoddawać się rozpuścieʼ.

šùtvė pot. 1. ʻgromada, kompaniaʼ, 2. ʻzebranie towarzyskie z alkoholowym poczęstunkiemʼ, 3. ʻszajka złodziejskaʼ (*Tie išdykę vaikiščiai susimetė į šutvę ir vagiliauja* ʻTe rozpuszczone wyrostki spiknęły się w szajkę i kradnąʼ), 4. ʻkonkubinatʼ (*Gyvẽna šùtvėj* ʻŻyją na kocią łapęʼ). Zapoż. z jid. *šutef*, por. Sabaliauskas, *Balt* VI:2, 1970, 217, LKŽ XV, 425. Pobocznym znaczeniem wyrazu *šùtvė* jest ʻstrajkʼ. Pl. *šùtvės* ʻwymianaʼ: *Anie padarė šutvės: arklį išmainė į karvę ir dar gavo prydų* ʻZrobili *šutvės*: konia wymienił na krowę i jeszcze dostał dodatekʼ. — Drw. *šùtvanas* ʻoszustʼ, *šùtvininkas* ʻkompanʼ. Vb. denom. *šutviáuti* ʻzadawać się z kimʼ: *Nešutviáuk su juo, jis blogas žmogus* ʻNie zadawaj się z nim, to zły człowiekʼ.

šuvà 4 p.a. m. ʻpies, Canisʼ (*Nieks to nematė, kad šuva mylėtų katę* ʻNikt nie widział, żeby pies kochał kota / kotkęʼ). Formy przypadków zależnych takie, jak przy *šuõ*, por. gen.sg. *šuñs*, acc.sg. *šùnį* itd. Analiza *šuu̯-ā. Osnowa *šuu̯- pochodzi z niejasnego przekształcenia (skrócenia) praformy bałt. *šuu̯an-, która była kontynuacją pie. *ḱuu̯on- ʻpiesʼ. Chodzi tu o tzw. wariant Lindemana do pie. *ḱu̯on- ʻpiesʼ, por. wed. nom.sg. *śuvā́* ob. *śvā́* (voc.sg. *śvan*), gr. κύων, voc.sg. κύον, het. *kuu̯an-* [ʻhound-manʼ], acc.sg. *kuu̯anan*. Inaczej ŽD 381n., który postawił *šuvà* w jednym szeregu z *sesuvà* ʻsiostraʼ (por. *sesuõ*), *piemuvà* ʻchłopiec — pastuchʼ (por. *piemuõ*), *akmuvà* ʻkamieńʼ (por. *akmuõ*) i wysunął przypuszczenie, że zakończenie *-uva* powstało drogą fonetyczną, przez wsunięcie samogłoski

[537] Innowacyjnego charakteru tych wyrazów nie odnotowują ŽD 221, 330, GJL II, §§ 292, 405, ani Ambrazas 1993, § 143 (tu brak wzmianki o *šū́stis*).

u przed *-u̯a < *-uo*. — Drw. *šuvãvilkis* ʻpies jak wilk’ (por. *vil̃kas*). Odpowiednik literacki to *vil̃k-šunis*.

švabė́ti, *švabù, švabė́jau* gw. 1. ʻmówić cicho, półgłosem, szeptać, mamrotać’, 2. ʻpaplać — o kobietach’. Czas. onomatopeiczny, por. interi. *švà švà* — o szeptaniu (*Bobos tik švà švà švà terp savęs* ʻBaby tylko *šva šva šva* między sobą’). Por. syn. *švabždė́ti, švagždė́ti, šnabždė́ti*.

šváika I gw. 1. ʻduża igła z szerokim uchem, używana do szycia worków i skór; rodzaj szydła’, 2. ʻżelazna przetyczka do fajki’ — zapoż. z pol. przest. *szwajka* (⇐ *szwaja* ʻszwaczka’, zob. Sw VI, 691).

šváika II gw. ʻwygłodniała, chuda krowa’ — zapoż. z prus.-niem. *schweike* f. ʻkoń, kobyła’ (Gl 139, Lew 1037).

švaistýti I, *švaistaũ, švaisčiaũ* 1. ʻświecić, oświetlać pochodnią’, 2. ʻglansować, doprowadzać do połysku’. Refl. *švaistýtis* ʻrozpogadzać się’. Jest to refleks formacji *švais-sty-, caus.-iter. z suf. *-sty-* i SO *švais-* od neopwk. *švis-*, por. *švìsti* ʻrozjaśniać się, świtać’. Paralele apofoniczne: *maistýti* ⇐ *į̇mi̇̃sti*; *raistýti* ⇐ *rìsti*; *išspaistýti* ⇐ *spìsti*. — Neoosn. *švaist-*: *švaistìntis* ʻupiększać się, stroić się’, *ãtšvaistė* ʻodblask, błysk na niebie’ (war. *atóšvaistė*), *pašvaĩstė* ʻłuna, odblask, poświata; zorza polarna’, Sd[1] «promień» (⇒ *pašvaistingas* «promienisty»), *prašvaĩstė* a. *próšvaista* ʻprześwit’, *šváistra* ʻłuna, poświata’ (por. *austrà* ⇐ *austýti*), *švaistùs* ʻjasny’, *švaistū̃nas* ʻkto lubi błyszczeć, popisywać się’.

švaistýti II, *švaistaũ, švaisčiaũ* 1. ʻwymachiwać rękoma, kijem, szablą; machać kosą; pędząc (owce, świnie) z rózgą w ręku’, 2. ʻrzucać, rozrzucać, rozwiewać’, 3. przen. ʻtrwonić, marnotrawić’, *iššvaistýti* ʻwypędzić, wygnać skąd’. Refl. *švaistýtis* ʻszybko latać, biegać; rzucać się, miotać się; kręcić tyłkiem (o dziewczynie chcącej zwrócić na siebie uwagę, przypodobać się)’, *švaistýtis pinigaĩs* ʻtrwonić pieniądze’ (war. *v*-mobile: *šaistýtis* ʻrzucać się, miotać się’). Homofonia ze *švaistýti* I (zob. wyżej) została prawdopodobnie spowodowana resegmentacją formy *iš.švaistyti, pochodzącej z asymilacji w praformie *iš.svaistyti, to z *iš-svaid-styti. Por. *išsváidyti* ʻrozrzucić, rozrzucać’, *sváidyti* ʻmiotać, ciskać’ jako iteratyw do *svíesti, svíedžiu* (zob.). Zanikłe frq. *svaistyti pozostawiło ślady w takich drw., jak *svaisčioti* b.z.a. ʻrzucać’ i *svaistỹklė* ʻproca’ (zob. s.v. *svaidýti*). — Neoosn. *švaist-*: *švaistinė́ti* ʻmachać kosą’, *švaĩstas* ʻktoś rozrzutny, kto szasta pieniędzmi’, *švaistū̃nas* ʻutracjusz’. — Neoosn. *švaisty-*: *švaistýdinti* ʻwymachiwać’, *švaistýbė* ʻrozrzutność’, *švaistỹklė* ʻrozszczepiony na końcu kij do rzucania kamyków, ciskawka’ (syn. *svaistỹklė*).

švaitýti I, *švaitaũ, švaičiaũ* gw. ʻświecić, oświetlać’ — rzadszy wariant w porównaniu ze *švaistýti* (zob. s.v.). Causativum z suf. *-yti* i SO *švait-* ⇐ *švit-*, por. *švìsti* ʻrozjaśniać się, świtać’. Ma dokładny odpowiednik w psł. *světiti ʻświecić, dawać światło’ (pbsł. *šu̯ai̯t-ī-tei̯), co jest causativum do psł. *svĭt-nǫ (por. prs. lit. *švi-ñ-ta* do *švìsti*): scs. *světiti, svěštǫ*, ros. *svetítь, svečú*, czes. *svítiti, svítím*, pol. *świecić, świecę* (Liv[2] 340: pie. *ḱu̯oi̯t-éi̯e- ʻhell machen’). Nieco inaczej Boryś 2005, 622: psł. *světiti miało zostać urobione od *svisti (autor zrównuje psł. *svisti z lit. *šviẽsti* < pbsł. *šu̯ei̯t-tei̯). — Drw. *apšvaità* ʻoświata’ (neol.), Sd «czystość, munditia» (syn. *apkuopa*), *atãšvaita* a. *ãtšvaita* ʻodblask, łuna na niebie’ (*Jau seniai saulė nusileido, tik atãšvaitos matos ant dangaus* ʻSłońce dawno już zaszło, tylko łunę widać na niebie’), *į́švaita* ʻmigawka w aparacie fotograficznym’ (neol.). — W słowiańskim por. postwerbalny rzeczownik scs. *světŭ* ʻświatło’; od niego pochodzi drw. *svět-i̯a ʻto, co świeci’: scs. *svěšta* ʻświeca’, ros. *svečá*, czes. *svíce*, pol. *świeca* ts. Por. Bsw 310n. Nie przekonuje ujęcie Rew II, 591, jakoby *světiti* było vb. denominativum, utworzonym od sb. *světŭ*.

švaitýti II, *švaitaũ, švaičiaũ* stlit., gw. 1. ʻmachać, wymachiwać (rękoma, kijem)’, 2.

ʽwymachiwać szablą, szermować’, 3. gw. ʽszastać pieniędzmi’, 4. gw. ʽwiać zboże’, 5. *nušvaitýti* gw. ʽo wietrze: zerwać, porwać’ (*Pakilo vė́jas ir nušvaĩtė nuo kartelės baltinius* ʽPodniósł się wiatr i zerwał bieliznę z żerdzi’). SD 1. *švaitau* «macham czym, szermuię, ventilo, verso, moueo» (syn. *krutinu*, *vėtau*), 2. *švaitau kuo* «szermuię czym, roto ensem, digladior». Najprawdopodobniej jest to formacja analogiczna, utworzona na mocy proporcji *švaistýti* I ʽświecić, oświetlać’ : *švaitýti* I ʽświecić’ = *švaistýti* II ʽmachać, wymachiwać’ : *x* (*x* = *švaitýti* II). Zob. *švaistýti* II. Inaczej LEW 1038, który zaliczył *švaitýti* do rodziny *šviečiù, šviẽsti* ʽświecić’. Za nim ALEW 1057. — Neoosn. *švaity-*: *švaitymas* SD «szermierka, pugilatus, gladiatura, pugilatio», *švaitytojas* SD «szermierz, pugil, gladiator».

švãkas, *-à* gw. ʽsłaby, niesilny; zły, marny, niezdatny’, war. *švakùs* — zapoż. z prus.-niem. *šwak* (GL 139), por. nwn. *schwach*. — Drw. *švakà* ʽciężarna’ (*Kad tu švakà būtumei* ʽObyś zaszła w ciążę’), *švakrùs* ʽsłaby’, ⇒ *švakriaĩ* adv. ʽ(iść) z trudem’. Vb. denom. *švàkti, švankù, švakaũ* ʽsłabnąć, tracić siły’, *švakė́ti, -ju, -jau* ʽbyć słabym, niedomagać, tracić zdrowie’.

švãksas gw. 1. ʽczernidło do czernienia i glansowania obuwia’, 2. ʽpasta do podłóg’ — zapoż. z pol. przest. *szwaks*, to z *szuwaks* (SW VI, 689), ⇐ nwn. *Schuh-wachs*.

švañkšti, *švankščiù*, *švankščiaũ* gw. 1. ʽsapać, ciężko dyszeć’ (syn. *švõkšti*), 2. ʽmówić chrapliwym głosem’, 3. ʽparskać, prychać — o koniu’ (syn. *pruñkšti*), 4. ʽtrzepać językiem, paplać’ (syn. *pliaũkšti*). Onomatopeiczne (por. LEW 1038). — Drw. *švankšlỹs* ʽkto ma zadyszkę, astmatyk; kto mówi głupstwa’.

švánkus, *-i*, *švankùs*, *-ì* 3 p.a. ʽprzyzwoity, porządny; grzeczny, uprzejmy; zręczny’. DP ʽchędożny, świetny, nadobny, ozdobny’. War. *švankas*, *-à*, *švanka moteriškė* przest. ʽein reines Weibstück’. Izolowane, niejasne, zob. LEW 1038n., ALEW 1058. Jest do zbadania, czy *švankùs* nie może być wariantem *v*-mobile do *šankùs* (zob.). Por. *švarvas* i *šárvas*; *svočià* i *sočià*; *skver̃bti* i *sker̃bti*. — Drw. *šviánkiai* adv. ʽszybko, prędko (idzie, biegnie, pracuje’, DP ʽnadobnie, pięknie’, *švánkumas* DP ʽozdoba, uroda, śliczność’. Vb. denom. *švánkinti* ʽozdabiać, upiększać’, DP ʽokraszać’, *pašvánkinti* DP ʽozdobić, ośląchcić’, *prišvánkinti* DP ʽprzyzdobić, ozdobić’.

švarplẽ 4 p.a., *švarplà* 4 p.a. gw. 1. ʽszczerba w zębach’ (syn. *švýpla*), 2. ʽszczerba w ostrzu’, 3. ʽszczelina, dziura, np. w płocie’. Osnowa pewnie onomatopeiczna, por. *švar̃pti* ʽszeptać’.

švártė gw. ʽdeska pokryta z jednej strony korą (używana do stawiania płotów)’ — zapoż. z prus.-niem. *schwarte* (GL 139), por. nwn. *Schwarte* f. Co do akutu por. zapoż. *kárdas*, *skárbas*, *várkštotas*.

švarùs, *-ì* 4 p.a. ʽczysty, niezabrudzony’. Wyraz rozpowszechniony w języku literackim kosztem starego slawizmu *čỹstas* (zob.). Izolowane, brak alternantów †šver-, †šur-, †švir-. Próby etymologiczne zreferował LEW 1040. Dawne zestawienie *švarùs* z gr. κορέω ʽzamiatać’ zostało zarzucone; nie wspominają o nim GEW I, 919n. ani Beekes 2010, 752. — Drw. *švarà* ʽczystość’, *švaruõlis* ʽczyścioch’. Vb. denom. *švãrinti* ʽczyścić, sprzątać’.

švašvà gw. 1. ʽcórka’ (Plùngė), 2. ʽsiostra’ (Dotnuvà). Niejasne. Karaliūnas, *Balt* XXXIV:1, 1999, 86n. próbuje wywodu ze *švešva < *svešva < *svešrva < pie. *su̯eḱru̯ā- i w końcu połączenia z pie. *su̯eḱruH- ʽmatka męża’. Hipoteza ta pociąga za sobą trudności tak formalne jak i semantyczne, mimo to znalazła uznanie w oczach Derksena (2015, 455).

švèdas ʽSzwed’, pl. *švèdai* ʽSzwedzi’, hist. ʽżołnierze szwedzcy’ — zapoż. z pol. *Szwed*, pl. *Szwedzi*. War. *švẽdas*, pl. *švẽdai* a. *švedaĩ*, przest. *švẽ̃dai*. — Gw. *švedaĩ* ʽskwarki’ (*Valgė bulbes tik su švedaĩs* ʽJadł kartofle tylko ze skwarkami’). — N.m. *Švẽdai* 2x,

Švediškiai, cps. *Švedùkalnis* (por. *Totõrkalnis*), *Švẽdakampis*, *Švẽdlaukis*.

šveĩsti, *šveičiù*, *šveičiaũ* 1. ʽczyścić, wycierać’, 2. ʽdoprowadzać do połysku, polerować’. SD *šveičiu* «chędożę; gładzę» (syn. *ištrinu*, *gluodinu*), «poleruię co, szoruię co». Formacja na SE *šveit-*, dotworzona — jako transitivum na *-i̯a-* — do SZ *švit-*, por. *švìsti* ʽrozjaśnić się’. Zob. też LEW 1040. Paralele apofoniczne: *eĩžti* ⇐ *ìžti*; *kreĩkti* ⇐ *krìkti*; *speĩsti* ⇐ *spìsti*. Starszą formacją na SE było *šviet-*, zob. *šviẽsti*. — Drw. *neapšveistas* SD «niewypolerowany, inelaboratus» (syn. *neapdarus*), *neiššveičiamas* SD «niezgładzisty, indelebilis» (syn. *neištrinamas*), *šveitėjas* SD «chędożyciel, mundator, purificator», *šveitimas* SD «chędożenie; polerowanie; szorowanie». Cps. *akìšveitė* (zob. °*aki*°). — Neopwk. *šveis-* (⇐ *šveĩsti*): *šveistùvas* ʽszczotka’. Neoosn. *šveist-* (⇐ *šveĩstas*): *šveistybė* SD «czystość, castitas, castimonia» (syn. *neįžagas*, *nepateptė*), *šveistinis* SD «purgatorius, czyścowy».

švelnùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽmiękki, nieszorstki, miły w dotyku (o lnie, tkaninie, wełnie, futrze)’, 2. ʽmający gładką powierzchnię, niechropawy’ (np. o podłużnym uchwycie narzędzia, stylisku), 3. ʽłagodny (głos, charakter), niesurowy, niesrogi; niezimny (wiatr)’, 4. ʽdelikatny (zapach), lekki, nieznaczny’. War. akcentowe: *švel̃nus* 2 p.a., *švel̃nas* 4 p.a. (por. Skardžius 1935, 144). War. *švalnùs* ʽmiękki — o włosach’. Całkiem izolowane, niejasne, zob. LEW 1041, ALEW 1058. Lanszweert, *Linguistica Baltica* 5-6, 1996-1997, 34n. próbował powiązać *švelnùs* z nazwą roślinną *švylỹs* ʽwełnianka, Erioforum’ i dalej z pie. nazwą wełny (rekonstrukcja *šu-u̯ī́ln-ii̯a-). — Drw. *švelnùmas* ʽdelikatność, łagodność’, cps. *švelniarañkis* ʽmający delikatne ręce’ (por. *rankà*). Vb. denom. *švel̃ninti* ʽłagodzić, umilać; polepszać (obyczaje); gładzić, robić równym’, *šval̃ninti* ʽzmiękczać — o ługu, o wodzie deszczowej’.

švélpti, *švélpiu*, *švélpiau* 1. ʽseplenić, wymawiać wadliwie spółgłoski szczelinowe’, 2. ʽjak dziecko wymawiać pewne spółgłoski’, 3. ʽmówić niewyraźnie, pod nosem, mamrotać’, 4. ʽkłamać’ — czasownik utworzony od interi. *švel̃pt*, podobnie jak *švel̃pti* ʽgwizdać, świstać’ (zob. *švil̃pti*). Przesuwka znaczeniowa od ʽświstać’ do ʽseplenić’, niejako ʽwymawiać pewne spółgłoski ze świstem’. Drw. *švelpsė́ti*, *švélpsiu*, *-ė́jau* ʽmamrotać’ (*Senis poterius švélpsi* ʽStarzec [mamrocząc] odmawia pacierze’). Osobno zob. *švẽplas*.

švéndras, pl. *švéndrai*, *-ų* bot. 1. ʽtrzcina, Typha, Typha latifolia’ (war. *šeñdras*), 2. ʽsitowie, Scirpus lacustris’. War. *švendraĩ*, *-ų̃* 3 p.a. Z innym suf.: *švéndrė*, pl. *švéndrės* ʽtrzcina jeziorna, trzcina nadrzeczna, Phragmites communis’ (por. *néndrė*). Przy założeniu praformy ie. *ḱu̯endʰro- zestawiano *švéndras* z łac. *combrētum*, *-ī* ʽtrzcina o aromatycznym zapachu’ < *ku̯ombro- < pie. *ḱu̯ondʰro-. Dalej por. duń. *qvander* ʽdzięgiel leśny, Angelica silvestris’, stisl. *huǫnn* ts. (*ḱu̯ondʰ-nā). Zob. IEW 631, LEW 1041, de Vaan 2008, 128n., Kroonen 2013, 262n., ALEW 1059. Z bałtyckiego punktu widzenia chodzi tu o drw. na *-ra-* od osnowy *šu̯end-, która może pochodzić z infigowania starszej osnowy *šu̯ed- lub *šu̯ēd-. Z uwagi na litewski akut warto rozważyć związek z pwk. pie. *ḱu̯eh₁- ʽnabrzmiewać, pęcznieć’ (LIV² 339), mianowicie przy uwzględnieniu formacji pośredniej w postaci praesens na *dʰe-/o-, pie. *ḱu̯eh₁-dʰe- (transponat), pb. *šu̯ēda ʽnabrzmiewa, pęcznieje’. — Zapoż. lit. w pol. gw. *śwandra*, *świandra* ʽmata pleciona z sitowia, rogoża’ (Zdancewicz 348). — N.rz. *Švéndra*, *Švendrẽlis*, *Švéndris*, *Švendrỹs*, *Švendrìnė*, n.jez. *Švéndežeris* (ze *Švendr-ežeris przez dysymilację *r-r* > *ø-r*, por. *kir̃mgrauža* > *kim̃grauža*). N.m. *Švéndrai*, *Švéndrė*, *Švendriaĩ*, *Švéndriškiai*.

šveñtas, *-à* ʽświęty’. Odpowiednik stpr. *swints* ʽheilig’ < *sventas[538]. Wyraz pb.

[538] Sekwencja stpr. *inC* pochodzi z pb. *enC (zwężenie *e* w *i* przed spółgłoską nosową). Paralele: *senrīnka* ʽzbiera’ z *sanrenka (por. lit. *sùrenka*, wsch.-lit. *sureñka*). Tak samo jest traktowana sekwencja *enC wyrazów zapożyczonych, por. z jednej strony *golimban* EV ʽniebieski, blow [blau]’ < *galemban (zapoż. ze stpol. *gołęby* ʽgołębi’), z drugiej strony *tūsimtons* dat.pl. ʽtysiąc’ z *tūsemt- < *tūsent- (zapoż. ze śrwn. *tūsent* ʽtysiąc’).

*šu̯enta- jest spokrewniony ze scs. *svętŭ* ʽświęty, ἅγιος, ἱερός’ (sch. *svêt*, ros. *svjatój*, czes. *svatý*, pol. *święty*) oraz z aw. *spən̦ta-* ʽheilvoll’. Pie. *ḱu̯en-to-, drw. od pwk. pie. *ḱu̯en- / *ḱun- ʽświęcić, czcić’ (por. IEW 630, BSW 311). Zwraca uwagę brak w języku litewskim refleksów st. zanikowego †šun-V, †švin-C, por. goc. *hunsl* n. ʽofiara, sacrifice’, stisl. *húsl*, stang. *hūsel* ts. (PGm. *hunsla- < pie. *ḱu̯n̥-slo-) oraz sti. *śunám* n. ʽpomyślny rozwój, dobrobyt’, het. *kunna-* ʽprawy; słuszny, pomyślny, uwieńczony powodzeniem’ (pie. *ḱun-no-?), por. EWAIA II, 646, Kroonen 2013, 256. — Łot. *svinêt, svinu* ʽświęcić święto’ pokazuje wprowadzenie *švin-C w pozycję antewokaliczną (por. *ištviróti* ob. *tvìrtas*). — Drw. *knygos švintos* f.pl. SD «biblia» (dosł. ʽksięgi święte’), *šventàsis, -óji* ʽświęty, osoba kanonizowana’, *įrašytas terp švintų* SD «kanonizowany, apotheosi dignatus...» (dosł. ʽwpisany między świętych’), *paskaitau terp švintųjų* SD «kanonizuię, in diuorum numerum refero...», *šveñtė* (zob.), *šventéiva* c. ʽświętoszek’, *šventìkas* ʽkapłan, duchowny — ksiądz, pop’ (paralela słowotwórcza: scs. *svętĭcĭ* ʽświęty, der Heilige’), *šventenýbė* 1. ʽprzedmiot uważany za święty, świętość’, 2. ʽświątobliwość’ (w zwrocie do papieża) — z neosuf. *-enybė* (zob. GJL II, § 384), *šventybė*: *švintybė* SD «świątobliwość, sanctitas, sanctimonia», *šventóvė* ʽświątynia’, *šventùkas* 1. ʽosoba pobożna, bogobojna’, 2. ʽrzeźba świętego wykonana w drewnie, świątek’, *šventuõlis* ʽświętoszek, bigot’. — Cps. *šveñtraštis* ʽPismo Święte’ (por. *rãštas*), *šveñtvagis* ʽświętokradca’ (por. *vagìs*). Vb. denom. 1. *švéntinti* ʽświęcić; bić, łupić’, czego odpowiednikiem jest stpr. *swintint, swintintwey* ʽświęcić, czcić, heiligen’, 2. *švę̃sti* (zob.). — N.jez. *Šveñtas* 4x, *Šveñčius, Švenčiùs* 3x, *Šventìšius*, cps. *Šventaduõnis*, *Šveñt(a)vandenis*, *Šveñtežeris*. N.rz. *Šventẽ*, *Šventóji* 4x, cps. *Šveñčupis*, *Šveñtravis*, *Šveñtupė* 3x, *Šveñtupis*, *Šventupỹs* 4x (por. stpr. n.rz. *Swent*, n.jez. *Swentgriff*, *Swynteynen*, AON 178 n.). N.m. *Šventà*, *Šventaĩ*, *Šventãkalnis* (por. stpr. *Swentegarben* : *garbis* ʽgóra’, AON 178, 240), *Šventaragiaĩ*, *Šventragiaĩ*, *Šventarãgis*, *Šveñtežeris* 3x, *Šventýbrastis*, *Šveñtupiai* 3x, *Šventvakãriai*, *Šveñtvalkis*.

šveñtastis, *-ies* f. stlit. ʽsakrament’ — zapoż. z pol. *świętość*. SD[1] <ßwyntastis> «świątość, sacramentum». W tym samym znaczeniu występuje rutenizm *svẽtastis* (zob.).

šveñtė ʽświęto, dzień uroczysty ze względów kultowych lub państwowych’ — drw. od adi. *šveñtas* ʽświęty’, może wzorowany na pol. *święto* ʽfestus dies’. SD: *švintė kas metai švinčiama* «święto uroczyste, solennitas, solennia», *bažnyčios pašvintinimo metinė švintė* «kiermasz, rocznica poświęcenia kościoła, enc[a]enia». — Drw. *ãtšventė* ʽmałe święto’, przest. *ãtšventis* : łot. *atsvēte* (por. Būga, RR II, 132), *pašventỹs* ʽdzień po święcie’ (por. Urbutis, LKG I, 424), *šveñtiškas* ʽświąteczny, odświętny’. Cps. *pùsšventė* ʽmałe święto’ (por. *pùsė*), *šventadar̃bis* ʽkto pracuje w święta’ (por. *dárbas*), *tarpùšventė* ʽdzień powszedni, przedzielający święta’ (por. *tarpu°*). Vb. denom. *švę̃sti* (zob.). — N.m. *Antãšventė*, *Añtšvenčiai*.

šventõrius, *-iaus* przest., gw. 1. ʽcmentarz przykościelny’, 2. ʽdziedziniec wokół kościoła’. Forma normalizowana, zawierająca zach.-lit. sekwencję *en-C* na miejscu wsch.-lit. *in-C*: *švintõrius*, to zam. *svintõrius — zapoż. z błr. gw. *svintár, -á* < *cvintár, -á*, przest. *сьvintárь* (⇐ pol. *cmentarz*). Zmiana nagłosu została wywołana adideacją do adi. *šveñtas*, wsch.-lit. *šviñtas* ʽświęty’. Por. SLA 219, ZS 57, LEW 1042 n. Synonimem *šventõrius* jest *šveñtkiemis* (cps., por. *kiẽmas*).

švẽplas, *-à* ʽsepleniący, nie wymawiający wyraźnie spółgłosek dziąsłowych *č, dž, š, ž*’. War. metatetyczny: *švelpas* b.z.a. Przymiotnik utworzony od interi. *švèpt*, opisującej niewyraźną wymowę, szeptanie i seplenienie, por. *Maklina pro šalį, tarsteli labą vakarą — švept švept — vos girdėti* ʽIdzie mimo nie podnosząc wzroku, wymamrocze ʽDobry wieczór!’, że ledwo słychać’. Obok tego *švàp* — o szepcie, o seplenieniu. — Neoosn. *švepl-*: *šveplỹs* ʽczłowiek sepleniący’ (por. *švaplỹs* ts. ⇐ *švàp*). Vb. denom. *šveplúoti* ʽseplenić;

mówić niewyraźnie; dużo i bez potrzeby mówić' (war. *švepliúoti*). W znacz. 'seplenić' także *šveplénti*, *šveplė́ti*, *švẽplinti*, *šveplióti*. W LEW 1039 (s.v. *švaplỹs*) niepotrzebnie powiązano neoosn. *švepl-* z pwk. *švelp-*, *švélpti* 'seplenić' (zob. s.v.). Także ALEW 1062 niepotrzebnie zakłada *švelp-lys i dysymilację jako źródło *šveplỹs*. — Od interi. *švèpt* poza tym pochodzą: 1° czasowniki: *švepė́ti, švẽpa, -ė́jo* 'seplenić' (*Dantys iškrito, švepù kaip senė šimtametė* 'Zęby wypadły, seplenię jak stuletnia staruszka'), 'szeptać pacierze'; *švepsė́ti* 'seplenić' (por. *švapsė́ti* 'mamrotać pod nosem; szeptać pacierze; mówić' ⇐ *švàp*); *švèptelti* 'sepleniąc powiedzieć coś krótko', 2° rzeczowniki: *švẽpis* 'człowiek seplenięcy', *švèpkė* peior. 'bezzębne usta', *švèpkis*, *-ė* 'kto mówi niewyraźnie, kto sepleni; gamoń' (war. *švèp-škis*). — *švepslỹs* 'człowiek sepleniący' jest drw. na *-lys* od neoosn. *šveps-* ⇐ *švepsė́ti* (a nie wariantem sufiksalnym do *šveplỹs*). — WSE *švė̃p-*: *švė́pla* c. 'człowiek sepleniący; gapa', *švė́pterti* 'wygadać się, zdradzić się z czym przez gadulstwo', *švė̃pti* (zob.).

švė̃pti, *švėpiù*, *švėpiaũ* gw., zwykle z prvb. *ap-* 'obmawiać, obgadywać, opowiadać o kimś coś złego' (*Kur tau gera bus marti, jai tik mane apšvė̃pt rūpi* 'Jakżesz dobra ma być synowa, jeśli tylko stara się mnie obgadać'). Pwk. *švėp-* przedstawia st. wzdłużenia do *švep-*, jak np. w *švepė́ti* 'mówić szeptem'. Szczegóły s.v. *švẽplas*. — Drw. *švė̃pulti* 'mówić półgłosem, szeptać; rozpuszczać pogłoski' (por. *kãtulti*).

švèsti, *šveñta*, *švẽto* gw., zwykle z prvb.: *nušvèsti* 1. 'o niebie: po okresie zachmurzenia, deszczu stać się na powrót pogodnym, bezchmurnym, jasnym, wypogodzić się' (*Oras jau šveñta*, t.y. *gaidrijas, nustos lyti* 'Już się wypogadza, przestanie padać'. *Lijo lijo ir nušvẽto* 'Lało lało i wypogodziło się'), 2. przen. 'przestać być smutnym, rozchmurzyć się, rozweselić się'. Pwk. *švet-* przedstawia innowacyjną formę SE powstałą na bazie SZ *švit-* od pb. *šu̯eit-, por. *šviñta, švìsti* 'świta, dnieje; wypogadza się'. Derywacja *švit-* ⇒ *švet-* = *RiT* ⇒ *ReT* polega na odwróceniu apofonicznej reguły *ReT* ⇒ *RiT*, wedle której tworzy się st. zanikowy od pierwiastków z wokalizmem *e, np. *bred-* ⇒ *brid-*; *plet-* ⇒ *plit-*; *tres-* ⇒ *tris-*. Podobnymi do *švet-* nowotworami są *lep-* (s.v. *lìpti* I) i *mež-* (s.v. *mỹžti*). LEW 1043 mówi ogólnikowo o 'przejściu' pierwiastka z szeregu *ei* do szeregu *e*. — Drw. *švẽtinti*, zwykle refl. *nusišvẽtinti* 1. 'rozpogodzić się', 2. 'przeczekać (pod dachem, pod drzewem) nim przejdzie deszcz, nim się rozpogodzi' (syn. *pasišvẽtinti*).

švę̃sti, *švenčiù*, *švenčiaũ* 1. 'odchodzić święto, czcić jakiś dzień w sposób uroczysty, świętować' (*Mes vėl linksmi pavasarį šveñčiam* 'Znowu weseli witamy wiosnę'), 2. 'odprawiać nabożeństwo', 3. 'nadawać czemu charakter sakralny przez wykonanie czynności rytualnej', 4. *į̇švę̃sti* 'wyświęcić kogo (na księdza)', 5. 'poświęcać na co, składać w ofierze, 6. 'śpiewać pieśń kościelną', 7. 'nie pracować, odpoczywać'. DP 'święcić, obchodzić, używać, sprawować'. Refl. *švę̃stis* 'święcić się', *švinčiu* SD[1] «święcę», SD «święcę święto». Czasownik ten jest denominativum od adi. *šveñtas* 'święty' i zarazem od sb. *šveñtė* 'święto' (zob. s.v.). — Cps. *iššvę̃sti* 'wyświęcić', *pašvę̃sti* 'poświęcić' (*pašvinčiu Dievui* SD «poświęcam co Bogu, consecro, do, deuoueo, dedico aliquid Deo», *pašvinčiu kunigu* SD «poświęcam na kapłaństwo, creo sacerdotem...»). Refl. *įsišvę̃sti* 'zostać wyświęconym (na księdza, biskupa)', *pasišvę̃sti*: *pasišvinčiu unt kunigystės* SD «święcę się na kapłaństwo, initior sacris». — Drw. *nešvinčiama diena* SD «powszedni dzień, profestus dies», *duona pašvintama* SD «opłotek, oblatio», *švintimas* SD «święcenie świąt», *švintynė* SD «świątnica żydowska, adytum, sanctuarium», *švintinis* SD «odświętny, solennis, feriatus»; *švę̃stas* 'święcony': *švę̃stas vanduõ* 'woda święcona', *žvakė švįsta* SD[1] «gromnica, cereus consecratus», *pelenai švįsti* SD m.pl. «Popielec, cinis consecratus...». — Neoosn. *švęst-*: *pašvęstójis* przest. 'konsekrator' ob. SD *pašvįstojus* «poświęciciel, consecrator», *švęstinis* 'kleryk' (SD *švįstinis* «clericus, initiatus sacris»), *švęstìnis*, *-io* 'potrawy wielkanocne poświęcone przez księdza w Wielką Sobotę' (kalka z pol. *święcone*, *-ego*).

švìčkė gw. ʽnierządnica, prostytutka’ (JUŠK). Niejasne. Formalnie może być derywatem na *-kė* od czas. *švìčyti* ʽbić, chłostać, smagać’ (zob. *čvìčyti*). Ale strona znaczeniowa wymaga uzasadnienia. Vb. denom. *švičkiúoti* ʽuprawiać nierząd’.

šviẽsti, *šviečiù*, *šviečiaũ* 1. ʽświecić’ (*sáulė šviẽčia*), 2. ʽbyć wyraźnie widocznym (z dala), widnieć, świecić się, jaśnieć’, 3. tr. ʽoświetlać, prześwietlać (ciało)’, 4. przen. ʽuczyć, kształcić, oświecać, szerzyć oświatę’. Intr. *šviẽčia* 1. ʽo oczach: widzą, mają zdolność widzenia’, dosł. ʽświecą’ (*Meñka šviẽčia mano akes* ʽSłabo widzą oczy moje’. *Į senatvę akys nešviẽčia* ʽNa starość wzrok słabnie’), 2. impers. ʽwydaje się’, np. *Mum regis teip, o jam gal kiteip šviẽčia* ʽMnie wydaje się tak, a jemu widzi się inaczej’. Refl. *šviẽstis* ʽdnieć, świtać, (o niebie) przejaśniać się, rozpogadzać się’, przen. ʽkształcić się, oświecać się’. Morfem *šviet-* alternuje ze SZ *švit-* i SO *švait-*, zob. s.v. *švìsti*, *švaitýti*. Rekonstrukcja: pb. *šu̯ei̯t- / *šu̯it- < pie. *ḱu̯ei̯t- / *ḱu̯it- ʽrozbłysnąć, rozjaśnić się’ (LIV[2] 340), por. sti. *śvíndate* ʽświeci się’. Zob. też BSW 310 n., LEW 1043. Osobno zob. *šveĩsti*. Apofonicznym neologizmem jest *švèsti* (zob.). — Drw. *šviẽtalas* ʽozdoba, upiększenie’, ʽatut, kozera w kartach’ (*Nukirsti aukštesniu šviẽtalu*), *švietė́jas* ʽkrzewiciel oświaty’, *švietìmas* ʽoświata’. — Neopwk. *švies-* (⇐ *šviẽsti*): *šviẽsdinti* przest. ʽoświetlać’, *šviesė́ti* ʽświtać, jaśnieć, przejaśniać się’, *šviẽsinti* ʽrozjaśniać, robić jasnym’. Nomina: *šviesà* ʽświatło’, DP też ʽświatłość, jaśnia’, *šviesa vakarinė* SD «zorza wieczorna, crepusculum», *šviesė* b.z.a. przest. ʽświatłość, światło’, ⇒ *apýšviesis* ʽczas przed świtem a. przed zmierzchem’; *šviesýbė* DP ʽświatłość, jasność, światło, zorza’, *šviestùvas* ʽlampa’, *šviesulỹs* ʽświatełko’, *šviesumà* ʽjasność’, DP też ʽświatłość, światło’, *šviesuõlis* ʽczłowiek wykształcony’, *šviesúomenė* coll. ʽwarstwy wykształcone, inteligenci’ (por. *didúomenė*), *šviesùs* ʽjasny’, przen. ʽwykształcony, światły’ (DP też *šviẽsas*). Cps. *šviesiaplaũkis* ʽjasnowłosy’ (por. *plaukaĩ*), *šviẽsratis* ʽkrąg świetlny, aureola’ (por. *rãtas*).

šviẽžias, *-ià* ʽświeży (o chlebie, mleku, mięsie)’. Ze zmiany *sviẽžias* (gw.) na skutek asymilacji *s-ž* > *š-ž* (por. *šešì*, *šẽ̃žauka*). Zapoż. z błr. *svéžy*, pol. *świeży* (SLA 212, LEW 954).

švil̃pti, *švilpiù*, *švilpiaũ* 1. ʽgwizdać, świstać’, 2. przen. ʽpędzić, mknąć’, *atšvil̃pti* ʽprzylecieć ze świstem’, *prašvil̃pti* ʽprzelecieć, przemknąć ze świstem’, przen. ʽprzehulać, roztrwonić’. Od interi. *švìlpt*, *švil̃pt* ʽświst!’. Odpowiednik łot. *svilpt*, *-pju*, *-pu* ʽgwizdać’. — War. *švel̃pti* ʽgwizdać, świstać’ pochodzi od paralelnej interi. *švel̃pt* ʽświst!’. Odpowiednik łot. *svèlpt*, *-pju*, *-pu* ʽgwizdać’. — Drw. *švìlpauti* ʽgwizdać, pogwizdywać’ (SD «krzykam; świstam»), *švìlpčioti* ʽpogwizdywać, poświstywać’, *švilpsė́ti* ts. Nomina: *švìlpa* ʽfujarka; gwizdek; flet’ (SD «kszyk, kszykanie ludzkie; kszykacz»), *švilpesỹs* ʽgwizd, świst’, *švilpìkas* 1. ʽfujarka’, 2. ʽświstak — gryzoń górski, Marmota marmota’, 3. ʽszpak, Sturnus’, 4. ʽutracjusz, hulaka’, *švilpỹnė* ʽfujarka; flet; gwizdek’, *švilpùkas* ʽgwizdek’. — *švelpenti*: SD *švelpenu* «świstam, sibilo», *švelpėti* BRB ʽgwizdać, pfeifen’.

švìnas 1. ʽołów, Plumbum’ (łot. *svins* ts.), 2. ʽciężarek zawieszony na sznurze, pion murarski’, 3. ʽkula, pocisk karabinowy’, 4. stlit. ʽprzedmiot wykonany z ołowiu’ (*langų̃ švinaĩ* m.pl. ʽołowiowa oprawa szyb’). SD: *švinas* «ołow, plumbum», *švino trupiniai* «ołowny proch» (war. *švìnis*), *botagas šikšninis gały švinų turįs*, *kiestenius* «basałyk» [ʽbicz zakończony kulą ołowianą’, SPXVI]. Prapokrewne ze strus. *svinĭcĭ*, ros. *svinéc*, *-ncá*, słń. *svínec*, *-nca* ʽołów’ < *šu̯in-ik- (por. REW II, 592; BSW nie uwzględnił tej zbieżności lit.-słow.). Bez dobrej etymologii, zob. ALEW 1064. Odrzucono zbliżenie z gr. κύανος m.f. ʽciemnobłękitna emalia, lazuryt, koperwas’ (dziś uważane za pożyczkę z Azji Przedniej, zob. GEW II, 37; Beekes 2010, 783: z het. *kuu̯anna(n)-* ʽ(blue as) copper, ornamental stone’), jak też nawiązanie do czas. *švìsti* ʽrozjaśniać się, świtać’ (zob. LEW 1045). — Drw. *švininis* ʽołowiany; ciemnoszary’ (*švinìnės akys* ʽwytrzeszczone oczy, osłupiały wzrok’), ʽciężki jak ołów’ (*Kójos lýg švìno pripìltos*), *švìnininkas* ʽrzemieślnik odlewający przedmioty z ołowiu, ołownik’, *švìnius* ts. Cps. *švinovietė* SD[1] «ołownia, plumbifodina», *švìnpaiša* a. *švìnrašis*

ˈołówek', por. *paišýti, rašýti* (neologizmy, które miały zastąpić slawizm *alavė̃lis*, zob. s.v.). Vb. denom. *švinúoti* ˈpobielać cyną metalowe powierzchnie, cynkować', ⇒ *švinúotas* ˈzawierający ołów; cynkowany'. Por. łot. *svinuôt* ˈcynkować', *svinaîns* ˈcynkowany'.

švìnkti, *švìnksta, švìnko* ˈzacząć śmierdzieć, cuchnąć, *apšvìnkti* ˈopiec się (o cieście)', *pašvìnkti* ˈzaśmierdzieć się (o mięsie, rybie, padlinie, trupie); zgnić (o sianie)', *prašvìnkti* m.in. ˈprzeschnąć (o gruncie)', *sušvìnkti* m.in. ˈzgnić (o drzewie), spleśnieć; zmięknąć pod wpływem ciepła', przen. ˈbyć nie w humorze'. Atematyczna forma 3 os. prs.: gw. *švìnkti* ˈśmierdzi, cuchnie' (Marcinkónis, Zinkevičius 1966, § 642). War. sonoryzowany: *šving-*: prt. *švìngo*. Brak alternantu †švenk-. — SO *švank-*: *švankùs, -ì* gw. ˈduszny (o powietrzu), duszący (o zapachu)', *švankulỹs* ˈastma'. — Bez etymologii, zob. LEW 1045. Transponat ie. *ḱu̯enk-. — Obok *švink-* jest bliskoznaczny pwk. *švind-*, por. *švìnsti, švìnsta, švìndo* (war. *šviñsti*) ˈzacząć śmierdzieć, cuchnąć, psuć się'. Z prs. *švìnsta* wyabstrahowano neopwk. *švin-*, wokół którego powstał nowy pdg. *švìnti, švìnsta, švìno, pašvìnti* ˈ(o mięsie) zatęchnąć, zepsuć się, zacząć cuchnąć', tr. ˈ(o osobie) zepsuć powietrze'.

švir̃kšti I, *švirkščiù, švirkščiaũ* 1. ˈtryskać, bryzgać, wytryskiwać skąd — o krwi z rany, o piwie z beczki, o błocie spod kół', 2. intr. ˈwytryskiwać — o wodzie z sikawki', tr. ˈsikać wodą z sikawki', *apšvir̃kšti* ˈopryskać, spryskać', *įšvir̃kšti* ˈwstrzykiwać (lekarstwo)'. Czas. utworzony od interi. *švìrkšt, švir̃kšt* m.in. o tryśnięciu krwi, wody. — Drw. *švìrkščioti* iter. ˈtryskać'. — Neoosn. *švirkš-*: *švirkšlė̃* ˈstruga (krwi, cieczy); sikawka strażacka; prysznic; gwizdek', *švirkšlỹs* ˈsikawka strażacka', *švir̃kštas* a. *švìrkštas* ˈsikawka; strzykawka'.

šviř̃kšti II, *šviř̃kščia, šviř̃kštė* gw. 1. ˈświstać, gwizdać', 2. ˈćwierkać, świergotać, śpiewać — o ptakach', 3. ˈćwiekać, świerszczyć — o świerszczu', 4. ˈszumieć na wietrze', 5. przen. ˈszybko iść, biec'. Czas. utworzony od interi. *švìrkšt, šviř̃kšt* m.in. o szybkim ruchu, o świśnięciu, machnięciu (ręką, ogonem). Pierwotny etymon był wspólny ze *šviř̃kšti* I (inaczej ALEW 1064). Paralela słowiańska: psł. *svĭrk-, *svr̥kati, *svr̥čati, por. stpol. *świrkać* ˈśpiewać — o ptakach, ćwierkać', czes. gw. *švrkat* ˈćwierkać', ros. *sverčátь* ˈświerszczyć — o świerszczu' (*sverč, sverčók* ˈświerszcz'), pol. przest. *świerczeć, świrczeć* ˈświerszczyć — o świerszczu, ćwierkać — o wróblu', stpol. *śwircz, świercz* ˈświerszcz'. Zob. Boryś 2005, 622n. — Nomina: *švirkšlė* SD «świszcz, sagitta sibilans» [ˈstrzała świszcząca'], *šviř̃kštas* a. *švìrkštas* ˈfujarka, gwizdek', *švirkštimas* SD «świst, sibilus, stridor», *švirkštis* SD[1] «proca, funda» (syn. *vilkstynė*).

švìsti, *šviñta* (war. *švỹsta*), *nušvìto* 1. ˈrozjaśnić się po nocy, zaświtać, rozednieć', 2. ˈo niebie: stać się bezchmurnym, bezdeszczowym, wypogodzić się'. (Łot. *svist* ˈświtać' jest lituanizmem, por. ME IV, 117). Prs. z infiksem nosowym i SZ *švit-* ⇐ *šveit- (zob. *šviẽsti*), o funkcji ingresywno-inchoatywnej względem durativum *švitė́ti* (zob.). Znacz. etym. ˈrozjaśnia się'. Por. stosunek *kruñta* : *krutė́ti*; *trum̃pa* : *trupė́ti*. Prs. infigowane *švi-n-t-a* ma prawdopodobnie nawiązanie w sti. *śvíndate* ˈświeci się', ze zmianą *nd* < *nt* z pie. *ḱu̯i-n-t-e/o- (zob. LIV[2] 340, przyp. 2). Z czasem *šviñta* uległo odnowieniu przez sufigowanie *-sta-* i przybrało postać *švỹsta* (tj. *švįsta, z *švinsta < *švins.sta < *švint-sta). Por. *tỹžta* ob. *tiñža, vỹsta* ob. *viñsa* (GJL II, § 541). Zob. przypis do *blìsti* na temat kombinacji infiksu i suf. *-sta-*. — W słowiańskim widać paralelną formację inchoatywną z sufiksem nosowym, psł. *svĭt-ne/o-, por. cs. *(o)svĭnǫti, (o)svĭnuti* ˈ(za)świtać, (roze)dnieć', słń. *sveníti*, sch. *(o)svànuti* (war. *sàvnuti, (o)samnȕti*), stczes. *osvetnúti* ts. Zob. ESJS 915, Vaillant, GC III, 238. Pwk. pbsł. *šu̯it- < pie. *ḱu̯it-, SP *ḱu̯ei̯t- ˈrozbłysnąć, rozjaśnić się' (LIV[2] 340). — Drw. *švitė́ti* (zob.), *šviténti* ˈświtać', *švìtinti* ˈświecić czym, oświetlać; palić światło, spalać świecę', przen. ˈszybko iść, jechać; robić coś energicznie, szybko' (refl. *švìtinas dangùs* ˈrozjaśnia się niebo'). Nomina: *apýšvitis* ˈprzedświt', *prašvità* ˈświt', *švità* 1. ˈświt, brzask' (war. *švìtė*), 2. ˈłuna wieczorna' (*vãkaro švità*), *švìtas* 1. ˈłuczywo', 2. ˈfosfor', *švìtelis* ˈszybki, żwawy

człowiek a. zwierzę', *švitnas* (zob.), *švitrà* c. 'strojniś, strojnisia', *švìtras* 'rączy, szybki — o koniu', *švitrùs* 1. 'błyszczący, połyskujący', 2. 'żwawy, szybki, pełen werwy, rześki' (zob. *žvitrùs*); vb. denom. *prašvitrė́ti* 'przejaśnić się — o niebie', *švitrinė́ti* 'mienić się w oczach'. Cps. *švìtvaris* 1. 'brąz' (dosł. 'połyskująca miedź', por. *vãris*), 2. 'błyskotka, ozdoba'. N.rz. *Švitinỹs* a. *Švìtinis* (por. n.rz. łot. *Svite*, stpr. *Swithe*). — SE *šviet-* < *šu̯ei̯t-: *šviẽsti* (zob.). — Nowy SE *švet-*: *švèsti* (zob.). — SO *švait-*: *švaitýti* (zob., tam też nomina ze *švait-*). — Forma inf. *švìsti* dała początek dwu neopierwiastkom, por. 1° *švis-*: *švisdinė́ti* 'świtać', *nušvìsdinti* 'rozjaśnić', *švìstra* 'strojniś'[539], 2° SO *švais-* ⇐ *švis-*: *švaisýti* 'zapalać (latarnie)', *prãšvaisa* 'przebłysk słońca między chmurami', *švaisà* 'światło, światłość, poświata', *švaisùs* 'przezroczysty, klarowny', *švaisus akmuo* SD «kamień przeyrzysty, phengites specularis lapis, schistus lapis» ['rodzaj błyszczącego kamienia, fengit'] (syn. *vaiskus akmuo*), *švaistýti* < *švais-sty- (zob.). Paralele: *mais-* ⇐ *mis-* (s.v. *mìsti* I), *vais-* ⇐ *vys-* (s.v. *výsti*).

švitė́ti, *švìta*, *švitė́jo* 'jasno świecić; świtać, dnieć' — formacja duratywna z suf. *-a-* / *-ė-* i SZ *švit-* ⇐ *šviet-* w stosunku do praesens ingress.-inchoat. *šviñta* 'rozjaśnia się' (zob. *švìsti*). Paralele: *krùta*, *-ė́ti* : *kruñta*; *trùpa*, *-ė́ti* : *trum̃pa*. Odpowiednik słow.: scs. *svĭtěti (sę)*, *svĭtitŭ (sę)* 'φαίνειν, λάμπειν, świecić się', stczes. *stvieti sě, stvie sě* (metateza *v*), *stkvieti sě, kstvieti sě*, czes. *skvít se* 'błyszczeć, lśnić, jaśnieć'. Tu brak czas. prymarnego †svĭtnǫ, †svisti, por. ESJS 915. — WSZ *švyt-* ⇐ *švit-*: *švytė́ti*, *svỹti*, *-ė́jo* 'świecić (o słońcu), błyszczeć, promieniować; być dobrze widocznym; przeświecać (o materiale, o dachu)'. Z pochodzenia jest *švỹti* intensivum na st. wzdłużenia, jak np. *tỹli*, *-ė́ti* 'milczy', *dũsi*, *-ė́ti* 'ciężko oddycha'. Słowiański odpowiednik różni się w tym wypadku sufiksem, por. scs. *svitajetŭ*, *svitati* 'świta, świtać', sch. *svȉtati*, ros. *svetátь* (wtórne *e*), czes. *svítat*, pol. *świtać* (ESJS 913), z pbsł. *šu̯īt-ā-. — N.B. Czasowniki o osnowie *švyst-*, *švýstelėti* 'błysnąć, zaświecić się mocnym blaskiem; mignąć, ukazać się na chwilę w ruchu, świecąc' oraz *švýsčioti* 'błyskać, pobłyskiwać, świecić' pochodzą od interi. *švýst* (o nagłym błysku), por. *Išejau laukan, tik švýst žaibas akỹs* 'Wyszedłem na dwór, błyskawica tylko *švyst* w oczy'. *Švýst visas dangus vienu kartu nušvito* 'Błysk i naraz całe niebo się rozjaśniło'.

švitnas, *-a* stlit. 'błyszczący, jaśniejący, świetny — o ubiorze, szacie'. Przymiotnik znany tylko z Biblii Chylińskiego, por. *Ir tapo rūbai jo švitni, labai balti kaipo sniegas*. *Ko išejot dabotis? Žmogausgu švitnais rūbais parėdyto?* Ta formacja z suf. *-na-* jest kalką z pol. przest. *świetny* (⇐ *świecić*) 'wspaniale błyszczący, jaśniejący; uderzający bogactwem, przepychem'. Włączono ją do rodziny czas. *švìsti* (zob.).

švìtras 'szmergiel, drobnoziarnista, twarda skała stosowana jako materiał ścierny; papier ścierny' — dewerbalny drw. na *-ra-* od *švit-* jak w *švìsti*, *švito* 'rozjaśnić się' (zob. s.v.). Niedokładnie LEW 1047: od *šviẽsti*.

švógeris, *švõgeris* gw. 'szwagier, brat żony a. męża; mąż siostry' — zapoż. z prus.-niem. *švōyer*, *šwōgər* (GL 140, LEW 1047, Čepienė 135n.), por. nwn. *Schwager*. Co do akutu por. zapoż. *ókas*, *stórasta*. War. *švógaris*, *švógris*, *švõgrius*, war. *v*-mobile: *šógeris*, *šagerys*. — Drw. *švógerė* 'szwagierka' (rzadko *švogrė* b.z.a.), *švogerỹstė* 'bycie w stosunku szwagierskim; krąg szwagrów', *švógerka* a. *švógerkė* 'szwagierka' (pożyczka z polskiego?), *švogrijà* 1. coll. 'bracia żony', 2. 'gospodarstwo szwagra'. Cps. *švoger̃buvis* 'były szwagier, szwagier po śmierci siostry' (por. *buv-*).

švõkšti, *švõkščia*, *švõkštė* 1. 'szumieć — o drzewach, lesie' (syn. *šniõkšti*), 2. 'bulgotać — o fermentującym płynie' (syn. *pukšė́ti*), 3. 'ciężko dyszeć, sapać' (syn. *šniokštúoti*, *švañkšti*), 4. 'mówić zachrypniętym a. świszczącym głosem; mówić przez zaciśnięte zęby;

[539] Czas. *švìstelėti* 'błysnąć, zaświecić się na krótko; nagle się ukazać; machnąć' ma za osnowę interi. *švìst* — o nagłym, słabym błyśnięciu, o szybkim ruchu.

cicho mówić' (syn. *šnỹpšti*, *švañkšti*), 5. ʻmówić gwarą' (*Aš ne tep švokščiù kap jūs* ʻJa nie mówię [taką gwarą, jaką] wy mówicie'), 6. ʻo drzewach: zagłuszać rośliny niżej rosnące'. Dźwiękonaśladowcze. LEW 1047 zestawiał to ze *švañkšti* (zob.). — War. z udźwięcznioną grupą -*kšt*- > -*gžd*-: *švõgžti*, *švõgždžia*, *švõgždė* (por. *švygždà* ob. *švikštà*).

švóti, *švóju*, *švójau* wsch.-lit. 1. ʻmówić głupstwa, paplać', 2. ʻmówić wulgarnie', 3. ʻopowiadać zmyślenia, kłamać'. Niejasne. — Drw. *švõlas* ʻczłowiek niepoważny, nierozgarnięty', *švolià* c. ʻgaduła; kłamczuch', *švotrà* c. ʻkto mówi głupstwa, kto papla'.

T

tabãkas 1. bot. ʽtytoń, Nicotianaʼ, 2. ʽtytoń używany do palenia lub żuciaʼ, 3. ʽtabaka, sproszkowany tytoń, używany jako środek pobudzający do kichaniaʼ. Zapoż. z nwn. *Tabak* m. (GL 140, LEW 1048). War. *tabõkas*. Osobno zob. *tabokà*. — Drw. *tabãkinė* a. *tabakìnė* ʽworeczek a. skrzyneczka na tytoń, tabakierkaʼ, cps. *tabãkpinigiai* m.pl. ʽnapiwekʼ (por. *pinigaĩ*).

tãbalas 1. ʽprzedmiot zwisający i kołyszący się, dyndający, huśtający się, bujający sięʼ, 2. ʽnazwa pewnego tańcaʼ, 3. ʽpotańcówka, zabawaʼ, 4. c. ʽczłowiek niepoważny, lekkomyślnyʼ. Od interi. *tabalái tabalái* (*tabalaĩ tabalaĩ*) — o ruchu zwisającego i dyndającego przedmiotu; o upadaniu; o biegającym zwierzęciu, o przenoszeniu czegoś z miejsca na miejsce. Zob. jeszcze LEW 1047n. — Vb. denom. *tabalinė́ti* ʽchodzić bez potrzeby, szwendać się; męczyć (konie)ʼ, *tabalúoti* ʽkołysać się, zwisać i poruszać się, dyndać (o wymionach, o dzwonku na szyi zwierzęcia); machać (rękami, nogami, cepami), bujać nogami; powiewać, łopotać; niezgrabnie chodzić, kuleć; szwendać się; mówić głupstwa; niepoważnie się zachowywać; źle, brzydko śpiewaćʼ, refl. *nusitabalúoti* m.in. ʽumrzeć, zdechnąćʼ.

tabokà, gen.sg. *tabõkos* 2 p.a. stlit., gw. ʽtytoń; tabakaʼ, SD «tabaka» — zapoż. z błr. *tabáka, -i*, pol. *tabaka* (SLA 220, ZS 57, LEW 1048). — Drw. *tabõkius* ʽkto zażywa tabakiʼ, cps. *tabõkmakis* ʽworeczek na tytoń, kapciuchʼ (por. *mãkas*, *mãkis* s.v. *makštìs*), *tabõkmalė* ʽnaczynie do ucierania tabakiʼ (por. *málti*), *tabõkžinda* c. ʽosoba żująca tytońʼ (por. *žį́sti*). Osobno zob. *tabãkas*.

tãboras 1. stlit. ʽobozowisko, obózʼ (Chyliński), 2. ʽobóz wojskowyʼ, 3. ʽgrupa wędrujących wspólnie Cyganów; grupa Cyganów zgromadzonych na postoju, obóz cygańskiʼ. Zapoż. z pol. *tabor* (⇐ czes. *tabor*). War. *tãborius* (Dowkont). Por. SLA 220, LEW 1048.

tabū̃nas gw. 1. ʽstado koni, bydłaʼ, 2. ʽgromada ludzi, dzieciʼ, 3. ʽszajkaʼ (syn. *šùtvė*), 4. ʽogrodzone pastwisko dla bydłaʼ. Zapoż. z błr. *tabún, -á* ʽstado pasących się zwierzątʼ. Por. LEW 1048.

tačiaũ spójnik adwersatywny ʽjednak, jednakżeʼ (DP ʽwszakże, przedsięʼ). Np. *Kapaĩ vejà užáugo, tačiaũ žaĩzdos širdyjè neužgìjo* ʽGroby murawą zarosły, jednak rany w sercu nie zagoiły sięʼ. Rekonstrukcja: *tat-jau, forma złożona z przysłówka *tat* (por. *tadà*, *tàd*) i ptk. *jaũ* (zob. *jaũ* II). Por. *tat-jau-g(i)* w DP <tatiáug> 1x, <tatiaug> 3x oraz *tas-jau*: <tasiau> 8x, <tasiéu> 15x, *tas-jau-g(i)*: <tasiáug> 2x. Odpowiednik łot. *taču* ʽjednakʼ < *tat-šu (Karulis II, 369: *tad-šu; *-šu z *-šau < *-tįaų). Zob. Skardžius, RR 4, 339, GJL III, § 832, ALEW 1065. Inaczej LEW 1048: *tad-tjau (bez dobrego wyjaśnienia dla segmentu *-tjau). — War. gw. *tečiaũs* ʽjednak, wszakżeʼ ma zakończenie jak w formie stopnia wyższego (por. *daugiaus* DP ʽwięcejʼ do *daũg*; *romiaus* DP ʽspokojniejʼ do *rõmiai*) oraz *e* z *a* w pozycji nieakcentowej, podobnie jak np. w *skredžióti* < *skradžióti*. — Segment *tau-* w wariancie stlit. *taučiau* ʽwszakżeʼ tłumaczy się być może nawiązaniem do formy dat.sg. *táu* ʽtobie, ciʼ, używanej w zwrotach z dativus ethicus.

tãčyti, *tãčiju*, *tãčijau* gw. 1. ʽo owadach i gryzoniach: toczyć, uszkadzać przez wygryzanie, drążenie, wiercenie dziurekʼ, 2. ʽz apetytem, szybko, żarłocznie żreć, gryźć,

dziobać (o kurach, gęsiach)', *ap*-, *ištãčyti* 'obić, zbić kogo', *nutãčyti* 'wydziobać ziarno z kłosów (o gęsiach); zdzielić (batem, kijem)'. Refl. *tãčytis* 'szaleć, wyżywać się — o dzieciach', *prisitãčyti* 'najeść się do woli'. Miejsce akcentu przemawia za zapoż. z pol. *toczyć, toczę* (por. błr. *tačýcь, tačú*, 3 sg. *tóčycь*). Z innym suf.: *tãčinti, -inu, -inau* 'żreć, zżerać (o świniach)'. Zob. też ZS 52, LEW 1049 (s.v. *-tãčyti*).

tačkà, gen.sg. *tãčkos* 2 p.a. gw. 'taczka, rodzaj ręcznego wózka na jednym kółku' — zapoż. z błr. *táčka, -i*, pol. *taczka* (ZS 57).

tàd spójnik wprowadzający zdania skutkowe i nadający im odcień wniosku: 'więc, zatem, przeto, toteż'. np. *Jìs sir̃go, tàd negalė́jo ateĩti* 'On chorował, więc nie mógł przyjść'. Ze skrócenia przysłówka *tadà* 'wtedy'. Znacz. etym. 'stąd' (⇒ 'zatem' ⇒ 'więc').

tadà adv. 'wtedy', war. apokopowany: *tàd* = łot. *tad* 'wtedy'. Z uwagi na wsch.-lit. refleks *tadù* (por. SD[1] *kadug, tadug* «kiedyż, tedyż», SD *tadu* «tedy») wyprowadza się *tadà* z plit. *tadān, por. *tadange* BRB 'dann, alsdann', *tadą́ng* DP 'tedy'. Paralela: *kadà* ob. *kadángi* (stpr. *kadan* 'kiedy'). Od osnowy zaimka wskazującego pie. *to- 'ten' (zob. *tàs*). Z innym formantem: sti. *tadā́* 'wtedy' < *ta-dā. Zob. BSW 312, LEW 1049, ALEW 1065n.

tą̃dien adv. 'tego (tamtego, owego) dnia; wówczas', np. *Tą̃dien, kai aš atėjau, atsimenu, kepė duoną* 'Tamtego dnia, jak ja przyszedłem, przypominam sobie, piekła chleb'. Z apokopowania *tą̃dieną ⇐ *tą̃ dienã̜* 'tego dnia, tamtego dnia', acc. temporis do *tà dienà* 'ten / tamten dzień'. Por. *tą̃kart, tą̃syk*.

taigóti, *taigóju, taigójau* żm. 'starać się zrobić coś dobrze, starać się komuś dogodzić; dostosować coś do czego'. Na podstawie hipotezy, że *téigiu* pochodzi z udźwięcznienia *téikiu* (zob. *téigti*), wolno *taigóti* wywodzić z *taikoti. Byłby to iteratyw na *-oti* do *teĩkti* 'udzielać, użyczać, sprawiać' (zob. s.v.). Por. zwłaszcza użycie stlit. *teikiu* SD «sprzyiam komu; stręczę co komu», *inteikiu* SD «czynię dość komu; kontentuię kogo». Inaczej LEW 1072: do *téigti* 'twierdzić, utrzymywać'. — Nomina: *į́taiga* 'sugestia' (por. *įteĩgti*), ⇒ *įtaigùs* 'sugestywny'; *ìštaiga* a. pl. *ìštaigos* 'wygoda, komfort', ⇒ *ištaigùs* 'wygodny, komfortowy'.

taikà 4 p.a. 1. 'pokój, sytuacja, w której państwo nie jest w stanie wojny' (*taikõs sutartìs* 'układ pokojowy', *taikõs teisė́jas* 'sędzia pokoju'), 2. 'zgodność, jednomyślność' (*Vyras su moterim taikoj gyvena* 'Mąż z żoną zgodnie żyją'). Jest to drw. wsteczny deprefigowany od *sántaika* 'zgoda, pokój' (zob. s.v.). Paralele: *są́narỹs* ⇒ *narỹs*; *savãitė* ⇒ *vaĩtė*. — Drw. *taikùs* 'niekłótliwy, zgodny, spokojny, dobry; dogodny, wygodny; jasny, logiczny', *taikùs ruduõ* 'ciepła jesień'.

táikyti, *táikau, táikiau* 1. 'godzić w cel, celować', 2. 'dostosowywać, dopasowywać (buty, okulary)', 3. 'stosować (wiedzę) w praktyce', 4. 'dostosowywać się do kogo, dogadzać komu', 5. 'szukać sposobności, czyhać'. Causativum z suf. *-yti* i SO *taik-* ⇐ *tik-* / *tiek-*, por. *tìkti* 'być odpowiednim, pasować do czego', *tiẽkti* 'podawać, przygotowywać'. War. *táikinti*. Akut wtórny, niewyjaśniony. Paralele: *kraipýti* ⇐ *krìpti*; *laikýti* ⇐ *lìkti*. Zob. też LEW 1050n. Z innym suf.: *táikstyti* (zob.). — Cps. *patáikyti* 'trafić w cel, ugodzić', *pritáikyti* 'przystosować, zastosować; dopasować, dorobić, np. klucz'. Refl. *táikytis* 'celować; przystosowywać się; trafiać się, zdarzać się', *prisitáikyti* 'dostosować się; wycelować'. — Dawne prs. *taikiu* ukazuje się w SD w pisowni <teik->, por. *inteikiu* «czynię dość komu; dogadzam komu, gwoli czynię; kontentuię kogo; ugadzam komu». — W języku staropruskim do inf. *taikauti 'stworzyć, schaffen' należy forma ptc. prt. act. *taykowuns* < *[taikavəns] w zwrocie *kas ast taykowuns* 'który stworzył' (niebo i ziemię), zob. LAV 358, 362. — Nomina: *įtaikùs* 'chętnie dogadzający, uczynny', *núotaika* 'usposobienie, nastrój, humor', *pataikà* 'łaska, pobłażliwość, dogadzanie, pochlebstwo', DP 'lenistwo', ⇒ *pataikáuti* (zob.), *pataikū̃nas* 'pochlebca, lizus; leń, próżniak' (war. *pateikū̃nas*), DP 'proznujący', *pataiką́s* DP

ʽproznujący', *sántaika* (zob.), *taikìklis* ʽmuszka u wylotu lufy jako część przyrządu celowniczego, celownik' (por. *rodiklis* ⇐ *ródyti*), *taiklùs* ʽcelny, trafny', *táikomasis* ʽstosowany (o nauce, sztuce), praktyczny'. — SD z pisownią <ey> dla dyftongu *ai* (Skardžius, RR 4, 375n.): <inteyka> «dogodzenie; powolność; przysługa», <inteyktinay> «gmyśli» [ʽpo myśli, pomyślnie'], <neinteyka> «niedogoda», <pateyka> «prożnowanie, otium, desidia; wakacya szkolna, otium a studijs...».

táikstyti, *táikstau*, *táiksčiau* 1. ʽcelować', 2. ʽdobierać, dostosowywać co do czego tak, aby pasowało, dopasowywać', 3. ʽdogadzać', 4. ʽusuwać nieporozumienia', 5. ʽpowstrzymywać, zatrzymywać'. Refl. *táikstytis* refl. 1. ʽszukać sposobności, szykować się; czaić się, czyhać', 2. ʽprzystawać na co, godzić się z czymś', 3. ʽpowstrzymywać się'. Intensivum na *-styti* w stosunku do *táikyti* (zob.).

táinioti, *táinioju*, *táiniojau* wsch.-lit. 1. ʽplątać (nici, pasma, sznury), wikłać, gmatwać', 2. ʽciągnąć, taszczyć, wciągać ciężar na górę', *ištáinioti* ʽrozplątać; rozwinąć (nici z motka)', *sutáinioti* ʽsplątać'. Iterativum z suf. *-ioti* i innowacyjnym SO *tain-* ⇐ SZ *tin-* (SE *ten- ʽnapinać, naprężać', zob. *tenė́ti*). Paralele: *páinioti* ⇐ *pìnti*; *gáinioti* ⇐ *ginti*; *skáinioti* ⇐ *skìnti*. Brak w LEW. Odpowiedni czasownik ze SZ *tin-* w pierwiastku utrzymał się w języku łotewskim, por. *tinu*, *tît* ʽnawijać (nici); skręcać (papierosa)'. Por. też lit. *tìnti* II ʽpuchnąć', *tiñklas* ʽsieć'. Stary SO o formie *tan-* (⇐ *ten-*) widać w *tanióti*, *-ju*, *-jau*: *aptanióti* ʽowinąć szmatką (zraniony palec)', *sutanióti* ʽsplątać (nici)', łot. *tanis* ʽpająk'. Osobno zob. *tenióti*.

taip jaũ adv. ʽtakże, tak też' — połączenie przysłówka *taĩp* ʽtak' (GJL III, § 665) z ptk. *jaũ* (zob. *jaũ* II).

taisỹklė ʽprawidło, reguła', pl. *taisỹklės* f.pl. ʽprzepisy, zasady, normy, reguły (np. w grze)'. SD *taisyklė* 1. «prawidło, liniał z drewna, regula, linea, perpendiculum fabrorum», 2. «węgielnica, norma, ancon» [ʽliniał o dwu ramionach złączonych pod kątem prostym, służący do oznaczania pionu i prostopadłości', SW], *taisyklė svaro* SD «ięzyczek u szal». Nomen instrumenti na *-klė*, utworzone od neoosn. *taisy-* ⇐ *taisýti* (zob.); znacz. etym. ʽto, co służy do prostowania'. Por. *baidỹklė* ⇐ *baidýti*; *rodỹklė* ⇐ *ródyti* (GJL II, § 233). — Drw. *taisyklìngas* ʽprawidłowy, trafny (wyraz), regularny (np. o rysach twarzy)'.

taisýti, *taisaũ*, *taisiaũ* 1. ʽpoprawiać (błędy, usterki), naprawiać, remontować', 2. ʽszykować (posag, wesele, kolację)', 3. ʽubierać, stroić, zdobić', 4. ʽbić, łupić, łoić skórę'. War. *taisìnti*. SD: *taisyt* «narychtować działo», *taisau* «prostuię co» (syn. *tiesum darau*), *taisau plaukus* «trafię włosy». Iteratyw z suf. *-yti* i SO *tais-* ⇐ *tei̯s-, por. *tiesiù*, *tiẽsti* ʽprostować' (LEW 1051, ALEW 1069). Odpowiednik łot. *tàisît* ʽrobić, sporządzać, wykonywać' (tu brak czas. prymarnego). Paralele apofoniczne: *gráižyti* ⇐ *grìežti*; *láidyti* ⇐ *léisti*; *sáikyti* ⇐ *síekti*. Cps. *aptaisýti* ʽubrać, oprawić (książkę)', pot. ʽnabrać kogo, oszukać', *įtaisýti* ʽurządzić, sprawić, zaprowadzić; umieścić', *pataisýti* ʽnaprawić, zreperować, poprawić usuwając usterki, polepszyć (smak, nastrój, samopoczucie, zdrowie); uleczyć, doprowadzić do zdrowia', *pritaisýti* ʽnaprawić, przymocować; nałożyć, napełnić (naczynia, słoje), przygotować, naszykować, zrobić; nagotować (jedzenia); przyprawić, zaprawić (potrawę)', *sutaisýti stógą* ʽnaprawić dach', *sutaisýti tẽšlą* ʽzarobić ciasto', *užtaisýti* ʽpoprawić, załatać; załadować, np. karabin'. Refl. *taisýtis* ʽzdrowieć, wracać do zdrowia; sprawić sobie, np. nowe ubranie; zanosić się (na deszcz, na mróz)', *nusitaisýti* ʽrozebrać się', *pasitaisýti* ʽwyleczyć się, np. ziołami, wyzdrowieć' (DP ʽpoprawić się, naprawić się'). Por. łot. *nùotàisît* ʽskończyć, wykonać, umocować; powalać, zabrudzić'. — Od war. *taisìnti* urobiono iter. *taisinė́ti* ʽczęsto poprawiać, naprawiać, remontować', *pritaisinėju* SD[1] «przyrządzam, præparo», refl. *taisinė́tis* ʽpoprawiać się — o zdrowiejącym człowieku'. Por. łot. *taisinât* ʽkazać zrobić, dać do zrobienia; zaopatrzyć w co, wyposażyć'. — Nomina:

ãptaisalas ʽokrycie, odzież; oprawa, oporządzenie’, SD «kortyna», *ãptaisas* ʽubranie, ozdoba, oprawa’, *neatitaĩsomas* ʽnie do naprawienia’, *nepataisomas* SD «niekarny, niepoprawiony, niepoprawny», *pãtaisas* (zob.), *príetaisas* (zob.), *ùžtaisas* ʽładunek, nabój’. Por. łot. *tàisns* ʽrówny, gładki, prosty; słuszny’. — Neoosn. *taisy*-: *taisyklà* ʽzakład naprawczy; warsztat (szewski, krawiecki), *taisỹklė* (zob.), *taĩsymas* ʽpoprawianie, naprawa, remont’ (SD «prostowanie, directio»), *taisýtojas* DP ʽsprawca, rządca’, *pataisýtojas* DP ʽnaprawca’.

tą̃kart adv. ʽtamtym razem, wówczas, wtedy’, np. *Mes tą̃kart išvažiavom vėluodami* ʽMy tamtym razem wyjechaliśmy z opóźnieniem’. *Tą̃kart jis dar nebuvo mano vyras* ʽWtedy on jeszcze nie był moim mężem’. Z apokopowania *tą̃kartą ⇐ *tą̃ kar̃tą* ʽtamtego razu’, acc. temporis do *tàs kar̃tas* ʽten raz, tamten raz’. Zob. *kar̃tas*, *tą̃syk*.

tãkas 1. ʽścieżka, dróżka, wąski pas ziemi wydeptany przez ludzi i zwierzęta’, 2. ʽchodnik do zaściełania podłogi’, 3. ʽścieżka rowerowa’, 4. ʽpas startowy na lotnisku’. Odpowiedniki bsł.: łot. *taks* ʽścieżka’, psł. *tokŭ: scs. *tokŭ krŭve* ʽkrwotok’, sch. *tôk*, *tòk* ʽbieg, przebieg; nurt, prąd’, czes. *tok* ʽpłynięcie, tok, strumień; przebieg’, ros. *istók* ʽźródło’, stpol. *tok* ʽnaczynie na płyny’, pol. gw. ʽkoryto, żłób; klepisko w stodole’. Pbsł. *tak-a- < pie. *tok[u̯]-o-, nomen prymarne na SO *tak*- ⇐ *tek*-, por. *tekù*, *tekė́ti* ʽciec, płynąć, biec’. Znacz. etym. ʽruch płynu, cieczenie’ ⇒ ʽścieżka utworzona przez spływającą wodę’. Paralele: *dãgas* ⇐ *degù*; *gãnas* ⇐ *genù*; *vãdas* ⇐ *vedù*. Por. BSW 316n., LEW 1051n., ALEW 1069. — Drw. *patakiuĩ* adv. ʽw tym kierunku, w którym biegnie ścieżka’ (*Iš pradžių eik patakiuĩ, o paskui pasuksi į dešinę* ʽNajpierw idź ścieżkąm, a potem skręcisz w prawo’), *takẽliai* m.pl. ʽwzory wyszywane’, *tãkilas* ʽkoło szlifierskie, toczydło’, *takìnas* ʽścieżka’, *takỹnas* ʽścieżeńka’, *takinỹs* ʽkrążek tłuszczu na powierzchni zupy, oko na rosole’, *takùs* ʽwartki, bystry (o potoku, rzeczce)’, *takì žievẽ* ʽkora, która odstaje, którą łatwo się odłupuje’. — Formacje typu *tãkas*, f. -*taka* zawierające rozmaite prefiksy: *apýtaka* ʽobieg, krążenie’, *aptakà* a. *ãptaka* 1. ʽzastrzał, ropne zapalenie przypaznokciowej części palca’, 2. ʽwrzód, czyrak’, 3. ʽwylew rzeki’ (⇒ *aptakùs* ʽokrągły, korpulentny’), *ãttaka* 1. ʽmiejsce zalewowe w zakolu rzeki, miejsce do kąpieli, do połowu ryb’ (por. zapoż. lit. w błr. *atóka* ʽodnoga rzeki’, Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 48, Laučjute 137), 2. przest. ʽzatoka morska’ (n.rz. *Ãtaka* a. *Atakà*, *Atekà*, pisownia fonetyczna), *ãttakas* ʽodnoga w rzece’, *ìštaka* (zob.), *į̃taka* ʽmiejsce, gdzie rzeka wpływa do jeziora; dopływ rzeki’, przen. ʽwpływ na coś’ (⇒ *įtakìngas* ʽmający wpływ, wpływowy’), *į̃takas* ʽdopływ, rzeczułka’, SD: *įtakas upės*, etc. «vście gor, rzek, dzbana, ostium fluminis, os. portus, fauces amphoræ», *ìštakas* (zob.), *núotaka* (zob.), *núotakas* ʽzlewnia, dorzecze; ściek, kanał’, *nuotakas nuog kalno* SD «zbieżenie z gory, decursus» ⇐ *nutekė́ti* ʽspłynąć, zbiec’ (⇒ *nuotakùs* ʽspadzisty, pochyły’), *patakà* ʽkrwawa pręga pod skórą, wybroczyna’, *patakaĩ* m.pl. ʽsłabe piwo z drugiego spustu’, *pãtakas* ʽwyciek, np. z dziurawego wiadra; kałuża; rozmokła droga; rynienka do spuszczania płynu (oskoły, piwa)’ (por. psł. *potokŭ ʽmała rzeczka, potok’, scs. *potokŭ*, ros. *potók*, pol. *potok*), *pértakas* ʽrzeczka płynąca przez bagno i łącząca dwa jeziora’, *sántaka* (zob.). — Cps. *lãštakas* (zob. *lãšas*), *pìrmtakas* ʽpoprzednik, zwiastun’ (por. *pir̃m* ʽprzed’; przypomina to scs. *prĕdŭ-teča* ʽpoprzednik’), *pirmtakiaĩ* m.pl. ʽnajlepsze, najmocniejsze piwo’, znacz. etym. ʽto, co najpierw wypływa, wypływajako pierwsze’ (syn. *pirmãšakos*, *pirmãšokis*), *seilė́takis* ʽślinotok’ (por. *séilės*). Vb. denom. *takúoti* ʽchodzić, zajmując się jakąś pracą, krzątać się; (o kurach, gęsiach) wygniatać ścieżki w zbożu; tropić zwierza (o myśliwym)’. — N.m. *Ažùtakis*, *Minkštakiaĩ* (*Minkšt-takiai), *Ožtãkiai*, *Paištakiaĩ* (por. *Paiždagiaĩ*), *Pertãkas*, *Užtakaĩ*.

takišỹs, -*io* 3 p.a., *tãkišis*, -*io* 1 p.a. żm. 1. ʽjaz, ruchomy płot upleciony z wikliny, którym zastawia się rzekę w celu połowu ryb’, 2. ʽzapora spiętrzająca wodę przy młynie’. Wywodzi się z cps. *tak.kišys przez degeminację. Znacz. etym. ʽzatkanie toku wody; to, co do tego służy’. Dla I członu por. *ìštakas*, *į̃taka* s.v. *tãkas*, dla członu II: *kìšti* ʽwpychać,

wtykać’. War. *tãkišas, takišà, tãkišė* oraz *tãkiškis, tãkiškė*. War. metatetyczny: *katìšius* < *takìšius* (*Pamerk audeklus katišiun* ‘Tkaniny zamocz w młynówce’). Por. LEW 1052. Inaczej PKEŽ 4, 181: ze zmianą *(i)s > *(i)š z pb. *takisas; drw. z suf. *-isa- od sb. *takas ‘płynięcie, tok’. — Odpowiednik łot. *tacis* ‘jaz na rzece’ (war. *tace*) wywodzi się zdaniem ME IV, 121 z *taciss < *tacisis. Podobnie stpr. *takes* EV ‘zapora spiętrzająca wodę przy młynie, Weer [Wehr]’ jest wyprowadzane z *takiss < pb. *takisas (por. Trautmann 1910, 444n., PKEŽ, *l.c.*). — N.rz. *Takìšius, Takišẽlė*, n. łąki *Tãkišiai*.

taksė́ti, *tàksi, taksė́jo* 1. ‘bić, kołatać — o sercu, pulsie’, 2. ‘cykać, tykać — o zegarze’, 3. ‘stukać, dudnić’ — czasownik na *-sėti*, urobiony od interi. *tàk* — o biciu serca (*Širdis tik tak tak tak duoda, tik kiloja* ‘Serce tylko *tak tak* bije, tylko coraz mocniej’). Por. równoznaczne czas. *tiksė́ti, tvaksė́ti*. Zob. GJL II, § 626.

talaknà, *-õs* / *-os* 4, 2 p.a. gw. 1. ‘postna potrawa z mąki owsianej, na którą ziarna były zaparzane gorącą wodą i suszone przed mieleniem, tłokno’ (war. *talãknas*), 2. ‘marny, wodnisty pokarm dla prosiąt a. cieląt’, 3. przen. ‘rozjeżdżone rzadkie błocko na drodze, w którym pogrążają się wozy’. Zapoż. z błr. *talaknó, -á* n. (por. LEW 1053). — Vb. denom. *talaknóti* ‘brnąć w błocie (o bydle)’, *iššitalaknóti* ‘oblepić się błotem, gliną (o wozie)’.

talalúoti, *talalúoju, talalavaũ* pot. 1. ‘paplać, trzepać językiem, trajkotać’, 2. ‘śpiewać piosenkę zwaną «talalinė»’, 3. ‘podnosić krzyk, kłócić się’, *ištalalúoti* m.in. ‘zbesztać, zwymyślać kogo; pójść, polecieć na pogaduszki’, refl. *susitalalúoti* ‘zmoczyć się, zlać się (o dziecku)’. War. *talavóti*. Czasownik utworzony od interi. *talalái, talalaĩ* lub *talalà* — o paplaniu, trajkotaniu (*Suėjo trys bobos ir talalái pardien*). — Drw. *talalìnė* ‘krótka piosenka ludowa o treści żartobliwej, satyrycznej, frywolnej lub sprośnej’, *talaluškà* a. *talavuškà* ts. (por. suf. w *dainuškà*, Urbutis 2010, 66).

talam̃pyti, *talam̃piju, talam̃pijau* gw. 1. ‘szczekać, ujadać’ (syn. *vampsė́ti*), 2. ‘mówić głupstwa, gadać, paplać’, 3. ‘chciwie chłeptać (o psie); chlać piwo’, 4. ‘ubijać masło’. Czasownik utworzony od interi. *talam̃p* — o uderzeniu, np. po plecach; o szczekaniu, o paplaniu. — War. bez *-m-*: *talãpyti* ‘paplać’. — War. z *-v-* na miejscu *-l-*: *tavam̃pyti* ‘mówić głupstwa, gadać, paplać’ (por. GJL I, § 461). — War. z *-mb-*: *talam̃byti, -iju, -ijau* ‘chciwie chłeptać (o psie); szczekać’, *atitalam̃byti* ‘przytaszczyć, np. worek kartofli’, drw. *talambū̃nas* ‘kto dużo pije, wypija’. Z innym suf.: *talam̃binti* ‘bić, ubijać, zwł. śmietanę na masło; chciwie pić’.

táldyti, *táldau, táldžiau* gw. ‘zmuszać do milczenia, uciszać, uspokajać’ — causativum na *-dyti* do *tìlti* ‘milknąć’ (zob. s.v.). Od literackiego *tìldyti* różni się ono apofonią. Por. typ *tárdyti* ⇐ *tìrti*; *skáldyti* ⇐ *skìlti*. SO widać też w odpowiedniku psł. *toliti, por. scs. *utoliti* ‘uspokoić’, sch. *tòliti* ‘uspokajać, uciszać’, strus. *toliti* ‘zawstydzać’, ros. *tolítь* ‘zaspakajać’, ukr. *tolýty* ‘uciszać, tłumić’, stpol. *tolić* ‘obejmować ramionami, przygarniać’ (por. BSW 321, LEW 1095, Boryś 2005, 653, s.v. *tulić*). To pozwala postulować praformę bsł. *talīti. Tu może też het. *talli-* ‘przyjemny, miły’ < pie. *tolH-i- (zob. Kloekhorst 2008, 818n.).

tãleris, *-io* hist. ‘talar, największa moneta srebrna rozpowszechniona w Europie od XV do XIX w.’ — zapoż. z nwn. *Taler*. Zob. też *tolerius*.

talkà 4 p.a. ‘wzajemna pomoc sąsiedzka w gospodarstwie, zwł. podczas pilnych prac polowych; poczęstunek z tej okazji’. Odpowiednik łot. *tàlka* ‘wzajemna pomoc sąsiedzka; poczęstunek wieczorny dla robotników sproszonych do pracy przy żniwach’ (war. *talks*). Abstractum dewerbalne z suf. *-ā-* i SO *talk-* ⇐ *telk-*, por. *tel̃kti* m.in. ‘spraszać ludzi do wspólnej roboty’ (zob. s.v.). Prawdopodobnie wyraz odziedziczony wspólnie ze słowiańskim, por. BSW 322 (pbsł. *talkā- ‘wspólna praca’), LEW 1053n., REW III, 116, Vaillant, GC III, 164, Derksen 2008, 495 (pbsł. *tolka?), Urbutis 2010, 289. Odpowiedniki psł. *tolka, *tolkŭ,

*tolčiti ⇐ *telkti ʽgnieść, tłuc’, por. bg. *tlaká* ʽwzajemna bezinteresowna pomoc w gospodarstwie; pańszczyzna’, pol. *tłoka* ʽgromadna jednodniowa pomoc sąsiadowi przy żniwach, za poczęstunek i zabawę z muzyką i tańcami’ (SW), też *tłuka* ʽsprzęt zboża, owoców’ (SW), obok *tłok* ʽstłoczony tłum ludzi, ścisk, natłok, ciżba’, por. *tłoczyć się* ʽpchać się gromadnie, cisnąć się’; ros. *toloká* ʽwspólna praca z udziałem sąsiadów; klepisko; pastwisko, wygon’, obok *tólok*, *tolók* ʽtłuczek do ubijania ziemi’, por. *tolóčь*, *tolkú* ʽtłuc, rozdrabniać’, ukr. *toločýty* ʽdeptać, tratować’; słń. *tlàk*, *tláka* ʽubita ziemia; nacisk’, czes. *tlak* ʽnacisk, ciśnienie’, por. czes. *tlačit* ʽcisnąć, naciskać, pchać, wygniatać’. Znaczeniem etymologicznym wyrazu lit. *talkà* było chyba ʽstłoczona gromada ludzi’. N.B. Odpowiedniki słowiańskie były przez część badaczy traktowane jako zapożyczenia z bałtyckiego (litewskiego), zob. przegląd literatury w Laučjute 23n. — Bałtyzmami są wyrazy fiń. *tal(k)os* ʽpoczęstunek dla uczestników tłoki’ i est. gw. *talos*, gen.sg. *talgo* ʽbiesiada na zakończenie żniw’ (por. LEW 1053n., z liter.). — Drw. *talkẽstė* ʽtłoka’, *talkẽstos* f.pl. ts. (por. *tekẽstos*), *talkùs* ʽchętnie idący na tłokę, chętny do pomocy, pomocny’, *talkiniñkas* ʽuczestnik tłoki; wspólnik, pomocnik’ (⇒ vb. denom. *talkininkáuti* ʽpomagać, wspierać’). N.m. *Talkiniñkai* 2x. Odpowiednik stpr. *tallokinikis* EV ʽwolny kmieć, Vrier [der Freie]’; PKEŽ 4, 182 poprawia to na <tallkinikis> i wyprowadza fonetycznie z pb. *talkinīkas. — Cps. *lìntalkė* ʽtłoka do rwania i międlenia lnu’ (por. *linaĩ*). — Vb. denom. *tal̃kinti* ʽiść na tłokę; pomagać w czym, przykładać do czego rękę’, war. *tal̃kyti, -iju, -ijau*. Por. łot. *nuotalcît* ʽobić, wychłostać’.

talõkas, *-à* stlit., gw. 1. ʽdorosły, dojrzały’ (SD[1] «dorosła, nubilis, virgo, viripotens, matura»), 2. ʽgrubiański’. War. z wtórnym *e*: *telõkas* (por. *tašlà* > *tešlà*). — Sb. *talõkas*, *-ė* 1. ʽdorosły młodzieniec lub dziewczyna’, SD *talokas* «dorosła córka, matura virgo, nubilis filia», 2. ʽczłowiek rosły, postawny’, 3. ʽktoś bezczelny, grubianin’. — Obok tego stlit. *talokas* ʽpanna’, por. *padarosi kalnas aukštas ant kurio yra tas švenčiausias talokas* DP 505_{40} ʽczyni się ta gora wysoka, nad ktorą iest ta naświętsza Panna’. *Bet tasai švenčiausias talokas arba merga, tur tokį titulą* DP 505_{46} ʽLecz ta naświętsza Panna ma takowy tytuł’. *Ir ji buvo labai graži merga* (*gražumi taloku*) *ant veido* ʽI była ona bardzo ładną panną na twarzy’ (Bretkun). Wyraz zupełnie izolowany. Zwraca uwagę brak śladów w antroponimii (wyjątkiem jest być może n.m. *Tãlokiai* w rej. Alytùs). Z sufiksem jak w *gerõkas* ʽdość dobry’ ⇐ *gẽras*, od niezachowanej osnowy *ta-la- ʽrosnący, dojrzewający’. Pwk. *tă-* może przedstawiać intrabałtycki st. zanikowy do *tā- (paralela: *plàkti* : *plókščias*). Transponat ie. *teh$_2$-. Por. st. pełny *tā- w gr. τᾶλις, -ιδος f. ʽdojrzała do zamążpójścia dziewczyna, dorosła dziewczyna’ — zapewne jest to drw. na *-id-* od adi. vb. *tā-lo- ʽdojrzały’. GEW II, 850: «Może eolski wariant do τῆλις» [-εως f. bot. ʽkozieradka, Trigonella’]. Ostatnio Kabašinskaitė i Klingenschmitt (*Balt* XXXIX:1, 2004, 94n.) opowiedzieli się za powiązaniem *talõkas* z rzeczownikami lit. *atólas* ʽpotraw, drugi pokos trawy’ i słow. *otava* ts., mianowicie na podstawie hipotezy o pie. pwk. *teh$_2$- w znaczeniu ʽrosnąć aż do osiągnięcia dojrzałości’.

talóti, *talója*, *talójo* gw. ʽo lnie: leżeć w stanie rozesłanym’, por. *Linai ant dirvos pakreikti, kad jų kailis nū spalių atšustų, sakoma: linai taló[ja]*. *Linai da neištalóję, da tura ilgiaus būti*. *Kad* [linų] *kailis atšutęs, jau ištalójo*. Vb. denominativum na *-oti* od osnowy *tal-*, która prawdopodobnie miała znacz. ʽścielenie, słanie; posłanie’ (por. *pãtalas* ʽpościel, posłanie’) i która była przybliżonym odpowiednikiem łot. *tale* ʽbielenie lnu’ (⇒ vb. denom. *talinât* ʽbieleć — o lnie rozesłanym na łące’). Bałt. morfem *tal-* prawdopodobnie przedstawia sobą wariant *stal-, alternant na SO od pwk. pbsł. *(s)tel- < pie. *(s)tel- ʽpostawić; rozłożyć’ (IEW 1018n.). SE jest zaświadczony z jednej strony w słowiańskim, por. scs. *posteljǫ*, *-stĭlati* ʽposłać, rozesłać’, słń. *stéljem*, *stláti*, ros. *steljú*, *stlatь*, czes. *stelu*, *stlát*, pol. *posłać*, *usłać*, *zasłać*, stpol. *stłać* ʽrozpościerać, płasko rozkładać’, z drugiej strony w gr. στέλλω ʽprzygotować, zaopatrzyć; odziać, ubrać; odesłać, posłać’ oraz goc. *stilan* ʽkraść’ (por. LIV[2] 594, bez wzmianki o faktach bałt.). — SZ pbsł. *(s)til- < pie. *(s)tḷ-: por. wyżej scs. *postĭlati*.

W bałtyckim należy tu łot. *tilât, -ãju* ʻleżeć w stanie rozesłanym — o lnie przygotowanym do bielenia, o sianie do suszenia' (por. Endzelin 1922, § 649), *iztilât* ʻrozesłać do bielenia', *tilêt, -u* a. *-ẽju, -ẽju* ʻleżeć rozesłanym do bielenia (o lnie, konopiach)', *tilinât* ʻrozściełać do bielenia; leżeć w stanie rozesłanym'. N.B. Lit. *tìlės* należy do innego pwk. (zob. s.v.).

talpìnti, *talpinù, talpinaũ* (war. *tálpinti, -inu, -inau*) 1. ʻumieszczać w czym starając się, żeby się zmieściło' (*Tálpinu, ka viskas tilptų*), 2. ʻmieć dostateczną ilość miejsca'. Cps. *įtalpìnti* ʻwpychać, żeby wlazło, zmieściło się; dać komu pomieszczenie, dać komu miejsce (np. w szpitalu)', *patalpìnti* ʻpomieścić, zmieścić gdzie, w czym, ulokować na mieszkanie', *sutalpìnti* ʻtak włożyć, żeby się zmieściło, zmieścić (np. na jednym wozie), umieścić (wszystkich); dać miejsce do zamieszkania'. Causativum z suf. *-inti* i SO *talp-* ⇐ *telp-* / *tilp-*, por. *telpù*, *tiĨpti* ʻmieścić się gdzie, w czym'. Paralele: *alsìnti* ⇐ *iĨsti*; *gamìnti* ⇐ *gìmti*; *kankìnti* ⇐ *keñkti*. Por. Būga, RR II, 634, LEW 1054 (s.v. *talpà*). — Drw. *įtalpa* ʻpojemność, objętość; treść czego', *patalpà* ʻpomieszczenie', *talpà* ʻpojemność; wolna przestrzeń', war. *telpà* (por. łot. *talpa* ʻRaum' obok *tęlpa*, zwykle pl. *tęlpas* ts.), *talpiaũ* adv.: *Susispáuskite, bùs talpiaũ* ʻŚcieśnijcie się, będzie więcej miejsca (dla innych)', *talpyklà* ʻpojemnik, zbiornik zapasowy (np. wody)', *talpšnùs* ʻktóry daje się zmieścić; w którym można dużo zmieścić, pojemny' (neosuf. *-šnus*, por. *lipšnùs*, *vilgšnùs*), *talpùs* ʻpojemny, mieszczący większą ilość czego (o worku, o wozie)'. War. *š*-mobile: *štalpà* ʻtalpa', *štalpnùs* ʻpojemny (np. o walizce)', też o rzeczy, która mieszcząc się zabiera mało miejsca'.

tálžyti, *tálžau*, *tálžiau* (war. *talžýti*) pot. 1. ʻbić mocno, młócić, grzmocić; uderzać młotem (w kuźni)', 2. ʻchłostać, smagać', 3. ʻmiotać, rzucać (kamieniem)', 4. ʻrozlewać (mleko)', 5. ʻtłuc (naczynia)', 6. ʻszastać (pieniędzmi)', 7. ʻiść powoli po rozmiękłym, grząskim gruncie, człapać', 8. ʻjeść wielkimi kęsami, zachłannie', cps. *aptálžyti* ʻwybić, obić, wychłostać', *aptálžyti añtausius* ʻspoliczkować', *ištálžyti* ʻwychłostać; wypędzić, wypchnąć (za drzwi), wyrzucić; zjeść (prędko, dużo), spałaszować'. Odpowiednik łot. *tal̂zît*[2] ʻbić (kijem), rąbać, grzmocić, trzaskać'; z innym suf.: *talstît* ʻuderzać' < *talz-stī-t. Formacja iteratywna z suf. *-yti* i SO *talž-* ⇐ *telž-* / *tilž-* /tulž-, por. *teĨžti* ʻsilnie padać, lać; brnąć po błocie', *tiĨžti* ʻnasiąkać, namakać', *tuĨžti* ʻbutwieć; pęcznieć od wilgoci'. Paralele: *žvalgýti* ⇐ *žvelgiù*; *glámžyti* ⇐ *glemžiù*. Znacz. ʻuderzać, bić' itp. jest przenośne względem etymologicznego ʻgwałtownie i obficie padać (o ulewie)'. — Drw. *tálžkė* (zob.), *talžùs* ʻpodmokły, grząski; rozrzutny', ⇒ vb. denom. *tálžyti*, *-iju*, *-ijau* ʻbrnąć w błocie, przez błoto; mówić bzdury, pleść'.

tálžkė gw. ʻpodmokła, błotnista łąka'. Dwuznaczne: albo drw. na *-kė* od vb. *tálžyti* m.in. ʻiść po rozmiękłym, grząskim gruncie', albo — co bardziej prawdopodobne — od adi. *talžùs* ʻrozmokły' (słabo poświadczone). Podobna budowa: *tãškas* II ⇐ *tašýti*. Co do sufiksu por. *ỹžkės*, *saũskė*, *vẽpskė*.

tampýti, *tampaũ*, *tampiaũ* ʻrozciągać, wyciągać' — iteratyw z suf. *-yti* i SO *tamp-* ⇐ *temp-*, por. *teñpti*, *-iù* ʻciągnąć, naprężać'. Odpowiednik łot. *iztam̃pîtiês* ʻrozciągać się (o ubraniu)' : lit. *išsitampýti*, por. Karulis II, 398. Paralele: *kramtýti* ⇐ *kremtù*; *kamšýti* ⇐ *kemšù*. Zob. ALEW 1091. — Drw. *įtampa* ʻnapięcie', *tamprà* ʻsprężystość, elastyczność', *tamprẽ* ʻsprężyna', *tamprùs* (zob.), *tampùs* ʻdający się rozciągać, rozciągliwy'. — Neoosn. *tampy-*: *tam̃pymas* ʻrozciąganie; konwulsje'.

tamprùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻsprężysty, elastyczny, jędrny (o piersi kobiecej)', 2. ʻniegiętki, niewiotki', 3. ʻciągliwy (o cieście)', 4. ʻszczelnie, ściśle przylegający, opinający co, obcisły, ciasny (o bucie)', 5. ʻtrudno się domykający (o drzwiach)', 6. ʻtwardy w pysku, narowisty (o koniu)', 7. ʻwytrzymały, wytrwały; uparty, zawzięty; mało pojętny', 8. ʻczuły, wrażliwy'. Adi. na *-u-*, utworzone od sb. *tamprà* ʻsprężystość, elastyczność', zob. *tampýti*. Paralele:

plėtrùs ⇐ *plėtrà*; *skėtrùs* ⇐ *skėtrà*. Odpowiedmik łot. *tamprs* ʽtwardy (o drewnie, gruncie); ciasny'. — War. *tambrùs* ʽsprężysty; ściśle przylegający (o nożycach)' — z sonoryzacji *mpr* > *mbr* (por. *klumpù* > *klumbù*). — Odpowiednik staropruski *tamp-r- tkwi w adv. *per tēmprai* ʽza drogo', użytym w zdaniu *as asmai... per tēmpran perdauns* ʽza drogo sprzedałem, ich habe... zu thewr verkaufft'. Ten przysłówek przypomina stlit. <támprei> DP 176_{18} ʽtęgo' < *tam̃priai* m.in. ʽmocno, silnie, ściśle'. Treści ʽdrogi' i ʽmocny' dadzą się chyba pogodzić; wahanie pisowni między *tamp-* i *temp-* znajduje paralelę w stpr. nazwach osobowych *Tamperbuth* ob. *Temperbucz* oraz *Tamppryn* ob. *Temprune* (zob. Trautmann 1925, 103n.).

tamsà 4 p.a. ʽmrok, ciemność' (*nuo tamsõs iki tamsõs* ʽod zmierzchu do zmierzchu'). Abstractum z suf. *-ā-*, utworzone od neoosnowy *tams-*; jest ona formą stopnia *o* od neopwk. *tims-*, widocznego w adi. *tim̃s-ras* m.in. ʽciemnej barwy' (zob. s.v.). Źródłem tego neopierwiastka było zanikłe prs. *tìmsta ʽrobi się ciemno' (inf. *tìmti), odpowiadające łot. *timst* (*tima, timt*). Paralele apofoniczne: *karsà* ⇐ *kirs-* (por. *kir̃sti*); *narsà* ⇐ *nirs-* (por. *nir̃sti*); *gar̃sas* ⇐ *girs-* (por. *išgir̃sti*)[540]. Drugie źródło neoosnowy *tams-* można by upatrywać w SO od neopwk. *tems-*, wyabstrahowanego z prs. *témsta* ʽrobi się ciemno, zapada zmierzch' (inf. *témti*). Dla takiej derywacji nie widać jednak paraleli w grupie podobnych strukturalnie czasowników *dvérti, -sta, gvérti, -sta* i *plérti, -sta*. — Odpowiedniki łot. *tumsa* ʽzmierzch, mrok' i gw. *timsa* ts. (zob. Būga, RR II, 261) przedstawiają abstracta na *-ā-*, które utworzono od neopierwiastków w SZ *tums-* (prs. *tumsta) lub *tims-* (prs. *timsta), zob. s.v. *témti*. — Drw. *apýtamsis* ʽzmierzch, zmrok', *apýtamsiais* adv. ʽo zmierzchu, o zmroku', *tamsióji* f. ʽciemnica, ciupa', *tam̃sis* ʽmrok, ciemność', *tamsùs* ʽciemny; nieuczony' (war. *támsus*, m.in. w DP, zob. Skardžius 1935, 142), ⇒ *tamsumà* ʽciemność; ciemnota, nieuctwo'. Vb. denom. 1. *tamsė́ti, -ja, -jo* ʽstawać się ciemnym, ciemnieć, mrocznieć', 2. *támsinti* a. *tamsúoti* ʽzasłaniać światło, zaciemniać', *ažutumsinu* SD[1] «zaciemniam», *užtámsinti* DP ʽzacimniać, zaćmić' (⇒ *užtamsinimas* DP ʽzaćmienie').

támsta — forma grzecznościowa rodzaju wspólnego ʽPan, Pani', używana z orzeczeniem o formie 2 os.sg., np. *Kur̃ támsta gyvenì?* ʽGdzie Pan / Pani mieszka?' (dosł. ʽmieszkasz'). Pl. *támstos* ʽPaństwo': *Kur̃ támstos važiúojate?* ʽGdzie Państwo jadą?' (dosł. ʽjedziecie'). Wywodzi się przez synkopę *i* ze stlit. *tãmista*, następnie przez skrócenie *ī* > *i* z *tãmysta* ʽtwoja miłość', to w końcu z uniwerbizacji zwrotu *tàvo mýlista*. Ten ostatni kalkował pol. *twoja miłość* (GJL I, § 578, Mańczak 1977, 46n.). W paraleli do tego język polski ma *twamość* z uniwerbizacji *twoja miłość* oraz *waść* z *waszeć* < *waszmość* < *wasza miłość*, zob. Mańczak, *l.c.* Akut formy *támsta* jest uwarunkowany synkopowaniem wewnętrznej samogłoski nieakcentowanej, podobnie jak w *pámšalas* < *pãmušalas*; *kélnės* < *kẽlinės*; *stáltiesė* < *stãlatiesė*.

tą̃nakt adv. ʽtamtej nocy' — z apokopowania formy *tą̃naktį ⇐ *tą̃ nãktį*, acc. temporis do *tà naktìs* ʽtamta noc'. Por. *šią̃nakt*, *tą̃kart*.

tãnas 1. ʽopuchlina, obrzęk', 2. ʽpuchlina wodna' — formacja prymarna na SO *tan-* ⇐ *ten-* / *tin-*, zob. *tenė́ti* ʽścinać się, tężeć, zastygać, krzepnąć', *tìnti* II ʽpuchnąć, brzęknąć'. Znacz. etym. n.act. ʽpuchnienie'. Paralele apofoniczne: *tvãnas* ⇐ *tvìnti*; *gãnas* ⇐ *giñti*. Por. LEW 1056. — Inne nomina z *tan-*: *tãnės* f.pl. ʽwydzielina z ust nieboszczyka' (syn. *al̃mės*, *šarvaĩ*), *taniaĩ* a. *tãniai* m.pl. ʽropa z rany; wysięk z ust nieboszczyka', *taniùs* a. *tãnius* 1. ʽobrzęk, opuchlina', 2. ʽropa z rany' (por. SO w *lãkius, rañkius, val̃kius*), *tanùs* ʽłatwo

[540] Wynika z tego, że pod względem słowotwórczym lit. *tams-* nie ma nic wspólnego z pie. tematem na *-*es-* / *-*s-*, ukazującym się w wed. *támas-* n. ʽzmrok, ciemność', aw. *təmah-* ts. < pie. *témH-es-; por. drw. łac. *temere* adv. ʽna oślep, bez namysłu, przypadkiem' < *temesi < *témH-es-i (por. wed. *támasi* loc.sg. ʽw ciemności'). Innego zdania byli ŽD 310 (suf. *-sā-), BSW 322 i LEW 1080, s.v. *témti*.

ścinający się, krzepnący' (por. *marùs* ⇐ *mir̃ti*; *varùs* ⇐ *vìrti*). Tu też należy łot. *tanis* 'pająk', znacz. etym. 'rozpinający sieć za pomocą krzepnącej wydzieliny' (por. nwn. *die Spinne* 'pająk' ⇐ *spinnen* 'prząść').

tañcius, *-iaus* stlit., gw. 'taniec' — obecność palatalizowanej grupy *-n'c'-* przemawia raczej za zapożyczeniem z pol. *taniec, -ńca*, niż z błr. *tánec, -nca* (por. SLA 220, LEW 1056). War. stlit., gw. *tañčius*; wsch.-lit. *tuñčius* (ZS 59: z błr. *tánec*). SD *maršalka tunciaus, pirm kitų tunciui ejųs* «marszałek taneczny, rey wodzący, choragus, præsultor» ['mistrz ceremonii, prowadzący tańce, idący w pierwszej parze']. — Vb. denom. *tanciavóti* a. *tancavóti* 'tańczyć' ⇐ pol. *tańcować*. Rodzimym vb. denom. jest *tancúoti* 'tańczyć' (m.in. u Chylińskiego). Caus. *tañcinti* 'brać do tańca', *ištañcinti* 'zatańczyć z wszystkimi kobietami', przen. 'wywlec, wytaszczyć skąd (pijanego); ukraść'.

tañčės adv. przest., gw. 'wtedy' (*Kaip nusuksiu kreivą sprandą, tañčės tu tylėsi!*) — zapoż. z pol. *wtenczas*, czyt. [fténčas], to ze zrostu wyrażenia *w ten czas*. Pożyczka uległa trzem zmianom: uproszczenie nagłosu, *ten* > *tan* oraz substytucja *-čės* za pol. *-czas*, mianowicie odpowiednio do brzmienia rutenizmu *čė̃sas* 'czas' (zob. s.v.). Zob. też *anañčės*.

tandùs, *-ì* 4 p.a. gw. 1. 'sztywny, niegiętki', 2. 'ściśle przylegający, obcisły, ciasny, zwarty, ściśnięty', 3. 'pilny; bardzo oszczędny', 4. 'leniwy' (SD *tundus* «gnuśny, piger, iners, deses, ignauus», syn. *tingus*, *rumbus*). War. *s*-mobile: *standùs* a. *stañdus* 'sztywny, mocny, gęsty, tęgi, sprężysty' (por. *stangùs* ob. *tangùs*). Prawdopodobnie jest to drw. na SO *tand-* od neopwk. *(s)tend-, który został wyabstrahowany z prs. na *-d-*, pb. *(s)ten-da 3 os. prs. 'napina, napręża, rozciąga'. Praesens takie było prawdopodobnie odpowiednikiem łac. *tendō, -ere* 'napinam, naciągam, wyprężam, rozciągam; dążę, maszeruję'. Pie. *ten- / *tn̥- (LIV^2 626), por. wed. *átan* aor. 'naprężył, rozpostarł', *tanóti* 'rozpina, napręża' (pie. *tn̥-néu̯-ti, por. gr. τανύται 'napręża'), gr. τείνω 'mocno ciągnąć, napinać, naciągać, rozpinać' (pie. *ten-i̯e-), łac. *teneō, -ēre* 'trzymać, mocno trzymać, dzierżyć, posiadać, mieć' (pie. *tn̥-h$_1$i̯é-). Pokrewne formy bez prezentalnego segmentu *-d-*: *tãnas*, *tenė́ti*, *tìnti* II. Inaczej LEW 895: *standùs* może być wariantem sufiksalnym do *stangùs*, albo też formacją kalkującą nwn. *standhaft*. Zob. też ALEW 1134. — Drw. *tañdžiai* 'ciasno, zwarcie, nie luźno'. Vb. denom. *tándautis* 'sprzeciwiać się, opierać się'; war. *s*-mobile: *standė́ti* 'tężeć, sztywnieć, twardnieć, tracić giętkość'. N.B. Niejasny pozostaje war. *stundė́ti* 'tężeć, krzepnąć — o gipsie'.

tánkus, *-i* 1. 'częsty', 2. 'zbity, ścisły', 3. 'gęsty — o trawie, lesie, zasiewie', *šalis tunki žmonėmis* SD «nasiadły kray» ['zasiedlony, zaludniony kraj', SPXVI], *tánkūs plaukaĩ* m.pl. 'gęste włosy', *tánkios šùkos* f.pl. 'gęsty grzebień'. War. *tankùs* 3 p.a. Problematyczne. Jeśli lit. *nk* [ŋ] weszło na miejsce starszego *mk*, to *tamkus mogło stać w związku z pie. *temk- 'krzepnąć, twardnieć' (LIV^2 625), por. het. *tamekzi* 'dołącza, przyczepia, przytula', wed. *tánakti* 'ściska, stłacza', *ā́tanakti* 'sprawia, że gęstnieje, ścina się'; nomina: śrir. *técht* 'zakrzepły, stężały, solidified, frozen', stisl. *þéttr* 'gęsty, ścisły, zwarty', śrniderl. *dichte*, nwn. *dicht* ts. (z pgerm. *þinhtu- < *tenk-tu-, Kroonen 2013, 543). Akut lit. musi być wtórny (ALEW 1072 postuluje praformę *tonH-kó-, ale jednocześnie przyznaje, że nie ma dla niej oparcia porównawczego). Inaczej LEW 1056: do *ten- jak w *tìnti* 'puchnąć' albo do *tek- jak w *tèkti* 'przypaść komu, dostać się komu w udziale'. — Odpowiednik psł. *tǫča < *tank-i̯ā- (znacz. etym. 'gęsta, zbita masa'), por. scs. *tǫča* 'deszcz, ulewa; burza śnieżna, snowstorm', sch. *tȕča* 'grad, gradobicie', ros. *túča*, głuż. *tuča* 'chmura burzowa', pol. *tęcza* 'wielobarwny łuk, ukazujący się na niebie po burzy'. Por. goc. *þeihvo* f. 'grzmot, piorun, thunder' < *tenk-u̯eh$_2$- (Kroonen, *l.c.*). — Drw. *tankỹnė* 'gąszcz', *tañkis* 'gęstość', *tankmė̃* 'gęstwina, gąszcz'. Vb. denom. *tankė́ti, -ja, -jo* 'gęstnieć, stawać się gęstszym, częstszym', *tánkinti* 'zgęszczać, ścieśniać, przyspieszać', *patánkinti* (*miežiùs*) '(jęczmień) zasiać trochę za gęsto'.

tãpalis, *-io* gw. ʽtopola, Populus' — zapoż. z błr. *tópalь*, *-lja* m. (pl. *tópali*). Por. ros. *tópalь*. Warianty z innymi zakończeniami, ale z takim samym miejscem akcentu: *tãpalas*, *tòpalas*, *tõpalius*, *tópelis* / *tõpelis*, *tópilis* / *tòpilis*, *tópolis* / *tòpolis*. — War. błr. *tapólja*, *-li* f. (nom.pl. *tapóli*) został zlitewszczony w formach gw. *tapãlis* / *topãlis*, *topãlius*, (rzadkie) *topelė̃*. Por. SLA 220, ZS 57, LEW 572 (s.v. *pẽplė*). Rodzimą nazwą ʽtopoli' jest *túopa* (zob.).

tapàt stlit. ʽto samo' — pendant rodzaju nijakiego do *tas pàts* ʽten sam' i *ta patì* ʽta sama' (dziś: *taip pàt*, *taipàt* ʽto samo, również'). Por. hasła *tàs* i *pàts*. — Od *tapàt* utworzono adi. *tapatùs*, *-ì* ʽtożsamy, identyczny', od tego zaś sb. *tapatýbė* ʽtożsamość' i vb. denom. *sutapatė́ti* ʽutożsamić się', *tapãtinti* ʽutożsamiać, identyfikować' (war. *tãpdinti*).

tãpinti, *tãpinu*, *tãpinau* gw. 1. ʽdeptać, miąć', 2. ʽdeptać kurę — o kogucie' (*Gaidys vištą tãpino, zara pradės dėt*), 3. ʽbrnąć przez błoto'. Iteratyw z suf. *-inti* i SO *tap-* ⇐ *tep-*, por. *tèpti* m.in. ʽuderzać, klepać'. — Z innymi suf.: *tapénti* ʽwyrównywać wierzch przez uklepywanie; deptać, tratować (zboże); ugniatać, ubijać glinę na klepisku; chodzić drobnym krokiem, dreptać; pracować chodząc, krzątać się', *tapióti* ʽwalać, brudzić czym; lepić w glinie', *tapýti* (zob.), *tapnóti* (zob.), *tapóti* ʽiść wielkimi krokami po błocie; o bydle: robić kopytami dziury w błocie'. Jak *tapóti* zbudowane są łot. *tapât* ʽdeptać, tratować' oraz ros. *tópatь* ʽtupać'. Osobno zob. *tipénti*. — Nomina: *iñtapas* (*į̃tapas* a. *į̃tapas*) ʽznamię na ciele, plama na skórze od urodzenia, pieprzyk' ⇐ *įtèpti* ʽzabrudzić w jednym miejscu', *sántapa* c. ʽniezguła, niedorajda' ⇐ *sutèpti*. — N.m. *Intapaĩ*.

tapýti, *tapaũ*, *tapiaũ* 1. ʽmazać, malować farbami (obrazy), 2. ʽlepić z gliny, rzeźbić w glinie' (*Aš tapau žmogų iš molio*, t.y. *lipau* ʽLepię człowieka z gliny'), 3. *mólį tapýti* ʽwyrównywać glinę przez jej uklepywanie, ubijanie', *aptapýti* ʽobmazać, oblepić, zalepić (rozrzedzoną gliną dziury w piecu, polepie)', *aptapýti tẽšlą* ʽwygładzić dłońmi powierzchnię ciasta'. Iterativum z suf. *-yti* i SO *tap-* ⇐ *tep-*, por. *tèpti* m.in. ʽmazać, smarować'. Paralele: *sagýti* ⇐ *segù*; *šlakýti* ⇐ *šlekiù*; *taškýti* ⇐ *teškiù*. — Z innymi suf.: *tãpinti* (zob.), łot. *tapât*, *-āju* ʽdeptać, tratować; stawiać drobne kroki, dreptać'. Nawiązanie w ros. *tópatь* ʽtupać, mocno uderzać stopami o ziemię' (intens. *tópyvatь*). — Neoosn. *tapy-*: *tapýba* ʽmalarstwo', *tapýtojas* ʽmalarz'.

tapnóti, *tapnóju*, *tapnójau* 1. ʽuderzać lekko dłonią, klepać, spłaszczać bochenki chleba na łopacie; poklepywać po ramieniu, po plecach', 2. ʽsmarować, packać, gryzmolić', 3. ʽstąpać ciężko, człapać, brnąć', 4. ʽtupać, przytupywać'. Refl. *tapnóties* ʽwykonywać coś zbyt wolno, ale drobiazgowo, cackać się'. Formacja z suf. *-noti* i SO *tap-* ⇐ *tep-*, por. *tèpti* m.in. ʽuderzać, klepać' (paralela: *taknóti* ⇐ *tekù*). Osobno zob. *tãpinti* etc., *tapšnóti*.

tapšnóti, *tapšnóju*, *tapšnójau* ʽklepać, poklepywać; wyrównywać grządki', *tapšnóti per̃ pẽtį* ʽklepać po ramieniu, po plecach'. Czasownik utworzony sufiksem *-noti* od interi. *tàpš*, *tápš* — o klepnięciu po plecach. Inna ewentualność: *tapšnóti* to wariant do *tap-nó-ti* (zob.), utworzony neosufiksem *-šno-* jak w *bėgšnóti*, *plakšnóti*.

tàpti, *tampù* (war. *tanpù*), *tapaũ* ʽstać się'. SD *tumpa kas* «dzieie się co», *tumpu vyru* «mężnieię» (syn. *vyriškystėn eimi*), *netikėliu tumpu* «nikczemnieię» (syn. *nykstu*). Cps. *attàpti* ʽodzyskać przytomność, przyjść do siebie', *pritàpti* ʽprzystosować się, przystać, dołączyć do innych', *sutàpti* ʽzbiec się, stać się podobnym' (*mū̃sų pãžiūros sutam̃pa*). Odpowiednik łot. *tapt*, *tùopu*, *tapu* ʽdotrzeć gdzieś, zdarzyć się, stać się', refl. *taptiês* ʽspotykać się'. Zwraca uwagę brak form na SE i SZ (podobna sytuacja zachodzi przy vb. *pràsti*, *ràkti*, *ràsti*). Bez dobrej etymologii, zob. LEW 1057n., Karulis II, 375. Por. może *tapénti* ʽchodzić drobnym krokiem, dreptać' s.v. *stẽpinti*. — LIV[2] 630, s.v. 2. *tep- ʽschmieren; kleben bleiben' sugeruje pokrewieństwo *tàpti* z *tèpti* ʽmazać, smarować', mianowicie drogą przekształcenia pie. tematu perfecti *te-top- (o osnowie perfecti *tap- ʽist kleben geblieben' myślał już Stang

1966, 347, Stang 1970, 76). — Drw. *patapéti* ʽstać się, zostać kim, czymʼ, nomina: *prietapùs* ʽkto łatwo się przystosowujeʼ, *prýtapa* żm. ʽsposobność, okazjaʼ, *tãpsmas* neol. ʽpowstawanie, stawanie sięʼ, *tapimas*: *Negirdėtas tapimas kūnu Dieva sūnaus* PK 152_{13} ʽNiesłychane wcielenie Synaczka Bożegoʼ. — WSO *top-* < *tāp-: *topsóti* (zob.).

tarända c. gw. ʽkto często i wiele mówi, gaduła, paplaʼ. Z perseweracyjną asymilacją *nt* > *nd* z *taranta (por. *kandãbyti* z *kantãpyti*, *rándas* z *rantas). Najprawdopodobniej chodzi tu o zapożyczenie ros. *tarantá* c. ʽkto mówi szybko, ostro, obcesowoʼ (por. GJL II, § 451). Pożyczka ta została wciągnięta do rodziny czas. *tar̃ti* ʽpowiedzieć, mówićʼ i uległa resegmentacji na *tar-ánda*. Neosuf. *-anda* widać np. w *balánda, skalánda, rakandà*. — Od *taránda* pochodzi z jednej strony vb. denom. *tarandúoti* a. *tàranduoti* ʽpleść, paplaćʼ, też ʽwieźć z turkotem; nieść a. ciągnąć coś ciężkiego, niewygodnego, taszczyćʼ, z drugiej strony interi. *tàrandu, tarandù* — o paplaniu, gadulstwie (*Susieis, tai tik tàrandu tàrandu ant visų* ʽJak się zejdą, to *tarandu tarandu* o wszystkich [plotkują]ʼ).

tarañkis, *-io* gw. 1. ʽwielki owalny lub półowalny kosz do przenoszenia karmy dla zwierząt, siana, słomy, plewʼ (*Tarañkio viena pusė išlenkta kaip krepšio, o antra lygi*), war. *tarañkė*, 2. ʽklatka do przewożenia prosiątʼ, 3. ʽmiska, kubekʼ. War. *tirañkis* ʽkoszʼ, wsch.-lit. *tiruñkis* ts. (*Dvylika tirunkių trupučių duonos* SP II 89_5 ʽDwanaście koszow ułomkow chlebaʼ). Bez dobrego objaśnienia, zob. LEW 1058. Może złożenie z II członem od *rankà* ʽrękaʼ. Człon początkowy niejasny: *tar-? *tir-? Czy jest to wariant *s*-mobile do *star-, *stir-? Por. *starìnti* m.in. ʽciągnąć z trudem, taszczyćʼ.

tarbà 4 p.a. przest., gw. ʽtorba, torba na obrok, torba dziadowskaʼ (m.in. w SD[1] «kapsa, capsa, pera, mantica») — zapoż. z błr. *tórba, -y*, pol. *torba* (⇐ osman.-tur. *torba* ʽworek, woreczek, sakiewkaʼ ⇐ pers. *tobra* ʽtorba myśliwego; worek na obrok dla koniaʼ, zob. Stachowski 2014, 592, REW III, 123). Por. SLA 220, ZS 57, LEW 1059, ALEW 1072. War. *terbà* i *tarbẽ, terbẽ*, m. *tar̃bas*. Slawizmem jest też łot. *tar̃ba* ʽtorba na chleb, torba na obrok, torba myśliwska, tornisterʼ (ME IV, 132). — Drw. *tarbinỹkas* ʽżebrakʼ, *tarbìnis* ʽzwiązany z torbą żebraczą; obwieszony torbamiʼ (*tarbìnis vaĩkas* ʽdziecko żebrakaʼ), *terbìnis* ʽubogi, żyjący z jałmużnyʼ. Vb. denom. *tarbéti* ʽbyć źrebną — o klaczyʼ, *parter̃binti* ʽprzyjść z trudem, niosąc coś ciężkiegoʼ.

tarčė BRB ʽtarcza,, Schild, Tartscheʼ (*Taisykiat skydas ir tarčės* ʽSzykujcie tarczeʼ) — zapoż. z pol. *tarcza* (⇐ stczes. *tarče* ⇐ śrwn. *tarsche, tartsche, tarze* ⇐ stfranc. *targe* ʽmała tarczaʼ), por. SLA 220, ALEW 1072, Boryś 2005, 626n.

tárdyti, *tárdau, tárdžiau* 1. ʽbadać, przesłuchiwać w śledztwie; prowadzić śledztwoʼ, 2. ʽstroić (skrzypce)ʼ — iterativum z suf. *-dyti* i SO *tar-* ⇐ *tir-*, por. *tìrti* m.in. ʽbadać, dowiadywać sięʼ. Paralele: *spárdyti* ⇐ *spìrti*; *tvardýti* ⇐ *tvérti*. War. *tárdinti*. — Neoosn. *tardy-*: *tárdymas* ʽśledztwoʼ, *tárdytojas* ʽsędzia śledczyʼ (por. *výkdytojas* ⇐ *výkdyti*).

targavóti, *targavóju, targavójau* gw. 1. ʽsprzedawać towary, handlowaćʼ, 2. ʽtargować się, spierać się o cenęʼ (w tym znacz. też refl. *targavótis*). War. *tar̃gavoti*. Zapoż. z błr. *tarhavácь, tarhúju* (ZS 57), por. pol. *targować, -uję*. — War. wsch.-lit. *targùju*, inf. *targùiti* został utworzony od formy błr. praesens na *-uju*, zob. ZS 114n. Paralela: *andliùiti*.

tarýba ʽrada, komitetʼ[541] — konkretyzowane abstractum na *-ba*od neoosn. *tary-* ⇐ *tar̃ytis* ʽnaradzać sięʼ ⇐ *tar̃tis* (zob.). Paralele: *ganýba* ⇐ *ganýti*; *rašýbos* ⇐ *rašýti* (GJL II, §

---

541 Por. nazwy organizacji politycznych: *Lietùvių Tautõs Tarýba* ʽRada Narodu Litewskiegoʼ — organizacja wszystkich ugrupowań litewskich, czynnych w Rosji po rewolucji lutowej 1917 r.; *Lietuvõs Tarýba* ʽRada Litwyʼ — wybrana przez Konferencję Litewską w Wilnie (18-22.IX.1917) — proklamowała 16.II.1918 r. niepodległe państwo litewskie.

382). — Drw. *tarýbinis* 1. 'dotyczący rady', 2. 'radziecki, sowiecki', *Tarýbų Sájunga* 'Związek Radziecki, Związek Sowiecki' (por. *sájunga*). Vb. denom. *tarybė́ti, -ju, -jau* 'robić się sowieckim, nabierać cech sowieckich'.

tárka 'płytka blaszana z dziurkami o ostrych brzegach, na której coś się trze, uciera' — zapoż. z pol. *tarka, -i* (por. LEW 1060). — Drw. *tarkaĩnis* 'placek kartoflany', *tar̃kiai* m.pl. 'tarte kartofle i potrawa z nich'. Vb. denom. *tarkúoti* 'ucierać (warzywa, kartofle) na tarce'.

tarmė̃ 4 p.a. SD 1. «język, mowa, sermo» (syn. *žodis*, *kalba*, *žadas*), [usuwam stare 2.]2. «powieść, dictum» ['to, co mówiono'], *ypati tarmė* «powieść znakomita, apopht[h]egma» ['sentencja']. Z prefiksami: *ištarmė* SD 1. «wyrzeczenie, wymowienie, effatum, enunciatum, pronunciatio» (syn. *ištarimas*, *ištartis*, *iššadas*), 2. «wyrok zwierzchności, decretum, consilium senatus...» (syn. *dekretas*, *įsakymas vyresnybės*), *pratarmė̃* 'przedmowa'. Z innym suf.: *tarmà* 'język, mowa', SD «mowa, sermo, eloquium, dictio...» (syn. *kalba*, *žadas*), *pritarma* SD «poświadczanie, adstipulatio, attestatio» (syn. *pritarimas*). Dewerbalne formacje z suf. *-mė-*, *-mā-* od *tar-*, por. *tar̃ti* 'rzec, mówić'. Paralele: *sakmė̃* a. *sekmė̃* ⇐ *sèkti*; *gaišmà* ⇐ *gaĩšti*. Trochę inaczej LEW 1060: «Mit *m*-Erweiterung zu der s.v.v. *tarýti*, *tar̃ti*, *tìrti* genannten Familie». — Od XIX w. używa się wyrazu *tarmė̃* w znacz. terminologicznym: 'narzecze, gwara, dialekt', por. *Kiekvienam lietuvinykui savoja tarmė labai brangi* 'Dla każdego Litwina własna gwara jest czymś drogim' (Baranauskas). *Pats aš esu rašomosios tarmės žmogus* 'Sam jestem przedstawicielem gwary pisanej' (Jablonskis; mowa tu o gwarze, która stała się podstawą języka literackiego, pisanego). — Drw. *tarmýbė* a. *tarmỹbė* 'wyraz gwarowy; osobliwość gwarowa, np. fonetyczna' (neol.), *tarminiñkas* 'badacz gwar, dialektolog' (neol.), cps. *tarmė́tyra* 'dialektologia' (neol., por. *tìrti*). Vb. denom. *tarmė́ti*, *tarmù*, *-ė́jau* 'rozmawiać; paplać; mamrotać' (war. *termė́ti*).

tar̃nas 1. 'sługa, służący', SD «sługa, famulus; pachołek za panem idący, pedisequus, assecla», 2. stlit. 'niewolnik', 3. stlit. 'apostoł'. War. *tárnas* 3 p.a. (DP). Połączenia wyrazowe w SD: *suderu tarnu kam būt* «przystaię do pana służyć», *Dievo tarnas* «zakonnik, religiosus vir, regularis», *tarnas didžiūnų* «dworzanin, aulicus, assecla magnatum» (por. *didžiū̃nas*), *tarnas miesto* «sługa mieyski, minister publicus», *vyresnybės tarnas* «urzędowy sługa, officialis». Poza tym: *mišių̃ tar̃nas* 'ministrant' (por. *mìšios*). Pl. *tarnaĩ* coll. 'słudzy, służący', SD «pacholstwo, comitatus, famulitium, famularis turba». Porównuje się z przymiotnikiem sti. *táruṇa-* 'młody, delikatny, wrażliwy, świeży' < *téru-no- (synkopowane *tarṇa-* 'młode zwierząt') oraz z gr. τέρυς 'słaby, miękki', τέρην 'miękki, delikatny, czuły' (*tér-en-), derywatami od pwk. *ter(ə)- 'trzeć' (IEW 1070n., ALEW 1074), *terh$_1$- 'bohren, reiben' (LIV^2 632). Zob. też LEW 1060n. — Drw. *tarnáitė* 'służąca' (war. *ternáitė*), *tarnáitis* 'służący', *tarnalis* 'sługa': *tarnaliamus* PK, *tarnýba* (zob.), *tarnìkas* DP 'służka' (por. typ *brolikas* 'bratanek'), *tarniukas* SD «pacholę, puer» (syn. *vaikas*), *tarniukai kareivių* m.pl. SD «ciurowie, calones, mancipia militum». Cps. *dievotarnystė* SD «zakon, zakonny żywot, religiosa vita, monastica vita» (por. *diẽvas*) — według Borowskiej 334 ma to być przekład ruskiego wyrazu *bogo-služenije*. Vb. denom. *tarnáuti* 'być sługą, służyć' (war. *ternáuti*), SD *tarnauju* «nasługuię, posługuię komu», *nusitarnáuti* 'służąc zbiednieć', ⇒ *tarnãvimas* 'służenie, służba', SD «nasługiwanie, posługa».

tarnýba 1. 'służba, praca za wynagrodzeniem na czyimś gospodarstwie' (*stóti į tarnýbą* 'pójść na służbę', *eĩti tarnýbą* 'być na służbie', *atléisti iš tarnýbos* 'zwolnić ze służby'), 2. 'służba jako praca w urzędzie państwowym' (*diplomãtinė tarnýba* 'służba dyplomatyczna', *slaptóji tarnýba* 'tajna służba'), 3. 'posada, stanowisko', 4. 'bycie parobkiem, najemnym robotnikiem rolnym', 5. 'służba wojskowa' (*Aš caro kareivis buvau, išvažiavau į tarnýbą* 'Byłem carskim żołnierzem, wyjechałem na służbę'). Abstractum utworzone neosufiksem -*yba* od sb. *tar̃nas* 'sługa' (zob. s.v.). Paralela: *prekýba* ⇐ *prẽkė*. — Drw. *tarnýbinis*

ʽsłużbowyʼ.

tar̃p praep. z gen. ʽmiędzy, wśródʼ (przest., gw. *terp*), np. *Nekìšk pir̃što tar̃p dùrų* ʽNie pchaj palca między drzwi!ʼ. *Jiẽ tãriasi tar̃p savę̃s* ʽOni naradzają się między sobąʼ. *Jis gyvena tarp menininkų* ʽOn żyje wśród artystówʼ. Wywodzi się przez apokopę ze stlit. *tarpu* ʽmiędzyʼ. Chodzi tu o skostniałą formę instr.sg. do *tárpas* stlit. ʽśrodekʼ (zob. s.v.). Znacz. etym. przyimka ʽśrodkiemʼ ⇒ ʽmiędzy czymʼ. Z gwar wsch.-lit. notuje się war. *terpù* ʽmiędzyʼ, z wtórnym *e* i nowym akcentem. War. stlit. *tarpa*, *tarpo* (Bretkun). Osobno zob. złożenia s.v. *tarpu*°. — Również forma loc.sg. *tárpe* wchodzi w rolę przyimka, por. *Jìs stóvi dùrų tárpe* ʽOn stoi między drzwiamiʼ. Zob. GJL III, § 764, LEW 1061. — Łot. odpowiednik z *s*-mobile: *star̂p* praep. z acc. lub instr. ʽmiędzy, wśródʼ. Pochodzi z apokopowania trzech form: instr.sg. *star̂pu*, loc.sg. *star̂pa* lub słot. ill.sg. *starpan* od *star̂pa* ʽZwischenraumʼ, por. Endzelin 1922, § 572, LEW 1061.

tárpas 1. ʽprzestrzeń coś rozdzielająca, odstęp, przedziałʼ, 2. ʽczas trwania czegoś, okresʼ, 3. ʽprzedział, przęsło w stodole lub spichrzu; odstęp między przęsłamiʼ, 4. ʽszczelina, dziura, otwórʼ, 5. ʽśrodowisko, grono ludziʼ (*Anie savo tárpe šneka savo kalba* ʽOni między sobą mówią swoim językiemʼ), 6. stlit. ʽśrodek, miejsce w środkuʼ. Adv. *tuo tárpu* ʽtymczasemʼ. War. *s*-mobile: gw. *stárpas*. Formalnie biorąc, jest to drw. apofoniczny od pwk. *terp-*, por. *ter̃pti* ʽwsuwać, wciskać, wstawiaćʼ. Ale semantyczna strona tej derywacji pozostaje niewyjaśniona, więc i etymologia nie jest pewna. Odpowiednik łotewski z *s*-mobile: *star̂pa*, *star̂ps*[2] ʽodstęp, przedział; rozbrat, niesnaskiʼ. Zob. przegląd literatury w LEW 1061n. i ALEW 1075. — Zapoż. lit. w błr. gw. *tarpá* a. *torp* ʽzłożone zboże, słoma a. siano, często w formie czworobokuʼ, błr. liter. ʽsterta, stógʼ, pol. gw. *torp*, *torpa* ʽprzęsło w stodole, sąsiekʼ (zob. GJL I, § 92, Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 153n., Laučjute 33n.). — War. apofoniczny: *térpė* ʽprzedział, odstęp, przepust, otwór; przęsło w moście'ʼ, stlit. ʽokres wakansu, nieobsadzenia jakiegoś stanowiskaʼ, por. *terpė vyresnybės kokios* SD «wakancya iakiego vrzędu, vacantia officia, dignitates, etc.», *terpė karalystės* SD «krolewska wakancya, interregum». — Inne drw. z pwk. *tarp-*: *betar̃pis* ʽbezpośredniʼ (⇒ *betar̃piškas* ts.), *iñtarpas* 1. ʽwstawka, wtrętʼ (⇐ *įter̃pti* ʽwsunąć, wtrącićʼ), 2. gram. ʽinfiksʼ, *įtarpais* adv. ʽw wolnych chwilach, czasamiʼ, *prótarpis* ʽodstęp, odległość; przerwaʼ (⇒ *prótarpiais* adv. ʽczasem, czasami, od czasu do czasuʼ), *tárpais* adv. ʽczasamiʼ, *tarpẽklis* a. *tárpeklis* ʽwąwóz, parów, rozpadlina, cieśnina między dwiema ścianamiʼ (war. *tarpẽkšlis*), *tárpijos* f.pl. żm. ʽokres między starym i młodym księżycemʼ, war. *tárpija* ts. (por. n.rz. *Tárpija*, *Tárpijis*), *tarpìkas* ʽprzęsło w stodoleʼ, *tarpìklis* ʽpodkładka, uszczelkaʼ, *tarpìnis* ʽpośredni, środkowyʼ, ⇒ *tárpininkas* I ʽskórzane wiązanie łączące bijak z dzierżakiem, tzw. gążwaʼ (syn. *jungtùvas*), *tárpininkas* II ʽkto pośredniczy, pośrednikʼ, SD *tarpinykas* «pośrzednik, mediator, sequester pacis», *tarpintojas* «forytarz, promotor alicuius» [ʽprotektorʼ], *tar̃psnis* (neol.) ʽczas trwania czegoś, okres; stopień, etap, fazaʼ. Cps. *savìtarpis* ʽwzajemnośćʼ, por. *sãvas* (*Jų savìtarpio santykiai tam žmogui nerūpėjo* ʽIch wzajemne stosunki były temu człowiekowi obojętneʼ), ⇒ *savìtarpyj(e)* adv. ʽze sobą, między sobą (np. rozmawiać, kłócić się)ʼ. — Vb. denom. *įsitárpinti* ʽznaleźć dla siebie miejsce, pomieścić sięʼ, *ištarpúoti* ʽrozmieścić co (w miejscach niezajętych)ʼ. — N.m. *Tarpùčiai* 6x.

tarpìnti, *tarpinù*, *tarpinaũ* gw. ʽtopić, np. śnieg, tłuszcz, sadło na smalecʼ, zwykle z prvb. *nu-*, *su-* — causativum na SO *tarp-* ⇐ *tirp-*, por. *tir̃pti* II ʽtopnieć, tajaćʼ. Paralele apofoniczne: *talpìnti* ⇐ *til̃pti*; *nartìnti* ⇐ *nir̃sti*. War. *tarpýti*, *-aũ*, *-iaũ*. Brak apofonii w literackim odpowiedniku *tirpìnti* ʽtopić, rozpuszczaćʼ. — War. gw. *terpénti* pochodzi ze zmiany *tarpenti, por. *terpù* < *tarpù*, *servénti* < *sarventi, *ternáuti* < *tarnáuti*. — Z języka łotewskiego por. *tārpenis* 1. ʽ(ciepły) wiatr z południaʼ (powodujący m.in. wylęganie się robactwa)ʼ, 2. ʽwiatr z południowego zachoduʼ, *tārpeņi* m.pl. ʽpołudnieʼ. — Drw.

nesutarpìnamas 'nie dający się stopić; nie dający się rozpuścić, nierozpuszczalny', *netarpùs* ts.

tar̃pti, *tarpstù*, *tarpaũ* 'dobrze, bujnie rosnąć, rozrastać się, rozwijać się, mocnieć', *ištar̃pti* 'poprawić się, wyzdrowieć'. War. *s*-mobile: *star̃pti*, zob. *stir̃pti*. Vb. denom. od *tarp-*, por. *tarpùs* 'dobrze rosnący, rozwijający się'. Przymiotnik ten pochodzi od niezachowanego czasownika pb. *terp- / *tirp- (por. łot. *tḗrpa* 'siła, moc, zdolność', Jēgers 1966, 58) z pie. *terp- / *tr̥p- 'sycić się' (LIV[2] 636), por. wed. *átr̥pam* aor. 'nasyciłem się' (⇒ *tr̥mpáti* 'syci się, zaspokaja się'), gr. τέρπομαι 'nasycić się, mieć czego do syta, użyć do woli', τέρπω act. 'cieszyć, radować, weselić, sprawiać przyjemność'. — Drw. *tarpà* 4 p.a. lub *tárpa* 1 p.a. 1. 'wzrost, rośnięcie roślin i zwierząt' (*Be lietaus nėra tarpõs*. *Į tarpą neeina javas*), 2. 'urodzaj, obfitość', 3. 'zdrowienie'; *netar̃pėlis* 'ktoś małego wzrostu, ktoś słaby'. — Zagadkowe są znaczenia wyrazu stlit. *nẽtarpa* DP c. 1. 'człowiek pełen złości', por. *Tokieg buvo ižg pradžios nẽtarpos Żydai, kurie*... DP 285_7 'Tacyć byli naprzod złościwi Żydowie, ktorzy...', 2. 'człowiek niewdzięczny', por. *Nes norint jisai yra dosnumi ir meilingu visiemus žmonėmus, norint piktiemus ir netarpomus* DP 298_{22} 'Bo aczci on iest hoyny y dobrotliwy ku wszystkim ludziom, choć złym y niewdzięcznym'. Por. *nẽpena*, *nẽtikša*, *neméigša*.

tarpu°: Jest cały szereg złożeń nominalnych z członem początkowym *tarpu°*. Wywodzą się one ze zwrotów mających w swym składzie przyimek 'między', zob. *tar̃p*. Np. *tarpùakis* 'przestrzeń między oczami' (dial. *terpúokis*, por. *akìs*), *tarpùkalėdis* (zob. *Kalė̃dos*), *tarpùkaris* neol. 'okres międzywojenny' (por. *kãras*), *tarpùkelė* 'przestrzeń między drogami' (por. *kẽlias*), *tarpùkojis* 'krocze' (por. *kója*), *tarpùlangė* 'przestrzeń między szybami' (por. *lángas*), *tarpùmiškė* 'polana leśna' (por. *mìškas*), *tarpùpirštis* 'miejsce między palcami, skóra między palcami' (por. *pir̃štas*), *tarpùrietis* 'międzykrocze' (por. *ríetas*, *ríetai*), *tarpùšakis* (zob. *šakà*), *tarpù.upis*, *tarpū̃pis* 'łąka w zakręcie rzeki' (por. *ùpė*), *tarpùvaldis* neol. 'bezkrólewie' (por. *valdžià*), *tarpùvartė* 'otwór we wrotach, w bramie' (por. *var̃tai*).

tar̃si 1. adv. 'jak gdyby': *Jūra nejuda, tarsi kažko laukia* 'Morze nie porusza się, jak gdyby na coś czekało'. 2. ptk. porównawcza, np. *Kaimas buvo tarsi išmiręs* 'Wieś była jak wymarła'. *Eina sau linksmai, tarsi iš naujo gimę* 'Idą sobie wesoło jak nowo narodzeni'. Wyraz *tar̃si* jest skostniałą formą 2 os.sg. fut. *tar̃si* 'powiesz' do *tar̃ti* (zob.). Paralele: *ràsi*, *tar̃tum*.

taršýti, *taršaũ*, *taršiaũ* 'trzepać, roztrzepywać, wstrząsać, potrząsać czym, targać, wichrzyć, czochrać (włosy, brodę), szarpać, plątać, rozrzucać; zanieczyszczać, kalać', pot. 'jeść łapczywie, opychać się', *ištaršýti* 'rozrzucić na strony, np. siano z kopki', *pataršýti* 'roztrząsnąć, np. ściółkę w chlewie, oborze', *sutaršýti* 'splątać (nici), rozwichrzyć, rozczochrać, potargać; zaszkodzić, zepsuć, uszkodzić, zniszczyć; pokonać, zwyciężyć kogo'. Intensivum z suf. *-yti* i SO *tarš-* ⇐ *terš-*, por. *ter̃šti* m.in. 'zaśmiecać, zanieczyszczać' (por. LEW 1063). Paralele: *varžýti* ⇐ *ver̃žti*; *karpýti* ⇐ *kir̃pti*.

tarškė́ti, *tárška* (war. *tar̃ška*, *tar̃škia*), *tarškė́jo* 1. 'turkotać — o kołach wozu piodskakujących na wybojach; też o międlicy, kołowrotku', 2. 'terkotać; grzechotać', 3. 'kołatać — o odgłosie kołatki', 4. 'szybko mówić, trajkotać, paplać'. Obok tego *tar̃kšti*, *-iù*, *-iaũ* ts. Czas. o osnowie onomatopeicznej, por. interi. *tar̃šku tar̃šku* — o odgłosie turkotu, terkotu, *tar̃šku bar̃šku* ts. Nawiązanie w łot. *tarkš(ķ)êt* 'turkotać, kołatać'. Zdaniem LEW 1063, 1083 *taršk-* pozostaje w apofonii do SE *teršk-*, zob. *terškė́ti*. Por. syn. *dardė́ti*, *gragė́ti*. — Drw. *tárškinti* 1. 'powodować brzęczenie, jazgot, turkot', 2. 'klekotać dziobem', 3. 'opukiwać (tułów chorego)', 4. 'coire'. Nomina: *ìštarška* c. 'nieślubne dziecko, bękart; ktoś rozpieszczony, pieszczoch', *tar̃škalas* 'drewniane a. blaszane brzękadło wieszane na szyi zwierząt domowych; kołatka nagonki myśliwskiej', *tarškỹnė* c. 'papla' (syn. *pliauškỹnė*,

tauškỹnė), *tarškùs* ʽbrzęczący, terkoczący, głośny, hałaśliwy; gadatliwy’, *tarškùtis* ʽkołatka, grzechotka’.

tar̃ti, *tariù* (żm. *tarù*), *tariaũ* ʽrzec, powiedzieć; mówić; sądzić o czym’. Cps. *aptar̃ti* ʽomówić; obmówić’, *ažutariu* SD[1] «oręduię; przyczyniam się; zastępuię» (syn. *ažustoju*), SD «przyczyniam się za kiem», *įtar̃ti* ʽrzucić na kogo podejrzenie, podejrzewać, posądzać kogo’, *ištar̃ti* ʽwymówić, wymawiać’, *ištariu* SD «wymawiam słowo», *nutar̃ti* ʽpostanowić, zdecydować, uchwalić’, *nutariu* SD «osławiam kogo» [ʽprzynosić ujmę, zniesławiać’, SPXVI], *patar̃ti* ʽradzić, poradzić; powiedzieć, wypowiedzieć; nazywać co; śpiewać drugim głosem, wtórować; wstawić się za kimś’, *patariu* SD[1] «pobłażam, indulgeo» (syn. *papiešiu*), *pratar̃ti* ʽwymówić, wypowiedzieć’, *pritar̃ti* ʽzgadzać się na co, popierać co’, *pritariu* SD «poświadczam, przyrzekam, przyzwalam na co», *príeštarti* (zob.), *sutar̃ti* (zob.), *užtar̃ti* ʽbronić kogo, ująć się za kim’ (por. *ažutariu*). Refl. *tar̃tis* 1. ʽradzić się, umawiać się’, 2. ʽudawać’, 3. ʽsądzić o sobie, uważać się’ (*Jis tariasi gerai darąs* ʽOn uważa, że dobrze robi’), *tariuosi* SD[1] «domnimawam się, opinor, colligo, coniecturam capio...» (syn. *gerbiuosi*), «mniemam, puto, reor, existimo...» (syn. *regimisi*, *gerbiu*), *pasitar̃ti* ʽporadzić się’, *prasitar̃ti* ʽwygadać się, zdradzić się z czymś przez gadulstwo’. — Prs. *tariù* należało pierwotnie do iter. *tarýti* ʽmawiać, wymawiać’ (*sutaryti* DP ʽprzyzwolić’), więc inf. *tar̃ti* musi być formacją quasiprymarną. — Drw. werbalne: °*tarauti* (zob. *prieštaráuti*), *tárčioti* ʽmówić półgłosem, szeptać’, *tardinė́ti*: *pritardinė́ti* ʽprzytakiwać’, *tar̃dinti* ʽnamawiać, zachęcać do czego’, *įtar̃dinti* ʽwciągnąć kogo w rozmowę’, *tardýti* (*Anys kitoniškai ištar̃do žodžius* ʽOni inaczej wymawiają słowa’), *įtarinė́ti* ʽpomawiać kogo, podejrzewać kogo’, *pritarinėti* stlit. ʽwstawiać się za kim’, *tarstýtis* ʽnaradzać się’, prt. *tarsčiaũs*, ⇒ neoosn. *tarsč’*-: *társčioti* ʽpodejrzewać, przypuszczać; próbować’ (por. *máusčioti*, *sámsčioti*), *susitárščioti* ʽposprzeczać się, pokłócić się’ (syn. *susižodžiúoti*); neoosn. *tarst*-: *társtelėti* ʽpowiedzieć co krótko; wygadać się, zdradzić się z czym’. — Drw. nominalne: *ãptaros* f.pl. ʽzłorzeczenia, zaklęcia sprowadzające chorobę’, *ištarmu* adv. DP ʽwyraźnie’ (por. *ãpsukmu*, *pridùrmu*), *į̃tariamas* ʽpodejrzany’, *įtarlẽ* ʽpodejrzenie; potwarz, oszczerstwo’, *įtar̃tinas* ʽpodejrzany’, *įtartìs*, *-tiẽs* f. ʽzarzut, skaza; okoliczność’, *įtarùs* ʽpodejrzliwy, nieufny’, *nuotartìs* (zob.), *patarìmas* ʽporada’, [bez nawiasu: SD[1] *patarimas* «pobłażanie, indulgentia»] (syn. *papiešimas*), *patarlẽ* ʽprzysłowie’, *pértaras* ʽpowiedzonko, porzekadło’ (syn. *póžodis*), *prieštartė* (zob. *príeštarti*), *príetaras* ʽprzesąd, zabobon; powiedzenie’, *pritarimas*, *pritarma* SD «poświadczanie, adstipulatio, attestatio», *prytarlẽ* żm. ʽpowiedzonko’, *pritarma* (zob. *tarmẽ*), *sántara* (zob.), *susitarìmas* ʽuzgodnienie czego; umowa’, *taránda* (zob.), *tarìmas* ʽwymawianie’, *tarinỹs* gram. ʽorzeczenie’, *tarmẽ* (zob.), *tar̃sena* ʽsposób wymowy, dykcja’ (war. *társena*), *tartìs*, *-iẽs* f. gram. ʽwymowa, wymawianie dźwięków mowy’, *tartùvės* f.pl. ʽnarady’, *tarùlis* ʽgaduła, papla’. Por. stpr. *tārin* = [tárən] dat.sg. ʽgłos’ w zdaniu *Stankīsman kai tou assai klausiuns stesmu tārin twaiasei Gennan* ʽiżeś usłuchał głosu żony twojej, Dieweil du hast gehorchet der Stimme deines Weibs’. Cps. *daiktaras* stlit. ʽhistoryk’ < *daikt-taras (por. *dáiktas*), *víentara* (zob.). — St. wzdłużenia *tār- reprezentuje gw. *prietorỹs* ʽpowiedzonko’ (por. typ *lõbis* ⇐ *lãbas*; *skõnis* ⇐ *skanùs*). — Brak form na SE *ter- (por. łot. gw. *terêt* ʽgawędzić, paplać’, *terinât* ʽdużo mówić’), jak też na SZ *tir-, *tur-. — Zaszeregowanie etymologiczne lit. *tar*- pozostaje niepewne. Porównywano z het. *taranzi* 3 pl. ʽmówią, powiadają’ < pie. *tr-énti od pwk. *ter- ʽmówić’ (zob. LIV[2] 630n., Kloekhorst 2008, 870n., ALEW 1078). Tymczasem LEW 1063, 1102 wstawiał *ter*- w związek apofoniczny z *tir*- jak w *tìrti* ʽsprawdzać, próbować’. — N.B. Forma stpr. *ettrāi* ʽoni odpowiadają, sie antworten’ (inf. *attrātwei*) wywodzi się przez apokopę *-a* i metatezę *r* z prs. *et-tra-ja < *at-tar-ja. Litewskim odpowiednikiem tej formy jest *atìtaria* m.in. ʽodpowiadają’, inf. *atitar̃ti* (zob. LAV 131). Całkiem inaczej PKEŽ 1, 108n., który odtwarza inf. *at-rā-tvei w odpowiedniości do łot. *rãt* ʽganić, strofować, besztać’, *râtiês* ʽkłócić się’ (por. lit. *rojóti*). Zob. też Trautmann 1910, 305, BSW 314, LEW 1059, Schmalstieg

1974, 208.

tartõkas gw. ʽtartak, zakład do przecierania drewna na tarcicę’. Miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *tarták*, *-á*. Inaczej SLA 101, LEW 1064 i LKŽ XV, 949: zapoż. z pol. *tartak*. — War. zdysymilowany: żm. *kartõkas* (Zinkevičius 1966, § 197). War. *kertókas* przest. ʽmłyn wodny’ — tłumaczy się adideacją do czas. *kertù* ʽsiekę, tnę, rąbię’ (zob. *kir̃sti*).

tar̃tum, *tartum̃* ʽniby, jakby, rzekomo’ — ptk. osłabiająca dosłowność znaczenia wyrazu, któremu towarzyszy. Wywodzi się 1° przez zmianę miejsca akcentu i synkopę (kontrakcję?) z *tãrytum < *tarýtum*, 2° przez apokopę z formy 2 os.sg. condit. *tarýtumei* ʽrzekłbyś, powiedziałbyś’ (starsze *tarý-tum-bei*) od *tarýti*, zob. *tar̃ti*. Por. LEW 1064.

tàs, f. *tà*, n. *taĩ* — zaimek wskazujący ʽten, ta, to’ : łot. *tas, tā̃*. Odpowiedniki scs. *tŭ, ta, to*. Innowacjami są natomiast formy strus. *totŭ*, ros. *tot* < *tŭ-tŭ, stczes. *tet* < *tŭ-tŭ, jak też pol. czes. *ten* < *tŭ-nŭ. Nagłos *t-* w bsł. formach nominatiwu sg. jest wtórny. Odziedziczona była dwutematowość: nom. *so- : obl. *to-. Por. nominatiwy wed. *sá* m., *sā́* f., *tát* n., gr. ὁ (ὅς) m., ἡ f. (dor. ἁ), τό n., goc. *sa, sō, þata*, < pie. *so m., *seh$_2$ f., *tod n. Morfem *se- był alternantem apofonicznym *so-. Forma żeńska *sā wywodzi się z *sah$_2$ < *se-h$_2$. — Forma nijaka *taĩ* (*Kas taĩ yrà?* ʽCo to jest?’) zawiera niejasny dyftong. Jej wzmocnioną postacią jest *tataĩ* (*Kas tataĩ galė́tų bū́ti?* ʽCo by to mogło być?’), skrócone *tàt*. — Dla przypadków zależnych por. z masculinum formy sg. acc. *tą̃* < *tó-m, gen.sg. *tõ* (forma ablatiwu *tād, która zastąpiła gen.sg. pie. *tó-so a. *tó-si̯o), dat.sg. *tám* ze stlit. *tãmi* przez apokopę (por. pie. *tós-smōi̯), instr.sg. *tuõ* < *tō < pie. *tó-h$_1$. — Odpowiedni do *tàs* przysłówek prymarny brzmi *čià* ʽtu, tutaj’ < *ti̯ā (por. *čionaĩ*, skrócone *čiõn* ʽtu, tutaj’). — Pytajnym odpowiednikiem *tàs* jest *kàs* (zob.).

tą̃syk adv. ʽtamtym razem, wówczas, wtedy’, np. *Tą̃syk tokių norėjo, kur lietuvių kalbos mokėjo* ʽTamtym razem chcieli takich, co znają język litewski’. Z apokopowania *tą̃sykį ⇐ *tą̃ sỹkį* ʽtamtego razu’, acc. temporis do *tàs sỹkis* ʽten raz, tamten raz’. Por. *sỹkis, tą̃kart*.

tąsýti, *tąsaũ*, *tąsiaũ* ʽciągać, wlec, włóczyć, targać’, refl. *tąsýtis* ʽbrać się za bary’. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *tąs-* < *tans- od pb. *tens- / *tins- < pie. *tens- / *tn̥s-, zob. *tę̃sti*, *tį̃sti*. Paralele: *grąžýti* ⇐ *grę̃žti*; *spándyti* ⇐ *spę́sti*; *tampýti* ⇐ *tem̃pti*. Transponat ie. *tons-éi̯e-, por. wed. *tam̐sayethe* ʽihr beide zerrt’ (LIV^2 629, LEW 1065, 1083, ALEW 1080). — Z innymi suf.: *tąsioti*, *tąslioti*, *tąsrioti*, rzadko *tąsóti*, *tąsoti*. Por. łot. *tuošâtiês*, *-ãjuôs* ʽzwlekać z czym, ociągać się’, *tuôstîtiês* ts. — Cps. *patąsýti* ʽpociągać, szarpać, tarmosić’, *pértąsyti* ʽprzenieść z trudem z miejsca na miejsce; zedrzeć odzież’, *užtąsýti* ʽzawlec; włócząc zamęczyć’ (*Šuniukas vištuką užtą̃sė* ʽPiesek zamęczył kurkę’), impers. *Užtą̃so rankas, su spragilais bekulant* ʽGdy się młóci cepami, [to] zamierają (słabną) ręce’. Refl. *tąsýtis* ʽwłóczyć się; brać się za bary, mocować się; procesować się’ (*Per sūdais tą̃sos* ʽCiągają się po sądach’), *tųsausi* SD «morduię się, pracuię się» (syn. *varginuosi*, *ilstu*), *iššitąsýti*: *iššitųsau* SD «targam się, siły rwę; wysilam się» (syn. *ižilstu*), *nusitąsýti* ʽzmęczyć się noszeniem ciężarów’. — Nomina na SO *tąs-*: *patąsà* c. ʽwłóczęga’, *tąsà* ʽciąg dalszy (o drukowanym tekście)’, *tąsiùkas* ʽgatunek śmietankowego cukierka o ciągliwej konsystencji’, *tąsrùs* ʽdający się giąć, giętki (o drzewie, gałęzi); nie kruszący się (o chlebie); uparty, zawzięty, kłótliwy’, *tąsùs* ʽciągliwy, elastyczny’. — Neoosn. *tąsy-*: *tą̃symas* ʽciąganie’, DP ʽtarganie, ciągnienie, pociąganie’, SD *tųsymas* «targanie, laniatus», *tąsỹnės* f.pl. ʽzapasy, kłótnie, bójki; ciąganie się po sądach’.

tàskat ptk. gw. ʽoto’ (war. *taskategi*) — z uniwerbizacji zwrotu *tas-ka t(i), dosł. ʽten tu ci (dla ciebie)’. Paralele: *añskat, šìskat*. — War. z ptk. *-ga-*: *tàsga* ʽoto’, *tàsgat, tàsgatės, tàsgati, tàsgatis*.

tašýti, *tašaũ, tašiaũ* ʽciosać, okrzesywać, wyrównywać siekierą, ociosywać (drzewo,

kamień)’. SD *tašau* «cieszę drzewo», *aptašau* «ociosuię». Iteratyw z suf. *-yti* i SO *taš-* ⇐ *teš-, por. łot. *test*, *tešu*, *tesu* ‘ociosywać belkę, wygładzać ją’. Brak prymarnego czasownika lit. *tešti, *tešiu, *tešiau. Paralele: *tapýti* ⇐ *tèpti*; *tąsýti* ⇐ *tę̃sti*; *taškýti* ⇐ *tẽkšti*. Por. LEW 1065, Karulis II, 394n., ALEW 1080. — Łotewskie prs. na *-i̯a-, *tešu*, ma odpowiednik w słowiańskim, por. scs. *tešǫ* przy inf. *tesati* ‘ociosywać, ścinać, rąbać’, sch. *tȅšem*, *tèsati*, ros. *tešú*, *tesátь*, czes. *tešu* a. *tesám*, *tesati*, stpol. *cieszę*, *ciesze*, *ciosać*, pol. *ciosam*, *ciosać* (BSW 319n., Boryś 2005, 83, ESJS 956). — Frequentativum na SO i z suf. *-stī-*: łot. *tastît*, *-u*, *-ĩju* ‘ociosywać drzewo z gałęzi; ostrzyć kół’ < pb. *taš-stī-. — WSE *tēš-: łot. *tēst*, *tešu* a. *tèšu*, *tèsu* ‘ociosywać, wygładzać, wyrównywać’. — Pierwiastek pbsł. *teš- ‘obrabiać drewno a. kamień’ pochodzi z uproszczenia pbsł. *tetš- < pie. *tetḱ- ‘wytwarzać, wydawać, erzeugen, herstellen’ (por. LIV^2 638). Wcześniej rekonstruowano tu pie. *teḱþ-, zob. IEW 1058. Refleksy ie.: wed. *tā́ṣṭi* ‘ciosa, szykuje, tworzy’, 3 pl. *tákṣati*; *tákṣan-* ‘cieśla’ : aw. *tašan-* ‘stwórca’, gr. τέκτων, -ονος ‘obrabiający drzewo, cieśla, stolarz, budowniczy’. — Drw. słowiański na SE: psł. *tes-la, rcs. *tesla* ‘cieślica, σκέπαρνον’, ros. *teslá* ts. (*tesló* ‘toporek ciesielski’), czes. *tesla* ts., pol. gw. *ciosła* ‘żłobnia, narzędzie z zakrzywionym a. zaokrąglonym ostrzem do żłobienia drzewa’ (SGP I, 237). Od tego drw. *tesl-ja: ukr. *téslja* ‘cieśla; narzędzie do żłobienia’, błr. *céslja* ‘cieśla’, pol. *cieśla*. Suf. *-l-* pojawia się również w łot. *teslis* ‘cieślica, narzędzie do żłobienia’, *tēsele* ‘rodzaj topora’. — Drw. na SO *taš-*: *tašinė́ti* iter. ‘ociosywać’, nomina: *tašà* pot. ‘lanie, bicie, cięgi’, *tãšas* ‘kłoda, belka ociosana lub przepiłowana, dyl’, *tašẽlis* ts., *tašiklis* ‘cieślica, strug’, *tašinỹs* ‘rzecz ociosana; siekiera ciesielska’, *tãškas* II (zob.). Cps. *akmentašỹs* ‘kamieniarz’ (do *akmuõ* ‘kamień’; przypomina to złożenie stpol. *cieszy-kamień* ‘kamieniarz, lapicida’, por. Bańkowski, ESJP I, 187), *tiltótašis* ‘belka mostowa’ (por. *tìltas*). — Neoosn. *tašy-*: *tašýtinis* ‘ciosany (o pniu, kamieniu)’, *tašýtuvas* ‘cieślica’.

tãškas I 1. ‘kropka, cętka; punkt (oparcia, wyjścia)’, 2. ‘kropla’, SD «kropka, kapka, stilla, gutta» (syn. *lašelis*), 3. gw. ‘błoto, bagno’. Dwuznaczne: albo nomen prymarne na SO *tašk-* ⇐ *tešk-* (por. *teškiù* ‘bryznąć, chlapnąć’) albo sb. postvb. do *taškýti* ‘pryskać, kropić’ (tak LEW 1066). Podobna niejasność zachodzi w wypadku syn. *šlãkas*. — Drw. *tãškalas* ‘sos z mleka, mąki i skwarek; spadająca kropla; rzecz nakrapiana’, <taßkieła> SD ‘kropidło’ < *taškėlė*, *taškẽlis* SD «kropka pisarska», *taškinyčia* SD «kropidlnica» [‘naczynie na wodę święconą’]. Vb. denom. *taškúoti* ‘robić kropki, oznaczać; plamić’.

tãškas II gw. 1. ‘ogrodzenie ze ściętych nieokrzesanych drzew, ogrodzenie z gałęzi’, 2. hist. ‘zapora obronna ze ściętych drzew’ (por. pol. *zasieka* ⇐ *zasiec* ‘zaciąć, ściąć’). Dewerbalny drw. na *-kas* od *tašýti* ‘ciosać, ociosywać’ (por. LEW 1065). Podobna budowa: *pleĩškas* ⇐ *pléišėti*; *tálžkė* ⇐ *tálžyti*. Zob. też *taškùs*. — Vb. denom. *taškúoti* ‘stawiać ogrodzenie z nieokrzesanych drzew albo z żerdzi’.

taškýti, *taškaũ*, *taškiaũ* ‘pryskać, kropić, rozpryskiwać, pluskać’ (dawne prs. *taškiù*, m.in. SD «kropię, pokrapiam»), *aptaškau* SD «kropię około», *ažutaškyti* SD «zapluskać co» (syn. *ažudrabstyti*), *ištaškýti* ‘rozchlapywać, rozbryzgiwać’, refl. *apsitaškýti* ‘ochlapać się’. Iterativum z suf. *-yti* i SO *tašk-* ⇐ *tešk-*, por. *teškiù*, *tẽkšti* ‘bryznąć, chlapnąć’. Paralele apofoniczne: *draskýti* ⇐ *drẽksti*; *šlakýti* ⇐ *šlẽkti*. — Z innymi suf.: *taškė́ti*, *tãška*, *-ė́jo* ‘ciec, lać się kroplami’, *taškóti* ‘brnąć przez błoto, brodzić w błocie’. Nomina: *pãtaškalas* a. *patãškalas* (zob.), *taškùs* ‘rozmokły, grząski (o drodze po odwilży); nie liczący się z groszem, rozrzutny’. — Neoosn. *tašky-*: *pataškytas krosu* SD «nakrapiany farbą» (syn. *taškais margais pašlakytas, pažymėtas*), *taškỹlas* SD «kropidło» (por. *rūkỹlas* ⇐ *rūkýti*, *dažỹlai* ⇐ *dažýti*), *sutaškýdinti* ‘poplamić, np. ubranie’.

taškùs, *-ì* 1. ‘doskonały, wyborny’, 2. ‘dorodny, o zdrowym, ładnym wyglądzie’ (*taškùs výras*, *taškì mergà*). Prawdopodobne jest ujęcie LEW 1066, według którego adi. *taškùs*

pojawiło się najpierw w syntagmie *taškùs kir̃vis* ʿdoskonała siekieraʾ i było derywatem na -*kus* od *tašýti* ʿciosać, ociosywaćʾ. Znacz. etym. ʿdobry / wygodny do ciosaniaʾ. Paralele: *plèpkus* ⇐ *plepė́ti*; *tur̃skus* ⇐ *tursóti*. Pokrewny suf. -*kas* widać w *tãškas* ʿogrodzenie ze ściętych i nieokrzesanych drzewʾ (zob. s.v.).

tatràs, -*à* — żm., zaimek wskazujący ʿten spośród dwóchʾ, np. *Katras pirmas pribėgsiva, tatrám ir teks lazda* ʿKtóry z dwóch przybiegnie pierwszy, ten dostanie kijʾ. Forma *tatràs* stanowi pendant do pytajnego *katràs* ʿktóry z dwóch?ʾ, podobnie jak *tàs* do *kàs*; *tóks* do *kóks* itp. Zob. Fraenkel, *Studi baltici* VII, 1938-1940, 27, LEW 229, Vitkauskas 1976, 393.

taubà 4 p.a. c. 1. ʿczłowiek niespełna rozumu, półgłówekʾ, 2. ʿpłaksaʾ. War. *taũbis*, -*ė*. Niejasne. — Vb. denom. *taubóti*, -*ju*, -*jau* ʿpłakać, beczećʾ.

taukaĩ, -*ų̃*, acc.pl. *táukus* 3 p.a. m.pl. ʿtłuszcz zwierzęcy, sadło, łój, smalecʾ. SD: *taukai* «łoy; sadło; tłuste», *taukai tirpinti* «smalec», *taukais tepu* «łoię, łoiem smaruię», *taukais pateptas* «smalcony», *spirgintus taukus įlieti* «zaskwarzyć co». Odpowiedniki bsł.: łot. *tàuki* m.pl. ʿtłuszczʾ, stpr. *taukis* EV ʿsmalec, Smalcz [Smalz]ʾ oraz psł. *tukŭ, por. scs. *tukŭ* ʿστέαρʾ, bg. *tuk* ʿoka tłuszczu na zupieʾ, ros. *tuk*, -*a* ʿnawóz mineralnyʾ (przest. ʿtłuszczʾ), czes. *tuk* ʿtłuszcz, szpik kostnyʾ, stpol. *tuk* ʿtłuszcz zwierzęcy i roślinny, tłuszcz wytopionyʾ, pol. *tuk* ʿszpik z kości wołowejʾ. Zob. BSW 314, LEW 1066, REW III, 159, Boryś 2005, 652n. Pbsł. *tau̯k- przedstawia alternant na stopniu *o* do *tuk*- ⇐ pie. *teu̯k- / *tu̯ek- (zob. *tùkti*). Kroonen 2013, 540 zestawia *taukaĩ* z germańską nazwą ʿuda, thighʾ (OIc. *þjó*, OE *þēoh*, OFris. *thiāch*, OHG *dioh* < pgerm. *þeuha- n. < *pie. *teuHk-o-) i rekonstruuje paralelną praformę *touHk-o-. Do tego refleks st. zanikowego w celtyckim: OIr. *tón* f. ʿbehind, bottomʾ, MWe. *tin* f.m. ʿbottom, arse, rearʾ < *tuHk-neh$_2$-. — Drw. *taũkinas* (zob.), *taukìnė žvãkė* ʿświeca łojowaʾ, *taũkius* ʿkto lubi tłusto zjeść; ktoś uwalany w tłuszczu; kto w domu rozporządza tłuszczem, wydaje tłuszcz ze spiżarni; ktoś otyłyʾ, *taukrà* ʿtłustość ziemi, żyznośćʾ (por. suf. w *kauprà*, *sausrà*), *taukùs* ʿbujny, dorodny, plenny; tłustyʾ (por. łot. *tàuks* ʿtłustyʾ), ⇒ *taũkiai* a. *taukiaĩ* adv. ʿbujnieʾ. Cps. *žárnataukiai* m.pl. ʿtłuszcz przy kiszkachʾ (por. *žárnos*), *žą̃staukiai* m.pl. ʿgęsi tłuszczʾ (por. *žąsìs*). — Vb. denom. 1. *taũkinti* ʿsmarować tłuszczem (patelnię, cholewy)ʾ — ma paralelę w psł. *tučiti ʿpowodować tycie, robić tłustymʾ, sch. *tučiti*, ukr. *túčyty*, pol. *tuczyć* (czes. *tučit* ʿstawać się tłustymʾ), 2. *taukúoti* ʿsmarować tłuszczem, natłuszczać, walać tłuszczemʾ, *taukuotas* SD «łoiowaty, sebosus, vel seuosus» (syn. *taukais inteptas*). Por. łot. *taucêt*, -*ẽju* ʿtłuściećʾ. Osobno zob. *taũkti*.

táukinas, *taũkinas*, -*à* ʿuwalany w tłuszczu, zatłuszczonyʾ < *tauk-ina-*. Drw. od *taukaĩ* (zob.). Jego odpowiednikiem słowotwórczym jest psł. *tučĭnŭ ʿtuczny, zawierający w sobie tłuszcz, tłustyʾ, por. sch. *tȕčan*, słń. *túčɛn*, ros. *túčnyj*, czes. *tučný*; stpol. *tuczny* ʿskładający się z rzeczy tłustych, urodzajny; sytny, posilnyʾ, pol. ʿobfitujący w mięso i tłuszczʾ. — Drw. *taukìnė* a. *taukinė̃* 1. ʿtłuszcz otaczający wnętrzności, sadłoʾ, 2. ʿnaczynie do przechowywania tłuszczuʾ.

taũkšti, *tauškiù*, *tauškiaũ* 1. ʿstukaćʾ, 2. ʿtrzaskać batemʾ, 3. ʿpaplać, trajkotaćʾ. Czasownik *taukš-C-* / *taušk-V* został utworzony od interi. *táukš*, *taũkš* a. *táukšt*, *taũkšt* — o odgłosie stuknięcia, uderzenia, np. młotkiem. — Drw. *táukščioti* ʿpostukiwać, chwilami głośno coś robićʾ, *taukšė́ti* < *taukš-sėti, *táukšiu* a. *taukšiù* (3 os. *táukši*, *taũkši*), -*ė́jau* ʿstukać, postukiwaćʾ, *taukšnóti* ʿpostukiwać (młotkiem, dziobem, nogami)ʾ, *tauškė́ti*, *táušku*, -*ė́jau* ʿstukać, postukiwać; trzaskać; paplać, trajkotaćʾ, *táuškinti* ʿpostukiwaćʾ. Nomina: *patáuška* c. ʿgadułaʾ, *taukšlỹs* ʿpaplaʾ, *taũškalas* ʿpaplanina; ten, co paplaʾ, *tauškesỹs* ʿpostukiwanieʾ, *tauškỹnė* c. ʿpaplaʾ (syn. *pleškỹnė*, *pliauškỹnė*, *tarškỹnė*), *tauškùs* ʿwiele i bez potrzeby mówiącyʾ (⇒ *tauškùtis* ts., por. *šnekùtis*).

taũkti, *taũkia*, *taũkė* lub *taũkti*, *taũksta*, *taũko* gw. ʽdobrze rosnąć, bujnie się rozwijać (o zwierzętach domowych, uprawach, drzewach)' — vb. denom. od *taukùs* ʽbujny, dorodny, plenny; tłusty'; znacz. etym. ʽnabierający objętości, tłuszczu'. Zob. też *taukaĩ*, *táukinas*.

taulì adv. gw. ʽdaleko' (Zíetela) — gwarowy wariant przysłówka *tolì* (zob.), z dyftongiem *au* niejasnego pochodzenia. — Drw. *taulùs* ʽdaleki, odległy' (*Yra artesnis ir taulèsnis kelias* ʽJest krótsza i dłuższa droga'), *taulitkaĩ* adv.: *Lydõn mùmi taulitkaĩ* ʽDo Lidy [jest] nam dość daleko' (Vidugiris 1998, 684).

taupýti, *taupaũ*, *taupiaũ* 1. ʽoszczędzać, zbierać, ciułać pieniądze', 2. ʽstarać się, by niewiele zużyć; używać po trochu, tak by zostało na później', 3. ʽoszczędzać siły (o człowieku, koniu)', 5. ʽdoglądać chorego', 6. *lū́pas taupýti* ʽzaciskać usta', 7. *sutaupýti* ʽzebrać plon, zwieźć zboże do stodoły'. Z innymi suf.: *taupóti* ʽoszczędzać', *aptaupstýti* ʽowijać, opatulać (dziecko)'. Formacje intensywne z suf. *-yti*, *-oti*, *-styti* i SO *taup-* ⇐ *čiaup-*, por. *čiáupti*, *čiaũpti* ʽzaciskać (usta, wargi), ściskać coś w garści', < pb. *ti̯au̯p- < pie. *teu̯p- ʽprzykucnąć, przycupnąć, skulić się' (LIV[2] 641). W tym kontekście wymienia się germańską nazwę ʽzłodzieja', por. goc. *þiufs*, stang. *þēof*, ang. *thief*, stwn. *thiob*, nwn. *Dieb* < pgerm. *þeu̯ba- < pie. *teu̯p-o- (IEW 1085, LEW 74). — Drw. *sántaupos* f.pl. ʽzaoszczędzone pieniądze, oszczędności' (co do budowy por. *sámplata*, *sántausa*), *taũpmenos* neol. ʽoszczędności', *taupỹklė* ʽskarbonka', *taupùs* ʽoszczędny, gospodarny'. — Alternantem *taup-* jest *tuop-*: gw. *tuopýti*, *-aũ*, *-iaũ* ʽoszczędzać, gromadzić zapas' (LEW 1141). War. *túopoti*, *-ju*, *-jau*. Drw. *tuopà* ʽoszczędność', *tuopùs* ʽoszczędny, gospodarny'. Na temat stosunku apofonicznego *au* ⇒ *uo* zob. *duobẽ*. — Na st. zanikowym *tup-* może się z tym łączyć rodzina *tupė́ti* (zob.).

taũras, pl. *tauraĩ* 4 p.a. 1. ʽtur, Bos primigenius' (dziś wymarły), 2. ʽżubr, Bison bonasus'. Odpowiedniki bałt.: stpr. *tauris* EV ʽtur, Ewer [Auerochs]', łot. *tàurs* ʽmotyl' (zdrob. *tàuriņš*, *taũriņš*, *taûriņš*). Wyraz odziedziczony, spokrewniony z jednej strony z psł. *turŭ ʽBos primigenius' (scs. *turŭ*, sch. *tûr*, ros. czes. pol. *tur*), z drugiej strony z gr. ταῦρος ʽbyk', łac. *taurus*, *-ī* ʽbyk; gwiazdozbiór Byka', oskij. ταυρομ ʽtur' (z metatezą *u̯r* > *ru̯*: celt. *taru̯o-, galijskie *taruos*, stir. *tarb* ʽbyk', śrwalij. *tarw* ts.). Pie. *tau̯ro- < *teh$_2$u-ro- albo *th$_2$eu̯-ro-. Zob. BSW 315, LEW 1067, IEW 1083, de Vaan 2008, 607, Derksen 2015, 460. W kwestii łac. *taurus* de Vaan, *l.c.* dopuszcza możliwość pożyczki z semickiego. Zdaniem Beekesa 2010, 1456 za pożyczką przemawia brak metatezy typu *nervus*, *parvus*. — Zapoż. bałtyckie w stfiń. *tarvas* ʽwilder Ochse' (Būga, RR III, 495, LEW, *l.c.*, Stang 1966, 23). — N.m. *Tauraĩ* 2x, cps. *Taurage͂*, acc. *Taũragę* (przez haplologię z *Taura-rage͂, por. Būga, RR I, 376n.), *Taurakiaĩ*, *Taũrakiemis*, *Taurãlaukis* (war. *Taurlaukis*), *Taurãpilis*, *Taurãvas* (przez skrót haplologiczny z *Taura-ravas), *Taurupỹs*. Z onomastyki stpr.: n. lasu *Tauro*, *Taure*, n.m. *Pertawren* (*Portaurn*), *Taurus-galwo*, dosł. ʽTurzy Łeb' (Būga, *l.c.*, AON 121, 181, 243, 245).

taurė̃ 4 p.a. 1. ʽkielich ze szkła lub blachy; ozdobne naczynie w kształcie kubka lub kielicha, puchar', SD «kielich, rostruchan, calix, poculum», 2. ʽbańka przystawiana choremu do ciała', 3. ʽróg myśliwski lub pasterski', 4. ʽkrater wulkanu'. War. *taũrė*. Odpowiednik łot. *tàure* ʽróg myśliwski lub pasterski', war. *taûrė*. Wyraz ten jest najprawdopodobniej drw. wstecznym od *taũragė* a. *taurage͂* ʽzrobione z turzego rogu naczynie do picia' (Dowkont). To ostatnie było złożeniem *taura-ragė (por. *taũro rãgas* ʽturzy róg'), przekształconym przez skrót haplologiczny, por. Būga, RR I, 375n., LEW 1067. — Drw. *taurẽlė* ʽkieliszek' (m.in. SD), *taurelė kraujalaidžio* SD «bańka barwierska» [ʽnaczyńko do naciągania krwi', SPXVI], *bikerėlis*, *taurelė* SD «krуż, krużyk, vrceus, vrceolus, capedo...» (syn. *kaušelis*), *taũrius* ʽkto wyrzyna kielichy'. Por. łot. *tauriņš* — nazwa pewnego kwiatu, kąkol.

taurùs, *-ì* 4 p.a. ʽgodny, zacny, przyzwoity, uczciwy, pełen zalet, szlachetny', war. *taũras*, *-à*. Sądzi się, że ten przymiotnik wywodzi się z zestawienia *taũras výras* ʽporządny mężczyzna (człowiek)', znacz. etym. ʽtur — mężczyzna, mężczyzna jak tur' (zob. *taũras*). Zob. Būga, RR II, 318, 635, LEW 1067n. — Vb. denom. *tauréti* ʽnabierać zalet, szlachetnieć', *taũrinti* ʽuszlachetniać, podnosić moralnie, udoskonalać, ulepszać, poprawiać właściwości', *taurúoti* ʽdobrze rosnąć (o zbożu, o bydle); udawać się, wieść się, powodzić się; weselić się, bawić się', *tauráuti* 1. ʽpowodzić się': *Jis pats tauráuja ir viskas (gyvuliai, medžiai, javai) jo tauráuja* ʽJemu się powodzi i wszystko mu się udaje (zwierzęta, drzewa, zboże)', 2. ʽkolegować się, być czyimś kolegą', 3. ʽbyć przyzwoitym'.

tausýtis, *taũsos*, *taũsės* ʽo wietrze: słabnąć, ucichać, ustawać'. Forma zwrotna od *tausýti*, zwykle *aptausýti* ʽuspokoić, uciszyć', który był iterativum-causativum ze SO *taus-* ⇐ pb. *čiaus- (*čiauš-). Do pie. *teu̯s- ʽbyć spokojnym, zadowolonym', por. het. *tuskezzi* ʽcieszy się' < pie. *tus-sḱe- (LIV[2] 641n.). — Odpowiednik psł. *tušiti funkcjonuje jako kauzatyw do *tŭxnǫti ʽuspokajać się, gasnąć, słabnąć', wtórnie *tuxnǫti (ros. *túxnutь*). Por. słń. *potúšiti* ʽzgasić, stłumić', sch. *túšiti* ʽsparzać wrzątkiem, dusić (mięso)', ros. *tušítь*, *tušú* ʽgasić, tłumić, dusić (mięso)', czes. *tušit* ʽprzeczuwać, domyślać się, pol. *tuszyć* ʽspodziewać się, mieć nadzieję', przest. *otuszyć* ʽpocieszyć, podnieść na duchu' (⇒ *otucha* ʽdobra nadzieja, ufność'). Dalszy odpowiednik to sti. *toṣayati* ʽwprawia w zadowolenie, koi' < pie. *tou̯s-éi̯e-, caus. do *tuṣyati* ʽjest zadowolony, jest rad'. — SZ *tus-*: łot. *tusêt*, *-u*, *-ẽju* ʽsapać, dyszeć', stpr. *tussīse* ʽniech milczy', lekcja [tusin-sə], 3 os. futuri od vb. *tusint ʽcichnąć, milknąć'; obok tego adi. *tusnan* ʽcichy, spokojny', porównywalne z norw. *tyst* ʽsilent', stszw. *thyster*, *tøster*, duń. *tyst* ts. (pgerm. *þusiþa- < pie. *tusito-, zob. Kroonen 2013, 554).

tausóti, *tausóju*, *tausójau* 1. ʽżyć oszczędnie, oszczędzać, odkładać pieniądze; oszczędnie używać', 2. ʽ(o człowieku, koniu) pilnować, żeby nie pracował ciężko, nie przemęczał się', 3. ʽdbać o kogo, chronić', *pritausóti* ʽzgromadzić zapas, np. masła', *sutausóti* ʽoszczędzając zebrać (pieniądze, majątek)'. Ma wygląd intensivum na *-soti* od niezachowanego pwk. *tau-* ʽgromadzić' *vel sim.* Ten ostatni przedstawia chyba aniṭowy wariant do pie. *tou̯h_2-C ⇐ *teu̯h_2- / *tuh_2- ʽprzybierać na ciele, mocnieć' (por. LIV[2] 639). Dalsze szczegóły s.v. *tū́las*. Inaczej LEW 1068, który operuje pierwiastkiem *teu̯-, przybierającym rozszerzenia *-s- bądź *-p- (*čiáupti*, *taupýti*). — Neoosn. *taus-*: *tausà* ʽoszczędność', *sántausa* ʽrzecz a. rzeczy zaoszczędzone'.

tautà 4 p.a. 1. ʽnaród' (*lietùvių tautà* ʽnaród litewski', *tautõs giesmẽ* ʽhymn narodowy'), 2. stlit. ʽziemia, kraj' (*po visas tautas* ʽwe wszystkich ziemiach'), 3. przest. ʽkraj zamieszkały przez Niemców, niemiecka ziemia' (w słownikach Ruhiga 1747 i Mielckego 1800). Odpowiedniki bałt.: łot. *tàuta* ʽrodzaj, gatunek; ród, lud, naród', *tautas* f.pl. ʽludzie obcy; żołnierze zaciężni; najmici z odległych okolic', stpr. *tauto* EV ʽkraj, Lant [Land]', *en prūsiskan tautan* ʽw pruskim kraju, im Land zu Preussen'. Zob. BSW 315, LEW 1069, Karulis II, 380n., PKEŽ 4, 186. Refleks na SO *taut-V* < pie. *tou̯tā < pie. *tou̯h_2-teh_2. W innych językach widać refleksy stopnia *e*, por. wenet. *teuta* ʽcivitas', oskij. *touto*, τωϜτο, acc.sg. *tautam*, abl.sg. *toutad* ʽmiasto', umbr. *tuta*, *totam* ʽspołeczność miejska, gmina' (por. Untermann 2000, 779), stir. *tuath* ʽlud, plemię', walij. *tud* ʽziemia' (z *tou̯tā < *teu̯tā), pgerm. *þeu̯dō f. ʽlud, naród': goc. *þiuda*, stisl. *þjóð*, stwn. *diot(a)* ʽlud'. Por. IEW 1084, Weiss 2009, 103, Casaretto 2004, 455, Kroonen 2013, 540. Na brak refleksu SE lit. †čiauta < pie. *teu̯tā zwracał już uwagę Pedersen (*Studi baltici* 4, 1935, 151), ale tłumaczył to nie apofonią, lecz asymilacją spółgłosek pb. *ť-t > lit. *t-t*. Wątpliwy jest związek *tautà* z przymiotnikiem psł. *tjudjĭ ʽobcy, cudzy' (scs. *štuždĭ*, ros. *čužój*, czes. *cizí*, pol. *cudzy*), zob. ESJS 946n. Inaczej Derksen 2015, 461, który nazywa *tjudjĭ ʽthe closest cognate of *tautà*', ale też przyznaje, że segment *-d$^{(h)}$- w praformie *teud$^{(h)}$-i̯o- jest nieoczekiwany (pożyczka z germańskiego?). —

Rzecz. *tautà* jest prawdopodobnie formacją dewerbalną, utworzoną od pwk. pie. *teu̯h₂- ʽprzybierać na ciele, mocnieć' (LIV[2] 639), por. SZ cs. *tyju*, *tyti* ʽtyć, tłuścieć', lit. *tū́las* ʽmnogi, niejeden'. Znacz. etym. ʽprzyrost, gromada ludzka'. Paralele semazjologiczne: scs. *narodŭ* ʽnaród, ludzie, gromada' ⇐ ʽto, co się narodziło', błr. *priród* ʽurodzaj' obok *pryród* ʽpotomstwo, dzieci', ros. gw. *priród* ts. W języku litewskim spodziewalibyśmy się — z uwagi na obecność spółgłoski lrg. — raczej akutowanego refleksu †táuta, -os 1 p.a. (pie. *tóu̯h₂-teh₂-). — Inne motywacje werbalne dla formy pital. *teutā referuje Untermann 2000, 780. Z uwagi na fakt ograniczenia wyrazu do italo-celtyckiego, germańskiego i bałtyckiego rozważa się zapożyczenie z substratu przedindoeuropejskiego, por. de Vaan 2008, 618n. — Drw. *tautiẽtis* ʽrodak', *tautiniñkas* 1. ʽpatriota, narodowiec (w sensie politycznym)', 2. ʽwieśniak niemieckiego pochodzenia', *taũtiškas* ʽnarodowy, ludowy'. Cps. *svetimtaũtis* (zob. *svẽtimas*), *tautósaka* ʽfolklor' (neol., por. *sakýti*), *tautótyra* ʽludoznawstwo, etnografia' (neol., por. *tìrti*). — Vb. denom. 1. *nutaũsti*, *-taũsta*, *-taũto* ʽwyobcować się, stracić przywiązanie (do rodziny, stron rodzinnych); zatracić cechy narodowe, wynarodowić się', 2. *nutaũsti*, *-taũčia*, *-taũtė* ʽtęsknić za domem rodzinnym, za ojczyzną' (⇒ *tautà* ʽtęsknota za krajem ojczystym, nostalgia').

taũzyti, *taũziju*, *taũzijau* pot. 1. ʽmówić głupstwa, pleść bzdury', 2. ʽmówić w sposób wulgarny', 3. ʽnatrętnie prosić', 4. ʽszczekać, ujadać'. Jest to vb. denom. od sb. *tauzà* 1. ʽmówienie głupstw, bzdur, paplanina', 2. c. ʽpapla, ten, kto mówi głupstwa, kto papla' (syn. *taũzius*, *taũzalas*, *tauzgãlius*, *taũzytojas*). Odpowiednik łot. *tauzêt*, *-ẽju* ʽmówić głupstwa; mówić przez nos', *taûzis* ʽkto mówi powoli i niezbornie'. Etymon pozostaje niejasny. — Drw. *taũzalas* ʽmówienie głupstw, paplanina', cps. *niẽktauza* c. ʽkto plecie głupstwa' (por. *niẽkai*), *plepetáuza* < *plepet-tauza (zob. *plepė́ti*), *subìntauza* ʽpapla, gaduła' (por. *sùbinė*). Czy należy tu *taũzė* ʽgliniany garnek'?

tavarúoti a. *tavorúoti*, *-úoja*, *-ãvo* 1. ʽmienić się komu w oczach, migotać' (mieć złudzenie barwnego migotania), np. *Pasilenkiu, tai tik tavarúoja akyse, nieko nebematau* ʽJak się schylam, to tylko mieni mi się w oczach, niczego już nie widzę' (refl. *apsitavarãvo akyse* ʽzamigotało [mu] w oczach'), 2. ʽstawać się słabo widocznym, ćmić się komu', 3. ʽukazywać się na chwilę w ruchu, w zarysie, migać, migotać, majaczyć (w oddali)', 4. ʽkołysać się, bujać się (o latarni przywiązanej u boku wozu); zwisać (o oderwanym kawałku ubioru)', 5. *tavorúoti* m.in. ʽrozciągać się na dużej przestrzeni, rozpościerać się'. Bez etymologii, por. LEW 1071.

tãvas, *-à* przymiotnik dzierżawczy ʽtwój, twoja' (łot. *tavs*, *tava*), stojący obok zaimka dzierżawczego *tàvo*, war. *tãvo* ʽtwój, do ciebie należący'. Z *tou̯o- < *teu̯-ó-, por. gr. τεός ʽtwój' (asymilacja *eu̯* w *ou̯* też w łac. *tuus*). Formacja pochodna od zaimka 2 os. *tù* (zob., tam też o przypadkach zależnych od pwk. *teu̯-). Por. jeszcze gr. σός ʽtwój' < *tu̯os. — Drw. *tavàsis* ʽczłonek twojej rodziny, zwł. twój mąż', *tavóji* f. ʽtwoja żona', *tãviškas* ʽtaki jak twój', SD «twoyski, tui stomachi» (⇒ adv. *tãviškai*: *Aš darysiu saviškai, ne taviškai* ʽJa zrobię po swojemu, nie po twojemu'), *tavìškis* ʽdo ciebie należący, ktoś z twoich, zwłaszcza twój mąż, twoja żona'. Por. *mãnas*, *sãvas*.

tavõrai, *-ų* m.pl. stlit. ʽobóz wojskowy', por. SD *tavorai kareivių* «oboz, castra», *tavorus darau* «oboz rozbijam, castra metor...», *tavorus atmainau* «oboz ruszam, castra moueo, muto» [ʽzwijam obóz'], *tavorų pastatymas* «obozu rozbicie». Zapoż. białoruskie, zob. niżej *tavõras*. — Drw. *tavornykas* SD «obozny, metator castrorum» [oboźny, urzędnik odpowiadający za założenie obozu', SPXVI], *vyresnybė tavornyko* SD «oboźnego urząd, præfectura castrorum».

tavõras stlit. 1. ʽtowar', 2. ʽkram, buda z rzeczami na sprzedaż' — zapoż. ze stbłr.

tovar (SLA 220, ZS 57, LEW 1070), por. błr. *tavár, -u*. War. f. *tavorà* ʻtowarʼ. — SD: *tavoras* «jata, tugurium, vmbraculum è frondibus» [ʻbuda, szopaʼ] i «kramnica, kram», *pastatau tavorų* «zakładam warstat», *tavoras knyginis* «książnica, kramnica księżna». — Pl.t. *tavõrai* gw. ʻzielenina, warzywaʼ. — Drw. w SD: *tavorėlis* «kuczka» [ʻszałas, buda z gałęzi, chrustuʼ], *tavorynė* «kramarstwo», *tavorinis* «kramarski», *tavoriškas* «kramarski», *tavornykas* «kramarz, kramnik», *tavornykas knygų* «książnik, kramarz ksiąg», *tavornykė* «kramarka».

tavõriščius, *-iaus* stlit. ʻtowarzysz, towarzyszący komu (np. w podróży), kolega, przyjacielʼ — zapoż. ze stbłr. *tovariščь* (SLA 220, ZS 58, LEW 1071), por. błr. *taváryš, -a*. Warianty zmienione pod względem fonetycznym: 1. *tavõrščius* (synkopa nieakcentowanego *i*), z tego 2. *tavõrkščius* (insercja *k*), 3. *tavõrčius* (synkopa *i*, uproszczenie *-šč-*), 4. *stavõrčius* (*s*-mobile), 5. *tavõrišius* (uproszczenie grupy *-šč-*; albo przejęcie formy błr. *taváryš*), od tego 6. *tavõršius* (synkopa *i*).

tè, **tẽ** interi. ʻna, bierz, maszʼ, np. *Tè sàvo knỹgą, pasiim̃k!* ʻNa, bierz sobie swoją książkę!ʼ. *Tè rùblį ir eĩk, kur̃ nóri!* ʻNa (masz tu) rubla i idź, dokąd chcesz!ʼ. *Tẽ, válgyk!* ʻBierz, jedz!ʼ. *Tè, jei nori!* ʻMasz, jeśli chcesz!ʼ. Z suf. imperatiwu i końcówką 2 os.pl.: *Tè-ki-t raktùs* ʻBierzcie klucze! / Weźcie klucze!ʼ. War. z prepozycją: gw. *ĩte* ʻtakʼ, *vaĩte* ʻtak otoʼ. War. z samogłoską długą: gw. *tė̃*, żm. *tiẽ* oraz *i-tė-nái, vai-tė-nái* (GJL III, § 662). Jeśli *tè* pochodzi ze skrócenia *tė, to stoi w związku etymologicznym z grecką interi. τῆ ʻot, tu, maszʼ, używaną z imperatiwem, por. homer. τῆ, πίε οἶνον ʻNa, pij winoʼ. Zdaniem Beekesa 2010, 1476, który odtwarza pie. *teh$_1$, chodzi tu o skostniałą formę instr.sg. od demonstrativum *to-. Zob. też BSW 315, GJL III, §§ 662 (tu mowa o tym, że *tė* jest odmianką adv. *čià* < *ti̯ā), 835 (tu zestawienie z gr. τῆ), LEW 1071.

te-, ptk. łączona z formą czasownikową, wyrażająca ograniczenie czynności lub stanu, np. *Kar̃tą teñ tebuvaũ* ʻRaz tylko tam byłemʼ. *Jìs tíek težìno* ʻOn tylko tyle wieʼ. *Víeną žiñgsnį tepaėjaũ* ʻJeden krok tylko mogłem zrobićʼ. Pochodzenie nie do końca jasne. Por. GJL III, § 834, LEW 1071.

tebe połączenie partykuł *te* (zob.) i *be* (zob.). Występuje w powiązaniu z czasownikiem i służy uwydatnieniu trwania czynności lub stanu, np. *Jìs ten pàt tebegyvẽna* ʻOn w tym samym miejscu jeszcze mieszkaʼ. *Jìs dár tebesimóko* ʻOn jeszcze się uczyʼ. *Jìs čià tebėrà* [*tebe-yra], *dár neišė̃jo* ʻOn tu jeszcze jest, jeszcze nie wyszedłʼ. Por. GJL III, § 834.

tegù ptk. ʻniech, niechajʼ, z fakultatywnym *-l*: *tegùl*. Partykuła używana w konstrukcji permisywnej, np. *Tegù sáu eĩna* ʻNiech sobie idzieʼ. *Nevarinė́k gyvulių̃, tegùl ė́da* ʻNie pędź bydła [z miejsca na miejsce], niech się pasieʼ. Porównanie z paralelnymi zwrotami *tè-neša* ʻniech niesieʼ lub *te-nešiẽ* ts. nasuwa analizę *te-gùl* < *te-gùli* (GJL I, § 532, Mańczak 1977, 132). Oznacza to, że dzisiejsza ptk. permisywna pochodzi ze zrostu starszej ptk. *te* z formą czasownikową *gùli* (3 os. prs. do *gulė́ti* ʻleżećʼ). Jej znaczeniem etymologicznym było ʻniech leżyʼ. Z tego rozwinęło się najpierw znacz. ʻniech będzieʼ (por. *Tegul vardas V. visados pagirtas* DP 336$_{22}$ ʻNiechaj będzie imię Pańskie zawsze błogosławioneʼ), potem ogólniejsze znacz. ʻniech, niechajʼ. Podobny rozwój przeszła ptk. *testó* (zob.). Zob. GJL III, § 836. Osobno zob. *legù*.

téigti, *téigiu*, *téigiau* 1. ʻtwierdzić, utrzymywaćʼ, 2. ʻmówić, opowiadaćʼ, 3. gw. ʻgłosić kazaniaʼ (*Aple pietus teigė sakymus lenkiškai* ʻKoło południa miał kazania po polskuʼ). War. *teĩgti*. Cps. *įtéigti* ʻpodsunąć, zasugerować co, wmówić co komuʼ, *ištéigti* ʻwyznać, wyjawić coʼ, *nutéigti* ʻpotwierdzićʼ, *patéigti* ʻpotwierdzić; powiedzieć w sposób przekonujący; opowiedzieć, zdać sprawęʼ, *užtéigti* ʻwyrzucić co komuʼ. Refl. *įsitéigti* ʻwmówić coś sobieʼ, *įšsitéigti* ʻprzyznać się do czegoʼ. Odpowiada z jednej strony łot. *tèicu, tèikt* ʻpowiedzieć, opowiedzieć; chwalić, wielbićʼ, z drugiej strony lit. gw. *téikiu, téikti* ʻmówić, opowiadaćʼ, a

to nasuwa przypuszczenie, że *téigiu* może być wariantem *téikiu*, i że pierwsza z tych form ustaliła się w następstwie perseweracyjnej sonoryzacji *i̯k* > *i̯g* Paralele: *kraĩkas* > *kraĩgas*; *tváikas* > *tváigas*. Nieco inaczej LEW 1072: źródłem udźwięcznienia miała być forma ptc. contemporale: *téikdamas* > *téigdamas*. — Jest alternant z dyftongiem *ie*: *tieg* ʽmówi, powiada' (zob. s.v.). — Drw. *teĩgiamas* a. *téigiamas* ʽpozytywny, zasługujący na dodatnią ocenę; dodatni (też o liczbie); pomyślny, sprzyjający' (⇒ *teigiamýbė* ʽcecha dodatnia, dobra'), *teigìmas* ʽstwierdzenie, twierdzenie', *teiginỹs* ʽto, co się twierdzi, twierdzenie, np. naukowe'.

teĩkti, *teikiù*, *teikiaũ* 1. ʽudzielać, dawać', 2. ʽutrzymywać z kim dobre stosunki' (*Mes su juo teĩkiame*). DP ʽczynić, winczować, folgować, k woli, życzyć, radzić, użyczać'. SD: *teikiu* 1. «sprzyiam komu, faueo alicui, deditus sum alicui, studeo alicui» (syn. *gero noro kam*), 2. «stręczę co komu, conciliatorem ago», *inteikiu* «czynię dość komu», *inteikiu kų* «kontentuię kogo; ugadzam komu», *neteikia* impers. «niepotrzeba, nihil opus est» (syn. *nėra reikalo*); *nuteĩkti* ʽnastroić, nastawić; dogodzić', *pateĩkti* (zob.), *pérteikti* ʽprzekazać, np. doświadczenie', *suteĩkti* ʽudzielić (pomocy, pożyczki, słowa), sprawić (radość, ból), nadać (wygląd, znaczenie), przyznać (tytuł); zgadzać się ze sobą, żyć w zgodzie'. Refl. *teĩktis* ʽraczyć, chcieć łaskawie co zrobić' (*Kas čia yra, teĩkis pasakyti* ʽCo to jest, racz powiedzieć'. *Jis nesìteikė atsakyti* ʽNie raczył odpowiedzieć'), *teikiuosi* SD «raczę, dignor». W starolitewskim częsta jest zwłaszcza forma 2 os.sg. *teĩkis*, por. *Teĩkis priim̃ti* ʽRacz przyjąć'. *teiki-si-g mus... taip rėdyt* PK ʽChciejże nas... tak sprawować'. Dalej por. *įsiteĩkti* ʽprzypodobać się, przypochlebiać się', *nusiteĩkęs* ʽnastawiony, usposobiony, nastrojony; udany' (*Jis šiandien nenusiteĩkęs* ʽOn dziś nie w humorze'), *pasiteĩkti* ʽnadskakiwać, pochlebiać', *prisiteĩkti* ʽdogodzić, zdobyć zaufanie pochlebstwem'. Leksem *teik-* ma alternant *tiek-*, por. *tiẽkti*, *tiekiù*, *tiekiaũ* ʽpodawać, dostarczać, zaopatrywać, przygotowywać', refl. *tiẽktis* ʽprzygotowywać sobie'; *patiẽkti* ʽpodać komu, przygotować, przyrządzić, zrobić (obiad, poczęstunek), dać uszyć (buty, sukienkę), złapać (złodzieja)', ⇒ *pãtiekalas* ʽprzygotowana potrawa, danie'; *prisitiẽkti* ʽprzygotować sobie', cps. *vandéntiekis* ʽwodociąg' (por. *vanduõ*). Różnica wokalizmu pozostaje do wyjaśnienia. — Drw. *teikinti*: SD *teikint kam* «ziednać co komu, conciliare fidem». Nomina: *įteiklùs* ʽchcący się przypodobać', *neteikiamas daiktas* SD «niepotrzebna rzecz», *neteiktinai* SD «nieżyczliwie», *teikimas* SD «sprzyianie, fauor beneuolentia gratia», *teikus* SD «sprzyiazny». Zob. też *taigóti*.

teiráutis ʽdopytywać się, dowiadywać się', *pasiteiráuti* ts. (war. żm. *teráutis*). Forma z wtórnym dyftongiem *ei* < *ai* ustaliła się w języku literackim na miejscu prawidłowego refleksu *tairáutis*, *pasitairáuti* (tak w gwarach). Paralele na wtórne *ei*: *deirýtis* < *dairýtis*; *pareitóti* < *paraitóti*. Pwk. *tair-* przedstawia innowacyjny SO, który dotworzono do SZ *tir-* / *tyr-*, por. *tìrti*, *týriau* ʽpróbować, badać, dowiadywać się'. Paralele apofoniczne: *aĩrytis* ⇐ *ìrtis*; *dairýtis* ⇐ *dyrė́ti*; *káirinti* ⇐ *įkìrti*, *įkyrė́ti*; *nairýtis* ⇐ *nyrė́ti*. Suf. *-auti* ukazuje się w powiązaniu ze SO np. w *gáidauti* (do *geĩsti*), *pataikáuti* (do *teĩkti*), *samáuti* (do *sémti*).

teĩsti, *teisiù*, *teisiaũ* 1. ʽsądzić kogo w sądzie, wymierzać mu karę', 2. gw. ʽosądzać, ganić, potępiać', 3. gw. ʽodrabiać pracę zgodnie z zobowiązaniem' (*Šeimyna dvare darbus teĩsia*), 4. gw. ʽspłacać długi'. Cps. *atateisiu* SD «odprawiam kogo», *atteisiu* SD «rosprawiam co, ago cum aliquo, tracto, expedio negotium», *išteĩsti* ʽdotrzymać słowa; spłacić dług' (*išteisiu* SD «spełniam», *neišteisiu žodžio* SD «zostaię na słowie» [ʽnie dotrzymuję słowa']), *nuteĩsti* ʽosądzić, skazać', *teisiu kų* SD «odprawiam co, expedio, exequor...». Refl. *teĩstis* ʽprocesować się', *atsiteĩsti* ʽrozliczyć się, zapłacić', *nusiteĩsti* ʽprocesując się zbiednieć', *prasiteĩsti* ʽprocesując się roztrwonić (majątek)'. Pwk. *teis-* przedstawia sobą nową w stosunku do *ties-* (zob. *tiẽsti*) postać stopnia *e*. Nie dostrzega tego ALEW 1087. Paralele: *speĩsti* ob. *spiẽsti*; *streĩgti* ob. *striẽgti*; *méilė* ob. *míelas*. — Drw. *išteisėt* SD «dochować wiary,

fidem exsoluere, conseruare» (syn. *išpildyt žodį*), *išteisiųs žodį* SD[1] «słowny», *įteisėti* ʽnabrać mocy prawnej’, *pateisėti* ʽdotrzymać (słowa, obietnicy)’, *téisinti* ʽusprawiedliwiać, uniewinniać’. Nomina: *atateisa* SD «rosprawa, decisio», *atateisimas tiesų* SD «odprawianie spraw, actio, dictio causarum forensium», *atateistas* SD «odprawiony, dimissus», *téisė* ʽuprawnienie, to, co komu przysługuje (prawo do pracy, do spadku); norma prawna; nauka prawa, o prawie (prawo cywilne itp.)’, *teisė* SD[1] «prawda, veritas», *teisybė* SD[1] «sprawiedliwość, justitia, æquitas», *teisìngas* ʽuczciwy, sprawiedliwy, rzetelny; słuszny, zawierający rację, mający sens’ (SD[1] «prawdziwy, verus, verax»), *teĩsmas* ʽsąd (organ, zespół sędziów); rozprawa sądowa; gmach sądu’, *teĩstinas* ʽpodsądny, oskarżony’, *teisùs* (zob.).

teisùs, *-ì* 1. ʽsłuszny, sprawiedliwy’, 2. ʽprawy, uczciwy’ (SD «prawy, sprawiedliwy», 3. ʽmający rację’ (*Šiuo atveju jis visai teisùs* ʽW tym wypadku on ma całkowitą rację’), 4. ʽniewinny, bez winy’, 5. ʽniedłużny, który spłacił dług’. Dewerbalny przymiotnik na *-u-* od *teĩsti* ʽsądzić, osądzać’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽosądzony, oceniony (pod względem moralnym)’. Por. war. apofoniczny *tiesùs* ʽprosty’ i ʽprawy, sprawiedliwy, szczery’. Hipotezę etymologiczną podano s.v. *tiẽsti*. — Odpowiednik stpr.: *teisi*, acc.sg. ʽcześć, Ehre’, *dwigubbus teisis werts* ʽgodni podwójnej czci, zwifacher Ehren werdt’. Drw. *teisiskan* ʽczystość, Ehrbarkeit’, *teisingi* adv. ʽskromnie, w skromności (żyć), züchtig’, vb. denom. *teisint* ʽszanować, czcić (małżonkę swą), ehren’. — Z uwagi na wtórny charakter alternantu *teis-* (zob. *teĩsti*) i znaczną różnicę znaczeniową trudno zgodzić się na zrównanie etymologiczne *teisùs* ze scs. *tixŭ* ʽcichy’ [ʽmało słyszalny, niegłośny’], co zakceptowano m.in. w LEW 1074, REW III, 109, Boryś 2005, 78 oraz ESJS 963n. Warto zauważyć, że w BSW nie ma lemmatu pbsł. *teis-a/u-.

tek-, derywaty nominalne na SE *tek-* od vb. *tekù, tekė́ti* ʽciec, płynąć’: *ìštekinis* ʽwysoki i prosty (o drzewie), strzelisty, wysmukły’ (syn. *ištakùs*, por. suf. w *ìšbėginis*), *ìšteklius* (zob.), *ištekuõlė* 1. ʽmężatka’, 2. ʽpanna młoda szykująca się do zamążpójścia’, *į́tekmė* 1. ʽujście rzeki’, 2. ʽczęść łąki wchodząca w las’, 3. przen. ʽwpływ, oddziaływanie na co’ (syn. *į́taka*), *nuoteka* SD «vcieczka, mieysce do ktorego vciekaią, refugium...», *nuoteka* BRB ʽpanna młoda, Braut’, *sántekis* ʽzbieg, zlanie się dwu rzek’ (⇒ *sánteklis* ts.), *sutekmẽ* ʽzbieg dwu rzek, stok’ (syn. *sántaka*), *sutekmė* SD «stek pospolity [ʽściek, rynsztok’], *sutekmė vundenio eldijoj* SD «stek okrętowy» [ʽzęza’], *tekýba* ʽzamążpójście’ (por. *penyba* ⇐ *penė́ti*), *tẽkylas* a. *tekỹlas* ʽokrągła osełka z rękojeścią, toczydło do ostrzenia siekiery, noża’ (⇒ *tekylìnis akmuõ* ʽkamień tokarski, toczydło’), *tekynė* 1. ʽbieg na wyścigi’, 2. ʽzamążpójście’, SD «bieg, bieżenie» (syn. *tekėjimas*), «igrzysko» (syn. *mintynė*), «zawod, bieganie na zawodniczym placu», *tekynėj teku* SD «biegam na zawodzie», *tekìnis* ʽkoło u wozu’, *tẽkis* (zob.), *tẽklius*: *Sulos tẽklius iš beržų* JUŠK ʽcieczenie oskoły z brzóz’ (por. neosufiks w *auglius* DP ʽrośnienie, wzrost’). Cps. *jaunãtekė* ʽdziewczyna wychodząca za mąż, panna na wydaniu; panna młoda podczas ślubu’ (drw. wsteczny *tekà* a. *tekẽ*, por. *pùsnaga* ⇒ *snagà*), *sùltekis* ʽczas, kiedy wydziela się sok drzew, oskoła’ (por. *sulà*), *víenatekis* ʽpojedynczy — o nici; z niekręconych nici utkany lub spleciony; jedno urodzone — o jagnięciu’, war. *vienatẽkis* (por. *víenas*); *žiemtekỹs* ʽzwierzę pozostawione na przezimowanie’ (por. *žiemà*). — N.rz. *Tekmẽ*, *Tėkmẽ*. N.m. *Pìltekai*.

tėk-, derywaty nominalne na WSE *tėk-* ⇐ *tek-*, por. *tekù, tekė́ti* ʽciec, płynąć’: *ýštėkis* ʽrzeczułka wypływająca z bagna’, *sántėkis* ʽzbieg dwu rzek’ (war. do *sántekis* i *sántaka*; por. WSE w *są́rėmiai*, *sąvėla*), *tėkmẽ* ʽnurt rzeki, prąd rzeczny; bieg (życia, czasu)’, gw. *tekmẽ*, SD *tėkmė* «struga, strumień, strumyk» (syn. *upelis*), *tėkmelė* SD[1] «potoczek» (syn. *ižtakėlis*), *vienatẽkis* ʽjedno urodzone — o jagnięciu’ (war. *víenatekis*, por. *víenas*). Osobno zob. *tė́kčioti*.

tė́kčioti, *tė́kčioja*, *tė́kčiojo* ʽciec po trochu, sączyć się’ — formacja duratywna z suf. -

čioti i wzdłużonym SE *tėk-* ⇐ *tek-*, zob. *tekė́ti*. Odpowiedniki z odmiennym sufiksem *-ā-: 1° łot. *tēkât*, *-ãju* ʽbiegać tu i tam', 2° psł. *těkati, por. scs. *istěkati*, *-ają* ʽwyciekać, wypływać', słń. *tékati*, ukr. *utikáty* ʽuciekać', stpol. *ciekać* ʽbiegać', XVI w. *wyciekać* ʽwybiegać; uciekać — o kuropatwach', pol. *ociekać, ściekać, uciekać* (refl. *ciekać się* — o samicy w okresie cieczki). Zob. też nomina s.v. *tėk-*.

tekė-, neoosnowa wyabstrahowana z inf. *tekė́ti* ʽciec, płynąć' (zob. s.v.). Drw. *ištekėtojas* SD «wyciekacz, excursor, eruptor» [ʽposłaniec na zwiady, albo który sam wybiega, na dowiedzenie się czego', L.], *tẽkėlas* ʽtoczydło, koło szlifierskie; szlifierka do drewna' (war. *tekẽlas*), *tekẽstos* f.pl. ʽzamążpójście' (por. *ženỹstos* ⇐ *žẽnytis*, Būga, RR II, 265, ŽD 367), *tekėtojas* SD «biegacz, ambulator», «zawodnik, cursor, stadiodromus». Zob. też ALEW 1087n. — Neoosn. *tekėj-* (⇐ *tekė́jau*): *ištekė́jėlė* ʽkobieta zamężna, mężatka' (por. *atẽjėlis* ⇐ *atėjaũ*), *ištekėjimas* SD «wycieczka» [ʽwycieczka na nieprzyjaciela, wybieganie wojska oblężonych z fortecy na zburzenie fortyfikacyj oblęgających, zagwożdżenie armat, itd.', L.], *tekė́jimas* ʽwschód (słońca, księżyca); zamążpójście', DP ʽmałżeństwo', *tekėjà* ʽzamążpójście' (por. *ekėjà* ⇐ *ekė́ju*).

tekė́ti, *tekù*, *tekė́jau* 1. ʽciec, płynąć, wypływać (o rzece); biec', 2. ʽwschodzić — o słońcu', 3. ʽwychodzić za mąż', 4. przest. ʽuciekać się, zwracać się do kogo o pomoc, ochronę'. SD *tekynį teku* «zawod biegam abo na zawodzie». Cps. *atatekė́ti* ʽrozejść się (o małżonkach)', *atitekė́ti* 1. ʽprzypłynąć', 2. ʽwyjść za mąż i przenieść się do domu męża', *ištekė́ti* 1. ʽwyciec, wypłynąć', 2. ʽwyjść za mąż', *išteku* SD «pochodzę stąd», *nutekė́ti* ʽuciec, upłynąć; wyjść za mąż na pewną odległość od rodzinnego domu' (por. *núotaka*), *nuteku* SD «ubiegam, zbiegam z gory, decurro», *nutekiu kur tolin* SD «zabiegam gdzie daleko», *pateka upė* SD «podlewa rzeka, alluit fluuius», *perteku* SD ʽprzebiegam przez co; przeciekam', *pritekė́ti* SD ʽprzybiec', *suteka* SD «ścieka co do kąd», refl. *atsitekė́ti* ʽprzyjść do siebie, oprzytomnieć', *susitekė́ti* ʽzbiegać się, zlewać się — o rzekach'. Odpowiednik łot. *tecêt*, *tęku*, *tecẽju* ʽpłynąć, biec, toczyć się'. Dwutematowy czas. *tek-a-* / *tek-ē-*; *tek-ē-* jest osnową duratywną, kontynuującą pie. *tek$^{u̯}$-eh$_1$-. Brak jest rozszerzenia *-ē-* w odpowiedniku słowiańskim, por. scs. *tešti* (*tekti), *teką* ʽbiec, spieszyć, τρέχω', aor. *těxŭ*, ros. *tečь*, *tekú* ʽcieć, płynąć, upływać, mijać', czes. *téci*, *téct* ʽpłynąć, ciec, przeciekać', pol. *ciec*, *cieknie*, przest. *ciecze* ts. (BSW 316, LEW 1074n.). — Pwk. pie. *tek$^{u̯}$- ʽbiec, płynąć' (LIV^2 620), por. wed. *tákti* ʽspieszy się; wypuszcza strzałę, strzela', aw. *tacịnti* ʽpłyną, biegną', toch. B *cake* ʽrzeka' (*tek$^{u̯}$os), stir. *teich* ʽucieka', goc. *þius* ʽsługa', stang. *þēow* ʽsługa, niewolnik', pnord. *þewaR ʽsługa, lennik' < pgerm. *þeg-wa-[542]. — Drw. werbalne na SE: *tẽkinti* (zob.), *tekinė́ti* DP ʽbieżeć, biegać, uciekać się', *tekinėju* SD «zabiegam koło czego, circumcurso, circumcurro», *pertekinėt* SD «schodzić pola, lasy, peragrare agros, obire, perreptare» (syn. *pereit*), *prisitekinėjau* SD «nabiegałem się»; *tekšóti* ʽrozpościerać się — o wodzie', przen. ʽwylegiwać się' (neosuf. *-šoti*, zob. s.v. *kẽkšė*). Nomina na SE: zob. *tek-*. Pdg. *tekė́ti* stał się źródłem dwu neoosnów: *tekė-* i *tekėj-*, zob. *tekė-*. — WSE *tėk-*: *tėk-* (zob.), *tė́kčioti* (zob.). — Asylabiczny SZ *tk$^{u̯}$- został w pbsł. zastąpiony przez *tik-* według reguły *TeT* ⇒ *TiT*, stąd wokalizm *ĭ* w formie scs. *tĭci* ipv. ʽcieknij, płyń' (por. Vaillant, GC I, § 48). W języku litewskim SZ *tik-* usamodzielnił się w odrębnym pdg. *tik-* / *tink-* (znacz. etym. ʽzbiega się, zlewa się, spływa w jedno'), zob. *tìkti*. — WSZ *tīk-: cs. *sŭticati sę*, *-tičetŭ sę* ʽzbiegać się, schodzić się, sch. *stȉcati se* ʽstykać się, gromadzić się' (zob. ESJS 931). — SO *tak-*. Zwraca uwagę brak bałtyckiej formacji caus.-iter. *tak-ī- ʽpowodować, że coś płynie', która byłaby odpowiednikiem scs. *točiti* ʽwylewać po kropli, toczyć płyn; biegać, spieszyć się', < pie.

[542] Paralele semazjologiczne: wed. *tak-vá-* ʽkrzątający się, spieszący się' ⇐ *tákti*; wed. *abhicara-* m. ʽtowarzysz, sługa' ⇐ *cárati* ʽporusza się, podąża' oraz łac. *anculus* ʽsługa' < *ambik$^{u̯}$olo- < pie. *h$_2$m̥b^{h}i-k$^{u̯}$olh$_1$-o- ʽkrzątający się w koło'.

*tok^{u}-éi̯e-, por. aw. *tācaiieiti* ʿtoczy, spuszcza płyn' (Liv[2] 620). Z innymi suf.: *takénti* ʿchodzić, zajmując się pracą, krzątać się', *takinė́ti* ts., *taknóti* ʿbiec drobnymi krokami' (por. *tapnóti* ⇐ *tepù*). Nomina na SO zebrano s.v. *tãkas*. — WSO *tok*- < *tāk-: °*tokė́ti* (zob.).

tẽkinas, -*à* ʿbiegnący' — dewerbalne adi. na -*ina*- od *tekù, tekė́ti*. W połączeniu z czasownikami ruchu ma wartość adv. ʿszybko, pędem' ⇐ ʿbiegiem', por. *Jis atbėgo tẽkinas* ʿPrzybiegł pędem'. *O aš jau tekinà pas tą tetytę lekiu* ʿA ja już pędem do tej cioci lecę'. *Žmones tekini teka, idant jį pamatytų prakarte gulintį* ʿLudzie szybko biegną, by go zobaczyć w żłobie leżącego'. Paralelę słowotwórczą stanowi psł. *tečĭnŭ, bg. *téčen* ʿcieknący, płynący', ros. *téčnyj* ts., słń. *téčen* ʿplenny, obfity'. — Drw. *tekinaĩ* adv. ʿszybko, pędem', *tekinykas* SD «zawodnik, stadiodromus, qui in stadio currit», *tekinomìs* adv. ʿszybko biegnąc, w pędzie', SD «biegiem», *tekinomis eimi* SD «bieżę wskok, lecę, pędzę» (syn. *šokinomis teku, skubinomis, skubiai braukiu*).

tẽkinti, *tẽkinu, tẽkinau* 1. ʿtoczyć (płyny), wytaczać; spuszczać sok, żywicę z drzewa; spuszczać krew z zabitego zwierzęcia', 2. ʿcedzić, przesączać', 3. ʿtopić (masło, wosk, lód)', 4. ʿgładzić, obrabiać na kole tokarskim; ostrzyć (nóż, siekierę) na toczydle', 5. ʿwydawać za mąż'. Causativum na -*inti* od *tek*-, por. *tekė́ti* ʿciec, biec'. Paralele *dẽginti* ⇐ *degù*; *dẽrinti* ⇐ *derù*; *kẽpinti* ⇐ *kepù*. Znacz. etym. ʿsprawiać, że coś płynie, ciecze, biegnie'. Brak apofonii (†takinti) i użycie suf. -*inti* (zam. -*yti*) stanowią różnice w stosunku do odpowiednika słowiańskiego, por. scs. *točiti* ʿtoczyć płyn'. — Z innym suf.: *tẽkdinti* ʿwydać za mąż' (por. *Vesdink sūnų, kada nori, tekdink dukterį, kada gali* ʿSyna ożeń, kiedy chcesz; córkę wydaj, kiedy możesz'). — Neoosn. *tekint*-: *tekinti daiktai* m.pl. SD «toczone rzeczy, toreumata», *tẽkintojas* 1. ʿtokarz' (*kaltas tekintojų* SD «tokarskie dłoto»), 2. ʿkto ostrzy noże, nożyce', *tekintùvė* ʿtokarka'.

tẽkis 2 p.a., *tekỹs* 4 p.a. ʿsamiec rozpłodowy (knur, tryk, buhaj)'. W SD *tekis* to tylko «kiernoz, verres», czyli ʿsamiec świni'. Dewerbalny drw. na -*i̯a*- od *tek*- jak w *tẽkinti* ʿlać, wylewać, toczyć płyny', *į̇tẽkinti* ʿwlać' (zob. s.v.). Znacz. etym.: n. agt. ʿosobnik, który wlewa nasienie'. Por. *gaidỹs* ⇐ *giedóti*. Nieco inaczej ŽD 65 i Lew 1076, gdzie jako podstawę werbalną wskazano vb. intr. *tekė́ti*. — Cps. *pùstekis* ʿsamiec z jednym jądrem' (dosł. ʿpółsamiec', por. *pùsė*), *tẽkiapaučiai* m.pl. ʿjądra knura a. buhaja' (por. *paũtas*). Vb. denom. *tekiúotis* 1. ʿo świni, owcy, łani: szukać samca, hukać się, gonić się' (war. *tekiáutis, tekiótis*), 2. ʿo knurze a. tryku: biegać od jednej samicy do drugiej' (przenośnie też o mężczyźnie).

tekšė́ti, *tèkši, tekšė́jo* 1. ʿspadać z odgłosem (o kropli rozpryskującej się na kamieniu, na blasze)', 2. ʿpluskać ogonem (o rybie)', 3. ʿbrnąć, brodzić z pluskiem', 4. ʿuderzać kijanką mokrą bieliznę', 5. ʿtykać (o zegarze)'. Czasownik na -*ėti*, utworzony od interi. *tèkš* — o odgłosie brnącego po wodzie, błocie', *tèkšt* — o bryznięciu, rozpryśnięciu się wody, błota, o uderzeniu dłonią na płask, o plaśnięciu, o rozbiciu się jajka na podłodze, o nagłym uderzeniu, np. pioruna, *tė́kšt* — o uderzeniu, plaśnięciu, o rozpryśnięciu się, o stłuczeniu się czego. Synonim: *takšė́ti* ⇐ *tàkš*. Paralele: *plekšė́ti, pokšė́ti*. — Z innymi suf.: *tekšlénti* ʿkapać po trochu, uderzać (o szybę — o kroplach deszczu); wydawać szmer — o wodzie płynącej po kamieniach; stąpać po grząskim podłożu, po błocie; uderzać na płask rzadkie ciasto; uderzać dłonią o plecy, o kolana'. Bliskoznaczne formy: *tekšlióti, tekšnóti, tekšóti*.

tė̃kšti, *teškiù, tėškiaũ* 1. ʿbryznąć, zacinać (o deszczu, śniegu)', 2. ʿobrzucać mokrą gliną', 3. ʿcisnąć, rzucić', 4. ʿrunąć, upaść w dół', 5. ʿpołożyć się do snu' — czasownik utworzony od interi. *tèkšt, tė́kšt*, zob. *tekšė́ti*. *tešk-V* jest allomorfem wobec antekonsonantycznego *tekš-C*. Drw. *tẽkšlė* ʿmalina, borówka, jagoda' (⇒ *tẽkšė* ʿowoc podobny do maliny'). SE-V *tešk*-: *teškė́ti, tẽška, -ė́jo* ʿrozpryskiwać się, kapać, chlupać'. —

WSE *tėšk*-: *tėškiaũ* (prt.), drw. *patė́škėti* ʽchlapnąć, obryzgać'. — SZ *tišk-* / *tikš*- (formalnie wygląda jak wypadek redukcji typu *TiT* ⇐ *TeT*, ale por. interi. *tìkš* — o spadającej kropli, o plusku, o nagłym pojawieniu się czego): *tikšė́ti*, *tìkši*, *-ė́jo* 1. ʽkapać z odgłosem' (*Tìkši vandens lašai nuo stogo* ʽKapią krople wody z dachu'), 2. o odgłosie monotonnego uderzania o coś. Allomorf *tišk-V*: *tiškė́ti*, *tìška*, *-ė́jo* ʽkapać, kropić; rozpryskiwać się', *sutiškė́ti* ʽ(o szkle) stłuc się i rozprysnąć'. Inchoat. *ištìkšti*, prs. *ištỹkšta* (*tykš-sta), war. *ištỹška* (*tinška), prt. *ištìško* ʽrozbryznąć się, rozprysnąć się', *nutìkšti* ʽdosięgnąć (o kropli bryzniętej), kropnąć, bryzgnąć'. Nomina: *tìškas* ʽkrochmal' (⇒ vb. denom. *tìškyti*, *-iju*, *-ijau* ʽkrochmalić, robić sztywnym, równym, gładkim'), *tìškutis* ʽuderzenie (pięścią)'. — WSZ *tyšk-* / *tykš*-: *tý́škinti* ʽpalnąć, uderzyć; palić (o słońcu)', refl. *nusitý́škinti* ʽwypogodzić się', *tý́škoti*, *-ju*, *-jau* ʽleżeć rozciągniętym', *tykšóti*, *tỹkšo*, *-jo* ʽstać — o kałuży' (*Klanai tỹkšo kieme* ʽNa podwórzu stoją kałuże'). — SO-V *tašk*-: *taškýti* (zob.). — SO-C *takš*-: *takšė́ti*, *tàkši*, *-ė́jo* ʽpadać kroplami, kapać; stukać młotkiem', też o odgłosie kroków, *takšénti* ʽpowoli ciec', też o odgłosie końskich kopyt (*Arklio kanopos takšeno į kelią*), *takšnóti* ʽkapać, kropić — o deszczu', *takšóti* ʽstać — o wodzie, kałuży' (syn. *tykšóti*). Por. też interi. *tàkš*, *tàkšt* — m.in. o kapaniu, o spadających kroplach. Zob. też LEW 1052n.

tèkti, *teñka*, *tẽko* 1. ʽprzypaść, dostać się komu w udziale' (*Turtas teñka įpėdiniams* ʽMajątek przypada spadkobiercom'. *Kiek tèks, tiek pakaks* ʽIle przypadnie, tyle będzie musiało wystarczyć'), 2. ʽznaleźć się gdzieś, trafić, dostać się gdzieś', 3. ʽpopaść (w biedę), doznać (nieszczęścia)', 4. ʽwychodzić za mąż', 5. impers. ʽwypada, godzi się coś zrobić', 6. impers. ʽzdarza się, trafia się' (*Mūsų girioje kiaunė teñka aptikti* ʽW naszym lesie zdarza się spotkać kunę'), 7. ʽmieć pod dostatkiem, nie odczuwać braku czego' (*Tenku duonos* ʽChleba mam dość'. *Gaspadorius netẽko pašaro* ʽGospodarzowi nie starczyło paszy'), ʽwystarczać' (*Šuliniuosa tai teñka vandens* ʽW studniach to wody jest dość'). DP ʽdostać się, sstawać się, dostać, przypaść'. SD *tinka* «dostaie, zostaie, zstaie, dostatek iest» (syn. *sutinka*, *pertinka*), *teko mi kas iš to* «dostało mi się» (syn. *puola ir unt manįs kasgi*). Odpowiednik łot. *tikt*, prs. *tìeku* (*tenku) a. *tìku* (*tinku), prt. *tiku* ʽstać się, nastąpić; trafić, dostać się gdzie; przypaść komu w udziale; wystarczyć'. Nie ma pewnej etymologii, zob. referat w LEW 1090. LIV[2] 618 uznał *tèkti* za refleks pwk. pie. *tek- ʽwyciągnąć dłoń, to reach out the hand'. Podobnie Kroonen 2013, 536, s.v. *þegjan-. — Cps. *ištèkti* ʽwystarczyć; obyć się (bez czego); zmieścić się', *įtèkti* ʽdostać się (do kogoś na służbę)', *netèkti* ʽstracić, utracić co', *neteñka* ʽnie starcza' (SD: *netinka* «ustaię co, ustawa» (syn. *nugaišta*), *netinka to arba to* «schodzi mi na tym», *netinka ko* «niespełna co, deficit in aliquo», *nemitinka ko* «nie staie mi czego»), *nutèkti* ʽdostać, dosięgnąć', *patèkti* ʽpopaść (w biedę); dostać się gdzie, znaleźć się; wyżyć, wytrwać', SD: *patekt* «dotrwać do końca, perseuerare» (syn. *iškįst*), *patinku* «trwam, perseuero, maneo» (syn. *kinčiu*), *trumpai patinkųs* «krotko trwaiący», *pértekti* ʽmieć czego pod dostatkiem, opływać w co, żyć w dostatku, zamożnie' (*pértekęs* ʽopływający w dostatki'), *pritèkti* ʽsięgnąć do pewnego miejsca (o wodzie, drabinie); starczać, być pod dostatkiem', DP ʽbyć dosyć, dostać, potkać', *sutèkti* ʽmieć odpowiednią długość, wystarczać na długość (o ubraniu, powrozie, pasie u spodni); mieć czego pod dostatkiem', *užtèkti* ʽwystarczać'. Refl. *įsitèkti* ʽzmieścić się', *išsitèkti* ts., też ʽznosić się, nie wadzić sobie'. — Nomina: *ìšteklius* (zob.), *netektìs*, *-iẽs* f. ʽubytek, strata', *patektė* SD «dotrwanie; trwanie; trwałość» (syn. *kantrybė*), *pértekimas* ʽnadmiar, obfitość', *sutektẽ* ʽdostatek', m.in. SD (syn. *apstas*, *skalsybė*, *gausybė*). — Neopwk. *tenk*- ⇐ prs. *teñka*: *ténkinti* (zob.).

telẽtyna stlit. ʽmięso cielęce, cielęcina' (m.in. SD «cielęcina, vitulina») — zapoż. ze stbłr. *teljatina*, *-y* (SLA 221, LEW 1077), por. błr. *cjaljácina*, *-y*. — Drw. *telėtinis* SD «cielęcy». — Neoosn. *telėt*-: *telẽtiena* gw. ʽcielęcina' (suf. jak w rodzimym odpowiedniku *veršíena*), *telẽtnykas* ʽzagroda lub pastwisko przeznaczone dla cieląt, cielętnik', war. *telẽtninkas*.

tẽležioti, *tẽležioju, tẽležiojau* gw. 1. ʽbrnąć po błocie, po rozmiękłej grudzie', 2. ʽbłocić, zanieczyszczać błotem', 3. ʽgnieść, ugniatać', 4. ʽjeść mlaskając', 5. ʽrobić coś byle jak, powierzchownie', *nutẽležioti* ʽzanieczyścić podłogę błotem naniesionym na butach'. War. *tèležioti*. Czasownik utworzony od interi. *tèleži tèleži* — o człapaniu po błocie(*Tèleži tèleži po purvynus nu ryto ligi pat vakaro, ir taip par visą amželį*). Drw. *teležỹnė* ʽgrzęzawisko', *teležà* ʽbrudny, niechlujny człowiek', *telẽžis* ʽmarny grzyb; człowiek oklapły, apatyczny' (war. metatetyczny: *letẽžis*). — Z innym suf.: *telẽžyti, -iju, -ijau* ʽbić, grzmocić; deptać, miesić błoto; brnąć po błocie; gniotąc wyrabiać, zarabiać ciasto; robić co nieudolnie', *pritelẽžyti* ʽzadeptać, zabrudzić (świeżo umytą podłogę)', refl. *telẽžytis* ʽcałować się'. — Alternant z wokalizmem *a*: *talãžyti, -iju, -ijau* 1. ʽmówić głupstwa, pleść niedorzeczności, bzdurzyć', 2. ʽchciwie chłeptać (o kocie), chciwie jeść', 3. ʽiść z trudem zapadając się, brnąć, człapać' (syn. *tálžyti*), *patalãžyti* ʽpocałować', refl. *talãžytis* ʽprzymilać się, łasić się', *prisitalãžyti* ʽdo woli najeść się, napić się'. War. z wtórnym -z-: *talãzyti* ʽpaplać; brnąć po błocie'. Trudny do ujęcia jest stosunek *talãž-* do bliskoznacznego pwk. *tálž-* (zob. *tálžyti*), który stoi w alternacji z *telž-* i *tilž-* (zob. *tel̃žti, til̃žti*). LEW 1053, 1077 mówił o apofonii *talaž-* ⇐ *telaž-*. — Niejasna jest budowa czas. *talamõžyti, -iju, -ijau* ʽmówić głupstwa, paplać; chciwie pić a. jeść; chodzić po błocie' (war. *talamõšyti*).

telì, f. *tẽlios* — gw., zaimek wskazujący liczebnikowy ʽtylu, tyle', np. *Keli buvo, teliùs ir paėmiau* ʽIle było, tyle wziąłem'. Forma *telì* stanowi pendant do pytajnego *kelì* ʽile, ilu', podobnie jak *tàs* do *kàs*; *tóks* do *kóks* i gw. *tatràs* do *katràs*.

tẽlias, *-io* stlit., gw. ʽmłode krowy, cielę; byczek', SD[1] «cielę, vitulus». War. *tẽlis, tẽlius*. Najprawdopodobniej jest to drw. wsteczny od zapożyczenia *telyčià* (zob.), a nie wyraz prapokrewny z psł. *telę, *telęte ʽcielę'. Obcięcie sufiksu *-yč'-* w zapożyczeniu białoruskim potwierdza taki wypadek, jak *liẽsvos* ʽdrabina' ⇐ SD[1] *liesvyčios* ts. To samo odnosi się do łot. *teļš* ʽcielę' ⇐ *telīca*. Derywacja wsteczna polega niejako na odwróceniu stosunku, jaki zachodzi między wyrazami *brólis* i *brolýčia*. Zapożyczenie słowiańskie dopuszczał tu już Brückner 1877, 144. Zob. też Brückner 1927, 61, s.v. *cielę*: «Na Litwie i Łotwie może pożyczka z Rusi». Inaczej BSW 319, REW III, 90, LEW 1077n. oraz ostatnio ESJS 954 i ALEW 1090, gdzie *tẽlias* opisuje się jako wyraz prapokrewny z psł. *telę. — Drw. *telelis* SD[1] «ciołek» [ʽcielę'], *telíena* ʽcielęcina', *telìkė* ʽjałówka', *telìngas*: *telìnga kárvė* ʽcielna krowa' (m.in. w SD), *teliõkas* ʽpodrosłe cielę; byczek; głupiec' (por. łot. *teļâks* ʽnieudolny, opieszały człowiek'), *telỹtė* ʽjałówka', *teliùkas* ʽmłode krowy, cielę', przen. ʽreszta niezmielonego ziarna' (⇒ *teliukíena* ʽcielęcina'), war. *telùkas*. Cps. *tẽliabuzė* ʽpłynny pokarm dla cielaka', por. *buzà* I (⇒ *teliãbuzis* ʽpłaksa, mazgaj'), *teliãvietė* ʽłożysko cielęce' (por. *vietà*). Vb. denom. *apsitelinti*: *apsitelino* SD «ocieliła się krowa», dziś *apsiteliúoti* ʽocielić się', war. *apsitelióti*.

telyčià, gen.sg. *telỹčios* 2 p.a. stlit., gw. ʽjałówka, młoda krowa, która nie miała jeszcze potomstwa'. SD <telićia> «iałowica, iuuenca, iunix, buccula» (syn. *berždinė*, *berždžia*). Zapoż. ze stbłr. *telica, -y*, por. błr. *cjalíca, -y* (SLA 221, ZS 59, LEW 1078, ALEW 1091). War. *telyčẽ*. Z tegoż źródła łot. *telīca* ʽjałówka'. Zob. też *tẽlias*. Por. budowę wyrazu *teslyčià*. — Drw. *telyčáitė* ʽjałówka', *telyčẽlė* SD «krowka, vaccula», *telyčenà* ʽskóra z jałówki', *telyčýka* ʽmała jałówka' (por. typ *karvýka*), *telyčiõtė* ʽpodrosła jałówka'.

teliū̃skúoti, *teliū̃skúoja, teliū̃skãvo* 1. ʽbełtać, poruszać cieczą w naczyniu, poruszać naczyniem z cieczą, powodując jej wychlustanie' (*Nešdama pieno neteliū̃skúok, išpilsi*), 2. ʽnieść, przenosić płyn w naczyniu', 3. ʽpłukać (bieliznę, naczynia)', 4. intr. ʽo wodzie: uderzać o brzeg, chlupać, chlupotać, pluskać' (*Vilnys teliū̃skúoja prie kranto*), *išteliū̃skúoti* ʽwylewać z chlustem, wychlapywać; obtoknąć, nie myjąc opłukać'. War. *teliuskúoti, teliū̃škúoti*. Czasownik dźwiękonaśladowczy, podobnie jak syn. *kliuksėti* i *pliauškė́ti*. Por. psł.

*pljuskati ʽprzelewać ciecz z charakterystycznym odgłosem’: słń. *pljûskati*, ukr. *pljúskaty*, pol. *pluskać* , czes. *plískat* (Boryś 2005, 442).

telkšóti, *tel̃kšo*, *telkšójo* 1. ʽo wodzie: być rozlaną na sporej powierzchni, stać, zalegać; rozpościerać się, widnieć (o jeziorze)’, 2. ʽo polu, łące, o przedmiocie: być zalanym wodą, być pogrążonym, moknąć w czym, namakać’, 3. ʽo człowieku: za długo leżeć w łóżku’. Durativum stanu na *-oti* utworzone od wykrzyknika, por. *tel̃kš* — o odgłosie przedmiotu wpadającego do wody; o odgłosie czyjegoś człapania w mokrym obuwiu. — Z innymi suf.: *telkšnóti*: *Gatvėse telkšnójo purvas* ʽUlice były pokryte błotem’, *tel̃kšti*, *tel̃škia*, *tel̃škė* ʽpadać obficie i długo, lać’, *patel̃kšti* ʽrozmoknąć — o drodze’. — Drw. *telkšnà* ʽdeszcz ze śniegiem, plucha’.

tel̃kti, *telkiù*, *telkiaũ* 1. ʽspraszać do wspólnej, zwykle jednodniowej, roboty, do tłoki’, 2. ʽzbierać do gromady; mobilizować wojsko’. Refl. *tel̃ktis* ʽzbierać się, skupiać się, gromadzić się’, *susitel̃kti* ʽskupić się, zespolić się, zrzeszyć się’. Czasownik bsł. z apofonią *telk- : *talk- : *tilk- / *tulk-. Por. Bsw 321n., Lew 1078. — Drw. *telkė́jas* ʽkto zaprasza do tłoki; kto werbuje (do wojska)’, *telkìkas* ts., *telkinỹs* ʽnagromadzenie ludzi a. zwierząt; złoże, np. torfu, węgla; zbiornik, np. wody’, gram. ʽzbitka spółgłoskowa, cluster’, *telkumà* ʽtłum’, cps. *tel̃kvietė* ʽzlokalizowane złoże geologiczne’ (por. *vietà*). — SO *talk-*: *talkà* (zob.). Por. łot. *nuotalcît* ʽobić, wychłostać’ < *talk-ī-. — Podwójny refleks SZ *tilk-* / *tulk-*. 1. SZ *tilk-*: *aptìlkęs žmogùs* ʽdoświadczony człowiek, otrzaskany’ (por. zwrot ros. *tolóčnyj párenь* ts.). 2. SZ *tulk-: scs. *tlŭkǫ*, *tlěšti* (*telkti) ʽκρούειν, bić, uderzać, tłuc’, bg. *tlъča* ʽroztłukuję’, ros. *tolkú*, *tolóčь* ʽtłuc, rozdrabniać’ (*tolóčьsja* ʽwłóczyć się, obijać się’), pol. *tłukę*, *tłuc* ʽrozbijać na kawałki, miażdżyć, rozgniatać; walić o co; bić kogo’.

tel̃žti, *telžiù*, *telžiaũ* 1. ʽmocno padać, lać — o obfitym, długotrwałym deszczu’, 2. ʽoddawać mocz, szczać; moczyć się we śnie’, 3. gw. ʽchciwie pić’, 4. gw. ʽbrnąć przez błoto’, 4. gw. ʽo człowieku: robić się nalanym, tłustym’. Cps. *įtel̃žti* ʽwlać (wodę, śmietanę), zalać, namoczyć, zamoczyć’, *ištel̃žti* ʽwylać; nagotować (dużo zupy)’, *pritel̃žti* ʽnapadać — o wodzie deszczowej’ (*Pritelžtà, negal išbristi*), *sutel̃žti* ʽroztyć się, zrobić się tłustym’. Odpowiednik łot. *telzt*, *-žu*, *-zu*, zwykle jednak *tèlst*, *-šu*, *-su* ʽpić dużo na raz, żłopać; dużo jeść’. Nawiązanie w psł. *tŭlz-tŭ (zob. *tul̃žti*). Dalsze związki niejasne. Transponat ie. *telǵ(^{h})-, por. Iew 1062, Būga, Rr I, 319, Lew 1078n. Alew 1133 odtwarza pie. *(s)telǵ^h- w oparciu o het. *istalk-* ʽwygładzić, glatt machen’ i wed. *tarh-* ʽskruszyć, zmiażdżyć’. — Podwójny refleks SZ *tilž-* / *tulž-*, zob. *til̃žti*, *tul̃žti* (por. *dìrti* / *dùrti*, *skìrti* / *skùrti*). — Przesuwkę znaczeniową od ʽlać’ do ʽbić, uderzać’ lub ʽrzucać, ciskać’ ilustruje war. akcentowy *télžti*, *-iu*, *-iau* (*Ka télšu par snukį, i žinosi!* ʽJak dam po gębie, to będziesz wiedział!’. *Télžė pinigus ant stalo* ʽCisnął pieniądze na stół’), *įtélžti* ʽwrzucić do środka’, *ištélžti* ʽwyrzucić’, *pritélžti* ʽzbić, pobić kogo’. — O zmianie fonetycznej *el’* > *e̯i* świadczy war. gw. *teĩžti*, *-iù*, *-iaũ* 1. ʽbrnąć przez błoto’, 2. ʽzbytnio ścieńczyć nić przez zwilżanie przędzy śliną’ (war. *téižti*).

tẽmyti, *tẽmiju*, *tẽmijau* (war. *tḗmyti*) stlit., gw. 1. ʽwypatrywać, bacznie obserwować’ (*Tẽmijo tẽmijo ir pamatė*), 2. ʽzauważać, spostrzegać’ (*Nenutẽmijau, kad jis neša vogtus linus*), *patẽmyti* ʽzwrócić na co uwagę, mieć co na oku; stwierdzić, skonstatować, ustalić co; powiedzieć’. Refl. *tẽmytis*, *įsitẽmyti* ʽzapamiętać, zachować w pamięci’ (*Dvaro tarnu būdamas, dvariškius būdus įsitẽmijau*, t.y. *įsidėmėjau*), *nusitẽmyti* ʽwybrać sobie (narzeczoną)’. Zapoż. ze stbłr. *tjamitь(sja)* (Sla 221, Lew 1079), por. błr. *cjámicь*, *cjámlju* ʽpojmować, rozumieć, orientować się’. Rozwój znaczeniowy pożyczki na gruncie litewskim nie został jeszcze zbadany. — Drw. *tėmùs*, *-ì* ʽspostrzegawczy, baczny, który potrafi (wszystko) zapamiętać’ (por. błr. *cjámlivy* ʽpojętny, roztropny’).

temnyčià, gen.sg. *temnỹčios* 2 p.a. stlit. ʽwięzienie’, DP ʽciemnica, loch’ (war. *temnýčia* 1 p.a.) — zapoż. ze stbłr. *temnica*, por. błr. *cjamníca, -y* (SLA 221, LEW 1079, ALEW 1091). Dalsza lituanizacja: *tem-inyčià* (por. *mednýčia* ⇒ *medinýčia*). War. *temčia* ts.: *Gelbėk iš temčias* MŽ 58_3 ʽWybaw od ciemnicy’ (ob. *temnyčias* MŽ 572_{10}). Ten wariant zakłada (wyjątkowe) synkopowanie nieakcentowanej samogłoski długiej: *temnyčià* > *temnčià. — *temnyčinykas* ob. *temnyčnykas* BRB ʽdozorca więzienny, Kerkermeister’ ⇐ stbłr. *temničьnikъ*, błr. *cjamníčnik*.

templė̃ 4 p.a. 1. ʽcięciwa’, 2. ʽlina do umocowania czego’, 3. ʽpręt łączący w konstrukcji stalowej, sworzeń’ — nomen instrumenti z suf. *-lė-* od czas. *tem̃pti* m.in. ʽnapinać, naprężać’ (zob. s.v.). Podobna budowa w *dùmplės*, *mekslė̃*, *stemplė̃*. Zob. też *temptyvà* s.v. *tetyvà*.

tem̃pti, prs. tr. *tempiù* (prs. intr. *tempù*), prt. *tempiaũ* 1. ʽciągnąć, naciągać, ściągać (koszulę z chorego)’, 2. ʽnapinać, naprężać’, 3. ʽwlec z trudem’, 4. ʽnieść z trudem (np. kamień, wiadro wody)’, 5. ʽciągnąć siłą, np. zwierzę na uwięzi’, 6. ʽtrącać strunę’, 7. ʽzmuszać do czego’. War. sonoryzowany: *dem̃bti* (zob.). Cps. *į̃tem̃pti* ʽnapiąć (struny); wciągnąć, wtaszczyć (do środka), wnieść z trudem’, *ištem̃pti* ʽrozciągnąć, rozpiąć na czym’ (*Ištempk kailius ant káilmaučių*), *partem̃pti* ʽprzyciągnąć z powrotem, przytaszczyć’, *tem̃pa* intr. ʽszybko rośnie; wlecze się, trwa długo’ (*Ko taip ilgai tem̃pa ta ligà?* ʽCzemu tak długo trwa ta choroba?’). Refl. *tem̃ptis* ʽopierać się (o prowadzonej krowie, baranie), sprzeciwiać się’, *tem̃pas* 3 os. prs. ʽszybko rośnie, rozwija się, rozrasta się (o mieście)’. Odpowiednik łot. *tìept*, *tìepju*, *tìepu* ʽrozciągać, naprężać’, refl. *tìeptiês* ʽzapierać się, upierać się’. Do pie. *temp- ʽnapinać, naprężać’, por. stisl. *þǫmb* ʽskłonić, zgiąć’, toch. B *campäṃ*, toch. A *cämpäṣ* ʽmoże, jest w stanie’ (znacz. etym. ʽwysila się, wytęża się’). Zob. BSW 317, LEW 1079, ALEW 1091, LIV[2] 626. — Z innych języków poświadczone są tylko nomina, por. psł. *tęt-iva ʽcięciwa łuku’ — drw. od *tętŭ < *temp-to- lub *timp-to- (scs. *tętiva* ʽνευρά’, ros. *tjativá*, czes. *tetiva*, pol. *cięciwa*, przest. też ʽsznur, nić, nić skręcona’); stisl. *þǫmb* f. ʽcięciwa; wzdęty brzuch’ (*tomp-eh_2-); łac. *tempus, -oris* n. ʽprzeciąg czasu; pora roku (dnia, nocy)’, *templum* ʽprzestrzeń zakreślona jako uświęcona przez augura na niebie i na ziemi’, *extemp(u)lō* adv. ʽnatychmiast, w tej chwili’. Zob. REW III, 118 i de Vaan 2008, 610. — Drw. *ištempimas*: SD <ißtimpimas> «wypukłość, wydętość, conuexitas», *templė̃* (zob.), *temptùvas* ʽkto ciągnie, np. koń’, cps. *káiliatempis* ʽwidły do rozpięcia skóry, żeby wyschła’ (por. *káilis*), *šalìtempė* (zob. *šalìs*). — Podwójny refleks SZ *timp-* / *tump-*. 1. SZ *timp-*: *tim̃pti* (zob.), 2. SZ *tump-*: *į́tumpas* ʽrozpęd, zamach’: *víenu į́tumpu* adv. ʽza jednym zamachem’, *į́tumpu kuliù*, *neatléidžiu* ʽmłócę bez przestanku’ (Būga, RR II, 261). — SO *tamp-*: *tampýti* (zob., tam też nomina z *tamp-*).

témti, *témsta* (war. *tẽma*), *sutẽmo* 1. ʽściemniać się, zmierzchać’, 2. ʽo wzroku: pogarszać się, niedowidzieć’, 3. ʽtracić jasność myśli, tracić świadomość’ (*Sąmonė ėmė témti*). SD *timsta* «mierzcha się, mrok pada» (syn. *blį́sta*), *aptémti* SD «zamierzchnąć», *ažutemsta*: *saulė ažutimsta* SD «zacimia się słońce», *sutemo* SD «zmierzchło się». Do pie. *temH- 1. ʽsłabnąć, mdleć’ (zob. LIV[2] 624, IEW 1063n.), 2. ʽzmierzchać, ściemniać się’. Por. z jednej strony wed. *tā́myati* ʽnuży się’, *tāntá-* ʽciężko oddychający, mdlejący’, *támas-* n. ʽzmrok; zaślepienie, urojenie’ (EWAIA I, 626), z drugiej strony SO rcs. *tomiti* caus. ʽmęczyć, wycieńczać’, ros. *tomítь* ʽnużyć, dręczyć, trapić, męczyć’, *tómnostь* ʽosłabienie, znużenie; rozmarzenie’. Zob. BSW 313, 322n., LEW 1080, ALEW 1092, REW III, 118. — Drw. *témdyti* caus. ʽzaćmić, przyćmić, zaciemnić, uczynić mrocznym, ponurym’, przen. ʽzamroczyć, przytępić; zwlekać z wyjazdem aż do zmroku’ (gw. prs. *témdžia*), *teméti, -ja, -jo* ʽtrwać w ciemności’, *suteméti* ʽzmierzchnąć się’, *užteméjo* ʽnastąpiło coś przykrego, nieoczekiwanego’. Nomina: *aptemìmas* ʽzaćmienie (słońca, oczu, rozumu)’, *ažutemimas*

mėnesio SD «zaćmienie księżyca», *ažutemimas saulės* SD «zaćmienie słońca», *prietema* ʽszarówka, zmierzch, półmrok', *prietemis* a. *prietėmis* ʽzmierzch' (SD «mierzch, mierzchanie, mrok»), *sántemis* ʽzmierzch'. — WSE *tėm*-: *sántėmis* ʽpora po zmierzchu, a przed ukazaniem się księżyca', *tėmúoti* ʽmajaczyć w ciemności, ukazywać się niewyraźnie, mgliście'. — SZ w podwójnym refleksie *tim*- / *tum*-, por. łot. *timt, timst, tima* ʽściemniać się' obok *tùmst, tumst, tuma* ts. Nomina postvb. łot. *timss, tìmss*[2] ʽciemny', *tima* gw. ʽciemność', częściej *tìmsa*[2] ts. obok *tùmss*[2] ʽciemny' (war. *tùmšs*), *tùmsa* ʽciemność' (*patùmsa* a. *patùmsis* ʽpółmrok'), *tumsums* ts., *tumsis* ʽpóźny wieczór' (*līdz męlniem tumšiem* adv. ʽdo późna w noc'). W słowiańskim por. scs. *tĭma* a. *tŭma* ʽciemność; wielka ilość', sch. *tàma*, słń. *temà*, ros. *тьма*, stpol. *ćma* ʽciemność, cień; wielkie mnóstwo', pol. *ćma* ʽmotyl nocny', < psł. *tĭma < pie. *tm̥H-eh$_2$-. Adi. scs. *tĭmĭnŭ* ʽσκοτεινός, ζοφερός', słń. *temȅn*, ros. *tёmnyj*, pol. *ciemny* < pie. *tm̥H-ino- (por. stir. *teim* ʽciemny' z pie. *tm̥H-i-). Osobno zob. *tamsà* i *tim̃sras*.

teñ adv. ʽtam; do tamtego miejsca' (war. *tén*, *teñgi*, *teñgu*). Odpowiednik łot. *tiê* ʽtam', gw. *tìe* ʽpatrz! oto!' (Endzelin 1922, § 474). Tu też stpr. *tēnti* ʽteraz, obecnie, jetzt, nun' (PKEŽ 4, 191). Formacja związana z przysłówkiem lokalnym, utworzonym od zaimka wskazującego *tàs* ʽten' (pie. *to- / *te-). Szczegóły derywacji pozostają jednak niejasne. War. *tenaĩ*, *tenái*, *tẽnai* oraz *tęnaĩ*, *tęnái*, SD <śinay ir tinay> «tam i sam, huc et illuc», *tenáigi* (*tenaĩk*), *tenaĩs*, *tęnaĩs*, *tenãjos*, *tęnãjos*, *tęnáu*. Por. alternant deiktyczny *šeñ* ʽtu, do tego miejsca', łot. *šiê* ts., stpr. *schien*, *schan* ʽtu, hier'. Zob. Stang 1966, 182n., ALEW 1093. — W DP ukazuje się forma rozszerzona partykułą *jau*: *tę-jau*, *tę-jau-g* adv. ʽtudzież', tj. ʽw tamtym miejscu' i ʽzaraz, wnet, natychmiast' (GJL III, § 813; LKŽ akcentuje *tęjaũ*). — Drw. *tenýkštis*, *-ė* ʽtamtejszy, tam urodzony' (por. neosuf. w *čionýkštis*). Cps. *teñbuvis* ʽtamtejszy mieszkaniec' (por. *buv*-), np. *Čiabuvis, kurs čia, teñbuvis, kurs ten* ʽTutejszy [jest ten], który tu [mieszka], tamtejszy, który tam [mieszka]'. *Negalėjo žinoti, kaip tenbuviai lietuviai tuos miestelius vadina* ʽNie mógł wiedzieć, jak tamtejsi Litwini te miasteczka nazywają'. War. *tenbùvis*, *tę́buvis*, *tebuvỹs*, *tẽbuvis*.

tenė́ti, *tẽna* (war. *tẽni*), *sutenė́jo* ʽzsiadać się (o mleku), ścinać się, tężeć, zastygać, krzepnąć — o wywarze z kości, o tłuszczu, galarecie, kaszy' (drw. *tenẽsiai* m.pl. ʽgalareta'), *aptenė́ti* ʽpokrywać się śluzem'. Durativum na *-ė-* od pwk. na SE *ten- (por. typ *pelė́ti*, *merė́ti*). Do pie. *ten- / *tn̥- ʽnapinać, naprężać' (LIV[2] 626, LEW 1080), por. gr. τείνω ʽmocno ciągnąć, naciągać, napinać; rozciągać, rozpościerać, rozpinać; rozkładać wzdłuż, kłaść' (*ten-i̯ō), SZ τάσις f. ʽnaciąganie, rozciąganie; napięcie, rozmach' (*tn̥-ti-); łac. *tendō, -ere* ʽwyciągać, rozciągać, rozpinać (namiot), wzdymać, wyprężać, prostować; dążyć, przeć przed siebie' (*ten-d^{h}e-), SZ *tentus* ʽnapięty, naprężony' (*tn̥-to-), *teneō* ʽtrzymać, mieć, posiadać' (*tn̥-h$_1$i̯e-); wed. *átan* aor. ʽnapiął, rozpostarł' (*é-ten-t), SZ *tanóti* ʽnapręża, wydłuża' (*tn̥-neu̯-); stwn. *denen*, nwn. *dehnen* ʽrozciągać'. — SZ *tin*-: *tinė́ti* ʽzsiadać się, tężeć' (dublet do *tenė́ti*), *tìnti* (zob.), *tiñklas* (zob.). — SO *tan*-: *tanióti* (zob. s.v. *táinioti*), *tãnas* (zob.), *tandùs* (zob.).

tenẽtyti, *tenẽtiju*, *tenẽtijau* gw. ʽszczekać', *ištenẽtyti* ʽzbesztać kogo'. Niejasne. Wygląda jak denominativum na *-yti*, ale nomen *tenet- nie zostało poświadczone.

tenióti, *tenióju*, *teniójau* gw. 1. ʽ(nici, sznurki) plątać, wikłać', 2. ʽwiązać, krępować sznurem, przywiązywać', *aptenióti* ʽsplątać (nici); obwiązać (skaleczony palec)', refl. *teniótis* ʽplątać się (pod nogami)', *atsitenióti* ʽrozwiązać się (o sznurowadle)'. Z wtórną samogłoską *e* < *a* z *tanióti* ʽ(nici, sznurki) plątać, wikłać' — iterativum z suf. *-ioti* i SO *tan*- ⇐ *ten*- (zob. *tenė́ti*, *táinioti* oraz *tìnti* II). [Zmieniona kolejność] Wtórne *e* < *a* widać też w *bredžióti*, *skredžióti*. Paralelne deverbativa: *lakióti* ⇐ *lekiù*; *trasióti* ⇐ *tresiù*; *rankióti* ⇐ *renkù*.

ténkinti, *ténkinu*, *ténkinau* ʽzaspakajać; oszczędzać', zwykle *paténkinti* ʽzadowolić,

zaspokoić czyjeś wymagania, zadośćuczynić', refl. *pasiténkinti* 'zadowolić się czym'. Causativum na *-inti* od neopwk. *tenk-*, wyabstrahowanego z formy prs. infig. *teñka* (inf. *tèkti*) 'wystarcza, jest dość, jest pod dostatkiem'. Znacz. etym. 'sprawić, żeby było czegoś pod dostatkiem'. Paralela: *pakánkinti* 'zadowolić, zaspokoić' ⇐ *kañka* (inf. *kàkti*). Zob. LEW 1081.

tepė́ti, *tepė́ju* (war. *tepiù*), *tepė́jau* wsch.-lit. 1. 'jeść gęstą potrawę', 2. 'chciwie i dużo jeść', 3. 'dół kopać (z trudem, przez cały dzień)', 4. 'rozrzucać (gnój), 5. 'mocno uderzać'. Rzadki przykład intensivum z suf. *-ėti*, por. *tèpti* m.in. 'bić, uderzać'. Brak apofonii odróżnia *tepė́ti* np. od *įbangėti* DP ⇐ *įbiñgti* oraz od *tyrė́ti* ⇐ *tìrti* (por. GJL II, § 622). Zob. też *véngėti*. Cps. *aptepė́ti* 'obić, zbić kogo', *atitepė́ti* 'oddać cios, uderzeniem odeprzeć' (refl. *atsitepė́ti* 'odżywić się po chorobie', por. pol. pot. *odbić sobie*), *pritepė́ti* 1. 'najeść się do syta', 2. 'nałożyć z czubem na talerz; naładować wóz (gnojem)', 3. 'napaskudzić (o zwierzętach)', *ištepė́ti* 'wyryć, wykopać (rów)', *užtepė́ti* 1. 'uderzyć, zadać cios', 2. 'powiedzieć coś nieoględnie, niepotrzebnie' (por. pol. pot. *chlapnąć* ts.).

tèpti, *tepù*, *tepiaũ* 1. 'mazać, smarować, wcierać', 2. 'packać, brudzić, farbować', 3. 'bić, uderzać', 4. przen. 'potwarzać', 5. 'dawać łapówkę' (por. pol. pot. *posmarować* ts.). DP 'mazać, umazać, pomazać; szacować'. SD[1] *tepu* «farbuię» (syn. *dažau*), «mażę» (syn. *patepu*), «pomazuię», SD *taukais tepu* «łoię, łoiem smaruię» *taukais inteptas* «łoiowaty, sebosus, vel seuosus». Cps. *aptèpti* 'obmazać, nasmarować (chleb masłem)', *ažutepu* SD «przekreszam co, zamazuię, interlino, induco, cancello testamentum», *intepu* SD «plugawię» (syn. *bjaurinu*), *ištèpti* 'pobrudzić, powalać, wysmarować', bibl. 'kalać, pokalać', *ižtepu* SD «brudzę» (syn. *apiplėkinu*), «smolę, wymazuię co z ksiąg», *patèpti* 'posmarować; dać łapówkę', *patept truputį* SD «pomusnąć, trochę namazać», *patepu kvepalu* SD «perfumuię». Refl. *tèptis* DP 'kalać się' ['brudzić się, plamić się'], *ižteptis* SD «poszpecieć, obsolescere». Odpowiednik łot. *tept*, *tepju*, *tepu* 'smarować'. Lit.-łot. czasownik jest spokrewniony z psł. *tepti, por. scs. *tepǫ*, *teti* 'uderzać, klepać, chłostać', ros. *tepú*, *teptí* 'bić', *uteptí* 'zabić'; iter. *tepati: ros. *utepátь*, ukr. *tipáty*, pol. gw. *ciepać* 'rzucać, uderzać z rozmachem, międlić (len, konopie), strącać kijem, uderzać w wodę' (war. *ciapać* 'uderzać ostrym narzędziem, rąbać', war. sonoryzowany *dziabać*), czes. *tepat* 'bić, uderzać, kuć' (neopwk. *teps-*: słń. *tépsti*, sch. *tèpsti* 'bić, uderzać, chłostać'). Por. BSW 319, LEW 1081, LIV[2] 630 (z uwagą: 'tylko bsł.'). Możliwe pochodzenie onomatopeiczne, mianowicie od interi. *tep, opisującej odgłos uderzania, tłuczenia itp. (por. Boryś 2005, 76, s.v. *ciapać*). Zob. też ALEW 1094, gdzie za REW III, 95 zwraca się uwagę na ewentualne powiązania ugro-fińskie. — Drw. od SE *tep-*: *tepė́ti* (zob.), *tepinė́ti* 'smarować', *teplénti* 'malować, rysować; bazgrać; deptać, zadeptywać grządki', *teplióti* 'malować byle jak, mazać, gryzmolić' (*margai patepliotas* SD «nakrapiany farbą»), *tepóti* 'grubo smarować (chleb masłem); brnąć przez błoto; wdepnąć w łajno'. Nomina: *ištepimas* PK 'zmaza', *ižteptė* SD «zmazanie», *ižteptas* SD «pomazany, poszpecony» (*neišteptas* PK 'niepokalany'), *patepimas paskutinis* SD «pomazanie, namaszczanie ostatnie», *pateptas* SD «namazany; nieczysty» (syn. *įžagtas*), «sprofanowany», *pateptas aliejum* «oleiowany», *pateptas mostimis* «oleykowany», *kvepunčiais daiktais pateptas* «perfumowany», *taukais pateptas* «smalcony, adipatus», *pateptė* SD «plama na ciele, na szacie; poszpecenie; zmaza», *pateptìnis* 'pomazaniec' (SD «pomazaniec, vnctus»), *tẽpalas* 'pasta, maść, maź, smar', *tepalas raudonos dėl veido* SD «barwiczka, rumienidło» (syn. *prausylas*), *tepelas ratų* SD «maź, kołomaź», *tepìklis* 'kawałek słoniny do posmarowania patelni', *tepylas kvepiųs* SD «olejek drogi» [dosł. 'olejek pachnący'], *tepimas* SD[1] «mazidło», *tepliõnė* 'nieudolnie wykonany rysunek lub obraz, bohomaz', *teptùvas* 'pędzel'. — WSE *tėp-*: *tẽ̇pti*, *tepiù*, *tėpiaũ* stlit., gw. 'mazać, smarować; namaszczać (świętymi olejami)', *tẽ̇pčioti* 'przytupywać na mrozie', *tė́pėti*, *-ju*, *-jau* 'bić, uderzać; kopać, ryć; wyrzucać gnój', (refl. *atsitė́pėti* 'wrócić do sił, do siebie; odżywić się po chorobie'), *tė́plioti* a. *tẽ̇plioti*, *tėplóti*

'walać, mazać, bazgrolić, rysować, malować, pisać', *tėpliuoju* SD «maluię co, pingo, expingo», *tẽptelėti* 'maznąć; uderzyć mocno dłonią w twarz; zwalić się w dół, upaść'. Nomen: *tėplionė* SD «malarstwo, malowanie, pictura, graphis, dis». N.B. ALEW 1094 traktuje *tẽpti* jako czasownik niezależny od *tèpti*. — SO *tap-*: *tãpinti* (zob., tam też nomina z *tap-*). — Nie ma jasności, czy do pwk. *tep-* należy zaliczyć pewne refleksy na SZ *tip-*, por. *tipénti* 'chodzić drobnym krokiem, dreptać; chodzić powoli, z trudem; chodzić na palcach, skradać się', *tipinėti* 'dreptać', *tipnóti* ts. Na razie przykłady te zostały zestawione s.v. *stẽpinti*.

terė́ti, *terù*, *terė́jau* stlit., gw. 'trzymać', *nuterėt* SD «utrzymać kogo» — prawdopodobnie wariant fonetyczny typu *v*-mobile do *tverė́ti*, *tverìu* 'być trwałym, zdatnym do użytku przez długi czas' (por. LEW 1081). Zob. *tvérti*.

terióti, *terióju*, *teriójau* stlit. 1. 'doprowadzać do zguby, niszczyć, pustoszyć', DP 'psować', 2. 'tępić, zabijać', SD «gubię, szkoduię» (syn. *žudžiu*), 3. 'dręczyć, męczyć', 4. 'tracić, utracać' (*terioju* SD[1] «tracę, utracam»). Zapoż. ze stbłr. *terjatь*, por. błr. gw. *cjarácь*, *-áju* (SLA 221, LEW 1081n., ALEW 1094). Cps. *išterioti* 'zgładzić' (*norėdami mus išteriot, ik gali išnykint* PK 141_{21} 'chcący nas z świata wygładzić i do końca skazić'), *nuterioju* SD[1] «stracam», SD «utracam co», *paterióti* DP 'stracić, zgubić, strawić' (war. *tẽrioti*). — Neoosn. *terio-*: *nuterionė* SD «szkoda, damnum, detrimentum, iactura» (syn. *įžeizda*, *žala*), *nuteriotojas* SD «utratnik, marnotrawca, decoctor, gurges & vorago patrimonij, naufragus patrimonio», *teriõnas* a. *teriõnis* 'ciemiężca, gnębiciel' (por. zakończenie wyrazu *tirõnas*). — Neoosn. *terioj-*: *nuteriojimas* SD[1] «utrata», SD «utracenie czego, postradanie», *pateriójimas* DP 'utracenie, utrata'.

térkšti, *térškia*, *aptérškė* (war. *aptérško*) gw. 1. 'pokryć się cienką warstwą — o powierzchni płynu', 2. 'pokryć się warstewką lodu — o wodzie przy brzegu, o błocie, grudzie na polu, o szybie'. Pod względem formy jest bliskie czas. onomatopeicznemu *terškė́ti*, ale stosunek znaczeniowy obu tych czasowników wymaga jeszcze sprecyzowania.

terlẽ 4 p.a. gw. 1. 'gliniane naczynie do ucierania maku a. soczewicy, makutra, donica', 2. 'naczynie do topienia tłuszczu' — zapoż. ze stbłr. *tërlo* n. (LEW 1082), por. błr. *cërla*, *-a* n. War. *ter̃lė*, *térlė*.

terlyčià, gen.sg. *terlỹčios* 2 p.a. stlit., gw. 'makutra, donica' — zapoż. ze stbłr. *terlica* (SLA 221, LEW 1082), por. błr. gw. *cérlica*, *-y*. Akcent wzorowany na zapoż. *palyčià*, *svetlyčià*. War. *térlyčia*, *ter̃lyčia*.

terlióti, *terlióju*, *terliójau* 1. 'brudzić, brukać, walać, kalać (gniazdo)', 2. 'partaczyć robotę', 3. 'wymyślać komu, łająć' (war. *terlóti*). Refl. *terliótis* 'brudzić się, peckać się; taplać się w kałuży, błocie', *terliótis rankàs* 'brudzić sobie ręce', przen. 'pomału coś robić, guzdrać się, mitrężyć'. Vb. denominativum na *-ioti* od nomen typu *terlà* 'brud', *terlẽ* 'rozmiękły grunt, błoto; partacka robota'. — Z innymi suf.: *terlénti* 'walać, brudzić, zanieczyszczać; niechlujnie jeść; partaczyć robotę', *ter̃linti* ts., *ter̃lyti*, *-iju*, *-ijau* ts. — Neoosn. *terlio-*: *terliõnė* 'dłubanina, praca wymagająca zachodu a. ubrudzenia się; źle wykonana robota', *terliõtė* 'marna, wodnista strawa'. — Nomina o osnowie *terl-*: *terlà* 'brud, naniesione błoto (w izbie)', *terlà* c. 1. 'niechluj, brudas', 2. 'kto guzdrze się z robotą, nie robi czegoś na czas', ⇒ *ter̃lius* 'brudas; fuszer, partacz' (⇒ *ter̃liuvienė* 'niechlujna kobieta'), *terliũgas* 'niechluj, brudas', *terliūzà* a. *terliũzas* ts., też 'ktoś tłusty, otyły' (por. suf. w *plepūzà*), *terlùs* 'grząski, błotnisty (o drodze)', cps. *terlasnùkis* 'ktoś umorusany' (por. *snùkis*). — Analiza etymologiczna *ter-l-* pozostawia nas z pwk. aniṭowym *ter- lub *ster-, dla którego brak oparcia w materiale. LEW 1083 stawiał *ter-l-* na równi z *ter-š-* (por. *ter̃šti*) i *ter-m-* (por. *terménti*) jako równoległe rozszerzenia elementarnego pwk. *ter-.

terménti, *termenù*, *termenaũ* 1. 'brudzić, peckać, zanieczyszczać, robić nieporządek',

2. ʻjeść w sposób niechlujny, brudząc siebie i wokół siebieʼ, 3. gw. ʻwykonywać coś byle jak, partolićʼ, 4. gw. ʻmitrężyć czasʼ. Analiza bliskoznacznych czas. *terlénti* i *terlióti* ⇐ *ter-l-* (zob. s.v.) przemawia za rekonstrukcją nomen o osnowie *ter-m-* jako osnowy vb. denominativum *term-énti*. Z innym suf.: *termóti* ʻbrudzić, peckaćʼ. Zob. uwagę etymologiczną s.v. *terlióti*. — Drw. *termà* ʻbrudas, niechlujʼ, *ter̃malas* ʻnieapetycznie wyglądająca potrawaʼ, *termẽklis* ʻbrudas; partacz; kto dużo a niewyraźnie mówi, pleciuchʼ (por. *kemẽklis, stenẽklis*), *termẽzas* ʻgaduła, pleciuchʼ (por. *vaikẽzas* ⇐ *vaĩkas*, GJL II, § 368).

ter̃pti, *terpiù*, *terpiaũ* 1. ʻwsuwać, wciskać, wstawiać, np. w ramęʼ (war. *térpti*), 2. ʻzmuszać kogo do przyjęcia czego, wtryniać co komuʼ. Refl. *ter̃ptis* ʻwciskać się, wpychać się; wtrącać się, np. do rozmowyʼ, *įter̃pti* ʻwcisnąć, wsunąć, wetknąć; wetknąć łapówkę; wtrącić słowoʼ. Bez pewnej etymologii, zob. LEW 1061n. (s.v. *tárpas*). — Drw. *įtérpiamas garsas* gram. ʻdźwięk wsunięty, wstawiony (w pewnej pozycji w wyrazie)ʼ, *terpókšnis* ʻwąwózʼ. — SO *tarp-*: *tárpytis* ʻprzeciskać sięʼ, *įtarpstýti* ʻwsuwać, wtrącać (w mowie pewne charakterystyczne dla mówiącego wyrazy)ʼ, *tárpas* (zob.).

terškė́ti, *térška* (war. *ter̃ška*), *terškė́jo* ʻturkotać (o kołach wozu, międlicy, kołowrotku); trzeszczeć (o drzewie, płocie podczas silnego mrozu); brzęczeć (o szybie w oknie); stukać, dźwięczeć (o podkowach końskich); huczeć (o ogniu w piecu)ʼ, też ʻszybko mówić, trajkotać, paplaćʼ. Obok tego *ter̃kšti, -iù, -iaũ* w podobnym użyciu. Czas. o osnowie onomatopeicznej, por. interi. *térkšt* a. *ter̃kšt* — o odgłosie łamania, o zgrzycie klucza w zamku, o skrzypieniu drzwi, o grzmocie pioruna, o trzasku płonącego drewna (paralele: *braškė́ti*, *krenė́ti*, *tratė́ti*). Odpowiednik łot. *teršķêt* (*terkšêt*), *-u, -ẽju* ʻgrzechotać, terkotaćʼ. Zob. Karulis II, 376, ALEW 1095. Zdaniem LEW 1063, 1083 *teršk-* pozostaje w apofonii do SO *taršk-*, zob. *tarškė́ti*. — Drw. *aptérškinti* ʻobryzgać (błotem); obić kogoʼ, *įsitérškinti* ʻrozpadać się (o deszczu)ʼ, *sutérškinti* ʻstłuc (talerz); zabić; zjeść ze smakiem, spałaszowaćʼ. Nomina: *terškà* ʻgaduła, paplaʼ, *terškėjimas* SD «chrzęst, crepitus armorum» (syn. *barškėjimas*), *terškėlė̃* ʻkołatka myśliwskaʼ (SD «grzechotka, crepitaculum»), SD *terškinu* «grzechocę, crepito...».

ter̃šti, *teršiù*, *teršiaũ* 1. ʻzanieczyszczać, zapaskudzać, plugawić, brudzićʼ, 2. ʻuszkadzać, psuć, niszczyćʼ, 3. ʻzaśmiecać, natrząsać słomyʼ, 4. ʻobmawiać, oczerniać kogoʼ, 5. ʻchciwie, dużo jeśćʼ, 6. ʻszybko iść, biec, jechaćʼ, 7. ʻbić, uderzaćʼ. Refl. *apsiter̃šti* ʻnie przestrzegać postu; objadać sięʼ (*Ji apsìteršė*, t.y. *apsižagė*), *išsiter̃šti* ʻzepsuć się, pogorszyć sięʼ, *užsiter̃šti* ʻzanieczyścić się, zabrudzić sięʼ. Łączy się poprzez *s*-mobile z het. *ištar(k)-*^{zi} ʻdolega, boliʼ (*sterḱti) oraz łac. *stercus, -oris* n. ʻgnój, nawóz; szlaka, żużelʼ, < pie. *(s)terḱ-. Znacz. etym. ʻzanieczyszczać odchodami (ludzkimi lub zwierzęcymi)ʼ. Por. LEW 1083, LIV^2 600, Kloekhorst 2008, 416n., de Vaan 2008, 585. — War. sonoryzowany: gw. *déržti*, *-iu*, *-iau* ʻzanieczyszczać, fajdaćʼ (war. *der̃žti*, *-iù*, *-iaũ*), refl. *susidéržti* ʻwypróżnić się, sfajdać sięʼ. — SO *tarš-*: *taršýti* (zob.). — Podwójny refleks SZ *tirš- / turš-* < *tr̥ḱ-. 1. SZ *tirš-*: *sutir̃šti*, *tirštù* (*tirš-stu), *tiršaũ* ʻmętniećʼ, *tir̃štas* (zob.), 2. SZ *turš-*: *tur̃šti*, *turšiù*, *turšiaũ* ʻmącić wodę, zanieczyszczać wodę (o kaczkach)ʼ, *ištur̃šti* ʻwymyć, wypłukać (garnek)ʼ, refl. *išsitur̃šti* ʻwypróżniać się — o kaczkachʼ. War. z wstawnym *k*: *tur̃kšti*, *turškiù*, *turškiaũ* ʻmącić wodę — o kaczkachʼ, *ištur̃kšti* ʻwyjeść — o kaczce wyławiającej z wody rzeczy jadalneʼ. — O należącym do tego samego pierwiastka temacie infigowanym *trinš- zob. s.v. *trę̃šti*.

tesė́ti, *tesiù* (3 os. *tẽsi*, war. *tẽsia*, *tẽsa*, *-ė́ja*), *tesė́jau* 1. ʻmieć siłę do pracy, nadążać z robotąʼ, 2. ʻpotrafić coś zrobić, podołać czemu, sprostać, być w stanieʼ, 2. ʻwystarczać, być pod dostatkiemʼ (*Kur čia visiems tesė́si* ʻNie wystarczy dla wszystkichʼ), 3. ʻdotrzymywać słowa, obietnicyʼ (*Duotą žodį reikia tesė́ti* ʻDanego słowa należy dotrzymaćʼ), *atitesė́ti* ʻwyrównać komu co, wynagrodzić szkodęʼ, *ištesė́ti* ʻprzetrzymać (chorobę); zdołać, mócʼ, *pritesė́ti* ʻnastarczać, nadążać z dostarczeniem czegoʼ. Paralele na SE: *gedė́ti*, *pelė́ti*, *perė́ti*. Brak alternantów apofonicznych (zob. jednak s.v. *tiẽsti*). Związki zewnętrzne pwk. *tes-* nie

zostały dotąd rozpoznane.

teslýčia 1 p.a., *teslyčià*, *-ỹčios* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽcieślica, siekiera używana przez cieślów do wydrążania fug, dziur itp.', 2. ʽsiekiera o szerokim ostrzu'. Zapoż. ze stbłr. *teslica* (SLA 222, LEW 1084), por. błr. *ceslíca*, *-y*. Por. budowę *telyčià*. Skojarzenie pożyczki z rodzimym czas. *tašýti* ʽciosać' (zob. s.v.) pociągnęło za sobą powstanie wariantów z *teš-* i *taš-*, por. *tešlyčià*, *tašlyčià*.

tę̃sti, *tęsiù* (war. *tęsù*), *tęsiaũ* (war. *tęsaũ*) 1. ʽciągnąć, rozciągać (np. skórę, sieci), wydłużać', SD *tįsiu* «ciągnę co, traho, adduco», 2. ʽprzeciągać, wlec po ziemi; o koniu: ciągnąć wóz', 3. ʽdźwigać, nieść coś ciężkiego', SD *tįsiu* «dźwigam, baiulo, attollo, gesto humeris» (syn. *keliu*), 4. intr. ʽżyć, trzymać się, pozostawać w jako takim zdrowiu' (*Tęsì dieną, i gerai, ko senam reik?! Ot taip ir tęsù tą amžių*). Refl. *tę̃stis* ʽrozciągać się, ciągnąć się', przen. ʽupływać — o czasie', *užsitę̃sti* ʽprzeciągnąć się, np. o zebraniu'. Odpowiednik łot. *ties-*: *atìest*[2] *zuobus*, *-tìešu*, *-tìesu* ʽwyszczerzyć zęby'. Do pie. *tens- / *tn̥s-, por. goc. *-þinsan* ʽciągnąć, wlec', OHG *dinsan* ʽto pull, trail', MoHG *gedunsen* ʽbloated', wed. *tatasré* ʽprzyciągnęli' (*te-tn̥s-). Chodzi tu zapewne o neopwk. na *-s-*, który wyabstrahowano z tematu desiderativum *ten-s-, urobionego od pwk. *ten- ʽrozciągać, napinać, naprężać'. Zob. LIV[2] 629, przyp. 1, LEW 1083n., ALEW 1095, Kroonen 2013, 543n. — Drw. *tęsìmas* ʽwłóczenie, marudzenie', *tęsinỹs* ʽciag dalszy, kontynuacja', *tęstùvas* ʽnaciągacz'. — SZ *tįs-* (*tins-): *tį̃sti* (zob.). — SO *tąs-* (*tans-): *tąsýti* (zob.).

testó ptk. ʽniech, niechaj' — używana w stlit. konstrukcji permisywnej, np. *Testo mažieji vaikeliai vaikščioja manęsp* DP ʽNiechajże małe dziatki do mnie chodzą'. Pochodzi ze skrócenia formy *te-stóvi* ʽniech stoi' (człon *stóvi* to 3 os. prs. do *stovė́ti* ʽstać'). Z permisywnego znaczenia ʽniech stoi' rozwinęło się najpierw znacz. ʽniech będzie' (por. *Testo pagirtas vardas šventas jo* DP ʽNiech będzie błogosławione imię święte jego'), potem ogólne znacz. ʽniech'. Podobny rozwój przeszła ptk. *tegù*, *tegùl* (zob.). — W dialekcie wsch.-litewskim kontynuantem *testó* jest *tẽsta*, *testà* ʽniech sobie będzie' (*-a* ze skrócenia *-ā, zob. Mańczak 1977, 132). W konstrukcji z 3 os. prs.: *testà aĩna* ʽniech idzie'. Zob. GJL III, § 836.

tešlà 4, 2 p.a. 1. ʽciasto' (*dúonos tešlà* ʽciasto chlebowe', *tešlà kỹla* ʽciasto rośnie, tj. podnosi się skutkiem fermentacji'), 2. gw. ʽżarcie dla świń z tłuczonych kartofli zasypanych mąką'. Ze zmiany stlit. *tašlà* (tak m.in. DP, SD). Por. *talpà* > *telpà*; *tarpù* > *terpù*. Odpowiednik łot. *tasla* pewna potrawa: ʽeine Art Brei (*ķīsēlis*) aus Roggenmehl'. Nie jest pewne, czy należy tu również łot. *tasla* ʽkrowa z wielkim brzuchem' (zob. ME IV, 134). Dewerbalna formacja z suf. *-lā-* i SO *taš-* ⇐ *teš-*, por. *tė́šti* ʽo wymieniu: wzbierać mlekiem' (por. apofonię w *aslà*). Znacz. etym. ʽwzbierająca, powiększająca się masa' ⇒ ʽciasto' (por. pol. *rosnące ciasto*). War. *tãšlas* / *tẽšlas*, *tašlẽ* / *tešlẽ*, *tãšlė* / *tẽšlė*. Zob. też LEW 1084. — SD: *tašla* «ciasto», *tašla aptiekinė* «masa albo massa u aptekarzow, massa», *kąsnis iš tašlos* «klosek, massula è farina conspersa, globulus è farina, collyra», *kąsniai iž tašlos* «klosek, ktorym nadziewaią gęsi, kaczki». — Neoosn. *tašl-*: *tašlýka* ʽmała dzieża' (por. *karvýka* ⇐ *kárvė*). Vb. denom. *apsitašlóti* ʽoblepić się ciastem'. — Neoosn. *tešl-*: *tẽšlinas* ʽoblepiony ciastem', *tešlùs* ʽtłusty, gruby, otyły' (⇒ *tẽšlius* ʽktoś bardzo gruby; ktoś niechlujny'). Vb. denom. *sutešlóti* ʽpowalać ciastem', *pritešlúoti* ʽoblepić ciastem', *tešlénti* ʽklepnąć otwartą dłonią; dać dziecku klapsa'.

tešmuõ, acc.sg. *tẽšmenį* 3 p.a. m. ʽwymię krowie' (gw. *tešmuõj*). Nom.pl. *tẽšmenys*, gw. *tẽšmenes*, *tẽšmens* ʽwymiona'. Odpowiednik łot. *tesmens*, *tesmenis* ts. (gw. *desmens*). Pb. *teš-men-, konkretyzowane nomen actionis na *-men-* od pwk. *teš-*, por. *tė̃šti* ʽo wymieniu: wzbierać mlekiem'; sufiks jak w słow. *vymę*, *vymene* ʽwymię' (pie. *ūd^h-men-). Por. LEW 1084, ALEW 1095. — Neoosn. *tešmen-*: *tešmenìklis* ʽsmarkacz, gołowąs', *tešmeniúota kárvė*,

ožkà ʻkrowa, koza o wielkim wymieniuʼ. — Neoosn. *tešm-*: *tẽšmas* ʻwymięʼ (por. drw. wsteczne *rėmen-* ⇒ *rḗmas*; *stuomen-* ⇒ *stúomas*), *tešmuvà* ʻwymięʼ (por. *ses-* ⇒ *sesuvà*).

tė̃šti, *tė̃šia*, *tė̃šė* ʻo wymieniu: wzbierać mlekiem, zaokrąglać się; oddawać mleko — o krowie na krótko przed ocieleniem sięʼ, *sutė̃šti* 1. ʻpowiększyć się podczas ciążyʼ, 2. ʻzmięknąć, stracić sprężystość (o mięśniach)ʼ. Drw. *tešlà* (zob.), *tešmuõ* (zob.). — WSE *tė̃š-*: *tė̃šė* (prt.), drw. *tėšìmas* gw. ʻsiara, pierwsze mleko krowy przed ocieleniemʼ (syn. *krẽkenos*). — SO *taš-*: *tašla* SD «ciasto» (zob. *tešlà*). — Bez dobrej etymologii. Wskazywano na możliwość związku z pwk. pie. *tek̑-, jak w gr. ἔτεκον aor. ʻ(o ojcu) spłodziłem, (o matce) urodziłamʼ, por. LEW 1084 (LIV[2] 618, s.v. *tek̑- nie wspomina o lit. czasowniku). Tego rodzaju nawiązanie wymagałoby założenia dla pwk. bałt. *teš-* znaczenia etym. ʻzajść w ciążęʼ.

tetà 4 p.a. ʻciotkaʼ. Prawdopodobnie twór języka dziecięcego, podobnie jak *tẽtis* a. *tė̃tis* ʻtatuśʼ (zob. *tḗvas*). — Drw. *tetḗnas* ʻmąż ciotki, wuj; teść, świekier; syn ciotki; kum, ojciec chrzestnyʼ, *tetulė* SD[1] «ciotka, amita, soror matris, matertera», SD «ciotka po matce, matertera; po oycu, amita», *tetulḗnas* ʻsyn ciotkiʼ (później ʻmąż ciotkiʼ).

tẽtervinas 1. ʻcietrzew, Lyrurus tetrixʼ (gw. *tẽtirvinas*), 2. SD: *tetervinas didysis* «bażant, phasianus», *tetirvinas didysis* «fazyan, bażant, phasianus», 3. ʻgłuszecʼ: SD *tetervinas kurtinys* «głuszec, tetrao». Urobiony od *tetervà* ʻcieciorka, samica cietrzewiaʼ (war. *tetirva* SD), derywat na *-ina-*, oznaczający samca. Odpowiedniki bsł.: łot. *teteris* ʻcieciorka, samica cietrzewiaʼ, stpr. *tatarwis* EV ʻcietrzew, Birghun [Birkhuhn]ʼ (*teterv-) oraz psł. *tetervĭ, por. cs. *tetrěvĭ*, *-vi* ʻbażantʼ, bg. *tétrev* ʻcietrzewʼ, ros. *téterev* ʻcietrzewʼ, czes. *tetrev* ʻgłuszecʼ, pol. *cietrzew* (z metatezą: stpol. gw. *cietwierz*, *ciećwierz*). Pochodzenie dźwiękonaśladowcze. Por. Būga, RR I, 488, II, 627n., BSW 320, LEW 1084, ALEW 1096, Boryś 2005, 82. — Nieco inną osnowę *tetr- pokazuje gr. τέτραξ, -αγος a. -ακος- m. ʻjakiś ptak kurowatyʼ, zob. GEW II, 886, Beekes 2010, 1473. — N.rz. *Teter̃vė* 2x oraz *Tetervìnė*. N.jez. *Tetervìnis* 2x. N.m. *Tẽtervos* oraz *Tetervinaĩ* ob. *Tetirvinaĩ*, *Tetervìnė* 4x, *Tetervìniai*, *Tetirvỹnė*.

tetyvà, *tėtyvà* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʻścięgno, żyła, nerwʼ, 2. ʻcięciwa łukuʼ, 3. ʻstrunaʼ, 4. ʻliść burakaʼ. Zapoż. ze stbłr. *tjativa*, por. błr. *cecivá*, *-ý* (SLA 222, LEW 1080, 1085, ALEW 1096). — Pod wpływem syn. *templė̃* ʻcięciwaʼ i czas. *tempiù*, *tem̃pti* ʻnapinać, naprężaćʼ zapożyczenie *tetyvà* przybrało postać *temptyvà*, *temptýva* (por. Leskien 1891, 353, LEW, *l.c.*, Kabašinskaitė 28).

tḗvainis, *-io* (war. *-ies*) stlit., gw. ʻdziedziczący po rodzicach, po przodkach, dziedzic, spadkobiercaʼ. War. *tėváinis*, *tėvaĩnis*; z antycypacją palatalności *n'*: *teivainis* (u Chylińskiego, zob. GJL I, § 341). Drw. od *tėvaĩ* ʻrodziceʼ, utworzony suf. *-ainis*, który charakteryzuje m.in. nazwy pokrewieństwa, por. *brólainis*, *gentaĩnis*, *sváinis* (GJL II, § 347). Odpowiednik łot. *tẽvainis* pokazuje znaczne zróżnicowanie znaczeniowe: ʻstary człowiek, starzec; dziad, dziadek; świekierʼ. W SD *tėvainis* jest synonimem do *tėvykštaitis* i *tėvykšnykas*; *turtė be tėvainio* SD «puśćizna po kiemkolwiek, bona carentia hærede». — Z innym suf.: *tḗvuonis* DP ʻdziedzic, spółdziedzicʼ (por. DP *atskaluonis*, *paklaiduonis*, GJL II, § 345). — Drw. *sántėvainis* bibl. ʻwspółdziedzicʼ (syn. *sántėvonis*), *tḗvainė* przest. ʻmiejsce urodzenia, ojczyznaʼ, *tėvainỹstė* ʻdziedzictwoʼ; *tėváiniškas* ʻdziedziczny, dziedzicznonyʼ, *tḗvainimas* a. *tḗvainumas* ʻdziedzictwoʼ (neol. w DP). Cps. *bendratėvainis* SD «społdziedzic, coheres» (por. *beñdras*).

tę́vas, *-à* żm. 1. ʻcienkiʼ, 2. ʻo figurze: smukły, szczupłyʼ, 2. ʻo głosie: cienki, wysokiʼ. Odpowiednik łot. *tiêvs* ʻcienkiʼ. Rekonstrukcja pb. *tēnu̯a-. Transponat ie. *tenh₂u̯-o-. Formacja typu vr̥ddhi, urobiona od przymiotnika o temacie na *-u-*, pie. *tn̥h₂-ú-, por. wed.

tanú-, gr. τανυ°, np. τανύ-γλωσσος ʻmający długi język, gadatliwyʼ[543], stisl. *þunnr* ʻcienkiʼ (drw. stwn. *dunni*, nwn. *dünn* ʻcienkiʼ < *þunn-ja-), scs. *tĭnŭ-kŭ* ʻcienkiʼ, ros. *tónkij*, sch. *tȁnak* (lit. †tinùs nie zostało zaświadczone). Tu też łac. *tenuis* ʻcienkiʼ < *tenau̯i- < *tn̥h$_2$-eu̯-i-. Zob. BSW 319, LEW 1086, NIL 694, de Vaan 2008, 614, Beekes 2010, 1448. Porównywalne vr̥ddhi pokazuje lit. *leñgvas* (zob.). Pwk. *tn̥-h$_2$- był pewnie derywatem od pie. *ten- ʻnapinać, naprężaćʼ, zob. *tenė́ti*, *tiñklas*. — Drw. *tęvýbė* ʻszczupłośćʼ. Cps. *tęvakãklis* ʻo cienkiej szyjce, np. butelkaʼ (por. *kãklas*), *tęvakõjis* ʻo cienkich nogachʼ (por. *kója*), *tę́vgalis* ʻcieńszy koniec, np. kłody, belkiʼ (por. *gãlas*). Vb. denom. *tęvė́ti*, *-ja*, *-jo* ʻrobić się cienkim, szczupłymʼ.

tė́vas ʻojciecʼ, pl. *tėvaĩ* 3 p.a. ʻrodziceʼ (por. pol. gw. *ojce* ʻrodziceʼ ⇐ *ojciec* ʻpaterʼ), stlit. ʻprzodkowieʼ. Odpowiedniki bałt.: łot. *tẽvs* ʻojciec, stary człowiekʼ, *tēvu tēvi* m.pl. ʻprzodkowieʼ; ze zmianą *ē* > *ā* > *ō*: stpr. *tāws* ʻojciecʼ, *towis* EV ts. Porównuje się *tė́vas* z familiarnymi wyrazami *tė̃tė* ʻtata, tatuś, ojczulekʼ, *tė̃tis* ts. (⇒ *tėtùlis* ʻojczulekʼ, *tėtùšis* ʻtataʼ), też *tė̃čius* ts., łot. *tēte* ʻojciecʼ, stpr. *thetis* EV ʻdziadek, Altvater [Großvater]ʼ oraz lit. gw. *tìtė*, *tìtis* ʻtatuśʼ, *titìlis* ts. Por. BSW 320, LEW 1085, ALEW 1096, 1099. REW III, 168 wymienił w tym kontekście ros. *tjátja* ʻtatuśʼ jako dziecięce — jego zdaniem — przekształcenie wyrazu *táta* ʻtataʼ. Jest to dobra paralela dla lit. *tė̃tė* (por. *dė̃dė* ⇐ *djádja*). — Drw. *betė́vis* a. *betė̃vis* ʻnieznanego ojca; osieroconyʼ (SD «bękart, baster, spurius, nothus»), *į́tėvis* ʻojciec przybranego dziecka; przybrany ojciecʼ (por. *į́motė*), *į́tėviai* m.pl. ʻprzybrani rodziceʼ, *patė́vis* a. *pãtėvis* ʻojczymʼ (por. stpr. *patowelis* EV ʻojczym, Stiffater [Stiefvater]ʼ), *prótėvis* ʻprzodek, praojciecʼ (*tėvaĩ prótėviai* ʻrodzice i prarodzice, przodkowieʼ), *sántėvonis* bibl. ʻwspółdziedzic, dziedzic wspólnego dziedzictwaʼ (syn. *sántėvainis*), *tė́vainis* (zob.), *tėvenà* ʻpodobieństwo do ojca, drugi ojciec, zupełnie jak ojciecʼ, *tė́venas* peior. ʻojciecʼ, *tėvijà* ʻkraj ojczysty; rodziceʼ, *tėvỹnė* ʻmiejsce urodzenia, dom rodzinny, miejsce zamieszkania rodziców; kraj ojczysty, ojczyznaʼ, *tėvỹstė* (zob.), *tė́viškas* (zob.), *tėvõnas* ʻdziadekʼ (suf. *-onas* przypomina słow. *-anŭ* w takich nazwach pokrewieństwa, jak *brat(r)anŭ* ʻsyn brataʼ i *sestranŭ* ʻsyn siostryʼ), *tėvonijà* ʻojcowiznaʼ, *tė́vonis* ʻdziadekʼ (⇒ *tėvonỹstė* ʻojcowizna, dziedzictwoʼ, bibl. ʻkrólestwo Bożeʼ), *tėvùkas* ʻtato, tatuś, ojczulek; dziadekʼ. Cps. *devyniatė́vis* a. *devýntėvis* ʻbękartʼ (por. *devynì*), *sántėvis* ʻprzodekʼ (por. *sẽnas*), *tė́vavardis* ʻimię ojcaʼ (por. *var̃das*), skrót haplologiczny: *tė́vardis*; *tėvažudỹs* ʻojcobójcaʼ (por. *žudýti*). — N.B. W językach bsł. brak jest śladu po leksemie pie. *ph$_2$ter- ʻojciecʼ, por. gr. πατήρ, łac. *pater*, wed. *pitár-*.

tė́vykščia, *tėvýkščia* przest., gw. 1. ʻmiejsce urodzenia, dom rodzinnyʼ, war. *tė́vykštė*, 2. ʻkraj ojczysty, ojczyznaʼ, 3. ʻmajątek dziedziczony po ojcu, ojcowiznaʼ, 4. bibl. ʻkrólestwo Bożeʼ, war. stlit. *tė́vykštė*. Do tego: *atskiriu nuog tėvykščios* SD[1] «wydziedziczam, exhæredo, abdico», *išvarymas iš tėvykščios* SD «wygnanie z oyczyzny, exilium». Chodzi tu o drw. z suf. *-i̯ā-*, który utworzono od neoosn. *tėvyst-*, wyodrębnionej z *tėvỹstė* ʻojcostwoʼ. Brzmiał on najpierw *tėvystḭa, potem *tėvysčia, *tėvyščia, w końcu *tėvy-k-ščia* — w następstwie wsunięcia *k* przed grupę *šč*. Paralela: *pė́kščias* < *pė́ščias* ⇐ *pė́stas*. — Inną genezę ma zakończenie *-ikškė* w stlit. *tėvikškė* ʻojczyzna, dziedzictwoʼ, zob. s.v. *tė́viškas*. — Neoosn. *tėvykšt-* (⇐ *tėvykštė*): 1. *tėvykštainis* b.z.a. ʻdziedzicʼ, 2. stlit. *tė́vykštaitis* ʻdziedzicʼ, *draugiatėvykštaičiai* DP m.pl. ʻspołdziedziceʼ[544], 3. *tėvykštystė* SD «dziedzictwo, hæreditas» (syn. *tėvainystė*), *atmetu nuog tėvykštystės* SD «wydziedziczam, exheredo, excludo ab hereditate», 4. adi. *tėvykštinis* SD[1] «oyczysty», SD «dziedziczny», 5. adi. *tėvykštis*, *-ščio*

---

[543] W simplex ukazuje się sufiks inny niż *-u-*, por. ταναός ʻdługi, wysoki, smukły, śpiczasty, ostro zakończonyʼ < *tanau̯os < *t^{a}n.Ha.u̯o- < pie. *tn̥h$_2$-éu̯o- (inaczej Beekes 1969, 190 n.).

[544] Por. *Džiaugias Christus, jog nuopelnas kančios jo, jamp tuščia nebuvo, o jog jam brolių ir draugiatėvykštaičių didinas ir skalsinas dangun* DP 282$_{23}$ ʻRaduje się Pan Chrystus, że zasługa męki jego w nim prożna nie była, a iż mu braciej i społdziedzicow przybywa do niebaʼ.

ʽdziedziczny’, war. *tėvykščis* ʽdziedziczny’ (Bretkun), 6. vb. denom. *aptėvykštauti* DP ʽodziedziczyć’ (⇒ *tė́vykštavimas* DP ʽdziedzictwo’). Osobno zob. *tėvykščionis*.

tėvykščionis hapaks SD[1] «oyczyc, indigena» [ʽrodowity mieszkaniec kraju, obywatel’, SPXVI]. Jest to jeden z derywatów rzeczownika *tė́vykščia* (zob.), nomen originis z suf. *-ionis*, przejętym prawdopodobnie z ruskiego typu *-janinŭ*, *-jane* (por. *graždaninŭ* ʽmieszkaniec grodu, miasta’). Suf. *-ionis* pokazują takie slawizmy litewskie, jak *dvarionìs* ʽdworzanin; pan z dworu’, *krikščionìs* ʽchrześcijanin’ i *mieščionìs* ʽmieszczanin’. Por. GJL II, § 337 (tu przyjęto prapokrewieństwo sufiksów *-janinŭ* i *-ionis*), Ambrazas 2000, §§ 368, 370.

tėvykšnykas. Jest to lekcja zapisu SD[1] <tewikßnikas> «dziedzic, hæres» (syn. *tėvainis*). Wyraz ten ukazuje się również w SP, por. *Sūnūs ima turtų tėvo savo ne ažu darbus kakiuos, bet todrin jog sūnūs yra. Jei tieg sūnūs, tadu ir tėvykšnykai aba tėvainiai* SP I, $324_{4\text{-}5}$ ʽSynowie biorą majętność ojca swego, nie za uczynki jakie, ale przeto, że synowie są. Jeśli prawi synowie, tedyć i dziedzicy’. Wydaje się, że nie można tego wyrazu odrywać od sb. *tė́vykščia* m.in. ʽojcowizna’ (zob.). Suf. *-nykas* został tu dołączony do neoosnowy na *-š-*, wyodrębnionej drogą metanalizy *tėvykš-čia*. Por. stlit. *pagalbnykas* ⇐ *pagálba*; *sąsparnykas* ⇐ *sąspara*. LKŽ XVI, 148 umieścił zapis hasłowy w postaci *tėvìkšninkas* — jak się wydaje z fałszywym segmentem <ik>, z fikcyjnym suf. *-ninkas* oraz zrekonstruowanym akcentem, dla czego brak podstawy filologicznej. Z kolei Ambrazas 2000, § 273 pisze wyraz Szyrwidowy *tėvikšnykas*, zaś w kwestii osnowy derywacyjnej nie zajmuje stanowiska. — Drw. *tėvykšningas* SD[1] «dziedziczny, hæreditarius». Analiza: *tėvykšn-ingas*. Dla wytłumaczenia tej formy nie widać innej drogi, niż przez metanalizę *tėvykšn-ykas*.

tėvynáitis, *-čio* gw. 1. ʽsyn gospodarza pozostający na ojcowiźnie, dziedziczący gospodarstwo, dziedzic’, 2. ʽpotomek; jedynak’, 3. ʽrodak’. Z innym suf.: *tėvynaĩnis* ʽrodak, ziomek, patriota’. Formacje na *-aitis*, *-ainis* od neoosn. *tėvyn-*, por. *tėvỹnė* ʽmiejsce urodzenia, ojcowizna, ojczyzna’.

tėvỹstė 1. ʽbycie ojcem, ojcostwo, obowiązki ojcowskie’ (SD «oycostwo, paternitas»), 2. gw. ʽród’, 3. gw. ʽojczyzna’ (syn. *tėvỹnė*). Abstractum na *-ystė* od *tė́vas* ʽojciec’ (zob. s.v.). Osobno zob. *tė́vykščia*.

tė́viškas, *-a* ʽojcowski’, *tėviška turtė* SD «oyczyzna, maiętność oyczysta, patrimonium, auita bona» [ʽojcowizna’]. Adi. na *-išk-* od *tė́vas* ʽojciec’. — Substantywizacja przymiotnika rodzaju żeńskiego: *tė́viškė* DP ʽojczyzna, dziedzictwo’, dziś ʽmiejsce urodzenia, dom rodzinny, strony rodzinne’. — War. z insercją *k*: *tė́vikškė* DP ʽojczyzna, dziedzictwo’, por. *Kiekvienas džiaugias, kad jam tėvainumas teka; o dabar labiaus džiaugias, kad toji tėvikškė yra garbi* DP 190_{23} ʽKażdy się weseli, kiedy mu się dziedzictwo dostanie; a jeszcze barziej się weseli, kiedy to dziedzictwo jest chwalebne’. — *o prastojusios tėvikšką* [pis. <tewikßkią>] *ir gentis savas, trūko prieg jam* DP 185_{37} ʽopuściwszy ojczyznę i przyjacioły swoje, bawiły się przy nim’. Por. *tėvỹstė*.

tėvū̃nas hist. ʽdziedziczący po rodzicach, dziedzic’ — drw. na *-ūnas* od *tėvaĩ* ʽrodzice’, utworzony prawdopodobnie na wzór wyrazu *karaliū̃nas* ʽkrólewicz’ ⇐ *karãlius*. Szerzej znaną nazwą ʽdziedzica’ jest *tė́vainis* (zob.). — Drw. *tėvūnáitis* ʽsyn gospodarza’ (w odróżnieniu od ʽparobka’) stanowi pewną odmiankę wyrazu *tėvynáitis* (zob.).

tèžti, *tẽžta* (*tenž-sta ⇐ *tenža), *sutẽžo* 1. ʽstawać się mokrym, miękkim, błotnistym, rozmakać (o drodze)’, 2. ʽtajać — o śniegu’, 3. *ištèžti* ʽrozpłynąć się — o rosnącym cieście, o maśle podczas upału’, 4. przen. ʽstawać się rozlazłym, opieszałym, powolnym’. Podobna struktura: *glèžti*, *glẽžta*, *suglẽžo*. Dur. na *-ėti*: *težė́ti*, *tẽža*, *-ė́jo* ʽciec, wyciekać, sączyć się; pocić się (o koniach)’, *patežė́ti* ʽrozmakać (o drodze podczas odwilży)’, *sutežė́ti* ʽzrobić cieńszym — o nici podczas przędzenia’, *užtežė́ti* ʽzabrudzić się’. Caus. *tẽžinti* ʽmoczyć,

powodować rozmakanie — o deszczu', *nutẽžinti* 'zachlapać (podłogę), poplamić (obrus, ubranie)'. Por. jeszcze *težénti* m.in. 'iść w deszczu, iść po błocie'. — SZ *tiž-* (typ *TiT* ⇐ *TeT*): *tìžti* (zob.). — SO *tаž-*: *tažė́ti, tãža, -ė́jo* 'kapać, ciec, wyciekać, przeciekać (o naczyniu)', caus. *tãžinti* 'lać, wylewać', *aptãžinti* 'zachlapać, zamoczyć'. — Lit. *tež-* (⇒ SZ *tiž-*) może być refleksem pie. *teǵ- 'moczyć, zwilżać'. Ten pwk. jest poza bałtyckim reprezentowany przez neopwk. *tenǵ-, war. *teng-, z pochodzenia temat prs. infigowanego *te-n-ǵ-e/o-. Por. gr. τέγγω, aor. ἔτενξα 'zwilżyć, zmoczyć; zmiękczyć; ufarbować', med. τέγγομαι 'być zwilżanym; płakać; przemoknąć' (GEW II, 863; IEW 1067: pie. *teng- 'benetzen, anfeuchten'), łac. *tingō, -ere* 'zmoczyć, zwilżyć; farbować, barwić; wytwarzać barwy, zwł. barwne tkaniny; chrzcić; przepajać, przenikać', *attingō, -ere* 'zwilżyć' (por. Meiser 2003, 110, de Vaan 2008, 620: pital. *teng-e/o-, pie. *teng- 'to make wet'), drw. *tīnctiō* 'zamaczanie, zanurzenie', *tīnctilis* 'taki, w którym można coś zanurzyć', *tīnctūra* 'farbowanie', *tīnctus, -ūs* 'sos', SP niem.-szwajcar. *tink* 'wilgotny', SZ stwn. *duncōn, thuncōn* 'zamaczać, farbować', śrwn. *tunken, dunken*, nwn. *tunken* 'maczać, umoczyć', *eintunken* 'umoczyć coś w czymś', *Tunke* f. 'sos' (por. EWD 1475: pie. *teng-). LIV[2] 628 podał rekonstrukcję pwk. pie. *teng(ʼ)- 'moczyć, zwilżać, benetzen, anfeuchten', ni słowem nie wspomniawszy o lit. *tèžti, tìžti*. To przeoczenie naprawił już ALEW 1114.

týčia, *týčiomis* adv. 'umyślnie, rozmyślnie, nie przypadkowo; na przekór, na złość'. *netýčia* adv. 'nieumyślnie, niechcący, mimo woli' (war. *netýčiomis, netýčiom, iš netýčių*). Skostniałe formy instr.sg., instr.pl. i gen.pl. rzeczownika *týčia. Do tego *patýčios* f.pl. 'drwiny, kpiny, szyderstwa, urąganie, naigrawanie się, wyśmiewanie się z kogo' (war. sg. *patýčia* a. *patyčià*). Odpowiednik łot. *tīšām* 'pilnie, z pilnością; umyślnie, na przekór'. Niejasne, por. Būga, RR I, 219, LEW 1087. Możliwa analiza: *tyčia ⇐ *tyt-i̯ā-, to z przekształcenia abstractum na *-ti-, *ty-ti-, utworzonego od zanikłego vb. *tyti 'robić coś rozmyślnie' *vel sim.* Paralele: *dėčià* ⇐ *dė́tis* ⇐ *dė́ti*; *dilčià* ⇐ *diltìs* ⇐ *dìlti*. — Drw. *týčinis* 'dokonany z premedytacją, np. mord'. — Vb. denom. *týčiotis, -juos, -jaus* 'naśmiewać się, kpić, drwić' (⇒ *týčiojimas* 'naśmiewanie się, szydzenie'), *pasitýčioti* 'szydzić z kogo, kpić, drwić'; *týtinti, -inu, -inau* a. *týtyti, -iju, -ijau* 'urągać, przedrzeźniać', ⇒ *tytijimas* DP 'urąganie'. — Odpowiednik łot. *tĩtît, -ĩju, -ĩju* 'upierać się, ćwiczyć, musztrować, ganić, odgrażać się' (*tĩtîgs* 'krnąbrny, niesforny, uparty'), *tītinât* 'drażnić, irytować, złościć', *tīdît* 'drażnić, zaczepiać kogo, nękać' < *tīt-dī-. — Neopwk. łot. *tīš-* (⇐ *tīšs* 'umyślny'): *tīšam* adv. 'pilnie; rozmyślnie; na przekór', *tīšums* 'zły zamiar, umyślna złośliwość', ⇒ vb. denom. *tīšuôt* 'robić coś umyślnie, na przekór, sprzeciwiać się' (por. lit. *týčiotis*).

tieg 3 os. prs. stlit. 'mówi, powiada, prawi', SD «powiada, ait, inquit, dicit» (syn. *sako*). Czas. wtrącony, markujący mowę niezależną, np. *Veizdėkite, tieg, kokių meilį davė mumus tėvas, idant sūnumis Dievo vadintųmės ir būtume* SP I, 150_{19} 'Patrzcie, prawi, jaką miłość dał nam ociec, abyśmy się synami Bożymi zwali i byli'. Przedstawia skrócenie formy *tiegia, należącej do inf. *tiegti (por. pol. przest. *pry* z *prawi* 'mówi', Mańczak 1977, 22). Ten czasownik został zastąpiony przez *téigti* (zob.). Wypadek oboczności *ie* / *ei*.

tíek adv. 'tyle, tylu' (*Tíek užteks* 'Tyle wystarczy'. *Kíek prašė̃, tíek daviau* 'Ile prosił, tyle dałem'), przest. *ne tiek* DP 'nie tylko'. Odpowiada przysłówkowi pytajnemu *kíek* 'ile' (zob. s.v.). Pochodzi przez apokopę *-a* z *tíeka*, formy nom.-acc. n. do stlit. *tíekas, -a* 1. 'tak wielki' (SD[1] «tylki», SD «tyli»), 2. 'tyle, tak wiele, tak dużo' Por. GJL III, §§ 377, 661, Mańczak 1977, 175, ALEW 1100. Inaczej LEW 1087n.: drw. od osnowy zaimkowej *ta-*. — W DP też z ptk. *tai*: *nę tiektái* 'nie tylko'. — W DP forma *tíekas* jest używana jak rzeczownik, por. *po tiekam' tūkstančių metų* 'po tyle tysięcy lat'. Por. dalej *añtra tíek* 'drugie tyle', *šìtiek* 'tyle oto' (por. *šìs*), *tíek daũg* 'tak dużo', *tíek ir̃ tíek* 'bardzo dużo', *tiek kartų* SD «tyle kroć», *tíek pàt* 'tyleż, tyle samo', *vìs tíek* 'wszystko jedno'. Osobno zob. *tìk*. — Drw. *tiekčiõs* 'tyle =

wcale' (*Ežeran kai nueis, tai tiekčiõs jas* [*žąsis*] *matysi* 'Jak pójdą do jeziora, to tyle je [gęsi] zobaczysz'), *tíekis* 'taka (wielka) ilość', *tieksai* SD[1] «tylki» (syn. *tiekas*), *tiekutelỹs* 'całkiem mały, maluteńki'.

tiẽpti, *tiepiù*, *tiepiaũ* gw., zwykle *ištiẽpti* 'być w stanie wyśpiewać, wydobyć (wyciągnąć) wysoką nutę'. Izolowane, brak alternantów †tip-, †taip- w porównywalnym znaczeniu. Najprawdopodobniej *tiep-* jest wariantem *s*-mobile do *stiep-*, zob. *stiẽptis* 'wyprężać się, stawać na palcach'. Wariant ten powstał w tym momencie, gdy forma prewerbialna *iš-stiẽpti* uległa perseweracyjnej asymilacji w *iš.štiepti, skąd *ištiẽpti*. Resegmentacja: *iš-tiepti* (por. LEW 1088)[545]. Paralele s.v. *sal̃pti*. N.B. Nie należy tu łot. *tiept* 'rozciągać' (zob. *tem̃pti*).

tiẽs praep. z instr. 'naprzeciw, w pobliżu, koło, przy, nad', np. *Tiẽs mū́sų langaĩs* 'Naprzeciw naszych okien'. *Nestovė́k tiẽs lángu* 'Nie stój przy oknie'. *Tiẽs gálva bìtė prãzvimbė* 'Nad głową pszczoła brzęcząc przeleciała'. W DP *ties* rządzi również genetiwem, np. *ties anos žvakės* 'przed świecą oną'. Źródłem przyimka było adv. *tiẽsiai* 'prosto', urobione od adi. *tiesùs* 'prosty'. Zob. GJL III, § 765. ALEW 1100 mówi ogólnikowo o formie nominalnej, pochodzącej od czas. *tiẽsti* (zob.).

tiesà 4 p.a. 1. 'prawda' (*negiñčijama tiesà* 'bezsporna prawda', *turė́ti tiẽsą* 'mieć rację'), 2. 'to, co komu przysługuje, prawo do czego' (*Reikalãvo sàvo tiesų̃* 'Domagał się swych praw'), 3. 'prawo, ogół norm prawnych', SD «zakon, norma» (syn. *įstatymas*), *tiesų įstatau* «prawo daię, stanowię», 4. 'sąd' (*atidúoti tiesõn* 'oddać pod sąd', *šaũkti tiesõn* 'pozywać do sądu'), SD *pavadinu tieson* «pozywam kogo, cito, diem dico» (por. łot. *tìesa* m.in. 'prawo; sąd'), 5. 'proces sądowy', SD[1] «rozprawa», SD «sprawa» (syn. *daiktas*, *byla*), 6. SD «sędzia urzędowy, iudex, ius reddens». Rzeczownik ten jest drw. postwerbalnym od *tiẽsti* 'prostować' (zob. s.v.). — Drw. *tiesybė* SD «prawość», *tiesinykas* SD «praktyk prawny, prawnik» (*tiesas numanųs*) i «prokurator» (syn. *prakurataras*). Cps. *tiesãvietė* a. *tiesaviẽtė* 'miejsce posiedzeń sądowych' (por. *vietà*), *tiesiakal̃bis* 'prawdomówny' (por. *kalbė́ti*). Vb. denom. *tiesavótis* 'procesować się', *tiesavojuosi* SD[1] «prawuię się».

tiẽsti, *tiesiù*, *tiesiaũ* 1. 'robić prostym, prostować', 2. 'wyciągać (szyję, ręce)', 3. 'prowadzić (drogę), kłaść (most)', 4. 'słać, rozścielać (posłanie na podłodze)', 5. 'nakrywać stół', 6. pot. 'szybko iść, biec'. Cps. *aptiẽsti* 'nakryć, nakrywać', *aptiesiu sienas* SD «obijam ściany», *ažutiesiu* SD «nakrywam» (syn. *apdingiu*, *ažuvožiu*), «zasłaniam co czym» (syn. *ažudingiu*), «zawiiam co», *ištiesiu* SD «ściągam rękę», *nutiẽsti kẽlią* 'przeprowadzić drogę', *pratiẽsti* 'przeciągnąć, zrobić (drogę, tor)'. Refl. *tiẽstis* 'ciągnąć się, rozciągać się (w dali), wyprostowywać się', *atsitiẽsti* 'wyprostować się', *išsitiẽsti* 'wyprostować się, wyciągnąć się (na łóżku), rozprostować (członki); umrzeć, zdechnąć', *prasitiẽsti* 'utorować sobie drogę; podać sobie nawzajem rękę'. — Drw. *ãptiesalas* 'nakrycie', <aptustuwe> SD «opona, aulæa, orum, peripetasma...», czyt. *aptiestuvė* ['tkanina służąca jako obicie ścienne', SPXVI], *aptiestuvė sienų* SD «obicie, peristroma...» (syn. *aprėdymas sienų*), *ažutiestuvė patalo* SD «namiotek nad łoszkiem, caduceum, canopæum», *prãtiesas* (zob.), *tiesà* (zob.), *tiesỹklė* 'sznurek ciesielski, murarski', SD «modła do ustawienia prostego muru, słupow, perpendiculum» ['przyrząd do wyznaczania linii poziomej w postaci napiętego sznura, kawałka drewna lub żelaza', SPXVI], *tiesùs* (zob.). Cps. *dúontiesa* a. *-tiesỹs* 'płótno do nakrywania dzieży z ciastem' (por. *dúona*), *stãlatiesė* a. *stáltiesė* 'obrus, serweta' (por. *stãlas*). — Pwk. *ties-* nie ma dobrej etymologii, por. LEW 1089, ALEW 1102n. Może to być

[545] Inaczej Karaliūnas 1987, 50, który widział w lit. *tiep-* nie tylko odpowiednik łot. *tìept* 'ciągnąć, naciągać' (to zwykle łączy się z lit. *tem̃pti*, zob. s.v.), lecz nawet dziedzictwo ie., w szczególności sugerował on związek etymologiczny lit. *tiep-* z czas. sti. *tépati* 'kapać, spadać kroplami' (forma ta pozostaje jednak problematyczna pod względem filologicznym; brak wzmianki o niej w EWAIA).

nowy st. pełny, dotworzony do SZ *tis-*, który pierwotnie należał do pwk. *tes-*, por. *tesiù*, *tesė́ti* ʽmieć siłę do pracy, nadążać z robotą’. Paralele apofoniczne: *stib-* ⇒ *stiẽbti*; *skrid-* ⇒ *skriẽsti*; *žlib-* ⇒ *žliẽbti*. — SZ *tis-*: *ìštisas* (zob.), cps. *víentisas* ʽniezłożony, nieustanny, ciągły, jednolity’, por. *víenas* (⇒ *vientisìnis sakinỹs* gram. ʽzdanie pojedyncze’). — SO *tais-*: *taisýti* (zob.).

tiesùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽprosty (o drzewie, drodze)’, 2. przen. ʽprawy, sprawiedliwy; szczery, otwarty’, 3. SD «prawdziwy, istny, verus, verax». Odpowiednik łot. *tiess* ʽprawdziwy’, *tìešs* ʽprosty, bezpośredni’. Przymiotnik dewerbalny od *tiẽsti* ʽprostować’ (zob. s.v.). — Drw. *tiẽsė* ʽlinia prosta’, *tiẽsiai* adv. ʽprosto, wprost’, *tiesióji* ʽlinia prosta’, *tiesióg* adv. ʽprosto, wprost’, *tiesiógi* DP ʽprosto’, *tiesiógui* DP ʽzgoła’ (⇒ *tiesióginis* ʽbezpośredni’, *tiesióginė kalbà* gram. ʽmowa niezależna’, *tiesióginė núosaka* gram. ʽtryb oznajmujący’). Cps. *tiesia.eĩgis* ʽprostolinijny’ (por. *eigà*). Vb. denom. *tiesė́ti, -ju, -jau* ʽprostować się’, *tiẽsinti* ʽprostować, wyrównywać’.

tiẽšytis, *-ijuos*, *-ijaus* stlit., gw. 1. ʽcieszyć się, doznawać radości, zadowolenia’, 2. ʽposilać się’, 3. ʽmścić się; wylewać złość’. Zapoż. ze stbłr. *těšiti sja*, błr. *čésycca*, *-usja*. Cps. *apsitiẽšyti* ʽucieszyć się’, *atsitiẽšyti* ʽnajeść się do syta; zemścić się’, *nusitiẽšyti* ʽuspokoić się’, *pasitiẽšyti* ʽnajeść się’. Drw. *patiešà* stlit. ʽpociecha’ i ʽzemsta’. — Tr. *tiẽšyti*, *patiẽšyti*, *-iju*, *-ijau* ʽpocieszać kogo, koić, łagodzić smutek a. zmartwienie’, SD[1] *tiešiju* «cieszę, solor...» (syn. *linksminu*). Por. SLA 161n., LEW 550 (s.v. *patiekà*), ALEW 1103. — Neoosn. *tiešy-*: *patiešytojas* przest. ʽpocieszyciel’, *tiešytojis* ts.

tìgnyti, *-iju*, *-ijau* gw. 1. ʽprędko iść, biec, pędzić’, 2. ʽsiłą prowadzić, ciągnąć’, 3. ʽz trudem nieść, taszczyć; z trudem ciągnąć (o koniu)’ — czas. utworzony od interi. *tìgni tìgni* — o szybkim chodzie a. biegu. Cps. *atitìgnyti* ʽprzynieść, przytaszczyć’, *nutìgnyti* ʽszybko dokądś pójść, pobiec’, *partìgnyti* ʽszybko wrócić’, *pratìgnyti* ʽszybko przebiec mimo (o zającu)’.

tijũnas 1. hist. ʽzarządzający dobrami ziemskimi wielkiego księcia, ciwun’, 2. ʽzarządca’, DP ʽwłodarz, szafarz’, SD «włodarz, villicus» [ʽdozor folwarku mający, urzędnik, starosta, dwornik’, L.]. Zapoż. ze strus. *tijunŭ* ʽnamiestnik księcia’ (SLA 222: ze stbłr. *ti.unŭ*, *tijunŭ*), por. błr. *civún*, *-á*. REW III, 108n. objaśnia staroruski wyraz jako zapoż. ze stisl. *þjónn* ʽsługa’. Co do substytucji lit. *ū* za ruskie podakcentowe *u* por. *anũkas*, *bũbinas*, *kũmas*. — Drw. *tijūnystė* SD «włodarstwo, villicatio». Vb. denom. *tijūnauju* SD «włoduię, villicor». — Na skutek adideacji do wyrazu *tė́vas* ʽojciec’ u niektórych autorów (np. u Dowkonta) pojawia się war. *tėvũnas* ʽstarosta; ciwun’ (Kabašinskaitė 56), od tego drw. *pãtėvūnis* ʽpodstarosta’.

tìk, *tìkt*, *tiktaĩ* adv. ʽtylko; dopiero; ledwo, omal’. Uchodzi za skrócenie form odpowiednio *tíek*, *tiektaĩ* ʽtyle’ (zob. s.v.), ale szczegółowe warunki tego procesu nie zostały sprecyzowane. Por. łot. *tik* ob. *tiêk*, *tìek* ʽtyle, soviel’. Zob. LEW 1088, ALEW 1103, GJL III, § 661, Stang 1966, 237, Mańczak 1977, 175. — Redukcja *tìkt* daje też *tìt* (⇒ *titaĩ*).

týkauti, *týkauju*, *týkavau* ʽskradać się, podkradać się w celu chwycenia i zabrania czego; czatować w zasadzce, czyhać, czaić się’ — zapoż. z pol. *czyhać* ʽczatować, czekać w ukryciu na kogo, co z zamiarem napaści’. Segment *tyk*° zamiast spodziewanego *čyk*° tłumaczy się adideacją do adi. *tỹkas*, *tykùs* ʽcichy’ (wypadek pominięty przez Kabašinskaitė 1998). Inaczej LEW 1090 i ALEW 1104: vb. denom. od *tỹkas* ʽcichy’. Zob. też *lū́čioti*. — War. *týkoti*, *týkau* (war. *týkoju*), *týkiau* (war. *týkojau*), SD *tykau* «czuham» (syn. *žioplinu*), «godzę na co» (syn. *dilbstu*, *dilbinėju*). — Neoosn. *tykoj-*: *týkojimas* ʽczatowanie, czaty, zasadzka’. Cps. *lašatykỹs* a. *lašatỹkis* ʽten, co czyha, aby ukradkiem wypić z cudzego kieliszka’ (por. *lãšas*). — Z innymi suf.: *tỹkinti* ʽskradać się, podchodzić chyłkiem, po cichu’ (*Katė tỹkina prie pelės* ʽKotka skrada się do myszy’), iter. *tykinė́ti* (*Vilkas apie trobas tykinė́ja* ʽWilk

czyha koło budynków').

tikė́ti, prs. *tikiù* (3 os. *tìki*, war. *tìkia*), prt. *tikė́jau* 1. ʽwierzyć w co', 2. ʽwierzyć komu, dowierzać, ufać, mieć zaufanie', 3. ʽmieć nadzieję na co', 4. ʽbacznie obserwować, śledzić, czyhać'. Cps. *ištikė́ti* ʽwierzyć, ufać' (*Dievui ištikė́ti* ʽwierzyć w Boga'), *įtikė́ti* ʽuwierzyć', *nedatikiu* SD «niedowierzam» (kalka z pol. *nie-do-wierzam*), *patikė́ti* ʽuwierzyć, zaufać; powierzyć kogoś, powierzyć coś komu'. Refl. *tikė́tis* ʽspodziewać się', *įsitikė́ti* ʽzdać się (na kogo), zaufać (komu)', *pasitikė́ti sàvo jėgomìs* ʽufać we własne siły'. Odpowiednik łot. *ticêt*, *-u*, *-ẽju* ʽwierzyć, ufać'. Należy jako drw. duratywny na *-ėti* do rodziny *tìkti*, zob. LEW 1090n. ALEW 1106 daje na pierwszym miejscu porównanie z *tìkras* 'prawdziwy, rzeczywisty'. — Caus. *tìkinti* caus. ʽzapewniać, przekonywać', *įtìkinti* ʽnamówić, nakłonić, przekonać', refl. *įsitìkinti* ʽprzekonać się' (⇒ *įsitìkinimas* ʽprzekonanie, pogląd'), *patìkinti* ʽzapewnić'. — Nomina: *į̃tikimas* 'prawdopodobny, możliwy', *pãtikis* 'kredyt', SD: «borg, pecunia credita, non præsens, non numerata», *įgyt sau arba kitam patikį* «kredyt sobie abo komu uczynić, zjednać», *nuteriot patikį* «kredyt stracić»; *patiklùs* 'ufny, łatwowierny', *tìkalas* ʽufność, wiara', *prieštikis* LEX ʽzabobon, przesąd, Aberglaube', *tikýba* ʽwiara, religia' (por. łot. *ticība* ʽnatura ludzka, charakter, zwyczaj, zaufanie, posłuszeństwo; wiara, religia'), *tikimas* SD «podobny ku wierzeniu» [ʽprawdopodobny, wiarygodny'], ⇒ *tikimystė* «wierność, fides, fidelitas». Cps. *greitatikybė* SD «lekkowierność, credulitas», *klaidãtikis* ʽheretyk' (por. *klaidìnti*), *séntikis* ʽstarowierca' (kalka błr. *stara-vér*, por. *sẽnas*), *ūmatikis* SD «lekkowierny, credulus» (zob. *ūmùs* I). — Neoosn. *tikė*-: *netìkėlis* a. *nẽtikėlis* stlit. ʽczłowiek niewierzący, Ungläubiger', *tikė́tinas* ʽwiarygodny', SD «podobny ku wierzeniu» (syn. *tikimas*). — Neoosn. *tikėj*-: *tikė́jimas* ʽwiara w co, wierzenia', SD «religia». — Adi. *ìštikimas*, *pàtikimas*, *tìkimas*, pochodzące z leksykalizacji ptc. prs. pass. na *-ma-* od prs. °*tiki*, omówiono s.v. *ìštikimas*.

tiknóti, *tiknóju*, *tinójau* 1. ʽo kwoce: zwoływać kurczęta', 2. ʽo zegarze: tykać, wydawać miarowy, monotonny odgłos'. Czasownik na *-noti*, utworzony od interi. *tìk* — o zwoływaniu kurcząt (*Tìk tìk tìk šaukia viščiukus*) i o tykaniu zegara (*Tik tik tik ėjo laikrodis*). Por. syn. *tikčióti*, *tiksénti*, *tiksė́ti*.

tìkras, *-à* 1. ʽprawdziwy, rzeczywisty', 2. ʽrodzony (ojciec, brat)', 3. ʽpewny, niezawodny', 4. ʽnaturalny, stosowny'. SD «pewny, nieomylny, szczery, wierutny». Formacja dewerbalna na *-ra-* od *tìkti* m.in. ʽzgodzić się, zdarzyć się' (paralele: *mìšras*, *stìpras*, *švìtras*). Por. LEW 1091, ALEW 1106. — Drw. *tikróvė* ʽrzeczywistość, realność' (⇒ *tikróviškas* ʽprawdopodobny'), adv. *tikraĩ* ʽnaprawdę, na pewno, rzeczywiście', *iš tìkro* a. *iš tikrų̃jų* ʽnaprawdę, istotnie'. Vb. denom. *tìkrinti* ʽsprawdzać, kontrolować' (⇒ *tìkrintojas* ʽkontroler').

tiksė́ti, *tìksi* (war. *tìksia*), *tiksė́jo* 1. ʽtykać — o zegarze, wydawać cichy, miarowy, monotonny odgłos', 2. ʽpulsować — o sercu, tętnicy'. Czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *tìks* — o odgłosie mechanizmu zegarowego, o chodzeniu drobnym krokiem (*Tiks tiks tiks — ir pabėgo smulkais žingsneliais* ʽ*Tiks tiks tiks* i pobiegł drobnymi kroczkami'). Z innymi suf.: *tikčióti*, *tiksénti* ts., *tiksóti* ʽmilczeć, w milczeniu czekać. Obok tego są bliskoznaczne czas. *taksė́ti*, *tvaksė́ti*. — Por. jeszcze *tikténti* ʽtykać — o zegarze', od interi. *tik tàk*; pol. *tykać* — o pulsie, o zegarze, od interi. *tyk tak* (przest., dziś *tik tak*). Osobno zob. *tiknóti*.

tìkslas 1. ʽto, do czego się dąży, cel, przeznaczenie', 2. ʽcel, tarcza do której się mierzy' — formacja dewerbalna z suf. *-sla-* od *tìkti* m.in. ʽbyć odpowiednim'. Paralele: *krìslas*, *gir̃slas*. — Drw. *apýtikslis* ʽprzybliżony' (*apýtiksliai* adv. ʽw przybliżeniu'), *tikslìngas* ʽcelowy, należyty, dokładny (zegar)', *tikslùs* ʽdokładny, punktualny' (⇒ *tikslùmas* ʽdokładność, precyzja', *tìkslinti* ʽsprawdzać, uściślać').

tìkti, *tinkù* (war. *tenkù*), *tikaũ* 1. ʽbyć odpowiednim, dobrym do czego, nadawać się, pasować do czego', 2. gw. ʽzgadzać się z kim, pozostawać w dobrych stosunkach' (*Su kaimynais mes tiñkame* ʽZ sąsiadami my w zgodzie żyjemy'). *netinka* SD «nie dostaie czego; ustaie co, ustawa», *netinka ko* SD «niespełna co», *netinka to arba to* SD «schodzi mu na tym». Morfem *tik-* stanowi prawdopodobnie refleks st. zanikowego typu *TiT* ⇐ *TeT* od pwk. *tek-*, zob. *tekė́ti*. Odpowiednik apofoniczny: scs. *tĭci* ipv. 2 sg. ʽpłyń' (*tĭk-i), por. prs. *tekǫ* ʽpłynę'. Tymczasem LEW 1092, następnie Kroonen 2013, 542 wskazywali na pokrewieństwo z czasownikiem germańskim: Go. *þeihan* ʽdobrze się rozwijać, to thrive, prosper', Du. *gedijen*, OHG *dīhan*, MoHG *gedeihen* id., < pgerm. *þinhan < pie. *tenk-e-. Kroonen, *l.c.* dodał do tego odpowiedniki nominalne z celtyckiego: OIr. *tocad* m. ʽfortune, chance, good luck, MWe. *tynghet* f.m. ʽdestiny, fate' < *tonk-eto-; MWe. *tang*, *tanc* m. ʽpeace' < *tn̥k-o-. Zob. też ALEW 1108. — Cps. *ančtìkti* ʽzgadnąć, znaleźć' (zob. też *štìkti*), *aptìkti* ʽznaleźć, natknąć się, natrafić', *atitìkti* (zob.), *ištìkti* ʽzdarzyć się, nastąpić, wybuchnąć; spotkać (o wypadku, nieszczęściu)', *ištiñka* ʽspotyka kogo (nieszczęście), powala kogo (choroba)' (zob. też *ištiktùkas*), *ištinku* SD[1] «chluśnie» (syn. *sviedžiu*), «pogębkuię; uderzam», SD «uderzam kogo», *pagaliu ištinku* «biję kijem» (syn. *vėzdu išmušu*), *įtìkti* 1. ʽdogodzić', 2. ʽbyć w sam raz, (dobrze) wchodzić w otwór, pasować do czego', *nutìkti* ʽzdarzyć się, zajść; udać się', *nutikt kų* SD «zdybać kogo», *nutinku* SD[1] «zastaię, zastawam» (*nenutiktinas* SD «niepośladowany, indeprehensibilis», syn. *nenusekamas*), *patìkti* ʽ(s)podobać się; spotykać (gościa)', *patiñka* ʽpodoba się', *pritìkti* ʽbyć odpowiednim, pasować', *pritinku* SD[1] «dostarczam», *sutìkti* (zob.), *užtìkti* ʽznaleźć niechcący, natknąć się na co'. — Refl. *tìktis*, *tiñkasi*, *tìkosi* ʽtrafiać się, zdarzać się', stlit. też ʽstawać się, dziać się', *teip tikosi* SD «zdarzyło się», *pagal noro tikos* SD «gmyśli» (syn. *inteiktinai*), *atsitìkti* (zob. *atitìkti*), *ne-mi-tinka ko* SD «nie staie mi czego», *nusitìkti* ʽzdarzać się', *pasitìkti* ʽspotykać, napotykać kogo', *prisitìkti* ʽprzydarzyć się komu', *pri-si-tinka* SD[1] «przygodzi się, przygadza się», SD *prisitinku* «nagadzam się» (syn. *susitinku*, *užteku kam*), *susitìkti* (zob.). — Drw. *ìštiktas*: *stabu ištiktas* SD «paraliżem zarażony», *nesutikìmas* ʽniezgoda', *netìkėlis* (zob.), *netìkęs* ʽniedobry, lichy, nieudolny, głupi' (ptc. prt. act.), DP ʽgłupi; niebaczny; nietrefny; nikczemny; niedowierny', *nutìkęs*: SD[1] <nutikis> «otyły, pinguis, obesus», *tiklùs* 1. ʽwierny (o psie)', 2. ʽufny, łatwowierny' (war. *patiklùs*), *tìkras* (zob.), *tìkslas* (zob.). Cps. *pùstikšis* ʽktoś upośledzony umysłowo', por. *pùsė* ʽpołowa' (pol. *półgłówek*); dalej por. *nẽtikšis* ob. *nẽtikša* (s.v. *netìkėlis*) i *niẽktikšis* (s.v. *niẽkai*). — Neopwk. *tink-*: *tìnkinti* a. *tiñkinti* ʽdobierać, dopasowywać (np. klucz); dbać o co; dogadzać komu' (łot. *tiñcinât*), *tiñkamas* (zob.). — WSZ *tyk-*: *atìtykis* ʽodpowiedniość między dwiema rzeczami' (por. *atitìkti*), *núotykis* (zob.), *sántykis* (zob.). W słowiańskim por. *tīk- w scs. *sŭticati sę*, *-tičǫ sę* ʽzbiegać się, schodzić się' (ESJS 931). — SO *taik-*: *táikyti* (zob.).

tykùs, *-ì* 4 p.a. ʽcichy, spokojny; milczący, nierozmowny', stlit. *tỹkas*, *-à* — zapoż. ze stbłr. *tixy*, por. błr. *cíxi*, *-aja* (SLA 222, LEW 1090, ALEW 1104). — Drw. *patykà* adv. ʽcicho, po cichu, z cicha', *patỹkiais* adv. ʽpo cichu; chyłkiem (iść), ukradkiem, znienacka (kąsać)', *iš patykių̃* ts., *patykomìs* ts., *pótykis* ʽpowolny, cichy, nierozmowny' (adv. *pótykiai*: *Sėdė́k pótykiai* ʽSiedź cicho'), *tykà* ʽcisza, spokój', *tykumas* SD[1] «skromność, modestia, moderatio» (stlit. *tykastis* WP f. ʽspokój' odpowiada pod względem sufiksu formie błr. *cíxasćь*, *-i*). Vb. denom. *tỹkti*, *-sta*, *-o* m.in. BRB ʽcichnąć, ucichać, uspokajać się' (*vė́jas tỹksta* ʽwiatr ucicha'), *tykáuti* ʽzachowywać się cicho, być spokojnym, milczeć'.

tikùtis, *-čio* 1. ʽłęczak, Tringa glareola', 2. ʽsłonka, Scolopax gallinago'. Według Urbutisa 1981, 46 jest to wyraz derywowany sufiksem *-tis* od interi. *tikù*, naśladującej głos ptaka (zob. też LEW 1093). Podobnie zbudowane nazwy ptaków to: *kikùtis* ʽbekas kszyk, Capella gallinago' ⇐ *kikù*; *čivỹlis* ʽmakolągwa, Cannabina (Carduelis)' ⇐ *čyvì*; *kikìlis* ʽzięba, Fringilla' ⇐ *kikì*.

tìlės, *-ių* f.pl. gw. ʽdeski tworzące dno łodzi', 2. ʽgrube deski do wykładania mostu'. Drw. *tìliaudos* f.pl. ʽ(zbite) deski kładzione na dno łodzi rybackiej i chroniące nogi przed wodą z zęzy'; odpowiednik łot. *tilaudas* f.pl. ʽdeski w dnie łodzi'. Obok tego *tìlandos* ts.[546], co nawiązuje do łot. kuroń. *tilandes* f.pl. ʽBootsgerippe'; w innych gwarach łot. *tiluodas* f.pl. ʽdie Bretter, welche die Diele eines Bootes bilden' (ME IV, 186). Wyraz lit. uchodzi za spokrewniony z jednej strony z psł. *tĭlo ʽgrunt pod stopami', por. scs. *tĭla* n.pl. ʽgrunt, podłoga', loc.pl. *na tĭlěxŭ* ʽχάμαι, na ziemi, na twardym gruncie', sch. *tlȍ* ʽgrunt, podstawa, tło', ros. przest. *tlo* ʽdno, spód, podstawa', stpol. *tło* ʽpodłoga', pol. gw. ʽpodłoga w piecu chlebowym, dno paleniska', z drugiej strony ze stpr. *talus* EV ʽpodłoga w izbie, Boene [Fußboden eines Zimmers]' oraz wed. *talam* ʽpłaszczyzna, równia, podeszwa; ziemia', łac. *tellūs*, *-ūris* f. ʽziemia, ląd stały; podłoga; gleba, rola'. Por. BSW 321, REW III, 110, LEW 1093 (wymienione tam wyrazy *pãtalas* i *talóti* mają inny etymon niż *tìlės*, zob. s.v.). Rekonstrukcja pie. *telh₂- / *tl̥h₂- ʽgrunt pod stopami' (por. de Vaan 2008, 608). — N.B. Z uwagi na przynależność wyrazu *tìlės* do terminologii rybackiej, gdzie roi się od germanizmów, nie można wykluczyć ewentualnego przejęcia wyrazu śrdn. *dēle* f. ʽdyl, deska podłogowa, podłoga z dylów' (por. Jordan 59) i przystosowania go — w nagłosie — do rodziny czasownika ʽleżeć w stanie rozesłanym', por. łot. *tilât*, *tilêt* s.v. *talóti*. — Zapożyczenie śrwn. *dille* f. ʽdeska, deska poszycia burtowego łodzi, pokład łodzi' ma postać lit. *dìlė* 1. ʽgruba deska, deska w poszyciu mostu', 2. ʽdrewniana osada wiosła na burcie łodzi'. Długowokaliczny war. *dỹlė* oddaje z kolei nwn. *Diele* ʽdyl, deska podłogi, ściany'. Por. Čepienė 111n.

tylė́ti, *tyliù* (3 os. *tỹli* a. *tỹlia*), *tylė́jau* 1. ʽmilczeć, nie wydawać głosu, nic nie mówić', 2. ʽnie zdradzić tajemnicy', 3. gw. ʽspać' (*Eisim, vaikai, tylė́t* ʽChodźmmy, dzieci, spać'). Cps. *ažutylėti* SD «zamilczeć czego», *ištylė́ti* ʽwyleżeć się — o lnie rozłożonym na trawie' (syn. *atsiklojė́ti*), *nutylė́ti* ʽprzemilczeć'. Refl. *tylė́tis* ʽo lnie: leżeć w stanie rozłożonym przez dłuższy czas' (*Sausą rudenį linam reik ilgai tylė́ties*). War. *š*-mobile: *štylė́ti* (*Štylė́k, kaip aš nuštylė́jau* ʽMilcz, jak i ja milczałem'), por. *štìl̃ti* ob. *tìlti*. Formacja *tylė́ti* jest durativum z suf. *-ė-* i WSZ od *til-* jak w *tìlti* ʽcichnąć' (zob. s.v.). Por. st. wzdłużony w *ryšė́ti* ⇐ *rìšti*; *mūvė́ti* ⇐ *máuti* (GJL II, § 609). — Nomina: *patỹliais* adv. ʽpo cichu' (war. *patylõm*), *tylà* ʽcisza', SD «milczącość; milczenie», *tylẽnis* 1. ʽczłowiek małomówny, milczek', 2. n. instr. ʽsmoczek do ssania' (dosł. ʽtaki, co ucisza'), *tylomìs* adv. ʽcicho, po cichu', SD «milczkiem, silentio, tacito, clanculo» (war. *tylõm*), *tylumà* ʽcisza, cichość', *tylū̃nas* ʽczłowiek małomówny, milczek', *tylùs* ʽcichy, ledwo słyszalny; cichy, spokojny, małomówny, milczący', war. *štilùs* ts. (⇒ zdrob. *tylutė̃lis* ʽcichutki'). — Neoosn. *tylėj-*: *tylė́jimas* ʽmilczenie', SD «milczącość; milczenie», też ʽcichość' (*visokiame tylėjime ir mieroj* PK 237₂ ʽwe wszelkiej cichości i trzeźwości'), *ažutylėjimas* SD «zamilczenie czego». Osobno zob. *tvýloti*.

tìlkti, *tìlksta*, *aptìlko* wsch.-lit. 1. ʽucichać — o wietrze, burzy, szczekaniu', 2. gw. ʽo człowieku: milknąć, cichnąć, uspokajać się'. War. *til̃kti*. Czasownik ten przedstawia odnowienie starszego *tìlti* (zob.). Punktem wyjścia była tu insercja *k* w formie praesens na *-sta-*: *tìlsta* > *tìl-k-sta*. Potem nastąpiła resegmentacja *tìlk-sta*, a w ślad za nią pojawiły się nowe formy inf. i prt. Paralelne innowacje: *bal̃sta* > *bal̃ksta*; *kvaĩsta* > *kvaĩksta*. Por. Būga, RR I, 319, LEW 1093n. — Drw. *tìlkiai* adv. ʽw ciszy, cicho, po cichu', *tilktìs* f. ʽcisza, spokój; bezwietrzna pogoda', *tìlkus* ʽcichy', *tìlkui* adv. ʽpo cichu, cichcem'.

[546] Por. *Palangos žvejų laiveliai yra su tìliaudomis, o Klaipėdo[je] jau yra laivelių su bliktėms* ʽŁódki rybaków z Połągi mają «tiliaudos», a w Klajpedzie są znów łódki z «bliktės»'. *Kad nešlaptų kojos nuo vidun patenkančio vandens, valties dugne įdėdavo medines gardeles — tiliaudas, arba tilandas, kartais dar ir paminomis vadinamas* ʽAby nogi nie moczyły się od podciekającej od spodu wody, umieszczano w dnie łodzi drewnianą kratownicę — «tiliaudos» albo «tilandos», czasem zwaną też «paminos».

tìl̃pti, *telpù* (war. *tilpstù, telpstù*), *tilpaũ* ʻmieścić się gdzie, w czym, móc się zmieścić, się zawrzeć, mieć dostateczną ilość miejsca’, *ištìl̃pti* ʻuwolnić się, oderwać się (od obowiązków domowych)’. Odpowiednik łot. *tìlpt*, *tęlpu* (war. *tilpstu*), *tilpu* ʻmieścić się w czym; starczać’. Pdg. apofoniczny, z praesens na SE i non-praesens na SZ. Paralele: *velkù, vil̃kti*; *sergù, sir̃gti*; *lendù, lį̃sti* (Stang 1942, 105, GJL II, § 524). — W st. zanikowym oprócz *tilp-* ukazuje się *tulp-* (Būga, RR II, 261), por. z jednej strony lit. gw. *tùlpinti* ʻumieszczać, wsadzać; gromadzić, oszczędzać’ (⇒ *tùlpinimas* ʻoszczędzanie, oszczędność’), *ištùlpinti* ʻzachować, zużywając bardzo oszczędnie’ (*tulpùs* ʻoszczędny’), łot. *tul̃pîtiês* ʻzbierać się, gromadzić się, tłoczyć się’ (nie można wykluczyć kalki z ros. *tolpítьsja* ʻtłoczyć się’ ⇐ *tolpá*), z drugiej strony dewerbalne nomen psł. *tŭlpa ʻtłum ludzi’, por. scs. *tlŭpa* ʻχόρος’, bg. *tъlpá*, strus. *tŭlpa*, ros. *tolpá*, ukr. *tovpá*. Por. Būga, RR I, 333n., II, 261, 634, BSW 317, LEW 1094, 1138, ESJS 967. Podwójny refleks SZ *tilp-* / *tulp-* kontynuuje pie. SZ *tl̥p- od *telp- ʻzrobić miejsce na coś, Raum schaffen’ (LIV² 623, IEW 1062), por. wed. *tálpa-* m. ʻobóz, łoże’, stir. *-tella* ʻrobi miejsce, umożliwia’, toch. B *talptsi* ʻoczyścić’ (znacz. etym. ʻopróżnić, zrobić miejsce na co’). — SO *talp-*: *talpìnti* (zob.).

tìltas ʻmost’. SD: *tiltas unt kašką* «most na palach», *tiltas pakeliūnas* «wzwod, pons mobilis, pons subductilis» [ʻmost zwodzony’, obecnie *pakeliamàsis tìltas*]. Odpowiedniki bałt.: łot. *til̃ts* ʻmost’; stpr. *tilt-: nazwa mostu *Stabyno-tilte*, zapisana z glosą «lapideus pons», tj. ʻkamienny most’ (zob. *stãbas*), n.m. *Tiltenikin*, *Grobe-tilten* (zob. AON 172, 183, 231, 239). Wyraz bałt. przedstawia substantywizowane adi. vb. pie. *tl̥h_2-tó-, znacz. etym. ʻwzniesiony, uniesiony do góry’. Por. łac. *(t)lātus* ʻniesiony, dźwigany’ (prs. *tollō*), gr. dor. τλατός, klas. τλητός ʻznoszący, znośny, cierpliwy, stateczny’. Pwk. *telh_2- ʻpodnieść, unieść; znieść, ścierpieć’ (zob. LIV² 622). Akceptuje to ALEW 1108n. Paralela onomazjologiczna: lit. *kìltas* ʻprom, most’, z pochodzenia adi. vb. *kl̥H-tó- do *kélti* ʻunieść, podnieść’. — Inaczej BSW 321, który łączył *tìltas* z pwk. *tel- [*telH- ʻpłaski’] jak w *tìlės*, *pãtalas* (podobnie Derksen 2008, 504). Z kolei LEW 1094 zakładał prapokrewieństwo *tìltas* z wed. *tīrthám* n. ʻbród, zejście do wody, kąpielisko’. Dziś wyraz wedycki jest wywodzony z pie. *tr̥h_2-th_2ó-, od pwk. *terh_2- ʻprzekraczać, pokonywać’, zob. EWAIA I, 650, LIV² 633. — Zapoż. bałtyckie w fiń. *silta* ʻmost’, wepskie i est. *sild* ts. (Būga, RR III, 495, LEW 1094, Stang 1966, 54, Petit 2010, 196). — Drw. *patìltė* ʻmiejsce pod mostem lub koło mostu’, *tiltavà* ʻmyto mostowe’, *tiltẽlis* m.in. ʻpodwyższenie; otwór ula; pewna figura taneczna’ (por. łot. *tìltiņš* ʻmostek’), *tiltìnė* przest. ʻmyto mostowe’, *tìltininkas* ʻbudowniczy mostów’, przest. ʻkto pobiera myto za przejazd mostem’ (por. n.m. łot. *Tiltnieki*, stpr. *Tiltenikin*, *Partilteniken*). — Cps. *tiltãgalis* ʻkoniec mostu; mostek, kładka; belka mostu’ (por. *gãlas*), *tiltãpinigiai* m.pl. przest. ʻmyto mostowe’ (por. *pinigaĩ*), *tìltarąstis* ʻbelka mostowa’ (por. *rą̃stas*), *tìltatvoris* ʻbalustrada mostu’ (por. *tvorà*), *tiltótašis* ʻbelka mostowa’ (por. *tašýti*). Vb. denom. *tìltinti* ʻstawiać most, przerzucać most’. — N.m. *Tìltai*, *Tiltẽliai*, *Tìltiškės*, *Antãtilčiai*, *Patìlčiai* 5x, *Patìltė* 4x (por. stpr. nazwę kamienia *Preytilte*, dosł. ʻPrzy Moście’, AON 134, 246), *Ùžtilčiai*, cps. *Tiltagaliaĩ* oraz *Akmeñtiltis* (por. wyżej stpr. *Stabynotilte*), *Béržatiltis*, *Deñgtiltis* (*Dengt-tiltis), *Gùptilčiai*, *Naũtiltė*, *Pùstilta*. N.rz. *Pìktiltis* (*Pikt-tiltis), *Šãktiltis*, *Upéltiltis*.

tìlti, *tylù* (*tįlu, war. *tìlstu*), *nutilaũ* ʻmilknąć, uspokajać się, cichnąć’, *ažutylu* SD[1] «oniemiam; zamilczywam, zamilkam» (war. *ažukimstu*), *ažutilstu* SD «oniemieć», *nutylu* SD[1] «ucicham, umilkam», *tilstu* SD «milknę». — War. akcentowy *til̃ti*, *tylù*. Jest też inf. gw. *tỹlti* (Kuršėnai), który ma *y* z wyrównania do formy prs. *tylù* (a nie do sb. *tylà*, jak twierdził Zinkevičius, *Balt* XLV:2, 2010, 242). — War. *š*-mobile: *štil̃ti*, *štylù* (war. *štilstù*, *štilnù*, *štinlù*), *štilaũ*, por. *Štilte nuštilo barniai* ʻUcichły kłótnie’. *Į pavakarę vėjas nuštìlo* ʻPod wieczór wiatr ucichł’. — Akutowany alternant *til-* kontynuuje antekonsonantyczną formę st. zanikowego (*tl̥H-C), zaś nieakutowany *til-* — jego formę antewokaliczną (*tl̥H-V), por. SE pie. *telH- ʻucichać, uspokajać się’ (LIV² 621). St. pełny nie pozostawił śladów w języku

litewskim. — Prs. *tȳla* przedstawia modernizację pisownianą na miejscu *tį̄la. To ostatnie było refleksem plit. *tinla, formacji wynikłej z metatetycznego przekształcenia *tilna < pb. *til-n-H-a < pie. *tl̥-n-H-V (SZ pie. *tl̥H-). Paralela: *trìna* zam. *tirna, to z *tir-n-H-a < pie. *tr̥-n-H-V (zob. s.v. *trìnti*). — Drw. *tìldyti, tìldau* (war. *tìldžiu*), *tìldžiau* caus. ʽuciszać, uspokajać; uśmierzać (ból, gniew)'. Por. łot. *tilinât* ʽ(dziecko) pieścić, psuć pieszczotami, narowić'; znacz. etym. ʽuspokajać'. Osobno zob. *tìlkti*. — N.B. Z powodów semazjologicznych nie ma pewności, czy można za BSW 321 dołączyć tutaj odpowiednik psł. *tĭlěti, por. scs. *tĭlěją, tĭlěti* ʽrozpadać się', słń. *tléti* ʽtleć, tlić się', ros. *tletь* ʽrozkładać się, gnić, próchnieć', czes. *tlít* ʽgnić, butwieć', pol. *tleję, tleć* ʽpalić się bez płomienia, żarzyć się' (war. *tlić się*), gw. też ʽpróchnieć; tajać — o śniegu'. — SO *tal-*: *táldyti* (zob.). — WSZ *tyl-*: *tylė́ti* (zob.). — N.B. Zestawienie lit. *tìldyti* ze stpr. *sen tuldīsnan* ʽz radością, mit freuden' (zob. PKEŽ 4, 204; teraz znów ALEW 1109) nie wytrzymuje krytyki; chodzi tu o drw. na *-sna-* od czas. *tuld-īt ʽcieszyć się', który zapożyczono z śrwn. *tulten, dulten* ʽobchodzić święto kościelne, kirchlich feiern', zob. Smoczyński 2000, 174-179.

tilvìkas 1. ʽbrodziec piskliwy, kuliczek, Tringa hypoleucos', 2. ʽbrodziec samotny, samotnik, Tringa ochropus', 3. ʽbrodziec pławny, Tringa stagnatilis', 4. ʽsłonka, Scolopax gallinula', 5. ʽkulik wielki, Numenius'. N.rz. *Tilvìkas*, n.jez. *Tilvìkinis*, n.m. *Tilvìkai* 5x, *Tilvikaĩ*. — War. *titìlvis, titilvìkas* nasuwają przypuszczenie, że *titil-* wywodzi się z reduplikowanej osnowy *til-til- o charakterze dźwiękonaśladowczym (dysymilatywny zanik pierwszego z dwu *l*). War. *titìlvis* miałby więc formację z suf. *-vi̯a-*, < *tiltilvi̯a- (por. *kir̃vis, skil̃vis*). War. *titilvìkas* byłby zdrobnieniem na *-ika-*, < *tiltilvikas. Drogą skrótu haplologicznego przybrało ono w końcu postać *tilvìkas*. — Vb. denom. *tilvénti* — o głosie kulika, siewki, *tilvinė́ti* ts.

til̃žti, *til̃žta* (*tilž-sta), *til̃žo* 1. ʽnabierać wody, nasiąkać, namakać (o gruncie)', 2. ʽbyć w czymś zanurzonym, moczyć się (o śledziach, o beczce)', 3. ʽo oczach: łzawić', *ištil̃žti* ʽwymoczyć się, rozmięknąć w wodzie (o śledziu); nabrać wody (o kartoflach); wzdąć się, obrzęknąć (o ciele topielca)', *į̇til̃žti* ʽprzemoknąć', *patil̃žti* ʽpodmoknąć, zwilgotnieć, podejść wodą; stopnieć — o śniegu', *užtil̃žti* ʽo rzece: wystąpić z brzegów i zalać, zatopić okolicę'. Inchoativum z suf. *-sta-* i SZ *tilž-* ⇐ *telž-*, zob. *tel̃žti* ʽsilnie padać, lać'. Odpowiednik łot. *tilzât* a. *tilzêt* ʽżarłocznie jeść, dużo jeść', *tìlzât*[2] ʽdużo pić'. Oboczny refleks SZ *tulž-*: *tul̃žti* (zob.). — Drw. *tilžė́ti, til̃ži, -ė́jo* ʽbyć podmokłym'. Nomina: *tilžẽ* ʽrozmiękły grunt, topniejący śnieg; kasza, gęsta potrawa', *til̃žnius* ʽkto nie trzyma moczu, szczoch' (por. suf. w *mìžnius*), *tilžùs* ʽpodmokły, nasiąknięty wodą — o gruncie, drodze; błotnisty'. Cps. *til̃žkalas* c. ʽczłowiek otyły, tłusty' (II człon niejasny; do *káltis* m.in. ʽwykluwać się; wyrastać'?). — N.rz. *Til̃žė* (lewy dopływ Niemna); od niej pochodzi nazwa miasta *Til̃žė* w Litwie pruskiej (odpowiednik pol. *Tylża*). Pochodne n.rz. *Tilžẽlė*, *Tilžýtė* oraz *Tilžintė* a. *Tilžinta* b.z.a. (Būga, RR III, 516). — Niemiecki odpowiednik *Tilsit* ʽTylża' oddaje staropruską nazwę rzeczną o sufiksie *-īt-*: *Tilzītē, por. lit. n.rz. *Tilžýtė* (Būga, RR III, 675). N.B. Polska nazwa wyrabianego w Tylży sera, *ser tylżycki*, zakłada osnowę *Tylżyt (⇒ *tylżyt-ski), czyli spolszczenie niemieckiej nazwy miasta *Tilsit*.

tymaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. ʽodra, choroba zakaźna połączona z wysypką' (*tỹmas* ʽplama wysypki'). War. gw. *tỹnai, -ų* 2 p.a. Niejasne. Por. LEW 1095, gdzie mało przekonujący wywód od czas. *tìnti* ʽpuchnąć', mianowicie przy założeniu praformy *tin-mas, która miała wydać *tį̄mas > *tỹmas*.

týmas, *tỹmas* 1. ʽcienka i miękka skóra (koźla lub barania), safian', 2. gw. ʽsafianowe siodło' (*Tymeliu balnojau, auksu kamanojau*). Wyraz używany przeważnie w ludowych dajnach, w stałym połączeniu z *bal̃nas* ʽsiodło', zdrob. *balnẽlis*, por. np. *Parduosiu žirgą ir tymo balną, samdysiu audėjelę* ʽSprzedam konia i safianowe siodło, wynajmę tkaczkę'.

Ieškau žirgelio ir tymelio balnelio 'Szukam konika i siodełka z safianu'. Pochodzenie niejasne. LEW 1096 nieprzekonująco łączył z *tymaĩ* 'odra'.

tymijõnas gw. 1. bot. 'tymianek, Thymus', 2. bot. 'kminek, Carum carvi', war. *timijõnas*, *dimijõnas* — zapoż. z ros. *timьján, -a*. Inaczej LEW 1096: z pol. *tymian*; LKŽ XVI, 357: z nwn. *Thymian*. War. *tymjõnas, tymiõnas, timjõnas*. — Drw. wsteczny: *týmas* 'tymianek' (⇒ *tym-iñẽlis* ts.). Paralele: *nastùrcija* ⇒ *nastùrta*; *drakõnas* ⇒ *drãkas*. Osobno zob. *týmkis*.

týmkis, *-io* gw. bot. 'tymianek, Thymus' — zapoż. z prus.-niem. *tīmke* (GL 142, LEW 1096), por. nwn. *Thymian*. Osobno zob. *tymijõnas*.

tìmpa przest., gw. 'tynf, dawna moneta polska o wartości 18 groszy srebrnych, bita od połowy XVII w.', por. *Už peiluką daviau timpą. Išsigėriau už visą timpą. Nors jaunikis be timpos, bet prie merginų linda*. Zapoż. z pol. przest. *tymfa* (SW). — Drw. *tìmpinė* gw. 'butelka wódki w cenie jednego tynfa'.

tim̃pti, *tim̃psta, tim̃po* gw. 'naprężać się, rozciągać się, wydłużać się', *įtim̃pti* 1. 'naprężyć się', 2. 'znużyć się (patrzeniem na co, słuchaniem czego)', 3. 'zapaść, zapanować (o milczeniu, ciszy)'. Inchoativum na *-sta-* od SZ *timp-* ⇐ *temp-*, por. *tem̃pti* m.in. 'ciągnąć, naprężać'. Odpowiednik łot. *tìpt, -pstu, -pu* 'o niebie: zaciągać się chmurami'. — Z innymi suf.: *tìmpčioti* 'od czasu do czasu pociągać, napinać, ściągać, naprężać (lejce), podciągać (zsuwające się spodnie), targać (za połę); drżeć, drgać (o wardze), pulsować (o żyle)', *timpė́ti, -ju, -jau* 'być w stanie rozpiętym (o niciach na ramionach motowidła); drżeć, trząść się; gotować się, wrzeć', *timpinė́ti* 'obijać się bez zajęcia, wałęsać się', *tim̃pinti* 'wlec się, iść powoli, leniwie, ociężale', *timpsóti* a. *tìmpsoti* 'leżeć wyciągnąwszy się, leżeć plackiem, wylegiwać się; sterczeć, tkwić', *timpúoti* 'z trudem coś zwozić (przy pomocy jednego konia)'. — Nomina: *tìmpa* 'wąska tasiemka z gumy, wszywana do bielizny, spodni; gumka podtrzymująca pończochy' (war. *tìmpė*), też 'opaska przeciwkrwotoczna; ścięgno; cięciwa; proca', *į̃timpa* 'naprężenie, natężenie', *intimpõs* adv. 'bez przerwy, bez ustanku, ustawicznie' (war. *intimpõ, intimpõj*, DP *tuo įtimpõs*), *timpuliaĩ* m.pl. 'przeciąganie się, prostowanie rąk i nóg po śnie'. — Interi. *tìmpt* i *týmpt* — odpowiednio o słabym i mocnym szarpnięciu. Od nich urobiono dwa czasowniki: *tìmptelėti* 'lekko pociągnąć, szarpnąć; wydłużyć; zdzielić kogo' i *týmptelėti* 'dość mocno pociągnąć, szarpnąć, np. za połę'. — Perseweracyjna asymilacja *mp* > *mb* (por. *klumpù* > gw. *klumbù*) wytworzyła oboczną osnowę *timb-*: *tim̃balas* 'wysoki człowiek, drągal' (*timp-alas), *tìmbra* c. ts. (*timp-ra). Nie wiadomo, czy należy tu *tim̃bryti, -iju, -ijau* 'z trudem nosić, taszczyć' (*timpr-yti?), ponieważ do tego jest obocznik o osnowie *tim-*: *tìmyti, patìmyti* ts.

tim̃sras, *-à* 4 p.a., *tìmsras, -à* 3 p.a. 1. 'ciemnoczerwony, kasztanowaty, cisawy (o maści konia)', 2. 'bordowy', 3. 'siwy, popielaty', 4. 'ciemny'. War. *timsrùs, timšras, timšrùs*. Dewerbalny przymiotnik na *-ra-*, urobiony od neopwk. *tims-* (por. *kémzras* < *kems-ra-s ⇐ *kémsas*). Neopwk. *tims-* wyabstrahowano z zanikłego prs. *timsta 'ściemnia się, zmierzcha', które było odpowiednikiem łot. *timst* 'ściemnia się' (prt. *tima*, inf. *timt*). Lit. *timsta zostało wyparte przez neologizm *témsta* (prt. *tẽmo*, inf. *témti*). W apofonii do *tims-* stoi *tams-*, zob. *tamsà*. Inaczej ŽD 301: analiza *tim-sra-. LEW 1097 słusznie sprzeciwił się porównywaniu lit. *tim̃sras* z wed. *támisra-* 'ciemność' (drw. od osnowy na *-s-*). ALEW 1110 wdaje się w spekulacje na temat mieszania się rzekomo odziedziczonych form lit. *tìmras i *témsras (< pie. *tmH-ró- i *temH-s-ró-). — Również w języku łotewskim został z formy prs. *timst* wyabstrahowany neopwk. *tims-*, por. drw. *tìmss* 'ciemny' i *tìmsa* 'ciemność, mrok'. Na temat obocznego neopwk. *tums-* zob. s.v. *témti*. — Drw. *tim̃srius* 'koń kasztan, koń cisawy'. N.m. *Timsriaĩ*.

týnė gw. 1. ʽbalia, beczka do kąpieli lub do zamaczania bielizny’, 2. ʽpodłużne naczynie do kąpieli, wanna’ — zapoż. z prus.-niem. *tīn* ʽwielka wanna’ (GL 142, LEW 1097, Čepienė 76). Co do akutu por. zapoż. *čýžė, pýpkė*. — Tu też łot. *tīna, tīne, tīnis* ʽwielkie okrągłe naczynie wydrążone z drewna, z pokrywą, służące do przechowywania odzieży, zboża, mąki, śmietany itp. — zapoż. ze śrdn. *tīne* (ME IV, 201, Jordan 103).

tingùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʽleniwy, niechętnie pracujący’ (SD «leniwy, leniwiec; nieochotny; ospały»), 2. ʽo pogodzie: powodujący ospałość, rozleniwiający’. War. *tiñgas*. Pbsł. adi. *ting-u- < pie. *tn̥g^{h}-ú- ʽciężki’ lub *t^{h}n̥g^{h}-ú-. Pwk. pie. *t^{h}eng^{h}- ʽciągnąć, naprężać, rozciągać’ (IEW 1067, LIV^{2} 657), por. psł. *tęgti, *tęgnǫti: scs. *rastęgǫ, -tęšti* ʽrozpinać, naciągać’, ros. *tjanútь, tjanú*, pol. *ciągnąć, ciągnę*. Nomen psł. *tęgŭ < pbsł. *ting-a/u- ʽschwer, träge’ (BSW 318) zostawiło ślad w derywatach, por. z jednej strony vb. denom. scs. *otęžati* ʽzostać obciążonym, obciążyć się’ (*tęg-ě-ti) oraz scs. *otęgŭčiti* ʽprzeważyć, obciążyć, przygnieść’ (*tęgŭk-i-ti), z drugiej strony abstractum scs. *tęgostĭ* a. *tęžestĭ* ʽciężar, trudność’, ros. *tjágostь* ʽciężar, brzemię’. Znacz. lit. ʽleniwy’ może pochodzić z ʽociężały’, to zaś z ʽopieszały, gnuśny’. — Scs. *tęžĭkŭ* ʽβαρύς, ciężki, niebezpieczny’ ma wtórne *ž*, na skutek wyrównania do formy comparativu *tęžijĭ, zob. BSW 318 (inaczej Boryś 2005, 83 i ESJS 962: dawny temat na *-i-). Poza bałto-słowiańskim st. zanikowy *tn̥g^{h}- ukazuje się w stisl. *þungr* ʽciężki, mocny; wrogi’ (*þunge* ʽciężar’, *þyngia* ʽobciążyć’) i farerskim *tungur* ts., zob. Kroonen 2013, 551. Zob. też ALEW 1110n. — Drw. *tingiai* SD «leniwie, nieochotnie», *tinginỹs* ʽleń, próżniak’, DP ʽlenistwo, leniwiec, leniwy, gnuśny’, *tingystė* SD «niedbalstwo» (syn. *nerūpestis, apylaida*). — Vb. denom. 1. *tìngti, tìngstu, tìngau* inchoat. ʽrozleniwiać się’, 2. *tingė́ti, tìngiu* (3 os. *tìngi*, war. *tìngia*), *-ė́jau* ʽlenić się, nie mieć ochoty’, 3. *tinginiáuti* ʽpróżnować’. — Powiązanie etymologiczne *tingùs* przez *s*-mobile z rodziną *sténgtis* ʽstarać się’ i *stìngti* ʽdrętwieć, krzepnąć’ (pie. *steng$^{u̯}$-), za czym opowiedział się kiedyś J. Zubatý (zob. LEW 901n.), nie znalazło uznania.

tiñkamas, *-à* ʽzdatny, odpowiedni, właściwy’ — forma ptc. prs. pass. od *tiñka, tìkti* (zob.). Z prefiksami: *atitiñkamas* ʽodpowiedni, należyty’ (zob. *atitìkti*), *patiñkamas* ʽpodobający się’ (*Darýk kaĩp patiñkamas* ʽRób jak ci się podoba’).

tiñklas 1. ʽsieć rybacka’ (*tinklas didis* SD «niewod, sagena, euerriculum»), 2. ʽsieć myśliwska’. Odpowiedniki bałt.: łot. *tìkls* ʽsieć’, stpr. *sasin-tinklo* EV ʽsieć do łowienia zajęcy, Hasengarn’ (człon *sasin*° imituje nwn. *Hasen*°, czyli formę słabego genetiwu na *-en*, czyt. [sasən]). Przez zmianę *tl > *kl* z pb. *tin-tla-. Budowa jak w *giñklas* < *gin-tla-, *pamiñklas* < *min-tla-. Transponat ie. *tn̥-tló-, nomen instrumenti od pie. *ten- ʽnapinać, naprężać’, por. LIV^{2} 626n., NIL 691. Znacz. etym. ʽto, co rozpięto’ (scil. na drodze ryb, ptaków, zwierząt). Więcej na temat rodziny pie. *ten- s.v. *tenė́ti*. BSW 323 i PKEŽ 4, 69 łączyli *tiñklas, tìkls* z czas. łot. *tît, tinu, tiņu* ʽmotać, nawijać (nici); okrywać, otulać; zawijać (w papier, w pieluchy); skręcać (papierosa)’. — W słowiańskim odpowiednie nomen instrumenti utworzono od st. pełnego *ten-, por. scs. rcs. *teneto* ʽsieć, sidła’, ros. *tenëto* ʽsieć, sieć myśliwska, siatka do chwytania ptaszków’, czes. słc. *teneto* ʽsieć myśliwska’ (por. suf. w sch. *rešèto*, ros. *rešetó*, pol. *rzeszoto* ʽrzadkie sito’). Zob. LEW 1098n., REW III, 93, ALEW 1111. — Drw. *tinklaĩnė* ʽsiatkówka, wewnętrzna warstwa gałki ocznej’ (neol.), *tinkláitis* ʽsieć złożona z trzech warstw’, *tinklẽlis* m.in. ʽsiatka na włosy; siatka pszczelarza’. Cps. *vorãtinklis* ʽpajęczyna’, SD^{1} <worotinklas> ts. (por. *vóras*), war. *vórtinklė*, z sonoryzacją *nkl > ngl*: *vórtinglė*; lituanizmy łotewskie: *vârtiñkšļi, vãrtîkls*. Por. jeszcze *sėdžia tinklo* ob. *kūlis tinklo* SD «matnia, sinus, sagena, nassa» [ʽworkowate zakończenie sieci, gromadzące złowione ryby’]. — SO *tan-: rcs. *tonoto* a. *tonja* ʽsieć, sidła’. Por. gr. τόνος m. ʽcoś naciągającego a. naciągniętego; powróz, sznur, lina; ścięgno; podniesienie głosu’ (*tón-o-).

tiñtaluoti, *tiñtaliuoti* żm. ʽkołysać się wisząc, bujać się, dyndać; kołysać (dziecko)’ —

czasownik na *-uoti*, utworzony od interi. *tìntal tìntal* a. *tintalaĩ tintalaĩ* — m.in. o dyndającym przedmiocie, o kołyszącym się dzwonie. Paralela: pol. *dyndać*, ukr. gw. *dýndaty* ⇐ interi. *dyn(d)-*, zob. Boryś 2005, 136.

tintė́ti, *tìntu, tintė́jau* gw. 1. ʽdrżeć, trząść się (ze strachu, z zimna), dygotać', 2. ʽobawiać się czegoś nieprzyjemnego', 3. ʽchlupotać — o zepsutym jajku' (syn. *kliuksė́ti*), 4. ʽdzwonić — o dzwonku, też o odgłosie młota kowalskiego'. Czas. na *-ėti* utworzony od interi. *tiñ tiñ* — o odgłosie przypominającym dzwonienie, o dygotaniu ciała. Paralela: *tirtė́ti*. Drw. *tinténti* ʽdrżeć, dygotać' (por. syn. *tirténti*).

tìnti I, *tinù* (war. *tenù*), *týniau* (war. *tyniaũ*) 1. ʽklepać kosę, ostrzyć kosę', 2. ʽbić, uderzać, tłuc', 3. przen. ʽszybko iść'. Cps. *ištìnti* ʽwyklepać kosę, scieńczyć ją; palnąć, uderzyć; wybiec', *patìnti* ʽnaostrzyć (kosę, siekierę), poklepać', *pratìnti* ʽzepsuć klepaniem; roztrwonić (pieniądze)', *užtìnti* ʽzepsuć klepaniem; zabić'. Czas. prymarny na SZ *tìn-C* ⇐ *tén-C. Fonetycznie przekształcona kontynuacja pie. *temh$_1$- ʽciąć, ucinać' (por. LIV[2] 625, LEW 1099). Lit. *tinù* wraz ze strus. *tĭnu, tjati* ʽbić, tłuc', pol. *tnę, ciąć* itd. jest refleksem pbsł. prs. *tine-, wywodzącego się z *tīm-ne- < pie. *tm̥h$_1$-ne- przez asymilację nosowych (*mn* > *nn*) i degeminację. Por. gr. τάμνω, att. τέμνω, aor. ἔταμον ʽciąć', łac. *contemnō, -ere* ʽgardzić, lekceważyć'. W języku litewskim brak jest refleksów SE †tem-, SO †tam-. — Drw. *tìntuvai* m.pl. ʽprzyrządy do klepania kosy', *tìntuvas* ʽobuszek do klepania kosy'. Tu pewnie też *tinìnius* ʽskąpiec, sknera'. — W słowiańskim refleks stopnia *o* ukazuje się w złożeniu czes. *náton* ʽkloc do rąbania', słń. *drvoton* ʽmiejsce do rąbania drewna'. To najprawdopodobniej zamiast *-tom* < *-tomŭ < pie. *tomh$_1$-o-, por. gr. δρυτόμος ʽdrwal', dosł. ʽścinający drzewa' (IEW 214, BSW 60, REW III, 11). — WSZ *tyn-*: *týniau* (prt.), drw. *tynà* żm. ʽpobicie kogo, lanie', *tynìmas* a. *týnimas* 1. ʽostrzenie (kosy) przez klepanie', 2. ʽostrze kosy', *tỹnis* ʽtnąca krawędź kosy, ostrze', *tyniùs* ts. (z pochodzenia jest to n. act. na *-ius*, por. *gỹrius, lỹkius, pỹlius*). W słowiańskim por. scs. *tinĭ* ʽrzemień', ros. *тинь* f. ʽrzemień, bicz, bat'.

tìnti II, *tìnsta* (war. *týsta*), *tìno* (war. *tìnė*) ʽpuchnąć, brzęknąć, nabrzmiewać', SD[1] <tistu> «puchnę, intumesco», *užtìnti* ʽopuchnąć, obrzęknąć'. Formacja na SZ *tin-* od niezachowanego w bałtyckim SP *ten- < pie. *ten- ʽnapinać, naprężać', por. gr. τείνω (*ten-i̯ō) ʽmocno ciągnąć, naciągać, napinać', wed. *átan* aor. ʽrozciągnął, rozpostarł', SZ *tanóti* ʽrozciąga' (*tn̥-neu̯-ti). Zob. LIV[2] 626, LEW 1099, ALEW 1111. Osobno zob. *tenė́ti*. Akut wtórny, uwarunkowany sufigowaniem *-sta-* w formie praesens (por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). Odpowiednik łot. *tît*, prs. *tinu* a. *tiņu*, prt. *tinu* ʽnawijać (nici), owijać, zawijać, skręcać (papierosa)', *pãrtît* ʽprzewinąć niemowlę', *tiņât* iter. ʽmotać, nawijać na motowidło' (od osnowy *tiņ-* jak w prs.-prt.), *tîstît* frq. ʽzawijać' (od *tī-*). Do łot. neopwk. *tī-* dotworzono stopień *o* w postaci *tai-*, stąd *taistît* frq. ʽowijać, zawijać, np. niemowlę w pieluchę' (*Mazu bērnu taista stūķīti*). — Drw. *tindinė́ti* ʽnieco spuchnąć, obrzęknąć'. Nomina: *aptinimas* SD «spuchlina», *tìnas, -à* ʽgęsty (o kaszy)', *tinẽsiai* m.pl. ʽobrzęk, opuchlizna' (por. *puvẽsiai, svilẽsiai*), *tìnius* ts., *tinỹs* gw. ʽciemię', por. łot. *tina, tine* ʽrodzaj sieci'. — SZ-C: *tiñklas* (zob.), *tìntuvas* ʽprącie, członek męski' — drw. od *tintas (por. łac. *tentus* ʽnaprężony, nabrzmiały', gr. τατός, wed. *tatáḥ* ts. < pie. *tn̥-tó-)[547]. — WSZ *tyn-*: *tynà* ʽpuchnięcie, wzbieranie; puchlina wodna (choroba)', *tỹnis* ʽopuchlizna', *tỹnius* ts. (war. *tyniùs*). — SO *tan-*: *tãnas* (zob.), *tenióti* (zob.). — Innowacyjny SO *tain-* ⇐ *tin-*: *táinioti* (zob.).

tipénti, *tipenù, tipenaũ* pot. 1. ʽchodzić drobnym krokiem, dreptać w miejscu; chodzić powoli, z trudem' (war. *typénti*), 2. ʽchodzić na palcach, skradać się (jak złodziej)' — formacja na SZ *tip-* od pwk. *(s)tep-. Zob. *stìpti, stẽpinti, tãpinti*. LEW 1099: bez komentarza

[547] W LKŽ XVI, 393 *tìntuvas* ʽpenis' przez niedopatrzenie zakwalifikowano jako poboczne użycie wyrazu *tìntuvas* ʽobuszek do klepania kosy'.

etymologicznego. — Z innymi suf.: *tipinė́ti* ʽdreptać’, *tipnóti* ts. Odpowiednik łot. *tipât, -ãju* ʽniepewnie stąpać, iść wolnym krokiem, dreptać’, frq. *tipinât* ʽchodzić drobnym krokiem, dreptać’ (⇒ *tipa* c. ʽkto niepewnie stąpa’, m.in. o dziecku uczącym się chodzić, *tipulis* ts.).

týras, *-à* 1. ʽnieporosły drzewami, goły, pusty’, 2. ʽopustoszały, niezamieszkały, bezludny’ (syn. *plýnas*), 3. ʽczysty, przejrzysty, przezroczysty, klarowny (o wodzie, niebie)’, 4. ʽniezanieczyszczony, niezabrudzony’, 5. przen. ʽszczery, niewinny, przyzwoity’. War. *tyrùs, -ì*. Odpowiednik łot. *tĩrs* ʽczysty, niezmieszany, niesfałszowany’. Rekonstrukcja: pb. *tī-ra- < *tiH-ró- (por. budowę *výras*). Bez dobrej etymologii. LEW 1100 przyjmuje pwk. *tī- jako st. zanikowy do *tāi- i powołuje się na lit. *attíenis* (ten wyraz może jednak mieć inne związki etymologiczne, zob. s.v.). — Drw. *týras* (zob.), łot. *tĩrums* ʽrola, pole’, cps. *týrlaukis* ʽpustkowie’ (por. *laũkas*; odpowiednik łot. *tīri lauki*). Vb. denom. *tyrė́ti, -ja* ʽstawać się czystym’, *týrinti* ʽoczyszczać (wodę), klarować, rafinować (cukier, wosk)’. Por. łot. *tīrît* ʽczyścić, oczyszczać’.

týras sb. ʽgrząskie bagno, rzadko porośnięte niskimi drzewkami’, pl. *týrai* ʽtereny niezamieszkałe, pustkowie, pustynia’, też ʽstep; tundra’. Substantywizowane adi. *týras* m.in. ʽnieporosły drzewami; niezamieszkały’ (zob. s.v.). Paralela: *líeknas* (por. LEW 1100). — Drw. *tyrùliai* m.pl. ʽwielki obszar bagienny; tundra’, *tyrumà* a. *týrimė* ʽpustkowie, step’. — N.rz. *Týrupis*, *Týrupalis*, *Týrelis* (od n. bagna), *Tyrélupis*. N.m. *Patýris* 3x, *Týruliai*.

tirijoka SD «tyryaka, theriace» — zapoż. z pol. przest. *tyrjaka* ʽlek złożony z wielu składników, dawniej używany głównie jako odtrutka’ (por. SLA 222, LEW 1100, SW I, 550, s.v. *drjakiew*).

tyrinė́ti, *tyrinė́ju*, *tyrinė́jau* 1. ʽbadać sprawdzając wzrokiem, dotykiem, słuchem, badać wypytując’, 2. ʽbadać, dociekać za pomocą analizy naukowej, prowadzić badania’, 3. ʽo lekarzu: chorego poddawać oględzinom’. Formacja nieznana z zabytków. Wygląda na neologizm dotworzony sufiksem *-inėti* do stlit. *tyrė́ti, -ju, -jau* DP ʽwywiedzieć się; badać się; dowiadować się’ (zob. *tìrti*). N.B. Lit. formacje z suf. *-inėti* z reguły nie pokazują wzdłużonego st. zanikowego (por. też krótkość w łot. *tirinât* ʽwypytywać, badać’). — Przykłady deverbatiwów z suf. *-inėti*: 1. *stovinė́ti* ʽbyć w pozycji stojącej’ ⇐ *stovė́ti*, 2. *įpuldinėti* ʽwpadać’ ⇐ *pùldyti*, 3. *kilstinė́ti* ʽpodnosić’ ⇐ *kìlstyti*, 4. *dūlinė́ti* ʽokurzać pszczoły’ ⇐ *dū̃linti* (GJL II, § 690n.). — Drw. *tyrinė́jas* ʽkto prowadzi badania, badacz’, częściej *tyrinė́tojas* ʽbadacz; śledczy’, *tyrinė́jimas*: *móksliniai tyrinė́jimai* m.pl. ʽbadania naukowe’.

tirõnas 1. hist. ʽ(w starożytnej Grecji) tyran, jednostka, która gwałtem zagarnęła władzę; jedynowładca’, 2. ʽokrutny władca, władca stosujący samowolę i gwałt’, 3. ʽczłowiek narzucający wszystkim swą wolę’. Miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. *tyrán*, *-a* (SLA 223 i LEW 1100 podawali na pierwszym miejscu źródło polskie). War. *tirionìs, -iẽs* (Dowkont). Por. *teriõnis* s.v. *terióti*. — SD s.v. *tyran, tyrannus* umieścił dwa neologizmy na *-inyk-*: *gailinykas* i *smarkinykas*. — Drw. *tironijà* 2 p.a. ʽtyrania; rządy despotyczne; okrucieństwo’ (por. błr. *tyraníja*), *tirõniškas* ʽtyrański, despotyczny, okrutny’ (por. pol. *tyrański*). — DP *tironstva* ʽtyrania’ jest zapoż. z pol. *tyrańshwo* (LKŽ: *tironstvà*, gen.sg. *tirõnstvos*), por. SLA 223. SD s.vv. *okrutne panowanie* i *tyrańshwo* ma drw. na *-yst-*: <tyraniste> (LKŽ: *tironỹstė*).

tirpìnti, *tirpinù*, *tirpinaũ* 1. ʽtopić (śnieg, tłuszcz, miód, wosk)’, 2. ʽrozprowadzać w cieczy, rozpuszczać (sól, cukier, lekarstwo)’, 3. ʽwytapiać (rudę)’. SD *tirpinu rūdas* «zlewam kruszce, spuszczam, topię co». *šìrdį tirpìnti* ʽrozczulać, rozrzewniać; drażnić, denerwować’. War. *tir̃pinti*. Causativum na *-inti* do *tir̃pti* II ʽtopnieć, rozpuszczać się’. Por. *trùpinti* ʽdrobić’ ⇐ *trupė́ti*; *tùkinti* ʽtuczyć’ ⇐ *tùkti*. — War. z apofonią: *tarpìnti* (zob.). — Z innymi suf.:

tirpénti 'topić', *tirpýti, -aũ, -iaũ* ts. (dawne prs. *tirpiu* SD «rostapiam; spuszczam wosk»), *tirpdýti* 'topić; rozpuszczać w płynie; wytapiać (metal); rozdrabniać', *tir̃pdinti* a. *tirpdìnti* m.in. 'rozmrażać, np. lodówkę'.

tir̃pti I, *tir̃psta, tir̃po* '(o rękach, nogach) cierpnąć, drętwieć wskutek doznawanych wrażeń czuciowych'. SD *nutirpstu* «cierpnę, drętwieię, martwieię, ścierpnę, zdrętwieię». Odpowiednik łot. *tìrpt, tìrpstu* (war. *tìr̀pju*), *tìrpu* 'cierpnąć, drętwieć'. — Paralela psł. *tĭrp-nǫ-ti 'drętwieć, cierpnąć, tracić czucie w członkach', por. sch. *tŕnuti*, słc. *trnúť*, czes. *trnout*, stpol. *tarnąć, tarnę, cierniesz* (neologizmy: ros. *terpnútь*, pol. *cierpnąć*). Do tego durativum na *-ě-*: psł. *tĭrpěti, por. scs. *trŭpěti* 'cierpieć, znosić, być cierpliwym; trwać', ros. *terpétь* 'znosić, wytrzymywać, doznawać, okazywać cierpliwość, być cierpliwym', czes. *trpět* 'cierpieć; znosić co', pol. *cierpieć* 'przeżywać ból fizyczny lub moralny; znosić coś', stpol. 'być karanym, ponosić karę' (por. jeszcze cs. *utrŭpěti* 'ścierpnąć, zdrętwieć'). Znacz. etym. 'być sztywnym, zdrętwiałym' (por. Boryś 2005, 81). Wszystkie wymienione czasowniki zawierają refleks st. zanikowego pbsł. *tirp- od pwk. pie. *terp- / *tr̥p- 'drętwieć, kostnieć' (BSW 325, LEW 1101, ALEW 1112, LIV[2] 636n.). Por. SZ łac. *torpeō, -ēre* 'sztywnieć, drętwieć, popadać w bezruch, zamierać z wrażenia, być otępiałym' (pie. *tr̥p-h_1i̯é-), *torpor, -ōris* m. 'odrętwienie, porażenie', *torpidus* 'zesztywniały, obezwładniony'. — Drw. *tìrpčioti* 'chwilami drętwieć, cierpnąć', *tirpsėti* ts. Nomina: *nutirpimas* SD «cierpnienie», *tirpulỹs*, pl. *tirpuliaĩ* 'odrętwienie, drętwota; dreszcz' : łot. *tìrpuļi* 'dreszcze, ciarki' (ob. *tìrpuoņi*[2], *tìrpuoņas*[2] pl. 'dreszcze', *tìrpuonis*[2] 'odrętwienie'). — Starą osnowę na *-u-* kontynuuje też psł. *tĭrpŭkŭ 'cierpki' ⇐ pbsł. *tirp-u- 'powodujący drętwienie', por. ros. *térpkij* 'cierpki; ostry, żrący, palący', czes. *trpký* 'cierpki, gorzki, przykry; złośliwy', pol. *cierpki* 'mający gorzkawo-kwaśny smak, mający drażniący zapach', stpol. 'ściągający, zaciskający, powodujący odrętwienie' (Boryś 2005, 81). — SO *tarp-*: *nutarpýti -aũ, -iaũ* 'zmęczyć (ręce) aż do utraty czucia, aż do zdrętwienia'. Odpowiednik psł. *torpiti 'zadawać ból, cierpienie' (caus. do *tĭrpěti, *tĭrpnǫti), por. sch. *tràpiti* 'trapić, męczyć, zamęczać', ros. *toropítь* 'przynaglać, popędzać' (pierwotnie o bydle, znacz. etym. 'zadawać [bydlęciu] ból bodźcem'[548]), czes. *trápit* 'męczyć, dręczyć', stpol. *tropić* 'nękać, męczyć, dręczyć' (refl. *stropić się* 'stracić pewność siebie'), ros. *otoropétь* 'stropić się, zmieszać się, zakłopotać się'. Por. BSW 325, Boryś 2005, 640.

tir̃pti II, *tir̃psta, tir̃po* 'rozpuszczać się, tajać, topnieć (o śniegu, lodzie, wosku)'. SD *tirpstu* «rospływam się; taię iako śnieg; topnieię», *tirpstųs* «taiący; topnisty». Odpowiednik łot. *tirpt* 'tajać, topnieć'. LEW 1101 w nawiązaniu do Būgi i Endzelina identyfikuje *tir̃pt* II pod względem etymologicznym z *tir̃pti* I. Punktem wyjścia dla rozwoju znaczeniowego mogła być formacja z prywatywnym prvb. *ati-*, por. *atitir̃pti* 1. 'rozluźnić się, rozpuścić się; o lodzie: odtajać od brzegu', 2. 'o drętwieniu: ustąpić' (*Jau atitir̃po koja* 'Noga nie jest już zdrętwiała'). Zob. też ALEW 1112. — Drw. *tirpìnti* (zob.), nomina: *prótirpa* 'miejsce, gdzie stajał śnieg', *tir̃palas* 'roztwór', *tirpìklis* 'rozpuszczalnik', *tirpinas*: *taukai tirpini* m.pl. SD «smaleć» ['smalec'], *tirpỹs* 'skwarek', *tirpùs* 'rozpuszczalny'. — SO *tarp-*: *tarpìnti* 'topić śnieg, sadło' (zob. s.v.).

tir̃štas, *-à* 1. 'gęsty (o kaszy, śmietanie), zbity (tłum)', 2. 'bujnie rosnący (o zbożu, trawie)', 3. przen. 'rzucający się w oczy, soczysty (o barwach)'. SD: *juka tiršta* «galareta; gąszcz», *pienas tirštas rūgįs* «kańpust, oxygala» ['kwaśne mleko', SPXVI], *tirštu tumpu, stajuos* SD[1] «gęszczeię». Przymiotnik ten pochodzi z rozwoju znaczeniowego ptc. prt. pass. *tir̃štas* 'zmętniały' od *tir̃šti* 'mętnieć', zob. s.v. *ter̃šti* (LEW 1101n.). Co do dyferencjacji

548 Nie przekonują zreferowane w REW III, 125 (s.v. *tórop*) próby powiązania czas. *toropítь* z gr. τρέπω 'zwrócić, zwrócić do ucieczki, rozgromić' (por. LIV[2] 650 *trep- 'wenden') ani tym bardziej z lit. *tarpà* 'wzrost, rośnięcie, powiększanie się' (por. LIV[2] 636 *terp- 'sich sättigen, sycić się').

znaczeniowej por. *tunus* ʽgęsty — o kaszy’ i ʽmętny — o płynie’; *blandùs* ʽmętny’ i ʽzawiesisty, gęsty’ (do *blę̃sti* ʽmieszać, mącić’). Tymczasem ALEW 1112 widzi w *tir̃štas* zmieniony semantycznie refleks pie. *tr̥s-tó- ʽpozbawiony wilgoci, wysuszony’, por. wed. *tr̥ṣṭá-* ʽostry, gryzący’, łac. *tostus* ʽwyschnięty’. — Wspominany w tym kontekście hapaks stpr. *sutristio* EV ʽserwatka, Molke’ (zob. LEW 1102, ALEW 1112) najprawdopodobniej nie ma nic wspólnego z *tir̃štas* ani też z *sū́ris* ʽser’ (zob. PKEŽ 4, 170, emendacja *suiristio). Przyjąwszy analizę *sutr-ist-*, można to łatwo powiązać z lit. gw. *sùtros* f.pl. m.in. ʽmętna ciecz’ (zob. *srùtos*). — Drw. *tirštìmai* m.pl. ʽgęstwa, gąszcz, zawiesina w zupie’, *kavõs tirštìmai* ʽfusy kawowe’, *tirštumà* ʽgąszcz, gęstwina’. Vb. denom. *tirštė́ti* ʽgęstnieć’, *tir̃štinti* ʽrobić gęstym, zagęszczać, np. zupę’, *tirštinu* SD^1 «gęszczę, gęszczam» (syn. *tirštu darau*), *tirštinu* SD «zsiadło czynię, coagulo, cogo in duritiem» (syn. *sustinginu*), *sutirštinu pienų* SD «podpuszczam mleko, coagulo lac».

tirtė́ti, *tìrta*, *tirtė́jo* ʽdrżeć, trząść się, dygotać’, np. *Jis tìrta visas nuo šalčio, iš baimės* ʽOn drży cały z zimna, ze strachu’. *Rankos tìrta* ʽRęce się trzęsą’. *Sutirtėjo sienos, grindos sudrebėjo* ʽZadrżały ściany, zatrzęsła się podłoga’. Czas. na *-ėti* utworzony od interi. *tir̃ tir̃* a. *tìr tìr*, opisującej drżenie członków ciała, a także odgłosy różnych maszyn. Paralelnie zbudowany syn.: *tintė́ti*. — Neoosn. *tirtėj-*: *Dantų tirtė́jimas* ʽDzwonienie zębami’. — Drw. *tirténti* ʽtrząść się z zimna, dygotać’ (por. syn. *tinténti*), *pratirténti* ʽprzemówić drżącym głosem’, *tìrtinti* ʽwprawiać w drżenie, powodować drganie’. Nomina: *tirtesỹs* ʽdrżenie’, *tirtulỹs* ʽdreszcz’.

tìrti, *tiriù* (zam. *tiru?, war. *tìrstu*), *týriau* ʽbadać, sprawdzać, próbować; prowadzić badania, dowiadywać się, nabierać doświadczenia’, *ištìrti* ʽzbadać, dowiedzieć się, przekonać się’, *ištiriu* SD «wyrozumiewam co z kogo»[549], *įtìrti* ʽnabrać doświadczenia, przekonać się’, *patìrti* ʽdoznać, zaznać, doświadczyć, poznać’, *pritìrti* ʽdoznać czego, przejść przez co, nabrać doświadczenia, nawyknąć’, *sutìrti* ʽdowiedzieć się’. Refl. *dasitiriu* SD «badam się, inuestigo, expiscor, exploro...» (syn. *klausiuosi*, *dasižinau*, *ižsiklausinėju*), «doświadczam kogo» (syn. *mėginu*), «macam, zrozumieć chcę» (syn. *čiupinėju*, *dabojuosi*). Odpowiednik łot. *tirt* ʽwypytywać, dowiadywać się’. Pdg. oparty na st. zanikowym *tìr-C, który należał do pwk. *tér-C ʽtrzeć, pocierać’ < pie. *terh$_1$- / *tr̥h$_1$- ʽwiercić, trzeć’ (LIV^2 632). Por. gr. τείρω poet. ʽuciskać, gnębić, nękać, trapić, dokuczać, wycieńczać, osłabiać’ (znacz. przenośne[550]) < *teri̯ō, zam. *terō < *terh$_1$-e-; nomen instr. τέρετρον n. ʽświder’ < *terh$_1$-tro-; łac. *terō, -ere* ʽtrzeć, wycierać, gładzić; zużywać’; psł. *terti, prs. *tĭrǫ, por. scs. *trěti*, *tĭrǫ* ʽtrzeć’, ros. *terétь*, *tru*, stczes. *třieti*, *tru*, czes. *třít*, *třu*, pol. *trzeć*, *trę*. Zob. Stang 1942, 31, BSW 324, LEW 1102, ALEW 1113. Etymologicznym znacz. *tìrti* było chyba ʽbadać przez rozcieranie w palcach, w dłoniach’ (np. dla stwierdzenia jakości gleby, dla identyfikacji rośliny). Osobno zob. *trìnti*. Bałtycki z niewiadomych powodów wyzbył się refleksów na st. *e* (por. scs. *trěti*). ALEW 1113 przyjmuje przesuwkę znaczeniową od ʽwiercić, bohren’ do ʽbadać, erforschen’ jako specjalny rozwój bałtycki. — Drw. *patìrtas* ʽdoznany, doświadczony’ (ptc. prt. pass.) — ma paralelę formalną w gr. τρητός ʽprzewiercony, mający otwór; rzeźbiony, ażurowy’ < pie. *tr̥h$_1$-tó- (por. τρῆμα n. ʽprzewiercenie, dziura, otwór’ < *tr̥h$_1$-mn̥ n. act. ʽwiercenie’), *tirdinė́ti* ʽbadać’ (rzadkie) : łot. *tir̂dinât* ʽwypytywać, niepokoić’; *tìrdyti*, *-au*, *-iau* ʽbadać’ (rzadkie) : łot. *tir̂dît*, *-u*, *-ĩju* ʽdomagać się odpowiedzi, wypytywać, przesłuchiwać w dolegliwy sposób; zaczepiać, trapić, nękać, dręczyć’. Por. jeszcze łot. *tiŗât*, *-ãju* iter. ʽwypytywać, zmuszać do zeznań’ (gw. *tirât*). Nomina: *pértirtojas* ʽo Bogu: który doświadcza człowieka’, *tìrtojas* stlit. ʽbadacz; szpieg’, *tirtùkas* neol. ʽprobówka’ (syn. *mėgintuvė̃lis*). —

[549] W ʽPostylli’ Bretkuna ukazuje się dwa razy praeteritum z suf. *-ā-*: <ischtirra> *ištiro* ʽdowiedział się, usłyszał’. Formacja taka daje się pogodzić z hipotezą pralitewskiego prs. *tirù.

[550] Por. stpol. *trzeć* ʽpocierać, wygładzać; kruszyć, łamać’ i przen. ʽuciskać, gnębić’.

WSZ *tyr-*: *týriau* (prt.), drw. *tyráuti* DP 'wywiadywać się', *iššityráuti* 'wybadać, dowiedzieć się' (por. *dyráuti*, *pýkauti*), stlit. *tyrė́ti, -ju, -jau* DP 'wywiedzieć się; badać się; dowiadować się', DP *tyrėja* 'bada się', DP *tyrėjo* 'wywiedział się', DP *tyrėtumbim* 'abyśmy się dowiadowali' — z odpowiednikiem słot. *tīrēt* 'domyślać się, przypuszczać', *tyrinė́ti* (zob.). Neoosn. *tyrė(j)-*: *tyrė́jas* 'badacz, eksplorator' (por. *gynė́jas* ⇐ *gynė́jau*); *tyrinė́ti* (zob.). Nomina: *netyręs* przest. 'niedoświadczony, unerfahren', *prietyris* 'doświadczenie, wprawa', *pritýręs* 'doświadczony' (por. *pritìrti*), *prýtyros* f.pl. żm. 'przesądy, zabobony', *tyrìmas* 'badanie'. Cps. *kalbótyra* 'językoznawstwo' (kalka z nwn. *Sprachforschung*, por. *kalbà*). — SO *tar-*: *tárdyti* (zob.). — Ciekawym zjawiskiem jest innowacyjny SO *tair-* ⇐ *tir-*, mianowicie w *tairáutis* 'dopytywać się, dowiadywać się' (zob. *teiráutis*).

tir̃vinti, *tirvinù*, *tirvinaũ* pot. 1. 'nieść lub ciągnąć coś ciężkiego (np. worek), nieść z trudem, taszczyć' (war. *s*-mobile *stir̃vinti*), 2. intr. 'iść powoli, wlec się'. War. *tìrvinti*. Bez etymologii, por. LEW 1102.

tį̃sti, *tįstù* (*tins-stu, war. *tinsù*), *tįsaũ* 1. 'ciągnąć się ku dołowi — o ślinie, smarkach' (*Tį̃sta seilės*), 'zwisać (o soplu, o strzępie), 2. 'rozciągać się, wydłużać się przy napinaniu, naprężaniu', 3. 'być ciągliwym, lepkim (np. o syropie)', 4. 'wyciągać się, rosnąć (o dziecku)', 5. 'mieć pociąg do czego, lubieć' (*Ans tįsęs dainuoti* 'On lubi śpiewać'), *ištį̃sti* 'wyciągnąć się, wydłużyć się; rosnąć wzwyż, nie wszerz; wybujać — o roślinie, drzewie, dziecku', *nutį̃sti* 'opaść, zwisnąć', *pratį̃sti* 'podrosnąć; przeciągnąć się, przedłużyć się; minąć (o czasie)'. Pierwotnie prs. inchoatywne z suf. *-sta-* i SZ *tins- od *tens- / *tans-, zob. *tę̃sti, tąsýti*. Por. LEW 1102n. LIV[2] 629, przyp. 1 zaznacza, że pie. *ten-s- jest osnową desiderativum od *ten- 'naprężać, rozciągać'. — Drw. *tį́sčioti* 'szarpać, ciągnąć i znów popuszczać — o koniu', *tįsėti, -iù, -ė́jau* 'leżeć wyciągniętym', *tį́sioti* 'ciągnąć', *tį́soti, -au, -ojau* 'leżeć plackiem, leżeć rozwalonym', *týsoti, -o, -ojo* 'ciągnąć się, rozpościerać się; widnieć z daleka, stać — o czymś wysokim' (Šlapelis 1940, 535). Nomina: *ištį̃sėlis* 'wysmukły człowiek, drągal', *pértįsėlis* przest. 'łobuziak, Bengel', *pratęsa*: SD *pratįsa* «przedłużenie, prorogatio, productio» (syn. *prailgis*), *tį̃sis* BRB 'wyciągnięcie sieci', *tį́salas* 'ciągliwy, lepki płyn' i sb. 'rzecz rozciągnięta', *tį́sla* 'drągal', *tįslė* b.z.a.: *Pagadintos karvės pienas tįslėms tįsta* 'Mleko chorej krowy jest ciągliwe jak *tįslės*', *tįsùs* 'ciągliwy — o miodzie, ślinie' (⇒ *tįslùs* ts.).

tỹtaras gw. 1. 'indyk, indor', 2. przen. 'obibok, wałkoń; drągal, dryblas' — zapoż. z łot. *tītars* 'indyk'. Por. Urbutis 2010, 69, gdzie sprostowano objaśnienie podane w LEW 1103.

tìtnagas 1. 'krzemień' (SD «krzemień, silex»), 2. przen. 'skąpiec'. War. *tìtinagas, titìnagas*. Zagadkowy wyraz złożony. I człon niejasny. II człon do *nagà* a. *nãgas* 'paznokieć, pazur, szpon'. Zob. LEW 1103 (tu m.in. zestawienie *tit°* z gr. τῑτώ, -οῦς f. 'dzień'). ALEW 1114 akceptuje dawne zbliżenie *tit°* z łac. *tītiō, -ōnis* m. 'płonące polano lub węgle', nie oglądając się na różnicę w iloczasie rdzennego *i*. Wyraz łaciński ma charakter setowy: *tīti- < pie. *tih$_1$-ti- 'heating', pwk. *tei̯H$_1$- 'ogrzewać się' (por. LIV[2] 617n.). Zapewne z tego powodu de Vaan 2008, 620n. uznał, że *tìtnagas* nie jest warte wzmianki przy etymologizacji *tītiō*. — War. ze zmianą *t-n* > *k-n*: gw. *tìknagas* (por. *sẽkmas* z *setmas; *rykmetỹs* z *rytmetỹs*). War. dzukski *čìsnagas* z *ćićnagas < *ćićinagas < *titi-nagas (por. Būga, RR I, 219). — N.m. *Titnagaĩ*.

titū̃nas, *tutū̃nas* wsch.-lit. 'tytoń; wyrób tytoniowy' — zapoż. z błr. *tytún, -ú*, pol. przest. *tytuń* (war. *tutuń*).

týtveika, *týtveikas* gw. 'wielka ilość, mnóstwo, moc', np. *Týtveika svečių buvo sukviesta* 'Zaproszono mnóstwo gości'. Złożenie członów *tyt-* (por. żm. *týt toks* 'taki oto') i *veik-* 'mnóstwo' (⇐ 'siła', por. *viẽkas* 'siła, moc'). Pierwotne znaczenie cps. 'taka siła', stąd 'takie mnóstwo' i w końcu 'mnóstwo'. Por. pol. *siła ludzi* w znacz. 'dużo ludzi'. Zob. Būga,

RR I, 219n. Wykolejone war.: *týtvelka, týtvaikas* (Urbutis 2010, 70). — Drw. *týtveik, tytveĩk* adv. ʽbardzo’ (*tytveik dìdelis, bagótas* ʽbardzo duży, bogaty’, *týtveik daũg žmonių̃* ʽstrasznie dużo ludzi’) i ʽszybko’ (*pareik tytveik* ʽwróć szybko’), *týtveikas* adi. ʽduży, wielki, silny’ (*týtveikas dárbas* ʽdużo roboty, ciężka praca’). Por. NDŽ IV, 680.

tìžti, prs. *tỹžta* (*tįžta < *tinž-sta; war. *tiñža, tỹža*), prt. *tìžo* 1. ʽmoknąć, przemakać, przesiąkać wodą, rozmiękać (o drodze, glinie); topić się, rozpływać się (o maśle na słońcu)’, 2. ʽrozpływać się w ustach’, 3. przen. ʽgnuśnieć, rozleniwiać się’. Inchoativum na *-sta-* od SZ *tiž-* ⇐ *tež-*, zob. *tèžti* ʽmoknąć, rozmiękać, rozpływać się’. Por. LEW 1104, ALEW 1114. Co do apofonii *TeT* ⇒ *TiT* por. *deg-* ⇒ *dig-*; *ges-* ⇒ *gis-*; *tešk-* ⇒ *tišk-*. — Niejasny jest wokalizm *ui* w war. *tuĩžti, -ta, -o* ʽrozmiękać, rozmakać — o drodze’ (*Kai saulė kaitina, tai tas žiemos kelias taip greit tuĩžta* ʽGdy słońce przygrzewa, to ta droga zimowa szybko rozmarza’), *tuĩžė* ʽbłoto na drodze’ (*Greičiau nepavažiuosi — tuižės lig stebulių* ʽSzybciej nie pojedziesz — błoto [sięga] do piast’). Jest też war. *tuĩsti* (zob.). — Cps. *aptìžti* ʽrozmoknąć, rozmięknąć’, przen. ʽobmierznąć, stać się wstrętnym’, *širdìs aptỹžta* ʽrobi się niedobrze, mdło’, *ištìžti* ʽ(o śniegu) tajać, topnieć, (o ziemi, drodze, grzybach) rozmoknąć, rozmięknąć’, przen. ʽsflaczeć, zwiotczeć, stać się rozlazłym, ślamazarnym’, *įtìžti* 1. ʽnamoknąć’, 2. ʽuwziąć się, mocno postanowić i dopiąć czego’, *sutìžti* ʽrozpaść się, rozwalić się (o chacie, budynku); wystrzępić się (o ubraniu), zedrzeć się (o obuwiu); zgnuśnieć, zniechęcić się, przygnębić się’, drw. *ištìžinti* ʽrozczynić, rozrobić (wapno)’. Por. łot. *tizât, -āju* ʽkuleć, utykać’. — Nomina: *ištìžėlis* ʽczłowiek powolny, gnuśny, leniwy; ślamazara, gamoń, ciamajda’, *ištìžusiai* adv. ʽślamazarnie’ (por. *atsìjusiai, pasiùtusiai*), *sántiža* c. ʽniedołęga, ciamajda’, *tìžlis* a. *tìžlius* ʽniedołęga’, *tižùs* ʽrozlazły, rozmiękły, pokryty czymś śliskim i lepkim, oślizły’ (por. łot. *tizls* ʽkulawy; jąkający się’ obok *tisls* ʽchromy, bezsilny’, *tiziski iet* adv. ʽiść utykając’). — WSZ *tyž-*: *įtýžti, -týžtu* (*tyž-stu), *-týžau* ʽuwziąć się, zawziąć się, mocno postanowić’ (war. do *įtìžti*), refl. *užsitýžti* ts. (od tego neosimplex *stýžtis* ʽuwziąć się’, *įsištýžti* ts.). Nomina: *šaltỹžius* ʽzmarźluch’ < *šalt-tyžius (por. *šáltas*), *sántyža* (war. do *sántiža*, zob. wyżej). — Nowy SO *taiž-* ⇐ *tiž-*: *táižytis* refl. ʽtracić spójność, kruszyć się, ulegać zgnieceniu, rozmiękać — o grzybach’ (*Maišelėje man labai grybai táižos* ʽW moim woreczku grzyby bardzo się gniotą’). Paralele: *kaišýti* ⇐ *kiš-*; *páišyti* ⇐ *piš-*. Starym SO było *taž-*, por. *tažė́ti* s.v. *tèžti*. — N.B. *táižyti* w znacz. ʽbić, chłostać, smagać’ jest wariantem fonetycznym do *tálžyti* (okazjonalna zmiana [al'S] w [ai̯S]; por. [anS] > [ai̯S] w typie gw. *káisti* ʽkąsti’, *gréisti* ʽgręsti’). — LEW 1104 z uwagi na apofonię *i* : *ie* dołączył tu *tiežė* b.z.a. ʽpancerz żółwia’ (semantyka pozostaje do wyjaśnienia).

tõbelis, *tóbelis, -io* przest., gw. ʽworeczek na ofiary pieniężne zbierane w kościele’ (GL 142). Najprawdopodobniej jest to drw. wsteczny od *patóbelis* ʽkościelny, zakrystian’ (zob.) ⇐ prus.-lit. *potabel*. Nazwa przedmiotu pochodzi więc od nazwy osoby ten przedmiot noszącej, w tym wypadku: zbierającej ofiary. Derywacja polegała na odrzuceniu segmentu *pa-*, który został zinterpretowany jako prefiks. Paralele: *dãpas* ⇐ *padapas (< *pãtapas*); *šãras* ⇐ *pãšaras*; *žãstas* ⇐ *pažastìs*. LKŽ XVI, 460 błędnie objaśnia *tõbelis* jako zapoż. z pol. *toboł, tobół*. — Reanaliza *tõb-elis* prowadziła do powstania neologizmu *tob-nyčia* (war. *topnyčia*) b.z.a. ʽworeczek na ofiary pieniężne, Klingelsäckel’, notowanego w słownikach z Litwy pruskiej. Neologizm ten utworzono neosufiksem *-nyčia*, wyabstrahowanym z zapożyczeń słowiańskich typu *bažnýčia* i *skarbnyčià*. Więcej na ten temat s.v. *lučnyčia*. SLA 223, za nim LEW 1107 niepotrzebnie postulowali pol. †tobnica jako wyraz źródłowy (miałby to być drw. od pol. *toboła* ʽtorba’). Łot. *topnici* ʽder Klingbeutel’ jest lituanizmem, zob. ME IV, 216, LEW, *l.c.*

tóbytis, *tóbausi, tóbiausi* gw. ʽhałasować, dokazywać (o dzieciach), wrzeszczeć; tłuc się po nocy; być niespokojnym, rzucać się, szaleć’ — zapoż. z prus.-niem. *tobe* (GL 142, LEW

1104), por. nwn. *toben*. W kwestii akutu por. zapoż. *ókas, rónas, žiógė*. — Drw. *tóba* c. 'kto hałasuje po nocach'.

toblyčià, gen.sg. *toblỹčios* 2 p.a. 1. stlit. 'tablica do pisania; tablica z kamienia', 2. gw. 'tablica na domu' — zapoż. z pol. *tablica* (SLA 223, LEW 1104). — Drw. *toblyčelė* SD «tabliczka», gw. *toblytẽlė* ts.

tóbulas, *-à* 1. 'doskonały, mający wszelkie cechy dodatnie, wolny od wad, wzorowy', 2. gw. 'dostateczny, zupełny', 3. gw. 'dorosły'. War. *tóbūlas* 3, 1 p.a. Takie przymiotniki, jak *gẽdulas* DP 'żałosny', *mãgulas* 'liczny', *stẽbulas* 'dziwny' wskazują na dewerbalną derywację przy użyciu suf. *-ulas*. Pwk. *tob-* < *tāb- jest odosobniony i nieobjaśniony, por. LEW 1104. Nową próbę etymologizacji podjęli Kabašinskaitė i Klingenschmitt (*Balt* XXXIX:1, 2004, 84n.), wychodząc m.in. od rekonstrukcji formy pierwiastkowej pie. *teh_2-b^h- 'dojrzewać'. — Drw. *tobulýbė* 'doskonałość, najwyższy stopień jakości' (war. *tobūlýbė*), *tobulùmas* a. *tóbūlumas* 'doskonałość' (m.in. DP). Vb. denom. 1. *tobulḗti, -ju, -jau* 'doskonalić się', 2. *tóbulinti* 'doskonalić, ulepszać'.

tógti, *tógstu* (war. *tógiu*), *tógau* gw. 'przyjaźnić się, kolegować z kim, powinowacić się', *nutógti* 'odsunąć się od kogo, poróżnić się' (war. *nutókti*), *pritógti* 'przywiązać się do kogo' (war. *pritókti*), *sutógti* 'zawrzeć znajomość, koleżeństwo, przyjaźń, zaprzyjaźnić się; spowinowacić się' (war. *sutókti*). Drw. *patogùs* (zob.). Jeśli przypuścimy, że etymologicznym znaczeniem złożenia *sutógti* było 'zbliżyć się, zetknąć się, przylgnąć do siebie', to otworzy się możliwość włączenia lit. *tog-* < *tāg- do pwk. pie. *teh_2g- 'dotknąć, ująć' (LIV^2 616), por. łac. *contāgēs, -is* f. 'zetknięcie się', *contāgium, -iī* n. 'styczność; zaraza'. Inaczej LEW 551 (s.v. *patogùs*): *tog-* ma być wariantem do *tok-*, alternującego z *tek-*, por. *tekḗti* 'ciec, biec'. LIV^2, *l.c.* nie wspomina o czas. lit. *tógti*. Za to wymienia go Beekes 2010, 1444 w kontekście etymologii gr. *τᾱγός* m. 'wódz, naczelnik; dowódca Związku Tessalskiego' [the chief of the Thessalian league] oraz toch. B *tāś* 'dowódca'. — SO *tuog- < *toh_2g-: *sántuoka* (zob.). — SZ *th_2g-: łac. *tag- / -tig- / -teg-*, por. *tangō, te-tig-ī, tactum* 'dotknąć, dotykać, ująć; naruszyć, zabrać; trafić, uderzyć', *contingō* 'dotykać czegoś', *tagāx, -ācis* 'złodziejski', *integer* 'nietknięty' (gr. hom. τεταγών ptc. aor. 'chwytający, taking' < *te-th_2g-ont-); goc. *tekan* 'to touch', stisl. *taka* 'to reach, touch', śrniderl. *taken* 'to take, seize' (pgerm. *takan-).

tokalỹs 3 p.a. gw. 'krążek linowy na maszcie, służący do podnoszenia żagla' — zapoż. z nwn. *Takel* n. 'olinowanie statku, takielunek' (LEW 1105, zob. też EWD 1408). Pominięte w LKŽ. Por. łot. *tãkala* 'blok, krążek linowy do podnoszenia ciężarów' ⇐ śrwn. *tākel* (ME IV, 144, Jordan 102). — *tokalóžė* gw. 'olinowanie, takielunek' — zapoż. z prus.-niem. *tokəlōž* (GL 142, LEW 1105). Por. nwn. *Takelage* f. (stąd zapożyczono lit. liter. *takelãžas* 'olinowanie statku').

°**tokḗti**: *atsitokḗti*, *atsitokḗju* (war. *atsìtokiu*), *atsitokḗjau* gw. 1. 'oprzytomnieć, ocknąć się', 2. 'uspokoić się po silnym przeżyciu', 3. 'zdać sobie z czegoś sprawę, przypomnieć sobie', 4. 'odpocząć, odżyć, wyzdrowieć'. Z uwagi na synonimiczny czas. *at-si-tek-ḗti* 'wrócić do sił, przyjść do siebie, oprzytomnieć' = łot. *at-tec-êt-iês* ts. wypada pwk. *tok-* zakwalifikować jako refleks wzdłużonego SO od *tăk-*, czyli *tāk-. Por. SE *tek-* w *tekḗti* 'ciec, płynąć, biec'. Znacz. etym. 'wrócić do siebie, przyjść do siebie'. Por. LEW 21. — Nomina na WSZ *tāk-: *į́toka* 'miejsce, gdzie rzeka wpływa do jeziora' (war. *į́taka*), *ištoka* b.z.a. 'źródło rzeki' (war. *ìštaka*), n.rz. *Ìštoka*. — Nawiązania słowiańskie: 1° *tāk-ā-: scs. *rastakati* 'toczyć na różne strony', 2° *tāk-ē-: *iztačati* 'wylewać', *zatačati* 'gnać, rozrzucać', pol. *taczać* 'posuwać naprzód coś okrągłego' (⇒ *taczki* f.pl. 'ręczny wózek na jednym kółku', *przetak* 'rodzaj sita z większymi otworami'). Zob. Boryś 2005, 636n.

tóks 'taki, tego rodzaju' (gw. *tókias* a. *tokiàs*, loc.sg. *tókime* DP), f. *tokià* 'taka' (DP

tóki). Por. *Tóks màno bū̃das* ʽTaki mój charakter'. *Kóks paũkštis, tóks ir lìzdas* ʽJaki ptak, takie gniazdo'. War. gw. *tokìs* (loc.sg. *tokimé* DP, zob. Skardžius 1935, 189), po synkopie *tõks*. Pochodzi z *tāk-i̯a-, co było derywatem w stosunku do *tāka- (por. scs. *takŭ* ʽtaki, tego rodzaju', ros. *takój*). Osnową zaimka *tā-ka- było pie. *teh$_2$-, jak w paralelnym zaimku łac. *tālis* ʽtaki, takiego rodzaju, tak wielki, tak znaczny' < *teh$_2$-li-. Por. zaimek wskazujący pie. *to- ʽten' s.v. *tàs*. Formant *-k-* powraca w zaimkach *anóks*, *jóks*, *kóks*. — Drw. *tõkšė* (zob.), *tokùtis* gw. ʽtaki mały, taki marny' (*O tie vaikučiai visi tokùčiai — prie žemės*. *Tokutùkė va žolukė pievoj buvo*).

tõkšė — gw. wyraz zamykający myśl lub opowiadanie, np. *Tai yra tokia tõkšė* ʽTak się ma sprawa'. *Toki tatai tõkšė* ʽTak to jest'. *Tai tokios tõkšės, pasakiau, ką girdėjau* ʽTak stoją sprawy; powiedziałem, co słyszałem'. Jest to drw. z suf. *-šė* od osnowy *tok-* jak w zaimku wskazującym *tóks*, *tokià* ʽtaki'. Co do sufiksu zob. ŽD 316, GJL II, § 371. — Równoznaczny z *tokià tõkšė* jest zwrot *tokià tokẽlė* lub *tókios tokẽlės*, gdzie zamiast suf. *-šė* ukazuje się suf. -*elė*.

tókti gw.: *atitókti*, *atitókstu*, *atitókau* m.in. ʽzelżeć (o mrozie, upale), pulchnieć, mięknąć (o ziemi po deszczu); rozgrzać się (o zmarzniętym); oddalić się, odejść; odstać, odstawać (o skórce chleba)', przen. ʽochłonąć (z gniewu, strachu), otrząsnąć się (z przygnębienia); ocknąć się, oprzytomnieć, przyjść do siebie, odzyskać siły, wigor; pojąć, zrozumieć', *nutókti* ʽrozejść się, poróżnić się', *sutókti* ʽzejść się, zbliżyć się do siebie'. Drw. *atótokis* ʽzelżenie mrozu, odwilż' ⇐ vb. cps. *ata-tokti. Lit. *tok-* stoi w związku z pwk. *tāk- jak w gr. τήκομαι ʽroztapiać się, rozpływać się, tajać, topnieć', przen. ʽniknąć, niszczeć, marnieć; być przejętym wzruszeniem, rozpłakać się', < pie. *teh$_2$-k- ʽtopnieć' (por. LIV^2 617: pie. *teh$_2$ḱ-, bez wzmianki o refleksie lit.). Całkiem inaczej LEW 21, 1105: *tok-* < *tāk- ma być wzdłużonym SO do *tekù*, *tekḗti* ʽciec, płynąć'. — Odpowiedni pierwiastek bez rozszerzenia *-k-* (pie. *teh$_2$-) ukazuje się w słowiańskim, por. scs. *tajati*, *tajetŭ* ʽτήκεται, taje, topnieje', sch. *tȁjati* ʽtopnieć; kapać, przeciekać', ros. *tájatь* ʽtopnieć, roztapiać się', pol. *tajać* ʽtopnieć'. Scs. *tajetŭ* wraz z odpowiednikiem oset. *taj-* ʽtopnieć, tajać' kontynuuje prs. pie. *teh$_2$-i̯e-, por. LIV^2 616, BSW 312n.

tolerius, *-iaus* stlit. ʽtalar' (DP), największa moneta srebrna rozpowszechniona w Europie od XV do XIX w.'. Zapoż. ze stpol. *taler* (⇐ nwn. *Taler* ⇐ śrdn. *dāler*, por. EWD 1409). War. *toliẽrius*. — War. *taliorius* SD «talar, nummus argenteus maximus» — zapoż. z pol. *talar*. Osobno zob. *tãleris*.

tolỹdžio adv. 1. ʽciągle, wciąż, stale', 2. gw. ʽod razu, zrazu' (war. *tolỹdžiau*, *tolỹdžiui*). Zdaniem LEW 364 (s.v. *lỹdis*), 1105 jest to przekształcenie przysłówka *tulỹt*, *tulỹd*. LKŽ XVII, 7 wymienia *tūlỹd*, *tū́lyd* i *tūlydžiaus* w znacz. ʽtolydžio', zaś zapis *tulỹt* prostuje na *tūlyd*. Wciąż niewyjaśnione. — Drw. *tolydùs* ʽciągły, stały, nieprzerwany'.

tolierkà, gen.sg. *toliẽrkos* 2 p.a. przest., gw. ʽtalerz' — zapoż. z błr. *talérka*, *-i*. War. metatetyczny: *torielkà*, *tõrelka*. Por. SLA 223, ZS 58, LEW 1105. Z innym wokalizmem: *turielkà*.

tolygùs, *-ì* ʽjednakowy, równomierny, równorzędny' (war. *tolýgus*) — pochodzi ze zrostu wyrażenia *tõ* (gen.sg. m.) *lýgus* (nom.sg.), dosł. ʽtego równy' (zob. *lýgus*), por. LEW 1106. SD *tolygus barščių* «barszczowy, acanthinus» (syn. *žalias*), *tolygus kam* «podobny komu». — Drw. *tolygùmas* ʽpodobieństwo', *tolygybė* SD ts.

tolùs, *-ì* 4 p.a. ʽodległy, daleki' (gw. *tólas*, *-à*). Odpowiedniki bałt.: łot. *tâls* ʽodległy', *tâlu* adv. ʽdaleko', stpr. *tālis* adv. ʽweiter, dalej'. Pochodzenie sporne, zob. LEW 1106. Pierwsza możliwość to powiązanie tematu przymiotnikowego *tāl-u- z przysłówkiem *tõl* ʽdotąd, dopóty', *tõlei* ts., przest. *tolai* SD «poty, do tego czasu; do tego mieśca», który ze swej

strony jest zbudowany na zaimku wskazującym ie. *tā- < pie. *teh$_2$- (por. *tóks* ʻtaki’ < *teh$_2$-k- obok *tàs* ʻten’ < *to-). Por. formację na *-l-*, *teh$_2$-li-, w łac. *tālis* ʻtaki, takiego rodzaju, tak wielki, tak znaczny’ < *teh$_2$-li- (obok *quālis* ʻco za jeden? jaki?’ < *k^{u}eh$_2$-li-) oraz w gr. τηλίκος ʻbędący w tym wieku, tak stary, tak młody; tak duży, tak wielki’. Znacz. etym. ʻtak od tego miejsca odległy’. Por. Schrijver 1991, 145, de Vaan 2008, 605, ALEW 1116. — Druga ewentualność to założenie wtórnego *t-* zam. *d-*, co otwiera drogę do powiązania pb. *tāl- z psł. *dal-jĭ-, ros. *dalь*, *-i*, pol. *dal*, *-i* ʻprzestrzeń odległa, rozciągająca się w oddali’, scs. *vŭ dalję* adv. ʻdaleko’ — drw. od adi. *dalŭ ʻodległy’ < *dvalŭ < pie. *du̯eh$_2$-lo-. Pwk. *du̯eh$_2$- ʻoddalać się’ (Schrijver 1991, 232, s.v. *dūdum*), por. gr. δήν adv. ʻod dawna, długo’ < *du̯ān < pie. *du̯ā́m < *du̯éh$_2$-m, δηρός ʻdługi, zbyt długi’, δηρόν adv. ʻdługo’ < *du̯ā-ro-, łac. *dūdum* adv. ʻdługo, od dawna’. — Drw. *tolì* adv. ʻdaleko’ (żm. *toliẽ*), *tolėliaũ* adv. ʻnieco dalej’, *toliẽse* a. *tolíese* adv. ʻdaleko, w oddali’, *netolì* (zob.), *netolíese* ʻniedaleko’ (zob. *kadáise*); *tólimas* ʻdaleki, odległy’ (por. *ar̃timas* ⇐ *artì*), *tõlis* ʻodległa przestrzeń, dal’ (*tolyjè* ʻw oddali’), cps. *toliarẽgis* (zob. *regė́ti*). Vb. denom. *tolė́ti* ʻoddalać się’, *tólinti* ʻoddalać’, *tólintis* ʻoddalać się, usuwać się (z drogi)’, *tõlti*, *-sta*, *-o* ʻoddalać się’ (war. *tólti*).

tópelė przest., gw. ʻtablica rejestracyjna na wozie konnym’ (*Kožnas vežimas tura tópelę turėti su vardu, pavarde ir kaimo vardu* ʻKażdy wóz musi mieć tablicę z imieniem i nazwiskiem [właściciela] oraz nazwą wsi’), war. *tófelis*. Zapoż. z prus.-niem. *tōfel* (GL 142, LEW 1107), por. nwn. *Tafel* f. Co do akutu por. zapoż. *póras*, *rónas*, *zóga*.

tõpinti, *tõpinu*, *tõpinau* gw. ʻiść z trudem, powoli, niezgrabnie’ — czas. na *-inti* utworzony od interi. *tóp tóp* — o chodzie powolnym, ociężałym (*Tóp tóp išilgai gryčią* ʻ*Top top* [chodzi] wzdłuż chaty’). War. *tópt*: *Tópt tópt ir ineina mergos bažnyčion* ʻ*Topt topt* i wchodzą dziewczęta do kościoła’. Nomina: *tópas* ʻchód ciężki, powolny’, *tópanas* ʻktoś powoli chodzący’. Czy tutaj *topótas gaidỹs* ʻkogut o nogach pokrytych piórami’?

tõpoti, *tõpoju*, *tõpojau* gw. 1. ʻdoglądać, pielęgnować starca, chorego, opiekować się dzieckiem’, 2. ʻrozpieszczać dziecko, psuć pieszczotami, wygodami’, 3. ʻoszczędzać’ (*Tõpoju, ka užtektum, kad ir kitam kartuo liktum*). War. *topóti*. Zob. też *atsitópėti* s.v. *tóptelėti*. Bez etymologii, zob. LEW 1107. — W znacz. ʻoszczędzać’ *tõpoti* może być wariantem do *túopoti* ts. (zob. s.v. *taupýti*).

topsóti, *tõpso*, *topsójau* pot. 1. ʻsiedzieć bezczynnie, stać lub leżeć w stanie nieruchomym’, 2. ʻo kurze: siedzieć na grzędzie’. Durativum stanu na *-soti* od pwk. *top-*, który nie jest jasny pod względem etymologicznym. LEW 1107 zestawił z łot. *tãpaļât* ʻpełzać, czołgać się; siedzieć w kucki’. A może *tāp- jest wzdłużonym SO od *tap-* jak w *tàpti* ʻstać się’? W kwestii wokalizmu *o* przy sufiksie *-so-* por. *dvoksóti*, *spoksóti*, *žiopsóti*. — Inchoativum na *-sta-*: *tõpti*, *topstù*, *topaũ*, zwykle z prvb.: *aptõpti* a. *nutõpti* ʻzdumieć się, osłupieć, zdrętwieć’ (znacz. etym. ʻznieruchomieć’). Zob. *tóptelėti*.

tóptelėti, *tóptelėja* (war. *tóptelia*), *tóptelėjo*: *mán tóptelėjo* ʻprzyszło mi nagle na myśl (do głowy), przeszło mi nagle przez myśl’. Czasownik na *-elėti*, utworzony od interi. *tópt* — o wrażeniu nagłego uświadomienia, przypomnienia sobie czego (*Buvau pamiršęs, bet tik tópt ir atsiminiau* ʻZapomniałem, ale nagle *topt* i przypomniałem sobie’). Z innymi suf.: *tópterėti*, *tóptelti*, *tópterti*. — Tu może też *top-* w *atsitópėti* ʻoprzytomnieć, przyjść do siebie; wyzdrowieć (o krowie)’, *patópėti* ʻuderzyć, zdzielić’.

[to hasło usuwam; zob. wpis s.v. *topsóti*]**tõpti**, *topstù*, *topaũ* gw., zwykle z prvb.: *aptõpti* a. *nutõpti* ʻzdumieć się, osłupieć, zdrętwieć’. Zob. *tóptelėti*.]

tóšis, *-ies* f. ʻwierzchnia warstwa kory brzozowej’. SD *tošis* «skorka na drzewie cienka, liber, membrana» (w odróżnieniu od *žievė* SD «skorka abo skora na drzewie gruba, cutis arboris, cortex»). War. *tóšė*. Odpowiednik łot. *tãss* ʻkora brzozowa’, też ʻskóra na ciele ludzi

a. zwierząt'. Zapoż. bałtyckie w fiń. *tuohi* 'kora brzozowa' (Stang 1966, 37). Stoi w związku z vb. łot. *tâst*[2], *tâšu*[2], *tâsu*[2] 'ociosywać, wygładzać', *aptāstît* 'okorować drzewo', < płot. *tās.stī- < pb. *tāš-stī-. Pb. *tāš- nie ma nawiązań zewnętrznych. Transponat ie. *teh₂ḱ- 'zdzierać, odłupywać korę'. Strukturalnie podobne są pierwiastki *tok-* i *tog-*. Łączenie *tāš- z rodziną *tašýti* (pie. *totḱ-), o czym wspomina LEW 1107, pozostaje kwestią sporną. — Drw. *tošẽlė* 'fujarka z kory brzozowej', *tóšinė* 'koszyk a. pudełko uplecione z kory brzozy, króbka; tabakierka', *tošìngas* '(brzoza) o grubej korze', *tóšinis* a. *tošìnis* m.in. o dziegciu: 'wypalony z kory brzozowej'. Vb. denom. *sutóšėti* 'obłożyć, obwiązać korą brzozową (garnek gliniany, który pękł)', *tošiáuti* 'zdzierać korę brzozową'.

tot-, stlit. prepozycja pewnych form czasownikowych, np. *totvirž* DP 512₃₂ 'niechaj udziela' < *te-atviržia (por. *viržti* III), *totliekt mūsimp* (Chyliński) 'niechaj zostanie' < *te-at-liekti. Pochodzi ze zmiany *tāt-, to z kontrakcji *ta-at- i asymilacji antycypacyjnej w połączeniu *te-at-* = ptk. *te* prvb. *at-*. Paralele: *not-*, *nop-*.

totõrius, *-iaus* 'Tatar' (stlit. *totõris*, *-io* SD «Tatarzyn, Scythes, scytha»). Singulativum dotworzone na gruncie litewskim do formy coll. *totõriai* 'Tatarzy', którą zapożyczono z błr. *tatáry, -aŭ*. Zob. SLA 223, ZS 58, LEW 1107. Błr. singulativum brzmi *tatáryn* (TSBM 5, 482). Osobno zob. *totorkà*. — Drw. *totoriška žolė* SD «tatarskie ziele, acorus, carex», *totõrkapiai* m.pl. 'cmentarz tatarski' (por. *kapaĩ*). — Liczne są ślady tego etnonimu w nazwach wsi lit.: *Totõriai* 2x (por. pol. *Tatary*), drw. *Totorénai*, *Totorìnė*, *Totõriškės* 4x, *Totõriškis* 4x, *Patotorỹs*, cps. *Totõrkalnis*, *Totõrkiemis*, *Totõrviečiai*.

totorkà, gen.sg. *totõrkos* 2 p.a. 1. 'Tatarka' (SD «Tatarka niewiasta, Scythis, is»), 2. bot. 'tatarak, Acorus calamus' — zapoż. z błr. *tatárka, -i*.

tovė́tis, *tóvisi*, *tovė́josi* gw. 'iść w niepamięć, popadać w zapomnienie'. Bez etymologii.

tóžė, *tóžia* przest., gw. 'piętro' (*kelių tóžių butas* 'kilkupiętrowy dom') — zapoż. z prus.-niem. *tōž*, por. nwn. *Etage* f. (GL 142, LEW 1107).

traĩcė, *tráicė* stlit. 1. 'trójca' (*traicė švinta* SD «Troyca Święta, Sancta Trinitas»), 2. 'trzy osoby, grupa złożona z trzech'. Zapoż. z błr. *trójca, -y*. — War. *traĩčė* (m.in. Mażwid, Bretkun), por. *palõčius* ob. *palõcius*. Zob. SLA 223, Borowska 362, ZS 58, LEW 1107n. — Z innym suf.: *traicià*: *Išpažįstam tris asabas traicioje* 'Wyznajemy trzy osoby [boskie] w Trójcy Św.'. Dziś *traĩcė* zostało zastąpione neologizmem *trejýbė*.

tráidžioti, *tráidžioju*, *tráidžiojau* gw. 1. 'cierpieć na biegunkę', 2. 'wypróżniać się byle gdzie (o dzieciach), zanieczyszczać odchodami ścieżkę, drogę' (syn. *šáikioti*), *nutráidžioti* 'zafajdać, zapaskudzić (podwórze, podłogę)'. Intensivum z suf. *-ioti* i SO *traid-* od *tried-* / *trid-* (zob. *tríesti*, *trìdžius*). Z innym suf.: *traidìnti* 'doprowadzać, zmuszać do wypróżnienia, powodować biegunkę', przen. 'przynaglać do pośpiechu; zmuszać do oddania pieniędzy'. Nomina: *traidà* 'biegunka, sraczka', *traĩdalas* 'odchody, ekskrementy'.

trailaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. gw. 'zaprzęg złożony z trzech koni', por. *Sukinkyk arklius į trailùs* 'Zaprzęgnij konie w trójkę'. Teoretycznie może pochodzić ze złożenia *tri-ailis dosł. 'trzy w jednym rzędzie' (zob. *eilė̃*, gw. *ailė̃*), w którym doszło do elizji samogłoski *i* I członu. Ponieważ jednak zaświadczone cps. *tri-eĩlis* 'złożony z trzech części' nigdy nie oznacza końskiego zaprzęgu, bardziej jest prawdopodobne, że *trailaĩ* powstało w inny sposób. Można sobie wyobrazić następującą proporcję analogiczną: *dvi°* : *dvailaĩ* = *tri°* : *x*. Por. *dvailaĩ* 'para koni' (s.v. *dvailì arkliaĩ*) oraz *trikiñkis* 'zaprzęg złożony z trzech koni' s.v. *tri°*.

traĩnė gw. 'trójka, grupa złożona z trzech' — prawdopodobnie zapoż. z ros. *trojnój* 'potrójny, troisty' (*trójnja* 'trojaczki'). — Drw. *trainaičiai* b.z.a. m.pl. 'trojaczki', war. *treinaĩčiai*.

trainykas stlit. ʻmiód do piciaʼ (WP) — zapoż. z pol. przest. *trójnik* < *trojnik* ʻmiód do picia, złożony z jednej części patoki i z trzech części wodyʼ (SW). Formacja podobna do *patrainykas* i *pavadnykas*. Por. LEW 1108. Pominięte w LKŽ i ALEW.

tráinioti, *tráinioja*, *tráiniojo* 1. ʻtrzeć, pocieraćʼ, 2. ʻmiętosić, tłamsić, gnieść; wyciskaćʼ, 3. ʻgarbować, wyprawiać skóryʼ, 4. ʻostrzyć brzytwęʼ, *aptráinioti* ʻznosić ubranie; zabłocić, zabrudzićʼ. War. *trainióti*. Refl. *tráiniotis* ʻszwendać się, włóczyć się; zadawać się z mężczyznami; nic nie robić, wałęsać się z kąta w kątʼ, *susitráinioti* ʻpoobijać się — o jabłkachʼ (*Obuoliai apsidaužę, susitráinioję, tai ir pūva* ʻJabłka poobijały się, nic więc dziwnego, że gnijąʼ). Iterativum-intensivum z suf. *-ioti* i innowacyjnym SO *train-* ⇐ *trin-*, por. *trìnti* ʻtrzećʼ (Būga, RR I, 295). Paralele apofoniczne: *páinioti* ⇐ *pìnti*; *skáinioti* ⇐ *skìnti*; *gáinioti* ⇐ *giñti*. LEW 1108 nietrafnie ujmował wokalizm *ai* w terminach wykolejenia apofonicznego (ʻAblautentgleisungʼ). — War. z *ei* < *ai*: *treinóti* ʻmówić głupstwaʼ (por. *geinióti* < *gainióti*), *treĩnultis, -asi, -osi* ʻobijać się bez zajęciaʼ. —Sb. postvb. jest tu *trainėlė̃* ʻczerw drzewny, kornik, Ipidaeʼ (⇒ drw. wsteczny *trainė̃* ts.).

tráišai m.pl. gw. ʻgnój, nawózʼ (Pagė́giai, rej. Šilùtė) — pochodzi z *tránšai (*trą́šai) przez dialektalną zmianę dźwiękową *ánS > *ái̯S*. Jest to wariant literackiego wyrazu *trą̃šos* (zob.); por. gw. masculinum *trąšaĩ* ts. Paralele fonetyczne: *žáislas* : *žą́slas*; *káisti* : *ką́sti*; *áižuols* : *ą́žuolas* (zob. Zinkevičius 1966, § 151, gdzie zresztą *tráišai* nie zostało wymienione). LEW 1109, 1112 niesłusznie ujmował *traiš-* jako wykolejenie apofoniczne («Ablautentgleisung») w stosunku do *tranš-. — Drw. *tráišus* a. *traišùs* ʻżyzny, urodzajny (o glebie); bujnie rosnący (o zbożu), dorodny (o buraku, rzepie, niemowlęciu); mocny (o trunku)ʼ. Por. syn. *trąšùs* s.v. *trą̃šos*.

tráiškanos f.pl. ʻropa w oczach, ropa na powiekachʼ (war. *tréiškenos*) — rzeczownik postwerbalny z suf. *-anā-*, *-enā-* od *aptréiškėti* ʻzaropieć — o oczachʼ. Zob. *tráiškyti* i *trìkšti*. Por. war. *trãškanos* s.v. *treškė́ti*. — Vb. denom. *tráiškanoti* ʻropieć — o oczachʼ.

tráiškyti, *tráiškau*, *tráiškiau* 1. zgniatać owoce aż do wytryśnięcia sokuʼ, 2. ʻściskać dojkę krowy a. kozy, otrzymując małą ilość mlekaʼ (*Karvė trūksta, bet dar tráiškau*), 3. ʻpolewać rośliny wodą z sikawkiʼ, 4. ʻrozgniatać, drobić, kruszyć (np. ziarno, główki lnu)ʼ, 5. ʻzabijać rozgniatając (robactwo, mrówki, pszczoły)ʼ, refl. *tráiškytis* ʻtłoczyć się, pchać się gromadnie, cisnąć sięʼ. Causativum z suf. *-yti* i SO *traišk-* ⇐ *trišk-*, por. *trìkšti* ʻtryskaćʼ. SZ *trišk-* należy do pwk. *tresk-*, zob. *treškė́ti*. Znacz. etym. ʻsprawić, żeby tryskało; sprawiać, że coś tryskaʼ. Paralele: *draiskýti* ⇐ *drisk-* (pwk. *dresk-*); *tráiksėti* ⇐ *trik-* (pwk. *trek-*). — Nomina postvb.: *traiškaĩ* m.pl. ʻostatnie krople wyciśnięte z wymieniaʼ, *tráiškus* a. *traiškùs* ʻłatwy do wyciśnięcia (o jagodach, porzeczkach); donośny (głos), głośny (śmiech); mocne (piwo, wino)ʼ. Osobno zob. *tráiškanos*.

trãkas 1. ʻłąka wyżej położona, sucha, otoczona rzadkimi krzakami i drzewamiʼ, 2. ʻłąka w lesie; łąka w brzezinieʼ, 3. ʻwykarczowane a. wypalone miejsce w lesie, nowina, trzebież leśna; polana w lesieʼ, 4. ʻkrzaki na skraju lasu, zagajnik; poszycie leśneʼ, 5. ʻdrobne i miękkie siano z wyżej położonej, suchej łąkiʼ (*Trakas — sausų vietų smulki žolė. Šienas trãko geresnis už abraką*), 6. gw. ʻleśna ścieżka; suche przejście między bagnami lub jeziorami, przesmykʼ, 7. gw. ʻprzedział w stodole; ilość zboża a. siana tam złożonegoʼ. War. *š*-mobile: *štrãkas* ʻsiano dobrej jakościʼ (por. *štylė́ti* ob. *tylė́ti*). Z innym suf.: *trakà* m.in. ʻstromy brzeg rzeki, urwiskoʼ (*Miškas pasibaigė, prasidėjo trakos — skardingi Dubysos atkrančiai* ʻLas się skończył, zaczęły się *trakos* — strome brzegi Dubisyʼ). Trudne. Pod względem pierwiastka zestawiano *trãkas* z czasownikami *trė̃kti* ʻpsuć, marnowaćʼ i *trìkti* ʻrozstrajać sięʼ (zob. LEW 1109), jednak znaczna rozbieżność znaczeń nie pozwala ustalić etymologii. — Drw. *patrakė̃* ʻmiejsce przy karczowiskuʼ, *Trãkinė* ʻświęto Narodzenia Panny

Marii, święto Matki Boskiej Siewnej, 8.IX.' (por. syn. *Šilìnė* od *šìlas* 'bór; wrzos'; inne syn.: *Sėjìnė*, *Špažiùkė*), *trãkininkas* 'kto się osiedlił na wykarczowanym miejscu'. Vb. denom. *ištrãkinti* 'oczyścić grunt z karczów, wykarczować'. — N.B. Należący do pdg. *trẽkti* derywat na SO *trakniaĩ* m.in. 'źdźbła siana' ma styczność z 5. znaczeniem wyrazu *trãkas*. — Osnowa szeroko rozpowszechniona w toponimii, por. nazwę miasta *Trãkai* m.pl. (pol. *Troki*) oraz nazwy wsi *Trakaĩ* 24x, *Trãkas* 7x, *Trakiaĩ* 2x, *Trakẽliai* 6x, *Trakìniai* 4x, *Trãkiškiai* 2x, *Trakìškiai* 3x (pol. *Trakiszki*), *Patrakẽ* 5x, *Patrakiaĩ* 3x, cps. *Pãtrakiemis* (*Pa-trak-kiemis), *Trãklaukas*, *Trakógalis*, *Traksė́dis* 2x, *Trãksėdžiai* 2x, *Trakšeliaĩ* (por. *šalìs*), *Trãkupiai* oraz *Ìlgatrakis*, *Mergùtrakis*, *Viltrakiaĩ* (*Vilk-trakiai).

trãkas, *-à* żm. 'niezrównoważony, tracący panowanie nad sobą, oszalały, wściekły; chory na wściekliznę'. Odpowiednik łot. *traks* 'niepohamowany, gwałtowny, nieroztropny; szalony, obłąkany' (*traks suns* 'wściekły pies'). O tej samej budowie sb. *trãkas* 'szał, wściekłość; okres rui, cieczki'. Formacja z suf. *-a-* i SO *trak-* ⇐ *trek-* / *trik-*, por. *trìkti* 'rozstrajać się, wariować'. — Vb. denom. *tràkti*, *trankù* (war. *trankstù*), *trakaũ*: *įtràkti* 'wściec się, rozgniewać się, rozbestwić się', *patràkti* 'zachorować na wściekliznę; oszaleć, wściec się; buntować się, wzniecać powstanie' (*patrãkęs šuõ* 'wściekły pies'), *trãkinti* a. *trakìnti* 'doprowadzać do wściekłości, pasji, buntu', *ištrãkinti* 'wzniecić bunt', *trakiúoti* 1. 'niespokojnie się zachowywać, wściekać się (o kobyle)', 2. 'wygłupiać się'.

traldà 4 p.a. gw. 1. 'wesoła a. sprośna piosenka' (syn. *traĩlė*), 2. c. 'człowiek rozrzutny, utracjusz'. Prawdopodobnie drw. na *-da* od osnowy *tral-* jak w interi. *tralalaĩ* — o śpiewaniu (*Tralalaĩ tralalaĩ per kiauras dienas, dainų daug mokėjo* '*Tralalai tralalai* całymi dniami, dużo piosenek umiała'). — Vb. denom. *tral̃dyti, -iju, -ijau* 'śpiewać wesołe piosenki; szastać pieniędzmi, trwonić'. Por. *tralialiúoti*.

tralialiã interi. opisująca 1° dokuczliwą gadaninę, trajkotanie, 2° niepoważne zachowanie, 3° śpiewanie refrenu. Vb. denom. *tralialiúoti* 'śpiewać, nucić', też o ptasich trelach. — Niejasny jest dyftong *ai* w formach *tráila* c. 'gaduła, papla' (war. *trailỹs*, *traĩlius*), *traĩlas*, *-à* 'sepleniący', *traĩlė* 'wesoła a. sprośna piosenka' (syn. *traldà*), *traĩlinti* 'mówić głupstwa, paplać'.

trámčiai m.pl. gw. 'łachmany'. Niejasne. Przy założeniu osnowy *tramt- można przypuścić derywację od prs. infigowanego *tramta < *tra-n-ta 'drze się, strzępi się' ⇐ *trat-*, inf. *trasti, por. *tratė́ti* 'trzeszczeć, pękać, łamać się'. Paralela: *skañta, skàsti* : *skatė́ti*. W kwestii dysymilacji *nt* > *mt* por. *grándyti* > *grámdyti*; *gruñtas* > *grum̃tas*; *siùndyti* > *siùmdyti*. — Zapoż. lit. w pol. gw. *tramci* m.pl. 'ubranie zupełnie zużyte, postrzępione łachmany' (Zdancewicz 350; błędne wskazanie na *trandẽ, trandìs* 'mól' jako wyraz źródłowy).

trámdyti, *trámdau* (war. *trámdžiu*), *trámdžiau* 1. 'uspokajać, koić, łagodzić (ból), uśmierzać', 2. 'tłumić (bunt), poskramiać (zwierzę); powściągać (wzburzenie), hamować (śmiech, łzy)', 3. 'zapobiegać czemu, powstrzymywać, przeszkadzać, np. w pracy (o pogodzie)', 4. gw. 'tracić (czas), mitrężyć', 5. gw. 'przynosić szkodę'. Cps. *nutramdýti* 'uspokoić, uśmierzyć', *sutramdýti* 'okiełznać, opanować (konie), stłumić (ogień, sprzeciw), zmusić do posłuchu', *užtrámdyti* m.in. 'gwałtownie kogo złajać'. War. *tramdýti*, *tramdinti* b.z.a. War. bez apofonii: *trémdyti*. Formacja z suf. *-dyti* i SO *tram-* ⇐ *trem-* / *trim-*. Z jednej strony pełni ona funkcję causativum, mianowicie w stosunku do intr. *trìmti*, *-stu* 'trząść się, drżeć; o bólu: ustępować, zmniejszać się' (por. *lámdyti* ⇐ *lìmti*), z drugiej zaś strony funkcję iterativum (intensivum), mianowicie względem tr. *trem̃ti, -iù* 'odpędzać, wypędzać'. Odpowiednik łot. *tramdît, -u, -îju* 'straszyć, płoszyć, pędzać, niepokoić, uderzać' ⇐ *tremt* 'odpędzać'. Z etymologicznego punktu widzenia *trámdyti* może być drw. kauzatywnym na *-yti* od zanikłej osnowy *tremd- ⇐ prs. intr. *tremda- 'jest spokojny' < pie. *trem-d^{h}e-, por.

pie. *trem- ʽdrżećʼ (LIV[2] 648). — Neoosn. *tramd-*: *tramdà* ʽmitręga, strata czasuʼ, c. ʽten, co przeszkadzaʼ (łot. *tramda* c. ʽniespokojny człowiekʼ), *tramdis* ʽpłochliwy końʼ. Neoosn. *tramdy-*: *trámdymas* ʽprzeszkadzanie, hamowanie, zwłokaʼ, *trámdytojas* ʽposkramiacz, treserʼ. Zob. też *tramìnti*.

tramìnti, *traminù, traminaũ* 1. ʽczynić mniej dotkliwym, łagodzić, koić, uśmierzać (ból), zmniejszać (gorączkę), powstrzymywać (chorobę), hamować (łzy)ʼ, 2. gw. ʽdławić, tłumić (bunt, ogień), poskramiać, ukrócaćʼ, refl. *tramìntis* ʽzatrzymywać się, przestawać; powstrzymywać się od czegoʼ. War. *tramýti*. Causativum z suf. *-inti* i SO *tram-* ⇐ *trem-* / *trim-*, por. *trìmti* m.in. ʽ(o bólu) ustawać, zmniejszać sięʼ. — Z innymi suf.: *trámdyti* (zob.), *traménti* 1. ʽłagodzić, uśmierzaćʼ, 2. ʽniepokoić, drażnić (pszczoły)ʼ, *patraménti* ʽspłoszyć (złodziejа)ʼ. Por. SO w *laménti* ob. *lamìnti* ⇐ *lìmstu*; *tapénti* ob. *tapìnti* ⇐ *tepù*.

trãnas 1. ʽtruteń, samiec pszczółʼ, 2. przen. ʽdarmozjad, pasożytʼ, 3. przen. ʽwyzyskiwaczʼ. Odpowiada łot. *trans* a. *tranis* ʽtruteńʼ (war. *dranis* ma *dr-* pod wpływem śrdn. *drane* ʽtruteńʼ, por. ME I, 489, LEW 1110). Pierwiastek tego wyrazu jest prawdopodobnie pochodzenia onomatopeicznego. Podobne brzmienie pojawia się np. w psł. *trǫtŭ ʽtruteńʼ < *tron-to-, por. sch. *trût, trûta*, słń. *trôt*, ukr. *trut, trúta*, drw. ros. *trúten', trútnja*, pol. *truteń, trutnia* (Boryś 2005, 645). BSW 326 bez komentarza etymologicznego. Kroonen 2013, 101 forsuje porównanie z pgerm. *drenan- m. ʽtruteńʼ (stwn. *treno*) obok *drunan- ts. (śrdn. *drone*, ang. *drone*). Zob. też ALEW 1117, który mówi o drw. na stopniu *o* od pwk. pie. *tren(H)-. — Vb. denom. *tranáuti* ʽo trutniu: szukać miejsca dla rojuʼ, *aptranáuti* ʽzapłodnić (pszczelą matkę)ʼ, przen. ʽupatrzyć sobie kandydatkę na żonęʼ.

trandìs, *-iẽs* 4 p.a. 1. ʽczerw drzewny, kornik, Ipidaeʼ (war. *trandė̃, trándė, trañdis, trandỹs*), 2. ʽmól, Tineaʼ, 3. ʽrobak w mięsie, mące, serzeʼ, 4. ʽwłochata gąsienicaʼ, 5. ʽkleszcz, Ixodesʼ, 6. ʽwrzód, czyrak na nodze lub ręceʼ, 7. ʽchoroba zanokcicaʼ. Konkretyzowane nomen actionis z suf. *-i-* i SO *trand-* ⇐ *trend-*, por. *trendė́ti* ʽo drzewie: być toczonym przez robakiʼ. Paralela: *kandìs* ʽmól odzieżowyʼ ⇐ *ką́sti* ʽgryźćʼ (GJL II, § 65). Osobno zob. *triñdė, kinìvarpa*. — Nawiązanie psł. *trǫdŭ ʽchoroba, zwł. skórna; trąd, lepra; grzyb rosnący na drzewieʼ (zob. Boryś 2005, 641, s.v. *trąd*). — Drw. *trañdys* f.pl. ʽpróchno, proszek ze stoczonego przez korniki drzewa; pleśń na serzeʼ. Vb. denom.: *trandė́ti, -ja* (war. *trañda, trañdžia*), *-jo* ʽbyć toczonym przez robaki, korniki, mole; próchnieć, zamieniać się w próchno; robaczywieć (o mięsie, słoninie)ʼ, *trandýti, -ija, -ijo* ts.

trankýti, *trankaũ, trankiaũ* 1. ʽuderzać, trzaskaćʼ, 2. ʽwstrząsać, obijać; wozić po wybojach, nierównościachʼ, *aptrankýti* ʽotrząść, obićʼ, refl. *trankýtis* ʽtrząść się, rzucać się, tłuc się, wałęsać sięʼ. Iterativum z suf. *-yti* i SO *trank-* ⇐ *trenk-*, por. *treñkti* ʽuderzyćʼ. Paralele: *kramtýti* ⇐ *kremtù*; *rankýti* ⇐ *renkù*. — Nomina na SO: *į̃tranka* ʽrysa, pęknięcieʼ, *patránka* a. *pãtranka* ʽnierówność, wystający kamień na drodze; wyboista droga; miejsce na osi wozu, gdzie siedzący odczuwa wstrząsy; pieniek do rąbania gałęzi; drąg do ogłuszania ryb pod lodemʼ, *patrankà* a. *patránka* ʽrobak, czerw; kornik; mólʼ, LEX ʽgąsienica, Raupeʼ, *patránka* c. ʽkto wszczyna hałasʼ, *patránka* ʽdziało, armataʼ (neol.), *trañksmas* DP ʽtrzaskʼ, SD *trunksmas* 1. «huk, hukanie, clamor pugnantium, fremitus, sonitus», 2. «szelest, strepitus, crepitus», 3. «zgiełk, tumultus, strepitus forensis», *darbinykų trunksmas* «szarwark, operæ publicæ» [ʽobowiązek dostarczania sprzężaju do naprawy i budowy drógʼ] (por. łot. *trùoksnis, truokšņis* ʽzgiełk, hałas, wrzawa; tłumʼ), *trankùs*: *trankùs kẽlias* ʽwyboista drogaʼ. — N.B. Jeśli czas. psł. *trǫtiti opiera się na neoosnowie *trǫkt-, wyabstrahowanej z prs. *trǫk-tǫ, to por. sch. *trùćiti* ʽrzucićʼ, ros. *trutít'* ʽnaciskać, popychaćʼ, czes. *troutit* ʽpchnąć, trącićʼ, pol. *trącić* ʽlekko uderzyć, dotknąćʼ (*potrącić, strącić, utrącić*), stpol. *wstrącić* ʽobalić, odepchnąć, odtrącićʼ, *wstrętny* ʽodpychającyʼ. Zob. Boryś 2005, 651.

trãpas I gw. 1. ʻścieżka wydeptana przez zwierzęta a. ludziʼ, 2. ʻstratowane miejsce w zbożuʼ. Prymarny rzeczownik z suf. *-a-* i SO *trap-* ⇐ *trep-*, por. *trepénti* m.in. ʻtupać, deptaćʼ od pie. *trep- / *tr̥p- ʻstąpać, deptaćʼ (por. LIV² 650). Paralele: *tárpas* ⇐ *térpti*; *tãkas* ⇐ *tekė́ti*; *var̃pas* ⇐ *virpė́ti*. — Z innym suf.: *trapà* ʻwydeptane miejsce; ścieżka, koleinaʼ (*Aplink pirkią trapà: važiavo važiavo ir išmynė*). Odpowiednik łot. *trapa* ʻtłum, ciżba; wielka ilośćʼ. Paralele: *bradà* ⇐ *brìsti*; *kratà* ⇐ *krė̃sti*. Por. bliskoznaczne wyrazy *trámpa*, *trampà*, *tram̃pas* s.v. *trem̃pti*. — Nawiązanie słowiańskie: strus. *tropa*, ros. *tropá* ʻwydeptana ścieżkaʼ, gw. ʻślad stopy zwierzęciaʼ (por. BSW 329, brak wzmianki o *trãpas*, *trapà*; REW III, 140). Obok tego psł. *tropŭ m.: błr. *trop* ʻśladʼ, ukr. *trip* ts. (ukr. gw. *trop* ʻkoński kłus z podskakiwaniemʼ), pol. *trop* ʻtrop, odbicie stopy zwierzęcia na ziemi a. śnieguʼ. Por. Boryś 2005, 642n., gdzie też mowa o odmiennych pod względem znaczeniowym formach słń. *tróp* i sch. *trȍp*.

trãpas II gw. 1. ʻkłak pakulany lub zwitek papierowy do przybijania naboju w strzelbie, tzw. flejtuchʼ, 2. ʻzwitek nici służący do opatrunku, szarpieʼ, 3. ʻzatyczka do butelki, korekʼ. Do tego idiom *trãpą užmèsti* (*užmùšti*, *sugróbti*) ʻprzekąsić, zjeść trochę dla zaspokojenia głoduʼ. Niejasne. Przy założeniu, że pierwotnym znaczeniem wyrazu było ʻto, co skręcono, zwiniętoʼ, można poszukiwać nawiązania do pwk. pie. *trep- ʻobracać czymś, kręcićʼ, por. gr. τρέπω ʻzwrócić, odwrócić, przewrócićʼ (zob. LIV² 650).

trapinė́ti, *trapinė́ju*, *trapinė́jau* gw. ʻdeptać; głośno stąpać, tupaćʼ. Iterativum z suf. *-inėti* i SO *trap-* ⇐ *trep-*, por. *trepénti* m.in. ʻdreptać, przytupywaćʼ. Częstszy jest wariant bez apofonii: *trepinė́ti*. War. *s*-mobile: *strap-*, por. *strapinė́ti* ʻtupotać, deptaćʼ, *strapsė́ti* ʻskakać, tańczyć z podskokami i przytupemʼ, *stràptelėti* (zob.). Odpowiednik słowiański: ros. *tropátь* ʻtupać nogami; pukaćʼ : *trópnutь* ʻlekko uderzyćʼ (por. Būga, RR I, 489). Dalej por. stang. *þrabōn*, nwn. *traben* ʻbiec kłusemʼ (BSW 329, LEW 1111). Nomen: *trãpas* I (zob.). — Gdy chodzi o czas. stprus. *trapt* ʻprzystąpićʼ, który ukazuje się jeden raz w zwrocie *pirschdau stan stallan trapt* ʻprzystąpić do stołu, fuer den Tisch trettenʼ, to wokalizm *a* tej formy — sprzeczny z jej prymarnym wyglądem — nasuwa podejrzenie o pożyczce z dn. *trappen* ʻstąpać, przystąpić, tretenʼ (zob. Smoczyński 2000, 173; 2005, 125, s.v. *ertreppa*). Por. łot. *trepes* f. pl. ʻschodyʼ ⇐ śrdn. *treppe* f. (Karulis II, 425); lit. *trẽpai* m. pl. ʻschodyʼ ⇐ prus.-niem. *trep*.

trãpnas, *-à* przest., gw. ʻkształtny, zgrabny, ładnyʼ — zapoż. z pol. przest. *trafny*, *trefny* ʻartystyczny, kunsztowny, elegancki, pięknyʼ (SW VII, 93). Osobno zob. *trõpnas*.

trapùs, *-ì* 4 p.a. 1. ʻkruchy, łatwo się łamiący, łupiący (o drzewie, krzemieniu, paznokciu)ʼ, 2. ʻpękający (o szkle)ʼ, 3. ʻsłaby, wątły (o niemowlęciu, ozdrowieńcu)ʼ, 4. ʻdelikatny, wrażliwy na coʼ, 5. ʻszybki, żwawyʼ. Przymiotnik dewerbalny z suf. *-u-* i SO *trap-* ⇐ *trep-. Por. z jednej strony lit. *trepénti* ʻdeptaćʼ, z drugiej strony łot. *trepêt*, *-u* a. *-ẽju*, *-ẽju* ʻpróchnieć, butwieć, tracić spójność, sprężystośćʼ, *trapêt*, *-u*, *-ẽju* ʻzwietrzeć, spróchniećʼ (LEW 1111n.). Paralelne adi. na *-u-*: *našùs* ⇐ *nèšti*; *smarkùs* ⇐ *smer̃kti*. Nawiązanie apofoniczne w łot. *trapjš* a. *trapans* ʻzbutwiały, spróchniały, kruchy, łomkiʼ. Por. też syn. *traupùs*. — Drw. *trapnùs* ʻkruchy, łamliwyʼ (por. *traknùs* s.v. *trẽkti*). Zdaniem Urbutisa (*Balt* III:2, 1967, 216, przedruk Urbutis 1981, 119) należy tu również hapaks SD¹ <trabtas>, czyt. *traptās* f.pl. 1. «rum, rudera» [ʻruina, rozwalony budynekʼ], 2. «rum, locus, spatium» [ʻmiejsce wolne, niezabudowaneʼ] — formacja na *-tā- od pwk. na SO *trap- ʻrozpadać się, rozwalać sięʼ, oznaczająca rezultat czynności, podobnie jak np. *svìltos* ʻcoś, co się przypaliłoʼ ⇐ *svìlti*. Dalej por. suf. *-ta-* w gw. *trùptas* ʻpotrawa z wkruszonego do wody chleba, tzw. *mutinys*ʼ od *trùpti* ʻkruszyć się, drobić sięʼ. Urbutis zwraca też uwagę na to, że w SD⁵ 328 s.v. Rum, v. Gruz rozwalin i w SD⁵ 67 s.v. Gruz, Rudus (eris n.) figuruje synonimiczny z <trabtas> wyraz <sutrupos> f.pl., pochodny od *sutrùpti* ʻpokruszyć sięʼ a. *sutrupė́ti* ts. ALEW

1116 wyprowadza z pisowni <trabtas> ʽruinaʼ domysł o związku etymologicznym z *trobà* ʽbudynekʼ (zob. s.v.); różnica znaczeń raczej osłabia ten koncept.] — Vb. denom. *trapė́ti* ʽstawać się kruchym; stawać się wrażliwym na coʼ.

trasióti, *trasióju*, *trasiójau* pot. 1. ʽchodzić bez celu, wałęsać się, szwendać sięʼ, 2. gw. ʽbiegać w różne strony (o psie, lisie, wilku)ʼ, 3. gw. ʽchodzić za dziewczyną, zalecać sięʼ. Refl. *į̄sitrasióti* ʽrozpędzić się i biec w różne strony, rozbiec się; zacząć chodzić za dziewczynamiʼ (por. łot. *trašâtiês* ʽwiercić się niespokojnieʼ). Iteratyw z suf. *-ioti* i SO *tras-* ⇐ *tres-*, por. *tresiù*, *trẽsti* ʽbiec, pędzićʼ, *trẽstis* ʽobjawiać popęd płciowy (o psach, kotach)ʼ. Paralele: *lakióti* ⇐ *lekiù*; *sakióti* ⇐ *sekù*; *važióti* ⇐ *vežù*. — Z innymi suf.: *trasáuti* ʽbrykaćʼ, *trasýti* ʽbrykać, biegać wesoło podskakując (o źrebakach)ʼ, refl. ʽwierzgaćʼ, *trasinė́ti* ʽbiegać, chodzić bez celuʼ. — Nomina: *trasà* ʽbieganie w koło; rujaʼ, *trãsas*, *-à*: *trasà kalẽ* ʽsuka w cieczce, ruiʼ, *trasùs* ʽnie mogący ustać w miejscu, skłonny do biegania (o zwierzęciu)ʼ, cps. *šuntrasa* b.z.a. — o człowieku niepokojącym się, podnieconym (por. *šuõ*), *vil̃ktrasa* ʽwilkołak; włóczęgaʼ, *vilktrasà* ʽwilcza ścieżkaʼ (por. *vil̃kas*).

trãšyti, *trãšiju*, *trãšijau* gw. 1. ʽwyjmować ze zwierzęcia wnętrzności, patroszyćʼ, 2. ʽrobić sekcję zwłokʼ (syn. *skrósti*). Wtórne simplex, które zostało wyabstrahowane z cps. *pa-trašyti, oddającego zapożyczenie pol. *patroszyć* (por. zgodność miejsca akcentu) albo też błr. *patrašýcь*, *-trašú* ʽpatroszyćʼ (por. ESBM 8,, 216). Koniugacja na *-ija-* jak np. w *grãjyti*, *mãčyti*, *žỹčyti*. Drw. *ištrãšyti* ʽwypatroszyć; dokonać sekcji zwłokʼ, refl. *atsitrãšyti* ʽnajeść sięʼ (*Papjovėm jautį, tai bent atsitrãšysim mėsos* ʽUbiliśmy wołu, przynajmniej najemy się mięsaʼ), *patrãšinti*, z prvb. *iš-*, *su-* ʽwyżreć, zeżrećʼ.

trą̃šos, *-ų̃* 4 p.a. f.pl. ʽgnój, nawóz, mierzwa; sztuczny nawózʼ (sg. *trąšà* ts.). SD <trußos> «gnoy», SD[1] «gnoiewisko, sterquilinium, fimetum» [ʽdół na nawózʼ], SD <trußa karwiu> «krowieniec, gnoy bydlęcy». Abstractum z suf. *-ā-* i SO *trąš-* ⇐ *tręš-*, por. *trę̃šti* ʽnawozić rolę gnojemʼ. Znacz. etym. n. act. ʽgnojenie, nawożenieʼ. Paralele: *grąžà* ⇐ *grę̃žti*; *maldà* ⇐ *mel̃sti*; *naršà* ⇐ *ner̃šti*. Z innym suf.: *trašìs*, *-ies* f. 1. ʽgnój, nawózʼ, 2. ʽzdechłe zwierze, padlinaʼ. Osobno zob. *tráišai*. — Drw. *trąšùs* (*trą̃šus*) ʽdobrze nawieziony, użyźniony, urodzajny (o glebie); bujnie rosnący (o zbożu), dorodny, tłusty (o niemowlęciu), przy kości (o dziewczynie)ʼ. Por. syn. *tráišus* s.v. *tráišai*. Cps. *trąšãvežis* a. *trąšavežỹs* ʽczas wywożenia gnoju na polaʼ (syn. *mėšlãvežis*), *trąšavežtìs* f. ts., war. *trą̃švežtis* m. — Vb. denom. *įsitrašóti*, *-ju*, *-jau* ʽzabrudzić się / sobie gnojem; oblepić się gnojemʼ, *trąšúoti* ʽnawozić nawozem mineralnymʼ. — Vb. *trąšìnti* ʽnawozić rolę, gnoić, użyźniaćʼ (war. *trą́šinti*, *trąšýti*, *trą́šyti*) jest dwuznaczne. Z jednej strony może to być deverbativum, mianowicie causativum na SO *tranš- ⇐ *trenš- do prs. *trę̃šta* ʽpróchnieje, gnijeʼ (zob. *trèšti*). Z drugiej strony możliwe jest tu denominativum od *trą̃šos* (por. *pur̃vinti* ʽbłocićʼ ⇐ *pur̃vas*; *raugìnti* ʽkwasićʼ ⇐ *ráugas*).

traškė́ti, *trãška*, *traškė́jo* 1. ʽtrzeszczeć na skutek pękania — o gałęziach, lodzieʼ, 2. ʽwydawać głośny trzask — o drewnie w ognisku; o drzewach, płotach podczas silnego mrozuʼ, 3. ʽstrzelać, terkotać — o odgłosie karabinu maszynowego, o monotonnym odgłosie pracującej maszynyʼ, 4. przen. ʽmówić dużo, szybko i bez potrzeby, trajkotaćʼ, 5. przen. ʽbyć niezupełnie zdrowym, niedomagaćʼ (*Jau kelinti metai trãška* ʽJuż ileś lat jak niedomagaʼ). Czasownik utworzony od interi. *tràkš(t)*, *trákš(t)* — o odgłosie pękania, łamania, rwania się. Paralela: *trẽkšti* ⇐ *trèkšt*, *tre̋kšt*. — Z innym suf.: *trãškinti* ʽchrupać (np. orzechy), chrupotać, wydawać charakterystyczny odgłos przy gryzieniu, łamaniu, kruszeniu czegośʼ. — Drw. *trãškanos* f.pl. ʽropa oczna, ropa na powiekachʼ (znacz. etym. ʽto, co wytrysnęłoʼ, por. war. *tráiškanos*), *trãškis* bot. ʽjaskier, Ranunculusʼ, *traškùs* 1. ʽkruchy, łamliwy; wątłyʼ (SD «łomisty, łomny, fragilis»), 2. ʽchrupiący, trzeszczącyʼ (⇒ *traškùčiai* m.pl. ʽsuche źdźbła, chrust; faworki; sucharki; obarzankiʼ, *traškùtis* ʽcienki lód; ptak strzyżykʼ. Por. łot. *trašķis*

ʽhuk, szum’. — Alternant *trakš-C*: *trakščióti* ʽz lekka trzeszczeć’, *trakšlỹs* ʽptak kos, Turdus merula’ — nazwany tak od trzeszczącej barwy głosu, por. interi. *tràkš*, *tràkšt* (zob. Urbutis 1981, 45; paralele: *čerkšlė̃* ⇐ *čerškė́ti*; *čežỹs* ⇐ *čežė́ti*), *trãkšmas* ʽtrzask’ (SD «łomot, fragor»). — Przeniesienie *trakš-* do pozycji prewokalicznej: *trakšė́ti*, *tràkši*, *-ė́jo* ʽtrzeszczeć (o gałęziach), skwierczeć (o słoninie na patelni)’, *trakšaĩ* m.pl. ʽzmieszane z plewami ziarno, wypadające spod młockarni’. — WSO *trošk-* < *trāšk-: *troškimas* SD «gruchot, crepitus, sonitus», *troškis* b.z.a. ʽpęknięcie, szczelina, np. w suchym drewnie, w lodzie’ (LEW 1129 pisze *tróškis*), *troškùtis* ʽplacek upieczony w popiele’. War. *triošk-*: *trioškė́ti*, *trióška*, *-ė́jo* 1. ʽtrzeszczeć; mówić dużo, paplać’, 2. ʽtrzaskać — o silnym mrozie’, *trióškinti* ʽłamać z trzaskiem (drzewa, gałęzie); jeść coś twardego, chrupać; druzgotać, miażdżyć, gruchotać; niszczyć’, refl. *trióškintis* ʽwałęsać się, pętać się’.

tratė́ti, *trãta*, *tratė́jo* 1. ʽtrzeszczeć (o ścianach, lodzie, gałęziach), skrzypieć (o wrotach, łóżku), chrzęścić (pod nogami)’, 2. ʽpękać wydając odgłos, trzaskać (o drewnie na silnym mrozie, w ogniu)’, *trãtantis spéigas* ʽtrzaskający mróz’, 3. ʽgrzmieć (o burzy)’, 4. ʽturkotać, dudnić (o toczącym się wozie)’, 5. ʽrozbrzmiewać (o śpiewie)’, 6. ʽcicho trzeszczeć, szeleścić’, 7. ʽdużo i szybko mówić, paplać’, *į̇tratė́ti* ʽwjechać z hałasem’, *nutratė́ti* a. *sutratė́ti* ʽzłamać się z trzaskiem; spłonąć z trzaskiem (o chałupie)’. Czas. pochodzenia onomatopeicznego, por. interi. *tràt* — o odgłosie łamania (syn. *tràkšt*, *bràkšt*), *tratràkš* ts., *tràtu tràtais* — o wzmagającym się turkocie. Paralele: *pokšė́ti*, *poškė́ti*, *treškė́ti*.

tráukyti, *tráukau*, *tráukiau* ʽciągnąć, ciągać, pociągać, wyciągać, wyrywać; targać, rwać, rozrywać, kurczyć’, *patráukyti pečiaĩs* ʽwzruszyć ramionami’, *traukau* SD «targam», *patraukau* SD[1] «rostargam». Refl. *tráukytis* ʽkurczyć się’. Jest to iteratyw, do którego kiedyś należało prs. *tráukiu*. Wokół tego praesens ukształtował się quasiprymarny pdg. *tráukiau*, *tráukti* ʽciągnąć, pociągać, przedłużać; narywać (o wrzodzie)’. Paralela: *spáusti* obok starszego *spáudyti*. Brak form na SE *tri̯au̯k-. Akut wtórny, uogólniony z formy inchoatywnej *trū́ksta* (zob. *trū́kti*). Por. łot. *tràukt*, *traũkt* ʽuderzyć, spoliczkować; zerwać (liście, kwiat); spieszyć się’. Transponat ie. *treu̯k- / *truk-. Zestawia się ze stisl. *þrūga* ʽgrozić’, szw. *truga* ʽprzymuszać’, stwn. *drucken* ʽnaciskać’ itp., zob. IEW 1074, LEW 1130n. ALEW 1119 odtwarza pie. *treu̯Hk- ʽgwałtownie poruszać, gewaltsam in Bewegung setzen’ (choć lit. akut nie wydaje się dostatecznym uzasadnieniem dla pwk. z laryngalną). — Cps. *aptráukti* ʽpokrywać, powlekać czym; okuwać (koło obręczą)’, *atatraukiu* SD «odciągam co albo kogo; odrywam co; odwłoczę co» (syn. *atvelku*), *ištraukiu* SD «wyciągam, wymykam co, wyrywam, wyzuwam kogo z czego», *nutráukti* ʽprzerwać, zerwać; ściągnąć; zdjąć (część ubioru); ukradkiem zabrać, przywłaszczyć sobie; zrobić zdjęcie’, *nutraukiu* SD «ubliżam, umieyszam» (syn. *numažinu*), «umykam czego; urywam co uwiązanego; wytrącam sobie», *patráukti* ʽpociągnąć; udać się dokądś; przyciągnąć (uwagę)’, *pértraukti* ʽprzerwać, przewlec’ (por. stpr. *pertraūki* ʽzamknął, verschloß’, dosł. ʽprzeciągnął’), *užtraukiu* SD «winduię co, onus trochleis extollo, ad summum perduco». Refl. *atsitráukti* ʽcofnąć się, (o wojsku) dokonać odwrotu’, *traukiuosi* SD «targam się na kogo». — Drw. *ãptraukas* ʽpokrycie futra’ (⇒ *ãptraukalas* ts.), *núotrauka* (zob.), *núotraukos* f.pl. ʽpakuły’, *patraukà* ʽpociąg do czegoś, skłonność; chęć’ (⇒ *patrauklùs* ʽpociągający, ponętny’), *pértrauka* ʽprzerwa’, *pértraukas* ʽrozwora, drąg łączący przednią i tylną część wozu’, *sántrauka* 1. ʽstreszczenie’, 2. gram. ʽpołączenie składniowe’, 3. gram. ʽkontrakcja, ściągnięcie (dwu dźwięków w jeden)’, *susitráukėlis* ʽktoś wychudły, wysuszony’, *sū́trauka* c. ʽsłabeusz, chuchro; niedołęga’, *traukinỹs* ʽpociąg; wóz ciągniony przez konie; ryby złowione jednym zarzuceniem sieci’, *traukulỹs* ʽskurcz mięśni, spazm’. — Neoosn. *traukt-* (⇐ *tráuktas*): *atitrauktìnis* 1. ʽabstrakcyjny’, 2. gram. ʽrecesywny — o cofającym się akcencie’ (por. *atvestìnis* ⇐ *àtvestas*), *pértrauktas* a. *pértrauktis* ʽrozwora wozu’ (zob. wyżej *pértraukas*), *trauktìnė* ʽnalewka’, *trauktuvė* SD «winda, tractoria machina, tractorium organum» (por. *virtùvė* ⇐

vìrtas). — Deverbativa z innymi suf.: *patraukė́ti* ʽściągnąć nieco, zacisnąć (sznur); popracować trochę grabiami; pomleć nieco na żarnach', *tráukčioti* ʽciągnąć po trochu', *traukinė́ti* ʽciągać' (*atsitraukinėju* SD[1] «ociągam się»), *traukìnti* ʽbrać przemocą, wyrywać; parzyć wrzątkiem (buraki, grzyby, mięso); zwarzyć mleko; oszukiwać' (*patraukìnti árklį* ʽzgonić, zmęczyć, konia'), *tráukioti* ʽwyciągać (nici z kłębka, gwoździe)', *tráukstyti* ʽściągnąwszy ze sznura zabierać, kraść bieliznę', *tráuktelėti* ʽpociągnąć; postąpić, zrobić krok; zaciągnąć się (dymem z papierosa)'. — SZ *truk-*: *trùkti* (zob.). — WSZ *trūk-*: *trū́kti* (zob.).

traupùs, *-ì* gw. ʽkruchy, łamliwy', drw. *traupiẽnė* bot. ʽwieczornik żałobny, Hesperis tristis'. Opisowo biorąc, jest to formacja na SO *traup-* ⇐ *trup-*, por. *trùpti* ʽkruszeć, kruszyć się' (zob. Leskien 1891, 259, LEW 1133). Jednakże pod względem historycznym rzecz ma się inaczej. Taki przymiotnik, jak *lankùs* ʽgiętki, gibki' utworzono z pewnością od *lankýti* ʽzginać, naginać', causativum na SO *lank-* ⇐ *link-* od intr. *liñkti* ʽgiąć się, zginać się, chylić się'; etymologicznym znaczeniem *lankùs* było pewnie ʽdający się zginać'. W świetle tej paraleli *traupùs* (znacz. etym. ʽdający się kruszyć') może być derywatem od *traupyti ʽkruszyć', causativum na SO *traup-* ⇐ *trup-* od intr. *trùpti* ʽkruszyć się'. Potwierdzeniem tego tłumaczenia jest gwarowa forma łot. *draûpît*[2] ʽkruszyć, drobić', ponieważ nic nie sprzeciwia się jej wywodowi z *traupīt drogą sonoryzacji *tr- > *dr-* (zob. paralele na łot. *dr-* s.v. *trùpti*). — Z uwagi na taki refleks, jak ros. gw. *trupítь*, *trupljú* ʽkruszyć, drobić' (por. Būga, RR I, 489), kusząca jest hipoteza pbsł. causativum *trau̯p-ī-. Derywatem od niego może być rzeczownik psł. *trupŭ ʽto, co ulega rozkładowi' < pbsł. *trau̯p-a-, por. rcs. *trupŭ* 1. ʽpień drzewa, kłoda', 2. ʽpobojowisko, martwe ciała', scs. *trupŭ* ʽciało zmarłego człowieka; ciało padłego zwierzęcia, padlina, ścierwo' (*trupije* n. ʽθνησιμαῖα, trupy'), sch. *trûp* ʽtułów człowieka lub zwierzęcia; pień drzewa', słń. *trûp* ʽkłoda drewna, blok skalny; kadłub okrętu; tułów, ciało, zwłoki', ros. *trup* ʽzwłoki; padlina', czes. *trup* ʽtułów; główna część czegoś', pol. *trup* ʽciało zmarłego, zwłoki' (gw. ʽtrup zwierzęcy, padlina, ścierwo'), kasz. *trupa* ʽkawał drewna spróchniałego; kłoda w bagnie'. Por. BSW 326n., REW III, 143n., Boryś 2005, 645. Od tego denominativa, np. pol. przest. *trupać* ʽtrudzić, męczyć, niepokoić, trapić' (ros. gw. *utrúpatь medvedja* ʽzabić niedźwiedzia'), pol. przest. *trupieć* ʽstawać się trupem; zamierać, martwieć, drętwieć, cierpnąć, truchleć (ze strachu)'.

traũšti, *traũšta* (*trauš-sta), *traũšo* gw. ʽkruszyć się, załamywać się — o wierzchołkach traw w czasie upału' (*Dursta žolė par karščius ant kalvų*, t.y. *traũšta, lūžta* (JUŠK). War. *triaũšti*: *aptriaũšti* ʽosłabnąć', *nutriaũšti* ʽwypadać — o włosach'. Formacja na st. pełnym *tr(i)auš-*, dotworzonym do SZ *tr(i)uš-*, jaki widać w *tr(i)ušė́ti* ʽwypadać — o włosach; próchnieć, gnić, butwieć' i *triùšti* (zob. *trùšti*). Zob. też *tr(i)aũšiai* s.v. *trùšis*. — Drw. *traušùs* ʽkruchy, łamliwy', *trauškùs* ts. Por. łot. *tràuss*[2], *tràusls* a. *traušs* ʽłamliwy, łomki, kruchy', *traušs* ʽo koniu: płochliwy'. — Pokrewny materiał słowiański obejmuje z jednej strony psł. *truxŭ / *truxa, por. strus. *truxŭ* ʽstary, spróchniały, zbutwiały; smutny, mroczny', czes. przest. *trouch* ʽcoś spróchniałego', ros. *truxá* ʽokruchy, paprochy (siana, słomy); próchno; śmieci', ukr. *pótrux* ʽsiano, słoma', *truxá* ʽokruchy, paprochy', z drugiej strony psł. *trux-lŭ, por. ros. *trúxlyj* ʽzbutwiały, zmurszały, spróchniały, przegniły', stpol. *truchły* ʽsmutny, przygnębiony; osłabiony, bez sił', pol. przest. *truchło* ʽzwłoki; próchno'. Zob. Būga, RR II, 632, REW III, 145, LEW 1114, Boryś 2005, 643 (s.v. *truchleć*).

trẽčia adv. 1. ʽpo trzecie; trzecie, rzecz trzecia' (por. *Trečia yra didis ansai ženklas, jog...* DP 182_2 ʽTrzecie jest wielkie ono cudo, że...'. *Trečia, ką skelia avys piemenimus saviemus, idant pažintų piemenį sava ir klausytų balso jo* DP 209_{42} ʽTrzecia powinność owiec jest, aby znały pasterza swojego i słuchały głosu jego'), 2. *trẽčia tíek* ʽtrzy razy tyle'. Skostniała forma rodzaju nijakiego do ordinale m. *trẽčias*, f. *trečià*.

trẽčias, *-ià* ʻtrzeciʼ, liczebnik porządkowy do *trỹs* ʻtrzyʼ. Odpowiedniki: łot. *trešs* oraz scs. *tretii*, *tretĭjĭ* (sch. *trèćî*, ros. *trétij*, czes. *třetí*, pol. *trzeci*). Z pbsł. *tretii̯a-, które powstało ze starszego *trei̯-ta- drogą metatezy *i̯*. Chodzi tutaj o drw. na *-to- od neoosn. *trei̯-, która została wyabstrahowana z cardinale pbsł. pie. *trei̯-es ʻtrzyʼ (por. lit. *trej-V* w *trejì* ʻtroje, trójkaʼ i lit. *trei-C* w *treĩnas* ʻtrzecia część czegośʼ). Dotąd zamiast pbsł. *trei̯-ta- rekonstruowano *tret-i̯a-, por. BSW 328, REW III, 137, LEW 1114, Stang 1966, 282, Zinkevičius 1981, § 506. Było to o tyle niezadowalające, że ani *tret- jako osnowa ani *-i̯a- jako formant nie znajdują paralel w obrębie bałtyckich ani też innojęzycznych ordinaliów. ALEW 1120 mówi o bazie *tre-, pochodzącej rzekomo z reanalizy form *trei̯-o- (lit. *trejì*) lub *trei̯es (lit. *trỹs*). Do niej miał przystąpić suf. *-t(i)i̯o-. — Jeszcze inne objaśnienie wysuwa Derksen 2008, 497. Zakłada on, że pbsł. formą na ʻtrzeciʼ było najpierw *tirti̯os z pie. *tr̥-t-i̯os. Miało ono zostać zluzowane przez neologizm *treti̯os, który został w pierwszej sylabie upodobniony do cardinale *trei̯es. Trudność stanowi przyjęty przez autora prototyp pie. *tr̥-t-, ponieważ został on wywnioskowany z dwóch problematycznych refleksów, mianowicie wed. *tr̥tī́ya-* ʻtrzeciʼ i stpr. *tīrts*, *tirts*, *tirtis* ts. Gdy chodzi o formę wedycką, to może ona mieć wtórne *tr̥-* na miejscu *tri-, por. aw. *θritiia-* ʻtrzeciʼ (Szemerényi 1960, 82, 92; przeciw temu nieprzekonująco EWAIA I, 680n.). Z kolei stpr. *tirts* zostało najprawdopodobniej zmienione metatezą *r* z *trits, por. stpr. *dirbinsnan* ʻdrżenieʼ z *dribin- (*drib- to st. zanikowy do dreb-, por. lit. *drebė́ti* ʻdrżećʼ), *kragis* EV ʻwojsko, Heerʼ z *karjis (por. stlit. *kãrias* ʻwojskoʼ)[551]. Wolno sądzić, że język staropruski w odróżnieniu od litewsko-łotewskiego rozporządzał ordinale o formie *tritas < pie. *tri-to- ʻtrzeciʼ, a więc porównywalnej z gr. τρίτος, alb. *tritë*, toch. B. *trite*, toch. A *trit* ts. i wed. *tritá-* m. imię bóstwa (znacz. etym. ʻtrzeciʼ, zob. EWAIA I, 681). Forma pierwiastkowa *tri- pochodzi bądź z I członu złożeń (por. gr. τρι-έτης ʻtrwający trzy lataʼ, τρι-ήρης ʻokręt o trzech rzędach wiosełʼ), bądź z przypadków słabych pdg. liczebnika ʻtrzyʼ, por. np. loc.pl. *tri-su ʻw trzechʼ (wed. *triṣú*, lit. przest. *trisù*, scs. *trĭxŭ*, gr. τρισί). Łac. *tertius* i umbr. *tertim* (acc.sg.) kontynuują *trit-ii̯o-, czyli drw. od neoosn. *trit-, wyabstrahowanej z ord. *tritos (por. Weiss 2009, 374, por. Meiser 1998, 174). — Drw. *trečiaĩp* adv. ʻw trzeci sposóbʼ (*Vienur vienaip, kitur kitaip, trečiur̃ trečiaĩp kalba, dirba* ʻW jednym miejscu tak, w drugim siak, w trzecim miejscu w trzeci sposób mówią, robiąʼ), *trečiõkas* ʻuczeń trzeciej klasy, trzecioklasistaʼ, *trečiur̃* adv. ʻw trzecim miejscu, w trzecie miejsceʼ, *trečiū̃jų teĩsmas* ʻsąd rozjemczy, polubownyʼ. Cps. *trečiãdalis* a. *trẽčdalis* ʻtrzecia częśćʼ (por. *dalìs*), *trẽčiądien* adv. ʻtrzeciego dnia, na trzeci dzieńʼ — kontrahowana forma acc. temporis *trẽčią diẽną*, *trečiãdienis* ʻśrodaʼ (dosł. ʻtrzeci dzieńʼ, por. *dienà*), *trečia.eĩlis* ʻtrzeci z kolei; z trzeciego pokolenia (krewny); trzeciego gatunku (kasza); trzeciorzędny, nieistotnyʼ (por. *eilė̃*; war. kontrahowany *trečiáilis*), *trečiãlakai* m.pl. ʻziarno najgorszego gatunkuʼ (por. *lak-*), *trečialiekas* przest. ʻtrzynastyʼ — ze zrostu *trẽčias liẽkas* (zob. *lìkti*), *trečiarū̃šis* ʻtrzeciego gatunku, trzeciorzędnyʼ (por. *rū́šis*), *trečiamẽtis* ʻw wieku trzech lat, trzyletniʼ (por. *mẽtai*), *trẽčiąsyk* adv. ʻpo raz trzeciʼ (por. *sỹkis*).

trečiõkas przest., gw. 1. ʻdawna moneta srebrna o wartości trzech groszyʼ, 2. ʻtrzecia część włókiʼ, 3. ʻtrzecia część zebranego zbożaʼ, 4. ʻzwierzę mające trzy lataʼ, 5. ʻtrzeci koń, zaprzężony na przyprzążkęʼ. Zapożyczenie albo kalka z pol. przest. *trzeciak*, które wykazuje wszystkie wymienione tu użycia litewskie, zob. SW VII, 145. Segment pierwiastkowy dostosowany do liczebnika *trẽčias* ʻtrzeciʼ, akcentuacja sufiksalna jak w rodzimych formacjach na *-õkas*. LEW 1115 niesłusznie uznał *trečiõkas* za rodzimy drw. od *trẽčias*.

treigỹs, *-ė̃* 4 p.a., *treĩgis*, *-ė* 2 p.a. ʻtrzyletnie zwierzę domowe: koń, krowa, owcaʼ (por. *Dveigỹs treĩgį móko*), 2. gw. ʻpotrójny owoc, np. orzechʼ, 3. gw. ʻktoś skazany na trzy lata

[551] Inaczej Petit 2010, 15, który wywodzi stpr. *tīrts* z *tr̥t-, ale nie dostarcza uzasadnienia dla st. zanikowego odnośnej praformy.

katorgi'. Prawdopodobnie wywodzi się fonetycznie z *treikys, przez perseweracyjne udźwięcznienie obstruentu (*i̯k* > *i̯g*). Formacja z suf. *-kys* od osnowy *trej-* jak np. w *trejì mẽtai* ʽtrzy lata'. Por. *vienérgis*, *trejérgis*, *ketvérgis* (etymologiczny suf. *-kis*). Co do sonoryzacji w pozycji po *i̯* por. *kraĩkas* > *kraĩgas*; *svaikus > *svaigùs*. Por. też *lk* > *lg* w *mainélga*, *vertélga*. Inaczej BSW 328 i LEW 1115, gdzie *treigỹs* identyfikuje się z psł. *tridzĭ, zrekonstruowanym na podstawie jednostronnego świadectwa rcs. *trizĭ* ʽtrzy lata mający' (BSW, *l.c.*: pbsł. *trei̯ga- ʽdreijährig'). — Por. jeszcze *treigė̃* 1. ʽtrójka, cyfra 3', 2. ʽtrójka, ocena szkolna oznaczona cyfrą 3'. Osobno zob. *triergis*.

treĩnas gw. ʽtrzecia część czego; trzecia część włóki'. Analiza *trei-nas*, drw. od neoosn. *trei̯-*, którą wyabstrahowano z liczebnika *trejì*, *trẽjos* (zob.). — Drw. *treinaĩ* adv. ʽtrojako', *treinaĩs* adv. ʽwe trzech', *treineĩtis* ʽtrójkąt' (⇒ *treineĩtiškas* ʽtrójkątny'), *treinỹs* 1. ʽtrzy rzeczy tworzące pewną całość, trójca', 2. bot. ʽturzyca prosowata, Carex panicea', 3. bot. ʽsit ściśniony, Juncus compressus', *treinùs* ʽpotrójny'. Por. łot. *treinis* ʽtrzecia część jako jednostka miary, Drittel, eine Maßeinheit'. Vb. denom. *treĩnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽpo raz trzeci orać lub bronować', war. ze zmianą *ei* > *ai*: *traĩnyti*.

treinijà 2 p.a. gw. ʽrozwora, kawał mocnego drzewa długości ok. 2 metrów, rozpiłowany do połowy swej długości i rozchylony w kształcie wideł, łączy tylną oś wozu z osią przednią' (por. *Treinijà — ratų pasturgalis, dvišakumotai parskeltas*). Zmienione z *trainijà* ts. (*Pasturgalio trainijà tas dvišakas*). Formacja z suf. *-ija* zastąpiła *trainià* 2 p.a.; była to fonetyczna transpozycja zapożyczenia błr. *trajnjá*, *-í* ʽrozwora' (por. pol. *trójnia*, ros. *trojnjá* ts.). War. *treinė̃*, *trainė̃*. Zmiana *trainijà* > *treinijà* mogła nastąpić pod wpływem rodzimego wyrazu *treĩnas* (zob.). War. m. *treinìjas*, *trainìjas*. Ze zmianą sufiksu: *trainiejà*, *trainìlas*, *trainỹlas*, *trainỹkas* a. *traĩnykas*. Zob. też LEW 1115. Zapoż. lit. w pol. gw. *trejniła* ⇐ *trainìlas* (por. Zdancewicz 350; tu nietrafne wskazanie na *trainỹs* jako formę źródłową). — Drw. *treinìnis* a. *treinìnė* ʽrozwora'. Drw. wsteczne: *treinỹs* a. *trainỹs* ʽrozwora' (por. łot. *treĩnis* ts.).

trẽja adv. ʽtrzy razy': *trẽja tíek* adv. ʽtrzy razy tyle', *trẽja penkì yrà penkiólika* ʽtrzy razy pięć jest piętnaście'. Opisowo: przysłówek na *-a* urobiony od liczebnika zbiorowego *trejì* (zob.). Historycznie: *trẽja* jest formą rodzaju nijakiego, która kiedyś współistniała z m. *trejì* i f. *trẽjos*.

trejánka gw. ʽlekarstwo z wyprażonej w piecu wódki, zaprawionej miodem, korzeniami i masłem' — za zmiany *trajánka, zapoż. z pol. *trojanka* (por. SGP V, 421, SW VII, 113). Zmiana wokalizmu w leksemie nastąpiła wskutek adideacji do liczebnika *trejì*, *trẽjos* ʽtroje'. Litewska nazwa odpowiedniego napoju (lekarstwa) brzmi *trẽjos devýnerios*, dosł. ʽtroje dziewięcioro'. Zob. też *trainykas*.

trejì, f. *trẽjos* 4 p.a. ʽtroje, trójka' — drw. kolektywny od osnowy pie. *trei̯-, tkwiącej również w liczebniku *trỹs* ʽtrzy' (pbsł. *trii̯is, to z pie. *trei̯es). Zaskakująca samogłoska *o* w odpowiedniku psł. *trojĭ ʽtrojaki' (ros. *trói̯i*, *trói̯e*) nie polega na apofonii, lecz na analogicznym wyrównaniu do formy *dvojĭ ʽdwojaki, podwójny' (zob. Smoczyński 1989, 63). — Drw. *trejerì*, f. *trẽjerios* coll. ʽtroje' (*Trejeriais ratais nuvažiavo* ʽPojechali w trzy wozy'), war. *trejelì*, f. *trẽjelios*. Zob. też *triergis*. — *trẽjetas* coll. ʽtroje, trzy, trójka' (*Jų̃ bùvo trẽjetas* ʽIch było trzech / troje') < *trej-atas (por. suf. *-at-* w łot. *trijatā* ʽwe troje', *četratā* ʽwe czworo', jak również w lit. *vienatìs* ʽsamotność'). — Kontrahowany war. żmudzki brzmi *tréitas* (*trêts*) ʽtroje, trójka', przy czym akut tłumaczy się wzdłużeniem w następstwie kontrakcji, podobnie jak w *dvéitas* (por. Zinkevičius 1981, § 511). Niejasna jest natomiast krótka samogłoska w płd.-wsch.-lit. wariancie *trẽtas*, por. *Pieno yra — trẽtas karvių* ʽMleka jest [dość] — trzy krowy'. *Pakinkėm trẽtą arklių* ʽZaprzęgliśmy trójkę koni'. Por. *dvetas*

'dwoje' s.v. *dvejì*. — Od neoosn. *trejet-* urobiono *trejetùkas* 'trójka (ocena szkolna)', z kolei od *trejetuk-* *trejetùkininkas* 'uczeń trójkowy'. — Adv. *trejaĩp* 'na trzy sposoby', *trejýbė* a. *trejỹbė* 'trójca, Trójca święta' (por. *traĩcė*), *trejópas* 'trojaki, troisty, potrójny' (w SD *trejopas* stoi obok *trejókias*, por. *dvejókas*). — Vb. denom. *trejóti, -ju, -jau* 'orać lub bronować po raz trzeci', war. *trejúoti* (zob. też *treĩnyti*).

trė̃kšti, *treškiù* (war. *trėškiù*), *trėškiaũ* 1. 'cisnąć, ściskać, zgniatać, SD «tłoczę, premo, presso»', 2. 'tłoczyć tak, że tryska sok, zgniatać pod prasą, wyciskać sok', 3. 'zabijać rozgniatać stopą, np. robaka', 4. 'wytrzeszczać oczy'. War. *trė́kšti, -iu, -iau*. Cps. *įtrė̃kšti* 'wtrysnąć do środka (np. lek do nosa, oka, ucha); dodać do potrawy (nieco mleka, śmietany)', *ižtreškiu* SD «wytłaczam co, exprimo, elicio» (syn. *išspaudžiu*), *patrė̃kšti* 'nieco ścisnąć, wysączyć; podoić (krowę, która nie daje już dość mleka)', *sutrė̃kšti* 'zmiażdżyć (rękę, nogę); rozdrobić, utrzeć w moździerzu'. Z innymi suf.: *trė́kštelėti* 'nieco przycisnąć, zgnieść; wypić nieco wódki', *trė́kšterti* 'trzasnąć (drzwiami), uderzyć (o piorunie)', też w złorzeczeniu: *Kad tu trė́kštertum!* 'Obyś pękł!'; antewokaliczne *trekš-*: *trekšė́ti, -i, -ė́jo* 'trzeszczeć — o desce podłogi, o krześle, łóżku', *trekšénti* 'rozgryzać orzechy (o wiewiórce)'. Wszystko to są czasowniki utworzone od interi. *trèkš, trèkšt, trė́kšt*, opisujących odgłosy pękania (trzeszczenie, trzask), łamania, tarcia i rozrywania się. Paralele: *treškė́ti* ⇐ *trèšk*; *traškė́ti* ⇐ *tràkšt*, *trákšt*; *traiškė́ti* ⇐ *trìkšti*. ALEW 1121 ignoruje litewską derywację od wykrzyknika i odtwarza dla lit. *trešk-V* / *trėkš-C* pierwiastek pie. *tresḱ- 'wyciskać, wybijać, ausquetschen, herausschlagen' (podobnie już LIV[2] 651, choć ze znakiem zapytania). Jedynym oparciem porównawczym dla tej rekonstrukcji ma być goc. *þriskan* 'młócić', stwn. *dreskan* 'wybijać, młócić'. ALEW idzie zresztą krok dalej i stwierdza, że *tresḱ- jest neopierwiastkiem, powstałym przez metanalizę formy prs. z suf. *-sḱe/o-. Jak to praesens miałoby wyglądać, słownik nie podaje, ale z przytoczonego comparandum w postaci lit. *trė̃kti* 'psuć; trwonić' (prs. *trekiù*) wolno wnosić, że chodzi tu o jakieś pie. *trek-sḱe/o-. Wynikające z takiej struktury problemy fonetyczne pozostawiono w ALEW bez komentarza. — Drw. *trėkštas* SD «tłoczony», *trėkštuvė̃* 'to, czym się tłoczy płyn, szpryca'.

trė̃kti, *trekiù*, *trėkiaũ* 1. 'psuć, zużywać bez korzyści, marnować (o nieumiejętnej robocie); rozchlapywać żarcie (o świni)', 2. 'trwonić pieniądze, majątek', 3. 'brudzić, zanieczyszczać, kalać gniazdo (o ptaku)', *aptrė̃kti* 'pogryźć — o psie napadającym bydło, świnie', *ištrė̃kti* 'wybić, pozabijać (żołnierzy na wojnie)'. Refl. *apsitrė̃kti* 'stracić reputację (o dziewczynie)', *nusitrė̃kti* 'umrzeć, zdechnąć', *susitrė̃kti* 'zepsuć się (o pogodzie)'. Tworzy szereg apofoniczny z *trik-*, *trak-* oraz *trėk-*, ale nie ma wyraźnych nawiązań ie., por. LEW 1116, ALEW 1121. Por. osnowę infigowaną s.v. *treñkti*. — WSE *trėk-*: prt. *trėkiaũ*. — SZ *trik-*: *trìkti* 'rozstrajać się' (zob. s.v., tam też o nowym SO *traik-* i nowym SE *treik-*). — SO *trak-*: *trãkas* (zob.), *traknùs* 1. 'zmięty, starty, połamany (o słomie)', 2. 'wysoki; mocny, tęgi — o człowieku, o koniu' (por. łot. *trękns* 'tuczny, tłusty; tęgi, mocny'), *traknaĩ* m.pl. 'zmięta słoma brana na ściółkę; słoma owsiana a. jęczmienna', *trakniaĩ* m.pl. 1. 'zmięta, nieprosta słoma', 2. 'słoma na strzechę' (war. *trãknės, pãtraknės*), 3. 'siano rozdrobnione przez myszy', 3. 'ułamki torfu', 4. 'barszcz'.

treñpti, *trempiù*, *trempiaũ* 1. 'deptać, tupać; bić kopytem o ziemię', 2. 'o krowach, koniach: zadeptywać, tratować zboże, łąkę', 3. przen. 'ciężko pracować, harować' (*Treñpėm kaip jaučiai* 'Harujemy jak woły'), 4. 'depcząc zabrudzić, nanieść błota do izby', 5. przen. 'ciemiężyć, uciskać', 6. przen. 'pogardzać, lekceważyć, poniżać', *pratreñpti* 'wydeptać ścieżkę (w śniegu)', refl. *išsitreñpti* 'wynieść się, wyprowadzić się'. Z pochodzenia jest *tremp-* neopierwiastkiem, który został wyabstrahowany z formy prs. infig. *trempu do *trep-*, zob. *trepénti*. Paralele: *kemp-* (s.v. *kèpti*), *stemb-* (s.v. *stèbti*), *vemp-* (s.v. *vèpti*). Zapoż. lit. w pol. gw. *trempnąć* 'tupnąć nogą ze złością' (Zdancewicz 350). — Drw. *tremplénti* 'deptać,

tratować’, *tremplióti* ts., *trempsḗti* ts. Nomina: *trem̃pas* ‘łąka, pastwisko’ (n.m. *Trempìniai*), *trempìmas* ‘tupot nóg’. — SZ *trimp-*: *trim̃pti*, *trimpiù*, *trimpiaũ* ‘posuwać się o kiju (o starcu), chodzić pomału, suwać się’ (war. *strim̃pti*), *trìmpti* ‘tańczyć z przytupami’, *nusitrìmpti* ‘zmęczyć się przytupywaniem’, *trìmpterėti* ‘potknąć się’; interi. *trim̃p* — o tańcu z przytupami (*Šoka tokius tancius — trim̃p trim̃p trim̃p* ‘Tańczą takie tańce — *trimp trimp trimp*’). — SO *tramp-*: *trámpa*, *trampà* lub *tram̃pas* ‘miejsce wydeptane, stratowane przez zwierzęta; koleina wygnieciona w śniegu płozami sań’ (por. syn. *trãpas*, *trapà*), vb. denom. *sutram̃paliuoti* ‘wygnieść, zdeptać, stratować’, *sutrampãsyti* ts.

trem̃ti, *tremiù* (zam. *tremù, por. stłot. *tremu*), *trė́miaũ* 1. ‘odganiać od siebie, odpędzać’, 2. ‘wypędzać, wysiedlać; wysyłać w odległe strony, na zesłanie’, 3. ‘deptać, niszczyć, niweczyć’, 4. ‘nie pozwalać, zabraniać’, 5. stlit. ‘gardzić’ (*Netremkim nuog savęs tokia daikta* PK 186_7 ‘Nie gardźmyż tak upominkiem zacnym’). War. gw. *trémti*, *tremiù*, *trḗmiau*. Cps. *atatremti* DP ‘odegnać, odpędzić, odprawić, odrzucić, oddalić, odpłoszyć’, *atatremiu* SD[1] «odżeniam, depello, repello...» (syn. *atvarinėju*), *ištrem̃ti* ‘wygnać, wypędzić’, SD «wyganiam» (syn. *išvarau*), *nutrem̃ti* ‘zesłać (do odległego kraju, na Syberię)’, DP ‘oddalić (chorobę)’, *patremti* DP ‘odpędzić’, refl. *prasitrem̃ti* ‘przestraszywszy się zaniechać kradzieży, spłoszyć się’, *susitrem̃ti* ‘powstrzymać się (np. od picia wódki)’, stlit. ‘przestraszyć się’. Odpowiednik łot. *tremt*, *tremju* (stłot. *tremu*), *tremu* ‘tupać, odpędzać’ (Endzelin 1922, 594). Znacz. etym. ‘wprawiać w drżenie, budzić strach, płoszyć (zwierzęta, ptaki)’. Należy do pie. *trem- ‘drżeć, trząść się ze strachu’ (LEW 1117, LIV[2] 648), gr. τρέμω ‘drżeć, trząść się, drżeć z lęku, z obawy’, łac. *tremō*, *-ere* ‘drżeć, bać się’, alb. *tremb* ‘przestrasza, wypędza’, toch. A *trämäṣ* ‘jest zły, podniecony, drży’, SO gr. τρομέω ‘trząść się, drżeć; bać się czegoś, drżeć przed kimś, lękać się kogoś’, τρόμος m. ‘drżenie (ze strachu, z zimna), dreszcze’, τρομός ‘drżący, chwiejny, niepewny’. — Drw. *tremdinḗti*: *attremdinḗti* DP ‘odganiać’, *ištremdinḗti* ‘wyrzucać, wyganiać’, nomina: *tremtìs*, *-iẽs* f. ‘wygnanie, zesłanie’, *patremtojas* DP ‘wzgardziciel’ (por. *klaustojas* ⇐ *kláusti*). — Neoosn. *tremt-* (*ištrem̃tas* ‘wypędzony’): *tremtinỹs* ‘wygnaniec, zesłaniec’, n.m. *Tremtìniai* 2x. — WSE *trėm-*: *ištrėmimas* SD «wygnanie skądkolwiek» (por. *iššaukimas* «wygnanie z oyczyzny»), *patrėmìmas* ‘odtrącenie, wzgarda’. — SZ *trim-*: *trìmti* (zob.). — SO *tram-*: *trámdyti* (zob.), *tramìnti* (zob.). Nomina: *trãmas*, *-à* adi. ‘niespokojny, błąkający się’ (o budowie przypominającej gr. τρομός, zob. wyżej), ⇒ vb. denom. *tramáuti* ‘wprawiać w drżenie, poruszać czym’ (*Ans su kartimis tramáuna žoles*, t.y. *baido žuvis, kad eitų į tinklą* ‘On żerdzią porusza zarośla, tj. płoszy ryby tak, aby weszły do sieci’); *tramùs* 1. ‘budzący strach, przejmujący lękiem’ (*tramù* adv. ‘strasznie’), 2. ‘opanowany, kto potrafi stłumić wzburzenie, pokusę’. Tu pewnie też *ištramùs* ‘szybki, gorliwy (w pracy); wspierający ubogiego’. Por. łot. *tramîgs* a. *tramjš* ‘płochliwy, pierzchliwy, bojaźliwy’, przest. *trams zirgs* ‘płochliwy koń’, gw. *tramiķis* ts.

trendḗti, *trendḗja* (war. *trénda*, *tréndžia*), *trendḗjo* gw. 1. ‘o drzewie: być toczonym przez robaki, próchnieć; butwieć’, 2. ‘o serze: pleśnieć, gliwieć’. Czasownik ten jest dubletem bliskoznacznego czas. *trenḗti* (zob.). Analiza historyczna: *trendėti*, dur. na *-ė-* od prs. *trenda (neopwk. *tren-* ⇐ *trin-*). Akut w formie *trénda* nasuwa myśl o jej związku z czas. *trìntis* ‘ścierać się, wycierać się’ < *trīn-C (z tymże pierwiastkiem związane są nazwy ‘kornika’, mianowicie *trynėlẽ* ⇒ *trynẽ* i *trainėlẽ* ⇒ *trainẽ*). — Całkiem inaczej LIV[2] 631, który umieścił *trendḗti* razem z wed. *tṛṇátti* s.v. *terd- ‘durchbohren, spalten’, oznaczywszy *trend-* jako neopierwiastek wyabstrahowany z prs. infig. *tre-n-d-e/o-. Ale słownik ten nie daje odpowiedzi na pytanie, jak się mają do siebie formy pierwiastkowe *tred- i *terd-. — SO *trand-*: *trandìs* ‘kornik’ (zob. s.v.).

trenḗti, *trenḗja* (war. *trẽna*, *trẽni*), *trenḗjo* gw. 1. ‘o drewnie: butwieć, murszeć,

próchnieć', 2. 'o tkaninie, odzieży: tracić spójność, rozłazić się, parcieć'. Odpowiednik łot. *trenêt, tręnu* a. *trenu, trenẽju* 'butwieć; wietrzeć (o napoju)'. Lit.-łot. *tren- jest formą apofoniczną na stopniu *e*, którą dotworzono do SZ *trin-, por. *trinù, trìnti* 'trzeć, ścierać, piłować', łot. *trinu, trĩt* (zob. LEW 1118). Paralela: *trinš- ⇒ *trenš- / *tranš- s.v. *trę̃šti*. Formacja na *-ėti* przypomina bliskoznaczny czas. *trunė́ti* ⇐ *truna. Osobno zob. *trỹnėti*. — SO *tran-*: *tranė́ti, -ju, -jau* 'starzeć się'. — Jest prawdopodobne, że obok prs. *trẽna* pojawiło się nowe prs. z suf. *-d-* jako wykładnikiem nieprzechodniości, *trenda, i że formacja ta uległa z czasem resegmentacji na *trend-a, dając początek duratywnemu pdg. *trendė́ti* (zob.).

treñkti, *trenkiù, trenkiaũ* 1. 'wszczynać hałas (o dzieciach)', 2. 'silnie i głośno uderzać (o piorunie), grzmieć (o burzy)', 3. 'trzaskać, stukać', 4. 'ciskać, miotać', 5. 'wydzielać nieprzyjemną woń, trącić' (*Miltai pelėsiais treñkia* 'Mąka trąci stęchlizną'), 6. gw. 'być podobnym do czego, przypominać co'. Cps. *aptreñkti* 'obić; wydeptać, wyrównać (drogę)', *partreñkti* 'zbić z nóg, powalić', *pritreñkti* 'uderzeniem przygłuszyć', refl. *apsitreñkti* 'oswoić się, przywyknąć (do nowego miejsca)', *atsitreñkti* 'odbić się od czego; wpaść z hałasem', *nusitreñkti* 'uderzyć się, potłuc się'. Odpowiednik łot. *trìekt, trìecu, trìecu* 'uderzać, bić, potrząsać, rozbić, potłuc, rozgnieść; przepędzić, spłoszyć; pospieszyć, ponaglić'. Do pie. *trenk- / *trenkᵘ̯- 'przeć, napierać, drängen' (LIV[2] 649), por. goc. *þreihan* 'napierać, pchać', stang. *ðringan* 'napierać, cisnąć się', stwn. *dringan*, nwn. *dringen* ts. (Kroonen 2013, 547). Zob. też BSW 328n., LEW 1118. Dyskusyjne jest pokrewieństwo ze scs. *trǫtŭ, trǫtĭ* 'tłum, ciżba', ros. *trut* 'mnóstwo' (por. REW III, 144) i łac. *truncus* 'pozbawiony gałęzi; okaleczony' (por. de Vaan 2008, 630n.). — Drw. *treñksmas* 'trzask, huk, łomot, łoskot' (⇒ *trenksmìngai* adv. 'z łomotem, łoskotem'). Neoosn. *trenkt-*: *trenktìnis* 'grzmot, piorun'. — SZ *trink-*: *trìnkti, trìnksta, trìnko* 'wydać głośny odgłos', *sutriñkti, -triñka, -triñko* 'podnieść hałas' (*trinku* SD «huczę, krzyczę»), *trìnkčioti* 'stukać, hałasować', *trinkė́ti* a. *trìnkėti* 'trzeszczeć (o podłodze), trzaskać (o piorunie); zakłócać ciszę, spokój, hałasować, łomotać; huczeć (o wystrzałach)', *trinksė́ti* 'łomotać, stukać'. Interi. *trìnkt* 'trach!', ⇒ *trìnktelėti* 'uderzyć, stuknąć, trzasnąć'. Por. łot. *trĩcêt* 'trząść się, drżeć', *trĩcinât* 'wprawiać w drżenie'. Tu też pdg. apofoniczny: *trenkù, trinkaũ, triñkti* 'myć głowę; myć owce' (por. Leskien 1884, 352). — SO *trank-*: *trankýti* (zob.).

trénta gw. 'kierunek, strona, okolica' (*Į kitą tréntą nuo Pamario yra liūnynių* 'W drugą stronę od Pamaris są bagna') — zapoż. z prus.-niem. *trent* 'Gegend, Schritt, Gang, Gewohnheit' (GL 143, LEW 1118).

trẽpai, *-ų* m.pl. gw. 1. 'stopnie, schody', 2. 'galeria w kościele' — zapoż. z prus.-niem. *trep* (GL 143, LEW 1118), por. nwn. *die Treppe*. War. *trãpai, trẽpas, trẽpės*. Por. łot. *trepes* f.pl. 'schody' ⇐ śrdn. *treppe* (Jordan 104).

trepénti, *trepenù, trepenaũ* 1. 'przytupywać w tańcu, dreptać i deptać, tupać', 2. 'biec niejako drepcąc, skacząc', 3. gw. 'przydeptywać (rośliny, suknię)'. War. *s*-mobile: gw. *strepénti* 'tupać, przytupywać, np. na mrozie' (*Su kojele pastrepenk, su rageliu pabarškenk*). Formacja deminutywno-iteratywna na *-enti* (por. GJL II, § 674n.) od niezachowanego czas. prymarnego *trepù, *trèpti (zob. temat infigowany *tremp-* s.v. *treñpti*). Por. typ *bildénti* 'postukiwać', *klegénti* 'klekotać'. Do pie. *trep- / *tr̥p- 'stąpać, deptać' (LIV[2] 650), por. gr. τρέπω 'zwrócić, skierować; zwalić, przewrócić, pobić, rozgromić', SZ τραπέω 'wygniatać nogami winogrona' (*tr̥p-ei̯e-), alb. *shtyp* 'depcze, tratuje, rozgniata' (*trip-). W słowiańskim jest pochodny czas. *trep-ā-, por. strus. *trepati, treplju*, ros. *trepátь, trepljú* 'uderzać, potrząsać, międlić (len, konopie), trzepać (wełnę)', pol. *trzepać* 'uderzać, potrząsać dla oczyszczenia' (stpol. *trzepać konie* 'czyścić konie'), trzepać len'. Tę iteratywną formację na -*ā*- można zestawić ze stpr. prs. *ertreppa* 3 os. 'przestępują, przekraczają' (scil. przykazania Boże), co przez apokopę z *ertrepā-ja, inf. *ertrep-ā-t. Zob. też BSW 329 (pbsł. *trepō

ʽtrete’), LEW 1119, Boryś 2005, 649. — Inne drw. od *trep-*: *trepinḗti* ʽtupać, przytupywać (dla rozgrzania stóp), rytmicznie podskakiwać, tańczyć; bić kopytami o ziemię; powoli chodzić, krzątać się’, *treplénti* ʽdeptać, ubijać nogami’ (war. *dreplénti*, *nudreplénti* ʽwdepnąć w błoto’), *trepsḗti* ʽdreptać, tupać, przytupywać (na mrozie, z niecierpliwości); dreptać koło domu wykonując drobne prace’, *nusitrepsḗti* ʽtupiąc otrząsnąć (śnieg, błoto z obuwia)’, *trèptelėti* ʽtupnąć’. — Nomina: *trepẽtas* ʽkto drepcze w miejscu’ (por. *plepẽtas*), *trèpkus* 1. ʽkto drepcze w miejscu, nie posuwa się naprzód z robotą’, 2. ʽniespokojny, czujny człowiek a. zwierzę’ (por. *plèpkus*, *tùpkus*), *trepsà* ʽmiejsce wydeptane, stratowane przez zwierzęta; kto drepcze w miejscu’. War. *s*-mobile: *strepsniai* m.pl. ʽstopnie, schody’. Do *trẽpetas* jest podobne scs. *trepetŭ* ʽτρόμος, φρίκη’, ros. *trépet, -a* ʽtrzepot’. — SO *trap-*: *trapinḗti* (zob.), *trãpas* (zob.). — SZ *trip-* ⇐ *trep-*: *tripnóti* (zob.). — WSZ *tryp-*: *trỹpti* (zob.). War. *s*-mobile: *strỹpas* (zob.). — Nowy SO *traip-* ⇐ *trip-* / *tryp-*: *traĩpoti* ʽdeptać (rośliny, zasiew)’. Paralele: *káišioti* ⇐ *kìšti*; *šáikioti* ⇐ *šikti*; *táižytis* ⇐ *tìžti*. — War. *s*-mobile *straip-* ⇐ *strip-*: *straipinḗti* ʽchodzić chwiejnym krokiem, zataczając się’ (por. *trapinḗti*), *straĩptis* ʽprzytupywać w tańcu’, nomen *stráipsnis* (zob.). — Nowy SE *striep-* ⇐ *strip-*: *stríepsnis* (zob. *stráipsnis*).

trė̃sti, *tresiù, trėsiaũ* pot. 1. ʽszybko iść, biec’, 2. ʽchodzić bez celu, wałęsać się’, 3. ʽdokazywać, szaleć (o dzieciach)’. Refl. *trė̃stis* żm. ʽobjawiać popęd płciowy — o psach, kotach’ (*Šunys, katinai trẽsas, kniaukinas par naktis*). Odpowiednik łot. *trešuôš*: *Puikas ar maîtiniêm trešâs* ʽDie Knaben balgen sich — scherzweise — mit den Mädchen’ (por. lit. *trėsiúos*). Por. też *tresêt* ʽpędzić, gonić’, *tresît, -ĩju* ʽtrząść się, dygotać, trwożyć się’, *tręsa* c. ʽpędziwiatr, lekkoduch’. Do pie. *tres- ʽ(ze strachu) trząść się, drżeć’ (LIV[2] 650n., LEW 1119n.), por. gr. τρέω intr. ʽuciekać ze strachu’, tr. ʽdrżeć przed kimś, bać się kogoś a. czegoś’ (ἄτρεστος ʽnieustraszony’), wed. *trásati* ʽdrży, lęka się’. Dziwne wydaje się umieszczenie *trė̃sti* w BSW 329 s.v. *trimō. Por. scs. *tręsti sę* ʽdrżeć, trząść się’ niżej s.v. *trìsti*. — Drw. od *tres-*: *tresióti* ʽbiegać, latać’, refl. ʽbiegać się, objawiać popęd płciowy’, *tresnóti* ʽbiec powoli małymi krokami’. — WSE *trės-*: *trėsiaũ* (prt.), łot. *trēst,* prs. *trēšu* a. *trešu*, prt. *trēšu* ʽporuszać; trwonić pieniądze’, refl. *trēstiês* ʽbiegać hałasując (o dzieciach), dokazywać, żartować’. — SZ *tris-*: *trìsti* (zob.). — SO *tras-*: *trasióti* (zob.).

treškḗti, *trẽška*, *treškḗjo* gw. 1. ʽtrzeszczeć (o lodzie, gałęziach, o ścianach chaty podczas wichury, o palącym się drewnie); trzaskać (o mrozie)’, 2. ʽchrzęścić (o sianie, liściach kapusty, o ziarnie na żarnach, o kołach wozu)’, 3. ʽstrzykać w kościach’, 4. ʽchrupać, chrupotać przy gryzieniu czegoś twardego, kruchego’, 5. ʽchrobotać (o myszach)’, 6. ʽturkotać (o wozie)’, 7. ʽmówić dużo, szybko, bez przerwy, paplać’ (por. pol. gw. *trzeszczeć* ts.), 8. ʽzapadać na zdrowiu, niedomagać’. SD *trešku* «gruchocę, crepito, concrepo». Czasownik na *-ėti*, urobiony od interi. *trèšk trèšk* — o odgłosie łamania (czegoś suchego, twardego), pękania, rozpadania się. Obok tego *treškì treškì*, por. *Tik treškì treškì kažin kas sutreškėjo* ʽTylko *treški treški* coś zatrzeszczało’. Z innym suf.: *trẽškinti* ʽpowodować trzask, chrzęst; uderzać (o piorunie)’, *sutrẽškinti* ʽzłamać (rękę, łóżko); rozłupać (orzech)’. Paralele: *tratḗti*, *triaũkšti*, *trẽkšti*, *tríekšti*, *traškḗti*. Zbędny wydaje się wywód *trešk-* z pie. *tresḱ- w ALEW 1118, 1121. — Dźwiękonaśladowczą podstawę mają również podobnie brzmiące czasowniki słowiańskie, por. 1. *trěščati < *trēsk-ē-, por. ros. *treščátь*, pol. *trzeszczeć*, czes. *třeštět*, 2. *trěskati < *trēsk-ā-, por. ros. *tréskatь*, *tréskatьsja*, pol. *trzaskać*. BSW 329 orzeka prapokrewieństwo tych form z lit. *treškḗti* (za nim LEW 1120). — Podwójny refleks SZ *triška-* / *trušk-*: 1° *trìško*, *trìkšti* (zob.), 2° *truškḗti* (zob.).

trèšti, *trę̃šta* (*trenš-sta, war. *treñša*, *trẽša*), *trẽšo* (war. *trẽšė*) 1. ʽbutwieć, murszeć, gnić (o mokrym drewnie, o trupie)’, 2. ʽmięknąć, stawać się mączystym (o jabłkach, gruszkach)’, 3. przen. ʽstarzeć się, opadać z sił, grzybieć’. Prs. *trę̃šta* ma paralelę w *krę̃šta* (zob. *krèšti*). Cps. *aptrèšti* m.in. ʽskruszeć — o mięsie zająca’, *ištrèšti* m.in. ʽprzegnić — o

liściach, wygnić — o otworze w drzewie', *sutrèšti* m.in. 'zetleć od starości, sparcieć (o ubraniu)'. — Drw. *trešė́ti*, *trẽša*, *-ė́jo* dur. 'butwieć, próchnieć' (por. łot. *tresêt*, *tresu*, *tresẽju* ts.), *plaukaĩ nutrešė́jo* 'włosy wypadły'; *trẽšinti* caus. 'kłaść (jabłka) na przechowanie', refl. *pasitrẽšinti* '(po)wylegiwać się, leniuchować'; *trešìngos bùlvės* f.pl. 'kartofle, które szybko gniją'. Czasownik lit.-łot. da się powiązać via *s*-mobile z rodziną pie. *(s)terḱ- 'brudzić, zanieczyszczać' (IEW 1031 n.), zob. *ter̃šti*, *trę̃šti*. Inne próby referuje LEW 1121. ALEW 1123 rozważa związek *trèšti* z *ter̃šti* 'zanieczyszczać' na gruncie tzw. *Schwebeablaut*. — SO *traš-*: *trašà* 'próchnica', *trašaĩ* m.pl. 'zgniłe zboże, zgniła słoma; próchnica, pleśń', *pãtrašas* 'spróchniałe, zbutwiałe drzewa, chrust' (war. *pãtrašos* f.pl.), ⇒ *patraškaĩ* m.pl. lub *patrãškės* f.pl. 'suche patyki, gałązki, chrust', *pãtraškos* f.pl. 'chrust; paprochy siana'. Por. łot. *trass* 'kruchy, łamliwy', *traskans* 'zbutwiały'. War. z *s* na miejscu *š*: *trasýti* 'butwieć, próchnieć' (*Nieko nepadarysi iš tokių lentų, sutrasìję visai* 'Nic nie zrobisz z takich desek, całkiem zbutwiałe'), *trasaĩ* m.pl. 'próchno', ⇒ *trasúoti* 'próchnieć' (por. *tuĩsti* ob. *tuĩžti*). — Podwójny refleks SZ *triš-* / *truš-*: *trìšti* (zob.), *trùšti* (zob.).

trę̃šti, *trę̃šiù*, *trę̃šiaũ* 'nawozić, użyźniać ziemię gnojem'. SD: *trįšiu* «gnoię rolą» (SD[1] «gnoię; nagnaiam; nawożę»), *trįšimas* «gnoienie roley» (SD[1] «nawoz»), *trįštas* «nagnoiony», *aptrįštas* «gnoisty, nagnoiony» (syn. *mė̃šlingas*). — SO *trą̃š-*: *trą̃šos* (zob.). — Pwk. pie. *(s)terḱ- 'zanieczyszczać', zob. IEW 1031n., LEW 1120, LIV[2] 600. Pozostawił on ślad w lit. *teršiù*, *ter̃šti* (zob.). Od allomorfu na SZ utworzono prs. infigowane o postaci pb. *trinšù < pie. *(s)tr̥ńḱ-é/ó-. Pdg. *trinšù, *trišaũ, *trìšti nie utrzymał się (zob. jednak *trìšti*, *trìšta* 'dostawać mdłości'). Forma prs. *trinšù uległa resegmentacji, wydając neopwk. *trinš-. Do *trinš- zostały dotworzone formy *trenš- > *tręš-* dla st. *e* oraz *tranš- dla st. *o*, zob. *trą̃šos*. Paralela: *grįžtù* : *gręžiù* : *sángrąža*.

trẽzvas, *-à* stlit., gw. 'trzeźwy, niepijany' — zapoż. z pol. *trzeźwy* 'sobrius'. War. ze zmianą *zv* > *zb*: *trẽzbas*. SLA 224 przyjmował źródło cerkiewno-ruskie *trezvŭ*, co wydaje się mniej prawdopodobne. Por. błr. *cvjarózy* (stbłr. *cerezvyj*) 'trzeźwy', ukr. *tverézyj*, ros. *terëzvyj* (gw. *tverëzvyj*) ts.

trezvastis, *-ies* f. stlit. 'trzeźwość' — zapoż. pol. *trzeźwość*, *-i* ⇐ *trzeźwy* (zob. *trẽzvas*). Por. SLA 224. — N.B. W DP 294_{17} figuruje hapaks <tieźwasties>, który jest błędnym zapisem formy gen.sg., recte: <trezwasties>. Należy odnotować, że to <tieźwasties> zostało przejęte do słownika litewsko-łacińsko-polskiego, ułożonego przez ks. D. Sutkiewicza (1848). LKŽ XVI, 160 przytacza lemmat Sutkiewicza w następującej formie: *tėžvastis* (neol.) sf. Sut 'tėvynės meilė' ['miłość ojczyzny']. Ani forma ani znaczenie wyrazu nie odpowiadają rzeczywistości. To nie neologizm, to *ghost-word*[552].

tri° 'trzy-, trój-': forma kompozycyjna, funkcjonująca w I członie wyrazów złożonych (zob. *trỹs*), np. *triaũsė* = [tri.ausė] 'czapka z trzema uszami' (por. *ausìs*), *tridañtis* 'trójząb' (por. *dantìs*; łac. *tridēns* ts.), *trieĩlis* = [tri.eilis] 'złożony z trzech części, rzędów' (por. *eilė̃*), *triergis* = [tri.ergis] (zob.), *trìgubas* 'potrójny' (por. *gùbti*), *trìkampis* 'trójkąt' (por. *kam̃pas*; n.m. *Trikam̃piai*), *Trìkaralis* (zob.), *trikiñkis* 'zaprzęg złożony trzech koni, trojka' (por. *kinkýti*), *trikójis* 'trójnóg' (por. *kója*) : łot. *trìkõš* ts. (por. łac. *tripēs*, gr. τρίπους, wed. *tripád-*); *trìlaukis* 'trójpolówka' (por. *laũkas*), *trilỹpis* 'potrójnie złożony, trzywarstwowy, potrójny' (por. *lìpti* I), *trìmetis* 'okres trzech lat' (por. *mẽtai*), *trinỹtis* (zob.), *trìsėda*: *trìsėda jóti* adv. 'jechać na koniu we trójkę' (por. *sė́d-*), drw. *trìsėdais* ts.; *trispal̃vis* 'trójkolorowy' (por. *spalvà*), drw. *trìspalvė* sb. 'flaga trójkolorowa' (narodowa flaga litewska), *trìšakas*

552 resztą podobnie jak ks. Sutkiewicz postąpił niedawno LKŽ. W tomie XIX, 293 dla zilustrowania formy voc.sg. *Viešpatiẽ* użyto następującego cytatu z DP $294_{16\text{-}17}$: *Saugok, Dieve Viešpatie, idant mūsų... turtai* [recte: *Turkai*] *vieros ir teisybės ir* **tėžvasties** *nemokytų* 'Strzeż Panie Boże, aby nas ... Turcy wiary i sprawiedliwości i trzeźwości uczyć nie musieli'.

ʽroztrojony, trójdzielny, o trzech odgałęzieniach’ (por. *šakà*).

triaũkšti, *triaũškia, triaũškė* 1. ʽchrupać (marchew, jabłko), rozgryzać z trzaskiem (kość, orzechy), wydawać charakterystyczny odgłos przy gryzieniu ziarna, buraka, rzepy, przy łamaniu, kruszeniu czegoś’, 2. ʽtrzeszczeć’, 3. ʽdużo mówić, paplać, trajkotać’. Czasownik utworzony od interj. *triáukš(t), triaũkš(t)* — o odgłosie trzasku towarzyszącego przełamaniu, zmiażdżeniu, zgryzieniu czegoś twardego w zębach. Paralela: *treškė́ti*. — Drw. od *triaukš*-: *triaukšė́ti, -i, -ė́jo* 1. ʽrozgryzać z trzaskiem’, 2. ʽwydawać trzask — o palącym się drewnie’, *triaukšnóti* ʽchrupać (marchew, jabłko)’, nomen: *triaũkšledis* ʽodłamek lodu’ (por. *lẽdas*). — Drw. od *triaušk*-: *triáuškinti* ʽgłośno żreć, jeść, gryźć z chrzęstem, trzaskiem; łamać, rozdrabniać’.

tribũ̃kas gw. 1. ʽkiszki człowieka a. zwierzęcia, zawartość brzucha’, 2. ʽwnętrzności zabitego zwierzęcia, żołądek’, 3. przen. ʽbrzuchaty, tęgi człowiek’. Zapoż. z błr. *trybúx, -á* (Zs 58).

trìčas gw. ʽten, kto cierpi na biegunkę’ — z kontrakcji *trit.šas < *trid-šas, por. *trìdas* ts. Nomen agentis na *-šas* od SZ *trid- ⇐ tried-*, por. *tríesti* (ŽD 219, 315). Paralele: *gùčas, snùčas* (GJL II, § 369). — Neoosn. *trič*-: *tričià* a. *trìčė* ʽbiegunka’, *trìčius* ʽkto cierpi na biegunkę’, *trìčkus* ts. (por. *plèpkus* ob. *plepùs*). Vb. denom. *tričiúoti* ʽcierpieć na biegunkę’.

trìdžius, *-iaus* gw. 1. ʽkto często miewa rozstrój żołądka, kto ma biegunkę’, 2. przen. ʽkto się spieszy, gorączkuje’, 3. przen. ʽpapla, gaduła’. Nomen agentis na *-ius* z odcieniem pejoratywnym (zob. GJL II, § 108) od SZ *trid- ⇐ tried- / traid-*, por. *tríesti* ʽmieć rozwolnienie’, *tráidžioti* ʽzanieczyszczać odchodami’. Z innymi suf.: *trìdalas* ʽpłynne odchody’, *trìdas* ʽkto cierpi na biegunkę’, *tridatìs, -iẽs* ʽbiegunka’ (por. *kár̃šatis, maišatìs*), *trìdė* ʽbiegunka, sraczka; krowa; bydło, stado bydła’, *tridùlis* a. *trìdulis* ʽkto nie skończywszy jednej roboty, zaczyna drugą’. Vb. denom. *tridinė́ti* ʽczęsto biegać za potrzebą z powodu rozwolnienia’. Osobno zob. *trìčas*. — WSZ *tryd*-: *pratrýsti, -trýstu, -trýdau* ʽdostać biegunki’. Długość została uogólniona z formacji prs. *trį́stu < *trind-stu, to zamiast starszego prs. infig. *trindu, do inf. *tristi. Paralele: *svýsti, rýkšti, dýgti*. Neoosn. *trys-* (⇐ *pratrýsti, -trýstu*): *trýsčioti*, por. *Trýsčioja visos karvės* ʽWszystkie krowy mają biegunkę’. — Nomina: *trydà* ʽbiegunka, sraczka; płynne odchody’, c. ʽten, kto bez potrzeby się denerwuje’. Cps. *kraujãtryda* ʽkrwawa biegunka’ (por. *kraujaĩ*), *trýdmolis* ʽgleba zawierająca marną, zapiaszczoną glinę’ (por. *mólis*), *trýdsmiltė* ts. (por. *smiltìs*).

triékšti, *triéška, triéškė* ʽwyciskać (sok z owoców); pryskać w koło, rozpryskiwać’ — czasownik utworzony od interj. *triẽkš(t), triékš* — o odgłosie złamania, zgniecenia’. Por. *triùkšmas* s.v. *triukšė́ti*.

triergis stlit. ʽmający trzy lata (o krowie, owcy)’, por. u Bretkuna: *Atveskiam karvę... ir aviną triergį*, przy czym nad formą *triergį* figuruje glosa korektorska *treigį* (zob. LKŽ XVI, 813, ALEW 265). W danej postaci wyraz nie poddaje się słowotwórczemu podziałowi; próba wyodrębnienia formantu *-gis*, jak np. w syn. *treĩgis*, pozostawia nas z segmentem *trier-*, którego nie da się z niczym powiązać. Rozwiązanie podsuwa obecna m.in. u Bretkuna formacja trójzgłoskowa *trejergis* o tym samym znaczeniu (LKŽ XVI, 738 pisze ze znakiem akcentu: *trejérgis*). Jeżeli założymy synkopowanie samogłoski w nieakcentowanej sylabie początkowej, to skutkiem tego będzie następująca zmiana sylabacji: *tre.jer.gis* > *tri̯er.gis*. Akut sylaby wewnętrznej (*jér-C*) przekształcił się zapewne w akut sylaby początkowej, stąd prawdopodobna lekcja *tríer.gis (por. analizę pisowni w stlit. *prieras*). Pod względem budowy *trejérgis* jest derywatem na *-kis od osnowy *trejer-* jak w liczebniku zbiorowym *trejerì* ʽtroje’, f. *trẽjerios* (⇐ *trejì*, zob. s.v.). Wziąwszy pod uwagę znaczenie derywatu, należy tu wychodzić od syntagmy mającej w swym składzie formę *genetivus qualitatis*:

trejerių̃ mẽtų (*kárvė, avìs*), dosł. ʻtrojga latʼ (krowa, owca). Zmiana *trejer-kis w *trejer-gis* dokonała się przez perseweracyjną sonoryzację *rk* > *rg*, podobnie jak w *ketvérgė* i *padárgas*. Inne paralele: *lk* > *lg* w *mainélga* i *vertélga*; *i̯k* > *i̯g* w *kraĩgas* i *tváigas*. Na temat formantu -*k*- (-*kas*, -*kis*, -*kus*, f. -*ka*, -*kė*) zob. ŽD 121n., GJL II, § 454n. Nazwy istot żywych z formantem -*kis* to *drùčkis*, *nebylkis* i *vẽpkis*. Obecnie ALEW 265 opisuje *triergis* jako formację utworzoną od liczebnika *trỹs* ʻtrzyʼ przy użyciu neosufiksu -*ergis* (forma *trejergis* została tu przemilczana). Zob. jeszcze *dviergis*.

tríesti, *tríedžiu*, *tríedžiau* (war. *tríedau*) 1. ʻmieć ostry rozstrój żołądka, mieć rozwolnienie, biegunkę, wypróżniać się na rzadkoʼ, 2. przen. ʻniepokoić się, niecierpliwić się, gorączkować sięʼ, 3. ʻpleść, bajdurzyćʼ. Cps. *aptríesti* ʻzanieczyścić odchodami (podwórze, jajka)ʼ, *nusitríesti* a. *pasitríesti* ʻzdechnąć na biegunkę (o prosięciu, cielęciu)ʼ. War. *triẽsti*. LKŽ XVI, 813 przytoczył niejasną formę prs. 1 os. *tríemu* (Lazū̃nai). — Czas. *tríesti* nie ma dobrej etymologii. LEW 1122 łączył go z pwk. *ter(e)- ʻdurchdringen, reiben, bohrenʼ. Warto przypomnieć, że pwk. pb. *trei̯d- różni się jedynie nagłosową spółgłoską od pwk. pie. *d^hrei̯d- ʻcacareʼ, udokumentowanego takimi refleksami, jak stnord. *drīta*, ags. *drītan*, śniderl. *driten*, stwn. *trīzan* ʻcacareʼ, SO stnord. *dreita* ʻfacere cacareʼ, zob. IEW 256, LIV[2] 155, Kroonen 2013, 104, s.v. *drītan. Można tu jeszcze dołączyć ros. gw. *dristátь* ʻmieć rozwolnienie, biegunkęʼ, ukr. *drystáty* ts., czes. *dřístati*, *dřízdati* ts., pol. gw. *dryzdać*, *drzyzdać* i *drzystać* ʻbryzgać rzadkim kałemʼ (Bańkowski, ESJP I, 305), mianowicie przy założeniu czas. denominatywnego *dristati, który został utworzony od psł. *drista ʻbiegunkaʼ < *drei̯d-tā-. Mało prawdopodobny jest wywód *dristati z *trid-stati u Machka 1968, 131n. (wątpliwy formant *-sta-). — Drw. *aptríest-kulnis* wulg. ʻzasraniecʼ (dosł. ʻkto ma zafajdane piętyʼ, por. *apšikt-kulnis*). — Neopwk. *tries*-: *triẽskus* ʻkto się wciąż spieszy, gorączkuje się, niepotrzebnie się denerwujeʼ (war. *triẽškius*), por. suf. w *piršskus*, *smiršskus*. — SZ *trid*-: *trìčas* (zob.), *trìdžius* (zob., tam też o WSZ *tryd*- i o neopwk. *trys*-). — SO *traid*-: *tráidžioti* (zob.).

trij-: neoosnowa wyabstrahowana z formy gen.pl. *trijų̃* ʻtrzechʼ (zob. *trỹs*). Drw. gw. *trijà* ʻtrójka, trzech (np. synów)ʼ, *trijatis* b.z.a. ʻTrójca Św.ʼ (*Mes garbiname vieną Dievą trijatyje ir trijatį vienatyje* ʻCzcimy jednego Boga w Trójcy i Trójcę w jednościʼ), *trijíesa* adv. ʻwe trzech, we trojeʼ (syn. *trisè*), *trijosà* a. *trijósa*, *trìjosa* adv. ʻtrzy, we trzy (o kobietach)ʼ, *trijùlė* ʻtrójka, grupa złożona z trzechʼ.

Trìkaralis, -*io* gw. ʻświęto Trzech Króli, 6.I.ʼ — złożenie członów *tri*- (zob. *tri*°) i *karal*- (por. *karãlius*), transponujące polski zwrot *Trzech Króli* (scil. *święto*), z dwoma dopełniaczami. Przekład tego ostatniego ukazuje się w SD *Švintė trijų karalių* «Ziawienie pańskie, Epiphania, orum». Zob. też *Krikštaĩ*, *Vankrìkštis*.

trìkšti, *trỹška* (*trį̃ška, war. *triñška*), *trìško* ʻtryskać; pękać (o kości)ʼ, *įtrìkšti* ʻwtrysnąć do środka; nadpęknąć (o szkle); wpaść do oka (o drobinie), *sutrìkšti* ʻpęknąć (o butelce)ʼ. Alternant na st. zanikowym typu *RiT* ⇐ *ReT* od *trešk*-, zob. *treškė́ti*, *traškė́ti*. Osobno zob. SZ *truškė́ti*. — Neopwk. *tryšk*-/ *trykš*-: *trýkšti* (zob.). — Nowy SE *treišk*- ⇐ *trišk*-: *aptréiškėti* ʻzaropieć — o oczachʼ (por. *tréikėti* ⇐ *trìkti* : *trẽkti*; *kréitėti* ⇐ *krìsti* : *krẽsti*). — Nowy SO *traišk*- ⇐ *trišk*-: *traiškė́ti*, *traĩška*, -*ė́jo* ʻtrzeszczeć — o konarach drzew, o drzewach w czasie mrozówʼ, *tráiškyti* (zob.), *tráiškanos* (zob.).

trýkšti, *trýkšta*, *trýško* ʻtryskać, wydzierać się skąd, wypływać wąskim strumieniem w sposób gwałtowny, sikaćʼ. Pdg. został zbudowany na neopwk. *trykš*-, który wyabstrahowano z formy prs. *trýkšta*: metanaliza *trykš-ta*. Forma prs. wywodziła się drogą fonetyczną z *trinkšta < *trinšk-sta, a więc z formacji na -*sta*-, która odnowiła starsze prs. infig. *tri-n-ška od SZ *trišk*- (zob. *trìkšti*). Paralelne neopwk. z wtórną samogłoską *y*: *dýgti*, *svýsti* i *nỹkti*, *slỹpti*. — SP *treškiù*, *trẽkšti* ʻwyciskać tak, że tryska sokʼ (zob. *treškė́ti*). — Nowszego

pochodzenia jest gwarowy pdg. z suf. samogłoskowym w prs.: *trýkšti*, *trýška* (war. *trýškia*), *trýško*. — Drw. *trýškinti* caus. ʽsprawiać, że płyn tryska, leje się wąskim strumieniem; wstrzykiwać strzykawką'. Nomina: *trỹškas* bot. ʽostróżka ogrodowa, Delphinium ajacis', *tryškẽlė* ts., *tryškẽnis* bot. ʽtryskawiec sprężysty a. tryskacz, Ecballium elaterium', *trỹškės* f.pl. ʽstrużki, wydmuchane smarki' (*Kitas dviem tryškėm šniurkštelėjo iš nosių, iš aukšto paspaudęs jas dviem plačiai iškėstais pirštais*), *tryškỹnė* ʽsikawka strażacka, ogrodowa; fontanna' (war. *trýškynė, trỹškynė*), SD «sikawka». Tu też drw. wsteczny *tryškà* ʽfontanna' (neol.).

trìkteris gw. ʽlejek do przelewania płynów' — zapoż. z nwn. *Trichter* (GL 143, LEW 1122). Por. łot. *trekteris* ʽlejek' ⇐ śrdn. *trechter* (Jordan 104). Zob. też *varánka*.

trìkti, *trinkù, trikaũ* 1. ʽrozstrajać się, psuć się', 2. ʽmylić się', 3. ʽzbijać się z tropu, wpadać w zakłopotanie', 4. gw. ʽprzedwcześnie urodzić' (*Moteriškė trinka, ištrinka*. *Moteriškė trìko*), 5. gw. ʽrozzłościć się', 6. gw. ʽzwariować, oszaleć'. Formacja na SZ typu *RiT* ⇐ *ReT* do *trek-*, por. *trẽkti* ʽpsuć, marnować'. Refleks fonetyczny †tirk- < *tr̥k- nie zostawił śladu. Cps. *atitrìkti* ʽpoprawić się, polepszyć się — o zdrowiu', *ištrìkti* tr. ʽprzedwcześnie urodzić, poronić', intr. ʽumrzeć — o wcześniaku' (*Kūdikis ištrìko*), ʽwściec się — o psie', *įtrìkti* ʽpogrążyć się (w pracy), wziąć się do czegoś zawzięcie, z zapałem', *patrìkti* ʽpomylić się, poronić, oszaleć, wściec się (o psie), wpaść w gniew', *sutrìkti* ʽpomylić się (w liczeniu), zaciąć się (przy czytaniu), zepsuć się, pogorszyć się, nie dopisywać, zawodzić (o pamięci); zmieszać się, stropić się, okazać zakłopotanie' (war. *sutrìgti*). — Drw. *trikčióti* iter. ʽpotykać się, zahaczać się, mylić się co chwila, zacinać się, jąkać się', *trikdýti* a. *trìkdyti* caus. ʽdoprowadzać do rozstroju, burzyć, naruszać (równowagę), zakłócać (spokój), niepokoić', *Niekuo netrìkdoma rimtìs* ʽNiczym nie zmącony spokój' (por. *lipdýti* ʽlepić, kleić' ⇐ *lìpti*, *migdýti* ʽusypiać' ⇐ *mìgti*), *trìkinti* ʽmylić kogo, wprowadzać w błąd, psuć, niweczyć', stlit. *trikyti* caus. ʽkazić', *patrikyta* DP ʽskażona', *patrikimas* DP ʽtrwoga, przekaza'. — Nowy SO *traik-* ⇐ *trik-*: *tráikséti, tráiksi, -ėjo* ʽtrzaskać, trzeszczeć' (por. *traĩpoti* ⇐ *trip-*; *tráišėti* ⇐ *triš-*; *tráiškyti* ⇐ *trišk-*). — Nowy SE *treik-* ⇐ *trik-*: *tréikėti, -ja, -jo* ʽzłościć się, wymyślać, szaleć ze złości; grzmieć — o burzy', *aptréikėti* ʽzłajać kogo, skrzyczeć'. Paralele: *bréizgėti* ⇐ *brizg-*; *dréiskėti* ⇐ *drisk-*; *kréitėti* ⇐ *krit-*. Brak jest refleksu †triek-.

trimìtas, *trìmitas* ʽtrąbka' — zapoż. z prus.-niem. *trömmete* (GL 143, LEW 1123), por. śrwn. *trumet*, nwn. *Trompete*. War. *trimità, trimiẽtė* i *trimiẽtis* (Dowkont). Osobno zob. *trumetis* i *triūbà*.

trìmti, *trìmstu, trimaũ* 1. ʽtrząść się, drżeć, niespokojnie się poruszać, być niespokojnym, okazywać nieśmiałość; milknąć', 2. ʽ(o bólu) ustawać, zmniejszać się, przechodzić', 3. ʽ(o wodzie) stawać się cieplejszą, letnią'. Cps. *aptrìmti* ʽzaprzestać, uspokajać się', *nutrìmti* ʽprzejść (o bólu); zamilknąć; opanować się; powstrzymać się od czego' (*Jis nutrìmo nuo gėrimo*), *pratrìmti* ʽprzetrzymać co, przecierpieć (chorobę), przemóc (atak bólu)', *sutrimti* DP ʽwpadać w przestrach'. Refl. *susitrìmti* DP ʽprzestraszyć się, strachać się', prs. *sustrimstas* DP ʽstracha się' (z *su-si-trimsta-s). Prs. inchoatywne z suf. *-sta-* i SZ *trim-* ⇐ *trem-*, por. *tremti* ʽodganiać, wypędzać'. Podczas gdy SP *trem-* jest odziedziczony (pie. *trem- / *tr̥m- ʽtrząść się, lękać się', gr. τρέμω, łac. *tremō, -ere*, zob. LIV^2 648, LEW 1123), to SZ *trim-* jest formą wtórną, dotworzoną do SE przez analogię, podobnie jak np. *brid-* do *bred-* (zob. s.v. *brìsti*, gdzie dalsze paralele). Pie. SZ *tr̥m- byłby fonetycznie kontynuowany jako lit. †tirm- lub †turm-. Wtórny jest też akut w prs. *trìmstu* (paralele spośród pwk. anitowych: *gìmstu, mìrštu, smìrsta*). — SO *tram-*: *trámdyti* (zob.). — Caus. *trimdinti* BRB ʽprzestraszać, budzić strach', *trimdyti* DP ʽprzestraszać', co ma odpowiednik w łot. *trimdît* ʽstraszyć, płoszyć' (*trimdât* ʽwygnać kogoś z kraju'). Paralelne causativa

utworzone bez udziału apofonii to *gìrdyti*, *kìldyti*, *tìldyti*, *vìrkdyti*. Osobno zob. *trámdyti*, *tramìnti*.

trynaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. 1. ʽtroje bliźniąt, trzej bliźniacy, trojaczki' (*Užgimė trynaĩ vaikai*), SD *trynai* «bliźniacy trzey, tergemini», 2. ʽtroje zwierząt urodzonych w jednym miocie' (*Geros veislės avis: kožnus metus veda trynùs*). Formacja analogiczna, wytworzona na mocy proporcji *dù* ʽdwa' : *dvynaĩ* ʽbliźniacy' = *trỹs* ʽtrzy' : *x* (*x* = *trynaĩ*). Podobnie forma *tryniaĩ* m.pl. ʽtrojaczki' wzoruje się na *dvyniaĩ* ʽdwojaczki, bliźniacy' (zob. *dvỹnas*). — Zagadkowa jest forma gw. *tridaĩ* m.pl. ʽtrojaczki', z *d* na miejscu *n*, por. *Gimė tridaĩ*, t.y. *trinickiai* ʽUrodziły się trojaczki' (LKŽ za JUŠK). Brak o niej wzmianki w ŽD, LEW i Ambrazas 2000. — Drw. *trynáičiai* m.pl. ʽtrojaczki ludzkie lub zwierzęce', *trynáitis* ʽjedno z trojaczków', *trynỹs* ts., *trynùkai* m.pl. ʽtrojaczki', cps. *trỹnabrolis* ʽbrat spośród trojaczków' (por. *brólis*).

triñdė, *trìndė* 1. ʽwłochata gąsienica', 2. ʽwrzód, czyrak na nodze lub ręce' — konkretyzowane nomen actionis z suf. *-ė-* i SZ *trind-* ⇐ *trend-*, por. *trendė́ti* ʽo drzewie: być toczonym przez robaki'. Osobno zob. *trandìs*. — Drw. *trindãžolė* bot. ʽsiedmiopalecznik błotny, Comarum' (por. *žolė̃*).

trỹnėti, *trỹnėėja* (war. *trỹni*), *trỹnėjo* ʽo suknie: rozłazić się, parcieć', *ištrỹnėti* ʽzgnić — o kartoflach na polu', *sutrỹnėti* ʽspróchnieć, zmurszeć, zmarnieć'. Akcentuacja wskazuje na vb. denominativum od niezachowanej osnowy nominalnej *tryn- ⇐ *trìnti*, prt. *trýniau* ʽtrzeć' (zob. s.v.).

trỹnioti, *trỹnioju*, *trỹniojau* (war. *trýnioti*, *trynióti*) 1. ʽtrzeć, pocierać, nacierać (skórę, ciało)', 2. ʽtrzeć w dłoniach (pranie), rozcierać w dłoniach (kłosy)', *patrỹnioti* m.in. ʽzacierać ręce' — intensivum na *-ioti* od WSZ *tryn-* ⇐ *trin-* (zob. *trìnti*). Odpowiednik łot. *trīņât* ʽpocierać, lekko trzeć' (war. *triņât*). Paralele: *mýnioti* ⇐ *minù*, *mìnti*; *pỹnioti* ⇐ *pinù*, *pìnti*. — Osnowę *tryn-* widać też w nominach: *trynẽklė* ʽkarbowana deska a. blacha do prania bielizny', *trynėlė̃* 1. ʽkornik, chrząszcz drążący chodniki pod korą lub w głębi drzewa, Ipidae', 2. ʽodcisk na pięcie', *trynià* ʽmól, Tinca', *trynìkas* 1. ʽten, kto trze' (*Kas trena, tas trynìkas, o kas kulia, tas kūlikas* ʽKto trze, to *trynikas*, kto młóci, to *kūlikas*'), 2. ʽten, kto szybko zdziera ubranie', *trỹnios* f.pl. ʽtrociny', SD «trocina, scobs, ramentum» (LEW 1124 oraz LKŽ XVI, 851 sugerują, że *trỹnios* zostało zapożyczone z pol. *trzyny* ʽtrociny, opiłki'), cps. *aguõntrynė* ʽmakutra' (por. *aguonà*). Od *trynėlė̃* jest drw. wsteczny *trynė̃* ʽkornik; odcisk, nagniotek' (por. *kirmėlė̃* ⇒ *kirmė̃*), SD też «odrętwiałość, callus & callum». Od niego urobiono vb. denom. *trynýti*, *-ìja*, *-ìjo* ʽbyć toczonym przez korniki, próchnieć'.

trynỹs, *-io* 4 p.a. ʽżółtko w jajku' (war. *trỹnis*), SD «żołtek, vitellus, luteus». Formacja na wzdłużonym SZ *tryn-* do *trìnti* ʽtrzeć' (zob. s.v.). Por. *trỹnioti* ʽrozcierać'. Znacz. etym. ʽta część jaja, którą się rozciera'? — Cps. *dvitrỹnis* ʽjajko z dwoma żółtkami' (por. *dvi*°). Obok tego jest war. gw. *dutrỹnis* ts., który pokazuje zupełnie rzadki w złożeniach człon *du-* (por. *dù* ʽdwa', cps. *dùkart* ʽdwa razy', *dùsyk* ts.).

trinỹtis, *-čio* 1. ʽto, co zostało utkane w trzy nici (płótno, ręcznik, tkanina)', 2. ʽtkanina w jodełkę'. Substantivum na *-i̯a-* od adi. *trinýtas* cps. ʽo trzech niciach; potrójny', por. *tri*° ʽtrzy', *nýtis* ʽpojedyncza nić nicielnicy'. — Drw. *trinỹčiai* m.pl. 1. ʽpłócienne ubranie wieśniaka: rodzaj obszernego, długiego do kolan surduta, sporządzonego z domowego szarego płótna, tzw. płótnianka', 2. ʽdługa koszula lniana', 3. ʽwszelkie okrycie wierzchnie, sporządzone z szarego płótna'. — Zapoż. lit. w błr. gw. *tryníca*, pol. gw. *trynica* ʽopończa z grubego płótna, wkładana na wierzch siermięgi albo kożucha' SW, *trynit* ʽgrube płótno domowe' SW (por. Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 154, Laučjute 50).

trìnka 1. ʽpieniek do rąbania drewna', 2. ʽmłot drewniany, szlaga', 3. ʽdyby' (*dė́ti į*

trìnką ʽzakuć w dyby') — dewerbalny rzeczownik na *-kā-* od *trìnti* ʽtrzeć, piłować'. Znacz. etym. ʽto, co odpiłowano; odpiłowany kawałek drzewa'. Por. suf. w *druskà, spėkà, stokà*. — Staropruski odpowiednik *trinka ʽkloc drewna' można wywnioskować z vb. denom. *per-trink-ti ʽstać się zatwardziałym, nieczułym', por. temat stpr. *pertrinckta-* (ptc. prt. pass.), użyty w zwrocie *stan pertrincktan Pharao* ʽzatwardziałego faraona, den verstockten Pharao' (por. nwn. *Stock* m.in. ʽpień'), zob. LAV 263 (inaczej PKEŽ 3, 274). Leskien 1884, 352 nieprzekonująco wiązał *trìnka* i *pertrincktan* z czasownikami lit. *triñkti* ʽmyć głowę' oraz *treñkti* ʽsilnie i głośno uderzać (o piorunie)'.

trìnti, *trinù* (war. *trenù*), *trýniau* (war. *trýnau*) 1. ʽtrzeć, pocierać; trzeć na tarce; szorować (podłogę, garnek)', 2. przen. ʽo bucie: ocierać stopę, uwierać' (*bãtai trìna* ʽbuty uwierają'), 3. stlit. ʽpiłować', 3. ʽnacierać maścią; smarować smarem (oś), smarować tłuszczem (patelnię)', 4. ʽnawijać nici na cewkę', 5. ʽkrasić potrawę', 6. ʽdeptać, tratować (łąkę, rośliny)', 7. ʽmaglować, wygładzać na wałku wypraną bieliznę', 8. ʽznosić, zdzierać (ubranie)', 9. ʽtrawić'. SD: *trinu* «trę co; trę, drwa piłuię», *trinu malkų* «piłuię drwa». Cps. *nutrìnti* ʽutrzeć, zetrzeć', *sutrìnti* ʽzetrzeć, zetrzeć na proszek; natrzeć maścią; rozgnieść (pluskwę, robaka), przejechać; zeżreć (o robakach toczących owoce), pogryźć, pociąć (o molach); połamać, zdruzgotać (kości); zniszczyć, wytępić, unicestwić; zmiąć w dłoni', *užtrìnti* ʽzatrzeć, zacierać; okrasić, zaprawić potrawę skwarkami'. SD: *ažutrinu* «zacieram co» [ʽokraszam, przyprawiam'], *ažutrinu viralų* «okrasić potrawę» (syn. *prametu*), *pipirais ažutrint* «opieprzyć», *ištrinu* «gładzę; wycieram; wyłuszczam, wyłupuię ziarno; upiłować», *nutrint pielu* «popiłować czego, pogładzić», *sutrinu* «rozcieram; ścieram co». Refl. *trìntis* ʽścierać się, wycierać się, ocierać się o drzewo, płot (o koniu, świni); trzeć się (o rybach: wykonywać funkcje rozrodcze); paść się', *apsitrìnti* ʽobetrzeć się', przen. ʽnabrać ogłady, zwł. towarzyskiej', *prasitrìnti* ʽprzetrzeć się / sobie; nabrać ogłady', *susitrìnti* ʽstłuc się, zbić się — o jajku; rozetrzeć sobie, np. pigułkę; pójść na marne (o czasie)'. — War. sonoryzowany (*tr* > *dr*): *drìnti, drinù, drýniau*: *nudrìnti* ʽzedrzeć drewniaki, buty', *išdrìnti* ʽwytrzeć, wybić klepisko (podczas tańców)'. Odpowiednik łot. *trĩt*, prs. *trinu* a. *triņu*, prt. *trinu* a. *trĩnu* ʽtrzeć, szlifować, ostrzyć', *zuobus trīt* ʽzgrzytać zębami', *acis trīt* ʽtrzeć powieki', *galvu trīt* ʽmyć głowę, włosy', refl. *trĩtiês* ʽocierać się; łuszczyć się (o łupieżu)', iter. *triņât, -ãju* ʽpocierać'. — Lit. *trin-* jest neopierwiastkiem, który został wyabstrahowany z formy prs. *trinù*. Forma taka ustaliła się na miejscu plit. *tirnù w wyniku metatezy *ir* > *ri*. Rekonstrukcja prs. infig.: pb. *tir-n-e/a- < pie. *tr̥-n-h_1-e/o-, ⇐ *tr̥h_1-, SZ od pwk. *terh_1- ʽwiercić, trzeć' (por. LIV² 632, ALEW 1125). W kwestii metatezy por. *tinla < *tilna z pie. *tl̥-n-H-V (s.v. *tìlti*), *drįstù* ʽśmiem' zam. *dirstu, to zaś z *dirs-stu (zob. *drį̃sti*)[553]. — Regularny fonetycznie refleks st. zanikowego *tir-* (pie. *tr̥h_1-C) widać w czas. *tìrti*, prs. *tiriù*, prt. *týriau*. W epoce historycznej jego znaczenie zostało ograniczone do przenośnego: ʽpróbować, badać'; rekonstrukcja: ʽpróbować / sprawdzać przez pocieranie'. Mamy tu przykład rozszczepienia leksykalnego, które nastąpiło w ślad za innowacją fonetyczną (metateza *r*). — Do neopwk. *trin-* dotworzono nową formę st. pełnego w postaci *tren-*, por. prs. żm. *trenù* (Zinkevičius 1966,, § 597, z paralelami typu *skenù, pelù*) i drw. *trenė́ti* (zob. s.v.). — Drw. *trindinė́ti* 1. ʽtrzeć, wycierać ścierką, szmatą', 2. ʽuwierać — o butach' (por. typ *puldinė́ti* ⇐ *pùlti*), *trindýti, -aũ, -iaũ* ʽwycierać, ścierać'. Nomina: *ažutrinimas* SD «okrasa» (syn. *prametalas*), *ažutrintas* SD «okraszony», *neištrinamas* SD «niezgładzisty, indelebilis» (syn. *neižšveičiamas*), *trìnalas* ʽmaść na skórę', *trinimas* SD «piłowanie traczow, scissio, fissio, quæ fit serra», *trìnka* (zob.), *ùžtrinas* (zob.). Cps. *pipìrtrinė* ʽmoździeż a. młynek do pieprzu' (por. *pipìras*). — Od ptc. prs. pass. *trìnamas* urobiono: *trinamíeji* m.pl.

[553] Innym wytłumaczeniem formy *trinù* mogło by być zmieszanie się bałtyckich refleksów od pie. *terh_1- (zob. wyżej) i pie. *treh_1- ʽwiercić otwór, borować' (por. LIV² 647). Co do formacji infigowanej z udziałem segmentu laryngalnego por. formy *glinù* s.v. *gliñti*, *sinù* s.v. *siñti* oraz *vinù s.v. *vynióti*.

ʻmaść do wcierania w skórę’, *trinamàsis põpierius* ʻpapier ścierny’, *trinamóji gumà* ʻgumka do wycierania ołówka’. — Od ptc. prt. pass. *trìntas* urobiono: *sutrintas* SD[1] «skruszony, contritus» (por. niżej *sutrynimas*), <łynta trintinė> SD «tarcica, asser serrando factus», *trintinė piela* SD «piła do tarcia drzewa, serra, runcina», *trintojas* SD «tracz, serrarius», *trintùkas* ʻgumka do wycierania ołówka’, *trintùvas* ʻtarka z dziurkami o ostrych brzegach; przyrząd do nawijania nici na cewkę’, *trintuvas skripyčios* SD «smyczek, plectrum, pecten», *trintuvẽ* ʻtarka’. — WSZ *tryn*-: *trynė́ti*, *trỹni*, *-ė́jo* ʻo bucie: obcierać nogę, piętę; powodować powstanie pęcherza’, *trỹnėti* (zob.), *trỹnioti* (zob.). Nomina: *núotryna* ʻotarcie na skórze (konia)’, *sutrynimas širdies* SD «skrucha, skruszenie serca, compunctio, contritio», *trynėtas* SD «odrętwiały». — SO *train*- ⇐ *trin*-: *tráinioti* (zob.).

tripnóti, *tripnóju*, *tripnójau* ʻdreptać, tupać; dreptać w miejscu; iść lub biec małymi krokami’ (war. *dribnóti* ʻbiec truchcikiem’). Z innymi suf.: *tripčióti* ʻprzestępować z nogi na nogę, przytupywać (na mrozie, w tańcu)’, *tripinė́ti* ʻdreptać; podskakiwać’, *tripsė́ti* ʻdreptać, dreptać w miejscu’, *tripsnóti* ʻiść lub biec małymi krokami’. Formacje o pierwiastku w SZ *trip*- ⇐ *trep*- (zob. *trepénti*). Forma *trip*- stoi na miejscu fonetycznego refleksu *tirp- < pie. *tr̥p-. Sekwencja *ri* polega na wyrównaniu do sekwencji *re* w formie SE *trep*- (paralele wskazano s.v. *brìsti*). — War. *s*-mobile *strip*-: *stripénti* ʻbiec drobnym krokiem (o koniu); utykać’, *stripinė́ti* ʻdreptać, chodzić w koło małymi krokami’. Por. też *strim̃pti* ob. *trìmpti* s.v. *trem̃pti*.

trỹpti, *trypiù*, *trypiaũ* 1. ʻstąpać w miejscu, przestępować z nogi na nogę’, 2. ʻdeptać, tratować’, *ištrỹpti* a. *nutrỹpti* ʻstratować, podeptać, zdeptać’, *užtrỹpti* ʻzadeptać, stratować’. Pierwiastek ma postać WSZ *tryp*- do *trip*-. Zob. SZ *tripnóti*, SE *trepénti*. — Drw. *trýpčioti* ʻprzestępować z nogi na nogę; dreptać w miejscu, mało co robiąc’ (por. *mýgčioti*, *výpčioti*), *trýpoti*: *nutrýpoti* ʻpodreptać dokądś’, *trypsė́ti*, *trỹpsi* ʻdreptać’. Nomina: *núotrypa* ʻmiejsce wydeptane’, *trỹpsena* ʻdreptanie w miejscu’ (por. neosuf. w *bė́gsena*), *tryptinỹs* ʻdreptanina, krzątanina domowa’.

trỹs ʻtrzy’ : łot. *trîs*. Z kontrakcji formy dwuzgłoskowej pb. *tri.i̯is, po uprzednim osłabieniu i zaniku interwokalicznego *i̯*. Ta ostatnia powstała z pie. *tre.i̯es drogą zwężenia samogłoski *e(i̯)* > *i(i̯)*. Por. z jednej strony stisl. isl. *þrír* ʻtrzy’ < pgerm. *þrīz, to z kontrakcji *þrijiz (goc. *þrija* nom.-acc.pl. n.) < þrejiz (por. Ringe 2006, 128, 131), z drugiej strony scs. *trije* m. ʻtrzy’ z psł. *trĭje (stczes. *tře*, czes. *tři*, stpol. *trze* ʻtrzej’). Praforma ie. *trei̯es nom.pl. m. (IEW 1090, Weiss 2009, 367), por. wed. *tráyaḥ*, gr. τρεῖς, czyt. [trẹ:s] (por. gr. lezb. dor. τρῆς, kret. τρέες), łac. *trēs* (z *tre.es). — War. gw. *trìs* ʻtrzy’ polega na wprowadzeniu do nominatiwu formy accusatiwu. — Neoosn. *trij*- (zob.). — Neutrum pb. *trī < pie. *tri-h_2 przetrwało tylko w złożeniu: *trýlika* ʻtrzynaście’ (zob. °*lika*). Por. scs. *tri* ʻtrzy’, wed. *trī́*, aw. *θrī* oraz cps. łac. *trīginta* ʻtrzydzieści’ < *trī-kent-ă (pie. *trih_1-ḱm̥t-h_2, por. Meiser 1998, 173). Fonem *-h_2 jest końcówką nom.-acc.pl. rodzaju nijakiego, dołączoną do leksemu *tri-, znanego z jednej strony z pdg. fleksyjnego, por. loc.pl. wed. *triṣú*, stlit. *trisù* ʻwe trzech’, scs. *trĭxŭ*, dat.pl. stlit. *trìmus*, scs. *trĭmŭ*, instr.pl. lit. *trimìs* : scs. *trĭmi*, z drugiej strony z kompozycji, por. np. lit. *tridañtis* ʻtrójząb’ : łac. *tridens* (zob. *tri*°). — Osobno zob. *trẽčias*.

trisè adv. ʻwe trzech, w trójkę’ (*Jie buvo trisè atėję* ʻPrzyszli we trzech’). Starsze zakończenie *-su* w stlit., gw. *trisù*. Jest to skostniała forma loc.pl. liczebnika *trỹs* m. ʻtrzy’. Odpowiedniki: scs. *trĭxŭ*, wed. *triṣú*, zob. BSW 327, Zinkevičius 1981, § 487. Końcówkę *-e* wprowadzono do zakończenia *-se* z form loc. sg. na *-e* (podobnie w *dvíese*, *keturíese*). Lit. *tris-è* jest porównywalne z innowacyjną formą gr. τρισ-ί dat.pl. ʻwe trzech’ zam. †τρισυ (por. wed. *triṣú*). — War. gw. *trýse* ob. *trysà*, *trýsa*, *trysù* pokazują pierwiastkową samogłoskę *y*, którą uogólniono z formy nom. *trỹs*. — War. gw. *tríese* ʻwe trzech’ powstał w wyniku

analogii do sąsiedniego liczebnika *dvíese* ʽwe dwóch’.

trìsti, prs. *trystù* (*trįstu < *trins-stu; war. *trinsù*, *trysù*), prt. *trisaũ* ʽszaleć, być niespokojnym, ulegać popędowi’. Cps. *attrìsti* ʽprzybiec, przykłusować’, *įtrìsti* 1. ʽ(o samicy) poczuć silny popęd płciowy, rozbiegać się’ (*Karvė įtrìso buliaus* ʽKrowa zapragnęła byka’), 2. ʽzachcieć, zapragnąć’ (*Sūnus įtrìsęs žanytis*, t.y. *įsmilęs*), *patrìsti* ʽoszaleć, doznać pomieszania zmysłów, (o psie) zachorować na wściekliznę; zapragnąć samca (o samicy)’. Czas. inchoatywny z suf. *-sta-* (wcześniej z infiksem, por. *trinsù*) i SZ *tris-* ⇐ *tres-*, por. *trẽsti* m.in. ʽbiegać, szaleć’, *trẽstis* ʽobjawiać popęd płciowy (o psach, kotach)’, SO *tras-* (zob. *trasióti*). W słowiańskim uogólniono temat prezentalny *tręs-* na cały pdg., por. scs. *tręsti sę* ʽdrżeć, dygotać’ (*tręsǫ sę*), pol. *trząść się*, czes. *třást* ʽtrząść czym’ (*třesu*), ros. *trjásti* (*trjasú*) ts. Temat *tręs-e/o-* pochodzi prawdopodobnie z infigowanego pbsł. *trins-e/a- ⇐ pie. *trn̥s-e/o- = */tr-n-s-e/o-/, od SZ *trs- (zob. LIV^2 651, przyp. 2). Inaczej BSW 330 i REW III, 146n.: zmieszanie pierwiastków *trem- (gr. τρέμω, zob. *trem̃ti*) i *tres- (sti. *trásati*, zob. *trẽsti*). Wywód *tręse-* z *trimse- przyjmował Vaillant, GC III, 144n. — Drw. *trisčióti* ʽbyć niespokojnym, niepokoić się’, *trisnóti* ʽiść a. biec drobnym krokiem’, cps. *vil̃ktrisa* ʽwilkołak’ (syn. *vil̃ktrasa*). Nawiązanie łotewskie z wtórnym *c* zam. *s*: *tricêt, -u, -ẽju* ʽtrząść się, dygotać’. N.B. Refleks *tris-* nie jest fonetyczny, lecz analogiczny: stoi na miejscu *tirs- < pie. *tr̥s- (por. aw. *tərəsaiti* ʽboi się’, stpers. *tarsatiy* ts., LIV^2 650). Dzieje się tak na skutek wyrównania formy SZ *tirs- do formy SP *tres-*. Paralele wymieniono s.v. *brìsti*. — WSZ *trīs-: łot. *trìsêt, -u, -ẽju* ʽdrżeć, trząść się’ (war. *trīcêt*), *trīsinât* caus. ʽwprawiać w drżenie’ (war. *trĩcinât*).

trišéti, *trišù*, *trišė́jau* przest. ʽdrżeć, dygotać’. Najprawdopodobniej z wtórnym *-š-* zam. *trisėti, SE pie. *tres- ʽtrząść się’ (zob. *trẽsti*, *trìsti*). Łot. odpowiednik z suf. *-ē-*, *trìsêt* ʽdrżeć, trząść się’, pokazuje pierwiastek na st. wzdłużonym. Morfem *triš-* można było wyabstrahować z takiej formacji, jak *triščioti*, gdzie *-šč’-* pochodzi z asymilacji w *-sč’-*, por. *tris-čióti* ʽbyć niespokojnym, niepokoić się’. Jest też refleks na SE *treš-*: stlit. *trešė́ti*: *žemė trešėjo* ʽziemia się trzęsła’.

trìšti, *trištù* (*triš-stu), *patrišaũ* ʽdostawać mdłości, nudności’ — formacja inchoatywna na SZ *triš-* od *treš-*, por. *trèšti* m.in. ʽpróchnieć, butwieć’. SZ *triš-* jest formą analogiczną na miejscu fonetycznego refleksu *tirš- < pie. *tr̥k̑- (paralele wymieniono s.v. *brìsti*). — Jest oboczny refleks SZ z samogłoską *u*, *turš- < *tr̥k̑-: *trùšti* (zob.). — Drw. *trìšinti* ʽwzbudzać wstręt, odrazę’ (*trìšinas* ʽbrzydzi się, czuje wstręt’), *atsitrìšyti* ʽdokuczyć’. Nomina: *trišulỹs* ʽobrzydzenie, wstręt’, *trišus* b.z.a. ʽbudzący odrazę, obrzydzenie’. — Nowy SO *traiš-* ⇐ *triš-*: *nutráišėti* ʽwypadać — o włosach’ (por. syn. *trušė́ti*). Paralele: *tráiksėti* ⇐ *trìkti*; *glaižýti* ⇐ *glìžti*.

triūbà 4, 2 p.a. przest., gw. ʽtrąba’, SD <triuba> «trąba, tuba, buccina», <triuba łynktine> «puzan». Z przekształcenia starszej formy *trūbà*, którą zapożyczono z błr. *trubá, -ý* (SLA 225, ZS 58, LEW 1126, ALEW 1129). War. z wtórnym *r’* widać również w *šiurmà* ob. *šurmà*. Por. *trimìtas*. — Drw. *triũbinykas* DP ʽtrębacz’ (por. *vam̃zdinykas* DP ⇐ *vam̃zdis*).

triũbyti, *triũbiju*, *triũbijau* przest. ʽtrąbić’. Z przekształcenia starszej formy *trũbyti* (SD *trūbiju* «trąbię, cano tuba»), zapożyczonej ze stbłr. *trubitь* (SLA 225, LEW 1126, ALEW 1129), por. błr. *trubícь*, *trubljú*, 3 sg. *trúbicь*. — Neoosn. *trūby-*: *trūbytojas* SD «trębacz, tubicen, buccinator» (por. *daužýtojas*, *rašýtojas*). Neoosn. *trūbij-*: *trūbijimas* SD «trąbienie».

triũbnyčia wsch.-lit. ʽsieć potrójna[554], sieć do łowienia grubszej ryby’. Por. syn.

[554] SW VII, 135, s.v. *trygubica* następująco definiuje znaczenie tego wyrazu: ʽsieć potrójna na ryby i ptaki, składająca się z sieci środkowej, gęstej i cienkiej, i z dwóch bocznych grubszych, z wielkimi okami’.

gántas. Wsch.-lit. wyraz ten jest zapożyczeniem ze stbłr. *trihúbica, por. błr. *tryhúbica, -y* ʽrodzaj sieci rybackiej' (inaczej Zs 59, 91, który postulował błr. *tryhúbnica jako formę źródłową). Pierwotne brzmienie pożyczki należy odtworzyć w postaci *triũ̄byčia. Forma ta uległa zmianie przez zastąpienie zakończenia *-yčia* neosufiksem lit. *-nyčia* (por. neologizmy *plỹtnyčia, var̃pnyčia, žibnyčià*, które skomentowano s.v. *lučnyčia*). Przejście od błr. *trihúbica do lit. *triũ̄byčia polegało na zgłuchnięciu *γ* w sekwencji *tri.γú°* (> *tri.ú°*) i konsonantyzacji *i* > *i̯* w hiacie (> *tri̯ũ̄°*). Brzmienie lit. [tr'ū°] świadczy o tym, że transpozycja litewska nastąpiła przed błr. depalatalizacją *ri* > *ry*. Warianty z niepalatalnym *r*: *trūbnyčià, trūbnyčė* b.z.a., *trùbica* (ob. *triùbica*) oraz m. *trũ̄bicas* tłumaczą się dostosowaniem brzmienia litewskiego do błr. *tryhúbica*. Również zakończenie *-ica* zam. *-nyčia* jest tego objawem. Zob. też LEW 1130, s.v. *trūbnyčė*.

triukšė́ti, *triùkši* (war. *triùkšia*), *triukšė́jo* ʽchrzęścić, zgrzytać w zębach', np. *Jegu miltai žemėti, tai duona trùkšia* ʽJeśli mąka jest zanieczyszczona ziemią, to chleb chrzęści w zębach'. Czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *triùkš* — o trzasku łamanej gałęzi, suchej łodygi, też o odgłosie gryzienia, łamania w zębach czegoś twardego (*Girdžiu: triùkš triùkš, kremta kažin ką* ʽSłyszę *triukš triukš*, gryzie coś twardego'). War. *triùkšt* oraz *trùkš, trùkšt*. — Zdaje się, że od *triùkš* utworzono również sb. *triùkš-mas* ʽzgiełk, wrzawa, hałas, harmider' (war. *trùkšmas*). Znacz. etym. ʽtrzask, chrzęst *vel sim*'. Niezadowalająca wydaje się tradycyjna analiza *tr(i)uk-šmas i powiązanie tego wyrazu z czas. *trunkù, trùkti* ʽtrwać, ciągnąć się', zob. ŽD 204, LEW 1131 i ALEW 1131.

triùmas ʽładownia statku' — zapoż. z ros. *trjum*, starsze *intrjúm* (⇐ niderl. *'t ruim, in't ruim*, dosł. ʽw pomieszczeniu', zob. REW III, 146.). Por. śrniderl. *ruum, ruym* ʽprzestrzeń, pomieszczenie', nowoniderl. *ruim* ʽładownia statku'.

triũ̄sas ʽcodzienna krzątanina w gospodarstwie wiejskim, w kuchni, przy oporządzaniu bydła'. Z innym suf.: *triūsà* ts. Starszą postacią rzeczownika było tu *trũ̄sas, trūsà*. Zastąpienie jej wariantem palatalizowanym z *r'* ma paralele np. w *triumpas* ob. *trum̃pas*; *triunė́ti* ob. *trunė́ti*; *triùšti* ob. *trùšti*. Podobne zjawisko w ros. *drjúčitь* ʽbić, tłuc' wobec przest. *dručítь* ʽmęczyć, dręczyć' (psł. *drǫčiti). Rekonstrukcja pbsł. *trūd-sa-. Formacja od osnowy *trūd-*, będącej alternantem na WSZ do pbsł. pwk. *tri̯au̯d- / *trud-. Pie. *treu̯d- / *trud- ʽuderzać, trącać' (LIV[2] 651, IEW 1095n.), por. łac. *trūdō, -ere* ʽpchać, popychać, spychać' (*treu̯d-e-), goc. *us-þriutan* ʽlżyć kogo', stwn. *-driozan* ʽrozgniewać, zirytować', SO stwn. *drōzen* ʽskłaniać do wiarołomstwa' (*trou̯d-éi̯e-), ang. *threat* ʽgrozić'. — Odpowiedniki bsł.: łot. *traûds* ʽłamliwy, kruchy', psł. *trudŭ ʽduży wysiłek, ciężka praca', scs. *trudŭ* ʽwytężenie, wysiłek; dorobienie się czegoś; posiadanie, posiadłość' (⇒ *trudĭnŭ* ʽmozolny, uciążliwy; zmęczony, znużony'), ros. *trud* ʽpraca, dzieło; staranie, troska', czes. *trud* ʽwysiłek; troska, zgryzota', pol. *trud* ʽwielki wysiłek, ciężka praca', stpol. też ʽmęka, utrata sił', < pbsł. *trau̯d-a- (por. BSW 326, LEW 1126n., Boryś 2005, 644). Alternanty SE †triaud-, SO †traud- nie zostawiły śladu w języku litewskim. — Drw. *triūsìngas* 1. ʽpracowity, pilny w pracy', 2. ʽżmudny, mozolny, wymagający dużo wysiłku, pracochłonny' (war. *trūsìngas*), *triūslùs* ʽpilny w pracy, skrzętny; pracochłonny'. — Vb. denom. 1. *triūsė́ti, triūsù, triūsė́jau* ʽpracować', 2. *triũ̄sti, triūsiù, triūsiaũ* ʽpracować, krzątać się przy czym' (war. *trũ̄sti*), też refl. *triũ̄stis* a. *trũ̄stis* ts., *įsitriũ̄sti* ʽpogrążyć się w pracy', ⇒ iter. *triūsinė́ti* ʽwciąż coś robić', 3. *triūsúoti* ʽpowoli coś robić, zajmować się drobnymi pracami', *patriūsúoti* ʽpopracować nieco, krótko', 4. *trūsáuti* a. *trū́sauti* ʽpracować, trudzić się' (od *trũ̄sas*).

triùšis, *-io* ʽkrólik, Oryctolagus cuniculus' (war. *trùšis*). Dwuznaczne. Albo zapoż. z błr. *trus, -á* ʽkrólik' albo formacja rodzima, oparta na skierowanym do królików zawołaniu *triùš triùš* ʽtruś truś'. Por. łot. *trusis, truš(e)* ʽkrólik' ⇐ interi. *truš*. Zob. LEW 1127. — Drw. *triušenà* ʽskórka z królika', *triušìdė* ʽkrólikarnia', *triùškis* ʽkrólik' (war. *trùškis*), przen.

ʽbojaźliwy człowiek’ (por. suf. w *kùškis, stumkis, žiaũžkis*).

trivagà, gen.sg. *trivãgos* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʽtumult, zamieszanie, niepokój’ (*Paskėlė trivagà* ʽPowstało zamieszanie’), 2. ʽniebezpieczeństwo’ (*Jeigu bus koki trivagà, jis pabudins mumis* ʽJeśli będzie niebezpiecznie, on nas zbudzi’). Zapoż. ze stbłr. *trivoga*, por. błr. *tryvóha, -i* (SLA 224, ZS 58, LEW 1127). War. *trìvoga*.

trival̃nas, *-à* wsch.-lit. ʽmocny, odporny na niszczenie, trwały, np. o drewnie’, 2. ʽwytrzymały, zdolny do dużego wysiłku, do znoszenia czego, np. o koniu’, 3. ʽnie psujący się, np. o jabłkach przechowywanych przez zimę’. War. *trivaũnas, trivalnùs*. Zapoż. z błr. *tryvály* ʽmocny, odporny’, zlitewszczone przez dołączenie suf. *-na-*, *-nu-*. Paralele: *slõbnas* ⇐ błr. *sláby*; *stõlnas* ⇐ błr. *stály* (ZS 108).

trivóti, *trivóju*, *trivójau* stlit., gw. ʽcierpliwie znosić (ból, chorobę, chłód, upał), wytrzymywać’, zwykle *ištrivóti* ʽwytrzymać, wytrwać do jakiegoś kresu, przetrzymać coś, okazać odporność; powstrzymać się przed czymś’. Zapoż. z błr. *tryvácь, -áju* (por. SLA 224, ZS 58, LEW 1127). Możliwy jest wariant metatetyczny *tviróti* ts., zob. s.v. *tvérti*.

triznà 2 p.a. gw. 1. ʽbiegunka, rozwolnienie’ (war. *trìznė, triznẽ*), 2. ʽosoba cierpiąca na biegunkę’, 3. przen. ʽkto ciągle czymś się przejmuje, denerwuje, czegoś się obawia’. Nazw. *Triznà* (⇒ pol. *Tryzno, Tryzna*). Zmienione z *trisnà przez sonoryzację *sn* > *zn* (por. *uõsnai* > *uõznai*; *nuolaisnùs* > *nuolaiznùs*). Analiza: *tris-nā-, drw. od neopwk. *tris-, który powstał jako nowy SZ do neopwk. *tries-*, por. *tríesti* ʽwypróżniać się na rzadko’. Sb. *trisnà tak się ma do inf. *trìsti (por. °*trýsti* s.v. *trìdžius*) jak np. *siusnà* do *siùsti* albo jak stlit. *duosna* do *dúosti* (3 os. prs.). Inaczej Būga, RR I, 290, ŽD 219 i LEW 1122, gdzie postuluje się praformę *trid-dnā. Należy zauważyć, że suf. *-dnā- nie znajduje potwierdzenia w materiale. — Drw. *trìznius* ʽkto cierpi na biegunkę’ (war. *trìzius*), przen. ʽczłowiek gorączka’ (por. *pir̃znius* ⇐ *pirs-*; suf. *-nius* jak w *mìžnius, šìknius*), *triznãžolė* bot. ʽdziurawiec czteroboczny, Hypericum quadrangulum’, dosł. ʽzioło na biegunkę’ (por. *žolẽ*). Vb. denom. *triznénti* ʽbez powodu się niepokoić’, *triznóti* a. *triznióti* ʽmieć biegunkę’, *patrizniòti* ʽprzez pewien czas pozostawać czymś zdenerwowanym, rozgniewanym’.

trobà, acc.sg. *tróbą* 3 p.a. 1. ʽchata, chałupa’, 2. gw. ʽjedna z izb w chałupie’, 3. pl. *tróbos* ʽwszystkie budynki jednego gospodarza’ (*Išstačiau vaikam, žentam ir sau tróbas* ʽWystawiłem budynki dzieciom, zięciom i sobie’). SD: *troba kuriama* «izba, hypocaustum» [ʽizba ogrzewana’], *plati troba* «sala, porticus, exedra» [ʽprzestronna izba’]. War. z wtórną palatalizacją: *triobà*. Por. stpr. n.m. *Troben, Barthentroben* (AON 17, 186, 231). Odpowiednik łot. *trãba* ʽstara, waląca się chałupa; mały domek; postawiony na polu szałas z gałęzi’. Pb. *trāb-ā-. W apofonii do *trāb- stoi alternant *trēb- w złożeniu łot. *viêntrêb*[2] ʽsamotny’ (znacz. etym. ʽmieszkający w osobnym miejscu’?). Wokalizm długi polega na bałtyckim st. wzdłużonym, derywowanym od pie. *treb- ʽbudować dom; mieszkać’ (zob. IEW 1090; pominięte w LIV[2]), albo też na wzdłużeniu fonetycznym wedle tzw. prawa Wintera (zob. ALEW 1126). — Apofonia *ē* ⇒ *ā* jest innowacją na miejscu odziedziczonego stosunku *ē* ⇒ *ō* (lit.-łot. *ē* : *uo*), por. np. *sodìnti, sõdžius*. St. wzdłużony ukazuje się również w odpowiedniku oskij. *tríibúm* f. ʽdom’. Jest to forma acc.sg. tematu spółgłoskowego z apofonią *trēb- / *tr̥b-, urobiona od pwk. *treb- ʽmieszkać’ (umbr. *trebeit* ʽmieszka, przebywa’). Znacz. etym. ʽpojedynczy dom, Einzelhaus’ — w przeciwieństwie do abstractum *tríbarakkiuf* nom.sg. f. ʽbudynek, Gebäude’, zob. Untermann 2000, 763, 765n. Zestawiane z tym wyrazy łacińskie *trabs, trabis* f. m.in. ʽbelka, dyl; dach’ i *taberna* ʽbuda z desek; gospoda, szynk’ (zob. np. LEW 1127) mają prawdopodobnie inne związki etymologiczne, zob. Untermann 2000, 766. Wymienione formy bałtyckie i sabelskie mają odpowiedniki w językach celtyckich i germańskich. Por. z jednej strony śrir., walij. i bret. *treb* ʽmieszkanie’ (stir. *atreba* prs.

ʽmieszka’), z drugiej strony goc. *þaúrp* ʽpole, rola’, stwn. *dorf* ʽzagroda; wieś’, śrdn. *dorp* ʽwieś’, stisl. *þorp* ʽzagroda, chata chłopska, wieś; mogiła’ < pgerm. *þurpa- < SZ *tr̥b-o-. — Drw. *trobẽlė* żm. ʽlamus, budynek do przechowywania sprzętu gospodarskiego, tkanin, odzieży’, *trobelė* SD «izdebka; salka», *trobelė nešiojama, kilojama* SD[1] «przybytek, tabernaculum» [ʽszafka na środku ołtarza, w której przechowuje się naczynia z hostiami’], *trobélka* ʽmarna chata’, *tr(i)obélnykas* a. *trobélninkas* ʽchłop bezrolny a. chłop małorolny’ — z neosuf. *-elnyk-* / *-elnink-*, wyabstrahowanym ze slawizmu *mūčélnykas* (por. pol. przest. *komornik* ʽkto mieszka kątem w cudzej chacie’ ⇐ *komora*); *trobélšė* ʽmarna chata’, *tr(i)obesỹs* ʽbudynek gospodarczy’ (war. *triobėsỹs*), *trobókšlis* ʽmarna chata’. Cps. *trobãvietė* ʽmiejsce, gdzie kiedyś stała chałupa’ (por. *vietà*), *tróbšikis* (zob. *šìkti*), *tróbšunis* ʽpies pilnujący domu’ (por. *šuõ*). — N.m. *Triobìškiai*, cps. *Naujãtriobiai* 4x. Prawdopodobnie należą tu jeszcze n.m. *Trabùčiai* (SZ *trăb- ⇐ *trāb-, por. SZ w *plàkti*) i *Tarbũ̃čiai*, *Tárbiškės* (*Tarb-* z metatezy *Trab-*).

trókšti, *trókštu* (*trokš-stu), *tróškau* 1. ʽbardzo chcieć pić, odczuwać pragnienie, żądzę’, 2. ʽtracić dech, dusić się’, 3. ʽmieć dychawicę, astmę (o koniu)’, 4. ʽdusić się (o potrawie)’, 5. ʽpragnąć, bardzo chcieć czego’, 6. ʽpożądać kogo’ (*Netrókški moteres jo* DK ʽNie pożądaj żony jego’). Cps. *ištrókšti* ʽstać się spragnionym; umrzeć z pragnienia; (o rybach) wyginąć z braku powietrza’, *pritrókšti* ʽzadyszeć się, zziajać się; zostać przyduszonym (o noworodku); przygasnąć (o ogniu)’, *užtrókšti* ʽudusić się’. Trudne. LEW 1128 analizował *tros-sk-stu, przyjąwszy nawarstwienie dwu sufiksów werbalnych. Z uwagi na brak dostatecznych świadectw dla bałtyckiego sufiksu *-sk- z jednej strony i dla pwk. *tros- (*trās-) z drugiej strony, rekonstrukcja ta jest czysto papierowa. Wydaje się, że czas. *trókš-ti* można wywodzić z *trošk-ti (metateza *šk* > *kš* przed sufiksem spółgłoskowym) i uważać go za denominativum od *troškā- ʽpragnienie’. Budowa: *trāš-kā-. Pwk. pb. *trāš- może być kontynuacją pie. *trāḱ- < *treh$_2$-ḱ- ʽpragnąć’ (podobna budowa w pie. *treh$_3$-ǵ-, gr. τρώγω ʽgryźć, chrupać, zjadać, spożywać’). W kwestii formantu *-kā- por. *spėkà*, *stokà*, *ieška (s.v. *ieškóti*). Zaskakujące jest objaśnienie w ALEW 1127: formacja na wzdłużonym stopniu *o* i z metatonią akutową w *sta*-prs. ʽzur Sippe von *trẽ̃kšti*’ (w moim rozumieniu podstawą *treškiù*, *trẽ̃kšti* jest interi. *trèkš*, *trèkšt*, *tré̃kšt*). — Drw. *troškìnti* caus. ʽnie dawać pić; dręczyć kogo pragnieniem; dusić na parze (kartofle, mięso)’, SD *ažutroškinu* «duszę kogo, zaduszam, strangulo...» (syn. *smaugiu*). Nomina: *troškìmas* ʽpragnienie, pożądanie’ (war. *tróškimas*), *troškìngas* bibl. ʽspragniony’, *troškinųs* SD «duszący, suffocans» (syn. *smaugiųs*), *troškulỹs* ʽpragnienie; zadyszka, astma’, SD «chciwość, cupiditas..., libido» (syn. *geidulys*), *troškùs* ʽduszny’. — Neopwk. *trokšt-* (⇐ *trókštu*): *trókštauti* ʽpragnąć, łakomić się’ (por. *nirštauti*, *pýkstauti*), ⇒ SD <trokßtauius> «chciwy, cupidus, studiosus, appetens, auidus» (syn. *trokštųs*, *geidžiųs*), ⇒ *lobio trokštavimas* SD «łakomstwo, auaritia»;] *trokštu čia* SD «duszno tu, hic grauis respiratio est», *trokštulys turtės* SD «łakomstwo» (syn. *lobio geidulys*, *lobio trokštybė*).

trõpyti, *trõpiju*, *trõpijau* stlit., gw. ʽtrafić w co, natrafić na co; utrafić z czym, zdążyć na czas; dogodzić komu; być odpowiednim, pasować’, *patrõpyti* m.in. ʽzdołać, być w stanie, potrafić’. Refl. *trõpytis* ʽzdarzyć się, przytrafić się, wypaść’, *susitrõpyti* ʽzejść się, spotkać się’. Zapoż. z błr. *trápicь*, *-plju* ʽtrafić’, 3 sg. *trápicь*, refl. *trápicca*, *-pljusja* ʽzdarzyć się’ (por. SLA 224, ZS 58, LEW 1128). Z tego samego źródła pochodzi łot. *trãpît*, *-u* / *-ĩju* ʽtrafić’, refl. *trãpîtiês* ʽspotkać się’. — Drw. *trõpti*, *-sta*, *-o* ʽznaleźć co; trafić dokądś, nie zabłądzić’, *sutrõpti* ʽprzypadkiem zejść się z kim’, refl. *trõptis* ʽzdarzyć się, przytrafić się’ (*Man do nestrõpo, kad ištraukt[ų] pinigus* ʽMnie się jeszcze nie zdarzyło, żeby [mi ktoś] wyciągnął pieniądze’).

trõpnas, *-à* gw. 1. ʽodpowiedni, właściwy, wygodny, dobry’, 2. ʽniezwykły, dziwny’ —

zapoż. z błr. *trápny* ⇐ pol. *trafny* (por. SLA 225, LEW 1128). Osobno zob. *trãpnas*.

tróptas gw. 1. ʽtratwa zaopatrzona w żagiel', zwykle pl.t. *tróptai* (*Iš Jurbarko į Šilutę velka tuos tróptus* ʽZ Jurbarkas do Šilutė spławiają te tratwy'), 2. ʽprom'. War. *trõptas, tròptas*, f. *trópta*. Zapoż. ze stpol. *trafta, trawta*. Zmiana rodzaju na męski nastąpiła pod wpływem rodzimych syn. *síelis* i *pláustas*. Por. LEW 1128. Co do akutu por. zapoż. *bókštas, špókas*. — Drw. *tróptininkas* a. *tróptinykas* ʽczłowiek trudniący się spławianiem drzewa, flisak', por. *Troptininkai Nemunu troptus varo* ʽFlisacy spławiają tratwy Niemnem'. Neoosn. *troptin-*: *tróptinis* m. ʽflisak': *Skripkas parneštdavo troptiniai, leisdami medžius Nemunu* ʽSkrzypce przywozili flisacy, spławiający drewno Niemnem'.

trotà 4 p.a. gw. ʽstrata, utrata' (*Ten ir jums nebus trota, gausit pyrago šmotą* ʽNie będziecie stratni, dostaniecie kawałek ciasta') — zapoż. z błr. *tráta, -y* ʽstrata' (pl. *tráty* ʽwydatek'). War. *trõtas*: *Trotas su pelnu gretu eina* ʽStrata w parze z zyskiem chodzi'. Rodzaj męski pod wpływem rodzimego syn. *núostolis*.

trótinti, *trótinu*, *trótinau* 1. gw. ʽdrażnić, pobudzać do gniewu, złościć; przedrzeźniać', 2. stlit. ʽtrapić, dręczyć; karać' (DP), refl. *trótintis* ʽmęczyć się' (DP). Trudne. Ma wygląd czasownika na *-inti*, utworzonego od osnowy nominalnej *trā-t-. W dotychczasowej interpretacji lit. *trot-* było identyfikowane z psł. *trat- w *tratiti ʽzużywać, niszczyć, marnować' (zob. LEW 1129) i z pragerm. *þrōd- w goc. *þroþjan* ʽćwiczyć, to exercice, train, drill' (zob. Kroonen 2013, 547).

trõtyti, *trõtiju*, *trõtijau* stlit., gw. ʽtracić, gubić', *ištrõtyti* a. *nutrõtyti* ʽstracić, zmarnować (młode lata); wybić, wytępić (szkodniki, pasożyty), zabić (dziecko)'. Refl. *nusitrõtyti* ʽzamęczać się (pracą ponad siły)', *pas(i)trõtyti* ʽporonić' (*Pastrõtijau, vaiką negyvą pagimdžiau*). Zapoż. z błr. *trácicь, tráču*, 3 sg. *trácicь* (por. SLA 225, ZS 58, LEW 1129). Neoosn. *trotij-*: *trotijimas* ʽstracenie, strata', *nutrotijimas intikėjimo* DP ʽstracenie wiary'. — Z innym suf.: *trõtinti*: *nutrõtinti* ʽstracić (np. cnotę, wiarę, nadzieję, pieniądze); zabić, utopić (szczenię); odrąbać (głowę)', *patrõtinti* ʽpogubić (sztuki bydła)'. — Gwarowa synkopa *ištrõtiju*, *nutrõtiju* > *ištrõtju, *nutrõtju, następnie dysymilatywny zanik *t* (albo: uproszczenie zbitki *tj w *j*): *ištróju*, *nutróju* doprowadziły do powstania quasiprymarnego czas. *tróti* ʽtracić, gubić' (*ištróti*, *nutróti*).

trõvyti, *trõviju*, *trõvijau* stlit., gw. 1. ʽtrawić', 2. ʽmęczyć kogo', *patrõvyti* ʽroztrwonić (pieniądze)', *sutrõvyti* ʽstrawić, zjeść' — zapoż. z pol. *trawić*, *-i* (SLA 225, LEW 1129, ALEW 1128n.).

trùčyti, *trùčiju*, *trùčijau* przest. gw. 1. ʽtruć, powodować zatruwanie', 2. ʽzabijać za pomocą trucizny'. Refl. *apsitrùčyti* ʽotruć się, zatruć się', *nusitrùčyti* ts. War. *trùčinti*. Zapoż. z błr. *trucícь*, *tručú*, 3 sg. *trúcicь*, refl. *trucícca, tručúsja*. Por. LEW 1130 (s.v. *tručiznà*). Pwk. lit. *truč-* został wyabstrahowany z błr. formy 1 sg. prs. *tručú*. Obok tego jest war. *truc-*, odpowiadający błr. *truc-* w inf. i 3 sg. prs. (por. *trùcyti*, *trùcinti*).

tručyznà, gen.sg. *tručỹznos* 2 p.a. przest., gw. ʽtrucizna' (też obelga: *Eik, tu tručỹzna, ko tu čia stovi!* ʽIdź stąd, ty trucizno, czego tu stoisz!'). War. *tručỹznos* pl.t. Zapoż. z pol. *trucizna*, ale z uogólnieniem osnowy *tručy-* jak w czas. *trùčyti* ʽtruć', zapożyczonym z języka białoruskiego (zob. s.v.). Obok *tručyznà* jest bliższy brzmieniu polskiemu wariant *truciznà*, pl.t. *trucỹznos*. War. z substytucją obcego suf. *-yzn-* przez *-yn-*: *tručynà*, *tručỹnė*, pl.t. *tručỹnos*, *tručỹnės*. Por. SLA 225, ZS 58, LEW 1130. Zob. też *apýpenai*, *nuodaĩ*. — Drw. wsteczne: *trùčas* lub pl.t. *trùčai* 1. ʽtrutka, np. na szczury', 2. ʽlekarstwo', 3. ʽsacharyna' (*Cukrus pabringo, reik gerti erbetą su truču* ʽCukier podrożał, trzeba pić herbatę z sacharyną').

trū̃dnas, *-à* stlit., gw. 1. ʽtrudny, niełatwy, ciężki, mozolny', 2. ʽsmutny, przygnębiający' — zapoż. z błr. *trúdny*, pol. *trudny* (SLA 225, ZS 58, LEW 1130). War. *trùdnas*, *trūdnùs* / *trùdnus*, też *triū̃dnas* (por. *trium̃pas* ob. *trum̃pas*; *triobà* ob. *trobà*).

trùkinti, *trùkinu*, *trùkinau* (war. *trukìnti*) 1. ʽzabierać komuś czas, zatrzymywać kogo' (*Aš pats trunku ir kitą trùkinu* ʽJa sam marudzę i kogoś innego zatrzymuję'), 2. ʽprzeszkadzać, utrudniać, odciągać od roboty', 3. ʽtrapić, dokuczać, rozstrajać'. Causativum na *-inti* od *trùkti* m.in. ʽmarudzić, zwlekać' (zob. s.v.), syn. *trukdýti*. Paralele: *bjùrinti* ⇐ *bjùrti*; *bùdinti* ⇐ *budė́ti*. — Por. jeszcze *trukinu* SD[1] «mudzę» (syn. *gaišinu*), «odwłaczam» (syn. *atguldinėju*), *trukinu* SD «bawię kogo długo» (syn. *trukdžiu kitų*, *gaišinu...*, *ažuturiu ilgai*, *karšinu*), *ažutrukintas esmi* SD «zabawionym» [ʽjestem zajęty'] (syn. *nenuliekmi*), *ne-mi-trukinkiat* stlit. ʽnie zatrzymujcie mnie'. — Drw. *nutrukinimas* SD[1] «odwłoczenie, odwłoka, dilatio» (syn. *atguldinėjimas*), *patrukinimas*: *patrukinimų kam darau* SD «bawię kogo długo» (syn. *trukinu*, *trukdžiu kitų*, *gaiščių kam ažuduomi*). — Tu może też *trùkinti* II ʽzalewać wrzątkiem, oparzać (grzyby, brusznice, flaki, mięso)'. Różnica znaczenia wymaga zbadania.

trùkti, *truñka*, *trùko* 1. ʽtrwać, istnieć przez pewien czas, ciągnąć się', 2. ʽbawić gdzie, nie spieszyć się, zwlekać, marudzić'. SD: *trunku* «mieszkam, nie spieszę się», *trunku ilgai* «bawię się długo, diu moror, duco moras» (syn. *gaištu*), *tami trunku* «bawię się tym» [ʽzajmuję się tym'] (syn. *tuo apsieimi*, *tuo verčiuosi*); *ažutrunku* SD[1] «omieszkawam, cesso, negligo, desum», «zamięszkiwam, moror, cunctor», *užtrùkti* intr. ʽzatrzymać się gdzieś na dłużej', tr. ʽzaniedbać coś'. Formacja na SZ *truk- od pie. *treu̯k- / *truk- ʽurwać, uciąć' (por. IEW 1074, LEW 1131). Zob. *tráukyti*, *trū́kti*. — Drw. *trukčióti* ʽpociągać do siebie (np. żyłkę na wędce)', *trukdýti* ʽprzeszkadzać, mitrężyć (komuś czas)', dawne prs. na *-i̯a-*: *trukdžiu kitų* SD «bawię kogo długo» (syn. *trukinu*, *patrukinimų kam darau*, *gaišinu...*, *ažuturiu ilgai*, *karšinu*), *trùkinti* (zob.), *trùktelėti* ʽpociągnąć nieco, lekko'. Nomina: *trùklius* ʽmitręga, strata czasu', *netrùkus* (zob.), *patrukis* SD «mieszkanie, bawienie się gdzie» (syn. *trunkimas*), *trukmė̃* ʽtrwanie, czas trwania, przebieg'. — Neopwk. *trunk-*: *trunkimas* «mieszkanie, bawienie się gdzie» (syn. *patrukis*). — WSZ *trūk-*: *trūksmu* adv. ʽgęsiego' (*Žąsys, galvijai eina trūksmu po kits kitą* ʽGęsi, bydlęta idą gęsiego, jedno za drugim'), *sviečių trūkšmas* ʽ(cały) szereg gości', cps. *lavóntrūkis* ʽkondukt pogrzebowy' (por. *lavónas*).

trū́kti, *trū́ksta* (*trųksta < *trunk-sta), *trū́ko* 1. ʽrozerwać się (o czymś naprężonym), przerwać się, urwać się', 2. ʽzabraknąć, brakować', 3. ʽo krowie: przestawać dawać mleko' (*Karvė trū́ksta* ʽKrowa zaczyna dawać mniej mleka'). Cps. *aptrū́kti* ʽpęknąć': *aptrū́ko bačkà* ʽpękła beczka', *aptrūko aludė* SD «opukła się beczułka», *ištrū́kti* ʽwyrwać się, wymknąć się', *į̇trū́kti* ʽnadpęknąć', *nutrū́kti* ʽprzerwać się, urwać się, oderwać się', *pértrūkti* ʽprzerwać się', *pritrū́kti* ʽzabraknąć, nie starczyć; stracić, np. rodziców' (*gálvas pritrū́kti* ʽzebrać się w dużej liczbie'), *užtrū́kti* ʽo krowie: przestać dawać mleko; ustać, ulec zatrzymaniu'. Synchronicznie biorąc, *trūk-* przedstawia st. wzdłużenia do *truk-*, zob. *trùkti*. Patrząc zaś diachronicznie, jest to neopierwiastek wyabstrahowany z prs. *trū́ksta* m.in. ʽtrwa, ciągnie się' (to zam. *trųksta) < *trunksta; odnowienie za pomocą *-sta-* starszej formacji infigowanej (por. *truñka* do *trùkti*). Akut analogiczny, wzorowany na *sta*-prezentiach tworzonych od pwk. setowych. — SO *tráukyti* (zob.). — Drw. *patrūkė́ti* ʽpociągnąć trochę — o przykryciu łóżka' (por. *paūgė́ti*, zob. Otrębski 1934, 295), *trū́kčioti* ʽtargać, szarpać; wzruszać (ramionami)', *trūkinė́ti* iter. ʽpękać', *trū́kinti* caus. ʽrobić, żeby się przerwało; przerywać, np. mówiącemu', refl. *trū́kintis* ʽwysilać się', *trū́ktelėti* ʽpociągnąć silniej, mocniej'. Nomina: *betrū́ktinas* żm. ʽo czymś, czego jeszcze trochę brak', *núotrūka* ʽprzerwa, pauza; ułamek, fragment', c. ʽobdartus', *núotrūkė* ʽstrata czasu, mitręga; przerwa', *nutrū́kėlis* 1. ʽkoń, który się urwał z uwięzi', 2. SD «urwaniec» [ʽten, co się urwał z szubienicy, obieś', Sw], 3. ʽobdartus, łachmaniarz, nędzarz',

trū̃kis ʻpęknięcie, szczelina; szarpnięcie; przepuklinaʼ, *trū́kstamas* ʻbrakujący, niepełnyʼ. Cps. *galvótrūkčiais* adv. ʻna złamanie karku, na łeb na szyjęʼ a. *trūkčiagal̃viais* ts. (por. *galvà*), *nutrūktgal̃vis* ʻurwisʼ (por. *galvà*).

trumetis, *-čio* gw. ʻtrąbkaʼ (war. *trumetė*) — zapoż. z dn. *trummete*. Zob. GL 144, LEW 1131. Łot. *trumetis, trumete* ⇐ śrdn. *trumpe, trumpit* (Jordan 104). Zob. też *trimìtas, triūbà*.

trùmpas przest. ʻw grze w karty: atut, kolor, którego karty biją wszystkie inne koloryʼ — zapoż. z nwn. *Trumpf*. — War. *trùpas* ts. ⇐ prus.-niem. *truf* (GL 144, LEW 1132.

trum̃pas, *-à* ʻkrótki, niedługiʼ. SD: *durų łynciūgas* [*lenciūgas*] *trumpas* «wrzeciądz, catena forium breuis», *kalavijas trumpas platus* «tasak, semispatha», *rūbas kunigų lininis trumpas* «komża kapłańska». War. *strum̃pas* (*s*-mobile), *trium̃pas* (por. *triū̃sas* ob. *trū̃sas*), *truñpas* (por. *kañpas* < *kam̃pas*). Drw. nominalny od osnowy prs. infigowanego *trum̃pa* ʻkruszy się, rozpada sięʼ, zob. *trùpti*. Znacz. etym. ʻdrobny, ułamanyʼ ⇐ ʻukruszonyʼ (por. LEW 1131). Paralele: *klum̃bas* ʻpotykający się, kulawyʼ ⇐ *klum̃ba*, *klùbti*; *limpùs* ʻlepkiʼ ⇐ *lim̃pa*, *lìpti*. Nawiązanie w łot. gw. *trumpjš* ʻtępy, nieostryʼ, *trumpêt* ʻuciąć wierzchołek drzewaʼ[555]. — Drw. *trum̃pė* ʻkrótkie odzienie kobieceʼ, *trumpìckas* ʻbardzo krótki, króciutkiʼ[556], *trumpitelis* b.z.a. ʻkróciutki, malutkiʼ (neosuf. *-itel-*, zob. *mažitelỹs*), war. *trumpitẽlis* ʻkróciutkiʼ, *trumpóji* a. *trumpója* ʻniedostatek, bieda, brak pieniędzyʼ (syn. *paskutinióji*). Cps. *trumpabẽgis* (zob. *bė̃gti*), *trumpakalbis* SD «krotkomowny, breuiloquens» (por. *kalbė́ti*), *trumpakìškis* ʻkrótkonogiʼ (por. *kiškà*), *trumpakõjis* ʻdiabełʼ (por. *kója*), *trumparẽgis* ʻkrótkowzrocznyʼ, sb. m. ʻkrótkowidzʼ (por. *regė̃ti*), *trumpašìknė* ʻz krótkim zadem — o kobyleʼ (por. *šiknà*), *trumpauodẽgis* ʻo krótkim ogonie, np. koń, zającʼ (por. *uodegà*). Vb. denom. *trumpė́ti* ʻstawać się krótszymʼ, *trum̃pinti* ʻrobić krótkim, skracaćʼ, SD[1] *trumpinu, nutrumpinu* «krocę». — N.m. *Trumpakõjai* 2x, *Trum̃plaukė*, *Trumpragỹs*. N.rz. *Trum̃pė* 10x, *Trùmpė* 2x, *Trum̃pis*, *Trumpãlė*. Por. stpr. n.rz. *Trumpa*, n.jez. *Trumpen* (AON 187).

trūnà 4 p.a. gw. ʻtrumnaʼ, już stlit. (Chyliński) — zapoż. ze stpol. *truna* (Būga, RR II, 193; pominięte w ALEW).

trunė́ti, prs. *trùni* (war. *trùna*, *trū̃na*, *trunė́ja*), prt. *trunė́jo* gw. 1. ʻpróchnieć, butwieć (o drzewie)ʼ, 2. ʻzatęchnąć, zaśmierdnąć w zaduchu (np. o ubraniach zamkniętych w skrzyni)ʼ, 3. ʻo żywności, tłuszczach: psuć się, rozkładać się, pleśnieć, jełczećʼ, 4. przen. ʻgnuśnieć w pościeli, trwać w lenistwieʼ. Odpowiednik łot. *trunêt*, *trunu*, *-ẽju* ʻwietrzeć, próchnieć, butwieć, murszeć; gnuśnieć; drzemaćʼ. War. z nagłosem *trʼ*-: lit. *triunė́ti*, *triùni* (war. *triùna*), *-ė́jo*. War. z nagłosem sonoryzowanym *dr*-: lit. *drunė́ti*, *drùna* (war. *drùni*), *-ė́jo* ʻgnić, butwieć; palić się bez płomienia, tlić się; gnuśnieć, spać ponad miaręʼ, łot. *drunêt* ʻpróchnieć, butwiećʼ. *trunė́ti* to czas. duratywny na *-ėti*, oparty na neopwk. *trun*-, który został wyabstrahowany z prs. infig. *truna ʻgnije, próchniejeʼ < pie. *tru-n-H-e/o-. Praesens to należało do pwk. pie. *treu̯H- / *truH- ʻścierać, zużywaćʼ, por. scs. *trovǫ* (inf. *truti*) ʻzużywać, spożywać, trawićʼ (zob. LIV[2] 652). Prs. *trùna* ma taką samą budowę jak *glìna* (zob. *gliñti*), *trìna* (zob. *trìnti*) i *sìna* (zob. *siñti*). — Forma SZ-C *trū- jest odzwierciedlona w cs. *tryti*, *tryjǫ* ʻtrzeć, ścieraćʼ. Temu odpowiada gr. τρύω ʻzetrzeć, zużyć, wycieńczyć, zgnębićʼ (pgr. *trū-i̯ō < pie. *truH-i̯e-), por. BSW 330. Na gruncie bałtyckim *trū- jest poświadczone tylko w sposób pośredni, mianowicie w czasownikach łot. *trûdêt, trūdu* ʻbutwieć, gnić,

[555] Paralele na motywację werbalną: 1. łot. *strups, strupjš* ʻkrótki; tępyʼ ⇐ *nùostrupêt* ʻskrócić, uciąćʼ, 2. lit. *bìgas* ʻkrótkiʼ od pwk. *b^{h}eg- ʻłamaćʼ, 3. alb. *shkurtɛ* ʻkrótkiʼ obok łac. *curtus* m.in. ʻobrzezany, kastrowanyʼ (⇒ stwn. *kurz* ʻkrótkiʼ). Zob. Urbutis, *Kalbotyra* XIV, 1966, 131-138.

[556] Por. *Mažicka, trumpickà šito(ji) giesmė dėl meškų* ʻMalutka, króciutka ta piosenka o niedźwiedziachʼ. Sufiks *-ickas* tego ekspresywnego derywatu pochodzi prawdopodobnie z nazwisk typu *Malickas, Navìckas* ⇐ pol. *Malicki, Nowicki*.

wietrzeć, próchnieć' (dur. na *-ēt*) oraz *trûdinât* caus. ʻdoprowadzać do butwienia, próchnienia'. Zbudowano je na neoosn. *trūd-*, wyabstrahowanej z prs. intr. *trū-da ʻgnije, butwieje' (transponat ie. *truH-d^he-)[557]. Zob. s.v. *pū́dyti* analizę czasowników lit. *pū́dėti* ʻgnić' i łot. *pūdinât* ʻdoprowadzać do gnicia'. — W języku litewskim allomorf pb. *trū-C otrzymał suf. *-na-*, stąd prs. *trū̃na* ʻpróchnieje, gnije'. Powstanie tej formacji tłumaczy się proporcją analogiczną z udziałem bliskoznacznego czas. *pū́ti* ʻgnić, próchnieć', por. *pū́ti* : *pū̃na* = *trū́ti : *x* (*x* = *trū̃na*). Następnie na skutek reanalizy *trūn- -a* pojawił się neopierwiastek widoczny 1° w inf. *trūnė́ti*, prt. *trūnė́jo* i w odnowionych formach prs.: *trū̃ni* lub *trūnė́ja* (wtórności osnowy *trūn-* nie dostrzega Beekes 2010, 1514, s.v. τρύω), 2° w drw. *trūnýti*, *-ìja*, *-ìjo* ʻpróchnieć, rozkładać się (o drzewach, kościach), butwieć' (por. syn. *trynyti*), ʻrdzewieć (o ostrzu noża); długo sypiać; nigdzie nie wychodząc kisnąć w domu; siedzieć w więzieniu'. Zwraca uwagę obecność krótkowokalicznego war. *trunýti*, *-ìja*, *-ìjo*, z pwk. *trun-* jak w prs. *trùna* (zob. wyżej). Nomen: *trūnẽsiai* m.pl. ʻpróchno'. — WSO *trōu̯- ⇐ *trou̯- (por. wyżej scs. *trovǫ*): scs. *travljǫ*, *traviti* ʻspożywać, niszczyć', pol. *trawię*, *trawić* ʻprzetwarzać spożyty pokarm; wytrawiać płynami gryzącymi; bajcować, robić kruchym', stpol. *trawić* ʻniszczyć co, spalać — o ogniu; zużywać lekkomyślnie (por. *marnotrawić*)', też ʻszczuć, pobudzać psa do ataku' (dosł. ʻkazać jeść, kazać niszczyć'). Paralela: scs. *plaviti* ʻpławić w wodzie' ⇐ *plovǫ* ʻpłynę'. Zob. Rozwadowski 1959, 293n. — W języku litewskim oczekuje się SE w postaci *triáu-C < pbsł. *tri̯ā́u̯-C. W związku z tym warto odnotować akutowaną formę *nutriáunyti* intr. ʻo korze drzewa: obłupać się, odstać, odwisnąć' (*Eglės žievė nutriáunijo* ʻKora jodły odstała'). Obok tego jest vb. tr. *tráunija*, *-yti* a. *triaũnija*, *-yti* w znacz. ʻgłośno, chciwie jeść a. żreć; chciwie pić; chrupać, jeść coś twardego (jabłko, orzech), kruchego, co powoduje charakterystyczny odgłos'. Czasowniki te wyglądają jak denominativa. Jednakże w braku poświadczenia dla odpowiedniego nomen nie można tego udowodnić.

trúotas żm. 1. ʻosełka do kosy, kamień szlifierski', 2. ʻgranit'. Odpowiednik łot. *truõts* ʻosełka' (zdrob. *truõtiņš*). Prawdopodobnie jest to formacja typu *šlúota* (zob.). Znacz. etym. ʻnarzędzie, którym się trze / którym się pociera (ostrze)'. Paralela: łot. *trītava* a. *trītavs* ʻosełka' ⇐ *trīt* ʻtrzeć'. Jak *šluo-C* jest derywatem od *šlav-V* (*šlavù*, *šlaviaũ*), umożliwionym przez odwrócenie stosunku apofonicznego *uo-C* ⇒ *av-V* (por. *dúoti* ⇒ *daviaũ*), tak też *truo-C* zdaje się zakładać osnowę o postaci *trav-V*. Gdyby ta ostatnia się zachowała, brzmiałaby po litewsku *travù ʻtrę, ścieram', mianowicie w odpowiedniości do prs. cs. *trovǫ* ʻἀναλίσκειν, wydawać, zużywać, spożywać', *natrovǫ* ʻψωμίζειν, τρέφειν, karmić, żywić', < *trou̯H-e- < pie. *treu̯H-e- ʻścierać, zużywać przez tarcie' (por. LIV² 652), inf. *truti* cs. ʻzużywać, spożywać, trawić' < pbsł. *trāu̯ti < *trau̯H-C. St. wzdłużony do scs. *trov-* ma postać *trav-*: scs. *travljǫ*, *traviti* (zob. s.v. *trunė́ti*). — Alternant gw. *trū̃tas* ʻosełka do kosy' (war. *trūtà*). Jeśli stoi na miejscu *trū́tas, to przedstawia refleks SZ *truH-to- od pie. *treu̯H- ʻścierać, zużywać'. Por. z jednej strony cs. *tryjǫ*, *tryti* ʻtrzeć, ścierać' (cs. *potryjenŭ putĭ* ʻvia trita, droga utarta, utorowana'), z drugiej strony gr. τρύω < *trū-i̯ō ʻzetrzeć, zużyć, wycieńczyć, zgnębić'.Zob. BSW 330, Rozwadowski 1959, 296, Būga, RR II, 631.

trū̃pas przest., gw. 1. ʻtrup', 2. ʻstarzec, zgrzybiały starzec' (m.in. LEX) — zapoż. z błr. pol. *trup*. Por. SLA 225 i LEW 1132, gdzie pisownia *trùpas* (pominięte w ALEW). War. *s*-mobile: *strū̃pas*. W kwestii znacz. ʻzgrzybiały starzec' por. *trupẽkas* s.v. *trupė́ti*.

[557] Por. jeszcze drw. postvb. łot. *trûda* ʻzgniłe liście, igły (w lesie); gałązki służące za ściółkę dla bydła', pl. *trūdas* ʻpróchno; torf; humus' (cps. *trûdzeme* ʻhumus', *trûdviela* ts.), *trûdi* m. pl. ʻpróchno', *trūdãjs* ʻhumus', *trūdeklis* ʻzgnilizna'. Nie przekonuje zaliczenie osnowy *trūd-* przez Endzelina (ME IV, 224, s.v. *traûds*) do anitowego pwk. pie. *treu̯d- ʻstoßen', jak w łac. *trūdō*, *-ere* ʻpchać, popychać, spychać', stwnm. *-driozan* ʻgniewać, irytować' (por. LIV² 651). — SO *traud-* (⇐ *trūd-*): łot. *traûds* ʻkruchy, łamliwy'.

trupė́ti, *trùpa, trupė́jo* ʽkruszyć się, rozpadać się' (*Molis sudžiuvęs trùpa* ʽGdy glina wyschnie, to się kruszy') — durativum stanu na *-ėti* w stosunku do inchoat. *trùpti* ʽkruszeć, kruszyć się' (por. LEW 1132). Od tego interi. *trùp*, por. *Trùp trùp sutrupėjo sūris* ʽ*Trup trup* pokruszył się ser'. Odpowiednik łot. *trupêt, -u* (*-ẽju*), *-ẽju* ʽgnić, murszeć, kruszyć się, wykruszać się; próżnować leżąc a. siedząc, długo spać'. War. ze zmianą *tr-* > *dr-*: *drupêt* ʽbutwieć, próchnieć'. — Drw. *trupẽkas* 1. ʽspróchniałe drzewo' (syn. *puvẽkas*), 2. ʽzgrzybiały starzec'. — Caus. *trùpinti* ʽdrobić, kruszyć, rozdrabiać, rozbijać', SD *trupinu* «drobię co, drobno dzielę abo robię» (syn. *smulkiai papjaustau, sulaužau*), «krszę chleb, drobię miękkie rzeczy». Odpowiednik łot. *trupinât* ʽdoprowadzać do gnicia, gnoić; (niedojrzałe jabłko) zmiękczać przez obijanie; bić, uderzać'. War. *drupinât* ʽdrobić, rozdrabniać'.

trùpti, *trum̃pa, trùpo* ʽkruszeć, kruszyć się, drobić się, rozpadać się', *aptrùpti* ʽwykruszyć się, zmniejszyć się', *ištrùpti* ʽwykruszyć się — o zębach', *sutrùpti* ʽskruszeć, rozpaść się'. Prs. inchoativum z infiksem nosowym do dur. *trupė́ti* ʽkruszyć się' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *trupt, trùp* gw. ʽpróchnieć, murszeć, butwieć', zwykle z udźwięcznieniem *tr-* > *dr-*: *drupt, drùpu* (*trumpu), *drupu* ʽkruszeć, kruszyć się, rozpadać się'. Lit.-łot. *trup-* przedstawia refleks SZ od niezachowanego SE *tri̯au̯p- < pie. *treu̯p- / *trup- ʽkruszyć się, rozpadać się, zerbröckeln' (LIV[2] 653, LEW 1132). Por. WSZ *trūp- w gr. τρυπάω ʽwiercić, przewiercać, przebijać, dziurawić', też ʽfutuere', τρύπη ʽdziura, otwór', τρύπημα ʽotwór na wiosło, ucho igielne'. — Drw. *núotrupos* a. *pãtrupos* f.pl. ʽokruszyny, ułamki', *sutrupos* f.pl. SD «gruz, rudus, eris», *trupiniai* m.pl. SD «odrobiny stołowe», *trupinỹs* ʽokruch (chleba, sera, słoniny), odrobina', SD «okruszyna, odrobina», *trùpmena* ʽułamek' (war. *trùkmena*), *trupsnùs* ʽkruchy, łomki' (neosuf. jak w *laksnùs, rysnùs*), *trupùs* ʽkruszący się, łamiący się', SD «kruchy; krupiasty», *trùputis* (zob.). — Por. łot. *trupe* ʽpróchnica, humus', *trupeknis, trupêksnis* ʽspróchniałe drzewo, próchno, drobne cząstki, pył', przen. ʽleń', *trupęns* ʽzgniły, spróchniały, pulchny'; ze zmianą *tr-* > *dr-*: *drupi* a. *drupas* pl. ʽgruzy, ruiny', *drupačas, drupaklas, drupalas, drupatas* pl. ʽdrobiny, okruchy, ułamki, kawałeczki', *drupenis* ʽzsiadłe mleko zakruszone chlebem razowym'. — Tu też stpr. *trupis* EV ʽkloc drewna, Klocz [Klotz]'. Por. też rcs. *trupŭ* ʽpień drzewa, kłoda' s.v. *traupùs*. — Neopwk. *trump-*: *trum̃pas* (zob.), *sántrumpa* ʽskrót' ⇐ *sutrùpti*. — SO *traup-*: *traupùs* (zob.).

trupùtis, *-čio* ʽokruch (np. chleba), odrobina, kruszyna', 2. ʽniewielka ilość, niedużo, trochę'. SD: *truputis* «krszyna, odrobina; szczupłość» (syn. *mažynė*), «trocha», *truputis meto* SD «punkt czasu, momentum». War. *trùputis, truputỹs*. Pl. *trupučiaĩ, trùpučiai* ʽokruchy, drobne cząstki, drobiny, drobne kawałki' (*Šienas sutrupa, pasidaro trupučių̃* ʽSiano się kruszy, powstają okruchy'). Dewerbalny drw. z suf. *-ut-* od *trup-* jak w *trùpti* ʽkruszyć się'. Por. *likùčiai* ⇐ *lìkti*; *žvangùčiai* ⇐ *žvangė́ti* (GJL II, § 441). — Drw. *truputėlis* SD[1] «odrobinka», *trùputį* adv. ʽniedużo, trochę, nieco; w małej ilości, liczbie; w pewnej mierze' (SD *truputį* «bez mała, o kęs, niemal»), *truputýtis* ʽdrobinka', *truputýtį* adv. ʽtroszeczkę', *truputùką* adv. ʽtrochę, troszeczkę'.

trũsai, *-ų* m.pl. gw. 1. ʽdługie pióra w ogonie ptaka', 2. ʽpióro jako ozdoba kapelusza, pióropusz'. Sg. *trũsas* ʽdługie pióro ogonowe; rajski ptak'. Niejasne, por. LEW 1133. Czy tu również *trũsas* ʽchrust, patyki, wióry, drzazgi' (war. *trùsas*)?

trùšis, *-io*, zwykle pl. *trùšiai, -ių* gw. bot. ʽtrzcina, Phragmites communis'. Też w rodzaju żeńskim: gw. *trušìs, -iẽs* 4 p.a. Postać literacka *triùšis*, pl. *triùšiai* zawiera wtórne *r'* (por. *kriušà* ob. *krušà*). Odpowiednik łot. *trusis*, pl. *truši* ʽsitowie, trzcina'. Z pbsł. *trus-, ze zmianą *(u)s > lit. *(u)š* jak w *apušẽ, jū́šė, vẽtušas*. — Odpowiednik słowiański pokazuje odmienny sufiks, psł. *trŭs-tĭ, por. scs. strus. *trŭstĭ* f. ʽκάλαμος, trzcina, pręt trzcinowy; pióro do pisania', ros. *trostь* ʽłodyga trzciny' (loc. *v trostí*), stczes. *trest'* ʽszuwar, trzcina', stpol. *trześć* ʽtrzcina' (pol. *treść* ʽzawartość, substancja wypełniająca coś; przedmiot, temat'); drw.

psł. *trŭstina: słń. gw. *trstína* 'trzcina', ros. *trostína* 'łodyga trzciny', stpol. *trzścina*, pol. *trzcina*, stczes. *trstina*, czes. *třtina* 'trzcina'. Por. LEW 1133, REW III, 141, Boryś 2005, 641n. Osobno zob. *strustìs*. — Spoza bałto-słowiańskiego por. gr. θρύον n. 'sitowie, rogoża' z *trusom przez *truhom i metatezę *h*, która wytworzyła aspiratę *θ* (GEW I, 688; LEW, *l.c.* dodał do tego uwagę «sehr fraglich»). — SO *trauš-*: *traũšiai* m.pl. bot. 'skrzyp, Equisetum' (liter. *triaũšiai* ts.), *traũšlis* a. *traušlỹs* 'skrzyp' (war. *trau-k-šlỹs* ts.), por. łot. *traušļi* m.pl. 'skrzyp'. Osobno zob. *traũšti*.

truškéti, *trùška*, *truškéjo* gw. 1. 'trzeszczeć (o gałęziach)', 2. 'chrzęścić pod nogami', 3. 'zgrzytać w zębach'. War. *triuškéti*. Alternant na st. zanikowym typu *RuT* ⇐ *ReT* od *trešk-*, por. *treškéti* 'trzeszczeć, chrzęścić'. Osobno zob. SZ *trišk-* (⇐ *trešk-*): *trìško*, *trikšti*. Onomatopeiczne, podobnie jak *treškéti*. Inaczej LEW 1133, który za K. Būgą szukał comparandum w słowiańskim (por. strus. *truskъ* 'trzask', ukr. *trúskaty* 'trzeszczeć, skrzypieć, chrzęścić', pol. przest. *trusk* 'szmer, trzask'). — Caus. *trùškinti* a. *triùškinti* 'łamać z trzaskiem, kruszyć, druzgotać', SD *sutruškinu* «druzgocę; kruszę co» (syn. *sutrupinu, sugurinu, sukrušinu*).

trùšti, prs. *trũšta* (*trunš-sta, por. war. *truñšta*, *truñša*), prt. *trùšo* gw. 1. 'o lodzie: łamać się, dziurawieć, kruszyć się', 2. 'o brzegu tkaniny: strzępić się', *aptrùšti* 'wystrzępić się; zmarnieć, uschnąć (o kwiatach)', *sutrùšti* 'spróchnieć', SD <sutriśis> «sprochniały, cariosus» (syn. *sudrūnėjįs*). Prs. *trũšta* kumuluje w swej osnowie infiks *-n-* i sufiks *-sta-*. Formacja inchoatywna do durativum *trušéti*, *trùša*, *-éjo* 'wypadać (o włosach z głowy, z ogona końskiego); próchnieć, gnić, butwieć', war. *triušéti* (por. stosunek *trùpti* : *trupéti*). Pwk. na SZ *truš-* ⇐ *treš-*, por. *trèšti* m.in. 'próchnieć, butwieć'. Fonetycznym refleksem st. zanikowego musiało kiedyś być *turš- < pie. *tr̥ḱ-. Sekwencja *urC została zastąpiona przez *ruC* drogą wyrównania do sekwencji *reC* w formie SE *treš-*. — Prócz tego był oboczny refleks SZ z samogłoską *i*, *tirš- < *tr̥ḱ-; zmienił się on drogą analogii w *triš-*, zob. *trìšti*. — War. *triuš-* z wtórną palatalizacją: *triùšti*, *triũšta* (*triunš-sta), *triùšo* 'kruszyć się, łamać się, wypadać (o włosach), strzępić się (o rękawie), próchnieć (o drzewie), butwieć (o kłodzie); marnieć, usychać (o roślinie)'. Por. *triùšis* ob. *trùšis*; *kriušà* ob. *krušà*. Osobno zob. *traũšti*.

tù zaimek 2 osoby 'ty'. Odpowiedniki bałt.: łot. *tu*, stpr. *tu* ob. *toū*, *thou*, *tau* (dyftong wtórny). Formy emfatyczne: *tùjen* (por. *jei nor tujen dangui būti* PK 106_{25} 'Chceszli byś wiecznie żył w niebie'), *dùjen* 'ty' (por. *ãšen*, *ãšian* 'ja'), poza tym *tùjenai*, *dùjenai* 'ty' (por. *ãšenai*, *ãšianai* 'ja'). Segment *-j-* ukazuje się również w vb. *tùjinti* (zob. niżej). Lit. *tù* pochodzi ze skrócenia pbsł. *tū < pie. *tuH lub *tuh$_2$. Por. z jednej strony scs. *ty*, łac. *tū*, gr. dor. *tū́* (klas. σύ), *tū́nē*, z drugiej strony wed. *tuvám*, stpers. *tuvam*, toch. B *tuwe* < *tuu̯om < pie. *tuH-óm (*v* z glajdu *u̯, wsuniętego w tzw. hiacie lrg.; ptk. *-om jak w wed. *ahám* 'ja' < pie. *eǵh$_2$-óm). Według Kloekhorsta 2008, 8n., 111n. materiał anatolijski wskazuje na pierwotny pdg. pie. *tiH (nom.sg.), *tu- (obliquus), por. het. *zik* / *tu-*, luw.-klin. *tī* / *tu-*. Nieanatolijska postać zaimka *tuH pochodzi — jego zdaniem — ze skrzyżowania formy pie. oblikwu *tu- z cechą *H nominatiwu (por. *tiH). — Gen. pie. *téu̯e (wed. *táva* 'ciebie', gr. dor. τέο) dał osnowę drw. posesywnemu *teu̯-ó- 'twój', zob. *tãvas*. Lit. genetivus przybrał nową postać *tavę̃s*. Z kolei pochodzące z resegmentacji *tav-* stało się osnową dla pozostałych form paradygmatu, por. sg. dat. *tãvi* DP > dziś *táu* (akut jest objawem wzdłużenia zastępczego po apokopie, por. *mán* < *mãni*), acc. *tavè*, instr. *tavimì*, loc. *tavyjè*, *tavỹj*, adess. *tavip* DP 'w tobie' ob. *tavimp* DP ts., allat. *tavęsp* DP 'do ciebie, ku tobie'. Por. pdg. łot. *tevis*, *tevi* / *tev*, *tevi*, *tevim*, z wtórną samogłoską *e*. — Vb. denom. *tùjinti* 'mówić komu «ty» w sytuacji, gdy wypada raczej zwracać się przez «wy»', *tujúoti* ts. (*Jie visada tujuojasi* 'Oni zawsze mówią sobie «ty»'), *tukséti* ts. (*Negražu, kai vaikai senesnį žmogų tùksia* 'Nieładnie, kiedy dzieci tykają starszemu człowiekowi'). Por. *jūsúoti*.

tū́bas, *tū̃bas*, też pl. *tū́bai*, *tū̃bai* przest. 1. ʽsprasowany materiał z wełny lub sierści, pilśń, filc, wojłok', 2. ʽkawałek filcu umieszczany pod szlejami uprzęży końskiej', 3. ʽzimowe okrycie z filcu, koc'. Z innym suf.: *tūbà* 4 p.a. ʽpilśń, filc', SD «pilśń, impilia, lana coacta, coactilia», pl.t. *tūbos* SD[1] f.pl. «kosm» [ʽwłos, pasmo, splot włosów; strzępek wełny, przędzy', SPXVI] (syn. *maknos*). Odpowiedniki bałt.: łot. *tūba* ʽfilc wsuwany pod chomąto; filcowy płaszcz' (war. *tuoba*), stpr. *tubo* EV ʽfilc, Filcz [Filz]'. Bez dobrego objaśnienia, zob. LEW 1134. Trautmann 1910, 451 widział tu zapoż. ze stnord. *þófi* m. ʽfilc'. Podobnie Būga, RR II, 320. — Drw. *tū́binis* 1. ʽzrobiony z filcu, filcowy' (por. łot. *tūbaĩns* ts.), 2. ʽo długim włosie (wełna), o długich piórach (gęś)', *tūbúotas* ʽobuty w walonki; opierzony, kosmaty (o ptaku)'. Cps. *tūbavėlỹs* ʽfolarz, pilśniarz', SD[1] «gręplownik, carminarius» (syn. *šė̃pavalas*), SD «pilśniarz, coactiliarius», *tū́bvėlis* a. *tū́bvelis* ʽwał służący do folowania wełny' (zob. *vélti* II). War. z dysymilatywnym zanikiem *v*: *tū́belis* 1. ʽwał do folowania sukna', 2. ʽkosmata skóra' (*Vil̃ko tū́belis, meškõs gaurúotinė* ʽWilcza skóra [to jest skóra] kosmata, niedźwiedzia — kudłata'). Por. łot. drw. *tūbene* ʽfilcowy kapelusz, filcowy but', *tūbnieks* ʽfolarz, pilśniarz'. Vb. denom. *tū́binti* ʽwyrabiać filc', refl. *įsitū́binti* ʽgrubo, ciepło się odziać'. — N.m. *Tū̃binės* 2x, *Tū̃biškiai*.

tuĩkti, *tuikstù*, *tuikaũ* gw. ʽdoznawać odurzenia, zamroczenia (np. od czadu, wódki), głupieć'. Zdaniem Būgi, RR I, 303 *tuik-* należy do *tvaĩkas* ʽczad; zaduch' (zob. s.v.), mianowicie na mocy oboczności dyftongów *ui* : *ai*. Paralele: *puĩšos* : *paĩšos*; *rùišis* : *ráišas*; *rùinas* : *ráinas*. — Drw. *tùikinti* caus. ʽodurzać, upijać kogo' (*Arelka tùikina galvą*), ⇒ refl. *tùikintis* ʽupijać się'.

tuĩnas gw. 1. ʽgałąź świerkowa do wyplatania płotu' (*Tuĩnais pinta tvora*), 2. ʽzaostrzony na końcu pal, kół w płocie, słupek w płocie' (SD *baslys, tuinas* «kołł», SD *smailas tuinas* «koł ostry, zaciosany abo żelazem nasadzony, stylus»), 3. ʽogrodzenie z palików drewnianych u góry zaostrzonych; ozdobne ogrodzenie sztachetowe' (war. *tuinaĩ* pl.t.). Zapoż. z błr. *tyn, -u* ʽogrodzenie z poziomych lub pionowych żerdzi, przeplatanych gałęźmi', por. SLA 225, ZS 59, LEW 1134. Substytucja błr. *y* za pomocą dyftongu lit. *ui* też w zapoż. *muĩlas, muĩtas, smuĩkas* (zob. Būga, RR I, 293). Inaczej Čepienė 111. Por. łot. *tûna* ʽZaun aus schräg liegenden Holzscheiten', war. *tūne* ⇐ śrdn. *tūn* (ME IV, 282, Jordan 105). — Vb. denom. *tuĩnyti, -iju, -ijau* ʽgrodzić, zwł. płotem z gałęzi świerkowych', *tuinúoti* ts.

tuĩnyti, *tuĩniju*, *tuĩnijau* gw. ʽpić chciwie, dużo', *ištuĩnyti* ʽwypić, wyssać'. Trudne. Może pochodzić od wykrzyknika *tui. Por. interi. *tùi, tuĩ*, użytą w celu spłoszenia, odpędzenia kogo. Zakończenie *-nyti* jak w *tvaĩnyti* ʽlać, wlewać, rozlewać' ⇐ *tvìnti* ʽwzbierać, rozlewać się'. — Būga, RR I, 303 (za nim LEW 1134) łączyli raczej z czas. *ištvìnyti* ʽwypić szybko, dużo', należącym do rodziny *tvìnti*. — A może należy tu mówić o oboczności fonetycznej *ui̯C* : *u̯iC*? Por. *tuĩkti* ʽdoznawać odurzenia, zamroczenia' : łot. *tvìkt* ʽodczuwać duszność'.

tuĩsti, *tuistù*, *tuisaũ* gw., zwykle *aptuĩsti* lub *užtuĩsti* ʽupić się, odurzyć się, zamroczyć się'. Uwzględniając sporadyczną oboczność *s* / *š* (por. *trasýti* ob. *trẽšinti*; *trìsti* ob. *trišė́ti*), można to dołączyć do *tuĩžti, -ta* ʽrozmakać, rozmiękać — o drodze na wiosnę' (zob. s.v. *tìžti*). Por. jeszcze *tuĩkti* ʽdoznawać odurzenia, zamroczenia'.

tuksė́ti, *tùksi* (war. *tùksia*), *tuksė́jo* 1. ʽwydawać głuchy monotonny odgłos; stukać, postukiwać', 2. ʽmocno uderzać, bić — o przyspieszonym biciu serca'. Czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *tùks* — o niegłośnym stukaniu, o biciu serca (*Tùks tùks širdis man — labai negera!*). Por. równoznaczne czas. *taksė́ti* i *tvaksė́ti*. Drw. *tùkstelėti* ʽtrącić, lekko uderzyć'. — Z innym suf.: *tuksénti* ʽpukać, stukać, stukotać, kołatać do drzwi'. Osobno zob. *tū̃ksti*.

tū́kstantis, *-čio* ʽtysiąc'. Stlit. f., np. DP *tū́kstantis, -ies*. War. *tū́kstančia, tū́kstantė, stū́kstantis* (por. *tris.tū́kstančius* trzy tysiące). Też rzeczownik nieodmienny: *tū́kstant*, np. *Po tū́kstant metų apie tą kalbės* ʽPo tysiącu lat będą o tym mówić'. Odpowiednik łot. *tũkstuôt(i)s, -šs*, kuroń. *tũkstañts*[2]. Tymczasem stpr. *tūsimt-ons* acc.pl. wywodzi swój temat z *tūsemt- < *tūsent- i prawdopodobnie przedstawia zapożyczenie ze śrwn. *tūsent* ʽtysiąc'; grupa stpr. *mt* pochodzi z dysymilacji *nt*, por. np. łot. *stumda* ʽgodzina' < *stunda* ⇐ śrdn. *stunde* (zob. Smoczyński 2000, 125; ALEW 1132 nie widział potrzeby odnotowania tego poglądu). — Jest prawdopodobne, że wyraz lit.-łot. wywodzi się z syntagmy atrybutywnej *tū́kstantis šim̃tas, znacz. etym. ʽpowiększające się sto, rosnące sto', mianowicie przez elipsę członu określanego i substantywizację pierwotnego epitetu. Temat *tū́ksta-nt- jest z pochodzenia formą ptc. act. od prs. *tų́ksta < *tuñk-sta, to z odnowienia prs. infig. *tuñka ʽpowiększa się'. Akut wtórny, uwarunkowany sufigowaniem *-sta-* w formie praesens. Por. łot. *tûkt*, prs. *tûkstu* a. *tùku*, prt. *tuku* ʽtłuścieć, tuczyć się', caus. *tucinât* ʽtuczyć, powodować tycie', lit. *tunkù, tukaũ, tùkti* ʽtłuścieć, tuczyć się, obrastać tłuszczem', *įtùkti* ʽutyć, potłuścieć', *nutunku* SD[1] «otywam, pinguesco», < pie. *tuk-, SE *teu̯k- ʽtłuścieć, nabrzmiewać' (LIV[2] 641). — Wbrew tradycyjnemu poglądowi (zob. BSW 332, Fraenkel 1950, 58, REW III, 161, LEW 1135n., Stang 1972, 59) lit.-łot. nazwa ʽtysiąca' — rozumiana jak to wyżej opisano — nie da się pod względem głosowym uzgodnić ze scs. *tysęšti* f. ʽtysiąc' (praforma *tūsint-) ani z goc. *þūsundi* f. ts. (*fimf þūsundjōs* ʽpięć tysięcy')[558]. Derksen 2008, 503 rekonstruuje pbsł. *tuʔsonti- z pie. *tuH-s-ont- ob. *tuH-s-ent-. Odosobniona pozostaje rekonstrukcja Kroonena 2013, 554: pgerm. *þūshundī- < pie. *tuHs-dḱmt-o-. — Zapoż. bałtyckie w fiń. *tuhansi*, *tuhat* ʽtysiąc', zob. LEW 1136, z literaturą. — Drw. *tū́kstantas* ʽtysięczny', *tūkstanteriópas* ʽtysiąckrotny' — z zakończeniem lub neosufiksem wzorowanym na adi. *tūleriópas* (zob. *tū́las*), *tū́kstantinis* ʽtysięczny; o wartości tysiąca; zarabiający tysiące', SD[1] *tūkstuntinis* «tysiączny, millesimus». Cps. *tū́kstantmetis* ʽtysiąclecie', por. *mẽtai* (⇒ *tūkstantmẽtis* ʽtysiącletni'). — Neoosn. *tūkst-*: *tū́kstas* ʽtysięczny', *tūkstàsis* ts., *tū́ksteriopas* DP ʽtysiączny'[559], *tūkstìnis* a. *tū́kstinis* ʽtysięczny', SD «tysiączny w rzędzie, millesimus».

tũksti, *tũskia* (war. *tùskia*), *tũskė* gw. 1. ʽświstać, gwizdać (o przelatującym pocisku', 2. ʽstukać, postukiwać (o krosnach)', 3. ʽbić, uderzać — o sercu'. Czasownik utworzony od interi. *tū́ks, tũks* — o głośnym, silnym uderzeniu lub zderzeniu; o mocnym biciu serca; o odgłosie wystrzału; o odgłosie wlewania, wsypywania. War. *tū́kst* ⇒ *tū́kstelėti* ʽmocniej stuknąć, uderzyć w co; mocniej zabić — o sercu'. Por. bliskoznaczne czas. *tuksė́ti* i *tvaksė́ti*.

tùkti I, *tunkù* (war. *tūkstù* < *tunks-stu), *tukaũ* 1. ʽtyć, tłuścieć, obrastać tłuszczem, tuczyć się' (SD[1] *nutunku* «otywam, pinguesco»), 2. ʽbogacić się', 3. ʽbrudzić się, pokrywać się brudem'. Caus. *tùkinti* ʽtuczyć, powodować tycie' (por. *bùdinti, gùrinti, mìtinti*). Odpowiedniki łot. *tûkt*, prs. *tûkstu* a. *tùku*, prt. *tuku* ʽtłuścieć' (⇒ neopwk. *tūk-*: *tũks* ʽobrzęk, guz'), caus. *tucinât* ʽtuczyć'. Infigowane prs. lit. *tunkù*, łot. *tùku*, urobione od SZ *tuk-*, miało wartość inchoatywną (ingresywną) w stosunku do zanikłej formacji na SE *čiauk- albo *tvek- < pie. *teu̯k- a. *tu̯ek- (por. LIV[2] 641 ʽstark / fett werden, schwellen'). LIV[2], *l.c.* zwraca uwagę na bliskoznaczny pwk. pie. *teu̯h_2- ʽnabrzmiewać' (zob. *tū́las*), który różni się od *teu̯k- tylko spółgłoską wygłosową. — Nomina od *tuk-*: *nutukimas* SD «otyłość, obesitas», *tuklùs* a. *tuknùs* ʽskłonny do tycia, otyły, tuczny; pożywny, sytny; żyzny, urodzajny', *tukrùs*

558 Według najnowszego ujęcia pgerm. *þūsundī ʽtysiąc' jest wyrazem pochodzącym od przymiotnika *tuh_2s-ont- ʽwielki, nabrzmiały', który z kolei jest pochodnikiem rzeczownika *teu̯h_2-s- ʽzgrubienie, nabrzmiałość', zob. Neri, *Kratylos* 54, 2009, 8. Casaretto 2004, 441 mówi o substantywizacji ptc. praesentis *tūs-ont-/-n̥t-, utworzonego od owk. *teu̯h_2- ʽprzybierać na ciele, mocnieć'.

559 Por. *ir ataduos tau už tą paklusnumą tūksteriopą algą, kurią duok Dieve, idant įgytumbei* DP 37_{23} i oddać za to posłuszeństwo tysiączną zapłatę, ktorej daj Boże byśmy dostąpili'. — Neosuf. *-eriopas* jak w *šimteriópas* ʽstokrotny' ustalił się na mocy proporcji analogicznej *šim̃tas* : *šimteriópas* = *tū́kstas* : *x* (*x* = *tū́ksteriopas*).

ʻtłusty, utuczony; żyzny’. SO: *taukaĩ* (zob.).

tùkti II, *tuñka* (war. *tuñkma*, *tuñksma*), *tùko* gw. ʻtracić świeżość pod wpływem ciepła i wilgoci, tęchnąć, stawać się śmierdzącym, zepsutym (np. o mięsie), spleśniałym (np. o ziarnie, mące), zjełczałym (o maśle), *aptùkti* ʻnadpsuć się’, *patùkti* a. *sutùkti* ʻstęchnąć, zaśmierdzieć się’. Pwk. lit. *tuk*- oddaje błr. *tux*-, które zostało wyabstrahowane z zapożyczonego czas. *túxнись*, *túxnu*, 3 sg. *túxne* ʻtęchnąć’ (por. LKŽ XVI, 1085; brak w SLA i LEW). Por. quasiprymarny czas. *tróti* obok *trõtyti*. — Drw. *tùklas* ʻstęchlizna’: *Tuklù smirda pirkioj nuo šito šlapumo* (LKŽ XVI, 1073 porównał to z przymiotnikiem błr. *túxly* ʻstęchły’). Od tego drw. wsteczny: *tùkas* ʻstęchlizna’ (*Pauostyk — tukù atsiduoda* ʻPowąchaj, śmierdzi stęchlizną’), por. *prė́slas* ⇒ *prė́sas*.

tùkti III, zwykle *nutùkti*, *nùtuka*, *nùtukė* gw. ʻzniknąć, przepaść’, por. *Nutuks gražumos pūstynės, ir kalvos apsijuos džiaugsmu*. Refl. *nusitùkti* ts., por. *Kur anas nùstukė, kur pragaišo, nusgrūdo?* ʻGdzie on przepadł, zapodział się?’ Pwk. lit. *tuk*- oddaje błr. *tux*-, które zostało wyabstrahowane z zapożyczonego czas. *patúxнись*, 3 sg. *patúxne* 1. ʻzgasnąć (o blasku, płomieniu’, 2. przen. ʻzniknąć, przepaść’ (por. TSBM 4, 111). LKŽ XVI, 1086 nie zaznaczył obcości tego wyrazu. Brak w SLA i LEW.

tū́las, *-à* ʻniejeden, sporo, wielu’ (*Tū́las taip pasako*. *Tūlose vietose, kampuose, šen ir ten*). SD: *tūlas* «rozmaity, varius, multiplex, multiformis», *žaislai tūli: tekynė, mintynė* «igrzysko, ludicrum». Odpowiednik stpr. *tūlan* adv. ʻdużo, wiele, viel’, np. *beggi mes deininisku tūlan grīkimai* ʻponieważ my co dzień dużo grzeszymy, denn wir teglich viel sündigen’; *toūlan* adv. ʻviel’ albo acc.sg., por. *as quoi tebbe toūlan Gulsennin teickut* ʻsprawię ci dużo bólu [duży ból?], ich wil dir viel Schmertzen schaffen’. Por. Trautmann 1910, 451, Fraenkel 1950, 103. Pbsł. *tū-la- < pie. *tuh$_2$-lo-. Adi. vb. na SZ od pie. *teu̯h$_2$- ʻnabrzmiewać, grubieć; mocnieć’ (LIV^2 639, IEW 1080n.), por. wed. *út tavīti*, pf. *tūtāva* ʻjest mocny’, *tavás*- ʻmocny, silny’, *tūya*- ʻmocny’ (aw. *tuuant*- ʻzdolny, biegły w czym’). Znacz. etym. ʻgruby, otyły, o znacznej objętości’ ⇒ ʻmnogi, liczny’. Paralele sufiksalne: gr. τύλος m. ʻstwardnienie skóry, modzel, nagniotek; gwóźdź drewniany; guz na maczudze’, τύλη f. ʻnabrzmiałość, poduszka, materac’, sti. *tū́lam* ʻkiść, ogon; pióro, puch’. Osobno zob. *tautà*, *tausóti*, *tunus*. — Odpowiedniki słowiańskie: 1. adi. psł. *otylŭ ʻmający nadmierną tuszę’, pol. *otyły* ʻtęgi, gruby, tłusty’, czes. *otylý* ts. (⇐ psł. *ob-tyti), 2. sb. psł. *tylŭ ʻtylna część ciała, tył’: strus. *tylŭ* sb. ʻkark; tylna straż’, ros. *tyl, -a* ʻkark, plecy, tył; tylna straż’, bg. *til* ʻkark, potylica; tyły; obuch siekiery’, czes. *týl, -a*/*-u* ʻtył głowy, kark’, pol. *tył, -u* ʻstrona przeciwległa do przodu’, *tyły* pl. ʻobszar położony poza frontem wojny’ (⇒ *tyłek* ʻpośladki’). Znacz. etym. ʻzgrubiała część ciała’. Słow. nomina są motywowane czasownikiem psł. *tyti, *tyjǫ ʻstawać się grubym’, por. cs. strus. *tyti, tyju* ʻtyć, przybierać na ciele’, sch. *tȉti, tȉjēm* ʻtuczyć się, tyć’, czes. *týt, tyji* ʻtyć, wykorzystywać kogo’, pol. *tyć, tyję* ʻstawać się grubym, tłustym’. Por. rekonstrukcję znaczenia dla wyrazu *stùrplis*. Zob. BSW 331, REW III, 160, LEW 1136n., Derksen 2008, 503. — Drw. *tūlai* SD adv. «rozmaicie; rożnie, rożno», *tūlẽ* a. *tū̃lis* (*žmonių*) ʻmnóstwo, moc (ludzi)’, *dė̃l tūlė̃s* adv. ʻdla towarzystwa, dlatego, że inni’ (*Taboka kosulį kela ir terūkau dėl tūlė̃s* ʻTytoń powoduje kaszel i palę dla towarzystwa’), *tūleriópas* ʻróżnorodny, różnoraki, wieloraki’, DP ʻrozmaity, rozliczny, rożny’ (war. stlit. *tūlerópas*, m.in. DP) — przymiotnik z neosuf. *-eriopas* jak w syn. *daugeriópas*; *tūlýbė* ʻmnóstwo, moc, mnogość czego’, SD[1] 1. *daugybė, tūlybė žmonių* «gmin, plebs, vulgus, populus», 2. «mnostwo, moc», SD *tūlybė* «rozmaitość», *tūlybė liežuvio* «mowy jednegoż narodu, abo iężyka rozność», *tū́limas* ʻniejeden, mnogi, liczny’ (neosuf. *-imas*, por. *ar̃timas* ⇐ *artì*, *tìkimas* ⇐ *tìki*), *tūlingas* SD[1] «rozliczny, varius, multiplex, innumerabilis», *tū́lotinė* ʻmnóstwo, gromada (dzieci). Vb. denom. *tūlóti* a. *tū́loti* ʻgrubo, ciepło odziewać w co, zawijać (dziecko), opatulać’, *apsitū́loti* ʻgrubo się ubrać’.

tulė̃ I 4 p.a., *tulìs* f. 4 p.a. gw. 1. ʽtuleja nakładana na oś wozu, zapobiegająca spadaniu koła', 2. ʽlejkowata rurka służąca do zamocowania trzonka wideł a. łopaty', 3. ʽrynienka do spuszczania soku z drzew', 4. ʽszpunt w beczce'. Zapoż. z pol. *tuleja*. LEW 1137 dopatrywał się tu wyrazu odziedziczonego, spokrewnionego z gr. τύλος m.in. ʽkołek drewniany z gałką na końcu, gwóźdź drewniany' i Ic. *þolur* ʽdulka na wiosło, thole, peg in the side of a boat to keep the oar in place', OE *þoll*, MLG *dolle, dulle* id. (podtrzymał to Kroonen 2013, 550: pgerm. *þulla- < pie. *tul-no-).

tulė̃ II 4 p.a. gw. ʽpochwa na strzały, kołczan' (*Už pečių turėjo pilną tulę strėlių* ʽNa plecach miał pełny strzał kołczan') — zapoż. ze stpol. *tuł*. N.B. LKŽ XVI, 1087 niesłusznie złączył *tulė̃* I i *tulė̃* II w jednym lemmacie.

tùlkas, *tul̃kas* stlit., gw. 1. ʽtłumacz' (*Per tulkus kalbėti* ʽRozmawiać przez tłumaczy'), 2. ʽswat, pośrednik w zawieraniu małżeństwa', 3. ʽptak kawka'. Zapoż. ze strus. *tŭlkŭ* ʽtłumacz; tłumaczenie'. Por. scs. *tlŭkŭ* ʽἑρμηνεύς', ros. *tolk* ʽsens, znaczenie, pojęcie, nauka', ⇒ vb. denom. *tolkovátь, -úju* ʽobjaśniać, tłumaczyć'. Również łot. *tul̃ks* ʽtłumacz' zostało zapożyczone ze staroruskiego. Por. Būga, RR III, 763, SLA 225, REW III, 115, LEW 1137[560]. Co do fonetycznej transpozycji por. zapoż. *pul̃kas, kùrtas, tur̃gus*. Co do akutu por. zapoż. *kùrtas*. Znaczenie lit. ʽswat' wywodzi się z ʽpośrednik' ⇐ ʽtłumacz'. — Drw. *tùlkinyčia* ʽw kościele protestanckim: miejsce dla tłumacza pod amboną' (o neosuf. *-inyčia* zob. s.v. *medinýčia*), *tùlkos* f.pl. ʽzwiady, by dowiedzieć się, czy rodzice panny przyjmą swata'. Vb. denom. *tulkáuti* a. *tùlkauti* ʽbyć tłumaczem; włóczyć się', *ištulkáuti* ʽwyłudzić', *pritulkáuti* ʽnamówić, skłonić do czego', stlit. *tùlkavyti, -iju, -ijau* DP ʽwykładać' [ʽobjaśniać Pismo św.']. Tu też *tul̃kti, -iù, -iaũ* ʽswatać'.

tulipõnas gw. bot. ʽtulipan, roślina Tulipa, jej kwiat' (war. *tulipãnas*). Zapoż. z pol. *tulipan*, przy czym akcent wzoruje się na odpowiedniku błr. *cjulьpán, -u / -a*. — Polską akcentuację odzwierciedla war. gw. *tilìponas* < *tulìponas (ob. *tilipõnas*). Inne war.: *pilipõnas*, *pilypõnas*, *pelipõnas*.

tùlpė bot. ʽtulipan' — zapoż. z nwn. *Tulpe* (stąd też łot. *tul̃pe*). Por. akut w zapoż. *šùlcas*. — War. *tulponà* 2 p.a. wywodzi się z prus.-niem. *tulpōne* (por. GL 144, LEW 657, s.v. *pelipõnas* oraz 1138).

tulžìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽżółć, żółtobrunatna wydzielina wątroby' (war. *tulžė̃*). SD «kolera, żołć, bilis, fel», *tulžis pridegusi* «melancholia, krew abo żołć spalona, atra bilis». Odpowiednik łot. *zulkts* ʽżółć' < *zults (insercja *k*). Wywodzi się z *žùltis przez metatezę spółgłosek na odległość *ž-t > *t-ž*, wywołaną być może adideacją do czas. *tul̃žti* ʽrozmiękać, pęcznieć' (zob. s.v.). Por. LEW 1138, Kabašinskaitė 32. Inaczej Būga, RR II, 320, który wywodził *tulžìs* wprost od czas. *tul̃žti*. Rekonstrukcja pb. *žūl-ti-, transponat ie. *ǵʰl̥h₃-tí-. Formacja na SZ do *žel-* < pie. *ǵʰelh₃- ʽżółknąć, zielenić się' (IEW 429), zob. *žélti* ʽrosnąć wydając zieleń'; SO *žãlias* ʽzielony' (zob. s.v.). Dalej por. SE łac. *helvus* ʽpłowy', scs. *zelenŭ* ʽzielony', SO gr. χολή ʽżółć', stwn. *galla* ts. (*ǵʰolh₃-n-), SZ gr. χλωρός ʽzielonkawożółty' (*ǵʰl̥h₃-ró-). — Słowiańskie nazwy ʽżółci' wywodzą się z dwóch praform: (1) *zŭl-kĭ-, por. strus. *zŭlčĭ* i (2) *zĭl-kĭ-, por. scs. *zĭlčĭ*. Z czasem w nagłosie uogólniono *ž-* pod wpływem adi. *želtŭ ʽżółty' (zob. *žìlas*), stąd sch. *žûč*, ros. *žëlčь*, czes. *žluc*, pol. *żółć* (Derksen 2008, 552). — Drw. *tulžìnė* 1. ʽchoroba cholera', 2. ʽzłość, gniew', *tulžìngas* ʽzgryźliwy, dokuczliwy'.

tul̃žti, *tul̃žta* (*tulž-sta), *tul̃žo* ʽrozmiękać, butwieć; pęcznieć, nabrzmiewać od wilgoci',

[560] Por. jeszcze zapoż. słowiańskie w śrwn. *tolke* ʽtłumacz'. Z jęz. niemieckiego wyraz ten został przejęty przez Prusów, a świadczą o tym takie nazwy osobowe, jak *Tulke*, *Tolke*, *Tolk*, war. *Tloke* (por. Trautmann 1925, 106, 109), jak też od nich utworzone n.m. *Tolken* 1315, *Tulkin* 1315 (AON 188, 238). Zob. też uwagi o stpr. n.o. *Tloke*, zamieszczone s.v. *lokỹs*.

įtul̃žti ʻnamoknąć i napęcznieć'. Odpowiednik łot. *tùlzt, -stu, -zu* ʻnabrzmiewać, puchnąć'. Inchoativum z suf. *-sta-* i SZ *tulž-* ⇐ *telž-*, por. *tel̃žti* ʻmoczyć', *sutel̃žti* ʻroztyć się, zrobić się tłustym', SO *tálžyti* m.in. ʻstąpać powoli po grząskim gruncie, człapać'. Oboczny refleks SZ *tilž-*: *til̃žti* ʻnasiąkać, namakać' (zob. s.v.). Por. Būga, RR II, 261, z paralelami na dwoistość *uR* / *iR*. — Drw. *patulžys* SD «wspuchły», *patulžėlis* DP ʻopuchły'. Por. łot. *tulzis* a. *tulznis* ʻpęcherz od oparzenia'. — Ze słowiańskiego por. psł. *tŭlstŭ ʻtłusty, gruby, tęgi' < *tulž-ta-w strus. *tŭlstŭ*, ros. *tólstyj*, słń. *tolst*, sch. *tȕst*, czes. *tlustý*, pol. *tłusty*. Znacz. etym. ʻnabrzmiały, napęczniały' (por. zwł. *sutel̃žti*). Zob. BSW 331, REW III, 117, LEW 1078n., 1138n., ESJS 967.

tumė́ti, *tùma* (war. *tumė́ja*), *tumė́jo* gw. 1. ʻgęstnieć (o cieczy, kaszy), tężeć, krzepnąć', 2. przen. ʻpoważnieć, stawać się poważnym', cps. *aptumė́ti* ʻpokryć się kożuchem, tj. stężałą warstwą jakiejś płynnej masy', *pritumė́ti* ʻprzywrzeć, przyschnąć (o resztkach potrawy w naczyniu)', *sutumė́ti* ʻzgęstnieć — o zupie, kaszy'. Odpowiednik łot. *tumêt, -u* (war. *-ẽju*), *-ẽju* ʻtężeć, gęstnieć, pokrywać się kożuchem; mętnieć (o płynie); gromadzić się (o chmurach deszczowych); robić się dusznym, ciężkim (o zapachu, powietrzu)'. Morfem *tum-* można ująć jako SZ typu saṃpras. do pie. *tu̯em- ʻpuchnąć, nabrzmiewać', zob. LIV[2] 654. Por. łac. *tumeō, -ēre* ʻwydymać się, puchnąć; wzbierać, piętrzyć się; rosnąć, stawać się większym; unosić się, być wzburzonym', *tumōr, -oris* m. ʻopuchlina, obrzęk, wzdęcie, nabrzmienie; namiętność, wzburzenie, pasja; nadętość, pycha; wrzenie, ferment', *tumulus, -ī* m. ʻpagórek, kopiec (ziemny); kopiec nagrobny, mogiła; grobowiec murowany, mauzoleum', sti. *túmra-* ʻsilny, gruby', stisl. *þumal-fingr* ʻkciuk' (dosł. ʻgruby palec'), stszw. *þumi*, stang. *þūma*, stwn. *dūmo*, nwn. *Daumen* ts. (pgerm. *þuman- m. < pie. *tum-on-, Kroonen 2013, 550). De Vaan 2008, 633 zauważa, że SZ *tu-m- przypomina *tu-h$_2$- jako formę SZ do *teu̯h$_2$- (zob. *tū́las*, *tvóti*). — Nomina z *tum-*: *tumà* ʻmętność', *tumė̃* ʻcoś gęstego, zawiesistego; klej, lepik', *tumai* b.z.a. ʻkit pszczeli', *tùmės* f.pl. ʻmęty, osad denny; śluz; najgorsze pakuły (wraz z paździerzami)', *tùmulas* (zob.), *tumùs* ʻgęsty, zgęstniały, zawiesisty; pochmurny (o dniu)'. Por. nomina łotewskie: *tums* ʻgęsty (o kaszy, zupie), tłusty (o mleku), tęgi, mający dobrą tuszę', *tumîgs* ʻgęsty, zawiesisty (o jedzeniu), tęgi, dobrze odżywiony, wilgotny, ciężki (o powietrzu, zapachu), donośny (o dźwięku)', *tume* ʻ(gęsta) zupa z mąki pszennej; śmietana na słodkim mleku'.

tùmulas 1. ʻkłąb (pary, dymu, kurzu, chmur)', 2. ʻgromada, chmara (ludzi), rój (pszczół)' — dewerbalny drw. na *-ulas* od *tumė́ti* ʻgęstnieć' (zob. LEW 1139). Paralele: *gùbulas* ⇐ *gùbti*; *gùrulas* ⇐ *gùrti* (GJL II, § 211). War. *tumulỹs*. War. *š*-mobile: *štùmulas* ʻkłąb pary, dymu' (por. *štalpà* ob. *talpà*; *štrãkas* ob. *trãkas*). Osobno zob. *mùtulas*. — Drw. wsteczny: *tùmas* ʻrój, chmara' (*Vienu tumu svetimos bitys užejo ir išpjovė mūsų* ʻObce pszczoły przyleciały całym rojem i wybiły nasze'). — Vb. denom. *tumulúoti* ʻ(o dymie, parze) wydobywać się kłębami'. Z tym można porównać łot. *tumuļât* ʻ(o niebie) powoli zasnuwać się chmurami, chmurzyć się; marudzić przy ubieraniu'.

tū́noti, *tū́no* (war. *tū́noja*), *tū́nojo* 1. ʻspokojnie i długo trwać w pewnym miejscu, przebywać, tkwić gdzie' (*Urve tū̃no lapė. Tū̃no kaip pelė po šluota*), 2. gw. ʻbyć pogrążonym (w biedzie)', 3. gw. ʻbyć przyczajonym', *ištū́noti* ʻwytrwać, wytrzymać'. Z innymi suf.: *tū́nioti*, *tūnė́ti* a. *tū́nėti* (*Giriose iš reto tūnėjo viensėdžiai žmonės* ʻW lasach siedzieli z rzadka rozrzuceni pojedynczy osadnicy / mieszkańcy'). Por. syn. *glū́doti, kiū́toti*. Właściwie bez etymologii. LEW 1140 zestawiał z łot. *taũņât* ʻzawijać (w pieluchę), owijać', refl. *taũņuôtiês* ʻpowoli ubierać się, zwlekać, marudzić; być opieszałym, nie być na czas gotowym'. Nie bardzo jest to przekonujące.

tùntas, *tuñtas* ʻduża gromada, drużyna; drużyna harcerska' (DP ʻpoczet, ufiec') — drw. na *-ta-* od neopwk. *tun-* ⇐ prs. *tunù (pie. *tu-n-h$_2$-é-), który omówiono s.v. *tunus*. — War. z

dysymilacją *nt* > *mt*: *tùmtas* ʽgromada, grupa, rój (pszczół)', SD «orszak»; *tuo tùmtu* adv. ʽod razu, za jednym zamachem'. Dalszy wariant, zmieniony przez insercję *p*: *tùmptas* ʽgromada'. Inaczej LEW 1139, s.v. *tùmtas*: *tuñtas* ma *nt* z asymilacji w *mt*, więc należy do vb. *tumė́ti* ʽgęstnieć, tężeć' (podobnie ALEW 1134). Również Endzelīns, DI II, 146 traktował *tùmtas* jako formę prymarną, porównując ją z łac. *tumeō, -ēre* ʽwydymać się, puchnąć, rosnąć, stawać się większym; unosić się, burzyć się'. — Drw. *tuntaĩs* adv. ʽgromadnie', SD *pulkais, miniomis, tuntais* adv. «gromadno, gromadą»; *patùnta* ʽgromadka', *patùntu* adv. ʽjeden po drugim, po kolei, z rzędu' (war. *patùmtu*), *vienu patuntu* b.z.a. adv. ʽza jednym razem'. War. *š*-mobile: *štùntais* ʽchwilami, od czasu do czasu' (*Nėščiai užeina viduriuose štùntais skausmai*, t.y. *ūpais*, JUŠK ʽCiężarna doznaje od czasu do czasu bólów porodowych'). Vb. denom. *sutuntúoti* ʽzejść się, zebrać się w gromadę'.

tuntúoti, *tuntúoju, tuntavaũ* gw. 1. ʽwałęsać się, chodzić bez zajęcia, próżnować', 2. ʽkrzątać się po domu, w obejściu, niespiesznie wykonywać drobne prace w gospodarstwie', *ištuntúoti* a. *sutuntúoti* ʽwydeptać, stratować', *nutuntúoti*: *Senas, bet dar nutuntãvo bažnyčion* ʽStary, ale zdołał jeszcze pójść (z trudem) do kościoła'. Drw. *tuntinė́ti* ʽprzechadzać się; niespiesznie pracować, krzątać się', *tuntulúotis* ʽrobić coś powoli, grzebać się, marudzić'. Zdaniem LEW 1140 bez etymologii. Formacja na *-uoti* przemawia za vb. denominativum od zanikłego sb. *tuntas. Jedyne widoczne comparandum stanowi *tùntas* (zob.), ale kwestią otwartą pozostaje semazjologiczna strona tego porównania. Nie wiadomo, czy należą tu również czas. *tuntė́ti, -ù, -ė́jau* ʽmówić' (*pasituntė́ti* ʽporozmawiać') i *tuntyti, -iju, -ijau* b.z.a. ʽuderzać, bić'.

tunus, *-i* b.z.a. gw. 1. ʽgęsty (o kaszy)', 2. ʽmętny (o płynie)'. War. *tumùs, -ì* 4 p.a. — Z innymi suf.: *tunaĩ* m.pl. ʽwosk pszczeli' (*Tunai yra vaškai rudi ant tikslo dėl uždamijimo plautų avilio*, JUŠK)], war. *tùnas* ts. (*tùno žvakė* ʽświeca woskowa; gromnica'), war. *tumai* m.pl. b.z.a. ʽwosk pszczeli'; *tunìs, -iẽs* f. ʽokruch, paproch na dnie naczynia; źdźbło w oku', *tùnys* a. *tùnės* f.pl. ʽmęty, osad, fusy; pokruszona słoma w sienniku'. Vb. denom. *tunė́ti, tunù* (*-ė́ju*), *-ė́jau* ʽgęstnieć, tężeć; mętnieć' (por. typ *dunė́ti, trunė́ti*) — w części kontekstów wymienia się z *tumė́ti* ⇐ pie. *tu̯em- (zob.); *tùninti* ʽrozsypywać źdźbła, zaśmiecać'. Formy antekonsonantyczne: *patùntai* m.pl. ʽgraty, rzeczy stare, zniszczone' (syn. *rakañdai*), *tùntas* (zob.). Wydaje się, że wymienione wyrazy są derywatami od neopwk. *tun-*, który był produktem metanalizy formy prs. *tunù ⇐ pie. *tu-n-h_2-é- (zob. *tùntas*). Pwk. pie. *tuh_2- ⇐ SE *teu̯h_2- ʽnabrzmiewać, grubieć, mocnieć', por. LIV[2] 639n. Tu też należą *tū́las* i *tvìnti* (zob. s.v.). Inaczej Būga, RR II, 639n.: *tun-* jest st. zanikowym do *tu̯en- ʽpuchnąć, nadymać się' jak w *tvãnas* i *tveñkti*. — WSZ *tūn-*: *tū́nėti, -ja, -jo* ʽpróchnieć' (*Kryžius betūnėdamas pavirto*), *tū̃nės* f.pl. ʽropa z rany'.

tuojaũ, *tuõjau* adv. 1. ʽzaraz, od razu', 2. ʽnaraz, niespodziewanie', 3. ʽod ręki, natychmiast', 4. ʽtuż obok, blisko' — zrost formy zaimkowej *tuõ* ʽtym' (instr.sg. od *tàs*) z ptk. *jau* (zob. *jaũ* II). War. apokopowany *tuõj*. Inne war.: *tuojaũs, tuojõ, tuojõs* (SD[1] <tuoias> «skoro, quamprimum, cito, ocius»), przest. *tuojs*. Por. GJL III, § 813.

tuõkti I, *tuokiù, tuokiaũ* ʽłączyć mężczyznę i kobietę węzłem małżeńskim, dawać ślub', *ištuõkti* ʽrozwieść małżonków', *sutuõkti* 1. tr. ʽpołączyć węzłem małżeńskim', 2. intr. ʽzetknąć się z kim, zejść się, zawrzeć znajomość, zwąchać się z kim' (*Su vagimis sutuokęs, vagiu ir liksi*. *Pati sutuõko su kitu*). Refl. *tuõktis* ʽżenić się', *susituõkti* ʽpobrać się, zawrzeć małżeństwo', *išsituõkti* ʽrozwieść się, zerwać małżeństwo'. Na temat etymologii zob. s.v. *sántuoka*. LEW 1141: *tuok-* jest refleksem *tōk- ⇐ *tēk-, należy więc do *tekė́ti*. — Nomina: *sántuoka* ʽmałżeństwo', *ìštuoka* ʽrozwód' (⇒ *ištuoktìnis* ʽrozwodnik').

tuõkti II, *tuokiù, tuokiaũ* 1. ʽrozumieć, pojmować' (*Ar tuokì, ką pasakiau?*), 2. ʽumieć,

znać, potrafić’, 3. ʽprzeczuwać’ (*Aš kaip ir tuokiaũ, kad teip bus*), *atituõkti* ʽprzypominać sobie; orientować się w położeniu, w miejscu do którego się przyszło’, refl. *atsituõkti* ʽoprzytomnieć; przypomnieć sobie, zdać sobie sprawę z czego’, *pasituõkti* ʽporadzić się kogo, zasięgnąć rady’. War. *š*-mobile: *štuõkti* ʽrozumieć’ (*Kaip tu teip nieko nenuštuokì?*). Nie ma ustalonej etymologii. LEW 1141 identyfikował *tuõkti* II z *tuòkti* I. — Drw. *núotuoka* 1. ʽrozum, roztropność’ (*Koks amžius, tokia ir núotoka*), 2. ʽprzytomność umysłu’ (*Ligonis jau be núotokos*).

túopa ʽtopola, Pōpulus’. Bez etymologii. Būga, RR I, 604 porównał lit. *tuop-* ze słow. *top-* w *topolĭ* i zrekonstruował pierwiastek pie. *tōp-, rzekomo stojący w apofonii z pie. *top-. Dalszego wywodu nie ma. LEW 1141 zestawił *túopa* z *tòpolis*, *tòpilis*, sugerując apofonię *ō : *o (?). Trudno się z tym zgodzić z uwagi na to, że osnowa *tòp-* objaśnia się bez trudu jako zapożyczenie słowiańskie, zob. s.v. *tãpalis*. — N.B. W odniesieniu do słowiańskiego Boryś 2005, 638 zauważa, że znaczna zmienność morfologii w nazwie ʽtopoli’ (m. *topolĭ, *topolŭ, f. *topola, *topolja) przemawia za zapożyczeniem tego wyrazu. Jako źródło zapożyczenia wskazał on (za LEW 572, s.v. *pẽplė*) łac. lud. *papulus (stąd też stwn. *papil*, nwn. *Pappel*).

tū́pauti, *tū́pauju*, *tū́pavau* stlit., gw. 1. ʽprzykucać, siadać w kucki’, 2. stlit. ʽkłaniać się komu’, *linkteriu galvų, tūpauju* SD «kłaniam się, inflecto caput, genu, submitto genu»[usuwam przyp. 22], 3. ʽpowoli pracować’, 4. ʽstarać się komu dogodzić, skakać koło kogo’. Formacja intensywna na *-auti* od *tūp-*, będącego st. wzdłużonym do *tup-*, zob. *tupė́ti*. — Drw. *tū́pavimas* 1. ʽpowolna robota’, 2. ʽdogadzanie komu’, 3. SD «ukłon, adoratio, genuum flexio, officium, reuerentia».

tupė́ti, *tupiù* (3 os. *tùpi*), *tupė́jau* ʽ(o ptakach) siedzieć, (o ludziach) siedzieć przykucnąwszy, siedzieć w kucki’, refl. *susitupė́ti* ʽwciągnąć się, wejść w swoją rolę’. Odpowiednik łot. *tupêt*, *-u*, *-ẽju* ʽkucać; wypróżniać się’. Niejasne. Być może do słabo udokumentowanego pwk. pie. *teu̯p- ʽkurczyć się, kucać’ (LIV^2 641), por. goc. *þiufs* ʽzłodziej’, nwn. *Dieb* (stwn. *diob*, *diub*), ang. *thief* ts. (LEW 74, s.v. *čiáupti*, Casaretto 2004, 56); znacz. etym. ʽten, co kuca, aby nie być widocznym’[561]. Z drugiej strony możliwy jest wywód od interi. *tùpt*, *tū́pt* — m.in. o osiadającym ptaku (*Tùpt, atsitupia ir tupia*), o kucającym lub siadającym człowieku (*Aš tùpt ir žiūriu, kas dedas*). Zob. też ALEW 1134. — Drw. *tupčióti* ʽprzysiadać, kucać; iść z trudem, powoli, niezgrabnie; krzątać się, np. koło pszczół’, *tupdýti* caus. ʽsadzać (kury na jajach)’, *įtupdýti* 1. ʽposadzić (jak ptaka)’, 2. ʽwsadzić do więzienia’, *nutupdýti* ʽdoprowadzić do lądowania, zmusić do lądowania (o samolocie)’; *tupinė́ti* iter. ʽdreptać; nadskakiwać komu, płaszczyć się przed kim, dogadzać komu’; *tupinti* caus.: *užtupinu vištų* SD «nasadzam kokosz, suppono, subijcio oua gallinis» (syn. *užsodinu vištų*). N.B. Z drw. *atãtupstas* (zob.) można odtworzyć zanikłe frq. *tupstyti. — Nomina: *tupìkas* ʽkto kuca, kto jest w stanie przykucniętym’ (por. n.m. *Tupìkai* 4x), *tupyklà* 1. ʽmiejsce, gdzie siedzi ptactwo’, 2. ʽustęp’, *tùpkus* ʽkto drepce w miejscu; kto powoli pracuje’ (⇒ f. *tùpkuvienė*), *tuptùvai* m.pl. ʽmiejsce, gdzie siedzą kury’, *užtupỹs* 1. ʽtrzeci mąż wdowy’ (łot. *uztupis* ts.)[562], 2. ʽmąż idący na gospodarkę żony’ (war. *ùžtupis*, *ùžtupas*, *ánčtupas*). Cps. *vìštatupis* a. *vìštupis* ʽpora pod wieczór’ < *višt.tupis (dosł. ʽpora, gdy kury sadowią się na grzędzie’, por. *vištà*), *žvirblãtupis* ʽzmierzch wieczorny’ (por. *žvìrblis*). — Neoosn. *tupč’-* (⇐ *tupčióti*): *tùpčikas* ʽkto marudzi, leni się’, ⇒ vb. denom. *tupčikáuti* ʽmarudzić; krzątać się

[561] Mniej prawdopodobne jest powiązanie z pie. *(s)teu̯p- ʽpchać, uderzać’, gr. τύπτω ʽbić, tłuc, okładać; trącać, uderzać, trafiać (pociskami)’, łac. *stupeō*, *-ēre* ʽzdrętwieć, być oszołomionym, osłupieć; podziwiać coś, oglądać z podziwem’, *stupēscō*, *-ere* ʽzdumiewać się, wpadać w osłupienie’.

[562] Por. następujące określenia żonatych mężczyzn: *Pirmas — vyras, antras — užkurys, trečias — užtupys, kervirtas — bobkalys, penktas — bobos baigys* ʻPierwszy [z mężczyzn to] mąż, drugi — *užkurys*, trzeci — *užtupys*, czwarty — *bobkalys*, piąty — *bobos baigys*’.

koło czego' (por. *kūlikáuti*, *meilikáuti*).

tū̃pti, *tùpia* (war. *tum̃pa*, *tū̃pia*), *tū̃pė* 1. ʽ(o ptaku) osiąść w gnieździe', 2. ʽwysiadywać jaja, wylęgać', 3. ʽ(o człowieku) przykucnąć, siąść w kucki'. Ingressivum w stosunku do durativum stanu *tupė́ti* ʽsiedzieć przykucnąwszy' (zob. s.v.). Cps. *aptū̃pti* ʽosiąść, okryć skrzydłami (pisklęta)', *atitū̃pti* ʽprzykucnąć, ugiąć tylne nogi', *nutū̃pti* ʽopuścić się do gniazda; wylądować — o samolocie' (⇒ *nutūpìmas* ʽlądowanie'), *pritū̃pti* ʽprzysiąść, przykucnąć; obsiąść drzewo — o ptakach', *sutū̃pti* ʽusiąść — o ptakach', *užtū̃pti* ʽopuścić się, osiąść gdzie, osiedlić się, zamieszkać', refl. *atsitū̃pti* ʽpójść siedzieć, pójść do więzienia', *pasitū̃pti* ʽprzykucnąć, przysiąść'. — Drw. *tū́pauti* (zob.), *tū́pčioti* ʽprzysiadać, kucać; utrzymywać się w siodle; dreptać, stąpać w miejscu, przestępować z nogi na nogę; iść z trudem, powoli; krzątać się, pracować; powoli, leniwie pracować; starać się dogodzić komu, przymilać się; zajmować się kim, skakać koło kogo, nadskakiwać komu', *tū́pčioti viẽtoje* ʽstać w miejscu, nie posuwać się naprzód', *tū́poti* ʽbyć przykucniętym, siedzieć w kucki', *tūpstýti* ʽdoglądać, troszczyć się' (*Tik jau tu ten vaiką gerai tūpstýk, ka anam nieko netrūktų*), refl. *susitūpstýti* ʽusadowić się (na krzesłach)' i ʽzgodzić się, zawrzeć ugodę' (*Be teismo susitū̃pstėm savo tarpe dėl tos vagystės*). Nomina: *tūplỹs* ʽdziecko, które nie chce wstawać ani chodzić', *užtūpỹs* ʽmąż idący na gospodarkę żony' (war. do *užtupỹs*).

turbãcija gw. ʽkłopot, fatyga, zachód, strapienie' — zapoż. z pol. przest. *turbacyja* (por. LEW 1142). — Neoosn. *turbac*-: vb. denom. *turbãcyti*, *-iju*, *-ijau* ʽtrapić, niepokoić, kłopotać', refl. *turbãcytis* ʽtrapić się, kłopotać się, trudzić się'. ZS 59 niesłusznie uznał to za zapoż. z błr. *turbavácca* (zob. niżej *turbavótis*).

turbavóti, *turbavóju*, *turbavójau* gw. ʽniepokoić, przeszkadzać, nie dawać spokoju', refl. *turbavótis* ʽniepokoić się, kłopotać się' — zapoż. z błr. *turbavácь*, refl. *turbavácca*, *turbújusja* (⇐ pol. *turbować*, *turbować się*). Por. LEW 1142.

turbū́t adv. ʽchyba, być może, zapewne' — z uniwerbizacji zwrotu *tùri bū́ti*, dosł. ʽmusi być' (por. ros. *dolžno bytь*). Por. *galbū́t*, *žūtbū́t*.

turė́ti, *turiù* (3 os. *tùri*), *turė́jau* ʽtrzymać, władać, mieć, posiadać; musieć, mieć obowiązek'. SD[1] *turiu* m.in. «dziedziczę; dzierżę». SD *nuturėt* «utrzymać kogo, sum tenendo, sustinere possum», *praturė́ti* 1. ʽprzetrzymać (gdzie, coś)', 2. ʽwykarmić, wyhodować', 3. ʽurodzić, zwł. po raz pierwszy', *suturė́ti* ʽwstrzymać, powstrzymać, nie pozwolić, zatrzymać', *užturė́ti* ʽzatrzymywać', SD *ažuturiu* «hamuię; zatrzymawam co». Refl. *susiturė́ti* ʽpowstrzymać się od czego'. Odpowiedniki bałt.: łot. *turêt*, *turu*, *turẽju* ʽtrzymać, obchodzić, świętować', gw. ʽmieć, posiadać', *paturêt* ʽpotrzymać; zachować (w pamięci)', refl. *paturêtiês* ʽrodzić, wydawać na świat', stpr. *turīt* ʽmieć', *turrimai* ʽmamy; winniśmy' (z inf., kalka nwn. *wir haben inf.*). Refleks *tur-V* z *turH-V przedstawia SZ typu saṃpras. do pwk. setowego pie. *tu̯erH- (zob. *tvérti*). Alternant ten doznał dwu przekształceń. Po pierwsze wprowadzono go do pozycji przedspółgłoskowej: *turmė* PK ʽmajątek, posiadłość' (por. *tvermẽ*, *ìštvermė* ⇐ *tvérti*; *dermẽ* ⇐ *derė́ti*), *tur̃tas* (zob.). Po drugie krótkowokaliczne *tur-V* stało się osnową dla st. wzdłużonego *tūr-V*, por. żm. *tūrė́ti*, *tūriù* (3 os. *tū̃ri*), *tūrė́jau* m.in. ʽtrzymać, dzierżeć, nie puszczać' (por. typ *patrūkė́ti*, *pagė́ti*). Zob. też ALEW 1136. Nieprawdopodobny jest wywód *tūrė́ti* z *tveréti w LEW 1081 (s.v. *terė́ti*). — Drw. *turinė̃tis*: *ažusiturinėju* SD[1] «powściągam się, abstineo, teneo mihi». Nomina: *pasìturimas* ʽdostatni', *pasìturintis* a. *pasiturį̃s* ʽniebiedny, zamożny', (*jiẽ gyvẽna pasìturinčiai* ʽżyją dostatnio, dość dobrze im się powodzi'), *prãturos* f.pl. ʽpierwszy poród' (⇒ *praturìnis* ʽpierworodny'), *turinỹs* ʽtreść'. — Neoosn. *turė*-: *apturėtojas* SD «nabywacz, partor» (syn. *įgytojas*, *gautojas*), *ažuturėklės* SD f.pl. «hamulec, sufflamen», *neturėlis* SD[1] 1. adi. «nędzny, miser, calamitosus...», «niedostateczny, pauper, egenus, inops, infirmus», 2. sb. «chudzina;

nieborak, nieboraczek, niebożątko», *neturėliu stajuos* SD[1] «ubożeię, ad paupertatem redigor», *nenuturėtinai* adv. SD «popędliwie, impotenter, effrenatè», *nusiturėtinai* adv. SD «powściągliwie, continenter, modestè», *turẽklai* m.pl. ʽporęczeʼ, *turẽklė* ʽrękojeść, rączka pługaʼ, *turẽklės* f.pl. ʽwodze, cugleʼ, SD «poręcze u wschodu» (war. gwarowy na *-ekl-*: *turẽklės* skomentowano s.v. *áudeklas*), *turẽklos* f.pl. ʽlejceʼ, *turė́tojas* ʽposiadacz, właścicielʼ, SD «dzierżawca, posses[s]or» (por. *laimė́tojas* ʽzwycięzcaʼ). — Neoosn. *turėj-*: *apturėjimas* SD «nabywanie czego» (syn. *įgijimas*), *susiturė́jėlis* ʽkto powstrzymuje się od czego, np. od paleniaʼ (por. *susižadė́jėlis*), *turė́jimas* ʽposiadanieʼ, SD «maiętności cudzey trzymanie na poprawę; mienie czego», SD[1] «dzierżawa, possessio» (syn. *turtas*). — Nomina z WSZ *tūr-*: *ìštūra* ʽwytrzymałośćʼ, *sántūra* ʽopanowanie, wstrzemięźliwość, powściągliwośćʼ (⇒ *santūrùs* ʽpowściągliwy, opanowanyʼ), *tūrìngas* ʽobszerny, przestronnyʼ, *tū̃ris* ʽobjętość czegoʼ (neol.), cps. *rañktūris* ʽrękojeśćʼ (zob. *rankà*). Neoosn. *tūrė-* (⇐ *tūrė́ti*): *tūrẽklai* m.pl. ʽporęcze (kładki, schodów)ʼ, *tūrẽklas* ʽmlon w żarnachʼ, *tūrẽkliai* m.pl. ʽmacica zwierzątʼ.

turgavyčià, gen.sg. *turgavỹčios* 2 p.a. stlit. ʽplac targowyʼ. Analiza: *turg-avyčia*. Chodzi tu o polonizm: *targavyčia ⇐ pol. przest. *targowica* ʽplac, na którym odbywają się targiʼ, i zastąpienie polskiego leksemu *targ-* litewskim *turg-*, por. *tur̃gus* ʽtargʼ i ʽtargowiskoʼ (zob. Kabašinskaitė 28). SD *turgavyčios* f.pl. «targowisko, forum, locus negotiationis». Paralela: *mokavyčia* ⇐ pol. *makowica*. Rodzimą formacją na *-nyčia* jest *turgáunyčia* ʽplac targowyʼ (m.in. BRB) ⇐ *turgáuti* ʽtargować, handlowaćʼ.

tur̃gus, *-aus* 1. ʽtarg, sprzedaż towarów w określone dni tygodnia na wydzielonym miejscuʼ, 2. ʽtargowisko, miejsce, gdzie odbywają się targiʼ — zapoż. ze strus. *tŭrgŭ* (Būga, RR III, 763, SLA 226, ZS 59, LEW 1143, ALEW 1136). SD *turgų darau* «cenię, szacuię co, pretium impono..., æstimo, taxo...». Z tego samego źródła pochodzi łot. *tur̂gus*[2] ʽtargʼ (gw. *tìrgus*). Por. ros. *tórg* ʽhandel; targowanie sięʼ, przest., gw. ʽtarg, rynek, jarmarkʼ, loc.sg. *na torgú*; pl. *torgí* ʽlicytacja, przetargʼ. Co do transpozycji fonetycznej por. *tùlkas* ⇐ strus. *tŭlkŭ*; *pul̃kas* ⇐ strus. *pŭlkŭ*. — War. *tur̃gas* ʽludzie zebrani na targuʼ (*Ant atlaidų visas turgas tik aplink žydą su puodais* ʽPodczas odpustu cały targ tylko wokół Żyda z garnkamiʼ). — Drw. *paturgẽ* ʽupominek przywieziony z targu; miejsce na skraju targowiskaʼ, *pãturgis* ʽdzień następujący po dniu targowymʼ, *tur̃gavas*, *-à* ʽtargowyʼ (*turgavà dienà* ʽdzień targowyʼ), *turgiẽtis* ʽten, kto właśnie wrócił z targuʼ, *turgìnė* ʽłódź do przewożenia towaruʼ, *tur̃ginis* a. *turgìnis* ʽsłużący do wyjazdu na targ (wóz, sanie); do sprzedania na targu (prosię, koń)ʼ, *turgìnis dantìs* ʽprzedni ząbʼ. Cps. *bóbturgis* ʽmiejsce, gdzie handlują głównie kobiety; ostatni targ przed zapustamiʼ (por. *bóba*), *saldãturgis* (zob. *saldùs*), *skaistãturgis* ʽostatni targ przed Bożym Narodzeniemʼ (zob. *skaistùs*), *šeškãturgis* ʽpierwszy targ po Bożym Narodzeniuʼ (zob. *šẽškas*), *turgãdienis* ʽdzień targowyʼ (por. *dienà*), *turgãvietė* ʽplac targowyʼ, SD «rynek, forum» (por. *vietà*). Vb. denom. *turgáuti* ʽsprzedawać, handlować czym; kupować, targować (się)ʼ, war. *turgavóti*, rzadko *turgúoti*, wsch.-lit. *turgùiti*. Neoosn. *turgau-* widać w *turgáunyčia* przest. ʽtarg; targowiskoʼ (por. neosuf. w *var̃pnyčia*, *žibnyčia*, ŽD 357), cps. *turgauvietė* ts. b.z.a. (por. *vietà*).

tur̃kti, *tur̃kia*, *tur̃kė* 1. ʽwydawać głos — o żabach, kaczkachʼ, 2. ʽmącić wodę — o kaczkachʼ, 3. ʽryć ziemię — o świniachʼ, 4. ʽwydziobując wyżerać — o gęsiach w ogrodzie warzywnymʼ, 5. ʽdługo coś robić, guzdrać się, grzebać sięʼ, 6. ʽnawoływać świnieʼ, *ištur̃kti* ʽwydziobać (o kaczkach, gęsiach), wyżreć (suszone na strychu mięso, o kunie); zryć łąkę, kartoflisko (o świniach); wygrzebać jamę (o raku)ʼ, *užtur̃kti* ʽw pewien sposób zwoływać świnie do chlewuʼ. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *kur̃kti* (zob.). Por. łot. *turkšêt* a. *turškât* ʽmruczeć; dużo mówić, paplaćʼ (LEW 1144). — Drw. *turklỹs* 1. ʽturkuć podjadek, Gryllotalpa gryllotalpaʼ (*Turklys ir savo vardą yra gavęs dėl to, kad išturkia ir suėda augalų šaknis* ʽTurkuć zawdzięcza swą nazwę temu, że wygrzebuje i zżera korzenie roślinʼ) (por.

syn. *kurklỹs* ⇐ *kur̃kti*), 2. ʽświerszczʼ, 3. ʽślimakʼ. — Neoosn. *turkl-*: gw. *turklẽlis* ʽsynogarlica, ptak z rodziny gołębi, Streptopelia risoriaʼ (SD «sinogarlica, turtur»), por. lit. liter. *purplẽlis* ts. — U Bretkuna ukazuje się war. *turtlelis* ts. Temat *turtl-* może zostawać pod wpływem odpowiednika nwn. *Turtel*(*taube*).

tur̃lyti, *tur̃lija*, *tur̃lijo* 1. ʽ(o kaczkach) robić dziobem w wodzie, błocie w poszukiwaniu pożywieniaʼ, 2. ʽpluskać się w wodzie, kąpać się — o dzieciachʼ, 3. ʽmącić, zanieczyszczać wodęʼ, 4. ʽnakładać jedzenie, rozlewać (piwo)ʼ, 5. ʽprać, płukać byle jakʼ, 6. ʽpowoli, niespiesznie coś robićʼ, 7. ʽsuwać się pomału, pełzaćʼ. Prawdopodobnie onomatopeiczne. — Drw. *pãturlės* f.pl. ʽnieczysta woda, zmącona przez kaczkiʼ, *tur̃lė* ʽnapój dla zwierząt; luraʼ, *tur̃lius* ʽkto mitręży z robotąʼ.

turmà, *-õs* 4 p.a. stlit., gw. ʽwięzienieʼ, np. *ažu tai kaliniu sėdėjo turmoj* SP I, 36_{14} ʽza to więźniem siedział w tarasieʼ. *Pakliuvo turmõn* ʽTrafił do więzieniaʼ. SD[1] *turma* «ciemnica, więzienie, carcer, ergastulum» (syn. *kalinė*). Zapoż. z błr. *turmá*, *-ý* (SLA 226, ZS 59, LEW 1144). — Drw. *turmẽlė* a. *turmẽlis* ʽareszt, pomieszczenie dla aresztowanychʼ, *tur̃mininkas* ʽwięzień, były więzieńʼ.

tur̃sinti, *tur̃sina*, *tur̃sino* 1. ʽwypinać tyłek, iść wystawiwszy tył, iść pochyliwszy się do przoduʼ, 2. gw. ʽbezustannie się krzątaćʼ (war. *tùrsinti*). Czasownik na *-inti*, utworzony od interi. *tùrst*, *tur̃st*, opisującej ruch wypięcia tyłka (*Subine tur̃st ir eina sau*. *Nuėjo į kamputį, tùrst atsisėdo*) lub od interi. *tùrs tùrs*, opisującej chód osoby wypinającej tyłek. War. *tvìrsinti* (por. stosunek *tvìrtas* : *tur̃tas*). Inaczej LEW 1144, który orzekł, że etymologia jest sporna. — Z innymi suf.: *tùrsčioti* ʽpracować zgiętym w pół; obawiać się, bać sięʼ, *tursė́ti* ʽpracować zgiętym w pół, np. przy wiązaniu snopów, kopaniu rowówʼ, *tursóti* a. *tùrsoti* ʽleżeć rozwalonym, wylegiwać się; być w stanie zgiętym, jak w starości; iść wystawiwszy tyłʼ, refl. *tursótis* ʽprzewracać się z boku na bok nie mogąc zasnąćʼ, *tur̃sti*, *-iù*, *-iaũ* ʽwypinać tyłek; pracować zgiętym w półʼ. — Nomina: *tùrsa* c. ʽkto chodzi wystawiwszy tył (o małym a. grubym człowieku); kto powoli chodzi, wolno pracuje; kto się wyleguje, leniuchujeʼ, *tursà* f. ʽzmierzchʼ, *tur̃sas* a. *tùrsas* ʽtyłekʼ, *tur̃skus* ʽkto lubi się wylegiwaćʼ (por. *smir̃skus*, *ẽskus*). Cps. *tursašikìnis* wulg. ʽkto odznacza się wypiętym tyłkiemʼ (por. *šikìnė*), *tur̃smiegis* a. *tùrsmiegis* ʽdrzemkaʼ, *tursómiegis* ʽspanie na brzuchu; krótki odpoczynek (zwykle o zmierzchu); drzemka poobiednia; czujny, niespokojny sen; przeciąganie się po śnieʼ (por. *miẽgas*), war. *tursãmiegis*, *tursiãmiegis*, war. metatetyczny: *trusãmiegis*.

tur̃tas ʽbogactwo, majątek, mienie, dobytek, nieruchomośćʼ (war. *tur̃tė*). SD *turtas* «bogactwa, dobra; kaduk, obumarłe dobra; maiętność, mienie czego, osiadłość, puścizna», SD[1] «dzierżawa, possessio» (syn. *turėjimas*). Dewerbalny drw. z suf. *-ta-* od pwk. na SZ *tur-V* do *tu̯ēr-C, por. *turė́ti* ʽmiećʼ i *tvérti* ʽchwycić, ująćʼ. Przed sufiksem spółgłoskowym spodziewalibyśmy się raczej refleksu *tūr-C*, tj. lit. †tùrtas < *turH-to, por. SE *tvérti*. Krótkowokaliczne *tur*— należy więc rozumieć jako neoosnowę, którą wyodrębniono w typie antewokalicznym *turė́ti*. Łot. odpowiednik różni się rodzajem: *turta* ʽmienie, majątekʼ. — Neoosn. *turt-*: *turtė́ti* ʽbogacieć, bogacić sięʼ, *praturtė́ti* ʽwzbogacić sięʼ, do tego ingressivum *pratur̃sti*, *-stu*, *-taũ* ʽwzbogacić sięʼ.] Nomina: *neturtė* SD «nędza; niedostatek; ubostwo» (⇒ *netur̃tėlis* ʽbiedakʼ), *tur̃čius* ʽbogaczʼ, *trokštulys turtės* SD «łakomstwo» [dosł. ʽrządza bogactwaʼ], *turtuõlis* ʽbogaczʼ. Cps. *vientur̃tis*, *-ė* ʽjedynak, -aczkaʼ (por. *víenas*).

tuskė́ti, *tùska*, *tuskė́jo* 1. ʽwydawać odgłos, stukać (np. o krosnach), dudnić, huczećʼ, 2. ʽbić — o sercuʼ. SD[1] *tusku* «trzaskam, tono, crepo, fulmino», SD «tłukę co, pulso, quatio, tundo» (syn. *kuliu*). War. z dźwięcznym szkieletem spółgłoskowym: *duzgė́ti*, *dùzga*, *-ė́jo* ʽstukać, huczećʼ. Czasownik utworzony od interi. *tùks* — o uderzeniu, podobnie jak *tuksė́ti* ⇐ *tùks* i *tvaksė́ti* ⇐ *tvàks*. — Z innymi suf.: 1. *tuskénti* ʽstukać, pukać do drzwi, łomotać,

dudnić', SD *tuskenu* «kołacę, biję we drzwi» (syn. *klumbenu*); war. z antycypacyjnym *n*: *tunskénti* 'kołatać' (m.in. u Mażwida); war. z udźwięcznieniem: *tuzgénti* 'stukać, łomotać', *duzgénti* 'pobrzękiwać', 2. *tùskinti* 'trzaskać, uderzać czym; targać, budzić ze snu potrząsaniem, szturchać' (war. *dùzginti* 'trząść, tarmosić'), *ištùskinti* 'zrobić coś z trzaskiem', refl. *tùskintis* 'jechać wozem; tłuc się, hałasować'.

tùsti, prs. *tų̃sta* (z denazalizacji *tųsta < *tuns-sta-, por. gw. *tuñsa*), prt. *tùso* 'gruzłowacieć, skupiać się w grudki, bryłki (np. o mące)', *sutùsti*: *Drėgnai pabuvo ir sutùso* [miltai] 'Było przez jakiś czas wilgotno i [mąka] zbiła się w grudki'. Drw. *tùsulas* 'bryłka, grudka'. Niejasne. Alternanty na SP †tves-, †tvas- nie zostały zaświadczone.

tusùs, *-ì* 4 p.a. gw. 1. 'wytrzymały (o człowieku)', 2. '(o lodzie) mocny, nie pękający pod naciskiem', 3. 'powolny, niespieszny', drw. *tusùmas* 'wytrzymałość'. Niejasne. Czy chodzi tu o wschodniolitewskie traktowanie adi. *tąsùs*? (zob. *tąsýti*).

tùščias, *-à* 1. 'próżny, pusty', 2. 'znikomy, nieskuteczny, bezużyteczny; niepoważny', 3. 'niezamieszkały, wyludniony', 4. 'pozbawiony drzew', 5. 'nic nie mający, nic nie niosący, (przybywający) z pustymi rękami, bez podarków', 6. 'nie rodzący owoców', 7. 'bez okrasy, suchy (o kaszy)'. DP 'prozny, domniemany, bez pociechy'. SD «czczy, vacuus, inanis & cassus, vanus», «dęty, cauus», «nieważny, irritus, infectus», «prożny, vanus, inanis», *tuščia vieta nuog vyresnybės* «wakuie iaki urząd, vacat locus iudice», *netuščias* «nie na czczo». Odpowiednik łotewski z insercją *k*: *tukšs* 'próżny, pusty; daremny, niepotrzebny' (war. *tušks*, *tūšks*). Wraz z odpowiednikiem słowiańskim scs. *tъštь* 'κενός', ros. *tóščij* 'chudy, lichy, suchy, szczupły, mizerny, wychudzony; czczy, jałowy', stpol. *tszczy* 'mający puste wnętrze (żołądek, orzech, owies, okręt bez ładunku)', pol. *czczy* 'pusty, głodny', przen. 'beztreściwy, nic nie znaczący, bezcelowy' (*na czczo* adv. 'bez jedzenia od wstania ze snu') kontynuuje formację pbsł. *tušt-i̯a-. Jak *stãčias* < *stat-i̯a- zakłada osnowę *statas (zob. *stóti*), tak też *tùščias* wymaga *tušta- jako osnowy. Inne paralele: *kur̃čias* ⇐ *kur̃tas*; *slãpčias* ⇐ *slãptas*. Ze zmianą (*u*)*s* w *u*(*š*) z pbsł. *tus-ta- < pie. *tus-tó-, adi. vb. do pwk. *teu̯s- / * tus- 'być pustym, stawać się pustym, próżnym' (LIV^2 642, ALEW 1138). Por. aw. *tusən* 3 pl. 'tracą panowanie nad sobą'. Nomina: ags. *ðost* 'odchody, nawóz', stwn. *dost* 'brud, nieczystości' < pgerm. *þusta-, znacz. etym. 'wypróżnienie' (por. Lloyd-Lühr-Springer 1998, 739n.). Lit. *tuš-* stanowi zatem formę na SZ do zanikłego vb. *čiausti < pie. *teu̯s-. — Por. jeszcze wed. *tucchyá-* 'pusty', sb. n. 'pustka' < *tus-sḱ(i)i̯- (NIL 704), które wcześniej niesłusznie było utożsamiane z parą *tùščias* — *tъštь*, zob. dyskusję w Villanueva Svensson 2009, 18n. (tam też krytyka rekonstrukcji pie. *tus-sḱ-ti̯o- > bsł. *tušti̯a-, podanej w BSW 333). LEW 1145n. nie daje rekonstrukcji. — Drw. od neoosn. *tušt-*: *ant tuščiõs* adv.: *Visas darbas vė̃l ant tuščiõs nuė̃jo* 'Cała robota znów poszła na marne', *tuščiomìs*, *tuščiõm* adv. 'nic nie niosąc lub nie wioząc, z pustymi rękami', *tùštas* 'próżny, pusty' (por. *tušt-* ⇐ *tuštì* nom.pl. m.), *tuštybė* SD «czczość, inanitas, vacuitas», «prożność, marność, vanitas, futilitas» (syn. *niekas*), *tuštìmai* (zob.). Cps. *pùstuštis* 'na wpół pusty, pustawy' (por. *pùsė*), *tuščiakalbis* 'gaduła, papla' (por. *kalbė́ti*), *tuščiamalaĩ* m.pl. 'czcza gadanina, paplanina' (por. *málti*), *tuščiavárpis* 'o pustych kłosach' (por. *várpa*), *tuščiavidùris* 'pusty w środku' (por. *vidurỹs*). Vb. denom. 1. *tuštáuti* 'stać pustym, być niezamieszkałym', 2. *tušteliáuti* 'marnować czas, tracić czas' (brak osnowy †tuštel-), 3. *tuštė́ti*, *-ja*, *-jo* 'stawać się pustym, pustoszeć, wyludniać się', 4. *tùštinti* 'opróżniać, wypróżniać', *ištuštinu* SD «czczym czynię, exinanio».

tùškas a. *tuškà* gw. 'kawałek zwilżonej bułki a. cukru, zawinięty w szmatkę i dawany niemowlęciu do cmoktania, aby je uspokoić, smoczek do ssania; smoczek gumowy'. Odpowiednik łot. *tušķis*, *tūšķis*. War. gw. *tùkšlis* (*Tùkšlį įkiši vaikuo, ir gulės* 'Wetkniesz dziecku smoczek i będzie [spokojnie] leżało') wskazuje na związek nazwy 'smoczka' z interi. *tùkš* m.in. 'cmok' — o głośnym pocałunku. Paralele: pol. *smoczek* ⇐ *smokać* 'cmokać,

głośno wsysać' (interi. *smok*); pol. gw. *cmoczek* ⇐ *cmokać* (interi. *cmok*); lit. *čiulptùkas* ⇐ *čiul̃pti* (zob.).

tùšti, *tũšta* (*tųšta < *tunš-sta, war. *tuñša*), *tùšo* gw. 1. ʽprzeć, zaparzać się, ulegać rozkładowi na skutek działania ciepła i wilgoci', 2. ʽ(o potrawie) dusić się pod przykryciem'. Jest to gwarowy wariant czas. *šùsti* ʽprzeć, gnić, próchnieć' (zob. s.v.). Forma simplex *tùšti* została prawdopodobnie wyodrębniona z vb. cps. *ištùšti*. To ostatnie powstało drogą fonetyczną z *ištusti (asymilacja perseweracyjna: *št-s* > *št-š*), z kolei *ištusti ze starszego *iššusti (*šš* > *št* przez dysymilację).

tuštìmai, *-ų* m.pl. ʽpachwiny, tj. dolna część podbrzusza między nasadą nogi a brzuchem'. War. *tuštimaĩ*, *-ų̃*. Obok *tùštymas* ʽmiejsce pod piersią lub pod pachwiną'. Są to rzeczowniki urobione suf. *-ima-* od osnowy przymiotnej *tušt-*, jak w *tùščias* ʽpróżny, pusty' (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽmiejsce puste'. Paralele: *plonìmas* ⇐ *plónas*; *minkštìmas* ⇐ *mìnkštas*; *tirštìmai* ⇐ *tir̃štas*.

tutė́ti, *tutù*, *tutė́jau* gw. 1. ʽbiegać, latać hałasując (o dzieciach)', 2. ʽpracować, trudzić się, krzątać się', 3. ʽbyć przepełnionym, np. o więzieniu' (*Prikišti kalėjimai, nebė[ra] vagių kur dėti* ʽPrzepełnione więzienia, nie ma gdzie wsadzać złodziei'), cps. *atitutė́ti* ʽprzybyć, przyjechać z hałasem (o gościach)', *sututė́ti* ʽzejść się, zbiec się szybko, z hałasem', *užtutė́ti* ʽzarobić'. Bez etymologii.

tūtà 2 p.a. przest., gw. 1. ʽrura, rurka', 2. *šáutuvo tūtà* ʽlufa karabinu', 3. ʽtutka, torebka z lejkowato zwiniętego papieru; wszelka wąska torebka', 4. *brìtvos tūtà* ʽfuterał na brzytwę', 5. ʽmetalowa rurka naboju, gilza', 6. ʽfujarka pastucha'. Wraz z łot. *tũta*, *tūte* ʽtutka' zapożyczone z dn. *tūte* (zob. ME IV, 283, LEW 1146) lub nwn. przest. *Tute* ⇐ dn. *tūte* (zob. EWD 1478).

tùtinas gw. ʽdługi nóż rzeźnika, nóż służący do zarzynania świni'. War. *tũtinas*. Odpowiednik łot. *tutenis* (*tutens, tutans, tutins*) ʽgroßes Dolchmesser', łot. gw. *tutins* ʽstary, tępy nóż', *tuten-pīlis* (znacz. nieznane, por. lit. *peĩlis* ʽnóż'). Bez etymologii, por. ME IV, 274n., LEW 1147. — Nazw. *Tùtinas*, *Tũtinas* (spolszczone *Tutinas*, *Tutynas*), z pochodzenia zapewne przezwisko rzeźnika (inaczej LPŽ II, 1090n.).

tutùtis, *-čio* ʽdudek, Upupa epops' — nazwa ptaka pochodzi od interi. *tùtu*, naśladującej głos dudka, por. *Tùtu tutùtis, aš pats kukutis*. Por. syn. *dudùtis* oraz *kukùtis*, *lukùtis*, *lupùtis*. Z inną budową: *tutlỹs*, *tūtlỹs* (nazw. *Tutlỹs*, *Tùtlis*). Podobne brzmienie w łot. *tutens* ʽdudek', *mēŗa tutens*, *bada tūte* ts. (ME IV, 275, LEW 1147).

tũzas, *tū́zas* 1. ʽas, karta do gry najwyższej wartości w danym kolorze', 2. ʽktoś wpływowy, gruba ryba', 3. ʽgrubas' — zapoż. z pol. *tuz* a. ros. *tuz* (LEW 1147). Por. łot. *tuza*, *tuze*, *tuzis*, *tũzis* ʽas' ⇐ ros. *tuz*, *-á*.

tũzė 2 p.a., *tūzė̃* 4 p.a. gw. 1. ʽskórzany woreczek na tytoń, kapciuch', 2. ʽsakiewka na pieniądze' — zapoż. z prus.-niem. *dūz* f. (GL 144, LEW 1147, Čepienė 178), por. nwn. *Dose*.

tũžyti, *tũžiju*, *tũžijau* stlit., gw. ʽbyć zmartwionym, martwić się, niepokoić się, smucić się; tęsknić', SD *tũžiju* «frasuię się, sum anxius, solicitus...» (syn. *sieluojuosi*, *apmauduoju*, *nerimstu*). Refl. *tũžytis*, *-ijuos*, *-ijaus* ts., por. *Tũžytis yra turėti didį rūpestį* JUŠK ʽ*Tūžytis* to jest mieć wielkie zmartwienie'. Zapoż. z błr. *tužýcь*, *tužú*, 3 sg. *túžycь* (por. SLA 226, LEW 1147n.). — Būga, RR II, 437 sądził, że do zapożyczonego czas. *tũžytis* dotworzono inchoativum z suf. *-sta-*: *įtū́žti*, *-tū́žtu* (*tūž-stu), *-tū́žau* ʽrozgniewać się, rozzłościć się'; też z samogłoską krótką: *įtùžti* ts. Z uwagi na różnicę znaczeń ʽmartwić się' : ʽzłościć się' wywód taki nie wydaje się pewny. — Drw. *tūžbà* 2 p.a. ʽzmartwienie, niepokój; smutek, tęsknota',

SD «frasunek» (syn. *sielavartas, apmauda, nerimastis*)[dodaję przypis][563], *tū́žnas* BRB, WP ʻsmutny, przepełniony smutkiemʼ.

tū̃žti, *tū́žta* (*tūž-sta), *tū́žo* gw. ʻ(o rzece) wzbierać, wylewać, (o ciele) wzdymać się, obrzmiewać, puchnąćʼ, *patū́žti* ʻpodmoknąć, podejść wodąʼ, *užtū̃žti* ʻwylać, wystąpić z brzegów; opuchnąć, zapuchnąćʼ. Oboczny pdg. *tùžti, tū̃žta, tùžo* ts. świadczy o tym, że prs. *tū́žta* wywodzi się z *tųž-sta, które odnowiło formację infigowaną *tu-n-ža. W takim razie akut byłby wtórny. Brak alternantów †tvež-, †taužˉ. Pochodzenie pierwiastka niejasne.

tvaĩkas a. *tváikas* 1. ʻczad z piecaʼ, 2. ʻnieprzyjemny zapach, smród, swąd spaleniznyʼ (war. *tvaikaĩ / tváikai, tváiga*), 3. ʻzaduch, duchota w pomieszczeniuʼ, 4. ʻodurzenie, zamroczenie wywołane alkoholemʼ. War. *tváigas, dváikas*; *tváiga, dváika*. Odpowiednik łot. *tvàiks* ʻpara, opar, wyziew; czad węglowy; duszność, duchota, parnośćʼ, vb. denom. *tvaicêt* ʻprzygrzewać (o słońcu); poddawać działaniu paryʼ. Łot. *tvaik-* ma obok siebie alternanty *tvik- / tvīk-* i *tveik-*. Formacja na SO *tvaik-* do *tvik- / *tveik-, izolowana i niejasna, por. LEW 1148. — Zwrot pol. *woń / zapach bije w nos* ʻdaje się czućʼ nasuwa myśl o możliwym związku *tvaĩkas, tváikas* z czas. ʻbićʼ, mianowicie na gruncie apofonii *tvaik-* : *tviek-*, por. *tvíekti, -iu, -iau* ʻmocno bić, uderzać (dłonią, kijem, kopytem)ʼ. — Drw. *tvaikùs* ʻpełen czadu, swądu; parny, duszny (o dniu)ʼ, *tvaikulỹs* ʻsmród, fetorʼ. Vb. denom. *tvaĩkti, -stù, -aũ* ʻzaczadzieć; dostać zawrotu głowy, np. od kieliszka wódkiʼ, *patváikti* ʻprzejść smrodem, stać się śmierdzącym (np. o mięsie)ʼ, *pritvaĩkti* ʻzacuchnąć, zatęchnąć (o pomieszczeniu)ʼ, *tváikinti* caus. ʻdoprowadzać coś do zaśmierdnięcia; smrodzić, napełniać smrodemʼ. — SZ *tvik- / tvīk-*: łot. *tvìkt, -stu, -ku* ʻodczuwać duszność, usychać z pragnienia; pragnąć czegoʼ (prs. *tvink-stu ⇐ *tvi-n-ku, prt. *tvikau); lit. *ištvỹkti, -sta, -o* ʻzmęczyć się, osłabnąćʼ (w słowniku Mieżinisa) może być pożyczką łotewską. Osobno zob. *tuĩkti*. — SE *tveik-*: łot. *tveicêt* a. *tveicinât* ʻrobić się dusznym, parnym (o porze południowej), wzbudzać pragnienieʼ, *tveicinêt* ʻogrzewać sięʼ, nomina: *tveicîgs* ʻduszny, parny, gorącyʼ, *tveiks* ʻopar, wyziewʼ.

tvaksė́ti, prs. *tvàksi* (war. *tvàksa, tvàksia*), prt. *tvaksė́jo* ʻbić — o sercu, pulsie; cykać — o zegarzeʼ. Czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *tvàks* — o biciu serca (*Mano širdelė tvaks tvaks tvaks!*). Por. równoznaczne czas. *taksė́ti* i *tuksė́ti*.

tvaksóti, *tvãkso, tvaksójo* 1. ʻstać, rozpościerać się (o wodzie w okresie roztopów)ʼ, 2. ʻleżeć nieruchomoʼ. Niejasne. Interi. *tvàks* nie jest używana w znaczeniu, o które tu chodzi. Nie całkiem przekonuje łączenie z *tvaksė́ti* w LEW 1148n., mianowicie przy założeniu zmiany znaczeniowej ʻbić, uderzaćʼ ⇒ ʻrozlewać sięʼ.

tvãnas ʻwylew wody, powódź, potopʼ. SD[1] *tvanas*, [pl.] *tvanai* «potok, torrens», *tvanai* SD[1] «powodź, inundatio, diluuium» (syn. *patviniai*). Dwuznaczne. Po pierwsze, może być formacją dewerbalną na SO *tvan-* ⇐ *tven- / tvin-*, por. *tvìnti* ʻwzbierać — o rzeceʼ (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *tvans* ʻpara, opary, wyziewyʼ, war. *dvans* (⇒ vb. denom. *tvanêt* ʻrobić się parno, gorąco i wilgotnoʼ). Zob. ŽD 32, 468, LEW 1149, ALEW 1139. Po drugie, może być drw. deprefigowanym z *pãtvanas* gw. ʻpowódźʼ, stlit. bibl. ʻpotop, zagłada świata przez zatopienieʼ (m.in. Mž). Podobna budowa: *atãtvanas* 1. ʻobszar zalany powodzią; woda powodziowaʼ, 2. ʻpłycizna u brzegu jezioraʼ, 3. ʻduży obszar czegośʼ, *į́tvanas* ʻmała powódź, lekkie podtopienieʼ, *į́tvanis* ʻmiejsce, gdzie rzeczka wpływa do jezioraʼ. W kwestii deprefiksacji por. *pãstapas* ⇒ *stãpas*; *pãšaras* ⇒ *šãras*; *pažastìs* ⇒ *žãstas*. Por. też rozwój

[563] LA 226, LEW 1147 i ALEW 1139 niesłusznie uważali *tūžbà* za zapoż. z błr. †tužba albo stpol. †tużba. — Do *tūžbà* jest war. *tūžmà* (2 p.a.), por. *slūžmà* jako wariant do *slūžbà* (zob.). Por. jeszcze rymowane zwroty: *Slūžmà tūžmà* ʻSłużba [to] zmartwienieʼ, *Slūžyjau tūžyjau pas poną* ʻSłużyłam martwiłam się u panaʼ. Pierwszy z nich przypomina pol. *Służba nie drużba* ʻSłużba to nie przyjaźńʼ. — War. m. *tū̃žmas* BRB ʻsmutekʼ przypomina *slū̃žmas* ʻsłużbaʼ (zob. s.v. *slū̃žyti*). Drw. *tūžmìngas* ʻsmutny; niespokojnyʼ.

pãtapas ʽpotop’ (polonizm) > *padapas ⇒ *dãpas,* zwykle *dapaĩ* m.pl. ts.[dodatkowy przypis][564]. — Drw. *tvanùs* ʽrozlewny — o rzece, jeziorze, które w czasie opadów szybko wzbiera i rozlewa się’, cps. *griektvanis* przest. ʽpotop, Sintflut’ (kalka z nwn. *Sünd-flut*, por. *griẽkas* ʽgrzech’). Vb. denom. 1. *tvanė́ti, tvãni* (war. *tvãna*), *-ė́jo* ʽbyć zalanym wodą’, *nutvanė́ti* tr. ʽzalać pola (o deszczu)’, intr. ʽnasiąknąć wodą, zgnić (o zbożu)’, 2. *tvãnyti, -ija, -ijo* ʽlać obficie — o deszczu; zalewać łąkę — o rzece na wiosnę’ (*pritvãnyti* ʽnalać dużo, do pełna; napełnić, np. cały worek’), 3. *tvanóti* ʽbuchać — o ogniu; lać się obficie (o piwie, winie)’, *sutvanóti* ʽspłonąć’, 4. *tvanúoja, -úoti* ʽjest szeroko rozlany’. — N.jez. *Tvãnius*, n.rz. *Atãtvanas*. — Jak st. wzdłużony *tvān- wygląda osnowa *tvon-* w drw. *tvónyti* a. *tvõnyti, -ju, -jau* ʽlać obficie, nalewać dużo (na talerz)’ i *tvonúoti* ʽstać — o wodzie powodziowej’ (syn. *tvanúoti*). — Zapoż. lit. w błr. *тванъ* ʽgrzęzawisko, topiel’, ros. gw. *тванъ, тванъja* ts., ukr. *тванъ* ʽgęsty, grząski szlam w rzece’ (por. REW III, 84n., LEW 1149, Laučjute 40).

tvar-, nomina na SO *tvar-V* ⇐ *tver-*, por. *tvérti* ʽchwytać; grodzić’: *apìtvaras* ʽogrodzona łąka; halo wokół księżyca’ (war. *apýtvaras*), *ãptvaras* ʽzagroda, ogrodzone pastwisko’, *ìštvara* ʽwytrzymałość’ (⇐ *ištvérti*), *į́tvaras* ʽucho (kosy), zawias (drzwi, okna), szyna ortopedyczna’, *pértvara* ʽprzegroda, przepierzenie’, *príetvaras* ʽzaparcie stolca, zatwardzenie; rozwolnienie’ (war. *prietvariùs*), *sántvara* ʽmiejsce, gdzie się schodzi kilka płotów’, *ùžtvara* ʽpłot, przeszkoda’, *ùžtvaras* ʽbariera’. Osobno zob. *patvarùs*, *tvártas*. — Ze słowiańskiego por. scs. *pritvorŭ* ʽarkada, portyk’ ⇐ *pritvoriti* ʽdodać, zaopatrzyć w co’; scs. *zatvorŭ* ʽzasuwa; więzienie’ ⇐ *zatvoriti* ʽzamknąć’.

tvárdyti, *tvárdau*, *tvárdžiau* ʽpowściągać, kiełzać, opanowywać, hamować, tłumić’, DP ʽzatrzymywać, hamować, powściągać, trawić’, *sutvárdyti* ʽpowściągać, poskramiać, ujarzmiać’, refl. *tvárdytis* ʽopanowywać się’, DP ʽwstrzymawać się, hamować się’. Intensivum z suf. *-dyti* i SO *tvar-* ⇐ *tver-*, por. *tvérti* m.in. ʽchwycić, ująć’. Paralele: *tárdyti* ⇐ *tìrti*; *spárdyti* ⇐ *spìrti*. Por. ALEW 1140. — Nomina postvb. *sántvarda* ʽopanowanie, panowanie nad sobą’ (⇐ *sutvárdyti*), *savìtvarda* cps. ʽsamoopanowanie’ (por. *sãvas*). — Neoosn. *tvardy-*: *tvárdymas* DP ʽwstrzemięźliwość, powściągliwość, pohamowanie’.

tvarkýti, *tvarkaũ*, *tvarkiaũ* ʽsprzątać, porządkować, doprowadzać do porządku, naprawiać, remontować; załatwiać sprawy, zarządzać czym’, *pértvarkyti* ʽprzebudować, przekształcić, urządzić na nowo’. Znaczenie przemawia na rzecz vb. denominativum od sb. *tvarkà* ʽporządek, ład’. Tymczasem w literaturze *tvarkýti* uchodzi za deverbativum na SO *tvark-* ⇐ *tvirk-*. Zob. *ištvìrkti* ʽrozpieścić się, rozpuścić się’ (s.v. *tvìrkti*) i typ *karpýti* ⇐ *kir̃pti*. Por. Leskien 1884, 353, Būga, RR II, 437, ŽD 531 (GJL II, § 635n. *tvarkýti* nie wymienił).

tvarsýtis, *tvarsaũs*, *tvarsiaũs* gw. 1. ʽprzewracać się z boku na bok (nie mogąc zasnąć)’, 2. ʽwiercić się (nie mogąc usiedzieć na miejscu)’, *pasitvarsýti* ʽo dziecku w kołysce: rozkopać się rozrzucając pieluszki’. Niezwrotne: *ištvarsýti* ʽo lekarzu: zbadać chorego’. Z innym suf.: *tvarstýtis* (*tvars-sty-) ʽprzewracać się na łóżku’. Pwk. *tvars-* przedstawia formę SO do *tvers-* / *tvirs-*, por. z jednej strony *atsitver̃sti* a. *iššitver̃sti* ʽpołożyć się w niedbałej pozie, rozwalić się; nieprzyzwoicie się obnażyć pokazując tyłek’, z drugiej strony *tvirsóti* / *tvìrsoti* ʽleżeć w niedbałej pozie; być zgiętym, jak w starości; wylegiwać się, leniuchować’. Etymologia niepewna. Może *tvirs-* stoi w alternacji z *turs-*, zob. *tur̃sinti* ʽwypinać tyłek’. LEW 1150 i 1152 nieco inaczej porządkuje wymienione tu formy.

tvárstyti, *tvárstau*, *tvársčiau* 1. ʽchwytać (rękoma, zębami), łapać (raki)’, 2. ʽstawiać płoty’, 3. ʽoddzielać przegrodą zwierzęta (w oborze, stajni)’, 4. ʽopasywać ranę, owijać bandażem, obwiązywać, przewiązywać’. Odpowiednik łot. *tvar̂stît* a. *tvãrstît* ʽchwytać, łowić,

[564] Zwraca uwagę pominięcie *tvãnas* i *pãtvanas* w monografiach S. Ambrazasa 1993 i 2000.

łapać; starać się o coś, pragnąć'. Analiza synchroniczna: frequentativum z suf. *-styti* i SO *tvar-* ⇐ *tver-*, por. *tvérti* m.in. 'chwytać'. Paralele: *nárstyti* ⇐ *nérti*; *várstyti* ⇐ *vérti*. Analiza etymologiczna: *tvarst-yti, caus.-iter. z suf. *-yti* i SO *tvarst-* od neopwk. *tvirst- ⇐ prs. *tvìrsta* 'mocnieć — o chorym)' (zob. *tvìrti*). Paralele: *svarstýti* ⇐ *svìrsta*; *kárstyti* ⇐ *kársta*; *kùrstyti* ⇐ *prakùrsta*. — Neoosn. *tvarst-*: *tvárstas* 'przewiązka, bandaż', *tvárstis* ts. (por. *saĩstas* ⇐ *saistýti*). — Neoosn. *tvars-* (*tvars-sty-): *ãtvarslai* (zob.), *patvárslės* 'lejce' (por. *atvarslaĩ*), *tvárslas* 'bandaż', *tvárslės* f.pl. 'wodze, lejce' (inaczej ŽD 170: suf. *-sl-*).

tvártas 1. 'jeden z budynków dla zwierząt domowych i ptactwa: obora dla krów; chlew dla świń; stajnia dla koni; kurnik', 2. 'ogrodzone miejsce pod gołym niebem, w którym zamyka się w lecie bydło, owce, świnie; koszar', 3. 'zagrodzona część chlewu, obory', 4. 'płot, przegroda, bariera', 3. 'bandaż' (*Tvartas rankoms, tvanklys kojoms*). Dewerbalny drw. z suf. *-ta-* i SO *tvar-* ⇐ *tver-*, por. *tvérti* m.in. 'grodzić, otaczać płotem'. Znacz. etym. 'miejsce ogrodzone, opasane ogrodzeniem'. Paralele apofoniczne: *nártas* ⇐ *nérti*; *var̃tai* ⇐ *vérti*; *šlaĩtas* ⇐ *šliẽti*. W nieco innym kierunku poszedł rozwój znaczeniowy odpowiednika łot. *tvarts* 'schronienie, kryjówka; sadzawka na ryby'. Por. ŽD 321n., LEW 1151, ALEW 1140. — Drw. *añttvartis* 'strych, piętro w stodole a. chlewie do składania siana, owsa, koniczyny' (war. *añttvartė*), *tvartýnas* 'licha obora', cps. *tvártnamis* 'obora połączona z izbą mieszkalną' (por. *namaĩ*).

tvaskė́ti, *tvãska*, *tvaskė́jo* 1. 'błyszczeć się, lśnić (o metalu, o ostrzu), połyskiwać', SD *tvasku* «błyszczę się, jaśnieię, lsknę się» (syn. *blizgu*, *žibu*), 2. 'buchać (o ogniu, płomieniu)', 3. 'bić (o sercu, pulsie)', 4. 'mówić głupstwa, paplać'. Caus. *sutvãskinti* 'zapalić, spalić'. Dotąd bez objaśnienia. LEW 1151 zestawiał z *tvyskė́ti* i *tvoskė́ti*, nie wyciągając wniosku etymologicznego. Prawdopodobnie chodzi tu o czasownik na *-ėti*, utworzony od wykrzyknika, por. *tvàks* — o biciu serca; o nagłym ruchu' (⇒ *tvaksė́ti*, zob.). Dodanie samogłoskowego sufiksu do interjekcji o strukturze *-Vks* czasem pociąga za sobą metatezę *ks* > *sk*, por. *tuksė́ti* i *tuskė́ti*.

tvérti, *tveriù* (zam. *tverù), *tvė́riau* 1. 'chwytać', 2. 'grodzić, opasywać płotem', 3. 'przewiązywać, obwiązywać, mocować, przytwierdzać', 4. 'wytrzymywać, znosić (przeciwności), opierać się, trwać'. SD *tveriu* «grodzę, sepio, munio» oraz «tworzę ser, figuro, gelo, congelo caseum» (syn. *lipiu*). Cps. *aptvérti* 'ogrodzić; obandażować', *ištvérti* 'wytrzymać, przetrwać', *įtvérti* 'osadzić na trzonku, wprawić (kosę, sochę), oprawić', *nutveriu* SD «imam kogo», *nutveriu ažu plaukus* SD «porywam za łeb», *patvérti* 'porwać, pochwycić (rękoma, zębami, szponami); schwytać, np. złodzieja; wytrwać, wytrzymać, ostać się', *pértverti* 'na nowo ogrodzić; na nowo umocować, osadzić (kosę); zmienić opatrunek, bandaże', *pertveriu* SD «przegradzam», *sutvérti* 'przewiązać (ranę), zewrzeć, zestawić (złamaną kość); wytrzymać, znieść', stlit. też 'stworzyć, powołać do istnienia, do życia' (kalka pol. czas.), *užtvérti* 'zagrodzić'. Refl. *tvértis* 'grodzić sobie; chwytać się', *atsitvérti* 'odgrodzić się', SD *nesitverių̨s* «nieskromny, immodestus, insedatus, importunus», *susitvérti* 'schwycić się za ręce'. Odpowiednik łot. *tver̂t, tveŗu, tvêru* 'chwycić, ująć, złapać'. Do pie. *tu̯erH- 'ująć, ochwycić', por. nomina gr. σειρά, joń. σειρή f. 'lina, sznur, powróz; arkan; bandaż', σορός f. 'urna na prochy ludzkie, urna popielna' (por. LIV² 656, przyp. 1: tylko bsł. i gr.; Beekes 2010, 1316). — Drw. na SE-V: *tverė́ti*, *tvẽri*, *-ė́jo* 'być trwałym, zdatnym do użytku przez długi czas' (war. *terė́ti*, zob. s.v.), *tverinė́ti*: *tvoras tverinė́ti* 'stawiać płoty', *aptverinė́ti* 'otaczać ogrodzeniem', *karves attverinė́ti* 'odgradzać od siebie krowy w oborze', *tverióti* 'zagradzać'. Nomina: [stąd zabrano 2 wyrazy z SD do ustępu WSE] *tvẽralas* 'bandaż', *tverė̃* 'ucho kosy', *tvẽrės* f.pl. 'łubki do unieruchomienia złamanej kończyny'. — SE *tver-C*: *tvérdinti* 'umacniać', refl. *nusitvérdinti* 'dać się złapać, zostać złapanym (np. na kradzieży)', *aptvérstyti* 'otoczyć płotem, ogrodzić'. Nomina: *sutvertas* SD «stworzony», ⇒

sutvértojas ʽstwórca', SD «stworzyciel, creator, procreator»; *tvermė̃* ʽwytrwałość, wytrzymałość', war. *ištvermė̃*, *ìštvermė* (⇒ *tvermìngas* ʽwytrzymały, dobrego zdrowia'), *tvertùvė* ʽucho kosy', *ū́ktverỹs* (zob. *ū́kis*). — WSE *tvėr-*: *tvė́riau* (prt.), drw. *patvėrė́ti* ʽprzez czas jakiś pleść płot' (*Dar patvėrė́siu bent sieksnį ir eisiu gult*). Nomina: *nesitvėrimas* SD «niepowściągliwość; nieskromność», *pertvėrimas* SD «przegroda, przegrodzenie», *sutvėrė́jas* DP ʽstworzyciel, tworca' ob. *sutvėrėjis* PK ʽstworzyciel', *sutvėrimas svieto* SD «stworzenie świata», *tvėrė̃* ʽucho kosy', *tvėrė́jas* 1. ʽkto splata, stawia płoty', 2. ʽkto nastawia kości' (war. *įtvėrė́jas*), 3. SD «tworca, stworzyciel», *tvėrimas* SD «tworzenie, creatio, conformatio», SD[1] «grod, sepes, septum... castrum, aula, curia» (syn. *pilis*, *tvora*), *užtvėrė́jas* ʽkto zastępuje drogę weselnikom w celu odebrania wykupu'. — SZ w dwojakiej postaci: 1° SZ typu saṃpras. *turH-V ⇐ *tu̯erH-: *turė́ti* (zob.), 2° SZ *tu̯r̥H-C: *tvìrti* (zob.), *tvìrtas* (zob.). SZ-V *tu̯r̥H-V: *datviróti* a. *ištviróti*, *-ju*, *-jau* ʽwytrwać przez czas pewien, do jakiegoś kresu; przetrzymać, znieść co, wytrzymać'. Wygląda jak intensivum typu *išsimóti* ⇐ *sémti* (zob. GJL II, § 565), ale z uwagi na znaczenie należy liczyć się z ewentualnością metatezy °*trivóti* (zob.) > °*tviróti*. — WSZ *tvyr-*: *tvýroti* a. *tvyróti*, *-ju*, *-jau* ʽutrzymywać się, trwać, unosić się (o mgle, o zapachu)' (paralela: *stýroti* ⇐ *stìrti*). — SO *tvár*-C (*tu̯orH-C): *tvárdyti* (zob.), *tvárstyti* (zob.), *tvártas* (zob.). — SO *tvar-V* (*tu̯orH-V): scs. *tvoriti*, *tvorjǫ* ʽrobić, powodować', ros. *tvorítь*, *tvorjú* ʽtworzyć, robić', czes. *tvořit*, *-ím* ʽstwarzać, formować', pol. *tworzyć*, *tworzę* ʽkształtować, formować, układać; stanowić coś, składać się na co', < psł. *tvoriti caus.-iter. ʽnadawać czemuś kształt' ⇐ ʽotaczać coś ogrodzeniem' (transponat ie. *tu̯orH-éi̯e-, por. LIV[2] 656). Nomina: zob. *tvar-*. — WSO *tvor-* < *tu̯ār-: *tvorà* (zob.).

tviegà 4 p.a. gw. ʽwrzód na opuszce palca; ropień wywołany przez wbitą w palec drzazgę', por. *Į nykštį įsimetė tviegà, reik dėti vištšūdžio, sukąsnoto su duona ir sviestu*. *Tvink tvink tvinkčio[ja] pirštas, tviegai įsimetus*. War. *tvėga* b.z.a. Innych form o pwk. *tvieg-* nie ma. Nasuwa się porównanie z *tveig-* w słabo poświadczonym czas. *tveĩgti*, *-iù*, *-iaũ* gw. ʽcuchnąć, śmierdzieć', por. *Koks čia tvaigas tveigia*, t.y. *smirdi* (JUŠK). LEW 1153 zestawiał *tviegà* raczej z *tváiga* ʽsmród; czad', zakładając wspólne dla tych wyrazów znaczenie pierwotnie ʽcuchnąć'. Wymieniony w LEW, *l.c.* war. *tvyga* b.z.a. nie figuruje w LKŽ. N.B. Spółgłoska *-g-* w *tváiga* nie jest stara, lecz pochodzi z udźwięcznienia *-k-*, zob. s.v. *tváikas*.

tviẽksti, *tviẽskia*, *tviẽskė* 1. ʽoślepiać (o słońcu, o blasku)', 2. ʽsilnie błysnąć (o błyskawicy)', 3. ʽpłonąć jasnym płomieniem', 4. ʽczerwienić się', 5. ʽsilnie uderzyć, walnąć', 6. ʽszybko iść, biec', cps. *ištviẽksti* ʽzwiększyć płomień (w lampie); szybko wyjść, pobiec gdzie', *nutviẽksti* ʽspalić w jednej chwili (o pożarze), opalić (o słońcu), zarumienić się, poczerwienieć'. Prawdopodobnie zmienione z *tviesti przez insercję *k* przed grupę *-st-*. Zmiana ta mogła być objawem zbliżenia do bliskoznacznych czas. *tvíekti* ʽmocno bić, uderzać' i *tvaskė́ti* (zob.). Po ustaleniu się formy pierwiastkowej z *k* pojawiły się alternanty antewokaliczne: *tviesk-*, SZ *tvisk-*. Rekonstrukcja: plit. *tvies- jako refleks pie. *tu̯ei̯s- (LIV[2] 654), por. gr. σείω ʽpotrząsać, wstrząsać; poruszać, niepokoić, szantażować', pass. σεισθῆναι ʽchwiać się, kołysać się', σεισμός m. ʽtrzęsienie (ziemi), wstrząs (ciała)', wed. *átviṣur* aor. 3 pl. ʽzapłonęły, rozgorzały', *tveṣá-* ʽiskrzący się, błyszczący'. W LIV[2], *l.c.* brak jest wzmianki o lit. czasowniku. — SZ *tvisk-* / *tviks-*: *tviskė́ti*, *tvìska*, *-ė́jo* ʽbłyszczeć, błyskać' (war. *tvizgė́ti*), *tvìksterėti* ʽbłysnąć, mignąć; kopnąć, wierzgnąć', *tvìskinti* ʽmocno świecić, razić oczy; świecić lampą; błyskać się (o błyskawicach); doprowadzać do połysku, glansować, pucować'. — WSZ *tvysk-* / *tvyks-*: *tvyksóti* ʽbłyszczeć' z *tvyks-sóti < *tvysk-sóti (por. *páistyti*); *tvyksė́ti*, *tvýska* (war. *tvýksta*), *-ė́jo* ʽpobłyskiwać — o błyskawicy' z *tvyks-sėti < *tvysk-sėti (GJL II, § 627). Por. interi. *tvýkst* — o nagłym rozbłysku (błyskawicy), o wystrzale, o szybkim ruchu', ⇒ *tvýkstelėti* a. *tvýksterėti* ʽbłysnąć; uderzyć; kopnąć, wierzgnąć' oraz ʽprzyjść na myśl'. Cps. *baltvỹkslė* ʽbłędny ognik, płomyk ukazujący się nad bagnem a. torfowiskiem wskutek samozapalania się gazu błotnego' (por. *balà*; war.

baltvỹkšlė), *žaltvỹkslė* ts. (por. *žãlias*). — SO *tvaisk*-: *tvaĩskinti* ʽbić, uderzać, młócić', *tvaiskýti* ʽrzucać na strony, rozrzucać; bić, uderzać', *tvaiskùs* ʽświecący oślepiającym blaskiem, rażący oczy (o słońcu); gadatliwy'.

tvìlkti, *tvìlkstu, tvìlkau* 1. ʽparzyć się, przeć' (Šlapelis 1940,, 546), 2. ʽrozgrzewać się, rozpalać się (o chorym w gorączce)', 3. ʽpalić się bez płomienia, tlić się', *atitvìlkti* ʽo zabitej kurze: zmięknąć po sparzeniu ukropem', *ištvìlkti* ʽo drzewach w sadzie: wymarznąć z powodu silnych mrozów', *nutvìlkti* ʽsparzyć się, oparzyć sobie (rękę)'. Caus. *tvìlkyti* a. *tvilkýti* 1. ʽsparzyć ukropem (ubitego wieprza), sparzyć naczynie', 2. ʽzaparzać (zioła, herbatę)', 3. ʽszczypać — o mrozie' (*Šaltis tvìlkė skruostus*), *ištvìlkyti* ʽwyparzyć, wyczyścić wrzątkiem (koryto, beczkę, naczynie), usunąć brud, zapach', *įtvìlkyti* ʽmocno uderzyć, zdzielić', *nutvìlkyti* ʽsparzyć, oparzyć; przeszyć — o bólu; obić, zbić kogo'. Brak alternantów †tulk-, †tvelk-, †tvalk-. Możliwe pochodzenie onomatopeiczne. Por. interi. *tvìlkt* — o lekkim uderzeniu, klepnięciu, o nagłym ruchu, *tvýlkt* — o mocnym uderzeniu. LEW 1153 nieprzekonująco zestawiał *tvìlkti* z *tvìnti* ʽrozlewać się' i ostatecznie z pie. pwk. *teu̯ə- / *tū- ʽnabrzmiewać, grubieć'.

tvýloti, *tvýlau* (war. *tvýloju*), *tvýlojau* 1. ʽzachowywać się cicho, trwać bez ruchu, w milczeniu; milczeć, nic nie mówić', 2. ʽchmurzyć się — o niebie', 3. ʽleżeć wyciągniętym', 4. ʽczaić się — o strachu, śmierci'. Prawdopodobnie *tvyl*- jest wariantem *v*-mobile do *tyl*-, por. *tylė́ti* ʽmilczeć' (paralela: *tverė́ti* obok *terė́ti*). LEW 1153: «Etwa zu lit. *tylà*?». — Z innym suf.: *tvỹlinti* ʽskradać się; uciekać' (war. *tvìlinti*). — Drw. *tvylà* c. ʽktoś małomówny, zamknięty w sobie' (por. *tylà* ʽcisza').

tvinksė́ti, *tvìnksi* (war. *tvìnksia*), *tvinksė́jo* 1. ʽbić — o pulsie, tętnie' (*tvinksi momuo, smagenos* SD «bije ciemię, palpitat cerebrum, vertex»), 2. ʽbić — o sercu', 3. ʽboleć z przerwami, pobolewać'. Drw. na *-sėti* od *tviñkti* (zob.). Por. syn. *tvaksė́ti*. — Drw. *tvinksėjimas geras* SD «puls dobry, eurythmus pulsus», *tvinksėjimas piktas* SD «puls zły, arythmus pulsus» (por. syn. *plastėjimas*). Neoosn. *tvinks*-: *tvìnksnis* a. *tviñksnis* ʽbicie serca, pulsowanie krwi w tętnicach, tętno, puls'.

tviñkti, *tviñksta, tviñko* 1. ʽnabrzmiewać, puchnąć, pęcznieć, np. o wymieniu' (*tvinkstu pienu* SD «mlecznieię, mleka nabieram, lactesco»)', 2. ʽnarywać — o wrzodzie' (*tvinksta mi* SD[1] «iątrzę się, crudesco, recrudesco, suppuro»), cps. *nutviñkti* ʽo wrzodzie: nabrać, przejść w ropienie', *pritviñkti* ʽnabrać, wypełnić się (o wymieniu, o piersiach kobiecych), wezbrać (o rzece), narwać (o wrzodzie)'. Osnową był tu neopwk. *tvink*-. Pochodzi on z reanalizy formy prs. *tvinksta, będącej insertowanym (-*k*-) wariantem do *tviñsta (inf. *tviñti, prt. *tvìno) ʽwzbierać — o rzece, wymieniu, wrzodzie'. Por. *tvìnti, -sta, -o* ʽwzbierać — o rzece'. Z czasem nastąpiła dyferencjacja formalna czasowników *tviñkti* i *tvìnti*, a wyraziła się ona w sposobie akcentowania (wtórny akut w pdg. *tvìnti*). Odpowiednik łot. *tvìkt, tvìkstu, tvìku* ʽczuć duszność; cierpieć z powodu upału', łot. kuroń. *tvinkt, tvinkstu, tvinku* ʽmocno boleć, narywać — o wzbierających wrzodach'. — Drw. *tvìnkčioti* ʽpulsować, bić; rwać, powodować ostry, przerywany ból (np. o wrzodzie)', *tvinksė́ti* (zob.). — SO *tvank*-: *tvankìnti* caus. 1. ʽ(wodę) zatrzymywać, tamować, gromadzić', 2. ʽprzez niedojenie powodować wezbranie wymienia krowy' (*Pritvankìnta karvė — tešmuo lyg žemės*), *tvankýti* ʽowijać nogi onucami', *tvanksóti, tvañkso* ʽrozlewać się — o wodzie w okresie roztopów', *tvankstýti* ʽzatrzymywać przepływ wody, tamować'. Nomina: *tvankà* ʽtama, grobla, staw; parność, znój', *tvañkas* ʽparność, duszność', *tvankùs* ʽparny, duszny'. — Jest prawdopodobne, że do pary *tvink*- / *tvank*- dotworzono SE *tvenk*- o funkcji czas. przechodniego, por. *tveñkti, -iù, -iaũ* ʽtamować, zastawiać tamą bieg rzeki i powodować rozlanie się wody'. Inaczej LIV[2] 655, który widzi w *tveñkti* refleks pie. *tu̯enk- ʽnaciskać, wtłaczać', por. stwn. *dwingan* ʽzmuszać, przymuszać', SZ gr. σάττω ʽnaładować, napełnić, napchać' (*tu̯n̥k-i̯e-). Podobnie Beekes 2010, 1311 i

ALEW 1140.

tvìnti, *tvìnsta* (war. *tvýsta, tvỹna*), *tvìno* ‘wzbierać, rozlewać się (o rzece), nawadniać się’, *tvýsta ùpė* ‘rzeka występuje z brzegów’ (SD <twista vpe> «wylewa z brzegów rzeka, stagnat, vndat, accrescit flumen»), cps. *aptvìnti* ‘zalać się wodą’, *ištvìnti* ‘podnieść się, wylać (o wodzie, rzece)’, *pritvìnti* ‘wezbrać; opuchnąć, zaropieć (o palcu)’. Caus. *tvìndyti* ‘zalewać, zatapiać’, *užtvìndyti* ‘zalewać, wylewać (o rzece)’. Brak alternantu na SO (†tvándyti) przypomina takie wypadki, jak *mìndyti, kìldyti, gìrdyti*. Inne drw.: *ištvìnyti* (zob. *tuĩnyti*), nomen: *į́tvinolis* ‘miejsce zalewane przez rzekę’, *patviniai* m.pl. «powódź, inundatio, diluuium». WSZ *tvyn-*: *pótvynis* ‘powódź’. — Związki zewnętrzne pierwiastka *tven-* / *tvin-* pozostają niejasne. Transponat ie. *tunH- ⇐ *tuH- (zob. *tunus*). LEW 1154 przyjmował rozszerzenie przez *-en-* pwk. *tū- ⇐ *teṷə- ‘nabrzmiewać, grubieć’ (pie. *teṷh_2-, zob. *tū́las*). Būga, RR II, 639n. postulował pwk. pie. *tṷen- / *tṷn̥- / *tun- ‘puchnąć, nadymać się’. — Poza dwoma wyrazami poświadczonymi w Litwie pruskiej w XIX w., *aptvenėjimas* i *nutvenėjimas* ‘zalewanie (wezbraną wodą)’, które zakładają zanikły czas. *tvenė́ti, prs. *tvena / *tveni ‘być rozlanym — o powodzi’, brak jest form na SE *tven-* o znaczeniu ‘wzbierającej wody’. Są za to takie formy, które odnoszą się do ognia, por. płd.-lit. *tvenė́ti, tvẽna, -ė́jo* ‘tlić się, żarzyć się, palić się bez płomienia’ (por. dwojakie znaczenie czas. *tvanóti* s.v. *tvãnas*). — WSE *tvėn-*: *tvėnà* ‘miejsce (na łące), gdzie po powodzi pozostaje woda i ryba’, vb. denom. *tvėnúoti* ‘żarzyć się, palić się bez płomienia’ (*Liepsna užgiso, bet žairios tvėnúoja*). — SO *tvan-*: *tvãnas* (zob.). — WSO *tvon-* < *tṷān-: *į́tvõnyti* ‘wchlusnąć, wlać za dużo’, też ‘zbić kogo’, *tvonúoja* (inf. *tvonúoti*) ‘jest wezbrany, szeroko rozlany; o ogniu: bucha’. — Ciekawą innowacją apofoniczną jest SO *tvain-*, który dotworzono do SZ *tvin-*. Por. *tvaĩnyti, -iju, -ijau* ‘(wodę) wlewać, nalewać, rozlewać’ (por. syn. *tvãnyti* s.v. *tvãnas*). Refl. *tvaĩnytis* ‘bić się z kim’ (por. pol. pot. *lać się* ‘bić się’). Paralele dla nowego SO: *pain-* ⇐ *pin-; skain-* ⇐ *skin-; train-* ⇐ *trin-*. LEW 1148, s.v. *tvainýtis* niesłusznie nazywa alternant *tvain-* wykolejeniem apofonicznym (‘Ablautentgleisung’). — *tvaĩnyti* zmienia się fonetycznie w *tval̃nyti* ‘(wodę) rozlewać, rozchlapywać; mówić głupstwa, paplać’, *pritval̃nyti* ‘(wody) napić się do woli’ i być może w *tvaĩlyti* ‘uderzać, bić, młócić cepami’.

tvìrkti: *ištvìrkti, -tvìrkstu, -tvìrkau* ‘rozpieścić się, rozpuścić się; wpaść w niesubordynację, rozpasać się, zdeprawować się; oddawać się rozpuście, prowadzić rozwiązły tryb życia’. War. *tvir̃kti*. Bez jasnej etymologii (LEW 1154 stwierdza tylko apofonię z *tvark-* jak w *tvarkà*). Może tu chodzić o neoosn. *tvìr-k-*, którą wyabstrahowano z nomen *ištvir-kā-, pochodzącego od SZ *tvìr-C* do *tvér-C* (por. *tvìrtas, tvìrti*). Znacz. etym. ‘tracić stałość, tracić siłę moralną’ (?). — Drw. *tvìrkinti* a. *tvìrkdyti* caus. ‘rozpuszczać kogo, psuć, demoralizować’. Nomina: *ištvìrkėlis, -ė* ‘rozpustnik, rozpustnica, puszczalska’, *ištvirkìmas* ‘wyuzdanie, rozpusta’ (⇒ vb. denom. *ištvirkáuti* ‘oddawać się rozpuście’, pot. ‘puszczać się’), *patvìrkėlis* ‘rozpustnik’. — SO *tvark-*: *tvarkýti* (zob.). Nomina: *tvarkà* ‘porządek, ład’ (⇒ *tvarkìngas* ‘porządny’), *sántvarka* ‘ustrój’, cps. *tvarkãraštis* ‘rozkład (lekcji, jazdy), por. *rãštas*.

tvìrtas, *-à* ‘mocny, silny, twardy, trwały; zdrowy’. SD: «gruntowny, stateczny, ważny», *tvirtyn eimi* «stateczniеię, maturesco, maturitatem assequor». Wsch.-lit. *tvirtà* ‘w ciąży, ciężarna’ (*Ana dabar neišajo až jaunikio, o jau tvirtà* ‘Ona jeszcze nie wyszła za mąż, a już w ciąży’). Odpowiednik łot. *tvìrts*. Odziedziczone adi. vb. na *-to-, pb. *tṷīr-ta- < pie. *tṷr̥H-tó-, od pwk. *tṷerH- (LIV^2 656), zob. *tvérti, tvìrti*. Paralele: *gìrtas* (pie. *g^{u}r̥h_3-tó-) ⇐ *gérti*; *kìltas* (pie. *kl̥H-tó-) ⇐ *kélti*; *mìltai* (pie. *ml̥h_2-tó-) ⇐ *mélti. — Hipoteza perseweracyjnego udźwięcznienia *rt > *rd* (por. *rándas* z *rántas* ‘blizna’; *ìrga* z *irka ‘ircha’) umożliwia powiązanie *tvìrtas* z psł. *tvĭrdŭ ‘twardy’, por. scs. *tvrŭdŭ*, ros. *tvërdyj*, pol. *tvardy*, czes. *tvrdý*. Zob. też ALEW 1143. Mniej jest prawdopodobne, że *tvĭrdŭ utworzono sufiksem pie.

*-do- lub *d^{h}o-, bo na to nie ma oparcia porównawczego. Zob. przegląd literatury w ESJS 1001. — Drw. *tvirtýbė* ʻsiła, moc, hartʼ, SD «gruntowność, stałość», *tvirtóvė* ʻtwierdzaʼ, *tvirtùmas* ʻmoc, siła, trwałośćʼ. Cps. *tvirtabū̃dis* ʻodznaczający się mocnym charakteremʼ (por. *bū̃das*), *tvirtagãlis* ʻo grubszym końcuʼ, *tvirtagalỹs* ʻgrubszy koniec łodygiʼ (por. *gãlas*). — Vb. denom. 1. *tvirtė́ti* ʻmocnieć, wzmacniać sięʼ, *sutvirtė́ti* ʻwzmocnić się, okrzepnąć; wzmóc się, nasilić sięʼ, 2. *tvìrtinti* ʻumacniać (groblę, wał)ʼ, przen. ʻtwierdzić; potwierdzać (podpis, umowę)ʼ, DP ʻtwierdzić, utwierdzać, umacniać, posilać, pozwalać, dowodzićʼ, *tvirtinu žodžiais* SD «twierdzę co słowy», refl. *įsitvìrtinti* ʻwzmocnić się, umocnić sięʼ.

tvìrti, prs. *tvyrù* (*tvįru < *tvi-n-ru; war. *tvìrstu*), prt. *tviraũ* ʻo chorym: mocnieć, zdrowiećʼ, zwykle z prvb. *ap-*, *su-* (*Ligonis tvìrsta*, t.y. *stipras darosi*. *Sirgo, sirgo, o, veizėk, i sutvìro*). Prs. ingresywne z infiksem nosowym względnie sufiksem *-sta-* od *tvìr-C*, tj. od st. zanikowego do *tvér-C*, zob. *tvérti*, *tvìrtas*.

tvoksė́ti, *tvóksi*, *tvoksė́jo* gw. ʻstukać, kołatać, turkotać; uderzać, bić, grzmocićʼ — czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *tvóks* — o przewróceniu czegoś, o przewróceniu się na plecy, *tvókst* — o silnym uderzeniu, zdzieleniu kogo; o nagłym, szybkim ruchu, zwykle połączonym z hałasem. — Z innymi suf.: *tvoksóti*, *tvõkso*, *-ójo* ʻstać — o wodzie (po deszczu, po powodzi); leżeć wyciągniętym na plecachʼ, refl. *iššitvoksóti* ʻzwietrzeć, stracić zapach, moc — o piwieʼ, *tvókstelėti* ʻuderzyć, zdzielić kogo; rzucić coś ciężkiego, np. worek; bić, rozchodzić się — o zapachu, smrodzieʼ, *tvõksti*, *tvõskia* (war. *tvõska*, *tvãskia*), *tvõskė* 1. ʻpobolewać, swędzieć, palić, piec (o uczuciu bólu)ʼ, 2. ʻbić — o smrodzieʼ, 3. ʻuderzać, zadawać razyʼ, 4. ʻrozpościerać się na dużej powierzchni (o wodzie powodziowej)ʼ, *pértvoksti* ʻprzejść, przeniknąć zapachem czegoʼ, *pritvõksti* ʻnalać dużo, do pełnaʼ.

tvorà 4 p.a. ʻogrodzenie, płot, parkanʼ (SD «grodź, ogrodzenie»). War. żm. *torà* (por. *tóti* < *tvóti*, Zinkevičius 1966, § 224). Odpowiednik łot. *tvāra* ʻpłot zrobiony z poziomo ułożonych żerdziʼ. Dwuznaczne. Z jednej strony może być refleksem SO *tu̯ār-ā-, utworzonego apofonią *ē* ⇒ *ā* od osnowy *tu̯ēr- jak w *tvḗrė* prt. ʻgrodził, stawiał płotyʼ (zob. *tvérti*), por. *Šiandie jau baigsiu paskutinį prėslą tvoros tvérti* ʻDzisiaj już skończę stawiać ostatnie przęsło ogrodzeniaʼ. Z drugiej strony może być formacją ze wzdłużonym SO, czyli *tu̯ār-ā- ⇐ *tvar-* (por. *ãptvaras* ʻzagroda, ogrodzone pastwiskoʼ, *sántvara* ʻmiejsce, gdzie się schodzą płotyʼ). Paralele: *vorà* ⇐ *vérti*; *lomà* ⇐ *lémti*. — Drw. *ùžtvoris* ʻmiejsce za płotem, za ogrodzeniemʼ, n.rz. *Patvorìnis*, cps. *gyvãtvorė* ʻżywopłotʼ, war. *gyvãtorė* (por. *gývas*). Vb. denom. *tvoróti* ʻgłośno a bez sensu gadaćʼ — kalka z ros. *gorodítь* m.in. ʻpaplać, pleśćʼ (por. GJL II, § 572). — WSO *tu̯ār- w słowiańskim (por. BSW 334, LEW 1155): scs. *tvarĭ*, *-i* f. ʻto, co stworzone, ukształtowane; stworzenie, żywa istotaʼ, *sŭtvarĭ*, *-i* f. ʻbudowla, budynek; rzecz, sprawaʼ (⇒ vb. denom. *tvarjati*, *-ają* ʻtworzyć, kształtowaćʼ), ros. *tvarь* f. przest. ʻżywa istota, stworzenieʼ, peior. ʻbydlęʼ (gw. ʻtwarz, gębaʼ), czes. *tvář*, *-e* f. ʻoblicze, twarz; człowiekʼ, *němá tvář* ʻnierozumne stworzenie, zwierzęʼ (obok tego czes. *tvar*, *-u* ʻkształt, forma, postaćʼ), pol. *twarz* f. ʻprzednia strona głowy ludzkiej, obliczeʼ (stpol. ʻto, co zostało powołane do istnienia, stworzenie, człowiek, zwierzęʼ). Por. SO pbsł. *tu̯ar- w słow. *tvoriti* ʻpowodować powstanie czegośʼ (s.v. *tvérti*). Na temat zestawienia *tvorà* ze scs. *tvarь* zob. teraz ALEW 1143.

tvóti, *tvóju*, *tvójau* 1. ʻmocno uderzać, tłuc, młócić (cepami), smagać (batem), chłostaćʼ, 2. ʻrunąć, upaść (na ziemię, na lód)ʼ, 3. ʻrobić coś szybko, energicznieʼ, 4. ʻjeść chciwie, łapczywieʼ. War. żm. *tóti* (por. *torà* < *tvorà*, Zinkevičius 1966, § 224). War. *s*-mobile: *stvóti*. Cps. *aptvóti* ʻobić kogoʼ (*Aptvosiu aš tavi su lazdą už tokį darbą!*), *ištvóti* m.in. ʻwygarnąć (prawdę w oczy)ʼ, *nutvóti* ʻwychłostaćʼ, *patvóti* ʻzabićʼ, *pratvóti* ʻszastać (pieniędzmi), trwonićʼ, *pritvóti* ʻzbić, zabić; dużo nalać, nałożyć, nasypaćʼ, *užtvóti* ʻuderzyć, zdzielićʼ. Pochodzenie niejasne, zob. LEW 1155n. Transponat pb. *tu̯ā- < pie. *tu̯eh$_2$-. Może to być

nowa forma SE, którą dotworzono do SZ o postaci *tuh$_2$- (⇐ pie. *teu̯h$_2$- ʽnabrzmiewać; mocnieć’, zob. *tū́las*, *tunùs*). Por. oboczność *b^{h}u̯eh$_2$- / *b^{h}eu̯h$_2$- s.v. *bū́ti*. Paralele pierwiastkowe dla *tvóti* są liczne, por. *góti*, *jóti*, *klóti*, *móti*, *róti*, *stóti*. — Drw. *tvódinti* ʽobić (złapanego złodzieja)’, *ištvódyti* a. *nutvódyti* ʽwymiędlić (len)’. Nomina: *tvoklẽ̄* ʽmłotek drewniany; młotek do mięsa’ (dosł. ʽbijak, tłuczek’), *tvótas* ʽuderzany, tłuczony’, ⇒ neoosn. *tvot-*: vb. denom. *tvótinti* ʽuderzać, bijać’, *tvótyti*, *-iju*, *-ijau* ts. — SZ o postaci antewokalicznej *tv-V jest widoczny w formacji *tvatas, którą można wyprowadzić bądź z pb. *tu̯ata- < pie. *tuh$_2$-ato- < *tuh$_2$-eto- (por. *stãtas* < *sth$_2$-eto-), bądź z *tvă-, alternantu powstałego na mocy apofonii ilościowej *tvā- ⇒ *tvă- (por. typ *plàkti*). Dewerbalne *tvatas uległo resegmentacji, wydając neoosn. *tvat-*, por. z jednej strony sb. *tvatà* ʽbicie, cięgi, lanie’, z drugiej strony vb. denom. *tvãtyti*, *-iju*, *-ijau* ʽmocno uderzać, bić, grzmocić; mocno palić (w piecu); ciężko pracować; szybko iść, biec, jechać’, war. *tvãtinti*, *tvãdinti* (*tvat-dinti). Tu też *tvatḗti*, *tvãta*, *-ḗjo* ʽgwałtownie się palić, buchać (o płomieniach)’, przen. ʽmówić głośno, paplać’. Już Būga, Rʀ I, 290 łączył osnowę *tvat-* na gruncie apofonii z *tvó-ti*, ale operował hipotezą rozszerzenia pierwiastkowego *-t- (*tva-t-), które — jego zdaniem — jest porównywalne z *-k- w *tva-k-sḗti*. Lᴇᴡ 1151 to akceptował. — Nie wiadomo, co począć z bliskoznaczną osnową *tvit-* / *tvyt-*, por. *tvìtyti* a. *tvìtinti* ʽmocno uderzać, bić, grzmocić’ obok *tvýti*, *tvyjù*, *tvijaũ* ts. Może pochodzi ona od interi. *tvit, *tvyt?

U Ū

ùbagas, f. *ùbagė* 1. ʽubogi' (*O ne žinai, jog tu esi vargeta, ir mizernas, ir ubagas, ir aklas, ir nuogas* DP 579_{12} ʽA nie wiesz, iżeś ty jest nędzny, i mizerny, i ubogi, i ślepy, i nagi')[565], 2. ʽżebrak', 3. ʽkaleka'. Zapoż. ze stbłr. *ubogi* (SLA 227, ZS 59, LEW 1156, ALEW 1144), por. błr. *ubóhi*, ros. *ubógij*. — W użyciu przenośnym *ùbagas* oznacza m.in. 1. ʽniezorane lub niezabronowane miejsce na polu', 2. ʽsmark z nosa', 3. ʽpotrawę z soku spod kiszonej kapusty, z dodatkiem cebuli', 4. ʽpewną grę w karty'. Osobno zob. *nabãgas*. — Drw. *ubagáitis* ʽżebrzące dziecko', *ubagỹstė* ʽubóstwo; żebranina; kalectwo', *ubagiū́kštis* ʽbiedaczyna'. Cps. *ubãgpisa* (zob. *pìsti*), *ubãgžentis* ʽubogi zięć' (por. *žéntas*), *ùbagžolė* bot. ʽuczep trójlistkowy, Bidens tripartitus' (por. *žolė̃*). Vb. denom. *ùbagauti* ʽbyć żebrakiem; żebrać, chodzić po prośbie' (war. *ubagáuti*).

ū́bas hist. ʽdawna miara powierzchni gruntu ornego równa 30 morgom, włóka' (Litwa pruska, m.in. u Donełajtisa) — ze zmianą rodzaju zapoż. z prus.-niem. *hūbe* f. (GL 144n., LEW 1156). Por. śrwn. *huobe*, nwn. *Hufe* ʽwłóka'. Do tego adi. *jū́bas* gw. ʽo polu: szerokie, rozległe, wielkie'.

ùblas przest., żm. ʽpiec do wypalania smoły, dziegciu'. Ze zmiany *ubnas, co było transpozycją pożyczki germańskiej *ufnaz ʽpiec', por. stwn. *ovan*, stang. *ofen* ts. Zob. Būga, RR II, 204n., LEW 1156n. — Równoległe przejęcie tego germanizmu do języka staropruskiego zaświadcza *vumpîs* EV ʽpiec do wypieku chleba, Bacofen', czyt. *vump(n)is* (abrewiatura litery *n*, por. Trautmann 1910, 466, Endzelīns 1943, 277). To ze zmiany *umnis ⇐ *umnas < *ubnas (PKEŽ 4, 267). Por. n.m. *Umpna* a. *Umne* z glosą «id est clibanus»; *Wompnyn* (AON 190). — Drw. *ublãdė* a. *ùbladė* żm. ʽosobny budynek mieszczący piec chlebowy; pomieszczenie do przygotowywania pokarmu dla świń'. Identyfikacja zakończenia *-dė* z członem złożeniowym pie. $*d^h$ē-, $*d^h eh_1$- ʽkłaść' jak w lit. *dė́ti* (tak LEW 1157) nie jest pewna, zob. Smoczyński 2001, 405n. — Cps. *ùbašlaitė* ʽzasuwa otworu pieca chlebowego' — z *ubla-šlaitė (por. *šlaĩtas*) przez dysymilacyjny zanik *l* (war. *ùpašlaitė, abùšlaitė, abùšlėtė*). — Drw. wsteczny: *ùbas* ʽpiec' (synonim *krósnis*), por. *krẽklai* ⇒ *krẽkai*; *prė́slas* ⇒ *prė́sas*. Od *ub-* utworzono n.m. *Ùbiškė* 2x, *Ubìškės*, *Ùbiškiai*. Niejasny jest war. *ãbas*: *Pakurk ãbą!* ʽRozpal piec!'.

ū̃bti, *ūbiù*, *ūbiaũ* 1. ʽwołać, krzyczeć', 2. ʽwydawać głos o niskim tonie — o sowie, puchaczu' (syn. *ū̃kti*), 3. ʽbrzmieć, dzwonić (w uszach)', 4. ʽszumieć' (syn. *õšti*). Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *ū̃* — m.in. o głosie sowy, gołębia, zająca; o wyciu lub skomleniu psa; o głośnym szlochaniu. Por. łot. *ùbuôt* ʽgruchać — o gołębiu'. — Drw. *ū́bauti* ʽpokrzykiwać, nawoływać się (o grzybiarzach w lesie); ryczeć, wyć (o zbyt głośnym śpiewie); wyć — o psie; gaworzyć — o niemowlęciu', *ū́bčioti* — o głosie wydawanym przez sowę, *ū́binti* ʽbesztać, łajać, krzywdzić kogo; bić' (*prisiū́binti* ʽprzepracować się, przemęczyć sie'), nomen *ū́bis* ʽptak bąk' (syn. *baublỹs*).

ū́čioti, *ū́čioju*, *ū́čiojau* gw. ʽkołysać dziecko do snu; huśtać' — czasownik na *-oti*, urobiony od interi. *učia*, *ūčia* — o kołysaniu dziecka, war. *učia učia*, *ùčiačia ùčiačia*, *učia liulia*, *ūčia lylia* ts.; *učiū́t* — o podnoszeniu dziecka nad głową. Por. łot. *učât* (war. *učêt, učinât*) ʽkołysać, bujać, huśtać dziecko na ręku lub na nodze'. — Z innymi suf.: *ū́čiauti,*

565 Zwraca uwagę brak poświadczenia *ùbagas* w SD. W tym zabytku s.v. *ubogi, pauper, inops, egenus* ukazują się wyrazy lit. *grynas*, *neturėlis* i *pavargėlis*.

ū̃činti ʽkołysać', refl. *ū̃čintis* ʽkołysać się, bujać się na huśtawce; wykonywać ruchy kopulacyjne, coire'. Od interi. *ùčiačia* pochodzi *ùčiačiuoti*. W izolacji stoją *ū́čiakoti* i *učkúoti* ʽkołysać, huśtać' (syn. *ūkúoti*). — Drw. *ūčỹnė* ʽhuśtawka', *ū̃čiūlė* ts.

ū́da, zwykle pl. *ū́dos* żm. ʽdługa linka z przywieszonymi do niej na sznurkach haczykami, służąca do łowienia ryb' (war. *ū̃das*) — zapoż. z błr. *vúda*, *-y* ʽwędka', por. Būga, RR II, 512, 671, ESBM 2, 210, LEW 1157. Stąd też zapoż. łot. *ùda* ʽwędka' (⇒ *ùdainis* ʽprzynęta'). Por. ros. przest. *udá*, *-ý* ʽwędka' (REW III, 173). — Złożenie hybrydalne: *lãšūdė* gw. ʽsieć do połowu łososi' (por. *lašišà* ʽłosoś').

ū́dauti, *ū́dauju*, *ū́davau* gw. ʽkołysać, huśtać dziecko na ręku', refl. *ū́dautis* ʽhuśtać się na huśtawce'. Z innym suf.: *ū̃doti(s)*. Bez etymologii.

udavà, gen.sg. *udãvos* 2 p.a. wsch.-lit. ʽwdowa' — zapoż. z błr. *udavá*, *udóvy*. — *udaũčius*, *-iaus* wsch.-lit. ʽwdowiec' — zapoż. z błr. *udavéc*, *-ŭcá*.

ūdỹlai, *-ų* m.pl. przest., gw. 1. ʽuzda z wędzidłem', 2. ʽwędzidło, tj. metalowy pręt będący częścią uprzęży, wkładany koniowi do pyska i umożliwiający kierowanie nim', 3. ʽogłów, tj. część uprzęży z wędzidłem nakładana na głowę zwierzęcia pociągowego'. SD «monsztuk koński» (syn. *žūslai*, *kamanos plė̃štinės*). War. *ūdylaĩ* 3 p.a. Zapożyczenie ze stbłr. *udílo* n. (SLA 227, ZS 60, LEW 1157), por. błr. *vudzíla*, *-a* n. Forma plurale tantum wzoruje się na rodzimych synonimach *žą̃slai*, *žabõklės*. Co do zakończenia *-yla-* por. zapoż. *kodỹlas*, *krapỹlas*, *krosỹlas*.

ū̃dis, *-džio* gw. 1. ʽtkanie', 2. ʽpewna ilość utkanego materiału' (*Šios dienos ū̃dis*) — nomen actionis z suf. *-i̯a-* od pwk. *ūd-*, będącego wzdłużonym st. zanikowym od *aud-* jak w *áusti* ʽtkać'. Paralele apofoniczne: *ū̃gis* ⇐ *áugti*; *lū̃žis* ⇐ *láužti*; *šū̃vis* ⇐ *šáuti* (por. Kuryłowicz 1987, 384). — War. *ū̃dė* ʽtkanie, robota tkacka' (*Šiemet bus daug ūdės — daug linų primynėm* ʽTego roku będzie dużo tkania, bo dużo lnu namiędliliśmy'). — Drw. *praū́dė* ʽrzadszy pas wzdłuż tkaniny, powstający wtedy, gdy przybijaczka przepuszcza nić' (syn. *próreta*). Cps. *plačiaū̃dis* ʽszeroko wytkany' (por. *platùs*).

ū̃dyti, *ū̃diju*, *ū̃dijau*, też *ū́dyti* gw. 1. ʽganić, strofować, złorzeczyć, wymyślać komu, łajać' (war. *ū̃dinti*), *suū̃dyti* ʽzłajać, zwymyślać kogo', 2. ʽkrzykiem popędzać, przynaglać do pośpiechu, do zrobienia czego', 3. ʽdrażnić (psa)'. Zapoż. z błr. gw. *hudzícь*, 3 sg. prs. *húdzicь* ʽganić, strofować'. Por. ukr. *húdyty*, *-džu*, ros. gw. *gudítь*, *-žú* ts. (REW I, 318, s.v. *gudétь*). War. fleksyjny *ū́dyti*, *-au*, *-iau*. Zob. LEW 1157, ALEW 1144.

ū́dra ʽwydra, Lutra lutra'. War. m. *ū́dras*, *ū̃dras*. Odpowiedniki bsł.: łot. *ûdrs*, *ûdris* m. ʽwydra', stpr. *udro* EV ʽwydra, Otter', scs. *vydra* (psł. *ydra). Pbsł. *ūdr-ā- pokazuje pwk. *ūd-, pochodzący ze wzdłużenia *ud-, tj. st. zanikowego typu saṃpras. od pie. *u̯ed- ʽtryskać — o wodzie; moczyć' (zob. *vanduõ*). Co do wzdłużenia por. np. stosunek scs. *čet-yr-e* : lit. *ket-ur-ì*. Apofoniczny SZ *ud-, sprzężony z sufiksem *-r-, zaświadczają też wed. *ánudraḥ* ʽbezwodny' : gr. ἄνυδρος ts., wed. *udráḥ* m. ʽwydra' : gr. ὕδρος m. ʽwąż wodny, Coluber natrix' (obok ὕδρα, joń. ὕδρη f. ʽwąż wodny'), stisl. *otr* m. ʽwydra', stang. *oter*, *otter*, stwn. *otter* ts. < pgerm. *utra- (Kroonen 2013, 562), jak też łac. *lutra* — zam. *utra < płac. *udrā (de Vaan 2008, 355). Zdaniem Vaillanta, GC II:1, 180 wzdłużenie *ud- ⇒ *ūd- było związane z substantywizacją adi. *ud-ró- ʽzwiązany z wodą'. Natomiast według Nussbauma 1986, 8 takie wzdłużenie charakteryzowało tworzoną od masculinum formę feminini. Przegląd nowszych stanowisk w kwestii długości *ūd- dał ostatnio Petit 2004, 87n. Uwypuklił on pogląd Matasovicia (*Lingua Posnaniensis* 37, 1995, 62n.), że zmiana *ud.rā > *ūd.rā (*ū́dra*, *vydra*) może podpadać pod prawo Wintera, ale pod warunkiem, że zakres tego prawa ograniczy się do sylaby zamkniętej (w takim wypadku staje się zrozumiały brak wzdłużenia samogłoski w takich formach, jak słow. *vo.da* ʽwoda' i lit. n.rz. *Va.dà*). Zob. też

BSW 334, REW I, 239, LEW 1157n., ALEW 1144, PKEŽ 4, 209. — Drw. *ūdrenà* ʽskóra z wydry, futro wydry’, *ūdrénas* ʽmałe wydry’, *ūdriùkas* a. *ūdriū́kštis* ts. — N.jez. *Ūdrẽlis, Údrinis, Ūdrìnis*, n.rz. *Ūdrõklis, Údrupis, Ūdrupỹs*. N.m. *Údrai* 2x, *Ūdrãliai, Ūdrijà, Údriškės*. — Stpr. n.m. *Uderwanghe, Udirwange*, później *Awderwang* (AON 190, 234; por. lit. *vangà*).

ūdróti, *ūdrója, ūdrójo* gw. 1. ʽgrubieć, nabierać ciała w ciąży — o świni, suce, kotce’ (*Pritvinkusi karvė, priūdrojusi kiaulė* ʽCielna krowa, prośna świnia’), 2. ʽo świni: odczuwać niepokój z powodu podniecenia płciowego; szukać knura’. *kiaũlė ūdrója* ʽświnia jest prośna’, *kiaũlė ūdrójanti* ʽprośna świnia’. Z innym suf.: *ūdrúoti*: *priūdrãvusi kiaũlė* ʽprośna świnia’. Vb. denominativum od zanikłego sb. *ūdra, pl. *ūdros ʽwymiona’ (por. ŽD 507). Transponat ie. *HuHd^{h}-r-eh$_{2}$-. Formacja wywodząca się z pdg. heteroklitycznego neutrum pie. *Hóu̯Hd^{h}-r-, gen.sg. *HuHd^{h}-n-és n. ʽwymię’ (alternatywna rekonstrukcja: pie. *h$_{3}$éu̯Hd^{h}-or-, gen.sg. *h$_{3}$uHd^{h}-n-ós n., zob. ALEW 1145). Por. gr. οὖθαρ, -ατος n. ʽwymię’, pl. οὔθατα ʽwymiona’ < *Hou̯Hd^{h}-, łac. *ūber, -eris* n. ʽwymię; pierś’ < *ou̯b- < *ou̯d^{h}- < *Hou̯d^{h}- < *Hou̯Hd^{h}- (zanik -*H*- w formacji na SO, por. Schrijver 1991, 327n., de Vaan 2008, 636), stisl. *ju(g)r*, stang. *ieder* < *eu̯d^{h}-; SZ sti. *ū́dhar, udhnáḥ* n., stwn. *ūtar*, dat.sg. *ūtrin* (nwn. *Euter*). Refleksem na SO może być psł. *ud- w ros. *úditь* ʽwzbierać, pęcznieć (o ziarnie w kłosie)’, *údnoje zernó* ʽpełne, dojrzałe ziarno’ (Būga, RR II, 641n., REW III, 174). — Tu również drw. psł. *vymę, -mene n. ʽwymię’, por. sch. *vȉme, -mena*, słń. *víme, -mena*, strus. *vymja, vymene*, ros. *výmja, výmeni*, stczes. *výmě, výmene*, pol. *wymię, wymienia*, < pbsł. *ūd-men- < pie. *HuHd^{h}-men- (zob. Būga, RR II, 274, 642, BSW 334, REW I, 240). Pwk. elementarny pie. *Heu̯Hd^{h}- nie został poświadczony. — Z zanikłym sb. *ūdra wiąże się drw. *paũdrė* ʽpodbrzusze u świni; błona okrywająca trzewia, otrzewna’. Nieco inaczej LEW 553, 1158, ALEW 1145.

ugadà, gen.sg. *ugãdos* 2 p.a. stlit. ʽumowa’ — zapoż. ze stpol. *ugoda, -y* (SLA 227, SLA 1158). — Wsch.-lit. *ugãdos* pl.t. ʽzgoda, pogodzenie się skłóconych stron’: *Ugadas padarysim, daugiau nesipyksim* ʽZrobimy zgodę, nie będziemy się więcej kłócić’, *Nuvė[jo] gert ugãdų* ʽPoszli zapijać zgodę’ (ZS 59).

ugdýti, *ugdaũ, ugdžiaũ* 1. ʽrościć, hodować, np. las’, 2. ʽwychowywać dzieci, młodzież’, 3. ʽkształtować, rozwijać, hartować (wolę)’. War. *ùgdyti*. Causativum z suf. *-dyti* i SZ *ug-* ⇐ *aug-*, por. *áugti* ʽrosnąć’ (pie. *h$_{2}$eu̯g- / *h$_{2}$ug- ʽmocnieć, stark werden’, LIV^{2} 274). Z uwagi na współobecność st. zanikowego o postaci *ū́g-C* (zob. *ū́gti*), co jest w zgodzie z setowym charakterem litewskiego pwk. *áug-C*, należy *ŭg-C* określić jako młodszy, aniṭowy wariant st. zanikowego. Stosunek *ugdýti* : *áugti* jest porównywalny z *kliudýti* : *kliáutis*; *pjudýti* : *pjáuti*; *žudýti* : *žiáuti. — Inne deverbativa: *ugdénti* a. *ugdìnti* (*ùgdinti*) ʽwychowywać’, *ùgtelėti* a. *ùgtelti* ʽpodrosnąć — o dzieciach’. — Nomina: *uglùs* a. *ugùs* ʽszybko rosnący, odrastający; wysokiego wzrostu’ (por. *ūglùs* s.v. *ū́gti*). Neoosn. *ugdy-*: *ùgdymas* ʽwychowanie, kształcenie’, *ugdýtojas* ʽwychowawca’.

ugnìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽogień’. Znaczenia poboczne: 1. ʽpożar’, 2. ʽblask światła, łuna’, 3. ʽiskra’, 4. ʽbłędny ognik, płomyk ukazujący się nad bagnem a. torfowiskiem’, 5. ʽgorączka, gorączkowanie’, 6. ʽegzema, przewlekłe zapalenie skóry i naskórka’. War. *ùgnė, ùgnis*, m. *ùgnis* SD: *ugnis* «ogień, ignis», *ažukasta ugnis* «zagrzebiony ogień, sopitus ignis», *ugnis metama* «raca, pyrobolus, telum ignitum missile», *ugnis liga* «ogień piekielny, choroba, ignis, sacer, zoster» [ʽnazwa różnych chorób, których wspólną cechą są zmiany występujące w tkance i na skórze: wrzód, gangrena, rak, róża, półpasiec’, SPXVI], *šveičiunčių ugnis* «czyściec, purgatorium, purgans ignis» (por. *šveĩsti*), *materia ugnies* «podnieta, alimentum, nutrimentum, fomes, materia ignis» [ʽto, co służy do podpalania lub podsycania ognia’, SPXVI]. Odpowiednik łot. *ugùns* ʽogień’ < *ugns < *ugnis (z aferezą: gw. *guns*). Wyraz lit.-łot. wywodzi się z pb. formacji o suf. *-ni-*, *ung-ni-s, przez dysymilatywny zanik *n* w

morfemie pierwiastkowym. Podobną dysymilację widać w wyrazach *anginė > *ãginė* (zob. s.v. *angìs*); *griešningas* > *griešingas*; *launauna > *laváuna*. Praforma ie. *h_1n̥g^u-ni-, por. sti. *agní-* m. ʽogień', łac. *ignis, -is* m. ts. (z *egni- / *igni-, to z dysymilacji *engni- / *ingni-, por. de Vaan 2008, 297). ALEW 1146 wychodzi od prg. pie. *$h_1$óngni- / *h_1n̥géi̯- m. ʽogień'. Inaczej BSW 334 (praforma *ugni-), GJL I, § 340 (praforma *ugunis, rzekomo ze zmiany *agunis, gdzie *u* miało być samogłoską wtrąconą), Stang 1966, 35 (praforma *gnis w kontekście tzw. *schwa secundum*). LEW 1158n. nie zajmuje jasnego stanowiska. Osobno zob. *anglìs*. — Założywszy praformę bsł. *ung-ni-, można scs. *ognĭ* ʽogień; gorączka', sch. *òganj* ʽogień', ros. *ogónь*, ukr. *vohónь*, czes. *oheň* ts. (stczes. też ʽgorączka'), pol. *ogień* sprowadzić do psł. *ǫgnĭ i założyć, że w sekwencji psł. *ǫ...n* doszło do denazalizacji *ǫ* > *o* jako procesu rozpodabniającego. Por. Derksen 2008, 364 (pbsł. *ungnis). Inaczej REW II 252: scs. *ognĭ* z pie. *ognis; za nim np. Boryś 2005, 382 (recte: pie. *$h_1$ong^u-ni-). Referat dotychczasowych etymologii w ESJS 574n. — Mniej radykalnym rozwiązaniem byłoby przyjęcie, że w językach bsł. są kontynuowane zróżnicowane stopnie apofoniczne pie. rzeczownika ʽogień', z jednej strony *og-ni- (słow.), z drugiej strony *ung-ni- (bałt.). — Drw. *ugniavà* 1. ʽkwota wniesiona jako ubezpieczenie od pożaru', 2. ʽubezpieczenie od pożaru', 3. ʽpożar', *ugnìnė* ʽsamogon', *ugnìngas* ʽpłomienny' (SD «ognisty, igneus, flammeus, ignitus»), *ugnỹs* ʽognisko; palenisko otoczone kamieniami', *ugnỹstas* gw. ʽognistej barwy; porywczy, gwałtowny' (kalka hybrydalna z pol. *ognisty*, por. GJL II, § 433). — Cps. *ugniagesỹs* ʽstrażak' (por. *gesìnti*), *ugniãkuras* palenisko' (łot. *ugunskurs* ts.) i ʽdrewno na opał', *ugniakurỹs* ʽkto nieci ogień, palacz' (por. *kùrti*), *ugniãpinigiai* a. *ùgniapinigiai* m.pl. ʽkwota wpłacana jako ubezpieczenie od pożaru' (por. *pinigaĩ*), *ugniaspal̃vis* ʽognisty, płomienny' (dosł. ʽognistej barwy', por. *spalvà*), *ugniãvietė* ʽognisko, palenisko', SD «ognisko, fairka, piecyk ruchomy» (por. *vietà* oraz odpowiednik łot. *ugunsvìeta*), *ugniãžolė* a. *ùgnia-* bot. ʽglistnik jaskółcze ziele, Chelidonium' (dosł. ʽogniste ziele', por. *žolẽ*), *ugnìkalnis* ʽwulkan' (neol., dosł. ʽognista góra', por. *kálnas*). Człon złożeniowy *ugnia-* alternuje z *ugna-*: *ugnãkuras*, *ugnãvietė* itp. Vb. denom. *ugnýtis, -ìjasi, -ìjosi* ʽgorączkować się, robić co w pośpiechu, denerwować się', *užsiugnýti* ʽrozzłościć się, rozsierdzić się'.

ū́gti, *ū́gstu*, *ū́gau* gw. ʽrosnąć' — ingressivum z suf. *-sta-* i SZ *ūg-* (pie. *uh_2g-, z metatezy segmentu lrg. w SZ *$h_2$ug-), por. SP pie. *$h_2$eu̯g- ʽmocnieć' (LIV[2] 274n., ALEW 1145). — Drw. *ū́gdyti* ʽhodować, zapuszczać (włosy)', *ūgė́ti* ʽrosnąć', *paūgė́ti* ʽpodrosnąć nieco', refl. *pasiūgė́ti* ts., SD[1] *pasiū́giu* «podrastam», *ūgénti* a. *ūgìnti* ʽwychowywać', *ūgýti, -aũ, -iaũ* ʽchować dzieci, wychowywać'; *ū́gtelėti* ʽpodrosnąć nieco' (*Augęs ir ū́gtelėjęs*). Dawne prs. na *-i̯a-*: *užū́giu* SD «wychowuię kogo, educo, alo»; od niego pochodzi quasiprymarny pdg. *ū́gti, ū́giu, ū́giau* gw. ʽwychowywać'. — Nomina: *ìšūgis* ʽwzrost; wyrost', *ant ìšūgio* adv. ʽna wyrost (np. uszyć ubranie)', *pãsiūga*: *ant pãsiūgos* ts., *ū̃gis* ʽwzrost, miara, do której ktoś dorósł; wiek życia; rośnięcie; latorośl, jednoroczna gałązka, młoda roślina', *ū̃glis* a. *ū̃glius* ʽpęd, latorośl; wzrost', *ùžūgis* a. *ū́žūgis* ʽczas dorastania', SD «wychowanie, educatio, disciplina» (syn. *auklėjimas*). Cps. *mẽtūgė* ʽpęd jednoroczny, latorośl' (por. *mẽtai*), *vasarãūgis* ts., DP *vãsarūgė* ts. (por. *vãsara*). — Neoosn. *ūgė-* (*ūgė́ti*): *pasiū́gėlis* ʽpodrostek, wyrostek', *ū́gėtinis* ʽwychowanek'. — Neoosn. *ūgint-* (*ūgìntas*): *ūgìntinis* ʽwychowanek'.

ùiti, *ujù*, *ujaũ* 1. ʽ(wilka) krzykiem odganiać od stada', 2. ʽnapominać kogo, upominać, pokrzykiwać, łajać, karcić', DP ʽstrofować' (*užùiti* ʽzahukać, zaszczuć kogo'), 3. ʽgderać, dokuczać komuś gderaniem'. Czasownik urobiony od interi. *ùi uĩ*. Por. łot. *ujât* a. *ujinât* ʽnawoływać się (o pastuchach), krzyczeć *uja*; wyzywać się'. Nie jest spokrewnione ze słow. *vyti*, pol. *wyć* (*ūtei̯). Por. LEW 1159. — Do rozważenia jest ewentualność powiązania czasownika lit. z pierwiastkiem pie. *u̯ei̯- < *h_2u̯ei̯- ʽbiec, biegać', ponieważ wolno w *ui̯-* widzieć refleks st. zanikowego typu saṃpras., czyli *$h_2$ui̯-. Znacz. etym. można odtworzyć

jako ʽzmuszać do biegania’. — Drw. *ùidinti* ʽkrzykiem pędzić do roboty’ (⇒ *uidiñỹs* ʽobibok, leniuch’), *ujė́ti* ʽkrzykiem odganiać’. Nomina: *ùikis* ʽleń’ (por. suf. w *sùskis*), *ùikla* ʽzgiełk, hałas’ (por. typ *bū́kla*), *ùišis* ʽniedołęga’, *ùjas* ʽczłowiek naganiający zwierzynę na stanowiska myśliwych, naganiacz’ (war. *ujỹs*, *ùjis*, *ùjus*), ⇒ *ujìkas* ts. — Neoosn. *uit-* (⇐ *ùitas* ʽnapominany, strofowany’): *ùitena* c. ʽten, kogo trzeba stale strofować, napominać, ponaglać do roboty; obibok, próżniak’, war. *uĩtena*, *uitenà* (por. suf. *-ena* w *pešenà*, *stìpena*, *kvaĩšena*[566]), *uitùvas* ʽobibok’.

ū́kis, *-io* ʽgospodarstwo rolne, majętność ziemska; gospodarka’, *namų̃ ū́kis* ʽgospodarstwo domowe’. DP *hū́kis* ʽdom; domostwo; gospodarstwo; mienie’. War. *ūkỹs*, f. *ū́kis*, *-ies*. Sporne. BSW 335 (s.v. *ūnkō), za nim LEW 1160n. widzieli w *ūk-* wzdłużenie SZ *uk- od *i̯au̯k- ʽnawykać’ (pie. *$h_1$eu̯k-, por. LIV^2 244), zob. *jùnkti*. LKŽ III, 791 oraz XVII 408 sugerował zapożyczenie z nwn. gw. *Hucke*. Obecnie Čepienė 167 n. proponuje wywód *ū́kis* z dn. *hake* ʽpewna miara powierzchni gruntu’. — Jeśli jednak *ū́kis* nie jest zapożyczeniem, to może warto wziąć pod rozwagę związek z czas. *vókiu*, *vókti* m.in. ʽzbierać zboże i chować je pod dachem’, łot. *vâcu*, *vâkt* ʽzbierać, sprzątać zboże’ < pie. *u̯eh_2k-. Rekonstrukcja: *ūk-i̯a- < *uh_2k-i̯o-, formacja na SZ typu saṃpras. Znacz. etym. ʽmiejsce, gdzie się składa zboże, plon’. Por. *apývoka* ʽgospodarstwo domowe i doglądanie bydła’ (*Ji apývoką vokiasi*). — Drw. *ū́kininkas* ʽgospodarz, właściciel gospodarstwa’, przest. *ū́kinykas* ob. *hū́kinykas* DP ʽgospodarz’ (⇒ vb. denom. *ūkininkáuti* ʽgospodarzyć’, *hū́kinykavimas* DP ʽgospodarstwo’), *ū́kiškas* ʽgospodarski’. Cps. *kolū́kis* (zob.), *ūktverỹs* a. *ū́ktveris* przest. ʽgospodarz, Landwirt; rządca posiadłości ziemskiej, ekonom’ (por. *tvérti*).

uknõlis, *-io* gw. ʽgwóźdź do podkowy, hufnal’ — z zanikiem *v-* zapoż. z błr. *vuxnálь*, *-ljá* (LEW 1161, ESBM 2, 238). Por. też pol. gw. *uchnal* < *hufnal* (SGP II, 194). — War. *iknõlis*. War. sonoryzowane: *ugnõlis*, *ugnólis*. — War. *upnolis* b.z.a. pochodzi z pol. przest. *ufnal* (< *hufnal* ⇐ nwn. *Hufnagel*, zob. Sławski, SEJL I, 432).

ū̃kotis, *ū̃kojasi*, *ū̃kojosi* gw. ʽo świni: okazywać lub zaspakajać popęd płciowy’ (*Kiaũlė ū̃kojasi*) — zapoż. z pol. gw. *hukać się* m.in. ʽo świniach: szukać kiernoza, kiernozić się’ (SGP II, 195). War. niezwrotny: *ū̃koti*. — Drw. *ūkas* b.z.a. ʽnietrzebiony samiec świni, kiernoz’: *Ūkoja kiaulė, reikia pas ūką*.

ùksusas stlit., gw. ʽocet’: *Tas kartusis malkas uksuso bei tulžies pasmerkia visus apsirijimus* DP 178_6 ʽTen gorzki trunek octu i żołci potępia wszytkie obżarstwa’. *Uksusą čia gėrė, tulžį čia turėjo* DP 200_{43} ʽOcet tu pił, żołć tu miał’. Zapoż. z błr. gw. *úksus* (⇐ ros. *úksus*), por. SLA 227, ZS 59, LEW 1161, ALEW 1147. Por. *ãctas*. — Drw. *uksusinis sūdas* SD «octowy statek, vas in usum aceti».

ũkti I, prs. *ũkia* (war. *ũka*, *ũksta*), prt. *ũkė* (war. *ũko*) 1. ʽo niebie: chmurzyć się, zasnuwać się chmurami’, 2. ʽo oczach: zachodzić mgłą’. Często refl. *ũktis*, *ũkias*, *ũkės*, np. *Dangus apsìūkė — skubė̃kiat pry šieno!* ʽNiebo się zachmurzyło — spieszcie się do siana!’ Pochodzenie niejasne. Pwk. *ūk-* może pochodzić ze wzdłużenia SZ *uk- do *u̯ek- < pie. *u̯ek$^{(u̯)}$- jak w *vãkaras* ʽwieczór’ (zob. LEW 1159, s.v. *ũkas* 4, ALEW 1149n.). Z drugiej strony można przypuszczać, że *ūk-* jest neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z prs. *ũksta*, mianowicie przy założeniu, że to ostatnie miało kiedyś postać *unksta, odnawiającą starsze prs. infig. *unka < pie. *u-n-k$^{(u̯)}$-e/o-. Za tym przemawiają drw. *unksmẽ*, *ùnksna* (zob. niżej). — Drw. *ū́kauti* ʽchmurzyć się’. Nomina: *ū́kas* ʽmgła, opar’ (war. *ū́kas*), *ū́kana* ʽmgła’ (⇒

[566] Inaczej GJL II, § 304: «*ui-t-ena, zawiera wtrącone *t*». — Z kolei Ambrazas 1993, § 209 analizuje *ui-tena*, czyli zakłada derywację neosufiksem *-tena*. Użyty w argumentacji tego autora przykład *kùl-tena* (*l.c.*) nie stanowi w gruncie rzeczy paraleli na rzecz segmentacji *ùi-tena*. Poprawna może być tylko analiza *kult-ena*, drw. na *-ena* od *kùltas*. Por. *vélt-ena* ⇐ *véltas*, które stoi na równi z *velt-ū́zas* ⇐ *véltas*.

úkanas ʽmglisty, chmurny, pochmurny'), *ūkulỹs* ʽdeszczowa chmura; przelotny deszcz'. Vb. denom. *ūkanóti* ʽchmurzyć się, mglić się' (⇒ *ūkanótas* ʽchmurny, mglisty'). — Od formy prs. *ũksta*, zreinterpretowanej jako *ūkst-a*, utworzono vb. frq. *ūkstýti(s)* ʽchmurzyć się', a także *ūkstinė́tis* ts., *ūkstúotis* ts. Z kolei reanalizą *ūks-ta* tłumaczą się takie drw., jak *ūks-mė̃* a. *ũks-mė* ʽcień, miejsce ocienione' (⇒ *ūksmė́tas* ʽcienisty', *ūksmúotas* ʽzachmurzony'), *ūks-nė̃* a. *ũks-nė* ʽcień' (⇒ vb. denom. *ūksniáuti* ʽleżeć w cieniu'). Paralele: *rũksta* ⇒ *rũksmas*; *liñksta* ⇒ *liñksmas*. — W znaczeniu ʽcień' występują jeszcze war. *unksmė̃*, *ùnksmė* i *ùnksna* (SD *unksna* «cień, umbra»), *unksnė̃, uñksnė, ùnksnė* (SD[1]). Zawierają one osnowę *unks*-, pochodzącą z metanalizy prs. infig. *unksta. W związku z tym wątpliwe wydaje się porównanie łac. *umbra* ʽcień' < *unksra z lit. *ùnksna*, ukazujące się w Weiss 2009, 182.

ũkti II, *ũkia*, *ũkė* ʽhukać, wydawać niski głos (o sowie, puchaczu, gołębiu)'. Iter. *úkauti* 1. ʽhukać (o sowie, puchaczu, zającu)', 2. ʽnawoływać się w lesie, pokrzykiwać' (*Jei pasiklysi, tai úkauk, aš atsiliepsiu* ʽJeśli zbłądzisz, to krzyknij, ja się odezwę'), 3. ʽryczeć (o wołu), buczeć, wyć (o syrenie statku, syrenie alarmowej)', 4. ʽszumieć, huczeć', 5. ʽjęczeć, skomleć', 6. ʽmonotonnie śpiewać' (z tym wiąże się może *ūkáuti* ʽnosić dziecko na ręku, kołysać je'). Czas. pochodzenia dźwiękonaśladowczego, por. interi. *úkt* — o głosie sowy, o wołaniu (w lesie). Por. LEW 1159n. Z innymi suf.: *úkčioti* ʽpohukiwać (o sowie); nawoływać się (w lesie)', *ūksė́ti* ts. — Nomina: *ũkas* 1. ʽszum, huk, hałas', 2. ʽbąk, Botaurus stellaris, ptak brodący' (wydaje głos podobny do głuchego płaczu), 3. ʽpuchacz, Bubo bubo', 4. ʽpiszczałka w dudach a. organach', 5. ʽjęzyczek, mięsień zwieszający się w tyle podniebienia miękkiego nad językiem, uvula' (⇒ *ūkẽlis* ʽjęzyczek, uvula'), *ūkìmas* ʽgłosy ptaków (w lesie), odgłos jadącego pociągu', *ūkỹnės* f.pl. ʽkołyska'.

ukvõtai, *ukvãtai* m.pl. gw. ʽwidły do wyjmowania garnków z pieca' — zapoż. z ros. *uxváty*. War. sg. *ukvõtas*, *ukvãtas*. Por. ZS 59, LEW 1161.

ulbė́ti, *ùlba*, *ulbė́jo* 1. ʽćwierkać, świergotać', 2. ʽgruchać — o gołębiu, gulgotać — o indyku, cietrzewiu', 3. ʽkwilić — o niemowlęciu', 4. ʽzaczynać mówić, gaworzyć — o dziecku; niewyraźnie mówić; szybko mówić', 5. ʽmówić pieszczotliwie, szczebiotać — o dzieciach, o młodych kobietach', 6. ʽzalecać się miłymi słowami — o mężczyźnie', 7. ʽbrzmieć — o flecie'. Durativum na *-ėti* od *suul̃bti*, *-ia*, *-ė* ʽzacząć ćwierkać, świergotać'. War. sufiksalne: *ùlbauti*, *ulbúoti*, *ulbénti*. Z uwagi na równoznaczne czas. *čiulbė́ti*, *čiuldė́ti*, które są umotywowane wykrzyknikami (*čiùl*, *čiùl*, *čiùl* względnie *čiuld*, *čiuld*, *čiuld*) wypada uznać, że również w *ulbė́ti* tkwi pwk. dźwiękonaśladowczy. Obocznik z *-d-* w wygłosie pierwiastka: *uldė́ti* ʽćwierkać; gulgotać — o indyku, cietrzewiu', *uldúoti* a. *ūduoti* (b.z.a.) przest. ʽgruchać — o gołębiu' (por. *čiuld-* obok *čiulb-*). LEW 1161n. mówił o dźwiękonaśladowczym pierwiastku *ul-, który przybierał rozszerzenia *-b-* i *-d-*. Por. łot. *ūluôt* ʽgruchać', *ulinât* ʽnawoływać się'. Zob. też ALEW 1147. — Etymologiczne powiązanie *ulb-* z gr. *ὀλφ- (por. ὀλοφυρομαι ʽopłakiwać, jęczeć, narzekać') i orm. *ołb*, *-oy* ʽlament', postulowane przez Beekesa 2010, 1073 (rekonstrukcja pie. *Holb^h-, ze znakiem zapytania), wydaje się mało prawdopodobne.

ul̃byti, *ul̃biju*, *ul̃bijau* gw. ʽganić, łająć kogo, wymyślać komu', *išul̃byti* ʽwyprosić, wyżebrać'. War. *ol̃byti*. Niejasne.

ul̃bti, *ul̃bsta*, *ul̃bo*, *užul̃bti* gw. ʽtępieć, stępić się — o siekierze, kosie, brzytwie'. War. *ùlpti* (*ùlpis* ʽtępy nóż'). Niejasne. Por. syn. *ùlti*, *-sta*, *-o* ʽtępieć — o ostrzu' (też ʽmęczyć się — o koniu').

ũlyčia stlit., gw. 1. ʽdroga we wsi' (*Par tą sodą ilga ũlyčia* ʽPrzez tę wieś [szła] długa droga'. *Pasišluoj ũlyčią* ʽZamieć drogę koło siebie'), 2. ʽogrodzona droga dla bydła, wygon', 3. stlit. ʽulica, platea' (m.in. MŽ, DP, SD), 4. ʽpodwórze', 5. ʽwieś' (*Per ũlyčią eina kelias*

'Przez wieś idzie ulica'. *Mūs ūlyčiõj palskai nė vieno žodžio nemokėjo* 'W naszej wsi po polsku nikt ni słowa nie umiał'), 6. przen. 'snopy ustawione w dwa rzędy'. Zapoż. ze stbłr. *ulica* (SLA 227, ZS 60, LEW 1162, ALEW 1148), por. błr. *vúlica, -y*. War. *ūlyčià, ūlýčia, ùlyčia, ulyčià*. Slawizmem jest też łot. *ulica, uolīca* 'droga między dwoma płotami' ⇐ ros. *úlica* (ME IV, 297, 417). — Drw. *ūlyčénas* 'wieśniak', *ūlyčìnis* 'wieśniak; sąsiad z tej samej wsi', *ūlỹč(i)ninkas* 'mieszkaniec wsi, wieśniak; kto stale kręci się po ulicy'. Cps. *ūlyčgalỹs* 'koniec drogi wiejskiej, koniec ulicy; ogrodzony wygon dla bydła' (por. *gãlas*). — N.m. *Ūlyčẽlė* 2x, *Ūlyčẽlės* 2x, *Ūlỹčninkai* 2x, cps. *Naujãūlyčis* 2x (dosł. 'Nowa Wieś', por. *Naujãsodis*).

ulióti, *ulióju, uliójau* gw. 1. 'wesoło spędzać czas, bawić się', 2. 'hulać, spędzać czas na zabawach, pijatykach', 3. 'iść piechotą', 4. 'oporządzać (krowy, świnie)', 5. 'obijać się bez zajęcia', 6. 'o ptaku: pokrywać samicę' (*Gaidys vištas ūliója*). Zapoż. z błr. *huljácь, -áju* (ZS 60, LEW 1161). War. *ūlióti, uliavóti, ūliavóti*.

ulõnas hist. 'ułan, żołnierz lekkiej kawalerii, uzbrojonej w lance i szable' — zapoż. z błr. ros. *ulán, -a* (⇐ sttat. *ulan*, sttur. *oglan*, zob. REW III, 181, Stachowski 2014, 611). War. *ulãnas* 1. 'ułan', 2. 'hulaka, człowiek lubiący swawolne zabawy połączone z pijatyką'. Por. LEW 1161.

ùlpteris, *-io* gw. 'uzda, kantar' — zapoż. z prus.-niem. *holfter* (GL 145), por. nwn. *Halfter*.

ultójus, *ultõjus* gw. 'leń, darmozjad, próżniak, nicpoń' — zapoż. z błr. *hulьtáj, -já* (akcent na sylabie wewnętrznej odpowiada wzorowi błr.). LEW 1162 dopuszczał również pol. *hultaj* jako źródło zapożyczenia.

ul̃žti, *ulžtù* (*ulž-stu; war. *ulžiù*), *ulžaũ* (war. *ulžiaũ*) gw. 1. 'tępieć (o ostrzu)', por. syn. *ùlti, ùlpti*, 2. 'lenić się', 3. 'tyć, nabierać ciała, brzucha; puchnąć, wzdymać się (o brzuchu krowy)'. Formalnie *ulž-* może być apofonicznym st. zanikowym typu sam̥pras. do *velž-, por. *dùlkės* : *dvel̃kti*; *ur̃kti* : *ver̃kti*; *žurbùs* : *sužver̃bti*. Brak alternantów †velž-, †valž-, †vilž- uniemożliwia dalszą etymologizację.

ùmaras gw. 1. 'gwałtowna burza; wicher; trąba powietrzna', 2. 'sztorm', 3. przen. 'rozpęd, impet, rozmach'. Formacja na *-aras* od adi. *ūmùs* 'nagły, porywczy, gwałtowny', por. *ū́mas* m.in. 'nagłe uderzenie wiatru, szkwał'. Zob. Būga, RR II, 67, LEW 1162, ALEW 1148. Ten drw. opiera się na nowym SZ *ŭm-* ⇐ *ūm-* (por. *bùtas* : *bū́ti*; *trùkdyti* : *trū́kti*). — Drw. *ùmaru* adv. 'wspólnymi siłami, razem, hurmem; bardzo szybko, nagle', ⇒ *umarùs* 'prędki, mocny, energiczny, łapczywy, żarłoczny; popędliwy, zapalczywy', *umarnùs* 'prędki, mocny, energiczny'; vb. denom. *ùmarauti* 'szaleć — o wichurze, burzy'. Z innym suf.: *ùmata* w zwrocie *viena ùmata* 'w dużej grupie, tłumnie, kupą, hurmem'.

ū́mas I 1 p.a. gw. 1. 'przykra, odrażająca woń, smród' (*Negeru ū́mu atsiduoda viralas, mėsa* 'Nieprzyjemnie pachnie zupa, mięso'), 2. 'smak, charakterystyczny smak, aromat' (*Alus jau įgavęs savo ū́mą* 'Piwo już nabrało swego smaku'), 3. 'kłąb dymu, pary, tuman'. Niezbyt jasne. Zdaniem Būgi, RR II, 321 stoi w związku z adi. *ū́mas* 'surowy, niegotowany' (zob. *ūmùs* II). Podobnie LEW 1162.

ū́mas II 1 p.a. przest. 'miara objętości płynu a. zboża', por. *Karalius tiems lauke buvo pastatydinęs didelę bačką pyvo ir ūmą brangvyno* 'Król wystawił im na dwór wielką beczkę piwa i *ūmas* wódki'. Zapoż. z prus.-lit. *ōm* (Čepienė 181), por. nwn. *Ohm*.

ū̃mas 2 p.a. stlit., gw. 1. 'umysł, rozum', 2. 'charakter ludzki', 3. DP 'myśl, duma' (*Mylėsi Viešpatį Dievą tavo... ižg visų sylų tavų, ir ižg viso hūmo tavo* DP 322_5 'Będziesz miłował Pana Boga twego... ze wszystkich sił twoich, i ze wszystkiej myśli twojej'). Pl. *ū̃mai*

ʻzmysłyʼ: *Žmogus penkis ūmùs tur*. Zapoż. z błr. *um, -á* ʻrozumʼ (SLA 228, LEW 1162, ALEW 1148). Slawizmem jest też łot. *uôma* ʻrozum; zmysł; rozsądek; usposobienie; nastrójʼ, według ME IV, 419 ze strus. *umŭ*. — Vb. denom. *ūmavóti* ʻprzekonać, uspokoić; poradzićʼ, *suūmavóti* ʻobmyślić; policzyć, wyliczyćʼ.

ūmėdė̃ 3 p.a. 1. bot. ʻsurojadka, grzyb jadalny Russulaʼ, SD «bedłka, fungorum genus album», 2. bot. ʻmleczaj, Lactariusʼ. Złożenie członów *ūm-* jak w *ū́mas* ʻsurowy, niegotowanyʼ (zob. *ūmùs* II) oraz *ėd-* jak w *ė́sti* ʻjeść, żrećʼ. War. *ūmedė̃*, *umėdė̃*, *ū̃mėdė*, *ūmėdìs* (f.). Por. ros. *syrojéžka* ʻsurojadkaʼ, z I członem do *syrój* ʻwilgotny; surowy, niegotowanyʼ i II członem do *jestь* ʻjeść, jadaćʼ.

umìsniai, *umisniaĩ* gw. adv. ʻumyślnie, rozmyślnie, świadomie, nieprzypadkowoʼ — zapoż. z pol. gw. *umyśnie* < *umyślnie* ʻzgodnie z zamiaremʼ (⇐ *umyślny* ʻzamierzony, świadomyʼ).

ūmùs I, *-ì* 3 p.a. 1. ʻnagły, raptowny, prędki, porywczy, gwałtowny, impulsywny, wybuchowy, energicznyʼ, 2. ʻnawalny (o deszczu)ʼ, 3. ʻnarowisty (o koniu)ʼ. War. *ū́mus*, *ū́mas*, *ū̃mas*. SD: *ūmas* «nagły, extemporalis, subitaneus, subitus, repentinus», *ūmas tikėjimas* «lekkowierność, credulitas» [ʻłatwowiernośćʼ], cps. *ūmatikis* «lekkowierny, credulus» [ʻłatwowierny, naiwnyʼ, SPXVI], syn. *graitatikis* (por. *tikė́ti*). Można tu widzieć refleks adi. vb. *ū́ma-* < pie. *h_1uh_2-mó-. Budowa słowotwórcza jak w *dū́mai* ʻdymʼ (zob. s.v.). W kwestii pierwiastka por. *vójęs*, *votìs*. Porównywalnym przymiotnikiem jest tu wed. *ūná-* ʻniedostateczny, niepełny, wadliwy, za małyʼ < pie. *h_1uh_2-nó-. Pwk. ukazuje się w obu wypadkach na SZ typu saṃpras. do *h_1u̯eh_2- ʻporzucić, pozostawić, przestać, zaniechaćʼ, por. łac. *vānus* ʻpróżny, czczy, daremnyʼ, *vāstus* ʻpusty, opuszczonyʼ (LIV^2 254). Całkiem inaczej LEW 6: do *áudra* ʻwichuraʼ; na s. 1162 nie odróżnia *ūmùs* I od *ūmùs* II ani od *ū́mas* I. — Drw. *ū́mas* a. *ū̃mas* ʻgwałtowność, prędkość, porywczość, gorączkowanie sięʼ, *ūmìnis* ʻnagły, gwałtowny; wartki, rwący (o górskim strumieniu)ʼ, *ū́mastis* a. *ū́mastė* ʻgwałtowność, porywczośćʼ. — Adv. *ūmaĩ* ʻraptem, nagle, gwałtownieʼ, DP ʻwnet, prędko, z prędka, skoro, nagle, natychmiastʼ, *ūmaĩs* a. *ū́mais* ʻraptem, nagle; czasami, od czasu do czasuʼ, *ūmù* ʻnagle, niespodziewanieʼ, *ūmų̃jų* ts. (*Ūmų̃jų atžgriuvo sviečiai* ʻNiespodziewanie zwalili się gościeʼ). Por. łot. *ũmakãm* adv. ʻsilnie, mocno, gwałtem, w wielkiej liczbie; w pośpiechu; z pełną gębąʼ (war. *aũmakãm* ʻsilnie, gwałtownieʼ). Vb. denom. *ū́mauti* ʻrobić coś w pośpiechu, gorączkować sięʼ (*Nėra čia ko ū́mauti*), *ūmė́ti*, *-ja*, *-jo* ʻstawać się gwałtownym, nasilać się, zaostrzać się (o chorobie)ʼ. — Nowy SZ *ŭm-* ⇐ *ūm-*: *ùmaras* (zob.).

ūmùs II, *-ì* 3 p.a. gw. 1. ʻzielony, surowyʼ, 2. ʻwilgotny; niewysuszony w suszarni — o zbożu, lnieʼ, 3. ʻświeży — o mięsie z niedawnego ubojuʼ. Zdaniem NIL 715 starszy war. *ū́mas*, *-à* 3 p.a. wskazuje na praformę *uh_1-mo-, urobioną od pwk. pie. *u̯eh_1-. Jest on zaświadczony w derywatach o takich znaczeniach, jak ʻwoda, wilgoć, deszcz, mokradło, sadzawkaʼ. Główne miejsce przypada tu neutrum pie. *u̯eh_1-r-, *uh_1-r- ʻwodaʼ, które rekonstruuje się na podstawie wed. *vā́r-* n. ʻwodaʼ, aw. *vār-a-* m. ʻdeszczʼ, luw.-klin. *wār-sa* ʻwodaʼ, stang. *wær* ʻmorzeʼ (*u̯ēr-o-), stnord. *úr* ʻwilgoć, drobny deszczʼ (*ūr-o-). — Gdy chodzi o bałtycki, to formacja z sufiksalnym *-r-* ukazuje się jedynie w hapaksie stpr. *wurs* EV ʻsadzawka, Tych [Teich]ʼ, to z pb. *ūras, z protetycznym *v-* jak np. w stpr. *wundan* EV ʻwodaʼ obok *unds* Ench., łot. *ûdens* ts. Wraz z NIL 715n. porzucamy tradycyjne porównanie *wurs* z lit. *jū́ra* i *jáura* (zob. np. Petit 2004, 53n., z liter.). — Formacja z suf. *-mo-, pie. *uh_1-mo-, ma mocne oparcie w materiale łacińskim, por. *ūmor*, *-ōris* m. ʻwilgoć, ciecz, płyn, sok; woda; łzyʼ wraz z drw. *ūmeō*, *-ēre* ʻbyć mokrym, wilgotniećʼ, *ūmens* ʻmokry, wilgotnyʼ, *ūmectus* ts., *ūmidus* ts. Budowę lit. *ū́mas* można porównać do *dū́mai* ʻdymʼ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʻmokry, wilgotnyʼ, skąd z jednej strony ʻsurowyʼ, z drugiej strony ʻświeży, tj. taki, co nie pozbył się wilgociʼ. — Drw. *ūmėdė̃* (zob.), *ū́meniai* m.pl. 1. ʻresztki mięsa na zdartej ze

zwierzęcia skórze’, 2. ʽresztki kory na ściętym drzewie’, *ūmíena* a. *ūmienà* ʽświeże mięso’.

ùnaras gw. 1. ʽprzesadne poczucie własnej godności, dumy; ambicja’, 2. ʽprzepych, okazałość, wystawność’ (war. *ònaras*) — zapoż. z pol. *honor*. Osobno zob. *võnaras*. — Adi. *unarãvas*, *onarãvas* ʽambitny; dumny, wynoszący się nad innych, pyszny’ — drw. na -*avas*, kalkujący odpowiednik polski *honorowy*. — Rodzime derywaty przymiotne od *ònaras* to *onarìngas*, *onarìstas*. Vb. denom. *onarùitis* ʽwynosić się, być zarozumiałym, pysznić się’.

ùncvotas, *ùnsvotas* gw. ʽłobuz, nicpoń, szelma’ — zapoż. z pol. *huncwot* (⇐ nwn. *Hundsfott*). Por. łot. *ùncùots*, *unsvats*, *uncvads* ⇐ dn. *hunnsfott* (LEW 1163).

ungurai, -*ų* m.pl. stlit. ʽWęgrzy’. Rekonstrukcja formy nom.pl. opiera się na zaświadczonych w DP formach gen.pl. *Ungúrų*, *Unguru* i loc.pl. *Unguruosę*. Mamy tu osnowę *ungur-a-*, która oddaje cerk.-rus. *ǫgr-*, jednakże nie wprost (†ungr-), lecz ze wstawną samogłoską *u*: *ungur-*. Ta ostatnia jest chyba objawem substytucji sufiksalnej (por. suf. lit. -*ur-*). Formy dawne: cerk. *ǫgrinŭ*, pl. *ǫgre* ʽWęgier, Węgrzy’, strus. *ugrinŭ*, pl. *ugre* (śrgr. Οὖγροι), nie pokazują samogłoski w pozycji przed *r*. Wyrównanie pierwotnego refleksu †ungr- do formy śrłac. *Ungurus* (por. LEW 1163) jest raczej mało prawdopodobne. N.B. Būga, RR III, 757 przyjmował dla litewskiego zapożyczenie strus. *ǫgъrinъ (za nim powtórzył to REW III, 172). Trzeba jednak zauważyć, że brzmienie *ǫgъrinъ nie ma oparcia źródłowego, por. strus. *ugrinъ*, pl. *ugre*; serb.-cs. *ǫgrinъ*, pl. *ǫgre*. Osobno zob. *veñgrai*.

ungurỹs, -*io*, pl. *unguriaĩ* 3 p.a. 1. ʽwęgorz rzeczny, Anguilla anguilla’, 2. ʽwęgorz morski, Conger conger’. War. *uñguris*, *ungarỹs*, *ungerỹs* a. *uñgeris*. Wtórny wokalizm *ing*- pokazuje wsch.-lit. *ingurỹs* ʽwęgorz’ (zob. Būga, RR II, 509n.). Takie stosunki derywacyjne, jak słow. *ǫgorĭ ʽwęgorz’ ⇐ *ǫžĭ ʽwąż’ albo łac. *anguilla* ʽwęgorz’ ⇐ *anguis* ʽwąż’ zalecają powiązanie *ungurỹs* z wyrazem *angìs* ʽwąż’ (zob. s.v.). Różnicę wokalizmu w pierwiastkach *ung*- : *ang*- można zinterpretować jako apofonię, z jednej strony SZ pie. *h$_2$n̥g$^{\text{u̯h}}$- (por. stwn. *unc* ʽwąż’ s.v. *angìs*), z drugiej strony SE pie. *h$_2$eng$^{\text{u̯h}}$- lub SO *h$_2$ong$^{\text{u̯h}}$-[567]. Por. jeszcze oboczność *añginas* : *uñginas* ʽwielki wąż’. Osnową *ungurỹs*, derywatu na *-ii̯a-, była formacja *ung-ur- o przypuszczalnym znaczeniu ʽistota podobna do węża’. Jej apofonicznym odpowiednikiem na st. pełnym jest stpr. *angurgis* EV ʽwęgorz, Oel [Aal]’, czyt. [anguris], rekonstrukcja *h$_2$eng$^{\text{u̯h}}$-r̥-i̯o-. Nieco inaczej PKEŽ I, 79n.: lekcja [angur’as]. Por. zapożyczenie bałtyckie w fiń. *ankerias* ʽwęgorz’, est. *angerjas*, liwij. *aŋgərz* ts. (por. sufiks w lit. gw. *uñgeris*). Pierwiastek na st. pełnym *ang- pokazują też łotewskie świadectwa onomastyczne: n.rz. *Uogre* (*uo* < *an), kurońska n.jez. i n.rz. *Angure* a. *Angura*, war. *Eñgure*, n.m. *Cērs-angure* (Būga, *l.c.*). Zob. też LEW 1163, ALEW 1149. N.B. Kroonen 2013, 28 wywodzi bałtycki sufiks -*ur*- z sekwencji *-r̥C- w praformie *h$_2$(e)ng$^{\text{u̯h}}$-r̥-i̯o-); odpowiedni sufiks na stopniu pełnym *-ro- widzi on w stwn. *angar* m. ʽcorn weevil’, nwn. *Engerling* ʽcockchafter grub’, < pgerm. *angra- < pie. *h$_2$eng$^{\text{u̯h}}$-ro-. — Gdy chodzi o odpowiednik psł. *ǫgorĭ m. ʽwęgorz’ (ros. *úgorь*, *ugrjá*, ukr. *vuhór*, *vuhrá*, sch. *ȕgor*, *ȕgora*, czes. *uhoř*, *uhoře*, pol. *węgorz*, -*a*), to jest on dwuznaczny z tego powodu, że *ǫ*- może być kontynuantem tak *anC, jak i *unC (ie. *ang- : *n̥g-). Dwie bsł. praformy stoją więc do wyboru: *angar- i *ungar- (BSW 8 optował za formacją na st. pełnym *o*). — N.rz. *Ungurỹs* 2x, n.jez. *Ungurỹs*, *Unguráitis*, *Ungurìnis*. N.m. *Unguriaĩ* 2x, *Ungurìnė*, *Ungurỹnė*, *Ungurìškė*, *Ungurìškės*, *Paunguriaĩ*. — Stpr. n.rz. *Angrapia*, później nwn. *Angerapp* (złożenie z II członem *ape* ʽrzeka’, zob. AON 195). War. *Wangrapia*, *Wengrapia* mają nagłos *W*- wzorowany na polskim odpowiedniku *Węgorapa* (por. *węgorz* ʽeel’).

---

[567] Mniej prawdopodobny wydaje się pogląd Būgi, RR II, 509, który wywodził lit. *ung*- z *ang- drogą antycypacyjnej asymilacji. Niedawno przychylił się do tego PKEŽ I, 79: asymilacja na odległość *an-u > *un-u*. — Twierdzenie Derksena 2008, 386, jakoby *ungur*- było gwarowym, wschodnio-litewskim traktowaniem plit. *angur- jest bezpodstawne. Alternant *angur- nie jest znany na obszarze Litwy.

ũñkšti, *unkščiù*, *unkščiaũ* ʻskomleć, kwilić, piszczećʼ, SD *unkščiu* «skomlę» (syn. *skaliju*). Obecność obocznego pdg. *ùngti*, *ùngstu*, *ùngau* ʻskomlećʼ nasuwa przypuszczenie, że prs. *unkščiù* utworzono od neopwk. *ungst*-, wyodrębnionego z *ùngstu*. Pwk. *ung*- stanowi obocznik do *ing*- w formie st. zanikowego do *eng*-, zob. *éngti*, *ìngti*. — Drw. *ùngstyti* ʻkwilić, skomlećʼ, *ùnksčioti* a. *ùnkščioti* ʻskomleć; jęczeć; biadolić; mówić niewyraźnieʼ (por. *ìnkščioti* s.v. *ìngti*). Nomen: *ùnginas* ʻwielki leńʼ (por. *ìngas*, *ìngis* s.v. *ìngti*).

uñkulis, -*io* gw. ʻwuj, stryj; mąż ciotki a. stryjenkiʼ — zapoż. z prus.-niem. *unkel* (Čepienė 162), por. nwn. *Onkel*.

unrẽkui wsch.-lit. ptk. ʻtam otoʼ, np. *Unrẽkui jaũ dal̃gį kliúoksi* ʻTam oto kosę klepieʼ (Otrębski 1934, 420n.). Segment *un*- może być wsch.-lit. kontynuacją lit. *an-, to z apokopy *anà* ʻotoʼ (por. LEW 1164). Dołączony do tego segment -*rekui* może pochodzić z ptk. *varẽkui* ʻtu otoʼ, por. jej użycie w tym samym dialekcie Tvarẽčius: *Varẽkui tãvo kepùrė* ʻTu oto twoja czapkaʼ (Otrębski, *l.c.*). Inna interpretacja w LEW, *l.c.*: segment -*re* ma przypominać ptk. *aurè* i *auriaĩ*. Zob. jeszcze *varẽkur*.

untkė b.z.a. gw. ʻimię pewnej suczkiʼ — zapoż. z prus.-niem. *huntke* ʻpiesek, psinaʼ (GL 145; pominięte w LKŽ), por. nwn. *Hündchen*. Jak widać, litewski suf. -*kė* jest tutaj transpozycją dolnoniemieckiego sufiksu deminutywnego -*ke* (por. nwn. -*chen*).

úodas, pl. *uodaĩ* 3 p.a. ʻkomar, Culex, Culex pipiens, Tipula paludosa, Cecidmyia tritici, Anopheles maculipennisʼ (*Varmai — didiejai, uodai — padidoki, kuĩsiai — maželiučiai*. *Uodas menkas vabalėlis, ale koks jo kandimas!*). SD *uodas* «komor, culex». War. gw. *vúodas*. Odpowiednik łot. *uôds*, pl. *uodi* ʻkomarʼ (war. f. *uode*, *uoda*). Refleks pb. *ōd-a-s. Może być formacją na SO od *ēd- ʻkąsać, żrećʼ, por. lit. *ė́du*, *ė́sti*, scs. *jamĭ*, *jasti* ʻjeśćʼ, ⇐ pie. *$h_1$ed- ʻbeiße, essenʼ (por. LIV^2 230). Nomen agentis o znacz. etym. ʻten, co kąsa, kąsającyʼ. Por. ME IV, 413, BSW 66, LEW 1164; LEW, *l.c.* wspomina o zarzuconych próbach powiązania *úodas* z jednej strony ze cs. *ovadŭ* ʻowadʼ, z drugiej strony z lit. *adýti*, *ãdata*. Inaczej Petit 2004, 153, 94, przyp. 150: pierwotnie II człon złożenia, *ōdas ⇐ pie. *$h_1$odós-; długość samogłoski objaśnia się działaniem tzw. prawa Wintera (zob. też ALEW 1150n.). Na to samo prawo powołuje się rekonstrukcja *úodas* < pie. *$h_3$od-o- u Beekesa 2010, 1049 (autor zakłada oboczny pwk. *$h_3$ed- ʻkąsaćʼ, wywodząc odeń również gr. ὀδών ʻząbʼ < pie. *h_3d-ont- ʻkąsającyʼ). — Drw. *uodýnas* ʻmiejsce, gdzie dużo komarówʼ, vb. denom. *uodinė́ti* ʻtępić komaryʼ. — N.rz. *Úodupis*. N.m. *Uodỹnė* 2x, *Uõdiškis*.

uodegà, acc.sg. *úodegą* 3 p.a. 1. ʻogon zwierząt i ptaków; ogon ryby a. płazaʼ, 2. ʻkorzeń roślinyʼ, 3. ʻzwężające się pasmo pola, łąki, lasuʼ, 4. ʻtyłek, dupaʼ, 5. przen. ʻodstająca, wystająca część przedmiotuʼ, 6. ʻpozostałość, resztkaʼ. War. z protezą *v*-: *vuodegà*. Prawdopodobnie derywat z suf. -*eg*- od *úodas* ʻkomarʼ. Znacz. etym. ʻto, czym zwierzę ogania się, opędza się od komarów, gzów itp.ʼ (por. Vaillant, *Revue des études slaves* 21, 161, ALEW 1151). Por. budowę *mẽdega* ⇐ *med*- (s.v. *mẽdžias*). Co do strony onomazjologicznej por. 1° pol. *ogon* ⇐ *ogŭnati sę, por. pol. *oganiać się* ʻopędzać się, np. od owadówʼ (Boryś 2005, 383n.), 2° scs. *opašĭ* ʻogonʼ ⇐ *opaxati*, 3° cs. *ošibĭ* ʻogonʼ ⇐ *ošibati* (zob. ESJS 994, s.v. *trъtь*). Inne etymologizacje referują LEW 1164 i NIL 207, przyp. 1. — Drw. *pauodegỹs* 1. ʻmiejsce pod ogonem zwierzęcia a. ptakaʼ, 2. ʻpodogonie, rzemień w uprzęży końskiej idący od pasa do ogonaʼ (war. *pauodegõnė* ts. ma zakończenie -*onė* wzorowane na odpowiedniku pol. *podogonie*), *pauodegiai* m.pl. SD «nabiodrki końskie, hypomaschala, orum» [ʻboczne rzemienie zaprzęgu końskiegoʼ, SPXVI], *uodegìnė* ʻogonkowe, datek dawany przy sprzedaży krowy temu, który ją pasł lub na targ przypędził; wynagrodzenie dla naganiaczy zwierzynyʼ, *uodegótas* ʻogoniasty, z ogonemʼ, cps. *šunuodẽgis* ʻpochlebca, lizusʼ (por. *šuõ*), ⇒ decompositum *uodẽgis* ts. . — Niewyjaśniony

pozostaje stosunek *uodegà* ʽogon' względem *vedegà* ʽsiekierka używana do żłobienia koryt; siekiera ciesielska' (war. *vedagà*, *vėdegà*, *vedigà*, *vidigà* oraz *vedžiagà*, *vedžiãgis*). Z wariantem *vedigà* koresponduje stpr. *wedigo* EV ʽsiekiera ciesielska, Czŷmerbyel [Zimmerbeil]'. ALEW 1204 wywodzi *ved-* z pie. *u̯ed^h- ʽuderzać, trącać, stossen' (za IEW 1115) lub *u̯ed^hh$_1$- ts. (za LIV^2 660).

úoga, zwykle pl. *úogos*, *-ų* ʽjagody, owoce wielu roślin, np. czarnej jagody, borówki (brusznicy), żurawiny, maliny, porzeczki, agrestu, winorośli, wiśni, jodły'. SD: *uogos erškėčio* «jeżyny owoc, mora rubi», *avietės, uogos* «maliny, malinowe iagody, mora rubi idæi», *uogos maknotos viršuj* «kosmatki, truskawki, vua spina, vua marina, vua crespina, vua crispa», *uogos vyno, bitinės* «muszkatele, iagody, vuæ apianæ», *uoga vyno džiovinta* «rozynka, vua passa», *šliauždamas renku uogas* «ciułam, colligo tarde, ægre». [zmiana kolejności: War. gw. *vúoga*, m.in. SD «jagoda, vua», też *úogė*, m. *úogas*.] Wraz z łot. *uôga* ʽjagoda' ma kontynuować pbsł. *ōgā- < pie. *ōg-ā-, por. IEW 773, gdzie powiązanie z pie. pwk. *ōg- / *əg- ʽrosnąć'. Odpowiednik psł. *aga (*jaga) ⇒ drw. *ag-oda (*jagoda)[568], por. scs. *agoda* ʽκαρπός, owoc drzewa', ros. *jágoda* ʽczarna jagoda' (gw. ʽpoziomka, borówka'), pol. *jagoda* ʽrodzaj owocu', m.in. ʽborówka czernica, czarna jagoda', czes. *jahoda* ʽpoziomka, jagoda'. Do tego cps. cs. *vin-jaga* ʽβότρυς, kiść winogron, winne grono', sch. *vìnjaga* ʽdzikie wino; powojnik', słń. *vinjága* ʽdzika winorośl'. Dalsze związki nierozpoznane, zob. LEW 1165. Można zaryzykować hipotezę, że *uog-* jest alternantem apofonicznym do *aug-* jak w *áugti* ʽrosnąć' (pie. *h$_2$eug-). Przykłady innowacyjnej apofonii *au* ⇒ *uo* zebrano s.v. *duobẽ*. Przy takim ujęciu odpada możliwość identyfikacji *úoga* z psł. *aga. — IEW 773 łączył *úoga* z goc. *akran* n. ʽowoc', stisl. *akarn* n. ʽżołądź', < pgerm. *akrana- < pie. *h$_2$og-r-. Kroonen 2013 18 wywodzi *úoga* z pie. *h$_2$og-eh$_2$-, lecz nie tłumaczy, jak można by przejść od *h$_2$o- do lit. *uo-*. — Nawiązanie do łac. *ūva*, *-ae* f. ʽjagoda' (*ūg^uā, rzekomo w apofonii do pie. *ōg^uā), wskazane m.in. w BSW 202, zostało zakwestionowane przez WH II, 849. Obecnie de Vaan 2008, 648 wywodzi *ūva* z pie. *h$_1$oi̯H-u̯eh$_2$-, co jego zdaniem stoi w alternacji apofonicznej z lit. *ievà* ʽczeremcha' < pie. *h$_1$ei̯H-u̯eh$_2$-. — Drw. *uogiẽnė* a. *uogaĩnė* ʽkonfitura; zupa z jagód' (też *úogos* ts.), *uogienójas* ʽkrzewinka jagodowa, łodyga pokryta jagodami' (war. *uogíenas*, *uogójas*), *uogýnas* ʽmiejsce, gdzie rosną jagody'. — Cps. *gérvuogė* ob. *gérviauogė* bot. ʽjeżyna, ostrężyna, Rubus caesius' (por. *gérvė*), *kãdaguogė* ʽjagoda jałowca' (por. *kadagỹs*), *kãtuogė* bot. ʽmalina, Rubus saxatilis' (por. *katẽ*), *vỹnuogė* (zob.), *žẽmuogė* bot. ʽpoziomka, Fragaria', war. *žémuogė*, *žemuogẽ*, *žẽma.uogė*, *žema.vúogė* (por. *žẽmas*, *žẽmė*), *žvìrblia.uogės* f.pl. ʽporzeczki' (por. *žvìrblis*). — Vb. denom. *uogáuti* ʽzbierać jagody' (*Pìlną pintinẽlę prisiuogavaũ*). — N.m. *Uogìniai* 2x, *Uogintaĩ*, *Úogbalė* (por. *balà*), *Uogšilỹs* (por. *šìlas*).

uõgis a. *úogis*, *-io* gw. 1. ʽjednoroczny pęd roślinny, latorośl', 2. ʽpowiększenie, wzrost', 3. ʽodcinek słomy zawarty między dwoma kolankami', 4. bot. ʽjałowiec, Juniperus communis'. Formacja utworzona sufiksem *-i̯a-* od *uog-*, apofonicznego alternantu pwk. *aug-*, zob. *áugti* ʽrosnąć'. W kwestii apofonii *au* ⇒ *uo* zob. przykłady wymienione s.v. *duobẽ*. Por. ALEW 1152. — Z innymi suf.: *uõglis* ʽroślina; pęd, latorośl', m.in. BRB (por. *auglỹs*, *ũglius*), *uõglius* LEX ʽroślina'.

úoksas 1. ʽdziupla, wypróchniały otwór w pniu drzewa', 2. ʽnisza wycięta w pniu wielkiego starego drzewa (dla celów kultu pogańskiego)', 3. gw. ʽbarć', 4. gw. ʽbudka dla ptaków', 5. przen. ʽgniazdo zamka w karabinie'. War. *úoksvas; úoksa*, *úoksva*. Pl. *úoksai*, *-ų* ʽzwiady wśród pszczół; pszczoły, które w czasie wyrojenia lecą szukać nowego siedliska' (syn. *íeškonės*). Odpowiednik łot. *uoksts* 1. ʽpszczoła zwiadowczyni', 2. ʽsiedlisko znalezione

[568] Por. rzadki suf. *-oda* w wyrazach psł. *elboda ʽchwast Chenopodium' (ros. *lebedá*, pol. *lebioda*) i *svododa ʽwolność, niepodległość' (ros. *svobóda*, pol. *swoboda*), zob. Boryś 2005, 203.

dla roju' (inaczej ME IV, 415: do czas. *uokstît* 'wietrzyć, węszyć'). Najprawdopodobniej zmienione z *úosas 'otwór, ujście' przez insercję *k* w pozycji przed *s* (paralela: *áuksas* < *ausas). Plit. *uos- < *ōs- może kontynuować temat rzeczownika pie. *h_3óh_1-s- 'usta' (dalsze szczegóły s.v. *úostas*). — Vb. denom. *úoksauti* 'szukać dziupli dla młodego roju (o pszczołach zwiadowczyniach, o trutniach)', *apuoksáuti* 'dokładnie obejrzeć'. Niejasny jest segment -*v*- w war. *úosvauti* 'uoksauti' (*Bitys úosvau[ja], tranau[ja]*). — N.m. *Úoksai* 2x, *Uoksaĩ*. — N.rz. *Vaksùpė* (war. *Vaksùpis, Vãksupis*), ze zmiany *Uoks-upė (por. *svadìnti* < *suodinti s.v. *sodìnti*).

uolà 4 p.a. 1. 'skała, głaz' (*Plikos, stačios uõlos*. *Uolų̃ skeveldros*), 2. gw. 'osełka do kosy, siekiery'. SD *uola* 1. «skała, rupes, cautes», «opoka, saxum viuum», 2. «gruba, doł, loch, syrus, cauerna, crypta». War. *úola* 1 p.a., *uolẽ* 4 p.a. Odpowiednik łot. *uõla* 'mały okrągły kamień; żwir', pl. *uoļi* 'wielkie kamienie' (⇒ *uõlaîne* 'wyścielone żwirem łożysko rzeki; grunt żwirowaty'). Bez dobrej etymologii. Łączeniu z czas. *vélti* 'kudłać, zbijać, folować' (zob. LEW 1166n., ALEW 1152) sprzeciwiają się względy apofoniczne; reflex *uol*- zakłada raczej pb. *ōl-, niż pb. *u̯ōl-. Nie wiadomo, z czego wynika podobieństwo form lit.-łot. *uola* i fiń. *ola* 'krzemień'. — Drw. *uolíena* 'skorupa ziemska', *uolìngas* 'skalisty' (SD «opoczysty, petrosus, petricosus»), *uolìnis* 'skalny' (SD «opoczysty, petrosus, petricosus»), *uolótas* 'skalisty, pełen skał, złożony ze skał'. Cps. *uolalipỹs* neol. 'alpinista' (por. *lìpti*), *uõlaskėlė* bot. 'skalnica, Saxifraga' (por. *skélti*). Mało jest nazw miejscowych od *uolà*, por. *Paúolia*, *Pauõlis* 2x. Niemało jest za to nazw wodnych, por. n.rz. *Uolà*, *Uõlė*, *Uolià*, *Úolainis*, *Uolintà*, n.jez. *Uolỹs*. Ze zmianą *Uol*- > *Ūl*-: n.rz. *Ūlà* (też n.jez.), *Ūlỹškas* (por. *Uos*- > *Ūs*-). Z protetycznym *v*-: n.rz. *Vuolastà*.

úolektis, gen.sg.f. -*ies*, acc.sg. *úolektį* hist. 'łokieć jako miara długości'. War. m. *úolektis, -čio*. SD: *uolaktis* «łokieć, miara łokciowa, cubitus & cibitum, vlna», drw. *uolaktinis, vienų uolaktį turįs* «łokciowy, łokietny, cubitalis», *uolakčius* «łokietnik, pigmæus» (syn. *neužauguo*). Odpowiedniki bałt.: łot. *uôlekts* 'łokieć', stpr. *woaltis* EV 'miara łokciowa, Ele [Elle]'. Rekonstrukcja: pb. *ōl-ek-, *ōl-ak-, później sufigowanie *-ti- (nieco inaczej BSW 202: pbsł. *ōlekt-, *ōlkt-). Pod względem wokalizmu pierwiastka wyraz bałtycki przypomina gr. ὠλένη f. 'łokieć, przedramię' (*ōl-en-ā-) i pgerm. *alīnō- f. (goc. *aleina*, stwn. *elena*, *elna*), < pie. *Щеh_3l-en- (zob. Kroonen 2013, 22). Łac. *ulna* f. 'łokieć, ramię; miara łokciowa' < *olena może kontynuować pwk. w st. zanikowym, pie. *Hh_3-el-en- (por. de Vaan 2008, 638). Zob. też LEW 8, ALEW 1153.

uolùs, -*ì* 4 p.a. 'pilny, staranny; chciwy czego, łasy, łakomy; zapalony do czego'. Pb. *ōl-u-. Dalsza analiza niepewna. Wysuwane dawniej zbliżenie z łac. *ad-ol-eō* 'spalić, przypalić' (zob. Būga, RR II, 321), dziś rozumianym jako pie. *$h_2$ol-éi̯e- do pwk. *$h_2$el- 'żywić, karmić, chować' (por. LIV^2 262), wymaga założenia nomen na st. wzdłużonym, kontynuującym pie. *h_2ōl-u-. Pod względem semazjologicznym Būga, *l.c.* wskazał przekonujące porównanie z pol. *gorliwy* 'wykazujący dużo zapału, wytrwałości; żarliwy, sumienny', < psł. *gorljivŭ 'palący się, płomienny', deverbativum od *gorěti 'palić się płomieniem, płonąć'. Zob. też LEW 1167. — Drw. *uolùmas* 'pilność', *uolū̃nas* 'ktoś bardzo pilny', *uoluõlis* ts.

úosis, -*io* bot. 'jesion, Fraxinus excelsior'. SD <wuosis> «jeśion, fraxinus» pokazuje protetyczne *u̯*-. Odpowiedniki bałt.: łot. *uôsis* ts., stpr. *woasis* EV 'jesion, Esche' (z protezą *u̯-). Temat pb. *ōs-i̯o- jest refleksem pie. *Heh$_3$-s-i̯o- (zob. Derksen 2008, 29, de Vaan 2008, 435). Z innym suf.: psł. *as-en- < *Heh$_3$-s-en- (Kroonen 2013, 38), por. ros. *jásenь*, sch. *jàsen*, bg. *jásen*, stczes. *jasen*, czes. *jasan*, pol. *jesion*, pol. gw. *jasion* (suf. *-en- / *-n-, o wartości być może singulatywnej, por. słow. *abol-nĭ wobec lit. *obelìs*). Zob. też BSW 203, LEW 1167, ALEW 1153. — Od tego odchyla się pod względem apofonicznym łac. *ornus*, -*ī* f.

ʻjesion górskiʼ (z *orinos < *osenos), walij. *onn*, stir. *uinnius* ʻjesionʼ < *ŏs-no-, orm. *hacʻi* ts., jak też stisl. *askr*, stwn. *asc*, nwn. *Asche* (pgerm. *aska-, zob. Kroonen 2013, 38). Por. hipotezę derywatu vṛddhi *h_2ōs-i̯o- u Tremblay 2005, 127.2. — Drw. *uosýnas* ʻlas jesionowyʼ, *uosìnis* ʻjesionowyʼ (SD <wosinis, iź wuosio> «jesionowy, fraxineus»). — N.jez. *Úosis, Uosỹs, Uosìjus, Úosintas*, n.rz. *Uosijà, Uosintà, Uosýtis, Úosupis* 6x, *Uosùpis*. Ze zmianą *Uos-* > *Ūs-*: n.jez. *Ũsiai, Ūsỹs*, n.jez. *Ũsupis, Ūsupỹs*, n. bagna *Ūsà* (por. *Uol-* > *Ūl-*). — N.m. *Uosà, Uosiaĩ, Uoselỹs, Uosìnė* (⇒ *Uosinìškis*), *Úosininkai* 4x, *Úosupis* 2x (⇒ *Uosupẽlis*), *Úosvietis*.

uõstai, -*ų* 2 p.a., *uostaĩ*, -*ũ* 4 p.a. m.pl. żm. 1. ʻwąsy u człowiekaʼ, 2. ʻwąsy zwierzęcia (kota, zająca), ryby, owada, tj. wydłużone wyrostki skórne rosnące po obu stronach pyskaʼ. Dwuznaczne. Albo rzeczownik postwerbalny na *-a-* od vb. frq. *úostyti* ʻwęszyć, poznawać węchemʼ, albo drw. z suf. *-a-* i metatonią cyrkumfleksową od neoosn. *uost-*, którą wyabstrahowano z *úostyti*, tj. *uos-sty- ⇐ *úosti* (zob.). Paralele z metatonią: *klõstai* ⇐ *klóstyti*; *mõstas* ⇐ *móstyti*; *šluõstė* ⇐ *šlúostyti*; *pagrẽbstai* ⇐ *grė́bstyti*. — Odpowiednik łot. *uoksti* m.pl. ʻczułki u owadaʼ (z insercją *k* z *uosti). — Drw. *uõstainis* ʻwąsaty, np. mężczyznaʼ (też o jęczmieniu, owsie, kartoflu). Vb. denom. *uostė́ti* ʻdostawać zarostu, wąsówʼ. — Całkiem inaczej LEW 1167, gdzie mało przekonująca próba połączenia w jednej praformie lit. *uõstai* i psł. *(v)ǫsŭ. Problem segmentu *-t-* załatwia autor przy użyciu hipotezy *ad hoc*: «Natürlich ist das *t* von žem. *uõstai* sekundärer Zusatz und von russ. poln. *usta* ʻMundʼ oder von lit. *úostas* [ʻFlußmündung, Hafenʼ] bezogen».

úostas 1. ʻprzystań rzeczna a. morska, portʼ, 2. ʻujście rzekiʼ (Būga, RR II, 362). Odpowiednik łot. *uõsta* a. *uõsts* ʻujście; portʼ. Lit.-łot. *uos- < *ōs- kontynuuje temat rzeczownika pie. *h_3óh_1-s- ʻustaʼ, gen.sg. *h_3h_1-és-os, por. łac. *ōs, ōris* n. ʻusta, gęba, paszcza, dziób; otwór, ujście, wejście, gardzielʼ, het. *ais, issās* n. ʻustaʼ, wed. *ā́s-* n. ʻustaʼ, *āsā́* instr.sg. ʻustamiʼ, też adv. ʻprzed obliczem, w obliczu, w widoczny sposóbʼ, cps. *anā́s-* ʻbez ustʼ, *svā́s-* ʻz pięknymi ustamiʼ, stir. *ā* ʻustaʼ, stisl. *óss* m. ʻujście rzekiʼ, stang. *ōr* ʻpoczątek, pochodzenie; czołoʼ. LEW 26n., 1167 nieprzekonująco wiązał *úostas* z czas. *áuščioti* ʻpaplaćʼ (zob. s.v.). — Z insercją *k* przed grupę *st* należą tu dwa wyrazy łotewskie: 1. *uõksts*, *ùoksts*[2] ʻtyłek, zagłębienie między pośladkami, odbytʼ, 2. łot. *uoksta* ʻotwór wybity w pniu przez dzięciołaʼ. Zob. też *úoksas*. — N.rz. *Uõstas*, cps. *Uõstupis*, n.jez. *Ũstas* (*ū* z *uo*, zob. s.v. *úosis*), cps. *Avinúostas*. Tu też n.jez. *Vastalis* b.z.a. z *Uostalis.

úosti, *úodžiu*, *úodžiau* 1. ʻwąchać, wciągać nosem jakąś wońʼ, 2. ʻrozpoznawać zapach węchemʼ (gw. *uõsti*, *uodžiù*, *uodžiaũ*), *apúosti* ʻobwąchać, rozpoznać węchemʼ, *užúosti* ʻwęchem rozpoznać czyjś zapach, zwietrzyćʼ (*Šuo užúodžia, kas čia per žmogus* ʻPies węchem pozna, co to za człowiekʼ), przen. ʻwywąchać, dowiedzieć się, zorientować sięʼ, refl. *susiúosti* ʻzwąchać się, wejść z kim w ścisły kontakt, sprzymierzyć się, spiknąć sięʼ. Odpowiednik łot. *uôst*, *uôžu*, *uôdu*. Lit.-łot. *uod-* jest zbudowane na neopwk. bałt. *ōd-, który został prawdopodobnie wyodrębniony z osnowy perfecti *Ho-Hd- < pie. *h_3e-h_3d- (pwk. *$h_3$ed- ʻzwietrzyć, zwąchaćʼ, zob. LIV[2] 296). Por. pf. gr. hom. ὀδώδει do ὄζω ʻpachnieć, wonieć; mieć posmakʼ oraz słow. *badati ʻerforschenʼ jako simplex wtórne, wynikłe z resegmentacji vb. cps. *ob-ad-ati ʻobwąchiwaćʼ (por. cs. *ob-agn-iti sę* ʻurodzić jagniętaʼ ⇒ *o-bagn-iti sę*). Zob. BSW 202, Stang 1942, 119, Stang 1966, 355, LEW 1167n., Derksen 2008, 26 (długość *ōd- objaśnia on tzw. prawem Wintera). — Drw. *uodinė́ti* ʻwęszyć, śledzić węchem; szpiegowaćʼ, *úostyti* (zob.). Zwraca uwagę brak formacji na *-yti* (†uodyti). Nomina: *uodė́jas* ʻszpicelʼ, *uodìkas* ʻpies węszącyʼ, *uodìmas* ʻwęch, powonienieʼ, *uodùs* ʻszybko łapiący trop — o psieʼ (*Tas šuo uodùs*, t.y. *užuodžia greitai*). — Neopwk. *uos-*: *uoslẽ* a. *úoslė* 1. ʻwęchʼ, 2. ʻzmysł węchu, powonienieʼ (paralele: *juslẽ, pūslẽ, krimslẽ*), ⇒ *uoslùs* ʻmający dobry węchʼ, *uoslỹs* ʻtropiciel; szpieg, szpicelʼ.

úostyti, *úostau, úosčiau* 1. ʻwąchaćʼ, 2. ʻwciągać nosem, np. tabakęʼ, *apúostyti* ʻobwąchiwać, węszyć, wąchaniem poznawaćʼ, *išúostyti* ʻwywąchać, obwąchaćʼ, *pauostau* SD[1] «powąchawam; powoniam». Odpowiednik łot. *uôstît, -u, -ĩju* ʻwęszyć, wąchaćʼ, war. z insercją *k*: *uokstît, -ĩju* ʻkierować się powonieniem, zwł. o pszczołach; szukać sobie miejsca na drzewie (o roju pszczół)ʼ. Frequentativum z suf. *-sty-*, utworzone od neopwk. *uos-*, zob. *úosti, úodžiu*. Rekonstrukcja: *uos-sty- (*uod-sty- nie wchodzi w grę ze względów chronologicznych). W kwestii degeminacji por. *glóstyti, júostyti, spąstyti*. — Neoosn. *uost-* (⇐ *úostyti*): *úostelėti* ʻprzez chwilę (po)wąchaćʼ (⇒ *uosteliáuti* ʻwęszyć za czym, szukać czegoʼ), *uostinė́ti* ʻprzewąchiwać, tropić, węszyć, poszukiwać czegośʼ (por. *dėstinė́ti, glostinė́ti, kaustinė́ti*), nomina: *uõstai* (zob.), *uõstalas* ʻlek wziewny, do wdychaniaʼ (por. *páistalas* ⇐ *páistyti*), cps. *vė́žuostis* ʻkto ma rzadkie wąsyʼ (dosł. ʻtaki, co ma wąsy jak u rakaʼ, por. *vėžỹs*). — Neoosn. *uosty-*: *úostytojas* 1. ʻkto zażywa tabakiʼ, 2. ʻszpicelʼ, dosł. ʻkto węszyʼ (por. *dė́stytojas, kùrstytojas*).

úošvis, *-io* ʻteśćʼ (łot. *uôsis* ts.), f. *úošvė* ʻteściowaʼ (łot. *uôse*[2] ts.). War. z insercją *k*: *úokšvis*[569]. Nie ma ugruntowanej etymologii, por. LEW 1168, ALEW 1154n Ostatnio Klingenschmitt (*Balt* XLIII:3, 2008, 405-430) przedstawił obszerny i niezwykle skomplikowany wywód *úošvis* z praformy pie. *ōḱu̯ii̯o- < *oh₁-pḱu̯-ii̯o-. — Drw. *úošvienė* ʻteściowaʼ, *uošvijà* ʻdom teściówʼ. Vb. denom. *uošviáutis* ʻzgodnie współżyć, dobrze się rozumieć — o rodzicach żony i mężaʼ.

uparà, gen.sg. *upãros* 2 p.a. stlit., gw. 1. ʻupór, nieustępliwość; zawziętośćʼ, 2. ʻzłośćʼ (war. *ùpara* 1 p.a.) — zapoż. ze stpol. *upora* ʻnieustępliwe nieposłuszeństwo, upór, pertinacia, contumaciaʼ, por. SLA 228, SLA 1168, ALEW 1155. War. m. *ùparas* ʻupórʼ (Chyliński) — zapoż. z pol. *upór, uporu*. — Drw. *uparìngas* ʻpostępujący według własnych zachcianek, kapryśny, mający grymasyʼ (⇒ adv. *uparìngai*), *upãriškas* ʻuparty, zawziętyʼ (*Ans dirba upãriškai*, t.y. *su upara* JUŠK ʻOn pracuje zawzięcie, tj. z uporemʼ). Vb. denom. *upãrytis* ʻzłościć sięʼ, *užsiupãryti* ʻuprzeć sięʼ, *uparótis* a. *ùparotis* 1. ʻupierać sięʼ, 2. ʻgniewać się, złościć sięʼ (⇒ *uparõ-čius* ʻuparciuch; złośnikʼ). — Polonizmami są również następujące drw.: 1. *uparñas, -à* ʻuparty, nieustępliwy; nagły, gwałtownyʼ ⇐ stpol. *uporny*, 2. *upártas, -a* lub *uparñtas, -à* ʻuparty; złyʼ ⇐ pol. *uparty*, 3. *uparn-ỹstė* przest. ʻupórʼ ⇐ stpol. *uporn-ość* (kalka hydrydalna).

ū̃pas 1. ʻstan psychiczny, usposobienie, nastrój, humorʼ (*gẽro ū̃po* ʻw dobrym nastrojuʼ, *blõgas ū̃pas* ʻzły humorʼ), 2. ʻzły nawyk, narówʼ (*arklỹs su ūpù* ʻnarowisty końʼ), 3. ʻchęć, ochota, kaprysʼ (*ūpùs ródyti* ʻbyć kapryśnymʼ), 4. gw. ʻatak wściekłości, szał, furiaʼ, 5. gw. ʻporyw (wiatru), uderzenie (zamieci, deszczu)ʼ. War. *ū́pas*. Niejasne. Zestawiano z jednej strony z łot. *ũpis* ʻsowa puchacz, Bubo buboʼ (*ūpêt* — o krzyku sowy i dzikich gołębiʼ), cs. *vypŭ* ʻmewaʼ < *ūp-a-s, z drugiej strony z *ŭp-* w lit. *ùpas* 1. ʻodgłos, echo, hałasʼ (war. *ū̃pas*), 2. ʻptak bąk, Botaurus stellarisʼ oraz scs. *vŭz-ŭp-iti* ʻzawołaćʼ. Zob. LEW 1168n., ALEW 1156. — Drw. *ū̃pais* adv. ʻod czasu do czasu, z przerwami, dorywczoʼ, *ūpìngas* 1. ʻmający dobry humorʼ, 2. ʻmający zmienne usposobienie, kapryśny, narowisty (o koniu)ʼ, *ūpùs* ʻo zmiennym usposobieniuʼ, *ūpúotas* ts., *víenu ūpù* adv. ʻnaraz, nagleʼ.

ùpė ʻrzekaʼ (war. *upìs* f.m., *ùpis* m.). Odpowiednik łot. *upe*. Substantywizowane adi. *up-ii̯ā, które występowało kiedyś w grupie atrybutywnej z nazwą ʻrzekiʼ i prawdopodobnie nazywało ʻujście rzekiʼ. Ponieważ osnowę *up-* można ująć jako refleks SZ sam̥pras. do pwk. *vep-* (por. *išvempù, -vepaũ, -vèpti* ʻrozdziawić się, stanąć z otwartą gębąʼ, *vẽpė* ʻgęba, pyskʼ), więc etymonem nazwy ʻujściaʼ będzie ʻotwarta gęba, otwór ustnyʼ. Por. *žiótys* m.pl., które oznacza 1. ʻpaszczę zwierzęciaʼ, 2. ʻujście rzekiʼ i 3. ʻkrater wulkanuʼ, a pochodzi od vb.

---

569 Por. *pal̃kšvas* z *pal̃švas*; *vikšvà* a. *viksvà* z *vis-va; *láiksvė* z *láisvė*.

žiótis, *iššižióti* ʽrozdziawić sięʼ (zob. s.v.). Paralela z językaumuńskiego: *girla* 1. ʽujścieʼ i 2. ʽrzekaʼ (pożyczka słow. *gь̀rdlo ʽgardło, przełykʼ, ros. *žerló* gw. ʽujście rzekiʼ, pol. *źródło* ʽfonsʼ). Z polskiego por. *gęba rzeki* przest. ʽmiejsce, gdzie jedna rzeka wpada do drugiejʼ. Inaczej Būga, RR II, 321n., który postulował związek *ùpė* z pwk. pie. *eu̯p- ʽkrzyczeć, wołaćʼ, wskazując na rodzinę lit. *ū̃pas* (zob.). PKEŽ 1, 86n. na podstawie nieumotywowanej hipotezy o redukcji pwk. *ap- w *up- łączył *ùpė* ze stpr. *ape* EV ʽrzeka, Vlys [Fluß]ʼ; dalsze nawiązanie widział on w het. *ḫapa-* c. ʽrzekaʼ. Trzeba jednak zauważyć, że Kloekhorst 2008, 294n. wywodzi het. *ḫapa-* z praformy ie. *h_2eb^h-o-, a więc zawierającej spółgłoskę *-b^h-, nie zaś *-p-. Do pie. *h_2eb^h-o- nawiązuje temat na *-n-*, *h_2eb^h-n-, odzwierciedlony z jednej strony w palaj. *ḫāpna-* c. ʽrzekaʼ, z drugiej strony w italo-celtyckim, por. łac. *amnis*, *-is* m. ʽstrumień, potok, rzekaʼ (*afni-), stir. *aub* ʽrzekaʼ, śrwalij. *afon* ts. Zob. Kloekhorst, *l.c.*, de Vaan 2008, 39. — W indoeuropeistyce jest rozpowszechnione zbliżenie stpr. *ape* i lit. *ùpė* z wed. *ap-* f. ʽwodaʼ, nom.pl. *ā́pas* ʽwodyʼ < pie. *$h_2$ep-, zob. BSW 11 (pbsł. *api̯ā- ob. *upi̯ā-), LEW 1169, EWAIA I, 81, NIL 311, Kloekhorst, *l.c.* W odniesieniu do stpr. *ape* można je zaakceptować, jednakże lit. *up-* w żaden sposób nie da się wywieść z praformy ie. *$h_2$ep-. — Mało prawdopodobne jest przypuszczenie Borysia 2005, 677 (s.v. *wapno*) o pokrewieństwie *ùpė* z rcs. *vapŭ* ʽfarbaʼ itp.; miałyby to być derywaty apofoniczne od rzekomo pie. pierwiastka *u̯ep- ʽ(stojąca) woda, mokradłoʼ. Zob. też ALEW 1155n. — Drw. *paupỹs* ʽokolica nadrzecznaʼ, *príeupis* ʽdopływ, odnoga rzekiʼ, *upẽsmas* ʽzarośnięta rzeczułkaʼ (n.rz. *Upẽsmas* a. *Upẽsmai*), *upẽsnis* ʽmiejsce, gdzie wiosną płynęła rzeczkaʼ, *upýnas* ʽdorzeczeʼ. Liczne są nazwy ʽmałej rzeczki, strumykaʼ: *upãlis*, *upė́kšlis*, *upė́kšnis*, *upẽlis* (i *upeliū́kštis*, *upeliū́tė*), *upẽsnas*, *upẽsnis*, *upiùkas*, *upiū́kštis*, *upókšlis*, *upókšnis*, *upū́kštis* (*upūkštẽlis*), *ùžupis* ʽmiejsce położone za rzekąʼ (SD *ažupis* «zarzecze, locus transflumen»). Cps. *sénupė* ʽdawne koryto rzekiʼ (por. *sẽnas*), *upė́malis* (zob.), *upėplaudis* SD «podbieranie rzeki, alluuio, alluuies» (por. *pláudyti*), *upė́vagė* ʽkoryto rzekiʼ, *upìplūdis* ʽwezbranie rzeki, powódźʼ (por. *plū́sti*), *upė́takis* (zob.), *upìtakis* ʽpotok deszczowyʼ (por. *tãkas*). Zaskakujący temat na *-a-* ukazuje się w *upã-vietė* gw. ʽwyschłe koryto rzekiʼ (por. *vietà*). — N.rz. *Ùpė* 10x, *Ùpis* 24x, *Upẽlis* 57x, *Upẽsnis*, *Upỹna* 3x, *Upità*, *Upýtė* 9x, cps. *Upéltiltis*, *Ùpiašalis*, *Ùpsala* (war. z niejasnym *t*: *Ùpstala*) oraz *Salipỹs* ob. *Salùpis* (por. *salà*). — N.m. *Ùpės* 2x, *Ùpiai*, *Upẽlis* (⇒ *Upẽliškis* 3x), *Upýna* 3x, *Upýtė* 3x, *Ùžupė* 4x, *Ùžupiai* 10x, *Ùžupis* 4x (por. n.rz. *Žùpė*, *Žùpis* — z *Užup- lub *Ažup- przez aferezę), *Žùpelis*, cps. *Maliùpiai* 2x (por. *upė́malis*), *Obelùpiai*, *Úosupis* 2x, n.rz. *Sẽnupis*, *Sẽnupė*.

upė́malis, *-io* stlit., gw. 1. ʽwezbranie rzeki, powódźʼ, SD *upėmalis* «podbieranie rzeki, alluuio, alluuies» (syn. *upėplaudis*), 2. ʽbrzeg rzekiʼ. War. *upìmalis*. Złożenie członów *ùpė* ʽrzekaʼ i *mal-* jak w łot. *mala* m.in. ʽbrzegʼ (por. *lýgmalas*, *skar̃malas*). Znacz. etym. ʽwystąpienie rzeki z brzegówʼ. Odwrotny szyk członów złożeniowych widać w n.rz. *Mãlupis*, *Malùpis* (⇒ n.m. *Maliùpiai* 2x).

upė́takis, *-io* 1. ʽryba pstrąg, Salmo truttaʼ, SD «pstrąg, trutta, salmo fluuiatilis», 2. gw. ʽprąd rzeki, nurt rzekiʼ (por. *upìtakis* ʽpotok deszczowyʼ) — złożenie członów *ùpė* ʽrzekaʼ i *tak-* ʽtok, bieg, płynięcieʼ (zob. *tãkas*). Znacz. ʽpstrągʼ — sądząc po formie wyrazu — zakłada rozwój od znacz. etym. ʽryba żyjąca w nurcie rzekiʼ. Por. LEW 1169: znacz. etym. ʽwas im Fluß geht; Flußforelleʼ. Zob. też ALEW 1156.

upraũnas, *-à* gw. ʽroztropnyʼ (*Mūsų ūlyčioj yra toks upraũnas žmogus, kad ką pasako, tai yra ką klauso*) — zapoż. z błr. *upráŭny*, *-aja* ʽszybko wykonujący swą pracę, energiczny, obrotny; o ruchach, rękach: wprawny, wyćwiczonyʼ.

upùtis, *-čio* gw. ʽptak dudek, Upupa epopsʼ — pochodzi od interi. *ùp ùp*, naśladującej głos dudka, por. *Upùtis up up up vis raukdavo*. Por. syn. *kukùtis*. — Vb. denom. *upúoti* a. *ūpúoti* o głosie dudka lub innych ptaków (por. *Uputis upavo, tėvelis dūsavo*. *Uputis ūpúoja*),

też ʽwołać, wzywać; jęczeć, narzekać, biadolić’. Nomina: *upuõklis* a. *ūpuõklis* ʽbąk, ptak brodzący z rodziny czapel, Botaurus cinerea’ (syn. *baublȳs*), *ūpuõklis* ʽkto wiecznie biadoli’.

urė̃das stlit., przest. 1. ʽrządca, zarządca majątku ziemskiego’, 2. ʽwyższy urzędnik zarządu lasów’, 3. ʽurząd, godność, organ władzy publicznej’, 4. ʽobowiązek, powinność (np. księdza wobec wiernych)’, 5. ʽnoszona na piersiach oznaka urzędu a. godności’, 6. hist. ʽwysoki dostojnik wielkiego księcia, dostojnik kościelny’. Zapoż. ze stbłr. *urjad* (SLA 229, LEW 1170, ALEW 1156), por. błr. *urád, -a*. War. *ùrėdas*, *ūrė̃das*, f. *urėdà*. — Drw. *urėdijà* 1. ʽnadleśnictwo jako jednostka administracyjna, Oberförsterei’, 2. przest. ʽurzędowanie’. Vb. denom. *urėdáuti* ʽbyć rządcą; sprawować wysoki urząd’. Osobno zob. *urė̃dnykas*.

urė̃dnykas stlit. ʽurzędnik, zarządca, przełożony’ — zapoż. ze stbłr. *urjádnik* (SLA 229, LEW 1170, ALEW 1156), por. błr. *urádnik, -a*. — N.B. Wspóistnienie takich zapożyczeń, jak *urė̃dnykas* i *urė̃das* doprowadziło do wyodrębnienia *-nykas* jako neosufiksu; służył on do charakteryzowania stlit. nomina agentis i nomina professionis, przeważnie tworzonych od rzeczowników. Zlitewszczoną wersją *-nykas* jest z jednej strony *-ninkas* (por. stlit. *urė̃dninkas* ʽurzędnik’), z drugiej strony *-ininkas* (por. lit. przest. *urė̃dininkas* ts., *valdiniñkas* ts.).

urénti, *urẽna*, *urẽno* 1. ʽniegłośno, w oddali dudnić, grzmieć’, 2. ʽhuczeć, ryczeć (o silniku przelatującego samolotu)’, 3. ʽszczuć psa’ (*Urénk su šunimi uri uri uri*), 4. ʽstrofować, wymyślać komu’. Czasownik na *-enti*, urobiony od interi. *ur̃* — m.in. o dalekim grzmocie, o huku, tupocie nóg, o warczeniu psa, o burczeniu w brzuchu.

urė́ti, *uriù*, *urė́jau* 1. ʽbiec dużą gromadą i z hałasem biec, walić tłumnie, kupą’, 2. ʽhuczeć (o żarnach)’, *išurė́ti* ʽwyjść tłumnie’, *suurė́ti* ʽzejść się, zgromadzić się’. Czasownik na *-ėti*, urobiony od interi. *ur̃ȳ urȳ* albo *ùri ùri* — m.in. o tłumnym i hałaśliwym poruszaniu się’ (*Pilna gryčia vaikagalių — tik ur̃ȳ urȳ*) albo *ùri ùri* (*Pirmąją Velykų dieną visi iš bažnyčios uri uri stengiasi ko greičiausiai išeit*).

ur̃gzti, *urzgiù, urzgiaũ* 1. ʽwarczeć, burczeć’, 2. ʽo silnikach: wydawać warkot, warkotać’ — dźwiękonaśladowcze, podobnie jak *ur̃gti*, *ur̃sti* (ob. *ur̃zti*), *ur̃šti* i *ur̃kšti*. — Drw. *urgzlȳs* ʽkto warczy’, *urgzlùs* ʽburkliwy, gderliwy’, *urzgė́ti* ʽwarczeć’.

ur̃kti, *ur̃kia*, *ur̃kė* gw. 1. ʽwarczeć (o psie), wydawać niskie, gardłowe dźwięki’, 2. ʽmruczeć (o kocie)’, 3. o pomrukach odległej burzy. Nasuwają się dwie możliwości. Po pierwsze: czas. onomatopeiczny, taki jak *ur̃gia*, *ur̃gti* ʽwarczeć’, ale różniący się odeń bezdźwięczną spółgłoską (zob. LEW 1170). Por. synonimiczne czasowniki wymienione s.v. *ur̃gzti*. Po drugie: formacja spokrewniona z czas. *ver̃kti* ʽpłakać’, oparta na SZ saṃpras. *urk-* ⇐ *u̯erk-, por. *ver̃kti* / *vir̃kti* ʽpłakać’. Por. BSW 353, Kuryłowicz 1987, 369. Paralelę dla alternacji *urk-* / *verk-* stanowią czas. *dulk-* / *dvelk-* (s.v. *dulkė́ti*), *urp-* / *virp-* (s.v. *ur̃pti*) i *urt-* / *virt-* (s.v. *ur̃tinti*). — SZ saṃpras. *urk-* ma nawiązania w słowiańskim, por. 1. psł. *(v)ŭrč-a- z pbsł. *urk-ē-: ros. *vorčátь, vorčú* ʽwarczeć’, pol. *warczeć, warczę*, czes. *vrčeti*, *vrčím* ʽwarczeć, warkotać; mruczeć, szemrać’, słc. *vrčať* ʽwarczeć’, 2. psł. *(v)ŭrk-a- z pbsł. *urk-ā-: słń. *vŕkati* ʽkwakać, rechotać’, czes. *vrkati*, *vrkám* ʽgruchać’, stpol. *warkać* ʽbruździć, siać niezgodę’. — Drw. *ur̃kčioti* ʽkłócić się’, *ur̃kioti*, *-ju*, *-jau* ʽustawicznie gderać, nie dawać spokoju, pędzić do roboty’, *ur̃kyti*, *-iju*, *-ijau* ʽwołać, wzywać krzykiem’, *ùrkterti* ʽbąknąć, mruknąć’. — Pdg. *ur̃kščia*, *ur̃kštė* (inf. *ur̃kšti*) ʽwarczeć, mruczeć; cicho wyrażać niezadowolenie’ sugeruje obecność neopwk. *urkšt-*, który został wyodrębniony z prs. *urkšta < *urksta = *urk-sta (inf. *ur̃kti*). Drw. *urkšlȳs* ʽkto warczy’, *urkštùs* ʽburkliwy, gderliwy’, ⇒ vb. denom. *ùrkštauti* ʽwarczeć’, *ur̃kštótis* ʽzłościć się’.

ùrmam gw. adv. ʽhurmem, w dużej grupie, kupą, tłumnie, gromadnie’ — zapoż. z błr. *húrmam*, pol. *hurmem* (ZS 60). War. *ùrmu*, *ùrmais*. Osobno zob. *ùrmas*.

ùrmas 1. ʽgromada, tłum’, 2. ʽsprzedaż a. kupno dużych ilości towaru, hurt’ — zapoż. z błr. *hurmá*, *-ý* (LEW 1170). — Drw. *ùrmininkas* ʽkupiec hurtowy’, *ùrminis* ʽcałościowy, hurtowy’, *víenu ùrmu* adv. ʽhurmem, tłumnie, gromadnie — wchodzić, wychodzić’ (por. wyżej *ùrmam*). Osobno zob. *ùrmam*.

ur̃pti, *urpiù*, *urpiaũ* pot. ʽbesztać, łajać, ganić kogo’. Obok tego *ur̃bti*, *urbiù* (war. *urbù*), *urbiaũ* 1. ʽwiercić, drążyć (dziurę)’, 2. impers. 3 os. ʽboli’ (*Man štai šičia urbia ir urbia, sopa visą laiką* ʽMnie tu boli i boli, dolega cały czas’), 3. ʽbesztać, łajać, krzyczeć na kogo’ — z udźwięcznienia *rp* > *rb* (por. *vìrpu* > *vìrbu*), *išur̃bti* ʽwydrążyć, zrobić dziurę w czym (końcem noża, nie świdrem), wyryć — o krecie’. Odpowiednik łot. *ùrbt*, *ùrbju*, *ùrbu* ʽwiercić’. Morfem *urp-* (*urb-*) < pie. *urp- przedstawia st. zanikowy typu sam̥pras. od pie. *u̯erp- ʽwiercić, obracać’ (LIV^2 690; bez wzmianki o lit. *urp-*). Osobno zob. *ver̃pti*, *virpė́ti*. Paralele apofoniczne: SZ *urk-* obok *virk-* przy *ver̃kti*; *urt-* obok *virt-* przy *ver̃sti*. Inaczej LEW 1169n.: do pwk. *u̯er- jak w *vir̃bas* ʽrózga’. Zob. też ALEW 1157. — Drw. *ùrbinti* ʽwiercić; łajać, besztać, pokrzykiwać’, impers. 3 os. ʽpowoduje ból’ (*Man dantį ùrbina* ʽBoli mnie ząb’), *pérurbinti* ʽprzewiercić, prześwidrować’, refl. *ùrbintis* ʽpodkopywać się’. Por. łot. *urbît* ʽprzewiercać’, *ur̃binât* ʽwiercić, dziurawić, robić dziury’. Nomina: *urblỹs* ʽświder’, *urbtùvas* ts.

ur̃sti, *ursčiù*, *ursčiaũ* gw. ʽwarczeć, burczeć; łajać kogo’, SD *ursčiu* «mruczę, murmuro, fremo» (syn. *murmu*, *rėkiu*). War. *ur̃šti*, *ur̃zti*. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *ur̃gzti*. Por. LEW 1170n., ALEW 1157.

ùrtas gw. ʽstado bydła’ (*An ganiavos ganosi didelis urtas gyvio* ʽNa pastwisku pasie się wielkie stado bydła’) — zapoż. z pol. przest. *hurt* ʽstado, trzoda, tabun; gromada’ (SW). Brak w LEW. — Gw. *ùrtas* ʽstos, np. drewna’ (*Malkų didžiausias ùrtas sukrauta* ʽUłożono wielki stos drewna’) — zapoż. z błr. *hurt*, pol. *hurt* ʽwielka ilość towaru’.

ur̃tinti, *urtinù*, *urtinaũ* gw. ʽprzewracać, wytrząsać’, intens. *išurtinė́ti* ʽroztrząsać (siano do suszenia)’. Leksem *urt-* to forma st. zanikowego typu sam̥pras. do *u̯ert- ʽobracać, przewracać’. Młodsza forma st. zanikowego ma postać *virt-* (por. *urk-* obok *virk-*, SE *ver̃kti*; *urp-* obok *virp-*, SE *ver̃pti*). Pod względem gramatycznym *ur̃tinti* można zakwalifikować bądź jako causativum do *vir̃sti* ʽprzewracać się’, bądź jako iterativum do *ver̃sti* ʽobracać, przewracać, obalać’. Brak w LEW.

ùrvas 3 p.a. 1. ʽpodziemna kryjówka zwierzęcia, jama, nora (lisa, borsuka, myszy, raka)’, 2. ʽjaskinia, pieczara’, 3. ʽsztolnia’, 4. ʽkomin’. SD *urvas* «jama, cauum, fouea, cuniculus, cauerna» (syn. *ola*), *urvas gyvačių* SD^1 «nora, latibulum serpentum» [dosł. ʽnora wężów’]. War. *ur̃vas*, też f. *ùrva*, *urvà*. Odpowiednik łot. *urva* ʽdziura, jama, nora’. Rekonstrukcja: pb. *ūr-u̯a- < pie. *urH-u̯ó-. Pochodzi prawdopodobnie z substantywizacji przymiotnika o znacz. ʽwydrążony’, który należał do pdg. *vérti* ʽkłuć, przeszywać, otwierać’ (zob. s.v.). Co do budowy por. sti. *pū́rva-* ʽpierwszy’ z *purH-u̯á- < *pr̥h$_2$-u̯ó- (z innym suf. lit. *pìrmas* < *pr̥h$_2$-mó-). SZ typu sam̥pras. można porównać z lit. *šývas* ʽsiwy, białawy’ < *ḱih$_1$-u̯ó- ⇐ *ḱi̯eh$_1$-. — Inaczej BSW 335n., LEW 1171, gdzie nacisk położono raczej na pokrewieństwo *ùrvas* ze sti. *ūrvá-* m. ʽpieczara, jaskinia górska’ (podobnie ALEW 1157). Tymczasem EWAIA I, 245 inaczej definiuje znaczenie *ūrvá-*: ʽpojemnik, schowek; zamknięcie, loch, więzienie; Behälter, Verschluß, Verließ, Zwinger’. W następstwie tego sprostowania odrzuca on pokrewieństwo z lit. *ùrvas* i opisuje *ūrvá-* jako drw. apofoniczny od pwk. *var-* (EWAIA I, 512), por. prs. *vr̥ṇóti* ʽobejmuje, otacza, opasuje’, to do pie. *u̯el- / *ul-, por. gr. εἰλέω ʽzamykać; ochraniać; naciskać, wtłaczać’, pass. ʽobracać się, kręcić się’ (zob. też LIV^2 674, IEW 1138). — Drw. *urvìnė kregždė̃* ʽjaskółka brzegówka, Riparia riparia’, SD *kregždė urvinė, urvosa gyvenunti* «grzebielucha, hirundo riparia» [ʽptak gnieżdżący się w

norach grzebanych w urwistych brzegach'], *urvìnis žmogùs* 'człowiek jaskiniowy'. Cps. *lãpurvis* 'lisia nora', n.m. *Lãpurviai* (por. *lãpė*). Por. łot. *urvilka* 'chomik', dosł. 'znoszący do nory' (por. *vil̃kti*). — N.rz. *Urvenà* (por. sufiks w n.rz. *Urdenà*). Vb. denom. *urvinė́ti* 'wygrzebywać młode kartofle', *ùrvinti* 'ryć norę'.

ur̃žti, *uržiù, uržiaũ* wsch.-lit. 'drzeć, rwać z powierzchni, ścierać, zdzierać, drapać; ryć ziemię', refl. *nusiur̃žti* 'zedrzeć sobie (skórkę)'. Pwk. *urž-* stanowi prawdopodobnie formę SZ saṃpras. do *u̯erž- < pie. *u̯erǵ^{h}- 'drzeć, szarpać, targać, reißen', por. wed. *vr̥háti* 'zdziera', pf. *vavarha* (LIV[2] 688; bez wzmianki o lit. *ur̃žti*). Paralele dla SZ saṃpras.: *ur-* ⇐ *ver-* (zob. *vìrti*), *urk-* ⇐ *verk-* (zob. *ur̃kti*), *urp-* ⇐ *verp-* (zob. *ur̃pti*). Brak w IEW, LEW. — Możliwe, że SZ o nowszej postaci *virž-* tkwi w stlit. *atvir̃žti* DP 'udzielić wsparcia (ubogiemu)', zob. *vir̃žti* III. — Drw. *uržýti* iter. 'trzeć, pocierać, szurać (szuflą); drzeć, zdzierać', *nuuržýti* 'rozedrzeć, rozerwać, rozorać ziemię', refl. *ùržintis* 'kłócić się', *susiùržinti* 'pokłócić się' (por. pol. *zadrzeć z kim* 'doprowadzić do zatargu z kim' : *drzeć się* m.in. 'szarpać się wzajemnie, bić się, kłócić się').

ū̃sai, *-ų* m.pl. 'wąsy' (SD *ūsas* «wąs, mystax») — zapoż. ze stbłr. *usy* m.pl. (ZS 60, LEW 1171n.), por. błr. *vusý, -óŭ*. War. *ūsaĩ, ū̃stai, ūstaĩ*. — Drw. *ūselis* SD[1] «wąsik, lanugo prima barbæ», *ūsiū́kščiai* m.pl. 'małe wąsy, wąsiki'. Cps. *didū̃sis* 'ktoś z dużymi wąsami', *didžiaū̃sis* ts. (por. *dìdis*). — Dwuznaczne jest *ūsõčius* 'wąsal, wąsacz': albo drw. od *ūsótas* 'wąsaty, z wąsami' (por. błr. *vusáty*), albo też transpozycja zapożyczenia z błr. *vusáč, -á* (por. Otrębski, *l.c.*).

uslãnas gw. 'ława do siedzenia' — zapoż. z błr. *uslón, -a* 'przenośna ławka na nóżkach w chłopskiej izbie'. LEW 1172, 1280 błędnie ocenił *uslãnas* jako war. fonetyczny do *zoslãnas* (zob. s.v.).

usnìs, *-iẽs* 4 p.a. f. bot. 1. 'ostrożeń, Cirsium', 2. 'oset, Carduus'. War. *usnià, ùsnė, usnė̃*, SD *usnė* «oset, carduus», DP *usnės* pl.t. 'oset'. Odpowiednik łot. *usne, usna(s)* 'ostrożeń; oset'. Analiza: *us-ni-*, drw. z suf. *-ni-* od SZ *us-* (typ saṃpras.) ⇐ pbsł. *u̯es- 'kłuć, rozdzierać'. Formant jak w *ašnìs, šaknìs* (por. GJL II, § 291). Jeśli założymy, że motywem nazwy *usnìs* było to, że roślina ta pasożytuje w zbożu, to otworzy się możliwość dołączenia tu psł. *(v)ŭšĭ < pbsł. *us-i- 'wesz', por. strus. *vŭšĭ*, ros. *voš, vši*, pol. *wesz, wszy* (por. LEW 1172). W perspektywie indoeuropejskiej wchodzi w grę związek z pwk. *u̯es- 'paść się, żywić się' (LIV[2] 693), por. het. *u̯esii̯attari* 'pasie się', łac. *vēscor* 'żywić się czymś, jeść, spożywać' (długość wtórna, płac. *u̯es-ske/o-), stir. *fess* 'pożywienie, food' (*u̯es-th$_2$-), sti. *svásara-* 'pastwisko' (*su-u̯as-ra-), stisl. *vist* f. 'żywienie, karmienie' (*u̯es-ti-), por. de Vaan 2008, 669. Zob. również *vievesà* i *vìkšras*. — Drw. *usnẽlė* bot. 'farbownik polny a. krzywoszyj polny, Lycopsis arvensis', *usnýnas* 'miejsce zarośnięte ostem', *usninùkas* 'gatunek motyla'. Vb. denom. *usnė́ti* 'zarastać ostem'.

ū̃stas, *-à* wsch.-lit. 'gęsty': *Labai gadni rugiai bus, ū̃stūs* 'Będzie bardzo dobre żyto, gęste' — zapoż. z błr. *hústy* (por. ros. *gustój*, pol. *gęsty*). Zatrata *h-* jak w *ulióti, ùrmas*, zob. ZS 90.

ušẽkas, *ušõkas* gw. 'futryna drzwi, odrzwie' — zapoż. z błr. *vušák, -á*, pol. *uszak* (SLA 229, ZS 60, LEW 1172, ALEW 1158). Drw. wsteczny: *ū́šė* (długie *ū* niejasne).

ušẽtkas stlit., gw. 'naczynie z klepek, zwykle o dwu uchach', SD *ušėtkas* «ceber, hydria» — zapoż. z błr. *ušátak, -tka* (SLA 229, LEW 1172). Natomiast ALEW 1158 przyjmuje zapoż. ze stpol. *uszatek*. War. *ušẽčkas* (zmiana *tk* > *t^{š}k-* przypomina *patkavà* > *packavà* 'podkowa', por. ZS 92), *užẽtkas* (por. wtórne *-ž-* w *lẽmežis, šaltỹžius*), *ušẽkas*, też f. *ušėtkà* (2 p.a.). — Drw. *ušėtkėlis* SD «szaflik, malluuium ligneum» ['okrągłe, drewniane naczynie z uchami'].

ušios, *-ių* b.z.a. f.pl. przest. ʽpołóg sześciotygodniowy’. War. *ušai*, *ušės*. Drw. *ùšininkė*, *ū̃šininkė* ʽkobieta w okresie połogu’, *ušaunykė* BRB ts. Sporne. Dawniej *uš-* było uważane za zapożyczenie staropruskie, mianowicie z uwagi na pozbawioną nagłosowego spirantu formę stpr. *uschts* / *wuschts* ʽszósty’, która kontrastuje z lit. *šẽštas* (zob. LEW 1172, ALEW 1158). E.P. Hamp, *Balt* 20:1, 1984, 61-63 wystąpił z hipotezą, że *šẽštas* jest formacją innowacyjną, wzorowaną na *peñktas* ʽpiąty’; miała ona zastąpić PB *uš-ta- ʽszósty’ (stpr. *uschts*), urobione od *uš-a- ts. < pie. *ksuḱs-o-; od takiej praformy sprowadzają się, zdaniem Hampa, również derywaty lit. *ušės*, *ušios*. — St. zanikowy *uš-*, widoczny w żmudzkim wyrazie *at-uš-à* ʽodrośl, kiełek, pęd; gałąź’ (do *vešė́ti* ʽrozrastać się, bujnie rosnąć’), umożliwia odtworzenie dla wyrazu *ušios* znacz. etym. ʽokres wzrostu noworodka, podrastanie’. Zob. syn. *šẽšios*.

ū́šmalas, pl. *ūšmalaĩ*, *-ų̃* 3 p.a. gw. 1. ʽrękawica z jednym palcem lub bez palców, zrobiona ze skóry baraniej lub z wełny’, 2. przen. ʽistota tłusta, gruba, niezgrabna’, 3. ʽczłowiek mało pojętny’. War. *ùšmalas*, pl. *ušmalaĩ*, też f. *ū́šmala*, *ùšmala*, *ū́žmala*. Wątpliwa jest analiza *už-smal-, mianowicie w nawiązaniu do rodziny czas. *smálti* ʽrozłakomić się’, *smalùs* ʽciekawy, łakomy’ (por. LEW 1173, przeciw temu już Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 155, przyp. 27). Raczej chodzi tu o *ùšm-alas*, tj. o drw. od neoosn. *ušm-*, z sufiksem typowym dla nazw okryć, części ubrania (por. *ãpavalas*, *ãpdangalas*, *ãpvalkalas*, *pãmušalas*, *pãsagalas*, GJL II, § 178). — Neoosn. *ušm-* została wyabstrahowana z czas. *ušmáuti* ʽwłożyć sobie (rękawice)’ drogą segmentacji wzorującej się na czasownikach typu *uog-áuti* (denominativa). Okolicznością, która doprowadziła do tej reanalizy, było zatarcie granic międzymorfemowych w pierwotnym vb. cps. *už-si-máuti ʽnaciągać sobie, wkładać sobie (spodnie, rękawice, pierścień)’, zob. *máuti*. Stało się to na skutek 1. synkopowania sylaby przedakcentowej: *uš-s-máuti, 2. asymilacji perseweracyjnej: *uš-š-máuti i 3. degeminacji: *ušmáuti*. — Pod wpływem konstrukcji z niezwrotną formą czas. *už-máuti* (por. *Užmáuk ùšmalus* a. *Užmáuk ušmalaĩs* ʽWłóż rękawice bez palców’), odżyło z czasem poczucie związku deverbativum i verbum cps. To doprowadziło do pojawienia się dubletu *ùžmalas* (ʽrękawica wsuwana na inną rękawicę’, por. *Užmalaĩ ant pirštinių užmaunami*), a więc z prefiksem *už-*, który jest identyczny z prvb. *už-*. Następnie tendencja do polaryzacji deverbativum względem vb. cps. utorowała drogę rzeczownikowi ze wzdłużoną samogłoską prefiksu, stąd *ū́žmalas*, por. *akinių̃ ū́žmalas* ʽfuterał na okulary’. Paralele s.v. *už-*. W końcu przez analogię do *ū́žmalas* pojawiła się postać liter. *ū́šmalas* i tej dano pierwszeństwo przed *ùšmalas*. — Wsch.-lit. *ū̃šmalai* a. *ūšmalaĩ* zostało przejęte do języka białoruskiego jako *úšmaly* pl. ʽskórzane rękawice (z jednym palcem)’, por. Urbutis, *Balt* V:2, 1969, 155, Laučjute 73.

utãrai m.pl. gw. ʽwątory, wcięcia w dolnym brzegu klepek, w które wchodzi ostry kant dna naczynia (wiadra, beczki)’, np. *Utãrai subrento, ir dugnas iškrito* ʽWątory przegniły i dno wypadło’. Zapoż. z błr. *utóry* f.pl.

ū̃taryti, *ū̃tariju*, *ū̃tarijau* wsch.-lit. 1. ʽmówić, opowiadać’, 2. ʽmówić z pamięci (modlitwy)’. Zapoż. z błr. *hútaryсь*, *-ru*, por. LEW 181 i 642, s.v. *põtryti*. War. akcentowy: *ūtãryti*. Pożyczka ta została skojarzona z rodzimym czas. *tarýti* ʽmówić’, iter. do *tar̃ti* (LEW 181, Kabašinskaitė 59). — Refl. *pasiū̃taryti* ʽporozmawiać sobie’, *susiū̃taryti* ʽdogadać się, porozumieć się; zawrzeć umowę’, *užsiū̃taryti* ʽumówić się, postanowić co wspólnie’. — Drw. sufiksalne o znacz. ʽmówić, -mawiać’: *ū̃tar(i)auti*, *ū̃tarėti*, *ūtarinė́ti*, *ū̃tarinti* (*ūtãrinti*), *ū̃tarioti*, *ū̃tariuoti*, *ū̃taroti*, *ū̃taruoti*. Nomen: *ū̃tarlyvas* ʽrozmowny; wygadany, elokwentny’. Osobno zob. *ū̃tarka*. Innowacją morfologiczną części gwar wsch.-lit. jest czas. *ū̃turti* (zob. s.v.).

ū̃tarka wsch.-lit. 1. ʽrozmowa’ (*Tep i žugiso ū̃tarka* ʽTak skończyła się rozmowa’), 2. ʽsposób mówienia, mowa, gwara’ (*Ale in ką gi jau ir jo ū̃tarka panaši* ʽAle do czego też jego

mowa jest podobna'). Zapoż. z błr. *hútarka, -i* (ZS 60, LEW 181). War. *ū̃turka, ùturka*. Por. *ū̃taryti, ū̃turti*.

utárnykas stlit., gw. ʽwtorek' (*Turgai Vidžiuos buvo utárnykais*. *Utarnyko rytelėlį pasižiūriu zerkolėly*). DP *utárnyke* ʽwe wtorek'. Zapoż. z błr. *ŭtórnik, -a* (SLA 229, ZS 60, LEW 1173, ALEW 1158), por. ros. *vtórnik*. War. *utárninkas, utérnykas*. Co do akutu por. zapoż. *kamárnykas, varánka*.

utėlė̃ 3 p.a. ʽwesz, Pediculus'; *kirkšninė utėlė* ʽwesz łonowa, Phthirus pubis'. Odpowiednik łot. *utele* ʽwesz' (war. *uts, ute*). Co do suf. por. *kirmėlė̃* ob. *kirmìs, skruzdėlė̃* ob. *skruzdė̃*. Trudne. Leksem *ut-* może być dewerbalny: SZ typu saṃpras. od pwk. pie. *u̯et-. Por. ewentualnie het. *ḫuezta* ʽidzie, wiedzie, prowadzi' < pie. *h_2u̯et- (LIV[2] 294). LEW 1173 był zdania, że *utė̃* może być spokrewnione z psł. *vŭšĭ ʽwesz' (ros. *vóš*, czes. *veš*, pol. *wesz*). — Drw. od *utėl-*: *utėlė́tas* ʽmający wszy, zawszony', *utė̃lius* ʽkto ma wszy, wszarz'. — Drw. wsteczny: *utė̃* ʽwesz' (por. *dilgėlė̃* ⇒ *dìlgė*; *sartelė̃* ⇒ *sar̃tė*). Drw. od *ut-*: *utė́ža* c. ʽwszarz' (por. *kramė́ža* ʽmłokos'), *ùtina* 1. ʽdrobiazg', 2. c. ʽwszarz', *ùtinas* ʽzawszony'. Cps. *arklã.utė* ʽwesz końska' (por. *arklỹs*), *ùtėda* c. ʽnędzarz, biedak', dosł. ʽzjadający wszy' (por. *ėd-*, *pelė́da, žuvė́da*).

ū̃turti, *ū̃turu, ū̃turau* wsch.-lit. ʽmówić, gadać', por. *Kiti lenkiškai ū̃tura, kiti lietuviškai* ʽJedni mówią po polsku, drudzy po litewsku'. *Mirs ir vis ū̃turs* ʽUmrze i wszystko powie'. *Praū̃turk lietuviškai* ʽPrzemów po litewsku'. Refl. *prasiū̃turti*: *Saugokis, prie jo neprasiū̃turk* ʽUważaj, nie wygadaj się przy nim'. War. *ùturti* (ZS 60). Analiza: *ūt-urti*. Należy do typu słowotwórczego na *-urti*, np. *snū̃durti* ʽzapadać w drzemkę', *lū̃kurti* ʽoczekiwać' (na temat zakończenia zob. *kỹburti*). Ponieważ pwk. werbalny *ūt-* w języku litewskim nie istnieje, należy przypuszczać, że został on wyabstrahowany ze struktury quasizłożonej *ūt-taryti, mianowicie w procesie reinterpretacji zapożyczonego czas. *ū̃taryti* ʽmówić' (⇐ błr. *hútaryсь, -ru*). Wydaje się, że dwa czynniki odegrały tu rolę. Z jednej strony było to przyrównanie pożyczki do rodzimego syn. *tarýti* ʽmówić' (ludowo-etymologiczna adideacja). Z drugiej strony było to prawo degeminacji spółgłoskowej, które nasunęło hipotezę o *t* < *t-t i tym samym umożliwiło stworzenie granicy morfemowej *ūt-tar-. Zob. też LEW 181, 1173. — Drw. sufiksalne o znacz. ʽmówić': *ūturėti* b.z.a., *ū̃turiauti, ū̃turinėti, ū̃turioti, ū̃turiuoti, ū̃turoti, ū̃turuoti*. — Nomen: *ū̃turka* ʽrozmowa, mówienie, opowiadanie' — budowa wzorowana na syn. *ū̃tarka* (zob.). War. *ùturka* (ZS 60). Od tego drw. wsteczny: *ū̃tura*, por. *Tavo ū̃turos nė pats velnias nesupras* ʽTwej mowy sam diabeł nie zrozumie' (por. *pečiùrka* ⇒ *pečiūrà*).

ùž praep. z gen. i acc. ʽza, z powodu'. Por. 1° *Visì susė́do už stãlo* ʽWszyscy zasiedli za stołem'. *Už gẽro výro ištekė́jo* ʽWyszła za dobrego człowieka', 2° *Aš padirbė́siu už jį̃* ʽJa popracuję za niego'. *Už ką̃ tù manè skriaudì?* ʽZa co ty mnie krzywdzisz?'. *Pẽtrą visì gìria už darbštùmą* ʽPiotra wszyscy chwalą za pracowitość'. Przyimek *ùž* ma odpowiedniki w łot. *uz* i scs. *vŭz* ʽw górę, do, ku, na', sch. *uz* (prefiks *vŭz-*, pol. *wez-* / *wz-*). Spoza bałto-słowiańskiego por. aw. *uz-* / *us-* ʽw górę, na zewnątrz' (*uzbāzu-* ʽz podniesionymi ramionami'). Dalszy wywód niepewny. Por. Fraenkel 1929, 166n., Endzelīns, DI I, 413n., GJL III, §§ 776n., LEW 1173n. N.B. ALEW 1159 napomyka o tym, że PKEŽ 4, 210 objaśnił stpr. praeverbium *unsai* w *unsai gūbons no Dangon* ʽwstąpił do nieba, auffgefahren gen Himel' (por. stlit. *už-žengė ant dangaus* lub *dangun* ts.) jako wypadek kontaminacji dwóch bałtyckich prepozycji: *en i *uz (= lit. *ùž*). Moim zdaniem, *unsai* jest germanizmem i wywodzi się fonetycznie z *unsan, co jest transpozycją prepozycji śrwn. *unz an* ʽaż do, bis zu', zob. Smoczyński 2000, 208.

už- prvb. złożeń czasownikowych, np. *užáugti* ʽzarosnąć', *užkópti* ʽwspiąć się', *užgýti* ʽzagoić się', *užkópti* ʽwleźć, wspiąć się', *užpùlti* ʽnapaść (wroga)'. Zob. *ùž* praep. — Gdy

czasownik ma nagłos spirantyczny, pojawia się w starolitewskim war. *užu-*, np. *užusãkė* DP 'zakazał', *užustót* DP 'zostać', *užušals̃* DP 'ostygnie'. — W złożeniach imiennych odpowiedni prefiks ukazuje się w czterech wariantach: 1. **už-**, np. *ùžkampis* 'zakątek', *ùžlanda* 'nora, kryjówka', *ùžtvoris* 'miejsce za płotem', 2. **užu-**, np. *užùgiris* 'miejsce za lasem', *užùstalė* 'miejsce za stołem', 3. **užúo-**, np. *užúolaida* 'zasłona na oknie', *užúolanda* 'nora, kryjówka', *užúomarša* 'zapomnienie; człowiek łatwo zapominający', *užúo.ežeris* 'miejsce za jeziorem', z elizją: n.rz. *Užúožeris*, 4. w gwarach też **ū́ž-**, war. wzdłużony, np. *ū́žpalas* 'woda, która zalała lód i zamarzła', *ū́žpuolis* 'napad', *ū́žpūtis* 'zawianie jako choroba', *ū́šmalas* ob. *ùšmalas* 'rękawica z jednym palcem' (paralelami są tu prefiksy *ýš-* i *apý-*). Inne warianty, *až-*, *ažu-*, *ažuo-*, *ažū-*, zestawia się z łot. prepozycjami *az*, *āz* i *àiz* (*az-iz). Por. ALEW 80n.

ùžantis, *užañtis* 1. 'zanadrze, pazucha' (*pìnigus nešióti ùžantyje* 'nosić pieniądze za pazuchą'), war. *ùžantė*, 2. 'wnęka w przedniej części pieca, do której wygarnia się popiół i węgle', 3. 'zapadły kąt, zakątek'. Gw. *ažu.antis*, SD[1] *ažu.untis* «nadra, sinus, gremium». Od zwrotu przyimkowego *už / ažu antį 'za pazuchę', por. *añtis* 'pazucha, zanadrze'. Por. LEW 1174, ALEW 37n. War. *ažañtis*, *ažañčius*, *ažañtė* (por. łot. *azuôts*, *azuôte* 'pazucha'), z aferezą: *žu.añtis*, *žañčius*.

ùždaras 'zaprawa do potraw (mleko, śmietana, tłuszcz), okrasa, omasta' — sb. postvb. na *-a-* od vb. cps. *uždarýti* 'zaprawić jedzenie, okrasić' (zob. *darýti*). Paralelne deverbativa: *pãdažas* ⇐ *padažýti*; *pãvilgas* ⇐ *pavìlgyti*. Dalej por. *ùžkulas*, *ùžtrinas*.

ùždarbis 1 p.a., *uždarbỹs* 3 p.a. 1. 'zarabianie, zarobkowanie' (*Eidavom ant ùždarbio į girią* 'Chodziliśmy na zarobek do lasu'), war. *uždarbė̃*, 2. 'zarobione pieniądze, zarobek' (*Daugiau nuveiksi, didesnis ir ùždarbis* 'Więcej zrobisz, dostaniesz większą zapłatę'), war. *uždarbė̃*. Drw. apofoniczny na SO *darb-* ⇐ *dirb-* od vb. cps. *uždìrbti* 'zarobić, zapracować'. Por. *dárbas, dìrbti*. — Vb. denom. *uždarbiáuti* 'pracować dla otrzymania wynagrodzenia' (strukturalnie odpowiada pol. *zarobkować* ⇐ *zarobek*).

ùždas 1. stlit. 'suma pieniędzy włożona w wykonanie jakiegoś zadania, nakład', SD «nakład, impensa, sumptus» (syn. *uždė́jimas*, *inkrova*), 2. gw. 'zastaw; podatek', 3. gw. 'odsetki płacone przez dłużnika, procent' (syn. *ùždėlis*). Analiza: *užd-a-s*, drw. od neoosn. *užd-*, którą wyabstrahowano z formy *uždė́ti* w następstwie reanalizy vb. cps. *už-dė́-ti* 'zastawić, oddać w zastaw' (zob. *dė́ti*) według klasy czasownikowej na *-ėti*. Podobnie objaśniają się inne, porównywalne z *ùždas* produkty resegmentacji, mianowicie *ãpdas*, *iñdas*, *ìždas* i *priẽdas*. Nie do przyjęcia jest podana w NIL 60 i ALEW 1159 analiza *už- *-das oraz wywód *-das* z pie. tematu werbalnego *-dh$_3$-ó-, gdzie *-dh$_3$- ma być formą SZ od pwk. pie. *deh$_3$- 'dać'. Typ kompozycyjny postulowany w tym wypadku dla bałto-słowiańskiego (zob. BSW 57, s.v. *-da-*, LEW 112) nie znajduje żadnego oparcia porównawczego.

ùždėlis, *-io* 1. 'zastaw, poręczenie pieniężne', 2. 'fant, przedmiot do wygrania na loterii', 3. gw. 'podatek', 4. gw. 'odsetki płacone przez dłużnika, procent', 5. gw. 'ostatnie dziecko w rodzinie' (syn. *ìšdėlis*). Drw. na *-lis* od neoosn. *uždė-*, pochodzącej z reanalizy vb. cps. *už-dė́-ti* 'oddać w zastaw, zastawić' (zob. *dė́ti*, *ùždas*). Podobnie zbudowane wyrazy na *-lis* to *ìndėlis*, *ìšdėlis*, *sándėlis*.

Uždūšìnės f.pl. gw. 'dzień modlitw za umarłych, dzień zaduszny, Zaduszki (2.XI.)'. Analiza: *Už-dūš-ìnės*, kalka hybrydalna polskiego wyrazu *Za-dusz-ki* (por. *dūšià* 'dusza'). Suf. *-inės* jak w synonimie lit. *Vėlìnės* 'Zaduszki' ⇐ *vėlė̃* (zob. s.v.). Por. przest. *zadū̃šnos* f.pl. 'dzień zaduszny'.

užgáulė 'obraza słowna, obelga' (*Ùžgaulė yra užgavimas blogu žodžiu* '*Užgaulė* to obrażenie [kogoś] złym słowem'). Drw. z suf. *-lė* od neoosn. *užgau-* ⇐ vb. cps. *už-gáu-ti*

m.in. ʽubliżyć komu, obrazić kogo'. Paralela: *apgáulė* ʽoszustwo' ⇐ *apgáuti* ʽoszukać'. — Drw. *užgaulùs* 1. ʽstanowiący obrazę, obraźliwy, obelżywy' (*užgaũlūs žõdžiai* ʽobraźliwe słowa'), 2. ʽskłonny do obrażania się', 3. ʽpamiętający krzywdę — o psie' (*Šunys yra užgaulì, neužmiršta mušimo* ʽPsy są pamiętliwe, nie zapominają bicia'). Vb. denom. *užgaulióti* ʽobrażać, ubliżać'.

ùžkaboris 1. ʽmałe, ciasne, ustronne pomieszczenie, ciasny kąt', 2. ʽzapadły kąt, zapadła dziura', 3. gw. ʽzapiecek', 4. gw. ʽustęp'. War. *ùžkabaris*. Ze względu na obecność bliskoznacznego wyrazu *ùžkamaris* ʽmałe pomieszczenie za kuchnią; składzik, spiżarnia przy komorze; ustronne miejsce, zakątek' (war. *ùžkamoris*) bardzo prawdopodobne jest zapożyczenie polskiego wyrazu *zakamarek*, ściślej: kalka hybrydalna tej prefigowanej formacji, z lit. *už-* za pol. *za-* i lit. *kamar-* jak w slawizmie *kamarà* (zob.). Dalsze zmiany, mianowicie *kamar-* na *kabar-* i *kamor-* na *kabor-* pozostają na razie niewyjaśnione. — Na skutek adideacji *ùžkamaris* do wyrazu *kambarỹs* ʽizba, pokój mieszkalny' (zob. s.v.) pojawił się syn. *ùžkambaris* ʽmałe pomieszczenie za kuchnią, składzik; zakątek, zakamarek; boczna uliczka; miejsce przy piecu, gdzie wygarnia się popiół'.

ùžkulas ʽtłusta omasta do potraw' — sb. postvb. na *-a-* od vb. cps. *užkùlti* m.in. ʽokrasić potrawę' (zob. *kùlti*). Por. syn. *ùžtrinas* ⇐ *užtrìnti*; *ùždaras* ⇐ *uždarýti*.

užkurỹs, *-io* 1. ʽmąż idący na gospodarkę żony; zięć przyjęty do domu teściów', 2. ʽdrugi a. trzeci mąż na gospodarce wdowy' (syn. *užtupỹs*), 3. gw. ʽwdowiec'. War. *ū̃žkurỹs*. Nomen agentis na *-ys* od vb. cps. *užkùrti* stlit. ʽpoślubić kobietę, wziąć za żonę' (m.in. w BrB, zob. Palionis, *Balt* II:1, 1966, 94). Obok tego jest refl. *už-si-kùrti* ʽosiedlić się, urządzić się na nowym miejscu'. Por. pol. gw. *wstępień* m.in. ʽchłop, który się przyżenił do gruntu' (SGP VI, 173) ⇐ *wstąpić*. Synonimami wyrazu *užkurỹs* są *ánčtupas*, *ažỹ̃ssūnis*, *į̇sõdas*, *preikuras*, *preĩkšas*, *ùžgulis* oraz zapoż. *priim̃čius*, *primõkas*. — Drw. *užkurė* b.z.a. ʽdruga żona', *užkurìnė* ʽpanna a. wdowa, która wychodząc za mąż, chce przyjąć męża do swego domu' (war. *ū̃žkùrė*), *užkuriomìs eĩti* a. *išeĩti* ʽzostać užkurysem', war. *užkuriõm*, *ū̃žkuriõm* (*Užkuriomìs eiti gali ir už mergos, ir už našlės* ʽJako *užkurys* możesz iść i do panny i do wdowy'. *Išejo užkuriom ažu našlės su keturiais vaikais* ʽZostał *užkurys*'em u wdowy z czworgiem dzieci'). Cps. *senakurỹs* ʽdawny, zasiedziały mieszkaniec' (por. *sẽnas*). — N.m. *Užkuráičiai*, od patronimicznego nazw. *Užkuráitis*, *Ù̃žkuraitis* ⇐ *Užkurỹs* (LPŽ).

ùžlos, *-ų* f.pl. 1. ʽstrop z żerdzi w spichrzu lub w sieni', 2. gw. ʽmiejsce nad stropem, strych', 3. gw. ʽsufit w izbie, zrobiony z desek leżących na poprzecznych belkach'. War. *ùžlas*, *užlaĩ*, *ùžlės*, *ùžliai*. Z innym suf.: *ùžlas* ʽblaszana pokrywa komina, chroniąca strzechę przed iskrami'. Prawdopodobnie jest to drw. od neoosn. *užl-*, która powstała w wyniku resegmentacji wyrazu *ùžlanda* m.in. ʽpoddasze, strych' ⇐ *užlį̃sti* (zob. *lį̃sti*). Wzorem dla takiej segmentacji były rzeczowniki o sufiksie *-anda*, por. *balánda*, *rakandà*, *skalánda*. Paralela: *rãbos* ⇐ *rabañtai*. — N.rz. *Užlà*, cps. *Užlupỹs*, nazwa łąki *Ū̃žlapievis*.

užsegtas: SD[1] <vsektas> «powłoka, indumentum, operimentum» (syn. *apvilkis*) — rzeczownik utworzony od vb. cps. *už-si-sègti* ʽzapiąć się, zapiąć sobie', zob. *sègti*. — Inne drw.: *užsegtùvė* ʽskórzane obszycie kołnierza', przest. *užsegtuvės voverinės* SD «koski księże» [stpol. *kożki*, *koski*, *kóski* f.pl. ʽrodzaj futrzanej pelerynki z kapturkiem, oznaka godności duchownej', SPXVI].

ùžstolis, *-io* przest. ʽkto staje w czyjejś obronie, obrońca' (DP ʽzastępca') — drw. na *-lis* od neoosn. *užsto-* ⇐ vb. cps. *už-stó-ti* m.in. ʽzastąpić, ująć się, wstawić się (za kim), obronić' (zob. *stóti*). Formacja podobna do *añtstolis*, *núostolis* i *príestolis*. Por. też *ùžstojis* ʽobrońca' ⇐ *užstóju*.

ū̃žti, *ū̃žia*, *ū̃žė* ʽszumieć, wydawać szum (o wietrze, morzu, falach, o lesie), powodować

hałas', w gwarach też ʻwyć, gwizdać, dźwięczeć, świstać (o bacie)'. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak syn. *õšti, õžti*. — Drw. *ū́žauti* ʻhuczeć (o wietrze, morzu), szumieć (o lesie), hałasować', *ū́žčioti* ʻporuszać się mocno, gwałtownie (o falach), buchać (o płomieniach); bić (o pulsie); chwytać, przenikać (o dreszczach); kwiczeć (o świniach); kołysać (dziecko na ręku)', *ū́žėti, -ja, -jo* ʻszumieć, hałasować (o dzieciach)', też o gwarze rozmów, o huku armat (SD *išūžėt* «wyszumieć, wyszaleć»), *ū́žinti* ʻrobić szum, hałas; nawoływać się w lesie; zachęcać do czego'. — Nomina: *ūžesỹs* ʻszum, np. o lejącej się wodzie', *ūžìmas* ʻniski odgłos, przeciągły szmer, hałas; brzęczenie (pszczół)', *ausų̃ ūžìmas* ʻszum w uszach', *galvõs ūžìmas* ʻszum w głowie', *apkurtinamas vėtros ūžìmas* ʻogłuszający szum wichru'. Cps. *ūžiã-galvis* ʻnarwaniec, awanturnik' (por. *galvà*), SD «mozgowiec, szumiłeb» (syn. *smagenius*) — kalka z pol. *szumi-łeb* m.in. ʻnarwaniec, awanturnik'. — Neoosn. *ūžėj-*: *ūžė́jimas* ʻszum' (por. *drebė́jimas* ⇐ *drebė́ti*).

ùžtrinas ʻomasta, zaprawa do potraw' — sb. postvb. na -*a*- od vb. cps. *užtrìnti* ʻzatrzeć, zacierać' oraz ʻokrasić, omaścić, zaprawić potrawę skwarkami'. Por. syn. *ùžkulas* ⇐ *užkùlti*; *ùždaras* ⇐ *uždarýti*. — Z innym suf.: *ùžtrinalas* ʻomasta'. Por. syn. *prãmetalas* ⇐ *pramèsti*; *pavìlgalas* (ob. *pãvilgas, pavilgà*) ⇐ *pavìlgyti*.

užúomina ʻniewyraźna wzmianka, danie do zrozumienia, aluzja, przytyk do kogo lub czego' (*Neaiški užúomina*. *Kalbė́ti užúominomis*) — sb. postvb. na -*ā*- od vb. cps. *už-si-miñ-ti* ʻnapomknąć, wspomnieć krótko, mimochodem, zrobić aluzję do czego' (zob. *miñti*). Prefiks *užuo*- koresponduje z prvb. *užu*- : liter. *už*- (zob.), por. *užúolanka*, *užúomazga*.

užúot adv. ʻzamiast', np. *Užúot dìrbęs, jìs kal̃ba* ʻZamiast robić, gada'. *Užúot keliãvęs į miẽstą, jìs pasilìko namiẽ* ʻZamiast jechać do miasta, został w domu'. War. wsch.-lit. *ažúot*. Pochodzenie nierozpoznane, zob. LEW 1175, ALEW 1160. Por. prefiks *užúo*- w nominach pochodzących od czas. złożonych z prvb. *užu*- / *už*-. Końcowy segment -*t* jak w praep. *anót*.

užúovėja, gw. *ažúovėja* 1. ʻmiejsce osłonięte od wiatru; schronienie przed wiatrem' (*Krūmuos — nors gyvuliam užúovėja, o lauke kur pasidėsi*. *Einam až triobos ažùvėjon*), 2. przen. ʻpociecha, ukojenie'. *Kur rasiu užúovėją nuo visų vargų?* Drw. od zwrotu przyimkowego *užu vėjo dosł. ʻza wiatrem, z tyłu wiatru', zob. *vė́jas*. Znacz. etym. ʻmiejsce zawietrzne' (por. pol. *zawietrzna strona okrętu* ʻstrona przeciwległa do tej, w którą uderza wiatr'). War. gw. *užùvėja*, *užū́vėja*, *ažùvėja*, z aferezą: *žū́vėja*. Drw. wsteczny: *užúovė* ʻmiejsce osłonięte od wiatru'. — Antonimem jest tu *atãvėja* ʻmiejsce na wietrze, wietrzne miejsce' ⇐ *ata vėjo dosł. ʻod (strony) wiatru'.

V

vãbalas 1. ʽchrząszcz, owad tęgopokrywy, Coleopteraʼ, 2. ʽjakikolwiek owad, pasożytʼ (*Jau tų vabalų̃ — utėlių, blusų — neturėjom* ʽJuż tych pasożytów, wszy, pcheł, nie mieliśmyʼ), 3. ʽjakiekolwiek żywe stworzenie, zwierzę, płaz lub ptakʼ. War. sufiksalne: *vãbuolas* ʽchrząszczʼ (SD: *vabuolas* 1. «chrąszcz, scarabæus», 2. «krowka robak, scarabæus, cantharus», *vabuolas ragotas* «jelonek robak, scarabæus cornutus»), *vãbolas*, *vãbolė* a. *vabolẽ*. Osobno zob. *vambolẽ*. Niejasna jest długość pierwiastkowa w formach wsch.-lit. *vóbalas*, *vóbolas*, *vóbuolas* (st. wzdłużony *vāb- ⇐ *vab*-?). Odpowiedniki łot.: *vabule* oraz *vabale*, *vabals*, *vabele* 1. ʽchrząszcz, Käferʼ, 2. ʽżuk gnojowy, Mistkäferʼ. Formy łot. *vabule*, *vabuole* i *vabaļa* są nazwami krów o czarnej lub brązowej maści, por. ME IV, 428. Ze słowiańskiego por. ros. gw. *véblica* ʽrobak, robak w kiszkachʼ (BSW 336, REW I, 176, Anikin, RES 6, 157). Pokrewne refleksy w germańskim: stwn. *wibil* ʽchrząszcz; wołek zbożowyʼ, ags. *wibba* ʽżuk gnojowyʼ sugerują, że praforma bałtycka miała postać *veb-ela- (por. ME, *l.c.*). Zmiana *e* > *a* jak w *vãkaras* ʽwieczórʼ (por. scs. *večerŭ*) oraz *vãsara* ʽlatoʼ (por. scs. *vesna*, łac. *vernum*). Zob. BSW 336, LEW 1176, Endzelin 1922, § 24 d., Skardžius, RR 4, 429n., Stang 1972, 60, ALEW 1161. — Drw. *vabalẽ* ʽbłyszczka na rybyʼ (syn. *blìzgė*), *vabalìkė* ʽmała dziewczynkaʼ (dosł. ʽrobaczekʼ), *vabaliùkas* ʽspinka do włosówʼ. Cps. *júodvabalis* ʽżuk gnojowy, Geotrupes stercorariusʼ (por. *júodas*), *maĩtvabalis* ʽchrząszcz żerujący w padlinie, Silphaʼ (por. *maità*). — N.rz. *Vabalà* a. *Vabalẽ*, *Vãbalas* 3x, *Vabalỹs*, *Vabalẽlis*, *Vabálka*, *Vabal̃kšnė*, n.jez. *Vabalìnis*.

vabzdỹs, *-džio* 4 p.a. ʽowad, insektʼ, pl. *vabzdžiaĩ*. Prawdopodobnie powstało drogą ekspresywnej sonoryzacji z *vapstys (por. *gvãzdis* gw. ʽogonʼ < *kvastis; *grùzdas* ʽchrustʼ < *krustas). Był to derywat od interi. *vàpst* — m.in. o ukąszeniu żmii. Wbrew LEW 1176 *vabzdỹs* nie jest spokrewnione z *vãbalas* ʽchrząszczʼ. — Drw. *vabzdẽ* ʽmszyca, pchła ziemna, szkodnik roślinʼ (syn. *sprãgė*), *vabzdýnas* ʽskupisko owadów, miejsce gdzie jest dużo różnych owadówʼ, cps. *vabzdžia.ẽdis* ʽowadożernyʼ (por. *ė́d*-). Vb. denom. 1. *vabzdinė́ti* ʽłapać owady, zbierać owadyʼ, 2. *vabzdžiáuti* ts., 3. *vabzdžiúoti* ʽkąsać, kłuć — o owadachʼ, *išvabzdžiúoti* ʽtoczyć, drążyć, wygryzać — o robakachʼ.

vad-, dewerbalne nomina na SO *vad*- od *ved*- (por. *vedù*, *vèsti* ʽwieść, prowadzićʼ): *ãtvadas* ʽwolne miejsce, przestrzeń między przedmiotami, luz (w bucie), uchylenie drzwi; swoboda ruchówʼ (⇒ *atvadùs* ʽluźny, nieskręcony — o niciʼ), *ìšvada* ʽwywód, wniosekʼ, *į́vada* ʽwprowadzenie, podręcznik w formie wstępuʼ, *į̃vadai* m.pl. ʽtylne drzwiʼ, *į̃vadas* ʽwstęp, przedmowaʼ, *įvadýbos* f.pl. ʽrobienie czegoś po raz pierwszyʼ, *įvadỹnos* (zob. *įvedýbos*), *įvadùs* ʽtaki, którego można dużo zjeść a. wypić, mający dobry smak, smaczny, apetycznyʼ (dosł. ʽdający się łatwo wprowadzićʼ), *núovada* ʽcyrkuł, rewir, posterunek policji (w przedwojennej Litwie)ʼ, *núovadas* ʽściek, drenʼ, *pavadà* (zob.), *pavadùs* 1. ʽktóry łatwo daje się prowadzić, np. o koniu, krowieʼ, 2. ʽpomyślnyʼ (*Bìtės man pavadù* ʽPszczoły udają mi sięʼ), *są́vada* (zob.), *vadà* (zob.), *vãdala* c. ʽwłóczęga; obibokʼ (⇒ vb. denom. *vãdaloti* ʽciągać, targać, włóczyć; toczyć (pnie); powoli żućʼ, refl. *vãdalotis* ʽwłóczyć się, wałęsać się; walać się, pętać się pod nogamiʼ)[570], *vãdalas* ʽwłóczęga; gromada ludziʼ, *vãdas* (zob.), *vadìkas* przest. ʽoswojony ptak używany do wabienia ptaków łownych, Lockvogelʼ (czy to

[570] Inaczej LEW 1177, który postuluje wywód *vãd-aloti* ⇐ *vèsti*. Kłopot w tym, że *-aloti*, będąc neosufiksem, nie może pociągać za sobą apofonii *ved*- ⇒ *vad*-. Za denominalnym pochodzeniem *vãdaloti* przemawia zresztą akcent, zgodny z osnową *vãdala*.

nie jest przekształcone *vobìkas?*), *vadùs* ʽktóry łatwo daje się prowadzić’ (*Vadi ir saki kumelė*), *vãdžios* (zob.). — Cps. *antrãvada* ʽdruga żona’ (syn. *antravedė, añtrapatė*), *trečiãvada* ʽtrzecia żona’ (por. *trečiavedỹs*), — N.m. *Ažùvadžiai, Pavadžiaĩ*. — Ze słowiańskiego por. np. pol. *powód, przewód, rozwód, wodza, wódz, podwoda*.

vadà I 4 p.a. ʽ(u zwierząt) miot, potomstwo pochodzące z jednej ciąży lub z jednego lęgu’ (*Abu paršiukai tos pačios vadõs* ʽOba prosięta [są] z tego samego miotu’. *Leliai išveda dvi vaikų vadas*). Formacja dewerbalna na SO *vad-* ⇐ *ved-*, por. *vedù, vèsti* ʽwieść’ (LEW 1176). Takie nomen prymarne ma paralele w *bradà* ⇐ *bredù*; *našà* ⇐ *nešù*; *skalà* ⇐ *skeliù*. Z drugiej strony nie można wykluczyć ewentualności, że jest to formacja postwerbalna od iter. *vadyti a. *vadoti, por. łot. *vadâtiês* ʽ(o bydle) spółkować, płodzić się; być w ciąży’, ros. *vývod detënyšej* ʽwylęganie piskląt’.

vadà II 4 p.a. ʽpowód, przyczyna, pobudka, pretekst’ (*Buvo, žinoma, ir vadà, be vadõs nedarė* ʽBył, oczywiście, jakiś powód, bez powodu [tego] nie robił’). Formacja postwerbalna od iter. *vadyti a. *vadoti (por. *vèsti* ʽwieść’, *vadžióti* ʽwodzić’), podobna do psł. *povodŭ ⇐ *povoditi ʽprowadzić, kierować czyimś postępowaniem’, por. ros. *póvod, -a* ʽpowód, przyczyna, pobudka’, pol. *powód, -u* ts., czes. *původ* ʽpochodzenie; przyczyna’ (zob. Boryś 2005, 474). — Podobna budowa: *į̇vada* m.in. ʽpokusa, próba, na jaką się kogoś wystawia’ (syn. *į̇voda*), *į̇vadom* adv. ʽłudząc kogo, wabiąc, kusząc, mamiąc’ (scil. sprzedawać), np. *Į̇vadom į̇vadom ir į̇vilioja pirkti saldainius ir barankas*.

vãdas I 1. ʽwódz, dowódca, przywódca’, 2. ʽprzewodnik’, 3. ʽpierwszy głos w chórze’. Nomen agentis z suf. *-a-* i SO *vad-* ⇐ *ved-*, por. *vèsti* ʽwieść, prowadzić’. Transponat ie. *u̯od^h-o-. Odpowiednik łot. *vads* ʽprzewodnik, sternik wśród flisaków na Dźwinie; pomocnik flisacki’. Paralele: *gãnas* ⇐ *genù*; *sãkas* ⇐ *sekù*; *sárgas* ⇐ *sérgiu*. — Z innym suf.: scs. *voje-voda* ʽdowódca, wódz’, stpol. *wojwoda* hist. ʽnajwyższy urzędnik królewski’, czes. *vévoda* ʽwojewoda; książę’ (zob. Boryś 2005, 706). — Drw. *vadéiva* ʽherszt, prowodyr’, cps. *vadãvietė* ʽsztab, punkt dowodzenia’ (por. *vietà*).

vãdas II ʽsieć ciągniona, niewód’ — dublet do *nẽvadas, nevãdas* ʽniewód’, powstały przez odrzucenie członu *ne-* (paralela: *spiečnas* ⇐ *bespiečnas*, zapoż. z pol. *bezpieczny*). Chodzi tu o formę transpozycyjną wyrazu błr. gw. *névad, -a* (zob. s.v. *nẽvadas*). Inaczej LEW 1177: wyraz prapokrewny ze słow. *nevodŭ*. Literaturę na temat ros. *névod* referuje REW II, 206n. N.B. Łot. *vads* ʽskrzydło niewodu; mały niewód’ może być zapożyczeniem ze śrdn. *wade* ʽNetz’ albo z liwijskiego *vada* ʽZugnetz’, zob. ME IV, 431.

vãdas III przest. ʽzastaw, rękojmia; zakładnik’. Sporne. BSW 344 przyjął drw. apofoniczny od *vedù, vèsti* ʽwieść, prowadzić’. Tymczasem ME IV, 431 (s.v. *vaduôt*) wskazał na nawiązania łacińsko-germańskie, które pozwalają mówić o wyrazie odziedziczonym z pie. Por. łac. *vas, vadis* m. ʽgwarant, poręczyciel, zakładnik’ < *u̯ad^h- < pie. *u̯od^h- (Schrijver 1991, 454, 464; zmiana *o* > *a* w sylabie otwartej i w pozycji po *m, u, l*, por. Meiser 1998, 84); goc. *wadi* n. ʽzastaw, fant’, ags. *weddi* n. ts., stwn. *wetti* n. ts., nwn. *Wette* f. ʽzakład’ < pgerm. *wadja- < pie. *u̯od^h-i̯o-. Lit. *vãdas* można więc sprowadzić do pie. *u̯od^h-o-. Inaczej IEW 1109 i EWD 1561, gdzie przyjęto pwk. z wokalizmem *a: pie. *u̯ad^h- ʽzastaw; wykupić zastaw’. Zob. też LEW 1177. — Vb. denom. *vadúoti* 1. ʽuwalniać, wyzwalać z niewoli’, 2. ʽwykupić rzecz zastawioną’, 3. ʽpomagać, wspierać’, 4. ʽzastępować kogo’, *atvadúoti* ʽwybawić, wyzwolić; wykupić’, DP ʽodkupić’ (⇒ *atvaduotojas* DP ʽodkupiciel’), *išvadúoti* ʽuwolnić (z więzienia); wykupić (bydło zajęte w szkodzie)’, *pavadúoti* ʽzastępować kogo w robocie’ (⇒ *pavadúotojas* ʽzastępca; ksiądz będący pomocnikiem proboszcza, wikary’), *užvadúoti* ʽzastępować’ (⇒ sb. postvb. *ùžvadas* ʽpomocnik, zastępca; adwokat’. Bez związku z tym ostatnim: *ùžvadas* a. *ùžvada* ʽfabryka, wytwórnia’ — kalka ros. *zavód*. Odpowiednik

łot. *vaduôt* ʽwykupywać (zastaw, jeńca)’.

vãdė 1. ʽmiejsce zalewane przez rzekę; podmokła łąka’, 2. ʽzanikająca, wysychająca rzeczka, ponikwoda’. Z innymi suf.: *vadà* ʽpolana leśna wykorzystywana jako sianożęć’, łot. *vada* ts., łot. *vads* ʽbagnisty gęsty las’. Do tego n.rz. *Vadà* 2x, *Vãdas* 2x, *Vãdė, Vaduvà*, cps. *Kalvadà, Kel̃vadis, Šilvadà*, n.jez. *Vadìnis, Vadõkšnas* (Vanagas 1981. s.v., Petit 2004, 72n.). Por. stpr. n.jez. *Wadangen*, cps. *Asege-wad, Asige-wadde* (AON 191, 11; por. lit. *ežegỹs*). Wydaje się prawdopodobne, że leksem *vad-* jest spokrewniony z lit. *vanduõ* i psł. *voda (scs. *voda* ʽwoda’, ros. *vodá, vódu*, sch. *vòda, vȍdu*) < pbsł. *u̯ad-ā- ⇐ pie. *u̯odōr. Por. Būga, RR I, 507, LEW 1176n.; co do tego zgłosił ostatnio zastrzeżenia Petit 2004, 90n., sugerując powiązanie całej rodziny lit.-łot. *vad-* raczej z pwk. pie. *u̯ed^h- ʽwieść, prowadzić’, zob. s.v. *vèsti*). Dalsze szczegóły s.v. *vanduõ*. — Drw. *vãdagis* 1. ʽłąka nadrzeczna, podmokła łąka’, 2. ʽsianożęć w lesie’ — przez degeminację z cps. *vad.dagis (znacz. etym. ʽłąka położona przy wypalenisku’? Por. złożenia z *-dag-* s.v. *dègti*). Tu też n.rz. *Vadagà, -õs*, war. *Vedegà* (por. suf. w *pilagà, mẽdega, kadagỹs*). — Neoosn. *vadag-*: *vãdaksnis* 1. ʽzakole rzeki’, 2. ʽłąka zalewowa, podmokła łąka’ (war. *vadaksnỹs* 3 p.a.), n.rz. *Vadaksnis*, analiza: *vadag-snis; *vadãkšlis* ʽpodmokła łąka’, analiza: *vadag-slis. Stąd wyodrębniona neoosn. *vadak-* legła u podstawy nazw rzecznych *Vadaktà* (war. *Vadakstà, Vadukstà*, por. łot. *Vadakste*), *Vadaktìs* oraz *Vadakstìs* 2x (⇒ n.m. *Pãvadakščiai*), zob. Vanagas 1981, 357n. Por. n.m. *Vadaktaĩ* (pol. *Wodokty*) oraz n.rz. *Karvedà* (*Karv.vada, por. *Kar̃vė, Vadà*), ⇒ n.m. *Karvedžiaĩ*. Zob. też LEW 1176, s.v. *vãdaksnis*.

vadė́tis, *vadė́jasi* (war. *vãdasi, vãdisi, vãdžiasi*), *vadė́josi* ʽo piwie: wietrzeć, tracić zapach i moc na skutek dostępu powietrza’, *atsivadė́ti* a. *iššivadė́ti* ʽwywietrzeć, wyparować’, przen. ʽwyschnąć, stwardnieć (o chlebie, soli)’, też ʽopaść z sił, osłabnąć (o starcu)’. Formalnie biorąc, *vad-* jest SO do *ved-*, jak w *vedù* ʽwieść, prowadzić’, zob. *vèsti*.

vadìnasi, *vadìnas* ptk. ʽwięc’, np. *Tù, vadìnasi, nóri lìkti namiẽ* ʽTy więc chcesz zostać w domu’ — pochodzi ze skostnienia formy 3 os. prs. refl. *vadìnasi* ʽnazywa się’ (zob. *vadìnti*). Degradację formy osobowej czasownika do roli partykuły widać też w *atseĩt*.

vadìnti, *vadinù, vadinaũ* 1. ʽnazywać’ (*vadìnti vardù* ʽnazywać po imieniu, wołać po imieniu’), dawać komu imię a. przezwisko’, 2. ʽzapraszać dokądś’ (*vadìnti į̃ svečius* ʽzapraszać w gości’), 3. ʽprzywoływać, zwoływać, wzywać krzykiem’, 4. ʽwnosić pozew do sądu’. SD[1]: *vadinu* «dzieię» (syn. *vardų duomi, algoju*), *pravadinu* «przezywam», *privadinu* «przywabiam» (syn. *privilbinu*), «przyzywam» (syn. *prižadinu*), *tieson pavadinu* «pozywam, cito, litem intendo». Z innym suf.: *vadýti, -aũ, -iaũ* ʽnazywać’. Refl. *vadìntis* 1. ʽnazywać się’, 2. ʽwzywać do siebie’, *nusivadìnti* ʽzaprosić i zaprowadzić z sobą’. Forma wyjściowa: *vadyti, causativum-iterativum na SO *vad-* ⇐ *ved-. Kontynuant pwk. pie. *h_2u̯ed(H)- ʽbrzmieć; mówić’, por. sti. *vádati* ʽpodnosi głos’, gr. αὐδή f. ʽgłos ludzki; mowa’, zob. LIV[2] 286, BSW 337, GEW I, 184. LEW 1177n. był zdania, że etymologia *vadìnti* jest sporna i że możliwe jest pokrewieństwo z pie. *u̯ed^h- ʽwieść, prowadzić dokąd’ (zob. *vèsti*). — Wzdłużony SO *u̯ād- < pie. *h_2u̯od(H)- może być kontynuowany w słowiańskim *vad-*, por. scs. *vaditi, važdǫ* ʽoskarżać, oczerniać’, ros. *váditь* ʽoczerniać, zniesławiać’, ukr. *vádyty* ʽszkodzić; obmawiać’, *vádytysja* ʽkłócić się’, pol. *wadzić* ʽbyć przeszkodą, zawadą’, *wadzić się* ʽspierać się, kłócić się’, zob. BSW 337, REW I, 163n., ESJS 1035n., Derksen 2015, 484 — Drw. *vadinė́ti*: *įvadinė́ju* SD[1] «wzywam» (syn. *žadinu, meldžiu*), refl. *vadinė́tis* ʽnawoływać się’. Nomina: *nevadintas* SD «nieproszony, niezaproszon na ucztę» (syn. *nepakviestas*), *pavadintas* SD «wezwany» (syn. *pakviestas*), *pavadintojas tieson* SD[1] «pozywacz, actor» [ʽstrona pozywająca do sądu, powód’, SPXVI].

vadõvas, *-ė* 1. ʽkierownik (robót, prac, instytucji)’, 2. ʽprzewodnik’, 3. ʽprzywódca’, 4.

'wychowawca w szkole', 5. 'przewodnik chóru', 6. przen. 'podręcznik, przewodnik' (*Vadõvas po Vìlnių* 'Przewodnik po Wilnie'), *vadõvas tekỹs* 'samiec przewodzący stadu'. Takie paralele, jak *lydõvas* ⇐ *lydóti*; *žinõvas* ⇐ *žinóti*; *sargõvas* ⇐ *sárgoti* nasuwają przypuszczenie, że *vadõvas* zostało urobione od czas. *vadoti, który był odpowiednikiem iteratywu łot. *vadât, -āju* 'wodzić, prowadzać tu i tam' (zob. *vèsti*). Analiza: *vadõ-vas*. Reanaliza *vad-õvas*, wywołana odniesieniem derywatu do *vãdas* (zob.) jako osnowy, doprowadziła do ustalenia się neosuf. *-ovas*. Jest on widoczny z jednej strony w derywacji denominalnej, por. *ganõvas, daržóvės*, z drugiej strony w derywacji dewerbalnej, por. *mokõvas*, *užsakõvas*. — Neoosn. *vadov-*: *vadováuti* 'kierować, przewodzić, być na czele', *vadovẽlis* 'podręcznik', *vadovýbė* 'kierownictwo, dowództwo'.

vãdžios, *-ių* f.pl. 1. 'dwa pasy rzemienne lub postronki do kierowania zaprzęgniętymi końmi, wodze, lejce' (*vadžiàs įtem̃pti, atléisti*), 2. 'sznur, którym się przyciska siano lub słomę na wozie', 3. SD «stryczek» ['silny postronek z kluczką na końcu, do zaciągania']. Praforma *u̯ad-i̯ā-, drw. na SO *vad-* ⇐ *ved-*, por. *vadžióti* 'prowadzać, wodzić' (łot. *vadât, vadît* ts.) ⇐ *vèsti* 'wieść, prowadzić'. Dokładne odpowiedniki z jednej strony w łot. *važa* 'łańcuch do uwiązania krowy w oborze', *važas* f.pl. lub *važi* m.pl. 'wodze, lejce', z drugiej strony w psł. *vodja, por. stpol. *wodza* 'prowadzenie; dowództwo, kierownictwo', pol. *wodze* pl.f. 'lejce, cugle', ros. *vožžá*, pl. *vóžži* 'wodze, lejce' (zdwojenie *-žž-* niewyjaśnione)[571]. Znacz. etym.: nomen instrumenti 'przyrząd do wodzenia koni'; wywodzi się z konkretyzacji nomen actionis 'wodzenie, prowadzenie'. Por. ME IV, 489, LEW 1178, REW I, 213n., Boryś 2005, 706 (tu brak wzmianki o lit. *vãdžios*, łot. *važas*). W BSW 344 brak jest rekonstrukcji *u̯ad-i̯ā-. — Z inną budową: *vãdė* 'lejc, wodza', *vadẽlės* f.pl. 'wodze, lejce', *pavãdis* 'wodza, lejc' (*añt pavãdžių laikýti* 'trzymać na wodzy'), też 'postronek do prowadzenia lub uwiązania krowy, konia', war. *pavãdė, pavadžià* 'wodza' (⇒ drw. *pavadẽlis* 'pępowina'). Por. łot. *pavadi* m.pl. 'lejce', *vadalas, vadeles* 'uzda; cugle'. — Tu też *ìšvadžiai* adv. 'z nienapiętymi, popuszczonymi wodzami' (*Važiavau ìšvadžiai, ir arklys pristojo* 'Powoziłem, mając popuszczone lejce, i koń stanął'). — Vb. denom. *vadžióti* 'powozić, kierować lejcami' (por. typ *pánčioti* ⇐ *pántis*). Od *vadẽlės* pochodzą vb. denom. *vadelė́ti* 'zakładać lejce', *vadelióti* 'powozić, kierować lejcami'.

vadžióti, *vadžióju*, *vadžiójau* przest. 'wodzić, prowadzać z miejsca na miejsce' (*Galigu aklas vadžiot aklą* DP 286_{33} 'Izali może ślepy prowadzić ślepego'), *apvadžioju* SD[1] «obwodzę, circumduco», *atvodžioju* SD[1] «odwodzę, abduco...». Drw. *įvadžiojomas arklỹs* SD «leycowy koń». Iterativum z suf. *-ioti* i SO *vad-* ⇐ *ved-*, por. *vèsti* 'wieść, prowadzić'. Paralele: *sakióti* ⇐ *sekù*; *trasióti* ⇐ *tresiù*; *važióti* ⇐ *vežù*. Wtórny war. *vedžióti* (Skardžius, RR 4, 374n.). Zob. też LEW 1178. — Z innymi suf.: łot. *vadât, -āju* 'wodzić, prowadzać', refl. *vadâtiês* '(o bydle) kopulować, płodzić się, być w ciąży', łot. *vadît* 'prowadzić, kierować; pchać, napychać' (formalnie odpowiada słow. *voditi* 'wodzić'), łot. *vadinât* 'prowadzać (chorego, ślepego), stale komuś towarzyszyć'.

vagà 4 p.a. 1. 'bruzda, zagłębienie między skibami, rowek między zagonami', 2. 'skiba', 3. 'łożysko, koryto rzeki', 4. 'rowek odprowadzający wodę z pola' (syn. *ìšvagė*), 5. 'zagon ziemi uprawnej'. Odpowiednik łot. *vaga* 'bruzda; linia prosta'. Prawdopodobnie stoi w związku z sb. *vãgis* 'hak, klin' (zob. s.v.). Znacz. etym. 'rowek wyryty narzędziem w kształcie klina'. Por. zapożyczenie fiń. *vako* 'bruzda', est. *vagu* ts. (LEW 1178, Stang 1966, 23). Inna ewentualność: *vagà* ma osnowę na st. zanikowym *u̯ăg-, utworzonym od SP *u̯āg- < pie. *u̯eh₂g- 'łamać, łamać się' jak w lit. *vóga* (zob.). Por. *spragà* : *sprógti*; *bãdas* : *bodė́ti*; łot. *draza* : *drāzt* (lit. *dróžti*). — Drw. *pavagiuĩ* adv. 'wzdłuż bruzdy' (scil. prowadzić wołu,

[571] Z inną budową: słc. gw. *vôdzka* 'rzemień a. łańcuch, na którym prowadzi się zwierzę', błr. gw. *važkí* pl.f. 'wodze', ukr. *vížka* ts., sch. *vȍđice* pl.f. ts.

konia), *vagõklė* a. *vagõtis* ʽ(mały) pług do oborywania kartofli'. Por. łot. *vadze* ʽniezorane miejsce między dwiema bruzdami'. Cps. *dvivãgis plū̃gas* ʽpług dwuskibowy' (por. *dvi°*), *sénvagė* ʽdawne koryto rzeki', war. *sénvagis*, *señvagis* (por. *sẽnas*), *skeȓsvagė* ʽpoprzeczna bruzda' (por. *skeȓsas*), *šalìvagė* ʽpas ziemi ciągnący się wzdłuż połogiego brzegu rzeki a. jeziora' (por. *šalìs*); *viršùvagis* a. *viȓšvagis* ʽziemia niezorana w przeciwieństwie do bruzdy' (dosł. ʽznajdująca się ponad bruzdą', por. *viršùs*), zwykle w formie instr.sg. (adv.) *viršùvagiu* a. *viršvagiu* ʽ(iść) ponad bruzdą, po niezoranej ziemi', mówi się o wołu lub koniu sprzężonym w parę, por. *Aš savo arkliuką led išmokinau eit viršùvagiu* ʽJa swego konika ledwo nauczyłem chodzić ponad bruzdą'. *Paprastai vienas jautis eidavo antvagiu* (*viȓšvagiu, nearta žeme*), *o antrasis — arimu* ʽZwykle jeden wół chodził ponad bruzdą, a drugi po zoranym'. — Vb. denom. *vagóti* ʽrobić bruzdy' (łot. *vagât* ts.), war. *vagúoti*; *apvagóti* ʽokopywać, oborywać (kartofle, warzywa)', *įvagóti* ʽmałym pługiem wyorać rowki odwadniające'. Drw. *vagótas* ʽpokryty bruzdami, pobrużdżony', przen. ʽpokryty zmarszczkami', *vagotai* adv. SD «zagonem» [ʽwzdłuż bruzdy']. — Zapoż. lit. w pol. gw. *wagać* ʽrobić bruzdy', błr. gw. *váhacь*, *vahavácь* ʽrobić rowki odwadniające' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 52, Laučjute 28). — N.rz. *Vagà* 2x, *Vagaĩlis*, *Vagùpis*, n.jez. *Vagiẽkai* (m.pl.).

vãgas gw. ʽsanie' (LKŽ za NDŽ). Niejasne.

vagìs, *-iẽs* 4 p.a. m. ʽzłodziej'. SD *švintų daiktų vagis* «świętokradca, sacrilegus» [ʽzłodziej rzeczy świętych, okradający kościoły'], *žmonių vagis* «ludokradca, plagiarius» [ʽporywacz ludzi, zwłaszcza wolnych, w celu sprzedania w niewolę', SPXVI]. Nomen agentis o suf. *-i-*, oparte na osnowie prs. *vagiù* do *võgti* ʽkraść' (zob. s.v.). Por. LEW 1179. GJL II, § 63 porównał osnowę *vag-i-* do psł. *ěd-ĭ w cps. scs. *medvědĭ* ʽniedźwiedź'. — War. gw. *võgis* ma *o* z wyrównania do formy inf. *võgti* (por. *drobùžis* ob. *drabùžis*). — Drw. *prívagis* ʽkto jest skłonny kraść', *vãgilas* ʽzłodziej' (⇒ vb. denom. *vagiláuti* ʽkraść'), *vagìlis*, *-ė* lub *vagìlius*, *-ė* ʽzłodziejaszek' (⇒ vb. denom. *vagiliáuti* ʽkraść, podkradać', ⇒ n. agt. *vagiliáutojas* ʽzłodziejaszek'), *vagìlka* 1. ʽzłodziejka', 2. ʽjednoręczna piła' (por. *susiedkà* ⇐ *susiẽdas*), *vagingas* SD «kradnący» (⇒ *vagingystė* SD «kradzieżność, skłonność do kradzienia, furacitas») *vagỹstė* ʽkradzież, grabież', *vagystomis* adv. SD «kradzieżą, ukradkiem»), *vagìšius* ʽzłodziejaszek', *vãgiškas* ʽzłodziejski', *vãgiškai* adv. ʽpo kryjomu', *vagìšnas* ʽzłodziejski' (war. z insercją *k*: *vagìkšnas* m.in. BRB, por. *girkšnóti*, *kaniū̃kšnė*; war. ze zmianą *šn* > čn: *vagìčnas*), *vagišnaĩ* adv. ʽpo kryjomu, w tajemnicy przed kim, np. łowić, drukować, przemycać', *vagiùlis* ʽzłodziej' (⇒ f. *vagiùlka* ʽzłodziejka'), ⇒ drw. wsteczny: *vagiùs* 4 p.a. ʽzłodziej' (por. *biedniõkas* ⇒ *biẽdnius*). Cps. *bìtvagis* (zob. *bìtė*), *diẽnvagis* a. *-vagỹs* ʽkto kradnie w dzień' (por. *dienà*), *gývagis* ʽkto kradnie na oczach innych' — przez skrót haplologiczny z *gyva-vagis (por. *gývas* oraz *tė́vardis* z *tė́vavardis*), *keltuvagystė* SD «bydłokradztwo, abactus» (por. *kéltuva* s.v. *kélta*), *žmogiavagis* SD «ludokradca, plagiarius» [ʽporywacz ludzi'] (por. *žmogùs*). — Vb. denom. *vãginti* ʽnazywać złodziejem, posądzać o kradzież' (*Visada jūs taip — patys vagiate, o kitus vaginate* ʽWy tak zawsze: sami kradniecie, a innych posądzacie'), *vaginė́ti* ʽkraść często i po trochu, podkradać'. — N.m. *Dienavagiaĩ* 2x, *Žarnavagiaĩ*.

vãgis, *-io* 1. ʽhak, kołek', 2. ʽklin', 3. ʽszpunt w beczce a. balii', 4. ʽnaróg, żelazny ząb u sochy'. War. *vagìs*, *-iẽs* f. SD *vagis* «klin; knytel; kołek do zawieszania czego». Odpowiednik łot. *vadzis* ʽklin do rozszczepiania; kołek w ścianie do zawieszenia czegoś; nazwa pewnego tańca'. Pod względem etymologicznym było łączone ze stwn. *weggi*, *wekki* ʽklin', stisl. *veggr* ʽklin' oraz stisl. *vangsni* ʽkrój pługa', stwn. *waganso* ts., a także z łac. *vōmis*, młodsze *vōmer*, *-eris* m. ʽlemiesz pługa; rylec do pisania', przen. ʽczłonek męski', gr. ὀφνίς·ὕννις, ἄροτρον Hes., < pie. *u̯og$^{u̯h}$-. Por. IEW 1180, BSW 337, LEW 1179, Kroonen 2013, 565. Jeśli jednak *vãgis* jest spokrewnione z *vagà* ʽbruzda', to warto rozważyć związek z pwk. pie. *u̯eh$_2$g-

ʽłamaćʼ (zob. *vagà*). — N.B. Nie należy tu stpr. *wagnis* EV ʽkrój pługa, Scharʼ. Ten hapaks jest błędem odpisu zam. <wagins>. To z kolei pochodzi z rozwoju fonetycznego praform *[vaginss] (synkopa w sylabie końcowej) < *[vaginzis] < *vagenzis] (zmiana *eNC w *iNC*). Chodzi tu o zapożyczenie wyrazu śrwn. *wagense* m. ʽkrój pługa, Pflugscharʼ, por. Smoczyński 2000, 131n. Inaczej Trautmann 1910, 454, LEW, *l.c.*, PKEŽ 4, 212, którzy przyjmują prapokrewieństwo *wagnis* z lit. *vãgis*, łot. *vadzis* m.in. ʽklinʼ.

vaĩdas ʽspór, zatarg, kłótniaʼ (SD[1] *vaidas* «hadrunek; poswar; rozruch»). SD: *vaidų sukuriu* «buntuię» (syn. *vaidiju*, *maištų darau*), *prademi vaidų* «zadzieram z kiem», *sujudinimas žmonių unt vaido* «buntowanie» (syn. *pamaišymas*). Odpowiednik łot. *vaĩds* ʽprzykrość, zmartwienie; spór, kłótnia; wojnaʼ. Etymologia natrafia na trudności, zob. LEW 1180. Możliwe, że *vaĩdas* jest rzeczownikiem postwerbalnym od °*vaĩdinti* lub °*vaĩdyti*, rozumianych jako formacje na *-inti* lub *-yti*. Analiza etymologiczna jest o tyle odmienna, że suponuje segment *-d-* w składzie sufiksu werbalnego: *vai-dinti lub *vai-dyti = iter.-caus. od pwk. na SO *vai-C* ⇐ *vej-V*, por. prs. *vejù* do *výti* ʽzmuszać do biegu; wypędzać, wyrzucać skądʼ, SO *vaj-V*: łot. *vajât* ʽprześladować, zadawać ból, znęcać sięʼ. Por. sufiksy *-dinti*, *-dyti* w *išvýdinti* ʽwygnać, wypędzićʼ, *nuvýdyti* ʽwygnaćʼ (s.v. *výti*). Pozostaje do zbadania strona semazjologiczna tej kombinacji. ALEW 1165 zauważa, że *vaĩdas*, łot. *vaĩds* mogą być synchronicznie kojarzone z wykrzyknikiem *vaĩ*, *vái*, łot. *vaĩ*, *vài*, oddającym m.in. wrażenie bólu, uczucie żalu. — Drw. *vaidìngas* ʽkłótliwy, swarliwyʼ, SD «buntowny, burzliwy; zwadliwy» (*perskiriu vaidingus* SD «rozwadzam» ʽrozdzielam kłócących sięʼ), *vaidinykas* SD «buntownik» (syn. *maištinykas*), «warchoł» (syn. *barninykas*), «waśniący drugich». Por. łot. *vaidiniẽks* ʽten, kto sprowadza cierpienie, prześladowca, wrógʼ. Cps. *vaidadarys* SD[1] «herst» [ʽprzywódca grupy złoczyńcówʼ] (por. *darýti*). — Vb. denom. 1. *pavaĩdinti*: *pavaidinu* SD «poswarzyć drugich» (syn. *barnį darau*), *suvaĩdinti* ʽskłócić kogo z kimʼ, 2. *suvaĩdyti*, *-iju*, *-ijau* ʽskłócićʼ, *vaidiju kitus* SD «waśnię drugich». Refl. *vaĩdytis* ʽkłócić sięʼ, *vaidijuosi* SD «buntuię się przeciw komu» (syn. *narštinu*), *susivaĩdyti* ʽpokłócić się z kimʼ, *susivaidiju* SD[1] «powadzam się»; *vaĩdintis* ʽkłócić sięʼ, *vaidinuosi* SD[1] «hadrunkuię, przeczam się» [ʽkłócić się, spierać się, wadzić sięʼ, SPXVI] (syn. *baruosi*, *rejuosi*), *vaidinuosi su kuo* SD «wadzę się z kiem» (syn. *bylinėju*). Por. łot. *vaĩdêt*, *-u*, *-ẽju* ʽjęczeć, stękać, użalać się, skarżyć się; niedomagać, chorowaćʼ.

vaidýti, *vaidaũ*, *vaidžiaũ* (war. *váidyti*) przest., gw. ʽpokazywać się w domu rodzinnym, odwiedzaćʼ (*Jau seniai tu mūs nevàidei* ʽJuż dawno nas nie odwiedzałeśʼ), *išvaidýti* ʽwyobrazić, odmalować podobiznę czyjąś, uchwycić wyglądʼ, *išvaidau* SD «konterfetuię co» [ʽmalować lub rzeźbić kogoś lub cośʼ, SPXVI] (syn. SD *imu vaidų*, *įžinklinu*, *paveikslų sau darau iš ko*). Refl. *vaidýtis* ʽdom nawiedzać, straszyć ludzi (o przywidzeniach, zjawach)ʼ, *pasivaidýti* ʽpokazać się, zjawić się (np. o złodzieju we wsi, o wilku)ʼ. — Z innymi suf.: 1. *vaidìnti* ʽprzedstawiać, grać na scenie; udawać kogośʼ, stpr. *waidinna* ʽpokazuje, zeigtʼ, refl. *vaidìntis* ʽprzywidywać się, mieć przywidzeniaʼ (*Kurie girti eina, tai tiem vaidìnas* ʽZwiduje się tym, co chodzą pijaniʼ), ʽstraszyć (o zjawach urojonych)ʼ, stpr. *waidinnasin* ʽpokazuje się, stellt sichʼ, 2. *vaidéntis*, *-ẽnasi*, *-ẽnosi* refl. ʽwydawać się, przywidywać się; pokazywać się — o zjawach, zmorachʼ. Odpowiedniki stpr. *powaidint* ʽnauczać (zasad wiary), unterweisenʼ (znacz. etym. ʽpokazywaćʼ, por. łac. *doceō*, *-ēre* 1. ʽuczę, nauczamʼ, 2. ʽpokazuję, wskazuję; wystawiam na scenieʼ), *powaidinnei*, *powaidinne* ʽznaczy, oznacza, bedeutetʼ, *powaidinneiti* ʽokażcie (pokorę), beweiset (die demut)ʼ. Wszystko to są formacje iteratywno-kauzatywne na SO *vaid-* do *u̯ei̯d-, por. łot. *viedêt* ʽwidziećʼ s.v. *véidas*. — Nomina: *vaidas* SD «obraz; postać; postawa zwierzchnia» (syn. *veidas*), «obraz na fantaziey» (syn. *žinklas*), *vaidai senųjų tėvų* SD «obrazy przodkow zacnych», *vaidus darau* SD «fantastykuię» [ʽdziwaczyć, być oryginałemʼ, SPXVI] (war. *vaidinu*, *žiedžiu*), *gadintojas vaidų* SD «obrazoborca»; *vaidilà* a. *vaĩdilas* ʽczarownikʼ, później ʽaktor w teatrzeʼ, *vaidilà* hist. ʽ(najwyższy) kapłan pogańskiʼ,

vaĩdilas ʽwidmo, zjawa', *vaidmuõ* (zob.), *vaidulỹs* ʽupiór, zjawa, zmora', *vaiduõklis* (zob.), cps. *vaidadarė galybė* SD «fantazya, phantasia, vis imaginatrix», syn. *žinkladarė* (por. *darýti*). — Ze słowiańskiego może tu należeć scs. *věžda* ʽpowieka', bg. *véžda* (gw. *védža*), sch. *vjȅđa*, słń. *vệja* ts. < psł. *věd-i̯a < pbsł. *u̯ai̯d-i̯ā (por. Anikin, RES 6, 181). — N.B. W niemieckich tekstach historycznych na temat Prusów ukazuje się termin techniczny *waidelotte* ʽpruski kapłan i czarownik' (war. *waideler*, *waidler*). Jest to transpozycja stpr. wyrazu *vaidiluts, tj. drw. na *-ut-* od *vaidila(s), co odpowiadało wymienionym wyżej wyrazom lit. z suf. *-ila*, *-ilas*. Stpr. *vaidil- ʽczarownik' dało osnowę denominatywnemu czas. *vaidilīt ʽodprawiać czary, czarować', por. *kai mes ni... waidleimai* 1 pl. ʽdas wir... nicht Zeubern, abyśmy nie odprawiali czarów'. — Nwn. *waidelotte* zostało spolszczone na *wajdelota*, według SW ʽrodzaj niższego kapłana u pogańskich Litwinów, a zarazem śpiewaka, barda' (por. tytuły utworów Adama Mickiewicza: *Pieśń wajdeloty*, *Powieść Wajdeloty*). Zob. też Bednarczuk 1999, 162n. — Do neoosn. *vaidy-* ⇐ *vaidýti* należą *vaidýba* ʽgra, sztuka aktorska' (neol.) oraz *vaidyklà* a. *vaidỹklė* ʽprzywidzenie, zjawa'.

vaidmuõ 3 p.a. m. 1. ʽrola teatralna, tekst wypowiadany przez aktora', 2. ʽrola w sprawie, udział, znaczenie kogo, czego w jakimś przedsięwzięciu' — neologizm urobiony sufiksem *-men-* od czas. *vaidìnti* ʽprzedstawiać, grać na scenie' (zob. *vaidýti*).

vaiduõklis a. *vaiduõklė* ʽwidmo, upiór, zjawa, zmora' — formacja z neosuf. *-uokl-* od *vaid-* jak w *vaidéntis* ʽprzywidywać się', *vaidýtis* ʽnawiedzać — o przywidzeniach, zjawach', zob. *vaidýti*. Por. *sapnuõklis* ʽten, komu coś się przywiduje' ⇐ *sapnúoti* ʽśnić' (GJL II, § 231).

vaĩkas 1. ʽdziecko, chłopiec, malec', 2. ʽmłode ptaków lub zwierząt'. Pl. *vaikaĩ* ʽdzieci, potomstwo'. SD *vaikas* «pacholę» (syn. *tarniukas*), «potomek, potomstwo», «płod w żywocie», *vaikas gimįs* «płod wydany», drw. *vaikelis* SD[1] «dzieciątko» (syn. *kūdikis*), SD «chłopię». Odpowiednik stpr. *waix* ʽparobek, Knecht', voc.pl. *waikai*; drw. *wayklis* EV ʽsyn, Son [Sohn]', *woykello* ʽparobek, Knecht'. Natomiast łot. gw. *vaiks* ʽchłopiec', pl. *vaĩki* ʽdzieci' jest lituanizmem, zob. ME IV, 436; drw. *vaĩkalis* ʽrozpuszczony dzieciak'. Temat *vaik-a-* jest najprawdopodobniej pochodnikiem apofonicznym na SO od *veik-*, por. *veĩkti*, *-iù* ʽdziałać, ruszać się'. Znacz. etym. ʽruchliwa istota' (⇒ ʽdziecko') albo, jak chce PKEŽ IV, 213, ʽpodrostek, który jest już zdolny do pracy' (⇒ ʽpomocnik dorosłego robotnika, pachołek'). Podobnie ALEW 1166. LEW 1181 daje pierwszeństwo zestawieniu *vaĩkas* z nominami *véikus* i *vikrùs* (zob. s.v.). — Drw. *bevaĩkis* ʽbezdzietny' (⇐ *be vaĩko* ʽbez dziecka', por. *berañkis*), *į́vaikis* ʽprzybrany syn', *ìšvaikis* ʽprzybrane dziecko', *pavaĩkiui* adv. ʽw czasie połogu, po porodzie', *póvaikis*, *-ė* ʽpasierb / pasierbica, syn / córka męża lub żony z poprzedniego małżeństwa' (war. *pãvaikis*), *vaikáitis* ʽwnuk, wnuczek' (⇒ *vaikaičiū̃nas* ʽsyn wnuka'), *vaikẽsas* ʽchłopak, parobek' (war. *vaikẽzas* ts.), *vaikẽ̃zas* ʽłobuz, urwis', *vaikìnas* ʽchłopak, młodzieniec' (⇒ drw. wsteczny: *vaĩkis* ts.), *vaikỹstė* ʽdzieciństwo', *vaĩkiščias* ʽchłopaczysko', *vaikiùkas* ʽchłopczyk' (SD *vaikiukas riebus* SD «pucek» [ʽpucołowate dziecko']), *vaikiū́kštis* ʽdziecina', *vaikuõčė* 1. ʽkobieta mająca dzieci', 2. ʽpanna z dzieckiem', 3. ʽsamica zwierząt', *vaikuõčiai* m.pl. ʽmałżeństwo mające wiele dzieci', *vaikùsas* a. *vaikū̃zas* ʽłobuz, urwis', *vaikùžas* ts. Cps. *mer̃gvaikis* ʽnieślubne dziecko, bękart' (por. *mergà*), *močekvaikai* LEX ʽpasierbowie, Stiefkinder' (brak w LKŽ), *mõčekvaikis*, *-io* ʽpasierb' (por. *mõčeka*),*sénvaikis* ʽnieżonaty mężczyzna, stary kawaler' (por. *sẽnas*, syn. *sénbernis*), *vaikagalỹs* ʽłobuz, urwis' (por. *gãlas*), *vaikagimdė* (zob. *gimdýti*), *vaikãpalaikiai* (zob. *pãlaikas*), *vaikãvaikis* a. *vaĩkvaikis* ʽwnuk' (dosł. ʽdziecka dziecko'), *vaikìgalis* ʽrozdokazywane dziecko' (por. *gãlas*; I człon jak w *šonìkaulis*), *vaĩkveda* 1. ʽkokosz, kwoka', 2. ʽpanna z dzieckiem' (por. *vèsti*), *vaikžagỹs* ʽpederasta, homoseksualista' (por. *žàgti*), *žìlvaikis* ʽstary kawaler' (por. *žìlas* oraz syn. *sénbernis* s.v. *bérnas*). Vb. denom. *išvaikė́ti* a. *suvaikė́ti* ʽzdziecinnieć', refl. *vaikúotis* ʽkocić się'.

vaikýti, *vaikaũ, vaikiaũ* ʽpędzać, rozpędzać, odpędzać, odganiać, płoszyć’ — causativum na SO *vaik-* ⇐ *veik-*, por. *veikiù, veĩkti* ʽruszać się, krzątać się’. SD *vaikau* a. *vaikausi* «utarczkę czynię», *išvaikau* «rospędzam, rozganiam» (syn. *išbarstau*), *suvaikýti* ʽspędzić w jedno miejsce’, też ʽpojąć, zrozumieć’. Refl. *vaikýtis* 1. ʽuganiać się za czym, starać się osiągnąć, zdobyć co’, 2. ʽgonić się (o krowie)’, pot. *vaĩkosi madų̃* ʽgoni za modą’, *nusivaikýti* ʽpoodganiać, pospędzać z siebie (muchy)’, *pasivaikýti* ʽ(o krowie) zostać zapłodnioną’. — Z innymi suf.: łot. *vaikât* ʽpędzać, polować, śledzić, prześladować’, *vaikstîtiês* ʽchodzić, biegać’. — Neoosn. *vaiky-*: *vaĩkymas* ʽpędzenie, pogoń za czym; wypas’, *medžių vaĩkymas* ʽspław drewna’ (por. *maĩšymas* ⇐ *maišýti*), do tego stlit. *vaikymas* a. *vaikymasis* SD «utarczka, velitatio, velitaris pugna», *vaikytinai* m.pl. SD «gonitwa» (syn. *vajonė*), *vaikytojas* SD «pogonia, fugitiuarius, venator...» [ʽten, kto goni zbiegów’].

váikščioti, *váikščioju, váikščiojau* 1. ʽchodzić pieszo, spacerować, wędrować’, 2. ʽchodzić koło czego, doglądać, troszczyć się o co’ (SD m.in. «bawię się tym», syn. *aplink to esmi, tuo apsieimi*), 3. ʽbyć w ciąży’, 4. ʽkisnąć, fermentować — o piwie’. War. *váiščioti*. Cps. *apváikščioti* ʽobejść (pola)’, *pavaikščioju* SD «pochadzam sobie», *praváikščioti* ʽprzejść spacerem, przespacerować’, *suváikščioti* ʽpójść dokądś i wrócić; nachodzić się’, *suvaikščiot svietų* SD «zwiedzić, zieździć świat». Refl. *išsiváikščioti* ʽrozejść się’, *nusiváikščioti* ʽzmęczyć się chodzeniem’, *susiváikščioti* ʽschodzić się’. Drw. z suf. *-i̯ā-* od neoosn. *vaikšt-*, *váikštyti* ʽvaikščioti’. To z *váikstyti przez zmianę *ks* > *kš* (por. łot. gw. *vaikstîtiês* ʽo koniach: chodzić, biegać’). Chodzi tu o frequentativum z suf. *-styti* i SO *vaik-* ⇐ *veik-*, por. *veĩkti* m.in. ʽruszać się, krzątać się’. Znacz. etym. ʽruszać się’ *vel sim*. Paralela: *graibštýti* < *graibstýti* (*pš* < *ps*) ⇐ *griẽbti*. LEW 1181 umieścił *váikščioti* bez uzasadnienia s.v. *vaikýti*. ŽD 128 wymienił *váikščioti* jedynie jako comparandum dla *vaikštìkas*. — Od *vaikšt-* urobiono również: *vaikštinė́ti* ʽchadzać’ (SD[1] «przechadzam się; przewędruię»), *apvaikštinė́ti* ʽchodząc obejrzeć (gospodarstwo)’, refl. *persivaikštinėju* SD[1] «przebiegam się»), nomina: *vaikštìkas* ʽkto chętnie, dużo chodzi, kto nie lubi siedzieć w domu, wędrowiec’, *vaikštỹnės* f.pl. ʽprzechadzka’, *vaikštõkas* ʽszczudło’, *pravaikštà* ʽmarnowanie czasu przeznaczonego na pracę, bumelanctwo’ (⇒ *prãvaikštininkas* ʽbumelant’).

vaĩlokai, *vailõkai* m.pl. gw. ʽbuty filcowe, walonki’ (*Nuspirko vaĩlakus su kaliošais* ʽKupił sobie buty filcowe z kaloszami’) — zapoż. z błr. gw. *vajlakí*, por. ZS 60, ESBM 2, 26.

vaĩlokas, *vailõkas* gw. ʽwojłok, grube sukno z twardej wełny; filcowa podkładka pod siodło’ — zapoż. z ros. *vójlok, -a* ʽwojłok, filc’ (por. LEW 1181, REW I, 215).

vaimė́tis, *vaimė́juos* (3 os. *vaimė́jasi*, war. *vaĩmisi*), *vaimė́jaus* gw. ʽprzywidywać się’, *pasivaimė́ti* ʽprzywidzieć się, ukazać się zwodniczo czyim oczom, uroić się’. Forma zaprzeczona 3 os.: *nesivaimė́ja kam* ʽktoś jest niespełna rozumu’, dosł. ʽnie zdaje sobie sprawy’. Por. *Ar sapnuoji, ar tau nesivaimėja?* ʽCzy ty śnisz, czy nie zdajesz sobie sprawy?’ *Argi galima klausyti senio, kuriam jau nesivaimėja?* Trudne. LEW 1181n. postulował praformę z grupą spółgłoskową *-dm-: *vaidm-ėtis; vb. denom. na *-ėti* od *vaidmuõ* (zob.). Jest to o tyle kłopotliwe, że *vaidmuõ* jest neologizmem. — Drw. *nesiváimėlis* ʽkto nie ma dobrze w głowie, jest niespełna rozumu, wariat’. War. z odrzuconą ptk. zwrotną: *neváimėlis* ʽktoś niezdatny, nieudolny, niedołęga’.

vainà I 4 p.a. stlit., gw. 1. ʽwina, przyczyna czego’, 2. ʽwada, skaza’. Odpowiednik łot. *vaĩna* ʽwina; występek; szkoda, błąd, wada, brak’. Pb. *u̯ai̯-nā- różni się apofonią od paralelnej formacji psł. *vina, < pbsł. *u̯ei̯-nā-. Por. scs. *vina* ʽpowód, przyczyna; przewinienie; wymówka, wykręt’, ros. *viná* ʽwina, przyczyna’, czes. *vina* ʽwina, przyczyna czegoś złego’, pol. *wina* ʽwykroczenie, przewinienie; to, co powoduje złe skutki’, stpol. też ʽgrzywna, kara’. Zob. BSW 344n., LEW 1182, Boryś 2005, 701. Transponaty ie.: *u̯oi̯-nā-

*u̯ei̯-nā-, od aniṭowego wariantu pwk. pie. *u̯ei̯h$_1$- m.in. ʽdążyć do czegoś, starać się; ścigać, prześladowaćʼ, por. IEW 1124, LIV[2] 668. — Vb. denom. *vainóju*, *vainójau* ʽganić, potępiać, obwiniać; narzekaćʼ (*Puodas katilą vainója — abu labu tokiu*), *išvainóti* ʽzelżyć, zwymyślaćʼ, *suvainóti* ʽskłócić, zwaśnićʼ. Odpowiednik łot. *vainât* ʽwinić, obwiniać; ganić, strofować; szkodzić, krzywdzić, ranićʼ (war. *vaĩnuôt*, *vàinêt*). — N.B. Wbrew BSW, *l.c.* i LEW, *l.c.* nie należą tu formy staropruskie o temacie *-winū-* (czyt. *-vinui-*): *etwinūt* ʽentschuldigen, wybaczyć, usprawiedliwićʼ, *niwinūton* ʽunschuldig, niewinnyʼ i *niebwinūts* ʽunsträflich, nienaganny, bez zarzutuʼ. Formy te utworzono od tematu prs. *vinui < *vinuja ⇐ *ab-vin-uja, będącego transpozycją stpol. *ob-win-uje* ⇐ *ob-win-ować* ʽaliquem accusare, crimine arguereʼ (por. *Słownik staropolski* V, 393, 705). Inf. *etwinūt* = [etvinuit], zbudowany na temacie praesentis, można porównać do lit. gw. *dė̃kuiti* ʽdziękowaćʼ ⇐ *dė̃kuja* ʽdziękujeʼ (zapoż. ze stbłr. *djákuje*). Zob. Lav 406.

vainà II 4 p.a. stlit., gw. 1. ʽwojnaʼ (*Pakilo labai kruvina vainà* ʽWybuchła bardzo krwawa wojnaʼ), 2. ʽkłótniaʼ (*Ė čia vis vainà, i už arklį vainà* ʽA tu wciąż kłótnia, i z powodu konia kłótniaʼ). Zapoż. z błr. *vajná, -ý* (por. SLA 231, ZS 60, LEW 1182, ALEW 1167). War. m. *vainas* stlit. ʽwojnaʼ.

vainìkas ʽwianek, kolisty splot z kwiatów, wieniec; laur, koronaʼ. SD: *vainikas* «wieniec z ziół», *pinu vainikų* «wiię abo plotę wieniec», *vainikas iš lapų medžio lauro* «bobkowy wieniec». Formacja zgodna z psł. *věnĭcĭ, por. scs. *věnĭcĭ*, sch. *vénac*, *vijènac* ʽwieniecʼ, ros. przest. *venéc* ʽwianek, korona (cierniowa)ʼ, czes. *věnec* ʽwieniecʼ, stpol. *wieniec* ʽuwita w kształcie koła plecionka z kwiatów, gałązek, liści itp., zwykle służąca jako ozdoba głowyʼ. Analiza: pbsł. *u̯aini-ka-, drw. od tematu *u̯ai̯-ni- ʽsplotʼ. Inaczej BSW 346n., LEW 1182, którzy mówią o drw. deminutywnym z suf. *-ika- (ŽD 130: budowa nie całkiem jasna). Pwk. *u̯ai̯- to alternant na SO do antewokalicznego SE *u̯ei̯-V, jak w prs. lit. *vejù* ʽzwijam, nawijam; wiję wiankiʼ (pie. *u̯ei̯h$_1$-e/o-) lub do SZ *u̯ii̯-V, jak w prs. łot. *viju* ʽwiję. splatamʼ (zob. *výti* II, *vajóti* II). Paralela: wed. *ve-ṇí-* f. ʽsplot włosów, warkoczʼ od *vyā-*, *vyayati* ʽowija, okrywaʼ (zob. EWAIA II, 578, 592; tu brak wzmianki o pbsł. *u̯aini-ka-). — Z innymi suf.: łot. *vàinags* a. *vàiņags* ʽwieniecʼ (wtórne *-g-*), łot. gw. *vaînuks* a. *vaîņuks* ʽwianekʼ (por. Endzelīns, DI II, 680n., Karulis II, 469). — Drw. *pavainìkis* (zob.), *vainìkai* m.pl. 1. ʽświęto Bożego Ciałaʼ (dosł. ʽwiankiʼ), 2. SD «wiązanie w budowaniu, catenatio, colligatio, contignatio», 3. ʽwiecha, pęk zieleni, który się zatyka na dachu zbudowanego domu; uroczystość z okazji zakończenia budowy domuʼ. Cps. *vainìklapis* ʽpłatekʼ (por. *lãpas*), *vainìksegė* ʽstarsza druhnaʼ (por. *sègti*). Vb. denom. *vainikáuti* ʽsplatać wiankiʼ, *vainikúoti* ʽozdabiać wiankami, wkładać wianek na głowę, wieńczyć, koronowaćʼ (łot. *vaiņaguôt* ob. *vaiņakuôt* ʽwieńczyćʼ).

vaipýtis, *vaĩposi*, *vaĩpėsi* ʽwykrzywiać twarz, robić miny, zachowywać się nienaturalnieʼ. Iterativum na SO *vaip-* od SZ *vip-* ⇐ *vep-*, por. *(iš)vèpti* ʽrozdziawić sięʼ. Nawiązanie łot. *vaîbstîtiês* ʽwykrzywiać twarzʼ (suf. *-stī-*). Paralele apofoniczne: *draiskýti* ⇐ *drisk-* : SE *dresk-*; *draibstýti* ⇐ *drib-* : SE *dreb-*; *kvaipýti* ⇐ *kvip-* : SE *kvep-*. — Nomen postvb.: *ãtvaipa* c. ʽpłaksa, beksaʼ.

vaĩras 1. ʽster łodzi, samolotuʼ, 2. ʽkierownica samochoduʼ, 3. ʽwiosło z krótkim trzonkiemʼ. Drw. dewerbalny na SO *vai-C* ⇐ *vej-V* / *vij-V*, por. *vejù*, *vijaũ* s.v. *výti* I ʽpędzićʼ (LEW 1182). — Z innym suf. *váirė* ʽzakręt drogiʼ. Co do apofonii por. *įvairùs* (*pavairùs*, *pravairùs*), *vajóti* I. — Drw. *vairiniñkas* ʽsternik; wioślarzʼ, przen. ʽprzewodnikʼ, *vairùs* ʽdobry; ważny; ciekawy, zajmujący; różnorodny, rozmaity; pstry; ukośny; trudny; niepoważnyʼ. Vb. denom. *vairúoti* ʽkierować, prowadzić samochód; sterować łodzią, wiosłować; kierować sprawami, zarządzać; iśćʼ, ⇒ *vairúotojas* ʽkierowca; wioślarz; kierownikʼ.

vaisìnti, *vaisinù*, *vaisinaũ* ʽzapładniać’, *apvaisìnti* ʽzapłodnić’. Causativum z suf. *-inti* i SO *vais-* ⇐ *veis-*, por. *veĩstis* ʽpłodzić się’. Paralele: *gadìnti* ⇐ *gèsti*; *grąžìnti* ⇐ *grę̃žti*. — Z innym suf.: *vaisýti*: *vaisau* SD «żyznem czynię» (syn. *vaisių darau*), *išvaisýti* ʽwyniszczyć, wytępić’, *pravaisau* SD «rozmnażam», refl. *vaisýtis* ʽrozmnażać się, rozpładzać się’, *prasivaisau* SD «rozrastam się» (syn. *augu*). — Nomina: *vaisà* ʽpłodność’, *vaisybė* SD «płodność», *vaĩsius* (zob.), *vaislùs* ʽplenny’, SD «obfity» (syn. *skalsus*), *vaisùs* ʽpłodny’, SD «płodny, żyzny». Cps. *žuvìvaisa* ʽhodowla ryb’ (por. *žuvìs*). Por. łot. *vàisla* ʽspółkowanie; hodowla przez rozród; gatunek, rodzaj’, *vaislas māte* ʽmatka zwierząt’, *vaislas ērzelis* ʽogier zarodowy’.

vaĩsius, *-iaus* 1. ʽowoc; plon’, 2. przen. ʽwynik, rezultat’, 3. ʽzarodek, płód’ (SD *vaisius jaunas* «młody płod, iako ielonek, sarnię»), 4. SD *nauda, vaisius metuose imamas* «prowent» [ʽdochód, przychód, zysk’]. War. *vaisiùs* ʽowoc’ 4 p.a. (m.in. DP). Formacja dewerbalna z suf. *-ius* i SO *vais-* ⇐ *veis-* / *vis-*, zob. *veĩstis*, *vìsti*. Paralele apofoniczne: *daĩgius* ⇐ *díegti*; *val̃kius* ⇐ *vil̃kti*. — U Mażwida ukazuje się war. *vaisčius* ʽowoc, płód’ (Urbas 1996, 408), por. zakończenie *-čia* w *rángčia, pirkčià*. Jest też war. *vỹsius* ʽowoc’ (zob. s.v. *vìsti*). — Drw. *vaisiẽnė* ʽzupa owocowa; kompot z owoców; syrop’, *vaisìngas* ʽpłodny, przynoszący obfite plony; wydajny, produktywny’, *vaĩsinis mẽdis* ʽdrzewo owocowe’, cps. *vaĩsnešis* ʽprzynoszący owoce’ (por. *nèšti*), *vaĩsvynis* ʽwino owocowe’ (por. *vỹnas*). Vb. denom. *pavaĩsti*, *-vaĩsta*, *-vaĩso* ʽzajść w ciążę’, *vaisìnti* (zob.), *vaisiúoti(s)* 1. ʽowocować — o drzewach’, 2. ʽwydawać potomstwo, rodzić — o zwierzętach’.

váiskas, *vaĩskas* stlit., gw. 1. ʽwojsko, siła zbrojna’, 2. ʽsłużba w wojsku’, 3. ʽżołnierze; oddział wojska, pułk’ — zapoż. z błr. *vójska*, *-a* n. (SLA 231, ZS 60, LEW 1183), por. pol. *wojsko* n., stpol. *wojska*, *-ę* f. Co do akutu por. zapoż. *báika*, *náika*. Zob. też *vajavóti*, *vajõkas*.

váiskis, *-io* hist. 1. ʽwojski, urzędnik ziemski czuwający w czasie wojny nad bezpieczeństwem ziemi i rodzin szlachty walczącej w pospolitym ruszeniu’, 2. ʽpodczaszy na dworze’. Zapoż. z pol. *wojski*, *-iego*. Osobno zob. *váiskas*.

váiskus, *-i* 1. ʽprzezroczysty (o wodzie, szkle)’, 2. ʽjasny, czysty, pogodny (o niebie, o poranku)’, 3. ʽdźwięczny, donośny (głos, dzwon)’, 4. ʽzdrowo wyglądający’, 5. ʽszybko rosnący, plenny’. War. *vaiskùs* 3 p.a., *vaĩskus* 4 p.a. SD: *vaiskus akmuo* «kamień przeyrzysty, phengites, specularis lapis» (syn. *švaisus akmuo*), *nevaiskus* «nieokazały» [ʽniewidoczny’] (syn. *neraiškus*), «cienisty» (syn. *nešvaisus*). Analiza: *vais-kus*, drw. od neopwk. *vais-*, będącego formą SO od *vys-*, por. *išvýsti* ʽujrzeć’ s.v. *výsti* I. Co do suf. *-kus* por. *smir̃skus* (⇐ *smir̃sti*), *šãškus*, *tùpkus*. W kwestii stopnia *o* w postaci *ai* przy neopwk. na *-s-* por. *mais-* ⇐ *mis-*; *spais-* ⇐ *spis-*; *švais-* ⇐ *švis-*. Nie przekonuje rekonstrukcja *vaid-skus w ŽD 124 (powtórzona w LEW 1183), ponieważ 1° odwołuje się do *vaid-*, które jest właściwe tylko czasownikom sekundarnym (por. *vaidìnti*, *vaidéntis*), 2° zakłada nie sufiks (*-kus*), lecz neosufiks (*-skus*). — Nieprawdopodobne wydaje się objaśnienie GJL II, § 457: *váiskus* to «wynik kontaminacji wyrazów *vaizdùs* wzgl. *veizdùs* ʽwyraźny, jasny’ i *áiškus* ʽid.’». Autorowi nie przeszkadza okoliczność, że samo *vaizdùs* jest formą wtórną, powstałą przez deprefigowanie starszych formacji typu *įvaizdùs*, *pavaizdùs*. — Drw. *nevaiskybė* SD «cienistość, opacitas», *vaiskýbė* ʽprzejrzystość, klarowność’. — Vb. denom. *vaiskė́ti* ʽprzejaśniać się — o niebie’, *váiskinti* ʽczynić przezroczystym’ (*Šaltis váiskina orą* ʽMróz sprawia, że powietrze robi się przejrzyste’).

váistas 1 p.a. ʽlek, lekarstwo’. War. *vaĩstas* 4 p.a., *vaĩstai* 2 p.a. Praforma *vaid-ta-, dewerbalny drw. od pbsł. *u̯ai̯d- ʽwiedzieć’. Znacz. etym. ʽwiedza, zwł. wiedza o leczeniu, o zamawianiu chorób’. War. z insercją *k*: *váikstas*. Niejasny jest war. *váistras* (zob. Būga, RR

III, 851). — Z inną budową: 1. pbsł. *u̯ai̯d-ti̯a- > psł. *vĕd-ti̯o- ʽwiele wiedzący', por. słń. *vę́šč* ʽdoświadczony, biegły', sch. *vjȅšt* ts., ros. przest. *vě́ščij* ʽprzewidujący przyszłość, proroczy' (⇒ *veščún* ʽwieszcz, wróżbita'), czes. przest. *věští* ʽproroczy' (⇒ *věštec* ʽwróżbita'), kasz. *v'ešči* ʽjasnowidz; lunatyk', stpol. *wieszczec* ʽwróżbita, czarownik', 2. stpr. *waisnan* acc.sg. ʽwiadomość' < *wais-sna- od *waist* ʽwiedzieć' (por. LAV 387), por. 1 pl. *waidimai* ʽwiemy' ⇐ iter. *vaidīt. — W zakresie verbum w słowiańskim stoi do porównania scs. *věděti* ʽwiedzieć, znać' (*věmĭ, věsi, věstŭ*), czes. *věděti*, pol. *wiedzieć* (ros. *védatь*, ukr. *vídaty*) ts. Jest to pdg. zbudowany wokół starego perfectum medii *vědě* ʽwiem', < pbsł. *u̯ai̯d-ai̯ < pie. *u̯oi̯d-h₂ei̯ ʽzobaczyłem (sobie, na własne oczy)', por. łac. *vīdī* ʽujrzałem'. Por. też deverbativa: strus. *vědĭ* ʽwiedza, znawstwo; czary', ros. *vedún* ʽczarownik' (syn. *znaxárь*), *vedьmá* ʽwiedźma, czarownica', pol. *wiedźma*, czes. *vědma* ts. Zob. BSW 338, LEW 1183n., REW I, 176, 196, Boryś 2005, 692, 696. — Drw. *váistinė* ʽapteka', *vaistìngas* ʽleczniczy', cps. *vaistãžolės* f.pl. ʽzioła lecznicze' (por. *žolė̃*). Vb. denom. *váistyti, -au, -iau* ʽleczyć' (DP *váistiju, váistijau*), ⇒ *váistytojas* ʽlekarz' (SD «medicus»; sufiks jak w syn. *gýdytojas*).

vaĩstas bibl. ʽwidzenie, wizja'. Rzeczownik postwerbalny od *pasiváistyti* ʽukazywać się we śnie — o zjawie, zmorze', to przez degeminację z °*vais.sty* — frequentativum z suf. *-sty-* i innowacyjnym SO *vais-* ⇐ *vys-*, zob. *výsti* I. SO *vais-* ukazuje się poza tym w rzeczownikach *vaislỹs* i *váiskus* (zob.). Paralele słowotwórcze: *glaĩstas, laĩstas, saĩstas*.

váišinti, *váišinu, váišinau* (war. *vaišìnti*) ʽczęstować gości jedzeniem i piciem', refl. *nusiváišinti* a. *pasiváišinti* ʽpoczęstować się, uraczyć się wzajemnie'. Causativum z suf. *-inti* i SO *vaiš-* ⇐ *vieš-*, por. *viešė́ti* ʽbyć gościem'. War. *vaišénti*. — Nomina: *váišės* f.pl. ʽgoszczenie, przyjęcie gości, gościna; to, czym częstuje się gości, poczęstunek; odwiedziny, bycie w gościach' (war. *vaĩšės, vaĩšiai, vaĩšios*), *vaišìngas* ʽgościnny, przyjazny dla gości', *vaišùs* ts., *váišintojas* ʽczęstujący, podejmujący gości'. — Cps. *vaišnóra* a. *vaĩšnora* c. 1. ʽgościnny gospodarz', por. *norė́ti* (⇒ *vaišnorùs* ʽgościnny'), 2. ʽłasuch'. Por. stpr. *reide-waisines* ʽgościnny, gastfrei': I człon zapożyczony ze śrdn. *reide, rēde* ʽgotów, bereit, fertig', II człon rodzimy, *vaisin-ējas (zob. Trautmann 1910, 414, PKEŽ 4, 19n.). Nazw. *Vaĩšnora, Vaĩšnoras* (*Vaĩkšnoras*), *Vaišnóras* (LPŽ), n.m. *Vaišnõriai* 4x, *Vaišnõriškė* 2x.

vaĩtas, *váitas* stlit., hist. 1. ʽwójt, zwierzchnik administracji miejskiej lub wiejskiej', SD *vaitas miesto* «woyt w miastach», *vaitas kiemo* «woyt na wsi», 2. ʽnadzorca chłopów pańszczyźnianych'. Zapoż. ze stbłr. *vojt, -a* (⇐ stpol. *wojt, fojt* ⇐ śrwn. *voit, voget*). Por. SLA 231, LEW 1184, ESBM 2, 184. — Drw. *vaitáitis* ʽsyn wójta', *vaitijà* ʽwójtostwo' (*Šios gyvenvietės buvo padalytos į tris vaitijas* ʽTe osiedla były podzielone na trzy wójtostwa'), *vaitỹstė* ʽbycie wójtem, wójtostwo; obszar zarządzany przez wójta', DP *vaitysta* ʽwojewodztwo' (*jei man duosi dūšią ir padarysi valią mana, įsipirkdamas ing Byskupystę, Probastvą, Plebonįją, Storastystą, Vaitystą* DP 383_{30} ʽjeśli mi dasz duszę, a uczynisz wolą moję, dokupując się Biskupstwa, Probostwa, Plebanijej, Starostwa, Wojewodztwa'). Vb. denom. *vaitáuti* ʽbyć wójtem'. — N.m. *Vaitaĩ, Vaitáičiai, Vaiteliaĩ, Vaĩtiškė* 2x, *Vaĩtiškiai* 3x, cps. *Vaĩtakarčmis* (por. *Naujãšinkis*), *Kanéivaičiai, Béržvaitis*.

vaiténti, *vaitenù, vaitenaũ* gw. ʽsądzić, uważać, stanowić' (NDŽ ʽurteilen, bestimmen'). Słabo udokumentowany czas. na *-enti*, dotąd uważany za deverbativum od osnowy pbsł. *u̯ai̯t-, zawartej w scs. *věštati* ʽmówić, obwieszczać', sch. *vijèćati* ʽradzić', strus. *věču, větiti* ʽmówić', ros. gw. *večátь* ʽkrzyczeć', stpol. *wiecić* ʽogłaszać, nazywać' (por. BSW 339, LEW 1184n.). Z tym słowiańskim czasownikiem łączy się sb. postvb. scs. *věšte* n. ʽzgromadzenie, rada', sch. *vijèće* n. ʽmiejsce zgromadzenia, skupisko radzących ludzi, rada', strus. *věče* n. ʽzgromadzenie ludu', stpol. *wiece* n. ʽzjazd feudałów', pol. gw. *wiec* m. ʽzgromadzenie mieszkańców wsi' (zob. Būga, RR I, 491, Boryś 2005, 691). Jedynym nawiązaniem bałtyckim jest tu czas. stpr. *waitiāt* ʽmówić', drw. od prs. *vait-ijā-, por. 1 pl. *waitiāmai*

ʽmówimy’ (LAV 389 n.; inaczej BSW, *l.c.*: rekonstrukcja *u̯ai̯ti̯āi̯ō). Porównanie zewnętrzne z aw. *vaēθā* ʽustalenie sądowne’ (zob. LEW, *l.c.*), ani oparty na nim postulat pierwiastka pie. *u̯ei̯t- ʽmówić’ (por. ostatnio Boryś, *l.c.*) nie są pewne. Pwk. *u̯ei̯t- nie notuje IEW ani LIV[2]. — Pbsł. *u̯ai̯t- można ująć jako innowacyjną formę stopnia *o*, takiego mianowicie, który utworzono od SZ *u̯it-, pochodzącego z redukcji pwk. *u̯et-, < pie. *u̯eth$_2$- ʽpowiedzieć’. Por. LIV[2] 694, ze wskazaniem m.in. na stłac. *votāre* ʽzakazywać, zabraniać’ oraz śrwalij. *gwad* ʽzaprzeczać’ (o pbsł. *u̯ai̯t- nie ma w LIV[2] wzmianki). Schemat apofoniczny *u̯ai̯t- ⇐ *u̯it- ⇐ *u̯et- łatwo jest uzasadnić paralelami litewskimi z zakresu typu pierwiastkowego *ReT*-. Por. np. *plait-* ⇐ *plit-* ⇐ *plet-*: *išplaitýti*, *plìsti*, *plečiù*, *plė̃sti*; *kvaip-* ⇐ *kvip-* ⇐ *kvep-*: *kvaipýti*, *kvìpti*, *kvepė́ti*. — Stosunkowo rzadkie połączenie suf. *-enti* z werbalną osnową na st. *o* poświadczają takie czasowniki, jak *laménti* ⇐ *lìmstu*; *lapénti* ⇐ *lempù*; *tapénti* ⇐ *tepù*.

vaitìnti, *vaitinù*, *vaitinaũ* gw. 1. ʽwyginać drewno, mocząc je i podgrzewając’, 2. ʽdoprowadzać do zwiędnięcia, suszyć (siano, liście tytoniu, słód)’. Refl. *vaitìntis* ʽgrzać się przy ognisku’. Causativum na *-inti* od pwk. *vait-*, będącego alternantem na SO do *vyt-*, por. *výsti* II ʽwiędnąć’ (LEW 1185). Paralele: *pláišyti* ʽrozrywać, rozszczepiać’ ⇐ *plýšti* ʽpękać’; *pasiváistyti* ʽukazywać się we śnie, pojawiać się (o przywidzeniu, urojeniu)’ ⇐ *išvýsti* ʽujrzeć’. Odpowiednik łotewski pokazuje SE: *vietêt* ʽsuszyć’ i ʽ(powoli) schnąć’.

vaitóti, *vaitóju*, *vaitójau* ʽjęczęć, biadać, narzekać’. SD[1] *vaitoju* «ięczę, ięczam, iękam» (syn. *vaivoju*), «stękam». Por. *Kad skauda, vaitók, kad rūpi, dejuok*, t.y. *iš skausmo vaito(ja) žmogus, o iš rūpesčio dejuo(ja)* ʽZ bólu człowiek jęczy, z utrapienia biadoli’. War. *v*-mobile: *aitóti* (*Ligonis smagiai serga ir labai aitója*), por. *(v)am̃zdis*, *(v)ánta*, *(v)olungė̃*. Cps. *pavaitóti* ʽponarzekać’, *suvaitóti* ʽwydać jęk’. Czasownik utworzony od interi. *vaĩ vaĩ* lub *vái vái* — na wyrażenie bólu, żalu, współczucia (por. LEW 1185). Z uwagi na brak interi. †vait, trzeba analizować *vai-toti* i uznać zakończenie *-toti* za analogiczne (por. *kartóti*, *kėtótis*, *vartóti*). Por. pol. *jojczeć* ʽstękać, kwękać’ ⇐ interi. *joj*, *ojoj*. Dalej por. *vaivóti* (s.v. *váiva*), *vyvė́ti* (s.v. *vyvà*). — Drw. *vaitójimas* ʽjęk’ (*Girdėjosi čia ir ten stenėjimas ir vaitojimas*), SD[1] «ięczenie, iękanie», stlit. *išgirsk viernų vaitojimą, o duok jiems išganymą* PK 133_6 ʽUsłysz wiernych stękanie, a daj im wybawienie’.

váiva c. wsch.-lit. ʽkto wciąż biada, skarży się, narzeka’ — nomen agentis utworzone sufiksem *-vā-* od interi. *vái vái* lub *vaĩ vaĩ* ʽbiada!’. Por. z jednej strony *vyvà* ⇐ interi. *vý vý*, z drugiej strony pejoratywne nazwy osób na *-eiva*, np. *nevaléiva*, *skurdéiva* (GJL II, § 161). — Vb. denom. *vaivóti*, *-ju* (war. *váiva*, *vaĩva*), *-jau* ʽjęczęć pod wpływem bólu, cierpienia, zawodzić żałośnie; biadać, narzekać’, *vaivoju* SD[1] «ięczę, ięczam, iękam» (syn. *vaitoju*). Mniej prawdopodobna jest analiza *vai-voti*, czyli wywód wprost od wykrzyknika, jak to przyjęto w BSW 338 i LEW 1185 (neosuf. *-voti*?). Por. *vaitóti*.

vaivadà, gen.sg. *vaivãdos* 2 p.a. stlit., hist. ʽwojewoda, najwyższy w hierarchii urzędnik ziemski’ (SD «woiewoda, palatinus») — zapoż. ze stpol. *wojwoda*, *-y* (od 1268 r., por. *Słownik staropolski* X, 279). Z litewskiego przejęte do łotewskiego jako *vaivada a. *vaivads ʽosoba urzędowa, eine Art Amtsperson’ (*pašam Biržu vaivadam*), zob. ME IV, 444. SLA 231, LEW 1185 i LKŽ XVII, 966 niesłusznie wskazywali na pol. *wojewoda* jako wyraz źródłowy. — Drw. *vaivadaitė* SD «woiewodzianka, palatinis», *vaivadaitis* SD «woiewodzic, palatinides», *vaivadinė* SD «woiewodzina, palatina» (później *vaivadíenė* ʽżona wojewody’), *vaivadystė* SD «woiewoctwo, palatinatus», DP *vaivadysta* ʽwojewodztwo’. — N.m. *Vaivãdai*, *Vaivadỹnė*, *Vaivãdiškės*, *Vaĩvadiškės*, *Vaivãdiškiai* 3x, *Vaivadìškiai*.

vaivóras, zwykle pl. *vaivórai* bot. ʽłochynia, borówka bagienna o kwiatach białych lub różowych i sinych jagodach, Vaccinium uliginosum’. Budowa *vaiv-óras*. Rzadki suf. *-ora-* przywodzi na myśl nazwy drzew, od których derywowano n.m. *Béržoras* ⇐ *béržas* ʽbrzoza’

oraz n.rz. *Líeporas, Liepóra* ⇐ *líepa* ʻlipa’ (n.m. *Liepõrai*). *vaiv-* jest najprawdopodobniej neoosnową, którą wyabstrahowano z sb. *váiva* (zob.), pochodzącego od interi. *vái vái* ʻbiada!’. Okoliczność ta może stać w związku z odurzającym działaniem spożytych jagód łochyni (por. syn. *girtuõklės* f.pl., dosł. ʻpijaczki’). Inaczej LEW 1185, gdzie wychodzi się od pwk. pie. *u̯er- ʻgiąć, zginać, skręcać’. — Drw. *vaivorýnas* ʻmiejsce, gdzie rosną łochynie’. Vb. denom. *suvaivorinti* b.z.a. ʻzbić na kwaśne jabłko’. — Niejasne jest *vovor-* zam. *vaivor-* w cps. *vovorakýtis* ʻktoś niebieskooki’ (por. *akìs*).

vaivórykštė ʻtęcza, wielobarwny łuk pojawiający się po deszczu na sklepieniu niebieskim’. War. *vaivorýkštė, vaivórykščia*, też m. *vaivórykštis* a. *vaivorýkštis, -ščio*. Drw. z suf. *-ykšt-* od nazwy rośliny *vaivóras* (zob.), por. Būga, RR II, 323, LEW 1185. Paralele sufiksalne: *bandýkštis, naminýkštis* (tam też o pochodzeniu suf.). N.B. Łotewskie nazwy ʻtęczy’, *varavīksna* i *vaŗvīksne*, mają inne wytłumaczenie, zob. ME IV, 483n. — Etymologia ludowa przekształca formację sufiksalną *vaivór-ykštė* z jednej strony w złożenia: 1. *orã-rykštė* (niby ʻrózga powietrzna, por. *óras*, *rýkštė*), 2. *varvó-rykštė* (niby ʻrózga z kropli deszczu’, por. *varvė́ti, var̃vas*), 3. *rorã-rykštė* (niejasne), z drugiej strony w grupę atrybutywną *vai̇̃vo rýkštė* (por. *váiva, rýkštė*). Zob. ŽD 404, LEW 1185, Kabašinskaitė 24, 41n.

vaizbà 4 p.a. pot. ʻhandel, handel obwoźny’ — zapoż. z pol. gw. *wojźba* < pol. *woźba* ʻwożenie towaru wozem, przewóz’. Dyftong *ai* jest wtórny, tłumaczy się antycypacją miękkości spółgłoskowej w segmencie *ź* (paralele: *áiniolas* < *ãniolas*; *kaižùkai* < *kažiùkai*; *buitìs* < *būtìs*). LEW 1183 (z uwagą ʻBez etymologii’). — Drw. *vaizbū̃nas* ʻhandlarz, kupiec’, war. *vaisbū̃nas* (⇒ *vaizbūnýstė* ʻhandel, kupiectwo’), vb. denom. *vaizbáuti, vaizbúoti* ʻhandlować, kupczyć’ (dziś przest.). Obok tego były dawniej w użyciu polono-germanizmy *ándlius* a. *añdelis* ʻhandel’ (⇒ *andliorius* ʻhandlarz’), *andliavóti* ʻhandlować’. Zob. też *vazbà* ʻprzewóz wozem’ z błr. gw. *vázba*.

vaizd-, nomina na SO *vaizd-* od *veizd-*, por. *véizdžiu, veizdė́ti* ʻpatrzeć, widzieć, oglądać’: *akìvaizda* (zob. °*aki*°), *apyvaizda* SD «opatrowanie; opatrzenie czego; opatrzność», *apyvaizda unt kelio* SD «nadrożne, viaticum» [ʻzaopatrzenie na drogę’], *apváizda* ʻopatrzność, opieka boska, pomyślne zrządzenie losu’, *ažuvaizda* SD «starostwo, præfectura, satrapia», *gamtóvaizdis* (zob. *gamtà*), *ìšvaizda* ʻwygląd, wyraz twarzy’ (⇒ *išvaizdùs* ʻo pięknym wyglądzie, ładny’), *ižvaizdas* SD «konterfet, odmalowanie, wyrzezanie czego z wizerunku» (syn. *ižspaudimas, ižžyminimas, ižžinklinimas*), *įvaizdùs* ʻwyraźny, łatwy do rozpoznania’, *neprivaizda* SD «niedozor» [ʻbrak dozoru’], *nopvaizda* SD «niebaczność» [ʻnieuwaga’] (*nop-* z *ne-ap-), *pavaizda* SD[1] «postawa, habitus, gestus, forma, species» (syn. *paveislas*), *paváizdas* ob. *pavéizdas* ʻprzykład, wzór do naśladowania; postać czego, forma; podobieństwo do czego’ (⇒ vb. denom. *pavaizdúoti* ʻzobrazować, przedstawić, odtworzyć’), *pavaizdùs* ʻjasny, widny, malowniczy’, *prievaizda* ʻdoglądanie czego, opieka’, DP ʻopatrzność, opatrzenie, opieka, staranie’, *prievaizda arklių* SD «końskie gospodarstwo, cura equorum», *prievaizdas* ʻnadzorca’, *vai̇̃zdas* (zob.), *vaizdùs* ʻwyraźny, wyrazisty, jasny’, war. *vaizùs* (z deprefiksacji form *įvaizdùs, pavaizdùs*).

vai̇̃zdas ʻwidok, obraz’ — drw. wsteczny od formy prefigowanej typu *išvaizdas* (zob. wyżej s.v. *vaizd-*). SD *vaizdas* «konterfet, odmalowanie, wyrzezanie czego z wizerunku». Abstractum z suf. *-a-* i SO *vaizd-* ⇐ *veizd-*, zob. *veizdė́ti*. — Drw. *vaizdìngas* ʻobrazowy’, *vaizduõtė* ʻwyobraźnia’. Vb. denom. *vaizdúoti* ʻprzedstawiać, pokazywać, wyrażać’, refl. *vaizdúotis* ʻwyobrażać sobie’.

vajavóti, *vajavóju*, *vajavójau* stlit., gw. 1. ʻbrać udział w wojnie, walczyć na wojnie’ (*Vajavójo ažu tėvynę* ʻWojował za ojczyznę’), 2. ʻhałasować, awanturować się (o pijanym)’ — zapoż. z błr. *vajavácь, vajúju* (pominięte w SLA i LEW). Cps. *atvajavóti* ʻsiłą odzyskać to,

co zagrabiono', *išvajavóti* 'wygnać, wypędzić (wroga, bydło ze szkody)', *suvajavóti* 'zwyciężyć, podbić', *užvajavóti* 'zająć siłą (miasto, terytorium)', też 'zająć bydło w szkodzie'. Refl. *vajavótis* 'bić jeden drugiego, kłócić się', *iššivajavóti*: *Ir iššivajavojau, ir namo norėjau* 'I nawojowałem się, i chciałem do domu [już wrócić]'. — Wsch.-lit. pdg. *vajùiti* opiera się na formie 3 os. prs. *vajùja* ⇐ błr. *vajúje* 'wojuje, walczy' (ZS 61, 114), por. *apvajùiti* 'zwyciężyć', refl. *susivajùiti* 'ścierać się ze sobą'. Osobno zob. *vajõkas*.

vajė́zau gw. interi. 'o Jezu! o Boże! ojej!', np. *Vajėzau, vaikeli, jau susmilinau!* 'O Jezu (Ojej!), dziecko, już się pomyliłem!'. Z uniwerbizacji zwrotu *vai Jėzau', złożonego z ptk. *vaĩ* i formy voc.sg. *Jė́zau* od imienia *Jė́zus, -aus* 'Jezus'. War. *vajė́zus* 'o Jezu!' zawiera w II członie formę nom.sg. w funkcji vocatiwu. — War. zredukowane: 1° *vajèzau*, 2° *ajèzau*: *Ajèzau — kas dabar bus?!* 'O Jezu, co teraz będzie?!', 3° *vajė́* a. *vajẽ̇*, por. *Vajė́ vajė́, kas dabar bus?!* 'O Jezu, co teraz będzie?!' *Vajẽ̇ vajẽ̇, pėkščias kap tu parėjai?!* 'O Jezu, jak ty na piechotę wróciłeś?!' — Warianty z umotywowaną eufemizmem substytucją spółgłoski *-z-* pierwotnego teonimu, por. 1° *-t-* zam. *-z-*: *vajètau* i *vajètus*, np. *Vajètau vajètau, kas čia daros?!* 'Ojej ojej, co się tu dzieje?!' *Vajètus tu munoji, kaip daba reiks gyventi!* 'O Jezu ty mój, jak teraz żyć!', 2° *-g-* zam. *-z-*: *vajẽ̇gus*, np. *Vajẽ̇gus tu mano, kas dabar bus?!* 'O Jezu ty mój, co teraz będzie?!', 3° prawdopodobnie też *-tk-*, *-ck-* zam. *-z-*: *vajetkau* b.z.a. i *vajèckau*, jakkolwiek w tym wypadku obecność segmentu *-k-* każe się liczyć z wpływem polskiego odpowiednika *ojejku!* (< *o jezuleńku!*). Zob. też *jeȓgau* s.v. *jeȓgutalis*.

vajỹs 4 p.a. 'goniec, posłaniec, kurier'. Dwuznaczne. Albo sb. postvb. od *vajóti* 'pędzać, ganiać' (zob. s.v.), albo też prymarne nomen z suf. *-i̯a-* i SO *vaj-V* od *vejù, výti* 'zmuszać do biegu, pędzić'. Drugą z tych derywacji popierają paralele słowiańskie, por. czes. *voj* 'wojsko, oddział wojska', pol. przest. *wój* 'bój, bitwa, wojna', pol. *wój*, pl. *woje* 'wojownik, rycerz' (psł. *vojĭ < pie. *u̯oi̯h₁-o-, zob. *výti*). Por. też derywaty: scs. *vojinŭ* 'wojownik', ros. *vóin* 'żołnierz, wojownik', strus. *voisko* 'wojsko', czes. *vojsko*, pol. *wojsko* (psł. *vojĭsko).

vajõkas gw. 1. 'żołnierz', 2. 'ktoś wojowniczo nastawiony, skory do bitki, zabijaka' — zapoż. z błr. *vajáka, -i* m. 'żołnierz, wojak'. War. *vajokà* 2 p.a. Por. *vajavóti, váiskas*..

vajóti I, *vajóju, vajójau* gw. 1. 'pędzać, ganiać, (zwierzę) zmuszać do biegu', 2. 'o wietrze: rozpraszać, roznosić, np. nasiona', *pavajóti* 'odpędzić, odegnać od czego', *suvajóti* 'spędzić (zwierzęta w jedno miejsce)', przen. 'pojąć, zrozumieć'. Odpowiednik łot. *vajât, -ãju* 'prześladować, dokuczać, zadawać ból, znęcać się nad kimś, maltretować' (gw. *vaĩjât* ts.; *vajâtãjs* 'prześladowca'). Jest to iteratyw z suf. *-oti* i SO *vaj-* ⇐ *vej-V*, por. *vejù, výti* 'zmuszać do biegu, pędzić' (paralele: *grajóti* ⇐ *grejù*; *skrajóti* ⇐ *skrejù*). War. bez apofonii: *vejóti, -ju, -jau* 'pędzać, ganiać' (*Lapė kiškį vejója*). — Nomina z *vaj-*: *atvajà* 'raz' (*Po kelias ãtvajas prašiau ateiti į sviečius* 'Kilka razy prosiłem, żeby przyszli w gości'; por. *ãtvejis*), *vajỹs* (zob.), *vajojamasis žaislas* SD «gonitwa, certamen» ['zawody, turniej, potykanie się', SPXVI], *vãjus* neol. 'zorganizowane działanie, akcja, kampania'. — Neoosn. *vajo-*: *vajõnė* 'zawody', SD «gonitwa, certamen» (por. *sekionė* ⇐ *sekióti*; *medžiõnė* ⇐ *medžióti*). — SO *vai-C*: *vaĩras* (zob.), *įvairùs* (zob.).

vajóti II, *vajóju, vajójau* 'nawijać'. Iteratyw z suf. *-oti* i SO *vaj-* ⇐ *vej-V* / *vij-V*, por. *výti* II 'wić, zwijać'. Nomina z *vaj-*: *apvajà* 'trzecie pasmo w sznurze, w biczu', *atvajà* a. *ãtvaja* 'koniec nici umocowany do szpuli; luźna nić w tkaninie lub w przetartym sznurze; pasmo', *ãtvajas* a. *atvajùs* 'wir wodny; zakręt rzeki, zatoka', *įvajùs* 'kręty, skręcony, krzywy' (por. *bajùs, gajùs, rajùs*), *nevãjus, -aus* 'wielka ilość, dostatek, zbytek, nadmiar' (*nevãju* adv. 'nie szkoda, nieważne'), *prievajùs* 'wygodny, poręczny' (*prievajù* adv. 'wygodnie'), *są́vaja* '(w biczu) trzeci, cieńszy rzemień, który się zaplata na dwu poprzednich', *vajà* (war. do *vejà*,

zob.). — W słowiańskim por. następujące odpowiedniki: 1. sch. *pòvōj* ʻpowijaki, pieluchy’, ros. *povójnik* ʻzawój, chustka na głowę’, pol. *powój* bot. ʻConvolvulus arvensis’, *powojnik* bot. ʻClematis’, znacz. etym. ʻto, co się owija wokół czegoś’ (Boryś 2005, 475), 2. stpol. *obojek* ʻkołnierz’, czes. *obojek* ʻobroża’ < psł. *ob-voj-īkŭ ʻto, czym owija się coś dookoła’ (zob. Boryś 2005, 374, s.v. *obojczyk*), 3. pol. gw. *wójka* ʻzwitek nici zgrzebnych (konopnych) skręconych w kilka pasm’ (SGP VI, 158). Osobno zob. *vai-C*: *vainìkas*.

vãkar adv. ʻwczoraj, poprzedniego dnia’ — z apokopowania formy gen. temporis *vãkaro* albo acc. temporis *vãkarą* od *vãkaras* ʻwieczór’. Dosłownym znaczeniem tych form było ʻ(poprzedniego) wieczora’. Paralela słowiańska: scs. *vĭčera* ʻχθές, wczoraj’, ros. *včerá*, czes. *včera*, stpol. *wczora* ts. — zdaniem REW I, 238 jest to skostniała forma instr.sg. tematu na *-o-* o znacz. ʻ(poprzednim) wieczorem’. — Drw. *ùžvakar* ʻprzedwczoraj’, cps. *vãkarnakt* ʻwczoraj w nocy’ (por. *naktìs*), *vãkar.ryt* ʻwczoraj rano’ (por. *rýtas*).

vãkaras ʻwieczór’ (łot. *vakars* ts.). *Lãbas vãkaras!* ʻDobry wieczór!’ *Lãbą vãkarą!* ts. Odpowiednik scs. *večerŭ* ʻwieczór’ wymaga, by lit. *vãkaras* i łot. *vakars* wywodzić z *u̯ekaras < pbsł. *u̯ekeras, mianowicie drogą asymilacji podobnej do tej, która zmieniła praformę *u̯esera w *vãsara* (zob.). Próby powiązania bsł. *u̯ekera- < pie. *u̯ek$^{u̯}$era- z łac. *vesper*, *-erī* m. ʻgwiazda wieczorna, wieczór’, *vespera*, *-ae* f. ʻwieczór’ i gr. ἕσπερα ts. < *u̯ek$^{u̯}$spero- rozbijają się o to, że nie można udowodnić związku bsł. *k* z grupą spółgłoskową *k$^{u̯}$sp. Refleksem *u̯ek$^{u̯}$spero- byłoby pbsł. *u̯ešpera- (*š* z *ks < *k$^{u̯}$s). Por. BSW 348, LEW 1186, REW I, 196. — Indoeuropeiści widzą w nazwie ʻwieczoru’ drw. na *-ero-* od złożenia nominalnego *u̯e-k$^{(u̯)}$sp-, z leksemem *k$^{(u̯)}$sep- ʻnoc’ w II członie (por. wed. *kṣap-* ʻnoc’, het. *išpant-* c. ts.) oraz segmentem *u̯e- w I członie; ten ostatni ma być bądź prepozycją o znaczeniu ʻherab, weg von’ (zob. ESJS 1040, IEW 72), bądź redukcją jakiejś formy przymiotnikowej, określającej wyraz ʻnoc’ (zob. de Vaan 2008, 670). — Drw. *apývakaris* 1. ʻpora pod wieczór’ (por. *apýdienis*), 2. ʻpodwieczorek’, *ìšvakarės*, *-ių* f.pl. ʻpoczątek wieczoru, późny wieczór, wigilia’, *pavakarẽ* ʻczas pod wieczór’, *pavakarỹs* ts.: *Sugrį̃žau pãvakariu* ʻWróciłem pod wieczór’ (por. *parytỹs* ⇐ *rýtas*, Urbutis, LKG I, 424), *vakaraĩ* m.pl. ʻzachód jako strona świata’ (łot. *vakari* ts.), *vakariẽnė* ʻwieczerza, kolacja’ (⇒ vb. denom. *vakarieniáuti* ʻjeść kolację’), *vakarýkštis* ʻwczorajszy’ (war. *vakarykščias* SD), *vakarìnė* 1. stlit. i gw. ʻwieczerza’, 2. ʻnocny posiłek dla międlących len’, 3. ʻzorza wieczorna’, *vakarìnis* ʻwieczorny’ (*šviesa vakarinė* SD «zorza wieczorna»), *vakarõnė* (zob.), *vakaróp*, *vakarõp* adv. ʻpod wieczór, ku wieczorowi’ (przez apokopowanie formy all.sg. *vakarópi*), *vãkartis* 1. ʻprzekąska zabierana w podróż lub do pracy’, 2. ʻjedzenie dawane parobkom zwalnianym na Boże Narodzenie’, 3. ʻpodwieczorek’, 4. ʻwieczerza, kolacja’, *vakarùškos* f.pl. ʻzebranie się wieczorem w jednej chacie kilku kobiet z kołowrotkami w celu wspólnego przędzenia połączone z poczęstunkiem; zabawa wiejska z tańcami’ — prawdopodobnie kalka słowotwórcza odpowiednika błr. *vjačórki*, *-rak* (por. TSBM 1, 604; ESBM 2, 340, tu bez wzmianki o lit. *vakarùškos*). Cps. *pùsvakariai* m.pl. ʻpodwieczorek’, *pusiavakaris* SD «podwieczorek» (por. *pùsė*).] — Vb. denom. *vakarúoti* 1. ʻpracować wieczorami’, 2. ʻo kobietach: spędzać wieczory na wspólnej pracy (na przędzeniu, robieniu na drutach), każdego wieczoru w innym domu’, 3. ʻkłaść się późno’, 4. ʻspędzać (sobotni) wieczór na zabawie’, 5. impers. ʻzmierzchać się’. War. *vãkaroti* ob. *vakaróti*, *vakaráuti* ob. *vãkarauti*. Refl. *vakarúotis* a. *vãkaruotis* ʻzmierzchać się, mieć się ku wieczorowi’, *prisivãkaruoti* ts. ⇒ *privãkaravusis* adv. ʻpod wieczór’, por. [*Kristus*] *privãkaravusis lipa ant kalno ir ant maldos nakvoja* DP 618$_{31}$ ʻ[Chrystus] podwieczor wstępuje na gorę i na modlitwie nocuje’. — N.m. *Vakaraĩ*, *Vakãriai*, *Vãkariškės*, cps. *Šveñtvakariai*.

vakarõnė ʻwieczornica, spędzanie wieczoru na wsi w chacie jednego z sąsiadów, gdzie przy śpiewie i opowiadaniach przędą, robią na drutach’ (GJL II, § 338). Abstractum na *-nė* od

neoosn. *vakaro-*, por. *vãkaroti*, *vakaróti* ʽbrać udział we wspólnym spędzaniu wieczoru na wsi’ (⇐ *vãkaras* ʽwieczór’), zob. ŽD 276. Pod względem znaczenia por. *vakarùškos*. Paralele formalne: *medžiõnė* ⇐ *medžióti*; *viliõnė* ⇐ *vilióti* (GJL, *l.c.*). — Forma pl.t. *vakarõnės*, *-ių* oznacza ʽwieczór kawalerski, wieczór panieński’. — Vb. denom. *vakaronḗti* ʽpracować po zmierzchu przy świetle; nie kłaść się spać (przez dłuższy czas)’.

vãksas gw. ʽpasta do obuwia’ — zapoż. z nwn. *Wachs* n. — Syn. *vìksas* ts. ⇐ nwn. *Wichse* f. Zob. GL 145, 147, LEW 1249.

vãlagas gw. 1. ʽpokarm, potrawa, jedzenie’, 2. ʽtłuszcz dodawany do potraw, omasta, okrasa’ — zapoż. z błr. *vólag (Būga, RR II, 664). Por. błr. *valóga*, *-i* ʽpolewka na mleku; rzadki tłuszcz’, ros. gw. *vológa* ʽniepostna potrawa’ (ESBM 2, 41).

valãkas I stlit., gw. ʽWłoch’, SD «Włoch, Italus» — zapoż. ze strus. *voloxŭ*, *-a*, z substytucją *x* przez lit. *k* (por. *griẽkas*). Inaczej SLA 232: ze stbłr. *voloxŭ*. Co do miejsca akcentu por. ros. *volóx*. Nom.pl. *valãkai* ʽWłosi’ i ʽWłochy’ (w odróżnieniu od pluralis strus. *volosi*, stpol. *Włoszy*, pol. *Włosi*), *valakų žemė* SD «włoska ziemia, Italia, Latium», gw. *valãkų žẽmė* ts. Osobno zob. *vlãchai*. Co do staroruskich źródeł niektórych litewskich etnonimów zob. hasła *lénkas*, *ungurai*. — Drw. *valakė* SD «Włoszka, Italis, idis», *valãkiškas* ʽwłoski’, *riešutys valakiškas* SD «orzech włoski, iuglans», *žirniai valakiški* m.pl. SD «cieciorka iarzyna, cicer» [ʽgroch albo fasola’, SPXVI], *krapai valakiški* m.pl. SD «kopr włoski, marathrum, feniculum».

valãkas II hist. ʽwłóka, dawna miara powierzchni gruntu ornego równa 30 morgom, czyli 16,8 ha; grunt o powierzchni włóki’, SD «włoka roley, mansus agri» — zapoż. ze stbłr. *valókъ* m. (SLA 232, LEW 1187), por. błr. *valóka*, *-i* (ZS 61). Z tego samego źródła łot. *valaks* ʽmiara pola’. — Drw. *pùsvalakis* a. *pùsvalakė* ʽpół włoki, grunt o powierzchni ok. 12 ha’. N.m. *Valãkai* 7x, *Valakẽlė*, *Valakẽliai* 3x, *Valãkiniai*, *Valãkininkai*, *Valãkiškės*, *Valakiùkai*, cps. *Valãkbūdis* (por. *Senãbūdis*) oraz *Gìrvalakiai* 6x, *Ketùrvalakiai*, *Penkvalãkiai*, *Trivalãkiai*; *Mẽdvalakiai*, *Mẽdžvalakiai* 2x, *Mìškavalakis*, *Naujãvalakiai*, *Vártavalakis*.

valãknas, *valaknà* stlit., gw. 1. ʽwłókno lnu lub konopi’, 2. ʽprzędza, nici z włókien lnu a. konopi’ — zapoż. z błr. *valaknó*, *-á* n. Por. SLA 232, ZS 61, LEW 1187. Būga, RR II, 666 przyjmował zapoż. z ros. *voloknó*.

valandà 3 p.a. 1. ʽgodzina’, *pùsė valandõs* ʽpół godziny’, 2. ʽchwila, moment’: *valandoj mirimo mūsų* DK ʽw godzinę śmierci naszej’, *šią̃ vãlandą* ʽw tej chwili, w tym momencie’, 3. ʽnieokreślony przeciąg czasu’: *senoj valandoj* PK 103_{10-11} ʽw dawniejszych czasiech’. War. akc. *vãlanda*. SD: *valunda* «chwila, interuallum», «godzina, hora», *ketvirta dalia valundos* «kwatera godziny, quadrans horæ...», *puse valundos* «poł godziny, semihora...». Wsch.-łot. *voluda* ʽchwila, eine Weile’ jest lituanizmem, zob. ME IV, 461. Etymologia nieustalona. Dotąd zestawiano bądź z adi. *vėlùs* ʽpóźny’, bądź z czas. *veliù*, *vélti* ʽwikłać, kudłać, spilśniać’ (zob. LEW 1186), co wydaje się mało przekonujące. O rzadkim suf. *-and-* zob. s.v. *balánda*. — Drw. *valandẽlė* ʽchwilka; audycja radiowa’, SD <wałundełe> «chwiłka, momentum, punctum temporis»; *valandḗtas* ʽniestały, chwiejny, zmienny (o pogodzie), o zmiennym usposobieniu, nastroju’ (syn. *valandótas*), *valandìnis* ʽtrwający godzinę; godzinowy, zatrudniony na godziny (pracownik); niestały, zmienny; tymczasowy’, *valundinis* SD «godzinny, horarius» [ʽtrwający godzinę’] (syn. *per valundų esųs*), SD[1] «doczesny, temporalis» (syn. *neuntilga, ik metų esųs*), *valandiniñkas* ʽwskazówka godzinowa na zegarze’ (por. zapoż. *adỹnikas*, *adỹninkas*), *valandomìs* a. *valandõms* adv. ʽchwilami’, *vãlandos*, *-ų̃* f.pl. ʽgodzinki, poranne nabożeństwo składające się ze śpiewanych modlitw’. — Na temat zapożyczenia wyrazu *valandà* do języków wschodniosłowiańskich zob. teraz Anikin, RES 6, 18n.

vãlas I gw. 1. ʻbrzeg tkaniny, kosmatość na suknie, kutnerʼ, 2. ʻwzór tkackiʼ, 3. ʻzgrubienie, nierówność w tkaninieʼ. Dwuznaczne. Albo sb. postvb. do *valýti* (zob.), albo prymarne deverbativum na SO *val-* ⇐ *vel-*, zob. *vélti* II (tak LEW 1188). — Drw. *valinỹs* 1. ʻgruby brzeg tkaniny; kutnerʼ (por. łot. *valiņu mala* ʻbrzeg tkaninyʼ), 2. ʻpowijak, pas płótna do zawijania niemowlęciaʼ, 3. ʻobszycie spodu spódnicy, opaska, szlak dookoła czapkiʼ (SD «krayka oderzniona»), 4. ʻtęczaʼ, 5. ʻkątʼ, 6. ʻzewnętrzna warstwa snopów w kopie, cegiełek w stosie torfuʼ, 7. ʻfoluszʼ. War. *valnỹs*.

vãlas II wsch.-lit. 1. ʻwłosień, długi włos z grzywy końskiej a. z ogonaʼ, 2. ʻżyłka z włosa końskiego u wędkiʼ (war. *võlas*). Pl. *valaĩ* 4 p.a. ʻwłosie z końskiego ogonaʼ. Drw. *valìnis botãgas* ʻbat spleciony z włosia końskiegoʼ. Dotąd było objaśniane w połączeniu z *vãlas* I, tj. w obrębie rodziny *vélti* II ʻplątać, kudłać, spilśniaćʼ, zob. LEW 1188. Inna ewentualność to wywód z pie. *u̯ol-o-, mianowicie przy uwzględnieniu nawiązania w postaci wed. *vā́raḥ* ʻwłos z końskiego ogonaʼ (*-ā-* wzdłużone zgodnie z prawem Brugmanna), młodsze i częstsze *vā́laḥ* ts., hindi *bāl* ts. Por. IEW 1140. — W kontekście lit. *vãlas* ʻwłosieńʼ wymienia się jeszcze dwie formacje: 1° scs. *vlasŭ* ʻθρίξ, κόμηʼ, sch. *vlâs*, słń. *lâs*, ros. *vólos, -a*, pol. *włos, -a*, dłuż. *łos* ʻwłosʼ jako refleks pbsł. *u̯alša- (zob. BSW 341, REW I, 221), to z pie. *u̯ol-ḱo-, por. aw. *varəsa-* m. ʻwłos, włos na głowieʼ, sti. *válśa-* m. ʻpęd, latorośl, gałąźʼ (zob. IEW 1139, EWAIA II, 526n.[572]), 2° lit. *váltis, -ies* f. ʻkłos owsa, odznaczający się włóknistymi włosamiʼ (zob. s.v.).

valaunià, gen.sg. *valaũnios* 2 p.a. gw. ʻstajnia dla zwierzątʼ — z rozszerzonym znaczeniem zapoż. z pol. przest. *wołownia, -i* ʻobora dla wołówʼ. Por. *ledaunià* (s.v. *ledaũnė*) i *vazaunià* (s.v. *vazaũnė*). N.B. Wskazane w LKŽ XVII, 1023 jako wyraz źródłowy błr. *valujnja* nie występuje w TSBM ani w ESBM.

valdýmieras, *valdìmieras* 1. hist. ʻwładcaʼ (*Pasiuntinys atlėkė su įsakymu nuo valdono, nuo valdìmiero* ʻPoseł przybył z rozkazem od władcyʼ), 2. żm. ʻgospodarz, opiekunʼ (*Numai be valdýmiero — niekis. Nėra mūsų ūktverio, tų namų valdìmiero*). Rzeczownik ten polega na apelatywizacji imienia własnego strus. *Volodiměrŭ*, które odnosiło się do księcia Włodzimierza, zwanego Wielkim (w 983 r. podbił Jaćwięgów, zm. w 1015 r.). Początkowa transpozycja lit. *valadýmieras uległa zmianie na skutek adideacji członu *valady- do lit. osnowy *valdy-* jak w czas. *valdýti* ʻwładać, rządzićʼ. Por. Būga, RR I, 343, Skardžius, RR 4, 57, LEW 1188.

valdýti, *valdaũ* (war. *valdžiù*), *valdžiaũ* 1. ʻmieć w swojej władzy, władać czym, panować, rządzić, kierowaćʼ, 2. ʻmieć w swym posiadaniu, zarządzać majątkiemʼ, 3. ʻzmuszać do posłuchu, np. dzieciʼ (*Valdýk savo vaikus*), 4. ʻw odniesieniu do własnego ciała: władać, móc poruszać ręką, nogąʼ (*Jis vienos rankos nevaĩdo* ʻOn nie włada jedną rękąʼ). Iterativum z suf. *-yti* i SO *vald-* ⇐ *veld-*, zob. *veldė́ti*. Paralele: *vartýti* : *vértėti* a. *vertė́ti*; *svarstýti* : *sverdė́ti*. Dawne prs. *valdžiù* ʻwładam, rządzęʼ, por. *Šalis nuo vyskupo valdžiama, priveizdžiama* SD «biskupstwo, powiat duchowny, diecezya» (zob. paralele s.v. *gýdyti*). Cps. *nuvaldýti* ʻbyć w stanie, umieć rządzić, kierowaćʼ, DP ʻuskromić, pohamowaćʼ, SD *nuvaldau* tr. «okrocić bydło, konia; uskromić kogo», *pavaldýti* ʻkierować; władać, np. rękąʼ (⇒ *pavaldùs* ʻpodległy, podporządkowanyʼ, *pavaldinỹs* ʻpodwładnyʼ, hist. ʻpoddanyʼ), *suvaldýti* ʻzawładnąć, opanować, poskromićʼ. Odpowiednik łot. *vàldît, -u, -ĩju* ʻwładać, panowaćʼ (*savàldît* ʻopanować, poskromićʼ). — Odpowiednik słowiański pokazuje odmienny suf. *-ā-: psł. *voldati ʻwładać, panowaćʼ (zob. s.v. *valdóti*). Prócz tego jest formacja na *-ē-: psł.

[572] EWAIA, *l.c.* zwraca uwagę na to, że przesuwka znaczeniowa od ʻwłosʼ (irańskie) do ʻpęd, latoroślʼ (indyjskie) znajduje paralelę w rozszczepieniu znaczeniowym łacińskiego wyrazu *coma, -ae*: 1. ʻwłos na głowie ludzkiejʼ, 2. ʻgrzywa, sierść, wełna, runoʼ, 3. ʻroślinna szata ziemiʼ, 4. ʻliście drzew; gałęzie pokryte liśćmi lub igłamiʼ, 5. ʻkielichy kwiatówʼ, 6. ʻkłosy zbożaʼ.

*volděti, scs. *vladěti,* strus. *voloděti,* ros. *volodétь* ʽwładać’[573]. Por. łot. *vàldêt*² ʽposkramiać, hamować, powściągać’, refl. *vàldêtiês* ʽopanować się, uspokoić się; ukryć się’. — Drw. *bevaldà* ʽniedowład, porażenie mięśni ruchowych’, *valdà* ʽposiadłość, majątek ziemski; nieruchomość w czyimś posiadaniu’ (*Asmenìnė valdà*), *val̃das* ʽdyszel pługa’, *valdžià* (zob.), cps. *savìvalda* ʽsamorząd, autonomia’ (por. *sãvas*). — Neoosn. *valdy*-: *nenuvaldytas* SD «popędliwy», *notvaldytas* SD «nieogłaskany» [ʽnieposkromiony’] (por. *not*-), *valdýba* ʽzarząd’, *val̃dymas* ʽzarządzanie, kierowanie’, *valdýmieras* (zob.), *valdýtojas* ʽzarządca’, SD¹ «władźca, imperator, dominus, gubernator».

valdyti stlit. ʽnazywać’. Izolowana forma 3 os. futuri *valdys*, występująca w zdaniu *bjaurėjimu valdys, ir ižg namų Dievo olas latrų, špiklierius, karcziamas, kaniūkštes darys* DP 373₄₄ ʽbrzydliwością nazywać będzie i z domów Bożych jaskinie łoterskie, szpichlerze, karczmy, stajnie czynić będzie’. Forma ta została w GJL II, § 642 zinterpretowana jako causativum na *-dyti* od pwk. *val*-. Paralele: *ardýti* ⇐ *ìrti*; *stabdýti* ⇐ *stèbti*. Pwk. *val*- ukazuje się z jednej strony w łot. *valuôda* ʽmowa, język’, z drugiej strony w psł. *volati ʽwołać’, zaświadczonym w językach płn.-słow., por. strus. *volati* ʽkrzyczeć, wzywać’, ukr. *voláty,* pol. *wołać* ʽgłośno mówić, wzywać, przywoływać’, czes. *volat, -ám* ʽwołać, telefonować’. Na pokrewieństwo łot.-słow. zwracał już uwagę ME IV, 462. Zob. też BSW 340, Boryś 2005, 707n.

valdóti, *valdóju, valdójau* stlit., gw. ʽwładać’, por. *Pripildykit žemę ir valdokit ją, ir viešpataukit ant žuvų marių* (Chyliński) ʽNapełnijcie ziemię i władajcie nią, i panujcie nad rybami mórz’; *suvaldóti* gw. ʽopanować, poskromić’. Iterativum z suf. *-oti* i SO *vald*- ⇐ *veld*-, zob. *veldė́ti*. Odpowiednik psł. *voldati ʽwładać, rządzić’, por. słń. *vlâdati* (przest. *ladati*), sch. *vládati*, błr. *valódacь, -áju*, stpol. *włodać,* stczes. *vládati* (⇒ zapoż. pol. *władać*). Osobno zob. *valdýti*. — Neoosn. *valdo*-: *valdõnas* ʽpoddany’, SD¹ <paduotas, waldonas kieno> «hołdownik» [ʽosoba zobowiązana do składania hołdu swemu zwierzchnikowi lennemu’, SPXVI], <waldanas> «włodarz» [ʽzarządca’], SD <waldonas> «poddany, subiectus, subditus...» (por. *šaukõnas* ⇐ *šaukóti*), *valdõvas* ʽwładca’ (por. *žinõvas* ⇐ *žinóti*).

valdžià 4 p.a. ʽwładza nad czym, system rządzenia, rząd, organ władzy’. DP *valdžià* ʽwładza, moc, sprawa, dzierżawa, państwo’. SD: «panowanie» (syn. *viešpatystė*), *valdžia visotimės* «polityka dobra, zła», *smarki valdžia* «okrutne panowanie», *kario valdžia* «hetmaństwo» [ʽurząd, godność hetmana’], *valdžia vyskupo* «biskupia władza», *valdžia unt dailydžių* «budowniczego urząd», *nuvaldžia* «okrocenie, objeżdżanie koni» (⇐ *nuvaldyti* «okrocić bydło, konia, uskromić kogo»), *nuovaldžia liežuvio* «powściąganie języka, continentia, vel moderatio linguæ». Drw. postwerbalny na *-i̯a*- od *vald*- ⇐ *valdýti* ʽwładać czym, rządzić’, dawne prs. *valdžiù*. Paralela: *varčià* ⇐ *vartýti*. Inaczej ŽD 68 i GJL II, § 89, gdzie przyjęto drw. apofoniczny SE *veldė́ti* ʽpanować, władać’. Podobnie LEW 1189: ʽZu *valdýti* usw., im Ablaut mit *veldė́ti*’. — Drw. *valdìngas* ʽwładczy (ton, spojrzenie)’, *valdiniñkas* ʽurzędnik’, *valdìnis* ʽpaństwowy (np. budynek), rządowy, służbowy’, *valdinỹs* ʽpodwładny; poddany; wasal’, *val̃diškas* ʽnieprywatny, będący własnością państwa, państwowy (np. las, posada)’, *valdžionìs* ʽwładca; satrapa; zarządca’ (por. *ligónis* ⇐ *ligà*). — Vb. denom. 1. *valdžióti* ʽrządzić, rozkazywać’, 2. *valdžiavóti* ʽrządzić, zarządzać, kierować; mieć co na własność; władać, móc poruszać (np. nogami)’. — Neoosn. *valdžio*-: *valdžiótojas* ʽzarządca’, *miesto valdžiatojas* SD «burmistrz» (syn. *miestavaldys*). — Neoosn. *valdžioj*-: *valdžiojimas* SD «hetmanienie» [ʽsprawowanie najwyższego dowództwa w wojsku’] (syn.

---

[573] Słowiański nie zachował formy na stopniu *e* typu lit. *véldžiu, veldė́ti* (zob.). Dla uzasadnienia pochodnego charakteru takich form, jak *voldati i *volděti, przywołuje się vb. psł. *volsti, *voldǫ, por. scs. *vladǫ, vlasti* ʽwładać, rządzić’ jako czas. osnowny (zob. np. Boryś 2005, 703, s.v. *władać*). Z uwagi na brak odpowiednika dla lit. *vel-d*- lepiej jest traktować *vladǫ, vlasti* jak czas. quasiprymarny.

kariovedimas).

válgyti, *válgau*, *válgiau* ʽjeśćʼ, *nuválgyti* ʽzjeść trochę, zjeść z wierzchuʼ, *paválgyti* ʽzjeśćʼ, *priválgyti* ʽnajeść sięʼ. Refl. *atsiválgyti* ʽnajeść się do woli, do sytaʼ. Drw. *valginėju* iter. SD «jadam» (syn. *dažnai ėmi*). Łot. *vaļģît* ʽjeść szybko i dużoʼ jest lituanizmem (ME IV, 464). Nomina: *apvalgà* ʽkto dużo je, żarłokʼ, *atvalgùs* ʽo jedzeniu: takie, którym szybko można się nasycić i nie mieć już ochotyʼ, *príevalgis* (zob.), *val̃gis* ʽpokarm, pożywienie; danie, potrawa; czynność jedzeniaʼ, *válgomas* ʽjadalnyʼ, SD «sniedny» [ʽjadalnyʼ], *neválgoma dienà* ʽdzień postnyʼ, *válgomasis* ʽpokój stołowy, jadalniaʼ, *valgùs* 1. ʽdużo zjadający, mający dobry apetytʼ (*Kad valgùs, tai i darbùs* ʽKto dużo je, to i dobrze pracujeʼ), 2. ʽtaki, że się go zjada ze smakiem i dużoʼ. Czas. *válgyti* od XVI w. wypiera z funkcji ʽjeść, spożywaćʼ odziedziczone vb. *ḗsti* (zob.). Etymologicznie łączy się z nominami na SO, por. *pavalgà* ʽprzyprawa, omastaʼ, czemu odpowiada łot. *pavaîga* a. *paval̃gs* ʽzaprawa, dodatek do jedzenia, jarzynaʼ (por. jeszcze *vaîgs* ʽwilgotnyʼ, ⇒ *valgums* ʽwilgoćʼ; *valg-mājs* ʽpodmokła łąka; podmokłe miejsce w lesieʼ, *vaîgans* ʽwilgotnyʼ, *vaîgns* ts.). W słowiańskim stoją do porównania: scs. *vlaga* ʽἰκμάςʼ, sch. *vlȁga* ʽwilgoćʼ, czes. *vláha* ts., ros. *vológa* ʽpłyn, ciekły tłuszcz (jako omasta)ʼ. Zestawienie z czas. lit. *vìlgti* ʽwilgnąćʼ (zob. s.v.), jak też z ros. *volóžitь* ʽnawilżaćʼ prowadzi do wniosku, że *válgyti* jest z pochodzenia causativum na SO *valg-* ⇐ *vilg-* o znacz. etym. ʽzwilżać (suchy pokarm śliną), rozmiękczać (w ustach)ʼ[574]. Transponat ie. *u̯olg-éi̯e- ⇐ pie. *u̯elg-, zob. refleksy zestawione s.v. *vìlgti*. — Neoosn. *valgy-*: *pavalgydìnti* a. *privalgydìnti* cur. ʽdać komu jeść, nakarmićʼ (por. *rašýdinti* ⇐ *rašýti*), *valgykla* SD «jadło, potrawa, strawa», SD[1] «pokarm» (syn. *penukšlas*), *pieninės valgyklos* f.pl. «mleczno, nabiał, lactaria...»; dziś *valgyklà* ma funkcję n. loci: ʽjadłodajnia, stołówkaʼ; *valgyklė*: *šlovinu, žinklinu valgykles* SD «żegnam stoł, chleb, trunek, benedico cibos», *valgytuvė* SD «refektarz, triclinium conuictorum, refectorium», «stołowa izba, triclinium, conclaue».

valià 2 p.a. 1. ʽwola, dążenie do osiągnięcia czegośʼ, 2. ʽwolny wybórʼ, 3. ʽwładza, siła, mocʼ, 4. ʽswoboda, wolnośćʼ. Odpowiedniki bsł.: łot. *vaļa* ʽsiła, porządekʼ i psł. *volja, por. scs. *volja* ʽθέλημα, εὐδοκία, wola, chęćʼ, sch. *vȍlja* ts., ros. *vólja* ʽwola, moc, władza; wolność, swobodaʼ, czes. *vůle* ʽwolaʼ, pol. *wola* (*zła wola* ʽniechęćʼ). Formacja prymarna na SO, *u̯al-i̯ā-, od pbsł. pwk. *u̯el- ⇐ pie. *u̯elh$_1$- ʽwybierać, chciećʼ (LIV[2] 677), zob. *vélti* I. Por. BSW 348, REW I, 224, LEW 1220. Odosobnione jest stanowisko ZS 61, który uważał *valià* za zapożyczenie z błr. *vólja*. Osobno zob. *nevalià*, *privalḗti*. — Drw. *ikvãliai* adv. ʽdo woli, wystarczająco dużoʼ (z uniwerbizacji zwrotu *iki vãliai* ʽdo woliʼ), *nevalià* adv. ʽnie wolno, nie możnaʼ, *per̃nevaliai* adv. ʽwbrew woli, pod przymusemʼ (por. pol. przest. *poniewoli* ts.), *savìvalė* (zob.), *valiũ̃kas* żm. ʽczłowiek swawolny, nieokiełznany, rozpasanyʼ (por. *stačiũ̃kas*, *pečiũ̃kas*). N.B. Gw. *neválnia* ʽnie wolnoʼ jest zapożyczeniem z pol. *nie wolno*, zob. ZS 36 (por. *válnas*). Vb. denom. *valióti* (zob.). — N.m. *Valiaĩ* 3x, *Vãliškiai* 3x, cps. *Dirvãliai* (*Dirv-vãliai).

vãlioj I adv. gw. ʽna swobodzie, nie uwiązany, nie zamknięty (o zwierzętach domowych)ʼ, np. *Kam tuos arklius raišiot, tegul vãlioj būva* ʽPo co uwiązywać te konie, niech pobędą na swobodzieʼ. Forma loc.sg. do *valià* m.in. ʽswoboda, wolnośćʼ.

vãlioj II adv. gw. ʽotwarte, stojące otworem (drzwi, wrota, okno)ʼ, war. *vãlio*. Por. *Nuėjo — visur durys vãlioj, žmonių nėra* ʽPoszli — wszędzie drzwi otwarte (pootwierane), ludzi nie maʼ. *Durys vãlio trobos, o šalta!* ʽDrzwi chaty otwarte, a przecież zimno!ʼ *Radom*

574 A. Bańkowski *p.l.* sądzi natomiast, że *válgyti* jest denominatywem od *val̃gis* ʽpokarmʼ, mianowicie w przypuszczalnym znacz. etym. ʽjadło mokre, gotowane na wodzie, do jedzenia łyżkąʼ. Gdyby *válgyti* było denominatywem, to mielibyśmy w praesens raczej †valgiju niżeli *válgau*.

vartus vãlioj ʽZastaliśmy wrota otwarte'. Adwerbializacja formy loc.sg. do *valià*, zob. *vãlioj* I.

valióti, *valióju*, *valiójau* 1. ʽmóc, podołać, być w stanie coś zrobić' (*Tu vienas nevaliósi visus rugius nupjauti, reiks pasamdyti* ʽTy jeden nie zdołasz zżąć całego żyta, trzeba [kogoś] nająć'), 2. ʽprzemóc, dać komu radę, pokonać' (*Vaikas vyrą nevaliós* ʽChłopiec nie da rady mężczyźnie'. *Rusai tik jau tus vokyčius nuvaliójo* ʽRosjanie już tych Niemców pokonali'), 3. ʽmóc poruszać, władać częścią własnego ciała' (*Nei rankas, nei kojas valioja* ʽNie włada ani rękami ani nogami'. *Su rankomis nevalioja* ʽNie ma władzy w rękach'), 4. stlit. ʽrządzić'. Vb. denom. z suf. *-oti* od *valià* m.in. ʽsiła, moc' (zob. s.v.). Nawiązania: łot. *vaļât* ʽopanowywać, poskramiać, narzucać swą wolę' (por. *vaļa* s.v. *valià*) oraz scs. *voliti*, *voljǫ* ʽβούλεσθαι, αἱρεῖσθαι', słń. *vóliti* ʽwybierać, obierać', ukr. *volýty* ʽchcieć, pragnąć', czes. *voliti* ʽwoleć, wybierać' (por. scs. *volja* s.v. *valià*).

valýti, *valaũ*, *valiaũ* 1. ʽczyścić, usuwać brud, zanieczyszczenia, odpadki', 2. ʽdoprowadzać do porządku, sprzątać; odgarniać (śnieg z drogi)', 3. ʽzbierać z pola zboże, siano' (syn. *vókti*, 4. ʽkastrować (o prosięciu, jagnięciu)', 5. ʽłupić, grabić, okradać', 6. ʽunicestwiać, uśmiercać — o Bogu' (*Ponas Dievas jį valo*. *Dievas tą žmogų suvãlė*). Oboczna odmiana: *vãlyti*, *vãliju* (war. *-yju*), *vãlijau* (war. *-yjau*). Refl. *nusivalýti* ʽwyczyścić się, oczyścić się / sobie; pozbyć się łożyska (o krowie po ocieleniu się)', *nusivalýti batus* ʽwycierać buty'. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *val-* ⇐ *vel-*, zob. *vélti* II (LEW 1190). Paralele apofoniczne: *varýti* ⇐ *ver- (łot. *veŗu*); *valdýti* ⇐ *veldu*; *žvalgýti* ⇐ *žvelgiù*. — Z innym suf.: *válstyti* (zob.). — Nomina na SO *val-*: *apývala* ʽsprzątanie (w domu)', *apvalùs* (zob.), *atãvala* ʽłożysko płodu' (zob. *núovalos*), *atãvalos* f.pl. ʽresztki po wianiu ziarna', *ìšvala* ʽdrzewo wywrócone z korzeniem, drzewo powałowe' (syn. *ìšgula*, *ìšvarta*; paralele słow.: pol. gw. *wywały* pl. ʽdrzewa wywrócone przez wichurę', ros. gw. *valéž* ʽpowalony las'), *ìšvalos* f.pl. ʽłożysko płodu' (zob. *núovalos*), *įvalas* a. *įvalis* ʽdrewniany gwóźdź, spójnia' (por. refl. *véltis* ʽwięznąć'), *nenúovala* c. ʽktoś zaniedbany, niechlujny, brudny', *nẽvala* c. ʽniechluj, brudas', war. *nevalà* (⇒ *nevaléika*, *nevaléiva* ts.), *nevalùs* ʽnieczysty, ubrudzony; leniwy', *núovalos* (zob.), *sąvalos* f.pl. ʽrzeczy zrzucone na kupę; pilśń, wojłok', *plaukų̃ sąvalos* ʽkołtun na głowie', *vãlas* (zob.), *valùs* ʽschludny, czysty; bez domieszek, bez zanieczyszczeń (np. woda)'. Cps. *šiùšvalai* m.pl. ʽpoślad, gorsze ziarno' (por. *šiùšti*). Por. łot. *pavaļa* ʽfundament, piaszczyste wypełnienie fundamentu; ława przy ścianie domu'. — Neoosn. *valy-*: *nevalỹvas* ʽniechlujny, nieczysty, niezadbany; niedobry, zły; nieurodzajny', *valýtojas* ʽsprzątacz, zamiatacz (ulic), czyścibut', *valývas* a. *valýbas* ʽschludny, czysty, porządny' (por. *dalývas* ⇐ *dalýtis*).

valk-, dewerbalne nomina na SO *valk-* od *velk-*, por. *velkù*, *vil̃kti* ʽwlec, ciągnąć', *vil̃ktis* ʽwlec się, powoli iść a. jechać wozem; ubierać się' (zob. BSW 350, jak też iter. *válkioti*, *valkstýti*): *ãpvalkas* (zob.), *ìšvalka* a. *išvalkà* 1. ʽmiejsce, gdzie wyciągają sieć z jeziora', 2. ʽprzerębel, przez który wpuszczają i wyciągają sieć podczas zimowego połowu', *ìšvalkos* f.pl. ʽbrudna, znoszona bielizna', *pavalkaĩ* I, II (zob.), *pãvalkalas* ʽodzież spodnia, bielizna' (*Drabužis, kurį pavelki po apačia, vadinas pãvalkalas*), SD «powłoka», *pérvalkas* ʽsuchy przesmyk między jeziorami' (*per kurį pervelkami laivai* ʽprzez który przeciąga się łodzie') ⇐ *pérvilkti*; *príevalka* c. ʽwłóczęga' (por. *válkata*), *sąvalka* ʽkupa, to co zwleczono, zgrabiono w jedno miejsce'[575], *sąvalkos* f.pl. ʽmotłoch, męty społeczne' (por. *sán-*), *ùžvalkalas* ʽpokrowiec', SD «poszwa, poszewka» (por. pol. *powłoka* ʽto, co okrywa, powleka jakiś przedmiot' ⇐ *powlec*; zob. też *ãpvalkas*), *válkata* ʽwłóczęga; nierób, obibok', war. *válketa* (⇒ vb. denom. *valkatáuti* ʽwłóczyć się', *valkatãvimas* ʽwłóczęgostwo'), *val̃kis* 1. ʽzaćma,

575 Por. psł. *sŭ-volk-V: stpol. *zwłoka* ʽto, co z kogoś zwleczono, zdarto' (war. *zwłok*, *zewłok*), pol. *zwłoki* pl. ʽciało zmarłego' ⇐ *zwlec* ʽściągnąć', sch. *svlâk* ʽskóra ściągnięta z węża'.

katarakta’, 2. ʽmlon w żarnach’, *vaĩlkius* ʽzaćma’ (por. *daĩgius, lãkius, tãnius*), *vaĩlksmas* 1. ʽjednorazowe wyciągnięcie sieci’, 2. ʽmiejsce połowu, toń rybacka’ (por. pol. *włok* ʽsieć ciągniona’, ros. *vólok* ʽsieć’), *valksnė* SD «toń, tonia», *válkšna* 1. ʽ(jednorazowe) zarzucenie sieci’, 2. ʽmiejsce, gdzie wyciągają sieć’, 3. ʽprzerębel, przez który ciągną sieć’, 4. ʽkłos owsa’ (zmiana *ksn* > *kšn* jak w *vérkšna*), *vaĩlktis* ʽpostronek, powróz’, *valkùs* 1. ʽciągliwy, rozciągliwy, który daje się rozciągać (o glinie, wosku, cieście, serze, niewypieczonym cieście)’, 2. ʽgiętki, nie łamiący się (o drzewie, gałęzi, rózdze, wędzisku)’, *valkùs arklỹs* ʽsilny, wytrzymały, odporny’, *valkì kárvė* ʽkrowa, która długo pozostaje dojna’. Por. łot. *valks* ʽrozciągliwy; giętki, elastyczny’, drw. *valkans* ts. — Cps. *akìvalka* ʽzaćma, katarakta’ (por. *akìs*), *bùrvalkis* ʽścieżka wydeptana przez bydło’ (por. *bū̃rỹs*), *giedrãvalkis* ʽzaćma’ (por. *giẽdras*), *naktìvalka* c. ʽnocny włóczęga’ (por. *naktìs*). — N.m. *Pavaĩlkis*, *Pavaĩlkiai*, *Pervalkaĩ*, *Sąvalkaĩ* (gw. war. dzukski *Sū-valkai mógł zostać spolszczony na *Suwałki*), *Šveñtvalkis*. N.rz. *Sąvalka*. Część tych nazw może stać w związku z sb. *valkà* (zob. s.v.).

valkà 4 p.a. gw. 1. ʽkałuża’ (*Po lietaus visur valkos telkšo* ʽPo deszczu wszędzie stoją kałuże’; por. war. *velkà*), 2. ʽmiejsce podmokłe, grząskie, mokradło’, 3. ʽwąwóz’. Odpowiednik łot. *vaĺks* a. *vaĺka* ʽstrumyczek (w lesie, zarosły trawą), potok (deszczowy); miejsce wilgotne, podmokłe, grząska łąka’ (por. też *vaĺkans* ʽmiękki’, *valkans* ʽmiękki i wilgotny’). Niejasne. Z jednej strony można tu podejrzewać war. *valk-* zamiast *valg-*, uogólniony z pozycji przed sufiksem *-ti*, por. *vìlgti* ʽwilgnąć, wilgotnieć’,] łot. *velgt* (*veĺgt*), *veldzu* ʽprać, zamaczać bieliznę; być wilgotnym; wilgotnieć’, *aitas velgt* ʽkąpać owce’, *vęlgs* ob. *vaĺgs* ʽwilgotny’, sb. ʽwilgoć’ (por. ALEW 1180; natomiast LEW 1191 mówi o dwojakim rozszerzeniu pierwiastka: *val-k-, *val-g-). Z drugiej strony nasuwa się nawiązanie do czas. *velkù, viĩlkti* ʽwlec’, por. zdanie *Reikia šieną vilkt iš valkõs* ʽTrzeba siano ściągnąć z mokradła’. — Drw. *valkinė manna* SD «manna, kasza polska, manna polonicum», prawdopodobnie nazwa rośliny Clyceria fluitans, której owoców używano do przyprawiania kaszy (zob. ALEW 1180), *válkšnos* f.pl. ʽpodmokłe łąki z bijącymi źródłami’ (por. *válkšna* s.v. *viĩlkti*). — N.rz. *Valkà* 2x, *Vaĩlkupis*, n.jez. *Valkà*. N.m. *Vaĩlkos*, *Vaĩlkiškiai*, *Vaĩlkšnos*, cps. *Valkaguliaĩ*, *Vidùvalkiai*.

válkioti, *válkioju*, *válkiojau* 1. ʽciągnąć po ziemi, włóczyć, bronować’, 2. ʽnosić (dziecko) na ręku; nosić lub wozić z miejsca na miejsce’, 3. ʽnosić ubranie’. War. żm. *vaĩlkioti*. SD: *valkioju* «włoczę abo wlokę kogo», *išvalkiot daiktus švintus* «sprofanować», *išvalkiotas* «sprofanowany, ubrudzony, ubrukany». Refl. *válkiotis* ʽwłóczyć się, chodzić bez zajęcia; (o przedmiotach) walać się, poniewierać się’, *valkiojuosi* SD «wałęsam się». Formacja iteratywna z suf. *-ioti* i SO *valk-* od *velk-* / *vilk-*, por. *viĩlkti* ʽwlec, ciągnąć po ziemi’. Jest prawdopodobne, że *válkioti* zluzowało starszą formację na *-oti*, por. gw. *vaĩlkoti* a. *válkoti* ʽwłóczyć, ciągać’, refl. ʽwłóczyć się’. Ta ostatnia ma odpowiednik w łot. *vaĩlkât*, *-āju* ʽciągać, włóczyć; (o psach) szarpać, targać’, *maizi valkāt* ʽwyciągać chleb z pieca dla pokropienia go wodą i wsuwać go z powrotem’ (brak łot. †valcāt). Akut pochodzi z metatonii, która towarzyszy sufigowaniu *-ioti* do pierwiastków typu *-VRT*, por. *krámčioti* ⇐ *kremtù*; *lándžioti* ⇐ *lendù*; *ránkioti* ⇐ *renkù*. Zob. Būga, RR II, 475n., III, 23, Derksen 1996, 301, 342. — Z innymi suf.: *valkstýti* frq. ʽwdziewać na siebie ubranie i zdejmować; ubierać a. rozbierać (dziecko)’, refl. ʽubierać się a. rozbierać się; (o niebie) pokrywać się chmurami, zaciągać się’, *iššivalkstýti* ʽ(o chmurach) rozproszyć się’. — W słowiańskim por. scs. *vlačiti*, *vlačǫ* ʽwłóczyć, ciągać’ (iter. do *vlěšti*, *vlěkǫ* ʽwlec’), ros. *voločítь*, *voločú*, czes. *vláčiti*, *-ím*, pol. *włóczyć*, *włóczę* ts., < pbsł. *u̯alk-ī- (por. BSW 350, LEW 1191, REW I, 223). Brak odpowiedników lit. †valkyti, łot. †valcīt.

válnas, *vaĩlnas*, *-à* stlit., gw. 1. ʽwolny, korzystający z wolności, swobody’, 2. ʽswobodny, nie skrępowany; nie uwiązany (o krowie na pastwisku)’, 3. ʽobszerny, luźny (o

ubiorze, bucie)', 4. 'nie zajęty pracą, nie zatrudniony', 5. 'o miejscu: wolne, przez nic / nikogo nie zajęte'. War. *val̃nias*, *-ià*. Zapoż. z błr. *vóľny*, pol. *wolny* (SLA 232, ZS 61, LEW 1192). Co do akutu por. zapoż. *kavál̃kas*, *páltis*, *stálčius*. — Drw. *neválnas* 'niewolny', *valnỹstė* a. *válnystė* 'wolność', *valnumas* ts. (*Ten bus valnumas be nevialios* DP 489₄₆ 'Tam będzie wolność bez niewoli'). Vb. denom. *válninti* a. *válnyti*, zwykle z prvb. *at-*, *iš-* 'uwolnić, oswobodzić'. Por. stp. *walnint* 'polepszyć, bessern' ⇐ *walnas (zapoż. z pol. *wolny*).

val̃sčius I, *-iaus* hist. 'jednostka podziału terytorialnego w Wielkim Księstwie Litewskim, mniejsza od powiatu'. Przekształcenie przez synkopę formy *vãlasčius[576], która transponowała zapoż. ze strus. *volostĭ*, *-i* 'terytorium, okręg administracyjny; państwo; władza' (por. ros. *vólostь*, błr. *vólasсь*). Por. łot. *vàlsts*, *val̃sts* f. 'państwo' ⇐ strus. *volostĭ* 'państwo'. Inaczej ŽD 334: z pb. *vald-tjus (wątpliwy sufiks), drw. od *valdýti* 'władać, rządzić', za nim LEW 1192 i ALEW 1183. — Młodszy war. *val̃stis* 1. 'okręg administracyjny, gmina', 2. 'władza, panowanie'. — Drw. *valstýbė* 'państwo — ludzie i terytorium, organizacja państwowa' (⇒ *valstýbinis* 'państwowy'), *valstijà* 'stan jako jednostka administracyjno-terytorialna' (*Kalifòrnijos valstijà* 'stan Kalifornia'), dawniej też 'księstwo; powiat'.

val̃sčius II, *-iaus* SD «włość» ['klucz wsi, stykające się ze sobą wsie jednego pana'] — zapoż. z pol. *włość* 'posiadłość ziemska', pod względem brzmienia dostosowane do starszego zapożyczenia ruskiego, zob. *val̃sčius* I. — Drw. *valsčiónis* 'rolnik, gospodarz wiejski' — kalka wyrazu pol. *włościanin* (⇐ *włość*). Dalszą lituanizację za pomocą suf. *-ietis* przedstawia forma *valstiẽtis* 'chłop, włościanin, rolnik', ⇒ *valstiẽtiškas* 'właściwy dla chłopa, włościanina, wieśniaka', *valstiẽtiškas gyvẽnimas* 'życie wiejskie', *valstiẽtiškai* adv. 'po chłopsku'.

válstyti, *válstau*, *válsčiau* gw. 1. 'czochrać (wełnę)', 2. 'folować (sukno)', 3. 'zagniatać (ciasto z mąką)', *ažuvalstau* SD[1] «zatarasywam» ['zagradzam tarasem'], *suválstyti* 'zbić, spilśnić', refl. *válstytis* 'próżnować, wałkonić się'. War. *valstýti(s)*. Frequentativum z suf. *-styti* i SO *val-* ⇐ *vel-*, zob. *vélti* II. Odpowiednik łot. *val̂stît*, *-u*, *-ĩju* '(dużo, mocno) wałkować, folować (sukno)'. Paralele: *várstyti* ⇐ *vérti*; *nárstyti* ⇐ *nérti*; *vángstyti* ⇐ *véngti*. — Drw. *valstyklà* 'warsztat filcowania wełny, folusz'.

váltis I, *-ies* f. 'kłos owsa, odznaczający się włóknistymi włosami' — prawdopodobnie formacja denominalna na *-ti-* od *vãlas* 'włosień, długi włos z grzywy końskiej a. z końskiego ogona' (zob. *vãlas* II). Odpowiedniki bsł.: stpr. *wolti* EV 'kłos, Er [Ähre]'; psł. *voltĭ, por. ros. *vólotь* f. 'włókno, kłos', sch. *vlât* 'kłos owsa a. prosa', pol. przest. *włoć*, *włoci* f. 'kłos prosa', < pbsł. *u̯alti-. Zob. LEW 1192n., REW I, 222. Inaczej ALEW 1183, który wychodzi od pie. *u̯olt- / *u̯l̥t- m. 'pęk, wiązka, Büschel', z refleksami w celtyckim i germańskim. — War. z neosuf. *-stis*: *válstis* 'kłos owsa' (*Kai retos avižos, ir válstys didesnės* 'Gdzie rzadszy owies, tam większe kłosy'), war. z insercją *k*: *valkstis, stąd *válkštis* (por. *svirstìs* 'żuraw u studni', war. *svirkstìs*, *svirkštìs*). BSW 341n. na podstawie wtórnego refleksu *válkštis* niesłusznie postulował praformę bsł. *u̯alkti-.

váltis II, *-ies* f. 'łódź płaskodenna zrobiona z klepek a. desek' (syn. *bõtas*). War. *váltė*. Wygląda jak drw. na SO, *vál-ti-*, od czas. *veliù*, *vélti* 'wikłać, kudłać, zbijać (wełnę), spilśniać'. Wziąwszy pod uwagę poboczne znacz. 'bić, uderzać' (por. *atvélti*, *išvélti*, *užvélti*), można ewentualnie przyjąć, że *váltis* oznaczało kiedyś 'przedmiot powstały przez zbijanie (klepek, desek)'. Por. LEW 1193, ALEW 1184. — Łot. *val̂te*[2] oznacza 'dłubankę, łódź

---

[576] Paralele na synkopę w sylabie poakcentowej: *añtras* < *añt**a**ras*; *sìrmėtnykas* < *sìr**a**mėtnykas; *pãklas* < *pãk**u**las ('pakuły'); *rãzmas* < *rãz**u**mas* (gw. 'rozum'). Synkopę w sylabie przedakcentowej ilustrują formy *knãpės* < *k**a**nãpės*; *karvõjus* < *kar**a**võjus*; *skamrãkas* < *skam**a**rãkas*.

wydrążoną z jednego pnia drzewa'. Takie znaczenie można wytłumaczyć tym, że jęz. łotewski zatracił nazywający 'dłubankę' wyraz, który był odpowiednikiem lit. *luõtas*.

vambolẽ 3 p.a. żm. 1. 'żuk gnojowy, gnojarz, Geotrupes stercorarius', 2. 'chrabąszcz majowy, Melontha melontha'. War. *vam̃bolė* (*vam̃buolė, vambuolẽ*), *vambõlė*; *vam̃bolis, vámbolis, vambolỹs*. Odpowiedniki łot. *vambale, vambuole* i *vambul(i)s* 'chrząszcz; żuk gnojowy'. Forma *vambolẽ* wygląda na przekształconą z *vabolẽ* (żm. 'chrząszcz; żuk gnojowy'), być może skutkiem kontaminacji z jakimś synonimem zawierającym segment *m*. LEW 1193 wskazywał tu na *bam̃balas* 'wydatny brzuch', co niezbyt przekonujące.

vampsė́ti, *vámpsi* (war. *vámpsa*), *vampsė́jo* 1. 'szczekać z cicha, od czasu do czasu, poszczekiwać', 2. 'mamrotać; mówić głupstwa', 3. 'pykać (fajkę), wydawać wargami charakterystyczny odgłos'. War. *vámpsėti*, *vámpsi* (war. *vámpsėja*), *-ėjo*. Czasownik na *-sėti*, utworzony od interi. *vámpt* — o szczeknięciu psa, por. *Vámpt vámpt šunes sulujo* 'Vamp vamp psy zaszczekały'. War. *vam̃pt*: *Taip tyliai praėjau, ka šuo nė vam̃pt* 'Tak cicho przeszedłem, że pies ani *vamp* (nie zaszczekał)'. Z innymi suf.: *vampnóti* 'zaszczekać', *vámptelėti* 'zaszczekać; niewiele powiedzieć, bąknąć, pisnąć słowo; puścić plotkę', *vámpterėti* 'zaszczekać, warknąć; uderzyć, zdzielić', *vámptelti*: *Kad niekam nė žodžio nevampteltumei* 'Żebyś nikomu ni słowa nie pisnął'. — Od pokrewnej interi. *vám*, *vámt* (*vam̃t*) — o szczeknięciu psa pochodzi czas. *vamsė́ti*, *vámsi*, *-ė́jo* 'poszczekiwać; mamrotać; mówić głupstwa'. Neoosn. *vams-*: *vamsnóti*, *-ja*, *-jo* 'z rzadka szczekać, poszczekiwać'. Z innymi suf.: *vámtelėti* 'zaszczekać', *vámterėti* ts., *vámtelti* 'mówić niewyraźnie, mamrotać pod nosem; niewiele powiedzieć, bąknąć'.

vam̃zdis, *-džio* 1. 'rura', 2. 'lufa', 3. 'fujarka, trąbka'. War. *v*-mobile: *am̃zdis*, *um̃zdis* (por. *vánta* / *ánta*, *volungẽ* / *olungẽ*). Niejasne. Może jest to postać wtórna zam. *lam̃zdis* gw. 'fujarka' (por. *vą̃šas* 'hak do wieszania', obok czego jest war. gw. *lą̃šas*); *lam̃zdis* wygląda jak sb. postvb. od *lamzdyti (por. *lámstyti* 'naginać, łamać drzewo'). LEW 339 (s.v. *lam̃zdis*) przyjmował pochodzenie onomatopeiczne. — Drw. *vam̃zdinykas* DP 'piszczek' ['grający na instrumencie dętym', SPXVI], dziś *vam̃zdininkas* 'kto gra na fujarce'.

vãnagas 'jastrząb, Astur palumbarius a. Accipiter nisus'. SD *vanagas kiškinis* «rarog, accipiter leporarius» (syn. *kiškiaimis*). Odpowiedniki bałt.: łot. *vanags* 'jastrząb'; stpr. -*wanag*- w złożeniach: 1° *spergla-wanag* EV 'krogulec, Sperwer [Sperber]', dosł. 'jastrząb wróblowy (por. *spurglis* EV 'wróbel, Sperling'); podobna struktura w lit. *žvirblavanagis* (zob. niżej), 2° *gerto*-[w]*anax* EV 'jastrząb, Habich [Habicht]', dosł. 'jastrząb porywający kury' (por. *gerto* EV 'kura, Henne [Henne, Huhn]'); podobna struktura w lit. *vìštvanagis* (zob. niżej). Na temat stpr. złożeń zob. ostatnio Larsson 2010, 44, 51. — Etymologia sporna, zob. LEW 1194. Przy założeniu, że *vana*- pochodzi z *vena*- (por. *vãkaras* 'wieczór' z *vekaras < *vekeras), można by *venagas ująć jako złożenie typu bahuvrīhi, mianowicie *ven-nagas, z I członem do pie. *u̯en- / *u̯n̥- 'pokonać, zwyciężyć; zyskać' (LIV[2] 680), por. aw. *vanaiti* 'pokonuje', wed. *vanóti* 'zwycięża, obezwładnia', stang. *winnan* 'walczyć, zdobywać') i II członem = lit. *nãgas* 'pazur, szpon'. Znacz. etym. 'taki, który pokonuje (zdobycz) szponami'. Granica morfologiczna zatarta skutkiem degeminacji *n-n > *n*. Hipoteza sufiksu pie. *-go- (zob. Casaretto 2004, 569) niewiele daje, bo pozostawia nas z niejasnym *van(a)-. — Drw. *vanagaĩ* m.pl. 'rodzaj brony o długich zębach', *vanagė̃lis* SD «kobus, falco arborarius», *vanagìnis* a. *vãnagiškas* 'taki jak u jastrzębia, jastrzębi, np. nos'. Zdrobnienia: *vanagáitis, vanagė̃lis, vanagiùkas, vanagiū̃kštis*, *vanagùitis*, *vãnagūtis* a. *vanagū́tis* 'małe jastrzębia'. Cps. *paũkštvanagis* (zob. *paũkštis*), *vanagnõsis* 'osoba z zakrzywionym nosem' (por. *nósis*), *vìštvanagis* 'jastrząb' (dosł. 'jastrząb porywający kury', por. *vištà*), *zuĩkvanagis* 'wielki jastrząb' (dosł. 'jastrząb porywający zające', por. *zuĩkis*), *žvirblavanagis* SD[1] «kobus, buteus» (dosł. 'jastrząb polujący na wróble', por. *žvìrblis*; zob. wyżej stpr. *sperglawanag*). — Vb.

denom. *vãnagoti* ʽszarpać, drzeć, drapać; skubać, oczyszczać z piór (koguta); ryć, byle jak orać’. — N.rz. *Vãnagas*, *Vanãgė*, *Vanãgis*, *Vanagãlis*, cps. *Vãnagbalis*, *Vãnagupė*, *Vanagùpjaunis*. N.m. *Vanagaĩ* 5x, *Vanãgiai*, *Vanagìnė* 9x, *Vanagỹnė* 4x, *Vãnagiškės* 2x, *Vanagìškiai* 2x, *Vanãgiškiai*.

vañckaris, *-io* gw. ʽniezalężone jajo, zepsute jajo, tzw. zbuk’ (*Žąsis daug vañckarių kiaušių padėjo* ʽGęś zniosła dużo *vanckariai*’), war. *vañskaris* (*Kad kiaušiai nėra užšaukti, tai neišper, anie pasiliekt vanskariai*). Zapoż. z łot. *vañckars*, *vañskars*, zob. Urbutis 2009, 295n.

vanduõ 3 p.a. m. ʽwoda’, gen.sg. *vand-eñ-s*, acc.sg. *vánd-en-į*. SD: *vunduo* też «uryna, mocz, urina, lotium», <szwystas wunduo> «święcona woda, lustralis aqua», *kunkaliuojųs, karštas vunduo* «ukrop, aqua feruens», *vundenio vedimas* «cug wody, ductus aquæ» [ʽwodociąg’]. Pl. *vandenes* WP ʽwody’. Odpowiedniki bałt.: stpr. *wundan* EV ʽwoda, Wasser’, łot. *ûdens* ts. — War. gwarowe: 1. *vandvà* (z *vandu̯ā, z przejściem *u̯* > *v* i skróceniem *ā* > *a*), 2. *vanduvà* (zastępstwo słowotwórcze za *vand-và*), 3. *vanduõj* (por. *akmuõj* ⇐ *akmuõ*), 4. *vanduõn* (por. *sesuõn* ⇐ *sesuõ*), 5. *vándenis* (por. *ãkmenis*, *rùdenis*), 6. *vandenỹs* (por. *akmenỹs*, *rudenỹs*). Osobno zob. *vãdė*. — Nom.sg. *vanduõ* jest nowotworem, który ustalił się na miejscu *vaduo < pbsł. *u̯adō < pie. *u̯od-ōr (albo też *u̯od-ōn, por. goc. *wato*, gen.sg. *watins*). Odpowiednik słowiański *u̯adā- (scs. *voda* ʽwoda’, ros. *vodá*, *vódu* itd.) przedstawia sobą femininum na *-ā- (pie. typ *-eh$_2$-). Ta charakterystyka morfologiczna pochodzi z reinterpretacji starego neutrum heteroklitycznego; ostateczną jej przyczyną była identyfikacja pie. samogłosek *ō i *ā w psł. *a. Zob. BSW 337, REW I, 212, Petit 2004, 81. — Oboczną do *u̯od-ōr formą było pie. *u̯ód-r̥-ø, gen.sg. *u̯éd-n̥-s, (por. het. *u̯ātar*, *u̯itēnaš* ʽwoda’). Do tego collectivum *u̯éd-ōr ʽwody’, gen.sg. *ud-n-és, loc.sg. *ud-én-ø (por. wed. *udán*, *udáni* ʽw wodzie’). Zob. Schindler 1975, 4n., Petit 2004, 96, Weiss 2009, 259. — Stopniowi *o* pb. *u̯ad- towarzyszyły niegdyś dwa allomorfy słabe: 1° pb. *und- (z metatezy pie. *udn-; neoosnowa wyabstrahowana z formy gen.sg. *udnés), por. stpr. *unds* ʽwoda’[577], 2° pb. *uden- (drw. od loc.sg. *ud-én-), por. łot. *ûdens* ʽwoda’ < *undenis; nowotwór powstały na bazie acc.sg. *undenin. Ślad pb. osnowy słabej *ud-* < pie. *ud- znajduje się w nazwie ʽwydry’, zob. *ū́dra*. Zob. LEW 1194n. Refleksy bałtyckie wskazują na krzyżowanie się osnów na SO *vad- i SZ *und-. Produktem tego są dwie osnowy kontaminacyjne: 1° *vand-* jak w lit. *vanduõ*, 2° *vund- jak w stpr. *wundan* i żm. *unduõ* < *vunduo. Inaczej Derksen 2008, 523 (rekonstruuje pdg. pbsł. nom.sg. *wondōr, gen.sg. *undnes) i Petit 2010, 116, który przyjmuje, że nom.sg. *vanduõ* przedstawia skrzyżowanie pierwotnego collectivum *u̯edōr n. (SE) z formą singularis *u̯odr̥ (SO). Z tym por. sytuację germańską, gdzie skrzyżowanie *u̯ed- i *und- prowadzi do pgerm. *wint-ra- ʽmokra pora roku’ ⇒ zima’ (stang. *winter*, stwn. *wintar*), por. Casaretto 2004, 415. — Drw. od *vanden-*: *pavandeniuĩ* adv. ʽz prądem’ (syn. *pasroviuĩ*), *priešvañdeniui* adv. ʽpod prąd, w górę rzeki’, *vandẽnė* 1. ʽpuchlina wodna’, 2. bot. ʽnadwodnik, Elatine’, 3. ʽnimfa wodna, rusałka’, *vandenykas* SD «wodnik, aquator, aquarius» [ʽkto dostarcza wodę’], *vandenìlis* neol. ʽwodór’ (por. suf. w *dagìlis*, *vingìlis*), *vandenýnas* ʽocean’, *vandenìnė* ʽpuchlina wodna’, *vandenìngas* ʽwodnisty’, *vandenininkas* ʽkto nosi a. wozi wodę’, SD *vundeninykas* «rurmistrz» [ʽdozorca wodociągów’], *vandenìnis*: *arklys vundeninis* SD «koń wodny, rzeczny, hippopotamus», *vanduotas*: SD *vunduotas* «wodnisty, aquosus», *vundenio iš žolių degimas* SD «wodek palenie, distillatio herbarum, æolipyla»; *prieš vándenį* adv. ʽpod prąd, w górę rzeki’, *su vándeniu* adv. ʽz prądem, w dół rzeki’. — Cps. *vandénkrytis* ʽwodospad’ (por. *krìsti*), *vanden.nešỹs* ʽnosiwoda’ (por. *nèšti*), *vandéntiekis* ʽwodociąg’ (por. *tiẽkti* s.v. *teĩkti*), *vandéntraukis* ʽrów nawadniający; wodociąg’ (por. *tráukti*), *vandénvežis* ʽ(koń) który wozi

[577] Metatetyczna osnowa *und-* powraca w łac. *unda* ʽfala; morze, woda; strumień, struga’ ⇐ *udna, por. de Vaan 2008, 641. Zob. też obszerne wywody Petita 2004, 82 n., 84 n.

wodę; (beczka) do przewożenia wody', *vandenvežỹs* 'woziwoda' (por. *vèžti*), *vandénviris* 'samowar' (por. *vìrti*), *vandénženklis* 'znak wodny' (por. *žénklas*), *Vankrìkštis* (zob.). — Zwraca uwagę mała ilość nazw wodnych z *vand-*, por. rz. *Vandẽlė*, *Vañdupė* (⇒ *Vandupiùkas*), *Pándenis* (*Pavandenis), n.m. *Pãvandenė* 2x, *Pavándenė* (por. stpr. n.m. *Powunden*, *Pawonden*, *Puwunden*), n.m. *Vandeniaĩ*. — Stpr. n.jez. *Wandyen*, *Wandeyn*, *Wandieyn*, cps. n.m. *Wundi-lauches*, war. *Winde-lauches*, później *Wund-laken* (AON 133, 194, 210, 233).

vangà 4 p.a. stlit. 'rola, pole', por. *Laukai esti išpūstyti, ir vangos* (*dirvos*) *stov vargiai* (Bretkun). Może konkretyzowane abstractum z suf. *-ā-* i SO *vang-* od *veng-*? Zob. *véngti*. Por. *lankà* ⇐ *leñkti*; *klampà* ⇐ *kliñpti*. Według BSW 341 i LEW 1195 *vangà* jest spokrewnione z goc. *waggs* 'παράδεισος, raj', ags. stwn. stang. *wang* 'Gefilde, niwa', stisl. *vangr* 'pole, łąka'. Tymczasem Casaretto 2004, 57 wywodzi pgerm. *wanga- z pie. *u̯onk-ó- (pwk. *u̯enk- 'krzywić się, wyginać się') i o lit. *vangà* nie wspomina. Może więc chodzi tu o germanizm? — Dalej może tu należeć łot. *uodzīte* 'strumyk; bagnisko w lesie' (ME IV, 413), łot. kuroń. *vañga* 'nisko położona, podmokła łąka z wysoką trawą; namuł rzeczny' (według ME IV, 471 wyraz ten należy raczej w znacz. etym. 'zakrzywienie, zakole' do łot. *vanga* 'ucho, kabłąk u naczynia; pętla, pętla sideł'). — Nawiązanie stpr. *wangus* EV 'Dameraw' [prus.-niem. *damerau* f. 'schlecht bestandener Eichwald, halb ausgerodete Waldfläche'], por. Trautmann 1910, 457, który dopuszcza zapożyczenie z germańskiego. — Materiał onomastyczny: lit. n.rz. *Vangà* 3x, n. bagna *Vangà*, n. lasu *Vangẽlės*; łot. n.rz. *Uodze*, n.m. *Uogre* < *Vangrē, kuroń. n.m. *Vañga*, *Vandzene*, *Als-vanga* (> *Alsunga*). — Stpr. n.m. *Wangen*, *Perwangen*, *Wangayten*, *Wangeniken*, *Wangitte*, cps. *Uder-wange* (zob. *ū́dra*), *Wange-lauken*, *Wangin-kaym*, *Wal-wange*, n.rz. *Wangoien* (AON 194n., 232).

vángstyti, *vángstau*, *vángsčiau* 'wystrzegać się, unikać kogoś, czegoś' (war. *vangstýti*), refl. *vangstýtis* 'uchylać się od czegoś, unikać, wykręcać się' — frequentativum z suf. *-styti* i SO *vang-* ⇐ *veng-*, por. *véngti* 'unikać, stronić'. Paralele: *várstyti* ⇐ *vérti*; *nárstyti* ⇐ *nérti*; *žangstýti* ⇐ *žeñgti*.

Vankrìkštis, *-ščio* gw. 'święto Trzech Króli, 6.I.' — z uproszczenia grupy spółgłoskowej w formie *vant.krikštis. Ta ostatnia wynikła z synkopowania złożenia *vanden-krikštis. War. *Vankrikštas* b.z.a., *Vankrikštai* b.z.a. Wyraz litewski jest kalką złożenia rus. *Vodo-krešči* m.pl. (Būga, RR I, 348), zob. *vanduõ*, *krìkštas* I. Zob. też *Krikštaĩ*, *Trìkaralis*.

vánta 1. 'pokryta liśćmi miotełka brzozowa a. jodłowa, używana w łaźni parowej, tzw. wienik' (*Vanodavos beržinėm vántom* 'Chłostano się brzozowymi miotełkami'. *Šlapias kaip vánta* 'Mokry jak *vanta*'), 2. gw. 'miotła do zamiatania', 3. stlit. 'kropidło'. War. *š*-mobile: *švánta*. War. *v*-mobile: *ánta*, wsch.-lit. *ùnta*. Derywaty łot. *uõtenis* a. *uotainis* 'brzoza rosnąca na suchym gruncie, o wznoszących się w górę gałęziach, używanych do wyrobu mioteł' świadczą o tym, że łot. odpowiednik nie brzmiał *vuõta, lecz *uõta; to pochodzi z dysymilacyjnego zaniku *v-* przed *u̯o*. Formacja na SO pb. *u̯ant-ā-, spokrewniona z *u̯ent- jak w *vénteris* (zob.), łot. *viete* 'witka, pręt'. Por. LEW 1196. — Vb. denom. *vantáuti* 'szukać gałęzi nadających się na miotełki łaziebne', *vantótis* 'chłostać się w łaźni miotełką brzozową; parzyć się w łaźni', przen. 'ciężko pracować'. Szerzej jest rozpowszechniona postać *vanótis* ts., powstała przez dysymilatywny zanik pierwszego z dwóch *t*.

vapė́ti, *vapù*, *vapė́jau* pot. 1. 'cicho, niewyraźnie mówić, mówić pod nosem, mamrotać', 2. 'mówić głupstwa, paplać', 3. 'o wargach: poruszać się' (*Vien jo lūpos vapėjo, lyg melstųsi* 'Tylko jego wargi poruszały się, jakby się modlił'). Durativum z suf. *-ėti* i SO *vap-* ⇐ *vep-*, zob. *vèpti*. Bez apofonii: *vepė́ti* ts. — Drw. *vapà* 'mowa, rozmowa' (*Pas mus*

ant rinkos gudiška vapa ʽU nas na targu białoruska rozmowa’), *vãpalis* a. *vàpalis* ʽgaduła, papla’, *vapãlius* ts., ⇒ vb. denom. *vàpalioti* ʽmówić niewyraźnie, mamrotać; gadać głupstwa’. Vb. *vàptelti* ʽpisnąć słówko; nagle coś powiedzieć’ pochodzi od interi. *vàpt* m.in. o niezamierzonym powiedzeniu czegoś, o zdradzeniu się słowem’.

vapsà 2 p.a. gw. ʽosa, Vespa’. War. m. *vãpsas*. War. metatetyczny: *vaspà*. Odpowiednik stpr. *wobse* EV ʽosa, Wespe’. Ze zmianą *-ps- > *-s-* odpowiada temu zach.-słow. *vosa* ʽosa’ (czes., łuż., połab.). Inne jęz. słowiańskie straciły nagłosowe *v-*, por. cs. *osa* ʽσφήξ’, ros. ukr. *osá* (acc. *ósu*), pol. *osa* albo dokonały przestawki *v*, por. ros. gw. *osvá*, błr. *asvá*. Pbsł. *u̯apsā- powstało przez asymilację z *u̯ab-sā- < pie. *u̯ob^h-s-eh$_2$-, drw. od pwk. pie. *u̯eb^h- / *ub^h- ʽtkać, snuć, pleść’ (LIV^2 658, znacz. etym. ʽtkaczka’). Por. het. *u̯epta* ʽtkał’, toch. A *wpantär* ʽtkać’, stwn. *weban* ʽtkać’, SZ gr. ὑφαίνω ʽtkać, prząść’ (*ub^h-n-), SO stwn. *wab* pf. ʽutkał’, stisl. *vefja* ʽzawijać’ (*u̯ob^h-). Nazwa ʽosy’ z metatezą *ps* > *sp*: łac. *vespa* ʽosa’ z *uospa < *u̯opsa, stwn. *wefsa*, *wafs*, stang. *wœsp*, ang. *wasp* ʽosa’. Zob. BSW 342, Specht 1944, 45n., IEW 1179, LEW 1196n., Derksen 2008, 377, Beekes 2010, 1540. — N.rz. *Vapsà*, n. bagna *Vapsỹnė*, *Vãps-raistis*. — War. z suf. *-va*: *vapsvà* 2 p.a. (SD^1 «ossa, vespa»), który jest dziś formą literacką, robi wrażenie upodobnienia do błr. *asvá* (zob. wyżej). Cps. *vapsvãlizdis* ʽgniazdo os lub szerszeni’ (por. *lìzdas*), gw. *vapsvìkulis* ts. (por. *kulỹs* ʽwór, matnia w sieci; gniazdo szerszeni’). N. lasu *Vapsvabalỹs*. — War. z metatezą *s*: gw. *vaspvà* ʽosa’.

var-, nomina na SO *var-* od *ver- (łot. *vert*, *veŗu*, *vēru* ʽbiec’), por. lit. *varýti* caus. ʽpędzić, pędzać’. Drw. *ìšvara* 1. ʽdroga, którą prowadzi się bydło na pastwisko, wygon’, 2. ʽmiejsce, zwykle na końcu wsi, gdzie spędza się bydło gromadzkie’, 3. c. ʽktoś wygnany z domu’, *pãvaras* 1. ʽdroga między polami do przeganiania bydła’, 2. ʽpomocnik pastucha’, *pavarìkas* ʽżerdź, którą naganiania się ryby do sieci’, *pavarinỹkas* ʽnaganiacz przy polowaniu’, *pavarìnis* a. *pavarinỹs* ʽpastuch idący na końcu stada’, *sąvara*, SD <suwara> «szpąga» [ʽspojenie desek u drzwi’], «ankra» [ʽspojenie w murze’], <suwara walgikłu> «strawienie pokarmu» (⇒ *sąvarus*, SD <suwarus> «strawny, łacny ku strawieniu»; ALEW 995 podaje błędną formę hasłową *suvarùs*), *varà* przest. ʽbród’, *vãras* ʽgwałt, przemoc’ (por. łot. *vara*, *vare* ʽwładza; siła, przemoc’, stpr. *warrien* ʽsiła; władza’), *vãrinas*, *-à* ʽpędząc’: *Parẽjo žąsimìs vãrinas* ʽPowrócił do domu pędząc gęsi’ (GJL II, § 316), *varùs* ʽprzymusowy, konieczny’ (*varù* adv. ʽsiłą, pod przymusem’). Cps. *šatravarỹs* ʽkto kieruje siecią przy łowieniu pod lodem’ (por. *šatrà*). — N.m. *Pavãrai*, *Pãvarės* 4x, *Pavariaĩ* (⇒ *Pavarìškis*), cps. *Jaučiavariaĩ*, *Plaũšvariai*. — Odpowiedni refleks słow. *vor-* podejrzewa się w wyrazach ros. *provórnyj* ʽzręczny, zwinny, zgrabny’, *provór* a. *provóra* c. ʽczłowiek ruchliwy, obrotny’ (por. REW II, 438).

varánka stlit. ʽlejek do przelewania płynów’, SD *varunka* «nalewka, leiek, infundibulum» (syn. *piltuvas*) — zapoż. ze stbłr. *voronka* ʽlejek’ (SLA 232, LEW 1197), por. błr. *varónka*, *-i* (ESBM 2, 63). War. *veriánka*. W kwestii akutu por. zapoż. *balánka*, *pastaránka*, *katénka*. Zob. też *trìkteris*.

vãras 1. ʽżerdź na płot’, 2. ʽlistwa poprzeczna dla wzmocnienia drzwi, stołu, krosien, brony’. Pl. *vãrai* ʽżerdzie, tyczki, drągi’. Formacja na SO *var-* od pwk. *ver-*, por. *veriù*, *vérti* m.in. ʽkłuć, wtykać’. Znacz. etym. nomen instrumenti ʽto, co służy do wtykania; to, co się gdzieś wtyka’ (por. strus. *vorŭ* ʽogrodzenie, płot; miejsce ogrodzone’). Paralele apofoniczne: *bãras* ⇐ *beriù*; *svãras* ⇐ *sveriù*. — Inne nomina na SO *var-*: *antvaraĩ* m.pl. ʽpręty tworzące ramę koszyka’, *apývaras* (zob.), *atãvaras* ʽgłębia w rzece; jama w dnie rzeki wyrobiona przez wir wodny; niezamarzające miejsce na rzece lub jeziorze, tzw. płoń; grzęzawisko’, ⇒ *atavarìnė* ʽokno w bagnie’, *atavarỹnė* ʽgrząskie miejsce, np. w lesie; topiel wiosenna’, *ãtvara* ʽdziura, otwór; błotnista droga podczas odwilży’ (por. łot. *atvars* ʽotwór, dziura’, *atvaru*

ʽpółotwarty’), *į́vara* ʽotwór do nawlekania; gruba nić, którą się przewleka pod skórą celem uwolnienia ropy z wrzodu’ (*invaraĩ* m.pl. ʽrzemienie przewleczone przez chomąto’), *pavarà* ʽwierzchni a. spodni sznur, który utrzymuje sieć rybacką’, SD «nawłoka w sieci, epidromus» (war. *pãvaras*), *pavarė̃* ʽrząd, szereg’, *pérvara* ʽpowróz, lina, na której zawieszona jest sieć’, *pérvaras* a. *peȓvaras* m.in. ʽdrążek w poprzek wozu; rozwora w wozie; żerdź używana przez rybaków; belka stropowa w stodole’, *užùvaras* ʽpłot odgradzający pola od pastwisk’. Cps. *akìvaras* ʽokno w bagnie; grzęzawisko’ (por. *akìs*; co do znaczenia por. wyżej *atavarìnė*). N.B. W związku z *pérvaras* stoi prawdopodobnie zniekształcona forma *alvaras* b.z.a. przest. ʽrozwora’, znana jedynie ze słownika Nesselmanna (1851). Przy założeniu pierwotnego brzmienia lit. †arvaras porównywano to z hapaksem stpr. *arwarbs* EV ʽLangwyt [rozwora, Langwiede]’, zob. Trautmann 1910, 302n., Endzelīns 1943, 144, LEW 9 (pwk. *i̯er-b-, jak w cs. *vĭrba* ʽἰτέα, Salix’, ros. *vérba* ʽwierzba’). PKEŽ I, 95 odtwarza za Endzelinem *en-varb-as, gdzie *varb- ma być alternanten na SO do *virb-*, por. lit. *vir̃bas* ʽrózga, pręt; suchy pręt’, łot. *vir̂bs*[2] ʽpręt, patyk; żerdź, rożen’). Mało to prawdopodobne, ponieważ dla SO *varb- nie mamy żadnych zaświadczeń.

varažbìtas gw. ʽwróżbita’ — zapoż. z błr. *varažbít, -á* (a nie z pol. *wróżbita*, jak podaje LKŽ XVIII, 131). Por. *varãžyti*.

varãžyti, *varãžiju*, *varãžijau* gw. ʽwróżyć, przepowiadać przyszłość’ (war. *varãžinti*) — zapoż. z błr. *varažýcь, -žú*, 3 sg. *varóžycь* (LKŽ XVIII, 131 niesłusznie wymienił na pierwszym miejscu pol. *wróżyć* jako formę źródłową). Por. *varažbìtas*.

varčià 4 p.a. wsch.-lit. 1. ʽsłup, na którym obraca się skrzydło wrót’, 2. ʽdrewniana oprawa drzwi, futryna, ościeżnica’, 3. ʽskrzydło drzwi’ — drw. postwerbalny na *-i̯a-* od *vart-*, por. *vartýti* m.in. ʽobracać co, obracać czym’. Paralela: *valdžià* ⇐ *valdýti*, *-džiù*. Inaczej ŽD 332 i LEW 1198, gdzie przyjęto derywację sufiksem *-čia* (z *-ti̯ā-) od pie. pwk. *u̯er- ʽobracać’. Takie tłumaczenie jest niewiarygodne w świetle faktu, że derywacji z użyciem neosuf. *-čia* nie towarzyszy apofonia *e* ⇒ *a*.

var̃das 1. ʽimię nadawane osobie’, 2. ʽnazwa czego, tytuł’, 3. ʽtytuł zawodowy jako uwierzytelnienie kwalifikacji; godność komu nadana’, 4. ʽopinia o kimś, reputacja’. SD[1]: «imię, miano, nomen», SD[1] *vardų duomi, vadinu, algoju* «dzieię, nomino, voco, appello, nuncupo», SD *vardus piktus duomi* «przezywam, przezwisko sromotne daię». Odpowiednik łot. *vàrds* ʽsłowo, wyraz; imię; mowa, przyrzeczenie’, pl. *vàrdi* ʽzamawianie, formuła zaklęcia’. Znaczenie lit. ʽimię’ jest sekundarne w porównaniu ze ʽsłowo’ i stoi w związku z zatratą odziedziczonego wyrazu, pochodzącego od pie. *h_1n(e)h_3-men- ʽimię’ (łac. *nōmen*, het. *lāman-*, scs. *imę*). Lit.-łot. *vard-* kontrastuje ze st. zanikowym pie. *u̯r̥dh-, widocznym z jednej strony w stpr. *wīrds* ʽsłowo, Wort’ (*u̯ird-a-), z drugiej strony w refleksach germańskich: goc. *waúrd* ʽsłowo’, stisl. *orð*, nwn. *Wort*, ang. *word* ts., < pgerm. *wurð-a- (por. Casaretto 2004, 87n.). Na podstawie tych refleksów odtwarza się pie. rzeczownik z alternacją *u̯ord^h-o- : *u̯r̥d^h-o-, por. NIL 729. Inaczej Petit 2004, 125n., który wiąże różnicę apofoniczną z opozycją gramatyczną ʽsingularis’ (pie. *u̯erd^h-o-, łac. *verbum*) i ʽcollectivum typu mezostatycznego’ (pie. *u̯r̥d^h-éh_2, goc. *waurda* pl.). — Sporny pozostaje wywód łac. *verbum* ʽsłowo, wyraz’, ponieważ jedni postulują tu SZ, inni znów SE, *u̯erd^{h}o- (zob. NIL 729, przyp. 1, Meiser 1998, 104). Obecnie de Vaan 2008, 664 referuje pomysł O. Hacksteina, że *verbum* itp. pochodzi ze złożenia pie. *u̯erh_1- *d^hh_1-o- o znaczeniu etym. ʽmaking a statement’ (por. het. *u̯erii̯e/a-* ʽzawołać, wezwać, nazwać’). — Drw. *bevar̃dis* ʽbezimienny; serdeczny (palec)’, *į́vardis* gram. ʽzaimek’ (neol.), *pavardė̃* ʽnazwisko’ (por. SD *paverdė* «przezwisko, cognomen, agnomen»), *pravardė̃* ʽprzezwisko, przydomek’ (por. *pražasčius*, *pražastìs* s.v. *žàsti*), SD[1] <pawarde>, SD <pawerde> «przezwisko, cognomen, agnomen», *vardìnės* a. *vardùvės* f.pl. ʽimieniny’, *vardỹnos* f.pl. ʽświecka uroczystość nadania dziecku

imienia'. Cps. *vardãdienis* 'imieniny' (kalka nwn. *Namenstag*, por. *dienà*), *vardãžodis* gram. 'nomen: rzeczownik a. przymiotnik' (por. *žõdis*), *vienavar̃dis* 'człowiek noszący takie samo imię, co ktoś drugi, imiennik', SD «drużba, cognominis» (syn. *bendravardis*). — Vb. denom. *įvar̃dyti, -iju, -ijau* 'nazywać po imieniu', *var̃dyti* gw. 'zamawiać chorobę, odprawiać czary', *išvardýti* 'wymienić po kolei, wyliczyć wszystkich'. — N.m. *Labardžiaĩ* 2x (z dysymilacji *Lab-vardžiai, dosł. 'o dobrej nazwie', por. odpowiednik historyczny rus. *Lobvordi*). N.jez. *Bevar̃dis* 2x, dosł. 'bez nazwy' (por. *Bežùvis* s.v. *žuvìs*).

varẽkur gw. ptk. 'tu oto, oto', np. *Varẽkur mano gryčia matos* 'Oto widać moją chatę'. War. *varãkur*. Są też warianty zakończone na *-kui*: *varẽkui*, *varãkui* 'tu oto', jak też war. skrócony *varẽk* ts. W wariantach na *-kui* można dopatrywać się dysymilacji na odległość: *r-r* > *r-i̯*. Etymologiczna interpretacja tych form stanowi otwarte zagadnienie. Wziąwszy pod uwagę obecność synonimicznej formy *aurè* 'oto, oto tam' (zob. s.v.), można zaryzykować przypuszczenie, że *varẽkur* pochodzi ze zmiany *vaurekur; to ostatnie powstało może w następstwie uniwerbizacji wyrażenia *va *aure *kur. Por. *và* ptk. 'oto' (*Và, ką aš radau* 'Oto, co znalazłem'), *và-gi* ptk. 'oto' (*Vàgi tasaĩ atẽjo* 'Oto ten przyszedł'), *vã* 'oto tam — wskazując dalej od siebie' (*Vã kur buvo arklio bėgta* 'Tam oto biegł koń') oraz *kur̃* adv. 'gdzie', *và-kur* ptk. 'oto gdzie'. Zob. GJL III, § 840 (na temat form *và* itp.), LEW 1197, s.v. *varãkui*. Osobno zob. *unrẽkui*.

varganistà, gen.sg. *varganìstos* m. gw. 'organista' — zapoż. z pol. *organista, -y*, z protetycznym *v-* jak w *vargõnai*, *vagur̃klas*, *võnaras*. Odpowiednik literacki brzmi *vargõnininkas*. — War. *varganìstas* — zapoż. z błr. *arhaníst, -a* (por. TSBM 1, 263; ZS 61, 86 wskazywał raczej na błr. gw. *arhanísty, -aha*; por. ESBM 1, 146).

var̃gas 1. 'trud codziennego życia i pracy; przeciwności losu', 2. 'życie w niedostatku, ubóstwie, nędzy', 3. 'wszelka troska, zmartwienie, cierpienie, nieszczęście'. SD *vargas* «klęska, clades, calamitas» (syn. *sloga*), «nędza, miseria, calamitas, infelicitas» (syn. *nelaima*, *neturtė*), «przeciwność, aduersitas, res aduersæ, afflictæ» (syn. *sloga*), «trud, lassitudo, fatigatio», «trudność, difficultas, negotium» (syn. *nepigybė*), «utrapienie, doległość, afflicatio, calamitas, angor». Adi. *vargùs* 'ciężki, uciążliwy, trudny' (DP *var̃gus*, por. Skardžius 1935, 144). Odpowiedniki bałt.: łot. *vàrgs*[2] adi. 'chory, nędzny', sb. 'nędza'; stpr. *wargs* adi. 'zły', *wargan* sb. acc.sg. 'zło, niedola, niebezpieczeństwo', ⇒ vb. denom. *vargīt, prs. *vargija > *vargii̯ > *vargei̯, por. *Sta wissa wargē mien* 'Żałuję tego wszystkiego, Das alles ist mir leydt'. — Odpowiednik słowiański: psł. *vorgŭ, por. scs. *vragŭ* 'ἐχθρός', sch. *vrâg*, *vrâga* 'wróg' (drw. *vražda* 'nieprzyjaźń'), ros. *vórog*, ukr. *vóroh*, stczes. *vrah*, pol. *wróg*, *wroga* (przest. *wrogu*) 'nieprzyjaciel', bibl. 'morderca, zabójca'. — Morfem *varg-* jest alternantem na st. *o* do *verg-* / *virg-* jak w lit. *vérgas* 'niewolnik' i *pavìrgti* 'stać się niewolnikiem, ulec zniewoleniu; poddać się'. Zob. BSW 342, LEW 1198n., 1225. Dalsza etymologizacja niepewna. Por. pie. *u̯reg- / *u̯erg- w łac. *urgeō, -ēre* 'tłoczyć, pędzić, pchać, naciskać' < *u̯orgéi̯e- < pie. *u̯r̥g-éi̯e- (IEW 1181, z uwagą, że wyrazy bsł. można również wiązać z innym pierwiastkiem, mianowicie pie. *u̯erǵ^h- 'ścieśniać, krępować', zob. *o.c.*, 1154). Kroonen 2013, 574 zestawia lit. *var̃gas* (*u̯org-o-) ze stnord. *verkr* m. 'ból, pain, ache' < pgerm. *warki- < pie. *u̯org-i- i sprowadza to do pierwiastka pie. *u̯erg- 'cierpieć, to suffer'. — Drw. *pavargėlis* SD[1] «mizerak, miser», SD «ubogi, pauper, inops, egenus» (syn. *grynas*, *neturėlis*), *pavargęs*: SD *pavargįs* «gołota» (syn. *grynas*), «mizerny; nędznik; osierociały», *var̃ganas* 'ubogi, który zaznał biedy, biednie wyglądający; o dziele: wymagający wielkiego wysiłku, o pracy: żmudny; o podróży: uciążliwy', *var̃geta* 'człowiek biedny, ubogi, biedak' (co do suf. por. *el̃geta*), *var̃ginas* 'o pracy: wymagający dużo wysiłku, ciężki, męczący, mozolny; biedny, nieszczęśliwy', *vargìngas* ts., *var̃gšas* 'biedak, nędzarz; człowiek nieszczęśliwy', *vargù* a. *var̃giai*, *vargiaĩ* adv. 'z trudem, ledwo', 'wątpliwe, kto

wie', *vargulis* SD «nędzny» (syn. *pavargįs*), *varguõlis* 'biedak, nędzarz' (neosuf. jak w *bernuõlis* ⇐ *bérnas*). Cps. *vargdiẽnis* 'biedak, nędzarz', przest. też 'żebrak' (por. *dienà*). — Vb. denom. 1. *várgsėti, -ju, -jau* 'klepać biedę' (akut metatoniczny, por. *várgstėti* s.v. *vargst-*). 2. *var̃gti, vargstù, vargaũ* 'znosić biedę i udręki, męczyć się, wysilać się, robić co z wysiłkiem, ciężko pracować, mozolić się; trapić się, martwić się czym' (por. też *Javaĩ var̃gsta* 'Zboże marnie rośnie'), *vargstu* SD[1] «kłopocę się» (syn. *sieluosi*), «osierocieię» (syn. *nupuolu*), SD «trapi mię co», *nuvargstu* SD «osłabieć», *pavargstu* SD «ubożeię» (syn. *neturtėn impuolu*); odpowiednik łot. *vãrgt, vãrgstu, vãrgu* 'chorować, biedować'; 3. *várginti* (zob.).

várginti, *várginu, várginau* 'męczyć, dręczyć'. SD[1] *varginu* «dokuczam» (syn. *nubastu*), «męczę» (syn. *maitinu, mūčiju*), «trapię», SD «morduię kogo, trapię», refl. *nusivarginu* SD[1] «spracuię się, defatigor». Vb. denominativum na *-inti* od *var̃gas* (zob.).

vargõnai, *-ų* m.pl. stlit., gw. 'organy', por. *Garbinkit jį būbnais, strūnomis ir vargonais* PK 102_6 'Chwalcie go w huczne bębny, w struny i w organy'. Zapoż. ze stbłr. *vargany* (SLA 233), por. błr. gw. *varhány, -aŭ*, ros. *vargány* (⇐ pol. *organy*). Zob. ZS 61, LEW 1199, Anikin, RES 6, 76n. Osobno zob. *argõnai* i *varganistà*. — Drw. *vargonė̃liai* m.pl. 'organki', *vargõnininkas* 'organista', vb. denom. *vargonúoti* 'grać na organach'.

vargst-, neoosnowa wyodrębniona z formy prs. *vargstù* do *var̃gti* (zob. *var̃gas*). Drw. 1. *vargstáuti* 'cierpieć niedostatek, biedować, klepać biedę; biedzić się, kłopotać się, męczyć się, mozolić się' (por. *blė́stauti* ⇐ *blė́sta*, *pýkstauti* ⇐ *pỹksta*), *vargstauju* SD[1] «gnaruię się, tenuiter vivo, ægre vitam tolero» ['skromnie żyć, poprzestawać na małym', SPXVI] (syn. *elgiuosi, vargiai peniuosi*), 2. *vargstuoti*: *vargstuoju* SD[1] «haruię, operor, laboro» ['o koniu: przygotowywać, zaprawiać do zawodów', SPXVI], 3. *várgstėti, -ju, -jau* 'biedzić się, męczyć się' (por. *drįstė́ti* ⇐ *drį̃sta*; *plūstė́ti* ⇐ *plū́sta*), 4. *vargstýnoti* gw. 'żyć w biedzie, klepać biedę' (neosuf. *-ynoti*). Budowę wymienionych czasowników omówił J. Pakerys, *Balt* XLII:3, 2007, 390n.

varijõtas gw. 'kto zachowuje się jak wariat, jest nieopanowany, nieodpowiedzialny' (*Šneka, juokiasi, laksto, mušasi — tikras varijotas*) — zapoż. z pol. przest. *waryjat*, ale pod względem akcentowym zostało upodobnione do odpowiednika błr. *var'ját, -a*, ukr. gw. *variját* (por. ESBM 2, 71). War. *varijė̃tas* 'wariat' (ZS 61; pominięte w LKŽ).

vãris, *-io* 1. 'miedź, Cuprum', 2. 'brąz, stop miedzi z innymi metalami'. Starsza postać *vãrias* (m.in. SD). Odpowiednik łot. *vaŗš*. Z innym suf.: stpr. *wargien* EV 'miedź, Kupper [Kupfer]', czyt. [varjən] lub [varijən], prawdopodobnie z *var-(i)ja-; wykładnik <-en> oznacza neutrum, w zgodzie z odpowiednikiem nwn. *das Kupfer* (por. łac. *cuprum*). Bez etymologii. Por. ME IV, 484 i LEW 1199n., gdzie odnotowano podobieństwo *vãri(a)s* do czeremiskiego *vörģene* 'miedź'. PKEŽ 4, 221 przypomniał hipotezę V.V. Ivanowa (*Balt* XIII:1, 1977, 234n.) o pie. *u̯ori̯o- 'miedź', wywodzącym się od czas. pie. *u̯er- / *u̯er- 'płonąć; ogrzewać, podgrzewać'. Anikin, RES 6, 61 sceptycznie odniósł się do próby powiązania psł. *varŭ 'wrzenie; wrzątek' z lit. *vãris* i stpr. *auwerus* 'żużel, szlaka'. Osobno zob. *miẽdis*. — Drw. *vãriai* pl.t. 'miedź; miedziane okucie (oprawa) fajki', *vãrinas* przest. 'miedziany', *varinė* stlit. 'miednica' (kalka z pol. *miednica*; por. *mednýčia*), *vãrininkas* 'kotlarz' (por. *varkalỹs*), *varìnis* 'kocioł mosiężny, naczynie miedziane; drobna moneta, miedziak' (odpowiednik stpr. *warene* EV 'kocioł mosiężny, Messingkessel', ze zmianą *in > *en*), *variõkas* 'pieniądz miedziany' (por. suf. *-'ak* w pol. *miedziak* ts.). Cps. *skaistavaris* SD «spiża, æs caldarium, æs fusile» ['stop miedzi, cyny i cynku'] (por. *skaistùs*), *švìtvaris* 'brąz', dosł. 'połyskująca miedź' (por. *šviìsti*), *varkalỹs* (zob.), *žálvaris* 'mosiądz, brąz', dosł. 'czerwonawa miedź' (por. *žãlas*). Vb. denom. *variúoti* 'pokrywać miedzią, miedziować' (łot.

vaŗuôts ʽpokryty miedzią, miedziowany’).

varýti, *varaũ*, *variaũ* 1. ʽzmuszać do ruchu, pędzić, pędzać (ludzi, bydło)’, 2. ʽzmuszać do pracy’ (*varýti prie dárbo* ʽpędzić do roboty’), 3. ʽwypędzać skąd, przepędzać z jakiegoś miejsca’, 4. ʽusuwać z organizmu (o ziołach, lekarstwie)’, 5. ʽ(drewno) spławiać rzeką’, 6. ʽo rzece: toczyć wody, płynąć’ (*Kur Nevėžis gryną vandenį savo ing Nemuną varo* ʽGdzie Niewiaża wtacza czyste swe wody do Niemna’), 7. ʽwbijać (kół, klin)’. Causativum z suf. *-yti* i SO *var-* od pwk. pb. *u̯er-, por. łot. *vert*, *veŗu*, *vẽru* ʽbiec’ < pie. *u̯er- ʽbiec’ (BSW 353, LEW 1200, LIV[2] 685); lit. odpowiednik *veȓti, *veriù, *veriaũ nie zachował się. Znacz. etym. ʽsprawiać, że ktoś biegnie’, ʽzmuszać kogo do biegu’. Paralele apofoniczne: *darýti* ⇐ *derù*; *stabýti* ⇐ *stebiúosi*. — Obok tego jest formacja o pierwiastku na SZ *vir-*: *vìrdyti* (zob.). — Cps. *apvarýti* ʽpędząc (bydło, konie) zmusić do obejścia, obiegnięcia czego’, *atvarýti* ʽprzypędzić, przygnać’, *išvarau* SD «wyganiam» (syn. *ištremiu*), *įvarýti* ʽwpędzić, zapędzić; wbić, np. gwóźdź, klin’ (*įvarýti báimės* a. *siaũbo* ʽnapędzić strachu’), *nuvarýti* ʽodpędzić, zapędzić, zmęczyć’, *parvarýti* ʽprzypędzić z powrotem’, *privarau* SD[1] «przyganiam», *suvarýti* ʽspędzić, wpędzić, zapędzić’, *suvarau kruvon* SD «zganiam do kupy». Refl. *atsivarýti* ʽprzypędzić sobie (trzodę), popędzić (za zbiegiem)’, *įsivarýti* ʽwpędzić sobie coś; rozochocić się’, *nusivarýti* ʽpopędzić (swoje)’, przen. ʽzmęczyć się’, *nusivarýti nuo kójų* ʽupadać z nóg’. Nomina zebrano pod hasłem *var-*. — Neoosn. *vary-*: *išvarymas iš tėvykščios* SD «wygnanie z oyczyzny», *nuvãrymas* ʽpędzenie, zaganianie (bydła, koni)’, *varyklà* ʽdroga ma pastwisko, wygon’ (war. *varỹklė*, *varyklẽ*), n.m. *Varỹklos*. Tu też stpr. *epwarīsnan* ʽzwycięstwo, Sieg’, urobione od czas. *epvarīt < *apvarīti (LAV 396). Z innym suf.: łot. *apvarêt* ʽpokonać, überwältigen’. — Neoosn. *varyt-* (⇐ ptc. *varýtas*): *atvarýtinis* ʽbydlę przypędzone przez żonę do gospodarstwa męża; dziecko przyprowadzone przez żonę do domu męża’ (syn. *atvestìnis*). — WSO *u̯ōr-, psł. *var-i-: scs. *variti*, *varjǫ* ʽwyprzedzać, uprzedzać’ (intens. *varjati*, *prědŭvarjati*), ros. *varítь*, *varjú* ʽuprzedzać o czym, przestrzegać, chronić przed czym’ (intens. *varjátь*), drw. *predvarítelьnyj* ʽuprzedni, poprzedzający, zapobiegający; tymczasowy’; czes. *variti*, *-im* ʽschodzić z drogi, usuwać się, ustępować’, *odvařit koho* ʽodpędzić, odegnać’. Zob. REW I, 170n., Machek 1968, 677, Anikin, RES 6, 90 (s.v. *varítь* III).

varkalỹs, *-io* 3 p.a. 1. ʽrzemieślnik wyrabiający przedmioty z miedzi (kotły, rondle), kotlarz’, 2. ʽrzemieślnik powlekający przedmioty metalowe cyną’. Złożenie członów *vãris*, *-io* ʽmiedź’ i *-kalys*, n. agt. od czas. *kálti* ʽkuć, kować’. Odpowiednik łot. *varkalis*, *vaŗkalis* ʽKupferschmied’. Paralele: *auksakalỹs*, *gìrnakalis*. War. z II członem *-kala*: *várkala* a. *varkalà* ʽkotlarz’. — Z onomastyki por. nazw. *Varkalà*, *Vaȓkala*, *Várkalis*, *Varkalỹs* (LPŽ), n.m. *Vaȓkalės*, *Varkaliaĩ* 2x (⇒ *Varkalìškės*, *Varkalìškiai*), n.rz. *Varkãlis*. Do tego toponimy stpr. *Warikallen*, *Warkallen*, *Warkellen*, ze zmianą *va* > *vu*: *Wurcallen* (AON 196).

varlẽ 4 p.a. 1. ʽżaba, Rana’ (war. *vaȓlė* 2 p.a.), 2. ʽostryga’, 3. ʽmiękkie miejsce na spodzie kopyta końskiego’, 4. gw. ʽwrzód a. guz pod językiem konia’, 5. gw. ʽskaza w tkaninie’, 6. gw. ʽwęzeł na rzemieniu bata’. SD *kurkia varlės* «rzegocą żaby, skrzeczą żaby». War. m. *vaȓlas*. Forma gw. *varglẽ* jest poświadczona w użyciu przenośnym jako obelga skierowana do wyrostka. Formalnie odpowiada ona łot. gw. *varglis* ʽżaba’ (insercja *g* do grupy *r-l* jak w łot. *ērglis*, zob. s.v. *erẽlis*). Niejasne jest *d* w łot. liter. *varde* ʽżaba’ (⇒ *var̂dene* ʽwielka, budząca wstręt żaba’). Podobna do litewskiej osnowa *worl-* ukazuje się w toponimach pruskich (zob. niżej). Objaśnienie sporne. LEW 1200 był zdania, że *varlẽ* pochodzi z przekształcenia plit. formy *vardė = łot. *var̂de*. — Drw. *vaȓlinas* ʽsamiec żaby’, *varlýnas* ʽskupisko żab’, *varlỹnė* ʽmiejsce, gdzie się trzymają żaby’, *varlóžis* ʽkijanka, larwa żaby’ (suf. jak w *galvóžis* ts.), *varlũžas* ʽktoś o wielkiej głowie’, *varliũžas* ʽżabka’ (w zwrocie do człowieka). Zdrobnienia: *varlė́nas*, *varliū́kštė*, *varliū́tė* a. *varliū́tis* ʽżabka’. Cps. *kíetvarlė*

ʽropucha’ (por. *kíetas*), *varlakõjė* bot. ʽniezapominajka błotna, Myosotis palustris’ (por. *kója*), *varlãromis* (zob. *rómyti*), *varlãskrodis* (zob. *skrósti*), *varliagal̃vis* ʽkijanka’ (dosł. ʽistota o żabiej głowie’, por. *galvà*). — N.m. *Var̃liai*, *Varliaĩ*, *Varlỹnė* 3x (por. stpr. *Worlyne*, *Vorlien*, AON 208, 234), *Varluvà*, *Pavarlỹs*, *Varlakõjas*, *Várlaukis* 2x (*Varl-laukis). N.rz. *Varlẽ* 2x, *Varlénka*, *Varlã.upis*, *Var̃liupis*, *Var̃lupis* 11x, n.jez. *Var̃lis*, *Varlỹs*, *Varlìnis* 5x, *Var̃leistis* (*Varl-leistis), n.jez. *Varlakỹs*, *Var̃ležeris*.

var̃mas 1. żm. ʽkomar’ (*Varmai — didiejai, uodai — padidoki, kuĩsiai — maželiučiai. Kuisis yra mažyliukas, o tas var̃mas yr didesnis, ilgais rietais*), 2. gw. ʽgiez’ (*Var̃mas už bitę didesnis, rudas, puola karves* ʽ*Varmas* jest większy od pszczoły, rudy, tnie krowy’), 3. gw. ʽwszelki owad tnący’, 4. gw. ʽlatająca mrówka’. War. *vármas* 3 p.a. Analiza: *u̯ar-ma-. Formacja na SO do pwk. pie. *u̯er- ʽzginać się, kręcić się’? Por. IEW 1152, LEW 1201. — N.m. *Ùžvarmis*, *Varmìkė*. N.rz. *Var̃mė* (ob. *Vermẽ*), *Varmijà*. Tu też nazwa ʽWarmii’, prowincji w Prusach: *Warmia*, *Worme-land*, *Erme-landt* (AON 196). — Jeśli stpr. *wormyan* EV ʽczerwony, rot’, *warmes* ob. *warmun* ts. u Grunaua (Trautmann 1910, 465) stoi w związku z nazwą ʽrobaka, czerwia’, podobnie jak np. słow. *čĭrv-enŭ ʽzabarwiony czerwiem’ ⇐ *čĭrv-ĭcĭ ʽowad czerwiec, hodowany dla czerwonego barwnika’, to można postulować analizę *u̯arm-ii̯a- ʽczerwiowy’ (nieco inaczej PKEŽ 4, 263: *varmja-). War. sufiksalny *urminan* ʽczerwony’ pochodzi chyba ze zmiany gw. *u̯urmin- < *vurmin- < *varm-in- (por. Kuryłowicz 1987, 369). — Odpowiedniki innojęzyczne pokazują st. zanikowy, por. 1° strus. *vermije* n. coll. ʽszarańcza, robactwo’ < *vĭrm-ije, drw. ukr. *vermjányj* ʽczerwiony’ (por. BSW 342n.), 2° goc. *waúrms* m. ʽrobak; wąż’, stisl. *ormr* ʽwąż’, nwn. *Wurm* ʽrobak’ < pgerm. *wur-ma- < pie. *u̯r̥-mó- (IEW 1152; Kroonen 2013, 600: pgerm. *wurmi- m. < pie. *u̯r̥-mi-), 3° łac. *vermis*, *-is* m. ʽrobak, gąsienica’ < *u̯ormi- < pie. *u̯r̥-mi- (de Vaan 2008, 665). Tu może też gr. ῥόμος ʽkornik’, o ile jest dialektalnym wariantem do *ῥάμος < pgr. *u̯ramos (por. IEW 1152, Beekes 2010, 1291).

varmógalis, *-io* gw. ʽgruba tkanina domowej roboty’, war. *var̃magalis*. Niejasne. Złożenie członów *var̃mas* i *gãlas*. Takie zdanie, jak *Kaldros buvo varmógalio, ašutinės kokios, kokių nuobrukų, kad apėsdavo kūną* ʽKołdry były [robione] z *varmogalis*, z włosia jakieś, z jakichś włóknistych odpadków, tak że gryzły ciało’, pozwala myśleć o znaczeniu etym. ʽtaki, co gryzie jak *varmas*, czyli komar’.

várna ʽwrona, Corvus corone’. Odpowiedniki bsł.: łot. *vãrna* (*vārne*), stpr. *warne* EV ʽwrona, Kro [Krähe]’, psł. *vorna, por. scs. *vrana*, sch. *vràna*, słń. *vrána*, ros. *voróna*, czes. *vrána*, pol. *wrona*. — Z innym suf.: lit. *var̃nas* ʽkruk, Corvus corax’ (war. *várnas*), stpr. *warnis* EV ʽkruk, Rabe’, psł. *vornŭ, por. rcs. *vranŭ* ʽkruk’, sch. słń. *vrân*, ros. *vóron*, czes. przest. *vran* ts. Wymienione wyrazy polegają na substantywizacji przymiotników pbsł. *u̯ārna- ʽczarny’, f. *u̯ārnā- ʽczarna’. Por. BSW 343, LEW 1201). Nussbaum 1986, 8 tłumaczył akut *várna* formacją vr̥ddhi, użytą dla scharakteryzowania drw. feminini, podobnie jak w wypadku *kárvė*. Zob. też Derksen 2008, 528. — Przymiotnik *u̯ārna- utrzymał się w użyciu słowiańskim, por. scs. *vranŭ*, *-a* ʽczarny’, słń. *vrân*, f. *vrána*, sch. *vrân*, ros. *voronój*, czes. *vraný*, pol. przest. *wrony* ts., m.in. o maści końskiej (por. lit. *varnas* SD «koń wrony, coracinus»). Pbsł. *u̯ārna- ʽczarny’ może być refleksem pie. *u̯orH-nó- ʽczarny od opalenia, spalenia’ (transponat), tj. adi. dewerbalnego z suf. *-no- i SO *u̯orH- od pwk. *u̯erH- ʽbyć gorącym’, por. het. *urāni* ʽpali się’, scs. *vĭritŭ* ʽwrze, gotuje się’, inf. *vĭrěti* (LIV[2] 689). Znacz. etym. ʽspalony, opalony’ ⇒ ʽczarny od spalenia’ ⇒ ʽczarny’. Por. REW I, 228n., Snoj 2003, 833, Boryś 2005, 710. Zob. *vìrti*, *võras*. — Drw. *varnénas* 1. ʽszpak, Sturnus vulgaris’, 2. ʽkos, Turdus merula’, 3. ʽkawka, Colveus monedula’ (por. suf. w *paukštė́nas*), *var̃ninas* a. *várninas* ʽsamiec wrony’, *varniùkas* ʽpisklę wrony’, *varnýkštis*, *varnýtis*, *várnūtis* / *várnuitis* ts. Cps. *júodvarnis* ʽkruk’ (por. *júodas*), *varnalė́ša* (zob.), *varnalizdis* ʽgniazdo wronie’ (por.

lìzdas), *žilvarna* ˈsiwa wronaˈ (por. *žilas*). Por. stpr. *warnaycopo* Ev ˈptak dzierzba a. srokosz, Warkringel [der Würger, Lanius]ˈ [shrike, butcher-bird] < *varni̯a-kap-, znacz. etym. n.agt. ˈtaki, co zadziobuje wronyˈ, por. lit. *kapóti* (PKEŽ 4, 224n., Larsson 2010, 80n.). — N.rz. *Var̃nas*, *Var̃nė* (por. stpr. *Warne*), *Varnénka*, *Várnupė*, n.jez. *Varnỹs*, *Varnýnas* i *Varnãkis*, *Várnakampis*. N.m. *Var̃nė*, *Várnos*, *Várnaičiai* 3x, *Varnẽliai* 2x (⇒ *Varnẽliškiai* 2x), *Varnénai* 3x, *Várniškės* 9x, *Várniškiai* 8x, *Pãvarnis*, cps. *Var̃nabūdė* (por. *Senãbūdis*), *Var̃nagiriai* 2x, *Varnakaliaĩ*, *Varnakẽ*, *Varnãkiai*, *Var̃nakampis*, *Várnalaukis*, *Varnaraĩstis*, *Var̃nasalis*, *Var̃našilis*, *Var̃nupis* 2x. — Stpr. n.w. *Warne*, n.m. *Warne*, *Warnnaw*, *Warnelin*, *Warnye*, *Warniken*, *Warnikaym* (*Warnik-kaym), por. AON 197, 234.

varnalė́ša bot. ˈłopian, łopuch, Arctium, Arctium lappaˈ. SD[1] «łopian», SD «łopian, rzep wielki, łopuch, bażyna». War. *varnalė́šas*, *varnalė́šis* (SD *galva varnalėšio, dagilio* «kolka, główka koląca na oście, na łopianie»). Są też warianty z *-lež-* w II członie: *varnalė́ža*, *varnalė́žas*, *varnalė́žis* i *varnãreža*. I człon jak *várna* ˈwronaˈ, ale II człon pozostaje zagadką (por. *lė́šos*). LEW 1201 przytoczył dla I członu porównanie z łot. *vãrlapas* bot. ˈpodbiał pospolity, Tussilago farfaraˈ < *vārn-lapas (w ME IV, 506 nie było wzmianki o lit. *varnalė́ša*). Zob. też *lapũkas*. — N.m. *Varnalė́šai*.

várpa 1 p.a. 1. ˈkłosˈ (*išleidžiu varpų* SD «kłosy wypuszczam»), 2. przen. ˈczłonek męski, penisˈ[578], 3. gw. ˈząb żelazny u sochy, narógˈ, 4. gw. ˈszpic świdraˈ. Dewerbalne nomen instrumenti z suf. *-ā-* i SO *varp-* ⇐ *verp-*, por. *ver̃ptis* ˈwwiercać sięˈ (nieco inaczej LEW 1202: należy do *varpýti*). Odpowiednik łot. *vãrpa* ˈkłos; bijak cepa; bicz spleciony ze skóry; gotowany ogon świńskiˈ. Paralele apofoniczne: *várža* ⇐ *ver̃žti*; *sagà* ⇐ *sègti*; *lakà* ⇐ *lẽkti*. Znacz. etym. ˈnarzędzie do wiercenia; świder, wiertłoˈ. Znacz. ˈkłosˈ jest przenośne, podobnie jak w wypadku psł. *kolsŭ, znacz. etym. ˈkolecˈ (drw. od *kolti ˈkłućˈ), potem ˈościsty kłos niektórych roślin, zbóżˈ, por. Boryś 2005, 238, s.v. *kłos*. Porównanie z łac. *verpa* f. ˈczłonek męskiˈ (Catullus) pozostaje niepewne pod względem formalnym: praforma *u̯erp-ā- albo *u̯r̥p-ā- (zob. WH II, 761; brak *verpa* w słowniku de Vaana 2008). Akut lit. *várpa* jest widocznie wtórny, ale czeka na objaśnienie. — Drw. *varpingas* SD «kłosowaty, kłosisty», *varpinis* SD «kłosiany», *varpuotas* SD «kłosowaty» (syn. *varpingas*), *várputis* bot. ˈperz, Triticum repensˈ, ⇒ *varputýnas* ˈziemia porośnięta perzemˈ, vb. denom. *įvarputė́ti* ˈzarosnąć perzemˈ. Cps. *varparinktė* (zob. *riñkti*), *žemynvar̃piui* adv. żm. ˈkłosami w dółˈ, scil. kłaść strzechę (por. *žemỹn*, syn. *žemỹnražiui* s.v. *rãžas*). — N.m. *Varpùčiai*, *Varpučiaĩ*, *Várputėnai*. N.rz. *Var̃pė*, *Várpė*, *Varputỹs* a. *Várputis*.

var̃pas ˈdzwon kościelnyˈ — formacja dewerbalna na SO *varp-* ⇐ *virp-*, por. *virpė́ti* ˈdrgać, drżećˈ (zob. s.v.). Znacz. etym. ˈprzedmiot, który wprawia się w drganieˈ. Por. LEW 1202. — Drw. *varpẽlis* ˈdzwonek, dzwoneczekˈ, *var̃pinė* ˈdzwonnicaˈ (⇒ *var̃pininkas* ˈdzwonnikˈ), *var̃pinyčia* ˈdzwonnicaˈ (m.in. SD) — kalka słowotwórcza z pol. *dzwonnica* (Borowska 363). — Vb. denom. *varpinti*: *varpinu* SD «dzwonię». — N.m. *Var̃piai*, *Var̃pininkai*, *Pavarpiaĩ* 2x.

varpýti, *varpaũ*, *varpiaũ* 1. ˈkłuć, dziurawićˈ, 2. ˈkopać, przekopywać ziemięˈ, 3. ˈwtykać tyczkiˈ, 4. ˈza pomocą wetkniętego kija oznaczać miejsce, gdzie zasiano zbożeˈ, 5. ˈdłubać (w nosie, w zębach)ˈ. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *varp-* ⇐ *verp-*, por. *išver̃pti* m.in. ˈwydrążyć, wywiercićˈ. SD *varpau terpu dantų* «dłubię w zębach», *pavarpau* SD «dziurawię», *privarpau virpčiais apvynius* SD «obtykam zioła, chmiel»; *išvarpýti* ˈpodziurawić, powydrążać, powydłubywać, powygryzać — o robactwieˈ. — Neoosn. *varpy-*: *varpýtas* ˈpodziurawiony, z dziuramiˈ, SD «dziurkowaty». — Z innym suf.: *varpstýti* ˈkopiąc spulchniać ziemię; kłuć, wtykać tyczkiˈ, *apvarpstýti* ˈotykać, zatykać, oplatać koły płotu

[578] Por. drw. łot. *vãrpiņa* ˈpenisˈ. Por. jeszcze gr. τρυπάω 1. ˈwiercić, przewiercaćˈ, 2. ˈfutuereˈ.

witkami’. Neoosn. *varpst-*: *var̃pstė* (zob.). — Nomina na SO *varp-*: *var̃pas* (zob.), *várpa* (zob.). Cps. *kir̃mvarpa* ʽkornik, Ipidae; mól mączny’, znacz. etym. ʽrobak (*kirmìs*), który się wwierca, który drąży drzewo’; war. *kir̃varpa*, *kìrvarpas* — przez dysymilacyjny zanik *m* przed *v*; *kinìvarpa* (zob.).

var̃pstė 2 p.a. 1. ʽdrewniany przyrząd do ręcznego przędzenia, wrzeciono’, 2. ʽmlon w żarnach’, 3. gw. ʽoś koła’, 4. gw. ʽtyka, pałka, kij; mątewka’ — sb. postvb. na *-ė* od neoosn. *varpst-*, por. *varpstýti* s.v. *varpýti*. Z innym suf.: *var̃pstis* ʽkądziel, pęk lnu, konopi a. wełny przygotowany do przędzenia’, SD «kądziel; przęślica; wrzeciono». Paralele słowotwórcze: *dañgstė* a. *dañgstis* ⇐ *dangstýti*; *klõstė* ⇐ *klóstyti*. — N.rz. *Var̃pstė*, *Varpstẽ*, n. bagna *Var̃pstis*.

varsà 4 p.a. gw. 1. ʽkolor, barwa’, 2. przest. ʽkosmyk, pasemko włosów, sierści, futra’, SD *varsa* «kosm, kosmek wełny» (syn. *sruoga*) — zapoż. z błr. gw. *vórsa* (SLA 233, LEW 1202). Por. błr. *vórs*, *-u* ʽwłos, kosmyk’ (ros. *vors* obok f. *vórsa*). — Drw. *varsvà* ʽkolor, barwa’ (por. *vapsvà* ob. *vapsà*). Vb. denom. *varsóti* ʽkosmacić (powierzchnię tkaniny)’, ⇒ *varsótas* 1. ʽkosmaty, włochaty’, 2. ʽbarwny, różnokolorowy’.

varsnà 2, 4 p.a. 1. przest. SD «ciąg w oraniu» (syn. *varstas*), 2. przest. ʽdawna miara długości, licząca ok. 100 m’ (*Varsnõs ilgumo pasėjom linų*), 3. hist. ʽwiorsta, rosyjska miara długości, licząca 1,067 km’ (*Augau Kubiliuose, trys varstai nuo Naumiesčio*), 4. gw. ʽwąski pas ziemi’, 5. gw. ʽbruzda, skiba’, 6. przen. ʽparagraf w pisaniu’ (*varsna rašto* SD «paragraf»). Dewerbalna formacja z suf. *-snā-* lub *-nā-* od SO *vars-* ⇐ *vers-* / *virs-*. War. z insercją *k*: *varksnà*. Apofonii podlega tu neopierwiastek wyabstrahowany z formy inf. *ver̃sti* ʽobalać, przewracać’ lub *vir̃sti* ʽprzewracać się’ (zob. s.v.). Znacz. etym. n. act. ʽprzewracanie ziemi (odkładanie skiby ziemi za pomocą pługa)’. Inaczej LEW 1202n., który wychodzi od osnowy *vart-* jak w *vartýti*. Z innymi suf.: *var̃smas* przest. ʽstaja, dawna miara odległości’, też ʽmiara długości gruntu’, *var̃stas* I, II (zob.). — N.m. *Varsnẽliai*, *Pusvarsnẽliai*.

var̃stas I 1. ʽwiorsta orna’, 2. przest. SD «ciąg w oraniu», «staie, miara» (syn. *varsna*). Dewerbalna formacja z suf. *-ta-* od SO *vars-* ⇐ *vers-* / *virs-* (zob. wyżej syn. *varsnà*). — Do tego litewskiego brzmienia dostosowano transpozycję wyrazu ros. *verstá*, *-ý* ʽdawna miara długości, wynosząca 1,067 km’, stąd *var̃stas* ʽwiorsta rosyjska’. Nieco inaczej LEW, 1203. Por. błr. *vjarstá*, *-ý* ʽwiorsta’, pl. *vërst*. — N.B. Polską formę *wiorsta* ʽdawna rosyjska miara długości’ zlitewszczono na gw. *viõrstas* lub *viòrstas* oraz *liórstva* (JUŠK).

var̃stas II żm. ʽzboża jare’, np. *Visą var̃stą pasėjau: avižas, miežius, žirnius* ʽWszystkie zboża jare posiałem: owies, jęczmień, groch’. Odpowiednik łot. gw. *vārsts* ʽSommergetreide’. Formacja na *-tas* od neopwk. na SO *vars-* ⇐ *vers-* / *virs-* (zob. *ver̃sti, vir̃sti*). Por. LEW 1203, ME III, 510. — Drw. *varstíena* a. *varstíenos* pl. ʽzboża jare’, cps. *var̃stvokis* ʽczas zbioru zbóż jarych’ (por. *vókti*). Vb. denom. *nuvarstúoti* ʽsprzątnąć zboże jare’.

var̃stas III gw. ʽzajęcie, zatrudnienie’ (*Nedoras var̃stas*) — formacja na *-tas* od neopwk. *vars-* ⇐ *vers-*, por. *ver̃stis* ʽtrudnić się czymś’. Z inną budową: *ver̃slas* (zob.). — Tu zapewne też gw. *varstaĩ* m.pl. ʽszczyt prac polowych’, por. *Per varstus nėr kada i galva paskasyt*. *Nėr kada gulėtie, kai ųžstoja varstaĩ.*

várstyti, *várstau*, *várščiau* (war. *varstýti*) 1. ʽnadziewać na co, przeszywać; nizać, nanizywać na sznur’ (łot. *vãrstît*), 2. ʽsznurować (buty)’, 3. ʽszyć (grubym ściegiem)’, 4. ʽodmykać i zamykać (drzwi)’, 5. ʽprzebierać palcami (paciorki różańca)’, 6. przen. ʽprzenikać ciało, serce (o bólu)’. Frequentativum z suf. *-styti* i SO *var-* ⇐ *ver-*, por. *vérti* ʽkłuć, przeszywać’. Paralele apofoniczne: *nárstyti* ⇐ *nérti*; *tvárstyti* ⇐ *tvérti*; *válstyti* ⇐ *vélti*. Cps. *išvárstyti* 1. ʽrozebrać (naszyjnik)’, 2. ʽczęstym otwieraniem drzwi wypuścić (ciepło z

pokoju)', *įvárstyti* 'nawlec (wiele nici)'. Refl. *várstytis* 'nanizywać sobie', *nusivárstyti* 'pozwlekać sobie (paciorki z nitki)'. — Neoosn. *varst-*: *várstė* a. *várstis* f. 'naszyjnik, sznur pereł', *var̃stis* 'sznurek do nizania', *apvárstis* 'sznurek mocujący łapeć do nogi' (por. łot. *pavārkšķi, pavāršķi* m.pl. 'rzemyki, sznurki przy łapciach'). — Neoosn. *varsty-*: *várstydinti* 'kazać zamknąć drzwi', *várstytiniai bãtai* m.pl. 'buty sznurowane'. — N.rz. *Várstis, Várstupis*.

varstõtas stlit., gw. 1. 'pomieszczenie wraz z narzędziami do wykonywania prac rzemieślniczych' (SD[1] «warstat»; brak w SD), 2. 'warsztat tkacki, krosno', 3. 'wszelka pracownia', 4. 'podstawa kołowrotka'. Z uwagi na miejsce akcentu jest to zapożyczenie ze stbłr. *varstat, vorstat* (⇐ stpol. *warstat*), por. błr. gw. *varstát, -a* (ESBM 2, 65). Inaczej SLA 233 i LEW 1203: zapoż. ze stpol. — Błr. liter. *varštát, -a* 'warsztat stolarski a. ślusarski' oddaje pol. *warsztat, -u*. — Łot. *varstats* 1. 'narzędzie rzemieślnik', 2. 'warsztat stolarski' ma według ME IV, 480 pochodzić ze stpol. *warstat*. Bardziej jednak prawdopodobne wydaje się tu zapożyczenie z jęz. litewskiego. — Lit. gw. *várkštotas* 1 p.a. 'warsztat; koło garncarskie' jest zapoż. z nwn. *Werkstatt* f. (GL 146). War. *varkštõtas* został pod względem akcentowym wyrównany do slawizmu *varstõtas*.

varškė̃, acc.sg. *váršką* 3 p.a. 1. 'twaróg, produkt otrzymywany z kwaśnego, ogrzanego mleka', 2. 'ser ze słodkiego mleka'. Formacja na SO *varšk-* od *viršk-*, por. *vìrkšti* m.in. 'ścinać się, zsiadać się — o mleku'. Znacz. etym. 'zsiadłe mleko'. — Izolowany refleks SE *veršk-*: wsch.-lit. *verškė̃* 3, 4 p.a. 'twaróg'. — Drw. *varškė̃tis* 'bułka a. ciasto z twarogiem, sernik', *var̃škinas* 'o mleku: ścięte, zsiadłe'. Cps. *svíestvarškė* 'twaróg z masłem' (por. *svíestas*), *varškė́sunktė* 'woreczek do odsączania, wyciskania sera' (por. *suñkti*). Vb. denom. *varškė́ti* 'o mleku: ścinać się na twaróg', *privarškė́ti* '(o jamie ustnej oseska) pokryć się pleśniawkami, białoszarymi nalotami, tzw. *šerpės*', por. *Privarškė́jusi burna kūdikio*, t.y. *pilna svembių* (JUŠK).

varškùs, *-ì* 4, 3 p.a. gw. 'o jedzeniu: strawny, lekkostrawny' — dewerbalne adi. z suf. *-u-* i SO *varšk-* ⇐ *viršk-*, por. *vìrškinti* '(o żołądku) trawić, przetrawiać'. Paralele apofoniczne: *maršùs* ⇐ *pamir̃šti*; *smardùs* ⇐ *smirdė́ti*; *alsùs* ⇐ *il̃sti* (por. GJL II, § 72). War. bez apofonii: *virškùs* 'strawny'. Refleksu na SE †veršk- nie widać. — Drw. *nevarškùmas* 'niestrawność'.

vart-, nomina na SO *vart-* od *vert-*, por. *verčiù, ver̃sti* 'obalać, przewracać', iter. *vartýti*: *apývarta* 'obrót, obieg' (*paléisti į apývartą* 'puścić w obieg'), *atóvarta* 'rola dwa razy odwrócona', *ãtvarta* a. *ãtvartas* 'drugie oranie odłogu a. pola po koniczynie', *ãtvartos* f.pl. ts., też 'klapy, wyłogi u marynarki' (war. *atvartaĩ*), *ìšvarta* 'to, co wywrócono, rozwalono; drzewo wywrócone z korzeniem, wykrot', *ìžvartas* SD «wywrot, wywrocenie» (por. pol. gw. *wywrot* 'drzewo wywrócone' ⇐ *wywrócić się*), *núovarta* 'strome zbocze, osuwisko; lawina' (⇒ *panúovarta* 'głębia przy samym brzegu jeziora a. rzeki; pochyłość, stromizna na drodze'), *nū̃vartos* żm. 'mnóstwo, wielka ilość', *pravartùs* (zob.), *príevarta* (zob.), *sąvarta* (zob.), *ùžvarta* 'stos, kupa, sterta, usypisko', *varčià* (zob.), *var̃tai* (zob.), *vartaĩ* (zob.), *vartẽklis* 'odkładnica pługa'. — Cps. *síelvarta* (zob.), *sniẽgvartos* f.pl. 'drzewa przewrócone pod ciężarem śniegu' (por. *sniẽgas*), *šū̃dvarčiai* m.pl. wulg. 'wóz do wożenia gnoju' (por. *šū̃das*), *vė́travarta* 'wiatr łamiący drzewa' (por. *vė́tra*). — N.jez. *Vartišỹs*, n.rz. *Vartulỹs, Lókvartis*. — W słowiańskim por. scs. *vratŭ* 'τράχηλος', sch. *vrât* 'szyja', ros. *vórot, vórota* 'kołnierz', słń. *zvrât* 'obrócenie pługa na końcu bruzdy' (BSW 354), pol. *nawrót, obrót, powrót*.

var̃tai, *-ų* 2 p.a. m.pl. 1. 'wrota, wielkie drzwi (np. w stodole, w ogrodzeniu)', 2. 'bramka na boisku piłkarskim', w gwarach: 3. 'drzwi' (*Var̃tai į stubą* 'Drzwi do izby'), 4. 'brama weselna', 5. 'właz w ulu'. Odpowiedniki bsł.: łot. *vàrti* m.pl. 'wrota; furtka w ogrodzeniu; stojak służący do suszenia koniczyny', stpr. *warto* EV 'drzwi domu, Thoere

[Haustüre]', *wartin* acc.sg. 'drzwi'; psł. *vorta n.pl. 'wrota', por. scs. *vrata* n.pl. 'πύλη', sch. *vráta*, ros. *voróta*, ukr. *voróta*, błr. *varóty*, pol. *wrota*, głuż. *wrota*, dłuż. *rota*. Odpowiedniki ie.: stang. *weorð* 'ogrodzenie wokół domu, podwórko', alb. *vathë* 'podwórze; zagroda, płot, owczy chlew', toch. B *wärto*, *warto* 'sad, zagajnik' (por. IEW 1162). Formację pbsł. *u̯art-a- / *u̯art-ā- można ująć dwojako. Po pierwsze może to być sb. postverbale na *-a/ā- od iteratywu typu lit. *vartýti* 'obracać', refl. *vartýtis* 'obracać się' (por. scs. *vratiti* 'wrócić'). Znacz. etym. 'to, co się obraca wokół słupa, na którym wisi' (o skrzydłach wrót). Por. *varčià* 'słup, na którym obraca się skrzydło wrót' (*u̯art-i̯ā-). Po drugie może to być drw. apofoniczny, mianowicie adi. vb. z suf. *-to- i SO *var-* ⇐ *ver-* (zob. *vérti*), które z czasem uległo substantywizacji. Znacz. etym. 'to, co jest zamykane i otwierane', por. *àtveriu* 'otwierać i zamykać (drzwi)'. Zob. IEW 1160, BSW 353, LEW 1204, REW I, 229n., Boryś 2005, 710 (znacz. etym. 'to, czym się coś zamyka'). — Drw. *vartẽliai* m.pl. 'furtka, bramka', *vartýkštis* 'wałek, na którym obracają się wrota, biegun' (war. *vartýkšlis*), *var̃tinykas* 'odźwierny', SD[1] «odźwierny» (syn. *advernykas*), SD «odźwierny» (syn. *durinykas*), *var̃tininkas* 'furtian' i 'bramkarz na boisku piłkarskim'. Tu też neol. *į́vartis* 'gol, wbicie piłki do bramki przeciwnika': *įmùšti į́vartį* 'wbić gola'. Osobno zob. *varčià*. — N.m. *Vartaĩ* 2x, *Vartẽliai* 2x, *Lapvarčiaĩ* (por. *laapė*).

vartaĩ, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. stlit. 'osocznicy' ['oskarżyciele, fałszywi oskarżyciele', SPXVI]. Hapaks z 'Postylli' Daukszy, por. *Taip prakeikti yra visi nepakajingieji, heretikai, patvarytojai, vartaĩ, ruzgiai, pasiumdytojai, kurie pakajų, vienybę, ir sandorą trauko* DP 534_{21} 'Tak przeklęci są wszyscy niespokojni, heretycy, potwarcy, ossocznicy, szemracze, podszczuwacze, ktorzy pokoj, jedność i zgodę targają'. — Sg. *var̃tas* '(fałszywy) oskarżyciel' jest prawdopodobnie formą deprefigowaną z *išvartas, co z kolei pochodziło — jako sb. postverbale — od *išvartýti* 'przekręcić, przeinaczyć (słowa, fakty)', tj. 'przedstawić coś niezgodnie z prawdą', por. *Aš sakau teisybę, aš žodžių nevartaũ*. Z formalnego punktu widzenia por. *ižvartas* SD «wywrot, wywrocenie»[579]. Podobna deprefiksacja np. w *spìros* ⇐ *iš-spiros.

var̃tas przest. 'leśniczy, zarządca obszaru leśnego' (*Kitąsyk, kas saugodavo girią, vadydavosi var̃tas* 'Kiedyś ten, co pilnował lasu, nazywał się *vartas*') — zapoż. z prus.-lit. *wart* (GL 146, LEW 1204, Čepienė 136), por. nwn. *Waldwart*.

vartýti, *vartaũ*, *varčiaũ* 1. 'obracać, przewracać, obalać, wywracać', 2. 'wydobywać karcze, kamienie z ziemi; wygrzebywać kartofle (o dzikach)', 3. 'przewracać (siano), obracać (chorego na łóżku)', 4. 'wertować, przewracając kartki książki szukać czego', 5. 'przekręcać, przeinaczać (słowa, fakty)', refl. *vartýtis* 'żyć' (dosł. 'obracać się'). SD *vartau* «obracam co» (syn. *suku*, *verčiu*), «szperam», *vartau knygos*[*e*] «wartuię w księgach», *ižvartau* «roztrząsam, excutio, perscrutor, examino» (syn. *ižkratau*). Formacja z suf. *-yti* i SO *vart-* ⇐ *vert-* / *virt-* w dwojakiej funkcji: 1° iterativum do *verčiù* 'obracam, obalam' (paralele: *varžýti* ⇐ *veržiù*; *žargýti* ⇐ *žergiù*; *karpýti* ⇐ *kerpù*), 2° causativum z jednej strony do *virstù* 'przewracam się' (paralele: *darýti* ⇐ *dẽra*; *aižýti* ⇐ *ỹžta*; *áušyti* ⇐ *áušta*), z drugiej strony do *vértėti* 'przewracać się; wyginać się (o ostrzu siekiery)', *išvértėti* a. *suvértėti* 'pokłaść się w nieładzie (o zbożu, lnie)', por. stosunek *valdýti* : *veldė́ti*. Odpowiedniki bsł.: łot. *vàrtît* 'obracać', z innym suf.: stpr. *wartint* 'kehren' (por. różnicę między lit. *marìnti* i słow. *moriti* lub lit. *jaukìnti* i słow. *učiti*, GJL II, § 685); psł. *vortiti, *vortjǫ, por. scs. *vratiti*, *vraštǫ* 'wrócić', ros. *vorotítь* 'zawrócić; zwrócić', pol. *obrócić*, *przewrócić*, *zawrócić* ob. *wrócić*. Formy bsł. odpowiadają wed. *vartáyati* 'wprawia w obrót, kręci, obraca', goc. *frawardjan* 'zepsuć, to

---

[579] W LKŽ XVIII, 320 Daukszowe *vartaĩ* 'osocznicy' umieszczono s.v. 2 *var̃tas* (vok. *Wart*): 1. 'miško sargas, eigulys', 2. 'kurstytojas, maištininkas, klastūnas', mianowicie pod drugim z tych znaczeń, co jest nieporozumieniem.

corrupt, destroy', stwn. *farwerten* 'to damage, to corrupt', < pie. *u̯ort-éi̯e-. Zob. LIV[2] 691, BSW 354, LEW 1204, REW I, 230, Kroonen 2013, 574. Nomina zebrano s.v. *vart-*. — Neoosn. *varty-*: *vartyklà* a. *vartỹklė* 'wybój, dziura na drodze', *vartýkštis* (zob. *var̃tai*), *vartýtojas* 1. 'kto przewraca siano', 2. SD «badacz, discussor, inquisitor, examinator» (syn. *kratytojas, dasižinotojas*), *vartytùvas* a. *vartýtuvas* 'przyrząd do przewracania'. Tu też n.rz. *Vartýčia*? — Z innymi suf.: *vár̃čioti* a. *varčióti* 'przewracać, obalać' (*vart-čioti); *varstýti*: *išvarstýti* 'wywrócić, powywracać', *užvarstýti* 'zaorać', por. łot. gw. *vārstît, -u, -ĩju* 'hin und her wälzen' (ME III, 510).

vartóti, *vartóju*, *vartójau* 1. 'używać, stosować' (SD «pożywam; używam iakiej rzeczy; zażywam czego»), 2. 'zażywać leki', 3. 'rozporządzać czymś', 4. 'pielęgnować chorego' (dosł. 'przewracać go'), 5. stlit. 'rozważać, rozsądzać, rozbierać (sprawy)', 6. stlit. 'handlować'. Cps. *išvartóti* 'użyć na swoje potrzeby; roztrwonić; zbyć komu co; wydać za mąż; przewrócić siano', stlit. 'rozważyć w myśli', *suvartóti* 'zużyć, zużytkować, wykorzystać; wydać (pieniądze), roztrwonić (majątek)'. Formacja denominatywna z suf. *-oti* od rzeczownika typu *apývarta, sąvartaĩ,* zob. s.v. *vart-*. Znacz. etym. 'obracać czym, obracać co' ⇒ 'używać czego'. Paralele: *kartóti* 'powtarzać' ⇐ *kar̃tas*; *vagóti* 'robić bruzdy' ⇐ *vagà*; *negandóti* 'kłopotać się' ⇐ *negandà*, *negandaĩ*. Inaczej LEW 1205: *vartóti* ma należeć do iter. *vartýti*. — Neoosn. *varto-*: *vartósena* 'użycie, używanie, sposób użycia'. — Neoosn. *vartoj-*: *vartójimas* 'użycie, używanie; spożycie, konsumpcja'.

varùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'taki, który daje się szybko ugotować (np. o grochu, kartoflach)', 2. 'nadający się do gotowania, warzenia' (SD «warzysty, coctilis»), 3. '(garnek) w którym szybko doprowadza się wodę do wrzenia'. Dewerbalny przymiotnik z suf. *-u-* i SO *var-* ⇐ *vir-*, por. *vìrti* 'gotować się, wrzeć'. Paralele: *marùs* ⇐ *mir̃ti*; *sparùs* ⇐ *spìrti*; *tanùs* ⇐ *tìnti*. Z taką samą apofonią: *súovaros* (zob. *vìrti*). Zob. też LEW 1205.

várvalis a. *var̃valis*, *-io* gw. 'ciekły tłuszcz rybi, tran' — zapoż. ze stbłr. *vorvolь* (war. *vorvylь*) m. 'tłuszcz rybi', zob. Urbutis 2009, 461n. Tymczasem LEW 1205 przyjmował zapoż. z ros. *vorvolь. War. *várvelis*, *var̃velis* polega na dostosowaniu pożyczki do lit. wyrazów z suf. *-elis*. Por. jeszcze błr. *vórvanь*, *-i* f. 'rybi tłuszcz' (TSBM 1, 506).

varvė́ti, *var̃va* (war. *var̃vi*), *varvė́jo* 1. 'kapać, ciec kroplami, ciec ciurkiem', 2. 'lać się (o łzach)', 3. 'sączyć się', 4. 'robić się wilgotnym, mokrym', 5. 'być przemoczonym, zlanym deszczem', 6. 'lśnić, błyszczeć', *nuvarvė́ti* 'skapać, ściec, stopić się (o śniegu, o wosku)', *užvarvė́ti* 'nakapać'. SD: *varva* «ocieka co; pluszczy krew», *varvųs* «warzysty; wrzący», *kraujas varvųs* «krew ciekąca z ciała, abo wypuszczona». Czas. denominatywny na *-ėti* od nomen z formantem *-v-*, por. *var̃vas* 'kropla'. Rekonstrukcja: *u̯or-u̯o- 'to co się toczy, biegnie', formacja na SO do pie. *u̯er- 'biec' (LIV[2] 685), por. łot. *vert*, *veŗu*, *vēru* 'biec', SO lit. *varýti* 'pędzać'. Paralele: *stovė́ti*, *drovė́tis*, *šalvė́ti*. Inaczej LEW 198, 1205 (łączy *varvė́ti* z *jū́ra* 'morze'). — Caus. *var̃vinti* 'lać kroplami, toczyć (łzy); zakraplać (oczy)', *nuvar̃vinti* 'stopić (śnieg), odsączyć (ser, grzyby po opłukaniu)', refl. *nusivar̃vinti* 'oddać mocz' (por. pol. pot. *odlać się*). — Nomina postvb.: *núovarvos* (zob.), *varvà* 'kapanie, sączenie się', *var̃valas* 'ściekający płyn, smarki, sopel lodu', przen. 'smarkacz', *varvãlius* 'smarkacz' (por. n.m. *Varvãliai*), *varvẽklis* 'sopel zwisający z dachu' (por. n.rz. *Varvẽklis* a. *Vervẽklis*), *var̃vos* f.pl. 'to co nakapało, wysączyło się', *varvùklis* 'sopel, stalaktyt', *varvùlis* 'smark u nosa'. Cps. *išvarvė́takis* (zob.), *varvakys* SD «oczu płynących człowiek, lippus» ['mający łzawiące a. ropiejące oczy'] — z elizji w *varva-akys (por. *akìs*), *varvanõsis* 'zasmarkane dziecko, smarkacz' (por. *nósis*). — Neoosn. *varvėj-*: *varvėjimas* SD «ociekłość» ['spuchnięcie, obrzmienie, obrzęk', SPXVI], *varvėjimas akių* SD «oczu płynienie, lippitudo, epiphora, ophthalmia, fluxio oculorum» ['chorobliwe łzawienie', SPXVI].

varž-, dewerbalne nomina na SO *varž-* od *verž-*, por. *veržiù, ver̃žti* ʽściskać, zaciskać’, iter. *varžýti* ʽkrępować’ (LEW 1205): *ãpvarža* ʽpewna część składowa krosien’, *ìšvarža* 1. ʽto, co wyrwano komu z rąk, odebrano przemocą; zdobycz, łup’ (⇐ *išver̃žti* ʽwyrwać przemocą’), 2. ʽprzepuklina, hernia’, *į̃varža* ʽpręga na ciele od wciśnięcia’, *nepravaržamas* SD «niestrawny, indigestibilis cibus...» (syn. *nesuvirinamas*), *príešvarža* c. ʽwspółzawodnik, rywal, konkurent’, *várža* I ʽżerdź przyciskająca słomę na dachu; pawąz i powróz, przy pomocy którego mocowuje się go na wozie z sianem a. drewnem’, *várža* II 1. ʽprzyrząd rybacki spleciony z wikliny, przypominający więcierz, stawiany pod prąd wody’, war. *varžà* (por. łot. gw. *varza* ts.), 2. ʽprzyrząd do łowienia raków’, 3. ʽskrzynka z otworami do przechowywania żywych ryb w wodzie’ (w tym znaczeniu zapożyczone do błr. gw. *varža*, stąd do ros. gw. *varža* i pol. gw. *warża*, por. Laučjute 28, ESBM 2, 60), 4. ʽjaz na rzece’, 5. ʽsidła na zające, tchórze’, n.m. *Váržos*; *varžlùs* ʽgiętki, sprężysty’, *var̃žtas* ʽśruba; więzy’. Cps. *var̃žlankis* ʽklamra, obręcz’ (por. *lañkas*). — W słowiańskim por. osnowę *vorz- (⇐ *verzǫ) 1° w sch. *pȍvrāz* ʽpowróz, uchwyt’, stczes. *povraz* ʽsznur, lina, powróz’ (czes. *provaz* ʽpowróz’), pol. *powróz* ʽgruby sznur’ (⇒ *powrósło* ʽpowróz skręcony ze słomy’, zam. †powrzosło), 2° w pol. *obroża*, stpol. *obróż* ʽopaska zakładana psu na szyję’ (*obvorz-i̯a ⇐ *ob-verzti ʽobwiązać naokoło’), 3° w ukr. *voróza* ʽsznur, powróz’. Zob. BSW 355, REW II, 299, Boryś 2005, 475, s.v. *powróz*, *powrósło*.

varžýti, *varžaũ*, *varžiaũ* 1. ʽkrępować, uciskać kogo, przeszkadzać komu, ograniczać możliwości’, 2. ʽsprzedawać na licytacji’. Iteratyw z suf. *-yti* i SO *varž-* ⇐ *verž-*, por. *ver̃žti* ʽściskać, zaciskać’ (LEW 1206). Paralele: *taršýti* ⇐ *teršiù*; *vartýti* ⇐ *verčiù*. Refl. *varžýtis* 1. ʽubiegać się o co, współzawodniczyć, spierać się, walczyć’, 2. ʽkrępować się, wstydzić się’, 3. ʽwykrzywiać się — o nogach stołu’, *pasivaržýti* ʽprzeciągnąć się (np. po śnie)’. Cps. *išvaržýti* ʽ(o mrozie) zniszczyć zasiew’, *pravaržýti* ʽtrawić pokarm, strawić — o żołądku’ (*nepravaržau valgyklos* SD «nie trawię»), *suvaržýti* ʽścisnąć, zacisnąć, skrępować, ograniczyć’. Nomina na SO zebrano s.v. *varž-*. — Z innym suf.: łot. *varẑât, -ãju* ʽsplatać na krzyż, plątać; szyć nieudolnie, byle jak, łatać’ (war. *varžât, -ãju*). — Neoosn. *varžy-*: *nepravaržymas* SD «niestrawność», *nepravaržytas* SD «niestrawiony», *varžýbos* f.pl. ʽzawody’, *varžýtynės* a. *varžýtinės* f.pl. ʽwspółzawodnictwo, przetarg, licytacja’.

vãsara 1 p.a., *vasarà* 3 p.a. ʽlato’ (DP ʽlato, wiek, wzrost’). War. *vãsera*, żm. *vasẽris*. Można założyć praformę *u̯eser- -ā-, rozumianą jako drw. tematyczny od formy zanikłego loc.sg. *u̯es-er-ø ʽna wiosnę, wiosną’. Rekonstrukcję osnowy *vasar-* podano s.v. *pavãsaris*. Por. wed. *vasar-hā́-* ʽuderzający o świcie’ (z formantem lokatywnym *-er-*, o czym pisał Nussbaum 1986, 236). Obok tego aw. *waŋri* ʽwiosną’, śrpers. *wahār*, pers. *bahār* ʽwiosna’. Następnie praforma *u̯esera przekształciła się w *vesara i dalej w *vasara* przez asymilację samogłoskową tego rodzaju, co w wyrazach *vãkaras*, *vãbalas*. Zob. też LEW 1206. — Drw. *póvasaris* ʽkoniec lata’, *vasãris* ʽmiesiąc luty’, dawniej też ʽmiesiąc styczeń’ (war. *vasẽris*), *vãsariškas* ʽletni’, SD «letni, latu służący», *vasarìniai javaĩ* m.pl. ʽzboże jare’, *vasar̃nas, -à* ʽciepławy, letni (o wodzie)’, *vasarójus* (zob.), *vasaróp* adv. ʽku latu, bliżej lata’, *vasarùčiai* m.pl. ʽzboże jare (pszenica a. żyto)’. — Cps. *vasarã.augis* ʽlarorośl, pęd jednoroczny’, SD «latorośl, gałązka młoda; latorośl do szczepienia w pniak» (war. *vasarã.ūgis*, *vãsarūgis*, *vasarū̃gis*, *vãsarūgė*), *vasaraguolis kareivių* lub *vasaragultas kareivių* SD «leża żołnierska letnia» (por. *guõlis*, *gulė́ti*), *vasarapjū̃tis* a. *-pjū̃tė* ʽżęcie zboża jarego’ (por. *pjū-C*), *vasarãšiaudžiai* m.pl. ʽsłoma ze zboża jarego’ (por. *šiáudas*), *vasarašiltis* SD «letnie ciepło, tepor» (por. *šil̃tas*, syn. *mažašiltis*), *vasaródrung(n)is* a. *vasárdrung(n)is* ʽciepławy, letni — o wodzie’, por. *drungnas* (nieregularna kontrakcja: gw. *vasódrungis* ts.), *vasaróšiltis* ʽciepławy, letni’ (por. *šil̃tas*), *vasármetis* ʽletnia pora’ (por. *mẽtas*), *vasárnamis* ʽdom letniskowy’ (por. *namaĩ*), *vasárvidis* a. *vasaróvidis* ʽśrodek lata’, *vidùvasaris* ts. (por. *vidùs*). — Vb. denom. *vãsaroti* 1. ʽprzygrzewać (o słońcu pod koniec zimy)’, 2. ʽschnąć podczas lata’, 3. ʽspędzać

lato'.

vasarójus, *-aus* ʽzboże jare, siane na wiosnę', też pl. *vasarójai*, *vãsarojai* ts. Starszy jest tu temat na *-a-*: *vasarojas* SD[1] «jarzyna, legumen» [ʽrośliny uprawiane w ogrodzie, warzywa', SPXVI], urobiony sufiksem *-ojas* od sb. *vãsara* ʽlato' (wcześniej ʽwiosna', zob. s.v.). Odpowiednik łot. *vasarājs* ʽzboże jare'. Paralele słowotwórcze: *šilójas* ⇐ *šìlas*; *rytójas* ⇐ *rýtas*. Paralele semazjologiczne: Witczak 2003, 131 n. — Drw. *vasarojíena* ʽpole a. rżysko po zbożu jarym', *vasarojìnis* ʽjary — o zbożu'.

vasnóti, *vasnóju*, *vasnójau* 1. ʽ(o ptakach) machać, łopotać skrzydłami', 2. ʽmachać ręką, nogą', 3. ʽ(o wietrze) poruszać czym, powiewać', 4. ʽtrzepać co, wytrząsać', 5. ʽ(o płomieniu) ukazywać się i niknąć, pełgać', 6. ʽzmieniać się, wahać się (o pogodzie)'. Czasownik na *-noti*, urobiony od interi. *vàs vàs* — o łopocie skrzydeł, trzepotaniu, machaniu rękami, rzucaniu ziarna na wiatr. Por. zdania: *Vàs vàs vàs — i nuskrido*. *Vaikas vàs vàs vàs su ranka*. *Vas vas vas — kruopus vasnójau niekotė[je]*. Podobnie objaśniają się synonimiczne czas. *plasnóti* i *plazdė́ti*. — Z innymi suf.: *vasénti* ʽmachać skrzydłami' (*Žąsys penamos vasẽna sparnus vas vas*, t.y. *kilno[ja]*), *vasúoti* ʽmachać skrzydłami; łopotać na wietrze; iść', *atvasúoti* ʽprzyjść', *nuvasúoti* ʽzwietrzeć'.

vą̃šas 1. ʽhak wbity w ścianę, służący do zawieszenia czego', 2. gw. ʽhak do zawieszenia kotła nad ogniem', 3. gw. ʽżerdź z hakiem na wiadro przy żurawiu studziennym'. War. gw. *ą̃šas*. Obok tego *lą̃šas* ʽłukowato wygięty pręt służący jako uchwyt, pałąk, kabłąk; żerdź z hakiem na wiadro; hak do zawieszania wiadra na żerdzi' (por. *atlašà* ob. *atvašà*). W kwestii oboczności *v* / *l* zob. GJL I, § 461. Bez zdecydowanej etymologii. Jeśli przyjmiemy, że war. *ą̃šas* jest tu pierwotny, to otworzy się możliwość porównania z gr. ὄγκος m. ʽzakrzywienie, hak' i łac. *uncus*, *-ī* ʽhak, klamra' < pie. *$h_2$onkos (pwk. *$h_2$enk- ʽgiąć, zginać', por. sti. *añcati* ʽzgina'). To jednak wymaga hipotezy, że bałtycki kontynuuje wariant pierwiastka z palatalną *ḱ w wygłosie: pie. *$h_2$enḱ- ⇒ *$h_2$onḱos > pb. *anšas > lit. gw. *ą̃šas*. Zob. też LEW 1207. — Drw. *vąšẽ̃kas* a. *ląšẽ̃kas* ʽhaczyk' (Skardžius, RR 4, 451). Vb. denom. *vąšúoti* ʽskrobać skórę zwierzęcą przy pomocy haka' (syn. *vokúoti*); zachłannie jeść; bić'.

vãškas I ʽwosk'. SD: *vaškas nekoštas* «woszczyny, faui expressi cera illota» [ʽwosk jeszcze nie przetopiony, ale oczyszczony z miodu'], *išbaltintas vaškas, drobė* «bielony wosk, płotno, insolata cera, tela». Odpowiednik łot. *vasks*, zwykle pl. *vaski*. Ogólnie przyjmuje się praformę ie. w postaci *u̯okso- < *u̯og-so-, drw. od pwk. *u̯eg- ʽtkać, łączyć' (LIV[2] 662). Por. IEW 1180, gdzie wymieniono przede wszystkim kontynuanty pragerm. *wahsa- n.: stisl. *vax*, stang. *weax*, stwn. śrwn. *wahs* (podobnie EWD 1528, Kroonen 2013, 566). Refleks słowiański, scs. *voskŭ* ʽκηρός', wymaga założenia metatezy pie. *u̯okso- w *u̯osko-. Litewską kontynuacją pie. grupy *ks jest pojedynczy fonem *š*, por. *vešė́ti* ʽbujnie rosnąć' < pie. *h_2u̯eks- (gr. hom. ἀέξομαι, goc. *wahsjan*). Z tego wynika, że pie. *u̯okso- w regularnym rozwoju musiałoby wydać lit. †vašas (por. zapożyczenie fiń. *vaha* ʽwosk', Stang 1966, 23, Petit 2010, 196). W tym stanie rzeczy są dla *vãškas* dwa alternatywne tłumaczenia: 1° zapożyczenie ze strus. *voskŭ* (por. ros. *vosk, vóska*), ze zmianą *sk* > *šk* na gruncie litewskim, 2° przekształcenie odziedziczonego refleksu *vašas (*u̯okso-) pod wpływem formy strus. *voskŭ*; polegało ono na wprowadzeniu segmentu *k* w pozycji po *š*. Inaczej BSW 343 (pbsł. *u̯aska-, bez komentarza na temat stosunku grup spółgłoskowych lit. *šk* : słow. *sk*); podobnie REW I, 231, LEW 1207. Derksen 2008, 529, Derksen 2015, 492 wysunął nową, ale trudną do uzasadnienia rekonstrukcję: pbsł. *wośko- < pie. *u̯oḱs-ko-m (ze znakiem zapytania). Boryś 2005, 708 bezkrytycznie akceptuje zrównanie psł. *voskŭ = lit. *vãškas*. ALEW 1201 wywodzi bsł. refleksy z pie. *u̯óḱko- lub *u̯áḱko-. Zob. też Villanueva Svensson, *Balt* XLIV:1, 2009, 15. — Vb. denom. *vãškinti*: *vaškinu* SD «woskuię, woszczę, cero, as» (⇒ *vaškinimas* «woskowanie, ceratura»), *vaškóti* a. *vaškúoti* ʽwoskować, powlekać, nacierać, napuszczać

woskiem, impregnować' (⇒ *vãškuotė* 1. 'cerata; woskowany papier', 2. bot. 'powłocznica dębowa, Peniophora', grzyb o woskowatej powierzchni).

vãškas II stlit. 'jednostka wagi', SD: *vaškas* «funt, libra» ['jednostka wagi odpowiadająca przeważnie 12 uncjom (funt aptekarski) lub 16 uncjom (funt kupiecki)', SPXVI], *vaško metų turįs* «funtowy», *pusė vaško* «łot» ['jednostka wagi stanowiąca 1/32 funta, około 12,8 g', SPXVI], «waga, połunciey, semiuncia», *pusiavaškis* «łotowy, semiuncialis» ['ważący jeden łot', SPXVI]. Zapoż. z pol. przest. *ważka* (zdrobnienie od *waga* 'jednostka, według której ważą, odważnik, ołów, kamień'). Por. SLA 233, LEW 1207.

vãtmanas 'brystol, gruby karton wysokiej jakości, karton rysunkowy' — zapoż. z błr. *vátman, -u* ⇐ ros. *vátman, -a*. Wyraz rosyjski pochodzi ze skrótu wyrażenia *vátmanskaja bumága* 'papier [rysunkowy] Whatmana, będącego przekładem ang. *Whatman's paper* (od nazwiska angielskiego fabrykanta Johna Whatmana). Zob. REW I, 173, Anikin, RES 6, 119n.

vãtulas 1. 'coś zwiniętego w kształt kłębka, zwój (np. drutu); pieróg', 2. stlit. 'pasztet, potrawa z mielonego mięsa, które się zapieka' (SD «pasztet, pastillus, artocrea, crustulatus cibus»), 3. gw. 'źdźbło, które przyczepiło się do ubrania'. Łączy się z czas. *vãtulti* 1. 'gnieść', 2. 'zwijać w kłębek', 3. 'jeść bez zębów, przeżuwać, ciamkać', 4. *įsivãtulo* 'wcisnął się (np. do izby wypełnionej ludźmi)' oraz *vãtuloti, -ju, -jau* 1. 'zwijać w kłębek', 2. 'długo żuć, przeżuwać (o bezzębnym starcu)', 3. 'gnieść, miąć (nowe ubranie)'. LEW 1208 zestawił to z łot. *vataļât* 'dużo mówić; gadać głupstwa, bajdurzyć; mówić niewyraźnie', *vatelêt* 'mówić szybko i niewyraźnie', *vatarêt* 'mówić niewyraźnie', *vataļa* c. 'gaduła, pleciuga', *vatelis, vateris* ts. Związki pwk. *vat-* pozostają niejasne.

vaurà 4 p.a., *váura* 1 p.a. 1. 'kaptur przyszyty do wierzchniego okrycia', 2. 'zawój na głowie, turban', 3. 'włosy zwinięte w kok'. Bez etymologii, por. LEW 1208. — Vb. denom. *vaũrinti* 1. 'zawijać turban, zwijać włosy', 2. 'składać, pakować', 3. 'zwracać na co uwagę, baczyć', 4. 'odezwać się po grubiańsku, ze złością' (*užvaũrinti* 'odburknąć').

vaurióti, *vaurióju*, *vauriójau* 1. 'o psie: z rzadka szczekać, poszczekiwać', 2. 'mówić głupstwa, pleść bzdury', refl. *vauriótis* 'kłócić się'. Może onomatopeiczne, por. interi. *vaũ vaũ* — o szczekaniu a. skomleniu psa. Inaczej LEW 1209, który zestawił lit. *vaur-* z łot. *aur-* (*v*-mobile?) jak w czas. *aũrêt, aũruôt* a. *aũŗât* 'dąć w róg myśliwski; polować z nagonką, z klekotkami; wyć, ryczeć' ⇐ *aũre* 'Sturm, Geheul; Jagd-, Kuhhorn'.

vazaũnė gw. 1. 'pomieszczenie na wozy, sanie, jak też uprzęże i narzędzia gospodarskie' (syn. *rãtinė*), 2. 'część stodoły przeznaczona do składania siana na zimę' (syn. *daržinė̃*) — zapoż. z błr. *vazóŭnja, -i*, pol. *wozownia* (por. LEW 1209). War. *vazaunià* 2 p.a. 'wozownia'. Podobna transpozycja w *ledaũnė, ledaunià* ⇐ pol. *lodownia*; *valaunià* ⇐ pol. *wołownia*.

vazbà 4 p.a. gw. 1. 'wożenie ładunków wozem zaprzężonym w konie, przewóz wozem' (*Vazbõs nėra — pinigų neuždirbam*), 2. 'zajęcie woźnicy', 3. 'ładunek', 4. 'opłata za przewóz'. Zapoż. z błr. gw. *vázьba* (por. pol. przest. *woźba*). War. *vazmà* oraz *važbà, važmà* (gdzie *važ-* zamiast *vaz-* wynikło z wyrównania do czas. *važióti, važinėti, važiúoti*). Osobno zob. *vaizbà*. — War. *vazmà* jest używany również w znaczeniach przenośnych: 'gromada (uczniów), chmara (much)'. Vb. denom. *vazmúoti* 'wozić za opłatą', *skõlą nuvazmúoti* 'odrobić dług wożeniem', *nusivazmúoti* 'zarobić sobie na co wozactwem'.

vazóti, *vazóju*, *vazójau* wsch.-lit. 'wlec, włóczyć' — zapoż. z łot. *vazât* (Skardžius, RR 4, 339, LEW 1209), *nuvazóti* a. *suvazóti* 'znosić, zedrzeć ubranie'. Częściej używane jest refl. *vazótis* 'włóczyć się, chodzić bez zajęcia, wałęsać się, obijać się'. — *vazmà* 4 p.a. 'włóczęga' — zapoż. z łot. *vazma* 'włóczęga, obibok, leń'. N.B. W LKŽ XVIII, 399 niesłusznie zostało

włączone do lemmatu *vazmà* ʽzajęcie woźnicy, wozactwo'.

vãžas 1. stlit. ʽwóz' (Chyliński), 2. gw. ʽsanie', 3. gw. ʽwoźnica'. Formacja z suf. *-a-* i SO *važ-* ⇐ *vež-*, por. *vèžti* ʽwieźć'. Znacz. etym. n. act. ʽwożenie, przewóz'. Stąd przez konkretyzację wywodzą się ʽwóz' (nomen instrumenti) i ʽwoźnica' (nomen agentis)[580]. Por. LEW 1209, ALEW 1203. Lit. *vãžas* ma nawiązania z jednej strony w scs. *vozŭ* ʽwóz' (pbsł. *u̯až-a-), z drugiej strony w gr. ὄχος m. ʽwóz' (*u̯ok^{h}os), sti. *vāhá-* m. ʽzwierzę pociągowe', aw. *vāza-* ts. (*u̯aź^{h}a-, *ā* na mocy prawa Brugmanna), < pie. *u̯oǵ^h-o-. — Z innym suf.: stwn. *wagan* ʽwóz, Wagen', ang. *wain* ts. (pie. *u̯oǵ^h-no-), stir. *fén* ʽpewien typ wozu', walij. *gwain* ts. (pie. *u̯eǵ^h-no-). — Pokrewne nomina na SO: *važẽlis* ʽsanki jednokonne (ozdobne, wyjezdne)', *vãžės* f.pl. ʽsanie', *vãžiai* a. *vãžios* ts., *važìmas* ʽładunek na wozie', *važỹnė* a. *važỹnės* f.pl. ʽ(zawodowa) jazda wozem, furmaństwo', *vãžis* ʽsanie jednokonne', SD «sanie» (syn. *ragutės*), *važỹs* ts., *važùs* ʽdobrze ciągnący — o koniu' (*Vãžūs arkliai, nereikia nė botago* ʽKonie dobrze ciągną, nawet bata nie trzeba'), *pavažà* ʽpłoza sań'], *rõgių pãvažos* ʽpłozy sań', *pérvaža* ʽprzejazd, np. przez bród, rów', *próvaža* ʽkoleina', *važmà* ʽpodwoda; prom; ładunek do przewiezienia; opłata za przewóz; zajęcie woźnicy', *važtà* (zob.).

važióti, *važióju, važiójau* ʽwozić, przewozić co wozem; wozić dziecko', *apvažióti* ʽobwozić chorego (po szpitalach); deportować, zsyłać ludzi w odległe strony', *suvažióti* ʽzwozić (zboże, siano); zawieźć dokąd i przywieźć z powrotem; najechać na kogo, przejechać, rozjechać'. Iteratyw z suf. *-ioti* i SO *važ-* ⇐ *vež-*, por. *vèžti* ʽwieźć'. Paralele apofoniczne: *lakióti* ⇐ *lekiù*; *sakióti* ⇐ *sekù*; *vadžióti* ⇐ *vedù*. — Drw. *važiõvė* ʽjazda wozem'. Tu też *važiãtė* ʽjazda wozem, wożenie się', mianowicie z uwagi na palatalny wygłos osnowy. Neoosn. *važiat-*: *važiãtvė* ʽjazda wozem' (por. *mėžãtvė* ob. *mėžãtė*). — Z innymi suf.: łot. *vazât, -ãju* ʽciągnąć, włóczyć po ziemi'; scs. *voziti, vožǫ* ʽwozić', goc. *wagjan* ʽto shake, move', stwn. *weggen, wegen* ʽto shake, provoke', gr. ὀχέομαι ʽwiozę' (pie. *u̯oǵ^h-ei̯e-).

važiúoti, *važiúoju, važiavaũ* 1. ʽjechać (wozem, sańmi, rowerem, pociągiem)', 2. ʽpłynąć (łodzią, statkiem, promem)', 3. ʽlecieć (samolotem)', 4. ʽjechać ma koniu', 5. ʽo koniu: biec, ciągnąć wóz' (*arklỹs važiúojamas* ʽkoń pociągowy'), 6. ʽpowozić, kierować końmi', 7. ʽpełzać (o wężu), posuwać się na czworakach', 8. ʽo owadach: występować gromadnie, poruszać się w roju, chmarze', 9. ʽo płynach: lać się, wy-, przelewać się', 10. ʽo jabłkach: spadać na ziemię' itp. Vb. denominativum na *-uoti* od *vãžas* ʽwóz' (zob. s.v.). — Drw. *išvažiavimas iš kur* SD «ziachanie zkąd, decessio, decessus», *susivažiavimas* SD «ziachanie się z kiem, congressus euntium equis», *važiãvimas* ʽjazda wozem'. — Neoosn. *važiuo-*: *važiúotas* ʽna wozie wieziony' (*Aš važiúotas atkeliavau* ʽPrzyjechałem wozem'. *Nė pėsti ėjo, nė raiti jojo, vis važiavo važiúoti* ʽAni nie szli pieszo, ani nie jechali na koniach, wszyscy jechali wozem'), *važiúota* gw. ʽciężarna, w ciąży', *važiuõtė* 1. ʽjazda wozem, podróż wozem' (syn. *važiõtė*), 2. ʽzajęcie woźnicy, furmana', *važiúotojas* ʽwoźnica'.

važnýčia stlit., gw. 1. ʽwoźnica, furman', 2. ʽszopa na wozy' — zapoż. z błr. *vaznı́ca, -y*, pol. *woźnica, -y* (SLA 233, LEW 1209). War. *važnyčià* 2 p.a. Grupa lit. *-ž'n'-* jest substytucją fonetyczną za błr. *-z'n'-*, pol. *-źń-* (por. war. *vaznýčia, vaznyčià*). Co do akutu por. zapoż. *bažnýčia, palýčia*. — Vb. denom. *važnyčióti* ʽpowozić końmi, zajmować się woźnictwem; kierować koniem idąc obok wozu z gnojem; kierować kim, rządzić, komenderować', ⇒ *važnyčiótojas* ʽwoźnica'.

važtà 4, 2 p.a. ʽładunek, bagaż; wożenie'. SD: *važta* «podwoda; woźba, wożenie», *viena*

---

[580] Paralelne formacje na SO: 1. n. instr. *svãras* ʽodważnik; waga' ⇐ *sveriù*; *vãras* ʽżerdź na płot' ⇐ *veriù*, 2. n. agt. *gãnas* ʽpasterz' ⇐ *genù*; *vãdas* ʽwódz' ⇐ *vedù*. — Z konkretyzacji abstractum ʽwożenie, woźba' wywodzi się *vežìmas* ʽwóz'.

važta «fura, woz ieden czego», *mokestis ažu važtą* «fura, myto od fury», *važtu verčiuosi* «furmanię», *važtu vežtis* «podwodą iachać». Z pochodzenia jest to nomen actionis z suf. *-tā-* i SO *važ-* ⇐ *vež-*, zob. *vèžti*. Znacz. etym. ʽwożenie, woźba'. Paralele: *naštà* ⇐ *nèšti*; *laktà* ⇐ *lė̃kti*. — Drw. *važtojas* SD[1] «podwodnik, veredarius», «poganiacz, auriga» (*važtoją arklys* SD «podwodny koń»), ⇒ *važtojinis*: *važtojinis arklys* SD «furmański, vectorius», *lakštas važtojinis* SD «podwodny list, diploma, tis» [ʽpismo urzędowe upoważniające do brania podwód'].

večerià, gen.sg. *večẽrios* 2 p.a. stlit., gw. ʽwieczerza', zwłaszcza o Ostatniej wieczerzy, por. *Tai daryt, ką jisai patis ant paskutinės večẽrios darė* DP 227_{13} ʽi to czynić, co on sam czynił na Ostatniej wieczerzy', *kaip duoną gyvą turėjo duot paskutinėj večerioj* SP II, 82_{20} ʽmiał dać jako chleb żywy na wieczerzy Ostatniej'. Zapoż. ze stbłr. *večerja* (SLA 234, ALEW 2003n.), por. błr. *vjačéra, -y*. LEW 1210 i LKŽ XVIII, 465 niesłusznie wskazywali na pol. *wieczerza* jako źródło zapożyczenia. — War. *večẽrija*. War. z wtórnym dyftongiem *ei*: *večéiria* (por. *veséilia* ob. *vesẽlė*). — War. *večẽrė* (m.in. MŽ, DP). Od tego *šventóji večẽrė* a. *šventà večẽrė* ʽkomunia św.', *prie šventos večerės eiti* ʽprzystępować do komunii św.'. Osobno zob. *večerióti*.

večerióti, *večerióju*, *večeriójau* stlit. ʽspożywać Ostatnią wieczerzę', gw. ʽjeść kolację' (war. *večẽrioti*) — zapoż. ze stbłr. *večerjatь* ʽwieczerzać', por. błr. *vjačéracь, -aju* (por. SLA 234, ZS 62). SLA, *l.c.* podał akcentuację *večerjátь*, z innych źródeł nieznaną, zob. TSBM 1, 605, ESBM 2, 341. Osobno zob. *večerià*.

ved-, dewerbalne nomina na SE *ved-* od *vedù, vèsti* ʽwieść, prowadzić' (zob. s.v.): *davedamas daiktas* SD «dowodny, euidens, authenticus» (syn. *prisekimas*), *nevedeklis* SD «bezżeniec, exsors matrimonij, cælebs» (syn. *nevedžia, bemoteris*), *nevedỹs* ʽnieżonaty', *nevedystė* SD «bezżeństwo, cælibatus» (syn. *bemoterystė*), *nevedžia* SD «bezżeniec», *nevedžiùlis* ʽstary kawaler', *vedamàsis* ʽartykuł wstępny od redakcji', *vedėjà* a. *vedė́ja* ʽrozpięta na dwu żerdziach sieć w kształcie prostokąta', *vedė́jas* I ʽpan młody', *vedė́jas* II 1. ʽkto pomaga komuś iść, kto kogoś prowadza', 2. ʽkierownik', 3. ʽkto śpiewa pierwszym głosem', *vedẽklė* ʽciężarna samica', *vedẽklis* ʽmłodzieniec dojrzały do ożenku' (łot. *vedeklis* ts.), *vedýbos* f.pl. ʽzawarcie małżeństwa, ślub' (⇒ *vedýbinis* ʽmałżeński'), *vẽdinas, -à* ʽprowadząc': *Eĩna vaikaĩs vedinà* ʽIdzie [matka] prowadząc dzieci' (GJL II, § 316), *vedinỹs* gram. ʽwyraz pochodny', *vedlỹs* ʽkto wskazuje drogę, przewodnik', *vẽdlius* ʽpotomstwo pochodzące z jednej ciąży lub jednego lęgu' (syn. *vadà*), *vèsianti, -čios* f. ʽo samicy: nosząca płód, ciężarna, cielna, prośna, kotna' — z substantywizacji ptc. fut. act. Por. łot. *vedama* ʽpanna młoda', *vędękla* ʽpanna młoda; synowa; żona brata, szwagierka', *vedeles* f.pl. ʽwodze, lejce' (war. *vędales, vadales*), *vedene* ʽpanna młoda; synowa', *vedenis* ʽpan młody; zięć w domu teściów'. — Cps. *antravedė* 1. ʽdruga żona', 2. ʽpomocnica akuszerki' (por. *añtras*), *avìnvedis* ʽmnich zbierający owce i inne ofiary dla klasztoru' (por. *ãvinas*), *jáutveda* (zob. *jáutis*), *jaunavedỹs* ʽpan młody' (zob. *jáunas*), *naujavedỹs* ts. (por. *naũjas*), *naũveda* (zob.), *naujovedekliai*: *gulta naujovedeklių* SD «łożnica nowożeńska abo małżeńska, thalamus» (por. *vedẽklis*), *paršãvedė* ʽmaciora, locha' (por. *par̃šas*), *pùsvedis, -ė* ʽosoba po ślubie cywilnym, a bez ślubu kościelnego', dosł. ʽpołowicznie ożeniony', por. *pùsė* (*Pusvedis esu: valsčiuo užsirašęs, o nevinčavotas*), *trečiavedỹs* ʽmężczyzna żeniący się po raz trzeci' (por. *trẽčias*), *vaĩkveda* 1. ʽkokosz, kwoka', 2. ʽpanna z dzieckiem' (por. *vaĩkas*). — N.m. *Vérvedžiai, Vilkvedžiaĩ*.

vė́daras 1. ʽkiszka nadziewana ciastem z krwi i mąki, tartymi kartoflami lub kaszą', 2. ʽżołądek ludzki a. zwierzęcy', 3. ʽmiękka część chomąta'. War. *vė́deras*. Pl. *vėdaraĩ* 3 p.a. 1. ʽwnętrzności', 2. ʽpieczona kiszka kaszana a. kartoflana'. Odpowiedniki bałt.: łot. *vêdars* a. *vêdęrs* ʽbrzuch, wydatność, wypukłość', stpr. *weders* EV 1. ʽbrzuch, Buch [Bauch]', 2.

ʽżołądek, Mage [Magen]ʼ. Analiza: *vėd-ara-s*. Morfem leksykalny przedstawia WSE *u̯ēd- od *u̯ed- (SZ *ud-). Dotąd łączono go z jednej strony z alternantem *ūd-* w *paũdrė* ʽpodbrzusze u świniʼ, z drugiej strony z *ŭd-* w sti. *udára-* n. ʽbrzuch, łonoʼ i łac. *uterus, -ī* ʽbrzuch, podbrzuszeʼ. Por. LEW 553, 1210, ALEW 1204. De Vaan 2008, 647, s.v. *uterus* rekonstruuje adi. pie. *(H)ud-ér-o- ʽwystającyʼ. Osobno zob. *ūdróti*. — Drw. *pãvėdarė* ʽsłonina z podbrzusza świniʼ, *pavėdariaĩ* m.pl. ʽwnętrzności zabitego zwierzęciaʼ, *pãvėdaris* ʽpodbrzusze świniʼ (*Toks nusipenėjęs pavėdaris žeme velkas*), *vėdarẽlis* ʽżołądekʼ (*Ką suvalgau, tai man vėdarẽlis sopa* ʽCo zjem, to boli mnie żołądekʼ), *vėdarìnės* f.pl. ʽpoczęstunek z okazji bicia świniʼ (syn. *skerstùvės*), *vėdariùkas* ʽżołądekʼ. Vb. denom. *vė́darauti* ʽpatroszyć (świnię)ʼ. — N.m. *Vėdaraĩ* 2x, *Vėdãriai*, *Vėderaĩ*, *Vėderìniai* 2x, *Vėderìškiai*.

vėdė́ti, *vėdžiù*, *vėdė́jau* gw. ʽpoprowadzić trochę, pomóc iśćʼ, *pavėdė́ti*, *pavėdė́ju* (war. *pavėdžiù*, 3 os. *pavẽdi*), *-ė́jau* ʽpoprowadzić, odprowadzić idących, pokazując im drogęʼ. Formacja z suf. *-ė-* i st. wzdłużonym *vėd-* ⇐ *ved-* (zob. *vèsti*), należąca do tzw. typu *pakylė́ti*, grupującego czasowniki oznaczające czynności o ograniczonym, niezbyt długim trwaniu. Paralele: *paėjė́ti*, *palėkė́ti*, *pavėžė́ti* (zob. GJL II, §§ 616n., Otrębski 1934, 294n.). — Refl. *atsivėdė́ti* 1. ʽzamachnąć się (do uderzenia, ciosu, do rzucenia)ʼ, 2. ʽogrzać się; odetchnąć, nieco odpocząćʼ, *nusivėdė́ti* ʽzwietrzeć, (o piwie) stracić zapach i mocʼ (*Alùs nusivėdė́jęs*).

vėdìnti, *vėdinù*, *vėdinaũ* ʽwietrzyć (pomieszczenie), trzymać na wietrze, suszyć; studzić, powodować ochłodę, orzeźwienieʼ, *vėdinu* SD «wietrzę co, przewietrzam», *nuvėdìnti* ʽzwiać, zdmuchnąć; ususzyćʼ, *prasivėdìnti* ʽprzewietrzyć sięʼ, *vėdintùvas* ʽwywietrznikʼ. Por. łot. *vẽdinât* 1. intr. ʽwiaćʼ, 2. tr. ʽwietrzyć, wachlować, machać, wywijaćʼ (⇒ *vẽdinâtãjs* ʽwentylatorʼ). Stlit. *vė́dyti* ʽwietrzyć, studzićʼ: prs. *vėdžiu* SD «wietrzę, przewietrzam; studzę», *atsivėdžiu* SD «ochłodnąć». Odpowiednik łot. *vẽdît, -ĩju* ʽwietrzyć, wachlowaćʼ, też *vèdêt istabu* ʽwietrzyć izbęʼ, refl. *vēdēties* ʽoziębiać sięʼ. Iter. *vė́dauti* ʽwietrzyć (izbę, odzież, ziarno), studzić, wyziębiaćʼ. Wyliczone formacje oparte są na neoosn. *vėd-*, którą wyabstrahowano z *vė́dyti*. Analiza etymologiczna: *vė́-dyti*, causativum do *vė́ti* ʽwiać, dmuchaćʼ (por. *klódyti* ⇐ *klóti*; *lódyti* ⇐ *lóti*; *pū́dyti* ⇐ *pū́ti*). ALEW 1205 mówi raczej o iterativum. Osobno zob. *vė́sti*.

vėdrýnas bot. ʽjaskier, Ranunculusʼ. Odpowiednik łot. *vèdris*[2] ts., *vèdriņš*[2] ʽpewna odmiana jaskraʼ. Bez etymologii (LEW 1212, ALEW 1205). Por. może *vė́daras*.

vedžióti, *vedžióju*, *vedžiójau* 1. ʽwodzić z miejsca na miejsce, wieść do celu, prowadzić, oprowadzaćʼ, 2. ʽprowadzić kogoś za rękęʼ (*Vaikus nuo amžių vedžiója, aiškina viską apie senovę*), 3. ʽo kwoce: wodzić pisklętaʼ, 4. ʽśpiewać pierwszym głosemʼ, 5. ʽstale na nowo wydawać potomstwo (o świni, kobyle, myszy)ʼ, 6. ʽczęsto rodzić (o kobiecie)ʼ, 7. ʽbrać żonęʼ, cps. *suvedžióti* ʽzwodzić, oszukiwaćʼ. Intensivum na *-ioti* od *vedù*, zob. *vèsti*. W odróżnieniu od *vadžióti* (zob.) nie pokazuje apofonii, por. *bedžióti* ob. *badžióti*; *lesióti* ob. *lasióti*; *sekióti* ob. *sakióti*. — Neoosn. *vedžio-* (⇐ *vedžióti*): *vedžiótoja* ʽniańka, bonaʼ, *vedžiótojas* ʽprzewodnik; ten, kto prowadzi koniaʼ, *suvedžiótojas* ʽuwodziciel; oszustʼ. — Neoosn. *vedžioj-*: *išvedžiójimai* m.pl. ʽwywody (naukowe)ʼ, *meškų vedžiojimas po kaimus* ʽprowadzanie niedźwiedzia po wsiachʼ.

vėgėlẽ, acc.sg. *vė́gėlę* 3 p.a. ʽmiętus, drapieżna ryba z rodziny dorszowatych, Lota lotaʼ, SD «mientus, mustela fluuiatilis vel lacustris». War. *vėgẽlė* 2 p.a. Odpowiednik łot. *vêdzele* ʽmiętusʼ. Bez ustalonej etymologii, zob. LEW 1212, ALEW 1205. Wziąwszy pod uwagę pokrytą śluzem skórę miętusa jako motyw nazewniczy, Endzelin (ME IV, 550) zaproponował zbliżenie pierwiastka lit.-łot. *vēg- z przymiotnikiem stisl. *vǫkr*, acc. *vǫkvan* ʽwilgotny, mokryʼ < pgerm. *u̯aku̯a- < pie. *u̯og^{u}-u̯o-. W lit.-łot. *vēg- mielibyśmy więc refleks WSE

*u̯ēgᵘ- ⇐ pie. *u̯egᵘ- ʿbyć mokrym, wilgotnymʾ. Pwk. na SZ: gr. ὑγρός ʿmokry, wilgotny, płynny; dżdżysty; luźny, miękkiʾ < pie. *ugᵘ-ro- (GEW II, 955n., Beekes 2010, 1525n.). Łac. *ūvidus*, *ūdus* ʿmokry, wilgotny, przemokły; podpityʾ jest wieloznaczne, zob. de Vaan 2008, 648, Beekes, *l.c.* — N.rz. *Vėgėlẽ* 2x, *Vėgėlỹs*, *Vėgėlỹnė* 2x, *Vėgė́lupis*.

véidas 1. ʿtwarzʾ, 2. ʿpoliczekʾ, 3. ʿwygląd, postać czegoʾ, 4. ʿindywidualny charakter, oblicze (np. moralne), 5. ʿpowierzchnia (np. wody)ʾ, 6. ʿpośladekʾ (*Užpakalio veidai*). Pl. *veidaĩ* 3 p.a. ʿpoliczki; pośladkiʾ. SD *veidas* 1. «oblicze», 2. «osoba, postać; postawa zwierzchnia» (syn. *vaidas*), 3. «cera» [ʿbarwa twarzyʾ], 4. «kształt, forma» (syn. *paveikslas*, *būdas*, *žymė*, *žiedyklė*), 5. «bałwan, obraz rzezany pogański» (syn. *stulpas pagoniško Dievo*). Odpowiedniki bsł.: łot. *veĩds* ʿpostać, wygląd, formaʾ (⇒ *veĩduôt* ʿkształtowaćʾ, *veidîgs* ʿładny; osobliwyʾ), drw. stpr. *weydulis* EV ʿgałka oczna, Sehe [Augapfel]ʾ (por. lit. *veidẽlis* ʿtwarzyczkaʾ, stlit. *pavidulỹs* ʿźrenicaʾ); scs. *vidŭ* ʿεἶδος, θεωρία, spojrzenie, widzenie, wygląd, postaćʾ, ros. *vid*, *vída* ʿwygląd, stan, widokʾ, czes. *vid* ʿsposób widzenia, wzrok, pogląd, kształtʾ, pol. przest. *wid* ʿwygląd; widmo, zjawaʾ, < pbsł. *u̯ei̯d-a- ʿwidzenie, das Sehenʾ. Zob. BSW 358, REW I, 198, Boryś 2005, 689. Inne odpowiedniki ie.: gr. εἶδος, -εος n. ʿkształt, postać, wygląd, uroda, charakter, rodzaj, stylʾ, sti. *védas-* n. ʿmajątek, nabytekʾ, stwn. *wīsa-* ʿsposóbʾ (por. IEW 1127). Rekonstrukcja: pie. *u̯éi̯d-o-, drw. od pwk. *u̯ei̯d- ʿujrzeć, zobaczyćʾ (LIV[2] 665n.), por. łac. *vīdī* ʿwidziałemʾ, gr. εἶδον ts., sti. *ávidat* ʿznalazłʾ (znacz. etym. ʿujrzał, zobaczyłʾ). ALEW 1206 twierdzi, że *véidas* jest nieapofonicznym tematycznym derywatem od pierwiastka zawartego w lit. *veizdė́ti* ʿpatrzećʾ. — Drw. *beveĩdis* a. *bevéidis* ʿkto nie ma własnych poglądów, ktoś pozbawiony obliczaʾ, *neveidùs* ʿo brzydkiej twarzyʾ, *neveidì mergà* ʿbrzydka dziewczynaʾ, *paveidùs* ʿpodobny do kogoʾ, *pavéikslas* (zob.). Cps. *veidmainỹs* (zob.), *véidrodis* (zob.), *vienoveidė* SD «iednakość, unitas» (syn. *vienokybė*). — Czas. lit. *véizdžiu* ʿpatrzę, baczę, uważamʾ, wymieniany zwykle w kontekście sb. *véidas* (por. np. BSW 357, LEW 1215), ma swoją odrębną historię, zob. s.v. *veizdė́ti*. — Oboczna do *veid-* postać st. pełnego brzmi *vied-* i jest poświadczona tylko z jęz. łotewskiego, por. *viedêt*, *-u*, *-ẽju* ʿwidzieć, móc widzieć; widzieć z trudem, niedowidziećʾ, *apviedêt* ʿoglądać, obserwowaćʾ, *paviedêt* ʿzauważyć; zazdrościćʾ; *viedams* ʿwidoczny, dostrzegalnyʾ, *vieds* ʿtwarzʾ (por. wyżej *veĩds*), *vieduoklis* ʿpunkt widzeniaʾ. Oboczność *veid-* / *vied-* stoi na równi z lit. *eĩti* / łot. *iêt*, lit. *deivẽ* / łot. *dieve*, por. Kuryłowicz 1956b, 120. — SZ *vid-*: łot. *vidêt* ʿbyć niewyraźnie widocznym, ukazywać się niewyraźnie, zdawać sięʾ, *videlêt* gw. ʿwidziećʾ. Do tego nawiązują pewne nomina lit.: 1. *nevidõnas* (zob.), 2. *pavìdalas* ʿkształt, forma, wyglądʾ (⇒ *pavìdalinti* ʿkształtować, formowaćʾ), war. *pavìdulis*, 3. *pavidulỹs* stlit. ʿźrenicaʾ, 4. *pavidùs* gw. ʿpodobny, wyglądający podobnieʾ (*Sesuõ in sẽserį labaĩ pavydì*), war. *paveidùs*; znacz. etym. ʿwyglądem do kogoś zbliżony, o podobnym wyglądzie, obliczuʾ. — WSZ *vyd-*: *nevýdoti* (zob.), *pavydė́ti* (zob.), *vydỹs* a. *vỹdis* ʿźrenicaʾ. N.B. Długość w czas. *išvýsti* ʿujrzećʾ jest, jak się zdaje, młodszego pochodzenia, zob. *výsti* I. Por. łot. *vīdêt*, *-u*, *-ẽju* ʿwidzieć coś w oddali w sposób nieostry, spostrzegać; być ledwo widocznymʾ, stpr. *aina-wīdai*, *aina-wijdei*, *aina-weydi* adv. ʿjednakowoʾ (znacz. etym. ʿo tym samym wyglądzieʾ). — W słowiańskim por. scs. *viždǫ*, *viděti* ʿὁρᾶν, βλέπειν, widzieć, spostrzegaćʾ, ros. *vížu*, *vídetь*, pol. *widzę*, *widzieć*, czes. *vidím*, *viděti* (BSW 357n.). — SO *vaid-*: *vaidýti* (zob.).

veidmainỹs, *-ẽ* 3 p.a., *veidmaĩnis*, *-ė* 2 p.a. ʿczłowiek obłudny, dwulicowy, hipokrytaʾ. Stlit. *vaidamainỹs* 3 p.a., *véidamainis* 1 p.a. DP ʿlicemiernikʾ (*Du žmune lipo Bažnyčion, idant melstųs, vienas véidamainis, o antras muitinykas* DP 314_{16} ʿDwoje ludzi wstępowali do Kościoła, aby się modlili, jeden Licemiernik, a drugi Jawnogrzesznikʾ), SD[1] «licemiernik». Złożenie członów *véidas* ʿtwarz, obliczeʾ i *main-* jak w czas. *mainýti* ʿzmieniaćʾ. Znacz. etym. ʿten, kto zmienia twarzʾ. Kalka z nieznanego oryginału? N.B. Człon początkowy o znaczeniu ʿobliczeʾ ukazuje się również w odpowiednim złożeniu scs. *licemĕrŭ* ʿobłudnik, hipokrytaʾ ⇐ *lice mĕriti*; znaczenie tego zwrotu pozostaje niejasne, zob. Bańkowski, ESJP II,

34. — Drw. *veidmainỹstė* ʽobłuda, dwulicowośćʼ, *véidmainiškas* ʽobłudny, dwulicowy, fałszywyʼ (war. *veidmaĩniškas*), *véidamainiškas* DP ʽlicemierniczyʼ. Vb. denom. *veidmainiáuti* ʽbyć obłudnym, zwodzić, łudzić, udawaćʼ.

véidrodis, *-džio* ʽlustroʼ, przen. ʽodzwierciedlenie, odbicieʼ. Złożenie członów *véidas* ʽtwarz, obliczeʼ i *rod-* jak w *ródyti* ʽpokazywaćʼ. Znacz. etym. ʽto, co pokazuje czyjąś twarzʼ. Neologizm jęz. literackiego, stworzony dla zastąpienia slawizmu *zer̃kolas* (zob.).

veĩkalas ʽdzieło, utwór, czynʼ. SD: 1. *veikalas* «dzieło; zabawa, zabawka, occupatio, studium», *veikalas komedijoj* «akt w komedyey, actus fabulæ», 2. *veikalai* SD^{1} m.pl. «dzieie, acta, gesta, annales, chronica, historia» (syn. *daiktai*, *darbai*), *knygas veikalų, historios* «dzieiow księgi», *knygos tiesų, veikalų* «księgi publiczne, księgi spraw abo prawne», *rašytojas metinių veikalų* «kronikarz». Odpowiednik łot. *veĩkals* ʽzajęcie, zatrudnienie, interesʼ. Jest to formacja dewerbalna z suf. *-alas* od *veĩkti* ʽdziałaćʼ (zob. s.v.). — Drw. *veikalìngas* ʽskuteczny, efektywnyʼ. Vb. denom. *veikaláuti* ʽczynić, robić, uskuteczniać; być ważnym, obowiązywaćʼ.

veikslùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽwyraźny (o barwie tkanin, o piśmie ręcznym), dobrze widoczny (o miejscu)ʼ. Wywodzi się przez zmianę *ai* > *ei* z *vaikslus; to z insercją *k* z *vaislus. Analiza etym.: *vais-lus. Drw. od neopwk. *vais-* (⇐ *vys-*), który legł również w osnowie takich wyrazów, jak *váiskus*, *vaislỹs*, *pasiváistyti*, zob. *výsti* I. — Obok *veikslùs* jest war. *veigzlùs*. Tłumaczy się on sonoryzacją grupy obstruentowej *ks* w otoczeniu resonantów: *i̯-gz-l* z *i̯-ks-l*. Paralele: *raugžlẽ* < *raukšlẽ* (*u̯-gž-l* z *u̯-kš-l*); *gaĩzdras* < *gaĩstras* (*i̯-zd-r* z *i̯-st-r*). — Vb. denom. *veikslė́ti* a. *veigzlė́ti* ʽrobić się przezroczystym, klarować sięʼ, *véikslinti* a. *véigzlinti* ʽczynić jasnym, wyjaśniać, tłumaczyćʼ.

veĩksmas 1. ʽczynność, działanie, akcjaʼ, 2. ʽakt, czynʼ, 3. ʽakt w sztuce teatralnejʼ — dewerbalne abstractum z neosuf. *-smas* od *veĩkti* ʽdziałaćʼ, prawdopodobnie neologizm. Por. *bė̃gsmas* ʽbiegʼ ⇐ *bė́gti*; *ver̃ksmas* ʽpłaczʼ ⇐ *ver̃kti*. Z innym suf.: łot. *veiksme* ʽpowodzenie, sukcesʼ. — Drw. *príeveiksmis* gram. ʽprzysłówekʼ (neol.), *veiksmìngas* ʽskuteczny, efektywnyʼ. Cps. *savaveĩksmis* ʽsamoczynny, samodzielnyʼ (por. *sãvas*), *veiksmãžodis* gram. ʽczasownikʼ (neol., dosł. ʽwyraz nazywający czynnośćʼ, por. *žõdis*).

veĩkti, *veikiù*, *veikiaũ* ʽrobić, działać, ruszać się, krzątać sięʼ. Cps. *įveĩkti* ʽpokonać, podołać komuʼ, *įveikiu* SD^{1} «przemagam» (syn. *pergaliu*), *įveikt neprietelių* SD «pożyć nieprzyjaciela, conficere aliquem», *išveĩkti* ʽzdołać; zanadto zmęczyćʼ, *nuveĩkti* ʽzdziałać, zrobić, podołać, zwyciężyćʼ. Refl. *veĩktis* DP ʽdziać się, sprawować się, stać sięʼ, *įsiveĩkti* ʽzmęczyć się, popracować ponad siłyʼ, *nusiveĩkti* ʽpodołać sobie wzajemnieʼ. Odpowiednik łot. *vèikt*, *vèicu*, *vèicu* ʽosiągnąć zamierzony cel, wskórać, zdziałaćʼ. Kontynuuje pie. *u̯ei̯k- / *u̯ik- ʽbyć górą, pokonywać, zwyciężaćʼ (LIV^{2} 670, LEW 1213, ALEW 1208), por. łac. *vīcī* pf. ʽzwyciężyłem, pokonałemʼ < aor. *u̯ei̯k- (SZ prs. *vincō*, zob. de Vaan 2008, 679n.), stir. *fecht* ʽwalczyćʼ, stisl. *vega* ʽwalczyć, zabijaćʼ, goc. *weihan* ʽwalczyćʼ, ags. *wīgan* ts., stwn. *ubarwehan* ʽzwyciężaćʼ. Nie wiadomo nic bliższego odnośnie do uogólnienia refleksu *veik-* na miejscu *viek- (por. np. lit. *liek-*, nie *leik-, < pie. *lei̯k$^{u̯}$-). Zob. jednak *viẽkas*. — Drw. *išveikdinė́ti* ʽrobić, wyrabiać, wytwarzać; porządkowaćʼ, refl. *įsiveikdinė́ti* ʽsiłować się, mocować sięʼ; *įveikdýti* ʽobrabiać, uprawiać (ziemię)ʼ, *užveikdýti* ʽzarobićʼ. Nomina: *bevéik* (zob.), *neįveĩkiamas* ʽnieprzezwyciężony, nieprzepartyʼ, SD «niezwyciężony», *neveikus* SD «nierychły, nieskuteczny, nieskwapliwy, niesprawny», *nevéiku* adv. ʽtrudno, niełatwoʼ, *nuoveika* stlit. ʽzakończenieʼ, *núoveikis* ʽdzieło, dokonanieʼ (neol.), *nuveiktinaĩ* DP adv. ʽskuteczniéʼ (por. *nuveĩkti* ʽsprawićʼ), *póveikis* ʽoddziaływanie, wpływʼ, *veĩkalas* (zob.), *veikė́jas* ʽdziałacz, sprawcaʼ DP ʽsprawcaʼ, <weykieias komedioy> SD «aktor komedyiny», *veikingas* SD «rzetelny, actuosus, agens», *veiklà* ʽczynność, działalnośćʼ (⇒ *veiklùs* ʽczynny,

aktywny’, por. łot. *veĩkls* ʽpilny, żwawy, zdolny, obrotny’), *véikslas* gram. ʽtryb czasownika, modus’, *veĩksmas* (zob.), *veiksnỹs* ʽczynnik; podmiot’, *veiktinai* SD «rzetelnie, actuose», *véikume* DP adv. ʽw rychle’, *véikus* ʽszybki, prędki, bystry, rychły; łatwy’ (⇒ *véikiai* adv. ʽszybko, rychło’ > *véik* 1. ʽprędko, szybko’, 2. ʽprawie, niemal’). Cps. *veĩkrodis* gram. ʽczasownik’ (por. *ródyti*): *Veikrodis rodo, ką daiktavardis veikia arba dirba* (Dowkont; neologizm, który się nie przyjął; por. *veiksmãžodis*). Osobno zob. *týtveika*. — SZ *vik*-: *vikrùs* (zob.). — WSZ *vyk*-: *vỹkti* (zob.). — SO *vaik*-: zob. *vaikýti, vaĩkas, viẽkas*.

veĩstis, *veĩsiasi*, *veĩsėsi* ʽmnożyć się, płodzić się, plenić się’, *apsiveĩsti* ʽzostać zapłodnioną’, *išsiveĩsti* ʽwyrodzić się’. Niezwrotne: *veĩsti, veĩsia, veĩsė* ʽrozpładniać, hodować’, *įveĩsti sõdą* ʽzałożyć sad’, *išveĩsti* ʽwytrzebić, wytępić, wyplenić, wyniszczyć’. Wokalizm *ie* pokazuje odpowiedni czas. łot. *viest, viešu, viesu* tr. ʽchować, hodować, rozmnażać’, refl. *vìestiês, vìešuôs, vìesuôs* ʽzjawiać się, stawać się, być płodnym, rosnąć, mnożyć się’ (por. lit. *eĩti* ʽiść’ wobec łot. *iêt, iẽt*). Etymologia nieustalona. Porównuje się z jednej strony stisl. *vīsir* ʽpęd, rostek’, stang. *wīse* ʽkiełek’, z drugiej strony alb. *vesh* ʽgrono’, zob. LEW 1214 (z liter.). LIV^2 671n. s.v. *u̯ei̯s- zestawił *vìsti* ʽmnożyć się’ z łac. *vireō, -ēre* ʽzielenić się, być zielonym’ (pie. *u̯is-h_1i̯é-), z kolei *veĩsti* oznaczył jako nowotwór. Zob. też ALEW 1208. — Nomina: *veĩslė* ʽgatunek roślin, drzew; rasa zwierząt domowych’ (war. *veislẽ*), *veislùs* ʽpłodny’. Odpowiednik stpr. *wēisin* ʽowoc’, *weijsewingi* ʽpłodny’ (trzeba się jednak liczyć z ewentualnością, że pisownia <ei> odzwierciedla allofon dyftongu /ai/, czyli SO *vais*-). — SZ *vis*-: *vìsti* (zob.). — SO *vais*-: zob. *vaisìnti*, *vaĩsius*.

veizdė́ti, *véizdžiu* (3 os. *véizdi*), *veizdė́jau* 1. ʽpatrzeć’, 2. ʽkierować na co wzrok, uwagę, baczyć, uważać’, 3. ʽoglądać się na kogo, doglądać, dbać, troszczyć się’, 4. ʽszukać’, 5. gw. ʽmacać kury’. DP ʽpatrzać, widzieć, upatrywać, dbać, oglądać, mieć oko, wejźrzeć, obaczyć, poglądać’. SD *veizdžiu* «baczę; naglądam; patrzam», *veizdžiu iš dungčio* «wyglądam» [z dachu], *aukštyn veizdžiu* «wzglądam, poglądam w gorę», *vidun veizdžiu* «wglądam w co». — War. z uproszczeniem *zd* > *z*: gw. *veizė́ti* (por. *bezė́ti*, *spurzė́ti*). Cps. *apveizdžiu* SD «obmyślam; oglądywam co; opatruię co; raię», *išveizdė́ti* 1. ʽrozejrzeć się’, 2. ʽwymacać kury’, *perveizdžiu* SD «przeglądam co», *priveizdžiu* SD «doglądam; opiekam się kiem» (*Šalis nuo vyskupo valdžiama, priveizdžiama* SD «biskupstwo, powiat duchowny, diecezya»). Refl. *atsiveizdė́ti* ʽspojrzeć w tył’, przen. ʽrozpogodzić się’, *prisiveizdžiu* SD «przypatruię się». Pdg. został zbudowany wokół formy 3 os. prs. *véizdi*, która powstała z *vei̯sti drogą udźwięcznienia *st* > *zd* w pozycji po resonancie *i̯* (por. *žaizdà* z *žaista, *žaĩzdras* z *žaĩstras). Plit. brzmienie *vei̯sti odzwierciedlało atematyczną formę 3 sg. *u̯ei̯d-ti od pwk. *u̯ei̯d- ʽpatrzeć, widzieć’ (zob. *véidas*). Do 3 os. *véizdi* dotworzono formę 1 sg. *véizdmi*, a ta wyparła prawidłowy fonetycznie refleks *veimi < *u̯ei̯d-mi (por. stlit. *giemi* ʽśpiewam’ z *gai̯dmi, *ėmi* ʽjem’ z *ėdmi). Następnie na wzór czasowników typu *mérdi*, *merdė́ti* formę *véizdi* zinterpretowano jako prs. tematyczne z suf. -*i*-. To pociągnęło za sobą dotworzenie inf. *veizd-ė́ti* oraz form 1 sg. *véizdžiu* i 2 sg. *véizdi* (por. *mérdžiu*, *mérdi*). Akut *véizdi* wzoruje się na allomorfie *výd*- w osnownym czas. *išvýstu* ʽujrzeć, zobaczyć’; tam intonacja towarzyszy sufiksacji -*sta*- jako cecha naddana, < *vind-stu[581] (analogia do prezentiów na -*sta*- tworzonych od pierwiastków sețowych, np. *pažį́stu* ⇐ *ǵneh_3-C, *prabìlstu* ⇐ *b^{h}elH-C). Zob. Smoczyński 2003b, 159n. Inaczej LEW 1215, ALEW 1210. — Drw. *veizdinė́ti* iter.: *apveizdinė́ti* DP ʽopatrować’, *ažuveizdinėju* SD^1 «opiekam się, curo, tueor...», *praveizdinėju* SD^1 «śpieguię, exploro, inuestigo, perscrutor»; *veizdinti* cur.: *apvéizdinti* DP ʽopatrować’ (zwraca uwagę brak apofonii, podobnie jak w formach *kẽpinti*, *stẽpinti*). Nomina: *veizdyklė* DP ʽwidziadło, dziwowisko’, *veizdyklės* f.pl. SD «okulary», *veizdùs* ʽwyraźny, wyrazisty’ (o ile *ei* nie pochodzi ze zmiany *ai*, por. niżej *vaizdùs*), cps. *vìštaveizdis* ʽkto maca kury’, przen.

[581] Co do osnowy infigowanej por. aw. *vīnastī* ʽznajduje, wynajduje’ < *u̯i-né-d-ti, sti. *vindánti* 3 pl. ʽznajdują’.

ʻchłopiec zbyt mały na swój wiekʼ (por. *vištà*). — War. z uproszczeniem *zd* > *z*: *bevéizint* adv. ʻw oka mgnieniu, w migʼ (syn. *bežiũrint*, *bemãtant*), *paveizà* w zwrocie *iš paveizõs* adv. ʻz wyglądu, z widzenia; na oko; na zewnątrzʼ (*Kiek iš paveizõs duotumi mun metų?* ʻIle dałbyś mi na oko lat?ʼ *Iš paveizõs pažį̃stu* ʻZnam z widzeniaʼ). — Neoosn. *veizdė-*: *apveizdėtas* SD «opatrzony w co, instructus armis, apparatus», *vištų apveizdėtojas* SD «kurnik, co kury opatruie», *žirgų apveizdėtojas* SD «koniuch, stadowy parobek» (syn. *kuoptojas*), *bičių priveizdėtojas* SD «bartnik», *nopveizdėtas* SD «nieopatrzony» < *ne-ap- (zob. *nop-*). — Neoosn. *veizdėj-*: *veizdėjimas* SD «patrzenie, spoyrzenie» (syn. *žvilkterėjimas*). — Nomina na SO: zob. *vaizd-*. Zwraca uwagę brak czasowników sekundarnych o pierwiastku *vaizd-*. — Do form st. pełnego *veizd-* / *vaizd-* dotworzono st. zanikowy w postaci wzdłużonej *vyzd-*: *pavyzdė́ti* DP ʻwejźrzeć, wyźrzeć, pojźrzećʼ (por. WSZ w typie *pakylė́ti*, GJL II, § 616), nomina: *atvyzdis* SD ʻwzglądʼ, *pavỹzdas* ʻobraz, podobieństwo do czegoʼ, *pavyzdỹs* (zob.), *vyzdỹs* ʻźrenicaʼ (syn. *vydỹs*, *vỹdis*). To *vyzd-* nawiązuje do *vyd-* (zob. s.v. *véidas*). — War. z uproszczeniem *zd* > *z*: *pavyzė́ti* DP ʻwejźrzeć, pojźrzećʼ, *pãvyzis* 1. ʻwygląd, powierzchownośćʼ, *iš pãvyzio* ʻz wyglądu, na pozór, na okoʼ, 2. ʻprzykład, wzór dla kogoʼ, żm. *pãvyzius*: *nu pãvyziaus* adv. ʻz wygląduʼ.

vejà I 4 p.a. gw. ʻmotowidło, przyrząd do zwijania nici, przędzyʼ (syn. *vijur̃kas*) — z konkretyzacji abstractum na *-ā-*, urobionego od neopwk. *vej-* ⇐ prs. *vejù*, por. *výti* II ʻwić, zwijać w kłębekʼ. — Z innym suf. *vejùkas* ʻto, co służy do zwinięcia nici w kłębekʼ. Zob. też *vijur̃kas*.

vejà II 4 p.a. 1. ʻłąka pokryta niską, gęstą trawą, zazieleniona łąkaʼ, war. *vajà*, SD «murawa» (syn. *lyguma želunti*), *velėna su veju išrauta* SD «darn», 2. ʻogrodzone pastwiskoʼ, 3. ʻwygon prowadzący na pastwiskoʼ 4. nazwa dwu roślin: ʻrdest ptasi, Polygonum aviculareʼ i ʻperz właściwy, Agropyrum repensʼ. War. *vejẽ* ʻzazieleniona łąka; darninaʼ. Formacja dewerbalna z suf. *-ā-* od neopwk. *vej-*, który wyabstrahowano z prs. *vejù* do *výti* I ʻpędzić, gnaćʼ. Inny drw. od *vej-*: *vejõnė*, SD *vejonį darau* «utarczkę czynię, velitor, velitationem exerceo» (syn. *vaikausi*, *vaikau*). — N.rz. *Vejà* (też nazwa łąk i pastwisk), *Vejuonà*. N.m. *Vẽjos*, *Vejùkai*. — Jak alternant apofoniczny wygląda stpr. *wayos* f.pl. EV ʻłąki, Wesen [Wiesen]ʼ. Por. stpr. n.m. *Iser-wayn*, *Mynte-wayen*, n. w. *Kalmo-way*, *Klamo-way*, n. łąki *Las-wagie*, por. n. potoku *Lassa* (AON 50, 54, 83, 99, 232). ALEW 1211 sądzi, że *wayos* zawiera wtórne <a> na miejscu etymologicznego *e*. — Z onomastyki litewskiej por. osnowę *vaj-* w n.rz. *Vajà*, *Vãjus*, *Vajóta*, n.jez. *Vãjomas*, *Vajúonis* a. *Vajuonìs*, n.m. *Vajà*, *Vajẽliai*, *Pavajaĩ*. Zob. SO *vaj-* s.v. *vajóti* I.

vė́jas ʻwiatrʼ. Odpowiednik łot. *vẽjš* obok *vẽš*, gen.sg. *vẽja* ts. War. *vė́jis*, *vė́jus*, *vėjùs*. Analiza: *vė́j-a-*, drw. od neopwk. *vėj-*. Ten ostatni został wyabstrahowany z prs. *vė́ja* ʻwiejeʼ do *vė́ti* (zob.), etymologicznie: *vė́-ja* (pwk. pie. *h₂u̯eh₁- ʻwiaćʼ). Odpowiedni neopwk. *vě̌j-* widać w scs. *vě̌j-a-ti* inf. ʻwiaćʼ — to z metanalizy prs. *vě̌ję* jako *vě̌j-ę*. N.B. Nie do przyjęcia jest ujęcie LEW 1216: drw. od pwk. pie. *u̯ē(i̯)- ʻwiaćʼ, gdzie *-i̯- ma być rozszerzeniem pierwiastka, rzekomo alternującym z segmentami *-d- w *vėdìnti*, *-t- w *vė́tyti* oraz *-s- w *vėsùs*. — Jest prawdopodobne, że neopwk. *vēj- zostawił ślad również w języku staropruskim. Chodzi o *perwios* EV ʻpóślad, ziarno gorszego gatunku oddzielone podczas czyszczenia zboża, Eftrich [Hintergetreide]ʼ, czyt. [pervījōs], ze zmiany *per-vēj-ās f.pl., zob. Trautmann 1910, 397 (znacz. etym. ʻwas durchgeworfelt istʼ), PKEŽ 3, 275. — Drw. *pavė̃jui* adv. ʻz wiatrem (jechać), w kierunku dokąd wiatr wiejeʼ (por. łot. *pavẽja* ʻmiejsce osłonięte od wiatruʼ, war. *pavẽjš*), *užúovėja* (zob.), *vėjalis* SD «wiatrek», *vėjelis* SD[1] «wiatrek, ventulus, aura», *vėjìnis* (zob.), *vėjúotas* ʻwietrzny (np. wieczór)ʼ. — *vė́jinykas*, *vė́jininkas* ʻczłowiek niestateczny, lekkoduchʼ, analiza: *vė́jin-ykas*, kalka wyrazu pol. *wietrzn-ik* ʻczłowiek niestateczny, pędziwiatrʼ ⇐ adi. *wietrzny*. — Cps. *pìẽtvėjis* (zob.), *šálvėjai* (zob. *šáltas*),

vė́jagalvis ʽczłowiek niestateczny, lekkoduch’ (por. *galvà*), *vė́jagaudis* ts. (dosł. ʽłapacz wiatru’, por. *gáudyti*), *vė́japūtė* (zob. *vė́pūtė*), *vė́javaikis* ʽczłowiek lekkomyślny, niepoważny’, por. *vaĩkas* (⇒ *vėjavaikiáuti* ʽbyć lekkomyślnym’), *vėtrãvėjis* ʽporywisty wiatr’ (por. *vė́tra*). Tutaj też *trivė̃jis* ʽczapka z trzema uchami’ (por. *tri*°). — N.m. *Vėjìnė* 2x, *Vėjẽliai* (⇒ *Vėjẽliškiai* 2x), *Añtvėjai*, cps. *Vėjãlaukis*, *Dìdvėjis*.

vė́jinis, *-ė* ʽwietrzny, np. o dniu’, SD <weinis> «nawietrzny, expositus ventis», «wiatrowy, ventosus», *vė́jinis malū̃nas* ʽwiatrak’ (dosł. ʽwietrzny młyn’). Drw. przymiotny na *-in-* od *vė́jas* ʽwiatr’. Jest też cps. *vėj-malūnas* Lex ʽwiatrak’ jako kalka z nwn. *Windmühle* (zob. *malū̃nas*). — Drw. *vėjinykas*: SD <weinis> «wietrznik, triton, onis» [ʽwywietrznik na dachu’]. Analiza: *vėjin-ykas*; kalka słowotwórcza i znaczeniowa z pol. *wietrznik* ⇐ *wietrzny*.

vẽl adv. ʽznów, znowu’, przest. ʽzaś, zasię’ — z redukcji formy *vẽli* lub *vẽliai* ts. przez fazę *vẽľ*. Odpowiednik łot. *vêl* ʽjeszcze, nawet’. Etymologia niejasna. Łączono z *vėlùs* ʽpóźny’, *vėlaĩ* adv. ʽpóźno’, przy założeniu rozwoju znaczeniowego od ʽpóźniej’ do ʽna nowo, znowu’, zob. Būga, RR II, 426, LEW 1217, ALEW 1211. War. gw. *vėlà*, *vėli* i *vėlig* (PK), *vẽliai*, *vėliái*; *vẽlei*, *vélei*, *vėléi*, *vėleĩ*; *vẽleig*, *vе́leig*, *vẽleik*, *vе́leik*; *vẽlek*, *vе́lek*; *vẽlem*.

véldamas 1 p.a., *veldãmas* 2 p.a. 1. stlit. ʽpoddany’, por. *Paduotieji alba veldamai panams vyresnimus ką skel* MŽ 32_{11} ʽCo poddani są winni swym panom’. *Kiti karaliūs pralobsta ižg grynumo savųjų véldamų* DP 4_{9} ʽInszy krolowie bogacą się z ubostwa swych poddanych’, 2. hist. ʽchłop pańszczyźniany’. Też w formie anaforyzowanej: stlit. *veldamasis* ʽpoddany’, pl. *veldamieji*, np. *išmanydamas, jog prakeltasis ne mažiaus tur tarnaut veldamiemus, kaip ir jam veldamieji* DP 499_{1} ʽrozumiejąc, że przełożony nie mniej ma służyć poddanym, jako i jemu poddani’. Analiza: *velda-ma-*, urzeczownikowione ptc. pass. do prs. *véldu* : *veldė́ti* (por. LEW 1217n.), znacz. etym. ʽwładany, poddany czyjejś władzy’. Podobną substantywizację widać w *pažį́stamas* (zob.).

veldė́ti, prs. *véldžiu* (3 os. *véldi*; war. *véldu*, *véldėju*), prt. *veldė́jau* 1. stlit. ʽsprawować władzę, panować, władać’, 2. stlit. ʽzawładnąć czym, posiąść’, SD *apveldžiu* «osiadam co, occupo, vsurpo possessionem, possideo agros», 3. ʽbrać a. otrzymywać w spadku, dziedziczyć’, *paveldė́ti* ʽdziedziczyć, otrzymywać w spadku’. Rekonstrukcja: *u̯ēld-ē-, drw. duratywny od prs. na *-d-*, pb. *u̯ēl-de/a-, < pie. *u̯elH-d^{h}e/o- ʽsprawuje władzę’ (por. LIV^{2} 676: *u̯elH- ʽstark sein, Gewalt haben’). Por. stir. *follnadar* ʽrządzi, panuje’, stisl. *olla* ʽpanował’, łac. *valeō* ʽbyć silnym, zdrowym; mieć wpływ, znaczenie, móc, dokazać czego’. Inf. *veldė́ti* zbudowano prawdopodobnie ma formie praesens typu stlit. *vélda*, znacz. etym. intr. ʽjest w posiadaniu czego, ma pod swoją władzą’. Podobnie w germańskim: goc. *waldan* ʽwładać czym’ ⇐ prs. *wal-da-. Zob. też ALEW 1212. — Drw. *pãveldas* ʽdziedzictwo’ (*kultū̃ros pãveldas* ʽdziedzictwo kultury’), też ʽogół cech dziedzicznych organizmu’, *pavéldimas* ʽdziedziczny, otrzymany w spadku, sukcesyjny; przekazywany potomstwu’ (*paveldimà ligà* ʽchoroba dziedziczna’) — z pochodzenia forma ptc. pass. do prs. *véldi, pavéldi*; *paveldùmas*: *tėvų ypatybių paveldùmas* ʽdziedziczenie cech rodziców’, *véldamas* (zob.), *véldimas tur̃tas* ʽspadek’, *veldinỹs* ts. — Neoosn. *veldė-*: *paveldė́tojas* ʽspadkobierca, dziedzic’ (por. *kalbė́tojas*), *veldė́mė* a. *véldėmė* ʽrzecz a. właściwość odziedziczona; posiadłość’, *veldė́tinis* ʽotrzymany w spadku, spadkowy’, *veldė́tojas* ʽspadkobierca’. — Neoosn. *veldėj-*: *paveldė́jimas* ʽdziedziczenie, dziedzictwo’, *veldė́jas* ʽspadkobierca, dziedzic’. — SO *vald-*: *valdýti* (zob.), *valdóti* (zob.), *valdžià* (zob.). — SZ *vild-*: zob. hasło *vild-*.

vėlẽ 4 p.a. 1. ʽdusza umarłego’, 2. ʽokres między dniami św. Michała i św. Marcina, kiedy to według wierzeń ludu duchy zmarłych powracają po ofiarę’. Z innym suf.: <welos> f.pl. ʽwidmo, upiór’ (Chyliński). Starszy jest war. z krótkim *e*: *velẽ* ʽdusza umarłego’, mający

odpowiednik w łot. *velis*, zwykle pl. *veļi* ʽduchy zmarłych', drw. *velēnieši*, *velenieši* m.pl. ʽdie abgeschiedenen Geister' (ME IV, 529n.), jak też w lit. *veliónis* (zob.), *vė̃linas* DP ʽczart' (zob. *vélnias*). Chodzi tu o derywaty od nomen *vel-V ʽumarły, nieboszczyk'; w wypadku *vėlė̃* — z udziałem st. wzdłużonego. Uwzględniając zanik lrg. w pozycji antewokalicznej, można bałt. *u̯el- / *u̯ēl- zbliżyć do pie. *u̯elh$_3$- ʽbić, uderzać'. Por. z jednej strony lit. *velė́ti* ʽprać pralnikiem', z drugiej strony het. *u̯alaḫzi*, *u̯alḫanzi* ʽbije, biją', luw.-hier. *u̯ala-* / *u̯ara-* ʽumrzeć', toch. A *wäl-* ʽumrzeć', *wälläṣtär* ʽumiera', *wlatär* ʽumrze' (LIV[2] 679), SO stisl. *valr* m. ʽpoległy na polu bitwy, trup poległego'. Zob. też LEW 1219, ALEW 1212n. — Drw. *Vėlìnės* (zob.), *veliúoka* a. *velúoka* c. 1. ʽwidmo, mara', 2. ʽdiabeł' (DP ʽczart, szatan'), 3. ʽdusza zmarłego' (por. sufiks w *ruduõkė*, n.rz. *Vãšuoka*).

vẽlei, *veleĩ* adv. gw. ʽraczej, chętniej, prędzej' (dla podkreślenia czyjegoś wyboru') — war. do *vãlei* ts., por. *Vãlei eisiu namo, o tai da pasgersiu* ʽRaczej pójdę do domu, bo się jeszcze upiję'. To ostatnie jest zapoż. z błr. gw. *vólej*, *valéj* (por. ESBM 2, 37). Por. pol. przest. *wolej* ʽraczej, lepiej' u pisarzy pochodzących z Białorusi (Brückner 1927, 630, s.v. *wola*). — War. *vẽleig* (*Neik, vẽleig palauk* ʽNie idź, raczej / lepiej poczekaj'), *vẽleit* (*Vẽleit mirtau, nei tokią buitį gyventau* ʽPrędzej umarłbym, niż żył takim życiem').

velė́ti, *velė́ju*, *velė́jau* ʽprać uderzając pralnikiem, kijanką', SD *velėju drapanas* «pierzę vel piorę chusty». Odpowiednik łot. *velêt*, *-ẽju* ʽprać pralnikiem, uderzać pałką'. Kontynuacja antewokalicznego allomorfu od pwk. pie. *u̯elh$_3$- ʽbić, uderzać' (LIV[2] 679, bez wzmianki o czas. lit.). Por. *vėlė̃*. Nie można wykluczyć zmieszania z czas. *vélti* II m.in. ʽzbijać, spilśniać'. Zob. też LEW 1219, ALEW 1213. — Neoosn. *velė-*: *velėjà* ʽpranie', *velė́jas*, *-a* ʽpracz, praczka', *velė̃klė* ʽdeska do prania bielizny', *velė̃klės* f.pl. ʽmiejsce nad rzeką lub jeziorem, gdzie piorą bieliznę', *velė̃klos* ts., *velė́toja(s)* ʽpracz, praczka' (łot. *vęlêtãjs*), *velė́tuvė* ʽpralnik'. Por. łot. *velêklis* ʽbielizna zamoczona do prania', *velêknis* ʽławka do prania'. — N.rz. *Velė́kla* 2x, *Velė̃klis*, *Velė́k-pelkis* (*Velėkl-pelkis).

vė̃liava ʽflaga, sztandar, chorągiew' — drw. dewerbalny, utworzony neosufiksem *-liava* od *vė́ti* ʽwiać, dąć' (por. *mẽsliava* ⇐ *mèsti*; *nẽšliava* ⇐ *nèšti*). Znacz. etym. ʽto, co powiewa na wietrze'. Pod względem onomazjologicznym por. czes. *vlajka* ʽsztandar, chorągiew' ⇐ *vláti se* ʽłopotać na wietrze'. Inną budowę ma wyraz łot. *vę̃-luogs* ʽwiatrowskaz, chorągiewka na dachu': człon I do *vẽjš* ʽwiatr', człon II do *luôgs* ʽotwór, okno'. — Drw. *vėliavė̃lė* ʽchorągiewka, proporczyk', *vė̃liavininkas* ʽczłowiek noszący chorągiew, chorąży', cps. *vėliavnešỹs* ts. (por. *nèšti*). — Metanaliza *vėl-iava* wytworzyła neoosnowę widoczną w gw. *vėluvà* (*veluvà*) ʽflaga, chorągiew' i stlit., gw. *vė̃lukas*, *vėlũkas*, *vė̃liukas* ʽchorągiewka na wietrze, wiatrowskaz; flaga, chorągiew'.

Velýkos, *-ų* 1 p.a. f.pl. ʽWielkanoc' (war. *Velỹkos*, *-ų* 2 p.a.), *šventė Velykų* DP ʽświęto Wielkiejnocy'. Dawniej też w formie sg. *Velýka*: *Šventa Velyka* DP ʽŚwięta Wielkanoc', *Velyka* SD «Wielkanoc, Pascha, atis». Forma pluralna *Velýkos* oddaje prawdopodobnie gwarową formę ros. *velíki* pl., używaną przez zamieszkujących Litwę staroobrzędowców (por. Anikin, RES 6, 217). Natomiast *Velýka* oddaje błr. gw. *Vjalíčka* (⇐ *vjalikdzenь*, por. scs. *velikŭ dĭnĭ* ʽμεγάλη ἡμέρα'). Zob. ZS 62, REW I, 180n. Odpowiednik łot. *liẽl-diena* ʽWielkanoc' (ME II, 498). Lit. *y* zastępuje podakcentowe rus. *i* (podobnie w *kodỹlas*, *krapỹlas*, *ūdỹlas*). Akutowane *y* ukazuje się np. w *bažnýčia*, *býskupas* / *výskupas*, *mýlista*. Nieco inaczej SLA 234, Borowska 358. — Drw. *Ã̃tvelykis* (zob.), *velýkaitis* 1. ʽjajko wielkanocne, pisanka', 2. ʽupominek wielkanocny', 3. ʽjałmużna wielkanocna', 4. ʽmaca, placek z przaśnego ciasta pieczony przez Żydów na święto Paschy', *Velykė̃lės* f.pl. ʽpierwsza niedziela po Wielkanocy', *velýkinė* 1. ʽspowiedź wielkanocna', 2. ʽdanina składana księdzu na Wielkanoc', 3. ʽwieczerza w przeddzień świąt Wielkiejnocy', *velykų mėnuo* przest. ʽmiesiąc kwiecień', por. *kalėdų mėnuo* (Skardžius, RR 4, 34). Cps. *velýknaktis* ʽnoc

wielkanocna' (por. *naktìs*). Por. jeszcze zwrot *Jiems dabar Velýkos* 'Im się teraz powodzi, żyją w dobrobycie'. — N.m. *Velýkiai*, *Velykiónys*, *Velykū́nai*, *Velýkamiškis*.

Vėlìnės, *Vė̃linės* f.pl. 'dzień modlitw za umarłych, dzień zaduszny, Zaduszki (2.XI.)' — drw. na *-inė-* od *vėlė̃* 'dusza umarłego' (zob. s.v.). Syn. *Uždūšìnės* (zob.).

velióniš, *-io* 'nieboszczyk', wsch.-lit. *velionìs*, *-iẽs* m. — denominalny drw. na *-ionis* (GJL II, § 337) od *vel-V 'umarły'. Od tejże osnowy pochodzi *velẽ* 'dusza zmarłego' (zob. *vėlė̃*). — *velióniu atsidúoti* / *padúoti* 'być bliskim śmierci'. — Drw. wsteczny: *velỹs* 'nieboszczyk; dusza zmarłego' (por. *íeškonės* ⇒ *íeškas*). War. *vėlỹs*.

vė̃lyti, *vė̃liju*, *vė̃lijau* stlit., gw. 1. 'woleć; być gotowym; być rad' (DP), 2. 'chcieć, pragnąć', 3. 'pragnąć dla kogo czegoś przez życzliwość, życzyć', 4. 'radzić komu, doradzać', 5. 'kazać, rozkazać', *pavė̃lyti* 'pozwolić, zezwolić', *privė̃lyti* gw. 'polecić, poruczyć kogo, zalecić' (stlit. 'zmusić do czego'), z ptk. *be-*: SD *beveliju* «wolę, malo, magis volo». Zapoż. z błr. *vjalécь*, *-ljú* (zob. SLA 235, LEW 556, 1219, ESBM 2, 300), które doznało semantycznego zróżnicowania pod wpływem rodzimego czas. *vélti* (zob. *vélti* I). — Adv. *vė̃lyk* 'raczej, lepiej' — skostniała forma 2 sg. ipv. do *vė̃lyti* 'woleć'. Np. *Vė̃lyk vienas žvirblis rankoj, negu dešimts an stogo* 'Lepszy jeden wróbel w garści, niż dziesięć na dachu'.

veliùšis, *-io* przest., gw. 'folusz, maszyna służąca do spilśniania tkanin, czyli do ich zgęszczania przez gniecenie, zbijanie, wałkowanie' — zapoż. z błr. *valjúš*, *-á* (⇐ pol. *folusz* ⇐ śrdn. *foll-hūs*, por. Bańkowski, ESJP I, 378). War. *vėliùšis*, *veliùšius*, *veliùšas*, ze zmianą *ľu* > *li*: *velìšius*. Zmianę *val-* na *vel-* (*vėl-*) spowodowała adideacja do czas. *veliù*, *vė́liau*, *vélti* m.in. 'zbijać mokrą wełnę na pilśń, folować'. Starszy wokalizm *val-* utrzymał się w war. *valiùšas*, *valiùšis*, *valiùšius*. Niejasne jest zakończenie w *valvìšius* (neosuf. *-višius*? por. stlit. *medvišius*). Zob. też LEW 1220. Osobno zob. *kvalìšius* i *paliū́šis*.

velk-: neopierwiastek wywodzący się z formy prs. *velkù* do *vil̃kti* 'wlec, ciągnąć'. Nomina bez apofonii: *velkė̃* 4 p.a. lub *vel̃kė* 2 p.a. 'zasuwa u drzwi (drewniana lub żelazna), zapora; pętla, ucho, uchwyt; zawleczka przetykana przez otwór; spinka, zapinka, sprzączka; długa wędka wleczona za płynącą łodzią' (⇒ vb. denom. *uživelkė́ti* 'zasunąć zasuwę drzwi'), *vélkė* 'zasuwa u drzwi' (na temat akutu zob. Būga, RR II, 408), *vel̃kės* f.pl. 'nosidła do siana; sanie służące do wywożenia siana z podmokłych, bagnistych miejsc; niepodkute sanki do przewożenia pługa lub brony na pole', *velkė̃tas* a. *velkė̃tai* 'sanki do przewożenia pługa lub brony', *vel̃kiai* m.pl. 'kopyto szewskie' (*Ištempęs odą ant velkių, padėk ant pečiaus išsistovėt* 'Rozpiąwszy skórę na kopycie, postaw [je] na piecu, żeby się odstało'), *vel̃kinas*, *-à* lub *vel̃kenas*, *-à* 'kto idąc coś za sobą wlecze', też 'kto prowadzi kogoś ze sobą' (*Motina velkinà vaiką už rankos eina klausti*), *vel̃kis* 1. 'zaćma' (syn. *val̃kis*, *val̃kius*), 2. 'kto idzie powoli, leniwie, kto się wlecze', *vel̃ksnė* '(jednorazowe) wyciągnięcie sieci, zawartość sieci'.

velnaitis, *-čio* stlit. 'opętany', por. *Ne est didesnis tarnas, negi patsai Ponas, vienok Christus buvo velnaičiu vadintas* PK 139_8: 'Nie jestci sługa więtszy niźli sam jego Pan, bo Chrystus naświętszy opętanym był zwan'. Drw. na *-aitis* od *vélnas* 'diabeł' (zob. *vélnias*). Dziś *velnáitis* to 'diabełek, diablik' (por. zdrobnienia typu *levaitis* SD, *mergáitė*). Osobno zob. *pristóti*, *pristotàsis*.

vélnias 1. 'zły duch, diabeł, szatan', 2. 'człowiek zły, nieżyczliwy, wrogi; człowiek zepsuty, gorszący'. Wtórna osnowa na *-i̯a-* wobec stlit. *vélnas*, łot. *vel̃ns*. To z *vė̃linas* DP 'czart', SD[1] «diabeł, diabolus, dæmon, cacodæmon», SD «czart, cacodæmon» (syn. *pyktis*) drogą synkopowania sufiksalnego *i* oraz wzdłużenia zastępczego, które odzwierciedliło się w intonacji (taki sam proces wytworzył formy *élnis*, *kélnės*, *šérnas*). Zob. Endzelin 1922, § 34, ALEW 1214. Formacja denominalna z suf. *-ina-* od *vėlė̃* 'dusza umarłego' (zob. s.v.). Paralele: *gérvinas* ⇐ *gérvė*; *kãtinas* ⇐ *katė̃*. Por. jeszcze *velẽkis* 'diabeł'. — Drw. *vė̃liniškas* SD

«czartowski». — Neoosn. *veln-*: *velnáitis* (zob.), *velniáusias* ʽnajgorszy, najpaskudniejszy' (z suf. superl. *-iausias*), *velniáuskas* ʽdiabelski', *velniavà* ʽzgraja diabłów; diabelskie sztuczki; trudne położenie, niebezpieczeństwo', *velnienė* ʽdiablica, megiera', *velnỹnas* ʽdiabelskie dziecko', *velnionìs, -iẽs* ʽdiabeł' (jako przekleństwo), *velniõnas* ts. (⇒ neoosn. *velnion-*: *velniónìškas* ʽdiabelski; wielki, straszny', *velniónìškai* ʽdiablo, strasznie, bardzo' (*velniónìškai gabùs* ʽdiablo zdolny'), *vélniškas* ʽdiabelski' (por. łot. *velnisks*), *velniū́kštis* a. *velnū́kštis* ʽdiabeł; hultaj, łobuz', *velnuva* stlit. ʽdiabeł' (*Kaukus, žemėpatis ir laukasargus pameskiat, visas velnuvas, deives apleiskiat* MŽ 9_{20} ʽPorzućcie *kaukai, žemėpatys* i *laukasargai*, wszystkich diabłów i boginki'). — Cps. *velnãnešis* ʽporywisty, wirujący wiatr' (por. *nèšti*), *velnãvėjas* ts. (por. *vė́jas*), *velniapinìgis* ʽskąpy bogacz' (por. *pinigaĩ*), *velniãžolė* ʽchwast' (por. *žolė̃*), zrost *velniaĩžin, vélniažin* adv. ʽdiabli wiedzą' (por. *žinóti*). Zob. też slawizmy *bíesas, čer̃tas, šė̇tõnas*.

vélti I stlit. ʽpozwalać; woleć', *pavélti* ʽpozwolić', prs. 3 os. atemat. *pavelt* ʽpozwala' (*Dievas kartais pavelt velinui žmogų apsėsti* ʽBóg niekiedy pozwala diabłu opętać człowieka'), prt. *pavė́lė*. Zob. też *vẽlyti*. Odpowiedniki bsł.: łot. *izvẽlêt* ʽzapragnąć, życzyć sobie; wybierać', refl. ʽwybierać sobie', *pavẽlêt* ʽużyczać, pozwalać; pozostawiać do uznania', bibl. ʽrozkazywać'; scs. *veljǫ, velěti* ʽβούλεσθαι, θέλειν, κελεύειν, λέγειν, chcieć, pragnąć; rozkazywać', słń. *velím, veléti* ʽrozkazywać, polecać', ros. *veljú, velétь* ʽkazać, rozkazywać', czes. *velet* przest. ʽchcieć', dziś ʽ(w wojsku) dowodzić, rozkazywać'. Zob. BSW 348, REW I, 180, LEW 1220, ALEW 1214. Do pie. *u̯elh₁- ʽwybierać, woleć' ⇒ ʽchcieć' (LIV[2] 677), por. łac. *volō, velle* ʽchcieć, pragnąć, pożądać' (3 sg. prs. *volt, vult* ʽchce' < *u̯elt < *u̯élh₁-ti), sti. *vr̥ṇā́ti* ʽwybiera, woli, daje pierwszeństwo', *váraḥ* m. ʽpragnienie, wybór', goc. *wiljan*, stwn. *wellen*, nwn. *wollen* ʽchcieć' (pgerm. *weljan-), stwalij. bret. *gwell* ʽlepszy'. — SZ *vil-*: *vìltis* ʽufać' (zob. s.v.). — SO *val-*: *valià* (zob.). W słowiańskim utrzymał się refleks iteratywu na SO, pie. *u̯olh₁-éi̯e-, por. scs. *voljǫ, voliti* ʽchcieć, woleć, wybierać', serb. *vòliti* ʽkochać, lubić', ros. przest. *vólitь* ʽpragnąć, chcieć', czes. *volit* ʽwoleć, dawać pierwszeństwo, wybierać', *svoliti* ʽwybrać', *povoliti* ʽpozwolić', stpol. *zwolić* ʽwyratować, ocalić', pol. *pozwolić* ʽzgodzić się' (ale simplex *woleć* ʽdawać pierwszeństwo'; zastąpiło stpol. *wolić*). Odpowiedniki ie.: sti. *varáyati* ʽwybiera', goc. *waljan* ʽwybierać' (do *wili* ʽchcę'), nomen orm. *goł* ʽzłodziej' < pie. *u̯olh₁ós (por. lit. *nuvìlti* ʽoszukać, zwieść, zdradzić').

vélti II, *veliù* (war. *velù*), *vė́liau* 1. ʽplątać, wikłać, kudłać, czochrać (włosy); wić gniazdo', 2. ʽzbijać namoczoną wełnę na pilśń, spilśniać ją, folować', 3. ʽgnieść, miętosić', 4. ʽbić kogo, uderzać', 5. ʽrobić coś z wysiłkiem, z trudem', 6. ʽpuszczać wiatry, psuć powietrze'. Odpowiednik łot. *vel̂t, veļu, vēlu* 1. ʽprzewracać; obracając toczyć, np. beczkę' (por. lit. *volióti*), 2. ʽfolować (sukno)', 3. ʽbić, uderzać'. Cps. *apvélti* ʽtocząc co, oblepić, otoczyć (np. rybę w mące, kotlet w bułce), posypać, np. cukrem, solą; zmiąć (ubranie); obić kogo', *atvélti* ʽodkroić (o pajdzie chleba); przywieźć, przynieść, przytaszczyć; urodzić (dziecko)', *išvélti* m.in. ʽwybić (rękę) ze stawu, zwichnąć', *į̨vélti* m.in. ʽcoś ciężkiego podnieść, przewrócić, wnieść, wrzucić', *nuvélti* ʽzbić (wełnę na pilśń, wojłok)', *pavélti* ʽsfolować', też ʽzrobić sobie odcisk', ʽzarżnąć (świnię)', *privélti klaidų̃* ʽnarobić błędów', *suvélti* ʽzbić, spilśnić, sfolować (sukno); pokudłać, pomieszać, powikłać', *suvélti lìzdą* ʽuwić gniazdo', *suvélti pūslès* ʽnabawić się pęcherzy (na ręce, nodze)'. Refl. *véltis, veliúos, vė́liaus* ʽwplątywać się, wikłać się, więznąć; kudłać się, gręplować się; mocować się', ʽobłapywać się' (*Bernai vẽlias su mergom*), ʽpowoli pracować, obijać się bez zajęcia; plątać się pod nogami, przeszkadzać', *apsivélti* ʽoblepić się, pokryć się (np. puchem, źdźbłami słomy), lepiąc się przywierać do czego (o błocie, cieście); zaniedbać się, opuścić się; pouczyć się, podkształcić się', *į̨sivélti* ʽwplątać się, wczepić się', *iššivélti* ʽrozwinąć się, nabrać ciała, urosnąć', *susivélti* ʽrozczochrać się, splątać się; zgnieść się; uwić sobie gniazdo' i ʽpokłócić się'. Do pie. *u̯elh₃- ʽbić, zabić' (LIV[2] 679, por. het. *u̯alḫanzi* ʽuderzają', łac. *vellō, -ere*

ʽskubać, obskubywać, obrywać’) albo do pie. *u̯elH- ʽtoczyć się, walać się’ (LIV[2] 677, ALEW 1215, por. goc. *walwjan*, stwn. *wallan*, stisl. *velta*). Jest prawdopodobne, że w bałtosłowiańskim kontynuanty wymienionych pie. pierwiastków spłynęły ze sobą. Zob. BSW 349, LEW 1221. — Nomina na SE *vel-*: *susivelimas plaukų* SD «goździec, capillorum ex morbo complicatio» [ʽkołtun, rodzaj strupa na głowie, powstałego ze zbitych w kłąb włosów’, por. niżej *są́vėlės*, *są́valos*], *vẽlenas* ʽwalec, cylinder’, SD *velanas* «wał krosienny, iugum» (syn. *riestuvas*), *velẽkis* ʽkłębek splątanej wełny; zlepione włosy, kołtun; lichy, wąski pas ziemi’, *velė́na* ʽdarnina, gęsty, zwarty splot traw wraz z ziemią; zazieleniona powierzchnia łąki, murawa; splot roślin i korzeni, unoszący się na powierzchni wody, bagna; kawałek torfu; futrzany kołnierz’, *velėna* SD «bryła, grumus terræ, gleba» (syn. *riekė žemės*, *aukso*), *velėna su veju išrauta* SD «darn, cespes» (por. *vejà*), *vẽlenas* ʽwał, walec, cylinder; zwój tkaniny, bela; kijanka do prania; urządzenie do młócenia’, *velenẽlis* ʽwalec do nawijania tkaniny’, *vélsena* gw. ʽcios, uderzenie’ (neosuf., por. *málsena*, *pìlsena*), *velùdė* ʽwarsztat do filcowania wełny’. Por. łot. *veldinât* ʽzbijać, wikłać’ (⇒ *veȊde* ʽwyległe zboże, powalone przez deszcz i wiatr’), *veļamais* ʽpałka do bicia’, *vę̃ļę̃na* ʽbryła ziemi, kawał torfu’. — Neoosn. *velt-* (⇐ *véltas* ʽsplątany, rozczochrany; spilśniony’, por. *maknos suveltos* SD «kudłaciny, kudły»): *véltena* a. *véltana* ʽrozczochrane włosy; rozczochraniec, niechluj, niezguła’ (neosuf. *-tena*, wyodrębniony w typie *ùitena* : *ùiti*, *svìltenos* : *svìlti*), *veltinỹs* (zob. *veltìniai*), *veltùvai* m.pl. ʽmaszyna do folowania’, *veltuvẽ* ʽwarsztat do folowania’, *veltū̃zas* ʽniechluj’ (por. *terliū̃zas*, *plepūzà*). Por. łot. *vęltava*, *vęltaves* ʽfolusz’. — Cps. *mìlvelis* ʽnapędzany wodą młyn, służący do spilśniania sukna, folusz’ (por. *mìlas*), war. zdysymilowany: *mìlveris* (por. *dirgėlẽ*); *šū́dvelis* wulg. ʽpies, który zżera odchody’, por. *šū́das* (*Šuo, kurs šūdą ėda, vela, bus šū́dvelis* JUŠK). — WSE *vėl-*: *vė́liau* (prt.), drw. *núovėlos* f.pl. ʽresztki wełniane, które odpadają przy folowaniu’, *vėlė́jas* ʽpilśniarz, sukiennik’, *vėlìkas* ts., *vėlyklà* ʽwarsztat do filcowania wełny’, *vėlinỹs*, acc.sg. *vė́linį* ʽwojłok’, *są́vėla* (zob.), *susivė́lėlis* ʽten, co ma włosy zbite w kołtun’. Cps. *kaltū̃nvėlė* (zob. *kaltū̃nas*), *kū́tvėla* (zob. *kū́tis*), *tūbavėlys* SD «pilśniarz, coactiliarius», SD[1] «gręplownik, carminarius» (syn. *šepavalas*), por. *tū́bas*; *vė́lmalūnis* ʽfolusz’ (dosł. ʽmłyn do folowania’, por. *malū̃nas*). — SZ-V *vil-*: łot. *vilât*, *-āju* ʽobracać w palcach, gnieść (ciasto), wałkować, tarzać’, *vilâtiês* ʽtarzać się, np. o koniu’, *vilinât* a. *viļinât* ʽtoczyć, taczać’, nomina: *viļaka* ʽmiejsce w zbożu wygniecione przez tarzające się zwierzę’ (war. *viļaks*, *viļaklis*, *viļāknis*), *viļakņi* m.pl. ʽdrewno do przygniecenia lnu w moczydle’. Por. s.v. *apvalùs* refleksy psł. *ob-vĭlŭ ʽowalny’ < pbsł. *ap-u̯il-. — SO-C: *válstyti* (zob.). — SO-V: *valýti* (zob., tam też nomina z *val-*). Odpowiednik psł. *voliti został zastąpiony przez *valiti ʽprzewracać, obalać, toczyć’ prawdopodobnie pod wpływem intensivum ze wzdłużonym SO *valjati (sę) ʽprzewracać (się)’, por. scs. *valiti sę* ʽtarzać się’, ros. *valítьsja* ʽpadać, walić się’, *valítь* ʽobalać, zwalać; wycinać drzewa’ (*valéž* ʽpowalony las’); padać — o śniegu’, czes. *valit* ʽtoczyć’, pol. *walić* ʽuderzać mocno, burzyć, powodować upadek’. Zdaniem Vaillanta, GC III, 429 motywem zmiany była groźba konfliktu homonimicznego z czas. *voliti* ʽwybierać’ (por. *vélti* I). Zob. też Boryś 2005, 676n., Anikin, RES 6, 27n. — WSO *vol-* < *u̯āl-: *volióti* (zob.).

veltìniai 2 p.a., *veltiniaĩ* 3 p.a. m.pl. ʽwysokie buty zrobione z wojłoku, filcu, walonki’ — pluralizacja wyrazu *veltinỹs* 3 p.a. ʽwojłok, filc’ (war. *veltìnis* 2 p.a.), dosł. ʽfilce’. Ten ostatni był pochodnikiem na *-in-* od neoosn. *velt-*, wyabstrahowanej z *véltas* ʽsplątany, spilśniony’, ptc. prt. pass. od *vélti* II (zob.).

véltui adv. 1. ʽdarmo, daremnie, na próżno’, 2. ʽza darmo, bez zapłaty, bezpłatnie’, war. *veĩtu* / *véltu*, *veĩtuo*, *vélt*. Por. adi. *veĩtas* a. *véltas* 1. ʽdarmowy, bezpłatny’, 2. ʽtani’, 3. ʽdaremny, bezowocny, bezcelowy’, ⇒ *veltaĩ* adv. ʽtanio’ (*Kamendorius velčiau laido[ja] už kleboną* ʽKsiądz wikary taniej chowa niż ksiądz proboszcz’). DP <wêłtái> ʽmarnie’. LEW 1221n. i ALEW 1214: do *vélti* I ʽpozwalać, woleć’. — Drw. *veltẽdis* a. *-ėdỹs* ʽdarmozjad,

próżniak, nierób' (por. *ėd-*) : łot. *vèltêdis* ob. *vêltêdãjs* ts. Vb. denom. *veltáuti* a. *veltinė́ti* 'usiłować dostać co za darmo'.

vėlùs, *-ì* 4 p.a. 'późny, kończący się, końcowy', *vėlùs laĩkas* 'późna pora', *vėlùs svẽčias* 'późny gość' (tj. spóźniony, późno przychodzący). Odpowiednik łot. *vêls*, *vêļš* 'późny'. Bez etymologii, zob. LEW 1222, ALEW 1216. Pwk. *vėl-* może być pochodzenia werbalnego, por. prt. *vė́liau* do *vė́lti* II. Por. zwłaszcza użycie formy zwrotnej *vė́ltis*, 3 os. prs. *vẽl(i)as* w następujących znaczeniach: 1. 'ociągać się, wolno pracować' (*Jos darbai velas*, t.y. *nenudirba greitai*), 2. 'obijać się bez zajęcia', 3. 'przeszkadzać w czym', 4. 'zaniedbać się, opuścić się, stać się leniwym'. Paralele onomazjologiczne: włos. *tardi* adv. 'późno' wobec łac. *tardē* adv. 'powoli', *tardus* 'powolny, opieszały, leniwy'; sch. *kasno* adv. 'późno', *kasan* 'późny' wobec cs. *kŭsĭnŭ* 'powolny' (por. Buck 1971, 961n.). — Drw. *vėlývas* 'późny' (*vėlývas pavãsaris* 'późna wiosna'), war. *vėlýbas*; *vėlaĩ* adv. 'późno' (*Vėlaĩ grį̃žau namo* 'Późno wróciłem do domu'), *vėlù* adv. 'późno' (*Jau vėlù, reik guldytis miego* 'Już późno, trzeba się kłaść spać'), *vėlumà* 'późna pora'. Vb. denom. *vẽlinti* 'spóźniać się' (por. łot. *pavēlinât* 'opóźnić'), *vėlùiti* 'spóźniać się' (⇒ *vėlùistas* 'późny, spóźniony', war. *vėlū́stas*, *vėlū́kstas*), *vėlúoti* 'spóźniać się' (⇒ *vėlãvimasis*, *-mosi* 'spóźnienie, opóźnienie'), por. łot. *vēļuôtiês* 'spóźniać się'. Neoosn. *vėluo-*: *vėlúotas* a. *vėlúostas* 'późny, spóźniony'.

vel͂vė 2 p.a. 'sklepienie nad drzwiami, nad otworem pieca chlebowego' (*Duonkepis pečius su velvė* 'Piec chlebowy z *velvė*') — zapoż. z łot. *velve* 'sklepienie' (⇐ śrdn. *welve*), por. Jordan 108. — Vb. denom. *velvė́ti* 'murować sklepienie' (por. łot. *welvēt* ts. ⇐ śrdn. *welven*).

vémti, *vemiù* (war. *vemù*, *vémstu*), *vė́miau* 'wymiotować, zwracać pokarm, rzygać'. SD[1] *vemiu* «wracam, vomo, egero» (syn. *verčiu*), SD «womytować, zwracać, vomo, vomito, nauseo». Refl. *apsivémti* 'obrzygać się', *susivémti* 'zwymiotować'. Odpowiednik łot. *veñt*, *vemju*, *vẽmu*. Kontynuant pie. *u̯emh₁- 'wymiotować' (LIV[2] 680, ALEW 1216), por. sti. *vámiti*, gr. ἐμέω 'wypluć, zwymiotować, wyrzucić; mieć nudności' (*u̯emei̯ō z *u̯emh₁-i̯ō), ἔμετος m. 'wymiotowanie, wymioty' (*u̯emh₁-eto-), łac. *vomō*, *-ere* 'wymiotować, wypluwać; zionąć', stszw. *vami* m. 'wstręt, obrzydzenie'. Pierwotne prs. lit. należy odtworzyć jako *vemu (por. gw. *vemù*) < pie. *u̯emh₁-e/o- (transponat). Gdyby suf. *-i̯e/o- był odziedziczony (pie. *u̯émh₁-i̯e/o-), refleks litewski brzmiałby †vė́miu. — Drw. na SE: *vémdinti* a. *vémdyti* 'zmusić do wymiotów, wywołać u kogo wymioty' (łot. *vemdinât* ts.). Nomina: *vẽmalas* 'wymioty, torsje', pl. *vemalaĩ* 'wymiociny; niesmaczny napój, zupa' (war. *vemelaĩ*). — Neoosn. *vemd-*: *susivemdinė́ti* 'zwymiotować, wyrzygać się'. Wyraz *vemdalas* DP 'plugastwo, zwrócenie' można tłumaczyć na dwa sposoby: 1° jako drw. na *-alas* od neoosn. *vemd-* (por. ŽD 172), 2° jako drw. od *vémti*, urobiony neosufiksem *-dalas*, który wyabstrahowano w typie *spjáudalas* 'plwocina' ⇐ *spjáuti*. Mało prawdopodobne jest ujęcie GJL II, § 176, według którego *vemdalas* powstało 'z przekształcenia wyrazu *spiaudalas*... pod wpływem *vémti*'. — Neoosn. *vemst-* (⇐ *vémsta*): *vémstytis* 'długo wymiotować'. — WSE *vėm-*: *vė́miau* (prt.), drw. *vė́mauti* 'wymiotować', *vėmióti* 'wymiotować po trochu'. Nomina: *vėmà* 'wymioty' (*Verta ant vėmõs* 'Zbiera się [komu] na wymioty'), *vėmalaĩ* m.pl. 'wymiociny', war. *vėmelaĩ* (por. *spjaudalaĩ* 'plwociny'), *vėmalas* SD[1] «wracanie, vomitus» ['wymiotowanie'], *vėmė́jas* n. agt. 'kto wymiotuje', SD «bluy, vomitor, nauseator», *vėmìkas* 'kto wymiotuje', *vėmimas* SD «womit, womitowanie, nausea, vomitus», *vẽmis* ts. (*Vienu vėmiù išvėmė* 'Za jednym razem zwymiotował'). — SZ *vim-*: *pravìmti*, *-vìmstu* (war. *-vymù*), *-vimaũ* 'zacząć wymiotować', *vìmdyti* (zob.). — WSZ *vym-*: *vymà* 'wymioty' (paralele: *bylà* ⇐ *bìlti*; *pylà* ⇐ *pìlti*). — SO-V: Zwraca uwagę brak czasowników sekundarnych z alternantem *vam-*. Nomen: *ìšvamos* f.pl. 'wymioty, wymiociny' (por. *ìšvalos* ⇐ *veliù*).

veñčiavoti a. *venčiavóti*, *-ju*, *-jau* stlit., gw. 1. 'o księdzu: dawać ślub, udzielać ślubu'

(*Kunigas nespėjo nei suveñčiavoti, tai anie jau ir baras* ʽKsiądz jeszcze nie zdążył dać im ślubu, a oni już się kłócą'), 2. ʽo mężczyźnie: poślubić kobietę'. Refl. *susivenčiavoti* ʽzwiązać się ślubem małżeńskim'. Zapoż. z błr. *vjančácь, -áju* ʽdawać ślub', dosł. ʽwieńczyć' — o ślubie wedle obrządku prawosławnego, gdy nad głowami nowożeńców trzymano wieniec (por. TSBM 1, 600). War. *vinšavóti* ʽnakładać wianek, wieńczyć' (*Kai prieina in duris i patinka, tai tada jau baigia dainą i ją vinšavoja su tuo vainiku*). Pożyczka została przekształcona przez zamianę sufiksu błr. *-acь* na lit. *-avoti*. Formacja białoruska jest refleksem psł. *věnĭcati (por. ros. *venčátь*, ukr. *vinčáty*), to z kolei jest iteratywem w stosunku do *věnĭciti ʽwieńczyć', tj. ʽwkładać wianek na głowę' (vb. denom. od *věnĭcĭ ʽwieniec, wianek'). Por. Brückner 1927, 610 (s.v. *wianek*), Anikin, RES 6, 252n. — War. *viñčiavoti*, *vinčiavóti* są dwuznaczne. Mogą one odzwierciedlać zapożyczenie z błr. gw. *vinčácь, -áju* ʽzaślubiać' (ZS 63) albo też derywat na *-avoti*, który został utworzony na gruncie litewskim od sb. *viñčius* ʽślub kościelny' ⇐ błr. *vjanéc, -ncá* (zob. s.v.). — N.B. SLA 235, za nim LEW 1222n. mylnie przyjmowali zapożyczenie polskiego czas. †wieńczować, *wieńcować*. LKŽ XIX, 452 podał pol. †winczować jako formę źródłową, zresztą w jednym wierszu z błr. *vinšavácь, -úju*, co pochodzi z pol. *winszować, -uję* [ʽskładać życzenia, gratulacje' ⇐ nwn. *wünschen*] i nie ma nic wspólnego z ʽdawać ślub' (zob. ESBM 2, 152). — Drw. *venčiavõnė* a. *vinčiavõnė* ʽślub małżeński, małżeństwo', *venčiavonỹstė* ts., *vinčiavótinis žíedas* ʽobrączka ślubna'. SD *vinčiavota motė* «ślubna żona, uxor legitima» (por. Borowska 433). Drw. wsteczne: *veñčiava* a. *viñčiava* ʽślub kościelny' (*Važiavo ant viñčiavos į bažnyčią* ʽPojechali na ślub do kościoła').

veñgrai, *-ų* m.pl. ʽWęgrzy' (DP gen.pl. *Węgru*, dat.pl. *Węgramus*) — zapoż. z pol. *Węgrzy*, *Węgier* (kraj *Węgry*), zapewne przy pośrednictwie błr. gw. *vénhar*, ros. gw. *vengr* (*vengérec*). Stąd też łot. *vengeri* ʽWęgry'. — Wsch.-lit. *viñgrius* ʽWęgier' lub ʽSłowak' (ZS 63). SD: *Vingrių žemė* «węgierska ziemia, Pannonia inferior, Vngaria vel Hungaria», *Vingris* «Węgrzyn, Pannonius, Hungarus». Osobno zob. *ungurai*. — Nazwa etniczna, o której mowa, uległa apelatywizacji w formach *veñgras* i *veñgrius*, por. 1. przest. ʽwędrowny handlarz galanterią i lekarstwami, handlarz domokrążny' (*Ateidavo tokie veñgriai ir nešiodavo vaistus* ʽPrzychodzili tacy Węgrzy i przynosili lekarstwa'), wsch.-lit. *viñgrius* (Otrębski, *l.c.*: zapoż. z błr. gw. *vénhar*; war. *vénhra* c. ts., por. ESBM 2, 296), 2. gw. ʽkastrator koni' (*Vengrai, būdavo, eina eržilų romyt* ʽKiedyś Węgrzy chodzili kastrować konie'). Vb. denom. *vengráuti* 1. ʽbyć wędrownym handlarzem', 2. ʽbyć kastratorem', *vengrinti* b.z.a. ʽkastrować'. — Nazw. *Veñgras*, *Viñgras*, drw. *Vengrỹs*, *Vingrỹs*, *Vìngris*, *Vengráitis*, *Vengráuskas*, *Vengrãvičius* (LPŽ). N.m. *Veñgriai*, *Vengriaĩ*, *Veñgriškis* 2x, *Vengrìškis*, *Pavengrỹs* 2x.

véngti, *véngiu* (war. *véngu*), *véngiau* ʽunikać, strzec się czego, chronić się przed czym, stronić od kogo, czego, uchylać się, wykręcać się'. SD[1] *vingiu* «ociągam się, detrecto, tergiversor» (syn. *atsitraukinėju*), SD «lenię się, ciężko mi co czynić; nieochotnym iestem» (syn. *tingiu*), «ociągam się», *išvéngti* ʽuniknąć czego' (*Jei kumelė gimei, pavalkų neišvéngsi* ʽJeśli urodziłeś się kobyłą, chomąta nie unikniesz'), *nuvéngti* ʽuniknąć', tr. ʽusunąć, oddalić; ukraść', *privéngti* ʽunikać, lękać się'. Odpowiednik łot. gw. *veñdzêt, -ẽju* ʽpleść brednie'. — Drw. *véngėti, -ju, -jau* ʽunikać, wystrzegać się' — rzadki przykład intensivum z suf. *-ėti* i brakiem apofonii (paralela: *tepė́ti* ⇐ *tèpti*, zob. też GJL II, § 622). Nomina: *neišvéngiamas* ʽnieunikniony, nieuchronny', SD: *vingimas* «nieochota» (syn. *tingystė*), «ociąganie się», *su vingimu* «ociągaiąc się» < *vengimas*; *vengrùs* ʽleniwy, gnuśny'. — Neoosn. *vengėj-*: *vengė́jas* ʽkto robi uniki; kto unika pracy', SD *vingėjimas* «zbranianie się czego, recusatio, detrectatio». — Lit. pwk. *veng-* zestawia się z takimi refleksami germańskimi, jak stwn. *winken* ʽmrugać oczyma', SO stwn. *wenken* ʽchwiać się, uginać się' i wywodzi z pie. *u̯eng- ʽgiąć (się), krzywić (się)', por. LIV[2] 682, BSW 350n., LEW 1223, ALEW 1216n. Lit. akut musi być wtórny. — SZ *ving-*: *vìngis* (zob.). — SO *vang-*: *vángstyti* (zob.). Nomina: *atvangà* (zob.),

vangà (zob.), *vangùs* ʽleniwy, opieszały, ociężały; budzący lęk, straszny; trudny do wyleczenia; niesmaczny (o piwie)', *vangìmas* ʽlenistwo, ociężałość'. Por. łot. kuroń. *vanga* ʽucho, kabłąk u naczynia; pętla, pętla w sidłach'.

vė́nios f.pl. gw. ʽsiły żywotne na wyczerpaniu', por. *Vyras menkų vė́nių* ʽSłaby mężczyzna'. *Ligonis menkų bėra vė́nių* ʽChory goni już resztkami sił'. War. *vė́nys*. Bez dobrej etymologii. Pwk. *vėn-* może być refleksem WSE do pie. *u̯en- ʽuderzyć, zranić' (zob. IEW 1108). Por. formację na SZ pie. *u̯n̥-tó- ʽranny, zraniony' w pgerm. *wun-da-: goc. *wunds*, stang. *wund*, stwn. śrwn. śrdn. *wunt* ʽzraniony' (EWD 1583). Może zwrot lit. *meñkos vė́nios* oznaczał pierwotnie ʽźle gojące się rany'?

vénteris, *-io* ʽwięcierz, sieć rybacka spleciona z przędzy lub wikliny, napięta na obręczach, o lejowatym kształcie; żak'. SD <winteris> «więcierz, nassa ex filis orbibus aliquot ligneis distenta». War. *véntaris, véntaras, veñteras, venterė̃* a. *vénterė, vénterius, véntierius*. Odpowiednik łot. kuroń. *veñteris* ʽSetznetz, Setzkorb'. Nie całkiem jasne. Zdaniem LEW 1224 jest to drw. z suf. *-eri̯a-* od osnowy *vent- jak w łot. *viete* ʽrózga, pręt' i vb. denom. *vìetêt* a. *viẽtêt, -ẽju*, wsch.-łot. *ventêt* ʽbić, uderzać' (dosł. ʽwymierzać komu rózgi'). Podobnie ALEW 1217. Względy apofoniczne zalecają powiązanie *vénteris* z wyrazem *vánta* ʽużywana w łaźni miotełka brzozowa' (zob. s.v.) jako formacją na SO. Būga, RR II, 648 postulował pwk. pie. *u̯en-t- ʽzginać, zwijać, splatać', goc. *wandus* ʽwitka, pręt do wyplatania', stang. *windel* ʽkosz'. — Zapoż. lit. w błr. *véncer, véncar*, ukr. *vjater, jatir* [ʽsiatka'], ros. *vénterь*, ros. gw. *vjáter(ь), vjátirь*, pol. gw. *więcierz*. Por. REW I, 183, 245, Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 52, Laučjute 10, Anikin, RES 6, 248n.

vèpris, *-io* żm. ʽprosię' — zapoż. z łot. *vepris* ʽwykastrowany wieprz' (por. LKŽ XVIII, 725). War. *vèprius, -iaus*. Wyraz łotewski jest odziedziczony, por. odpowiedniki: 1° psł. *veprĭ, scs. *veprĭ* ʽdzik, odyniec', ros. *veprь, -rja*, błr. gw. *vapér, vjáper* ʽwieprz' (błr. liter. *vjaprúk, vepruká*), czes. *vepř* ʽwieprz, świnia', pol. *wieprz, -a*, ⇐ pbsł. *u̯epr-i̯a- (ME IV, 538, BSW 351, ESJS 1044), 2° pgerm. *ebura- m. ʽsamiec świni, kiernoz', por. stang. *eofor*, śrdn. *ēver*, stwn. *ebur*, nwn. *Eber* (EWD 258, Kroonen 2013, 114). Būga, RR II, 648n. nie wykluczał, że *vepris* może być slawizmem. Pwk. werbalny utrzymany w wed. *vápati* ʽsieje, rozprasza; wyrzuca nasienie' nasuwa przypuszczenie, że *u̯ep-r- miało znacz. etym. ʽzapładniacz' ⇐ ʽwyrzucający nasienie' (por. *veȓšis*). Por. IEW 1149, s.v. *u̯ep- 2 ʽwerfen. streuen'. — W lit. onomastyce zachowały się pewne ślady po zanikłym *vẽpris lub *veprỹs, por. 1° n.m. *Vẽpriai* (miasteczko i wieś w rej. Ukmergė̃, por. łot. n.m. *Vepri*), 2° nazwy jezior *Veprỹs, Veprìnis, Vẽprynas, Veprìškiai* 2x. Do tego stpr. n.m. *Weppren, Wepers* (AON 199).

vèpti: *išvempù, -vepaũ, -vèpti* ʽrozdziawić się, stanąć z otwartą gębą'. Przypuszcza się derywację od pwk. *u̯ep- / *up- ʽodchylać się, krzywić się', dla którego są pewne nawiązania germańskie. Por. stisl. *vāfa* ʽodwisać, chybotać', *vafla* ʽchwiać się, chybotać', śrwn. *wabelen* ʽkrzątać się', szw. *vāp* ʽgłupiec' (LEW 1224). — Drw. *vepčióti* ʽwykrzywiać twarz; mówić niewyraźnie; mówić głupstwa, paplać', *vepsė́ti, vèpsi* ʽwykrzywiać wargi; poruszać wargami, cicho mówić; paplać' (por. *trepsė́ti, žlebsė́ti*). Nomina: *vẽpalas* ʽpaplanina, bzdury', *vẽpas* ʽgapa', *vẽpčius* ts., *vẽpė* ʽgęba, pysk', *vẽpelė* ʽgęba', *vèpelis* a. *vẽpelis* ʽgapa, gamoń', *vẽpeza* c. ts., *vẽpiza* c. ʽpapla' (por. *ligizà*), *vepsà* c. ʽgapa, gamoń' (⇒ *veps-kà* a. *vẽps-kis* ts., *vẽp-skė* ʽgęba', por. *saũskė* ⇐ *saũsas*)[582], *vẽpšas* ts. (⇒ *vepšlà* c. ʽczłowiek o grubych wargach, o obwisłej wardze; gapa; papla', *vẽpšlos* f.pl. ʽtwarz, wargi'). — WSE *vėp-*: 1. *vė̃pti*, prt. *vėpiaũ* (prs. *vepiù*) ʽrozdziawiać gębę, rozwierać usta tak, że obwisa warga; robić się gapą', *atvė̃pti* ʽobwisać, zwisać' (*atvė̃pusios lū́pos* ʽobwisłe wargi'), 2. *vė̃pti, vėpstù, vėpaũ* rozdziawiać się,

582 Tymczasem Ambrazas 1993, § 271 wyodrębnia sufiksy *-ska, -skis,* rzekomo powstałe na bazie pie. ʽdeterminatywu *-k-'.

obwisnąć — o wargach' (por. SW w *kẽžti*, *rẽžti*), refl. *atsivẽpti* 'odszarpać się, odłupać się, schodzić (o skórze); rozchylić się, rozkryć się (o ubraniu)'. Drw. *vė́pčioti* 'krzywić twarz, usta, mizdrzyć się; paplać', *vėpsóti* 'sterczeć z rozdziawioną gębą, gapić się; być dziurawym' (por. *rėpsóti*, *šmėkšóti*). — Nomina od *vėp*-: *vė́paris* 'gapa, gamoń' (ALEW 1217), *vė́pla* c. 'gapa, gamoń, ktoś nierozgarnięty'[583] (por. łot. *vèpla*[2] c. 'papla; ktoś lekkomyślny'), *vėplỹs* ts., ⇒ vb. denom. *vė́plioti* 'gapić się; mówić głupstwa', *vėpliõnas* 'gapa' (por. łot. *vēplis* 'gapa, ktoś nierozgarnięty', ⇒ *vèpļât*[2] 'mówić głupstwa'), *vė́pra* c. 'gapa', war. sonoryzowany: *vė́bra* (por. *kaubrẽ* ob. *kauprà*); *vė́pša* c. 'gapa, gamoń', *vẽpšas* ts. Z *š*-mobile: *švė́pala* c. 'gapa; ktoś lekkomyślny, niefrasobliwy'. Cps. *atvėpa.aũsis* 'ktoś z odstającymi uszami' (por. *ausìs*), *atvėpalū̃pis* a. *atvėptalū̃pis* 'ktoś z odchyloną dolną wargą a. ktoś z odchylonymi wargami' (por. *lū́pa*). — SO *vap*-: *vapė́ti* (zob.), *ãtvapas* 'otwarty, odkryty (o szyi), rozpięty na piersiach (o ubraniu)' ⇐ *atvèpti* 'odchylić się', zob. wyżej *atsivẽpti*; *ìšvapa* a. *vapà* c. 'gapa, niedołęga' (*Jau jis toks vapà* 'Taki już z niego gapa'), cps. *atvapañtis* 'kto chodzi rozchełstany' (por. *añtis*). — SZ *vip*- (typ *RiT* ⇐ *ReT*): *vìpti*, *vimpù*, *vipaũ*: *atvìpti* 'zwisać, obwisać (o wardze), odstawać (o zelówce)', *išvìpti* 'rozdziawić się' (⇒ *ìšvipa* c. 'gapa'), *vipsė́ti* 'marszczyć się, robić grymasy, okazywać niezadowolenie', *vìpiza* c. 'gapa'. — SZ typu saṃpras. *up*-: *ùpė* (zob.). — Nowy SO *vaip*- ⇐ *vip*-: *vaipýtis* (zob.). — Nowy SP *viep*- ⇐ *vip*-: *viẽptis* (zob.). — WSZ *vyp*-. Właściwie chodzi tu o neopierwiastek, który wyabstrahowano z prs. *išvypstù* < *vimp-stu, starsze *išvimpù* (por. nowe prt. *išvypaũ*, inf. *išvỹpti* 'rozdziawić się, stać się gapą'). Inne formy: *atsivỹpti* 'rozdziawić gębę, wykrzywić się (o twarzy, ustach)', *výpauti* 'marszczyć się, wykrzywiać twarz, okazywać grymas', *výpčioti* 'robić grymasy', *vypsóti* 'rozdziawiać się, gapić się'. Nomina: *ãtvypa* c. 'kto stoi z rozdziawioną gębą, gapa' (⇒ *atvỹpėlis* 'chorowity człowiek'), *výpslas* a. *vỹpslas* 'półgłówek', *vypsnỹs* 'wykrzywienie twarzy, grymas'. Por. łot. *vīpsnât*, *-ãju* 'uśmiechać się ironicznie albo chytrze; uśmiechać się z zadowoleniem' (drw. od neopwk. *vīps*- ⇐ prs. *vīpsta). — Neopwk. *vamp*- ⇐ *vemp*- (prs. °*vempu*): *vampsóti* 'być bezczynnym, bez zajęcia; gapić się' (por. *kanksóti* ⇐ *kenkiù*). Nomina: *vámpla* 1. 'gęba, pysk', 2. c. 'kto papla', *vamplỹs* 'gapa'. Obok tego *vambrà* 1. 'gęba, pysk', 2. c. 'kto papla' — z sonoryzacji *vampra (por. *tamprùs* > *tambrùs*), ⇒ vb. denom. *vam̃bryti*, *-iju*, *-ijau* 'paplać, mówić głupstwa; szczekać', stlit. *vambaryti*: *vumbariu* SD «warczę, ringor», stlit. *vambar(i)oti*: *vumbaraju* SD «markocę» ['mruczeć, mamrotać']. Zob. też ALEW 1184.

vė́pūtė gw. 1. 'chorągiewka, kurek na dachu' (książkowe), 2. 'zaspa śnieżna', 3. 'wydma piaszczysta', *vė́pūtas* 'zaspa; zamieć śnieżna', drw. *vė́pūtinis* 'zaspa; zamieć; wydma'. Są to warianty redukcyjne w stosunku do formacji z I członem *vė́ja*-, por. *vė́ja-pūtė* 'chorągiewka, kurek na dachu; pewien wiatr morski', *vė́japūta* 'miejsce wietrzne; zaspa' (⇒ *vė́japūtinis* 'silny wiatr, zamieć'). Paralele na zanik nieakcentowanego *-ja*- s.v. *kógaliai*. — *vė́pūtė* to przykład złożenia tautologicznego, por. *vė́jas* 'wiatr' (drw. od prs. *vė́ja* 'wieje') oraz *pūt*- jako morfem postwerbalny do *pū̃sti*, *pučiù* 'wiać, dąć' (*pūtenà* 'wydma', *ū́žpūtis* 'zawianie jako choroba'). Paralela: *vėtrãvėjis*.

verbà, *-õs* 4 p.a. gw. 1. 'wierzba', 2. 'palma wielkanocna' — zapoż. ze stbłr. *verbá* (Būga, RR III, 773, SLA 235, LEW 1225, ESBM 2, 302), por. błr. *vjarbá*, *verbá*.

verbliũdas stlit. 'wielbłąd', *oda iž verbliūdo* SD «capa, pellis è lateribus cameli callosa» — zapoż. ze stbłr. *verbljud* (SLA 234n., ZS 62, 95, LEW 1217), por. błr. *vjarbljúd*, *-a*. War. *verbliũgas*, *velbliũdas* (też 'wieloryb' i 'słoń'), *velibliūdas* 'wielbłąd' (Bretkun), *velbrūdas*. Por. ros. *velbljúd*, *verbljúd* (Anikin, RES 6, 202). — Dziś zastąpione neologizmem *kupranugãris* 'wielbłąd', dosł. 'mający garb na grzbiecie', por. *kuprà* 'garb', *nùgara* 'plecy,

[583] Zapożyczenie lit. w błr. gw. *vjapla* 'gapa' (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 53).

grzbiet’.

Verbnyčia gw. ‘Niedziela Palmowa, ostatnia niedziela przed Wielkanocą, kiedy święci się palmy’ — zapoż. z błr. *Vérbnica* ob. *Vérbnaja njadzélja* (SLA 235, por. TSBM 1, 479). War. pluralizowany: *Verbnyčios* (zob. niżej *Verbos*).

Verbos, *-ų̃* f.pl. ‘Niedziela Palmowa’ — pluralizacja wyrazu *verbà* ‘palma wielkanocna’ (zob. s.v.). War. *Verbà* ‘Niedziela Palmowa’. Prócz tego: *Verbinė*, pl. *Verbinės* ts. — z substantywizacji zwrotu *verbinė nedė́lia* ‘niedziela palmowa’; *Verbadienis* (por. *dienà*).

verd-: neopierwiastek pochodzący z metanalizy *verd-a* ⇐ *vér-da* w formie 3 os. prs. od *vìrti* ‘wrzeć, kipieć, gotować się’. Drw. *verdinė́ti* iter. ‘gotować’, *vérdinti* cur. ‘nająć kogoś, żeby gotował’, *verdà* gw. ‘wrzenie’ (*Jau vanduo arti verdõs* ‘Woda jest już bliska wrzenia’), *verdamóji* f. ‘kuchnia’ (z substantywizacji ptc. prs. pass. *vérdamas*). — Pewną grupę pochodnych nominów tworzą nazwy ‘bijącego źródła’, por. *verdẽklis*, *verdẽnė* a. *verdẽnis* (⇒ vb. denom. *verdénti* ‘płynąć, toczyć się — o strumyku’), *verdùklis*, *verduoklẽ*, *verduõnė*. Dalej por. *verdùlis* ‘samowar’. Osobno zob. *versmẽ*. — Nazwy geograficzne: n.rz. *Verdẽnė*, *Verdẽnis* 2x, *Verdùlis*, n.m. *Verdùliai* 2x (⇒ *Verduliùkai*), n.jez. *Verdingis* b.z.a., *Verdū́nas*, *Vérdupis*, n.m. *Vérdainė*, *Verdinė*, *Verdìnės*. — Obok *verd-* pojawił się alternant w st. zanikowym *vird-*, mianowicie na mocy proporcji analogicznej *ver-* : *vir-* = *verd-* : *x*. Por. drw. *virdùklis* ‘źródło’, *virdulas* ‘bąbel, bańka na powierzchni (wrzącej) wody’, *virdulỹs* ‘kocioł, źródło’ oraz ‘samowar’ (dla zastąpienia slawizmu *samavõras*, zob. s.v.), ⇒ vb. denom. *virduliúoti* ‘powoli dochodzić do wrzenia — o wodzie; bić, tryskać — o źródle’. N.rz. *Vìrda*. Tu też łot. *apvirdas* ‘ein wenig gekochte Pilze’ (ME I, 136). — Proporcją analogiczną *ver-* : *ur-* = *verd-* : *x* tłumaczy się forma st. zanikowego *urd-* w takich wyrazach, jak *urdulỹs* ‘kłąb pary, kurzu, śniegu’ (por. *urulỹs* s.v. *vìrti*) oraz n.rz. *Urdavà*, *Urdenà*, *Ùrdupis*, *Urdupỹs*. — SO *vard-* ⇐ *verd-*: n.rz. *Vardas*, *Vardžiùs*, *Várdava*, *Várduva* (⇒ n.m. *Várduva*), *Vardùkšnė*, *Apývardė*, *Nevardà*, n.jez. *Apvardaĩ*, *Nẽvardas*. N.m. *Várda*. Czy tu też łot. *pavar̂ds* a. *pavarda* ‘ognisko, palenisko’?

vérda 3 os. prs. do *vìrti* (zob.) 1. intr. ‘gotuje się, wrze’ (*Vanduõ vérda* ‘Woda wrze’), 2. tr. ‘gotuje, np. zupę’ (*Vérda sriùbą* ‘Gotuje zupę’). LKŽ notuje oboczne praesentia *vìra*, *vera* (b.z.a.). SD *verda* «burzy się (morze); wre co, warzy się», *verda versmė* «wytryska źródło», SD[1] *versmė verdunti* «strumień, torrens, riuus» (dosł. ‘źródło bijące, kipiące’). Por. *Tę vanduo verčias — vérda i vérda* ‘Tam woda bije, wrze i wrze’ (*Šaltinis vìrdavo ir vìrdavo žiemą, vasarą* ‘Źródło biło i biło, zimą, latem’). — Tr. *vérdu*: SD *verdu* «warzę, coquo cibum», *daverdu* «dowarzam, percoquo», *nuverdu* «okipiam, expumo feruendo», «wzwierać przestaię, deferueo», *užverdu* «podwieram, subferuesco, subferuefactus». — Odpowiednik łot. *vę̂rdu* ‘gotuję się; gotuję’ (inf. *vir̂t*, prt. *viru*). 3 os. *vęrd* też ‘bije, wytryska — o źródle’: *Ūdens vęrd nuo avuota*. — Formacja *vérda*, pierwotnie intranzytywna, została utworzona sufiksem *-da-* od pwk. na SP *vér-C*. Por. pie. *u̯erH-C ‘być gorącym’ (LIV[2] 689). Transponat ie. *u̯érH-d^{h}e-. Por. Endzelin 1922, § 610, Vaillant, GC III, § 441. — Stang 1966, 336: w odniesieniu do segmentu *-d-* autor waha się między uznaniem w nim pie. sufiksu prezentalnego *-d^{h}e/o- albo spółgłoski wsuniętej dla wypełnienia hiatu. Stang 1942, 140n.: na s. 142n. nieprawdopodobna hipoteza o tym, że segment *d* zapewniał utrzymanie intonacji w sylabie pierwiastkowej [‘intonationsschützendes *d*’]. W kwestii klasy prezentalnej na *-de/a-* w językach bałto-słowiańskich zob. Smoczyński 2003b, 42n., Ostrowski 2006, 30n. oraz Villanueva Svensson, *Die Sprache* 49/1, 2010/2011, 8n.

vérdėlis, *-io* gw. ‘miara objętości ziarna, ćwierć korca’ — zapoż. z prus.-niem. *vērdel* ‘Viertel’ (GL 146, Urbutis 2009, 341). Por. pol. przest. *wiertel, wirtel* ‘pewna miara na zboże;

ćwierć korca, ćwierć, ćwiartka' (Sw). Co do akutu por. zapoż. *bértainis*, *čvértis*, *péršas*. Zob. też *vìrtelis*.

vérgas, pl. *vergaĩ* 3 p.a. 'niewolnik, człowiek pozostający we władzy swego właściciela' (łot. *vęr̂gs*). War. akc. *ver̃gas* 4 p.a. Sd <wiargas> «niewolniczy syn, verna» (syn. *nelaisvo žmogaus sūnus*). F. *vérgė* 'niewolnica' (Sd[1] ma w znacz. 'niewolnica' formę *raba* (zob.), zaś Sd *nelaisva*, *belaisvė*). Stoi w związku apofonicznym z *var̃gas* (zob.) oraz *virg-* (zob.). Por. Alew 1218. — Drw. *vergijà* 'stan niewolnika, niewola; pańszczyzna, praca niewolnicza', *vergỹstė* 'niewolnictwo, ustrój niewolniczy', *vérgiškas* 'niewolniczy' (por. łot. *ver̂dziks*), *vergóvė* 'niewolnictwo jako ustrój' (por. *daržóvės* ⇐ *dar̃žas*). Vb. denom. *vergáuti* 'być niewolnikiem; być chłopem pańszczyźnianym, odrabiać pańszczyznę' (por. łot. *vęr̂guôt* 'być niewolnikiem'), *pavérgti*, *-vérgiu*, *-vérgiau* 'zniewolić, zniewalać' (war. *paver̃gti*). — N.m. *Vérgakiemis*.

ver̃kti, *verkiù*, *verkiaũ* 'płakać, lamentować'. Sd *apverkiu* «opłakiwam, defleo, deploro, lugeo», *išverkt* «wypłakać co, fletu obtinere, lachrymando assequi», refl. *įsiverkt* Sd «rospłakać się, effundi in lacrymas...». Odpowiednik łot. *verkstêt* 'cicho płakać, chlipać' (war. *ver̃kšêt*). Zapewne czas. dźwiękonaśladowczy. Por. bliskoznaczne 1. psł. *verščati: strus. *vereščati* 'krzyczeć, wrzeszczeć', ros. *vereščátь* 'jazgotać; skrzeczeć', 2. psł. *vrěščati: pol. *wrzeszczeć* 'głośno, przeraźliwie krzyczeć', stpol. 'beczeć — o owcy, kozie', czes. *vřeštět* 'wrzeszczeć, piszczeć'. Lew 1226 i Alew 1218n. przyjmują prapokrewieństwo lit. -słow. Zob. też Bsw 353: pbsł. *u̯erki̯ō. Kroonen 2013, 574 wyraził pogląd, że *ver̃kti* ma krewniaka w pgerm. *warha- n.: stisl., norw. *var* 'rheum', stszw. *var* 'mucus, rheum, pus', stwn. *warah* 'pus, liquid manure', < pie. *u̯órk-o-. — Drw. *ver̃ksmas* 'płacz' (⇒ *verksmìngas* 'płaczliwy', Sd «rzewny, rzewliwy»), *verksnỹs* 'płaksa, beksa' (brak asymilacji *ks* > *kš* wskazuje na młody wiek tych derywatów; *-smas* i *-snys* są neosufiksami), *verkšlà* c. 'płaksa' z *verk-sla (⇒ vb. denom. *verkšlénti* 'popłakiwać, pochlipywać'), *vérkšna* c. 'płaksa' z *verk-sna (ob. *vìrkšna* ts.). — SZ ukazuje się w dwu postaciach: 1° starszej, typu sam̥pras. *urk-*: *ur̃kti* 'warczeć' (zob. s.v.), 2° młodszej *virk-*: *vìrkti*, *pravìrkti* 'rozpłakać się' (zob.). — Zwraca uwagę brak alternantu na SO *vark-*.

ver̃pelė żm. 1. 'beczka na piwo, beczułka', 2. 'miara objętości (owsa, żyta, grochu, masła, śledzi, miodu) równa czwartej części beczki', 3. 'przyrząd do wyrobu masła, maselnica'. War. *verpelẽ*, *vérpelė*, *verpilẽ*, m. *ver̃pelis*. W świetle wywodów Urbutisa, *Balt* 37:1, 2002, 25n. wyraz żmudzki jest pożyczką z łot. *vẽrpele* (war. *vẽrpelis*) 'Vierteltonne; eine 25 Liter fassende Tonne; eine Tonne von geringer Grösse; ein tonnenähnliches hölzernes Gefäss, ein rundes Holzgefäss, ein Butterspann' (por. Me IV, 563n.). Wyraz łotewski jest zapożyczeniem skandynawskim, por. isl. *verpill* m. 'naczynie na wodę, beczułka', stszw. *värpil* 'beczułka'. Zdaniem Urbutisa, *o.c.*, 33 został on przejęty najpierw przez Kurów, następnie jako kuronizm przeniknął z jednej strony do gwar łotewskich, z drugiej strony na Żmudź. Starsze objaśnienia referuje Lew 1226. N.B. W pisanych po polsku dokumentach kancelaryjnych z XVII-XVIII w. wyraz żmudzki miał formę *werpel*, pl. *werpeli*, np. *Do piwa werpeli dwie*. *Werpel do masła* (Urbutis, *o.c.*, 30n.).

ver̃pti, *verpiù*, *verpiaũ* 'prząść, przerabiać włókno na nici, wysnuwać i skręcać nitkę z przędziwa', Sd *verpiu* «przędę, neo fila, lanas & torqueo fusos». Wtórna długość w odpowiedniku łot. *vèrpt*, *vèrpju*, *vèrpu*, por. Endzelin 1922, 596. Cps. *atver̃pti* m.in. 'odkroić, zwykle coś twardego, np. kawałek sera; o strupie: oderwać; o darni: szpadlem podciąć i odwrócić' (to może mieć odpowiednik w przenośnym użyciu stpr. *etwērpt*, *etwiērpt* 'odpuścić, przebaczyć (winy, grzechy)', zob. Skardžius, Rr 4, 340, 378), *išver̃pti* 'wyprząść, przepracować przędąc; wydrążyć i wywiercić; wydostać to, co skręcone; wydobyć z korzeniem (o burakach, marchwi), wykroić (o darni)', *įver̃pti* 'wbić (nóż, szpadel) w coś

twardego', przen. 'wbić wzrok w co, utkwić wzrok w czym', *praverpiu* SD[1] «dziurawię» (syn. *skyles darau*), *priverpiu* SD[1] «przytykam, applico, admoueo». Refl. *ver̃ptis* 1. 'prząść sobie', 2. 'wwiercać się, wciskać się', *įsiver̃pti* 'zasklepić się (o gąsienicy w oprzędzie); wpić się w skórę (o kleszczu)', *prasiver̃pti* 'przedrzeć się (o napierającym strumieniu wody)'. Do pie. *u̯erp- / *u̯r̥p- 'kręcić, obrócić; złączyć' (LIV[2] 690), por. gr. ῥέπω 'przechylić się, obniżyć się, spadać, skłaniać się', ῥάπτω 'zeszyć, zszywać; obmyślać, knuć' (< *hrapi̯ō < *u̯rapi̯ō < *u̯r̥p-i̯ō, por. lit. *virp-*), het. *u̯arapzi* 'kąpie, myje, trze, pociera'. Zob. też LEW 1227, ALEW 1219. — Drw. *verpalaĩ* m.pl. a. *ver̃palas* coll. 'przędza, nici' (SD «przędza, przędziwo») : łot. *vērpele* 'kłaki wełny, rozczochrane włosy, zmierzwione kudły zwierzęcia', *verpatìs* a. *ver̃patis* f. 'przędziwo, materiał z którego wyrabia się przędzę; przędzenie; przędza' (por. *gaišatìs*), *verpė́ja* 'prządka', *verpenà* 'przędziwo, przędza', *verpė̃tas* 'wir wodny a. powietrzny; kłąb kurzu, śniegu', war. *verpetà* : łot. *vērpete* 'wir wodny; kłębowisko kłosów w zbożu' (por. suf. w *lenkė̃tas*), *verpìkas* n. agt. 'kto przędzie, prządek', *verpìkas* 'owad barczatka dębówka, Lasiocampa quercus'[584], *verpõjas, -à* n. agt. 'prządek, prządka', ⇒ neoosn. *verpoj-*: *verpõjė* 1. 'przędzenie, czas przędzenia, tzw. prządki', 2. 'przędziwo (len, pakuły, konopie)', war. *verpojė̃*; *verpõnė* ts., *verpõnė* 'prządka'. Cps. *plónverpa* a. °*verpà* 'która cienko przędzie' (por. *plónas*), *stórverpa* a. °*verpà* 'która grubo przędzie' (por. *stóras*). N.m. *Verpė́jai, Verpenà, Verpìkai, Verpikaĩ*. N.rz. *Ver̃pelis* a. *Verpeliùkas, Verpū̃tė*. — SZ *virp-*: *virpė́ti* (zob.). — SO *varp-*: *varpýti* (zob.).

vers-: neopierwiastek wyabstrahowany z formy inf. *ver̃sti* 'obracać, przewracać', *ver̃stis* 'obracać się' (zob.). Drw. *versdinė́ti* 'obracać, przewracać', *ver̃sdinti* 'dać (ubranie) do przenicowania', *versė́ti* 'kłębić się — o dymie' (*Dūmai versėtinai versė́dami eina iš kamino*, t.y. *virsdami*) < *vers-sėti (por. *kėsė́ti* < *kės-sėti). Nomina: *priverstas* SD «przymusiciel, coactor; przymuszony, coactus» ⇐ *priver̃sti* 'zmusić', *ver̃slas* (zob.), *ver̃smas* 1. 'zajęcie, np. handel', 2. 'wybuch (wulkanu)', *versmė̃* (zob.), *verstuvė̃* 'odkładnica pługa; obłąk u kosy' (gw. *verstùvas*).

ver̃slas 1. 'zajęcie służące utrzymaniu, dające zarobek', 2. 'drobna wytwórczość, małe przedsiębiorstwo' — dewerbalny drw. na *-las* od neopwk. *vers-* ⇐ *ver̃stis* 'trudnić się, zajmować się czym' (zob. *ver̃sti*). Por. *gir̃slas* ⇐ *išgir̃sti*; *krìslas* ⇐ *krìsti*. Odmienna analiza w LEW 1227: *vert-sla-. Z inną apofonią: *var̃stas* III (zob.). — Drw. *verslùs* 'obrotny, przedsiębiorczy', *ver̃slinis* 'przemysłowy', *ver̃slininkas* 'drobny przedsiębiorca'.

versmė̃, acc.sg. *vérsmę* 3 p.a. 1. 'źródło, wypływ wody podziemnej' (SD *verda versmė* «wytryska źródło, scatet fons», SD[1] *versmė verdunti* «strumień, torrens, riuus»), 2. 'głębia w rzece lub jeziorze, otchłań', 3. 'miejsce grząskie', 4. przen. 'moc, mnóstwo (gości, pieniędzy)'. War. *versmė̃* 4 p.a., *vérsmė* 1 p.a. Odpowiednik łot. *versme* 'żar, gorąco'. Rekonstrukcja niezdecydowana: *vers-mė, od neopwk. *vers-* ⇐ *ver̃stis* 'obracać się, przewracać się' (zob. paralele s.v. *giesmė̃*) albo też *verd-smė, od neopwk. *verd-* ⇐ *vérda* 'wrze, kipi, tryska', *verdė̃nė* 'źródło' (tak Būga, RR III, 850, BSW 361, ŽD 206, GJL II, § 275, LEW 1227). ALEW 1220 nie daje rekonstrukcji. Na korzyść analizy *vers-mė przemawia obecność dawnej formacji *versmenė̃lis* 'małe źródło'. Osnowa *vers-men- zakłada pdg. *versmuo (nom.sg.), *vers-men-į (acc.sg.), por. *liemenė̃lė* ⇐ *liemuõ, líemenį*. — Drw. *pavérsmė* a. *pavérsmis* 'miejsce, gdzie woda sącząca się z ziemi nie zamarza, tzw. oparzelisko', *paversnis* KN 'źródło', *versmė́tas* '(o gruncie) z licznymi źródłami, z wodą podskórną; podmokły, grząski', *versmìnis* 'źródlany' (SD «zdroiowy, fontanus»). Vb. denom. *įversmė́ti* 'o drodze na wiosnę: stać się grząską, nieprzejezdną'. — N.rz. *Versmė̃* 3x, *Pavérsmė* 2x, *Paversmiaĩ*, *Pavérsmis* 6x, z insercją *k*: *Pavérksmė*, n.jez. *Versmìnis*,

[584] Por. słc. *priadkovec dubový*, niem. *Eichenspinner*. Gąsienice barczatki przepoczwarzają się w *oprzędach* między liśćmi na ziemi.

Versmýnas. N.m. *Versmìnė*, ⇒ *Versmininñkai*, *Pavérsmis* 2x, *Pavérsmės*, cps. *Versnùpiai* (*Versm-upiai, *sm* > *sn* przez persewerację).

veȓsti, *verčiù*, *verčiaũ* 1. 'obalać, przewracać, wywracać', 2. 'obracać, zmieniać', 3. 'nicować, odnawiać ubranie przewracając tkaninę na lewą stronę, na nice', 4. 'tłumaczyć, przekładać (na inny język)', 5. 'zmuszać do czego'. Refl. *veȓstis* 'dawać sobie radę; trudnić się czym, zajmować się czym zawodowo; trudnić się handlem; obracać się (w coś, w kogoś); zmuszać się do czego'. Cps. *apverčiu* SD «obalam co, euerto, deturbo, deijcio, conuello, prosterno» (syn. *pagriauju*), «przewracam co, inuerto, peruerto», *įveȓsti* 'wwalić', *praveȓsti* 'przewrócić skibę, przeorać; przewracać (kartki w książce); przydawać się', *priveȓsti* 'przywalić; przymusić, zmusić' (*priveȓčiamas* 'pod przymusem', *priveȓstinas* 'przymusowy, konieczny'), *suveȓsti* 'zrzucić, zwalić; zaorać; zakręcić, zawrócić; zasypać (cukrem), zlać (do słoja); porozrzucać', refl. *prasiveȓsti* 'zdać się na co; przydać się', *susiveȓsti* 'zwalić sobie; zawiązać, o roślinach: utworzyć zawiązki kwiatów, owoców; połapać się, zrozumieć'. Odpowiednik łot. *vèrst*, *vèršu* (war. *vèrtu*), *vèrsu* 'obracać, kręcić, uderzyć'[585]. Do pie. *u̯ert- / *u̯r̥t- 'obracać się' (LIV[2] 691, ALEW 1221), por. wed. *vártate* 'obraca się, kręci się', łac. *vertor* 'zwrócić się, skierować się; obracać się, toczyć się', *vertō*, *-ere* tr. 'obracać, kręcić, kierować' (SZ *versus* 'obrócony' < *vorsus* < *u̯r̥t-tó-), goc. *wairþan-* 'to come about, happen, become', nwn. *werden* ts. — Drw. na SE: *vertéiga* (zob.), *vertẽklis* 1. nomen instrumenti 'bosak do gnoju; odkładnica pługa', 2. n. agt. 'ten, kto wyrzuca gnój', 3. n. agt. 'ten, kto handluje końmi', *vertélka* (zob.), *vertìmas* 1. 'zorane pole, rola' (znacz. etym. 'odwrócenie, przewrócenie (ziemi)', n.m. *Vertìmai* 3x (paralele: *arìmas*, *riekìmas*), 2. przen. 'przekład, tłumaczenie'. Cps. *ą́žuolavertis* (zob. *ą́žuolas*), n.rz. *Bríedžvertis* (por. *bríedis*), *išverstãkis* (zob.), *kupẽtverta* a. *kùpet-* 'siano rozrzucone z kopki do schnięcia' (por. *kùpeta*). Osobno zob. *vers-* (neopwk.). — SZ *virt-*: *viȓsti* (zob.). SZ *urt-*: *uȓtinti* (zob.). — SO *vart-*: *išvartìnti* a. *įvartìnti* 'zmusić (do jedzenia, do picia wódki)', *vartýti* (zob.), *vartóti* (zob.). Nomina na SO: zob. *vart-*. — Od sb. *vartalas albo od interi. *vartalái* (o przewracaniu się) pochodzi vb. denom. *vartalióti* 'przewracać, wywracać, obalać, zwalać na ziemię; przewracać siano; toczyć (kamień); gnieść, ugniatać', war. *vartailióti* (por. typ *gỹvailioti* ob. *gỹvalioti*).

veȓšis, *-io* 1. 'byczek, cielę', 2. 'byk' (SD[1] «stadnik, taurus», SD «byk, taurus»), 3. gw. 'kastrowany byk; wół roboczy'. Odpowiednik łot. *vērsis*, *-ša* 'wół, byk'. Pb. *u̯ers-i̯a-. Zmiana *rs > lit. *rš* jak w *gaȓšas*, *piȓštas*, *viršùs*. Brak form na SZ †virš-, SO †varš-. Pokrewne wed. *vŕ̥ṣan-* 'męski', sb. m. 'płodny mężczyzna, samiec zwierzęcy (byk, ogier)', dat.sg. *vr̥ṣṇé*, gr. ἄρσην, -ενος 'męski, samczy' (tessal. ὄρσην). Pie. *h_2u̯r̥s-en-, znacz. etym. 'wlewający nasienie'. Pwk. pie. *h_2u̯ers- 'lać, padać — o deszczu', por. gr. οὐρέω 'oddawać mocz' (*h_2u̯ors-éi̯e-), SZ łac. *verrēs*, *-is* m. 'knur, wieprz' (zam. *u̯errē < *u̯errēn, de Vaan 2008, 666). Zob. też LEW 1228n., ALEW 1221. — Drw. *veršáitis* 'cielak', *veršẽ̃kas* ts., *veršẽlis* 1. 'cielę', 2. 'plecak z cielęcej skóry', *veršìdė* 'obora dla cieląt', gw. 'ogrodzone pastwisko dla cieląt', *veršíena* 'cielęcina' (por. *karvíena*), *veršinas* 'podrosłe, większe cielę', *veršiõkas* ts., *kárvė veršìnga* 'cielna krowa', *veȓšininkas* 1. 'obora, zagroda dla cieląt', 2. 'łożysko krowie', *veȓšinis* a. *veršinis* 'zrobiony z cielęcej skóry' (SD *veršinis* «bykowy, taurinis»), *veršỹstė* 'pierwsze wycielenie się krowy', *veȓšiščias* 'wielkie, dorodne cielę', *veȓšiškas* 'cielęcy, jak u cielęcia', *veršiùkas* 'byczek, cielę' (SD «ciołek, iuuencus, buculus»), *veršiū̃kštis* 'liche cielę'. Cps. *pirmãveršė* '(krowa) która się po raz pierwszy ocieliła' (por. *pìrmas*), *antrãveršė* '(krowa) po drugim cielęciu' (człon °*veršė* wymienia się z członem °*dėlė*, por. *pirmadėlẽ*, *antrãdėlė*), *veršãpjūvis* 'kto zarzyna cielęta' (por. *pjūv-V*), *veȓšapluokis* (zob. *aplúokas*), *veršgaȋviai* m.pl. 'potrawa z głowizny cielęcej i flaków' (por. *galvà*),

[585] LEW 1228 wymienił tu również abstractum stpr. *prewerīsnan* dat.sg. 'potrzeba, Notdurft', ale wydaje się, że lepiej byłoby zaliczyć je do pwk. *u̯er- jak w łot. *veŗu*, *vert* 'biec', zob. LAV 296 n.

veršialū̃pis a. *varšlū̃pis* ʽkto ma grube wargi’ (dosł. ʽkto ma wargi jak u cielęcia’, por. *lū́pa*), *veršlūpà* c. ts., też ʽktoś brzydki’, *ver̃špilvis* ʽktoś dużo je, nienasyceniec’ (dosł. ʽczyj brzuch przypomina cielęcy’ (por. *pil̃vas*). Vb. denom. *veršiúotis*, *-iúojasi*, *-iãvosi* ʽcielić się’, zwykle *apsiveršiúoti* ʽocielić się’, wulg. ʽurodzić nieślubne dziecko’ (por. łot. *vēršuôtiês* ʽcielić się; zachowywać się jak cielę’). — N.jez. *Ver̃šis*, *Veršẽlis*, *Veršiùkas*, n.rz. *Ver̃šupis* 3x, *Veršupỹs* 2x. N.m. *Veršiaĩ* 2x, *Ver̃šiai*, *Veršẽliai*, cps. *Veršióbalis*, *Verškáiniai*, *Ver̃škuliai*, *Veršupiaĩ*, *Antãveršis*.

ver̃škas gw. ʽdawna rosyjska miara długości, licząca 4,445 cm albo 1,75 cala’ (*Aštuoni ver̃škai ilgumo* ʽOsiem werszków długości’) — zapoż. z ros. *veršók*, *-šká*, błr. *vjaršók*, *-šká* (Zs 62).

ver̃tas ʽwart, warty, godzien, godny’, *never̃tas* ʽnie warty’, *never̃ta* a. *nẽverta* adv. ʽnie warto’. Zapoż. z nwn. *wert* (stąd też łot. *vḕrts*, stpr. *werts*). Por. GL 147, LEW 1229, ALEW 1222. — Drw. *verčià* ʽwartość; rzecz o dużej wartości’ (abstr. na *-i̯ā-* typu *kalčià*, *mažia*), *vertė̃* ʽwartość’ (por. *slaptė̃* ⇐ *slãptas*), *vertaĩ* adv. ʽgodnie’ (⇒ *verčiaũ* adv. ʽlepiej, raczej’), *vertýbė* ʽwartość’, SD «godność, dignitas» (⇒ *vertýbinis* ʽwartościowy’), *vertìngas* ʽcenny, wartościowy’. Vb. denom. *vertė́ti*, *ver̃ta*, *-ė́jo* ʽbyć wartym’, *vértinti* ʽoceniać’.

vertéiga c. gw. 1. ʽhandlarz; handlarz nie zawsze uczciwy’, 2. ʽkrętacz, oszust’ — z *vertéika przez perseweracyjną zmianę *i̯k* > *i̯g* (paralele s.v. *svaigùs*). Dewerbalna formacja z neosuf. *-eika* od *vert-*, por. *verčiúos*, *ver̃stis* m.in. ʽtrudnić się handlem’. Paralele: *kabeikà* ⇐ *kabinė́tis*; *lindeikà* ⇐ *lį̃sti*. — Z innymi suf.: *vertéiva* c. ʽkto handluje końmi; krętacz, kombinator, spekulant’ (por. *mainéiva* ʽkto prowadzi handel na zamianę’ ⇐ *mainýti*, *maináuti*), *vertélka* (zob.).

vertélka gw. 1. ʽhandlarz’, 2. ʽkrętacz, oszust’[586] — formacja utworzona neosufiksem *-elka* (por. GJL II, § 501) od osnowy *vert-*, równej pierwiastkowi, por. *verčiúos*, *ver̃stis* m.in. ʽtrudnić się handlem’. — War. z perseweracyjną zmianą *lk* > *lg*: *vertélga* ts. Paralela: *mainélga* z *mainel-ka : *mainẽlis* (por. też *rk* > *rg* w *ketvérgis*). Jest też war. *vartélga*, z *vart-* jak w czas. *vartýti* (zob.).

vérti, *veriù*, *vė́riau* 1. ʽkłuć, przeszywać, przebijać (nożem, strzałą, włócznią)’, 2. ʽotwierać lub zamykać (drzwi, bramę, okno)’, 3. ʽprzewlekać, nanizywać, łączyć kolejno’, 4. ʽnawlekać (igłę)’. Cps. *apvérti* ʽ(łapeć) otoczyć oborką, tj. przewlec przez dziurki sznurek a. rzemyk, którego koniec zawiązuje się na nodze’, *atvérti* (zob.), *įvérti* ʽwbić nóż (przy zarzynaniu świni), wbić drut (w ryj świński); nawlec nić na igłę’, SD *įveriu siūlų bulin adatos* «nawłoczę igłę, zawłaczam, traijcio, induco filum in acum, insero filum per foramen acus», *išvérti* ʽwykłuć (oko), wywlec, wyciągnąć (nić z igły)’, *nuvérti* ʽprzeszyć, przeniknąć (o nagłym bólu); pchnąć kogo nożem’, *pavérti* ʽprzeszyć, nawlec, nanizać; zarżnąć (prosię); z grubsza zeszyć’, *pérverti* ʽprzebić (na wylot), przeszyć ostrym narzędziem’, *pravérti* ʽuchylić (drzwi); przewlec przez coś’, *privérti* ʽprzymknąć, np. okno’, *suvérti* ʽnawlec, nanizać, zamknąć (wrota, okiennice)’, *užvérti* ʽzamykać’ (SD *ažuvertas* SD «zawarty, clausus»); *ãkį vérti* ʽolśniewać’, dosł. ʽkłuć oko’. Refl. *nusivérti* ʽprzyciąć sobie palec (w drzwiach, przy zamykaniu okna)’. Odpowiednik łot. *vẽrt*, *veŗu*, *vẽru* ʽnakłuwać, nanizywać, wyszywać; otwierać i zamykać (drzwi)’. Pie. *Hu̯er- / *Hur- ʽwetknąć, wsunąć’ (LIV[2] 227), por. wed. *ápa ā́var* ʽotworzył’, pol. *zawrzeć* ʽzamknąć’ (*verti), scs. *provrětŭ* ʽprzeszył, przetknął’ (por. BSW 351n.), łac. *aperiō*, *-īre* ʽotworzyć, odmykać’, *operiō* ʽzakryć, zamknąć’. W pbsł.

[586] Por. 1. *Kurs verčias, maininkauja su arkliais, tas vertélka* ʽKto trudni się zamianą koni, to «vertelka»’. *Būdavo tokių vertélkų, kas pirkdavo ir veždavo į Rygą žąsis, kiaulieną* ʽByli i tacy handlarze, którzy skupywali i wozili do Rygi gęsi, świninę’. 2. *Tai vertélka moteris, vienam sako vieną, o kitam kitą* ʽTo krętaczka, jednemu mówi jedno, drugiemu co innego’.

zmienione w *u̯erH-C w następstwie metatezy spółgłoski lrg., która zaszła w formie SZ: *urH-C z *Hur-C. Wnosimy o tym na podstawie akutu takich form, jak lit. *vérti* i *ùrvas* (zob.). Inaczej LIV[2] 228, przyp. 5 (lit. akut ma być wtórny). ALEW 1222n. ignoruje pbsł. metatezę i postuluje pie. *Hu̯erH-. — Czas. sekundarne: *įverdinė́ti* ʽnawlekać, nizać', *praverdinė́ti* ʽotwierać, uchylać', *užverdinė́ti* ʽzaprzęgać', *pérverdinti* ʽuchylać (drzwi)', *suvérdyti* ʽnanizywać (nici)'. — Nomina na SE: lit. *pavérmu* (zob.), *pavérnė* 1. ʽjama, nora, dziura' (*Šunes vijos, vijos, o kiškis ir inlindo pavérnėn* ʽPsy goniły, goniły, a zając wlazł do nory'), 2. ʽmiejsce położone wśród wzgórz, w dolinie, trudne do znalezienia' (*Tokiose pavérnėse gyvena, kas jų tę suras*), suf. *-nė* jak np. w *barnė̃*, *krósnė*, *brùknės*; *pavérta*: *Matosi kaip pavérta* ʽJasne jak na dłoni'; *vẽriamas, -à* ʽostry — o bólu, spojrzeniu' (zleksykalizowane ptc. pass. do prs. *vẽria*)[587]. Osobno zob. *žuvérklas*. — WSE *vėr-*: *vė́riau* (prt.), drw. *pravėrė́ti* ʽnieco otworzyć, uchylić', *suvėrinė́ti* ʽnanizywać, np. grzyby na nitkę'. Nomina: *dvìvėrės dùrys* f.pl. ʽdwuskrzydłowe drzwi' (por. *dvi*°), *vėrìmas* ʽnizanie, kłucie, odmykanie i zamykanie', *vėrė̃* ʽzawiasy drzwi', *vėrinỹs*, *vė́rinio* ʽnizanka, sznur paciorków, nić korali, naszyjnik' (por. ros. *veréníca* ʽszereg, pasmo; ciąg, łańcuch'), *vėrulỹs*, *vė́rulio* ʽkolka, gwałtowny kłujący ból w jelitach lub nerkach'. — SO-V: *pérvaryti* ʽprzebić, przeszyć (gwoździem)' : scs. *otvoriti* caus. ʽotworzyć'[588]. SO-C: *várstyti* (zob.). — Nomina na SO-V: *vãras* (zob.). — Nomina na SO-C: *apvártis* ʽsznurek do przywiązywania łapcia do nogi, tzw. oborka', przest. *apvártė* ts. (ALEW 52), z zanikiem *v* po *p*: *apártė* ts. (por. *apalùs*), *var̃tai* (zob.). — Alternant *vor-*: 1° = WSO *u̯ār- do *u̯ar-, 2° = SO *u̯ār- do *u̯ēr- (por. *vė́riau*), np. *apyvora kareivių* SD «szańc, sepimentum militare, munitio», *ívorė* a. *ívora* ʽtuleja, rodzaj metalowej pochewki o cylindrycznym przekroju', *vorà* (zob.), *pavõras* ʽkołeczek u sieci rybackiej', *vóris* ʽ(blaszana) przykrywka na cybuchu fajki'. — Dla st. zanikowego są dwa refleksy. Po pierwsze SZ typu saṃpras. w formie lit. *ùrvas* < *ūr-u̯a- < *urH-u̯ó- (zob. s.v.). Po drugie młodszy SZ o postaci lit. *vìr-C* < *u̯r̥H-C: *pravìrti* (zob. °*vìrti*). Nomina: *vìrtinė* ʽnizanka, wianek nanizanych przedmiotów', przen. ʽdługi szereg' (syn. *vìlkstinė*), *vir̃vė* (zob.). — SZ *vir-V*: 1. *ãtviras* (zob.), 2. łot. *virât* a. *virinât* ʽotwierać i zamykać', *pavirinât* ʽuchylić', 3. psł. *ot-vĭrǫ (prs. do *ot-verti): pol. *odewrę*, przest. *otewrę* ʽotworzę', czes. *otevru*, słń. *odvrèm* ts.

veržė́ti, *vė́ržiu* (3 os. *vė́rži*, war. *ver̃ži*, *veržė́ja*), *veržė́jo* ʽdusić, ściskać, ściskać przy obejmowaniu, opasywaniu, wiązaniu'. War. *vė́ržėti*, *-ju*, *-jau*. Odpowiednik łot. *verzêt*, *-ẽju* ʽskręcać, obracać; chłostać'. Drw. iteratywny na *-ėti* do *ver̃žti* ʽściskać, krępować' (por. LEW 1230). Paralele: *dáužėti* ⇐ *daũžti*; *tyrė́ti* ⇐ *tìrti*. — Neoosn. *veržė-*: *veržė́jas* ʽkto ściska, krępuje; kto stara się coś odebrać' (por. *pjovė́jas*, *sėjė́jas*), *veržė́tinės* f.pl. ʽsznury, powrozy do ściskania siana na wozie', *veržė́tuvė* ʽdrąg do przygniatania siana, snopów a. słomy na wozie', *veržė́tuvės* f.pl. ʽpowrozy ściskające siano na wozie'.

veržlùs, *-ì* 4 p.a. ʽkogo rozpiera energia, energiczny, zawzięty, gwałtowny; wartki — o nurcie rzeki' — dewerbalny przymiotnik na *-lus* od *ver̃žtis* ʽrwać się do czego, wdzierać się' (zob. *ver̃žti*). — Drw. *veržlùmas* ʽnapór, pęd'. — Z innymi suf.: *veržlė̃* ʽnakrętka na śrubę, mutra', *veržlỹs* ʽmetalowe ucho kosy' (*Veržlys — dalgei įtverti viela, skardos atrėža*).

ver̃žti, *veržiù*, *veržiaũ* 1. ʽściskać, zaciskać, krępować, zżymać', 2. ʽpowściągać, powstrzymywać', 3. ʽcisnąć, ugniatać, uwierać (o bucie)', 4. ʽnalegać na co'. Odpowiednik łot. *vêrzt*[2], *vêržu*, *vêrzu* ʽobracać' odchyla się pod względem znaczeniowym. Do pie. *u̯erǵ^h- ʽwiązać, krępować, (zu)binden', por. scs. *povrěsti*, *povrŭzǫ* ʽδεῖν, wiązać, pętać' (bg. *vrъzam*

587 Ze słowiańskiego por. scs. strus. *verěja* ʽμοχλός, zasuwa, zawora', ros. gw. *verejá* ʽsłup w bramie, węgar u drzwi, wrót; belka podtrzymująca (dach, sufit)', pol. *wierzeja* ʽpodwój, skrzydło wrót' (pl. *wierzeje*), czes. *veřeje* pl. ʽdrzwi, wrota', < psł. *ver-ěja. Por. BSW 351 n., REW I, 188, Boryś 2005, 695 n.

588 Reanaliza *o-tvoriti* prowadzi do neol. *tvoriti*, stąd też nowe cps. *za-tvoriti* ʽzamknąć' (⇒ *zatvorŭ* ʽwięzienie').

ʿzawiązywać na węzeł', mac. *vrze* ʿwiązać, zawiązywać'); stang. *wyrgan* ʿchwytać za gardło, dusić' (por. ang. *to worry* ʿdokuczać, niepokoić'), nwn. *würgen* ʿdusić, dławić'. Por. LIV^2 688, BSW 355, LEW 1230n., EWD 1584n., ALEW 1223. De Vaan 2008, 644 dołączył tu łac. *urgeō, -ēre* ʿnaciskać, pchać, popędzać' (*u̯r̥ǵʰ-éi̯e-). Cps. *išveržiu* SD «wyciskam co na kiem, extorqueo, elicio» (syn. *išgaliu*), *išveržiu kam kų iš runkų* SD «wykręcam co komu z rąk, extorqueo», *nuver̃žti* ʿodcisnąć coś (werzniętym w ciało sznurem)', *paver̃žti* ʿodebrać, zabrać przemocą; ściągnąć, ścisnąć; zniewolić, zawładnąć', *priver̃žti* ʿdocisnąć, dokręcić', *suver̃žti* ʿskrępować, ścisnąć, ściągnąć przyciskając'. Refl. *ver̃žtis* ʿrwać się do czego, dążyć; wdzierać się (gwałtem, siłą), wyrywać się, ściskać się, sobie', *veržiuosi* SD «cisnę się; gramolę się», *įsiver̃žti* ʿwcisnąć się', *įsiveržiu* SD[1] «wmykam się», SD «dobywam się; wdzieram się; wrywam się, wtargam» (syn. *impuolu*), *nusìver̃žti* ʿmocno ścisnąć sobie rękę lub nogę (sznurem)', *išsìveržė ugnìkalnis* ʿwybuchł wulkan', *persiveržiu* SD «przedzieram się; przeciskam się przez co», *prasiver̃žti* ʿprzecisnąć się, przedrzeć się (na zewnątrz)', *susiver̃žti* ʿścisnąć się (pasem)'. — Drw. *veržė́ti* (zob.), *veržinė́tis*: *įsiveržinėju* SD «dobywam miasta». Nomina: *vé̇ržas* ʿżerdź do przyciskania słomy przy kładzeniu strzechy', *veržìmasis* ʿdążenie, dążność; pęd do czego, parcie naprzód', *veržlỹs* ʿrywal, konkurent' (syn. *príešvarža*), *veržlùs* (zob.), *veržtùvas* ʿimadło'. Cps. *šiẽnveržė* ʿdrąg lub powróz do ściskania siana na wozie', war. *šieñviržis* (por. *šiẽnas*). Por. łot. *vęrza* ʿsplątana przędza; przedmiot wielki, długi', *vęrzaka* ʿsplątane pasma przędzy; wielka i niestarannie związana paka, tobół'. — SO *varž-*: *varžýti* (zob.). — SZ *virž-*: *vir̃žti* I (zob.).

vesẽlė gw. ʿwesele' — zapoż. z błr. *vjasélle, -lja* n., pol. *wesele* (SLA 235, ZS 62, LEW 1231). War. *veselià, -ios* (2 p.a., m.in. KN), *vesẽlija* (1 p.a.), też pl. *vesẽlijos*. War. z antycypacyjnym wyodrębnieniem palatalności spółgłoskowej w postaci segmentu *i̯*: *veséilia* (też pl. *veséilios*), *veséilija*, *veséilė*, por. *večéiria* ob. *večẽrija* (inne paralele dla *-ei̯-* podano s.v. *áitvaras*). — Drw. *veselýčia*, *vesélka* ts.

vesimà 3 p.a. f. gw. ʿ(o dziewczynie) zdolna do zamążpójścia'. Wypadek leksykalizacji formy ptc. fut. pass. *vesi-m-* do *vèsiu* ʿożenię się', 3 os. *vès* (zob. *vèsti*), dosł. ʿta, z którą ktoś ma się żenić'. Do formy żeńskiej dotworzono przymiotnik rodzaju męskiego: *vèsimas* ʿo mężczyźnie: zdolny do ożenku'.

vest-, neoosnowa wyabstrahowana z form typu *vèstas* ʿprowadzony', *àtvestas* ʿprzyprowadzony', *atvestà* ʿwzięta za żonę', tj. ptc. prt. pass. do *vèsti* (zob.). Drw. *atsivestìnė kárvė* a. *kumẽlė* ʿkrowa a. kobyła, którą żona przyprowadziła z sobą do domu męża', *atvestìnis* ʿzwierzę wniesione w wianie do gospodarstwa męża; dziecko przyprowadzone przez żonę do domu męża' (syn. *atvarýtinis*), *atvestinỹs* ʿjedno z małżonków, które zamieszkało w domu męża a. żony', *vestùvės* (zob.). Paralele s.v. *degt-*, *leist-*, *mest-*.

vèsti, *vedù, vedžiaũ* 1. ʿwieść, prowadzić, prowadzić za rękę, pod rękę', 2. ʿprowadzić zwierzę na uwięzi, ciągnąć za sobą', 3. ʿtowarzyszyć zaproszonemu, prowadzić np. do stołu', 4. ʿbrać żonę, żenić się', 5. ʿrodzić — o zwierzętach' (*Katẽ vẽda vaikùs*), 6. ʿkierować, zarządzać czymś'. Refl. *vèstis* ʿwstępować w związek małżeński' (m.in. DP). Odpowiedniki bałt.: łot. *vest, vędu, vedu* ʿjadąc prowadzić, wieść', stpr. *west* a. *westwei* ʿwieść'. Do pie. *u̯edʰ- ʿwieść, prowadzić' (LIV^2 659, BSW 344, LEW 1231n., ALEW 1225), por. scs. *vedǫ, vesti* ʿwieść, prowadzić', strus. *vesti ženu* ʿbrać za żonę', stir. *fedid* ʿprowadzi, niesie, przynosi', drw. sti. *vadhū́-* ʿpanna młoda, (młoda) kobieta', aw. *vaδrya-* ʿ(dziewczyna) zdolna do zamęścia'. Cps. *apsivèsti* 1. ʿzdobyć się na co', 2. ʿożenić się', 3. ʿurodzić', *atsivèsti* 1. ʿprzyprowadzić z sobą', 2. ʿwydać potomstwo — o zwierzętach' (*Kárvė atsìvedė veršiùką* ʿKrowa wydała cielę'), *atvèsti* ʿprzyprowadzić, doprowadzić; wziąć kobietę za żonę' (zwykle z odległych stron), *įvèsti* ʿpomóc komu wejść, wprowadzić, zaprosić gościa do wejścia i mu towarzyszyć; (o kobiecie) odbyć obrzęd «įvedybos», dający prawo wstępu do kościoła po

ślubie lub urodzeniu dziecka', *išvèsti* 'pomóc wyjść, wyprowadzić; wskazać drogę, odprowadzić dokądś; wziąć za żonę; urodzić młode', DP 'zwodzić, uwodzić'; *iš kẽlio išvèsti* 'zbić z tropu; sprowadzić na manowce'; *išvedu namus* SD «buduię», *nuvèsti* 'odprowadzić (na pastwisko)', *pavèsti* podprowadzić; poruczyć komu, oddać w opiekę, polecić; wziąć za żonę', *suvèsti* 'sprowadzić w jedno miejsce', *užvèsti* 'zaprowadzić, wprowadzić; zaintonować (pieśń); zagaić zebranie', *užvedu* SD «naprowadzam». — Drw. na SE: *vẽdinti* 1. 'prowadzić, zaprowadzić gdzie', 2. 'żenić (syna, brata)', 3. 'swatać', 4. 'wprowadzać do kościoła kobietę po urodzeniu dziecka' (*Vẽdina į bažnyčią po vaiko*), *apvẽdinti* 'przyprowadzić samicę do samca' (por. łot. *vedinât* 'wodzić, wabić, zachęcać; sprawować nad kimś opiekę'); *pavedė́ti, pàvedžiu* (3 os. *pàvedi*), *-ė́jau* 'poprowadzić kogoś przez pewien czas, poprowadzić do pewnego miejsca' (por. *vėdė́ti*), *pasivedė́ti* 'wziąć kogo (za rękę, pod rękę) i odprowadzić na stronę', *vedžióti* (zob.). Nomina: zob. *ved-*. — Neopwk. *ves-* (⇐ *vèsti*): *apsivesdyti* 'ożenić się', *vẽsdinti* 'prowadzić, żenić', *apvẽsdinti* 'wydać za mąż, ożenić', *vèsimas* (zob.), *veslùs* 'taki, którego się łatwo prowadzi; udany, pomyślny', *vestùvės* (zob.). — WSE *vėd-*: *vėdė́ti* (zob.), nomina: *pavėdùs* 'podobny do kogo', *vėdlỹs* 'kawaler, pan młody; swat; drużba weselny' (war. *vedlỹs*), ⇒ vb. denom. *parvėdlúoti* 'przeprowadzić pannę do domu pana młodego — o drużbach'. — SO *vad-*: łot. *vadît, -u, -ĩju* 'prowadzać, towarzyszyć komu, wzywać do pracy'[589], *àizvadît* 'zaprowadzić, zapędzić (bydło na pastwisko)' — z odpowiednikiem słowiańskim: scs. *voditi, voždǫ* 'wodzić', ros. *vodítь, vožú* 'wodzić, kierować (autem)' < pie. *u̯odʰ-éi̯e- (por. LIV² 659). Osobno zob. *vad-*, *vadžióti*. Nomina: *vadà* I, *vadà* II, *vãdas* (zob. s.v.). — WSO *vod-* < *u̯ād-: *įvoda* (zob.).

vė́sti, prs. *vė́sta* (z *vės-sta < *vėd-sta), prt. *vė́so* (war. *vė́do*) 1. 'o powietrzu: oziębiać się, ochładzać się', 2. 'stygnąć (o jedzeniu, piecu)', 3. 'wietrzeć, tracić zapach, aromat (o piwie, winie, chrzanie)', 4. przen. 'tracić zapał', *atvė́sti* 'ochłodnąć, odświeżyć się powietrzem', refl. *atsivėstu* SD «ochłodnąć» (dosł. 'ostudzam się'). Formacja inchoatywna na *-sta-* od pwk. *vėd-* jak w *vėdìnti* 'wietrzyć, studzić' (zob. s.v.). Leksem *vės-* jest neopierwiastkiem, szerzącym się kosztem *vėd-*. Wyodrębniono go w formie prs. *vė́sta*, rozumianej jako *vės-ta albo *vės-sta. Inaczej LEW 1231: *vės-* składa się z pwk. pie. *u̯ē- 'wiać' i rozszerzenia *-s-; to ostatnie ma być paralelne do *-d- w *vėdìnti* oraz *-t- w *vė́tyti*. Zob. jeszcze ALEW 1226. — Synonimem *vė́sta* jest gw. *vė́džia* 'oziębia się', por. gw. pdg. *vė́sti, vė́džia, vė́dė*, utrzymujący stare *vėd-*. — Również w jęz. łotewskim ukazuje się neopwk. *vēs-*, por. *vêst²*, *-šu, -su* 'ciężko oddychać', *savēst* 'ostygnąć', *vẽsinât* caus. 'wachlować, chłodzić, studzić'. — Drw. od *vės-*: *vė́sčioti* 'wachlować, machać (rękami, skrzydłami)', *vėsdìnti* 'studzić, chłodzić', *atvėsìnti* 'ochłodzić, schłodzić, zrobić zimnym' (⇒ *vėsintùvas* neol. 'wentylator'), *(at)vėsdinė́ti* 'ochłodnąć'. Nomina: *vėsà* SD «chłod; ochłoda» (syn. *pavėsis*), *ãtvėsis* 'miejsce ochłody, miejsce cieniste, chłodek; chłód wieczorny', *pavė́sis* (zob.), *vėsyklė* SD «oganka do powiewania, powiewaczka» ['wachlarz'], *vėsùs* a. *vė́sus* 'chłodny, chłodnawy, rześki' : łot. *vę̃ss* 'chłodny' (⇒ *vėsumà* 'chłód, chłodne powietrze, ochłoda'). Por. n.rz. *Vė́sa*, *Vėsà*, *Vės-ùpė*, *Vėspà* (*Vės-upà), *Vė́s-upis* (Vanagas 1981, 376).

vestùvės, *-ių* f.pl. 'uroczystość na cześć nowożeńców, wesele', war. *vestùvė* — drw. na *-uvė-* od neoosn. *vest-* ⇐ *vèstas* 'ożeniony' (zob. *vest-*, *vèsti*). Paralele: *sutuoktùvės* ⇐ *sùtuoktas*; *priimtùvės* ⇐ *prìimtas*. — Drw. *vestùvininkas* 'członek orszaku weselnego, gość weselny', *vestùvinės ãpeigos* f.pl. 'obrzędy weselne'. Vb. denom. *vestuviáuti* 'urządzać wesele'.

vešė́ti, prs. *vešù* (3 os. *vẽša*, war. *vẽši*, *vešė́ja*), prt. *vešė́jau* 1. 'szybko i bujnie rosnąć,

---

[589] W BSW 344 jako odpowiednik łot. *vadît* figuruje lit. gw. *vadýti*, *vadaũ* 'wodzić', cytowane za K. Būgą. Czas. *vadýti* powraca w ŽD 53, LEW 1231, ostatnio w LIV² 659. Tymczasem LKŽ XVII, 792 nie potwierdza autentyczności formy *vadýti* w znacz. 'wodzić'.

udawać się’ *Vẽša tenai* [*riebioj žemėje*] *mežiai, kviečiai ir kiti augalai*. *Suvešė́jo krūmai, kad baisu*), 2. przen. ‘pomyślnie się rozwijać; być dobrego zdrowia, przybierać na wadze — o dziecku’ (*Suvešė́jo vaikas, toks patukęs*). — Inchoat. *vèšti*, *vẽšta* (*venš-sta, por. gw. *veñša*), *vẽšo* ‘szybko rosnąć, pomyślnie się rozwijać’, *nevẽšęs vaĩkas* ‘niejedzące, chorowite dziecko’. Uwzględniając fakt, że lit. *š* kontynuuje m.in. pie. grupę spółgłoskową *ks (por. *dẽšinas*), wolno lit. *veš-* wywodzić z pie. *h_2u̯eks- < *h_2u̯eg-s- ‘rozrastać się’ (por. LIV^2 288, bez wzmianki o faktach lit.). Jest to wypadek tzw. «Schwebeablaut», który towarzyszy sufigowaniu *-s-* do elementarnego pwk. *$h_2$éu̯g- ‘mocnieć’ (LIV^2 274), zob. też *áugti*. Paralelami dla *veš-* są czas. aw. *vaxšt̰* ‘rości, powoduje wzrost’ oraz gr. hom. ἀέξομαι ‘rosnąć’, ἀέξω ‘pomnażać, powiększać, wzmacniać’, pass. ‘wzrastać, powiększać się, rozwijać się’. Na rzecz pie. spółgłoski lrg. przemawia — prócz greckiej ‘protezy’ ἀ- — wzdłużenie augmentu w aor. ηὖξησα < *āu̯eks- < pie. *e-h_2u̯eks-. — Drw. od *veš-*: *nẽveša* (zob.), *vešlùs* (zob.). Por. też n.rz. *Vešetà* (łot. *Vęsęta*), *Vešė́tinis*, *Vešė́tupis*. — SZ typu saṃpras. *uš-* < pie. *$h_2$ug-s-: *atušà* (zob.). — WSE *vėš-*: *nevė́kšla* (zob. *nẽveša*). — SO *vaš-*: *atvašà* (zob.), *nẽvaša* (zob. *nẽveša*), *vašà* 1. ‘rośnięcie, bujny wzrost’, 2. ‘wesołość, radość’, *vašùs* ‘bujnie rosnący’ (*Geroj dirvoj vãšūs javai*), też ‘wesoły, radosny’. — N.rz. *Vãšuoka* (por. *veliúoka*), ⇒ n.m. *Vašuokė́nai*; *Vaštãkė* (⇒ *Vaštãk-ius*), n.jez. *Vãšuokas*, n. łąki *Vašìkės*. Por. pie. SO w wed. *vavákṣa* pf. ‘urósł’, goc. *wahsjan* ‘rosnąć’.

vešlùs, *-ì* 4 p.a. ‘płodny, plenny, bujny, rozrastający się, gęsto rosnący, nadmiernie wyrośnięty, żyzny’, *vešlì kiaũlė* ‘maciora wydająca liczne potomstwo’, *vẽšlūs javaĩ* m.pl. ‘bujne zboże’. Formacja na *-lus* jest wariantem równoznacznego przymiotnika na *-us*, *vešùs* (por. *gašlùs* ⇐ *gašùs*; *našlùs* ⇐ *našùs*, GJL II, § 166). Ten ostatni został utworzony od czas. *vešė́ti* ‘szybko i bujnie rosnąć’. — Vb. denom. *vešlė́ti*, *-ja*, *-jo* ‘bujnie rosnąć, (o człowieku) tyć, przybierać na wadze’.

vėt-, neoosnowa wyabstrahowana z formy *vėtas ‘rzucany pod wiatr’, ptc. prt. pass. do *vė́ti* ‘wiać, dąć’. Drw. *atãvėtos*, *ãtvėtos* f.pl. ‘pozostałości z przewianego żyta; poślad (ziarno gorszego gatunku, które oddzielono przez wianie)’, *núovėtos* ts., *vėtìkas* ‘kto wieje ziarno’, *vėtuvė̃* ‘wiejaczka do zboża’, vb. denom. *vė́tyti* (zob.). Paralele s.v. *būt-*, *eit-*, *mirt-*.

vė́ti, *vė́ja*, *vė́jo* 1. stlit. ‘wiać, dąć — o wietrze’, *vėjai vėjo* ‘wiatry wiały’ (Chyliński, zob. Palionis, *Balt* II:1, 1966, 94, ALEW 1226), 2. gw. ‘wiać zboże za pomocą wiejaczki, tj. oddzielać zanieczyszczenia z omłóconego ziarna’ (*Kap vė́ja vėtykle iš pačio krašto*). Pwk. lit. *vė́-C* to refleks pie. *h_2u̯eh_1-, por. gr. ἄησι ‘wieje’ (pgr. *au̯ēti < *h_2^au̯eh_1-ti), sti. *vā́ti* ‘wieje’, goc. *wāen*, stang. *wāwan*, stwn. *wāen* ‘wiać’. Zob. LIV^2 287, gdzie zresztą brak wzmianki o lit. *vė́ti* (chyba dlatego, że wcześniej nie wymieniano stlit. czasownika w literaturze przedmiotu, zob. BSW, IEW, LEW, Derksen 2008, 519). Dawne prs. atematyczne (por. ἄησι, *vā́ti*) zostało na gruncie litewskim zastąpione tematycznym: *vė́-ja-* < pb. *u̯ē-i̯a- < pie. *h_2u̯eh_1-i̯e/o- (transponat). Podobnie zbudowane są prs. *sė́ju*, *spė́ju*, łot. *blêju*, *dêju*, por. Stang 1942, 125n. — Odpowiednie praesens psł. *vě-jǫ uległo metanalizie na *věj-ǫ. Świadczy o tym innowacyjna forma infinitiwu scs. *věj̆ati* ‘wiać’ < *u̯ēi̯-ā- (por. BSW 345); *razvějati* ‘rozwiewać, rozpraszać’ (war. z neosuf. *-vati*: *razvěvati* ts.). Niefortunna jest formuła «psł. *vějati* < ie. *h_2u̯eh_1- ‘wiać’», podana niedawno w ESJS 1051, a sugerująca jakoby formantem tego iteratywu było *-jati*. — Caus. *vėdìnti* (zob.). — Nomina: *pavė́nis* (zob.), *vė́jas* (zob.), *vė́tra* (zob.). [Resztę, dotyczącą stpr. *perwios*, przenoszę do hasła *vė́jas*.]

vė́tyti, *vė́tau*, *vė́čiau* 1. ‘wiać ziarno na wietrze’ (por. *vė́ti*), 2. ‘rzucać na strony, rozpraszać, trwonić’, 3. ‘pędzać bydło, owce’, 4. ‘szybko, energicznie coś robić’, 5. ‘jeść chciwie, dużo’. Vb. denom. od neoosnowy *vėt-* ⇐ *vėtas ‘rzucany pod wiatr’; reanaliza formy ptc. prt. pass. do *vė́ti* ‘wiać, dąć’ (zob. s.v.). Paralele: *statýti* ⇐ *stãtas*; *výtyti* ⇐ *výtas. LEW 1232 zamiast o neoosnowie mówi raczej o ‘rozszerzeniu pierwiastkowym *-t-*’ (pie. *u̯ē-

t-). Osobno zob. *vėt-*. — Dawne prs. *vė́čiu*: SD «wieię, wywiewam zboże», *ižvėčiu* SD[1] «wywiewam», *pervėčiu* SD[1] «przewiewam». Odpowiednik łot. *vẽtît*, *-u* a. *-ĩju* ʽwiać ziarno’ (⇒ *vẽtĩjums* ʽwianie ziarna’). — Neoosn. *vėty-*: *vėtỹklė* a. *vėtyklẽ* ʽwiejaczka, szufla do wiania ziarna’, SD <wetikłe> «opałka; szufla; wiejaczka, szufla do wieiania» (por. *spraudyklẽ* ⇐ *spráudyti*), *vė́tymas* ʽwianie ziarna’, *vė́tytas*, *-a* ʽmający duże doświadczenie życiowe, kuty na cztery nogi’ (*Ir̃ vė́tytas ir̃ mė́tytas*), *vė́tytojas* ʽkto wieje ziarno’ (łot. *vẽtîtãjs*). — Drw. wstecznym od *vėtỹklė* jest *vẽtė* ʽwiejaczka’.

vė́tra ʽgwałtowny, silny wiatr, wichura; wichura przed burzą; burza z wiatrem i gradem’. SD «wicher, turbo, procella» (syn. *viesulas*). Odpowiedniki bałt.: łot. *vę̃tra* ʽwichura’ (przest. *vētri* m.pl.), stpr. *wetro* EV ʽwiatr, Wint [Wind]’. Formacja z sufiksem n. instr. *-trā-* od czas. *vė́ti* ʽwiać, dąć’ (zob. s.v.), < pbsł. *u̯ē-trā- < pie. *h_2u̯eh_1-treh_2-. Paralela: *mė́tra* ⇐ *mėti. Podobne struktury w innych językach ie.: scs. *vĕtrŭ* m. ʽwiatr’ (suf. *-tro-), stisl. *veðr* n. ʽwiatr; pogoda’, stang. *weder* n., stwn. *wetar*, nwn. *Wetter* n. (pgerm. *wedra- ʽpogoda’; niejasne skrócenie *ē). Zob. BSW 345, Būga, RR II, 651, LEW 1232n., ALEW 1228. — Drw. *vė́trinė* ʽdeska przybijana na końcach łat i zabezpieczająca dach przed zerwaniem’, *vėtrìngas* ʽwietrzny (dzień)’, SD «burzliwy» (syn. *liūtingas*), *vėtrótas* a. *vė́trotas* ʽburzliwy (dzień, pogoda)’ : łot. *vẽtruôts laiks* ʽburzowa pogoda’. Cps. *vė́tragalvis* ʽlekkoduch, pędziwiatr, narwaniec, postrzeleniec’ (kalka z pol. przest. *wiatro-głów*), *vė́tralauža*, *vėtró-* ʽwichura łamiąca drzewa; łom drzewa, wiatrołom’ (por. *láužyti*), *vetrãlūžis vė́jas* ʽwiatr łamiący drzewa’ (por. *lū́žti, išlūžà*), *vė́travarta* ts. (por. *vart-*). — Złożenie synonimiczne: *vėtrã-vėjis* ʽsilny, porywisty wiatr’ (por. *vė́jas*). — Vb. denom. *vė́trauti* impers. ʽwiać — o silnym wietrze’, przen. ʽszaleć’, *vė́tryti*, *-iju*, *-ijau* ʽgnać, pędzić, zmuszać do biegu’, *išvė́tryti* ʽwypędzić (z domu), wygnać (bydło ze szkody), przepędzić’.

vẽtušas, *-à* stlit. ʽdawny, starodawny’. SD: *vetušas* «dawny, antiquus, vetus, pristinus, veteranus» (syn. *senas*), «letny, podeszły w leciech, annosus, affecta ætate» (syn. *sẽnas*)», *vetuša boba* «baba, anus, vetula» (syn. *žmona sena*). Młodsza forma z synkopą samogłoski sufiksalnej *u*: żm. *vẽčas* < *vet.šas (war. *vẽšas*). Odpowiednik łot. *vęcs* ʽstary, w podeszłym wieku; zużyty; dawny, starodawny’, < *vet.sas < *vetusas. W sprawie afrykaty por. *gùčas, krùčas*. Odpowiednik psł. *vetŭxŭ, por. scs. strus. *vetŭxŭ* ʽstary — o rzeczach’, ros. *vëtxij*, czes. przest. *vetchý* ʽstary’ czes. gw. *vetký* ts., stpol. *wiotchy* ʽstary, dawny; zmurszały, zużyty, zniszczony’ (⇒ *wiotech* przest. ʽksiężyc w ostatniej kwadrze’, gw. *wiotek* ts., por. łot. *vęcs mēnesis* ʽAltmond’), pol. *wiotki* ʽzwiotczały, niejędrny, niesztywny, cienki, szczupły, gibki’[590]. Praforma bsł. *u̯etus-a- < pie. *u̯et-us-o- (BSW 356: pbsł. *u̯etus̯a-). Znacz. etym. ʽroczny’ ⇒ ʽubiegłoroczny (o płodach)’ ⇒ ʽstary’, por. ESJS 1048, ALEW 1228. Zmiana *(u)s > lit. *(u)š* jak w *apušẽ, krušà, trùšis*. Inne języki pokazują tematy *u̯et-e/os- i *u̯et-s-, por. gr. ἔτος, ἔτεος n. ʽrok’, myk. *we-to* ts. (acc.sg.), łac. *vetus, veteris* ʽstary, sędziwy; dotychczasowy, dawny; doświadczony’, ⇒ *veteres, -um* ʽdawni ludzie’ (drw. *vetustus* ʽstary, sędziwy; starodawny, starożytny’); alb. *vic* ʽcielę’ (*u̯et-es-o- ʽroczne zwierzę’), wed. *trivatsá-* ʽtrzyletni’, stir. *feis* ʽmaciora’ (*u̯et-s-i). Temat na *-es-* został derywowany od nomen pierwiastkowego na *-t-*, jakie widać w het. *u̯ett- / u̯itt-* c. ʽrok’. Na tym tle segment *-us-* praformy bsł. winien być ujęty jako zespolenie sufiksów *-u-* i *-s-* (SZ do *-es-*). — W językach bsł. brak jest refleksów od SZ saṃpras. *ut-, por. gr. πέρυσι, dor. πέρυτι adv. ʽw ubiegłym roku, łoni’. — Drw. *vẽtušis, -ė* ʽleciwy’, *vetùšis* ʽstarosta; dziad kościelny’, *vẽtušis* ʽstary wół’. Z jęz. łotewskiego por. *vęcais* ʽstarzec; gospodarz; przełożony’, *vęcums* ʽwiek życia’, *pa vęcam* adv. ʽpo staremu’, cps. *vęcmãte* ʽbabka’, *vęctẽvs* ʽdziadek’, *vęcvęcâki* ʽrodzice

[590] Por. jeszcze vb. denom. scs. *vetŭšati* ʽstarzeć się’, ros. *vetšátь* ʽzużywać się, niszczeć’, czes. *vetšet* ʽstawać się starym, zgrzybiałym’, stpol. *wiotszeć* ʽsłabnąć, niszczeć, wątleć ze starości’, pol. *wietrzeć* ʽtracić zapach, świeżość’ (zam. *wietszeć*).

rodziców, dziadkowie', *vęcmeîta* 'stara panna'.

vẽzdas 'kij, pałka drewniana'. SD *vezdu išmušu* «biję kijem» (syn. *pagaliu ištinku*). War. *vẽzas*, *vẽzdras* (por. wtórne *r* np. w *am̃bryti*, *mėtrà*); z krótkim *e*: *vẽzdas*, *vẽzlas*. Odpowiednik łot. *vèzda* 'kij, pałka' obok *vẽza* 'długa, sękata pałka'. Etymologia sporna, zob. ALEW 1229. LEW 1234 łączył z czas. łot. *vẽzêt* 'machać, wymachiwać, wywijać' (iter. *vẽzinât* ts.) i goc. *wēgs* 'fala, kipiel, wichura'. Inna ewentualność wiąże się z faktem, że interwokaliczne z jest w jęz. litewskim fonemem obcym. Może to wskazywać na pożyczkę słowiańską, por. błr. *vjaz*, *-a* / *-u* 'wiąz, Ulmus' ⇒ *vẽzas*. Znacz. etym. 'kij z gałęzi wiązu' (?). Forma oboczna z *-zd-*, *vẽzdas*, mogła pojawić się drogą analogii do syn. *lazdà* (wariant do *lazà*). Grupa *-zd-* jest objawem dostosowania fonotaktycznego do rodzimej zbitki, która ukazuje się między samogłoskami, por. *lìzdas* (pie. *nisdo-), *bezdù* (pie. *pesdō). Podobne wypadki to *ãbrozdas*, *jẽzdas* i *rãzdumas* (zob. ZS 88). Pendant do *-zd-* stanowi zbitka *-st-* na miejscu słow. *-s-* w typie *abrū̃stas*, *zopõstas*. — Drw. *vėzdìnis* 'kij', *vẽzdras* 'kij, żerdź wyłamana z płotu' (⇒ vb. denom. *vẽzdrinti* 'iść powoli', właśc. 'iść o kiju'). Od *vẽzas* urobiono *vẽzlas* 'kij, pałka'. Cps. *vezdmušẽ* 'kijowanie, kara wymierzana kijem' (por. *mùšti*), <wezdomuße> SD «kijowe karanie, fustuarium» (LKŽ czyta *vėzdamušė*).

vezménti, *-enù*, *-enaũ* gw.: *išvezménti* 'wziąć po kryjomu, wykraść; po kryjomu wywieźć', *pavezménti* 'ukraść' (Litwa pruska) — osnowa *vezm-* została zapożyczona z pol. *wezm-* ⇐ *wezmę*, 1 sg. prs. (fut.) od *wziąć*.

vežìmas 1. 'wożenie czego (wozem, saňmi, łodzią), przewóz, woźba', 2. 'wywożenie ludzi, wywózka (na Sybir)', 3. 'ładunek do przewiezienia', 4. 'wóz, sprzęt do przewożenia ciężarów, ciągniony przez woły, konie', 5. 'wóz załadowany'[591], 6. 'ilość (siana, zboża) mieszcząca się na wozie', 7. przen. 'pewna gra karciana'. Do znacz. 4. należą: *vežimas didis* SD[1] «kotczy» ['powóz, kareta', SPXVI], *vežimas dingtinis* SD «kolasa nakryta», *vežimas prikraustytinis* SD «woz skarbny» ['pakowny wóz podróżny, najczęściej czterokonny', SPXVI]. Dewerbalne abstractum na *-imas* od *vèžti* (zob.), znacz. etym. 'wiezienie kogo, czego, wożenie'. — Drw. *vežimãlis* żm. 'lichy wóz' (por. *kurpãlis*, *ragãlis*), *vežimẽlis* 'lekki jednokonny wóz wyjezdny; mały wóz; wózek dla dzieci', *vežimìnė* 'szopa na wozy, wozownia', *vežìmininkas* 'woźnica, furman' (syn. *vežìkas*), synkopowane: *vežìmnykas*, *vežìmninkas* 'woźnica; koń wozowy, zaprzęgany do wozu'. Por. łot. *vęzums* 'wóz, fura, wóz załadowany; ładunek na wozie' (war. *vęzms*, *vezmis*), *vęzumnieks* 'woźnica, furman' (war. *vezminieks*).

vėžỹs, *-io* 3 p.a. 1. 'rak, Astacus', 2. 'choroba nowotworowa' (war. *vė́žis* 1 p.a.). SD *votis vėžiu vadinama* «kancer, wrzod wyiadaiący ciało, cancer, carcinoma, cacoëthes, phagedæna». Odpowiednik łot. *vêzis* 'rak'. Pożyczka bałtycka w est. *wähi* 'rak' (LEW 1235, Stang 1966, 46). Etymologia sporna, zob. LEW, *l.c.* ALEW 1229 rozważa zestawienia z npers. *gāz* 'obcęgi, nożyce ogrodnika' oraz ze sti. *vāhaka-* m. 'pewien jadowity owad'. — Drw. *vė́žininkas* 'człowiek chory na raka', *vėžlỹs* (zob.). Cps. *vė́žuostis* 'ktoś z rzadkimi wąsami' (dosł. 'z wąsami jak u raka', por. *uõstai* s.v. *úostyti*). Vb. denom. *vėžiáuti* 'łowić raki', ⇒ *vėžiáuklės* f.pl. 1. 'szczypce raka', 2. 'obcęgi do wyciągania gwoździ', 3. 'rozgałęziona żerdź do zrywania jabłek'. Por. łot. *vêžuôt* 'chodzić rakiem; powoli się poruszać, powoli jechać'. — N.rz. *Vėžỹs*, *Vė́žius*, *Vė́žus*, *Vė́žiškė*, *Vė́žgriovis*, *Vė́župis* 9x (⇒ n.m. *Vė́župiai*), n.jez. *Vė́žežeris*.

vėžlỹs, *-io* 4 p.a. 'żółw, Testudo' — drw. z suf. *-li̯a-* od *vėžỹs* 'rak' (LEW 1235). Sufiks wzorowany na *kranklỹs*, *svirplỹs*? — Vb. denom. *vẽžlinti* 1. 'pełzać, posuwać się powoli (o

[591] W odróżnieniu od *rãtai* 'wóz nienaładowany'. Por. np. *Tokius vežimus veždami, sumaĩtosit kumelę* 'Wioząc tak wyładowane wozy, zmordujecie kobyłę'.

płazach, gadach)', 2. 'wlec się ciągnąc nogę za nogą', *išvẽžlinti* 'wyjść na czworakach (z wody)', *vėžlióti* 'pełznąć; wlec się'.

vèžti, *vežù, vežiaũ* 'wieźć, wozić', *apvèžti* 'objechać (wiele miejsc); nawozić pole gnojem', *išvèžti* 'wywieść' (SD też 'plądrować', syn. *plė́šyti*), *užvèžti* 'zawieźć na górę'. Wraz ze scs. *vezǫ, vezti* 'wieźć' z pbsł. *u̯ežō < pie. *u̯eǵʰ-e-, pwk. *u̯eǵʰ- 'wieźć, wioząc przemieszczać' (LIV[2] 661, BSW 356n., LEW 1236, ALEW 1230). Pwk. z pochodzenia aorystyczny, por. wed. *ávāṭ* 'zawiózł' (prs. *váhati*), gr. cypr. εϝεξε, łac. *vēxī* (prs. *vehō*), scs. *otŭvěsŭ sę* 'pojechał, wyprawił się' (prs. *vezǫ*) < pie. *u̯ēǵʰ-s-. Tu może również alb. *vjedh-* 'kraść' (Anikin, RES 6, 188). — Drw. *apvežė́ti* 'cierpieć, znosić' (zob. s.v.), *vẽždinti* cur. 'sprawić, że się wiezie, wozi; kazać wieźć' (war. *veždýti*), *vežinė́ti* iter. 'wozić, rozwozić', *vežióti* ts. Nomina: *pervežėjas* SD «przewoźnik czołnem», *vežė́čios* f.pl. 'wóz do gnoju', 2. 'górna część wozu, skrzynia wozu' (zob. *kópėčios*), *vežė́jas* a. *vežìkas* 'woźnica, furman; dorożkarz' (⇒ *vežikáuti* 'być woźnicą'), *vežìmas* (zob.), *vežinỹs* 'bagaż', *vežmenas* BRB 'woźnica', *vežmẽnė* 'bagaż podróżny', *vežtinykas* SD «woźnik» ['koń pociągowy koń'], *vežtojas* SD «woźnica» (syn. *vežėjas*), *vežtùvas* 'wózek, taczka', cps. *álvežis* (zob. *alùs*). — WSE *vėž-*: *pavėžė́ti, -vėžiù* 'powieźć kawałek drogi, powieźć przez pewien czas' (por. *paėjė́ti*, GJL II, § 616, Stang 1966, 322), *vẽžinti* iter. 'wozić', podwozić'. Nomina z *vėž-*: *pravė́ža* a. *pravėžà, prãvėža* 'koleina, ślad kół; rzadsze miejsce w tkaninie', *próvėža* 'koleina', *vėžẽ* 'koleina; tor kolejowy; łożysko, koryto rzeki; zagon' (war. *vẽžė, vė́ža, vėžà*), *vẽžės* 'tory kolejowe', *vẽžos* f.pl. 'ładunek przewożony jednym wozem' (*Jau dvejas vėžàs parvežiau* 'Przewiozłem już dwa ładunki'), *vėžùkai* m.pl. 'sanki do przewożenia pługa na pole'. Cps. *kalãvėžė* gw. 'głęboka koleina' (złożenie hybrydalne z członem *kala*° 'koło' pochodzenia błr., por. *kalavar̃tas* 'kołowrotek'). Przynajmniej akutowane lit. *vė́ž-* może zostawać w związku z osnową aorystyczną pie. *u̯ēǵʰ-. Por. strus. *věža* f., ros. *véža* 'wóz mieszkalny; namiot przewoźny; wieża jako miejsce schronienia' (psł. *věz-i̯a) obok *věz-*, scs. aor. *otŭvěsŭ sę* 'pojechał, wyprawił się' (inf. *otŭvěsti sę*). Zob. BSW 357, REW I, 178, Boryś 2005, 698. — SO *važ-* < pie. *u̯oǵʰ-: *važinė́ti* iter. 'jeździć (wozem, na rowerze, samochodem)', *apvažinė́ti* 'obwozić (kogo po wielu miejscach, po lekarzach)', *apvažinė́ti rãtai* m.pl. 'zużyty wóz' (dosł. 'zjeżdżony'), *išvažinė́ti* 'wyjeżdżać; często jeździć; być w podróży przez jakiś czas; zjeździć pole, które wcześniej zorano'; *važióti* (zob.). Z innymi suf.: 1. łot. *vazât, -ãju* 'ciągnąć, włóczyć po ziemi', 2. scs. *voziti, vožǫ* 'wozić, wożę' < pie. *u̯oǵʰ-éi̯e- (por. sti. *vāhayati* 'każe wieźć', gr. ὀχέομαι 'wiozę'). Nomina: *apvažà* 'niewrażliwość na rzeczy obrzydliwe' (por. *apvežė́ti*), *ìšvaža* 'miejsce, gdzie się wyjeżdża z lasu; koleina; dziegieć (smar) stwardniały na osi koła', *núovaža* (zob.), *nuovažùs* 'obrotny, ruchliwy', *vãžas* (zob.). — WSO *vož-* < *u̯āž- albo apofonia jakościowa *vāž- ⇐ *vēž- (paralele: *dóklas* ⇐ *dė-*; *sõdžius* ⇐ *sėd-*; *mólis* ⇐ *mėl-*): *nenúovoža* c. 'ktoś brudny, zaniedbany, niechlujny', *pravožà* 'głęboka koleina', *vožà* 'koleina' (do czego nawiązuje łot. *vãža* 'ślady kopyt'). — SZ *viž- ⇐ *vež-* (SZ typu *RiT* ⇐ *ReT*): łot. *vizinât* 'wozić kogoś', *vizinâtiês* 'wozić się, jeździć (wozem, sańmi, łódką)'. — WSZ *vyž-*: *pavyžė́ti* przest. 'podwozić kogo na wozie przez krótki czas' (paralele: *panyšė́ti* ⇐ *niš- : *nešù*; *palyjė́ti* ⇐ *lij-* : *lejù*). Na temat tej apofonii zob. Stang 1966, 322, LEW 559. Nie ma śladu po st. zanikowym typu saṃpras. *už- < pie. *uǵʰ- (por. wed. *uh-* w *úhāna-* 'wieziony, przywieziony', *uhyáte* 'wiezie się', zob. LIV[2] 661, Kümmel 2000, 484n.). Lit. *ũžia, ũžė, ũžti* 'hulać, szumieć (o lesie)' ma raczej podstawę dźwiękonaśladowczą.

viáukčioti, *viáukčioja, viáukčiojo* 'poszczekiwać; skomleć; popłakiwać (o niemowlęciu); niewyraźnie mówić', *viáuksėti* 'szczekać cienkim głosem (o szczenięciu); pohukiwać (o sowie); buczeć, myczeć (o cielęciu); czkać, zaczynać wymiotować'. Czasownik na *-čioti*, utworzony od interi. *viáukš, viáukšt, viáukt* - o głosie młodego a. małego psa, o głosie cielęcia. Por. *žiáugčioti* ⇐ *žiáugt*.

vibždė́ti, *vìbžda* (war. *vìbždi*), *vibždė́jo* ʻmrowić się, roić się - o mrówkach, robakachʼ — czasownik na *-ėti* pochodzenia onomatopeicznego, zob. LEW 1237. Por. syn. *knibždė́ti*. — Drw. *vibždýnas* ʻwielka gromada, chmara (owadów, ludzi), mrowieʼ, *vibždùtė* euf. ʻwesz, Pediculusʼ.

vìčvienas, *-à* ʻcałkiem sam, samotny; jedynyʼ. War. *vičvíenas, vitvíenas*. Złożenie z II członem *víenas* ʻjedenʼ. Człon I pozostaje zagadką: *vis-vienas (por. *vìsas* ʻwszystekʼ) czy raczej *viš-vienas (por. *viš-* w cps. *vienvišỹs* ʻsamotnik, odludekʼ)? Oboczność *vič-* / *vit-* powraca w cps. *vičvìsas* / *vitvìsas* ʻcały, caluteńki, zupełnyʼ. — Drw. *vìčvienaitis, -ė* ʻcałkiem sam, samiuteńki; jedynyʼ (war. *vìtvienaitis, -ė* ʻjedynak - o dzieckuʼ), *vičvienelis* b.z.a. ts. — War. *vičveĩnelis* ʻcałkiem sam, samiuteńkiʼ zawiera niejasny segment *-vein-*. Był on zestawiany z łot. przest. *veiņ-* / *vein-* w zwrotach *veiņāds vīrs* ʻein ziemlicher Kerlʼ, *veināds puisis* ʻein ziemlich gewachsener Junge oder Knabeʼ, mianowicie dla podparcia (wątpliwej) hipotezy, że *víenas* pochodzi z *veinas, zob. Fraenkel 1950, 26n., LEW 1239. Podobnie Stang 1966, 55, 276 i 145 (tu rekonstrukcja osnowy w postaci *vičveĩnis) i Kazlauskas 2006, II, 248. Nie jest to pewne. N.B. ME IV, 525, s.v. *veiņāds* nie podaje noty etymologicznej.

videl̃čiai, *-ių* m.pl. gw. ʻwidelceʼ — zapoż. z błr. gw. *vidéľьcy* (⇐ pol. *widelce*), por. LEW 1237. War. f. *videl̃čios, vidal̃cos*. Sg. *videl̃čius*, war. *videl̃cius, vidal̃cius, vidal̃cis*, f. *videl̃sė*.

vidìnis, *-ė* ʻwewnętrznyʼ — formacja oparta na neoosn. *vid-* ⇐ *vidùs* (zob.). Tu też złożenia: *vìdgiris* ʻśrodek lasuʼ (n.m. *Vìdgiris*, *Vìdgiriai* 4x, *Vidgirẽliai*, por. *girià*), *vìdmanta* ʻśrodkowa część więcierza, matniaʼ (por. *mantà*), *vìdnaktis* ʻpółnocʼ (por. *naktìs*).

vidrà 2, 4 p.a. ʻburza; wichuraʼ (war. *výdra, vydrà*), *vìdras* 2 p.a. ʻwichura; wiatr ze śniegiem i deszczem; zamieć śnieżnaʼ. LEW 1237n. uważał za możliwe powiązanie z czas. *výti* II ʻwić, zwijać; skręcaćʼ. Ale temu sprzeciwia się fakt, że *-dra, -dras* nie są sufiksami w języku litewskim. Prawdopodobnie chodzi tu o germanizm, którego forma została dostosowana do rodzimego syn. *vė́tra* ʻwichura, burza z grademʼ, por. śrwn. *gewiter* ʻniepogodaʼ, stsaks. *giwideri*, śrdn. *gewider, gewëder* ts. (nwn. *Gewitter* n.). — Niemieckiego pochodzenia jest również stpr. *wydra, widre* ʻwiatrʼ w słowniczku Grunaua. PKEŽ 4, 235 analizuje wyraz pruski jako *vī-dra, powołując się na sufiks *-dr-*, który został wyodrębniony przez Skardžiusa (ŽD 301) jako ʻrzadki i niezwykłyʼ w takich wyrazach, jak lit. *gaĩzdras* ʻłuna na niebieʼ i *žaĩzdras* ʻpalenisko w kuźni, ognisko kowalaʼ. Trzeba jednak zauważyć, że analiza Skardžiusa nie była trafna, ponieważ wyrazy z rzekomym sufiksem -*dr-* w gruncie rzeczy zawierają segment *d* wtórnego pochodzenia, mianowicie wynikły z udźwięcznienia *t*, wsuniętego do etymologicznej grupy *s.r* (zob. s.v.).

výdraga, *vìdraga* ʻdokuczliwa kobieta, jędza, megieraʼ. Niejasne. ŽD 103 analizował *výdr-aga* i uważał za drw. od *výdra* ʻburza, wichuraʼ (za nim LEW 1237n.). War. *výdragė, vydriga* b.z.a. Zob. też ALEW 1231.

viduriaĩ, *-ių̃* 3 p.a. m.pl. 1. ʻwnętrznościʼ, 2. ʻbrzuchʼ, SD[1] «ielito, ile intestinum» (syn. *žarnos*), «trzewa, exta, intestina»; *palaidì viduriaĩ* m.pl. ʻrozwolnienieʼ, *viduriai žuvų* SD «kuchra, interanea piscium». Pluralizacja formy *vidurỹs* ʻśrodekʼ (zob. s.v.). — Vb. denom. *viduriúoti* ʻchorować na rozstrój żołądka, mieć biegunkęʼ.

vidurỹs, *-io* 3 p.a. 1. ʻśrodek czego; wnętrzeʼ (SD «pośrzodek, srzodek»), 2. ʻbrzuchʼ, 3. ʻorgany wewnętrzne, wnętrznościʼ, 5. stlit. ʻotoczenie ludzkie, środowisko człowiekaʼ — drw. na *-r-* od *vidùs* ʻwnętrze, środekʼ (zob. s.v.). — Forma loc.sg. *viduryjè* ʻw środkuʼ zmieniła się przez apokopę w *vidurỹ, vidur̃* adv. ʻwewnątrz, w środku, w centrum czegoʼ; *vidur̃* praep. z gen. ʻwśród, w środkuʼ (*Vidur̃ kiemo šulnys* ʻW środku wsi [jest] studniaʼ). — Gwarowa forma illatiwu sg. *vidurìñ* (ʻdo środkaʼ) uległa reinterpretacji jako locativus (ʻw

środku') i w końcu jako przyimek rządzący genetiwem, np. *Mes gyvenam vidurĩ kaimo* 'Mieszkamy w środku wsi'. — Drw. *vidùrakis* 'środek' (por. suf. w *praustãkis*, *pū́takis*), *vidurìnis* 'wewnętrzny, środkowy', n.rz. *Vidurìnė*, *Vidurìnis*; *vidur̃kis* 1. 'średnia matematyczna', 2. gw. 'środek czego', por. *dubur̃kis* ⇐ *duburỹs*. Cps. *vidùramžis* 'średniowiecze' (por. *ámžius*), *viduram̃žis*, *-ė* 'człowiek w średnim wieku' (por. *ámžius*), *vidùryšis* 'rzemienne a. skórzane wiązanie, łączące dzierżak z bijakiem w cepach' (< *vidur-ryšis, por. *ryšỹs*), *vidùrnaktis* 'północ' (por. *naktìs*), n.m. *Vidùrmiškis* (por. *mìškas*), *vidùrupis* 'środkowy bieg rzeki' (por. *ùpė*).

vidùs, *-aũs* 4 p.a. 'wnętrze, środek'. Odpowiednik łot. *vidus*, gw. *vids*. Formacja na SZ do pb. *u̯ei̯d-, zob. niżej SE *vied-*. Bez dobrej etymologii. Zestawiano ze stisl. *viðr* 'las, drewno, budulec, maszt, statek', stang. *widu* m. 'drzewo, las', stwn. *witu* m. / n. ts. Zob. BSW 358, LEW 1238. Derksen 2015, 500 wychodzi od pie. *u̯idʰ-u- i dołącza tu nawet stpr. *widdewū* 'wdowa'. — Cps. *vidùaslis* 'środek klepiska' (por. *aslà*), *vidùdienis* 'południe' (por. *dienà*), *vidùgavėnis* 'środek postu' (por. *gavėnià*), *vidùgiris* 'środek lasu' (por. *girià*, n.m. *Vidùgiris* 5x, *Vidùgiriai* 6x), *vidùkaimė* 'środek wsi' (por. *káimas*), *vidùkelė* 'środek drogi; połowa przebytej drogi' (por. *kẽlias*), *vidùlaukė* 'środek pola, śródpole' (por. *laũkas*, n.m. *Vidùlaukis*, *Vidùlaukiai*), n.m. *Vidùmiškis* (por. *mìškas*), *vidùnaktis* m.f. 'północ', *vidùnaktį* adv. 'o północy' (por. *naktìs*), *vidùpievis* 'łąka położona między polami' (por. *piẽvà*), n.m. *Vidùšilis* (por. *šìlas*), n.m. *Vidùvalkiai* (por. *valkà*), *vidužemė* SD «odmorze, od morza odległość, meditullium, mediterraneum» (por. *nuog marių atstokus* SD «odmorski, od morza daleki, mediterraneus»). — Loc.sg. *vidujè* 'w środku' rozwija się przez apokopę 1. w adv. *vidùj* (*viduĩ*) 'wewnątrz' (por. *viršùj*), 2. w przyimek z gen.: *viduĩ mìško* 'w lesie' (zob. GJL III, § 789; por. *vidur̃* s.v. *vidurỹs*). — Inne drw. *vidùjis* 'wewnętrzny' (por. *viršùjis*), ⇒ *vidujìnis* 'wewnętrzny, środkowy', *vidùklis* 'łąka pomiędzy rolami', *vidurỹs* (zob.), *vidutìnis* (zob.), n.rz. *Vidujójis Gãlas*. — SE *vied-*: *vieduõlis* 'o spróchniałym wnętrzu', sb. *vieduõlis* 'drzewo spróchniałe w środku, ale jeszcze zieleniejące się', cps. *saũsviedis* 1. 'o drzewie: wewnątrz spróchniałe', 2. 'bezdzietny' (por. *saũsas*), *sausvíedis* a. *saũs-* bot. 'wiciokrzew a. suchodrzew, Lonicera' (war. *sausvíetis* ts., zmieniony na skutek adideacji do wyrazu *vietà* 'miejsce'). Por. łot. *sausviedis* 'Lonicera', *sausveži* pl. bot. 'wiąz, Ulmus campestris'.

vidutìnis, *-ė* 'średni (o wzroście, wieku), przeciętny (o urodzaju), umiarkowany (o klimacie)'. SD: *vidutinis* «pośrzodkowy, srzedni, srzodkowy», *miltai kvietiniei vidutiniei* «mąka pszeniczna srzednia, simila, similago». Takie derywaty, jak *vidutẽlis* 'wnętrze czegoś, środek (kartofla, jabłka)', n.m. *Vidùtiškė* zakładają — wraz z adi. *vidutìnis* — osnowę w postaci sb. *vidutis 'wnętrze, środek' (zob. *vidùs*). Por. rzeczownik żeński *vidùtė* gw. 'środkowa część spichrza; małe i ciasne pomieszczenie w spichrzu'. Mniej prawdopodobny wydaje się wywód z *viduitinis (⇐ *viduĩ* 'w środku') przez dysymilacyjny zanik *i̯*. Por. *paskutìnis*, *viršutìnis*. — Drw. *vidutinis* SD «palec trzeci, medius digitus, digitus infamis...», *vidutìniškas* 'średni, przeciętny, umiarkowany'.

viẽčnas, *-à* przest., gw. 1. 'wieczny' (*Viečną atilsį mano labam vyrui* 'Wieczne odpoczywanie mojemu dobremu mężowi'), 2. 'prawdziwy' — zapoż. z pol. *wieczny* (por. błr. *véčny*).

viẽdras stlit., gw. 'wiadro na wodę', *viedras odinis* SD «kubeł skorzany, skorzane wiadro, vter vinarius, culeus» (syn. *maišas*). Zapoż. z błr. *vjadró*, *-a* n., pol. *wiadro*, *-a* (SLA 236, ZS 62). Z błr. zapożyczono też łot. latgalskie *viedrītis* 'małe wiadro, wiaderko' (LEW 1239). — Drw. *viedrinùkė* 'beczułka wielkości wiadra', cps. *pùsviedris* 'objętość płynu równa połowie wiadra' (por. *pùsė*), *viẽdrakulbė* 'pieniek do postawienia wiadra' (por. *kul̃bė* I), *viedrašikỹs* 'kto się wypróżnia do wiadra' (por. *šìkti*).

viẽkas, *víekas* gw. 1. ʽsiła ludzka, moc, zdolność do wysiłku' (*Su razumu daugiau galima yra padarytie nekaip su vieku* ʽRozumem więcej można dokonać, niż siłą'. *Kelia, dirba iš viso viẽko* ʽDźwiga, pracuje z całych sił'), 2. ʽsiła życiowa, energia' (*Žinai, kad nuo šio pavasario visai jau neturiu viẽko* ʽWiesz, że od tej wiosny już zupełnie opuściły mnie siły'). War. *viekà, víeka*. *viẽkas* jest derywatem na SO, *u̯ai̯k-a-, od pbsł. *u̯ei̯k-, por. *veikiù, veĩkti* (Leskien 1884, 289, LEW 1239). Pie. *u̯ei̯k- ʽbyć górą, zwyciężać' (LIV[2] 670). Dokładny odpowiednik z jednej strony w psł. *věkŭ ʽsiła życiowa; lata życia' (zob. BSW 339, REW I, 179, Boryś 2005, 692), z drugiej strony w stisl. *veig* f. ʽpith, strength' < pgerm. *waigō- (zob. Kroonen 2013, 566). — Na skutek zapożyczenia wyrazu stbłr. *věkŭ* ʽwiek, lata życia' pojawił się homofon lit. *viẽkas* o znaczeniu ʽtrwanie życia, lata życia, wiek', por. ZS 62, Anikin, RES 6, 193. Nie odróżnia się tych homofonów w LKŽ XIX, 125. — Drw. *beviẽkis* ʽniedość silny, bezsilny', *viekùs* ʽprędki, energiczny' (*viekiaĩ* adv. ʽszybko, prędko'), *viekutẽ* ʽwesz ptasia a. zwierzęca, Mallophaga', war. *viekutà, víekutas, viekutìs*. Zob. też *týtveika*.

vielà 4 p.a. 1. ʽdrut' (*spygliúota vielà* ʽdrut kolczasty'), 2. ʽprzewód (elektryczny)', 3. gw. ʽpojedyncze włókno, pasmo przewidziane do skręcenia z innymi' (syn. *vijà*), 4. ʽsznureczek ze skręconego włókna'. Pb. *u̯ei̯-lā-. Formacja ta ilustruje innowację apofoniczną, polegającą na wprowadzeniu antewokalicznego SE (por. prs. *vejù* m.in. ʽskręcam powróz') w pozycję antekonsonantyczną, czyli tam, gdzie pierwotnie ukazywał się SZ, zob. *výti* II. Znacz. etym. ʽto, co zostało skręcone'. Paralela: *skrie-lis* stlit. ʽskrzydło' ⇐ *skrej-ù, skriẽ-ti*. — Cps. *sukaviẽlas* (zob.). Vb. denom. *įviẽlyti* ʽwkłuć w pysk prosięcia (świni) druciany kolczyk dla powstrzymania go przed ryciem łąki', war. *vielóti*.

víen adv. ʽtylko, jedynie' (*víen tìk* ʽjedynie tylko') — przez apokopę z *víena* nom.-acc.sg. n. ʽjedno', zob. *víenas*. Por. pol. przest. *jeno* ʽsolummodo' < *jedno*. — *išvíen* adv. ʽrazem, wspólnie; bez przerwy, stale, ustawicznie; wszędzie' < *iš víeno* dosł. ʽz jednego'.

vienaĩp adv. ʽjednym sposobem, jednakowo; z jednej strony' — od *víenas* (zob.), z zakończeniem *-aip*, które naśladuje przysłówki odzaimkowe typu *kaĩp* ʽjak'. Por. *dvejaĩp* ʽdwojako', *trejaĩp* ʽtrojako', *ketveriaĩp* ʽczworako'.

víenas, *-à* ʽjeden' : łot. *viêns* ts. Z niejasnym *v*- zamiast lit.-łot. *iẽnas. To z pb. *āi̯-na- < pie. *Hoi̯-Hn-o-, zob. Kroonen 2013, 11. Odpowiedniki: stłac. *oinom*, łac. *ūnus* ʽjeden', stir. *óen* ts., goc. *ains* ʽjeden'[592], stang. *ān* ts., stwn. *ein* oraz drw. żeński w gr. οἴνη f. ʽoczko, jedynka na kostce do gry'. Z innymi suf.: gr. οἶος ʽsam, samotny', aw. *aēuua*- ʽjeden', stper. *aiva*- ts. < pie. *Hoi̯-u̯o-; wed. *éka*- ʽjeden' < *Hoi̯-ko-. W celu objaśnienia nagłosu bałt. *v*- można w punkcie wyjścia przyjąć dwuwyrazowy zwrot typu lit. *visų (gen.pl.) *ienas (z pb. *āi̯nas), znacz. etym. ʽjeden spośród wszystkich'. Zwrot taki mógł ulec uniwerbizacji w *visvienas, a następnie mógł zostać resegmentowany jako *vis-vienas. — W słowiańskim brak śladu po *janŭ ʽjeden' < psł. *ěnŭ < pbsł. *āi̯-na-. Psł. *inŭ: scs. *inŭ* ʽinny, jeden' (drw. *inočędŭ* ʽμονογενής', *inokŭ* ʽsamotnie żyjący'), ros. *inój* ʽinny, nie ten', czes. *jiný* ʽinny', stpol. *iny* ʽnie ten sam, nie ten wymieniony, pozostały', rzadko ʽjeden, jedyny' (gw. *iny* ʽinny', *inszy* ts., pol. *inny*) — nie może być wywodzone z pie. *Hei̯-no-, ponieważ dla stopnia *e* nie ma oparcia porównawczego. Bardziej prawdopodobna jest rekonstrukcja formacji na st. zanikowym: *jĭnŭ < pie. *Hi-Hn-o-, zob. de Vaan 2008, 642, Kroonen 2013, 11. — Drw. *paviẽnis* ʽoddzielny, pojedynczy, poszczególny; indywidualny, prywatny' (por. łot. *paviẽņus* adv. ʽoddzielnie, osobno, w pojedynkę'), *vienáitis* ʽjedyny, samiuteńki', *vienatìs* (zob.), *vienerì* (zob.), *víenetas* ʽjedność, jedynka, jednostka; sztuka' (*pardúoti*

[592] N.B. Stpr. *ains* ʽein', acc. sg. *ainan* ʽeinen', które pełni rolę rodzajnika nieokreślonego, jest zapożyczeniem niem. *ein, einen*, a nie refleksem pb. *ai̯na-. Inaczej BSW 3, PKEŽ 1, 56 n. (*ains* ma być refleksem pb. *ainas, stojącego w apofonii do wsch.-bałt. *einas).

víenetais ʽsprzedawać na sztuki, po sztuce'), *vienýbė* ʽjedność, wspólnota', *vieniñtelis* ʽjedyny', SD «jedurny» [ʽtylko jeden', SPXVI], «jedyny» (syn. *vienatijis*), *víenišas* ʽsamotny', ⇒ *vienìšius* ʽsamotnik, odludek'; *vienỹtis* ʽsamotny', DP ʽsamiuchny, samiuczki; jedyny', *vienódas* ʽjednakowy' : łot. *viênâds*, gw. *vînaids* ts. (⇒ vb. denom. *vienodė́ti* ʽupodabniać się', *vienódinti* ʽujednolicać'), *vienók* spójnik ʽjednak', *vienoki* PK ʽjednak', *vienókig* DP ʽwszakże' (*vienoki-gi), *vienókiai* ʽjednakowo', SD «jednako, rownie», *vienókias* ʽjednostajny', SD «jednaki, vniusmodi» (są to kalki hybrydalne form polskich na *-ak-*, *jednaki*, *jednako*, zob. też *dvejókas*, *trejókias*), *vienóniškas* ʽjednaki, jednakowy'[593], *vienuĩ* adv.: *vienuĩ víenas* ʽsam jeden, samiuteńki' (war. *vienaĩ víenas*), *vienunta* a. *vienuntą* stlit. adv. ʽjednego razu, kiedyś', *vienuntas* stlit. ʽktokolwiek, jeden, choć jeden', *vienùntelis* przest. i gw. ʽsamotny, jedyny' (por. suf. *-untas* w *deluntas* BRB ʽdelikatny, zart', *dienuntą* BRB ʽktóregokolwiek dnia' oraz ŽD 375), *vienuõlis* ʽsamotnik; mnich, zakonnik' (por. suf. w *keistuõlis*), ⇒ *vienuolýnas* ʽklasztor'. — Cps. *ìčvienis* ʽjeden jedyny, np. syn' (por. *ìt*), *vičvíenas* (zob.), *vienarañkė* ʽkrótka kosa', *vienasė́dis* ʽzaścianek, kolonia' (por. *sė̀d-*), *víengimis* (zob.), *viengỹslis* ʽlichy, słaby - o koniu' (por. *gýsla*), *víenkiemis* ʽgospodarstwo oddalone od innych, położone z dala od wsi', przest. ʽzaścianek' (por. *kiẽmas*), *vienkiñkis vežìmas* ʽwóz jednokonny' (por. *kinkýti*), *víenlinkas* ʽpojedynczy', por. *liñkti* (war. z asymilacją *n-l* > *r-l*: *víerlinkas*), *víenratis* ʽtaczka' (por. *rãtas*), *víensantis* (zob. *sant-*), *vientur̃tis*, *-ė* ʽjedynak, -aczka', DP ʽjedyny, jednorodzony, jedynak' (por. *tur̃tas*), *vienúolika* (zob. °*lika*), *vienvišỹs* (zob. *viẽšas*), *vitvíenas* ʽcałkiem sam', war. *vičvíenas* (zam. *it-vienas, *vis-vienas?). — Vb. denom. *viẽninti(s)* DP ʽjednoczyć (się)', *viẽnyti*, *-iju*, *-ijau* ʽjednoczyć, łączyć'.

vienatìs, acc.sg. *víenatį* 3 p.a. f. ʽsamotność, bycie samym'. SP ʽjedność (ducha), SD «iednakość, unitas» (syn. *vienoveidė*), «iedność, unitas» (syn. *vienystė*), «iednostayność, æquabilitas, uniformitas» (syn. *vienokybė*, *vienotinė*). Abstractum z suf. *-atis* od adi. *víenas* ʽjeden'. Paralele: *pìlnatis* ʽpełnia' ⇐ *pìlnas*; *sausatìs* ʽposucha' ⇐ *saũsas*. — Drw. *vienatìjas* a. *vienatìjis* ʽjedyny', PK ʽjednorodzony' (por. *kursai mus per vienatigi sūnų tavo Pona... išmokei* PK $196_{11\text{-}12}$ ʽktoryś nas przez jednorodzonego Syna twego Pana... nauczył'), war. *vienãtyjis*, *vienãtinis* ʽjedyny; żyjący samotnie', *vienatỹstė* ʽsamotność', SD[1] «iednostayność, unanimitas, concordia»), *vienãtvė* ʽsamotność' (gw. *vienatvià*), bibl. ʽjedność', ⇒ *vienãtvinis* ʽsamotny, samotniczy', *vienãtviškas* ts. — Tu też *vienàt* adv. ʽjedynie, tylko', DP *vienàt* ob. *víenat* ʽjedno' (por. stpr. *ainat* adv. ʽzawsze, allezeit').

vienerì, f. *víenerios* 3 p.a. ʽjeden, jedna' — drw. kolektywny liczebnika *víenas*, urobiony suf. *-er-* i używany z rzeczownikami w formie plurale tantum, np. *vienerì mẽtai* ʽjeden rok', *vienerì marškiniaĩ* ʽjedna koszula', *víenerios kópėčios* ʽjedna drabina', *víenerios kélnės* ʽjedne spodnie'. — War. gw. *vienelì*, *víenelios*, np. *Be vienelių̃ metų septyniasdešimt* ʽSiedemdziesiąt bez jednego roku', *víenelios dùres* ʽjedne drzwi'. — Drw. *vieneriópas* DP ʽjednostajny, jednaki' (por. budowę *trejópas*), ⇒ *vieneriópai* adv. ʽjednostajnie'. — Forma *vienérgis* ʽbydlę jednoroczne, roczniak' — na miejscu *viener-kis (⇐ *vienerì mẽtai*), tłumaczy się perseweracyjnym udźwięcznieniem *rk* > *rg* (por. *ketvérgis*, *padárgas*). Sufiks jak w *dubur̃kis*, *drùčkis*, *dìčkis*.

víengimis, *-ė*, *viengìmis*, *-ė* przest., bibl. ʽjednorodzony, jednorodny' — złożenie członów *víenas* ʽjeden' i *gim-* (*gìmti* ʽrodzić się'), kalka z pol. *jednorodzony* (co z kolei jest kalką z łac. *unigena*).

vienguñgis, *-ė* 1. ʽsamotny, nieżonaty mężczyna, niezamężna kobieta', 2. ʽktoś bezdzietny', 3. ʽjedynak - o dziecku'. War. *viengùngis*, *víengungis*, też *viengùgis*. Analiza:

---

[593] Neosuf. *-onišk-*. Por. *kitóniškas*, w kwestii genezy: *velnióniškas* ⇐ *velnionìs*.

vieng-ungis. Jest to drw. od neoosn. *vieng-*, którą wyabstrahowano z używanego w języku kościelnym wyrazu *viengimis* bibl. ʽjednorodzony' (zob. s.v.). Z początku *vienguñgis* miało zapewne charakter żartobliwego określenia człowieka. Suf. *-ungis* jest — w przeciwieństwie do *-ingis* — ograniczony do nacechowanych ekspresywnie nazw osób, por. *burliuñgis* ʽtłuścioch', *murliùngis* ts., *varliùngis* ʽdokazujące dziecko'. Inaczej LEW 176 (s.v. *gul̃ti*) i 1240: *vienguñgis* ma pochodzić z fonetycznego przekształcenia formy *viengulgis, kontynuującej złożenie *vien-gulingis, znacz. etym. ʽkto sam sypia, wer allein schläft'. Jeszcze inaczej GJL II, § 508: ʽWyraz nie dość jasny, być może o dwu przyrostkach: *vien-(in)g-ungis obok *vienìngas* ʽjednolity, jednostajny, jednomyślny'. Dla Skardžiusa, RR 4, 850 jest to złożenie *vienas* ʽjeden' *gung-* (*gùngti* a. *guñgti* m.in. ʽiść'), znacz. etym. ʽten, kto sam idzie'; jako paralele przytacza autor nwn. *Alleingänger* i *Einzelgänger*.

vienstỹpis, *-ė* 1. ʽwyrastający z jednej łodygi, nierozgałęziony, pojedynczy', 2. ʽjedyny (syn, córka w rodzinie)', 3. żartobl. ʽnieżonaty', 4. ʽskładający się z jednej zwrotki' (*vienstỹpė dainà*). DP *vienstypis* ʽszczególny'. War. *vienstỹbis* ʽjedyny (syn), nieżonaty (syn)'. Sb. *vienstỹpis* ʽnieżonaty mężczyzna, niezamężna kobieta', por. *Vieni buvo jauni, kiti pusamžiai žmonės, vieni vienstypiai, o kiti pačiuoti ir vaikuoti* ʽJedni byli młodzi, drudzy w średnim wieku, jedni samotni, inni żonaci i dzieciaci'. Formacja złożona z *víenas* ʽjeden' i osnowy dewerbalnej *styp-*, należącej do *stỹpti* / *stỹbti* ʽrosnąć, piąć się w górę' (zob. *stìpti*).

víentara adv. gw. 1. ʽpo pierwsze' (*Víentara nemoku, ė po kita tingiu, tai i nesakysiu* ʽPo pierwsze nie umiem, a po drugie lenię się, więc nie powiem'), 2. ʽwszystko jedno' (*Man víentara, kap tu darai* ʽMnie wszystko jedno, jak ty robisz'). Złożenie członów *víenas* ʽjeden' i °*tara*, należącego do czas. *tar̃ti* ʽrzec, mówić'. Znacz. etym. ʽmówiąc coś na początku, wymieniając coś jako pierwsze'.

vienvišỹs, *-ė̃* 3 p.a., stlit. *vienvišis* 1. adi. stlit. ʽsamotny, einsam', 2. sb. ʽsamotnik, odludek' — złożenie członów *víenas* ʽjeden' i °*višys*. Człon II można rozumieć jako ʽosiadły, gdzieś bytujący', ponieważ jest to drw. od pwk. *viš- < pie. *u̯iḱ- (st. pełny *u̯ei̯ḱ-) ʽosiedlić się gdzie', por. wed. *víś-* f. ʽród, klan; osiedle, miejsce pobytu', psł. *vĭsĭ f. ʽwieś', scs. *vĭsĭ*, *vĭsi*, omówione już s.v. *viẽšas*. Znacz. etym. złożenia: ʽosobno, w odosobnieniu osiadły, zamieszkały'. Jako paralele formalno-znaczeniowe można wskazać z jednej strony łot. *viên-trêb* adv. ʽsamotnie, w odosobnieniu' (*mēs dzīvuojam tâ vientrēb*), por. ME IV, 667, 670 (zob. też s.v. *trobà*), ALEW 1236, z drugiej zaś strony stlit. *medžia-višis* (zob.).

viẽptis, *viepiúos*, *viepiaũs* ʽrozdziawiać usta, szczerzyć zęby, krzywić twarz', *atsiviẽpti* ʽwykrzywić twarz w grymasie (niezadowolenia, złego humoru, bólu, żalu); rozdziawić się'. Formacja na SE *viep-*, który został dotworzony do SZ *vip-*. Stary SE miał postać *vep-*, zob. *vèpti*. Paralele: *skriẽsti* ⇐ *skrìsti*; *stiebti* ⇐ *stìbti (por. *stỹbti*). Odpowiednik łot. *viêbtiês*, *viêbjuôs* ʽobracać się, wykręcać; wykrzywiać twarz' (z udźwięcznieniem *pj* > *bj*). Nomen: *viêplis* ʽmaska'. Innowacją jest również SO *vaipýtis* (zob.). N.B. LIV^2 671 w ślad za LEW 1242n. mylnie zakwalifikował lit. *viep-* jako refleks pwk. pie. *u̯ei̯p- ʽdrżeć, dygotać'.

vierà, gen.sg. *vierõs* 4 p.a. stlit., gw. ʽwiara, dogmaty wiary, religia, wyznanie' (*Kokia viera, tokia apierà* ʽJaka wiara, taka ofiara'), *tikėjimas arba vierà* DP 77_{41}. Zapoż. ze strus. *vĕra* lub błr. *véra* (por. SLA 236, ZS 63, LEW 1243). — Drw. *vierelė* DP ʽwiarka' (o nieprawowiernej doktrynie religijnej), np. *Aplaido juos Dievas Viešpatis dėl nuodžių jų, ir jog jiemus tos naujosios vierelės gardėjo* DP 510_1 ʽOpuścił one P. Bog dla grzechow ich, a iż im te nowe wiarki smakowały'.

viẽryti, *viẽriju* (war. *viẽryju*), *viẽrijau* (war. *viẽryjau*) stlit., gw. ʽwierzyć, przyjmować co za prawdę; wierzyć w Boga, wyznawać religię' — zapoż. ze strus. *vĕriti*, *vĕrju*, por. błr. *vérycь*, *véru*, 3 sg. *vérycь* (SLA 236, ZS 63, LEW 1243). Nie można jednak wykluczyć, że

viẽryti jest rodzimym vb. denominativum na *-yti* od slawizmu *vierà* (zob.). War. *viẽrinti*.

viẽrnas, *-à* stlit., gw. 1. ʽwierny, służący z oddaniem, lojalny, godny zaufania', 2. ʽdochowujący wiary, wierzący, pobożny', 3. ʽprawdziwy, zgodny z rzeczywistością, bez fałszu, niezawodny', 4. ʽuczciwy, nie oszukujący' — zapoż. z błr. *vérny*, pol. *wierny* (SLA 236, ZS 63, LEW 1243). War. *viernùs*; z epentezą *i*: *viẽrinas*. Używane też jako sb.: ʽwierny = wyznawca jakiejś wiary, człowiek wierzący w Boga'. — Drw. *viernaĩ* adv. ʽwiernie', *viẽrnykas*, *viẽrninkas* przest. ʽpełnomocnik, mąż zaufania', *viernỹbė* ʽwierność', *viernỹstė*, *viernùmas* ts. (obok tego slawizm *viẽrnastis*).

víesulas ʽgwałtowny, silny wiatr łamiący drzewa, wicher, wichura; trąba powietrzna; szkwał'. SD «wicher» (syn. *vėtra*). War. *víesula*, *viesulà*. War. żmudzki z *ė*: *vė́sulas*, *vẽsulas*, *vėsulỹs*, *vė́sula* (adideacja do *vėsùs* ʽchłodny'?, zob. ŽD 185). Odpowiedniki łot.: *vies-* obok *veis-*, por. *viẽsulis*, *viẽsuls* ʽwicher, huragan' (war. *viesals*, *viesuolis*) obok *veisuolis*, *veĩsuôls* ts.[594]. Formacja na *-ul-* od zanikłego nomen na *-sa-*, *víesa < pb. *u̯ē̆i̯-sa- ʽuderzenie wiatru', to od vb. *vejù*, *výti* ʽpędzić, gnać; zwijać, skręcać' < pie. *u̯ei̯h$_1$-. Por. BSW 345, LEW 1243n. Zwraca uwagę brak zmiany *i̯s > lit. *i̯š* (por. *maĩšas*, *riešas*). — Z innym suf.: rcs. *vixŭrŭ* ʽwicher', sch. *vȉhôr*, ros. *vixr*, *víxor*, pol. *wicher*, *-chru* < pbsł. *u̯ē̆i̯s-ura-. N.B. Tradycyjna etymologia wychodziła od pwk. pie. *u̯ei̯s- ʽkręcić, zwijać', zob. IEW 1133, teraz Boryś 2005, 688 (zwraca uwagę brak pwk. pie. *u̯ei̯s- w suponowanym znaczeniu w LIV[2] 671n.). — Drw. *viesulìngas* ʽgwałtowny, szalejący - o burzy, deszczu', SD «wichrowaty, turbulentus, fanaticus», *viesulìnis* ts. — N.rz. *Viesà*, *Viesélka*, *Viesur̃kis* (por. suf. w *vijur̃kas*), n.jez. *Viesỹs*. Tu zapewne też n.jez. *Veisiẽjis* (por. łot. *veisuolis*).

viẽšas, *-à* ʽogólnie dostępny, publiczny, otwarty, jawny'. Pb. *u̯ei̯ša- lub *u̯ai̯ša- ʽzwiązany ze wspólnotą wiejską', drw. od pb. *u̯ei̯š- < pie. *u̯ei̯ḱ- ʽwchodzić gdzie, osiedlać się gdzie' (LIV[2] 669). Por. też nomina: SO gr. οἶκος ʽdom', SZ wed. *víś-* f. ʽród, klan; osiedle, miejsce pobytu', psł. *vĭsĭ f. ʽwieś' (scs. *vĭsĭ*, *vĭsi*, ros. przest. *ves*, czes. *ves*, *vsi*, pol. *wieś*, *wsi*). — Drw. *viešaĩ* adv. ʽpublicznie (np. ogłosić, obwieścić)', *viẽšė* hist. ʽpodgrodzie, podzamcze; baszta', *viẽšis* (zob.), *viešumà* ʽjawność', *viešúomenė* ʽopinia społeczna, publiczna'. Cps. *viẽšbutis* (zob.), *viẽškelis* (zob.), *viẽšpatis* (zob.). Vb. denom. *viẽšinti* ʽczynić wiadomym, podawać do wiadomości, ogłaszać, obwieszczać, rozpowszechniać', *viešyti* stlit. ʽgłosić (ewangelię)', *apviešyti* stlit. ʽobwieścić'. — SZ *viš-*: *medžiavišis* (zob.), *vienvišỹs* (zob.).

viẽšbutis, *-čio* ʽhotel' — złożenie członów *viẽšis* przest. ʽgość' i *bùtas* ʽdom', prawdopodobnie kalka z nwn. *Gasthaus*, dosł. ʽdom gościnny, gospoda'. Zastąpiło slawizm *gaspadà* (zob.). Por. łot. *vìesnīca* ʽgospoda, hotel', co jest drw. na *-nīca* od *vìesis* ʽprzybysz, gość' — kalka z ros. *gostínica* (por. *gostínaja* ʽpokój gościnny' ⇐ *gósti* ʽgoście'). Por. *viẽšnamis*.

viešė́ti, *viešiù*, *viešė́jau* 1. ʽbyć gościem, być u kogoś w gościnie', 2. ʽudawać się w gościnę', 3. ʽgościć kogo u siebie'. Refl. *apsiviešė́ti* ʽrozgościć się', *į̨siviešė́ti* ts. Vb. denom. na *-ėti* od *viẽšis* ʽgość' (zob. s.v.). Z innymi suf.: stlit. *viešauti* ʽbyć w gościnie, gościć', stlit. *viešoti* ts. (Chyliński). Odpowiednik łot. *viêsêt*, *viêšu* ʽbyć gościem, być w gościnie'. Endzelin 1922, 599 wymienia jeszcze za Ulmannem (1872) *viest*, *viešu*, *viesu* ʽzaprosić', które ma wygląd prymarnego czasownika. Refl. *viêsêtiês* ʽbyć w gościnie przez czas dłuższy', *vìesuôt*, zwykle refl. *vìesuôtiês* ʽbyć gościem, być w gościnie'. — Drw. *apsiviẽšinti* ʽoswoić się w gościach, czuć się jak domownik', *viẽšinti* ʽprzyjmować kogo jako gościa, gościć' (por. *váišinti*). — Neoosn. *viešė-*: *viešė́tojas* ʽkto gdzie gości, nocuje', *viešė́tuvė*

[594] Por. lit. *griẽbti* i *greĩbti*; *šviẽsti* i *šveĩsti*; łot. *iêt* : lit. *eĩti*. Całą tę kwestię omawia Stang 1966, 58-61. Zob. też ALEW 1237.

przest. ʻgościna, pobyt w jakimś miejscu’.

viẽšis, *-io* przest. ʻgość’ — formacja utworzona suf. *-i̯a-* od adi. *viẽšas* (zob.). Odpowiednik łot. *vìesis*, *viess* ʻprzybysz, obcy, gość’. Inaczej LEW 1244: rzekomy temat na *-i-* od pwk. pie. *u̯ei̯ḱ-. — Z innymi suf.: stlit. *viešniai* m.pl. ʻgoście’, gw. *viešnì*, gen. *-niõs* ʻgość - kobieta’ (suf. *-ni* jak w *viẽšpatni*), ⇒ liter. *viešnià*, *-niõs* ʻkobieta przybyła w gości, gość - kobieta’ : łot. *vìešņa* ts. (tematyzacja przez *-ā-* osnowy na *-ī < *-ih$_2$). Osobno zob. *viešn-*. — Drw. *atãviešos* f.pl. ʻodwiedziny u osoby, którą się wcześniej miało u siebie jako gościa’, *viẽšės* f.pl. ʻgościna, goszczenie’, cps. *viẽšbutis* (zob.). Vb. denom. *viešė́ti* (zob.). — N.m. *Viešeĩkiai*, *Viešintos* 3x, *Antãviešė*.

viẽškelis, *-io* ʻgościniec, trakt, droga główna, droga publiczna (którą się jeździ w gościnę, w obce strony), Fahrweg, Fahrstraße’ (war. *viẽšiakelis*, *viẽšakelis*, też *viẽščiakelis*). Złożenie członów *viẽšis* przest. ʻgość’ i *kẽlias* ʻdroga’, równoważne grupie atrybutywnej *viẽšas kẽlias* ʻdroga publiczna’, por. SD *viešas kelias* «gościniec, droga torowana» (zob. *viẽšas*). Nie można wykluczyć oddziaływania wzoru semantycznego wyrazów strus. *gostinĭcĭ* ʻwielka droga, po której jeżdżą obcy, goście’ i pol. przest. *gościniec* ʻszeroka droga wiejska, trakt; droga bita’ (drw. na *-ĭcĭ* od przym. *gost-inŭ, por. stpol. *gościn* ʻnależący do cudzoziemca, gościa’). Por. Sławski, SEJP I, 327, Bańkowski, ESJP I, 462.

viešmuo 3 p.a. m. ʻrzeczułka’: *Seklus viešmuo maža žuvų turi* ʻW płytkiej rzeczułce mało jest ryb’. Brak zaświadczeń gwarowych. Niejasne.

viešn-, neoosnowa wyabstrahowana z form rzeczownikowych *viešnì*, *viešnià* ʻgość - kobieta’ (por. *viẽšis*). Drw. *viešnėka* b.z.a. ʻgość - kobieta’ (wsch.-lit., w dajnach; co do formantu zob. GJL II, § 459), *viešniai* m.pl. stlit. ʻgoście’ (w BrB jako syn. *sviečiai*), *viešnùs* ʻtaki, który lubi być gościem, lubi być goszczony’ (*Viešnùs vyras išbūna svečiūse nakvinai* ʻ*Viešnus* człowiek zostaje w gościach na nocleg’). Vb. denom. 1. *viešniáuti* ʻbyć gościem (o kobiecie); być gościem (w ogóle)’, 2. *viešnáuti* ʻo kobiecie: gościć z robótką, z kołowrotkiem u innej kobiety’, war. *viešnúoti*, 3. *viešnagė́ti* ʻbyć w gościnie’, gdzie II człon °*nagėti* stoi w związku z czas. *naginė́ti* ʻwykonywać drobne, żmudne prace ręczne, łuskać, obierać przy pomocy paznokci’ (por. *niprinė́ti*). Drw. wsteczny: *viešnãgė* ʻgościna, bycie w gościnie’ (por. n.m. *Viešnagiaĩ*).

viẽšnamis, *-io* 1. przest. ʻzajazd, karczma’, 2. przest. ʻhotel’ (dziś *viẽšbutis*), 3. ʻdom schadzek, dom publiczny, burdel’ — złożenie członów *viẽšis* przest. ʻgość’ i *namaĩ* ʻdom’, kalkujące nwn. *Gasthaus*, dosł. ʻdom gościnny, gospoda’. Por. *viẽšbutis*.

viẽšnė gw. ʻwiśnia, Cerasus’, też *viešnė̃* ts. — żmudzki odpowiednik literackiego *vyšnià* (zob.). Wokalizm *ie* nie został przekonująco wyjaśniony. Būga, RR II, 199n., 574; III, 903 uważał *ie* za substytut słowiańskiej samogłoski *ī < *ei̯ (psł. *véiśni̯ā) i utrzymywał, że *viẽšnė* jest slawizmem dużo wcześniej zapożyczonym niż *vyšnià*. Zob. też LEW 1266.

viẽšpati, *-čios* 1 p.a. stlit. ʻpani, władczyni, kobieta szlachetnie urodzona’[595]. War. akcentowy *viešpatì* 3 p.a. SD[1] *viešpati* «pani, domina, hera», «rządzicielka, moderatrix», SD «pani, domina, hera, mater familias, herois, heroina». Odpowiednik żeński na *-i* złożenia *viẽšpatis* (zob.). Pokrewne stpr. *waispattin* acc.sg. ʻżona, Frau’, *steimans... buttas waispattin* dat.pl. ʻgospodyniom, den Hausfrauen’. — War. *viešpačia* 1 p.a. ʻpani’ jest z pochodzenia formą voc.sg. (por. *gimdyve Dievo, viešpačia pasaulio, karaliene dangaus* DP 602$_{35}$ ʻrodzicielko Boga, pani świata, krolowa niebieska’). War. akcentowy *viešpačià* 3 p.a. wzoruje się na *viešpatì*. *viešpačia* otwarło drogę dla analogicznego wariantu na *-ė*: *viẽšpatė*

[595] Por. *Pagimdė tad Ona dukterį ir praminė vardą jos Marija, tai yra Viešpati* DP 563$_{34}$ ʻPorodziła tedy Anna corkę i nazwała imię jej Maryja, to jest Pani’.

ʽwładczyni, królowa’. Zob. też *viešpatni*.

viẽšpatis, *-paties* a. *-pačio* stlit. ʽpan, władca’, DP ʽpan, przełożony’. War. akcentowe: *viešpatìs*, *-patiẽs* 3 p.a. (m.in. DP), *viešpãtis* 2 p.a. (m.in. DP). War. synkopowany: *viẽšpats* ʽpan, władca’, SD[1] «gospodarz, hospes, herus, œeconomus, paterfamilias» (syn. *padvarnykas*), «pan, dominus, herus» i «rządca, gubernator, moderator, rector», SD «pan, dominus, dominator, herus». Zob. Rosinas, *Balt* XXXV:2, 2000, 129-140. Dziś wyraz *viẽšpats* jest składnikiem terminologii chrześcijańskiej, używa się go tylko w odniesieniu do Boga (często w połączeniu z wyrazami *Diẽvas*, *Jẽzus*), zob. Borowska 327n. — Forma voc.sg. *viešpatie!* weszła w rolę wykrzyknika ʽo Boże!’, wyrażającego zdumienie, strach, żal, por. np. gw. *Jėzau Marija, ak tu viešpatie, kiek tenoj* [*uogų*]! ʽJezus Maria, o Boże, ile tam [jagód]!’. *Ok tu viešpatie, parsigandau!* ʽO Boże, przestraszyłem się!’ Też w użyciu ironicznym: *O viešpatie su viešpatukais!* (war. *viešpačiukais*). — Pl. *viešpates* SD «państwo, herus et hera», *viešpates didžiūnai* SD «panowie przedni, optimates proceres, primores, columnæ Reipublicæ» (*-es* jest atematyczną końcówką nom.pl.). — Odpowiednik stpr. *waispati-* f. (*waispattin* acc.sg. ʽżona, Frau’, *steimans waispattin* dat.pl. ʽgospodyniom, den Hausfrauen’) zaleca rekonstrukcję cps. pb. *u̯ai̯š-pati-. Człon I do pie. *u̯oi̯ḱ- ⇐ pwk. *u̯ei̯ḱ- ʽwchodzić, osiedlać się’ (LIV[2] 669), por. łac. *vīcus*, *-ī* m. ʽszereg domów, uliczka; wieś, przysiółek’, goc. *weihs* n. ʽwieś, osiedle’ < pie. *u̯ei̯ḱ-o-, SO gr. οἶκος ʽdom’. Człon II do pie. *poti- ʽpan, mąż’, por. gr. πόσις, wed. *pátiḥ*. [zmiana mca dla bibl.]. Lit. złożenie jest porównywalne z gr. δεσπότης, -ου m. ʽpan, pan domu; władca absolutny’ < *dems-pót-ās dosł. ʽdomu pan’ (I człon *dem-s = gen.sg. ʽdom’), wed. *viśpáti-* m. ʽgłowa rodu, naczelnik klanu rodzinnego’ (wed. *víś-* f. ʽsiedziba, osiedle’ < pie. *u̯iḱ- ma odpowiednik w scs. *vĭsĭ*, *-i* f. ʽwieś’). Dalej por. łac. *hospes*, *-itis* m. ʽgość, gospodarz; obcy’ < pie. *g[h]osti-pot(i)s, por. scs. *gospodĭ* ʽpan, gospodarz; Pan Bóg’, goc. *bruþfaþs* ʽpan młody’. [nowe mce dla biblio.: Por. IEW 842, 1131, BSW 363, LEW 1245, ALEW 1239.] — Drw. *viešpataitis* SD «panic, syn pański, panię, paniątko, herus minor, herilis filius», *viešpatijà* przest. ʽpaństwo, królewstwo’, *viešpatỹstė* stlit. ʽpaństwo w sensie politycznym’, SD «panowanie, dominatio, dominium...» (syn. *valdžia*), *viẽšpatiškas* ʽboski’, SD 1. «pański, dominicus, herilis», 2. «panięcy, augustus, regius», *viẽšpatienė* ʽwładczyni; żona władcy’. Vb. denom. *viešpatáuti* ʽpanować, rządzić’, ⇒ *viešpatãvimas* ʽpanowanie’. Osobno zob. *viẽšpati*, *viešpatni*.

viešpatni, *-ios* b.z.a. stlit. ʽgospodyni, pani’ — forma żeńska z suf. *-ni* do *viẽšpatis* (zob.). Por. *Kiekvienas ūkinykas viešpatis ir viešpatni namų turės duot rokundą panu Diewu* WP 155_8 ʽKażdy gospodarz, pan i pani winien zdać panu Bogu rachunek’. Forma lit. przypomina z jednej strony wed. *pátnī-* f. ʽpani, bogini’, *sapátnī-* f. ʽNebenfrau’, z drugiej strony gr. πότνια f. ʽpani, władczyni, królowa’, < pie. *pot-n-ih_2 (dwojakie traktowanie pie. *-ih_2), drw. δέσποινα f. ʽpani’ < *despotni̯a (⇐ δεσπότης).

vietà 2 p.a. 1. ʽmiejsce w przestrzeni, wolna przestrzeń’, 2. ʽokreślona część przestrzeni a. powierzchni, punkt, miejscowość, wieś, gospodarstwo rolne’, 3. ʽmiejsce pracy a. służby, zajmowane przez kogoś stanowisko, posada, pozycja, ranga, rola’, 4. DP ʽotchłań’, 5. gw. ʽłożysko płodu’, 6. gw. ʽdroga do przebycia’ (*Tolimą turėjo vietą iž dangaus eiti ant svieto* ʽDługą miał drogę, przychodząc z nieba na ziemię / na świat’). Odpowiednik łot. *vìeta* ʽmiejsce, przestrzeń, wolne miejsce; miejsce do spania, łoże dla więcej niż jednej osoby; posada, miejsce pracy’, *gultas vieta* ʽmiejsce do spania’, *kapa vieta* ʽgrób’, *mājas vieta* ʽzajazd, gospoda’ (⇒ vb. denom. *pavietât* ʽmieć miejsce w gospodzie, kwaterować’). Prawdopodobne jest nawiązanie psł. *vita < pbsł. *u̯ei̯tā- (BSW 345), znacz. etym. ʽmiejsce pobytu, miejsce osiedlenia’. Przemawia za tym obecność czas. denominatywnego psł. *vit-ati, *ob-vit-ati ʽprzybywać w jakieś miejsce’ ⇒ ʽznajdować gdzieś schronienie’ ⇒ ʽgościnnie spotykać, witać’ (zob. Boryś 2005, 703, ALEW 1239n.). Por. scs. *vitati* ʽmieszkać,

przebywać' (*obitati* 'zamieszkiwać', *obitělĭ* 'mieszkanie'), ros. *vitátь* 'przebywać, znajdować się' (*obitátь* 'zamieszkiwać'), ukr. *vytáty* 'przebywać; unosić się w powietrzu', czes. *vítat* 'pozdrawiać przy spotkaniu, witać', pol. *witać* ts., *zawitać gdzie* 'przybyć na pobyt'. — Drw. *ìšvietė* 'ustęp, wychodek' (może być kalką z nwn. *Abort*, dosł. 'ustronne miejsce'), *nẽpavietė* 'miejsce odległe od drogi, ludzi' (⇒ *nepaviẽčiuo* żm. adv. 'w odludnym miejscu'), *vietóvė* 'miejscowość', *vietinykas* DP 'namiastek, namiestnik', SD «namiestnik, vicarius, vicies gerens» (*vietinykas mokytojo* «lokat, hypodidascalus» ['zastępca nauczyciela', SPXVI], dziś *viẽtininkas* 1. hist. 'namiestnik', 2. gram. 'miejscownik'. — Cps. *darbóvietė* 'miejsce pracy' (por. *dárbas*), *dvárvietė* 'miejsce, gdzie znajdował się dwór' (por. *dvãras*), *kélvietė* 'miejsce po dawnej drodze; miejsce, gdzie można przejechać przez rzekę lub rów', war. *kélvieta* (por. *kẽlias*), ⇒ *kelvietỹs* 'rzadko używana, zarosła trawą droga'; *mergavietė* SD «fraucymer mieysce, gynæceum, gyneconitis, virginal» (syn. *moterų gyvenimas*, *butas*, *mergų būklas*), por. *mergà*; neologizm Szyrwida, poza SD nie spotykany; *reikiavietė* 'ustęp' (por. *reikė́ti*), *teliãvietė* 'łożysko cielęce' (por. *tẽlias*), *turgãvietė* 'plac targowy, rynek' (por. *tur̃gus*), *vienavietė* SD, złożenie z I członem *víenas* 'jeden'; neologizm Szyrwidowy, użyty w trzech połączeniach wyrazowych: 1. *vienovietė gyvenimo* «bursa, contubernium, conuictus» (syn. *bindras gyvenimas*), 2. *vienavietė gyvenunčių minykų* «klasztor, claustrum, cœnobium, monasterium» (syn. *klė́štarius*), 3. *vienavietė ponnų Dievui atsidavusių* «klasztor panieński, partheon, gynecæum [recte: gynæceum] sacrum, cœnobium virginum»; *vietóvaizdis* neol. 'krajobraz', *vietóvardis* neol. 'nazwa miejscowa, toponim' (por. *var̃das*). Vb. denom. *vietóti* (zob.). — N.m. *Vieteĩkiai*, *Viẽtiškės*, cps. *Dvárviečiai* 13x, *Gérviečiai* (*Gerv-viečiai, por. *gérvė*), *Ìlgviečiai*, *Lénkviečiai* 2x (por. *lénkas*), *Šãkvietis*, *Šìlvietė*, *Totõrviečiai* (por. *Totõrkiemis*), *Úosvietis*.

viẽtoj praep. z gen. 'zamiast', np. *Dúok jám bùlvių viẽtoj kõšės* 'Daj mu kartofli zamiast kaszy'. *Viẽtoj jõ àš padirbė́siu* 'Zamiast niego ja popracuję'. Przyimek wywodzi się z formy loc.sg. *viẽtoje* od *vietà* 'miejsce'. — *vieton* 'zamiast, w miejsce czego', skostniała forma illatiwu sg. o funkcji praep. z gen., np. *pilvui vieton Dievo tarnaut* DP 5_{37} 'brzuchowi miasto Boga służyć'. Zob. GJL III, § 791.

vietóti, *vietóju*, *vietójau* stlit., gw., zwykle z prvb.: *pavietóti* 'umieścić, pomieścić, zmieścić gdzie, w czym; pochować, złożyć w grobie; zgubić, stracić; zabić, unicestwić', *išvietóti* 'schować, ukryć; wygnać, wypędzić skąd', *nuvietóti* 'położyć, wsadzić, schować, umieścić coś nie wiadomo gdzie, zapodziać; zbić, zabić, zarżnąć (kurę)', *suvietóti* 'złożyć w jednym miejscu, zmieścić; zabić i pogrzebać'. Vb. simplex zostało wyabstrahowane z vb. cps. *pa-viet-óti*, które było kalką słowotwórczą formacji błr. *pa-mjasc-ícь* 'pomieścić' lub *z-mjasc-ícь* 'zmieścić, pomieścić' (vb. denom. od *mésca* n. 'miejsce', por. lit. *vietà*). Zob. też ALEW 1239n.

vieversỹs, acc.sg. *víeversį* 3 p.a. 'skowronek, Alauda arvensis' (SD[1] «dziurlatka, alauda, cassita»). Odpowiednik stpr. *werwirsis* EV 'skowronek, Lirche [Lerche]' — błąd odpisu zam. *weiwirsis (por. lit. gw. *vievirsỹs* lub *vieviršỹs*; inaczej PKEŽ 4, 232). War. *vieverslỹs*, *vieverstỹs*, *vievursỹs*, *vievurstỹs*. N.m. *Vieversiaĩ*, *Vieversỹnė* 2x. — Jest war. z wokalizmem *ā: *voversỹs*, acc.sg. *vóversį* 3 p.a. ts. N.m. *Vóversys*, *Vover̃siai*. W obu wypadkach podstawa jest dźwiękonaśladowcza (LEW 1247; ALEW 1241 odnotowuje brak odpowiedników pozabałtyckich). Por. syn. *vyturỹs*.

vievesà, acc.sg. *víevesą* 3 p.a., war. *víevesa* 1 p.a. 'wesz ptasia a. zwierzęca, Docophorus adustus'. War. *vievasà*, *vievisà*, *vieveža*, z insercją *r*: *vieversà* (por. *mė̃tà* > *mėtrà*). Sporne. Dotąd było tłumaczone jako formacja reduplikowana *vie-ves- od pwk. pie. *u̯es- 'żywić się, paść się', por. Būga, RR I, 336, 595, RR II, 325, BSW 336, GJL II, § 2, ALEW 1241. Trudność polega na tym, że tzw. twory reduplikowane w zasadzie nie pokazują

dyftongu w sylabie reduplikacyjnej[596]. W tej sytuacji można zaryzykować przypuszczenie o złożeniu, mianowicie *u̯ei̯-u̯esā lub *u̯ai̯-u̯esā (lit. *ie* może kontynuować zarówno pb. *ei̯, jak i pb. *ai̯). Człon I odpowiadałby allomorfom pb. *u̯ai̯- / *u̯ei̯-, pochodzącym z pdg. pie. *h_2u̯ói̯-s, gen.sg. *h_2u̯éi̯-s ʽptak' (zob. Schindler, *Sprache* 15, 1969, 157n.), por. wed. *véḥ* m. ʽptak', sg. gen. *véḥ*, acc. *vím*, pl. nom. *váyaḥ*, instr. *víbhiḥ* (EWAIA II, 507n.). Człon II *u̯es- byłby kontynuacją pie. *u̯es- ʽżywić się' (zob. LIV² 693). Znacz. etym. ʽistota pasąca się [pasożytująca] na ptaku'. Apofoniczny refleks pwk. pie. *u̯es- / *us- ukazuje się prawdopodobnie w *vìkšras* (zob). Możliwe, że reflex SZ *us- (typ saṃpras.) pojawia się w *usnìs* (zob.).

víeža 1 p.a, *viežà* 2 p.a. gw. 1. ʽwieża, baszta; wysoka budowla', 2. ʽwięzienie', 3. stlit. ʽobora' (syn. *nùmas*). Zapoż. z błr. *véža*, pol. *wieża* (SLA 237, ZS 63, LEW 1247). War. *viežia*, *vėžẽ* (DP).

viẽžlyvas, *-a* stlit., gw. ʽuczciwy, poczciwy; pobożny; uprzejmy'. SD: «obyczajny; uczciwy, poszanowania godny», *viẽžlyvas daiktas* «poczciwa rzecz, honestum», *žmona viežlyva* «białogłowa uczciwa». Zapoż. ze strus. *věžlivyj* ʽobyczajny; doświadczony, świadomy', por. ros. *véžlivyj* ʽgrzeczny, uprzejmy' (SLA 236n., LEW 1247). War. ze zmianą *v* > *b*: *viẽžlybas* od XVI w. (paralele s.v. *ankstývas*). — Drw. *viežlyvystė* SD «poczciwość, honestum...», *viežlyvumas* DP ʽuczciwość; rozmaite cnoty; poczciwość'.

viẽžtis, *viẽžiasi*, *viẽžėsi* wsch.-lit. ʽznosić się, cierpliwie siebie tolerować' (war. *víežtis*), np. *Dvi seseri viežiasi ir šnekas, o kitos neužsiviežia, dėbsi viena an kitos* ʽDwie siostry znoszą się i z sobą rozmawiają, a inne nie cierpią się, jedna patrzy na drugą spode łba'; *apsiviẽžti*: *Aš neapsiviežiu meluoti* ʽNie pozwalam sobie na kłamstwo'; *nesiviežiu* ʽnie śmiem, nie mam odwagi', *užsiviẽžti* ʽośmielić się', *neužsiviẽžti* ʽnie znosić się wzajemnie, nie cierpieć się; nie mieć odwagi, nie śmieć, krępować się', *neužsiviežù* adv.: *Ta mėsa sutroškus, neužsiviežù nė prie burnos pridėt* ʽTo mięso zatęchło, wstręt nawet do ust przybliżyć'. SD *ne užviežiu širdies unt ko* «stronię od kogo, refugio, abhorreo, declino» (syn. *łynkiuosi*). Bez etymologii. Pominięte w LEW. — SO *vaiž-*: *vaĩžai* m.pl. ʽniesnaski, swary'. Brak form na SZ †viž-.

výgė przest., gw. ʽkolebka, kołyska stojąca na ziemi' (w odróżnieniu od *lopšys*) — zapoż. z nwn. *Wiege* f. (GL 147). Por. akut w zapoż. *čýžė*, *šývė*. War. *vygẽ*, *vỹgė*, *výgia*, pl. *vygios* b.z.a., *vyga*, pl. *vygos* b.z.a., też m. *výgis*. Drw. *vygìnas* ʽmała kolebka'. Vb. denom. *vygiúoti* ʽkołysać do snu niemowlę', war. *vygúoti*, *vygióti*, *vyginti* b.z.a.

vigìlija stlit. ʽWigilia, dzień poprzedzający wielkie święta: Boże Narodzenie, Wielkanoc, Wszystkich Świętych' — zapoż. z pol. *wigilia* (SLA 237, LEW 1251). — War. *vìlija*, *vilijà* gw. 1. ʽdzień poprzedzający wielkie święta' (SD <wiliia> «wilia, vigiliæ, peruigilatio»), 2. gw. ʽpost poprzedzający święto' ⇐ pol. przest. *wilija, wilja, wilia*. Vb. denom. *vilijóti* ʽpościć przed świętem'.

vigrùs, *-ì* 4 p.a. gw. ʽruchliwy, zwinny, sprytny, zręczny'. War. *vìgras*. Z innym suf.: *vìglas* (por. Būga, RR I, 292, II, 94). Formacje dewerbalne. SZ *vig-* stoi w apofonii do SE *vieg-* < pb. *u̯ei̯g-, por. łot. *vìegls* ʽlekki, prędki, pojętny' (*viegla galva*), ʽsłaby - o koniu; lekkomyślny - o człowieku', < *u̯ei̯g-la- (ME IV, 654, Būga, RR I, 292). Mniej prawdopodobny jest wywód wprost z pie. *h_3u̯ig-ru- u Kroonena 2013, 586. — SO pbsł.

[596] Pozorne kontrprzykłady, wymienione w GJL II, § 2, objaśniają się bez pomocy hipotezy o reduplikowaniu morfemu leksykalnego, w szczególności: 1° n.rz. *Siesartìs* jest złożeniem członu *Sie-* jak w n.rz. *Siẽ-srautas*, *Siẽ-struvas*, n.jez. *Síe-sikas* oraz członu *sart-* jak w adi. *sar̃tas* i n.rz. *Sartà*, *Sar̃tė*, 2° sb. *žíežirba* ʽiskra' jest przekształceniem cps. *žiež-žilba (zob.), 3° *vieversỹs* ʽskowronek' ma — podobnie jak jego syn. *vyturỹs* — genezę onomatopeiczną.

*u̯aig-a-: słń. *vèg* ʽo nierównej powierzchni; wygięty; chwiejny’, ⇒ *vėgati* ʽchwiać się, krzywić się’ (por. BSW 338, Snoj 2003, 810). ME IV, 435 dodaje tu łot. *vaîgs* ʽpoliczek’ (znacz. etym. ʽcoś zaokrąglonego’). Do pie. *u̯ei̯g- ʽruszać, oddalać się’ (LIV^2 667; bez wzmianki o nominach bałt. i słń.), por. gr. εἴκω ʽcofnąć się, ustąpić, ulec’ (zam. *εἴγω), toch. B *wika* ʽzniknął’, SZ wed. *vijáte* ʽporusza się, leci’. BSW 338 i LEW 1248 dorzucają do tego stisl. *veikja* ʽzginać się’ (*veikr* ʽmiękki, słaby’) i stwn. *wīhhōn* ʽpodskakiwać’. — N.jez. *Vỹgris, Výgriai* (pol. *Wigry*), n. łąki *Vỹgrė*. — Zdaniem GJL I, § 454 *vigrùs* jest udźwięcznionym wariantem do *vikrùs* (zob.), podobnym do *glusnùs* < *klusnùs*.

vijū̃nas ʽpiskorz, Misgurnus fossilis’, też o zwinnym chłopcu. SD 1. «ninog, murena fluuiatilis», 2. «piskorz, ophidion, mustella fluuiatilis». Zapoż. z błr. *ŭjun, -á*, ros. *vьjún, -a* (por. SLA 237, ZS 63, LEW 1248). Por. pol. gw. *wijun* ʽminóg strumieniowy; piskorz’. Wyraz litewski jest synchronicznie kojarzony z osnową werbalną *vij-* jak w *výti, vijaũ* ʽwić, zwijać’. — N.rz. *Vijū̃nė, Vijūnýtė, Vijùnka*.

vijur̃kas ʽwijadło, przyrząd do zwijania przędzy lub nici w kłębek; okrągłś drewienko mające na obu końcach zacięcia i dziurki, przez które przewleka się nitkę przy zwijaniu w kłębki’. Zapoż. z ros. gw. *vьjurók, -rká*, pol. gw. *wijórek, -rka* (por. LEW 1248). War. *vijur̃klas* (zakończenie dostosowane do n. instr. na *-klas*). — Przejęty do języka łotewskiego wyraz ten przybrał postać *vijurklis* ʽLaufstock beim Garnwinden’. Inaczej ME IV, 583, gdzie zakłada się przejęcie *vijurks ⇐ *vijur̃kas*, które miało następnie zostać przekształcone w części sufiksalnej na wzór syn. *vijuoklis*. — Synchronicznie *vijur̃kas* jest kojarzone z osnową werbalną *vij-* jak w *výti, vijaũ* ʽwić, zwijać’, por. *Su vijurkù siūlus, gijas veja* ʽPrzy pomocy *vijurkas* zwija się nici’. *Par vijur̃ką vydavo siūlus, ka į garankštis nepultų* ʽPrzy pomocy *vijurkas* zwijali nici, żeby się nie skręcały ani zapętlały’.

vijùškos f.pl. gw. ʽwijadło do nici’ — zapoż. z ros. gw. *vьjúška, -i*. LKŽ XIX, 331 niepotrzebnie oznaczył ten wyraz jako formację hybrydalną, ze słowiańskim sufiksem dołączonym do lit. pwk. *vij-* (por. *výti* II ʽzwijać w kłębek’).

vìkadas przest., gw. ʽustęp, wychodek’ (ʽStuhl; heimliches Gemach’, SLA 237) — zapoż. z pol. XVI w. *wychód, do wychodu* m.in. ʽwychodek’. War. f. *vìkada, vikadà*. Būga, RR I, 348 i SLA, 237 wywodzili *vìkadas* z błr. *výxodъ* (za nimi też LEW 1248), tymczasem TSBM 1, 588n. notuje błr. *výxad, -u* tylko w znaczeniu ʽwyjście’. Por. *zokãdas*.

vikãras 1. ʽwikary, ksiądz katolicki będący pomocnikiem biskupa a. proboszcza’ (war. *vìkaras*), 2. ʽksiądz prawosławny, pomocnik archijereja’ — zapoż. z pol. *wikary* (⇐ łac. *vicarius*). — Stlit. *vikarius, vikorius* DP ʽwikary’ — zapoż. z pol. przest. *wikariusz* ʽnamiestnik, zastępca, pomocnik na urzędzie duchownym’. Niedokładnie SLA 237 i LEW 1248. War. *vikarijus, vikarijušas*.

výkas gw. ʽmała zatoka morska’ — zapoż. z ndn. *Wiek* (LKŽ). Por. akut w zapoż. *ýpas, špýkis*.

výkdyti, *výkdau, výkdžiau* 1. ʽwykonywać, dokonywać, przeprowadzać co, spełniać, sprawować (kontrolę)’, 2. (*į-*) ʽwcielać w życie, urzeczywistniać, realizować’, 3. ʽprzestrzegać (zaleceń), wykonywać (rozkazy)’. Drw. *výkdomasis komitètas* ʽkomitet wykonawczy’. Causativum na *-dyti* do *vỹkti* (zob.), z metatonią. War. *vỹkdyti, vykdýti* (war. *výkdinti*). Paralela: *pýkdyti* ob. *pỹkdyti* ʽdoprowadzać do złości’ ⇐ *pỹkti*. — Neoosn. *vykdy-*: *výkdytojas* ʽwykonawca, egzekutor’ (por. *tárdyti* ⇒ *tárdytojas*).

vìkiai, *-ių* 2 p.a. m.pl. bot. ʽwyka, roślina pastewna Vicia sativa’. War. *vikaĩ* 4 p.a., f. *vìkės* 2 p.a. Krótkie *i* przemawia za zapożyczeniem z nwn. *die Wicke* (a nie ze słowiańskiego, jak sugeruje LKŽ, s.v.). Z języka niemieckiego pochodzą również łot. *vika* a. *viks* oraz stpr.

wickis EV ʽWicken', por. śrwn. śrdn. *wicke*. Zob. LEW 1249, Trautmann 1910, 461, PKEŽ 4, 237. — Drw. *vikíena* ʽrola pod zasiew wyki', *vikojaĩ* 4 p.a. m.pl. ʽłodygi wyki' (*Vikojùs sausus žiemą arkliam duoda* ʽSuche łodygi wyki dają zimą koniom', por. *miežojaĩ*, *mūsojaĩ*, GJL II, § 95). Cps. *vìkavižiai* m.pl. ʽmieszanina wyki i owsa' (por. *avižà*).

výkis, *-io* gw. ʽrobak pasożytujący w ciele kręgowców, w jelitach człowieka, tasiemiec' — zapoż. ze śrdn. *wīk* ʽder böse Wurm' (por. ME IV, 639, s.v. *vīkt* II, LEW 1249).

vìkras, *vìkeras* gw. ʽsilny, gwałtowny wiatr, wichura' — zapoż. z pol. *wicher*, *wichru* (por. błr. *vixór* a. *víxar*, *-xru*). War. *vìkeris*, *vìkrius* / *vikriùs*. War. *vìkšras* zawiera nieetymologiczny segment *-š-*, podobnie jak *vikšrùs* ob. *vikrùs*.

vikrùs, *-ì* 4 p.a. ʽzręczny, prędki, wykonujący zręczne ruchy, sprytny, obrotny'. War. *vìkras*; z wtórnym *-š-*: *vikšrùs*. Dewerbalny przymiotnik z suf. *-ra-* i SZ *vik-* ⇐ *veik-*, por. *veĩkti* ʽdziałać, ruszać się'. Por. suf. w *mitrùs*, *apsukrùs*, *gudrùs*. Synonimem *vìk-ras* jest *vìk-tas* (Vincas Krėvė-Mickevičius). Według GJL I, § 454 *vikrùs* ma udźwięczniony war. *vigrùs* (zob.). — Drw. *vikruõlis* ʽsprytny człowiek, spryciarz', cps. *vìkražygis* ʽrobak dzier, Harpalus' (dosł. ʽszybkobiegacz', por. *žỹgis*). Vb. denom. *vikrúotis* ʽszybko coś robić, spieszyć się'.

viksė́ti, *vìksi* (war. *vìksia*), *viksė́jo* ʽ(ogonem) merdać, kręcić, machać, poruszać' — czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *vìks*, *vìkst* - o machnięciu ogonem, o nagłym rzuceniu przedmiotu, o przewróceniu się.

viksvà 2 p.a. bot. ʽostra trawa bagienna, turzyca, osoka, Carex' (gw. *viks-t-và*). Odpowiednik łot. *vikse* ʽtrawa bagienna', o ile pochodzi z *viksve (zob. ME IV, 584). Odpowiednik stpr. *wissene* EV ʽPors' [ʽPorsch, Ledum palustre'] sugeruje wywód z *vis-va, z insercją *k* jak np. w gw. *laĩksvas* < *laĩsvas*. Na rzecz insercji przemawia obecność war. z *š*, gw. *vikšvà*, *vìkšvė*, ponieważ *š* implikuje zachodzącą w pozycji po *k* welaryzację: *ks* > *kš*. Por. *bakštýti* ob. *bakstýti*; *bal̃kšvas* ob. *bal̃svas*. Inaczej Būga, RR II, 659n. (wywód *viksvà* z *visk-va przez metatezę) i LEW 1249 (rekonstrukcja *vis-kvā, z nieprawdopodobnym sufiksem *-kvā-). Natomiast PKEŽ 4, 255 wychodził od zanikłego rzeczownika pb. *visā ʽbłoto, bagno'. — Niejasny jest war. *vizgà* ʽgatunek miękkiej trawy, która jest ulubionym pożywieniem cietrzewia'. Obok tego jest *vìzgė* żm. ʽtrawa podobna do owsa; mietlica, Agrostis'. Būga, RR II, 659 postulował praformę *vis-kà, z późniejszym udźwięcznieniem *sk* > *zg*. — Dla bałtyckiego pwk. *vis-* (stpr. *wissene*, zob. wyżej) są nawiązania z jednej strony w słowiańskim, por. słń. *vîš*, *vìšî* ʽtrzcina, turzyca', ros. *visь* ʽSpongilla fluviatilis' i ʽSpongilla lacustris', *víša* ʽrzęsa na powierzchni wody', pol. gw. *wisz* ʽtrawa bagienna', z drugiej strony w germańskim, por. norw. *veisa* ʽroślina o soczystej łodydze' obok *vīse* ʽkłos, łodyga z liśćmi', stwn. *wisa*, nwn. *Wiese* ʽłąka' (por. LEW 1249. N.B. EWD 1567 uznaje pochodzenie refleksów germańskich za niejasne). Zob. też BSW 363, REW I, 208, ALEW 1241. — Zapoż. lit. w błr. gw. *víksva* ʽostra trawa rosnąca wczesną wiosną na bagnach', stąd ros. gw. *víksva* i pol. gw. *wikswa* (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 52, Laučjute 28). — Drw. *viksvýnas* ʽmiejsce obfitujące w turzycę', *vìksviniai* m.pl. ʽtrzcina, Scirpus'. — N.rz. *Vìksvė*, n.jez. *Viksvójis*, n. bagna *Viksvỹnė*. — Z wtórną grupą *kš*: *vìkšras* ʽsit, sitowie, Conium maculatum' (z *viksras, to z praformy *vis-ras), *vìkšris* ʽsitowie, Juncus; turzyca, osoka; jakakolwiek trawa'. N.rz. *Vikšras* a. *Vikšrùs*, *Vikšrỹnė* 2x, cps. *Vìkšrupis*, *Vikšrùpis* (⇒ n.m. *Pavikšrupỹs*).

vìkšras ʽgąsienica, larwa motyla a. pszczoły' — prawdopodobnie z *visras przez epentezę *k* (*viksras), następnie zmianę *ks* > *kš* (por. *pūslẽ* > *pūkslė > *pūkšlẽ*). Analiza: *u̯is-ra-. Leksem *u̯is- przedstawia bałtycki st. zanikowy typu *RiT* ⇐ *ReT* do pie. *u̯es- ʽpaść się, żywić się' (por. *tris-* ⇐ *tres-* s.v. *trẽsti*; *dvis-* ⇐ *dves-* s.v. *dvė̃sti*). Zob. też hasła *usnìs* i

vievesà. Odnośnie do pierwiastka por. łac. *vēscor* ʽżywić się czymś, jeść, spożywać; używać' (*u̯ēs-ske/o-, *ē* uogólnione z nomen *u̯ēs, *u̯esos), stir. *fess* f. ʽjedzenie' (*u̯es-teh$_2$-), stisl. *vist* f. ʽżywienie, karmienie' (*u̯es-ti-), toch. A *wäsri* ʽpastwisko' (*u̯es-ri-), zob. LIV^2 693, de Vaan 2008, 669. Inaczej LEW 1250: z *vik-sra-, pwk. *vik-* ⇐ *veik-* jak w *vikrùs* (problem stanowi założenie sufiksu o postaci *-sra-*).

vỹkti, *vykstù*, *vykaũ* ʽudawać się dokąd, podążać; odbywać się, dokonywać się; powodzić się, udawać się', DP ʽpełnić się, iścić się', *atvỹkti* ʽprzybyć, przybywać', *įvỹkti* ʽwydarzyć się, zdarzyć się; odbyć się', *pavỹkti* ʽudać się' (*Vìskas geraĩ pavỹko*), *parvỹkti* ʽprzybyć, przyjechać z powrotem, powrócić', *užvỹkti* ʽzajść, zajechać po drodze; udać się (o urodzaju)'. Leksem *vyk-* jest neopierwiastkiem, który wyabstrahowano z formy prs. *vykstù*. Ta ostatnia wywodzi się przez denazalizację z *vįkstu < *vink-stu i przedstawia odnowienie prs. infig. *vinku (*vikau, *vikti). Podobnie wygląda paradygmat łot. *vĩkstu*, *vĩku*, *vĩkt* ʽdobrze się rozwijać'. Lit.-łot. formacja *vinku ma paralelę w łac. *vincō*, *-ere* ʽzwyciężam, pokonuję', pie. *u̯i-n-k-e/o- (por. LIV^2 670). Inne neopwk. z wtórną samogłoską *y* to np. *krỹpti*, *nỹkti*, *slỹpti*. Alternant *u̯ik- stanowi st. zanikowy do *u̯ei̯k- (zob. *veĩkti*). Por. stisl. *vega* ʽwalczyć, zabijać' < *u̯ik-é-. Zob. LEW 1250, ALEW 1242. — Drw. *výkdyti* (zob.), *vỹkinti* caus. ʽdoprowadzać do skutku, wykonywać (pracę, zadanie), spełniać, wypełniać' (⇒ *vỹkintojas* ʽwykonawca'), *pavykė́ti*, *-vykiù* ʽpopędzić, przepędzić, np. konia'. Nomina: *atvỹkėlis* ʽprzybysz', *į́vykis* ʽzdarzenie, (nieszczęśliwy) wypadek', *nevỹkėlis* ʽniedołęga, niedorajda', *nevỹkusiai* adv. ʽnieudanie, w sposób nieudany', *vỹkis* ʽzawody, gonitwa; bieg rzeczy; wiek życia; rozwój czego; podróż', *vỹkęs* ʽudany'. — O metanalizie formy prs. *vỹksta* ⇒ *vyks-ta* świadczą takie drw., jak *vỹks-mas* ʽdzianie się, proces, przebieg', *vỹks-nis* a. *vyks-nỹs* ʽwynik działania, procesu, fakt' (analiza synchroniczna: *vỹk-smas*, *vỹk-snis*). Por. *rũksmas*, *svir̃snis*. Również łot. *vīksta* wydało neopwk. *vīks-*, por. pdg. *vìkšu*, *vìkšu*, *vìkšt* ʽszykować się, przygotowywać się'.

vilagaĩ 3 p.a. m.pl. przest., gw. 1. ʽwywinięty brzeg ubrania lub czapki, obszyty dla ozdoby innym materiałem, skórą a. futrem', 2. ʽwełna na skórze, włosy, kudły' — zapoż. z pol. *wyłogi*, *-ów* (por. Būga, RR I, 596, LEW 1250). Sg. *vìlagas* 1. ʽbaranica', 2. ʽzimowa czapka z futra baraniego' (war. *vìligas*).

vìlas stlit. ʽzdrajca': *kadang Judošius, vilas jo, žinojo vietą aną* DP 149_{25} ʽGdyż Judasz, zdrajca jego, wiedział ono mieśce'. *Heretikai buklūs yra vilai* DP 301_{32} ʽHeretycy chytrzy są zdrajcy'. W innych zabytkach nie występuje. Nomen agentis z suf. *-a-* od pwk. *vil-*, sztywnego pod względem apofonicznym, por. *nuvìlti* ʽzdradzić', *privìlti* ts. (zob. s.v. *vìltis*; por. też GJL II, § 36).

vilbė́ti, *vìlba* (war. *vil̃ba*), *vilbė́jo* 1. ʽo ptakach: ćwierkać, świergotać, śpiewać', 2. ʽo ludziach: łasić się, mówić przymilnie, starając się komu przypodobać', 3. ʽdźwięczeć, brzmieć (o odgłosie)'. Prawdopodobnie drw. od dźwiękonaśladowczej interi. *vilb. Podobną budowę mają bliskoznaczne czas. *čiulbė́ti* / *čilbė́ti* i *ulbė́ti*.

vìlbinti, *vìlbinu*, *vìlbinau* 1. ʽdziałać przyciągająco, wabić, nęcić', SD^1 «wabię, inesco, allicio» (syn. *pakalbinėju*), SD «wabię» (syn. *prijunkiu*), 2. ʽprzymilać się, starać się komu przypodobać', SD^1 «łaszę się» (syn. *vyburiu*), 3. ʽzwlekać, odraczać, np. spłatę długu'. Cps. *apvìlbinti* ʽuspokajać mamiąc kogo; uspokajać psa, konia', *išvìlbinti* ʽwyłudzić', SD^1 «wyszydzam, exigo, emungo, ementior», *nuvilbinu* SD «odwabiam kogo od czego», *privilbinu* SD^1 «przyłudzam, przynęcam, przywabiam». — Warianty z asymilacją na odległość 1. *b-n* > *m-n*: *vìlminti* ʽkusić, wabić, przyciągać do siebie; usilnymi prośbami domagać się czego', 2. *v-m* > *m-m*: *mìlminti* ʽmamić, zwodzić, np. obietnicą ożenku' (*Jis mane neveda, tik mìlmina ir mìlmina* ʽNie żeni się ze mną, tylko mami i mami'), *apmìlminti*

'oszukać', *išmìlminti* 'wyłudzić co od kogo', *primìlminti* 'namówić, nakłonić do czego'. — Odpowiednik łot. *vil̂binât*[2] 'wabić, nęcić; budzić pożądanie'. Brak form na SE †vélb-C i SO †válb-C. Jako naturalne comparandum nasuwa się tu onomatopeiczny czas. *vilbė́ti, vìlba* / *vil̃ba, -ė́jo* 'o ptakach: ćwierkać, świergotać'. Stosunek *vìlbinti* ⇐ *vilbė́ti* oznacza derywację causativum na *-inti* do stativum / durativum na *-ėti* (paralele: *bùdinti* 'budzić' ⇐ *budė́ti* 'czuwać'; *žìbinti* 'zapalać lampę' ⇐ *žibė́ti* 'świecić się'). Znacz. etym. 'powodować ćwierkanie, świergotanie', stąd o człowieku łowiącym ptaki: 'naśladować głos ptaka celem zwabienia go (do sieci, na lep)'. Por. *vilbìkas* 'piszczałka do wabienia ptaków, kuwiek, Lockpfeife für Vögel' (wyraz ten oznacza też 'przynętę z zabitego ptaka'). — Mimo różnicy wygłosowej spółgłoski pierwiastka *vìlbinti* było zestawiane z gr. ἔλπομαι 'spodziewać się, oczekiwać', ἔλπω 'napawać nadzieją', zob. ME IV, 585, LEW 1250. Trzeba więc zaznaczyć, że etymologowie języka greckiego zupełnie nie wspominają o lit.-łot. *vilb-* w kontekście ἔλπομαι, por. GEW I, 502, Chantraine 342, Beekes 2010, 415. Ostatnio LIV[2] 678, idąc za T. Gotō, wymienił lit. *vìlbinti* w związku z jednej strony z gr. ἐλεφαίρομαι hom. 'łudzić próżną nadzieją', z drugiej strony z wedyckim czas. *úpa valhāmasi* 'geben als Rätsel auf'; pwk. pie. *u̯elh$_1$b^h- '(durch Rätsel) verwirren'. Derksena 2015 widocznie to nie przekonało, bo *vìlbinti* do swego słownika nie włączył. Jeszcze dalej idzie ALEW 1242, twierdząc że *u̯elh$_1$b^h- jest neopierwiastkiem, który wyabstrahowano ze złożenia pie. *u̯elh$_1$-b^{h}eh$_2$- 'Täuschung sagen' (ze znakiem zapytania).

vild-: stlit. *-vilsti*, prs. *-vilst* (**vild-ti*) obok *-vilsta* (*vild-sta), prt. *-vildo* 'osiągnąć, opanować, posiąść' itp. Czasownik ten dokumentuje refleks st. zanikowego od *veld-* jak w *veldė́ti* (zob.). Poświadczone są dwie formacje prewerbialne, z *ap-* i z *pa-*: 1. *apvilsti* DP 'posiąść, odziedziczyć, opanować, osięgnąć, ogarnąć, roskazywać' (Kudzinowski 1977, I, 47), np. *Ir kurį V. Jezus apleidžia, tą tikrai piktoji dvasia apvilst* DP 114$_{15}$ 'a kogo Pan Chrystus opuści, tego pewnie zły duch opanuje'. *Ataikite, palaimintieji Tėvo mano, apvilskite karalystę jumus pazopostytą* DP 10$_{36}$ 'Podźcie błogosławieni Ojca mego, odziedziczcie krolestwo wam zgotowane'. *Viešpatis mane apvildo ant pradžios kelių savųjų* DP 44$_{10}$ 'Pan mię osięgnął na początku drog swoich'. — 2. *pavilsti* 'osięgnąć, opanować, dostać, posiąść, shołdować' (Kudzinowski 1977, II, 88), np. *O tatai šatonas be abejojimo padarė, kursai jį buvo pavildęs* DP 165$_{19}$ 'A to wszytko szatan bez pochyby sprawił, ktory go był posiadł'. *Palaiminti romūs, nes anys pavils žemę* DK 104$_{13}$ 'Błogosławieni ciszy, bo oni osięgną ziemię'.

vìldyti, *vìldau, vìldžiau* przest., gw. 'studzić, ochładzać'. War. *vildýti*. Bez etymologii.

vildúoti, *vildúoju, vildavaũ* gw. 'kołysać się, kiwać się, chwiać się (o stole)', *pravildúoti* 'przejść kołyszącym się krokiem', refl. *vildúotis* 'kolebać się (na falach, o łódce)' — od interi. *vil̃du vil̃du*, opisującej chód osoby kołyszącej się, kiwającej się.

vylė̃ 4 p.a., *výlė* 1 p.a. gw. 1. 'pręga na skórze od uderzenia (rózgą, batem); blizna', 2. 'odcisk', 3. 'zmarszczka na dłoni'. Według LEW 1251 stoi w związku z *výti* 'drehen'. Niepewne ze względów znaczeniowych.

vìlgti, *vìlgstu, vìlgau* 'wilgnąć, wilgotnieć, nabierać wilgoci'. Odpowiednik łot. *vil̂gt, vil̂gstu, vil̂gu* ts. Formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i st. zanikowym od pb. *u̯elg-. Nie zachował się litewski odpowiednik SE *velg-*, por. łot. *velgt* (*vel̂gt*), *veldzu* 1. 'prać, zamaczać bieliznę', 2. 'być wilgotnym; wilgnąć', *velgt galvu* 'myć głowę', *aitas velgt* 'myć, kąpać owce przed strzyżeniem' (⇒ *vel̂dzet* ts.), *vęlgs* 'wilgotny', sb. 'wilgoć', *vęl̃gans* 'wilgotny, mokry'; stpr. *welgen* EV 'katar, Snuppe [Schnupfen]'. Pwk. pie. *u̯elg- / *u̯l̥g- 'wilgnąć, wilgotnieć' (LIV[2] 676). Por. stwn. *welc*, śrwn. *wëlc* 'wilgotny, miękki' (nwn. *welk* 'zwiędły'), *wolchan* n. 'chmura, obłok'. Tylko celtycki jest war. *u̯elk-: stir. *folcaid* 'zamacza, pierze'

(LIV[2] 679). Jak widać, dla lit. akutu nie ma uzasadnienia porównawczego. Zob. też LEW 1251, ALEW 1242n. — SO *valg-*: *válgyti* (zob., tam też nomina na SO). — Drw. *atvilginti* stlit. ʻnawilżyć ziemię (o deszczu)ʼ, *vìlgyti* caus. ʻzwilżać, nawilżać, moczyć ubranie na deszczu, moczyć płótno w rzece; zamaczać, aby namokło, rozmokłoʼ. Nomina: *pavilgà* (zob.), *vilgatìs* a. *vìlgatis* ʻwilgoćʼ (płd.-lit.; zapoż. z pol. *wilgoć*?), *vìlgšnas* a. *vilgšnùs* ʻwilgotny, nasycony wilgociąʼ, *vilgščià* ʻokrasa, tłuszcz do potrawyʼ (od *vilg-štas). — Słowiański SZ *vĭlg- widać w adi. *vĭlgŭ-kŭ ʻwilgotnyʼ, por. rcs. *vŭlgŭkŭ*, słń. *vólgek*, czes. *vlhký*, ros. *vólgkij*, ukr. *vóhkyj* (⇒ vb. denom. *vólgnutь* ʻwilgnąćʼ), stpol. *wilgki* > *wilgi* a. *wilki* ʻmokry, wilgotny; obfity, bogatyʼ (⇒ vb. denom. *wilgnąć* ʻwilgotniećʼ, *wilżyć* ʻzwilżaćʼ), stpol. *wilgota* ʻwilgoćʼ, *wilgość* a. *wilkość* ts. N.B. BSW 358 umieścił jako wyraz hasłowy pbsł. *u̯īlgu- ʻfeuchtʼ, sugerując tym samym, że wymienione wyżej czasowniki lit. i słow. mają charakter denominatywny. Nie wydaje się to słuszne. Poza tym postulowana przez autora długość pierwiastkowa (*u̯īlgu-) nie ma oparcia w materiale.

vỹlyčia 1 p.a. stlit. 1. ʻstrzałaʼ, 2. gw. ʻoszczepʼ — zapoż. ruskie, por. strus. *vilica* ʻwidelec do mięsaʼ (Būga, RR II, 325n.). War. *vylyčià* 2 p.a., *vilyčià* 2 p.a. Por. *videl̃cius*. SLA 237 i LEW 1251 wskazywali na błr. *vílica* jako formę źródłową. Trzeba więc zwrócić uwagę na to, że błr. *vílica* występuje ze znaczeniem odmiennym od litewskiego: ʻczółenko służące do wiązania sieci rybackichʼ, por. ESBM 2, 138. Przy litewskim pośrednictwie albo wprost z ruskiego zostało zapożyczone łot. *vīlicis*, *vīliča* ʻkusza; łukʼ (ME IV, 639). Por. slawizm *strielà*.

vilióti, *vilióju*, *viliójau* ʻdziałać łudząco, zwodzić, wabić podstępnie, nęcić, kusić, mamić, oszukiwaćʼ (*vilioju ku* SD «łudzę kiem»), *pavilióti* ʻzwabić, znęcić, uwieść, zjednać sobieʼ, *privilióti* ʻprzywabić, zwabićʼ. Iterativum z suf. *-ioti* i SZ *vil-* jak w *apvìlti* ʻzawieść, omylić, oszukaćʼ, *privìlti* ʻzwieśćʼ (zob. *vìltis*). Odpowiednik łot. *viļât, -ãju* ʻpodstępnie wabić, zwodzićʼ. Wokalizm st. zanikowego w kombinacji z suf. *-ioti* widać też w *imióti*, *mirióti*, *rinkióti* (zob. ŽD 518). — Neoosn. *vilio-*: *viliójimas* ʻkuszenie, nęcenieʼ, SD «machlarstwo, szalbierstwo», *viliõkas* 1. ʻbarć umieszczona w gałęziach drzew dla zwabienia rojuʼ (*Tranai apeina viliokùs ir parveda spietlius*), 2. ʻramki dla rozmnażania trutniówʼ, 3. ʻuwodziciel; oszustʼ, *viliõklis* ʻzwodzicielʼ, SD «oszukiwacz; szalbierz» (por. suf. w *klajõklis*, *svajõklis*), *viliõnė* ʻpokusa; zaloty; wabienieʼ.

vỹlius, *-iaus* 1. ʻobłuda, podstęp, oszustwoʼ, 2. SD «zdrada, dolus, fraus...», *išdavimas su vylium* SD «wydanie kogo zdradzieckie, proditio». Abstractum z suf. *-ius* i WSZ *vyl-* ⇐ *vil-*, por. *apsivìlti* a. *nusivìlti* s.v. *vìltis*. Budowa jak w *vỹrius* ⇐ *vìrti*; *gỹrius* ⇐ *gìrti*. — Drw. *príevylis* ʻzdrada, oszustwoʼ (por. *Busig... falšivi pranašai kurie prajėvus darys, bet prajėvus prievylio, o ne tikrus* DP 375_{11} ʻBędą... fałszywi prorocy cuda czynić, ale cuda zdradliwe, a nie prawdziweʼ), *vyliū̃gas* ʻzwodziciel, oszustʼ (por. suf. w *gerkliū̃gas*, *seiliū̃gas*). Na zanikłą osnowę werbalną *vyl-ė-* wskazują takie derywaty, jak, *privylėjas* SD «zdrajca, proditor, traditor, insidiator» (brak w LKŽ; syn. *prigautojas*) oraz *vylė́jas* a. *vylėjỹs* ʻoszustʼ.

vil̃kas ʻwilk, Canis lupusʼ, pl. *vilkaĩ* 4 p.a. Odpowiedniki bsł.: łot. *vìlks*, stpr. *wilkis* EV ʻWulf [Wolf]ʼ, psł. *vĭlkŭ, por. scs. *vlĭkŭ*, strus. *vŭlkŭ*, słń. *vôlk*, sch. *vûk*, ros. *volk*, ukr. błr. *voŭk*, *vaŭká*, czes. *vlk*, głuż. dłuż. *wjelk*, pol. *wilk*. Kontynuuje pbsł. *u̯ilk-a- < pie. *u̯l̥kᵘ-o-, to może z substantywizacji adi. pie. *u̯l̥kᵘ-ó-. Zob. IEW 1178, BSW 359, LEW 1251n. Odpowiedniki ie.: sti. *vŕ̥kaḥ*, aw. *vəhrka-*, śrpers. *gurg*, toch. B *walkwe*, stisl. *ulfr*, goc. *wulfs* (*u̯ulfa- < *u̯ulχᵘa-), alb. *ujk* (przest. i gw. *ulk*). Zmienione na tle tabu są refleksy 1. gr. λύκος < *lukᵘos (metateza *ul̥* > *lu*, delabializacja *kᵘ*) i 2. łac. *lupus*, *-ī* zam. †luquus (pożyczka z sabelskiego *lupo- < pital. *lukᵘo-? zob. de Vaan 2008, 353). Etymon pozostaje dyskusyjny, por. EWAIA II, 571 (zwraca uwagę brak hasła *u̯l̥kᵘo- w NIL). Osobno zob. *vìlkė*. — Drw. *vilkaĩ* m.pl. 1. ʻfutro podbite wilczą skórąʼ, 2. ʻwidły do wyciągania garnków z piecaʼ, 3.

'żelazne wnyki', *vilkãtas* (zob.), *vilkenà* 'skóra z wilka', *vil̃kenos* f.pl. 'futro z wilczej skóry', *vilkíena* 'mięso z wilka', *vilkienà* 'skóra wilcza' (por. cs. *vlŭčina* 'skóra z wilka', sch. *vùčina* ts.), *vilkíenė* 'wilczyca' (por. łot. *vìlciene*, war. *vìlcene*), *vilkinýčia* (zob.), *vilkiniñkas* 'myśliwy polujący na wilki; pies towarzyszący takiemu myśliwemu', *vil̃kiškas* 'wilczy'. — Zdrobnienia: *vilkáitis* 'wilczek' (SD «wilczę, catulus luporum»), *vilkẽlis* przen. 'nazwa pewnej zabawy; otwór w drzwiach celi więziennej, judasz', *vilkìščias* a. *vil̃kiščias*, *vilkýtis* (SD «wilczę, wilczątko, catulus lupi») — z nawiązaniem słowotwórczym w sch. *vùčić*, słń. *vôlčič* 'wilczek', < pbsł. *u̯ilkīt-i̯a- (zob. GJL II, § 432); *vilkiùkas*, *vilkiū́tis*. Por. łot. *vìlcēns* 'wilczek'. — Cps. *šuvãvilkis* 'pies jak wilk' (por. *šuõ*), *vil̃kaduobė* 'wilczy dół' (por. *duobẽ*), *vilkaplaũkė* a. *-pláukė* bot. 'gatunek trawy bagiennej, bliźniczka, Nardus' (II człon do *plaukaĩ*, dosł. 'o wilczych włosach', por. pol. gw. *psia trawka* 'Nardus'), *vil̃kbūdis* 'człowiek zły, bezwzględny' (por. *bū̃das*), *vil̃kgirė* 'las, w którym płodzą się wilki' (por. *girià*), *vil̃kšunis* 'pies jak wilk' (por. *šuõ*), *vil̃ktrasa* a. *vil̃ktrisa* (zob. *trasióti*, *trìsti*), *vilkvýtė* 'okres rui u wilków' (por. *výtis* 'parzyć się'). — N.m. *Vilkaĩ* 4x, *Vilkiaĩ*, *Vilkijà* 4x, *Vil̃kinė* 3x, *Vilkìnė* 2x, *Vilkỹnė* 4x, *Vil̃kiškės* 9x, *Vil̃kiškiai* 5x, cps. *Aukštvìlkiai* 2x. Złożenia 1° z członem *Vilka-*: *Vil̃kabrastis*, *Vilkabrukiaĩ* (por. *brū̃kis*), *Vilkaduobẽ*, *Vilkãgiris* 2x, *Vil̃kakarčemė*, *Vilkamušiaĩ*, *Vilkanastraĩ* (por. *nasraĩ*), *Vil̃kapjūviai*, *Vil̃karaisčiai* (por. *raĩstas*), *Vil̃kaslastis* (por. *slãstai*), 2° z członem *Vilk-*: *Vilkakiaĩ*, *Vil̃kdaržė*, *Vil̃kdaubis*, *Vilkmedžiaĩ*, *Vil̃ktakis*, *Vil̃kupiai*, *Vilkvedžiaĩ* oraz *Vilkuriaĩ* (*Vilk-kuriai), *Viltrakiaĩ* (*Vilk-trakiai). — Stpr. n. lasu *Wilkey*, *Willekye*, n.jez. *Wilkus*, n.m. *Wilken*, *Wilchytien* (*Vilkitin), cps. *Wilkas-kaymen*, *Wilke-kaym*, *Wilken-lauken* (por. AON 201n., 234).

vilkãtas 'wilkołak, wcielony w wilka duch zmarłej osoby'. SD «wilkołek, lycanthropos, lycaon». Odpowiednik łot. *vilkata*. Formacja z suf. *-at-*, jak w *penãtas* i *lãkatas*, *skẽpatas* (zob. GJL II, § 410). Por. n.m. *Vilkatė́nai*, cps. *Vilkatupẽ*. — Przez metatezę *k-t* > *t-k* pojawił się tu war. *viltakas (por. *plãštakas* z *plašk-atas). Gdy zaś ten ostatni został zinterpretowany jako złożenie z II członem *-takas* (por. *lãštakas*), to otworzyła się droga dla derywacji fałszywych neocompositów *vil̃ktakas* / *vilktãkas* 'wilkołak' oraz *vilkãtakis* ts. (n.m. *Vil̃ktakis*). — Inaczej Būga, RR II, 326: *vilkãtas* powstało drogą skrótu haplologicznego ze złożenia *vilka-takas, znacz. etym. 'człowiek, który biega (*tẽka*) jak wilk' [«žmogus, kuris vilku teka»].

vìlkė 'wilczyca, Lupa' < *u̯īlk-i̯ā ⇐ *u̯ilk-i̯ā. Intonacja akutowa świadczy o tym, że derywatowi żeńskiemu oprócz sufiksu właściwe jest jeszcze wzdłużenie wokalizmu pwk., tzw. vr̥ddhi, por. *várna* ⇐ *var̃nas*; *kárvė* ⇐ *kar̃vas; *ū́dra* ⇐ *ùdras. W odpowiedniości do wed. *vr̥kī́-* f. 'wilczyca' < pie. *u̯l̥kᵘ-ih₂ oczekuje się refleksu pbsł. *u̯ilkī, skąd powstałoby psł. *vĭlči. Ślady takiego femininum na *-ī zachowały się w dwóch derywatach, por. 1° lit. *vilkijà* (zob.), 2° psł. *vĭlki- -ka- > *vĭlčica 'wilczyca', por. słń. *volčíca*, sch. *vùčica*, ros. *volčíca* (⇒ *volčíxa*), czes. *vlčice*, pol. *wilczyca*. Zob. Rozwadowski 1961, 150 n., który przytoczył jako paralele m.in. *lĭvica* 'lwica', *mŭšica* 'mszyca' (zob. *mùsė*), *telica* 'cielę'.

vilkijà 2 p.a. 'zgraja wilków'. Analiza: pb. *u̯ilki̯i-ā < *u̯l̥kᵘih₂-eh₂ (*-i̯-* wsunięte w tzw. hiacie lrg.). Prawdopodobnie jest to drw. kolektywny, dla którego osnową była forma feminini pb. *u̯ilkī 'wilczyca' < pie. *u̯l̥kᵘ-ih₂, por. wed. *vr̥k-ī́-ḥ* 'wilczyca', może też stnord. *ylgr* ts. (*wulgīz), zob. EWAIA II, 571. Z chwilą odnowienia formy nom.sg.f. *u̯ilkī przez *vìlkė* (zob.) derywat *vilkijà* przestał być motywowany paradygmatem sb. 'wilczyca' i wszedł w zależność od nom.sg. m. *vil̃kas*. To doprowadziło do wyodrębnienia się *-ija* jako neosufiksu. Widać go w takich drw., jak *bernijà* 'gromada chłopców' ⇐ *bérnas*; *vyrijà* 'grupa mężczyzn' ⇐ *výras*; *išeivijà* 'ogół uchodźców' ⇐ *išeĩvis*. Sekundarnie został on rozszerzony na rzeczowniki nieżywotne, stąd np. *akmenijà* 'grunt, gdzie pełno kamieni' ⇐ *akmuõ*. Zob. GJL II, §§ 102 n.

vilkinýčia gw. 1. ʽmiejsce, gdzie trzymają się wilkiʼ, 2. ʽwilcza noraʼ, 3. przen. ʽzimne pomieszczenie, zimny domʼ (war. *vilkenýčia*). Formacja utworzona od *vil̃kas* ʽwilkʼ przy użyciu neosuf. *-inyčia*, *-enyčia*. Paralele: *tùlkinyčia* ⇐ *tùlkas*; *medinýčia* ⇐ *mẽdis*; *žindenyčia* ⇐ *žìndu*.

vìlksnė ʽproca do ciskania kamieniamiʼ (SD «proca pospolita mała, funda») — dewerbalna formacja z suf. *-snė* od *vil̃kti* ʽwlec, ciągnąćʼ (por. *dẽgsnė*, *plẽksnė*, *usnė̃*). — War. *s*-mobile: *svìlksnė* (zob. *svìlkstyti*). — Drw. *vilksnìnė* ʽprocaʼ, *vilksninykas* SD «procarz, procnik, fundibularius, funditor». O metanalizie *vìlksn-ė* świadczy drw. *vilksnyčia* b.z.a. ʽprocaʼ. Por. *vilkstỹnė*.

vilkstỹnė stlit. ʽprocaʼ (SD[1] «proca, funda») — nomen instrumenti z suf. *-nė* od neoosn. *vilksty-* (*vilkst-*), wyabstrahowanej z czas. *išvilkstyti ʽrozciągać, rozpraszaćʼ. Por. *išsivilkstýti* ʽrozpraszać się - o chmurachʼ, frq. na *-styti* od *vil̃kti* ʽwlec, ciągnąćʼ. Paralele: *kraustỹnės* ⇐ *kráustytis*; *laidỹnė* ⇐ *láidyti*. Inaczej LEW 1252.

vil̃kti, *velkù* (war. *vilkù*), *vilkaũ* 1. ʽwlec, ciągnąć, ciągnąć po ziemi, przesuwać; siłą prowadzićʼ, 2. ʽo koniu: ciągnąć wóz, bronęʼ, 3. ʽwyciągać, wydobywać, np. len z moczydłaʼ, 4. ʽnieść z trudem, dźwigać ciężaryʼ, 5. ʽodziewać, ubieraćʼ. Cps. *apvil̃kti* ʽoblec, ubrać, ubieraćʼ, *apvelku rūbais* SD «obłoczę kogo w szatę, przyodziewam» (syn. *pridingiu*), *šarvais apvelku* SD «zbroię kogo, ubieram we zbroię» (syn. *šarvoju*), *nuvil̃kti* ʽrozebrać; odciągnąć, zawlec gdzie, zataszczyćʼ, *nuvelku* SD[1] «obłoczę; wyzuwam», *nuvelku rūbus* SD «zwłoczę szatę», *pavil̃kti* ʽpociągnąć, posunąć, odciągnąć; przeciągnąć, przewlec; włożyć a. ubrać pod spód; powłóczyć (nogami)ʼ, *užvelku* SD «wdziewam co», *užvelku rūbus* SD «obłoczę szatę». Refl. *vil̃ktis* 1. ʽwlec się, iść, jechać powoli, ociężaleʼ, 2. ʽodziewać się, ubierać się, rozbierać sięʼ, *velkasi* SD «wlecze się co, trahitur in longum», *į̇sivil̃kti* ʽwciągnąć, zawlec do siebie; ubrać się, włożyć na siebie ubranieʼ. Odpowiednik łot. *vìlkt*, *vèlku*, *vìlku* ʽwlec, ciągnąćʼ. Pdg. apofoniczny, ze SE w praesens i SZ w praeteritum. Paralele: *telpù*, *til̃pti*; *sergù*, *sir̃gti*; *lendù*, *lį̃sti* (Stang 1942, 105, GJL II, § 524). Odpowiedni pdg. słowiański nie pokazuje już apofonii, por. scs. *vlěkǫ*, *vlěšti* ʽἕλκειν, wlecʼ, słń. *vléčem*, *vléči*, ros. *volokú*, *volóčь*, pol. *wlokę* (*wlekę*), *wlec* (relikty SZ: scs. *vlĭklŭ* ʽwlekłʼ, sch. *vúći* inf. ʽwlecʼ). Por. BSW 349, LEW 1253. Pie. *h_2u̯elk- / *h_2u̯l̥k- ʽwlecʼ (LIV[2] 289n.), por. nomen gr. αὖλαξ, -ᾶκος f. ʽbruzda przy orce; szrama, rana, draśnięcie; pokosʼ < *au̯lak- < pie. *h_2u̯l̥k- (znacz. etym. ʽpociągnięcieʼ). SO acc.sg. hom. ὦλκα ʽbruzdaʼ < *au̯olka < pie. *h_2u̯olk-m̥ (LIV[2] 290, przyp. 1). — Drw. *vil̃kdinti* cur. ʽzatroszczyć się o odzież dla kogośʼ, *vilkė́ti*, *vilkiù*, *-ė́jau* dur. ʽmieć na sobie, nosić (odzież, ubranie)ʼ, DP ʽobłoczyć, przybierać sięʼ, *nuvìlkinti* caus. ʽ(sprawę) przeciągać, odwlekać, odraczaćʼ, *vilkstýti* ʽodziewać, ubieraćʼ, refl. *vilkstýtis*: *išsivilkstýti* ʽrozpraszać się - o chmurachʼ (zob. też *svìlkstyti*). Nomina na SE: zob. *velk-*. — Nomina na SZ: *apvilkis* SD[1] «powłoka, indumentum, operimentum» (syn. *užsegtas*), *àpvilktas* ʽobleczony, odzianyʼ: *kailiniais apvilktas* SD «kożuchem odziany, w kożuchu kto, pellitus» (syn. *kailiniuose*, *kailiniuotas*), *serdoku gelažiniu apvilktas* SD «pancerznik, thoracatus, loricatus», *núovilkis* ʽskóra zdarta ze zwierzęciaʼ, SD «zewłoka, exuuiæ» [ʽto, z czego lub z kogo zewleczono, skóra zdarta, złupionaʼ, L.], *vìlksnė* (zob.), *vìlksnis* ʽpętlaʼ, *vilksnỹs* ʽsieć na rybyʼ. — Neoosn. *vilkst-* (⇐ *vilkstýti*): *vìlkstė* 1. ʽpętlaʼ (war. *vìlksta*), 2. ʽsidło w postaci pętli z włosia (do łowienia zajęcy, lisów, ryb)ʼ. *vìlkstinė* ʽrząd, szereg (np. wilków), sznur; karawanaʼ, *gérvių vìlkstinė* ʽklucz żurawiʼ. — Cps. *akė́čvilkos* a. *akė́tvilkos* f.pl. ʽsanki do przewożenia [dosł. do wleczenia] bronyʼ, *gárvilka* a. *-vilkas* ʽdymnik, wywietrznikʼ, *gárvilkis* ts. (por. *gãras*), war. metatetyczny: *gálvirkis* (por. *rãtlankis* > *lãtrankis*); *káiliavilkis* ʽrozwidlona gałąź do rozpięcia skóry, aby wyschłaʼ, por. *vil̃kti* (syn. *káiliamautis*), *žemė́vilka* ʽwłóczenie po ziemi, jazda saniami po zejściu śnieguʼ, ⇒ *žemė́vilkais* adv. ʽ(jechać lub ciągnąć co) po ziemi nie pokrytej śniegiemʼ. — Neoosn. *vilkt-*

(od ptc. prt. pass. *vil̃ktas* 'wleczony, ciągniony'): *vil̃ktas* 'kierat, urządzenie do poruszania maszyny rolniczej za pomocą konia', *arklìnis vil̃ktas* 'kierat konny', *vilktìnis* 'włók, niewód', *vilktùvas* 'widły do suszenia skóry'. — SO *valk-*: *válkioti* (zob.), nomina s.v. *valk-*.

vilnìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. 'fala na wodzie', 2. 'zagięcie włosów, fala', 3. 'struga'. Obok tego przest. i gw. *vilnià* (4, 2 p.a.); stosunek *vilnià* : *vilnìs* jak *dalià* : *dalìs*; *liaudžià* : *liáudis*. SD *vilnios* f.pl. «wał na wodzie, wełny, wały, fluctus, us». Odpowiednik łot. *vil̂nis, vilna* 'fala'. Wyraz pokrewny z jednej strony z psł. *vĭlna / *vŭlna (scs. *vlŭna*, ros. *volná* 'fala'), z drugiej strony z wed. *ūrmí-*, aw. *varəmi* ts. (pie. *u̯l̥H-mí-), stwn. *wella* 'źródło'. Zob. BSW 359, REW I, 218, LEW 1254. W odróżnieniu od czas. *vélti* II < pie. *u̯elH-C 'toczyć się' rzeczownik *vilnìs* 'fala' nabrał charakteru aniṭowego, jednakże nazwy geograficzne przechowały odpowiednie formy z intonacją akutową (zob. niżej). — Drw. *vil̃niškas* 'podobny do fali, falowy, np. ruch'. Vb. denom. *vil̃nyti, -ija, -ijo* 'pokrywać się falami (o jeziorze), falować (o wodzie, zbożu na wietrze)', *vilniúoti* ts. — Z apelatywem *vilnià* 'fala' jest związany wsch.-lit. hydronim *Vìlnia* 1 p.a. — nazwa rzeki Wilenki (dopływ Wilii). Niczym nie różni się od niego toponim wsch.-lit. *Vìlnia*, który nazywa położone nad tą rzeką miasto Wilno[597]. Ten właśnie toponim odzwierciedlają nazwy Wilna w językach sąsiednich, por. błr. *Vílnja, -i* (zapisy z XV w.: *u Vilni, vo Vilьni, vo Vilnju, vo Vilne, iz Vilni*, por. Vanagas 2004, 254n.) oraz łot. *Viļņa*. Tymczasem w tradycji polskiej nie ma śladu nazwy †Wilnia. Najpierw jest *Wilna*, potem *Wilno*. Forma *Wilna* wraz z nwn. *Wilna* odpowiada zapisom dokumentów łacińskich (*de Vilna, in Vilna, ante Vilnam, Vilnae*) oraz formie *Wilne* (*vor die Wilne*) dokumentów niemieckich z XIV w., por. Vanagas, *l.c.* W obu wypadkach mamy do czynienia z kancelaryjną transpozycją spółgłoski palatalizowanej: *ń* ⇒ *n*. Latynizowana forma *Wilna* — utrzymana w języku niemieckim — została na polskim gruncie zastąpiona przez *Wilno* (1324). Zakończenie *-o* tłumaczy się ucieczką od białoruskiego akania, ponieważ oryginał błr. *Vílnja* zawierał *-a* w pozycji nieakcentowej. — Litewska nazwa miasta *Vìlnia, -ios* została z czasem zastąpiona przez derywat rodzaju męskiego na *-us, Vìlnius, -iaus*. Był on używany m.in. przez Mikołaja Daukszę w 'Postylli' z 1599 r. Morfologiczny aspekt tej zmiany nie całkiem jest jasny, por. hipotezę Vanagasa 2004, 260. Skardžius, RR 4, 838 daje jako paralele n.jez. *Surmiùs* : n.rz. *Surmià*; *bar̃nius* 'kłótnia' : *barnià, barnìs* ts. Drw. *pavìlnė* 'miejscowość podwileńska', *vilniẽtis, -ė* 'mieszkaniec Wilna', *vilnìškis* 'wileński', *vilnìškis* a. *vìlniškis, -ė* sb. 'mieszkaniec Wilna'. — Niejasny jest segment *-d-* w niemieckiej nazwie *Wildna* 'Wilno', którą spotyka się — począwszy od XVII w. — na nagrobkach wileńskiego cmentarza na Rossie, jak też na dawnych mapach miasta Wilna.

vìlnos, *-ų* f.pl. 'wełna, włosy wełniste pokrywające skórę owcy, strzyża', *pavasarìnės vìlnos* 'wełna strzyżona wiosną', *rudenìnės vìlnos* 'wełna strzyżona jesienią', *pakójinės vìlnos* 'wełna z nóg, wełna gorszej jakości'. Sg. *vìlna* 'kłak wełny', SD *vilna* «runo, wełna, vellis, eris, lana». Odpowiedniki bsł.: łot. *vil̃na* 'wełna', stpr. *wilnis* EV 'wierzchnie odzienie, Roc [Rock]', psł. *vĭlna 'wełna', por. scs. *vlŭna*, sch. *vȕna*, ros. *vólna*, czes. *vlna*, pol. *wełna*. Zapoż. bałtyckie w fiń. *villa* 'wełna', est. *vill* 'runo, Vlies' (LEW 1253). Pbsł. *u̯īlnā- (BSW 359) obok *u̯ūlnā- < pie. *h_2u̯l̥h_1-neh_2-. Por. łac. *lāna* (*u̯lānā), gr. λῆνος n. (wtórne zakończenie *-os*, zam. *-ā, zob. Beekes 2010, 857 n.), wed. *ū́rṇā-*, aw. *varənā-*, goc. *wulla* (stwn. *wolla*, stang. *wull*, stnord. *ull*). Dewerbalne nomen od czas. *(H)u̯elH- jak w łac. *vellō* 'obrywać, skubać', zob. de Vaan 2008, 325, Weiss 2009, 287. Z innymi suf.: het. *ḫulana-* lub *ḫulii̯a-* 'wełna', drw. *ḫulāli-* n. 'kądziel, distaff', zob. Kloekhorst 2008, 357n.. — Drw. *pavìlnė* 1. 'meszek pod włosami (szczeciną) na skórze owcy, świni, tzw. podwłosie', 2.

[597] Por. jeszcze n. bagna *Vìlnia-raistis*, n.rz. i n.jez. *Vilnója* (⇒ n.m. *Pavilnojỹs*), n. rz. *Vilnùtis* (⇒ n.m. *Pãvilnutis*), zob. Vanagas 1981, 384.

ʻnisko, zwarcie rosnąca roślinność; krzaki rosnące wśród dużych drzewʼ (war. *pãvilnė, pavilnė̃, pavìlnis, pavilnỹs*), *vìlningas* ʻwełnisty, o długim włosie (wełna, kożuch barani)ʼ, *vilnìnis* a. *vìlninis* ʻzrobiony z wełny, wełnianyʼ, *vìlnonas* ts. Cps. *šeriavil̃nė* ʻwełna szorstka jak sierśćʼ (por. *šerỹs*).

vilpišỹs 3 p.a., acc.sg. *vil̃pišį* a. *vìlpišį* ʻdziki kot, żbik, Felis catus, Felis silvestrisʼ. War. *vil̃pišas, vilpìšius*. Wyraz języka literackiego, bez poświadczeń stlit. i gwarowych. Możliwa analiza: *vilp-išys*. Przy założeniu, że *vilp-* jest refleksem SZ *u̯l̥p-, *vilpišỹs* było łączone z pie. nazwą ʻlisaʼ, *h_2u̯lop- / *h_2u̯l̥p-, por. gr. ἀλώπηξ, -εκος f., orm. *alowēs, -esow*, SZ łac. *volpēs, -is* m. ʻlisʼ; aw. *raopi-* ʻlisʼ < *lau̯pi-, drw. na SP do *lupi- < *u̯l̥pi- (por. LEW 340, 1254, de Vaan 2008, 688). Nie jest to jednak pewne (de Vaan, *l.c.*: «Probably unrelated»). Osobno zob. *lãpė*. Jako alternatywa nasuwa się przypuszczenie o związku *vilpišỹs* z interi. *vìlpš* - o rzuceniu czymś, o nagłym, szybkim ruchu. Por. sufiks *-iš-* w *gaudìšas* ʻłapaczʼ, *gribìšas* ʻzłodziejaszekʼ, *lakìšis* bot. ʻuczep, Bidens cernuusʼ. — N.m. *Vilpìšiai, Vìlpiškiai*. Nie wiadomo, czy należą tu n.rz. *Vilpesỹs, Vilpìsis* a. *Vilpisỹs*, pokazujące *s* zam. *š*. — N.m. *Velpẽsiai* pochodzi od n.rz. *Vel̃pė*, która powstała przez synkopowanie formy *Vẽlupė, por. n.rz. *Vel-upỹs* ob. *Veliuonà, Veliõnė*.

vìltis, *viliúosi, výliausi* ʻufać, mieć nadzieję, oczekiwać, spodziewać sięʼ, *apsivìlti* a. *nusivìlti* ʻzawieść się w nadziei, doznać zawodu, rozczarować sięʼ, *apsiviliu* SD[1] «omylam się» (syn. *apsirinku*), *nesivìltas* (zob.), *nopvilą̃s* DP ʻnieomylnyʼ (*ne-ap-, zob. *nop-*). Formy niezwrotne: *apvìlti* ʻzawieść, zrobić zawód, nie ziścić czyich nadziei, rozczarować, oszukaćʼ, *apviliu* SD[1] «mamię, præstigiis illudo» (syn. *moniju*), «omylam» (syn. *apgaunu*), *nuvìlti* ʻoszukać, zdradzić, zrobić zawód komuśʼ, *privìlti* ʻomamić, uwieść, zwieśćʼ, SD *priviliu* «oszukiwam kogo» (syn. *apgaunu*), «zdradzam kogo, podchodzę» (syn. *prigaunu*). Odpowiedniki bałt.: łot. *vil̂t, viļu, vîlu* ʻoszukiwać, zwodzićʼ, refl. ʻmylić sięʼ (iter. *viļât* a. *vil̂stît*); stpr. *prowela-din* ʻzostał zdradzony, er wurde verratenʼ, dosł. 3 pl. prt. ʻzdradzili goʼ, *prawilts* ʻverraten, zdradzonyʼ. Alternant lit. *vìl-C* przedstawia st. zanikowy do *vél-C* < pie. *u̯elh_1- ʻwybierać, woleć, chciećʼ, por. LEW 1255, LIV[2] 677. Na SO może tu należeć orm. *goł* ʻzłodziejʼ < *i̯olHós (por. Solta 1960, 452n.). — Ze słowiańskiego przychodzi SZ *vĭl-*: scs. *dovĭljǫ, dovĭlěti* ʻἀρκεῖν, wystarczyćʼ, ros. *dovьlétь* ʻstarczać, wystarczaćʼ. Zob. *pavélti* s.v. *vélti* I. — Drw. *vildinė́ti*: *privildinės* DP 373_{15} (hapaks) ʻzdradzać będąʼ, *vìlinti* ʻoszukiwać; wabićʼ, *vilióti* (zob.). Nomina: *vìlas* (zob.), *viltas* SD «spodziany, speratus», *viltìs, -iẽs* f. ʻnadzieja, ufnośćʼ, SD[1] «otucha, spes, fiducia», cps. *viltavilys* SD «pochlebca» (⇒ vb. denom. *viltaviliauju* SD «pochlebuię»). — WSZ *vyl-*: *vỹlius* (zob.).

vìmdyti, *vìmdau, vìmdžiau* ʻprzyprawiać o wymioty, wywoływać wymioty, zmuszać do wymiotówʼ — causativum z suf. *-dyti* i SZ *vim-* ⇐ *vem-*, por. *vémti* ʻwymiotowaćʼ (ŽD 537). Brak apofonii (†vámdyti) przypomina takie causativa, jak *gimdýti, gìrdyti, tvìndyti*. — Drw. *vìmdomieji váistai* m.pl. ʻśrodki wymiotneʼ.

vỹna stlit. 1. ʻwina, odpowiedzialność za popełniony (zły) czynʼ, 2. ʻkara, kara grzywnyʼ, 3. ʻzastaw pieniężnyʼ — zapoż. z błr. *viná, -ý* (pol. *wina, -y*). Por. SLA 237, LEW 1255; wymienione dzieła piszą *vina*, nie *vyna*. LKŽ XIX, 448 pisze *vyna*, ale nie oznacza typu akcentowego. W grę wchodzą dwie możliwości: *vynà, vỹnos* (2 p.a.) albo *vynà, vynõs* (4 p.a.). Osobno zob. *vỹnas* I. — Vb. denom. *vynavóti, -ju, -jau* stlit. 1. ʻkarać za winyʼ, 2. ʻzmuszać do czegoʼ (SLA 238 i LEW 1255 niesłusznie przyjmowali zapożyczenie czasownika błr. *vinavácь* ʻobarczać winą, winić za coʼ).

vỹnai 2 p.a., *vynaĩ* 4 p.a. pl.t. ʻpik, piki (kolor w kartach)ʼ — zapoż. z błr. *víny, -aŭ* pl.t. ʻpikiʼ. Por. TSBM 1, 492 (brak w LEW). Według ESBM 2, 143 wyraz białoruski jest polonizmem, por. pol. gw. *wino* ʻkolor pik w kartachʼ (SGP VI, 127). — Cps. *vỹnkaplis*

ʽwalet pikowy’ (por. *kaplỹs*), *vỹnkaralis* ʽkról pikowy’ (por. *karãlius*).

vỹnas, *-o* ʽwino’ — zapoż. z pol. *wino*, *-a* n. (SLA 237, LEW 1255), por. błr. *vinó*, *-á* n. Osobno zob. *vỹnai*. — SD: *vynas* «kanar wino, vinum canarium», *vynas iš Kretos, kretinis* «alakant, vinum creticum», *yzapinis vynas, iš yzapo sunka* «izopek wino, hyssopites» (por. *ýzopas*), *vynas nemielėtas* «klarer wino, vinum heluolum, eliquatum...» (zob. *miẽlės*), *naujas vynas* «moszcz, muszcz, mustum, vinum nouitium», *vynas bitinis* «muszkatela wino, falernum, vinum apianum» (zob. *bìtė*), *lėtas vynas* «wińsko, vinum pessimum», *nusistovėjįs vynas* «wystałe wino, defecatum vinum, eliquatum à fæcibus». War. gw. *vynà* 4 p.a., np. *Vynõs, vynõs, broleli, vynõs duok arba giros, sulos*. — Drw. *vỹninė* ʽwiniarnia; piwnica na wino’, *vỹnius* ʽwiniarz’, też ʽliche wino’, cps. *vỹngalis* ʽliche wino’ (por. *gãlas*), *vỹnkalnis* ʽwinnica’ (por. *kálnas*), *vỹnkekė* ʽkiść winogron’ (por. *kẽkė*), *vỹnkiautis* ʽskórka winogrona’ (por. *kiáutas*) *vỹnmedis* ʽwinorośl, krzew winorośli’ (por. *mẽdis*), *vynodagas* stlit. ʽwinobranie’ (por. *dagà*), *vỹnuogė* (zob.), *vỹnšakė* ʽgałąź winorośli’. Osobno zob. *riñčvynis*, *vỹnyčia*, *vỹninykas*.

vỹnas, *-à* gw. 1. ʽwinny czego, winien’ (*Tu esi vỹnas, o ans nevỹnas*, t.y. *nekaltas* ʽTy jesteś winien, a on nie winien’), 2. ʽdłużny komu za co’ — zapoż. z błr. *vínny*, *-aja* (pol. *winny*). War. z dysymilacją *n.n* > *l.n*: *vil̃nas* ʽwinny’ (por. LEW 558). Osobno zob. *nevỹnas*.

viñčius, *-iaus* wsch.-lit. ʽślub małżeński zawierany w kościele’ (*Penkiolika padvadų važiavo viñčiun* ʽPiętnaście podwód jechało do ślubu’. *Jo duktė gyvena be viñčiaus* ʽJego córka żyje [w związku] bez ślubu’). Ze zmiany *veñčius*, to zapożyczone z błr. *vjanéc*, *-ncá* ʽwieniec trzymany nad głowami nowożeńców podczas zaślubin w cerkwi’ (por. TSBM 1, 600). — Vb. denom. *vinčiùiti* ʽdawać komu ślub’, refl. *susivinčiùiti* ʽwziąć ślub, pobrać się’, *viñčiavoti* ʽo księdzu: dawać ślub’, refl. *susiviñčiavoti* ʽpobrać się, połączyć się węzłem małżeńskim’.

viñdas przest., gw. 1. ʽkołowrotek do przędzenia’ (war. *vìndai*), 2. ʽprzyrząd do skręcania powrozów’ (war. *vìnda*), 3. ʽkołowrót u studni’ (war. *vìnda*), 4. ʽżerdź do zawieszenia kołyski’ (war. *vìnda*) — zapoż. z nwn. *Winde* f. (LEW 1256). Por. łot. *vinda* ʽżuraw u studni; lina promowa’ ⇐ śrdn. *winde*. — Drw. *viñdininkas* ʽrzemieślnik wyrabiający kołowrotki’, *viñdžius* ts. Vb. denom. *vindúoti* ʽwyciągać przy pomocy kołowrotu (wiadro wody ze studni)’, *pavindúoti* ʽpokołysać niemowlę’.

viñdelis, *vindẽlis*, *-io* przest., gw. ʽpielucha’ — zapoż. z nwn. *Windel* f. (LEW 1256).

vingìlis, *-io* ʽpiskorz, Misgurnus fossilis’ — drw. z suf. *-ilis* od osnowy *ving-* jak w *vingùs* ʽkręty’, *vìngis* ʽzakręt’. Ze skrzyżowania *ungurỹs* (zob.) z osnową *ving-* powstał war. *vingurỹs* ʽwęgorz, Anguilla anguilla’.

vìngis, *-io* 1. ʽskręt, zakręt’, 2. ʽobejście, objazd’, 3. ʽzwój’, *ùpės vìngis* ʽzakręt rzeki’ — drw. z suf. *-i̯a-* i SZ *ving-* ⇐ *veng-*, por. *véngti* m.in. ʽomijać, uchylać się’. Paralela: *sprìndis* ⇐ *sprę́sti*. — N.rz. *Vìngis*, *Vìngiai* 2x, drw. *Vingùtė*, *Vingùtis*, *Ùžvingis*. Z aferezą *u-* należą tu jeszcze: n.rz. *Žviñgė* (też n. bagna) < *Už-vingė (por. *Ùžlankis*, *Ažùlanka*), n.jez. *Žvingỹs*, n.m. *Žviñgiai*. Vb. denom. *vingiúoti* ʽwić się (np. o rzece), zwijać się, skręcać się’. — Z inną budową: *išvìngėlis* ʽczłowiek wybredny w jedzeniu’, *vingìlis* (zob.), *vingrùs* ʽkręty; wykrętny’ (por. łot. kuroń. *viñgrs* ʽżwawy, prędki, giętki, niełamiący się, zręczny’), ⇒ *vìngris* ʽwygięcie, zakręt’, n.rz. *Vìngra*, *Vìngrė*, *Viñgrė*, *Vingrẽ*, *Viñgris* 5x, *Vingrỹs* 5x, *Viñgrius*, *Viñgrupis* 5x (⇒ n.m. *Pavingrùpiai*); *vingurỹs* ʽzakręt’, ⇒ vb. denom. *vinguriúoti* ʽskręcać się, zakręcać, wić się (o potoku); machać, merdać ogonem’. Por. synonimiczny pwk. *vink-*: *vinklùs* ʽgibki, giętki, zwinny; chytry (o lisie)’.

vỹnyčia 1 p.a. stlit., bibl. 1. ʽwinnica, plantacja winorośli’, 2. ʽpiwnica z winem’.

Miejsce akcentu wskazuje na zapoż. z błr. gw. *vínnica, -y* (SLA 238, por. ESBM 2, 149). War. *vynyčià*, gen.sg. *vynỹčios* (2 p.a.).

vìningė przest., gw. ʽzysk, korzyść' — wraz z łot. *viñniņš* ʽzwycięstwo; zysk' jest zapożyczeniem z dn. *winninge*, zob. ME IV, 600, LEW 1257, GL 148.

vỹninykas stlit. ʽkto wytwarza wino, winiarz', lit. ʽkto handluje winem' — zapoż. z błr. gw. *vinnik* lub pol. przest. *winnik* ʽgorzelnik' (por. SLA 238, LEW 1255 n., ESBM 2, 149). Młodszy war. *vỹnininkas*. Synchronicznie odczuwane jako swojskie nomen agentis na -*inykas*, motywowane rzeczownikiem *vỹnas* (por. *darbinỹkas* DP ʽrobotnik, sprawca' ⇐ *dárbas*, GJL II, § 477). LKŽ XIX, 471 nie zaznaczył obcości tego wyrazu.

vynióti, *vynióju, vyniójau* ʽwić, owijać, nawijać, rozwijać, spowijać, zawijać, zwijać' (war. *vỹnioti*), cps. *apvynióti* ʽowijać (np. stopy onucami)', *apvynioju* SD «obwijam co czym» (syn. *apviju*), *ažuvynioju* SD[1] «zawiiam», *suvynioju* SD[1] «powiiam». Odpowiednik łot. *vīņāt*, zwykle *savīņât* ʽzwijać, zawijać'. Czas. *vynióti* funkcjonuje jako synchroniczny iteratyw do *výti* ʽwić, -winąć' (pwk. *u̯ih$_1$-C ⇐ *u̯ei̯h$_1$-). Fakt jednak, że nie ma sufiksu -*nioti*, wyklucza możliwość derywacji od inf. *výti*. Rozważając pochodzenie tej formacji, trzeba najpierw zauważyć, że *vynióti* przypomina iteratywy z pierwiastkowym -*n*-, takie jak *gỹnioti* od *ginù, giǹti*; *mỹnioti* od *minù, mìnti*; *pỹnioti* od *pinù, pìnti*. Ich cechą charakterystyczną jest wzdłużony stopień wokalizmu: *in-V* ⇒ *īn-V*. Jest prawdopodobne, że osnową *vynióti* było zanikłe prs. *vinù. Geneza tego ostatniego wiąże się — inaczej niż w wypadku *ginù, minù, pinù* — z pie. formacją infigowaną. Rekonstrukcja: *u̯i-n-h$_1$-é-. Postulowane prs. *vinù (prt. *vijaũ, inf. *výti) znajduje oparcie 1° w prs. łot. *vinu* do *vît* ʽzwijać, splatać' (por. *sinù* s.v. *siñti, trinù* s.v. *trìnti, trunù* s.v. *trunė́ti*); od neopwk. *vin*- pochodzi prt. na st. wzdłużonym *vīnu* (zob. s.v. *výti*), 2° w drw. lit. *vinìs* (zob.)[598]. Forma *vyn*- w *vynióti* przedstawia st. wzdłużony neopwk. *vin*-. Wzdłużenie jest pochodzenia analogicznego, wzoruje się na intensiwach o zakończeniu -*nioti*, por. *pỹnioti, skỹnioti, trỹnioti*. Osobno zob. *apvynỹs*. Segment *n* derywatu *vynióti* jest koniec końców tożsamy z infiksem nosowym. To samo odnosi się do *n* w formie *trỹnioti* ⇐ *trinù* (zob. *trìnti*). — Neoosn. *vynioj*-: *apvyniojimas* SD «obwinienie» [ʽobwinięcie']. — Neoosn. *vynio*-: *apvyniõklis* ʽto, czym owija się skaleczoną nogę, rękę, palec; opatrunek', *įvynioklis* SD «zawicie powszednie, ktorym cokolwiek zawiiaią», *įvynioklis iž popieriaus* SD «trąbka» [tutka z papieru'].

vinìs, -*iẽs* f. 4 p.a. 1. ʽgwóźdź żelazny' (*įkálti vìnį* ʽwbić gwóźdź'), 2. żm. ʽząb w grabiach', 3. gw. ʽżelazny kołek, do którego uwiązuje się krowę a. owcę'. SD: *vinis* «goźdź, clauus», *išmušu, iškalu vinį* «wybijam gozdź», *vinimis sukaltas* «zbity gozdźmi». War. *vinỹs*. Odpowiednik stpr. *wīnis* EV, czyt. *winnis* ʽczop w beczce, Czappe [Zapfen]'. Prawdopodobnie drw. z suf. -*i*- lub -*i̯a*- od neopwk. *vin*-, który został wyabstrahowany z prs. infig. *vinù (pie. *u̯i-n-h$_1$-e/o-) do *výti* ʽpędzić, gonić'. Zob. też *vynióti*. Znacz. etym. ʽto, co się wpędza (w deskę, belkę)'. Por. *ùžkalas* ʽgwóźdź' ⇐ *užkálti*; *į́valas* a. *į́valis* ʽdrewniany gwóźdź; spójnia' ⇐ *véltis*. — Cps. *bė́gvinė* ʽhak mocujący szynę kolejową do podkładu' (por. *bė̃gis*), *gonkvinė* (zob. *gõntas*), *pãsagvinė* ʽgwóźdź do podkowy, hufnal' (por. *pasagà*),

[598] Pozostałości po tematach infigowanych od pwk. setowych spotyka się w jęz. litewskim stosunkowo rzadko. Por. 1. gw. *glinù, gliniaũ, gliñti* ʽlepić, zalepiać (gliną)' od prs. *gli-n-H-é- (pwk. *glei̯H-), 2. gw. *sinù, siniaũ, siñti* ʽwiązać' od prs. *si-n-h$_2$-é- (pwk. *sei̯h$_2$-), 3. *trinù, trýniau, trìnti* ʽtrzeć, piłować', przez metatezę od prs. *tirnù < *tr̥-n-h$_1$-é- (pwk. *terh$_1$-); obok tego iteratyw na -*ioti*: *trỹnioti* ʽtrzeć po trochu'. — Z jęz. łotewskiego por. np. *smīnêt, -u, -ẽju* ʽuśmiechać się znacząco', ze SW od *sminu < *smi-n-H-e- (pwk. *smei̯H-, por. scs. *smijati sę* ʽśmiać się'). — Godny uwagi jest też neosuf. -*nu*. Prawdopodobnie został on wyabstrahowany z praesentiów infigowanych, urobionych od pierwiastków setowych i zastosowany przy pierwiastkach o wygłosie dyftongicznym, por. *gáunu* ⇐ *gáuti, griáunu* ⇐ *griáuti, grienù* ⇐ *griẽti*.

skíedravinė ʻgwóźdź do przybijania gontówʼ (por. *skiedrà*).

viñkelis, *vìnkelis*, *-io* gw. 1. ʻkątownik ciesielski a. murarski, przyrząd służący do wyznaczenia lub sprawdzenia kąta prostego, tzw. węgielnicaʼ (war. *vinklỹs*), 2. ʻkąt prostyʼ, 3. ʻskręt drogi, zakrętʼ, 4. ʻżelazne okucie piecaʼ — zapoż. z nwn. *Winkeleisen* n., z odrzuceniem członu °*eisen*. Inaczej LKŽ XIX, 484: zapoż. z nwn. *Winkel*.

vìnkšna 1. ʻwiąz, brzost, Ulmusʼ (war. *vìnkšnas*, *vìnkšnis*), 2. gw. ʻkora wiązuʼ, 3. gw. ʻpoprzeczka w saniachʼ. War. *vìnkšnas*, *vìnkšla*, *vìnkšra*. Odpowiednik łot. *vîksna* ʻwiąz a. brzostʼ, war. *vîksne*, *vîksnis*. Może kontynuować — z insercją *k* — pierwotne *vinšna < pb. *vinž-snā-, drw. od neopwk. *vinž-, wyabstrahowanego z prs. infig. *vinžu, por. prs. *výžtu* < *vinž-stu (to zam. *vinžu) do *výžti* ʻpleść łapcie z łykaʼ. Prawdopodobnie taki sam neopierwiastek leży w osnowie słowiańskiego odpowiednika, por. psł. *vęzŭ ʻUlmusʼ (z *vįzŭ < pbsł. *u̯inža-), por. strus. *vjazŭ*, ros. *vjaz*, *vjáza*, sch. *vêz*, czes. *vaz*, pol. *wiąz*, głuż. *wjaz*, dłuż. *wjez*. W tym kontekście wymienia się też alb. *vith*, *vidhë* ʻUlmusʼ. Zob. BSW 360, Specht 1944, 59n. (*u̯inǵ-snā-), Būga, RR II, 326, 653n., LEW 1257, REW I, 244. — N.rz. *Vinkšnìnė*, *Vinkšnỹnė*, *Pavìnkšnė*, cps. *Vinkšnãkelis*, *Vìnkšupis* (z dysymilacji *Vinkšn-upis). N. n. *Pavìnkšniai* 2x, *Pavìnkšnis*, *Vinkšnė́nai* 2x, *Vinkšnìnės*, *Vìnkšniškiai*, cps. *Vìnkšnabrastis*, *Vìnkšupiai* 2x.

vỹnuogė 1. ʻowoc winorośli, winogronoʼ, 2. ʻkrzew winorośliʼ — złożenie członów *vỹnas* ʻwinoʼ i *úoga* ʻjagodaʼ (zob. s.v.). — Drw. *vynuogienójas* ʻkrzak winorośli, łodyga, gałązka winorośliʼ (neosuf. *-ienojas*, wyabstrahowany w typie *bulvienójai* ʻnać ziemniaczanaʼ, *pupienójai* ʻnać bobuʼ), *vynuogýnas* ʻplantacja winorośli, winnicaʼ. Vb. denom. *vynuogiáuti* ʻzbierać winogronaʼ.

vìras gw. ʻwągrʼ, zwykle pl. *viraĩ* 4 p.a. m.pl. 1. ʻwągry w mięsie świniʼ, 2. ʻlarwy tasiemcaʼ, 3. ʻwypryski na skórze człowiekaʼ. Pb. *u̯irHa- < pie. *u̯r̥H-o-. Zanik antewokalicznej spółgłoski lrg. jak np. w *ãtviras*, *ãtkilas*, *pinaĩ*. War. *vìris*, *-io*, pl. *vìriai*. Osnowa werbalna nierozpoznana, por. BSW 360, LEW 1258. Porównywano *vìras* z łac. *varus*, *-ī* ʻwyprysk na twarzy; brodawkaʼ < pie. *u̯(o)rH-o-(?) (zob. de Vaan 2008, 654) oraz z norw. *vere* f. ʻlarva of the gad-fly, hole in the skin resulting from gad-fly infestationʼ, niderl. *weern* c. ʻstyeʼ, nwn. *Werre* f. ʻmole cricketʼ < pgerm. *werōn- < pie. *u̯erH-eh*$_2$- (zob. Kroonen 2013, 580n.). — Vb. denom. *įviriúoti* ʻdostać wągrówʼ, *viriúotas* ʻ(o wieprzu, mięsie) mający wągry, wągrowaty; (o człowieku) pokryty wypryskami, (o dziecku) mający robakiʼ, war. żm. *viróta meisa* ʻmięso z wągramiʼ (*Kiaulės meisa viróta nuo pjudymo šunų* ʻŚwinina ma wągry od pogryzienia przez psyʼ).

výras 1. ʻmężczyznaʼ (por. łot. *vĩrs*, stpr. *wijrs* ts.), 2. ʻmałżonek, mążʼ , 3. ʻdziecko płci męskiej, chłopiecʼ (*Po mergaitei pirmas sūnus, paskui pagret trys výrai gimė* ʻPo dziewczynce urodził się pierwszy syn, potem pod rząd trzej mężczyźniʼ), 4. ʻczłowiekʼ w zwrocie do mężczyzny (*Výreli, duok tu man gabaliuką duonos* ʻCzłowieku, daj ty mi kawałeczek chlebaʼ. *Vyrai, ką čia jūs darote?* ʻLudzie, co wy tu robicie?ʼ), 5. ʻparobekʼ, 6. ʻsamiecʼ. DP ʻmąż, małżonek, przełożony, gospodarz, człowiek, chłopʼ. Por. jeszcze *sniẽgo výras* ʻbałwanʼ, *vyras moteries* SD «małżonek» (syn. *patsai*), *vyru tumpu* SD «mężnieię, roboror, masculesco, commasculor» (syn. *vyriškystėn eimi*). Formacja bałtycka odpowiada wed. *vīrá-* m. ʻmężczyzna, bohater; synʼ, aw. *vīra-* < pie. *u̯iH-ró- ʻ(młody) mężczyzna, wojownikʼ, por. NIL 726n. Odpowiednik słowiański †virŭ został zastąpiony przez neologizm (scs.) *mǫžĭ*. Akcent litewski, cofnięty na pierwiastek, jest oznaką substantywizowania pierwotnego adi. vb. o sufiksie *-ro- (por. toch. B *wir* ʻodznaczający się młodzieńczą siłąʼ), zob. Kabašinskaitė i Klingenschmitt, *Balt* XLI:2, 2006, 175. Dalej por. łac. *vīrēs*, *-ium* f.pl.

ʽsiły’ < *u̯iH-s-[599] — formacja na SZ do pwk. *u̯ei̯H-, jak w wed. *váyas-* n. ʽsiła życiowa, popęd’ < pie. *u̯ei̯H-es-. — Drw. *bevỹrė*[600] ʽniezamężna kobieta’, SD «niemężata, innupta, innuba, cælebs mulier» (por. *bemotẽris*), *pavỹriku* (zob.), *pavýriška* ʽ(kobieta) podobna do mężczyzny’, *príevyris* ʽkochanek’, *vyrėlis (zob. *vyrėlėsnis*), *vyrijà* ʽmężczyźni w grupie; zebranie, narada mężczyzn’ (por. *bernijà, mergijà*), *výriškas* (zob.), *výriuvienė* ʽkobieta lgnąca do mężczyzn, szukająca męskiego towarzystwa’ (neosuf. *-iuvienė*, por. *sùkčiuvienė*), *vyrúota* ʽzamężna, mężatka’ (por. *moterótas*). — Cps. *bóbvyris* ʽmężczyzna jak baba’ (por. *bóba*), *devynvỹrė* (zob. *devynì*), *didvỹrė* ʽkobieta, która ma wysokiego męża’ (por. *dìdis*), *dìdvyris* ʽbohater’, SD *didžiavyris* «bohatyr, heros» (syn. *žymus žmogus*), *dvivýrė* ʽkobieta, która miała dwóch mężów’ (por. *dvi*°), *svetimvỹrė* (zob. *svẽtimas*), *trivýrė* ʽkobieta, która miała trzech mężów’ (por. *tri*°), *výrkalbė* ʽkobieta o męskim głosie’ (por. *kalbė́ti*), *výrmergė* (zob.), *výrmoteriai* m.pl. ʽmałżonkowie’ (m.in. DP), *vyrmotẽris* ʽmałżonek’ (por. *móteris*), *vyromotė* SD «małżonka, mężata, mężatka, marita, nupta», por. *mótė* (⇒ *vyromoterinis* «małżeński»), *výrskydė* a. *výrskaida* bot. ʽnaradka, Androsace’ (por. *skìsti, skaidýti*), *výrvaikis* ʽprawie mężczyzna’ (por. *vaĩkas*), *výržarga* ʽkobieta lubiąca obcować z mężczyznami, latawica’ (II człon do *žer̃gti* ʽrozkraczyć się’, por. *pajódžarga*), *vyržudẽ* ʽkobieta, która zabiła swego męża’ (por. *žudýti*). Osobno zob. *vyrė́da*. — Vb. denom. 1. *výrauti*, *vyráuti* ʽpanować, przeważać, górować’, *įsivýrauti* ʽpoczuć się mężczyzną, usamodzielnić się’ (*Kaip sūnus įsivýraus, tai tave neklausys* ʽJak syn dorośnie, to nie będzie cię słuchać’), też ʽrozpanoszyć się’, 2. *vyráuti* a. *výrauti* ʽbyć parobkiem; wykonywać męskie prace’ (*Vyrai vyrãvo, mergos mergavo — ir dirbdavo viską*), też ʽszukać męża’, 3. *výroti*: *įvýroti* ʽzmężnieć, przestać być młokosem’, *įsivýroti* ʽwejść w rolę dojrzałego mężczyzny lub w rolę gospodarza’.

vir̃bas ʽrózga, pręt; suchy pręt, chrust’. Odpowiednik łot. *vir̂bs*[2] ʽpręt, patyk, żerdź, rożen’ (*virba* ʽsztanga żelazna’). Stoi w związku z nazwą drzewa *vir̃bis, -io* ʽwierzba’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽpręt wierzbowy’. Zakończenie *-as* w *vir̃bas* mogło się ustalić w derywacji wstecznej, wychodzącej np. od wyrazu pochodnego *vir̃balas* ʽpręt, kij, drut (do robienia swetrów itp.); cewka do zwijania nici; ząb w grabiach, w bronie; szczebel, drążek w drabinie; kłonica, drążek przytrzymujący drabinę wozu; jeden z widłowato zakończonych prętów, mocowanych po bokach wozu celem zwiększenia jego pojemności’ (por. *dẽgalas* ⇒ *dẽgas*; *dõtalas* ⇒ *dõtas*). SD: *virbalas* 1. «grafka» [ʽmetalowy rylec, pręt do pisania’, SPXVI], 2. «knutel» [ʽpałka, kij, patyk’, SPXVI], 3. «lon» [ʽkołek zabezpieczający koło przed spadnięciem z osi’, SPXVI], *virbalas aštras* SD «kołek ostry, stylus». — Inne formacje z *virb-*: *virbìnė* a. *virbìnis* ʽsidła na ptaki i małe zwierzęta’ (war. *virbỹnė* ʽsidła; moczydło na len’), *virbinýčia* 1. ʽszopa na drewno, chrust’, 2. bot. ʽpsianka słodkogórz, Solanum dulcamara’ (występuje nad brzegami wód w jednym zespole z wierzbami), 3. bot. ʽjaskier, Ranunculus’, *virbókšlis* ʽcienka rózga’, *vir̃btis* m. lub *virbtìs* f. ʽpręt, sztaba, sztanga; łodyga, trzonek; żerdź do popychania łodzi lub tratwy’. Cps. *akė́čvirbalis* ʽząb brony’. Vb. denom. *vìrbyti, -iju, -ijau* 1. ʽbić rózgą’, 2. ʽpodwiązywać drzewko, roślinę (przymocowując je do pręta, tyczki, palika)’, *vir̃bti, vir̃bsta, vir̃bo* ʽwypuszczać pędy’, *išvir̃bti* ʽwyrosnąć w górę, wybujać’, *nuvir̃bti* ʽ(o drzewie) wyrosnąć smukło, cienko; schudnąć, zmarnieć, zwisnąć (o gałęziach)’. Nie należy tu *vìrbinti* ʽporuszać czym’ (zob. s.v.). — N.m. *Virbalaĩ* 5x, *Virbãlis, Virbìniai*. N.rz. *Vir̃balas*, n. łąki *Virbalỹnė*.

virbė́ti, *vìrba* (war. *vìrbia*), *virbė́jo* 1. ʽroić się, mrowić się - o robakach’, 2. ʽciskać się,

[599] Krótki wokalizm formy łac. *vĭr* ʽmąż, małżonek; wojownik, żołnierz; bohater’ (por. też stir. *fer*, goc. *waír* ʽmąż’, stwn. *wer* ts.) objaśnia się najprawdopodobniej wpływem złożeń, w których człon *u̯iHro- tracił fonem laryngalny w warunkach kompozycji. Inaczej de Vaan 2008, 681: skrócenie według tzw. ʽprawa Dybo’.
[600] Według Vitkauskasa (ALL LX, 2009, 134), który poprawił figurującą w LKŽ formę *bevýrė*.

wywijać się (o rybie w sieci), rzucać się (o prosięciu w worku)’, 3. ʽdrgać, drżeć, dygotać (w gorączce)’, 4. ʽkrzątać się, pracować’. Z innym suf.: *virbsė́ti, vìrbsi* ʽdrgać, roić się; unosić się (o tyłku szybko biegnącej owcy)’. Pwk. *virb-* jest wariantem fonetycznym do *virp-* (*rp* > *rb* przez persewerację), zob. *ver̃pti, virpė́ti*. — Nomen: *graužavìrba* zool. ʽminóg, Petromyzon fluviatilis’, war. *graužà*, por. *Graužavirbos labai vikrios, slidžios, stiprios; patekusios į vandenį, tuoj įsigraužia, virpėdamos visu kūnu*. Człon I do *įsigráužti* ʽwgryźć się’.

vìrbinti, *vìrbinu*, *vìrbinau* (war. *vir̃binti*) ʽporuszać czym, machać; uderzać smyczkiem w struny; cisnąć dudy; wiercić dziury (patykiem); szybko pisać; zmuszać do czego’, ʽmerdać ogonem’ (*Šuva uodegą vìrbina*), *nuvìrbinti* ʽzastrugać, zaostrzyć (patyk)’, *pravìrbinti* ʽprzekłuć (wrzód), wywiercić (otwór)’, *suvìrbinti* ʽporuszyć czym, pomachać’. Pwk. *virb-* jest zapewne wariantem fonetycznym do *virp-* (*rp* > *rb* przez persewerację), zob. *ver̃pti*. Paralela: *virbė́ti* ob. *virpė́ti*.

vir̃bis, *-io* bot. 1. ʽwierzba pięciopręcikowa, Salix pentandra’, 2. ʽwierzba szara, łoza, Salix cinerea’ < plit. *u̯irb-i̯a-. Z innym suf.: psł. *vĭrba ʽwierzba, Salix’, sch. *vŕba*, ros. *vérba*, ukr. *verbá*, stpol. *wirzba*, dziś *wierzba* ts. < *u̯irb-ā-, drw. scs. *vrŭbije* n. ʽἰτέαι, wierzbina, zarośla wierzbowe’. Wyraz odziedziczony, pochodzi od pie. *u̯r̥b- (IEW 1153). Nawiązanie z pwk. w SE: łac. *verber*, *-eris* n. ʽrózga, bicz’, pl. *verbera* ʽrózgi do chłosty’ (*u̯erb-es-), drw. *verbēnae* f.pl. ʽpęk, wiązka ziół lub gałązek wawrzynu, oliwki, mirtu’ (*u̯erbes-nā-), por. de Vaan 2008, 664. W tym kontekście wymienia się również gr. ῥάβδος ʽróżdżka, wędka, pręt posmarowany klejem (dla łapania ptaszków), drzewce włóczni, laska, laska pasterska; młody pęd’ (*hrab- < *u̯rab < pie. *u̯r̥b-), zob. GEW II, 637 (suf. -δ- niejasny). Tymczasem Beekes 2010, 1270 uważa ῥάβδος za wyraz pregrecki. Por. jeszcze BSW 360 i LEW 1259, którzy o *vir̃bis* nie wspominają i odnoszą się tylko do *vir̃bas* (zob.). Boryś 2005, 695 (s.v. *wierzba*) zauważa, że nazwa wierzby pochodzi «od charakterystycznej wiotkości gałęzi».

vìrdis, *-ies* 1 p.a. f. ʽpoprzeczna belka pod pułapem w stodole lub odrynie; zawieszona pod sufitem izby żerdź do wieszania lub suszenia ubrań; żerdź umocowana pod szczytem dachu, służąca do suszenia (solonej) słoniny i mięsa’. — Pluralna forma tegoż wyrazu, *vìrdys* 1 p.a., oznacza ʽpiętro w stodole, pułap, tj. sufit z desek a. żerdzi leżących na poprzecznych belkach’. — SO *vard-* ⇐ *vird-*: *apývardė* ʽtyczka chmielowa’ : łot. *vārde* ʽbelka stropowa, drąg służący do zawieszania różnych przedmiotów’. Por. jeszcze łot. *vārdes* f.pl. albo *vārdi* m.pl. ʽstosy drewna złożone do suszenia’. Etymologia nierozpoznana. *vird-* może ewentualnie być neopierwiastkiem, wyabstrahowanym z formacji *išvìrdyti* ʽwypędzić’ (zob. *vìrdyti*). Leskien 1891, 588 postulował raczej związek z czas. *vérti* ʽprzeszywać, nizać’; za nim LEW 1259.

vìrdyti, *vìrdau*, *vìrdžiau* żm. ʽz trudem nieść, wlec, przenosić, taszczyć’. Starsza semantyka w złożeniach z prvb.: *išvìrdyti* ʽsiłą wypędzić, wygnać’ (*Šunį išvirdė iš trobos* ʽPsa wypędzili z chaty’), *parvìrdyti* ʽprzypędzić z pastwiska; przynieść jako zdobycz’ (*Šuo zuikį parvìrdė* ʽPies zająca przywlókł’), *užvìrdyti* ʽzapędzić dokądś’ (*Dvijų centnerių maišą užvìrdžiau ant aukšto* ʽDwucetnarowy worek zataszczyłem [dosł. zapędziłem] na piętro’). Z obocznym suf.: *vìrdinti* ʽgnać, pędzić’. Z pochodzenia jest to causativum z suf. *-dyti* (*-dinti*) od pwk. *vir-*, będącego alternantem w st. zanikowym *u̯r̥- od pie. *u̯er-, por. łot. *vert, veŗu, vẽru* ʽbiec’ (LIV^2 685). Znacz. etym. ʽzmuszać do biegu’. Akut wtórny, nieobjaśniony. Sufigowanie *-dyti* do pwk. w st. zanikowym znajduje paralele w *gìrdyti, šìldyti, tìldyti*. LEW 1259 uważał etymologię *vìrdyti* za niepewną. — SO *var-*: *varýti* (zob.).

vyrė́da, *výrėdė* gw. ʽmegiera, jędza’ (dosł. ʽmężojadka’): *Vyrėda gatava suėsti vyrą iš*

meilės arba piktumo ʻ*vyrėda* gotowa jest zeżreć mężczyznę z miłości albo ze złości'. Złożenie typu *pelė́da* (zob.). Zob. też *žmogė́dra*.

vyrėlèsnis, *-ė* ʻtrochę starszy', np. *Aš ar ne vyrėlèsnė?* ʻCzy [to] nie ja [jestem] starsza?' *Aš už tavo tėvą... keleriais metais buvau vyrėlèsnis* ʻJa od twego ojca ... byłem o kilka lat starszy'. Jak *vyrèsnis* zakłada *výras* jako osnowę, tak też *vyrėlèsnis* zakłada *vyrėlis, czyli zdrobnienie od *výras*, jako podstawę derywacji. Por. *vyrèsnis*.

vyrèsnis, *-ė* ʻstarszy od kogo', forma stopnia wyższego od adi. *vyra- (zob. niżej). Substantywizacja przymiotnika: *vyrèsnis, -io* m. ʻprzełożony, zwierzchnik, naczelnik' (w tej funkcji też *vyresnỹsis*), *vyresnis* SD[1] «proboszcz, præpositus» (w SD zastąpione przez *vyresnis kunigas* ts.), *vyresnis* SD[1] «urzędnik, curator, præfectus...», *vyresnis draugės* SD «cechmistrz, præfectus sodalitij» (por. *draugė̃*), *vyresnis kareivių* SD[1] «woyski, tribunus militum» (por. *karéiva*), *vyresnis minykų* SD[1] «przeor, prior, cœnobiarcha» (por. *minỹkas*), f. *vyresnė minyškų* SD[1] «przeoryssa, priorissa» (por. *minyškà*). Formacja urobiona sufiksem compar. *-esni-* skłania do przypuszczenia, że kiedyś obok sb. *výras* ʻmężczyzna' istniała osnowa przymiotna *vyr-a- o znaczeniu ʻgłówny, ważny' itp. (por. GJL III, § 301). — Od *výras* pochodzi gwarowy compar. *vyriau* b.z.a. ʻwięcej mężczyzn', por. *Juo vyriau, tuo geriau eiti* ʻIm więcej mężczyzn, tym lepiej się idzie'. Obok tego zaświadczono gw. *vyriaũ* ʻwyżej', por. *Aš vienais metais už jį vyriaũ mokiausi* ʻJa uczyłem się o rok wyżej od niego', tj. ʻbyłem w starszej klasie'. Osobno zob. *vyriáusias*. — Drw. *vyresnė̃lis, -ė* ʻnajstarsze dziecko w rodzinie' (*Dovydonis negalėjo atsidžiaugti savo vyresnėliu*), też ʻwódz, dowódca', *vyresnýbė* ʻzwierzchnictwo', SD «dostoieństwo, dignitarstwo, godność; przełożeństwo; urząd, zwierzchność pospolita», *vyresnybė kunigystės* «probostwo, præpositura», *vyresnybė tavornyko* «oboźnego urząd, præfectura castrorum», *vyresnybį turiu* «urząd mam na sobie, gero consulatum, fungor officio». Zob. też *vyrėlèsnis*.

virg-: *pavìrgti, pavìrgstu, pavìrgau* ʻstać się niewolnikiem, ulec zniewoleniu; poddać się, być posłusznym' (NDŽ). Od tego odchyla się pod względem znaczeniowym łot. *virdzenêt* a. *virdzinât* ʻsunąć powoli naprzód, langsam vorwärtsschieben' (ME IV, 604). Pwk. *virg-* (*u̯r̥g-) jest refleksem SZ do *verg-* / *varg-*, por. *vérgas* ʻniewolnik', *var̃gas* m.in. ʻżycie w niedostatku, ubóstwie'. Por. LEW 558. — Tu też *vir̃gžti, vir̃gžda, vir̃gždo*, zwykle z prvb.: *apvir̃gžti* ʻzatrzymać się we wzroście, cherlać, marnieć (o świniach)', *užvir̃gžti* - o źle rozwijającym się dziecku (*Varguose užvirgždusi duktė ir nebaugo*). *virgžd-* jest neopierwiastkiem, który wyodrębniono w formie prs. *virg-sta > *virksta > *virkšta po tym, jak ta ostatnia zmieniła się w *vir̃gžda* przez perseweracyjną sonoryzację *r-kšt* > *r-gžd*. Paralele: *šiurkštùs* > *šiurgždùs*; *ur̃kštynė* > *urgždỹnė*.

vỹriai, *-ių* m.pl. ʻzawiasy, np. w drzwiach' (sg. *vỹris*, var. *vỹrius*) — należy do czas. *verių̀, vérti* m.in. ʻotwierać i zamykać' (zob. s.v.). Formacja oparta na pwk. *vyr-*, będącym formą WSZ do *vir-*, widocznego w *ãtviras* ʻotwarty', *prãviras* ʻna wpół otwarty, uchylony'. Budową przypomina *vỹris* ʻwrzątek' ⇐ *vìrti*; *spỹris* ʻkopnięcie' ⇐ *spìrti*. Jest to skonkretyzowane abstractum o znacz. etym. ʻzamykanie i otwieranie'.

vyriáusias ʻnajstarszy' — forma superlatiwu od adi. *vyra- (zob. *vyrèsnis*). — *vyriausias terp vyskupų* SD «arcybiskup, archiepiscopus», *bažnyčia vyriausia* SD «tum, templum cathedrale» [ʻkościół katedralny']. — Drw. *vyriáusiasis* 1. ʻnajwyższy, np. sąd; naczelny, np. księgowy', 2. ʻgłówny, naczelny, np. wódz'. — Neoosn. *vyriaus-*: *vyriausýbė* ʻrząd' (dosł. ʻnajwyższość'), ⇒ *vyriausýbinis* ʻrządowy'.

vỹris a. *výris, -io* 1. ʻwrząca woda, wrzątek, ukrop', 2. ʻwir wodny'. Abstractum z suf. -*i̯a-* i *vyr-* jako wzdłużonym st. zanikowym do *ver-* /*vir-* ʻwrzeć, gotować się', zob. *vìrti*. Paralelna budowa w *vỹris* ʻzawias' (zob. *vỹriai*), *brỹdis* ʻwygnieciony ślad w zbożu a. w

trawie' (por. *brìsti*). Znacz. etym. 'wrzenie', ⇒ konkretyzacja: 'wrzątek', 'wir'. Por. fakt, że pol. *wir* pochodzi od psł. *virŭ 'wirowanie, wrzenie' — formacji na SW *u̯īr-a-s, porównywalnej z lit. *vỹris* < plit. *u̯īr-i̯a-s. Do tego samego pierwiastka należy jeszcze pol. *wrzątek*, mające w osnowie *vĭr-ęt-, tj. imiesłów od czas. *vĭrǫ, *vĭrěti, pol. *wrę, wrzeć* (por. Boryś 2005, 711).

výriškas, *-a* 1. 'męski, odnoszący się do mężczyzn, przeznaczony dla mężczyzn, noszony przez mężczyzn (ubranie, obuwie, czapka), wykonywany przez mężczyzn', 2. 'mężny, dzielny, śmiały, odważny', 3. '(o kwiecie) pręcikowy, zawierający tylko pręciki'. Przymiotnik na *-išk-* od rzecz. *výras* 'mężczyzna' (zob. s.v.). Odpowiednik łot. *vīrisks* 'męski' (war. *vīrišķs*), przest. *vīrisķi virsnieji* 'vornehmsten starken Männern'. — Drw. *výriškai* adv. 'po męsku' (*Jo pasielgta vyriškai* 'Zachował się po męsku'), DP 'mężnie' (*O taip būk stipras ir elkis vyriškai* DP 555_{20} 'A tak bądź stateczny i sprawuj się mężnie'), też 'porządnie' (213_{36}), *vyriškỹstė* 'męskość, wiek męski', *vyriškystėn eimi* SD «mężnieię, roboror, masculesco, commasculor» (syn. *vyru tumpu*). — Substantywizacja przymiotnika: *výriškas* DP 'męszczyzna', por. *Výriškiems darbams samdo výriškus* 'Do męskich robót najmują mężczyzn'. Paralelna substantywizacja: *móteriškas* 'niewiasta' (zob. GJL II, § 489). Forma emfatyczna: *výriškasis* 'mężczyzna', pl. *výriškieji* (*výriškųjų klioštorius* przest. 'klasztor męski'). Drw. *vyriškìnis, -ė* 'męski, właściwy dla mężczyzn' (*Vyriškìnė boba, ana visus vyro darbus dirba* 'Kobieta, która wykonuje wszystkie przewidziane dla mężczyzny roboty'), *vyriškis, -io* 'mężczyzna' (suf. *-i̯a-*), DP *výriškis* 'męszczyzna'. Por. łot. przest. *vīrĩšķis* 'mężczyzna' (war. *vīrišks*, *vīrisks*). Obok tego *vīriẽtis* 'Mann, Mannsperson'. Vb. denom. *vyriškéti*, zwykle z prvb. *su-* 'stawać się mężczyzną, mężnieć', *výriškintis* refl. 'o kobietach: zadawać się z mężczyznami'.

vỹrius, *-iaus* 2 p.a., *vyriùs, -iaũs* 4 p.a. gw. 1. 'wrzenie', 2. 'wir (wodny)', 3. 'gromada, grupa', 4. 'mnóstwo, chmara, np. much' (*vyriùs musių*), 'klucz żurawi' (*vyriùs gervių*). Formacja nomen actionis z suf. *-ius* i WSZ *vyr-* ⇐ *vir-*, por. *vìrti* 'wrzeć'. Z innym suf.: *vỹriai* m.pl. 'osad wytrącający się z wrzącej wody'. — Nazwę *Vyriùs* nosi zakole Niemna we wsi Pavyrė w okolicy Bìrštonas (por. Vanagas 1981, 387). — N.B. Z powodu takich paralel, jak *gỹrius* ⇐ *gìrti*; *pỹlius* ⇐ *pìlti*; *vỹlius* ⇐ *vìlti*, które świadczą o przynależności *vỹrius* do lit. modelu apofonicznego, nie sposób utrzymywać, że *vỹrius* zostało zapożyczone z pol. *wir* (jak np. GJL II, § 108). Temu sprzeciwia się też semantyczne zróżnicowanie litewskiego wyrazu.

vir̃kos, *-ų* 2 p.a. f.pl. gw. 'umieszczona pod pułapem skrzynia do spania' (*Vaikai vir̃kose miega* 'Dzieci śpią w *virkos*') — zamiast *virkai m.pl., zapoż. z pol. przest. *wyrki* m.pl. 'pomost z desek, umocowany do pułapu, na którym kładą rozmaite rzeczy lub śpią' (SW). War. sg. *wyrk, -u, wyrko, -a, werko, -a* 'posłanie wysoko umieszczone' (SW). Zmiana rodzaju z *virkai na *vir̃kos* jest objawem upodobnienia pożyczki do starszego syn. *vìškos* (zob.). LEEŽ 95 wymienia jako synonimy *gùltai*, *lubẽlės*, *nãrai* i *palãtkos*.

vìrkšti, *vìrkšta* (war. *vìrkščia*), *vìrško* gw. 1. '(o roślinach) tracić świeżość, schnąć, usychać, więdnąć', 2. '(o krwi) krzepnąć', 3. '(o mleku) zsiadać się'. Por. próbę etymologizacji s.v. *vìrškinti*. — Drw. *virkščià* 2 p.a. 1. 'łodyga grochowa, grochowina; łodyga kartofla, łęcina' (pl. *vir̃kščios*), 2. 'przeciwna ostrzu strona kosy, płaz' (*Dalgis turi virkščią, drobę, plakimą ir sprandą*), *vir̃kščiai* m.pl. 'łodygi kartofli, łęciny', *vir̃kščios* f.pl. 'łęciny; grochowiny', *virkštẽlė* 'pępowina', *vir̃kštis* m.in. 'mlon w żarnach', *virkštõjai* m.pl. 'łęciny'. — SO *varšk-*: *varškẽ* (zob.).

vìrkti, *vìrkstu, pravìrkau* gw. 'rozpłakać się, zapłakać' — formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i SZ *virk-* ⇐ *verk-*, zob. *ver̃kti*. Akut pochodzenia analogicznego (por. *rìmstu* ⇐ *rem̃ti*;

mìrštu ⇐ *mir̃ti*). BSW 353, s.v. *u̯erki̯ō zauważa, że pbsł. SZ *urk- może być odzwierciedlony w psł. *vŭrkati i *vŭrčati (dokładniej o tym s.v. *ur̃kti*). — Drw. *vìrkauti* ʽpopłakiwać, kwilić; wydawać głos przypominający łkanie, m.in. o sowie’, *vìrkčioti* ʽpopłakiwać’ (por. *vìrpčioti*), *vìrkdyti* caus. ʽdoprowadzać do płaczu’ (por. *dìldyti, gìrdyti, vìrdyti*), dawne prs. *virgdžiu* SD «kwilę dziecię, roskwilam» [ʽdo płaczu je poruszać, łzy mu wyciskać’, L.], *vìrkinti* ʽdoprowadzać do płaczu’, *vìrkyti* ts., *įvirkiu vaikų* SD «kwilę dziecię, roskwilam» (syn. *virkdžiu*). Nomen: *vìrkšna* c. ʽpłaksa’ (z *virk-sna), ⇒ vb. denom. *virkšnáuti* ʽgłośno płakać, szlochać’ (por. *vérkšna*).

výrmergė gw. 1. ʽdziewczyna, kobieta o cechach męskich’, 2. ʽbezpłodna kobieta’ — złożenie członów *výras* ʽmężczyzna’ i *mergà* ʽdziewczyna’. W tymże znaczeniu cps. *vìrkrauja* (z nieregularnym skróceniem *vyr-* > *vir-*), dosł. ʽmęska krew’, por. *kraũjas*.

virpė́ti, *vìrpu* (war. *vìrpiu*), *virpė́jau* 1. ʽdrgać, drżeć, trząść się, dygotać (z zimna, ze strachu, w gorączce)’, 2. ʽdrżeć, np. o liściu’, 3. ʽbić szybko - o sercu’, 4. ʽbiec trzęsąc się’, 5. ʽskąpić, żałować’. War *virbė́ti* (zob.). Odpowiednik łot. *virpêt* ʽskręcać nić przy pomocy wrzeciona; drżeć’. Morfem *virp-* stanowi alternant na SZ do *verp-* (por. *ver̃pti* ʽprząść’); temat *virp-ė-* stanowi durativum do *suvir̃pti* ʽzadrżeć, zatrząść się’. Osobno zob. SZ *ur̃pti*. — Z innymi suf.: *vìrpčioti* ʽchwilami drgać (o wargach), drżeć; biec skokami, jak zając’, *vìrpdyti* ʽpowodować wstrząsy, wstrząsać’, *virpsė́ti* ʽdrżeć, trząść się; rzucać się (o rybie)’, *virpsóti* ʽpozostawać w stanie wetkniętym, tkwić w czym’, DP ʽtkwiać’, *virpstyti* b.z.a. ʽwbijać tyczki’. — Nomina: *virpesà* ʽdrganie, dreszcz’, *vìrpša* c. ʽkto drży, kto się trzęsie ze strachu’ (nazw. *Vìrpša*, *Vìrbša* LPŽ, replika pol. *Wirpsza*), *vir̃pstis* ʽżerdź, tyczka; drewniany zawias u drzwi’, *vir̃ptis* ʽtyka, tyczka, kół’, *virpulỹs* ʽdreszcz, drżenie części ciała’. — SO *varp-*: *varpýti* (zob.).

vir̃sti, *virstù*, *virtaũ* 1. ʽprzewracać się, walić się’, 2. ʽbuchać (o dymie, ogniu)’, 3. ʽzamieniać się w co’, *apvir̃sti* ʽwywrócić się’, *nuvir̃sti* ʽspaść z góry na dół’, *parvirstu* SD «obalam się» (syn. *parpuolu*), *pavirst in kų* SD «przedzierzgnąć się w co». Formacja z suf. -*sta-* i SZ *u̯r̥t- do pie. *u̯ert-, zob. *ver̃sti*. Nawiązanie psł. *vĭrt-nǫ-, ros. *vernútь* ʽzwrócić, oddać’, refl. *vernútьsja* ʽpowrócić, zawrócić’, sch. *vŕnuti* ʽzwrócić’ (Vaillant, GC III, 238). Dalej por. czas. sekundarne na *-ěti, -iti*: psł. *vĭrtjǫ, *vĭrtěti ʽobracać, kręcić; wiercić, świdrować’, por. ros. *verčú*, *vertétь*, czes. *vrtět*, refl. scs. *vrĭtěti sę*, *vrĭštǫ sę* ʽkręcić się, obracać się’; psł. *vĭrtjǫ, *vĭrtiti, por. stpol. *wircić*, pol. *wiercić* ʽrobić otwór, świdrować’, przest. ʽrozcierać, trzeć’, refl. ʽobracać się, kręcić się’ (Vaillant, GC III, 387). — Neoosn. *virst-* (⇐ *vir̃stas*): *ìšvirsčias* ʽna wywrót, na lewą stronę włożony, np. kożuch’, częściej z insercją *k*: *ìšvirkščias* ts.; *įvirsčias* b.z.a. ʽobrócony do środka, do wewnątrz, np. kożuch’. — Neoosn. na SO *vars-* ⇐ *virs-*: *varsnà* (zob.), *varstaĩ* m.pl. gw. ʽszczyt prac polowych’ (syn. *darbýmetis*), *var̃stas* ʽzboża jare’ (zob. s.v.). Por. *smar̃sas* ⇐ *smirs-*; *maĩstas* ⇐ *mis-*. — Deverbativa: *virtė́ti*, *virčiù* (3 os. *vir̃ti*), *-ė́jau* ʽbyć przewróconym, być wyciągniętym, leżeć’, *išvirtė́ti* ʽprzeleżeć, spędzić pewien czas leżąc’ (*Išvirtė́jo tris dienas paslikas*), *virtinė́ti* iter. ʽprzewracać się’, *atvirtinė́ti* ʽzdążać, zbliżać się do śmierci’, refl. *atsivir̃tinti krėsle* ʽrozeprzeć się w krześle’, *pasivir̃tinti* ʽobrócić się (w łóżku); umrzeć’. — Inne drw. od *virt-*: *virtáuti* ʽwiosłować pod wiatr’, *virtúoti* ʽiść kiwając się’, nomina: *virtãlius* ʽkto idąc kiwa się’, *virtẽnė* a. *virtỹnė* ʽnierówność na drodze; miejsce, gdzie łatwo się wywrócić’, *virtyklà* ʽmiejsce, gdzie się wozy wywracają; miejsce wyryte przez świnie’, *virtùs* ʽchwiejny, chybotliwy, kołyszący się, niestały’. Por. też *virtìnkš* interi. ʽbęc’. — SZ typu saṃpras. od *u̯ert- brzmi *urt-*, zob. *ur̃tinti*.

vir̃š 1. adv. ʽu góry, w górze’, np. *Vir̃š ant lovos pakabinta lopšį ir supa* ʽU góry nad łóżkiem zawieszona kołyska i kołyszą (niemowlę)’ — ze skrócenia przysłówka *viršùj*, *viršuĩ* ʽnad, ponad, na wierzchu, w górze’, 2. praep. z gen. ʽnad, ponad, powyżej’, por. *vir̃š miẽsto*

ʽnad miastem', *viȓš galvõs* ʽponad głową'. Wszystko z *viršujè,* formy loc.sg. do *viršùs* (por. *vidùj, viduĩ* < *vidujè*). Zob. GJL III, § 792.

viršas stlit. ʽlinijka pisma lub druku, wiersz', por. *Choras tur antra puse viršo atliepti* MŽ 500₁₅ ʽChór winien odpowiedzieć drugą połową wiersza'. Zapoż. ze stpol. *wirsz*, co było wariantem do *wiersz* (⇐ stczes. *verš*). Z innym suf.: *viȓšius,* m.in. SD <wirśius> «wiersz w pisaniu, versus» (N.B. SLA 235 i LEW 1229 błędnie odczytują ten zapis jako †veršius). Polonizmem jest też *viȓšis* przest. ʽwiersz jako utwór poetycki' (NDŽ). Osobno zob. *péršas*.

vìrškinti, *-ina, -ino* ʽ(o żołądku) trawić, przetrawiać, przyswajać substancje pokarmowe'. Dotychczasowa próba objaśnienia ograniczała się do ukazania związku *viršk-V* z alternantem *virkš-C*, pojawiającym się w czas. *vìrkšta* ʽschnie, usycha; krzepnie', inf. *vìrkšti*, zob. LEW 1260. Jest to słuszna droga. Trzeba tylko wskazać, co było punktem wyjścia dla alternacji *viršk- / virkš-* oraz sprecyzować, który z tych alternantów jest prymarny. Prawdopodobnym punktem wyjścia wydaje się formacja praesens o formie *vìrkšta. Przyjmiemy, że uległa ona reanalizie na *vìr**kš**-ta, i że to otworzyło drogę dla derywacji formy antewokalicznej *vìr**šk**-V*, jak właśnie *vìršk-inti*. — Jeśli chodzi o prs. *vìrkšta, to wywodzi się ono na drodze fonetycznej z *vìrksta < *vìrsta (insercja *k*, po niej zmiana *ks* w *kš*). Pierwotnie więc była to formacja na *-sta-*, urobiona od *vìrti* ʽwrzeć, gotować się'[601] i wyrażająca funkcję inchoatywną (ʽzaczyna wrzeć, zaczyna się gotować'). Faktyczne znaczenie formy prs. *vìrkšta*: ʽusycha, więdnie; krzepnie' tłumaczy się przenośnią. Roślina gotuje się, warzy się pod wpływem gorąca albo mrozu. Ilustruje to następujące użycie czas. *vìrti*: *Ką pasodini, tas išvérda* ʽCo posadzisz, to usycha'. *Tokią šaltą žiemą ir obelys ir braškės išvérda* ʽPrzez taką srogą zimę i jabłonie i truskawki wymarzają (warzą się)'[602]. Na tym tle trzeba *vìrškinti* ująć jako drw. kauzatywny na *-inti*, dla którego podstawą słowotwórczą było prs. *vìrkšta, w szczególności neoosn. *virkš-. — Drw. *virškùs* ʽstrawny, lekkostrawny' (por. *varškùs*).

viršum̃ adv. ʽgórą; nad, ponad, wyżej', praep. ʽponad' (*Lėktùvas skreñda viršum̃ debesų̃*). Z apokopowania formy *viršumì,* instr.sg. do *viršùs* (zob.). Por. GJL III, § 792.

viršū́nė 1. ʽwierzchołek (drzewa, rośliny), szczyt (wieży, góry)', 2. ʽostre zakończenie, szpic' (*viršūnė kalavijo* SD «sztych u miecza»), 3. ʽczubek (nosa, języka, buta)', 4. przen. ʽwładza, warstwa rządząca; najwyższa władza', 5. *su viršūne* adv. ʽz czubem, z naddatkiem (nasypać, nalać)'. Drw. od *viršùs* ʽwierzch czego', z suf. *-nė* i wzdłużeniem samogłoski tematycznej *-u-* ⇒ *-ū-* (paralela: łac. *verrūca* ʽwyniosłość, brodawka' < *u̯ers-ū-kā-). — Drw. *viršū́ninis* ʽwierzchni, górny, u góry się znajdujący; (robak) żerujący na wierzchołkach roślin', *viršū́nykas* a. *viršū́ninkas* ʽten z dwu wołów w sprzężaju, który podczas orki idzie obok bruzdy' (w odróżnieniu od *arìmnykas*), war. *viršùmnykas*.

viršùs, *-aũs* 4 p.a. ʽwierzch czego, wierzchołek; pokrywa', *dúoti viršaũs* ʽdać z okładem, z dodatkiem', *gáuti su viršum̃* ʽdostać z okładem', *įsãkymas iš viršaũs* ʽrozkaz z góry'. Por. łot. *vìrsus* ʽwierzch, wierzchnia lub górna część'. Z pbsł. *u̯irs-u- ze zmianą *rs > *rš* jak w *gar̃šas*, *pir̃štas*, *ver̃šis*. Odpowiednik psł. *vĭrxŭ < *vĭrsŭ, por. scs. *vrĭxŭ* a. *vrŭxŭ* ʽκορυφή, ἄκρον', czes. *vrh*, *vrhu* ʽwierzch, szczyt', ros. *na verxú* ʽna górze', *svérxu* ʽz góry'. Zob. BSW 362, REW I, 190, LEW 1262. Pie. *u̯ers-u-, *u̯r̥s-u-, drw. od pie. tematu *u̯er-(e)s-. Por. wed. *várṣīyas* ʽwyższy, dłuższy, większy', *várṣman-* n. ʽwzniesienie, wzgórze' (NIL 724n.), łac. *verrūca* ʽwyniosłość, brodawka' (zob. wyżej *viršū́nė*). Pwk. *u̯ers- ʽwznosić się, podnosić się', zob. LIV² 691, Derksen 2008, 538, de Vaan 2008, 666. — Drw. *apýviršis*

[601] Paralela: stpol. *wrzeć* 1. ʽbyć gorącym, mieć wysoką temperaturę', 2. ʽprzechodzić proces trawienia'.
[602] Por. jeszcze użycie czas. *kąsti* ʽgryźć, kąsać' w podobnym kontekście: *Šalna pakándo gėles* ʽPrzymrozek zwarzył kwiaty'.

'śmietana na powierzchni mleka', *ìšviršė* a. *-viršẽ* 'wierzchnia strona skóry' (GJL II, § 22), *viršáitis* 'wójt' (⇒ *viršaitỹstė* 'bycie wójtem'), *viršẽliai* m.pl. 'okładki (książki)', *viršẽlis* 'pokrywka, przykrywka; okładka (książki)', *viršèsnis* 'ważniejszy, wyższy (stopniem, rangą), starszy', sb. m. 'przełożony, zwierzchnik' (por. *vyrèsnis* ⇐ *výras*), *viršiáusias* 'najwyższy, najważniejszy, główny', *viršilà* 'sierżant' (n.m. *Viršilaĩ* 2x, *Vir̃šiliškė*), *vir̃šininkas* 'zwierzchnik, naczelnik' (⇒ *viršininkáuti* 'bycie zwierzchnikiem, naczelnikiem'), gw. *vìršininkas* 'starszy pasterz, kerdžius', *viršìnis* 'wierzchni; dodatkowy (dzień)', *viršujė́jis* DP 'zwierzchni' (por. loc.sg. *viršujè* 'na wierzchu', ⇒ *viršùjis* 'wierzchni', *viršū́jis* ts., gw. *viršùjas* ts.), *viršum̃* (zob.), *viršumas* DP 'wierzch', *viršū́nė* (zob.), *viršū́nykas* a. *viršū́ninkas* 'jeden z dwóch wołów idących w zaprzęgu ornym' (*Viršū́nykas prieg vagos, o arimnykas eina vaga* '*Viršūnykas* idzie przy bruździe, zaś *arimnykas* idzie bruzdą'). — Vb. denom. *viršáuti* 'być przełożonym, kierować czym', *vir̃šinti, -inu, -inau* lub *vir̃šyti, -iju, -ijau* 'przewyższać, górować nad kim' (⇒ *vìršninkas* 'najsilniejszy gęsior lub wół'), *pérviršyti* 'przegonić, wygrać, zwyciężyć'. — Cps. *vir̃šgalvis* 'jarmułka' (por. *galvà*), *viršgamtìnis* a. *-gam̃tiškas* 'nadprzyrodzony' (por. *gamtà*), *viršùgalvis* 'czubek głowy, ciemię' (por. *galvà*), *viršùkalnė* 'szczyt góry' (por. *kálnas*), *viršùpečė* (zob. *pẽčius*), *viršùvagis* (zob. *vagà*), *viršùpetė* (zob. *petỹs*), *vir̃švalandžiai* m.pl. 'nadliczbowe godziny pracy' (por. *valandà*). — N.m. *Geléndviršiai, Vir̃šupis, Viršùžiglis*.

viršutìnis, *-ė* 'wierzchni, górny (w przeciwieństwie do spodniego, dolnego)'. SD: *akmuo melnyčios girnų viršutinis* «kamień młyński zwierzchni» (w przeciwieństwie do *apatinis* «spodni»), *pridungalas viršutinis* «welens» ['zwierzchnia suknia nad zbroją', L.], *slinkstis viršutinis* «nadprożek». Dwuznaczne. Albo z *viršuĩtinis* (⇐ *viršuĩ* 'na wierzchu') przez dysymilacyjny zanik *i̯*, albo od zanikłego sb. *viršutis. Por. *paskutìnis, vidutìnis*.

vìrtelis, *-io* 'czwarta część, ćwierć, ćwiartka'. Uchodzi za zapożyczenie z nwn. *Viertel* (zob. GL 148, LEW 1263), ale nie można wykluczyć pol. daw. *wirtel* 'pewna miara na zboże; ćwierć korca, ćwierć, ćwiartka' (SW) jako formy źródłowej. Co do akutu por. np. zapoż. *kìrkė, bértainis*. Zob. też *vérdėlis* i *čvértis*.

vìrti: *išvìrti, išvérda* (war. *išvìra*), *ìšvirė* 1. intr. 'zagotować się, ugotować się, zakipieć; wygotować się' (*Sriubà jaũ ìšvirė. Vanduõ vìsas ìšvirė*), 2. tr. 'ugotować jedzenie, warzyć', *suvìrti* 'przegotować się'. Odpowiednik łot. *vir̂t*, prs. *vḕr̂du* a. *virstu*, prt. *viru* intr. 'gotować się, wrzeć' (caus. *virinât* 'gotować'). Osobno zob. *vérda* i *verd-*. — Akutowany SZ *vìr-C* jest refleksem pie. *u̯r̥H-C. SE pie. *u̯erH- 'być gorącym' (LIV^2 689), por. het. *urāni, warāni* 'pali się' (z dysymilacji w *urāri), scs. *vĭrjǫ*, 3 os. *vĭritŭ* 'wrze, gotuje się', inf. *vĭrěti*, ukr. *vríty*, ros. gw. *vréju, vretь*, czes. *vřu / vru, vřít* 'wrzeć, gotować się', pol. *wrę, wrzeć* 'gotować się; burzyć się; być wzburzonym, podnieconym' (stpol. też 'przechodzić proces trawienia'; z tym por. *vìrškinti*). Zob. BSW 361, REW I, 203, 235, Vaillant, GC III, 385. Villanueva Svensson, *Die Sprache* 49:1, 2010/2011, 8n. twierdzi, że czasownik scs. *vĭrěti* miał kiedyś prs. *voritŭ 'wrze', mianowicie jako kontynuację pie. perfectum; w języku litewskim przed pojawieniem się innowacyjnego prs. *vérda* paradygmat miał brzmieć *vìrti, *vìria, *vìrė. — SZ *vir-V*: prt. *vìrė* 'gotowało (się)', drw. *vìrinti* 'gotować; lutować, spawać', *apvirinu* SD «obwarzam co», *pervirinu* SD «przewarzam, znowu warzę», *privìrinti* 'nagotować (dużo); przylutować, przyspawać', *suvìrinti* 'ugotować; zlutować, zespawać', *suvirinu savimp valgyklų* SD «trawię pokarm», *užvìrinti* 'zagotować'. — Nomina: *nesuvirinamas* SD «niestrawny» (syn. *nepravaržamas*), *núoviros*, żm. *nū́viros* f.pl. 'szumowiny, piana, męty zbierające się na powierzchni płynu podczas gotowania mięsa; wywar', *priẽviralas* gw. 'trzecie płynne danie obiadowe', *pùsviris, -ė* 'na wpół ugotowany', *sùviros* 'szumowiny', *viralaĩ* m.pl. 'warzywa', *vìralas* 'zupa, odwar', SD «ogrodna strawa, iarzyna ogrodna, olus», «warzywo, olera & legumina coctioni idonea» (⇒ *viralìnė*

'spiżarnia'), *virė́jas* 'kucharz', por. łot. *virẽjs* ts. (⇒ *virėjėlis* SD «kuchcik, kuchta, magiriscium, coquulus»), *virẽnė* 'kuchnia' (por. *perẽnė*, *virtẽnė*), *virìkas* 'kucharz', *viryklà* 'kuchnia', *virimas versmių* SD «wytryskanie, wybijanie się wody», *virintùvas* 'czajnik, imbryk' (⇐ *vìrinti*), *virulỹs* 'źródło' (por. sch. *vrȅlo* 'źródło', czes. *vřídlo* 'gorące źródło'). Por. jeszcze *virnóti* 'lekko się gotować', *virsnóti* ts. — SZ *ur-V* (saṃpras.), por. *urulỹs* 'potok, strumień; kłąb - dymu, pary, śniegu' (por. wyżej *virulỹs*), *uruliaĩs* adv. 'kłębami, falami'. — Neoosn. *virt-* (⇐ *vìrtas*): *virtiẽnė* 'gotowana strawa, posiłek', *virtùvas* 'samowar', *virtùvė* (zob.). — WSZ *vyr-*: *vỹris*, *vỹrius* (zob.). — SO *var-*: *súovaros* f.pl. 'szumowiny' ⇐ *suvìrti* 'przegotować się' (por. wyżej *sùviros*), *varùs* (zob.), *várna* (zob.). Por. przymiotnik pgerm. *war-ma- 'ciepły': ags. stwn. *warm*, ang. *warm*, nwn. *warm*; vb. denom. goc. *warmjan* 'grzać, ogrzewać' (Kluge-Seebold 777). — WSO *vor-* < *u̯ār-: *võras* (zob., tam też o scs. *variti*).

°**vìrti**: *pravìrti*, *pravỹra* (*-vįra < *-vi-n-ra, war. *pravìrsta*), *pravìro* 'rozewrzeć się, otworzyć się, np. o drzwiach' (*Dùrys pravìro*. *Dangùs pravìro, dóvanos prabìro*). Formacja inchoatywna z infiksem względnie sufiksem *-sta-* i SZ *vir-* ⇐ *ver-* od *pravérti* 'uchylić (drzwi)', zob. *vérti*. Z innym suf.: łot. *virinât* 'otwierać i zamykać'. — WSZ *vyr-*: *výrauti* 'otwierać i zamykać' (*Nevýrauk durių, ba pirkion šalčio prieis* 'Nie otwieraj drzwi, bo najdzie mrozu do izby'), *vyriúoti* ts. (*Vaikai, nevyriuokite durų, neleiskite trobon šalčio*). Nawiązanie psł. *vir-*: *otŭ-virati, stpol. *otwirać*, pol. *otwierać*. Nomen: *vỹriai* (zob.).

virtùvė 'kuchnia' (m.in. SD) — drw. od *vìrti* 'gotować', z suf. *-tuvė* jako rzadkim wykładnikiem nomen loci, por. np. *augtùvės* ⇐ *áugti*, gw. *gimtùvė* ⇐ *gìmti* (GJL II, § 146).

vir̃vė 2 p.a., *virvė̃* 4 p.a. 1. 'gruby sznur skręcony z włókna, powróz, postronek', 2. 'sznur z pętlą na końcu, stryczek', 3. pl. *vir̃vės* 'sidła'. War. *vir̃vas* 'gruby sznur'. SD: *virvė* «postronek, powroz», *suktinė*, *grįžtinė*, *kanapinė virvė* «lina, rudens ora», *virvė lunkinė* «łyczak, powroz z łyka, tomex & thomex, tomica»; SD[1] *virvė didė ir drūta* «kordela» ['lina okrętowa', SPXVI]. Odpowiedniki bałt.: łot. *vìrve* 'powróz, lina' (war. *vire*), stpr. *wirbe* EV 'powróz, lina, Seyl [Seil]' < *wirwe. Wyraz został utworzony sufiksem *-v-* od SZ *vir-* ⇐ *ver-*, por. *veriù*, *vérti* m.in. 'przewlekać, nizać' (pie. *Hu̯er-). Por. suf. w *lýsvė*, *dirvà*, *kir̃vis*. — W słowiańskim porównywalną formacją jest *vĭrvĭ, -i, por. strus. *vĭrvĭ*, scs. *vrĭvĭ*, *vrŭvĭ* 'σχοινίον, funiculus', ros. *vervь* 'powróz, postronek, sznur' (drw. *verëvka* ts.), czes. *vrv* ts., pol. przest. *obierzwia* 'jeden z dwu powrozów rozciągających dolny i górny brzeg wielkiej sieci rybackiej, zastawianej w poprzek rzeki' (Bańkowski, ESJP II, 340) < *ob-wierzw' f. Por. BSW 362 (pbsł. *u̯ir-u̯-i̯a-, *u̯ir-u̯-i-), LEW 1263, REW I, 185. — Drw. *virvẽlė* 'szpagat', SD «powrozek, sznurek; stryczek» (syn. *vadžios*), ⇒ *virvẽlinis* 'ze sznurków, sznurkowy', sb. *virvẽlinis* 'bicz mocno skręcony z kilku żyłek'; *vir̃vininkas* 1. 'ten, kto skręca powrozy, powroźnik' (SD *virvinykas* ts.), 2. 'kat', *vìrvintas* 'proca' (war. *vìrbintas*, por. *vìrbinti*). Cps. *rùngvirvė* (zob. *rùngas*), *smáugvirvė* (zob. *smáugti*), [zm.mca:*virvãgalis* a. *-galỹs* 'krótki, lichy powróz; kawałek sznura, szpagatu' (por. *gãlas*),] *vir̃vakaklis* c. 'łobuz, hultaj' (dosł. 'ten, co ma stryczek na szyi', por. *kãklas*), *virvãsukis* 'powroźnik' (por. *sùkti*). — N.m. *Virvýčiai* 2x, *Pãvirvýtė* 2x, cps. *Virvagaliaĩ* 2x.

vìržis, *-io* bot. 'wrzos, Calluna vulgaris, Erica'. War. *vir̃žis*, *viržỹs*, *vìržė* (*virgždas* b.z.a.), pl.t. *vìržės*, *vìržiai*, *viržiaĩ*. Wyraz ten różni się dźwięczną spółgłoską *ž* z jednej strony od odpowiednika łot. *vìrsis* < pb. *u̯iršis (war. *virši*, *vìrsãji* m.pl.), z drugiej strony od odpowiednika słowiańskiego, który pokazuje st. *e* w pierwiastku: psł. *versŭ (pbsł. *u̯erš-a-), por. sch. *vrȉjes*, ros. gw. *véres*, gen. *véresa* (liter. *véresk*, z niejasnym *-k*), czes. *vřes*, pol. *wrzos*. BSW 362 rekonstruował pbsł. *u̯iržia-, zaś dla psł. przyjmował war. apofoniczny *versŭ. Transponat ie. *u̯erḱ- / *u̯ṛḱ-. Jedyne comparanda to gr. ἐρείκη f. 'wrzos, Arica arborea' < *u̯ereíkā oraz celtyckie: stir. *froech*, śrwalij. *grug* < *u̯roi̯ko-. Zob. IEW 1155,

GEW I, 551, LEW 1264, Beekes 2010, 452. Nazwa ʻwrzosuʼ może być zapożyczeniem z nieznanego języka nieindoeuropejskiego, por. Machek, *Lingua Posnaniensis* II, 1959, 158n. — Lit. grupa *r-ž* mogła się ustalić na miejscu *r-š* bądź na skutek asymilacji perseweracyjnej, bądź drogą etymologii ludowej, mianowicie skojarzenia nazwy ʻwrzosuʼ z czas. *veržiù, ver̃žti* ʻściskać, krępowaćʼ lub *viržiù, viržė́ti* ʻwcisnąć się, wpić się w ciałoʼ. Również w języku łotewskim pojawia się war. gw. *vìrzis*, pl.t. *vìrži*[2]. Niektórzy cofają różnicę bałtycko-słowiańską do epoki pie. i postulują przyjęcie wariantu *u̯er-ǵ- obok *u̯erḱ-, zob. IEW 1155 (*vìržis* < pie. *u̯r̥ǵʰi̯o-), teraz np. Anikin, RES 6, 284. — Drw. *viržýnas* ʻwrzosowiskoʼ, vb. denom. *viržiáuti* ʻzbierać wrzosyʼ. SD *viržių mėnuo* «wrzesień, september» — kalka z pol. *wrzesień* < *vers-ĭnĭ, drw. od psł. *versŭ, pol. *wrzos*; znacz. etym. ʻokres kwitnienia wrzosuʼ (por. LEW 1264, Boryś 2005, 712). — Zagadkowe są dwie inne nazwy ʻwrzosu, Callunaʼ, zaświadczone w słownikach z XIX w.: *birzdis* b.z.a. (Mielcke) i *brìzdis* (Kurschat), zob. LEW 44, ALEW 152.

vir̃žti I: *suvir̃žti* intr.: *suvir̃žo man kojos nuo apvarčių* ʻczuję ból w nogach od (mocno zaciśniętych) sznurowadełʼ. Allomorf *virž-* stanowi st. zanikowy do *verž-*, por. *ver̃žti* ʻściskać, zaciskaćʼ (LEW 1264). — Drw. *viržė́ti, viržiù, viržė́jau* iter. ʻściskać opasując sznurkami, powrozami (np. o wozie z sianem)ʼ, *įviržė́ti* ʻwpić się, wrazić się w ciało (o sznurze, sznurowadle)ʼ, *nuviržė́ti* ʻodcisnąć coś (werzniętym w ciało sznurem)ʼ, *suviržiu* SD «ściągam co, ściskam»; *viržýti* a. *vir̃žyti, -aũ, -iaũ* iter. ʻściągać, ściskać sznurem, przygniatać pawązemʼ : łot. *atvirzît* ʻodwiązać, uwolnićʼ, refl. ʻoddalić sięʼ (*vir̃zît* ʻporuszać się w pewnym kierunkuʼ, iter. *vir̃zinât* ʻsunąć powoli naprzódʼ), *priviržýti* ʻścisnąć, przycisnąć (siano na wozie pawązem)ʼ, *suviržýti* ʻzwiązać, skrępowaćʼ; *vìržterėti* ʻścisnąć sznuremʼ. — Nomina: *vir̃žė* ʻ(u wozu) postronek zakładany na orczykiʼ, *vir̃žis* ʻpostronekʼ, *viržiamà šatrà* ʻżerdź, drąg do przyciskania siana na wozie, pawązʼ (sb. *viržiamà* ts.), *viržótė* ʻostrew, słup do suszenia sianaʼ, *viržulỹs* ʻpęto, postronek, powrózʼ, *viržùs* ʻpokręcony, nieprosty - np. o drzewieʼ. Cps. *šãtraviržė* ʻdrąg przyciskający siano na wozie, pawązʼ (por. *šatrà*), *šieñviržė* ʻpowróz ściskający siano na wozieʼ (por. *šiẽnas*). — W słowiańskim por. psł. *vĭrz-a-: strus. *vĭrzati* ʻwiązać, krępowaćʼ, ros. *otverzátь* ʻrozwiązywaćʼ, *razverzátь(sja)* ʻrozwierać (się)ʼ, pol. przest. *obierża* ʻsznur, na który nawleka się siećʼ (psł. *ob-vĭrz-i̯a). — SZ saṃpras. *urž-* ⇐ *u̯erž-: *ur̃žti* (zob.).

vir̃žti II: *apvir̃žti, -vir̃žta, -vir̃žo* 1. ʻpokrywać się skorupką, twardnieć z wierzchu (o chlebie, kaszy, kartoflach)ʼ, 2. ʻzatrzymywać się we wzroście, marniećʼ. Niejasne.

vir̃žti III: **atvir̃žti** DP ʻudzielić wsparcia (ubogiemu), użyczyć (mocy), uczynić uczestnikiem czegoʼ, por. *bet ir to, kas mumus liekt..., tiemus kuriuos jisai broliais savais vadina, atviržt nedręsame* DP 291_{42} ʻale i tego, co nam zbywa..., tym ktore on bracią swoją zowie, udzielić nie śmiemyʼ. — *bet nei ižg to, kas mumus liektis, nugrynusiemus nenorime atviržt* DP 512_{41} ʻale ani z tego, co nam zbywa, ubogim nie udzielamyʼ. *o ižg to, kas jam beliektis, totvirž* [*te-atviržia] *arba nudalija noriai reikalingiemus* DP 512_{32} ʻa z tego, co mu zbywa, niechaj rad potrzebnym udzielaʼ. — *Nesa jeig V. Dievas negalėtų kitiemus atviržt galybės atlaidimo nuodėmių* DP $349_{15\text{-}16}$ ʻBo gdyby Pan Bog nie mogł drugim użyczyć mocy odpuszczania grzechowʼ. — *Nes vienatijis sūnus Dievo, norėdamas atviržt Dieviškos savos natūros, priėmė natūrą mūsų žmogystės, idant mus žmonės Dievais padarytų* DP 263_{9} ʻAbowiem jedyny Syn Boży, chcąc nas uczynić uczestnikami Boskiej swej natury, przyjął naturę naszego człowieczeństwa, aby nas ludzie bogami poczyniłʼ. — **pavir̃žti** ʻdawać (jałmużnę)ʼ, DP ʻudzielać, dawać (ubogiemu)ʼ, por. *lauždamas alkanam duonos tavos ir pavirgdamas* [recte *pavirždamas*] *elgetai pagal reikalą jo* DP 5_{20} ʻułamując głodnemu chleba twego, i udzielając ubogiemu wedle potrzeby jegoʼ. Morfem *virž-* wygląda jak st. zanikowy do *verž-* (pie. *u̯erǵʰ-), zob. *ver̃žti, ur̃žti* oraz *pavìržis*. Nawiązanie łot. *vir̃zît* ʻ(in einer

bestimmten Richtung) bewegen, rücken, richten', *atvirzît* 'losbinden, lösen; her-, wegrücken, entfernen, divergieren', por. ME IV, 620, ME I, 211, LEW 558 (s.v. *pavìržis*) i 1264, Skardžius, RR 4, 378.

vìs adv. 'wciąż, ciągle, nadal, coraz', *vìs dė̃lto* 'a jednak', *vìs tíek* 'wszystko jedno', *vìs víen(a)* ts. (kalka z pol.?). Z apokopowania *vìsa,* formy rodzaju nijakiego do *vìsas, -à* 'wszystek' (por. *Ne vìsa áuksas, kas áuksu žìba* 'Nie wszystko złoto, co się świeci jak złoto'). — Połączenie *vìsa kas*, dosł. 'coś wszystkiego' (zob. *vìs*), uległo synkopie i uniwerbizacji, wydając rzeczownik *vìskas, -o* 'wszystko' (*Viską matyk, bet ne viską sakyk* 'Patrz na wszystko, ale nie mów wszystkiego'). Por. GJL III, § 339, Mańczak 1977, 95.

visadà adv. 'zawsze' — drw. od *vìsas* z formantem *-da* jak w przysłówkach *kadà, tadà* (por. *kitadà* ⇐ *kìtas*). Do tego war. skrócone: *vìsad, visàd* (por. Mańczak 1977, 163, który cytuje ang. *always* i nwn. *immer* jako paralele na nieregularny rozwój fonetyczny). Por. *gañ, kàd*. — Są też warianty z rozszerzoną osnową *visad-*, por. stlit. i/lub gw. *visadaĩ, visadaĩs, visadõs*. Odosobnione i niejasne jest *visadangu* (Margarita Theologica); *visadan*° przypomina *kadan*° w *kadángi* (†kadangu nie jest jednak poświadczone). — Drw. *visadingas* SD[1] «vstawiczny, perpes, perpetuus...», *visadinis* SD «vstawiczny, assiduus, iugis, perpetuus», *visadystė* SD[1] «vstawiczność, sedulitas».

vìsas, *-à* 'wszystek, cały, zupełny, wszelaki' (por. łot. *viss*, stpr. *wissan* ts.), pl. *visì* m. 'wszyscy', *vìsos* f. 'wszystkie'. Spokrewnione ze scs. *vĭsĭ* 'πᾶς, ὅλος', f. *vsja*, n. *vse*, ros. *весь, vsja, vsë* obok stczes. *veš, všě, vše,* stpol. *wszy* (zam. *wiesz), *wsza, wsze* (gen.pl. *wszech* 'wszystkich'). Wsch.- i płd.-słow. forma *vĭsĭ* powstała z psł. *vĭxŭ na skutek trzeciej palatalizacji (*ĭx > ĭs' przez asymilację perseweracyjną). Z kolei *vĭxŭ pochodzi z pbsł. *u̯is-a- przez zmianę *is-V w *ĭx-V; zach.-słow. *vĭšĭ. Dalszy wywód niepewny. EWAIA II, 563 podtrzymuje zbliżenie z piir. osnową *u̯i-ḱo- jak w stpers. *visa-* 'wszystek' i śrind. *vissa-* ts. Nowszego pochodzenia jest wed. *víśva-* i aw. *vispa-* 'wszystek' < piir. *u̯iśu̯a-, z zakończeniem *-u̯a* uogólnionym z synonimu *sárva-* 'wszystek'. — Drw. *visái* adv. 'całkiem, zupełnie' (*visái kàs kìta* 'zupełnie co innego'), *visaĩp* adv. 'rozmaicie, różnie' (*visaĩp bū̃na* 'różnie bywa'), 'na różne sposoby' (formacja analogiczna do *kaĩp*, *taĩp*), *visatà* 'wszechświat, kosmos', *visatimė* (zob.), *vìsetas* 'ogół (np. ludzi), całość; wszechświat' (neol.), *visýbė* 'całość', *visìntelis* 'wszyściutki' (neosuf. *-intelis*, por. *naujiñtelis*), *vìsiškas* 'całkowity', SD[1] «doskonały; powszechny», ⇒ *vìsiškai* adv. 'całkowicie, całkiem, zupełnie' (war. *vìškai*), ⇒ *visiškystė* SD[1] 1. «doskonałość, perfectio, integritas» (syn. *pilnybė, tobulumas*), 2. «rzeczpospolita, res publica» (syn. *bindrystė, visatinė*), *visìtelis* 'wszyściutki', pl. *visìteli, -ės* 'wszyscy, wszyscy co do jednego' (⇒ *visiteláitis* 'caluteńki, np. dzień'), *visóks* (zob.), *visumà* 'całość, całokształt', *visúomenė* 'społeczeństwo, ogół społeczeństwa' (por. *didúomenė*), ⇒ *visuomenìnis* 'społeczny, zbiorowy'; *visuomèt* adv. 'zawsze', *visúotinis* 'powszechny, ogólny, uniwersalny, walny (o zebraniu)', przest. też 'zupełny', *visur̃* adv. 'wszędzie' — formacja analogiczna do *kur̃* 'gdzie' (⇒ *visur-eĩgis automobìlis* 'samochód terenowy', dosł. 'wszędzie iść mogący'). Zrosty: *išvìs* adv. 'w ogóle, zupełnie', *sùvis* < *sù visu* adv. 'zupełnie, całkowicie, całkiem', *suvìs* < *su visù* ts. (w gwarze twereckiej ściągnięcie prowadzi do *sū́su*, zob. GJL I, § 172, Mańczak 1977, 187), *užvìs* adv. 'najbardziej, nade wszystko, zwłaszcza', *vìsądien* a. *visądiẽn* adv. 'przez cały dzień' < *vìsą diẽną* (acc. temporis). Cps. *vičvìsas* a. *vitvìsas* 'cały, caluteńki, zupełny' (oboczność *vič-* / *vit-* powraca w *vičvíenas*, *vitvíenas*), *visagãlis* (zob. *galė́ti*), *visapùsis* 'wszechogarniający; bezstronny, obiektywny' (por. *pùsė*), ⇒ *visapùsiškas* 'wszechstronny'; *visažìnis* (zob. *žinóti*), *vìsraktis* 'wytrych' (por. *rãktas*), *vìsžalis* 'wiecznie zielony' (por. *žãlias*).

visatimė stlit. 1. 'powszechność' ['bycie powszechnym, odnoszenie się do ogółu, ogólność', SPXVI], np. *Liežuvis toksai yra ugnis ir visatimė neteisybės. Ne vienam liežuvis*

piktas nepralaidžia, unt visų užpuola SP II, 77_2 ʽJęzyk jest ogień i powszechność nieprawości, żadnemu język zły nie przepuści, na wszytkich napada', 2. ʽpospólstwo', np. *Durna visatimė tami klausė jų, ir taip kaip Viresnieji geidė, padarė* SP I, 127_1 ʽGłupie pospólstwo w tem słuchało ich, i tak jako przełożeni żądali, uczyniło'. *ne tiktai didžiūnuose, bet ir visatimėj* SP I, 55_{28} ʽnie tylko w wielmożnych Panach, ale i w pospolitym gminie'. Formacja *visatimė* (LKŽ akcentuje *vìsatimė*) przedstawia sobą abstractum na *-im-*, utworzone od zaginionego rzeczownika *visatis ʽwszystkość, ogół ludzi' = *vis-atis* ⇐ *vìsas* ʽwszystek'. Budowa jak *pìlnatis* ʽpełnia' ⇐ *pìlnas*; *vienatìs* ʽsamotność' ⇐ *víenas*, por. GJL II, § 278). Brak *visatimė* w ŽD, LEW 1264 i u Ambrazasa 2000. Dokładnej paraleli dla sekwencji sufiksów *-at- -im-* nie widać. Por. przynajmniej *storimà* ⇐ *stóras*; *šiltìmas* ⇐ *šil̃tas*. — Drw. *visatimis* DP ʽpowszechny [ʽdotyczący wszystkich, zwrócony do ogółu'], powszechność, pospolstwo' (por. *visotimis* SD). — Obok *visatimė* jest wariant z niejasną samogłoską *o* w części sufiksalnej (analogia do *visóks*?): *visotimė* DP ʽpowszechność' (hapaks), por. *Ant galo Jokūbas Š. kuris regėjos esąs stiebu Bažnyčios, paliovė ant vieno miesto Hierusalem, pastodamas Petrui visotimę* DP 611_{39} ʽNa koniec Jakub S. ktory się zdał być filarem Kościoła, przestał na samym mieście Hieruzalem, ustępując Piotrowi powszechności'. — SD *visotimė* 1. «pospolita rzecz wszytkiem, commune, publicum omnium est», 2. «pospolitość, communitas, vniuersitas, vnum corpus», 3. «pospolstwo, gmin, populus, vulgus, plebs», 4. «powszechność, vniuersitas, genus», 5. «rzeczpospolita, respublica, politia», *parinkt kieno turtį iždan visotimės* «konfißkować kogo, zabrać do skarbu, abo na pana», *parinkimas turtės nuog visotimės* «konfißkowane rzeczy, grabież», *valdžia visotimės* «polityka dobra, zła». — Drw. *visotiminis* SD «gminowy, z gminu, z pospolstwa, popularis, plebeius» (syn. *iž visotimės kas*), *visatimis* DP ʽpowszechny, powszechność, pospolstwo', *visotimis* SD «gminowy, z gminu, z pospólstwa; pospolity; walny, powszechny» (por. *visatimis* DP), *visotimis žmogus* SD «pospolity człowiek, plebeius...». — Z innym suf.: *visotinė*: SD[1] <wisatine> «rzeczpospolita, res publica» (syn. *bindrystė*, *visiškystė*).

viskḗti, *viskù* (war. *viskiù*), *viskḗjau* ʽruszać się, poruszać się, drżeć; połyskiwać (np. o powierzchni jeziora)'. War. *vizgḗti*. Niejasne. LEW 1264n. nieprzekonująco łączył z *viksḗti* (zob.) oraz z pwk. *veik-* / *vik-* jak w *véikus*, *vikrùs*. — Caus. *vìskinti* ʽwprawiać w ruch, poruszać' (*Šuo uodegą vìskina* ʽPies merda ogonem'), refl. *vìskintis* ʽruszać się', *įvìskinti* ʽporuszyć', DP ʽwzruszyć', *paviskint* SD «obruchać co» (syn. *paklibint*), *paviskinu* SD[1] «poruszam», SD: «poruszam czego» (syn. *pakrutinu*), *viskinu* SD[1] «rucham», SD «rucham ząb, koł», refl. *pasiviskinti* DP ʽzachwiać się; wzruszyć się', *viskinuosi* SD[1] «rucham się». Nomina: *neviskinamas* «nieruchomy, immobilis» (syn. *nekrutinamas*), *paviskinamas* «ruchomy, mobilis, agitabilis», *paviskinami* m.pl. SD «ruchome rzeczy w maiętności, zdobyczy, etc.» [ʽdobro ruchome, ruchomości'].

výskupas ʽbiskup'. SD *vyskupas gudų* «władyka, episcopus Græcus». Zmienione z *býskupas*, co zapożyczono z błr. *bískup*, *-a* ⇐ pol. *biskup* (SLA 238, ZS 63). Odpowiednik stpr. *biskops*, dat.pl. *bīskopins* ⇐ pol. *biskup* (Trautmann 1910, 312), n.m. *Byskopniken*, *Biskopenik* (AON 21). Łot. *bīskaps* ⇐ śrdn. *bischop* (Jordan 55). — Z pol. *arcybiskup* pochodzi *arcivýskupas* ʽarcybiskup'. War. *arkivýskupas* nawiązuje w swym I członie do łac. *archi-episcopus*. Swobodna wymiana spółgłosek wargowych *v*/*b* jest osobliwością litewską, zob. uwagę s.v. *ankstývas*.

visóks, *-ia* ʽwszelaki, rozmaity, różnoraki' — formacja z suf. *-āk-* od *vìsas* ʽwszystek' (zob. s.v.). War. przest. *visókias*, *-ia* (1 p.a.), gw. *visokiàs*, *-ià* (3 p.a.), *visókis*, *-ia* (1 p.a.), *visõkis*, *-ià* (2 p.a.), *visõks*, *-ià* (4 p.a.). Odpowiednik słowotwórczy w scs. strus. *vĭsakŭ* ʽπᾶς, παντοδαπός', sch. *svàk*, słń. *vsâk* < psł. *vĭs-akŭ. Zach.-słow. *vĭxakŭ daje stpol. *wszaki* ʽwszelaki, każdy', czes. przest. *všaký* (por. ros. *vsjákij*, ukr. *usjákyj* z wariantu psł. *vĭsěkŭ).

— Drw. <wisakibe> SD[1] «rozmaitość, varietas» (syn. *tūlybė*), *visokeriópas* ʽwszelaki, różnoraki’ (*visokeriópi darbaĩ* ʽwszelkie prace’, *visokeriópos negeróvės* ʽrozmaite niedostatki’) — z neosuf. *-eriopas* jak w *daugeriópas* (zob.).

vìsti, *vystù* (*vįstu < *vins-stu, por. war. *vinsù*), *visaũ* ʽmnożyć się, płodzić się’, zwykle z prvb.: *išvìsti* ʽwyrodzić się’, *privìsti* ʽrozplenić się, namnożyć się’. Formacja inchoatywna z suf. *-sta-* i SZ *vis-* ⇐ *veis-*, por. *veĩstis* ʽmnożyć się, płodzić się, plenić się’. — Drw. *nuvisinti* DP caus. ʽrozmnożyć’. Nomina: *ìšvisa* c. ʽniepłodna kobieta, niepłodna samica zwierząt’, *išvìsėlis* ʽwyrodek’, *vislì* 1. ʽpłodna (o kobiecie, o samicy)’, 2. ʽzdolna do rodzenia licznego potomstwa’ (*Pelės labai vìslios* ʽMyszy są bardzo płodne’), *vislùs* ʽdający obfity plon, plenny, urodzajny’ (*Avietės labai vìslios*). — WSZ *vys-* albo neopwk. *vys-* (⇐ *vystù*): *nẽvysius* ʽzbyt powolne rośnięcie (o prosięciu)’, *vỹsius* przest. 1. ʽowoc’ (war. do *vaĩsius*), 2. ʽzarodek, embrion’ (*Tegu mergos vỹsius auga, saugok ir popink* JUŠK), 3. ʽród’ (*Nuo Medūnų vỹsiaus jis paeina* ʽOn pochodzi z rodu *Medūnai*’).

výsti I: *išvýsti*, *išvýstu* (*išvįstu < *vind-stu), *išvýdau* ʽujrzeć, zobaczyć’, SD: *išvyst kų* «uyrzeć co, kogo, aspicio, conspicio», *ižvystu* «obaczam co, aduerto, animaduerto, obseruo, conspicio, conspicor»; w DP także ʽupatrzyć, przejrzeć, obaczyć, obaczywać’. Akut uwarunkowany sufiksem *-sta-* został uogólniony na cały pdg. Pierwotny pdg.: *vindù, *vidaũ, *vìsti. Por. temat infigowany w aw. *vīnastī* ʽznajduje, odkrywa, dostaje’, sti. *vindánti* ʽznajdują’, ⇐ pie. *u̯ei̯d- / *u̯id- ʽujrzeć, zobaczyć’, por. gr. εἶδον ʽzobaczyłem’, łac. *vīdī* ʽwidziałem’, SZ wed. *ávidat* ʽznalazł’, SO wed. *véda* ʽwie’, *vidúr* ʽwiedzą’, scs. *vědě* ʽwiem’ (LIV[2] 665). — Alternanty apofoniczne *veid-*: *véidas*, *vyd-*: *pavydė́ti* (zob. s.v.). — Pochodząca z denazalizacji *į* samogłoska pierwiastkowa *y* ukazuje się również w takich czasownikach, jak *klýstu* (*klýsti*), *dýgstu* (*dýgti*), nieakutowane: *krypstù* (*krỹpti*), *vykstù* (*vỹkti*). — Od neopwk. *vys-* (⇐ *výsti*) urobiono innowacyjną postać SO *vais-*[603], por. *pasiváistyti* ʽukazywać się we śnie (o zjawie, zmorze)’ — przez degeminację z *vais-sty- (zob. też *vaĩstas*). Z insercją *k* dołącza tu łot. *vaikstît* ʽrobić miny, grymasy, wykrzywiać twarz’ (por. *bakstýtis* ob. *bastýtis*). Nomina: *vaislỹs* ʽlatarnia, świecznik’ (por. *baslỹs* ⇐ *bes-*, *bèsti*), *váiskus* (zob.).

výsti II, *výsta*, *výto* ʽwiędnąć’, *apvýsti* ʽobeschnąć, nieco zwiędnąć’, *pavystu* SD «więdnę», *suvýsti* ʽzwiędnąć, wyschnąć’. Drw. *pavýtmedis* ʽuschłe, ale prosto stojące drzewo’ (por. *mẽdis*). Odpowiednik łot. *vĩst*, *vĩstu*, *vĩtu* ts., *pavĩst* ʽzwiędnąć’. Wbrew wcześniejszym analizom (zob. LEW 1265) należy ten czasownik oznaczyć raczej jako denominativum, mianowicie *výt-sta (*vys.sta), znacz. etym. ʽstaje się zwiędły’. Osnowę dało mu adi. vb. *výtas ʽzwiędły’ < pie. *u̯iH-tó- ⇐ *u̯ei̯H- (LIV[2] 665). Por. łac. *viēscō*, *-ere* ʽwiędnąć’, uważane za drw. od tematu *u̯iē- < *u̯iH-eh$_1$-; *uiētus* ʽzgięty, zmięty, skurczony, zwiędły’. — LKŽ notuje causativum na *-dinti*: *výdinti* ʽdać zwiędnąć, doprowadzić do zwiędnięcia (kartofle przed ich sadzeniem)’ (*Bulbas, prieš sodinant, výdinau, sako, greičiau sudygsta*), *nuvýdinti* ʽususzyć’ (*Kap tu nuvydinai žaliąją rūtelę, kap tu nubliedinai skaistųjį veidelį*). Tkwi w nim ten sam pierwiastek *vy-* ʽwiędnąć’ < *u̯iH-, jaki wyżej założono dla adi. vb. *výtas. Jako paralela nasuwa się °*výdinti* a. °*výdyti* ʽwypędzić’ ⇐ *výti* ʽgnać’. — N.B. Można się zastanawiać, czy nie istniało kiedyś prs. na *-d-*, *výda ʽwiędnie’, od którego można było urobić formację kauzatywną z suf. *-inti* lub *-yti*. Por. stosunek form *lýdyti* ⇐ *lýti*. — Od adi. vb. *výtas pochodzi z jednej strony durativum stanu: *vytė́ti*, *výti*, *-ė́jo*, z drugiej strony causativum: *výtyti*, *-ija*, *-ijo* ʽpowodować więdnięcie, suszyć’ (war. *výtinti*), stlit. prs. na *-i̯a-*: *pavýčia* DP ʽususza’. Formacja *výtyti* tak się ma do *výtas jak 1° *týtyti* ʽurągać’ do *týtas, 2° *vė́tyti* do *vė́tas, 3° *statýti* do *stãtas*. Por. łot. *vĩtinât* ʽpowodować więdnięcie,

---

603 Co do stopnia *o* w neopierwiastku por. *mais-* od *mis-* (s.v. *mìsti*), *švais-* od *švis-* (s.v. *švìsti*).

usychanie’. — Innowacyjny SO *vait-* ⇐ *vyt-*: *vaitìnti* (zob.).

výstyti, *výstau, výsčiau* ʽspowijać, owijać w pieluchy’, *suvýstyti*: *suvysčiu vaikų* SD «powijam dziecię», refl. *įsivýstyti* ʽzwinąć sobie, zawinąć się; wetrzeć się; wkraść się, wścibić się’. Odpowiednik łot. *vîstît, -u, -ĩju* ʽzwiązywać, zawijać’, war. z insercją *k*: *vîkstît*. Frequentativum na *-sty-* od SZ *vy-C*, zob. *vejù, výti*. Paralele: *dė́styti* ⇐ *dė́ti*; *dúostyti* ⇐ *dúoti*; *máustyti* ⇐ *máuti*. — Neoosn. *vysty-*: *výstyklas* ʽpowijak, pielucha’ : łot. *vîstîkls* ʽwiązka, pęk’, SD *vystyklai* m.pl. «pielucha, pieluszka», *výstymas* ʽspowijanie’, *išsivýstymas* ʽrozwinięcie się, rozwój czego’, *suvystymas* SD «powicie».

vìškai adv. gw. ʽcałkowicie, całkiem, zupełnie’ — powstało drogą synkopowania samogłoski sufiksalnej w formie *vìsiškai* (zob. *vìsas*), następnie przez asymilację *vis-škai > *viš-škai i degeminację. Podobny rozwój w wyrazie *dìčkas* < *ditškas < *dìdiškas.

vìškos, *-ų* 2 p.a. f.pl. stlit., gw. 1. ʽganek’, *stulpus aplinkui turinčios viškos* SD «filary w koło maiący ganek, peristylium», 2. ʽmały taras na piętrze’, *viškos bažnyčioj* SD «kor abo chor, mieysce w kościele dla śpiewakow, odeum», 3. gw. ʽgórka w spichrzu, stodole; przestrzeń nad powałą, strych’. Zapoż. z błr. *výški, -šak* f.pl., por. ros. *výški, -šek* ʽpiętro w domu’. Zob. SLA 238, Borowska 359, LEW 1266, ESBM 2, 291 n. War. *vìškai* m.pl. — Zastępstwo błr. *y* przez samogłoskę lit. *i* (a nie dyftong *ui*, jak zwykle) może stać w związku z pozycją *y* spółgłosce wargowej. Paralele: *bìstras* ⇐ błr. *býstry*; *mislìs* ⇐ błr. *myslь*; *vìkadas* ⇐ błr. *výxad*. Por. Būga, RR I, 348, który mówił o samogłosce błr. «*ы* srednego rjada», zastępowanej przez lit. *i*. — Młodszymi pożyczkami są w tym polu znaczeniowym *gángos* i *gõnkas*. Zob. też *vir̃kos* ir *žãlabas*.

vyšnià, gen.sg. *vỹšnios* 2 p.a. ʽwiśnia, Cerasus’ — zapoż. z błr. *víšnja, -i* (SLA 238, ZS 63, LEW 1266). War. *výšnia, vỹšnė, vyšnẽ, výšnė*, z insercją *k*: *vykšnià* (por. *makšnà, kaniũkšnė*). Osobno zob. *viẽšnė*. — Stpr. *wisnaytos* EV ʽKirsen [Kirschen]’] — zapoż. z pol. *wisznie* (Brückner 1898, 503, Trautmann 1910, 463). — Drw. *vyšnýnas* ʽwiśniowy sad’, *vyšnìnė* ʽnalewka na wiśniach, wiśniówka’. Vb. denom. *vyšniáuti* ʽzrywać wiśnie’. Por. zapoż. *grūšà, slyvà*.

vištà 2 p.a. ʽkura, kokosz’. SD: *dėsti višta* «niesie się kokosz», *karkia višta* «krekorze kokosz», *kvaksi višta* «koka kokosz; kwoka kokosz», *sėdi višta, peri* «nasiada kokosz»; *višta nešunti* «kokosz nieśna», *višta perẽkšlė* «kokosz nasiadła» [ʽwysiadująca jaja’]. Odpowiednik łot. *vista* ʽkura’. Bez etymologii, zob. LEW 1266. ME IV, 626 suponował związek ze sti. *viśáti* ʽwchodzi, osiada gdzie’, *viś* f. ʽosiedlenie się’ (pie. *u̯ei̯ḱ- / *u̯iḱ-), mianowicie przy założeniu znacz. etym. ʽptactwo domowe; to, co wchodzi do domu’. — Drw. *viščiū́tė* ʽkurka’, *vištelė* SD «kokoszka», *vištẽlis* ʽkurczę’, SD «kurczę, kurczątko», *vištinyčia* SD «kociec kokoszy; kurnik, szopa abo sadz szeroki na kury», *vištýtis* ʽkurczę’ (n.jez. *Vištýtis*, ⇒ n.m. *Vištýtis*). — Cps. *vìštagaidas* ʽpianie kogutów o świtaniu’, *vìštagaidis* a. *vìštgaidis* 1. ʽkapłon, kura o cechach koguta, kura nie znosząca jaj i piejąca jak kogut’ (por. *gaidỹs* oraz typ *jáutkarvė*), 2. ʽmężczyzna, któremu nie rośnie broda; zniewieściały mężczyzna’, *vìštagūžtė* (zob. *gū̃žti*), *vištakis* ʽkuroślep, kurza ślepota’ (por. *akìs*), *vištakõjė* bot. 1. ʽarcydzięgiel litwor, Archangelica officinalis’, 2. bot. ʽsiedmiopalecznik błotny, Comarum palustre’, 3. bot. ʽdzięgiel leśny, Angelica silvestris’, 4. bot. ʽjaskier rozłogowy, Ranunculus repens’, 5. bot. ʽchwastnica jednostronna, kurze proso, Panicum Crus galli’ (por. *kója*), *vištakõjis* bot. ʽpodagrycznik pospolity, Aegopodium podagraria’ (por. *kója*), *vìštalaktis* (zob. *laktà*), *vìštapinigiai* m.pl. ʽpieniądze ze sprzedaży kur, jaj, sera, masła’ (por. *pinigaĩ*), *vìštašūdis* 1. ʽkurze łajno’, 2. c. ʽnicpoń’, war. *vìšt.šūdis, vìš.šūdis* (por. *šū́das*), *vìštatupis* ʽpora, kiedy kury zasiadają do spania, pora pod wieczór’, war. *vìštupis* < *višt.tupis (por. *tupė́ti*), *vìštaveizdis* ʽten, co maca kury’ (por. *veizdė́ti*), *vìštkiaušis* 1. ʽkurze

jajo', 2. c. ʽniedołęga, niedojda' (por. *kiáušas*), *vištosrýt* (zob.), *vìštvanagis* ʽjastrząb' (dosł. ʽjastrząb porywający kury', por. stpr. *gerto*-[*w*]*anax* s.v. *vãnagas*), *vìštvagis* ʽkradnący kury; drobny złodziej' (por. *vagìs*). — N.m. *Vìštinė*, *Vìštiškiai*, *Vìštagerklis*.

vištosrýt adv. gw. ʽza pięć dni' — przysłówek wymieniony przez Otrębskiego 1934, 421 wraz z dwoma podobnymi: *kakorýt* ʽpopojutrze' i *gaidžiorýt* ʽpopopojutrze' [za cztery dni]. Złożenie z I członem *vištà* ʽkura' w formie gen.sg. i II członem *rýt(as)* ʽjutro'. Motyw onomazjologiczny pozostaje niejasny.

vyt-, neoosnowa wyodrębniona z formy *výtas* ʽzwinięty', ptc. prt. pass. do *výti* II (zob. s.v.). Drw. *pavýtkas* (zob.), *vytórė* a. *vytõrė* bot. ʽpowój, Convolvulus arvensis' (syn. *vijõklis*), *výtulas* ʽlina zwinięta w krąg; zwój drutu, papieru, zwitek słomy, kory; spirala' (war. *vytū́las*), *vytulas* SD «kręgi powrozow, zwiiania, koła» (⇒ *vytulėlis* SD «motek nici, stron»), *vỹturas* ʽbandaż', *vytùvai* m.pl. ʽmotowidło' (SD «kołowrotek do nici, wijadło, motowidło»). Vb. denom. *vytóti*, *-ju*, *-jau* ʽzwijać, zawijać'. Paralele s.v. *būt-*, *imt-*, *vėt-*.

výti I, prs. *vejù* (war. *vijù*, *vynù*[604]), prt. *vijaũ* 1. ʽzmuszać do biegu, pędzić, gnać (bydło, konie, świnie)', 2. ʽwypędzać z jakiegoś miejsca, wyrzucać', 3. ʽpędzić, gnać do roboty', 4. ʽgonić, podążać za kim, usiłując go dopędzić, złapać, ścigać'. Cps. *atvýti* ʽprzypędzić', *davýti* ʽdogonić', *įvýti* ʽwpędzić, wegnać, zagnać gdzie', *išvyti* ʽwygnać, wypędzić, wywieźć (na Sybir); wyrzucić (z pracy, ze szkoły)', *nuvýti* ʽodpędzić, przepędzić', *pavýti* ʽdogonić, dopędzić', *paveju kų* SD «dościgam, dobiegam, doganiam» (SD[1] *paviju* ts.), *parvýti* ʽprzypędzić, przygonić', *pravýti* DP ʽrospędzić, zwyciężyć', *suvýti* ʽspędzić w jedno miejsce', *užvýti* ʽzapędzić, napędzić; namotać (nici)'. Refl. *výtis* ʽgonić kogo, co' (*Kiškis išbėgo, anas vijõs vijõs ir nedavijo*), *prisivýti* ʽdogonić, doścignąć' (*Visi laimę vẽjas, ne visi prisiveja* ʽWszyscy dążą do szczęścia, nie wszyscy je osiągają'). Formacja *vejù* jest kontynuantem prs. tematycznego *u̯ei̯-e/o-, utworzonego od pwk. pb. *u̯ēi̯-C / *u̯ī-C jako refleksu pie. *u̯ei̯h$_1$- / *u̯ih$_1$- ʽdążyć do czego, spieszyć się, pędzić' (LIV[2] 668), por. wed. *véti* ʽstara się, dąży do czego, ściga', 3 pl. *viyánti*, aw. *vaēiti* ʽściga, prześladuje', gr. ἵεμαι ʽspieszyć się, pędzić; pożądać, pragnąć', ἵημι ʽuwolnić, puścić; rzucać, ciskać, miotać; wysyłać, posyłać'. — Neopwk. *vej-* (⇐ *vejù*): *vejóti* ʽgonić, pędzać' (por. typ *šlejóti*, *srebóti*), nomen: *vejà* II (zob.). — WSE *vėj-*: *ãtvėjas* gw. ʽprzypadek, wypadek' (syn. *ãtvejis*), 2. ʽprzerwa', *be ãtvėjo* ʽbez przerwy', n.rz. *Vė́jupis* (ob. *Vejà*, zob. *vejà* II). — SZ ukazuje się w dwóch allomorfach: 1. antekonsonantycznym *vy-C*: por. inf. *výti* < pie. *u̯ih$_1$-C, 2. antewokalicznym *vij-V*: por. prt. *vi.jaũ*, gdzie segment *j* w pozycji po *i* jest wypełniaczem tzw. hiatu laryngalnego, por. *u̯i.V < pie. *u̯ih$_1$-V. Zob. Smoczyński 2003a, 43n. — Formacje pochodne od SZ *vy-C*: *išvýdinti* ʽwygnać, wypędzić', *nuvýdyti* ʽwygnać', *pavýmu* a. *pavýmui* adv. ʽjeden za drugim, po kolei; z tyłu', *davydinė́ti* gw. ʽdopędzić, dogonić'. Nomina: *vỹtis* (zob.), *vytìs* (zob.). Por. łac. *invītus* ʽniechętny, wbrew woli' < pie. *n̥-u̯ih$_1$-to- (de Vaan 2008, 307). Cps. *sukavỹlas* ʽzawiasa drzwiowa' (war. do *sukaviẽlas*), *vilkvýtė* ʽokres rui u wilków' (*Advente vilkvýtė, kada vilkai vẽjas kits kitą*). — Formacje pochodne od SZ *vij-V*: *vijaũ* (prt.), drw. *vìjikas* ʽten, kto kogoś ściga' (*Bėga bėgikas, veja vijìkas*). Por. łac. *via* ʽdroga' < *u̯ii̯ā- < pie. *u̯ih$_1$-eh$_2$- (por. de Vaan 2008, 673). — WSZ-V *vyj-*: *pavyjė́ti* ʽpognać nieco, przegnać nieco, np. kury z ogrodu warzywnego; lubić gonitwę' < pbsł. *u̯īi̯-ē- (por. *palyjė́ti* ⇐ *lìjo*). — SO *vaj-V*: *vajóti* I (zob., tam też nomina z *vaj-* / *vai-*). — SO *vai-C*: *vainà* (zob.).

výti II, prs. *vejù* (war. *vijù*, *vynù*), prt. *vijaũ* 1. ʽwić, zwijać (nici w kłębek), nawijać

[604] Prs. *vij-ù* zostało dotworzone do formy prt. *vij(aũ)*, której *vij-V* było zwykłym alternantem *vy-C*. Z uwagi na brak śladów po prs. infig. *vỹja < *vi-n-ja (por. *gỹja*, *lỹja*, *rỹja* do *gýti*, *lýti*, *rýti*) forma *vynù*, 3 os. *vỹna* musi być objaśniona inaczej, niżeli seria *gỹna*, *lỹna*, *rỹna* (zob. s.v. *gýti*). Nasuwa się tłumaczenie przez analogię, por. proporcję *rýti* : *rỹna* = *výti* : *x* (*x* = *vỹna*).

(nici na cewkę)', 2. 'skręcać włókna (na powróz, sznur, pęta, lejce, bicz)', 3. 'plotąc, przeplatając, wiążąc formować coś, nadawać czemuś kształt, w szczególności: wić wianki, splatać włosy w warkocz, wić gniazdo (o ptaku), snuć pajęczynę (o pająku)'. Cps. *apiviju* SD^1 «gacę», SD «obwijam co czym» (syn. *apvynioju*), *atvýti* 'rozwinąć (sznur)', *nuvýti* 'wijąc zrobić, uwić', *suvýti* 'zwinąć, skręcić', *suviju* SD «zwiiam sznurek, nici» (syn. *susuku*), *užvýti* 'namotać (nici)'. Odpowiednik łot. *vît*, prs. *viju* a. *vinu*, prt. *viju* a. *vīnu* 'zwijać, splatać'. Łot. prs. *viju* ma paralelę we wsch.-lit. *vijù* 'wiję (gniazdo); skręcam włókna (na powrozy)'. Formacja *vejù* jest refleksem prs. tematycznego pb. *u̯ei̯-e/o-, z innowacyjnym st. pełnym pb. *u̯ei̯-V, pozostającym w alternacji ze SZ *u̯ī-C (*výti*). Por. stosunek *vejù* : *vijaũ* s.v. *výti* I (pwk. *u̯ei̯h$_1$-). Odziedziczony st. pełny miał postać *u̯i̯ē-C, ponieważ był refleksem pie. *u̯i̯eh$_1$- 'wić, zwijać, splatać' (por. LIV^2 695). Por. wed. *vyáyati* 'zawija, okrywa', zam. *viy-áya-ti < pie. *u̯ih$_1$-éi̯e- (SZ *vītá-* 'owinięty, zwinięty'), łac. *vieō*, *viēre* 'wić, giąć', *vietus* 'zgięty, zmięty, skurczony, zwiędły'. — Pewne poszlaki wskazują na obecność prs. infig. *u̯i-n-h$_1$-é-. Por. prs. łot. *vinu*, jak również drw. lit. *vynióti*. — Neopwk. *vej-* (⇐ *vejù*): *vejà* 'motowidło' (zob. s.v.). — Nowy SE-C *vie-*: *vielà* (zob.). — SZ ukazuje się w dwóch allomorfach, por. 1. antekonsonantyczny *vy-*: inf. *výti* < pie. *u̯ih$_1$-C, 2. antewokaliczny *vij-*: prt. *vi.jaũ*, gdzie segment *j* w pozycji po *i* jest wypełniaczem tzw. hiatu lrg., < *u̯i.V z pie. *u̯ih$_1$-V. Zob. Smoczyński 2003a, 43n. — W słowiańskim por. psł. *viti, *vĭjǫ, ros. *vitь*, *vьju* 'kręcić, wić, pleść, splatać', scs. *poviti* 'uwić', *sŭviti* 'zwinąć, skręcić', pol. *spowić* 'owinąć, zakryć czymś dokładnie', *zwinąć* (np. wełnę w kłębek). Tu prawdopodobnie też scs. *povinǫti* 'podporządkować sobie, unterwerfen'. Nomina: scs. *vŭzvitije* n. 'zdobycz, zysk', słń. *svílo* n. 'nić' (do *zvíti*), psł. *vi-dlo w cps. pol. *motowidło* 'przyrząd do zwijania przędzy, nici w motek'. — Formacje pochodne od SZ-V *vij-*: *vijaũ* (prt.), drw. *vijóti* 'wić, nawijać', *vijótis* 'wić się'. Nomina: *añtvijis* 'trzecie pasmo w skręcanym sznurze', *apvijà* (zob.), *suvijimas* SD «zwijanie» (syn. *susukimas*), *vijà* 'pojedyncze włókno, pasmo, nić, np. w sznurze, w biczu' (syn. *vielà*), *vijė́jas* 'kto zwija nici, skręca sznury', *vijìkas* 'kto skręca sznury', *vijimas* SD «ściganie», *vijõklis* bot. 'powój, Convolvulus arvensis' (syn. *vytórė*). Por. łot. *vijāklis* 'plecionka, pęk roślin; niespokojne dziecko', *vijeklis* 'to, co uwito, spleciono', *vijîgs* 'giętki, gibki, elastyczny'. N.rz. *Vijà*, *Vijẽlė*, *Vijõlė*, *Vijólka*. — W słowiańskim por. prs. *vĭjǫ do *viti*: strus. *vĭju*, ros. *vьju* 'wiję, kręcę'. — Formacje pochodne ze SZ-C *vy-*: *vydinė́ti* 'nawijać, zwijać w kłębek', *výstyti* (zob.), nomen *vylẽ̃* (zob.). Osobno zob. *vyt-*. — WSZ-V *vyj-*: *pavyjė́ti* 'pozwijać (trochę nici)' < pbsł. *u̯īi̯-ē- (por. *palyjė́ti* ⇐ *lìjo*). Odpowiednik słow. *vij-a-ti*, por. pol. *nawijać*, *rozwijać*, *zwijać*, < pbsł. *u̯īi̯-ā- lub *u̯īi̯-ē-. Wzdłużenie pokazuje też *vynióti* 'wić, -wijać', ale obecność *n* wymaga komentarza morfologicznego (zob. s.v.). — SO *vaj-V* ⇐ *vij-V*: *vajóti* II (zob.). — SO *vai-C* ⇐ *vij-C* albo *vej-V*: *vainìkas* (zob.).

vytìnė a. *výtinė*, *vỹtinė* hist. 'płaskodenny statek z żaglem, używany do spławiania zboża na Niemnie'. SD^1 «wicina, nauigium ex arbusto factum, SD «szkuta, nauis frumentaria fluuiatilis». Pochodzi z substantywizacji przymiotnika na *-in-*, urobionego od *výtas* 'gnany, pędzony' (*vė́jo výtas* 'wiatrem gnany'), ptc. prt. pass. do *výti* I. Por. *eldija vytinė* 'łódź żaglowa' w zwrocie SD *pratiesas eldijos vytinės* «maszt, malus». Inaczej SLA 239: zapoż. ze stbłr. *vitina*. Według LEW 1267 *vytìnė* ma być formacją pokrewną *vytìs* 'wić, rózga'. — Drw. *vytinykas* DP 'flis', SD «flis, szkutnik, ratiarius, remex, helciarius qui naues subducit, trahit». — Zapoż. lit. w błr. przest. *vicína* 'płaskodenny statek rzeczny, wielka barka', stąd pol. przest. *wicina* (*Szkuty w Litwie wicinami zowią*, L.). Por. Skardžius, RR 4, 694n., Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 53, Laučjute 28n., Bednarczuk 1999, 180, ESBM 2, 169.

vỹtis, *-čio* m. 1. 'konny posłaniec, kurier; jeździec na koniu w pełnym biegu', 2. 'Pogoń' — nazwa herbu Wielkiego Księstwa Litewskiego, potem herbu Republiki Litewskiej; przedstawia on pędzącego na koniu rycerza z podniesionym mieczem w prawej ręce i tarczą w lewej (zob. Bednarczuk 2010, 38n.), 3. 'członek stanu szlacheckiego, bojar'

(*Bajorai tai vyčių, kareivių luomas* 'Bojarzy to stan szlachecki, rycerski'). Nomen urobione sufiksem *-t̯ia-* od vb. refl. *výtis* 'gonić, ścigać kogo, co' (zob. *výti* I).

vytìs, *-iẽs* 4 p.a. f. 1. 'wić, długa cienka gałązka służąca do wicia, przeplatania, wiązania', 2. 'rózga, pręt, bicz', 3. 'smagnięcie rózgą'. War. *výtis*. Odpowiedniki bsł.: łot. *vītis* 'wić, witka', psł. *vitĭ: strus. *vitь* 'coś splecionego', ros. *vitь* 'plecionka', pol. *wić*; drw. sch. *vȉtica* 'kędzior, warkocz; wąs u rośliny' (por. BSW 347, Boryś 2005, 688n.). Konkretyzowane abstractum na *-ti-* od *výti* m.in. 'plotąc, przeplatając formować coś, nadawać czemuś kształt' (zob. *výti* II). Paralele litewskie zestawia GJL II, § 402 (abstracta), § 403 (concreta). Takie comparanda ie., jak łac. *vītis, -is* f. 'winna latorośl, Vitis vinifera; dzika winorośl, Vitis silvestris; gałązka winorośli' i stnord. *vīdir* 'wierzba' przemawiają za tym, że mamy przed sobą formację odziedziczoną, mianowicie pie. *u̯ih$_1$-ti- ⇐ pwk. *u̯i̯eh$_1$- 'wić, splatać'. Znacz. etym. n. act. 'wicie, splatanie' ⇒ n. instr. 'to, czym się wyplata'. Zob. LEW 1268, LIV^2 695, de Vaan 2008, 683n. — Obok refleksu setowego *vy-C* (*u̯ih$_1$-C) ukazuje się refleks anitowy: *vitìs* 4 p.a. Może to być innowacja litewska, zob. objaśnienie s.v. *žilvìtis*.

vìtrikas gw. 'wytrych, klucz złodziejski' (*Vagis su vìtriku visas spynas atrakina* 'Złodziej wytrychem wszystkie zamki otwiera') — zapoż. z pol. *wytrych* (⇐ nwn. *Dietrich*). Na skutek kontaminacji z wyrazem *rãktas* 'klucz' pojawiła się hybryda *vìtraktis* 'wytrych' (por. Kabašinskaitė 84, LEW 97n.).

vyturỹs, acc. *vỹturį* 3 p.a. 'ptak skowronek, Alauda arvensis' (n.rz. *Vyturỹs*). Stoi w związku z wykrzyknikami typu *vìtur, vỹtur*. Por. *Vieverselis danguj vỹtur vỹtur vyturuoja* 'Skowronek na niebie *vytur vytur* śpiewa', *vỹturti, -a, -o* 'śpiewać - o skowronku'. — Vb. denom. *vỹturiuoti* a. *vyturiúoti* ts. Zob. też *vieversỹs*.

vyvà 4 p.a. c. gw. 1. 'człowiek wciąż na coś się skarżący, narzekający' (*Paklausysiu vyvõs bėdų*), 2. 'natrętne o coś proszenie' (*Per tą savo vỹvą ir išsivyveno tų bičių*) — nomen agentis z suf. *-vā-*, utworzone od interi. *vý vý* 'biada!' (*Ji tik ateis pas mane: vý vý vý jau ir dejuoja*). Paralela: *váiva* ⇐ interi. *vái vái*. — Drw. *vyváila* 'płaksa, beksa', *vỹvalas* 'kto wciąż biada; kto wciąż krzyczy', *vyvalaĩ* m.pl. 'niedomaganie, zapadanie na zdrowiu' (*Rudenį, žiemą dažnai tokie vyvalaĩ užeina* 'Jesienią, zimą przychodzą takie niedomagania'), *vỹvas* 'narzekanie, biadolenie'. Czy tutaj *vývalas* 'choroba dziąseł u koni'? — Vb. denom. *vyvė́ti, vyviù* (3 os. *vỹvi*; war. *vỹvù, vývu, vyvė́ju*), *vyvė́jau* 'kwilić, popłakiwać (o dziecku), narzekać, utyskiwać, biadolić; natrętnie prosić', *vyvénti* 'kwilić, kwiczeć (jak prosię)', *išsivyvénti* 'wyprosić, prośbą uzyskać', *vyvúoti* żm. 'narzekać; natrętnie prosić'. Inaczej LEW 1269. Por. jeszcze łot. *vīvinât* 'brzęczeć - o pszczołach; szumieć; nucić' (ME IV, 649).

výžos, *-ų* 1 p.a., *vỹžos, -ų* 2 p.a. f.pl. 'łapcie, obuwie zrobione z łyka, słomy' (SD «kurpie, łapcie») — sb. postvb. od *výžti* 'pleść łapcie' (zob. s.v.). War. *výžai* m.pl. Odpowiednik łot. *vîze* 'łapeć z łyka lipowego', war. *vīza*. Etymologia niepewna (LEW 1270), zob. niżej *výžti*. — Drw. *vỹžius* 'kto 'chodzi w łapciach' (por. łot. *vīznieks* ts.), *vyžótas* 'z łapciami na nogach', SD «kurpie maiący na nogach abo boty grube». Cps. *vyžpinỹs* 'kto wyplata łapcie', war. *vyžpynỹs* (por. *pìnti*). Vb. denom. 1. *vyžióti* 'chodzić w łapciach; iść z trudem, powłócząc nogami', 2. *vyžóti* 'chodzić niezgrabnie, ociężale; szyć niełądnie'. — N.rz. *Vyžintà, Vyžuonà, Vyžùnka, Vỹžupis*, n.jez. *Výžintas, Vyžùnka*. N.m. *Vỹžiai* 2x, *Vyžìniai* 2x, *Didvyžiaĩ* 2x (por. *Dìdlapiai*), *Piktavýžis, Vyžpiniaĩ* 2x, *Vyžùkalnis*.

výžti, *výžtu* (*vinž-stu), *výžau* 1. 'pleść łapcie z łyka', 2. 'chodzić w łapciach', 3. 'szyć byle jak', 4. 'szybko chodzić', 5. 'deptać'. Współczesne brzmienie *vyž-* pochodzi prawdopodobnie z denazalizacji starszego *vįž-, które było refleksem pb. osnowy *u̯inž- < pie. *u̯n̥ǵ^h- (st. *e*: *u̯enǵ^h- 'wiązać, łączyć'). Pokrewne scs. *vęzati, vęžǫ* 'wiązać, łączyć', ros. *vjazátь, vjažú* ts., też 'robić na drutach, robić szydełkiem', pol. *wiązać, wiążę* 'łączyć ze sobą

za pomocą sznura, krępować sznurem', nomina: błr. *vjázy, -aŭ* m.pl. 'kark', czes. *vaz* ts., stpr. *winsus* EV 'szyja, Hals' (por. orm. *viz* 'szyja'). — Drw. *výžos* (zob.).

vlãchai, *vlãkai* m.pl. stlit. 'Włochy' — litewska pluralizacja formy sg. *vlãchas, vlãkas*, którą zapożyczono z pol. *Włoch, -a*. Polskie pluralis od *Włoch* brzmiało *Włoszy*, później *Włosi* (zob. Brückner 1927, 626). Substytucja błr. *x* przez lit. *k* jak np. w *griẽkas*. Obca grupa nagłosowa *vl-* utrzymana bez zmiany, podobnie jak w zapożyczonych imionach własnych *Vladìslovas* (*Vlãdas*) i *Vladìmiras*. Por. DP: gen.pl. *Włachų*, dat.pl. *Włáchamus*, loc.pl. *Włakuosę, Włachuosse* (Kudzinowski 1977, II, 525); *isch Wlachų ßemes* 'z ziemi włoskiej' (Bretkun, por. SLA 239). Pominięte w LKŽ i ALEW. Osobno zob. *valãkas*.

võbikas przest., gw. 1. 'oswojony ptak używany do wabienia ptaków łownych', 2. 'piszczałka do wabienia ptaków', 3. 'ul umieszczony na drzewie celem zwabienia roju', 4. 'myśliwy wabiący dziekie zwierzę, np. dzika'. Zapoż z błr. *vábik, -a*. War. *vobìkas* 'ptak wabik' stosuje swe miejsce akcentu do rodzimego syn. *vilbìkas* 2 p.a. (por. też *vadìkas*). Drw. wsteczny: *voba* BRB 'Lockvogel' (por. *kãšikas* ⇒ *kãšius*).

võbyti, *võbiju, võbijau* stlit., gw. 1. 'działać przyciągająco, nęcić, wabić, kusić', 2. 'zapraszać, zachęcać do czego', 3. 'namawiać, nakłaniać do czego'. Zapoż. ze stbłr. *vabitь*, por. błr. *vábicь, -blju*, 3 sg. *vábicь* (SLA 239, ZS 61, LEW 1270, s.v. *voba*, ALEW 1270). Slawizmem jest też łot. *vābît* 'wabić, kusić' (ME IV, 490). Por. *vìlbinti*.

võdyti, *võdiju, võdijau* stlit., gw. 1. 'szkodzić, być szkodliwym' (SD[1] «szkodzę, zaszkadzam»), 2. 'stać na przeszkodzie, zawadzać' (SD[1] «zawadzam», syn. *kliudžiu*) 3. 'działać na kogo, wywoływać reakcję (np. o lekarstwie)', *pavõdyti* 'zaszkodzić, np. o potrawie a. napoju', *užvõdyti* 'przeszkodzić, udaremnić'. Zapoż. ze stbłr. *vaditь*, por. błr. *vádzicь* impers. 'szkodzić', 3 sg. *vádzicь* 'szkodzi' (SLA 239, ZS 61, LEW 1270). Slawizmem jest też łot. *vàdît* 'szkodzić', *vādêt, vàdzêt* ts. (ME IV, 492). N.B. Lit. *võdyti* — zgodnie z użyciem błr. *vádzicь* — nie przybiera formy zwrotnej. Ten fakt przemawia zdecydowanie za białoruskim, nie zaś polskim, źródłem zapożyczenia (por. pol. *wadzić się* 'sprzeczać się, kłócić się, handryczyć się').

vóga I gw. 'bryła ziemi, gruda' (war. *vogà* 2 p.a.). Rekonstrukcja pb. *u̯āg-ā-. Prawdopodobnie drw. od pwk. pie. *u̯eh$_2$g- 'łamać, łamać się, brechen, zu Bruch gehen' (LIV[2] 664), por. toch. A *wākä[t]* 'roztrzaskał się', gr. ἄγνυμι 'złamać, rozbić, strzaskać', het. *u̯āki* 'kąsa'. Znacz. etym. 'złamanie' ⇒ 'odłamany kawał'. Por. gr. ἀγμός m. 'złamanie (kości)' obok ἆγμα n. 'fragment, odłamek'. Od tego odchylają się pod względem znaczenia formy łot. *vàga* 'bruzda' (por. lit. *vagà*) oraz lit. *võgis, vógis* m. 'kawalek niezoranej lub niebronowanej ziemi' (war. *võgė, vogė̃*), *pravõgė* a. *pravõgis* ts.

vóga II stlit., gw. 1. 'waga, waga talerzowa', 2. 'ciężar ważonego towaru', 3. 'ciężarek w zegarze ściennym', 4. 'rama u nasady dyszla, do której przyczepia się orczyki' (war. *vogà* 2 p.a.). Zapoż. z pol. *waga*, por. SLA 239, ZS 61, LEW 1271. Co do akutu por. zapoż. *bókštas, póvas, šórai*.

vogõnas gw. 'okrągłe naczynie drewniane z pokrywką, służące do przechowywania masła, śmietany, twarogu, do noszenia jedzenia (przez pastucha, podróżnego)', war. *vagõnas* — zapoż. ze stbłr. *vagan*, por. błr. gw. *vahán, -a*. Zob. SLA 239, LEW 1271, ALEW 1164, ESBM 2, 13, REW I, 162n. — Z innym suf.: stlit. *vogõnė*, SD «krzynow» ['płaskie naczynie, misa; rodzaj niecki', SPXVI], war. *vagõnė*. — Stpr. *wogonis* EV 'płaskie naczynie ze sklepioną pokrywą, Stulpschussel' może być zapożyczeniem z języka litewskiego. Inaczej PKEŽ 4, 262: slawizm języka staropruskiego. — W języku łotewskim slawizm *vāgans zmienił się przez metatezę na odległość w *vānags* 'szerokie płaskie naczynie' (ME IV, 498).

vógra 1 p.a. c. ʽkto mówi niewyraźnie; kto mówi szybko; papla, gaduła’. War. *vogrà* 2, 4 p.a. Analiza: *u̯āg-rā-. Przypomina pejoratywne nazwy osób na *-rā-*, np. *kýbra* ʽktoś o długich nogach’ (do *kýboti*), *vė́bra* ʽgapa’ (do *vė̃pti*), por. GJL II, § 244. Może to być dewerbalne nomen z suf. *-rā-* od pb. *u̯āg- < pie. *u̯eh$_2$g^h- ʽwydawać głos’. Rekonstrukcja pie. według LIV^2 665 (słownik ten nie wspomina o wyrazie lit., a jako znacz. etym. odtwarza raczej ʽschreien, krzyczeć’; dodaje uwagę: «Pochodzenia onomatopeicznego?»). Nawiązanie nominalne w gr. ἠχή, dor. ἀχά f. ʽdźwięk, gwar, hałas, wrzawa; trzask, łoskot; krzyk bólu, lament; pogłoski’ < pgr. *u̯āk^h-ā-. Z innym suf.: ἠχώ, dor. ἀχώ f. ʽecho; ostry dźwięk; wieść’[605]. — Vb. denom. 1. *vógrauti* ʽmówić niewyraźnie, niezrozumiale; o niemowlętach: gaworzyć, głużyć; ćwierkać, świergotać, szczebiotać; nie wymawiać wibrantu *r*; opowiadać w nudny sposób, przynudzać’, 2. *vogrė́ti* ʽmówić niezrozumiale; głużyć; szczebiotać; mówić głupstwa; bredzić w gorączce’ (war. *vógroti*).

võgti, *vagiù* (war. *vogiù*, *vogstù*), *vogiaũ* 1. ʽkraść’, 2. ʽbrać, podbierać bez pozwolenia, ukradkiem’, 3. ʽw pośpiechu zwozić siano przed deszczem’, *atvõgti* ʽpo kryjomu odebrać rzecz sobie skradzioną’. War. gwarowy z aferezą *v-*: *õgti* (por. *ókas* < *vókas*; *óras* < *vóras*; *olungė̃* < *volungė̃*). Refl. *apsivõgti* ʽdopuścić się kradzieży’, *ažusivagiu* SD «zakradam się» (kalka z pol. *zakradam się*), *įsivõgti* ʽwkraść się’, *įsivagiu* SD «wkradam się do miasta» (kalka z pol. *wkradam się*). Pdg. łączy w sobie dwa tematy: temat prs. na SO *vag-* i temat non-prs. na WSO *u̯āg-. Paralele: *blašk-* / *blošk-*; *kar-* / *kor-*; *smag-* / *smog-*. Pochodzenie niejasne. Dawniej porównywano *vagiù* z łac. *vagō*, *-āre* ʽwałęsać się, błąkać się’, *vagus* ʽchodzący luzem, tułający się, błąkający się; zmienny, wolny, chwiejny’, sti. *váṅgati* ʽkuleje, utyka’, por. LEW 1271 (inaczej de Vaan 2008, 651). — Drw. z osnową *vag-*: *vagčià* adv. ʽukradkiem, chyłkiem’, *vagiamas* SD «kradzieży służący», *vagìs* (zob.), *vagiąs*: SD <wagius> «kradnący» (syn. *vagingas*). — Drw. z osnową *vog-*: *apvõginti* ʽnazwać złodziejem’, *võgdinti* 1. cur. ʽkazać kraść’, 2. ʽpomawiać kogo o kradzież’ (por. *plàkdinti*, *ráudinti*), *voginė́ti* ʽkraść po trochu’. Nomina: *vogčià* a. *vogčiomìs* adv. ʽukradkiem, po kryjomu, chyłkiem, niepostrzeżenie’, *voginỹs* ʽrzecz ukradziona’, *vogtė̃* ʽzłodziejstwo’, *vogtinaĩ* adv. ʽukradkiem’, *vogtìnis* ʽpochodzący z kradzieży’, *vogtùvai* m.pl. ʽskrytka, schowek (w ścianie, w powale); obszerne kieszenie’.

vójęs: *vójęs*, *-usi* gw. ʽcierpiący’ (Leskien 1891, 311, 320), *vójęs ant akių̃* ʽcierpiący na oczy’ (LEW 559, 1272), *vójai* adv. ʽledwo, z trudem’: *vójai bepaeĩt* ʽledwo chodzi’ (ibidem). Formy *vójęs*, *vójai* stanowią — wraz metatoniczną mutacją w *pavõjus* ʽniebezpieczeństwo’ — derywaty od neoosn. *voj-*, wyodrębnionej z prs. *vóju, prt. *vójau : inf. *vóti ʽbyć słabym, chorym’. Paralele: *jójęs*, *jója*, *jojà* : *jóti*; *žiójęs*, *žiõjė* : *žióti*. — Odpowiednią osnowę łot. *vāj-* poświadcza przym. *vâjš* ʽchudy, słaby, chory; nieurodzajny, lichy’ wraz z drw. *vâjîgs* ʽsłabowity, chorowity’, *vâjulis* ʽten, co niedomaga, kwęka’, vb. denom. *vâjêt*, *-ēju* ʽsłabnąć, chudnąć’ (syn. *vâjuôt*), refl. *vâjêtiês* ʽodchudzać się, wycieńczać się (umyślnie)’. — Pwk. lit.-łot. *u̯ā-, od dawna już wiązany ze sti. czas. *vā́yati* ʽwird matt, müde, erschöpft sich’ (LEW 559), otrzymał obecnie transkrypcję pie. *h$_1$u̯eh$_2$-, znacz. etym. ʽporzucić, przestać, zaniechać’ (por. LIV^2 254, NIL 248n.). Wed. *vā́yati* ukazuje się w LIV^2 *l.c.* ze znacz. ʽubywa, znika, robi się próżny, brakuje’ < pie. *h$_1$u̯éh$_2$-i̯e-, SZ *ūná-* ʽniedostateczny, za mały’ < *h$_1$uh$_2$-nó- (por. lit. *ūmùs*). Osobno zob. *votìs*.

vókai, *-ų*: *akiẽs vókai* m.pl. ʽpowieki oczu’. Odpowiednik łot. *acu vāki*. Przenośne

[605] Inaczej GEW I, 646 n., który przypuszczał ekspresywny charakter formacji ἠχή i wskazywał na bliskość formalną takich form, jak łac. *vāgiō*, *vāgīre* ʽkwilić, płakać - o niemowlęciu; beczeć - o młodym zwierzęciu; rozbrzmiewać’ (pie. *-g-, nie *g^h-) oraz — przy założeniu *s*-mobile — lit. *svagiù*, *svagė́ti* ʽbrzmieć, dźwięczeć’ (tu brak alternantu †svog-), ags. *swōgan* ʽszumieć, huczeć’. Zob. też LEW 946 n. (s.v. *svagė́ti*), gdzie zresztą nie wspomina się o *vógra*.

użycie wyrazu *vókas* ʽwieko, pokrywa’ (zob. s.v.). SD: *vokas akies* «powieka, powieki», *kraštai vokų* «powiek brzegi, z ktorych włosy wyrastaią». Podobnie w słowiańskim ʽpowieka’ stoi w związku z nazwą ʽwieka, pokrywy’, por. słń. *véka, -e* ʽwieko; powieka’, scs. *věko*, ros. *véko*, ukr. *víko* ʽpowieka’ : czes. *víko* ʽwieko’, pol. *wieko* ʽpokrywa, przykrywka’. Ale psł. *věko jest — w odróżnieniu od *vókas* — pozbawione motywacji werbalnej.

vókas 1. ʽwieko, pokrywa; pokrywka na cybuchu fajki’, 2. ʽpowieka’ (zob. s.v. *vókai*), 3. ʽpapierowa koperta na list’, 4. ʽupleciony ze słomy kosz na ziarno, kaszę, mąkę’, 5. ʽwiklinowy kosz do przenoszenia paszy ze stodoły do obory’, 6. ʽpewien taniec ludowy, tańczony tylko przez panny’. War. *võkas* 4 p.a. War. z aferezą *v-*: *ókas* (zob. paralele s.v. *võgti*). Z innym suf.: *vóka*, *vokà* ʽpokrywa; powieka; naczynie do odmierzania ziarna’. Odpowiednik łot. *vâks* 1. ʽpokrywa’, 2. ʽwierzchnia część (bijak) w międlicy lnu’, 3. ʽmiara zboża’. Formacja prymarna na *-a-* od czas. *vókti* ʽzbierać zboże z pola i chować je pod dachem’ (zob. s.v.). Powiązanie lit. *vókas* z psł. *věko ʽwieko, pokrywa’ wydaje się na pierwszy rzut oka niemożliwe z powodu rozbieżności w wokalizmie pierwiastka: *vókas* < *u̯āk-a- zakłada *ā* z pie. *eh_2-C, podczas gdy psł. *věko* < *u̯ēk-a- zakłada *ē* z pie. *eh_1-C (zob. refleksy słow. s.v. *vókai*). Być może jednak, że różnica ta powstała wtórnie, na skutek pewnej innowacji morfologicznej po stronie słowiańskiego. Jeśli przyjmiemy za J.E. Rasmussenem, że słow. *věko* jest derywatem typu vr̥ddhi, tj. odzwierciedla pie. *u̯ēh_2k-o-m[606], to będzie można lit. *vókas* uznać za refleks pie. *u̯eh_2k-o-, czyli formacji na st. *e*. Zdaniem Derksena 2008, 519 etymologia obu wyrazów pozostaje niejasna. — Do SP *vāk- utworzono nowy SZ o postaci *văk-*: *ãtvakas* ʽodemknięty, otwarty - o drzwiach’: *Durys ãtvakas palikai*, t.y. *atdaras* JUŠK ʽDrzwi zostawiłeś otwarte’ (por. *ãtkalas* : *atsikõlęs*, *plãkanas* : *plókščias*).

vókietis, *-čio* ʽNiemiec’, pl. *vókiečiai* ʽNiemcy’. Odpowiednik łot. *vãcietis*, pl. *vãcieši*. Drw. na *-iet-* od *vok-*, por. niżej *Vókia*. Suf. jak np. w *kauniẽtis* ʽmieszkaniec Kowna’ ⇐ *Kaũnas*. War. żm. *vókytis* ʽNiemiec’ (por. suf. w żm. *šiaulýtis* ʽmieszkaniec Szawli’). Brzmienie *vókytis* ukazuje się w pewnym dokumencie ruskim z 1498 r.: *dvorъ Vokitisovъ vъ meste Vilenskomъ* (Būga, RR II, 235). Od nazwy mieszkańców *vokiet-* pochodzi dzisiejsza nazwa kraju *Vokietijà* ʽNiemcy’. — Drw. *vokietáitis* ʽmłody Niemiec; syn Niemca’, *vokietùkas* 1. ʽdiabeł’, 2. ʽgrzyb podobny do muchomora’, cps. *kãtvokietis* pogard. ʽktoś udający Niemca’ (por. *katẽ* oraz typ *šùn-ponis*). Vb. denom. *vokiečiúoti* ʽmówić z niemieckim akcentem’, *suvokietė́ti* ʽzniemczeć, zniemczyć się’, *vókietinti* ʽniemczyć, germanizować’. — W XVI w. lit. *Vókia* ʽNiemcy’ (m.in. DP), war. *Vókė* : łot. *Vãca* ts. (dziś drw. *Vãcija* ʽNiemcy’, gen.pl. *vācu* ʽniemiecki’); *Vokės žemė* ʽNiemcy’, *Vókioje* ʽw Niemczech’. — Drw. *vókis, -ė* przest., gw. ʽNiemiec’ (por. łot. *vãcis* ts.), *Võkių žẽmė* ʽNiemcy’, *vokių žodis* stlit. ʽniemiecki wyraz’, *vókiškas* ʽniemiecki’ (odpowiedniki łot. *Vãc-zeme*, *vãcisks*). Etymologia nazwy *Vókia* pozostaje zagadką, por. Būga, RR II, 226n., 234n., gdzie hipoteza o związku pb. *Vāk- z nazwą etniczną *Vagoth*, ukazującą się u Jordanesa (*Vāk-goth?). Zob. też ME IV, 490, LEW 1272.

vókti, *vókiu* (war. *vóku*), *vókiau* 1. ʽzbierać zboże z pola i chować je pod dachem, oczyszczać’, 2. ʽznajdować co (w wyniku poszukiwania)’, 3. ʽpojmować, rozumieć’ (*Jìs niẽko nevókia*). Cps. *išvókti* ʽsprzątnąć siano’ (*Šienuojas vyrai, kol išvóka pievas*), ʽuprzątnąć, oczyścić, np. studnię, staw, stajnię; opróżnić, np. skrzynię’, DP ʽuprzątnąć’, *nuvókti* 1. ʽsprzątnąć zboże; zebrać, sprzątnąć ze stołu’, 2. ʽzrozumieć, pojąć, domyślić

606 Rekonstrukcję z artykułu J.E. Rasmussena w Copenhagen Working Papers in Linguistics I, 93 podaję za słownikiem etymologicznym M. Snoja 2003, 811.

się’[607], SD <nuwokius> «biegły w czym», «dowcipny» [ʽpomysłowy, przedsiębiorczy’], *suvókti* 1. ʽsprzątnąć zboże’ (*Vasarojį suvokiau,* t.y. *suvaliau, suvežiau* ʽZboże jare sprzątnąłem z pola’), 2. ʽzebrać w jednym miejscu’, 3. ʽzrozumieć, pojąć’, 4. ʽznaleźć, odnaleźć’. Refl. *nusivókti* ʽoczyścić się - o krowie, która się ocieliła’, *susivókti* 1. ʽwrócić do domu’ (*Rytą išeina, vakarą susivóka* ʽRano wychodzi, wieczorem wraca’), 2. ʽpojąć, zrozumieć, zorientować się, połapać się’. Odpowiednik łot. *vâkt, vâcu* a. *vâķu* (prs. i prt.) ʽzbierać plon, sprzątać; pilnować dziecka, chronić’, *apvâkt laukus* ʽsprzątnąć z pola’ (por. *apvâkas* ʽplon’), *savâkt* ʽdowiadywać się, sprawdzać wiadomość’. — Pwk. *vok-* < *u̯āk- nie ma nawiązań zewnętrznych, por. LEW 1272n. Transponat ie. *u̯eh$_2$k($^{u̯}$)-. Struktura podobna do *u̯eh$_2$ǵ-, zob. *vóžti*. — Drw. *vókas* (zob.), łot. *vâcele* ʽnaczynie wyplatane z kory’. Formacje prefigowane: *apývoka* ʽsprzątanie, krzątanina domowa; gospodarstwo domowe’, *apeĩti apývoką* ʽobrządzić gospodarstwo’, *núovoka* (zob.), *sąvoka* (zob.). Cps. *savìvoka* ʽsamoświadomość, stan uświadomienia’ (por. *sãvas*), *var̃stvokis* ʽczas zbioru zbóż jarych’ (por. *var̃stas*). — N.rz. *Vókė* (replika pol. *Waka*), *Vokša* b.z.a. (⇒ n.jez. *Vokšẽlis*), cps. *Vókupis*, *Vokupỹs*, n. bagna *Vókiabalė*, n. dołu *Vókiadubis*.

vokúoti, *vokúoju*, *vokavaũ* 1. ʽskrobać skórę przy pomocy haka; zmiękczać skórę, wyprawiać, garbować’, 2. gw. ʽmiędlić len’, 3. pot. ʽłoić komu skórę’. Vb. denominativum od *võkas* ʽhak do skrobania skór’ (zob. *ókas*). Podobnie zbudowany jest syn. *vąšúoti* ⇐ *vą̃šas*. LEW 1272 niesłusznie zaliczył *vokúoti* do rodziny *vókti*.

volióti, *volióju*, *voliójau* 1. ʽobracać taczając (kamień, belkę, beczkę); walać, tarzać; obracać chorego na łóżku’ (por. łot. *vàļât* ʽtoczyć, taczać, przewalać’), 2. ʽwałkować ciasto’, 3. ʽprzeżuwać jedzenie’, 4. ʽzbierać i wiązać zboże w snopy’, *pavolióti* ʽobtoczyć, np. mięso w mące’. Refl. *voliótis* ʽtarzać się (np. o koniach na łące), walać się, toczyć się’. Pwk. *vol-* < *u̯āl- przedstawia wzdłużony SO *val-* od *vel-* < pie. *u̯elH- ʽtoczyć się, walać się’ (LIV^2 677) lub pie. *u̯elh$_3$- ʽwalić, uderzać’ (zob. *vélti* II). Por. IEW 1140n., LEW 1273. Odpowiednik psł. *valjati (sę): scs. *valjati sę* ʽtarzać się’, sch. *váljati* ʽtoczyć (beczki), wałkować, maglować’, *váljati se* ʽtarzać się’, ros. *valjátь* ʽwałkować, folować; zagniatać (ciasto); tarzać’, czes. *válet* ʽwałkować, maglować; toczyć, turlać’, *válet se* ʽprzewracać się, tarzać się (np. w błocie); leniuchować, wałkonić się’, pol. *walać* ʽbrudzić, plamić’, *walać się* ʽbrudzić się; być porozrzucanym, poniewierać się’, przest. ʽzataczać się, przewracać się, tarzać się’ (por. Boryś 2005, 676). — Drw. *panúovolis* (zob.), *volẽ* 1. ʽczop, szpunt w beczce, zatyczka’, SD «kurek v antwasa, v beczek winnych», 2. ʽotwór w dnie beczki’, 3. ʽmłot drewniany, szlaga’ (odpowiednik łot. *vàle* ʽpałka, kijanka do prania, drewniany młot do ubijania gliny na klepisku’), *volyklà* a. *volỹklė* ʽmiejsce, gdzie tarzały się konie; miejsce stratowane w zbożu, zdeptane przez ptaki; warstwa zbitej słomy’, *volỹklė* DP ʽkalisko’ [ʽbłoto, gnojowisko’, SPXVI] (*sugrįžę kaip kiaulės ing volỹklę savą* DP 188$_{34}$ ʽWrociwszy się jako świnie do kaliska [gnojowisko] swego’), *voliũkas* ʽkłębek, zwitek (wełny, pakuł); włosy upięte w węzeł, kok’ (war. *voliũgas*). — Neoosn. *volioj-*: *voliójimas* ʽtarzanie się’, SD «walanie się» (por. *pilvójimas* ⇐ *pilvóju*).

võlas I ʽobrobiona na okrągło kłoda, służąca do wyrównywania, ugniatania ziemi, wał rolniczy’ — zapoż. z pol. *wał*, *-u* (drw. od psł. *valiti ʽtoczyć, przewracać’, zob. Boryś 2005, 677). War. *vólas*, z aferezą *v-*: *õlas* (zob. s.v. *võgti*). — Drw. *pavõlai* m.pl. ʽwał rolniczy’ (⇒ *võlyti* a. *volúoti* ʽwałować pole przy użyciu wału’), *võlai* lub *pavõlai* m.pl. ʽdrewniane wałki podkładane pod ciężar w celu jego przetoczenia’.

võlas II gw. ʽpodłużne usypisko ziemi lub kamieni, wał przeciwpowodziowy, wał fortyfikacyjny’ — zapoż. z pol. *wał* ⇐ śrwn. *wal* (nwn. *Wall* m.). DLKŽ 943 nie odróżnia

[607] Co do treści ʽrozumieć’ por. pol. *pojąć, pojmować* : *jąć* ʽwziąć’ i sch. *razbírati* : *bȉrati* ʽ-bierać’.

võlas II od *võlas* I.

võlas III gw. ʽfala na wodzie' (*Vanduo võlais eina*) — zapoż. ze stpol. *wał* ⇐ śrwn. *welle* f. (nwn. *Welle*). DLKŽ 943 nie odróżnia *võlas* III od *võlas* I (i *võlas* II).

volungẽ, acc.sg. *vólungę* 3 p.a. ʽptak wilga, Oriolus oriolus'. War. *vólungė*, *vólungis*, *voluñdis*, *volunžė* b.z.a., *volingẽ* oraz *voliungẽ*. War. *v*-mobile: *olungẽ* żm. (por. *õlas* < *võlas*). Odpowiednik łot. *vãluôdze* ʽwilga' zakłada *vāl-ang-, z sufiksem różniącym się od litewskiego pod względem apofonii (SZ *n̥ : SO *on), por. Būga, RR II, 262. Pierwiastkowe *u̯āl- uchodzi za refleks st. wzdłużonego od pbsł. *u̯ăl-, poświadczonego z jednej strony w łot. *valuôda*, war. *valuôde* ʽjęzyk; mowa; rozmowa' (suf. *-and-), pl. *valuodas* ʽpogłoski, plotki; rozmowa' (por. jeszcze *valuôdze*[2] ʽwilga'), z drugiej strony w płn.-psł. *volati, por. strus. *volati* ʽkrzyczeć, wzywać', ukr. *voláty* ʽwołać, nawoływać', czes. *volat* ʽwołać, wzywać, telefonować; domagać się', pol. *wołać* ʽgłośno mówić, krzyczeć w celu zwrócenia na siebie uwagi' (⇒ błr. gw. *valácь* ʽkrzyczeć, wołać'), iter. *nawoływać*. Zob. BSW 340, ME IV, 461n., LEW 1273, Boryś 2005, 707n. Ostateczna podstawa jest pewnie onomatopeiczna. — N.jez. *Volungis* b.z.a., nazwa bagna *Volungẽ*, nazwa góry *Vólungė*.

võnaras gw. 1. ʽhonor' , 2. ʽprzepych, okazałość' — z protetycznym *v*- zam. *õnaras*, zapoż. z błr. *hónar, -u* (ZS 62, 86, LEW 1274). Co do protezy por. *vargõnai*. Osobno zob. *ùnaras*. — Adi. *vonarỹstas*: *Kokìs vonarỹstas!* ʽJaki (wyniosły) uparciuch!' (ZS 62) — zapoż. z błr. *hanarýsty* (wyraz pominięty w LKŽ).

vonià 4 p.a. 1. ʽwanna do kąpieli', 2. ʽłazienka z wanną' (syn. *voniõs kambarỹs*), 3. ʽkąpiel lecznicza w wannie' (*Dum̃blo, pur̃vo voniàs im̃ti* ʽBrać wanny błotne'), 4. *sáulės võnios* ʽkąpiele słoneczne', 5. ʽokrągłe, szerokie naczynie drewniane, używane do mycia się, do prania lub do przechowywania mięsa'. War. *võnė*, *vonẽ* oraz *vanà* (2, 4 p.a.). Zapoż. z błr. *vánna* lub pol. *wanna* (ZS 61). — Przest. i gw. *vãnė, vanẽ* uchodzi za zapożyczenie z nwn. *Wanne*, podobnie jak łot. *vañna, vàne*, zob. LEW 1195. — Drw. *vonẽlė* ʽpodłużne, niewielkie naczynie, służące do prania lub przechowywania czegoś; wanienka do kąpania dziecka', *vonìnis* m. ʽłazienka z wanną'.

vopnà, gen.sg. *võpnos* 2 p.a. gw. 1. ʽwapno', 2. ʽzaprawa murarska' — zapoż. z błr. *vápna, -y* f. (⇐ pol. *wapno* n.). War. *vópna* 1 p.a., *vapnà* 4, 2 p.a.

vorà 4 p.a., *vóra* 1 p.a. 1. ʽszereg, rząd, karawana' (war. *võras*), 2. ʽkolejność, kolejna zmiana, czyjaś kolej', 3. ʽpewna ilość (młóconego zboża, suszonego siana, łowionej ryby)', 4. ʽzbieg dwóch prądów wodnych, gdzie tworzy się płoń'. Abstractum z suf. *-ā-* i WSO *vār- ⇐ *văr- od *ver-*, por. *vérti* m.in. ʽnizać, nawlekać' (GJL II, § 43). Znacz. etym. ʽnizanie' ⇒ ʽnizanka'. — Drw. *víena vorà* adv. ʽza jednym zamachem', *vorẽlė* ʽrządek', *vorẽlė gérvių* ʽklucz żurawi', *vorelè* adv. ʽrzędem, jeden za drugim, gęsiego' (dosł. ʽrządkiem').

vóras 1. ʽpająk', 2. przen. ʽwolno poruszający się, słaby człowiek'. War. *vorỹs* 3 p.a. War. z aferezą *v*-: *óras* (por. *õgti* < *võgti, ókas* < *vókas*). Odpowiednik łot. *vâris*[2] ʽpająk'. Tradycyjna etymologia łączyła *vār-a- z morfemem *vēr-* czasownika *veriù, vériau, vérti* ʽnizać, nawlekać' (por. LEW 1274), mianowicie przy założeniu innowacyjnej apofonii *ā* ⇐ *ē* (zam. *ō* ⇐ *ē*; spodziewane †vúoras)[608]. Znacz. etym. ʽistota snująca a. tkająca' (scil. sieć). Por. *O vorai, kampuos sėdėdami, verpalus audė* (Donełajtis) ʽA pająki, w kątach siedząc, przędzę tkały'. Por. też w języku niemieckim stosunek wyrazów *Spinne* f. ʽpająk' : *spinnen*

[608] Por. innowacyjny refleks *o* < *ā w lit. *glóbiu, glóbti* ʽokrywać, otulać; wspierać, otaczać opieką' (zam. *gluobti < *glōbti) ⇐ *glėbiù, glė̃bti* ʽujmować, obejmować' oraz *ā* w łot. *snāju, snāt* ʽluźno skręcać przy przędzeniu' (zam. *snuot < *snōti) ⇐ **snēt* < pie. *sneh$_1$- ʽprząść', por. gr. eol. ἔννε ʽnaprężył' < *é-sneh$_1$(e)t.

'prząść, snuć nić'. — Wysunięte niedawno konkurencyjne objaśnienie mówi, że *vóras* polega na substantywizacji przymiotnika pb. *u̯āras, który był odpowiednikiem łac. *vārus* 'rozkraczony, krzywonogi', zob. Witczak, *Balt* XLI:2, 2006, 101n. W tym ujęciu 'pająk' byłby istotą odznaczającą się rozkraczonymi odnóżami (por. etymologię psł. *paǫkŭ 'pająk', przytoczoną s.v. *ánka*). To prowadzi do rekonstrukcji pie. *(H)u̯éh$_2$-ro-. Budowa jak w lit. *stóras* (pie. *stéh$_2$-ro-) albo łac. *cārus* 'drogi', łot. *kãrs* 'żądny, ciekawy', goc. *hōrs* m. 'cudzołożnik' (pie. *kéh$_2$-ro-). — Cps. *vorãtinklis* 'pajęczyna' (por. *tiñklas*), SD *vorotinklas* «siatka pajęcza», *vorotinkliai* m.pl. «paięczyna». War. *vórtinklė*, z udźwięcznieniem *nkl* > *ngl*: *vórtinglė* (por. *eiklùs* > *eiglùs*, *srūklỹs* > *srūglỹs*). Odpowiednik łot. *vãrtîkls* 'pajęczyna', gw. *vârtiñkšļi* m.pl. ts.

võras gw. 1. 'woda gotująca się lub zagotowana; wrzątek, ukrop', 2. 'gorąca para w łaźni' (*Kai užpylė in krosnies vandenio, tai kai užejo võro, net oran reikėjo bėgt* 'Jak polali kamienie wodą, jak buchnęła para, to nawet na dwór trzeba było uciekać'). Formacje prefigowane: *išvora* SD «farmuszka» ['rodzaj polewki z wody, piwa lub wina i tartego chleba lub mąki', SPXVI] (por. typ *tvorà, vorà*), *pavõras* 'chochla'. Z innym suf.: *vor̃tas* gw. 'głębina wodna, wir wodny' (*Čia pats vor̃tas, kur vanduo verčiasi*)]. Wymienione wyrazy są pochodzenia dewerbalnego i zawierają pwk. *vor-* < pbsł. *u̯ār-, będący wzdłużonym SO od pwk. *u̯ēr-C / *u̯īr-C, por. *vìrti* 'wrzeć, gotować się' (prs. *vérda*). Por. LEW 1274. — Słowiańskim odpowiednikiem tego st. wzdłużonego jest *var-* w temacie werbalnym *var-i-, por. scs. *varjǫ, variti* 'gotować', ros. *varjú, varítь* ts. (⇒ łot. *vàrît, -ĩju* 'gotować'), czes. *vařím, vařiti* 'gotować, warzyć (piwo), kipieć, wrzeć' (refl. *voda se vaří* 'woda wrze, kipi'), pol. *warzę, warzyć* 'gotować', stpol. też 'piec, wypiekać' — causativum do *vĭrěti* 'wrzeć', znacz. etym. 'doprowadzać do wrzenia' (por. *pariti* 'parzyć' ⇐ *pĭrěti* 'przeć, butwieć'). Por. BSW 361, REW I, 170n., Vaillant, GC III, 423. Villanueva Svensson, *Die Sprache* 49/1, 2010/2011, 8n. wysunął przypuszczenie, że *var-* < pbsł. *u̯ār- w *variti* jest st. wzdłużonym do psł. *vor- (pbsł. *u̯ar-), właściwego dla prs. *voritŭ 'wrze' jako kontynuacji pie. perfectum. — Nomina postvb.: ros. *póvar* 'kucharz, kuchmistrz' (por. lit. *pavõras*), sch. *vâr* 'upał, skwar', ros. *var* 'smoła' (gw. 'wrzątek, żar słoneczny, skwar; żelazo rozpalone do białości, gotowe do odlewu; warzenie piwa'), pol. *war* 'wrząca woda, ukrop', stpol. 'jeden całkowity proces warzenia piwa', pol. *wywar* 'to, co zostało wygotowane', kasz. *war* 'upał, skwar, spiekota', stczes. *var* 'warzenie piwa'. Por. Boryś 2005, 678, Anikin, RES 6, 60. — Pośrednie ogniwo w postaci SO lit. *văr-*, słow. *vor-* nie utrzymało się w czasowniku. Por. refleksy nominalne: lit. *núovaros* f.pl. 'wywar z ziół, warzyw', łot. *atvars* 'wir wodny' — z nawiązaniem w cs. *izvorŭ* 'wir wodny, źródło', sch. *ìzvor* 'źródło' (stąd zapoż. słń. *izvȍr*) ⇐ psł. *jĭz-vĭrěti 'wybić - o źródle'. Por. Snoj 2003, 231, 835. Tenże autor włączył tu psł. *vôrnŭ 'czarny, czarny od opalenia, spalenia', mianowicie jako refleks pie. *u̯orH-no- (orm. *var̄em* 'zapalam, niecę ogień', het. *urāni* 'pali się'), por. scs. *vranŭ* 'czarny', słń. sch. *vrân*, ros. *voronój*, czes. *vraný*, pol. przest. *wrony* ts..

võras, *-à* 4 p.a. przest. 'bardzo stary'. War. *vóras, -à* 3 p.a. Drw. *vorùšis* 'człowiek osłabiony po chorobie; kto ledwo chodzi', por. łot. nazw. *Vãrũša* (Būga, RR III, 956). Cps. *vórpilis* 'stary gród, zamek' (por. *pilìs*), *vórupė* 'stare koryto rzeki' (por. *ùpė*). — N.rz. *Voryčià* (osnowa *Vor-yt-), cps. *Vórupė* (por. *Senã.upis*, *Senó.upis* s.v. *sẽnas*), *Vorùsnė* (z *Vor-rusnė, por. n.rz. *Rùsnė*), por. Vanagas 1981, 392. AON 208, 248 zaliczył tu także stpr. n.w. *Worit* i *Woricke*. — Alternant na SZ *ur-*: *ùr-upė* cps. 'stare koryto rzeki' (por. *ùpė*), n.rz. *Ùrupis*, z niejasnym wzdłużeniem: n. łąki *Ũrupiai* (Vanagas 1981, 355). Tu też stpr. *urs* adi. 'stary', sb. *urais-*: *stans uraisans* acc.pl. 'rodziców, die Eltesten', *steimans uraisins* dat.pl. 'rodzicom, den Alten' (Trautmann 1910, 454, Endzelīns 1943, 269). — Etymon pozostaje zagadką, por. LEW 1274. Stosunek *vor-* : *ur-* można przyrównać jedynie do zróżnicowania apofonicznego form *võras* 'wrzątek' i *urulỹs* 'potok, strumień' jako derywatów od pwk. *ver-*,

zob. *vìrti* ʻwrzećʼ. Na tej podstawie można suponować 1° że *vor-*, *võras* / *vóras* ʻbardzo staryʼ stanowi refleks WSO *u̯ār- ⇐ *u̯ăr- od niezachowanego SP *u̯er- / *u̯or-, 2° że złożenie *ùrupė* zawiera *ur-* jako SZ typu sam̥pras. do *u̯er-. — N.B. W odróżnieniu od *vìrti* ʻwrzećʼ (zam. †ùrti?) nie spotyka się odnowionego SZ o postaci *vir- ʻstaryʼ (†virušis, †virupė).

võs adv. / ptk. ʻledwo, ledwie, zaledwie; skoro, jak tylkoʼ, DP *vos* ʻledwieʼ, SD: *vos* «skoro, postquam simul vt, extemplò, vix dum», *vos ne vos* «ledwie, zaledwie, ægrè, vix» (syn. *advos*, *minkai*). Odpowiada psł. *va w złożeniu scs. *jed-va* ob. *jedŭ-va* adv. ʻledwie, z trudemʼ, por. sch. *jèdva*, słń. *jèdva*, ros. *jedvá* czes. *jedva*, stpol. *jedwa* ts., gdzie I człon *jed- jest partykułą pochodzenia zaimkowego, jak w psł. *jed-inŭ ʻjedenʼ, por. Sławski, SEJP IV, 107, ESJS 277n., z liter., LEW 1274. Wtórny nagłos *l-* w płn.-słow. (ros. gw. *ledvá*, czes. gw. *ledva*, pol. *ledwie*, *ledwo*) tłumaczy się adideacją do ptk. *le, *lě (por. strus. *le*, *lě* ʻledwoʼ, stczes. *le* ʻale, przecieżʼ). BSW 343: pbsł. *u̯ās ʻkaumʼ. Derksen 2008, 139n. dał rekonstrukcję pie. *h$_1$ed^h-u̯eh$_2$-s (comparandów nie wymienił). Zob. też *adva*.

vosilkà 2, 4 p.a. przest., gw. ʻchaber, bławatek, chwast polny o niebieskich kwiatach, Centaurea cyanusʼ (SD «modrak, modrzeniec, cyanus»). Ze zmianą rodzaju zapożyczone z błr. *vasilëk*, *-lьká* (SLA 240, ZS 61, 95, LEW 1274; por. ESBM 2, 72). War. *vosìlka*, *võsilka*, *vosilkaĩ*.

votìs, *-iẽs* 4 p.a., *vótis*, *-ies* 1 p.a. f. ʻwrzódʼ. SD: *votis* «wrzedzienica, wrzod ciekący, vomica, apostema, vlcus», *išsiberia man votis* «wrzedzieię», *votis vėžiu vadinama* «kancer, wrzod wyiadaiący ciało», *votims apsiberiu* «owrzedzieię». Odpowiednik łot. *vâts*, *-s* f. ʻrana, ropiejąca rana; strup na ranie a. owrzodzeniuʼ, pl. *nelabās vātis* ʻsyfilisʼ, *smalkās vātis* ʻodraʼ. LEW 1275: etymologia niepewna. Jeśli uznamy starszeństwo war. akutowanego *vótis*, to otworzy się możliwość zbliżenia z przymiotnikiem łot. *vâjš* ʻchudy, słaby, choryʼ (⇒ vb. denom. *vâjêt* ʻchudnąć, słabnąć, zapadać na zdrowiuʼ, war. *vâjuôt*). Ten jest oparty na pb. pwk. *u̯ā- < pie. *h$_1$u̯eh$_2$- ʻprzestać, zaniechaćʼ (LIV^2 254), por. łac. *vānus* ʻpróżny, wydrążony, daremny, nieprawdziwyʼ, wed. *vā́yati* ʻznika, robi się próżnymʼ. Rekonstrukcja: *u̯ā́ti- < pie. *h$_1$u̯éh$_2$-ti-. Por. budowę sb. *sótis* f. < *sāti- < pie. *séh$_2$-ti-. Zob. też *vóję̨s*. — Peters 1980, 62 wywodził *votìs*, *vâts* z pie. *h$_3$u̯āth$_2$-i-, tj. z derywatu na st. wzdłużonym od pwk. *h$_3$u̯ath$_2$- ʻzranić, skaleczyćʼ (SZ gr. hom. οὖτα ʻzraniłemʼ, zob. LIV^2 307n.). ALEW 1274 sprowadza *votìs* do pie. *h$_2$u̯eh$_2$- ʻzranić, verletzenʼ.

voveráitė bot. ʻgrzyb jadalny kurka, pieprznik, Cantharellus cibariusʼ — zdrobnienie na *-aitė* od *voverė̃*, dosł. ʻwiewióreczkaʼ. Nazwa grzyba nawiązuje do barwy wiewiórczej sierści. War. z sufiksem pochodzenia białoruskiego (ŽD 162): *voveruškà*, *-ùškos* 2 p.a. ʻgrzyb kurkaʼ (por. *vakarùškos*).

voverė̃, acc.sg. *vóverę* 3 p.a. ʻwiewiórka, Sciurus vulgarisʼ : łot. *vãvere* ts. < pb. *u̯āu̯er-. War. *vóverė* 1 p.a., *voverìs*, acc.sg. *vóverį* 3 p.a. (por. łot. *vāveris*, *vāvaris*), z aferezą *v-*:*overė̃*. Obok tego jest rzadki dublet z wokalizmem pwk. *ē*, *u̯ēu̯er-i-, por. *vėverìs*, acc.sg. *vė́verį* f. W części osnownej odpowiada on z jednej strony stpr. *weware* EV ʻwiewiórka, Eichhornʼ, z drugiej strony słowiańskiej nazwie wiewiórki, psł. *věverica lub *věverŭka, por. cs. strus. *věverica*, sch. *vjȅverica*, czes. *veverka*, *veveřice*, pol. *wiewiórka* (stpol. *wiewierzyca* ʻskórka z wiewiórkiʼ). Por. BSW 356 (postuluje oboczność form pbsł. *u̯ēu̯er- / *u̯āu̯er-), LEW 1233, PKEŽ 4, 233n. Osnowę *u̯ēu̯er- uważa się za zreduplikowany pwk. pie. *u̯er- ʻzwijać (się), kręcić (się)ʼ. Motywem nazwania zwierzęcia miał być jego ogon wygięty w łuk lub jego zwinność. Zob. Boryś 2005, 698, Anikin, RES 6, 158n. Por. *vérti*. Kroonen 2013, 10 rekonstruuje praformę *h$_2$ue-h$_2$uer-ieh$_2$- dla bałtyckiego oraz praformę *h$_2$uoi-h$_2$uer-io- dla słowiańskiego. Jak widać, różnią się one tak wokalizmem pierwszego członu

(*h₂ue- vs. *h₂uoi-), jak i sufiksacją. Z języków pokrewnych por. łac. *vīverra* ʽgatunek tchórza, fretka, Mustela furoʼ, wywodzone z *u̯ī-u̯er-sa (WH II, 808), zob. też Ernout-Meillet 742n., 1076, de Vaan 2008, 685 (*u̯e(r)-u̯er-). Kroonen 2013, 10 zrekonstruował pie. *h₂ui-h₂uer-neh₂-. — Drw. *voveráitė* (zob.), *voverenà* ʽskórka z wiewiórkiʼ, *vóverenos* f.pl. ʽfutro ze skórek wiewiórczychʼ, *voveríena* ʽmięso z wiewiórkiʼ, *vóverinas* ʽsamiec wiewiórkiʼ, cps. *vovéršienis* (zob. *šiẽnas*). N.m. *Voverẽ, Voveriaĩ* 5x, *Vóverys* 2x, *Voverỹnė* 4x, *Voverìškiai* 3x, *Pavóverė*.

võžyti, *võžiju* (war. *-yju*), *võžijau* (war. *-yjau*) gw. 1. ʽważyć na wadze, odważaćʼ, 2. intr. ʽmieć pewien ciężarʼ, 3. ʽcenićʼ, 4. ʽlubić, mieć pociąg do czegoʼ, 5. intr. ʽśmieć, ważyć sięʼ (też refl. *võžytis* ts.), 6. ʽzapładniać samicę - o ptakachʼ *Dar jauni gaidžiokai, bet vištas jau võžija*). Zapoż. z błr. *vážycь*, *vážu*, 3 sg. *vážycь* (por. SLA 240, ZS 62, LEW 1275). — Cps. *atvõžyti* ʽodważyć na wadze; nadejść chwiejnym krokiemʼ, *nuvõžyti* ʽoszukać na wadzeʼ, *pavõžyti* 1. ʽzważyćʼ, 2. ʽpodważyć, podnieść nieco od spodu do góryʼ (*Pavožyk akmenį, aš pakišiu baslį* ʽPodważ kamień, ja wsunę kołekʼ), 3. ʽzapładniać - o kogucieʼ (*Gaidys dešimt vištų pavõžyja* ʽKogut zapładnia dziesięć kurʼ). Refl. *atsivõžyti* ʽodważyć się, ośmielić sięʼ, *prisivõžyti* ts.

võžnas, *-à* gw. 1. ʽważny, taki, od którego wiele zależy, mający duże znaczenie, doniosłyʼ, 2. ʽokazały, zbytkownyʼ (*Namaĩ vožnì* ʽOkazały domʼ), 3. ʽwrażliwy, obraźliwyʼ (*Ans yra vožnùs, reik saugoti, kad nesupykintumi* ʽOn jest obraźliwy, trzeba uważać, żeby go nie rozzłościćʼ), 4. ʽciężkiʼ (*Šįmet bus vožnì grūdai* ʽW tym roku będzie ciężkie ziarnoʼ) — zapoż. z błr. *vážny*, pol. *ważny* (ZS 62). War. *vožnùs*.

vožóti, *vožóju*, *vožójau* (war. *võžoti*) gw. 1. ʽszanować, odnosić się do kogo z szacunkiem, poważać, otaczać czciąʼ (*Dabar vaikai nieko nebevožója; kogi vožõs, ka diržo nemato* ʽTeraz dzieci nikogo już nie szanują; jak mają szanować, kiedy pasa nie widząʼ), 2. ʽmyśleć, sądzićʼ (por. pol. *uważać*), 3. ʽstrzec, chronićʼ, 4. ʽbujać, huśtać (np. dziecko na nodze)ʼ. Vb. simplex, które powstało drogą resegmentacji vb. cps. *pavožóti* ʽpoważać, szanowaćʼ (*Reik žmogų pavõžoti, ir pats būsi pavõžojamas* ʽTrzeba człowieka szanować, to wtedy sam będziesz szanowanyʼ) — zapoż. z pol. *poważać* ʽmieć uznanie dla kogo, cenić, szanować kogoʼ. Paralele: *nẽvėžioti* ⇐ *iš-nẽvėžioti* (zapoż pol. *z-nieważać*), *magóti* ʽpomagaćʼ ⇐ *pa-magóti* (zapoż. błr. *pomahácь*).

vóžti, *vóžiu*, *vóžiau* 1. ʽzakrywać, przykrywaćʼ, 2. ʽzdejmować (pokrywę, wierzch, denko); zdejmować przed kim czapkęʼ, 3. ʽprzewracać do góry dnemʼ, 4. ʽsadzać kwokę na jajach, żeby wysiedziała pisklętaʼ, 4. ʽuderzać z całej siłyʼ, 5. ʽmówić bez ogródek, wygarnąć, wyrąbaćʼ. War. *võžti*. Odpowiednik łot. *vâzt*, *vâžu*, *vâzu* ʽzakrywać i odkrywaćʼ. Cps. *apvožiu* «kryię co» (syn. *ažuslepiu*, *išdemi*, *ažumetu*), «okrywam co; pokrywam», *atvóžti* ʽodkrywać, zdejmować (pokrywę, wieko, wierzch, denko); odkryć oczy (zasłonięte czapką)ʼ, *atvožiu* SD[1] «odkrywam» (syn. *atadingiu*), *nuvóžti* ʽzamknąć, zakryćʼ, *pavóžti* ʽzakryć, wsunąć pod spód, odwrócić (naczynie) do góry dnemʼ, *parvóžti* przen. ʽszybko skąd wrócićʼ, *suvóžti* ʽzłożyć jedno z drugim, kłaść jedno na drugie; (hojnie) odmierzyć ziarno; zdzielić kogoʼ, *užvóžti* ʽzamknąć, zakryć, przykryć z góry (pokrywą, wiekiem); zarzucić siećʼ (*ažuvožiu* SD «nakrywam; szpuntuię»), refl. *apsivóžti* ʽprzewrócić się, wywrócić się do góry dnemʼ, *nusivóžti* ʽodkryć się, odkryć sobie (wieko kufra, wierzch pudełka)ʼ; *pùsvožės ãkys* ʽoczy na wpół przymknięte (gdy chce się spać)ʼ. — Prs. na *-i̯a-* należało kiedyś do iter. *vóžyti*, *vóžau*, *vóžiau* (nowsze prs. *vóžiju*), z prvb. *at-*, *iš-*, *per-*, *už-*. Jedynym odpowiednikiem pozabałtyckim jest łac. *vāg-* w drw. dewerbalnym *vāgīna* ʽpochwa miecza; futerał, powłoka w ogóleʼ, przen. ʽłuska okrywająca niedojrzały kłos; (u kotów) torebka skórna umożliwiającą schowanie pazurówʼ, < pie. *u̯eh₂ǵ- ʽzakrywać, zasłaniaćʼ. Por. LIV² 664, LEW 1275, ALEW 1274, WH II, 725, de Vaan 2008, 650. Co do typu pierwiastka por. *dróžti*, *kóšti*, *nókti*, *šókti*.

— Drw. *añtvožas* ʻwierzch, przykrycie, pokrywaʼ (war. *añtvožė*), ⇒ *añtvožalas* ʻpokrywa, siekoʼ; *ãtvožas* ʻpokrywa, wiekoʼ, *są́vožais dė́ti* adv. ʻkładąc jedno na drugieʼ ⇐ *suvóžti*; od tego adi. *są́vožinis*: *są́vožinis kùbilas* ʻkubeł posażnyʼ, dosł. ʻtaki, w którym przedmioty składa się jeden na drugimʼ; *ùžvožas* ʻpokrywa; szyber przy kominieʼ, *ùžvožalas* ts., *vožtùvas* ʻpokrywa, klapa, zawór, wentyl; zastawka w sercuʼ.

Z

zababõnai, *-ų* m.pl. stlit., gw. 1. ʽprzesądy, zabobony’, 2. ʽwymysły, głupstwa’, 3. ʽzabawki dla dzieci’, war. *zabobõnai* — zapoż. z błr. *zababóny*, *-aŭ*, pol. *zabobony*, *-ów* (SLA 240, ZS 63, LEW 1276).

zablỹs gw. ʽkiełb, Gobio gobio’. Zdaniem Urbutisa 2009, 260n. ze zmiany *žablys. Sufiks jak w syn. *graužlỹs* (*gružlỹs*) ⇐ *gráužti* ʽgryźć’. Podstawa *žab-* jak w czas. *žabḗti* żm. ʽchciwie jeść’ (zob. *žẽbti*).

zabovà, *zobovà*, gen.sg. °*bõvos* 2 p.a. gw. ʽzabawa, bawienie się, rozrywka’ — zapoż. z błr. *zabáva*, *-y*, pol. *zabawa* (SLA 240, LEW 1276). War. m. *zabõvas*. Por. wahanie wokalizmu w *zababõnas* / *zabobõnas*.

zacìrka gw. ʽpotrawa z drobnych klusek mącznych lub kartoflanych, gotowanych na wodzie a. mleku, zacierka’ (*Blynam, zacìrkai maldavom žirnių su kviečiais* ʽNa bliny, zacierkę mleliśmy groch z pszenicą’) — zapoż. z błr. *zacírka*, *-i*, pol. przest. *zacirka*. Por. LEW 1276.

zadõtkas stlit., gw. 1. ʽzadatek, pieniądze wręczane celem zabezpieczenia umowy’ (*Davėm tris stūkstančias zadõtko* ʽDaliśmy trzy tysiące zadatku’), 2. ʽzacier piwny’ (*Zadõtkas jau putoja, tuoj leisim į kubilą* ʽZacier już się pieni, zaraz spuścimy [go] do kadzi’) — zapoż. z pol. *zadatek*, *-tku*, błr. *zadátak*, *-tku* (SLA 240, ZS 64, LEW 1276).

zagárkas gw. ʽzegarek noszony na ręce’ — zapoż. z pol. *zegarek* (ZS 64). Co do akutu por. zapoż. *kárdas*, *skárbas*. Por. *česaĩ*, *ziẽgorius*.

zagénti, *zagenù*, *zagenaũ* gw. ʽo koniu: powoli biec’, *atzagénti* ʽo dziecku: przybiec do kogo’. Z innymi suf.: *zàgyti*, *-iju*, *-ijau* ʽiść wyprostowanym’, *zagnóti* ʽiść za kimś powoli, drobnym krokiem’, *zagsḗti* ʽbiegać’. Wszystko to są derywaty od interi. *zàg zàg* opisującej jechanie na koniu, por. *Zag zag zag kaktą pastatęs ynai zagija*.

zãglis, *-io* gw. ʽzłodziej’ — zapoż. z łot. *zaglis* (n. agt. na *-lis*, por. *zagt*, *zùogu*, *zagu* ʽkraść’). Por. *žaglỹs* s.v. *žàgti*.

zakristijà, gen.sg. *zakrìstijos* 2 p.a. ʽzakrystia w kościele’ — zapoż. z pol. przest. *zakrystyja*, *sakrystyja* (⇐ nwn. *Sakristei* ⇐ śrłac. *sacristia*). Por. SLA 244, ZS 64, LEW 1276. War. *zokristijà*. — War. *zakràstija* (*zakrastijà*, *zokrastijà*) oddaje pol. przest. *zakrastyja* (por. SW VIII, 139).

zakristijõnas stlit., gw. ʽzakrystian’ — zapoż. z pol. przest. *zakrystyjan*, pol. *zakrystian* (SLA 244, ZS 634 LEW 1276). War. *zakristõnas*, *zakrastijõnas*, *zokrastijõnas*, *zokristijõnas*. Osobno zob. *zakrastijà*.

zakùcija gw. ʽpewna część ceremonii ślubnej’ (*Kitas neeita į veselę be zakùcijos*. *Antrą dieną važiuoja į zakùciją*) — zapoż. z pol. gw. *zekucyja* ʽwykonanie wyroku sądowego’ (zob. SGP VI, 365, SW I, 674), < *egzekucyja*. Por. oboczność *zàkvijos* / *zèkvijos*. Zbadania wymaga zaszłe na gruncie litewskim przesunięcie znaczeniowe.

zãlatas gw. ʽzłoto’ (*Žiūri, kad ten ne žarijos, o asmokai, zãlatas* ʽPatrzy, a tam nie żary, lecz ósmaki, złoto [złote monety]’) — zapoż. z błr. *zólata*, *-a* n.

zalãtyti, *zalãtiju*, *zalãtijau* stlit., gw. 1. ʽzłocić, pokrywać warstwą złota, barwić na

złoty kolor’, 2. ‘zdobić, ozdabiać (kościół)’, 3. przen. ‘bajdurzyć’ — zapoż. ze stbłr. *zolotitь* (SLA 240, LEW 1276, ALEW 1275), por. błr. *zalacícь*, *-ačú*, 3 sg. *zalócicь*.

zalatõrius stlit. 1. ‘złotnik’, 2. ‘artysta zdobiący wnętrza kościelne’ — zapoż. ze stbłr. *zolotarь* (SLA 240, LEW 1276, ALEW 1275), por. błr. *zalatár*, *-á*. War. *zalãtorius*. Nazw. *Zalatõrius*, *Zalatõris*, patron. *Zalatoriūnas* b.z.a.

zal̃zos, *-ų* f.pl. gw. ‘zołzy, gruźlica węzłów chłonnych u koni’ — zapoż. z pol. *zołzy* f.pl.

zamišius, *-iaus* stlit. ‘miękko wyprawiona koźla skóra, zamsz’ — forma znana jedynie z SD[1], por. 1. <zamiśius> «zamesz, ex germ. aluta» 2. <zamiśiaus> «zamßowy, ex aluta confectus». Nie odnotowane w SLA, LKŽ ani w LEW. Zapożyczenie ze stpol. *zamesz*, gen.sg. *zameszu* / *zamszu*, tu z kolei zapożyczone z nwn. *Sämisch* (Brückner 1927, 644). Wyraz ten był substantywizacją przymiotnika tworzącego grupę atrybutywną *sämisch Leder*. Kluge-Seebold 616 przypuszcza, że *Sämisch(leder)* zapożyczono z franc. *chamois* m.in. ‘skóra z kozła’. Zakończenie lit. *-išius* wobec pol. *-esz* świadczy o tym, że pożyczkę włączono do klasy rzeczowników osobowych na *-išius*, jak np. *bandìšius* ‘parobek zajęty przy bydle’, *mergìšius* ‘kto ugania się za dziewczynami’ (zob. GJL II, § 372). Por. syn. *irkà*. Osobno zob. *zámšas*, *zòmša* oraz *žémčius*.

zámšas gw. ‘miękko wyprawiona koźla skóra, zamsz’ — zapoż. z błr. *zamš*, *-u*, pol. *zamsz*, *-u*. War. *zòmšas*, *zomšias* (b.z.a.); ze zmianą *mš* > *mč*: *zámčius*, *zòmčas*, *zòmčius*; *žõmčius* (ZS 65). Osobno zob. *zamišius*, *zòmša* i *žémčius*.

zãras gw. adv. ‘nie zwlekając, niezwłocznie, wnet’, np. *Zãras keltis, o aš dar nežumigau* ‘Zaraz [trzeba] wstawać, a ja nawet nie zasnąłem’ — zapoż. z pol. *zaraz*. War. *zãra* (por. pol. gw. *zara*), z dodaniem zakończenia lit. *-ai*: *zãrai*, *zaraĩ*. Por. LEW 1277.

zarià, gen.sg. *zariõs* 4 p.a. gw. ‘zorza poranna a. wieczorna’ — zapoż. z ros. ros. *zorjá*, *-í*. Pl.t. *zãrios* ‘świt, brzask dnia’ (*Kelkis, jau zarios užsiplėšė* ‘Wstawaj, już zaświtało’) jest odpowiednikiem pl.t. ros. *zóri*. — Obok tego *zarà*, *-õs* 4 p.a. ‘zorza poranna a. wieczorna’ (m.in. w WP) — zapoż. z błr. *zará*, *-ý*. — Gwarowe pl.t. f. *zãros* ‘świt’ (*Išėjo šienaut pro zaràs* ‘Wyszedł o świcie kosić siano’) jest zapoż. z błr. *zóry*.

zarnyčià, gen.sg. *zarnỹčios* 2 p.a. gw. ‘zorza poranna’ — zapoż. z błr. *zarníca*, *-y*. N.B. LKŽ XIX, 1001 na pierwszym miejscu mylnie wymienił pol. †zorznica jako formę źródłową.

zaũkti, *zaukiù*, *zaukiaũ* 1. ‘głośno płakać; popłakiwać’, 2. ‘wyć — o psach’, 3. ‘nieść, ciągnąć coś ciężkiego, taszczyć’, 4. ‘wynosić w dużej ilości z lasu (o grzybach) lub z bagna (o borówkach)’, 5. ‘mleć na żarnach’, *nuzaũkti* ‘przytaszczyć; ukraść; pojechać dokądś’. War. *zaũgti*. Czasownik dźwiękonaśladowczy, utworzony od interi. *zau(k). Por. *zū̃kti* ⇐ *zū̃*.

<**zawatka**> SD[1] «podwika, rica, calantica» [‘chusta na głowę, przepaska na włosy’, SPXVI]. Jest to hapaks, w dodatku pominięty w SLA, jak też w LKŽ, LEW i ALEW. Wydawca SD[1] interpretuje zapis <zawatka> literalnie i umieszcza w indeksie wyrazów lekcję *zavatka*. Synonimem <zawatka> jest ukazujące się 2x u Chylińskiego <zowitka> (zob. SLA 245, LKŽ). Znaczenie i podobieństwo formy skłaniają do przypuszczenia, że mamy tu do czynienia z dwoma polonizmami, odpowiednio *zawojka* i *zawijka*. Por. za SW II, 102: *zawojka* ‘ubiór głowy wieśniaczek zamężnych, rańtuch, rodzaj chusty kobiecej na głowę’, *ibid.*, 347: *zawijka* ‘to, czym zawijają, zawicie; zasłona, podwika; szal płócienny, głowę i ramiona okrywający’. Jeśli tak, to powstaje pytanie, dlaczego *zawojka* nie została oddana jako lit. *zovaika / *zāvaika, zaś *zawijka* jako lit. *zovijka / *zāvijka. Odpowiedź jest dwojaka. Po pierwsze, tak <zawatka> jak <zowitka> mogą zawierać błędną literę <t> zamiast <i>, por. emendacje *<zawaika>, *<zowiika>. Po drugie, grupa spółgłoskowa *-i̯k-* pierwotnych form

transpozycyjnych *zāvaika, *zāvijka mogła się zmienić fonetycznie w *-tk-*. N.B. SLA 245 i LKŽ XIX, 1075 wywodzą *zovitka* z pol. *zawitek*, co jest błędem, ponieważ polskie słowniki takiego wyrazu nie znają. — W SD s.v. «podwika, rańtuch, calyptra, calantica...» nie figuruje <zawatka>, lecz całkiem inny wyraz lit., mianowicie <panametis> (zob. *nómetas*).

zbõnas stlit. ʽdzban', SD *zbonas didis iž stiklo arba iž molio, unkšto kaklo* «bania gliniana, szklanna [o wąskiej szyi], fidelta fictilis, vitrea» — zapoż. z błr. *zban, -á*, pol. przest. *zban, -a* (por. SLA 88, ZS 60, LEW 1277, ALEW 1275). Osobno zob. *izbõnas*. — Drw. *zbonelis* SD[1] «krużyk, vrceolus» (syn. *alvenykė̃lis*), *zbonelis unkšto kaklo* SD «banieczka, baniuszka, bańka [o wąskiej szyi], ampulla, guttus, ti, guttulus», *kuris daro zbonelius* SD «baniecznik, ampullarius» [ʽkto robi dzbanki'].

zbradnius, *-iaus* stlit. ʽprzestępca' — zapoż. ze stpol. *zbrodzień, -dnia* (SLA 241, LEW 1277). Por. błr. *zbródzenь* ʽłobuz', ukr. *zbródenь* ʽwłóczęga' (ESBM 3, 315). — Drw. *zbradnystė* ʽhaniebny postępek; nikczemność, podłość'.

zbraĩnas, *-à* 1. stlit. ʽzaopatrzony w zbroję; zbrojny, uzbrojony', 2. gw. ʽskory do wybryków, skory do dokazywania, brojenia', 3. ʽo koniu: który lubi ponieść' — zapoż. z pol. *zbrojny* (SLA 241, ZS 64, LEW 1277, ALEW 1276). War. *zbrainùs, -ì*. Osobno zob. *brãjyti*. — *zbroinykai* BRB m.pl. ʽrycerze w zbrojach, uzbrojeni' (syn. *karžygiai*) ⇐ pol. przest. *zbrojnik*.

zbraja stlit. 1. ʽzbroja', 2. ʽuzbrojenie, broń, oręż' — zapoż. z pol. *zbroja*. War. ze zmianą rodzaju: *zbrajas* BRB ʽWehr, Rüstung, Schild', *zbrajus* BRB ts. Por. SLA 241, LEW 1277, ALEW 1276). — Drw. *zbraista* BRB ʽbroń, oręż, Kriegsrüstung' może być collectivum na *-sta*, utworzonym według wzoru *liẽkarsta* ʽlekarstwa' (to fonetycznie z *liẽkarstva*). Wywód z pol. *zbrojstwo* (*zbrójstwo*), podany przez SLA 241, LEW 1278 i LKŽ XIX, 1010, jest nie do przyjęcia, ponieważ polskie słowniki takiego wyrazu nie znają. ALEW 1276 pozostawił *zbraista* bez komentarza.

zdairýti, *zdairaũ, zdairiaũ* wsch.-lit. ʽpatrzeć bacznie' — decompositum, będące produktem segmentacji *ap-zdairýti. To ostatnie powstało z przekształcenia złożenia z ptk. zwrotną *ap-si-dairýti* ʽoglądnąć się, rozglądnąć się' (zob. *dairýtis*), mianowicie drogą synkopowania samogłoski *i* (*ap-s-dairýti), następnie udźwięcznienia *sd* > *zd*. Paralele: *stvérti*, *zgèsti*, *zvãlyti*. — Refl. *ap-si-zdairýti* ʽobejrzeć się'. — Drw. *zdairinė́ti* ʽoglądać', refl. *prisizdairinė́ti* ʽprzyglądać się'.

zdročia c. stlit. ʽzdrajca' — zapoż. ze stpol. *zdraca*, por. *Słownik staropolski* XI, 294 (war. *zdradca*, *zdraćca*). Inaczej SLA 242 i LEW 1278: wywód ze stpol. *zdradca* albo błr. *zdráca* (takiej formy nie notuje ESBM 3, 326). — Młodszym polonizmem jest gw. *zdráica* a. *zdráicia* c. ʽzdrajca; niegodziwiec', też ʽwiercipięta' ⇐ pol. *zdrajca* (por. ZS 64). War. *zdráicė*, *zdroica*, *zdroičius*. Zob. też ALEW 1277. — Ze *zdroičius* wyabstrahowano neoosn. *zdroi-*; widać ją w vb. denom. *zdrojauti* Lex ʽgrabić, plądrować, plündern'.

zdrodà, gen.sg. *zdrodõs* 4 p.a. stlit., gw. 1. ʽzdrada'. 2. ʽoszustwo, kłamstwo', 3. ʽkrzywda' — zapoż. ze stpol. *zdrada* (ZS 64 brał pod uwagę też błr. *z(d)ráda* jako formę źródłową). — *zdrodlỹvas* stlit. ʽtak, któremu nie można wierzyć, kłamliwy' ⇐ stpol. *zdradliwy*. — *zdrõdnas* stlit. ʽzdradliwy, kłamliwy' ⇐ stpol. *zdradny*. — Vb. denom. *zdrõdyti, -iju, -ijau* ʽzdradzić, nie dochować sobie nawzajem wiary; oszukać, okłamać', gw. ʽzranić, okaleczyć kogo' (*Jis neužmušė vagį, ale tik apzdrõdyjo ir pametė* ʽOn złodzieja nie zabił, lecz tylko zranił i pozostawił'). Por. pol. *zdradzić*. Zob. też SLA 245, LEW 1278, ALEW 1277.

zèkvijos, *zàkvijos* f.pl. gw. 1. ʽnabożeństwo za zmarłego, odprawiane w rocznicę jego śmierci' (*Po vyri zèkvijas noriu užpirkt* ʽZamówię *zekvijos* dla [zmarłego] męża'. *Metinèm*

užpirko zàkvijas), 2. ʽprzyjęcie urządzane w domu po takim nabożeństwie' (*Daro alų zèkvijom* ʽRobią piwo na *zekvijos*'). Skrócone z *egzèkvijos* przez usunięcie sylaby początkowej (por. *zakùcija*). Zapoż. z pol. *egzekwie*, wymawiane [egzékvi̯e] pl.t. ʽnabożeństwo żałobne odprawiane w katolickim kościele przy trumnie zmarłego' (⇐ łac. *exsequiae*).

zeñkis, *zénkis*, *-io* gw. 1. ʽchłopak, młodzieniec', 2. ʽkilkunastoletni chłopiec, wyrostek', 3. ʽparobek' — zapoż. z łot. *zèņķis* (⇐ dn. *sönke* ʽsynek', por. nwn. *Söhnchen*). LEW 1278 przyjmuje zapożyczenie z dolnoniemieckiego wprost do litewskiego. — Drw. *zenkiõkas* ʽwyrostek' (*Penki zenkiõkai mes buvom* ʽByło nas pięciu wyrostków'). Vb. denom. *zenkiáuti* ʽbyć parobkiem'.

zeȓkolas stlit., gw. ʽlustro, zwierciadło' — zapoż. z ros. *zérkalo* n. (SLA 242, ZS 65, LEW 1278, brak w ALEW). War. *zarkalas* (<ʃarkalą> BRB), *zérkolas*, *dzérkolas*; *žerkolas* DP (substytucja *ž-* za obce *z-*). War. metatetyczny: *zélkoras* a. *zel̃koras* (*l-r* < *r-l*), też *zélkorius* a. *zel̃korius*, *zal̃korius*. Co do akutu por. zapoż. *kačérga*, *čvértis*.

zgedáuti, *zgedáuju*, *zgedavaũ* gw. 1. ʽszukać, poszukiwać, dowiadywać się' (*Zgedavaũ visą dieną i neradau* ʽCały dzień szukałem i nie znalazłem'), 2. ʽchcieć, pragnąć', 3. ʽtęsknić za czym' — vb. simplex, które zostało wyabstrahowane ze złożenia *pazgedáuti*. To ostatnie powstało drogą synkopowania samogłoski *-i-* partykuły zwrotnej w iter. *pasigedáuti* ʽszukać, poszukiwać' ⇐ *pasigèsti* ʽspostrzec się, że brak czegoś lub kogoś' (zob. *gèsti* I). Podobnym neosimplex jest czas. *zdairýti*.

zgèsti, *zgendù*, *zgedaũ* gw. ʽspostrzec, że brak kogoś, czegoś' — decompositum, wynikłe z resegmentacji formy *pazgèsti (< *pa-s-gèsti). To ostatnie powstało drogą synkopowania *-i-* ptk. zwrotnej w *pasigèsti* ʽspostrzec się, że brak czegoś lub kogoś' (zob. *gèsti* I). Podobnie ukształtowane neosimplicia to *zgedáuti*, *zdairýti* i *zgrìbti*. — Refl. *pa-si-zgèsti* ʽpasigesti', np. *Kaip kurią dieną mamos nebliks, labai pasizgèsi* ʽKtóregoś dnia mamy zabraknie, bardzo [jej] brak odczujesz'.

zgrajà, *-õs* 4 p.a. gw. 1. ʽgromada (dzieci), moc (ludzi)', 2. ʽurwis, dziecko o żywym temperamencie' — zapoż. z pol. *zgraja* (LKŽ XIX, 1024 nie zaznaczył obcości tego wyrazu). Vb. denom. *zgrajóti* ʽo dziecku: dokazywać', por. *Kokis zgrajà šitas vaikas, tik zgrajoja ir zgrajoja visur* ʽCo za urwis z tego dziecka, wszędzie tylko dokazuje'. — Z innym suf.: *zgrãjus* ʽtłum': *Kermošiuj buvo zgrajus žmonių* ʽNa kiermaszu był tłum ludzi'.

zgrìbti, *zgrimbù*, *zgribaũ* gw. ʽpojąć, zrozumieć' — decompositum, powstałe przez resegmentowanie formy *suzgrìbti* ʽpołapać się, zorientować się w czym', pochodzącej z *su-s-grìbti, to z synkopy *i* w *su-si-grìbti* (zob. *grìbti*, *grebóti*). Paralele: *stvérti*, *zgèsti*. — Refl. *pa-si-zgrìbti* ʽzorientować się w czym', np. *Zgribte pasizgribau, bet nepasitaisiau*.

zguȓsti, *zguȓsta*, *zguȓdo* gw. ʽmarnieć, niszczeć, ginąć' — z udźwięcznienia w *sgursti, to z synkopowania formacji prewerbialnej *su-guȓsti*, zob. *guȓsti*.

ziẽgorius, *-iaus* stlit., gw. ʽzegar'. SD[1] *ziegarius* «godzinnik, zegar, horologium, clepsydra». Zapoż. z pol. *zegar* (SLA 242, LEW 1279). Co do *ie* ⇐ słow. *e* por. *sliẽsorius*, *kliẽrikas*. War. *zẽgorius*, *dziẽgorius* (rzadko *dzegorius*), *žiegorius* (m.in. DP). Zob. też *zagárkas*.

zýlė ʽsikora, Parus' — z wtórnym *z-* zamiast *žýle* gw. ʽsikora'[609]. Odpowiednik łot. *zīle*. Morfem *žyl-* przedstawia st. wzdłużony do *žil-*, por. *žìlas* ʽsiwy, szary, popielaty,

[609] Por. wtórny nagłos *ś-* w pol. *sikora* wobec *s-* w czes. *sýkora*, głuż. *sykora*, słc. *sýkorka* (drw. od czas. *sykati ʽsyczeć', zob. Boryś 2005, 547).

szarobrązowy' : łot. *zils* 'niebieski, niebieskawy'. Nazwa ptaka jest związana z barwą jego upierzenia, por. *Zýlės papilvė geltona, nugara melsva* 'Podbrzusze [jest] u sikory żółte, grzbiet niebieskawy'. Zob. LEW 1309. W ME IV, 732, s.v. *zîle* wskazano na to, że ros. *siníca* 'sikora' pochodzi od adi. *sínij* 'błękitny, modry, siny'.

zylióti, *zyliója*, *zylióјo* 'o bydle: zachowywać się niespokojnie wskutek bólu zadawanego przez gzy, gzić się', war. *zyloti*: SD *zyloju* «gżę się, stimulor, ab æstro» — vb. denominativum od *zylỹs* 4 p.a. 'giez, bąk bydlęcy', rzecz. pochodzenia dźwiękonaśladowczego (LEW 1279). Por. *zỹzti* 'brzęczeć, bzykać'. Odpowiednio od *gylỹs* 'giez' pochodzi czas. *gylióti* 'gzić się'; alternowanie *z-* i *g-* pozostaje niewyjaśnione, zob. ALEW 1277n.

zir̃zti, *zir̃zia*, *zỹzė* 1. 'brzęczeć, bzykać (o osie, musze, komarze)', 2. 'huczeć, warczeć (o pracującej maszynie, o samochodzie, samolocie)', 3. popłakiwać, marudzić (o dziecku)', 4. 'okazywać niezadowolenie, mruczeć, burczeć', 5. 'natrętnie prosić', 6. 'ryczeć jak cielę', 6. 'biedować, żyć w biedzie'. Dźwiękonaśladowcze, por. *zìzti*, *zỹzti* oraz *bim̃bti*, *bir̃bti*, *bir̃gzti*. — Drw. *zirzė́ti*, *zìrza* (war. *zìrzia*, *zir̃zi*, *-ė́ja*), *zirzė́jo* dur. 1. 'brzęczeć, bzykać', 2. 'chrzęścić, skrzypieć (o kole wozu)', 3. 'ciec z pluskiem, ze szmerem', 4. 'bulgotać (o wrzątku)', 5. 'mamrotać (o starcu)', 6. 'brzydko śpiewać', *zirzénti* 'bzykać, brzęczeć', *zìrzinti* 'rzępolić (zwł. na skrzypcach); skrzypieć (o drzwiach)'. — Nomina: *zirzẽklis* 'płaksa, beksa, mazgaj', *zirzlà* c. ts. (⇒ *zirzlùs* 'płaczliwy'), *zirzlỹs* 'dokuczliwy owad, zwł. komar; płaksa, beksa; gderliwy człowiek'.

zìzė, *zizė̃* 4 p.a., *zyzė̃* 4 p.a. gw. 1. 'pierś kobieca', 2. 'sutek na piersi; dójka u krowy', 3. 'smoczek', 4. 'płatek ucha'. Onomatopeiczne, por. *zỹzti*.

zìzti, *zỹsta* (*zinz-sta, war. *ziñza*), *zìzo* 'o owadach: brzęczeć, bzykać', *įzìzti* 'zachcieć czego, zapragnąć; o kobyle: zapragnąć ogiera; o dzieciach: rozszaleć się', *suzìsti* 'o licznych muchach: zacząć brzęczeć' (*Ji įėjo į pirkią, kur suzìzo pabaidytos musės* 'Weszła do izby, gdzie [zaraz] rozbzyczały się spłoszone muchy'). Dźwiękonaśladowcze, od interi. *zìz*. Por. bliskoznaczne czas. *zir̃zti*, *zur̃gti*, *zur̃gzti*. — Neopwk. *zyz-*: *zỹzti*, *zỹzia*, *zỹzė* 1. 'o osie, pszczole: brzęczeć, bzykać', 2. 'o dziecku: pochlipywać, popłakiwać', 3. 'natrętnie prosić, wypraszać co u kogo', 4. 'okazywać niezadowolenie, mruczeć, burczeć, gderać', 5. 'fałszować w śpiewie'. — Czas. pochodne: *zýzauti* 'ciągle brzęczeć (o owadzie), beczeć, ciągle pochlipywać', *zyzė́ti* 'brzęczeć; gwizdać', SD *zyziu* «beczę, bombilo, facio bombum» (syn. *brizgiu*), *zyzinė́ti* iter. 'popłakiwać, marudzić (o chorym, sennym dziecku)', *zỹzinti* a. *zýzinti* 1. caus. 'drażnić pszczoły; zabawiać dziewczęta', 2. iter. 'usilnie prosić; dokuczać ciągłym gadaniem'. Nomina: *zyzà* a. *zyzáila* c. 'gderacz, zrzęda', *zizẽklis* 'płaksa, beksa', *zyzelė̃* 'giez', *zizlỹs* 'płaksa; ktoś niezadowolony, gderliwy, zrzęda'.

znaimė̃ 4 p.a. gw. 'znak, ślad po czym' (war. *znaĩmas*), por. *Iškirto girias — nė znaimės neliko* 'Wyrąbali lasy, ni śladu nie zostało'. *Jokios znaimė̃s nėr, ko būta* 'Żadnego śladu nie ma [po tym], co było'. Zapoż. ze stpol. *znamię*, *-mienia* n. m.in. 'ślad pozostawiony przez coś, pozostały po czymś' (zob. Boryś 2005, 743). Ze względów fonotaktycznych sekwencja pol. *ami̯-V* została zastąpiona przez lit. *ai̯m-V*, mianowicie drogą metatezy *j*, co prowadziło do powstania sekundarnego dyftongu *ai*. Przypomina to litewskie traktowanie zdrobniałych imion białoruskich o zakończeniu *-Cja*, por. np. błr. *Vánja* (od *Iván*) ⇒ lit. nazw. *Vainà*; błr. *Vádja* (od *Vladimír*) ⇒ lit. nazw. *Vaidà* (LPŽ, s.v. daje inne objaśnienia tych form). Tu też imię stlit. *Traidenis, odtwarzane z zapisów strus. *Trojdeni*, *Trojdenь*, drw. od *Traida ⇐ strus. *Trádja* (od *Troádij*), por. n.m. *Traidžiaĩ*, *Traidžiū́nai*. Zob. Būga, RR I, 135, 239, jednakże bez objaśnienia osnowy *Traid-*. — Vb. denom. *znáiminti* 1. 'oznaczyć, opatrzyć charakterystycznym znamieniem', 2. 'rozpoznać kogoś lub coś po jakiejś charakterystycznej

cesze’ (refl. *įsiznáiminti* ʽoznaczyć sobie (np. miejsce, gdzie rosną borowiki)’). Taki czasownik zakłada użycie sb. *znaimẽ*, *znaĩmas* również w znaczeniu pol. *znamię* ʽcecha charakterystyczna, element wyróżniający’ (tego LKŽ XIX, 1061 nie odnotował). Por. jeszcze adi. *znaimùs* ʽłatwo rozpoznawalny, odróżniający się od innych’ (*Mano maišas znaimus, atrasiu* ʽMój worek łatwo poznać, znajdę’). Nie tu należy *apznáiminti* (zob. s.v.).

znõkas stlit., gw. ʽznak, znamię; ślad po czym’ (*nė znõko* adv. ʽani śladu’) — zapoż. z błr. *znak*, pol. *znak* (SLA 243, ZS 65, LEW 1279).

znõkorius gw. ʽznachor, wróżbiarz’ — zapoż. z błr. *znáxar*, *-a*, pol. *znachor* (ZS 65, LEW 1279). Por. syn. *žynỹs*. — Fem. *znõkorka* ʽznachorka’ ⇐ błr. *znáxarka* (ZS, *l.c.*).

zobajus, *-aus* hapaks stlit. ʽprasa do tłoczenia winogron’ (BRB) — zapoż. z błr. *zabój* przest. ʽprasa do tłoczenia konopi’ (SLA 243, ALEW 1278, pominięte w LEW). Por. ros. przest. *zabój* m. ʽprzyrząd do wytłaczania oliwy z konopi’ (Dalь).

zóga gw. ʽpiła do cięcia desek’ (war. *zógas*) — zapoż. z prus.-niem. *zōge* (GL 149n., LEW 1279), por. nwn. *Säge*. Co do akutu por. zapoż. *ókas*, *rónas*, *tóbytis*. Osobno zob. *žiógė*. Por. łot. *zãģis*, *zãģe* ʽpiła’ ⇐ śrdn. *sāge* (Jordan 111). — Cps. *zógpjaujai* m.pl. ʽtrociny’ (por. *pjaulaĩ*), *zógspiros* f.pl. ts. (por. *spìros*). Vb. denom. *zogóti* a. *zogúoti* ʽpiłować piłą’.

zokãdas przest., gw. ʽustęp, wychodek’ — zapoż. z błr. gw. *zaxód*, *-u* (por. SLA 243, LEW 1279). W pewnym słowniku z XVII w. zestawiono obok siebie synonimy *zokadas, vikadas, šikinyčia*. Mylna jest wzmianka w LKŽ XIX, 1066, jakoby *zokãdas* było zapożyczeniem z pol. *zakąt*. Por. *vìkadas*.

zokãnas stlit., gw. 1. ʽPięcioksiąg Mojżeszowy’, 2. ʽPismo święte’, 3. ʽDziesięcioro przykazań, testament’, 3. ʽzakon jako społeczność religijna’ (*Jis juodą abitą savo zokano dėvėjo* ʽNosił czarny habit swego zakonu’). Zapoż. z błr. *zakón*, *-a* / *-u* (SLA 243, LEW 1279, ALEW 1278). War. *žokanas*. — Miejsce akcentu w war. *zõkanas*, *zõkonas* wskazuje na pol. *zakon* jako formę źródłową.

zõkanykas, *zõkonykas* stlit. ʽzakonnik, mnich’ — zapoż. z błr. *zakónnik*, pol. *zakonnik* (SLA 243, LEW 1279n., ALEW 1278), z wyrównaniem miejsca akcentu do *zõkanas* (zob. s.v. *zokãnas*). War. *zõkaninkas*, *zõkoninkas*, *zõkainykas*, *zokauninkas* b.z.a. oraz *žõkanykas*. Por. *minỹkas*.

zomãtas stlit., gw. 1. ʽogrodzenie murowane a. kamienne wokół kościoła lub cmentarza’, 2. ʽpłot z desek kładzionych poziomo lub stawianych pionowo; płot sztachetowy’, SD «parkan, sepimentum militare, sepes structilis», 3. SD «płot dylowany abo z żerdzi, sepimentum agreste, sepes structilis», 4. ʽżerdź lub kół do stawiania płotu’. Zapoż. ze stbłr. *zametъ* (1579), *zamiotъ* (1586) ʽogrodzenie, płot z belek lub grubych desek’ (por. błr. *zamët*, *-a*) ⇐ *zametú* ʽgrodzę’, Zob. na ten temat specjalny artykuł Urbutisa, *Balt* XXXV:1, 2001, 83-90, przedrukowany w Urbutis 2009, 446n. Depalatalizacja lit. *m'a* > *ma* tłumaczy się być może nawiązaniem pożyczki do wyrazów typu *atmataĩ*, *ìšmatos* ⇐ *metù*, *mèsti* (por. Urbutis, *o.c.*, 456). — War. *zamõtas*, por. n.m. *Zamõtiškis* (rej. Utenà). — Drw. *pazomatỹs* a. *pãzomatis* ʽmiejsce za ogrodzeniem, miejsce pod płotem’ (*Užkasė kaip šunį pazomatyje* ʽZakopali jak psa pod płotem’). SD: *zomatinė* «dyl» [ʽgruba deska, tarcica, belka, ociosane bierwiono, żerdź’, SPXVI] (syn. *linta ilga*), *zomatis* «dylowanie» [ʽparkan z dylów, tzn. z grubych desek lub pali’, SPXVI] (syn. *tvora iš lintų*). Vb. denom. *zomãtyti*, *-iju*, *-ijau* ʽstawiać płot, parkan’. — Łot. *zãmati* m.pl. ʽein Sprickenzaun, parkan z poziomo ułożonych żerdzi’ jest zapożyczeniem z języka litewskiego, zob. ME IV, 699. — Wyraz stbłr. *zametъ* przeniknął do polszczyzny litewskiej w postaci *zamiot*, zdrob. *zamiotek*, por. np. *około tego dworu zamiot rębiony zamietowany* (1598). *Jeden chlew wielki..., przygrodzony zamiotek dlia owiec*

(1619), por. Urbutis 2009, 450.

zòmša ʽzamsz, miękko wyprawiona skóra (jelenia, kozła, łosia), z cienkim puchem na wierzchu' (gw. *zómša*, *zámša*) — zapoż. z błr. *zámša*, *-y* (⇐ pol. przest. *zamsza*, *-y*). Por. syn. *irkà*. Osobno zob. *zamišius*, *zámšas* i *žémčius*.

zopãgas stlit., gw. ʽbut z cholewą' — zapoż. z błr. gw. *zapóh* (por. SLA 244, LEW 1280). Por. łot. *zàbaks* ʽStiefel' ⇐ strus. *zapogŭ* (ME IV, 694). Osobno zob. *sopãgas*.

zopõsas stlit., gw. ʽzapas, rzeczy mające wystarczyć na jakiś czas (np. siano, zboże, produkty spożywcze)', war. *zapõsas* — zapoż. z błr. *zapás*, *-u* (SLA 244, LEW 1280, ALEW 1278). — Obok tego jest war. akcentowy *zõposas*, który wzoruje się na pol. formie *zapas* (*Suvalgėm visą zõposą* ʽZjedliśmy cały zapas'). — Zmienione przez epitezę *-t-* są war. *zopõstas*, *zõpostas* (*Javus duonai ir pašarui į zopostą pasikavoti* ʽSchować sobie jako zapas zboże na chleb i paszę'), *zapõstas* (por. łot. gw. *zãpasts* ʽzapas', lituanizm). Podobne zjawisko w *abrū̃stas*, *čẽstas*, *zoviẽstai*, por. SLA 244, Būga, RR II, 671.

zopõstyti, *zopõstiju*, *zopõstijau* stlit. ʽprzygotowywać', refl. *zopõstytis* DP ʽprzygotowywać się na co' — vb. denominativum od *zopõstas* ʽzapas' (zob. *zopõsas*), por. SLA 244, LEW 1280, ALEW 1278. Znacz. etym. ʽrobić zapasy, gromadzić zapasy'. — Drw. *pazopõstyti* DP ʽnagotować, zgotować, gotować', też u Bretkuna (zob. SLA 164), refl. *pasizopõstyti* DP ʽprzygotować się, nagotować się, zgotować się, gotować się, gotów', *prisizopõstyti* DP ʽprzygotować się, nagotować się'. — Gw. *zopùisinti* ʽrobić zapasy' pokazuje niejasny dyftong *ui*.

zoslãnas, *zaslãnas* gw. ʽława do siedzenia, ławka bez oparcia dla pleców' — zapoż. z błr. *zaslón*, *-a* ʽprzenośna ławka na nóżkach' (por. TSBM 2, 385, ESBM 3, 303). N.B. LEW 1280 błędnie wskazał pol. *zasłona* ʽBrett zum Zudecken des Ofenlochs' jako wyraz źródłowy. — War. *soslãnas* ʽdługa ławka bez oparcia; stołek przy kołowrotku', drw. *soslanẽlis* ʽławeczka przy krosnach'. Osobno zob. *uslãnas*.

zotag adv. stlit., gw. ʽprędko, wnet, od razu', war. *zotaga* — zapoż. ze stbłr. *zatogo* (por. SLA 240, 245, LEW 1280; pominięte w ALEW). War. *zotagamis* (Mażwid), *zotug*, *zotuga* (Bretkun).

zóvada, *zõvada* adv. stlit. 1. ʽo biegu konia: galopem, cwałem, w skok', 2. ʽszybko, bardzo szybko, pędem, w lot' — zapoż. z pol. *zawodem* (*bieżeć*, *jechać, pędzić, lecieć*), *w zawód bieżeć* ʽo koniu: biec galopem, cwałem, w skok'. Od pol. *zawód*, *zawodu* ʽgalop, szybki bieg konia skokami, w czasie których wszystkie cztery nogi unoszą się nad ziemią'. Por. SLA 245, LEW 1280, ALEW 1279. Inne war.: *zóvadais* a. *zovadaĩs*, *zovadomis* a. *zovadum̃s*; *zóvalda*; *zõvadu*, *zõveda*, *zovedu*, *zovedaĩs*. Z wtórną grupą *-zd-*: *zovezda*, *zóvezdoms*.

zoviẽsai, *-ų* m.pl. stlit., gw. ʽzawiasy (drzwi, okien)' — zapoż. z błr. *zavésy* f.pl. ʽzawiasy', pol. *zawiasy*, *-ów* m.pl. Por. SLA 245, LEW 1280, ALEW 1279. War. *zoviẽstai* (m.in. BRB) powstał na skutek epitezy *-t-* (por. *čẽstas* ob. *čẽsas*; *zopõstas* ob. *zopõsas*).

zuĩkis, *-io* ʽzając, Lepus' (gw. *žiuikis* b.z.a.). Dotychczasowy wywód z praformy *zuojekas i etymologiczne zbliżenie ze słow. *zajęčĭ* (zob. LEW 1281) są trudne do przyjęcia z uwagi na prawa głosowe. Chodzi tu raczej o zapożyczenie, mianowicie *zaikė, co było substytucyjną formą za błr. *zájka* ʽzajączek'. Por. war. błr. *zajúk* (ESBM 3, 312) oraz nazwiska lit. *Záika*, ⇒ *Zaĩkus*, *Zaikáuskas* (LPŽ). Gdy *zaikė zostało na gruncie etymologii ludowej skojarzone z litewskim czas. *zùiti* ʽbiegać, zachowywać się niespokojnie' (zob. s.v.), to *zaikė zmieniło się w *zuĩkė*. Następnie do *zuĩkė* dotworzono postać męską *zuĩkis* 2 p.a., gw. *zùikis* 3 p.a. (por. *élnė* : *élnis*), też *zuikỹs* 3 p.a. (por. *kumẽlė* : *kumelỹs*). — Slawizmem jest

również łot. *zaķis* ʽzającʼ; forma ta zastąpiła *zaiķis (⇐ błr. *zájka*) na skutek skojarzenia pożyczki z wyrazem *kaķis* ʽkotʼ (por. ME IV, 682). W dialekcie wschodniolitewskim odpowiednikiem *zuĩkis* jest *kìškis* (zob.). — Drw. *zuikenà* ʽskóra zajęczaʼ, *zuikíena* ʽmięso z zającaʼ, *zuikìnė* ʽzajęczycaʼ, *zuĩkinė* ʽczapka z zajęczej skóryʼ, zdrob. *zuikáitis*, *zuikẽlis*, *zuikiùkas*, *zuikùitis*, *zuikùtis*, *zuikū́tis*. Cps. *pùszuikis* ʽpodrosły zającʼ (por. *pùsė*), *zuĩkmiegis* ʽczujny sen, półsenʼ (dosł. ʽzajęczy senʼ, por. *miẽgas*), *zuĩkvanagis* (zob. *vãnagas*). Vb. denom. *zuikiáuti* ʽpolować na zająceʼ, *zuikinė́ti* ts., *zuĩkinti* ʽbiec chyłkiem, skradać sięʼ. — N.m. *Zùikos*, *Zuikìnė*, *Zuĩkiškė* 3x, *Zuĩkiškiai* 2x, cps. *Zuĩkaimis* (*Zuik-kaimis).

zùiti, *zujù*, *zujaũ* ʽlatać, biegać, biegać w koło, zachowywać się niespokojnie; latać niespokojnie (o pszczołach)ʼ, *apzùiti* ʽobejść szukając czego, przeszukaćʼ, *suzùiti* ʽznaleźć po długim szukaniuʼ. Czasownik utworzony od interi. *zùi* ʽsmyk — o szybkim ruchuʼ. Pdg. zbudowano na neopwk. *zuj-*, pochodzącym z resegmentacji prs. *zujù*. — Drw. *zujóti* ʽszaleć, dokazywać (o dzieciach)ʼ, nomina: *zuinùs* ʽkto biega i wszędzie się wdziera, np. o świniʼ, *zùitena* c. ʽkto wciąż biega, nie może usiedzieć w miejscuʼ, *zujìkas* ʽwiercipiętaʼ (*Guvus vaikas, zujìkas, vyburys, vijurkas*), por. *gujìkas* ⇐ *gujù*, *gùiti*.

zū̃kti, *zūkiù*, *zūkiaũ* gw. 1. ʽmlećʼ, 2. ʽhuczeć — o mielących żarnachʼ, 3. ʽkwiczeć — o świniʼ, 4. ʽuporczywie i żałośnie prosić, skomleć o coʼ, 5. ʽmówić szybko i głośno, terkotaćʼ. War. *zū̃gti*. Czasownik utworzony od interi. *zū̃ zū̃*, opisującej odgłos mielących żaren (*Zū̃ zū̃ i suksi girnas kaip pririštas*). Por. *zaũkti* ⇐ *zau(k).

zùmpa gw. 1. ʽbłoto, błotniste miejsceʼ, 2. ʽbłoto torfowe, które się wydobywa, formuje, suszy na łące, a po wysuszeniu tnie na torfowe cegłyʼ (*Iš zùmpos durpas daro* ʽZ zumpa robią cegły torfoweʼ. *Iškasa, išmina, padaro zùmpą — tokią košę be šmotų*. Zapoż. z nwn. *Sumpf* m. (por. *zumà* ʽsumaʼ ⇐ nwn. *Summe*; *zóga* ʽpiłaʼ ⇐ prus.-niem. *zōge*). War. *zum̃pas*, *zùmpis*. — Drw. *zùmpla* a. *zùmplas* ʽbłoto torfoweʼ, *zumpýnas* ʽbłoto, grzęzawiskoʼ. Vb. denom. *zumpúoti* ʽo ulewnym deszczu: padaćʼ.

zūpyčė stlit. ʽubranie; odzienie wkładane na spódʼ (BRB) — zapoż. z pol. gw. *zupica* < pol. przest. *żupica* ʽodzienie spodnie, chałat, kitel, tunika bez rękawów, suknia w ogóleʼ (SW VIII, 726). Por. SLA 246, LEW 1281 oraz Brückner 1927, 668 (tu uwaga o źródłowym wyrazie włos. *giubbone*, *giuppone* ʽżakiet, kamizelkaʼ). Zob. też *žiupõnas*.

zur̃gti, *zurgiù*, *zurgiaũ* 1. o odgłosie mielących żaren (*Jau anksti rytą zur̃gė girnos* ʽJuż wczesnym rankiem słychać było mielące żarnaʼ), 2. ʽburczeć w brzuchuʼ (syn. *gur̃gti*, *ur̃gzti*), 3. ʽnucićʼ, 4. ʽcicho płakać, pochlipywaćʼ, 5. ʽburczeć, mruczeć, gderać, okazywać niezadowolenieʼ. Dźwiękonaśladowcze, por. interi. *zùr zùr*: *Zùr zùr suku girnas, malu malu žirnius* ʽ*Zur zur* kręcę młynkiem, mielę grochʼ. *Talak talak melnyčia, zùr zùr girnos* ʽ*Talak talak* — to młyn, *zur zur* — to żarnaʼ.

zur̃gzti, *zurzgiù*, *zurzgiaũ* gw. 1. ʽbrzęczeć, bzykać (o osie)ʼ, 2. ʽkwiczeć (o świni)ʼ, 3. ʽpochlipywać, beczeć (o dziecku)ʼ, 4. ʽmruczeć, gderaćʼ. Dźwiękonaśladowcze.

zvãlyti, *zvãliju*, *zvãlijau* gw. ʽpozwolić, pozwalaćʼ (*Kad mumi nezvãlija tenai budavot*). War. *zvãlinti*. To vb. simplex zostało wyabstrahowane z zapożyczonych słowiańskich złożeń prewerbialnych, por. *dazvãlyti* ʽpozwolićʼ (stlit., m.in. Bretkun) ⇐ błr. *dazvólicь*, *-lju*, 3 sg. *dazvólicь*; *pazvãlyti* ʽpozwolićʼ (stlit., m.in. DP) ⇐ pol. *pozwolić*, *-ę*, *-i*; *prizvãlyti* ʽprzyzwolićʼ (stlit., m.in. DP) ⇐ pol. *przyzwolić*. Por. SLA 62, 165, ZS 65.

zvãnas I stlit., gw. ʽdzwonʼ — zapoż. z błr. *zvon*, gen.sg. *zvaná* a. *zvónu* (SLA 246, ZS 65, LEW 1282, brak w ALEW).

zvãnas II gw. ʽczęść składowa drewnianego obwodu koła umocowana na dwóch szprychach, tzw. dzwonoʼ (*Kožnas zvãnas užkalamas ant dvijų stipinų*) — zapoż. z pol. gw.

zwono, *-a* n. Por. ros. *zvenó*, *-á* ʽczęść składowa czegoś, ogniwo'.

zvanyčià, gen.sg. *zvanỹčios* 2 p.a. stlit., gw. ʽdzwonnica' — zapoż. z błr. *zvaníca*, *-y* (ZS 65, LEW 1282, brak w ALEW). Por. rodzime *zvaninýčia* s.v. *zvãnyti*.

zvãnyti, *zvãniju, zvãnijau* stlit., gw. 1. ʽbić w dzwon, poruszać dzwonem, dzwonić', 2. ʽdzwonić dzwonkami', 3. ʽdawać znak dzwonem, wzywać wiernych do kościoła', 4. ʽwybijać godzinę (o dzwonie, zegarze)', 5. ʽwydawać dźwięk, dźwięczeć, brzmieć'. Zapoż. ze stbłr. *zvónitь* (SLA 246, ZS 65, LEW 1282, brak w ALEW), por. błr. *zvanícь*, *zvanjú*, 3 sg. *zvónicь*. — Dublet z suf. *-inti*: *zvãninti* ʽbić w dzwon, dzwonić', ⇒ neoosn. *zvanin-*: *zvaninýčia* ʽdzwonnica', *zvãnininkas* ʽdzwonnik'. — Gw. *zvanỹkas* ʽdzwonnik' może oddawać pol. *(d)zwonnik* (ZS 65). — Gw. *zvanõrius* ʽdzwonnik' oddaje zapoż. błr. *zvanár(ь)*, *-á*.

zvim̃bti, *zvim̃bia*, *zvim̃bė* ʽbrzęczeć, bzykać — o owadach; świstać — o kulach; popłakiwać, pochlipywać; natrętnie prosić; dokuczliwie gderać'. Czasownik utworzony od interi. *zvim̃bt* — o bzyknięciu osy, pszczoły (war. *zvìmbt*, *zvìmt*). — Drw. *zvimbáuti* iter. ʽbrzęczeć, świstać, gwizdać', nomina: *zvimbesỹs* ʽbrzęczenie, brzęk, gwizd', *zvimblỹs* ʽpłaksa, beksa'.

zvõščikas wsch.-lit. ʽwoźnica, dorożkarz' — zapoż. z błr. gw. *zvózčyk* (⇐ ros. *izvóščik*), por. ZS 65 (pominięte w LKŽ i LEW).

Ž

žãbalas, *-à* 1. ʽślepy, pozbawiony wzroku; ślepy na jedno oko’, 2. ʽniedowidzący’, 3. ʽzarośnięty — o jeziorze leśnym’, 4. ʽciemny, niepiśmienny, niewykształcony’. Synonim *žlãbanas, -à* ʽniedowidzący’, analiza: *žlãb-anas* zaleca wywód *žãbalas* z praformy *žlãb-alas przez dysymilatywny zanik pierwszego z dwu *l* (paralele: *kãklas, šiùkšlės*). Formacja z suf. *-alas* od SO *žlab-* ⇐ *žleb-*, por. żm. *prýžleba* s.v. *žlìbti*. Por. LEW 1282. — Zapożyczenie lit. w łot. *žabals* ʽniedowidzący — o koniu i człowieku’ (ME IV, 783). — Drw. *žabãlius* ʽślepiec, człowiek niewidomy; niedowidzący; ktoś nieuważny’. Vb. denom. *apžabálti, -žabą̃la* (*žaba-n-la), *-žabãlo* ʽoślepnąć, stracić wzrok’, *žabalinė́ti* ʽrobić co po ciemku, szukać w ciemności; ledwo widzieć; być niewykształconym’, *žabãlinti* ʽiść po omacku’, *žabalióti* ʽsiedzieć po ciemku, bez światła; iść po ciemku; chwytać się po omacku (o pijanym)’. — Od neoosn. *žab-* (⇐ *žãb-alas*) utworzono vb. inchoat. *žàbti, žambù, žabaũ* ʽtracić wzrok, ślepnąć’, zwykle *apžàbti*. Osobno zob. *aklìžabis*. — N.jez. *Žabãlis* (por. n.jez. *Ãklis*).

žabángai, *-ų* m.pl. 1. ʽsidła, pętle z włosia, sznura konopnego, używane do łowienia ptactwa lub drobnych drapieżników (kun, łasic)’, SD *žabungai* «sidło na ptaki, laqueus, tendicula» (SD[1]: *žabungas* «sidło», drw. *žabungėlis* «sidełko»), 2. ʽwędzidło końskie’, 3. przen. ʽintrygi’. War. *žabángas, žebangai* (Bretkun). — Z innym suf.: *žabángos* f.pl. 1. ʽsidła’, 2. ʽsiatka pająka’, 3. ʽokowy, kajdany’ (war. *žabánga*). — Dotąd nieprzekonująco wiązane z czas. *žabóti* ʽkiełznać’ (LEW 1282) albo z derywacją sufiksalną *žabang- od *žãbas* (ŽD 105, GJL II, § 502). Wydaje się, że chodzi tu raczej o wyraz złożony: *žab-anga, por. *žãbas* ʽpręt’, *angà* ʽotwór’ Znacz. etym. ʽotwór, pętla zrobiona z (giętkiego) pręta’. Temu złożeniu nadano najpierw postać pl.t. *žabángos*, następnie zmieniono jego rodzaj na męski, stąd (liter.) *žabángai*. — Drw. *žabángštis* f. ʽsznur z pętlą na końcu do chwytania zwierząt, lasso’, *žabánkla, žabánklai, žabánklas* ʽsidła’ (przez degeminację z *žabank.kl- < *žabang-kl-), war. *žebeñklas*; war. z udźwięcznieniem *nkl* > *ngl*: *žabángliai* m.pl. ʽsidła’; *žabankščiai* b.z.a. ʽsidła’. War. *žebánka, žebánkai*.

žãbas 1. ʽpręt, rózga, gałązka’, 2. ʽrózga do bicia’, 3. ʽsucha gałąź’, 4. ʽkrzak’, 5. ʽwędzidło’. War. *žabà*. Pl. *žãbai* ʽchrust’. Pie. *ǵob^h-o-, wyraz prapokrewny ze stwn. *kabel*, śrdn. *kavele* ʽkawałek drewna, pręt’, norw. *kavle* ʽwałek w wędzidle’, stisl. *kafli* m. ʽlaska, kij; kęs, kawał’, por. BSW 364, LEW 1282n., Kluge-Seebold 345, Kroonen 2013, 276n. — Drw. *žãbaras* I ʽcienka gałąź bez liści, pręt; łodyga; rózga; krzak, krzew’ (por. syn. *šãparas* ⇐ *šãpas*), *žãbaras* II ʽdrobno tłuczony kamień do utwardzenia drogi, tłuczeń, żwir’ (⇒ *žabaraĩnis* adi. ʽz łuskami, otrębami, ze żwirem’, sb. *žabaraĩnis* ʽgałęziaste drzewo’), *žabelis* SD[1] «prątek, virgula», *žabrà* ʽgałąź’, *žãbras* ʽgałąź; socha, radło’, *žabraĩ* m.pl. ʽchrust’ (por. *žãgrė* ⇐ *žãgas*), *žabrỹs* ʽsocha, radło’, *žabū̃kliai* m.pl. ʽwędzidło’. Vb. denom. *žabóti* (zob.), *žabúoti* ʽokładać gałęźmi (len w moczydle); rąbać gałęzie’. Osobno zob. *žabángai*.

žabóti, *žabóju, žabójau* ʽzakładać kiełzno, kiełznać, zakładać wędzidło i uzdę’, zwykle z prvb. *į-*, *įžaboju* SD «ouzdać, frenare, iniicere frenos equis», *įžabotas* SD «ouzdany, frenatus, recipit frena», *neįžabotas* SD «nieouzdany, infrenatus equus, effrenatus, effrenus». Odpowiednik łot. *zabât* ʽwkładać koniowi do pyska (twarde) wędzidło’. Vb. denominativum od *žãbas* ʽpręt’ (zob. s.v.). Znacz. etym. ʽwłożyć pręt, wędzidło do pyska’. Por. łot. *zabene* ʽwędzidło’, lit. *žabū̃kliai* m.pl. ts. — Neoosn. *žabo-*: *žabõklė* a. *žabõklės* ʽwędzidło, kiełzno, uzda’, *žabõklis* ʽknebel’ (SD *įžaboklis* «knebel, ligellum, aut ferramentum in medio amentatum»).

žãbtai, *-ų* 1 p.a., *žabtaĩ*, *-ų̃* 4 p.a. m.pl. 1. peior. ʽpysk zwierzęcia, morda’, 2. ʽskrzela ryby’, 3. wulg. ʽusta, twarz’ (*Gauti per žabtùs* ʽDostać po gębie’), 4. ʽczęść ogłowia, do której mocuje się wodze’. War. gw. *zãbtai*. Przedstawia nomen instrumenti z suf. *-ta-* i SO *žab-* ⇐ *žeb-*, por. *žẽbti* ʽżreć powoli, żuć’. Paralele: *aũtas* ⇐ *aũti*; *grą̃žtas* ⇐ *gręž̃ti*; *saĩtas* ⇐ *siẽti*. — Drw. *žãbtas, -à* ʽzachłanny, chciwy; pyskaty, bezczelny’, *žãbtas* c. sb. ʽżarłok; człowiek zuchwały, bezczelny’, *žabtùs* ʽpyskaty, bezczelny; szorstki’.

žãdas I 1. ʽzdolność mówienia, głos’ (*Iš išgaščio žãdą prarasti* ʽZ przestrachu zaniemówić’. *Ligonis guli be žãdo* ʽChory leży bez głosu’, tj. nie wydając głosu), 2. ʽmowa’, SD «mowa, język» (syn. *kalba, tarmė*). Sb. postvb. od *žàsti, žandù, žadaũ* ʽpowiedzieć’. — Drw. *bežãdis* ʽniemy, niemowa; milczek’, też ʽnieprzytomny’ (*Jis gulėjo bežãdis* ʽLeżał nieprzytomny’), *bežadỹs* ʽniemowa’. — *nežãdas* ʽnieprzytomność; milczenie’, SD «niemota, infantia, vinculum, nodus linguæ» (syn. *nekalba*), ⇒ drw. *nežadžià*: *prakalbo nežadžia* DP ʽprzemówił niemy’ (budowa jak *nevedžia* SD «bezżeniec»), *o kaip tasai nežadžia baisiai kliesti!* SP II, 52_{19} ʽo jako ten niemek straszliwie błądzi!’, *nežadžias* stlit. ʽniemowa’.

žãdas II ʽobietnica, przyrzeczenie’ — sb. postvb. na *-a-* od *žadù, žadė́ti* ʽobiecywać’. Podobnie zbudowane: *apžadas* SD «ślub, votum, sponsio», *išžadas* SD «wyrzeczenie, wymowienie, effarum, enunciatum, pronunciatio» (syn. *ištarimas*, *ištarmė*, *ištartis*), *įžadas* a. *į̃žadas* ʽobietnica, przyrzeczenie’, *príežadas* ʽprzyrzeczenie’. — Drw. *žãdalas* ʽobiecanka’, *žadinỹs* ʽobietnica’, *žadùs* ʽskory do obietnic’ (por. *kalbùs* ⇐ *kalbà*).

žadė́ti, *žadù*, *žadė́jau* ʽobiecywać, ślubować; zamierzać’, *žadu* SD «ślubię abo ślubuię co komu, spondeo», «ślubuię co Bogu, voueo», *žãda lýti* impers. ʽzanosi się na deszcz’. War. *žedė́ti*. Durativum z suf. *-ė-* w stosunku do *žad-*, por. *žandù*, *žàsti* ʽpowiedzieć’. Cps. *apžadė́ti* DP ʽślubić, ślubować, poślubić’, *atžadė́ti* ʽodpowiadać, zaczynać mówić’, *įžadė́ti* ʽprzyobiecać’, *prižadu* SD «osławiam kogo, infamo aliquem...» (syn. *nutariu*, *apkalbu*). Refl. *žaduosi* PK ʽobiecuję’, *atsižadė́ti* ʽwyrzec się, wyrzekać się’ (*atsižadu* SD «odrzekam się czego, execror aliquid, detestor...»), *įsižadė́ti* ʽślubować, uczynić ślub przed Bogiem’, *išsižadė́ti* ʽwyrzec się’, *išsižadu* SD «wyrzekam się syna, abdico filium, exheredo», *pasižadė́ti* ʽprzyrzec’, *susižadė́ti* ʽzaręczyć się’. Nomen: *žãdas* (zob. *žãdas* II). — Jedyne nawiązanie stanowi łot. *zadinât* ʽzagadywać, (cicho) mówić, szeptać, gawędzić, rozśmieszać; ganić, strofować’ (por. ME IV, 678n.). Brak refleksów SE †žed-, SZ †žid-, †žud-. Brak nawiązań ie. — Neoosn. *žadė-*: *prižadėtas* SD «osławiony, infamatus, diffamatus, turpitudine aliqua notatus» (syn. *nutarytas*), *žadė́tojas* ʽten, co obiecuje; ten, co zamawia choroby (ludzi i zwierząt)’, SD «obiecownik, promissor». — Neoosn. *žadėj-*: *atsižadėjimas* SD «wyrzeczenie się czego, abdicatio», *prižadėjimas* SD «osławianie, infamatio» (por. *tekė́jimas*), *susižadė́jėlis*, *-ė* ʽbędący po słowie, zaręczony’ (por. *susiturė́jėlis*). — Neoosn. *žadėt-*: *apžadė́tinis*, *-ė* DP ʽoblubieniec, -ica’, *sužadė́tinis*, *-ė* ʽnarzeczony, -ona’, *sužadė́tuvės* f.pl. ʽzaręczyny’, *žadė́toji* f. ʽlos, dola; śmierć’ (dosł. ʽto, co zostało przyrzeczone, obiecane’). — WSO *žod-* < *žãd-: *žõdis* (zob.), *žósti* (zob.).

žãdinti I, *žãdinu*, *žãdinau* ʽbudzić ze snu; pobudzać apetyt; podniecać, zachęcać słowami; cucić, ratować’ — causativum na *-inti* od *pažàsti* ʽprzebudzić się’, zob. *žàsti*. — Drw. *žadinė́ti* iter. ʽbudzić’ (*Ten reik atsikelti, nėkas ten nežadinė́s* ʽTam trzeba wstawać, tam nikt nie będzie budził’). Nomina: *žãdintojas* ʽten, co budzi ze snu; ten, co pobudza do czego’, *žadintùvas* ʽzegar używany do budzenia, budzik’, *žadintùvės* pl.f. ʽobrzęd budzenia młodej pary po weselu’.

žãdinti II, *žãdinu*, *žãdinau* 1. ʽzwracać się do kogo po imieniu’, *žadinu vardu* SD «mianuię kogo, nomino, ap[p]ello, nomine pronuncio» (syn. *miniu*), 2. ʽwzywać kogo’, *žadinu* SD[1] «wzywam, inuoco, imploro, adoro, nomino, inuito» (syn. *meldžiù*, *vadinė́ju*),

pažadinu SD[1] «powoływam, voco» (syn. *pašaukiu*), «zawoływam, clamo, acclamo...», 3. ʽuspokajać słownie (płaczące dziecko)', 4. ʽobiecywać, ślubować'. Causativum na *-inti* od *žad-*, por. *žandù, žàsti* ʽpowiedzieć'. Refl. *atsižadinu* SD[1] «odzywam się, prouoco, appello» (syn. *atsisakau*). Por. łot. *zadinât* s.v. *žadė́ti*. — Drw. *atžadamas* SD[1] «odezwany, reuocabilis» [ʽodwołany'], *pažadinimas* SD[1] «powołanie, vocatio, munus, officium», *žadinimas* SD[1] «wzywanie, inuocatio, imploratio, inuitatio».

žagaraĩ gw. interi. opisująca szybko wykonywaną pracę, np. *Žagaraĩ žagaraĩ tik kerta, tik meta* ʽŽagarai žagarai tnie / rąbie tylko, rzuca tylko'. Pochodzi od interi. *žàg* — o odgłosie tnącej kosy (por. pol. *ciach ciach*), o stuku kroków żołnierskich, o szybkości wykonywanej pracy (*Čia netrunki: žàg žàg ir padirbi* ʽNie ma co marudzić: *žag žag* i zrobione').

žãgaras 1. ʽłodyga bez liści' (*Lapus apėda, tik žagaraĩ lienka* ʽZżerają liście, tylko łodygi zostają'), 2. ʽgałązka, sucha gałązka', 3. ʽkrzak', 4. ʽrózga'. Pl. *žagaraĩ* 3 p.a. ʽchrust, chrust na podpałkę; wiklina wierzbowa'. Formacja denominalna z suf. *-ara-* od *žãgas* m.in. ʽsucha gałąź' (zob. s.v.). Paralele: *žãbaras* ⇐ *žãbas*; *stãbaras* ⇐ *stãbas*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *žaháry* m.pl. ʽsuche gałązki na podpałkę', pol. gw. *żagary, żegary* ʽgałązki, które bociany znoszą do gniazd' (Laučjute 45) oraz jid. *žagares, zageres* ʽchrust' (Lemchenas 134). — Drw. *žagãrė, žàgarė* ʽsocha; brona zrobiona z gałęziastego drzewa' (por. *žãgrė*), *žagarijà* coll. ʽgęste zarośla' (*Žagarijoj vagies nesugriebsi* ʽW gęstych zaroślach złodzieja nie schwytasz'), *žagarýnas* ʽkupa chrustu; miejsce, gdzie jest dużo chrustu; gęste zarośla'. Vb. denom. 1. *žagaráuti* ʽzbierać chrust', 2. *apžagarė́ti* ʽobłożyć gałęźmi (ścianę chaty)', *pažagarė́ti* ʽzdrętwieć (z zimna)'. — N.m. *Žagaraĩ* 2x, *Žagãrė* 3x, *Žagãriai* 5x, *Žagarìnė* 3x. N.rz. *Žagãris, Žagarỹnė*, n. błota *Žagárbalė*.

žãgas 1. ʽstóg, sterta (siana, słomy, zboża)', 2. ʽdaszek nad stogiem siana, słomy', 3. ʽstos drewna', 4. ʽzbite z żerdzi rusztowanie do suszenia (siana, zboża, grochu)', 5. ʽwiązanie krokwi', 6. ʽsucha gałąź', 7. ʽogrodzenie z powalonych drzew i gałęzi'. Ma nawiązania w łot. przest. *zagata* ʽjarzmo' (ME IV, 679, ze słownika Elgera), jak też w formach na SE *žeg-, łot. *zęga, zeģins*, omówionych s.v. *žẽginis*. Pb. *žeg- / *žag- z pie. *ǵeg^h- / *ǵog^h- (transponat). Było zestawiane z norw. gw. *kage* m. ʽniski krzak', nwn. gw. *kag* m. ʽgłąb w kapuście, stwn. *kegil* ʽpal, kołek, palik', nwn. *Kegel* ʽstożek, kręgiel' (*kagila-), zob. ME *l.c.*, LEW 1284, Kluge-Seebold 346, Kroonen 2013, 277. — Drw. *žãgaras* (zob.), *žãgilas* ʽsłup w ogrodzeniu' (por. zapoż. lit. w błr. gw. *žágilь* ʽżerdź żurawia studziennego', Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 59, ESBM 3, 199), *žaginiaĩ* m.pl. ʽpalisada', *žaginỹs* ʽrosocha, rosochaty słup do suszenia siana, ostrokół', *žãgrė* (zob.), *žãgstis* (zob.), cps. *žãgvietė* ʽmiejsce, gdzie stał stóg' (por. *vietà*). — N.rz. *Žagiẽnis*, cps. *Žãgupis, Žagùpė, Žãgvietis* (od n. łąki *Žãgvietė* 7x, *Žãgvietės* 3x), n. łąki *Žãgė*.

žagatà 3 p.a. ʽsroka, Pica pica'. Sroki porywają czasem pisklęta kurze lub gęsie (por. *Žãgatos greiba vištukus mažus, žąsukus*), może więc do *nužàgti* ʽunieść, ukraść' (zob. *žàgti*). — Łot. *žagata* ʽsroka', przen. ʽgadatliwa kobieta' jest lituanizmem (ME IV, 786). — N.m. *Žagataĩ*, cps. *Žagãtpurviai* (por. *pur̃vas*).

žagčióti, *žagčióju, žagčiójau* ʽczkać, bekać'. Z innym suf.: *žagsė́ti, žagsiù, -ė́jau* ʽmieć czkawkę'. Pisownia współczesna z <g> jest sztuczna. Oba czasowniki, na *-čioti* i *-sėti*, pochodzą od wykrzyknika *žàk* — m.in. o odgłosie silnego pęknięcia, rozerwania się, wybuchu. Zob. też *žiáugčioti*. — Neoosn. *žags-* (*žags-ė́ti*): *žagsulỹs* ʽczkawka'. — War. z samogłoską *e*: gw. i przest. *žegsė́ti* ʽczkać', SD <źiaksiu> «szczkam, singultio» = *žegsiù*. Neoosn. *žegsėj-* (⇐ *žegsė́jau*): <źiakseimas> SD «szczkanie, singultus» = *žegsė́jimas*.

žãgrė 2 p.a., *žagrẽ* 4 p.a. 1. ʽsocha, radło' (*Arė tuomet medinėmis, be geležgalio*

žagrėmis, o akėčios buvo iš žagarų nupintos. *Žãgrės būdavo medinės, tik an galo gelžies kiek. Žagrẽ iš pagalio bit išdirbta*), 2. ʽdrewniana odkładnica radła, na końcu której nabijano (dwa) żelazne zęby, tzw. narogi’, 3. ʽlemiesz’ (*Arklo yra ragočius, tan ragočiun insideda žãgrė*), SD *žagrė* «lemiesz, vomis, vomer» [ʽżelazny klin, którego ostrze kroi ziemię’], «nasad pługowy, dentale, bura, buris» (syn. *žuobris*), *rietai žagrės* «kroy pługowy, dens aratri, vomeris, culter aratri», 4. hist. ʽmiara powierzchni pola równa 30 lub 20 morgom’, 5. ʽdwa lub kilka pędów wyrastających z jednego miejsca’, 6. ʽpręgierz’. War. *žagrà*, *žagrià*, *žagrìs* f. lub *žãgris* m. Formacja na *-rė* od osnowy *žag-*, widocznej w takich wyrazach, jak *žãgas* m.in. ʽsucha gałąź’ i *žagãrė* ʽsocha; brona zrobiona z gałęziastego drzewa’ (por. *kaũbrė*, *koprẽ*, *žiaubrẽ*, ŽD 302). Znacz. etym. ʽprzyrząd do orania, wykonany z rozwidlonego drzewa, gałęzi’, por. *žãbras* ʽgałąź’ i ʽsocha, radło’ (Būga, RR I, 133, LEW 1284). Zob. też *stagùtė*, *žam̃bis*.

žãgstis, *-sčio*, zwykle pl. *žãgsčiai* gw. ʽ(cztery) drążki wpuszczone w płozy sań przygotowanych do wywożenia drzewa z lasu’ (*Šlajų žãgsčiai keturi, kurius užkaišo važiuojant į medę* ʽW saniach są cztery *žagsčiai*, które się wtyka [w płozy], gdy się wyjeżdża [po drzewo] do lasu’). Drw. denominalny z neosuf. *-stis* od *žãgas* m.in. ʽsucha gałąź’ (zob. s.v.). Por. *kùpstis* ʽbróg, stóg’ ob. *kùpeta* ts.; *vir̃pstis* ʽtyczka na powój’ ob. *vir̃ptis* ts.

žàgti, *žagiù* (war. *žagù*, *žangù*), prt. *žagiaũ* (war. *žagaũ*) 1. ʽzanieczyszczać (wodę, jedzenie), używając nieswojego naczynia’, 2. bibl. ʽplugawić, kalać’, 3. ʽhańbić’, 4. ʽgwałcić kobietę’, 5. ʽnie przestrzegać postu, łamać post’, 6. ʽpowiedzieć w oczy, wygarnąć’. Cps. *įžàgti* ʽzabrudzić, splugawić’, stlit. ʽzgwałcić’ (*Neijßaki swetimas materis* MŽ 19_{10} ʽNie gwałć cudzej kobiety’), *išžàgti* ʽzgwałcić’, *nužàgti* m.in. ʽzabrać po kryjomu, ukraść’, *pažàgti* m.in. ʽukraść; zgwałcić’, *prižàgti* ʽzanieczyścić, splugawić’. Refl. *apsižàgti* ʽłamać post; nie być na czczo’, *įsižàgti* ʽpowalać się, ubrudzić się; złamać post; ukraść, zwędzić’. Odpowiednik łot. *zagt*, *zùogu*, *zagu* ʽkraść’; formy prs. *zùogu* < *zangu i prt. *zagu* mają odpowiedniki w gwarowych formach lit. *žangù*, *žagaũ*. Czas. specyficznie bałtycki. Transponat ie. *ǵ$^{(h)}$eg-, SO *ǵ$^{(h)}$og-. Por. LEW 1284 (z liter.). ME IV, 680 porównywał ze sti. *jaghana-* ʽHinterbacke, Schamgegend’ i gr. κοχώνη ʽkrocze’. — Drw. *išžãginti* ʽzgwałcić’ (⇒ *išžãginimas* ʽgwałt, zgwałcenie’). Nomina: *ãtžagas* a. *atžagùs* ʽsurowy, gniewny, szorstki’ (syn. *atšiaurùs*), *neįžagas*: SD <neiźagas> «czystość» (syn. *nepateptė*, *šveistybė*), *neįžagtas*: SD <neiźagtas> «czysty, purus, mundus, syncerus» (syn. *čystas*), *neįžagto kūno*: SD <neiźagto kuno> «czysty, cnotę maiący, castus, integer», *neįžagimas* DP ʽczystość, zupełność’, *nežagimas* DP ʽszczerość’, *susižãgėlis* bibl. ʽ(człowiek) nieczysty’,] *žagà* ʽzbrukanie, zhańbienie’, *žagatà* (zob.), *žaglỹs* gw. ʽzłodziej’[610] (odpowiednik łot. *zaglis* ts. ⇐ *zagt* ʽkraść’), *žagulỹs* ʽczkawka’ (SD^{1} «szczkanie, szczkawka, singultus»). Tu może też *žãgalas* ʽzręczny, zwinny’. Cps. *akìžaga* c. ʽczłowiek mówiący w oczy, bez ogródek’, por. *akìs* (syn. *akìžada*, *akìžara*), *vaikžagỹs* ʽpederasta’ (dosł. ʽgwałciciel dzieci’, por. *vaĩkas*).

žaibýti, *žaĩbo*, *žaĩbė* gw. 1. ʽbłyskać się — o ukazywaniu się błyskawic na niebie’, 2. ʽmienić się komu w oczach’, *įžaibýti* ʽledwo widzieć’ (*Be akinių negaliu įžaibýt jau* ʽBez okularów nie mogę już dojrzeć’), *nepržaibýti* ʽniedowidzieć’ (*Nepržaibaũ be akinių*). Intensivum z suf. *-yti* i SO *žaib-* ⇐ *žib-* / *žieb-*, zob. *žibėti*, *žiẽbti*. — Sb. postvb. *žaĩbas* a. *žáibas* ʽbłyskawica, piorun’ (syn. *žiẽbas*). Vb. denom. *žaibúoti* ʽbłyskać się — o ukazywaniu się błyskawicy’.

žaĩdas gw. 1. ʽpalenisko w kuźni’, 2. ʽpiec chlebowy’, 3. ʽkominek’. War. *žáidas* 3 p.a. Z innymi suf.: *žaĩdis* ʽpiec, wnętrze pieca’, *žaĩdrė* ʽpalenisko w kuźni’. Są to formacje

[610] Do tego *Žaglỹs*, *-io*, nazwisko typu przezwiskowego. Spolszczona postać tego nazwiska brzmi *Żagiel*, gen. sg. *Żagla* (war. *Żagiell*, *Żagiella*). — Nazwisko lit. *Žàgelis* a. *Žagẽlis* tłumaczy się najłatwiej jako produkt lituanizacji polskiego brzmienia *Żagiel*. Twierdzenie, że jest to derywat od imienia dwuczłonowego *Ža-gelas (zob. Zinkevičius, *ALL* LXVI, 2012, 150), jest trudniejsze do uzasadnienia.

postwerbalne od *žaidyti, zanikłego iteratywu do *žiẽsti* ʻlepić z glinyʼ. Śladem po nim jest quasiprymarny pdg. *žaĩsti* (zob. *žiẽsti*).

žáimos, *-ų* f.pl. żm. ʻfigle, żartyʼ — pochodzi z *žaid-mā- przez asymilację *dm* > *mm* i degeminację (paralele: *duomi* < *duod-mi, *demi* < *ded-mi). Jest to drw. od czas. *žáidžiu, žáisti* ʻbawić się czym, graćʼ. War. *žaimaĩ* m.pl. Formacja podobna do *gaišmà* ⇐ *gaĩšti, tarmà* ⇐ *tar̃ti* (por. GJL II, § 271). — Vb. denom. *žáimotis* a. *žaimótis* 1. ʻrobić miny, wykrzywiać twarz, mizdrzyć się, wdzięczyć się (przed lustrem), grymasićʼ, 2. ʻdokazywać, psocićʼ, 3. ʻdrwić, szydzić, naśmiewać sięʼ (por. łot. *zaĩmuôt, zaĩmuôtiês* ʻbluźnić, potwarzać, gardzićʼ, ⇒ *zaĩmi* m.pl. ʻbluźnierstwo, szyderstwoʼ), 4. ʻobłapywać się, pieścić sięʼ, *apsižáimoti* ʻbrzydko ubrać sięʼ, *susižáimoti* ʻsplątać się, zmieszać sięʼ. War. *žáimytis*. Por. LEW 1285, s.v. *žáimoti*: «Etymologie unsicher. Etwa zu *žáisti*?». Leskien 1884, 290 wiązał *žaimótis* / *žaimýtis* ze SZ *žym-* jak w *žymẽ* ʻznak, znamięʼ.

žairà 4 p.a. gw. ʻżarzące się węgle, żarʼ, z innymi suf.: *žairià* ʻżarʼ, *žairijà* a. *žáirija* ts. Są to formacje utworzone od neopwk. *žair-*, będącego formą na SO od *žir-*, por. *žìrti* ʻżarzyć sięʼ. Podobne nowotwory ze SO *ai* to *skairùs* ⇐ *skir-*; *žvairùs* ⇐ *žvir-; *gaivùs* ⇐ *gyv-*; *láimė* ⇐ *lim-*. — Drw. *žairinỹs* ʻpopielnik przy piecu chlebowymʼ, *žairùs* ʻgorącyʼ.

žaĩsti, *žaidžiù*, *žaidžiaũ* 1. ʻbawić się czymʼ, 2. ʻgrać (w piłkę, w szachy), rozgrywać gręʼ, 3. ʻzachowując się lekkomyślnie narażać się na niebezpieczeństwo, igrać (z ogniem, z życiem)ʼ, ʻspółkować, zapładniaćʼ (*Moteriškę žaĩsti*), też o ptakach domowych i bydleʼ. War. *žáisti*, *žáidžiu*, *žáidžiau*. SD: *žaidžiu* «igram, ludo, lusito», *brūzguoliais žaidžiu* «kuty gram, ossiculis ludo» [ʻw kości gramʼ], *kauleliais žaidžiu* «kosteruię, ludo alea, lusito alea; kuty gram» (syn. *kauleliuoti*), *liškomis žaidžiu* «bierki gram, calculis, scrupis ludo», *pilynį žaidžiu* «piłę gram» [ʻgram w piłkęʼ], cps. *apžaidžiu* «ograwam kogo», *įsižaidė* «rozigrał się», *pražaidžiu* «przegrawam, tracę». Bez dobrej etymologii, zob. REW I, 446 i LEW 1285n., gdzie nieprzekonujące zbliżenie z ros. *zájac*, pol. *zając* (wyraz ten pozostaje etymologicznie ciemny, zob. Boryś 2005, 726). ALEW 1285 powraca do starego zestawienia z łac. *haedus*, *-ī* ʻkoziołekʼ. Na temat tego ostatniego de Vaan 2008, 278 pisze, co następuje: «The restricted distribution, together with the impossibility to derive this word from a known IE root, suggest a loanword *gaid- ʻgoatʼ». — Drw. *žaĩdinti* caus. ʻbawić, zajmować czym (np. dziecko), zabawiaćʼ, *žaidė́jas* ʻgracz, zawodnikʼ, *žaidìkas* ʻgraczʼ, *žaidỹnės* f.pl. ʻigrzyska, zawodyʼ, *žáimos* (zob.). — Neopwk. *žais-* (⇐ *žaĩsti*, *žáisti*): *žaĩslas* a. *žáislas* ʻzabawkaʼ (inaczej ŽD 164 i LEW 1285: *žaid-slas), SD *žaislas* «gra, igranie, ludus, lusus» (syn. *žaidimas*), *žaislai tūli* m.pl. SD «igrzysko, ludicrum» (syn. *tekynė*, *mintynė*), *žaislas liškomis* SD «bierki gra, ludus calculorum» (⇒ *žaislinis* ʻdo gry służącyʼ, SD <kaułaley żaisliniey> m.pl. «kostka abo kostki do grania, tessera, alea, numeri»), *žaĩsmas* ʻzabawa, graʼ (⇒ *žaismìngas* ʻwesoły, rozbawionyʼ), *žáistojas* 1. ʻgraczʼ, 2. ʻżartowniś, dowcipniś, błazenʼ, 3. ʻgwałcicielʼ (por. *skų́stojas*, *spáustojas*); ⇒ neoosn. *žaist-*: przest. *žaistininkas* b.z.a. ʻbłazenʼ.

žaĩstis, *-sčio* gw. ʻmiejsce przy piecu, gdzie zgarnia się żar; przypiecekʼ — drw. na *-t̯ia-* od neopwk. *žais-* ⇐ *žaĩsti* (zob. s.v. *žiẽsti*) m.in. ʻdoprowadzać (żelazo) do stanu rozżarzeniaʼ. Wyraz ten jest synonimem *žaĩdas* (zob.). Paralele na derywację od neopwk.: *sklą̃stis* ⇐ *sklą̨s-* / *sklęs-*; *lą̃stas*, *ląstis* ⇐ *lą̨s-* / *lį̨s-*. — War. zmieniony przez sonoryzację *i̯st* > *i̯zd*: *žaĩzdė* a. *žaizdẽ* 1. ʻpalenisko w kuźniʼ, 2. ʻmiejsce przed otworem pieca chlebowegoʼ, < *žaistė, tj. *žais-tė. Osobno zob. *žaĩzdras*.

žaizdà 4 p.a. ʻrana, zranienieʼ, *į́žaizda* ʻranaʼ — pochodzi z *žaista przez perseweracyjną sonoryzację *i̯st* > *i̯zd* (paralele: *gaĩstras* > *gaĩzdras*; *žaistras > *žaĩzdras*). War. *žaĩzdas* ʻranaʼ (m.in. DP). War. *žeizdà* (m.in. SD), *į́žeizda* (*ei* uchodzi za wtórne, zob. Skardžius, RR 4, 375). Formację *žaista można rozumieć dwojako. Po pierwsze jako sb.

postvb. od neoosn. *žaist-* ⇐ *žaistyti (por. *įžeistyti* s.v. *žeĩsti*) ⇐ *žaid-sty- frq. ʽranić, obrażać’ (paralele: *lakstýti* ⇒ *lakstà*; *pláustyti* ⇒ *pláustas*). Po drugie można *žaista rozumieć jako drw. na SO *žais-* od neopwk. *žeis-* (zob. *žeĩsti*), porównywalny z takimi formami, jak *žaĩzdė* < *žaistė oraz *žaĩzdras* < *žaistras od neopwk. *žais-* ⇐ *žies-* (zob. *žiẽsti*); *véizdi* z *veisti < *u̯ei̯d-ti. Klasyczne objaśnienie wywodzi *žaizdà* z praformy *žaid-dā- na podstawie trzech hipotez: 1° że formantem wyrazu jest *-dā-, 2° że formant ten dołączono do pwk. werbalnego na SO, *žaid-* ⇐ *žeid-*, 3° że granica morfologiczna *d-d uległa dysymilacji, wydając *z-d, zob. Būga, RR I, 292, ŽD 99 i 462, LEW 1285, ALEW 1284n. W obecnym stanie wiedzy żadna z tych hipotez się nie sprawdza. Materiał leksykalny, który w zamierzeniu ŽD 99n. ma ilustrować rozpowszechnienie formantu *-d- (*-dā-, *-da-, *-dja-) nie zawiera ani jednego wyrazu prymarnego, tj. utworzonego od pwk. werbalnego. Są tam po części nomina postverbalia od czas. sekundarnych, np. na *-dyti* (por. *paklõdas* ⇐ *paklód-yti* ⇐ *pakló-dyti*, caus. do *paklóti*; *sam̃das* ⇐ *samd-ýti* ⇐ *sam-dýti*, caus. do *sémti*) i po części derywaty wsteczne od pewnych czas. prymarnych złożonych z praeverbiami, które doznały resegmentacji na wzór czasowników sekundarnych na *-ėti*, *-uoti* itp. (np. *iñdas* ʽnaczynie’ ⇐ *ind-ė́ti* ⇐ *in-dė́-ti*; *pardà* ʽsprzedaż’ ⇐ *pardúoti* ⇐ *par-dúo-ti*). Te i inne jeszcze grupy przykładów zostały szczegółowo omówione w Smoczyński 2003b, 133-150. Gdy chodzi o apofonię, to sprzężenie stopnia *o* z sufigowaniem *-dā- polega na nieporozumieniu, którego źródłem są wadliwe zestawienia etymologiczne, por. np. *kardà* ʽłyko lipowe a. brzostowe’ : *kérti*, *atkérti* ʽnie przylegać, odstawać - m.in. o korze drzew’ (ALEW 1285); w rzeczy samej *kardà* jest sb. postvb. od *kárdyti* ʽwieszać, powiesić’, czyli należy do *kárti*, nie *kérti*. Wreszcie, nie ma ani jednego przykładu zbitki *-zd-*, która by z pewnością pochodziła z dysymilacji *d-d. Całkiem pewne są tylko takie *-zd-*, które są produktem asymilacji antycypacyjnej w pierwotnej zbitce *s-d, por. *lìzdas* ʽgniazdo’ oraz <sd> w *áus-damas*, *áus-davo*, *áus-dinti* (od neopwk. *aus-* ⇐ *áusti* ʽtkać’), *pjáus-dinti* < *pjaust-dinti (od neoosn. *pjáust-* wyabstrahowanej z *pjáu-styti*, frq. do *pjáuti* ʽkroić’). Tego rodzaju formy, zawierające *-zd-* dawały naturalne oparcie rozmaitym nowotworom ze *-zd-*, w tym zwłaszcza wytworzonym fonetycznie drogą sonoryzacji zbitki *-st-*, jak np. w naszym *žaista. — Drw. *žaizdingas* stlit. ʽpokryty ranami’, *žaizdìnis* ʽ(lek) na rany, leczący rany’. Vb. denom. *žaizdìnti*: stlit. *apžaizdinti* bibl. ʽzranić’, *žaizdóti* 1. tr. ʽranić, zadawać rany’, 2. intr. ʽpokrywać się ranami’ (war. *žaizdúoti*), ⇒ *sužaizdótas* ʽporaniony’. — Przymiotnik *įžaidùs* ʽobraźliwy’ (zob. s.v. *žeĩsti*) na skutek nawiązania do *žaizdà*, *įžaizda* przybrał nową postać *įžaizdùs* ʽobraźliwy’.

žaĩzdras ʽognisko kowalskie a. kuzienne’ — z sonoryzacji *žaistras, to z insercją *t* z *žais-ra-. Paralele: *gaĩzdras* < *gaĩstras* < *gaĩs-ras*; scs. *nozdri* s.v. *nastraĩ*. Ze zmianą *ž-z* > *ž-ž*: *žaĩždras*. Z innymi suf.: *žaizdrà* a. *žaizdrẽ* 1. ʽognisko kowalskie’, 2. ʽiskra spod młota kowala’ < *žaistra, *žaistrė. Są to drw. z suf. *-r-* od neopwk. *žais-* jak w inf. *žaĩsti* ʽrozpalać żelazo w ognisku kowalskim, doprowadzać je do stanu rozżarzenia’. Por. *žaĩstis*, *žaĩzdė*. Inaczej Būga, RR I, 292, ŽD 301 i Urbutis 1981, 105: praforma *žaid-dras, drw. od *žaĩdas* ʽpalenisko, piec’. — Wariantem do *žaizdrà* jest *žaizrà* (*zdr* > *zr*, por. *barzdà* > *barzà*). — Drw. *žaĩzdras* a. *žaizdrùs* ʽniebieski, błękitny’ (*žaĩzdras dangùs* ʽbłękitne niebo’, *žaĩzdrios ãkys* f.pl. ʽniebieskie oczy’), *žaizdrẽlis* ʽprzenośny piecyk z blachy’, *žaĩzdrininkas* ʽkto (w kuźni, hucie) dyma miechami’, *žaĩzdros žolìkės* f.pl. bot. ʽniezapominajki błotne, Myosotis palustris’. Vb. denom. *žaizdrúoti* ʽżarzyć się, iskrzyć się’.

žaižarà 3 p.a., *žaĩžara* 1 p.a. ʽłuna na niebie o brzasku lub o zachodzie słońca; odblask, promień słońca’, też pl. *žaĩžaros* (*Žaĩžarom nuraũdęs dangùs vakãris* ʽNiebo wieczorne poczerwieniałe od *žaižaros*’). Prawdopodobnie ze zmiany *žair-žara. Złożenie synonimicznych członów *žair-* jak w *žairà* ʽżarzące się węgle’ (zob. s.v.) i *žar-* jak w *žarà* ʽzorza, łuna na niebie’ (zob. s.v.). Typ złożenia podobny do *vėtrãvėjis*, *raĩstpelkė*. Pierwsze z

dwu *r* zanikło przez dysymilację, podobnie jak w *kim̃grauža* < *kir̃m-grauža*; *kiáužvyris* < *kiáur-žvyris (por. *kiaurãžvyris*). — Drw. *žaĩžaras* ʽczerwony jak żar, zaczerwieniony, rumiany (o twarzy)', war. *žáizaris* ʽrumiany, różowy'; *žaižarìnė* ʽbardzo energiczna dziewczyna a. kobieta'. Vb. denom. *žaižarė́ti, -ja, -jo* gw. ʽżarzyć się', *žaĩžaruoti* a. *žaižarúoti* 1. ʽiskrzyć się, żarzyć się — o głowni, węglach' (*Žarìjos tebežaižarúoja* ʽWęgle jeszcze się żarzą'), 2. ʽroztaczać blask, być jasnym od światła', 3. ʽlśnić, błyszczeć', 4. ʽ(o oczach) żarzyć się w gniewie', *pasižaĩžaruoti* ʽrzucać gniewne spojrzenie; zezować' (war. *žaižrúoti*). — Neoosn. *žaiž-*: *žaĩžura* ʽiskra', *žaĩžuruoti*: *Ugnelė vos žaĩžuruoja* ʽOgnik ledwo się żarzy / tli'.

žãkas gw. ʽwór, worek' (*Ubago žakas be dugno* ʽWorek ubogiego nie ma dna') — zapoż. z prus.-niem. *sack* (Čepienė 76), por. nwn. *Sack* m. — Drw. *avižų̃ žakẽlis* ʽtorba na obrok koński, na owies', *žakẽlis* ʽsakiewka na zbieraną w kościele ofiarę'. Cps. *mañtelžakis* ʽtłumok podróżny' ⇐ nwn. *Mantelsack*.

žalà 4 p.a. ʽstrata, (wyrządzona komu) szkoda, utrata, uszczerbek; kalectwo', SD «szkoda, damnum, detrimentum, iactura» (syn. *įžeizda*, *nuterionė*). Z innym suf.: łot. *zalba* ʽszkoda, uszczerbek na ciele, zranienie, rana; blizna, piętno; krzywda'. Nie całkiem jasne. Osnowę *žal-* zestawiano ze słow. *zol-* w wyrazach ukr. *zolok* ʽnajboleśniejsze miejsce w ranie', ros. *nazóla* ob. *nazól* ʽzmartwienie, zgryzota, rozgoryczenie' (por. LEW 1286) i łączono dalej z pwk. pie. *ǵ^{h}al-, por. stir. *galar* n. ʽchoroba', stisl. *galli* m. ʽwada, usterka, błąd, szkoda' (zob. IEW 411; sceptycznie ALEW 1287). — Drw. *žalìngas* ʽszkodliwy', cps. *žaladar̃ys* ʽszkodnik; o dziecku: psotnik' (por. *darýti*). Vb. denom. *žaláuti* DP ʽszkodzić', *žalóti, -ju, -jau* ʽkaleczyć', ⇒ neoosn. *žaloj-*: *žalójimas* ʽkaleczenie, uszkadzanie'.

žãlabas przest. 1. ʽżłób w stajni lub oborze', 2. ʽgaleria w kościele, zwykle nad wejściem, przeznaczona na organy i dla chóru' (DP ʽganek kościelny') — zapoż. ze strus. *žolobъ* (war. do *želobъ*), por. błr. *žólab, -a* (SLA 246, LEW 1286, ALEW 1287). Por. syn. *gángos*, *gõnkas*, *vìškos*.

žãlas, *-à* ʽ(o bydle) czerwonej maści'. Odpowiednik łot. *zals* ʽmaści brązowej, jasnoczerwonej'. Prawdopodobnie refleks pie. *ǵ^{h}ólh$_3$-o- (por. gr. χολή ʽżółć', stwn. *galla* ts.), czyli SO do *ǵ^{h}elh$_3$-, zob. *žélti* ʽwydawać zieleń'. Por. BSW 364n., LEW 1286, Beekes 2010, 1642. W kwestii rozwoju znaczeniowego od ʽjasnozielony' via ʽżółty' do ʽczerwony' zob. ALEW 1287. — Drw. *žãlias* (zob.), *žalỹs, -ė̃* ʽwół, krowa czerwonej maści'. Cps. *žalaũsė* ʽ(krowa) o brązowych uszach' (por. *ausìs*), *žalmar̃gis* ʽłaciaty, pokryty łatami, plamami' (por. *márgas*), *žalmar̃gė kárvė* ʽłaciata krowa', *žálvaris* ʽbrąz' (dosł. ʽczerwonawa miedź', por. *vãris*).

žalgà 4 p.a., *žálga* żm. 1. ʽtyczka, żerdź, giętka żerdź (np. do zawieszania kołyski)', 2. ʽpręt, długa rózga' (war. *džalgà*), też ʽwędka', 3. przen. ʽczłowiek wysokiego wzrostu', 4. ʽprzedmiot nieforemny, niezgrabny, zbyt wielki, zawadzający' (war. *džalgà*), 5. ʽuciążliwość, kłopot, utrapienie'. War. *žal̃gas*, pl. *žalgaĩ*. SD: *žalga* «tycz, pedamentum, palus» (syn. *kartis*), *žalgos* f.pl. «laszczki, do ktorych zioła przywięzuią» [ʽtyczki podpierające rośliny']. Z intralitewskiego punktu widzenia jest to prymarny drw. na SO *žalg-* ⇐ *želg-*, por. *žélgti, -iu, -iau* ʽzabierać dużo miejsca' (*Staliorius su savo pabūklais užželgė daugel vietos*, t.y. *užėmė*, JUŠK ʽStolarz ze swymi narzędziami zajął dużo miejsca'). Paralele: *baldà* ⇐ *bel̃sti*; *maldà* ⇐ *mel̃sti*; *stámbas* ⇐ *stem̃bti*. Sądzi się, że *žalgà* ma nawiązanie z jednej strony ormiańskie: *jatk* ʽgałąź, pręt, rózga, łodyga', z drugiej strony germańskie: stisl. *gelgja* ʽtyczka, belka, kij; miecz', goc. *galga* ʽpal, krzyż', stwn. *galga*, *galgo* ʽkrzyż jako narzędzie męki', nwn. *Galgen* m. ʽszubienica', też ʽurządzenie do zawieszania czegoś (przy studni, przy krosnach)', por. LEW 1286, EWD 392, Casaretto 2004, 234. Rekonstrukcja ie. *ǵ^{h}alg^{h}- lub

*ǵ[h]alg- (ALEW 1287). N.B. Łot. *žalga* ʽdługa rózga, wędka’ jest zapożyczeniem z lit. (ME IV, 788, Urbutis 2010, 310). — Drw. *núožalga*, żm. *nū́žalga* ʽkłopot, zmartwienie’, *nuožalgùs* ʽzajmujący dużo miejsca, nieforemny, niezgrabny; niezdarny’, *žalgìnė* ʽdługa rózga’, *žalgõnas* ʽczłowiek wysoki, robiący wielkie kroki’, *žal̃gras* ʽtyczka zakończona hakiem (służąca do wyciągania wiadra ze studni)’, *žalgùs* ʽniezgrabny, zbyt wielki (o piecu, krosnach); żmudny, przykry, zły’. Vb. denom. *žalgti*, *-sta*, *-o* b.z.a. ʽdokuczyć (o długiej chorobie)’.

žãlias, *-ià* 1. ʽzielony (koloru ziela, trawy, roślin, zieleniejący)’, 2. ʽniedojrzały (owoc, jagoda, zboże)’, 3. ʽsurowy (niegotowany, niepieczony, niepalony), przen. ʽnieobrobiony, nieopracowany’, 4. ʽzawierający w sobie wilgoć, niewysuszony (drewno, zboże, len, słoma, grzyb)’, 5. ʽniebielony (len, tkanina), niezabielany, np. barszcz’, 6. ʽzdrowy, dobrze się rozwijający, krzepki, mocny’ (*žãlias výras*, *žalià mergà*), 7. ʽmłody, niedoświadczony; beztroski (o życiu)’, *žalià mėsà* ʽsurowe mięso’, *žãlios málkos* f.pl. ʽmokre drwa’. Odpowiedniki bałt.: łot. *zaļš* ʽzielony, niedojrzały, nie(do)gotowany, niedopieczony, niewysuszony (o drewnie), niedoświadczony, surowy; zdrowy, mocny; wesoły, beztroski’, stpr. *saligan* EV ʽzielony, grune [grün]’, czyt. [zali.jən] lub [zaljən]. Jest to drw. z suf. *-i̯a-* od adi. *žãlas* (zob.). — Inne drw. od *žal-*: *atžalà* a. *atãžala* ʽmłody pęd, latorośl’, przen. ʽpotomek’, SD[1] *atažala* «latorośl, płonka» (syn. *šakelė*), *atažalos* SD f.pl. «wyrostek drew, pulluli arborum...» (ob. *ãtželas* ʽodrostek’), *atžalýnas* ʽzarośla, młodniak, zagajnik’, przen. ʽmłode pokolenie’ (n.m. *Atžalýnas* 2x), *póžalis* ʽtrochę za surowy, trochę niedopieczony’, *žãlė* 1. ʽniedojrzałe zboże’, 2. ʽpik, kolor karciany oznaczony czarnym sercowatym listkiem’, *žãlenys* pl. ʽzielenina: warzywa, jagody, wczesne owoce’, *žãlenos* f.pl. ʽkrzaki, drzewa, trawy, ziele; zielenina’, *žalesà* ʽzieleniejąca roślinność wiosenna, ruń’, *žalẽsas* ʽzielenina’, *žãlesos* f.pl. ʽroślinność wiosenna, zielenina, jarzyny’, *žalẽ̃siai* m.pl. ʽzielona pleśń; zielenina, warzywa’, *žãliava* a. *žaliavà* ʽsurowiec, materiał naturalny poddawany przeróbce’ (neol.), *žalýbė* ʽzieloność, zieleń (łąk); niedojrzałość’, SD «surowizna, cruditas», «zieloność, viriditas», *žalíenos* f.pl. ʽłąki, pastwiska’, *žalinỹs* ʽzielona barwa’ (⇒ *žaliniaĩ* m.pl. ʽzielone nici, wełna, przędza; zielenina, warzywa’), *žaliókas* ʽniezupełnie dojrzały’, *žaliũ̃kas* żm. ʽczłowiek zdrowy, krzepki, mocny; człowiek krępy, przysadzisty’, *žaliuõkė* ʽgrzyb gąska zielonka, Tricholoma equestre’ i ʽżaba zielona’, *žaliumà* ʽniedojrzałe warzywa lub owoce’, *žalumà* ʽzieleń, zieloność; miejsce pokryte trawą, zadrzewione’, *žalùs* 1. ʽzieleniejący, zielonej barwy’, 2. ʽ(o uprawach) dorodny, duży’, 3. ʽ(o człowieku) zdrowy, krzepki’. — Cps. *pùsžalis* ʽna pół surowy’ (por. *pùsė*), *žaliãbarščiai* m.pl. ʽchłodnik’ (por. *bar̃ščiai*), *žaliãkulis* ʽniewysuszony przed młóceniem’ (por. *kùlti*), *žaliãmalis* ʽniewysuszony przed mieleniem’ (por. *málti*), *žálgiris* ʽzieleniejący się las, iglasty las; las iglasty mieszany z liściastym’, por. *girià* (akut w następstwie synkopowania *a* w *žãlia-giris, por. typ *kélgrinda*), *žalìtvorė* neol. ʽżywopłot’ (por. *tvorà*), *žaltvỹkslė* (zob. *tviẽksti*). Zob. jeszcze *žal̃kas* ob. *žel̃kas* s.v. *žélti*. — Vb. denom. *žalė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽokrywać się zielenią, zielenieć; mocnieć, robić się silniejszym’, *žálti* (zob.). — N.m. *Žalióji* 15x, *Žaliõnė* 2x, *Žaliàsis Rãgas*, *Žaliàsis Šilẽlis*, cps. *Žálgiris* 4x, *Žalgirỹs*, *Žalgiriaĩ* 4x, *Žaliablẽ̃kiai*, *Žaliãklonis*, *Žaliãpieviai*, *Žaliapur̃viai*, *Žaliašarkiaĩ*, *Žaliãšilis*, *Žálmedžiai*.

žalniẽrius, *-iaus* stlit., gw. ʽżołnierz’ — zapoż. z pol. *żołnierz*, *-a* (⇐ śrwn. *soldenœr(e)*), zob. SLA 246n., LEW 1288, ALEW 1288.. War. stlit. *želniẽrius* (por. *žaltỹs* > *želtỹs*; *žárnos* > *žérnos*). War. *zalniẽrius*, *zelniẽrius*. — Drw. *žalnierỹstė* przest. ʽsłużba wojskowa’. Vb. denom. *žalnier(i)áuti* przest. ʽsłużyć w wojsku, odbywać służbę wojskową’, war. *želnieráuti*. — Występujący w BRB wyraz *žalna* a. *zalna* ʽwojsko, żołnierze, Kriegsmenner’ (LKŽ: *žalnà* 4 p.a.) jest najprawdopodobniej drw. wstecznym od formy nom.pl. *žalniẽriai*, war. *zalniẽriai* ʽżołnierze’. Paralele: *rubẽ̃žius* ⇒ *rub-à*; *žiauberìs* ⇒ *žiaub-ẽ̃*. Dwuznaczna jest forma *žalnius* BRB, war. *zelnius* BRB ʽżołnierz, Krieger’: 1° może to być

drw. wsteczny na *-ius* od *žalniẽrius*, war. *zelniẽrius* (odrzucenie suf. *-ierius*), 2° może to być drw. na *-ius*, urobiony od coll. *žalna*, war. *zalna*, *zelna; taki drw. miałby funkcję singulativum.

žálti, *žą̃la* (*ža-n-la, war. *žál̃sta*), *žãlo*, zwykle z prvb. *pa-*, *su-* ʽzazielenić się, pozieleniećʼ — vb. denominativum od *žãlias* m.in. ʽzielony, koloru ziela, trawy, roślin, zieleniejącyʼ. Por. prs. *bą̃la* / *bálsta* do *bálti*, *šą̃la* / *šálsta* do *šálti*. Caus. *žalinti*: SD *žalinu* «zielenię, zielono czynię». — Neopwk. *žals-* (⇐ *žálsta*): *žal̃s-vas* ʽzielonkawyʼ (inaczej ŽD 377 i Ambrazas 2011, 56: drw. od *žãlias*, suf. *-svas*). Paralele: *bal̃svas* / *bálsvas* ⇐ *bálsta* (*bálti*); *juõsvas* ⇐ *juõsta* (*juõsti*). Tu też *žálstelėti* ʽpozielenieć, pokryć się zielonkawym nalotem, rdząʼ oraz *žalsỹs* gw. ʽwążʼ — ze zmiany *žaltỹs* pod wpływem adideacji do czas. *žálsta* ʽzieleniejeʼ. Osobno zob. *žal̃zganas*. — Neoosn. *žalsv-*: *žalsvókas* ʽnieco zielonkawy; wciąż jeszcze zielony, niedojrzałyʼ, *žalsvė́ti* ʽrobić się zielonkawymʼ, *žalsvúoti* ʽzielenieć, stawać się zielonymʼ. Por. neoosn. *juosv-* s.v. *juõsvas*. — Reinterpretacja prs. *žálsta* jako *žalt-sta (por. *kusta* ʽgłuchnieʼ < *kurt-sta) pociągnęła za sobą neopwk. na *-t-*, *žalt-*, por. pdg. *žal̃sti*, *žal̃sta*, *žal̃to* ʽbyć zielonym, zielenić się (o runi na polu), stawać się zielonym, pokrywać się rzęsą (o stawie)ʼ.

žaltỹs, acc.sg. *žálti̧* 3, 4 p.a. ʽwąż niejadowity, Natrixʼ. SD[1] <żaltis> 1. «gadzina, anguis, serpens, vermis, insectum» (syn. *gyvatė*), 2. «wąż, anguis, serpens, coluber» (syn. *gyvãtė*). SD: 1. *žaltis baziliškas vadinamas, pačių pavyzdėjimu akių žmogų ažumuša* «bazyliszek, basilicus», 2. *žaltis* «wąż ziemny, serpens, coluber» (syn. *gyvatė*), 3. *žaltis vundeninis* «wąż wodny, hydrus, anguis, natrix». War. *želtỹs* 4 p.a. (por. *žárnos* > *žérnos*; *žarijà* > *yerijà*). Odpowiednik łot. *zal̂tis* ob. *zal̂ktis* ʽwążʼ. Obecność war. *žalktỹs* i oboczników z suf. *-ek-*/*-ak-*, *žalektỹs* / *žaliaktỹs* i *želektỹs* / *želiaktỹs*, nasuwa przypuszczenie, że *žaltỹs* jest tu formą najmłodszą. Wywodzi się ona z *žalktỹs* przez uproszczenie grupy *-lkt-*, powstałej wskutek synkopowania trójzgłoskowej postaci *žalektỹs*. Rzeczownik ten jest uważany za drw. od adi. *žãlias* ʽzielonyʼ, zob. LEW 1288. Przy takim objaśnieniu trudność stanowi brak paraleli na rozszerzenie sufiksem *-tys* osnowy na *-ek-* (por. *lydekà* ob. *lydẽkas*, *pelekà* ob. *pẽlekas*). Por. war. *žalsỹs* s.v. *žálti*. Zwrot *varìnis žaltỹs* ʽwąż gniewosz, miedzianka, Coronella austriacaʼ został skalkowany w błr. gw. *médnaja zmjája* (ESBM 7, 5). — Drw. *žáltiškas* ʽwężowaty, jak wążʼ, *žaltýtis* a. *žaltū̃tis* ʽmałe wężaʼ.

žal̃zganas ʽjasnozielony, seledynowyʼ — ze zmiany *žals-ganas. Formacja utworzona neosufiksem *-ganas* (por. *bal̃zganas*, *juõzganas*) od osnowy werbalnej *žals-*, którą wyabstrahowano z prs. *žálsta* do *žálti* (zob., tam też o *žal̃s-vas*).

žam̃bas 1. ʽbok ostro załamany, kant (belki, stołu, dachu)ʼ, SD[1] *žumbas* «krawędź, ora, margo...» (syn. *kraštas*, *galas*), 2. ʽostrze, np. siekieryʼ, 3. ʽkąt, narożnikʼ, 4. ʽrzecz zaostrzona, kątowataʼ, 5. ʽpoła, połowa dolnej części odzieżyʼ, 6. ʽprzeciwna ostrzu strona kosy, płazʼ. Razem z łot. *zùobs* ʽząbʼ (płot. *žanbas) oraz scs. *zǫbŭ* ʽząbʼ, ros. *zub*, *zúba* ts. kontynuuje pbsł. *žamb-a- < pie. *ǵomb^h-o-. Dewerbalny drw. z suf. *-a-* i SO *žamb-* ⇐ *žemb-*, por. *žem̃bti* m.in. ʽrznąć ukośnieʼ : scs. *zębǫ*, *zęti* ʽrozrywać, rozszarpywaćʼ. Podobna budowa w *stam̃bas* ⇐ *stembiù*; *stram̃pas* ⇐ *strimpiù*. Por. BSW 369, IEW 369, LEW 1288n. — Zapoż. bałtyckie w fiń. *hammas* ʽząb, kolec, cierńʼ (LEW 1289, Stang 1966, 23). — Równoległymi do *žambas* ie. refleksami są sti. *jámbha-* ʽrząd zębówʼ, toch. A *kam*, toch. B *keme* ʽząćʼ, gr. γόμφος ʽklin, kołek, drewniany gwóźdźʼ i stang. *camb*, stwn. *kamb* ʽgrzebieńʼ (znacz. etym. ʽrząd zębówʼ). Znaczenie słow.-łot. ʽząbʼ wywodzi się z ʽząb-kiełʼ lub ʽząb-siekaczʼ. Pbsł. *žamba- wyparło odziedziczoną nazwę zęba, pbsł. *danti- (zob. *dantìs*). — Drw. *žam̃bis* (zob.), *žambõčius* ʽkanciasty przedmiotʼ, *žambúotas* ʽkanciastyʼ.

žam̃bis, *-io* hist. ʽdrewniany pług, sochaʼ — drw. na *-i̯a-* od *žam̃bas* m.in. ʽrzecz

zaostrzona’. Znacz. etym. ʽprzyrząd zaopatrzony w ostrze do krojenia ziemi’. Por. nazw. *Žam̃bis*, *Žambà* (LPŽ). N.m. *Žam̃bas*, *Pažambė̃*. N.rz. *Žam̃bas*, n. pola *Žambìnė*. — Chyba pod wpływem synonimu *žãbras*, *žabrỹs* ʽsocha, radło’ pojawił się tu wariant z suf. *-ri̯a-*: *žam̃bris*, *žambrỹs* ʽsocha’.

žandãras ʽżandarm, żołnierz a. oficer policji wojskowej’ — zapoż. z błr. *žandár*, *-a* (⇐ pol. przest. *żandar*), por. TSBM 2, 250, ESBM 3, 209, SW VIII, 690n. War. *žandõras*, *žandõrius*. — Gw. *šandãras* — zapoż. z pol. przest. *szandar* ʽżandarm’ (por. SW, *l.c.*). — Gw. *štandãras* ʽżandarm’ — zapoż. z prus.-niem. *štandar* (por. GL 135, LEW 1027, 1289).

žándas, pl. *žandaĩ* 1. ʽszczęka’, 2. DP ʽpoliczek’, 3. ʽostry brzeg, kant’; *apatìnis žándas* ʽdolna szczęka’, *viršutìnis žándas* ʽgórna szczęka’; *daũžti per žándą* ʽspoliczkować’. SD *žundas* «szczeka, kość, maxilla», «czeluść w gębie, maxilla, mandibula». Odpowiednik łot. *zuôds* ʽpodbródek’ (*zands). Wyraz prawdopodobnie przekształcony z postaci pb. *žen-u- < pie. *ǵen-u-, por. gr. γένυς, -υος f. ʽszczęka’, wed. *hánu-* f., goc. *kinnus* ts., łac. *gena*, częściej pl. *genae*, *-ārum* ʽpoliczki; twarz, oblicze; oczy, jama oczna, oczodół’. Zob. IEW 381, de Vaan 2008, 257n. Grupa lit. *-nd-* tłumaczy się tym, że wyraz ʽszczęka’ został skojarzony z czas. *žìndu*, *žìndau*, *žį́sti* ʽssać’ (etymologia ludowa). Wokalizm *a* zam. *e* pozostaje jednakże zagadką. Inaczej BSW 365, LEW 1289 i GEW I, 316 (s.v. γναθμός): *žándas* ma być spokrewnione z gr. γνάθος ʽszczęka, dolna szczęka; ostrze klina’, pl. ʽpoliczki’ < pie. *ǵonədʰ-. Przeciw temu Beekes 2010, 279, który w przekonujący sposób dezawuuje podaną rekonstrukcję i opowiada się za pregreckim pochodzeniem wyrazu γνάθος. Kroonen 2013, 280 łączy *žándas* z pgerm. *kanta- ʽstrona, side’ (ang. szkockie *cantle* ʽcrown of the head; fleshy part behind the ear in a ram’s head’, niderl. *kant* ʽside, edge’, nwn. *Kanz* ʽgrzywa, mane, upper part of the neck’. — Drw. *apýžandis* ʽpierwsza kromka odcięta z bochenka, piętka, przylepka’, *pažándė* 1. ʽmiejsce pod szczęką’, 2. pl. ʽzołzy, choroba koni’, *pažundės* f.pl. SD «paszczęka, fauces, rostrum canum», *užùžandė* ʽzakątek w przedniej części pieca chlebowego’, *ùžžandės* f.pl. ʽzołzy’, *žándenos* (zob.), *žandìnės* (zob.). Osobno zob. *žą́slai*. Cps. *kietažañdis* ʽnarowisty — o koniu, trudny do prowadzenia’ (dosł. ʽtwardy w pysku’, por. *kíetas*), *žandìkaulis* ʽszczęka, kość szczęki’, war. *žandã-*, *žandý-*, *žandó-*, *žánd-* (por. *káulas*). Vb. denom. *žandúoti* 1. ʽchciwie, łapczywie jeść’, 2. ʽuderzać w twarz, policzkować’.

žándenos, *-ų* f.pl. 1. ʽzarost po obu stronach twarzy, bokobrody, baki’, 2. ʽskóra a. mięso z pyska zwierzęcia’, 3. ʽboki narzędzia, np. siekiery’. Denominalny drw. na *-enā-* od *žandaĩ* ʽszczęki, policzki’. Suf. *-enā-* przybierają m.in. wyrazy oznaczające ʽskórę z czegoś’, por. *galvenà* a. *gálvena* ʽskóra z głowy zwierzęcia’ (GJL II, § 305).

žandìnės, *-ių* f.pl. ʽświnka, zapalenie ślinianek przyusznych (choroba zakaźna dzieci i młodzieży)’ — denominalny drw. na *-inė-* od *žandaĩ* ʽszczęki, policzki’.

žangýti, *žangaũ*, *žangiaũ* ʽstąpać, kroczyć’, SD *žungau* «stąpam» — iterativum z suf. *-yti* i SO *žang-* ⇐ *ženg-*, zob. *žeñgti*. Paralele: *dangýti* ⇐ *deñgti*; *rangýti* ⇐ *reñgti*. — Z innymi suf.: *žángioti* ʽkroczyć, przechodzić’, *péržangioti* DP ʽprzekraczać (przykazania)’, *žangóti* ʽkroczyć’, *žanglióti* ʽstąpać wielkimi krokami (o koniu)’, *žangstýti* (zob.). — Nomina na SO *žang-*: *pažangà* ʽpostęp, rozwój’, ⇒ *pažangùs* ʽrobiący postępy, dobrze się uczący (uczeń); postępowy’; *pražangà* ʽwykroczenie; w sporcie: nieczyste zagranie, faul’, *žañgsnis* a. *žangsnỹs* gw. ʽkrok’, *žangùs* ʽ(o koniu) kroczysty, tj. stąpający szerokimi krokami; prędki, szybki’, *žangù* a. *žañgiai* adv. ʽprędko, szybko’. Vb. denom. *žangúoti* ʽstąpać, kroczyć’. — N.rz. *Žangà*.

žangstýti, *žangstaũ*, *žansčiaũ* ʽkroczyć, postępować’, SD *žungstau* «postępuię w czym» (syn. *žingiu*) — frequentativum z suf. *-styti* i SO *žang-* ⇐ *ženg-*, zob. *žeñgti*. Por. *dangstýti* ⇐ *deñgti*; *ramstýti* ⇐ *rem̃ti*. N.B. Brak zaświadczeń dla prs. *žingsta sprawia, że mniej

prawdopodobna jest analiza diachroniczna *žangst-yti, osnowa w postaci SO od *žingst-. Por. *lankstýti* ⇐ *liñkst(a)*; *barstýti* ⇐ *bìrst(a)*. — Neoosn. *žangst-*: *žangstáuti* ʻkroczyć, chodzić’ (por. *paikstáuti* ⇐ *paikst-* ⇐ *páikstyti*), ⇒ *žangstãvimas* ʻkroczenie, postępowanie’.

žarà 4 p.a. żm. 1. ʻzorza, zjawisko świetlne występujące na niebie przed wschodem lub po zachodzie słońca, zorza poranna a. wieczorna; łuna na niebie’, *šiáurės žarà* ʻzorza polarna’. Pl. *žãros* ʻżarzące się węgle, żar; iskry’. Pb. *žarā- < pie. $*\acute{g}^{h}$or-ah_2- — nomen prymarne z suf. *-ā-* i SO *žar-* ⇐ *žer-*, por. *žerti* ʻwygrzebywać żar z pieca’, *žėrė́ti* ʻżarzyć się — o węglach; błyszczeć — o gwiazdach’. Do pie. $*\acute{g}^{h}$er- / $*\acute{g}^{h}$ṛ ʻpromieniować, jaśnieć, świecić’ (por. LIV[2] 177). N.B. W znacz. ʻzorza poranna a. wieczorna’ ukazuje się w gwarach także rutenizm *zarià*, *zarà* (zob.). — Formacje prefigowane: *pažãras* a. *pãžaras* ʻłuna na niebie, zorza poranna lub wieczorna’ *pažarà* ts. Są też gwarowe war. z *-z-*: *pazãras*, *pãzaras*, *pazarà*. Osobno zob. *žarijà*. — Odpowiednik psł. *zor- < pbsł. *žar- (BSW 366) ukazuje się w dwóch formacjach: 1° scs. *zorja* ʻφαῦσις, zorza, światło, blask’, pol. *zorza*, czes. *zoře* ʻzorza poranna, jutrzenka; blask, świtanie’, sch. *zòra* ʻjutrzenka’, słń. *zórja* ʻjutrzenka; łuna na niebie’, ros. *zorjá*, *-í* (pl.t. *zóri*) ʻzorza poranna a. wieczorna’, błr. *zará*, *-ý* (pl.t. *zóry*) ts., ukr. *zorjá* ʻgwiazda; zorza’, 2° psł. *zor-kŭ ʻspojrzenie; zmysł wzroku’ (por. suf. w *znakŭ* ʻoznaczenie czego’ ⇐ *znati*): chorw. *zrâk* ʻpowietrze’, serbskie *zrâk* ʻpromień’, ros. gw. *zórok* ʻspojrzenie’, czes. *zrak* ʻwzrok; spojrzenie’, pol. *wzrok* (*w-* wtórne), gw. *zdrok*. — Lit. *pažãras* można pod względem formalnym porównać do psł. *pozorŭ ʻspojrzenie; widok; wygląd’ ⇐ vb. cps. *pozĭrěti, por. scs. *pozorŭ* ʻwidowisko; zgromadzenie; hańba’, ros. *pozór* ʻhańba, wstyd’, czes. *pozor* ʻuwaga’, pol. przest. *pozór* ʻwidok, wygląd, kształt’ (zob. Boryś 2005, 476, bez odpowiednika lit.). — Poza tym słowiański — w odróżnieniu od bałtyckiego — zaświadcza obecność wzdłużonego SO *žār-, por. psł. *zarja ʻzorza poranna a. wieczorna’ jako wariant do *zorja (zob. wyżej): scs. *zarja*, ros. *zarjá* (*zárevo* ʻłuna na niebie’), stpol. *zarza*, *rzaza*, czes. *záře* ʻblask, światło’. Por. REW I, 443 (w BSW 366 *žār- zostało pominięte).

žárdas 1, 3 p.a. 1. ʻdługa żerdź, tyczka’, 2. ʻprzepłot, szeroka drabina na wbitych do ziemi palach, służąca do suszenia zboża, grochu, wyki’, 3. ʻzagroda, okólnik dla bydła’, 4. ʻzbity z żerdzi stojak w suszarni zboża’. W znacz. 2 *žárdas* znajduje odpowiednik w łot. *zãrds*, pl. *zãrdi* ʻprzepłot do suszenia zboża itp.’ (war. *zārde*, pl. *zārdes*). Nawiązanie w ros. *zoród* ʻdrewniane rusztowanie do suszenia siana’ < psł. *zordŭ. Tylko bsł., por. BSW 366. Transponat ie. $*\acute{g}^{h}$ord^{h}-o-. Akut niejasny. LEW 1291 odsyła do *gar̃das* ($*g^{h}$ord^{h}o-), *ar̃das* i *dar̃žas*. W kwestii zestawienia *žárdas* z *gar̃das* zob. teraz Matasović 2005, 368. — Drw. *žárdiena* żm. ʻokólnik dla cieląt’, *žar̃dis* ʻzagroda, ogrodzone miejsce dla bydła’, por. stpr. *sardis* EV ʻogrodzenie, zagroda, Czuen [der umzäunte Roßgarten]’. Cps. *žardãkartė* ʻżerdź w przepłocie’ (por. *kártis*). Vb. denom. *žárdyti*, *-au*, *-iau* (lub *-iju*, *-ijau*) ʻkłaść na żerdziach do suszenia, umieszczać na «žardas»’, ⇒ neoosn. *žardy-*: *žardyklė̃* ʻtyczka do podawania snopów na «žardas»’ (por. *vė́tyklė̃* ⇐ *vė́tyti*, GJL II, § 233). — N.m. *Žárdė* 2x, *Žardė̃liai* 9x, *Žárdiniai*, *Pažárdis*, cps. *Žárdviečiai*, *Žárdvieta*.

žargstýti, *žargstaũ*, *žargsčiaũ* ʻokraczać, przekraczać, rozkraczać; przekraczać, np. próg’. Analiza synchroniczna: *žarg-stýti*, frequentativum z suf. *-styti* i SO *žarg-* ⇐ *žerg-*, por. *žergiù*, *žer̃gti* ʻrozkraczyć nogi’. Analiza diachroniczna: *žargst-ýti*, causativum z suf. *-yti* i SO *žargst-* od neopwk. *žirgst-*, por. prs. *išžir̃gsta* ʻrozkracza się’ (s.v. *žer̃gti*). Paralelne causativa od neopwk. na *-st-*: *barstýti* ⇐ *bìrst(a)*; *markstýti* ⇐ *mir̃kst(a)*; *žarstýti* ⇐ *žìrst(a)*.

žarijà 2 p.a. ʻżarzące się węgle, żar, zarzewie’, SD «wągl żarzysty, pruna, carbo candens», zwykle pl. *žarìjos* (*Uždarýtoje krósnyje žarìjos prigẽso* ʻW zamkniętym piecu żar przygasł’), SD «zarzewie, węgle żywe, żarzyste z popiołem abo w popiele». Formacja kolektywna z suf. *-ijā-* od SO *žar-* ⇐ *žer-*, por. *žeriù*, *žer̃ti* ʻwygrzebywać żar’. Nawiązania:

stpr. *sari* EV ʽżar, Glut’, łot. *zars* ʽpromień światła’. — War. ze zmianą nieakcentowanego *a* w *e*: *žerijà*. War. synkopowane: *žarjà*, pl. *žar̃jos* 2, 4 p.a. (*Ar jau žar̃jos išdegė?* ʽCzy węgle się już wypaliły?’. *Merga užsižėrė visa kaip žarjà*. *Žarjàs iškūrinę sustuma duobėn*). — Osobno stoją formy z innowacyjnym SO *žair-* od SZ *žir-* (*žìrti*), zob. *žairà*.

žárnos, *-ų* f.pl. ʽkiszki, jelita’, SD^1 «ielito, ile, intestinum» (syn. *viduriai*). War. żm. *žérnos* ʽwnętrzności’ (Dowkont). Sg. *žarnà* a. *žárna* 3 p.a. ʽjelito cienkie’, przen. ʽwąż gumowy; długi i wąski pas ziemi’, SD *žarna* «kiszka, intestinum, intestinus, interanea, orum», *aklóji žarnà* ʽślepa kiszka’, *aklìnė žarnà* ts., *vienagãlė* a. *viengalìnė žarnà* ts. Odpowiedniki łot. *zar̂nas* f.pl. ʽkiszki’ oraz *zarni* m.pl. ʽwnętrzności’. Rekonstrukcja pie. *ǵ^{h}orH-no-, *ǵ^{h}orH-neh$_2$-, por. stisl. *gǫrn* f. ʽjelito’. Z innym suf.: gr. χορδή f., zwykle pl. χορδαί ʽtrzewia, wnętrzności, jelita, flaki; coś sporządzonego z jelit (postronek, struna liry a. harfy); krwawa kiszka, kiełbasa’. Odpowiedniki na SZ: łac. temat *haru-* w cps. *haruspex, -spicis* m. ʽwieszczbiarz wróżący z trzewi zwierząt ofiarnych’ < pie. *ǵ^{h}r̥H-u-, wed. *hirā́-* f. ʽżyła’ < pie. *ǵ^{h}r̥H-eh$_2$-. Por. IEW 443, LEW 1291, de Vaan 2008, 280, Beekes 2010, 1643. — Drw. *apžarniaĩ* m.pl. ʽflaki jako potrawa; podroby; tłuszcz otaczający jelita’, *bežar̃nis* ʽo małym brzuchu, np. tucznik, koń’ (dosł. ʽbez kiszek’), *žarnìnė* ʽstruna’, *žarnìnis* ʽdotyczący kiszek’ (⇒ vb. denom. *žarninė́ti, -ju, -jau* ʽsprawiać kiszki, bebeszyć’), *žarnõkai* m.pl. ʽflaki’, gw. *žarnẽkai* ts. Cps. *žarnagalỹs* a. *žarnìgalis* ʽkawałek kiszki’, *žarnãplėvė* ʽprzepona’, *žárnataukiai* (zob. *taukaĩ*). — N.m. *Žarniaĩ*, *Žarnìškės* 2x, *Apžarniaĩ*, *Žarnavagiaĩ*.

žarstýti, *žarstaũ*, *žarsčiaũ* 1. ʽgrzebać w ogniu, żarze’, 2. ʽgrzebać w ziemi, zgrzebywać a. rozrzucać’, 3. przen. *žarstýti pìnigus* ʽtrwonić pieniądze’; *iššarstýti* ʽrozgarniać żar, węgle’. War. *žerstýti*. Analiza synchroniczna: *žar-stýti*, frequentativum z suf. *-styti* i SO *žar-* ⇐ *žer-*, por. *žeriù*, *žer̃ti* ʽwygrzebywać żar’. Analiza diachroniczna: *žarst-ýti*, causativum z suf. *-yti* i SO *žarst-* od neopwk. *žirst-*, por. prs. *žìrsta* ʽsypią się — o iskrach’. Zob. *žìrti*. Paralelne causativa od neopwk. na *-st-*: *barstýti* ⇐ *bìrst(a)*, *markstýti* ⇐ *mir̃kst(a)*, *dáigstyti* ⇐ *dýgst(a)*. — Neoosn. *žarst-*: *žarstẽklis* ʽpogrzebacz’ (war. *žerstẽklis*), *žarstìklis* ts. (por. suf. w *graibsteklis*, *kabẽklis* / *kabìklis*).

žąsìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽgęś, Anser’. War. *žąsẽ*, *žą̃sė*, żm. *žansis*, *žonsis*, stlit. <szansis> (Bretkun), *zāsìs* (Zíetela). Odpowiedniki bałt.: łot. *zùoss* a. *zuose* ʽgęś’, stpr. *sansy* EV ʽgęś, Gans’ (prawdopodobnie z *zansē; inaczej PKEŽ 4, 62: *zansis; Lloyd-Lühr-Springer IV, 67 uważają <-y> za refleks sufiksu przynależności *-ii̯ā-). Pb. *žans-i-, w części zastąpione przez temat na *-ē-*: *žans-ē-. Temat na *-i-* pochodzi z przekształcenia nomen radicale pie. *ǵ^{h}h$_2$éns, gen.sg. *ǵ^{h}h$_2$ns-ós (Kortland, *Balt* XXI:2, 1985, 119). Por. gr. χήν, χηνός m.f., dor. χάν, χανός (Beekes 2010, 1630), stwn. *gans*, stang. *gōs*. Drw. wed. *haṁ̊sá-* m. ʽsamiec gęsi, gąsior’ (⇒ postwed. *haṁ̊sī-* f. ʽgęś’), łac. *ānser, -eris* m.f. ʽgęś’, zam. *χans (pdg. przebudowany według innowacyjnej formy acc.sg. *hānserem, zob. de Vaan 2008, 44). — Zapoż. bałtyckie w fiń. *hanhi* ʽgęś’ (LEW 1292, Stang 1966, 23). — Resztki form atematycznych w odmianie lit.: gen.pl. *žąsų̃* : łot. *zuosu* (por. gr. χηνῶν), gen.sg. *žąsès* (gw.), nom.pl. *žą̃ses* (gw.), gen.pl. *žąsų̃* (gw.). — Nazwą samca jest *žą̃sinas* ʽgąsior’ : łot. *zùosins*. Od tego drw. wsteczny *žą̃sas* ʽgąsior’ (por. *gul̃binas* ⇒ *gul̃bas*; *kãtinas* ⇒ *kãtas*). — Niejasne jest pochodzenie nagłosowej spółgłoski welarnej w psł. *gǫsĭ (pol. *gęś*, *gęsi*, ros. *gusь*, *gúsja*) zam. spodziewanego *zǫsĭ. Spotyka się trzy tłumaczenia: 1° dysymilacja *z...s > *g...s*, porównywalna z *š...s > *k...s* w lit. *klausýti* (por. scs. *slušati*), 2° depalatalizacja pie. *ǵ^h w formie gen.sg. *ǵ^{h}h$_2$nsós (Derksen 2008, 184, za Kortlandtem 1978, 241), prowadząca do psł. *gunsis > *gǫsĭ, 3° zapożyczenie germańskie (por. stwn. *gans*), zob. Matasović 2005, 367. Zob. też BSW 365, LEW 1292. — Drw. *žąsíena* a. *žąsėnà* ʽmięso gęsi, gęsina’, *žąsìdė* ʽpomieszczenie dla gęsi, gęsiniec’ (por. *antìdė*, *avìdė*), *žąsíena* ʽgęsina’ (por. *antíena*), *žąsìkė* wsch.-lit. ʽgęsiniec’ (por. *avìkė* ⇐ *avìs*), *žąsýtė* a. *žąsỹtė* ʽgąska; chodak drewniany; łapeć

wyplatany’, *žąsýtis* ʽgąska, gąsiątko’ (⇒ *žąsytáitis* ʽgęś podrosła’), *žąsiũjis paũtas* gw. ʽgęsie jajo’ (por. *pačiũjis*), *žąsiùkas* ʽgąsiątko’. Cps. *žąsa°*: *žąsãvagis* ʽzłodziej gęsi’, *žąsãganis* ʽpastuch gęsi, gęsiarz’, *žąsi°* (por. *gãnas*), *žąsia°*: *žąsiãšūdis* ʽgęsie łajno’ (por. *šū́das*), *žą̃s°*: *žą̃skiaušis* ʽgęsie jajo’ (por. *kiáušas*), *žą̃staukiai* m.pl. ʽgęsi tłuszcz’ (por. *taukaĩ*), *žąsūsmaugis*: SD^1 <żususmaugis> «dławigąska, qui anseres hominibus surripit» [ʽzłodziej gęsi’], por. *smáugti*. — N.m. *Žąsýčiai*, *Pažą̃sai*, *Pažūsiaĩ* (gw. *žūs-* < *žųs-* < *žąs-*), *Pãžąseliai*, *Žąsū́galas*. N.rz. *Žąsà*, *Žąsẽlė*, n.jez. *Žą̃sė*, *Žąsỹs*, *Žąsẽlė*. — Ze skrócenia *žãs-* > *žas-* może pochodzić osnowa n.rz. *Žaslà* (⇒ n.m. *Žãsliai* : pol. *Żośle*), n.jez. *Žaslas* oraz n.rz. *Zasinýtis* (gw. *z-* zam. *ž-*). — N.m. *Žą̃sinas*, *Žąsinaĩ* 2x, *Žąsinãlis*, *Žąsìniai*, *Žąsiniaĩ*. N.rz. *Žą̃sinas* 3x, *Žąsinãlis*, *Žąsinẽlis*, *Žąsinìnė*, *Žąsinùkas*. — Stpr. n.m. *Zanzinow*, *Zanseynen*, *Sanselin*, cps. *Sansillen* < *Zans-silen, *Sans-tangen* obok n.m. *Tengen* (por. AON 151, 234).

žą́slai, *-ų* m.pl. ʽwędzidło, pręt wkładany koniowi do pyska i umożliwiający kierowanie nim’ (war. akc. *žąslaĩ*). SD: *žū́slai* «monsztuk koński, frenum» (syn. *ūdylai*, *kamanos plė́štinės*), też sg. *žūslas* «wędzidło, frenum». Rekonstrukcja: pb. *žand-sl-, drw. od sb. *žándas* ʽszczęka’ (por. GJL II, § 173, LEW 1289). War. f. *žą́slos*. War. ze zmianą *ánS > *ái̯S*: gw. *žáislai, žaislaĩ* — należy do przykładów *káisti, sláistai*, wymienionych przez Zinkevičiusa 1966, § 151.

žàsti, *žandù*, *žadaũ* 1. ʽpowiedzieć’, 2. ʽbudzić się, wracać do przytomności’. Cps. *atžàsti* ʽodrzec, odpowiedzieć; odzyskać przytomność’, *išžàsti* ʽwymówić, wypowiedzieć’, SD *išžundu žodį* «mowię» (syn. *kalbu, bylau, tariu*), *pažàsti* ʽprzebudzić się — o dziecku’, *pražàsti* ʽprzemówić; nazwać, przezwać kogo’, SD *pražundu* «nazywam kogo» (syn. *pramenu*), *sužàsti* ʽumówić się z kim co do czego; obudzić się’. Prs. infigowane od pwk. *žad-*, który został być może wyabstrahowany z formy pierwotnego perfecto-praesens o wokalizmie *a*, por. omówione przez Stanga 1966, 346 n. formy *kankù, kàkti, randù, ràsti, tampù, tàpti* (*žàsti* nie zostało w tym kontekście uwzględnione). Brak ustalonej etymologii, zob. LEW 1283n. Transponat ie. *ǵ^{h}od^h-. — Drw. *žãdinti* (zob.). Nomina: *į́žadas* ʽprzyrzeczenie, ślubowanie’ (syn. *į́žodis*), *prãžastis* (zob.), *priežastìs* (zob.), *žãdas* I ʽzdolność mówienia’ (zob. s.v.), *žãdas* II ʽobietnica’ (zob

s.v.). Cps. *akìžada* c. ʽmówiący w oczy, prosto z mostu’ (por. *akìs*), *nekláužada* (zob.). — Neopwk. *žas-* (⇐ *žàsti*): *atsižasdýti* ʽodezwać się, odpowiedzieć’. — WSO *žod-* < *žād-: *žõdis* (zob.).

žavė́ti, *žaviù* (3 os. *žãvi*), *žavė́jau* ʽodprawiać czary, czarować, zamawiać; wprawiać w zachwyt, urzekać, oczarowywać’, refl. *susižavė́ti* ʽzachwycić się’. Łot. *zavêt* ʽczarować’. Drw. *apžavaĩ* m.pl. ʽczary’, *žavesỹs* ʽczar’, *žavìngas* ʽzachwycający, czarujący’, *žavùs* ts. (⇒ *žavùmas* ʽczar, piękno, wdzięk’). Pwk. *žav-* przedstawia sobą antewokaliczny SO, *ǵ^{h}ou̯H-V, do pie. *ǵ^{h}eu̯H- ʽwzywać’. Starsze było może *ǵ^{h}u̯eH-). Por. wed. *hávate* ʽ(rytualnie) wzywa, woła’, aw. *zauuaiti* ʽprzeklina’ < pie. *ǵ^{h}éu̯H-e-. — Podczas gdy w bałtyckim ukazuje się tylko alternant na SO, słowiański pokazuje dwa inne stopnie apofoniczne. Por. 1° SE scs. *zovǫ* ʽwołam’, ros. *zovú* < *žau̯-e- < *ǵ^{h}óu̯H-e-, ze zmiany pie. *ǵ^{h}éu̯H-e- (neutralizacja *e*/*o* > *o* w sąsiedztwie *u̯*), 2° SZ-V scs. *zъvati* ʽwołać, wzywać’ < *žu.u̯ā- < pie. *ǵ^{h}uH-eh$_2$-. Porównywalnym refleksem ze spółgłoską *v*, uwarunkowaną tzw. hiatem lrg., jest forma wed. *huvé* ʽwzywam, przywołuję’ < *hu.u̯ai̯ < pie. *ǵ^{h}uH-h$_2$ei̯. — WSZ *žūu̯-V: słow. °*zyvati*, scs. *pozyvati* ʽzapraszać’, *sъzyvati* ʽzwoływać’, *vъzyvati* ʽwzywać’, pol. *nazywać, pozywać, wzywać* Paralele: cs. °*byvati* ⇐ *bъv-*; °*myvati* ⇐ *mъv-*; °*ryvati* ⇐ *rъv-* (por. Smoczyński 2003a, 56, 121n.).

žėbà 4 p.a., *žė́ba* 1 p.a. wsch.-lit. 1. ʽropucha’, 2. ʽżaba’ — zapoż. z błr. *žába*, *-y* ts. — Drw. *žebagal̃vė* ʽkijanka, larwa żaby’ (por. *galvà*).

žebelỹs 3 p.a., *žẽbelis* 1 p.a. gw. ʽszyszka jodłowa a. sosnowa'. Niejasne, podobnie jak syn. *gurgùtis* (*gurgùžė*) i *kankórėžis*. Por. *žẽbelioti* ʽzbierać dziobem', refl. *žẽbeliotis* ʽpowoli, długo coś robić, guzdrać się'; *žẽbelės* f.pl. ʽgłupstwa, bzdury; okruchy; trochę, mało'.

žebenkštìs, *-iẽs* f. 3 p.a. 1. ʽłasica, Mustela nivalis', SD <źabinkßtis> «łasica, mustela», <źabinkßtis mißkine> «łasica leśna, viuerra, ictis», 2. ʽgronostaj, Mustela erminea', SD <źabinkßtis> «gronostay, mustella armellinus». War. morfologiczne: *žebeñkštė* a. *žebenkštẽ*, m. *žebeñkštis*, *-čio* (2 p.a.). War. fonetyczne: *žebankštìs*, *žebañkštė*. Przez adideację do adi. *žẽbras* ʽo pstrym pysku' powstały war. *žebrenkštìs*, *žebreñkštė*. Odpowiedniki łot. *zebieksts* ʽłasica' ob. *zebieksts* m. ts., *zebiêkste*, *zebiêksta*; inne war.: *zebēkste*, *žębaikste*, *žeberkste*, *žeberksne* (por. ME IV, 701, Endzelin 1922, § 182). Etymologia nierozpoznana. Jeśli *k* jest spółgłoską wstawną przed suf. *-stis*, to trzeba wychodzić od osnowy lit.-łot. *žeben-, analiza: *žeb-en-. Por. pwk. *žeb-* s.v. *žẽbti*, od czego m.in. *pažẽbti* ʽzagarnąć, zagrabić'. Na temat suf. *-en-*, używanego m.in. w pejoratywnych określeniach ludzi, zob. GJL II, § 304. ME IV, 701 zbliżał nazwę ʽłasicy' do vb. łot. *zebît*, *-īju* ʽstibitzen, stehlen' (ze znakiem zapytania) i do sb. I *zebenieks* ʽtorba na obrok' (por. lit. *žebìkė* s.v. *žẽbti*). — ME *l.c.* wymienił również sb. II *zebenieks* (?) ʽten, co poluje na łasice'. Jeśli ten przekaz jest wiarygodny, to może być argumentem na rzecz analizy *zeben-nieks (zob. wyżej *žeben-).

žẽbras, *-à* 1. ʽo pstrym pysku; z plamą, z gwiazdką na łbie, czole' (o krowie, wole, cielęciu, koniu), 2. ʽnakrapiany, pstry', 3. ʽubrudzony, umorusany, nieumyty', 4. przen. ʽciemny, nieuczony', 5. przen. ʽnietrzeźwy, upity'. (Łot. *žębrs* ʽo pstrym pysku' jest lituanizmem). Drw. *žebrỹs* ʽzwierzę o pstrym pysku; brudas', *žẽbrius* ts. Wyraz spokrewniony z łot. *zebre* ʽryba certa', por. fakt, że ryba ta ma w okresie składania ikry wargi, boki i płetwy zabarwione na pomarańczowo-żółty kolor (ME IV, 701). Bez dobrej etymologii. LEW 1311 łączył z *žiobrỹs* ʽryba certa', co ze względów głosowych nie przekonuje. Możliwa jest analiza *žeb-ras*, z pierwiastkiem w st. pełnym, jak np. w *beñdras*, *giẽdras*, *stóras*. To pociąga za sobą hipotezę, że SE *žeb-* ustąpił w zakresie czasownika miejsca st. zanikowemu *žib-* (por. *žibė́ti* ʽświecić się, błyszczeć, lśnić'), i że to *žib-* stało się osnową nowej serii apofonicznej, obejmującej *žieb-* jako SE (zob. *žiẽbti*) i *žaib-* jako SO (zob. *žaĩbas*). Por. fakt, że SZ *žlib-* od *žleb-* legł u podstawy neoapofonii *žlieb-* / *žleib-* : *žlaib-*, por. *žlìbti*, *žliẽbti* / *žleĩbti*, *žlaibýti*.

žebrõkas stlit., gw. 1. ʽżebrak', 2. ʽoszust, złodziej'. Miejsce akcentu wskazuje na błr. *žabrák*, *-á*, stbłr. *žebrak* jako źródło zapożyczenia. Inaczej SLA 247 i LEW 1294: z pol. *żebrak*. War. *žebriõkas*, *žebrẽkas*. — Drw. wsteczny: *žẽbris* ʽżebrak' (por. *biedniõkas* ⇒ *biẽdnis*). Vb. denominativum: *žebrokáuti* gw. ʽżebrać', por. syn. *elgetáuti* ⇐ *el̃geta*; *ubagáuti* ⇐ *ùbagas*. — Vb. *žebravóti* ʽżebrać; kraść' zostało zapożyczone z błr. *žabravácь*, *-úju* (stąd też łot. *žabravât*). Wsch.-lit. *žebrùiti* ʽżebrać' utworzono od prs. *žebrùju*, zapożyczonego z błr. *žabrúju* (por. ZS 66, 114).

žẽbti, *žėbiù* (przest. *žė̃bmi*), *žėbiaũ* 1. ʽjeść nie gryząc, żreć powoli, przeżuwać, żuć; chrupać owies (o koniach)', 2. przen. ʽpragnąć, być żądnym czego', *pažẽbti* ʽzabrać co bezprawnie, zagarnąć, zagrabić' (*Seserį išvarė, o pats ir jos dalį pàžėbė* ʽSiostrę wypędził, a sam zagarnął jej część [dziedzictwa]'), *prižẽbti* ʽnażreć się; nabrać czego w usta'. War. *žė́bti*. Mimo dominacji st. wzdłużonego *žėb-* w pewnych derywatach lit. i łot. utrzymał się niewzdłużony SE *žeb-*, por. *žeblénti* a. *žeblióti* ʽpowoli, niechętnie jeść', nomina: *žẽbalas* ʽjedzenie', *žebìkė* ʽtorba na obrok', *žebùklas* ʽwędzidło, uzda' (por. suf. w *stebùklas*), łot. *zebene*, *zebenīca* ʽtorba do obroku; torba myśliwego', *zebenieks* ʽtorba na obrok; węzełek pastucha; woreczek na złowione ryby; torba żebraka' (*žebinât* ʽżuć bezzębnymi szczękami' jest lituanizmem, por. ME IV, 800). — Lit. *žeb-*, łot. *zeb-* jest kontynuacją pie. *ǵeb^h- ʽjeść, przeżuwać' (por. LIV^2 161: tylko bsł.). Zob. BSW 364, LEW 1294n. Osobno zob. *žem̃bti* jako

refleks infigowanego tematu *ǵe-m-b^h-. — Drw. z *žėb-*: *žė́bėti*, *žė́bu* (war. *žė́bėju*), *-ėjau* ʽzbierać wargami odrobiny pożywienia, (o koniu) podbierać wargami sieczkę, owies, siano'. Nomina: *apžėbùs*: *apžėbùs gyvẽnimas* ʽciężkie życie', *žėbìkė* ʽtorba na obrok koński, sakwa', *žė̃buroti* ʽżuć leniwie'. — SO *žab-* < pie. *ǵob^h-: *žabė́ti* żm. ʽchciwie jeść, wcinać, wtrajać', *žabìnti* (zob. *ãpžabas*), *žãbtai* (zob.). Osobno zob. *zablỹs*. Lit. *žab-* łączy się pod względem etymologicznym ze słow. *zob-*, por. scs. *izobljǫ*, *-zobati* ʽpożreć', *pozobati* ʽzjeść', sch. *zòbati* ʽdziobać ziarno; chrupać owies', ros. gw. *zobátь* ʽdziobać', strus. *zobĭ* ʽziarno dla ptactwa', czes. *zobat* ʽdziobać', pol. przest. *zobać* ʽzbierać pokarm dziobem, dziobiąc zjadać' (*zob* a. *zobia* ʽziarno dla ptactwa; przynęta, wabik'). Por. ME IV, 701 (s.v. I *zebenieks*), LEW 1294, Derksen 2008, 547. Inaczej Boryś 2005, 144 (s.v. *dziobać*), który wywodzi psł. *zobati od sb. *zobŭ ʽdziób', z uwagą «ekspresywny wyraz bez dalszej etymologii». Na temat cs. *zobĭ* ʽowies, Avena' zob. Witczak 2003, 70. — SZ typu *TiT* < *TeT*, *žib-* ⇐ *žeb-*: *žibìkas* a. *žibìkė* ʽtorba na obrok koński' (syn. *žebìkė*, *žėbìkė*). War. *žiub-*: *žiubìkas* ʽtorba na obrok', *žiùbčius* a. *žiùpčius*, *žiùbė*, *žiùbela*, *žiùbinė*, *žiubinỹs* ts. Por. s.v. *šipulỹs* oboczność *šiup-* / *šip-* przy SE *šèpti*.

žė̃dnas, *-à* 4 p.a. stlit., gw. ʽkażdy', np. *Žėdnas pranašas n'est mielas tėviškėj savo* ʽNikt nie jest prorokiem we własnym kraju' (Chyliński), *Žė̃dnas savo duona kepa* ʽKażdy piecze swój chleb' — zapoż. z błr. *žádny*, por. SLA 247, LEW 1295 (brak w ALEW). War. *žėdnus* b.z.a. — Cps. *žė̃dnądien* adv. ʽkażdego dnia, co dzień', war. *žė̃dnadien* a. *žednadiẽn* (por. *dienà*), ⇒ *žėdnadienìnis*: *Žėdnadienìnis svečias anas* ʽOn jest codziennym gościem'; *žė̃dnokart* adv. ʽza każdym razem' (por. *kar̃tas*).

žė̃ginis 1 p.a., *žėginỹs* 3 p.a. 1. ʽrosochaty słup do suszenia siana, grochu', 2. ʽwkopana do ziemi podpora przepłotu, tj. drabiny do suszenia', 3. ʽszczyt dachu, kalenica', 4. ʽdrewniany trójkąt zawieszany na karku świni, żeby ta nie przelazła przez ogrodzenie' (*Kiaulei uždėk žėginį ant kaklo, kad nelįstų pro tvoras* Załóż świni *žėginis*, żeby nie przełaziła przez płoty'). Pod względem apofonicznym morfem *žėg-* alternuje 1° jako wzdłużony SE z pb. *žeg- w łot. *zęga* ʽtułów, korpus' (ME IV, 702 przyrównał to do szw. gw. *kage* ʽpniak, Baumstumpf') oraz w *zeģins* ʽrosochaty słup do suszenia zboża na polu', *zeģinis* ʽrusztowanie do suszenia zboża, lnu', 2° jako SE ze SO *žag- w formach lit. *žãgas*, *žãgaras* (zob.) oraz łot. przest. *zagata* ʽjarzmo'. Por. LEW 1284 (s.v. *žãgas*), Karulis II, 574. Būga, RR II, 327 zestawiał lit. *žėg-* ze śrdn. *kāk* ʽpręgierz'. — Z innymi suf.: *žė̃giai* m.pl. ʽzbity z żerdzi stojak do suszenia główek lnu' (por. *žė̃gyti*, *-aũ*, *-iaũ* ʽsuszyć coś na takim stojaku'), *žė̃gliai* m.pl. 1. ʽstojak ze skrzyżowanych ze sobą żerdzi, służący do suszenia zboża, grochu itp.', 2. ʽkozły do piłowania drewna', 3. ʽżerdzie do budowy płotu', 4. ʽrusztowanie budowlane', 5. ʽmotowidło', 6. ʽdwie skrzyżowane żerdzie wzmacniające szczyt słomianego dachu', 7. ʽobsada, w której umocowany jest mlon żaren', 7. ʽnazwa pewnego deseniu tkackiego'. Być może, że niektóre użycia wyrazu *žė̃gliai* stoją w związku z germanizmem *žė̃glis* (zob. s.v.).

žė̃glis stlit., gw. 1. ʽżagiel wraz z masztem łodzi', 2. ʽpłótno opinające skrzydła wiatraka', 3. ʽdrąg, tyczka, podpora'. War. *žė̃glius*, rzadko *žė̃glas*. Zapoż. z nwn. *Segel* (LEW 1295) albo z pol. *żagiel* (SLA 247). Por. łot. *zẽģele* ʽżagiel; chorągiew wojenna' ⇐ śrdn. *sēgel* (Jordan 111). Por. też zapoż. *bùrė*. — Vb. denom. *žėgliúoti* ʽpłynąć łodzią z żaglem, żeglować'. War. *žėgliavóti* (zapoż. z pol. *żeglować*?, por. SLA, *l.c.*).

žegnódie gw. ʽDobrego apetytu! Smacznego!'. Ze ściągnięcia często używanego zwrotu *Žegnok Diẽve!* ʽPobłogosław Boże!' (zob. Mańczak 1977, 56). Por. *žegnótis*, jak też *diẽ*, *diedúok*, *giñdie*, *sudiẽ*.

žegnótis, *žegnójuos*, *žegnójaus* gw. ʽżegnać się, kreślić ręką znak krzyża na piersiach' — zapoż. z pol. *żegnać się* (SLA 247, LEW 1295). — *pėržegnoti* ʽprzeżegnać, pobłogosławić'

⇐ pol. *przeżegnać* (SLA 167). — *žegnódinti* caus. ʽkazać komu przeżegnać się'. — Stpr. *signāt*, *siggnat* ʽżegnać, błogosławić', refl. *sien signāt* ʽżegnać się' uchodzi za polonizm (por. Trautmann 1910, 426, LEW, *l.c.*) lub za latynizm (*signāre*, por. PKEŽ 4, 106). Jednak okoliczność, że większość stpr. terminów chrześcijańskich pochodzi z języka niemieckiego, zachęca do wywodu *signāt* raczej z śrdn. *sēgenen*, *sēgen* (⇐ śrłac. *segnāre*). Zob. też LAV 335.

žeid-, dewerbalne nomina pochodne od *žeidžiù*, *žeĩsti* ʽranić, obrażać': *apžeidimas arklio* SD «sadno, attritus, us» [ʽrana z obtarcia a. odparzenia skóry u konia'], *įžeidìmas* ʽobraza', *įžeidùs* ʽobraźliwy; skłonny do obrażania się', *neįžeistas* SD «nienakażony, incorruptus, sanus» (syn. *neįgadintas*), *nepažeidžiamas* SD «nieobraźliwy, inoffensus», *nepažeistas* SD «nieobrażony, inoffensus, illæsus, inuiolatus», *pažeidà* ʽobrażenie (wewnętrzne)', SD «obraza, offensa, offensio; rana, vulnus, plaga; szwank, offensio, offensus», *pažeidėlė* SD «ranka, vulnusculum», *pažeistas* SD «naruszony, ranny, saucius, vulneratus», *súožeida* c. ʽktoś okaleczony, kaleka' (⇐ *sužeĩsti*, zob. *súo-*). — W SD paralelnie z *pažeida* ukazują się warianty z grupą -*zd*-, por. 1. *įžeizda* «szkoda» (syn. *nuterionė*, *žala*), 2. *pažeizda* ʽrana': *pažeizda nuog dūrio* «sztychowa rana, punctum vulnus», *ažuauga pažeizda* «zarasta rana w ciele», *ažudžiuvo pažeizda* «zapiekła się rana», *pažeizdimas* «zranienie», 3. *žeizda* ʽrana': *raištis žeizdos* «binda do zawiązania rany», *knatelis žeizdosp pridedamas* «knot do rany, penicillum, peniculus...» [ʽtampon nasycony środkami leczniczymi, sączek']. N.B. LKŽ IX, 706 interpretuje pisownię <ei> jako *ai*: *pažaizda* itd. (zob. *žaizdà*), jednakże nie można wykluczyć, że wokalizm *ei* pochodzi z wyrównania analogicznego, mianowicie do czas. *sužeĩsti* ʽzranić', por. Zinkevičius, *Balt* XLV:2, 2010, 242. Z drugiej strony na skutek analogii biorącej początek od sb. *žaizdà* czas. *sužeĩsti* zmienił się w gw. *sužaĩsti* (Zinkevičius, *l.c.*).

žeĩsti, *žeidžiù*, *žeidžiaũ* ʽranić, obrażać', *žeidžiu* SD[1] «obrażam; ranię» (syn. *roniju*), «rażę», *žeidžia kas kum* SD «wadzi co komu» (syn. *kliudžia*). Cps. *įžeidžiu* SD «szkodzę kogo», *pažeĩsti* ʽuszkodzić, naruszyć, pogwałcić, złamać (prawo)', *pažeidžiu* SD «naruszam, obrażam, ranię, urażam», *sužeĩsti* ʽzranić, skaleczyć, okaleczyć'. Refl. *žeidžiuosi* SD «szwankuię, offendo, labor, titubo», *įsižeĩsti* ʽobrazić się', *pasižeidžiu* SD «obrażam się, offendor, lædor, durius aliquid accipio», *susižeĩsti* ʽzranić się'. Z etymologicznego punktu widzenia *žeid*- jest neopierwiastkiem, wyodrębnionym z prs. na -*d*-, *žei-du ʽjestem ranny, okaleczony'. Sufigowanie -*i̯a*- służyło tranzytywizacji: *žeidžiù* ʽranię, obrażam' (paralele: *gimdžiù*, *léidžiu*, *mérdžiu*, *pláudžiu*). Drw. *įžeistyti* SD «zapsować co, vitio imbuere aliquid» [ʽzarazić zepsuciem'] < *žeid-styti. — Pb. *žei̯- to refleks pie. *ǵʰei̯-, por. wed. *hinóti* ʽpopędza, pogania' < *ǵʰi-néu̯- (IEW 425, LIV[2] 174). Brak jest śladów SE †žied-, SZ †žid-. Zob. LEW 1285, 1296 (bez etymologii). Trudny do przyjęcia jest wywód *žeidžiù* z pie. vb. denom. *ǵʰeis-d-ie-, podany w Kroonen 2013, 163, s.v. *gaista-. Nomina zestawiono s.v. *žeid*-. — SO *žaid*-: *įžaida* a. *įžaidà*, acc.sg. *įžaidą* ʽobraza, zranienie', *įžaidùs* ʽobraźliwy' (war. *įžaizdùs* ts.), *pažaidà* ʽuszkodzenie; naruszenie (prawa)'. Osobno zob. *žaizdà*.

žė́k interi. gw. ʽotóż! patrz!', np. *Žė́k žė́k, mergužėlė, andarokas dega!* ʽPatrz patrz, dziewczynko, spódnica się pali!' *Žė́k, kaip greit vakaras atėjo — trumpa diena daba* ʽOto jak szybko zapadł zmierzch — dzień teraz krótki'. Jest to zredukowana na skutek częstego użycia forma 2 os.sg. ipv. *žiūrė́k* do *žiūrė́ti* (zob.). Podobnie skrócone są np. czes. *hle* ʽpatrz!' z *hleď* (ipv. do *hleděti* ʽpatrzeć'), słc. *hľa*, *ľa* z *hľaď* (ipv. do *hľadieť* ʽpatrzeć'), słń. *lej*, *glej* z *gledaj*, ros. gw. *glja*, *gljaj* z *gljadaj* (Mańczak 1977, 146). Zob. też *žiù*.

žė̃kas stlit., gw. ʽuczeń', SD[1] *žėkas* «żak, scholasticus, discipulus» (syn. *mokinys*) — zapoż. z pol. *żak* (SLA 247, LEW 1296). Sekwencja lit. *žė* za pol. *ża* także w *žė̃dnas*, *žė̃laba* / *žė̃lava*. — Drw. *žėkelis* MŽ ʽuczeń' (może być kalką z pol. *żaczek*), SD[1] «żaczek, tyro,

tyrunculus», gw. ʽdziecko śpiewające w chórze kościelnym’. Vb. denom. *žėkáuti* ʽ(o pastuchach lub dzieciach) w poniedziałek wielkanocny chodzić po wsi z oracjami i brać za to wynagrodzenie w jajkach’ (syn. *kiaušiniáuti*). — N.m. *Žėkaĩ*, *Žė́kiškės*.

žė̃lava gw. 1. ʽżałoba, żal po stracie kogoś bliskiego’, 2. ʽubiór, czarna opaska na rękawie, będące oznaką utraty kogoś bliskiego’ (*Jis nešioja žėlavą ant rankovės* ʽNosi żałobę na rękawie’), 3. ʽokres, po czyjejś śmierci, kiedy bliscy noszą czarny ubiór i wyrzekają się radosnych uroczystości’ (*Vestuvių negalėjo kelti, pakol tos metinės, žė̃lava* ʽWesela nie mogli wyprawić póki [nie minęła] rocznica [śmierci], żałoba’). War. *žė̃laba*, m. *žė̃labas*. Zapoż. z błr. *žalóba, -y*, pol. *żałoba*. Zmiana zakończenia *-aba* na *-ava* nastąpiła pod wpływem czas. *žėlavóti* (zob.). — Drw. *žėlaũnas* a. *žė̃launas* ʽżałobny (o mszy, o utworze muzycznym)’, war. *žė̃lavas* a. *žėlãvas* ts. Cps. *žėlãmišės* f.pl. ʽmsza żałobna’ (por. *mìšios*). — Wsch.-lit. *žė̃laba* ʽskarga pisemna’ jest zapoż. z błr. *žalóba* (ZS 66).

žėlavóti, *žėlavóju*, *žėlavójau*, war. *žė̃lavoti* stlit., gw. 1. ʽopłakiwać utratę kogoś bliskiego, być w żałobie’, 2. ʽżałować, doznawać przykrości z powodu niepomyślnego rozwoju wypadków’, 3. ʽżałować czego sobie lub innym, dawać co niechętnie, skąpić’, 4. ʽgorączkować się, przejmować się’. Zapoż. z pol. *żałować, -uję*, z substytucją zakończenia -*ować* ⇒ *-avoti*. SLA 247 i LEW 1286 wymieniali błr. *žalovatь* jako formę źródłową, tymczasem słowniki białoruskie (ESBM, TSBM) takiego czasownika nie notują. — War. *žėláuti* ma zakończenie wzorowane na rodzimym syn. *gedáuti*. — Wsch.-lit. *žėlùiti* ʽżałować; żałować czego’ (por. wyżej znaczenia 2. i 3.) powstało na podstawie prs. *žėlùja* ⇐ pol. *żałuje* (por. *dėkùiti* ob. *dėkavóti*; *šenùiti* ob. *šėnavóti*).

žéldinti, *žéldinu*, *žéldinau* ʽhodować trawę, las’, refl. *žéldintis* ʽzapuszczać sobie brodę, włosy’ — curativum na *-dinti* od *žélti* ʽrosnąć wydając zieleń (o trawie, krzakach)’, por. GJL II, § 687. — War. *žéldyti*. Forma prs. *žéldo* ob. *žéldžia*, *žéldi* nasuwa pytanie, czy nie należy rekonstruować intranzytywnego prs. na *-da-: *žél-da ʽzieleni się’ (transponat ie. *$ǵ^h$elh_3-dhe-), które dało osnowę dla drw. kauzatywnego z suf. *-y-*: *želd- ⇒ *žéldyti. — Drw. *želdýnas* ʽzieleniec’, *želdiniaĩ* m.pl. ʽzadrzewienie, plantacja zieleni w mieście’.

žė̃lės f.pl. gw. ʽszleje, uprząż złożona z dwóch pasów rzemiennych lub parcianych, zakładanych na kark i pierś konia’ — zapoż. z prus.-niem. *žēle*, *zēle* (GL 150, LEW 1296), por. nwn. *die Sielen*. Odpowiednik łot. *zẽle*, pl. *zẽles* lub *zêle*, pl. *zêles* ʽPferdegeschirr’ pochodzi z śrdn. *sēle* (por. ME IV, 715, Jordan 111).

želk̃as gw. ʽodrostek, kiełek, np. na kartoflu’ (gw. *žal̃kas*) — jest to synkopowany refleks formacji *žẽl-ekas lub *žãl-ekas. Co do sufiksu i akcentu por. *pẽlekas*. Drw. na *-ekas* od *žélti* m.in. ʽwschodzić, kiełkować’. Argumentem na rzecz synkopy jest obecność war. *žélkas* 3 p.a. ʽkiełek’. Jego intonacja implikuje długość w sylabie początkowej, tę zaś można wytłumaczyć wzdłużeniem zastępczym, zachodzącym (fakultatywnie) w następstwie synkopowania nieakcentowanej sylaby wewnętrznej, por. np. *dvẽjetas* > *dvéitas* ʽdwoje’. Paralelą na synkopowanie *e* bez towarzyszącego temu wzdłużenia jest np. *ãbejetas* > *ãbeitas* ʽoboje’.

žel̃sti, *žel̃sta* (*želt-sta), *žel̃to* gw. ʽzielenić się, ukazywać się — o zieleni’ (*Vos sniegą nuleido, rugiai ėmė žel̃st* ʽLedwo stopniał śnieg, żyto zaczęło się zielenić’) — vb. denominativum na *-sta-* od *žel̃tas* ʽżółtawy’ (zob. s.v.). Por. też *žélti* ʽrosnąć wydając zieleń’. — Neopwk. *žels-* (⇐ *žels-ta*): *žel̃svas* ʽzielonkawy’ (por. *žal̃svas*, *žil̃svas*). N.B. *žélsena* ʽruń, wschodzące zboże; siwizna’ należy raczej — z uwagi na akut — raczej do *žélti*.

žel̃tas, *-à* wsch.-lit. ʽżółtawy, złotawy, płowy’ (*želtì plaukaĩ* ʽblond włosy’, *žel̃tos kasẽlės* ʽpłowe warkoczyki’). Zam. *žéltas. Budową odpowiada rzeczownikowi łot. *zèlts* ʽzłoto’. Z pochodzenia jest to metatoniczny refleks adi. vb. na *-ta-*, pbsł. *žẽl-ta-, od pwk.

*žēl-C jak w *žélti* (zob.), por. pie. *ǵ^{h}elh$_3$- ʽzielenić się, żółknąć’. Osobno zob. *žel̃sti*. — Tu też pbsł. *želena- ʽzielony’ z pie. *ǵ^{h}elh$_3$-eno-, por. psł. *zelenŭ ʽzielony’, scs. *zelenŭ*, ros. *zelënyj*, czes. *zelený*, pol. *zielony*. — Z sufiksami samogłoskowymi ukazują się też dwa rzeczowniki: 1° psł. *zelo ʽzielona roślina’, por. ukr. gw. *zeló* ʽzieleń, zielone drzewa i krzewy’, pol. *zioło* ʽroślina zielna o niezdrewniałych pędach’ (pl. *zioła* ʽususzone rośliny zielne’), 2° scs. *zelĭje* ʽrośliny zielone, warzywa’, ros. przest. *zélьje* ʽtrawa, chwasty; napar z ziół’, czes. *zelí* ʽkapusta’, pol. *ziele* ʽzielona roślina’, gw. ʽchwast; kapusta, czosnek’. — SO pbsł. *žāl-ta- < pie. *ǵ^{h}olh$_3$-to-: psł. *zolto ʽzłoto’, por. scs. *zlato*, ros. *zóloto*, czes. *zlato*, pol. *złoto*. Brak refleksu SZ *žīl-C, por. pgerm. *gulþa / *gulda- n. ʽzłoto, gold’: goc. *gulþ*, stisl. *gull*, stang. *gold*, śrwn. *golt*, < pie. *ǵ^{h}l̥h$_3$-to-. Zob. Bsw 364, 368, Lew 1296n., Boryś 2005, 739, 740n., Kroonen 2013, 194.

žélti, *žẽlia* (war. *žẽli*), *žė́lė* (war. *žė́lo*) 1. ʽrosnąć wydając zieleń (o trawie, krzakach)’, 2. ʽwydobywać się z ziemi, wschodzić, kiełkować’, 3. ʽzielenić się, pokrywać się trawami (o łące)’, 4. ʽobrastać (brodą, włosami)’, 4. ʽnabrzmiewać, nabierać (o wrzodzie)’. Cps. *apžélti* ʽobróść, porosnąć’, Dp ʽzaróść’, *atžélti* ʽodrosnąć’, *ažužélti*: *ažuželiu* Sd 1. «chwaścieię, stirpesco, herbesco, syluesco» (syn. *stimbiuosi*, *ing stiebų išaugu*), 2. «leśnieię» [ʽzarastać lasem’, SpXVI] (syn. *ažuaugu*), *įžélti* ʽnarosnąć — o trawie; przyjąć się, zakorzenić się’, *nužélti* ʽzarosnąć, obrosnąć’, *pažélti* ʽpodrosnąć, odrosnąć — o trawie, krzakach’, *pérželti* ʽprzerosnąć — o trawie, życie’. Odpowiednik łot. *zel̂t*, *zeļu*, *zêlu* ʽzielenić się’. Refleks pie. *ǵ^{h}elh$_3$- ʽzielenić się, żółknąć’, por. łac. *helvus* ʽpłowy’; wed. *hári*-, aw. *zairi*- ʽpłowy, żółtawy, gniady’ < *ǵ^{h}elh$_3$-i- (Ewaia II, 805n.). SZ sti. *híri*- ʽżółty’ (w cps.) < *ǵ^{h}l̥h$_3$-i-; gr. χλωρός ʽzielonkawożółty, bladozielony, żółtawy, żółty; szarawy, siwy; świeży, kwitnący, zdrowy; niedojrzały’ < *ǵ^{h}l̥h$_3$-ró- (Beekes 2010, 1638n., 1642). — Drw. *žéldinti* (zob.). Nomina: *ãtželas* ʽodrostek’, Sd «odrastaiący po wycięciu», *žel̃tas* (zob.), *želmuõ*, *-meñs*, *žélmenį* m. ʽpęd, latorośl, wschodzące zboże, ruń (żyta, pszenicy), młoda, świeża trawa’ (war. *želmuõj*, *želmuvà*), *želmenaĩ* m.pl. ʽkiełki’, *žélsena* ʽruń, wschodzące zboże; siwizna’, *žel̃vas* (zob.). — WSE *žėl*-: *žė́lė* (prt.), drw. *žėlinė́ti* ʽodrastać po skoszeniu (o koniczynie)’, *atžėlà* a. *ãtžėla* ʽodrost, odrostek’, *žėlìmas* a. *žė́limas* ʽrośnięcie, porastanie, wschodzenie’, Sd też «krzewienie, fruticatio», *apžėlimas žemės* Sd «poroślina ziemie, vestitus terræ, summum terræ germinans», *atžėlimas* Sd «odrastanie, regerminatio arborum», *žėlū̃nas* ʽktoś obrośnięty włosami’. — SZ *žil*-: *žìlas* (zob.). Dubletem do *žil*- jest SZ *žul*-, por. łot. *zul̂kts* ʽżółć’ s.v. *tulžìs*. — SO *žal*-: *žãlas* (zob.), *žãlias* (zob.). — WSO *žol*- < *žāl-: *žolẽ* (zob.). Osobno zob. *žúolis*.

žel̃vas, *-à* ʽzielonkawy, żółtawy’ — forma metatoniczna, zam. *žélvas (por. *žélvė*). Drw. na *-vas* od *žélti* ʽzielenić się, żółknąć’ (zob. s.v.). Najprawdopodobniej refleks pie. *ǵ^{h}elh$_3$-u̯o-. Bliskie pod względem budowy są przymiotniki stang. *geolu*, stwn. *gelo*, nwn. *gelb* ʽżółty’ (pgerm. *gel-wa-) oraz łac. *helvus* ʽpłowy’ (pie. *ǵ^{h}elh$_3$-i-u̯o-). Por. Heidermanns 1993, 240, de Vaan 2008, 282, Weiss 2009, 298. Z obocznym wokalizmem *a*: gw. *žal̃vas*, *žálvas* ʽzielonkawy; niedojrzały (o zbożu)’. Z innym suf.: *žel̃tas* (zob.). Zob. Lew 1297. — Drw. *žel̃vė* 1. ʽrydz, Agaricus deliciosus’ (*Po pirmųjų šalnų ims dygt žel̃vės*), 2. bot. ʽgrzyb gąska zielonka, Tricholoma equestre’ (*Kap rudinį bulbas nukasi, eini želvių̃ rinkt* ʽJak jesienią wykopiesz kartofle, to idziesz zbierać zielonki’), *žélvė* (zob.), *želvỹs* ʽmłode drzewko’, przen. ʽkrzepki człowiek’. — N.rz. *Žélva* 2x i n.jez. *Žélvis*. Obok tego wsch.-lit. n.jez. *Zélva*, *Zálvė*, n.rz. *Zélvė* — z jaćwięskim lub selońskim *z* na miejscu lit. *ž*, por. Būga, Rr III, 548n., Vanagas 1981, 392n., 397, 399.

žélvė ʽżółw, Testudo’, war. *želvẽ* — neologizm, utworzony od przym. *žel̃vas* ʽzielonkawy, żółtawy’ (zob. s.v.). Por. *Vardas 'želvė' labai gerai paženklina tą gyvolėlį pagal borvą jo skyduoto apdangalo*. War. *želvỹs*: *Greitas kaip želvys*.

žemaĩčiai, *-ių* m.pl. ʽŻmudzini, mieszkańcy Żmudziʼ — formacja z suf. *-ait-*, oznaczającym m.in. pochodzenie z jakiegoś miejsca, derywowana od adi. *žẽmas* ʽniskiʼ. Znacz. etym. ʽmieszkańcy nizinyʼ (w przeciwstawieniu do *aukštaĩčiai* ʽmieszkańcy wyżynyʼ, por. *aúkštas* ʽwysokiʼ). Otrębski, GJL I, § 6 rozważał raczej derywację od neoosn. *žem-*, powstałej ze skrótu złożenia *Žemy-gala (por. łot. *zęmgalieši* ʽNiederländerʼ ⇐ *Zem-gala). — Singulativum *žemaĩtis*, *-ė* ʽŻmudzin, Żmudzinkaʼ. — Transpozycja ruska *Žemojtь*, *Žomojtь* ʽŻmudźʼ. War. latynizowany *Szomoyth* — ukazuje się m.in. w 1420 r. w liście w. ks. Witolda do cesarza rzymskiego (por. GJL I, § 6). Na ruskiej formie *Žomojtь* oparta jest nazwa łac. *Samogitia* ʽŻmudźʼ, czyt. [samoi̯ti̯a] lub [zamoi̯ti̯a], od tego singulativum *Samogita* ʽŻmudzinʼ, czyt. [samoi̯ta] lub [zamoi̯ta]. Od łac. *Samogitia* pochodzi m.in. fr. *Samogitie* ʽŻmudźʼ. — Pol. przest. *Żmójdź*, nowsze *Żmujdź*, dziś *Żmudź* pochodzi z przekształcenia ruskiego brzmienia *Žemojtь* przez synkopowanie *e* i perseweracyjne udźwięcznienie *jć* > *jdź*. — Drw. *žemaitùkas* ʽżmudzinek, koń rasy żmudzkiejʼ, por. *Žemaitùkas mažas i storblauzdis, kaklas toks trumpas, krūtinė plati* ʽŻmudzinek [jest] niski i ma grube golenie, szyja krótka, pierś szerokaʼ.

žẽmas, *-à* ʽniskiʼ. SD 1. «nadolny, infernalis, infernus, imus», 2. «niski, depressus, submissus, humilis», 3. «pokorny, uniżony, humilis, supplex, demissus». Odpowiada łot. *zęms* ʽniskiʼ (*pazęms* ʽdość niski, niewysokiʼ). Niejasne. Może drw. wsteczny, który wyabstrahowano z form stopniowania rzeczownika *žẽmė* ʽziemiaʼ: comparat. *žemèsnis ʽniższy od poziomu ziemiʼ (por. *pašarèsnis* ⇐ *pãšaras*), superlat. *žemiáusias ʽznajdujący się pod powierzchnią ziemiʼ, zob. LEW 1298. — Drw. *nuožemùs* ʽuniżony, pokornyʼ (⇒ *nuožemiaĩ* adv. ʽpokornieʼ), *žemaĩtis* (zob.), *žemiaũ* adv. ʽniżejʼ, *žemybė* SD «niskość, humilitas», *žemỹn* adv. ʽw dół, na dółʼ, *žemókas* ʽdość niski, zbyt niskiʼ, *žemumà* ʽnizina, dół, spód czegoʼ, *žemutìnis*: *žemutìnis aũkštas* ʽdolne piętroʼ (por. *viršutìnis*, *vidutìnis*). Cps. *žemakãktis* ʽmający niskie czołoʼ (por. *kaktà*), *žemalū̃žis* ʽkrępy, niewysoki, lecz mocno zbudowanyʼ (SD[1] «krępy, corpulentus», «ssiadły, obessus, coagulatus»), war. *žemlū̃žis* ʽkrępy — o człowieku, także o koniu, krowieʼ (por. *lū́žti*), *žemãpelkė* ʽbagno nizinneʼ (por. *pélkė*), *žemavietė* SD «nizina, depressior locus» (syn. *žema vietà*), *žemgulỹs* a. *žemgùlis* ʽktoś niski i tęgi, krępy (też o kobyle i krowie)ʼ, dosł. ʽna ziemi leżącyʼ (por. *gul̃-* oraz *žemgulỹs* wymienione s.v. *žẽmė*). Vb. denom. *žemė́ti* ʽzniżać sięʼ, *žẽminti* ʽrobić niskim, obniżać coʼ, *nužẽminti* przen. ʽponiżyć kogoʼ (SD *nužemintas* «pokorny, uniżony, humilis, supplex, demissus».

žem̃bti, *žembiù*, *žembiaũ* 1. ʽukośnie kroić, rznąć, rozcinać, rozrzynaćʼ, 2. ʽbzyczeć, bzykać (o pszczole)ʼ, 3. ʽświstać (o kuli)ʼ. Dur. *žémbėti*, *žémbi* (war. *žémba*, *žémbėja*), *-ėjo* ʽpuszczać kiełki, kiełkować, wschodzić — o roślinachʼ (znacz. etym. ʽwyrzynać się, rozcinając ziemię wydobywać się na wierzchʼ). Prapokrewne ze scs. *zębǫ*, *zęti* ʽrwać, rozrywać, rozszarpywaćʼ, iter. *prozębati*, rcs. *zjablju*, *zjabati* ʽkiełkowaćʼ (⇒ *zjablь* m. ʽkiełekʼ), ros. gw. *zjábitь* ʽorać jesieniąʼ, ros. *prozjabátь* ʽwegetować, pędzić nędzne życieʼ, dłuż. *zebaś* ʽogryzaćʼ. Pbsł. *žemb- z pie. *ǵemb^h- ʽzębami rozrywać, rozdzieraćʼ, por. wed. SO *jambháyati* ʽmiażdżyʼ (BSW 369, REW I, 466, IEW 369, LIV^2 162). REW, *l.c.* był zdania, że ten sam pierwiastek tkwi w psł. *zębti, *zębǫ, drw. *zębnǫti ʽmarznąć, ziębnąćʼ, por. sch. *zépsti*, *zébēm*, ros. gw. *zjabtí*, *zjabú*, ros. *zjábnutь*, czes. *zábst*, *zebe*, słc. *ziabsť*, *ziabnuť*, pol. *ziębnąć*. Podobnie Boryś 2005, 740, s.v. *ziębnąć*. — Obok tego jest pwk. nieinfigowany *ǵeb^h-, por. *žẽbti* ʽjeść nie gryząc, żućʼ. — SO *žamb-*: *žámbėti*, *-ėja* (*-a*), *-ėjo* ʽkiełkować, wschodzićʼ, *sužámbėti* ʽwypuścić korzeń; zazielenić się (o życie)ʼ. Nomina: *įžambùs* a. *pražambùs* ʽukośny, skośny, pochyły, krzywyʼ, ⇒ *įžambiaĩ* a. *pražam̃biai* adv. ʽskośnie, na ukosʼ; *žam̃bas* (zob.), *žambùs* ʽukośny, krzywyʼ, ⇒ *žam̃biai* adv. ʽukośnie, na ukosʼ. Brak refleksów SZ †žimb-, †žumb-. — Jak rozumieć alternant *žib-* w *įžibaĩ* adv. ʽukośnie, na ukosʼ? (*Kai kapoji žabus, tai kirsk įžibaĩ, lengviau perkirsi*).

žemčiū̃gas ʽperła’ — zapoż. ze stbłr. *žemčugъ* 1503 (Būga, RR III, 772, SLA 247, LEW 1282). Por. błr. *žémčug*, *-u*; ros. *žémčug*, *-a* coll. ʽperły’, singulativum *žemčúžina* ʽperła’. ZS 66 wskazał źródłową formę błr. *žamčúg*, ale ESBM 3, 270 jej nie potwierdza. War. stlit. *žemčiūgà* (2 p.a.). — SD: *žimčiūgas* «perła, margarita, æ, margaritum, gemma», *hiacintas žiedas ir žimčiūgas* «hijacint kwiat y perła, hyacinthus», *apsodinu žimčiūgais* «osadzam co perłami, distinguo gemmis», 2. bot. ʽgroszek pachnący, Lathyrus odoratus’, 3. bot. ʽnasturcja, Tropaeolum’. — Drw. *žimčiūgėlis* SD^{1} «perełka», *žemčiū̃ginis* ʽz pereł, perłowy’ (*iž žimčiūgų* SD^{1} «perłowy, gemmeus»), *kriauklė žimčiūginė* SD «perłowa macica, concha vel cochlea, margaritifera» ob. *žimčiūgų kriauklė* SD^{1} «perłowa macica, concha cytheriaca, cochlea, margaritifera» », *krosa žimčiūginė* SD «perłowa maść, bdelius color».

žémčius, *žem̃čius*, *-iaus* gw. ʽmiękko wyprawiona koźla skóra, zamsz’ — ze zmiany *žemšius, co było zapożyczeniem z prus.-niem. *sēmisch*. War. *žẽmščius*, *žémščius* (pisownia jak w LKŽ; GL 150 pisał *žem̃ščius*). Osobno zob. *zamišius*, *zámša* i *zòmša*.

žémdagas gw. ʽwypalanie ziemi, lasu’ (war. *žemdagỹs*, *žémdagis*) — złożenie z *žem-* ʽziemia’ (zob. *žẽmė*) i dewerbalnym członem *dag-* w funkcji n. act. ʽpalenie’ (zob. *dagióti*). Paralele: *tãkas* ⇐ *tekù*; *mãzgas* ⇐ *mezgù*. — N.rz. *Žañdagas* (*nd* < *md* przez asymilację), *Žendagỹs*, n. roli *Žémdaga*, n. bagna *Žémdagas* (⇒ n. lasu *Žemdagìnė*). N.m. *Žandagaĩ*.

žẽmė 2 p.a. ʽziemia, ląd’. Odpowiedniki bałt.: łot. *zeme* ts., stpr. *same* EV ʽziemia, Erde’, obl.sg. *semmin*, *semmien*, *semman*. Pb. *žemii̯ā. Z pochodzenia jest to przymiotnik żeński (ʽziemna’), który kiedyś określał w grupie atrybutywnej jakiś rzeczownik o znacz. ʽterra’. To samo odnosi się do formy scs. *zemlja*, pol. *ziemia*. Pbsł. *žem-ii̯ā ma w podstawie neoosnowę ie. *ǵ^{h}em-. Ustaliła się ona w wyniku uproszczenia nagłosu i resegmentacji formy loc.sg. pie. *d^{h}ǵ^{h}-ém-ø (por. wed. *kṣám-i* ʽna ziemi’ ⇐ *kṣam, het. *dagān*)[611]. Pierwotny nom.sg. ʽziemia’ miał strukturę *d^{h}éǵ^{h}-ōm-ø, na co wskazuje het. <te-e-kan> = /dēgan/, to z */dĕgam/. Gr. χθών, -ονός f. stoi na miejscu *t^{h}ek^{h}-ōm i pokazuje trzy innowacje: st. zanikowy, metatezę i zmianę *-m* w *-n*, która pociągnęła za sobą zastąpienie sufiksu *-om- przez *-on-* w całym paradygmacie. Por. acc.sg. *k^{h}t^{h}-ón-a* zam. *t^{h}(e)k^{h}-om-a < pie. *d^{h}éǵ^{h}-om-m̥. Allomorfy na SZ tak w pierwiastku, jak i w sufiksie pokazują formy przypadków słabych w języku wedyckim: instr.sg. *j-m-ā́* < *d^{h}ǵ^{h}-m-éh$_{1}$, gen.sg. *j-m-áḥ* < *d^{h}ǵ^{h}-m-és. Z form tego rodzaju wyodrębnił się w rozwoju bsł. temat *(d^{h})ǵ^{h}m- > pbsł. *žm-. Znajdujemy go z jednej strony w stlit. *žmuo* m. ʽczłowiek’ (zob. s.v.), z drugiej strony w słowiańskiej nazwie ʽwęża’ i zarazem mitycznego ʽsmoka’: scs. *zmijĭ*, *-ja* ʽδράκων, ὄφις’, f. *zmija* ʽὄφις’, strus. *zmijĭ*, *-ja* ts. — z psł. *zmĭjĭ, -ja, substantywizowane adi. o znaczeniu ʽ(wąż) pełzający po ziemi’ ⇐ *žm-ii̯o- ʽziemny’, w przeciwieństwie do (węża) ʽwodnego’. Zob. BSW 369, LEW 1299, Nussbaum 1986, 187n., Smoczyński 2001, 230n., de Vaan 2008, 287n. — Drw. *pažemỹs* ʽmiejsce przy ziemi’ (⇒ *pãžemiu* a. *pažemiaĩs* adv. ʽprzy ziemi, nad ziemią’, skostniałe formy instr.sg. a.pl.), *žẽmėn* adv.: *nužeñgti žẽmėn* ʽzejść na ziemię’, SD *šulas inkastas žemėn* «słup wkopany w ziemię, palus in sepibus»; *žemė́tas* ʽuwalany w ziemi, pokryty ziemią’, *žemiẽtis* ʽziomek, krajan’ (książkowe, kalka z ros. *zemlják*?), *žẽmyn* a. *žemỹn* adv. ʽw dół, na dół, na ziemię’, *žemýna* ʽziemia, ziemia uprawna, rolna’ (*Motina žemýna mus šeria* ʽMatka ziemia nas żywi’), *žemýnas* ʽkontynent, ląd; gospodarstwo; skopana ziemia’, *žemìnė* ʽziemianka’ (por. stpr. **samy(n)e*, pis. <samỹe> EV ʽpole, rola, Acker’), *žemìngas* ʽzmieszany z ziemią — o torfie’, *žẽminis* ʽkto uprawia ziemię, rolnik’, *žemyniu(i)* adv. DP ʽna dół’, *žemiónis* ʽziomek’ (tu też polonizm *žemionis* SD^{1} «ziemianin, nobilis», *žemionka* SD^{1} «ziemianka, fæm. nobilis»), *žẽmiškas* ʽziemski’ (*žẽmiškoji láimė* ʽziemskie szczęście, szczęście na ziemi’). — Cps. *žemaslanka* ʽpłaz’, SD *žemaslunka* «gadzina, reptile» (por.

[611] Niektórzy widzą w *žẽmė* derywat typu vr̥ddhi: *d^{h}ǵ^{h}em-ii̯ā (transponat) ⇐ *d^{h}ǵ^{h}em-o- adi. ʽziemny, ziemski’, por. Petit, *Balt* XLV:2, 2010, 173.

slánkioti), *žembedỹs* ʽkół wbijany w ziemię przy stawianiu płotu’ (por. *bèsti*), *žémbuvis* ʽczas, gdy pracuje się na roli’ (*Tik per žémbuvį namuos* ʽTylko w czasie *žembuvis* [jest on] w domu’, por. *buv-*), *žemdirbỹs* a. *žémdirbis* ʽrolnik’ (por. *dìrbti*), też o koniu: ʽnadający się zwł. do orki’ (*Arkliokas žemdirbỹs*), ⇒ *žemdirbỹstė* ʽrolnictwo’; *žemgulỹs* a. *žemagulỹs* ʽkamień znajdujący się płytko pod ziemią orną, kamień zaryty w ziemi; powalone, wywrócone drzewo’ (por. *gul-*), *žemgulỹs* a. *žemgùlis* adi. ʽleżący na ziemi — o drzewie, owocu’ (por. *gul-*), *žemė́lapis* ʽmapa’ (zob. *lãpas*), *žemė́patis* (zob. *patìs*), *žemė́šliūža* ʽwłóczenie po ziemi nie pokrytej śniegiem’ (zob. *šliaũžti*), *žemė́vilka* ts. (zob. *vil̃kti*), *žémgrindas* a. *-grinda* ʽwymoszczone przejście przez bagno’ (por. *grindìs*), *žẽmuogė* bot. ʽpoziomka, Fragaria’ (SD «poziemki, fraga»), war. *žémuogė* (por. *úoga*), *žemvaldỹs* ʽposiadacz ziemski’ (por. *valdýti*). Akut w I członie *žém-* jest objawem wzdłużenia zastępczego po synkopowaniu samogłoski łącznikowej złożenia (paralele: *kélgrinda*, *kélvirta*). — N.rz. *Žemė́perša*, *Žemóperša* (zob. *peršė́ti*). N.m. *Laũkžemė*, *Laũkžemiai*. — Vb. denom. *žemė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽbrudzić ziemią’, *pažemė́ti*, *-ju*, *-jau* ʽulec zniżeniu, obniżyć się’.

žeñgti, *žengiù*, *žengiaũ* ʽstąpać, kroczyć naprzód, postępować, iść; maszerować; podążać (czyimiś śladami)’, *žingiu* SD «kroczę, sporo idę; postępuię w czym». Cps. *apžeñgti* ʽobejść naokoło; ominąć, pominąć, nie zwracać uwagi’, *atžeñgti* ʽprzymaszerować’, *įžeñgti* ʽwstąpić, wkroczyć; zdołać zrobić krok; zacząć, rozpocząć’ (*įžeñgti į sóstą* ʽwstąpić na tron’), *nužeñgti* ʽzstąpić, zstępować (po schodach), zrobić krok naprzód, odejść’, SD *nužingiu* «schodzę na doł, zstępuię na doł», *pažeñgti* ʽposunąć się naprzód, zrobić krok do przodu, postąpić, postępować; robić postępy’, *péržengti* ʽprzestąpić, przekroczyć (próg, płot); złamać (słowo, przyrzeczenie, ślub), przekroczyć prawo’, *pražingiu* SD «okraczam co; przestępuię co; występuię, wykraczam» (syn. *nusidemi*), przen. «grzeszę» (syn. *prastoju*), *pražingiami metai* SD m.pl. «przestępny rok», *užžeñgti* ʽwejść na górę, wstąpić (na niebiosa)’. Refl. *nusižeñgti* ʽprzewinić, zgrzeszyć, popełnić wykroczenie’ (⇒ *nusižeñgėlis* ʽwinny, zbrodniarz’), por. łot. *nùozìegtiês*, *-zìedzuôs* ʽprzewinić, zgrzeszyć’ (⇒ *ziegs*, *nùozìegums* ʽprzestępstwo’). Drw. *žeñgtelėti* ʽzrobić krok, stąpnąć’ (*Jis žeñgtelėjo žingsnį į priekį* ʽPostąpił krok do przodu’), *žeñgsena* ʽsposób kroczenia, chodzenia’ (neosuf. *-sena*). Kontynuuje pie. *$ǵ^h eng^h$- ʽstąpać, kroczyć, postępować’ (LIV[2] 175), por. stir. *cingid* ʽkroczy’, wed. *jaghána-* ʽkrocze, tyłek’ (por. gr. κοχώνη ts.), *jáṅghā-* f. ʽpodudzie, goleń’, aw. *zaŋga-* m. ʽkostka w nodze’, SO goc. *gaggan* ʽiść’ (*gaggs* m. ʽchód; ulica’). — SO *žang-*: *žangýti* (zob., tam też nomina z *žang-*), *žangstýti* (zob.). — SZ *žing-*: *žiñgsnis* (zob.), *žiñgine* adv.: *jóti žiñgine* ʽo jeździe konnej: jechać stępa, tj. powoli, miarowo’. Osobno zob. *ledžingà*, *žỹgis*.

ženỹkas gw. 1. ʽpan młody’, 2. ʽkawaler, mężczyzna dojrzały do małżeństwa’ (*Trisdešimt metų — pats ženỹkas*) — zapoż. z błr. *žaníx*, *-á*, por. ESBM 3, 210 (z powodu miejsca akcentu odpada pol. przest. *żenich* jako źródło zapożyczenia). — W drugim z podanych znaczeń używa się też drw. *ženìklis* (*Mūsų sodžiuje nebeliko ženìklių* ʽW naszej wsi nie ma już kawalerów’).

žẽnyti, *žẽniju*, *žẽnijau* stlit., gw. 1. ʽżenić, dawać żonę mężczyźnie’, 2. ʽwydawać kobietę za mąż’. Refl. *žẽnytis*, *žẽnijuos*, *žẽnijaus* (war. *žãnytis*) 1. ʽżenić się — o mężczyźnie’, 2. ʽwychodzić za mężczyznę — o kobiecie, 3. *apsižẽnyti* ʽzawrzeć związek małżeński, pobrać się’ (syn. *susituõkti*), 4. *atsižẽnyti* ʽrozwieść się, rozejść się’. War. *žãnyti(s)*. Czas. zapożyczony z błr. *žanícca*, *žanjúsja*, 3 sg. *žénicca* ʽo mężczyźnie: brać żonę, stawać się żonatym’, por. ZS 66. Inaczej SLA 248 i LEW 1300: z pol. *żenić się*. — Z innym suf.: *žẽninti* ʽżenić’, war. *žãninti*. — Neoosn. *ženy-*: *ženýbos* f.pl. ʽożenek, zamążpójście, małżeństwo’, *ženỹstės* a. *ženỹstos* f.pl. ts. (por. budowę syn. *tekẽstos*, Būga, RR II, 265).

žénklas 3, 1 p.a. 1. ʽznak, cecha charakterystyczna’, 2. ʽznamię na skórze’, 3. ʽznak rozpoznawczy, godło, herb’, 4. ʽoznaka, symptom, symbol’, 5. ʽchorągiew’, 6. ʽcud’. War.

žeñklas 4 p.a. SD: 1. *žinklas* «cud, miraculum» (syn. *prajėvos*, *stebuklas*), 2. «fantazya, phantasia, vis imaginatrix» (syn. *vaidas*), 3. «herb, insigne, stemma» (*žymė karalystės, bajorystės*), 4. «obraz, imago, effigies, forma, species, simulacrum» (syn. *vaidas*), 5. «obraz na fantaziey, species, idolum, imago animo obuersans», 6. «znak, signum, nota, indicium, argumentum», *žinklas karonei dėl pažinties savų ir neprietelių* «hasło, tessera, signum», *žinklas pagonų Dievo* «bałwan, obraz rzezany pogański, simulacrum, idolum, signum, statua» (syn. *stulpas pagoniško Dievo*; *veidas*), *žinklas laimybės* «szczęścia znak, omen, auspicium», *žinklas pergalės* «zwycięski znak, pamiątka zwycięstwa, trophæum», *žinklas V. Jėzaus nukryžiavoto* «krucyfiks». Forma *žénklas* wywodzi się przez zmianę głosową *tl > *kl* z pb. *žēn-tla- (suf. n. instr. jak w *giñklas* < *gin-tla-, *tiñklas* < *tin-tla-). Pb. *žēn-C przedstawia drw. typu vr̥ddhi, urobiony od SZ *žīn-C (pie. *ǵn̥h$_3$-C), por. *pažìnti* ʽpoznać’[612]. Porównywalne vr̥ddhi zaświadcza wyraz *žéntas* (zob.). W kwestii SE *ǵneh$_3$- (LIV[2] 168) por. scs. *znati*, aor. *znaxŭ* s.v. °*žìnti*. Znacz. etym. *žēn-tla- ʽznak rozpoznawczy’ (por. pol. *znamię* ⇐ *poznać*, gr. γνῶμα ʽcecha, znak’ ⇐ γιγνώσκω ʽpoznaję, dowiaduję się’). Tu też stpr. *zantl- < *zentl- w nazwie kamienia granicznego *Kogonas-santle* (por. AON 68, 273; *Kog-on-as* jest formą gen.sg. na *-as* od nazwy osobowej, por. n.o. *Kogils*). ŽD 193 ani LEW 1300 nie uwzględniają zjawiska vr̥ddhi. — Drw. *ženklelis* SD[1] «kreska, punctus & um, virgula, linea» (syn. *žymelė*), *ženklýnas* neol. ʽkod’, *žinklingas* SD «cudowny, mantrosus, prodigiosus, miraculosus» (syn. *prajėvingas*, *stebuklingas*), *ženkliùkas* ʽznaczek, np. pocztowy’, *ženklùs* ʽznaczny, widoczny’. Cps. *triženklis* ʽtrójcyfrowy’ (por. *tri*°), *ženkladarys*: *žinkladarys* SD «cudotworca boski, thaumaturgus» (por. *darýti*), f. *ženkladėja*: *žinkladėja* SD ts. (por. *dė́ti*, *dė́jau*); *ženklanešys*: *žinklanešys kareivių* SD «chorąży, vexillifer, signifer» (por. *nèšti*). Vb. denom. *žénklinti* (zob.).

žénklinti, *žénklinu*, *žénklinau* 1. ʽrobić znaki, znakować, oznaczać’, 2. ʽbyć znakiem, być oznaką czego’, 3. ʽznaczyć, mieć znaczenie, wyrażać co’, *pražénklinti* DP ʽprzeznaczyć’, *užžénklinti* ʽzaznaczyć’, DP ʽzapieczętować’, refl. *žénklintis* ʽżegnać się, kreślić znak krzyża na piersiach’. SD: *žinklinu* «żegnam się, abo kogo, abo co krzyżem, crucis figura signo, signum crucis facio», *žinklinu valgykles* «żegnam stoł, chleb, trunek, benedico cibos» (syn. *šlovinu*), refl. *atsižinklint kryžiu švintu* «odżegnać się czego, cruce sacra malum auertere» [ʽżegnając się uwolnić się od czego’]. Vb. denominativum na *-inti* od *žénklas* ʽznak’ (zob. s.v.). — Nawiązanie w stpr. *assei... ebsentliuns* ʽoznaczyłeś, du hast bezeichnet’ — z ptc. prt. act. *[epzentlijəns], od osnowy prs. *[abzintlija] ʽoznacza’; inf. *[zintlīt] od niezachowanego sb. *[zintlas] < *[zentlas] (zob. LAV 100). — Drw. *pažinklintas* SD «znakowany, naznaczony, signatus, notatus» (syn. *įžymėtas*).

ženótas gw. ʽżonaty’, f. *ženóta* ʽzamężna, mężatka’ (war. *žanótas*, *žanóta*) — zapoż. z błr. *žanáty* ʽżonaty’. Wokalizm *e* tłumaczy się wpływem formy czas. *žẽnytis* (zob.), która jest częstsza niż *žãnytis*.

žéntas 1, 3 p.a. (pl. *žéntai* a. *žentaĩ*) 1. ʽmąż córki, zięć’, też ʽzięć przyjęty do domu teściów, na gospodarkę żony, tzw. užkur’, 2. przest. ʽmąż siostry, szwagier’. War. gw. *žéntus*, *-aus*. SD <źintas> 1. «zięć, gener», 2. «szwagier, sororius». Refleks pbsł. *žēn-ta-. Odpowiednik psł. *zętĭ m. ʽzięć’, por. scs. *zętĭ* ʽνυμφίος’, sch. *zȅt*, *zȅta*, ros. *zjatь*, *zjátja*, pol. *zięć*, *-cia*, < pbsł. *žēn-ti-, znacz. etym. ʽpoznany, znajomy’. Paralela znaczeniowa: łot. *znuõts* ʽzięć’ < *žnō-ta- wobec gr. γνωτός ʽznany’, łac. *nōtus* ʽznany’, sb. ʽznajomy’ < pie. *ǵnō-to- < *ǵneh$_3$-to-. Pbsł. formacja na SP *žēn-ta- przedstawia derywat typu vr̥ddhi, który utworzono od SZ *žīn-C, por. *pažìntas* ʽpoznany’ < pie. *ǵn̥h$_3$-tó-. W kwestii SE *ǵneh$_3$- por. scs. *znaxŭ*, *znati* s.v. °*žìnti*. Inny przykład vr̥ddhi to *žénklas* (zob.). Por. BSW 370, ŽD

[612] Por. Schrijver 1991, 201: «Only Lith. *žénklas* ʽsign’ seems to reflect *ǵenh$_3$-, but in view of Skt. *jñā́tra-* < *ǵneh$_3$-tlo- this form is probably a recent formation, based on the zero grades *pa-žìntas*, *pa-žintìs* < *ǵnh$_3$-».

322, REW I, 466, LEW 1301. (dzieła te nie uwzględniają zjawiska vṛddhi). — Drw. *žéntinė* ʽpanna, która wychodząc za mąż przyjmuje męża do domu swych rodziców', *žéntinis* ʽnadający się na zięcia' (*Jonas — žéntinis bernas*). Vb. denom. *žentáuti* ʽbyć zięciem; być zięciem na gospodarce żony', *žéntinti* ʽswatać; nazywać kogoś zięciem'.

žẽpė gw. ʽmydło, die Seife, besonders die grüne Seife' — zapoż. z prus.-niem. *zēp* f. (GL 150; pominięte w LKŽ). — War. *zýpa*, *zýpas* ts. ⇐ prus.-niem. *zīp* (GL 149), por. nwn. *Seife* f. Por. akut w zapoż. *ýpas*, *pýpkė*, *týnė*.

žer̃gti, *žergiù*, *žergiaũ* ʽrozkraczyć nogi, rozkraczyć się, iść rozkraczywszy się, kroczyć przez coś (np. przez próg), przez kogoś', *apžer̃gti* ʽokroczyć, objąć co nogami, usiąść jak na koniu'. Refl. *išsižer̃gti* ʽrozkraczyć się'. Bez nawiązań zewnętrznych, por. LEW 1301 (nie uwzględnione w IEW). Transponat ie. *ǵʰergʰ-. — Drw. *žergliaĩ* m.pl. ʽkozły do piłowania drzewa', *žer̃glės* f.pl. ʽdługie nogi; nożyce do mierzenia powierzchni gruntu' (z *žerg-klės przez persewerację), war. *žer̃klės* ʽnożyce do mierzenia; widły do suszenia skóry' (z žerk-klės < *žerg-klės, przez asymilację antycypacyjną), *žergtùvai* m.pl. ʽszczudła'. — SZ *žirg-*: *išžir̃gti*, *-žir̃gsta* ʽrozkraczyć się i stracić równowagę', dur. *žirgsóti* ʽrozkraczyć się i tak stać, siedzieć lub leżeć; siedzieć okrakiem; siedzieć a. stać bez zajęcia', *bė́ga ìšžirgas* ʽbiegnie na rozkraczonych nogach', *išžìrgusios kójos* f.pl. ʽrozkraczone nogi'. Nomina: *žìrgas* (zob.), *žìrklės* (zob.). — SO *žarg-*: *žargdýti* iter. ʽprzekraczać, np. próg', *pražargdýti* ʽrozkroczyć, rozewrzeć, rozszczepić drewno' (por. typ *spjáudyti*, *stùmdyti*), *žargýtis* ʽrozkraczać się' (por. *varžýti*, *vartýti*), *žargstýti* (zob.). Nomina: *apýžarga* c. ʽkto źle coś robi', *ãpžarga* (zob.), *ìšžargas* ʽrozkraczony; wysilający się, żeby zdążyć na czas', *žárgtai* m.pl. ʽkrocze, krok w spodniach', *žárgtas* ʽkrok', *žargùs* ʽkto szeroko stawia nogi'. Cps. *dìdžarga* c. ʽkto chodzi wielkimi krokami', *dìdžargis* ʽswawolnik, urwis' (por. *dìdis*), *pajódžarga* c. ʽurwis' (por. *jódyti*), *výržarga* (zob. *výras*).

žérnos, *-ų* f.pl. gw. 1. ʽpodniebienie', 2. ʽdziąsła', 3. żm. ʽwnętrzności' (zob. *žárnos*). Może być refleksem formacji pb. *žē̆r-nā- < pie. *ǵʰerH-neh₂-, pozostającej w apofonii do *žárnos* ʽkiszki, jelita, wnętrzności' < *ǵʰorH-neh₂-. Choć trzeba przyznać, że ze stanowiska semazjologicznego dyferencjacja *žárnos* ʽwnętrzności' ⇒ *žérnos* ʽpodniebienie' byłaby również do pomyślenia.

žerplė́ti, *žerplė́ja* (war. *žer̃plia*), *žerplė́jo* ʽżarzyć się — o węglach', DP ʽczerwienieć się'. SD *žerpliu* «pałam, æstuo, exæstuo...» (syn. *liepsnuoju*, *degu*, *karščiuoju*). War. *žérplėti*. Jest to vb. denominativum na *-ėti* od adi. *žerplus* SD «żarzysty, candens carbo». Paralele: *baltė́ti* ʽbieleć' ⇐ *báltas*; *miklė́ti* ʽtwardnieć' ⇐ *miklùs* (*mit-l-); *geltonė́ti* ʽżółknąć' ⇐ *geltónas*. Przymiotnik *žerplus* został urobiony neosufiksem *-plus* od czas. *žer̃ti* (zob.). Por. *kuplė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽbujnie się rozrastać' jako vb. denominativum od *kuplùs* ʽrozłożysty, rozgałęziony' (⇐ *kupė́ti)*. Gwarowym wariantem do *žerplė́ti* jest *žerklė́ti* ʽżarzyć się', *įsižerklė́ti* ʽrozżarzyć się' (okazjonalna zmiana *pl* > *kl*?). — Drugim denominatywem od *žerplus* jest formacja na *-inti*: *įsižerplinu* SD[1] «rozżarzam się, ardeo, conflagro' (syn. *įkaistu*).

žer̃ti, *žeriù*, *žėriaũ* 1. ʽwygrzebywać żar z pieca, zgarniać na kupę', 2. ʽsypać, zasypać (jak śnieg drogę)', przen. *žer̃ti tiẽsą į akìs* ʽrąbać prawdę w oczy'. Drw. *žerplùs* (zob. *žerplė́ti*), *žertuvė̃* a. *žertùvė* ʽpopielnik; palenisko', *žervà* ʽżar, żarzący się węgiel' (*Pilnas pečius žervų̃* ʽPiec pełen żaru'). Refleks pwk. pie. *ǵʰer- / *ǵʰr̥ ʽpromieniować, jaśnieć, świecić', przen. ʽwidzieć'. Tylko bsł., por. BSW 366 i LIV² 177 (gdzie nie uwzględniono prs. lit. *žeriù*). Porównanie z germańskim adi. ʽszary, popielaty' (stisl. *grár*, stwn. *grao*, nwn. *grau*, ang. *grey*) nie jest pewne, zob. Heidermanns 1993, 259. — WSE *žėr-*: *žėriaũ* (prt.), drw. *žėrė́ti*, *žėriù* (3 os. *žė̃ri*, war. *žė̃ria*, *žė̃ra*, *žerė́ja*), *-ė́jau* ʽżarzyć się (o węglach, o rozżarzonej podkowie), iskrzyć się, lśnić, błyszczeć; świecić — o słońcu, gwiazdach' (por.

SW w *krėšė́ti, tėpė́ti*), *žėrúoti* ʽtlić się, żarzyć się, (o oczach) świecić, błyszczećʼ. Nomina: *žėrùtis* ʽmika, łyszczykʼ, cps. *akìžėra* c. ʽkto mówi prosto w oczy, bez ogródekʼ, war. *akìžera* (por. *akìs*). — N.m. *Žeriaĩ*, *Žeruõliai*, *Žėrónys*. — SZ *žir-*: *žìrti* (zob.). — SO *žar-*: *žarė́ti, žãra, -ė́jo* ʽświecić się, błyszczećʼ, *žarstýti* (zob.). Nomina: *atžarùs* ʽnieprzyjemny, szorstki (w słowach, w tonie), aroganckiʼ (war. *ãtžaras*), *ìšžaras*: *Nepalik ugnį ìšžarą* ʽNie zostawiaj żaru niezgarniętego, niezasypanegoʼ, *žarà* (zob.), *žarijà* (zob.).

žestìs, *-iẽs* 4 p.a. f. stlit., gw. 1. ʽblacha, cienki płat metaluʼ, 2. ʽprzedmiot z blachy, blaszane naczynieʼ, 3. SD «blaszka, bractea» [ʽbardzo cienki płat metaluʼ, SŁXVI]. Chyba zapoż. z ros. *žestь, -i* f. (por. REW I, 422). Według SLA 248 i LEW 1302 ma to być zapoż. z błr. *žestь*, ale taki wyraz nie jest w słownikach błr. wymieniany; nie notuje go też ESBM. — War. *žastìs, -iẽs* przest. ʽblacha; przedmiot z blachyʼ, gw. też ʽślizgawicaʼ (*Slidu kap žastìs*). Idiom: *į žãstį / žastiñ gáuti* ʽdostać lanieʼ.

žiaũbti, *žiaubiù, žiaubiaũ* gw. 1. ʽjeść chciwie, pełnymi ustamiʼ, 2. ʽzagarniać, zabierać wszystko, np. po zmarłymʼ. Pwk. *žiaub-* stoi w odosobnieniu, zob. LEW 1302. Por. *žiau-* w *žiáunos* m.in. ʽpiętka chlebaʼ. — Drw. *žiaubóti* ʽżuć, np. suchy chlebʼ (war. *žiaumóti*). Nomina: *žiauberė̃* ʽpiętka chleba, przylepka; twarda skórka chlebaʼ (war. *žiauburỹs, žiaubrė̃*), też bot. ʽobrost wzniesiony, Physciaʼ i ʽtrzonecznica łuseczkowata, Chaenotheca trichialisʼ, *žiauberìs, -iẽs* f. ʽpiętka chleba; zewnętrzna warstwa koryʼ, też ʽgrzbiet góryʼ (*Kalno žiauberis kaip ir sketera*), *žiauburė̃* ʽstromy brzegʼ. Drw. wsteczne: *žiaũbas* a. *žiaubė̃* ʽprzylepka, skórka od chlebaʼ.

žiáugčioti, *žiáugčioju, žiáugčiojau* (pisane też *žiáukčioti*) 1. ʽczkać, bekaćʼ, 2. ʽotwierać usta przed wymiotamiʼ (*Tiktai žiáukčioja, ale nevemia* ʽTylko otwiera usta, ale nie wymiotujeʼ), war. *džiáugčioti*, 3. ʽotwierać usta z braku tchu, łapać oddech, powietrzeʼ, 4. ʽo psie: szczekać, poszczekiwać (przez całą noc)ʼ. Neoosn. *žiaugčioj-* (⇐ *žiáugčiojau*): *žiáugčiojimas* ʽbekanie, czkanieʼ. — Z innymi suf.: 1. *žiáugėti, -iu, -ėjau*: *Aš žiáugiu*, t.y. *noriu vemti* ʽChcę wymiotowaćʼ, 2. *žiáugsėti, žiáugsiu* (war. *žiáugsėju*), *žiáugsėjau* ʽczkać, bekać; poszczekiwaćʼ (war. *žiáuksėti*), 3. *žiáugsoti, žiáugsau, žiáugsojau* ts., 4. *žiáukoti, -ju, -jau* ʽczkaćʼ, 5. *žiaugsóti* ʽgapić sięʼ (dosł. ʽstać z otwartymi ustamiʼ), *pražiaugsóti* ʽprzez pewien czas mieć czkawkęʼ, 6. *žiáuktelėti, -ju, -jau* ʽrozdziawić sięʼ, 7. *žiáuktelti, -iu* (*-nu*), *-ėjo* ʽotworzyć usta z braku tchuʼ. — Neoosn. *žiaugs-* (⇐ *žiaugs-ėti, žiaugs-oti*): *žiaugsulỹs* ʽczkanie, czkawkaʼ. — Czasowniki z suf. *-čioti, -ėti, -sėti, -soti* oraz *-elėti, -elti* zostały utworzone od wykrzyknika *žiáugt, žiáukt*, nazywającego odgłos czkawki, beknięcia. Por. *viáukčioti* ⇐ *viáukt*. Nieco inaczej LEW 1295 (s.v. *žegsė́ti*), który dąży do ustanowienia szeregu alternacyjnego *žeg-* / *žag-* (*žiak-*) / *žig-* (*žiuk-*). Por. pochodzące od interi. *čĭk czasowniki pol. *czkać* ʽmieć czkawkęʼ, słc. *čkať* ts. obok ros. *čkatь* ʽszturchać, trącać, dźgaćʼ, sch. gw. *čkàti* ʽdłubaćʼ (Boryś 2005, 98). — Drw. *žiaugulỹs* ʽczkawka; chęć wymiotowaniaʼ.

žiáunos f.pl. 1. ʽskrzela ryb i zwierząt wodnychʼ, 2. ʽszczęki, paszczaʼ, *žiáuna* 1. ʽszczęka dolna, ruchoma, żuchwaʼ, 2. ʽtrzonek (noża)ʼ, 3. ʽpiętka chleba, przylepkaʼ, 4. ʽchudy człowiekʼ. Odpowiednik łot. *žaũnas* f.pl. ʽszczękiʼ. BSW 372 widział nawiązanie słowiańskie w bg. *žúna* ʽwargaʼ. Drw. od zanikłego czasownika pbsł. *ži̯áu̯i̯ō, *ži̯ū̃tei̯ ʽżućʼ ⇐ pie. *ǵi̯eu̯H- ʽżućʼ (LIV[2] 168). Ślad po nim utrzymał się w słowiańskim, por. rcs. *žĭvati* ʽżuć, żwaćʼ < *zi̯ĭva- < pbsł. *ži̯uu̯-ā- < *ǵi̯uH-eh$_2$-. — WSZ: sch. słń. *prežívati* ʽprzeżuwaćʼ, bg. *prežívam* ts. < *zi̯iva- < *ži̯ūu̯-ā-. — SZ także w stwn. *kiuwan* ʽżućʼ, toch. B *śuwaṃ*, A *śwāṣ* ʽjeʼ (LIV[2] *l.c.*). Rekonstrukcja: *ži̯ēu̯-nā- < *ǵi̯eu̯H-neh$_2$-. Znacz. etym. n. instr. ʽto, czym się żuje, przeżuwaʼ (por. sufiks w *žárnos*). — Drw. *pažiáunė* ʽdolna szczękaʼ, *žiaunė̃* ʽpiętka chleba; kromka, pajda chlebaʼ (war. *žiáunė*), też ʽchudy człowiek; skąpy człowiekʼ. Vb. denom. *žiaunóti* ʽchciwie zjadać, jeść w sposób nieapetyczny; niechętnie jeść, długo żućʼ, też ʽwymyślać, kląć, przeklinaćʼ (por. *burnóti* ⇐ *burnà*).

žiaurùs, *-ì* 1. ʻ(o wietrze, o pogodzie) przenikliwie zimny, srogi; północnyʼ, 2. ʻ(o człowieku) srogi, surowy, szorstki, okrutny, bezlitosny, bezwzględnyʼ. Najprawdopodobniej jest to wariant fonetyczny równoznacznego przym. *šiaurùs* (zob.). Wymianę *š* / *ž* na początku wyrazu poświadczają *šãpas* / *žãbas*; *šnaĩras* / *žnairùs* (zob. GJL I, § 454) oraz *šiur̃pti* / *žiur̃pti*; *širmũnė* / n.rz. *Žirmū́nė*. Inaczej LEW 1303, gdzie nieprzekonujące zbliżenie *žiaur-* z *žū́ti* ʻginąćʼ, *žudýti* ʻzabijaćʼ. — War. z epentezą *d* do grupy *u̯-r*: *žiaudrùs* ʻprzenikliwie zimny; surowy, srogi, zły; szorstki, chropowatyʼ, też ʻgrubo lub źle zmielonyʼ (*Tie miltai par žiaudrì putrai* ʻTa mąka [jest] zbyt gruba na potrawę zwaną *putra*ʼ). Por. zmianę *n-v* > *n-d-v* w *peléndvietė*. War. *žiaudùs* ts. (m.in. u Dowkonta) wygląda jak drw. wsteczny, z zastępstwem sufiksalnym *-us* za *-rus*. — Do neopwk. *žiaud-* dotworzono formę st. zanikowego w postaci *žiud-*, stąd *žiù̀dras* a. *žiudrùs* ʻszorstki, chropowatyʼ i vb. denom. *žiudrė́ti* ʻrobić się szorstkim, chropowacieć, twardnieć (o skórze na dłoniach)ʼ. Nieregularna zmiana *dr* > *br* wytworzyła war. *žiubrùs* ʻprzenikliwie zimny, surowy; niegładki, szorstki; ostry — o głosie; bystry, inteligentnyʼ. — Drw. *žiaurenýbė* ʻczyn okrutny, okrucieństwoʼ, *žiaurýbė* ʻokrucieństwoʼ, cps. *žiauriabū̃dis* ʻmający okrutny charakterʼ (por. *bū̃das*).

žiaũžti, *žiaužiù*, *žiaužiaũ* gw. 1. ʻjeść, żrećʼ, 2. ʻgryźćʼ. Pwk. *žiauž-* stoi w odosobnieniu, podobnie jak np. bliskoznaczne *žiaub-* (*žiaũbti*). Nasuwa się pytanie, czy *žiaũžti* nie jest fonetycznym przekształceniem *žiausti, -siu, -siau (perseweracyjna asymilacja *ž-s > *ž-ž). W takim wypadku mielibyśmy w *žiaus- refleks pie. *ǵeu̯s- ʻbadać smak czegoś, kosztowaćʼ (LIV[2] 166), por. het. *kukuszi* ʻkosztujeʼ, gr. γεύομαι ʻkosztować; przyjmować pokarm, jeśćʼ, γεῦσις, -εως f. ʻkosztowanie, jedzenie i picie; pożywienieʼ. — Drw. *žiauženti* b.z.a. ʻssać, żuć skórkę od chlebaʼ, nomina: *žiáužė* ʻchleb z gruboziarnistej, ościstej mąkiʼ, *žiaužerė̃* ʻpiętka chlebaʼ, *žiaũžkis* ʻniedołęga, niedorajdaʼ (por. suf. w *kù̀škis, stumkis, triù̀škis*). Vb. denom. *žiaũžekoti* ʻjeść suchy chleb (nie mając nic innego do spożycia); ssać skórkę od chlebaʼ.

žibė́ti, *žìba*, *žibė́jo* ʻświecić światłem odbitym, błyszczeć, lśnić, świecić sięʼ. SD: *žibu* «błyszczę się» (syn. *blizgu, tvasku*), «jaśnieię» (syn. *šviečiuosi, svidu, tvasku*), «lsknę się; świecę się», *žiba* «połyskuie się». Odpowiednik łot. *zibêt, -u, -ẽju* ʻbłyszczeć, świecić sięʼ. Czas. lit.-łot. nie ma nawiązań zewnętrznych (LEW 1304). Najprawdopodobniej chodzi tu o derywat od wykrzykników typu lit. *žìbt* — o nagłym rozbłysku słabego światła, *žýbt* — o iskrze z ogniska, spod kopyt końskich, o blasku błyskawicy na niebie. Neopwk. *žib-* stał się osnową zróżnicowań apofonicznych, por. *žib-* ⇒ SE *žieb-* (zob. *žiẽbti*), *žib-* ⇒ SO *žaib-* (zob. *žaibýti*). — Ingressivum: *žìbti*, *žim̃ba* (war. *žìba*, *žìbia*), *pražìbti* ʻzacząć świecić, rozświecić się, rozbłysnąćʼ (*Žibo žibo ir pražibo saulė iš po debesų*), DP *pražibti* ʻoświecać się, zaświecić, rozświecić sięʼ,] *sužìbti* ʻzaświecić (o księżycu, gwiazdach), rozjaśnić się (o oczach)ʼ, do tego tr. *pažìbti* ʻrozpalić (ogień), zapalić (łuczywo, świecę)ʼ. Odpowiednik łot. *zibt*, prs. *zìbu* < *žimbu (war. *zibstu*, *zìbstu*), prt. *zibu* ʻmienić się, migotać, połyskiwaćʼ. — Drw. *žìbčioti* ʻpobłyskiwaćʼ, *žibénti* ʻsłabo, ledwo się palić; świecić się (o lampie)ʼ, *žìbinti* (zob.), *žibsė́ti* ʻsłabo świecić się, przebłyskiwaćʼ. — Nomina z *žib-*: *pažibà* a. *pãžibas* ʻozdoba, chluba; piękność, okazałość; błyskotkaʼ, *žibaĩ* m.pl. ʻkorale, naszyjnikʼ, *žibáinis* a. *žibaĩnis* ʻbłyskawicaʼ, *žìbalas* neol. ʻnaftaʼ (⇒ *žibalìnė* ʻlampa naftowaʼ), *žibantì* f. ʻżmijaʼ (zleksykalizowane ptc. prs. act. ʻlśniącaʼ od *žibė́ti*; eufemizm), *žìbė* ʻlampa, światełkoʼ, *žibnyčià* stlit. ʻlampa, latarniaʼ (neosuf. jak w *var̃pnyčia*), *žibirkštìs* f. ʻiskraʼ (por. *kibirkštìs*), *žìbolis* ʻniedowidzący, ślepiecʼ (por. syn. *žabãlius*), *žibù̀čiai* m.pl. ʻbłyskotki, świecidełkaʼ, *žibuõklė* bot. ʻprzylaszczka, Hepaticaʼ, *žiburỹs* (zob.), *žibù̀tė* ʻHepaticaʼ. Cps. *žìbakė* ʻHepaticaʼ (por. *akìs*), ⇒ zdrob. *žibakýtė*. — WSZ *žyb-*: *žýbčioti* ʻbłyskać, pobłyskiwaćʼ, *žybsė́ti* ʻbłyskać się, pobłyskiwaćʼ, *žybsóti* ʻbłyszczeć, świecić się, połyskiwać w oddali; być widocznym (o wschodzącym życie)ʼ, *žýbterėti* ʻbłysnąć, mignąćʼ. — SO *žaib-*: *žaibýti* (zob.).

žìbinti, *žìbinu*, *žìbinau* 1. ʽzapalać (łuczywo, świecę, lampę)', 2. ʽświecić, oświetlać', 3. ʽświecić i grzać (o słońcu)', 4. ʽwpatrywać się uporczywie, wlepiać wzrok', 5. ʽglancować (buty)'. Causativum z suf. *-inti* do *žibė́ti* (zob.). Nawiązanie łot. *zibinât* ʽzaświecić; szybko, gwałtownie czymś poruszyć'. War. *žiùbinti* (por. *žiuburỹs* ob. *žiburỹs*). — Neoosn. *žibin-*: *žibinyčià* ʽświecznik', *žibiñtas* ʽświecznik, latarnia' (por. *vìrvintas*), *žibiñčius* ʽprzyrząd do zatknięcia łuczywa w izbie; świecznik, lichtarz', *žibintùvas* ʽlatarnia', *žibintuvis* SD «lichtarz, świecznik», ⇒ *žibintuvẽlis* ʽlatarka'.

žiburỹs, *-io* 3 p.a. ʽogień, światło; łuczywo, pochodnia; błędny ognik', też ʽporcja gęsiny' — dewerbalny drw. na *-ys* od osnowy *žibur-* jak w *žiburti, odpowiedniku obecnego *žỹburti*, *-a*, *-o* ʽpalić się słabym płomieniem; jaśnieć blaskiem, świecić się (o oczach)'. Por. *kỹburti* ⇒ *kyburỹs* (GJL II, §§ 267, 670). Zob. *žibė́ti*, *žiẽbti*. — Ze zmianą *ži* > *ž'u*: gw. *žiuburỹs* (por. Zinkevičius 1966, § 66). — N.m. *Žiburiaĩ*.

žỹčyti, *žỹčiju*, *žỹčijau* stlit., gw. ʽpożyczać'. Z deprefigowania slawizmu *pažỹčyti* (SD[1] *pažyčiju* «pożyczam», syn. *patikiu*) ⇐ pol. *pożyczyć*. Paralele: *mãčyti* ⇐ *pamãčyti*; *magóti* ⇐ *pamagóti*; *trãšyti* ⇐ *patrãšyti. SLA 248 i ZS 66 niesłusznie wymieniali pol. *życzyć* lub błr. *žýčycь* jako formy źródłowe. N.B. Zwraca uwagę fakt, że SD nie przejął z SD[1] slawizmu *pažyčiju*, lecz dał swojskie *unkščiu duomi*, *paunkščioju* «pożyczam komu czego» (zob. *ánkščia*).

žỹdas ʽŻyd', pl. *žỹdai* a. *žydaĩ* ʽŻydzi' — zapoż. ze strus. stbłr. *židŭ*, por. błr. gw. *žyd* (błr. liter. *jaŭréj*), pol. *Żyd*. Zob. SLA 248, ZS 66, LEW 1304, ESBM 3, 262. — Drw. *žydáitis*, *-ė* ʽdziecko żydowskie; młody Żyd', *žydavà* (zob.), *žỹdė* ʽŻydówka', *žydélka* ts. (war. *žydálka*), *žydélka* ʽtaniec podobny do polki', *žydíenė* ʽżona Żyda', *žydijà* ʽzbiorowisko Żydów, żydostwo', *žydỹstė* ʽżydowskość, Judentum', *žỹdiškas* ʽżydowski', *žydùitis* ʽdziecko żydowskie, wyrostek żydowski', *žydùkas* ts., *žydžiū́tis* ts. — Cps. *žỹdbajoris* pogardl. ʽzubożały szlachcic, szlachetka' (por. *bajõras*, *šùnbajoris*), *žydbendras* stlit. ʽkto przeszedł na judaizm': *Žydai ir žydbendrai* ʽJüden und Jüdengenossen' (Bretkun), *žỹdgrybis* bot. ʽgrzyb kurka, pieprznik, Cantharellus cibarius' (dosł. ʽżydowski grzyb', por. *grỹbas*), *žỹdkaimis* ʽżydowska wieś' (por. *káimas*), *žỹdkalė* ʽsynagoga' (człon °*kalė* niejasny), *žỹdkapiai* m.pl. ʽcmentarz żydowski, kirkut' (por. *kapaĩ*), *žỹdligė* ʽgrypa; miesiączka', dosł. ʽżydowska choroba', por. *ligà* (drugie z podanych znaczeń tłumaczy się kontaminacją z czas. *žydė́ti* m.in. ʽmieć miesiączkę'), *žỹdmazgis* ʽwęzeł słabo zawiązany; supeł' (por. *mãzgas*), *žỹdparapkė* gw. ʽdziewczyna służąca u Żydów' (por. *pãrabkas*), *žỹdriščia* adv. ʽo biegu konia: powoli, noga za nogą' (dosł. ʽżydowskim kłusem', por. *risčià*), *sénžydis* ʽstary Żyd' (por. *sẽnas*). Vb. denom. *žydžiúoti* ʽmówić z żydowska, z żydowskim akcentem' (war. *žydúoti*). — N.m. *Žydẽliai* 2x, *Žydžiū́nai*, cps. *Žỹdabrastis*, *Žỹdkaimis*.

žydáuka ʽŻydówka' — zapoż. z błr. gw. *žydóŭka* (ZS 66). — Drw. *žydaukẽlė* a. *žydaukiũtė* zdrob. ʽŻydóweczka', *žydaũkšė* ts. (suf. *-šė* jak w *bõbšė*, *meĩgšė*), ⇒ *žydáukšla* ts. N.m. *Žydáuka*.

žydavà, *-õs* 4 p.a. stlit. 1. ʽkraj żydowski, Judea', coll. 2. ʽŻydzi, żydostwo' — zapoż. z błr. gw. *žydavá* coll. ʽŻydzi' (SLA 248, ZS 66, LEW 1304). — N.m. *Žydavaĩniai*, *Žỹdaviškis* 2x. — Rozszerzenie sufiksu *-ava* formantem *-ja* prowadzi do neosuf. *-auja*: *žydaujà* ʽżydostwo; miejsce, gdzie przebywa lub żyje wielu Żydów' (zdaniem Skardžiusa, RR 4, 440 *-auja* ma być objawem lituanizacji sufiksu błr. *-ava*). Inne warianty: *žydaulià*, *žydaunià* ts.

žydė́ti, *žỹdi* (war. *žỹdi*, *žýdžia*, *žýda*), *žydė́jo* 1. ʽkwitnąć, wydawać kwiaty' (*nužydi žolė* SD «okwita ziele, deflorescit herba»), 2. ʽmienić się, połyskiwać, migotać' (por. łot. *ziêdêt* ʽmienić się'), 3. przen. ʽmieć miesiączkę', 4. przen. ʽdobrze wyglądać; cieszyć się dobrobytem'. Formacja z suf. *-ėti* i SZ *žyd-* ⇐ *žied-*, por. *žíedėti* m.in. ʽczerstwieć, pleśnieć'.

Atematyczna forma 3 os. prs.: gw. *žýsti* a. *žýst* ʽkwitnie', *susižýsti* ʽ(o roślinach) obsypują się nawzajem pyłkiem kwiatowym', < *žyd-ti (Sim̃nas, por. Zinkevičius 1966, § 644). — Drw. *žýsti*: *pražýsti*, *-žýsta*, *-žýdo* inchoat. ʽrozkwitać, zaczynać kwitnąć', SD[1] «rozkwitawam się». Nomina: *žydõklė* bot. 1. ʽśnieżyca wiosenna, Leucoium vernum', 2. ʽnarcyz trąbkowy, Narcissus pseudonarcissus', 3. ʽprzebiśnieg, Galanthus', *žýdras* (zob.), *žyduõlis* ʽzakwitająca po raz pierwszy roślina warzywna (cebula, burak, kapusta); roślina obsypana kwieciem', cps. *žỹdligė* ʽmiesiączka' (por. *ligà*; syn. *žiedaĩ*).

židinỹs, acc.sg. *žìdinį* 3 p.a. 1. ʽpalenisko, ognisko', 2. ʽpopielnik' — formacja na SZ *žid-* do *žei̯d-, por. *žiedžiù*, *žiẽsti* ʽlepić z gliny'. Drw. *príežidinis* ʽmiejsce przy palenisku' (zob. też *priežidà*). — Z innymi suf.: *židìnas* ʽprzypiecek', *židìnė* ʽpopielnik', *židuĩkas* a. *židùika* ʽgarnek na mleko' (na temat neosufiksu *-ùika* zob. *sesùika*). Nawiązania: łot. *židiņš* ʽgarnuszek, kociołek', stpr. *siduko* EV ʽgarnek do cedzenia, Sybetop [Siebtopf]' < *židukā (PKEŽ 4, 105). — W słowiańskim refleks st. zanikowego *žid- zaświadczają m.in. formy scs. *zĭdati* ʽmurować, budować' (ros. *sozdátь* ʽstworzyć, założyć'), cs. *zĭdŭ* ʽdom, mieszkanie', rcs. *zĭdŭ* a. *zedŭ* ʽglina', ros. *zdo* ʽdach, dom'; n. agt. stpol. *zdun* ʽrzemieślnik, który lepi coś z gliny, garncarz', pol. ʽrzemieślnik stawiający i naprawiający piece' < psł. *zĭd-unŭ (suf. jak np. w stp. *biegun* ʽgoniec; zbieg' < psł. *běg-unŭ).

žýdras, *-à* 3 p.a. ʽjasnoniebieski (o oczach), modry, błękitny', gw. też ʽciemnoniebieski; fioletowy'. Dewerbalny przymiotnik na *-ra-* od *žydė́ti* ʽkwitnąć' (zob. s.v.). War. *žydrùs*, *-ì*. Znacz. etym. ʽkwitnący' ⇒ ʽkwitnący na niebiesko'. Paralele: *tìkras*, *stìpras* ob. *stiprùs*, *sū́ras* ob. *sūrùs* (ŽD 299). — Drw. *žydraĩnis* ʽjasnoniebieski' (por. *dryžaĩnis* ⇐ *drỹžas*), *žydrỹnė*: *dangaũs žydrỹnė* ʽbłękit nieba', *padángės žydrỹnė* ʽbłękit niebios', *žỹdris* ʽbłękit', *žydrumà* ts., *žýdrumė* ʽtęczówka oka', *žydrū̃nė* bot. ʽchaber, bławatek, Centaurea', cps. *lìnžydris* ʽmodry jak kwiat lnu' (por. *linaĩ*), *žydraãkis* ʽniebieskooki, modrooki' (por. *akìs*). Vb. denom. *žydrė́ti* ʽrobić się (jasno)niebieskim', *žydrúoti* ʽbłękitnieć'.

žiẽbti, *žiebiù*, *žiebiaũ* 1. ʽzapalać (zapałkę, łuczywo, lampę), wzniecać ogień', 2. ʽnagle, mocno uderzyć', 3. ʽrzucić, wyrzucić, odrzucić od siebie, zepchnąć', 3. ʽgnać, pędzić; robić co szybko, energicznie', 4. ʽz apetytem, chciwie jeść, pić', 5. ʽnosić ubranie, buty', 6. ʽoszczędzać', 7. ʽszczepić rośliny', intr. ʽświecić się (o lampie, żarówce)', *atžiẽbti* ʽzapalić na nowo; stępić, wyszczerbić (kosę)', *įžiẽbti* ʽrozniecić (ogień), zapalić (łuczywo, świecę, światło); wzbudzić pokusę', *pažiẽbti* ʽpodpalić, spowodować pożar', *pražiẽbti* ʽrozpalić, zapalić na krótko; naciąć, przeciąć, przepołowić'. Formacja tranzytywna z suf. *-i̯a-* i SE *žieb-* powstała na bazie SZ *žib-* w dur. *žibė́ti* (zob.). — Drw. *pražiebas* b.z.a.: *aušros pražiebais* adv. ʽo świcie' (dosł. ʽw promieniach jutrzenki'), *žíebas* a. *žiẽbas* ʽbłyskawica' (syn. *žaĩbas*), *žiẽbė* ʽiskra', *žiebtùvas* ʽzapalniczka'. Vb. denom. *žiebė́ti* ʽczerwienieć, rumienić się (ze wstydu)', *žiebúoti* przest. ʽbłyskać się — o ukazujących się na niebie błyskawicach'.

žíedas 1. ʽkwiat' (łot. *ziêds*), 2. ʽpora kwitnienia', 3. ʽbarwa, kolor', 4. ʽpierścień, pierścionek', *sutuoktùvių žíedas* ʽobrączka ślubna' — drw. postwerbalny do *žíedėti* (zob.). — Drw. *žiedìngas* ʽpełen kwiatów', SD «kwietny, kwiecisty, floridus, florifer», *žiedìnis pir̃štas* ʽpalec serdeczny', dosł. ʽten, na który wsuwa się pierścień, (palec) do noszenia pierścienia', SD *žiedinis* «palec czwarty, annularis, medicinalis, medicus digitus», *žiedų mėnuo* «kwiecień, aprilis» (syn. *karvelio mėnuo*) — kalka z pol. *kwiecień*, znacz. etym. ʽmiesiąc kwitnienia, miesiąc kwiatów' (zob. LEW 1305, s.v. *žydė́ti*, Sławski, SEJP III, 486). Łot. *ziedu mēnesis* ʽczerwiec' jest chyba lituanizmem. Cps. *naktìžiedė* ʽroślina ujawniająca swój kwiat nocą' (por. *naktìs*), *žíedkotis* ʽszypułka, łodyżka kwiatu' (por. *kótas*), *žíedlapis* ʽpłatek kwiatu' (por. *lãpas*). Osobno zob. *žiedúoti*.

žíedėti, prs. *žíedėja* (war. *žíedi*, *žíesta*, *žíesti*), prt. *žíedėjo* 1. ʽczerstwieć, pleśnieć (o

chlebie)', 2. 'twardnieć (o chlebie, śledziu, trawie, śniegu)', *sužíedėti* 'sczerstwieć; zgęstnieć, skrzepnąć (o miodzie); zbić się (o ziemi, śniegu)', przen. 'stracić wrażliwość, rozleniwić się'. War. *žiedė́ti, -ja, -jo*. Wraz z łot. *ziêdêt, ziêdu* a. *ziêžu, ziêdẽju* 'kwitnąć, wypuszczać kwiecie; mienić się, pstrzyć się' odzwierciedla pdg. oparty na neopwk. *žēi̯d-. Ten ostatni wyabstrahowano z prs. pb. *žēi̯-da- 'kwitnie', < *ǵei̯H-d^he-. Pwk. pie. *ǵei̯H- / *ǵiH- 'rozwierać się — o pąkach, kiełkować' (LIV[2] 161), por. goc. *keinan* 'kiełkować', orm. *cil* 'pęd, kiełek', *cił, ceł* 'łodyga, słoma' < *ǵiH-l-. Paralele morfologiczne: *gíedu, giedóti* 'śpiewać pieśni nabożne' wobec wed. *gā́yati* (pwk. pie. *g^(u̯)ei̯H-); łot. *biêdêt* 'straszyć, wzbudzać strach' — od prs. intr. *biêdu 'boję się' < pb. *bēi̯-de- < pie. *b^hei̯H-d^he- (por. lit. *bijóti*). — Nomina: *žiedà* 'zbita ziemia', *žiedaĩ* m.pl. 'kwiecie; miesiączka'[613], *žíedas* (zob.). — SZ *žyd-* < pb. *žīd-: *žydė́ti* (zob.). — SO *žaid-*: *žáidas* 1. 'rozkwit; kwiat', 2. 'obrączka ślubna', ⇒ vb. denom. *žaidìnti* 'wymieniać obrączki ślubne; brać ślub kościelny'.

žiedúoti, *žiedúoju, žiedavaũ* przest., gw. 1. 'nakładać obrączki podczas ślubu', 2. 'obrączkować (ptaki, owce)', 3. 'zdzierać korę drzewa pierścieniami', *sužiedúoti* 'nałożyć obrączki ślubne', przest. 'poślubić' (*Sužiedavau aba sukalbėjau jus ažu vieno vyro* SP I, 220_{29} 'Poślubiłem was za jednego męża'). Vb. denominativum od *žíedas* m.in. 'pierścień. obrączka' (zob. s.v.). — Refl. *žiedúotis* 'zaręczać się, przyrzekać sobie wzajemnie małżeństwo'. Nomina: *apžieduotinis, -ė* DP 'oblubieniec, -ica', *žiedúotinis, -ė* lub *sužiedúotinis, -ė* 'narzeczony, narzeczona', *žiedúotuvės* a. *sužiedúotuvės* f.pl. 'zaręczyny', *sužiedavimas* DP 1. 'zrękowanie, zrękowiny' ['zaręczyny'], 2. 'ślub'.

žiegždrà 4 p.a. gw. 'żwir, gruboziarnisty piasek' — polega na przekształceniu wyrazu stlit. *žiezdrà* (zob.) przez epentezę *g* (*žiegzdra) i alweolaryzację *gz* > *gž*. — War. *žiegždà* tłumaczy się usunięciem *r* z grupy *gždr*. — Drw. *žiẽgždros* f.pl. 1. 'żwir', 2. 'osad ze spalenizny w kominie' (*Jau kamine yra žiegždrų*), *žiegždrótas* 'mający w sobie dużo żwiru (o ziemi uprawnej), *žiegždrýnas* 'żwirowisko; pastwisko, na którym jest dużo żwiru'. — N.jez. *Žiẽgždris* (por. n.m. *Žíezdriai* s.v. *žiezdrà*), *Žiegždrẽlis*, n.rz. *Žiẽgždupis* (zanik *r*). N.m. *Žiegždriaĩ*, *Pažiẽgždrai* oraz *Žiegždžiaĩ* (por. *žiegždà*).

žiemà 4 p.a. 1. 'zima', 2. gw. 'północ' : łot. *zìema* 'zima'[614]. Wywodzi się wraz z scs. *zima* 'χειμών', sch. *zíma, zîmu*, ros. *zimá, zímu* z praformy bsł. *žei̯mā. Chodzi tu o urzeczownikowienie formacji przymiotnej. Jej sufiks *-ā-* < *-eh_2- sugeruje pierwotne znacz. kolektywne 'dni zimowe'. Osnowny przymiotnik miał postać *ǵ^hei̯m-ó- 'zimowy' i został wyderywowany regułą vr̥ddhi z *ǵ^him-, tj. tematu słabego (por. gen.sg. *ǵ^hi-m-és) do pie. *ǵ^hi̯-ém- / *ǵ^héi̯-om- 'zima' (IEW 425). Wtórny SP wynikły z derywacji vr̥ddhi pokazują również wyrazy *dienà, diẽvas*. — Inna ewentualność: pbsł. *žei̯mā jest derywatem od neoosn. *žei̯m-, którą wyabstrahowano z formy loc.sg. *žeimen < pie. *ǵ^hei̯m-en. Por. wed. *héman* loc.sg. 'w zimie', ⇒ *hemantá-* m. 'zima'. — Odpowiedniki ie.: łac. *hiems, -is* f. 'zima; rok' (zob. de Vaan 2008, 284), gr. χειμών, -ῶνος m. 'zima; północna część nieba', hom. χεῖμα, -ατος n. 'zimowa pogoda, ziąb'. SZ: wed. *himá-* m. 'zima, zimno, ziąb', het. *gimi* a. *gemi* 'w zimie', *gimmant-* 'zima', łac. *bīmus* 'dwuletni' (*bīmulus* 'mający dwa latka') < *bihimos < pie. *du̯i-ǵ^himo- dosł. 'liczący dwie zimy'[615]. Kontynuacja st. pełnego typu łac.

---

[613] Por. *Atsiradus ant rūbų žiedam, mergaitė gali tekėti* 'Gdy na bieliźnie pojawi się ślad miesiączki, dziewczyna może iść za mąż'.

[614] Izolowany zapis stpr. *semo* EV 'Wintter [Winter]' pozostaje niejasny. Może być błędem odpisu zam. <seymo>. Albo może pokazywać wtórną monoftongizację, czyt. [zēma]?

[615] Por. gr. χίμαιρα f. 'koza' < *k^himar-i̯a < *ǵ^him-r̥- to 'zwierzę, które przeżyło (jedną) zimę', por. gr. χειμέριος 'zimowy; burzliwy', χειμερινός 'zimowy, mroźny; burzliwy', orm. *jmeṙn* 'zima'. — W słowiańskim można wskazać na stsch. *dviz* m, *dvize* n., gen. *dvìzeta* 'dwuletnia owca', co jest derywatem wstecznym od *dvizimŭ 'dwuzimek', który podległ reanalizie *dviz-imŭ, prawdopodobnie według proporcji *rodimŭ* : *rodŭ* = *dvizimŭ : *x* (*x* = *dvizŭ). Dotąd zrównywano *dviz* z lit. *dveigỹs* 'dwulatek', co nie wydaje się słuszne (zob. s.v.).

hiems wydałaby po litewsku *žem- (z zanikiem *i̯* między *C* i *e*, por. *šḗmas*). — Drw. *núožiemiu*, żm. *nū́žemiu* adv. ʽw porze niewielkich mrozówʼ (skostniała forma instr.sg. do *nuo-žiemis, dosł. ʽnie-zimaʼ, por. *nuo* privativum w *núožmogis*), *peržiẽm* adv. ʽprzez zimę, w zimie, podczas zimyʼ, *príešžiemis* ʽpora pod zimęʼ (por. *priẽš*, *príešdienis*), *šią̃žiem* adv. ʽtej zimyʼ, *tąžiẽm*, *tą̃žiem* adv. ʽtamtej zimyʼ, *žiẽm* adv. ʽzimą, przez zimęʼ, *žiẽm po žiẽm* adv. ʽz każdą zimą (np. cięższej)ʼ, *žiemiaĩ* (zob.), *žiemìniai javaĩ* m.pl. ʽzboże ozimeʼ, *žiemójus* ʽżyto ozimeʼ. — Cps. *žiemakañdis* (zob. *ką́sti*), *žiemamitỹs* ʽzwierzę jeden rok mająceʼ (dosł. ʽprzez zimę karmioneʼ, por. *mìsti*), *žiẽmgrūdžiai* m.pl. ʽozimina, zboże zasiane jesieniąʼ (por. *grū́das*), *žiemkenčiaĩ* a. *-keñčiai* ʽoziminaʼ (dosł. ʽzboże, które znosi zimęʼ, por. *kę̃sti*), *žiemkentỹs* ʽświnia, która nie będąc tuczona, ma przeżyć (dosł. przecierpieć) zimęʼ, war. *žiemkeñtis*, *-kiñtis*, *-kýtis* (por. *kę̃sti*), *žiemmilžẽ* (zob. *mélžti*), *žiemmitỹs* 1. ʽzwierzę pozostawione na zimęʼ (dosł. ʽkarmiony przez zimęʼ, por. *mìsti*), 2. ʽzwierzę jeden rok mające (cielę, źrebię)ʼ, war. *žiemómitis* ts., *žiemóspirgis* ʽtrzaskający mrózʼ (zob. *spirgéti*), *žiemtekỹs* ʽzwierzę pozostawione na zimęʼ (por. *tekéti*). — Vb. denom. *žiemóti*, *-ju*, *-jau* ʽzimować, spędzać zimę, przetrzymać zimęʼ.

žiemiaĩ, *-ių̃* m.pl. gw. ʽpółnoc jako strona świataʼ (*Į žiemiùs varnos lekia, bus šalta* ʽWrony lecą na północ, będzie zimnoʼ). Drw. od *žiemà* ʽzimaʼ, znacz. etym. ʽ(strona świata), z której przychodzi zimno zimoweʼ. Por. liter. *šiáurė*. — Drw. *žiemiaũ* adv. ʽbardziej na północʼ, *žiemỹs* ʽwiatr północnyʼ, cps. *žiẽmryčiai* ʽpółnocny wschódʼ (por. *rytaĩ*), *žiẽmvakariai* ʽpółnocny zachódʼ (por. *vakaraĩ*), *žiẽmvėjys* cps. ʽwiatr z północyʼ (por. *vė́jas*).

žiẽsti, *žiedžiù*, *žiedžiaũ* ʽformować, lepić z gliny, wyrabiać garnkiʼ. Odpowiednik łot. *zìest*, *zìežu*, *zìedu* ʽsmarować, rozprowadzać gęstą substancję, maź po jakiejś powierzchni, (piec) smarować gliną, (patelnię) smarować tłuszczemʼ. SD *žiedžiu* 1. «formuię, kształtuię, formo, fingo aliquid è cera, argilla etc., figuro» (syn. *lipiu*, *lienu*), 2. «fantastykuię, imaginor figmenta vana, fingo puerilia, voluo animo inutilia» [ʽdziwaczyć, być oryginałemʼ, SPXVI] (syn. *niekus mąstau*, *vaidinu*, *vaidus darau*). Postać pwk. *žied-* < lit.-łot. *žei̯d- jest wtórna, ustaliła się w następstwie metatezy skrajnych spółgłosek pierwiastka w praformie *dei̯ž- (lit. †diežti). Pwk. pie. *d^hei̯ǵ^h- ʽsmarować, miesić glinęʼ, zob. IEW 244n., LIV^2 140, LEW 1307. Por. wed. *déhmi* ʽsmarujęʼ, SZ *digdhá-* ʽposmarowany, powleczony czymʼ, SO *dehī́-* f. ʽściana, nasyp, wał, groblaʼ, *déha-* m. n. ʽciałoʼ; aw. *pairi-daēza-* m. ʽmur, obmurowanieʼ, *uz-daēza-* m. ʽmur, ściana, grobla, tamaʼ (stpers. *didā-* f. ʽściana, mur obronny, twierdzaʼ), SE gr. τεῖχος, -εος n. ʽmur, zwł. mur obronny miasta, nasyp, wał obronny, szaniecʼ (temat na *-os-* /*-es-*, zob. Stüber 2002, 80), τειχίον n. ʽmur, ściana domu; mur jako ogrodzenie polaʼ, SO τοῖχος m. ʽściana, mur (otaczający dziedziniec), ścianka, bok w naczyniu, bok ciała ludzkiegoʼ; goc. *digan* ʽlepić garnkiʼ, *digand-* ʽugniatającyʼ, SO *daigs* m. ʽciasto, Teigʼ (por. słń. *déža*, ros. gw. *dežá*, pol. *dzieża* ʽduże naczynie do rozczyniania ciastaʼ < *dai̯g-i̯ā-). SZ łac. *fingō*, *-ere*, *fictum* ʽkształtować, obrabiać, formować, przedstawiaćʼ (*figulus* ʽgarncarzʼ, *figūra* ʽukształtowanie, kształtʼ); toch. A, B *tsik-* ʽtworzyć, formowaćʼ. — Metatezę na odległość pokazują również refleksy słowiańskie: *zid-* / *zĭd-* zamiast *diz- / *dĭz-, por. scs. *zižd̨ǫ*, *zĭdati* ʽmurować, budować, stawiaćʼ, ros. *so-zd-átь* ʽstworzyć, ukształtowaćʼ, WSZ *so-zid-átь* ʽtworzyć, budować, konstruowaćʼ, sch. *zídati* ʽmurować, budowaćʼ; nomina: cs. *zĭdŭ* ʽmurʼ, sch. *zîd*, *zîda* ts., pol. *zdun* ʽrzemieślnik, który lepi coś z glinyʼ (*zĭd-unŭ). Zob. BSW 367, Vaillant, GC III, 314. — Drw. *žiẽdalas* ʽrzecz ulepiona z gliny; forma, postaćʼ, *žiedýba* ʽgarncarstwoʼ, *žiẽdžius* ʽgarncarzʼ, *žiẽdis* gw. ʽpiecʼ (syn. *žaĩdas*), *žiedyklà* ʽgarncarniaʼ, *žiedyklė* SD «kształt, forma, figura» (wymienione jako synonim wyrazów *paveikslas*, *būdas*, *veidas*, *žymė*), *žiestas* SD «garnczarski, figulinus, figularis» (syn. *nulietas*, por. *líeti*), *žiestas daiktas* SD «garnczarska robota, fictile, testaceum opus». Cps. *púodžiedis* a. *-žiedỹs* ʽgarncarzʼ (m.in. Mž 506_{18}), por. *púodas*. — Neopwk. *žies-* (⇐ *žiẽsti*, *žiẽstas*): *žiestìnis* ʽzrobiony na kole garncarskim; ulepiony z glinyʼ (por. *Žaidžio būta žiestìnio pečiaus,*

vadinasi, plūkto iš molio, ne plytinio), *žiestùvas* ʻkoło garncarskieʼ, ⇒ *žiestùvė* a. *žiestuvẽ* ʻwarsztat garncarski, garncarniaʼ. — SZ *žid-*: *priežidà* (zob.), *židinỹs* (zob.). — WSZ *žyd-*: tylko nominalne, por. *puodžydis* DP ʻgarncarzʼ (obok *púodžiedis*). Osobno zob. *dýžti*. — SO *žaid-*: *žaĩsti*, *žaidžiù*, *žaidžiaũ* gw. 1. ʻlepić z glinyʼ (*Puodžius molinius puodus žaĩdė*), 2. ʻdoprowadzać żelazo do stanu rozżarzeniaʼ (*Žaizdre ugnis žaidžia gelžį*) — czas. quasiprymarny, oparty na prs. *žaidžiu do iteratywnego inf. *žaidyti (⇐ *žei̯d-). Sb. postvb. *žaĩdas* (zob.). — Neopwk. *žais-* (⇐ *žaĩsti*): *žaĩstis* (zob.), *žaĩzdras* (zob.).

žievẽ 4 p.a. 1. ʻkora drzewʼ (łot. *zievis* ts.), 2. ʻskórka owocu, łupina, obierka, skorupka jajaʼ. SD *žievė* «skorka abo kora na drzewie gruba» (w odróżnieniu od *tošis*). War. ze zmianą *v* > *b*: *žiebẽ* (por. *žióvauti* > *žióbauti*). Formacja z suf. *-v-* przy pwk. *žei̯-, który może być aniṭową kontynuacją pwk. pb. *žēi̯- < pie. *ǵei̯H- ʻotwierać się — o pąkach, kiełkowaćʼ (zob. s.v. *žíedėti*). — Drw. *póžievis* ʻto, co się znajduje pod korą drzewaʼ, cps. *storžiẽvis* (zob. *stóras*). Vb. denom. *nužievéti* a. *nužiẽvinti* ʻzdzierać korę, korować drzewoʼ, *žievétas* ʻpokryty korąʼ (SD «korzysty, korą obrosły»).

žiezdrà 4, 2 p.a., pl. *žiẽzdros* 2 p.a. 1. stlit. ʻpiasek, ziemiaʼ, 2. stlit. ʻkurz, pyłʼ, 3. gw. ʻpiasek, ziarnko piaskuʼ. War. *žiẽzdras*, pl. *žiẽzdrai* ʻpiasekʼ. Drw. *žiezdrė́tas* przest. ʻpiaszczysty, żwirowatyʼ, *žiezdrìnis* ts., *žiezdrýnas* a. *žiezdrỹnė* ʻmiejsce, gdzie dużo piasku a. żwiruʼ. N.m. *Žíezdriai*, *Žiezdrẽlė*, *Pažiẽzdris*. N.jez. *Žiẽzdras*, *Žiẽzdris*, *Žiẽzdis* (zanik *r*), n.rz. *Žiẽzdrė*, *Žiẽzdupis* (zanik *r*), z insercją *g*: *Žiẽgzdrupė*. Rzeczowniki *gaĩzdras* < *gaĩstras* < *gais-ras i *žaĩzdras* < *žaistras < *žais-ras są przykładami takich drw. na *-ra-*, których przejrzystość została całkowicie zaciemniona na skutek dwóch innowacji fonetycznych. Pierwsza z nich to epenteza *t* na na granicy morfemowej *s-r*, druga to sonoryzacja zbitki spółgłoskowej *str* > *zdr*. Wydaje się, że *žiezdrà* stanowi trzeci przykład tego typu. Rekonstrukcja: *žiestra < *žies-ra. Mielibyśmy tu drw. dewerbalny od neopwk. *žies-* jak w inf. *žiẽsti* do *žiedžiù* ʻlepić z glinyʼ. Znacz. etym. ʻgrubszy piasek, który dodawano do gliny garncarskiejʼ. Por. s.v. *žvir̃gždas* uwagę o sch. *zvȑst*, które oznacza ʻkruchy kamień używany w garncarstwie jako domieszka do glinyʼ. O tym, że *žies-* funkcjonuje jako podstawa słowotwórcza, świadczą takie pochodniki, jak *žiestìnis*, *žiestùvas* i *žiestuvẽ* (zob. s.v. *žiẽsti*). Wcześniej *žiẽzdrai* wywodzono wprost z praformy ie. *ǵei̯s-d^{h}ro- (Būga, RR I, 292, IEW 356, Urbutis 1981, 105). Było to trudne do utrzymania z uwagi na nieprawdopodobną formę sufiksu (plit. *-dras < pie. *-d^{h}ros?), w dodatku przy pierwiastku o charakterze nominalnym (*ǵei̯s-, por. IEW 356: ʻKiesʼ, śrwn. *kis*, stwn. *kisili*, *kisel*). LEW 1307, s.v. *žiezdrà* nie zajmuje się składem morfemowym wyrazu. — Jeśli podany wyżej wywód jest słuszny, to bliskoznaczny wyraz *žizdrà* a. *žìzdras* ʻgrubszy piasek, żwir; drzazgaʼ jest bądź alternantem apofonicznym na SZ (*žis(t)rā < *žis-rā), bądź formą zmienioną z *žiezdrà* przez nieregularne uproszczenie dyftongu. — Inne mutacje fonetyczne: 1. *žirzdrà* gw. ʻpiasekʼ < *žizdrà* (wstawne *r*, na skutek antycypowania *r* sufiksalnego), 2. stlit. *žrigždai* pl. ʻziarnka piasku morskiegoʼ z *žirgždai (metateza *r*) < *žirgzdai (epenteza *g*, następnie zmiana *gz* w *gž*) < *žirzdai (metateza *r*) < *žizdrai. Por. *žizdraĩ* gw. ʻpiasekʼ (n.m. *Pažyzdrỹs*, *Zizdrà*). Osobno zob. *žiegždrà*.

žíežirba ʻiskra, rozżarzona cząstka płonącego drewna, węglaʼ. Uwzględniając rozmaite warianty wyrazu ʻiskraʼ, można *žíežirba* uznać za ekspresywne przekształcenie z formy *žíežilba*. Ta z kolei daje się objaśnić jako udźwięczniony wariant do *žíežilpa* ʻiskraʼ (*lp* > *lb* przez persewerację), pochodzącego ze złożenia *žiež-žilpa. I człon do *žíežti* m.in. ʻbuchać, huczeć — o ogniuʼ (zob. s.v.), II człon do *žil̃pti*, prs. *žil̃psta* ʻmieni się komu w oczachʼ. — Inne warianty fonetyczne wyrazu ʻiskraʼ, który zawiera pwk. *žiež-*: *žíežebra*, *žíeželka*, *žíežilka*, *žíežirga*, *žíežirka*, *žíežirža*, *žiežiurà*, *žíežiurba*, *žíežura* (por. *žaĩžura* s.v. *žaižarà*). War. z początkowym *žiž-*: *žìžilba*, *žìžilpa* / *žižìlpa*, *žìžilka*.

žiežti, *žiežiu*, *žiežiau* (war. *žiẽžti*) gw. 1. ʽo ogniu: buchać ze środka, huczeć’ (*Buvo jau kaip ir užgesę, o dabar kad dega, tai net žiežia* ʽJakby już było zgasło, a teraz gdy się [znów] pali, to aż huczy’), 2. ʽwybuchać gniewem, złością; łajać kogo’ (*Žiežula žiežia výrą* ʽZłośnica / megiera łaja męża’). — SZ *žiž-*: *užžìžti*, *-žiñža*, *-žìžo* ʽnagle wybuchnąć gniewem, rozzłościć się’. Dźwiękonaśladowcze, por. LEW 1308, Urbutis 1981, 126, przyp. 8. — Drw. *žiežara* ʽzłośnica, jędza’ (zob. też *žaižarà*), *žiežula* ʽjędza, wiedźma’; *žìžė* ʽkto łatwo wpada w złość, złośnik’ (war. ze zmianą *’i* > *’u*: *žiùžė*, *žiužẽ*). W języku dzieci *žìžė* / *zìzė*, *žiùžė*, *žiužẽ* to ʽogień’ lub ʽgorący przedmiot, którego nie wolno dotykać’ (Urbutis, *l.c.*).

žỹgis, *-io* 1. ʽmarsz, przemarsz, akcja wojenna’, 2. ʽwyprawa, podróż, rejs’, 3. ʽczyn bohaterski’, 4. ʽkrzątanina domowa, oporządzanie bydła’, 5. ʽwysiłek niezwykły, niecodzienny’. War. *žýgis*, *žygỹs*. Leksem *žyg-* jest, jak się zdaje, produktem denazalizacji formy *žįg-*. Por. Leskien 1884, 358, LEW 1308. Forma taka mogła zostać wyabstrahowana z prs. *žygsta ʽrusza w drogę’ < *žįgsta z *žing-sta (por. SE *žengiù*, *žeñgti* ʽkroczyć’). Pewną poszlakę stanowi tu vb. *žangstýti* ʽkroczyć, postępować’, które jako drw. iteratywny na st. *o* teoretyczne dopuszcza *žingst- jako osnowę. Paralele apofoniczne: *lámstyti* ⇐ *lìmst(a)*; *lankstýti* ⇐ *liñkst(a)*. — Adv. *anañžyg* ʽtamtego razu’ (syn. *anañčės*, *aną̃kart*), *añt žỹgio* ʽna raz, jednocześnie’, *tą̃žyg* ʽtamtym razem, wtedy’, *tumžỹg* ʽod razu’, *tuõžyg* ʽzaraz, wnet, natychmiast’, *víenu žygiù* ʽza jednym razem, za jednym zamachem’. — Inne drw.: *póžygis* ʽprzestrzeń drogi’, *žỹginis* ʽo koniu: pociągowy, pocztowy’, *žygõvas* ʽpiechur; goniec’, *žygū̃nas* przest. ʽpodróżny; goniec, kurier, wysłannik’, *žygū̃nė* przest. ʽpoczta’. — Cps. *bendražỹgis* ʽwspółbojownik’ (por. *beñdras*), *karžygỹs* ʽbohater’ (por. *kãras*), n.m. *Karžygiaĩ* (por. błr.-pol. n.m. *Bohatyrowicze* na Białorusi), *ledžygà* ʽpodkowa końska; łyżwa’ (por. *lẽdas*, syn. *ledžingà*), *ledžvygà* ʽkto się z trudem porusza, ledwie chodzi’ — przez metatezę *v* z *ledv-žyga (złożenie hybrydalne z I członem skróconym z *lẽdvai*, *lẽdviai*, co z pol. *ledwo*, *ledwie*), *smil̃tžygis* ʽgatunek chrząszcza, szykoń, Pterostichus’ (por. *smiltìs*), *vìkražygis* (zob. *vikrùs*), *žỹgdarbis* ʽbohaterski czyn’ (por. *dárbas*), *žygeĩvis* ʽturysta’. — Złożenie tautologiczne: *žỹg-žygis* ʽpraca wymagająca wielkiego wysiłku, wielki wyczyn’ (por. *gérgėris*, *skánskonis*). Vb. denom. *pažygė́ti* ʽtrochę postąpić (w jakąś stronę)’, DP ʽpostąpić, odejść, iść, ustąpić’ (⇒ *pažygėjimas* DP ʽpostępek’, *pažygys* DP ʽpostęp, postępek’), *žygiúoti* ʽkroczyć, maszerować, podążać; sprzątać, robić porządki, krzątać się przy pracach domowych, oporządzać zwierzęta’, *įžygiúoti* ʽo wojsku: wkroczyć’ (⇒ *žygiuõtė* ʽmarsz, pochód’).

žìlas, *-à* 1. ʽsiwy, posiwiały, siwowłosy’, 2. ʽszary (o wilku, borsuku, o raku)’, 3. ʽszarawy — o tkaninie, płótnie’, 4. ʽszarobrązowy — o szczecinie świni’ (*Žila kiaulė tai ta, kurios šeriai balti, juodi ir melsvi, susimaišę iš daikto* ʽŚwinia *žila* to ta, której szczecina jest biała, czarna i jasnoniebieska jednocześnie’), 5. ʽsiwy — o maści końskiej’, 6. ʽszarobiały, popielaty — o maści wołu’, 7. ʽmarnie zabielona (kasza, zupa)’, 8. przen. ʽzamierzchły, dawny’ (*žilà senóvė* ʽzamierzchła przeszłość’). Odpowiednik łot. *zils* ʽniebieski, niebieskawy’ (ob. *ziļš* ts. < *žiljas). Z pb. *žil-a- < pie. *$ǵ^h$l̥h_3-ó- (krótkość *i* tłumaczy się zanikiem spółgłoski lrg. w pozycji przed samogłoską). Z innym suf.: wed. *híri*° ʽżółty, żółtawy’ < pie. *$ǵ^h$l̥h_3-í-. Por. SE-C: lit. *žélti* ʽzielenić się’, łot. *zel̃t* ts. < pie. *$ǵ^h$elh_3-C. SE-V: wed. *hári-* ʽpłowy, żółtawy; gniady’ < *$ǵ^h$élh_3-i- (por. EWAIA II, 805n.). — Drw. *žìlis* ʽczłowiek osiwiały’, *žilókas* ʽsiwawy, szpakowaty’, *žilumà* ʽsiwizna’, *žilū̃nas* ʽstarzec’, *žil̃vas* ʽsiwy’. Cps. *žil(a)bar̃zdis* ʽsiwobrody’ (por. *barzdà*), *žil(a)plaũkis* ʽsiwowłosy’ (por. *plaukaĩ*), *žìlbizdis* wulg. ʽstarzec; stary kawaler’ (por. *bìzdas* s.v. *bezdė́ti*). — Vb. denom. *žìlti*, prs. *žįlù* (*ži-n-lu, war. *žilnù* / *žìlnu*, *žìlstu*), prt. *žilaũ* ʽsiwieć, pokrywać się siwizną’, ⇒ caus. *žìldyti* a. *žìlinti* ʽrobić siwym, powodować siwienie włosów’ (*Vargai pražìldo žmogų*). — Neopwk. *žils-* (⇐ *žìlstu*): *žil̃svas* ʽsiwy’ (por. *žel̃svas*, *žal̃svas*). — SW (WSZ) *žyl-* ⇐ *žil-*: *žýlė* (zob. *zýlė*), *žỹlis* ʽsiwizna’ — abstractum odprzymiotnikowe typu *dỹdis* ⇐ *dìdis*: *pỹktis* ⇐ *pìktas*.

žìldyti, *žìldau, žìldžiau,* z prvb. *su-* ʽpodgrzewając zwarzyć mleko, tj. spowodować oddzielenie się twarogu od serwatki'. Por. *Sūrį lejant reik pirmu pieną sužìldyti* ʽRobiąc ser trzeba najpierw zwarzyć mleko'. Chyba przenośne użycie czas. *žìldyti* ʽrobić siwym' w odniesieniu do mleka zmieniającego się w mętną serwatkę. Causativum na *-dyti* od *žìlas* (zob.). Por. *sužìlti, -žỹla* a. *-žìlsta, -žìlo* ʽo mleku: zsiąść się, ściąć się'. — Drw. *žildinỹs* ʽtwaróg zrobiony z mleka konopi, spożywany podczas postu; gruzełki zsiadłego mleka; twaróg', *žìldytas píenas* ʽzwarzone mleko'.

žil̃pti, *žilpstù, žilpaũ,* war. *žil̃bti, žilbstù, žilbaũ* 1. ʽmieć ciemno w oczach — o chwilowej utracie wzroku pod wpływem osłabienia', por. *Aš žilpstù,* t.y. *man akys temsta* ʽCiemno mi w oczach', 2. *apžil̃pti, apžil̃bti* ʽdoznawać oślepienia, wrażenia migotania w oczach', por. *Kaip tik priš saulę pažiūri, ir apžil̃psta akys* ʽJak tylko spojrzysz prosto w słońce, masz wrażenie, że jesteś oślepiony'. Łot. *žilbt* ts. jest lituanizmem. — War. ze zmianą *ži-* > *ž'u*: *žiul̃pti* ts. (⇒ zapoż. łot. *žulpt* ʽerblinden, in Ohnmacht fallen'). Bez etymologii, zob. LEW 1309, ALEW 53. Obecność SZ *žlib-* w bliskoznacznym czas. *žlìbti* ʽtracić wzrok, ślepnąć' (zob. s.v.) oraz SE *žleb-* (żm. *prýžleba* adv. ʽznikomo mało') nasuwa przypuszczenie o dwojakiej kontynuacji st. zanikowego *žḷb- od *žleb-*: 1° fonetycznej w postaci *žilb-* (*il* < *ḷ-) i 2° analogicznej w postaci *žlib-* (*li* wzorowane na *le* formy SE *žleb-*). Por. ślad stopnia *o* *žlab- w *žãbalas* (*žlabalas). — Do *žilb-* / *žilp-* dotworzono nową formę SE *želb-* / *želp-*. Widać ją w stlit. ptc. prt.act. *želp-us-* ʽpozbawione wzroku', por. *Bet akys jų apželpusias buva, idant jo nepažintų* BRB ʽAber jre augen wurden gehalten, das sie jn nicht kandten' (por. ALEW 52). — Drw. *žíežilpa* ʽiskra' (zob. *žíežirba*).

žilvìtis, *-čio* ʽwierzba, Salix' (SD wymienił to wraz z syn. *blindė, gluosnis*). War. *žìlvitis* 1 p.a., *žilvitỹs* 3 p.a., *žilvìtė* 2 p.a. War. ze zmianą *ži* > *ž'u*: *žiulvỹtis* (Zinkevičius 1966, § 66). — Formy gw. *žìlvytis* 1 p.a., *žilvỹtis* 2 p.a. przemawiają na rzecz rekonstrukcji złożenia *žil-vytis, dosł. ʽdrzewo o szarawych gałązkach, wiciach'. Człon I do *žìlas* ʽsiwy, szpakowaty' (zob. s.v.), człon II do *vytìs, -iẽs* f. ʽwić, rózga' (zob. s.v.). Paralelne cps.: *žìlvarnis* ʽsiwa wrona', *žìlvaikis* ʽstary [dosł. siwy] kawaler'. — Drw. *žilvitýnas* a. *žilvitỹnė* ʽzarośla wierzbowe', *žilvitìnė* ʽpadalec', *žilvìtinis* ʽwierzbowy, zrobiony z drzewa, gałęzi a. korzenia wierzby; podobny do wierzby'. — N.m. *Žìlvičiai* 3x, n.rz. *Žilvỹtė, Žilvitỹnė, Žilvìčiupis*. — Gdy wyraz *žìlvytis* przestał być wyczuwany jako złożenie z nominalnym członem *-vytis,* który był motywowany czasownikiem *výti* m.in. ʽwić, splatać wicie', nastąpiło nieregularne skrócenie *y* > *i*. Odtąd wyraz wygląda jak simplex z sufiksem *-it-* (por. takie drw., jak *sãvitas, dabità,* n.rz. *Upità*). — Godne uwagi są warianty, w których suf. *-it-* wymienia się na *-et-*: *žìlvetis,* na *-iet-*: *žilvietis* b.z.a. lub na *-ut-*: *žilvùtis*. Dalszą tego konsekwencją jest derywacja wsteczna, wydająca neologizmy *žil̃vis* ʽwierzba', *žìlvė* ts. Ukazują się one nawet w hydronimii, por. n.rz. *Žilvià*. — Zapoż. lit. w błr. gw. *žýlьvь* ʽwierzba' i pol. gw. *żylwieć* ʽczerwona łoza' (Laučjute 45).

žymẽ 4 p.a. 1. ʽznak, znamię, stygmat, ślad po czym; oznaka, cecha', 2. ʽstempel'. SD: «cecha, cyfra, forma (do wybijania pieniędzy); karb, kreska narzniona, napisana; kształt, forma, figura, wzor; wyrażenie», *žymė karalystės, bajorystės* «herb, insigne, stemma», *taisau ing žymį* «zmierzam do celu, collineo aliquo, dirigo». Cps. *kariožymė* b.z.a. ʽchorągiew wojenna' (por. *kãrias,* syn. *kariožinė*). Przez degeminację z *žym.mė, to z *žyn-mė przez asymilację. Pwk. *žyn-* to WSZ do *žin-*, zob. °*žìnti, žinóti*. Wzdłużenie towarzyszące sufigowaniu *-mė* widać też w *pykmẽ, plotmẽ, šlopmẽ*. N.B. Wysuwaną do tej pory rekonstrukcję *žĩn-mė (GJL I, §§ 449, 495, LEW 1309) falsyfikuje fakt, że degeminacja nie pociąga za sobą wzdłużenia zastępczego. — Vb. denom. *žyméti, žymiù* (3 os. *žỹmi*), *žyméjau* intr. ʽbyć widocznym, zaznaczać się, pokazywać się', tr. ʽoznaczać co, piętnować', *žymiu* SD «cechuię, signo, inscribo...», *atžyméti* ʽzaznaczyć, odnotować' (łot. *atzìmêt*), *išžymiu* SD

«wyrażam, exprimo, effingo» (syn. *iżžiedžiu*, *išspaudžiu*), *įžymė́ti*: *įžymiu* SD «pryskuię kogo, stigma alicui inscribo» [ʽpiętnować przez wypalanie znaku żelazem lub nacięcia na ciele’, SPXVI] (syn. *žymį darau*), *pažymė́ti* ʽpoświadczyć, zaświadczyć’, też ʽzanotować; uczcić, obejść jubileusz’, *pažymiu* SD «naznaczam, assigno, annoto, determino, constituo» (syn. *žyminu*), *pražymiu* SD «przeznaczam, præsignifico...», *žýminti* a. *žỹminti* ʽrobić znak, oznaczać’, SD «cechuię, naznaczam, signo, inscribo, imprimo» (syn. *pėtniju*). — Nomina: *išžymėjimas* SD «wyrażenie, repræsentatio, impressio, effictio, item vestigium, effigies» (syn. *žymė*), *įžymėtas* SD «znakowany, naznaczony, signatus, notatus» i «pryskowany, inustus, inscriptus, literatus frontem», *įžymùs* ʽwybitny, słynny’ (⇒ *įžymýbė* ʽwybitna osoba, znakomitość; miejsce przez wszystkich odwiedzane’), *pažymà* ʽświadectwo, zaświadczenie’, *póžymis* ʽoznaka, objaw; cecha, właściwość’, *pražymėtas* SD «przeznaczony, præsignificatus, præmonstratus», *žymùs* ʽwidoczny, zauważalny, znaczny, wielki’, przen. ʽznakomity, wybitny, sławny’, SD też «zacny, clarus, excellens, præstans, illustris», *žymus žmogus* SD «bohatyr, heros» (syn. *didžiavyris*). Cps. *vienožymis* SD «herbowy, gentilitius» [ʽnależący do jednego herbu, rodu’], por. *víenas* (syn. *giminìnis*).

***žiñčius** ʽkapłan strzegący świętego ognia palącego się w świątyni wileńskiej’. Tak K. Būga zinterpretował nazwę własną *Zincz*, która figuruje w łacińskim tekście ʽHistoria Polonica’ Jana Długosza (Būga, RR I, 181, przyp. 3; III, 808). Brak innych świadectw. Formacja dewerbalna, która dopuszcza dwojaką analizę słowotwórczą: 1° *žint-i̯us, derywat z suf. *-i̯u-* od ptc. prt. pass. *(pa)žintas* ʽpoznany’ ⇐ *pažìnti* (zob. s.v. °*žìnti*), 2° *žin-čius*, derywat utworzony od pwk. *žin-* neosufiksem *-čius*, jak np. w wyrazach *im̃čius*, *karšiñčius*, *sùkčius* (takie było objaśnienie Būgi, *l.c.*). Znacz. etym. ʽten, kto wie, wiedzący’ (por. *žynỹs*). Na rzecz pierwszej ewentualności przemawia poświadczenie osnowy *žint- na gruncie łotewskim, por. *zintêt*, *-ẽju* 1. ʽczarować, czynić czary’, 2. ʽroztrząsać, rozpatrywać’ (wyraz o strukturze typowej dla vb. denom.), *ziñtinieks* (*zintenieks*, *zintnieks*) n. agt. ʽczarownik’, *zinte* ʽodprawianie czarów’, *zintêšana* ts. Por. Būga, RR III, 808, ME IV, 723n. — Bednarczuk 2010, 257n. uważa, że termin historyczny *Zincz* został przeinaczony na *Znicz* i spolszczony w XIX w. w postaci apelatywu *znicz* ʽu pogan: ogień stale utrzymywany na ołtarzu bóstwa’, później ʽświeca nagrobkowa, lampka nagrobna umieszczona w naczyniu’. Inaczej Boryś 2005, 743 n., który uważa pol. *znicz* za zapożyczenie z błr. *znič* ʽświęty ogień u pogan’; wyraz ten ma być refleksem psł. *zničĭ, derywatu od psł. *zněti < *znoi̯-tei̯ ʽtlić się, słabo się palić, żarzyć się’.

žìndyti, *žìndau* (war. *žìndžiu*), *žìndžiau* ʽkarmić piersią, karmić własnym mlekiem’, *atžìndyti* ʽodstawić oseska od piersi’, ʽo krowie: na powrót uczynić mleczną’ (*Karvę nemelžiamą atžìndė veršis*). Dawne prs. *žìndžiu* SD «karmię piersiami». Causativum na *-yti* do *žìndu*, *žį́sti* ʽssać’ (zob. s.v.), znacz. etym. ʽsprawiać, że ktoś ssie’. Brak stopnia *o* (†žandyti) przypomina takie formacje, jak *spìrgyti*, *vìlgyti*. — Neoosn. *žindy-*: *žìndymas* SD «karmienie piersiami; ssanie», *alga žindymo* SD «mamczyne myto, nutricia, trophima», *žìndytoja* ʽmatka karmiąca piersią; mamka, karmiąca piersią cudze dziecko’, SD «mamka, nutrix» (por. *adýtoja* ⇐ *adýti*), *žindỹvė* a. *žìndyvė* ʽmamka’ (por. *gimdývė* ⇐ *gimdýti*).

žìnė 2 p.a., *žinė̃* 4 p.a. stlit. ʽwiadomość, zawiadomienie’, *žinė karionės* SD «wici wojenne, belli signum», cps. *kariožinė* SD «chorągiew woienna, proporzec, signum, vexillum» (por. *kãrias*). Osobno zob. *są́žinė*. — Z innym suf.: *žinià* ʽwiadomość, wieść’, przest. ʽbiegłość, świadomość; wiedza, nauka o czym’ (por. łot. *ziņa* ʽwiedza’), *aptiekos žinia* SD «aptekarska nauka», *dažymo žinia* SD «farbierstwo», *žinia irtinė* SD «nauka żeglowania», *nežinià* ʽniewiedza, nieznajomość’, SD «nieświadomość» (syn. *neprityrimas*), *nežiniomìs* adv. ʽniespodzianie, nieoczekiwanie’, SD «znieobaczka, de improuiso» (war. *nežiniõms*, *nežiniõm*), *žinià* adv. ʽwiadomo, jasne, rzecz jasna’, *nežinià* adv. ʽnie wiadomo’. Osnową

wszystkich tych derywatów jest czas. °*žìnti* ʽpoznać’.

žiñgsnis, *-io* 1. ʽstąpnięcie, krok’. SD *žingsnis* «stopień, gradus scalarum», *didžiais žingsniais eimi* «kroczę, sporo idę», 2. ʽczyn, czyjeś posunięcie, postępowanie’. Konkretyzowane abstractum dewerbalne z suf. *-sn̯ia-* i SZ *žing-* ⇐ *ženg-*, por. *žeñgti* ʽstąpać, postępować’. Paralele: *mìrksnis* ⇐ *mérkti*; *žvil̃gsnis* ⇐ *žvel̃gti* (GJL II, § 295). Ze zmianą *ži* > *ž’u*: gw. *žiungsnỹs* (Zinkevičius 1966, § 66). Z wyrównania wokalizmu do czas. motywującego pochodzi war. *žeñgsnis* ʽkrok’ (Zinkevičius, *Balt* XLV:2, 2010, 242). — Vb. denom. *žingsniúoti* ʽkroczyć, maszerować, iść; chodzić, np. po pokoju’.

žynỹs, *-io* 4 p.a. ʽprorok; znachor, czarownik’. SD «wieszczek, wieszczbiarz, diuinus, hariolus...» (syn. *burtinykas*). Pwk. *žyn-* to refleks wzdłużonego SZ *žin-*, zob. °*žìnti*, *žinóti*. Paralele: *knysỹs* ⇐ *knìsti*; *spyrỹs* ⇐ *spìrti*. — Vb. denom. *žýn(i)auti* a. *žynáuti* ʽbyć czarownikiem, znachorem, czynić czary, odprawiać praktyki magiczne, zaklinać, wieszczyć’, SD *žynauju* «wieszczę, diuino, hariolor, auguror & auguro» (⇒ *žynavimas* SD «wieszczba, wieszczbiarstwo»).

žinóti, *žinaũ*, *žinójau* ʽwiedzieć, znać’, *pažinóti* ʽznać, mieć wiadomości; znać kogoś, być znajomym kogoś’, *sužinóti* ʽdowiedzieć się’. Refl. *dasižinóti* ʽdowiedzieć się’, *dasižinau* SD «badam się; doświadczam kogo» (syn. *mėginu*), «dowiaduię się czego, wywiaduię, przepytywam, badam» (syn. *išklausinėju*), «macam, zrozumieć chcę», *susižinóti* ʽporozumieć się, skomunikować się’, *žinókis* ʽrób sobie, jak chcesz!’ (por. *dìrbkis*), *žinótis* ʽzdawać sobie sprawę, wiedzieć’ (*Daba žmonys nežìnos kas esantys* ʽTeraz ludzie nie wiedzą, kim są’. *Jis nesižinójo ką darąs* ʽNie wiedział, co robi’). Odpowiedniki bałt.: łot. *zinât*, *zinu*, *zinãju* ʽwiedzieć, znać, rozumieć’, *zinâtiês* refl. ʽznać się nawzajem, rozumieć się, być zgodnym co do czego, być świadomym, doglądać, troszczyć się’ (*zinâtne* ʽnauka, scientia’, *zinãms* adv. ʽwiadomo, naturalnie’) oraz stpr. *zināt: *ersinnat* ʽpoznać’, *posinnat* ʽwyznać (grzechy)’, prs. *posinna mien* ʽprzyznaję się (do grzechu)’, ptc. prt. pass. *posinnāts* ʽznany, wiadomy’. — Osnowa pb. *žin-ā- ʽznać’ przedstawia sobą intensivum z suf. *-ā-*, utworzone od pwk. *žīn-, pochodzącego z antewokalicznego st. zanikowego *žinH-V < pie. *ǵn̥h$_3$-V, por. st. pełny *ǵneh$_3$- ʽpoznać, rozpoznać’ (zob. LIV^2 168). Formacja *žinóti* należy do dewerbatiwów z suf. *-ā- / *-āi̯e-, które oznaczono jako typ *kilóti* ʽpodnosić’ ⇐ *kélti(s)* (zob. GJL II, § 565, Kuryłowicz 1968, 322). Paralele: *minótis* ʽmocować się’ ⇐ *mìntis* (pie. *menH-); *išsimóti* ʽczerpać, wyczerpywać’ ⇐ *sìmti / *sémti* (pie. *semH-); *ištviróti* ʽwytrzymywać’ ⇐ *tvìrti* / *tvérti* (pie. *tu̯erH-). Praesens o formie *žinaũ* weszło prawdopodobnie na miejsce starszego prs. *žinóju. Przemawia za tym budowa prt. *žinójau*, opartego na neoosnowie *žinoj-*. — Krótka samogłoska *i* w pb. osnowie *žinā- znajduje wyjaśnienie w regularnym zaniku pie. spółgłoski lrg. w pozycji antewokalicznej. Tymczasem sylaba długa *žīn-C w lit. *pažìnti* (zob. °*žìnti*) dowodzi tego, że zanik pie. spółgłoski lrg. w pozycji antekonsonantycznej pociągał za sobą wzdłużenie zastępcze samogłoski *i* w sekwencji pb. *^{i}n, będącej refleksem pie. *n̥, por. pie. *ǵn̥h$_3$-C > pb. *ž^{i}nH-tei̯ > *žīn-tei̯ > *žìn-C*. — Nie do przyjęcia jest wywód formy *žìno* przez degeminację *n.n* z praformy bałt. *žin-nā-, rzekomo pokrewnej praesens wed. *jānā́ti* ʽzna, poznaje, wie’, a kontynuującej pie. *ǵn̥-nā- (suf. *-nā-)[616]. Zob. też BSW 371 i LEW 1311, gdzie powraca porównanie *žinóti* z formą prs. wed. *jānā́ti*. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w językach bsł. nie ma ani jednego czasownika prymarnego, w którym

[616] Por. Stang 1966, 323: «Dieses Verb ist wahrscheinlich eine alte *nā*-Bildung vom Typus skt. *punā́ti* : *punīmáḥ*, gr. δάμνημι : δάμναμεν». — Strunk 1967, 39: «Lautlich bestehen für den Ansatz *ǵn̥nō im Falle von lit. *žìno*, lett. *zina* keine unüberwindlichen Schwierigkeiten, da lit. *ō*, lett. *ā* auch idg. *ō* vertreten können». — Kroonen 2013, 311: pie. *ǵn̥h$_3$-neh$_2$-; Derksen 2015, 520: pie. *ǵn-ne/n-h$_3$- ⇒ *ǵnh$_3$-ne/n-h$_3$-.

można by wyodrębnić formant prezentalny *-nā- lub *-nō-[617]. To, co w tradycyjnym ujęciu analizowano jako sti. *pu-nā́-ti*, gr. δάμ-νη-μι (eol. δάμ-νᾱ-μι) i uważano za formacje sufigowane (*-neh$_2$-), dziś ujmujemy raczej jako formacje z pie. infiksem *-ne-, wsuniętym przed spółgłoskę lrg. stanowiącą wygłos pierwiastka, por. pind. *pu-na-H-ti z pie. *pu-né-H-ti (pwk. *peu̯H-, zob. LIV[2] 480), pgr. *dam-na-H-mi z pie. *dm̥-né-h$_2$-mi (pwk. *demh$_2$-, zob. LIV[2] 116). Gdy zaś chodzi o wed. *jānā́ti* ʽzna, poznaje, wie’, to stoi ono na miejscu *jănā́ti, formacji infigowanej, zbudowanej na pierwiastku w st. zanikowym, pie. *ǵn̥-né-h$_3$-ti (pwk. *ǵheh$_3$-, zob. LIV[2] 168). Mniej rozpowszechnione hipotezy na temat genezy *žinóti* omówił ostatnio Villanueva Svensson, *Balt* XLIII:2, 2008, 175-199. On też zaproponował nowy wywód, mianowicie z formy pie. perfectum *ǵe-ǵnoh$_3$-e / *ǵe-ǵn̥h$_3$-r̥. — Drw. *žin(i)ū̃nas* ʽkto wszystko wie; znawca; znachor’ (por. *klajū̃nas* ⇐ *klajóti*), *žìnomas* ʽwiadomy, znany’, SD «świadomy, spectatus, cognitus» (ptc. prs. pass.); forma rodzaju nijakiego *žìnoma* skostniała w funkcji adv. ʽwiadomo, wie się; rozumie się’; *nežìnomasis* ʽniewiadoma, wartość poszukiwana’. Cps. *visažìnis* ʽwszystkowiedzący’ — drw. na *-i̯a-* od ptc. prs. act. *visa-žìnąs* a. *visažìnantis*. — Neoosn. *žino-*: *dasižinodinėti* stlit. ʽdowiadywać się’, *dasižinotojas* SD «badacz, discussor, inquisitor...» (por. *dasižinaũ* SD «badam się, inuestigo, expiscor...»), *žinõvas* ʽznawca’ (por. *palydõvas*, *vadõvas*). — Neoosn. *žinoj-*: *nereikiamas dasižinajimas* SD[1] «dworność, curiositas» [ʽzbytnia, próżna ciekawość, dociekliwość’, SPXVI] (por. *giedójimas* ⇐ *giedójo*; *miegójimas* ⇐ *miegójo*).

°**žìnti**: *pažìnti*, *pažį́stu* (war. *pažýstu*), *pažinaũ* 1. ʽpoznać, poznawać’ (*À̀š jį̃ pažį́stu ìš bal̃so* ʽPoznaję go po głosie’), 2. ʽznać, być znajomym’ (*À̀š jį̃ seniaĩ pažį́stu* ʽZnam go od dawna’), 3. gw. ʽpojąć, zrozumieć; rozumieć czyjąś mowę’, 4. gw. ʽumieć, potrafić’. *pažįstu* SD[1] «poznawam; rozeznawam; znam», SD «poznawam co; uznawam; znam co», *pa-gu-žįstat tą mokslą* PK 198$_{21}$ ʽznacieli tę naukę?’. Formacja inchoatywna na *-sta-* do stativum (durativum) *žinóti* (zob. s.v.). Złożenia z praeverbiami innymi niż *pa-*: *atpažìnti* ʽrozpoznać, przypomnieć sobie’, *išpažìnti* 1. ʽrozpoznać kogo, co’, 2. ʽdoświadczyć czego, przeżyć’, 3. ʽwyznawać wiarę’, 4. ʽwyznać prawdę, wyznać grzechy na spowiedzi’ (zob. *išpažintìs*), *pripažìnti* ʽrozpoznać; uznać, przyznać co; wyznać prawdę; wierzyć (w Boga)’. Refl. *apsipažìnti* 1. ʽzapoznać się, zaznajomić się z czym’, 2. ʽwziąć nieznajomego za znajomego, omylić się’, SD «obeznać się gdzie», *atsižìnti* ʽrozpoznać (jakieś miejsce), zorientować się; przypomnieć sobie co’, *įsipažìnti* ʽzawrzeć z kim znajomość’ (*Mudu jau seniai įsipažìnę*), *pasižìnti* ʽznać się z kimś, być znajomym’, DP ʽprzyznać się’, *pasižį́stu su kuo* SD «poznawam się z kiem», *prisipažìnti* ʽprzyznać się, wyznać co’, *susipažìnti* ʽznać siebie wzajemnie’ (*Mes su juo gerai suspažį́stam*), też ʽzawrzeć z kim znajomość’. Odpowiednik łot. *pazĩt*[618], prs. *pazĩstu*, prt. *pazinu* a. *pazīnu* ʽpoznać, poznawać, znać’ (*atzĩt* ʽrozpoznać; uznać, uznawać’). — Refleks SZ pb. *žīn-C pochodzi z pie. *ǵn̥h$_3$-C, co jest redukcją od pie. *ǵneh$_3$- ʽpoznać, rozpoznać’ (LIV[2] 168), por. gr. γιγνώσκω ʽpoznawać, dowiadywać się’ ⇐ *γνώσκω < *gnoH.skō < pie. *ǵn̥h$_3$-sḱō[619]. — SE *ǵneh$_3$-: gr. ἔγνων ʽpoznałem,

---

[617] Z tego samego powodu nie ma siły wyjaśniającej dołączona w LIV[2] 169, przyp. 7 do zdania Stanga 1966, 323 glosa, mówiąca o tym, że segment *-nā- był analogicznym zastępstwem za starsze *-nō-. — Vaillant, GC III, 1, 362 ujął osnowę lit. *žino-* < *žinā- jako przekształcenie starszej osnowy jednozgłoskowej pbsł. *žnō- (por. scs. *znati* ʽznać’), jednak nie sprecyzował warunków tego przekształcenia. — Otrębski, GJL II, § 570 uznał *žinóti* za odosobniony czasownik na *-oti* i dodał uwagę: «Odpowiedniość lit. *žinóti* : scs. *znati* stanowi ciągle jeszcze zagadnienie indoeuropeistyczne, niejasne jest mianowicie pochodzenie połączenia *in* w *žinóti*».

[618] Por. lit. gw. *pažį́ti* ʽpoznać’ w Zíetela (Vidugiris 1998, 468), gdzie *į* wprowadzono przed spółgłoskę zwartą pod wpływem formy fut. *pažį́si* ʽpoznasz’.

[619] Odpowiedniki: orm. *čanačʽem* ʽpoznaję’, alb. *njoh* ʽwiem, znam’. — Tymczasem łac. *(g)nōscō* ʽpoznać, dowiedzieć się’ stoi na miejscu *(g)nāskō < *gnaH.skō < pie. *ǵn̥h$_3$-sḱe-. Allomorf na SP *gnō-* został tu wprowadzony dla odróżnienia czas. *(g)nāskō ʽpoznać’ od czas. *nāscor* ʽrodzić się’ < pie. *ǵn̥h$_1$-sḱe- (pwk. *ǵenh$_1$-), por. LIV[2] 169 n., przyp. 14). — Wtórny SP pokazuje też wed. *jānā́ti* ʽpoznaje’, zam. *jănā́ti < pie. *ǵn̥-né-h$_3$-ti.

dowiedziałem się’, łac. *(g)nōvī* ‘wiem, znam’, jak również psł. *zna-, por. scs. *znaxŭ* aor. ‘dowiedziałem się, wiedziałem’, inf. *znati* ‘γιγνώσκειν’ (prs. *znają*), sch. *znâm*, *znàti*, ros. *znáju*, *znatь*, czes. *znám*, *znáti*, pol. *znam*, *znać*. Prs. *zna-ją* < pbsł. *žnō-i̯e/a- wyderywowano z osnowy aorystu pie. *ǵneh$_3$-t (zob. Vaillant, GC III, 1, 263n., 362, Villanueva Svensson, *Balt* XLIII:2, 2008, 182). Pbsł. SE *žnō-C wydałoby w języku litewskim *žnúo-C, jak zaświadcza łot. *znuõts* (*znuõtis*) ‘zięć; mąż siostry; brat żony’ (por. zapożyczenie bałtyckie w fiń. *nuode* ‘mąż siostry’). Łot. *znuõts* jest odpowiednikiem wed. *jñātí-* m. ‘bliski krewny’. Por. gr. γνωτός ‘wiadomy, znany, znajomy’. Osobno zob. **žiñčius*, *žinóti*, *pažintìs*, *pažį́stamas*. W kwestii innowacyjnego SE *žén-C* zob. *žénklas*, *žéntas*. — Drw. *pažìndinti* caus. ‘zapoznać, zaznajomić z czym’, *žinóti* (zob.). Nomina: *nežìnėlis* ‘nieuk’, *pažinìmas* ‘poznanie, znajomość’, DP ‘poznanie, rozsądek, uznanie, pożądanie, rozeznanie, społek, znajomość’, *pažìntinas* ‘godny, warty poznania’, *pažintojas* SD «poznawacz, cognitor», *pažinùs* ‘poznawalny’. — Neoosn. *pažįst-*: *pažį́sti* gw. ‘rozumieć’, *raspažį́sti* ‘pojąć, zrozumieć’ (Zíetela, por. Vidugiris 1998, 468).

žiódyti, *žiódau* (war. *žiódžiu*), *žiódžiau*, zwykle z prvb. *iš-*, *pra-* ‘zmusić do rozdziawienia się, do otwarcia ust, pyska; rozewrzeć pysk zwierzęciu; rozewrzeć nożyce; zmusić do mówienia’. War. akc. *žiodýti*. War. suf. *žiódinti*. Causativum na *-dyti* od *žiótis* ‘rozdziawić się’ (zob. s.v.), por. *jódyti* ⇐ *jóti*; *lódyti* ⇐ *lóti*; *pū́dyti* ⇐ *pū́ti*. — Neoosn. *žiod-*: *ìšžioda* ‘gapa, gamoń’, *žiódmenys* (zob.).

žiódmenys m.pl. 1. ‘paszcza, pysk’, 2. ‘skrzela’ (war. *žiódmens*). Analiza *žiod-men-*, konkretyzowane nomen actionis na *-men-* od neoosn. *žiod-*, którą wyabstrahowano z czas. *žiódyti* (zob.). Formacja wzorowana na bliskoznacznym i starszym *žiómenys* (zob.).

žiógas ‘konik polny, Locusta, pasikonik, Tettigonia’, SD «konik robak, cicada». Odpowiednik łot. *žâgs*[2] ‘konik polny’. Było etymologizowane w nawiązaniu do czas. *žiótis* ‘rozdziawiać się’, analiza *žio-gas, zob. ŽD 102, LEW 1311. Nie można jednak wykluczyć pochodzenia dźwiękonaśladowczego. — N.m. *Žiógai*, *Žiogaĩ* 4x.

žiógė gw. ‘piła do cięcia desek’ (war. *žiógas*) — zapoż. z prus.-niem. *zōg* (Čepienė 93), por. nwn. *Säge*. W kwestii akutu por. zapoż. *ókas*, *špósas*, *tóbytis*. Osobno zob. *zóga*. — Cps. *žiogpjaujai* m.pl. ‘trociny, opiłki, wióry’ (por. *pjaulaĩ*), *žiógspiros* f., war. *žiogspiraĩ*, *žiógspiriai* m. ts. (por. *spìros*). Vb. denom. *žiógoti* a. *žiogóti* ‘piłować piłą’, war. *žiogúoti*.

žiogỹs 4 p.a., *žiógis* 1 p.a., *žiõgis* 2 p.a. gw. 1. ‘rzeczka płynąca wiosną, a wysychająca latem’, 2. ‘zalany podczas powodzi brzeg rzeki’ (war. *žiõgas*), 3. ‘grząski brzeg rzeki a. jeziora’. Niejasne. Może ze zmiany *žiovys, wtedy do *žiovà* (zob.); znacz. etym. ‘otchłań, ujście wody’? Por. *žiótys*. Co do oboczności *v* / *g* por. np. *žiovulỹs* / *žiogulỹs*.

žiojė́ti, *žiõji*, *-ė́jo* ‘ziać otworem, pustką, np. o przepaści, otchłani’ (*Prie pat mūsų žiojė́jo gili praraja*). Formacja statywna na *-ėti*, utworzona od neopwk. *žioj-*, który wyabstrahowano z prs. *žiójuos* do *žiótis* ‘rozdziawiać się’ (por. *jojė́ti* ⇐ *jóju*; *klojė́ti* ⇐ *klóju*). Z innym suf.: *žiójauti* ‘krzyczeć, wrzeszczeć, wydzierać się’. — Nomina: *žiõjė* ‘(otwarta) rana’, *žiojìmas* a. *žiójimas* ‘ziewanie, rozdziawienie się’, *iššižiójėlis* ‘gapa, gamoń’ (por. *nusidė́jėlis*).

žiómenys m./f.pl. 1. ‘usta, gęba, paszcza, pysk’, 2. ‘skrzela’, 3. ‘szyja niewodu’, 4. ‘szyjka dzbana, butelki’. War. *žiómens*. Z inną budową: *žiomuõ* m. ‘gardziel, czeluść, krater wulkanu’. Konkretyzowane nomen actionis na *-men-* od *žiótis* ‘rozdziawiać się’ (zob. s.v.). Por. *ė́dmenys* ⇐ *ė́sti*; *mẽtmenys* ⇐ *mèsti* (GJL II, § 302). — Z inną fleksją: *žiómenos* f.pl. ‘szczerby w uzębieniu’ (syn. *žiaumẽ*).

žiopčióti, *žiopčióju*, *žiopčiójau* 1. ‘chwytać powietrze ustami, tracić dech’, 2. ‘szeroko

się rozdziawić do ziewania', 3. 'mówić wolno i niewyraźnie, mamrotać', 4. 'jeść powoli, bez apetytu'. Czasownik na *-ioti*, utworzony od interi. *žiópt* — o rozdziawieniu się, o chwytaniu powietrza (*Žiopt žiopt, dar kartą stvėrės oro ir nebeteko žado*), o chwytaniu paszczą; o wyzionięciu ducha (*Lengviai mirė: žiópt žiópt sužiopčiojo, i viskas*). Wykrzyknik o zakończeniu *-pt* powstał niewątpliwie na bazie czas. *žiótis* 'rozdziawiać się'. — Resegmentacja *žiopč-ióti* ⇒ *žiop-čióti* wydała neoosnowę *žiop-*, widoczną w takich czasownikach, jak *žiopsė́ti, -iù, -ė́jau* 'chwytać powietrze ustami, oddychać', *žiopsóti, -aũ, -ójau* 'zagapiać się, rozpraszać uwagę na rzeczy uboczne; przyglądać się czemu bezmyślnie' (*pražiopsóti* 'przegapić, np. okazję'), *žióptelėti* 'nieco się rozdziawić; wygadać się, zdradzić się z czym', *žiopúoti* 'ciężko dyszeć, ledwo zipać', refl. *žiópstytis* 'z trudem łapać powietrze' (por. łot. *žāpstîtiês* 'wyprężać się, wspinać się'). Osobno zob. *žioplẽ*. — Nie przekonuje próba morfologicznego powiązania *žiop-čióti, -sóti* z pwk. elementarnym *žio-* jak w *žiótis* za pomocą hipotezy o 'labialnym rozszerzeniu pierwiastka', zob. LEW 1312. Niewiarygodne wydaje się też pokrewieństwo *žiopsóti* z psł. *zěpati 'ciężko oddychać, łapać powietrze, ziewać', przyjmowane przez LEW, *l.c.* (teraz znów Boryś 2005, 741, s.v. *zipać*).

žioplẽ 4 p.a. peior. 1. 'gęba, pysk' (war. *žiópla* a. *žioplà*), 2. 'szczelina, szpara', 3. 'rozcięcie w ubraniu', 4. 'części płciowe kobiety'. Drw. na *-lė* od neoosn. *žiop-*, o czym dokładniej s.v. *žiopčióti*. — Z innym suf.: *žiópla* c. 'gapa, gamoń', ⇒ *žiõplas* 'gapiowaty, niemądry', vb. denom. *žioplinė́ti* 'gapić się', *žiõplinti* 'iść gapiąc się'.

žióra a. *žiorà* (3 p.a.) 1. 'łuna, odblask, blask', 2. 'szczelina, szpara, luka'.

Z nagłosem wtórnie palatalizowanym, zam. *žora < pb. *žār-ā, por. syn. *pažarà, pažãras*. Wtórne *žio-* też np. w *žióbris*, por. *žabrỹs*. Formacja pochodna od *žėriù, žėrė́ti* 'iskrzyć się, lśnić, błyszczeć' (zob. *žer̃ti*), z innowacyjną apofonią *ē ⇒ *ā. Paralele: *vožà* ⇐ *vėž-*; *mólis* ⇐ *mė́las*; *sõdžius* ⇐ *sėd-*. — Vb. denom. *žiorúoti* 1. 'żarzyć się, palić się bez płomienia', 2. 'iskrzyć się, świecić się', 3. 'prześwitywać (o świetle w szparze drzwi, w dziurawym dachu)', 4. 'o tkaninie: wycierać się, przeświecać (np. o wytartych na kolanach spodniach)', 5. 'ukazywać się niewyraźnie, w oddali, majaczyć'. Rzadsze war.: *žioráuti*, *žiorė́ti*, *žioróti*.

žiost-, neoosnowa czasownikowa ukazująca się w trzech wyrazach: 1. *žiósčioti* (*ži̯āst-i̯ā-) 'rozdziawiać się', 'lękać się' (*Širdis žiósčioja*), 2. *žióstelėti* a. *žiósterėti* 'nieco się rozdziawić, otworzyć usta', 3. *žióstas* 'tyle, ile można ochwycić ustami, paszczą' (inaczej ŽD 324: suf. *-stas*). Tę neoosnowę wyodrębniono drogą metanalizy formy *žio-sty-, frq. do *žiótis* 'rozdziawiać się' (por. typ *klóstyti* ⇐ *klóti*: *dúostyti* ⇐ *dúoti*). Odpowiednią formację na *-stī-* poświadcza łot. *žāstîtiês* 'rozdziawiać się', *izžākstîtiês* ts. (ME I, 833). Jest też wariant z suf. *-stāt*: *žãstâtiês* (por. *jẽmstât*), zob. J. Pakerys, *Balt* XLIV:1, 2009, 95.

žiótis, *žiójuos*, *žiójaus* 'otwierać szeroko usta, rozdziawiać się', *atsižióti* 'rozdziawić (usta, paszczę)', *išsižióti* 'rozdziawić się', *išsižioja* SD «otwiera się co», *prasižióti* 'otworzyć usta, rozdziawić się'. Niezwrotne *apžióti* 'rozdziawiając się objąć co, ochwycić paszczą, ustami' (SD[1] *apžioju* «ozieniam, hio, oscito»). Forma prs. *žiójuos* nie jest pierwotna, lecz zmieniona z *ži.jójuosi, mianowicie drogą synkopowania *i* w sylabie przedakcentowej (być może relewantna była również pozycja tego *i* przed nagłosem *j-* następnej sylaby). Paralele: *niókoti* z *ni.jókoti ⇐ *nijóks*; *niaũgi* 'czyż nie?' z *ni.jaũgi* (to z przekształcenia *ne-jaũ-gi*); *liùndra* z *li.jùndra*. Plit. czasownik sekundarny na *-ā-, *žii̯-ā-, miał osnowę identyczną ze słow. *zьj-a-* 'ziać, zionąć', por. psł. *zĭjati* (prs. *zějǫ*), sch. *zjàti* (prs. *zjâm*). Pbsł. *žii̯-ā- < pie. *$\acute{g}^h$ih$_1$-eh$_2$- (transponat) było iterativum na SZ typu lit. *sij-ó-ti*, scs. *bĭr-a-ti*. Segment *i̯* w pozycji po *i* wypełnił hiat powstały po zaniku spółgłoski lrg. (zob. Smoczyński 2003a, 45n.). — W dotychczasowej literaturze przedmiotu nie uwzględniano synkopowania pb. *žii̯ā- w *ži̯ā- (> lit. *žio-*). Por. np. BSW 368, gdzie figuruje rekonstrukcja *ži̯āi̯ō. Wprawdzie

odpowiada ona lit. *žiójuos* i sch. *zjâm*, *zjàti*, ale nie pozwala zrozumieć, skąd się wzięła osnowa *žīi̯-ā- w takim drw. intensywnym, jak cs. *zijati* (zob. niżej). LEW 1312 uwzględnił dwuzgłoskową praformę *ǵ^{h}ii̯-ā- jedynie przy objaśnieniu form słowiańskich z *zij*-. Derksen 2008, 544: pbsł. *źiaʔ- < pie. *ǵ^{h}h$_1$i-eh$_2$-. — SZ o postaci pie. *ǵ^{h}ih$_1$- pochodzi z metatezy spółgłoski lrg. w sekwencji pie. *ǵ^{h}h$_1$i̯- (por. stwn. *ginēn* ʽzionąć, mieć usta szeroko otwarteʼ). Była to zredukowana forma pie. *ǵ^{h}eh$_1$i̯- (LIV^2 173), czyli takiego st. *e*, który został wyabstrahowany z formy prs. na -*i̯e*/*o*-, pie. *ǵ^{h}eh$_1$-i̯e/o-, por. scs. *zějǫ* (inf. *zijati*), pol. *zieję* (inf. *ziać* < *z'jać < *zĭjati). — SZ-C *žī-C ukazuje się w formie prs. scs. *zinǫ*, *zinǫti* ʽotworzyć usta, rozdziawić się, zionąćʼ, strus. *zinuti* ʽotworzyć coś; rozewrzeć sięʼ, ros. gw. *zínutь* ʽkrzyknąć, zawołać; popatrzeć ze zdziwieniem, popatrzeć tępoʼ. Por. BSW 368, REW I, 451, 456, Boryś 2005, 739, 741. Ten st. zanikowy ma nawiązania w łac. *hīscō*, -*ere* ʽotwierać się; otworzyć ustaʼ (pie. *ǵ^{h}ih$_1$-sḱe-), stisl. *gīna* ʽziać, zionąćʼ i het. *kīnu*- ʽzdjąć pokrywę z naczyniaʼ, por. de Vaan 2008, 285. — WSZ *žīi̯-V (⇐ SZ *žīi̯-V): psł. *zij-a-, por. cs. *zijati*, -*ajǫ* ʽziaćʼ, słń. *zijáti* ʽbyć otwartym na oścież', ros. *zijátь* ʽbyć otwartym, rozwartymʼ, ukr. *zijáty* ʽbyć szeroko otwartym, obnażać głębię, ziać pustkąʼ, pol. *zziajać się* ʽzmęczyć się tak, że się zieje, dyszyʼ. Brak odpowiednika lit. †žyjoti. Zob. Smoczyński 2003a, 45n. Snoj 2003, 854 wymienił lit. †žijóti jako rzekomy odpowiednik psł. *zĭjati; jest to ʽghost wordʼ. — Drw. *žiódyti* (zob.), nomina: *žiómenys* (zob.), *žiosmė̃* ʽgłos zwierzęciaʼ (*Kožnas gyvulỹs turi savo žiõsmę*), *žiõsmę paléisti* ʽrozedrzeć sięʼ — formacja z neosuf. -*smė* (ŽD 206 niesłusznie wywodził ten wyraz od sb. *žõdis* ʽsłowoʼ lub od czas. *žósti* ʽpowiedziećʼ; podobnie LEW 1321, s.v. *žõdis*), *žiótys* f.pl. ʽpaszcza, pysk, dziób; ujście rzeki; czeluść, otwór (pieca, kominaʼ). — Neopwk. *žioj*- (⇐ *žiójuos*): *žiojė́ti* (zob.). Osobno zob. *žiost*-. — Prymarny st. *e* bez segmentu *i̯* ukazuje się w gr. χημή ʽmałżʼ < pie. *ǵ^{h}eh$_1$-meh$_2$-. SZ gr. χάσκω ʽotwierać się szeroko, stać otworemʼ, zam. *k^{h}éskō < pie. *ǵ^{h}h$_1$-sḱe/o-? Inaczej Beekes 2010, 1616n.: *k^{h}an-ske/o- < pie. *ǵ^{h}h$_2$n-C. — Intensivum psł. *zěvati ʽziewać, otworzywszy usta wciągać powietrze i zatrzymywać jeʼ (rcs. *zěvati*, sch. *zijévati*, słń. *zévati*, ros. *zevátь*, pol. *ziewać*) było dotąd uważane za drw. od *zĭjati* (por. BSW 368, Snoj 2003, 853, Boryś 2005, 740) albo od *zijati* (por. REW I, 451). Różnicę spółgłoski pierwiastkowej *v* : *j* pomijano przy tym milczeniem, zaś zróżnicowanie sekwencji *zĭ* / *zi* : *zě* uważano za apofonię. Nie można się z tym zgodzić. Takie stosunki, jak *po-vě-vati ʽpowiewać na wietrzeʼ : *vě-jǫ ʽwiejęʼ (pie. *h$_2$u̯eh$_1$-i̯e-) oraz *po-smě-vati sę ʽnaśmiewać sięʼ : *smě-jǫ sę ʽśmieję sięʼ (pie. *smei̯H-i̯e-) nie pozostawiają wątpliwości, że *zěvati* należy analizować *zě-vati* i rozumieć jako formację sekundarną, utworzoną od pwk. *zě*- (por. scs. *zějǫ* < pie. *ǵ^{h}eh$_1$-i̯e-) przy użyciu neosuf. -*vati*. Ten ostatni wyabstrahowano w typie -*byvati*, -*kryvati*, czyli w iteratywach należących do seṭowych pwk. *by*- i *kry*- (*byti* ʽbyćʼ, *kryti* ʽkryć, okryćʼ). Formację *zěvati* zakwalifikujemy więc jako neologizm utworzony na podstawie prs. *zějǫ*; odnowiła ona wcześniejszy iteratyw z suf. *-ā-, dołączonym do st. zanikowego *zijati* (typ *izlijati*, *smijati sę*). Zob. Smoczyński 2003a, 121n.

žiovà 4 p.a. gw. 1. ʽnozdrze, pyskʼ 2. ʽziewanieʼ — formacja z suf. -*u̯ā*- od pwk. *žio*-, zob. *žiótis*. War. akcentowy: *žióva* 1 p.a. c. ʽgapaʼ. Z prvb. *iš*-: *ìšžiova* c. ʽgapa, gamońʼ (⇐ *iš-si-žióti* ʽrozdziawić sięʼ). Z innym suf.: *žiõvis* a. *žióvis* ʽziewanieʼ. — Neoosn. *žiov*-: vb. denom. 1. *žióvauti*, -*auju*, -*vau* ʽziewać; stać bez zajęcia, nudzić sięʼ (war. *žióbauti*, *žiógauti*), SD «ziewam, poziewam, oscito», *atžiopčiomis atžiovauju* SD «odziewam komu, oscitatione respondeo», 2. *žiovė́ti*, -*iù*, -*ė́jau* ʽkrzyczeć, wrzeszczećʼ, 3. *žiovinė́ti* ʽziewaćʼ, 4. *žiovinti* przest. ʽdławić, dusić, zatrzymywać oddechʼ, ***nužiovinu*** SD «dawię kogo, zadawiam» (syn. *smaugiu*), 5. *žióvoti* ʽziewaćʼ. Nomen: *žiovulỹs* ʽziewanieʼ (war. z alternacją *v* /*g*: *žiogulỹs* ts.). — Neoosn. *žiovav*- (⇐ prt. *žióvavau*): *žióvavimas* ʽziewanieʼ, SD «ziewaczka, poziewanie zbytnie, ziewanie». Por. łot. *žāvâtiês* ʽziewaćʼ, vb. denominativum od *žãva*, zwykle *žãvas* f.pl. ʽziewanieʼ. Dalej por. pol. *ziewnąć*, *ziewać* obok sb. postvb. pol. *rozziew*,

ros. *zev*, cs. *zěvŭ* ʽpysk’.

žìrgas 1. ʽrumak, wierzchowiec; dorodny, piękny koń’, 2. ʽkoń niekastrowany, ogier’, 3. stlit. *kovo žirgas* ʽkoń bojowy, kopijniczy’. SD[1] *žirgas* «czaban, caballus turcicus, equ[u]s arabicus» i «koń, equus, caballus» (syn. *arklys*). SD: *rėdyklos žirgo* «halzbant koński, phaleræ» [ʽozdoba szyi końskiej’], *žirgų apveizdėtojas* «koniuch, stadowy parobek, peroriga, stabularius, equitiarius» (syn. *arklių kuoptojas*). Odpowiedniki bałt.: łot. *zir̂gs* ʽkoń’, stpr. *sirgis* EV ʽwałach, koń w ogóle, Hengest’. Należy do vb. *iššir̃gti*, *-žir̃gsta*, *-žir̃go* ʽrozkraczyć się’, zob. *žer̃gti*, *žargstýti*. Znacz. etym. ʽkoń, którego się okracza’ ⇒ ʽkoń dosiadany, koń do jazdy wierzchem’ (w odróżnieniu od ʽkonia pociągowego, roboczego’). Por. *Žìrgas nedirbamas. Art, akėt — tai arklys, o lengvai važinėt, raitam užsėst — tai žìrgas* ʽ«Žirgasa» nie bierze się do roboty. Orać, bronować — to «arklys», a lekko się wieźć, dosiąść wierzchem — to «žirgas»’. Zob. LEW 1313, PKEŽ 4, 113. — Drw. *žir̃gės* a. *žìrgės* f.pl. ʽkrzyżaki przytrzymujące słomę strzechy; kozły, żerdzie zbite na skos, używane do stawiania słupów, do piłowania drzewa; kołyska zawieszona na żerdzi’, *žir̃giai*, *žìrgiai* m.pl. ʽrozwidlone drzewo do suszenia skóry owczej, rosocha; żerdzie do suszenia siana lub koniczyny’, *žirgýnas* ʽstadnina, hodowla koni’, *žirginýčia* ʽstajnia końska’, *žirginyčios valdžiotojas* SD «koniuszy, magister stabuli, tribunus stabuli» (syn. *žirginykas*), *žirginiñkas* ʽhodowca koni’ (por. łot. *zir̂dzinieks* ʽjeździec’), *žirginỹs* (zob.), *žìrgla* c. ʽosoba o długich nogach’ (też żartobliwie o kimś krótkonogim), *žir̃glės* a. *žìrglės* f.pl. ʽkrocze, krok w spodniach’ (por. *žìrklės*), *žirglỹs* ʽpokraka — o kimś niezgrabnym, niekształtnym’ (⇒ vb. denom. *žirglióti* ʽchodzić na rozkraczonych nogach — o dziecku, starcu, o kimś dźwigającym ciężar’), *žirgliaĩ* m.pl. ʽžirgės’, *žirgsnà* ʽszybkie chodzenie drobnymi krokami’, *žir̃gsnis* ʽduży krok’ (⇒ vb. denom. *žirgsnóti* ʽchodzić dużymi krokami’). — N.rz. *Žìrgė*, *Žìrgupė*, *Žìrgupis* 2x, *Žìrgupalis*, n. łąk *Žirgãpievė* 6x, *Žirgãpievis* 3x, *Žìrgė*, *Žìrginė*, *Žirgìnės*. Z onomastyki stpr.: n.m. *Sirgite*, *Sirgiten*, *Zergitten*, cps. *Sirgelauwk*, *Czirgelawken* (por. *laucks* ʽpole’), n.rz. *Sirgun* a. *Sirgune* (AON 157 n., 189).

žirginỹs 3 p.a., zwykle pl. *žirginiaĩ* ʽbazie, kotki, pozbawiony płatków kwiatostan łozy, olchy, brzozy, wierzby’. Prawdopodobnie od *žìrgas* ʽkoń, rumak’, ale strona znaczeniowa tego drw. pozostaje do zbadania. War. *žìrginas*, *žirgìnas*, *žirgìnis*. Z innym suf.: *žirgẽliai* m.in. ʽbazie, kotki’. Por. syn. *spùrgas*.

žìrklės, *-ių* f.pl. 1. ʽnożyce krawieckie, nożyce do strzyżenia owiec’, SD «nożyce, nożyczki», 2. ʽkleszcze, szczypce u raka’, 3. ʽkrok, stąpnięcie’ (*Jo geros žìrklės, gerai žergia*), 4. ʽzęby sierpa’, 5. nazwa pewnego tańca. Gw. *žìrklos*: *avikinės žirklos* ʽnożyce do strzyżenia owiec’. Odpowiednik łot. *zir̂kles* f.pl. ʽnożyce’. Z *žirk-kl- < *žirg-kl- przez asymilację i degeminację (paralele: *žer̃klės*, *áuklė*, *kar̃klas*). Znacz. etym. ʽto, co się rozkracza’, por. *iššir̃gti* ʽrozkraczyć się’. War. sonoryzowany: *žir̃glės* f.pl. ʽkrocze, krok w spodniach’ (por. *žer̃glės* < *žer̃klės*, *eiglùs* < *eiklùs*). Zob. też *žìrgas*, *žer̃gti*.

žìrniai, *-ių* m.pl. ʽgroch, Pisum’, *žìrnis* ʽziarno grochu’, pb. *žĩrn-i̯a-. Odpowiedniki bsł.: łot. *zir̃ņi* ʽgroch’, sg. *zir̃nis* ʽziarno grochu’, stpr. *syrne* EV ʽziarno, Korn’; psł.*zĭrno ʽziarno, nasienie zbóż’, scs. *zrĭno*, sch. *zȑno*, ukr. *zérno*, ros. *zernó*, stpol. *zarno*, < pbsł. *žīr-na- ʽziarno’ (zob. BSW 372, LEW 1314, REW I, 454). W lit.-łot. doszło do zwężenia pierwotnego znacz. ʽziarno, nasienie zbóż’ (⇒ ʽgroch’). Prototyp ie. *ǵr̥h_2-nó- ʽziarno’, por. łac. *grānum* ʽziarno, jądro, nasienie’, goc. *kaúrn* ʽziarno, zboże’, stang. *corn* ts., stwn. *kërno* ʽjądro, Kern’ (IEW 391, LIV[2] 165, przyp. 1, Witczak 2003, 117n., Derksen 2008, 553). Odpowiednik wed. *jūr-ṇá-* ʽzbutwiały, spróchniały’ wskazuje na substantywizację w bsł. pierwotnego przymiotnika na *-no-, znacz. etym. ʽto, co dojrzało, zmiękło’. Formacja dewerbalna od pwk. pie. *ǵerh_2- / *ǵr̥h_2- ʽdojrzewać, starzeć się, butwieć, grzybieć’. Odpowiedniki: z jednej strony scs. *sŭzĭrěti*, *-zĭrějǫ* ʽdojrzewać’, ukr. *zríty*, *zríju*, stpol. *źrzeć*,

źrzeję, pol. *dojrzeć* (⇒ scs. *zĭrělŭ* ʽdojrzały', ros. *zrélyj*, stpol. *źrzały*), z drugiej strony gr. γέρων, -οντος m. ʽstarzec'. Zob. LIV² 165, BSW 371n., REW I, 462. — Drw. *žirnẽlis* ʽgroszek', przen. ʽpigułka' (por. stang. *cyrnel* ʽcorn', ang. *kernel* ʽjądro ziarna, owocu' < pgerm. *kurn-ila-, zdrobnienie od *kurna- n. ʽziarno'), *žirníena* ʽgrochowisko, miejsce, gdzie rósł groch' (⇒ *žirnienójai* m.pl. ʽłodygi grochu'), *žirniẽnė* ʽgrochówka', *žirnìkiai* m.pl. ʽkwiaty groszki'. — N.m. *Žirnojaĩ* — od zanikłego sb. *žirnojas lub *žirnojai ʽgrochowizna, pole na którym rósł groch' (por. *avižójai*, *miežojaĩ*, gw. *vasarójas*). N.jez. *Žirnajaĩ*, *Žìrnajis*, *Žirnajỹs* (⇒ n.m. *Pãzirnajis*, *Pažirnajẽ*), *Žìrnis*, n.rz. *Žìrniaupis*, *Žir̃nupis*, n. łąk *Žìrnaraistis*, *Žìrniabalė*. — SO pbsł. *žar- ⇐ *žir-: caus. scs. *sŭ-zor-iti* ʽpozwolić (owocom) dojrzeć', ros. *zorítь jágody* ʽrozściełać jagody na macie w celu przyspieszenia ich dojrzewania', stczes. *s-zoř-iti* ʽdać dojrzeć; przyrządzić, stworzyć', < pbsł. *žar-ī- (por. intr. scs. *sŭ-zĭr-ěti* ʽdojrzewać'). Nawiązanie w wed. *jaráyant-* ʽpowodujący starzenie się' ⇐ pie. *ǵorh$_2$-éi̯e- (LIV², *l.c.*).

žìrti, prs. *žỹra* (*žįra < *ži-n-ra; war. *žinra*, *žir̃na*[620], *žìrsta*), prt. *žìro* 1. ʽżarzyć się, iskrzyć się', 2. ʽsypać się — o iskrach z rozgrzebywanego żaru, o iskrach wyskakujących spod młota kowala'. Cps. *apžìrti* ʽobsypać się czym, pokryć się, oblać się czym; doznać migotania w oczach, ujrzeć gwiazdy, iskrzące się drobiny', *išžìrti* ʽposypać się (o iskrach), rozżarzyć się (o fajce)', *pažìrti* ʽroziskrzyć się; posypać się na wszystkie strony, rozproszyć się', *sužìrti* ʽzacząć się iskrzyć; buchnąć — o płomieniu; rozbłysnąć, zaświecić się'. Akut wtórny, związany z sufigowaniem *-sta-* w formacji prs. (por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). Drw. *žìrinti* ʽłypać, spoglądać błyskając oczyma' (*Piktas šuva akimi žìrina* ʽZły pies łypie ślepiami'). Lit. *žir-* jest alternantem na SZ do *žer-*, zob. *žer̃ti* ʽwygrzebywać żar' (pie. *ǵʰr̥- ⇐ *ǵʰer- ʽpromieniować, jaśnieć', por. LIV² 177). Odpowiednik słowiański *zĭr-*. Towarzyszy mu zmiana znaczenia ʽiskrzyć się, świecić' na ʽwidzieć', por. scs. *zĭrjǫ*, *zĭrěti* ʽpatrzeć, widzieć', ros. *zrju*, *zretь* ʽwidzieć, spoglądać', ukr. *zrju*, *zríty* ʽpatrzeć, widzieć', czes. *zřím*, *zřít* ʽpatrzeć, spoglądać', stpol. *poźrzę*, *poźrzeć* ʽpopatrzeć' (por. BSW 366, LEW 1301, 1314, REW I, 443, 461n.). Do tego nawiązuje lit. osnowa *žir-ė-* w *apžìrėlis* gw. ʽten, kto niedowidzi'. Osobno zob. *žiūrė́ti*. — WSZ *žyr-* albo neopwk. *žyr-* ⇐ prs. *žỹra*): *žyrė́ti*, *žỹri* a. *žỹra*, *-ė́jo* ʽlśnić, świecić — o żarze, płomieniu, o oczach'. Nawiązanie w psł. *zir-a- < pbsł. *žīr-ā-, por. scs. *nazirati* ʽoglądać, podglądać', *zazirati* ʽgardzić'. — Stary SO *žar-*: *žarstýti* (zob.), *žarijà* (zob.). — Nowy SO *žair-* ⇐ *žir-*: *žairà* (zob.).

žį́sti, prs. *žìndu* (war. *žìndžiu*, 3 os. *žìndi*), prt. *žìndau* 1. ʽssać, ciągnąć mleko z piersi matki' (*žindąs kūdikis* ʽosesek, niemowlę przy piersi'), 2. gw. ʽżuć, przeżuwać', też o krowie przeżuwającej pokarm, który powraca z jej żołądka (*Karvė guli ir žiuiką žìnda*). SD *sužindu* «przeżuwam dziecięciu, præmollio cibum puero», *sužį́stų penų ėsti* SD «papać, pappare, mansium cibum comedere». Odpowiednik łot. *zîst*, *zîžu*, *zîdu*, caus. *pazîdinât²* ʽnakarmić piersią'. Zwraca uwagę brak zróżnicowania apofonicznego. Etymologia pwk. *žind-* nie została ostatecznie sprecyzowana. LEW 1314 uważał *žind-* za postać SZ do *žand-* jak w *žándas* ʽszczęka, policzek'. Wspomniał przy tym o nawiązaniu F. Bechtla do przymiotnika gr. νεο-γίλλος ʽnowonarodzony, młody' (LEW, *l.c.*). Do tego powrócił obecnie Beekes 2010, 1007n., przyrównując greckie *gid- w drugim członie złożenia νεο-γιλλός ʽnowonarodzony' < *gid-lo- do lit. *žid-*, *ži-n-d-*. Rekonstrukcja znacz.: ʽwho started sucking recently, taki, który niedawno zaczął ssać'. Pwk. pie. *ǵei̯d- / *ǵid- ʽssać mleko matki' (brak w IEW i LIV², gdzie zresztą *žį́sti* nie zostało uwzględnione). — Drw. *žìndauti* ʽssać od czasu do czasu, z przerwami, ssać niechętnie', *pažindė́ti*, *-ja*, *-jo* ʽpossać nieco', *pėr̃žindinėti* ʽo krowie: przeżuwać żujkę' (Zíetela), *žìndinti* ts. (*Karvė žìndina žuiką*), *žìndyti* (zob.). — Neopwk. *žį̀s-*: *žį́sčioti* ʽssać równomiernie lub z przerwami', *žį́sdinti* ʽdać sutek do ssania', *žį́sloti* ʽdługo

[620] Z metatezy *nr* > *rn*. Por. *nl* > *ln* w *žìl̃na* < *žinla (*žìlti*), *šìl̃na* < *šinla (*šìlti*).

przeżuwać (o dziecku); niechętnie jeść', *apžį́sloti* 'zaślinić — o niemowlęciu'. — Nomina z *žind-*: *ãtžindūlis*, *atžindulỹs* a. *ãtžinduolis* 'niemowlę odstawione od piersi i po jakimś czasie znów karmione piersią' (syn. *ãtžinda*, *ãtžindas*, *atžindỹs*), *žindà* a. *žìnda* 'smoczek; smoczek zrobiony z kawałka zawiniętego w szmatkę chleba lub cukru', *žiñdalas* 'mleko matki, samicy', *žindamà* 'matka karmiąca' (ptc. prs. pass. f.), *žindẽnė* 'maciora lub kobyła po oźrebieniu się; matka karmiąca', *žindinýčia* 'karmiąca matka, karmiąca samica; mamka; piersi' (por. neosuf. w *medinýčia*), *žiñdis* a. *žindžià* 'mleko matki (w piersi)', *žindùs* 'dziecko lub stworzenie, które dobrze ssie', *žindùkai* m.pl. 'prosięta trzymane przy maciorze lub dopiero co od niej odstawione', *žindùkas* 'osesek' (⇒ *žindùklis* ts.), *žindulỹs* 'osesek, niemowlę', SD «ssący; ososek», ⇒ *žindulėlis* SD «ososek» (por. n.m. *Žinduliaĩ* 2x), *žiñdžius* 'dziecko długo nieodstawiane od piersi'. Cps. *papžindỹs* 'osesek' (por. *pãpas*), *tabõkžinda* c. 'ten, co żuje tytoń' (por. *tabokà*), *vienžiñdis, -ė* 'kto przyszedł na świat w pojedynkę (człowiek lub zwierzę), jedynak' (por. *víenas* i *vientur̃tis*). Por. łot. *zîdainis* 'osesek', *zîdals* 'mleko matki', *zīdulĩtis* 'osesek'.

žiù, *žiũ* interi. 'patrz! oto!', np. *Žiu — jau ir čia ariama* 'Patrz, już i tu się orze'. *Žiū, mano languose šviesa* 'Patrz, światło w moich oknach' — zredukowana na skutek częstego użycia forma 2 os.sg. ipv. *žiūrė́k* 'patrz!' do *žiūrė́ti* (zob.). Zob. też *žė́k*, gdzie paralele z innych języków.

žiúožė gw. 'głowa żmii': *Man bežiūrint gyvatė iškišo savo žiuožę iš krūmo — kad jau aš nėriau tolyn!* 'W jednej chwili żmija wysunęła swą głowę z krzaka, gdy ja już zagłębiałem się dalej'. Niejasne.

žiupõnas 1. stlit. 'żupan, strojny ubiór męski' (SD «żupan, tunica talaris, toga virilis»), 2. gw. 'rodzaj palta dla podrastających chłopców' (ZS 67) — zapoż. z błr. *župán, -á* (⇐ pol. *żupan, -a*), por. SLA 248, LEW 1315 (brak w ALEW). Ze zmianą *ž'u* > *ži*: wsch.-lit. *žipõnas* (Urbutis 1981, 125). Zob. też *zūpyčė*.

žiùpsnis, *žiupsnỹs, -io* 1. 'szczypta, ilość substancji sypkiej ujęta końcami palców; niuch (tabaki)', SD «szczypta, carptus trium digitorum», 2. 'garstka (lnu, siana, słomy)', 3. 'kłak (lnu, wełny, włosów), kosmyk', 4. 'mała ilość, trochę, odrobina, krzta'. Zdaniem Prellwitza 1891, 46 jest to germanizm, zapożyczenie z prus.-niem. *schubs* (*schubsch, schubschen*) 'szczypta'. Dodać można, że w materiale litewskim występuje wykrzyknik *šiùpt* — o posypaniu czegoś szczyptą soli (zob. *šiuosė́ti*). Jeśli założymy pierwotne brzmienie lit. *šiùpsnis, to udźwięcznienie nagłosu w *žiùpsnis* da się podeprzeć takimi paralelami, jak *šiùrštas* > *žiùrštas* (germanizm) lub *šiaurùs* > *žiaurùs*. Z innym suf.: *žiùpsmas* 'garstka'. LEW 1315 zajmuje niejasne stanowisko, a o wywodzie Prellwitza nie wspomina. Zbliża z łot. *žûksnis* 'wiązka, pęk, wielka ilość' przy założeniu alternacji *-p-* : *-k-* w wygłosie pierwiastka, co wydaje się *ad hoc*. Z kolei ALEW 1318 zakwalifikował *žiup-* jako st. zanikowy *žiub- do rodziny *žiaũbti* 'jeść pełnymi ustami, jeść chciwie', *žiaubóti* 'żuć, np. suchy chleb'. W kwestii budowy i apofonii ALEW, *l.c.* powołuje się na ŽD 221, tymczasem dzieło to *žiùpsnis* wcale nie wymienia (choć ma *lùpsnis*, *pusnìs*, *kulkšnìs* i *smul̃ksnis*). Zresztą *žiaũbti* nie ma dobrej etymologii. — War. wsch.-lit. *žìpsnis* (na temat zmiany *ž'u* > *ži* zob. Urbutis 1981, 125). — Poprzez formy typu *žiùpčius* < *žiùbčius* 'torba na obrok' wyraz *žiùpsnis* / *žìpsnis* wszedł w styczność z rodziną *žėb-*, *žib-* 'przeżuwać', zob. *žẽbti*. — Łot. *župsnis* 'szczypta, garstka', używane głównie na pograniczu litewskim, jest pewnie lituanizmem (z gwar wysokołotewskich poświadczone jest znaczenie 'małe skupisko drzew lub krzaków').

žiūrė́ti, *žiūriù* (3 os. *žiũri*), *žiūrė́jau* 'patrzeć, oglądać'. Odpowiednik łot. *žũrêt* 'czaić się, czatować', *pažūrêt* 'zaczaić się, popatrzeć, zajrzeć'. Stativum z suf. *-ė-* i wzdłużonym st. zanikowym *žiūr-* ⇐ *žiur-* (zob. °*žiùrti*). Podobna budowa w *dūsė́ti*, *liūdė́ti*, *rūpė́ti*; z

samogłoską *y*: *lydė́ti*, *tylė́ti*. Rzadki war. sufiksalny: *žiūróti*, *-aũ*, *-ójau* lub *žiū̃roti*, *-aũ*, *-ojau*. Etymologia nieustalona, por. LEW 1316. SE †žiaur- o porównywalnym znaczeniu nie występuje. Z uwagi na scs. *zĭrją*, *zĭrěti* ʽpatrzeć, spoglądać’ (SW *zir-*: *zazirati*), ros. *zrju*, *zretь* itd. można by w języku litewskim oczekiwać refleksów *žirėti, SW *žyrėti (por. wsch.-lit. *pasižirė́t*; zob. *žìrti* m.in. ʽroziskrzyć się, buchnąć — o płomieniu’). To *žir- / *žyr- mogło ulec dysymilacyjnej zmianie w *žiur-* / *žiūr-* (por. *ľy* > *ľū*: *šlýti* > *šliū́ti*). Przy takiej hipotezie otwiera się możliwość nawiązania do pwk. *žer-* / *žar-*, zob. *žer̃ti*. — Drw. *žiūrinė́ti* ʽpopatrywać, spoglądać, oglądać’, *žiū̃rinti* ʽpatrzeć, oglądać’. Nomina: *bežiū̃rint* adv. ʽzaraz, w tej chwili’, *póžiūris* ʽpunkt widzenia, podejście, wzgląd, aspekt, pogląd’, *žiūrýtis* bot. ʽgrzyb trzęsak, Tremella’ (⇒ *žiūrýtiniai* m.pl. ʽrodzina grzybów, Tremellaceae’), *žiūrùs* 1. ʽmający dobry wzrok’, 2. ʽzezowaty’, 3. ʽ(o powietrzu) przezroczysty, przejrzysty, nie zamglony’ (*Žiūrùs oras, toli matyti*). Zob. też *žė́k*, *žiù*. — W wyrazach *žiūrõnas* ʽlornetka’, *žiūrõvas* ʽwidz’ można widzieć pierwotne formacje z suf. *-nas*, *-vas*, mianowicie z uwagi na czas. *žiūróti* (zob. wyżej). Synchronicznie są to raczej formacje z neosuf. *-onas*, *-ovas*.

žiùrkė ʽszczur — samica, Rattus’ (SD «szczurek, glis»). War. *žiurkẽ*. Niejasne. Może przekształcone z *šiurkė, *šurkė. Por. *žãbas* < *šãpas* s.v. *šèpti*, *žiugždė́ti* ob. *šiugždė́ti*. W języku łotewskim pojawiają się obocznie *šur̂ks*[2] i *žur̂ks*[2] ʽszczur’, poza tym f. *žùrka*, *žur̂ka* ts. Z uwagi na to dopuszcza się zapożyczenie ze słow. *š(č)urŭ, *š(č)urŭka ʽszczur’, zob. ME IV, 106, LEW 1316. Por. ukr. *ščur*, pol. *szczur* (*szczurek* ʽkoszatka, Dryomys ritedula’), słc. *šťúr*, czes. gw. *štír* (ʽsalamandra’), dłuż. *šcurk*, ponadto z uproszczeniem *šč-* > *š-*: głuż. *šurk* ʽchomik’, pol. gw. *szur*, kasz. *šur* ʽszczur’. Wyraz słow. pozostaje bez etymologii, por. np. Boryś 2005, 599. — Drw. *žiurkė́nas* ʽchomik, Cricetus’ (suf. wyraża podobieństwo, podobnie jak przy *meškė́nas* ʽszop’ ⇐ *meškà*, GJL II, § 315), *žiur̃kinas* ʽszczur — samiec; wielki szczur’, *žiurkiùkas* ʽszczurek’, cps. *žiurkė́kautai* ʽpułapka na szczury’ (por. *káuti*). Vb. denom. *žiurkiáuti* ʽłapać szczury’.

°**žiùrti**: *pražiùrti*, *-žiùrstu*, *-žiuraũ* ʽotworzyć oczy; przejrzeć na oczy, zacząć widzieć’, *sužiùrti* ʽspojrzeć na kogoś z zaciekawieniem’, *apžiùrti* intr. ʽmienić się w oczach’ (*Akys apžiùro, daber nieko nebematau*). Formacja inchoatywna na *-sta-* do stativum *žiūrė́ti* (zob.). Por. *dùsti* : *dūsė́ti*, *rup-* : *rūpė́ti*. — Drw. *žiurénti* ʽtlić się, żarzyć się’. — Neopwk. *žiurst-*: *žiùrstyti* frq. ʽoglądać, doglądać’ (⇒ *žiùrsčioti* ʽspoglądać, zerkać’).

žiū̃žti, *žiūžiù*, *žiūžiaũ* gw. ʽchodzić zajmując się jakąś pracą, krzątać się’, *apžiū̃žti* ʽodrobić swoje, sumiennie skończyć wszystkie swoje prace’. Chyba dźwiękonaśladowcze, por. *žiužė́ti* ʽszeleścić, szemrać’, *žiuženti* a. *šiušénti* ʽszeleścić’.

žyvãtas stlit. 1. ʽżycie, żywot’ (*o tatai kalbasi apie tuos, kurie yškiai piktu žyvatu surinkimą Dievo piktina* PK 204_{24} ʽa to się mowi o onych, ktorzy jawnie złym żywotem zbor Boży gorszą’), 2. ʽłono matki’ (*Pagirtas žyvatas, kurysai tavi nešiojo, ir krūtys, kurias žindai* SP II, 44_{7} ʽBłogosławiony żywot ktory cię nosił, i piersi ktoreś ssał’), 3. ʽbrzuch, wnętrzności’, 4. ʽbiegunka’, 5. pl. *žyvãtai* ʽczerwonka, dyzenteria’ (*Žyvãtais sirgo par tą karą*). Zapożyczenie z błr. *žyvót*, gen.sg. *žyvatá*, por. SLA 249, LEW 1316n. War. f. *žyvatà* 2 p.a. — Drw. *žyvãtinė* lub pl. *žyvãtinės* ʽczerwonka’. Vb. denom. *žyvatáuti* ʽmieć biegunkę’, ⇒ *žyvatãvimas* ʽbiegunka’, SD «biegunka, lienteria, diarthæa, aluus cita, profluvium alui» (syn. *tunkus oran bėginėjimas*, dosł. ʽczęste na dwór wybieganie’).

žỹvytis, *žỹvijuos*, *žỹvijaus* stlit., gw. ʽżywić się’, *prasižỹvyti* ʽwyżywić się, utrzymać się’. Na pierwszy rzut oka akcentuacja litewska zdaje się wskazywać na zapoż. z pol. *żywić się*, *żywię się*. Trzeba jednak uwzględnić ewentualność, że pdg. litewski mógł zostać pod względem akcentowym dostosowany do białoruskiej formy 3 sg. prs. *žývicca* ʽżywi się’ (por. 1 sg. prs. *žyŭljúsja*, inf. *žyvícca*). Zob. też SLA 249 (z błr. *živitьsja* lub pol. *żywić się*), ZS 66

(lit. *žỹvijas* ⇐ błr. *žývicca*). Por. *pažyvoti*.

žižà 2 p.a. gw. ʻpłynne odchody zwierzęce, gnojówka’ (*Iš tvarto žižà bėga*) — zapoż. z błr. *žýža*, *-y* (jest to wariant do *žýžka*, *-i*, por. TSBM 2, 264).

žlegḗti, *žlẽga*, *žlegḗjo* pot. 1. ʻdzwonić, brzękać, brzęczeć, turkotać, grzechotać, szczękać’, 2. ʻlać się gwałtownie — o deszczu’, 3. ʻbujnie rosnąć, rozrastać się’. Czasownik na *-ėti*, utworzony od interi. *žlèg* — o odgłosie dzwonu, drgających szyb, o turkocie jadącego wozu’.

žlė̃gti, *žlegiù*, *žlėgiaũ* 1. ʻpobijać, ubijać mięso na potrawę’, 2. ʻrzucać, nakładać coś ciężkiego, mokrego, miękkiego’, *įžlė̃gti* wrzucić coś ciężkiego, mokrego’, *prižlė̃gti* przen. ʻprzygnieść, przytłoczyć’. Czasownik utworzony od interi. *žlèg* — o odgłosie człapania po wodzie, błocie’, *žlėgt*, *žlẽgt* — o upadku, spadnięciu czegoś, zwł. ciężkiego. Z innymi suf.: *žlegióti* ʻczłapać w mokrych butach’ (*nusižlẽgioti* ʻubrudzić się czymś mokrym’), *žlegsḗti* ʻchlupać, chlustać; szczękać, dzwonić (łańcuchem)’, *žlegsóti* ʻbyć pod wodą (o łące), moknąć w wodzie’, *žlègterėti* ʻupaść z brzękiem, klapnąć’. — WSE *žlėg-*: *žlėgiaũ* (prt.), *žlė̃gtas* ʻo mięsie: ubity, posiekany; nabiegły krwią, posiniały’ (⇒ *žlėgtaĩnis* ʻzrazik siekany, bitek’). — SO *žlag-*: *žlagstýti* ʻrzucać a. rozrzucać coś mokrego’, *įžlagstýti* ʻnawrzucać gdzie czegoś ciężkiego, mokrego’, *žlagsóti* ʻleżeć — o czymś mokrym’.

žleĩbti, *žleibiù* (war. *žleibstù*), *žleibiaũ* (war. *žleibaũ*) gw. ʻzacząć niedowidzieć, tracić wzrok, ślepnąć’, *nužleĩbti* ʻdostrzec, zauważyć, zobaczyć; domyślić się; ukraść’. Pwk. *žleib-* przedstawia prawdopodobnie innowacyjny st. pełny, dotworzony do st. zanikowego *žlib-*, podobnie jak to jest w serii *kreĩkti* ⇐ *krik-* (SE *krek-*); *smeĩgti* ⇐ *smig-* (SE *smeg-*); *pleĩsti* ⇐ *plit-* (SE *plet-*). St. zanikowy *žlib-* należał pierwotnie do pdg. apofonicznego *žlib- : *žleb- (zob. refleksy *žleb- s.v. *žlìbti*). Por. typ *RiT* ⇐ *ReT* w *drìbti* ⇐ *drebiù*; *brìsti* ⇐ *bredù*. — Paralelną innowacją jest st. *e* o postaci *žlieb-* ⇐ *žlib-*: *nužliẽbti* ʻzrozumieć, pojąć’, *prižliẽbti* ʻsłabo, z trudem widzieć’ (*Jis nelabai primato, neprižliẽbia*), *priežliebỹs* ʻzmierzch wieczorny’, *sužliẽbti* ʻnieudolnie, źle coś robić’. Paralele: *riẽsti* ⇐ *rit-*; *skriẽsti* ⇐ *skrid-*; *viẽptis* ⇐ *vip-*. — SO *žlaib-* ⇐ *žlib-* (*žleib-*, *žlieb-*, *žleb-): *žlaibýti* ʻźle widzieć, niedowidzieć; znać trochę obcy język’, rzadziej *žlaibìnti*: *įžlaibìnti* ʻźle widzieć po nocy’. Paralele: *braidýti* ⇐ *brid-* / *bred-*; *draibstýti* ⇐ *drib-* / *dreb-*; *maizgýti* ⇐ *mizg-* / *mezg-*.

žlėjà 4 p.a. gw. 1. ʻpora dnia, kiedy jest ciemnawo, szarówka’ (war. *žliejà*), 2. ʻczas po zachodzie słońca, zmierzch, zmrok wieczorny’, 3. ʻczas przed świtaniem, przed brzaskiem’, 4. ʻgrad’, 5. ʻsłota’. War. *žlėjė̃*. Obocznik *g* do *j*: *žlėgà* ts. (por. *jė́ras* ob. *gė́ras*). Inaczej Vitkauskas 2006, 261. Wygląda jak drw. od neoosn. *žlėj-*, którą wyabstrahowano z pdg. *žlė̃ja*, *žlė̃jo*, *žlė̃ti* ʻświtać’ (war. *žlė́ti*). Zupełna izolacja wyrazu uniemożliwia dalsze wywody, zob. LEW 1317. — Drw. *apýžlėja* ʻzmierzch, zmrok’ (war. *apýžlėjė*, *apýžlėjis*; żm. *prýžlėja*). — Drw. od war. *žlėgà*: *apýžlėgas* ʻciemny, ponury (o dniu); brudny’. — Vb. denom. *žlėjóti*: *žlėjója* ʻjest ciemnawo’, *žlėjúoti* ʻściemniać się, zmierzchać’.

žliaũgti, *žliaugiù*, *žliaugiaũ* 1. ʻlać się bez przerwy, obficie (o wodzie deszczowej, pocie, łzach)’, 2. ʻmocno padać (o deszczu)’, 3. ʻmoknąć, namakać’, 4. ʻmoczyć się, mimowolnie oddawać mocz’, 5. ʻlać łzy, płakać, beczeć’, 6. ʻchciwie żreć (mokrą, soczystą paszę)’. War. *žliaũkti* ʻlać, mocno padać; chlać, pić wódkę bez umiaru’. Bez odpowiedników pozabałtyckich, por. Būga, RR I, 320n., LEW 1317. Transponat ie. *ǵʰleu̯gʰ-. Co do typu pierwiastka por. pie. *ǵleu̯bʰ- (gr. γλύφω ʻrzeźbić, drążyć, wyrzynać nożem’) oraz pie. *ǵʰengʰ- s.v. *žeñgti*. — Drw. *žliaugsóti* ʻbyć przemoczonym’, *žliaũgtas* ʻkadź na piwo; mokre polano’, *žliaukštùs* ʻdeszczowy, dżdżysty (o dniu)’. — SO *žlaug-*: *žlaũgti* ʻługować, moczyć w ługu’. Nomina: *žlaũgtas* ʻkadź na piwo; kadź do ługowania; namokły kloc drzewa; mokre ubranie’, por. n.m. *Žlaũgtai*. Nawiązanie w łot. *zlaugzna* ʻsilny deszcz, ulewa’. — SZ I *žlug-*:

žlùgti (zob.). SZ II *žliug-*: zob. *žlùgti*.

žlìbti, *žlimbù*, *žlibaũ* ʻtracić wzrok, ślepnąćʼ. St. zanikowy *žlib-* należał kiedyś do pdg. apofonicznego *žlib- : *žleb-. Typ *RiT* ⇐ *ReT*, por. *drìbti* ⇐ *drebiù*; *brìsti* ⇐ *bredù*; *plìsti* ⇐ *plečiù*. Etymologia nierozpoznana. LEW 1317 zbliżał *žlìbti* z *žìlbti* (zob.) i *žãbalas* (zob.). — Drw. *apžlìbėlis* ʻniedowidzący, ślepyʼ, war. metatetyczny: *apžil̃bėlis*; *žlìbas, -à* ʻniedowidzący, mający słaby wzrokʼ (⇒ *žlìbis, -io* ʻślepiecʼ), *žlìbės* f.pl. ʻoczy zwierzęcia, ślepiaʼ. Cps. *žlìbakis* ʻkto niedowidziʼ (por. *akìs*). — Przez metatezę skrajnych spółgłosek pierwiastka *žlìbas* zmienia się w *blìžas* gw. ʻślepyʼ (por. *t-ž* < *ž-t* w *tulžìs* < *žultis). — Forma SE *žleb-* dochowała się szczątkowo, por. żm. *prýžleba* adv. ʻbardzo mało, w ilości ledwo dostrzegalnejʼ (*Prýžleba buvo arielkos* ʻWódki było bardzo małoʼ); chyba skostniała forma przypadkowa (instr.sg.?) rzeczownika, utworzonego od vb.cps. *prižlebti ʻledwie widziećʼ. Paralela semantyczna: pol. *znikomy* ʻbardzo małyʼ ⇐ *znikać* ʻstawać się niewidocznymʼ (zob. Boryś 2005, 744). — N.B. Nie należy tu *žlebsė́ti* ʻjeść, żreć mlaskającʼ; jest to udźwięczniony wariant onomatopeicznego czas. *šlepsė́ti* (zob.). Osobno zob. innowacyjny pdg. *žleĩbti* — WSE *žlėb-*: *žlė̃bti, -iù, -iaũ*, z prvb. *ap-*, *nu-*, *pri-* ʻwidzieć źle, niedowidzieć, mieć słaby wzrokʼ (*Aš neprižlėbiù. Jis nelabai primato, neprižlėbia*). — SO *žlab-* ⇐ *žleb-*: *žlãbanas* ʻniedowidzącyʼ, *žlãbana* c. ʻmający ropiejące, kaprawe oczy; ktoś niedowidzący; płaksaʼ, ⇒ neoosn. *žlaban-*: *žlãbanoti, ju, -jau* ʻłzawić, ropieć (o kaprawych oczach); pochlipywać, popłakiwać; niedowidzieć; słabo świecić (o lampie)ʼ, *apsižlãbanoti* ʻmieć zaropiałe, kaprawe oczy; rozpłakać sięʼ, war. *apsižlãbenoti* ts., też ʻrozpadać się — o deszczuʼ; *žlãbis, -ė* ʻkto niedowidzi, ślepiecʼ, *žlabãnakis* cps. ʻktoś niedowidzącyʼ. Tu też *žãbalas* (zob.).

žlùgtas 1. ʻmoczenie bielizny i jej gotowanie w wodzie zaprawionej środkiem bielącym, ługiem; pranieʼ, 2. ʻbielizna namoczona, przeznaczona do praniaʼ, 3. ʻilość bielizny, którą się pierze na jeden razʼ, 4. ʻbalia albo beczka na nogach, służąca do zamaczania i prania; ceber do ługowaniaʼ. SD[1] *žlugtas* «pranie, lotio» (syn. *velėjimas*). War. *žlùgtis* m., *žlugtìs* f. Jest to abstractum dewerbalne z suf. *-ta-*, *-ti-* od *žlùgti* (zob.). Paralele apofoniczne: *bùrtas*, *lìptas*, *tur̃tas*. — Zapoż. lit. w błr. *žlúkta, -y* ʻceber do zamaczania i ługowania bieliznyʼ (Urbutis, *Balt* V:1, 1969, 60) oraz w pol. XVII w. *żłukt* / *złukt*, pol. gw. *żłukto* / *złukto* n., *żłukta* / *złukta* ʻnaczynie drewniane na nogach, z otworem z boku lub u spodu, w którym moczą w ługu (żłukcą) bieliznę lub płótnoʼ (GJL I, § 92, Laučjute 13) oraz w jid. *žlukte* ʻpranie, prana bieliznaʼ (Lemchenas 135).

žlùgti, *žlungù*, *žlugaũ* 1. ʻprzed praniem zamaczać bieliznę w środku bielącym (ługu); polewać bieliznę wrzącym ługiemʼ, 2. ʻprać tak przygotowaną bieliznęʼ, SD[1] *žlungu* «pierzę, lauo» (syn. *velėju*), 3. intr. ʻmoczyć się; gotować się w ługuʼ, SD *žlungu* «moczę się» (syn. *šlumpu*), 4. ʻmoknąć, np. stojąc na deszczuʼ, *nužlùgti* tr. ʻzalać wrzącym ługiem; ukraśćʼ, intr. ʻzbieleć — o niciachʼ. Prs. infigowane na SZ *žlug-* ⇐ *žliaug-*, por. *žliaũgti* ʻlać się; moknąćʼ. Zob. Būga, RR I, 320n. — Drw. *žlugdýti* ʻzamaczać bieliznę; pogrążać, gubić (rodzinę, o pijaku)ʼ, *žlugė́ti*, *žlũgi*, *-ė́jo* ʻleżeć (o czymś mokrym), moknąćʼ, *žlùginti* a. *žlugìnti* ʻžlugtiʼ, *žlugsóti* ʻmoknąć w wodzieʼ (war. do *žliugsóti*, zob. niżej). Nomina: *žlugìmas* 1. ʻzamaczanie, ługowanie bieliznyʼ, 2. ʻzguba, zagłada, upadekʼ, *žlùgtas* (zob.), *žlùgtinė* ʻceber do ługowaniaʼ, *žlugtùvas* ts. — War. *žliug-*: *žliùgti*, *žliungù*, *žliugaũ* ʻmoknąć, podmakać; tajać — o śniegu; padać bez ustanku — o deszczuʼ, *sužliùgti* ʻnapuchnąć, obrzęknąć (o twarzy pijaka)ʼ. Palatalizowany nagłos *žľ-* tłumaczy się wyrównaniem do formy SP *žliaũgti*. Odpowiednik łot. *žļugt*, *žļūg* (*žliunga), *žļuga* ʻtajać, topnieć, rozpuszczać się, (o kartoflach) rozgotować się na papkęʼ. — Drw. *žliùginas* ʻzmokły, przemoczonyʼ, *žliugsė́ti*, *žliùgsi* (war. *žliùgsia*), *-ė́jo* ʻchlupać (pod nogami, też o wodzie w butach), bryzgać; ociekać wodą — o bieliźnieʼ, *žliugsóti* ʻmoknąć w wodzie, być zalanym wodąʼ. Por. łot. *žļuga* ʻbłotnista breja, topniejący śnieg z wodą, grząski grunt; nieczysta ciecz', *žļuñga* ʻpłynne błotoʼ. — WSZ

žliūg-: *žliūgsóti* ʻleżeć (o czymś mokrym), moknąć', *žliū̃gas* ʻmokre legowisko wieprza; rzecz namoknięta, zbutwiała' (war. *žliùgas*).

žmogùs, *-aũs* 4 p.a. ʻczłowiek'. DP *žmógus*, *-aus* 1 p.a. (Skardžius 1932, 124; LKŽ XX, 894 zamiast tego daje *žmõgus* 2 p.a.). War. gw. *žmogỹs* 4 p.a., *žmuõj* (zob.). Forma *žmogùs* jest zastępstwem za stlit. *žmuõ* (zob.). Objaśnienie sporne. Przyjęta segmentacja: *žmo-gus*, zob. ŽD 103 (jedyny tego rodzaju wypadek), LEW 1318 (z odwołaniem się do suf. *-g-* w *mergà* ʻdziewczyna'). Leksem *žmo-* < *žmā- jak w *žmónės* ʻludzie' (zob. s.v.). Wziąwszy pod uwagę okoliczność, że język litewski nie zna innych wyrazów o sufiksie *-gus* (zob. GJL II, § 499), wolno odstąpić od hipotezy suf. *-gu- i poddać pod dyskusję ewentualność udźwięcznienia spółgłoski w pierwotnym sufiksie *-kus*: *žmā-kus. Suf. *-kus* jest, jak wiadomo, charakterystyczny dla derywacji antroponimicznej, por. np. *Bùtkus* ⇐ *Butautas*, *Butrimas*. Udźwięcznienie *žmākus > *žmāgus znajduje paralelę w typie *svaikus > *svaigùs* (zob. też s.v. *dveigỹs*, *treigỹs*). — Inaczej Būga, RR I, 295: cps. *žmā- *gu- ʻterrigena'; II człon miałby odpowiadać gr. -βυ- w πρέσ-βυς m. ʻstarzec'. Lit. *-gu-* i gr. *-bu-* byłyby kontynuacją osnowy werbalnej pie. *g^{u}-eu̯- ʻiść, chodzić' (wariant do *g^{u}-em-, lit. *gemù*; *g^{u}-eh_2-, lit. *góju*). Znacz. etym. ʻchodzący po ziemi' (⇒ ʻziemianin' ⇒ ʻczłowiek'). Podobnie LEW 1318. — Bammesberger, *Balt* XXXIV:1, 1999, 89n. wysunął hipotezę o złożeniu *žmā- *g-, gdzie *žmā- ʻczłowiek' pochodzi z pie. *(d^h)$ǵ^h$m-ā-, zaś człon *g- (jak w *eigà* ʻchód') miałby być refleksem pie. SZ *g^{u}ə- ⇐ *g^{u}-eh_2-. Znacz. etym. ʻistota chodząca jak człowiek' («turįs žmogaus eisena»). Ostatnio Derksen 2008, 330, rekonstruując dla psł. *mǫžĭ praformę ie. *mon-$g^{(u)}$io-, dodał uwagę: «For the suffix we may perhaps compare Lith. *žmogùs* ʻman' vs. *žmuõ*». — Drw. *núožmogis* ʻkto stroni od ludzi, odludek' (*nuo-* privativum też w *nuožmùs*, *núožiemiu*), *žmogáitis* ʻczłowiek', *žmõgė* 1. ʻkobieta', 2. ʻżona', *žmogẽkas* ʻczłeczyna' (por. *bernẽkas*), *žmogẽlis* ʻczłowieczek', *žmogýna* a. *žmogýnas* ʻczłeczyna, człeczysko' (por. *žmonýna*), *žmogìnis* ʻludzki (np. o pchle, o pijawce), człowieczy, przez ludzi spożywany', *žmogystà* ʻobraz człowieka, osobowość; osobistość', *žmogỹstė* ʻosobowość; obraz człowieka', DP ʻczłowieczeństwo' (GJL II, § 435), *žmõgiškas* ʻludzki' (⇒ *žmogiškùmas* ʻczłowieczeństwo, humanitaryzm'), *žmogùtis* ʻczłowieczek', SD «chłopisko, człowieczek, homuncio, homunculus» (⇒ *žmogutėlis* SD «człowieczek, homuncio, homulus»). Cps. *žmogė́da* ʻludożerca, kanibal' (liter. *žmogė́dra*), *žmogėdžiai* m.pl. SD «samoiedź, anthropophagi», *žmogžudỹs* (zob. *žudýti*). Niezwykła osnowa na *-i̯a-* ukazuje się w *žmogiavagis* SD «ludokradca, plagiarius» (zob. *vagìs*). Vb. denom. *žmõginti* ʻrobić człowiekiem, uczłowieczać'.

žmonà, acc.sg. *žmóną* 3 p.a. 1. ʻżona, małżonka', 2. stlit. ʻniewiasta, kobieta'[621]. SD: *žmona* «biała głowa, niewiasta, fæmina, mulier» (syn. *moteriškė*), *žmona didė* «bohatyrka, heroina», *žmona naminykė* «białagłowa uczciwa, matrona, materfamilias, fæmina probatissima» (syn. *žmona viežlyva*, *žmona nuog visų laupsinama*, *nuog visų gyrių turinti*), *žmona sena* «baba». Pb. *žmān-ā-, formacja z osnową wzdłużoną w stosunku do *žmăn-, zob. *žmónės*. Całkiem inaczej Bammesberger, *Balt* XXXIV:1, 1999, 90n.: *žmā-nā-, drw. od osnowy f. *žm-ā- < pie. *(d^h)$ǵ^h$m-ā-. — Nom.du. *žmoni*: *dvi didi ir šventi žmoni mumus ant pamokslo ir ant pavaizdo iškelti turim* DP 471_{26} ʻdwie zacne a święte Białegłowy nam na naukę i na przykład wystawione mamy'. — Adess.sg. *žmon-ái-p* DP 369_{14} ʻu niewiasty' < *-ah_2i-C ⇐ pie. *-eh_2-i (por. scs. *ženě* loc.sg. ʻw kobiecie'). — Drw. *žmonýna* ʻkobiecina', *žmonelė* SD[1] «niewiastka, muliercula, fæmella».

žmónės, *-ių̃* 3 p.a. m.pl. ʻludzie'. SD: 1. «lud, populus», 2. «ludzie, collectio, homines,

[621] Por. *gimįs iž žmonos* SP I 113_{17} ʻurodzony z niewiasty'. — *tame vėl pavaizde mokia visas žmonas, daugiausiai mergas, drovėjimo mergiško* DP 472_{45} ʻw tym też przykład daje wszystkim białym głowom, a nawięcej pannom, wstydu panieńskiego'.

mortales» (*paprato žmonės* «weszło co w obyczaj, increbuit consuetudo, inductum est in mores populi»). W starolitewskim *žmónės* jest wciąż jeszcze formą feminini, por. *Eidami mokykiet visas žmones* MŽ 24_{10} 'Idąc nauczajcie wszystkich ludzi'. *Galiausiai prašysime Poną Dievą... už visas žmones tikras* PK $18_{16\text{-}17}$ 'Na koniec prosić będziemy Pana Boga... za wszytek lud wierny'. *Piktąsias žmones visas iš vietos išgrauja* PK 105_{14} 'Złośliwe lepak ludzie z gruntu wykorzenia'. Supletywna forma liczby mnogiej do *žmogùs* 'człowiek'. War. *žmónes*, *žmóniai*, *žmónys*, też *žmogaĩ*, *-gų̃* 'ludzie'. Jest to derywat od osnowy *žmān-, którą widać również w wyrazie *žmonà* (zob.). Osnowa *žmān- wygląda jak derywat na st. wzdłużenia od *žmăn-, które ukazywało się w pierwotnej formie acc.sg. *žm-an-į 'człowiek' (zob. *žmuõ*). Por. Peters 1980, 189. Inne ujęcia referuje NIL 98. — Drw. *žmonijà* 'ludzkość', *žmóniškas* 'ludzki' (⇒ *žmoniškė́ti* 'stawać się bardziej ludzkim, zaczynać zachowywać się po ludzku'). — Od używanej atrybutywnie formy gen.pl. *žmonių̃* pochodzi adi. *žmonių̃-jis* gw. 'ludzki, do ludzi należący' (por. *diẽvo-jis* 'boży, boski' ⇐ gen.sg. *diẽvo*). Paralele: *pačių̃jis* ob. *jūsũjis, mūsũjis*. — Vb. denom. *žmonė́tis*, *žmõnisi*, *-josi* 'gościć gdzie, odwiedzać kogo' (*Jis išėjo žmonė́tis*), *pasižmonė́ti* 'pobyć wśród ludzi, ze znajomymi, pobyć w gościnie' (⇒ *pažmonỹs* 'bycie wśród ludzi, odwiedziny, gościna', syn. *pasižmonė́jimas*).

žmuõ m. stlit. 'człowiek', acc.sg. DP *žmùnį* (z interpretacji zapisów <żmúnį> 1x i <żmûnį> 1x), gen.sg. DP *žmogaũs* a. *žmógaus* (zob. s.v. *žmogùs*). War. wsch.-lit. *žmuõj* (Lazẽnai). W klasycznym ujęciu zrównuje się *žmuõj* 'człowiek' pod względem formalnym ze stpr. *smoy* EV 'mężczyzna, Man [Mann]'. Por. Trautmann 1910, 432, LEW 1320, PKEŽ 4, 132 (tu rekonstrukcja pb. *zmōi̯). Pdg. *žmuo* / *žmun-* pochodzi z przekształcenia pb. pdg. atematycznego: sg.nom. *žm-ōn < pie. *ǵ^{h}m-ōn, gen. *žum-n-es < pie. *ǵ^{h}m̥-n-és, acc. *žm-an-į < pie. *ǵ^{h}m-ón-m̥. Spodziewany refleks gen.sg. *žum-n-es zmienił się *žmunes[622] drogą wyrównania nagłosu *žum- do nagłosu *žm-* formy nom.sg. *žmō. Następnie według wzoru *žmunes forma acc.sg. *žmanį zmieniła się w *žmunį*, tj. [žmùnį]. Zob. Smoczyński 2001, 231n. — Osnowę *žmun-* znajdujemy na gruncie staropruskim jako [zmun-] w rozmaitych derywatach. Ukazują się one w trojakiej pisowni: 1. <smun->, 2. <smūn-> (makron jest znakiem miejsca akcentu) i 3. <smon->. Por. 1. <smun->: *smunents* 'człowiek' (*smunentin, smunentins*), *smunentinan* ac.sg. 'człowiek' (*smunentinans*), *smunintwey* 'czcić', *smuninais* 'czcij!', 2. <smūn->: *smūnents* 'człowiek', *smūnenisku* dat.sg. 'ludzki', *smūni* gen.pl. 'osoba', *smūnint* 'czcić', 3. <smon->: *smonenawîs* EV 'człowiek', *somonentwey* 'czcić'. Nieprawdopodobna wydaje się interpretacja tych trzech pisowni jako *[zmūn-] i wywód tego brzmienia z praformy *žmān- w PKEŽ 4, 134-137. — Nom.du. *du žmùne* DP 'dwa człowieki, dwoje ludzi', por. *Du žmûne lipo Bažnyčion, idanť mełstų́s'* DP 313_{19} 'Dwa człowieki wstępowali do kościoła, aby się modlili'. *Du žmûnę lipo Bažnyčión', idanť melstųs* DP 314_{16} 'Dwoje ludzi wstępowali do Kościoła, aby się modlili'. Atematyczna końcówka dualna *-e* odzwierciedla pie. *-h_1e, por. gr. κύνε 'dwa psy', πόδε 'dwie stopy, dwie nogi'. Zob. GJL III, § 214, Zinkevičius 1980, § 399. Paralele morfologiczne w Kazlauskas 1968, 130n. — Najbliższe comparandum w germańskim: goc. *guma* 'mężczyzna', stwn. *gomo* 'człowiek, mężczyzna', cps. *brūtigomo* 'pan młody' (nwn. *Bräutigam* m.), stang. *brȳd(i)guma*, stisl. *brūðgumi* ts. < pgerm. *brūdi-guman-, dosł. 'człowiek panny młodej'. Z innym tematem: łac. *homō*, *-inis* m. 'człowiek', stłac. acc.sg. *hemōnem* 'hominem' < pie. *ǵ^{h}ém-ōn, *ǵ^{h}m-on-m̥ (od pie. *d^{h}ǵ^{h}ém-ōn, *d^{h}ǵ^{h}m-on-m̥), oskij. *humuns* nom.pl. 'ludzie', umbr. *homonus* dat.pl. ts.; stir. *duine* 'człowiek' < *doni̯o- < pie. *ǵ^{h}d^{h}om-i̯o-, por. de Vaan 2008, 287n. Inaczej Weiss 2009, 105, który wywodzi *homō* wraz z goc. *guma* wprost z pie. *ǵ^{h}m̥.mō, czyli z tzw. wariantu Lindemana do *ǵ^{h}mō (stlit. *žmuõ*). Rzecz. 'człowiek' został utworzony od nazwy 'ziemi' (zob. *žẽmė*), ma więc znacz. etym. 'ziemianin, ziemska istota'.

[622] Rzekomo stlit. *žmunes*, które przytoczył Petit 2010, 115 jest *ghost-word*.

žnýbti, *žnýbiu* (war. *žnýbu, žnimbù, žnembiù*), *žnýbiau* (war. *žnýbau*) ʻszczypać, chwytać końcami palców lub dziobem i boleśnie ściskać'. War. *žnýpti* ts. Czasownik utworzony od interi. *žnýbt*, *žnìbt* — o szczypnięciu (paralela: *gnýbti* ⇐ *gnýbt*). — Drw. *žnýbčioti* ʻposzczypywać', *žnýbtelėti* ʻuszczypnąć'. Nomina: *žnýblės*, częściej *žnýplės* f.pl. ʻszczypce, kleszcze, obcęgi; kleszcze u raka; przyrząd do łowienia raków a. węży; dziadek do orzechów' (war. *žnỹpšlės*), SD *žnyblės dėl žvakių* «nożyczki do świec», *žnypšnẽ* ʻszczypta', *žnybtùkai* m.pl. ʻnożyczki do przycinania knota świecy, lampy naftowej'. — SO *žnaib-*: *žnáibyti* a. *žnaibýti* ʻszczypać; zrywać (trawę, zioła, owoce), skubać; żąć sierpem', *apžnáibyti* m.in. ʻszczypaniem dokuczyć; okraść kogo' (por. pol. *oskubać kogo* ʻokraść'), *nužnáibyti* ʻostrzyc (owcę)'. Por. bliskoznaczne *gnáibyti*. Nomen: *žnaibùs* ʻostry, dolegliwy'. — Oboczny wokalizm *ie* zaświadcza łot. *zniebt, -bju, -bu* ʻmocno ściskać, dusić, dławić'.

žõdis, *-džio* ʻsłowo, wyraz'. SD: *žodis* 1. «język, mowa, sermo» (syn. *kalba, žadas, tarmė*), 2. «słowo», *išpildyt žodį* «dochować wiary» (syn. *išteisėt*). Dewerbalna formacja z suf. *-i̯a-* i st. wzdłużenia *žād- ⇐ *žad-*, por. *žandù*, *žàsti* ʻpowiedzieć', *žãdas* I ʻzdolność mówienia; mowa, język'. Znacz. etym. ʻmowa' ⇒ ʻto, co wymówiono, powiedziano'. Nie jest wykluczone, że simplex *žodis powstało dopiero drogą deprefigowania form z prepozycjami (zob. niżej). Paralele dla SW: *gẽris* ⇐ *gérti*; *mỹris* ⇐ *mir̃ti*; *lū̃žis* ⇐ *láužti* (por. GJL II, § 83, gdzie zresztą *žõdis* nie zostało wymienione). Z inną sufiksacją por. *mõlė* ⇐ *mal-*, *prãmonė* ⇐ *man-*. — Formacje prefigowane: *į́žodis* ʻprzyrzeczenie, ślubowanie' (syn. *į́žadas*); zarzut, wyrzut, przytyk', *nežõdis* ʻnieprzyjemne słowo, wymówka' (*Pasakiau jai nežõdį, ji labai užsigavo*), *nežodžia*: SD <neźadźia> «bluźnierca, probrosus in Deum...» (syn. *piktažodžia*), *póžodis* ʻpowiedzonko, wyraz a. wyrażenie, którego ktoś wciąż używa, raczej z przyzwyczajenia niż z potrzeby'[623] (por. *pértaras*), *pražodis* SD «przemowienie do kogo» (syn. *prakalbis*), *príežodis* ʻprzysłowie, porzekadło'. — Drw. *žodýnas* ʻsłownik' (neol.), ⇒ *žodýnininkas* ʻsłownikarz, leksykograf'; *žõdinis* ʻustny', *žõdinė sutartìs* ʻustna umowa'. Cps. *žõdlauža* c. ʻten, co łamie dane słowo; ten, co kaleczy język' (por. *láužyti*). — Vb. denom. 1. *žósti* (zob.), 2. *žodžiáuti* ʻdobierać wyrazy', refl. *susižodžiáuti* ʻpokłócić się', 3. *žodžiúoti* ʻsylabizować; łajać, wymyślać, znieważać słowami', refl. *susižodžiúoti* ʻpokłócić się'.

žolẽ 4 p.a. ʻtrawa, ziele', pl. *žõlės* ʻzioła, ziółka, wysuszone rośliny zielne przeznaczone do leczenia'. SD: *jonošiaus žolė* bot. «bluszcz, hedera», *visokia jauna žolė daržo* «jarmusz, asparagus, quoduis germen tenerum oleis» [ʻjarzyna, zwykle ugotowana'], *žolė muilinė* bot. «mydelnik ziele, radicula, lunaria, saponaria, fullonia». Odpowiedniki bałt.: łot. *zâle* ʻziele', stpr. *soalis* EV ʻziele, Krewtecht [Kräuticht, Krautwerk]', *sālin* ts. Morfem lit. *žol-* < *žāl- przedstawia wzdłużony SO *žal-* (zob. *žãlas*, *žãlias*) od pwk. *žél-C* < pie. *$\acute{g}^h$elh_3-, zob. *žélti*. Paralele apofoniczne: *mõlė* ⇐ *málti* (pie. *melh_2-); °*šolis* ⇐ *šálti* (pie. *ḱelH-). — Drw. *žolelė* SD «ziołko, herbula», *žolė́tas* ʻporośnięty trawą, zarośnięty trawą', SD «zielisty, zioł pełny, herbidus, herbosus», *žolýnas* ʻwszelka roślina; zielsko, chwast; ziele lecznicze', *žolynai* m.pl. SD[1] «chwast, thyrsus, manipulus herbarum», *žolìngas* ʻtrawiasty, obfitujący w trawę', *žolinýnas* ʻtrawnik, klomb' (SD «chwast, calamentum, sylua herbarum»), *žolyningas* SD «chwaścisty, herbidus, herbosus», *žolýninis* ʻzielny, z ziół (o miodzie)', SD «zielny, herbarius». — Cps. *jonãžolė* a. *jõnžolė* bot. ʻdziurawiec, ziele świętojańskie, Hypericum' (por. *Jõnas* ʻJan'), *kélžolė* ʻzielsko przydrożne' (por. *kẽlias*), *petrãžolė* (zob.), *pìktažolė* ʻzielsko, chwast' (por. *pìktas*), *sáulažolė* ʻsłonecznik' (por. *sáulė*), *žõlbarstė* ʻdziewczynka rozsypująca kwiaty podczas procesji religijnej' (por. *barstýti*), *žolbėrẽ* ts. (por. *ber̃ti*), *žõlbobė* ʻbaba lecząca ziołami' (por. *bóba*), *žolė̃dis* ʻtrawożerny' (por. *ėd-*, *ė́sti*), *žõlpinigiai* m.pl. ʻzapłata za wypas łąki, Weidegeld' (por. *pinigaĩ*), *žõlžalias* (zob.). — Vb. denom. *žoliáuti*

[623] Por. *Jų močios póžodis buvo «šiaipos», tai dabar ir vaikus vadina «šiaiponiokais»* ʻIch matka używała porzekadła «šiaipos», toteż teraz [jej] dzieci są nazywane «šiaiponiokai»'.

ʽzbierać trawy, zioła', *žolinéti* ʽzbierać zioła, leczyć ziołami; paść się (o krowie)', stlit. ʽczarować, przepowiadać, wróżyć z ziół' (war. *žõlinti*).

Žolìnė, *Žõlinė* ʽkatolickie święto Wniebowzięcia N. M. Panny, święto Matki Boskiej Zielnej, 15.VIII.', też pl. *Žolìnės*, *Žõlinės*. Substantywizacja formy przymiotnikowej *žolìnė* f. ʽtrawiasta, zielna' (zob. *žolė̃*). Może to być kalka z błr. *Zélьna* (*Zelьna svjata*) ⇐ pol. *Zielna*, por. ESBM 3, 329. Co do budowy por. *Dañginė*, *Sekmìnės*, *Šeštìnės*. — War. *Žolynijà*, *Žolinìnė*, *Žolynìnės*. Zob. też *Ašpažà* i *Špažiùkė*.

žõlžalias, -*ià* gw. ʽzielony jak trawa, koloru trawy, trawiasty' (por. nwn. *grasgrün*), war. *žõlžalis* — złożenie tautologiczne o członach apofonicznie zróżnicowanych, por. WSO *žol*- jak *žolė̃* ʽtrawa' i SO *žal*- jak *žãlias* ʽzielony'. Człon początkowy *žol*- przypomina *gor*- w *gõrgelis* ʽpijak' < *gor-geris.

žósti, *žóstu* (*žod-stu), *žódau* ʽpowiedzieć', *apžósti* ʽzganić, złajać', *į̀žósti* ʽzagadnąć kogo; przepowiedzieć; podejrzewać, posądzać', *pražósti* ʽprzemówić', *sužósti* ʽzłajać, zbesztać', refl. *atsižósti* ʽodezwać się', *į̀sižósti* ʽwygadać się, powiedzieć co mimowolnie, zdradzić się' (jest gwarowa forma atematyczna 3 os. prs.: *iššžósti*, zob. Zinkevičius 1966, § 645). Vb. denominativum z suf. -*sta*- od *žõdis* ʽsłowo' (por. pol. *wysłowić się* ⇐ *słowo*). Akut wtórny, por. *stókti* ob. *stõkti* ⇐ *stokà*. — Neopwk. *žos*-: *žósčioti* ʽrozmawiać, gawędzić', refl. *susižósčioti* ʽpokłócić się', nomina: *priežostus* (zob.), *žóslas* ʽmowa, sposób mówienia', *žosmė̃* ts., DP ʽmowa; usta' (inaczej ŽD 206, LEW 1321: *žod-smė), *žóstė* ʽmowa, sposób mówienia; odezwanie się', *žostis* ʽsłowo' (Bretkun). Por. neopwk. *žas*- s.v. *žàsti*.

žudýti, *žudaũ*, *žudžiaũ* ʽzabijać, mordować, uśmiercać, zgładzać', *iššudýti* DP ʽwytracić', *pražudýti* ʽdoprowadzić do zguby, zgubić, zmarnować, stracić (zdrowie)'. Dawne prs. na -*i̯a*-: *žudžiu* SD «gubię, perdo, amitto» (syn. *terioju*), DP *žudžia* ʽzabija, karze, potępia, zgładza, kamieniuje'. Jest to causativum na -*dyti* do *žū́ti* ʽginąć, przepadać' (zob. s.v.). Długość pierwiastkowa utrzymuje się w wariancie wsch.-lit. *žū́dyti*, *žū́džiu* ʽzabijać, zgładzać; ciemiężyć' (por. typ *pū́dyti* ⇐ *pū́ti*). Zob. Būga, RR II, 456, LKŽ XX, 977. W pierwiastkach setowych zdarza się skrót *ŭ*-*C* ⇐ *ū*-*C* przed sufiksem -*dyti*, por. *pjudýti* obok *pjūdýti* ʽjudzić, podżegać' (do *pjáuti*), *kliudýti* ʽprzeszkadzać' obok łot. *kļūdîtiês* ʽdostać się gdzie, zabłądzić' (do *kliū́ti*). Por. też *snùčas* ʽśpioch' < *snud-šas obok setowego vb. *snū́sti*, *snū́do* ʽwpadać w drzemkę', *snáusti*, *snáudžia* ʽdrzemać', < *snou̯H-d^h-. Kwestia tego skrócenia nie została jeszcze rozpracowana. — Drw. *galvažudỹs* ʽmorderca, zabójca' (por. *galvà*), war. *galvãžudis*, *galvžudỹs*, z zanikiem *v*: *gálžuda*, *gálžudis*, -*ė*; niejasny war. *gaũdžuda*; *žmogžudỹs* ʽmorderca', ⇒ *žmogžudỹstė* ʽzabójstwo, morderstwo' (por. *žmogùs*). — Neoosn. *žudy*-: *pražùdymas* ʽzguba, utrata', *žudyklà* ʽmiejsce zabójstwa' (por. *šaudyklà*), *žùdymas* ʽmordowanie, zabijanie', DP ʽpotępienie', *žudỹnės* f.pl. ʽrzeź, masowy mord, ludobójstwo' (por. *kraustỹnės*), *žudýtojas* ʽzabójca, morderca; prześladowca'. — Neoosn. *žud*-: cps. *dūšiažudys* (zob. *dūšià*), *savìžudis* ʽsamobójca' (por. *sãvas*), ⇒ *savižudýbė* a. *savižudỹstė* ʽsamobójstwo'; *žmogžudỹs* ʽzabójca', gw. *žmogžudà* ts. (por. *žmogùs*).

žugara stlit. ʽczapla, Ardea' (SD[1] «czapla, ardea», syn. *garnys*) — z zanikiem *u̯* z *žùu̯gara, to z kolei przez synkopę *i* z *žùvi-gara. Złożenie z *žuvìs* ʽryba' i n. agt. -*gara* do *gérti* m.in. ʽpochłaniać'. Znacz. etym. ʽpożerająca ryby'. Paralele z tematem pie. *g^{u}orh$_3$-o- w II członie zostały wymienione s.v. *prãgaras*. Zob. też *bõbštagara* s.v. *bóba*. Pod względem semazjologicznym por. *žuvė́da* ʽmewa'. Literacką nazwą ʽczapli' jest *garnỹs*.

žùika gw. ʽpokarm, który zwierzę przeżuwające powtórnie przeżuwa, tzw. żujka' (*Keltuvos žùiką ėda*) — zapoż. z pol. *żujka*. — War. *zùika*: *Karvė zùiką perrydinėja* — zapoż. z pol. gw. *zujka*. Por. rodzime odpowiedniki *atrajà* i *gromulỹs*.

žūklė̃ 4 p.a. ʽłowienie ryb, połów ryb', SD <żukłe> «łowienie ryb, piscatus» (syn.

žuvavimas, *žūklavimas*). Nomen actionis z suf. *-kl-* od *žū́ti*, *-stu* 'łowić ryby' (zob. s.v.). War. *žū́klė* 1 p.a., *žuklė̃* 4 p.a., *žuklà* 2 p.a. Paralele: *būklė̃* ⇐ *bū́ti*; *duoklė* ⇐ *dúoti* (GJL II, § 232). — Neoosn. *žūkl-*: *žūklė́jas* 'rybak' (war. *žùklėjas*), żm. *žū́klieris* ts. (suf. obcy, por. nwn. *Fischer*), *žūklìjas* stlit. i gw. 'rybak', DP 'rybitwa, rybak' (war. *žuklìjas*, *žùklijas*), *žūklỹs* 'rybak' (war. *žuklỹs*), *žūklỹstė* 'łowienie ryb', też *žūklystà* (war. *žuklỹstė*). Vb. denom. *žūkláuti* 'łowić ryby' (war. *žukláuti*), ⇒ *žūklãvimas* 'łowienie ryb', DP 'rybitwostwo'. — N.m. *Žùkliai* 2x, *Žùklijai* 2x, *Žùkliškės*.

žùksmas gw. 'garść, zawartość garści', por. *Tas žmuoj grašius žuksmañ ir nuej*. *Žuksmù aruodo nepripilsi*. Analiza: *žuk-smas* (por. *dul̃ksmas* ⇐ *dul̃kti*; *ver̃ksmas* ⇐ *ver̃kti*). Tu może też *žuk-tùvis* 'worek na obrok koński' (por. *žiùbčius*, *žiùpčius* ts. ob. *žiùpsnis* 'szczypta'). Morfem *žuk-* można ująć jako SZ saṃpras. do *žvek-*, por. alternatywną postać st. zanikowego *žvik-*: *įžvìkti* 'mocno się zrosnąć'. Paralela: *žul-* ob. *žvil-*, por. *įžulùs*, *įžulnùs* : *pažvìlti*, *įžvil̃nas*. Inaczej LEW 1315, s.v. *žiùpsnis*, gdzie mówi się o rozszerzeniach *-k-* i *-p-* przy pwk. *ž(i)u-.

žúobris, *-io* 'socha, radło' — zam. *žóbris* (gw.). Wtórne *uo* na miejscu etymologicznego *o* ukazuje się również w wyrazach *búožė*, *drúožlės*, *kuõlas* oraz *stuomuõ*. War. z palatalizowanym nagłosem: *žióbris*. Morfem *žob-* jest refleksem WSO *žāb- ⇐ *žab-*, por. *žabrỹs* gw. 'socha, radło', *žãbras* 'socha' oraz *žabrà* 'gałąź drzewa', *žabraĩ* m.pl. 'chrust' (war. do *žabaraĩ*). Co do etymologii zob. *žãbas*. — N.m. *Pažóbris* 2x.

žúolis, *-io* 1. 'kłoda drzewa, gruba belka', 2. 'podkład pod szyną kolejową'. Prawdopodobnie odzwierciedla pb. *žōl- jako alternant na st. *o* do *žēl-. Por. *žė́lė* jako prt. do *žélti* 'rosnąć wydając zieleń' oraz derywaty zawierające WSE *žėl-V*. Paralele apofoniczne s.v. *súodžiai*. Stosunek *žúolis* : *žolė̃* przypomina *lúomas* : *lomà* przy SE *lémti*.

žūtbū́t adv. 'za wszelką cenę' — z uniwerbizacji zwrotu *žū́ti bū́ti* lub *žū́ta bū́ta* 'zginąć albo przeżyć (być)'. Por. *galbū́t*, *turbū́t*. — Drw. *žūtbūtìnis* 'ostateczny, (walka) na śmierć i życie'.

žū́ti I, prs. *žūvù* (war. *žūnù*, *žū́stu*), prt. *žuvaũ* 1. 'tracić życie, ginąć, umierać śmiercią gwałtowną; zdychać', 2. 'cierpieć nędzę, męczyć się', 3. 'ciężko pracować, harować', 4. 'przepadać, znikać (o przedmiotach)', 5. 'przepadać (o plonach), marnować się', 6. 'wpadać w biedę, nędzę', *nužū́ti* 'zginąć; zmęczyć się, zmordować się', *pražū́ti* 'zginąć, zdechnąć; zostać zgubionym, zapodziać się; przestać być widocznym, zniknąć, przepaść; przeminąć, skończyć się'. Allomorfy w st. zanikowym: inf. *žū-C* obok prt. *žuv-V* są w rozkładzie komplementarnym, por. *bū-C* obok *buv-V* s.v. *bū́ti*. — Nowszego pochodzenia jest *žū-* w prs. *žūvù*, ponieważ samogłoska *ū* pochodzi tu z denazalizacji *ų* w formie *žųvu < *žu-n-vu (prs. infigowane od neoosn. *žuv-* ⇐ prt. *žuvaũ*). Tak samo tłumaczą się formy prs. *būvù* (przy prt. *buvaũ*), *griūvù* (*griuvaũ*), *pūvù* (*puvaũ*). W kwestii obocznego prs. *žūnù* zob. *bū̃na*. Formę prs. *žū́stu* urobiono od inf. *žū́ti* (por. *bū́stu* 'mieszkam, bywam' ⇐ *bū́ti*). — Drw. typu *žū-C*: *pražūtìs*, *-iẽs* f. 'zguba, klęska, zagłada' (⇒ *pražūtìngas* 'zgubny, przynoszący zgubę'), *žūtinaĩ* adv. 'na śmierć, śmiertelnie' (por. *mirtinaĩ*), *žūtìs*, *-iẽs* f. 'zguba, zagłada'. Drw. typu *žuv-V*: *pražuva* SD «niebeśpieczeństwo, periculum, discrimen, scrupulus» (syn. *prapuolis*, *prapultinė*), *insiduomi pražuvon* SD «wdaię się w niebespieczeństwo, subeo periculum...», *pražuvė* SD «zguba, interitius, exitium, pernicies» (syn. *prapultis*), *pražùvėlis* 'zaginiony', *žuvinỹs* 'padłe zwierzę', przen. 'ciężkie położenie'. Osobno zob. *žudýti* (war. *žū́dyti*). — Akutowane *žū́ti* pozwala na rekonstrukcję pie. *ǵuH-C jako SZ do *ǵeu̯H- 'wprawiać w szybki ruch', por. wed. *junā́ti* 'popędza, zmusza do pośpiechu', *jávate* 'spieszy się' (zob. LIV² 166; bez wzmianki o czas. lit.). N.B. Gwarowy war. *žiū́ti*, *žiū́sta*, *žiùvo* 'ginąć' może mieć nagłos *ž'-* rozpowszechniony z zanikłej formy SP *žiáuti (por. *žiaurùs*), albo też może on być

objawem ekspresywnej palatalizacji. — Alternant na SO, *ǵou̯H-éi̯e-, może tkwić w czas. *žavýti* ⇒ *nužavìnti* DP ʽumorzyć, zgładzić, zatracić, pogubić’, z pochodzenia causativum. — W odpowiednim czas. łotewskim ustaliła się neoosnowa na *-d-*: prs. *zùdu* a. *zûstu*[2], prt. *zudu*, inf. *zust* ʽginąć, znikać’ (krótkość wtórna, zaświadczona również w lit. *žudýti*, zob. s.v.), *zūdît* ʽmartwić się, trapić się, gryźć się’ (por. lit. gw. *žū́dyti* ʽzabijać’). Nie można wykluczyć ewentualności, że łot. *zùdu* jest kontynuacją pb. intransitivum z suf. *-da-*, *žū́da ʽginie, przepada’ do *žūti (transponat ie. *ǵuH-dʰe-). Por. analizę form ptc. *bū́damas*, *pū́damas*. — Od neopwk. *zūd-* urobiono innowacyjną postać SO *zaud-*: *zàudêt* caus. ʽzniszczyć, zniweczyć, zepsuć’.

žū́ti II, prs. *žū́stu* (war. *žūvù*, *žūviù*, *žūnù*, *žūjù*), prt. *žuvaũ* ʽłowić ryby’. SD: *žūstu* «łowię ryby» (syn. *žūvauju*), *iššūstu* «wyławiam sadzawki». Formacja denominatywna od osnowy *žuv-* jak w *žuvìs* ʽryba’. Formę prs. *žū́stu* można rozumieć dwojako. Po pierwsze jako odnowienie prs. infig. *žųvu < *žu-n-vu (por. war. *žūvù*) za pomocą sufigowania *-sta-*: *žųu̯sta < *žųv-sta. Po drugie jako produkt kontrakcji *uu̯* > *ū* w praformie *žuu̯-stu (por. prt. *žuvaũ*). — Forma inf. *žū́ti* opiera się na neopwk. *žū-*, który wyabstrahowano z prs. *žū́stu*. Akut wtórny, związany z sufigowaniem *-sta-* w praesens (por. typ *gìmstu* s.v. *gìmti*). — Drw. *žūklẽ* (zob.).

žuvė́čia gw. 1. ʽptak czapla, Ardea’, 2. ʽptak mewa, Sterna’ — drw. żeński od *žuvė́tis* ʽmewa’ < *žuv-ėti̯a- ⇐ *žuvìs* ʽryba’. Z innym suf.: *žuvẽkė* ʽmewa’ (por. suf. w *lydekà*, *lydẽkis*).

žuvė́da gw. ʽptak mewa, Sterna’ — złożenie członów *žuvìs* ʽryba’ i *ėd-*, *ė́sti* ʽjeść, żreć’. Znacz. etym. ʽ(ptak) pożerający ryby, żywiący się rybami’. Paralele: *pelė́da*, *ùtėda* oraz *žùgara*. — Neoosn. *žuvėd-*: *žuvė́dra* (zob.), *žuvė́džia* ʽmewa’ (por. *ė́džia*, *kándžia*).

žuvė́dra ʽmewa, Sterna’. Formacja na *-rā-* od neoosn. *žuvėd-*, którą wyabstrahowano z *žuvė́da* ʽmewa’ (zob. s.v.). Paralele: *mėsė́dra* ⇐ *mėsẽdis*, *mẽsėda*; *pelė́dra* ⇐ *pelė́da*. — Drw. *žuvėdrỹnas* ʽpisklę mewy’, *žuvėdriùkas* ts.

žuvérklas gw. ʽtrójząb, ostro zakończone widełki, używane do łowienia ryb, zwł. szczupaków’. War. *žuvérkla*. LEW 1315: niejasne. Urbutis 1981, 120n., zwł. 128 uznał war. *žuberklas* za podstawowy i odtworzył złożenie, składające się z *žuv- ʽryba’ i *-berklas, n. instr. od zanikłego czas. *berti ʽprzeszywać, przebijać’ (spokrewniony z łac. *feriō*, *-īre* ʽbić, kłuć, ciąć’ i stisl. *berja* ʽbić, uderzać’). Identyfikację II członu trzeba uznać — w braku porównawczego materiału bałtyckiego — za problematyczną. Nowa interpretacja polega na przypuszczeniu, że *žuvérklas* jest refleksem złożenia *žuv-vérklas, którego przejrzystość uległa zatarciu wskutek degeminacji. Analiza: I człon do *žuvìs* ʽryba’, II człon: *vérklas < pb. *u̯ēr-tla-, n. instr. od czas. *vérti* ʽkłuć, przeszywać, przebijać’[624]. Znacz. etym. ʽprzyrząd służący do przebijania ryb’. Por. syn. *perstekẽ*. — War. ze zmianą *v* > *b*: gw. *žubérklas*, *žubérkla* (por. *žiebẽ* < *žievẽ*; *vìrbintas* < *vìrvintas*). Tu też SD *žuberklas* «ość do łowienia ryb, fuscina piscatorum». Rzadki war. *žebur̃klas* ukształtowała metateza samogłosek *u-e* > *e-u*. War. liter. *žebérklas* pokazuje prócz wtórnego *-b-* wokalizm *e-e*, pochodzący z asymilacji sekwencji *u-e*. Ten litewski wariant został zapożyczony do języka łotewskiego, por. *žebērklis*, *žabārklis* (por. ME IV, 800, EH II, 818; różne warianty łotewskie omówił Urbutis, *o.c*, 124). — Inne warianty lit.: *žebérkla*, *žebérklai*, *žibìrklas*, *žubìrklas*, z wtórną palatalnością: *žiubérklas* (> *žibérklas*).

[624] Stopień pełny *e* przy sufiksie *-kl-* pokazują takie drw., jak *gerklẽ*, acc. sg. *gérklę* ob. *gérklos* f. pl. ʽgardło’ (do *gérti*); *árklas* ʽsocha’ (do *árti*, pwk. *h₂erh₃-); *sė́kla* ʽnasienie’ (do *sė́ti*, pwk. *seh₁-). Do tego z metatonią: *paner̃klas* ʽwiązadło’ (do *nérti* II); *padẽklas* ʽpodstawka, taca’ (do *dė́ti*).’

žuvìs, *-iẽs* 4 p.a. f. ʽryba'. War. gw. *žuvẽ, žiuvìs*; ze zmianą *ž'u > ži*: *živìs, živẽ, zivìs* (Zíetela), por. Urbutis 1981, 127. Temat *žuu̯-i- < pie. *ǵ^{h}uH-i-, a więc z *uv-V* na miejscu *uH-V (paralela: *bùvo* < *buu̯ā < *b^{h}uh$_2$-eh$_2$). Pokrewne orm. *jowkn* ʽryba'. Odpowiednik gr. ἰχθῦς m. pokazuje *i-* jako protezę, poza tym przestawkę spółgłosek z *(i)t^{h}k^{h}ū- < pie. *d^{h}ǵ^{h}uH- (por. χθών ʽziemia' z *t^{h}k^{h}ōm < *d^{h}ǵ^{h}ōm), zob. Mayrhofer 1986, 118, BSW 373, LEW 1323. Nagłos bałtycki został uproszczony w podobny sposób, jak w wyrazie *žẽmė* (zob.). Pierwotny pdg.: nom.sg. *žūs, obl. *žuv- i odmiana atematyczna, por. gen.pl. *žuvų̃*, łot. *zuvu* : gr. ἰχθύων (*viduriai žuvų* SD «kuchra, interanea piscium»), nom.pl. *žùves* : gr. ἰχθύες, nom. du. *dvi žuvi*[625]. Lit. temat wokaliczny powstał dopiero na skutek resegmentacji formy acc.sg. *žuv-in (< pie. *ǵ^{h}uH-m̥) jako *žuvi-n, a to przez analogię do form acc.sg. od osnów na *-i-*. Odpowiedniki bałt.: łot. gw. *zuvs* a. *zuve*, łot. liter. *zivs* (por. wyżej lit. *živìs*). Stpr. *suckis* EV ʽvysch [Fisch]', acc.pl. *suckans* wygląda jak zmieniona przez kontrakcję formacja deminutywna z suf. *-k-*: *zuvika- > *zuka- lub *zūka- (użycie niemieckiego digrafu <ck> stawia lekcję z długim *ū* pod znakiem zapytania). — Drw. od *žuv-*: *žuvė́čia* (zob.), *žuvė́jas* ʽrybak' (⇒ *žuvėjáuti* ʽłowić ryby'), *žuvẽlis* ʽrybak' (⇒ *žuveliáuti* ʽłowić ryby'), *žuvýčiai* m.pl. ʽnarybek', *žuvíena* ʽmięso rybie', *žuviẽnė* a. *žuvíenė* ʽzupa rybia', *žuvìkas* gw. ʽrybak', *žuvìklas* a. *žuvìklis* ts., *žuvìngas* ʽrybny, obfitujący w rybę', *žuvinyčià* a. *žuvinýčia* 1. ʽskrzynia z otworami do przechowywania żywych ryb w wodzie, tzw. sadz', 2. ʽstaw rybny', 3. ʽtarg rybny' (neosuf. *-inyčia*), *žuvinỹkas* DP ʽrybak, rybitw', SD «rybak, rybitw, rybołow» (por. *dalinỹkas* ⇐ *dalìs*), nowsze *žuviniñkas* ʽrybak', *žuvýtis* 1. ʽrybak', 2. ʽmała ryba, rybka', *žuvìnis* sb. ʽrybak; kto lubi jeść ryby', *žuvùs* — mówi się o jeziorze, na którym dobrze biorą ryby, dobrze się łowi'. — Cps. *didžuvis* (zob.), *žùvakė* ʽrybie oko' (por. *akìs*), *žuvanãstris* (zob. *nasraĩ*), *žuvė́da* (zob.), *žuvérklas* (zob.), *žuvìvaisa* ʽhodowla ryb' (por. *vaisìnti*). — Od wsch.-lit. osnowy *živ-* ʽryba' pochodzą *živìnis* ʽrybi', zdrob. *živeikà* a. *živýka* ʽrybka', jak też n.rz. *Živintà* i *Žiū́pė* (z kontrakcji *Živ-upė, por. łot. *Zivupe*). — N.rz. *Žuvìnė, Žuvintà, Žuvintẽ*, n.jez. *Bežùvis* (dosł. ʽBezrybne'), *Žùvintas*. N.m. *Žuvỹčiai, Žuvinčiaĩ, Žùvys, Žùviškė*. — Vb. denom. *žuváuti* ʽłowić ryby' (⇒ *žuvavimas* SD «łowienie ryb, piscatus», por. *paukštavimas*). Osobno zob. *žū́ti, žū́stu*. — Szereg derywatów pokazuje temat *žv-*, który się ustalił w następstwie synkopowania nieakcentowanej samogłoski *u* w osnowie *žuv-*, por. *žvẽjas* < *žuvẽjas, przest. *žvejỹs* ʽrybak' < *žuvejỹs (*žvejìkas* ʽrybak', *žvejìkė* ʽcórka rybaka'). Por. też n.rz. *Žvìkė* < *Žuvìkė, n.m. *Žvikaĩ* < *Žuvikaĩ. — Od *žvejỹs* pochodzi vb. denom. *žvejóti* ʽłowić ryby' (dosł. ʽrybaczyć, być rybakiem'). Z kolei od neoosn. *žvejo-* urobiono *žvejõklis* ʽrybak', *žvejõtė* ʽłowienie ryb, połów' (por. *kapõklis* i *kapõtė* od *kapóti*), n.rz. *Žvejõnė*. — W słowiańskim odziedziczony wyraz psł. *zy, *zŭve ʽryba' został wyparty przez neol. *ryba < *rūbā, nieznanego pochodzenia (zob. próby etymologiczne zreferowane w REW II, 554).

žvagė́ti, *žvãga, žvagė́jo* 1. ʽwydawać dźwięk, brzmienie, dźwięczeć, brzęczeć, dzwonić' (SD[1] *žvagu* ʽdźwięczę, sono, tono...»), 2. ʽrozbrzmiewać — o śpiewie, muzyce; odbijać się echem', 3. ʽgłośno śpiewać', 4. ʽwydzierać się (o pijanym)', 5. ʽburczeć — o odgłosie dochodzącym z wnętrzności końskich' (*Kai lekia arklys, žvãga viduriai*), 6. ʽlśnić, błyszczeć się'. Odpowiednik łot. *zvadzêt* ʽdźwięczeć, brzęczeć'. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *žvagždė́ti* ʽskrzypieć, chrypieć', *žviẽgti* ʽkwiczeć', *žveñgti* ʽrżeć'. Por. interi. *žvàgt* — o dzianiu się czegoś z towarzyszeniem odgłosu, hałasu. — Drw. *žvãginti* a. *žvagìnti* caus. ʽporuszać czym wywołując dźwięk, dzwonić (kluczami, łańcuchami, kajdanami)', *žvagùliai* m.pl. ʽpas z dzwonkami zapinany koniowi na szyi'.

žvagždė́ti, *žvãgžda, žvagždė́jo* gw. ʽszeleścić; skrzypieć (pod nogami); chrypieć, mówić

[625] Por. *Yra čia vienas bernas, kursai turi pęketą duonos miežienės, ir dvi žuvi* DP 123$_{28}$ ʽJest tu jedno pacholę, ktore ma pięć chlebow jęczmiennych, i dwie rybie'.

chrapliwym głosem’. Dźwiękonaśladowcze, por. paralele s.v. *žvagė́ti*, *šnabždė́ti*.

žvaigždẽ 4 p.a. ʽgwiazda’. Bez segmentu *-g-*: stlit. *zvaizdẽ* ob. *žvaizdẽ* DP ʽgwiazda, jutrzenka’. SD[1] *žvaizdė unkstyva aušras* «jutrzenka, lucifer, veneris stella...» (por. *ankstì*, *aušrà*), SD[1] *žvaizdė* «gwiazda, stella, astrum...», SD *žvaizdė aušros* «gwiazda iutrzenka, lucifer» (por. *aušrà*), *žvaizdė vakarinė* «gwiazda wieczorna, hesperus» (por. *vãkaras*). Dawna postać *zvaizdẽ*, w której nie było jeszcze wstawnego *g* (ani *ž*), nasuwa myśl, że może tu chodzić o udźwięcznienie pierwotnej postaci *švaistė, prawdopodobnie nie bez wpływu dźwięcznego brzmienia stbłr. *zvezda* ʽgwiazda’ (por. strus. *zvězda*, ros. *zvezdá*, ukr. *zvizdá*). Już J. Otrębski zwracał uwagę na tożsamość pierwiastka w formach *šviesà* ʽświatło’ i *žvaigždẽ*, zob. GJL I, § 454. Por. taką oboczność, jak *švakšė́ti* ʽmówić cicho, szeptem’ : *švagždė́ti* ʽszeptać; wydawać chrapliwy głos’ : *žvagždė́ti* ʽwydawać chrapliwy głos’[626]. — Również łot. *zvàizne*[2] a. *zvàigzne* ʽgwiazda’ wywodzi się z paralelnej praformy z bezdźwięcznymi spółgłoskami: *svaisnē. Zmiana lit. *i̯st* > *i̯zd* polega na perseweracyjnej asymilacji ze strony sonorantu *i̯*, por. *graizdù* < *graistù*, *žaizdà* < *žaista, *žaĩzdė* < *žaistė. Łot. zmiana *i̯-s-n* > *i̯-z-n* nastąpiła pod asymilującym wpływem sonorantów otaczających *s* z obu stron (paralele lit.: *nuolaiznùs* < *nuolai̯snus; *skriaũznas* < *skriau̯snas). — Plit. *švaistẽ było postwerbalnym rzeczownikiem od *švaistýti* ʽświecić, oświetlać’, rozumianego jako *švaist-ýti* (metanaliza). War. z prepozycją: *prašvaĩstė* a. *prõšvaista* ʽprześwit’ ⇐ *prašvaistýti* ʽprześwitywać’. Odpowiednik stpr. *swāigstan* acc.sg. ʽświatło, blask’ = [sváikstən] pochodzi z insercją *k* ze *svaista-; stoi obok prs. *erschwāigstinai* ʽoświeca’ i prt. *erschwāistiuns ast* ʽoświecił’, utworzonych od osnowy *svaist- = lit. *švaist-*. Zob. LAV 321. Temat lit. *švaisty-* jest z jednej strony iteratywem na SO (*švais-sty-) do tr. *švies-* (zob. *šviẽsti* ʽświecić’), z drugiej strony — wraz z war. *švaitýti* ʽoświetlać’ — przedstawia kauzatyw do intr. *švit-* (zob. *švìsti*)[627]. Inne stanowisko w kwestii *žvaigždẽ* zajmują: BSW 372 (hipoteza o prapokrewieństwie ze scs. *dzvězda* < pbsł. *gu̯aigzdā-), Fraenkel 1950, 39, LEW 1324n. oraz Derksen 2008, 195n. — Drw. *žvaigždė́tas* ʽgwiezdny, gwiaździsty’, *žvaigždýnas* ʽgwiazdozbiór, konstelacja gwiazd’ (*žvaizdyno* DP gen.sg. ʽgwiazdeczny’), *žvaigždùtė* ʽgwiazdka’, *žvaĩzdinykas* DP ʽgwiazdarz’ (kalka wyrazu pol., zob. GJL II, § 477).

žvaĩnas, *-à* 4 p.a., też *žváinas*, *-a* 1 p.a. 1. ʽbiały — o gałce oka’ (*Arklį nusipirkęs žmogus žvainà akia*), 2. ʽbiaławy, blady, srebrzysty (o poświacie księżycowej)’, 3. ʽsmutny, rzewny (o dajnie)’. War. *žvainùs*, *žváinus*. Niejasne. Dla pwk. *žvai-* nie widać dobrego nawiązania, ponieważ zbliżenie z *žvaĩras* ʽzezowaty’ (zob. s.v.) nasuwa pewne trudności semazjologiczne. LEW 1325 słusznie odrzucił dawne porównanie z gr. φαιδρός ʽjasny, promienny’ (zob. s.v. *giẽdras*). Por. także *žvýnas*. — Cps. *žvainãkis* ʽbladooki — o koniu’ (por. *akìs*) oraz ʽzezowaty; krzywo, niechętnie spoglądający’ (syn. *žvairãkis*).

žvaĩras, *-à* ʽzezowaty, kosooki’. SD *žvairas* «zezowaty, świdrem patrzący, strabo, scambus», *žvairas esmi* «zezowaty iestem, sum strabis oculis» (war. *žvairùs*, *-ì*). Odpowiednik łot. *zveĩrs* ʽzezowaty’. Morfem *žvair-* można uważać za formę SO od *žvir-, por. *žairà* ⇐ *žir-*, *dairýtis* ⇐ *dyr-*, *káirinti* ⇐ *kyr-*. *žvir- było alternatywną formą SZ do *žiur-* / *žiūr-*, por. *žiūrė́ti* ʽpatrzeć, oglądać’. — Drw. *žvaĩrės* f.pl. wulg. ʽślepia’, *žvairãkis* ʽmający

---

626 Udźwięcznienie całego konsonantyzmu spotyka się w niejednym wyrazie litewskim. Oto wybrane przykłady: *dvazgė́ti* obok *tvaskė́ti* ʽbłyskać’, *dvozgulỹs* obok *tvoskulỹs* ʽzgaga’, *gaũgaras* ʽwierzchołek góry’ obok *kaũkaras* ʽpagórek’; *žlegiù* ʽrzucić coś mokrego (ścierkę), nakładać coś mokrego’ obok *šlekiù* ʽkropić, polewać’, *žiaurùs* ʽdojmujący, okrutny’ obok *šiaurùs* ʽchłodny, zimny’. — Zapożyczony z błr. *xvost* ʽogon’ wyraz *kvastis przybrał w pewnej gwarze lit. brzmienie *gvãzdis* m. ʽogon’, por. *Paisyk, kaip mūs telyčiukė ažurietus gvãzdį ulioja* ʽPopatrz, jak hula nasze cielątko, ogon zadarłszy’.

627 Synonimiczny pwk. *ku̯ei̯t- / *ku̯it- ukazuje się w łot. *kvitêt*, *-u* w znacz. ʽmigotać, błyszczeć’. Słowiański wyspecjalizował odpowiedni pierwiastek w znacz. ʽokrywać się kwieciem, zakwitać, wydawać kwiat’, por. scs. *cvĭtǫ*, *cvisti* ʽkwitnąć’, ros. *cvetú*, *cvestí*, czes. *kvetu*, *kvíst* (*kvést*) ts.

zeza, zezowaty', SD «oczu wdzięcznie zezowatych, pætus, pætulus» — przez elizję z cps. *žvaira-ãkis* (por. *amžinãtilsį*), *žvairỹs* 'mający zeza' (łot. *zveĩris*). Vb. denom. *žvairúoti* 'zerkać, patrzeć ukradkiem, nieznacznie; patrzeć krzywo, ze złością, spode łba'.

žvãkė 1. 'świeca', 2. 'błędny ognik (na bagnie, torfowisku)', przen. 3. 'sopel lodu' (*žvakúotas stógas* 'dach, z którego zwisają sople'), 4. 'ktoś wścibski', 5. 'kto tak staje, że zasłania komuś światło'. DP 'świeca, gromnica, światło'. SD: *žvakė* «świeca, candela», «pochodnia, fax, teda, lampas»; *žvakė didė ilga* SD «postawnik, cereus magnus longus» ['rodzaj dużej świecy', SPXVI], *žvakė graudulinė* «gromnica, tonitrualis candela», *žvakė lieta* «lana świeca, funale», *žvakė vaškinė* «świeca woskowa, cereus, cerata tæda». — Pochodzenie niejasne. Transponat pb. *žu̯ak-ii̯ā-, drw. od pie. *ǵʰu̯okᵘ-. Brak refleksów lit. †žvek- (SE), †žuk- (SZ). Tylko w części pomocne jest tu zestawienie z łac. *fax, facis* f. 'pochodnia, żagiew', a to z uwagi na fakt, że problemem pozostaje wokalizm łac. *a* na miejscu spodziewanego *o*, zob. Schrijver 1991, 374n., 461. Pie. wokalizm *a przyjmuje np. Weiss 2009, 262: *ǵʰu̯ak-. N.B. Mimo braku słow. †zvok- w BSW 374 figuruje postulat pbsł. *žu̯akē- f. 'Kerze'. — Drw. *žvakẽlė* 'błędny ognik' (war. *žvakìkė*, *žvakiùkė*), *žvakìdė* 'lichtarz, świecznik' (neosuf. *-idė*, wyabstrahowany z nomina loci typu *antìdė*, *avìdė*, *žąsìdė*), *žvakìnė* 'świecznik; skrzyneczka na świece'. Cps. *žvakagalis* SD «ogarek świece, candelæ combustæ reliquum» (por. *gãlas*), *žvãkbadis* 'umieszczony na kiju blaszany kapturek, służący do gaszenia świec w kościele, gasidło' (por. *badýti*), *žvakìgalis* 'ogarek świecy; świeca złej jakości', war. *žvãk.galis*, kontrahowane *žvãgalis* (por. *gãlas*), *žvãkšnypšlės* f.pl. 'szczypce do odejmowania upalonego knota u świecy' (por. *šnỹpšti*: *Aš žvakę šnypštu* 'Ucinam knot u świecy'), war. *žvãkžnypšlės*, *žvãkžnyplės* (por. *žnýbti*); *žvakliejỹs* 'kto leje świece' (por. *líeti*), *žvãktaukiai* a. *žvaktaukiaĩ* m.pl. 'łój owczy do wyrobu świec' (por. *taukaĩ*).

Žvãkės, *-ių* 'święto Matki Boskiej Gromnicznej, 2.II.' ('Lichtmeß', NDŽ) — dosł. 'Świece', pluralizacja formy *žvãkė* 'świeca'. Por. *Gramnỹčios*, *Graudulìnės*.

žvalgýti, *žvalgaũ*, *žvalgiaũ* 1. 'oglądać, obserwować', 2. 'podpatrywać, wyśledzać, wywiadywać się', *apžvalgau* SD «oglądywam co, inspicio aliquid, contemplor, oculis obire, lustrare» (syn. *apveidžiu*). Refl. *žvalgýtis* 'rozglądać się, oglądać się; wywiadywać się'. Iterativum z suf. *-yti* i SO *žvalg-* ⇐ *žvelg-* / *žvilg-*, por. *žvel̃gti* 'patrzeć, spoglądać', *žvilgė́ti* 'spojrzeć, rzucić okiem'. Paralele apofoniczne: *maldýti* ⇐ *meldžiù*; *karpýti* ⇐ *kerpù*; *kramtýti* ⇐ *kremtù*. — Z innymi suf.: *žvalgáutis* 'wywiadywać się', *žvalginė́ti* 'doglądać czego', *pražvalginėju* SD «śpieguię, exploro, speculor». — Neoosn. *žvalgy-*: *pražvalgymas* SD «śpiegi, śpiegowanie», *pražvalgytojas* SD «śpieg, explorator, speculator». — Nomina na SO: *apžvalgà* 'przegląd', *apžválgai* m.pl. 'oględziny panny młodej', *apžvalgos* f.pl. SD «oględziny, sponsæ futuræ inspectio» (⇒ *apžvalgus* SD «baczny»), *ìšžvalga* 'wygląd', *pražvalga* SD «przeyrzenie Boskie, prædestinatio, præscitio», *pražvalgas* SD[1] «śpieg», *pražválgos* f.pl. 'oględziny panny młodej', *žválgai* m.pl. 'zwiady', *žvalgaĩ* m.pl. 'ci, co przybywają na oględziny do panny młodej', *žval̃gas* 'zwiadowca; agent wywiadu', *žvalgýba* 'zwiad; wywiad', *žvalgùs* 'bystrooki, oględny'.

žvarbùs, *-ì* 4 p.a. 1. 'zimny (np. ranek), przenikliwy (wiatr, zimno)', 2. 'szorstki (o wełnie), kolący (o plewach)', 3. 'gruby, gruboziarnisty (o soli, zbożu)' — dewerbalny przym. z suf. *-u-* i SO *žvarb-* ⇐ *žverb-*, por. *sužverbti*, *sùžverbia*, *sùžverbė* 'zmarznąć, skostnieć (na mrozie)', drw. *žver̃blas* 1. 'zimny wiatr z północy', 2. 'narowisty (o koniu)', ⇒ vb. denom. *žverblė́ti*, *žver̃bla*, *-ė́jo* 'bielić się (o szronie), połyskiwać, migotać'. — Brak form na SZ †žvirb-. Jest za to adi. *žurbùs* 'przejmująco zimny (o wietrze)', którego pwk. *žurb-* można określić jako st. zanikowy typu saṃpras. od *žverb-*. Por. *dus-* ⇐ *dves-*, *dur-* ⇐ *dver-*, *tur̃-* ⇐ *tver-*. Etymologia nieustalona. LEW 1326 przyjmował rozszerzenie segmentem *-b-* pierwiastka *žvar-* / *žver-*, rzekomo pokrewnego czas. *žiūrė́ti*. Mało to przekonujące. — Vb.

denom. *žar̃bti, žvarbstù, žvarbaũ* ʻz zimna drętwieć, grabieć, kostnieć; lekko mrozić', ⇒ *žvarbà* ʻprzenikliwy chłód', *žvar̃bė* ʻdreszcz', *žvar̃bis* ʻchłód, mróz; dreszcz'.

žvel̃gti, *žvelgiù, žvelgiaũ* ʻspojrzeć, spoglądać', *į̇žvel̃gti* ʻwejrzeć, wglądnąć', *nužvel̃gti* ʻspostrzec, upatrzyć', refl. *susižvel̃gti* ʻporozumiewać się wzrokiem'. Pochodzenie niejasne. Transponat ie. *ǵ$^{(h)}$u̯elg$^{(u̯)h}$-. Porównanie z gr. θέλγω ʻzaczarować, zamroczyć umysł, czarować, łudzić, nęcić, zwodzić' (zob. BSW 374, LEW 1327) jest dziś podawane w wątpliwość, zob. LIV^2 170, Beekes 2010, 537. — SZ *žvilg-*: *žvilgė́ti* (zob.). — SO *žvalg-*: *žvalgýti* (zob.).

žvéngti, *žvéngiu, žvéngiau* ʻrżeć'. Drw. *arklių̃ žvengesỹs* ʻrżenie koni', *žvengìmas* ʻrżenie'. Dźwiękonaśladowcze, podobnie jak np. *žviẽgti* ʻkwiczeć (o świniach)', *žvagė́ti* ʻdźwięczeć, brzęczeć' oraz łot. kuroń. *zvañdzinât* ʻdzwonić'. Porównuje się z psł. *zvęgǫ, cs. *zvęgǫ, zvęšti* ʻoznajmiać', rcs. *zvjagu* ʻśpiewam, rozmawiam', strus. *zvjaglivŭ* ʻszczekający', ros. *zvjagú, zvjágatь* ʻszczekać bez ustanku' (⇒ *zvjága* ʻszczekanie, krzyk'), por. BSW 374, LEW 1326. Transponat ie. *ǵ^{h}u̯en-g-. — Obok tego jest psł. *zvękŭ ʻbrzmienie, dźwięk', rcs. *zvjakŭ* ʻsonus', sch. *zvȇk*, pol. *dźwięk*, < *ǵ^{h}u̯en-k- oraz psł. *zvonŭ, scs. *zvonŭ* ʻbrzmienie, dźwięk, hałas, zgiełk', pol. *dzwon*, < SO *ǵ^{h}u̯on-. — SZ *žving-*: *sužvìngti* ʻzarżeć', *žviñgalas* ʻrżący koń'. — SO *žvang-*: *žvangė́ti, žvánga, -ė́jo* ʻbrzęczeć, grzechotać; szczękać (o metalu), dzwonić (o szkle, broni)', caus. *žvánginti* ʻbrząkać, szczękać czymś', nomina: *žvangalaĩ* m.pl. ʻmoneta zdawkowa, grajcary', *žvañgalas* ʻdzwonek', *žvangùs bal̃sas* ʻdźwięczny, donośny głos', *žvangùtis* ʻdzwoneczek' (*žvangùčiai* m.pl. ʻdzwonki nakładane koniom na szyję').

žvėrìs, *žvėriẽs, žvė́rį* 3 p.a. m.f. ʻdziki zwierz, zwierzę, bestia', SD «bestya, zwierz, bestia, fera, bellua», *gaudau žvėris* «łowię zwierz, poluię». Ślady lit. odmiany atematycznej: gen.pl. *žvėrų̃*, gen.sg. gw. *žvėrės*, nom.pl. gw. *žvė́res* (por. gr. θηρῶν, θηρός, θῆρες). Odpowiedniki bałt.: łot. *zvȩ̂rs* m. ʻzwierz', stpr. *swīrins* acc.pl. ʻzwierzęta' oraz scs. *zvěrĭ, -i* m. 1. ʻdziki zwierz, bestia, fera', 2. ʻzwierzę, animal', bg. *zvjar*, sch. *zvȉjer*, słń. *zvȇr, -ȋ*, ros. *zverь, zvérja* ʻzwierzę; zwierzyna', ukr. *zvir* ʻzwierzę', czes. *zvěř, -e* f. coll. ʻzwierzyna', stpol. *źwierz, źwirz* m. coll. ʻwszelkie istoty żywe' (w przeciwieństwie do roślin), pol. *zwierz, -a* m. ʻzwierzę'. Pbsł. *žu̯ēr-i- (BSW 374, Derksen 2008, 550), tematyzacja pie. osnowy *ǵ^{h}u̯eh$_1$-r- za pomocą suf. *-i-* (z innym suf.: scs. *zvěrę, -ęt-e* n. ʻżywa istota', pol. *zwierzę, -ęcia*). Por. gr. hom. θήρ, -ός m., acc.sg. θῆρα (eol. φήρ, -ός) ʻdzikie zwierzę, drapieżnik', łac. *fera, -ae* ts., *ferus* ʻdziki, nieoswojony' (skrócenie *fēr- > *fer-*). Podstawy werbalnej dotąd nie rozpoznano'. — Drw. *žvėrelė* SD «zwierzątko, bestiola», *žvėríena* ʻdziczyzna, mięso dzikich zwierząt', SD «zwierzyna, caro ferina» (por. ros. *zvěrína*, pol. *zwierzyna* coll. ʻzwierzęta żyjące na wolności'), *žvėrýnas* ʻzwierzyniec, ogród zoologiczny', *žvėrìnis* ʻzwierzęcy' (por. scs. *zvěrĭnŭ* ts.), *žvė́riškas* ʻzwierzęcy, okrutny, zły'. — N.m. *Žvėriaĩ, Žvėrýnas* 5x, *Pažvė́ris, Pãžvėrinė, Pažvė́riniai*.

žviẽgti, *žviegiù, žviegiaũ* ʻkwiczeć — o świniach' (SD «kwiczę, grunnio»), ʻwrzeszczeć'. Odpowiednik łot. *zvìegt, zvìedzu* ʻrżeć; wybuchać głośnym śmiechem, rechotać ze śmiechu'. Dźwiękonaśladowcze, jak np. *žvéngti* ʻrżeć'. Drw. *žvíegčioti* ʻkwiczeć z przerwami'. — SZ *žvig-*: *žvìgti, žvingù, žvigaũ*: *sužvìgti* ʻzakwiczeć; wydać z siebie krzyk; zagwizdać (o parowozie)', caus. *žvigdýti* a. *žvìgdinti*: *Šuo žvìgdo kiaulę* ʻPies doprowadza świnię do kwiczenia' (paralele: *likdýti* ⇐ *lìkti*; *trìkdyti* ⇐ *trìkti*), *žvigsė́ti* ʻkwiczeć'. Por. łot. *zvigât* ʻrżeć; śmiać się głośno, rubasznie'. Nomen: *žvìgis* ʻdrut w ryju świni', *žvìglis* ʻprzyrząd służący do zaciśnięcia pyska świni przed jej zakłuciem' (*Susuk daugiau žvìglį, kad kiaulė nežviegtų*). — WSZ *žvyg-*: *žvýgauti* ʻkwiczeć', *žvýgčioti* ʻkwiczeć z zadowolenia (o prosiętach)', *žvygsė́ti* ʻkwiczeć'. Jest war. *zvyg-*: *zvỹgti, -ia, -ė* ʻkwiczeć; narzekać, lamentować; natrętnie prosić; pochlipywać, popłakiwać'. — SO *žvaig-: łot. *zvaigât, -ãju* iter. ʻrżeć; śmiać się głośno', ⇒ *zvaigas* f.pl. ʻgłośny śmiech', *zvaĩgulis, -e* ʻkto dużo i głośno

się śmieje’, *zvaiga* c. ts.

žvìkė ʻotwór wentylacyjny w beczce na piwo; czop do zatkania tego otworu’ — zapoż. z nwn. *Zwicke* (LKŽ XX, 1110 n.; brak w LEW). War. *cvikis*, *svikis*.

žvìkti, *žvinkù*, *žvikaũ*: *įžvìkti* ʻmocno zrosnąć się, złączyć się; niełatwo oddzielać się’, *prižvìkti* ʻprzystać, przyschnąć, przyrosnąć (o włóknie lnu lub konopi)’. Dalszy wywód niepewny z braku poświadczeń werbalnych dla alternantów na st. pełnym *žvek- (por. *dvik-* ⇐ *dvek-*; *kvip-* ⇐ *kvep-*; *krik-* ⇐ *krek-*) oraz *žvak-. LKŽ XX, 1072 notuje tylko jedną formację zawierającą *žvek-*. Jest to sb. *žvẽkė* ʻdołek, który się wykopuje podczas zabawy dziecięcej zwanej ʻpędzanie świni’, por. *Par kokius tris žingsnius a par keturius žingsnius iškasa žvekès*. Osobno zob. SZ *žuk-* w *žùksmas*.

žvilgė́ti, *žvìlga* (war. *žvìlgi*, *-ė́ja*), *žvilgė́jo* ʻbłyszczeć, lśnić się, połyskiwać’ : łot. *zvildzêt*, *-u*, *-ẽju* ʻświecić się, migotać’, też o szybkim ruchu: ʻśmigać’. Drw. *žvìlginti* ʻdoprowadzać do połysku, glancować (buty)’, *nužvìlginti* ʻrozjaśnić’: *Mėnulio nužvìlginta naktis* ʻNoc rozjaśniona przez księżyc’. LEW 1328, s.v. *žvìlti* I analizował *žvil-g-* i uważał to za morfem rozszerzający pierwiastek *žvil-* jak w *žvìlti* II ʻlśnić, błyszczeć’ (zob. s.v.).

žvìlgti, *žvìlgiu*, *žvìlgau* stlit., zwykle z prvb., por. 1. *pažvìlgti* ʻspojrzeć, wejrzeć na co’ (*Nes pažvilgo ant pakarnystės mergaitės savo* MŽ 488_9 ʻrespexit humilitatem...’, 2. *pražvìlgti* ʻprzejrzeć’: *Jog nuog amžių pražvilgta, jog seniai pirm to ižg dangaus tėvamus žadėta* DP 505_{29} ʻŻe od wieku przejrzana, że dawno przed tym z nieba ojcom obiecana’. Czasownik o prymarnej budowie *žvìlgti* pojawił się najprawdopodobniej wtórnie, dotworzony do formacji punctivum *žvìlgt-elėti* (*-elti*) lub *žvìlgt-erėti* (*-erti*) ʻspojrzeć, zaglądnąć, zajrzeć, popatrzeć’, SD <źwiłkteret> «spoyrzeć». Źródłem tej ostatniej był wykrzyknik *žvìlgt*, *žvil̃gt*, opisujący zerknięcie, szybkie i ukradkiem rzucone spojrzenie. Starszym od *žvìlgti* był również iteratyw *žvìlgčioti* ʻzerkać co chwila, od czasu do czasu’, ponieważ jego budowa wyraźnie wskazuje na derywację od osnowy na *-t-*, *žvilgt-i̯ā-. Resegmentacja *žvìlg-čioti* otworzyła drogę derywacji czas. sekundarnych, takich jak *žvilgė́ti*, *žvìlgiu* (3 os. *žvìlgi*), *-ė́jau* ʻpatrzeć, spoglądać’, *žvilgóti* (rzadkie), *pažvilgóti* ʻpopatrzeć na kogo (ze złością)’ i *žvilgsė́ti* ʻpatrzeć, spoglądać’ (*Visi nuo jo atšlijo ir žvilgsė́jo į jį su panieka* ʻWszyscy od niego się odsunęli i patrzyli nań z pogardą’). Formacja na *-i-*, *-ėti* ukazuje się u Szyrwida, por. *atžvilgiu* SD «oglądam się wzad», refl. *atsižvilgiu* SD «obeyzrzę się». — Na gruncie systemu apofonicznego *žvìlgti* stało się głównym reprezentantem st. zanikowego. Wokół *žvìlgti* (pwk. typu *TRiR*) ukształtowała się grupa form pochodzenia analogicznego, w pierwszym rzędzie forma na SP *žvel̃gti* (zob.) i forma na SO *žvalgýti* (zob.). — Nomina na SZ: *atžvilga* SD «oglądanie się», *ãtžvilgis* ʻwzgląd na co’, ⇒ *šiuõ ãtžvilgiu* adv. ʻpod tym względem’; *žvil̃gsnis* a. *žvilgesỹs* ʻspojrzenie’.

žvìlti I, *žvỹla* (zam. *žvį̃la*, war. *žviñla*; *žvìlsta*), *žvìlo* gw. ʻchylić się’, *pažvìlti* ʻpochylić się, przechylić się; być skłonnym, skłaniać się do czego’ (*Nes žmones yra piktop didžiaus pažvilę, o neg gerop* DP 90_{39} ʻBo ludzie są do złego skłonniejsi aniż do dobrego’), *sužvìlti* ʻwylec, pochylić się ku ziemi (o zbożu)’. Odpowiednik łot. *zvìlt*[2], *zvilstu, zvilu* ʻ(powoli) chylić się ku ziemi; leżeć, leniuchować’, *pazvilt* 1. ʻpołożyć się; (o zbożu) pokłaść się na ziemię’ (*pazviluši mieži* ʻwyległy jęczmień’), 2. ʻprzechylić się na stronę’.] Formacja z innowacyjnym SZ *žvil-*, który został dotworzony do pwk. *žvel-* < pie. *$ǵ^h$u̯el- ʻkrzywić się, wykrzywiać się’ (zob. LIV[2] 182). Por. łot. *zvel̂t, zveļu, zvêlu* ʻtoczyć, tarzać, walać, przewracać; chylić, przechylać’. Litewski odpowiednik werbalny *žvel-* wyszedł z użycia, por. jednak adi. *nuožvelnùs* ʻukośny’. Dalsze szczegóły s.v. *įžulnùs*. — Drw. *įžvil̃nas* ʻukośny, na ukos’, *nuožvilnùs* ʻukośny’, *pažvilumas* DP ʻskłonność’, *pražvilnùs* ʻukośny’.

žvìlti II, *žvỹla* (zam. *žvį̃la* < *žvinla), *žvìlo* gw. ʻlśnić, błyszczeć’, *sužvìlti* ʻrozwidnić się

(o brzasku), zaświtać, rozjaśnić się'. Formacja na SZ pb. *žu̯ūl-C < pie. *ǵu̯l̥H-C. Por. SE-V sti. *jválati* 'pali się, płonie' < pie. *ǵu̯élH-e/o- (LIV[2] 170). Refleks st. zanikowego typu saṃpras., *ǵulH-o-, ukazuje się w germańskim, por. stisl. *kol* n.pl. 'węgiel', śrniderl. *cole* m.f., stwn. *kol* n., *kolo* m., nwn. *Kohle* f. ts., < pgerm. *kula- (Kroonen 2013, 309). — Drw. łot. *zvilêt* 'lśnić, świecić się złowrogo (o ślepiach wilka)', *zvilnêt, -u, -ẽju* 'płonąć, żarzyć się', *zvil̂nît, -ĩju* 'płonąć, palić się bez dymu'. Nomina: lit. *žvilùs* 'lśniący', łot. *zviļš* 'błyszczący, świecący'. — SO *žval-*: *žvãlinti* 'orzeźwiać', *žvalùs* 'żywy, bystry; rzeźwy, rześki', war. metatetyczny: *žlavùs* (*v-l*> *l-v*). SO-C: łot. *zvalstîtiês* 'bezczelnie patrzeć'. — Ginącą formę prs. *želu 'palić się, płonąć' można wywnioskować ze stlit. hapaksu, jakim jest forma partycypialna *žvelantį* acc.sg. 'palący się, płonący — o knocie świecy' w 'Postylli' Bretkuna: <knata ʃwælanti neuʃchgeʃis> BrP I, 35, zob. Būga, RR II, 468; za nim LEW 1328 (s.v. *žvìlti* 1.). Mniej wiarygodna jest lekcja [želiantį], przyjęta w LKŽ XX, 1080. Wniosek z tego, że LIV[2] 170 powinien był przy sti. *jvál-a-ti* wskazać na obecność odpowiednika lit. *žvel-a 'pali się, płonie'.

žvýnas, zwykle pl. *žvynaĩ* 3 p.a. 'rybia łuska' (łot. *zvìņi*). War. *žvýnos, žvýnės* f.pl. (por. łot. *zvĩnas, zvìnes*[2]). Sporne. Būga, RR II, 681 łączył z adi. *žvaĩnas, žváinas* 'biały — o oczach; białawy, srebrzysty' i rekonstruował znacz. etym. 'coś błyszczącego, połyskującego'. LEW 1328 odniósł *žvýnas* do *žuvìs* 'ryba' (hipoteza synkopowanego *-u-*, praforma *žuv-ýnas).

žvýnė 1 p.a., *žvynė̃* 4 p.a. 1. 'szczur, Rattus, Mus decumana, szczur rudawy', 2. 'szczur wodny, Arvicola amphibius' (wyraz używany również jako obelga). Niejasne. Według LEW 1328 łączy się ze *žvýnas* 'łuska ryby'. Por. n.rz. *Žvỹnė*.

žvỹras 'mieszanina piasku, żwiru i małych kamieni'. War. *žvỹrius*. LEW 1328 uważał *žvỹras* za zapożyczenie z pol. *żwir*. Przeciw temu wystąpił Urbutis, *Balt* XIX:2, 1983, 150-168, dowodząc, że *žvỹras* (*žvỹrius*) jest derywatem od zanikłego czas. *žvirti, który był odpowiednikiem łot. *zvirt* 'lśnić, błyszczeć, świecić się' (pwk. pb. *žu̯ir- ma być refleksem w SZ do *žu̯er- < pie. *ǵ^{h}u̯er- 'być gorącym; lśnić, wydawać blask', por. łot. *zvẹruõt* 'lśnić, błyszczeć się'). Wyraz litewski został zapożyczony do języków płn.-słowiańskich, por. pol. *żwir* (war. *zwir, dźwir*), błr. *žvir, -u* (war. *žvyr, džvyr, čvyr*), ros. zach. *žvir* (por. Urbutis, *o.c.*, 151n., Laučjute 54, Boryś 2005, 758). — Drw. *žvyrẽkas* 'rola przy żwirowisku', *žvyrýnas* 'żwirowisko; gleba żwirowata', *žvỹrius* 'żwir', *žvyrìngas* 'żwirowaty', SD[1] «dziarstwisty, arenosus, glareosus, sabulosus», *žvyrìngasis smėlis* 'gruby piasek'. Cps. *kiaurãžvyris* 'ziemia z domieszką grubego żwiru' (por. *kiáuras*), *kiáužvyris*: *Kiauras žvyras bus kiáužvyris* 'Gruby żwir nazywa się *kiaužvyris*', *žvỹrduobė* 'żwirownia' (por. *duobė̃*), *žvỹrkelis* 'droga wysypana żwirem' (por. *kẽlias*), *žvỹrmolis* 'gleba gliniasta przemieszana ze żwirem' (por. *mólis*).

žvìrblis, *-io* 1. 'wróbel, Passer domesticus' (SD «wrobl, passer»), 2. przen. 'mały, słaby człowiek', 3. 'pewien dawny taniec', 4. 'penis'. War. *v*-mobile: *žìrblis*. Wyraz ten jest poza tym nazwą części składowej rozmaitych narzędzi. Odpowiednik łot. *zvir̃bulis, zvir̃buls* 'wróbel'. Z uwagi na zgodność co do intonacji comparandum łotewskie sugeruje, że wyraz lit. doznał synkopy samogłoski sufiksalnej, rekonstrukcja: *žvìrbulis. Por. suf. *-ul- w psł. *vorb-ŭl-jĭ 'wróbel': ros. *vorobéj, -bьjá* (błr. *verabéj, -bьjá*), pol. *wróbel, -bla* (cs. *vrabĭjĭ* 'στρουθός'). Postuluje się tu pbsł. formację apofoniczną *u̯arb- / *u̯irb- i wtórną zmianę nagłosu po stronie bałtyckiego (por. jeszcze warianty łot. *zviguris, zvĩgurs, žĩguris, žĩgurs* 'wróbel'). Akut lit. pozostaje niejasny; niewykluczone jest wzdłużenie zastępcze po synkopowaniu formy *žvìr̃bulis. — Drw. *žvirbláitis* 'pisklę wróbla, wróbelek' (SD «wroblę, wroblęta, pullus passeris»), *žvirblė́nas* ts., *žvirbliùkas* ts. Cps. *žvirblãgaudis* 'pora kiedy zmierzcha, szara godzina' (dosł. 'czas łapania wróbli', por. *gáudyti*), *žvirblãtupis* 'zmierzch wieczorny' (por. *tupéti*), *žvirblavanagis* SD[1] «kobus, buteus» ['ptak drapieżny, Falco

subbuteo L.', SPXVI], znacz. etym. 'jastrząb polujący na wróble' — złożenie to przypomina wyrazy stpr. *sperglawanag* i *gerto*[*w*]*anax*, które omówiono s.v. *vãnagas*; *žvirbliãmušis* 'wyrostek, chłopiec kilkunastoletni' (dosł. 'ten, co zabija wróble', por. *mùšti*), *žvìrbliauogės* f.pl. 'porzeczki' (dosł. 'wróble jagody', por. *úoga*). Vb. denom. *žvirbliáuti* 'łapać wróble'. — N.m. *Žvìrbliai* 4x, *Žvirbliaĩ*, *Žvìrbliškės* 5x, *Žvirbùliai*.

žvir̃gždas 1. 'grubszy żwir, drobno potłuczone kamienie', 2. 'ziemia, gleba z dużą przymieszką żwiru' (war. *žvìrgždas*). Pl. *žvir̃gždai* 'ziemia zmieszana ze żwirem', SD[1] <źwirgźday> «piasek, arena» (stoi obok SD <źwirźday> «piasek, arena»). Por. łot. *zvìrgzds*, pl. *zvìrgzdi* 'grys, gruby piasek, żwir' (Endzelin 1922, § 214 suponował tu suf. *-d(a)s*, podobnie jak w wyrazach *li(g)zds* : lit. *lìzdas* oraz *strazds* : lit. *strãzdas*). Objaśnienie winno wyjść od faktu, że w języku starolitewskim przeważają raczej refleksy bez segmentu *g*, zaś w pozycji po *r* zachodzi wahanie między z i *ž*. Por. *žvir̃zdas* a. *žvir̃ždas* DP 'piasek', *žviržda*i SD[1] «dziarstwo, glarea, arena, sabulum» (syn. *žvyrai*), *žvir̃zdai* SD «kamień dziarstwisty, tophus, porus, lapis bibulus» ['gruboziarnisty piasek, piasek z kamykami, żwir', SPXVI], *žvirzdai inkstuose ir kitur sopulį darų didį* SD «kamień choroba, calculus, lapis» ['kamica; kamień żółciowy, nerkowy', SPXVI], ⇒ adi. *žviržding*as SD[1] «dziarstwisty, arenosus, glareosus, sabulosus» ['żwirowaty', SPXVI], z insercją *g*: *žvirgždìngas* 'obfitujący w żwir'. — N.rz. *Žvir̃zdė*, cps. *Žvir̃zdupis* 2x (por. *ùpė*). Do porównania zewnętrznego stoi wyraz sch. *zvȓst* m. 'kruchy kamień używany przez garncarzy jako domieszka do gliny' (poza tym: 'warstwa twardego kamienia; rodzaj rudy'), wywodzące się z psł. *zvĭrstŭ. Na tej podstawie wolno przyjąć, że refleks pbsł. miał postać *žu̯irsta-. Porównanie z bałtyckimi kontynuantami nasuwa przypuszczenie, że *žu̯irsta- doznało w rozwoju lit.-łot. trzech zmian. Były to: 1° sonoryzacja *žu̯irsta- w *žu̯irzda- (por. zmianę *rst* > *rzd* w czas. *spùrzdu*, s.v. *spurzdė́ti*), 2° fakultatywna alweolaryzacja *rz* > *rž*: *žvir̃ždas*, 3° insercja *g* przed grupę *žd*: *žvir̃gždas*. Odpowiednik łot. *zvìrgzds* 'żwir' wywodzi się odpowiednio ze *zvirgzdas < *zvirzdas < *zvirstas. W szczegółach odmiennie LEW 1328n. i Urbutis, *Balt* XIX:2, 1983, 150n. — Drw. *žvir̃gždė* 'żwirowata gleba', *žvirgždýnas* a. *žvirgždỹnė* 'miejsce z dużą ilością żwiru; gleba z domieszką żwiru'. — N.rz. *Žvir̃gždas*, *Žvir̃gždė* 7x, *Žvir̃gždinis*, cps. *Žvir̃gždupis* (por. *ùpė*), n.jez. *Žvirgždỹs*. N.m. *Žvir̃gždė* 2x, *Žvir̃gždžiai*, *Žvirgždžiaĩ* 2x.

žvitrùs, *-ì* 4 p.a. 'zwinny, ruchliwy, żwawy, żywy, dziarski, energiczny; bystry, żywy (o spojrzeniu, o oczach)'. Fonetyczny wariant przymiotnika *švit-rùs*, utworzonego od czas. *švìsti*, *švìto* 'rozjaśniać się, świtać' (zob. s.v.). Prymarnym znaczeniem *švitrùs* jest 'błyszczący, połyskujący', sekundarnym zaś 'żwawy, żywy, pełen werwy'. To sekundarne znaczenie, odnoszące się do człowieka, usamodzielniło się pod nową formą dzięki zmianie *šv-* w *žv-*. Taka sonoryzacja ma paralele w *žvė̃das* 'Szwed' (NDŽ V, 473) < *švėdas oraz *žvai(g)ždė̃* 'gwiazda' < *švaistė (por. łot. *zvàizne*[2] < *svaisnē). Dalej por. *zvogū̃nas* < *svogū̃nas*. — Drw. *žvitriaĩ* adv. 'żwawo, energicznie'. Cps. *žvitr(i)aãkis* 'bystrooki' (por. *akìs*). Vb. denom. *pažvitrė́ti* 'ożywić się'.

žvìzdras gw. 'drobny żwir'. Jest to wariant wyrazu *žvir̃gždas* (zob.) i tak jak tamten wywodzi się z praformy *žvirstas, tyle tylko, że przez nieco inne zmiany głosowe. Najpierw *žvirstas zmieniło się w *žvistras przez metatezę (wprowadziła ona segment *r* do pozycji sufiksalnej). Następnie *žvistras przeszło przez udźwięcznienie grupy *str* w *žvìzdras* (paralele: *gaĩzdras* < *gaĩstras*; *žaĩzdras* < *žaistras). — N.rz. *Žvìzdrė*, *Žvizdrãupis*, n.jez. *Žvizdrỹnė*.